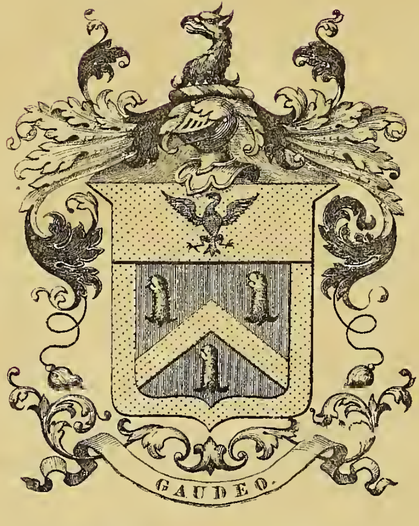
220

469.

John Carter Brown.

C

COSMOGRAPHIAE VNIVERSALIS LIB. VI. IN QVIBVS IVXTA CERTIORIS FIDEI SCRIPTORES, SINE omni cuiuſcunq; moleſtia, uel læſione, deſcribuntur,

Omnium habitabilis Orbis partium ſitus propriæq; dotes.

Regionum Topographicæ picturæ.

Terrarum ingenia, quibus fit ut tam differentes & uarias ſpecie res, tam animatas quàm inanimatas, producat.

Animalium peregrinorum naturæ & effigies.

Nobiliorum Ciuitatum icones & deſcriptiones: ac circiter XX. de nouo additæ.

Regnorum initia, incrementa & translationes.

Cunctarum Gentium mores, leges, religio, res geſtæ, & mutationes uſq; ad annum Chriſti M. D. LXXII. Item Regum ac Principum genealogiæ.

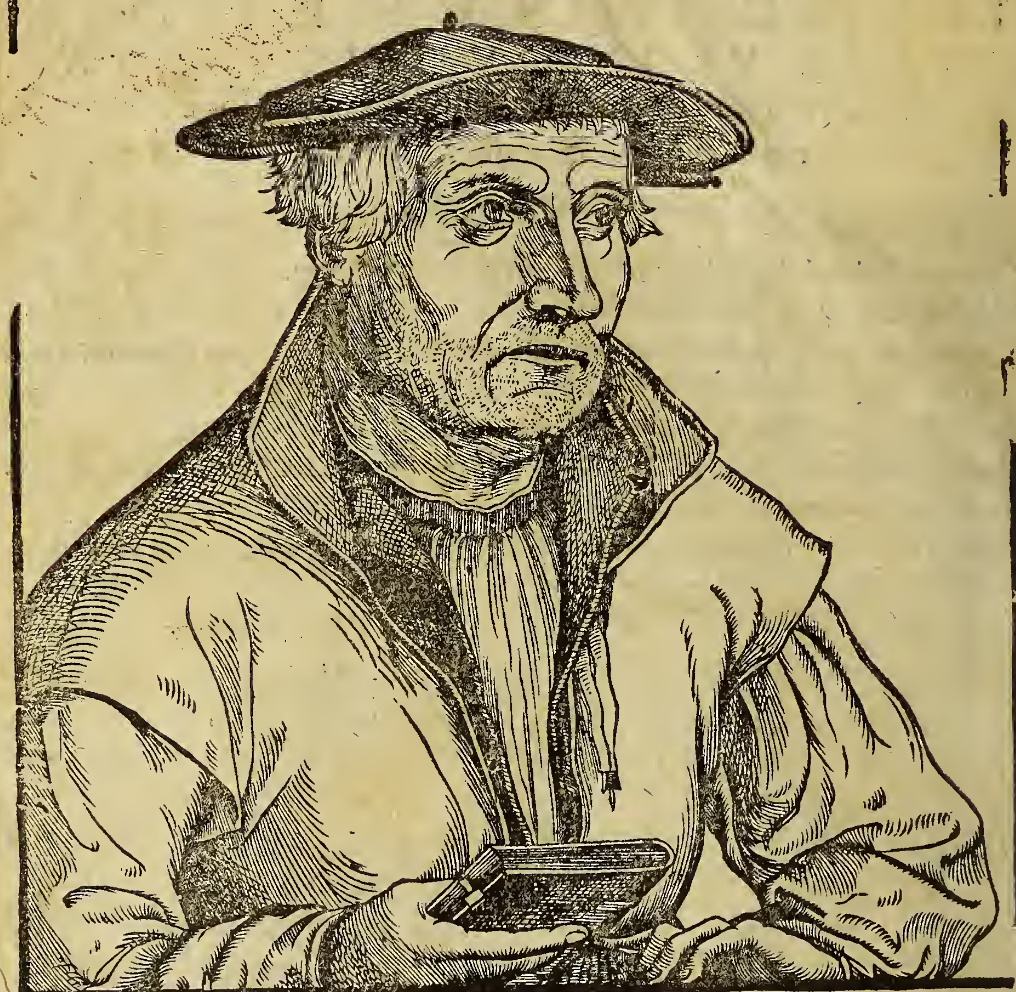
AVTHORE SEBASTIANO MVNSTERO.

Cum Gratia & Priuilegio Cæſ. Maieſt.

BASILEAE, EX OFFICINA HENRICPETRINA.

S.M. Anno ætatis ſuæ 60.

Ad Lectorem pro Hiſtoriæ commendatione, Glareani Carmen.

Si quid in hoc mundo eſt, quod mortaleis iuuat omneis
Hiſtoria eſt. uno non celebranda modo.
Hiſtoria eſt noſtræ certiſsima regula uitæ.
Hiſtoriæ debet quicquid in orbe uiget.
Hiſtoriam cognoſſe iuuat, didiciſſe iuuabit
Dum rigidum Arctoo fulmen ab axe ruit.
Corniger arcano quæcunq; uolumine Moſes
Tradidit, & quicquid Biblia ſacra tenent,
Hiſtoria eſt Euangelium, ſacra dogmata Pauli,
Quæq; ab Apoſtolicis ſunt ſemel acta uiris.
Huic ergo huic uni inuigiles prudenter oportet
Chare puer, quiſquis tendis ad aſtra uiam
Huic totum te dede puer, cœleſtia quondam
Præmia laturus perpetuumq; decus.

Ad Clariſsimum uirum Dominum Sebaſtianum Munſterum, F. V.

Vidimus Hiſtoriam & rerum Pandecta tuarum
Quibus nihil nec amplius, nec doctius
Hæc ætas habuit Muſis & Apolline dignum
Longisq; uix uidebitur poſt ſeculis.
Felix qui poſsis tantarum pondera rerum
Tot Principes: Tot orbis ingentes duces:
Vrbes: Tot populos modicis includere chartis.
Adeò nihil fatiſcit ingens illa uis
Ingenij: mentisq; uigor & cura futuri:
Et nomen immortalitatis arduæ.
Fortunate ſenex nunquam tua grandia ſcripta
Munſtere, delebunt Nepotes poſteri.
Quum famam ſuperes: quæ te bene grata, ſepultum
A liuidis malisq; linguis eximet.
Ergo ſi quod habes uegetum ſub corde ſenili
Robur: micatq; luminis fomes ſacri
Confice quod ſupereſt: modici eſt tibi meta laboris
Et orbis hoc munus nouum deſyderat.

INVICTISSIMO IMPERATORI, CÆSARI CAROLO, HVIVS NOMINIS V. PIO, FELICI, AVGVSTO, AC RErum geſtarum magnitudine incomparabili,

SEBASTIANVS MVNSTERVS S. D.

TAMETSI à multis Hiſtoriarum amatoribus, Inuictiſsime Imperator, hoc Opus noſtrũ expetatur, ægreq́ hactenus moras tulerint, & literis ſuis me adhortati fuerint, ut æditionem iſtam maturarem, cuius expectatione tenerentur: reuocarunt tamẽ ab inſtituto multa, potiſsimùm autem, quòd uiuentium res non ſatis tutè publicantur. Nam ſi gloriæ aliquid dederis, adulationis nota eſt, ſi cõtrà uitio uerteris reprehendẽda, hic quoq́ periculum ingens. Malunt enim multi eſſe quàm dici mali. In ſumma, ueritatis ſtudium ſemper, & in hac potiſsimùm temporũ malicia, ſuos habet oſores. Et tamẽ grauiſsimi quiq́ uiri ſic ſentiunt, & rectè quidem: Scriptorẽ hiſtoriarum, ueritatis potius quàm uel gloriæ, uel elegantiæ, in ſcribendoúe apparatus affectorem eſſe debere, atq́ omnino fauoris amoriſq́, & odij carere oportere affectu, ut ſuam apud poſteros autoritatem retinere poſsit. Sola enim hiſtoria memoriæ rerum geſtarum fidelis eſt teſtis, quum omnium mortalium conſenſu, unicum fermè domi foriſq́, pace uel bello, ſit hominum uitę documentum, & ueterum maiorumq́ geſta abſq́ huiuſmodi literarum monumentis perpetua obliuione deliteſcendo interirẽt. Taceo quòd ad pleraſq́ uirtutes mortalium animi, ueterũ exemplo, ingenti deſiderio incenduntur, omnemq́ uiuendi normam à rerum initio in hanc hominum ætatem ex longo temporum interuallo ſuſceptam eſſe, & ita hiſtoriam humanis rebus ſemper fuiſſe neceſſariam, ut ſi unicum illius beneficium adimeretur, omniũ mox mortalium ordines, leges, atq́ uiuendi uſus interirent, honeſtatis, omniumq́ uirtutum exemplis ex mortalium uita ſublatis, uitia ſupremo humanæ uitæ malo inualeſcerent. Extincta hiſtoria, non liceret recordari præteritorum, neq́ futura conſilio, à maioribus accepto exemplo præuenire. Quare Ariſtoteles, ut cætera omnia, ſic illud prudentiſsimè dixit, eos qui hiſtorias ignorent, ſemper pueros eſſe, & proinde ab omni reipub. adminiſtratione ſummouendos. Refert autem plurimùm ad incolumitatem regni, ſi quis fines proferre, iniurias ulciſci & ſua iura tueri uoluerit, ſuæ gentis & uicinarum urbium res geſtas tenere, ut ea intueri exemplorum documenta poſsit: ſi quæ in illuſtri monumento poſita ſunt. Nam quis Ægyptiorum ſapientiam, Hebræorum cultum & religionem, Græcorum doctrinam, Romani imperij maieſtatem, maximorũ deniq́ regnorum gloriam, & ut uno concludam uerbo, res omnium gentium perenni dignas laude, niſi hiſtoria, fidelis antiquitatis teſtis, ad poſteros ſummiſit? Veritas ergo in hiſto

rijs ſummo ſtudio conſeruanda. At in tanta rerum magnitudine quàm uarij
ſunt caſus? Nónne hi in hiſtorijs plerumq; ſunt ſequendi, qui aut nihil aut pa-
rum ac idipſum quoq; mutilum poſteris tradidere? Certè in prima hominum
ætate, uix ullis tanta ſolicitudo eaq; cura fuiſſe creditur, ut rerũ ab ſe geſtarum
memoriam ad poſteros literarum monimentis perferrent. Hinc conſtat, multa
egregia gentium facinora, clara perenniq; memoria digna, ſcriptorũ penuria
in æternam gemendamq; obliuionis noctem abijſſe: præſertim eorum popu-
lorũ, qui à ciuilioribus & elegantioribus barbari ſunt appellati. Porrò his ma-
nibus, corpore & ſanguine, totis deniq; uiribus agere, facereq; impenſius, q̃ di
cere, lubuit, illis expedita lingua, quo ſæpe minus etiã clara facta ſermonis cul-
tu adornare, ſua extollere, aliena ſemper peſſundare placuit, ut qui non armis,
lingua tamen eſſent uictores: uicti magis feſsi pugnando ceſsiſſe quàm in aper
tam fugam acti crederentur. Hinc Græcorum geſta atq; Italorũ facta toto orbe
memoranda literis commendata, uerum ſi dicere licet (utor autẽ uerbo Iodoci
Ludouici ſecretarij regis Poloniæ) aliquanto minora quàm fama feruntur cre
denda. Hinc Hiſpaniarum, Gallorum & Germanorum res tanto ſunt & uetu-
ſtiores, quo citius linguæ facundiam armis iunxere. Vbi enim & illud cõper-
tum, in armis uim & poteſtatem, in literis uerò laudem & gloriam cõſiſtere, fa
cilè factũ eſt, ut qui Martia uirtute Italis aut æquales eſſent aut ſuperiores, etiã
lingua expeditiori ſumpta, illos ingenio quoq; uincerent. Hinc eſt quod uni-
uſcuiuſq; gentis & populi res tanto ſunt clariores, quantò magis eruditum na
cti ſunt ſcriptorem. Sed quia hæc odioſa ſunt & ex affectu fluere quibuſdam ui
deri poſſunt, relinquamus & ad primorũ hominum ſtudia ſtylum uertamus,
hinc Operis noſtri hiſtorici atq; Coſmographici initia auſpicantes, rem arduã
& grandem ſtylo inopi & arido complexuri. Initio itaq; quum aureum adhuc
eſſet ſeculũ, diuerſis diſsimile fuit ſtudium, quiſq; ſua arte cõtentus, cupiditate
& inuidia nihil dominante, ſatis cuiq; ſua faciebant. Poſtquam uerò libido do
minandi hominum mentes inuaſit, uaria quoq; ſtudia reperta ſunt. Eorũ qui
in altũ uel fato uel ingenio agebantur, ſumma ars credita, nationes atq; popu-
los ſubigere, claſſem parare, terra mariq; imperiũ augere: uiciſsim quibus ſua
chara, urbes muro cingere, mœnia erigere, certis inſtrumentis hoſtem remo-
uere, in hoſtium caſtra excurrere, uarijs artibus moleſtare atq; libertatem ſuam
aut uendicare aut conſeruare ſtuduerunt. Hinc urbem urbi, nationem populis
iungere, & reges ſibi conſtituere placuit, qui miro hominum cõſenſu, leges di-
cerent domi foriſq;, pace & bello imperium ſummum haberent. Sub his gen-
tes & populi aliquandiu militantes, in regna & imperia uarijs nominibus aſci
tis creuere. Collati itaq; ueteres illi rudeſq; homines & moderni orbis culto-
res, non parum uſui uitæq; noſtræ conducunt, dum ipſorũ moribus tanquam
præſentiſsimis atq; optimis exemplis perſpectis, uitam inſtituendo laudabiles
ſanctoſq; æmulemur & ſectemur, culpabiles obſcœnoſq; uitemus & præte-
reamus, aduertamuſq; quàm pulchrè & feliciter, quàm item incultè & ſimpli-
citer olim primi moralium à creatione ſua ad generale uſq; diluuium & ultra
multis ſeculis uixerint, quum in uſu adhuc æs ſignatum haberent nullum, mer
cimonia nulla, beneficia mutuo beneficijs æquarent, nihil proprij cuiquam

eſſet,

eſſet, quemadmodum & aër cœlum, ita terra & aqua omnibus communia eſſent, non honoribus, non diuitijs inhiarent, cum quiſq; ſuis & admodum paucis contentus in rure ſub dio aut ſaltem umbroſa ſub arbore, humiliúe caſa cum conſorte una uel pluribus, cum dulcibus natis ſecurus & penè ocioſus ageret, congeſtis agrornm fructibus, pecorumq; lacte ueſceretur, aquam potaret, ueſtimentum ex arborum corticibus latisq; folijs primùm, deinde ex incōcinnatis animalium pellibus ſibi conſueret, nullis obſeptus mœnibus, nullis foſsis, liber uagansq; inter libera uagantiaq; pecora, ubicunq; nox deprehenderat reſideret, non latrones, non fures ullos metueret, lætus prorſusq; ignarus eorum omnium eſſet, de quibus Lucretius:

Sed nemora atq; cauos montes ſyluasq; colebant
Et frutices inter condebant ſqualida membra.

His contraria poſtea adoleſcente mundo ex uarijs diſcordibus mortalium ſtudijs, uoluntatibus, æmulationibus ſubſequuta ſunt, quādo propter fructuum abſq; cultura naſcentium inſufficientiam, aliarumq; rerum defectū, beſtiarum, hominumq; externorum in primis crebram incurſionem graſſantemq; uiolentiam, cōgregati hominum cœtus, eam peruagandi nocendiq; libertatem communibus auxilijs prohibituri, ſibi certos terræ limites, certos agros uendicauere, in quibus coadunatis tugurijs populatim habitare cœpere, ſe muris ac foſsis præmunire, legesq; ſibi & magiſtratus ut pacatè & ipſi inter ſe uiuerent, eligere. Iam non ex rure, non ex pecore ſolum, ſed uarijs inuentis artificijs uarijsq; laboribus uitæ emolumenta quærere per mare colligatis ratibus quàm longiſsimè deportandi primum coloniás gratia, deinde mercandi, ire: iunctis equis curribus uti, cultius molliusq; ueſtiri, humanius loqui, pacatius conuerſari, ſplendidius ueſci, magnificentius ædificare, per omnia iam mitiores, cultiores, prudentioresq; eſſe, agnatam barbariem feritatemq; ſponte ſua exuentes, à mutua cæde, ab humanarum carnium eſu, à rapinis, à publico & indifferenti matrum filiarumq; congreſſu, talibusq; multis abſtinuere. Rationi & uiribus iam innitentes, terram quæ tota tunc opacis ſyluis nocentibusq; beſtijs & ſtagnantibus undis, humano incolatui inconueniens deſerta, horrida, omninoq; inculta & infrequens iacebat, induſtria & labore à ſaxorum ſalebris, ab arborum truncis, à ſuperfluis undis expurgauere, planauere & totam fœcundam ſpectabilemq; fecere, uarijs leguminum & frumentorum, arborum et uitium generibus terram proſciſſam & uaria diligentiq; cultura præparatam, magno animo conſeuere, obſeruato cuiuſq; ſoli ingenio & natura: qua induſtria factum eſt, ut arua, conſiti arboribus horti, ueſtiti colles uitibus, abunde reſponderint colonorum uotis, qui grauate prius glandes ſylueſtriaq; poma dedere, ualles irriguis pratis hortisq; amœniſsimis decorauere, ſummitate montium ſyluis relicta, adeò omne ſolum fructificationi aſsignauere, ut quod lignationi pabulationiq; ſatisfaceret, ſupereſſe uix paſsi ſint. Loca adhæc omnia frequentiſsimè incolere cœperunt, paſsim ædificare, ex modicis pagis ampliſsimas urbes, ex uillis pagos, in excelſis montibus arces, in multis uarijsq; locis deorum templa ſtruere, fontes ut ſalubriores, utq; delectabiliores eſſent, cæſis marmoribus complexi ſunt, circaq; eos conſitis arboribus amœniſsimè

Homines humaniores ſiunt.

3 niſsimè

Fontium cõmoditas. niſsimè obumbrauere, à quibus in urbes ſalientem aquam per cannales latentesq; ſiphones quàm longiſsimè deriuare, ubi altius latebat defoſsis in terram puteis profundiſsimè quæſiere, torrentes impetuoſaq; flumina, quæ frequenter prius pro libido in maximam interdum accolarum pernitiem expatiabantur, obiectis aggeribus coërcuere, atq; ut commercia hominũ per tranſitu difficilia & non uadoſa flumina non impedirentur, immiſsis in imum palis aut arcubus eductis, ualidiſsimos pontes ſuperimpoſuere. In mari ſcopulos, à quib. nauigantes periclitari ſolebant, quantum potuit humana induſtria fieri, deiecere, in inſulis & continenti ſolo portus multos fecere, ac in quibus admotæ naues à uentorum flatibus ſecure quieſcerent, naualia ſtationesq; ampliſsimas effodere adeò omnia per terrã, per mare excoluere elaborauereq;, ut terra ipſa ad priſcum eius ſitum naturalemq; ſqualorem hodie comparata, alia eſſe credi poſsit: quàm quæ olim fuerit: uoluptate & delitijs pleno illi horto certè haud multum difficilis, ex quo propter diuini præcepti tranſgreſsionem infelices protoplaſti Adam & Heua eiecti ſunt. Præterea multas ingenioſiſsimas diſciplinas, multas artes inuenere homines, quibus per excogitatas etiam uarias literarum notas, libris tabellisq; (ut ad poſteros peruenirent) demandatis, ſeſe extra mortalem conditionem in tantum uindicauere extulereq;, ut indigetum deorum beatiſsimam uitam iam cõſecuti uideri potuiſſent, ſi non mundi princeps iniquiſsimus Satan ſuperſeminata peſtilenſ. zizania, integrũ & felicem hunc ſtatũ confudiſſet, qui ut homines & numero ſuccreſcere cognouit & melius in mundi delitijs iam habere, inuidia permotus teterrimis omnis generis ſceleribus primum ſibi obnoxios factos, mox futurarum ſupercœleſtiumq; rerum curioſitate affectos, per obſcuras oraculorum ambages iniecta ſuperſtitione atq; timore, deorum dearũq; profanam culturã (ut unius ueri ſingularis Dei cogitationẽ aboleret, mortalesq; ipſos aliquo inſigni malo afficeret) edocuit: *Satan dementauit orbem idololatria.* hic Delphica, illic Euboica, alibi Naſamonia adita, Dodoneasq; quercus maligna inſpiratione reſonare fecit, quibus in Latio Saturno, in Creta Ioui, in Samo Iunoni, Bacho Thebis & in India, Iſidi Oſiriq; in Ægypto, in Ilio Veſtæ,

ſtæ, in Africa iuxta Tritonem Palladi, Mercurio ſub Teutatis nomine in Gallia & Germania, Mineruæ Hymettio atq; Athenis, Apollini Delphis, in Rhodo, Chio, Patara Lyciæ, in Troade & Tymbra, Dianæ in Delo & Scythia, Veneri in Cypro, Papho, Gnido, Cytheraq;, Marti in Thracia, Vulcano in Lipara & Lemno, Priapo in Lampſaco Helleſponti, alijsq; multis in locis (quorum adhuc nomina ob præclariſsima inuenta & beneficia popularibus ſuis collata, in recenti memoria erant) diuinos honores fieri excitauit. Deinde etiam poſtquam uerus Dei omnipotentis filius aſſumpta carne apparuiſſet atq; erranti mundo rurſus æternæ beatitudinis iter oſtendens, uerbo & exemplo ad patris ſui gloriam, ad benè beateq; uiuẽdum hortatus eſſet, miſsisq; in orbem uniuerſum diſcipulis ſalubri illorum prędicatione nefandiſsimos ſuperſtitionis ritus damnaſſet, religionem nouam, nouaq; ſaluberrima uitę inſtituta promulgaſſet, & iam eò deduxiſſet, ut ipſis ab omnibus in orbe gentibus receptis ad ueram felicitatem deſiderari ulterius potuiſſet nihil, ipſe Sathan in geminam malitiam reuerſus, curioſa hominum pectora, quæ deſtituere coactus fuerat, iterum circumueniens, quædam in priorem errorem reduxit, quædam nouis hæreticis opinionibus adeò corrupit, ut multo melius ipſis fuiſſet, cognitam ſemel ueritatis uiã quodammodo ignoraſſe, quàm ſic temerè & malicioſè

dereliquiſſe. Vnde factũ eſt, ut hodie obſeruent, diuinoq; honore quàm deuotiſsimè proſequantur Aſiæ minoris, Armeniæ, Arabiæ, Perſidis, Syriæ, Aſſyriæ, Mediæ, & in Africa, Ægypti, Numidiæ, Libyæ, Mauritaniæ, & in Europa totius Græciæ, Myſiæ, Thraciæ, Turci nominis gẽtes omnes, Chriſto abiecto, epilepticũ Mahometum & illius ueſanum dogma. Scythię latiſsimi populi, qui Tartari hodie uocantur, pars imperatoris ſui Chami idola, pars aſtra, pars etiam unum deum ueneratur. Æthiopiæ gentes, quę Preſto Ioanni parent, Chriſtianam pietatem tuentur, ſed inſtituto longè à noſtro diuerſo. Synceram orthodoxamq; Chriſti fidem pauci hodie comparatione tot gentium retinent. Effecit acerbiſſimus humani generis hoſtis hac inducta morum diuerſitate, ut dũ unaquæq; gens deum, quem religioſè colit, quenq; opinatur uerum ſummumq; eſſe, dum ſe rectam æternæ beatitudinis uiam ambulare, cæteros uerò omnes per deuia & abrupta aberrare magnis rationibus contendit: dumq; unaquæq; ſectam ſuam longè lateq; propagare & extendere nititur, ſeſe mutuo tantis inimicitijs & odijs habeant proſequanturq;, ut ad externas hodie nationes peregrinari non ſolum nõ ſit tutum, ſed ferè omnino prohibitum & occluſum. Quare fit, ut dum

Nemo non ſuam tuetur religionem.

uicinarum gentium nomina uicinis gentibus uix cognita ſint, pro mendacijs hodie à quibuſdam habeantur, quæcunq; de ipſis aut ſcribuntur aut referuntur, quorum cognitio tamen, adeò dulcis & utilis, honoreq; digna, ſemper reputata eſt, ut clarè conſtet non ob aliam cauſam quàm illius amore atq; deſiderio, pleroſq; relicto natali ſolo, relictis charis parentibus, coniugibus, liberis & amicis, relicta (quod maius eſt) propria ſalute, cum maximis difficultatibus, periculis, curis, anguſtijs, ut aliquid experirentur remotiſsimas tranſmarinas interdum aſſumpſiſſe peregrinationes: ut compertum habeamus non hac tempeſtate noſtra ſolum, uerum ab exordio ferè mundi omnes perquàm maximæ autoritatis, prudentię, eruditionis ab omnibus exiſtimatos, in repub. (pacis et belli tempore) magiſtros, conſiliarios, iudices, cenſores, adminiſtratores, duces, publico conſenſu electos aſcitoſq; eſſe, qui ad remotas terræ oras aliquando profecti, multorum populorū mores cognouere & urbes uiderunt, quemadmodum Græciæ atq; Italiæ priſcos illos philoſophos Socratem Socraticā, Platonem Academicam, Ariſtotelem Peripateticam, Antiſthenem Cynicam, Ariſtippum Cyrenaicam, Zenonem Stoicam, Pythagoram Pythagoricā, tantas ſectas, tantamq; diſcipulorum frequentiam inſtituere conciliareq; ſibi potuiſſe conſpicimus, quemadmodum ueteres quoq; legumlatores Minoim & Rhadamantum Cretenſibus, Orphea Thracibus, Draconē Solonemq; Athenienſibus, Lycurgum Lacedæmonibus, Moſen (quanquam cū hoc diuinitus miſſo, hos nullo modo conferamus) Iudæis, Zamolxim Scythis, alioſq; multos ciuitati ſiue reipublicæ pręſcriptas ſacrorum ceremonias, ciuileſq; diſciplinas ferre potuiſſe uidemus. Quæ non à ſe intra patrios muros excogitarant, ſed à ſapientiſsimis ſeculi hominib. Chaldæis ipſis, Magis, Bragmannis, Gymnoſophiſtis, & ab Ægyptiorum ſacerdotibus, cum quibus aliquandiu conuerſati eſſent, ad ſuos quiſq; deportaret, quemadmodum poſtremo præſtantiſsimos heroas Cretenſem Iouem, qui quinquies terrarū orbem perluſtraſſe prædicatur, pari quoq; ſtudio ſucceſſuq; eius duos filios, Dionyſium cognomento Bachum, & fortiſsimum Herculem, æmulumq; illius Theſea, Iaſonem cum cæteris Argonautis, naufragum Vlixē, & ex Troia profugū Æneam, Cyrum, Darium, Xerxem, Alexandrum Magnum, Hannibalem Pœnū, Mithridatem Ponti regem quinquaginta nationum linguis loqui peritum, Antiochum Magnū, innumeroſq; Romanorū principes, Scipiones, Marios, Lentulos, Pompeium Magnum, Iulium Cæſarem, Octauium Auguſtum, Conſtātinos, Carolos, Ottones, Conrados, Henricos, Fridericos, ſuſceptas à ſe in exteras nationes bellicas expeditiones, immortalem hanc gloriam ſempiternamq; memoriam comparare potuiſſe cognoſcimus, quibus tamen tuā Cæſaream Maieſtatem nō inferiorem, ſed pleriſq; ſuperiorem meritò iudicamus, ob duas illas inſtructiſsimas tranſmarinas expeditiones in Africā & Mauritaniam cū ſumma gloria factas, in quarum prima re feliciter geſta, deuicto ſæuo Chriſtiani nominis hoſte, magno cum triumpho redijt. Nec in altera defuiſſet uictoria, niſi illa in infeliciſsimam immanemq; incidiſſet tempeſtatem, elementorumq; inauditam commotionem, quæ heroicos repreſsit conatus. Quapropter cū tanta ſit in terrarū, gentium, earundemq; morum cognitione uoluptas, tanta utilitas,

Prodeſt uidiſſe urbes et regiones.

Carolus V. bis nauigat in Africam.

neq;

neq́ omnibus remotas terras adire inuiſereq́ ob plurimas cauſas concedatur aut liceat, uiſum fuit operæpretium me facturum in hoc Libro, ſi cōſcriberem atq́ ob oculos depingerem inſigniores totius orbis terras, urbes, montes, fluuios, mineras, animalia & terræ naſcentia, item gentiū mores, ritus, religiones, celebriores res geſtas, regum & principū ſucceſsiones, antiquitates, locorum fundationes, atq́ alia id genus, quæ partim hiſtoricus, partim coſmographus cōſiderat, & quæ non minori alacritate promptitudineq́ Lector amplexari & cognoſcere poteſt, quàm ſi illum regionatim fideliſsimè circumducerem, atq́ quo in loco hæc omnia inueniantur aut geſta fuerint, ore ad os referrem, & ad oculū digito demonſtrarem. Nec moueor ſi à Damiano aut alio rigido & iniquo cenſore mihi obijciatur exprobeturq́, rē me per uetuſtiſsimā & à multis autoribus antea pertractatā, etiam nō alijs quàm eorum uerbis nunc pro meo proq́ nouo aliquo attuliſſe, aut quòd multa ſcripſerim de externis regnis remotiſsimisq́ terris & de repertis in eis, quæ ipſe non uiderim aut perueſtigauerim, edat (inquit Goianus) Munſterus, dum mores gentium deſcribere conatur, ea tantum, quæ ipſe uiderit & certiſsima habuerit. Mutantur quotidie ciuitates, oppida, mores, uiuendiq́ hominum rationes, nec iam Germania Galliaq́ tales ſunt, quales nobis à Cæſare deſcribūtur, nec tam barbaræ ſunt. Hæc Damianus putat me ignoraſſe, qui etiam longè anteq́ admonitionem eius legiſſem, de ueterum & recentium nationū moribus, poſt multos alios ſcriptores nonnihil euulgaui. Quāto rectius faceret Damianus, ſi poſita ſimultate noſtrum potius iuuaret inſtitutum, ſuppeditaretq́ quæ certa habet de regno Luſitaniæ & de nauigationibus Indicis, potiſsimū quæ his poſterioribus temporibus fiunt in Orientem? Fieri nō poteſt ut unus omnia terreni orbis peragret & uideat loca, nec hominis ętas hodie ut olim ad mille extenditnr annos, ut aliquis ſuo ingenio deſcribere queat, & priſcorum hominū atq́ iam exiſtentium mores, facta & uitam. Iuuamur ergo ueterum relictis monumētis, iuuamur & illorum beneficijs, qui noſtro æuo diuerſas adierunt terras, experientiaq́ didicerunt, quæ mihi & multis alijs uidere non contigit. Credimus quoq́ Damiano in his quæ de moribus Indianorū ſub Preto Iohanne agentium ſcripſit, in quorum tamen regionem nūquam uenit, nec aliquando uenturus eſt. Plinius, Strabo, Ptolemæus, Diodorus Siculus, Quintus Curtius, Æneas Syluius, Iohannes Bohemus, &c. multa ſcripſerūt quæ non uiderūt, ſed à uiris fide dignis receperunt. Reprobandi ergo ſunt? Abſit. Amplectimur Tacitū magno plauſu, legimusq́ Germani ſumma uoluptate Germaniam à ſe deſcriptam (& utinam illam integram & non tam mancam haberemus) qui tamen nunquā Germaniam ingreſſus eſt. Sic ego multa ſcribo, quę ipſe non uidi, ſed aliorum refero experientias, etiamſi me non lateat, difficilimum eſſe, prouincias externas deſcribere, quando & autores ipſi, quos imitari oportet, non ſolum uarij, uerumetiam inter ſe cōtrarij ac magnopere diſſentientes inueniuntur, ſicut apud quoſdam inueni Baleares inſulas oleo carere, recentiores autem ſcribunt eas abundare, ſicut & olim Germania caruit uino, hodie aūt certare poteſt in uini optimi productione etiā cum Italia. Scio mutari temporum ſucceſſu ciuitates, hominū mores, terras, fortaſsis & terræ ingeniū, id quod probat Terra ſancta.

Præfatio ad Inuictiſs.

Græcia ipſa & Germania noſtra, quin & cœlum non perpetuo in eodẽ permanet ſtatu, quum diuerſis temporibus alias & alias terræ miniſtret uires, certè quod ruſtici ipſi, agris colendis addicti experiuntur, & doctos nonnunꝙ docẽt, id quod ipſi ſua cotidiana deprehendunt experientia. Non ergo mirum ſi aliquando nos literis ineſcati fallimur in harum rerum deſcriptionibus, multò magis autem in antiquitatum annotationibus & rerum olim geſtarum enarrationibus. Vbiꝙ coniectura potius ꝙ ulla certitudine nitamur oportet, nec uſquam certi aliquid affirmemus, niſi ubi ueritas ſeipſam manifeſtè prodit. Vſus eſt Beatus Rhenanus piæ memoriæ ſuis cõiecturis, quum ante paucos retroactos annos aliquot libros ſcriberet de Germania: uſus eſt & ante eum Bilibaldus Pirckheimerus certis coniecturis, nec ulli uoluit præſcribere legem, ne à ſua diſcederet opinione. Idem nos in hoc Opere ſentimus. Quicũꝙ oſtendere poterit, ſe nobis rectius ſentire, huic non ſolũ non repugnabimus, ſed etiã gratias habebimus, ſi nos meliora docere potuerit. Non eñ tam pertinaces in noſtro ſenſu ſumus, quin libenter cedamus rectius ſentienti. Hoc ubiꝙ & quantum potuimus cauentes, ne quid ex affectu ſcriberemus, plus priuato ꝙ ueritatis amore ducti. De longinquis & nobis incognitis locis ſignauimus, quæ apud ſcriptores fide dignos inuenimus, ſcientes, ut plenũ laboris eſt in aliã terræ plagã transferrẽ calamũ, ita & fallax nonnunꝙ inquiſitio ac incerta, quum omnia luſtrare nemini liceat. Quare etiam doctiſsimo ſcriptori facilè uenia dabitur. Execrandum proinde eorum exemplum, qui prouocula ſi quam inuenerint ineptam, proinde quaſi Babylonas ceperint ita geſtiunt, exultant, triumphant, officiumꝙ ſuũ ſtudioſis, uelut exprobrant. Rurſus ſi quis uerbo diſſentiat, ibi nõ aliter atꝙ pro focis ariſꝙ digladiantur. Sed hiſce relictis ad te reuertor Clementiſsime Imperator, cuius Maieſtati hoc totius mũdi opus ceu mundi Domino offero: ſciens tuã Maieſtatem non parũ delectari Coſmographiæ ſtudio, ut uerè ingenuis ſemper iucũdiſsimum fuit hoc ſtudiũ, & hodie quoꝙ eſt, maximè aũt ubi regionum tabulares deſcriptiones, ciuitatũ icones, animalium & rararum inſignium plantarum delineationes, antiquitatum formationes atꝙ inſignium uirorum (ubi haberi poſſunt) genuinæ effigies acceſſerint, quæ omnia huic Operi ego & cooperatores mei quoad licuit adiungere curauimus, nulla etiam magnorum ſumptuum habita ratione, inuocantes præterea plurimorum doctorum uirorum iudicium & auxilium, conſulentes principum & epiſcoporum aulas, ciuitatum etiam imperialiũ obnixius ſubſidiarias requirentes manus, effecimusꝙ aliquid hac noſtra inſolentia, ſed non omnes, ne quid diſsimulem, reſponderunt uoto noſtro. Eccleſiaſtici prælati plura contulerunt, ut uerũ fatear, in hoc Opus, quàm reliqui principes. Epiſcopi enim literis meis ſollicitati, fuerunt paulò propenſiores in hãc rem, potiſsimũ autem Reuerendiſsimi domini Treuerenſis & Vuirceburgenſis. Et ciuitatũ aliç aliꝭs maiore beneuolentia & ſtudio me iuuarunt, id quod Opus ipſum abundè declarabit. Atꝙ utinam maiorum plures eam humanitatem & ciuilitatem nobis exhibuiſſent, quam in Vienna Auſtriç, Friburgo Briſgoiæ, Vangionum urbe & Vuyſſenburgo experti ſumus. Defuerunt mihi in hoc conatu, tuæ Cæſareæ Maieſtatis literç, per quas facilè licuiſſet tam in Hiſpania & Italia, quàm in Germania

mania impetrare quod uolui,ſed non patuit acceſſus ad tuam Celſitudinem, quantumuis uarijs medijs eam certiorem reddere de meo conatu ſtuduerim. Ex Gallia quoq; nihil licuit huc referre,niſi ea quæ cõmunes habent hiſtoriæ, quantumlibet multorum magnorum uirorum,quorum etiam aliqui hic Baſileæ apud me fuerunt & uiderunt inſtituti mei apparatum,pollicitationes mihi ſpem aliquam fecerint. Quod ſi Galli,Hiſpani,Angli,Scoti Dani,Sueci & Poloni,(apud quos omnes eruditi uiri & omni humanitate exculti hoc tempore reperiuntur)ſuos auxiliares manus adhibuiſſent huic Operi, perfectius tuæ Mai.auſpicijs feliciusq; prodijſſet in orbem. Certè meo iudicio nihil magnificentius,glorioſius & perpetua memoria dignius tranſmitti poſsit, tuæ Maieſtatis autoritate ad poſteras ætates ex tuo latiſsimo imperio, Inuictiſs. Imperator,quàm ſi totius moderni orbis facies,quoad fieri poſſet,per tabulas regionum,urbium icones,rarorum animaliũ expreſſas effigies, antiquitatum & reliquarum rerum,quas ſuſpicere ſolemus,genuinas picturas,explicaretur, illisq; adſcriberetur,quid natura & autor naturæ ſingulare cuiq; tulerit, quid homines in ſuis quiq; locis moliti fuerint aut quid adinuenerint. Quãta quæſo animi iucunditate hodie legeremus & inſpiceremus librum aliquem,ſi quis olim æditus fuiſſet,qui nobis exhiberet & ob oculos ſtatueret ea forma orbẽ terrenum,qualis fuit ſub imperio Alexandri Magni? Nonne in eo uideremus faciem Alexandri atq; Darij potentiſsimorum ætatis illius principum,uideremus picturam & figuram Ilij in Troia,Athenarum,Tyri,Carthaginis,Babyloniæ,Epheſi,Corinthi,& multarum aliarum potẽtiſsimarum urbium,quæ iam diu collapſæ aut in fauillam redactæ ſunt,nihilq; de illis ſupereſt, niſi quãtum literarum monimentis conſeruatum eſt.Obierunt fatum ſuum,& pleræque in alium translatæ ſunt locum.Quis olim inducere potuiſſet in animũ, ex Memphi clariſsima urbe,hodie autem uiculo exiguo,naſciturũ Cairum,noſtro æuo florentiſsimam maximamq; Ægypti urbem? Quis putaſſet ex Auguſta Rauracorum,olim notiſsima urbe,hodie autem tota in ruderibus iacẽt, prodituram inclytam Baſileam?Nonne & Aquileiæ fatum,Venetiarũ fuit felix exordium? Sic perpetua fatorum ſerie ex aliorum corruptione alia generãtur. Et quis ſcit quid poſt noſtra tempora futurum ſit?Pereunt alię urbes incendio, aliæ terręmotu concidunt,aliæ bello ſubuertuntur, aut alio ſubito euentu ad fatũ ſuum perueniunt. Quare mihi dubium non eſt,poſteros noſtros,qui poſt ducentos aut trecẽtos annos futuri ſunt, ſi eò uſq; mũdus per durauerit,nõ minori uoluptate lecturos & inſpecturos ea quæ illis de noſtri ſeculi ſtatu tranſmittimus, quàm nobis ea eſſent,quę ab Alexandri Magni aut Iulij Cæſaris temporibus ad nos fideli ſermone figurisq; accommodatis de ſui orbis facie tranſmiſſa eſſent. Sed ut tandem Præfationi meæ colophonem imponam tuis auſpicijs, Inuictiſs.Imperator,hic meus labor omni ſolutus metu nunc prodeat: qui ſi quam hominibus allaturus eſt utilitatem,id primum autori omnium Deo Optimo Maximoq;,qui nos idoneos facit, deinde multorum bonorum uirorum ingenijs,qui hanc corniculam decorauerunt,acceptum referimus,ſi uerò quicquam deſiderabitur,meæ tenuitati adſcribatur. His me commendo tuæ Cæſareæ Maieſtati. Baſileæ ab incarnato filio Dei M. D. L. menſe Martio.

Catalogus doctorum uirorum, quorum ſcriptis & ope ſumus uſi & adiuti in hoc opere.

Adrianus Barlanus de Brabantia
Achilles Gaſſarus medicinæ doctor
Aeneas Syluius qui & Pius papa ſecundus
Aegidius Schudus
Albertus Krantzius Hamburgenſis
Aloyſius Cadamuſtus
Abbas Sponheimeñ. Ioan. Tritemius.
Americus Veſputius
Beatus Rhenanus Seleſtadienſis
Beroſus Chaldæus
Beda Anglus
Bonfinius de Vngaria
Bonifacius Amerbachius iuriſperitus
Conradus Vuolfhardus artium magiſter
Cornelius Tacitus
Cornelius Hortenſius de Holandia
Chriſtophorus Columbus
Caſpar Contarenus de Venetis
Caſpar Bruſchius
Cuſpinianus
Damianus à Goës
Diodorus Siculus
Euſebius Cæſarienſis
Georgius Merula
Georgius Agricola
Georgius Vicelius
Haitonus Armenus
Hermannus Contractus
Iacobus Meierus de rebus Flandriæ
Iacobus Zieglerus
Ioachimus Vadianus
Iohannes Bohemus
Iohannes Kalbermatterus de Valeſia
Iohannes Maior de Scotia.
Iohannes Auentinus de Bauaria
Iohannes Dryander de Heſsia
Iohannes Sinapius medicus
Iohannes Bocardus
Iohannes Lodouicus Decius de Polonia
Ioſephus Munſterus
Iuſtinus
Laurentius Friſæus de Francia orientali
Leander Albertus Bononienſis
Marius Aretius de Sicilia
Matthias Mechouienſis de Sarmatia
Michaël Ritius
Nauclerus Tubingenſis
Otto Friſingenſis
Olaus Magnus
Paulus Iouius
Paulus Venetus
Paulus Aemilius
Petrus Artopœus Pomeranus
Plinius
Polydorus de Anglia
Pomponius Mela
Ptolemæus
Procopius
Quintus Curtius
Raphaël Voloteranus
Saluianus epiſcopus
Simon Richuuinus
Solinus
Strabo
Silius poëta
Torellus Sarayna
Vartomannus Ludouicus
Vuilhelmus Vuernherus comes
Vuolfgangus Lazius
Vuolfgangus Vogelmannus
Sunt alij multi quorũ nomina paſsim in libro adducuntur.

AD LIGATOREM SEV COMPACTOREM LIBRORVM.

Chartæ illæ quarum utramque paginam una occupat figura, ſunt papyraceo adminiculo in plica ſuffultiendæ, haud ſecus quàm tabulæ regionum: ideoꝗ illæ ſemper medidium tenent locum quaternionis, ternionis, aut duernionis, aut ſollitariæ ponuntur, id quod etiam ſignatura & numerus capitalis edocet. Hæ uerò ciuitates Vuormacia, Heidelberga & Vienna Auſtriæ geminis conſtant chartis, ideo altera alteri in unam tabulam eſt coaptanda.

RERVM

VNIVER SALIS TYPVS ORBIS TERRENI, PVL-

chre oſtendens, quibus in locis terra diſcoope-
riatur ab aquis, & quomodo natura rei tres præcipuæ eius partes, Europa, Afri
ca & Aſia ad inuicem diſcriminentur: item quem ſibi uendicent locum nouæ il-
læ inſulæ noſtro æuo in Oceano inuentæ, quas nouum appellant or-
bem. Horum omnium uberiorem explanationem exhi-
bet tibi principium ſecundi libri.

TERRENI ORBIS GENERA lis & Ptolemaica deſcriptio, quæ ſcili-

cet medium complectitur terræ globum, olim quidem ſecun-
dum longitudinem cognitum, non aūt ſecundum latitudinem,
quum ſuccedentibus temporibus tàm à ſeptentrione, quàm
à meridie portiones quędam acceſſerint: ſicut & in lon
gitudine oppoſitus medius globus nauiga-
tionibus Hiſpanorum eſt de-
prehenſus.

a

ALTERA GENERALIS T

AB· SECVNDVM PTOL·

EVROPA.

HAec una eſt ex tribus orbis partibus, complectiturq́ terram eximie fertilem, habens naturalem temperiem, cœlumq́ ſatis clemens: frugum, uini & arborum copia nullis poſthabēda, ſed optimis terris comparanda. Eſt adeò amœna, pulcherrimisq́ urbibus, caſtris, uicis & pagis exornata, uirtute deniq́ populorum tam præſtans, ut longè ſuperet Aſiam aut Aphricam, quantumlibet illæ terræ ſint maiores. Eſt tota habitabilis, præterquàm in exigua parte, propter frigoris uim inhabitabilis, quæ finitima Tanaidis & Mæotidis incolis Boryſthenenſibusq́, in curribus more uagorum Arabum degentibus. Habitabilis autem regionis id quod eſt algidum & montanum natura, laborioſè habitatur. Sed quod in plano eſt & naturalem habet temperiem, multum iuuat ea loca quæ aſperiora ſunt, quandoquidem id quod eſt in felici regione pacificum omne eſt, & quod in triſti, pugnax, accipiuntq́ hæ gentes aliqua inter ſe beneficia, dum aliæ opem armis ferunt, aliæ fructibus & artibus morumq́ doctrina. Habet enim Europa multitudinem pugnacem, habet & quæ agros colat, quæq́ urbes contineat. Affert fructus optimos uitæ neceſſarios, & metalla quæcunq́ uſui neceſſaria ſunt. Odores uerò ad ſacrificia, nec non multi ſumptus lapillos extrinſecus petit. Similiter pecudum mitium exhibet copiam, at beſtiarum ferarumq́ habet raritatem. Ac talis quidem eſt natura terra Europæ in uniuerſum. Particularis autem pars prima eſt omnium ab occaſu Hiſpania, quæ ab ortu ſolis abſcinditur à Gallia Pyrenæis montibus. Galliam ſeparat à Germania Rhenus, & alpes in Italia. Poſt Italiam autem, quæ ad ortum reliqua ſunt Europæ, bifariam diuiduntur Iſtro flumine. Fertur enim hic ab occaſu in ortum & in Euxinum pontum, à ſiniſtra relinquens Germaniam, Vngariam, Poloniam, Moſcouiam &c. A dextra uerò Illyricum, Dalmatiam, Thraciam, Macedoniam, reliquamq́ ultimam Græciam. Præiacent quoque Europæ inſulæ, extra columnas Herculis, Gades & Caſsiterides & Britannicæ. Intra columnas uerò Gymneſiæ, aliæq́ Phœnicum inſulæ, aliæq́ Maſsilienſium & Ligurum, &c.

EVROPA

Sicilia
Aetna
Morea
Pelopõ neſus
Corſun
Calabria
Mare Tyrrhenum
GRAECIA
Negrepot
Parnaſus
Neapoli
Albania
Apulia
Roma
ITALIA
Olimpus
Salonica
Mare Adriaticum
Dalmatia
Macedonia
Sclauonia
V vinden
Coſtantinopolis
Seruia
Boſsina
Coruatia
Venetia
Hiſtria
Bulgaria
Croatia
Carinthia
Sauus flu.
Drauus flu.
Buda
Stiria
Vngaria
Auſtria
Bauaria
Padus flu.
Conſtãtia
Sueuia
Auguſta
SARMATIA
Valachia
magna
Moldauia
Vienna
Trãſſil-
uania
Bohe-
mia
GER
Morauia
Ruſsia
Crauouia
Praga
Polonia
Sleſia
Erfordia
Turingia
Podolia
Maſſouia
MARCA
Brãdenburgẽſis
Odera fl.
Saxonia
Albis fl.
Brunſui
Viſtula flu.
Volhinia
Lituania
Pomeria
Magnopolis
MecKelburg
Samogitia
Pruſsia
Dantzig
Liuona
Mare Germanicum
Lubeck
Selandia
DANIA

TABVLA

Africæ Pars
Mediterraneum
Gades
Calix
Caput S. Vincentij
Cartagena
Granata
Iſpalis
ſibilia
Granata
Maiorica
Minorica
HISPANIA
Liſbona
Tagus flu.
Caſtilia
Toletum
Portugallia
Iber flu.
Sala manca
Mare Liguſticum
Barſalona
Catalonia
Aragonia
Nauarra
Burgos
Pyrenai montes
Saracoſſa
Pãpalona
Gallitia
Narbon
Bizcaia
Aſturia
S. Iacobus
Marſilia
Toloſa
Gaſconia
Finis terræ
Lãguedoc
Garũna fl.
Delphin.
Aluernia
Aquitania
Lugdunum
Rodanus
GALLIA
Limoſin
Turonia
Burgũdia
Ligeru flu.
Sequana fl.
Britãnia
Normãdia
Paris
FRANCIA
Hãnonia
Picardia
Flandria
Brabantia
Antuerpia
Treueris
Artois
Mare Anglicum
OCEANUS
Cornubia
Londinum
Tameſis flu.
Vuallia
ANGLIA
Mare Septentrionale
Tueda fl.
Scotiæ pars
IBERNIA

ANGLIA.

BRitanniæ inſula diuiſa eſt in Angliam Vualliam & Scotiam. Subdiuiditur Vuallia quæ & Cambria, & populi Vuales, in Cornubiam, ſiue Cornuualliam quæ ab ipſis Corneual dicūt ad promontoria quæ Ptolemæus uocat Damnonium & Ocrinum, quos populos ipſe Cornabios appellat. Item in partem eam quæ eſt inter Sabrianam & Deuam flu. ubi regio quædam dicta Venodocia, hodie Noruualia, & populi Northuuales, id eſt, ſeptentrionales Vuales, ab alijs dicti Norgales: & regio altera ſiue prouincia dicta Demecia, hodie Southuuallia, & populi Southuuales, id eſt, meridionales Vuales: & prouincia alia dicta Vueſtuuallia, id eſt, occidentalis Vuallia, & populi Vueſtuuales. Angliæ & Vualiæ rex unus imperat, Scotiæ alter. Sita inſula eſt in Oceano inter ſeptentrionem & occidentem, undiq; à circumfuſo mari complexa, nuſquam iuncta Continenti, ſed ab omni orbe diuiſa. Hæc primo Albion, ab albis rupibus (quæ primum illuc nauigantibus apparent) dicta eſt. Poſtea Britannia appellabatur à Bruto Syluij Poſthumi latinorum Regis filio, Duce quorundam Troianorum, qui quadraginta annis poſt Troiam à Græcis deletam, claſſe in hanc inſulam uenere: atq; Aborigenes, tunc eam incolentes ad unum occidere, uerum poſt Bruti obitum ſuperior inſulæ pars Loëgria dicta eſt, à Locrino Bruti primogenito, nunc Anglia ab Anglis Saxonibus Germaniæ populis qui eam incoluere, & Britones ferè omnes in Valliam expulere, tertiam inſulæ partē, quæ olim Cambria à Cambro Bruti filio uocata eſt. Partem uerò inſulæ inferiorem in Septentrionem uergentem (quæ antiquitus Albania ab Albanaco Bruti filio) Scoti occupant, à pictura corporis ſic nuncupati, à quibus Scotia dicta Gallis amiciſsimi.

ANGLIAE D

Interpretationes uulgares quorundam nominum.
Cornubia, Cornewal & Cornugallia
Vecta Wicht
Eſſexia Eſſex
Oxonium Oxenford
Roſenſis Rocheſter, Roceſt
Cantium Kent
Cantuarium Canterbery
Deuonia Deuonſchyre
Cantabriga Camebrig
Londinum London
Eboracum Yourck
Dorceſtria Dorcheſter
Mona Mana
Surra outherey
Sauduicus Sandwich
Beruicum erwic
Somſctus Somerſet
OCEANVS GERMANICVS
Humbrus fl.
Hull
Star
wal flet
Agelon
Doram
Vorck
Eboracū
Arbolmes
Trenta fl.
Durius fl.
Tueda fl.
Berwic
Herbott
Newburg
Burg
Soluens fl.
Edinburg regia
Northumbria
Karlil
Clederhow
Cobrenaid
Roxburgū
Trene
Kendale
Lancaſter
Cheſter
Doglah
Scotia
Cartinel
Kuſchen
MANA
Angliſea
S. Aſaph
Bangar
Kaernarua ſi
Cricky
Arglas
IBERNIA
Irland
Dondall
Nowan
Amore ſton

ESCRIPTIO

Cales
Bolonge
Artois
PICARDIA
Tenet
Sans Vic
Douer
Lyt
Diepñ
Caux
Norfolk
Norwich
Soutfolck
Canterby
Cantiū
Ro ſeñ
Eſſex
Lyn
Haſting
Cantabriga
Chelmiſford
Tameſis fl.
Southrey
Mare Angl
Lewig
Elys
Hortford
London
Soutſex
Silford
Bedfort
S.Alban
Arondel
Manwid
Lecestre
Reding
Vuig
NOR
MAN
DIA
Caſquet
a
Hamtō
Couentre
Lichefild
An
gli
Grenze
Mons ſancti
Michaelis
Salisberi
Dorceſtria
Glocerer
Schirborn
Hereford
Sabrina fl.
Briſtow
VVAL
LIA
Brigwater
Somſet
Exceter
Holmis
Deuonia
Molts
CORNVBIA
BRITANNIA
Leskerd
Limiday
Corneuual
Calday
Arford
S.Colomb
Falmouth
Kamſey
S.Yos
Suirus fl.
Vatford
S.Penrin

HISPANIA.

HIſpania undique alluitur mari, excepto eo latere quo Galliam contingit, ibi enim altiſsimis Pyrenæis montibus ſecernitur ab ea. Hæc olim in tres fuit diſtincta partes, Bæticam ſcilicet, Luſitaniam & Tarraconenſem. Et ſecundum Beroſum primus rex fuit Tubal, Nohæ nepos: qui uidens terram aptam pro pecoribus nutriendis, ſtuduit in ea propagare rem pecuariam, unde & terram hinc uocatam putant Tarraconam, quaſi קִנְיָא תּוֹרָא id eſt, boum poſſeſsio. Huic ſucceſsit Iberus, à quo fluuius Iberus denominatus eſt, & regio quam perlabitur Celtiberia. Sextum regem aſſerunt fuiſſe Bætum, à quo Bætica regio nomen accepit. Decimus rex fuit Hiſpanus, aut ſecundum alios Hiſpalus, qui toti regioni Hiſpaniæ nomen reliquit. Duodecimus fuit Heſperus, à quo etiam Hiſpania Heſperia appellata eſt. Decimus ſeptimus fuit Luſus, à quo Luſitania, quæ hodie eſt Portugallia, denominata eſt. Quando uerò Romani imperare cœperunt in Hiſpania, diuiſa fuit in duas prouincias, Bæticam ſcilicet & Tarraconenſem, durauitq; illa diuiſio uſque ad Attilam, qui rurſum aliam in ea fecit diſtinctionem. Poſteris uerò temporibus diuiſa fuit in quinque regna, Galliciam, Nauarram, Caſtiliam ſeu Legionum regnum, Cataloniam, quæ & Arragonia eſt, Portugalliam, & Granatam. Galliciam non diu proprium habuit regem, ideò in numerum non uenit.

HISPANIA

Oceanus Cantabricus
Finis terræ
Abiglies
Cormes
GALLICIA
Ouiedo
Iacobus
Compostella
Rauanellamons
S. Andres
BIZCAIA
Asturia
NAVARRA
Oluca
Villa Francia
Lyon
Burgus
Nazera
Braga metropol
Astorga
Val Dolit
Palenza
Portu gallo
Toro
Duero fl.
Medina
Salamanca
CASTI LIA
Siguenza
Portugallia
Segobia
Alcala
Madrit
Tago fl.
Lisbona
Tornauacas mōs
Castilia
Guadiana fl.
S.Elem
Merida
Mōte maio
Betis et Guadalquebir
Betis fl.
Corduba
Granata
Sibilia
Hispalis
Granatæ
REGNMV
S.Vincent
S.Lucas
Berbesul
Malaga
Oceanus Gaditanus
Gades
Strictum Sybiliæ
AFRICAE pars
44
43
42
41
40
39
38
37

E TABVLA

HISPANIAM diuidunt à Gallia mõtes Pyrenæi. Et hinc duo erumpũt ramẽta per regionem ipſam, quorũ alterum etiam uſq; ad Portugalliã protenditur, eam à Gallicia ſeparans, ſortitusq; uaria uulgaria nomina ex gentibus iuxtà habitãtibus. Fluuiorũ nomina ſicut & ciuitatũ ferè omnia hodie ſunt mutata. Bætim enim nũc uocant *Guadalquebir*, Anam *Guadianã*, Tagum *Taio*, Celticum promontorium *Finem terræ*, Iberũ *Ebrum*, Valeriam *Concham*, Calagurium *Calahorram*, de quibus infrà copioſius dicetur.

GALLIA.

GAlliam ſic dictam putant à Galate rege, filio Herculis, qui condita urbe Alexia, quam poſteris temporibus Iulius Cęſar fregit, in Burgundia ſedem collocauit, à quo regio ipſa Galatia nuncupata fuit. Romani autem dementes unam ſyllabam pro Galatia Galliam appellauerunt. Alij putant Galliam deriuari à gala lacte, quod Galli candidiores eſſent Hiſpanis. Diſtinxerunt autem ueteres Galliam in Ciſalpinã, quæ modò uocatur Lombardia, & Tranſalpinam. Item in Togatam & Comatam. Comati Galli nutriebant pilum, Togati detondebãt. Comata diuidebatur in Belgicam, Celticam, & Aquitaniam. Celtica uerò diſtincta fuit in Lugdunenſem & Narbonenſem ſeu Bracatam, quibus noſtro æuo ſucceſſerunt Delphinatus, Subaudia, Prouincia & Burgundia. Aquitania retinuit nomen ſuum uſq; ad tempora noſtra. Ad Belgicam uerò olim pertinuerunt, Alſatia, Lotharingia, Neuſtria, Auſtraſia, Brabantia, Flandria, Normandia & Francia.

6

GALLIAE

Nominum montium, fluuiorũ & ciuitatum uulgares tranſlationes.
Arelatum Arle
Lugdunum Leon
Mōs peſſulanus Mōtpelier
Aquitania Gaſcongne
Burdigala Burdeus
Petrocorium Perigort
Auernia Auuergne
Caletes Caux
Lexouij Liſieux
Baiocenſes Bayeux
Andegauenſes Angiers
Aurelianenſes Orleans
Meldenſes Meaulx
Moſa Maß, Meuſe
Traiectum Vtricht
Ambiani Amiens
Cameracum Cambray, Camerich
Antuuerpia Antorff, Antuers
Tornacum Tornay
Rhotomagus Roan
Sueſſones Soiſſon
Campania Champaigne
Rhemi Rhemenſes Reims
Tullum Tol, Tull
Naſium, Nanſe, Nancy
Toloſa Tholuoſe
Marſilia Marſeille
Arar fluuius Sagona, la Sone
Biſantium Byſanſon
Aquiſgranum Aes, Ach
Agrippinēſis Colonia, Cōln
Confluentia Cobolentz
Metis Metz
Nemeti Spirenſes
Argentina Straſburg
Vangiones Vuormacienſes
Hannonia Hennengew
S. Audomarus S. Thomer
Dubis flu. le Doux
Gratianopolis Granoble
52
51
50
49
48
47
46
45
44
43
HISPANIA
ANGLIA
Cornoualle
Arundel
Mare Ang
Plimōt
Fowe
BRITANNIA
St Pol
Neuſtri Normādia
Rhedones
Ligris
Labaye
Hoye
Roy
Rocella
Sanctones
Bordeaux
Aquitania
Guienne
Bigerones
Pyrenei

ABVLA·

Holandia
Emerich
GERMANIA
inferior
Colonia
Vueſtphalia
Selandie
Schlüs
Dover
Bergen
Boſch
Geldria
Vendle
Mechel
Brabancia
Neruñ
Flandria
Morini
Artois
Arras
Atrebates
Picardia
Veromandi
Perone
Amiens
Ambiani
Roan
Bellouaci
Scheide fl.
Maſtrich
Aquis
Namurc
Confluētia
Treueris
Lutzelburg
Metis
Verdun
Verodun
Maſiers
Vueſterich
Lotha
Wormis
Spira
Rhenus fl.
FRAN
CIA
Parys
Chartres
Melde
Capania
Schalon
Bar
Troia
Sens
Senones
Orliens
Sequani
Loire Ligeris fl.
Lingones
Langres
Vogeſus
Argentina
Nigra ſylua
Baſel
Coſtantia
Turegum
Burges
Bituricès
Neuers
Heduí
Niuernia
Digeon
Mandubij
Biſantium
Burgundia
Sone fl.
Verdon
Bor
bonia
Borbon
Boij
Maſcon
Segu ſiani
Geneua
Loſanna
Berna
Lucerna
Glarys
Lacus Lemanus
Octoduri
Sedunum
Rhodanus
Lugdunū
Leon
Allobroges
Viēna
Chambri
Subandia
Granopel
Rhenus
Clermōt
Valence
Valentinois
Delphinatus
Tarentaſia
Mont Cinis
Pedemot
Vellaunn
Viuiers
Aremici
Ambrun
Auenion
Digne
Eburodūni
Volcæ
S. Alamand
Prouincia
Arle
Nis
Marſeil
Langdock
Mont Peſier
Bejiers
Narbon
Lang Villade
Thoſoſa
MARE Gallicum
50
49
48
47
46
45
44
43

ITALIA.

Est Italia peninſula, undiq; præterquàm ubi alpibus iungitur, mari cincta, ab oriente Adriatico, ab occidente uerò & meridie, Tyrrheno. Sunt illi alpes ueluti inſuperabilis murus, & duplex ambiens mare ceu naturales foſſæ. Intra hæc munimenta, nobiliſsima coërcetur terra, infinitis penè irrigata amnibus. Hanc Ianus qui & Ogyges ingreſſus eſt, quando adhuc erat aurea ætas & iuſti homines. Ipſe uinum & far primus in Italia docuit, deorum ſacrificia & moderatam comeſtionem. Vnde Fabius pictor: Ianus fuit pontifex religioſus, literatus, philoſophus, theologus, pater omnium deorum & hominum, monarcha totius primi generis humani, penes quem unum tunc erat totius uaſti orbis cuſtodia. Ab hoc Iano Italia primum appellata fuit Ianicula, ſicut & Ianua ciuitas ab ipſo nomen accepit, quam hodie Genuam uocant. Hic bifrons pingitur, duas enim facies ante & retro habere dixerunt, quod duo uiderit ſecula, id ſcilicet quod præceſsit & quod ſecutum eſt diluuium. Hic alio nomine Nohe uocatur, primus uini inuentor, unde & Ianus cognominatus eſt. Eſt יין iaijn in heb. lingua uinum. Huius uxor fuit Eſtha, cui Romani adijcientes adhuc unam literam fecerunt Veſtham, colueruntq; pro dea. Porrò Græci heb. uocem mutantes, ex Ianicula fecerunt Oenotriam, ſic ſcilicet Italiam appellãtes. Fuit & Saturnia à Saturno, & Heſperia ab Heſpero appellata. Potiores Italiæ partes ſunt Hiſtria, Gallia togata, Liguria, Tuſcia, Vmbria, Latium, Campania, Apulia, Calabria & Græcia magna. Sub quibus plurimæ ſunt minores regiones, nempe Inſubria, Ethruria, Aemilia, Flaminia, Lucania, &c.

ITALIAE NO

45
44
43
42
41
40
39
38
Subaudia
Leon
Vienna
Geneua
Rhodanus
GALLIAE PARS
Tarētaſia
Mōs cinis
Auinion
Delphinat
Arle
Pedemōt
Fons Padi
Turin
Padus
Papia
Comū
Bergame
Cremona
Placentia
Alexādria
Genua
Trient
Garda
Verona
Brexa
Mātua
Vincentz
Padua
Ferraria
Bononia
Imola
Florentz
Var fl.
Nisa
Marſilia
Prouincia
Mare Liguſticū
Gorgona
Pisa
Capraria
CORSICA
Fiſch
Tocella
Elba
Plano ſa
Aleri
Mare Tyrrhenum
Amanſa
Liuara
Longo
S.Lucia
SARDINIA
Bosſa
Caller
Sira
S.Petro
MARE
Hiſtria uulgo Hiſterych & Ern=
landt,cōprehendit Forū iulij,uul=
go Friaul, & duas ciuitates Aqui=
leiam atq; Tergeſtum. Gallia toga
ta habuit olim ſub ſe Emiliam,Fla
miniam,Inſubriam & bonā par=
tem Venetiarum. Flaminia quæ et
Rhomandiola, habet Bononiam
atq; Ferrariam: aut ſecundū alios
Placentia & Bononia ſunt in Emi
lia & Rauenna in Flaminia. Inſu=
bria cōplectitur Mediolanenſem
terram,quæ poſtea Longobardia
& Lombardia eſt appellata. Ve=
netorū regio fuit aliquando Car=
nia & Cœnomānia appellata,ho
die uerò uocatur Marca Teruiſi-
na. Liguriæ metropolis eſt Genua
Tuſcia habet inſigniores urbes.
Piſam,Lucā & Senas. In Vmbria
eſt ducatus Spoletanus, & ciuita
tes Peruſia atq; Spoletum. Roma
ſita eſt in Latio. Ethruria uerò eſt
inter Liguriam & Tiberim.

VA TABVLA.

Carinthia
Croatia
Friaul
Aquileia
Laubach
Sagabria
Saus fl.
SERVIA
Triest
Histria
Coruatia
Pola
Segnia
SCLAVONIA
BOSSINA
Mare Adriaticum
Rago
Gidra
Turcia
Scardona
Spalato
Ancona
DALMATIA
Vrbin
Bracia
Ragusa
Vechi
Campus
Cassouius
S. Maria
de Loret
Melada
Aquila
Apulia
Garganus
S. Angelo
Siponto
Man fred
Durazo
Capania
Terra
Laboris
Albania
Caieta
Neapol
Salerno
Tarento
Hydruntū
Otranto
Camara
Polycastro
Corfun
EDITERRANEVM
Lipari
Calabria
Vstica
Alicur
Felicur
Vulcano
Rezo
Messin
Sosa
Aetna
Palerm
Petrali
SICILIA
Trapani
Gergento
Syracusa
Pachinū
promōt.
45
44
42
41
40
39

GERMANIA

DE Germania clariſsima natione & dulciſsima patria noſtra, multa hîc occurrerent ſcribenda, ſed loci anguſtia cogit nos abbreuiare ſermonem. Hæc itaq; in ſuperiorem & inferiorem mediante fluuio Mogono, diuiditur. Inferior habet hac noſtra ætate Brabātiam, Holandiam, Haſsiam, Vueſtphaliam, Saxoniam, Friſiam, Pomeraniam, Pruſsiam, Thuringiam, Miſniam, &c. Superior uerò habet Alſatiam, Heluetiam, Sueuiam, Franconiam, Bauariam, Auſtriam, Stiriam &c. Inferior eò tempore quo Roma floruit, cultior fuit ſuperiori. Nam ſcribit Tacitus, Germaniam olim fuiſſe horridam ſyluis & paludibus infœcundam, frugiferarumq; arborum & omnis culturæ impatientem, id quod non de tota Germania, ſed de ea, quam Rhenus & Danubius includunt, dixiſſe accipendum eſt. Obducebatur enim tunc ferè tota Sueuia, inferior Bauaria & Franconia, Hercynia ſylua. Nunc uerò tota colitur, adeò ut Hercyniæ ſyluæ nullæ reliquiæ ſuperſint, præterquàm in locis montoſis, ut eſt in Nigra ſylua, in Ottonica, Speshartica & Bohemica ſylua. Sed nec loca illa, quantumlibet horrendam præ ſe ferant faciem, carent habitatoribus, ciuitatibus, arcibus, monaſterijs & uillis, præſertim cum ex cōuallibus inſignes undiq; amnes procurrant, & cuncti in Rhenum & Danubium ruant, & mirum in modum per eos populus unus alteri ferat opē, adducatq; ea quæ apud ſe abundant & alibi deſiderantur, qualia ſunt, ligna ædificijs apta, metalla, picearum arborum liquor, caſei, butyrum &c. quæ ex montoſis locis in magna copia in terram planam euehuntur, & pro eis frumentum & uinum reportantur. Quàm celebres urbes intra quadringētos annos in ſuperiori & antiqua Germania exortæ ſint, nemo eſt qui id ignorat, niſi qui nō uidit Nurnbergam, Vlmam, Herbipolim, Bambergam, Vratislauiam, Ambergā, Norlingam, Heltprunnam, Heidelbergam, Stuckgardiam, Thubingam, Friburgum, & alia penè infinita oppida, quæ intra Rhenum & Danubium poſt tranſlatum in Germanos imperium ſunt extructa. Dici nequit, quantū iſta ſuperior Germania in oppidis, caſtellis, & uicis, arcibus, monaſterijs & pagis creuerit poſt memoratum tempus, ut uix ſatis loci fuerit tot Ducibus, Lantgrauis, Marggrauis ſeu Marchionibus, Burggrauis, Palatinis comitibus, Comitibus liberis, Baronibus, Nobilibus, Epiſcopis, Abbatibus & Præpoſitis, in quos tota Germania, exceptis imperialibus ciuitatibus, quæ Imperatorem Dominum agnoſcunt, eſt diſtributa. Multi plebei ſub exactoribus duram ſeruiunt ſeruitutem. Porrò mores & ueſtitus Germanorum, tam præfectorum quàm ſubditorum indies mutantur, ſanguinarijs militibus ſemper aliquid noui ex bellis afferentibus. Hinc enim increbuit & incruduit, potandi, iurandi, lacerandi ueſtes, ociandi & ludendi peſsima conſuetudo. De Sueuis, Bauaris, Franconibus, Alſatis & Rhenenſibus, ſuis quibuſque dicetur locis.

GERMANI

Sagabria
Saus fl.
Croacia
Laubach
Carinthia
Fridaw
Cilia
Draua fl.
Brenner
Stiria
Neümarckt
Iudñburg
Gretz
Stûlwyſenburg
Marca
Auſtria
Rotman
Schadwien
Steir
Melck
Bauaria
Salzburg
Hall
Rotenberg
Schwatz
Raeb
Preßburg
Neuſtat
S.Hypolit
Gryn
Vienna
Krems
Bruna
Paſſaw
Landshut
Danubius
Ingolſtat
Ratiſpona
Ayſtet
Amberg
Moraula
Olmüntz
Montes Sarmatici
Bohemia
Praga
Albis fl.
Dachaw
Bamberg
POLONIA
Thuringer waldt
Schleſia
Odera fl.
Vratiſlauia
Lauſnitzer
Gorlitz
Miſna
Zwicka
Vuenden
Torg
Leipſig
Erfürt
witteñberg
Albis
SAX ONIA
Meidñburg
Vatta fl.
Marca noua
Kroſſen
Saxen
Berlin
Brandñ burg
Sezer
Gnezna
franckfurt
Lebus
Schadegk
Pomern
Spre fl.
Soltwedel
Thurn
Meckelburg
Pruſſia
Stetin
Gripswald
Kolberg
Sund
Roſtok
Camin
Danzig
Mare Germanicū

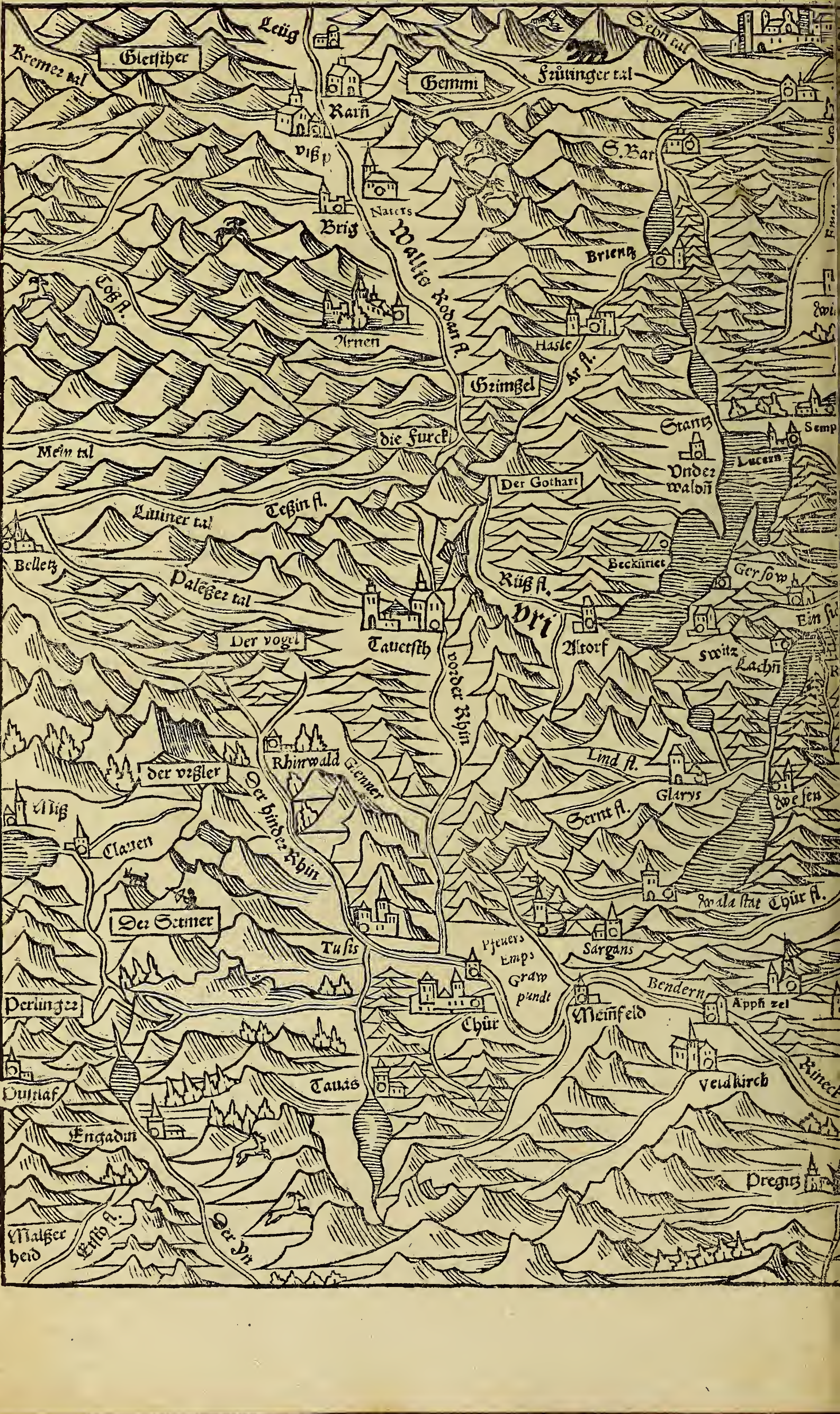
E TABVLA·

Rhætia
Rhenus
Durias fl.
Valeſia
Wallis
Gratianopol
Curia
Vri
Glarys
Hel uetia
Rhodanus fl.
Zurch
Lucern
Bern
Lo ſanna
Burgundia
Lindoia
Coſtātia
Soloturn
Neuſburg
Algew
Vberlingē
Schafhuſen
Heg
Baſel
Biſantiū
Salin
Sona fl.
Friburg
Rotwyl
Alſacia
Voge
Thubinga
Moſel fl.
Sarburg
Lot ringē
Baden
Argentina
Vueſtārych
Verdun
Metz
Maſiers
Heidelberg
Spira
wormis
Keiſers
Lutern
Lützellburg
Mentz
Trier
Franckfurt
Hana
Cōfluentia
Moſa fl.
Eyfel
Namurck
Gelnhūſen
Lonſtein
Rhenus
Boñ
Lüttich
Aach
Leuen
Bruchſel
Mechel
Martpurg
Cöln
Gel drīa
Braband
Heſſen
Lan fl.
Caſſel
Nüs
Vendle
Antwerp
Gendt
Flandria
Lipp fl.
Weſel
Emerich
Bergē
Boſch
Romerſwal
Hartz wald
weſer fl.
Padelborn
Vueſtphalia
Munſter
wal fl.
Arnem
Deuenter
Vtrecht
Swol
Oſſenprū
Hildesheim
Myndē
Groningē
Suer ſee
Seland æ Inſulæ
Amſterdā
Harlem
Roterdam
werden
Friſia
Ems fl.
Bremen
Hamburg
Lubec
Scala miliariorum Germanicorum communium.
130
120
110
100
90
70
60
40
10
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56

PRIMA RHENI TABVLA.

HELVETIA.

RHetiam & Heluetiam tibi offert hęc tabula, lector ſtudioſe, ut nouiſsime à clariſsimo uiro Aegidio Thuſco eſt deſcripta. Habet autem uera & antiqua Rhętia locum in Lepontijs Alpibus, iuxta utramq; Rheni originem, includens omnes circumiacentes ualles & montes, quorum multi procurrrunt ad eum uſq; locum, ubi uterq; Rheni riuus in unum coaleſcit fluuium. Eſt autem inter hos duos Rheni riuos, haud procul à poſteriori Rheno, ſupra uerò utriuſq; amnis coitum ſpacio pedeſtris itineris, quod media hora cõfici poteſt, campus quidam pulcher, cui imminet collis in ſuo uertice arcem geſtans celebrem & peruetuſtam, nomine Rhætium, quod hodie Germanica lingua uocatur Rætzuns, & coniectura magna eſt, illud olim à primis Rhætis, poſtquam Italiæ finibus exceſſerant, & horrendos alpinos montes occupauerant, extructum. Fuit & alia peruetuſta arx in regione illa, quæ modò in ruinis iacet, appellata olim Rhætia alta, hodie autem corrupto uocabulo uocatur Rhealt, diſtatq; à Rætzuns itinere pedeſtri duarum horarum & dimidiæ. Poſtquam autem Rhæti in aſperis illis locis aliquandiu conſederũt, facti ſunt ex loci aſperitate bellicoſi & animoſi, ſtuduerũtq; ditionem ſuã propagare ultra Alpes uſq; ad Comum, Veronam & Tridentum: citra autem Alpes uſq; ad lacum Riuanum, quem uulgò Vualenſee uocant, & ad Brigantium, ubi initium eſt Podamici lacus. Heluetiorum regionẽ Cæſar deſcribit tribus hiſce limitibus, Rheno, Rhodano & Iura monte. Errãt ergo qui Alſatiam audent dicere Heluetiam. Mons Iura hodie multa habet nomina: incipitq; prope oppidulũ Brug ad Arolam flumen, ubi Bœtzberg dicitur, deinde recta uerſus occaſum ad Salodorum progreditur, ubi hodie Houuenſtein dicitur. Deinde ad Biel oppidum, & ad Nouum caſtrum, tandemq; deflectit Geneuam uſq;. Porrò hodie tota Heluetiorum democratia ſiue regio in XIII ciuitates eſt diuiſa (uulgus angulos uocat, & Franci Contones) quarum nomina, ut publicè in concilijs ſedent, hæc ſunt: Tigurum, Berna, Luceria, Vria, Suicia, Syluania, Tugium, Clarona, Baſilea, Friburgum, Salodorum, Schaffhuſia ac Abbatiſcella. Vndecim tamen duntaxat intra ueros regionis Heluetiæ limites concluduntur. Baſilea enim non in Heluetijs, ſed in Sequanis iacet, & Schaffhuſia in Germania. Porrò ex his tredecim, Vria, Suicia, Syluania, Clarona, ac Abbatiſcella, non ſunt oppida, ſed uicorum conuentus, æquata omnium libertate, & ab his maximè Vris, Suicis ac Syluanis, Heluetiorum noſtra ætate libertas eſt orta. Ipſi tamen multis oppidis ac arcibus imperant, contrario atq; in alijs regionibus, more. Hæc Henricus Glareanus.

Leüg
Gletſcher
Gemmi
Frütinger tal
Siebñ tal
viſp
Naters
Brig
Wallis Rodan fl.
Brienz
Arnen
Hasle
Ar fl.
Grimſel
Stantz
Lucern
Meſin tal
die Furck
Der Gothart
Vnder waldñ
Teſſin fl.
Belletz
Beckiried
Gerſow
Rüß fl.
Vri
Altorf
Switz
Lachñ
Der vogel
Tauetſch
vorder Rhin
Rhinwald
Lind fl.
Glarys
der vrßler
Clauen
Der hinder Rhin
Sernt fl.
Der Setmer
Tuſis
Pfeuers
Emps
Graw pundt
Sargans
Bendern
Appñ zel
Chür
Meinfeld
Tauas
Veldkirch
Engadin
Pregitz
Malßer heid
Der Yn

E TABVLA.

Biel
Bern
Pirport
Delſperg
Solotirn
Balſtal
Laufen
Dornach
Oltingñ
Altkirch
Basel
Hapſen
Enſheim
Neuenburg
Augſt
Arburg
Olten
Schop fen
Schönau
Eingen
Staufñ
Brißgöw
Araw
Lentzpürg
Seckingn
Laufenberg
S. Bleßi
Friburg
Mellingñ
Schweitz
Zürch
Keiſer ſtul
Zurzach
Mortnaw
Lar
Döngen
S. Peter
Elzach
Haſelach
Kintzig fl.
Kyburg
Eglisow
Küſenberg
Wolfach
Winterthur
Nigrä Sylua
Hornburg
Swartz wald
Tonaubrun
Neccar brun
Hegöw
Twiel
Hewñ
Engñ
Alper
Meringñ
Tutlingñ
Zimbern
Sultz
Glatten
Müllen
Rotwil
Stocktñ
Steckborn
Richow
Coſtetz
Püllendorf
Püññ
Pälingñ
Vberlingñ
meßkilch
Salmäßweil
Husen
Simringñ
Veringñ
Marcdorff
Buchhorn
Alßhuſen
Binzwangñ
Rauenspürg
Riedingñ
Zweifaltñ
Rütlingñ
Lindow
Win gartñ
Zum Buß
Munderkign
Luter fl.
Munſingñ
Vrach

FRANCONIA

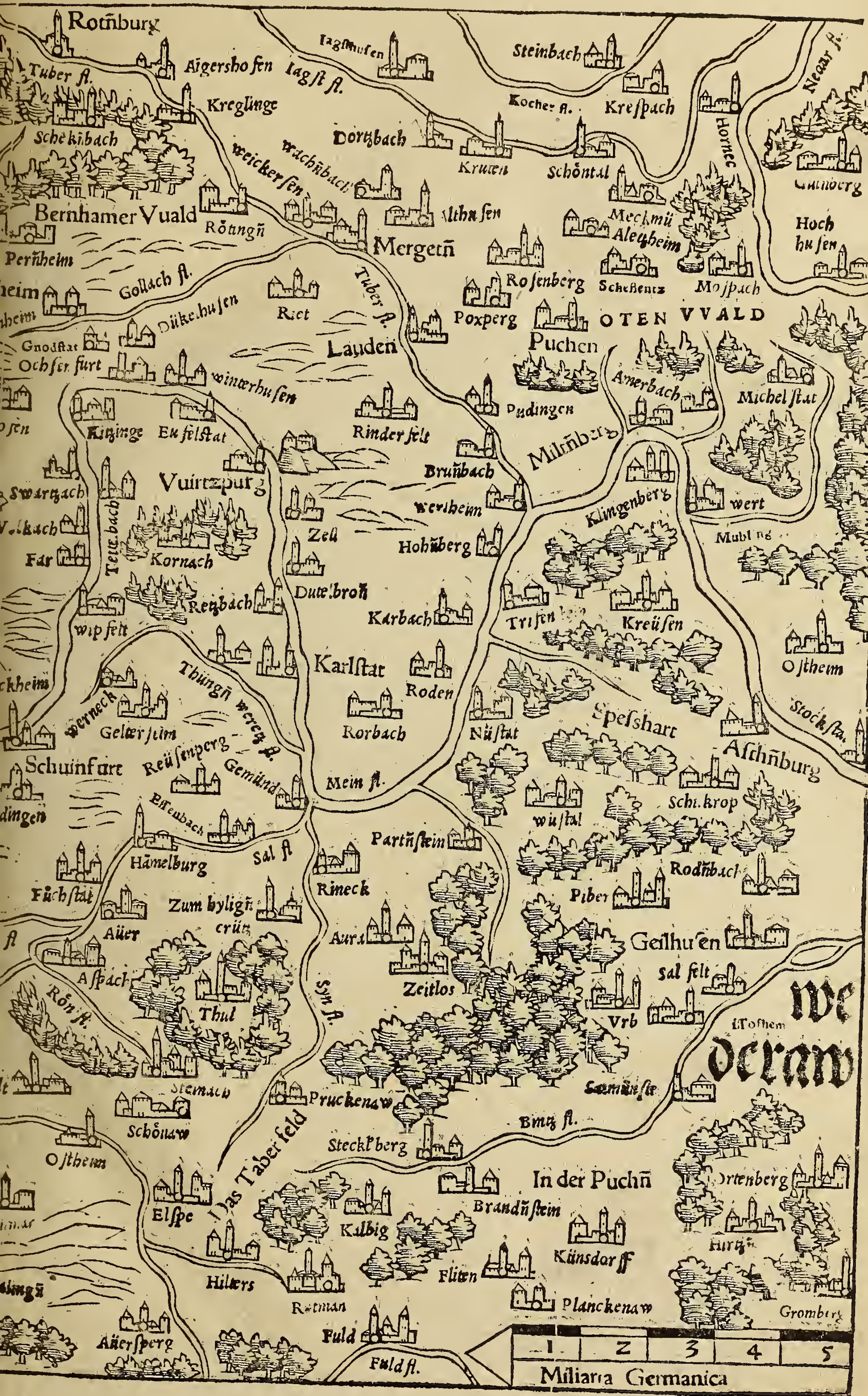
HAec & Francia oriẽtalis appellatur, habetq́ id nominis à Franco Sicambrorum duce, à quo Galliæ quædam pars Francia nuncupata putatur. Cùm enim circa annum Chriſti 326. implacabile diſsidium eſſet natum inter Thuringos & Sueuos, uocatus à Thuringis Genebaldus dux Frãcorum, eorum ſcilicet qui tunc iuxta oſtia Rheni habitabant, ut ipſis contra Sueuos auxilium ferret, uenit cum magna Francorum multitudine, datusq́ eſt eis locus inter Thuringos & Sueuos, qui ueluti murus ſolidiſsimus hos ab illis diremerunt, ſuſtuleruntq́ diſsidium. Duci Genebaldo ſucceſsit Dagobertus, & tertius aut quartus ab illo fuit Gosbertus, ſub quo ſanctus Kilianus conuertit Francones ad fidem Chriſti. Vltimus dux fuit Hetanus, in cuius defuncti locum Pipinus rex ſubſtituit ſanctum Burchardum Epiſcopum Herbipolenſem, eidem & omnibus eius ſucceſſoribus tradens ducatum Franconiæ, anno ſcilicet ſalutis 752. qui & in hũc uſq́ diem ducatui & epiſcopatui præſunt. Eſt aũt ferè tota Frãconiæ regio fertilis, triticum & omne frumentum legumenq́ in ea ſatum, multo cum fœnore cultoribus reſtituens Profert & optimum uinum, Alſatico nequaquam inferius. Terra ipſa pro magna parte plana eſt, paucos habens montes, ſed plurimos colles, præſertim iuxta Magonum flu. qui mediam perlabitur regionem, & iuxta Thuberũ, qui apud Sueuos natus, irrigataq́ Franconiæ extremitate, ruit in Moganum Syluas habet multas. & inter eas quaſdam inſignes, regionẽ ipſam quaſi propugnantes, ut ſunt Ottonica, Speshartica & Thuringica. Quidam annumerant & Bohemicam, à qua non procul oritur Moganus ex monte Fichtelberg, unde & alij tres profluunt amnes, Nabus, Sala & Egra. Habet Franconia duas ciuitates epiſcopales, Herbipolim, quæ & Peapolis & Marcopolis, & uulgò Vuirtzpurgum uocatur, & Babenbergam, quam uulgò Bambergam appellant. Herbipolenſis epiſcopus dux eſt Franconiæ, non totius, ſed maioris partis, cùm & epiſcopus Babenbergenſis magnã habeat ditionẽ in ea, præſertim in Voitlãdia, & ſimiliter Marchio Brãdenburgenſis. In Babẽbergenſi agro creſcit mellea illa radix, quã glycirrhyzam uocãt, effoditurq́ in tãta copia, ut ingẽtes currus ea onerati, in diuerſas abducãtur regiones. In confinio Franconiæ eſt ſita celeberrima Nurnbergæ urbs in arenoſo ſolo, unde nihil ferè commoditatis haberi poteſt, niſi terra ipſa multò labore maceretur, paſtinetur & ſtercoretur. Hinc eſt quod huius urbis ciues omnes exercent artificia, aut negocijs intendunt, & diuitias quas ex ſterili terra eruere nequeunt, ex uarijs ingenioſisq́ artificijs multo felicius conquirunt. Anno Chriſti 911. ſub Conrado imperatore, uel, ut alij dicunt, anno 1140. ſub Henrico imperatore, erectus eſt Burggrauiatus Nurnbergenſis. Et cum circa annum Chriſti 1275. Burggrauiorum ſemen deficeret, rex Rudolphus, comes ab Habſpurg, ſororium ſuum Fridericum, comitem à Zollern Burggrauiatui præfecit. Et huius quoq́ filius, nepos & pronepos comitatum illum poſſederunt. Cùm autẽ ſub imperatore Sigiſmundo, Marca Brandenburgenſis deſtitueretur uirili ſucceſſore, Burggrauius Nurnbergenſis, Fridericus nomine, obtinuit in cõcilio Cõſtantienſi, anno ſcilicet Chriſti 1417. dictam Marcam, erogata magna pecunia quam Nurnbergenſes ſuppeditauerunt, quatenus ab illius iuriſdictione liberarentur. Sicq́ præter titulum Burggrauius nihil iuris ſibi in urbe retinuit, maiorem conſequutus ditionem.

FRANCONI

Kalmüntz
Castel
Leünburg
Altorff
Fisth bach
Stein
Dachste
Pruckperg
Piber fl.
Pegnitz fl.
Lauff
Nurnberg
Zeñ fl.
Obern Zeñ
Amberg
Sultzpach
Hirsprug
Rotñberg
Pruck
Haghñbach
Erelbach
Hanbach
Swabach
Erlang
Vilseck
Reichñbach
Surburg
Newkirch
Dachsbach
Auerbach
Forcheim
Rotñbach
Höhstat
Pegnitz
Trubach
Lutrbach
Schussel feld
Potenstein
Stretberg
Hirsheid
Reich Eberach
Haslach
Mörsberg
Bamberg
Mittel Eberach
Spenshart
Hol feld
Guspach
Eberach
Ebelspach
Zeil
Hasfurt
Stein
Arolffstein
Zapfendorff
Breitprun
Pernec
Der weis Mein
Steinach
Staffelstein
Liechtñfels
Altñstein
Gefres
Kupferberg
Gütñberg
Ebnit
Coburg
Hasperg Vualt
Sternberg
Lenges
Cronach
Cronach fl.
Königshofen
Ayle
Radach fl.
Krempff fl.
Nüstat
Calñberg
Rora fl.
Rotach
Aichfeldt
Gesel
Rotkirch
Pibra
Schletz
Lainstein
Schleüs fl.
Themer
Schleüsing
Grimtal
Maingen
Liechtenaw
Greuental
Neüdorff
Melles
Sal fl.
Thuringer Vualt
Schmalk

E TABVLA.

Rothburg
Tuber fl.
Aigershofen
Iagſt fl.
Iagſthuſen
Steinbach
Kreglinge
Kocher fl.
Kreſpach
Neccar fl.
Schekibach
Dortzbach
Kruten
Schöntal
Hornec
weickerſen
wachbach
Bernhamer Vuald
Röttngn
Mergetn
Althuſen
Meckmü
Aletzheim
Hoch huſen
Rosenberg
Scheffentz
Moſpach
Gollach fl.
Dükelhuſen
Riet
Poxperg
Puchen
OTEN VVALD
Lauden
Gnodſtat
Ochſenfurt
winterhuſen
Amerbach
Michelſtat
Pudingen
Kitzinge
Eufelſtat
Rinderfelt
Miltenburg
Brunbach
Swartzach
Vuirtzpurg
wertheim
Klingenberg
wert
Volkach
Zell
Hohnberg
Mubling
Far
Kornach
Dutelbron
Retzbach
Karbach
Trifen
Kreüſen
wipfelt
Karlſtat
Ostheim
Roden
Thüngn
Spesshart
Stockſta.
Werneck
Gelterſtim
Nüſtat
Aſthnburg
Schuinfurt
Reüſenperg
Gemünd
Rorbach
Mein fl.
Schi.krop
Eſſelbach
wüſtal
Partnſtein
Hämelburg
Sal fl.
Rimeck
Rodnbach
Fuchſtat
Zum hylign crütz
Piber
Aüer
Aura
Geilhuſen
Aſpach
Zeitlos
Salfelt
Rön fl.
Thul
Syn fl.
Vrb
We
derew
Steinach
Pruckenaw
Schönaw
Bintz fl.
Ostheim
Steckelberg
Das Taberfeld
In der Puchn
Ortenberg
Brandnſtein
Elſpe
Kalbig
Künsdorff
Hirtz
Fliten
Hilters
Retman
Planckenaw
Grombirg
Aüerſperg
Fuld
Fuld fl.
1 2 3 4 5
Miliaria Germanica

SLESIAE
DESCRIPTIO.

SLeſia prouincia regni Bohemici, habens ab oriente conterminam Poloniã, à meridie uerò attingens Morauiam, habet metropolim Vratislauiam, quam Germani Presla uocãt, ab Vratislao ſecundo rege Bohemiæ ſic appellatam. Longitudo regionis extenditur ſecundum decurſum Oderæ fluuij à meridie in ſeptentrionem octo uel nouem dietis. Secundum latum uerò patet itinere trium dierum. Vtitur pro maiori parte lingua germanica. Vltra Oderam uerò loquuntur Sclauonice, quæ lingua communis eſt Bohemis, Polonis, Sclauis, id eſt, Illyrijs, Moſcouitis, Lithuanis & multis alijs populis. Abundat regio ipſa omnibus bonis, niſi quod uinum non habent, infertur tamen ex Morauia & Vngaria uinum bonum. Creſcit & circa Croſnam uinum, ſed quod per Oderam in Pruſsiam auehitur.

SLESIAE D

4
8
12
Gemein Tütſch meilen
Gros Poland
Boßnonia
Baranaw
Brandē burger Marck
Meßerſitz
Wartēberg
Namßel
Bernſtat
Mielitz
Olßen
Swibißen
Zulch
Zülauff
Oder fl.
Mitnacht
Freiſtat
Gor
Bartſch fl.
Wole
Trackēberg
Trebnitz
Gloga
Stein
Sagan
Loben
Preßla
Bober fl.
Queys fl.
Han
Pungel
Legnitz
Laa fl.
Lis fl.
Gryphēſtein
Jawr
Lemberg
Strig
Sweidnitz
Goldperg
Polkēheim
Hirßperg
Katzpach fl.
Kynaſt
Gorlitz
Laubach
Lußetz
Occid

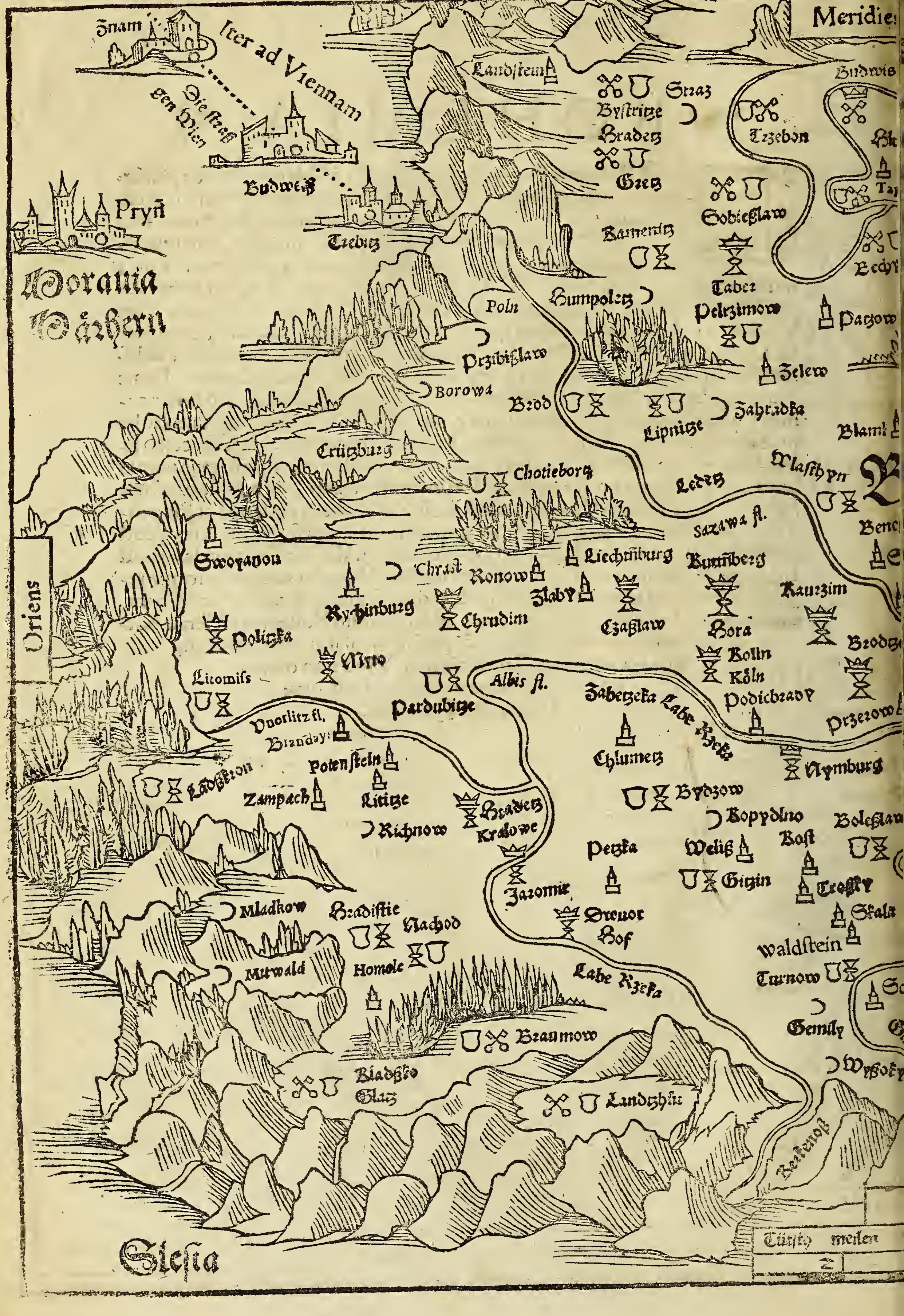
ESCRIPTIO.

Orient
Polonia
Gleywitz
Peuni
Oiſſa fl.
Teſchn
Piaſt
Reibniz
Strelitz
Toſt
Crapitz
Roſenperg
Oder fl.
Koſel
Ratibor
Oppel
Schurgaſt
Brig
Golz
Heinrichaw
Niſſa
Grotka
Mönſterberg
Neuwenſtat
Bela fl.
Mittag
Ole
Zigenhaus
Weidn
Ola fl.
Wanſʒen
Frackenſtein
Strelen
Kaltſtein
Olmüntz
Zotenberg
Camentz
Fridberg
Zuckmantel
Märhern
Niſſa fl.
Wart
Reichenſtein
Glotz

BOHEMIA.

HAbuit Bohemia olim populos Quados & Marcomannos, includiturꝗ finibus Germaniæ. Latitudo eius longitudini ferè par eſt, cingiturꝗ ſylua Hercynia tanquam natiuo muro. Albi fluuio media irrigatur, atque quodam alio Multauio nomine, ad cuius ripam Praga ſita eſt, ampliſsima urbs & totius regni caput. Fuit à multis annis Ducatus, uocatusꝗ eſt primus dux Zechius, licet alij Primislaum Pragæ fundatorem, primum uelint eſſe ducem. Anno Chriſti 1086. dux Vratislaus factus eſt ab Henrico quinto primus rex, additæꝗ ſunt regno Sleſia, Lutſnitza & Morauia. Huic ſucceſſerunt in regno filius & poſteri Vladiſlaus, Vladislaus, Przemiſel, Vuentzeslaus, Przemiſel, Vuentzeslaus. Et hic moriens ſine filio, unicam filiam eius Eliſabet coniugem accepit Ioannes comes Lutzelburgenſis filius Henrici ſeptimi imperatoris, fuitꝗ regnum Bohemiæ ferè ducentis annis ſub comitibus Lutzelburgenſibus. Huic ſucceſsit filius Carolus nonus Bohemiæ rex, factus quoque Romanorum rex, quartus nomine, & hic ſupra modum ditauit Regnum Bohemiæ, ſed non ſine iactura Romani imperij. Idem Carolus anno Chriſti 1360. fecit ex epiſcopatu Pragenſi Archiepiſcopatum, & deinde anno 1370. inſtituit Pragẽſe gymnaſium, quod durauit uſque ad annum 1408. tunc ob Huſsiticum dogma fuit translatum ad Lipſiam Miſnæ oppidum. Patri ſucceſsit filius Vuentzeslaus in utroque regno, cui depoſito ſucceſsit frater Sigiſmundus. Qui Sigiſmundo ſucceſſerint, uide in genealogia Regum Vngariæ. Porrò ſolum Bohemiæ eſt ferax hordei & tritici, abundatꝗ pecore & priſcibus: olei autem ſterilis eſt, quemadmodum Germania ipſa. Vino non omnino caret, ceruiſiam optimam facit, quæ Viennam uſꝗ uehitur.

BOHEMIAE NOVA D

SCRIPTIO TABVLA

POLONIAE ET VNGARIAE DESCRIPTIO.

VNgariæ regio multo tempore peregrinarum gentium fuit ſedes. Olim enim habitauerunt in ea Pannones & Peones, deinde Gothi, poſt Gothos Huni, poſt Hunos Langobardi, Langobardis rurſus ſucceſſerunt Huni, & tandem occupauerunt eam Vngari anno ſcilicet Chriſti 900. Et cùm multa mala intuliſſent toti Germaniæ, anno Chriſti 954. à Cæſare Ottone prope Auguſtam Vindelicorum cæſi, humiliores effecti ſunt. Poſtea anno Chriſti 1006. Sanctus Henricus imperator tradidit ſororem ſuam Giſelam duci Vngarorum in matrimoniũ, ut infidelis uir per mulierem ſanctam Chriſto acquireretur, id quod & breui factũ eſt, appellatusq; fuit in baptiſmo dux ille Stephanus, primus Vngariæ Chriſtianus rex, cui ſucceſſerunt 29. reges uſq; ad Maximilianum, qui hoc tempore regnum illud poſsidet, & eſt in ordine trigeſimus rex Fuit Vngaria ante paucos annos latiſsimum regnum, ſed per Turcas magna pars eſt illi adempta. Anno enim Chriſti 1396. ablata eſt Bulgaria. Deinde anno 1521. expugnatum fuit Belgradum, uulgò Kriecheſuuyſſenburg, unicũ Vngariæ contra Turcas præſidium, &c. Poloniæ ducatus ab imperatore Ottone ſecundo erectus eſt in regnum, ſed paulò pòſt cùm rex criſtas erigeret contra Imperatorem, rurſum fuit regnum in ducatum redactum, manſitq; ducatus tributarius Romano imperio uſq; ad annum Chriſti 1077. Tunc cum Germaniæ principes ſeditioſi eſſent contra imperatorem Henricum quartum, dux Poloniæ propria autoritate ſibi impoſuit regium diadema, unctus ab epiſcopis quos in ducatu ſuo habuit. Metropolis totius regni eſt Cracouia ſita ad fluuium Viſtulam quam aiunt denominatam & conſtructam anno 50. poſt Chriſtum natũ à Craco primo regionis duce. Eſt terra ipſa plurimum nemoroſa, habens multa pecora & feras, præſertim equos ſylueſtres, uros, ceruos &c. Foditur in regno ſal plurimum, unde incolæ maximum faciunt emolumentum, deinde nemora abundant apibus & melle, quæ ferè Polonorum ſunt diuitiæ.

POLONIAE ET VN

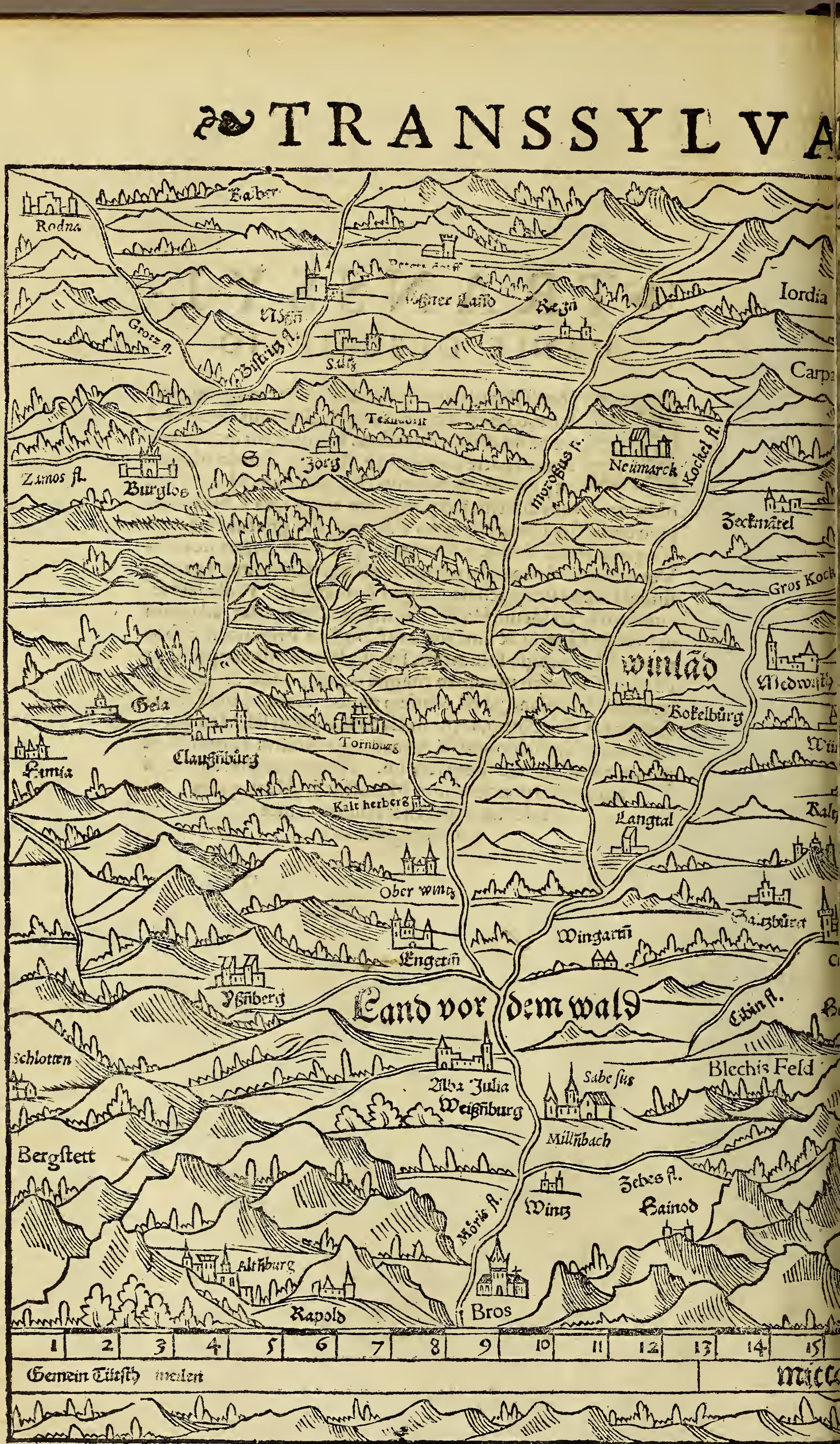
GARIAE TABVLA.

TRANSSYLVANIÆ DESCRIPTIO.

TRanſſyluania quæ & ſeptem Caſtra uulgò appellatur, pars eſt Vngarici regni, altiſsimis omni ferè ex parte cincta montibus. Loquuntur incolæ pro maiori parte Germanicè, olim ſub Carolo Magno ut putatur, ex Saxonia illuc tranſlati: Habuerunt olim proprium ducem, ſed poſtquam regio ipſa Chriſto nomen dedit, ſubactaq́ eſt regno Vngariæ, deſignatus eſt à rege Vngariæ, Præfectus & gubernator, quem ſua lingua uocarũt Vueiuoden. Metropolis regionis uocatur Cibinium, à præterfluente amne ſic appellata, uulgò Hermenſtat. Poſt illam ſecundum tenet locum Preſſouia, uulgò Cronenſtat, ad quam merces ex Græcia, & hinc rurſus ad Budam Vngariæ tranſportantur. Habet regio ſolum ſatis fœcundum. Iuxta oppidum Meduuiſch creſcit uinum in magna copia, unde & ager ille uocatur Vueinland, id eſt, uinifera regio. Iuxta oppida Clauſenburg & Saltzburg, atque in Ceculia foditur ſal. Haud procul ab oppidis Schlotten & Altenburg effoditur aurum, ſicut prope oppidum Yſenberg ferrum. Alluunt regionem multi amnes, ſed præcipui ſunt Mŏroſſus & Altus, quem Ptolemæus appellat Allutum, uterque nauigabilis.

TRANSSYLVA

Rodna
Bistricz fl.
Zamos fl.
Burglos
S. Jörg
Neümarck
Kockel fl.
Iordia
Carpa
Zeckmärel
Gros Kock
Medwiſch
Kokelburg
Gela
Claußnburg
Tornburg
Kalt herberg
Langtal
Ober wincz
Engetm
Wingartn
Yßnberg
Land vor dem wald
Cibin fl.
Blechis Feld
Schlotten
Alba Julia
Weißnburg
Sabe ſus
Millnbach
Bergſtett
Möris fl.
Wincz
Zebes fl.
Kainod
Altſburg
Rapold
Bros
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15
Gemein Tütſch meilen

NIAE TABVLA.

Schur
Moldaw
Zum Crütz
Aderhell
Neümarck
KYSDI
Orbai
alt
landt
Repys
Tartln
Burtzeland
Agnetlin
Felmer
Roſenaw
Kertz
Turtz
Alpes
alpes
Langenaw
Bulgary
Walachy

ILLYRIDIS TOTIVS DESCRIPTIO.

SCLAVONIAE, Iſtriæ, Carniæ, Croatiæ, Coruatiæ atque Dalmatiæ deſcriptionem hæc tabula tibi Lector exhibet: unà cũ origine Saui fluuij inſignis, atq; parte Boſnaici regni. Hæ autem regiones omnes, præter Dalmatiam, olim uno & generali uocabulo dictæ ſunt Illyris, ſed poſtea diuerſa nactę dominia, iuxta alios & alios populos, alia quoque & alia ſortitæ ſunt nomina. Vtuntur pro maiori parte lingua Sclauonica, præſertim quæ ultra Sauum ad mare Adriaticum extenduntur. Labacum metropolis, loquitur partim Germanicè, & partim Sclauonicè, hoc eſt, Polonicè. Parent ferè omnes ducibus Auſtriæ præter Boſnenſes qui ſubijciuntur Turcis. Terra eſt montoſa, quandoquidem Alpes in eam extendantur, deſinantq; in has regiones.

I

DESCRIPTIO TO

IVS ILLYRIDIS.

DANIA ET SCHONLANDIA, NORDVEGIA, SVECIA & Finlandia.

DAnia habet nomẽ illud à rege quodam Danò uocato, complectiturq; Cimbricam Cherſoneſum ſiue Iutiam, quam uulgo Dietmarſen uocant, Fyonem, Selandiam, quam alij Sialandiam appellant & multas alias inſulas. Ciuitates inſigniores in Cimbrica ſunt, Schleſuuic, ubi aliquando fuit ducatus, Ripen ſedes epiſcopalis, Vuiburg, Harruſia, uulgo Ors. In Fyone, Ottonia, uulgo Othonſs, Melphort, Suuinborg. In Selandia, Roſchilt ciuitas epiſcopalis, Hafnia, quæ uulgo Coppenhagen & Kopmanhafen, id eſt, mercatorum portus uocatur. Ibi eſt regia ſedes & ſtudium uniuerſale. Schonlandiam alij uocant, Schondaniam, id eſt, amœnam Daniam, quam Plinius Scandiam, & aliquando Scandinauiam appellauit. Vocatur autem ſic ob portuum & emporiorum commoditatem, ob maritimas opes, lacuum & fluminum piſcationes, nobilium ferarum uenationes, auri, argenti, plũbi, cupri & æris inexhauſtas uenas, atq; oppidorum frequentiam. Diuiditur autem in multa regna & prouincias. Nam præter Daniam, continet Norduegiam, Sueciam & Gothiam: item Laponiam, Gronlandiam, Finlandiam & Islandiam. Sonat Gronlandia uirentem terram, ob inſignem ſcilicet prouẽtum pabuli, quod in ea regione inuenitur. Islandia uerò ſonat glacialem terram, & hæc ueteribus eſt Thyle, pro maiori ſui parte montoſa & inculta. Qua parte eſt plana, præſtat plurimum pabulo tam læto, ut pecus depellatur à paſcuis, ne ab aruina ſuffocetur. Habet rupem & promontorium, quod æſtuat perpetuis ignibus inſtar Aetnæ, putaturq; à uulgaribus carcer eſſe ſordidarum animarum. Ciuitates epiſcopales in ea ſunt, Holen & Skalholten. Hetlandia maxima Orchadum inſularum, habet epiſcopalem ciuitatem Orchadem. Laponia dicta eſt à populo quo habitatur. Vocant autem Germani Lapones & Lappen, qui parum idonea rei præſenti dicunt & faciunt, quos Latini ineptos uocant. Hi domos non habent, ſed tabernacula quaſi caſtrenſia. Ferarum maxima copia eſt in ea regione. Agrum non colunt, ſed piſces capiunt plurima copia, edomantq; in farinam. Commertia permutatione & pecunia agunt, mutuo conſenſu tantum, & nullo ſermone communicato, quia habent linguam peculiarem, & ignotam uicinis. Gens ualidiſsima eſt & diu libera fuit & arma ſuſtinuit Norduegiæ Sueciæq;, donec conceſsit tandem ſub imperium & tributum pendit, præcioſas ferarum pelles. Norduegia ſonat uiam ſeptentrionalem. Et fuit hoc regnum aliquandiu florens, hodie uerò eſt ſub poteſtate Danorum. Hæc mittit in Europam piſcem ex genere Aſellorum, frigore induratum & extentum in fuſtem, quẽ Germani Stockfiſch uocant. Captura eius laudatiſsima eſt Ianuario, quando ſupereſt frigus ut induretur, et qui clementioribus menſibus fuerint capti, marceſcunt, neq; ſunt idonei ut exportentur. Littus Norduegiæ à caſtro Vuardhus uſq; ad inſulam Foſen totum eſt infeſtum uerno tempore balenis uaſtæ magnitudinis, adeo quod ad centum perueniunt cubitos. Hæ tunc gregatim conueniunt ad prolificandum. Et naues quæ uel in earum corpora, uel uortices aquarum, quos hæ faciunt inſtar carybdis agitationẽ ſua, delatæ fuerint, periclitantur. Secernitur Norduegia uerſus orientem à Suecia aſperrimis & latiſsimis perpetuoq; niuoſis montibus, qui nullum tranſitum admittunt in Sueciam. Sueciæ regnum diues eſt argenti, æris, plumbi, ferri, & chalybis, pecoris & prouẽtu immenſo piſcium. Huius regni regia Stockholm, quam noſtri Holm uocant, Suecorum præcipua urbs & emporium, munita natura & arte, & ſita in paludibus inſtar Venetiarum. Habet & alias plurimas urbes multoſq; ducatus. Gothia ſonat bònum, hinc Gotlandia bona terra. Habet autem Gothia plurimas inſignes urbes, ut ſunt Lincopia, Malmogia, Sudercopia, Calmar, in qua aiunt arcem eſſe haud inferiorem arce Mediolanenſi. Diuiditur quoque Gothia in Oſtrogothiam & Veſtrogothiam. Finlandia interpretatur pulchram terram. Hæc Scythiæ occurſat, & extra totum Tonaim longe procurrit in Aſię fines. Habuit ſuperiori ætate Dominum Moſchum, hoc uerò tempore ſub rege Sueciæ exiſtit. Vtuntur habitatores eius lingua diſtincta à Danis & Suecis, nempè lingua Vuandalorum, qua & Poloni atque Ruſsi utuntur.

SEPTENTRION

LES REGIONES

GRAECIAE
DESCRIPTIO.

GRæcia à quodam Græco, qui in ea olim rerum potitus eſt appellata, Thermopylæ mediam dirimunt, ut Italiam Apeninus. Extremos montes ab oriente ad occaſum exteſos Oetham uocãt, quorum ſummum uerticem Callidromum uocant, per cuius uallem in Malliacum ſinum iter anguſtum eſt: cætera loca adeò ardua & perplexa, ut ne expeditis ſint peruia, ideo pylæ quaſi portæ dictæ, & à calidis aquis ibi naſcentibus Thermopylæ. Iacent ad mare Acarnania, Aetolia, Locri, Phocis, Bœotia, Euboëa, quę hodie Nigropontus uocatur, mari ſic eſt immerſa, ut penè terræ ſit annexa. Attica & Peloponneſus longius prædictis in mare excurrunt. Athenæ ciuitas, liberalium artium & philoſophorum mater, quia nihil habuit tota Græcia clarius atq; nobilius, fuit inter Achaiam & Macedoniam: in regione quæ Attica appellatur, ab Athis filio Athenarũ regis, qui Cecropi in regno ſucceſsit & Athenas condidit: unde & Cecropia dicta eſt, & poſtea à Mopſo Mopſopia, & à Ione Xanti filio, uel, ut Ioſephus ſcribit à Iano, Ionia: poſtremo à Minerua Athenæ: nam Græci Mineruam Athenam uocant. Peloponneſus à rege Pelope denominata, quaſi Pelopis inſula, totius Græciæ quondam arx dicta fuit. Nam præter habitãtium in ea gentium nobilitatem & potentiam, ipſe loci ſitus principatum deſignat. Hæc tenui Iſthmo adhæret continenti. Nunc Morea uulgò uocatur. In ea eſt Loacnia, quæ & Lacedæmonia dicitur, habens claram & potentem ciuitatem eodem nomine, quę & Sparta dicta eſt à Sparto Phoronei filio. Huius princeps olim Menelaus & frater eius Agamemnon rex urbis Mycenarum, duces fuerunt Græcorum in bello Troiano. Porrò Arcadia in media Peloponneſo eſt ſita, & Achaia ora quædam eſt Peloponneſi ab Achæis ſic dicta. Achaia uerò quæ eſt extra Peloponneſum, uocatur alio nomine Hellas, & ſunt in ea multæ paruæ regiones, ut Bœotia, Phocis, Atticà, &c. In Phocide eſt Parnaſſus mons, in cuius auſtrali latere eſt Delphi ciuitas, occupans locum petroſum, ubi templum eſt Apollinis. Templum illud & ciuitatem non muri, ſed præcipitia & naturalia præſidia defendunt. In rupis anfractu, media fermè montis altitudine planicies eſt exigua, atq; in èa profundum terræ foramen, ex quo frigidus ſpiritus in quodam uelut uento in ſublime expulſus, mentes uatum in uecordiam uertit, impletasq; Deo reſponſa conſulentibus dabantur.

NOVA

Dacia
Walachy
Myſia
Donaw fl.
Boſzen
myſia
Ragus
Dardania
Scardus berg
Ruſio
Adrianopel
Samothrace
Macedonia
Athos
Lemnos
Salonich
Theſſalonica
Valona
Croia
Pindus
Olympus
Theſſalia
Griechñ
Oeta
Chaonia
Epirus
Aetolia
Doris
Locris
Parnaſſus
Phocis
achaia
Megaris
Athenæ
Satines
Cephalenia
Achaia
Corinthus
Arcadia
Argia
Morea
Meſſenia
Laconica
Modon
Coron
Malea
Cerigo

RAECIA·

Carambis
Pi ſello
Boſphorus
Paphlagonia
Pera
Chalcedon
Thracia
Cōſtantinopel
Heraclia
Pontus
Galatia
Nicea
Propōtis
Sagarius fl.
Byr ſā
Bithinia
Callipolis
Abydus
Seſtus
Olympus
Phrygia
Troia
Natolia
Mysia
Dydimus berg
Lydia
Mytilene
Meonia
Pactolus fl.
Meandrus fl.
Aeolis
Chios
scio
Klein Aſia
Jonia
Lycaones
piſidia
Samos
Ephe ſus
Pamphy
lia
Caria
Lycia
Pirgi
Pathmos
Zea
Cyclades
in ſulė
Coi
Lango
Doris
Rodiß
Scarpāto
Ida berg
Creta

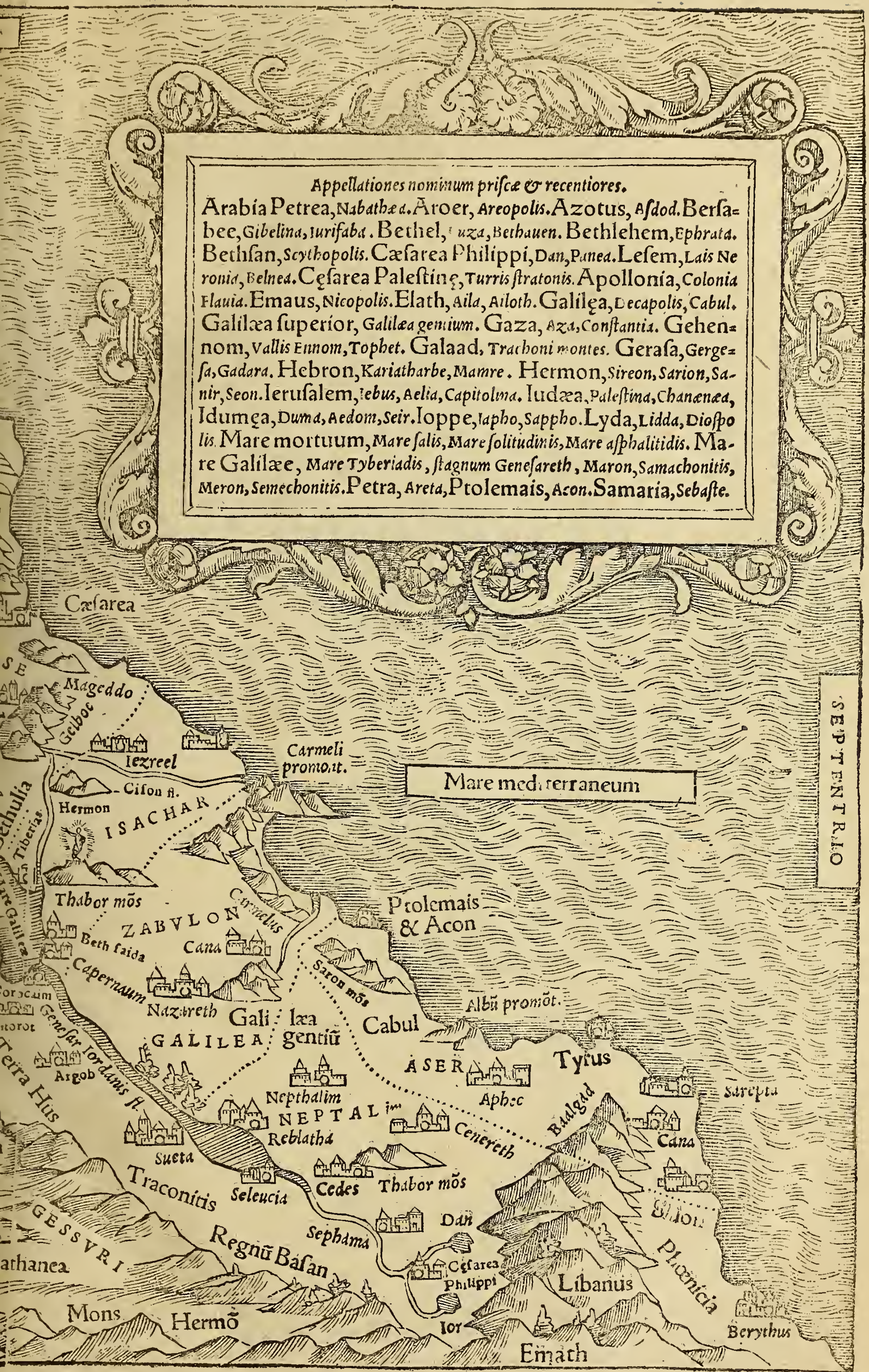
TERRA SANCTA.

HAec particularis Syriæ prouincia primùm Terra Chanaan, deinde terra Iſraël & Iudæa dicta fuit, ac propter Philiſtijm ſeu Paleſtinorum cohabitationem, Paleſtina. Clauditur mari mediterraneo, Iordane fluuio, monte Libano & termino Aegypti. Metropolis eius eſt urbs illa toto orbe memorabilis IERVSALEM, princeps prouinciarum, poſſeſsio Patriarcharum, Prophetarum & Apoſtolorum mater, initiatrix fidei & gloria populi Chriſtiani, ſita in terra optima, quę olim habitatoribus ſuis lac & mel fluens, nunc uerò uniuerſo orbi remedia ſalutis & uitæ porrigit alimenta. De Zion enim egreſſa eſt Lex, & uerbum Domini de Ieruſalem. Hanc Dominus ab initio ſingulari ſupra alias terras fauore proſequi dignatus fuit. Cùm habitatores eius eſſent recti & optimi, terra quoque ipſa uariarum opum fuit diues, frugibus fertilis, aquis illuſtris, opima balſamo & omni rerũ genere abundans. Quando uerò Dei obliti in uitia proruebant colebantq; idola, nulli non fuit peſti obnoxia. Beſtijs malis patebat introitus, lepra paſsim omnia corripiebat, nedum corpora hominum, uerùm habitacula atq; ueſtes eorum, hoſtilis gladius undiq; habitatoribus imminebat, fames, ſitis, clauſura cœli, multiplexq; illa maledictio, quæ Deut. 27. deſcribitur, fines eius peruagabatur, ut iam non terra optima ſed infelicíſsima, inculta, ſterilis, omni dulcedine carens, ſuos habitatores deuorans, ænea, dura & tota horrida eſſe diceretur, qualis & in hunc uſque diem eſſe deprehenditur ab ijs qui eam peregrè accedunt. Cæterùm Iordanis efficit nonnullos lacus in terra, præſertim eum quem uocant mare Galileæ: Lacum Samachonitem, qui æſtate ſiccatur in paludes, & ſylua qua obducitur, infeſta eſt leonibus. Porrò lacus Aſphaltis, quinque urbium ſubuerſione memorabilis, fumoſus eſt, & nullum corpus animãtis recipit, ſed tauri & cameli in eo fluitant, etiam homines nandi imperiti, ubi ad ilia uſq; in eum proceſſerint, attolluntur. Vallis ſylueſtris eſt & plena ſalinis, quam aſphaltis lacus inundauit: antiquitus uerò cultiſsima erat, adeò ut ob felicitatem paradyſo Dei conferretur. Manſit eius ſpecies apud Iericho & Engædi: ubi adhuc palmeta ſunt & horti balſami.

TERRAE SANC

OCC
Aſion Gaber
32
IDVMAEA
Gaza
Angaris mōs
Berſabee
SIMEON
Aſcalon
Siceleg
33
Sin et Cades
Cades Barne
Gerar
Philiſtijm
Beth ſemes
Azotus
Iamnia
Accaron
Geth
Hebron
IVDA
Enaim
Seir mōtes
34
Petra deſerti
Hor mōs
Ziph
Ceila
Lachis
Zored fl.
DAN
Ioppe
Lida
Modin
Themar
Charmel
AEDOM
Maon deſertum
Beth Sur
Thamnat
Nobe
35
Salmona
Arad
Betlehem
Emaus
BENIAmin
Silo
Tráſitus filioru̅ Iſrael
Ackrabbim
Herodiu̅
Ieruſalem
Betel
Thecua
Ai
Machmas
Bethauen deſertu̅
Segor
Engaddi
Iericho
MERIDIES
36
Phunon
Sodoma
Vallis Achor
Galgal
Dedan
Mare mortuu̅
torrens
RVBEN
Betieſimoth
Abarim mō.
41
Aroer
Heſebon
37
Arnon fl.
Nahaliel
MOAB
Iedbarim
Mathanæ ſolitudo
Galaad
40
39
Dibon Gad
Halmon
Dæblathaim
Beer puteus
Amorrhæi
Cademoth ſolitudo
AMMONITAE
ARABIA
PETREA
ORIEN

AE TABVLA.

Appellationes nominum priſcæ & recentiores.
Arabia Petrea, Nabathæa. Aroer, Areopolis. Azotus, Aſdod. Berſabee, Gibelina, Iurifaba. Bethel, uza, Bethauen. Bethlehem, Ephrata. Bethſan, Scythopolis. Cæſarea Philippi, Dan, Panea. Leſem, Lais Neronia, Belnea. Cęſarea Paleſtinę, Turris ſtratonis. Apollonia, Colonia Flauia. Emaus, Nicopolis. Elath, Aila, Ailoth. Galilęa, Decapolis, Cabul. Galilæa ſuperior, Galilæa gentium. Gaza, Aza, Conſtantia. Gehennom, Vallis Ennom, Tophet. Galaad, Trachoni montes. Geraſa, Gergeſa, Gadara. Hebron, Kariatharbe, Mamre. Hermon, Sireon, Sarion, Sanir, Seon. Ieruſalem, Iebus, Aelia, Capitolina. Iudæa, Paleſtina, Chanænæa, Idumęa, Duma, Aedom, Seir. Ioppe, Iapho, Sappho. Lyda, Lidda, Dioſpolis. Mare mortuum, Mare ſalis, Mare ſolitudinis, Mare aſphalitidis. Mare Galilæe, Mare Tyberiadis, ſtagnum Geneſareth, Maron, Samachonitis, Meron, Semechonitis. Petra, Areta, Ptolemais, Acon. Samaria, Sebaſte.
Cæſarea
Mageddo
Gelboe
Iezreel
Carmeli promont.
Mare mediterraneum
SEPTENTRIO
Ciſon fl.
Hermon
ISACHAR
Tiberias
Thabor mõs
ZABVLON
Carmelus
Ptolemais & Acon
Beth faida
Cana
Capernaum
Saron mõs
Nazareth
Gali læa gentiũ
Cabul
Albũ promõt.
GALILEA
Genesar
Iordanis fl.
Argob
ASER
Tyrus
Sarepta
Nepthalim
NEPTALIM
Aphec
Cenereth
Badgad
Cana
Reblatha
Sueta
Traconitis
Seleucia
Cedes
Thabor mõs
GESSVRI
Sephama
Dan
Regnũ Baſan
Cæſarea Philippi
Libanus
Phœnicia
athanea
Mons
Hermõ
Ior
Berythus
Emath

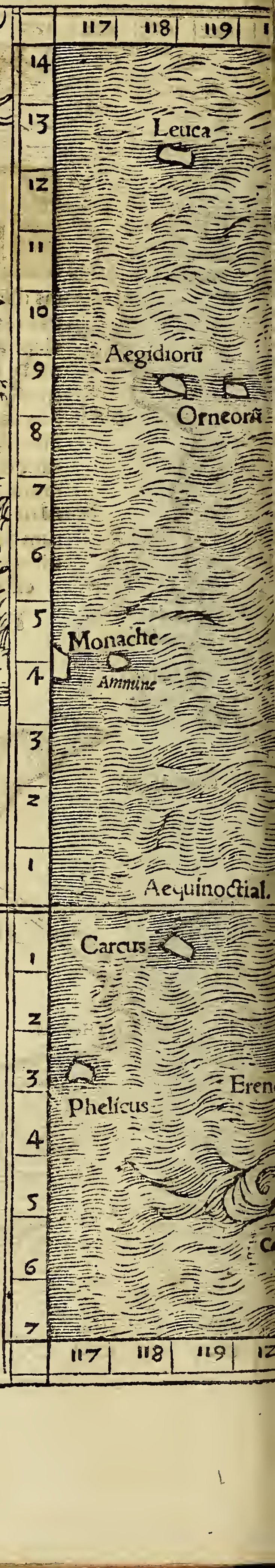
TAPRO-
BANA.

TAprobana inſula, quam hodie Sumatram uocant, habet homines corpore cæteris grandiores, rutilis comis, ceruleis oculis, trucioris ſoni, nullo linguę commertio genti alteri ſociantur. Aetas illius prolixa, ut maturè pereat, qui centenarius moritur. Eius pars, ut Solinus inquit, beſtijs & elephantibus repleta eſt. Ibi mare adeò altum, ut nullæ anchoræ ad ima poſsint peruenire. Margaritas legunt plurimas & maximè ex conchis in quibus inueniuntur. Cetæ ibi inueniuntur paſsim per littora uagantes; quæ in mari rubro primùm educatæ illuc ſe ingerunt. Animalia ſunt monſtroſa & tantæ magnitudinis, ut colles quidam littoribus aduecti uideantur, quorum dorſum longo ſpinarum tractu exaſperatur. Infeſtiſsima ſunt ambulantibus in littore, ut nemo facilè ex eorum faucibus effugere poſsit, ſi uiſus ab eis fuerit. Habent tantos hiatus, ut ſæpe nauem cum hominibus deglutierint.

VARTOMANNVS.

Taprobanã inſulã hodie uocant Sumatrã, moderanturq́ꝫ ei quaterni diademate inſigniti reges. Mittit proceriores q̃ꝫ alibi inueniant̃ elephantes, melioresq́ꝫ. Eſt etiã ibi procerioris piperis uberior prouentus, miraq́ꝫ copia. Lingua patria piper molaga dicitur, & eſt lõge procerius illo, quod huc aduehitur, multoq́ꝫ cãdidius, ſed minus põderoſum, uenit eñ ibi piper non põdere ſed menſura.

A INSVLA.

PARS
Indiæ
Boreũ
Suſuara
Galibi
Modutti
Canathra
Margana
Iogana
Anubingara
Mare Indicum
Phaſis fl.
Galibi montes
Anuro
grammi
Nagadiba
Nagadiba
Ganges fl.
Soani
Procuri
Soana fl.
Semni
Sindo
canda
TAPROBANA
Sando
cande
Zibala
Abaratha
Malea mons
Bumaſani
Tarachi
Bocant
Baracus fl.
Paſcua Elephantum
Azanus
Rhogandani
Nanigiri
Zaba
Bachi
auitas
Hodoca
Dagana
Gumara
Cetæũ promont.
Arana
Alaba
Balaca
Bas fa.

INDIA EXTREMA.

NOuam Indiam tibi lector in iſta tabula exhibemus cum infinitis inſulis. Dico nouam, quòd longè poſt Ptolemæum ab Europis hominibus fuerit illa extrema orientalis regionis portio cum annexis inſulis inuenta. Calicuth uerò, Canonor, Cambaia, Narſinga, &c. Regiones ſunt non nouæ, quippe quæ ueteribus quoq; fuerint cognitæ, ſed noua nomina, & quæ nouo nauigationis itinere noſtro tempore cœperunt adiri. Nam ut in tabula Africę ſcripſimus, Portugallenſes hodie circumeunt totam Africam, & per anguſtias maris rubri uelificant in Orientem ad Ormum inſignem inſulam, ad Cambaiam & Calicuth nobiliſſimum emporium, ubi totius Orientis confluunt mercatores, comportantes omnia aromatũ genera, cinamomum, piper, gariophylum, zinziberim, thus, lacham, ligna ſandalij, nuces muſcatas, camphoram, pannos ſericeos omnium generũ, margaritas & lapides pręcioſos uarij generis, muſcum, aloën, etc. Naſcitur aũt in Calicuth & regno Narſingæ piper, zinziber, cardamomum, mirobalanum & caſia: reliqua aliunde importantur. Spicus nardus & mirobalanum ex Cambaia & uicino regno Cuchino aduehuntur. Aſportatur quoq; inde bombix & ſericum in magna copia, ſicut & de regno Pego. Inuenitur etiam in eo regno onyx, calcedonius & adamas. In Ormo inſula leguntur uniones in magna copia. Zaylon inſula mittit rubinos, hyacinthos, ſaphyros ac topazios. Regnum Malaqua ſeu Malacha, mittit ſandalium, pſitacos, elephantes, pardos, &c. Sumatra inſula miram habet copiam piperis & ſerici. Camphora arboris cuiuſdam gummi, in Porne inſula inuenitur. In inſulis uerò Monoch & Bandan haud multum à Porne diſtantibus, creſcunt nuces muſcatæ & gariophylum. Inſula Zipangri plurimo abundat auro, & ingentibus pollet diuitijs. Inſulæ Petan & utraq; Iaua, maior & minor, proferunt magnam copiam piperis, nucum muſcatarum, ſpici, galangæ, & cæterorum aromatum. In Madagaſcar inſula plurimi ſunt elephantes, & id circo magna eſt in ea præcioſi eboris nundinatio. Sunt etiam in ea multa nemora ſandalorum. Huic haud diſsimilis eſt Zanzibar inſula, abundans leonibus, leopardis, & alijs uarijs beſtijs ſylueſtribus. De maximo imperio Cathay, de prouincia Mangi, de urbibus Quinſai, & Cyamba, multa habes in ſecundo & tertio libro Pauli Veneti.

INDIA

BOTHNIA
RVSSIA ALBA
MOSCOVIA
Rha fl.
Colmogora regio
Alani Scythæ
Imaus mons
Tapuri
Maſſagetæ
Aſiotæ
Iaxartes
Saccæ
Mare Caſpiũ
Sogdiana
Bilthe
Oxus fl.
Hyrcania
Bactri ana
MEDIA
Imaus mons
Tigris
PERSIS
PARTHIA
Aria
Arachoſia
INDIA citra Gãgem
Ganges
Drãgiana
Indus fl.
Sinus Perſicus
Carmania
Cambaia
Narſingæ regnum
Goa
ARABIA
Ormus
Sinu Guzerat
Canonor
Sinus Gangeticus
Aden
Calicut
Mare Rubrum
Aethiopiæ pars
Zaylon
Chriſtiana
Mare Praſſodum
Madagaſcar
Zanzibar

TREMA:

s Hyperboreus
Balor regio
TANGVT
INDIA
ſuperior
Oechardes fl.
SERICA
regio
CATHAY
Quinſai
MANGI
Iſſedon
Mons Ottorocoras
DIA
Gãgem
Sinarũ regio
Cyamba
Marcotta
Rhanda
Ambaſtæ
Chientij
Archipelagus
7448 inſularũ
Sindi
Regio aurea
Puloan
Malaqua
Porne
Gilolo
Vel
Siloi
Iaua minor
Moluca
Taranata
Iaua maior
Inſulæ ꝑdonũ
Timos

AFRICA NOVA.

AFrica una ex tribus orbis partibus, latiſsima eſt regio multorum regnorum, populorum, animalium, fluuiorum, mõtium & deſertorum refertiſsima, hodieq; à Portugallenſibus circumnauigatur, qui à Portugallia ſoluentes recta in auſtrum tendentes, primum Gades inſulam prætereunt, deinde Mederam inſulam, quæ hodie à Luſitanis incolitur, patetq; circuitu 40. miliarium. Ferax eſt ſaccari & uini, Cretico uino nequaquam cedentis. Poſt Canarias adeunt inſulas, quarũ nomina ſunt, Canaria, Teneriffa, Palma, Fractalancea, Magnaſors, Grancamaria, Gienera, Ferrum. His relictis Caput album petũt, ubi tellus tota eſt arenoſa & deſerta, alba & arida uſq; ad Nigritas. Succedit Capiti albo Sinus Dargin & inſula eiuſdem nominis. Eſt & poſt Caput album in mediterraneis locus quem Hodenum appellant, & hic nullo clauditur muro, ſed diuerſorium eſt Arabum & ſtatio Camelorum. Eius regionis incolæ uiuunt hordeo & cariotis, quibus ubertim abundant. Mahumetum colunt & Chriſtianos oderunt. Senega fluuius qui has terras ſequitur & totam ferè Aethiopiam interiorem irrigat, Azanegos à regnó Nigritarum diſterminat. Sunt autem Azanegi homines pauperes & mendaces, proditores & prauos ſeruantes mores. In regno Senegæ eſt locus nomine Tagaza, unde ingens copia petrei ſalis auehitur camelis Arabum. Cæterum ferunt flumen Senegæ deriuari à Nilo, eaſdemq; uices cum eo habere. Nam ut ille Aegyptũ, ita hic Aethiopiam reddit irriguam. Rex Senegæ pauper eſt & nullas habet urbes, nec annuos redditus, & præterea regnum eius anguſtos habet limites. Habet regnum Senegæ ab oriente regionem Tuchmoram, à meridie uerò regnum Gambræ, uerſus autem ſeptentrionem Nigro fluuio clauditur. Sequitur Caput uiride, ſic appellatum quod conſitum ſit arboribus denſiſsimis eiſdemq; uirentibus continuo ferè anno. Huic finitimum eſt regnum Gambræ, in quo homines habitant feroces & ſæui, ſubditi cum rege ſuo magno regi Mellis, qui magnus imperator Nebeorum dicitur. Habet regio illa elephantes ſylueſtres, qui non cicurantur. Huic regno ſuccedit uerſus auſtrum regio Caſamanſæ à fluuio Caſamanſa ſic dicta. Hinc à ſinu Rubro reflectitur continens in orientem, & antequam peruenitur ad Caput bonæ ſpei, extremam Africanæ terræ aciem, occurrunt uariæ gentes, inter quas quædam nudæ incedunt ut ex matris utero exierunt, carentes omni uerecundia. Inueniuntur ibi uaria auium genera, præſertim pſitacorum multijugi coloris à quibus & terra illa. Terra pſitacorum denominatur.

Reliqua patent ex tabula.

AFRICAE

HISPANIA
Gades
Granat
Sardinia
Mare mediterraneum
Malta
Colops
Tinisſa
Regnum Fes
Mauri
Barbaſia
Atlas
Gazola
AFRICA
Garaphi
Saraa
Sarra mõtana
Carthago
Inſule Canarie
Budezor
Niger palus
Nigrita
Dara fl.
Caput Albũ
Dargin
Hodeni
Tagaza
Garamantes
LIBYA
Interior
Lacus Libya
Regnum Senegæ
Caput Viride
AETHIOPI
Senega fl.
Regnũ
Gambræ
Caſamanſa regio
Gambra fl.
Regnũ
MELLI
Ginega
Cotta
Imperiũ Nebeorum
Sinus Rubrus
A`Luſitania ad Calechut Orientis imperiũ, hoc itinere per mare deuenitur. Per latus occidentale Mauritaniæ & Getuliæ, Noto deuenitur ad Caput uiride, dictum olim Experias. ibi ui ſuntur Heſperidum inſulæ. Inde tranſita Aethiopia apparet Caput auſtrale, quod eſt Cap. bonæ ſpei, exceditq; hyemalem tropicũ nouẽ gradibus. Mox regio ſe ſinuat quo ad Praſſum promõtorium perueniat, quod Ptolemæus terminũ poſuit auſtralem, ulterioremq; plagã appellauit terrã incognitã. Inde iter patet ad Trogloditas, ubi eſt Zaphala aurifodina, etiã ueteribus cognita. Hinc trãſito regno Melindæ, per ſinum Barbaricũ uenitur in Oceanũ Indicũ, & demũ ad urbẽ Calechut.

TABVLA.

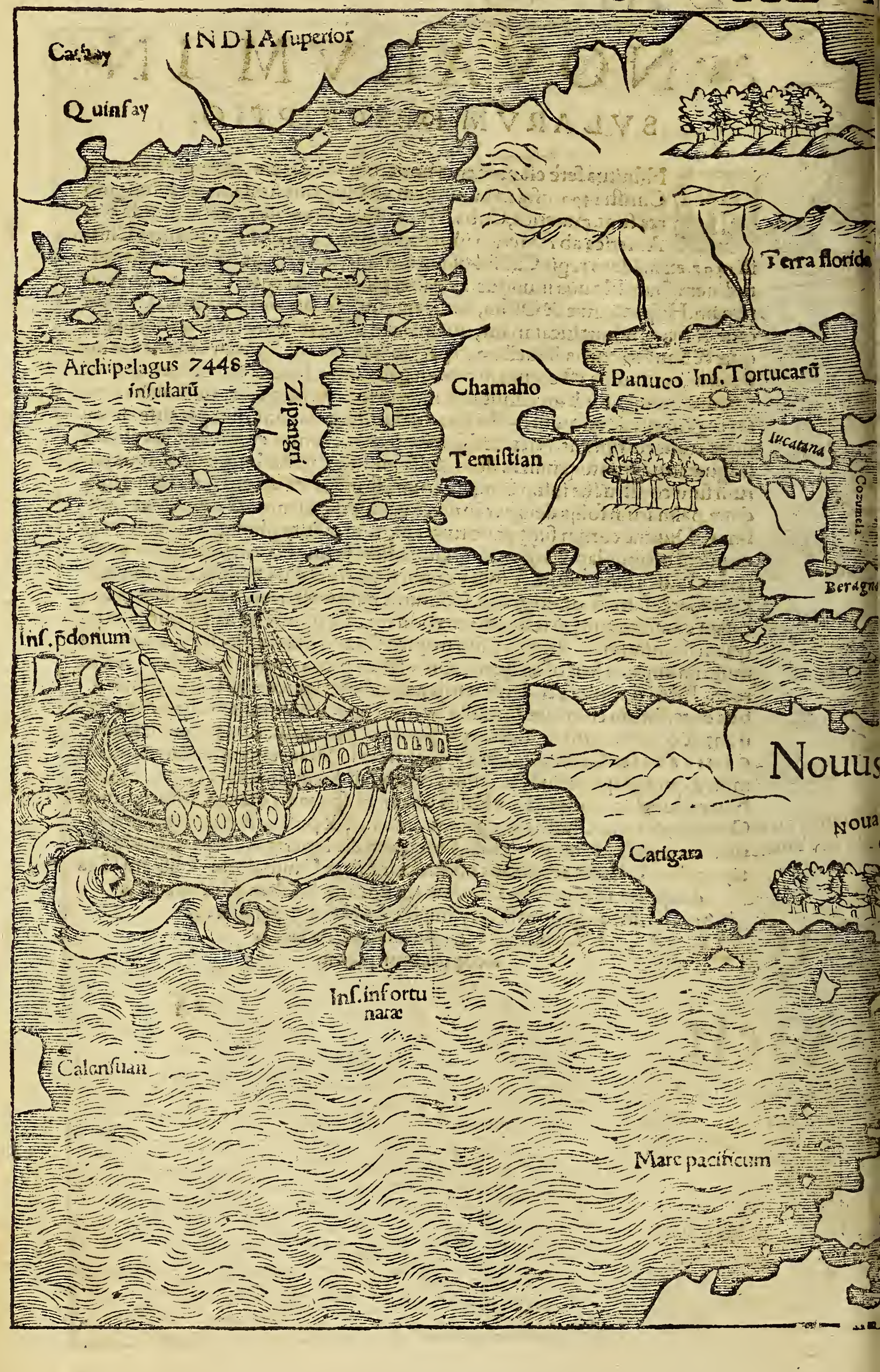

Candia
Cyprus
SYRIA
Libanus
Asia
Damascus
Damiata
Tyrus
Syrtis magna
Cyrene
Alexãdria
Ierusalem
Iudæa
ARABIA deserta
Marmarica
Bernith
Ammon
Cayrũ
AEGYPTVS
Syene
Nilus fl.
Medina
ARABIA Petrea
Mare Rubrũ
ARABIA Felix
Satolea
Meroe
NVBIAE Regnum
Nubia
REGNVM Orguenę
REGNVM Habesth
Hamarich Sedes Pręte Iohan
REGNVM de Seylam
Monoculi
REGNVM Melindę
Azania regio
QVIOLA Regnum
Tellus Psitacorum
Zaphala aurifodina
AFRICAE extremitas
Caput bonę spei

NOVARVM INSVLARVM DESCRIPTIO.

INfinitus fere eſt numerus nouarum inſularum, quæ poſt annum Chriſti 1490. uſq; in hunc diem ab Hiſpanis ſunt inuentæ. Inſigniores ſunt, America, Cuba, Hiſpaniola, Franciſca, Terra florida &c. America ab Americo inuentore nomen eſt ſortita, qui anno Chriſti 1497. ex mādato regis Caſtiliæ illam intrauit, appellaturq; propter magnitudinem ſuam Nouus mundus. Et habet plures adiacentes inſulas, nēpe Parianam, Hiſpanā, quæ & Offira, Iamicam, quæ & Iamaica & Lamia, Cubam quæ & Fernandina, Iucatanam, quam incolæ Eccampi uocāt, Cozumellam, quæ & Sanctæ crucis, Iſabellam, Spagnollam, in qua lignum Guaiacum inuenitur, cuius uſus eſt contra morbum gallicum. Incolæ Americæ mares & fœminæ omnes nudi incedunt, uiuuntq; in ſumma libertate, nullum habentes regem aut dominum. Nulla iura aut iuſtitiam ſeruant, nec parentes filios docent aut corripiunt. Arcu & ſagittis pugnant contra confines ſuos alienæ linguæ. Inueniuntur enim in iſtis inſulis multæ & uariæ linguæ. Domus eorum ſunt conſtructæ inſtar campanarum, firmiter ex magnis arboribus ſolidatæ, palmarum folijs deſuper contectæ, aduerſus uentos & tēpeſtates tutiſſimæ. Diuitiæ eorum ſunt uariorum colorum auium plumæ & calculi quos ex piſciū oſsibus lapilliſq; uiridib. aut cādidis faciunt, & ornatus gratia ad genas uel aures ſuſpendunt. Viuūt ex radicibus, fructibus, herbis & uarijs piſcibus. Carēt farre & omni grano. Cōmunis paſtus eſt, arborea quædam radix, quam comminuunt in farinam ſatis bonam. Carnibus non utuntur præterquam hominum. PARIAS ſub tropico Cancri ſita eſt. Et eſt prouincia illa multum amœna fructiferaq;, maximis ſyluis plena, quæ omni tempore florent. Eſt & populoſa & denſa uarijs animalibus ſylueſtribus, præſertim auibus diuerſorum colorum. In inſula Ity nuncupata, homines nudi quoq; incedunt, & corpus uarijs coloribus pingunt, uarijſq; uolucrum pennis adornāt. CANIBALI ſeu Canibales ultra æquatorem habitantes, crudeliſsimi ſunt homines, quippe qui uicinos homines captos abducūt, mactant & comedunt. Notandum hic, Americam ab alijs uocari Hiſpanam, quam Chriſtophorus Columbus anno Chriſti 1492. primus inuenit, & poſtea Americus quoq; inuentam inuiſit. Dominica inſula, Dominica die reperta, & hinc ſic denominata, inculta eſt, denſis arboribus obducta. Inſulam Canibalorum Hiſpani Guadalipeam, incolæ uerò Grachanam uocant. Inſulam Sanctæ crucis incolæ uocant Ayay. In Hiſpaniola 28. torcularia referuntur erecta, quibus magna ſaccari copia extorquetur.

NOVAE

Cathay
INDIA ſuperior
Quinſay
Archipelagus 7448 inſularũ
Zipangri
Chamaho
Temiſtian
Panuco
Inſ. Tortucarũ
Terra florida
Iucatana
Cozumela
Inſ. ꝑdonum
Nouus
Catigara
Inſ. infortu natæ
Calonſuan
Mare pacificum

SVLAE.

FRANCISCA
C. Britonum
Corterati
Exteriores
Hiſpania
Oceanus occidentalis
Medera
Fortunatæ inſ.
Hiſpaniola
Antillæ
Inſ. Heſperidum
AFRICAE pars
Dominica
S. Iacobi
Sinus Atlanticus
Canibali
orbis
Die Nüw Welt
Regio Gigantum
7. inſulę Mar guentarū
Fretum Magaliani

RERVM ET VERBORUM in hac Coſmographia Sebaſtiani Munſteri memorabilium, Index.

A

ABA Vngarorum rex lib.4. cap. 18. fol. 1023
Abagarus lib. 5. cap.60. fol. 1185
bantis inſula lib. 4 cap. 51. fol. 1087
bbacellam qui expugnẽt, diripiant atq; exurant Auſtriæ dux ſe mittit lib. 3 cap.66. fol.466
bbacellenſes antea ignobiles & obſcuri, inſigne ſibi nomen conciliant lib. 3.f. 466 à Guilielmo comite Brigantino pugna fatigati, cedunt ibid.
bbacellenſium bellum & pugna cum abbate S.Galli l.3.c.66. f.466
.Albanus Moguntino pro Chriſto patitur lib. 3 c.170. f.596
bbatis cella uulgò Abbenzell in Heluetia l.3 c.89. f.487
diramus Saracenorũ rex Vaſconiam & Aquitaniam inuadit l.2.c.57.f.170
odiſu Aſſyriorum orientalium Patriarcha l.6 c.56. f.1329
el Schleſuicenſis dux l.4 c.11. f.473
elis interfecti locus l.5 c.58. f.1184
enſperg Bauariæ oppidum l.3.c.377. f.786
erthami ſpecus & fodina quomodo inuenta l.3 c.431. f.867
iaſares rex ultra Hydaſpẽ mnem Alexandro Magno ſe dedit l.5. .124. f.1237
abnegationem ſuæ religionis Turcæ neminem cogunt l.4.c.78. f.1131
abnobia mons ex quo Danubius oritur l.3 c.312. f.718
abnobia montana, quæ ueteres ita modo carunt l.3 c.322. f.720
abo ciuitas Finlandiæ l.4 c.34. f997
aborigenes Siculorum ſedes occupant l.2 c.51. f.274
abraham Patriarcha, quando in humanis fuerit l.6 c.16. f.1294
abrahami tempore Treueris & Solothurum urbes conditæ l.3.c.70.f.474
abrahami ſeruos Damaſcũ urbem fundaſſe l.5 c.58. f.1183
ab Abrahamo quæ domus primùm ædificata l.5 c.74. f.1195
abraham Friſingenſis antiſtes l.3.c.372.f.781
abſtomiæ l.2.c.18.f.70
abſtomius Fridericus Imp. memoratur l.3.f.406
abunna Patriarcha l.6 c.57. f.1332
abydus in Aſia ciuitas l.4 c.54. f.1090
in Abydo urbe Xerxes Perſarum rex ſuas copias contemplatur l.5.c.3.f.1140
abyla altera Herculis columna l.6.c.4.f.1284
abylam montem à monte Calpe, Hercules diuiſet l.6. f.1296
abyſſus magna l.1.c.1.f.1
academia Friburgenſis l.3 c.268. f.677
academia Lipſenſis l.3 fol. 404
academia Louanienſis l.3 c.201. f.624
academia Taurinorum l.2 c.28. f.249
academia Bononienſis l.2 c.41. f.265
academia Vuittenbergenſis l.3.c.452.f.895.
academia Patauienſis l.2 c.33. f.251
academia Bituricenſis l.2 c.29. f.115
academia Baſilienſis l.3 c.92. f.506
academiæ Baſilienſis encomion l.3.c.93.f.512
academiæ in Anglia l.2 c.13. f.53
academię celebriores in Hiſpania l.2.c.15.f.67
acacã inſula l.5.c.63.f.1266
acam Guido Hieroſolymorum rex obſidet l.5 c.42. f.1170
acam Chriſtiani expugnant l.5. c.38. f.1167
inter Accipitrem & Ardeã aues odium & cõtrarium l.3.c.357. f.761
acephalæorũ hæreſis à Sergio monacho inſtaurata l.5.c.76. f.1198
achaia regio Græciæ l.4 c.389. f.1077
achaiæ limites l.4 c.42. f.1079
achæi Aethyopes l.6 c.41. f.1315
ab Acheln comites l.3 c.327. f.724
acherontinus in Italia Archiepiſcopus l.2.c.15.f.213
achilles rex Theſſaliæ l.5 c.3. f.1139
achilles Gaſſarus medicinę doctor l.3.c.372.f.779
achilles P. Gaſſarus medi-

cinæ doctor ſuo Sebaſtiano Munſtero l.3 c.231. f.651
d. Achillis Gaſſari explicatio quomodo Auguſta ad eum quem hodie habet peruenerit ſplendorem l.3.c.347. f.741
achmat Baiazeti Imp. Turcici filius l.4 c.70. f.1123
acon ſiue Aca urbs in terra ſancta l.5.c.48.f.1778
acon Paleſtinę ciuitas à Soldano expugnata l.3 c.482. f.930
acon in Paleſtina à Saracenis expugnata l.3 c.482. f.928
aconem hoſpitale Hieroſolymitanum transfertur l.3.c.482. f.828
in Acone Chriſtiani obſidentur l.5.c.42.f.1169
acridophagi, id eſt locuſtarum deuoratores l.6 c.42. f.1316
acrocorinthus arx l.4 c.39. f.1077
acroma inſula Lendoia uocata l.3.c.246. f.662
acromi inſula à Romanis occupata l.3.c.246.f.658
de Acronio lacu Ioachimus Vadianus l.3. c.237. f.655
acronius lacus l.3 c.236. f.654
acronij nominis definitio l.3.c.237. f.655
actiaca pugna l.4 c.49. f.1086
de Actio Galeatij ducis Mediolanenſis filia hiſtoriola l.2.c.24. f.231
acubus cudendis qui operam impendunt l.3 c.297. f.699
pro Acubus uniones l.5 c.165. f.1268
adelbertus filius Labetzlai regis Bohemię Salisburg. præſul l.3.c.371.f.778
adalgogus Hāburg. pont. per Daniam epiſcopos ordinat l.4.c.8.f.969
adalramus Salisburg. epiſcopus l.3.c.371.f.777
adaluuinus Salisburg. Archipræſul l.3.c.371.f.777
adami Petri patria l.3 c.421. f.850
adamica poma l.6 c.33. f.1307 & 1308
adamitæ in Bōhemia l.3 c.497. f.951
adamas lapis l.5 c.132. f.1244
adamas Magnetis uiribus reſiſtit l.4.c.47.f.1085
adamante Cyprus eſt nobilis l.5.c.28.f.1155
adamantes in ſotularib. circumferētes l.5.c.131.f.1244
adamantibus India abundat l.4.c.112.f.1225
adela Roberti II. comitis Flādrię filia l.2.c.50.f.160
adelbertus Caluuenſis monaſterium Sindelfingenſe inſtituit l.3 c.327.f.724
adelbertus Pragenſis epiſc. martyr l.3.f.420 & c.481. f.927
adelbertus Salisburg. Archiepiſc. l.3.c.371 f.777
adelberto Arnoldi comitis à Limpach fil. eligitur in Vuirceburgenſem epiſcopum l.3.c.385.f.795
adelbertus Lotharing. dux Moguntinus archiepiſcopus l.3.c.171.f.600
per Adelbertum comitē Babenbergenſem Vuirceburgum diripitur & deuaſtatur l.3.c.385.f.794
adelboldo Traiectenſ. epiſ. multi comites, uaſallos & beneficiarios ſe exhibent l.3.c.208. f.628
adelheidis Conradi Saliqui Imp. mater l.3.f.390
adelheidem neptem ſuā Fridericus Barbar. Mietzlao dat in uxorē l.4.c.10.f.1048
adelheidis Friderici Barbaroſſæ uxor l.3.c.495.f.946
adelheidis Hērici Pal. Thubingenſis deſponſata coniunx l.3.c.157.f.582
adelheidis imperatricis munificētia cathedralis eccleſia apud Auguſtanos reſtaurata l.3.c.345.f.736
per Adelheidem imp. abbatia inſtituta l.3.c.153 f.577
adelindis Hiltbrandi fil. Hildegardis ſoror l.3 c.286. f.691
adelprechtus dux Alſatiæ Argentinæ cœnobiū fundat l.3.c.138.f.561
ademarus comes Corſicam inſulam Turcæ eripit l.2 c.27. f.248
aden emporiū in felici Arabia l.5.c.75.f.1196
adenæ ciuitatis regulus ſuſpendio tradetur l.5 c.131. f.1243
adeodatus Pont. Rom. l.2 c.15. f.270
adminiſtratio atrox imperij l.4.f.1103
admirans Oceanum nouarum inſularum inuentor l.5.c.159. f.1262
admirātis nauigatio ad nouas inſulas l.5.c.165.f.1268
admirāti plures nouas regiones inueſtiganti quid cum ſuis acciderit l.5 c.160.f.1262.& deinceps
adoleſcentes Chriſtianos quomodo Turcæ tractēt l.4.c.81. f.1134
adolphus Imp. l.3.f.398
ex Adolphi Imp. coniuratorib. nullū recta morte defunctū eſſe l.3.c.167.f.594
adolphi Imp. cadauer effodit & trāsfertur l.3.f.399
adolphum Imp. principes Alemanniæ deſtituunt l.3.c.167. f.594
adolphum regem Landoię Danthenuillam donaſſe l.3.c.155.f.577
adolpho regi Vuormacienſes contra Albertum Auſtriæ ducem auxilium ferunt l.3.c.171.f.586
per Adolphū regē Vuirtzburgenſi epiſcopo & ciuibus

bus pacis cõditiones propoſitæ l.3.c.392.f.807
adolphus à Naſſauu Maguntinorum præſul l.3 c.171. f.600
adolphus comes à Naſſauu Rom. rex in Alſatiam irruit & Rubeaquum expugnat l.3.c.129.f.547
adolphus comes de Altenna l.3.c.206.f.627
adolpho Anaxouiano, uulgò à Naſſauu, Sigefridus ſuppetias fert l.3 c.157. f.583
adolpho de Naſſauu Dietherus Maguntinus epiſcopus cædere detrectat l.3.c.357. f.761
adolphus Colonienſis archiepiſc. potitur comitatu Cliuenſi l.3 c.207. f.627 & 628
adolphus epiſc. conſilium capiẽdæ urbis Maguntiacæ init l.3.c.175.f.603
adolphus militiæ princeps Saxones uincit l.3 c.171. f.584
adolphi ducis Schleſuuicẽſis poſtulatio erga Chriſtophorum Bauarum nouũ Daniæ regẽ l.4.c.15.f.977
adolphi ducis Schleſuuicẽſis conſilio Chriſtianus comes ab Aldenburg fit Daniæ rex l.4.c.18. f.977
adolpho de Schauuẽburg traditur Holſatiæ ditio l.3 c.437. f.874
ad Adolphũ Cleuenſem ducem Suſatenſes deficiunt l.3.c.458. f.900
per Adolphum 2. comitem à Schouuenburg Lubecũ urbs conſtruitur l.3 c.443. f.883
adorari uult Alexãder Magnus l.4.c.46.f.1034
adorandi ritus apud Perſas l.5.c.80. f.1203
adoratio Cacodæmonis l.5 c.136. f.1247
In Adraſtis cãpis Alexand. M. cum Dario rege Perſarum conflictus l.5 c.12. f.1145
adrianus papa l.2.c.15.f.210
adrianus Pont. Carolũ Pipini Gallorũ regis fil. pro defenſione Apoſtol. ſedis implorat l.2.c.63.f.302
adrianus 2. papa ibid.
adrianus 3. papa ibid.
adrianus 4. papa ibid.
adrianus 5. papa ibid. f.211
adrianus epiſcopus Sedunenſis l.3.c.30.f.427
adrianus Florentinus Traiectenſis, fuit Caroli V. Imp. præceptor l.3.f.407
adrianus Imp. l.2.f.290
adrianus Imp. deſtructam Hieruſalem inſtaurat l.5 c.36. f.1165
adrianopolitanus imperator l.4.f.1109
adrianopolis à Michaële Imperatore cingitur obſidione l.4.f.1104
adrianop. ciuitas capi non poteſt l.4.c.56.f.1095
adrianopolis à Bulgaris occupata iiſdẽq; rurſum erepta l.4.f.1106
adrianopolim Franci expugnare moliũtur l.4.f.1109
adriaticũ mare l.2.c.2.f.178
inter Adriaticum mare et regnum Vngariæ regiones l.4.c.25. f.1067
per Adriaticum mare Turca in Italiam uenit l.2 c.2. f.310
adrius mõs l.4.c.25.f.1067
in Aduerſis neceſsitas quã ratio efficacior l.5 c.101. f.1217
adulphus primus monarcha Anglorum rex l.2 c.10. f.49
de Adultera lex l.2 c.60. f.281
adulterium apud Parthos l.5.c.86. f.1207
adulterium apud Arabes quid l.5.c.71.f.1193
adulterij pœna apud Turcas l.4.c.79.f.1132
adulterij pœna apud Aegyptios l.6.c.39.f.1313
adulteriũ Peredeus neſciẽs committit l.4.c.8.f.1015
ob Adulteriũ corripitur Boleslaus rex l.4.c.8.f.1047
in Adulterio deprehenſos Tartari occidunt l.5 c.106. f.1222
in Adulterio deprehenſum Solon necari uoluit l.4 c.42. f.108
adulteria rara inter Germanos, & quomodo adulteras tractarint l.3.c.12.f.373
adulteriorum excuſatio l.5 c.65. f.1190
ædes in Zydon l.5 c.58. f.1184
ædificatio ciuitatis & turris Babel l.5.c.61.f.1185
ædificia ante diluuium l.1 c.29. f.34
ædificia ex ebore l.5 c.71. f.1193
ædificiorum in Germania ratio l.3.f.422 & 424
ædificiorum ratio in Samogithia l.4.c.21.f.1059
ad Aegæi maris littora uſq; Achaia pertingit l.4 c.42. f.1079
ædificiorum ratio apud Romanos l.3.f.423
in Aegæo mari inſula l.4 c.57. f.1087
in Aegæo mari Cyclades inſulæ l.4.c.52.f.1088
ægeſtus Numitoris filius ab Amulio interfectus l.2 c.14. 202
abſq; Aegritudine uitam finientes l.5.c.102.f.1218
ſuper Aegrotantiũ uita ſacerdotes interrogati l.4 c.20. f.1058
ægrotantes Indi necant, & epulantur l.5.c.114.f.1227
ægrotos in uiis exponendi ritus l.2.c.18.f.71
circa Aegrotos Chaldæorũ ritus l.5.c.68.f.1191
de Aegrotis lex l.5 c.78. f.1201
ægynam inſulam Veneti occupant l.4.c.69.f.1121

ægyptius labyrinthus l.4 c.50. f.1087
ægyptij alienigenæ Africæ l.6.c.1.f.1280
ægyptij Chriſtum negare iubent l.5.c.30.f.1158
ægyptiorum mores atq; ritus l.6.c.38.f.1311
ægyptiorum reges l.6 c.19. f.1298
ægyptiorum iudicia atq; leges l.6.c.39.f.1312
ægyptijs rex Cypri fit tributarius l.5.c.30.f.1158
ab Aegyptijs duodecim dij confeſsi l.5.c.78.f.1201
ægyptus Africæ regio l.6 c.16. f.1294
ægyptus fit tributaria Chriſtianis l.5.c.40.f.1168
ægypti reges Ariſtoteles bibliothecæ ordinem docuit l.6.c.31.f.1307
ægypti labyrinthus l.6 c.25. f.1303
ęgypti feracitatem Albania ſuperat l.5.c.26.f.1155
ſub Aegypti regibus fuit Cyrene regio l.6 c.13. f.1291
ægypti pyramides l.6 c.24. f.1302
ægypti terra Saraceni potiuntur l.5.c.77.f.1200
de ægypti ſitu & eius mirabilibus l.6.c.18.f.1297
ægypti ciuitates l.6 c.21. f.1300
ægypti Sultani minæ l.6 c.32. f.1307
ægypti magnam partẽ Turca occupat l.4.c.70.1123
ægypti agrum Nilus fertiliſsimum reddit l.6 c.36. f.1309
ægyptum Semiramis peragrat l.5.c.64.f.1188
in Aegyptum Pythagoras deſcendit curſus ſyderum gratia l.5.c.21.f.1151
ægyptum nouiſsime Sultanos habuiſſe pro regibus l.6.c.120. f.1300
ægyptum Saraceni uaſtant l.4. f.1700
in Aegypto ſola balſami creſcit odorifera herba l.6 c.26. f.1303
cum Aegypto Cyrenaica confertur regio l.6 c.13. f.1292
ælen oppidum datur Bernatibus pro præfectura Gundes l.3.c.54.f.449
ælenſis comitatus nũc Bernatibus eſt ſubiectus l.3 c.31. f.429
ælius Pertinax Imp. l.2 fol. 291
æmiliæ urbes & uici l.2 c.4. f.190
æmiliæ inſignes aliquot lacus l.2.c.4.f.194
æmonia regio l.4 c.48. f.1085
ænaria inſula Siciliæ l.2 c.96. f.346
æneas Syluius, qui & Pius ſecundus Pont.Rom. l.2 c.50. f.273
æneas prodit Troiam l.5 c.3. f.1140
æoles Lesbum inſulam habitauerunt l.5 c.18. f.1150
æolia inſula l.2 c.95. f.345
æolicarum urbium metropolis l.5.c.18.f.1149
æqualis omnium conditio l.5.c.115. f.1227
æquatoris officium l.1 c.19. f.14
ſub Aequatore habitantes l.1.c.20. f.17
æquinoctium l.1 c.19. f.14
aër in aquam reſoluitur l.1 c.5. f.4
aër intemperatus & mirificus l.5.c.104.f.1219
aër torridus & æſtuoſus l.5 c.83. f.1204
aër cadaueribus infectus l.4.c.67. f.1117
aëris metalla l.5 c.28. f.1155
aëris tempeſtates diabolus quomodo Domino permittente, uertere poteſt l.4.43.f.1082
de Aëre l.1.c.11.f.8
in Aëre muſicorum inſtrumentorum audiuntur cõcentus l.5.c.154.f.1259
aërem inficit Baſiliſcus l.6 c.13. f.1292
aërem draco inflammat l.5 c.117. f.2230
& inficit ibid.
aëria quare Aegyptus ſit dicta l.6.c.16.f.1295
æſtas perpetua l.1 c.19. f.15
æſtates binæ l.5 c.112. f.1225
ad Aeſtum ſedandum pepones uſurpati l.3 c.403. f.819
æs in comitatu Tyrolenſe quale l.3.c.411.f.833
æs Corinthiacum l.4 c.39. f.1077
æs optimum & purum l.3 c.181. f.607
æs Magnitidetingi ſolitum l.3.c.4.11. f.833
æſculapius l.5 c.21. f.1157
æſculapij templum l.4 c.41.f.1079. & l.5.c.21 fol. 1150
æſculapij templum ubi fuerit l.6.c.7.f.1286
æſculapio Tiberina inſula fuit ſacra l.2 c.9. f.199
æthiopia l.1.c.19.f.15 & l.6.c.40. f.1313
æthiopiæ uariæ gentes l.6 c.41. f.1314
de Aethiopiæ draconibus l.5.c.117. f.1229
ex Aethiopia ad Mecham ciuitatẽ annona mittitur l.5c.74. f.1195
ex Aethiopia Nili fluminis deriuatur origo l.6 c.35. f.1308 & 1309
in æthiopia quæ monſtra inueniantur l.6 c.46. f.1319
in Aethiopia optimos inueniri magnetes l.6 c.47. f.1085

æthiopes

æthiopes comedũt carnes draconis l.5.c.117.f.1229
æthiopes indigenæ Africæ l.6.c.1. f.1312
æthiopes ſerui manu miſsi l.4.c.70. f.1124
æthiopes Aegyptum ſibi ſubiugant l.6.c.18.f.1297
æthiopum rex cum Sultano Mechæ amicitiam init l.5.c.74. f.1196
ab Aethiopibus Aegyptij oriundi l.6.c.18.f.1297
aëtius Romani exercitus dux l.2.c.57.f.169
aëtij ducis pernicioſum cõſilium l.2.c.57.f.170
aëtij uictoria de Hunis reportata l.4.c.5.f.1012
cum Aëtio Hunnorum infelix pugna l.3 c.344. f.735
aëtius patritius in Galliam mittitur l.3.c.3.f.356
ætna mons l.1.c.7.f.6
in Aetnam montem poſt mortem deportatur Maguntinus epiſcopus l.3 c.403. f.818
de Aetna monte in Sicilia l.2.c.96. f.344
ætoliam in ſuam ditionem redigit Amurates Turcarum Imperator l.4 c.67. f.1116
ætuarios quos Strabo appellet l.3.c.228.f.648
inter Affines bellum l.4 c.67. f.1117
afflatus læthalis l.6.c.13 fol. 1291
afflictiones ad pœnitentiam adducunt l.4 c.7. f.969
africa minor l.6 c.7. f.1285
africa à Scipione Conſule Romano uaſtatur l.2 c.63. f.305
africa quomodo à reliquis partibus terræ ſequeſtretur l.1.c.17.f.13
africa noua l.6 c.47. f.1321
africa unde hoc nomen ſortita l.1.c.17.f.12
africa Vandalorum tyrannide liberatur l.3 c.4. f.357
africa minor Carthaginenſi eccleſiæ ſubiecta l.6 c.14. f.1293
africæ diuiſio l.6 c.2. f.1282
africę deſcriptio ſecundum uarias eius terras, animalia & horrenda monſtra l.6.c.1. f.1280
in Africæ interioribus horrendæ & uaſtæ ſolitudines l.6.c.40.f.1314
de Africæ duabus Syrtibus l.6.c.12. f.1290
in Africæ interioribus quæ mirabiles & monſtroſæ creaturæ inueniantur l.6 c.46. f.1319
africæ limites l.2 c.1. f.40
africæ uult Aſiæ iungere Neacho rex l.6 c.37. f.1310
africam de manibus Vandalorum Iuſtinianus eripit Imp. l.4. c.58. f.1099
africam Perſæ ſibi ſubijciunt l.4.f.1100
de Africa prouerbium l.6 c.46. f.1320
in Africa Vandali graſſantur l.3.c.4.f.357
ex Africa minori in Cyrenaicam difficile iter l.6 c.14. f.1292
ab Africa quantum abſit Sardinia l.2 c.80. f.325
in Africæ mari Corallium naſcitur l.6 c.27. f.1304
afri Romam mittunt, orantes pacem l.2 c.63. f.303
afri Maltam inſulam incoluere l.2.c.98.f.348
afros Græci Sardinia inſula expellunt l.2 c.82. f.329
ab Afris Sardinia inſula iterum occupatur, ſed qui poſtea à Liguribus & Piſanis Italiæ populis eijciuntur l.2.c.82.f.329
agamemnon dux l.5 c.3. f.1139
agamedis opus l.4 c.43. f.1081
agapitus Rom.Pont. l.2 c.15. f.210
agareni Siciliam occupant l.4. f.1107
cum Agarenis Theophili Imperatoris bella l.4 fol. 1109
agaricum l.3 c.45. f.441
agathon Pont.Rom. l.2 c.15. f.210
agathopolis urbs eiusq́ eſfigies l.2.c.29.f.114
agathopæus ſiue Bonifacius quando è Britannia in Germaniam uenerit Chriſti apoſtolus l.3 c.421. f.849
agathyrſi populi l.5 c.103. f.1218
agaunum locus in Valeſia l.3.c.32.f.429
agelmundus Longobardorum rex l.4.c.5.f.967
in Agendis celeritas l.4 c.72. f.1127
ab Agenora Tyrus condita l.5.c.55.f.1182
ager Romanis quid ſit l.3 fol. 423
ager maledictus l.5 c.74. f.1195
agrum Lappones non colunt l.4.c.37.f.1000
agrorum portentoſa feracitas l.6.c.1.f.1281
agros colere Thraces contemnunt l.4.c.53.f,1089
agros latiſsimè à finibus uacare Sueui laudi ducunt l.3.c.310. f.711
in Agris ubertatis cauſa ſaxa & lapilli conſeruantur l.3.c.312. f.117
agger telum bellicum l.3 c.174. f.602
agilitas l.4.c.69.f.1121

agnes de Merſpurg abbatiſſa l.3.c.90.f.503
agnes Conradi ducis Sueuię & Palatini Rheni filia l.3.c.356. f.757
agnes Andreę regis Vngarię relicta monaſticem inducit l.3.c.84.f.497
agnes Alberti regis filia, regina Vngariæ inter Bernenſes et domum Auſtrię pacem facit l.3 c.71. f.482
agneti Pictauienſi Henricum 2. Auguſt. epiſcopi familiariſsimum fuiſſe l.3 c.345. f.737
agnetem Vuilhelmi Pictauienſis principis filiam Henricus tertius Imperator apud Ingelheimium ſibi in uxorem iungit l.3 c.178. f.605
agreſti labore Germanis interdictum l.3 c.12. f.374
agria Vngarici ciuitas l.4 c.14. f.1019
ab Agrianis Illyrici populis Agria urbs Vngariæ condita & denominata l.4.c.14. f.1019
agrienſis epiſcop. in cœno ſubmergitur l.4.f.1118
agriculturæ operam dantes l.5.c.103.f.1219
agricolæ apud Indos l.5 cap.114. f.1226
agriculturæ inuentor primus l.6.c.16.f.1296
agriminum Siciliæ ciuitas l.2.cap.94. f.343
agrippæi, populus l.5 c.103. f.1219
agrippina Claudij Tiberij Neronis Imperator. uxor l.2. f.286.& 287
agrippinã matrem Nero filius inceſtat atq; contaminat l.2.f.288
crudeliter mactat ibid.
ab Agrippina Auguſta, Auguſti filia Colonia Agrippina denominata eſt l.3.c.193. f.615
Aichſtadianus epiſcopatus l.3.c.373.f.783
aichſtadianorum epiſcoporum ſeries l.3 c.373. f.784
aichſtadianæ abbatiſſæ l.3 c.373. f.784
aimon comes l.2 c.33. f.122
ainhardus Rotenburgenſis comes cõſtituitur Vuirceburgenſis præſul l.3 c.385. f.795
aiſtetenſis epiſcopi interceſsione inter Bauaros & & Nordlingenſes fit pax l.3.c.306 f.708
aiſtulphus Longobardorum rex à Pipino Gallorum rege uincitur l.2 c.63. f.302
ab Aiſtulpho Longobardorum rege Italia efflicta l.4. f.1103
alapiam ciuitatem Cœleſyriæ Saladinus princeps occupat l.5.c.41.f.1169
alamus Gotthorum dux ſiue princeps Valentem Imperatorem profligat & occidit l.2.f.299
cum Alamis Hunorum gens manus conferit l.3 c.3. f.355
alaricus Gothorum rex l.3 c.2. f.354
alaricus ſecundus Gothorum rex l.3.c.2.f.754
alaricus Gothorum rex Romam obſidione cingens, eam expugnat l.2 c.67. f.307
Conſentiæ moritur ibid.
cum Alarico Gothorum rege multa grauiſsimaq; bella Radagaſtũ Vuandalorum geſsiſſe l.3 c.369. f.910
alaudarum aurearum inſignia l.3.c.408.f.827
alazonium flumen l.5 c.26. f.1155
alba regio Sueuiæ l.3 c.293. f.697
alba Iulia ciuitas in Tranſyluania l.4 c.334. f.1075
alba ſuperior & inferior l.4 c.20. f.1062
alba Græca Vngariæ l.4 c.167. f.1020
alba Bulgarica Cæſari dono datur l.4 c.67. f.1117
albam regalem occupat Solymannus l.4 c.71. f.1127
apud Albam comes Ciliæ obtruncatur l.4 c.23. f.1033
albam Græcam fruſtrà Turcæ oppugnant l.4 c.68. f.1120
in Alba regali Albertus rex ſepelitur l.4 c.20. f.1030
in Alba regali Ladislaus adhuc puerum rex inungitur l.4.c.20. f.1031
in Alba regia Carolus Neopolitanus coronatur Hungariæ rex l.4.c.18.f.1027
albania l.5.c.268.f.1155
in Albania olim Macedoniæ portio l.4.c.44 fol. 1082
albania hodie Epirus dicitur l.4.c.40.f.1086
ex Albania iter in Iberiam l.5.c.25. f.1155
albani ubi ante conditam urbem Romam habitarint & de eorum rege Proca l.2.c.14.f.202
albani à Perſis uocati l.5 c.89. f.1210
albanorum conſuetudo l.2 c.14. f.202
albanos Tamerlanes rex ſuperauit l.4.c.64.f.1114
d. Albanus propter Chriſtum capite truncatur l.3 fol. 419
albenſis comitatus l.4 c.1. f.1008
albertus Rom. rex Suuinfurtenſem ciuitatem oppignorat l.3.c.396.f.811
albertus Roma. rex contra epiſcopum Baſilienſem

ſem arma mouet l.3.c.80 fol. 456.
albertus Romanorum rex dat 3. Heluetiorum pagis præfectos qui officijs abutentes, ab incolis expelluntur l.3.c.63.f.460
alberti Imp. corpus iam ſepultum, effoſſum e terra alio transfertur l.3.f.399
ab Alberti Imp. tempore, imperij ſceptrum uſq; ad noſtra tempora apud Auſtriæ principes manſiſſe l.3.c.405. f.820
alberti Cæſaris Filium Bohemorum rex conſtituitur l.3.c.499.f.957
alberti Rom. regis uxor atque liberi l.3.c.416 fol. 841.
alberti regis oſſa Spirã trãsferuntur l.3.c.84.f.497
alberto regi Vuirceburgenſes ciues reconciliantur l.3.c.393. f.808
inter Albertum & Adolphum reges horrendus cõflictus l.3.c.167.f.594
per Albertũ Romanorum regem monſterium fundatum l.3.c.308.f.709
ſub Alberto Rom: & Vngariæ Turcicum bellum l.4 c.67. f.1117
alberti 2. Rom. regis mors l.3.c.403. f.819
per Albertũ 3. arx in Palatino mõte conſtructa l.3 c.425. f 857
albertus Palatinus dux Bauariæ Argentinenſis epiſcopus l.3.c.140.f.565
albertus v. Imp. lib.3 f.305
ſub Alberto quarto Chriſtianorum ſtrages l.4 c.57. f.1097
albertus rex Vngariæ l.4 c.20. f.1030
albertus rex Sueciæ l.3 c.469. f.915
albertum Alberti ducis Magnop. Filium regem Sueciæ eligunt l.4.c.29 fol. 991.& 992
inter Albertum Sueciæ regem & Margaretham reginam Daniæ bellum l.4 c.12. f.974
albertus Auſtriæ dux Tigurũ obſedit l.3.c.68.f.470
albertus Auſtriæ dux conatur ciues Rhinfeldenſes ſuis priuilegijs arcere l.3 c.89. f.501
albertus claudius dux Auſtriæ non habuit occaſionem conquerendi contra tres pagos Heluetiorum tanquam inobedientes l.3.c.26. f.458
alberto Auſtriæ duci imperij dignitas offertur l.3 fol. 398
alberto duci Auſtriæ Vuenceslaus rex traditur l.3 c.499. f.959
alberto Auſtriæ duci, Carinthiæ ducatus in feudũ datur l.c.410.f.832
per Albertum Auſtriæ ducem Friburgenſe Gymnaſium fundatur l.3.c.268 fol. 677
albertum Auſtriæ ducem Sigiſmundus rex moriturus regni proceris cõmendat l.4.c.20.f.1030
albertum Auſtriæ ducem Adolphus Imp. odio proſequitur l.3.f.398
albertus 10. Erneſti Filius Bauariæ princeps l.3 c.365. f.773
inter Albertum ducem Bauariæ & Frinſingenſem epiſcopũ graue diſsdium l.3.c.372. f.783
albertus Monacenſis dux Bauariæ Ruperto duci ſe opponit l.3.c.357.f.762
alberti electoris Saxoniæ, inſignia l.3.c.437.f.875
ad Albertum ducem Saxoniæ Luneburgenſe transfertur dominium l.3 c.441. f.882
albertum ducem Magnopolenſem mulier uincit uictumq; in triumphum ducit 3.c.12.f.974
albertus dux Stucgardię l.3 c.469. f.915
albertus dux Pruſsiæ l.3 c.482. f.930.& 931
albertus Brandenburgenſis marchio l.3.c.466 fol. 909
albertus marchio Brandenburgenſis Moguntinus & Magdeburgenſis archiepiſcopus l.3.c.171 fol. 601
albertus marchio & landtgrauius adhuc puer furto aufertur l.3 c.428. f.865
albertus Marchio Brandenburgenſis Treuirenſium Diocœſim inuadit l.2 c.27. f.92
albertus Marchio miſſus à Romanis, agit cum exercitu Cæſareano de pace l.2.c.74. f.312
albertus marchio Brandenburgenſis contra Vuirzburg. epiſcop. arma ſumit l.3.c.385. f.800
albertus marchio Ochſenfurt oppidum oppugnat l.3.c.393 f.808
alberti marchionis Brandẽburgenſis contra epiſcopos Herbipolenſem & Bambergenſem urbemq; Norinbergenſem expeditio l.3.c.439.f.878
alberto Marchioni Henrici Bauarorũ & Saxonum duci Saxonia traditur l.3 f.392
alberto Marchioni Brandenburgenſi bellum aduerſus Magdeburgenſes, committitur l.3 c.444. f.889
alberto marchioni Brandẽburgenſi Pruſsia in feudum traditur l.3 c.483. f.933
per Albertum Brandenburgenſem marchionẽ Vuormatia obſidione cingitur l.3.c.165. f.593.

per Albertũ marchionem Miſnenſem Thuringię ditio uenit ad Miſnẽſes marchiones l.3.c.419.f.846
per Albertum Brandenburgenſem marchionem Auguſtana ciuitas occupata l.3. f.739
per Albertũ marchionem Brandenburgenſem urbs atq; ditio Vuirtzburgenſis omnis inuaditur l.3 c.392. f.809
per Albertũ marchionem Brandenburgenſem Bambergenſis ciuitas occupata & Forcheimium oppidum afflictum l.3.c.403 fol. 819
inter Albertum marchionẽ & Nurnbergenſes bella l.3.c.381.f.789
inter Albertum marchionem Brandenburgenſem magiſtrum Pruſsię, & Sigmundum Polonorum regem conuentionis formula l.3.c.482.f.932
ab Alberto marchione Brãdenburgenſi Landoiam multa mala pertuliſſe l.3 c.155. f.577
cum Alberto Brandenburgenſi marchione, ducum Bauariæ diſcordiæ componuntur l.3.c.345 fol. 739
ab Alberto marchione Brãdenburgenſi Francofurtum obſidetur l.3 c.401. f.817
ab Alberto marchione Brãdenb. Suuinfurdum ciuitas occupata l.3.f.881
albertus comes ab Hapſpurg dux belli cõtra Henricum deſignatum Rom. regem l.3.c.58.f.452
albertus comes ab Hapſpurg à Mediolanenſibus comprehenſus in captiuitate moritur l.3.c.58. fol. 453
albertus ab Habſpũrg in Vuirtzburgenſem põtificẽ eligitur l.3.c.385.f.798
albertus comes quãdo fuerit dominus in Teck l.3 c.327. f.724
albertus comes Hochbergenſis ad Friſingenſem transfertur epiſcopatũm l.3.c.272. f.782
per Albertum comitem à Hohenberg Rottenburgum ciuitas inſtauratur l.1.c.337. f.729
albertum comitem de Acheln Eberhardus Vuirtenbergenſis comes perſequitur l.3.c.328.f.725
ſub Alberti comite Francorum dominio Nurnbergam ciuitatem fuiſſe l.3 c.380. f.787
albertum Francorum comitẽ, occiſo Conrado comite, in Bambergenſem arcẽ ſe recepiſſe l.3.c.403 fol. 817
albertus Rheni Palatinus eligitur in epiſcopum Argentinenſem l.3.c.129 fol. 552
albertus baro de Alta flamma uulgò de Hohenloẽ in Vuirtzburgenſem eligitur prẹſulem l.3.c.385 f.798. eius electionem caſſat Clemens Papa ibi.
alberto Arbogaſto barone ab Heuuen duce Vuirtenbergenſis Elicurtlo oppido & arce denuo potitur l.3.c.109.f.526
albertus Rudolphi Imp.F. Auſtriæ fit dux l.3.f.397
albertus Magnus l.3 c.313. f.718
albertus Rom. regis pater l.3.c.416. f.842
albertus iunior alberti Romanorum regis filius l.3 c.416. f.841
albertus Rudolphi Romanorum regis filius l. 3 c.416. f.840
albertus Liuonienſis antiſtes l.3.c.489.f.936
albertus Rudolphi filius Imperator f.398
albertus Friderici 3. Imp. frater l.3.f.405
alberto muſicus & epiſc. Auguſtanus l.3.c.345 fol. 736
albertus Friſingẽſis paſtor l.3.c.372. f.782
albertus abbas Hügiæ ditionis l.3.c.238.f.656
albertus natus ex comitibus Bauariæ Hamburgẽſis eccleſiæ antiſtes l.3 c.448. f.893
albertus theologus ordinis Benedicti l.4.c.56.f.1096
albertus Magnus Lauginqenſis philoſophus Germanorum maximus l.3 c.345. f.738
albertus ſororis Henrici regis filius, et Conradus ſenioris Conradi F. diſcordijs flagrant l.3.f.385
d. Alberti limina Otto 3. Imp. uiſitat l.4.c.7.f.1045
d. Albertum Caroli Magni cognatum Palatij comitem Acromin inſulam uoto ſeu euentu quodã Lendoiam appellari feciſſe l.3 .c.246. f.658.& 662
alberto generi ſuo Sigiſmũdus Imp. Morauiam dono dat l.3.c.500.961
per Albertũ à Zollern monaſterium fundatur l.3 c.320. f.719
albinus alcoinus Caroli Magni præceptor fuit l.3 c.19. f.381
cum Albino rege Longobardi Pannoniam occupant l.4.c.8.f.1015
albion ſiue Albania l.2.c.6 fol. 43
albion quæ hodie eſt Anglia l.2.c.7.f.43
albinos Saxones Carolus Magnus in Brabantiã & Franciã mittit l.3.c.5.f.452
albis dominarum monaſterium monialium l.3 c.321. f.719
albis fluuius unde denominetur

netur l.3.c.425.f.857
albis fluuius origo & fluxus l.3.c.492.f.940
ad Albis fluminis ripam antiquæ urbis fundamenta reperta l.3.c.448.f.893
albi fluuio Bohemia irrigatur l.2.c.492.f.940
iuxta Albim flu.in inferiori Saxonia ducatus inſtituitur l.3.c.437.f.874
in Aldenburg Vladislaus dux eſt ſepultus l.4 c.10. f.1048
ultra Albim uerſus Boream quicquid eſt populorum Hamburgenſi ſubijcitur epiſcopo l.3.c.448.f.892
iuxta Albim olim Sueuos habitaſſe l.3.c.292.f.697
albim flu. Miſnam alluere l.3.c.424. f.856
ſuper Albim fluuium pons ligneus mira arte conſtructus l.3.c.425.f.857
iuxta Albim fluuium heremitorium l.3.c.314.f.719
alboini Longobardorum rex Narſeti Italiæ exarcho contra Gothos pugnanti militem in ſubſidiū mittit l.2.c.70.f.309
alboinus 11. Longobardorum rex parricida, eiusq; interitus l.2.c.22.f.228
alboino duce Longobardi Italiam inuadunt l.2 c.22. f.228
albrechtus Bauariç dux Ratiſponam imperio reddere conatur l.3 c.347. f.747
albucenſenſis pagus, uulgò Albuſch in Sueuia l.3 c.296. f.698
albus fluuius l.3 c.464. f.904
alcair ciuitas Aegypti l.6 c.23. f.1301
alcairum Turca expugnat l.4.c.70. f.1124
alces uulgò Elend animalia l.3.c.485.f.935
alces in Moſcouia l.4 c.24. f.1064
alcoranus l.5.c.76.f.1158
alcoranum de cœlo datum l.4.c.74. f.1129
alcorani interpretatio l.4 c.78. f.1132
alcoranum Mahumetis in linguam latinam transfertur & refutatur l.3 c.102. f.518
alcuinus primus Pariſienſis ſtudij inſtitutor l.2 c.29. f.100
aldenburgum ſiue Oldenburgum l.3.c.446.f.890
aldenburg caſtrum l.3 c.206. f.627
in Altenburg ciuitate ſexaginta presbyteri martyrio affecti l.3 c.451. f.894
aldenburgenſis epiſcopatus Lubecum transfertur l.3.c.443. f.884
aldenburgēſium comitum linea l.3.c.447.f.891
aldenburg, Stargard & Brannesia idem l.2 c.477. f.921
aleæ Germani ſtudent l.3 c.12. f.374
alemanniæ nomen, & unde ſit deductum l.3 c.6. f.359
alemāniæ ducatus in uaria & multa dominia diſtinguitur l.3.c.56.f.451
alemanniæ ducatus ubi incipiat l.3.c.55.f.450
alemanniam Sueuos inhabitaſſe l.3.c.292.f.696
per Alemanniam Chriſtus prædicatur l.3 c.344. f.735
alemanni Clodouei exercitum pugnando uincunt l.3.c.16. f.380
uincuntur ab illis ibid.
alemanni libertatem ſuam uindicant l.3 c.344. f.735
alemanni Rhætiam primam occuparunt l.3 c.86. f.486
alemanni morti adiudicantur l.3.c.252.f.667
alemānorum triginta ſexta millia trucidata l.3 c.344. f.735
alemannorum propagatio l.3.c.292. f.697
alemannorum ingens ſtrages l.3.c.139.f.562
alemannorum totam regionem Clodoueus Francorum rex occupat, & ex eo regno ducatum facit l.3.c.56. f.451
alemannos Vngari diripiuntatq; trucidant l.4 c.9. f.1017
cum Alemannis Franci cōfligunt l.3 c.347. f.741
de Alemannis quibuſdam qui in Heluetiorum confederant terra l.3 c.56. f.450
ab Alemannis quidam putant Auguſtam Rauracorum deſtructam eſſe l.3 c.91. f.506
de Alemānnico pago l.3 c.230. f.649
alen oppidum conuincitur l.3.c.328. f.726
alenſpach oppidum l.3 c.240. f.657
aleps Syriæ ciuitas l.5 c.59. f.1184
aleria ciuitas Corſica l.2 c.87. f.335
alexāder Macedo regnum obtinet l.4 c.45. f.1083
alexander Magnus peruenit ad metam Herculis & Bachi l.5 c.125. f.1239
alexander Magnus ubi Darium uicerit regem l.5 c.12. f.1145
alexander Magnus per partes Ciliciæ exercitum ducit l.5.c.12.f.1144
alexander Magnus Amazones impraegnat l.5 c.15. f.1147
alexandro Magno Amazonum regina occurrit l.5 c.85. f.1205 & 1206

alexander Magnus q̃modo ex Macedonia magna uirtute profectus ſit in Indiam, & quæ in itinere ei occurrerint l.5.c.120.f.1232
alexander M. ſepulturam Beli reparare uult l.5 c.61. f.1186
alexander M. expugnaturus Tyrum conatur urbē committere cōtinenti l.5 c.55. f.1182
alexander M. in Margianorum regione ciuitatē condit l.5.c.88.f.1209
alexander M. Perſæpolim metropolim exurit l.5 c.80. f.1202
alexander Mag. Ammonis templum adire ſtatuit l.6 c.15. f.1293
alexandri Mag. periculoſus tranſitus ex Armenia in Mediam l.5.c.23.f.1154
alexandri M. fortuna l.1 c.32. f.38
ad Alexandri uſq; tempora Amazones durarūt l.5 c.100. f.1217
alexandri M. exercitus in Scythia horrendam aëris tempeſtatem eſt perpeſſus l.5.c.101.f.1217
alexandri Magni exercitus nardo & myrrha pro tecto & ſtratis utitur l.5 c.95. f.1213
alexandri M. equus l.5 c.19. f.1231
alexandri Mag. ducem una cum copijs Scythę deleuerunt l.5.c.96.f.1213
alexandri Magni columnæ quas in Sarmatia erexerit. l.5.c.22. f.1153
alexandri M. pugnæ cum Dario Perſarum rege l.5 c.12. f.1145
alexandri Magni defuncti corpus l.6.c.29.f.1306
de Alexandri Magni militia Saxones ortos eſſe l.3 c.432. f.867
alexandro Mag. Hieroſolymorum occurrit Pontifex l.5.c.12.f.1146
alexandro Magno Sogdiani ſe dedunt l.5 c.88. f.1209
alexandro Magno Darius rex ſupplicat l.5 c.12. f.1146
alexandro Magno Magi uictoriam prædicunt l.5 c.78. f.1201
per Alexandrum Magnum Dorim, ingens petra expugnata l.5 c.124. f.1236
contra Alexandrum Magnum aciem inducunt ſimiæ l.5.c.128.f.1242
per Alexandrum Magnum multis uictorijs clarum Porus oppugnatum & uictis Indorum rex l.5 c.124. f.1237
alexandrum Magnum ſolum Mahometes admiratur Imp. l.4 c.68. f.1119
per Alexandrum Magnum monarchia ad Græcos translata l.5 c.61. f.1186
alexandrum Magnum uoluiſſe Arabiā felicem regiam facere l.5 c.71. f.1193
ad Alexandrum Magnum Darij morientis uerba l.5 c.90. f.1210
alexandrum à nemine pingi uoluiſſe quàm ab Apelle l.5.c.21.f.1150
alexandrum Magnum tres Alexandrias cōdidiſſe l.6 c.29. f.1306
Alexandrum Magnum Ariſtoteles inſtituit l.4 c.51. f.1088
alexandrum Magnum quo putēt ueneno extinctum eſſe l.4.c.47. f.1085
ab Alexandro Magno quo modo ciuitates Indię ſubactæ ſint, & quomodo Liberum ſeu Bachū & Herculem ſibi cōciliauerit l.5 c.122. f.1235
ab Alexandro Magno Darius omni monarchia priuatus l.5 c.79. 1202
de Alexandro Magno nugæ l.5.c.125.f.1239
ab Alexandro Magno portæ ſiue altaria erecta l.2 c.16. f.68
ab Alexandro Magno Thebe euerſa l.4 c.42. f.1079
alexander Pontifex principes in Fridericum Barbaroſſam recitat l.3 fol. 393
alexander Pont. Rom. l.2 c.15. f.209
alexander 2. papa ibid. fol. 210
alexander 3. papa ibid. fol. f.211
ab Alexandro tertio Pontifice Romano Cæſarea Alexandria eſt nuncupata l.2.c.29.f.250
alexander 4. papa ibid.
alexander 5. papa ibid.
alexandri ſexti Pontificis authoritate terræ partitio inſtituitur l.5 c.162. f.1264
ab Alexandro ſexto Pontifice Romano, quid priuilegijs Ericus ſecūdus dux Pomeranus obtinuerit l.3 c.478. f.924
alexander Leonis quinti frater Conſtantinop. Imp. l.4. f.1108
alexander Medices princeps Florentinus à ciuibus mactatus l.2 c.46. f.272
alexander comes Leiſnicius fodinam in ualle Ioachimica reficit l.3 c.431. f.867
alexander dux exercitus Alexandri Magni l.5 c.124. f.1236
alexander dux Bauariæ cōtra Philippum Palatinum arma mouet l.3 c.357. f.763
alexander

alexander rex Scotũs l.2 c.13. f.56
alexander 7.&8.Scotorum rex l.2.c.13.f.56
alexander conſobrinus Heliogabali Imperatoris l.2 fol. 293
alexādri regis Polonorum literæ ad Iulium papam l.3.c.502. f.962
alexandri martyris corpus inuentum l.3 c.372. f.782
alexandrum conſobrinum ſuum Heliogabalus trucidare præcipit l.2 fol. 193
alexandria ciuitas Italiæ l.2 c.7. f.196
alexandria ciuitas Syriæ l.5 c.59. f.1184
alexandria inſigne emporium l.6.c.32.f.1307
alexandria Aegypti l.6 c.29. f.1306
alexandria à quibus ſit condita, & à quo obtinuerit hoc nomen l.3 c.29. f.250
alexandria condita, ſubuerſa, & rurſum inſtaurata l.5.c.88.f.1209
alexandria ciuitas à papa expugnatur l.2 c.26. f.238
in Alexandriam Iacobus rex Cypri nauigat, Soldani opem imploraturus l.5 c.30. f.1158
alexandriàm urbem quando Alexander Magnus condiderit l.6 c.15. f.1294
alexandrina bibliotheca l.6 c.19. f.1299
alexandrina bibliotheca cōburitur l.6 c.31. f.1307
alexandrinæ eccleſiæ quare Chriſtiani Libyam ſubiecerint & Cyrenaicam l.6.c.14. f.1293
alexandrini agri fertilitas l.6.c.33. f.1307
alexandrinis Philoſophiæ ſtudio Tarſenſes ſuperarunt l.5.c.12.f.1144
alexia ciuitas l.2 c.29. f.104
alexia ciuitas in Burgundia l.2.c.29. f.104
alexia ciuitas in Celtica à quo condita & deſtructa l.2.c.14. f.83
alexius Angelus Imp. l.4 fol. 1109
alexius Commenus Imp. l.4. f.1108
alexius iunior Conſtantinopol.Imperator l.4 fol. 1109
alexius Iſaaci Imperatoris Conſtantinopol. filius, eiuſq; factum l.4.c.56 fol. 1094 & 1095
alexij in fratrem Iſaacum Conſtantinopol. Imp.crudelitas l.4.c.56.f.1094
alexium Iſaaci filium, Alexius Angelus Imp.parricida ad mortem quærit l.4 fol. 1109
alexium Manuelis Imp. filium Andronicus Cōmenus interficit Imp. l.4 fol 1108 & 1109
alfonſus gener Faſiliæ 3. Caſtiliæ rex l.2.c.20.f.74
alfonſus ſecundus Alfonſi primi filius & fratruelis nonus Caſtiliæ rex l.2 c.19. f.75
alfonſus quartus 14. Caſtellanorum rex l.2 c.20. f.75
alfonſus quintus Veremundi filius 17. Caſtellanorum rex l.2.c.20.fol.75
alfonſus ſextus 22. Caſtellanorum rex l.2 c.20. f.76
alfonſus octauus 25.Caſtellæ rex l.2.c.20.f.76
alfonſus nonus 26. Caſtellæ rex ibid.
alfonſus decimus Ferdinandi tertij filius 29. Caſtellæ rex l.2.c.20.f.76
alfonſus undecimus 32.Caſtellæ rex l.2.c.20.f.77
alfonſus aſtronomus et rex Rom. l.2.c.20.f.77
alfonſus primus Luſitaniæ rex l.2.c.20.f.80
alfonſus Arragonũ rex regnum Neapolitanum obtinet l.2.c.78.f.318
alfonſus Arragonum rex Calum in Corſica inſula occupat l.2.c.87.f.334
alfonſum Arragonum regem Iohanna inconſtans regina Neapolit.in filium adoptat l.2.c.75.f.317
alfonſus Ferdinandi regis Neap.fil. l.2.c.79.f.319
alfonſi 8.regis Neap. præclaræ res geſtæ l.2 c.79. f.325
alfonſus rex Caſtellæ in Romanorum regem eligitur l.3. f.397
alfredus rex Angliæ l.2 c.10. f.48
algarbe regni Portugalliæ pars l.2.c.15.f.60
algeri urbs Sardiniæ aquæ defectu laborat l.2 c.81. 327
algher Sardiniæ ciuitas l.2 c.83. f.330
algoia quare Almangoia ſit uocata l.3.c.230.f.650
algoiæ oppida & caſtra l.3 c.280. f.685
in Algoia multorum comitum & dominorum familiæ defecerunt l.3 c.289. f.694
algoienſis regionis & partium deſcriptio l.3 c.279. f.684
algoiorum ortus l.3 c.292. f.697
allau magnus Tartarorum rex Suſan urbem occupat l.5.c.83. f.1204
allobroges qui hodie ſunt Sabaudi populi Galliæ l.2 c.32. f.122
allobrogi qui olim ſint dicti l.3.c.31.f.429
allobroges ueteres qui hodie dicuntur Sabaudi ubi habitent l.3.c.54.f.449

allobro-

allobrogum duces Taurinum urbem tenent l.2 c.28. f.249
allodia quæ dicantur l.3 fol. 410
almacham inexpugnabilis in Arabia ciuitas l.5 c.75. f.1197
almageſtum Ptolemæi l.6 c.34. f.1308
almãzor Saracenorum rex l.2.c.19. f.75
ſub Almerico ſexto Hieroſolymorum rege, quæ ſint geſta l.5.c.30.f.1168
circa Almonum flu. cœnobium conſtruitur l.3 c.373. f.784
almus Vngarorum rex l.4 c.18. f.1024
aloë l.5.c.138.f.1294
aloë unde comportetur in Chalicut l.5 c.140. f.1251
aloſtani oppugnati & liberati l.2.c.50.f.161
alperſpach monaſteriũ l.3 c.320. f.719
alpes horrendæ in Valeſia l.3.c.45. f.444
alpes ſummæ quæ dicantur, & quód non inepte ſic appellari conſueuerint l.3.c.223. f.645.& 646
ad Alpes Carolus Magnus Saxones mittit l.3 c.57. f.452
de Alpibus ex quibus Rhenus ſcaturit, quarum cultores hodie Griſones uocantur l.3.c.211.f.633
in Alpibus uſq; ad regionẽ Atheſinam quæ animalia ſylueſtria aliæq; feræ nobis incognitæ inueniantur l.3.c.51.f.446
alphonſus Daualus dux Mediolanenſis l.2 c.26. f.244
alphonſus Luſitanorũ præſidijs præficitur l.5 c.173. f.1273
alpinus quintus Turcarum Imperator l.4 c.65. f.1115
alruna magna l.2 c.25. f.84
alſatia quando à Lotharingia ſeparata factaq; Landgrauiatus l.2.c.44.f.151
alſatia inferior l.3 c.11. f.368
alſatia ab Alemannis occupata l.3.c.56.f.451
alſatia Ludouicum Francum Otto Magnus Imp. pellit l.3.f.388
alſatia inferior à Tribochis uſurpata l.3.c.7.f.361
de Alſatiæ Landgrauiatu l.3.c.138. f.561
alſatiæ ſuperiorem partem Adolphus comes à Naſſauu Rom. rex inuadens, ferro deuaſtat l.3 c.129. f.547
alſatiæ nobiles qui nimirũ eam ſubiectam habent l.3 c.134. f.556
de Alſatiæ ciuitatibus, arcibus & fundationibus, in ea extructis & erectis l.3 c.125. f.544
alſatię plerę; ciuitates multo ſanguine ab Anglis expugnatæ l.3.c.129.f.548
alſatiæ uocabulum l.3 c.25. f.28
alſatiæ urbes ſibi rebelles Adolphus Imp. compeſcit l.3.f.398
alſatiæ & Briſgoiæ deſcriptio per Sebaſt. Munſterum l.1.c.24.f.28
in Alſatiæ Landgrauiatu nonnulla loca deſtructa l.3.c.60. f.455
per Alſatiam uſq; in Ergoiam omnes munitiones & uillæ exuruntur l.3 c.99. f.576
alſatiam finitimaq; Franci occupant l.3 c.129. f.545
alſatiam olim tractum Argentinenſem uocatã eſſe l.3.c.139. f.562
in Alſatiam Philippus Barbaroſſæ filius dux Sueuię irruit l.3.c.129.f.547
alſatiam Philippus Imp. uaſtat l.3.f.394
alſatiam Delphinus miſere perdit l.3.c.103.f.520
in Alſatiam Argentinenſis epiſcopus expeditionem facit l.3.c.58.f.458
de Alſatia iterum eiusq; dominio l.3.c.124.f.543
in Alſatia inferiore bellum oritur inter Hugonem de Tagſpurg & ſubditos eius l.3.c.263.f.671 et 672
in Alſatia quæ mineræ & argentifodinæ inueniantur l.3.c.120. f.536
in Alſatia fides Chriſti annunciatur l.3.f.421
alta ripa, uulgò Altrip, uicus l.3.c.159.f.584
altach monaſterium olim Ingolſtadium paruit l.3 c.376. f.785
altaria extruendi mos l.2 c.16. f.68
ab Altdorffenſibus comitibus Burchorn oppidum uſurpatum l.3 c.242. f.657
alteus monaſterij Augunenſis 13. abbas l.3 c.31. f.429
altburgum arx l.3 c.428. f.865
altzeimenſis regio ſiue pagus l.3.c.167.f.544
alui fluxum quid ſiſtat l.3 c.484. f.934
alui profluuio Albertus rex moritur l.4 c.20. f.1030
alumen in Sardinia inueniri l.2.c.81.f.318
aluminis foſsiones à Pio ſecundo Pontifice Romano conſtitutæ l.2 c.50. f.273
alumine Cyprus eſt nobilis l.5.c.28.f.1155
alzachenum regem quem Barbaroſſa pyrata expulerat Carolus v. reſtituit l.3 fol. 408
amacia mons apud Rhætos l.3.c.232.f.653

amalf. in Italia archiepiſcopus l.2.c.15.f.213
amandus 12. Vuormatienſis epiſcopus l.3 c.175. f.588
S. Amandus epiſcop. Flandris Chriſtum prædicat l.3.c.45. f.153
amando Argentinenſis epiſcopatus traditur l.3 c.139. f.562
amandus Vltraiectanæ eccleſiæ epiſcopus Sigisbertum Dagoberti Francorum regis filium baptizat l.3.c.129. f.546
eundem ſemianimum precibus ad Deum factis ſanitati reſtituit ibid.
amanus Alexandriæ epiſcopus l.6.c.30.f.1307
S. Amarinus oppidū Sunggoiæ l.3.c.115.f.533
amaſus fluuius l.3 c.456. f.899
amaſus ultimus Aegypti rex l.6.c.19.f.1298
amaſus, uulgò Emſs, Germaniæ fluuius c.10.f.367
amathus inſula l.4 c.52. f.1088
amazones l.5 c.15. f.1147
amazones templum Dianæ apud Epheſum ædificant l.3.c.2.f.353 & lib.5.c.5. f.1147
amazonum ditio in Scythiam uſq; ſe extendit l.5 c.22. f.1153
amazonum regina Alexandro Magno occurrit l.5 c.85. f.1206
de Amazonibus, hoc eſt illuſtribus mulieribus Scythiæ l.5.c.100.f.1216
amberg oppidum quando muro ſit cinctum l.3 c.378. f.786
amberga cedit duci Friderico, & poſt mortem eius redit ad Palatinatum Heidelbergenſem l.3 c.356. f.760
ambergēſes Friderico principi Palatino nolunt parere l.3.c.357.f.762
ambianum ciuitas Galliæ l.2.c.29. f.100
ambianēſium ciuitas in Picardia l.2.c.29.f.100
ambigatus Celtarum rex Mediolanum condit l.2 c.21. f.226
ambitio à Sabæis aliena l.5 c.71. f.1193
ambitio in iuuene l.4 c.68. f.1119
ambitionis malum exemplum Suenonis qui pares regni ferre nolens miſerè interit l.4.c.9.f.971
in Ambrachio ſinu Auguſtus Cæſar urbem condit l.4.c.49. f.1086
ambroſius Theodoſio Imperat. funebrem orationem habet l.2.f.299
ambroſius Mediolano eijcitur, denuoq; reuocatur l.2.c.21. f.227
per Ambroſium Mediolanenſem pontificem Imp. ab eccleſiæ ingreſſu prohibitus l.4.c.44.f.1082
ambroſij Blaureri inſtructione Augſpurgenſes religionem propagant l.3 c.347. f.747
ambrum ex Cete marinis beluis l.5.c.148.f.1255
ambrunenſis prouinciæ in Gallia archiepiſcopatus l.2.c.40. f.140
amedæus Sabaudiæ dux l.2.c.33. f.122
amedæus primus Sabaudiæ dux l.2.c.35.f.128
amedæus ſecundus dux Sabaudiæ l.2.c.33.f.122
amedæi ducis Sabaudiæ filia l.3.c.356.f.768
amedæo comiti Sabaudiæ Bernenſes ſuppetias ferūt l.3.c.63. f.483
amedæum ducem Sabaudiæ patres concilij Pontificem creant l.3 c.102. f.518
america terra, & unde ſic denominata l.5 c.174. f.1274
americi Veſputij quatuor nauigationes ad nouas inſulas l.5.c.168.f.1269
amens fit Iuſtinus Imperat. l.4. f.1100
in Amentiam incidit Poloniæ rex l.4.c.8.f.1047
amerſdamum floretiſsima Holandiæ ciuitas l.2 c.51. f.166 & 167
amicitias non fide, ſed utilitate Philippus rex coluit l.4.c.45. f.1083
ammiani Marcellini ultimus liber l.3 c.354. f.755
ammilonius Salisburgi abbas & epiſcopus l.3 c.371. f.777
ammonis templum in Marmarica ſeu Libya exteriori l.6.c.15.f.1293
in Amne Imp. perit l.5 c.42. f.1170
amnes ex nigra ſylua promanentes l.3.c.312.f.718
amnes auri ramenta ferentes l.4.c.33.f.1073
aluta fluuius l.4 c.33. f.1073
amnes duo diuerſarum naturarum l.4 c.51. f.1087
de Amnibus quibuſdam mirum l.3.c.292.f.696
amor illegitimus l.4 c.18. f.1025
amorbachenſe monaſterium l.3.c.360.f.764
amphiteatrum Veronenſe l.2.c.35. f.254
amphiteatro ſimiles caſæ ſeu domus l.5 c.159. f.1261
amſaca flumen l.6 c.6. f.1285
amulius Procæ regis Albanorum filius frater Numitoris l.2 c.14. f.202
amulius à Romulo & Remo interfectus l.2 c.14. f.203

amurates

amurates Othomānūs maior, 3. Turcarum rex l.4 c.62. f.1113
amurates hoc nomine ſecundus 7. Turcarum Imperator l.4.c.67.f.1116
amurates Turc.rex Theſſalonicam, Bœotiā & Atticā ſubigit l.4.c.36.f.1075
amurates Turcarum tyrannus Conſtantinū Draconem donat l.4.f.1111
amurates Turca Macedoniam occupat l.4 c.44. f.1082
amurati Turcarum regi Ioannes Huniades occurrit l.4.c.21. f.1031
per Amuraten Turcā Epyrus prouincia ſubiugatur l.4.c.49. f.1086
amurcum oppidum l.2 c.36. f.132
amydolorum copia quam profert Spirenſis terra l.3 c.156. f.578
ex Amygdalis panes l.5 c.84. f.1205
anabaptiſtarū furor in Germania l.3.c.142.f.566
anacletus Pont.Rom. l.2 c.15. f.209
anacletus Pont. non canonicè electus l.2.c.7.f.314
anacletum papam repudiant l.3.c.385.f.795
anaſtaſius Pont.Rom. l.2 c.15. f.209
anaſtaſius 2. Pont. Rom. l.2.c.15. f.209
anaſtaſius 3. ibid. fol. 210
anaſtaſius 4.papa ibid. fol. 211
anaſtaſius Græcorum Imp. l.4.c.58. f.1099
anaſtaſius Anthenius Conſtantinop. Imp. l.4 fol. 1102
anates noſtris proceriores l.5.c.158. f.1261
anathemate Leo Imp. notatur l.4.f.1102
anchialam urbem à Sardanapalo eſſe conditam l.5 c.?
c.12. f.1144
anciazimbern locus in Nigra ſylua l.3 c.325. f.722
ancona quæ hodie dicitur marchia Anconitana, regio Italiæ l.2 c.3. f.179
anconiæ urbes atque uici l.2.c.4. f.188
anconæ ciuitatis Italiæ deſcriptio l.2.c.46.f.266
cum Anconitanis Veneti fœdus pangunt l.2 c.18. f.222
andericus Gepidarum rex Attilæ regi ſocium belli ſe addit l.4.c.4.f.1011
andernacum oppidum l.3 c.191. f.614
andlauu oppidum & arx l.3.c.137. f.561
andloiæ quæ ſanctorum reliquiæ oſtendantur l.3 c.119. f.536
andogarius quando Campoduni abbas ſit factus l.3.c.345. f.756
andreas Vngarorum rex l.4.c.18. f.1023
ad Andream regem Vngariæ Vratislaus frater Spitignei Bohemiæ ducis fugit l.3.c.499.f.955
andreas ſecundus Vngarorum rex l.4 c.18. f.1025
andreas tertius Vngarorum rex ibid. fol. 1025
andreas Vngarus à uxore ſua ſtrangulatus l.2 c.75. f.317
andreas heros à Gundelfingen, in Vuirceburgenſem eligitur pontificem l.3.c.385. f.797
andreas Emerici regis Vngarorum frater l.4 c.18. f.1025
andreas comes Sonnenbergenſis l.3.c.284.f.689
ab Andrea archiepiſcopo Lundenſi Vualdemarus Daniæ rex regalem bene-
dictionem accipit l.4 c.11. f.972
andronirus Cormemus Imperat. l.4.f.1108
andronicus Michaëlis Palæologi filius Imperator l.4. f.1110
andronicus Iunior Imperator ibid.
in Andronici manus Theſſalonica peruenit l.4 c.44. f.1082
per Androchum Epheſus totius Aſiæ Ioniæ regia conſtituitur l.4 c.42. f.1080
ab Androcho filio Codri Athenienſium regis Epheſus urbs condita l.5 c.5. f.1141
andros inſula l.4 c.52. f.1088
andrum hoſtiliter Venetus dux opprimit l.4.f.1108
S. Angeli arx capitur à Cæſarianis l.2 c.74. f.312
angermanniæ ducatus l.4 c.27. f.989
in Anglaria olim ſummam fuiſſe Saxonum poteſtatem l.3.c.437.f.872
anglia l.2.c.6.f.43
anglia quando primùm ad fidem Chriſtianam ſit cōuerſa l.2.c.12.f.53
anglia Romanæ ſedi ſubiecta l.2.c.10.f.49
anglia in triginta nouem conuentus ſeu comitatus diuiſa l.2 c.13. f.53
anglia affligitur à Scotis l.2 c.13. f.56
anglia Apoſtolicæ ſedi ſubiecta l.2.c.10.f.49
anglia à Iulio Cæſare ſubacta l.2.c.10.f.51
anglia quomodo primum ſit cognita l.2 c.10. f.51
anglia quo etiam uocatur Britannia prima Europæ pars l.2.c.6.f.43
uſq; ad caput 14. f.59

angliæ

angliæ rex in Cyprum inſu
lam delatus l.5
c.42. f.1170
angliæ reges l.2
c.10. f.48.49.50
angliæ regno adijciūtur Hi
bernia Orcades inſulæ,
Normādia, Aquitania at-
que Vaſconia l.2.c.10.f.48
angliæ nomen unde l.2
c.9. f.46
de Angliæ fluuijs, ciuitati-
bus, epiſcopatibus, & aca
demijs l.2.c.13.f.63
ex Anglia Dani abiguntur
l.2.c.10. f.48
pro Anglia Richardus Ro-
manorum rex pugnat l.3
fol. 397
de Anglia S. Gregorij pro-
nunciatum l.2
c.12. f.53
angli l.2.c.9.f.45
& ibid.cap.12. f.52
angli potiuntur Cypro l.5
c.30. f.1157
angli in Alſatiam incurſio-
nem faciunt l.3
c.548. f.548
angli ueniūt ad partes Rhe
ni omnia depopulaturi l.3
c.99. f.516
angli cum quibuſdam ui-
ris in Britanniam conce-
dunt l.2.c.57.f.452
anglorum & Francorum re
ges bellum ob Noruegi-
am l.4.c.24.f.985 & 986
de Anglorum ritibus &
moribus l.2
c.12. f.52
in Anglos & Scotos odi-
um implacabile l.2
c.13. f.56
anglos magno numero in
Alſatiam ueniſſe, ibidem
multipliciter ſeuijſſe l.3
c.139. f.563
contra Anglos Baſilieēſium
bellicus apparatus l.3
c.97. f.505
inter Anglos & Scotos per-
petua ſimultas l.2
c.12. f.52
cum Anglis Scotorum fœ-
dus l.2.c.13.f.57
in Anglum & Gallum diſ-
ſidium atq; bellum l.3
c.499. f.958
anglica lingua l.2
c.9. f.47
angliſaxones l.2
c.9 f.47
angriam Colonienſis ar-
chiepiſcopus tenet l.3
c.456. f.899
angues à Iunone immiſſos
Hercules eliſit l.6
c.17. f.1296
ab Anhalt dux Francofor-
diam obſidet l.3
c.465. f.908
anicetus.Pont.Rom. l.2
c.15. f.209
anima defuncti putatur co
medere l.5
c.154. f.1259
animarum cura Turcæ non
occupantur l.4
c.74. f.1129
animarum ſordidarum lo-
cus l.4.c.36.f.999
pro Animabus ſacrificia l.
4.c.80. f.1133
animabus mortuorum ci-
bus propoſitus l.4
c.21. f.1059
de Animabus Pythagoras
quid ſenſerit l.4
c.54. f.1090
de Animabus corporibus
excedentibus l.3
c.497. f.951
animi fortitudo l.4
c.64. f.1114
animal portentoſum in in-
ſulis Payræ regioni adia-
cētibus l.5.c.167.f.1269
animal terreſtre & uolati-
le l.6
c.45. f.1318
animal noxium nullum eſ-
ſe in Creta inſula l.4
c.50. f.1087
animal uenenatum nullum
Malta inſula fert l.2
c.98. f.349
animalia pernicioſiſsima in
Africa l.6
c.1. f.1282
animalia quadrupedia qui
non habeant l.5
c.158. f.1261
animalia tantum languida
comedentes l.5
c.105. f.1221
inter Animalia quod ſit ma
ximum humanisq; ſenſi-
bus proximum l.5
c.116. f.1228
animalia prodigioſa à lon-
ge ueniunt ad ſtagnum
aquatum l.5.c.121.f.1233
animalia ſæua in Hyrcania
l.5.c.88. f.1206
animalia in ſaxis figurata
l.6.c.18. f.1297
animalia ſæua & uenenata
cur à Deo creata l.5
c.89. f.1216
animalia parentum nomi-
na habent l.6
c.43. f.1316
animalia in Scythia nata
l.5.c.98. f.1216
inter Animalia omnia tan-
tum leonem apertis na-
ſci oculis l.6
c.3. f.1283
animalia ſylueſtria & rara
quæ in Valeſia & per to-
tas Alpes uſq; ad Atheſi-
nam regionem inueniun-
tur l.3.c.51.f.445
animalia in Sardinia quæ
l.2.c.81. f.327
animalia quæ in Pruſsia in-
ueniuntur l.3.c.485 f.934
animalia peregrina Romā
ducuntur l.2.f.295
animalia noxia in Hyber-
nia nulla l.2.c.8.f.44
animantia quæ muſchum
producunt l.5
c.152. f.1257
animalium omnium no-
centiſsimum quod ſit. l.6
c.13. f.1292
animantium tantummodo
carnes comedentes l.5
c.105. f.1220
animalium mirabiles for-
mæ l.4.c.59.f.1002
de Animalibus quæ gignit
India l.5.c.11.f.1228

animalibus cultus exhibitus l.6.c.39.f.1313
de Animalibus quæ in regno Senegæ apud Nigritas inueniuntur l.6 c.51. f.1325
de Animalibus quę in Calechutensi inueniuntur terra l.5.c.139.f.1249
ancio Italiæ fluuius l.2 c.52. f.278
anisus amnis Germaniæ l.3 c.10. f.367
anna Augustana ciuis præſtigiatrix l.3.c.345.f.739
anna Lithuanorum principis filia l.4.c.15.f.1053
annam Vuilhelmi comitis filiam Vladislaus rex ducit uxorem l.4.c.17.f.1055
anna Bohemiæ regina l.3 c.499. f.960
annæ caput l.3.c.195.f.620
in S. Annæ monte laudatiſſimæ mineræ noſtro æuo inuentæ l.3.c.120.f.536
annebergi fodina l.1 c.15. f.11
annebergi ſitus l.3 c.429. f.866
annius Tacitus Imp. l.2 fol. 296
anni diuiſio apud Germanos l.3.c.12.f.374
annum Iulius Cæſar taxat l.3.c.142. f.565
annum confuſum ad priſtinam ratione Octauianus Imp. redegit l.2.f.285
anſcharij Hamburgenſis epiſcopi monitis Ericus Daniæ rex ad prioris uitæ pœnitentiam reducitur l.4.c.6. f.968
anſeres arboreæ l.2 c.8. f.46
anſeres oloribus candidiores rubeoq; capite l.5 c.158. f.1261
anſerum pedes uulgò ſic dictum uini genus l.3 c.156. f.578
anſgarius Hamburgēſis archiepiſcopus l.3 c.448. f.892
anshelmus Cantuarienſis epiſcopus l.2.c.10.f.48
anshelmus epiſcopus Cantuarienſis quibus temporibus uixerit l.2.c.10.f.48
anshelmus ab Eiberguult irruere in ciues Nordlingenſes l.3.c.506.f.708
anshelmus de Neuingen Auguſtę pontificatum ſuſcipit l.3.c.345.f.738
anſologus Salisburgenſis epiſcopus l.3 c.371. f.777
antenor princeps l.5 c.3. f.1139
antenor Troianus, & Antenorea urbs ab eodem condita l.2.c.33.f.251
anterus Pont. Rom. l.2 c.15. f.209
anteum gigantem in Libya Hercules ſuffocat l.6 c.17. f.1296
anthropophagis ſenio confecti parentes uenduntur l.5.c.146. f.1254
anticera inſula l.4 c.52. f.1088
antiochia l.5.c.76.f.1248
antiochia ciuitas in Cœloſyria l.5.c.37.f.1166
antiochia duplex in Syria l.5.c.59. f.1184
iuxta Antiochiam Chriſtiani à Noradino cæſi l.5 c.40. f.1168
antiochenam prouinciam Noradinus occupat Turcarum princeps l.5 c.39. f.1168
antiochus Seleuci Alexandriam inſtaurat l.5 c.88. f.1209
antiochi Soteri ſtratagema aduerſus Gallos l.5 c.76. f.1147
antigliæ inſula l.5 c.170. f.1271
antiope Amazonum regina l.5.c.100. f.1217
antipodes l.1.c.19.f.16
antiquitates urbis Treuirorum l.2.c.27.f.88
antæci l.1.c.19.f.16
antonius Pius Imp. l.2.f.291
antoninus Pius Ambianenſium ciuitatis in Picardia extructor l.2.c.29.f.100
antoninus Pius quomodo erga Germanos ſe geſſerit l.3.c.11.f.370
antoninus Pius quando in humanis fuerit l.3 c.223. f.645
antoninus Commodus cōtra Germanos bella mouens l.3.c.11.f.370
antoninus Heliogabalus Imperator l.2.f.293
antonius Brabantiæ dux l.2.c.42. f.144
antonius Vergaius epiſcopus Biſontinus fuit Caroli V. Imp. primus pædagogus l.3.f.407
antonius Rom. repudiata Octauia Cleopatram ſibi matrimonio iungit l.6 c.19. f.1299
d. Antonius de Cardona cognatus Caroli V. Imp. Sardiniæ præſes l.2 c.82. f.329
antonius Lullius l.2 c.23. f.82
antonium Auguſtus Cæſar nauali prælio uincit l.4 c.49. f.1080
ab Antonio Vero Imp. Verona Italiæ urbs inſtaurata priſtinæq; dignitati reſtituta l.2.c.26.f.256
antropophagorum habitatio l.5.c.162.f.1265
antropophagi l.5 c.103. f.1218
antuates populi l.3 c.31. f.429
antuerpia quando à Germanis ſacri Imperij Marchionatus appellari cœperit l.3.f.389
ad Antuerpiam mercatus transfertur l.2.c.46.f.155
antyrius Herulorum rex l.3.c.468. f.910
antyrium regem Magnopolim urbem inhabitaſſe l.3.c.369. f.910

anxietatis mentio & curæ pernicies l. 3. c. 12. f. 374
apanda rex Medorum l. 5 c. 8. f. 1205
apelles pictor l. 5. c. 21 fol. 1150 & 1151
appenninus mons Italiæ l. 2. f. 195
apennini montis deſcriptio l. 2. c. 56. f. 277
aperitus l. 4. f. 1102
apes in Pruſsia l. 3. c. 485 fol. 935
apes nullæ in Hibernia l. 2 c. 8. f. 44
aphrodiſea ciuitas l. 4 c. 11. f. 1079
apis Aegypti l. 6. c. 23 fol. 1301
apum copia in Ruſsia l. 4 c. 23. f. 1062
apibus Valeſia abundat l. 3 c. 45. f. 440
apud S. Apollinorem ultima pugna Iulij Cæſaris cũ Germanis facta l. 3. c. 11 fol. 368
apollo Delphicus l. 4 c. 43. f. 1082
apollo Delphicus fingitur laconicarum legum author l. 4. c. 37. f. 1076
apollinis templum ubi l. 4. c. 42. f. 1079
appollinis Pythij ad lacedomonios oraculum l. 4 c. 55. f. 1094
apollinis ædem ſpoliare quitentant partim terræmotu, partim grandine & frigore obruuntur & diſſipantur l. 5. c. 16. f. 1148
appollinis natiuitatis locus l. 4. c. 52. f. 1088
apollini Auguſtani cultum impenderunt l. 3 c. 344 fol. 735
apollinem Delphicum Athenienſes ſciſcitantur l. 4 c. 42. f. 1080
apollonia ciuitas Græciæ l. 4. c. 41. f. 1079
apollonia ciuitas in qua olim regione ſita l. 4. c. 49 f. 1086. & ibid. c. 44. f. 1082
apolloniæ ſitus l. 4. c. 44 fol. 1082
apolloniæ ciuitas prope Dalmatiam l. 4. c. 25 fol. 1067
apoplexiam ira efficit, exẽplum l. 4. c. 25. f. 1034
apoſtolorum ſynodici libri l. 6. c. 56. f. 1329
apoſtema carbũculi in capite l. 4. f. 1103
appencel ubi ſit ſitum l. 1 c. 229. f. 649
appencellenſes à Briganti no comite magno damno affecti l. 3. c. 241. f. 657
apri Alexandri Magni infeſtant exercitum l. 5. c. 121 fol. 1234
aprilis l. 2. c. 9. f. 48
in Aprili metententes l. 6 c. 48. f. 1322
apulia Italiæ regio l. 2. c. 3 fol. 179
apulia ab Henrico 6. Imp. ſubacta l. 3. f. 394
apulia in regnum hæreditarium redigitur l. 2. c. 63 fol. 303
apuliæ deſcriptio l. 2. f. 313
apuliæ ciuitates regi Hiſpaniæ à Venetis traditæ l. 2 c. 73. f. 311
apuliæ Peuticæ inſigniores ſyluæ & nemora l. 2 c. 4. f. 194
apuliæ Peuticæ urbes atq; uici l. 2. c. 4. f. 186
apuliæ Dauniæ urbes atq; uici ibidem.
apuliam Normanni occupant l. 4. f. 1108
apuliam ad Imperium Romanum transferre Otto 2 Imp. conatur l. 3. f. 389
in Apuliam Turca irruit l. 2. c. 72. f. 310
apuliam Robertus Normannus ſibi uendicat l. 2 c. 74 f. 314
in Apulia archiepiſcopi cũ ſuis ſuffraganeis l. 2. c. 15 fol. 213
aqua ab omni renatu emaculans l. 5. c. 74. f. 1196
aqua ſolis in Africa l. 6. c. 16 fol. 1294
aqua benedicta l. 3. c. 497 fol. 951
aqua amara l. 5. c. 120. f. 1232
aqua in qua demerſum ferrum uertitur in cuprum l. 4. c. 28. f. 1070
aqua ſaccaro infuſa l. 4. c. 69 fol. 1127
aqua indurata ſeu frigore congelata, quæ in montibus quos uocant Niuoſis inuenitur l. 3. c. 43. f. 438
aquæ penuria mirabilium animalium cauſa l. 6. c. 46 fol. 1320
aquæ immenſum precium l. 5. c. 74. f. 1195
aquæ diluuium in Italia l. 2 c. 71. f. 309
aquam dulcem non habentes l. 5. c. 170. f. 1271
aquam Perſæ coluerunt l. 5 c. 80. f. 1202
in Aquam aërabit l. 1. c. 5. f. 4
pro Aqua hauſta oportet Briſacenſes annuum cenſum ſoluere l. 3. c. 260. f. 670
aquæ calidæ ebullientes in Illyrico l. 4. c. 25. f. 1067
aquæ unde amaræ l. 1. c. 6 fol. 5
aquæ unde calidę l. 1. c. 6. f. 5
aquæ in arbore creſcentes l. 5. c. 139. f. 1250
aquæ Villingẽſes earumq; proprietates l. 3. c. 325. f. 721
aquæ admirandæ in Hibernia l. 2. c. 8. f. 46
aquæ in Staroleilubricę & ſubtiles l. 6. c. 46. f. 1319
aquæ immobiles l. 5. c. 35 fol. 1164
aquæ in Sardinia quę fures arguunt l. 2. c. 81. f. 326
aquarum inopia l. 5. c. 69 fol. 1191
apud Aquas Sextias Teutones occumbunt l. 4. c. 1 fol. 963
ad aquas Sextias Romanorum & Cimbrorum conflictus l. 2. c. 66. f. 306
aquis interior Africa eſt deſtituta

ſtituta l.6.c.1.f.1282
aquiſgranenſem agrũ Vngari incurſant l.4.c.9 fol. 1017
aquis Roma afflicta l.2 c.63. f.303
aquinius Noruegiæ rex l.4.c.17. f.974
aquenſis archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis l.2 c.40. f.140
aquila Romani Imperij ſignum l.2.c.61.f.285
de Aquila l.2.c.58.f.279
aquilæ aureæ, orientis ſcilicet imperij inſignibus Viennenſes adornati l.3 c.408. f.829
aquileia ciuitas Iſtriæ in Italia l.2.c.27.f.196
aquileia ubi ſita unde hoc nomen ſortita & de Aquileienſibus uide l.2.c.20 fol. 2284
aquileiam Attila rex trienio obſidet l.3.c.4.f.356
aquileia ab Attila Hunnorum rege obſeſſa & expugnata l.2.c.57.f.170
aquileienſe quintũ conciliũ l.2.c.71. f.309
aquileienſi patriarchæ Veneti bellum inferunt eumque faciunt ſibi tributarium l.2.c.18.f.222
aquileienſes ad unum omnes miſerè trucidantur l.4.c.6. f.1013
aquileienſes epiſcopi atq; patriarchæ l.2.c.20.f.225
aquilienſis urbs ab Hunis obſeſſa & diruta l.2.c.68 fol. 308
ab Aquilio in Troiano Aquileia ſic dicta l.2.c.20 fol. 224
aquilonis regna omnia Hãburgenſi epiſcopo ſubiecta l.3.c.448.f.892
aquilonares reges l.4.c.3 fol. 965
inter Aquilonares terras quæ ſit fertiliſsima l.4 c.20. f.983
aquinus Magni regis F. l.3.c.46. f.915
aquinus Norduuegiæ rex l.4.c.25. f.986
aquinus 2. Norduuegię rex ibidem.
aquino Magni Sueciæ regis filio comitis Holſatiæ Germana deſpondetur l.4.c.29. f.491
aquiſgranũ uulgò *Ach* Brabantiæ oppidum l.3.c.198 fol. 622
aquiſgrani Carolus Magnus Baſilicam extruit l.3.c.19. f.381
aquiſgrani ciues Ruperti Imp. coronationi obſtant l.3. f.405
aquiſgrani Carolus V. Imp. coronationem accipit l.3 fol. 407
aquiſgrani Otto 2. Imp. à Lothario Francorum rege magnô exercitu obruitur l.3.f.389
aquitania l.2.c.24.f.84
aquitanię nomen & quouſque extendatur l.2.c.14 fol. 48
aquitaniæ, quæ hodie Guienna dicitur, regioni Galliæ quæ ciuitates ſubſint l.2.c.37. f.134
aquitaniæ Flu. l.2.c.37.f.135
aquitanię nobiliſsimum ſolum l.2.c.38.f.137
aquitaniam Saraceni inuadunt l.2.c.57.f.170
aræ ab Aegyptijs conſtructę l.6.c.18.f.1297
aræ Flauianæ ciuitas l.3 c.306. f.706
arabia thus ſuppeditat atq; myrrham l.5.c.140.f.1251
arabia l.5.c.689.f.1191
arabia Petrea l.5.c.70.f.1192
arabia quam Ptolemęus ſic uocat, ciuitas l.5.c.75.f.1197
arabia felix ibid. c.71.f.1193
in Arabiã à mari rubro nauigatio l.6.c.30.f.1306
in Arabia monſtra l.6.c.46 fol. 1319
ex Arabia Mahumetes ſeductor oriundus l.5.c.5 c.76. f.1198
in Arabia leones l.6.c.3. fol. 1283
apud Arabes quæ aromata naſcantur l.5.c.72.f.1194
arabica lingua utentes l.6 c.55. f.1328
arabici ſinus accolæ Turcis ſe dedunt l.4.c.70.f.1124
arach Arabiæ Petreę oppidum l.5.c.70.f.1192
arachoſia, regio l.5.c.95 fol. f.1213
araneæ in Albania l.5.c.26 fol. 1155
ararat ſunt montes Gordei l.5.c.23. f.1154
arare à quibus inuentum l.4.c.42. f.1080
araris quem hodie Sagonã appellant, Galliæ Fl. l.2 c.3. f.133
iuxta Araxim flumen Soythes ſeptentrionales habitarunt l.5.c.96.f.1213
arbace regnante Medi Aſię imperio potiti l.5.c.84 fol. 1205
arbaces primus Aſſyriorũ rex l.5.c.79.f.1202
arbactus præfectus, poſtea Aſſyriorum rex l.5.c.79 fol. f.1202
arbergum oppidum per proditionem occupandũ l.3.c.63. f.483
in Arbela Darius ab Alexandro Magno uictus l.5.c.79. f.1202
arbogaſti Alanorum præfecti fraude Valentinianus Imp. ſtrangulatur l.2. f.299
arbona ſeu Arbor felix oppidũ & arx l.3.c.243.f.657
arborea locus in Sardinia fol. 328. eius loci Iudicum leges ibid.
arbor cynamomi l.5.c.141 fol. 1251
arbor in India non habẽs ſibi ſenilem l.5.c.139.f.1250
arbor uitæ l.1.c.30.f.36
arbori proceriori dignior impartitus l.4.c.30.f.1038
ex Arbore ſauciata ſuauiſſimus

ſimus ſuccus l.6.c.51.f.1325
arbores frōdoſas Saxones uenerati ſūt l.3.c.434.f.870
arbores craſsiſsimę in Liguria l.2.c.27.f.249
arbores in Moſcouia l.4 c.24. f.1065
arbores eminentiſsimæ l.6 c.51. f.1325
arbores aſcendendi peritia l.6.c.41. f.1315
arbores in Inſulis recens inuentæ l.5.c.159.f.1262
arbores craſsiſsimæ & humiles l.6.c.54.f.1327
arbores in Iudæa l.5.c.34 fol. 1164
arbores in minore Africa tenerrimam lanam producentes l.6.c.7.f.1285
arbores cedris ſimiles aut Cypreſsis l.5.c.175.f.1278
arbores circa Atlantem l.6 c.1. f.1281
arbores natura fructus ferentes l.5.c.144.f.1254
arbores teguntur terra l.6 c.94. f.1212
arbores Tantalo ad os inpendentes l.5.c.4.f.1141
arbores ſerici materiam ſub miniſtrant l.102.f.1218
arbores fructum folijs conglomeratum producētes l.2.c.11. f.52
arbores quib. Valeſiæ ualles atq; montes abundat l.3.c.45. f.441
arborum in Ligura proceritas l.2.c.54.f.278
arborum proceritas in India l.5.c.112.f.1225
arborum fructib. Medi nutriuntur l.5.c.84.f.1205
arborū inſitio l.3.c.341.f.732
ſuper Arbores dormientes l.6.c.41. f.1315
in arboribus mellificatur l.5.c.85. f.1205
arcubus Huni ſtuduerunt fol. 355
ex Arboribus uictitantes l.5.c.103.f.1219. ſubijſdem cubantes ibid.
de Arboribus ab Iſraëlitis conditis Moſæa lex l.5 c.33. f.1162
ex Arboribus proceris ingēs quæſtus l.3.c.312.f.717
arcadia in Græcia l.4 c.40. f.1078
de Arcadis ciuitatibus, pronūciandum l.5.c.67.f.1190
arcadius Theodoſij F. Orientis Imp. f.300
archipelagus locus l.5 c.160. 1263
architremius poëta Anglus de Lutetia Pariſiorū inſigni urbe panegyrici uerſus l.2.c.29.f.96
archon fuit Vuineta l.3 c.477. f.921
archiepiſcopatus in Germania l.3.c.171.f.598
archiepiſcopatus Treuirenſis l.2.c.27.f.92
archiepiſcopatus Angliæ l.2.c.13. f.54
archiepiſcopatus in Hiſpania & Gallia l.2.c.18.f.70
arcona prima Rugię inſulę urbs l.3.c.478.f.922
arctauniū ciuitas quā Ptolemæus ſic uocat l.3.c.386 fol. 804
arcus exēplū l.6.c.19.f.1298
arcubus quib. utantur Aethyopes l.6.c.40.f.1314
arcium in Germania nomina quomodo ut plurimū terminentur l.3.f.424
ardea auis l.3.c.357.f.767
ardenſes comites Liuonięſi comitatui præfuerunt l.2.c.56. f.168
ardzapfen l.3.45.f.442
aream Romani quam uocent l.3.f.423
arelatēſe regnū l.2.c.26.f.86
arelatenſe regnum olim uſque in Heluetiam extenſum .2.c.70.f.475
arelatenſe regnum ab urbe Arelatenſi dictum l.2.c.31 fol. 121
arelatenſe regnum Romano Imperio incorporatū l.2.c.31. f.121
propter Arelatenſe regnū Adolphus Imp. contra regem Franciæ bellum molitur l.3.f.398
arelatenſis urbs Galliæ l.2 c.21. f.121
arelatenſis archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis l.2 c.40. f.140
arelatum regnū l.2.c.26.f.86
arelatum urbs Galliæ l.2 c.31. f.121
arelatū Burgūdiones Nuithonesq; populi in ſuam redigunt poteſtatem l.3 c.55. f.450
arena mobilis l.6.c.1.f.1282
arena uitrea l.5.c.56.f.1183
arenæ iactatio in mari l.6 c.12. f.1290
in Arena ſuffocati l.6 c.15. f.1293
arethæ reges l.5.c.70.f.1192
arethuſa fons in inſula Syracuſæ ciuitatis Siciliæ l.2 c.92. f.342
arethuſa palus l.5.c.23.f.1154
aromaticæ ſpecies l.2.c.22 fol. 80
aromata corrupta ibid.
aromata prolecto & ſtratis uſurpata l.5.c.95.f.1213
argeus mons l.5.c.16.f.1148
argentina urbs celeberrima l.3.c.139. f.562
argentoratum Hunorum ſæuitia deuaſtatur l.3.c.3 fol. 355
argentina Attiliæ rex potitur l.4.c.4.f.1011
argentina potius in Gallia quàm in Germania eſt ſita l.3.c.3.f.360
argentina Alſatiæ metropolis l.3.c.119.f.534. à quibus extructa ibid.
argentoratum egeſtorijs ſtructuris caret l.3.c.91 fol. 505
argentina per quē ad Chriſti cognitionem peruenerit l.8.c.140.f.564
argentina olim fuit Romanorum gazophilazium l.3.c.124. f.543
argentinæ primum templū

ligneum à quo conditum l.2.c.25. f.85
iuxta Argentinam Iulianus Imp. pugnat l.2.f.298
apud Argentinam Germani cæduntur à Romanis l.3.c.11. f.371
apud Argẽtinam 30. millia Germanorum à Gratiano Imp. cæſa. l.2.f.299
de Argentina Leberthalenſi l.3.c.121.f.538 (c.3.f.368
argentoratenſis tractus l.3
argentinenſis epiſcopatus l.3.c.140. f.564.
argentinenſis epiſcopatus nobiliſsimus l.3.c.87.f.498
argentineñ. epiſcop. quis inſtituerit l.3.c.139.f.564
argentinenſem diocœſim Clodoueus rex Gallorũ ſibi ſubijcit l.3.c.17.f.380
argentinenſis epiſcopus cõtra Henricum electum Rom. regem arma mouet l.3.c.58. f.452
argentineñ. epiſcop. contra Conradum Friderici Imp. F. bellũ gerit l.3.c.58.f.453 in Alſatiam irruit ibid.
argentineñ. epiſ. quædã dominia ab Hartmanno comiti à Kyburg donata l.3 c.60. f.454
argentineñ. epiſ. fit quaſi ſuperintendens epiſc. Baſilienſis l.3.c.98.f.515
argentinenſis epiſcopus Colmarienſes oppugnat l.3.c.135. f.560
argentinenſem epiſcopum inferiorem Lantgrauiatũ Alſatiæ ſibi uſurpaſſe l.3 c.128. f.561
argentinenſi eccleſiæ Rubeaquum totaq; eius ditio dono datur l.3.c.129.f.546
argentoratenſes Chriſti fidem repellunt l.3.f.421
argentinenſe cœnobiũ S. Stephani à quo fundatũ l.3.c.138. f.561
poſt Argentuariæ excidiũ Colmaria ciuitas excitata l.3.c.135. f.556
apud Argentuariam Alemannorum ſtrages l.3 c.344. f.735 (& 10
argentifodinæ l.1.c.14.f.9
argentifodinæ quæ p̃ Germaniam tùm uerò potiſsimum in Alſatiæ regione inueniunt̃ l.3.c.120.f.536
argentifodinæ in Sardinia l.2.c.81. f.328
argentifodina in Falckenſtein & Erbſtollem l.3 c.291. f.695
argentifodina in Friburgẽ. ditione l.3.c.268.f.677
de Argento l.1.c.9.f.7.& l.3 c.411. f.833
argentũ duplex l.1.c.10.f.7
argenti ſignati nullus uſus apud Moſcos l.4.c.24 fol. 1062 (l.1.c.14.f.9
argenti parum Italia habẽt
argenti auriq; uſus & poſſeſsio, apud Hunos non fuit l.3.c.3.f.355
ex Argento quomodo moneta cudat̃ l.3.c.412.f.835
argento ponderato qui utã tur l.4.c.22.f.1060
de Argento uiuo l.1.c.10.f.7 & ibid.c.14. f.10
argento uiuo poſtremas tribuunt l.3.c.411.f.834
argiera ciuitas obſidetur l.6.c.11. f.1289
argieriæ rex Tunetanum regẽ expugnat l.6.c.11.f.1289
argieram ciuitatem Mauritania Carolus v. expugnari conatur l.3.f.408
ab Argiuorum rege Rhodus condita l.5.c.17.f.1148
ex Argiuis quot ceciderint in bello Troiano l.5.c.3 fol. 1140
argos regio & ciuitas unde Argi & Argiui populi l.4 c.41. f.1079
argyruntum Attila capit l.4.c.6. f.1013
araidenus Barbaroſſa Lipa rim oppugnat l.2 c.95 f.345
ariaadne Imperatrix l.4 c.58. f.1099
aria regio l.5.c.93.f.1211
ariana hæreſi Italia inficitur l.2.c.21 f.227
ariana hæreſi uniuerſa Gothorum gens inficitur l.3 c.2. f.353
ariana perfidia à Faſilia Caſtiliæ rege extirpata l.2 c.19. f.74
ariana impietate catholicã fidem Vandali ſubuertũt l.3.c.4. f.357
ob Arianam hæreſim Colonienſis archiepiſcopus de ſede ſua deijcitur l.3.c.175 fol. 587
arianam ſectam Vuandali fouent l.6.c.9.f.1287
arianorum labe infectę diocæſeis reformantur l.3 c.140. f.564
aribo Friſingenſis antiſtes l.3.c.372.f.780 (c.174.f.602
aries machina bellica l.3
in Arietis Abrahæ oſtenſu Turcæ paſcha celebrant l.4.c.74. f.1129
arieti templum conſtructũ l.6.c.15.f.1293 (c.88.f.1209
arimazæus Sogdianus l.5
arimini oppidi in Flaminia deſcriptio l.2.c.44.f.266
ab Arnoldo Lubecenſi epiſcopo Chriſtiernus Daniæ rex Holſatiæ donatur comitatu l.4.c.17.f.978
ariouiſtus Germanorũ rex l.3.c.11. f.346
ariouiſti Germanorum regis uxor l.3.c.364 fol. 667 & 767
ariſpan Epyri rex regno expellitur l.4.c.45.f.1083
ariſtoteles l.4.c.451 fol. 1087 & 1088
ariſtoteles primus libros congregauit l.6.c.31.f.1307
ariſtoteles ubi mortuus l.4 c.51. f.1087
aritbertus princeps l.3 c.469. f.910
arithmetici Aegyptij inuenti l.6.c.39.f.1315
arius Aper Numeriam Cari Imperatoris filij ſocer l.2. f.296

arij perfidum dogma reciſum l.5.c.2.f.1137
arma non mox mouenda l.4.c.58.f.1098 & l.4.c.59 fol. 1098
arma mulieres ſumunt l.5 c.15.f.1147 & c.100.f.1216
arma quibus antiquitas eſt uſa tùm ad offendendum tùm ad defendendum l.3 c.174. f.602
arma Albanorum l.5.c.26 fol. 1155 (c.43.f.1316
arma Troglodytarum l.6
arma Naſamonum l.6.c.44 fol. 1317
arma bellica Hunorum gẽtis. l.4.c.4.f.1010
armaca in Hultonia l.2.c.8 fol. 45
arma aurea & argentea l.6 c.8. f.1286
armatica Iberis metropolis l.5.c.25. f.1154
armenia maior l.5 c.23 f.1154
armenia minor l.5.12.f.1146
armeniæ uox l.5.c.60.f.1184
armeniæ optima regio à Saſcis occupata l.5.c.92.f.1212
armeniam Tamerlanes rex armis ſubiugauit l.4.c.64 fol. 1114
in Armeniam quomodo ex India merces tranſuehantur l.5.c.97.f.1212
ex Armenia iter in Iberiam l.5.c.25. f.1155
armeni mercatores l.4.c.23 fol. 1062
armeniacum bellum l.3 c.103. f.518
ex armeniorum montibus lapis exciſus l.5.c.64.f.1188
armeniacos Seleſtadienſes arte ſternunt l.3.c.136 fol. 556 & 561
armenis Medi ſimiles l.5 c.84. f.1205
armeniaci continent ſe in Ensheim l.3.c.125.f.544
ab Armeniacis Rubeaquum ciuitas magno dãno affecta l.3.c.129.f.548
armille l.5.c.71.f.1194
armorica quæ nunc eſt Britannia, Galliæ regio l.2 c.26. f.86
armorica quæ nunc Britannia eſt à Maximino Britãno hoc eſt Anglo expugnata l.2.c.26.f.86
armsheim oppidum expugnatur l.3.c.357.f.762
arolla mons apud Sedunos l.3.c.32. f.430
aromata quæ naſcuntur apud Arabes l.5.c.72.f.1194
de Aromatibus creſcentib. in regione Calechutenſi l.5.c.138. f.1249
aromatico cacamo Ruſsia abundat l.4.c.23.f.1062
aromaticæ ſpecies unde cõportentur in urbem Calecut l.5.c.140.f.1251
arona oppidum à Gallis oppugnatum l.2.c.26.f.239
in Arotia ciuitate Danorũ præſidium l.4.c.31.f.995
iuxta Arniſiæ oppidũ mõs l.4.c.50. f.1087
armo 1. archiepiſcopus Salisburgenſis l.3.c.371.f.777
arno Vuirceburgenſis eccleſię prǽſul l.3.c.385.f.794
arnolphus Imp. Salomoni Conſtantienſi epiſcopo fauet l.3.c.252.f.667
arnolphi Imp. filia Ottoni Angrię duci datur in uxorem l.3.c.437.f.873
de Arnolphi Imp. ſucceſsione l.3.c.365.f.769
arnolphi Imp. genealogia l.3.c.365. f.770
arnolphi Imp. donatione Friſingenſis eccleſia cathedralis reſarcita. l.3.c.372 fol. 780
arnolpho Imp. Zuuento copius negat dare tributa l.3.c.500. f.961
arnolphum Imp. pediculi conſumunt l.4.c.4.f.1043
arnolphum Imp. primum eſſe qui Francofurti Imp. electus ſit l.3.c.401.f.816
arnolphum Imp. Schiern caſtellum conſtruxiſſe l.3 c.365. f.769
arnolphum Imp. Ratiſponenſium antiſtes conatur ueneno interficere l.3 c.306. f.707
cum Arnolpho Cæſare Arno Vuirceburg epiſcopus contra Morauiæ ducem proficiſcitur l.3.c.385.f.794
arnolphus Flandrię comes l.2.c.50. f.157
arnolphus 5. Flandrię 8. comes l.2.c.50.f.158
arnolphus 6. Flandriæ comes l.2.c.50.f.157
arnoldus Geldriæ dux l.3 c.203. f.625
arnoldus dux Bauariæ confugit ad Vngaros l.3.c.365 fol. 769
de Arnoldo duce Bauarorum cognomento malo, opiniones l.3.c.365.f.770
arnolphus Friſingenſis põtifex. l.3.c.372.f.780
arnoldus 45. Curienſium antiſtes l.3.c.214.f.636
arnoldus palatinus Dachauu l.3.c.350.f.749
arnoldus eques de Langenſtein l.3.c.238.f.656
arnoldus à Serlnhofen Moguntinæ eccleſiæ antiſtes l.3.c.171. f.600
arnulphus Carolomanni Bauariæ regis F. Imp. l.3 fol. 384
arnulphus Carolo Craſſo abdicato rex atque Cęſar eligitur l.3.f.384
ab Arnulpho Imp. Nordlingẽſes grauiſsima exactione multãtur l.3.c.307.f.707
ſub Arnulpho Imp. Vngarorum gens Romanum imperium infeſtant l.4 c.9. f.1016
arnus flu. Italiæ l.2.c.5.f.195
arragonia alio nomine Catalonia dicta l.2. c.20.f.80
arragonia regn. l.2.c.21 f.74
arragoniæ regno Baleares inſulæ & Valentia adijciuntur l.2.c.20.f.79
de Arragoniæ regnis quomodo cæpta ſint et per q̃s administra-

adminiſtrata l.2.c.21.f.79
arragoniȩ regno à Nicolao papa Neapolitanũ regnũ conceditur l.2.c.20.f.79
arragoniȩ urbes l.2.c.15.f.62
arragones Siciliæ regnum obtinent l.2.c.75.f.316
arragones Sardinia potiuntur l.2.c.82.f.329
arragonenſis archiepiſcopus l.2.c.15.f.65
arrianum ædificium Neap. urbis terræmotu corruit l.2.c.79. f.315
arſaces populi l.5 c.86 f.1207
arſenius papa apocryſarius l.3.c.345.f.736 (& 837
arſia Iſtiæ flu. l.3.c.414.f.836
arſinoë Aegypti ciuitas l.6 c.28. f.1304
artes in Arabia non docentur l.5.c.71.f.1193
artapathitæ homines monſtroſi l.6.c.46.f.1319
artemiſia regina uiro ſuo ſe pulchrum conſtruit l.5 c.7. f.1143
arteſia quare à Flandria diuiſa l.2.c.5.f.162
ſub Artibano Parti defecerũt à Medis l.5.c.84.f.1205
artifices apud Indos l.5 c.114. f.1220
arturus Anglorum rex l.2 c.10. f.48
aruiſia locus l.5.c.19.f.1150
arundines conciſæ loco fœni l.6.c.53.f.1326
arundines dulces in Sicilia quarum ex recocto ſucco fit ſaccarum l.2.c.891.f.341
arundinum in India proceritas l.5.c.112.f.1225
aruſpicijs Heraclius Imp. fidem adhibet l.4.f.1101
aſcalon ciuitas Idumææ l.5 c.32. f.1160
aſcalonem urbem Hieroſolymorum rex Balduinus v. expugnat l.5.c.39.f.1168
aſchaffenburgium mœnibus & turribus munitur l.3.c.171. f.600
aſcriuium ciuitas in Illyrico l.4.c.26. f.1068
aſdrubal rex dedit ſe Rom. l.6.c.8.f.1286 (f.1286
aſdrubalis uxor l.6. c.7 & 8
aſia cum ſuis populis & nationibus atq; inſulis l.5 c.1.f.1137 (l.1.c.17.f.12
aſia unde habeat nomen
aſia minor l.5.c.3.f.1139
aſiæ nonnullæ ciuitates ab Amazonibus occupatæ l.5.c.15. f.1147
aſiæ minoris terræ l.5.c.11 f.1144 (tur l.5.c.84.f.1205
aſiæ imperio Medi potiun-
aſiæ minoris loca omnia Saraceni percurrũt l.4.f.1101
aſiæ multas ciuitates ab Amazonibus ſubactæ l.5 c.100. f.1217
aſiæ inſulæ in mari Mediterraneo l.5.c.16.f.1148
aſiam Alexander Magnus expugnat l.4.c.46.f.1083
aſiam ferè totam Ninus ſubigit, monarcham l.5. c.61 fol. 1186
in Aſiam minorem Turcos primum feciſſe impetum l.4.c.60. f.1111
aſiã uult Africȩ iungere Nechao rex l.6.c.37.f.1310
ab Aſia Africa Nilo diſterminatur l.6.c.1.f.1280
in Aſia & Africa quod multæ regiones à priſtina ſua nobilitate degenerarunt, id unde ſit l.3.c.15.f.178
in Aſia 12. ciuitates ab Athenienſibus conditæ l.4 c.42. f.1080
ab Aſio, Oceani et Thethyos filia Aſia appellata l.5 c.1. f.1137
ab Aſio Manæi Lyd. filio Aſia denominata l.5.c.1 f.1137 (tur l.3.c.306.f.706
aſianis à Tiberio bellũ infer-
aſiatica ſibilla l.2. c.14. f.208
aſimo primus Curienſis epiſcopus l.3.c.213.f.634
aſinos Carmaniæ habitatores immolãt l.5.c.87.f.1208
askenaz Iapheti nepos l.3 c.6. f.360 (f.1192
aſpaltum in Arabia l.5 c.69
de Aſpalte Babylonico l.5 c.66.f.1190 (f.1292
aſpectus mortifeus l.6.c.13
aſpendus ciuitas Pamphiliæ l.5.c.10.f.1143
ad Aſperg caſtrum Eberhardus Vuirtenbergenſis comes fugit, idq; pauco poſt obſedit l.3.c.327.f.725
aſpidis ueneno Cleopatra ſoluta l.6.c.19.f.1299
aſpides in India l.5.c.117 f.1230 (c.20.f.1058
aſpides Lithuani colunt l.4
aſſueri regia l.5.c.83.f.1204
aſſyria l.5.c.78.f.1200
aſſyria monarchia l.2.c.61 f.283 (caput l.5.c.61.1186
aſſyria primæ monarchiæ poſt Aſſyriȩ regnum, regnũ Aegypti in mundo emerſit l.6.c.16.f.1294
aſſyriam & Babyloniam ſæpe confundi l.5.c.78.f.1201
aſſyriam Perſæ occupant l.4. f.1100
aſſyrios Prometheus aſtrologiã docet l.4.c.40.f.1078
aſſyrios Indi ſternunt l.5 c.64.f.1189 (c.32.f.38
aſſyriorum monarchia l.1
poſt Aſſyriorum regnum, Perſarum monarchia exorta l.5.c.82.f.1204
de Aſſyriorum regiio l.5 c.79. f.1201
aſtrologiam quis primus Aſſyrios docuerit l.4.c.40 fol. 1078
aſtrologiam Rhetos in prȩcio habuiſſe l.3.c.344.f.734
de Aſtrologia Chaldæorũ l.5.c.68. f.1191
aſtrologi Maximiliano Cæſari ſuadent l.3.c.112.f.530
in Aſtronomiȩ ſcientia Ptolemæus nulli cedit l.6 c.34. f.1308
aſtrorum curſum Magi ſcrutati ſunt l.5.c.78.f.1201
aſtrorum obſeruationes apud Chaldæos l.5.c.61 fol. 1187
aſtrorum curſum quis inuenerit l.4.c.40.f.1078

aſtus

aſtus gentilis l.4.c.63.f.1113
aſtutia in fallendo hoſte l.5 c.99. f.1216
aſtrucenſis epiſcopatus l.2 c.20. f.75 (f.1150
aſtypalea ciuitas l.5.c.21
aſylum apud Lindoienſes l.3.c.246. f.662
aſtabaſdus Conſtantini v. Imp. inſidiator l.4.f.1102
ataulphus Gothorum rex l.3.c.2. f.354
athala Adelprechti ducis Alſatiæ filia l.3.c.138.f.561
athalarici Oſtrogothorum regis facta l.4.c.7.f.1014
athanaſius Alexandriæ antiſtas l.6.c.31.f.1307
athanaſium in exilium detruſum Iouianus ſeu Iouinianus reſtitit l.2.f.299
athaulphus Gothorum rex l.2.c.67. f.367
athenæus coſmographus unde l.4.c.41.f.1079
athenienſis ciuitas l.4.c.42 fol. 1079
athenæ urbs pro imperio certat l.5.c.3.f.1140
athenis Ariſtoteles Platonem audit l.4.c.51.f.1088
athenienſes à Tarſenſibus philoſophię ſtudio ſuperantur l.5.c.12.f.1144
athenienſium regem Galli interficiunt l.5.c.16 f.1148
athenienſis Iupiter inſtituit l.4.c.40. f.1078
ab Athenienſibus Chalcidis & Erethriæ ciuitatum mœnia poſita l.4.c.5 fol. 1087
ſub Athenienſibus aliquando Conſtantinopolis fuit l.4.c.55.f.1094
cum Athenienſibus Sami inſulæ inimicitiæ l.5.c.20 fol. 115
cum Athenienſibus Philippi regis Maced. bellum l.4.c.45. f.1083
atheſis flu. in Italia l.2.c.34 fol. 255 (f.964
atheſis fluuij ortus l.3.c.290
atheſis fluuij inundatio l.2 c.71. f.309
atheſim fluuium Teutones & Cimbri traijciunt l.2 c.66. f.307
ad Atheſim uſque flu. extenditur Bauaria l.3.c.362 fol. 765
iuxta Atheſim flu. Cimbri deleti l.4.c.1.f.963
atheſiæ regionis ſpacium l.3.c.290. f.694
athei & tamen probi ac honeſti l.6.c.38.f.1311
athoſiæ comes l.2.c.13.f.57
athos mons l.4.c.46.f.1064
athon mons continenti abſciditur l.5.c.82.f.1204
atislaus Sueciæ rex l.4.c.28 fol. 990
atislaus Sueciæ princeps Danis ſubijcitur l.4.c.3. fol. 966
atlas in arcadia l.4.c.40 fol. 1078
atlas mons Africam in duas partes diuidit l.6.c.2 fol. 1282. ubi incipiat & deſinat ibid.
atlas mons, quà à meridie Africam minorem claudit l.6.c.7.f.1285
ſub Atlantis nomine noua terra deſcripta l.5.c.173 fol. 1273
atlanti feſſo & ſuccumbenti Hercules ſuccurrit l.6 c.17. f.1296
circa Atlantem arbores l.6 c.1. f.1281
in Atlantico pelago nouæ inſulæ inuentæ l.2.c.20 fol. 80
atlantes Libyæ populi l.6 c.44. f.1317
atramentum ſutorium l.3 c.435. f.871
attica regio l.4.c.42.f.1079
atticæ fertilitas l.4.c.42 fol. 1079
ſub Attica olim Theſſalia cōprehenſa l.4.c.48.f.1085
attila Hunnorum rex l.2 c.57. f.169 & 170
attila Hūnorum rex immanis l.3.c.3.f.355
attila Vngariæ rex eligitur l.4.c.4. f.1010
attila Hunnorum rex, Foro Iulienſium regionem obſidet: Aquileiam occupat & incendit: Romam infeſtaturus à Leone pontifice reuocatur: rebus humanis excedit uide l.2.c.68 fol. 308
attila uaſtat Italiam l.4.c.6 fol. 1012
attila rex Hunnorum cum ingenti hominum exercitu in Galliam irruit, ibiq; cũ Romanis crudele prælium committit l.2.c.57 fol. 169
attila Hunnorum rex Aureliam urbem oppugnat l.2 c.29. f.104
attila Hunnorum rex primus Patauium ſiue Paduam Italię urbem deſtruxit l.2.c.33. f.251
attila extruendæ Venetorũ urbis occaſio l.2.c.15.f.215
attilæ pugna in campis Catalaunicis l.4.c.5.f.1011
attilæ proſopographia atque mores l.4.c.4.f.1010
attilæ tyrannis Stroſburgo hoc nomen indidit l.3 c.139. f.562
attilam omnes urbes Rheni in littore Gallico ſitas deſtruxiſſe & in ſolitudines redegiſſe l.3 c.171.f.584
ab Attila uaſtati epiſcopatus, repurgantur l.3.c.140 fol. 564
attilio duce Romani Tunim oppidum capiunt l.6 c.10. f.1287
atuatici populi unde nati l.3.c.30. f.426
aturię tractus l.5.c.78.f.1200
auares ab Ottone primo cęſi l.3.c.408.f.828
auarib. quis primum Chriſtum prædicarit l.3.c.408 fol. 827
auariciæ nomine Veſpaſianus Imp. notatur l.2 fol. 289

auariciæ mancipium Phocas Imp. l.4.f.1100
auariciæ Iuſtinus Imp. plus ſatis deditus l.4.c.58.f.1100
auariciam non exercentes l.5.c.115. 1327
ob Auaritiam Mauricius Imp. inuiſus l.4.f.1100
auariciæ dãnũ l.5.c.83.f.1204
auarus & prodigus ſimul l.4.c.58.f.1099 (c.86.f.1208
auarus auro impletus l.5
auariſsimi ſunt Tartari l.5 c.104. f.1220
auarus, quem Cananũ uocant, Forum Iulium obſedit occupat l.2.c.19.f.224
aucupia p̃cipuas eſſe principum recreationes l.3 c.437.f.873 (f.1237
audacia iuuenilis l.5.c.124
audacia deperdita in Attila notatur l.4.c.4.f.1010
audacia in rebus arduis capeſcendis l.4.c.64.f.1114
audacia in audita mulierũ l.5.c.100. f.1216
audax facinus l.4.f.1110
auenæ milium ſuccedit l.6 c.53. f.1326
auenion urbs Galliæ l.2 c.32. f.122
auenion à Saracenis expugnata l.2.c.57.f.170
auenio pontificiæ ditioni ſubijcitur l.2.c.75.f.317
ab Auenione pontif. Rom. Vladislaus Lotekeck coronam impetrat l.4.c.15 fol. 1052
auentici templi antiquitas l.3. f.426
de Auentico pago uulgò Vuifelſpurger Gõuue appellato l.3.c.64.f.484
auentinus mons unde dictus l.2.c.9.f.199
aues ſacræ l.5.c.74.f.1196
aues non cantantes l.5.c.74 fol. 1212
aues ſale cõditę l.6 c.38 f.1311
aues piſcibus inſidiantes ubi non tolleantur l.3.c.325 fol. 721
ex Auium pennis, pilei ſiue birreta l.6.c.55.f.1328
auibus corpora mortuorũ proiecta l.5.c.80.f.1203
de Auibus quæ in Calechutenſi inueniuntur, terra l.5 c.139. f.1249
de Auibus quibuſdam in Italia l.2.c.58.f.279
auitæ impietatis imitator l.4. f.1101
per Aufidium Vidorimum Auguſta Vindelicorum propugnata l.3.c.344.f.734
augia maior inſula l.3.c.248 fol. 664
augiæ maioris abbati & cõuentui Vlma traditur l.3 c.341. f.731
augſpurg unde dicatur l.3 fol. 424
augſpurgum Auſtraſiæ regibus paruit l.3.c.347.f.741
augſpurgo oppido Thaſsilo Boiariæ dux bellum infert l.3.c.347.f.741
augures auiumq́ inſpectores l.2.c.279.f.279
auguria l.5.c.68.f.1191
ad auguria Samogetæ prouiues l.4.c.21.f.1059
auguſtana ciuitas quomodo ab Attilæ temporibus poſt uaria pericula & multa perpeſſa damna, ſucceſsiuis incrementis, ad eum, quem hodie habet ſplendorem, peruenerit l.3.c.347. f.741
auguſta ciuitas contra Palatinum principem bellum mouet l.3.c.357.f.763
auguſta ciuitas uentorum impetu concuſſa, damnũ accipit l.3.c.345.f.739
auguſta occupata & reſtituta .3.c.345.f.739
auguſtę uinarium phanum S. ſepulchri ædificatur l.3 c.345 f.737
auguſtanę urbis deſcriptio per Achillem Gaſſarum, medicinæ doctorem l.3 c.344. f.733
auguſtæ carmelitarum ad S. Annam contubernium igne exurit l.3.c.345.f.739
auguſtæ Carmelitarum delubrum ad D. Annam cõditur l.3.c.345.f.738
auguſtæ monaſteriũ S. Vlrici ſecundo exuritur ibi.
auguſtanę ciuitatis delineatio l.3.f.744 & 745
auguſtæ monaſterium S. Vlrici conflagrat l.3 c.345. f.737
auguſtæ elauſtrum Beginarum ad Horbruckam igne conflagrat l.3.c.345 fol. 738
auguſtam Vindelicorum olim in prima Rhetia fuiſſe l.3.c.86.f.486
apud Auguſtam ſacerdotes aliquot in ferrea cauea coniecti fame necantur l.3.c.345. f.738
ad Auguſtam Vindelicam Ludouicus rex Vngaris ſæuientibus occurrit l.4 c.9. f.1017
prope Auguſtam conualles l.3.c.349.f.749
auguſtam Vngari diripiũt l.4.c.9. f.1017
apud Auguſtam Chriſtiani cum Vngaris confliguntur & uictoriam reportãt l.3.c.356. f.740
in Auguſtana ciuitate quãdo primùm Franciſcani nidificare cœperint l.3 c.345. f.738
in Auguſtana ciuitate s. haſtiludium celebratum l.3 c.454. f.897
de Auguſtana ciuitate eiuſque ciuibus, Achilles Gaſſarus medicinæ doctor l.3.c.348. f.748
auguſtanam remp. Carol9 Magnus magnis prerogatiuis dotat l.3.c.347.f.741
auguſtani Geppingen obſidet l.3.c.328.f.728
auguſtani ciues eorumq́ filij in Canonicorũ albũ recipi uetantur l.3.c.345.f.739
auguſtani epiſ. l.3.c.345 f.735
auguſtani ſummi tẽpli conſecratio

ſecratio l.3.c.345.f.736
auguſtenſes à muliere quadam conciue ludificantur l.3.c.345. f.739
auguſtanorũ S. Mauoricij eccleſia hoſtili igne abſumitur l.3.c.345.f.737
contra Auguſtanos oppidum Fridberga conditũ l.3.c.369. f.776
apud Auguſtanos atrox diſcordia oriť l.3.c.345.f.738
auſpurgenſibus quę immunitates & priuilegio ab Ottone Imp.conceſſa l.3 c.347 f.741
auguſtanus epiſc. Algoiæ imperat l.3.c.279.f.685
auguſtano epiſcopatui Dillingen oppidum datur l.3 c.313. f.718
auguſtenſi cænobio S.Vlrici inſulæ ornamentum affertur l.3.c.345.f.738
auguſta Rauracorum quæ nunc à multis annis miſera eſt uallis uulgò Augſt l.3.c.91. f.504
auguſtam Rauracorũ Hẽricus rex inſtaurat l.3.c.92 fol. 506
auguſta Tiberij & auguſta Druſi oppida l.3.c.11.f.369
auguſtam Tiberij ſeu Tiberiam eſſe urbem Ratiſponenſem l.3.c.367.f.774
auguſta Eudoxia cum filiabus à Vuandalis Roma Carthaginem reuexitur l.3.c.4 f.357
auguſta diuina ultione moritur l.2.f.300
auguſtoritum, quæ eſt Pictauorũ antiquiſſima urbs uide l.2.c.29.f.104
d.Auguſtin.Milenitano cõcilio interfuit l.2.c.98.f.350
d.Auguſtini abitus l.3.c.4 fol. 357
auguſtus Octauianus Imp. dictus l.2.f.285 & 286
auguſtus Cæſar in Germanos arma mouet l.3.c.11 fol. 369
auguſtus Cæſar cum prædeceſſore ſuo Iulio quas terras in Germania obtinuerit l.3.c.11.f.369
auguſtus grauiſsima à Germanis clade affectus l.3 c.11. f.372
auguſtus Narſem cubicularium ſuum Exarchum Italiæ facit l.2.c.70.f.309
auguſti Cæſaris apud Germanos clades l.3.c.344 fol. 734
auguſti Cæſaris duo priuigni l.3.c.367.f.774
auguſti Cæſaris effigies in nummo expreſſa l.5.c.174 fol. 1274
auguſti Cæſaris apud Epyrum uictoria l.4.c.49 fol. 1086
auguſtum Cæſarem Cleopatra ad libidinem allicit l.6.c.19. f.1299
per Auguſtum Cæſarem latruncoli ſeu prædones extincti l.3.c.362.f.765
per Auguſtum Cæſarem uterq; fluuius Danubius & Rhenus præſidijs munitur l.3.c.364.f.766
auguſtus elector Saxoniæ Gotham obſidet l.3 fol. 409
auguſtus menſis quare ſic dictus l.2.f.286
auguſtulus Cæſar Oreſtis ducis exercitus F. l.2 fol. 300 & 301
auletes rex Aegypti l.6 c.19. f.1299
cum Aulicis ſecreta tractata l.4.f.1100
aurea porta apud Hieroſolymam l.5.c.45 f.1174. Cheroneſus l.5.c.128.f.1242
auream Cherſoneſum Alfanſus expugnat l.5.c.173 fol. 1273
aurelia urbs ab Aureliano cõſtructa l.2.c.29 f.104. ciuitas Galliæ l.2.c.29.f.104
S. uirgo l.3.c.246.f.663
aurelian9 Imp.l.2.f.296 Imp. in Germanos arma mouet l.3.f.371. Imperator Geneuam reſtaurauit l.2.c.34 fol. 124
aurelius Antonini Pij F. Ambianenſium ciuitatis Picardię extructor l.2.c.29 fol.100. v.Caſtiliæ rex l.2. c.20. f.75
S. Aurelij monaſterium l.3 c.317. f.719
aures abſciſſæ l.4.c.11.f.1050
equorum index l.6.c.3 fol. 1284
auribus prodigioſis homines l.5.c.126.f.1240
aurum pro ſale commutantes l.6.c.50.f.1324. mergitur in argẽto uiuo l.1.c.10 f.8. Apyron & Apephton l.1.c.8.f.6. Toloſanum l.2 c.29.f.116. quare nobilius metallum l.1.c.8.f.6. Grypes fodiunt l.5.c.118.f.1230 pro re minima et deſpicabili datur l.5.c.156.f.1261 ſignatum in Samatra inſula l.5.c.144.f.1253. & Argentum ueteres Germani cõtempſerunt l.3.c.12.f.373 legitur in arenis fluminis l.5.c.158.f.1261. ex montib. l.5.c.165.f.1268. geſtantes l.5.c.103.f.1218. qui & quare magni non æſtiment l.3 c.411.f.834. quas ob cauſas reliqua excellat metalla l.3.c.411. f.833
auri depurati fragmenta in Hiſpania inuenta l.2 c.17.f.68 & 69 maſſa pro Sonaglio l.5.c.167.f.1269. ramenta l.5.c.71.f.1195. Argentiq; uſus in armis tantum l.5.c.86.f.1207. Argentiq; uſus omnis per Lycurgum ſublatus l.4.c.37 f.1076. uſus multiplex l.1 c.8. f.6
ex Auro & argento ſuppellex l.5.c.71.f.1195. quomodo moneta cudatur l.3 c.412. f.835
auſoni9 de Treuir.urbe f.88
auſpicia Saxones obſeruarunt l.3.c.434.f.870
auſteritas fructuũ l.1.c.6.f.5

auſtraſia l. 3. c.146 fol. 568
auſtraſia regnum Franciæ l.2.c.26. f.86
auſtraſiæ ciuitatum nomina l.3.c.171.f.584
auſtraſiæ regibus Augſpurgum paruit l.3.c.347.f.741
auſtraſiorum habitatio l.3 fol. 567
ab Auſtraſo præſide denominata eſt Auſtraſia regnum Franciæ l.2.c.26 fol. 86
auſtria quomodo ad comites de Habſpurg deuenerit l.3.f.397 & 398
auſtria Marchio Orientalis appellata l.3.c.415.f.837
auſtria quæ hodie ſic dicitur aliaq́ dominia ſeu regiones illi ſubdita l.3 c.405. f.820
auſtria Carolo duci Burgũdiæ oppignoratur l.3 c.106. f.523
auſtria feudum uirile non muliebre l.3.c.499.f.956
auſtria Alberti S. tempeſtate magna clade afflicta l.3 fol. 405
auſtriæ dux fit rex Vngarię l.4.c.71. f.1126
auſtriæ ducum fælix cum Turca plium l.4.c.71.f.1126
auſtriæ duces neſe Bauaris ratione imperij opponant legē cauetur l.3.f.401
inter Auſtriæ duces & confœderatos Heluetiæ bella enata l.3.c.66.f.464
auſtriæ ducum auxilium Tiguri implorant l.3.f.470
auſtriæ circulus l.3.f.416
auſtriæ marchionum inſignia l.3.c.408.f.827
auſtriæ duces omnia iura feudatoria abbatũ S. Galli Augiæ maioris, Eremi uirginis Mariæ & Fabariæ ditione Rapperſuilenſi ſui iuris faciunt l.3.c.69 fol. 474
auſtriæ ducum ſepultura l.3.c.416. f.842
auſtriæ ducum & marchionum genealogia l.3.c.415 fol. 837
ad Auſtriæ duces uenit Carinthiæ ducatus & Tyrolenſis comitatus l.3.c.410 fol. 832
auſtriæ comitatus aliquot de Bauariæ prouincia adijciuntur l.3.c.365.f.771
inter Auſtriæ domum & Heluetiorum confœderatos bellum paruis ex cauſis enatum l.3.c.112.f.529
auſtriæ domus Algaiæ imperat l.3.c.279.f.685
auſtriæ domui Pretigioia uenditur l.3.c.233.f.653
auſtriæ Perlamenta l.3 c.416. f.843
pro auſtriæ ducatu multi principes contendunt uirili ſemine deſtituto l.3 c.413 f.839
auſtriæ Tyrolenſis adiungitur comitatus l.3 c.411 f.833
auſtriæ ducis uexillum concicatum l.5.c.42.f.1171
auſtriæ ducibus Dalmata ſubiecta l.4.c.25.f.1067
auſtriæ ducibus Hochbergenſe uenditur dominiũ l.3.c.323.f.720 (f.638
auſtriæ archiduces l.3.c.214
auſtriæ dux Vngariæ regno potitur l.4.c.20.f.1030
auſtriam Rodolphus Rõ. rex occupat l.3.f.397
in Auſtriam Solymãnus caſtra mouet l.4.c.71.f.1126
auſtriam infeſtis armis Ioã. Huniades ingreditur l.4 c.23. f.1032
auſtriam Bauaria in ſe complectitur l.3.c.362.f.765
in Auſtriã contra Fridericũ ducem Vngarus proficiſcitur l.4.c.11.f.1018
in Auſtria peculiaris omnino inaugurandi principẽ mos l.3.c.410.f.832
in Auſtria iuxta Danubiũ oppidum caſtra, uillæ, & monaſteria l.3.c.406.f.821
in Auſtria epiſcopatus Viennẽ.conſtituitur l.3.f.419
in Auſtria tumultus poſt mortem Maximiliani Cæſaris excitatus l.3.f.407
in Auſtria Bohemi ſæuiunt l.3. c.498. f.952
auſtriacæ domus Parlamẽtum & cancellaria ubi l.3 c.125. f.544
auſtriaci motus & tumultus Fridericus eius nominis 3. tempore l.3.f.406
auſtrij corriuales principes, Ludouico 4. Imp. recõciliantur l.3.c.347.f.742
auſtrales uictoria Stephanus 4. Vngarorum rex profligat l.4.c.18.f.1025
auſtriacos ab iniuria & tyrannide Fridericus Imp. liberat l.3.c.415.f.839
inter Auſtrios Bohemoſq́ fœdus l.3.f.405
auſtriacorum exercitus in Vngaria ſternitur l.4 c.18. f.1024
auſtrijs tres pagos Heluetiorum puta Vraniã, Suiciã & inferiorẽ Germaniã nunq̃ paruiſſe l.3 c.62 f.459
ab Auſtriacis Fridericus Imp. obſidione cingitur l.3 c.416 f.843 (l.4 c.61 f.1112
authoritas præcijs paratur
auxentius hæreticus l.2 c.21. f.227
auxitanus in Vaſconia archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis l.2.c.40.f.141
axis mundi l.1.c.18.f.13
inter Aymonem comitem & Humbertum epiſcopũ contentio l.2.c.35.f.124
de Azanegis hominibus Africæ l.6.c.50.f.1323

B

Babenberg ciuitas l.3 c.403.f.819 (f.1181
baal perit templum l.5.c.51
babenbergæ Henricus ſanctus dictus claudus Imp. epiſcopatũ erigit l.3.f.390
in Babenbergæ comitum uerba Vienna adacta l.3 c.408. f.828

babenbergeñ.comes Vuirceburgum capit atque diruit l.3.c.385.f.794
babenbergenſem epiſcopatum olim Moguntino fuiſſe ſubiectum l.3.c.171 fol. 598 & 599
babenbergenſem epiſcopatum Henricus 2. Imp. erigit l.3.c.385.f.794
babenbergenſium epiſcoporũ ſeries l.3.c.403.f.819
babylonia l.5.c.61.f.1185
babylonia urbs Aegypti l.6 c.13.f.1301 c.44.f.1173
babyloniæ Sultanus l.5
de Babyloniæ deſtructione l.5.c.67.f.1190
babyloniæ urbis defectio l.5.c.64. f.1188
babyloniæ ſuccedit Vualdacha urbs l.5.c.80.f.1203
babyloniam ſæpe poni pro Aſſyria & uice uerſa l.5 c.78. f.1201
in Babyloniam deſcendit Pythagoras curſus ſyderũ gratia l.5.c.21.f.1151
in Babylone uites conſitæ l.5.c.83. f.1204
in Babylone hortus penſilis cõſtructꝰ l.5.c.63.f.1187
babylonij à Saracenis uicti l.4.f.1111 (l.5.c.68.f.1191
de Babyloniorum legibus
babylonica monarchia l.2 c.60.f.282 (c.66.f.1190
babylonicum aſpaltum l.5
baccalearum regio l.5.c.162 fol. 1264
baccæ l.5.c.74.f.1196
baccharũ opp.l.3 c.185.f.610
ad Bacchinetã Alexã. Magnus uenit l.5.c.125.f.1239
bachus Miſnenſis l.3.c.431 fol. 867
bachus implorat Iouis ſubſidium l.6.c.15.f.1293
bachus quomodo ab Alexandro Magno conciliatus l.5.c.122.f.1235
bachi patria l.4.c.42.f.1079
backenheim qui condiderint, & quibus medijs aut conditionibus Vuirtenbergenſi principi obuenerit l.3.c.278.f.681
bactriana regio l.5.c.90 fol. 1210
bactrianam Sacæ occupauerunt l.5.c.92.f.1212
ad Bactrianam Alexander Magnus duci cupit l.5 c.120. f.1232
in Bactris Semiramis regina cogit copias l.5.c.64 fol. 1189
bactrianorum regis filiam Attila rex in primariã accipit uxorẽ l.4.c.7.f.1014
in Bactrianos Ninus arma uertit l.5.c.61.f.1186
apud Bactrios Grypes aurum fodiũt l.5.c.118.f.1230
badan inſula l.5.c.164.f.1267
baden in Briſgoia, oppidũ & thermæ l.3.c.275.f.681
badenæ in Ergoia antiquitas l.3.f.426
badẽſes marchiones unde deſcendant l.3.c.264.f.672
badenſis marchio capitur l.3.c.363. f.762
badenſes marchiones monaſterium fundant l.3 c.321. f.719
badenſes principes Luceburgi tutores l.2.c.51.f.166
badenſium marchionũ genealogiã l.3.c.278.f.682
badenſe oppidum uulgò Oberbaden ſitum in Heluetia l.3.c.82.f.494
badenſis ciuitatis Heluetię deſignatio unà cum oppidulo Thermarum l.3 fol. 492 & 493
de Badenſis ditionis oppidis quibuſdam l.3.c.276 fol. 682
in Badẽſem ditionem multi hoſtiliter irruunt l.3 c.277. f.682
à Badenſibus marchionib. Stugardia ciuitas extructa l.3.c.331.f.728
badenuuyler dominium l.3.c.257. f.669
badenuuyler ditione Hochenbergenſes marchiones potiuntur l.3.c.270 fol. 678 & 679
baiazetes Othomannus, 4. Turcarũ rex l.4.c.64.f.1114
baiazeto Imperatori filius imperium è manibus extorquet l.4.c.70.f.1122
baiazethum Turcarũ Imp. uicit Tamerlanes Imp. Tartarorũ l.5.c.109.f.1223
balaſcham urbs in Perſia l.5.c.81. f.1204
per Balamirum Hunorum ducem Oſtrogothi uincũtur l.4.c.3.f.1009
baldacha ciuitas l.5.c.83 fol. 1204
baldericus Spirenſis pontifex l.3.c.157.f.582
baldeuuinus epiſc. Saliſb. l.3.c.371. f.778
balduinus Ferreus Flãdriæ comes l.2.c.50.f.157
balduinus Hieroſolymorum rex Chriſtianus l.5 c.38. f.1167
balduinus primus ex Francis Græcorum Imp. l.4 fol. 1109
balduinus Caluus 2. comes Flandriæ l.2.c.50.f.157
balduinus Pius decimus Flandriæ comes l.2.c.50 fol. 158
balduinus Ferreus 3. Flandriæ comes l.2.c.50.f.150
balduinus 47. Flandriæ comes l.2.c.50.f.157
balduinus Montenſis 11. comes Flandriæ l.2.c.50 fol. 158
balduinus cũ pulchra barba 9. Flandriæ comes l.2 c.50. f.158
balduinus cognominatus Securis 14. Flandriæ comes l.2. c.50 fol. 160
balduinus Balduini F. 20. comes Flandriæ poſtea Imp. Conſtantinopolitanus factus l.2.c.50.f.162
balduinus Flandrenſis comes fit Imperator l.4 c.56. 1095

balduinus 2.Hieroſolymorum rex l.5.c.78.f.1167
balduino Hieroſolymorū regi Theodoricus Alſatius Flandriæ comes contra Saracenos opem fert l.2.c.50. f.161
ſub Balduino rege quinto Hieroſolymorum quid contigerit l.5.c.39.f.1168
ſub Balduino 7.Hieroſolymorum rege,quę geſta l.5 c.41.f.1169 (Imp.l.4.f.1110
balduinus 2. Conſtātinop.
baleares inſulæ duæ Maiorica & Minorica l.2.c.23 fol.81 & 82 (l.2.c.19.f.76
baleares inſulæ expugnatę
baleares inſulę à Iacobo Aragoniæ rege expugnatæ l.2.c.20.f.79 (c.253.f.667
balm ut Palm caſtrum l.3
balenæ in inſula Samatra l.5.c.144. f.1253
baliſta l.3.c.174.f.603
balſamū l.1.c.31.f.37 (f.1163
balſamum in Iudæa l.5.c.34
de balſami odorifera herba l.6.c.26.f.1303 (f.1190
baltach metropolis l.5.c.67
balthaſar Vualdkirchius epiſcopus Conſtantienſis l.3.c.87.f.498 (f.920
balthicum mare l.3.c.471
per Balticum mare uina Hiſpanici Findlandiæ inferuntur l.4.c.34.f.997
à Balticonari quātus diſtet Nugardia ciuitas l.4.c.22 fol. 1060
bambergæ Henricus ſanctus cathetralem eccleſiā erigit l.3.f.419
bambergæ in Franconia 19 haſtiludium celebratum l.3.c.454. f.897
bambergæ in Franconia 34 ludus militaris celebratus l.3.c.454. f.898
in bāberg Cōrad. Imp. ſuā finit uitam l.4.c.10.f.1048
bambergenſis eccleſia l.3 c.403. f.817
bābergen.comites in Auſt. rerū potitur l.3.c.415.f.837
in bambergēſi ciuitate Philippus Rom. rex occiditur l.3c.284.f.687
à Banobano uiro nobili regia confodit l.4 c.18.f.1025
banci l.4.f.1051
bangella ciuitas Indiæ l.5 c.74.f.1196 et l.5.c.143.f.1252
bappa 1. comes à Vuertheim l.3.c.400.f.812
bappenheim Sueuiæ oppidum l.3.c.297.f.699
baptiſmus Mahumetis l.5 c.76. f.1200
de Baptiſmo Chriſtianorū in regno Pretto Ioannis l.6.c.57. f.1329
baptiſmi ſacramentum cædis patrandæ cauſa quæſitum l.2.c.41.f.265
baptiſmum Rapotus princeps contemnit l.3.c.462 fol. 903
baptiſmum nulla interiecta olei mixtura eſſe recipiendum l.3.c.497.f.951
ad Baptiſmū ſuſcipiendum Lictuani laneis inuitātur l.4.c.17. f.1054
à Baptiſmo uſq; ad octauū annum Sarmatæ abſtinēt l.5.c.22. f.1151
de Baptiſmo ſuſcipiendo edictum l.4.c.6.f.1045
baptiſta Cannetulus eiuſq; indignum facinus l. 2 c.41. f.265
barbam qui non tondent l.4.c.22. f.1060
barbara altera Sigiſmundi Imp. coniunx libidinoſa l.3. f.404
barbaram comitis Ciliæ filiam Sigiſmūdus Vngarus in uxorem ducit l.4 c.18. f.1029
barbarā Imperatricē cuſtodiæ tradunt l.4.c.20 f.1030
babariæ Argieranæ ſitus l.6.c.49. f.1327
barbaroſſa Cæſar Arnoldi Moguntini epiſcopi ulciſcitur cædē l.3.c.171.f.600
barbaroſſa rex argieriæ expugnat Tunetanum regē l.6. f.1289
barbaroſſa famoſus archypyrata l.4.c.26.f.1068
barbazini populi Aethyopiæ l.6.c.54.f.1327
barbis promiſsis ueteres ſunt uſi l.4.c.5.f.967
barcha Africe regio l.6.c.14 fol. 1292
barchat,panni genus l.3 c.310. f.711
barcimonenſis ciuitas Nauarræ adijcitur regno l.2 c.20.f.79 (c.10.f.972
bardenſis principatus l.4
bardo Moguntinenſis antiſtes l.3.c.171.f.599
per Bardonem Maguntinū epiſcopū aliqua bona in Thuringia Ludouico Barbato data l.3.c.419.f.845
bardos latini quos uocent l.4.c.5. f.967
bardouuick ciuitas in Luneburgenſium ducatu l.3.c.442. f.882
barenſis in Italia archiepiſcopus l.2.c.15.f.213
barnabas dux Mediolanēſis l.2.c.25.f.231
barnaim dux Settinēſis Frācofordiam obſidet l.3 c.465. f.908
barnholm caſtrum obtinetur l.3.c.443.f.887
prope Barnholm pugna naualis l.3.c.443.f.886
barnimus Magnus Pomeraniæ princeps l.3.c.478 fol. 924
barnimi 6. Pomeraniæ ducis genealogia & ſucceſſio l.3.c.478.f.924
baro quidam de Seldenburen l.3.c.314.f.719
barones in titulis bullarum atq; breuium comitibus præponendi l.3.f.410
baronum filij quomodo olim dici conſueuerint l.3 fol. 410
barſanes uxor ſiue filia Darij regis l.5.c.12.f.1146
bartenſtein oppidū à quo conditum l.3.c.482.f.930
bartholo-

bartholomæus Soſtionis monaſterij abbas in Valeſia l.3.c.31.f.427
bartholomæus nouarũ inſularum præfectus l.5 c.161. f.1264
d. Bartholomæum Rutheni colunt l.4.c.123.f.1062
de Baſilea inclyta urbe l.3 c.91. f.506
baſilea quot diſtet miliaribus à Dano oppido Sũggoiæ l.1.c.22.f.21. item ab Imperiali oppido offenburgo ibid.
baſilea uerius in Galliæ quàm Germaniæ terra poſita l.3.c.67.f.360
baſilea quomodo ſe habeat ad Groningam metropolim Friſiæ l.1.c.24.f.28
baſilea factionibus laborat l.3. f.397
baſilea minor ab Auſtriacis inuaditur l.3.c.89.f.501
baſilea minor l.3.c.93.f.511
baſileæ Fridericus 3. Imp. eiuſq; frater Leopold9 Auſtriæ dux nuptias celebrãt l.3. f.400
baſileæ encomion authore Bonifacio Ammerbachio l.3.c.94. f.151
baſileæ turris plena puluere bõbardico flumine de cœlo tãgitur l.3.c.103.f.520
baſileæ ſeditio facta l.3 c.100. f.516
Baſileę teſtudines quas ſub terra habet earum uſus l.3 c.91. f.505
baſileæ qui uiri docti & aliâs præſtantes ſint ſepulti l.3.c.94. f.512
baſileæ qui terręmotus ſint facti l.3.c.96.f.514
baſilienſis ciuitatis contrafactura l.3.c.92 f.508 et 509
baſileæ monaſteriũ ad Lapides uocatũ diruitur & comburitur l.3.c.58.f.453
baſileæ ſuburbium S. Iohã. exuritur l.3.c.60.f.456
contra Baſileam Rudolp. comes ab Habſpurg arma mouet l.3.c.60.f.456
baſileã Ludouicus Delphinus properat magno exercitu concilium quod ibi celebrabatur diſsipaturus l.3.c.129. f.548
prope Baſileam Armenia. ſeu Delphinicum bellum l.3.c.103.f.518 & deinceps.
baſileam Huni ſubuertunt l.3.c.3. f.355
baſileã Attila rex armis expugnat l.4.c.4.f.1011
in Baſilienſi ciuitate duæ factiones l.3.c.60.f.456
in Baſilea minore monaſterium S. Claræ quis fundarit l.3.c.171.f.600
baſiliẽſes tùm alia loca tùm etiam Rhinfeldenſe caſtrũ diruunt l.3.c.103.f.520
baſilienſes cum Sigiſ. Auſtrię duce Car. Burgundo reſiſtunt l.3.c.107.f.525
baſilienſes Rinfeldenſibus contra Auſtriacos ſuppetias ferunt l.3.c.89.f.501
baſilienſium epiſcoporum ſeries l.3.c.95.f.514
baſilienſium apparatus cõtra 2. Anglos l.3 c.99 f.516
baſilienſium apparatus cõtra 1. Anglos l.3.c.97.f.515
baſilus mag. l.5.c.14.f.1146
inť Baſilieñ. & duces Auſt. bellũ exortũ l.3.c.101.f.517
cum Baſilieñ. Heluetij fœdus ineunt l.3.c.112.f.530
de Baſilienſi epiſcopatu l.3 c.95. f.513
baſiliẽſis epiſcopus in Burgundiæ partes excurrit l.3 c.110. f.528
baſilienſis epiſcopi bellum quod geſsit contra Bernates l.3.c.98.f.515
baſilieñ. epiſcopi dominiũ in Briſach l.3.c.60.f.455
baſilienſis magiſtratus gladio cõfoditur l.3.c.60.f.456
baſil. concil. 2. l.3.c.101.f.517
baſilienſe concilium Anno 1431. indictum l.3.f.405
ex Baſilienſi concilio legatio mittitur ad Tigurenſes & Heluetios, ut reconcilientur inuicem l.7.c.68 fol. 474
baſilienſem diocœſim Clodoueus Gallorum rex obtinet l.3.c.17.f.380
baſiliſcus, ſerpens l.6.c.15 fol. 1292
baſilius Orientis Imp. l.4 fol. 1104
baſilius 2. Romani iunioris F. Imp. l.4.f.1106
baſilio Macedone imperante Turcos uagos paſsim latrocinatos l.4.f.1111
baſſæ, principes apud Turcos l.4.c.73.f.1129
baſtia (penultima producta) ciuitas in inſula Corſica l.2.c.87. f.335
in Batauiam inſulam Cotti tanſmigrant l.3.c.7.f.371
de Batauia quæ hodie eſt Holandia l.3.c.209.f.631
bathi tertius Tartarorum Imp. l.5.c.109.f.1223
batto Laconicus à quo Cyrene urbs eſt condita l.6 c.13. f.1291
bauaria l.3.c.362.f.765
bauaria à Palatinatu diuiditur l.3.c.356.f.758
bauaria Francorum armis ſubijcitur l.3.c.347.f.741
bauaria quandiu manſerit ſub Caroli Magni eiuſq; liberorum religio l.3 c.365. f.769
bauariæ ducatum marchioni Auſtriæ confertur l.3 c.415. f.838
bauariæ dux uult ſibi uendicare regnum Daniæ l.4.c.19. f.980
bauariæ nobilitas torneamentum celebrat l.3 c.454. f.897
bauariæ circulus l.3.f.416
bauariæ duces in Lõgobardia Marchiones fuiſſe l.2 c.23. f.229
bauariæ ducum genealogia ſumpto initio ab Arnolfo Imp. l.3.c.365.f.770
bauariæ duces cum ciuitatibus

tibus Rheini fœdus ineũt l.3.c.328. f.726
Bauariæ ducum diſcordiæ cum Alberto Brandẽburgenſi marchione compoſitæ l.3.c.345.f.739
bauarię principes moderni unde nati l.3.c.350.f.749
bauariæ reges atq; duces l.3.c.364. f.766
bauariæ altera pars quæ ultra Danubium Bohemicam excurrit ſyluam l.3 c.378.f.786 (c.392.f.807
bauariæ dux ꝑſcribitur l.3
bauarię duci donatꝰ Bãbergẽ. ciuitas l.3.c.403.f.818
bauariæ principes noſtro tempore ubi reſcideant l.3.c.374. f.785
de Bauariæ prouincia aliquot comitatus Auſtriæ adijciuntur l.3.c.365.f.771
bauariæ diocœſes limitib. ſuis à ſe inuicem diſcretæ l.3.c.372. f.779
de Bauariæ quibuſdam ciuitatibus l.3.c.367.f.774
de Bauariæ fertilitate l.3 c.363. f.766
in bauariam Vngari irruũt, ſed internecionem cædũtur l.3.f.388
bauariam quis poſt mortẽ Henrici ſancti gubernarit l.3.c.365. f.771
bauariam totam Carolus rex ſubigit l.3.c.369.f.769
bauariã ſuperiorẽ Pipinus dux occupat l.3.c.365 f.769
in Bauariã Vngarorũ colluuies irruit l.3.c.356.f.740
in Bauariam Longobard. ueniunt l.4.c.5.f.967
inter Bauarũ ducẽ & Aug. ciues bellũ l.3.c.345.f.738
bauari uendũt marchionatum Brandenburgenſem l.3.c.466. f.908
bauari conuertuntur ad fidem Chriſti l.3.f.419
bauarorum antiquæ leges l.3.c.362. f.765
contra Bauarorum uiolentiam Augſpurgenſium bellum l.3.c.347.f.746
bauaros ſiue Boios quis primus ad religionẽ Chriſtianam conuerterit l.3 c.371. f.777
apud Bauaros ſiue Boiarios quæ cœnobia à comitib. à Blae ædificata l.3 c.408. f.828
bauaros Vngari populantur l.4.c.9.f.1017
bauaros ſeu Boios Bohemiam incoluiſſe l.3.c.492 fol. 940
bauaris quando Chriſtus ꝑ Euãgelij prædicationem quando ſit motus factus l.3.c.365. f.767
bauaris Sueui ſũt antiquiores l.3.c.292.f.696
bauaris ne Auſtriæ duces propter imperij dignitatẽ ſe deinceps opponantur lege cautum l.3.f.40
bauaricum bellũ an. Chriſti 1504. ob Ingolſtadium oppidum exortum l.3 c.376. f.785
baudates magnæ nobilitatis apud Hunos l.3.c.3. fol. 355
bauus Vuiſſegradenſis arcis pręfectus l.4.c.21.f.1031
beatitudinem æternã qualem & quibus Turcæ promittant l.4.c.76.f.1130
beatrix Friderici Baroſſæ coniunx l.3.f.393
beatrix Domini Cliuenſis filia l.3.c.206.f.627
cum Beatrice uxore Vladiſlaus rex diuortium facit l.4.c.26. f.1035
bedæ uenerabilis doctoris diſcipuli l.2.c.40.f.140
beatus nemo ante mortẽ dicemus l.5.c.6.f.1141
bechlern opp. l.3.c.406.f.821
bedernoienſe monaſterium l.3.c.278.f.692 (f.1164
beduini paſtores l.5.c.35
in beffort ecclesia et mona. l.3.c.114. f.532
beglebegh, principes l.64 c.73. f.1129
beiram Alexãder Magnus obſidet l.5.c.122.f.1235
bela rex Vngariæ Tartaros fugiat l.4.c.11.f.1018
bela 2. cęcus Vngarorum rex l.4.c.18.f.1024 (f.1024
bela 3. Vngarorũ rex ibid.
bela 4. Vngarorum rex l.4 c.18. f.1023 & 1025
belbuck Deꝰ l.3.c.478.f.422
belgardi montẽ Baſil. contra Caroli Burgũdi exercitũ muniunt l.3.c.107.f.525
beligardi montis comitatũ Eberhardus ſenior adipiſcitur l.3.c.327.f.725
belgæ hodie ſunt Germani l.3.c.7. f.360
belgica, regio l.2.c.14.f.84
belgicæ Gallicæ montes & urbes l.2.c.37.f.136
belgicæ bona pars à Pharamundo 24. Francorum ſeu Sicambrorũ rege occupata l.2.c.25.f.85
belgicas regiones Carol. v. Imp. iuramenti religione ſibi deuincit l.3.f.407
à Belgio rege Belgia denominata l.2.c.14.f.84
belgradum Vngariæ ciuitas l.4 c.17.f.1020
belgradum à Turca oppugnatur l.4.c.67.f.1117
belgradũ opugnantes Turcæ in turpem uertũtur fugã à Chriſt. l.4.c.68.f.1120
belgradum Cęſari donatur l.4.c.67. f.1117
belgrad. arcis ꝑ Solymãnũ expugnatio l.4.c.71.f.1125
beliſariꝰ patriciꝰ Totilę Gothorũ regi Rauẽnates infeſtãti reſiſtit l.2.c.70.f.309
beliſarius urbem Carthaginenſem Vandalis eripit l.3.c.4. f.357
beliſarium Iuſtinianus contra Aſtrogotorum regem mittit l.4.c.7.f.1014
à Beliſario Carthago capta l.6.c.9.f.1287 (c.137.f.1240
bellãdi ritus apud Indos l.5
bellica fortitudine Hiſpani in fames l.2.c.18.f.70

bellica lex à Solone lata l.4.c.42. f.1081
bellica arma quibus olim Galli ſunt uſi l.2.c.39.f.138
bellica inſtrumenta oppugnationibus olim ad hibita l.3.c.174.f.602
in Bellicis rebus ſocors & infelix l.4.f.1103
bellicoſus rex l.4.c.9.f.1048
bellizona ciuitas Vranis eripitur l.3.c.105.f.522
bellenoſo duce Galli Italiam irruunt l.3.c.211.f.633
bellum moturus Turca ſuos religioſulos conſulit l.4.c.78. f.1132
bellum indicit frater fratri l.4.c.69. f.1121
bellum Punicum primum & ſecundum l.2.c.63.f.303 & deinceps.
bellum Cimbricum l.2.c.66 fol. 306
bellum Burgundicum l.2 c.58. f.173
bellum leodienſe l.2.c.58 fol. 173
bellum religionis nomine motum l.3.c.103 fol. 520
bellum inter fratres l.4.c.18 fol. 1024
bellum Macedonicum l.4 c.45. f.1083
bellū graue propter ſex ſolidos, exortū l.3.c.106.f.522
belli appetētia l.4.c.64.f.1114
belli naualis peritia Genuenſes ſunt inſignes l.2 c.27. f.248
in Bello Turcarū ſeueritas l.4.c.80. f.1134
in Bello captos Chriſtianos Turcæ quomodo tractēt, diſtrahant, & rurſum liberos dimittāt l.4.c.81.f.1134
bello & mulieres ubi inſtruantur l.6.c.40.f.1314
in Bello Troglodítarum ritus l.43.f.1316
ex Bello uiuentes populi l.5.c.103. f.1218
in Bello Scytharum mos l.5 c.96. f.1214
bella magis ingenioſè quā fortiter gerentes l.5.c.151 fol. 1256
bella modicis expenſis Scythæ gerunt l.5.c.99.f.1216
bella fœminæ inferunt l.5 c.15. f.1147
bella non gerentes l.5 c.115. f.1227
bella quæ olim in Hiſpania propter fidem ſunt geſta l.2.c.19.f.71 (c.12.f.373
bella Germanis grata l.3
beltzazar Aſſyriorum rex de quo Dani l.5.c.79.f.1201
beltzē. tract9 l.4.c.23.f.1062
beluarū fortiſsima maxime que docilis l.5.c.135.f.1245
bel9 monarcha l.5 c.61 f.7186
belus flu. l.5.c.56.f.1183
benacus lacus Italiæ l.2.c.5 fol. 195 & ibid.c.36.f.256
bencken igne deuaſtata l.3.c.101. f.517
benedictus pont. Rom. l.2 c.15. f.209 (f.210
benedictus 2.papa l.2.c.15
benedictus 3.papa ibid.
benedictus 4.papa ibid.
benedictus 5.papa ibid.
benedictus 6.papa ibid.
benedictus 7.papa ibid.
benedictus 10.papa ibid.
benedictus 11.papa ibid. fol. 211
benedictus 12.papa ibid.
benedictus 12.papa prædeceſſoris ſui cenſuras in Ludouicum Bauarum Imp. confirmat l.3.f.402
benedictus 13.papa pontificia dignitate deijcitur l.3 c.88. f.500
benedictinenſes tantum olim apud Germanos ſuſtinuiſſe monachatum l.3.c.247. f.664
beneuent. in Italia archiepiſcopus l.2.c.15.f.213
in Benfeld oppido Alſatiæ conuentus celebratur cōtra Iudæos l.3.c.139.f.563
benignitas in plebem l.3 c.59. f.1098
bentiuolorū familia l.2.c.51 fol. 265
beraunū oppidū l.1.c.19.f.7
imBerbes natura l.5.c.155 fol. 1256
propè Berchtaim uicum pugna l.3.c.393.f.808
berchtoldus epiſcopus Argent. Tābach. uicum muris cingit l.3.c.127.f.545
berengarius Longobardorum rex Italiam affligit l.2.c.63. f.302
berengarius ubi mortuus & ſepultus l.3.c.403.f.817
berengarij regis mandatū de demoliēdo Amphiteatro Veronēſi l.2.c.35.f.254
berēgario 2. Eporediæ marchioni Italiæ gubernacula & ſceptrum feud. loco cōceduntur l.3.c.347.f.741
berengarium 2. Ottho 1. Bābergam captiuum ducit l.2.c.63. f.302
berengarios in Italia tumultantes Otto 1. Imp. donat l.3. f.416
à Berenuuardo epiſcopo Leopoldus Auſtriæ marchio ſagitta occiditur l.3 c.392. f.807
berenuuelphus Vuiceburgēſis præſul l.3.c.385.f.783
bergamum Longobardorū rex occupat l.4.c.8.f.1015
bergamum Attila rex incēdit l.4.c.6.f.1013
bergenſis comitatus in Brabantia l.3.c.206.f.627
bergrum l.1.c.5.f.5 (f.1225
berillis India abūdat l.5 c.112
beringero comiti regio Rupertus Vuormacienſis antiſtes eſt inuiſus l.3.c.175 fol. 587
beris monaſterium in Lotharingia quando cæptū l.3.c.131. f.552
berlinum ubi ſitum l.3. c.464. f.904
berna à quo condi ſit cæpta l.3.c.55.f.450
bernam Bertholdus v. Zeringenſis dat imperio l.2 c.266. f.672

bernam à patre Bertholdo 4.Burgundiæ minoris duce ædificari cæptam Filius Bertholdus 5. abſoluit eamq; dat imperio l.6.c.55 fol. 450
bernenſis ciuitas eiuſq; exortus l.3.c.71.f.477
bernenſis ciuitas efformata l.3. f.480 & 481
bernates Geneuã à Sabaudorum infeſtatione liberant l.2.c.34.f.124
bernenſes Anglos ſternũt l.3.c.99. f.516
bernenſes Remont oppidum expugnant l.3.c.108 fol. 525
bernenſes ditionem comitis Remondenſis ſibi uſurpant l.3.c.110.f.528
bernenſes magnam Sabaudiæ partem occupant l.3 c.103. f.521
bernenſes Solothurenſib. aduerſus Lupoldum Auſtriæ ducem præſidium mittunt l.3.c.65.f.465
bernates Nidouu ciuitatẽ expugnant l.3.c.66.f.465
bernates potiuntur Loſanna cum uniuerſa circumpoſita terra l.3.c.54.f.449
bernenſes Baſilienſib. præſidium mittunt pro tuenda urbe collapſa l.3.c.97 fol. 515
contra Bernates epiſcopus Baſilienſis arma mouet l.3.c.98. f.515
D.Bernhardꝰ abbas Clareuallenſis Fridericum & Conradum duces atq; fratres Lothario Imp. conciliat l.3.f.392
D.Bernhardi ad Hildegardim uirginem literæ l.3 c.179. f.606
à D.Bernhardo eccleſię Auguſtanæ Prætoriæ canonico, hoſpitale apud Sedunum fundatum l.3.c.32 fol. 431
bernhardus dux Luneburgenſis l.3.c.442.f.882 & ibidem f.883
bernhardꝰ Carinthię ducis F. epiſcop. Saliſb. l.3.c.311 fol. 778
bernhardus marchio Badẽſis Friburgenſibus indignatur l.3.c.277.f.682
bernhardus à Ror Saliſb. antiſtes l.3.c.377.f.779
bernhardi ducis Brunſuicenſis fauore Luneburgẽſib. pax comparatur l.3 c.441. f.879
bernhardi Saxonum ducis in Bohemiam expeditio l.3.c.496. f.955
bernhardi ducis Saxoniæ auaritia Vuinulorum gẽs ad paganiſmum ferè cogitur l.3.c.470.f.917
bernhardo de Anhalt Saxoniæ ducatus electioniſq; dignitas cõfertur l.3.f.393
bernhardo ab Anholt donatur Saxoniæ ducatus l.3.c.437. f.875
bernhardo marchioni ab Anhalt traditur Saxoniæ ducatus l.3.c.366.f.774
cum Bernhardo Burggrauio Madenburgenſi Ottonis regis controuerſia l.3.c.444. f.888
cum Bernhardo Halberſtadenſi epiſcopo Ottonis regis controuerſia l.3. c.444. f.888
bernuuardus Richardi comitis à Rotenburgo F. fit Vuirceburgi epiſcopus l.3.c.385. f.794
beroſus hiſtoricus l.1.c.29 fol. 34
beroſus quando ſcripſerit l.3.c.8. f.362
bertha regina quæ fuerit l.3.c.70 f.475
Bertha regina in monte Iura ſiue Iuraſſo monaſteria fundauit l.3.c.104.f.4521
bertham reginam collegiũ Canonicorum apud Colmarienſes inſtituiſſe l.3 c.135. f.560
à Bertha regina tum eccleſiã tum Caſtrum Solothurenſe conſtructum eſſe l.3.c.70. f.475
bertha Rudolpi Burgundię regis relicta uidua monaſterium Paterniacenſe fundat l.3.c.450.f.450
bertholdus dux Zæringẽſis l.3.c.261.f.671
bertholdus dux Zæringenſis ſua ſponte imperio ſe exuit l.3.c.129.f.547
bertholdus de Zæringen uult ſe inſinuare in ducatum Sueuiæ l.3.c.311.f.317
bertholdus Zęringẽſis ducatu Sueuiæ priuatur l.3 fol. 291
de Bertholdo 1. Zæringenſi iterum l.3.c.269.f.677
bertholdus 2. Zæringenſis dux l.3.c.261.f.671
bertholdi 2. Zæringenſis ordinationes & priuilegia quæ Friburgenſi conceſsit uillæ l.7.c.269.f.677
bertholdus 3. Zæring. dux l.3.c.261. f.671
bertholdo Zæringenſi 3. Rudolphus deſignatus Imp. filiam in uxorẽ dat, addito etiam Sueuiæ ducatu l.3.c.56.f.451
à Bertholdo Zæringenſi tertio turris Briſacenſis extructa l.3.c.260.f.670
bertholdus 4. Zæringenſis l.3.c.265. f.672
bertholdus 4. Zæringenſis incipit condere Bernam l.3.c.71. f.477
bertholdus 4. Burgundiæ minoris dux condidit Friburgum in Nuchtland & bernam l.3.c.52.f.456
bertholdus 5. Zæringenſis l.3.c.266. f.672
bertholdus 5. Zæringenſis abſoluit inceptum ædificium urbis Bernæ l.3.c.71 fol. 478
contra Bertholdum Zæringenſem arma mota l.3.c.56 fol. 451
bertholdus comes ab Hennenberg

nenberg Mogũtinus archyepiſcopus l.3.c.111 fol. 600
bertholdo comiti ab Henenberg ciuitas oppignoratur l.3.c.396.f.811
bertholdũ comitẽ ab Heneberg in Vuirceburgenſem eligunt epiſcopum l.3.c.388. f.797
bertholdum ab Henenberg canonicum Vuirtzburgẽſibus per uim epiſcopum inducere uolunt l.3 c.392. f.807
à Bertholdo comite ab Heneberg monaſteriũ fundatur l.3.c.276.f.682
bertholdus Alemãniæ princeps morti adiudicatur l.3 c.252. f.667
bertholdus comes ab Moſpurg Saliſburgenſ. epiſc. l.3.c.371. f.778
bertholdus à Sterberg Vuirceburgenſis epiſcopus l.3 c.385. f.797
bertholdus Vuechingenſis Friſingenſis præſul l.3 c.372. f.782
bertholdus Schuuartz monachus bombardarum inuentor l.3.c.174.f.603
bertholdus comes à Bucheck Argentinenſis antiſtes l.3.c.140.f.565
bertrandus Impoſtor l.4 c.56. f.1095
berytus ciuitas Phœniciæ l.5.c.54. f.1181
berytum Saladinus occupat l.5.c.42.f.1169
beſicen oppidum marchio Badenſis pro ſui redemptione tradit l.3.c.367 fol. 762
eſsi proditoris ſupplicium l.5.c.90. f.1211
eſſos Amurates Turca domat l.4.c.63.f.1113
Beſsis Bulgariæ populis Boſnanenſes ueniſſe l.4 c.27. f.1069
eſtiarũ raritas l.2.c.2.f.41
ethulia ciuitas l.5.c.57 fol. 1181
beurẽ monaſteriũm à quibus fundatum l.3.c.321 fol. 719
beuren cœnobio prope Salzburgũ quid conceſſum l.3.c.408. f.828
à Bezelino Zæringenſi comite monaſterium Sultzburgenſe extructum l.3 c.261. f.670
biama quã aliàs Viennam uocant, ciuitas l.3.c.408 fol. 822
in Biarmia regione ſylua l.4 c.39. f.1001
bibaciſsimũ hominum genus Poloni l.4.c.3.f.1401
bibaciſsima Moſcouitarum gens l.4.c.24.f.1063
bibuli olim in Septentrione l.4.c.5.f.967
bibiſcum oppidum l.3 c.54. f.449
bibliotheca omnium uetuſtiſsima in tota Germania l.3.c.354. f.755
bibliotheca nobilis in Gotlandia l.4.c.20.f.982
bibliotheca uetuſtiſsima apud Fuldenſes l.3.c.421 fol. 849
bibliotheca apud Alexandriam l.6.c.19.f.1299
bibliothecam Augſpurgenſes inſtituunt l.3.c.347 fol. 747
bibliothecã Ariſtoteles primus collegit l.5.c.31.f.1307
biblum Saladinus occupat l.5.c.42. f.1169
bibũt ſanguinẽ ſuorũ hoſtiũ Tartari l.5.c.105.f.1227
bidiſcum & hoc eſt Bitſch dominiũ l.3.c.152.f.576
Biela ciuitas comburitur l.3.c.98. f.595
billũgus potentiſsimus Herulorũ rex l.3.c.469.f.910
bilug Vuinulorũ princeps l.3.c.470. f.917
Binningen incendio deuaſtatur l.3.c.101.f.517
prope Binningen Rudolphus comes ab Hapſpurg contra Baſilienſes bellum mouens caſtra metatur in monte S. Margarethæ l.3 c.60. f.456
bingium oppidum l.3 c.179. f.606
birgerius Sueciȩ rex l.4 c.29. f.991
birgerium regem Sueciæ Ericus Daniæ rex tentat è captiuitate liberare l.4 c.11. f.973
birreta ex pennis auium l.6 c.55. f.1328
in Birſtat uilla mulier monſtrum gignit l.3.c.357 fol. 763
biſchoffsheim oppidum l.3 c.398. 811
per Biſetiſlaum ducem Bohemiȩ Polonia uaſtata l.3 c.499. f.953
biſinagar urbs Narſingæ l.5.c.134. f.1245
biſontes animalia Pruſsiæ l.3.c.485. f.934
biſontes in Suecia l.4.c.27 fol. 989
biſontes in Moſcouia l.4 c.24. f.1064
biſontium ſeu Viſontium urbs Sequanorum in comitatu Burgundiæ l.2 c.35.f.129. uſq; ad f.133
biſontij primi Rheni tractus dux ſedem habet l.3 c.11. f.368
biſtricienſem comitem Vngarus Ioãnem Huniadem declarat l.4.c.22.f.1032
biſuntinus archiepiſcopatus l.2.c.40.f.140
bithinia à Gothis deuaſtata l.3.c.2. f.353
in Bithynia Aeſculapius natus l.5.c.21.f.1151
bituricenſis in Aquitania archyepiſcopus cũ ſuis ſuffraganeis l.2.c.40.f.141
bituriẽſium urbis deſcriptio per Theobaldũ Fargotium Bituricum l.2 c.29. f.104
bitumen Aſphalticum l.5 c.35. f.1169

bitumen in Elyrico l.4.c.25 fol. 1067
bitumen Babylonicum l.5 c.66. f.1190
bitumen in aquis l.1.c.6.f.5
bituminis inquiſitio in Iudæis l.5.c.35.f.1164
bizelinus Hamburgēſis epiſcopus l.3.c.448.f.892
de Blaē comites quæ Francorum regum beneficio obtinuere l.3.c.408.f.828
blaſuſs aues quæ Germanicē ſic uocantur l.3.c.406 fol. 821
à Blanca Galliarum regina abbatia extructa l.3 c.408. f.830
blaudum & inſidioſum ſimul Philippum fuiſſe Macedonem l.4.c.45.f.1083
ſ. Blaſius monaſterium in Nigra ſylua l.3.c.314 fol. 719
per Blaſium Forbach trucidatur Carolus Vngariæ rex l.4.c.18.1027
blaſphemiæ pœna l.5.c.33 fol. 1162
bleda Attilę regis frater quē Budam alij uocant l.4 c.4. f.1011
blochmunt caſtrum, à Baſilienſibus capitur l.3 c.103. f.520
blodeltzheim locus in Lantgrauiatu Alſatiæ deuaſtatur l.3.c.60.f.455
apud Blodesheim Henricus Rom. rex prælio uincitur l.3.c.58.f.452
blouuem, mons l.3.c.104 fol. 521
blouumont oppidum ſe dedit l.3.c.108.f.526
de Blouumont dominus à Germanis cum exercitu ſuo ſternitur & in fugam uertitur l.3.c.108.f.525
blumbergum Heluetij cōburunt l.3.c.112.f.530
bochardus Aueuienſis l.2 c.50. f.162
bochnia in Polonia l.4 c.13. f.1051
à Bocho rege Mauritania Bochiana denominata l.6 c.4. f.1284
bœotiam gignere Magnetem l.4.c.47.f.1085
in Bœotia ciuitates l.4 c.42. 1079
bohemia quando in regnū euecta l.3. c.496 fol. 950
bohemia ſalis inops c.431 fol. 866
bohemia à Morauia ſeparatur l.3.c.500.f.961
bohemiæ regnum quando cœperit l.4.c.9.f.1047
bohemiæ ducem Cazimirus Polonorum rex ad homagium compellit l.4 c.8. f.1046
bohemiæ regnum & Lucenburgenſis comitatus gubernatores habent de una eademq́ familia l.2.c.51 fol. 165
bohemiæ fodinæ l.1.c.9.f.7
bohemiæ Vngariæq́ reges reconciliantur l.3.c.416 fol. 840
bohemiæ regi mediam ſui ducatus partem Clogouienſis dux uendit l.4 c.15. f.1053
bohemiæ rex fit rex Poloniæ l.4.c.15.f.1052
bohemiæ rex Vratislauienſem ducatum ad ſe trahit l.4.c.15. f.1053
bohemiæ Legnizenſis ducatus ſe ſubijcit l.4.f.1053
bohemiam Rudolphus Imperator uaſtat l.3.f.397
bohemiæ montes excurrentes ad Miſniæ regionem, feraces metallorum l.3 c.429. f.866
cum Bohemiæ duce Conradus Imp. ingreſſus Poloniam deuaſtat l.4.c.10 fol. 1048
bohemiæ quædam oppida domui Bauarię oppignorantur l.38.c.466.f.908
bohemię regno incorporatur Morauia quæ olim Bohemiæ fuit domina l.3 c.500. f.961
bohemiæ coronæ Schleſia ſubijcitur l.3.c.501.f.961
de Bohemiæ à Polonis ſubiugatione l.3.c.499.f.953
bohemiæ ciuitates l.3 c.493. f.941
bohemiæ regnum ad ſummam orbitatem peruenit l.3.c.499. f.960
bohemiam Vladislaus Poloniæ rex inuadit l.4 c.9 f.1047
in Bohemiam proficiſcitur Meginhardus epiſcopus ut infideles ad Chriſti conuertat fidē l.3.c.372.f.781
in Bohemiam Henricus Imperator copias ducit l.3 c.499. f.955
in Bohemia interregnum l.3.c.496. f.950
bohemica ciuitas l.3.c.495 fol. 947
bohemici regni deſcriptio l.3.c.492. f.940
bohemici regni pomeria Carolus Imp. extendere ſtudet l.3.f.403
bohemici regni ciuitates duplici lingua expreſſæ l.3 c.493. f.941
bohemus Auſtriam obtinet l.3.c.416.f.839
bohemi olim Vandali dicti l.3.c.4. f.356
bohemi per inſidias Miſenam oppidum occupant l.3.c.425. f.857
bohemi ad concilium Baſilienſe uocantur l.2.c.102 fol. 517
bohemi à Rudolpho Cæſare cæſi l.3.c.416.f.840
bohemi mortem Ioannis Hus & Hieronymi Pragenſis ulciſcuntur l.3 c.88. f.499
bohemi uocantur ad Concilium Conſtantienſe l.3 c.490 f.951
bohemorum duci dux Opolienſis ſe ſubijcit l.4 c.14. f.1052

bohemis

bohemis Egrana ciuitas ſubijcitur l.3.c.495.f.947
contra Bohemos Sigiſmundus Imp. arma mouet l.3 fol. 405
inter Bohemos & Auſtriacam domum fœdus l.3 fol. 405
apud Bohemos chriſtiana religio in ſectas ſcinditur l.3.c.497. f.950
bohemos magna uictoria Stephanus 4. Vngarorum profligat l.4.c.18.f.1025
contra Bohemos Ludouici Vngarorum regis bella l.4.c.18. f.1026
in Bohemijs inueniri Magnetem l.4.c.47.f.1085
de Boiaria quæ hodie Bauaria l.3.c.362.f.765
in Boiſenburg ad Danubium perit Bruno Vuirceburg. epiſcopus l.3 c.385. f.795
bolæ infanti teſtes execti l.4.c.18. f.1024
in Boleslauia ſedes Imperatoris Ottonis 2. lapidea erigitur l.3.c.499.f.954
boleslaus Pudicus l.4 c.11. f.1050
bolislaus Poloniæ dux Adelbertum martyrem facit Gneſmam transferri honorificeq́ ſepeliri l.3 c.481 f.928
boleslao Polonorum duce petente Otto epiſcopus in Pomeraniam profectus eam ad fidem conuertit l.3.c.479. f.925
per Bolislaum Polonorum ducem Vuādali ad iugum Chriſti coguntur l.3 c.470. f.917
boleslaum Poloniæ principem Otto Imp. coronat in regem l.4.c.7.f.1046
boleslaus altus Boleslai ducis Poloniæ filius l.4 c.10. f.1048
boleslaus Criſpus fit dux primus ſiue ſummus in Polonia l.4.c.10.f.1048
boleslai Criſpi mors l.4 c.11. f.1049
boleslaus Cazimiri filius Poloniæ rex l.4.c.8 fol. 1047
boleslai Bohemorum ducis interitus l.3.c.499 fol. 953
boleslai Bohemi filiam Poloniæ princeps ambit l.4 c.6. f.1045
boleslaum maſouię ducem Poloni in regem eligunt l.4 c.17. f.1055
de Bombardarū apud Germanos inuentione l.3 c.174. f.602
bombardarum inuentum, ſit ne Deo, an Sathanæ tribuendum l.3. c.174 fol. 603
bombardia mixtura l.1 c.13. f.8
bombyx l.5.c.29.f.1157
bombycem Aiaz fert emporium felicis Arabiæ l.5 c.75. f.1179
bonifacius Rom. Pont. l.2 c.15. f.209
bonifacius 2. Pontif. Rom. l.2.c.15. f.209
bonifacius 3. Pont. Rom. l.2.c.15. f.209
bonifacius 4. ibid.
bonifacius 5. Pont. Romanus ibid.
bonifacius 6. Papa l.2.c.15 fol. 210
bonifacius 7. Papa ibid.
bonifacius 8. Papa Iubileum annum inſtituit l.3 fol. 402
bonifacius 9. Papa ibid.
bonifacij 9. Pontificis authoritate inſtituit Vuirtzburgenſe Gymnaſium l.3 c.385. f.798
d. Bonifacius Germaniæ apoſtolus ubi occubuerit l.3.c.462. 903.
bonifacius epiſcopus Germanos ad Chriſtum conuertit l.3.f.419. eius ad Zachariam pontificem epiſtola ibid.
bonifacius Achſtadianum epiſcopatum erigit l.3 c.373. f.784
d. Bonifacij tempore Traiectēſem archiepiſcopatum eccleſiæ Coloniam translatum l.3.c.210.f.632
d. Bonifacij auſpicio Fuldenſis ciuitas condita, & aucta l.3.c.421.f.848
d. Bonifacij martyris reliquiæ l.3.c.421.f.849
per d. Bonifacium Maguntienſem archiepiſcopum Vuirceburgi epiſcopatus erigitur l.3.c.386.f.804
à ſancto Bonifacio Vunibaldus Richardi Anglorum regis filius quibuſdā cœnobijs gubernator & abbas in Thuringorum regione conſtituitur l.3 c.373. f.783. & .784
bonifacius Moguntinus epiſcopus l.3.c.171.f.599
per Bonifacium Maguntinum archiepiſcopum Erdfordię epiſcopatus ordinatus l.3.c.423.f.855
à Bonifacio Maguntino epiſcopo Amorbachenſe monaſterium conditum l.3.c.360. f.764
bonifacij Ammerbachij iudicium & teſtimonium de Baſilea l.3.c.94.f.511
bonifacium caſtrum Corſicæ inſulæ l.2.c.87.f.335
bonna oppidum l.3.c.192 fol. 614
bononia in Morinorum finibus expugnata l.2.c.13 fol. 58
bononiæ ciuitatis Italię deſcriptio l.2.c.41.f.265
bononiæ Carolus V. coronatur l.3.f.408.
bononiam Barnabas Mediolanenſis dux infeſtat l.2.c.25. f.234
boni in oculis ſuis l.5 c.104. f.1220
bonuuald ſylua in Heluetia l.3.c.84. f.4987
Bopardia oppidum l.3 c.186

c.186. f.610
boppardiam Richardus Imperator obſidet atq; expugnat l.3.f.397
bopo primus Vuirceburgenſis præſul l.3.c.385 fol. 794
bopo 2. Vuirceburgenſis epiſcopus l.3.c.385.f.794
boppo ab Oſtarna ordinis fratrum Teutonicorū magiſter l.3.c.482.f.929
bopſigen oppidum imperiale l.3 c.307.f.709
bor mons l.3.c.250.f.666
bor montes, qui noſtro ſeculo ſic uocantur l.3 c.322. f.720
borbonus dux Romanus l.2.c.26. f.242. ſclopo ictus concidit ibid. f.243
borbonus dux exercitus Cæſareani l.2.c.74.f.312
à Borbeomago Vuormaciam nomen accepiſſe l.3 c.171. f.584
boriſtenes flū. l.4.c.3 fol. 1042
boriſtenis flu. ortus l.4 c.22. f.1061
bornamiſſa dux exercitus l.4.c.27. f.1035
bornei inſula maioris Aſiæ l.5.c.145. f.1254
bornholm ubi l.4.c.2.f.965
borſinous Bohemiæ rex l.3 c.492. f.941
borſinous 10 dux Bohemorum l.3.c.499
boruſsiæ (alias Pruſsia & Prutenia) deſcriptio l.3 c.480.f.926. de qua uide plura in P.
boſnæ regnum Turcæ adēptum & ab eodem recuperatum l.2.c.72.f.310
boſnam quidam inter Illyricos ponūt l.4.c.25.f.1067
in Boſna ſuperiore nouus rex creatur l.4.c.66 fol. 1116
boſnenſe regnūm è Turcorum manibus ereptum l.4 c.68. f.1121
boſnenſes Turcorum rex aſsiduis prælijs uexat l.4 c.64. f.1114
boſo à Carolo Caluo Prouinciæ rex proclamatur l.3. f.386
de Boſo ultimo Arelatenſium rege hiſtoria l.2.c.31 fol. 31
boſporus mare l.4.c.54 fol. 1090
ad Boſphori oſtium, Turca caſtellum extruit l.4.c.57 fol. 1096
boues ſylueſtres in Lithuania l.4.c.22.f.1061
boues optimi in Nigra ſylua l.3.c.312.f.717
boues Cynamomos Aethyopes infeſtant l.6.c.42 fol. 1316
botmingen crematur l.3 c.101. f.517
boza Scytharum potus l.5 c.22. f.1152
brabantia l.2.c.42.f.147
brabantia qūando à Lotharingia ſeparata l.2.c.44 fol. 152
brabantia, ducatus in Francia l.2.c.42 f.147. uſq; ad f.153
brabantiæ ducatui ſuam ditionem Traiectenſis epiſcopus incorporat l.3 c.210. f.632
brabantiæ dux Linburgenſi ducatu potitur l.3.c.196 fol. 620
brabantię duces & comites l.2.c.43. f.150
brabātino Marchioni Montenſi Luceburgum deſignatur l.2.c.51.f.166
de Brabantino ducatu eiuſq́ue præcipuis ciuitatibus l.3.c.198. f.622
braccata unde denominata l.2.c.14. f.84
brachia bellum inituri muniunt l.5.c.106.f.1221
bragmanni, gens l.5.c.15 fol. 1227
bramini Calicutiorum ſacerdotes l.5.c.136 fol. 1247
brancha Doria Genuenſis dominus in Sardinia l.2 c.82. f.328
brandenburgēſis marchio pro Stetinenſi contendit ducatu l.3.c.478.f.923
brandenburgēſis marchionatus l.3.c.463.f.907
brandenburgenſis marchia ad Saxoniam pertinet l.3 c.432. f.868
brandenburgēſis expugnatur & Chriſtianæ fidei adiungitur l.3.f.414
brandenburgenſis marchio inter Carolum & Guntherum Imp. diſsidentes arbiter conſtituitur l.3.f.404
de Brandenburgenſis marchionatus ciuitatibus l.3 c.464. f.904
brandenburgenſem marchionatum Fridericus 4. Nurnbergenſis burggrauius impetrat l.3.c.381 fol. 788
brandenburgenſem marchionem Poloni regem eligunt l.4.c.16.f.1053
à Brandenburgēſi marchione Konigshoffium grauiſsima pecunia multatū l.3.c.399. 812
brandenburgenſes marchiones unde nati l.3 c.337. f.730
cum Brandenburgenſibus marchionibus Luneburgenſes bella gerunt l.3 c.443. f.884
brandenburgenſium marchionum in Premislaum 2. Poloniæ regem, conſpiratio l.4.c.15.f.1052
brandenburgenſium qui Francis imperant metalla l.3.c.435. 871
brandenburgenſium marchionum ſucceſsio l.3 c.465. f.908
brandenburgenſium marchionum genealogia l.3 c.466. f.909
ad Brandenburgenſes Tyrolenſis uenit ducatus l.3 c.41

c.410. f.832
contra Brandenburgēſem marchionē Vladislaus Latekeck exercitum ducit l.4.c.15. f.1053
à Brandone Francorū principe Brandenburgum ciuitas conſtructa & denominata l.3.c.464.f.904
branneſia, Aldenberg & Stargard idem l.3.c.477 fol. 921
brauienſis comitatus l.4 c.1. f.1008
bregentz amnis l.3.c.235 fol. 654
brema ciuitas archiepiſcopalis l.3.c.460.f.902
ad Bremam Hamburgenſis transfertur archiepiſcopatus l.3.c.448.f.897
bremenſis archyepiſcopatus cum ſuis ſuffraganeis l.3. f.420
bremenſi eccleſiæ confertur Phriſiæ comitatus l.3 c.462. f.903
bremgartem oppidum Heluetij occupant l.3.c.68 fol. 474
bremmi Gallorum ducis interitus l.4.c.43 fol. 1082
bremſis fluuius l.3.c.308 fol. 709
bremburgenſis ditio Vuertheimenſi accedit comitatui l.3.c.400.f.812 & hic uiciſsim illi ibid.
brenner mons & de ciuitatibus in eo ſunt conſtructæ l.3.c.290.f.694
brenno duce Galli Græciam inuadunt l.5.c.16 fol. 1148
à Brenno Gallorum duce Mediolanum conditur l.2. c.21. f.226
brentia uallis ad ſummas Heluetiorum alpes pertingens l.2.c.73.f.311
bretta ciuitas l.3.c.355 fol. 311
brig oppidum in Valeſia l.3.c.41. f.438
brigantium oppidum l.3 c.241. f.657
brigantinorū habitatio ubi l.3.c.230. f.650
brigātinus lacus qui etiam Podamicus appellatur l.3.c.236. f.654
eius oppida & caſtella ib. c.239. f.656
ad Brigātium lacum quod iter pateat à Mediolano l.3.c.222. f.643.&.644
à Brigantio quanto itinere Curia diſtet l.3.c.223 fol. 645
de Brigantijs l.3.c.235 fol. 654
briſacum oppidum Briſgoiæ metropolis l.3.c.260 fol. 669
briſaco urbi Sigiſmundus dux auſtriæ teſtamento proſpicit l.3.c.107.f.525
in Briſacum oppidum Rudolphus comes ab Hapſpurg irruit l.3.c.60 fol. 455
aduerſus Briſacum Angli expeditionem mouent l.3.c.99. f.516
à Briſaco metropoli tota regio uocata eſt Briſgoia l.3 c.259. f.669
briſacenſibus marchio Badenſis iraſcitur l.3.c.276 fol. 682
briſgoia igne & rapina deuaſtatur l.3.c.89.f.501
de Briſgoia & particularibus eius ditionibus, oppidis & cœnobijs l.3.c.259 fol. 669.& deinceps
in Briſgoia monaſteria l.3 c.271. f.680
briſgoij unde originem ducant l.3.c.292.f.697
britannia Gallica l.2.c.9 fol. 47
britannia ducatus l.2.c.56 fol. 169
britannia unde dicta l.2 c.6. f.43
britannia minor l.2.c.26 fol. 86
britanniæ deſcriptio l.2 c.56. f.169
britanniā Angli cum Vitis ingrediuntur l.3.c.57 fol. 452
à Britannia Saxoniæ gentem aduectam eſſe l.3 c.432. f.867
britanni à Iulio Cæſare ſuperati l.2.c.61.f.284
britannicæ inſulæ l.2.c.6 fol. 42
britannicum mare à Nortmannis occupatum l.2 c.26. f.87
brittones à Pictis & Scotis preſsi l.2.c.9.f.47
brixia & iuxta alios Brexa ciuitas Italiæ l.2.c.7 fol. 196
brixiam Hunnorum rex incendit l.4.c.6.f.1013
brixiam Veneti ſibi uendicant l.2.c.18.f.223
brixiam Longobardus occupat l.4.c.8.f.1015
in Bruder holtz Cæſariani ab Heluetijs infugam uerſi l.3.c.112.f.529
brugæ ciuitas Flandriæ l.2 c.48. f.154.&l.2.c.45 fol. 155
brugis Maximilianus Cæſar cuſtodiæ traditur l.3 fol. 407
brunebach monaſterium l.3.c.398. f.811
brunduſium oppidum Calabriæ l.2.c.55.277
brunduſ. in Italia archyepiſcopus l.2.c.15.f.213
brunduſium Veneti obtinent l.2.c.18.f.222
brunna caput Morauiæ l.3 c.500. f.961
bruno Conradi ducis Carinthiæ filium fit Vuirceburgi epiſcopus l.3.c.385 fol. 795
bruno Bauariæ dux in epiſcopum eligitur Auguſtanum l.3.c.345.f.736
bruno comes Vuirtenbergenſis l.3.c.327.f.724
bruno 3. Angriæ dux l.3 c.437. f.872

bruno Saxoniæ dux Papa factus l.3 1.f.411
brunonis uice principes l.3 c.435. f.871
brunonis ducis Saxoniæ uicus l.3.c.438.f.876
brunonem epiſcopum Colonienſem pontem lapideum diruiſſe Coloniæ conſtructum l.3.c.193 fol. 615
brunſuuicenſe dominium & ducatus l.3.c.438 fol. 876
in Brunſuuicenſi ciuitate quintum haſtiludium celebratum l.3.c.454. fol. 897
brunſuuicenſis princeps Schleſuuicenſi duci auxilio uenit l.4.c.13 fol. 975
brunſuuicenſiũ ducum genealogia l.3.c.438 fol. 877
inter Brunſuicenſes & Saxoniæ duces controuerſiæ l.3.c.442.f.883
brunſuuicum unde nomen acceperit l.3.c.437.f.872
brunſuicum Henrico Leoni traditur l.3.c.437
boſnæ regnum l.4.c.27 fol. 1069
iuxta Bruntrut oppidum Carolus Burgundiæ dux contra Sigiſmundum ducẽ Auſtriæ & epiſcopum Baſilienſem caſtra metatur l.3.c.107.f.525
bruntrut oppidum l.3 c.116. f.533
bruntrut arcis inſtauratio l.3.c.98. f.515
iuxta Bruntrut multas uillas Burgundi comburunt l.3.c.108. f.526
bruntrut oppidum obſidetur reſtituiturq́ epiſcopo Baſilienſi l.3.c.60 fol. 456
brureinia ditio l.3.c.356 fol. 756
brutiorum prouincia Italiæ quas habeat ſubiectas urbes atq́ uicos l.2.c.3 fol. 184.&.188
brutus Syluij Poſthumi Latinorum regis filius l.2 c.6. f.43
bruxella oppidum in Brureinia l.3.c.356.f.756
brzetislaus Bohemiæ princeps l.3.c.499.f.954
contra Brzetislaum Bohemiæ ducem Cazimiri regis Poloniæ bellum l.4 c.8. f.1046
bubulcus fit Imperator l.4 c.64. 1114
bucephalus l.5.c.19 fol. 1231
buchauu monaſterium prope lacum Buchamenſem ſitum l.3.c.286.f.691
buchemano una inſula l.5 c.160. f.1263
buchoniæ corographiæ l.3 c.420. f.848
buchorn oppidũ imperiale l.3.c.242. f.657
buculocus l.3.c.443 fol. 883
buda prima & regia Vngarici regni ciuitas eiuſq́ arcis effigies l.4.c.13 fol. 109
buda uetus & noua l.4 c.1. f.1008
budæ magnificæ ædes Deſpoti dono dantur l.4 c.17. f.1020
apud Budam Vladislaus Poloniæ dux in Vngariæ regem coronatur l.4.c.21 fol. 1031
in Budam Vngariæ, Turcæ ueninnt l.4.c.c.28.f.1036
prope Budam ueterem Huni Danubium tranant l.4 c.3. f.1010
à Buda fratre Attilæ Buda Vngariæ metropoli denominata l.4.c.13.f.1019
budenſis arx deditur l.4 c.71. f.1126
budenſem arcem deditione Solymannus accipit l.4.c.71. f.1125
budini, gens l.5.c.103 fol. 1218
à Budinis Scythiæ populis buda Vngarici regni metropolis denominationẽ accepit l.4.c.113.f.1019
per Budorim Ptolemaicam quid intelligendum l.3 fol. 755
bug fluuius l.4.c.3.f.1042
bugia ciuitas l.6.c.11 fol. 1290
buggo Vuormacienſis præſul l.3.c.175.f.588
bugislaus Pomeraniæ princeps Vualdemaro regi Daniæ indignatur l.4 c.10. f.972
bugislaum Pomeranũ Fridericus Imp. in Daniam ut proficiſcatur hortatur l.4.c.17. f.972
bugislaus 10. Pomeraniæ dux l.3.c.478.f.924
bulgaria l.4.c 28.f.1070
bulgaria imperio ſubijcitur Conſtantinopolitano l.4 fol. 1106
in Bulgariam Stephanus 4. Vngarorũ rex caſtra mouet l.4.c.18.f.1025
bulgarorum audaces conatus franguntur l.4 fol. 1104
bulgarorũ interficitur princeps l.4.c.64.f.1114
bulgarorũ princeps Thraciam inuadit l.4.f.1106
bulgaros Turca infeſtat l.4 c.19. 1029
in Bulgaros Vngari arma uertunt l.4.c.9.f.1017
cum Bulgaris cõſtantinus Imp. infœliciter pugnat l.4. f.1101
cum Bulgaris conſtitutam à patre pacẽ nulla neceſſitate Iuſtinianus rupit Imperator l.4. f.1101
burckardus à Suuenden ordinis fratrum Teutonicorum ſummus magiſter l.3.c.482. f.930
burckardus Alemãniæ dux Rudolphum Burgundiæ regem pugna uincit l.3 c.55.

c.55. f.450
burchardus Vueiſpriach Cardinalis l.3.c.371 fol. 779
burchardus de Eiſtet baro monaſterium ſ.Blaſij dotat l.3.c.314.f.719
burchardus epiſcopus Lauſanenſis Vuiſelſpurg oppidum condidit & communiuit l.3.c.64.f.485
burchardus primus dux Sueuiæ l.3.c.311.f.712
burckhardus de Lutzelſtein in Argentinẽſem eligitur epiſcopum l.3 c.129. f.548
burchardi comitis à Lutzelſtein filij l.3.c.148 fol. 572
burchardus Vuirceburgenſis epiſcopus l.3.c.385 fol. 793
burchardus 2. Vuirceburgenſis eccleſiæ rector l.3 c.385. f.794
d. Burchardo Vuirceburgenſi epiſcopo Franciæ ducatus donatur l.3 c.382. f.791
à Burchardo Vuormacienſi epiſcopo ducis palatium in monaſterium commutatur l.3.c.172.f.586
à Burchardo domino de Gebiſuuiler Marbacenſe monaſterium fundatur l.3.c.128. f.545
burem oppidum Angli oppugnant l.3.c.99.f.516
burdegalenſis archyepiſcopus cum ſuffraganeis l.2 c.40. f.141
burdegalenſis ciuitas à Saracenis expugnata l.2 c.57. f.170
burdigala Aquitaniæ in Gallia metropolis l.2 c.29. f.109 uſq; ad f.113
burdigalenſis urbis geuina efformatio, cum declaratione precipuorum huius urbis ædificiorum atq; locorum l.2.c.29.f.111
burgauu oppidum l.3 c.289. f.694
burgauienſis marchionatus ibid.
burgdorff oppido et caſtro cũ toto dominio Bernenſes cum confœderatis potiuntur l.3.c.63.f.484
burgenſtein à Bernenſibus expugnatur l.3.c.71 fol. 482
burghaldẽ arx prope Campidonam l.3.c.286.f.690
burghardus de Ellerbach Auguſtanæ eccleſiæ præſes l.3.c.345.f.738
burgundia ante noſtra tempora in duas partes diuiſa l.2.c.37.f.134
burgundia Romano ſubijcitur imperio & in prouinciam redigitur l.2.c.37 fol. 134
burgundia quando ſit ad regium faſtigium erecta l.3.c.31. f.429
burgundia Auſtriaſiæ regno adiecta l.2.c.26.f.86
burgundia minor unde denominata l.3.c.55.f.450
burgundia quãdo & quomodo in proprium ſit erecta regnum l.2.c.26.f.86
burgundiæ dux contra Aquenſes exercitum mouet l.3.c.199.f.623
burgundiæ dominis iuriſdictio Luceburgi uendita l.2.c.51. f.165
burgundiæ regnum l.2 c.43. f.147
burgundiæ Holandiæ ſubijcitur l.3.c.208.f.631
burgundię comitatus diſtributio l.2.c.43.f.148
burgundiæ regnum l.2 c.42. f.147 uſq; ad f.153
burgundiæ minoris ducatus imperio Rom. incorporatur l.3.c.55.f.450
burgundiæ circulus l.3 fol. 418
burgundiam minorẽ Conradus Zæringenſis impetrat l.3.c.264.f.672
burgundiam minorem Kiburgenſis comes occupat l.3.c.266. f.672
burgũdiam Maximilianus rex inuadit Diuionemq; obſidet l.2.c.58.f.175
in Burgundia multa oppida & caſtra confœderati occupant & diruunt l.3 c.110. f.528
burgundus princeps l.4 fol. 1110
burgundi l.2.c.26.f.86
burgũdionis nominis etymologia l.3.c.8.f.363
burgundionum ditio quouſq; extendatur l.3.c.11 fol. 371
burgũdos olim Vandalos uocatos eſſe l.2.c.26.f.86
burgundos Heluetij ſecundo prælio uincunt l.3 c.109.& 110. f.527
inter Burgundos & Heluetios bellum l.2.c.58 fol. 173
de Burgundionibus l.3 c.55. 449
à Burgundis tertio uictoriam Heluetij reportant l.3.c.111. f.528
burgundici belli initium inter Heluetios & ducem Carolum l.3.c.107 fol. 523
burgundico dominio Traiectẽſis reſignatur epiſcopatus l.3.c.210.f.632
in Burſa ciuitate Turcarum Imperatores ſuam habent ſepulturam l.4.c.2 fol. 1138
burſarum confectio l.4 c.2. f.1009
buslaus ulterioris Pomeraniæ præfectus l.4.c.11 fol. 1049
à Buſire rege Heliopolis conſtructa Aegypti ciuitas l.6.c.22.f.1300
buta hodie Lubecum ciuitas l.3.c.443.f.883
bute Gotſcalci regis filius dux l.3.c.469.f.911

à Butem comites à quo Imperatore in Carinthiæ duces ſint inaugurati l.3 c.408. f.828
ad Butnam oppidum ab Iſtria diſtantia l.4.c.26 fol. 1068
byblus ciuitas Phœniciæ l.5.c.54. f.1182
bynheim oppidũ, dat marchio Badenſis pro ſui liberatione l.3.c.367.f.762
byrſa arx in Chartaginenſi ciuitate l.6.c.7.f.1286
bythinia l.5.c.2.f.1137
in Bythiniæ confinio duorum potentiſsimorum regum conflictus l.4.c.64 fol. 1114
byzantium urbs l.4.c.53 f.1089.& l.2.c.35.f.132 eius delineatio ibid. fol. 131
byzantium urbs regia per Boiazetem regem Turcum penitus ſpoliata l.4 c.64. f.1114
byzantiũm graũi obſidione à Saracenis cincta l.4 fol. 1102
byzantium fit ſedes Imperialis, & à Conſtantino Conſtantinopolis uocatur l.2.c.61.f.285
aduerſus Byzantium Veneti ſignia uertunt l.4.c.56 fol. 1094

C

CAcedæmona colentes l.5.c.133. f.1244
cacedæmoni iudicandi orbis negocium à Deo delegatum eſſe, Calecutij ſentiunt l.5.c.136.f.1247
cadaris Hunorum præfectus l.4.c.3.f.1009
cadelochus comes Siſgoię l.3.c.90. f.503
cæde humana gaudent Scythæ l.5.c.96.f.1213 & 1214
cadoſſanem inſulam Phorcus Vetulenicis colonis complet l.2.c.82.f.328
cæra uelut expurgamenta ædibus exportata l.3 c.489. f.936
cæſareæ plures l.5.c.14 fol. 1146
cæſarea Lutra oppidum l.3 c.160. f.584
cæſarea Philippi l.5.c.52 fol. 1181
cæſarea quæ poſtea ab Alexandro Pont. Alexandria uocata l.2.c.29.f.250
cæſaream Paleſtinæ Herodes magnus reparauit l.5 c.49. f.1181
cæſaream expugnant chriſtiani l.5.c.38.f.1167
cęſaries promiſſa l.5.c.113 fol. 1226
cæſar primus & unde hoc nominis habuerit l.2 c.61. f.284
cæſarum genealogia quæ in Nerone defecit l.2 fol. 287
cæſarum omnium catalogus & ſucceſsio qui à Carolo Magno uſq; ad Carolum V. Imperio præfuerunt l.3.c.19.f.381
cæſareani occupant Romam l.2.c.74.f.311
cæſariani in Mediolanenſes ſæuiunt l.2.c.26 fol. 242
cæſarianorum in Italiam expeditio l.2.c.26.f.243
chryſoſtomus in exilium relegatur l.2.f.300
caierbeius proditor l.4 c.70. f.1122
caiectano Cardinali M. Lutherus repræſentatur l.3 c.37. f.747
caigni ciuitas Mangi prouinciæ l.5.c.153.f.1258
cainici parricidij locus l.5 c.58. f.1184
cairi in hortis balſami herba plantatur l.6.c.26 fol. 1303
cairum rex Hieroſolymorum oppugnat l.5.c.40 fol. 1138
ad Cairum ab Alexandria nauigatio & inde ad mare rubrum l.6.c.29 fol. 1306
caius Pont. Rom. l.2.c.15 fol. 209
c. Marius tertius reparator l.2.c.66. f.367
c. Marij ſtratagema l.2 c.66. f.307
c. Marius Romanus Cimbrorum exercitum uincit l.2.c.66. f.306
c. Iulius Cæſar quæ commemoret de Sueuis l.3 c.310. f.710
c. octauium Iulius Cęſar hęredem conſtituit l.2.c.62 fol. 285
calabria quæ & Terra laboris, Italiæ regio l.2.c.3 fol. 179
calabriæ regionis Italię deſcriptio l.2.c.55.f.277
in Calabriam contra Saracenos expeditio l.3 c.345. f.736
calabriam, Henricus 6. Imperator ſub iugum redigit l.3.f.394
calabriam ſibi uſurpare Otto 2. Imp. infeliciter tentat l.3. f.289
calabriam Nortmanni occupant l.4.f.1108
erga calamitoſos miſeratio l.4.c.58. f.1099
calapinus, v. Turcarum rex l.4.c.65. f.1115
calaris, uulgò Caglero Sardiniæ ciuitas l.2.c.83 f.329. de Calaritanis ibi.
calaris Sardinię urbs à Gręcis conſtructa l.2.c.82 fol. 329
calaris Sardiniæ metropolis genuina pictura l.2 fol. 331
prope Calarim urbem Sardiniæ ſalis copia l.2.c.81 fol. 328
calaritana urbs à rege Arragonum expugnata l.2 c.82. f.329
calaritanæ urbis Sardiniæ, fontes atq; putei l.2.c.81 fol. 327

à Calari-

ā Calaritanæ ciuitatis di-
ſtantia ab Africa l.2.c.80
fol. 325
calauu oppidum l.3.c.309
fol. 710
in Calcario monte arx l.3
c.442. f.882
calceamenta quibus Tur-
cæ utuntur l.4.c.72
fol. 1128
calcei quibus utuntur Ara-
bes l.5.c.71.f.1194
calcedonenſe cōcilium l.4
c.58. f.1099
calculo quæ medeantur
thermæ l.3.c.334.f.729
caleberg caſtrum monta-
num l.3.c.406.f.821
calechut celeberrimum In-
diæ emporium l.5.c.136
fol. 1247
in Calecut urbem unde a-
romaticę ſpecies compor
tentur l.5.c.140
fol. 1251
callicut terram nobis de-
mum rectè innotuiſſe l.1
c.28. f.33
ad Callicut iter noſtro tem-
pore inuentum l.1.c.28
fol. 34
in Calechutenſi terra quæ
aues & animalia inueni-
antur l.5.c.139
fol. 1249
in Calechutenſi terra quæ
creſcant aromata l.5
c.138. f.1240
callecutij in India l.1
c.18. f.14
de Calecutiorum in India
moribus l.5.c.137
fol. 1248
caleſium obſidetur l.2
c.13. f.56
cales oppidum ab Anglis
captum & iterum à Gal-
lis recuperatum l.2.c.10
fol. 49
caletum oppidum ab Hen-
rico ui receptum l.2
c.58. f.175
caleſtris Amazonum regi-
na l.5.c.15.f.1147
calidonia ſylua l.2.c.11
fol. 52
calicium Hiſpaniæ l.5
c.170. f.1272
caligulæ patria l.3.c.190
fol. 614
caliphus Saracenorū prin-
ceps l.5.c.83
fol. 1204
caliphas Mahumetis pſeu-
dopropheta ſucceſſor l.5
c.77. f.1200
caliphæ principis Aegyptij
exercitum chriſtiani in fu
gam uertunt l.5.c.38
fol. 1167
calixtus Pont.Rom. l.2
c.15. f.209
calixtus 2. ibid.
fol. 211
calixtus 4.Papa ibid.
callimachus poëta l.6
c.13. f.1291
apud Calliopolim terræ-
motus l.4.c.58
fol. 1098
calliſtenem Alexander Ma
gnus ſecum ducit l.4.c.46
fol. 1083
calmaria urbs Gothiæ l.4
c.20. f.982
caloioannes Grecorum Im
perator l.4.f.1108
calores maximos qui ha-
bent l.6.c.43.f.1317
calpe altera Herculis colu-
mna l.6.c.4.f.1284
calpen montem ab Abyla
Hercules diuidit l.6
c.17. f.1296
caluariæ mons l.5.c.45
fol. 1173
calum in inſula Corſica ab
Alfonſo rege Arragoniæ
occupatur l.2.c.87
fol. 334
in Caluē oppido perit cum
populo epiſcopus l.3
c.444. f.889
caluuenſes comites mona-
ſterium fundant l.3
c.327. f.724
calui l.5
c.103. 1219
calcem non habentes l.6
c.51. f.1324
cambalu urbs potentiſsi-
ma & metropolis Cathe-
orum l.5.c.151
fol. 1256
cambaia nouæ Indiæ ciui-
tas l.5.c.131.f.1243
ex Cambaia ſpicanardi, &
Myrobalanum portantur
in Calicut l.5.c.140
fol. 1251
camarum urbs Vngariæ l.4
c.15. f.1020
cambyſes ubi perierit l.6
c.44. f.1317
cambyſes rex Hammonis
Lybici idoli templum ſpo
liare inſtituit l.6.c.1
fol. 1282
cambyſis interitus l.6
c.15. f.1293
per cambyſem Aegyptia-
cum regnum in Perſicam
monarchiam eſt transla-
tum l.6.c.19.f.1298
à Cambyſe rege Saba ciui-
tas eſt Meroë denomina-
ta l.6.c.40.f.1314
camargues inſula l.2.c.31
fol. 121
camelus, animal l.5.c.90
fol. 1211
camelorum carnes come-
duntur l.5.c.148
fol. 1255
camelorum lac uicem uino
ſupplet l.6.c.49.f.1323
camelorum copia in Ara-
bia l.5.c.71.f.1103
camelos Mahumetes egit
l.5.c.76. f.1198
camenetium metropolis
l.4.c.19. f.1057
cameracum à Romanis ex-
pugnatum l.2.c.25.f.85
camerana metallum l.1
c.10. f.7
cameræ iudicium apud Frā
cofurtum l.3.c.401
fol. 817
camerinum Sabaudiæ me-
tropolis ubi ſita l.3.c.54
fol. 449
caminenſis epiſcopatus l.3
c.479. f.925
caminenſis ciuitas Ruſsiæ
l.4.c.23

l.4.c.23. f.1062
ob Camillum Columnam S. Flori in Italia Cardinalem bellum exortum l.2 c.15. f.214
in Campano ante Neapolim Corallium naſcitur l.6 c.27. f.1304
campanarum apud Turcas nullus uſus l.4 c.72. f.1128
campania Italiæ regio l.2 c.3. f.179. & l.2.c.7. fol. 196
campaniæ eiuſque ciuitatum deſcriptio l.2 c.53. f.276
campaniæ inſigniores thermæ l.2.c.4. f.194
campaniæ partem Aeneas Anchiſæ filius obtinet l.5 c.3. f.1140
campaniæ felicis urbes atque uici l.2.c.4 fol. 183
campaniam ferè totã Vandali diſpoliant l.2. c.69 fol. 308
campeſtrius prętor primus apud Auguſtanos Euangelij auditor l.3.c.344 fol. 735
camphora unde comportetur in Chalicut l.5 c.140. f.1251
campo nouo Corſicæ inſulæ pars l.2.c.87.f.335
campſoni Alcairi Sultano Zelymus Turcarum Imperat. bellum indicere cõſtituit l.4.c.70.f.1122
canabi copioſa plantatio l.3.c.274. f.681
cananaicæ terræ fertilitatis mutatio eiusq; cauſa l.3 c.13. f.376
canariæ inſulæ l.5.c.155 fol. 1260
canariæ inſulæ cũr ſic appellatæ l.5.c.175 fol. 1279
canariarum inſularum nomina, incolarumq; mores l.6.c.48. f.1322
canari Crocodilorum pellibus contexti l.5.c.121 fol. 1234
cancri inſigni magnitudine l.4.c.3. f.1002
cancri maximi l.3.c.313 fol. 718
canchietes inſula l.5.c.165 fol. 1268 & 1269
candaces reginæ l.6 c.40. f.1314
candia inſula l.4.c.50 fol. 1086
ex Candia uites in Mederam inſulam translatæ l.6 c.175. f.1279
caniballi anthropophagi l.5 c.157. f.1261
canibalorum habitatio l.5 c.162. f.1265
ad Canibalorum inſulam uenit Columbus, admirans dictus l.5. c.159 fol. 1262
in Canibalos Petrus Alfonſus incidit l.5.c.165 fol. 1269
canis inſtar, rex, panem ſub menſa comedere cogitur l.4.c.64.f.1115
canes præſidia uitæ l.6 c.42. f.1316
canes Aethiopum l.6 c.40. f.1314
de Canibus Indianis l.5 c.128. f.1242
canina capita atque ora habentes homines l.6 c.46. f.1319
caninos Ammianus cur eos uocarit, quos nos Griſones appellamus l.3 c.223. f.644
canna in Cypro l.5 c.28. f.1155
apud Cannam uicum in Apulia Romanus exercitus ſternitur l.2.c.63 fol. 304
canon papa l.2. c.15 fol. 210
canonici primus Cruciferorum ordo l.5.c.49 fol. 1179
duorum Canonicorum apud Colonienſes facinus l.3.c.193 fol. 626
canopicum flumen l.6 c.37 f.1310
canonor urbs Indiæ l.5 c.134. f.1245
ex Canonor zinziber in urbem Chalicut comportatur l.5.c.140.f.1251
cantabria Hiſpaniæ regio Magnetem gignit l.4 c.47. f.1085
cantuarienſe regnum à Saxonibus occupatum l.2 c.10. f.48
cantones Heluetiorum cur ita uocentur l.3.c.223 fol. 644
cantantes luporum more l.5.c.104. f.1219
canutus rex Daniæ l.2 c.50. f.160. & l.4 c.6 fol. 968
canutus rex Danorum cur Magnus cognominatus l.4.c.8. f.969
canutus Vualdemari filius Daniæ rex l.4.c.11.f.972
canutus Obotritarum rex l.3.c.469. f.912
canutus iunior Daniæ rex l.4.c.8. f.969 & 970
canuti Magni mors & ſepultura ibid.
inter Canutum & Suenonem Daniæ reges diſsidium l.4.c.9.f.970
cani in iuuenta in ſenectute nigri l.5.c.126.f.1240
cani et caui plurimum differunt l.3.c.223.f.644
cappidonenſis abbas Algoiæ imperat l.3.c.279 fol. 685
capellaz ſeu Palas regio l.3 c.11. f.371 & 372
capham, antea Theodoſia dictam, ciuitatem Genuenſes occupant l.2 c.284. f.248
capham in Taurica Cherroneſo Tamerlanes occupat rex l.4.c.64.f.1115
capitolinus mons l.2 c.9. f.298

capitolium

capitoliũ Romanum l.2 c.9. f.198
capitolium Romanũ à Gothis igne incenſum l.2 c.70. f.308
capitaneatus l.4.c.19.f.1057
capiſtranus Frãciſcanus l.4 c.17. f.1021
cappadocia l.4.c.17.f.1146
ad Cappadocas uſq; Sacas populos proceſsiſſe l.5 c.92. f.1212
cappadociã Philippus rex Macedoniæ adiungit regno l.4.c.45.f.1083
in Cappadociam duo regij ueniunt iuuenes coacta magna iuuentute l.5 c.100. f.1216
in Cappadociam Barbaræ gentes irrũpunt l.4.f.1107
in Cappadociã Perſæ incurſiones faciunt l.4.f.1100
capræ l.3.c.357.f.760
ex Caprarum pellibus ueſtes l.6.c.14.f.1293
capraria inſula l.2.c.88.f.335
de Capricornis l.3 c.51. f.445
capricorno Auguſta Vindelicorum ſubiacet l.3 c.344. f.733
captiuitas fortunatiſsima l.6.c.5. f.1285
capti Chriſtiani à Turcis in bello quomodo tractentur l.4.c.81.f.1134
ex Captis in bello centeſimus quiſq; Marti immolatus l.5.c.96.f.1214
pro Captiuis urbs condita l.4.c.64. f.1115
captiuæ apud Turcas l.4 c.77. 1131
captiuitatem hoſtilẽ quomodo Chriſtiani effugiant l.4.c.41.f.1079
capua à Vandalis direpta l.2.c.69. f.308
capuæ ciuitatis in Cãpania deſcriptio l.2.c.54.f.276
capuanus in Italia archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis l.2.c.15.f.214
caput Lugodoris regio ſiue pars Sardiniæ l.2 c.81. f.325
caput bonæ ſpei, quod Põponius Frontem Africæ uocat l.6.c.55.f.1327
caput uiride promõtorium in Africa l.6.c.54.f.1326
ad Caput uiride Columbus uenit l.5.c.165.f.1268
caput album in Africa l.6 c.49. f.1323
caput purgantes thermæ l.3.c.334. f.729
capitis deſtillationes quid ſiſtat l.3.c.484.f.934
capite truncandi ſtratagema l.3.c.482.f.929
capita hoſtium amputata, ſupra tecta ſtatuuntur l.5 c.103. f.1218
capita barbata ad palmarũ truncos affixa l.4 c.70. f.1124
capita hoſtibus in bello captis amputari ſolita l.5 c.96. f.1214
capitibus caninis homines l.5.c.126. f.1240
carbonaria ſylua ubi l.2 c.49. f.156
carbonum peculiare genus l.3.c.47. f.443
pro Carbonibus nuclei uſurpati l.5.c.67.f.1190
carbunculis India abundat l.5.c.112. f.1225
carceri anguſto dux includitur l.4.c.14.f.1051
carceribus multi Germaniæ epiſcopi mancipantur l.3.c.345.f.737
cardamomum ubi inuenitur l.5.c.133.f.1245
cardamomum maius unde ueniat in Calicut l.5 c.140. f.1251
cardinales Italiæ l.2 c.15. f.211
ad Cardinalitiam dignitatem epiſcopus euehitur l.3.c.145. f.739
caria prouincia l.5 c.7. f.1142
in Caria pardi quales l.5 c.85. f.1206
carinthia ducatus l.3 c.410. f.832
carinthia ad fidem conuertitur l.3.c.365.f.760
carinthiæ duces à quo Imp. inaugurati l.3 c.408. f.828
carinthiæ dux aliquot regiones Bohemorum regi deſignat l.3.c.499.f.956
in Carinthiæ prouincia cõſuetudo mirabilis & barbara l.4.c.25.f.1067
carinthiam Bauaria in ſe complectitur l.3 c.362. f.765
caritas annonæ in Septentrione l.4.c.5.f.967
carinus Numeriam fratres, Cari Imp. fil. l.2.f.296
cariotæ ex arbore l.5 c.139. f.1250
carlota reginæ Cypri filia l.5.c.30. f.1158
carmania regio l.5 c.87. f.1208
carmelo pardalim, monſtra l.6.c.46. f.1319
iuxta Carmiolã Caroli Cæſaris cum Franciſco Gallorum rege prælium l.2 c.28. f.249.
carnarius ſinus l.4 c.26. f.1068
carnia regio l.4 c.25. f.1067
carnia uulgò Krain l.3 c.413. f.835
carniola Bohemorum regi deſignat l.3.c.499.f.956
canibali homines capiunt quos manducent l.5 c.170. f.1271
carni populi Vngaros ad fidem hortantur l.4 c.10. f.1017
carnũtũ locus l.3.c.408.f.822
carolus potentiſs. dux Burgundiæ Brabanticæ, comes Flandricæ l.2 c.50.f.164.& c.58.f.173
carolus Burgundus tribus uulneribus datis occiditur l.3.c.111.f.528
carolus Burgundus Loſan

nam oppugnat l.3.c.109 f.526. Murtam oppidum obſidione cingit ibid. c.110. f.527
carolus burgundus contra Sigiſmundum Auſtrię ducem & epiſcopum Baſilienſem exercitum mouet l.3.c.107. f.525
carolus Burgundus ſemel atq; iterum ab Heluetijs proſtratus atq; uictus l.2 c.58. f.174
carolus Burgundię dux Ludouicum 11. Franciæ regem uincit l.2.c.57.f.172
caroli Burgundi filia l.3 fol. 406.&.407
caroli potentiſs. ducis uxores l.2.c.50.f.164 quando interierit ibid.
caroli Burgundi ſæuitia in Leodienſes l.2.c.57.f.172
caroli Burgundi ſuperbia titulum regni affectantis l.3.c.106. f.523
caroli ducis Burgundię interitus l.2.c.58.f.174
carolo duci Burgundię Auſtria impignoratur l.3 c.106. f.523
carolo Burgundo ducatus Geldriæ dono datur l.3 c.203. f.625
aduerſus Carolum Burgundum Fridericus Imperator copias educit l.3 c.197. f.621
inter Carolum ducem Burgũdiæ & Heluetios atrox bellum l.2.c.58.f.173
carolum Burgundiæ ducem rex Franciæ in bicardia Sigiſmũdus uerò dux Auſtriæ una cum Heluetijs in Elicurt oppugnant l.3.c.108. f.525
carolum Burgundiæ ducem occupaſſe Geldriam l.3.c.197. f.621
à Carolo duce unâ cum Conradino Sueuiæ duce Fridericus marchio Badẽſis gladio percutitur l.3 c.278. f.683
de Carolo Burgundo Heluetij triumphant l.3 c.109. f.527
carolus Magnus dux Burgundiæ l.2.c.58.f.173 uſq; ad f.176
carolus Magnus mittit legatũ, qui inter Imperium Orientale & occidentale pacẽ faciat l.3.c.95.f.513
carolus Magnus mittit Saxones in Brabantiam, Flãdriam, ad Alpes, in Tranſyluaniam & alia loca l.3 c.57. f.452
carolus Magnus Theodulo Sedunẽſi epiſcopo donat Sedunenſem præfecturam & comitatum l.3 c.35. f.432
carolus Magnus unde deſcendat l.3.c.16.f.379
carolus Magnus quid Fuldenſi eccleſiæ contulerit l.3.c.421. f.850
carolus Magnus iam mortuus in Sanctorum catalogo inſcribitur l.3.c.199 fol. 623
Carolus Mag. Halberſtadienſis eccleſiæ fundator l.3.c.449. f.893
carolus Magnus eiusq; ſucceſſores Patauium reſtaurant l.2.c.33.f.251
carolus Magnus Hunos in Pannonia ad internecionem uſq; interficit l.3 c.3. f.356
carolus Magnus Venetis dat priuilegia l.2.c.18 fol. 221
carolus Magnus Longobardorum tyrãnidem cõpeſcit l.2.c.22.f.229
carolus Magnus Parienſe ſtudium fundat l.2.c.20 fol. 140
carolus Magnus Burgundiæ dux Renatum è ducatu Lotharingiæ expellit l.2.c.44.f.152. de Flãdrię comitatu l.2.c.45.f.152
carolus Magnus cõtra Mahumethos pugnat l.2 c.19. f.72
carolus Magnus Franciæ ducatum Vuirceburgenſi epiſcopo donatur l.3 c.382. f.791
carolus Magnus uincit Nortmannos l.2.c.26.f.87
carolus Magnus Ludericũ in Flandria pręficit, ut ſylueſtrẽ regionem à latrocinijs purget l.2.c.50.f.156
carolus Magnus Imp. Augiæ maiori Vlmenſem ciuitatem concedit l.3 c.341. f.731
carolus Magnus à Rheno in Danubium nauigare tentat l.3.c.380.f.788
carolus Magnus fundationem auxit eccleſiæ Canonicorum apud Tigurinos l.3.c.68. f.469
caroli Mag. poſteritate ſublata, Galli conantur imperiũ ad ſe trahere l.3.f.416
caroli Magni tẽpore & aliquandiu poſt quales ordinationes in Imperio factę fuerint l.3.f.411
caroli Magni exercitus in Saxonum gentem apoſtatam l.4.c.8.f.1016
caroli Magni authoritatem Vueſtphaliæ in Ymingrode tertia epiſcopalis ſedes erigit l.3.c.459.f.900
caroli Magni proſapia quã diu imperio præfuerit l.3 fol. 385
à Caroli Magni inſtitutione palatinatum nomen accepiſſe l.3.c.35.f.750
ſub Caroli Magni eiusq; liberorum regno quandiu manſerit Bauaria l.3 c.365. f.769
caroli Magni Auguſti effigies l.3.c.421.f.849
caroli Magni ſingularis erga ciuitatem Francofurdienſem affectio l.3.c.401 fol. 816
caroli Magni temporibus Nurnbergam in rerum natura fuiſſe l.3.c.38.f.787

in Caro-

In Caroli Mag. familia Sueuia aliquandiu fuit l.3 c.311. f.712
caroli Magni cōſtitutio de Imperiali corona l.3 c.198. f.623
caroli Magni nuptiæ ubi et quando celebratæ l.3 c.171. f.584
caroli Magni palatium in Germania l.3 c.178. f.604
caroli Magni beneficia Traiectenſis epiſcopus fit dominus Holandiæ l.3 c.208. f.628
caroli Magni fauore & conſenſu Hildegardis uxor fundat Campidonēſe monaſterium l.3 c.286. f.691
caroli Magni manibus Vuitikindus Saxoniæ dux ex ſacro leuatur fonte l.3 c.437. f.872
carolo Magno Fuldenſes libellum fidei afferunt l.3 c.421. f.849
carolo Magno Saxones aliquoties ſuperati manus dant l.3.c.433.f.869
per Carolū Magnū Vueſtphaliam fidem compulſi l.3.c.456. f.899
per Carolum Magnum primus cōſtituitur apud Hāburgum metropolita l.3 c.448. f.892
per Carolum Magnum Saxones tandem fidem ſuſcipere coacti l.3 c.433. f.869
carolum Magnum in Bardouico epiſcopatum fundaſſe l.3.c.442.f.882
carolum Magnum in Oſnaburgenſi loco primam ex ędificaſſe epiſcopalem ſedem l.3.c.457.f.900
carolum Magnum decem epiſcopatus in Magdeburgenſi prouincia inſtituiſſe l.3.c.444. f.888
per Carolum Magnum Hunni octo annis infeſtati l.4 c.8. f.1016
poſt Carolum Magnū Vngari Romanū imperium affligunt l.4.c.9.f.1016
poſt Carolum Magnum regnum Germaniæ à regno Galliæ ſeparatur l.3 fol. 387
ante Carolum Magnū qui reges Chriſtiani in Gallijs principatum obtinuerint, partim etiam in Germania l.3.c.17.f.380
poſt Carolū Magnum qui reges præfuerint regno Sueciæ l.4.c.29.f.990
contra Carolum Magnum Thaſsilo Boiorum dux Saliſburg. præſul ad ſummum Pontificem mittitur l.3.c.371. f.777
per Carolum Magnum Lauiſſa monaſterium conſtruitur l.3.c.354.f.755
per Carolum Magnū Laureacēſis epiſcopatus tranſfertur Saltzburgum l.3 c.365. f.767
per Carolum Magnum Auguſtana reſp. magnis prærogatiuis dotata l.3 c.347. f.741
per Carolum Magnū Francofurti generale cōcilium congregatur, in quo Feliciana condemnatur hæreſis l.3.c.401.f.816
per Carolum Magnum Lutericus conſtituitur Vuirceburgi præſul l.3 c.385. f.793
per Carolum Magnum Aquiſgranum deſtructū rurſus reparatur l.3 c.198. f.622
per Carolum Magnum in ſuperiore Saltza uico inſigne palatium cōſtructum l.3.c.391. f.806
per Carolum Magnum celebres apud Rom. Rheni Danubijq; limites reſtituti l.3.c.408.f.827
per Carolum Magnum Traiecti epiſcopatus erigitur l.3.c.216. f.632
à Carolo Magno uſque ad Carolum v. qui Imperio præfuerunt, Cæſarum Catalogus atq; ſucceſsio l.3 c.19. f.381
à Carolo Magno exercitus contra Anglos colligitur l.3.c.97. f.515
à Carolo Magno Franckenberg oppidum conditum l.3.c.419. f.845
à Carolo Magno Conſtantius Curienſium prgſul dotatur l.3.c.213.f.634
à Carolo Magno Pannonia prima orthodoxæ fidei rudimenta imbibit l.4 c.10. f.1017
à Carolo Magno uſque ad Henricum v. Imp. genealogia l.3.f.386.
ex Carolo Magno Henricus Saxo deſcendit l.3 c.437. f.873
à Carolo Magno Saxonia Chriſtianæ fidei ſubijcitur l.3. f.419
caroli Magni mors & ſepultura l.3.c.199.f.623
carolus ultimus Burgūdiæ dux l.2.c.42.f.147
carolus rex Franciæ Henrici quinti regis Anglorum ſocer l.2.c.10.f.49
carolus Francorū rex in Italiam uocatur ut regnum Neapolis ſibi debitum, ex Andegauenſiū ſucceſsione repetat l.2.c.79.f.319
carolus Franciæ rex totam ſibi Bauariam uſurpat l.3 c.36. f.769
carolus rex Frāciæ Annam Britanniæ ducis filiā Maximiliano deſpōſatam in uxorem rapit l.3.f.407
carolus Gallus Neapolitano potitur regno l.2 c.25. f.235
carolum Galliæ regem qua cauſa moti Occidalis eccleſiæ primores ſibi elegerint l.3.c.16.f.379
à Carolo rege Franciæ Vngarus

garus contra Turcas ſup- petias orat l.4.c.19.f.1029
carolus 7. rex Franciæ tutor Genuenſium l.2 c.27. f.248
carolus octauus Franciæ rex Maximiliano Auſtriȩ archiduci ſuam ſponſam præripit l.2.c.56.f.169
carolus Pipini filium Gallorum rex Deſiderium Longobardorum regem Italiam infeſtantem compeſcit l.2.c.63.f.302
carolus Pipini filius fœdus perpetuum cum Romanis pontificibus confirmat l.2.c.63.f.302
ad Carolum Pipini filium Francorum regem Imperium Conſtātinopol. trāſfertur l.2.c.63.f.302
carolū Pipini filium Vuormaciæ in regem coronatum eſſe, ibidemque celebraſſe comitia l.3.c.171. f.584 ad Carolum Pipini filium ex Saxonia obſides adducuntur ibid.
carolus Simplex rex Franciȩ Rolloni Neuſtriam cō cedit l.3.f.384
carolus Bohemiæ rex l.3 c.499. f.958
carolus rex Bohemiæ Lucam ciuitatem Hetruriæ ſibi ſubijcit l.2.c.49.f.273
carolus Bohemus Rom. Imp. tentat Tigurinos reuocare à liga, ſeu confœderatione l.3.c.68.f.470
carolus iunior cognomento craſſus Imp. l.3.f.384
carolus craſſus Imp. dat Nortmannis Neuſtriam l.2.c.50. f.157
carolus cognomēto Craſſus Zelotypia laborat l.3 c.137. f.561
poſt Carolum Craſſum Sueuiam non amplius reges ſed duces habuiſſe l.3 c.311. f.712
à Carolo Craſſo Rotharius Curienſis epiſcopus ditionem Flums obtinet l.3 c.213. f.634
à Carolo Craſſo Imp. Hartmannus abbas Sangallenſis dotatur l.3.c.232 fol. 653
carolus Martellus Caroli Magni auus uincit Saracenos l.2.c.57.f.170
carolus Martellus de Galliæ palatinatu adeoq; de ſumma imperij decertat l.3.c.347. f.741
carolo Martello uictori Saxones manus dant l.3 c.433. f.869
carolum Martellūm quidā Vngari contra Andream 3. conſpirantes eligunt in regem l.4.c.18.f.1025
per Carolum Martellū ducem Brabantiæ Phriſiorum dux ad fidem cōpellitur l.3.c.462.f.903
per Carolum Martellum Palatinum Eticonis familia ab Alſatiæ dominatu repellitur l.3.124.f.544
ad Carolum Martellum regiæ domus in Gallijs prȩfectum Papa legatum mittit ut Romæ laboranti & eccleſiæ opem ferat l.2 c.63. f.310
cum Carolo Martello S. Pirminus epiſcopus monaſterium conſtruit l.3 c.248. f.664
à Carolo Martello Amorbachenſe monaſterium conditum l.3.c.260.f.764
carolus Caluus Ludouici pij filium Imp. l.3.f.383
carolus Caluus Imp. Balduinum Ferreum generum ſuum primum facit Flandriæ comitem, quam & coronæ Franciæ ſubijcit l.2.c.50.f.157
carolus Caluus cum antea duces crearit nunc etiam reges creat l.3.f.386
aduerſus Carolū Caluum Lotharij & Ludouici expeditio l.3.f.383
contra Carolum Caluum Conradini expeditio l.3 fol. 396
ſub Carolo Caluo initium ſumit comitatus Holandiæ l.2.c.51.f.166
à Carolo Caluo Traiectenſis epiſcopatus ſpoliatur l.3.c.210. f.632
à Carolo Caluo Theodoricus conſtituitur Holandiæ præfectus l.3.c.208 fol. 628
carolus Imp. dapifer Hannonienſis in Luceburgenſi regione præfectus conſtituitur l.2.c.51.f.166
carolus Imperator Lupoldum Auſtriæ ducem, ut confœderatos bello fatiget, hortatur l.3.c.66 fol. 465
carolus Imp. prȩſidia ſua in Ilua inſula habet l.2.c.89 fol. 336
carolus Imp. Aquileienſes potentiores reddit l.2 c.20. f.225
carolus Cæſar regi Nortmannorum dat Gillam Lotharij filiam in uxorem l.2.c.50. f.157
caroli Imp. erga bonas artes atq; literas amor l.3 c.496. f.950
caroli Imp. increpationem Eberhardus comes Vuirtenbergenſis negligit l.3 c.328. f.726
carolo Imp. Vuindekindus Saxoniȩ dux permittit ad Vueſeram fluuium arcem firmare l.3.c.450.f.894
carolo Cæſari Traiectenſis epiſcopatus in proprietatem cedat ipſi et omnibus legitimus hæredibus eius l.3.c.210. f.632
carolo Imp. uenditur Brandenburgenſis marchionatus l.3.c.466.f.908
in Carolum Cæſarem Tunetamus rex reſtituitur l.6.c.11. f.1189
inter Carolū Imperatorē & Gunthe-

Guntherum diſcordia, & quibus conditionibus ea compoſita ſit l.3.f.404
inter Carolum Imp. in Occidente & Nicephorum Imp. in Oriente fœderis conditiones l.4.f.1103
per Carolum Imperatorem dux Brunſuicenſis ex carcere liberatur l.3 c.438. f.878
inter Carolum Cæſarem & Franciſcum Gallorum regem pugna l.2 c.28. f.249
per Carolum Imp. Moguntiæ pons conſtructus l.3 c.170. f.596
caroli tertij Rom. Imp. ſepulturæ locus & epitaphium l.3.c.248.f.664
carolus 4. Bohemus Imp. Mediolanũ Imperio ſubtrahit l.2.c.63.f.303
carolus 4. Imperator Alberto Vuirtzburgenſi præſidi patrocinatur l.3 c.385. f.798
carolus 4. Imp. collectis undiq́ Sanctorum reliquijs eas in Bohemiam transfert, auroq́ & argento includit l.3.c.119.f.536
carolus 4. Rom. Imp. Vuenzeslao filio ſucceſsionem in Imperio comparauerit l.3. f.415
caroli 4. Imperatoris aurea bulla l.3.f.412
caroli 4. Calidæ l.3 c.431. f.867
caroli quarti temporibus Nurnberga maiore ambitu & nouis mœnijs aucta l.3.c.380. f.787
caroli 4. Rom. regis beneuolentia erga Francofurtum l.3.c.401.f.816
per Carolum 4. Imp. eccleſia Pragẽſis à diocœſi Maguntina ſegregata l.3 c.493. f.941
per Carolum 4. Imp. & regem Bohemiæ renouata aula Ingelheimenſis, inſtituiturq́ collegium Canonicorum l.3.c.178.f.605
per Carolum 4. Iuliacum erigitur in ducatum l.3 c.205. f.626
per Carolum 4. comitatus Montenſis ſublimatur in marchionatum l.3 c.206. f.627
à Carolo 4. Imp. Augſpurgenſes ingenti pecuniarum ui mulctantur l.3 c.347. f.746
carolus quintus Imperator l.3. f.407
carolus 5. Imp. Rhodijs Melitam inſulam habitãdam tradit l.2.c.98.f.350
carolus 5. Imp. Liperim ciuitatem iterum communit, alijsq́ dat habitãdam l.2.c.95. f.346
carolus 5. Imp. Genuenſibus Corſicam inſulam reſtituit l.2.c.87.f.335
carolus 5. Cæſar mox in baptiſmo Luceburgenſi honoratur ducatu l.2 c.51. f.165
carolus 5. Imp. Gandauum urbem patriam tumultuantem compeſcit l.2 c.46. f.154
carolus 5. Imp. Florentinos oppugnat l.2.c.46.f.271
carolus quintus Imperator Conſtantiam debellat l.3 c.88. f.501
caroli quinti copiæ aduerſus proteſtantes l.3 c.306. f.706
caroli 5. Imp. curia cum anno 1547. in Egrana ciuitate collectis exercitus ſui copijs omne belli pondus in Saxoniam deportaret l.3.c.495.f.948
in Caroli 5. Imp. gratiam & tutelam quid Augſpurgenſes fecerint l.3 c.346. f.747
caroli 5. Imp. primus imperialis conuentus l.3 c.171. f.586
per Carolum 5. Imp. Otto Auguſtenſis præſul in integrum reſtituitur l.3 c.345. f.739
inter Carolum 5. Imp. & Lutheranos Auguſtanus epiſcop. mediator exiſtit l.3 c.345. f.739
per carolum 5. Imp. ob religionis concordiam Auguſtæ comitia celebrantur l.3.c.347. f.747
carolum 5. Imp. Argentorati magnificè exceptũ eſſe l.3.c.139. f.563 & 564
à Carolo 4. Imp. Caſtellum Santeremẽſe Neapoli mirificè communitum l.2 fol. 321
à Carolo 5. Imp. Auguſtana ciuitas reſtituta l.3 c.345. f.739
ab Carolo 5. Imp. Vuilhelmus dux prælio uictus l.3 c.205. f.627
carolus Siciliæ rex Corſicã inſulam inuadit occupaturus eam l.2.c.87.f.334
per Carolum regem Siciliæ Saraceni domantur l.5 c.44. f.1172
carolus Sueconis, rex Sueciæ l.4.c.29.f.992
carolum Canuti Suecia in regem eligit l.4.c.16.f.978
carolum Canuti Sueci regem eligunt l.4 c.29. f.992
carolus Henrici 7. ex filio nepos, Imp. l.3.f.402
carolus Neapoli rex, armata manu in Siciliam traiecturus ſubita ui morbi correptus interit l.2.c.75.f.316
carolus Andreę Vngari fil. l.2.c.75. f.317
carolus rex Hiſpaniæ & Imperator, Comes Flandriæ &c. l.2.c.50.f.64
carolum Victorem Philippus Landtgrauius capit l.3.c.419. f.848
carolo ultimo duce interfecto comitatus Burgũdiæ eiuſdemq́ ducatus diſiunguntur l.2.c.43.f.148

carolus

carolus Caroli regis Neapolitani filius captus l.2 c.75. f.316
carolus marchio Badenſis capitur l.3.c.357.f.762
carolus rex Hiſpaniæ & Imperator, 33. Comes Flandriæ l.2.c.50.f.164
carolus Neapolitanus coronatur rex Vngariæ l.4 c.18. f.1027
carolo Lotharingiæ duce mortuo, Carolus Burgundus eius terras inuadit l.3 c.107. f.523
carolus Lanoius dux ſummus exercitus Cæſareani l.2.c.26. f.241
carolus 15. Flādriæ comes l.2.c.50. f.160
carolus Andegauenſiū prouinciæq; Narbonenſis comes ad regnum Siciliȩ uocatur l.2.c.74. f.316
carolus princeps tentat inuadere Geneuam & Loſannam l.2.c.35.f.128
ā Carolo Geldriæ duce Traiectenſes epiſcop. afflicti l.3.c.216. f.632
carolus Ioannis Bohemiæ filius deiecto Ludouico Bauaro in regem Romanum eligitur l.3.f.402
carolus 22. Badenſis marchio l.3.c.278.f.684
carolo Vandalorum regi, impia mater cōſilium dat qua ratione ſuum nomen æternitati conſecrare debeat l.3.c.170.f.596
cum Carolo rege Bauarorum duces in ſimultatem incidunt l.3.c.365.f.769
carolus Andegauēſis Manfredum ſternit, totumq; eius regnum occupat l.3 fol. 395
carolus primus Angolemenſis cum uxore Bernice Caſtellum nouum Neapoli ædificant l.2.f.321
carolum Caroli Martelli filium Vngari regē eligunt l.5.c.18. f.1028
carolus Beſſart Treuerenſis ordinis fratrum Teutonicorum magiſter ſummus l.3.c.482. f.930
carolo Lotharij regis Francorum fratri Lotharingiæ ducatus traditur l.3.f.389
carolobertus Vngariæ rex l.4.c.18. f.1025
carolomannus Otlionē Bauariæ ducem prælio fudit l.3.c.365.f.768 & 869
per Carolomannum Saxones perdomiti l.3 c.433. f.869
ā Carolomanno Germaniȩ rege Augſpurgum iterum reducitur ad fidem l.3 c.341. f.741
caromora fluuius l.5 c.152. f.1257
carne qua ueſcantur Parthi l.5.c.86. f.1207
carnes humanæ ad cibatū elixatæ & aſſatæ l.5 c.159. f.1262
carnes immundorum animalium comedentes l.5 c.153. f.1258
carnes ferinæ l.5 c.84. f.1205
carnium humanarum eſus l.5.c.97. f.1215
carnibus immundis Seres populi abſtinent l.5 c.102. f.1218
carpatus mons l.1.c.11.f.8
carpatus inſula tetrapolis l.4.c.52. f.1089
carrubium l.5.c.29.f.1157
cartagenia ciuitas in Granata l.2.c.15.f.60
carthageniæ urbes l.2 c.15. f.63
carthago olim Africæ minoris caput l.6.c.7.f.1285
carthago in Africa poſt Tyrum extructa l.5 c.55. f.1182
carthago noua Hiſpaniæ ā Scipione capitur l.2 c.63. f.305
carthaginē ſuæ ditioni Romani adijciunt l.2 c.61. f.285
carthago noua l.2.c.15.f.60
carthaginenſes ā Scipione petunt pacem l.2 c.63. f.305
carthaginē Genſericus Vandalorū rex dolo pacis inuadit l.3.c.4.f.357
carthaginem ā rebellione Probus Imp. uindicauit l.2. f.296
carthaginem Vandali ſubigunt l.6.c.5.f.1285
carthaginem Romani reædificant l.6.c.9.f.1278
carthaginenſe excidium l.6 c.8. f.1286
carthaginenſi urbe Scipio Africanus potitus l.2 fol. 305
carthaginenſi eccleſiæ Numidiam, Africam minorem & Mauritaniam Chriſtiani ſubiecerunt l.6 c.14. f.1293
ex Carthaginēſis urbis ruinis Tunis ciuitas ampliata & decorata l.6 c.10. f.1288
carthaginenſes domini Hiſpaniæ l.2.c.19.f.73
carthaginenſes duce Hannibale Romanos bello petunt l.2.c.63.f.304
carthaginenſes Agrimentū Siciliæ urbem uertunt l.2 c.94. f.343
carthaginenſes Corſicā inſulam Liguribus eripiunt, ijsq; Siculorum tyranni ui hanc denuo extorquēt l.2.c.87. f.334
carthaginenſes ā Romanis atrocibus bellis terra mariq; attriti l.2.c.63.f.303
carthaginenſes in regis electione quid attenderint l.3.c.2. f.354
carthaginenſes muri quibus lapidibus conſtructi l.2.c.90. f.337
carus Imp. l.2.f.296
carybdis uorticoſum mare in Sicilia l.2.c.90.f.337
caryotæ l.5.c.34.f.1163
caſeus Parmenſis et Placentinus,

tinus item Laudenſis l.2 c.40.f.264. nobilis l.2 c.313.f.718. optimus l.5 c.72.f.1194. electiſsimus l.5.c.167. f.1269
caſia ubi creſcat l.5.c.140 fol. 1251
caſius mons uerſus Aegyptum l.5.c.70.f.1192
caſpium mare l.1.c.2.f.2 eius accolæ l.5.c.26 fol. 1155. ad mare exoneratur Oxus flu. l.5.c.91 fol. 1212
ex Caſpijs montibus natali ſolo Turci egrediuntur l.c.c.60. f.1111
caſsianus princeps Antiochiæ l.5.c.37.f.1166
caſsiteros l.5.c.95.f.1213
à Caſsio Romano ciue caſſouia Vngariæ ciuitas denominata l.4.c.14 fol. 1019
caſſouia Vngariæ ciuitas l.4.c.14. f.1019
caſſubiæ principum genealogia l.3.c.478.f.925
caſ. Boleslaus Poloniæ rex ad obediētiam cogitur l.4 c.7. f.1446
in Caſſouio Myſyę campo, conflictus l.4.c.67 fol. 1118
caſtaneæ magnæ l.2.c.29 f.116. optimis Vuiſſenburgum abundat l.3 c.150. f.576
caſtels arx Rhetiæ l.3 c.233. f.653
caſtella noua l.2.c.19.f.74
de Caſtel comites Vuirceburgenſis eccleſiæ ditionem inuadunt l.3.c.392 fol.807. monaſterium l.3 c.378. f.786. comitatum ſuæ eccleſiæ comparat Ioannes 3. Vuirtzburgenſis præſul l.3.c.385 fol. 799
caſtellaneorum regum origo l.2.c.20.f.75
ex Caſtellis ciuitates atque oppida creuerunt l.3 f.424. concertatio orta l.2 c.20. f.79
caſtellani rebelles l.2.c.19 f.75. in Occidente potentes l.5.c.173.f.1273
caſtellanis Palatini ſunt priores l.4.c.19.f.1057. occidentalis terra aſsignatur l.5.c.162. f.1264
caſtiliæ regnum l.2.c.20 f. 74. regni exordium l.2.c.20. f.74 proceres ſeculares cum attributis ibid.f.66. in Hiſpanijs ordines equeſtres l.2.c.15.f.65. eijciuntur Iudæi l.2.c.20.f.78
caſtitas miraculo comprobata l.3.c.403.f.819
caſtitatis tuendæ gratia honeſta matrona in fluuiū ſe conijcit l.4.c.6.f.1013
caſtor l.5.c.3.f.1139
caſtoreum unde ueniat l.5 c.21. f.1204 l.5.c. 140. f.1251
caſtra in urbis modum ordinata l.4.c.64 f.1115 in eis Turcorum ſilentium l.4.c.72. f.1127
caſtri ferrenſis comitatus l.34.c.1. f.1008
catabaptiſtarum ſeditio apud Monaſterienſes l.3 c.459. f.901
cataulinicus campus l.2 c.57. f.169
in Catalaunicis campis Romanorum & Hunorum pugna l.3.c.7.f.356
in Catalaunicis campis Attilæ cum Aetio conflictus l.3.c.344. f.735
catechus l.1.c.23.f.24
catharina Philippi regis Francorum filia Lupoldi ducis Auſtriæ coniunx l.2.c.50.f.164. regina Cypri l.5.c.30.f.1159. Ducis cliuenſis filia Arnulphi ducis Geldrorum coniunx l.2.c.50.f.164.d. ſepulchrum l.5.c.70 f.1192. à Bertholdi primi uxore Zæringenſibus ducibus nomen contigiſſe l.3.c.269. f.677
catharum inſignis ciuitas in Illyrico f.1068
cathay imperium l.5.c.151 f.1256. ad eum duo à Perſia itinera l.5.c.154 fol. 1258
in Cathari regno, Tartarorum Imperator regiam habuit l.5.c.108.f.1223
cathenis aureis Imperator uincitur l.4.c.64 fol. 1114
catina ſiue Catana Siciliæ urbs l.2.c.93.f.343
catinenſibus cur Romani tributum ad tempus decennij remiſerint l.2 c.95. f.344 & 345
cataloniæ urbeis l.2.c.15 fol. 62
catonis cenſoris decreta atque ſanctiones l.2.c.60 fol. 281
catopletæ animalia l.6 c.46. f.1320
catti ſylueſtres l.2.c.20 f. 82. marini l.5.c.75 f.1197. relicta Haſsia in Batauia inſula hodie Holandia appellata, ſedem figunt l.3.c.7.f.361. irruptione Auguſtam Vindelicorum propugnant l.3 c.344.f.734. Haſſones l.3 c.292. f.697
catuicum ciuitas unde exorta l.3.c.209.f.631
catuli & pueri æquo prætio habiti l.4.c.36.f.999
catzedoniorum lapidum apud Friburgum magnū commercium l.3.c.268 fol. 677
caub oppidum in Palatinatu Rheni l.3.c.355 fol. 756
caucaſi montes à Tauro emiſsi l.5.c.84.f.1205
in Caucaſi mōte piper gignitur l.5.c.138.f.1249
ad montem Iberi ſedem figunt l.5.c.25.f.1154
ex monte Oxus flu. oritur l.5.c.91. f.1211

cauchi populi l.3.c.462 fol. 903
cauda leonum index l.6 c.3. f.1284
in Cauda eſt Draconum uis l.5.c.117.f.1229
cauernæ quæ in terris ſunt uel fiunt l.1.c.5.f.4. incolæ l.6.c.43.f.1316
cayrus Indiæ, ciuitas l.5 c.131.f.1244. urbs Aegypti l.6.c.23.f.1301
cazimiro Vladislai Latekeck fil. Lithuanorũ principis filia deſponſatur l.4 c.15.f.1053. à primo epiſcopatus Schleſuuicenſis transfertur l.3.c.501
cazimirus Vladislai Lockteck fil. Poloniæ rex l.4 c.15. f.1053 f.961. rex Poloniæ à Magiſtro ordinis fratrũ Teutonicorum ſuperatur l.3 c.482.f.931. Polonus Ioannes Bohemorum rex ad obedientiam cogitur l.3.c.499.f.958. Poloniæ rex Ludouicum Vngariæ regni ſucceſſorem conſtituit l.4.c.18.f.1026. 2. Poloniæ rex l.4.c.7 f.1046. 2. Polonus rex Pyaſti ſtirpem terminat l.4.c.5.f.1043. 3. Poloniȩ rex eiuſque filij l.4.c.8 f.1045. 16. Polonorum rex l.4.c.17.f.1055. Pomeraniȩ princeps Danorum regi indignatur l.4.c.10 f.972. 4. princeps Pomeraniȩ l.3.c.478.f.924. dux magnus Lithuaniæ à Polonis rex poſtulatur l.4 c.17.f.1055. Boleslai ducis Poloniæ fil. l.4.c.11 fol. 1049
cazimirus marchionis Brãdenburg belli dux f.1126
cazimirus dux Oppolienſis Bohemorum ſe facit uaſallum l.4.c.14.f.1052
caſimira Poloniȩ oppidum l.4.c.3. f.1041
cecropia Athenienſis urbs dicta l.4.c.42.f.1080
cecropis leges in mulieres l.4.c.42. f.1080
à Cecrope rege Athenȩ Cecropia dictæ l.4.c.42 fol. 1080
ceculia Tranſyluaniȩ regio l.4.c.30. f.1072
cel in Harmenſpach oppidulum imperiale l.3 c.274. f.681
celeſtinus Papa l.2.c.8 fol. 44. l.2.c.15.f.209
celeſtinus 2. Papa. ibid. fol. 211
celeſtinus 3. Papa ibid.
celeſtinus 3. Papa Henricum Friderici Aenobarbi fil. Siciliæ regem declarat l.2.c.74. f.315
celeſtinus 4. Papa l.2 c.15. f.209
celeſtinus 5. Papa ibid.
cella epiſcopalis l.3.c.240 fol. 657
cella Cellenſis lacus l.3 c.10. f.366
cella Ratolfi oppidum l.3 c.249. f.665
cellenſes thermæ l.3.c.334 fol. 729
cellerfeldenſes in Saxonia fodinæ l.3.c.435.f.871
per Celtiberos Cimbri Hiſpania expelluntur l.2 c.66. f.306
celtica, regio l.2.c.14 fol. 83.& 84
celtica à Celta rege denominata l.2.c.14.f.84
celticæ Galliæ gentes atque urbes l.2.c.37.f.135
celticæ bonam partem Phatamundus 24. Francorum ſiue Sicambrorum rex occupat l.2.c.25.f.85
in Celtica condit Hercules ciuitatem Alexiam nomine l.2.c.14.f.83
celtæ qui dicti l.2.c.24 fol. 84
centgrauij l.3.f.409
cenſores apud Romanos l.2.c.60. f.282
centrones ubi habitarint l.3.c.54. f.449
ceos, Cæa, Cia inſula l.4 c.52. f.1089
cepas maximas Francia gignit l.3.c.382.f.790
cephaleniam inſulam Veneti occupant l.4.c.69 fol. 1121
prope Cephaleniam inſulam Chriſtiani uincunt Turcam l.5.c.30.f.1159
cepuſium l.1.c.14.f.10
in Cæra Moſcouitarũ meſſis conſiſtit l.4.c.24 fol. 1065
ceraſtes, ſeputes in Marmarica l.6.c.14.f.1293
à Ceraſtis Alexandri infeſtatur exercitus l.5 c.121. f.1234
cerberum uinctum, Hercules ad ſuperos traxit l.6 c.17. f.1296
cercopitheci ſiue ſimiæ l.5 c.128. f.1242 & l.5.c.75. f.1197
cercopitheci in Callecut l.5 c.139. f.1250
ceremoniæ ſacrorum ubi primum inſtitutæ l.6 c.40. f.1313
ceremoniæ Turcarum l.4 c.75. f.1129
ceres in Italia l.2.c.90 fol. 337
cererem quomodo Aegyptij uocent l.6.c.16 fol. 1296
certhira Achaiæ caput l.4 c.39. f.1077
certamen anceps l.5.c.12 fol. 1145
certamen in commeſſationibus & compotationibus l.3.c.490.f.937
certamine publico innocẽtia probari ſolita l.3 c.302. f.701
certamina in Græcia l.4 c.40. f.1078
cete grãdia prope Islandia l.4.c.39. f.1001
cete ex quibus ambrum colligitur l.5.c.148 fol. 1255

ceruiſiæ

ceruiſiæ immoderatus uſus l.3.c.434.f.870
ceruiſiam Franci contemnunt l.3.c.383.f.792
cerus amnis l.4.c.51 fol. 1087
ceruus Imperatorem interficit l.4.f.1105
ceruum quare Africa non nutriat l.6.c.1.f.1282
ceruum quomodo aquila in præcipitium agat l.2 c.58. f.279
cerui natantes l.5.c.28 fol. 1156
ceruam Hercules interficit l.6.c.17. f.1296
ceruicib.carentes homines l.5.c.126. f.1240
chalcedonem Lacedæmonij condunt l.4.c.55 f.1094. Perſę depopulantem l.4.f.1100
in Chalcedonenſi ciuitate ſynodus celebrata l.5.c.2 fol. 1138
chalcidis Nigroponti ciuitas l.4.c.51.f.1087
chalcidem urbem Mahumetes expugnat l.4.c.68 fol. 1120
chaldæa l.5.c.61.f.1185
de Chaldæorum aſtrologia l.5.c.68.f.1191
chaldæi aſtronomi l.5 c.62. f.1187
chamus primus Aegypti rex l.1.c.29.f.35
cham magnus Tartarorum Imperator ſuperiori Indię præſidet, quæ nunc Cathay dicitur l.5.c.151 f.1256.magni,prouincię quæ eius imperio ſubiectæ ſunt l.5c.152 f.1257.& deinceps regẽ ſuũ Tartari uelut Deum honorant l.5.c.104 f.1220.principis Tartarorum, poteſtate Albania degit l.5.c.26.f.1155
chameſes Oſiris & Iſidis genitor l.6.c.16.f.1296
chananæa l.5.c.33.f.1162
chanaan Noæ nepos, conditor urbis Sichem quæ poſtmodum dicta eſt Zydon l.5.c.56.f.1182
charites quas græci ſic uocant,Latini gratiæ l.3 c.433. f.868
charris ciuitas Meſopotamiæ l.5.c.60.f.1185
charus dux exercitus Alexandri Magni l.5 c.124 fol. 1236
cum Chatis Hermundorum prælium l.3.c.428 fol. 864
ex Chattis Haſſos progenitos eſſe l.3.c.417.f.844
chelma capta 186
chelmenſis tractus l.4.c.23 fol. 1062
chelmenſem oram Prutení inuadunt l.4.c.11 fol. 1049
chælmenſem terram cruciferi obtinent l.4.c.11 fol. 1050
chencres Aegypti rex in mari rubro ſubmerſus l.6 c.19. f.1298
cherſonam Iuſtinianus relegat Imperator l.4 fol. 1102
in cherroneſo oppido infeſtis Turcarum armis petita l.4.c.63.f.1113
cheruſcorum habitatio l.3 c.292. f.697
childericus Galliæ rex l.2 c.41.f.141.& 142.3.Gallorum rex regio honore priuatur l.3.f.380. regis Franciæ auxilium Thaſsilo dux Bauariæ implorat l.3.c.365.f.768. primus Vuirceburgenſis epiſcopus l.3.c.385.f.793.quando paſſus l.3.c.382.791 eius ſepulchrum & monaſterium l.3.c.385.f.794
chimera,mons l.5.c.8 fol. 1143
chimeræ ignibus Lycia infeſtata regio l.5.c.8 fol. 1143
chinchital terra l.5.c.154 fol. 1259
chiromantię Zuingnerintendunt l.3.c.5.f.358
chius inſula l.5.c.29.f.1150 inſulam Veneti recipiunt l.2.c.18.f.222.inſula mõs l.4.c.50. f.1087
ex Chiualoë & camphora portantur in Calicut l.5 c.140. f.1251
d. Cholomannus ſuſpenſus l.3.c.408.f.828
chondomarius Alemannorum rex capitur l.3.c.139 fol. 562
chora in Phrygia quæ hodie ſic dicitur l.5.c.6 fol. 1142
chriſtianus Friderici Danię rex l.4.c.19.f.980
chriſtianus comes ab Aldẽborg fit rex in Dania Nortuegia l.4.c.16.f.977
chriſtiani hominis contra chriſtianos impia molitio l.3.c.24.f.233. Vlixbonam expugnant l.2.c.19 f.12. contra ius gentium miſere trucidantur l.4 c.28.f.1036. Damiatam urbem Africæ occupant l.6 c 28.f.1304. à Turca cæſi l.4.c.19.f.1030.Mahometiſmum amplectentes l.4.c.78.f.1131.occupant terrã ſanctam & rurſum amiſſam recuperant magna ui & potentia l.5 c.37.f.1165.cum Turca fœdus faciunt l.4.c.67 fol. 1118
chriſtiani effigies l.3.c.82 f.1136. Ptolemaidem obſident l.5.c.48.f.1179.à Turcis in bello capti quomodo tractentur l.4.c.81 f.1124.circumciſi in Turcia l.4.c.81.f.1135.contemptis terrenis cœleſtia quærere debent l.1.c.31 f.37.cum Vngaris infidelibus pugnant & uincunt l.3.c.346.f.740. prælio deuictis Turcis Rhodum inſulam obtinent l.5.c.17 f.1149. ubi primum ſic

 ſint

ſint appellati l.5.c.59 f.1184. cates appellantur & idolatræ l.5.c.104 f.1220. Domino holocauſtem ſe offerunt l.4 c.41.f.1079. per Mahumetem ſuis ſedibus pulſi fol. 1198
Chriſtianorũ diſcordes eſt Turcorum incrementum l.4c.61. f.1112 ſanguinem Iulianus libauit dijs ſuis l.5.c.14 f.1146. in terram ſanctam expeditio l.5.c.43 f.1171. caſtrum à Norandino Damaſcenorum rege obſeſſum l.5.c.40 f.1168. factiones l.5 c.48.f.1179. clades in Croacia l.4.c.69.f.1121 prouinciæ à Turca ſubactæ quibus oneribus grauentur l.4.c.82.f.1135 à Turca ſubactorum ſtatus l.4.c.82.f.1136. uiginti millia trucidata l.4.c.65 f.1116. ſtrages l.4.c.57 f.1097. infelicitas l.3 c.365.f.767. opera in bello utitur Turca l.4.c.71 f.1126. ciuitates paſsim expugnatæ l.5.c.48 fol. 1178
in Chriſtianos reges Perſarum tyrannis l.4 fol. 1101
contra Chriſtianos Saladini uictoria l.5.c.42 fol. 1169
inter Chriſtianos Mahumetes uerſatus l.5.c.76 f.1198. & Saracenos treugæ factæ l.5.c.44 f.1172. Mahumetes ſtulticiæ arguit l.5.c.76 fol. 1199
chriſtianos Bulgari uexant l.4.c.28.f.1070. Vuandali affligunt l.3.c.469 fol. 911
chriſtianis multa & grauiſſima damna Barbaroſſa Argieriæ rex intulit l.6 c.11.f.1287. Aegyptus fit tributaria l.5.c.40 f.1768. in terra ſancta inſtituitur regnum l.5 c.38. f.1167
à Chriſtianis Iloradinus Damaſcenorum rex debellatus l.5.c.40.f.1168
chriſtianis Turcæ uictoriam relinquunt l.4.c.68 fol. 1120
de Chriſtianis, qui in Aſturiam obſæuam Saracenorum perſecutionem ſeſe receperunt l.2.c.19 fol. 74
chriſtiana religio apud Bohemos in ſectas ſcinditur l.3.c.497. f.950
chriſtianæ fidei documenta quando & à quibus Vngaria acceperit l.4.c.10 f.1017. fidei irriſio l.4 c.68.f.1119. ſubuerſionem qui populi conſpirauerint l.3.c.470.f.916
chriſtianam fidẽ Dani amplectuntur l.4.c.8.f.969 inter incredulos mulier plantat l.4.c.28.f.1070
à Chriſtiana fide Vngari deficiunt l.4.c.18 fol. 1023
chriſtus ubi non eſt, ad diuerſa fluctuat inconſtans mens l.4.c.76.f.1130 & 1131. ad pedes Mahumetis, blaſphemia l.5 c.70.f.1193. quo anno olympiadis ſit natus l.4 c.40.f.1078. eius ſepulchro Saraceni parcunt l.5 c.36. f.1166
chriſti conſtans profeſsio l.5.c.30.f.1158. religionem Michaël Imperator ſtudet ſubuertere l.4 f.1104. transfiguratio ubi facta l.5.c.52.f.1181. ingreſſus in Hieruſalem l.5 c.45.f.1174. uerba ad latronem, Hodie mecum eris in Paradyſo l.4.c.30 f.36. cognitione quando tûm Galli tûm Germani inbuti ſint l.3.f.419
chriſtum Iulianus Galilæum uocat l.5.c.14.f.1146 literæ datæ l.5.c.60 f.1185. Turca inuocat l.4 c.67.f.1118. crucifixum Turcæ blaſphemant l.4 c.57. f.1096
in Chriſto unam eſſe uoluntatem Heraclius credidit Imperator l.4.f.1101
in Chriſto qui non unam tantum confitentur uoluntatem morti traduntur l.4. f.1101
de Chriſto doctrina Mahometis l.5.c.76.f.1199 Arij hæreſis l.5.c.2 f.1138. Sibyllina oracula l.2.c.14. f.208
chriſtophorus Badenſis marchio l.3.c.270.f.679 & l.3.c.278.f.684. & marchio Badenſis Maximiliano Cęſare gubernator Luceburgi conſtituitur l.2 c.51. f.165. & 166
marchio Badenſis precib. ad Maximilianũ Cæſarem Philippo Palatino pacem cõparat l.3.c.357.f.763 rex Daniæ l.4.c.11.f.973 & l.4.c.15.f.977. Palatinus Bauariæ dux trium regnorum rex l.4.c.29 f.992. comes ab Altenborg conatur Danorum regem captiuum liberare l.3.c.443.f.887. Papa l.2 c.15.f.210. à Stadio apud Auguſtanos pontificatum init l.3.c.345.f.739 Columbus Genuenſis, nouarum inſularũ inuentor l.5.c.155.f.1260 columbus inuentis nouis inſulis redit in Hiſpaniam ac claſſe parata reuertitur ad Canibalos l.5.c.159 fol. 1262
chriſtina Henrici 4. Imperatoris filia fit Vladiſlai Boleſlai regis fil. uxor l.4 c.9. f.1047
in Chriſtinum Plocenſem comitem Conradi ducis Maſauiæ

Maſauiæ tyrannis l.4 c.11. f.1050
chriſtiernus Ioannis Daniæ rex l.4.c.19. f.980
chriſtierni regis Danorum res geſtæ l.4.c.18.f.919
Danorum regis irritus conatus l.3.c.443.f.886
Danorum regis titulus l.4.c.19.f.980. genealogia ibid.f.98. regi Sueci rebellantes l.4.c.29 f.992. ob Danorum regis captum pugna l.3.l.443 f.887.2. regis res geſtæ l.4.c.30. f.993.2. Daniæ regis mater l.4.c.2.f.965 2. regis triſtia fata l.4.c.31 fol. 995
chronicon Saxonum quando ſcriptum l.3.c.425 fol. 857
chronographiæ cum Geographia collatio l.1.c.21 fol. 18
chronus flu. l.4.c.3.f.1042
chryſomela l.5.c.58 fol. 1184
chryſopraſus in Aethyopia inuenitur l.6.c.40 f.1314. India abundat l.5 c.112. f.1225
chryſtalli duplices in Valeſia deq; uirtutibus earum uide l.3.c.47.f.442
chunegundis Henrici cognomento claudi Imperatoris coniunx l.3.f.390
cum chunimundo Sueuorum rege Gotti prælium ineunt l.3.c.408.f.827
contra Chunos Ladislai bella uictorioſa l.4.c.18 fol. 1024
chunradus metropolita Moguntinus dedicationi Auguſtenſis cœnobij adeſt l.3.c.345.f.638
chunrado comiti à Bæl & Lutzenſtein reſignatur Auguſtenſis epiſcopatus l.3.c.345. f.437
chymiſtæ l.3.c.411.f.833
ciaxares primus Mederorum rex l.5.c.84.f.1205
in Cibatu quid Scythis frequens l.5.c.96.f.1213 humanam carnem gratiſſimam habentes l.5 c.157. f.1261
cibus Germanorum l.2 c.12.f.374. Turcarum l.4.c.79. f.1133. habitatorum Africæ l.6.c.1 fol. 1281
cibus Aegyptiorum l.6 c.38.f.1311. ex radicibus l.6.c.41.f.1314. Saxonum l.3.c.434.f.870
in Cibum parci l.5.c.86 fol. 1208
de Cibis Turcarum l.4 c.77. f.1131
ſine cibo quatuor menſibus Crocodilus eſſe poteſt l.6.c.28.f.1305
cibinum metropolis Tranſyluaniæ l.4.c.30.f.1072
ciconiæ l.5.c.126.f.1241 Aquileienſis urbis interitum præſagiunt l.2.c.68 fol. 308
per Cilacum comitem Ylergoienſem cœnobium fundatum l.3.c.287.f.692
ciliæ comitis uaria fortuna l.4.c.23.f.1032. comitis ciliam Sigiſmundus Vngarorum rex in uxorem ducit l.4.c.8.f.1029. comes obtruncatur ibid. f.1033. comiti curia interdicitur l.4.c.22.f.1032
cilicum latrocinia bonum Cretenſium euertunt ſtatum l.4.c.50.f.1087
Cilicia regio l.5.c.2.f.1144 in eam barbara gens irrumpit l.4.f.1107. quantum à Cypro inſula diſtet l.5.c.28.f.1155. Dioſcorides natus l.5.c.21 fol. 1151
cimbri unde originem ſumpſerint l.2.c.66.f.306 à Romanis deleti l.3.c.1 f.962.& 963. quomodo ante natum Chriſtum in Heluetiam uenerint l.3 c.30. f.426
cimbrorum irritus conatus l.3.c.443. f.883
à Cimbris antiquorum baronum à Zimbern originem duxerunt l.3.c.326 fol. 721
cimbrica Cheroneſus l.4 c.1. f.962
cimbræ mulieres l.2.c.66 fol. 307
cimbricum bellum l.2.c.66 fol. 306
à Cimerijs populis Cimmerius Boſporus, mare ſic dictum l.4.c.54.f.1090
cingkis primus Tartarorũ Imperator l.5.c.109 fol. 1223
ciniana regio l.5.c.165 fol. 1269
cinnamomum l.5.c.72 f.1194. unde afferatur in Calecut l.5.c.140.f.1251 arbor l.5.c.164.f.1264 eo Sabæi abundant l.5 c.71. f.1193
circuli meridiani l.1.c.18 f.13. quid in regionibus tabulis ſignificent l.1 c.17. f.13
cirillus doctor Morauiæ Chriſtum prædicat l.3 c.500. f.961
cirta Mauritaniæ ciuitas l.6 c.5. f.1285
de Circumciſione Turcarum l.4.c.78.f.1131
circumciſionis apud Turcos ratio l.5.c.76.f.1199
circumcidere uirilia Aegyptiorum fuit l.6.c.38 fol. 1311
circumciduntur mulieres l.6.c.57. f.1329
ciſam numen Auguſtani uenerati ſunt l.3.c.344 fol. 734
citharis à Medis inuenta l.5 c.84. f.1205
citrea poma l.6.c.33 fol. 1307
ciuitas in circuitũ 25. milliaria continens germanica l.5.c.153. f.1258
magna ſolitudo l.5 c.67

c.67. f.1190
ciuitatem niſi Deus cuſto-
diat fruſtra uigilat qui cu-
ſtodit l.3.c.306.f.707. in
comparabili magnitudi-
ne Ninus condere ſtatuit
l.5.c.61. f.1186
ciuitate quem Solon dona
ri uoluerit l.4.c.42
f.1281. in imperiali Ger-
maniæ omni duplices ci-
ues l.3.f.422
ciuitates uni parallelo ſu-
biectæ l.1.c.19.f.15. Im-
periales quomodo priui-
legijs ſint dotatę l.3.f.411
quomodo ſuccedentibus
ſeculis in Germania con-
ſtrui conſueuerint l.3
f.423. imperiales quare
ſic dicantur l.3.c.310
f.712. ab Imperio aliena-
tæ l.3.c.186.f.610. liberæ
l.3.f.413. quas pryſci Ger
mani incolebant quales
l.3.c.362. latitudine com
municantes l.1.c.19.f.15
unam longitudinem ha-
bẽtes l.1.c.21.f.19. unam
latitudinem ibid. in Me-
dia l.5.c.84.f.1205
ciuitatum interitus unde l.1
c.31.f.37. Germaniæ ue-
terum atque recentiorum
deſinentia eiuſqꝫ ratio l.3
f.424. Imperialium nomi
mina ab antiquo l.3
f.414. quarundam ne rui-
næ quidem amplius ap-
pareant l.1.c.31.f.37. alte
ratio & mutatio l.1.c.31
f.36. copia in India l.5
c.112. f.1225
inter Ciuitates imperiales
apud Vuilam & comites
de Vuirtenberg cõflictus
l.3.c.328.f.726. ferè nul-
las Germanos habitaſſe
l.3. f.567
ciuitatibus carẽtes l.6
c.44.f.1317. longitudine
differentibus l.1.c.18
fol. 13
ciuis malus quis Solonis iu
dicio l.4.c.42.f.108

ciuitatenſium bellum cum
Eberhardo comite Vuir-
tenbergico l.3.c.328
fol. 727
clades memorabilis l.5
c.98. f.1215
clauus fluuius l.2.c.29
fol. 104
clara comitiſſa à Neifen l.3
c.284. f.688
clarona ſiue Glaris uallis
ſiue regio Heluetiæ l.3
c.87. f.486
ad Claſſem inſtruendam Il-
lyrij omnium opportuniſ-
ſimi l.4.c.26.f.1068
claudius Flauius Impera-
tor l.2.f.295. 2. Imperator
Gothos et Getas delet l.3
c.2.f.353. Druſus Augu-
ſti Cęſaris priuignus Rhe
tos domat l.3.c.344
f.734. Marcellus Procon-
ſul primus Hannibalis ex
ercitum prælio fundit l.2
c.63.f.304. Tiberius Ne-
ro Cæſar Imperator l.2
f.286. Tiberius frater Ger
manici & patruus Caligu
læ l.2.f.287. Tiberius Ne
ro Nordlingam nomen
indit l.3.c.306.f.706
Cæſar Gothorum ſæuiti-
am compeſcit l.3.c.2
f.353. Imperator Iol ciui-
tatem Mauritaniæ, inſtau
rat l.6.c.5.f.1285
clauſenburgi in Tranſylua-
nia l.4.c.33.f.1073
claua lignea Herculis l.6
c.17.f.1296. claua ferrea
ſecundi Herculis ibid.
clemens Pontifex l.1.c.14
f.9 & l.2.c.15.f.209.2
Papa l.2.c.15.f.209
Rom. Pontifex in Tem-
plariorum ſupplicium cõ
ſentit l.2.c.57.f.171. Pa-
pa conſtituitur prædeceſ-
ſore fugato l.3.f.391.
392. Pont. Rhodijs Viter
bium incolendum dat l.2
c.98.f.350. Pontifex 125
aureorum millia Cæſarea
nis numerat l.2.c.26

f.241. Papa conatur fami
liam Mediceam ab urbe
Florentia exulantem, re-
ducere l.2.c.46.f.271
Pontifex dedit ſe Cæſa-
reanis l.2.c.74.f.312. Pa-
pa Auenionam emit l.2
c.75. f.317
per Clementem caſſatur Al
berti Vuirtzburgenſis ele
ctio l.3.c.385
f.798. Clemens Pontifex
Carolo V. coronam impo
nit l.3.f.408. 2. Ponti-
fex Bambergenſem epi-
ſcopatu eximit l.3.c.403
f.818.l.2.c.171.f.598.&
599.3. Papa ibid. f.211.3
Papa Siciliæ atqꝫ Neapo-
lis regna in eccleſię ius aſ-
ſerere tentat l.2.c.74
f.315.4. Papa ibid. f.21 1
5. Papa ibid. 6. Papa ibid.
6. Papa Iubileum annum
inſtituit l.3.f.402.7. Pa-
pa ibid. f.211. Alexandri-
nus epiſcopus l.6.c.31
f.1307. Metis prædicat
Chriſtum l.3.c.365
fol. 767
clementia inuictos l.5
c.12. f.1145
clementia leonis in ſuppli-
ces l.6.c.3.f.128 Titi filij
Veſpaſiani l.2.f.289
cleopatra Aegypti regina
l.6.c.19.f.1299 emit mar
garitam l.5.c.73.f.1195
fil. Epyri regi nuptias ha-
bet l.4.c.45.f.1083
regina Aegypti ab Augu
ſto Cæſare nauali prælio
uincitur l.4.c.49.f.1086
clerici Chriſtianorum inter
Turcas l.4.c.82.f.1135
clericorum in Germania
tùm eccleſiaſticorum tùm
ſecularium mores atqꝫ ri-
tus l.3.f.421
clericos poſſe uxores duce
re l.6.c.56.f.1329
cletus Pont. Rom. l.2.c.15
fol. 209
cleua caſtellum l.3.c.207
fol. 627
clima

clima l.1.c.29.f.30. quid differat à parallelo ibid.
climata l.1.c.20.f.17
cliſſa arx Illyridos l.4 c.26. f.1068
de Cliuenſi ducatu l.3 c.207. f.627
ad Cliuenſium ducem Suſatenſes Vueſtphaliæ populi deficiunt l.3.c.458 fol. 900
clodomirus Clodouei fil. Franciæ rex quomodo Prouincia & Burgundia ſit potitus l.3.c.31. fol. 429
clodoueus Francorum rex chriſtianus l.2.c.25.f.85
Francorum rex epiſcopatum Argentinenſem fundat l.3.c.139.f.562
clodouei Francorum regis uictoria de Sueuis l.3 c.311. f.711
contra Clodoueum Francorum regem Alemannorum rex expeditionem mouet l.3.c.56.f.451
à Clodoueo Francorum rege Gothi è Gallia expelluntur l.3.c.2.f.352
clodouei Galliarum regis reliquiæ Conſtantiam translatæ l.3.c.83.f.495
ex Clodouei regis Galliarum inſtitutione & munificentia Vuormacienſem erectum eſſe archiepiſcopatum, nũc epiſcopatum l.3.c.175. f.587
inter Clodoueum Gallorum & Alemannorum reges ingens bellum l.3 c.17. f.380
per Clodoueum Galliarum regem Argentinæ templum conditum l.3 c.140. f.564
clodius Pharamundi filius Francorum ſiue Sicambrorum rex l.2.c.25 fol. 85
cloſter Neuuenburg oppidum & caſtrum l.3.c.406 fol. 821
de Clotario qui & Lotharius, hiſtoria l.2.c.45.f.152
à Clothario rege epiſcopatus ex ueteri Vindoniſſa Conſtantiam transfertur l.3.c.83. f.495
clotildis Gundebaldi Burgundi regis filia & Clodouei Gallorum regis ſancta coniunx l.3.c.17 fol. 380
in Cluniaco Caſimirus rex profitetur l.4.c.7.f.1046
co, Cous, Coum, inſula l.5 c.21. f.1150
coaſpin amnem Alexand. Magnus traijcit l.5.c.122 fol. 1235
cocceius Nerua Imperator fol. 290
pro Cocleari folio arboris utentes l.5.c.137.f.1248
codamus rex Angliæ l.2 c.10. f.48
in Codamo inſulæ l.4.c.2 fol. 963
à Codri regis Athenienſium filio epheſus urbs cõdita l.5.c.5.f.1141
cœleſtis circulus atque gradus l.1.c.16.f.12
cœleſyria metropolis Syrię l.5.c.58. f.1183
cœleſyriam Saladinus inuadit l.5.c.41.f.1169
cœlius mons unde denominatus l.2.c.9.f.199
cœlum mutationem in terris gignit l.3.c.13 fol. 376
cœlum, Hercules hũmeris ſuis tulit l.6.c.17.f.1296
cœli mira clementia incredibilisq́ temperies l.5 c.139. f.1250
cœli rationem Ptolemæus primus apud Græcos explicuit l.6.c.34.f.1308
cœli continuus motus l.1 c.24. f.27
cœli per gradus diuiſio l.1 c.18. f.13
cœli quid & quę eorum forma l.1.c.16
cœmiteriorum inanis uſus l.3.c.497. f.951
cœna Domini eadem die qua baptiſmus accipitur l.6.c.53. f.1329
cœnam Domini in Bohemia etiam infantibus exhibita l.3.c.497.f.951
cœnobiorum fundationes apud Lindoienſes l.3 c.246. f.663
cœnomanni l.2.f.104
cœnomanni nomen l.3 c.6. f.359
cœnomannorum uetuſta urbs l.2.c.29.f.104
cœnoſus fundus l.6.c.12 fol. 1290
cœtus mortalium fugientes homines l.5.c.102 fol. 1218
coëuntes in cõmune cum mulieribus l.5.c.103 fol. 1218
coëuntes in propatulo l.6 c.44. f.1317
coëunt Arabes cum matribus & ſororibus l.5.c.71 fol. 1193
coitus cum matre l.5.c.65 fol. 1189
colchis regio l.5.c.24 fol. 1154
ex colchide iter in Iberiam l.5.c.25. f.1154
coletia ciuitas ubi l.4.c.1 fol. 1008
collatinus Lucretiæ maritus l.2.c.61.f.283.& 284
collis hortulorum mons Romæ l.2.c.9.f.199
collina porta Romana l.2 c.10. f.200
colmaria ciuitas imperialis l.3.c.135. f.556
colmaria Argentinenſi epiſcopo ſe dedit l.3.c.58 f.453. depicta l.3 c.132.f.554.& 555. prope eam Alemanni cæſi l.3.c.56.f.450. ab Adolpho Rom. rege expugnata l.3.f.398
colmarienſis terra Teutonicis fratribus traditur l.3 c.483. f.932

colmēſem terram infideles uaſtant l.3.c.482.f.928
colmogore regio l.4.c.24 fol. 1066
colo apud Sueuos nedum mulieres, ſed etiam adoleſcentes & uiri admouentur l.3.c.310.f.711
colomannus Vngariæ rex l.4.c.18. f.1024
contra Colomanum Croatiæ rex à Venetis belligeratur l.2.c.18.f.222
colonia Agrippina l.3 c.193. f.615
colonia Agrippina à Tuiſcone Teutſch denominata l.3.c.6. f.358
colonia Agrippina efformata l.3.c.193.f.618 & fol. 619
colonia Agrippina à Sicābris capitur atq; deuaſtatur l.3.c.204.f.626
colonia quæ hodie Lubecum dicitur ciuitas l.3 c.443. f.883
colonienſis archiepiſcopatus erigitur l.3.f.419
colonienſis archiepiſcopus l.2.c.9. f.47
colonienſis archiepiſcopatus cum ſuis ſuffraganeis l.3. f.420
colonienſis archiepiſcopus in comitijs Moguntiæ celebratis l.3.c.172 fol. 601
colonienſis archiepiſcopus incarceratur l.3 c.196. f.620.& 621
colonienſis archiepiſcopus Rupertum Imperatorē regio diademate inſignit l.3 fol.405. ſub ſe habet Vueſtphalos l.3.c.456.f.899
colonienſem epiſcopatum olim Traiecti fuiſſe l.3 c.210. f.632
à Colonienſibus epiſcopis Suſatenſes deficiunt l.3 c.458. f.900
in Colonienſe ciuitate undecimum torneamentum celebratum l.3.c.454 fol. 897
colonienſes olim Vbij dicti l.3.c.7.f.361
colonienſes Philippus Imperator ad deditionem cogit l.3.f.394
coloni apud Romanos l.2 c.61. f.284
coloſſus lapideus qui Maguntiaci uiſitur l.3.c.170 fol. 596
coloſſus Conſtantinopoli corruit l.4.f.1108
coloſſus Rhodienſis inter ſeptem mūdi miracula maximum l.5.c.17.f.1149
coloſſus in Rhodo inſula à Saracenis deſtruitur l.4 fol. 1101
colonienſis epiſc. in pugna occumbit l.4.c.11.f.1018
columba Mahumetis l.5 c.76. f.1199
columbanus Scoticus monachus chriſtum prędicat l.3.c.344. f.735
columnæ apud Conſtantinopolim l.4.f.1092
columnæ tres quas Veneti à Guilhelmo Siculorū rege accepere l.2.c.18 fol. 222
columnę duę quas Alexander Magnus in Sarmatia erexit l.5.c.22.f.1153
columnæ lapideæ fuſæ l.3 c.178. f.605
columnæ erigendi mos l.2 c.16. f.68
de Columnis Herculis l.2 c.16. f.68
de columnēſi quodam nobile l.3.c.402.f.817
comagena regio l.5.c.13 fol. 1146
columbi nauigatio ad nouas inſulas l.5.c.165 fol. 1268
à Comaris Saca regio inhabitatur l.5.c.92.f.1212
ad Comedendum, conuiuis, pater filium apponit l.5.c.4. f.1141
comedendi ritus apud Turcas l.4.c.77.f.1131
comertia non exercentes, populi l.5.c.158.f.1261
comes de Vualdeck parricida l.3.f.405
comitis nomen l.3.f.419
comitis Itali quem Maria Ottonis 3. uxor deperibat, hiſtoria l.3.f.390
comites Hiſpani l.2.c.18 fol. 179
comites Baronibus poſtponendi l.4.f.410
comitas in Hoſpites l.4.c.3 fol. 1041
comitate animorum beneuolentia conſeruatur l.4 c.62. f.1113
comitia tàm frequentia cur Ingelheimij celebrata ſint l.3.c.178. f.606
in Comitialem morbum Mahumetes incidit l.5 c.76. f.1199
aduerſus comitialem morbum medicina l.3.c.484 & c.485.f.eodem & 935
commertium pium l.4 c.18. f.1024
commercia apud Lappones l.4.c.37.f.1000
commercia fiunt noctu l.5 c.75. f.1196
commercia per commutationem l.5.c.165.f.1268
commercia abſque uiſu & colloquio l.6.f.1324
commeſſatio Septentrionalium populorum l.4 c.22. f.1061
commodus Marci Imp. fil. Imp. flagitioſiſsimus l.2 fol. 291
communio rerum apud Iſlandiæ populum l.4.c.36 fol. 999
commutatio uxorum l.5 c.137. f.1240
compaſſum inſtrumentum magnetinum l.1.f.19
compaſsi directionem metallarij ſequuntur l.3 c.121. f.540
compotationes Germanorum l.3.c.12.f.374
compoſtellæ in Hiſpanijs archye-

archyepiſcopus l.2.c.15 fol. 65
compoſtellæ templum l.2 c.20. f.75
ad Compoſtellam Gallicię quomodo quis Baſileæ uel Moguntia nauigio peruenire poſsit l.2.c.4 fol. 41
compoſtellanum euertitur templum l.2.c.20.f.75
conato Hontleo princeps ab Anglis capitur l.2 c.13. f.58
concha l.5.c.57.f.1183
conchæ uniorum l.5.c.81 fol. 1203
concilium Milenitanum l.2 c.98. f.350
concilium Chalcedonenſe l.4.c.58.f.1099
concilium 5. Aquileienſe l.2.c.71. f.309
concilium Conſtantiæ Sigiſmundi temporibus coactum l.3.f.405
concilium anno 1215. Romæ celebratum f.1171
concilium 2. Baſileæ celebratum l.3.c.102.f.517
concilium BaſilienſeAnno Chriſti 1431.celebratum l.3. f.405
de Concilio generale Conſtantienſi l.3.c.88.f.499
concilia Niceæ celebrata l.5.c.2.f.1137. & 1138
concilia tria Arelati celebrata l.2.c.31. f.121
conciones ſacrę apud Turcos l.4.c.75.f.1130
concubitus promiſcuus l.3 c.497. f.951
concubinæ Alexandri Magni l.5.c.85.f.1206
concubinæ apud Turcas l.5.c.76. f.1199
cōcubinos matronæ apud Lithuanos habent l.4 c.20. f.1058
concoquit omnia Struthio l.6.c.45. f.1318
concordiam Sathan turbat l.4.c.9. f.1047
conductus uictoribus neceſſarius l.5.c.104 fol. 1220
confeſsio Chriſti l.5.c.30 fol. 1158
confeſsio auricolaris l.6 c.57. f.1330
confeſsio Auricularis nugax & ſuperuacanea l.3 c.497. f.951
confidētia ſeu præſumptio l.4.c.68. f.1120
confidentia nimia obeſt, exemplum in Sigiſmundo rege l.4.c.19.f.1029
confirmatio papiſtica l.6 c.57. f.1330
confirmationem non eſſe ſacramentum l.3.c.497 fol. 951
conflictus trium dierum & noctium continuus l.4 c.67. f.1118
confluentia ciuitas l.3 c.189. f.614
confluentiæ ciuitatis ſitus l.3.c.188. f.612.& 613
de Confluentia ciuitate Simon Richuinus medicus l.3.c.190. f.614
circa Congreſſum cum muliere Babyloniorum ritus l.5.c.68. f.1191
circa congreſſus Perſarum ritus l.5.c.80.f.1203
conigangui ciuitas prouinciæ Mangi l.5.c.153 fol. 1258
coniugium uirginale l.3 c.403. f.819
coniugum mores apud Cathæos l.5.c.151.f.1256
coniugium cōtrahere cum fratris filia Heraclius Imperator liberum facit l.4 fol. 1101
coniugium impie auerſatum l.5.c.65.f.1189
coniugij Perſarum ritus l.5 c.80.f.1202. regij apud Caiccutios ritus l.5.c.136 fol. 1248. uſus apud Lapones l.4.c.37.f.1000 Chaldæorum ritus l.5 c.68. f.1191. ritus Indis l.5.c.113. f.1226 mos Turcis l.4.c.79 f.1132. uſus Medis l.5 c.84. f.1205
coniugiorum ritus apud Tartaros l.5.c.106 fol. 1221
coniunx defloranda datur l.5.c.142. f.1252
coniugis inſidijs Albuinus interficitur rex l.4.c.8 fol. 1015
coniugem in Carmaria nemo ducit,niſi prius caput amputatum ad regem detulerit l.5.c.87.f.1208
coniuge ſiue uxore apud Maſſageres omnes communiter utuntur l.5.c.97 fol. 1215
coniuges prius à principe deflorentur, antequam in matrimonium coēant l.6 c.48. f.1323
coniugum leges à Solono latæ l.4.c.42. f.1080
coniugales leges apud Saxones l.3.c.434.f.870
coniugales leges à Moyſe tradūtur l.5.c.33.f.1162
à Coniuratoribus interfectus l.5.f.1104
coneſtablium Gallorum capitur l.2.c.15.f.214
connatius Honel. Hultoniæ præfectus l.2.c.8.f.46
connubij conſortes l.4 c.20. f.1058
conon Pont. d. Kilianum doctorem in Germaniam mittit l.3.f.419
conradinus ultimus de familia comitū de Hohenſtouffen quomodo diem ſuum clauſerit extremum l.3. f.396
conradinum Carolus Imp. decapitari facit l.3.f.713
à Conradino duce Sueuiæ Henricus Dapifer ad Petrum Arragoniæ regem mittitur l.3.c.284.f.638
conradinum Sueuiæ ducem Carolus dux capit & gladio percutit l.3.f.683
conradinus Henrici filius ultimus

ultimus Sueuorum dux,
eiuſque fatum l.2.f.315
conradino ultimo Sueuiæ
duce de ducatu ciuitates
ad marchiones Badenſes
perueniunt l.3.f.681
conradus Imp. l.3.f.385
conradi Imp. in Poloniam
erruptio l.4.c.10.f.1048
conradi Imp. aduerſum Sa
xonum ducem inſidiæ l.3
c.403. f.818
à Cõrado Imperatore Fori
Iulij duces Hiſtriæq́ mar-
chiones creantur l.2.c.20
fol. 225
ad Conradum Imperatorẽ
Vladislaus dux cum uxo
re chriſtina fugit l.4.c.9
fol. 1048
conradum Imp. Rotuuilen
ſes ſuſcipiunt l.3.c.324
fol. 721
conradum Imperatorẽ qua
fraude Manuel Conſtan
tinopolitanus deceperit
l.4. f.1108
ſub Conrado Imperatore
Burgundiæ regnum ſubij
citur Romano imperio re
digiturq́ in prouinciam
l.2.c.37. f.134
à Conrado Imperatore ciui
tas Nordlingenſis priuile
gijs donatur l.3.f.707
à Conrado Imp. Burggra-
uiatus Nurnbergenſis in-
ſtitutus l.3.c.381.f.788.1
Dietho monachus ad
Vuirceburgenſem eccle-
ſiam uocatur l.3.f.794
conradum 2. Imp. Spiren-
ſem epiſcopatum in eam
dignitatem in qua nunc
eſt euexiſſe l.3.c.156
f.578. 2. Sueuum Imp. 6
celebraſſe haſtiludium l.3
c.454. f.897
à Conrado 2. Imp. Spole-
tanus princeps Rapol-
ſtein caſtrum obtinet l.3
c.133. f.556
à Conrado 2. Imp. Lim-
burg arx in monaſterium
mutata l.3.c.156.f.578
conradus 3. Imp. l.3.f.392
conradi 3. Imp. clementia
Augſpurgũ ciuitas poſt
multas acceptas clades
quaſi reuiuiſcit l.3.f.742
conradus Friderici ſecundi
fil. Imp. ibid. 396
conradus Friderici 2. fil. à
Henrico Romanorum re
ge fugatur l.3.f.396
conrado Friderici 2. fil. Mo
guntinus archyepiſcopus
parere detrectat l.3.c.171
fol. 585
conradi regis Romanorum
periculum in quod in Ly-
caonia incidit regione l.5
c.11. f.1144
conradi Imp. Romanorum
regis fata l.3.c.311.f.713
conradi Rom. regis benefi-
cio Auſtriæ marchio poti
tur Bauariæ ducatu l.3
c.415. f.838
conrado regi Vuormacien
ſes copias auxiliares mit-
tunt l.3.c.171.f.585
conradus dux Frãconiæ in
Saxoniã proficiſcit Henri
co Saxoni Imperat. cõtra
Vuandalos opem laturus
l.3.c.453. f.895
conradi duci Franconiæ u-
xor, & quomodo per uxo
rẽ factus ſit Palatinus Rhe
ni & dux Lotharingiæ l.3
c.356. f.757
conradum Franconię ducẽ
Vuormaciæ ſuam ſedẽ ha
buiſſe l.3.c.350.f.750
Francum Auguſtanus epi
ſcop. ad imperium promo
uet l.3.c.345.f.736
ad Conradum ducẽ Orien
talium Frãcorum quomo
do Rom. regnũ peruene-
rit l.3.c.437.f.873. ducem
Franconiæ regnũ Germa
niæ transfertur l.3.f.387
cum Conrado duce Franco
rum Vngari copias in Ba
uariam tranſmittunt l.3
c.346. f.740
à Conrado duce Franco-
niæ torneamentum cele-
bratum l.3.c.454.f.897
conradi duo ambo Franco
niæ duces l.3.c.382.f.791
conradus ultimus Sueuo-
rum dux, ubi interfectus
l.2.c.51.f.274. dux Sue-
uiæ Lothario Imp. ſe op-
ponit l.3.f.392. Sueuiæ
dux fit Palatinus Rheni
l.3.c.356. f.757
conrado Sueuorũ duci, Ot
to Magnus Imp. Lotharin
giam concedit, filia unica
quã habebat ſimul in ma-
trimoniũ data l.3.f.338
per Conradum Sueuũ Ro.
regem Nurnberga urbs
inſtauratꝰ l.3.c.380.f.787
conradus baro de Buſnang
abbas Sangallenſis l.3
c.89.f.488. baro à Buſ-
nang epiſcopatu Argenti
nenſi liberè ſe abdicat l.3
c.129. f.538
conradi baronis à Buſnang
mors & ſepultura l.3
c.129. f.552
conradus rex Siciliæ l.2
c.74.f.315. à Vuinſperg
uicerex ſeu uicarius Cæſ.
Vuirtembergenſem comi
tẽ inuadit l.3.c.327.f.723
Zæringenſis l.3.c.264
f.672. de Kauff, eiusq́ ſtra
tagema l.3.c.428.f.865
primus Vuirceburgenſis
pontifex l.3.c.285.f.796
comes Vuirtenbergenſis
l.3.c.237.f.724. Friderici
Imp. fil. apud Francofurtũ
prælio ſuperatur l.3.c.58
f.453. Hermanni ducis
Francorũ fil. Imp. l.3.f.396
Celtus primus poëta lau-
reatus l.3.c.393.f.809
à Feuchtuuãg ordinis fra
trũ Teuton. ſummus ma-
giſter l.3.c.482.f.930
à Thurn nobilis, Amorba
chenſis monaſterij abbas
l.3.c.360.f.764. ultimus
Vuormacenſium dux l.3
c.356.2.3.4. Salisb. epiſc.
ibid. 1. de Abẽſperg. epiſ.
Salisb. l.3.c.377.f.778

conradus ab Ellerichshauſen ſummus Teutonicorum fratrum magiſter l.3 c.482. f.931
conradus Lantgrauius ordinis fratrum Teutonicorum magiſter l.3.c.482 fol. 928
conradus Loripes l.4.c.11 f.1648. fit dux Maſouiæ & Cuyauiæ ibid. c.11. f.1049
conradus Burgundiæ rex Conrado Imp. regium diadema mittit l.3.c.55.f.450
conradus Toltzner Friſingenſis præſul l.3.f.792
conradus 2. ibid.
conradus ab Eberſtein comes, & Spirenſis epiſcopus l.3.c.157.f.583
conradus Altorffenſis fit epiſcopus Conſtantienſis l.3.c.87. f.498
cōradus à Bibreck Sueuus Curienſium præſul l.3 c.214. f.635
conradi quarti huius nominis à Bibra epitaphium l.3.c.385. f.800.
conradi 3. à Thungen epitaphium l.3.c.385.f.799
conradi 1. epiſcopi Vuirceburgenſis integritas & cędes l.3.c.392.f.807
conradi ducis Maſouienſis ditionem Pruteni uaſtant l.3.c.482. f.928
conradi epiſcopi Magdeburgenſis aduerſus Iudæos ſtratagema l.3.c.444 fol. 889
conradi palatini Rheni in Saxoniam profectio l.3 c.453. f.895
conrado Glogouienſi Vratislauienſis deſignatur ducatus l.4.c.14.f.1051
conrado à Zæringen traditur ducatus minoris Burgundiæ l.3.c.55.f.450
inter Conradum Conradi ſenioris fil. & Albertum fil. ſororis Henrici regis diſcordia l.3.f.385
d. Conradum epiſcopum Conſtantienſem Colmariam oppidum pro alijs commutatū accepiſſe l.3 c.135. f.560
in Conradum pauperē ducem Vuirtenbergenſem ſeditio l.3.c.32.f.727
conradum comitem à Trimperg in Vuirceburgenſem eligunt epiſcopum l.3 c.385. f.797
à Conrado Maſouiæ duce Teutonici fratres Colmenſem terram obtinent l.3 c.483. f.932
ſub Conrado 2. Vuirtembergenſium comitum familiam primā ex Italia in Germaniam ueniſſe l.3 c.327. f.724
à Conrado comite Friburgenſi monaſterium fundatum l.3.c.272.f.630
à Conrado comite à Rockenſtein monaſteriū fundatum l.3.c.289.f.694
à Conrado Saxoniæ duce monaſterium conditū l.3 c.343. f.732
à Conrado Pellicano Seb. Munſterus prima Hebraiſmi accepit rudimenta l.3 c.352. f.755
conſtantia Licinij Imp. coniunx quibus maioribus orta l.2.f.277
conſtantia monialis per diſpenſationem papæ liberata Hērico 6. datur uxor l.3.f.394. monialis mirabilis partus ibid.
conſtantiam Guilielmi 2. ſororem monialem, Celeſtinus 3. Papa Henrico Aenobarbi filio tradit in uxorem l.2.c.74.f.315
conſtantia urbs Germaniæ l.3.c.45. f.497
conſtantia Attila rex potitur l.4.c.4.f.1011
conſtantienſes 40000. Florenorum Imp. dant l.3 c.328. f.726
conſtantienſiū ditioni Merſpurgum ſubditur l.3 c.240. f.657
de Conſtantienſi epiſcopatu l.3.c.87.f.498
in Conſtantienſe ciuitate 3. ludus celebratus l.3 c.454. f.897
conſtantienſis lacus qui & Podamicus dicitur l.3 c.236. f.654
in Conſtantienſis lacus littore quæ oppida & caſtella ſunt ſita l.3.c.239.f.656
conſtantienſe generale cōcilium l.3.c.88.f.499
conſtantienſe conciliū tempore Sigiſmundi Imp. celebratum, qua de cauſa ſit coactum l.3.f.405
ad Conſtantienſe cōcilium Bohemi uocantur l.3 c.498. f.951
in Conſtantienſi concilio Burggrauius Nurnbergēſis creatur Brādenburgenſis marchio l.3.c.466.f.908
Alcoranus in Latinam linguam conuerſus l.5 c.76. f.1199
conſannenſi in Apulia archiepiſcop. l.2.c.15.f.213
conſilia impia Deus ſubuertit l.4.c.18.f.1023
conſiliarij apud Indos l.5 c.114. f.1227
conſiſtoriū Imperiale ſiue aulicum Rotuuylæ inſtituitur l.3.c.324.f.721
conſtans Imp. Græcorum l.4. f.1101
conſtantis Conſtantini fil. Imp. iuſſu Mirandula Italiæ ciuitas ſic dicta l.2 c.36. f.256
conſtantinus Imp. l.2.f.297 ex quibus parentib. natus ibid. Germanos compeſcit l.3.c.11.f.371 nouam Romam adornat l.4.c.55.f.1094. crudele mandatum de occidendis Chriſtianis per totū Imperium reuocat l.3.f.767 palatia apud Conſtantinopolim erigit l.4.f.1092

conſtantini

conſtantini Imperatoris interitus l.4.c.57.f.1096
conſtantinum Imp. Treueris palatium extruxiſſe l.3 c.168. f.595
â Conſtantino Conſtantini patre, uel etiã filio, Conſtantia urbem nomen accepit l.3.c.86.f.497
â Conſtantino Cæſare Alemanni cæduntur l.3 c.56. f.450
conſtantinus Nouus Imperator l.4.f.1101
conſtantinus ducas Imperator l.4.f.1107
conſtãtinus Monomachus Imp. l.4.f.1107
conſtantinus Leonis & Irenę filius Imperator l.4 fol. 1103
conſtantinus Barbatus Imperator Orientis l.4 fol. 1101
conſtantinus Cõſtantij Cõſtantis frater, Imp. l.2 fol. 298
conſtantinus ſextus Leonis filius & Baſilij nepos, Orientis Imperator l.4 fol. 1106
conſtantinus ſeptimus Manuelis filius Græcorũ Imperator l.4.f.1111
conſtantinus quintus impientiſsimus Imp. l.4 fol. 1102
conſtantinus ſeptimus Baſilij frater, ignauus & ineptiſsimus Imperator l.4 fol. 1106
conſtantini Imperat. Conſtantinopol. filiam Ottotertio Imperator ambit l.3 c.385. f.794
conſtãtini Pij factum poſtquam ad conſeſſum epiſcoporum Niceæ ingreſſus eſt l.5.c.2.f.1138
conſtantinus militiæ magiſter l.2.f.300
conſtantinus generum Maxentium obſedit, capit & interficit l.2.f.297
conſtantini Magni tempore Imperium ex Italia in Græciam eſt translatum l.2.c.61. f.285
conſtantinus Paleologus Iſthmum Corinthiacũ inſtaurandum curat l.4 c.67. f.1119
conſtantius Papa l.2 c.15. f.210
conſtantius ſecundus Papa l.2.c.15. f.210
conſtantinopolis Thraciæ caput l.4.c.55.f.1094
conſtantinopolis fit ſedes Imperialis, & unde ſic dicta l.2.c.61.f.285
conſtantinopolis expugnata & capta à Gallis & Venetis l.4.c.56.f.1094
conſtãtinopolis multis monumentis à Conſtantino Imperatore exornata l.2 fol. 298
conſtantinopolis tempore Ptolemæi l.1.c.25.f.28
conſtantinopolitanæ urbis effigies l.4.f.1092
ad Conſtantinopolim iter maritimum l.2.c.4.f.42
conſtãtinopolim Conſtantinus quintus obſidet Imperat. l.4.f.1103
conſtantinopolis quomodo expugnauerit ſubegeritq; Turca l.4.c.57 fol. 1096
conſtantinopolim ſerici ſemen primum allatum eſſe l.2.c.95. f.344
in Conſtantinopoli terræmotus horrendus l.4 c.58. f.1097
è Conſtantinopoli multæ Sanctorum reliquiæ Aquiſgranum tranſportantur l.3.c.198.f.623
conſtantinopolitani Imperij res ad Francos transfertur l.4.f.1109
conſtantinopolitano Imperio ſubijcitur Bulgaria l.4 fol. 1106
conſtantinopolitano Imperio Sicilia omnis cum Calabria, Apuliaq; cedit l.2 c.97. f.346
conſtãtinopolitano regno Bulgaros plurima intuliſſe damna l.4.c.28 fol. 1070
conſtantinopolitanum Imperium ubique Barbaræ gentes laceſcunt l.4 fol. 1107
inter Conſtantinopolitanũ Imperatorem & Saracenos bella l.2.c.75.f.313
conſtantinopolitanum Imperatorem Vngari uexant l.4.c.9. f.1017
ſub Conſtantinopolitano Imperio Cretam inſulam diu fuiſſe l.4.c.50.f.1086
conſtantinopolitani Imperatores l.4.c.58.f.1098
ad Conſtantinopolitanos Imp. Epiri peruenit dominium l.4.c.49.f.1086
conſtantinopolitanus Imperatores uiolati fœderis author exiſtit l.5.c.40 fol. 1168
â Conſtãtinopolitano Imp. Genuenſi cuidã Lesbus inſula dono datur l.5 c.18. f.1150
conſtantius Imperator l2. fol. 297
conſtantius Conſtans Imp. l.2. f.298
conſtãtius pater Iuliani quibus parentibus ortus l.2 fol. 297
de Conſtantij Cæſaris Conſtantini Magni filij bellis quæ geſsit contra Alemannos, quæ referat Ammianus l.3.c.222.f.643
conſtantium Conſtantini Magni fil. apud Curiam caſtra metatum eſſe l.3 c.223. f.644
conſtantius Curienſis epiſcopus l.3.c.213.f.634
conſules Romani l.2 c.60.f.281. & l.2. c.61 fol. 284
conſultationes de reb. grauibus apud Perſas l.5 c.80. f.1203

contemptus

contemptus aliorum homi
num l.5.c.104.f.1220
contentioſi homines l.5
c.103. f.1218
conuerſatio honeſta genti-
lium l.6.c.38.1311
in conuiuando peſsima Li
tuanorum conſuetudo l.4
c.22. f.1061
conuium triſte l.4.c.30
f.993.&.994.ferale l.5
c.162.f.1265.apud Tur-
cas quod in honorem pa-
ratur circumciſi l.4.c.78
f.1131.uocantur dij l.5
c.4. f.1141
conuiuiorum uſus abro-
gantur l.4.c.5.f.967
conuiuia per Lycurgum in
ſtituta l.4.c.37.f.1076
Germanorum l.3.c.12
f.374.luxurioſa l.5.c.12
fol. 1146
in Conuiuijs Aegyptio-
rum mos l.6.c.38.f.1311
dedicatus l.4.f.1105
cóperdalia Sueciæ duca-
tus l.4.c.27.f.989
in Copia ſumma inopia l.5
c.4. f.1141
coppenhagiam Holſatiæ
dux obſidione cingit l.3
c.443. f.887
in Coppenhagen, regiæ nu
ptiæ l.4.c.15.f.977
coquentes cibos ſuos in ſo
le l.6.c.43.f.1317
corallium creſcens in mari
rubro l.6.c.27.f.1304
d. Corbiniani bibliotheca
l.3.c.372. f.783
ſ.Corbiniano Friſingenſi
epiſcopo inſidiæ tendun-
tur l.3.c.365.f.768
per S. Corbinianum Gal-
lum apud Friſingã olim
Fruxinum epiſcopatus
erigitur l.3.c.372.f.779
corbonam militię regis Per
ſarum principem uincunt
chriſtiani l.5.c.37.f.1166
cordirius Memphitici re-
gis fil. præſidij Hieroſoly-
mitani præfectus l.5.c.43
fol. 1711
corcyrus ciuitas l.5.c.12
fol. 1145
corcyra ciuitas l.4.c.39
fol. 1077
corcyram inſulam Veneti
occupant l.4.c.69.f.1121
ex Corimucol piper porta-
tur in Calicut l.5.c.140
fol. 1251
corinthus Achaiæ metro-
polis l.4.c.39.f.1077
à Venetis ſubigitẽ l.2.c.18
fol. 222
corinthum Siciliæ rex ſpo-
liat l.4.f.1108
cum Corintho Carthago à
Romanis inſtaurata l.6
c.9. f.1287
à Corintho Oreſtis ſeu Io-
uis fil. Corinthus denomi
nata l.4.c.39.f.1077
corinthiacum Iſthmum à
Turca expugnatum l.4
c.67. f.1118
cornelia ciuitas quæ hodie
Vuimpina uulgò Vuim-
pfen dicitur l.3.c.340
fol. 731
cornelius Pont.Rom. l.2
c.15. f.209
cornelius Scipio Hanniba
li cum exercitu occurit l.2
c.63. f.304
cor. Tacitus quando ſcri-
pſerit l.3.c.8.f.362
cornelij Taciti de priſcis
Germanis editi libri l.3
c.1.f.352. Tatici ſenten-
tia de Iudæis l.5.c.33
f.1163. Taciti temporè
Badena in Heluetia co-
gnita & inhabitata fuit l.3
c.82. f.494
inter Cornelium & Ptole-
mæum collatio l.3.c.8
fol. 363
corniculæ aues Calecutijs
ſacræ l.5.c.136.f.1248
cornubia quãdo proprium
ducem habuerit l.2.c.10
fol. 48
ad Corolam uſque Moſco-
uia extentitur l.4.c.24
fol. 1064
corona uulgò Cronenſtat
ciuitas Tranſyluaniæ l.4
c.32. f.1072
corona à Baiazete expu-
gnata l.4.c.69.f.1121
corpus humanum 40.cubi
torum longitudine inuen
tum l.4.c.50.f.1087
corpore nudo incedentes
l.6.c.41.f.1315. groſſo
ſed breui, homines l.5
c.149. f.1255.
corpora humana fuman-
tur l.5.c.157.f.1261
corporũm magnitudine
Thraces omnes homines
ſuperare l.4.c.53.f.1089
corrigia caſtellum l.2.f.47
corripit Imperatorem pa-
ſtor l.4.c.44.f.1082
corſica inſula l.2.c.87.f.334
inſula è manu Saraceno-
rum erepta l.2.c.248
corſulam inſulam Veneti
occupant l.2.c.18.f.222
cortinam urbem Attila ca-
pit l.4.c.6.f.1013
prope Cortynam Labyrin-
thus l.4.c.50.f.1087
de Coruantijs ſiue Con-
tuantijs l.3.c.225.f.646
cornua hædi l.5.f.1157
coruinus quem noſtra æta-
te ſic uocant l.4.f.1031
coruini comitis prudentia
ac fortitudine Mahume-
tes ſternitẽ l.4.c.17.f.1021
coruino inſidiæ tenduntur
l.4.c.23. f.1033
corycicius ſpecus l.5.c.12
fol. 1145
cos ſupplet uicem ferri l.5
c.156. f.1261
coſmas Medices urbis Flo-
rentinorum princeps l.2
c.46. f.270
coſmographiæ tyronibus
quid ſit neceſſarium l.2
c.1.f.39.huius ratio l.4
c.26. f.988
in coſmographia hac quid
moliatur author l.4
fol. 1037
coſroës Perſarum rex con-
tra Mahumetẽ ſeparat l.5
c.77. f.1200

coſrois regis Perſarum in Chriſtianos ſæuitia l.4 fol. 1100 & 1101
à Coſroe rege Perſarū Hieroſolyma ſpoliata l.5 c.37. f.1166
cotonei panni l.6 c.51. f.1325
cotoniorum merces l.6 c.53. f.1326
cotſchenbroda pagus l.3 c.425. f.857
cottenbergici in Bohemia putei metallici l.1 c.15. f.10
cozumellam inſulam quare S.Crucem uocarint l.5 c.173. f.1273
cracouię monſtrum natum l.4 c.19. f.1057
cracouiam Biſetislaus Bohemiæ princeps armis captam funditus euertit l.3 c.499.f.955. Polonorum dux intercipit l.3.c.499 f.953. ab ea uſq; ad Vilnā Lithuanię metropolim diſtantia l.4.c.22.f.1060
cranium humanū magnitudine dolij mediocris inuentum f.1087
cranio Auguſtano lapides dedicarūt l.3.c.244.f.735
craſſus Franciæ rex cogitur inire fœdus cū Nortmannis l.2.c.26.f.87
ex Cratere qui aliquid præclari operis edidiſſent, potati l.5.c.96.f.1214
creatio aſcribitur Mahumeti l.4.c.75.f.1129
creationis primæ prærogatiuam Aegyptij ſibi tribuunt l.6.c.16.f.1295
de Creatione primordiali terræ mariſq; l.1.c.1.f.1
cremona ad deditionē compulſa l.2.c.26.f.239
cremonam Veneti ſibi ſubijciunt l.2.c.18.f.223
creſcētius Nometarius Coſ. Ro. Romanis author eſt ut Imperium repetant à Germanis l.3.f.411
Coſ.Rom. urbem inſtaurat ac munit l.3.f.412
conſul ſeditionis author, pœnas exoluit l.3.f.389
creſcentij cōſulis relicta cōiunx ſiue uidua Ottonem 3. intoxicat l.3.f.390
S.Creſcentius 1.Moguntinorum epiſcopus l.3 c.71. f.599
creſcens Metis prædicat Chriſtū l.3.c.365.f.767
ſupra Creſtomas qui habitant populorum mores l.3.c.53. f.1089
creta inſula l.4.c.50.f.1086 Veneto cedit nomini l.4 c.56. f.1095
cretæ copia in Ruſsia l.4 c.23. f.1062
in Cretam Pythagoras uenit l.5.c.21.f.1151
cretam Veneti obtinent l.2 c.18. f.223
in Creta Lycurgus perpetuum auxilium agit l.4 c.37. f.1076 & 1077
cretici labyrinthi nulla amplius ueſtigia l.6 c.25. f.1303
de Criminibus quomodo in Germaniæ ciuitatis agi ſoleat l.3.f.422
crines capitis qui non tondent l.4.c.22.f.1060
crito Rugienſis eiuſq; facta l.3.c.469.f.911. Obotritorum principis irritus conatus l.3.c.443.f.883 capitale odium aduerſus nomen Chriſtianum l.3 c.470. f.917
critonē Henricus Herulorum princeps inſidijs circumuenit l.3.c.470.f.919
croacia Vngaris ſubijcitur l.4.c.18. f.1023
croaciæ uniuerſam ferè mōtanam regionem Veneti occupant l.2.c.18.f.222
in Croacia à Chriſtianis clades accepta l.4.c.69 fol. 1121
croatios ueteres inter Illyricos poſuerunt l.4.c.25 fol. 1067
crochus Vandalorū uicerex l.2.c.57.f.170
crocodilorū ciuitas in Aegypto l.6.c.28.f.1304
crocodili ibid.
crocodilos Nidilis & Nilus fluuius nutrit l.6.c.35 f.1309. Ganges & Nilus fluuij, nutriunt l.5.f.1225
crocus l.3.c.492.f.941
crocus optimus l.5.f.1145
crœſus rex l.5.c.6.f.1141
cromucuallis l.5.f.1151
cruciata contra Bohemos prædicatur l.3.c.498 fol. 952
per Cruciatum horrenda in Vngaria ſeditio excitatur l.4.c.27. f.1035
crudelitas Scytharum l.5 c.96. f.1214. inaudita Chriſtierni regis in Holmenſes l.4.c.30.f.994 Vngarorum in Germania l.4.c.9. f.1016
crudelitatis exprobratio l.5 c.98.f.1215. inauditæ exemplum in Dracula Tranſyluaniæ principe l.4.c.34. f.1073. in Chriſtianos exempla l.4.c.71.f.1126
ciutznach oppidum l.3 c.180. f.606
crux inſula l.5.c.159.f.1262 inſula cur ita appellata l.5.c.173. f.1273
crucis prædicatio l.5 c.43. f.1171
crucibus duo millia affixi l.5.c.55. f.1182
de Cruciferorum ordinibus Hieroſolymę inſtitutis l.5.c.49.f.1179
cruciferis Chelmenſis terra & caſtrum Dobrz aſſignatur l.4 c.11. f.1050
contra Cruciferos Vladiſlai Latekeck pugna l.4 c.15. f.1053
crucifixi magna ſtatua in Oriſtagneſi ciuitate Sardiniæ l.2.c.83.f.330
cruſuiza regni Polonici ſedes l.4.c.4.f.1043

ex Cruſuiza

ex Cruſuiza Polonici regni ſedes rurſum in Gneznam transfertur l.4 c.86. f.1045
cryſtallus unde & ubi naſcatur l.3.c.44.f.440
cryſtallo Cyprus nobilis l.5 c.28. f.1155. quid differat adamas l.5.c.132 fol. 1244
cteſiphon architectus templi Dianæ l.5.c.5.f.1141
cub oppidũ l.3.c.419.f.846
cuba inſula l.5.c.160 f.1263. in ea ſex oppida condita l.5.c.174.f.1273
cubantes ſub arboribus l.5 c.103. f.1219
cucuſus Cappadociæ ciuitas l.5.c.14.f.1147
culices grandes & infeſti l.4.c.37. f.1000
culices leones abigunt l.6 c.41. f.1314
culmigeria regio l.3 c.480. f.926
culmi altiſsimi l.3 c.449. f.893
culmi alti & craſsi l.6 c.14. f.1293
cultus deorum prima inſtitutio l.6.c.40.f.1313
cultus Dei apud Turcas l.4.c.74.f.1129. animalium l.6.c.39.f.1313
in Cultu corporis Indi ſunt nimij l.5.c.113.f.1226
cuma condita l.5 c.100. f.1217
cumana Sibylla l.2 c.14. f.208
cumania l.5.c.22.f.1153
à Cumanis Ladislaus Vngariæ rex occiditur l.4 c.18. f.1025
cumanus lacus Italiæ l.2 c.5. f.195
cuniſſa comitiſſa in Altorff l.3.c.281. f.686
b. Cuniberti comitis Franciæ auxilio d. Buchardus epiſcopus apud Vuirzburgum monaſterium cõdit l.3.c.386.f.408
cuniculi ſiue fornices ſubterranei eorumq́ uſus l.3 c.91.f.505. ſubterranei l.4.c.71. f.1125. inſulas perdunt l.2.c.23.f.82
cuniculi in Anglia frequentiſsimi l.2.c.11.f.51
in Cuniculis quomodo & ad quid utantur metallarij l.3.c.121.f.540
cunimundus Sueuorũ dux l.3.c.311. f.712
è Cunimundi capite poculum fabrefactum l.4 c.8. f.1015
cunto rex Angliæ l.2 c.10. f.48
cunizo ſiue Gunzo princeps l.3.c.247.f.664
nihil Cupientes l.5 c.115. f.1227
cuppenheim oppidum l.3 c.275. f.681
cupreſſus ſponte creſcens l.2.c.37. f.138 in Creta l.4.c.50.f.1087
in Cuprum uertitur ferrum l.4.c.28. f.1070
cupri mirabile genus l.3 c.121.f.537 & 578. genus optimum & purum l.3 c.181.f.607. Gotlandia ferax l.4.c.20.f.928
curallium quod Theophraſtus ſic appellat l.6 c.27. f.1304
ſine Cura Germani uixerunt l.3.c.12.f.374
curatio per dæmones l.4 c.21. f.1059
de Curatoribus Solonis lex l.4.c.42. f.1081
curch ciuitas Ciliciæ l.5 c.12. f.1145
curia Romana Auennionẽ tranſlata l.2.c.32.f.122
Regnitiana ciuitas Voitlandiæ l.3.c.495.f.949
prima Rhætorum urbs l.3.c.212.f.633. urbs per quem fundata l.3.c.223 f.642. olim Coriam à Corianthijs ſic deducta l.3 c.225.f.646. cathedralis Curienſis ciuitatis l.3 c.213. f.634
curieñſis ciuitas ubi & quãdo ſit ædificari cœpta l.3 c.211.f.633. ciuitatis delineatio l.3.c.214.f.638 & 639. eccleſiæ communitates l.3.c.217.f.640
ad Curienſem eccleſiã pertinentes arces, Heluetij occupant l.3.c.112.f.529
de Curienſi epiſcopatu l.3 c.214. f.634
curienſes montes l.3.f.697
curio Romanus Imp. l.3 c.212. f.642
currus falcati l.5.c.79 f.1202. canes leonem terrent l.6.c.3.f.1284
ad Curtanam inſulam Petrus Alfonſus uenit l.5 c.165. f.1268
curtius medicorum princeps ubi iaceat ſepultus l.2.c.48. f.273
cuſco regionis Peru metropolis l.5.c.174.f.1274
cuſpinianus Hiſtoriographus l.3.c.393.f.809
cuſtodia nocturna uigilantiſsima l.4.f.1105
curtinenſis archiepiſcopus l.2.c.15. f.213
cuyauiæ ducatum Conradus Loripes obtinet l.4 c.11. f.1049
in Cuzibet inſula maxima elephantinorum dẽtium copia l.5.c.148.f.1255
cum Cyanæo lapide Malaches confertur l.3.f.695
cyarim Auguſtã ciuitatem indigitaſſe, opinio l.3 c.344. f.734
cyclades inſulæ l.4.f.1088
cyminum duplex in Malta inſula l.2.c.98.f.349
cynamimi Aethyopes l.6 c.42. f.1316
arbor l.5.c.141.f.1251
cyneri populi Aethiopiæ l.6.c.41. f.1315
cynocephali ſiue Cynomolgi l.6.c.46.f.1319
in Cynocephalos incidit Alex.M. l.5.c.125.f.1239
cynotorum terra l.3.f.607

cyprus inſula l.5.c.28 f.1155. inſula à Syria ſeparatur l.1.c.3.f.3
cypri regis perfidia l.5 c.44. f.1173. regnum quo pacto à Venetis occupatum l.2.c.18.f.223 rex Angliæ occupat l.5 c.42.f.1170. in hanc Ioannitæ ſuam ſedem transferunt l.3.c.428.f.939
In Cypro mons Olympus l.4.c.46. f.1084
de Cyrene ſeu Cyrenaica regione Africæ l.6.c.13 fol. 1291
in Cyrenaicam ex Africa minori eſt difficile & periculoſum iter l.6.c.14 fol. 1292
cum Cyrene ſibi Alexander Magnus amicitiam iungit l.6.c.15.f.1294
cyrillus epiſcopus Alexandrinus Iuliani Imperatoris librum contra Chriſtianos editum confutat l.2 fol. 298
cyriſcebes v. Turcarum Imperator l.4.c.65 fol. 1115
cyrus Perſa Aegyptum obtinet l.6.c.18.f.1297 rex Græciam tributariam facit l.5.c.3.f.1140
cyri cum Scythis conflictus l.5.c.98.f.1215. imperij ſedes l.5.c.83.f.1204. caput ſanguini immerſum l.5.c.86. f.1208
per Cyrum amnem merces ex India in Armeniã trãſferuntur l.5.c.1212. Sardanapalus uectus l.5 c.79.f.1202. Scythæ trucidarunt l.5.c.96.f.1213 cõtra Perſarum regem Gothi & Cetæ bella gerunt l.3.c.2. f.353
à Cyro Sacci deleti l.5 c.92. f.1212. Medorum rex deuictus l.5.c.84 f.1205. rege, Crœſus ditiſsimus rex captus igni addicitur l.5.c.6.f.1141
duo dominia in unum cõtracta l.5.c.61.f.1186
cyrus flu. l.5.c.25.f.1155
cytharam quis inuenerit l.4 c.47. f.1082
in Cytheriam inſulam uenit Antenor princeps l.5 c.3. f.1139

D.

DAcia regio l.4.c.28 fol. 1070
daciæ terræ l.4.c.30 fol. 1072
daciæ prouincia apud ueteres Romanos colonia dicta l.4.c.33.f.1072
daciam Viſigothi incolunt l.3.c.3. f.355.& 356
daci Valachiam occupant l.4.c.29. f.1071
uerſus Dachsfeldẽ anguſta uallis l.3.c.104.f.522
dædali filius l.5.c.20 f.1150. Labyrinthus quã fecit in Creta l.4.c.50 fol. 1087
dædalum diſcendi gratia ad Aegyptios migraſſe l.6.c.38. f.1311
dæmonis coniuratio l.3 fol. 401
dæmoni immolantes l.5 c.103. f.1218
dæmonum reſponſa l.4 c.43. f.1081. præſtigijs Heraclius Imperator fidẽ adhibet l.4.f.1101. arte homines curati l.4.c.21 f.1059. illuſiones in terra Tangut l.5.c.154 f.1259. cultor fuit pater Mahumetis l.5.c.76 fol. 1198
ex Dæmonibus Huni progenati l.3.c.3.f.355
de Dæmonibus in puteis metallicis l.1.c.15.f.11 honores impendentes l.5 c.154. f.1259
dagobertus rex nonus in Gallia l.2.c.26.f.869 Francorum rex Iſenburgum arcem ædificat l.3 c.129. f.545
dagoberti Francorum regis literæ quibus monaſterium Vuiſſenburgẽſe fundauit l.3.c.15.f.576
dagobertum epiſcopatum Spirenſem collapſum denuo inſtauraſſe l.3.c.157 f.581. Gallorum regem Vuiſſenburgũ inſigne & regale monaſterium condidi l.3.c.150.f.572 regem aliquot epiſcopatus repurgaſſe l.3.c.140 f.564. per regẽ Metenſiũ ſiue Auſtraſiæ Saxones oppugnantur l.3.c.433 fol. 869
à Dagoberto rege Merſpurgum conſtructum l.3 c.240.f.657. Galliarum rege Vuormacienſi epiſcopo Laudanenſis comitatus donatur l.3.c.175 fol. 588
dagobertus Magnus Argentinenſem inſtituit epiſcopatum l.3.c.139 fol. 562
dagobertis Clorarij fil. regis Franciæ opera in Flandria Chriſtiana fides plantata l.2.c.45.f.153
per Dagobertũ regem 12. monaſteria extructa l.3 c.141. f.565
dalekarlis gens l.4.c.31 fol. 995
dalmatia l.4.c.26.f.1068
dalmacia Vngaris ſubijcitur l.4.c.18.f.1023
dalmatiæ maritima quædã loca à Venetis defenſa l.2 c.18. f.221
dalmatiam conatur in ſeruitutem redigere l.4.c.18 fol. 1024
in Dalmatia Ludouici Vngari bella l.4c.18.f.1026
dalmatica gens l.4.c.25 fol. 1067
dalmatos ueteres inter Illyricos poſuerunt l.4.c.25 fol. 1067
damæ, animalia Pruſsia l.3 c.485. f.934
damaſcus primaria Syriæ ciuitas

ciuitas l.5.c.58.f.1183
damaſcum Saraceni occupant l.5.c.77. f.1200. capit Tamerlanes rex l.4 c.64. f.1115
damaſceni Saladinum Sultanū Aegypti in regnum uocant l.5.c.41.f.1169
damaſcenorum regnū Noradinus inuadit Turcarum princeps l.5.c.39 fol. 1168
damaſus Pont.Rom. l.2 c.15.f.209.2.Papa ibid.
dambrouuka Polonię regina l.4.c.6.f.1045
damiata urbs l.5.f.1171
damiatam Chriſtiani obſident l.5.c.40.f.1169
damiatam Franci ſecundo obtinent l.5.f.1172
dania uniuerſa ſubmittit ſe fidei Chriſtianæ l.4.c.8 fol. 969
daniæ ſitus l.4.c.2.f.963 regum origo l.3.f.890
ſub Daniæ regnum Lubecum & Hamburgum cogitur l.3.c.443.f.884 rex eligitur in comitem & ducem Holſatiæ l.3 c.447. f.892. epiſcopo Lundenſi Reualiæ eccleſia ſubijcitur l.3.c.489 f.936. regnum Hotegarus Suecus ſui iuris facit l.4.c.28.f.990.modernorum regum genealogia l.4.f.980.& inter Sueciæ regem bellum l.4.c.19 f.980. aliorumq; regnorum ſeptētrionalium deſcriptio l.4.c.1.f.963.regi noua oritur in Suecia turbatio l.4.c.14.f.976
inter duos Danię reges cōtentio l.4.c.9. f.970. atq; Holſatiæ limes l.4.c.2 f.962. regi Islandiæ ſubſunt populi l.4.c.36.f.999 regni origo l.4.f.965 modernorum regum genealogia l.4.f.980
daniam Nortuuegiæ rex in ſua iura traducit l.4.c.24 fol. 985
inter Daniam & Holſatiam bella l.4.c.13.f.975
daniam qui poſt Vualdemarum regem ſint moderati l.4.c.11.f.972
daniam in ſuam poteſtatem Sueciæ rex capit l.4 c.4. f.966
danus à quo regum Danicorum ſtemnata l.4.c.3 fol. 965
à Dano quodam Gerhardus comes in ſtrato acciditur l.4.c.11.f.974
dani regnum Holſatiæ duci offerūt l.3.c.443.f.887
dani Gothię ſibi ſubijciunt inſulam l.4.c.20.f.983
dani Longobardis regnū in Italia faciunt l.4.c.5 fol. 967
dani ex Anglia abacti l.2 c.10. f.48
dani Saxoniam inuadunt l.3.c.437. f.873
à Danorum regibus Rugia inſula oppugnata l.3 c.478. 922
danorum et Saxonum perpetua conflictatio l.3 c.432. f.868
danorum in Sueciam expeditio l.4.c.30.f.993
danorum præſidium Goſtauus princeps profligat l.4.c.31. f.995
danorum regem Sueci oppugnant l.4.c.18.f.979
à Danorum regibus Iulinenſes multa paſsi l.3 c.475. f.921
danorum reges poſt chriſtum natum l.4.c.4.f.966
de Danorum regibus qui poſt exactos Longobardos imperauerunt l.4 c.6. f.967
inter Danos & Lubecenſes diutinum bellum l.3 c.443. f.884
ad Danos in Sleſuuick alter imperij limes transfertur l.3.c.463. f.904
danos ſacram chriſti religionem ſubire Otto Imperator compellit l.4.c.7 fol. 968
in Danos Henricus rex exercitum mouet l.4.c.7 fol. 968
danis hodie Norduuegi parent l.4.c.21.f.983
à Danis Saxones ueniſſe l.3.c.432. f.867
dannum inferens qua pœna apud Turcas multetur l.4.c.79. f.1132
damocles Dionyſij tyranni aſſentator l.2.c.92 fol. 343
dapiferi ducis Sueuiæ, Dapiferi à Vualdpurg appellati l.3.c.284.f.687
daniele Ranſouio duce Dani in Sueciam penetrant l.4.c.19. f.980
in Dannenberg Vualdemarus Danorum rex in carcere conſeruatur l.4 c.11. f.973
dannum quantum diſtet ab Offenburgo l.1.f.21
dante oppidum Arabię l.5 c.75. f.1197
danticum Pruſſæ ciuitas l.3.c.488. f.936
danubius uulgò Donauu fluuius l.3.c.10.f.365
danubius, Germanos à Rhetis & Pannonibus diuidit l.3.c.7.f.360
danubius ex quo monte oriatur l.3.c.312.f.718
danubij ortus & quod Sueuiam in duas diuidat partes l.3.c.292.f.697
ad Danubij ripam in Mœſia Gothi reſident l.3.c.2 fol. 353
danubij limes quando primùm præſidio à Romanis contra Germanos firmari cœperit l.3.f.822
danubij duo gurgites ſiue cataractæ l.3.c.406.f.820
in Danubij ripa Auguſta Tiberij conſtruitur l.3 c.368. f.774
per Danubij aſcenſum chriſtus

e

ſtus annunciatur l.3 c.365. f.767
danubij ripam meridionalem Romani occupāt l.3 c.364. f.766
danubio adiacentium regionum atq; urbium uetuſta & noua uocabula l.3.c.7. f.361
danubio inſigni fluuio Bauaria irrigatur l.3.c.362 fol. 765
danubio ſi influant amnes quidam carent anguillis l.3.c.292.f.696
danubio adiacentes terræ earumq; habitudo l.3 c.292. f.697
danubium Turca occupat l.4.c.71. f.1125
danubium Huni tranant l.4.c.3. f.1010
ad Danubium duo priuigni Auguſti Imp. mittuntur Tiberius & Druſus qui Germanos bello petant l.3.c.11.f.369
ad Danubium Cimbros primùm ſedē transſtuliſſe l.2.c.66. f.306
iuxta Danubium uetuſtæ ciuitates l.3.c.7.f.361
in Auſtria oppida caſtra, uillæ & monaſteria l.3 c.406.f.821. à Rheno tentata nauigatio l.3.c.380 f.788. Sueui compulſi l.3 c.292. f.697
danubio traiecto Huni Pānoniam ſubigunt l.4 c.3. f.1009
in Danubio Friſingenſis ſubmergitur epiſcopus l.3.c.372.f.781. fornicatus pons l.3.c.367.f.775 negociatio l.3.f.717
danubiana uallis l.3.c.313 f.718. regio l.3.c.362 fol. 765
danzapfen quos Germani ſic uocant l.3.c.45.f.442
apud Dardas formicæ prodigioſæ l.5.c.127.f.1241
dargin inſula Africæ l.6 c.49. f.1322
darius ſcribit Alexandro Magno l.5.c.12.f.1126
de Darij regis exercitu trecentæ naues ſubmerſſæ l.4.c.46. f.1085
darij Perſarum regis conatus l.6.c.37.f.1310. ultima uerba l.5.c.90.f.1210
dario regi, ex Bactriana auxilium miſſum l.5.f.1211
darium Perſarum regem ſuperat Alexāder Magnus l.4.c.46. f.1084
darium ubi uicerit Alexander Magnus l.5.f.1145
darium Perſarum regem Scythæ in fugam uerterūt l.5.c.96.f.1213. regnum Aſſyriæ occupaſſe l.5 c.79.f.1207. omnium marchia priuat Alexand. Magnus ibid.
ſub Dario duo dominia in unum contracta l.5.c.61 f.1186. Alexandri Macedonis certamina l.5.c.12 fol. 1145
in Darmſtat oppidulo 23. torneamentum celebratum l.3.c.454.f.897
ex Darnaſſeri præſidium uenit l.5.c.140.f.1251
dauid regiam ſedem ex Hebron in Hieruſalem tranſtulit l.5.c.45.f.1176. rex Scotiæ l.2.c.13.f.55.& 56. rex Scotiæ ab Eduardo ſororio ſuo capitur l.2 c.13.f.56. tertius rex Scotus l.2.c.13.f.55
dauuenfeld oppidum Rhętiæ l.3.c.232.f.651
debæ, gens l.5.c.71.f.1193
decem Iudicia in Rhætia l.3.c.233. f.653
dechan regnum Indiæ l.5 c.131. f.1244
decimæ ex frugibus l.5 c.33. f.1162
decius 2. Imperator l.2 f.295. Gelius Imp. l.2 f.294. iureconſultus famoſiſsimus, ubi ſepultus iaceat l.2.c.48.f.273.& filius eius conſerentes manus cum Germanis ambo concidunt l.3.f.35[illegible]
decretum ſceleris & atrocitatis plenū l.4.c.5.f.967
decumbentes in deſerto l.5 c.1144. f.127
dedecarli gens l.4.c.27 fol. 989
defectio Vngarorum à fide l.4.c.18.f.1023
defenſionis ualidiſsimum genus l.3.c.458.f.900
deformiſsimi homines ſūt Tartari l.5.c.104.f.1219
defuncti caput denudatū, purgatumq;, inauratur l.5 c.103. f.1219
defunctorū corpora apud Arabes l.5.c.71.f.1193
defunctorum curam philoſophi agunt l.5.c.114 fol. 1226
defunctorum exequiæ apud Turcas l.4.c.80 f.1133. exequiæ damnantur l.3.c.497.f.951. regum Lacedemonię ceremonię l.4.c.38. f.1077
defunctorum oſſa in animæ expiationem comburuntur l.5.c.107.f.1222
in Defunctos pietas l.5 c.26. f.1155. Scytharum ritus l.5.c.22.f.1153. ſacerdotes & reges Tarnaſſerorum mos l.5.c.142 fol. 1252
à Degernauū barones monaſterium fundarunt l.3 c.316. f.719
degenhardus à Vueix Friſingenſis præſul l.3.c.372 f.783. de Helenſtein Auguſtenſis antiſtes l.3 c.345. f.738
degernſee monaſteriū per quem conſecratum l.3 c.372. f.779
deiphobus quī poſt Paridem Helenam ſibi iunxerat uxorem l.5.c.3.f.1140
deliciarum ſtudium l.5 c.28. f.1155
delicijs deditus l.5.c.4 fol. 1105

delo

delos inſula l.4.c.52 fol. 1088
delphi oppidum l.4.c.42 fol. 1076
delphos Philippus Macedo conſulit de ſucceſſore l.5.c.119. f.1231
delphica ſibylla l.2.c.14 fol. 208
delphicum templū à Phocenſibus ſpoliatum l.2 c.29. f.116
delphicum Oraculum l.4 c.43. f.1081
delphinatus l.2.c.37.f.134
delphinatus regno Franciæ incorporatus l.2.c.43 fol. 148
delphinicum bellum l.3 c.103. f.518
delphinos Ganges & Nilus fluuij nutriunt l.5 c.110. f.1225
delta Aegypti l.2.c.29 f.120. Aegyptus cognominata l.6.c.18.f.1297
apud Deltam locum Nilus in duo fluenta ſcinditur l.6.c.37. f.1310
delubrum in urbe Mecha l.5.c.74. f.1195
demadis dictum de legibus Draconis l.4.c.42 fol. 1080
demmath' Corinthius Philippo Macedoni Bucephalum equum dono dedit l.5.c.119.f.1231
demetrius legatus Rom. l.4.c.24.f.1065 princeps deficit ad Turcam l.4 c.68. f.1120
per Demetrium regem Iſthmi anguſtiæ perfoſſus l.4 c.38. f.1075
demyn urbs in Pomerania l.3.447. f.890
dendrite frutex l.6.c.27 fol. 1304
deodatus Pont.Rom. l.2 c.15. f.209
derpt Liuoniæ ciuitas l.3 c.491. f.939
deſerta regio l.5.c.104 fol. 1219
deſiderius Longobardorum rex quas urbes conſtruxerit l.2.c.12.f.101
in Deſiderij Longobardorum regis gratiam Sueuia debellatur l.3.c.347 fol. 741
deſiderium Longobardorum regem Carolus Pipini fil. Gallorum rex prælio uincit l.2.c.63.f.302
d.Eraſmi Roterodami effigies à Ioa. Holbeinio expreſſa l.3.c.94.f.513
Roterodami ſepultura l.3 c.94. f.512
deſponſata ab alia in uxorem ducitur l.4.f.1110
deſpotes olim Taurini dominus l.4.c.17.f.1027
dentes prægrandes & albi l.6.c.55. f.1327
maximi l.5.c.116.f.1229
acuti & ſerrati l.5.c.117 fol. 1229
dentibus diſcerpti l.4.c.27 fol. 1035
à Deucalionis filio Theſſalia denominata l.4.c.48 fol. 1085
deumo quem Calecutij ſic uocant l.5.c.136.f.1247
deus innocentibus aſtat l.4 c.18.f.1023. ubiq; terrarum mirabilis l.4.c.39 f.1002. ſapientiæ l.4.c.43 fol. 1082
deo uero Thraces minantur l.4.c.53.f.1089
deum quomodo Turcæ colant l.4.c.74.f.1129. non eſſe impiè negat impius l.4.c.68. f.1119
de Deo Tartari quid ſentiant l.5.c.104.f.1220
de Deo quid ſentiant Calecutij l.5.c.136.f.1247
dij antiquorum Saxonum l.3.c.474.f.870. duodecim à Babylonijs & Aegyptijs conficti l.5.c.78 fol. 1201. Germanorum l.3.c.344. f.734
deorum cultus apud quos primi inſtitutus l.6.c.4● f.1313. nomina qui primum omnium ſint commenti l.6.c.18.f.1297
cura & ueneratio apud Parthos l.5.c.86.f.1207
cultus à Numa Pompilio ſancitus l.3.c.60.f.281
deos quos Lithuani coluerint l.4.c.20.f.1058. quos Scythæ coluerunt l.5 c.96.f.1214. duos Rugiani coluerunt bonum & malum l.3.c.478.f.922
deos Tantalus ad conuiuium uocat l.5.c.4.f.1141
de Dijs quod non rectè ſentiat accuſatur Ariſtoteles l.4.c.51.f.1088. ſuis Iulianus apoſtata Chriſtianorum libare ſanguinē conſueuit l.5.c.14.f.1146
diaduuella mons l.3 c.233. f.645
dexteritas naturalis l.4 fol. 1100
dianæ templum in Icaria inſula l.5.c.20.f. templum conſtructum l.5 c.15. f.1141. natiuitatis locus l.4.c.52.f.1088
diaria facta ad meridianū Viennenſem l.1.c.24 fol. 28
diaſyene l.1.c.26.f.31
dictator magiſtratus Romanorum l.2.c.60 fol. 282
dictator Cæſar Iſthmi anguſtias perfodere tentat l.4 c.36. f.1075
à Didone Carthago condita l.6.c.7. f.1285
didymus Alexandriæ epiſcopus l.6.c.31.f.1307
die per flu. l.4.c.3.f.1042
dies Veneris Turcis ſacra l.4.c.74. f.1129
diem quo tempore qui nō habeant l.4.c.37.f.1001
dies faſti & nefaſti l.2.c.60 fol. 281
dierum incrementa & decrementa l.1.c.19.f.15
lōgitudo per omnes mundi regiones l.1.f.17

dietboldus Sueuiæ dux à Francis deficit l.3.c.347 fol. 741
dietericus Vuirceburgenſium præſul l.3.c.385 fol. 796
dietherus ab Eiſenburg Moguntinus archiepiſcopus l.3.c.171.f.600
dietbero Moguntino epiſcopo à Romano pontifice deturbato Fridericus princeps Palatinus auxilium fert l.3.c.357.f.761 Canonici magnam Moguncię excitant tragœdiam l.3.c.175.f.603. epiſcopatu priuato princeps Palatinus in auxilium uocatur l.3.c.175.f.604. monacho Vuirceburgenſis epiſcopatus reſtituitur l.3 c.385. f.794
dietlandus dux Sueuiæ olim abbas fuit in monaſterio Einſidlenſi l.3.c.88 fol. 487
dietmarus 2. epiſc. Salisb. l.3.c.371. f.778
dietmarſos coram Friderico Imperatore Chriſtiernus Daniæ rex accuſat l.4 c.18. f.797
à Dietmarſis quis limes Friſios dirimat l.4.c.2.f.963
dietrichs Bern ciuitas Italiæ l.2.c.7.f.196
dietrich uon Bern quare ſic à Germanis ſit uocatus l.3 c.365. f.767
dietuuyler in præfectura Lanſerenſi comburitur l.3.c.103. f.520
digamia damnatur l.3 c.345. f.736
digeſtionem caro uulturina adiuuat l.2.c.58 fol. 279
dillinga oppidum cum arce l.3.c.342.f.732
dillingen oppidum & caſtrum in Danubij ualle l.3 c.313. f.718
diluuium in Italia l.2.c.71 f.309. Deucalionis l.4 c.48. f.1085
diluuij aquæ l.1.c.1.f.2 & c.2.f.eodem
ante Diluuium etiam metalla ex terris eruta eſſe l.3 c.13. f.377
ante Diluuium quæ & qualis fuerit humani generis in terra habitatio l.1.c.29 fol. 34
poſt Diluuium filij Adam incipiunt ciuitatem & turrim ædificare l.5.c.61 fol. 1185
dimenſiones per triangulum l.1.c.22.f.23
dinia Fuſſenirorum metropolis l.3.c.54.f.449
dinggrauij qui l.3.f.410
ſub Dio habitantes l.6 c.14. f.1293
diocletianus Dalmata Imperator l.2.f.296 Numeriam uindicat necem l.2.f.296. Carini Numerani fratrem occidit ib.
diocletiani Imp. patria l.4 c.26. f.1068
diocletianæ thermæ l.2.c.9 fol. 199
diocœſes in utroq; Germaniæ inſtitutæ l.3.f.419
diogenes Romanus Imp. Conſtantinopolitanus l.4 fol. 1107
diomedem Thracię regem Hercules uincit l.6.c.17 fol. 1296
dionyſius inſula l.4.c.52 f.1089. nepos Noë l.6 c.16.f.1296. Aegypti rex l.6.c.19.f.1299. Areopagitas Athenienſis præſul l.6.c.22.f.1300. tyrannus rex Syracuſæ l.2.c.92 f.442. tyrannus grandem peditum equitumq; exercitum, tâm etiam frequentes naues è Syracuſa regia Sicilię urbe Syracuſis educit l.2.c.92.f.342. Pont. Rom. l.2.c.15.f.209 Cretenſis 1. Auguſtanorum epiſcopus l.3.c.344 fol. 735
ad D. Dionyſij præceps impius Francorum rex reſtituitur l.3.c.150.f.576
dioſcorides l.5.c.21 fol. 1151
dioſcuria metropolis l.5 c.24. f.1154
dioſpolis ciuitas Iudææ l.5 c.35. f.1164
dipolſuualda oppidum in Miſia l.3.c.426.f.859
dipſas, ſerpens l.6.c.13 fol. 1292
diris filium deuouet pater l.4.c.70. f.1122
diſciplina à parentibus accepta l.5.c.78.f.1201
à Diſcipulis Pythagoras quid exegerit l.4.c.54 fol. 1090
diſcordia res magnæ dilabuntur l.4.c.64.f.1115
diſcumbendi mos apud Calecutios l.5.c.136 fol. 1248
diſsidia ciuilia in Polonia l.4.c.4. f.1402
diſsimulator callidus l.5 c.76. f.1198
diſtantiam cuiuſcunq; rei cognoſcendi ratio l.1 c.22. f.23
diuerſorijs Turcæ carent l.4.c.79. f.1133
diuidua maximus Septentrionalis flu. l.4.c.24 fol. 1066
diuinarum rerum expertes l.5.c.151. f.1256
diuinata res apud Babylonios l.5.c.68.f.1191
diuinationi Zuingnerorum colluuies inuigilat l.3.c.5. f.358
ad Diuinationes Samogetæ procliues l.4.c.21 fol. 1059
diuion quam Germani uocant Diſion ciuitas in Burgundia l.2.c.29.f.104 Burgundiæ ciuitas à Maximiliani rege ſocijs Heluetijs obſeſſa l.2.c.58 f.175. oppidum Heluetij obſident l.3.c.113.f.531

diuitenſe

diuitenſe munimentũ uulgò Teutſch l.3.c.194 fol. 620
dium ciuitas Cambaiæ â Turca oppugnatur l.5 c.131. f.1243
diuitum auarorum pictura l.5.c.4.f.1141
diuitiæ pares inter omnes l.5.c.115. f.1227
diuitiæ contemnuntur l.5 c.169. f.1270
diuitiæ primorum parentum l.5.c.31.f.1160
ex ſpolijs l.4.c.8.f.1016
in Diuitijs, mundus felicitatem ſitam eſſe iudicat l.5 c.6. f.1141
diuortium Vladislai regis cum Beatrice uxore l.4 c.26. f.1035
diuortium apud Turcas l.4 c.79.f.1133. apud Turcas ſemper licitum l.5 c.76. f.1199
dmieſter flu.l.4.c.3.f.1042
dobrz caſtrum Cruciferi obtinent l.4.c.11.f.1050
docti apud Babylonios l.5 c.68.f.1191. apud Indos honore et dignitate reges anteunt l.5.c.114.f.1226
doctos homines Sigiſmundus Cæſar fouet l.3.f.405
dofrimæ alpes in Norduuegia l.4.c.23.f.984
dolę in Gymnaſio Iacobus Dapifer capitur l.3.c.284 fol. 689
doloris impatientia l.5 c.16. f.1148
domeſticæ rei cura l.5.c.71 fol. 1193
domherren appellatio unde l.3.c.386.f.804
dominandi cupiditas l.4 c.61.f.1112.& l.4.c.68 fol. 1119
pro Dominatu decertatio duarum urbium inclytarum l.5.c.3.f.1140
dominica inſula l.5.c.159 fol. 1262
dominicaſtris monachis Templariorũ aſsignatur habitatio l.3.c.345.f.738
domitianus Imp. l.2.f.290
Cæſar Chriſtianos perſequitur l.3.c.365.f.767
cum Germanis confligit l.3.c.11.f.370.12. Cæſar â Gothis uictus l.3.f.353
domitianum Cęſarem Germani uincunt l.3.c.364 fol. 766
domitius Nero Iſthmi anguſtias perfodere tentat l.4.c.36. f.1075
de Dominio ciuili diſputatur l.3.c.102.f.557
dominia nõ abſolutè à Gallorum regibus deſignata l.3. f.411
de Dominijs temporis progreſſu apud Germanos inſtituta l.3.f.409
domon uulgò Thum occupatur l.3.c.105.f.532
domus Dei in Mecha l.4 c.74. f.1129
domus Petri uulgò Domphieter templum à d.Materno conſtructum l.3 fol. 421
domus miro modo ſine ferro conſtructæ l.5.f.1261
domum non ingrediuntur niſi dicalceati, Turcæ l.4 c.72. f.1128
domus Germanorum l.3 c.12.f.374. anguſtæ & longæ l.5.c.83.f.1204
Lapponum l.4.c.37 f.1000. in Polonia l.4.c.3 f.1041. campanarum inſtar conſtructæ l.5.c.169 f.1270. humiles l.5.c.136 f.1247. ſimiles amphitheatris l.5.c.159.f.1262
domorũ ædificia apud Germanos qualia l.3.f.422
pro Domibus folia l.5 c.170. f.1271
domibus carentes l.5.c.115 fol. 1227
don uilla in Furſtenberg l.3.c.293.f.697. flu.quē Moſcouitæ ſic uocant l.4 c.24. f.1064
donatus à Valtobaro oppidi Vaz in Rhætia l.3 c.225. f.647
dõngen oppidum l.3 c.253. f.667
donus Pont.Rom.l.2.c.15 fol. 210
donus 2.Papa ibid.
donorum Dei uiciſsitudo, eorumq́ abuſus l.3.c.13 fol. 376
doris peninſula l.5.f.1142
dorinim, petram ingentem Alexander Magnus expugnat l.5.c.124.f.1236
dormientes ſuper arbores l.6.c.41.f.1315. in retiaculis l.5.c.169.f.1270. ſuauiter l.5.c.115.f.1227
dornberg comitatũ Nurnbergenſis burggrauius adipiſcitur l.3.c.381.f.789
iuxta Dorneck prelium inter Suitenſes & Cæſarianos l.3.c.112.f.530
dotiſonem Maximilianus Imp. Turcæ ui eripit l.3 fol. 409
dottnauu uilla S. Blaſij monaſterio donatur l.3.f.719
draco impedimenta infert l.4.c.3. f.1401
draconis cognomentum l.4.f.1111. leges l.4.c.42 fol. 1080
draco, miræ magnitudinis per urbem Romam tranſit l.2.c.71.f.309
draconis & aquilæ pugna l.2.c.58. f.279
draconem, Hercules perimit l.6.c.17.f.1296
dracones in Africa l.6.c.1 f.1281. apud Aethyopes l.6.c.40. 1354
de Draconibus Indię et Aethyopię l.5.c.117.f.1229
dracolfus epiſc. Friſingenſis l.3.c.372.f.780
dracula palatinus l.4.c.17 fol. 1055
draculæ principis Tranſyluaniæ crudelitas & iniuſticia l.4.c.34.f.1073
draculę principis Valachię monitem Vladislaus rex

contemnit l.4.f.1118
à Dracula Valuoda Huniades captus l.4.c.67.f.1118
dragut Rays, Turca, pyrataque inſignis Polentiam maioris inſulę Balearis urbem oppugnans l.2.c.20 f.83. Rays Bonifacij porticum & præſidium occupat l.2.c.87.f.335
drangiana l.5.c.95.f.1213
à Drauo flumine Vngaria initium ſumit l.4.c.1 fol. 1008
circa Drepanum Corallium naſcitur l.6.f.1304
drunthem Norduuegiæ metropolis l.4.f.984.
druſus Cæſaris Auguſti priuignus l.3.c.11.f.369 Nero ex quibus parentibus natus l.2.f.268
druſi grauiſsimum ſanguinolentiſsimumq; cū Germanis bellū l.3.c.11.f.370
de Druſi interitu uariant hiſtorici l.3.c.11.f.372
druſum Auguſti priuignū Bigij interijſſe l.3.c.179 f.606. Sicambros & Sueuos inuaſiſſe l.3.c.292 fol. 697
à Druſo Auguſti Cæſaris priuigno Coloſſus Lapideus Maguntiaci relictus l.3.c.170.f.596. Eſtens in Rhætia Druſiana uallis appellata l.3.c.230.f.650
ducatus qui temporis ſucceſſu in Romano imperio interierunt l.3.412
in Ducatum regnum redigitur l.4.c.9.f.1047
ducis appellationem magiſque regis Moſcouitæ amant l.4.c.24.f.1063
duces Hiſpani l.2.c.18.f.70 bellum non intrant apud Tartaros l.5.c.106 f.1221. itinerum peruerſi l.5.c.120. f.1232
duellum l.3.c.302.f.701 inter Hamam Saxonem & Starcaterum Danum l.3.c.448.f.892. ſiue Duellium arx l.3.f.667
dufflina Hiberniæ primaria urbs per inſidias capitur l.4.c.3.f.966
durlachium oppidū ditionis Badenſis l.3.f.682
dulcegnum Veneti capiunt l.2.c.c.18.f.223
duna in Liuonia flu. l.3 c.491. f.938.& 939
duna urbs ſingulari ſtratagemate expugnatur l.4 c.3. f.965
dunckelſpuhel oppidum imperiale l.3.c.303.f.702
dunckelſpuhel inſigne oppidum in Kochenthal l.3 c.300. f.700
duricia adamantis lapidis l.5.c.132. f.1244
duri & aſperi homines l.5 c.99. f.1216
durlach marchionibus Badenſibus donatur l.3 c.275. f.681
duſcheldorff oppidum l.3 c.206. f.627
de Duſim, Germani uocāt Cuſsim, Dominum Angli ueniunt debellandum l.3.c.99. f.576
dyrmenach caſtrum à Baſilienſibus comburitur l.3 c.103. f.520
dyrrachium ciuitas ubi ſita l.4.c.44. f.1082 Veneti occupant l.2 c.18.f.223. ducem Ludouicus Vngarorum rex capitali ſupplicio afficit l.4 c.18. f.1026
dyſenteria 30. millia mortua l.4.c.71.f.1125
in Dyſenteriam Albertus Vngarorum rex incidit l.4.c.20. f.1030
dyſenteri cōfluxu Leo Imp. animam efflat l.4.f.1102
dzuina Lithuaniæ flu. l.4 c.22. f.1061

E

EBenum arborem ſola India profert l.5.c.112 fol. 1225
eberhardus Vuirtenbergēſis comes Imperatori rebellat l.3.c.327.f.723.
eberhardi comitis Vuirtenbergici ſtratagema l.3 c.328. f.727
ad Eberhardi ſenioris, comitis Vuirtenbergici & montis Belgardi Thubingæ uniuerſale ſtudium erigitur l.3.c.330.f.727
eberhardum comitem Vuirtenbergenſem Carolus Imp. reprehendit l.3 c.328.f.726. comitē Vuirtēbergem Maximilianus Cæſ. ducē creat l.3.c.327 f.724. contra Vuirtembergenſem comitem Rudolphus rex exercitum mouet l.3.c.328.f.725
eberhardus comes ab Hapſpurg l.3.c.55.f.450. comes à Kyburg ibid. comes Hapſpurgenſis fit dominus ciuitatis Friburgi in Nuechtland l.3.c.71 f.477. comes Bergenſis l.3.c.206.f.627. comes à Vuertheim l.3.c.400 fol.812. comes à Kyburg uenditius ſuum, quod habuit in Friburgo Nuechtlandiæ l.3.c.60.f.456 comes à Kirchberg in epiſcopū Auguſtanę eccleſię eligitur l.3.c.345.f.738
contra Eberhardum comitem Henricus 7. grandem exercitum uocat l.3.f.725
eberhardum comitem uiuum ex utero materno exciſum l.3.c.328.f.726
à Suuinford epiſcopum Eiſtetenſem, Suuinfurd oppidum in Eiſtetenſis eccleſiæ poteſtatem collocaſſe l.3.c.393.f.806
ab Eberhardo comite de Nellenburg emit Ioannes dapifer proprietatem arcis Truchpurg l.3 c.284.f.688. Nurbacenſe monaſterium extruitur l.3. f.544
eberhardus Auguſtenſis Canoni-

Canonicus in patriarchã Aquileienſem promouetur l.3.c.345.f.737.epiſcopus Conſtantienſis cœnobium Zurzachenſe ad epiſcopatum redigit l.3 c.81.f.490.20. Aiſtetenſis epiſcopus l.3.c.394 f.809.epiſcopus Conſtantienſis Yſnenſem eccleſiam conſecrat l.3.c.285 f.690. qui & Eppo, Auguſtanus epiſc. l.3.c.345 f.737. Barbatus primus dux Vuirtenbergenſis l.3 c.327.f.725. Sueuus Schaffhuſiæ monaſteriũ conſtruit l.3.c.81.f.494 Conradi Imp.frater Henricum aucupem regem ſalutat l.3.f.388.comes de Hiltpolſtein epiſc. Saliſburg l.3.c.371.f.778 2.epiſcopus Saliſb. ibid. tertius ibid. quartus ibid. 2. dux Vuirtenberg. obijt l.3.c.328.f.727.dux Vuirtenbergẽſis Rotuuilenſib. infeſtus l.3.c.324 f.721. dux Sueuiæ Murbacenſe monaſterium cõſtruxit & fundauit l.3 c.126. f.545
eberſche Munſter locus nõ longe à Seleſtadio ſitũ D. Maternus deruit l.3.f.421
ab Eberſtein comites monaſterium fundant l.3 c.321.f.719.comites monaſterium Herren Alb nominatum fundarunt l.3 c.315.f.719. ſeditione duo oppida ad Badenſem marchionatum tranſferuntur l.2.c.275.f.681
eboracum ciuitas Angliæ l.2.c.13. f.53
eboris magna nundinatio l.5.c.148. f.1255
ebore Nigritæ abundant l.6.c.2. f.1283
ex Ebore ædificia l.5.c.71 fol. 1193
ebrach monaſterium quando inſtitutum l.3.c.385 fol. 795.& 796
ebrietas Italis abominanda l.2.c.60.f.281.in principe morte multanda l.4.c.42 f.1081. in rege apud Indos eſt capitalis l.5.c.113 f.1226.apud Tartaros eſt gloria l.5.c.104.f.1219 & 1220
ebrietatibus dediti l.4 fol. 1125
ebrietati Germani ſunt addicti l.3.f.423
ebrietatem Fridericus Imp. adit l.3.f.406
ebrietate Saxones fames l.3.c.434.f.870.priuſquã bello Scythas uinci l.5 c.98. f.1215
ebrius Imperator,enſe in lecto confoditur l.4.f.1104
ebuſſum ſiue Eibiſſa ſalem profert l.2.c.23.f.32
in Ecbatana regia ædificata l.5.c.64.f.1188
ab Eccleſię egreſſu Imperator prohibetur l.4.c.44 fol. 1082
eccleſiæ tutela quando ab Imperatoribus Gręcis ad Gallorum principes ſit tranſlata l.2.c.63.f.301
eccleſiam non ingrediuntur Turcæ niſi diſcalceati l.4.c.72. f.1128
eccleſiæ Turcarum l.4 c.74. f.1129
eccleſiarum multitudo in Nugardia Lithuaniæ ciuitate l.4.c.22.f.1060
eccleſiarum ciuitas in Sardinia l.2.c.81.f.328
in Eccleſiarum ciuitate leges quædam Italica lingua ſcriptę aſſeruãtur l.2 c.82. f.328
eccleſias epiſcopales Imperatores erigunt, multisq; bonis eas locupletant l.3 fol. 413
eccleſias ante 60.annos nõ ingrediuntur Sarmatę l.5 c.22. f.1151
ab Eccleſ. loca denominationes retinuerũt l.3.f.424
eccleſiaſtici in Hiſpania diuites l.2.c.17.f.70
eccleſiaſtis locus c.1.ubi dicit generationem tranſire & generationem aduenire, terram autem ſtare in æternum l.1.c.31.f.36
per Echardum marchionem Miſenenſes in libertatem reſtituuntur l.3 c.425. f.858
eckenbertus Kemerer ciuis Vuormacienſis l.3.f.586
eclipſis ſolaris l.1.c.24.f.28
eclipſis Lunę l.1.c.24.f.27
eclipſis Solis patiente Chriſto l.6.c.22.f.1300
per Eclipſim Lunæ quomodo depræhendatur regionum longitudo l.1.c.24 fol. 28
in Eclipſibus regionũ longitudo aduertenda l.1 c.18. f.14
edera fluuius l.1.c.14.f.10
edendi appetitum aquę excitent thermæ l.3.c.338 fol. 730
edentes in trulla ænea l.5 c.137. f.1248
edere equos coacti l.6.c.11 fol. 1289
edeſſa ciuitas Meſopotamiæ l.5.c.60.f.1185
ab Edeſſonibus Saca inhabitatur regio l.5.c.92 fol. 1212
edictum crudele l.4.c.68 fol. 1120
edinburgum regia & metropolis Scotiæ l.2.c.13 f.54. in Scotia ab Anglis diripitur l.2.c.13.f.58 comburitur l.2.c.13.f.56
eduardus rex Angliæ l.2 c.10.f.48. Ducis Eboracenſis hæres in regem Angliæ electus l.2.c.10.f.49 rex Anglus Dauidẽ Scotum ſororium ſuum capit l.2.c.13. Scotiam ingreſſus paſsim omnes trucidat ibid. capit etiam Ioannem regem Galliæ ibi. f.57. Anglię rex Scotiam ingreſſus

ingreſſus totam ſibi eam ſubigit l.2.c.13.f.56
eduardum Angliæ regem Imperij uicarium nuncupant l.3.c.347.f.742
eduardus 4.rex Angliæ l.2 c.10.f.49.5. Anglorum rex l.2.c.10.fol.49.6.rex Angliæ l.2.c.10.f.49 Luſitaniæ rex l.2.c.20.f.80
educatio puerorum apud Scythas l.5.c.99.f.1216
egbrutus Vueſt ſaxo l.2 c.10. f.48
in Egeſtione quid caueant Turcæ l.4.c.72.f.1128
egilbertus epiſc.Vuircebur genſis l.3.c.385.f.793
egilolphus Salisburg eccleſiæ præſul l.3.c.371 fol. 778
egino Curienſis antiſtes l.3 c.214. f.635
ab Eginone S.Vlrichi apud Auguſtenſes abbate Hermannus epiſc. exagitatur l.3.c.345. f.737
egisheim oppidum Alſatiæ l.3.c.131.f.552
eglonis iudicis Iſraëlitarũ tempore Tantalũ regem in Phrygia fuiſſe l.5.c.4 fol. 1141
egnotius Metellꝰ eò quod uinũ è dolio bibiſſet uxor, fuſte eum occidit l.2.c.60 fol. 281
ego de Vrach dominus Briſgoię & oppidi Friburgenſis l.3.c.55.f.450
egon dux Zæringenſis l.3 c.269. f.673
de Egra ciuitate in primo Bohemiæ aditu ſita l.3 c.495. f.946
de Egrana ciuitate Bohemiæ & adiacente regione l.3.c.494. f.942
egranæ ciuitatis Bohemiæ delineatio ibid.f.944
elingenſe collegium à quibus fundatum l.3.f.720
eichelſtein quem Germani cèſic uocamus l.3.c.170 fol. 596
eichenbrun cœnobium l.3 c.342. f.732
eigilis Fuldenſis antiſtes l.3 c.421. f.849
einſidlen monaſterium in obſcura Sylua l.3.c.88 fol. 487
contra Eiſenburgium Moguntium epiſcopum bellum l.3.c.157.f.583
eiſtet ciuitas epiſcopalis l.3 c.373. f.783
eiſtetenſe capitulum Suuinfurdenſe monaſterium in ordinem Teutonicorum cõmutat l.3.c.395.f.810
in eiſtetenſis eccleſiæ poteſtatem Suuinfurdũ Franciæ oppidum uenit l.3 c.393. f.809
eiueſſa inſula l.2.c.23.f.82
eizingeri acta l.4.f.1032
elbuuangen monaſterium in Viragrund pago l.3 c.304. f.702
elchinga monaſterium prope Vlmã l.3.c.343.f.732
eduardi Angli copiæ contra Philippum Gallum l.3 c.499. f.958
eleazaro ſacerdoti officium transferenti ſacros libros in ſermonem græcum,demandatum l.6 c.19. f.1299
electores principes eorũq; munia l.3.f.412.quod ea ſibi retinẽt quę ſunt imperij hoc unde ſit l.3.f.403
electorum & principum conſeſſus deſcriptio l.3 fol. 415.& 416
electoribus à Carolo 4. Imp. publica Romani Imperij uectigalia obligantur l.3.f.415
electura Cæſarum ſine Imperatorum quibus primùm commiſſa l.3.f.750
electrum,quod à Gręcis ſic appellatur l.3.c.484 f.933. mixtura metallorum l.1.c.13.f.8
eleemoſynæ Turcarum l.4 c.80.f.1133. mendicantibus denegãtur l.5.f.1220
elementis 4. ſacra fiunt l.5 c.104. f.1220
elent, animal l.3.c.485 fol. 934.& 935
de Elephanto l.5.c.116 fol. 1228
inter Elephantum & Rhinocerotem pugna l.5 c.136. f.1247
elephanti, mentiti ſiue ſimulati l.5.c.64.f.1189
elephantes ſylueſtres l.6 c.52. f.1325
elephanti in Africa l.6.c.1 fol. 1281
elephantes inſula Samatra l.5.c.144. f.1253
elephantorum uenatio l.6 c.54. f.1327
elephãtos qđomõ Aethyopes ſternant l.6.c.41 f. 1315. Aethyopes uenantur & comedunt l.6 c.40.f.1314.& Dracones perpetuum dimicari l.5 c.117.f.1230. equi horrent l.5.c.16.f.1147 quomodo in India ad bellum parent l.5.c.135 f.1245 ſues fugant l.5 c.125. f.1239
elephantibus facibus occuritur l.6.c.55.f.1327
elephantis tantum utentes l.5.c.134. f.1245
elephantico morbo Conſtantinus 5. Imp. moritur l.4. f.1103
elephantinorum dentium copia l.5.c.148.f.1255
eleuatio poli & latitudo regionis idem l.1.c.19.f.15
eleuthenus Pont.Rom. l.2 c.15. f.209
elg quod uulgò ſic appellatur ferarum genus l.4 c.27. f.989
de Elia propheta opinio l.1 c.30 f.35
elicurt expugnatum l.3 c.107.f.525.oppidum & arcem occupatam dux Vuirtenbergenſis iterum ad ſe reuocat l.3.f.526

eligius

eligius epiſcopus Flandris Chriſtum prædicat l.2 c.45. f.153
eliopolis ciuitas expugnata l.5.c.43.f.1171
eliſabetha Alberti Imperatoris coniunx l.3.f.399 & l.3.c.476.f.841. Philippi principis uxor comitiſſa Veromandiæ l.2.c.50 f.161.& 162. Alberti ducis Auſtriæ & regis Romanorum relicta uidua Kunigsfeldenſe monaſterium extruit l.3.c.84 f.496. regina aquis merſa ſuffocatur l.4.c.18
eliſabetham Alberti regis filiam Cazimirus rex uxorem ducit l.4.f.1085 f.1028. Ludouici regis Vngarorum uxor l.4 c.18. f.1026
eliſabetha Matthiæ Coruini mater l.3.c.439.f.960
ellenbardus pontifex Friſingenſis l.3.c.372 fol. 781
elmenouu amnis l.3.c.442 fol. 882
elmicho cooperante Albuinus interficitur rex l.4.c.8 fol. 1015
eloquentia ſimplex & optima l.5.c.115.f.1227
elpis ſultanus Aegypti l.5 c.44. f.1172
ellenburg arce & oppidum Danus expugnat l.4.c.19 fol. 980
eltelbertus Anglorum rex l.2.c.10. f.48
elyſſa Pigmalionis ſoror Carthaginis conditrix l.6 c.7. f.1285
elzach oppidum l.3.c.312 fol. 718
emanuel 14. Luſitaniæ rex l.2.c.20. f.80.& 81
emanuelis regis Luſitaniæ naues l.1.c.28.f. 34
emanuelis Imperatoris Cõſtantinopoli iniquum facinus l.5.f.444
emanueli regi Portugalliæ donatur Rhinoceros l.5 c.135. f.1247
per Emanuelem Portugalliæ regem quædam loca in India occupantur l.5 c.173. f.1273
embrico Vuirceburgenſis epiſcopus l.3.c.385 fol. 795
emeranus epiſcopus Ratiſp. de ſtupro falſò accuſatur l.3.c.365.f.768
emericus Vngarorum rex l.4.c.18. f.1025
ſ. Emerici parentes qui l.4 c.10. f.1018
ſ. Emerita martyriſſa l.3 c.223. f.645
emirſerius proditor Antiochiæ l.5.c.37.f.1166
emundus Sueciæ rex l.4 c.29. f.991
in Endingen ciuitatis obſidione Friburgenſes magnam ſtragem paſsi l.3 c.269 f.677
enecus primus Nauarræ rex l.2.c.20.f.79
in Engadim terram Tyroles irruunt l.3.c.112 fol. 530
engedin regio l.3.c.290 fol. 695
engelberg in inferiori Syluania Heluetiæ l.3.c.55 fol. 450
engelbertus comes Moſpurgenſis, Friſingenſis antiſtes l.3.c.372 fol. 781
engelbertus Sueciam à Danis uindicans l.4. c.14 fol. 976
engelberti Colonienſis archiepiſcopi indigna cædes l.3.c.193.f.616
engelbertum Colonienſem archiepiſcopum eius ſucceſſor ulciſcitur l.3.f.623
engiſtus dux Anglorum l.2.c.9. f.46
engleramus Luderici fil. 2 dominus Flandriæ l.2 c.50. f.156
enipontus uulgò Inſpruck l.3.c.411.f.833.& l.3 c.365. f.768
emona inſula l.4.c.26 fol. 1068
enos urbs circa Libanum l.1.c.29. f.34
enſium colonia l.3.c.408 fol. 822
enſiferi fratres l.3 fol. 420
ensheim oppidum Alſatiæ l.3.c.125. f.544
enſtens oppidum in Rhætia & de eſtionibus l.3 c.230. f.650
enzius flu. Pfortzheimenſem ciuitatem alluit l.3 c.278. f.682
ephemerides ad meridianum Viennenſem aut Nurnbergenſem factæ l.1 c.24. f.28
epheſus urbs l.5.c.5 fol. 1141
epheſus condita l.5.c.100 fol. 1217
epheſus ab Athenienſibus condita l.4.c.42.f.1080
epheſum Gothi uaſtant l.3 c.2.f.353. templum epheſinum uide ibid.
epheſum in minore Aſia Amazones condidiſſe l.5 c.15. f.1143
ephorori ſiue ſuperintendentes apud Indos l.5 c.114. f.1216
ephyra ciuitas Achaiæ caput l.4.c.39.f.1077
epidaurus ciuitas Saronici ſinus l.4.c.41.f.1079
epidauri Aeſculapium mãſiſſe l.5.c.21.f.1151
epidaurum ciuitas Illyridis l.4.c.25. f.1067
epiphanes Aegypti rex l.6 c.19. f.1299
epirum in ſuam ditionem Amurathes redigit Turcarum rex l.4.c.67.f.1116
epiſcopus fit monachus l.3 c.345.f.737. relegatur in exilium l.5.c.14 f.1147
epiſcopi dignitas apud Iſlandos l.4.c.36.f.999

de Epiſcopo Arelatenſi hiſtoria l.2.c.31.f.121
epiſcopi olim quales l.3 c.208.f.628. qui Rom. pont.ſubſunt l.2.c.15 f.212. capite truncantur l.4.c.30.f.994. in bello pereunt l.4.c.71.f.1126 incarcerantur l.3.c.345 fol. 737
de Epiſcoporum Vuirtzburgenſium tranſitu & cęremonijs in morte conſuetis l.3.c.387.f.805
per Epiſcopos reges inungi ſoliti l.4.c.20.f.1031
epiſcopatus Galliæ l.2 c.40. f.140
de Epiſcopatuum collatione diſsidiũ celebrato concilio ſublatum l.3 c.171. f.585
de Epiſcopatibus Rheni l.3 c.87. f.498
epiſtola ſagittæ alligata, atque ita arcu abſenti tranſmiſſæ l.4.c.69.f.1121
epitaphiũ Sardanapali l.5 c.12. f.1144
epomeus collis Sicilia l.2 c.96. f.346
eppingen olim marchionũ Badenſium fuit l.3 c.275.f.681. traditur marchionib. l.3.c.357.f.761
in Eppingen omne quod habet ius Badenſis marchio abdicat l.3 c.357. f.762
epyrus regio Græciæ l.4 c.49. f.1086
Macedoniam attingit l.4 c.44. f.1082
epyri rex regno expellitur l.4.c.45. f.1083
equini pulli elegantes l.3 c.307. f.709
equites boni ſunt Tartari l.5.c.104. f.1219
Hyberni l.2.c.8.f.46
equitandi ſtudium l.5 c.84. f.1205
equus plumbi uenam aperit l.3.c.435.f.871. fugam in populo excitat l.5.c.42 f.1170. immenſi precij l.5.c.133.f.1244. Alexandri Magni l.5.c.119 fol. 1231
equi apud ueteres Germanos quales l.3.c.12.f.373
in Hybernia l.2.c.8.f.44
refugiunt elephantes l.5 c.16.f.1148. ſylueſtres in Pruſsia l.3.c.485.f.934
ubi magni pendantur l.6 c.53. f.1326
equites agiles l.5.c.106 fol. 1221
equorum generoſorũ delineatio l.5.c.119.f.1232
pernicitate Hiſpania commendata l.2.c.18.f.69
in curſum immodicũ ſtudium l.4.f.1104
multitudo in Sardinia l.2 c.81. f.325
equos Scythæ ſacrificarunt l.5.c.96.f.1214. Soli mactant l.5.c.96.f.1215
cameli oderunt l.5.c.90 f.1211. Lappones non habent l.5.c.37.f.1000
in equis Sueui non pugnãt l.3.c.310. f.711
equis in Scythia non utuntur niſi nobiles tantum l.5.c.22. f.1151
eramon lapis l.5.f.1203
eraſmus Roterodamus l.2 c.54.f.168. eiuſdem de patria ſua ſcriptum ibid.
erbachium monaſterium à quo fundatum l.3.f.600
in Erbſtollen mineræ l.3 c.291. f.695
erchenbertus epiſcopus Friſingenſis l.3.c.372.f.780
erdfordia urbs l.3.f.855
in Ergoia quæ habet Fridericus Auſtriæ dux urbes & munitiones Heluetij occupare iubentur l.3 c.88. f.499
eregoij unde deſcendant l.3.c.292. f.607
eremiticæ uitę Turcicus Imperator ſe addicit f.1118
erethria ciuitas Necroponti l.4.c.51.f.1087
eri ciuitas in Perſide l.5 c.81. f.1203.
in Eri urbe Perſidis ſerici cõpia l.5.c.102.f.1218
erichingeri principis Alemanniæ facta l.3.f.667
ericus Daniæ rex l.4.c.6 f.968. Vualdemari fil. Daniæ rex l.4.c.11.f.973
1. Daniæ, Sueciæ & Nortuegiæ rex l.3.c.478.f.924
ericum Daniæ regem Hamburgenſis conuertit epiſcopus l.3.c.448.f.893
ericus 2. Daniæ rex l.4.c.8 f.970. Sueorum rex l.4 c.28.f.990. Regneri Sueonum rex l.4.c.29.f.990
Goſtaui fi. Suecorum rex l.4.c.31.f.996. Suecię rex capitur l.4.c.4.f.966
per Ericum Sueciæ regem Suenotto rex Dania deturbatur l.4.c.7.f.969
ſub Erico rege Sueciæ Findlandia Chriſtũ agnoſcere cœpit l.4.c.34.f.997
ericus Pomeranus dux fit trium regnorum rex l.4 29.f.992. trium regnorum regi turbatio in Suecia oritur l.4.c.14.f.976
ericum Pomeranorũ ducẽ Margaretha regina adoptat l.4.c.12.f.975
ericus 2. Pomeraniæ dux l.3.c.478. f.924
erici duo de regno Sueciæ contendunt l.4.c.29 fol. 991
erimbertus epiſcopus Friſingenſis l.3 c.372. f.779
eris Conſtantij Imperatoris filia l.2 c.63. f.256
erlafridus comes à Kalauu monaſterium fundat l.3 c.317. f.519
ab Erlafrido comite in Kalauu Hirſaugienſe monaſterium conditum l.3 c.157. f.581
erlungus Vuirceburgenſis antiſtes l.3.c.385.f.795

erneſtus

erneſtus dux Friderici Imp.
pater l.3.c.416.f.843
elector Saxoniæ adhuc pu
er furto aufertur l.3
c.428. f.865
erneſti ducis Saxoniæ prin
cipis electoris filia fit Io-
annis Daniæ regis uxor
l.4.c.18. f.979
erneſtus dux Sueuiæ l.3
c.311.f.712. comes Pala
tinus Rheni, Bauariæ dux,
Salisburg. fit archiepiſco-
pus l.3.c.371.f.779
erneſti marchionis Auſtriæ
interitus l.3.c.416.f.838
& l.3.c.392. f.807
ab Erneſto marchione Sulz
bergi palatium conſtru-
ctum l.3.c.261.f.670
erneſti filius Bauariæ dux
l.3.c.365. f.773
ergoienſe monaſterium l.3
c.128. f.545
ab Eroſtrato Gotho, tem-
plum Dianæ apud Ephe-
ſum eſt incenſum l.5
c.5. f.1141
erphordienſis epiſcopatus
erigitur & Moguntinenſi
incorporatur diocœſi l.3
fol. 419
de Erronibus quos Latini
ſic nuncupãt, uulgò Zuin
giner appellati l.3
c.5. f.357
in Erroribus Sathan ut ho-
mines contineat oſtenta
facit l.4.c.43.f.1081
eruinum de Steinbach pri-
mæ poſuiſſe turris Argen
toratēſis fundamēta f.563
eruli Attilæ regi ſe iungunt
l.4.c.4. f.1011
erulorum regē Lōgobardi
interficiunt l.4.c.8.f.1015
erythrea inſula l.2.c.16.f.68
Sibylla l.2.c.14.f.208
circa ea in Africano mari
Coralliū naſcitur f.1304
eſca non utentes homines
l.5.c.126. f.1240
ad Eſchental ex Valeſia iter
l.3.c.30. f.430
eſslingē op. l.3.c.333.f.729
contra Ludouicum Baua
rum Rom. regē obſidione
cingitur l.3.c.63.f.463
in Sueuia inter Fridericū
3. Imp. & Ludouicum eius
competitorem pugnatur
l.3.f.400. ad ciuit. pugna
l.3.c.306.f.708. oppidò
Sueuiæ 20. torneamentū
celebratum l.3.f.897
eſslingenſes 15000. floren.
Imp. numerant l.3
c.328. f.726
eſuerius dux Sueuiæ quem
locū inhabitarit, et de eius
progenie l.3.c.286.f.690
eſtbrutus Vueſtſaxo rex
Angliæ l.2.c.10.f.48
eſtenſis familia l.2.c.3.f.260
eſtoniam à mari Danorum
rex impugnat l.3.f.936
eſtionum metropolis l.3
c.232. f.651
etelbertus rex Angliæ l.2
c.10. f.48
ethalia inſula l.2.c.95.f.346
ethruria Italiæ regio l.2
c.3. f.179
ethruriam ferē omnē Man-
fredus occupat l.2.f.316
etico, quem etiam Atticum
uocant, Leodiſij fil. l.3
c.126. f.544
etticho comes Guelfus l.3
c.366. f.773
eticoni duci traditur Alſa-
tia l.3.c.124.f.543
contra Eſlingēſes Eberhar
dus Vuirtemberg. comes
bellum gerit l.3.f.725
ſub Euangelij promouendi
ſpecie ruſtici iniqua moli-
untur l.3.c.142.f.566
euariſtus Pont. Rom. l.2
c.15. f.209
eubœa inſula l.4.c.51
f.1087. à Bœotia ſeiun-
cta l.1.c.3.f.3
euchariſtia l.6.c.57
fol. 1329 & 1330
de Euchariſtiæ communio-
ne ſub utraq; ſpecie diſpu
tatur l.3.c.102.f.517
eucherius Lugdunēſis anti
ſtes l.2.c.29.f.120 & 121
euclydis Geometriæ patria
l.4.c.42. f.1079
eudoxia Imperatrix Con-
ſtantinop. l.4.c.1107
fœmina arrogans & ſu-
perba, Arcadij Imp. con-
iunx l.2.f.300
euergetes Aegypti rex l.6
c.19. f.1299.
2. Aegypti rex ibid.
eufratem Archiepiſcopum
Colonienſem exautorant
l.3.c.175. f.587
eugenius Pont. Rom. l.2
c.15.f.210. pont. fœdus
cum Turca percuſſum caſ
ſat l.4.c.67.f.1118
papa Renati partes tuetur
l.2.c.78.f.1087. pont.
Delphinum contra Baſi-
lienſes concitat, ut ibi con
cilium diſsipet l.3.c.103
f.518. pont. à patribus ad
cōcilium Baſilienſe cita-
tur l.3.c.102.f.517 & 518
ipſo abrogato alium deſi-
gnant ibid.
2. papa l.2.c.15.f.210
3. papa ibid. 211
4. papa ibid.
eunuchi Turcorum l.4
c.79. f.1133
eupathoria alia ciuitas Cap
padociæ l.5.c.14.f.1147
eupathoriam olim ſic dictā
in qua nōnulli ponant re-
gione l.5.c.16.f.1148
euphrates in Meſopotamia
l.5.c.60.f.1184. limes
Cappadociæ l.5.f.1146
euphratē Tamerlanes rex
traijcit l.4.c.64.f.1114
eurithium Exarchum Leo
Imp. Conſtantinop. in Ita
liam mittit l.2.c.63.f.302
euripus mare l.4
c.54. f.1090
europa quæ noſtro tempo
re Chriſtianum comple-
ctitur orbem l.2.c.2.f.40
europa unde habeat no-
men l.1.c.17.f.12
quatenus reliquis parti-
bus terræ minor l.1
c.17. f.13

europa

europa fertilis ibid. modica portio & inſula quaſi magna l.2.c.1.f.40
de Europę partitione in ſuas partes l.2.c.3.f.41
tabula quali ſit opus exercitio l.2.c.4.f.41
10.tabulis Ptolemaicis l.2 c.5.f.42.fertilitas l.2.c.2 f.41. loca in quibus olim effoſſum eſt, & hodie effoditur metallū l.1.c.14.f.9
europam pro maiore parte Amazones occupauêre l.5.c.15.f.1147. Africa mare diuidit mediterraneum l.6.c.1.f.1280
quādo & à quo Turcę ſint accerſiti l.4.c.57.f.1097. quando Huni traiecerint l.4.c.3.f.1009. uerſus polum Septentrionalem nauigatio l.1.c.28.f.34
ex Europa in Indiam nauigatio l.5.c.131.f.1243
nauigatio l.1.c.28.f.33
de Europa quæ noſtro æuo Chriſtianum complectitur orbē l.2.c.2.f.40 & 41
euſebius Pont.Rom. l.2 c.15.f.209. Scotus in Rhætia monachum agit l.3.c.232. f.653
eutychianus Pont.Rom. l.2 c.15. f.209
eutychiana hæreſi Anaſtaſius Imp. infectus l.4 c.58. f.1099
eutychus Auguſtanus antiſtes l.3.c.345.f.736
euxinus fugiens Alexandriæ regem Ptolemæū Latyrum l.6.c.1.f.1281
euxinum mare l.4.c.54 fol. 1090
ad Euxini littora uſq; Turcorum extēditur regnum l.4.c.62. f.1113
euxina oppida adiacentia, ſuo ſubijcit Othomannus imperio l.4.c.61.f.1112
exarchus regiminis genus in Italia l.2.c.43.f.265
Longinus Roſimundæ nuptias nubit l.2.c.22.f.228
exarchatus Romano Pontifici datus l.4.f.1103
exarchatū Rauennenſem Longinus legatus Imp. Conſtantinopol. inſtituit l.2. f.301
exactione grauiſs. Nordlingenſes multantur l.3 c.306. f.707
exactionibus Vuirtembergenſis comes ſuos grauat l.3.c.328. f.726
execrationis genus l.4 c.4. f.1043
execratio in malos l.6 c.38. f.1311
exequiæ nullæ l.5.c.115 f.1227. equo celebratæ l.5.c.119.f.1231. apud Trauſos l.4.c.53.f.1089
exercitus ex ſeruis l.5.c.86 fol. 1207
exploratores tempore Ptolemæi qui fuerint l.1 c.25. f.29
exquilinus mons l.2 c.9. f.199
extaſis l.5.c.76.f.1199
de Extremo iudicio uaticinia l.5.c.4.f.1171
eydoram fluuium Iutia pro Auſtrali habet termino l.4.c.2. f.963
ab Eydora fluuio quicquid in auſtrum uergit Saxonū prouinciæ olim annumeratū fuit l.3.c.432.f.868
eyſalia terra l.3.c.182 f.609. eiusq; deſcriptio per Simonem Richuuinū medicum l.3.c.183.f.609
ezechiæ regis Iudæorū tempore Aſſyriæ & Babyloniæ regna diſcreta fuiſſe l.5.c.79. f.1201
ezius eccleſiæ Salisburgenſis antiſtes l.3.c.371 fol. 777

F

FAbarium monaſterium apud Fauarias, uulgò Pfeuers l.3.c.64.f.484
fabarum execratio l.6 c.38. f.1311
fabiana ciuitas, quam hodie Viennam uocat l.3 c.408. f.823
fabianus pont.Rom. l.2 c.15. f.209
f. Quintilianus Rhetor ac philoſophus l.2.c.15.f.67
f.Claudius cum Germanis confligens l.3.c.11.f.171
falarica tormentum bellicū l.3.c.174. f.603
falces fœnariæ l.3 c.283. f.687
falcones arūis inerrantes l.5 c.142.f.1252. optimi l.3.c.406.f.821. in Hultonia l.2.c.8.f.45
falckenſtein circa arcē epiſcopus Auguſtanus interficitur l.3.c.345.f.737 itē mineræ l.3.c.291.f.695
famaguſta urbs Cypri l.2 c.7.f.196. Cypri emporium Genuenſium populo applicata l.5.c.30 f.1158. per Iacobū regem Cypri ſubigitur l.5 c.30. f.1159
fames dira Rubeaci l.3 c.129. f.547 & 548
horrenda in urbe Monaſterienſi l.3.c.459.f.901
in Flandria tempore Caroli 15.comitis l.2.c.50 f.161. ex erutis radicibus l.5.c.161. f.1264
famis tēpore homines combuſti l.3.c.179.f.606
fanaticus ſinus l.4 c.26. f.1068
fanum Quintini Veromanduorum oppidum ab Hiſpanis capitur l.2 c.15. f.214
è Farre l.6.c.38.f.1311
farina carentes l.5 c.169. f.1270
farſpurg caſtellum Heluetij obſident l.3.c.103 fol. 519
faſcinatores eximij l.6 c.51. f.1325
faſcinatrix mulier Auguſtana l.3.c.345.f.739
faſilia Pelagij fil. 2. Caſtiliæ rex l.2.c.20.f.74

in Faſtum opum affluentia proleſq; deducit numeroſa l.4.c.11.f.1049
faucenſe cœnobium l.3 c.345. f.736
fauni Ficarij ſunt Hunorũ progenitores l.3.c.3.f.355
fauonij terra l.5.c.112 fol. 1225
fauſta Conſtantini coniunx Maxentij filia l.2.f.297
fauſtus poëta Lugdunenſis l.2.c.29.f.121
faxiolorum laceramẽta fœni locum ſupplent l.6 c.53. f.1326
febricitantes uita priuantur l.6.c.43.f.1317
Sigiſmundum Burgũdiæ regem defunctum inuocant l.3.c.31.f.429
febri tertianę qui ſubiacent quæ proſint thermæ l.3 c.338. f.730
pro Febribus antiquis thermæ l.3.c.334.f.729
feles in inſula Cypro l.5 c.29.f.1157. zibellum gignentes l.5.c.142.f.1252
feliciana hæreſis l.3 c.401. f.816
felix Pont.Rom. l.2.c.15 f.209. 2.Pont.Rom.l.2 c.15.f.209. 3.Pontifex Rom.ibid. 4.Pont Ro. ibid. 5.Pont.Rom. l.3 c.102. f.518
felicis comitis Verdenſis cædes l.3.c.284.f.689
ferarum raritas l.2.c.2.f.41
ex Ferarum pellibus renones fiũt l.5.c.103.f.1219
feris defunctorum cadauera obiecta l.5.c.80.f.1203
ferdinandus Imp.l.3.f.408 rex Rom. quo uino uſus l.3.c.415. f.837
3. rex Sarracenos Hiſpania deijcit l.2.c.19.f.74
dux Auſt. quos præſides habeat l.3.c.284.f.689
Auſtriæ dux alteram comitatus Brigãtini partem emit l.3.c.241.f.657
dux Auſtriæ ab Hungaris in regem eligitur l.4 c.71. f.1126
1. Sanctij comitis Caſtellæ fil.21.Caſtellanorũ rex l.2.c.20.f.76. 3. Alfonſi noni fil. 28. Caſtellæ rex ibid. 4.Caſtellæ & Legionis rex l.2.c.20.f.77
ſextus Caſtiliæ princeps l.2.c.20. f.78 & 79
Caſtiliæ rex mittit quoſdã qui incognitas terras quęrant l.5.c.168.f.1269
Hiſpanus Bohemię Vngariæq; rex l.3.c.499.f.960
rex Hiſpaniæ regem Granatæ oppugnat l.2.c.19 f.72. Hiſpaniæ rex cum Ludouico Gallo init fœdus l.2.c.79.f.320
Arragoniæ rex l.2.c.20 f.79. Arragoniæ & Siciliæ rex,quam ſucceſsionis lineã habeat l.2.c.97.f.348
Daualus dux Cæſareanus l.2.c.26.f.238.Sanctij Luſitaniæ regis filius, comes Flandrus l.2.c.50.f.162 & 163. Salernitanus princeps Bonifacij portum atque præſidium in inſula Corſica occupat l.2.c.87 f.335. Calabriæ dux conſtituitur l.2.c.78.f.318
Calabriæ dux Alfonſo in regno Neap.ſuccedit l.2 c.78.f. 319. Siciliæ rex Rom.pont.contra Florentinos excitat l.2.c.64.f.271
Magellanus, Magellano mare nomen indit l.5 c.174. f.1274
feriſcus ab Helea urbe Lucaniæ Agriminum urbem in Sicilia reſtaurat l.2 c.94. f.343
ferrariam Eugenius pontifex conciliũ Baſilea tranſfert l.3.c.102.f.518
ferrarienſis ciuitatis in Italia deſcriptio l.2.c.36.f.256
de Ferro l.1.c.12.f.8
ferrum nullum in India foditur l.5.c.112.f.1226 optimum l.3.c.182.f.609
Maghas lapis attrahit l.4 c.47.f.1085. inter omnia utiliſsimum eſſe metallum l.3.c.411.f.834
ferri ictus reſpuit adamas l.5.c.132. f.1244
fodinæ l.1.c.13.f.10
in cuprum mutatio l.4 c.28. f.1070
fes regnũ l.6.c.11.f.1290
feſtiui dies apud Turcos l.4 c.75. f.1130
fichtelberg mons l.3 c.378. f.787
ficuum copia l.2.c.29 fol. 116
fides Turcica l.4.c.74 fol. 1129
quando & per quos in Germania ſit plantata l.3 fol. 419
fidei inquiſitores in Hiſpania l.2.c.18.f.70. cauſa quæ & qualia bella in Hiſpania olim ſint geſta l.2 c.19. f.71
fidem hoſtibus Tartari non ſeruant l.5.c.106.f.1221
fiderenſes thermæ l.3 c.233. f.653
filius patrem perſequitur l.3. f.392
filius uenenum patri propinat l.4.c.70.f.1123
filij parentum mandata nõ contemnant l.5. c.20 f.1150. patrem carceri mancipant l.3.c.19 fol. 382
findlandia l.4.c.24.f.997
finnania l.4.c.34.f.997
finſtermintz regio l.2 c.290. f.694
fiona inſula l.4.c.2 fol. 963 & 964
in Flaccis Quiritum gente Valachia regio denominata l.4.c.29.f.1071
flagellantium ſeſe ueſania, quando primum Auguſtã deuenerit l.3.c.345.f.738
flagellatorum ſecta ubi & quando exorta,quę fuerit ipſorum ſuperſtitio l.3 fol. 402 & 403

flamines

flamines pont. l.2.c.60 fol. 281
flaminia quæ alio nomine uocatur Romandiola Italiæ regio l.2.c.3.f.179
flaminiæ urbes & uici l.2 c.4.f.188. inſigniores thermæ l.2.c.4.f.194
flandria comitatus l.2.c.45 f.152. uſq; ad f.165 ſubijcitur coronæ Franciæ l.2.c.50.f.157. unde dicta l.2.c.37.f.134. à nebulone quodã perturbata l.2 c.50.f.162.& 163. in duas partes ſciſſa l.2.c.50 f.159.& 160. in quanto ſit periculo ob æſtũ & maris ſæuitiam l.2.c.50.f.156 Gallica l.2.c.49.f.155
flandriæ noua & inaudita uectigalia impoſita l.2 c.50.f.161. magnitudo & fertilitas l.2.c.49 f.155.&156. dominorum atq; comitum genealogia l.2.c.50.f.156. pro eius principatu cõcertatio Carolo eius comite ſiue domino mortuo l.2.c.50 f.161. ciuitates l.2.c.4 f.153. bona pars inundatione Oceani ſubmerſa l.2 c.50.f.161. Veromanduarum comitatus adijcitur l.2.c.50.f.161. comitatus decurtatus l.2.c.50.f.162 ſucceſsione cõcertatio l.2 c.50. f.163
in Flandriam Nortmanni irruunt l.2.c.50.f.157
inter Flandriam & Holandiam diſsidium l.3.c.50 f.158. item quando ſit ſublatum f.161
in Flandria fames 15. comitis tempore nimirum Caroli l.2.c.50.f.161
à Flandria cur Arteſia diuiſa l.2.c.50.f.162
flandrus ſit Imperator l.4 c.56. f.1095
flauius Claudius Cæſ. quando regno potitus ſit l.3 c.306. f.706
à Flauio Veſpaſiano Nerolingenſi ciuitati nomẽ impoſitum l.3.c.306.f.706
flesburg oppidum obſidetur l.4.c.13.f.976
flora meretrix Romana l.2 c.9. f.199
florbagiſius epiſcop. Saliſburg. l.3.c.371.f.777
florentius Scotus Argentinenſis epiſcopus l.3 c.140.f.564. hic Haslelo cum cum omnibus agris & iuribus dono accipit l.3 c.141. f.565
florentia ciuitas Ethruriæ in Italia l.2.c.7.f.196 eiuſq; deſcriptio l.2 c.45.f.268. à Manfredo occupatur l.2.c.74.f.316
florentinæ ciuitatis Hetruſcorum metropolis pictura l.2.f.268
florentino Damaſcus urbs dono datur l.5.c.58.f.1183
florentini quantum argenti pro libertate expoſuerint l.3.f.415. numerata certa pecunia à Ludouico Bauaro Imp. ab obedientia abſoluunt l.2.c.63.f.303 dominantur Piſanis l.2 c.46. f.272
florentinorum urbs conflagrat l.2.c.71.f.309 diripitur & depredatur l.2 c.26. f.243
inter Florentinos & urbem Senarum implacabile odium exortum l.2.c.50 fol. 273
florentinus mercator l.4 c.34. f.1073
florentius primus Selandiæ comes l.2.c.50.f.163
flumina cuniculis abſumpta l.5.c.35.f.1165
fluuius aureas uenas habẽs l.5.c.4. f.1141 ultriferax l.5.c.56.f.1183
fluuij auriferi l.1.c.8.f.64. ad 4. mundi cardines mirabili naturæ maieſtate permanantes l.3.c.495 fol. 950
in fluuiorũ originibus multa dubia l.6.c.35.f.1392 exortus l.1.c.1.f.2 originibus populos annumerari ab Hiſtoricis qui uel tridui ſpacio ab ipſis diſsident l.3.c.228.f.648
à Fluuijs loca uicina denominationes ſortita l.3 c.279. f.685
foci Samogetarum l.4 c.21. f.2059
fœdus inter Chriſtianos & Turcam l.4.c.67.f.1118
fœderis uiolatio multorum malorum cauſa l.5 c.40. f.1168
fœmina Aquilienſis pudicitiæ laude uenerabilis l.2 c.68.f.308. uirum ſe ſimulat l.5.c.62.f.1186
fœminæ manu urbs ſeruata l.5.c.18.f.1150 ueteres Germanorũ quales l.3.c.12.f.373 laſciuæ l.5.c.28.f.1155 apud Turcas l.4.c.79 f.1132. uirilibus artibus exercitæ l.5.c.100.f.1217 induunt uirorum mores l.6.c.38.f.1311. concipientes quinquennas l.5 c.126. f.1240
fœminarũ in Gallia mira fœcunditas l.2.c.39.f.138 impudicitia l.3.f.903
fœminis uinũ prohibitum l.2.c.60.f.281. quid Solonis leges indulſerint l.4 c.42. f.1080
fœtus tres aut quatuor ſimul edentes mulieres l.6 c.16. f.1295
folia pro domibus l.5 c.170. f.1271
fons mirabilis in Africa l.6 c.15. f.1294
fons Solis apud Atlantes l.6.c.44. f.1317
fontes abſcondere ſoliti l.5 c.60.f.1185. intoxicantur l.2.c.57.f.171
fontibus inſecutis Iudæi peſtem prouocant l.5 c.139. f.563

forchei-

forcheimium ciuitas à Marchione Brandenb. afflicta l.3.c.403. f.319
de Formicis Indianis l.5.c.127. f.1241
formio iſtriæ flu. l.3 c.414. f.836
formoſus Papa l.2.c.15 fol. 210
fornaces fuſiles l.3.c.182 fol. 609
fornicatio apud Indos licita l.5.c.113.f.1226
fornicationis pœna apud Turcos l.4.c.79.f.1132
forticipenſis pagus Sueuiæ l.3.c.294.f.698
fortunæ inconſtantia mirabilis l.2.c.63.f.304 ludibriũ l.4.c.64.f.1114 ludentis exemplũ in Vualdemaro Daniæ rege l.4 c.11. f.973
fortunatæ inſulæ quare ſic dictæ l.5.c.155.f.1260 inſulæ quot & quæ ſint l 5 c.175.f.1279. inſulę quot & qui ſint habitatorum ritus atq; mores l.6.c.48 f.1322. inſulę ubi à nonnullis ponantur l.4 c.2. f.963
fortitudo inaudita mulierum l.5.c.100.f.1216
forum Tiberij ſiue Zurzachium l.3.c.81.f.490 Iulij ciuitas ſiue regio Italiæ l.2.c.7.f.196
fori Iulij lacus l.4.c.4 fol.194. Iulij ſyluæ,inſigniora'q; nemora ibid. Iulij, quam uulgò Friaul uocant, regionis Italiæ tractatus l.2.c.19.f.224
foro Iulienſium regionem & circumiacentem Attilæ Hunorum rex obſidet l.2 c.68.f.308. Iulianos Longobardorum occupat rex l.4.c.8. f.1015
foſſa ex Peluſiaco oſtio ad mare rubrum l.6.c.37 fol. 1310
fracmont, mons in Heluetia l.3.c.67.f.468
framea bellicum inſtrumentum l.3.c.12.f.373
francia regio l.2.c.25.f.84 Orientalis quã Franconiam Germaniæ uocant l.3 c.382.f.789. Orientalis quinq; habet pręcipua dominia l.3.c.383.f.792 à Nortmannis infeſtata l.2.c.26.f.87. in multa diuiſa regna l.2.c.26.f.86 minor,eſt Alſatia l.3 c.124. f.543
franciæ ſiue Franconiæ ſitus & fertilitas l.3.c.383 f.792.Orientalis ducatus quatenus Vuirceburgenſi epiſcopo donatus l.3 c.382.f.791. ducum & comitum genealogiæ extra ducatum epiſcopalem l.3.c.383.f.791. regno Rhætiſe obligant l.3 c.215.f.639. regno Delphinatus incorporatur l.2 c.43.f.148.ducum genealogia l.3.c.382.f.790 ferè tota nobilitas periit l.3 f.383. reges aliquando adminiſtratores fuiſſe in terra Vraniæ l.3. c.62 f.458. domus ĩũra Ludouicus Delphinus iterum ſibi uendicare mittitur l.3 c.129.f.548. antiquitates l.3.c.389.f.806. regnum quomodo Pariſienſes comites ad ſe traxerint l.2 c.41.f.144. regum genealogia l.2.c.41.f.143 nomen unde exortum ſit l.3.c.25.f.84. Flandria ſubijcitur l.2.c.50.f.157 Orientali Saxones ſubijciuntur l.3.c.390.f.806
franci totam ferè Galliam ad Rhenum uſq; ſubigũt l.2.c.25.f.85. Vectem inſulam inuadunt l.2.c.13 f.58. Hunorum ſpolijs diteſcunt l.4.c.8.f.1016 ſecundò Damiatam obtinent l.5.c.44.f.1172 cum Sueuis & cæteris Alemannis ſæuiſs. Marte conflıgunt l.3.c.347.f.741 profligatis Romanis, Alſatiam finitimaq; occupãt l.3.c.129. f.545
francones unde primũ exorti l.3.c.382.f.790 16. ludum militarem celebrant l.3.c.454.f.897 quare origine ſunt Sueuis poſteriores l.3.c.292 fol. 696
francorum duces olim potentiſsimi l.3.c.397.f.811 reges poſt Hugonem Capetum uſque ad tempora noſtra l.2.c.41.f.142 Occidentalium ex terra trãſmigratio l.2.c.25.f.84 opem contra Turcas Vngari implorant l.4.c.19 f.1029. ciuitates plærunque habent, in Furt deſinentia l.3.f.424 à regibus Saxones ob fidem bello infeſtantur l.3 c.433.f.868. & Anglorum reges bellum ob Noruegiam l.4.c.24.f.985 & 986. regibus Thuringorum regnum aboletur l.3.c.422. f.854 origo l.3.c.16.f.379 antiquorum lingua l.3 c.372. f.783
francos nunquam fuiſſe Romanis ſubditos l.3.c.382 f.791. ad eas res Imperij Conſtantinopol.transfertur l.4.f.1009. aduerſos illos duo in Sueuia propugnacula l.3.c.300.f.700
de Francis qui & Sicambri uocantur l.3.c.204.f.626
francis quis primus Euangelium Chriſti prædicauerit l.3.c.385.f.793
à Francis Francofordia denominata l.3.c.464.f.904
contra Franciscos centauros Augſpurgenſium bellum l.3.c.347.f.746
francus fil. ſiue nepos Hectoris l.2.c.25.f.84 Sicambriæ rex l.3.f.85 16.Sicambrorum rex ibi.

à Franco

à Franco Marcomiri filio Francofurtum ciuitatē nomen accepiſſe l.3.f.816
françonates parua Flādriæ regio l.2.c.46.f.155
franciſco Francorum regi Leonora Caroli 5.Imp.ſoror in matrimonium iungitur l.3.f.408
franciſcus Guiſius dux l.2 c.15.f.214. ultimus Britannię dux l.2.c.56.f.169
Franciæ rex unde originē ducat l.2.c.33.f.123
1. Galliæ rex Taurinum urbem Pedemontanā poſſidet atq; munit l.2.c.28 f.249. primus Francię rex in Italiam irrumpit l.2 c.40.f.264. Gallorum rex pacem init cum Carolo 5. Imp. l.2.c.58.f.175
Picardiam uaſtat ibid.
Sfortia l.2.c.24.f.231
Sfortia 2. dux Mediolanenſis l.2.c.25.f.234
Sfortia redit cum Cæſare in gratiam l.2.c.26.f.243
Sfortia Gallos in fugam uertit, magno Heluetiorū numero interfecto l.2 c.26.f.238. Sfortia in Mediolanēſem reſtituitur ducatum l.3.f.408
inter Franciſcum regē Galliæ & Cæſarem Carolum pugna l.2.c.28.f.249
& Heluetios pugna l.3 c.113.f.531. pax iuxta ibid. & f.532
franciſci Sfortiæ ducis Mediolanēſis genealogia l.2 c.25. f.235
franciſco Sfortia mortuo, qui in Mediolanenſi principatui ſe ingeſsit, quàm atrocia bella geſta ſint l.2 c.26. f.237
franciſci Sickingenſis interitus l.3.c.148.f.572 perq; eum Vuormacienſes uarijs modis uexati l.3 c.174. f.587
franciſcani Lindoiæ cœnobium conſtruunt l.3 c.246. f.663
quando primum Auguſtę nidificare cœperint l.3 c.345. f.738
franckenberg oppidum l.3 fol. 845
franckenthal monaſterium l.3.c.173. f.586
francofurtū ciuitas ad Mœnum l.3.c.401.f.816 item eius ſitus & figura l.3.c.400. f.814
francofordienſium ciuium mos, quem & pro lege habent l.3.f.403 & 404
frācofordiæ iuxta Oderam flu. ſitus, quando conſtructa & unde denominata l.3.c.464.f.904. ciuitatis ſitæ ad Oderam flu. deſcriptio l.3.c.465.f.908 imago l.3.c.464.f.906
apud Francofordiam iuxta Oderam fluuium emporium erigitur l.3 c.502. f.962
in Frācofordia ad Oderam flu. ſita, gymnaſium uniuerſalem fundatum l.3 c.464. f.904
apud Fraſtenz Heluetij pugna Cæſarianos uincunt l.3.c.112. f.530
frater bellum indicit fratri l.4.c.69. f.1121 & l.4.c.9. f.1048
inter Fratres bellum l.4 c.18. f.1024
frauuen Alb cœnobiū monialium l.3.c.321.f.719
fretum Herculeum l.2 c.15.f.68. ducens ex Occidente in Orientem l.5 c.163. f.1266
de Freundſperg nobiles l.3. c.288. f.692
friburgū ciuitas apud Nuitones, uulgò Nuechtland, ſita l.3. c.71. f.476 in minori Burgūdia à quo conditum l.3.c.261.f.671 in Nuechtland quis condiderit l.3.f.450
Briſgoiæ quis condere cœperit l.3.c.261.f.671
Briſgoię ad Briſacum confertur l.3.c.260.f.67 incorporatur domui Auſtriæ l.3.c.269.f.678
friburgenſes occupant Remont oppidum l.3 c.108. f.525
friburgenſium priuilegia à Bertholdo 2. Zæringenſi ipſis tradita, & ab Hērico Cæſare eius nominis 5. cōfirmata l.3.c.269 fol. 677 & 678
friburgenſib. Badenſis marchio iraſcitur l.3 c.277. f.682
fridbergum Bauariæ ciuitas l.3.c.369.f.776. in Miſia l.3.c.426.f.895. comitatum Eberhardus dapifer Vualdpurgenſis emit l.3 c.284.f.688. oppidum à quo conſtructum l.3 c.375. f.785
fribergi ſitus l.3.c.429 f.866. qua occaſione metalla inuenta ſint l.3 c.431. f.866
fridbergenſis arx ad inuidiam & contumeliā Augſpurgenſiū ædificatur l.3 c.347. f.742
fribergenſis fodina in Miſnia quando cœperit l.3 c.429. f.866
in Fricktal propè Baſileam metalli fodina l.3.577
fridericus Imp. mandat ut Pruteni ad obedientiam fratrum Teutonicorum redeant l.3.c.471.f.930 Imp. pro pace inter Heluetios & ducem Burgūdum facienda laborat l.3 c.109.f.527. Imp. ſpoliat Arnoldum Geldrenſi ducatu l.3.c.203.f.625
friderici Imp. facti manu Auſtriaci à tyrannide liberantur l.3.f.839. Imp. opē Chriſtianus Danię rex implorat l.4.c.18.f.979 hortatu Pomeranus princeps in Daniam exercitum ducit l.4.c.11.f.972 Imp. inte-

Imp.interitus l.5.c.42 f.1170.Imperatoris nuptię cum Elionora l.2.c.78 fol. 318

friderico Imp. Augſpurgē ſes iurant l.3.c.347.f.747 Imp.arbitro Auſtriæ marchio & Bauariæ dux componuntur l.3.c.415.f.838 Imp.Lubecenſes ſe dedūt l.3.c.443.f.884. Cæſari Guelforum ducatus traditur l.3.c.266.f.774. Imp. Stiriæ poſſeſsio traditur l.3.c.405.f.831. Imp. in Sicilia mortuo quæ imperij confuſio ſit ſecuta l.3.c.58 f.453.Imp.à Romano pōtifici ex communicato & qui adhæſerint l.3.c.58 fol. 453

per Fridericum Imp. Ericus Daniæ rex regno exuitur ſubſtituto in eius locum chriſtophoro Bauaro l.4 c.14.f.977.Imp.Fridericus princeps Palatinus proſcibitur l.3.c.357.f.762. Imp. & Matthiam Coruinum concertatio l.4.c.24 & 25 f.1034. Imp.Vngarorum legatio pro mittendo Ladiſlao in regem coronando l.4.c.23.f.1032.Imp.Hēricus Marchio fit Auſtriæ dux l.3.c.365.f.771. Imp. Canonici Colonienſes ꝑ auxilio inuocant l.3.c.197 f.621.& contra Cæſarē, Alberti & Sigiſmundi conſanguineorum eius conſpiratio l.3.c.416.f.842.

inter Fridericum Imp. & Carolum Burgundum reconciliatio initur l.3.c.108 f.526. Imp. Augſpurgenſes ciues cum Ludouico Bauaro in gratiam reducuntur l.3.c.347 fol. 747

à Friderico Imp. Vladiſlaus IIII. Bohemorum rex Romaniq; imperij ſocius declaratur l.3.c.496 f.950. Cæſare ſtimulatus, magno cum exercitu Delphinus in Germaniam erumpit l.3.c.129.f.548 Imp. Auguſto Luneburgenſes damnati l.3.c.441 fol. 879

fridericus primus Imp. l.3 fol. 393

friderici 1.Imp.mater,uxor, & liberi l.3.c.311.f.716. primi Imp. beneficio Bernhardus ab Anholt Saxoniæ marchionatu potitur l.3.c.437.f.875.1.Imp.opera fit ut Carolus Magnus in catalogo Sanctorum inſcribatur l.3.c.199.f.623

fridericum 1.Imp.marchioni Badenſi Pforzheimenſem dediſſe l.3.c.278.f.682 1.Imp. Vuormatiæ comitia celebraſſe l.3.c.171.f.585 1.Imp.apud Lutram palatium regale extruxiſſe l.3 c.170.f.684.1.Imp. Gotefridus 1.Vuirceburgi epiſcopus contra Saracenos in Aſiam abeuntem ſequitur l.3.c.385.f.796.1.Imp.Ingelheimenſe palatium inſtauraſſe l.3.c.178.f.605

à Friderico 1. Imp. Henricus Leo priuatur omni ditione ſua l.3.c.366.f.774.1. Imp.10.& 11. torneamentum celebratum l.3.c.454 fol. 897

fridericus 2.Imp.ibid.f.395 2. dat Eppingen & Heidelheim marchionibus l.3.c.357.f.761. 2.Imp. in Rhingauiam irruit l.3 c.171.f.585. 2.cognomento Barbaroſſa apud Tyrū ſepultus l.5.c.55.f.1182. 2. Imp.marchionibus Badēſibus duo oppido donat l.3.c.275.f.681.2.Imp.naſcitur l.2.c.74.f.315. 2.Imp. Bernenſem ciuitatem priuilegijs donat l.3 c.71 f.478 2.Imp. Italiam inuadit & à pontifice ex communicatur l.2.c.24.f.230. 2.Imp. Parmam Italiæ urbem obſidione premit l.2.c.40 f.264.2.Imp.Mediolanum expugnat l.2.c.23.f.230. 2. Imp. Tygurenſes immunes reddit l.3.c.56.f.452

propter Friderici 2.Imp. uxorem, regni Hieroſolymitani titulus regno Siciliæ eſt annexus l.2.c.74. fol. 316

friderici 2.Imp. beneficio Otto Leonis nepos fit dux Brunſuicenſis & Luneburgēſis l.3.c.438.f.877 2.Imp. beneficio Nordlinga ciuitas reædificatur l.3 c.306. f.707

friderico 2.Imp.Hieroſolymitani regni ius donatur l.5.c.43.f.1172. 2.in Romanorum regem electo Otto Imp.depoſitus eum impedire conatur l.3.c.58 f.452.2.Imp.ex communicato Henricus F. fit rebellis l.3.c.171.f.585

fridericū 2.Imp. & Sultanū inducias feciſſe l.5.c.44 f.1172. 2. ex Luneburgenſi comitatu feciſſe ducatum l.3.c.441.f.879.2.Imp. monachi Seleſtadienſes in cōſortium recipiunt l.3.c.136 f.550. 2. multa per Germaniam oppida mœnijs cinxiſſe l.3.c.333.f.729

à Friderico 2.Imp.Lubecenſes impetrant mandatum ad uicinos principes & terrarum dominos,quorū auxilio à Danorum ſeruitute eruantur l.3.c.443 f.884.2.Imp.tandem Vuormacienſes deficiunt l.3 c.171.f.586.2.Imp.Viennēſes libertate donati l.3 c.408.f.829. 2.Pruſsi ad Chriſtum conuertuntur l.3.f.420. 2.q̄modo Pruſsia adhuc infidelis fuerit oppugnata l.3.c.481.f.927.2. Imp. accepta autoritate, Teutonici fratres Pruteniam inuadūt l.5.c.48.f.1179 2.Imp.13. torneamentum celebratum

celebratum l.3.c.45.f.897
fridericus Barbaroſſa Poloniam inuadit l.4.c.10 f.1048. Barbaroſſa Vuirceburgum concilium conuocat l.3.c.385. f. 796. Barbaroſſa Hochburgenſi potitū ditione l.3.c.264.f.672 Barbaroſſa Imp. dedicatione monaſterij S. Vlrici Auguſtæ adeſt l.3.c.345 f.738. Barbaroſſa Mediolanenſes rebellantes ad obedientiam pertrahit l.2.c.23 fol. 229
friderici Barbaroſſæ parentes l.3.c.28.f.686. Barbaroſſæ coniunx l.3.c.495.f.946 in Ludouici Bauari Imp. electione bellum exortū l.3.c.495.f.946. Barbaroſſæ patria l.3.c.282.f.686. Barbaroſſæ nuptiæ apud Vuircebur. l.3.c.392.f.807
friderico Barbaroſſæ ampla & ſpacioſa curia Kazē uuyler appellata donatur l.3.c.386. f.796
fridericū Barbaroſſam Gebehardus Vuirceburgenſis epiſcopus contra Mediolanenſes comitatur l.3 c.385.f.796. Barbaroſſam Canutus rex confugit l.4 c.9.f.970. Fridericum Barbaroſſam marchionatum Badenſem inſtituiſſe l.3 c.275. f.681
fridericū Barbaroſſam Conradus Zæringen. contra ſe excitat l.3.c.264.f.672
à Friderico Barbaroſſa Auguſtana ciuitas adaucta & optimis priuilegijs decorata l.3.c.347.f.742
fridericus 3. Imp. l.3. f. 400 & 406.1. à Lebniz Saliſburgi eccleſiæ antiſtes l.3 c.371.f.778. 3. Imp. liberat filium ſuum Maximilianū Brugis Cuſtodiæ detentum l.7.f.407.3. epiſcopatum Viennenſem conſtituit l.3.f.419. 3. Cæſar depoſito Sigiſmundo Gotefridum 4. eligit Vuirceburgenſem epiſcopum l.3.c.385. f.799
ſub Friderico 3. 28. torneamentum celebratum l.3 c.454.f.898.3. Imp. Turcæ Lesbum inſulam inuadūt l.5.c.18. f.1150
per Fridericum Imp.4. Viēna urbs euecta l.3.c.408 fol. 830
fridericus Lupoldi 10. frater Auſtriæ dux l.3.c.415 f.838. dux Auſtriæ, ultimus de familia Leopoldi quæ ſubierit fata l.3.f.396
friderico ultimo Auſtrię duce mortuo multi principes Auſtriam ſibi ſubijcere conātur l.3.c.416.f.839
fridericus Auſtriæ dux Ludouici Imp. competitor l.3.f.401. Auſtriæ dux à Ludouico Bauaro Imp. capitur l.3.c.65. f.463
fridericum iuniorem Siciliæ regē, Arnoldus Curienſis epiſcopus per totā terram ſuam uſq; ad Conſtantiam deducit l.3.c.214 fol. 636
fridericus dux Auſtriæ in concilio Conſtantienſi pro abductione Ioannis papæ citatur & proſcribitur l.3.c.88.f.500. Auſtriæ imperiū ambit l.3.c.63.f.462
friderici ducis expeditio cō tra uillā Olm l.3.c.178 f.606
friderico Auſtriæ duci in Romanorum regem electo & coronato quæ ciuitates iurarint, & quæ hoc ipſum facere renuerint, & quæ ſint turbæ ſubſecutæ l.3.c.63. f.463.
fridericū ducē Auſtriæ Cōradus Zæringen. bellis uexat l.3.c.264.f.672. Auſtriū Ludouici Bauari Imp. cōpetitorem qui inuenerint l.3.c.495.f.947. cōtra eum ducem Auſtriæ Vngarorum rex proficiſcitur l.4 c.11. f.1018
à Friderico Auſtriæ duce cœnobium conditum l.3 c.408. f.830
fridericus Sueuorum dux, Lothario Imp. rebellis fit l.3. f.392
friderici ducis Sueuiæ uxor l.3.c.281. f.686
friderico duci Sueuiæ Curienſis eccleſiæ aduocatia in feudum datur l.3.c.214 fol. 635
fridericum ducem Sueuiæ S. Vualtpurgi monaſterium conſtruxiſſe l.3.c.144 fol. 566
à Friderico Sueuiæ duce poſtea Imp. Rom. facto, Tigurum capitur l.3.c.68 fol. 470
fridericus Palatinus Rheni Carolo v. nūciat q̄d Imperator electus ſit l.3.f.407 Palatinus Rheni uult ſibi uendicare regnum Danię l.4.c.19. f.980
friderici Palatini principis contra Ioānem comitem Iazigum Tranſyluaniæ præſidem, expeditio l.4 c.28.f.1036. principis Palatini bellum contra magūtiam f.606
contra Fridericum Palatinum electorem Ludouicus dux Niger arma mouet l.3.c.154.f.577. Palatinum comitem multi principes coniurant l.3.c.166 f.593. principem Palatinū Rom. papæ excommunicatio l.3.c.357.f.761
fridericum principem Palatinum proſcribit Fridericus Imp. l.3.c.357.f.762
friderico principi Palatino bellum indicitur l.3.c.357 f.761. Palatino bellum indicitur l.3.c.148.f.572
à Friderico Palatino Rheni Burckardi Argentinenſis epiſcopi filij ſua è ditione eiecti in exilium aguntur l.3.c.129.f.538. Palatino Sigefridus Spirenſis epiſcopus

epiſcopus mulctatur l.3
c.157.f.583.principe Palati
no Ludouicus dux Baua-
riæ oppugnatur l.3.c.357
fol. 762
friderico Saxoniæ duci ſe
ſuaq; omnia Erdfordien-
ſis tradit ſenatus l.3. c.423
fol. 855
per Fridericum electorē Sa
xoniæ Vuittenber. acade
mia inſtituta l.3.c.452 f.895
fridericus marchio Miſnen
ſis l.3.c.428.f.865
friderici marchionis Miſ-
niæ exercitus contrà bo-
hemos l.3.c.498.f.952
friderico 4. marchioni Miſ-
nenſi duci Saxoniæ & ele
ctori duo filij furtiuè tol-
luntur l.3.c.428.f.865
fridericum marchionē Miſ
nenſem Sigiſmūdus Imp.
ducem Saxoniæ & prin-
cipem electorem conſtitu
it l.3.c.437.f.876
fridericus marchio Brandē
burgenſis contra Philip-
pum comitem Palatinum
arma mouet l.3 c.357.f.763
Brandenbergeñ. marchio
princeps elector Stettinē
ſem ducatum in ſuam ca-
pere ditionem contendit
l.3.c.478. f.923
riderici burggrauij & mar
chionis Brandenburgeñ.
genealogia l.3.c.466.f.909
riderico 4. Nurnbergenſi
burggrauio Brandenbur
genſis obuenit marchio
natus l.3.c.381.f.788 & 789
ridericus Bohemię dux l.3
c.499.f.956. dux Tecken-
ſis l.2.c.188.f.692. dux præ
fectus Teckenſis prouin-
cialis l.3.c.727.f.724
ridericum ducem Tecken
ſem, Augſpurgeñ. ſibi ca-
pitaneum comparant l.3
c.347. f.746
ridericus de Stouffen fit
dux Sueuiæ et gener Hē-
rici 4. Cæſaris l.3.f.391
riderici à Stauffen uxor l.3
c.311. f.715. à Stauffen ge-
nealogia l.3.c.311.f.713
friderico à Stauffen Zærin
genſis dux infert bella l.3
c.263. f.671
ad Fridericum de Stauffen
Sueuiæ ducatus transfer-
tur l.3.c.311.f.713
fridericus à Hohenſtauffen
excludit Bertholdum Zę
ringenſem à Sueuiæ duca
tu l.3.c.56.f.451. 2. comes
ab Hohenzollern in Au-
guſtanum cooptatur epi-
ſcopū l.3.c.345. f.739. Hol-
ſatiæ dux l.4. c.19.f.979. fit
Daniæ rex ibid. f.980
friderico Holſatię duce Da
niæ regnum offertur l.3
c.443. f.887
fridericus Aenobarbus Ty
bur ſeu Tyburtum quæ
noſtro tēpore Tioli dici-
tur ciuitatem in Italia reſti
tuit atq; ampliat l.2.c.52
fol. 275
à Friderico Oenobarbo A-
delbertus epiſcopus Salis
burgi expellitur l.3.c.371
fol. 778
fridericus 1. ditionis Zol-
lern comes l.3. c.337. f.730
comes de Zollern occū-
bit l.3.c.328.f.726. Perdinā-
di F. Neapoli rex l.2.c.79
f.320. Arragonus ſucceſ-
ſor Iacobi regis Siciliæ l.2
c.75 f.317 à Dorneck Vuor
macienſis epiſcopus l.3
c.175.f.593. Badenſis mar-
chio l.3.c.278.f.683. Ciliæ
princeps l.3.c.409.f.831
cognomento Vacuus pe-
ra l.3.c.416.f.842.6.comes
Zæringenſis l.3.c.269
f.678. ultimus comes Tog
genburgenſis, l.3.c.226
f.647 & ibid. c.227.f.648
à Blanckenheim Argen-
tinenſis epiſcopus Rubea
quum reſtaurat l.3.c.219
f.548. Spetbaro Auguſta-
nus fit epiſcopus l.3.c.345
f.738.2. de Vualhē Salisb.
antiſtes l.3.c.371.f.778. Mo
guntinus antiſtes l.3.c.171
f.599. baro à Bolanden an
tiſtes Spirenſis l.3.c.157
f.583. dux Brunſuicenſis
& Luneburgenſis occidi-
tur l.3.c.442.f.883. Cazimi
ri Polonorum regis F. l.4
c.17.f.1056. Daniæ rex l.4
c.19. f.980
à Friderico rege Panhormi
tana ciuitas Siciliæ metro
polis muris ſepta l.2.c.90
fol. 341
fridericus Brunsleicenſis
& Luneburgenſis dux,
Imp. creatur l.3. f.405. de
Mantfort Curienſis præ-
ſul l.3.c.214.f.636. de Vade-
monte dux Lotharingiæ
l.2.c.44. f.152
friderico Nurnbergenſi
Burggrauio cōfertur Brā
denburgenſis marchiona
tus l.3.c.466.f.908. primo
de familia Zollerenſium
confertur Nurnbergenſis
burggrauiatus, & qui ei
in hoc burggrauiatu ſuc-
ceſſerint l.3.c.381.f.788. Si-
ciliæ regi Imperij honos
offertur l.5.f.395
fridericus Danæ princeps
l.4.c.3. f.966
S. Fridolinus quando Cu-
riam in Rhætia uenerit, &
quid ibi fecerit l.7.c.225
fol. 645
à S. Fridolino iam dudum
rediuiuus ſiſtitur iudicio
l.3.c.232. f.633
per S. Fridolinum Seckin-
genſe monaſterium eſt cō
ditum l.3.c.256.f.668
fridenuuiler monaſterium
monalium l.3. c.321.f.729
contra Frigus unguentum
l.6.c.48. f.1322 & l.5.c.101
fol. 1217
frigora ingētia l.5 c.94.f.1212
contra Frigora munimen-
tum l.5.c.99.f.1213
friſia appellatur Sicambria
l.3.c.382. f.790
friſiæ Occidentalis deſcri-
ptio l.3. c.461. f.903. bona

pars Ocean aquis ſub-
merſa l.2.c.50.f.161
friſiam Schleſuuicēſis dux
ad ſua iuga cogit l.4.c.13
fo.. 975
in Friſia Nordmanni pro-
ſtrati l.4.c.24.f.935. Boni-
facius epiſcopus Chriſtū
prædicat l.3.f.419
friſios à Dietmarſis Eydora
fl. dirimit l.4.c.2.f.963. Got
fridus dux gladio domat
l.3.c.208. f.630
friſinga olim Fruxinū op-
pidum l.3.c.372.f.779. à Pi-
pino duce occupata l.5
c.365.f.169. à Vuelfo uaſta-
ta l.3.c.372.f.782
friſones expellunt trucidāt
que Holandinos l.3.f.396
à Vuilhelmo Rom. rege
ſolicitati l.3.c.208.f.630
fro Sueciæ rex l.4.c.29.f.990
froilla Caſtiliæ rex l.2.c.19
f.75. ab aliis Friola Alfon-
ſi F.4. Caſtiliæ rex l.2.c.20
f.75. ſecundus Ordonii fra
ter, 15. Caſtellanorum rex
l.2.c.20. f.75
fronslata l.6.c.55.f.1327
in Fronte media unum tan
tum oculū habentes, mon
ſtra l.6.c.46.f.1519
froto Aquilonis rex l.4.c.5
fol. 965
de Frugibus derimandis
lex l.5.c.33.f.1162
frumentum nullo aratri be
neficio proueniens l.4
c.24.f.1066. ſua ſponte è
terra naſcēs l.4.c.23.f.1062
ſeminandi uſus à quibus
inuentus l.6.c.16.f.1296
ſine cultu naſcens l.5.c.85
fol. 1205
frumenti granum Bactria-
na l.5.c.90.f.1211. penuria
in Islandia l.4.c.36.f.999
frumento Luſiana abundat
l.5.c.83. f.1204
fruxinum ab aliquibus aſsi
gnatur eſſe locus natiuita
tis Caroli Magni l.3.c.16
fol. 379
fuga in bello apud Tarta-
ros non turpis l.5.c.106
fol. 1221
fuggeri l.1.c.14.f.
fulda Buconiæ metropolis
l.3.c.420. f.848
fuldenſis cuiuſdam abba-
tis inſolentia in comitiis
Moguntinis l.3.c.172
f.601. capitur abbas l.3
c.385. f.797
fuldenſium abbatum cata-
logus l.3.c.421.f.854
fundgrub, quæ uulgò ſic
appellatur l.3.c.121.f.538
fulmen incendit puluerem
ſulphureum l.2.c.26.f.238
funda iacendi ars l.2.c.20
fol. 82
fundi appellatione quid in-
telligatur l.3.f.423
funeris regii apud Aegy-
ptios pompa l.6.c.38.f.1312
in Funere Aegyptiorum
mores l.6.f.1311. alieno plo
ratus et lamentationes So
lon ſuſtulit l.4.c.42.f.1080
funera apud Gallos l.2.c.39
f.138. (f.430
furta mōs in Valeſia l.3.c.32
furnus, puteus metallicus
l.3.c.121. f.538
furſtenberg oppidi et caſtri
deſcriptio l.3.c.322.f.720
ad Furſtenbergenſium co-
mitum obedientiam, Vil-
lingen ciuitas peruenit l.3
c.325. f.721
à Furſtenberg comites mo-
naſterium fundant l.3
c.321. f.719
furſtenburgenſe uinum l.3
c.185. f.610
furſtenfeld monaſterium à
quo fundatum l.3.c.365
& c.375. f.785
furſtnouu oppidum Rhe-
tiæ l.3.c.215.f.640
furtelbach uallis l.3.c.121
fol. 540
furti pœna apud Turcos l.4
c.79. f.1132
furtum omnium atrociſsi-
mum delictum Alexādro
Imp. uidebatur l.2.f.293
furto grauius nullum flagi
tium apud Scythas l.5
c.96. f.1213
furta legibus permiſſa l.5
c.104. f.1220
à Furtis magnopere abſti-
nentes l.5.c.113.f.1226
fures occulti quomodo de-
prahendantur l.4.c.41
fol. 1079
contra Fures grauiſsima a-
ctio inſtituta l.3.c.129
fol. 545
furandi occaſio per Lycur-
gum ablata l.4.c.37.f.1076
fuſſacum oppidum cum ar
ce l.3.c.349.f.749
fuſſeniri populi l.3.c.54
fol. 449
futura philoſophi prædi-
cunt l.5.c.114.f.1226

G

GAbazam uerſus Ale-
xander Macedo exer-
citum mouet l.5.c.101
fol. 1217
gabrielis angeli cum Mahu
mete mentitum colloqui-
um l.5.c.76.f.1199
gades inſulæ l.2.c.16.f.68
quæ & Erythræa inſula l.2
c.16.f.68. ciuitas l.2.c.15
f.60. ciuitas inſulæ Gadi-
ræ in Hiſpania l.2.c.15
f.60. in occidente poſt Ty-
rum condita l.5.c.59
fol. 1182
in Gadibus templum Her-
culis l.2.c.16.f.68
gaditanum mare l.6.c.4
fol. 1284
gagares lapides l.2.c.9.f.47
& l.2.c.11. f.51
gaius princeps Iſthmi an-
guſtias perfodere tentat
l.4.c.56. f.1075
gaii imperii loca aliquot,
Venetus dux opprimit
l.4. f.1108
galates Herculis Aegypti
Filius l.2.c.24.f.83
à Galate Herculis F. Gala-
tæ ſic dicti l.2.c.14
fol. 83

gallata ciuitas Thraciæ l.4 c.55. f.1094
gallatia ſeu Gallogræcia l.5 c.16.f.1147. regio in Celtica l.2.c.14.f.83. & Galatæ unde ſic dicti l.2.c.14 fol. 83
in Galatię cōfinio duorum potentiſs. regum pugna l.4.c.64.f.1114. à caſtello Othomannus appellatus l.4.c.61. f.1112.
in Gallatiam Perſæ incurſiones faciunt l.4.c.58 fol. 1100
ex Galatia fit Gallia l.2 c.14. f.83
galatæ ubi olim habitarint l.4.c.57. f.1097
galena in Goslariam portatur l.3.c.431.f.866
galgal locus in terra ſancta l.5.c.47. f.1178
galerius Imp. l.2.f.297
galienus Imp. l.2.f.295
ſub Galieno Imp. templum Dianæ apud Epheſum eſt incenſum l.5.c.5.f.1141
galilæa regio l.5.c.52.f.1181
galilææ à rege Hieroſolymæ defectio l.5.c.42.f.1169 mare l.5.c.35.f.1164
galilæum Iulianus uocat Chriſtum l.5.c.14.f.1146
galenus medicus excellentiſsimus l.5.c.21.f.1151
gallicia Hiſpaniæ regnum l.2.c.14.f.59. ob mineras commendata l.2.c.17 fol. 69
galliciæ urbes l.2.c.15 fol. 64
gallidromum Græciæ mōtes l.4.c.35.f.1074
galli ſylueſtres l.4.c.39 fol. 1002
gallinaceorum criſtæ cantuſq; leones terrent l.6 c.3. f.1284
galinacea Criſta pagus Sueuiæ l.3.c.297.f.698
gallinæ lac ferentes l.5.c.20 fol. 1150 pennarum loco pilos habentes ut catti l.5.c.15 fol. 1258
gallinarum uallis l.3.c.349 fol. 749
de Gallinis Petroſis l.3 c.53. f.147
gallia tertia Europæ pars l.2.c.24. f.81 uſq; ad fol. 176 Sicambri, qui poſtea Franci ſunt dicti potiuntur l.2.c.41 fol. 141 intollerabilibus exactionibus grauata l.2.c.57.f.172 Narbonenſis unde dicta l.2.c.29. f.116 propter bella grauibus exactionibus preſſa l.2 c.26. f.239 Togata ferè tota à Longobardis ſubacta & Longobardia, poſtea Lombardia uocata l.2.c.22.f.228 tota Francones occidentales potiuntur l.2.c.25 fol. 84 Ciſalpina & Tranſalpina, Item Gallia togata ſeu tonſa, & Comata l.2.c.14.f.83 quibus moderatoribus ab antiquis temporibus gubernata adminiſtrataq; fuerit l.2.c.41.f.141 ferè tota uſq; ad Rhenum à Francis ſubacta l.2 c.25. f.85 unde dicta l.2.c.24. f.83 togata, Italiæ regio l.2.c.5 fol. 179
galliæ rex cum Cæſare pacem facit l.2.c.26.f.242 ciuitates et populi l.2 c.27 fol. 87 & deinceps partitio l.2.c.24.f.83. in eius regno ab Hunnorum tēporibus uſq; ad noſtra tēpora geſta l.2.c.57.f.169 de regionibus particularibus noſtro æuo l.2.c.37 f.133 & 134. de palatinatu Carolus Martellus digladiatur l.3.c.347.f.741 Tranſalpinæ magnam partem Germania ſibi uēdicat l.3.c.7.f.360. de partitione poſtquam Francia uocari cœpta eſt l.2.c.26 f.86 nobiles l.2.c.17 fol. 70 ad Hiſpaniam comparatio l.2.c.18 fol. 69. rex unde putet ſe ius habere ad ducatum Mediolanenſem l.2.c.25 f.236. rex ducatum Mediolanenſem in feudum accipit l.2.c.26.f.237 littora Nortmanni infeſtant l.4.c.1.f.963 epiſcopatus l.2.c.40.f.140 Vandali & his adiuncti Sueui & Alani inhiant l.2 c.26.f.86. urbium catalogus l.2.c.37.f.134. de regionum fertilitate l.2 c.38.f.137. diuiſio ſecundū Ptolemæum l.2.c.37.f.134 tributa & uectigalia l.2 c.29. f.120 regum Chriſtianorum catalogus l.3.c.18.f.381. grauia damna à Normannis illata l.3 fol. 384. de eius fluuijs l.2.c.37. f.133
galliam omnem Iulius Cæſar in prouinciæ formam redigit l.2.c.63.f.284 Germanos Francos, multi annis poſt Romanos uſq; ad Hugonem poſſediſſe ac gubernaſſe l.2 c.41.f.142. Vandali unà cum multis alijs populis ſibi adiunctis diripiunt l.4.c.3.f.357. ſuis incurſionibus Sicambri uexant l.3.c.204.f.626. in eam Vngarorum crudelis gens pergit l.4.c.9.f.1016. in Belgica Attilæ regis exercitus funditur l.4.c.4.f.1011 quando Romani aſſecuti ſint & quandiu eam tenuerint l.2.c.41.f.141 totam Romanorum ditioni Iulius Cæſar ſubijcit l.3 f.426. Alemanni cū Sueuis deuaſtant l.3.c.56 fol. 450
in Gallia Normanni ſæuiunt l.2.c.26.f.87
qui reges Chriſtiani gubernarint

bernarint priuſq; Carolus Magnus rerum potitus eſt l.3.c.17.f.380
per Galliarum regis confœderatos Auguſtana ciuitas occupatur l.3.c.345 f.739. ad meditullium ingenti exercitu Attila proficiſcitur l.3.c.344.f.735
gallias Gothi occupant l.4 c.20. f.982
gallias Honorius Imp. Gothis concedit l.2.c.67 fol. 307
in Gallijs Vngari ſæuiunt l.4.c.9. f.1017
gallus cum ſumma ignominia Anglum fugit l.3 c.499.f.958. uocatur ad Siciliæ regnum l.2.c.74.f.316
gallo quæ ciuitates à Venetis traditæ l.2.c.73.f.311
inter Gallum & Heluetios bellum l.3.c.113.f.531
cum Gallo Heluetiorum gens coit in fœdus l.3 c.113. f.532
galli Mediolanum omnemque eius regionem occupant l.2.c.24.f.233. Heluetiorum ac lanceariorum denuo expelluntur ibid. Parmæ principatu potiuntur l.2.c.40.f.264. Delphicum diſpoliaturi lapidibus obruuntur l.4.c.43 f.1082. duce Belloneſo in Italiam proficiſcuntur l.3 c.211.f.635. proprium ſibi regem eligunt Germanis imperio relicto l.2.c.37 f.134. antiqui l.2.c.39.f.136 & Hiſpani partiuntur regum Neapolit. l.2.c.79 f.320. quando ad Chriſti cognitionẽ peruenerint l.3.f.419. à Suecis ſeu Suiceris cæduntur l.3.c.30 fol 427. Venetos contra hoſtium ſuorum impetum defendunt l.2.c.73 fol. 310. poſsident Cyprum l.5.c.30.f.1157 Cremonam obſident l.2 c.26.f.239. item Mediolanum ibid. fruſtra cum Germanis de imperij ordinatione contendunt l.3 fol 412
gallorum in Italiam irruptio & ex eadem expulſio l.2.c.40.f.264. 200 millia interfecta 80. millia capta l.2.c.66.f.306. antiquorum mores atque ritus l.2 c.39.f.139. ab antiquis regibus Habſpurgenſes comites originem traxiſſe l.3 c.61.f.457. reges quare Chriſtianiſsimi appellentur l.2.c.63.f.302
gallos ad Rhenum uſq; omnia occupaſſe l.3.c.7 fol. 390
gallos Cõſtantinopolim ciuitatem expugnaſſe l.4 c.56.f.1094. Siculi perturbant l.2.c.75.f.316
inter Gallos & Cæſarianos acris pugna l.2.c.26 fol. 240
à Gallis Verona condita l.2 c.34.f.252. Senonenſibus Senæ, ciuitas Italiæ condita l.2.c.50.f.273
cum Gallis Veneti & Mediolanenſes dimicant l.2 c.79. f.320
à Gallis Mediolanum conditur l.2.c.21.f.226. Europę populis Gallatia denominata l.5.c.16.f.1147
gallica lex à Pharamundo regelata l.2.c.41.f.141
gallus hoſtilius Imp. l.2 fol. 295
gallo Græci l.5.c.16.f.1148
S. Galli oppidum & abbatia eius l.3.c.89.f.487
inter S. Galli abbatem & Abbacellenſes bellum exortum l.3.c.66.f.466. & epiſcopum Baſilienſem diſſidium atque bellum l.3 c.60. f.455 & 456
S. Gallus monachus fidẽ Chriſti docet l.3.c.344 fol. 735
gambari monſtra l.4.c.39 fol. 1002
gambræ regnum in Africa l.6.c.51.f.1325 item auriferaciſsimum l.6.c.54 fol. 132
gambra alter Meandrus l.6 c.54. f.1327
gamundenſis ciuitas imperialis l.3.c.308.f.709
gandaricus ſubita morte corruit l.3.c.4.f.357
gandauum Flandriæ ciuitas l.2.c.46.f.154
gandauenſes populi Galliæ l.2.c.39.f.154. Flandriæ imperium ad ſe trahunt l.2 c.50. f.102
ganges flu. l.5.c.110.f.1225 fontem accolentes homines l.5.12.f.1240
garamantes Libyæ populi l.6.c.44. f.1317
garbendia ciuitas l.5.c.24 fol. 1154
gardſee lacus Italiæ l.2.c.5 fol. 195
garenſis Palatini ſuggeſtione perimitur Carolus Vngarorum rex l.4.c.18 fol. 1027
garganus mons Italiæ l.2 c.5. f.195
garilianus qui etiam Liris uocatur Italiæ flu. l.2.c.5 fol. 195
garijs adoleſcentibus Sigiſmundus Vngariæ rex cuſtodiendus traditur l.4 c.18. f.1028
garizium mons l.5.c.51 fol. 1181
garræi populi l.5.c.71.f.1198
garſias Alfonſi F. 13. Caſtiliæ rex l.2.c.20.f.75
garyophilũ Aromatis ſpecies l.5.c.129.f.1242
in Samatra inſula l.5.c.144 fol. 1254
garyophili arbores l.5.c.164 fol. 1267
gaſconia ſiue Vaſconia Galliæ regio l.2.c.37.f.134
gaſpar Bruſchi9 Poëta Laureatus de Egrana ciuitate Bohemiæ l.5.c.494 fol. 942

gaſtern

gaſtern incolæ expoſtulãt cumDominis de Sargans l.3.c.228. 649
gauotri populi l.3.c.54 fol. 449
gazæ princeps Sinamus Mamaluchos fudit l.4 c.70. f.1124
gazam Venetorum urbem Genuenſes diripiunt atq; ſpoliant l.2.c.27.f.248
gazellem Syriæ præfectũ Solymãnus interfici facit l.4.c.71. f.1125
gazophilazium exhauſtũ l.4.c.70. f.1122
gdanum uulgò Dantz Pruſsiæ inſigne emporiũ l.3.c.488. f.936
propter Gdanenſem urbẽ cum Teutonicis Dominis multa bella geſta l.4 c.15. f.1052
gdanenſes Poloniæ regem pro defenſione inuocant l.3.c.482. f.931
gebehardus comes Hennebergenſis eligitur Vuirceburgenſis epiſcopus l.3 c.385.f.795. Sueuus ab Helfenſtein Salisb. præſul l.3 c.371.f.778. Rumeli ducis Sueuiæ miniſter l.3 c.284.f.687. epiſcopus Conſtantienſis l.3.c.87 f.498. Spirenſis epiſcopus l.3.c.157. f.581
gebuuiler oppidum Alſatiæ l.3.c.127.f.545
per Gedinum ab Herberg Francofordienſis ciuitas extructa l.3.c.465 fol. 908
geienhofen l.3.c.240 fol. 657
geiſingen oppidum ubi ſitum ſit, & quem habeat dominum l.3.c.313 fol. 718
geiſlingen oppidum l.3 c.342. f.732
gelaſius pont.Rom.l.2.c.15 f.209.2.papa f.211
gelboe mons in Paleſtina l.5.c.51. f.1181
geldriæ ducum genealogia l.7.c.203.f.626. dux epiſcopos Traiectenſes incommodat l.3. c.210.f.632. comes pro Limburgẽſis ducatus poſſeſsione certat l.3.c.196. f.620
geldriam Francones inhabitaſſe l.3.c.382.f.790
de Geldrenſi ducatu & quibuſdam factis quæ in eo contigerunt l.3.c.203.f.625
gelderenſi ducatui maior pars Lemburgenſis ducatus ſubijcitur l.2.c.51.f.166
geldrenſem terram olim Meapios inhabitaſſe l.3 c.204. f.626
gelnhauſen oppidum l.3 c.355. f.756
gelo Syracuſanorum rex, totius Siciliæ dominium obtinet l.2.c.92.f.343
geloni, populi l.5.c.103 fol. 1219
gemmi mõs ſaxoſus in Valeſia l.3.c.48.f.444
gemmis multis India abundat l.5.c.112.f.1225
geminꝰ põs hoc eſt Zuueibruck l.3.c.152.f.576
genebaldus primus Francorum rex l.3.c.382.f.790
geneua urbs Sabaudiæ l.2 c.34.f.124. à Papa ſubijcitur Sabaudo l.2.c.35.f.128 ligæ Helueticæ iurat l.3 c.108.f.526. ab Heluetijs occupata f.449
geneuam S. Victoris martyris reliquię transferũtur l.3.c.70.f.475. urbem epiſcopus Geneueñ. & dux Sabaudiæ obſident l.3 c.103. f.521
genezar lacus in Iudæa l.5 35. f.1164
gengenbach oppidũ Briſgoiæ l.3.c.274.f.680 monaſterium à quo ſit fundatũ & quando l.3.c.261.f.676
genitalia Phocæ amputantur l.4.f.1100
genitalibus Theophilactus Michaelis Imp. F.priuatur l.4.f.1104
genſericus Gothorum rex Capuam Campaniæ urbem gladio & igne abſumit l.2.c.54.f.276. Vuandalorum rex l.3.c.4.f.357 Vuandalorum rex Italiã uaſtat l.2.c.69.f.308
cum Genſerico rege Vuandali in Mauritaniam ueniunt l.6.c.5.f.1285
gens nudo corpore incedens l.2.c.169.f.1269
gentes olim Heidelbergæ habitaſſe l.3.c.352.f.755
gentium diuerſi ritus l.4 c.20. f.1058
gentilium honeſta conuerſatio l.6.c.38.f.1311
de Gentilibus Chriſtianis, quos uulgò Zuinginer uocant, latinè Errones l.3 c.5. 357
genua & Genoa atque Ianua ciuitas Italiæ l.2.c.7 f.196. eiuſq; delineatio l.2 c.26.f.242. à Cæſare Maximiliano obſeſſa l.2.c.26 f.238. capta ibid.f.239. à quo condita l.2.c.2.f.177
genuam ab Imperio Vuenzeslaus Imp. alienat l.2 c.63. f.303
genuenſis in Italia archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis l.2.c.15.f.214
genuenſes Cyprum expugnant l.5.c.30.f.1157
genuenſes poſsident Ptolemaidem l.5.c.48.f.1179
cum Piſanis digladiantur ob Corſicæ epiſcopatum l.2.c.87.f.332. concertant de epiſcopatu Corſicæ l.2 c.87.f.334. chriſtianis auxilio ueniunt l.5.c.38.f.1167
à Philippo duce Mediolanenſe deficiunt l.2.c.78 fol. 318
genuenſium negociatio l.5 c.19.f.1150. opera Amurathes Turcarum Imp. in Thraciam delatus l.4.c.67 fol. 1116
genuenſibus Corſica inſu-

la paret l.1.c.87.f.335
de Genua ciuitate Liguriæ, eiuſq; ducatu & terræ illius aſperitate l.2.c.26.f.248
à Genuo Saturni regis F. Genua urbs cōdita & cognominata l.2.c.27.f.248
geographia Ptolemæi l.6 c.34. f.1308
geographiæ officium l.1 c.21. f.18
ad Geographiam quæ ſint neceſſaria l.1.c.21.f.18 & 19
geographus pictorem imitatur l.1.c.21.f.18
geographis ueteribus multa loca incognita fuerunt l.5.c.174. f.1273
geometriæ Aegyptij inuenti l.6.c.39.f.1313
geometriam omnem Pythagoram perfeciſſe l.4 c.54. f.1090
georgius comes Luchtenbergenſis l.3.c.378.f.787
Pogiebracius regni Bohemici gubernator l.3.c.499 f.959 & l.4.c.24. f.1034
Bauariæ dux Nordlingā ciuitatem infeſtat l.3 c.306 f.708. item quid poſt eius mortem acciderit l.3.c.371 f.762. Rheni Palatinus, epiſcopus Spirenſis l.3 c.157.f.583. ſuperioris Myſiæ princeps olim Taurini Dominus l.4.c.17 f.1021. cognomento diues dux Ingolſtadium oppidum ſibi uendicat l.3 c.376.f.785. Dapifer Vualpurgenſis l.3.c.284.f.689
Deſpotus princeps Raſciæ Turcico ingenio dominans l.4.c.27.f.1069
georgij deſpoti fides Hunia di ſuſpecta l.4.c.67.f.1118
georgio Deſpoto Seruiæ Amurathes indignatur Turc. Imp. l.4.c.67.f.1119
inter Georgium Deſpotū Seruiæ & Turcarum Imp. contracta affinitas l.4 c.67 fol. 1117
georgius Nordmannus l.4 c.32.f.996. Nordmannus ſuo Seb. Munſtero l.4 c.20.f.981. Ceculus ſeditionis horrendæ in Vngaria author l.4.c.27.f.1035
à Freudſperg Dominus in Mindelheim l.3.c.288 f.693. Hail cum Iodoco à Burgouu Duellum init l.3 c.302.f.701. Vuicelius de Buchonia l.3.c.420.f.848
epiſcopus Metenſis capitur l.3.c.357.f.762. monaſterium in Danubiana ualle l.3.c.316.f.719
S. Georgij uallis & monaſterium in Alſatia l.3.c.132 f.552. brachium, mare l.4 c.54. f.1090
geppingē oppidum obſidetur l.3.c.327.f.725
geppingēſe oppidū & balneum l.3.c.338.f.730
cum Gepidis Huni prælium commitunt l.3.c.3.f.355
gera fluuius l.3.c.423.f.855
geraldus dux exercitus Sueuis priuilegium meruit l.3.c.311.f.712. comes l.4 c.11.f.974. baro ab Eppenſtein epiſcopus Moguntinenſis l.3.c.171.f.600
per Gerardum Lubecēſem epiſcopum eccleſia conditur l.3.c.443.f.884
gerbold9 Bauarorum dux l.3.c.365. f.768
gerhardus Nuenburgenſis obtinet Vuirceburgēſem epiſcopatū l.3.c.385.f.798
inter Gerhardum epiſc. & ciues Vuirceburgeñ. diſſidium l.3.c.385.f.798. Dominum ſuum & ciues contentio l.3.c.393.f.808
gerinſtein occupatur à Bernenſibus l.3.c.71.f.481
germaniæ deſcriptio l.3 c.1. f.351
germania antiqua quæ l.3 c.7.f.360. quibus nominibus olim ſit appellata l.3 c.6.f.358. prima & ſecunda quando ſit ad ripam Rheni in Gallia conſtituta l.3 c.168.f.594. præ cæteris omnibus nationibus metallis abundat l.3.c.121.f.538
propter Ruſticorum ſeditionem horribiliter commota l.3.c.142.f.565.& 566.
inferior quam alij uocant ſuperiorem l.3.c.11.f.368
olim planè incognita, & quæ ſit huius rei cauſa f.363. ciſrhenana l.1.c.17.f.9
quando & per quem ad fidem ſit conuerſa l.3 fol. 419
germaniæ ſitus l.1.c.18.f.14. antiquę & modernæ limites l.3.c.15 f.378
à Germaniæ principibus magnus colligitur contra Prutenos exercitus l.3 c.482. f.928
germani à Sarmatis cæſi l.4 c.17. f.1055
germaniam ferè totam olim Poloniæ fuiſſe in corporatam l.4.c.1.f.1040
germaniæ inferioris circulus l.3.f.418. ciuitates quo modo temporis ſucceſſu ſint extructæ l.3.f.423
germaniæ grauia damna Bohemi inferunt l.3.f.405
germaniæ ſeptem Archiepiſcopales & Metropolitanę ſedes l.3.f.420. inferioris populi olim Vbij dicti l.3.c.193. f.615
germaniæ ſitus atque limites l.3.c.7.f.360
germaniæ antiqui populi qui lib. eodem c.8.f.362
populorum atque locorū ueterum & recentiū quorundam nominum collatio lib. eodem c.9.f.364
amnes & flumina quæ l. eodem c.10.f.365. antiquæ fœcunditas l.3.c.14.f.374
interiora ſunt fertilia l.3 c.2.f.352. terra olim ſqualida l.3.c.1.f.352. regionum populorumq; incognita uocabula unde l.3 c.8 f.363
ſcriptores antiqui inſigniores l.3.c.8.f.362. ſecundum lon-

dum longitudinem extē-
ſio l.3.f.425
in Germania crux prædica
tur contra Prutenos l.3
c.48. f.928
germaniam populātes Vn-
gari,& Sclaui infeſtant l.3
c.346.f.740. raras ciuitates
habuiſſe l.3.c.145.f.567
germaniæ oppida à Fride-
rico mœnijs cincta l.3
c.333. f.719
germaniam ferè totā olim
à Sueuis occupatam &
per hos Germanos acce-
ptos eſſe l.3.c.292.f.697
germaniæ ciuitates ab At-
tila deuaſtatæ l.3.c.344
fol. 735
in Germaniam Delphinus
uenit & cur eò uenerit,ua
riæ opiniones recitantur
l.3.c.103. f.518
germania quibus mineris
& argentifodinis abun-
det l.3.c.120.f.536
germaniam quam acriter
& longo tempore olim
oppugnarint Romani l.3
c.11.f.367. Imperatores Iu-
lio ſuccedentes bellis in-
ceſſant l.3.c.12.f.369. nullus
ex priſcæ ætatis ſcriptori-
bus rectè depinxit, et quę
ſit huius rei cauſa l.3.c.1
f.351. Hungari inuadunt,
multisq; in ea cædibus ſæ
uiunt l.3.f.385. magno fu-
rore Hunnorum rex ag-
greditur l.4.c.4.f.1011
in Germania nullas olim
fuiſſe metallorum fodi-
nas l.3.c.429.f.866. Iohan-
nes Reuchlinus primū he
braicam docuit linguam
l.3.c.331.f.728. Cimbros cō
ſediſſe l.3.c.325.f.722. qui
reges Chriſtiani ante Ca-
rolum Imp. rerum ſunt po
titi l.3.c.17.f.380
de Germania Iudaicæ cogi
tationes l.3.c.6.f.360
germanias ambas Franci ſi
bi ſubigunt l.3.c.347.f.741
germani in Romanorū ir-
ruunt imperium l.3.c.365
f.757. Frāci quomodo ſint
Galliam aſſecuti, ſuoq; no
mine Franciam donomi-
narint l.2.c.26.f.85. qualē
uitam egerint tùm ante in
carnationē uerbi, tùm e-
tiam aliquanto tempore
poſt l.3.c.13.f.373 priſci nec
ſcribere potuerunt, nec le
gere l.3.c.1.f.352. quomo-
do nomina mutent l.3.c.6
f.360. hoc eſt fratres Aga-
thyſi, ſunt omnes l.5.c.103
f.1218. qui & Alemanni
circa Argentoratū à Gra-
tiano Imp. fuſi l.2.f.299
Tybur ſeu Tyburtum ciui
tatem euertunt l.2.c.52
fol. 275
germanorum dij l.3.c.344
f.734. recentium mores at-
que ritus l.3.f.421. ueterū
loca quæ habitarunt, qua
lia fuerint l.3.c.8.f.362
fides germana tempore
belli l.3.c.6.f.359. exercitus
in Vngaria ceditur l.4
c.18. f.102
germanis Imperatorem eli-
gendi poteſtas concedi-
tur l.3.f.412
germanos Iulius Dictator
Romanus bello inuadit
l.2.c.61.f.284. Vngari ado-
riuntur l.4.c.9.f.1016. apud
eos imperij maieſtas con-
teri incipit l.3.c.344.f.735
trans Rhenum habitātes
Iulius Cæſar primus Ro-
manorum aggreditur l.2
c.61 f.284
germani quo tēpore Imp.
dignatem ſint nacti f.379
germanos in occidua Rhe-
ni linea olim habitaſſe l.3
c.146.f.567. aduerſus qui
fuerint olim Rom. limites
l.3.c.364.f.766. Fl. Veſpa-
ſianus oppugnat f.706
è Sicilia frumentum pete-
re oportet l.3.c.114.f.532
Francos poſt Rom. mul-
tis annis uſq; ad Hugonē
poſſediſſe atq; gubernaſſe
Galliam l.2.c.41.f.142
de Germanis ipſorum ho-
ſtes Rom. teſtimoniū per
hibēt l.3.c.11.f.372. deq; ijſ-
dem quid Strabo ſentiat
l.5.c.6.f.359. Vuandalos,
Alādos, Suecos, Gothos,
Longobardos, & Nort-
mannos originem duxiſ-
ſe l.3.c.2. f.353
à Germanis cruentiſsima
cæde Octauianus Imp. af
fectus l.2.c.62.f.285
germanicæ gentis laus l.3
c.11.f.171. eiuſq; legis f.410
germanica lingua olim latiſ
ſima l.2.c.17.f.69
germanici principes o-
mnes aliarum nationum
reges liberalitate excellūt
l.3. f.411
geroldus Friſingēſis epiſc.
l.3.c.372.f.782.13 Vuorma
cienſiū p̄ſul l.3.c.175.f.588
geroldi ducis Sueuiæ ſepul
tura l.3.c.248.f.664
gerſpach oppidū in Nigra
ſylua l.3.c.276.f.682. & cui
pareat l.3 c.312.f.718
gertrudis regina Hungarię
confoditur l.4.c.18.f.1028
Henrici uidua, filia Lotha
rij Imp. Henrico Marchio
ni in uxorē datur l.3.f.392
relicta uidua comitis Ho-
lādiæ datur Roberto Bal-
duini Pij filio Flādriæ co-
miti uxorem l.2.c.50.f.159
Lotharij Imp. filia l.3.f.392
geryonem Hiſpaniæ regē
Hercules ſuperauit f.1296
geta Seueri Imp. F. Marci
Aurelij Antoni Baſsiani
frater l.2.f.292
getica pars Thraciæ f.1071
getę populi ubi olim habi-
tarint l.4.c.28.f.1070
getarum de ſua morte opi-
nio l.4.c.53.f.1089
geyſa Vngariæ rex f.1023
per Geyſam Chriſtiana reli
gio in Vngaria propaga-
tur l.4.c.10.f.1017
giarus inſula in mari Creti-
co l.4.c.52.f.1089

gibellinorum cum Guelſis factio l. 2. c. 24. f. 230 factio in urbe Ptolemaide l. 5. c. 48. f. 1179. & Guelforum factio quantopere Florentinæ urbe Italię nocuerit l. 2. c. 46. f. 270
gibhuldus Germa. rex Romanorum imperium bello infeſtat l. 3. c. 365. f. 767
gide portus in Arabia l. 5 c. 64. f. 1195
gigantes ante diluuium l. 1 c. 29. f. 54. montes & ſaxa congerentes l. 4. c. 48 fol. 1086
gigantum inſula l. 5. c. 170 fol. 1271
gilbertus iuuenis monachus Floriacenſis l. 2. c. 31 f. 111. Cognatus l. 2. c. 36 fol. 132
per Gilbertum Treuirorū archiepiſcopum Vratislaus Bohemiæ rex inungitur l. 3. c. 496. f. 950
gilimerem Vuandalorum regem Beliſarius captiuū Conſtantinop. abducit l. 6. c. 9. f. 1287
ad Gilonam inſulam Hiſpani ueniunt l. 5. c. 164. f. 1267
gimerca inſulę Corſicæ prętor à Genuenſibus expulſis Piſanorum opera reſtituitur l. 2. c. 87. f. 334
gingiber duplex l. 3. c. 164 fol. 1167
ginocan Tartarorum Imp. l. 5. c. 109. f. 1223
giſalariacus Auarorum Apoſtolus l. 3. c. 408. f. 827
giſel quam Germani ſic uocant, quid l. 3. c. 71. f. 477
giſelbertus Lotharingiæ dux Ottonem Magnum Imp. ſororium æmulatur l. 3. f. 338
giſila (alij Gelanam) S. Chilianum epiſcopum trucidari facit l. 3. c. 385. f. 793
giſla Lotharij filia Gotfrido Normānorum regi in uxorem datur l. 3. f. 384
giſulphus dux Fori Iulij cū Auaro quem etiam Cananum uocant atrox committit prælium l. 2. c. 19. f. 224
gitzēburg arx l. 3. c. 261. f. 671
glacies induratas quomodo Hannibal, primus trāſcenderit l. 3. c. 44. f. 459
de Glacieb. induratis quas uulgò Gletſcheren uocāt l. 3. c. 43. f. 438
gladiatoriæ artis miniſtri tātum Francofurti creantur l. 3. c. 401. f. 817
gladiferi fratres l. 3. c. 486 f. 935. fratres magno Teutonicorū ordini per Pruſſiam ſe adiungunt l. 3 c. 482. f. 928
glarenſis uallis uaſtatur l. 3 c. 66. f. 465
glaris l. 3. c. 87. f. 486
glebæ ſuaueolentes l. 5. c. 72 fol. 1194
gleſsum quod Germani ſic uocant l. 3. c. 484. f. 933
glires nullos Rugia inſula nutrit nec patitur l. 3. c. 478 fol. 922
globuli qui filis aut funiculis innexi collo aut brachio adhibentur l. 3. c. 308 fol. 709
glogouienſis dux mediam ſui ducatus partem uendit l. 4. c. 15. f. 1053
glotem fratre mortuo in uxorem ducere Samogithiæ incolis licuit l. 4. c. 21 fol. 1059
glurus oppidum exuſſum l. 3. c. 112. f. 530
glycirhyſam radicem melleam magnam copiam Frācia profert l. 3. c. 382. f. 790
gnezna arx Poloniæ l. 4 c. 1. f. 1039. diripitur l. 3. c. 499 fol. 955
gnetznæ Cazimirus rex coronatur l. 4. c. 8. f. 1047. & præmislaus 2. rex declaratus f. 1052 Miezislaus princeps ſacrum baptiſma ſuſcipit l. 4. c. 6. f. 1045
gnetznam Bohemiæ dux diripit & excurrit l. 4. c. 7 f. 1046. Polonici regni ſedes transfertū l. 4. c. 4. f. 1043
goæ urbis arcem Alphonſus præfectus in deditionem accipit l. 5. c. 173. f. 1273
S. Goarus uulgò S. Geuuere oppidum l. 3. c. 187. f. 610
golſch panni genus l. 3 c. 310 fol. 711
gonſo Sueuorum dux l. 3 c. 311. f. 712
gonzaga familia l. 2. c. 36 fol. 256
ſuper Gordeis montibus quieuiſſe arcam Noë l. 5 c. 23. f. 1154
gordianus Imp. l. 2. f. 294. Imp. peregrina animalia Romam ducit l. 2. f. 295
gordin urbem Alexan. Macedo capit l. 5. c. 12. f. 1145
gorgonia, frutex l. 6. c. 27 fol. 1304
ex Goſipio ſtratum l. 5. c. 142 fol. 1252
goslaria Saxoniæ ciuitas l. 3. c. 446. f. 890
goslariæ in Hercinia ſylua Manetem effodit l. 4. c. 47. f. 1085. mineræ quæ l. 3. c. 435. f. 871
aduerſus Goslariam principum imperij expeditio l. 3 c. 455. f. 898
iuxta Goslariam ſalis fontes l. 3. c. 434. f. 870
goſsipium nobile in Malta inſula l. 2. c. 98. f. 348
goſſo oppidū l. 3 c. 290 f. 694
goſtauus Erichſon poſtea Sueciæ rex, Danis obſes datur l. 4. c. 30. f. 993. Erichſon obſes quomodo Euaſerit captiuitatem & liberarit patriam l. 4. c. 31. f. 995
goſtaui epiſcopi in Goſtauum principē Sueciæ contumelia l. 4. c. 31. f. 995
goſtauum principem & aſſertorem patriæ regem eligunt l. 4. c. 32. f. 996. Vpſalienſem epiſcopum Chriſtiernus rex ſollicitat qui patriam regi prodat l. 4. c. 30. f. 993

goſtauo

goſtouo Suecorum regi Seb.Munſterus l.4.c.26 fol. 987
gotſauu monaſterium l.3 c.276. f.682
gohgrauen, qui l.3.f.410
gotfridus Nortmannorum rex l.2.c.26.f.87 & l.4.c.24 f.985. Normannorum rex Gislam Lotharij filiã matrimonio ſibi iungit l.3 f.384. dux Loth. expugnat Hieroſolymam l.2 c.42.f.147. Lotharingiam nãciſcit l.2.c.42.f.147. comes Bononienſis, ſacræ militiæ dux l.5.c.37.f.1166 comes Bononiæ in Chriſtianum regem eligitur l.5.c.38.f.1167. comes ab Hohenloe ordinis fratrũ Teutonicorum ſummus magiſter l.3.c.482.f.930 dux Sueuiæ l.3.c.311.f.712 epiſcopus l.3.c.210.f.632 1. Vuirceburgenſis præſul l.3.c.385.f.796. 2. ibid. 3. ibid. f.797. de Vueinsheim uexillifer occumbit l.3.c.328.f.726. dux Brabantiæ & Lotharingiæ Rupertum Holandiæ comitatu deijcit l.3.c.208 fol. 630
gotefridum Pincernam à Limpurg decanum Babẽbergenſem, depoſito Sigiſmundo, eligunt in Vuirtzburgenſem epiſcopum l.3 c.385. f.799
gotebaldus Vuirceburgenſis eccleſiæ antiſtes l.3 c.385. f.794
gotham Auguſtus Saxoniæ Elector expugnat l.3 fol. 409
gothardus mons l.3.c.10 f.366 & eius ſitus l.3.c.223 fol. 645
gothardi collatio cum Furca monte Valeſiæ l.3.c.32 f.430. Liuonum principis titulus l.3.c.489.f.937
gotharus Norduuegiæ rex l.4.c.24. f.985
gottaro Suecorum rege ſuperato regnum Danis ſubigitur l.4.c.4.f.965
gotthica mulier l.4.c.3 fol. 1009
gotthicum bellum quando incæperit l.4.c.58.f.1099
gothiæ ſeu Gotlandiæ deſcriptio l.4.c.20.f.981 & l.4.c.2. f.965
gotthiam eſſe partem Sueciæ l.4.c.2.f.963
gothi rurſus affligunt Italiam l.2.c.70.f.308. Italiam uaſtant l.2.c.67.f.307. ab Hunis uicti illi parent l.3 c.3.f.355. ingreſsi Hiſpaniam regnum ibi obtinent l.2.c.19.f.71 & 72. Mediolanum expugnant l.2.c.23 f.229. Vngariam habitarunt l.4.c.2.f.1009. cum Romanis Hunos uincunt l.4.c.5.f.1012. Sueciam egreſsi l.4.c.28.f.990 Italiam uaſtant & Mediolanum direptum, incendunt l.2.c.21.f.227. Romã diripiunt, & totam fere Italiam l.2.f.300
gothorum nomen noſtris obliteratum l.4.c.20 f.981. regum in toto Hiſpaniæ regno ſucceſsio l.2 c.19. f.73
oſtro Gothorum exitus l.4 c.7.f.1014. imperium in Italia quãdiu durauerit l.2 c.21 f.227. prælium ad lacũ Piſonis l.3.c.408.f.827. armis imp. maieſtas apud Germanos conteritur l.3 c.244. f.735
in Gothos orientales Huni irruunt l.4.c.3.f.1009
de Gothis eorumq́ ſæuitia l.3.c.2. f.352
cum Gothis Huni conferũtur l.3.c.3.f.355
gotlandiæ inſulam Chriſtianus Danorum rex recuperat l.4.c.16.f.978
gotlandiam Ioannes Chriſtierni Danorum rex ſibi deuincit l.4.c.19.f.979
gotricus Danorum rex l.4 c.6. f.967
goto Nordmannorum rex l.4.c.24. f.985
in Gothingenſi oppido 9. torneamentum celebratum l.3.c.454.f.897
gotſchalcus Vuandalorum rex l.3.c.469.f.911. Aldenburgi princeps l.3.c.447 fol. 890
gotſchalci regis in reducenda Chriſtianitate ardor l.3 c.4. f.917
gotſchalkum Chriſtianum Obotritorum principem Lubecum urbem inchoaſſe l.3.c.443.f.883
gohbertus Francorum dux D.Chiliani monitu Giſilam ſcortum ablegaturũ ſe recipit l.3.c.385.f.793
gozon comes Palatinus Thubingenſis comitatũ ſuum Vuirtenbergenſi comiti impignorat l.3.c.327 fol. 724
gozperto duci Francorum Vuirceburgum ciuitatem paruiſſe l.3.c.386.f.804
de Gracci electione l.4.c.3 f.1041. poſteritate l.4.c.3 fol. 1042
poſt Graccici generis extirpationem qualis rerũ adminiſtratio fuerit in Polonia l.4.c.4.f.1402
graccouia Poloniæ ciuitas l.4.c.3.f.1041. item Leopolis metropolis quantum ab ea diſtet l.4.c.23.f.1062
in Graccouiẽ. ciuitate gymnaſiũ inſtituit l.4 c.17 f.1055
graccouienſis eccleſia iure coronandi Poloniæ reges dotatur & priuilegiatur l.4.c.15.f.1052. arx expugnatur l.4.c.9.f.1048. ducatus uario ordine inter Poloniæ principes iactat9 l.4 c.13.f.1051 eis Myetzislaus bellũ indicit l.4.c.11.f.1049
à Graccouienſibus Boleslaus pudicus in ducẽ acceptatur l.4.c.11.f.1050

INDEX.

gradeſch mons in Valeſia l.3.c.38. f.457
græcia magna Italiæ regio l.2.c.3.f.179. exterior l.4 c.42.f.1079. ſæpe à Barbaris occupata l.4.c.44 fol 1082
græciæ deſcriptio l.4.c.34 fol. 1074 regnum quando in Romanorum deuenerit poteſtatem l.5.c.3 fol. 1140 primò Cyrus Perſarum rex iugum imponit l.5.c.3.f.1140 terrori eſt Alexander Magnus l.5.c.80.f.1202. imperium concidit c.57.f.1097 totius Europeæ in ſuas regiones & priuatas terras diſtinctio l.4.c.36.f.1075 ciuitates à Cretenſibus leges & inſtituta quęſiuiſſe l.4.c.50.f.1087. magnæ urbeis atq; uici l.2.c.4 fol. 194
græciam Xerxes inuadit l.5.c.3. f.1140 & l.5.c.82 fol. 1204 Galli inuadunt l.5.c.16.f.1148 in imperiũ transfertur l.2 c.51.f.285. Rogerius Siciliæ rex inuadit l.4 fol. 1108
græci ſubuertunt Troiam l.5.c.3.f.1139 aduenæ Africæ l.6.c.1.f.1280 priſtinum Imperij ſtatum recuperant l.4.f.1110 Sardiniam inſulam duce Ariſteo ingrediuntur l.2 c.82.f.328. quouſque negocientur l.4.c.32 f.1072. Muſtaphæ auxilium ferunt l.4.c.67 fol. 1116
contra Græcorum errores concilium celebratum l.3 c.171.f.585. exarchatus quando deſierit l.4 fol. 1103 ritum Lithuani obſeruant l.4 c.22.f.1060. ritum Moſcouitæ aſſumunt l.4 c.24.f.1065. in eorum ditionem Vngari concedunt l.4.c.9.f.1017
diſſidium Turcarum in crementum l.4.c.62 fol. 1113
græcos quis primus aſtronomiam docuerit l.6.c.34 fol. 1308 & l.4.c.54 fol. 1090 ad ipſos transfertur Perſarum & Medorum monarchia l.4 c.46.f.1084 & l.5.c.61 fol. 1186 Otto 2. Imp. bello ſollicitat l.3 fol. 389 Philippus Macedoniæ rex ſibi ſubijcit l.4.c.45.f.1083 gentili aſtu Turca adobruit l.4.c.63.f.1115
græcis eripitur Cyprus l.5 c.30. f.1157
à Græcis Herbipolim conditam eſſe l.3.c.386.f.804 Calaris Sardiniæ ciuitas conſtructa l.2.c.82 fol. 329
græcæ literæ à quibus inuentæ l.5.c.53.f.1181
in Græca lingua Pub. Aelium Adrianum fuiſſe cõſummatiſsimum l.2 fol. 290
gramus Danorum rex l.4 c.3. f.965
granata in Hiſpania quas habeat urbeis atq; uicos l.2.c.15.f.61. expugnata l.2.c.19.f.72. pipere acriora l.5.c.158. f.1261
granſe oppidum Sabaudię l.2.c.58. f.173 & 174 oppidum atq; caſtrum occupatur l.3.c.108.f.526 Item pugna iuxta eam l.3 c.108. ibid.
granus Romanus princeps Neronis frater l.3.c.198 fol. 622
gratianus Cęſar Germanos ſternit l.3.c.11.f.372 cum Gratiano Imp. Theodoſius Imp. confertur l.2 fol. 299 ſub eodem Imp. Auguſtani defectionem meditantur l.3.c.344 fol. 734
grauenſpurgum hodie Rauenſpurgum l.3.c.282 fol. 686
grauitas coniugum apud Turcas l.4.c.79.f.1133
gregorius pont. Rom. l.2 c.15.f.209. papa ſolicitat principes Germaniæ contra Henricum 4. Imp. l.3 c.56.f.451. pont. Corſicæ inſulæ dominium ſibi uſurpat l.2.c.87.f.334
à Gregorio pontifice Leo Imp. anathemate notatus l.4.f.1102 (f.210.3. papa. ibi.
gregorius 2. papa l.2.c.15
gregorio 3. uiuente Germani Chriſtianam fidem docentur l.3.f.419. ab eo Geruilio Vuormacienſis & Mogũtinus antiſtes de ſede ſua deturbãtur l.3.c.175
gregori9 4. papa f.210 (f.588 5. papa ibi. 5. ſede deiectus & iterum reſtitus l.3.f.412 5. Ottonẽ 3. imperiale diademate ornat l.3.f.411 & l.3.f.389. 5. nouã legem ſancit, de eligendo à Germanis rege l.3.f.389. 6. papa f.210. 7. papa ibid. 8. papa f.211. 9. papa ibid. 11. papa ibid. 12. papa ibid. 12 papa cogitur ſe abdicare pontificatu l.3.c.88.f.500 Nazianzenus l.5.c.14 f.1147. Schenck de Oſteruuitz epiſc. Salisburg. l.3 c.371 f.778. mittit pręcones Euangelij in Angliam l.2 c.10.f.48. Scotorum rex l.2 c.8.f.45 Hamburg iurium doctor incola Vuircẽbur. l.3.c.393. f.808
gregorij Scanderbechi hæreditas ubi fuerit l.4.c.44 fol. 1082
grien Vuerd oppidũ hodie Memmingen dictum l.3 c.287 f.692 (tia l.3 c.63 f.482
griers comitatus in Heluegrimslen mons l.3.c.32 f.430
gripsuualdum Pomeraniæ oppidum l.3.c.474 fol. 921

griſones

griſones quare ſic dicantur l.3.c.121.f.643. Tyrolenſes ſuperant l.3.c.112.f.530
uulgò Grauubünter & Churuualen l.3.c.211.f.633
de Gryſonum tribus ligis l.3.c.215. f.639
pro Griſonibus quare Am mianus Canini dixerit l.3 c.223. f.644
grub caſtrum à quibus con ſtructum l.3.c.408.f.828
gruhenheimeri impoſtores l.2.c.497. f.951
grues l.5.c.126.f.1241
cum Gruibus Pygmæi cer tant l.5.c.126.f.1240 & 1241 & l.6.c.46. f.1319
grumes populi l.3.c.461 fol. 903
grũladia terra l.4.c.38.f.1001
in Grunsfelden oppido Lũ chtenburgenſes comites l.3.c.378. f.787
gruuingen oppidum op pugnatur l.3.c.328.f.726
gryffenſee oppidum Hel uetij obtinẽt l.3.c.68.f.474
de Grypibus Indianis l.5 c.118. f.1230
gryſones qui ſunt Rheti cõ tra Franciſcum Sfortiam bellum gerunt l.2.c.26 fol. 243
guaiacum lignum l.5.c.173 fol. 1273
gualtherus de Gerolzeck Argentinenſis antiſtes l.3 c.140. f.564
gualtherio archyepiſcopo Guilielmi regis affini tem plum Panhormitanum di catum l.2.c.91.f.341
guelfo 1.comes in Altorff l.3.c.281.f.685 & inde 4.co mes in Altorff l.3.c.281 f.686.7.comes cæditur l.3 c.330.f.728. Bauariæ dux & Marchio in Longobar dia l.2.c.23.f.229.
guelfum ducem Bauariæ 10. torneamentum cele braſſe l.3.c.454.f.897
guelfoni Bauariæ & Spole ti duci, Auguſtanus epi ſcopus fert auxilia l.3 c.345. f.757
guelphorum factio in urbe Ptolemaide l.5.c.47.f.1179
genealogia l.3.c.366.f.773
inter gueltos & Gibelinos factio f.230
de Guelfis comitibus qui ad ducalem aſcenderunt dignitatem l.3.c.366.f.773
gulo monſtrum l.4.c.39 fol. 1001
gulch aliâs Iuliacum l.3 c.205. f.626
gumenen à confœderatis capitur l.3.c.63.f.483
guido comes Flãdriæ prin ceps l.2.c.50.f.163. 23. co mes Flandriæ l.2.c.50 f.163. 1.Vrbinatium dux l.2.c.45.f.266. Cremenſis epiſcopus papa nomina tur l.3.c.385.f.796
S. Guidonis abbatis cor pus Spiram tranfertur l.3 c.157.f.582. Turiani parrici dale conſilium l.3.f.400
guidoni genere Gallo ce dit inſula Cyprus l.5.c.30 fol. f.1157
ſub Guidone 8. rege Hiero ſolymitano quæ geſta l.5 c.42. 1169
guilelmus comes l.2.c.35 f.124. Holandus l.2.c.50 f.163. Florentij 4. F. Imp. l.3 f.396.6. rex Scotiæ l.2.c.13 f.56. rex Scotus l.2.c.13.f.56 Normannus 15. Flandriæ comes auarus & rapax l.2 c.50.f.161. Normannus 16 comes Flandriæ l.2.c.50 f.161. Dampetra deſigna tus Flandriæ comes l.2 c.50.f.163. fons metallicus l.3.c.121.f.538. comes Dieſtenſis Vltraiectanus epiſcopus fit epiſcopus Argentinenſis l.3.c.129 f.548. Rogerij utriuſque Siciliæ regis F. Innocen tium 2. papam, multoſq; cardinales, capit l.2 c.74.f.314. à Grumbach ſupplicio afficitur l.3 f.409. Archiepiſcopus Rubeaquum exornat l.3 c.129.f.552. Siculorum rex Venetorum fautor l.2 c.18.f.222. rex Siciliæ Androuicom Imperator bellum infert l.4 fol. 1109
guilelmo Louanienſi co miti traditur ducatus Lo tharingiæ l.2.c.44 fol. 152
contra Guilelmum comi tem Brigantinum Abba cellenſes copias educunt l.3.c.66. f.466
gundelphingen oppidum cum caſtro l.3.c.342 fol. 732
pro Gundes præfectura Bernatibus Aelem oppi dum datur l.3.c.54 fol. f.449
gunſterthal monaſterium à quibus fundatum l.3 c.272. 680
guntherus Imperator l.3 fol. 403. comes de Suuarzenberg in regem Romanum eligitur l.3 fol 402. comes à Ly ningen eccleſiæ Spirenſis præſul l.3.c.157 fol. 582
guſtauus Fici F. fit poten tiſsimus Sueciæ rex l.3 c.443. f.887. rex Sue ciæ Chriſtiano Friderici Daniæ regis F. ſuppetias fert & hic illi uiciſsim l.4 c.19. f.950
guſtrouuenſem eccleſiam quis fundarit l.3.c.465 fol. 914
Gyaua inſula maioris Aſiæ l.5.c.146. f.1254
gypſus contuſus triticeis commeatibus immixtus l.4. f.1108
gyſela regina Vngariæ l.4 c.10. f.1018
in Gyulæ principis Tran ſyluaniæ curia magnus inuentus theſaurus l.4 c.34. f.1073

gyulam Tranſyluaniæ prin
cipem D.Stephanus Vn-
gariæ rex cum uxore & li-
beris capit l.4.c.18.f.102

H

HAbitantes ſub dio l.6
c.14. f.1293
habitantes in campo l.5
c.104. f.1210
habſpurg in Heluetia l.3
c.61. f.457
habſpurgenſes comites ius
omne patronatus Cœno-
bij in Eremo D.Mariæ ſi-
bi uſurpant l.3.c.69.f.474
habſpurgenſium comitum
genealogia l.3.c.61.f.457
habſpurgēſes comites mo-
naſterij Seckingenſis ad-
uoti & defenſores facti l.3
c.256.f.668.comites ſupe-
riorem Alſatiæ Landgra-
uiatum nanciſcuntur l.3
c.138. f.561
ab Habſpurgenſibus comi
tibus duces Zæringenſes
originem duxerunt l.3
c.269.f.677.comitibus Ber
nates Thunenſe domini-
um emunt l.3.c.71.f.478
hadamarus Genuæ comes
interfectus & à quo l.2
c.87. f.334
haddingus l.4.c.3.f.965.Da
niæ rex Norduuegiæ re-
gem uincit l.4.c.24.f.985
crudelis Nordmannorū
dux ibid.
circa Hadrianopolim Va-
lens Imp.perit l.2.f.299
hereſis de Chriſto & S.ſan-
cto.l.5.f.1138. Felicianorū
l.3.c.401.f.816 (f.566
hagenoia ciuitas l.3.c.545
hagenſchies ſylua l.3.c.278
fol. 682
halicarnaſſum Alexā. Ma-
gnus uſ occupat l.5.c.12
f.1145 & l.5.c.7 f.1142 & 1143
hailprun oppidum l.3.c.333
f.729.ibi 24. torneamentū
celebratum l.3.c.454.f.897
harimaremus Ratiſponæ
epiſcopus interficitur l.3
c.365. f.768
hakaldama ager l.5.c.49
fol. 1180
hal ciuitas & caſtrum l.3
c.290. f.694
hala quondam pagus nūc
urbs l.3.c.431.f.866
in hala Saxoniæ 7. tornea-
mentum exercitatum l.3
c.454. f.897
halecum copia l.2.c.8.f.44
halecum captura in Rugia
inſula l.3.c.478.f.922
halberſtadium ciuitas l.3
c.449. f.893
haldanus Aquilonis rex l.4
c.3.f.965.Daniæ rex l.4.c.4
f.966. Sueciæ rex l.4.c.28
fol. 900 (f.700
hal in Kochenthal l.3.c.300
halla monomachiæ locus
l.3.c.301. f.700
hallæ in Auſtria ſalis inuen
ta coctura l.3.c.416.f.841
in Hallis ſalis minera, faci-
endiq; uſus à quo inuen-
tus l.3.f.399 (c.29.f.991
halſtēnus Sueonum rex l.4
hama inſignis Saxonū pu-
gil l.3.c.448.f.892
hamburgum l.3.c.448.f.892
ubi ? l.3.c.436.f.872. ſub
Daniæ regnum cogitur
l.3.c.443.f.884. & arcem
Vuandali deuaſtant l.3
c.451.f.894 et l.3.c.469.f.911
Chriſtophorus Danorum
rex captiuus ducitur l.4
c.11.f.973. unde appel-
latum l.3.f.424
hamburgenſes Schleſuui-
cenſi duci auxilium mit-
tunt l.4.c.13.f.975
hamizuueis coniurationis
Auguſtanæ anteſigna-
nus l.3.c.347.f.746
hammonij, gens in Africa
l.6.c.15. f.1294
hammonis templum l.6
c.15.1293.Lybici idoli tem-
plum Cambyſes rex dep-
dari inſtituit l.6.c.1.f.1282
hanekā Kampagus Sueuię
l.3.c.297. f.648
hannibal, quomodo prim9
glacies tranſcēderit indu-
ratas l.3.c.44.f.439.traijci-
ens Arnum Italiæ fluuiū
l.2.c.5.f.195.frequentibus
prælijs à Scipione uictus
eiuſq; colloquiū & pacē
petit l.2.c.63.f.305.præcla-
ra uictoria à Romanis re-
portata, poſtea eorundē
prælio ipſe quoq; ſuccum
bit l.2.c.63.f.304.ſeipſum
ueneno extinguit l.2.c.63
f.306. Bentiuolus à Bapti
ſta Cannetulo nefariè tru-
cidatus l.2.c.41.f.265.fugit
ad Brutios l.2.c.63.f.305
hannibalis uotum & ſacrifi
cium ad templum Gada-
num l.2.c.16.f.68. ſepul-
chrum ubi l.5.c.4.f.1137.la-
pidea tabula l.2.c.95.f.344
ſumma prudentia l.2.c.63
fol. 305
hannibali fratris caput ante
caſtra proijcitur l.2.c.63
fol. 305
hannibalem pro Antiocho
pugnātem nauali prælio
Scipio Africanus uincit
l.2.c.63. f.305
ab Hannibale Italia libera-
tur l.2.c.63.f.305. Pęno Pę-
nima uallis in Valeſia de-
nominata l.3.c.32
fol. 430
hanno dux bellicus ciuita-
tis Carthaginenſis l.6.c.1
f.1281 à Sāgershauſen ordi
nis fratrum Teutonicorū
ſummus magiſter l.3
c.482. f.930
hannonia eccleſiæ Leodiē-
ſi ſubiecta l.2.c.50.f.160
à quodam nebulone per-
turbata l.2.c.50
fol. 162 & 163
hanto Auguſtanus præſul
l.3.c.345. f.736
haraldum Daniæ regem E-
ricus rex Sueciæ uincit l.4
c.4. f.966 & 968
harā ciuitas Meſopotamiæ
l.5.c.60. f.1185
hardobertus Curienſis
antiſtes l.3.c.213
fol. 634
haranſeara,

haranſcara, pœna ſic dicta l.3.c.177. f.585
hartmãnus comes à Vuerdenberg Curienſis epiſcopus l.3.c.214.f.636. comes à Kyburg l.3.c.59 f.454 & l.3.c.55.f.450. comes à Dillingen mitra donatur epiſcopali l.3.c.345 f.738. comes Dillingenſis dat Dilligen oppidum & caſtrum epiſcopo Auguſtano l.3.c.313.f.718
hartmanno abbati Sangallenſi domicilium in Amacia monte donatur l.3 c.232. f.653
hartouicus Salisburgi præſul l.3.c.371.f.778
haſdrubal dux Carthaginẽſis l.2.c.15.f.60. Hannibalis frater à Romanis uincitur l.2.c.63.f.304. dux Carthaginenſis exercitus in Hiſpania l.2.c.63.f.304
haſdrubalem Romanus exercitus interficit l.2.c.63 fol. 505
haslach oppidum l.3.c.312 fol. 718
haslenſis regio Bernẽſibus fœdere ſe iungit l.3.c.71 fol. 482
haſsiæ deſcriptio l.3.c.417 f.844. eiuſq; Dominiũ l.3 c.419.f.845. Landgrauiorũ genealogia l.3.c.419.f.846
haſsle oppidum in Alſatia l.3.c.141. f.565
hasloch caſtrum l.3.c.282 fol. 686
haſſones Cattos fuiſſe l.3 c.291. f.967
hatſtat arx in Alſatia l.3 c.130. f.552
haſtiludia celebrantur l.3 c.345. f.739
hatto epiſcopus Baſilienſis l.3.c.95.f.513. epiſcopus Maguntinus multos pauperes in horreo congregatos cremat l.3.c.179.f.606 Moguntinæ eccleſiæ præſul l.3.c.171.f.559
hattonis Moguntinenſis archiepiſcopi indignum facinus l.3.f.385
per Hattonem Maguntinum præſulem proditur Albertus Babenbergenſis comes l.3.c.403.f.818
ab Hattone Maguntino epiſcopo Henrico Saxonũ duce ſtruuntur inſidiæ l.3 c.403. f.818
hatto 2. Moguntinus epiſcopus l.3.c.171.f.559
haugshoffen monaſterium l.3.c.136. f.560
hauſen oppidum l.3.c.312 fol. 718
de Hauſen barones monaſterium fundant l.3.c.320 fol. 719
hebal mons in Paleſtina l.5 c.51. f.1181
hebeno abundantes l.6 c.40. f.1314
hebraica lingua mixta l.5 c.61.f.1185. Beroſi hiſtorici tempore quo in præcio fuerit l.3.c.8.f.362
hebræorum morem in literis digerendis Aegyptij imitantur l.6 c.38 f.1311. modernorum ſcriptũ de Preto ſiue Preſto aut etiam Presbytero Ioanne rege l.6.c.58 f.1330. ſcripta quis primus in Germania docuerit l.3.c.331.728
ex Hebron regia ſedes trãſfertur in Hieruſalem l.5 c.45. 1176
hecla mons l.1.c.7.f.6 & l.4 c.26. f.999
hector l.5.c.3.f.1139
hecuba Priami regis Troiæ uxor l.5.c.3.f.1139
hederæ piper eſt ſimilis l.5 c.138. f.1249
heduuigis Cazimiri Polonorum regis filia l.4.c.17 f.1056. Ludouici Vngarorum regis filia l.4.c.18 f.1026. Ludouici Vngariæ & Poloniæ regis filia à Polonis in reginam eligitur et coronatur l.4.c.16.f.1053
hedui l.2.f.104. populi in Burgundia l.2.c.29.f.104
apud Heduos inter Iulium Cæſarem & Heluetios atrox pugna l.3.f.426
de Hegoienſi regione eiuſq; oppidis l.3 c.256 f.669
in Hegoia 10. Caſtra et uillæ expugnata & incenſa l.3 c.112. f.525
hegoiorum origo l.3.c.292 fol. 697
heidelberga ciuitas l.3.c.352 fol. 755
heidelbergæ 30. militaris ludus celebratus l.3.c.454 fol. 898
circa Heidelbergam palatinos Rheni ante 400. annos non habuiſſe ſuam ſedem l.3.c.35.f.750
ex Heidelberga uili oppido Cõradus princeps magnificam facit ciuitatem l.3.c.356. f.757
heidelbergenſis ciuitatis ſitus & genuina pictura l.3 c.352. f.755
in Heidelbergenſem agrũ aliquot principum irruptio l.3.c.357.f.762
heidelbergenſe ſtudium uniuerſale l.3.c.352.f.755
heidelsheim marchionib. Badenſibus donatur l.3 c.275. f.681
in Heidelsheim quicquid habent iuris Badẽſis marchio abdicat l.3.c.357.f.762
heidenheim oppidum Sueuiæ l.3.c.297.f.699
helena Conſtantij Imp. uxor l.2.f.297. regina Cypri l.5.c.30.f.1158. Menelai regis uxor l.5.c.3.f.1139. Leſconis Albi mater l.4.c.11 fol. 1049
helenes l.4.c.24.f.1064
helenopolis olim Frãcofurtum ciuitas dicta l.3.c.401 fol. 816 (f.732
helffenſtein arx l.3.c.342
helffenberg caſtrum unde hoc nomen obtinuerit l.3 c.370. f.776
helgo tyrannus l.4.c.3.f.965

heliopa-

heliopagalus l.1.c.8.f.6
heliogabalus Imp. l.2 fol. 293
helicon mons l.4.c.42 fol. 1079
heliopolis ciuitas Aegypti l.6.c.22. f.1300
hellas Græcia dicitur l.4 c.35. f.1074
helleſpontia ſibylla l.2.c.14 fol. 208
helleſpontus, mare l.4.c.54. fol. 1090
helleſpontum Xerxes ſternit Perſarum rex l.5.c.3 fol. 1140
in Helleſpontum uſq; Turcicum protenditur imperium l.4.c.62.f.1113
hellopia inſula l.4.c.51. fol. 1087
helmſtet oppidum Sueci obſident l.4.c.19.f.980
in Helſingiæ regione monſtrum l.4.c.39.f.1002
heluetiæ deſcriptio l.3 fol. 425
de Heluetiæ regionibus, ciuitatibus, caſtellis & inſignioribus monaſterijs l.3 c.64. f.484
inter Heluetiæ confœderatos & duces Auſtriæ bella quę exorta l.3.c.66.f.464
interioris facies ſiue conditio l.3.c.30.f.427. ferè omnes ciuitates Hunorum ſæuitia deletæ l.3.c.344 fol. 735
in Heluetiã quomodo Cimbri Germaniæ populi, uenerint l.3.c.30.f.426
in Heluetia Nuithones populi conſident l.3.c.55 f.450. Alemanni quidam conſident l.3.c.56 fol. 450 & 451
heluetij Badenſem comitatum occupant l.3.c.82 fol. 495. Baſilienſibus contra Delphinos in ſubſidiũ ueniunt l.3.c.103.f.103 f.519. Elicurt oppidum & caſtrum oppugnant l.3 c.108.f.525. aduerſus Carolum Burgundiæ ducem copias educunt l.3.c.109 f.526. in terram Sabaudiẽſem arma mouent l.3 c.108.f.526. Burgundos iuxta Murtam oppidũ ſternunt l.3.c.110.f.527. occupant Bremgarten l.3.c.68 f.474. obſident Rapperſuilam ibid. Gryffenſeæ oppidum ibid. ſub quo habitent Climate l.1.c.26 f.31. cum Gallo fœdus ineunt l.3.c.113.f.532. Briſgoiã uaſtant l.3.c.89.f.501. ſupra reliquos Galliæ populos celebrati l.3.f.426. cum Rauracis uicinis fœdus ineunt ibid. in Germaniæ nomen tranſiêre l.3.c.7 f.360. in agrum Tigurenſium irruunt l.3.c.68.f.474. quam terram ante natum Chriſtum inhabitarint l.3 c.254.f.667 & 668. confœderati cum Sigiſmundo duce Auſtriæ reconciliati l.3.c.106.f.523. cum Gallis fœdus ineunt l.2.c.26 f.237. Gallos Mediolano expellunt l.2.c.24.f.233 Gallos uincunt l.2.c.26 f.237. uicti à Gallis ibid.
heluetiorum fœderi plures accedunt l.3.c.66.f.464 & 465. magna uictoria à Cæſarianis iuxta arcem Dorneck reportata l.3.c.112 f.530. lingua qua olim ſunt uſi l.3.f.426. tribus pagis quomodo præfecti & gubernatores, Imperij nomine ſint deſignati l.3.c.63 f.460. trium pagorum priuilegia confirmantur l.3 c.63.f.463. habitatio l.1.c.31 f.38. confœderatorum bella intra centum annos geſta l.3.c.105.f.552. bonã partem Gallorum rex Clodoueus nomine ſuo dominio ſubijcit l.3.c.17.f.380 inter ſe ipſos bellum l.3 c.103.f.520. de tribus pagis, puta Vrania, Suicia & Syluania inferiore priuſquam mutuo fœdere coaluerunt l.3.c.62.f.458. de confinibus aquarum inũdatio l.2.c.73.f.311
heluetijs uenit Ludouicus Delphinus bellum illaturus l.3.c.129.f.548
contra Heluetios totum imperium in auxilium uocatur l.3.c.112.f.529
inter Heluetios confœderatos & domum Auſtriæ bellum l.3.c.106.f.522. & Sueuos bellum l.3.c.112 f.529. & Burgundos bellũ l.3.c.107.f.523 & deinceps. & Iulium Cæſarẽ bellum l.3.f.426. & Gallum bellũ l.3.c.112.f.531. & Burgundios bellum l.2.c.58.f.173
heluetios, Leopoldus primus inter Auſtriæ duces, armis aggreditur l.3.f.400 Galli in Italia profligant l.2.c.73.f.310. Attila punit l.4.c.4. f.1011
cum Heluetijs Sigiſmundus Auſtriæ dux fœdus init l.3.c.107.f.524. ab eis tertio Burgundi cæduntur l.3.c.111.f.528. Rotuuilenſes fœdus ineunt l.3 c.324.f.721. terra quam uulgò uocant die Vuat unà cum Geneua occupata l.3 c.54. f.449
hemar Hebraicum, quid ſit l.5.c.66. f.1190
hemiſphœrium l.1.c.26 fol. 30
hennenberga arx l.3.c.402 fol. 817
ab Hẽnenberg comites olim Durlachũ & Neuuẽburgum poſſediſſe l.3 c.276.f.682. comites Suuinfordiam uendunt l.3.c.396 f.811. comites Vuirceburgenſis eccleſiæ ditionem inuadunt l.3.c.392.f.807
de Henoch opinio l.1.c.30 fol. 35
henricus Imp. ibid. f.396. Friderici 2. F. Imp. ibid. f.395 rex pa-

rex pater Ottonis primũ
Baſileam condit l.3. c.92
f.506. Imp. principum im
perij auxilium implorat
contra Vuandalorum fe-
rociam l.3.c.453.f.895
henrici Imperatores Lem-
burgenſem comitatum in
ducatum erigunt l.2.c.51
f.166. regis expeditio in
Danos l.4.c.7.f.968.Imp.
Zelotypia l.3.c.403.f.818
Imp. contra Biſetislaum
Bohemiæ ducem arma l.3
c.499. f.955.
ab Henrico Imp.torneamẽ
tum inſtituitur l.3.c.453
f.897.Imp.Nurnbergenſis
burggrauiatus inſtitutus
l.3.c.381.f.788.Romanorũ
rege datur principi palati
no uilla Vualdorff l.3
c.355.f.756. Romanorum
regi Friderici 2.Filio Vuor
macienſes multis iniurijs
affecti l.3.c.171.f.585
henricus primus ex comiti
bus à Rotenburg ortus
Vuirceburgi fit epiſcop9
l.3.c.385.f.794.1.Rom. rex
Marcham Brandenburgẽ
ſem occupat l.3.f.419
perHeinricum primũ Otto
nis Magni patrem Goſla-
ria in Saxonia in ciuitatis
formam eſt redacta l.3
c.447. f.890
ab Henrico 1. Saxone Bur-
chardus 2. Diethoni in e-
piſcopatu Vuirceburgico
ſubſtituitur l.3.c.385.f.794
1. rege aliquot munitiſsi-
mæ ciuitates extructæ l.3
fol. 425
henrici 2.Imp.mandato ec-
cleſia collegiata apud Au
guſtanos ædificatur l.3
c.345. f.736
henrico 2. Imp. ordinante
Mainhardus fit Vuirce-
burgenſis epiſcopus l.3
c.385.f.794.Imp.Henricus
Vuirceburgenſis præſul
annuit ut ex ſuæ diocæſis
parte Babenbergenſem
epiſcopatum faciat l.3
c.385. f.794
per Henricum 2. Bamber-
genſis eccleſia fundata l.3
c.403. f.817
henricus 3.Conradi Imp.F.
Imp.l.3.f.391.3. in expedi-
tione cõtra Vngaros Bru
no epiſc. Vuirceburg. ſe-
quitur l.3.c.385.f.795
henrici 3.Imp.nuptiæ in In-
gelheim l.3.c.178.f.605
hẽrico 3.Imp.Heinricum 2.
Auguſtanorum pręſulem
ab intimis conſilijs fuiſſe
l.3.c.345. f.757
henricum 3. Imp. Vuorma-
ciæ concilium celebraſſe
l.3.c.171.f.585. 3. Imp.tem-
plum cuius ædificium pa
rens inceperat Spiræ, ab-
ſoluiſſe l.3.c.56.f.578.3.Ni-
grum Imp. Augſpurgi cõ
uentus celebratur l.3.347
fol. 742
henricum tertium Goslari-
am ciuitatem mirificè or-
naſſe l.3.c.446.f.890
ſub Henrico 3. ditionem
Zollern uulgò Hohen-
zorln exortam eſſe l.3
c.337. f.730
henricus 4. Henrici 3. F.
Imp. f.391. rex 4. Patricius
Romanorum appellatur
l.3.c.95.f.514.4. Imp. tradit
ducatum Sueuiæ Rudol-
pho comiti de Rhinfeldẽ
l.3.c.56.f.451.4.Imp.iniuri-
am per Vuelphonem Al-
goium Augſpurgenſibus
illatam ulciſcitur l.3.c.347
f.742.4.Imp. Arnolpho 5.
Flandriæ comiti donodat
Valachiam,& reliquas Se
lãdicas inſulas l.2 c.50 f.155
henrici 4.tempore quas tur
bas in Imperio Berthold9
3. Zæringenſis excitarit
l.3.c.263.f.671.4. mors & ſe
pultura l.3.c.170.f.598. 4.
Imp.ordinatione Ainhar
dus comes Rotenburgen
ſis fit Vuirceburg. eccle-
ſiæ præſul l.3.c.385
f.795. 4. beneficia Bohe-
miæ ducatus fit regnum
l.4.c.9.f.1047.4. tempore
Hieroſolymam Saraceni
expugnarũt l.5.c.57.f.1166
henrico 4. Imp. Sigefridus
2. Auguſtenſis præſul fa-
uet l.3.c.345.f.737
contra Henricum 4. Imp.
Rubeaci ſeditio orta l.3
c.129. f.546 & 547
per Henricum 4. domini
à Stauffen ad ducatus cul
men ſunt euecti f.709. hẽ-
rici 4.cauſa Magõtię comi
tia celebrantur f.596 & 597
inter Henricũ 4. & Rudol-
phũ Imp.grauia bella l.3
c.56.f.451. per eum ſe-
ptimum ludum militarẽ
celebratum eſſe f.897
henricum 4.Imp.Maſſauiæ
dux in fugam uertit f.1047
per Henricũ 4.Imp. Main-
hardus 2.Vuirceburgenſi
epiſc. intrudit̃ ſedeq; deie
ctus reſtituit̃ l.3 c.385 f.795
ab henrico 4. Bertholdus 1.
Zæringenſis dux factus
l.3.c.269.f.677.4.Imp.Mo
rauorum regnum in Bohe
miam trãsfertur l.3.c.496
f.950.4.Conradus Glogo.
uienſis ſuum principatũ
repetit l.4.c.14.f.1051.4.So
lomon Vngariæ regno re
ſtituitur l.4.c.18.f.1023. 4.
maximum & horendum
in Saxonia bellum l.3
c.455. f.898
henricus 5.Hẽrici 4. F.Imp.
f.392.5. Imp. Friburgenſiũ
confirmat priuilegia l.3
c.269.f.677.5.patri inſidia-
tur l.3.c.170.f.597.5. Imp.re
pudiato Rugero Gebe-
hardum Hennenbergeñ.
eligit Vuirceburgenſem
epiſcopum l.3.c.385.f.795
henrici 5. Imp. authoritate
Vuormaciæ conciliũ con
gregatur l.3.c.171.f.585. 5.
Imp.progeniem Lothari-
us Imp. perſequitur f.392
per Henricum 5. Imp. Her-

mannus conſtituitur Auguſtenſis eccleſiæ præſul l.3.c.345. f.737
henricum 5. Imp. Papa ex communicat l.3.c.585 fol. 795
henricum quintum Legnicenſem Vratislauienſes ſibi ducem eligunt l.4.c.14 fol. 1051
hẽricus 6. Imp.f.394.6. Imp. fit dux Sueuiæ & Apuliæ atque utriuſque Siciliæ f.716
henrici 6. Imp. Angliæ rex captus præſentatur f.1171
henricum 6. Imp. 12. ludum militarem celebraſſe l.3 c.454. f.897
henricus 7. Henrici comitis Lautzenburgenſis F. Imp. l.3.f.399
henrico 7. Vuirtenbergenſis comes rebellat l.3.c.327 fol. 725
contra Henricum 7. Imp. Vuirtenbergenſis comes rebellionem meditatur l.3.c.328. f.725
per Henricum 7. Suuinfurdum ciuitas oppignoratur l.3.c.396.f.811
ab Henrico 7. Bopardia oppidum ab imperio alienatum l.3.c.186.f.610
henricus infans l.2.c.20 f.80 & 81. cognominatus puer Haſſiæ l.3.c.419.f.846 dictus Claudus Imp. l.3 f.390. auceps Imp. l.3.f.388 Auceps cur ſic dictus ſit l.3.c.437. f.875
henrico Aucupi Saxoniæ ducatus hæreditario feudo conceditur l.3.f.410
henricum Aucupem fidem in lutia plantaſſe l.4.c.2 fol. 965
ab Henrico aucupe duo fratres ob exhibitum miniſterium honorati l.3.c.206 f.627. Aucupe Brandenburgum ciuitas expugnatur l.3.c.463.f.904
henricus ſanctus eſt prim9 electus Cæſar l.3.f.412 Sanctus cathetralem eccleſiam erigit l.3.f.419. ſanctus Lotharingiã dat duci Gottfrido l.2.c.42.f.147
henrici Imp. ſororem Vngariæ rex uxorem ducit l.4 c.10.f.1018. ſancti in eccleſiam Spirenſem munificẽtia l.3.c.157.f.582. ſancti Imp. fundationes in ciuitate Bambergẽſi l.3.f.818
poſt Henricum ſanctũ quis immediatè Bauariam adminiſtrauerit l.3.f.771
henricus Leo l.3.c.437.f.874 Leo Phriſiã inuadit f.903
henrici Leonis titulus l.3 c.437.f.875. Leonis animaduerſio in Nicolotum obotritarum principẽ perſecutorem l.3.c.469.f.912
henrico Leoni Adolphus comes nouum Lubecum permittit l.3.f.883 & 884
henricum Leonem Bardouuick ciuitatem deſtruxiſſe l.3.c.442.f.882. Leonem Vualdemarus Danorum rex contra Rugianos ſocium aduocat l.4.c.10.f.971 Leonem Pomeraniæ principes pro auxilio implorant l.4.c.10.f.972.
henrici Leonis ducis Brunſuicenſis & Luneburgẽſ. genealogia l.3.c.441.f.881
contra Henricum Leonem ducem Saxoniæ Pribislai regis Obotritarum eiuſque fratris Vuerslai rebellio l.3.c.469. f.913
henricus Bauariæ dux Hezel cognominatus Ottoni 2. Imp. rebellat l.3.f.589 dux Bauariæ Vuormaciẽ Romani Imperij ſceptrũ obtinet l.3.c.171.f.585. dux Bauariæ fit monachus l.3 c.281.f.686. dux Bauariæ ſuperioris Saxoniæ potitur ducatu l.3.c.437.f.875 Bauariæ & Saxoniæ dux proſcribitur fuiſque ducatibus priuatur l.3.f.392
henrico duci Bauariæ donatur Bambergenſis ciuitas l.3.c.403.f.818
henricum Bauariæ ducem Henrici fratris Ottonis Filium nõnulli Cæſarem proclamant l.3.f.411. Bauariæ ducem Rudolphus Imperator hoſtem pronũciat l.3.c.347.f.742. principem ducem Bauariæ & Saxoniæ pontem lapideũ Regenſpurgi conſtruxiſſe l.3.c.367.f.775
henricus Saxoniæ fit Palatinus Rheni l.3.c.356 fol. 757
henrico Saxoniæ duci ſtruuntur inſidiæ l.3.c.403 fol. 818
per Henricum 12. Bauariæ ducem Monacenſe oppidum extructum, oppido Vering exuſſo l.3.c.372 fol. 785
henricus Angliæ rex l.2.c.8 fol. 45. primus rex Angliæ l.2.c.10.f.48. ſecundus rex Angliæ ibid. quintus Anglorum rex l.2.c.10. f.49. ſextus Anglorum rex ibid. ſeptimus Anglorum rex l.2.c.10.f.49. octauus Angliæ rex ibid. octauus Anglorum rex ibid. & l.2 c.58.f.175. Alfonſi 8. F.27 Caſtellæ rex l.2 c.20.f.76.3. Ioannis primi F.36. Caſtiliæ rex l.2.c.20.f.78.4. Ioannis ſecundi F.38. Caſtellanorum rex l.2.c.20.f.78 Franciſci Gallorum regis F. Lotharingiam & Germaniam inuadit multa in eis loca occupans l.2.c.58 f.175. Gallus Genuenſib. inſulam Corſicam reſtituit l.2.c.87.f.335
ab Henrico Gallo Landoia damno affecta f.577
henricus 2. Francorum rex Luceburgenſem ducatũ inuadit f.166.2. Gallorum rex Vulpianum oppidũ occupat l.2.c.28.f.249 11. Gallorum

11. Gallorum rex ad Taber
nam Alſaticam uenit l.3
c.142. f.566
henricum 11. Gallorũ regẽ
circũ Hagenoiam caſtra-
metatum eſſe non ſine
damno reſp. l.3.c.145.f.567
henricus Gothorum rex l.3
c.2.f.354. Dominus Min-
delbergenſis l.3.c.288
fol. 692
henricus Schuuartzenbur
genſis principi palatino
oppidum impignorat l.3
c.355.f.756.2. Vualdburgẽ-
ſis Dapifer l.3.c.284.f.688
dux Legnizenſis Tartaris
occurrit l.4.c.11.f.1050. à
Valpol 1. ordinis Teuto-
nicorum fratrũ magiſter
l.3.c.482.f.928. comes Flã-
drenſis Balduini in impe-
rio Græcorum declaratur
ſucceſſor l.4.f.1109. Gerar
di comitis F. patris necem
ulciſcitur l.4.c.11.f.974. ul-
timus Burgrauenſis mar-
chio l.3.c.289.f.694.8. Au-
ſtriæ marchio l.3.c.415
f.838. à Plaein fratrũ Teu-
tonicorum ſummus ma-
giſter l.3.c.482.f.931. Palati
nus Rheni primus elector
l.3 c.350.f.750 dux Lãtzhu
tæ l.3.c.356.f.757. Gürtel-
knopff quando ſit factus
Moguntinus archiepiſco
pus l.3.c.60.f.456. cogno-
mento Leo & Superbus
Bauaria expellitur l.3
c.365.f.771. Koderer co-
gnomento Gürtelknopff
Moguntinæ eccleſiæ an-
tiſtes l.3.c.171 f.600. comes
Lützelburgenſis l.3.c.499.
f.956. Dapifer Vualdbur-
genſis l.3.c.284.f.687. co-
mes Palatinus Friſingen-
ſis fit epiſc. l.3.c.372.f.783
Gotſchalci regis Filius l.3
c.469.f.911 & 912.5. dat Lo-
tharingiam Dominis Lo-
uanij l.2.c.42.f.147. Henri
ci Hieroſolymitani F. Me
ckelburgẽſis princeps l.3
c.469.f.914. dux Brunſui-
cenſis capitur l.3.c.433
f.878. comes illuſtris de
monte Beligardo l.3.c.116
f.533. comes à Geiſenhau-
ſen Auguſtanæ eccleſiæ
præficitur l.3.c.345.f.736
de Liechtenauu Auguſta
na ſede potit l.3 c.345 f.739
ab Henrico de Lichtenauu
emit Palatinus comes uil
lam Nuſsloch l.3.c.355
f.756. Lantgrauius Thu-
ringiæ & Haſsiæ contra
Conradum Imp. rex eligi-
tur f.396. Lãtgrauius Thu
ringiæ contra Fridericum
Imp. filium eius in Roma
num regem eligitur l.3
c.58. f.453
henricus Ottonis Land-
grauij Haſsiæ F. l.3.c.419
fol. 847. à Piern-
purn epiſc. Salisb. l.3
c.371 f.778. Spirenſis epiſc.
l.3.c.157.f.581.33. Curienſi-
um antiſtes l.3.c.213.f.635
ab Eberſtein Friſingenſis
præſul l.3.c.372.f.782. 2.
Vuirceburgenſis antiſtes
l.3.c.385.f.796.2. Auguſta-
nenſis epiſc. l.3.c.345.f.737
Colonienſis archiepiſco-
pus prædeceſſoris ſui indi
gnam ulciſcitur necem l.3
c.193.c.616. Traiectenſis e-
piſc. ditionem ſuam reſi-
gnat l.3.c.210.f.632. comes
in Altorff l.3.c.218.f.686
baro de Heuuen 71. Curi-
enſium epiſcopus l.3.c.214
f.636. prob. Polonorum
dux l.4.c.14.f.1051. Palati-
nus Rheni Philippi ele-
ctoris F. l.3.c.165.f.593. Bo
hemorum princeps l.3
c.499.f.957 & 958. Augu-
guſtenſis abbas monaſte-
rium S. Vlrichi reſtaurat
& dedicat l.3.c.345.f.738
Superbus cognomento
Leo, Saxoniæ dux pro-
ſcribitur l.3.f.393. Magno-
polenſis princeps l.3 c.469
f.913.2. Magnopoleñ. prin
ceps l.3.c.469.f.914. Burg-
grauius Miſnenſis Voitlã
diæ præfectus l.3.c.495
f.949. Vualpot magiſter
fratrum Teutonicorum
f.1180. cum barba dux Po-
loniæ l.4.c.14.f.1051. Heru
lorum Dominus l.3.c.469
f.916. Glarean9 Poëta lau-
reatus l.3.c.87.f.486. co-
mes Vuirtenbergenſis ca
pitur l.3.c.107.f.525. comes
Vuirtenbergenſis carceri
includitur l.3.c.327.f.725
henrici ducis Vratislauien-
ſis auxiliũ Maſouiæ dux
inuocat l.4.c.11.f.1050. co-
mitis Suerini Stratagema
l.4.c.11.f.973. ducis Schleſ
uuicenſis expeditio l.4
c.13.f.975. comitis Velden-
tzẽſis uxor l.3.c.180.f.607
Saxonæ ortus l.3.c.437
Argentinenſis epiſc. in ci-
ues Argentinenſes furor
l.3.c.139.f.563. comitis de-
monte Peligardo interit9
l.4.c.19. f.1030
henricum marchionem Fri
dericus Imp. Auſtriæ du-
cem facit l.3.c.365.f.771
henrico Iohanni fratri Ca-
rolus Imp. Morauiam poſ
ſidendam concedit f.403
Friderici Imp. filio in regẽ
Rom. epiſc. Argentineñ.
rebellat l.3.c.58.f.452
henricum iuniorem Brunſ
uuicenſem ducem è ditio
ne ſua Philipp9 Landgra-
uius eijcit l.3.c.419.f.848
Burggrauium Nurnber-
genſem Rudolphus rex
ad Ottocarum Bohemiæ
regẽ mittit l.3.c.416.f.840
de Auſtria Marchionem
Fridericus Barbaroſſa du
cem creat f.393. Glogaui-
enſem Poloni in regẽ eli-
gunt l.4.c.15.f.1052
inter Henricum Holſatiæ
ducem & Ericum Daniæ
regem bella l.4.c.13.f.975
per Henricum Gotſchalci
regis F. Vuandali ſub tri-

 butum

butum coguntur l.3.c.470 fol. 919
henricum Friderici Aenobarbi F. Celeſtinus 3. papa Siciliæ regem declarat l.2 c.74.f.315. Petri Petrus Artopæus inuiſere deſiderat l.3.c.470. f.916
ab Henrico comite de Veringen Ioannes Dapifer emit arcē Truchpurg l.3 c.284.f.688. comite in LechsGemünd monaſterium inſtitutum l.3.c.343 f.732.2. Sultzburgenſē Monaſterium confirmatur l.3.c.261.f.670. Baſilienſi epiſcopo Rudolphus comes ab Habſpurg 200. marcas argenti poſtulat l.3.c.60. f.455
cum Henrico Brunſuicenſi duce Lubecenſes bella mouent l.3.c.443.f.884
heptapolis Aegyptus dicta l.6.c.21. f.1300
heptaſtadion l.6 c.309 f.1306
heraclius Imp. in Oriente l.1.c.4. f.1100
heraclio Aurea porta Hieroſolymæ aditū negat l.5 c.45. f.1174
ſub Heraclio Imp. Mahumetes ſeductor orbiſe patefecit l.5.c.76.f.1198
heracleus lapis l.4.c.47 fol. 1085
herbæ nobiles quæ in montibus Valeſianis creſcunt fol. 441
herbæ tantum in Ruſsia naſcentes l.4.c.23.f.1062
herbipolis Vuirceburgum uocatur l.3.c.385.f.800 eiuſqꝫ pictura l.8.c.801 f.802. mononachię ciuitas l.3c.302. f.702
herbipoli in Franconia 14. & 28. torneamentum celebratū l.3.c.454.f.897 & 898
herbipolim Vuilhelmus à Grumbach occupat l.3 c.385. f.800
apud Herbipolenſes D. Kilianus fidem Chriſti docens cum ſuis occumbit l.3. f.419
hercinia ſylua ante tempora Druſi qualis l.3.c.11 f.356 & 370. ſylua Bohemia tanquam muro cingitur l.3.c.492.f.940. ſylua aliquotam occupat Moſcouiæ partem l.4.c.24 fol. 1064
herciniæ ſyluæ caput l.3 c.312 f.716
herciniam ſyluā olim Nurnbergenſis ciuitatis fundū occupaſſe l.3.c.380.f.788
hercules fortiſsimus athletha l.6.c.17.f.1296
herculis patria l.4.f.1079
herculi uota atqꝫ ſacrificia facta l.2.c.16.f.68
herculis columnæ l.2.c.16 f.68. eiuſdē templum ibi. ara ubi fuerit poſita l.2 c.9.f.199. ad metam Alexāder Magnus uenit l.5 c.125 fol. 1239
herculi quid Poëtæ aſcribant l.6.c.4.f.1284. Germani hymnum canere conſueuerunt, pugnam inituri l.3.c.12.f.373
herculem quomodo Alexāder Magnus ſibi conciliarit l.5.c.122.f.1235
ab Hercule Dorinis petra obſeſſa l.5.c.124.f.1236. habitatores Africæ mitiores cultioresqꝫ facti l.6.c.1 fol. 1281
hercules Aegypti l.2.c.14 f.83. Alexandri Magni F. l.5.c.12.f.1146. Eſtenſis princeps Ferrarienſis l.2 c.36. f.256
ab Hercule Alemanno Alemannia denominata l.3 c.6. f.359
in Heremitarum monaſterium Suitenſes irruunt l.3 c.63.f.462. loco in obſcura Sylua uulgò Einſidlen l.3 c.88. f.487
heremum Heluetiorum ubi Ptolemæus poſuerit l.3 c.254. f.667
heriberti Colonienſis archiepiſcopi frater l.3.c.194 fol. 620
herimboldus epiſc. Moguntinus l.3.c.171.f.599
hermandad mirabile iuſtitiæ genus apud Hiſpanos l.2.c.18. f.70
hermannus Contractus l.3 c.339.f.730. comes à Sultz Baſilienſibus bellum indicit l.3.c.101.f.517. dux Sueuiæ l.3.c.311.f.712
hermanni ducis Sueuiæ in Saxoniam expeditio l.3 c.453. 895
ab Hermanno duce Sueuiæ 8. torneamentum celebratum l.3.c.454.f.898
hermannus Badenſis Marchio pro Auſtriæ ducatu l.3.c.416.f.839. Badenſis & Hochbergenſis marchio l.3.c.278.f.681.5. nomine Badenſis marchio f.683 de Saltza ordinis fratrum Teutonicorum ſummus magiſter l.3.c.481.f.927 & 928 & c.482. l.5.c.49.f.1180 Bart ordinis fratrum Teutonicorum magiſter l.3 c.482.f.928. Biling Saxoniæ dux l.2.c.437.f.874
ab Hermanno Biling arx conſtructa l.3.c.432.f.882
hermannus de Eptingē l.3 c.103.f.520.1. baro de Lobdeburg Vuirtzburgenſiū præſul l.3.c.385.f.797.2. Lichtenbergius pont. Vuirceburgicus l.3.c.385.f.797 Gryn conſul Colonienſis leonibus obijcitur l.3 c.193 fol. 616
hermannum Lantgrauium Canonici in Coloniēſem eligunt epiſcopum l.3 c.197. 621
ab Hermanno comite Kyburgenſe Haſtat arx conſtructa l.3.c.130.f.552. duce Mainhardus 2. epiſcopus à Vuirceburgo pellitur l.3.c.385.f.795
hermenſtal Tranſyluaniæ metropolis

metropolis l.4.c.30.f.1072
hermetis phanum l.3.c.433 fol. 868
hermingardis Ludouici 2. filia l.3.f.386
hermiones Teutonum genus l.3.c.292.f.697. cur ſic appellentur l.3.c.8.f.363
hermunduri hodie Miſni ſiue Miſeni populi l.5 c.428. f.864
herodes tyrannus ſub quo Chriſtus natus eſt l.5.c.32 f.1160. ab Angelo percuſſus l.5.c.49.f.1181 per Herodem Magnum Samaria collapſa inſtaurata l.5.c.49. f.1181
heroldus Salisb. archiepiſc. l.3.c.371. f.770.
herren Alb monaſterium l.3.c.313. f.719
herren Zimbern locus in Nigra ſylua l.3.c.325.f.722
hertenbergarx fundamento diruitur l.3.c.60.f.455
hertenfeldenſis pagus l.3 c.298. f.699
herthum id eſt ignem & terrã Germani uenerati ſunt l.3.c.344. f.734
hertuuich⁹ baro à Licheim in Auguſtenſem præſulẽ eligitur l.3.c.345.f.737
heruli Iuuanenſe uaſtant oppidum l.3.c.371.f.776
herulorum rex l.3.c.468 f.910. reges ubi aulas habuerint l.3.c.408.f.827
herulos primos fuiſſe Mecelburgenſis regionis habitatores l.3.c.46.f.909
poſt Herulos qui Pannoniam Noricumq́ poſſederint l.3.c.408.f.827
herulatum mulierum erga regem ſuum pietas l.3 c.469. f.916
heſingen comburitur l.3. c.101. f.517
heſio Priami regis Troiæ ſoror l.5.c.3.f.1139
heſperij,gens l.6.c.2.f.1283
in Heſperidum hortis Hercules duo aurea mala tollit l.6.c.17.f.1296
ab Heſpero Atãtlis fratre Italia Hiſpania ſiue Heſperia eſt dicta l.2.c.2.f.178
hetẽbachi flu. l.3.c.289.f.694
in Hetruſco ſinu Coralliũ naſcitur l.6.c.27.f.1304
hetruriç initiũ fuiſſe, urbem Viterbum l.2.c.12.f.20
heuchelberg mons l.3 c.278. f.682
hexamilium prouincia Grçciæ l.4.c.36.f.1075
hiartuarus dux Suecorum l.4.c.28. f.990
hibernia l.2.c.6.f.43. noua l.2.c.7.f.43. Apoſtolicæ ſedi ſubiecta l.2.c.10.f.49
de Hibernia noua eiuſq́ ſitu, uide l.2.c.8.f.43
hiberus dux Hiſpanus l.2 c.8. f.43 & 44
hiberos Tamerlanes rex ſuperauit l.4.c.64.f.1114
hiera inſula l.2.c.95.f.345
hiericho ciuitas l.5.c.46 fol. 1176
hieroſolyma l.5.c.45.f.1176 ab Gottfrido duce expugnata l.2.c.42.f.147. à Tito Veſpaſiani F. Imp. oppugnata l.2.f.289. à Perſis depopulata l.4.f.1100
apud Hieroſolymã Iudæorum ex omni natione conuentus in die Pentecoſtes l.6.c.19. f.129
hieroſolymam Alexander Magnus iratus proficiſcitur l.5.c.12.f.1140. Titus expugnat & diruit, quam Adrianus Cæſar rurſum inſtaurat l.5.c.36.f.1165
à Hieruſalem quantum diſtet Samaria l.5.c.49.f.1180
hieroſolymis ordines Cruciferorum inſtituti l.5 c.49. f.1179. Teutonicorũ ordinem initium ſumpſiſſe l.3.c.482.f.928
hieroſolymitanam urbem quandiu poſſederint Saraceni l.5.c.31.f.1160
hieroſolymitani l.1.c.18.f.14
hieroſolymitani peregrini l.4.c.41. f.1078
hieroſolymitanum regnũ l.5.c.38.f.1167 et deinceps.
hieroſolymitana expeditio à Conrado 3. Imp. ſuſcepta l.3.f.392.
hieronis regiç domus Syracuſæ Siciliæ urbi l.2.c.92 fol. 342
hiero Catinam Siciliæ urbem Aetnam uocat l.2 c.93. f.345
hieronymus Sauanorola monach⁹ l.2.c.46.f.271. Bopfinger Nordlingenſium conſul occumbit l.3.c.306 fol. 708
D. Hieronymi patria l.4. c.26.f.1068. tempore q̃ populi inſigniores fuerint in Germania l.3.c.8.f.363
contra Hieronymum Pragenſem actio in Conſtantiẽ concilio l.3.f.499
higintus pont. Rom. l.2 c.15. 209
hilarius pont. Rom. l.2.c.15 fol. 209
hildebaldus Curienſis epiſcopus l.3.c.213.f.634
hildeberdus Moguntinus epiſcopus Ottonem Magnum Imp. inungit l.3 fol. 388
hildbrand⁹ domin⁹ in Sueuia & Ylergoia l.3.c.286 f.690. papa Sigeberto 2. Auguſtanorum antiſtiti æmulum ſuſcitat l.3.c.345 fol. 737
hildegardis Hildebrandi filia f.630. ducíſſa Sueciæ Seleſtadij templum condit l.3.c.136.f.560. admirabilis uirgo Bingienſis l.3 c.179.f.606. abbatiſſa monaſterij Dominarum in urbe Tigurina l.3.c.68 fol. 469
hildericus Auſtriæ rex monaſterium extruit l.3.c.132 f.552. rex Franciæ tradit Alſatiam duci Etiloni affini ſuo l.3.c.124.f.543. regno priuatur ſubſtituto in loco

in locum eius Pipino duce l.3.c.365.f.769
hildemius Auguſt. antiſtes l.3.c.345 f.736
in Hildesheimenſis diocœſis campis pugna l.3.c.439 fol. 878
in Hilarmont caſtro duces Sueuiæ ſuam ſedem habuerunt l.3.c.11.f.711
hilmilomomus impius Sarracenorum rex Hiſpaniam uaſtat l.2.c.19.f.72
hiltebrandi ducis Sueuiæ curia l.3.c.282.f.686
hipanis flu. l.2.c.3.f.1042
ab Hipparcho aſtronomo tradita Ptolemæus clarius monſtrauit l.6.c.34 fol. 1308
hippocrene fons plumbi in Saxonia l.3.c.435.f.871
hippocrates medicorũ princeps l.5.c.21.f.1151
hippotami l.5.c.120.f.1233
hirci cruore adamantis duricia molleſcit l.5.c.132 fol. 1244
hirmingerus præfectus in Fricktal Hunnos fudit l.3 c.90. f.503
hirnheim caſtrum l.3.c.307 fol. 709
hirſauu monaſterium l.3 c.317.f.719 eiuſdem abbatum catalogus l.3.c.331 f.728. à quo ſit fundatũ l.3 c.269.f.677 & l.3.c.327 f.724. ad Nagoldum flu. quando fundatum l.3 c.157. f.581
per Hirundines Duna urbs expugnatur l.4.c.3.f.965
hiſpalis à Vandalis capta l.3.c.4. f.357
hiſpali Carolus V. Imp. nuptias celebrat l.3.f.408
hiſpania ſecunda Europæ pars l.2.c.14.f.59. uſq; ad caput.24.f.83. omni Carthaginenſes potiti l.6.c.7 fol. 1286. à Saracenis occupata l.2.c.19.f.74. in quinq; regna diuiſa l.2 c.79.f.73. tota fidei catholicæ ſubacta l.2.c.19 fol. 72. unde denominata l.2.c.2.f.178
hiſpaniæ deſcriptio l.2.c.14 fol. 59. fertilitas l.2 c.17.f.68. nobiles l.2 c.17.f.70. ad Galliciam comparatio l.2.c.17.f.69 regum genealogia l.2 c.19.f.73. de eius epiſcopatibus, principatibus & academijs l.2.c.15.f.61
hiſpaniæ inſulæ habitatorũ genera l.5.c.158.f.1261
hiſpaniam Vandali occupant l.3.c.4.f.357. unde à Gothis expelluntur ibid. Cimbri affligunt f.306
in Hiſpania quæ & qualia olim bella propter fidem fuerint geſta l.2.c.19.f.71 Romani Carthaginenſes uincunt l.2.c.63.f.304 ſeu Hiſpaniola inſula torcularia ad ſaccarum exprimendum erecta l.5.c.173 fol. 1273. eccleſiaſtici diuites l.2.c.17.f.70
hiſpaniarum opes l.2.c.15 fol. 65
in Hiſpanijs Gothi regna fundant l.4.c.20.f.982
hiſpani l.2.c.18.f.69. Mederam inſulam excolunt l.5 c.175.f.1278. in hunc uſq; diem obtinẽt Siciliæ Neapoliſq; regnum l.2.c.97 fol. 348. ſemper bellicoſi l.2.c.17.f.71 potiuntur regno Neapolitano l.2.c.79.f.320 diuidunt Oceanum l.5 c.162.f.1264. laboris patientes l.2.c.17.f.71 ad Moluccas perueniunt l.5.c.164. f.1267
hiſpanorum ueterum mores l.2.c.17.f.71. nauigatio l.2.c.17.f.71. mores l.2.c.17.f.69. ad Terram firmam nauigatio l.5 c.162. f.1365
hiſpanis periculum imminet ab inſulanis l.5.c.16 fol. 1269
in Hiſpanos inſulanorum conſpiratio l.5.c.163.f.1266
hiſpanicarum mulierum pompa l.2.c.17.f.70
hiſpania inſula noua l.5 c.156. f.1260
ad Hiſpanam inſulam uenit Columbus Hiſpanus l.5.c.165 f.1268
hiſtoria itineraria l.1.c.21 fol. 18
de Hiſtoria Plinij dictum l.4. f.1006
hiſtorijs quæ lucem afferãt l.4.c.28. f.1037
in Hiſtorijs quæ obſeruanda l.4.f.1006 & 1007
hiſtorici plerumq; ex effectibus ſcribunt l.3.c.18 fol. 372
ab Hiſtoriographis quæ exigantur l.4.f.1006
hiſtria Italiæ regio l.2.c.3 fol. 179
hiſtrij populi l.3.c.413.f.835
hitto Friſingenſis paſtor l.3 c.372. f.780
hochbergenſis marchionatus l.3.c.270.f.678
hochbergenſem comitatũ Lupoldus dux Auſtriæ adijcit l.3.f.842
hochburgenſis ditio Friderico Barbaroſſæ traditur l.3.c.264. f.672
hochſtet oppidum in Bauaria l.3.c.377.f.786
hochſtetten oppidum cum caſtro l.3.c.342.f.732
hodenum ciuitas Arabum diuerſorium l.6.c.49.f.1323
hohenberg arx l.3.c.308 f.709. arx cum ditione adiacente l.3.c.323.f.720. comitibus Horb et Rottburgum ciuitates parent l.3 c.335.f.729 & 730. dominium ducibus Auſtriæ uenditur l.3.c.323.f.720
hohenburg arx in cœnobium commutatur l.3.c.13[illegible] f.561. S. Ottiliæ ſubſidium imploratur l.3.c.119.f.53[illegible]
hohenkregen arx l.3.c.2[illegible] fol. 66[illegible]

hohenlo

hohenlohenſes comites l.3 c.359.f.764. comites uendunt oppidum Luden l.3 c.355.f.756. comites uendunt oppidum Meckmũl l.3.c.359 f.764
hohenſtauffen caſtrum l.3 c.308. f.709
hohenſtetten oppidum & caſtrum in ualle Danubij l.3.c.313. f.718
hohenzorn ditio l.3.c.337 fol. 730
holandia quæ l.3.c.209 f.631.ducatus l.2.c.51.f.166
holandiæ comitatus l.3 c.208.f.628. uox unde deriuetur l.3.c.209.f.631. comitum genealogia l.3 c.208.f.629. comites Oſtphriſia dominos agnoſcit l.3.c.462.f.903. comitatui Traiectum incorporatur l.3.c.210.f.632. bona pars maris inundatione ſubmerſa l.2.c.50.f.161
holandiam Cattorum gẽs occupat l.3.c.7.f.361.& inter Flandriam ꝑpetuũ diſſidium l.2.c.50.f.158. item quando illud ſit ſublatum l.2.c.10. f.161.
holandenſis terra & comitatus l.2.c.51.f.51
inter Holandos & Lubecẽſes bella l.3.c.443.f.887
holandini à Friſonibus expulſi atq; interfecti l.3 fol. 396
hollos l.4.f.1031
holmenſium nepharia cædes l.4.c.30.f.994
holmiam Goſtauus princeps recuperat l.4.c.31 fol. 995
holſatia in inferiore Saxonia l.3.c.436.f.871 & 872
holſatiæ comitatus l.4.c.17 f.978. ditionem in ſua poteſtate habuerunt inferioris Saxoniæ duces l.3 c.437.f.874. duci Danorũ regnum offertur l.2.c.44 f.887.ducum origo l.3 c.447.f.890.nomen unde l.4.c.2.f.965. atq; Daniæ limes l.4.c.2.f.963. comitib. Schleſuuicenſis ducatus feudum deſignatur l.4 c.22.f.974. ducum linea l.3 c.447. f.891
inter Holſatiam et Daniam bella l.4.c.13.f.975
holſati eligunt regem Daniæ in comitem & ducem Holſatiæ l.3.c.447.f.892 recuſant Chriſtiernum regem ſuum agnoſcere ducem l.4.f.979
holtzkirch clauſtrum l.3 c.421. f.850
homburgum arx ciuibus Baſilienſibus impignoratur l.3.c.98.f.516
homeri ſepulchrum l.4.c.52 fol. 1089
homerum ad Aegyptios migraſſe diſcẽdi gratia l.6 c.38. f.1311
homicidarum apud Indos in Calicut pœna l.5.c.137 fol. 1248
homicidij pœna apud Germanos l.3.c.12.f.374. pœna apud Turcos l.4.c.79 fol. 1132
homines beſtijs ſimiles l.4 c.24.f.1056 & l.6.c.42 f.1316.beſtijs prauiores l.5 c.171.f.1272.longis auribus atq; pendulis l.5.c.164 f.1267.mõſtroſi in Aethyopia l.6.c.46.f.1319. hirſuto corpore l.4.c.37.f.1000
homines piloſi l.5.c.125 fol. 1239
hominum ſtupenda multitudo l.5.c.3.f.1140.tranſmigratio unde l.1.c.31.f.38
hona inſula l.4.c.26.f.1068
honelus Holtenſis dux l.2 c.8. f.45
honos maximus quib. debeatur l.4.c.37.f.1076
honorius pont. Rom. l.2 c.15.f.209.2. papa f.211. 3. papa ibid. 4.papa ibid. Theodoſij F. Occidentis Imp. l.2.f.300
honorij Imp. coniunx Maria poſt mortem Romæ in Vaticano inuenta l.2 c.11. f.200
ab Honorio Gothi ſedem poſtulant l.2.c.67.f.307
hora Buconiæ uiculus l.3 c.421. f.849
horæ canonicæ l.3.c.497 fol. 951
ad Hord Suitenſes expeditionem mouent l.3.c.112 fol. 529
horb oppidum,à quo conſtructum l.3.c.323.f.720
hordei folia in Aſsyria l.5 c.78. f.1201
ex Hordeo uinum l.6.c.38 fol. 1311
hormiſda pont.Rom. l.2 c.15. 209
hornbach monaſterium l.3 c.152. f.576
hortellum amnis l.3.c.464 fol. 904
de Horto paradyſi l.1.c.30 fol.35.penſili in Babylone conſtructo l.5.c.63.f.1187
horti Balſami l.5.c.35.f.1164
hoſpitalitas Tartarica l.5 c.104. f.1220
in hoſpites Poloni ſunt comites l.4.c.3.f.1401
hoſtias humanas Heliogabalus ſacrificauit l.2.f.293
hoſtienſis epiſcopus nomine papæ Vuormaciæ concilium celebrat l.3.c.171 fol. 585
ad Hoſtem fallendum aſtutia l.5.c.99.f.1216
hoſtium manuum excoriatio l.5.c.96.f.1214. carnes comeduntur & ſanguis potatur l.5.c.105.f.1220
in Hoſtibus falẽdis uerſutia & uafricies l.4.c.64 fol. 1114
hotbrodus Sueciæ rex l.4 c.28. f.980
hoteger9 Attili Sueciæ rex l.4.c.28. f.990
hotherus Sueonum & Daniæ rex l.4.c.3.f.966
huſingen oppidum l.3.c.322 fol. 720

hugo comes de Montefor-ti dominus in Velcuria l.5 c.132.f.651. comes Franciæ orientalis fit Vuirceburg. epiſcopus l.3.c.385.f.794 frater regis Franciæ ſacræ militiæ dux l.5.c.37.f.1166 Capetus l.2.c.41.f.142

hugonis Capeti genealogia l.2.c.41.f.145. Palatini Thubingenſis comitis Brigantini atq; Rhetici expeditio contra Vuelfonē ducem Bauariæ l.3.c.214 fol. 635

per Hugonem palatinum Thubingenſem Guelfus 7. cum ſuis in fuga uertitur l.3.c.366.f.774

contra Hugonem Palatinū Thubingenſem, Auguſtēſis præſul Guelfoni auxilium fert l.3.c.345.f.737. Palatinum Thubingenſem Guelfo ſeptimus comes exercitum mouet l.3.c.320 fol. 628

inter Hugonem de Tags ſpurg & ſubditos eius bellum oritur l.3.c.261 fol. 673 & 672

hulmigeria regio l.3.c.480 fol. 926

hultoniæ loca ullis mœnibus cincta l.2.c.8.f.45

humana monſtra l.5.c.12 fol. 1239

humanæ ſortis inſigne exēplar in Carolo Craſſo Imperatore f.384

humanarum rerum ſpectaculum l.4.c.64.f.1115

humani generis in terra habitatio ante diluuiū quā late ſe extenderit l.1.c.29 fol.34. item poſt diluuium fol. 35

humanitas Alexandri Magni in ſuos milites l.5 c.101 fol. 1217 & 1218

humbertus Delphinus l.2 c.37. f.134

humbrechus de Neocomo epiſcopus Baſilienſis l.3 c.78. 516

humbria flu. in Anglia l.2 c.13. f.13

humblus Danorum rex l.4 c.3. f.965

humerem monſtra l.4.c.39 fol. 1002

in Humeris occulos habentes gens l.5.c.126.f.1240

hunnorum cum Romanis atrox & horrendum prælium l.2.c.57.f.169

hundsruck regio l.3.f.607

hungario Bohemiæq; reges reconciliantur l.3 c.476. 840

hungari Friſingenſes uaſtant eccleſias l.3.c.371 f.781. ab Ottone primo cæſi l.3.c.408.f.828. in Germaniam erumpunt, multaſq; cædes faciunt l.3.f.385

per Hungaros Fabiana, hodie Vienna ciuitas deſolata facta l.3.c.408 fol. 827 & 828

cum Hungaris Chriſtiani pugnant & uincunt l.3 c.346. f.740

huniad Tranſyluaniæ oppidum l.4.c.72.f.1072

huniadis conſilium, Turcarum patefit ducibus l.4 c.67.f.1119. eius appellatio unde ſit orta l.4.c.22.f.1053

huniadem Dracula Vaiuoda capit l.4.c.67.f.1118

hunibertus apud Vuirceburgū paſtor l.3 c.385 f.793

hunigen incenſum l.3.f.517

huni quando in Europam traiecerint l.4.c.3.f.1009 Tungrorū Brabantiæ ciuitatē uaſtant l.2.c.9.f.104 poſtea Hungari dicti ex qua terra originem trahāt l.5.c.22.f.1153. unde prodierint l.2.c.15.f.214. Sacconium oppidū oppugnant l.3.c.90.f.503. Vuirceburgum ciuitatem igne & ferro deuaſtant l.3 c.385.f.794 obſident Aureliam f.104

hunorum in prælijs mos l.4.c.3.f.1010. præſidium & ſedes in Vngaria l.4.c.2 f.1008. in Gothos ſæuitia l.3.c.2.f.353. aduerſus Romanos & Viſigothos expeditio l.3.c.344.f.735. ſecunda emigratio l.4.c.8 f.1016. arma l.4.c.4.f.1010

hunnos octo annis Carolus rex oppugnat l.3.c.369 fol. 769

hunis Longobardi Pannoniam habitandam relinquunt l.4.c.8.f.1015

ab Hunis Valens Imp. crematur l.4.c.3.f.1009 Vuimpina ciuitas deuaſtata l.3 c.340.f.731. ſeptem monachi trucidati l.3.c.126.f.545 Italia uaſtatur l.2.c.68 f.308. Baſilea deſtructa l.3 c.95. f.518

hupertus dux Bauariæ l.3 c.365. f.768

huſones piſces l.3.c.406 fol. 821

huſsitæ quando emerſerint l.3.f.404. Francofordiam oppugnant l.3.c.465.f.908 Miſenenſem prouinciam uaſtant l.3.c.425.f.858

in Huſsitas expeditio l.3 c.498. f.952

hutuuil oppidum Bernenſes expugnāt l.3.c.71.f.482

hyacinthus ubi l.6.c.40 fol. 1314

hyacinthi lapides l.5.f.1252

hyberniæ libertas l.2.c.8 fol. 45. archiepiſcopatus l.2.c.8. f.45

hydræ monſtroſæ l.4.c.39 fol. 1001

hydram Hercules opprimit l.6.c.17. f.1296

hydruntem Mahumetes expugnat l.4.c.68.f.1120 & c.72. f.310

hydrūtinus in Italia archiepiſcopus l.2.c.15.f.215

hyllamant caſtrum montanum l.3.c.286.f.690

hyperborei montes l.4.c.24 fol. 1066

hypothenuſa l.1.c.23.f.25

hypra ciuitas Flandriæ l.2 c.48. f.154 & 155

hyrcania,

hyrcania, regio l.5.c.85 fol. 1205
hyrcanum mare l.1.c.2.f.2
hyſtrix, animal l.6.c.46.f.1319
hytanis flu. l.5.c.87.f.1208

I

IAciendi peritia l.2.c.20 fol. 82
iacobus 1. rex Scotus l.2 c.13 fol. 57. 2. etiam rex Scotus ibid. 3. Scotorum rex ibi. fol. 58. 4. Scotorum rex ibid. 5. Scotorum rex ibi. Dapifer Vualdpurgenſis l.3 c.284 & l.3.c.284 f.688.2 fol. 689. Marchiæ comes l.2.c.75.f.317. Templariorum dux l.2.c.57 fol. 171. Cypri fit rex l.2.c.18.f.225. Siciliæ rex l.2.c.75. f.316. Camagna ciuis Lipparenſis l.2.c.95.f.346. rex Cypri l.5.c.30.f.1158 Arragoniæ rex l.2.c.20 fol. 79. Arragoniæ rex Baleares expugnat inſulas l.2.c.19 fol. 76
iacobo Arragonum regi Sardinia feudum datur l.2 c.82. f.329.
S. Iacobi ſiue Compoſtellæ archiepiſcopus l.2.c.15 fol. 65: adque eum iter pedeſtre l.2.c.41 fol. 42
ad D. Iacobum propè Baſileam inter Suitenſes & Delphinos atrox pugna l.3.c.103. f.519
iaculatores optimi l.6.c.41 fol. 1315
iadera Illyridis ciuitas l.4 c.25. f.1067. & c.26 fol. 1068
iaderæ Veneti Cæſi l.4.c.18 fol. 1024
iagberg fortalitium Bernēſes diruunt l.3.c.71.f.482
iagello dux magnus Lithuaniæ l.4.c.16.f.1054
iagelloni duci Lithuaniæ Poloniæ regnum traditur l.4.c.17. f.1054
à Iagellone Keiſtutus Chriſtianorum occiditur perſecutor l.4.c.20.f.1059
iagellonum familia l.4 fol. 1038
iaiaſſo ciuitas l.5.c.12 fol. 1145
iaitzæ urbis ſitus l.4.c.27 fol. 1069
iamericus Danorum rex l.4.c.4. 966
ianica, inſula l.5.c.160 fol. 1263
iamires Bohemiæ dux l.3 c.1499. 954
iana Greya Ghilfordi Dudlei filij Ioannis comitis olim Vuardleici poſtea Nothumbriæ ducis coniunx l.2.c.10.f.50 & 51
ionates monſtra l.4.c.79 fol. 1002
ianizarorum ſeditio l.4 c.70. f.1122
ianiculum mōs l.2.c.9.f.199
ianua hodie Genua Italiæ ciuitas à quo condita l.2 c.2. 177
ex Ianua per Meſſanā Philippus Francus migrat Chriſtianis auxilium laturus l.5.c.42.f.1170
ianus qui & Ogyges dicitur hoc eſt Noa l.2.c.2 f.177 & 187 & l.1.c.29.f.35 rex Cypri l.5.c.30.f.1158
iani bifrontis idolum ubi primò ſit coli cæptum l.2 c.27. f.247
à Iano Italorum rege Genua ampliata l.2.c.27.f.248
iaphetus l.1.c.29.f.35
iarcieus mons l.5.c.64.f.1188
iaredenſes qui & Zarenſes cum Venetis ſocietatem ineunt l.2.c.18.f.222
iarmerico Danorum regi cedit Sueciæ regnum l.4 c.28. f.990
iaromarus primus Danorū rex l.2.c.478.f.922
iaroslai ducis Ruſsię filiam Cazimirus Poloniæ rex ducit uxorē l.4.c.8.f.1047
iaſonem Maynū Erneſtus comes Palatinus Rheni præceptorem habuit l.3 c.371. f.779
iatzgam metropolitaneam urbē Matthias Vngarus expugnat l.4.c.27. fol. 1069
iatzuuingi gentiles l.4 c.8. f.1047
iaua inſula l.5.c.147.f.1255
iaurienſis comitatus l.4.c.1 f.1008. antiſtes in prælio occumbit l.4.c.11.f.1018
iaxtus amnis l.3.c.303 fol. 702
per Iaxartum fluuium Sogdiana à Scythia ſeparatur l.5.c.91.f.1211
iazuriū præcioſiſsimæ bonitatis l.4.c.1.f.1040
iber flu. l.2.c.8.f.44
iberia Aſiæ l.5.c.25.f.1154 regio Hiſpaniæ l.2.c.15 fol. 60
iberi populi in Hiſpania l.5 c.25.f.1154. Hiſpani in Sardiniam ueniunt, & Norā urbem conſtruunt l.2.c.82 fol. 328
de Ibicibus l.3.c.51.f.446
ibidem quare Aegyptij coluerint l.6.c.39.f.1313
ibiſcum oppidum ab Henrico 2. Francorum rege ui expugnatum l.2.c.51 fol. 166
iburinga hodie Vberlinga l.3.c.247. f.664
icaria inſula l.5. c.20 fol. 1150
ichtiophagorum gens l.4 c.37. f.1000
ichtyophagi Aethyopes l.6.c.42. f.1316
ichtyophagorum regio l.5.c.87. f.1208
in Ichthyophagos incidit Alexander magnus l.5 c.125. f.1239
ictericia laborantibus quæ proſint thermæ l.3.c.334 fol. 729
contra Ictericiam remedium l.5.c.28.f.1157

ida mons in Creta inſula l.4 c.50.f.1087. Magnes lapis inuentus l.4.c.47.f.1085
idola apud Tartaros l.5 c.104. f.1220
idolatriæ initium l.5.c.61 fol. 1186
idumæorum terra l.5.c.32 fol. 1160
iebus ciuitas Chamanæ l.5 c.45. f.1176
de rabbi Ieho iudæorum fabula l.1.c.30.f.36
iechu uox l.2.c.490.f.938
ieiunium quare inſtitutum l.3.c.345.f.738 & l.5.c.43 fol. 1177
ieiunium Turcicum l.4 c.74.f.1129 & l.4.c.77.f.1131
iericho l.5.c.46.f.1176
ieſera Belij caſtrum l.4 c.24. f.1066
ieudinus Lombardus ſtudioſus Pariſienſis l.3 fol. 402
igname, panis ſpecies l.6 c.55.f.1327 & l.4.f.1108
ignis Samogetarum præcipuum numen l.4.c.21 fol. 1059
igni reſiſtit adames l.5.c.132 fol. 1244
ignem qua materia Sabei foueant l.5.c.71.f.1193. è ſilice Prometheus elicit l.4 c.40. f.1078
de Igne in terræ uiſceribus flagranti l.1.c.7.f.6
ſine Igne coquentes l.6.c.43 fol. 1317
igne de cœlo quinq; regna ſubuerſa l.5.c.35.f.1165 & l.5.c.90.f.1210. uiuunt Salamandræ l.5.c.154 fol. 1259
ignes, leones terrent l.6.c.3 fol. 1284
ignibus elephanti terrentur l.5.c.135.f.1246
ſuper Ignitum ferrum Kunigundis Imperatrix illæſa ambulat l.3.c.403.f.818
ikachus Boſnēſis princeps l.4.c.27. f.1069
ilantium oppidum l.3.c.215 fol. 639
ilienſes populi l.2.c.81 fol. 328
ilium l.5.c.3.f.1139. Troadis olim urbem, uult Conſtātinus Imp. renouare & reſtaurare l.4.c.55.f.1094
illa flu. l.3.c.119.f.535
illirica terra Macedoniam attingit l.4.c.44.f.1082
in Illiricum excurrunt Oſtrogothi l.4.c.7.f.1014 Hunnorum rex diripit l.4 c.4.f.1011. Gothi ueniunt, & omnia uaſtant l.2.c.67 fol. 307
de Illyrico Ludouicus Vergerius l.4.c.26.f.1068. item l.4.c.25. f.1067
illyricorum multa oppida ui Amurathes expugnat Turcarum Imp. l.4.c.67 fol. 1116
illyricos Baiazetas rex uexat l.4.c.64.f.1114. Philippus Macedo bello uexat l.4.c.45. f.1083
ilua inſula, uulgò Eluua l.2 c.89. f.336
imaginum cultores grauiter puniti l.4.f.1104. ſculpturas quantopere Turcę abhorreant l.4.c.72.f.1128
ab imaginum cultoribus Leo Imp. capite truncatur l.4. f.1104
imao monte Scythia una, uelut in duas diuiditur l.5 c.96. f.1213
imberbes Huni quare l.3 fol. 355
imbricus ſiue Embri comes à Leiningen Auguſtenſium fit præſul l.3 c.345. f.737
imbrium illuuie magna pars hominum abſumpta l.4.c.48. f.1085
imoſa ciuitas Italiæ l.2.c.7 fol. 196
imperialis maieſtas quādo & quomodo ad Germanos ſit delata l.3.c.16.f.379 eiuſq; deſcriptio l.3 fol. 415 & 416
imperialium ciuitatum nomina ab antiquo l.3.f.414
imperatoris prēnomen cui primum ſit datum l.2.c.62 fol. 285
imperatorem à Germanis eligendum lege ſancitur l.3 f.412
imperatores poſt Iulium armis ſuis Germaniam infeſtant l.3.c.12.f.369. ante Carolum Magnum f.285
inter Imperatores Orientis & Occidentis conuentiones l.4.f.1103
imperatores 30. ſub Gallieni Imperio in diuerſis locis à militibus electi f.295
Conſtantinopolitani qui poſt translatum imperiū rerum in oriente potiti ſunt l.4.c.58.f.1098
imperatorum genealogia à Carolo Magno uſq; ad Henricum quintum l.3 c.386. f.800. liberalitate imperium ad inopiam redactum l.3.f.411. qui poſt Iulium primū in Italia rerum potiti ſunt, nomina atq; numerus l.2.c.61.f.285
ab imperatoribus poſt Carolum Magnum multæ eccleſiæ epiſcopales erectæ & ab eiſdem uarijs cō tributionibus ditatæ f.413
imperium emptum nūdiatumque l.2.f.292. ex Italia in Græciam transfertur l.2.c.61.f.285. bellis & parricidijs obtentum l.4.c.69 fol. 1120
imperij Romani & Conſtantinopolitani limes l.2 c.75. f.313
de imperij Turcarum adminiſtratione l.4.c.73.f.1128
in imperio quales ordinationes ſint factæ poſtquā illud ad Germanos eſt trāſlatum l.3.f.411
imperio qui Cæſares præfuerint inde à Carolo Magno, uſq; ad Carolum V. l.3.c.19. f.381

imperio nullo Africæ habi-
tatores uſi l.6.c.1.f.1281
pro Imperio duæ inclytæ
decertant urbes l.5.c.30
fol. 1140
ab Imperio ciuitates aliena
tæ l.3.c.186.f.610
imperia quatuor in mun-
do l.1.c.32.f.38 & 39
impietas in matrem & ſoro
res l.4.f.1106
impreſſoria ars ubi inuenta
l.3.c.173. f.601
inaures l.5.c.71.f.1194. ge-
ſtantes l.5.c.131.f.1144
inburg munitio in Rhetia
l.3.c.222. f.643
incãtatores inſignes l.6.c.51
fol. 1325 & l.4.c.37.f.1001
incendia montium l.1.c.7
fol. 6
inceſtus coitus l.5.c.65
fol. 1189
india qualis & quanta re-
gio l.5.c.112.f.1225. ſuperi-
or l.151.f.1256. noua
l.5.c.131.f.1243. extra Gan-
gem l.5.c.110.f.1224.
duplex l.6.c.56.f.1329. un-
de aurum habeat l.6.c.55
fol. 1328
indiæ animalia l.5.c.116
f.1228. à Germania diffe-
rentia l.1.c.18.f.14. ciuita-
tes quomodo ab Alexan-
dro Magno ſubactæ ſint
l.5.c.122. f.1235
in Indiam ex Europa naui-
gatio l.5.c.131.f.1243
quomodo Alexander Ma
gnus profectus ſit & quæ
in itinere et paſsim occur-
rerint l.5.c.120.f.1232. Semi
ramis regina proficiſcitur
l.5.c.64.f.1189. nauigatio
à mari rubro l.6.c.39.f.1306
uſq; Philippum & Alexã-
drum Maced. imperium
protendiſſe l.4.c.44.f.1082
in India petra ingens ab A-
lexandro magno expu-
gnata l.5.c.124.f.1236
quomodo Elephanti pa-
rentur ad bellum l.5.c.135
f.1245. Tigres quales l.5
c.85.f.1207. Portugalliæ
rex quædam loca ſubegit
l.5.c.173. f.1273
indianæ formices l.5.c.127
fol. 1241
de Indianis ſimijs & cani-
bus l.5.c.128.f.1242
indi à Saracenis uicti l.4
fol. 1111
indorum feracitas l.5.c.162
f.1265. populus in Aethyo
pia ſedem figit. l.6.c.40
f.1314. mores l.5.c.113
f.1226 & l.5.c.137.f.1248
ſeptem ordines l.5.c.114
fol. 1226
indus flu. l.5.c.110.f.1225
indum fluuium Alexander
traijcit l.5.c.124.f.1237
inediæ tollerantia l.4.c.72
f.1127 & l.2.c.67.f.307
infans in lucem editus ri-
det l.5.c.90.f.1210
infans, quem penè mulier
eſſet enixa in uterum re-
greditur, portentum l.2.
c.63. f.304
circa infantes recens natos
Perſarum ritus l.5.c.80
fol. 1202
de infantibus Chriſtianarũ
mulierum opinio l.6
c.57. f.1329
infernus in centro mundi
l.1.c.16. f.11
apud inferos quæ fiunt,
philoſophi norũt opinio
l.5.c.114. f.1226
ingelheimæ Carolus Ma-
gnus natus eſt l.3.c.14
f.379. item Munſterus ibi.
ingelheimenſe collegium
à Carolo Imp. inſtitutum
l.3. f.405
de Ingelheim ſacri Imperij
Romani uicu l.3.c.178
fol. 604
in Ingelheim duo fratres
principes carceribus man
cipantur l.3.c.253.f.667. Hẽ
ricus 4. imperiali dignita-
te priuatur l.3.c. 170.f.598
18. ludus militaris celebra
tus l.3.c.454.f.897
ingellus rex Sueciæ l.4
c.28. f.990
ingeuones populi l.3.c.8
fol. 365
ingo rex Sueciæ l.4.c.28
fol. 990
ingolſtadium Bauariæ ciui
tas l.3.c.376.f.785. Ibi 22.
torneamentum celebratũ
l.3.c.454. f.898
innocens pont. Rom. l.2
c.15. f.209
innocentius pontifex Phi-
lippo Barbaroſſæ Filio du
ci Sueuiæ infenſus l.3
c.129.f.547. 2. papa f.211
2. ſententiam fert inter Pi-
ſanos & Genuenſes de
Corſicæ epiſcopis contẽ-
dentes l.2.c.87.f.334. 2.
pont. contra Rogerium
Siciliæ & Neapolis regẽ
bellum mouet l.2.c.74
fol. 314. 3. papa f.211
4. papa ibid. 4. papa Ru-
dolphum ab Habſpurg
comitem cum ſuis com-
plicibus excommunicat
l.3.c.58.f.453. 5. papa f. 212
6. papa ibid. 7. papa ibid.
ad Innocentium 8. mittitur
Zyzimus Baiazeti Tur-
corum Imp. frater l.4.c.69
fol. 1121
innocentibus Deus aſtat
l.4.c.18. f.1023
inſignia Mediolanenſia &
Turcæ l.2.c.24.f.232
inſpruck uulgò l.3.c.412
fol. 833
inſſpurg oppidum l.3.c.290
fol. 694
inſubria Italiæ regio l.2.c.3
fol. 179
inſubriæ urbeis atq; uici l.2
c.4.f.190. inſignes aliquot
lacus l.2.c.4.f.194. uicari-
os Clemens 6. papa Italiæ
uice comites cõſtituit f.40
inſubres Attila rex inuadit
l.4.c.6. f.1013
de Inſulis l.1.c.3.f.3
inſula Tiberina l.2.c.9.f.199
inſulæ Selandicæ quinque
earumque nomina l.2
c.50. fol. 158

ueteribus

ueteribus in cognitæ l.1 c.28.f.33. in regno Norduuegiæ l.4.c.23.f.984.duæ Aſiæ maioris quarū altera maſculina, altera uerò fœminina uocat̄ l.5.c.150 f.1255. maris Mediterranei qua ratione ſui ſitus annumerantur Aſiæ l.5 c.16.f.1148. Baleares, Maiorica & Minorica l.2 c.43. f.81
inſulæ maris in Europa l.2 c.2. f.41
inſularum ciuitas quando & à quo condita l.2.c.50 fol. 158
ad Inſulas nouas tertia Columbi nauigatio l.5.c.165 fol. 1268
de Inſulis duabus Balearibus l.2.c.23.f.81. nouis quomodo, quando et per quem ille ſint inuentæ l.5 c.155. f.1260
interim Lutheranis præſcribitur l.3.c.347.f.748
inthal regio l.3.c.230 fol. 694
inuagana inſula l.5.c.163 fol. 1266
inundatio in ualle Brentia, l.2.c.73. f.311
ioachimica uallis l.1.c.9.f.7 eiuſq; ſitus l.3.c.429.f.866 & l.3.c.430. f.866
ioachimus Vadianus de lacu Acromo l.3.c.237.f.655 Vadianus de Lacu Podamico & adiacente terra l.3 c.236. f.655
à Ioachimo Brandenburgēſi Francofordiæ uniuerſale gymnaſium fundatum l.3.c.404.f.904 & l.3.c.502 fol. 962
ioanna Ladislai regis Neapolitani filia l.2.c.975 f.317 Neapoli regina Tarētino nubit principi l.4 c.18.f.1026.regina Neapolitana Auenionem urbē Romano pontifici tradit l.2.c.32.f.122. regina Neapolit. maritum ſuſpendio tollit l.2.c.75.f.317.luit pœnam talionis ibid. Balduini F. Flandriæ comitiſſa l.2 c.50.f.162. Rudolphi ex Ottocari filia F. l.3.f.397
ioanna inſula noua l.5.c.156 fol. 1260
ioannes Euang.in Pathmū relegatur inſulam l.4.c.52 f.1088. euang. epheſi obdormiuit l.5.c.5.f.1141.Zimiſces Græcorum Imp. l.4.f.1106.Manuelis F. Cōſtantinop.Imp. l.4.f.1111 Calo ioannes Imp. Conſtantinop. l.4.f.1110. Richardi frater rex Angliæ l.2.c.10.f.49. primus 35. Caſtiliæ rex l.2.c.20.f.77 2.37.Caſtellanus rex l.2 c.20. f.78
ioannis regis Bohemiæ beneficia in habitatores regionis Luceburgenſis l.2 c.51. f.165
ioan. rex Galliæ ab Eduardo rege Angliæ captus l.2 c.13.f.57. Danus Sueciæ ſibi ſubijcit regnum l.4 c.29. f.992 & 993
ioannis regis Daniæ Chriſtierni filij acta l.4.c.19 fol. 979
inter Ioannem regem Daniæ & Lubecenſes diſsidium l.3.c.447.f.884
ioannes Galeatius rex Siciliæ l.2.c.25.f.234. à Leyden Catabaptiſtarum Monaſterienſium rex l.3.c.459 f.901.rex Cypri l.5.c.30 fol. 1158
ioanni Brennio regi Hieroſolymitano, Cōſtantinop. Imperium committitur l.4 fol. 1110
à Ioanne Valachorum rege Balduinus Imp. capitur & clàm de collatur l.4.c.56 fol. 1095
ioannes Carolus & Amedæus dictus Sabaudiæ dux l.2.c.33.f.122 Serranus dux claſsis l.5.c.163.f.1266 primus dux Stargardiæ l.3.c.469.f.915. maria dux Mediolanenſis l.2.c.25 f.234. Galeatius primus Mediolanenſis dux Papiam uulgò Pauiam Italiæ urbem ſub iugum ſuum cogit l.2.c.29.f.250. Lotharingiæ dux uocatur ut regnum Neap. capeſſat l.2.c.79.f.319. Brabantiæ dux, Louanīēſis Gymnaſij generalis confirmationem à pont.Rom. impetrat l.3.c.201.f.624 Neoburgenſis dux l.3 c.356.f.760. dux Burgundiæ & 28. Flandriæ comes l.2.c.50.f.164. dux Burgundiæ captus l.4 c.65.f.1115. Fridericus dux compræhenſus Cæſari tranſmittitur l.3.f.409
ioannem ducem primum ſalinæ Luneburgenſi operam impēdiſſe l.3.c.441 f.880.ducem à Sagen Frācofordiani ſternunt l.3 c.465. f.908
per Ioānem ducem Clogouienſem media ducatus pars uenditur l.4.c.15 fol.1053. Saxoniæ ducem electorem Lipſia oppugnata l.3.c.427.f.864
ioannes comes Krechgouiæ Spirenſis præſul l.3 c.157.f.582. ult. comes Spanheimenſis l.3.c.180 f.607.comes à Vuertheim l.3.c.400.f.812. comes de Suuartzenberg occūbit l.3.c.328.f.726. comes ab Oeting Nordlingenſi ciuitati inſidiatur l.3.c.306 f.707. Comes de Furſtenberg in Sempachenſi certamine cadit l.3.c.66.f.465 Anxouianus comes, impetrat Moguntium archiepiſc.l.3.c.171.f.600. comes à Lupfen præfectus Sūggoiæ ciuibus Baſilienſiū indicit bellū l.3.c.101.f.517
ioannes ſecundus dux Cliuenſis l.3.c.207.f.628

comes

comes Lűtzelburgenſis Vratislauienſem ducatū ad ſe trahit l.4.c.15.f.1053
Henrici comitis Lűtzelburgenſis F. fit Bohemiæ dux l.3.c.499.f.958
inter Ioannem Czepuſienſem comitem Iazigū Trāſyluaniæ præſidem & Ferdinandum ducē Auſtriæ diſsidium l.4.c.28.f.1036
ioannes baro de Liechtenberg obijt l.3.c.129.f.548
Iacobus Medices, Dominus Muſsij, Frācíſco Sfortiæ Mediolani duci bellū infert l.2.c.26.f.243.2. Dapifer l.3.c.284.f.689
ioannis Huniadis uirtute Turcarum exercitus ſternitur l.4.c.21.f.1031. eiuſq; facta l.4.c.22.f.1031
ioannis Huniadis duo filij l.3.c.416. f.843
ioannes pont.Rom.l.2.c.15 f.209.2.pont.Rom.l.2.c.15 f.209.3.pont.Rom.l.2.c.15 f.209. 4.pont.Rom.l.2 c.15.f.209.5.papa l.2.c.15 f.210.6.papa l.2.c.15.f.210 7.papa l.2.c.15.f.210.8.papa ibid.9.papa ibid.9.papa factus l.3.f.412.poſt Ioannem 8.papam Gregorius 5.inuitis Romanis pōtifex creatur l.3.f.412.9.papa oculis primum,mox uita quoq; priuatur l.3.f.412 10.papa ibid.11.papa ibid. 12.papa ibid.13.papa ibid. 14.papa ibid.15.papa ibid. 16.papa ibid.16.papa Vdalricum Auguſtanorum epiſc. in Sanctorum numerum conſcribit l.3 c.345.f.736.17.papa f.210 18.papa ibid.19.papa ibid. 20.papa ibid.21.papa ibid. 22.papa ibid. 22.Romanus pontifex curiam ſuam è Roma Auionem transfert l.2.c.32.f.122. 23 papa capitur & carcerimācipatur l.3.c.88.f.500 23.papa uenit ad Concilium Conſtantienſe l.3 c.88.f.499. Segouienſis factus Cardinalis l.3 c.102.f.518. Raguſius Cardinalis Baſileæ ſepultus l.3.c.94.f.512. epiſcopus martyr l.3.c.469.f.911. epiſcopus Auguſtanus l.3 c.345.f.345.2. Auguſtanæ ſedis antiſtes l.3.c.345 f.739. à Fleckenſtein epiſcopus Baſilienſis l.3.c.98 f.516. de Vuyam epiſcopus Baſilienſis l.3.c.93.f.511 & l.3.c.93.f.515. ab Eglofſtein præſes Vuirtzburgenſis l.3.c.385.f.798. comes à Lupfen Conſtantienſis epiſcopus l.3.c.87 f.498. Salisburgenſis antiſtes l.3.c.371.f.777. epiſcopus Mediolanenſis l.2 c.25.f.233. epiſcopus Mutelanenſis in Græciam mittitur l.4.c.56.f.1096 Friſingenſis epiſcopus l.3 c.372.f.782. Ioannes 2.ibi. 3.ibid.f.783.4.ibid. à Leym Treuirenſis archiepiſcopus l.2.c.27.f.92
ioannis Magni archiepiſcopi Vpſalenſis libri de regibus Gothiæ l.4.c.20 fol. 982. Auguſtenſis abbas l.3.c.345.f.738 Bohemus ordinis Præmonſtratenſis l.3.c.499 f.959. Huſs Bohemus, eiuſq; doctrina l.3.c.497 fol. 950 & 951. Huſs uocatur ad Concilium Conſtantienſe & ibi comburitur l.3.c.88.f.490
ioanni Huſs Ioannes Griemuualder epiſcopus reſiſtit l.3.c.372.f.783. Huſſo Vuenzeslaus Imp. fauet l.3.c.347. f.746
ioannis Vuicleff liber l.3 c.497. f.950
contra Ioannem Vaiuodā Ferdinandus rex Vngariæ bellum mouet l.4.c.71 fol. 1126
ioannes Stofflerus mathematicus l.3.c.330.f.727 Bugenhagius Theologię doctor l.3.c.479.f.925 dominus in Meckelburg l.3.c.469.f.914. Aura, præfectus Belgradū arcē contra Turcas defendit l.4.67.f.1117. Iatzki princeps Moſcouiæ l.4.c.24 f.1066. Capion uulgò Reuchlinus dictus l.3.c.331 f.728. Magnus in crucem actus l.4.c.30.f.994. Picus Mirandulanus l.2.c.36 f.260. Mattheus Bembus l.4.c.26.f.1068. de Hornach Croaciæ præfectus Caroli Vngariæ regis ulciſcitur mortem l.4.c.18 f.1027. Truchſes l.3.c.284 f.688 Guttenbergius artis Hypographycæ inuentor l.3.c.173.f.601. Philiberti F. G. Cognati diſcipulus l.2 c.36.f.132. Behaim ſeductor l.3.c.361.f.764. Dalburgus l.3.c.352.f.755 à Rechberg proditoriè Rhinfeldenſi oppido potitur l.3.c.89.f.502. à Rechberg ſeditionis in Louffenburg author l.3.c.68 f.414. Vuilhelmus Heptēring Baſilienſis Tribunus militum ubi mortuus & ſepultus l.2.c.13.f.202. eiuſdem epitaphium ibid. Paulus de Lecca tumultus quoſdam inter Corſicos excitat l.2.c.87 fol. 535. Aueníenſis matri bellum indicit l.2.c.50. f.163
de Ioannis Pretto quem alij præsbyterum uocant regno l.6.c.50 fol. 1319
ioannis Cryſoſtomi exilium l.5.c.14.f.1147 Solaui Dalmatę interitus l.4.c.57. fol. 1096 Frobenij patria l.3 c.421. fol.850. Iuſtiniani Genuenſis factum l.4 c.57. f.1096

ioannem

ioannem patruelem regis Portugalliæ Cyprenſes uocant in regnum l.5.c.30 fol. 1158
cum Ioanne Molentino Erneſtus comes Palatinus Rheni in Saxoniam proficiſcitur l.3.c.371.f.779
à Ioan. Segobienſi theologo Alcoranus in latinum ſermonem translatus l.5 c.76. f.1199
ioannitarum ordo l.5.c.49 fol. 1180
ioannitæ Rhodum obtinẽt inſulam l.5.c.17.f.1140 ſedem mutant l.3.c.482 fol. 930
ad Iouiũ uſq; pelagus Turcorum ſigna mouentur l.4.c.66. f.1116
iodocus Imp.l.3.f.404. Brãdenburgenſis marchio l.3 c.466.f.908. Gallus l.3 c.352.f.755. à Burgauu duello uincitur l.3.c.302.f.701 Vuillichius medicinæ doctor l.3.c.465.f.908
iodocum Morauiæ marchionem Albertus 5. oppugnat l.3.f.405
ioge regnum in India l.5 c.131. f.1244
iol, ciuitas l.6.c.5.f.1284
iordanis flu. quos faciat lacus l.5.c.35.f.1164
ioſephus dux belli Iudaici in Iudæa eiuſq; 7. libri Iudaicæ captiuitatis f.289 & l.3.c.6. f.360
ioſeph epiſcopus Friſingẽſis l.3.c.372.f.780
per Ioſephum Munſterum Luneburgi deſcriptio l.3 c.440. f.897
iozzi à Moſcouitis ſic dicti l.4.c.24.f.1064
ex Iphofen fit oppidum l.3 c.385. f.797
ippo præsbyter martyr l.3 c.469. f.911
ira Dei ſunt tyranni l.4.c.64. fol. 1115
ira quid afferat l.4.c.25 f.1034 & l.6.c.5. f.1284
irene Imperatrix l.4.f.1103
irenæus Lugdunenſis antiſtes l.2.c.29.f.120
iringus à Rainſtein Vuirceburgi præſul l.3.c.385 fol. 797
irnenſul idolum l.3.c.435 f.868. & à quo in nihilum ſit redactum l.3.c.437.f.869
iſabella Renati coniunx Neapolis regina creatur l.2.c.78. f.318
iſahacius Comnenus Imp. l.4. f.1107 & 1109
iſahaco Imp. Conſtantinopolitano capto & incarcetur l.4.c.56.f.1094
ab Iſahacio Andronicus Comnenus imperio deijcitur l.4.f.1109
ex Iſadite herba quam uulgus gnadum uocant, quę ſtus l.3.c.428.f.864
in Iſenaco Thuringius Lãdgrauij ſuam curiã habuerunt l.3.c.422.f.854
iſenburg arx à quo & quando extructa l.3.c.129.f.545
iſidi Aegyptiorum fęminę conſecratæ l.6.c.38.f.1311
iſidem Aegyptij Cererem uocant l.6.c.16.f.1296
iſlandia inſula l.4.c.36.f.998 in ea quæ monſtra l.4.c.39 fol. 1001
iſodorus Cardinalis captus l.4.c.57.f.1097
iſophogi gens Aethiopiæ l.6.c.41. f.1314
iſraëlitarum profectio quã ex Aegypto fecerunt in terram ſanctam l.5.c.47 f.1178. regnum in terra ſancta inſtitutum & rurſus abolitum l.5.c.36.f.1165 & c.49. f.1180
iſſedones, populus l.5.c.103 fol. 1219
iſsicus ſinus unde nomen habeat l.5.c.12.f.1145
iſteuones, nomen unde deductum l.3.c.8.f.363
iſthmus inter Cellam & Podmen l.3.c.237.f.656
iſthmi anguſtiæ l.4.c.3 fol. 1075. ab anguſtijs Græcia incipit l.4.c.35. fol. 1074. muri aliquoties inſtaurati, & rurſum diruti l.4.f.1111
iſthmum Veneti obſtruunt. l.4.c.41. f.1079
ab Iſthmo Corinthiæ Achaia incipit l.4.c.42.f.1079
iſtria peninſula l.3.c.414 fol. 836. eius ciuitates l.3.c.415.f.837
ab Iſtria uſq; ad Budnã oppidum diſtantia l.4.c.6 fol. 1068
iſtri fontes l.3.c.312 fol. 716
italia, quarta pars Europæ l.2.c.1.f.176 & l.2.c.3 fol. 179. in quot prouincias ſit diſtributa l.2 c.4.f.180. ab Hannibale liberata l.2.c.63.f.305. ſub Conſtantino 5. Imperator afflicta l.4.f.1103. timore territa & proſtata l.4.c.68 f.1120. ſæpe à Barbaris occupata l.4.c.44.f.1082. Arij dogmate infecta l.2 c.21.f.227. contra Venetos arma mouet l.2.c.73 fol. 310. parum argenti habet l.1.c.14 fol. 9
italiæ totius ſitus l.2.c.1 fol. 176
italiam Hannibal ingreditur l.2.c.63.f.304
italiæ uaria nomina l.2.c.2 fol. 178. de populis & minoribus regionibus l.2.c.3.f.178 & 179. thermæ inſigniores l.2.c.4.f.194 inſignes lacus l.2.c.4 fol. 194. ſyluæ inſigniaque nemora ibid. urbes Romanorum iugum excutiunt l.3.f.399 uniuerſæ redditus l.2 c.15. f.214. magnam partem Saraceni ſibi uendicant l.2.c.75. f.313 gubernacula & ſceptrum Borengario ſecundo, Eporediæ marchioni feudi

loco conceduntur l.3 c.347 fol. 741. populos quis ad frugalitatem reuocauerit l.5.c.21.f.1151 fertilitas l.2. c. 50 f.277
italiæ Berengarius Longobardorum rex moleſtus eſt l.2.c.63.f.302
italiam rurſus Gothi affligunt f. 300 & 301 & 308 & l.2.c.21.f.227. Vuandali uaſtant l. 2.c.69.f.308 totam Theodoricus Gotorum rex ſubigit l.3.c.2 fol. 354. Cimbri uexant l. 3.c.30.f.426 Galli deuaſtant l.2.c.26 fol. 239 & l.3.c.211.f.633 Odoacer Herulorum rex occupat l. 2. f. 301 Henricus dux Brunſuicenſis dirumpit l. 2 c.26. fol. 343. Attila rex uaſtat l.4.c.6.f.1012 Vngari armis expetunt l.4.c.9.f.1017. Huni uaſtant l.2.c.68.f.308 & l.2 c.15.f.214. Ottho Magnus expetit l.2. c.23 fol. 229. Alemanni cum Sueuis penetrant l.3 c.56.f.450. Longobardi deuaſtant l.2.f.301
in Italiam uenit Turca per mare anguſtum l.2.c.72 fol. 310
in Italia aquarum inundatio l.2.c.71.f.309. quæ memorabilia ante & poſt Chriſtum natum contigerint l.2.c.63.f.303 & l.2.c.61 f.282. Gothorum imperium finem accipit l.3.c.2 f.354. Longobardorum regnũ in uniuerſum deletur l.2.c.63.f.302. & rurſus inſtituit l.4.c.5.f.967. imperium mutatum & in Gręciã transfertur l.2.c.61.f.285 Gothi regnum tenẽt f.982
[it]alus Siculorum rex l.2 c.2. f.178
[it]ali metuunt Cæſareanos l.2.c.26.f.41. recuſant Iberis habitandi locum l.5 c.25. f.1154
italicus labyrinthus l.6.c.25 fol. 1303
in Itinere ne erres quid ſit faciendum l.1.c.21.f.20
ity inſula l.5.c.169.f.1271
iuan Moſcorum princeps Nouogradicẽſium exhaurit theſauros l.4 c.22 f.1060
iuba l.6.c.5.f.1285 & l.6.c.35 fol. 1309
iubileus annus à quo ſit inſtitutus l.3.f. 402
in Iuca inſula urbs magna conſtructa l.5. c. 173.f.1273
iudæa l.5.c.33.f.1162. in tres prouincias diuiſa l.5.c.34 fol. 1164
in Iudæa tumultus tempore Imp. Adriani l.2.f.290
iudaicum bellum in Iudæa tempore Veſpaſiani l.2 fol. 289
iudæus cadit in cloacam l.3.c.444. f.889
iudæi Bernæ puerum Chriſtianum interficiunt l.3 c.71.f.482 & alibi l.2.c.71 f.310. à Rubeaquenſibus comburuntur l.3.c.129 f.547. infectis fontibus peſtem prouocant l.3.c.159 f.563. Nordlingenſem ciuitatem perdunt l.3. c.306 f.707. apud Ruſſos l.4.c.23 f.1062. qui hodie ſunt in urbem Theſſalonica l.4 c.44.f.1082. in Lithuania l.4.c.22.f.1061. Marani l.6 c.4.f.1284. Caſtilia eiecti l.2 c.20.f.78. ex Hiſpania expulſi l.2.c.19.f.72. baptizati rarò boni Chriſtiani ibi. fol. 73
iudęorum ſynagoga ubi l.6 c.13. f.1292
contra Iudæos Spiræ & Vuormaciæ ſeditio orta l.3. f.580
iudæos multos Baſilius Imperator ad fidem conuertit. l.4.f.1105
de Iudæis in Gallia tempore Philippi regis hiſtoria uide l.2.c.57.f.171 Vitriacis uide hiſtoriam l.2.c.57. f.172
iudas loco Chriſti crucifixus, Mahumetis dogma l.5.c.76. f.1199
iudicium occultum à Carolo Magno apud Vueſtphalos inſtitutũ l.3.c.456 fol. 899
iudicium Dei ineuitabile, exemplum in Pompilio rege l.4.c.4.f.1043
iudicia non habentes populi l.5.c.115.f.1227
iuditha Caroli Calui Imperatoris filia l.2.c.50.f.157 cui ſit nupta ibid.
iuernis ciuitas Hiberniæ l.2.c.6. f.43
iula Chriſtianis adimitur l.3. fol. 409. à Solymanno occupata l.4. c.71 fol. 1127
iulia felix ciuitas Phœniciæ l.5.c.54.f.1181
iulica montana l.3.c.349 fol. 449
iuliacum comitatus in Brabantia l.3.c.205.f.616
iuliacenſis comes Aquiſgrani interficitur l.3. c.159 fol. 623
iulianus Imperator l.2 fol. 292 & 298. Cæſareæ minatur Cappadociæ l.5.c.14.f.1146. Imperator bellum infert Germanis l.3.c.11.f.371. cum Alamannis pugnat l.3 c.139. f.562
de Iuliano Cęſare Alemannos inuadente Ammianus Marcellinus quæ ſcribat l.3.c.6.f.359. ſub eodem Cæſare Moguntiæ pons factus l.3.c.170.f.569
iulianus Cardinalis Baſileę concilium indicit l.3.f.405 Cardinalis ſuadet Vladislao Vngariæ regi expeditionem contra Turcam l.4 c.67.f.1117. Cardinalis S. Angeli præſidet concilio Baſilienſi l.3.c.102.f.517 obijt l.4.c.67.f.1118

Laurentij

Laurentij Florentinorum principis frater l. 2. c.46 fol. .270
iulio bona, ciuitas l.3.c.408 fol. 822
iulinum Pomeraniæ oppipidum l.3.c.475.f.921 fuit Vuineta l. 3.c.477 f.921. eius epiſcopatus f.923. Vualdemarus rex in nihilum redigit l.4.c.10 fol .972
iulius Cæſar l.2.c.61.f.284 & l.2.c.62.f.285. Cæſar Alexiam ciuitatem ſolo adæquat l.2.c.29.f.104. Cæſar primus Germanos aggreditur l.3.c.11. f.367. Cæſar Angliam Romano ſubijcit imperio l.2.c.10.f.51. Cæſar templum condit dijſque pro uictoria à Gallis reportata agit gratias l.3 f.421. Cæſar Blouleen montem prope Baſileam perforauit l.3.c.104.f.501 Cæſar deſtruit Alexiam ciuitatem in Celtica l.2.c.14 fol. 33
iulium Cæſarem Germanos duabus uicibus ſuperaſſe l.3.c.11.f.372. Cæſarē pontem feciſſe apud Vbios ſuper Rhenum l.3.c.193 f.615. qui ſequuntur Imperatores Germaniam prælijs uexant l. 3.c.12 fol. 369
à Iulio Cæſare Heluetij domiti l.3.f.426. Cæſare Taberna Alſatica condita l.3 c.142. f.565
iulius pont. Rom. l.2.c.15 f.209. pontifex Venetos oppugnat l.2.c.73.f.310 papa contra Venetos bellum gerit l.3.c.113.f.531
iulio Romano pontifici Sultanus Aegypti minatur l.6.c.32.f.1307. Pontifici ciuitates à Venetis traditæ l.2. c. 73 fol. 311
iulius 2. papa l.2.c.15.f.211 pontifex Parnam ſibi ſubijcit l.2.c.40.f.264
3. papa ibid. c.15.f.211
Agricola l.2.c.8.f.46
Dictator Romanus l.2 c.61.f.284. menſis unde hoc ſit nominis ſortitus l.2.c.62.f.285
iulilanus comes l.2.c.19 fol. 74
iuncæ, genus nauium l.5 c.129. f.1242
L. Iunij cognomento Bruti conſilio Tarquinius ſuperꝰ regno excluditur inſtituiturq; conſulatus Romæ l.2.c.61.f.284
iuno mater Vulcani l.4.c.54 f.1090. unde Samia dicta l.5.c.20. f.1150
iuppiter armiger qua de cauſa ex omni auium genere ſolam ſibi aquilam delegerit l.2.c.58.f.279 Tantalum in infernū trudit l.5.c.4.f.1141
ex Iouis cerebro Minerua genita l.4.c.42.f.1080 altare ſuper Olympum montem l.4.c.46.f.1084 templum l.6.c.15.f.1293 primogenita l.6.c.10 f.1288. templum apud Babylonios l.5.c.62.f.1187 Olympij hoſpitalis templum l.5.c.51.f.1181 dies Turcis ſacra l.4 c.75.f.1130. coloſſus l.5 c.17. f.1149. Feretrij templum l. 2. c. 9. fol. 198
iouem Gigantes uolunt cœlo deturbare l.4.c.48 fol. 1086 Ammionem Semiramis regina ſciſcitatur l.5.c.64.f.1188 Amnonē Alexander Magnus conſulit l.5.c.12 fol. 1146
de Iura ſiue Iuraſſo monte l.3.c.104 f.521
iuramentum à muliere requiritur l. 4. c. 18 fol. 1028
ius ciuile in ordinem redactum l.4.c.58.f.1099
iuſticiæ exequitio qualis apud Turcas l. 4. c. 79 fol. 1132
iuſtinianus Græcorum Imperator l.4.c.58.f.1099 minor Imperator l.4 fol. 1101
à Iuſtiniano Beliſarius contra Oſtrogothorum regem mittitur l.4. c.7 fol. 1014
iuſtinopolis ciuitas l.3.c.415 fol. 837
iuſtinus Thrax Orientis Imperator l.4.c.58.f.1099 minor Imperator l.4.c.109 fol. 1100
iuſtini montes l.3.c.414 fol. 836
iuſtini martyris corpus inuentum l. 3. c. 372 fol. 782
iutham Ottonis ſecundi Imp. filiam ui rapit l.3 c.499. f.954
iutia l.4.c.1.f.962. Occidua pars Daniæ l.4. c.2 fol. 963
in Iutiam Vuandalorum irruptio l.4.c.4.f.966
iutiam Hēricus dux Schleſuuicenſis inuadit l.4.c.33 fol. 975
iuthra Schytiæ regio l.4 c.2. f.1009
iuuam Moſcouitarum dux l.4.c.24 f.1066
iuuauenſe oppidum Herculi uaſtant l.3.c.371 fol. 776. caſtrum unde dictum ſit l.3.c.370 fol. 776
apud Iuuarium flu. D. Rupertus epiſcopus cænobium conſtituit l.3.c.370 fol. 776
iuuianus ſeu Iouini annus Imp. l.2.f.299

K

Kaisheim cœnobium l.3 c.343. f.732 & l.3. c.297 fol. 699
kalachia ubi l.4.c.1.f.1008
prope Kaluu thermæ l.3 c.334. f.729

à Kalauu

à Kalauu comitibus defici-
cientibus fiunt Vuirten-
bergēſes comites eorum
hæredes l.3.c.327.f.724
comites S.Aurelij mona
ſterium fundarunt l.3
c.317.f.719.
kalenbergenſis ſacerdos.
l.3.c.406. f.821
karlſtein arx Bohemiæ l.3
c.493 f.941
karſy populi l.3.c.413
fol. 835
katzedonius lapis l.3
c.147 f.568
katzenelenbogenſis comi
tatus & nomen l.3
c.419.f.846.c.17.f.844
Haſsię accedit dominio
l.3.c.419 f.845
katzenuuiler curia Fride-
rico Barbaroſſę dona-
tur l.3.c.388 f.796
keiſerslutern oppidum l.3
c.170 f.584
keiſerſpurgū epiſcopo Ar
gentinenſi ſe dedit l.3
c.58 f.453
keiſtutus Chriſtianorum
pſecutor l.4.c.20.f.1059
kelheim Bauarium l.3
c.377 f.786
kempten oppidū l.3.c.286
fol. 690
kiburgenſis comes mino-
rem Burgundiam occu-
pat l.3.c.266. f.672
kingam Boleslai pudici cō
iugē Gracouiēſes in du-
ciſſam eligunt l.4
c.11 f.1050
kinſtut Lithuanēſium rex
à Teutonicis fratribus ca
pitur l.3.c.482.f.930
kintzgus flu. l.3.c.312.
fol. 718
kiouia ciuitas l.4.c.8.
fol. f.1047
kiouiæ Rutheni fidē Chri=
ſti accipiunt l.4.c.6.
fol.1045 archiepiſcopa
tus l.4.c.23.f.1062
kiouienſibus principibus
Lithuani ſubiecti l.4.
c.16.fol. 1053
kirchgoia terra l.3.c.356
fol. 756
ober Kirch oppidum Briſ-
goiæ l.3.c.274.f.681
kirchen monaſterium l.3
c.307.f.709 ciuitas iu-
xta arcē Teck l.3.c.336
fol. 730
à Kirchberſib.comitib.mo
naſterium fundatum l.3
c.287.f.692 & l.3.c.343
fol. 733
kitzēdorff l.3.c.406.f.821
in Klagen oppido Carin-
thiæ conſuetudo l.4.c.25
fol. 1067
kleckgouu pagus l.3.c.253
fol. 667
knappen, quos Germani
ſic uocant l.3.c.120.f.536
kochenthal l.3.c.299.f.700
kœnigshoffium caſtellum
ad Tuberum amnem ſi-
tum l.3.c.399.f.812.
prope eum ruſticorū col
luuies extincta ibid.
kolmol nemus in Suecia l.
4.c.27.fol. 989
komburg l.3.c.299.f.700
kouffpeurin oppidū Rhe
tiæ l.3.c.222.f.643.
krain regio l.3.c.413.f.835
à Kyania uſq; ad confluen-
tiam Boryſthenis maio-
ris & minoris diſtantia
l.4.c.22.fol. 1060
hohen Kregē arx l.3.c.251
fol. 666
kreglingē oppidū l.3.c.398
fol. 811
kreichgoia ubi ſita l.3
c.357.f.357. & 760
kreichgoiorum ortus l.3
c.292.fol. 697
die Kreiſ, quos uulgari lin-
gua ſua ſic uocāt in quos
Romanum Imp. eſt diui-
ſum l.3.f.416
iuxta Krētzach caſtrū exu
ritur l.3.c.89.f.502
krumhel quæ Teutonicè
ita uocantur l.3.c.121
fol. 531
kryntzgus fl. l.3.c.139.563
kumben paſſagiū apud Se
dunos l.3.c.32.f.430
kunigunda Friderici Imp.
filia, inſcio & inuito pa-
tre in marito deſpōſatur
l.3. fol.407
kune de Stochē ſtultus Lu
poldi ducis Auſtrię l.3
c.64. fol.463
kunigūdis, marito ſuo Ot
tocaro Bohemiæ regi il
ludit l.3.f.397 comitiſſa
in Altorff. 3.c.281.f.786
imperatricis hiſtoria l.3
c.403. fol.818
kunigsbrun monaſterium
in Pretzal l.3.c.308.f.709
kunigsburg arx in Dania
obſidione cingitur l.4
c.13. fol.975
kunigsfelden, l.3.f.309
monaſterium l.3.c.84
f.496 itē à quo ſit cōſtru
ctum l.3.c.416.f.841
in Kunigsfeldēſi cœnobio
Lupoldꝰ 2.Auſtriæ dux
& 60. nobiles, qui unà
cum ipſo in Sempachēſi
occubuerunt pugna, ſe-
pulti iacēt l.3.c.66.f.465
kunigſperg Pruſsiæ metro
polis l.3.c.480.f.926
arx Ottocari regis Bo-
hemiæ cōſilio & auxilio
extructa l.3.c.482.f.929
kunigſtein l.1.c.10.f.7
kuſſenberg ab Heluetijs
expugnatur l.3.c.112.
fol. 530
Kunterſuueg regio l.3.
c.290 f.695
kyburgenſes comites l.3
c.60.f.454 eorū genea-
logia ibid. f.455 co-
mites cum Bernenſibus
reconciliantur l.3.c.63
fol.482.&463 comi-
tes Bernenſes & Solo-
thurenſes bello adoriun
tur l.3.c.63.f.483 comi
tes in Alſatia rerum poti
untur l.3.c.138.f.561
comites Friburg.Nucht

landiæ nanciſcuntur l.3 c.71.f.477 comites oẽs confœderati inuadunt l.3.c.63. fol.483
ad Kyburgẽſes comites Badenſis comitatus peruenit l.3.c.28 f.495

L

LAbacum oppidum l.4 c.25.f.1067 oppidum Carniæ l.3.c.413 fol. 835
Labar flumen l.3.c.67. fol. 774
labrum gemmatũ l.6.c.55 fol. 1327
labra craſſa l.6.c.55.f.1327 putreſcentia l.6.c.50 fol. 1324
labyrinth9 l.4.c.450.f.1087 Aegypti l.6.c.45.f.1303
lac ſeu Lacta unde conficit rutilus color l.5.c.144 fol.1253 dijs offertur l.5 c.104.f.1220 gallinarũ l.5.c.20. fol.1150
lacte Sueui uiuũt l.1.c.310 fol. 710
lacedæmonia quæ & Sparta l.4.c.37. f.1076
lacedæmõ pro imperio certat l.5.c.3 f.1140
lacedęmonios Thebani accuſant l.4.c.45.f.1083 à Cretenſib. leges & ſtatuta quæſiuiſſe l.4.c.50 fol 1087
laceriæ bifurcã caudam habentes l.5.c.172.f.1272
lacertæ inauditæ magnitudinis l.6.c.159.f.1262
lacus miraculoſus l.6.c.46 f.1319 fumoſus l.5.c.35 f.1164 picis in Bubylone l.5.c.66 f.1190
ladenburg oppidum l.3.c.353 f.755
ladislaus Vngariæ rex l.4 c.18.f.1013 & 1025 Vngariæ rex ducit uxorem & moritur l.4.c.24 f.1033 Vngariæ rex l.4 c.18. f.1025
ladislao Kereſino 3. Solymannus Iulam urbem & arcem obtinet l.4.c.71 fol. 1172
per Ladislaum Vngariæ regem Ioannes Huniades Biſtricenſis comes declaratur l.4.c.22 f.1032
ladislaus 24 Bohemiæ rex l.3.c.499.f.959 Caroli F. rex Neapolitanus l.2 c.73 317
ladislaũm Apuliæ regẽ ad Vngaricum regnum uocant l.4.c.18.f.1029 Huniadem Ladislaus rex decollari facit l.3.c.416 f.843 Alberti Vngariæ regis adhuc puerũ in regem inungunt l.4.c.20 f.1031 contra eum cõſpiratio l.3.c.6.f.843
ladonia cõburitur l.2.c.13 fol. 56
lætus Romani prętorij prę fectus Aelium Pertinacẽ Imp. cõfodi facit l.2.f.291
lagendock prouinciæ in Gallia fertilitas l.2.c.38 fol. 137
de Lagopis l.3.c.53.f.447
laichenſis lacus l.3.c.182 fol. 609
laimbach monaſterium Adelbero epiſcopus perficit l.3.c.385 f.795
lãpertus epiſcopus Friſingenſis l.3.c.372 f.781
lancea cum capite l.4.c.11 fol. 1050
landauu oppidũ à quo cõditum l.3.c.375 f.785
landeck arx capitur & deſtruitur l.3.c.66.f.466
landfridus dux Sueuiæ l.3 c.311 f.712
lando papa l.2.c.15 f.21
landoia ciuitas l.3.c.155 f.577 eiusq́ delineatio l.3.c.150 f.576
landolpho epiſcopo negatur introitus in urbem Vuormatienſem l.3 c.171 f.585
landolphum Spirenſem epiſcopum Fridericus 2. Imp. ciuitate & regione Vuormatienſi excedere cogit l.3.c.171.f.585
landsruck ſylua l.3.c.39 fol. 1001.
de Longaro amne hodie Languart uocant l.3 c.227 f.648
langenargen oppidum l.2 c.240 f.657
langenouu oppidũ tranſyluaniæ l.4.c.32.f.1072
langſee lacus Italiæ l.2.c.6 fol. 195
lanificium quis inuenerit. l.6.c.10.f.1288.l.4.c.42. fol. 1980
lantfridus Sueuorum dux bello reprimitur l.3 c.347 f.741
lantfurt quæ hodie Rotenburg uocatur ciuitas l.3 c.335 f.729
de Lãtgrauiatibus cur tam frequens fiat in uetuſtis literis mentio l.3. f.409
landshuta Bauariæ ciuitas l.3.c.375.f.785 ibi torneamentum celebratum l.3.c.454. f.898
propè Landſpergam periculoſa nauigatio l.3 c.349 f.749
lapethus amnis Cypri l.5 c.29 f.1157
lapis ex Armeniorum mõtib. exciſus l.5.c.64.f.1188 grandis admodũ de cœlo lapſus l.3.c.125.f.547 acuminatus, 9 milliarib. germanicis altus l.6.c.48 fol. 1322
lapides fiſsiles l.3.c.439 f.871 præcioſi l.1.c.4.f.4 Cretacei l.2.c.6 fol.43
lapidum præcioſorum copia in Vueſtrich l.3.c.147 fol. 568
lapidib. certantes l.6.c.48 fol. 1322
lapponia & lappones. l.4 c.37 f.999
lar oppidũ l.3.c.274.f.681

larices

larices quę in agro Valeſianorum creſcunt. l. 3. c. 45. fol. 441

laryſſeã urbẽ Illyrij, Philip. Macedo capit l. 4. c. 45. fol. 1083

lateranenſis eccleſia ubi ſita l. 2. c. 9. f. 199

latinus rex l. 2. c. 5. f. 274

latinorũ templũ Dianæ cõſtitutum l. 2. c. 9. f. 199 ritum Lithuanæ incolæ ꝓfitentur l. 4. c. 22. f. 1060

latinũ Italiæ regio l. 2. c. 3 f. 179 Latinorũ regio deſcribitur l. 2. c. 51. f. 274 Aneas obtinet fl. Anchiſæ l. 5. c. 3. f. 1140

latij inſignes aliquot lacus l. 2. c. 4. f. 194

latitudines duæ regionum l. 1. c. 19 f. 156

latobricus pagus. l. 3. c. 253 fol. 667

cõtra Latrones nõ auxiliũ ferre apud Agyptios capitale fuit l. 6. c. 39. f. 1312

latrocinio uiuentes l. 5. c. 69 fol. 1192 & 1293

lauda oppid. l. 3. c. 398. f. 811

laudẽburgenſis comitatus Vuormaciẽſi donatur epiſcopo l. 3. c. 175. f. 588

lauffenberg oppidum l. 3 c. 255 f. 668

lauffenburgũ oppidum à quibus obſeſſum ſit l. 3 c. 68 f. 474

laugingen oppidum l. 3 c. 342 f. 732 & 718

laureacum Bauariæ ciuitas l. 3. c. 365. f. 767 colonia l. 3. c. 408. f. 822 à quo ad fidem ſit conuerſum l. 3 c. 365 f. 767

laurẽtius presbyter comes l. 4. c. 27. f. 1035 Medices princeps Florentinorum l. 2. c. 46. f. 270 Vuirceburgẽſis eccleſię antiſtes l. 3. c. 385. f. 799

lauriſſa uulgò Lorſch monaſteriũ l. 3. c. 354. f. 755

lauriſſenſi monaſterio duo Bauarorum duces includuntur l. 3. c. 365. f. 769

lauſannã conciliũ Baſiliẽſe transfertur l. 3. c. 102. f. 518 in Lauriſſanũ monaſteriũ Taſsilio dux Bauariæ adigitur l. 3. c. 178. f. 605

lauta Auguſtanus paſtor l. 3. c. 345. f. 736

lõuuẽſtein l. 3. c. 355. f. 756

lazarus à Suuendi fortiſsimus Germanię heros cõtra Turcam militat l. 3 f. 409 monachus, pictor l. 4 f. 1104

S Lazari, quẽ Chriſtꝰ mortuis excitauit, oſſa ubi oſtendantur l. 3. f. 536

leberthalenſis argentifodidina l. 3. c. 121. f. 538

lechgoij populi unde l. 3 c. 292 f. 697

lechus à Iauen & filio eius Eliſia progenitus l. 4 c. 1 f. 1039

leducarces l. 2. c. 29. f. 104

legio Italica quid l. 3. c. 11 fol. 370 quarta Italica l. 3 c. 367. f. 774

legionis ciuitas & regnũ l. 2. c. 19. f. 72 eccleſia à quo ſit cõſtructa l. 2 c. 20 f. 75

legnitz Schleſiæ ducatus l. 3. c. 501 f. 961

legnizenſis dux Bohemiæ coronę ſe ſubijcit l. 4. c. 15. fol. 1053

legumen Aegyptij abominabile l. 6. c. 38. f. 1311

lemãnus lacus l. 3. c. 6. f. 359 quẽ Loſannẽſem uocãt quantum pateat l. 3. c. 32 fol. 430 flu. l. 2. c. 34. f. 124

de Lemanno lacu l. 3. c. 54 fol 448

lempurg Ruſsiæ metropolis l. 4. c. 23. f. 1062

lemburgenſis ducatus l. 2 c. 51 fol. 166

lẽnius labyrinthus l. 6. c. 25 fol. 1303

lẽnos inſula l. 4. c. 54. f. 1090

lẽtiſcus arbor l. 5. c. 19. f. 1150

leo pont. Rõ. l. 2. c. 15. f. 20 pontifex iunctus Maximiliano Cęſari Mediolanum occupat l. 2. c. 26 f. 408 2 papa l. 2. c. 15 f. 210 3. papa l. 2. c. 15 f. 210 3. pontifex Carolum Magnum Imp. pronunciat l. 3. c. 19. f. 382 4. papa ibid. f. 210 5. papa ibid. 6. papa ibid. 7. papa ibid. 8. papa ibid. 9. papa ibi. 9. papa ex qua familia oriundus l. 3 c. 309. f. 710 9. papa monaſterium Schaffhuſianum conſecrat l. 3. c. 81 f. 494 9. papa Vuormaciæ concilium celebrat l. 3. c. 171. f. 585. 9. S. Galliphanum apud Auguſtẽſes proprijs manibus cõſecrat l. 7. c. 345. f. 737 10. pont. Franciſco primo Franciæ regi Parmã & Placentiam concedit l. 2. c. 40. f. 264 10. papa Matthęo Langgio patricio Cardinalitiam dignitatem donat l. 3 c. 335. f. 739 Imp. in Oriente l. 4. c. 58. f. 1099 Imp. Cõſtãtinop. Saracenos cõtra Italiã prouocat l. 2 c. 93. f. 302. Imp. Conſtant. omni imperio ſpoliatur l. 2. f. 302 Imp. Cõſtantinopolitanus Imperio priuatur l. 3. c. 3. f. 602 4. Cõſtantinop. Imp. l. 3 f. 1103 v. Baſilij F. Conſtãtinop. Imp. l. 4. f. 1105 patria Iſaurus Græcorũ Imp. l. 4. f. 1102 primum Oriẽtalis exercitus dux, poſtea Imp. l. 4. f. 1104

de Leonibus l. 6. c. 3. f. 1283

leonis cruore adamãtis moleſcit duricia l. 5. c. 132 fol. 1244

Leones palantes l. 5. c. 75 fol. 1197 albi taurorũ corporibus comparandi l. 5 c. 121 f. 1234

leonibus conſul Colonienſis obijcitur l.3.c.193.f.616
leodium urbs expugnata l.2.c.57 f.172
leodienſi eccleſiæ Hannonia ſubiecta l.2.c.50.f.160
Leonora Friderici 3 Imp. coniunx l.3.f.406
in Leontio ciuitate Gotſchalkus rex pro Chriſto occũbit l.3.c.469.f.911
leopoldus 9. primus dux Auſtriæ l.3.c.415.f.838
Auſtriæ dux cum fratre Friderico 3 Imp. Baſileę nuptias celebrãt l.3.f.400
leopoldi marchionis Auſtrię interitꝰ l.3.c.392.f.807
leopoldus Friſingenſis epiſcopus l.3.c.372.f.282
leopramus epiſcopus Saliſburgi l.3.c.371.f.777
lepãthus maritima ciuitas l.4.c.41 f.1079
lepanthũ urbs Venetis erepta l.4.c.69.f.1121
leproſi fontes intoxicant l.2.c.57 f.171
leptis poſt Tyrum condita l.5.c.55 f.1182
leſbus inſula l.5.c.18.f.1149
theophraſtum protulit l.5.c.51 f.1151
leſbom hoſtiliter Venetus dux opprimit l.4.f.1108
leſco ſecundus ibid. c.4 fol. 1042 tertius ibid.
leſinam inſulam Veneti occupant l.2.c.18.f.222
leſko rex Poloniæ l.4.c.4 fol. 1042 Albus Poloniæ dux l.4.c.11.f.1049
leuck oppidum Valeſiæ l.3 c.40 f.437.
de Leucenſib. thermis l.3 c.45 f.443
leucoſyria prouincia l.5 c.14 f.1146
Leuuenſteinenſis comitatus l.3.c.359.f.764
legi Turcæ ſaluãdi uim adimunt l.4.c.76.f.1130
leges Draconis l.3.c.42 fol. 1080 Solonis ibid.
ab Aegyptijs acceptę l.6 c.38 f.1311
leges per Moyſen traditæ l.5.c.33 f.1162
leges ſcriptas nõ agnoſcentes l.5.c.151.f.1256 & l.5.c.102.f 1218
libanus mõs l.5.c.34.f.1164
libertas magnatibus inuiſa l.4.c.46 f.1084
ſemper Liberi, medij Liberi, & infimi Liberi, quæ olim ſint dicti l.3.c.410 fol. 1197
liberius pont. Rom. l.2.c.15 fol. 209
libidini non uacantes l.5 c.115 f.1227
liburnia l.4.c.26.f.1068
liburnicæ portus l.5.c.75 fol. 1196
liburniam ueteres inter Illyricos numerarunt l.4 c.25 f.1067
libuſſa regina Bohemiæ l.3 c.492 f.941
libya Cyrenea uocata l.6 c.73 f.1291
libya interior quæ Aethyopia dicitur l.6.c.40.f.1313
magna ex parte à Semiramide ſubacta l.5.c.64 fol. 1188
libyam omnem Carthaginenſes adepti ſunt l.6 c.7 f.1286 quare Chriſtiani Alexandriæ eccleſiæ ſubiecerint l.6.c.14.f.1293
in Libya Chriſtiani à Vandalica tyrannide liberantur. l.3.c.4 f.357
Libyarchæ populi ubi habitent l.6.c.14 f.1292
à Libe Mauritaniæ rege Libya denominata l.6.c.44 fol. 1317
licinium conſortem Imperij Galerius facit l.2.f.297
Cõſtãtinus perſequitur, appræhendit & interficit l.2.f.297
licum fluuiũ Vngari tranſmittunt l.3.c.346.f.740
iuxta Licum Auguſta conditur l.2.c.367.774
liebẽzell, oppidũ, caſtrum & balneũ l.3.c.276.f.682
liechtſtall ſpeculũ fuit Rõ. l.3.c.91.f.505 Baſilienſibus oppignoratur l.3 c.98 f.516
liechtſtallẽſes p̃fectos ducum Auſtriæ, uicinos ſuos moleſtãtes repellunt l.3.c.101 f.517
in Liechtẽeck arce Thubingenſes palatini ſuam curiã habẽt l.3.c.330.f.727
liepheim oppidulum l.3 c.342 f.732
ligæ decem quæ l.3.f.416
ad Ligerim fluuiũ 10 millia Nordmannorum occiſa l.4.c.24 f.985
lignum Guaiacũ l.5.c.173 fol. 1273
ligna in pondere uenduntur l.6.c.23.f.1301
liguria Italiæ regio l.2.c.3 fol. 176
liguriæ urbes l.2.c.4.f.180
in finibus aquæ diluuiũ l.2.c.71. f.309
liguriæ urbes l.2.c.4.f.180
condunt Cæſaream l.2. c.29.f.250 inſulam Sardiniã occupant l.2.c.82 fol f.329
lilybeum tertium promontorium Ciliciæ l.2.c.90 fol. 337
limitanei milites l.2.c.3. fol. 774
limones, planta l.6.c.33 fol. 1307
limpurg oppidũ l.3.c.299 fol. 700
lẽburgenſes pincernę ibid.
de Limpurgenſi ducatu ſiue comitatu l.3.c.196 fol. 620
lindauiũ ſeu Lindoia imperiale oppidum l.3.c.246 fol. 658
lindẽlfels l.3.c.355.f.756 Eberhardus dux Vuirtẽb. obijt l.3.c.328.f.727
lindoiæ ciuitatis inſularis declina-

delineatio l.3.c.660 & 661
lindouiẽſes 6000. Imp. florenos dãt l.3.c.328.f.726
lineas in regionum tabulis quid ſignificetur l.1.c.18 fol. 13
linguæ confuſio l.5.c.61. fol. 1184
lingões pop.l.2.c.29.f.104
limus Rom. pontifex l.2 c.15 219
limum in Liuonia l.3.c.49 fol. 939
liphus fl.l.2.c.8 f.44
lippe oppidum oppugnatur l.3.c.458.f.900
lipſenſis academia l.3 c.424 f.856
liquiritia l.3.c.382.f.790
liris qui olim Ceruleus, hodie Garialanus uocatur Italiæ flu.l.2.c.5. f.195
lisbona ſiue Vlixbona ciuitas l.2.c.15.f.60 expugnata l.2.c.19.f.72
liſera flu. l.1.c.14.f.10
literas Cærerem inueniſſe l.6.c.16. f.1296
literas quomodo Aegyptij digeſſerint l.6.c.38.f.1311
lithuania l.4.c.16.f.1053 plenius deſcripta l.4 c.20 f.1058
lithuaniæ dux pro Polonio laborat l.4.c.16.f.1054 dux infidelis peruenit ad regnum Poloniæ, fitq; rex & Chriſtianus l.4 c.17.f.1054 & l.18.c.16 f.1055 principum genealogia qui ante centũ annos fuerunt l.4.c.16 f.1053 ciuitates l.4.c.22 fol. 1060
ad Lithuaniam Moſcouia confertur l.4.c.24.f.1064
in Lithuania fides Chriſti plantata l.3.f.427
intra Lithuanos & Polonos pax firmata l.4.c.15 fol. 1053
liuia Claudij Tiberij Imp. mater l.2.f.286
liuonia regio Pruſsiæ l.3 c.489.f.936 expugnata Chriſtiq; religioni ſubdita l.3.fol.420
liuoniæ ciuitates earumq; conſuetudines l.3.c.491 fol 938
in Liuonia Teutonici fratres ſtragem patiuntur l.3.c.482. f.930
lobeck caſtrum diruitur l.3 c.63 f.483
locuſtarum uictus l.6.c.42 fol. 1316
lodhuſia emporiũ Gothiæ l.4.c.20 f.982
lœffingen oppidum cui pareat l.3.c.312.f.718
lomari regio l.3.c.425.f.857
lompardium in Corſica inſula à Carolo Siciliæ rege cõſtituitur l.2.c.78.f.334
londinum regia Cuntonis regis Angliæ l.2.c.10.f.48
longinus præfectus Rauẽnas l.4.c.8.f.1015 legatus ab Im. Conſtantinopolitano in Italiam mittitur l.2.f.301
longitudo regionum & ciuitatum l.1.c.24.f.27
longobardia de manibus Berẽgarij erepta l.2.c.33 fol.229 uenit in poteſtatem Friderici Imp. l.2 c.23 f.230
in Longobardia magna furijs Vngari debachãtur l.4.c.9 f.1017
de Longobardorum apud aquilonares terras origine & eruptione l.4.c.5 fol. 967
longobardi Mediolanenſem ditionem inuadunt l.2.c.21 f.227 anteo Vuinuli dicti, cur mutata nomine Longobardi dicti ſint l.2.c.22 f.229 Venetos uexant l.2.c.15.f.215 Patauiam incedunt atq; diruũt l.2 c.33.f.251 in Italiã irruunt l.2.f.301 Capuam oppidum in Campania diruunt l.2.c.54.f.276 Romanis cõtra Gothos ſuppetias ferunt l.2.c.70 fol.309 Fabianam ciuitatem occupãt l.3.c.480 fol. 827
longobardorũ armis Pannonica ſubigitur l.4 c.8. f.1009 & 1015 regnũ in Italia extinguitur l.2.c.63.f.302
lõgobardos Valeſiani ſternunt, & in fugam uertũt l.3.c.109 f.527
lõgobardicæ leges l.3.f.410
longoum inſula l.5.c.21 fol. 1150
lop inſignis ciuitas regionis Tangut l.5.c.154 fol. 1258
Lorch monaſterium l.3 c.308 709
lorch in ducatu Vuirtẽbergenſi l.3.c.343.f.732
loſanna dominium Bernatium peruenit l.3.c.54 f. 449
loſannã Carolus dux adobruit l.3.c.109.f.626
loſannenſis lacus l.3.c.54 fol. 448
loſannenſes Heluetijs iurant l.3.c.108.f.526
lotharingia l.2.c.42.f.137 l.2.c.37.f.134 eiuſq; metropolis 3.c.140.f.568 ducatus in Francia l.2 c.42 f.147 uſq; ad f.153
lotharingiæ fines contrahuntur l.3.f.389
à Lotharingiæ duce aliqt millia ruſticorum ſeditioſorum occiſa l.3.c.142 fol. 565
lotharingiã armis ſibi ſubiugare Carolus Burgundus tẽdat l.3.c.107.f.523 & Brabantiã ducatus olim unitos fuiſſe l.2.c.42 f.147. l.2.c.44.f.151 Ludouicus Frãconiæ rex recuperare conatur, ſed eã in ſuã ditionẽ Otto Magn9 Imp. uſurpat l.3.f.388

à Lotharingia ſeparatur Alſatia & fit Landgrauiatus l.2.c.44 f.151
in Lotharingia omnia ferè oppida & caſtra expugnata l.3.c.108 fol.526
lotharingiæ ducum genealogia l.2.c.44.f.151
lotharius Imp. l.3.f.392 Ludouici pij F. Imp. l.3.c.19 fol. 383
à Lothario Imp. Conradus Zęringēſis ditionē inter Iuraſſum montē & Heluetiā impetrat l.3.c.264 fol. 672
lotharius Imp. Rotuuilam ciuitatem ob Conradum competitorē obſidione cingit l.3.c.324.f.721 Franciæ rex Ottonem 2 Imp. bello petit l.3.f.389
de Lothario qui & Clotarius, rege Franciæ hiſtoria l.2.c.45. f.152
loupen oppidū à Bernenſium aduerſarijs obſidetur l.3.c.71. f.482
in Louuenburg duces Saxoniæ inferioris ſuum domicilium habuerunt l.3 c.438 f.875
Lubecum urbs l.3 c.443.f.883 ciuitas ad uiuum expreſſa l.3.c.443 fol. 886
ad Lubecum Aldēburgenſis epiſcopatus transfertur l.3.c.447.f.890
lubecenſis ſenatus eijcitur, & iterum reſtituitur l.4 c.12 fol.975
lubecenſes Danorum regē defenſorem eligunt l.4. c.11. fol.973
luboniam infideles uaſtāt l.3.c.482 f.928
lucæ ciuitatis Hetruriæ deſcriptio l.2.c.40.f.273
lucania Italiæ regio l.2.c.3 fol. 179
lucaniæ urbeis & uici l.2 c.4.f.184. inſignes alq̄t lacus l.2.c.4.f.194
lucerna Heluetiorum ciuitas l.3.c.67.f.467
lucernēſe monaſterium l.3 c.67.f.467 eius fundationis literæ ibid.f.468. 409
luceriæ urbeis atq; uici l.2 c.4. fol.186
luceriā, Carolus Gallus rex Neapolitanus oppugnat l.2.c.74.f. 316
lucenburgenſis regio l.2 c.51.f. 165
luchtenbergenſis landtgrauiatus l.3.c.378.f.787
lucretiæ hiſtoria l.2.c.61 fol. 283
Lucius Cōmodus Antoninus Imp. l.2.f.291 dux Rō. Britanniā inuadit l.2.c.20 f.48 pont. Rom. l.2.c.15 fol.209 2 papa ibid. 3 papa ibid. Cyrenenſis præco Euangelij l.3.c.365 f.767 primus Chriſtianus rex in Anglia l.2 c.10.f.48 Iunius Brutus Conſul Roman. l.2.c.61 f.284 Collatinus Conſul Romanus l.2.c.61 fol. 284
lucio Oreſti Roman. Conſuli Aetna mōs cladem infert l.2.c.95.f.344
lucius Caſiſius Rom. Coſ. à Tigurinis interficitur l.3.f.426 Munatius quādo uixerit & quid fecerit l.3.c.91.f.506 martyr l.3.c.213.f.634 Vterus epiſcopus Curienſis l.3 c.214 f.638
luden oppidum apud Tuberū fl. ſitū l.3.c.355.f.756
luders oppidū cum caſtro & monaſterio l.3.c. 116 fol. 533
luderus inferioris Saxonię dux l.3.c.437. f.874
ludericus dominus Flandriæ l.2.c.40.f.156
ludgerus antiſtes Monaſterienſis l.3.c.459.f.900
ludouicus dux Bauarię Baſilienſes & præfectos du cūm Auſtriæ diſsidentes cōponere nititur l.3.c.102 fol.517 Bauarorum dux Diethero epiſcopo de ſede deturbato ſe cōtra papam coniungit l.3.c.357 f.761 Bauariæ dux Friderici 3. Imp. competitor l.3 fol. 400.
ludouici ducis Bauariæ mors uindicatur l.3.c.306 fol. 708. ducis expeditio contra Fridericū comitē Palatinū l.3.c.166.f.593
ludouico duci Bauariæ iudex Friſingenſis uult ciuitatē prodere l.3.c.372 fol 782 duci uēditur oppidum Caub l.3.c.355 fol.756 Bauariæ duci deſignato Imperatori inſidiæ ſtruuntur l.3.c.63 fol. 461
per Ludouicum ducem Bauariæ Landshutēſis ciuitas conſtructa l.3.c.375 fol.785 5 Bauariæ ducē monaſterium fundatum l.3.c.365.f.773 Bauariæ ducem Fridberga oppidum conſtructū l.3.c.369 fol. 776
aduerſus Ludouicū Bauariæ ducem Augſpurgenſes belligerantur l.3. c.347 f.747
à Ludouico ultimo Bauarorum rege Ingolſtadiū ciuitas condita l.3.c.370 fol. 785
ludouicus iunius qui & ſecundus uocatur, Imp. l.3.f.383 2. Imp. Lendoiā immunitatib. confirmat. l.3.c.246.f.662. 2 Imp. Vuormaciæ Cōciliū celebrat l.3.c.171.f.585
ludouicus Bauarus l.3 f.401 Bauarus Imp. acceptа pecunia Florentinos liberos reddit l.2.c.63 f.303 Bauarus Imp. Heluetiorum trib. pagis iudices præficit l.3.c.63. f.461

Bauarus

Bauarus Imp Landoiã op-
pignorat l.3.c.155.f.377
ludouico Bauaro Imp. Ho
lãdiæ comitatus traditur
l.2.c.57. f.166
ludouico Bauaro Rom. re
gi Heluetij ſcribunt l.3
c.63. f.462
à Ludouico Bauaro Imp.
Fridericus Auſtriç dux ca
pitur l.3.c.65.f.463 Ba
uaro Rom.rege trium pa
gorum in Heluetijs pri-
uilegia confirmantur l.3
c.63. fol.465
ludouicus Pius Imp.mona
ſterium fundat l.3.c.171
fol. 585
ludouicum Pium Imp.à fi-
lijs captum l.3.c.171.f.584
& fol. 585
ludouicus Romanorũ rex
electus in Forſcheim l.3
c.365.f.770 rex Germa-
niæ Caroli Magni nepos,
fundauit abbatiã Domi-
natũ apud Tigurinos l.3
c.68.f.469 rex comitẽ Ba
benbergẽſem obſidet l.3
c.403.f.818 rex Germa-
niç, Caroli Magni nepos,
monaſterio monialium
Tigurienſium aliqua do-
minia de terra Vianẽſi dõ
nat l.3.c.62. f.458
ludouici regis Germaniæ
mors & filij l.3.c.365
fol. 769
ludouicus Frãciç rex in Ve
netos arma mouet l.3
c.113.f.531 rex Franciæ
infert Ioãni regi Angliæ
bella l.2.c.10.f.49
contra Ludouicum Frãciæ
regem Heluetij uictoriã
obtinent l.3.c.113.f.531
Franciæ regem Maximi
liani regis diſsidium l.2
c.58. f.175
à Ludouico rege Galliæ,
Tunis Africç ciuitas per
uim empta l.6.c.10.f.1288
Frãcorũ rege integer A-
lemannorũ exercitus de
letur l.3.c.347. f.741
ludouicus 11 rex Franciæ à
Carolo Magno Burgun
diæ duce uictus l.2.c.55
f.172 12 Francorum rex
Parmæ principatũ obti-
net l.2.c.40.f.264 12
rex Galliæ ex quib. pa-
rentib. propugnatus l.2
c.50.f.164. Vngarorũ
rex l.4.c.78.f.1026
Ludouici Vngariæ regis
interitus l.4.c.71.f.1126
ludouicum Vngariæ regẽ,
in Poloniæ regem coro=
nant l.4.c.16.f.1053
ludouicus Vngarus Polo-
niæ rex l.4.c.16.f.1057
Palatinus Rhenꝰ & dux
Bauariæ l.3.c.356.f.758
Palatinus emit oppidũ
Meckmül l.3.c.359.f.764
comes Palatinus Rheni
uenit ad Concilium Cõ
ſtantienſe l.3.c.88.f.499
Bohemiæ Vngariæq;
rex l.3.c.499.f.920 Ru
perti electoris & Rom.
regis F.l.3.c.356.fol.760
Magdenburgẽſis epiſco
pus, eiusq; interitus l.3
c.444.f.889 Malanus
Dominus Flandriæ &
dux Brabantiæ l.2.c.50
f.164. Andegauienſis
Siciliæ rex l.2.c.75.f.317
Delphinus magno cum
exercitu in Germaniam
erumpit l.3.c.129.f.548
ultimus dux Teckenſis
l.3.c.288.f.693. & 730
poſtremus dux Thegeri
ſis patriarcha Aquilegiẽ.
ſis Baſileæ tumulatus l.3
c.94.f.512 Sabaudiç
dux Cypri rex ſalutatur
l.2.c.18.f.223 Sfortia
l.2.c.24.f.232 Franci-
ſci Sfortiç F. dux Medio
lanenſis l.2.c.24.f.232
Sfortia Mediolanẽſium
dux Alfonſum Neapol.
fugit l.2.c.79.f.319 ab
Ellerichshauſen ordinis
fratrum Teutonicorum
ſummus magiſter l.3
c.482.f.931 Francus
Damiatam obtinet l.3
c.44.f.1172 comes Vuir
tenbergenſis & Montis
Belligardi l.3.c.327
fol. 725 Vergerius de
Iſtria peninſula l.3.c.414
fol. 836
Ludouici Landgrauij Thu
ringi genealogia l.3
c.419.f.846 Pontani Iu-
reconſulti ſepultura l.3
c.94. f.512
ludouicus Caroli Magni
F. cognomẽti Hildegar
dis Pius appellatus, Im-
per. l.3.c.19.f.382 Ca-
rol. Francorum regis F.
regnum Neap. ſibi ſubij
cit l.2.c.79.f.320
à Ludouico Caroli Magni
F. Imp. in Ingelheim co-
mitia celebrantur l.3
c.1178. f.605
ludouico principi Electori
barbato quinta pars Spã
heimẽſis comitatus deſi-
gnatur l.3.c.170.f.607
ludouici regis opẽ Ioanna
princeps eius ꝓpinqua
implorat l.4.c.56.f.1096
ludouicus epiſcop. mona
ſterienſis l.3.c.419.f.846
Ludi ſeculares à Philippo
Imp. Chriſtiano celebra
ti l.2.f.295
Iupffenſium comitũ domi-
nium in Alſatia l.3.c.134
fol. 556
lugdunũ urbs l.2.c.29.f.117
uſq; ad fol. 121 aliena-
tur & in cõpetentẽ cau-
ſam ſiue reditũ commu-
tatur l.2.c.37.f.134 à Bur
gũdionibus & Nuitho-
nibus occupatur l.3
c.55. fol.450
Lugduni deſcriptio per C.
Myleum l.2.c.29.f.120
lugdunenſis ſiue Celticæ
Galliæ gẽtes & urbes l.2
c.73.f.135. archiepiſco-

patus ſuffraganei l.2.c.40 fol. 140
lutpoldus Moguntinus archiepiſc. l.3.c.171.f.599
lutpoldo Marchionis Auſtriæ F. Bauariæ ducatus cōceditur l.3.f.392
lutprandus Longobardorum rex Italię partem ſuo regno uindicat Romāq; obſidiōe premit l.2.f.301
lunæ nouæ & plenæ obſeruatio apud Germanos l.3.c.12. f.373
luneburgū l.3.c.441.f.879 Albertus dux permittit Ioāni fratri l.3.c.438.f.877
Luneburgenſis princeps Schleſuuicēſi duci in auxiliū uenit l.4.c.13.f.975 arx deſtruitur l.3.c.459 fol 878
luneburgenſiū ducum genealogia l.3.c.441.f.881 ciuitatis & ducum hiſtoria l.3.c.442.f.882
de Lupffen comes Palatinum principem armis petit l.3.c.130. f.552
lupfferberg arx deſtruitur l.3.c.323 f.720
lupfurdum l.3.c.424.f.857
lupinum Rhetię oppidum l.3.c.126 647
Lupoldus Friderici ducis Auſtriæ frater Heluetiorum pagis eſt infeſtus l.3 c.63.f.462 Auſtriæ dux facit omnes uillas & munitiones per Alſatiā uſq; in Ergoiam cremari l.3 c.99.f.575 2 dux Auſtrię in pugna Sempachenſi occumbit l.3.c.96.f.465
lupoldo Auſtriæ duci Velcuria in Rhetia uēditur l.3.c.232 f 652
contra Lupoldum ducem Auſtriæ ſeniorem ciues Baſilienſes ſeditionem excitant l.3.c.100 fol. 516 & 517 Auſtriæ ducem Curienſis epiſcopus bellū gerit l.3.c.214 fol. 636
à Lupoldo Auſtriæ duce grandis exercitus cogitur aduerſus Suitenſes l.3.c.64. fol.462 & 463 duce Auſtriæ Angliæ rex capitur l.5.c.42.f.1171
lupoldi marchiōis Auſtriæ mors & ſepultura l.3 c.415 fol.837
lupus canarius l.5.c.85 fol. 1206
lupum uictū qui attuliſſet quomodo Solon honorari uoluerit l.4.c.42 fol. 1080
lupa paſcit paruulos l.2 c.14 f.203
Lupus epiſcopus Remenſis l.2.c.57.f.170 humanitate Attilæ ferocē animum emollit l.4.c.5 fol. 1012
Lupum Ratiſp. epiſcopū Theodo Nortgoię dux interficit l.3.c.36.f. 771
Luſitania dicta à Luſo l.2 c.14.f.59 ſiue Portugallia regnum l.2.c.24.f.80 terræmotu concuſſa l.2 c.19.f.73 montium inhabitatores l.2.c.18.f.71 de eius regno & ſucceſſione regū eius l.2.c.22 fol. 80
luſitani pręſidia ponunt in Oriente l.5.c.173.f.1273 ex Malacha peninſula aromata ad nos adferunt l.5.c.129. f.1242
lutenbach monaſteriū l.3 c.128 f.545
lutericus Vuirceburgicus præſul l.3.c.385.f.793
luterica, Neuſtriæ regni Francia metropolis l.2 c.26.f.86 Pariſiorū inſignis urbs Galliæ l.2.c.29 fol.97 uſq; ad fol. 100
à Lutetia Otto 2 Imp. repellitur l.3.f.389
luthardus comes Cliuēſis l.3.c.207. fol.627
lutherani fidei ſuæ confeſſionē Carolo V. Imp. offerunt l.3.c.347. f.747
lutheranis Interim præſcribitur l.3.c.347.f.748
lutholdus Auguſtanæ eccleſiæ præſul l.3.c.345 fol. 736
lutko nebulo l.4.c.14.f.1051
lutolfus Conradi Sueuorū ducis F. fit dux Alemanniæ l.3.f.388
lutra fl. l.3.c.170.f.583
luterburg oppidū unde nomen ſit ſortitū l.3.c.119 fol. 535
lutzel monaſteriū l.3.c.114 fol. 532
lutzelſtein oppidum l.3 c 148 fol.572
lutzelſteinenſis comitatus ad Palatinos Rheni deuoluitur l.3.c.129.f.538
Lutzelburgēſes Bohemiæ regno potiuntur l.3 c.499 f.938
lybica Sybilla l.2.c.14.f.208
libyſſæ Annibal ſepultus l.5.c.2 fol.1137
lycaonia l.5.c.11.f.1144
lychnium, marmor l.4.c.52 fol. 2089
lycurgi leges Pythagoras cognoſcere auet l.3.c.21 fol. 1151
lycia regio l.5.c.8.f.1143
lycus amnis in inſula Cypri l.5.c.29.f.1117
ad Lyrum fluuium Hungari cum Auaribus cæſi l.3 c.408 f.828
de Lyci ualle l.3.c.349.f.749
lydia l.5.c.6.f.1141
lygos ciuitas l.4.c.55.f.1094
lyres, populus l.5.c.103. fol. 1219
lyſtra l.5.c.11.f.1144

M

MAcaria inſula l.5.c.28 fol. 1144
Macaria inſula l.5.c.28. fol. 1156
macedonia l.4.c.44.f.182
macedoniam Mahumetes bello domuit l.4.c.66.f.1116

macedones duce Alexandro Magno in Indiā proficiſcunt l.5.c.120.f.1232 fiunt domini omniū regnorum Darij l.5.c.79 fol. 1202
macedonū cum Perſis conflictus l.5.c.12.f.1145
ſub Macedonum Imperio fuit Albania l.5.c.26 fol. 1155
macedonibus Indianus populus obire cogitur l.5 c.201 f.1234
macedonicum bellum l.3 c.45 f.1083
machabæorū geſta quādo contigerit l.6.c.19.f.1299
macolmus quintus Scotorum rex l.2.c.13.f.56
macrinus Imp. l.2.f.292
inter Macrinos & Hunos pugna l.4.c.3.f.1010
madagaſchar inſula Aſiæ maioris l.5.c.148.f.1255
madenburgēſis epiſcopus Francofordiam obſidet l.3.c.465 f.908
manus fl l.3.c.383 f.792
madeburgum primaria Saxoniæ ciuitas, l.3.444 fol. 888
Madeburgi phanum l.3 c.433.f.868 primus ludus militaris, quem torneamentum uocant, fuit celebratus l.3.c.454 fol. 897
magdeburgēſis burgrauiatus l.3.c.445.f.889 archiepiſcopatus cū ſuffraganeis l.3.f.420
magellanus dux claſsis l.5 c.162.f. 1265
magellanum fretū & quare ſic appellatur l.5 c.174 f.1274
magię in Perſide primus inuentor l.5.c.90.f.1210
magi l.5.c.78.f.1201 apud Tartaros l.5.c.104 fol. 1220
magiſtratus erga ſubditos iuſtitia, & ſubditorum erga magiſtratum beneuolentia l.6.c.38.f.1311
magiſtratui tributa nō pēdenda Ruſticorū dogma l.3.c.142 f.566
aduerſus Magiſtratum ciuium Colonieſium ſeditio l.3.c.193 f.620
de Magiſtratu Iſraēlitarum lex ſancita l.5.c.33.f.1162
magneſia condita l.5.c.100 fol. 1217
magnētius Imp. l.2.f.298
magnetis lapidis effoſsio l.3.c.291 f.695 uirtus & utilitas in itinerib. & nauigationib. l.1.c.21.f.19
de Magnete Macedonico l.4.c.47 f.1085
magnopolis, uulgò Meckelburgum ciuitas l.3 c.469.f.910 in Vuiſmaria tranſit l.4.c.10.f.971
magnopolēſibus dominis Roſtock dominium uenditur l.4.c.11.f.973
Magnus dux Brunſuicēſis deſignat l.3.c.438.f.878 7 Sueonum rex l.4.c.29 f.991 dux Magnopolēſis l.3.c.469 f.916 Nordmannorum rex l.4.c.15 fol. 986 Erici filius Sueciæ rex l.4.c.29.f.991 F. Nicolai Danię regis Sueonum rex l.4.c.29.f.991 Norduegiæ rex l.4.c.8 fol. 970
inter Magnū duces & duces Saxoniæ bellum l.3 c.422 fol.883
à Magno duce Hamburgēſis epiſcopus perſecutionem patit l.3.c.448.f.893
magunciacū uulgò Mentz l.3.c.160.f. 595
maguntiæ iuxta Rhenum prædicatur Chriſtus l.3 c.365.f.767 29 ludus militaris celebratur l.3 c.454.f.898 ars typographica inuenta l.3.c.173 fol. 601
inter Maguntinū epiſcopū & Fridericum Palatinum comitem bella l.3.c.166 fol.543 l.3.c.178.f.606
moguntiacum archiepiſcopatum olim Vuormatiæ fuiſſe l.3.c.171.f.584
magūtinus epiſcopus Erdfordiēſis ciuibus ſenatui rebellantibus auxiliū fert l.3.c.423 f.855
maguntino archiepiſcopatui Bābergēſis epiſcopatus olim ſubiecta fuit l.3 c.403 f.818
mahumeth propheta Dei l.4.c.74. f.1129
mahumetas Saracenorum pſeudoprophetæ origo & peruerſitas l.5.c.76 fol.1198 ſepulchrum l.5 c.70. f.1192
mahometicæ legis obſeruantia l.4.c.69.f.1121
mahumetis uana religio l.5 c.70 f.1192 & 1193
mahometes huius nominis primus Turcarū rex l.4.c.65.f.1116 ſecundus Turcarum rex l.4.c.68 f.1119 Othomānus Imp. Turcarum Rhodū petit l.5.c.17.f.1149 Albā Græcam oppugnat l.4.c.17 fol.1921 eiusq; uaria bella l.5.c.77.f.1200
mahumeti Tranſſyluaniæ princeps dono mittitur l.4.c.34 f.1073
mahumetes Turcas Taurā Cherroneſum occupat l.4.c.54 f.1090
à Mahumete Turcarū Imp. cōtra fœdera & iuſiurandū Cōſtātinopolis oppugnatur l.4.c.57f.1096
maierin arx in Valeſia l.63 fol. 436
mainfeld unde dicta l.3. c.86 f.486
maingutus Vuirceburgic9 præſul l.3.c.385.f.793
maiores dom9 quas ſic uocarunt in Gallia l.2.c.41 fol. 141 & 142

maiorica Balearis inſula l.2 c.23.f.71.&82 & Minorica inſula à Piſanis inuaduntur l.2.c.46.f.272
malaccha peninſula. l.5 c.128.f. 1242 ciuitas l.5 c.143.f.1253 in Oriente ab Alfonſo expugnata l.5.c.173.f. 1273
mala promontorium l.4 c.38 f.1077
mallorca inſula l.2.c.20 fol. 82
mals oppidum l.3.c.290 f.694 oppidum exuſſum l.3.c.112.f.530
maltho de Vualdeck baro, monaſteriũ S. Blaſij dotat l.3.c.314.f.719
mala punica l.6.c.33.f.1307 & l.5.c.38.f.1184 aurea in Heſperidũ hortis Hercules tollit l.6.c.17.f.1296
maluaticum uinũ l.4.c.50 f.1087 & eius in Medera inſula generoſitas l.6 c.47 f.1322
mamaluchi Sultanum Aegypti ſequuntur l.4.c.70 fol. 1123
à Manderſcheit nobiles ſtudioſorum cultores l.3 c.183. f.609
manfredus Conſtantini aulicus l.2.c.36.f.256 Cõradum Imp. ueneno extinguit l.3 f.396 dux Tarentinus in patrẽ Fridericũ ſæuit impietas l.2 c.94.f.315, à Carolo Gallorum rege in acie interficitur l.2.c.74.f.315 duos gemellos Henrici Imp. filios ueneno interficit l.3 fol. 395
manfredonia ciuitas in Apulia l.2.c.7.f.196
mangoldus archimagicus à Neuuẽburg Vuirceburgenſis põtifex l. 3.c.385 fol. 707
mangi prouincia l.5.c.153 fol. 1258
Mango Cam Tartarorum Imp.l.5.c.109. f.1223
manheim oppidũ per Budorim Ptolemaicã intelligendũ l.2.c.352.f.755
manlius Conſul cum duobus filijs à Cimbris interficitur l.2.c.66.f.306
manueberg caſtrum diruitur l.3.c.63.f.483
mannus Tuiſconis filius Noë nepos l.3.c.6.f.359
mansfeldẽſium comitum mineræ l.3.c.121.f.537
mantuæ Italiæ ciuitatis deſcriptio l.2.c.36.f.256
mantua à Lõgobardis occupata l.4.c.8 fol.1015
manuel Alexij filius Imp. l.4.fol. 1108
madequa regina Saba l.6 c.57. f.1329
marahenſes rebellantes ab Arnulpho Imp. domãtur l.3. fol.384
marani. l.6.c.4.f.1284
marca l.3.c.463.f.904
marca uocabulũ l.3.f.410
marcæ Anconitanæ urbeis atq; uices l.2.c.4.f.188
marchiæ Anconitæ epiſcopi l.2.c.15.f.212
marcelius è Lõbardia oriundus ſtudioſus Pariſienſis l.3.f.402
marcellus põt.Rõ. l.2.c.15 f.209. 2 papa ibid.f.211
marchio Auſtriæ dux l.3 c.365 fol.771
marchionenſiũ origo unde deriuetur l.3.c.292.f.697
marckthal monaſteriũ l.3 c.313 f.718
marcedorum Vbiorum uicus l.3.c.195.f.620
marcomãnus Auguſtanus præſul l.3.c.345.f.756
marcomanni nomẽ l.3.c.6 f.359 in Croatiam ſe recipiunt l.3.c.7.f.361 ſocios ſe addunt Attilæ l.4 c.4 fol.1011
marcomãnos Aurelianus Imp. compeſcit l.2.f.296
marcomirus nepotũ Priamirex l.2.c.25.f.84
marcopolis Vuirceburgũ uocatur l.3.c.385.f.800
marcus Euãgeliſta Alexandriæ epiſcopus l.6.c.3 fol. 1307
marci Euangeliſtæ corpus ubi quieſcat l.3.c.248 f.664. & l.2.c.18.f.221
marcus diſcipulus Pauli Chriſtum prædicat l.3 c.365.f.767 Curtius ſtrenuus equeſter l.2.c.14 f.204 Antoninus Imp. l.2.f.291 Antonius Verus infœliciter cũ Germanis pugnat l.3.c.11.f.370
marcus Rom. pont l.2.c.15 fol. 209 Iulius Philippus Arabs Imp.l. 2.f.295 Aurelius Antoninus Baſſianus Seueri Imper. F. Imp. l.2.f.292
Mardorũ pellibus Ruſsia abundat l.4.c.23.f.1062
mare mediterraneũ Europã ab Africa diuidit l.6 c.1.f.1280 l.1.c.2.f.2 rubrum eſt orientalis Africæ limes l.6.c.1.f.1280 Pãphiliũ l.5.c.10.f.1145 Balthicum l.3.c.471 f.920. Pomeranum l.3 c.471.f.920 Hyrcanicũ l.5.c.84.f.1205 Caſpiũ ibid. & l.1.c.2.f.2 Adriaticum l.2.c.2.f.178 Herculeũ l.2.c.16.f.68 Germanicũ l.3.c.276.f.654
mare Tyrrhenum l.2.c.1 fol. 176. & 178
maris ad Athon montẽ ſæuitia l.4.c.46.f.1085 ſinus l.1.c.2.f.2 diuiſio l.1.c.2.f.2 mediterranei nomina l.1.c.17.f.13 f.313. & f.1284 creatio l.1.c.1. fol.1
maris inũdatio l.2.c.50.f.156
mare Tyrrhenum l.2.c.1 fol. 176. & 178
à Mari rubro nauigatio in Arabiam, Perſiam atque Indiam l.6.c.29.f.1306

de Mari Thracico l.4.c.54 fol. 1090
mareotis palus in Africa l.6 c.15 f.1294
margaretha Norduuegiæ regina l.4.c.29.f.992 Philippi Alſatæ Flādriæ comitis ſoror l.2.c.46 f.154 duciſſa Auſtriæ ducis Sabaudiæ relicta uidua, Maximiliani Cæſaris F. oppignoratione Luceburgi redimit l.2 c.51.f.166 Ioannæ Principis ſoror Flandriæ comitiſſa l.2.c.50.f.163 ſoror Philippi & uxor Balduini comitis Hannonienſis Flandriæ comitiſſa l.2.c.50.f.162 Theodorici 17 comitis Flandriæ filia Balduini comitis Hannonienſis uxor l.2.c.50.f.161 Philippi 32 comitis Flandriæ ſoror l.2.c.50.f.164 ſoror Philippi & uxor Balduini comitis Hānonienſis, Flandriæ comitiſſa l.2.c.50.f.162
margarethæ reginæ in regnando prudentia l.4 c.25 f.987
margaritæ in India l.5 c.140.f.1251 in Arabia l.5.c.73.f.1195 ouorū turturū magnitudine l.5 c.164. f.1267
maria Caroli Magni filia Flandriæ comitiſſa l.2 c.50. f.164 regina Vngariæ l.4.c.13 f.1072 Ludouici Hungarorum regis filia l.4 c.18.f.1026 & 1027 de Arragota, Ottonis 3. Imperat. petulantiſſima & impudiciſſima coniunx l.3.f.390 Philippi Francorū regis filia Amedæi ducis Sabaudienſis uxor l.2.c.50.f.164 Ferdinādi regis Hiſpani ex Catharina filia l.2.c.10.f.50
maria Honorij Imper. coniunx poſt mortē inuentā l.2.c.11.f.200 monialis & abbas comitiſſa Bononiæ l.2.c.50.f.161 Caroli Burgūdi filia l.3 c.208.f.631 filia unica Caroli Magni ducis Burgundiæ l.2.c.50.f.164 regina Arragoniæ l.2.c.20 fol. 78
in Mariæ mōte metalli ſeu argentifodinæ l.3.c.120 fol. 536
Mariæburgum Pruſſiæ oppidum l.3.c.431.f.927 arcem & oppidum Caſimirus Poloniæ rex obſidet l.3.c.482.f.931
marinus comes Camaglonenſis ditiōe ſua exuitur l.2.c.18 f.222
markirch oppidū l.3.c.121 fol. 540
marmacia regio l.4.c.23 fol. 1070
marmatica Africæ regio l.6 c.14. f.1292
contra Marmaridas in Africa Probus Imp dimicauit l.2 fol.298
marquardus à Rādeck Auguſtenſis antiſtes l.7 c.345. fol.738
marrani quos hodie uulgò ſic uocant l.2.c.20.f.78
marſilius Sueuorū rex l.3 c.311 f.711
marſoila arx Rhetiæ l.3 c.222 f.643
martellus Pipini regis Galliæ F. l.2.c.41.f.142
martheſia Lampedo Amazonum regina l.5.c.15 fol. 1147 regina Auguſtam Vindelicorū debellat l.3.c.344.f.733
marti captiui immolati l.5 c.96 f.1214
martianus Conſtantinopoli Imp. l.4.c.58.f.1098 Imp. Orientis cum Perſ. & Vādalis fœdus firmat l.3.c.3 356
martianopolis ciuitas in Mœſia l.3.c.2.f.353
apud Martianopolim Claudius 2. grandē Gothorū & Getarum numerū delet l.3.c.2.f.353
martialis Cēturio in Meſopotamia l.2.f.292
martinꝰ à Golim Teutonicus frater l.3.c.482.f.929
martinus 4 Rom. Pont. Forum Liuij ciuitatē Italiæ ad obſequentiam adigit l.2.c.42.f.265 5 papa ibid. fol.211 quando ſit electus l.3.c.88.f.501
contra Martinum pontificem, Alfonſus Arragonum rex erigit antipapā l.2.c.77.f.317 quæ hinc enatæ ſint turbæ ibidem fol. 318
marthinus Lutherus ad comitia Vuormatienſia uocatus l.3.f.408 Lutherus in comitij Auguſtanis repræſentatur l.3 c.347. f.747
martpurgum Haſſiæ oppidum l.3.c.418.f.845 unde dicatum l.3.c.417 fol. 744
marpurgēſem aulam & ſacellum in burgo quis cōſtruxerit l.3.c.419.f.846
mares in partu interficiuntur l.5.c.15 f.1147
maslaum tyrannū Plocenſem Cazimirus Poloniæ rex uincit l.4.f.1047
maſmunſter l.3.c.144 fol.532 item à quo ſit conſtructum l.2.c.126 fol. 1544
maſo dux Alemanniæ l.3 c.114 f.522
Maſouia quando & à quo ſit dicta l.4.c.9 fol. 1047
maſouiæ ducatus l.4.c.19 fol. 1057 duces ius ſuū omne quod in Pruſſia habēt Teutonicis fratrib. cedunt l.3.c.18.f.927

maſſage-

maſſagethæ Scythiæ populi lib.5.c.97 f. 1215
ad Maſſaniam inſulam Magellanus dux claſsis deiectus l.5.c.163.f.1266
maſsilia l.2.c.29.f.116
maſtix l.5.c.19.f.1150
in matrē impietas l.2.c.20 fol. 80
cum Matre filius coit l.5 c.65 1189
matres bruta animantia appellantur l.6.c.43.f.1316
S. Maternus Treuirorum Apoſtolus l.2.c.27.f.87
S.Maternus fidelis Chriſti miniſter l.3.f. 421
Mathematicus inſignis Seuerus Imp.l.3.c. f.292
mathematici Heraclio Imper.futura fata prędicunt l.4. f.1101
matrina noua inſula l.5 c.160 f.1262
de Matrimonio Romuli lex l.2.c.60.f.281
mattarea Alcairo uicina munitur l.4 c.70.f.1124
mattera hortus balſami l.6 c.26 f.1303
matthæus primus Mediolanenſis Vicecomes l.2 c.21 f.227 Lang à Vuelēburg epiſc. Saltzburg. lib.3.cap.371.f.779 Lāggius patritius cardinalatus apicem adipiſcitur l.3 c.345 f.739
Matthias à Ramingen Spirenſis eccleſiæ præſul l.3 c.157.f.583. rex Vngariæ l.4.c.24.f.1034 in regem eligitur ibidem. Vngariæ rex expeditionem in Turcā mouet l.2.c.72 f.310 rex Vngariæ quædam loca è Turcorū manib. eripit l.4.c.69.f.1121 rex Vngariæ regnū Boſnæ recuperat l.4.c.27 fol.1059 Vngarię rex Draculā Vaiuodam capit l.4. c.33.f.1073 Vngariæ rex Iatzicā urbē expugnat l.4 c.7.f.1069 Huniadis in Vngariæ regē eligitur l.3 f.405 Coruinus in Georgij Pogiebracij poteſtatē uenit l.3.c.499.f.960
matzen Valeſianorum uetus cōſuetudo & ius qddā mirabile l.3.c.34.f.432
maulbrunnenſe monaſterium l.3.c.144. f.566
maura inſula à Venetis occupata l.4.c.69.f.1121
mauricius Saxoniæ dux Auguſtam ciuitatem occupat l.3.c.345.f.739 Saxoniæ dux Frācofurtum obſidet l.3.c.401 fol. 811
mauricius uicus ad clauſtra Valeſiæ ſitus l.3.c.33 f.401 arx apud Valeſianos l.3.c.31.f.429
S.Mauricij oppidum ibid. olim Agaunū dictum oppidum l.3.c.37.f.437
maurianenſis comes l.2 c.35. f.124
mauritaniæ deſcriptio l.6 c.4.f.1284 ciuitates l.6 c.5.f. 1285
maurus rex uulneratus l.5 c.173. f.1273
mauri populi l.6.c.4.f.1284 quando Hiſpania diſceſſerint l.2.c.19.f.72
maximianus Imp.l.2.f.296 & 207 Imp. Chriſtianos perſequitr̄ l.3.c.365.f.767 quondā Hercules dictus Mediolani templum condit l.2.c.21.f.227
maximilianus Auſtrius Cęſar Auguſtæ Vindelicorū magnificētiſsimum agit feſtū l.3.c.346.f.747 Cæſar cooperāte Leone pōtifice Mediolanenſem ciuitatem ſibi uindicat l.2. c.26.f.238 Cæſar Heluetiorum amicitiam atq; opem ambit l.2.c.26 f.237 Cæſar contra Heluetios arma mouet l.3 c.112. f.529
maximiliani Cæſ. iuſſu Hohenkregē arx funditus diruitur l.3.c.251.f.666
per Maximilianū Cæſ. Viēna urbs euecta l.3.c.408 f.830 Cęſarē Veneti, Galli, & Itali bellū ſollicitant l.2.c.73.f.311 cōtra ipſum Heluetij iuxta arcē Dorneck uictoriam continēt l.3.c.112 f.530 inter eum Cæſarē & Philippum Palatinum bellū l.3.c.357 f.762
ſub Maximiliano Imp. Vormatiæ cameræ iudicium inſtituitur l.3.c.71.f.586 ibiq; tumultus f.547
maximilianus Cęſ. Diuion ſiue Diſion oppugnat lib.2.c.29 f.104
à Maximiliano Cæſare rex Galliæ ducatū Mediolanenſem in feudū accipit l.2.c.26. f.237
maximilianus 2 Rō. Imp. Bohemię regnum accipit l.3.c.499 f.960 rex plus æquo Felici comiti Verdenſi homicidæ fauet l.3 c.254.f.689 rex Patauiū expugnat iterūq; Rom. Imperio ſubijcit l.2.c.33 f.251 rex conductis Heluetijs Burgundiam inuadit l.2.c.58.f.175 rex à Brugenſi ciuitate captus l.2.c.47 f.155
inter Maximilianum regē & Ludouicū regē Franciæ diſcordia l.2.c.58.f.175
maximilianus fit hæres Luceburgi l.2.c.51.f.165 Landoiā ab oppignoratiōe liberat l.3.c.155.f.577
Maximus dux Romani exercitus, Alexandrū Imp. trucidat l.2.f.293 epiſcopus Mogūtinus l.3.c.171 f.599 ciuis Romanus Romā & imperium ipſum inuadit l.2.f.301 præſul iuuauenſis l.3.c.371 fol. 776

maximi dolo atq; inſidijs
Gratianus Imp. interit l.2
fol. 299
maximinus tyrãnus à The
odoſio Imp. capitur l.2
fol. 299 Thrax crude-
lis Imp. l.2.f.294 eiusq;
in Germanos Truculen-
tia l.3.c.11.f.370. rex An
glus, Armoricam expu-
gnat l.2.c.26.f.76
mazaca metropolis l.5.c.14
fol. 1146
mazagarum urbs ab Ale-
xandro Magno obſeſſa
l.5.c.22 f.1235
mazouię ducatu Cõradus
Loripes potitur l.4.c.11
fol. 1049
meander fluuius Lydiã irri
gat l.5.c.6.f.1141
mecha urbs in Arabia feli-
ci l.5.c.74.f.1195
in Mecha domus Dei l.4
c.74.f.1129 Perſidis ur-
be Mahumetes ſepultus
l.5.c.77. f.1200
mechlinia Brabantiæ ciui-
tas l.3.c.202.f.624
meckelburg uilla l.3.c.447
fol. 890 ducatus l.3.c.466
fol. 909
de Meckelburgẽſi terra nõ
nulla prædia Lunenbur
go adiuncta l.3.c.441
fol. 879
cum Meckelburgenſibus
principibus eorũmque
confœderatis Lubecen
ſes bella gerũt l.3.c.443
fol. 884
Meckmũl oppidũ l.3.c.359
fol. 764
medena ciuitas l.4.c.40
fol. 1078
medera inſula l.2.c.20.f.81
nouæ Africæ inſula l.6
c.47.f.1322 eius deſcri-
ptio l.5.c.175.f.1278
media regio l.5.c.84.f.1205
mediæ reges regnum Aſſy
riæ expugnant l.5.c.79
f. 1202
in Media mirabile Semira-
midis opus l.5.c.64.f.1188
ad Medos Arbactus Aſſy-
riorum regnũ transfertur
l.5.c.79. f.121
medos Tamerlanes rex ſu-
perauit l.4.c.64.f.114
medina Talnabis, locus l.5
c.70 f.1192
mediolanũ ab Imperio aba
lienatur l.2.c.63.f.202
Fridericus Barbaroſſa ob
ſedet, ſub iugum redigit,
& paulo poſt iterũ rebel
lans, peritus euertit l.3
fol. 393
mediolani duæ factiones
ſubortæ l.2.c.23.f.230
urbẽ Attila rex deditione
cæpit l.4.c.6.f.1014 Vice
comitib. perpetuus Imp.
uicariatus aurea bulla cõ
firmat l.3.f.402 q̃ atro-
cia bella geſta ſint poſtq;
Frãciſcus Sfortia ui prin-
cipatui ſe ingeſsit l.2.c.26
fol. 238
mediolanenſes principes
quare ſerpentem in ſuis
ſignis habeãt l.2.c.24.231
Genuenſium defenſores
l.2.c.27.f.248. quã por-
tionem Italiæ poſsideant
l.2.c.74.f.314 unde ſint
dicti Lõgobardi l.2.c.22
fol. 227
mediolanenſium cũ Gallis
prope Parmã pugna l.2
c.79. f.320
mediolanenſis urbs multa
diuerſis temporibus ex-
cidia paſſa l.2.c.23.f.229
urbis origo & incremen
tum l.2.c.21. f.226
mediolanenſem urbẽ, Nar
ſingæ urbs regia effingit
l.5.c.133. f.1244
contra Mediolanenſem du
cem Vrani expeditionẽ
mouent l.3.c.105.f.522
medionatrices populi l.2
c.28 f.95
medicenſe caſtrum comiti
bus à Schala cedit l.3
c.408 f.828
megara Bœotia ciuitas l.4
c.42 f.1079
megeſtheim oppidum l.3
c.398 fol.811
megloffs comitatus l.3
c.83 f.687
meienberg oppidulum à
Confœderatis capitur
fol. 465
meienfeld Rhetorũ oppi-
dum l.3.c.226.f.647 op
pidũ à Cæſareanis oppu
gnatur l.3.c.112.f.529
meinouu inſula l.3.c.237
fol. 656
S. Meinradus Einſidlenſis
l.3.c.88 f.487
mel ex arborum folijs de-
fluens l.5.c.85.f.1205
melle ſimiæ capiuntur l.6
c.46 f.1320
in Melle Moſcouitarũ meſ-
ſis conſiſtit l.4.c.24.
fol. 1065
melane mons l.5.c.70
fol. 1192
melaqua ciuitas l.5.c.143
fol. 1253
melcha inſula l.5.c.172
fol. 1272
melchior epiſcopus Vuir-
ceburgenſis l.3.c.385
fol. 800
meleda inſula l.4.c.16
fol. 1058
meles granatæ rex à Ferdi
nando Hiſpaniæ rege op
pugnatur l.2.c.19.f.72
melinda inſula Africæ l.6
c.55 f.1328
melitta inſula ubi ſita & à
quibus inhabitetur l.2
c.96.f.346 ipſius deſcri-
ptio l.2.c.93 f.348
melitam inſulam Solymã
nus oppugnat l.4.c.77
fol. 1127
mell magnus Imp. Nebeo-
rum l.6.c.54 f.1327
meluza locus in India l.5
c.140 f.1251
membrorũ dolorem quæ
ſedent thermę l.3.c.334.
fol. 729

memmin-

memmingẽ oppidũ imperiale l. 3. c. 287. f. 691
memphis urbs Aegypti l. 6 c. 23. f. 1300
memphiticũ regẽ Tamerlanes uenit l. 4. c. 64. f. 1115
menapij pop. in Brabantia l. 3. c. 204. f. 626 q antiquitus ſunt dicti l. 3. c. 7. f. 361
mendicantib. eleemoſyna denegat l. 5. c. 104. f. 1220
menelaus rex l. 5. c. 3. f. 1139
mengen, oppidũ l. 3. c. 295 fol. 698
menorca altera Balearis inſula l. 2. c. 20. f. 827
menſa argentea l. 1. c. 9. f. 7
ad Mercurij promontorium Romani caſtra poſuẽt l. 6 c. 10 f. 1287
mercurio ueteres Germani humanis hoſtijs litare cõſueuerũt l. 3. c. 12. f. 373
meretricium quęſtum regina cum filiabus amplectitur l. 4. f. 1106
mergetẽſe oppidũ ad Teutonicos fratres trãsfertur l. 3. c. 359 f. 764
meridiani Ptolemæi l. 6 c. 34 l. 1308
meridies Turcis ſacra l. 4 c. 72 f. 1128
meroẽ inſula Aethiopię caput l. 6. c. 40. f. 1314 inſula l. 6. c. 37. f. 1310
iuxta Meroẽ inſulã mirabilis lacus l. 6. c. 46. f. 1319
meron mons l. 5. c. 22. f. 1235
merſpurgum oppidum l. 3 c. 230 f. 657
merſpurgi phanum & idolũ l. 3. c. 433. f. 868 iuxta Salam 4. Torneamẽtum exercitatũ l. 3. c. 454. f. 897
meſco Poloniæ dux Craconiam ſibi ſubdit l. 3. c. 499 fol. 953
meſopotamiã Tamerlanes rex inuadit l. 4. c. 64. f. 1114 Saladin9 ſubigit l. 5. c. 41 f. 1169 Perſiæ occupãt l. 4 f. 1100 Barbaræ gentes inuadunt l. 4. f. 1107
meſſana Siciliæ ciuitas l. 2 c. 95. f. 344
meſſenia Peloponneſi regio l. 4. c. 40. f. 1078
meſſer urbs Aegypti l. 6 c. 23 f. 1300
meſsis poſt paſca l. 5. c. 30 fol. 1159
meſteuinus 2 Caſſubiæ & Vuandaliæ princeps l. 3 c. 478. f. 833 & 834
de Metallis l. 1. c. 8. f. 6 & l. 3 f. 871
metallum quibus Europę loci olim fuerit effoſſum & effoditur hodie l. 1. c. 14 f. 9. l. 3. c. 429. f. 866
metalli fodinæ in Germania l. 3. c. 13 f. 377
metalla ad argentum in cathinum cõiecta l. 1. c. 9. f. 7 qua occaſione in montibus Miſniæ inuenta ſint l. 3. c. 431. f. 866 in Polonia l. 4. c. 3 f. 1401
metallorũ mixtura l. 1. c. 13 fol. 8
metallis nulla natio in Europa ditior eſt Germania l. 3. c. 121 f. 538
metallicus apparatus l. 3 c. 121. f. 537. 538 & 435
metallariorum machinæ quibus in fodinis utũtur l. 1. c. 15 f. 10
metallicorum mirabilia inſtrumenta l. 3. c. 120. f. 536 & 537
metallicas uenas fodiendi ratio ueterib. quæ fuerit l. 2. c. 426. f 850
in Metallicis fodinis ſpiritus ſiue dæmones l. 1. c. 15 fol. 11 quid pendens quid iacens l. 1. c. 15. f. 10
metallus Creticus Cretam inſulam in ſuam poteſtatem redigit l. 4. c. 50 fol. 1086
metis ſeu Treueris l. 3. c. 168 fol. 594 Lotharingiæ l. 3 c. 146. f. 568 l. 2. c. 27. f. 94
metenſis epiſcopus capitur l. 3. c. 357. f. 762
cum Methodio Cirillus in Morauia fidei fundamẽta iacit l. 3. c. 500. f. 961
Meton urbs expugnata l. 4 c. 69 f. 1121
Michaël Curopalates Orientis Imperator l. 4. f. 1103 Thrautus Græcorum Imp. l. 4. f. 1104 3 Throphili F. in Oriente Imp. l. 4. f. 1104. 4. Cõſtantinopol Imp. l. 4 f. 1107 cognomento Calaphates Orientis Imperat. l. 4. f. 1107. 6 Imperator l. 4. f. 1107 7. Imperat. Cõſtantini F. Imp. l. 4. f. 1108 Paleologus l. 4. f. 1110 Ceueſanus Pauperũ de Lugduno ante ſignanus l. 3. f. 401 & 402 archangelus l. 2 c. 5 f. 195
Michaëli conſtructura Buconiæ l. 3. c. 421. f. 849
midelpathia ducatus Sueciæ l. 4. c. 27. f. 989
à Mieſcoue Vratislauia epiſcopali ſede decorata l. 3. c. 502 f. 962
mignolus ſuccus inebriatiuus l. 6. c. 51. f. 1325
milada Boleslai Bohemorum duci ſoror l. 3. c. 499 fol. 953
milenitanum Conciliũ l. 2 c. 98. f. 350
miletum Alexander Magnus ui occupat l. 5. c. 12 fol. 1145
de Militia Turcarum l. 4 c. 72 f. 1127
milites Hyberni l. 2. c. 8 fol. 46
militaris diſciplinæ peritia l. 4. c. 62. f. 1113
milium loco auenæ l. 6. c. 53 fol. 1326
milij proceritas in Aſſyria l. 5. c. 78 f. 1201
millenarium colonia l. 3 c. 408 f. 822
milliantzka flu. l. 3. c. 27 fol. 1070

milliare Italicum Germanicum & Helueticum l.5 c.110. f.1225
millo hiatus de quo 2.Reg. 5.l.5.c.45 f.1174
minęi thuris cōmertium faciunt l.5.c.72 f.1194
midelheim oppidum l.3 c.288. f.692 apud illud Sueuiæ Auguſtanus antiſtites occidit l.3.c.345 fol. 738
mindenſis ciuitas l.3.c.450 fol. 894
mineræ ante diluuium l.3 c.13 f.377
de Mineris thermarum l.1 c.6 f.5
in Mineris Tyrolēſis comitatus diues l.3.c.471.f.833
de Mineris quę paſsim per Germaniam & maximè in Alſatia inueniūtur l.3 c.120 f.536
minerua uirgo l.4.c.42 f.1080 apparet l.6.c.10 f.1288 & eius templum l.4.c.42 f.1080
minthra Amazonum regina l.5.c.15.f.1147
minorica & Balearis inſula l.2.c.23. f.81 & 82
minos Cretēſiū mores excolit l.4.c.50 f.1907
mintius flu. Italiæ l.2.c.36. fol. 256
mintij tria metalla l.1.c.10. fol. 7
inter Miracula 7 mūdi maximum l.6.c.17.f.1149
miramolinus rex Saracenorum, totam Hiſpaniā occupat l.2.c.19.f.74
mirandula Italiæ ciuitas l.2 c.36.f.256 & eius efformatio l.2.f.258
miſeni olim Hermunduri l.3.c.428 f.864
de Miſiæ ſeu Miſſniæ marcha l.3.c.438.f.874
miſnæ arcem Hēricus Auceps firmat l.3.c.463 f.904 fodinæ l.1.c.9.f.7 in mōtib. qua occaſione metalla inuenta ſint l.3 c.441. f.866 principum genealogia l.3.c.428 f.864 modernorum marchionū genealogia ibid.
miſnenſis metallicus apparatus l.3.c.121.f.538 marchio Bohemorū regē infeſtat l.3.c.499.f.956 marchio 4 torneamentū celebrat l.3.c.454.f.897
miſnenſes Adolphus Rō. rex ſibi obedientes reddit l.3.f.398
ad Miſnenſes marchiones Thuringenſis ditio uenit l.3.c.419 f.846
miſſa l.6.c.57.f.1330
miſſena oppidum l.3.c.425 fol. 857
miſteuūs Vuandalorū princeps l.3.c.467.f.910.& 911
mithridatem ubi Pōpeius Rom. princeps uicerit l.5 c.13 f.1146
mitylene fit Genuenſium l.2.c.27 f.248
mnata Bohemiæ rex l.3 c.492 f.941
modeſtorff oppidum l.3 c.442 f.882
modoētia ſiue montſchen Liguriæ ciuitas l.2.c.32 fol. 251
modona ciuitas Gręciæ l.4 c.40 f.1078
modonam urbē Philippus Macedo expugnat l.4 c.45 f.1083
de Mœcho in adulterio deprehenſo Solonis lex l.4 c.42 f.1080
mœnus fl. l.3.c.6.f.359 quæ loca & dominia præterfluat l.3.c.419. f.846
mœſia regio l.5.c.6.f.1142
in Mœſia q̃ & minor Scythia Gothos & Getas habitaſſe l.3.c.2 f.353 ſuperiori Beſsi Bulgariæ populi ſedem figunt l.4 c.27 f.1069
mœotides paludes l.5.c.22 fol. 1151
moguntia ciuitas ubi ſita l.3.c.7.f.360 iuxta Rhenū à Crocho Vuādalorū rege diruta l.2.c.57.f.170
mogūciaci Romani ſemp uerſati l.3.c.145.f.567
de Moguntino epiſcopatu l.3.c.171. f.598
mogūtinus archiepiſcopatus cum ſuis ſuffraganeis l.3.f.420 archiepiſcopus contra Ludouicū Bauarum Imp. concilium indicit l.3.f.402
in Moguntinis comitijs abbatis Fuldenſis inſolentia l.3.c.127 f.601
molę ferrarię l.5.c.f.175.1277
moldauia Vualachiæ pars l.4.c.30.f.172 ab Ioan. Huniade recuperatur l.4 c.67 f.1117
moloch inſula l.5.c.144 fol. 1254
moloſſa Græciæ regio l.4 c.49. f.1086 fol. 1264
ad Moluccas Hiſpanię perueniunt l.5.c.164.f.1267
momia l.5.c.70 f.1192
mōmonia Hyberniæ pars l.2.c.8 f.44
monachus fit rex l.4.c.7 fol. 1046
monachum induit epiſcopus l.3.c.345.f.737 Caſimirus rex induit l.4.c.7 fol. 1066
monachi tyrānicè perimūtur l.4.c.30.f.994
monachi Turcarū l.4.c.78 fol. 1132
monarum urbs l.3.c.378. fol. 785
monarchiarū initia, ꝓgreſſus, & decrementa l.2 c.61. f.282
monarchiā primā quis inchoarit l.5.c.61 f.1186
monaſteria à Dagoberto ꝰ Galliæ rege extructa l.2 c.26.f.86 in Briſgoia l.3 c.271.f.680 in Vueſtphalia l.2.c.459 f.900

mona

monaſterienſium urbs ab Anabaptiſtis occupata l.3.c.419 f.848
à Monaſterienſib. arx Hatſtat obruta, occupata l.3 c.130 f.552
moneta Papyracea l.5.c.151 fol. 1256
moneta in inſula Samatra l.5.c.14.f.1253 Aegrana l.3.c.495.f.949 cudatur l.3.c.412.f.835 à quo ſit inuēta l.4.c.37.f.1075
monetę dānatę l.1.c.13.f.8
mongal regio, uulgò Tartaria l.6.c.104. f.1219
monheim oppidū Sueuiæ l.3.c.297 f.699
monoceros, animal l.5.c.74 fol. 1196
monoceron India habet l.5 c.112 f.1225
monoculi in India l.5.c.126 fol. 1240
mons igniuomus l.5.c.8 f.1143 Setius urbs eiusq́ effigies l.2.c.29.f.114 regius Pruſsiæ metropolis l.3.c.480.f.926 præruptus & exciſus l.5 c.88.f.1209 Caluariæ l.5.c.45.f.1173. Olympus l.4.c.46.f.1084 S. Viti apud Rauenſpurgum 3.c.282.f.686 Cinis uulgò Montanys l.3 c.54. f.449
mōs Ferratus Ligurię pars l.2.c.31.f.251 ardēs in Italia Veſuuius aut quod aliis placet Veſeuus appellatus l.2.c.57.f.278.
montes Hercules diuidit l.6.c.37.f.1296 & 1086 Ryphæi & Hyperborei l.4.c.24.f.1066 ęſtus cauſa l.5.c.83.f.1204
montes quos uocāt Niuoſi l.3.c.43.f.438 qui Hegœuu à Nigra ſylua diſtermināt l.3.c.250.f.666
montes unde l.1.c.2.f.2 regionum limites l.2.c.24. f.84
mons Beligardi oppidum & arx l.3.c.116. oppidum obſidione cingitur l.3.c.103.f.518
montbeligardenſes comites l.c.327.f.725
montoſa regio l.5.c.86 f.1208 & l.5.c.10.f.1219
monoſgada ciuitas l.3 c.495. f.947
monothelitarum error condemnatus l.4.f.1101
mōs peſſulum urbs eiusq́ effigies l.2.c.29.f.114
monſtrum humanum l.3 c.357.f.763 l.2.c.20.f.75 l.5.c.126. f.1240
monſtrorū quæ in Septentrionalibus partib. inueniūtur tabula l.4.f.1004 & 1005
montfort Abbacellenſes capiūt l.3.c.66.f.466 comes Algoiæ imperat l.3 c.279. f.685
mōtfortēſes comites, Rhæti l.3 c.232 f.651
à Montfortenſibus Brigātinus uenditur l.3.c.241 fol. 657
montenſis comitatus Iuliaco accedit l.3.c.205.f.626 comitis fata l.3.c.196 fol. 621
montgibel l.2.c.96 f.344
montiburium oppidū l.3 c.190 f.614
mopſopia Atheniēſis urbs dicta l.4.c.42.f.1080
moratbeg VII. Turcarum Imp. l.4.c.67 f.1116
morauia l.3.f.961 Henrico Ioanni Caroli Imp. fratri in poſſeſsionem datur l.3 fol. 403
ad Morauiæ marchiones peruenit Brandēburgenſis marchionatus l.3 c.466 f.908
in Morauiā Tartarus irruit l.4.c.11.f.1018 Vladiſlaus proficiſcitur l.4.c.9 fol. 1047
in Morauia quā & per quē fides ſit prædicata l.4 c.6 f.1045
morauorum regnū in Bohemiam tranſlatur l.3 c.496. f.950
morbos corporis non patientes l.5.c.115.f.1227
morea regio l.4.c.36.f.1075
in Morea ciuitates aliquot à Solymanno occupatæ l.4.c.71.f.1127 mōte templum Salomonis cōſtructum l.5.c.45.f.1173
moril locus in Valeſia l.3 c.42. f.438
morini populi ubi olim habitarunt l.2.c.45.f.152 ad Chriſtum conuerſi l.2 c.45 f.153.
morientes abſq́ ægritudine l.5.c.102 f.1218
moroſſus flu. l.4.c.33 fol. 1073
mortis genus apud Maſſagetas populos beatiſsimum quod l.5.c.97.f.1215
de Morte commonefactio l.6.c.38 f.1317
mortuus in uitam reuocatur l.3.c.140.f.564 & 1141
mortuorum corpora à uiuis comeſta l.5.c.88. f.1209 in parentatiōe incolarum terrę Tangut, ceremoniæ l.5.c.154 fol. 1259
circa mortuos Iſſedonum mos l.5.c.103.f.1219 Aethiopum ritus l.6.c.40 fol. 1314
mortarij l.4.c.71.f.1125
mortfeld l.3.c.365.f.768
mortnauu regio Briſgoiæ l.3.c.274. f.681
mos lacus in Norduuegia l.4.c.22. f.984
mores apud omnes gentes ſubinde mutātur idq́ ferè in peius l.3.c.310 f.711
moſa Galliæ flu. l.2.c.37 fol. 139
in Moſæ ripa grauia cum Normannis bella Arnulphus Imp. gerit l.3. f.384

moſarus

moſacus amnis l.3.c.372 fol. 779
moſcouia regio l.4.c.24 fol. 1062
moſcouiæ dux quando Pleſcouiam & ducatum expugnauerit Smolnenſem l.4.c.21. f.1060
cum Moſco Liuonia pacem habet l.3.c.490 fol. 937
moſcouorum commeſſatio l.4.c.22.f.1061
cum moſcouuitis Phinnonum perpetua pugna l.4 c.34. f.997
moſes legislator Iudæorum l.5.c.33.f.1162
moſis fuga à facie Pharaonis l.5.c.70.f.1192
moſes ſub quo rege Iſraëlem populum Dei ex Aegypto eduxerit l.6.c.19 fol. 1298
moſi ubi lex tradita l.5 c.70. f.1192
moyſes Turcarum Imp. l.4.c.65.f.1116. facinoris Mahometici miniſter l.4.c.68. f.1119
moſpach oppidum l.3 c.355. f.756
muca qui & Abdiramus Saracenorum rex Vaſconiam & Aquitaniam inuadit l.2.c.57.f.170
muca Saracenorum rex Hiſpaniam ſubigit l.2.c.19 fol. 72
muchumetium Saracenorum principem Babylonios Indosq́ uiciſſe l.4 c.60. f.1111
muſlo animal l.2.c.81 fol. 327
mülberg caſtrum in ditione Badenſi l.3.c.277 fol. 682
mulbrunnenſis monaſterij aduocatiam Vuirtenbergenſis comes reſignat l.3 c.328. f.726
mulbrunenſe monaſterium à quibus fundatum l.3.c.157. f.582
mulda flu. l.3.c.326.f.860
mülhuſen oppidũ in Sunggoia l.3 fol. 533
mülhuſani nolũt iurare Carolo Burgundiæ ducem l.3.c.107. f.523
mülhuſanis ob leuiſsimam cauſam bellum indictum l.3.c.106. f.522
mulier in Senatum recipitur l.2.f.293. prǽeſt tribus regnis l.4.c.12.f.974 fidem inter incredulos plantat l.4.c.28.f.1070
mulieris Gothicæ ſupplicium l.4.c.3.f.1009. Turcicæ facinus l.4.c.68 fol. 1119
per Mulierem impiũ regis decretum ſublatum l.4 c.5. f.967
mulieres barbatæ l.2.c.22 f.229. inſulanæ ſeu barbaræ l.5.f.1270.& 1272 ubi bello inſtruantur l.6 c.40. f.1314
mulierum habitus in Germania l.3.f.422
mulierum Chriſtianarum in Francia conditio l.4 c.81. f.1135
mulierum circumciſio l.6 c.57. f.1325
in Mulieres Cecropi leges l.4.c.42. f.1080
de Mulieribus Cretenſibus l.4.c.10.f.1087. quas Amazones uocant l.5.c.15 fol. 1147
mulieribus uirorum conſpectu interdictum l.5 c.86. f.1207
mundat dominium in Alſatia l.3.c.119.f.534
mundi poli l.1.c.18.f.13 axis ibid. æternitas l.5 c.68. f.1191
municipatus apud Romanos l.2.c.61.f.284
münſter, oppidum in Alſatia l.3.c.132. f.552
munſterus Valeſiam peragrat l.3.c.31.f.427
munſterthal in Viſtgauu l.3.c.290.f.694. monaſterium à Cæſareanis diruitur l.3.c.112.f.529.& l.3 c.290. f.696
mura flu. l.3.c.409.f.831
murbach l.3.c.126.f.544
murbacenſis abbatia l.3 c.119. f.534
murciuari Croatiæ comitis ditionem Veneti occupant l.2.c.18.f.222
muri monaſterium in Ergoia à quo ſit fundatũ l.3 c.118. f.534
muricum conchilia Nigritæ capiunt l.6.c.2.f.1283
murſyphus parricida l.4 fol. 1109
apud Murten oppidum pugna l.2.c.58.f.174
mus montanus l.3.c.52 fol. 446
mures Alpini l.3.c.44 f.444. in Giaro inſula l.4 c.52.f.1089. uulturibus ſimiles l.5.c.121.f.1234
murium rabies l.4.f.1043
inter Mures Maguntinus epiſcopus interit l.3 c.179. f.606
muſcata l.5.c.129.f.1242
muſcatæ ubi naſcantur l.5 c.140. f.1251
muſcouię duci Iuthra regio hodie paret l.4.c.2.f.1009
muſcum unde ueniat l.5 c.140.f.1251. animantia producunt l.5.c.152 fol. 1257
muſculi inſtrumenta bellica l.3.c.174.f.602
muſicorum inſtrumentorum concentus in aëre l.5 c.154. f.1259
muſsij arx exciſa l.2.c.26 fol. 244
muſtaphæ Græci fauent l.4 c.67. f.1116
muthil inſula l.5.c.164 fol. 1267
mymingrode, ciuitas Monaſterienſis l.3.c.459 fol. 990
circa Myen oppidum mineræ l.3.c.182.f.609

myetzlaus iunior Poloniæ rex l.4.c.7.f.1045. Boleſlai Criſpi fil. Poloniæ & Pomeraniæ dux l.4.c.11 fol. 1049
mygdonia regio l.5.c.2 fol. 1137
myrinthea Amazonum regina occurrit Alexandro Magno l.5.c.85.f.1206
myriſtica nux l.5.c.129 f.1242. & eius arbor l.5 c.164. f.1267
myrmidonia regio l.4.c.48 fol. 1085
myrobolanum ubi inueniatur l.5.c.135.f.1245 unde portetur in Calecut l.5.c.140. f.1251
myrrha l.5.c.72.f.1194 creſcit in Arabia l.5.c.140 f.1251. Sabæi diuites l.5 c.71. f.1193
myſia regio l.5.c.7.f.1142 Viſigothis inhabitanda conceditur l.3.c.3 fol. 355.& 356
myſiam Gothi habitãdam poſtulant l.4.c.3.f.1009 Amurates Turcarum rex armis ſubigit l.4.c.63 fol. 1113
myſios Baiazetes rex aſſiduis prælijs uexat l.4 c.64. f.1114

N

NAbathea regio l.5.c.70 fol. 1192
nabathæi populi l.5.c.71 fol. 1193
nabi prophetæ Turcici corpus l.5.c.70.f.1192
naëri apud Indos in Calecut l.5.c.137.f.1248
nagolt uallis in agro Vuirtenbergenſi l.3.c.309 fol.710. oppidum olim Hochbergenſium comitum fuit l.3.c.323.f.720
nanceia ſiue Nanſe oppidũ Carolus Magnus Burgundiæ dux occupat l.2 c.48.f.173.& l.3.c.108 fol. 526 apud Nanceiam tertia Heluetiorum cũ Carolo Burgundiæ duce pugna l.2 c.58. f.174
nanſeum oppidum recuperatur l.3.c.110.f.528 oppidum Carolus Burgundus iterum obſidet l.3 c.111. f.528
napthæ piſmalis in Meſopotamia l.5.c.60.f.1185
narbona Galliæ ciuitas l.2 c.24. f.116
narbonenſis Galliæ populi & urbes l.2.c.37.f.135 fluuij ibid. archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis l.2.c.40. f.141
narciſſus Gerundenſis præſul Chriſtum Auguſtanis prædicat l.4.c.344.f.735
naretinorum urbem Veneti occupant l.2.c.18.f.222
nariſcorum terra l.3.f.947
narmia Rom. coloniarum una l.2.c.13.f.202
narſes imperio abdicatur l.4.c.8. f.1015
narſen cubicularium ſuum Auguſtus Italiæ exarchũ facit l.2.c.70.f.309
à Narſete eunucho Longobardi in Italiam inuitati l.3.c.408. f.827
narſete principe ſollicitante Longobardos ab eis Italia inuaditur l.2.f.228
narſinga regio Indiæ l.5 c.133. f.1244
naſamones, populi l.6 c.15.f.1294. populi ubi habitent l.6.c.14.f.1292 Libyæ populi l.6.f.1317
naſſauuenſes comites l.3 c.147. f.568
naters locus in Valeſia l.3 c.42. f.438
natalia Turcica natio l.4 c.73. f.1128
nauarræ regnum l.2.f.76
de Nauarræ regnis quomodo cœpta ſint & per quos adminiſtrata l.2.c.21.f.79 urbeis l.2.c.15.f.63
de nauigatione Maris l.1 c.28. f.33
nauigare per maria ad incognitas terras quis primus tentarit noſtro æuo l.2 c.20. f.80.& 81
naues ex folijs dũtaxat palmarum compactæ l.5 c.129. f.1242. 130. ſubmerſæ l.6.c.11.f.1289
naupactus maritima ciuitas l.4.c.41.f.1079. urbs Venetis erepta l.4.f.1121
nauportus Iſtriæ fluuius l.3 c.414. f.836
naxos inſula l.4.c.52 fol. 1089
nazianzum l.5.f.1147
neachonis regis Aegypti conatus l.6.c.37.f.1310
neanis, uulgò Nansberg mons l.3.c.290.f.695
neapolis ciuitas Italiæ l.2 c.7. fol.196. quas habeat ſubiectas urbeis & uicos l.2.c.4 f.184. quatuor pręcipuæ arces penè inuictæ l.2.f.321. terręmotum patitur l.2.c.79.f.325. olim Parthenope appellata Campaniæ ciuitas l.2.c.53 fol. 276
neapolim Rogerius Sicilię comes ſiue dux, primus poſsidet l.2.c.96.f.346 Beliſarius expugnat l.4 c.7.f.1014. Conradus rex Siciliæ obſidet l.2.c.74 fol. 315
neapolitanæ urbis regiæ delineatio cum portu maris l.2.f.322
neapolitanus in Italia archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis l.2.c.15.f.213
neapolitanum regnum unde habeat denominationem l.2.c.74. f.314. regnum regno Arragoniæ conceditur l.2 c.20.f.79. regnum à Gallis ſubactum l.2.c.25 fol. 235
neapolitani regni initium & multa bella propter ipſum geſta l.2.f.313.& l.2.c.78.f.318.& l.2.f.319
neapoli-

neapolitanorum regũm genealogia ex Michaële Ritio deſumpta l.2.f.324
necarus qui & Nicrus flu. l.3.c.10.f.367.Romanorum & Burgundionum limes l.3.c.11.f.371
neccari ortus,fluxus l.3 c.312.f.718.ſiue Nicri ripam Teckſargum gens ac coluit l.3.c.327.f.724
necla Bohemiæ rex l.3 c.492. f.941
necromanticum Leopoldus Auſtriæ dux accedit l.3. f.401
neleus amnis l.4.f.1087
nemetes uulgò Spira l.3 c.156. f.578
nemetes urbs ubi ſita l.3 c.7. f.360
nemetum ciuitatis pictura l.3. f.580.& 581
nemetes Nortmanni inuadunt l.2.c.26.f.87.q olim fuerint l.3.c.150.f.572
neoburgum uulgò Nũueuenburg oppidum ad Rhenum l.3.c.258.f.669
neoburgenſe monaſterium l.3.c.144. f.566
neocomenſis comitatus ad Hochburgenſes marchiones deuoluitur l.3.c.270 fol. 678.& 679
ſ.Neodogarius ſiue Nycarus antiſtes Auguſtanus l.3.c.345. f.736
neomagi nomen l.3.c.345 fol. 736
neomagi nomen l.3.c.6 f.359.à Saxonibus ſic dicti l.2.c.25.f.84
neper flu. in Lithuania l.4 c.22. f.1061
nephtan bituminis genus l.5.c.66. f.1190
de Neptuno poëtarum fabula l.4.c.42.f.1080
nequinum ſiue Narma coloniarum Rom. una l.2 c.13. f.202
in Neresheim oppido pagi Hertenfeldenſis in Sueuia monaſterium l.3 c.298. f.699
nerinthus inſula à Venetis occupata l.4.c.69.f.1121
nero interficit præceptorẽ ſuum,Senecam l.2.f.67
neruij populi ubi olim habitarint l.2.c.45.f.152
neſtoriani hæretici in Concilio Aquileienſes condemnati l.2.c.71.f.309
neuſtria Franciæ regnum l.2.c.26. f.86. Nortmannis data,quæ ab Normandia appellatur l.2.c.50 f.157.Rolloni Nordunegiæ duci datur l.4.c.24 f.985. olim quæ fuerit l.3.c.147. f.568
Neuuenburg monaſteriũ l.3.c.356. f.757
neuuſtat oppidum quem dominum habeat l.3 c.312.f.718.oppidum fit ex ſuperiore Saltza uico l.3.c.391. f.806
iuxta Neuuſidlerſee Gothorum bellum l.3.f.827
nicanoris iuuenis temeritas l.5.c.124.f.1237
nicea Bithiniæ metropolis l.5.c.2.f.1137.à Chriſtianis expugnata l.5.f.1166
nicephorꝰ Botaniates Græcorum Imp.l.4.f.1108 Leonis Imp.frater l.4 f.1103. Phocas Græcorum Imp. l.4.f.1106
nicephoro Imp. Conſtantinop. Caroli Magni hoſti ſuppetias ferunt Veneti l.2.c.18.f.221
cum Nicephoro Imp. Conſtantinop. Carolus M. pacem init l.3.c.371.f.777
nicerus epiſcopus Friſingenſis l.3.c.372.f.781
niclashauſen l.3.f.764
ante Niclas port Carolus Burgundus cæditur l.3 c.111. f.528
nicolaus Papa l.2.c.15 f.210.2.ibid.f.210.3.Papa ibid.f.211.4.Papa ibi. 5.Papa ibid. 5. qua occaſione creatus ſit Romanus Papa l.3.f.401. Papa concedit regi Arragoniæ regnum Neapolitanum l.2.c.20.f.79.Rom.Pont. Robertũ Normannũ Calabriæ Apuliæq; ducem declarat l.2.c.74.f.314 pontifex maximus Luneburgenſes damnat l.3 c.441.f.879.de Gera turbat Vngariam l.4.c.18 f.1027.miles de Macedonia l.4.c.66.f.1116. Magnopolenſis princeps l.3 c.409.f.913. ſiue Nicolotus, cognomento Puer, princeps Meckelburgenſis l.3.c.469.f.914.Danorum rex l.4.c.8.f.970
d. Nicolai patria l.5.c.8 fol. 1143
nicolaus Herulorum dominus l.3.c.469.f.916.Obotritarum princeps l.3 c.469. f.912
nicomediam ciuitatem inſignem in Bithinia Gothorum immanis gens uaſtat l.3.c.2. f.353
nicopolis l.5.c.12.f.1145 in minori Armenia l.5 c.13.f.1146.obſeſſa l.4 c.19. f.1029
iuxta Nicopolim ciuitatem Chriſtianorum ſtrages l.4 c.19. f.1030
nicopolim urbem Auguſtus Cæſar condit l.4 c.49. f.1086
apud Nicopolim Chriſtiani à Turcis fuſi l.4.c.57 fol.1097. urbem Baiazetas Turcarum rex Vngaris & Gallis occurrit l.4 c.64. f.1114
nicoſia Cypri caput l.5.c.3 fol. 1158
nicoſiam Genuenſes capiunt l.5.c.30.f.1157
in Niderſpurg campo Bohemi cæduntur l.3.f.840
nidilis lacus Aegypti l.6 c.35. f.1309
nidouu oppidum à Bernatibus & Solothurenſibus

oppugnatur l.3.f.465
nidroſia metropolis Norduuegiæ l.4.c.22 fol. 983.&984
nidroſienſis archiepiſcopatus l.4.c.25.f.986
nigra ſylua l.1.c.14.f.10 olim pars Herciniæ ſyluæ l.3.312. f.716
nigræ ſyluæ habitatores unde ortum habeant l.3 c.292. f.697
à Nigra Sylua qui montes Hegoienſem regionem diſterminent l.3.c.250 f.666.monaſterium S.Petri à quibus reparatum l.3 c.269.f.677. ruſticorum ſeditio initium ſumit l.3 c.142.fol.566.argentum quæſitum & inuentum l.3.c.120. f.526 monaſteria l.3.c.314 f.719.Cimbros ſedem fixiſſe l.3.c.325.f.722
nigratarum patria l.6.c.1 fol. 1282
nigri comitis Zuueibruckenſis & Veldenſis ditio in Vuaſgoia l.3.f.572
nigritæ,gens l.6.c.2.f.1283
nigritarum Senegenſium emporium l.6.c.53.f.1326
apud Nigritas in regno Senegæ quæ animalia inueniantur l.6.c.52.f.1325
nigro pontus inſula l.4 c.51. f.1087
niloſen oppidum Danus expugnat l.4.c.19.f.980
nilus Africam ab Aſia diſterminat l.6.c.1.f.1280 Aegyptum habitabilem fecit l.6.c.18.f.1297.altioribus ripis coërcetur l.5 c.43.f.1172. crocodilos, Delphinos & alia monſtra nutrit l.5.c.110 fol. 1225
de Nili oſtijs & inſulis eius l.6.c.37.f.1304.& 1310 incremento & decremento l.6.c.36. f.1309 inundatio incredibilem Aegypto fœcunditatem affert l.6.c.16.f.1294.maximi Aegypti fluminis deſcriptio l.6.c.34.f.1308
nimrod primus monarcha l.5.c.61. f.1186
nimrodus primus Babyloniorum rex l.1.c.29.f.35
niniue urbs l.5.c.61.f.1186
ninus filius coit cum matre l.5.c.65. f.1189
niſerus inſula l.4.c.52 fol. 1089
niſibis ciuitas Meſopotamiæ l.5.c.60.f.1185
nitria urbs Vngariæ l.4 c.15. f.1020
nitrienſis præſul in prælio interit l.4.c.11.f.1018
niues nullæ in Malta inſula l.2.c.98. f.349
noa quare Ianus ſit dictus, quare bifrons pingatur et quod ab eo Italia primùm Ianicula ſit denominata l.2.c.2.f.178.poſt diluuium l.1.c.29.f.35
noæ arca l.5.c.23.f.1154
nobiles Hiſpanię & Gallię l.2.c.17. f.70
nobilium in Germania ſtatus l.3.f.421.in Vngaria ſupplicium l.4.c.27.f.1035 clades in Vngaria l.4.c.18 f.1924.aliq̃t monomachia l.3.c.302. f.701.& 702
nobilitatis titulus olim ſolum principibus uiriſque magnatibus tribuebatur l.3. f.410
nodomarius Germanorũ dux cum exercitu occumbit l.3.c.11.f.371
nola à Vandalis diſpoliata l.2.c.69. f.308
nollingen à Baſilienſibus comburitur l.3.c.101 fol. 517
nomades Arabiæ l.5.c.71 f.1193.quare ſic dicantur l.6.c.6. f.1285
nomadibus Albani genere ac uita ſunt proximi l.5 c.26. f.1155
ex Nomadibus aditus in Iberiam l.5.c.25.f.1155
nora urbs ab Iberis Hiſpanis conſtructa l.2.f.328
noracus Iberorum Hiſpanorum dux l.2.c.82.f.328
noradinus Turcarum princeps Antiochiam expugnat l.5.c.29.f.1168
noradinum principẽ Chriſtiani debellant l.5.c.40 fol. 1168
nordlingæ deſcriptio l.3 c.306. f.706
nordlingenſis Rhetiæ fertilitas l.3.c.307.f.709
nordlingenſis ciuitatis efformatio l.3.c.305 fol. 704.&705
noricum caſtrum l.3.c.379 f.788.&789.Romani ſubigunt l.3.c.11.f.369 fuit olim quod nunc eſt Bauaria l.3.c.362.f.765 in Norico Ripenſi coloniæ l.3.c.408.f.827.principatus l.3.c.764.f.766.agros comites à Blae obtinent l.3.c.408. f.828
Norici Vngaros ad fidem hortantur l.4c.10.f.1017
norimberga unde denominata l.3.c.306. f.706
nortgoienſis regio l.3 c.378. f.786
nortgoiæ ducatus traditur palatino à Vuitliſpach l.3 c.366.fol.774.principes ubi ſuam curiam habuerint l.3.c.378.f.786
normannia à nouis incolis ſic dicta l.3.f.384. non idem quod Neuſtria l.2 c.26. f.86
normandiæ fertilitas l.2 c.38. f.137
nortmanni l.2.c.26.f.87 Calabriam atq; Apuliam occupant l.4.f.1108. Galliam grauiter infeſtant l.3 f.384.Galliæ littora infeſtãt l.4.c.1.f.963. in Flandriam irruunt, crudeliter graſſantes in illa l.2.f.157
contra Nortmandos Henrici quinti regis Angli bella l.2.c.10.f.49

à Nort-

à Nortmannis Saxones originem ducere l.3.c.432 f.867. Siciliæ reges genus habuerunt l.2.c.75.f.313 Arnulphus Imp. grauia bella gerit l.3.f.384
noua ciuitas, oppidum l.3 c.54. f.449
apud Nouam ciuitatem Fridericum Imp. obſident l.3 c.23.fol.1032. Bohemiæ Huſsitarũ furor l.3.c.499 fol. 959
nouæ inſulæ meritò nouus orbis dicuntur l.5.c.174 fol. 1273
nouarienſis ciuitas à Gallis obſidione cincta l.2 c.24.f.233. expugnata ib.
nouesium uulgò Nuſsia & Germanicè Nuſs, oppidum l.3.c.197. f.621
nouigrod ciuitas Lithuaniæ l.4.c.22.f.1060
nouioburgum Bauariæ oppidum l.3.c.377.f.785
nouiomagum ciuitatem, Otto 2. Geldriæ comes in dominium accipit l.3 c.203.f.625. impignoratur l.3.f.414.& 415
in Nouiomagi oppido Nortmanni palatium à Carolo Magno extructũ, exurunt l.2.c.26.f.86
nortuuales l.2.c.9.f.47
norduegia Daniæ rebellat l.4.c.8.f.970. bellis coërcetur l.4.c.19.f.980
norduuegiæ regnum l.4 c.21.f.983. inſulæ atq; ciuitates l.4.c.23.f.984. regnum Sueciam duplo excellere l.4.c.27.f.988. princeps à ſuo rege diuellitur l.4.c.3.f.966. ſeu Nordmannorum reges & de Nordmannorum excurſionibus l.4.c.24.f.985
nortuuegienſium inſignia l.3.c.325. f.722
nouum Caſtrum arx regia à fundamentis deiecta, ab Alfonſo 8. Neap. rege magnificè & ſplendidè erigitur l.2.c.79 f.325
nox continua apud Lapones l.4.c.37.f.1001
noctu fiunt commercia l.5 c.75. f.1196
nozorethum quod olim Nucillum Burgundiæ l.2 c.36. f.132
nuceriæ prouinciæ in Italia præcipuæ urbeis atq; uici l.2.c.4. f.182
nuechtlandia unde ſit appellatum l.3.c.55.f.450
nuechtlandia Rom. Imperio incorporatur l.3.f.450
de nuithonibus populis l.3 c.55. f.449
nugardia Lithuaniæ ciuitas l.4.c.22.f.1060
numæ Pompilij conſtitutiones atq; leges l.2.c.60 fol. 281
numerianus Cari Imp. fil. l.2. f.296
numidia Africæ pars l.6 c.6.f.1285. Carthaginenſi eccleſiæ ſubiecta l.6 c.14. f.1293
numiſmata ænea pro argenteis excuſa l.4.f.1108
numitor Procæ Albanorum regis fil. Amulij frater l.2.c.14.f.202.& 203
nummus antiquus Auguſti Cæſaris effigie inſignitus l.5.f.1274
nuptiæ apud Turcas l.4 c.79. f.1133
nuptias multas Indi habẽt l.5.c.113. f.1226
nurgus flu l.3.c.312.f.718
nurnberga ciuitas l.3 c.379.f.787. contra Palatinum comitem bellum mouet l.3.c.357.f.763
nurnbergæ principum conuentus l.3.c.498.f.952
nurnbergam Nortgoiæ eſſe metropolim l.3.c.378 fol. 786
in nurnbergenſi ciuitate 12. haſtiludium celebratum l.3.c.454.f.897
nurnbergenſis burggrauiatus quomodo & quando exortus l.3.c.381.f.788
inter nurnbergenſes & Albertum marchionem bella l.3.c.381.f.789
cum Nurnbergẽſibus, Melchior Vuirtzburgẽſis præſul fœdus init l.3.f.800
nuſslach uilla l.3.c.355 fol. 756
nuſsiam oppidum Carolus Burgundus obſidet l.3 c.106. f.523
nuces myriſticæ ubi naſcantur l.5.c.140. f.1251
in Nydlingen uilla iuxta Danubium monaſterium monialiũ l.3.c.322.f.720
nympha in genitalibus mulierum circumciditur l.6 c.57. f.1329
nyſa urbs l.5.c.122.f.1235

O

OBæſitas portentoſa l.2 c.19. f.75
obeliſcus lapis, unum inter 7. mundi miracula l.5 c.64. f.1188
oberndorff oppidum quẽ dominum agnoſcat l.3 c.312. f.718. monaſterium à quibus inſtitutum l.3.c.321. f.719
obotritæ populi ubi primùm habitauerint l.3 c.467. f.909
obrinca flu. l.3.c.10.f.367 eius tractus l.3.f.607
occa ſeu Ocha Moſcouiæ flu. l.4.c.24.f.1064
oceanus abyſſus magna l.1 c.1. f.1
oceani naturã Vlpius Traianus Imp. inueſtigare cupit f.290
oceani inundatio l.2.f.161
ocelis quam Ptolemæus ſic uocat ciuitas l.5.c.75 fol. 1197
ocha inſula l.4.c.51.f.1087 fil. Hyrcaniæ l.5.f.1205
ochſefurtum oppidum oppugnatur l.3.c.393.f.808
ocre monaſterium ubi l.3 c.63. f.482
octacri ſeu Odacri Bohe-

mię regis in Prutenos expeditio l.3.c.482.f.928
octauia filia Claudij principis Neronis Imp. coniunx l.2.f.288
octauianus Imp. l.2.c.62 f.285. poſtea Auguſtus adoleſcens ad ciuitatem Apolloniam mittitur l.4 c.49. f.1086
octodurum oppidum Valeſiæ l.3.c.38.f.437
oddo libidinoſiſs. Vrbinatium princeps l.2.c.45 fol. 266
odera flu. l.3.c.464.f.904 flu. Schleſiam perlabitur l.3.c.501. f.961.l.3.c.29 fol. 696
oderæ, quem Ptolemæus Viadrum uocat, flu. ortus l.4.c.3. f.1042
odoacer Herulorum rex in Italiam irrupit l.2.f.301 potentiſsimus Bohemiæ rex l.3.c.499.f.956. de Harlebeck 2. dominus Flandriæ l.2.c.50.f.156
odoacrem Oſtrogothorũ rex prælio uincit l.4.c.58 fol. 1099
d. Odomarus Flandros in paganiſmum lapſos reuocat l.2.c.45.f.153
odonta crudele animal l.5 c.121. f.1234
odor Pantheri l.5.c.85 fol. 1206
œbalia quæ & Laconia ſiue Laconica l.4.c.37 fol. 1076
œnotria terra l.2.c.90 fol. 337
œta montes in Græcia l.4 c.35. f.1074
œtingenſis comites ſunt aduocati & defenſores monaſterij in Neresheim oppido Sueuiæ l.3.c.298 fol. 699
ab Oetingen comitum ſepultura l.3.c.307.f.709
ofen Vngarię ciuitas & arx l.4.c.13. f.1019
offenburg unde dicatur l.3 fol. 424
offo uir Anglus l.3.f.680
offonisburgum uulgò Offenburg in Briſgoia l.3 c.274. f.680
ab Ogdeo uel ogelo rege Memphis urbs Aegypti condita l.6.c.23.f.1300
ogersheim oppidum l.3 c.158. f.583
ogyges qui & Ianus dicitur l.2.c.2.f.177.& 178
olauus Aquini duorum regnorum hæres l.4.c.25 f.987. Nordmannorum rex l.4.c.25.fol.986. Erici filius Sueuorum rex l.4 c.29.f.990. Margarethæ reginæ Daniæ fil.l.4.c.12 f.974. Holmenſis concionator l.4.c.32.f.996
2. Norduuegiæ rex l.4 c.25. f.986
oleum miræ naturæ l.6 c.51.f.1325.l.6.c.10.f.1288
olgerdus princeps ethnicus l.4.c.20.f.1059
olibertus Salisb. epiſcopus l.3.c.371. f.777
olippius Macrinus Imp. l.2 fol. 292
ollæ naturales l.4.f.1040
olm uilla occupatur certaq́ue pecunia redimitur l.3 c.178. f.606
apud Olmunciũ Morauiæ oppidum Vuenceslaus Bohemiæ rex interficitur l.3.c.499. f.957
olmucenſis Morauiæ ciuitas l.3.c.500.f.961
olo Nortuegiæ rex l.4.c.4 fol. 966
olſperg monaſterium Ciſtertienſis ordinis l.3 c.90. f.503
oltemia flu.l.3.c.449.f.893
olympus in Cypro l.5.c.29 fol. 1157
in olympia ciuitate Iouis tẽplum l.4.c.40.f.1078
olympiades l.4.c.40.f.1078
olynx animantis genus l.4 c.39. f.1002
ombach flu. l.3.c.129.f.545
onagri l.4.c.39.f.1002
on ciuitas l.6.c.22.f.1300
onſpach monomachiæ locus l.3.c.302.f.702
in Onſpach oppido Nurnbergẽſes principes ſuam curiam habent l.3.c.381 f.789. oppido propè Nurnbergam haſtiludium celebratum l.3.c.454.f.898
ophiuſa inſula & ciuitas l.5 c.17. f.1149
opo balſamus ſuccus l.6 c.26. f.1303
oppenheimium occupatur atq; diruitur l.3.f.593
oppida non clauſa l.6.c.48 fol. 1322
oppidanorum mores in Germania l.3.f.422
oraculum Delphicum l.4 c.43. f.1081
oratio Dominica in lingua Suecica l.4.c.35.f.998
orationes inſtitutæ l.5.c.43 fol. 1171
orbis deſcriptionem olim commodius fieri potuiſſe quam hodie l.1.c.25.f.29
orbis deſcriptio in plano l.1.c.26.f.29. duplex deſcriptio iuxta Ptolemæum l.1.c.27.f.31
orbis partium incognitarum inueſtigatio l.5 c.166. f.1268
orbis noui ſuccincta deſcriptio l.5.c.174.f.1273
facies ante diluuium l.1 c.29. f.34
orbem oppidum cum caſtro occupatur l.3.f.526
orcades inſulæ l.2.c.6.f.43 lib.2. c.11.f.52
orchanes Othomannus 2. Turcarũ Imp. l.4.f.1113
ordanius Garſiæ frater Caſtelliæ rex l.2.c.19.f.75
ordonius Garſię frater Caſtiliæ rex l.2.c.20.f.75
ordelaphi Fori Liuij urbis Italiæ domini l.2.f.265
ordulphi ducis Saxoniæ diutinum cum Vuandalis bellum l.3.c.469.f.911

orestam

oreſtam ciuitatem Heliogabalus condidit l.2 fol. 293
oreſtes dux exercitus l.2 fol. 300.& 301
orichalcon l.1.c.11.f.8 l.3.c.411. f.833
orientis regno Italię portio adſcripta l.2.c.75.f.313
in Orientem Romani imperij ſedes transfertur l.4 c.15. f.1094
in Oriente Portugallenſes nouas terras quærunt l.5 c.162. f.1264
origenes Alexandriæ epiſcopus l.6.c.31.f.1307
ſ.Orilla uirgo l.3.f.663
oringen oppidum l.3 c.359. f.764
in Oringę monaſterium l.3 fol. 390
oriſtagnenſis ciuitas Sardiniæ l.2.c.83.f.330
orithya Amazonum regina l.5.c.100.f.1217
orka balenæ genus l.4 c.39. f.1002
ormus ciuitas orientis inclyta l.5.c.81.f.1203
ortenſteinenſium in Rhætia dominium l.3.c.225 fol. 647
ortliebus baro de Brandis apud Curienſes pręſul l.3 c.214. f.636
ortnou Briſgoiæ regio l.3 c.274. f.681
ortolphus de Vuiſſeneck epiſcopus Salisburg. l.3 c.371. f.778
os, ut cunnus tegitur l.6 c.50. f.1323
oſiris Aegypti l.6.c.23 fol. 1301. quem Aegyptij ſic uocant l.6.c.16.f.1296
oſnaburgum in Vueſtphalia l.3.c.457.f.900
iuxta Oſnaburg Saxones rebelles ſubacti l.3.c.433 fol. 869
oſſa flumen Polonię duces traijciunt l.4.c.11.f.1049
oſterich Poloniæ rex l.4 c.4. f.1043
oſterhoſen Bauariæ oppidum cum monaſterio l.3 c.377. f.786
oſtreolæ cum unionibus oblato l.5.c.170.f.1271
oſtrogothia ducatus Gothiæ l.4.c.20.f.982
oſtrogothos Balamirus Hunorum rex uincit l.4.c.3 fol. 1009
oſtrogothorum exitus l.4 c.7. f.1014
oſtphali qui dicti l.3.c.433 fol. 869
oſtphriſia quos dominos agnoſcat l.3.c.462.f.903
oſuualdus à Thorſtein ſollicitat Mülhuſanos adiurandum ſibi tanquam Caroli ducis legato l.3.c.107 fol. 523
otbertus, primus Hapſpurgenſis comes eiusq; genealogiæ ſeries l.3.c.61 fol. 457
otmarſen in Sungoia l.3 c.118.f.534. monaſterium concrematur l.3 fol. 456
ottmarisheimenſis turris deſtruitur l.3.c.60.f.455
ſ.Ottilia ubi & à quibus inuocata l.3.c.119.f.536
otting locus ab Ottone duce ſic uocatus l.3.c.365 fol. 768
ottilo dux Bauariæ l.3 c.363. f.768
Otthonis Magni expeditio in Italiam l.2.c.23 fol. 229
otto Magnus Henrici fil. Imp. l.3.f.388. Magnus gladio religionem prouehit apud Vuandalos l.3 c.451.f.894. Magnus Vngaris & Sclauis Germaniam infeſtantibus occurrit l.3.c.346.f.740 rex Magdeburgi erigit archiepiſcopalem ſedem l.3 c.444. f.888
ottoni regi cum Bernhardo Burggrauio Magdeburgenſi intercedit contentio l.3.c.444.f.888
per Ottonem Magnum Imperij Vngari Germaniam depopulãtes maxima occidione delentur l.3 c.397.f.741. Magnum imperij limes ad Danos & Vuandalos translatus l.3 c.463. f.904
ab Ottone Magno Imp. priuilegia Augſpurgenſibus conceſſa l.3.c.347.f.741
ottho primus Imp. l.2.c.2 f.288. primus eiusq; ſucceſſores præfecturas & dignitates pro feudo hæreditario deſignant l.3 f.410. primus deuicto Berengario 2. Italiam rurſum ſubijcit Romano Imperio l.2.c.73.f.303 Imp. unde cognomẽtum Magni acceperit l.3.f.416 primus Arelatenſe regnũ Romano incorporat Imperio l.2.c.31.f.121 Saxoniam ciuitatibus exornat l.3.f.425
ottonis primi conflictu Vngari eneruati l.4.f.1017
ottoni primo Bobo Vuirtzburgenſis præſul chariſsimus l.3.c.385.f.794
ottonem 1. Imp. interiora Daniæ ad Chriſti cognitionem inuitaſſe l.4.c.2 fol. 965
ottonem 1. Imp. apud Goſlariam argenti mineras inueniſſe l.3.c.435.f.871
ottonem 1. Imp. Gallis Coloniam Agrippinam eripuiſſe l.3.c.193.f.615
ab Ottone primo Hungari & Auares cæſi l.3.c.408 f.828. primo Zuueno Daniorum rex è baptiſmo leuatur l.3.c.448.f.892
ottonis ſecundi pœdagogus l.2.c.31.f.127
per Ottonem 2. Imp. quid ſit Hildebaldo Curienſi cum præſuli collatum l.3 c.213. f.634.& 635
otto Ottonis 2. filius Cęſar eligitur

eligitur l.3.f.411.3. Ottonis ſecundi fil. Imp. f.389
ottonis 3. Imp. inteſtina Auguſtæ Vindelicorum honorificè ſepeliuntur l.3 c.345. f.736
per Ottonē tertium Sultzburgenſe monaſterium confirmatur l.3.c.261 fol. 670
ab Ottone 3. Imp. Vdalricus à Buchorn remuneratur l.3.c.408.f.828
Imp. Alſatia, in duos Lantgrauiatus erigitur l.3 c.138. f.561
otto 4. Imp. l.3.f.395.4. contra Philippum Barbaroſſæ filiū Imperator creatur l.3.c.129. f.547
ottonem 4. Cæſarem Otto 1. Vuirceburgenſium epiſcopus Romam ſequitur l.3.c.385. f.796
ottonis Imp. contra Saracenos expeditio l.3 c.345. f.736
ab Ottone Imp. contra Fridericum 2. motus excitantur l.3.c.58.f.452
otto Palatinus fit dux Sueuiæ l.3.c.311. f.715. comes de Keſſelberg l.3 c.286.f.691. Dapifer Vualdpurgēſis l.3.c.284 f.688. Magnus dux Saxoniæ l.3.c.437.f.874
ottoni Saxonię duci Rom. regni ſceptrum & diadema offertur l.3.f.873
ottonem Henrici Leonis nepotem Fridericus Imp. facit Brunſuicēſem et Luneburgenſem ducem l.3 c.438. f.877
otto Henrici Leonis filius dux in regem eligitur Romanum l.3.f.394. Angrię dux l.3.c.437.f.873. baro de Vualtpurg in Auguſtanorum eligitur pontificem l.3.c.345.f.739
1. baro de Loteburg epiſcopus Vuirceburgenſis l.3.c.385.f.796. dux Vuormaciæ l.3.c.172 f.586. Landgrauius Haſſiæ l.3.c.419.f.847.3. dux Bauariæ l.3.c.365.f.773 à Kerpen ordinis fratrum Teutonicorum magiſter l.3.c.482.f.928. à Schiern l.3.c.350.f.749. Vualdemari regis Danorum frater l.4.c.11.f.974. Ottonis Landgrauij Haſsię fil. l.3.c.419.f.847. comes à Naſſauu primus Geldriæ comes l.3.c.203.f.625
otto 2. Geldriæ comes ibi. comes ab Vuitliſpach & Schiern l.3.c.356.f.757
ottonis à Vuittelſpach S. Kunegundiſaui genealogia l.3.c.356.f.756. Palatini de Vuietliſpach latrocinia l.3.f.394
ottoni à Vuitliſpach traditur ducatus Nortgoiæ l.3 c.366. f.774
ottoni Palatino à Vuitliſpach Noricus ducatus donatus l.3.f.393
ab Ottone Palatino Philippus Rom. rex occiditur l.3 c.284. f.687
ottho epiſcopus Bambergenſis Pomeraniam ad fidem Chriſti conuertit l.3 f.419. Friſingenſis præſul l.3.c.372.f.780. Cardinalis de Columna in Romanum eligitur pontificem l.3.c.88.f.501. canonicus fit Friſingenſis epiſcopus l.3.c.372.f.782. Palatinus & dux Bauariæ l.3 c.356. f.758
ottonem ducem Bauariæ Vngari in regem eligunt & rurſus reijciunt l.4 c.18. f.1025
ottonis ducis Sueuorum obitus l.3.c.394.f.810
otto d. Leopoldi marchionis Auſtriæ fil. fit Friſingenſis epiſc. l.3.f.782
contra Ottonem comitem Curienſem Vuelfo Bauariæ dux exercitum mouet l.3.c.213. f.635
otto marchio de Hochberg epiſcopus Conſtantienſis l.3.c.87.f.498 Marchio de Hochberg in Sempachenſi occumbit l.3.c.66. f.465
ottoni comiti de Schouuenborg pecunia datur qui iuri ſuo renūciet erga Holſatiæ ducatum l.3.f.892
ab Ottone marchione Brādenburgenſi Bohemiæ regnū tuitur l.3.c.499.f.957
otto Bambergenſis epiſcopus Pomeraniam ad fidē conuertit l.3.c.479.f.925
ottones tres Imp. Luneburgenſem poſſediſſe ditionem l.3.c.441.f.879
ottones Pomeraniæ principes l.3.c.478 fol.923. & deinceps.
ottocarus ſiue Odoacer 2. Bohemorum rex l.3 c.499.f.956. Bohemię rex ad imperium aſpirat l.3 f.397. rex Bohemiæ potitur Auſtriæ ducatū l.3 c.409. f.831
ottocarum Bohemiæ ducem Rudolphus Imp. hoſtem pronunciat l.3.f.743 l.3.c.416. f.840
othomannus latronis more gētes illabitur l.4.f.1111
othomanni ſepulti l.5.c.2 fol. 1138
otthomannorum regia l.4 c.67.f.1119. uetus conſuetudo l.4.c.68.f.1119
otthonica ſylua l.3.c.357 fol. 760. & 763
ottonum uulgò odenſee Fionæ inſulæ metropolis l.4.c.2. f.965
ouetenſis epiſcopatus l.2 c.20. f.75
oues in utroq; ſexu cornutæ l.3.c.45.f.440. & 441 l.2.c.11. f.52
ouu prope Rhinfeldē exuritur l.3.c.101.f.517
oxo flu. Hyrcaniæ l.5.c.85 f.1205. flu. unde oriatur l.5.c.91

l.5.91. f.1211
oxonij ſtudium generale inſtituitur l.2.c.10.f.48

P

PAchymus alterum promontorium Siciliæ l.2 c.90. f.337
padua olim Patauium ciuitas Italiæ l.2.c.7.f.196
paduam urbem Attila rex hoſtili more populatur & incendit l.4.c.6.f.1013
paduam Veneti ſibi uendicant l.2.c.18.f.223
padus flu. Italiæ l.2.f.195
pœones populi Pannones dicti l.4.c.2.f.1009
paphnucius epiſc. Aegypti in concilio Niceno l.5 c.2. f.1138
palamedes dux l.5.f.1139
palatinus mons l.3.c.425 f.857. mons unde ſit dictus l.2.c.9.f.198. primus elector quis l.3.f.356.& 757. Rheni num iuriſdictionem aliquam Vuormaciæ habuerit, priuſquã Heidelbergenſis regio eidem obuenit l.3.f.756
palatini, id eſt Vaiuodæ l.4 c.2.f.1040. Caſtellanis priores l.4.c.19.f.1057 qui olim fuerint l.3.c.350 f.750. à Schiern l.3.c.350 f.750. comites quomodo initium acceperint l.3 f.409.& 410. ubi olim ſuam reſidẽtiam habuerint l.3.c.124. f.544
palatinorum Rheni comitum genealogia l.3.c.356 f.756. Thubingenſium reſidentia & curia ubi l.3 c.330. f.727
palatinatus Rheni unde hoc nominis acceperit l.3 c.11. f.372
de Palatinatu Rheni quomodo & quando ille ſit exortus l.3.c.349.f.749
Rheni Bauariæ diuiditur l.3.c.356. f.758
in Palatinatu quæ bella geſta l.3.c.358.f.761
palmæ ſuccus, potus l.6 c.51. f.1325
ex Palmaceis trabibus & columnis ædificia l.5 c.67. f.1190
palmæ in Aſſyria l.5.c.78 f.1201. eius ſuccus f.1335
in Iudæa l.5.c.34.f.1163
pallas apparet l.6.c.10 fol. 1288
palmenſis comitatus l.3 c.253. f.667
palmeta l.5.c.35.f.1164
paleſtinam terræmotus affligit l.4.f.1103
palota arx Turcica obſidione liberatur l.4.c.71 fol. 1127
pammitichi regis conatus l.6.c.37. f.1310
pamphilia regio l.5.c.10 fol. 1143
panchaia Arabiæ regio l.5 c.71. f.1194
panchi ciuitas prouinciæ Mangi l.5.c.153.f.1258
paneas ciuitas Galileæ l.5 c.52. f.1181
panis flu. in Pomerania l.3 c.447. f.890
panis extrunco arboris l.5 f.1266. Turcorum l.4 c.79.f.1133.f.999.ſ.Ioannis l.5.c.29.f.1157. ex radicibus l.5.c.158.f.1261
penuria l.2.c.26.f.239
panem pedibus ſubigendi ritus l.6.c.38.f.1311
pannonia quando et à quibus orthodoxæ fidei imbiberit rudimenta l.4.c.10 fol. 1017
pannoniæ inferioris deſcriptio l.4.c.1.f.1008. fertilitas l.4.c.9.f.1017. regnũ ad ſummam orbitatẽ peruenit l.3.c.449.f.960
ſuperioris parte Vdalricus à Buchorn potitur l.3 c.408.f.828. agros comites à Blae obtinent l.3 c.408.f.828. regnum Romanis ſubiectũ l.3.f.369
pannoniam Longobardi ſubigunt l.4.c.8.f.1015
Huni ſubigunt l.4.c.3 f.1009. f.355.& 356
Chuni inuadunt l.4.c.18 f.1024. inferiorem quando & quomodo Vngari occupauerint l.4.c.3 fol.1009. uaſtant Viſigothi l.4.c.3.f.1009
panaus nobilis ex arboris floribus l.5.c.129.f.1250
panni ignem ferentes l.5 c.154.fol.1259. cattonei l.6.c.51. f.1325
pannonum habitatio initio quæ fuerit l.4.c.2 fol. 1009
panthalus primus epiſcopus Baſilienſis l.3.f.513
panther animal l.5.c.85 fol. 1206
pantheri horribiles prælia miſcentes l.5.c.121.f.1234
in Libya l.6.c.44.f.1317
panhormus uulgò Palermo Siciliæ metropolis l.2 c.91. f.341
paphlagonia regio l.5.c.16 fol. 1148
papia uulgò Paphi, ciuitas Italiæ l.2.c.7.f.196
olim Ticinum Italiæ urbs deſcribitur l.2.c.29.f.250
papiam urbem Ioannes Galeatius Siciliæ rex, ſuo ſubijcit dominio l.2.c.25 f.234. Gallus infeſtat l.2 c.26.f.240. Gallus graui incendio affligit l.2.f.243
papienſe Gymnaſiũ Carolus M. inſtituit l.3.f.381
papianum iureconſultum Marcus Aurelius Antoninus Baſsianus Imp. occidit l.2.f.292
parandrum animal in Africa l.6.c.46.f.1319
de Paradyſo terreſtri l.1 c.30. f.35
paralleli qui ab æquatore uerſus polum arcticũ numerantur l.1.c.20.f.17
paralleli inſigniores p quos maximæ dierum longitudines per annum accipiuntur l.1.c.26.f.30

paralyticis quę thermæ ſint utiles l.3.c.334.f.729
pardales in Libya l.6.c.44 fol. 1317
parduſa animal l.5.c.85 fol. 1206
paria inſula l.5.c.165.f.1268
parias regio l.5.c.169 fol. 1271
pariſiorum Lutetia inſignis urbs l.2.c.29.f.95 & 96 eiusq; delineatio l.2 c.29. f.99
pariſienſe Gymnaſiũ à quo conſtructũ l.3.c.19.f.381
pariſienſes comites quomodo Frãciæ regnum ad ſe traxerint l.2.c.41.f.144
pariſiarum parlamentũ l.2 c.40. f.139
pariſiani agri fœcunditas l.2.c.38. f.137
paris filius Priami regis Troiæ l.5.c.3.f.1139
parma antiqua Italiæ urbs deſcripta l.2.c.40.f.164 & eius delineatio l.2.f.262
parmenſis epiſc. in Rom. pontificem eligitur l.3 c.95. f.514
in Parnaſſo monte Apollinis templum l.4.c.42 fol. 1079
patopaniſadæ gentes l.5 c.94. f.1212
parthenopolis ciuitas, quæ hodie eſt Magdeburgum l.3.c.444. f.888
ad Parthenopolim Lippienſis epiſcopatus transfertur ibid.
parthia regio l.5.c.86 fol. 1207
Parthi deficiunt à Medis l.5.c.84. f.1205
parthis Tamerlanes rex imperauit l.4.c.64.f.1114
Medi paruerunt l.5 c.84. f.1205
parthicum imperium l.5 c.89. f.1209
parus inſula l.4.c.52.f.1089
paſca Turcorum l.4.c.74 fol. 1129
paſcalis papa l.2.c.15 f.210. 2.papa ibid.
paſſerthal uallis l.3.c.290 fol. 695
patara ciuitas l.5.c.8 fol. 1143
patauia Bauariæ ciuitas l.3 c.368.f.775. à Germanis exuſta l.3.c.365.f.767 à quo ſit condita l.5 c.3. f.1140
in Patauienſem ciuitatem Laureacenſis transfertur epiſcopatus l.3.c.365.f.767
patauium, uulgò Padua, Italiæ ciuitas deſcripta l.2 c.33. f.251
paterniacenſis monaſteriũ fundatur l.3.c.55.f.450
parhmus inſula l.4.c.52 fol. 1088
patriarchæ Hieroſolymitani fatum l.5.c.39.f.1168
ſ. Patricius epiſcopus l.2 c.8. f.44
patricij qui initio ſic dicti l.2.c.60. f.280
paulus quo loco proſtratus l.5.c.58.f.1184
paulus apoſtolus Epheſijs Chriſtum annunciat l.5 c.5. f.1141
pauli apoſtoli patria l.5 c.12.f.1144. ad Senecam & huius uiciſsim ad illum epiſtolæ l.2.c.15.f.67
d. Paulum apoſtolum Melitenſes tanquam Deum colunt, eiq; fatum extruunt l.2.c.98.f.349
paulus papa l.2.c.15.f.210 3.papa ibid. f.211 4.papa ibid.
inter Paulum 4.pontificem & Philippum Hiſpaniæ regem bellum l.2.c.15 fol. 214
paulus Colonienſis archiepiſcopus cũ Vngaris contra Turcas exercitum ducit l.4.c.71.f.1125
paulus epiſcopus Friſingenſis l.3.c.372.f.782
paulus Zieglerus Curienſis epiſcopus l.3.cap.214 fol. 638
pauſanias Macedo Philippum regem trucidat l.4 c.45. f.1083
pauperes concremati l.3 c.179. f.606
payra regio cum adiacentibus inſulis l.5.c.166.f.1148
cum Pazaita Turca Sigiſmundus Vngarus infeliciter pugnat l.4.c.19 fol. 1029
pecunia ſignata non utentes l.6.c.53.f.1326
pecorum uictus l.6.c.43 fol. 1316
pecudes bis grauidæ l.4 c.25. f.1067
pediculi comeduntur l.5 c.105. f.1221
homines necant l.6 c.42. f.1316
ſ. Pedro, uel campus S. Pedro oppidum Rhætiæ l.3 c.230. f.649
pegaſus auis in Africa l.6 c.46. f.1320
pegnicius amnis l.3.c.380 fol. 787 & 788
de Pego regno & urbe clariſsima l.5.c.143.f.1252
pelagius patruus Roderici regis primus Caſtiliæ rex l.2.c.20.f.74. Roderici regis Gothici patruus l.2 c.19.f.74. pont.Rom. l.2.c.15.f.299. 2.pont Rom. ibid. Diaconus Totilæ Gothorum regi Romam diripienti occurrit, implorãs miſericordiã l.2.c.70.f.308
pelmeus mons l.5.f.1150
pelope Tantali auari filius l.5.c.4. f.1141
peloponneſus l.4.c.36 fol. 1075
citra Peloponneſum gẽtes omnes Turca occupat l.4 c.67.f.1116.1120.1078
in Peloponneſo 12. urbes Athenienſes poſſediſſe l.4 c.42. f.1080
peloponneſiaci belli tempus & occaſio l.5 c.7. f.1140

pelaſgia

pelaſgia regio l.4.c.48 fol. 1085
pelaſgi priores ubi habitarint, ſtante adhuc Troia lib.5.c.18. f.1150
peluſium quæ & Damiata & Eliopolis ciuitas Africæ l.6.c.20.f.1304. Almericus rex Hieroſolymorũ expugnat l.5.c.40.f.1168
peneus amnis l.4.c.42 fol. 1079
pentapolitana regio Africæ l.6.c.13.f.1292
penteſilea Amazonum regina l.6.c.15.f.1197
Amazonum regina Troianis ſuccurrit l.5.c.100 fol. 1217
cum Penteſilea regina Amazonum Agamemnonis pugna l.4.f.1140
pepones l.3.c.403.f.819
peponum edacitas dyſenteriæ efficiens l.4.c.20 fol. 1030
pera ciuitas Italiæ l.2.c.7 f.196. ciuitas Thraciæ l.4.c.55. 1094
peram urbem Mahumetes in deditionem accipit l.4 c.57.f.1097. terræmotus concutit l.4.c.58.f.1098 urbem Thomas uir quidã obſidione cingit l.4 fol. 1104
peredeo inſcio Roſimunda regina ſe ſupponit l.4 c.8. f.1015
perga ciuitas Pamphiliæ l.5.c.10. f.1143
in Pergamo Myſiæ Galenus medicus natus l.5 c.21. f.1151
perillus Athenienſis faber l.2.c.94. f.343
periæci l.1.c.19.f.16
de Perlichen nobiles monaſterium condunt l.3 c.359. f.764
perſepolis Perſiæ metropolis l.5.c.80.f.1202
ſub Perſeo ultimo Perſarũ rege Græciæ regnum in Romanorum poteſtatem deuenit l.5.c.3.f.1140
perſia l.5.c.79.f.1202
perſæ uincunt & uincuntur l.5.c.98.f.1215
Delo inſulæ parcunt l.4 c.52.f.2088. Africam inuadunt l.4.f.1100,1287
perſarum monarchia l.1 c.32.f.83. monarchia transfertur ad Græcos l.4 c.46.f.1084. imperialis ſedes l.5.c.83.f.1204
in Oriente ſæuitia l.4 fol. 1100
perſas Tamerlanes rex ſuperauit l.4.c.64.f.1114
à Perſis Hieroſolyma ſpoliatur l.5.c.37.f.1166
cum Perſis Iulianus Imp. infeliciter pugnat l.2.f.298
perſica Sibylla l.2.c.14 fol. 208
ex Perſide quatuor familiæ cum ſuis ducibus & exercitibus per Aſiam & Europam uagantur l.4 c.61. f.1112
peru regio l.5.c.174.f.1274
peſcentius Niger l.2.f.292
peſta Vngariæ ciuitas l.4 c.13. f.1019
peſtum à Solymanno ſubactum l.4.c.71.f.1127
peſtis grauiſsima per uniuerſam Europã graſſans lib.3.c.114.f.532. quo remedio prohibita l.2 c.25.f.234. Romæ ſedata l.2.c.15.f.204 & 309
petershauſen monaſterium reformatur l.3.c.317 fol. 719
petra Arabiæ Petreæ oppidum l.5.c.70.f.1192
petra ignem euomens l.4 c.25. f.1067
petronellium colonia l.3 c.408 f.822
ſ. Petrus monaſterium in ualle Danubij l.3.c.318 fol. 719
ſ. Petri mons l.3.c.423 fol. 855
miniſtrantes Cardinales presbyteri l.2.c.15.f.212
d. Petrus Apoſtolus mittit doctores qui Germanis Euangeliũ prædicent l.3 fol. 421
petri apoſtoli prima cathedra l.5.c.59.f.1184
per Petrum apoſtolum Antiochiæ cathedralis eccleſia erecta l.5.c.37.f.1166
petrus Arragonus fit rex Siciliæ l.2.c.75.f.316
petrus de Hagenbach præfectus, tyrannus, turbator, exactor l.3.c.106 f.523. & cap.107.ibid.
petri ab Hagenbach facinus atq; ſupplicium l.2 c.58.f.173.
petrus Archſpaldius epiſcopus l.3.c.171.f.600
petrus Artopœus Pomeranus l.3.c.470.f.916
petrus 33. Caſtiliæ rex l.2 c.20.f.77. de Lauffen prior tribunus plebis apud Baſilienſes tumultũ ibi exortum ſedat l.3 c.100.f.517. de Schauueberg Auguſtanorum præſul decernitur l.3 c.345.f.738. Egenus, dictus ab Argauu, conſul Auguſtanus l.3.c.347 f.746. Antiſiodorenſis comes Imperator Cõſtantinopol. l.4.f.1110 Laurentij Medicis filius Florentinorum princeps l.2.c.46. f.271
petrus rex Cypri l.5.c.30 fol. 1157
petrus Strotza dux l.2 c.50. f.274 & 58
petrus Alfonſus nouas terras quærit l.5.c.165 fol. 1268
petrus de Cerbaria creatur Romæ pontifex, indito ei nomine Nicolai quinti l.3.f.401
petrus Legionis & Caſtiliæ rex l.2.c.20 fol. 77
petrus Vngariæ rex l.4 c.18. f.1023

petrus de Luna Benedictus 13. appellatus pontificatu priuatur, & hæreticus declaratur l.3.c.88.f.500 & 501. Altiſidorenſis eiusq́ matrimonium l.2 c.50.f.162. Appianus l.1 c.24.f.27. Rom. pontifex l.2.c.15. f.209
à Petro Toletano Hiſpano Senenſes obſeſsi l.2.c.50 fol. 274
peuce ciuitas l.4.c.1. f.1008. & l.4.c.16.f.1020
pfedersheim oppidum l.3 c.166. f.543
pfeffingen Baſilienſibus iterum eripitur ibid. arcē Baſilienſes occupant l.3.c.103. f.520
pfirt comitatus l.3.c.114 f.532. oppidum in Sungoia comburitur l.3 c.89. f.501
in Pfirt comitatu multas uillas Baſilienſes comburunt l.3.c.103.f.520
pfirtenſis comitatus quomodo ad domum Auſtrię peruenerit l.3.c.416.f.841
pfeffyken caſtrum in Thurgoia ab Heluetijs occupatur l.3.c.66.f.465
pfortzheim oppidum ad marchionatum Bad. uenit l.3.c.275.f.681 ciuitas in marchionatu Badenſi l.3.c.278.f.682
in Pfriembt oppido principes Leuchtenburgenſes ſuam curiam tenent l.3 c.378. f.187
pharaones Aegypti reges l.6.c.16. f.1294
phalaris Cretenſis Agrimīnenſis princeps l.2.c.94 fol. 343 & 349
pharamundus 24. rex Francorum ſeu Sicambrorum l.2.c.25. f.85. 24. Frācorum rex primus in Gallia rex Francigenarum l.2.c.41.f.141
pharos inſula in Africa l.6 c.30. f.1306
pharum Anconæ turris l.2 c.46. f.266
phaſelis Pamphiliæ ciuitas l.5.c.10. f.1143
de Phaſianis l.3.c.53 fol. 448
phaſis ciuitas & flu. l.5 c.24.f.1154. fluuius l.5 c.25. f.1154 & 1155
philadelphia l.5.c.6 fol. 1142
à Philadelpho Aegypti rege turris iuxta Pharon inſulam exædificata l.6 c.30. f.1306
philadelphus Aegypti rex l.6.c.19. f.1198 & 1299 & f.1307
philibertus dux Sabaudus l.2.c.33. f.122 & 123 auſtraſienſis dux Cæſarianus Florentiam obſidet l.2.c.46. f.271
inter Philippum principem Palatinum & Maximilianum Cæſarem bellum l.3 c.357. f.762
philippus comes Namurcenſis quibus parentibus prognatus l.2.c.50.f.162 primum dux Romani exercitus poſtea Imperator creatus l.2.f.294 Hiſpaniarum rex 34. Flandrię comes l.2.c.50.f.164 Alſatienſis 18. Flandriæ comes l.2.c.50.f.161 rex Galliæ ab Eduardo 6. rege Angliæ uictus l.2 c.10.f.49. Caroli filius S. Quintinum occupat l.2 c.58.f.175. Pius dux Burgundiæ & comes Flandriæ l.2.c.50.f.164. Galliæ rex in Templarios ſæuit l.2.c.57. f.171 rex Galliæ Iudæos omnes è regno ſuo eiecit l.2.c.57 f.171. Galliæ rex in lepros facinoroſos animaduertit ibid. Hiſpaniarum princeps Caroli 5. Imp. fil. cum Maria Vngariæ regina Roterodamum uenit l.2.c.54.f.168. comes Palatinus Rheni militię Chriſtianæ aduerſus Turcas ſupremus præfectus l.2 c.408.f.830. Landgrauius Haſsiæ l.3.c.419 f.847 & 848. Pius dux Burgūdiæ & comes Flandriæ l.2.c.50.f.164 à Roſenberg Spir. epiſc. l.3.c.157.f.583. Burgundiæ dux Holandiam ſibi ſubijcit l.3.c.208.f.631 dux Auſtriæ, Burgundiæ, Brabantiæ, comes Flandriæ &c. l.2.c.50.f.164 Bardanius Græcorū Imp. l.4.f.1102. audax Brabantiæ dux l.2.c.44.f.151 Alſata Flandriæ comes l.3 c.46.f.154. abbas Vallis ſolidæ eccleſiæq́ Hiſpalenſis præſul l.2.c.20.f.77-32. comes Flandriæ l.2 c.50.f.164. Maria dux Mediolanenſis l.2.c.25 f.234. Vilerius Liladamus equeſtris Ordinis magiſter l.2.c.98.f.350 rex Macedonum oculum amittit l.4.c.41.f.1078 Burgundiæ princeps Phriſiæ dominum appellat l.3 c.462.f.903. marchio de Hochberg l.3.c.270 f.679. rex Franciæ Chriſtianis in auxilium uenit l.5.c.42. f.1170 Gallus præfectus Ptolemaidis l.5.c.48.f.1179
philippus Macedo Delphos conſulit de ſucceſſiore l.5.c.119.f.1231
philippus Macedoniæ rex deſcendentes Græciæ inuadit l.5.c.3.f.1140
philippus apoſtolus in regno Pretto Ioannis Euangelium prædicat l.6.c.56 fol. 1329
philippus à Flersheim Spirenſis præſul l.3.c.157 fol. 583. Gallus Ioannem Bohemum cum filio pro auxilio precatur l.5 c.499. f.958

philippus Friderici primi filij Imperatoris l.2 fol. 394
philometor Aegypti rex l.6.c.19. f.1299
philopator Aegypti rex l.6 c.19. f.1299
phiſeo Aegypti rex l.6 fol. 1299
phinnonum cum Moſcouuitis perpetua pugna l.4 c.34. f.997
phitonis Deus l.4.c.43 fol. 1082
phocas Græcorum Imp. l.4. f.1100
phoceſes primi urbis Maſſiliæ conſtructores l.2 c.29. f.115
phocenſes Thebani accuſant l.4.c.45.f.1083
phocenſes templum Delphicum ſpoliant l.2.c.29 fol. 116
phocidis regio l.4.c.42 fol. 1079
phocidem uniuerſam Veneti ſui iuris efficiunt l.2 c.18. f.222
phœnix in Arabia l.5.c.73 fol. 1195.& 1280
phœnicia regio Syriæ l.5 c.53. f.1181
phorcas tyrannus, regniq; æmulus l.4.f.1106 & fol. 328
phrygia l.5.c.4.f.1141
phriſia l.3.c.462.f.903
picardia l.2.c.37.f.134 à Franciſco Gallorum rege deuaſtata l.2.c.58 fol. 175
picardus Gallus ſeductor l.3.c.497. f.951
piceni et Picentini Italię populi l.2.c.3.f.179
picorum gens l.2.c.36 fol. 260
pictaui, urbs Galliæ l.2 c.29.f.101.uſq; ad folium 104. & eius urbis deſcriptio l.2.c.29.f.103
pictauos Saraceni aggrediuntur l.2.c.57.f.170
pictura prodit regem l.4 c.13. f.975
pieria ciuitas Syriæ l.5 c.59. f.1184
pilæ ſtudium l.2.f.291
pilati lacus l.3.c.67.f.468
pileus à Medis inuentus l.5 c.84. f.1205
pilgrinus 1. Salisb. epiſc. l.3.c.371. f.777
piliſsienſis comitatus l.4 c.1. f.1008
pinaſtri, arbores l.3.c.45 fol. 442
pini arbores in Nigra ſylua l.3.c.312. f.717
piniferus mons l.3.c.495 fol. 949.& 950
pinzonus nouas inſulas quærit l.5.c.167.f.1269
piper longum unde ueniat l.5.c.140.f.1251.& 1253 unde portetur in Calecut l.5.c.140. f.1240.1251 India profert l.5.c.112 fol. 1225
pipinus Caroli Magni pater l.3.c.15.f.380. Caroli fil. Saracenos Corſicā inuadentes, expellit l.2 c.87.f.334. Caroli Magni fil. expeditionem mouet in Venetos l.2.c.18.f.221 rex ſibi ſuisq; ſucceſſoribus auguſtum Chriſtianiſsimi regis titulum meretur l.2.c.63.f.302. certas Italiæ ciuitates Romano donat pontifici l.2 c.43.f.266. Romanæ urbi atq; eccleſiæ ſuccurrit l.2.c.63.fol.302. conatur Saxones ad fidem adducere l.3.c.433.f.868. dux Ottlionem Bauariæ ducem prælio fundit l.3 c.365.f.769. Maioris domus in Gallia præfectus poſtea rex factus l.2.c.41 fol. 142
piratæ in inſula Corſica l.2 c.87. f.335
ſ.Pirminius epiſcopus in Augia maiore monaſterium cōdit l.3.c.248.f.664 à D. Pirminio monaſterium fundatum l.3.c.152 fol. 576.& f.764 à Pirmino epiſcopo Argentinenſi oppidum conſtructum l.3.c.274.f.680
pirreport arx à Bernenſibus expugnatur l.3.c.98 fol. 515
piſanus in Italia archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis l.2.c.15.f.214 archiepiſcop. carnifici traditus & ſuſpendio ſtrangulatus l.2.c.46.f.271
piſani Sardinia inſula potiuntur l.2.c.82.f.329 poſsident Ptolemaidem l.5.c.48. f.1179
piſces ex cœli influctia ſuccreſcentes l.4.c.23.f.1062
piſidia regio l.5.c.16.f.1148
piſonium urbs Vngarię l.4 c.15. f.1020
pius Pont.Rom. l.2.c.15 f.209.& 2.Papa f.211 2.Rom.pont. Tyburti arcem extruit l.2.c.52.f.275 pontifex, contra Dietherum Adolphum eligit in Moguntinum archiepiſcopum l.3.c.171.f.600 2.pontifex Baſileæ Gymnaſium uniuerſale condit multisq; priuilegijs ornat l.3.c.92. f.506.4. Papa f.212.5.Papa f.211
pix mollis l.5.c.60 fol. 1185
pixidis ſonitu gigantes à pugna deterriti l.5.c.162 fol. 1265
placentinus epiſcopus fit Papa Romanus l.3 fol. 412
plato magiſter Dionyſij tyranni l.2.c.92.f.342
platonem diſcendi gratia in Aegyptum migraſſe l.6 c.38.f.1311. Ariſtoteles audit l.4.c.51.f.1088
plauhemum ciuitas & arx in Bohemia l.3.c.495 fol. 949
pleſcouia Lithuaniæ urbs l.4.c.22. f.1060

pleſco-

pleſcouiam quãdo Moſcouitæ dux expugnarit l.4. c.21. f.1060
plinius ſecundus Veſuuij montis incẽdio correptus & ſuffocatus l.2.c.57 fol. 278. quos populos exprimere uoluerit Sarunetum nomine l.3.c.228 f.648. de Germanis l.3 c.8. f.363
plocenſis terra quando & à quo Maſouiæ nomen ſit ſortita l.4.c.8.f.1047
plotzem in cineres redigitur l.3.c.101.f.517
plumbum l.3.c.411.f.833
plumbi fodinæ l.1.c.14.f.10
pluteus armorum genus l.3.c.174. f.602
pœapolis Vuirceburgũ uocatur l.3.c.385.f.800
podamicus lacus l.3.c.10 f.366. unde nomen habeat l.3.c.86.f.445
podamici lacus habitatores unde ſuum habeant ortum l.3.c.292.f.697 eiuſq; oppida ſiue caſtella l.3.c.239.f.856
podman arx, unde dictus eſt lacus Podamicus l.3 c.236. f.654
podolia l.4.c.23.f.1062 metropolis l.4.c.19.f.1057
pœni multis cladibus à Rogerio utriuſq; Siciliæ rege affecti l.2.c.74.f.714 Siciliam affectant l.2 c.63.f.303. Indigenæ l.6. f.1280
pœnorum 59.millia à Romanis cæſa l.2.c.63.f.305
polentia maioris inſulæ Balearis urbs à Turcis oppugnata l.2.c.20.f.83
pollux l.5.c.3.f.1139
polonia tempore Ptolemęi l.1.c.25.f.28. & Vngaria ſub uno rege l.4.c.16 f.1053. Bohemiæ adijcitur l.3.c.49.f.950. quando & quomodo ad regni dignitatem aſcenderit l.4 c.7.f.1045. à Morauia ſeparatur l.3.c.500.f.961
poloniæ duces aduerſus Prutenos expeditionem mouent l.4.c.11.f.1049 inſigniores ciuitates l.4 c.11.f.1050. regno Lithuanus princeps potitur l.4.c.18. f.1026 & 1027 regnum redigitur in ducatum l.4.c.9.f.1047 moderatores l.4.f.1038 regni prima ſectio l.4.c.9 f.1047.regno aufertur corona l.4.c.8.f.1047 duces & reges à principe Pyaſt per ſucceſsionem propagati l.4.c.5.f.1047 regnum à Baiazeto Imp. Turcico uaſtatum l.4 c.69.f.1121.ducatus rurſum in regnum ſublimatur l.4.c.15.f.1052 nobiles Sigiſmũdo ſe opponunt Imp. l.4.c.21 f.1059. reges coronandi ius Gracouienſi eccleſiæ confertur l.4.c.15 fol. 705
in Polonia quando & quomodo fodina ſalis ſit inuenta l.4.c.13.f.1043 Ludouici Hũgari bella l.4 c.18.f.1026. epiſcopaliũ et aliorum prouincialium locorum nomina l.4 c.19. f.1057
poloni principes ſatagunt Vuandalos ad iuga Chriſti cogere l.3.c.470.f.918 Miſenam ciuitatem oppugnant l.3.c.425.f.858 Pragam expugnant l.3 c.499. f.954
polonorum ducum atq; regum genealogia l.4.c.5 f.1244. clades l.4.c.67 f.1118. tria millia Teutonici fratres interficiunt l.3 c.482. f.931 regem Gdanenſes pro defenſione inuocant l.3 c.482. f.931
polonos Ladislaus Vngarorum rex reprimit l.4 c.18. f.1024 inter Polonos & Lithuanos pax firmata l.4 c.15. f.1053
polosko caſtrum & ciuitas l.4.c.22. f.1060
polus mundi ſuprà Horizontem l.1.c.26.f.31
poli eleuatio per radios Solis ut deprehendatur l.1 c.21. f.19
polydorus Priami filius capitur l.5.c.3.f.1139
pomerania ulterior & interior l.4.c.10.f.1049
pomeraniæ epiſcopatus l.3 c.479.f.925. principes apud Iulinum epiſcopatum erigunt l.3.c.475 f.921. inſigniores ciuitates l.3.c.472.f.920 tabula l.3.c.470.f.918 diuiſionis trãſactio quando facta l.3.c.478.f.925
pomeraniæ principum genealogia l.3.c.478 fol. 923
pomerani in Daniam arma mouent l.4.c.11 fol. 972
ad Pomeranos duces Rugiæ deuoluitur principatus l.3.c.478.f.922
pomonia inſula l.2.c.11 fol. 652
pompeius per proditionem interficitur l. .c.19 fol. 1299
pompeius Rom. princeps ubi Mitrithadem uicerit l.5 c.13. f.1146
in Pompei theatro ſcenici ludi l.2.f.295
pompilius Poloniæ rex l.4. c.4. f.1042
poma in Iudæa l.5.c.35 fol. 1164
poma capere tentantem fugiunt l.5.c.4 fol. 1141
ponderis immutatio quam pœnam apud Aegyptios habuerit l.6.c.39.f.1312
pons quem Iulius Cæſar apud Vbios & Menapios conſtruxit l.3.c.11.f.369

pons ligneus ſuper Albim flu. mira arte factus l.3 c.42.f.857. pons per mare l.4.c.54.f.1090 marmoreus l.5.c.152 f.1257. ſuper Nilum conſtructus l.4.c.70.f.1124
pontes ſex millia in una ciuitate l.5.c.153.f.1258 12 millia ibid.
pontus Euxinus l.1.c.17 fol. 13
pontifices tres ſimul præeſſe uolunt l.3.f.405
pontificum Rom. catalogus l.2.c.15.f.209
pontificij redditus l.2.c.15 fol. 212
pontius pont. Rom. l.2 c.15. f.209
poppea Sabina Neronis Imp. coniunx l.2.f.288
poppo Danorum apoſtolus l.4.c.8.f.969
porne inſula maioris Aſiæ l.5.c.145. f.1254
pornenſium inſulanorum mores l.5.c.163.f.1266
porphyrin inſula tetrapolis l.4.c.52. f.1089
porſennæ regis Hetruriæ labyrinthus l.6.c.25 fol. 1303
portouechio oppidulū inſulæ Corſicæ, à Genuenſibus conſtructum l.2 c.87. f.335
portugallia ſiue Luſitania regnum l.2.c.21.f.80
portugalliæ urbes l.2.c.15 f.63. rex quædam loca ſubigit in India l.5.c.173 fol. 1273
portugalleſes nouas terras quærunt l.5.c.162.f.1264
portugalleſium nauigationes in Orientem l.6 c.1. f.1282
porum Indiæ regem Alexander M. inſequitur l.5 c.120. f.1232.& 1237 & 1238. Indorum regem Alexander M. oppugnat & uincit l.5.c.124 fol. 1237 & 1238
poſnaniam Bohemiæ dux diripit & exurit l.4 c.7. f.1046
poſonium Vngari obſidione cingunt l.4.c.20.f.1031
poſidonia ciuitas in Græcia l.4.c.41.f.1079
polyexena Priami regis filia l.5.c.3.f.1139
polyodopolim uult Attila rex Argentinam appellari l.4.c.4.f.3011
premiſlaus Bohemiæ rex filio ſuo Auſtriæ ducatum petit l.3.c.416.f.839 rex Bohemiæ l.3.c.492 f.941. rex Polonorum l.4 c.4.f.1402. Gracouienſis dux l.4.c.14.f.1052
premonſtratum oppidum Galliæ l.2.c.29.f.104
praga prima Bohemiæ ciuitas l.5.c.493.f.941 Ioanni Bohemorum regi proditione ciuium traditur l.3.c.499.f.958 à Polonis occupata l.3 c.499. f.955
pragenſe ſtudium Lipſiam transfertur l.3.c.424 fol. 856
ex Pragēſi uniuerſitate magiſtri & doctores ad Gracouienſe gymnaſium uocantur l.4.c.17.f.1054
precopenſiū imperium l.5 c.108. f.1223
prenztal uallis in Suetia l.3 c.308. f.709
preſla Schleſſę metropolis l.3.c.502. f.962
preſter, ſerpens l.6.c.13 fol. 1292
pretigoia regio atque ditio l.3.c.233.f.653. uallis Rhætiæ l.3.c.227.f.648
de Pretto Ioannis regno l.6 c.56. f.1329
Ioanne quid Hebræi moderni ſcribant in ſua lingua l.6.c.58.f.1330
preſz Italiæ ciuitas l.2 c.7. f.196
priamus rex Troiæ l.5 c.3. f.1139
de Priami nepotibus narratio l.2.c.25.f.84
pribiſlaus ultimus Obotritarum rex l.3.c.469 fol. 913
principum filij & filiæ quomodo olim ſint dicti l.3 fol. 410
proca rex Albanorum l.2 c.12. f.202
procæ regis Albanorū duo filij Numitor & Amulius l.2.c.14. f.202
procopium Valens Imp. deuicit & occidit l.2.f.299
prometheus in Arcadia l.4 c.40. f.1078
prophetiſſa uirgo l.3 c.179. f.606
propontis mare l.4.c.54 fol. 1090
proſerpinę Auguſtanū templum conſecrarunt l.3 c.344. f.735
proteſtātes ubi olim caſtra fixerint l.3.c.306.f.706
inter Proteſtantes quos uocant, & Carolum 5. bellum l.3.f.408
pruſia Bythiniæ ciuitas l.4 c.67. f.1119
pruſsia fidem Chriſti & baptiſma ſuſcipit l.4.c.11 fol. 1049
pruſsiæ ducis ſignum l.3 c.483. f.932 ſitus l.4.c.19.f.1029
pruſſæ ciuitatis ſitus l.4 c.46. f.1084
pruſsiam Sigiſmundus Poloniæ rex ſibi uendicat l.3 c.483. f.933
pruſsi doctrinam Chriſti auerſantur l.3.f.420
prutenię ſeu Pruſsiæ deſcriptio l.3.c.480.f.926
pruteni in Chriſti fideles ſe uiunt l.3.c.482.f.929 Liuonienſes oppugnant Chriſtoq; nomen dare cogunt l.3.f.420
prutenis Poloniæ rex bellū indicit l.4.c.7.f.1046
pſittacum auem in India habet l.5.c.112.f.1225

pſittaci in terra Calechutenſi l.5.c.139 fol. 1249 & 1251
pſittacorũ factio apud Baſilienſes l.3.f.397
pſittacorum uaria genera l.5.c.158. f.1261
pskouu Lithuanorum ciuitas l.4.c.22.f.1060
ptolemæus Lagi filius Aegypti rex l.6.c.19.f.1298
Aſtronomorum princeps l.6.c.34. f.1308
quando in humanis fuerit l.3.c.8.f.362
non totum orbem deſcripſit l.2.c.1.f.39
quid tractet in 3. & 4. ſui libri Coſmographici l.1 c.24. f.27
ptolemęi cum Cornelio collatio l.3.c.8.f.363
libri Coſmographici primi ſumma compendiaria l.1.c.21. f.18
ptolemaicis tabulis cur nouæ adiectæ l.1.c.25.f.28
ptolemais urbs terræ ſanctæ l.5.c.48.f.1178
ptolemaidẽ Chriſtiani expugnant l.5.c.37.f.1167
pub. Aelius Adrianus Imp. l.2. f.290
puncta umbrę uerſæ & umbræ rectæ l.1.c.23 fol. 25 & 26
punctores uulgò Stopfern populi l.3.c.224.f.646
punicum bellum primum l.2.c.63. f.303
ſecundum ibid. & 304
punici belli 3. finis l.6 c.8. f.1287
poſt Punicum bellũ 3. Carthaginenſe imperium in prouinciæ formam eſt redactum l.6.c.7.f.1286
punica mala l.6.c.33.f.1307
purgatorium non eſſe l.3 c.497. f.951
purpurarum conchilia Nigritæ capiunt l.6.c.2 fol. 1287
puricius ſeu Pruricius 2. Curienſium epiſcopus l.3 c.213. f.634
puteoli l.1.c.5.f.4
pyaſt princeps Poloniæ l.4 c.5. f.1043
pyaſti genealogia l.4.c.3 fol. 1044
pygmæi l.5.c.126.f.1240 & ubi terrarum habitent l.3.c.5. f.358
pyramides Aegypti l.6 c.24. f.1302
pyramidales domus l.5 c.159. f.1262
pyratæ in inſulis Balearib. priuſquam à Romanis eſſent edomiti l.2.c.20.f.81
pyrenei montes in Hiſpania unde dicti l.3.c.14 fol. 59
pyropi in regno Pego l.5 c.167. f.1252 & 1244
pyrrhea regio l.4.c.48 fol. 1085
pythagoras philoſophus l.4.c.54. f.1090
mathematicus & legumlator l.5.c.21.f.1151
pythagoræ philoſophi ortus l.5.c.20.f.1150
pythĳ mater l.4.c.43 fol. 1081

Q

QVadi qui hodie ſunt Morauí Hunis iuncti l.3.c.3.f.355. in Croatiã tranſmigrãt l.3.c.7.f.361
iungunt ſe Attilæ l.4 fol. 1011
quartanorum colonia l.3 c.367. f.774
quenquinafu regnum & ciuitas l.5.c.152.f.1257
quercus in Hyrcania l.5 c.85. f.1205
quietus Iſtriæ flu. l.3.c.414 fol. 836
quinqueccleſienſem ciuitatem unde ſic uocarint l.4 c.1. f.1008
q. Catulus Romanus ſocio C. Mario Cimbros prælio uincit l.2.c.66.fol. 306 & 307. Fabius M. Hannibalis ingentes copias ſternit l.2.c.36.f.305. Varus proprætor fũditũs deletus l.3.c.11.f.372. Tito Flaminio Rom. conſuli Aetna mons cladem infert l.2.c.95.f.344
quintanorum colonia ciuitas Imperialis l.3.c.365 fol. 767
quintilianus Rhetor & Philoſophus l.2.c.15.f.67
ſ. Quintinum oppidum occupatur l.2.c.58.f.175
ſ. Quirinus uicus in Vueſterich l.3.c.147.f.568
quueich. fluuius l.3.c.155 fol. 577

R

RAbanus Moguntinus epiſcopus l.3.c.171 f.599. à Helmſtat epiſcopus Spirenſis l.3.c.157 fol. 583
rabodus Phriſonum dux baptizandus quid fecerit l.3.c.437. f.872
raceburgenſis eccleſiæ fundamentum quando iactũ l.3.c.447. f.890
radagaſtus Deus l.3.c.467 fol. 909. Vuandalorum princeps l.3.c.469.f.910 & eius filĳ ibid.
radamantus Iouis ex Europa fil. l.4.c.50.f.1087
inter Radulphum 11. epiſcopũ Vuirceburgenſem, eiusq; fratres & Albertũ comitẽ Babenbergenſem diſsidium l.3.c.403.f.817
ragatz Pfæuers & aliæ ualles fluuium Saram contingentes l.3.c.226.f.648
raguſia Illyriorum ciuitas l.4.c.25. f.1068
raimirus rex Arragoniæ l.2 c.20.f.79. ſecundus Arragoniæ rex l.2.c.20.f.79 ſecundus octoginta millia Sarracenorum trucidat l.2.c.19.f.72. Veremundi fil. 10. Caſtiliæ rex l.2.c.20.f.75. Sanctĳ fil. 16. Caſtellanorum rex l.2 c.20. f.75
raimundus comes Tripolitanus

tanus Damaſceni regni curam & adminiſtrationem ſuſcipit l.5.c.41 fol. 1169
rainoldus miles ſtipendiarius l.5.c.39.f.1168
rainhardus Vuirceburgenſis epiſc. l.3.c.385.f.796
ramelus mons l.1.c.14 f.10.equus l.3.c.435.f.871
rancouilla pagus Rhætiæ l.3.c.232. f.653
rang mons in Sungoia l.3 c.115. f.533
rapotim Phriſiorum ducẽ Carolus Martellus ad baptiſmi ſuſceptionem compellit l.3.c.462.f.903
rapolſtein caſtrum in Alſatia l.3.c.133.f.556
de Rappolſtein domini mineras inquiſiuerunt & inuenerunt l.3 c.121. f.538
rapperſuilam Heluetij obſidione cingunt l.3.c.68 fol. 474
rarenſes barones l.3.c.68 fol. 470
raronia oppidum antiquiſſimum Valeſiæ l.3.c.41 fol. 438
raſcię princeps Turcico ingenio dominatur l.4.c.27 fol. 1069
raſtet oppidum l.3.c.275 fol. 681
ratherius Sicambrorũ rex l.2.c.25.fol.85. ſeptimus poſt Francum rex Sicambrorum l.2.c.25.f.85
ratiborus Pomeraniæ princeps l.3.c.478.f.923
ratiſpona Bauariæ ciuitas l.3.c.367. f.774
ratiſpone in Bauaria 35. torneamentum celebratum l.3.c.454.f.898
ratiſponam Carolus rex ſuam Curiam transfert l.3 fol. 769
ratulphus Vuirceburgenſis pontifex l.3.c.385.f.794
raueberg mons l.3.c.469 fol. 911
rauenna Gothorum regia l.3.c.2.f.354. à Valentiniano Imp. Occidẽtis publicis ædificijs exculta facta 14. urbium caput l.2 fol. 300
rauennam Totila Gothorum rex oppugnat l.2 c.70. f.309
prope Rauennam Gallus contra Iulium papam uictoria potitur l.3.c.113 fol. 531
rauenſpurgum oppidum l.3.c.282. f.686
in Rauenſpurgenſi ciuitate 17. torneamentum celebratum l.3.c.454.f.897
cum Rauracis Heluetij in fœdus coeunt l.3.f.426
realt arx Rhetiæ l.3.c.215 fol. 640
reame Arabiæ ciuitas l.5 c.75 f.1197
reblata ciuitas de qua in 4. Regum l.5.c.59.f.1184
redem arx inter Pometzan & Colmenſem terram l.3 c.482. f.928
reginenſis Archiepiſcopi ſuffraganei l.2.c.15.f.213
regnerus Danorum rex l.4 c.6. f.968
regnitius fil. l.3.c.379.f.788
rechbergenſes nobiles unde nomen habeant l.3 c.308. f.709
à Rechberg comites in ducatum Teckenſem ſuccedunt l.3.c.288.f.693
reichenbachenſe monaſterium l.3.c.319.f.719
reichshoffen oppidum l.3 c.137. f.561
à Reinero epiſcopo d. Andrææ monaſteriũ conditum l.3.c.425.f.857
reinoldus 2. primus dux Geldriæ l.3.c.203.f.625
reiſchnauu ditio l.3.f.694
remẽſis archiepiſcopus cũ ſuis ſuffraganeis l.2.f.140
remenſes ab Attila Hunnorum rege oppugnati & expugnati l.2.c.57.f.170
remont oppidum occupatur l.3.c.108.f.525
remſthal l.3.c.308.f.709
renatus Lotharingiæ dux Heluetijs cõtra Carolum Burgundum belligerantibus iungitur l.2.c.58 f.174. Lotharingiæ dux à Carolo Magno Burgundiæ duce è ducatu expulſus l.2.c.44.f.152. dominus in Nanſe Heluetijs in ſubſidium uenit, cõtra Carolum Burgundum l.3 c.110. f.527
reſina unde producatur l.3 c.45. f.441.& 442
reſinæ collectio l.3.f.717
retia diſcernunt habitacula l.6.c.55. f.1328
in Retiaculis dormitantes l.5.c.169. f.1270
reualia ciuitas Liuoniæ l.3 c.491. f.939
reualiam Danię rex extruit l.3.c.489. f.936
reupontico calamo Ruſsia abundat l.4.c.23.f.1062
reutlingen ciuitas l.3 c.332.f.729.à duce Vuirtenb.inuaditur l.3.c.328 fol. 727
reutlingenſes oppidũ Tettingen incendunt l.3 c.328.f.726.25000.flor Imp.numerant l.3 c.328. f.426
rutha Moſcouiæ flu. l.4 c.24. f.1064
iuxta Rha fluuium Amazones habitarunt l.5.f.1153
cum Rhadaſago Oſtrogothorũ rege coniuncti Gothi de inuadenda Italia cogitant l.3.c.2.f.354
rhea Syluia Numitoris filia l.2.c.14. f.202.& 203
rheba Hiberniæ ciuitas l.2 c.6. f.43
rhegini Italiæ populi l.3 c.6. f.360
rhegium oppidum in Calabria l.2.c.55.f.277
rheingauia regio l.3.c.419 fol. 846

rheinhardus ab Helmſtat eccleſiæ Spirenſis præſul l.3.c.157.f.583. canonicus Auguſtanus ad Spirenſem præſulatum expetitur l.3.c.345.f.737
rhemuuald regio l.3.c.290 fol. 695
rhemenſes l.1.c.18.f.14
rhemenſis circulus l.3.f.417
rhenus apud S. Goarũ oppidum qualis l.3.c.187 f.610. Lechus dictus l.3 c.209.f.631. ſub oppido Lauffenberg qualis l.3 c.81.f.490. Vueſtphaliæ limes l.3.c.456.f.899 Germaniam à Gallis ſeparat l.3.c.7.f.360 Germaniæ flu. l.3.f.365 auriferax l.3.c.153.f.577
rheni dexteram & ſiniſtram ripam qui habitarint l.3 c.204.f.626. aluum apud Briſacum eſſe mutatum l.3.c.260. f.669.
de Rheni ciuitatibus & oppidis à Bingo uſq; ad Coloniam Agrippinam l.3 c.184.f.610. fluxus l.3 c.223.f.646. duo fontes l.3.c.223.f.645 origo l.6.c.34.f.1309
rhenum olim fuiſſe bicornem l.3.c.209.f.631
ultra Rhenum cur tot epiſcopales ſedes ſint erectę, citra Rhenum uerò nullæ l.3. f.419
ad Rhenum duo pontes extructi l.2.c.61.f.284
rhenanas ciuitates omnes quę in Gallica ripa iacent, Iulius Cæſar occupat l.3 c.11. f.367 & 368
rheta ſiue Rhetra urbs l.3 c.469. f.910
rhætia prima & ſecunda l.3 c.86.f.486. moderna quam Germani uocant Churuualchen & Grauubundt l.3.c.216.f.640 quæ olim ſic uocabatur l.3.c.293.f.697. ſecunda Algoia olim dicebatur l.3 c.279.fol.685. unde Curia ſit appellata l.3.c.222 f.642. à Iulio Cæſare & Auguſto eius ſucceſſore ſubacta l.3.c.11.f.369
rhætiæ ſupremũ oppidum l.3.c.215.f.639. ampliatio ſiue dilatatio l.3.c.222 f.644. Nordlingenſis fertilitas l.2.c.307.f.709 colonia Auguſta dicta l.3 c.134. f.734
rhætiam Sueui occupãt l.3 c.344.f.735. Attila rex igne & ferro conculcat ib.
de Rhætico pago l.3 c.230. f.649
rhæticum bellum ubi geſtum l.3.c.306.f.706
rhæti aduerſus Heluetios bellum parant l.3.c.112 f.529. iuxta Nœrlingen unde orti l.3.c.292.f.697 quare Cani uel Griſæi cõfœderati dicantur l.3 c.221. f.643
de Rhætorum tribus ligis l.3.c.215.f.639. oppida quæ hodie occupant l.3 c.216.f.640. qui hodie Sueui dicuntur mores l.3 c.344. f.734
de Rhinfeldenſe comitatu l.3.c.89. f.501
contra Rhinfeldenſem arcem expeditio mota l.3 c.60. f.455
rhinfeldenſe caſtrum frangitur l.3.c.103.f.520
rhingauiam Fridericus 2. Imp. ferro & igne uaſtat l.3.c.171. f.585
de Rhinocerote l.5.c.136 fol. 1246
rhodonus unde ſic dicatur l.3.c.44.f.440. quanto ſpacio à Rheno diſtet l.3 c.10. f.366
rhodoni origo l.3.f.440 fluxus l.3.c.223.f.646 duæ ripæ l.2.c.34.f.124 inſula quam Camargues uocant l.2.c.31.f.121
rhoderini regis familia l.2 c.8. f.45
rhodus l.5.c.17.f.1148
rhodum Ioannitæ ſibi ſubdunt l.3.c.482.f.930 inſulam Saraceni recipiũt l.4.f.1101. inſulam cum urbe Turca occupat l.2 c.98.f.350. inſulã Mahumetes Turca oppugnat l.4.c.68.f.1120. inſulam dux Venetus capit l.4 fol. 1108
rhodiani milites Melitam inſulam inhabitant l.2 c.69. f.346
rhodiorum ordo l.5.c.49 fol. 1180
cum Rhodijs Baiazethus Imp. Turcorũ fœdus percutit l.4.c.69.f.1121
rhodigij inſula duci Ferrariæ à Venetis tradita l.2 c.73. f.311
rhotomagus Normandiæ ciuitas metropolitana l.2 c.38. f.137
rhotomagenſis archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis l.2.c.40. f.140 & 141
de Rhuchantijs l.3.c.22 fol. 647
richardus Henrici 2. filius Anglorum rex l.2.c.10 f.48. Anglus fit rex Hieroſolymæ l.5.c.42.f.1170 Anglorum rex cum filijs ſuis peregrinãdo Romam contendit l.3.c.373.f.785
richardo Anglorũ regi Guilelmus Scotus duo millia marcarum donat l.2.f.56
per Richardum Angliæ regem Gręci deijciuntur ex inſula Cypro l.5.f.1157
richardus Eduardi regis Anglorum frater mortuo fratre Eduardo, anhelans ad regnum iuberet fratris filios occidi l.2.c.10.f.49 Angliæ rex capitur l.3 c.408. f.829
richildis relicta uidua Arnolfi comitis Flandriæ l.2 c.50. f.259
richſza regina Poloniæ l.4 c.7. f.1046

richſzam

richſzam Poloni in reginā eligunt l.4.c.15.f.1052
rieflu.in Hybernia l.2.c.8 fol. 44
riga Liuoniæ metropolitana ciuitas l.3.c.491 f.938.& 939. ciuitas muro cingitur, erigiturq; ibi eccleſia l.3.c.489.f.936 prope Rigam Teutonici fratres quatuor millia hoſtium ſternunt l.3.c.482 fol. 330
rinthal monaſterium à quo fundatum l.3.c.272 fol. 680
riparenſium militum præſidium in Miſena oppido conſtitutum l.3.c.425 fol. 857
ripariolorum metropolis l.3.c.367. f.774
riuale uinum l.3.c.53.f.449
riuntius Rocca in fruſta cæſus l.2.c.87.f.335
riuus altus inſula l.2.c.15 fol. 215
rizophagi Aethyopiæ gēs l.6.c.41. f.1314
robertus iunior Balduini Pij fil. undecimus Flandriæ comes l.2.c.50 fol. 159
iunior Balduini Pij fil.12. comes Flandriæ l.2.c.50 f.159. Roberti fil.13. Flādriæ comes fol.160. Gramus proditor l.2.c.13 f.57. Calabriæ dux, Carolo regi Neapolitano ſuccedit l.2.c.75.f.316 Tancredi fil. Siciliæ dominus l.2.c.96.f.346. Normānus Calabriæ Apuliæque dux declaratur l.2 c.74.f.314. Gallus Imp. l.4.f.1110. Betunienſis 24. Flandriæ comes l.2 c.50. f.164
obertus Græcorum Imp. quibus parentibus prognatus l.2.c.50.f.162
Betunienſis 24. Flandriæ comes l.2.c.50.f.164
ocken piſces l.4.c.39 fol. 1002
rodericus Gothorū rex l.2 c.19. f.74.& l.3.c.2 fol. 354
roderſdorff comburitur l.3 c.101. f.517
rodolphus ab Hapſpurg Imp.l.3.f.397. comes Monteforſenſis l.3.c.232 f.651.& 652. iunior Monteforſenſis comes ibid.
roē Aquilonis rex l.4.c.3 fol. 965
rœtelen l.3.c.257.f.669
rœtellenſe dominium quo iure Badenſes & Hochbergenſes marchiones adepti ſint & quando l.3 c.270. f.678
rolandi imago l.3.c.444 fol. 888
rœtlingen oppidum l.3 c.398. f.811
rolfo Daniæ rex Sueciæ opprimit regem l.4.c.990
rollerus Norduuegiæ rex l.4.c.24. f.985
rollo Nordmannorum dux l.4.c.24. f.985
rogerius Roberti Normanni fil. rex Siciliæ atq; Neapolis l.2.c.74.f.314 Siciliæ rex Melitam inſulam occupat l.2.c.98 f.349. rex ſerici artifices & textores in Panhormitanam ciuitatem collocat l.2.c.95. f.344
roma Italiæ metropolis olim mundi caput l.2.c.7 f.196. à Cæſarianis occupatur l.2.c.74.f.318 diuerſis aquarum & ignium cladibus penè abſumpta l.2.c.63.f.903. Tyberis inundatione incōmodata l.2.f.291. à Gothis diripitur l.2.f.300 urbs à Mediolanenſibus direpta & ſpoliata l.2 c.26.f.243. à Gothis obſidione cincta, incolis ad ſummam inediam redactis l.2.c.67.f.307 ciuitas expreſſa ſecūdum genuinam figuram l.2 c.14.f.206.& 207. à Luitprādo Longobardorum rege premitur obſidione l.2.fol.301. Tibere exundante magno damno affecta l.2.c.9.f.199. quando ſumpſerit initium l.2 c.14.f.203. deprædata & exuſta l.1.c.32.f.39
romæ nomen unde l.2.c.8 f.196. urbis portarum nomina l.2.c.16.f.200. theſaurus inuentus l.2.c.11 fol. 200
de Romanæ urbis ampliatione l.2.c.9.f.198
romam Conſtans Imp. ſpoliat l.4.f.1101. Nero Imp. incendit l.2.f.288. Odoacer rex Herculorum uictor intrat l.2.f.301. Commodus Imp. incendi iubet l.2.f.291. Alaricus Gothorum rex occupat l.3.c.2.f.354. Athaulfus Gotthorum rex uult Gothiam appellare l.2.c.67 f.307. Totila Gothorum rex proditione capit l.2 c.70.f.308. peregrina animalia ducuntur l.2.f.295 Otto 3. Imp. obſidet & deditione capit l.3.f.412 Genſericus Vandalorum rex capit l.3.c.4.f.357
romani ſcriptores in ſuorum laude profuſi l.4 c.20.f.982. Imperij diuiſio quandiu durauerit l.2 f.300. conſules l.2.c.61 f.284. latinæ linguæ propagationem iuuant l.2 c.51.f.274. qualem ædificiorum rationem habuerint l.3.f.423. ſecundò à Germanis proſtati l.3 c.765.f.768. Danubij ripam occupant l.3.c.364 f.766. totum Senatum Capuenſem occidunt l.2 c.54.f.276. ueniunt ſub iugū Scythicæ ſeruitutis l.2 f.295. totum terrarum orbem ſibi ſubijcere ſatagūt l.2.c.63

l.2.c.63.f.303.à Tiguri-
nis cæſi l.3.f.426. aduer-
ſus Germanos prȩſidium
firmant l.3.c.408
fol.826.& 827. quæ loca
tantum munierint l.3
c.145.fol.567. compulſi
cum Vuandalis pacem fa
ciunt l.6.c.5.f.1285
Carthaginenſe imperium
in prouinciæ formam re-
degerunt l.6.c.7.f.1286
quare Catinenſibus tribu
tum remiſerint l.2.c.95
f.344. & 345. quandiu
imperium habuerint ſu-
per Syriam l.5.c.31.f.1160
exercitum contra Parthos
mittunt l.5.c.86.f.1208
à Parthis magnis cladi-
bus affecti l.5.c.86
f.1207. imperij calamita-
tis, in qua nunc eſt, quis
ſit author l.3.f.403. Ger-
maniæ inhiant l.3.c.7
f.260. Hunos prælio uin-
cunt l.3.c.3.fol.356. cum
Vandalis fœdus ſeu pa-
cem ineunt l.3.c.4.f.357
ex Gallia depulſi l.2.c.25
f.85. fiunt domini Hiſpa-
niȩ l.2.c.19.f.73. quando
Galliam aſſecuti ſint &
quandiu eam tenuerint
l.1.c.41.f.141. ex Galatia
Galliam faciunt l.2.c.14
f.83. ex Celtica et Belgica
profligati l.2.c.25.f.85
romanorum conſulatus l.2
c.51.f.283. pontificum
catalogus l.2.c.15.f.209
armis Valachia ſubacta
l.4.c.29.f.1071. in impe
rium irruunt Germani l.3
c.365.f.767. limites con-
tra Germanos qui l.3
c.364.f.766. edictum de
interficiendis chriſtianis
l.3.c.365.f.763. mos in hy
bernis faciendis l.3
c.306.f.706. in eorum po
teſtatem Melita uenit l.2
c.98.f.349. prætoria do-
mus Syracuſis l.2.c.92
f.343. mos quando cer-
tam aliquam regionem
edomuiſſent l.3.f.409
balnea ſiue thermæ l.2
c.9.f.199. ritus circa ſon-
tes quos ad mortem da-
mnauerant l.1.c.15
fol. 11
romanis Hanibal dux Car-
thaginenſis bellum infert
l.2.c.63.f.304. à Gotho-
rum copijs infeſtatis Lon
gobardi in auxilium ueni
unt l.2.c.70.f.309. M.
Claudius Marcellus Sici-
liam ſubigit l.2.c.97
f.346. Gallia ſubijcitur l.3
f.426. Africa ſubditur l.6
c.5.f.1285. Lesbus inſu-
la paruit l.5.c.18.f.1150
à Romanis Illyriorum gēs
uicta l.4.c.25.f.1067
Cimbri deleti l.4.c.1
fol.963. Cimbri ſibi ſedes
dari poſtulant l.3.c.30
f.426. Carthago reædifi-
cata l.6.c.9.f.1287. Yſnē-
ſem agrum inhabitatum
& cultum eſſe l.3.c.285
f.690. tres Tabernæ iuxta
Rhenum extructæ l.3
c.154.f.577. ducibus
Alemanni cæſi l.3.c.56
fol. 450.& 451
romanos nunquam imperi
taſſe Francis l.3.c.382
fol.791. inſulam Acroni
poſt deuictos Rhȩtos oc-
cupaſſe l.3.c.246.f.658
romanum Imperium Vn-
gari affligunt l.4.c.9
f.1016. Imperium ad Ca-
rolum regem Gallorum
transfertur l.2.c.63
fol.302. imperium noſtro
tempore l.1.c.32
fol. 39
romano Imperio Burgun-
diæ regnum ſubijcitur l.2
c.37.f.134. Imperio Are-
latenſe regnum incorpo-
ratur l.2.c.31.f.121
romani territorij præcipuæ
urbeis atque uici l.2
c.4. f.183
romanæ reip. publica uecti
galia impignorata l.3
fol. 415
romanas prouincias Ale-
manni inuadunt l.3.c.56
fol. 451
romanus iunior Conſtanti-
ni Leonis fil. Imp. l.4
fol. 1106
romanus Argyrus gener
Conſtantini Græcorum
Imp. l.4.f.1106
romania regio l.4.c.53
fol. 1089
romandiolæ exemptæ epi-
ſcopi l.2.c.15.f.212
romandiolam patrimoni-
um S. Petri Otto 4. inua-
dit l.3.f.395
romulus & Remus l.2.c.14
fol. 203
romuli eiusque ſucceſſorum
regnum quandiu dura-
uerit l.2.c.61.f.283
romuli inſtituta atque leges
l.2.c.60. f.281
ante Romulum urbis Ro-
mæ conditorem qui re-
ges in Italia gubernarint
l.2.c.61. f.283
à Rorbach comites Lindo-
ienſe monaſterium do-
tant l.3.c.246.f.662
roricus Daniæ rex l.4.c.3
fol. 966
roſa ciuitas & inſula l.5
c.17. f.1148
roſæ Hierichuntinæ l.5
c.46. f.1177
roſchach oppidum l.3
c.240. f.657
roſchildia ciuitas l.4.c.2
f.963. à quo condita l.4
c.3. f.965. diocæſi Rugia
ſubijcitur l.3.c.478
fol. 922
roſimunda Alboini Lon-
gobardorum regis con-
iunx l.2.c.22.f.228
roſmarina ſponte creſcens
l.2.c.37. f.138
roſmarini copia l.2.c.29
fol. 116
roſtock dominiū Magno-
polenſibus dominis per-
mittitur l.4.c.11.f.973

roſtockium

roſtockium Henricus Leo capit l.3.c.469.f.914
roſtockienſe Gymnaſium l.3.c.469. f.916
rotaris Longobardorum rex Genuam uincit & ſpoliat l.2.c.27.f.248
rotharius Curienſis antiſtes l.3.c.213.f.634
rotbach flu. l.3.c.129 fol. 545
rotenburgum ciuitas imperialis l.3.c.397.f.811 iuxta Neccarum ciuitas l.3.c.335.f.729. oppidum aliud iuxta Tauberũ flu. ſitum l.3.c.335.f.730 in Rotenburgo ſecundum torneamentum celebratum l.3.c.454.f.897 oppidum ui capitur & ſolo æquatur l.3.c.66 fol. 464
roterodamum ciuitas Hollandiæ l.2.c.52.f.168 ciuitas à quo condita l.2 c.25.fol.85. Batauię ciuitas à quo condita l.2 c.25. f.85
rothomagum oppidũ Henricus quintus rex Anglus obtinet & diripit l.2.c.10 fol. 49
rotuuila ſub imperio eſt l.3 c.312. f.718
rotuuylæ ciuitatis imperialis deſcriptio l.3.c.324 fol. 720
inter Rotuuylenſem ciuitatem & Fridericum comitem Zollerenſem diſcordia l.3.c.337.f.730
rotuuilenſes 10000. florenorum Imperatori dant l.3.c.328.f.726. duas arces deſtruunt l.3 c.323. f.720
roxburgum arx obſidetur l.2.c.13. f.57
roxetum flumen l.6.c.37 fol. 1310
roxolonia l.4.c.23.f.1062
roxolanorum regio l.4 c.19. f.1057
rubeaquum ſuperioris Alſatiæ oppidum l.3.c.128 fol. 545
rubeaquum cum arce Iſenburgo mœnibus incluſo ad uiuum expreſſum l.3 c.129. f.550.& 551
rubeaquum cum tota ſua ditione Argentinenſi eccleſiæ datur l.3.c.140 fol. 564
rubeaci ſanctus Valẽtinus eſt propicius l.3.c.119 fol. 536
rubeaqueſe caſtrum à quo conditum l.2.c.26.f.86
rubini, lapides l.5.c.141 f.1251. in regno Pego l.5 c.143. f.1252
rubon flu. l.4.c.3.f.1042
rubrica celebris Sinopi de cognominata l.5.c.16 fol. 1148
ruckerus Spirenſis eccleſiæ antiſtes l.3.c.151 fol. 582
rudiger epiſcopus Spiram muro cingit l.3.c.156 fol. 578
rudolphus comes ab Hapſpurg l.3.c.58.f.453
rudolphus 2. comes ab Hapſpurg ibid.454. comes ab Hapſpurg Badenſem comitatum in ſuum dominium recipit l.3 c.82.f.495. comes Hapſpurgẽſis epiſcopus Conſtantienſis l.3.c.87.f.498 comes ab Hapſpurg capitur l.3.c.100.f.517. Hapſpurgius Cæſar Friderico Spirenſi epiſcopo iraſcitur l.3.c.157.f.583 ab Hapſpurg populis Heturiæ libertatem conceſdit l.3.f.415. comes Hapſpurgenſis oppidum Mũlhuſenſe occupat & caſtrũ in eo diruit l.3.c.117 fol. 533
apud Rudolphum Hapſpurgenſem cæſarem Auſtrij & Stirij querelas mouent l.3.416.f.839
contra Rudolphũ ab Hapſpurg Rom. regem duo epiſcopi fœdus ineunt l.3 c.214. f.636
rudolphum comitem ab Hapſpurg Rom. Papa anathemate percutit l.3 c.58. f.453
à Rudolpho comite Hapſpurgenſi Colmaria obſidione cincta l.3.c.135 f.560. Hapſpurgenſi Cæſare Vienna in fidem recepta l.3.c.408.f.829
rudolphus rex Bernam obſidet l.3.c.71.f.482 Rom. rex Nurnbergenſem burggrauiatum confert comiti de Zollern l.3 c.381. f.788
rudolpho regi ab Hapſpurg uenditur ciuitas Friburgenſis ſita in Vchtlandt l.3.c.71.f.477. regi Vuormacienſes cõtra Bohemos ſuppetias ferunt l.3.c.171. f.586
per Rudolphum Rom. regem Vuirceburgi concilium indicitur l.3.c.392 fol. 807
rudolpho in regem Rom. electo Rhetiæ proceres homagium præſtant, contra Henricum 4. l.3.c.213 f.635. Imperator moriente Vuenceslaus Bohemiæ rex Imperator poſtulatus l.3.c.499. f.957
rudolphus de Rhinfelden ultimus comes ab Hẽrico occiditur l.3.c.89.f.501
per Rudolphum Rhinfeldenſem anticæſarem uniuerſus S. P. Augſpurgenſis pernicioſiſs. caſibus exponitur l.3.c.347.f.742
rudolphus Burgundiæ rex monaſterium S. Mauricij apud Valeſianos inſtaurat l.3.c.31.f.429. Burgũdiæ rex à Burkardo Alemanniæ duce prælio ſuperatur l.3.c.55.f.450
Burgundię rex obligat & ſubijcit ſe & regnũ ſuum

Rom.imperio l.3.c.55
f.450. comes à Hohen-
berg quare dominium
ſuum uendiderit l.3.c.303
f.720.marchio Hochber-
genſis capitur l.3.f.517
à Rudolpho Hochbergen
ſi comite oppidum con-
ſtruitur l.3.c.323.f.720
rudolphus marchio de Ba-
den Eberhardum Vuir-
tenbergenſem fugientem
recipit l.3.c.328.f.725
Auſtriæ dux l.3.c.416
f.842.Albertus filius dux
Auſtriæ l.3.f.398. comes
à Vuertheim l.3.c.400
f.812.comes à Vuertheim
eligitur in Vuirceburgen-
ſem epiſcopum l.3.c.385
f.798. dux Zæringenſis
l.3.c.261.f.671.dux Sue
cię Zęringenſi duci dat fi-
liam in uxorem l.3.c.262
f.671.à Fräckenſtein Spi
renſis præſul l.3.c.157
f.583.2. à Scherenberg
epiſcopus Vuirceburgen
ſis l.3.c.385.f.799. Herbi
polenſis epiſcopus Ioan-
ni Behaimi ſeductori reſi-
ſtit l.3.c.361.f.764. Al-
berti Rom.regis fil. l.3
c.416.f.841. Sueuorum
dux in regem Romanum
eligitꝰ l.3.f.391.de Vuart,
parricida l.3.f.399.Rudol
phi regis fil. à Bernatibus
cæditur l.3.c.71.f.482
comes Cunonis fil. de
Rhinfelden Sueuorũ dux
l.3.c.311. f.712.& 713
Saxoniæ dux Franckofor
diani ad Oderam flu. op-
pugnat l.3.c.465.f.908
Alberti Cæſaris fil. Bohe-
miæ conſtituitur rex l.3
c.499.f.957. primus Ti-
guri cõſul l.3.c.68.f.470
Agricola l.3.c.352.f.755
de Hohenneck Salisbur-
gi epiſc. l.3.c.371.f.778
comes in Altorff l.3.c.281
fol. 686
rudys flu. l.4.c.3.f.1401
rugerus comes à Vahin-
gen & canonicus Vuirce-
burgenſis eligitur epiſco-
pus l.3.c.385.f.795
rugia inſula l.3.c.478
fol. 922
rugiæ principum genealo-
gia l.3.c.478.f.922. ciui-
tates quando Vuandaliæ
erat caput l.4.c.10.f.971
rugiam Scanij inuadunt l.4
c.5. f.967
contra Rugianos Henrici
Magnopolenſis ducis bel
la l.3.c.469.f.913
de Ruguſcis & Rheguſcis
qui ante aliquot tempo-
ra Rhingoij, hodie uerò
Rhintal et emps appellan
tur l.3.c.234.f.654
rumishorn l.3.c.244.f.658
rumpoldum ducem Schle-
ſiæ Imp.in Daniam mittit
l.4.c.13. f.957
rupertus Imp. l.3.f.305
Palatinus l.3.c.356
fol. 759
rupertus 2.ſiue iunior Pala
tinus ibid.
ſenior princeps palatinus
Heidelbergenſe Gymna-
ſium fundat l.3.c.352
f.755.Palatinus rex, quæ
oppida quibus pignoris
loco dederit l.3.f.415
Palatinus Gruuingen ob
ſidet l.3.c.328.f.726
Rheni Palatinus Bauariæ
dux in epiſcopum Argen
tinenſem creatur l.3
c.129.f.584. Palatinus
princeps emit oppidum
Luden l.3.c.355.f.756
rupertus comes Flandriæ
etiam Holandiæ potitur
comitatu l.3.c.208.f.629
per Rubertum Bauariæ du
cem Vuirtenbergenſi co-
miti multa damna infe-
runtur l.3.c.328.f.726
rupertus epiſcopus Vuor-
macienſis Bauariam Chri
ſti cognitione imbuit l.3
f.419.qui & Rupertus Sa
lisburgenſis epiſcopus l.3
c.371.f.77.Vuirceburgẽ-
ſis epiſcopus l.3.c.385
f.795.Vangionum eccle-
ſiæ præſul l.3.c.175.f.587
epiſcopus conuertit duos
Bauarorum duces l.3
c.365. f.768
ruſsia l.4.c.19.f.1057.&
l.4.c.23.f.1062.metropo
lis l.4.c.8. f.1047
in Ruſticorum ſeditione
quid Nordlingenſes per-
peſsi ſint l.3.c.309
fol. 708
ruſticorum Vuirtenbergen
ſium ſeditio l.3.f.727
ruſz à quo Ruſsiæ l.4.c.1
f.1039. flu. quem uulgò
ſic uocant, aliâs Vrſula di-
ctus l.3.c.10.f.366
ruthardus Erdfordiæ S.Pe-
tri abbas in epiſcopũ Mo-
guntiacum eligitur l.3
c.171. f.600
rutheni fidẽ accipiunt Chri
ſti l.4.c.6.f.1045
ruthenos Lithuani ſibi ſu-
bijciunt l.4.c.20.f.1058
ryphei montes l.4.c.24
fol. 1066

S

SAba Aethyopiæ ciuitas
l.6.c.40. f.1314
ſabæi populi l.5.c.71
fol. 1193
ſabaudia olim comitatus
hodie uerò ducatus l.2
c.33. f.122.& deinceps.
ſabaudiæ ducum genealo-
gia l.2.c.33.f.123.ducem
ſuo è ducatu Bernenſes
excludunt l.3.c.103.f.521
ſabaudiam Burgundiones
& Nuithones occupant
l.3.c.55. f.449
ſabaudi qui olim Allobro-
ges ſunt dicti populi Gal-
liæ l.2.c.32.f.122
ſabaudorum habitatio ubi
l.3.c.54. f.449
ſabinianus Pont.Rom. l.2
c.15. f.209
ſabrima flu.in Anglia l.2
c.13. 253

faca

ſacca regio l.5.c.92.f.1212
ſaccarum optimum ubi inueniatur l.2.c.20.f.81
in Sicilia quomodo conficiatur l.2.c.91.f.341
Calabriæ l.2.c.55.f.277
in Medera inſula plantatum l.5.c.175.f.1279
ſaccarum Nilus gignit l.6 c.37. f.1310
ſacconium oppidum ab Hunnis oppugnatur l.3 c.90. f.503
ſachion prouinciæ Tangut ciuitas l.5.c.154.f.1259
ſacra Tartarorum l.5 c.104. f.1220
ſacrificia ueterum Germanorum l.3.c.12.f.373
pro animabus l.4.c.80 f.1133. aſinorum l.5 c.87.f.1208. nulla Seres, populi nouerunt l.5 c.102.f.1218. apud Scythas l.5.c.96.f.1214
ſagona quæ alioqui Araris dicitur Galliæ flu. l.2 c.37. f.133
ſaguntum ciuitatem Hiſpaniæ Hannibal Carthaginenſium dux, oppugnat l.2.c.63.f.304. l.2.c.15 fol. 60
ſal duplex l.3.c.301.f.700
ſal coctum l.3.c.409.f.831
non coctus l.2.c.17.f.68
lapideum l.4.c.28.f.1070
aqua liquefactum eſt uice medicinæ l.6.c.50 fol. 1324
ſalisfodina quando & quo modo in Poloniæ regno inuenta l.4.c.13.f.1051
petrei ingens copia l.6 c.50. f.1323
de Sale Halenſi l.3.c.301 fol. 700
ſalinæ uberrimæ atq; ditiſſimæ apud Luneburgum l.3.c.441. f.879.& 880
ſala flu. l.3.c.428.f.864
de Sala Franciæ fluuio l.3 c.391. f.806
ſaladinus Sultanus Aegypti l.5.c.40.f.116
ſaladinum, Damaſceni in regnum uocant l.5.c.41 fol. 1169
à Saladino Sultano Templarij & Hoſpitalarij cæſi l.5.c.48. f.1178
ſalamandræ ſerpentes l.5 c.154. f.1259
ſalentiorum prouinciæ in Italia ſubiectæ urbeis atq; uici l.2.c.4.f.185
ſalernitanus in Italia archiepiſcopus l.2.c.15.f.213
ſaletio uulgò Seltz abbatia l.3.c.153.f.577
ſalica Pharamundi regis lex l.2.c.41.f.141
ſaliquæ Sycambrorum leges l.3.f.390
in Salingſtede loco qui hodie Oſteruuick uocat̃ epiſcopatus fundatur l.3 c.449. f.893
ſalisburgenſis archiepiſcopatus, cum ſuis ſuffraganeis l.2.f.420
contra Salisburgenſem epiſcopũ Albertus Imp. bellum mouet l.3.f.398
ſalisburgenſium epiſcoporum catalogus l.3.c.370 fol. 776
ſalomannus Vuormacienſis antiſtes l.3.c.175.f.588
ſalmãſuuiler monaſterium Vbertingenſe l.3.f.664
ſalamon rex Vngarorum l.4.c.18.f.1023. abbas apud S.Gallum l.3.c.252 f.667. urbem Attila rex ſubuertit l.4.c.6.f.1012
ſaltzburgum Bauariȩ ciuitas l.3.c.370.f.776. Laureacẽſis epiſcopatus trãſfertur l.3.c.365.f.767. duces Bauariæ reſtaurarunt l.3.c.365.fol.768. eſt metropolis Citra Danubianæ regionis l.3.c.362 f.765. quod etiam Iuuania uocatur oppidum ab Herulis uaſtatur l.3.f.776
ſamachonites lacus l.5 c.35. f.1164
ſamagittæ ubi l.4.c.19 fol. 1057
ſamariã l.5.c.49.f.1180
inſula l.4.c.15.f.1020
apud Sambalos populos monſtra l.6.c.46.f.1319
ſamborius citerioris Pomeraniæ præfectus l.4.c.11 fol. 1049
ſamia ſybilla l.2.c.14.f.208
ſamnitum prouincia in Italia l.2.c.4.f.186
ſamogetiæ ſiue Samogethiæ regionis deſcriptio l.4.c.21. f.1059
ſamos inſula l.4.f.1090
ſamſon uerus Hercules l.6 c.17. f.1297
ſamus, duæ inſulæ l.5.c.20 f.1150. Pythagoram dedit mathematicum & legislatorem l.5.c.21.f.1151
ſana urbs Arabiæ l.5.c.75 fol. 1197
ſanctius quartus Caſtelliæ rex l.2.c.20.f.77. Raimiri frater 15. Caſtellanorum rex l.2.c.20.f.75.22. Caſtellæ rex l.2.c.20.f.76 3.24. Caſtellæ rex ibid. 4. Alfonſi decimi fil. 30 Caſtellæ rex l.2.c.20.f.77
ſanctorinum, inſula l.4 c.52. f.1089
ſandalij nemora l.5.c.166 fol. 1269.& 1255
ſandomiriæ principatum Vladislaus Laketeck adipiſcitur l.4.c.14.f.1052
ſangallum oppidum oppugnatur & diripitur ager eius l.3.c.66.f.466
ſant Omar Flandriæ ciuitas l.2.c.45.f.153
ſaphyri lapides l.5.f.1251
ſapor Perſarum rex Valeriano Imperatore pro ſcabello utitur l.2.f.295
ſaraceni coguntur in Granatam uelut in angulum l.2.c.20.f.76. Hiſpania expulſi l.2.c.20.f.78. qualẽ regem eligant l.3.c.2 fol.354. Hiſpaniam inuadunt l.2.c.19.f.72. Hiſpaniam occupant l.2.f.74

Siciliam & magnam Italiæ partem ſibi uendicant l.2.c.75.f.313. Aegyptũ uaſtant l.4.f.1100. Corſiſicam inſulam occupantes à Pipino Caroli filio exiguntur l.2.c.87.f.334 ab Heraclio Imp. deficiũt l.4.f.1101. in Africam irruunt l.6.c.9.f.1287. Turim ciuitatem Africæ regiam faciunt l.6.c.10 f.1288. quam diu Syriam poſſederint, & urbẽ Hieroſolymitanam l.5.c.31 f.1160. Rhodienſium inſulę infeſti l.5.c.17.f.1149 in Aegypto Sultanum cõſtituunt l.6.c.20.f.1300
ſaracenorum peregrinatio l.5.c.70. f.1192
inter Saracenos & Chriſtianos treugæ factæ l.5.c.44 fol. 1172
ſaragoſſæ archiepiſcopi l.2 c.15. f.65
ſaram flu. olim inter duos populos diſcrimen feciſſe l.3.c.226. f.648
à Sara flu. Sarganſeri ſic ſunt appellati l.3.c.228 fol. 648
ſarau alites in terra Calechutenſi l.5.c.139.f.1249
ſarburgum oppidũ in Vueſtrich l.3.c.147.f.568
ſardanapalus Aſſyriorum rex l.5.c.12.f.1145. palus ultimus Aſſyriorum rex l.5.c.79.f.1261.& 1202
ſardiniam Romani ſubigũt l.2.c.63. f.304
ſardinia Arragoniæ fit regnũ l.2.c.82.f.329. eius ſitus & magnitudo l.2 c.80.f.325. breuis deſcriptio per Sigiſmũdum Arquer Calaritanum l.2 c.80. f.325
de Sardiniæ magiſtratibus, & incolarum natura, moribus, legibus, & religione l.2.c.86.f.332
ſardinia inſula Saraceni excluduntur l.2.c.46.f.272
ſardinica herba l.2.c.81 fol. 327
ſardis Lydię metropolis l.5 c.6. f.1141
ſarganenſis comitatus Rarenſibus baronibus obtingit l.3.c.68.f.470
ſargans oppidum & caſtrũ in Heluetia l.3.c.86 fol. 486
ſarmatia Aſiæ l.5.c.22 f.1151. uetus & noua l.4 f.1037. unde Polonia dicta l.4.c.1.f.1039
ſarmatæ qui appellẽtur l.3 c.2. f.353
ſarmatica lingua l.2.c.17 fol. 69
ſarmaticorum montium iuga l.4.c.1.f.1040
ſarona ciuitas Græciæ l.4 c.41. f.1079
ſaronicus ſinus l.4.c.41 fol. 1079
de Sarunetibus l.3.c.228 fol. 648
ſaſes mons in Valeſia l.3 c.32. f.430
ſaſones populi de quibus Ptolemeus l.3.c.432 fol. 868
ſaſſaris ciuitas Sardiniæ l.2 fol. 330
ſatalia ciuitas Ciliciæ l.5 c.12. f.1145
ſatrapæ apud Turcas l.4 c.80. f.1134
ſaturnus planeta l.5.c.68 fol. 1191
ſaturni templum Romanæ reip. ærarium conſtituitur l.2.c.60.f.282
ſauromatæ populi l.5.c.22 fol. 1151
ſauolus Salisburgenſis abbas l.3.c.371.f.777
ſaurſtadia ciuitas l.3.c.495 fol. 947
iuxta Sauum flu. Beſſæ Bulgariæ populi conſidẽt l.4 c.27. f.1069
ſaxonia uetus & noua l.3 c.432.f.867. occidua quę Vueſtphalia uocatur l.3 c 456.f.899. catholicæ fidei ſubditur l.3.f.419. inferior & ſuperior l.3 c.436. f.871
ſaxoniæ ducũ domicilium l.3.c.452.f.895. ad duces transfertur Luneburgenſe dominium l.3.c.441 f.882. ſuperioris circulus l.3.c.f.418. inferioris circulus ibid. epiſcopatus l.3 c.433.f.870. fertilitas l.3 c.434.f.870. metalla l.3 c.435. fol.871. ducatus, Henrico Aucupi datur hęreditario feudo l.3.f.410 gentis origo l.3.c.432 f.867. de modernæ diuiſione l.3.c.436.f.871
in Saxonia Vuandalorum ſæuitia l.3.c.451.f.894 bellum maximum & horrendum l.3.c.455.f.898 multæ ciuitates ab Ottone primo conditæ l.3 f.425. mutatio facta ſub Ottone primo l.3.c.437 fol. 874
ſaxones cum Henrico 4. Imp. conciliantur l.3 c.345. f.737. Sueui antiquitate præcedunt l.3 c.292.f.696. regnũ Cantuarienſe occupant l.2 c.10.f.48. quomodo olim uocati l.3.c.147.f.568. in Franciam deportati l.3 c.390.f.806. Vngari populantur l.4.c.9.f.1017 tumultuantes Valentinianus Imp. domat l.2.f.299 propter religionem bello affliguntur l.3.c.433 f.868. à Carolo Magno in uaria loca mittuntur l.3 c.57. f.452
ſaxonum chronicon quando ſcriptum l.3.c.425 f.857. nomen quando & à quo introductum l.3 c.432.f.868. mores atq; ritus l.3.c.434 f.870
contra Saxones Dani bella gerunt l.4.c.14.f.963
de Saxonibus, in Tranſſyluiam ductis l.1.c.31.f.38

ſaxonicum

ſaxonicum regnum in Anglia ampliatum l.2.f.48
ſaxonicorum ducum ſepulchra & ornamenta l.3 c.425. f.857
de Scala monte l.3.c.229 fol. 649
ſcalani à Venetis expulſi l.2.c.18. f.223
ſcaligerorum dominium in Veronẽſes l.2.c.26.f.256
ſcandiam Sueci occupant l.4.c.4. f.966
ex Scandia inſula ſiue Scandinauia populi exorti ſint l.3.c.2.f.353. Heruli cum Vuandalis ueniũt in Meckelburgenſium regionẽ l.3.c.467. f.909
ſcaldis Flandriæ amnis l.2 c.50. f.157
ſcania prima Daniæ pars l.4.c.2.f.963. Daniæ adunatur regno l.4.c.4.f.966
ſcanij in Rugia conſident l.4.c.5. f.967
ſcarcenſis epiſcopus capite truncatur l.4.c.30.f.994
ſcardonam ciuitatem Attila rex ſubuertit l.4.c.6 fol. 1012
ſcenitæ gentes l.5.c.69 fol. 1191
ſchaffhauſia ciuitas Heluetiæ l.3.c.81.f.490. à nonnullis Hegoienſi regioni annumeratur l.3.c.250 f.666. oppido Sueuię 21. torneamentum celebratum l.3.c.454.f.897. monaſterium iuxta Rhenum reformatur l.3.c.317 fol. 719
ſcher pagus Sueuiæ l.3 c.295.fol.698. oppidum Eberhard9 Truchſes emit l.3.c.284. f.688
ſchiern caſtellum à quo cõſtructum l.3.c.369.f.769
ſchiffer quem Germani ſic uocant lapis l.3.c.435 fol. 871
ſchiltach & Schilteck arces in Alſatia l.3.c.133.f.556
ſchiltachenſis ducatus ubi fuerit l.3.c.327.f.723
ſchira ciuitas in Perſide l.5 c.81. f.1203
ſchlierbach in præfectura Lanſerenſi exuritur l.3 c.103. f.520
ſchleſia l.3.f.961. à Morauia ſeparatur l.3.c.500 fol.961. Bohemico regno adijcitur l.3.c.496.f.950
ſchleſiæ modernorum principũ ſtirps l.4.c.5.f.1043
ſchleſiam Tartarus diripit l.4.c.11. f.1018
ſchleſuicum fit Saxonum colonia l.4.c.7.f.968
ſchleſuuicenſem urbẽ Danorum rex oppugnatam obtinet l.3.c.13.f.975 Vuandali euertunt l.3 c.469. f.911
ſchleſuuicenſis marchionatus inſtituitur l.4.f.968
ſchlotta oppidum l.1.f.10
iuxta Schlotten Tranſyluaniæ oppidum aurifodina l.4.c.33. f.1073
de Schlüſſelberg comitum ſepultura l.3.c.308.f.709
à Schmalkaldenſibus confœderatis Otto baro de Vualpurg Auguſtanorũ præſul omni ditione exuitur l.3.c.345.f.739
ſchmalkaldienſe fœdus l.3 c.347. f.747
ſchneberg arx in Briſgoia l.3.c.273. f.680
ſchnebergi ſitus l.3.f.866
ſchnebergenſis fodina quãdo cœperit l.3.c.429.f.866
ſchonbachum oppidũ l.1 c.10. f.7
ſchœnauu uilla monaſterio S.Blaſij donatur l.3 c.314.f.719. l.3.f.866
ſchongauium oppidum in ualle Lyci l.3.f.749
ſchönthal monaſterium in ſylua Ottonica l.3.c.360 fol. 764
ſchopina uallis l.3.c.290 fol. 695
ſchorndorff oppidum oppugnatur l.3.c.328.f.726
ſchouuenburgẽſium comitũ linea l.3.c.447.f.891
ſchrieſſen oppidum in Palatinatu Rheni l.3.c.353 f.755. oppidum expugnatur & in uillam commutatur l.3.c.357.f.762
ſchuſs amnis l.3.c.282 fol. 687
ſchuuarzuilla in comitatu Tirolenſi l.3.c.291.f.695
ſchuuartzbach monaſterium l.3.c.153.f.577
ſchuueydnitz Schleſiæ ducatus l.3.c.501.f.961
in Schuuinfurt 16. torneamentum celebratum l.3 c.454. f.897
ſciopodæ monſtra in Aethyopia l.6.c.46.f.1319
ſcipio Africanus l.2.c.63 f.304. Cornelius Romanus Corſicam inſulam Romano nomini ſubijcit l.2.c.87. f.334 creatus conſul in Africam mittitur ubi Pœnos uincit l.2.c.63.f.305. imperator proconſul in Hiſpania Carthaginem nouam Hiſpaniæ capit l.2.c.63 fol.305. Africanus uictor urbem Carthaginenſem ingreditur l.2.c.63.f.305
inter Scipionem & Hannibal colloquium l.2.c.63 fol. 305
ſcipionis ſtratagema l.2 c.63. f.305
à Scipione Africano Hannibal pro Antiocho pugnans nauali prælio uincitur l.2.c.63.f.306
à Scipione Africano, Carthaginenſibus taurus æneus à Perillo fabrefactus reſtituitur l.2.c.94.f.344
ſclauina Critonis Rugienſis uxor l.3.c.469.f.911 Bohemorum regi deſignatur l.3.c.499.f.956
ſclauonia regio l.4.c.25 fol. 1067
ſclaui Germaniam infeſtãt l.3.c.356. f.740

ſclaũi populi l.3.c.413 fol. 835
ſclauis Findlandia paret l.4 c.34. f.997
ſcopia Macedoniæ ciuitas l.4.c.46. f.1084
ſcorpius nocentiſsimum animal in Libya l.4.c.46 fol. 1320
ſcorpiones in inſula Malta ſunt innoxij l.2.c.98.f.349
ſcotia l.2.c.9.f.51. uſq; ad cap.14. f.59
de Scotiæ fluuijs, ciuitatibus, epiſcopatibus, & academijs l.2.c.12.f.53
ſcoti l.2.c.9.f.47.& ibid. c.12.f.52. nulla pendunt uectigalia l.2.c.13.f.56
fœdus ineunt cum Anglis l.2.c.13. f.57
ſcotorum cum Anglis implacabile odium l.2.c.13 f.56. ritus & mores l.2 c.12. f.47 & 52
ſcultetus Roſelman ab officio remouetur l.3.c.135 fol. 556
ſcylla in Sicilia l.2.c.90 fol. 337
ſcyrus inſula l.4.c.52.f.1089
ſcythia Aſiatica extra Imaũ montem l.5.c.96.f.1213
minor l.3.c.2.f.353
ſcythæ populi ſupra Moſcouitas l.4.c.24.f.1066
â Tamerlane ſubactæ l.4 c.64. f.1114
ſcytharum regẽ Philippus Macedo in prælio uincit l.4.c.45. f.1083
Aſiaticorum mores l.5 c.99. f.1216
ſcythas conciliant ſibi Parthi amicos l.5.c.89.f.1210
in Chriſti cognitionẽ, Baſilius perduxit Imp. l.4. fol. 1105
à Scythis Turca ſuperatur l.4.c.64. f.1114
ſebaſtia ciuitas l.5.c.13 fol. 1146
ſebaſtianus Munſterus ter in uitę diſcrimen uenit ob furorem Anabaptiſtarum l.3.c.142.f.566. Heidelbergæ primum Hebraiſmum profeſſus eſt l.3 c.352. f.755.
ad Sebaſt. Munſterum Bonifacij Ammerbachij epiſtola l.3.c.94.f.511
Ioannis Treuirenſis archiepiſcopi epiſtola l.2.f.87
ad eundem epiſtola Simonis Richuuini medici principis Treuirorum Ioannis comitis ab Iſenburg ibid. fol. 88
ſebaſtianus ab Heuſenſtein Heſſus Moguntinæ ſedis antiſtes l.3.c.171.f.601
Pemmerlinus cancellarius l.3.c.372.f.779
ſebaſtolis metropolis l.5 c.24. f.1154
ſebuſianos olim fuiſſe Vuiſſenburgenſes l.3.c.150 fol. 572
ſeckingen oppidum & monaſterium l.3.c.256.f.668
oppidum ferè totum igne exuſſum l.3.c.60.f.456
ſedechias medicus Iudæus Carolo Caluo uenenum propinat l.3.f.383
ſedunẽſis ciuitas cum duabus arcibus & Valeria cathedrali eccleſia, delineata l.3.f.434.& l.3.c.36.f.436
ſeduni arces uocantur l.3 c.33. f.431
ſedunenſem ciuitatem Sabaudiæ comes cum Bernatibus occupat l.3.c.63 fol. 483
de Sedunis populis, qui hodie Valeſiani dicuntur l.3 c.31. f.427
ſefflingen monialium cœnobium propè Vlmam l.3 c.343. f.732
ſegeſta ubi l.4.c.1.f.1008
ſegna inſula l.4.c.26.f.1068
ſelani inſ. l.5.c.163.f.1266
ſelandicæ inſulæ quinque, earumq; nomina l.2 c.50. f.158
ſelehund marinum monſtrum l.4.c.39.f.1001
ſeleſtadium pictura expreſſum l.3.f.558 & 559
ciuitas l.3.c.136.f.560
ſeleucia l.5.c.88.f.1209
ciuitas Syriæ l.5.f.1184
ſeleucidarum regia l.5 c.59. f.1184
ſeleucus Nicanor l.5.c.67 fol. 1190
ſelimus Turcarum Imp. l.4 c.71. f.1127
ſelimum Turcarũ Imp. Chriſtiani uincunt l.5.c.30 fol. 1159
ſeliuntis Ciliciæ ciuitas l.5 c.12. f.1145
ſeltzal oppidum l.3.c.290 fol. 694
ſemiramis regina Babyloniæ l.2.c.27.f.87 & l.5.c.62. f.1186
ſemiramidis reginę egregia facinora l.5.c.64.f.1188
ſtratagema l.5.f.1225
in Semiramide quę culpanda l.5.c.65.f.1189
ſemouitum ducem Maſouię Poloni regem eligunt l.4.c.16. f.1053
ſempachenſe prælium l.3 c.66. f.465
ſempronij mons in Valeſia l.3.c.32. f.430
ſenarum ciuitatis Italiæ deſcriptio l.2.c.50.f.273
ſeneca qui & Anneus Stoicus philoſophus l.2.f.67
ſenecam præceptorem Nero Imp. ueneno tollit l.2 fol. 288
ſenega flumen Africæ l.6 c.51. f.1324
ſenegenſium Nigritarũ emporium l.6.c.53.f.1326
ſeptenſis Mauritaniæ ciuitas l.6.c.5.f.1285
ſepulchri Domini cuſtodia l.5.c.44. f.1173
ſequania iuxta Biſontium Iulius Cæſar cur Auguſto ſucceſſore potitus l.3 c.11. f.369
ſequani l.2.f.104
populi in Burgundia l.2 c.29. f.104

ſerapis

ſerapis Aegypti l.6.c.23 fol. 1301
ſerenij fortiſsimi herois ac ducis interitus l.4.c.71 fol. 1127
ad Seres populos Alexander Magnus duci cupit l.5 c.120. f.1232
ſergius papa l.2.c.15.f.210
2.papa ibid.
3.papa ibid.
4.papa ibid.
Galba Imp. l.2.f.288
monachus l.5.c.76.f.1198
ſerica regio l.5.c.102 fol. 1218
ſericum,lana nobilis l.5 c.102. f.344 & 1218
ſericum Giaua inſula mittit l.5.c.146. f.1254
ſerpens Tyrus l.5.c.46 fol. 1177
contra Serpentis morſum remedium l.5.c.28.f.1158
ſerpentes in igne uiuentes l.5.c.154. f.1259
ſerpentum uaria genera in terra Calekut l.5.c.139 fol. 1250
cum Seruiæ Deſpote Amurates rex congreditur l.4 c.63. f.1113
ſeruiæ Deſpotus Huniadis proditur conſilium l.4 c.67.f.1119. Deſpoto Amurathes indignat Imp. Turcorum ibid.
ſeſami proceritas in Aſſyria l.5.c.78. f.1201
ſeſoſtrem regẽ Aegypti Cyrus uincit l.6.c.18.f.1297
ſeſtrotis regis conatus l.6 c.37. f.1310
ſeſus in Cheroneſo Thraciæ ciuitas l.4.c.54.f.1090
ſethina urbs Græciæ l.4 c.42. f.1081
ſeuerinus Auſtriorum apoſtolus l.3.c.408.f.827
uir Dei oraculo admonitus l.3.c.371.f.776
in Italia archiepiſcopus, quos habeat ſuffraganeos l.2.c.15.f.213. Chriſtierni Danorum regis dux l.3 c.443. f.886 & 887
ſeuerus pont.Rom l.2.c.15 f.209. Imp. l.2.f.292 & 297. Pertinax de Germanis triumphat l.2 c.11. f.370
ſeuinus lacus Italiæ l.2 c.6. f.195
ſeuling mons prætaltus in ualle Lyci l.3.c.349.f.749
ſexti, Tarquinij ſuperbi filij indignum facinus l.2 c.61. f.283.
ſialandiæ quæ nunc eſt Selandia ſitus l.4.c.2.f.963
ſianfu ciuitas prouinciæ Mangi l.5.c.253.f.1258
ſibotto Auguſtenſis antiſtes l.3.c.345.f.737
ſibylla Theodorici 17. Comitis Flandriæ uxor l.2 c.50.f.161. Albunea Tiburtina cognominata l.2 c.52.f.275. Samiæ patria l.4.c.54.f.1090
ſibillyna oracula l.2.c.14 fol. 208
ſibilicum mare l.6.c.4 fol. 1284
ſicambriam Attila rex Imperij ſedem eligit l.4 c.4. f.1010
ſicambria l.2.c.25.f.85
ſicambri ibid.
populi Brabantiæ l.3 c.204.f.626. unde dicti, & quos habuerint reges: Item quæ bella geſſerint l.2.c.25. f.85
ſicambris non longe Sueuos abfuiſſe l.3.c.292 fol. 697
ſichẽ urbs l.5.c.56.f.1182
ſichirugus primus Sueorum rex l.4.c.28.f.980
ſicilia Romanis ſubijcitur l.2.c.97.f.346. Romanorum theca penuaria atq; horreum l.2.c.97.f.346
primum unum cum Neapoli regnum fuit, poſtea factum eſt regnũ peculiare l.2.c.75.f.314. idem regnũ diuiditur in duo ibi.
ſiciliæ reſp. quomõ ab antiquis temporibus neq; ad noſtram ætatem ſit adminiſtrata l.2.c.97.f.346
ambitus l.2.c.90.f.227 & deinceps. reges l.2 c.75. f.313. regno Aragones potiuntur l.2 c.75. f.316
ſiciliam Saraceni ſibi uendicant l.2.c.75.f.513
quando Agareni occuparint l.4.f.1107
ſiculus dux à quo ſicilia obtinuit nomen l.2.f.337
ſider mons Valeſiæ l.3 c.38. f.437
ſider,oppidum ibid.
ſiderites,lapis l.5.f.1244
ſidonem Sultanus occupat Babyloniæ l.5.f.1179
ſieburgis Holandica mulier l.3.c.443.f.886
ſifridus Schuuermannus ciuis Norinbergenſis l.3 c.495.f.947. à Feuchtuuang ordinis fratrũ Teutonicorum ſummus magiſter l.3.c.482.f.930
comes Palatinus l.3.c.356 f.757. Vuirceburgenſis præſul l.3.c.385.f.796
ſiganeum urbs in Colchide l.5.c.24.f.1154
à ſigberto Auſtraſiæ rege p Sueuiam & Alemanniam Chriſtus prædicatur l.3 c.344. f.735
ſigebaldo epiſcopo Bruxellenſis donatur ditio l.3 c.356. f.756
ſigefridus epiſcopus Auguſtanus l.3.c.345.f.736
Moguntinus archiepiſcopus Conrado Rom. regi rebellat l.3.f.585
comes Lyningenſis Spirenſis epiſcopus l.3.c.157 f.582. à Venningen Spirenſis antiſtes l.3.c.157 f.583. à Rechberg Auguſtæ præſul ordinatur l.3 c.345. f.737
ſigefridus baro ab Eppenſtein Moguntinus præſul l.3.c.171. f.600

ſigiſmun-

ſigiſmũdus Imp. Nurnbergæ principum cõuentum celebrat l.3.c.498.f.952 Imp. Morauiam Alberto genero ſuo dono dat l.3 c.500.f.961: Cæſar creat Ludouicũ dominũ Mantuæ marchionem l.2.c.36 f.256. Imp. Philippo Mariæ duci Mediolanenſi cõtemptu habetur l.2.c.25 f.234. Imp. uult diſcordiam ſeminare inter Vitoldum ducem & Vladiſlaũ regem l.4.c.21.f.1059
per Sigiſmũdum Imp. Miſnenſis marchio dux Saxoniæ & elector conſtituitur l.3.c.437 f.876
ſigiſmundo Cęſare interueniente inter fratres Teutonicos & Poloniã pax conſtituta l.3.c.482 fol. 930 & 931
à Sigiſmundo Imp. Nurnberg. Burggrauius impetrat Brandenburgenſem marchionatum l.3.c.381 fol. 788 & 789
ſigiſmundus archidux Auſtriæ Friderico Imp. prouinciæ adminiſtrationem defert l.3.f.405 Auſtrię dux quomodo occaſio fuerit belli inter Heluetios & Carolũ magnũ Burgundiæ ducem geſti l.2.c.58.f.173. dux Auſtriæ ferè uniuerſam ſuam ditionem oppignorat l.3 c.106.f.523. dux Auſtriæ oppidum & caſtrum Elicurt oppugnat l.3.c.108 f.525. dux Auſtriæ Maximilianum hæredem ſuarum prouinciarum inſtituit l.3.f.407
ſigiſmundo duci Auſtriæ uenditur comitatus Sonnenberg l.3.c.284.f.688 duci Auſtriæ reconciliantur l.3.c.106.f.523
ſigiſmundus rex Vngariæ l.4.c.18. f.1028
à Sigiſmundo rege Vngariæ deficit Bohemiæ princeps l.4.c.27.f.1069
ſigiſmundus Polonorũ rex Pruſsiam ſibi uendicat l.3 c.483.f.933. Poloniæ rex cum Liuonibus contra Moſcouitas ſuppetias fert, quid facere ſolitus ſit l.3.c.489.f.937. rex Bohemiæ l.3.c.499.f.959
ſigiſmundus Burgũdiæ rex quando præfuerit l.3 f.429. Burgundiæ rex epiſcopatum Octoduro Sedunum transfert l.3.c.35 f.432. Saxoniæ dux in Vuirtzburgenſem conſecratur pontificem l.3 c.385.f.799. à Vlkentorff Salisburg. archiepiſcopus l.3.c.371.f.778 2. ab Holneck archiepiſc. Saltzburgenſis ibid. f.779 comes à Kyburg l.3 c.55. f.450
ſigiſmundi regis aduerſus Turcam infelix pugna l.4 c.65.f.1115. Caroli 4. filius Imp. l.3.f.305
pro Siligine radices l.5 c.161. f.1264
ſilole inſula l.5.c.163 fol. 1266
ſilueſter pont Rom. l.2 c.15. f.209 2. papa ibid. f.210 3. papa ibid.
ſimiarum uenatio l.6.c.4 fol. 1320
in Simijs capiendis Pantherorum ſiue Pardalium animantium aſtutia l.6 c.44. f.1318
de Simijs Indianis l.5 c.128. f.1242
ſimmachus pont. Rom. l.2 c.15. f.209
ſimonis Cyrenæi filius l.3 c.213. f.634
ſimonis patris Alexandri Rufi patria l.6.f.1292
S. Simpertus Auguſtanæ eccleſiæ antiſtes l.3 c.345. f.736
ſimplicianus pontifex Romanus l.2.c.15.f.209
ſimplicij pont. Rom. patria quæ l.2.c.53.f.275
ſimprechtus Caroli Magni ex ſorore nepos l.3 c.126. f.545
ſin fluuius Hyberniæ l.2 c.8. f.44
ſina mons l.5.c.70.f.1192
ſina Indiæ regio l.5.c.130 fol. 1242
ſinamus princeps Gazę cũ Mamaluchis confligit l.4 c.70. f.1124
ſindelfingẽſe monaſterium à quo fundatum l.3 c.327. f.724
ſinear regio l.5.c.78 fol. 1200
ſingui emporium in prouincia Mangi l.5.c.153 fol. 1258
ſinope ciuitas Paphlagoniæ l.5.c.16.f.1158
ſintzen oppidum l.3 c.355. f.756
ſipontis ciuitas in Apulia l.2.c.7. f.196
ſipontinus in Italia archiepiſcopus l.2.c.15.f.213
ſiricius pont. Rom. l.2 c.15. f.209
ſirmium Hungariæ ciuitas l.4.c.16. f.1020
ſiſsimus papa l.2.c.15 fol. 210
à Siſypho latrone Aeoli filio Corinthus condita l.4 c.39. f.1077
ſithiu Flandriæ ciuitas l.2 c.45. f.153
ſiua dea l.3.c.467.f.909
ſiuuardus Daniæ rex l.4 c.4. f.966
ſixtus pont. Rom. l.2.c.15 f.209. 2. pont. Rom. ibid. 3. pont. Rom. ibid.
skioldus Danorum rex l.4 c.3. f.965
skirfielloni Lithuaniæ ducatus traditur l.4.c.17 fol. 1054
skirgellum fratrem facit Vladislaus rex occidi l.4 c.21. f.1060

ad Sliam lacum eccleſia eri-
gitur l.3.c.448.f.892
ſmalandi ruſtici l.4.c.19
fol. 980 & 996
ſmaragdo Cyprus nobilis
l.5.c.286. f.1155
ſmirna condita l.5.c.100
fol. 1217
ſmirnam Ioniæ Veneti oc-
cupant l.2.c.18.f.222
à Smolensko in Moſcouiã
ciuitatem diſtantia l.4
c.22.f.1060. caſtrum &
ciuitas ibid.
ſmolnenſem ducatũ quan-
do expugnarit Moſcouiæ
dux l.4.c.21.f.1060
ſobeslaus Bohemiæ dux
l.3.c.499. f.956
ſodomitici l.5.c.106.f.1221
ſodomus Viennẽſis archie-
piſcopus l.3.c.408.f.827
ſœſt oppidum alienatur ab
archiepiſcopatu Coloni-
enſi l.3.c.207.f.628
ſogdiana regio l.5.c.91
fol. 1211
ſogdiani Alexandro Ma-
gno ſe dedunt l.5.c.88
fol. 1209
ſol ſub & ſupra Horizon-
tem l.1.c.20.f.18
omnes mundi partes illu-
ſtrat l.1.c.19.f.15
ſolis coloſſus l.5.c.17
f.1149. locus & declina-
tio l.1.c.21.f.19
ſolẽ Germani uenerati ſunt
l.3.c.344. f.734
ſolſtitium l.1.c.19.f.14
ſolat ciuitas Thraciæ l.4
c.54. f.1090
ſoldanus 3. Turcarum Imp.
l.3.c.469. f.914
ad Solo inſulã Hiſpani per-
ueniunt l.5.c.164.f.1267
ſolonis Saliminij leges l.4
c.42. f.1080
ſoloni, Crœſus rex ſuum o-
ſtendit theſaurum l.5
c.6. f.1141
ſolonem diſcendi gratia ad
Aegyptios migraſſe l.6
c.38. f.1311
ſolothurũ ciuitas l.3.c.69
f.474. à Lupoldo duce
Auſtriæ obſidione cingi-
tur l.3.c.65.f.463. Kybur-
genſes comites per prodi-
tionem occupare nitun-
tur l.3.c.63.f.483
ſolothurenſis ciuitatis effi-
gies l.3.f.472 & 473
ſolymannus Othomannus
11. Turcarum Imp. l.4
c.71.f.1124. Turca inſu-
lam urbemq; Rhodã Chri
ſtianis eripit l.2.c.98.f.350
Turcarum Imp. Vngariã
ſubigit l.3.f.408
Turcarum Imp. Viennam
obſidione cingit l.3.c.408
f.830. claſsis Turcicæ præ
fectus l.5.c.131.f.1243
ſomona Flandriæ amnis l.2
c.50. f.1157
ſonnenbergenſem comita-
tum Eberhardus dapifer
emit l.3.c.284.f.688
pro Sonaglio fructum auri
l.5.c.167. f.1269
ſophia Cazimiri regis filia
l.4.c.17. f.1056
ſophiæ templum à Iuſtinia-
no Imp. conſtructum l.4
c.58. f.1099
ſorabi populi l.3.c.422
fol. 854
ſoter pont. Rom l.2.f.209
ſoutuualles populi l.2.f.47
ſozimus eccleſiæ Auguſta-
næ paſtor ét epiſcopus l.3
c.344. f.735
ſpanheimenſis comitatus
l.3.c.152. f.176
comitatus diſtribuitur l.3
c.180. f.607
ſparta quæ & Lacedæmo-
nia l.4.c.37.f.1076
ſpartæ rex l.5.c.3.f.1139
ſpartani Meſſenos in ſerui-
tutem redigunt l.4.c.40
fol. 1078
ſpecus Islandiæ populi in-
habitant l.4.c.36.f.998
ſphæræ proiectio in plano
l.1.c.18. f.14
de Sphæra paranda pro in-
ſcribẽda cogniti orbis ha-
bitatione l.1.c.26.f.30
ſpinolla arx Rhætiæ l.3
c.222. f.643
ſpira ciuitas l.3.c.156.f.578
ſpirenſem urbem epiſcop.
obſidione cingit l.3
c.157. f.583
ſpirenſi epiſcopatui Lando
ia impignoratur l.3
c.155. f.577
ſpirenſi epiſcopatui quæ à
Conrado duce donata l.3
c.356. f.756
ſpitigneus Bohemiæ dux
l.3.c.499. f.955
ſpolatũ ciuitas Illyridis l.4
c.25. f.1067
ſpoletum à Gothis expu-
gnatum & confractum l.2
c.70. f.308
ſpreda fluuius l.3.c.464
fol. 904
ſpringual Balenę genus l.4
c.39. f.1002
ſtactis in Felici Arabia l.5
c.72. f.1194
ſtaclia ciuitas & inſula l.5
c.17. f.1149 & 1225
ſtagnum aſpaltum produ-
cens l.5.c.69.f.1192
ſtambs monaſterium Ci-
ſtertienſe l.3.c.290
fol. 694
ſtannum l.5.c.95
fol. 1213
ſtanislai epiſcopi Gracco-
uienſis interitus l.4.c.8
fol. 1047
ſtantzerthal uallis l.3
c.290. f.695
ſtargard oppidulum ruſti-
cum in Saxonia l.3.c.432
fol. 868
ſtargard, Aldenburg, Bran-
neſia, idem l.3.c.477
fol. 921
ſtarcaterus monſtroſæ ma-
gnitudinis & roboris ho-
mo inter Danos l.3.c.448
fol. 892
ſtatilia Meſſalina Neronis
Imp. coniunx f.288
ſtauffenſes domini oppidũ
condunt l.3.c.338.f.730
domini ad ducatus cul-
men euecti l.3.f.709
ſtauratius

ſtauratiũs Nicephori Imp. filius l.4.f.1103
ſtauroneſus, uulgò Creutz nach, ciuitas l.3.f.606
in Stecho arce Vpſalienſis obſidetur epiſcopus l.4 c.30.f. 993
ſteckborn oppidum l.3 c.240. f.657
ſteingadam monaſteriũ in ualle Lyci l.3.c.349.f.749
ſteliminum inſula l.4 c.54. f.1090
ſtephanus pont. Rom. l.2 c.15. f.209
2. papa l.2.c.15.f.210
3. papa ibid.
4. papa ibid.
6. papa ibid.
7. papa ibid.
8. papa ibid.
9. papa ibid.
papa ad Pipinum regem defenſionem petens ab il lo l.2.c.63.f.302
Vngarorum rex l.3.f.390
2. Vngarorum rex l.4 c.18.f.1024. 3. Vngariæ rex ibid. 4. rex Vngarorum l.4.c.18.f.1025
per Stephanum Vngariæ regẽ Chriſtiana regio propagatur l.4.c.10.f.1018
d. Stephani Vngariæ regis corona ſurripitur l.4 c.20. f.1031
per d. Stephanum Vngariæ regem montoſa Tranſyluaniæ regio ſubiugata l.4 c.34. f.1073
contra Stephanum Anglorum regem Dauidis regis Scotorum bella l.2 c.12. f.55
ſtephanus Ruperti Romanorum regis filius l.3 c.152. f.576
ſtephanus Bipontinus ſeu Zuueibruckenſis l.3 c.356. f.760
ſtephanus Scytharum epiſcopus martyr l.4 c.24. f.1066
ſtertzingoppidum l.3 c.290. f.694
ſtetinum Pomeraniæ metropolis l.3.c.473.f.921
ſtetinum oppidum Vualdemarus rex in nihilum redigit l.4.c.10.f.972
ſtinckel Sueciæ rex l.4 c.29. f.991
ſtiria, quam quondam Valeriam dictam putant l.3 c.409. f.831
ſtiria ad fidem conuertitur l.3.c.365. f.769
ſtiriam Bauariæ in ſe complectitur l.3.c.362.f.765
ſtockfiſch, quem Germani ſic uocant, unde ueniat l.4.c.21. f.983
ſtockholmia regia Sueciæ ciuitas l.4.c.27.f.988
ſtockholm urbs Margarithæ reginæ Daniæ traditur l.4.c.29.f.992
ſtockholm arcem & ciuitatem Sueci obſident l.4 c.19. f.980
ſtockholmia deditione capitur l.3.c.443.f.857
ſtola à Medis reperta l.5 c.84. f.1205
ſtormarij nolunt agnoſcere Danorum regem ſuum dominum l.4.c.18.f.979
ſtrabo quando uixerit l.3 c.8.f.362. & l.2.c.38 fol. 137
ſtrabonis Geographi patria l.5.c.14.f.1147
ſtrattonis turrim ciuitatem Herodem magnum reparaſſe l.5.c.49.f.1181
ſtraleſſund ciuitas l.4 c.10. f.971
ſtralſund Pomeraniæ oppidum l.3.c.476.f.921
ſtrasburgum unde nomen habeat l.3.c.139.f.562
ſtrengenenſis epiſcopus capite truncatur l.4 c.30. f.994
ſtretto de Callipoli, mare l.4.c.54. f.1090
ſtridom oppidum Illyridis l.4.c.26. f.1068
ſtrigonium urbẽ Tartarus oppugnat l.4.c.11.f.1018
ſtrigonium occupat Solymannus l.4.c.71 fol. 1127
ſtrigonienſis archiepiſcop. in pugna perit l.4 c.11. f.1018
per ſtrigonienſem Cardinalem cruciatus in Vngariam defertur qui horrendæ ſeditionis eſt author l.4.c.27. f.1035
ſtrongilæ inſula l.4 c.52. f.1089
ſtrubingẽ oppidum à quo conditum l.3.c.375 fol. 785
ſtrumoſi homines l.3 c.290. f.694
ſtruthiones apud Alexandriam l.6.c.33.f.1309
de Struthione Aethyopico l.6.c.45. f.1318
ſtugardia ciuitas l.3 c.331. f.728
ſtugardiam qui conſtruxerint, & quomodo principi Vuirtenbergenſi obuenerit l.3.c.275.f.681
ſtugardiã Rudolphus rex obſidione uallat l.3 c.328. f.725
in Stugardia 26. torneamentum celebratum ibid. f.898. l.3.c.454.f.897
ſtulingen oppidum & caſtrum cuius imperio ſubiacet l.4.c.312.f.718
ſtulingen crematur l.3 c.112. f.530
ſturbionus Sueciæ rex l.4 c.29. f.990
ſtuſsi ciuium magiſter apud Tiguros l.3.c.68 fol. 470 & 474
ſuadeck caſtrum deſtruitur l.3.c.345. f.737
ſuandepolci ducis Pomeraniæ in Chriſtianos impietas l.3.c.482.f.929
ſuantonito deus l.3.c.467 fol. 910
ſuar Sultanus Aegypti l.5 c.40. f.1168
ſubuth inſula l.5.c.163 fol. 1266

ſuccinum in Polonia l.4 c.1. f.1040 & 933
ſuciſtygesfans in Macedonia l.4.c.47.f.1085
ſueciæ ſiue Sueoniæ deſcriptio l.4.c.27.f.988
reges l.4.c.28.f.989
regna l.4.c.26.f.987
fertilitas l.4.c.33.f.996
reges multos in Finlandia conſtituunt præfectos l.4 c.35.f.998. regnum Danis ſubijcitur l.4.f.966
diadema Albertus dux Magnopolenſis ſuſcipit l.4.c.12. f.974
ſueciam Chriſtiernus 2.Daniæ rex armis occupare nititur l.4.c.30.f.993
in Suecia Daniæ regi turbatio oritur l.3.c.14.f.976
ſueci ſuo regi bellant l.4 c.17.f.978. Scaniam occupant l.4.c.4.f.966
ſuecorum regi Gotlandiæ inſula paruit l.4.c.20 fol.983. in Daniam irruptio l.4.c.18.f.979
ſuecis Findlandia patet l.4 c.34. f.997
ſuecos Luneburgenſes ſibi ſubiugũt l.3.c.443.f.884
inter Suenonem & Canutum Danorum reges diſsidium l.4.c.9.f.970
ſuenonem Daniæ regis filium Otto Imp. ex ſacro fonte ſuſcipit l.4.c.7 fol. 968
ā SuenoneDano Norduuegiæ rex uincitur l.4.c.25 fol. 986
ſuenotto Danorum rex l.4 c.7. f.968
ſuenottonis Danię regis genealogiæ l.4.c.8.f.969
ſuerinenſis eccleſiæ fundamentum quando iactum l.3.c.447. f.890
ſueſsion ciuitas epiſcopalis in Francia l.2.c.29.f.100
de Sueuia cum eius præcipuis ciuitatibus, oppidis, ditionibus & terræ fertilitate l.3.c.292.f.696
ſueuiæ duces in Auſtria rerum potitus l.3.c.415 f.837. ducum reſidentia l.3.c.247.f.664. ducum curia l.3.c.282.f.686
ſitus & uaria eius habitudo l.3.c.202.f.697
limites l.3.c.6.f.359
dux fit Palatinus Rheni l.3.c.356. f.757
circulus l.3. f.416
nobilitatem 17.haſtiludiũ celebraſſe l.3.c.454.f.897
ducatus iterum Rom.Imperio incorporatur l.3 c.56.f.452.ducatus quando defecerit l.2.c.74.f.316
ducum genealogia l.3 c.311.f.714. regnum & ducatus l.3.c.311.f.712
ſueuiam Thaſsilo Baioarię dux debellat l.3.c.347 fol. 741
in Sueuia ciuitatum nomina pro maiore parte in Ingen deſinunt l.3.f.424
ſueuicæ confœderationi Augſpurgenſes nomen dant l.3.c.347.f.747
ſueui ubi ſedes ſuas habuerint l.3.c.11.f.369
olim fuerint ueri & genuini Alemanni l.3.c.8.f.363
longe poſt Romanos & Germanos Chriſtum cognouerunt l.3.f.419
uocantur Franci l.3.c.16 f.378. ad priſtinam libertatem infeliciter aſpirant l.3.c.347.f.741. ſocios ſe addunt Attilæ l.4.c.4 fol. 1011
ſueuorum antiquorum & modernorum mores atq; ritus l.3.c.309.f.710
munitiones quales l.3 c.11.f.372. ueterum 100. pagi l.3.c.8.f.362. priuilegium in prælio l.3.c.311 f.712. modernorum tria genera l.3.c.310.f.711
inter Sueuos & Thuringos diſsidium l.3.c.422.f.854
contra Sueuos Romanorũ bella l.3.c.193.f.615
ſueuus flu. l.3.c.292.f.698
mons ibid. rex in Teutonica ibid. Tuiſconis filius l.3.c.8.f.362
ſudini populi quomõ ſuccinum hauriant l.3 c.484. f.933
ſuditi mõtes quos Ptolem. ſic uocat l.3.c.429.f.866
ſuibdagerus potẽtiſs. Aquilonis rex l.4.c.3.f.965
Norduuegiæ rex primus fit trium regnorum moderator l.4.c.28.f.989
ſuicia ſeu confœderatorum terra l.3.f.425
de Suiciæ terra l.3.f.458
ſuici ſeu Suiceri quando in Heluetiam uenerint l.3 c.3. f.426
ſuitenſes propter Lupoldi Auſtriæ ducis exercitũ periclitantes, Ludouicus Bauarus Imp. miſsis literis confirmat l.3.c.64.f.462
omnes communibus copijs in Tigurenſes expeditionem mouent l.3.f.470
iubẽtur occupare oppida & munitiones in Ergoia l.3.c.88.f.500. ab Armeniacis cæſi l.3.c.103.f.519
Auſtriacos prælio uincũt l.3.c.66. f.465
ſuitenſium primum fœdus l.3.c.56.f.463. quãdo ſit factum l.3.c.58.f.453
ſuigerus de Gundelfingen occumbit l.3.c.328.f.726
ſuirus flu. l.2.c.8.f.44
ſultanus Babyloniæ l.5 c.44.f.1173. Mechę urbis Arabiæ l.5.c.74.f.1195
Aegypti æs Coloſsi Rhodienſi cõfracti tranſmittit in Alexandriã l.5.f.1149
Aegypti Chriſtianorũ implorat auxiliũ l.5.f.1138
Aegypti Ptolemaide potitur l.5.c.44.f.1173
ad Sultanũ uenit Aegypti Zyzimus Baiazetis Imp. frater l.4.c.69.f.1121
cũ Sultano Aegyptio Baiazeti bellum ibid.

à Sultz

à Sultz comites monaſteriũ fundant l.3.c.320.f.719
ſultzberg uilla et monaſterium l.3.c.261.f.670
ſumatra inſula l.5.c.144 fol. 1253
ſunggoia l.3.c.114.f.532
ſunggoiæ comitatus quomodo ad domum Auſtrię peruenerit l.3.c.416.f.841
ſunggoiam Alemanni occupant l.3.c.56.f.451
magna frumenti ubertas l.3.c.119.f.535. 30.uillæ à Carolo Burgũdo ſpoliatæ l.3.c.107.f.525
ſurburg uetuſtum in Alſatia monaſterium l.3 c.119. f.535
ſurrentinus in Italia archiepiſcopus l.2.c.15.f.213
ſues ſacrificati l.5.c.10 fol. 1143
ſuſatum in Vueſtphalia l.3 c.458. f.900
ſuſenburgenſis Landtgrauiatus l.3.c.257.f.669
ſuſenburgenſe dominium quando & quo iure Badenſibus marchionib. obuenerit l.3.c.270.f.678
ſuſiana Perſiæ pars l.5 c.83. f.1204
ſuuabanheimium cœnobium à quo ſit fundatum l.3.c.171. f.600
ſuuantopolconē Leſco Albus Pomeranię capitaneum conſtituit l.4.f.1049
ſuuantochna Cazimiri Polonorum regis filia l.4 c.8. f.1047
ſuuigerus eques auratus Mindelbergenſis l.3 c.288.f.692. regulus & comes ſui comitatus partem Deo offert l.3.c.373 fol. 784
ſuuinfurdum oppidum Oſtrofranciæ l.3.c.393.f.809
ſuuinfurdenſis ciuitatis ſuccincta deſcriptio l.3.c.396 f.810. antiquitates l.3 c.393. f.809
ſuuinfordia unde nomē habeat l.3.c.394.f.810
ſycambrorũ leges Saliquæ dictæ l.3.f.390
à Sycambris Franconia ſiue Francia appellata l.3 c.382. f.789
ſycilia ab Italia auulſa l.1.f.3
ſylla Romanus Alererium coloniam deducit l.2 c.87. f.334
ſyluanum Auguſtani ſunt uenerati l.3.c.344.f.735
ſylueſter 3. l.2.c.31.f.121
ſymachi iuuenis temeritas l.5.c.124. f.1237
ſymiamira mater Heliogabali l.2.f.293
ſynderouia expugnata l.4 c.67. f.1117
ſyneſius orator l.6.c.13 fol. 1290
ſyphax Pœnorum dux captus Romam ducitur l.2 c.63. f.305
ſyracinus militiæ Turcicæ princeps l.5.c.40.f.1168
ſyracuſa regia ciuitas in Sicilia l.2.c.92.f.342
ſyria cum ſuis prouincijs l.5 c.31. f.1159
ſyriæ ſitus l.1.c.18.f.14
de Syriæ prouincijs l.5 c.27. f.1155
ſyriæ metropolis l.5 c.59. f.1184
in Syriam Alexandri Magni profectio l.5.c.12 fol. 1146
à Syro quōdam hortus penſilis conſtructus l.5 c.63. f.1187
ſyri aduerſ9 Phœnices, prouerbium l.5.c.53.f.1181
ſyrmienſis conuentus l.4 c.1. f.1008
duæ Syrtes in Africa l.6 c.12. f.1290

T

TAberna montana l.3 c.154. f.577
tabernæ tres à Romanis cōditæ ibid. nullæ in Turcia l.4.c.79.f.1133
tabrobana ciuitas l.5 c.144. f.1253
tabulæ Ptolemaicæ l.1 c.21. f.19
ad Tabularum Aſiæ, Africæ & Europæ exercitium quid neceſſariō requiratur l.2.c.1.f.39
tacapæ ciuitatis in Africa ſitus l.6.c.12.f.1291
tacitus Imp. l.2.f.296
taciti natura l.5.c.86.f.1208
tafaas uallis in Rhætia l.3 c.227. f.647
tagaza ſalis minera in Africa l.6.c.50.f.1325
talemincii regio l.3 c.425. f.857
tamerani, maximus Calecutiorum deus l.5.c.136 fol. 1247
tamerlanes 4. Tartarorum Imp. l.5.c.109.f.1223
tameſis flu. in Anglia l.2 c.13. f.53
tanais flu. l.1.c.17.f.13 & l.4.c.24. f.1064 occidentalis flu. Tartariæ eſt limes l.5.c.108.f.1223
tanaim flu. Huni traijciunt l.4.c.8. f.1016
tanbach oppidum Alſatiæ l.3.c.127.f.545. oppidū mœnibus & foſsis munitum l.3.c.140.f.565
tancredus Normannus l.2 c.75.f.314. Normannus Siciliæ princeps l.2.c.96 f.346. Rogerij ex pellice fil. Siciliæ rex creatur l.2 c.74. f.315
tangut regio l.5.c.154 fol. 1258
tainfu regnum l.5.c.152 fol. 1257
tantalus auarus l.5.f.1141
tarbata Liuoniæ ciuitas l.3 c.491. f.939
tarantaſia Centronium metropolis ubi ſita l.3.c.45 fol. 449
tarentinus archiepiſcopus l.2.c.15. f.213
tarina regina Sacarum l.5 c.92. f.1212
tarnaſſeri urbs Indiæ l.5 c.142. f.1251

tarraco

tarraco Hiſpaniæ nomen unde l.2.c.14.f.59
tarragonia ſiue Tarraco ciuitas Hiſpaniæ l.2.c.15 fol. 60
tarquinius tyrannus emit à muliere libros continentes Sybillina oracula l.2 c.14.f.208. ſuperbus ob Lucretiæ ſtuprum urbe pulſus l.2.c.9.f.199. rex primus urbem Romam ornauit & ampliauit l.2 c.8. f.197
tarquinio ex urbe Roma eiecto ſtatus regiminis mutatur l.2.c.60.f.281
tarpeia rupes l.2.c.9.f.299
tarſum Chriſtiani expugnant l.5.c.37.f.1166
de Tartaria quæ olim Scythya fuit, atq; de illius gentis moribus l.5.c.104 fol. 1219
tartariæ limes l.5.c.108 fol. 1223
tartari quomodo bella gerant l.5.c.105.f.1221
tartari quomodo domi uiuant, & de eorum ſuperſtitionibus l.5.c.107 fol. 1222
tartarorum per Ruſsiam, Poloniam & Sleſiam ſeuitia l.4.c.11.f.1050. rex ſuperiori Indiæ quæ nunc Cathay dicitur, præſidet l.5.c.151.f.125. habitatio noſtro æuo l.5.c.1 f.1137. Imperatorum genealogia l.5.c.109 f.1223. copioſa multitudo in Lithuaniam transfertur l.4.c.21.f.1059
tartaris Albania paret l.5 c.26. f.1155
trataros Teutonici fratres cædunt l.3.c.482.f.930
Vianos Tauricam Cheroneſum inhabitaſſe l.4 c.54. f.1090
taſsilio dux Bauariæ morti addicitur l.3.c.c.178 fol. f.604.& 605
à Taſsilone filius obſes datur l.3.c.171.f.584
tatius Sabinorum rex ubi habitarit l.2.c.9.f.298
taturinium ciuitas Vngarici regni l.4.c.13.f.1020
tauetier uel Tauetſcher populi l.3.c.223.f.645
taurinum urbs Pædemontana l.2.c.28.f.249. Cæſari donatur l.4.c.67 fol. 1117
tauriſium primarię urbs Armeniæ l.5.c.23.f.1154
tauroſcythæ populi l.5 c.103. f.1218
taurus mons in Pamphilia l.5.c.110. f.1224. eiusq; latitudo l.4.c.1.f.1137
æneus ſæuiſsimum tormenti genus l.2.c.94 f.1343. niger in Croceo Vrorum inſigne l.3.c.62 fol. 458
taurunum Vngarorum ciuitas l.4.c.17.f.1020
taxgętium oppidum quod Ptolemæus ſic uocat l.3 c.324. f.720
taxus arbor l.3.c.70.f.475
teckingen monaſterium l.3 c.307. f.709
teckenſis ducatus l.3 c.336.f.730. ducatus ubi fuerit l.3.c.327.f.723
teckſagum gens ubi locorum habitauerit l.3 c.327. f.724
teda arbor l.3.c.45.f.442
telchim ciuitas & inſula l.5 c.17. f.1149
teleſporus pontif. Rom. l.2 c.15. f.209
tello 17. apud Curienſes antiſtes l.3.c.213.f.634
temiſtan urbs inſignis nouæ Terræ l.5.c.174 fol. 1274
templarij l.5.c.49.f.1180 in Galliam reuertuntur l.3.c.482.f.930. ubi habitarint l.5.c.48.f.1178
templariorum bona dantur Ioannitis l.5.c.17 f.1149. habitatio Dominicaſtris monachis aſsignatur l.3.c.345.f.738
in Templarios ſæuitur l.2 c.57. f.171
templum Hieroſolymitanum à Salomone conſtructum l.5.c.45.f.1173
tenedum inſulam Veneti recipiunt l.2.c.18 fol. 223
teneriffa inſula à longe cernitur l.6.c.48.f.1322
teraſſa metropolis l.5.c.12 fol. 1144
terebinthum l.5.c.72 f.1195. unde ueniat l.3 c.45. f.441
tergeſtum uulgò Trieſt, ciuitas Italiæ l.2.c.7.f.196 Hiſtriæ Lupoldus dux Auſtriæ adijcit l.3.c.416 fol. 842
tergouiſtus Valachorum metropolis l.4.c.32 fol. 1072
terqueſtam, regio l.5.c.87 fol. 1208
terra inſula quædam magna in uaſtiſsimo natans mari l.2.c.1.f.40
terra fœcundiſsimum elementum l.1.c.4.f.3.& 4 hominum animaliumq; habitaculum l.1.c.4.f.3 hominum habitatione fit fertilis l.2.c.2.f.41
terræ fœcunditas & infœcunditas ac utriuſq; mutatio unde l.3.c.13.f.376 circuitus quadratus l.1 c.16.f.12. craſsities ſiue diameter l.1.c.16.f.12. ſuperficies ſiue circulus quot diebus pedeſtri itinere peragrari poſsit l.1.c.16 f.12. circumferentia l.1 c.1.f.2. corpus ſphęricum l.1.c.16.f.11. prima diuiſio l.1.c.17.f.12
terrarum partitiones ut hodie fieri ſoleant l.3.f.871
terræmotus unde l.1.c.1.f.4
terræ motuum ratio & remedia l.5.6.f.1141
terra laboris quę alio nomine Calabria uocatur, Italiæ regio

liæ regio l.2.c.3.f.179
laboris quæ Narciſſo dici tur Terra leporis l.2.c.53 fol. 276
terra firma regio l.5.c.162 f.1264.l.5.c.174.f.1274
terræ nouæ portio l.5 c.162. f.1264
pro Teſtaceis ollis datur aurum l.5.c.156.f.1261
teſtudines marinæ in Sumatra inſula l.5.c.144 fol. 1253
tettingen oppidum inceditur l.3.c.428.f.726
teutanes Deus l.3.c.467 fol. 909
teuca Illyriorum regina l.4 c.25. f.1067
teutſch munimentum l.3 c.194. 620
teutoniæ denominatio unde deducta l.3.c.6 fol. 358.& 359
teutones ſiue Germani ubi ſint nomen ſuũ ſortiti l.3 c.3.f.355.unde dicti l.1 c.29.f.35. olim in quinq; genera diuiſi l.3.c.292 f.697.occumbunt l.4 c.1.f.963.Siebenburgenſes l.4.c.29.f.1071. milites Pruſſos ui et gladio ad recipiendum Chriſtũ cogunt l.3.f.40
teutonica lingua quo tempore introducta l.3 c.481. f.927
teutonici fratres tentant Lituaniæ populum Chriſto initiari l.3.f.421. Francones l.2.c.25.f.84. fratres ex Bohemia abiguntur l.3 c.499.f.955.ordinis fratribus Colnienſis terra cõ ceditur l.3.c.483.f.932 fratres Pruteniam inuadunt l.5.c.48.f.1179
teutonicorum domus in inſula Meynouu l.3 c.328.f.658.religioni Enſiferi fratres uniuntur l.3 c.486. f.936
ad Teutonicos fratres Mergetenſe oppidum transfertur l.3.c.349.f.764
teutonicis fratribus omnis quã in Pruſsia acquirerẽt armis ſuis,terra in proprietatem data l.3.c.481 fol. 927
cum Teutonicis Dominis Vladislaus Lateteck multa prælia gerit l.4.c.15 fol. 1025
cum Teutonicis fratribus Vladislaus Polonus rex gerit bella l.4.c.17.f.1055
à Teutonicis fratribus Liuonia expugnatur fideique Chriſti adiungitur l.3 fol. 420
textrinum officium à quo excogitatum l.6.f.1288
thabor montes in Galilæa l.5.c.52. f.1181
in Thabor oppido Bohemi inſaniunt l.3.c.88.f.499
thaddęum apoſtolum Rutheni colũt l.4.c.23.f.1062
thaleſtris Amazonum regena cum 300. mulieribus Alexandro Magno occurrit l.5.c.85.f.1206 eiusq; interitus l.5.c.100 fol. 1211
than, oppidum Sunggoiæ l.3.c.115. f.533
tharſus metropolis l.5.c.12 fol. 1144
thaſsilo Bauariæ dux l.3 c.365.f.768.Bauarię dux incarceratur l.3.c.354 fol. 755
thebe Bœotiæ ciuitas l.4 c.42. f.1079
thebas Veneti in ſuã poteſtatem redigunt l.2.c.18 fol. 222
thebani belli Macedonici cauſa l.4.c.45.f.1083
themiſcyros campos iuuenum occupat exercitus l.5.c.100. f.1216
theobaldus dux Bauariæ l.3.c.365.f.768.marchio Vochenburgius & comes in Cham l.3.c.495 f.946.in Thann quæſitus l.3.c.119. f.536
theobertus dux Bauariæ l.3.c.365. f.768
theodo dux Bauariæ Chriſtum agnoſcit l.3.f.419 2.Germanorum dux Romanos ſternit l.3.c.365 f.768.Bauarorum dux l.3 c.365.f.768. dux Nortgoiæ Ratiſponenſem expugnat ciuitatem l.3 c.367. f.775
theodolo Sedunenſi epiſcopo omnibus eius ſucceſſoribus donatur et confirmatur Sedunenſis comitatus & præfectura l.3 c.35. f.432
theodomarus ſiue Dietmarus Salisburgi præſul l.3 c.371. f.777
theodoricus rex Gothorum l.3.c.2.fol.254. Gothus ab Imp. Conſtantinopolitano Italiæ rex conſtituitur l.2.f.301.rex Oſtrogothorum l.4.c.7 f.1014.Veronenſis Oſtrogothorũ rex quare à Germanis ſit uocatus Dietrich uon Bern l.3.c.365 f.767.Francorum rex dat literas fundationis cœnobij Murbacenſis l.3 c.126.fol.544.Holandiæ præfectus l.3.c.208.f.628 primus Holandiæ comes l.2.c.51.f.160. pincerna & dominus ab Erpach Mogunt.antiſtes l.3 c.171.f.600. Alſatius Roberti Friſij ex filia nepos 17.Flandriæ comes l.2 c.50.f.161.comes ab Aldenborg ordinis fratrum Teutonicorum ſummus magiſter l.3.c.482.f.930 rex qui uulgò appellatur Dietrich uon Bern l.2 c.7.f.196.Landgrauij Alſatienſis fil. Flandriæ comes l.2.c.50.f.161
theodora Imperatrix l.4 fol. 1104
theodorus Pont.Rom. l.2 c.15.f.210.2.papa ibid.

Alexij

Alexij peſsimi Imp. gener l.4. f.1109
theodori inſula l.5.c.164 fol. 1267
theodoſia duplex l.5.c.13 fol. 1146
theodoſius Imp. l.2.f.299 Arcadij fil. Imp. orientis l.2.f.300. Imp. Maximum tyrannum capit & occidit l.2.fol.299. iunior Ataulphum Gothicum regem in Hiſpaniam fugere compellit l.3.c.2.f.354.3. Grecorum Imp. l.4.f.1102
theophilus Conſtantinop. Imp. l.4.f.1104. epiſcopus Alexandriæ l.6.c.31 fol. 1307
theophili Paleologi Græci interitus l.4.c.57.f.1096
theopolis ciuitas in Syria l.5.c.59.fol.1184. ciuitas quæ hodie Antiochia uocatur l.5.c.37.f.1166
theophraſtus Ariſtotelis diſcipulus l.5.c.21.f.1151
theophraſto Ariſtoteles bibliothecam atq; ſcholam Alexandriæ reliquit l.6 c.31. f.1307
theraſia inſula l.4.c.52 fol. 1089
thermæ quid l.2.c.9.f.199
thermæ Badenæ in Heluetia earumq; efficacia l.3 c.82.f.494.& 495. Geppingenſes l.3.c.338 f.730. ſylueſtres & Cellenſes l.3.c.334.f.719 Diocletianę l.2.c.9.f.199 inſigniores Italiæ l.2.c.4 f.194. in Nigra ſylua l.3 c.312. f.717
thermæ Badenſes in Briſgoia l.3.c.275.f.681
Thermarum minerę l.1 c.6. f.5
thermopylæ Græciam diri munt l.4.c.35.f.1074
theſſalia regio l.4.c.48 f.1085. in Græcia l.4 c.42. f.1079
theſſalonicā ciuitatē Amurathes Turcarum Imp. occupat l.4.c.67.f.1116 eiuſdem deſcriptionē quę fol. 1082
theſſalos Philippus Macedo expugnat l.4.c.45 fol. 1083
inter Thetricum ducē Romanum & Hunos pugna l.4.c.3. f.1010
tiara à Medis reperta l.5 c.84. f.1205
thiatyra l.5.c.6.f.1142
thiemo Salisb. abbas & epiſcopus l.3.c.371.f.778
thira Haraldi Danorum regis mater l.4.c.7.f.968
tholnenſis comitatus l.4 c.1. f.1008
thomas Fregoſus Corſicā inſulam regit l.2.c.87 f.335. Monetarius ſeditionis Ruſticanæ author l.3 c.142.f.566. Vngarus epiſcopus Conſtantienſis l.3 c.87.fol.498. Michaelis Imp. perſecutor l.4.f.1104 Mauroemus fit Conſtantinopolitanus antiſtes l.4 c.56.f.1095. Ciraldinus Hyberniæ præfectus l.2 c.8.f.46. Hadauardus l.2 c.8.f.45. archiepiſcopus Contuarienſis ab Henrico 2. Angliæ rege interfectus l.2.c.10.f.48. à Plantis epiſc. Curienſis l.3 f.638. Apoſtolus Sacis populis euangelium annunciat l.5.c.92.f.1212
thoriſmundus Theodorici regis fil. paternam ulciſci cogitat mortem l.4.c.5 fol. 1012
thori illegitimum fœdus l.5 c.169. f.1270
thracia l.4.c.53.f.1089
thracio rex ab Hercule uictus l.6.c.17.f.1296
in Thraciam Turca uocatur l.4.c.63.f.1113
thraciam inuadunt l.4.c.3 fol. 1099
thracibus Agathyrſi ſunt ſimiles l.5.c.103.f.1218
de Thracico mari l.4.c.45 fol. 1098
thubinga ciuitas l.3.c.330 fol. 727
thubingenſis comitatus Vuirtenbergenſi comitatui impignoratur l.3 c.327. f.724
thubingenſes palatini l.3 c.350. f.749
thubingenſe oppidū Guelfus 7. obſidet l.3.c.366 fol. 774
thunum occupandum l.3 c.63. f.483
thura Sabæi diuites l.5 c.71. f.1193
thunum à Bernenſibus emitur l.3.c.71.f.478
thuriſmundus Gothorum rex l.3.c.2.f.354
in Thuringia tritici ubertas l.3.c.428. f.864
thuringię Lantgrauium tāquam, rebellem Otto 4. perſequitur l.3.f.395 dominio Haſsia olim fuit ſubiecta l.3.c.419.f.845
thuringiam Philippus Imperator ſibi obedienem facit l.3.f.394
in Thurincenſi ciuitate 10. haſtiludium celebratum l.3.c.454. f.897
thuringorum regione l.3 c.422. f.854
thuringos Adolphus Imp. pacem petere cogit l.3 fol. 398
thurrea (uulgò Thorn) Pruſsiæ ciuitas l.3.c.480 fol. 927
thus ubi creſcat l.5.c.140 f.1251. l.5.c.72.f.1194 l.5.c.71. f.1194
thus oppidū in Vueſtrich l.3.c.147. f.568
thuſciæ inſignes aliquot lacus l.2.c.4.f.194
tuſcos primos fuiſſe Sardiniæ colonos l.2.c.82.f.328
thylen inſula ubi ſita l.4.c.2 fol. 965
thylen inſulam quidam putant eſſe Islandiam l.4 c.36. f.999

tiberia ciuitas à quo funda ta l.3.c.306.f.706. à Hieruſalem deficit l.5.c.42 fol. 1169
tiberiadis mare l.5.c.35 fol. 1164
tiberina inſula l.2.f.199
tiberius Imp. l.2.f.286 Auguſti Imp. priuignus l.3.c.11.f.369. in Oriente Imp. l.4.c.58.f.1100. petit Originem Danubij l.3 c.10.f.365. Aſianis bellum infert l.3.c.306.f.706
tiberio Imp. quæ mandata dederit Iuſtinus Imp. morti iam uicinus l.4.c.58 fol. 1100
tib. Sempronij in Siciliam contra Hannibalem expeditio l.2.c.63.f.304
tibia Friderico Imp. ferro deponitur l.3.f.406
tibiſci ortus l.4.c.28.f.1070
ticinus lacus Italiæ l.2.c.6 f.195. & l.3.c.10.f.366 & l.3.c.223. f.646
tigris flu. in Armenia l.5 c.23. f.1154
tigris Romani & Perſici imperij limes l.4.f.1101 animal l.5.c.85 fol. 1206. & 1207
de Tigurina urbe l.3.c.67 fol. 468
tigurum in ducatu Alemanniæ locatur l.3.c.55 f.450. Conrado zeringẽſi admitur l.3.c.264.f.672
tigurini à pagis cæſi l.3 c.103.f.520. compræhendũt domantq́ exercitum Romanum l.3.f.426
inter Tigurinos & Heluetios arbiter l.3.c.347 fol. 746
tigurenſes Dominacones monachos expellunt l.3 c.58. f.453
tigurienſium ciues fiunt Rhæti l.3.c.215.f.639
tyguri & Tygurenſis agri præfectura imperialis, quã diu manſerit apud dominos zæringenſes l.3.f.451
tigurenſis ciuitatis aduocatia Bertholdo Zæringenſi traditur l.3.c.311 f.713. ciuitatis totiuſque adiacentis pagi aduocatia imperialis Zæringenſi duci datur permodum feudi l.3.c.262.f.671
contra Tygurenſem ciuitatem bella mouentur l.3 c.56. f.451
timothei d. Pauci diſcipuli patria l.5.c.11.f.1144
tirolenſis comitatus camera & Perlamentum ubi l.3 c.290. f.694
in Tirolenſi comitatu mineræ l.3.c.363.f.766
tiſſa flu. l.4.c.28.f.1070
titi Liuij hiſtorici mors atq́ ſepultura l.2.c.33.f.251
titus Rom. princeps Hieroſolymam expugnat l.5 c.36.f.1165. Veſpaſiani fil. Imp. l.2.f.289
toggenburgenſis regionis ſitus l.3.c.229.f.649
ad Toggenburgẽſes comites peruenit Tafaas uallis Rhetiæ & quæ circa illam ſunt l.3.c.225.f.647
tokai arx Turcis erepta l.3 fol. 409
tokay arcem Lazarus à Suuendi expugnat l.4 c.32. f.1072
apud Tolbiacum in Vbijs Francorum cum Alemannis conflictus l.3.f.741
toletum expugnatum l.2 c.26. f.76
toleto quæ urbes ſubiaceant l.2.c.15.f.64
toletana eccleſia eiusq́ annui redditus l.2.c.18.f.70
toloſæ in Gallia Gothi regnum obtinent l.3.f.354
toloſanus archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis l.2 c.40. f.141
tomilda Hiſulphi uxor Forum Iulium prodit l.2 c.19. f.224
tomiris regina percutit ducenta millia Perſarum l.5 c.98. f.1215
tomyridis Maſſagetharum in Scythia reginæ rabies l.5.c.86. f.1208
tomonbeius Alex. præfectus crematur l.4.f.1124
topazij lapides l.5.f.1251
toringos ab Hermanduris Sala flu. diſterminat l.3 c.428. f.864
tornacum Flandriæ ciuitas l.2.c.46. f.153. & 154 à Romanis occupatũ l.2 c.25.f.85, ſiue Pornax & Dornick, ciuitas Flandriæ l.2.c.42. f.153. & 154
torneamentũ quomodo in Saxonia exordium ſumpſerit l.3.c.453.f.895
torneamenti inſtitutio & 12. articuli l.3.c.453 f.896. ludum cum ſuis nobilibus Lupoldus dux Auſtriæ exercet l.3.f.516
torneamenta, ubi, quando, & à quibus principibus ſint exercitata l.3.f.897
toſſo epiſcopus Auguſtanus l.2.c.345.f.736
totila cognomento flagellũ Dei appellatus, Gothorum rex l.3.c.2.f.354
de Totila Gothorum rege, quomodo afflixerit Italiam, & tandem à Narſe exarcho Italiæ ſit repreſſus & interfectus l.2.c.70 fol. 308. & 309
tragurium ciuitatem Attila rex ſubuertit l.4.c.6.f.1012
traianopolis Ciliciæ ciuitas l.5.c.12. f.1145
traianus Imp. l.2.f.290 Imp. contemplatur lacum Aſpalti in Babylone l.5 c.66.f.1190. Cæſar Martianopolim extruit l.3.c.2 f.353. Imp. Mediolani palatium extruit l.2.c.21 f.227. Imp. Germanos humanitate ſibi deuincit l.3 c.11. f.370
traiectũ uulgò Vltrecht l.3 c.210.f.631. ubi fuerit l.3 c.425. f.857

traiecten-

traiectenſium epiſcoporũ ſeries l.3.c.202.f.624
trallis in Phrygia l.5.c.6 fol. 1192
tranſalbianam Saxonum prouinciam Vuandali inuadunt l.3.c.451.f.894 regionem olim Vuandalos inhabitaſſe l.3.f.904
tranſalbianos qui & Nordalbingi tribus olim partibus conſtitiſſe l.3.f.892
tranſyluania regio l.4.c.25 fol.1070. Vngarici regni prouincia l.4.c.29.f.1071
tranſyluaniæ ciuitates l.4 c.30. f.1072
tranſyluaniæ prouinciam cum imperio Ioannes Huniades impetrat l.4.c.22 fol. 1031
tranſyluaniam ſuo regno d.Stephanus Vngarorum rex adijcit l.4.c.18.f.1021
in Tranſyluaniam Tartarus irruit l.4.c.11.f.1018 Huni ueniunt l.4.c.8 f.1016. Carolus Magnus Saxones mittit l.3.f.452
tranſyluanus epiſc. in conflictu occumbit l.4.c.11 fol. 1018
tranſiſalana regio l.3.c.461 fol. 903
trauſorum mores l.4.c.53 fol. 1089
trebellius primus Bulgarorum Chriſtianus rex l.4 c.28. f.1070
trebeta princeps primus urbis Treuirorum conditor l.2.c.27. f.87
treiſmus amnis l.3.c.268 fol. 677
treueris ſeu Metis l.3 c.168. f.594
treueris urbs Galliæ l.2 c.27. f.87.l.2.c.27.f.87 uſq; ad f.93. cum tota circumiacente terra à Francis ſiue Sicambris occupata l.2.c.25.f.85
treuerim Crochus Vandalorum rex ſubuertere conatur l.2.c.57.f.170. Sicambri occupant l.2 c.25. f.85
treuirorum urbis delineatio l.2.c.27.f.89
in Treuirenſi ciuitate ſextus militaris ludus celebratus l.3 c.454. f.897
treuirenſis archiepiſcopatus l.2.c.27.f.92. archiepiſcopatus cum ſuis ſuffraganeis l.3.f.420
triangulus iacens in plano l.1.c.23. f.24
trianguli utilitas l.1.f.21
per Triangulum omnes dimenſiones fieri l.1.f.23
triballi populi ubi olim habitarint l.4.c.28.f.1070
triballos adſiduis prælijs Baiazetes rex uexat l.4 c.64.fol.1114. Amurates Turca domat l.4.c.63 fol. 1113
tribochi Alſatiam inferiorem occupant l.3.c.7 fol. 361
tribotes & Tribochi ubi olim habitarint l.3.f.534
tribunus plebis magiſtratus Romanus l.2.c.60 fol. 282
tridentum ciuitas l.3 c.290. f.699
tridentũ Theodoricus Veronenſis Oſtrogothorum rex muro cingit l.3.c.365 fol. 768
tripolis deficit à regno Hieruſalem l.5.c.42.f.1169
tripolim Chriſtiani obtinẽt l.5.c.36.fol.1167. ciuitatem Sultanus Aegypti uicapit l.5.c.44.f.1172
tripolitanus comes Damaſcenus fit rex l.5.c.41 fol. 1169
pro Tritico radices l.5 fol. 1264
troadem quidam Myſiæ annumerant l.5.c.7.f.1142
troezenia nobile oppidum in Græcia l.4.c.41.f.1079
troglodită Aethyopiæ populi l.6.c.43.f.1316
troglodítarum patria l.6 c.1. f.1282
trogopa auis in Africa l.6 c.46. f.1320
troia l.5.c.3.f.1139
troiam nouam Aeneas Anchiſæ fil. condit l.5.c.3 f.1140. reſtauratam Gothica rabies uaſtat l.3.c.2 fol. 353
de Troianis quibuſdam l.2 c.6. f.43
troianis Penteſilea fert opem l.5.c.100.f.1217
troilus Hectoris frater l.5 c.3. f.1139
troki ciuitas Lithuaniæ l.4 c.22. f.1061
tropicus Capricorni l.1 c.19. f.14
trophonij opus l.4.c.43 fol. 1081
truchpurg arcem Ioannes Truchſes emit l.3.c.284 fol. 688
trugoſius Genuenſiũ claſſis præfectus l.5.c.30 fol. 1157
ſ. Trupetus monaſterium in Briſgoia l.3.c.272 fol. 680
tſchamerin primaria Sabaudiæ ciuitas ubi ſit ſita l.3 c.54. f.449
tubal Noë nepos primus Beticæ rex l.2.c.12.f.59
tubarus fluuius f.397
tuberenſis uallis oppidaq; in ea ſita l.3.c.357.f.811
iuxta Tuberum flu. monaſterium l.3.c.299.f.700
tuchmora regio Africæ l.6 c.51. f.1325
tueſis flu. l.2.c.6.f.43
hohen Tuiel arx l.3.f.667
tuiſco l.1.c.29.f.35 Noë ex Araza ſeu Arezia fil. l.3.c.6.f.358
tuiſconis filij & qui populi à ſingulis deſcenderint l.3 c.8. f.362
ad Talbiacum in epiſcopatu Colonienſi Galli ſternuntur ab Alemannis l.3 c.17. f.380

tumbade Caualli collis nō procul à Curia l.3.c.223 fol. 644
tunis ciuitas minoris Africæ l.6.c.10.f.1287
tuneti rex à Rogerio Siciliæ Neapolisq́ rege pacem petit l.2.c.74 fol. 314
tunetici regnum in Africa Ludouicus Francus humiliare conatur l.5.c.44 fol. 1172
tundern arcem Dani obſident l.4.c.13.f.975
tungen oppidum & arx ab Heluetijs exuritur l.3 c.112. f.520
tungenſis comitatus l.3 c.253. f.667
tungrorum urbs Brabantiæ l.2.c.29.f.104
tungri Brabantiæ populi l.3.c.202. f.624
in Tungros Attila rex mouet caſtra l.4.c.5.f.1012
tuniſſam ciuitatem in Barbaria Carolus 5. Imp. expugnat l.3.f.408
turcha, lapis l.5.c.81 fol. 1201
turca Chriſtum inuocat l.4 c.67.f.1118. doctus l.4 c.69.f.1121. Boſnam occupat l.4.c.27.f.1069. in Thraciam uocatur l.4 c.63.f.1113. Modonam expugnat l.4.c.41 f.1078.& 1079. Iulam & zigetum occupat l.3 f.409. per mare anguſtum in Italiam uenit l.2.c.72 fol.310. Melitam inſulam capit, eamq́ exurit, pluri-mis Chriſtianis abductis l.2.c.98. f.350
turcæ ſtudium l.4.c.57 f.1097. mos quando aduerſus Chriſtianos ſuſcipit expeditionem l.4 c.81. f.1134
turcam Scytharum rex ſternit l.4.c.64.f.1114
cum Turca Veneti coguntur pacem facere l.4.c.68 fol. 1120
à Turca quomodo Conſtātinopolis ſit expugnata & ſubacta l.4.c.57 fol. 1096
cum Turca Chriſtiani fœdus faciunt l.4.c.67 fol. 1118
turcę quādo & quo tēpore in Europam ſint accerſiti l.4.fol.1097. Viennam obſident l.3.c.408.f.831 Mecham urbem amittunt l.5.c.74.f.1196. inhiāt regno Aegypti l.5.c.40 fol.1168. quid credant & quomodo Deum colant l.4.c.74. f.1129
turcarū claſſes in Lesbum inſulam delatæ l.5.c.18 f.1150. imperio Peloponneſus ſubijcitur l.4.c.36 f.1075. circumciſio l.4 c.78.f.1131. mores l.4 c.72.f.1127. ieiunium & cibus l.4.c.77.f.1131 de eorum mortuis & uarijs eorundem cōſuetudinibus & obſeruantijs l.4 c.80.fol.1133. ſexaginta millia cæſa l.4.c.65 f.1116. Imperatorum ſepultura l.5.c.2.f.1138 templa & ceremonia l.4 c.75.f.1129. in Chriſtianos crudelitas l.4.c.71 fol. 1126
turcis Chriſtiani Rhodum eripiunt l.5.c.17 fol. 1149
turcas multis ſtragis Ioannes Huniades affecit l.4 c.22. f.1032.& 1031
apud Turcas qualis iuſticiæ executio, qualia coniugia & qualis ueſtitus atque uictus l.4.c.79 fol. 1132
à Turcis capti Chriſtiani in bello, quomodo tractētur l.4.c.81 fol. 1134
turciam noſtri uaſtant l.4 c.19. f.1029
turcicarum rerum hiſtoria l.4. f.1115
turonenſes l.2.c.29 fol. 108
turckis lapis l.3.c.291 fol. 695
turonenſis ciuitas Galliæ l.2.c.29. f.105. uſque ad fol. 109
turonenſem urbem Nortmanni ſpoliant l.2.c.26 fol. 87
turonenſis ciuitatis nobiliſsimæ, effigies cum declaratione aliquot huius urbeis locorum l.2 c.29. f.104
turonenſis archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis l.2 c.40. f.14
turris murium iuxta oppidum Bingium ab euentu ſic dicta l.3.c.179 fol. 606
ad Turrim arx in Valeſia l.3.c.41. f.438
tuſcia Italiæ regio l.2.c.3 fol. 179
tuſciæ inſigniores thermæ l.2.c.4. f.194
in Tuſcia epiſcopi l.2.c.15 fol. 212
tuſſenſtein arx à Rudolpho comite ab Hapſpurg obſidione cincta l.3 fol. 456
tyberis fluuius Italiæ l.2.c.5 fol. 195
tiberis inundatio Romam incommodat l.2 fol. 291.& 199.309
à Tyberino Albanorum rege Tyberis fluuius nomen ſortitus l.2.c.5 fol. 196
tylæ inſulæ l.2.c.7 fol. 43
tyburtina ſibylla l.2.c.14 fol. 208
typographia Taurinorum l.2.c.28. f.249
tyranni ſunt ira Dei l.4 c.64. f.1115
tyranni Phorci meritus uictæ exitus l.4 fol. 1100

tyras

tyras flu. l.4.c.3.f.1042
tyrbele arx in Valeſia l.3 c.36. f.436
tyrolenſis comitatus l.3 c.411.f.833. ducatus ad Brã denburgenſes uenit, inde ad Auſtriæ duces l.3.c.410 fol. 832
tyrolenſes in terram Engadin irruunt l.3.c.112.f.530
contra Tyrolenſes in ditione Fürſtenburgenſi diſsidium oritur l.3.c.214 fol. 636
tyrrenum mare l.2.c.1 fol. 176 & 178
tyrrenum mare Panhormũ Siciliæ metropolim alluit l.2.c.91. f.341
tybur ſeu Tyburtum hodie Tioli dictum, Italiæ ciuitas deſcribitur l.2.c.52 fol. 275
tyrus urbs l.5. c. 55. fol. 1182
propter Tyrum inter Genuenſes & Venetos certamen l.2.c.27.f.248
tyrus ſerpens l.5.c.46.f.1178
tyriacum ibid.

V

VAdamarius Alemannorum qui & Sueuię rex l.3.c.11.f.371
uadredus rex Angliæ l.2 c.10. f.48
uadutz caſtrum expugnatur l.3.c.112.f.529
uæuel collis in Polonia l.4 c.3. f.1041
uaiuodã 12. Poloni eligunt l.4.c.2. f.1040
ualachia regio l.4.c.29.f.1071 Arnulpho quinto Flandriæ comiti donodata l.2 c.50. f.158
ualachorum gentem Adrianopoleos urbis ciues obſeſsi in auxilium uocant l.4.c.56. f.1095
in Valachos Caloberti Vngarorum regis expeditio l.4.c.18. f.1026
ualdach ciuitas l.5.c.67 fol. 1190
ualcarum Tectoſagũ urbs l.2.c.29. f.114
ualens Imp. hæreticus l.2 fol. 299
ualentis Imp. Conſtantinop. triſte cum Gothis bellum l.3.c.2.f.353
à Valente Imp. Conſtantinop. Goti terram in qua habitent, petunt l.3.c.2 fol. 353
à Valente Imp. Viſigothi Daciam Myſiamq; incolendas impetrant l.3 fol. 355 & 356
ualentia Arragoniæ regno adijcitur l.2.c.20.f.79
ualentinianus Imp. l.2.f.299 Theodoſij iunioris conſobrinus Imp. in Occidente l.2.f.300. Imp. Arbogaſti Alanorũ præfecti fraude ſtrangulatur l.2.f.299 Imp. Sueuos & Saxones uincit l.3.c.11.f.372
ualentinus papa l.2.c.15 f.210. Rubeaci inuocatus l.3.c.119. f.537
ualerianus Imp. l.2.f.295
ualerius Probus Germaniam fere omnem ad officium cogit l.3.c.11.f.371. eiuſque leges l.2.c.60.f.282
ualeſiæ regio l.3.c.31.f.427 regio unde ſic ſit dicta l.3 c.34. f.431
ualeſiæ fertilitas l.3.c.44 f.444. inſigniores montes l.3.c.32.f.430. populi l.3 f.431. metropolis Sedunum appellata l.3.c.36 fol. 436
in Valeſiam Caroli Burgũdi frater nothus expeditionem mouit l.3.c.108 f.526. Longobardi irruũt l.3.c.109. f.527
de Valeſia in Heluetiam exitus inuentus l.3.c.32 fol. 430
ualeſianum fœdus cum Lucerna, Vrania, & Thranſyluania, item cum Bernatibus l.3.c.35.f.432
contra ualeſianos Bernenſes Sabaudiæ comiti opẽ ferunt l.3.c.63.f.483
ualeſianæ thermæ earumq; peculiaris uirtus l.3.c.45 fol. 445
uanda Poloniæ regina, à qua Vandali nomen ſuũ ſunt ſortiti l.3.c.4.f.356
de Vandalis l.3.c.4.f.356
uandali Burgũdi appellati l.2.c.26.f.86. inhiant Galliæ ibid. in Galliam irruunt ibiq; ſæuiunt l.2.c.57.f.170 uaſtant Italiam l.2.c.69 fol. 308
uandaliæ principũ genealogia l.3.c.478.f.925
uandalus flu. unde l.4.c.3 fol. 1042
uandaluſia olim Bœtica dicta quas contineat urbeis l.2.c.15. f.61
uaradinam urbem Tartari expugnant cum arce l.4 c.11. f.1018
uaradienſem epiſcopum Matthiæ Coruini mater in Vngariam mittit l.3 c.499. f.960
uarius Heliogabalus Antonini Baſsiani F. l.2.f.293
apud Varnam Chriſtianorum et Turcarum cõgreſſus l.4.c.21. f.1031
apud Varnam Chriſtianorum ſtrages l.4.c.57.f.1097
in Varnenſi clade cæſorum numerus l.4.c.67.f.1118
uarronis præcepta de faciendo inſitione l.3.c.342 fol. 732
uarſauia Maſſouiæ metropolis l.4.c.19.f.1057
uarta flu. l.4.c.3.f.1042
uaſallos imperij Imperatores conſtituunt l.3.f.415
uaſconiam Saraceni inuadunt l.2.c.57.f.170
uaſconia ſiue Gaſconia Galliæ regio l.2.c.37 fol. 134
uarus Romani exercitus princeps l.3.c.11.f.370

uatia epiſcopalis ciuitas in Vngarai l.4.c.15.f.1020
in Vaticano Romano inuẽtus theſaurus l.2.c.11 fol. 200
uatz ſeu Vatij l.3.c.225 fol. 647
ubaldini ciues Florentini l.2.c.45. f.266
uberlinga ciuitas imperialis l.3.c.247.f.664
de Vbijs populis l.3.c.7 fol. 361
ubijs quis primus Chriſtũ prædicauerit l.3.c.193 fol. 615
udalricus Iamiri Bohemorum ducis frater l.3.c.499 fol.954. comes Lentzburgenſis intercipit legatum pontificis l.3.c.56.f.451 comes à Kyburg 50. Curienſis eccleſiæ antiſtes l.3 c.214.f.636. epiſcopis Secouienſis l.3.c.371.f.778. Auguſtanus præſul l.3.c.345 f.736.2. Auguſtenſis præſul l.3.c.345.f.738. à Lentzburg dictus Schultheis 60. Curienſium præſul l.3 c.214.f.636. Curienſis epiſcopus l.3.c.214.f.635.41. Curienſium præſul l.3 c.214.f.635 & 636. dux Vuirtenbergenſis l.3 c.327.f.725. dux Vuirtenbergenſis contra Philippum Palatinum arma mouet l.3.c.357.f.763
inter Vdalricum iuniorem Vuirtenbergenſem comitem & Reutlingenſes bellum l.3.c.328.f.726
udalricus comes de Vuirtenberg Friderico Palatino bellum indicit l.3 c.357. f.761. dux Teckenſis l.3.c.288.f.693 Ciliæ princeps l.3.c.409 fol. 831
udalmus Auguſtanorum paſtor l.3.c.345.f.736
udalſchalckus Auguſtæ epiſcopus l.3.c.345. fol. 737
udenenſium & urbem & patriarcham Veneti ſibi ſubijciunt l.2.c.18 fol. 223
udilio dux Bauariæ l.3 c.365. f.768
udo Vuandalorum rex l.3 c.469. f.911
uegliam urbem Attila capit l.4.c.6.f.1013
ueldentzenſis comitatus l.3.c.152. f.576
ueldkirch oppidum in Rhętia l.3.c.230.f.649
ueldkirchiũ accedit domui Auſtriæ l.3.c.478 fol. 842
uelona ciuitas in Albania l.4.c.44. f.1082
uenceslaus Caroli quarti, Filius Imperator l.3 fol. 404
ueremundus octauus Caſtiliæ rex l.2.c.20 fol. 75
uenenum arte medica eijcitur l.3.f.399
uenetiæ ciuitas Italiæ l.2 c.7. 196
uenetorum urbs quando & qua occaſione ædificari ſit cæpta l.2.c.68 fol. 308
uenetiarum urbis ampliſſimæ efformatio l.2.c.15 fol. 2118 & 2119
in Venetiarum finibus diluuium l.2.c.71.f.309
uenetæ regionis inſigniores lacus l.2.c.4.f.194
uenetum ditio in Peloponneſo à Turca læſa l.4.c.69 fol. 1121
uenetijs trium regnorum hoſpitaliter excipitur l.4 c.13. f.975
uenetiæ inſigniores thermæ l.2.c.4.f.194
ueneta nauis ab Aegyptijs expugnata l.5.c.30 fol. 1158
uenetici ſinus accolæ ſuis è ſedibus migrant l.4.c.6 fol. 1013
uenetus lacus l.3.c.10 fol. 366 & l.3.c.237 fol. 656.
ueneti Patauium in ſuam poteſtatem redigunt l.2 c.33.f.251. ante Iadræ mœnia cæſi l.4.c.18 fol. 1024. Veronam Italiæ urbem ſibi uendicant l.2.c.34.f.254. exempti l.4.f.1103. perdunt Modonam l.4.c.41.f.1078 Aquileienſes in ſuam poteſtatem redigunt f.225 rumpunt fœdus cum Turca, & quæ inde ſubſecuta ſint mala l.2.c.72. fol. 310. in Cyprum inſulam ponunt uice regem l.5.c.30 fol. 1159
ueneti poſsident Ptolemaidem l.5.c.48. f.1179. quib. potiſsimũ utantur ad claſſem inſtruendam populis l.4.c.26.f.1068 Veronam expugnant, dominanturq́ in illa l.2.c.36 fol. 256. coguntur cum Turca pacẽfacere l.4 c.68. f.1120
uenetorum ducum catalogus l.2.c.15.f.220. ditio quomodo olim ſit uocata & quomodo uocetur hodie l.2.c.3. f.179 regionem Longobardorum occupat rex l.4.c.8 f.1015. præcipuæ urbeis atque uici l.2.c.4.f.193. urbs atque populus l.2.c.15 fol. 215. terra ſiue poſſeſsio l.2.c.74 fol. 314
uenetis, Teutonicum munus, hoc eſt bombardæ offeruntur l.3.c.174 fol. 603. Naupactus ciuitas, hodie Lepanthum uocant eripitur l.4 c.41. fol. 1079 à Balduino ſecundo Imperator ob ſuis datus l.4 fol. 1110. Creta inſula diuenditur l.4.c.50.f.1086 & 1159. traditur Theſſalonica

lonica l.4.c.44.f.1082
inter Venetos & Genuenſes diſsidium l.2.c.27 fol. 248
contra Venetos Ludouici Vngari bella l.4.c.18 fol. 1026
ueneris dies Turcis ſacra l.4.c.74. fol. 1129 & ibid. c.75.f.1130. uetuſtum templum l.5.f.1139. diem Mahumetes quare uoluerit ſacrum celebrari l.5.c.76 f.1199. templum apud Corinthum l.4.c.39.f.1077
uezeslaus qua de cauſa ſit imperio deiectus l.2.c.63
uer perpetuum l.5.c.139 fol. 1250
ueragri populi l.3.c.31.f.429
uerbanus lacus Italiæ l.2 c.6. f.195
ad Verdenſem ciuitatem epiſcopatus Bardouicenſis transfert l.3.c.442.f.882
ueremundus Ordonij Caſtiliæ regis F. l.2.c.19.f.75 tertius Alfonſi F. 20. Caſtellanorum rex l.2.c.20 fol. 76
ueringen comitatus l.3 c.339. fol. 730. oppidum Henricus Bauariæ dux exurit l.3.c.374 fol. 785
uerines in inſula Cypro l.5 c.29. f.1157
ueromanduorum comitatus Flandriæ adijcitur l.2 c.50. f.161
uerona ciuitas Italiæ l.2.c.7 fol. 196
ueronæ Italiæ urbis deſcriptio l.2.c.34. fol. 252. Theodorus Oſtrogothorum rex ſuam curiam habuit l.3.c.365.f.767
ueronam Longobardi occupant l.4.c.8.f.1015
ueronenſe Amphiteatrum l.2.c.34. f.254
ueronenſis urbis muri, Atheſis fluuij inundatione ſubruti l.2.c.71.f.309
ueronenſis marchio adoleſcens l.3.c.264.f.672
ueronenſis palmi quantitas l.2.c.35.f.254
ueronenſis theatri figura l.2. f.252
uerueces l.5.c.75.f.1197
ueſalia ſuperior l.3.c.186 fol. 610
F. Veſpaſianus Imp. l.2 fol. 289. in monte Cœlio D. Claudij templum ædificat l.2.c.9.f.199
ueſpaſiani contra Germanos prælium l.3. c.11 fol. 370
ueſpia elegans oppidum Valeſiæ l. 3. c. 41 fol. 438
ueſprimum à Maximiliano Imperatore recipitur l.3 fol. 409. Maximilianus ſecundus Imperator recipit l.4. c.71 fol. 1127
ueſt monaſterium in Anglia l.2.c.13.f.53
ueſta dea uirgineſque Veſtales l.2.c.8.f.197
ueſtales uirgines l.2.c.8 fol. 197
ueſtales inceſtæ quo ſupplicio affectæ l.2.c.10 fol. 200. Virgines à Heliogabalo inceſtatæ l.2 fol. 293
ueſtini montes l.3.c.414 fol. 836
ueſtrogothia ducatus Gothiæ l.4.c.20.f.982
ueſuuius quem alij ueſeuũ uocant, Italiæ mons l.2 c.57. f.278
ufo Daniæ rex l.4.c.3.f.966
uiadrus flu. l.3.c.464.f.904
uiadri, quem Ptolemæus ſiue uocat ortus l.4.c.7 fol. 1042
uiburgum oppidum Finlandiæ l.4.c.34.f.997
uicegradus oppidum ubi l.4.c.1. f.1008
uicentiam Longobardorũ occupat rex l.4.c.8. fol. 1015
S. Victepus Auguſtanus epiſcopus l.3. c.345 fol. 736
uicterbus abbas l.3.c.304 fol. 702
uictor pont. Rom. l.2.c.15 fol. 209. 2. papa unde genus trahat l.3.c.309 fol. 710. 3. papa ibid. 15. Curienſium epiſcopus l.3.c.213. f.634
in Vielagradenſi oppido epiſcopalis ſedes erigitur l.3.c.500. f.961
uienna metropolis Auſtriæ l.3.c.407.f.821. Alberto V. adhuc ſub tutela exiſtẽte magnam cladem perpeſſa l.3.f.405. prima urbs Delphinatus l.2.c.43 fol. 148. ad Rhodanũ ſita l.2.c.33.f.122
uiennæ nata diſcordia l.3 c.416.f.842. ſitus & unde ſit denominata l.3.c.406 fol. 821. efformatio ſiue effigies l.3.f.824 & 825 epiſcopalis ſedes erigitur l.3. f.419
uiennam Turca obſidet l.4. c.28. f.1036. imperio incorporat, liberamq; facit Fridericus Imperator l.3.c.415.f.839. in S. Stephani eccleſiam ducum Auſtriæ ſepultura transfertur l.3.c.416.f.842 Rudolphus rex obſidet l.3.c.416.f.840. aduerſus Turcam Augſpurgenſes præſidijs muniunt l.3 c.347. f.747
ante Viennam Turca uicies cum ingenti ſtrage repulſus l.4. c.71 fol. 1126
uiennenſem academiam quis inſtituerit l.3.c.416 fol. 842
uiennenſis epiſcopatus l.3 c.408. f.827. eccleſiæ epiſcopi l.3 c.408. fol. 830
archiepiſcopatus cum ſuis ſuffraganeis l.2.c.40 fol. 140

uigilius pont. Rom. l.2.c.15 fol. 209
uiſras monſtrũ quod Germani ſic uocant l.4 c.39. f.1001
uilla Lithuaniæ metropolis l.4.c.76.f.1053
uilla Lithuaniæ fl. l.4.c.22 fol. 1061
uillæ Imperiales quomodo priuilegijs ſint dotatæ l.3 fol. 411
uillingen oppidi deſcriptio l.3.c.325.f.721. oppidum à quo ſit cõſtructum l.3 c.265. f.672
uilnæ ciuitatis magnitudo l.4.c.20. f.1058
uincentia Veneti potiuntur l.2.c.18.f.223
uincentius, dictus Pinzonus, nouas inſulas quærit l.5.c.167.f.1269. monachus l.2.c.20 f.78
uincotellus Corſicus tumultum excitat l.2.c.87 fol. 334
uindebonna Vienna eſt dicta l.3.c.408.f.822
uindoniſſa germanicè Vuindiſch ciuitas olim epiſcopalis in Heluetia l.3 c.83. f.495
uineta Turcarum l.4.c.77 fol. 1131
uinearum Abbatum ſeries l.3.c.281. f.686
uinſtgou regio l.3.c.290 fol. 694
de Vinſtauu iterum l.3 c.209. f.695
uiros ſuos uxores interficiunt l.5.c.15.f.1147
uiragrundenſis pagus l.3 c.303. 702
uirgilius Mediolani literis operam dedit l.2.c.21. fol. 227. Maro poëtarum clariſs. illuſtriſsimuſque princeps l.2.c.36.f.256. Salisburg. epiſcop. l.3.c.377 fol. 777
uirgo prophetiſſa l.3.c.179 fol. 606
uirginẽ uiolare triplex crimen l.6.c.39.f.1312
uirgines ſine dote nubere iuſsit Lycurgus l.4.c.37 f.1076. armis & uenationibus exercitæ l.5.c.15.f.1147
uirginum mercatus l.5.c.78 f.1201. exercitia apud Spartiatas ſeu Lacedæmones l.4.c.37. f.1076
uisbi ciuitas Gothiæ l.4 c.20. 982
in Viſigothos Attila expeditionẽ mouet l.3 c.3.f.356
aduerſus Viſigothos Attilæ expeditio l.3.c.344 fol. 735
uiſmariam Henricus Leo dux capit l.3.c.409.f.914
uiſontium urbs Sequanorum l.2.c.35.f.132 urbs delineata l.2 c.35.f.131
ex Viſſegrado Carolus Vngariæ rex cum filio Andrea proficiſcitur in Italiam l.4.c.18.f.1026
uiſtula, germanicè Vuixgel flu. l.3.c.4.f.356 & l.3.c.480 fol. 926
uiſurgis uulgò Vueſeo Germaniæ flu. l.3.c.10.f.367 Albis flu. Germaniæ l.3 c.10. f.367
uitę populi, quomodo Heluetiam ſint ingreſsi l.3 c.56. f.452
uitalio pont. Rom. l.2.c.15 fol. 210
uitalis Salisburgenſis epiſcopus l.3.c.311.f.777
uitaudus dux Magnus in Lithuania & Samogethia l.4.c.21. f.1059
uitellius Imp. l.2.f.289
uiterbium urbs l.2.c.12 f.201 Rhodijs incolendum datur l.2.c.98.f.350
uitoldum principẽ, Lithuani eiulantes adeunt l.4 c.20. 1058
uitouudus in magnum prę ficitur Lithuaniæ ducem l.4.c.17. f.1055
uitrill l.1.f.5
uitriolum l.5.c.28.f.1155
S. Viti mons l.3.c.282.f.686
uitulorum erectio l.5.c.49 fol. 1180
uiuaicum uulgò Viuis oppidum l.3.c.54.f.449
uladislaus Conradi frater Bohemiæ rex l.3.c.499 f.955. II. Bohemiæ rex l.3 c.499.f.955. rex Bohemiæ fit etiam rex Vngariæ l.3 fol. 406
uladislaus Vngariæ Bohemiæq́ apud Vratislauiam emporium renouat l.3 c.502.f.962. Cazimiri Poloniæ regis F. Bohemiæ rex l.3.c.499.f.960. Vladislai F. Poloniæ rex l.4 c.17.f.1055. Boleslai F. Poloniæ dux l.4.c.9.f.1048
uladislaus dux Legnizenſis Bohemiæ coronæ ſe ſubijcit l.4.c.15.f.1053 rex Vngarię, extra lineam genealogiæ l.4.c.25 f.1035. Lithuanus Polonię rex l.4.c.17.f.1054 Henrici Sleſiæ ducis F. epiſc. Salisb. l.3.c.371.f.778 Marchio Morauiæ pro Auſtriæ ducatu contendit l.3.c.416.f.839. Boleslai frater Poloniæ rex ſiue dux l.4.c.9.f.1047
uladislai Cazimiri patris Polonorum ducis aduerſus Teutonicos fratres bellum l.3.c.482.f.930
uladislai ducis Poloniæ in regem coronatio l.4.c.21 fol. 1031
uladislai Poloni Vngariæ regis interitus l.4.c.67 fol. 1118
uladislao Polono Ioannes Huniades confœderatur l.4.22. f.1032
uladislao 4. regia corona imponitur Romaniq́ imperij ſocius appellatur l.3 c.49. f.950
per Vladislaum Poloniæ regem Samogethij ad fidem Chriſti compulſi l.4 c.21. f.1059
uladislaum Lotekeck Poloni in

ſoni in regem eligunt l.4 c.15. f.2052
uladislaus Laketeck dux l.4.c.14. f.1052
ulisbona terræmotu cõcuſſa l.2.c.19.f.73
ulixbona à Sarracenis erepta l.2.c.20.f.80
à Chriſtianis expugnata l.2.c.19. f.72
ulma ciuitas contra Palatinum principem bellũ mouet l.3.c.357.f.763
ulmę ciuitatis ſitus l.2.c.313 f.718. inſignis Sueuiæ urbis deſcriptio l.3.f.731
ulmam Henricus Rom. rex obſidet l.3.f.396
ulmenſis lacus l.3.f.609
ulmenſes 52000. florenorum Imp. dant l.3.f.726
ulpius Traianus Imp. f.290
ulricus dux Vuirtenberg. proſcribitur l.3.c.328 f.726. comes Vuirtenbergenſis & Montbeligardenſis l.3.c.327.f.725 comes Vuirtenbergenſis capitur l.3.c.367.f.762 dux Vuirtenberg. quãdo fuerit dominus in Teck l.3.c.327.f.724. comes Ciliæ interficitur l.3 c.416.f.843. comes de Thubingen occumbit l.3 c.328.f.725. comes à Dillingen & Kyburg epiſcopus Conſtantienſis l.3 c.87.f.498. à lungingen fratrũ Teutonicorũ ſummus magiſter l.3.c.482 f.930. dominus in Mindelheim l.3.c.288.f.693 de Palm parricida l.3 f.399. ultimus comes in Pfirt l.3.c.114.f.532
à d. Vlrico apud Auguſtam Vindelicorum monaſterium fundatum l.4.c.345 fol. 739
ulrychen uilla in Valeſia l.3 c.42. f.438
utrecht, uulgò alias Traiectum l.3.c.210.f.631
ulyſſes rex Ithacæ inſulæ l.5 c.3. f.1139
umbria Italiæ regio l.2 c.3. f.179
umbriæ prouinciæ in Italia præcipuè urbes atq; uici l.2.c.4.f.182. inſignes aliquot lacus l.2.c.4 fol. 194
ungaria olim Hunnorum præſidium l.4.c.2.f.1008 quando & à quibus Chriſtianę fidei documenta acceperit l.4.c.10.f.1017 pro maiore parte à Tuccis ſubacta l.3.f.408 & Polonia ſub uno rege l.4.c.16. f.1053
ungariæ gubernator Huniades creatur l.4.c.67 f.1118. ciuitates l.4.c.2 f.1018. regum genealogia l.4.c.18.f.1022 Bulgaria detrahitur l.4 c.19.f.1029. & omnium partium eius uniuerſalis deſcriptio l.4.c.1.f.1008 regna tribus uiris cõmendantur l.4.c.23.f.1032 Boſna fit tributaria l.4 c.27. f.1069
ungariam Tartari uaſtant l.4.c.11. f.1018 uarijs motibus agitatam Henricus 3. Imperator ſedat l.3.f.391 Gyla infeſtat l.4.c.18 f.1021. Nicolaus de Gara turbat l.4.c.18.f.1027 Turcæ igni uaſtant l.4 c.28. f.1036
ungarica gens magna ſtrage & rapinis affecta l.4 c.8. f.1016
ungari Baſileam deſtruunt l.3.c.92. f.506 ad Polonos deficiunt l.4 c.206. f.1031 quãdo & quomodo Pannoniam inferiorem occupauerint l.4.c.3.f.1009 Romanum affligunt imperium l.4.c.9.f.1016 in Scythia recidunt prophanitatem l.4.c.18 fol. 1023
ungari Boſnam Turcis eripiunt l.4.c.27.f.1069 Matthiam Coruinum in regem eligunt l.3.c.499 fol. 960
ungarorum ſedes tempore Zuuantocopij Moraviæ regis l.3.c.500 fol. 962
ungarorum reges ubi coronentur l.4.c.18.f.1021
ungarorum patria l.4.c.24 fol. 1066
ungaris Dalmatia & Croatia ſubijciuntur l.4.c.18 f.1023. Solyman bellum indicit l.4.c.71.f.1125 multarum urbium contendarum in Germania fuiſſe occaſionem l.3 f.425. longo tempore Tranſyluaniã gubernaſſe l.4.c.34. f.1073
unicornes gemini l.5 c.74. f.1196
uochburg caſtrum Bauarię l.3.c.377. f.786
uochburgenſes Marchiones l.3.c.494.f.946
uoitlandia ducatus l.3 c.383. f.793
uoitlandiæ deſcriptio ibid. fol. 949
uoitlandiæ ducatus pro bona parte Nurnbergenſibus accedit Burggrauijs l.3.c.381. f.788
uolha Moſcouiæ flu. l.4 c.24. f.1064
propter Volturenam quam uulgò Veltlin uocãt, Gryſones qui ſunt Rhæti bellum ineunt l.2 c.26. f.243
uoleshegh oppidum prope comitatum Arnſperg l.3.c.206. f.627
uoluptatibus deditus l.4 fol. 1106
uoracitas l.4.c.96 fol. 1121
uortigerus Anglorum rex l.2.c.9. f.46.47 & 48
uoſagus mons l.1.c.9 fol. 7

in Voſagi

in Voſagi montis locis deſertis à uiris religioſis caſę in quibus Deo ſeruirent, extructæ l.3.c.132.f.542
à Voſago mõte Alſatiæ qui amnes deriuentur l.3 c.119. f.535
upſalēſis archiepiſcopatus ſuffraganei l.4.f.989
upſolæ in Suecia idolum l.4.c.29. f.991
de Vraniæ terra l.3.c.62 fol. 458
urani Domon locum occupant l.3.c.105.f.522
in Mediolanēſem ducem arma mouent ibid.
uratislauia metropolis Sleſiæ l.3.c.502.f.962
uratislauiam Bohemię dux diripit & exurit l.4.c.7 fol. 1046
uratislauienſem ducatum comes Lutzelbergēſis ad ſe trahit l.4.c.15.f.1053
ducatum Henricus Probus Cõrado Glogouienſi deſignat l.4.c.14.f.1051
uratislaus Bohemiæ rex l.3 c.499.f.955: 9. Bohemorum rex l.3.c.499 f.955. Morauorum dux rex declaratur l.3.c.496 f.950. Bohemiæ dux fit rex l.4.c.9.f.1047
urbanus Pont.Rom. l.2 c.15. f.209
3. papa ibid. f.211
4. papa ibid.
5. papa ibid.
6. papa ibid.
4. pont. Carolum Ludouici cum Francorum regis fratrem ad Siciliæ uocat regnum l.2.c.74.f.316
ſub Vrbano papa Colonienſe Gymnaſium fundatur l.3.c.193.f.620
urbini ciuitatis deſcriptio l.2.c.45. f.266
urſæ flu. ortus & curſus l.3 c.223. f.646
urslingenſis ducatus ubi fuerit l.3.c.327.f.723
urſee oppidum confœderati occupāt l.3.c.66.f.465
urſula flu. uulgò Ruſz uocatus l.3.c.10.f.366
ſ. Vrſus de legione Thebęorum unà cum 66. ſocijs Solothuri capite truncatus eſt l.3.c.70.f.475
urſi in Moſcouia l.4.c.24 fol. 1064
uri in Moſcouia l.4.c.24 fol. 1064. ſylueſtres in Lithuania l.4.c.22.f.1061
uſtinga emporium l.4.c.24 fol. 1066
uta Theodonis 4. Bauarorum ducis filia l.3.c.653 fol. 768
utica poſt Tyrum extructa l.5.c.55. f.1182
prope Vticam Romani caſtra tenent l.6.c.8.f.1286
utilo Bauariæ dux à Francis deficit l.3.c.347.f.741
utinum Fori Iulij metropolis l.2.c.19.f.224
utto Friſingenſis eccleſiæ antiſtes l.3.c.372.f.780
à Vuagione Bohemiæ ducis præfecto Miſena oppidum capitur l.3.c.425 fol. 857
uualachi ubi habitent l.4 c.30. f.1072
uualdacham urbem, Saraceni ſedem imperij faciunt l.5.c.80.f.1203
uualdemarus Canuti filius Daniæ rex l.4.c.11.f.972
à Vualdemaro Daniæ rege Aquini Sueui uxor deſpõſata comprehenditur l.4 c.29. f.991
per Vualdemarum regem Daniæ Vuandali bellis affliguntur l.3.c.457.f.894
2. Daniæ regē Eſtonia oppugnatur, & Reualia extruitur &c. l.3.f.936
Daniæ regem Iulinum oppidum captū & direptum l.3.c.475. f.921
uualdemarus Schleſuuicenſis dux l.4.f.971 & 972
per Vualdemarum ducem Schleſuuicenſem Lubecū & Hamburgum ſub Daniæ regnum coguntur l.3 c.443. f.884
uualdkirch oppidū in Briſgoia l.3.c.297.f.680
uualdorffuilla l.3.f.756
uualdpurg urbs Gothiæ l.4 c.20. f.982
ad Vualdpurgenſium Dapiferorum dominiū Yſna ciuitas peruenit l.4.c.284 fol. 689
uualdiſhut oppidum obſidione cingitur l.3.f.523
uualdſaſſen abbatia in Bohemia l.3.c.495.f.946
uualdzimbern locus l.3 c.325. f.722
uuallenburgum oppidum Baſilienſibus per pignoris modum datur l.3.c.98 f.516. ab Anglis deſtruitur l.3.c.99.f.576
uualles Gothorum rex l.2 fol. 300
ſ. uualpurgis monaſterium l.3.c.144.f.566. abbatiſſa Heidenheymenſis l.3 c.373. f.784
uualſeri in Rhętia eorumq; mores l.3.c.233.f.654
uualſtetenſis lacus l.3.c.68 fol. 469
uualtherus de Eſſenbach paricida l.3.f.399. Auguſtanus præſul l.3.c.345 f.736.2. Auguſtenſis antiſtes l.3.c.345.f.737. Archiepiſcopus ciuitatem Argent. obſidione cingit l.3.c.139. f.565
à Vualthero comite Thubingenſi Auguſtę monaſterium inſtituitur l.3 c.345. f.739
uualthon Friſingenſis pontifex l.3.c.372.f.780
uualtighofen caſtrum Baſilienſes exurunt l.3.f.520
uualtzhut oppidum l.3 c.254. f.667
uuandali quandiu Carthaginenſem tenuerint regionem l.6.c.9.f.1287. in Lutiam irruunt l.4.c.4.f.966

in Mau-

in Mauritaniam irrunt l.6
c.5.f.1285. Chriſtianita-
tem aliquandiu profeſsi,
ad paganiſmum redeunt
l.3.c.470. f.977
uuandalorum tertia nega-
tio,ſiue à fide defectio l.3
c.448. f.893
de Vuandalorum manibus
Africa eripitur l.4.f.1099
uuandalorum contra Chri-
ſtianos perſecutio f.911
uuandalos Rugia Scanij ex
pellunt l.4.c.5.f.967
primos fuiſſe habitatores
regionis Magnopolenſis
l.3.c.466. f.909
inter Vuandalos qui popu
li numerentur l.3.f.904
per Vuãdalos Hamburgen
ſis parochia deuaſtatur l.3
c.448. f.893
de Vuandalis eorumq́ ori-
gine quomodo nonnulli
ſcribant l.3.c.468.f.910
uuandalicę gẽtes habitatio
ubi fuerit olim l.3.f.868
uuandaliæ caput olim Ru-
gia fuit l.4.c.10.f.971
urbes aliam apud Danos,
aliã apud Vuãdalos nun-
cupationem habuiſſe l.3
c.477. f.921
uuangen oppidum in Al-
goia l.3.c.283.f.687
uuappelina uallis in Vale-
ſia l.3.c.32.f.430
uuarboſanyen Boſnenſis ci
uitas l.4.c.27.f.1070
uuarenbach crematur f.517
uuartenberg caſtrum mon
tanum quos habeat do-
minos l.3.c.322.f.720
uuarthus in Norduuegia
l.4.c.23. f.984
uuartislaus in orient. Vuan
dalia princeps l.3.c.470
f.920. 1.Pomeraniæ
princeps l.3.c.478.f.923
uuarybon caſtrum incẽdio
abſumitur l.3.c.108.f.526
de Vuaſgoia l.3.f.572
in Vuaſten monaſterium,re
gina Daniæ capta duci-
tur l.4.c.19.f.980
uuat amnis l.3.c.54.f.449
uuatuuil oppidum Alſatiæ
l.3.c.127. f.545
uueck arx & ducatus f.730
uuedekindus Saxonię dux
l.3.c.433. f.869
uuedekindi Saxoniæ ducis
genealogia l.3.f.872
uueiblingen monaſteriũ ad
llerã amnem ſitũ l.3.f.733
uueichenſtephan eccleſia à
quo conſtructa l.3.f.780
uueildorff monaſteriũ quis
fundarit l.3.c.388.f.796
uuelffo ducatũ Bauariæ af-
fectat l.3.f.392. huic quæ
Fridericus Barbaroſſa cõ-
tulerit ibid. f.393
à Vuelphone 5. Bauariæ du
ce Augſpurgũ capitur &
miſere expoliatur f.742
Meginuuardus epiſc. plu
rima paſſus l.3.c.372.f.781
uuelpho Friſingenſem ua-
ſtat ciuitatem l.3.f.782
uuendingen oppidũ & ca-
ſtrum l.3.c.307.f.709
uuenceslaus Caroli Imp. fil.
rex Ro. conſtituitur f.403
rex facit uicecomitem do-
minũ Mediolanenſem du
cem l.2.c.24.f.231
Imp. Romanũ imperium
expilat l.3.f.415
Vuenceslai Imp. depoſitio-
nis & euulgationis litera-
rum uerba l.3.f.415
per Vuẽceslaum Cæſarem
Suuinfordia oppignora-
tur l.3.c.396.f.811
uuẽceslaus 2. Bohemię ſan
ctiſsimus princeps l.3
c.499.f.457 3. Bohe-
morum rex ibid.
uuenceslao Rom. & Bohe
mię regi Vuirtzburgenſes
ciues ſe obligant l.3.f.808
uuenceslaum Bohemiæ re-
gem in Polonię regem eli
gunt l.4.c.15.f.1052
Bohemicum Cęſarem cur
alij ignauũ alij piũ cogno
minent l.3.c.347.f.746
ſub Vuenceslao Bohemo
rege grauis ſeditio apud
Vratislauiã orta l.3.f.962
uuenceslaus Caroli 4. Imp.
filius l.3.c.499.f.959
Vradislai Bohemorũ du-
cis filius l.3.c.499.f.953
monoculus Bohemię dux
l.3.c.499. f.956
ad Vuenceslaum ducẽ Sa-
xoniæ Luneburgi tranſ-
fertur dominiũ l.3.f.882
uuenfridus quando è Bri-
tannia in Germaniam ue-
nerit Chriſti apoſtolus l.3
c.421. f.849
uuerd ciuitas imperialis l.3
c.413. f.718 & 732
uuerdenberg & Sarganſeo
rum regio olim fuit ditio
una l.3.c.228.f.649
uueer caſtrũ à quodã prodi
tore Rudolpho comiti ab
Hapſpurg traditur f.456
uuernherus Mintzbergen
ſis uendit opp. Caub f.756
dux Bauariæ expulſus ex
Bauar. & Nortgoia f.770
uuerniz regio atq; fl. f.702
uuertheim opp. & caſtrum
l.3.c.398. comites in Te-
ckenſem ducatum ſuccè-
dunt l.3.c.288.f.693
uuerthuſen monaſt. f.694
uueſera flu. Vueſtphaliæ li-
mes l.3.c.456.f.899
ad Vueſerã fl. Carolus Imp.
arcem condit l.3.f.894
uueſteruuald regio f.614
uueſtphalia l.3.f.899
inter Vueſtphaliam & Mœ
num quæ loca et dominia
contineantur l.3.f.846
uueſtphali quid dicti f.869
uueſterich non eſt Neuſtria
l.2.c.26.f.86. marcha à
Carolo Magno reſtituta
l.3.c.408. f.827
uueſtuualles populi l.2.f.47
uueylerthal uallis l.3
c.136. f.560
uuiberoda monialis cœno
bio Sangallenſi l.3.c.345
fol. 736
uuyck uicus quem Saxo-
nes ſic uocant l.3.c.438
fol. 876

uuichardus

uuichardus à Pont Gel-
driæ dominus l.3.c.203
f.625. à Polzheim epiſc.
Salisburgi l.3.f.778
uuirceburgum capitur &
uaſtatur l.3.c.385.f.794
uuiceburgenſes epiſcopi
l.3.c.384. f.792
& deinceps.
uuickersheim oppidum &
caſtrum l.3.c.398 f.881
uuido Curienſis epiſcopus
l.3.c.214. f.635
uuiesbüren ciuitas Lube-
cenſes occupant l.3.f.887
uuitelſpurgum oppidum
l.3. f.483
uuiggerus ſiue Vuicherus
apud Auguſtanos epiſco
pus l.3.c.345.f.736
uuigbertus 2. Angriæ dux
l.3.c.437. f.872
uuildberg monaſterium à
quibus fundatum l.3
c.321. f.719
uuildenſtein arx ſub Vual-
lenburg expugnata l.3
c.71. f.482
uuildberg oppidum olim
Hochbergenſium comi-
tum fuit l.3.c.323.f.720
uuilen Baſilienſes combu-
runt l.3.c.101.f.517
uuilibaldus Richardi An-
glorum regis fil. l.3.c.373
fol. 783.&784
uuilhelmi electi Rom. regis
expeditio cõtra Friſones
l.3.c.208. f.630
uuilhelmum Imp. non de-
ſcendiſſe à Reinoldo Gel
driæ duce l.3.f.625
uuilhelmus marchio Miſ-
nenſis l.3.c.428.f.865
uuilhelmo Miſnenſi mar-
chioni Brandenburgen-
ſis marchionatus hypo-
thecatur l.3.c.466.f.908
uuilhelmus Lantgrauius
Thuringiæ dux Saxoniæ
Colonienſi epiſcopo in
auxilium uenit l.3.c.458
f.900. Lantgrauius Haſ-
ſiæ contra Philippum co-
mitem Palatinum bellum
mouet l.3.c.357.f.763
Lantgrauium Ingelheimi
um oppugnat l.3.c.178
f.606. comes Burgundiæ
minoris aliꝗ tradit l.3.c.55
f.450. dux Auſtriæ fruſtra
Heduuigim reginam am
bit l.4.c.16.f.1054. Vuer-
nerus à Zimbern comes
l.3.c.325.fol.722. comes
Palatinus Thubingenſis
comitatum ſuum oppi-
gnorat l.3.c.327.f.724
monaſterij Hirſau in Da-
nubiana ualle abbas l.3
c.317.f.719. Branden-
burgenſis marchio archie
piſcopus Rigenſis l.3
c.491.f.939. ultimus Ho
landiæ comes l.2.c.51
f.166. Saxoniæ dux iuriſ-
dictionem quam habet in
Luceburgo uẽdit l.2.f.165
à Vuilhelmo archidapifero
Georgius Dapifer reli-
quam medietatem emit
Vualdpurgenſis caſtri l.3
c.284. f.689
uuilhelmus dux, rex Polo-
niæ l.3.c.416.f.842
à Grunbach epiſcopo
Vuirtzburgenſi infeſtus
l.3.c.385. f.800
uuilhelmi Tell hiſtoria l.3
c.63. f.461
uuillifigus Moguntinus ar
chiepiſcopus l.3.f.599
à d. Vuilibaldo epiſcopo
Eiſtetti diui Bonifacij ui-
ta poſteritati commenda-
data l.3.c.421.f.849
uuiliſouu Angli diruunt l.3
c.99. f.516
à Vuilſis Vuandalorũ gen-
te Saxonia uaſtatur l.3
c.451. f.894
uuilſtet oppidum Briſgo-
iæ l.3.c.274.f.681
uuineta Pomeraniæ ciuitas
l.3.c.477. f.921
uuinis oppidulum à Berna
tibus obtinetur l.3.f.482
uuinheim oppidum in Pa-
latinatu Rheni l.3.f.755
uuinuli qui & Longobar-
di l.4.c.8.f.1015
uuinulis Chriſtus in note-
ſcit l.3.c.470.f.917
uuinricus à Knippenrodt
ordinis fratrum Teutoni-
rum ſummus magiſter l.3
c.482. f.930
apud Vuirceburgum arx
l.3.c.386. f.804
uuirceburgenſi epiſcopo
Franciæ donatur ducatus
l.3.c.382. f.791
uuirceburg' domum Salua
toris ignis de cœlo com-
burit l.3.c.385.f.794
de Vuirceburgenſium epi-
ſcoporum tranſitu & cere
monijs in morte eorum
cõſuetus l.3.c.387.f.805
uuircenburgenſi ciuitati
Suuinfurdum oppidũ op
pignoratur l.3.f.811
apud Vuirceburgum anti-
quitates l.3.c.389.f.806
apud Vuirceburgum erigi-
tur Gymnaſium l.3.f.798
uuirceburgi concilium co-
gitur l.3.c.385.f.795
in Vuirtenbergenſi ditione
quę bella ſint exorta l.3
c.328. f.725
uuirtenbergenſi principi
quibus cõditionibus aut
modis Stuckardia & Ba-
ckenheim obuenerint l.3
c.275.f.681. duci quæ ho
dio parent oppida & loca
quædam, olim Hochber-
genſium comitum fuere
l.3.c.323. f.720
uuirtenbergenſium comi-
tum & ducum genealo-
gia l.3.c.327.f.724
contra Vuirtenbergenſes
Augſpurgenſium bellum
l.3.c.347. f.746
uuirtenbergenſium comi-
tum dominium in Alſatia
l.3.c.134. f.556
uuirtenbergenſes domini
fiunt in monte Beligardi
l.3.c.116.f.533. unde ori
ginem ducant l.3.f.697
uuirtenberg caſtrum de-
ſtruitur l.3.c.338.f.725

uuisbadenſes thermæ l.3 c.419.f.846.& l.3.f.604
uuisbou Gotlandiæ oppidum Chriſtiernus Daniæ rex ui expugnat l.4.c.16 fol. 978
uuiſſenburgum oppidum l.3.c.150.fol.572.ciuitas cum circumiacente terra expreſſa l.3.f.570.&.571 ciuitas in Tranſyluania l.4 c.33. f.1073
uuiſſenburgenſi monaſterio oppida aliqua adempta & marchionatui Badenſi adiecta l.3.c.275. fol. 681
uuiſenburgenſe monaſterium à quo excitatum l.2 c.26. f.86
uuiſſegradēſis arx Vladiſlao regi dimittitur l.4 c.21. f.1031
uuiſſegradum arcem Poloni obſidēt l.3.c.499.f.954
In Vuiſſegradenſi arce d. Stephani corona ſurripitur l.4.c.c.20.f.1031
uuiſmarienſis ciuitas à quo condita & denominata l.3.c.469. f.910
uuitikindus dux Angliariæ l.3.c.437. f.872
uuittebergum oppidum l.3 c.452. f.895.
à Vuituuino Francorum rege Vuirceburgi epiſcopatus inſtituitur l.3.c.392 fol. 807
uulcanus Deus ignis l.4 c.54. f.1090
uuldperg oppidum caſtrum,& monaſterium l.3 c.309. f.770
uulomirus dux Ruſsiæ fit Chriſtianus l.4.c.6.f.1045
uulpianum oppidum Henricus ſecundus rex Gallus occupat l.2.c.28 fol. 249
uulturus flu.Italiæ l.2.c.8 fol. 195
de Vulture l.2.c.59.f.279
uunefridus Anglicæ monachus Bonifacius dictus Auguſtanus epiſcopus l.3.c.345. f.736
uunibaldus Richardi Anglorum regis fil. l.3 c.373. f.783
uuolfach oppidum cui pareat l.3.c.312.f.718
uuoldemarus Suenonum rex l.4.c.29.f.991
uuoldemari Daniæ regis expeditio in Rugianos l.3 c.478. f.922
uuolfeck dominio potitur Ioannes Truchſes l.3 c.284. f.688
uuolfgangus Lazius Vienenſis, medicinæ doctor de Vienna Auſtriæ metropoli l.3.c.407.f.821
uuolfgerus Vuirceburgenſis pontifex l.3.f.793
uuolfardus à Rhor Auguſtenſis præſul l.3.c.345 fol. 738
uuolframus Friſingēſis eccleſiæ antiſtes l.3.c.372 f.781. à Grumbach præſul Vuirceburgenſis l.3 c.385. f.797
uuolinum Pomeraniæ oppidum l.3.c.475.f.921
ad Vuologaſti principatū tranſit Rugianorum dominium l.4.c.10.f.972
uuolphelinus Cæſareꝰ præfectus apud Hagenoiam Colmariam ciuitatem muro cinxit l.3.f.560
uuormacia quę hodie ſic dicitur, ſeu ciuitas Vangionum l.3.c.171.f.584
uuormacienſis urbis delineatio l.3.c.175.f.590 aliter f.591
uuormaciæ Cameræ conſiſtorium inſtituitur l.3 c.171. f.585
uuormaciæ num Palatini principes ſuam ſedem habuerint l.3.c.350.f.750 comitia Carolus 5.Imp.celebrat l.3.f.408.36.torneamentum celebratum l.3 c.454.f.898.13.militaris ludus celebratus l.3.f.897
uuormacienſis eccleſia archyepiſcopali dignitate exuitur l.3.c.175.f.588
de Vuormacienſi epiſcopatu l.3.c.175.f.587
uuormacienſes ciues à Sacramentis prohibentur l.3 c.174. f.586
uuotolfus canonicus Auguſtanus ad Patauienſem expetitur præſulatum l.3 c.345. f.737
uurzach oppidum obtingit Ioāni Dapifero Vualdpurgenſi l.3.c.284.f.668
uulcana inſula non procul à Sicilia l.2.c.95.f.1345
uuandali ſunt Burgundi l.2 c.26. f.86
uuyckten monaſterium à quibus inſtitutum l.3 c.321. f.719
uuyleruallis prope Seleſtadium exuitur l.3.f.454
uxores plures habere Samogetis licuit l.4.f.1050
uxores omnibus communes l.5.c.87.f.1208
circa Vxores Gallorum ritus l.2.c.39.f.138

X

XEnodochium ingens quod D. Bernhardo inſcribitur apud Sedunos l.3.c.32.f.431. Hieroſolymis inſtitutum l.5.f.1180
xerxes Perſarum rex l.5 c.82.f.1204. ſuum exercitum contemplatur l.5 c.3. f.1140
xerxis regis Perſarum clades quam Apollinis templum uoluit ſpoliare l.4 c.43. f.1081
xylon uulgò bombyx l.5 c.75. f.1197
xylo cynnamomū, lignum l.5.c.72 f.1194

Y

YBen quam Germani ſic uocāt, arbor l.3.f.475
ypſchen l.3.c.51.f.446
yrminſidis duciſſa Alſatiæ monaſterium fundatur l.3 c.153. 577

yſna ciuitas l.3.c.284 fol. 689
yſnenſis monaſterij fundatores l.3.c.339.f.730
yſtein Baſilienſes oppugnant l.3.c.101.f.517

Z

ZAbernia aliâs Taberna l.3.c.42.f.565
in Zabergauu ualle Vuirtenbergenſi comiti multa damna inferuntur l.3 c.328. f.726
zables regio l.3.c.31 fol. 449
zachariæ uatis ueneratio l.5.c.58. f.1184
zacharias Papa l.2.c.15 fol.210. Rom.Pont. facit Childericum 3. Gallum regia dignitate ſpoliari l.3 c.15. f.380
ad Zachariam Rom.pontificem Bonifacius epiſcopi epiſtola l.3.f.419
zacynthum inſulam Veneti occupant l.4.c.60 fol. 1121
zæringen caſtrum & ducatus l.3.c.261.f.670
zæringenſis arx à quo conſtructa l.3.c.261.f.671
zæringenſes duces l.3 c.269.f.677. domini fiunt duces Sueuiæ l.3.c.56 fol. 451
zæringenſium titulus, quo uſi ſunt, quandiu agro Tygurenſi præfluerunt l.3 c.56. f.452
zęringenſium comitum & ducum genealogia l.3 c.261. f.670
zailon inſula l.5.c.140 fol. 1251
zaincha tertius Tartarorum Imp. l.5.c.109 fol. 1223
zaladienſis comitatus l.4 c.1. f.1008
zalmoxis Deus Getarum l.4.c.53 f.1089
zambellotum, panni genus l.5.c.28.f.1155
zanzibar maioris Aſiæ inſula l.5.c.149.f.1255
zaphala inſula Africæ l.6 c.55. f.1328
zara ciuitas in Illyrico l.4 c.26. f.1068
zariaſpa regia Bactrianæ l.5.c.90. f.1210
zauolhenſium imperium l.5.c.109. f.1223
zaylon inſula ſiue regio l.5 c.141. f.1251
zbraslauu in Bohemia l.3 c.493. f.942
zebiſcus nobilis Bohemus l.3. f.398
zechus à laua & filio eius Eliſa progenitus l.4.c.1 fol. 1039
zeckenland regio Tranſyluaniæ l.4.c.30.f.1072
zeiſo epiſcopus Auguſtanus l.3.c.345.f.736
zell oppidum l.3.c.234 fol. 681
zelomiri Dalmatiæ regis obitus l.4.c.18.f.1023
zelymus Othomannus 10 Turcarum Imp. l.4.c.70 fol. 1122
zemonislaus Polonię dux l.4.c.6. f.1045
zeno Græcorum Imp. l.4 c.58. f.1099
zephetin Pont.Rom. l.2 c.15. f.209
zernebuck deus l.3.c.478 fol. 922
zeyſolphus comes Krechgouiæ Ioannis Spirenſis epiſcopi frater l.3.f.582
zidæ portus in Arabiæ l.5 c.74. f.1195
zifholdus ultimus Ottonicæ ſyluæ comes l.3.c.157 fol. 761
in Ziger monte Helueticum bellum l.3.c.103 fol. 520
zigetum à Turca Chriſtianis adimitur l.3.f.409
zilium regium caſtrum l.3 c.54. f.449
zimbern comitatus l.3 c.325. f.721
zimbrorum comitum hediernorum genealogia l.3 c.325. f.722
zinziber l.5.c.138.f.1249 ubi inueniatur l.5.f.1245
zion mons ſanctus l.5 c.45. f.1174
ziphius monſtrum marinum l.4.c.39.f.1001
zipſerland regio l.4.c.c.28 fol. 1070
zirbia regio l.3.f.857
iuxta Zirnick in Illyrico lacus l.4.c.25.f.1067
zobelſtein oppidum & caſtrum l.3.c.309.f.710
zoë Imperatrix l.4.f.1107
zofingen ciuitas in ditione Bernenſium l.3.c.85 fol. 497
zollern ditio l.3.f.730
de Zollern comiti confertur burggrauiatus Nurnbergēſis l.3.c.381.f.788
zoroaſtes philoſophus Bactrianorū rex l.5.f.1210
zozinus Pont.Rom. l.2 c.15. f.209
zubislaus 1. Caſſubiæ & Vuandaliæ princeps l.3 c.478. f.925
zunftæ quas ſic uulgò uocant, hoc eſt, artificum ſocietates abrogantur l.3 c.385. f.797
zurzachium l.3.c.81.f.490
zuuanteuuitum ſimulacrū l.3.c.478. f.922
zuuantocopius plurimarum ditionum rex l.3 c.500. f.961
zuueibruck comitatus l.3 c.152. f.576
zuueifalten iuxta Danubium, monaſterium l.3 c.317. f.719
zuueno Daniæ rex ſacro fonte abluitur l.3.f.892
zuenoni Danorū regi Iulinenſes ſe opponunt l.3 c.475. f.921
cōtra Zuentebalduini Morauiæ ducem Arnolphus Imp. comite Arnone Vuirceburg. præſide proficiſcitur l.3.c.385.f.794

FINIS.

COSMOGRAPHIAE VNIVERSALIS, EX PROBATIS QVIBVSQVE AVTORIBVS, TAM HISTORICIS QVAM CHOROGRAPHIS, per Sebaſtianum Munſterum in unum collectæ. LIBER I.

De primordiali terræ & maris creatione & diſpoſitione. CAPVT I.

HABENT ſacræ literæ terram ab initio formationis undique obductam & incluſam fuiſſe aquis maris, donec iuſſu creatoris aqua ab aliqua parte ſuperficiei terræ ſubducta, ſiccum & cōmodum manſionis locum hominibus atq; animalibus terreſtribus reliquit, plantis quoq; unde omnia uiuentia uictitarent, firmum in ipſa arida adaptaretur fundamentum. Mare ergo ab illa die non obtinet naturalem ſuum ſitum, ſed quantum terra eſt diſcooperta, tantum illud in oppoſitam terrenæ molis partem ſemotum, profunditatem illam cōduplicauit, quam Oceanū uocant, ſacrę autē literæ appellant תְּהוֹם רַבָּה id eſt, abyſſum magnam, ubi ſcilicet immenſa eſt collectio aquarū atq; profunditas imperſcrutabilis, qualis paſsim ultra Hiſpaniam, Iberniam, Scotiam, extremitatem Africæ & in India inuenitur, ubi profunditas maris nulla induſtria humana indagari poteſt. Si enim iuxta philoſophorum traditionem, elemētum unum aliud excedit in decuplo, ne

Oceanus abyſſus magna.

dum in perſpicuitate & raritate, uerùm & magnitudine ipſa, terra autem ipſa in ſua circumferentia complectitur 5400. milliaria Germanica, quindecim milliaribus uni reſpondentibus gradui, uide quàm magnum fuerit mare, ubi adhuc naturalem tenuit ſitum, quando ſuperficies eius concaua coniuncta fuit ſuperficiei conuexæ terræ, ſuperficies autem eius conuexa longiſsimè ſupra terram ſeſe inſinuabat ſuperficiei concauæ aëris, & nunc tota moles illa in unam abyſſum coacta ſit, & quæ prius undique terram ſua magnitudine excedebat, nunc in unum collecta locum, quantum putas fecerit aceruum, ſeu ut hebraiſmus uocat מִקְוֵה aquarũ? Produnt ſacræ literæ, diluuij aquas aſcendiſſe quindecim cubitis ſupra montes quoſque, non quòd naturalem tunc obtinuerint ſitũ & oppleuerint locũ, ſed tantiſper à creatore permiſſæ fuerunt, ut redirent in natiuum locũ, quouſq; impij homines & cuncta animalia, propter homines creata, delerentur è terra. Conſtat autem quoſdam mõtes eleuari in mediam regionẽ aëris, id quod nix perpetuo faſtigijs eorũ inſidẽs probat & in diluuio aquæ adhuc multò ſublimiores fuerunt, ne quiſquam mortalium ullum ſub cœlis inueniret effugium: at natiuum ſitum nõ obtinuerunt, quũ terra denuo eſſet habitanda, & hominibus atq; animalibus replenda.

DE MARIS DIVISIONE ET FLVVIOrum exortu. Cap. II.

QVum ſcriptura dicat diluuij aquas creuiſſe & uehementer inualuiſſe ſuper terram, arcam quoque fluitaſſe in ſuperficie aquarum, & tandem dominum Deum tranſtuliſſe uentum ſuper ipſam inundationem terræ, ut aquæ eius flatu reuerterentur de terra, quouſque illa exiccaretur, non eſt dubium quin ille aquarum impetus, fluxus & refluxus multas fecerit in terra cauernas, hiatus & ſinus, & ubi ante diluuium nullum

Montes unde. fuit mare, iam nouum ortum ſit mare, ſicut & eadem ratione per diſcurrẽtes aquas multi noui montes & ualles oborti ſunt, ubi prius plana fuit terra, id quod multis indicijs probari poſſet, quod etiam ſuo loco infra non tacebimus. Quin & multi magni fluuij, quales ſunt Rhenus, Danubius, Rodanus & alij pro maiori parte in diluuio originem acceperunt, quãdo fontes abyſsi magnę aperti ſunt, prouidente Deo ſic homini, ut qui ſpargendus erat per uniuerſam terram, homo homini & regio regioni per fluuiorum decurſus mutuam ſibi opem ferre poſſent. Sciendum præterea mare illud magnum, quod ambit circumferentiam terræ, uocari generali nomine Oceanus. Curuitates uerò & arcus & littorales, quos mare olim fecit, uel etiam hodie facit in terra, uocantur ſinus,

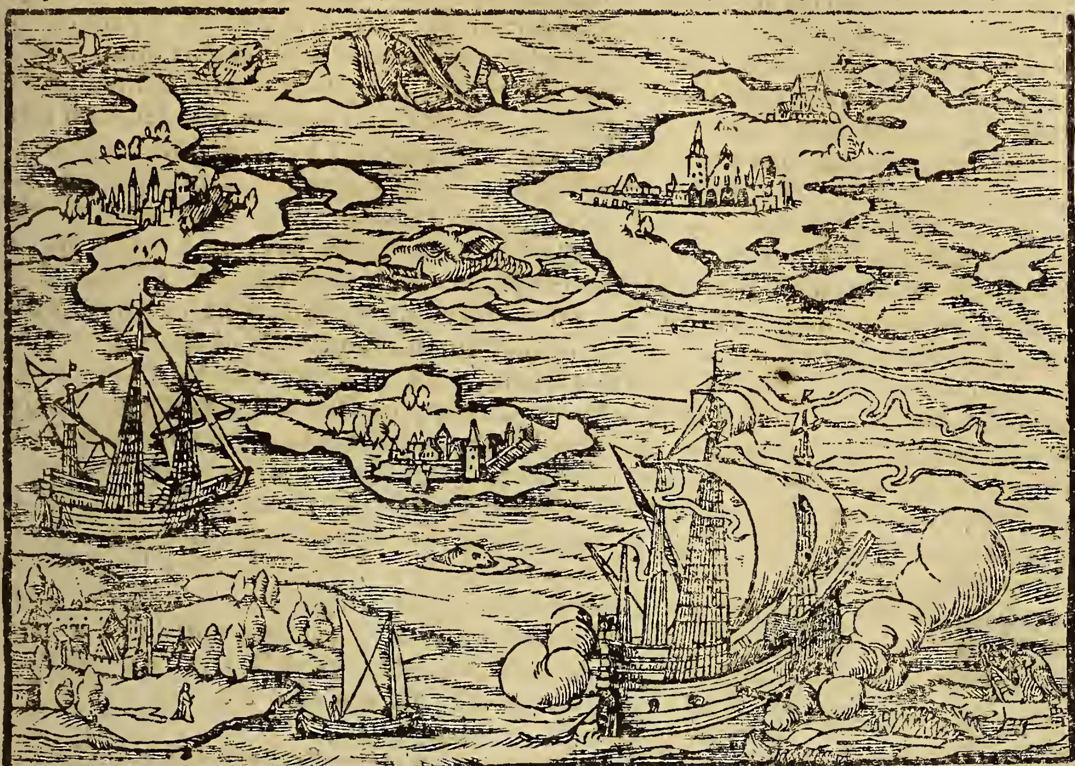
Sinus maris. & hi accipiunt denominationem à terris illis quas alluunt, ut eſt ſinus Adriaticus, ſinus Perſicus, ſinus Arabicus, ſinus Indicus & ſimiles alij. At mare illud magnum quod Africã diſterminat ab Europa, uocatur mare Mediterraneum, quod ſcilicet apud Hiſpanos

Mare mediterraneum. in occidẽte tenui meatu irrumpit in mediam terrã, at paulo pòſt incipit ſe diffundere, ut è regione Galliæ Narbonenſis latiſsimum habeat alueum, id quod ſuo loco quoq; dicturus ſum. Eſt & aliud mare in Aſia, quod omni ex parte continenti circũſcribitur, atq; ob id nõ effunditur in aliud mare, nec ab alio mare ſuſtentatur, ſed exonerãtur in ipſum plurimi amnes, uocaturq; Hyrcanum & Caſpium mare. De mari Rubro nonnihil dicã,

Mare Caſpiũ. ubi uenero ad locũ illum. Cæterũ mare quod ſubiacet polo arctico, & item quod ſubeſt polo Antarctico, appellatur communiter mare cõgelatum, eo quòd perpetuis temporibus ob ſolis diſtantiam & radios æſtiuo tempore obliquè incidentes congelatũ ſit, neq; ibi nauigationes fieri queant, nec cõueniens hominũ habitatio ſit. Et ut hæc omnia dilucidè intelligas, accipiẽda eſt tibi in manus tabula uniuerſalis mũdi deſcriptionis, quę ob oculos poſita, ſingula commõſtrat, terrę mariſq; uariam habitudinẽ. Vides ibi quomodo Oceanus infuſus in multos ſinus, adeò uicino acceſſu interna maria allatrat, ut 115. millibus paſſuũ Arabicus ſinus diſtet ab Aegyptio mari: Caſpius uerò 375. millibus à Pontico. Idem interfuſus intrat per tot maria quibus Africã, Europã, Aſiamq; diſpartit. Quantum terrarum occupet, cũ putetur etiam nunc menſura tot fluminum, tantarũ paludũ, addantur lacus & ſtagna. Et hæc habitatione hominũ omnia deſtituũtur, ut taceamus terram in pleriſq; locis in cœlũ uſq; elatã, habere tot ardua aſpectu iuga, tot ſyluas uallesq; pręruptas, & ſolitudines, & mille ex cauſis alia deſerta loca, & tamẽ hæc eſt materia gloriæ noſtræ, hæc ſedes: hîc honores gerimus, hîc exercemus imperia, hîc opes cupimus, hîc tumultuatur humanum genus, hîc inſtauramus bella etiam ciuilia, et mutuis cædibus laxiorem facimus terram, ut ad horam latum habeamus imperium, ô demẽtia.

DE INSVLIS. Cap. III.

INſula eſt terra quæ omni ex parte cingitur aquis, præſertim mari. Vnde omnis regio quæ uni ex tribus partibus mundi, puta Europæ, Aſiæ aut Africæ non adhæret, nec patet ad eam aditus pedeſtris, uocatur Inſula: quarum plurimæ ſunt, ut ſunt Anglia, Selandia, Sicilia, Candia, &c. Harum multæ ab initio mũdi ſunt in mari creatæ, multæ etiã temporis ſucceſſu in mari natæ, uidelicet Delos, Rhodos, Alone, Thera, Sicilia, Thera- *Inſulæ unde fiant.*

ſia, & aliæ, idq; ob uarias cauſas. Vna eſt, cùm terræmotus in mari eruptionem facit, excitat in mari magnam congeriem terræ, quæ quum temporis ſucceſſu coaleſcit, incipiunt in ea creſcere arbores & herbæ, aptaturq; ſuperficies eius habitationi hominum. Haud ſecus ubi magna flumina mare ingrediuntur, aduehunt plerunq; ſecum magnam uim arenæ, ex qua cum tempore fit inſula habitabilis. Accidit quoq; nonnunquam, ut mare per fluxum ſuum recedat à certo loco, fiatq; ibi in mari locus habitabilis. Sic ubi ſæuum mare apud continentem perpetuò fremit, fieri ſolet ut quãdoq; interruptionem faciat, portionem auulſam à continenti inſulam conſtituat, id quod hiſtorici & Coſmographi factum ſcribunt de Sicilia auulſa ab Italia, Cypro ſeparata à Syria, & Eubœa ſeiuncta à Bœotia. Et certè hic uidemus mirabilem Dei potentiam, quòd tot paſsim paruæ inſulæ in uaſtiſsimo mari inueniuntur, quæ aſsiduas procellarum illiſiones ſuſtinent, & tamen nunquam è loco ſemouentur, neq; maris inundatione ſubmerguntur. Sed poſuit Dominus mari terminum (inquit Propheta) quem non tranſgreditur. Sicut enim mare per Dei potentiam uiolenter in loco uno conſeruatur ne reuertatur & inundet totam terram, ita in limitibus terræ obtemperat mandato Dei ne conſtitutum littoris terminum tranſgrediatur, niſi Deus diſpenſet cum eo, id quod factum ſcimus ante paucos retroactos annos in partibus inferioris Germaniæ, ubi multæ parochiæ uno die ſubmerſæ ſunt, quemadmodum infrà ſuo loco oſtendam, id quod tamen per terræmotum fieri potuit, ſicut & alibi factum conſtat, præſertim in Græcia, ut poſtea dicetur.

TERRA FOECVNDISSIMVM ELEMENTVM ET *ingentibus opibus plenum.* Cap. IIII.

VT cœlum Dei eſt habitaculum, ita terra hominum & animalium domicilium benignaq; mater. Illa enim nos naſcentes excipit, natos alit, ſemelq; editos ſuſtinet ſemper, nouiſsime cõplexa ſuo gremio, uſq; ad reſurrectionis diem cuſtodit corpus transferendum in cœlum unà cum anima, ſi & ipſum pro modulo ſuo hîc agnouerit creatorem

& redemptorem ſuum. Hoc, inquam, terræ elementum benignæ matris erga hominem
fungitur officio, nec unquam illi iraſcitur. Aquæ ſubeunt in imbres, rigeſcunt in grandi-
nes, tumeſcunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aër uerò denſatur nubibus & furit
procellis: at terra mortaliũ ancilla quæ non generat? quæ non ſponte fundit? quos odo-
res ſaporesq́ꝫ? quos ſuccos? quos colores? quàm bona fide reddit creditũ fœnus? Quis
explicare poteſt quantæ eius diuitiæ? quanta eius fertilitas præſertim ſi aduertas, ꝙ mul
Mineræ. ta & uaria metalla iam tot annis ante & poſt Chriſtũ natũ eruta ſint ex ea, & in hunc uſqꝫ
diem ſine ulla ceſſatione ſcrobes agantur in profundum, atqꝫ in multis locis penetralia
eius referta ſint hominibus, qui indefeſſo ſtudio perſequuntur omnes eius fibras, quæ-
runt in ſede manium opes, inſidiantur auro & argento, reliquisq́ꝫ minoris æſtimationis
metallis. Quantum putas auri, argenti, plumbi, & ferri è terra erutum, quod rurſum uſu
ipſo conſumitur, aut ab igne annihilatur, aut ſaltem perditur? Quantum cum interitu ci-
uitatum interit? quantum abſorbent naufragia in mari? Quantum auaritia hominũ de-
fodit in terram, ibiq́ꝫ in nihilum redigitur? Quantum abſumitur pompa inanium homi-
num? Et ut ad alias me uertam terrę opes, quot & quàm uarios, pręcioſos & pulchrè co
Lapides præcioſi. loratos lapides putas includi in uiſceribus terrę? Quot ſalubres ſcaturigines frigidarũ et
calidarum aquarum hinc erumpũt? Quot horribiles flammæ in diuerſis locis hinc proſi
liunt? Quot & quàm uarij uapores, calidi, ſicci, & humidi, ſalubres & nonnunquam pe-
ſtilentes hinc exhalãt? Quid dicam de ſale foſsili, de cadmia & cœruleo foſsili, de ceruſ-
ſa, alumine, nitro, uena minij, galena, halinitro, ochrapyrite, ſtibi, atqꝫ alijs id genus terrę
internis fœtibus? Quantam putas eſſe uim illã terræ, quæ ſingulis annis tanta in ſuperfi-
cie procreat copiam frumenti uini, & pomorum, unde ſuſtentantur homines & anima-
lia? Certè hæc eſt ineffabilis benedictio Dei uiuentis, qui aperit manum ſuam & dat me
diante terra omni carni eſcam. Quis igitur ſatis exprimere poterit, quanti theſauri lateãt
in terra, qui quotidie & ſine ulla intermiſsione, imò ſine defectione terræ homini ſeſe
ſuaq́ꝫ quodãmodo ſponte exhibet? Et licet terra ab initio propter hominis peccatũ ma-
ledictioni fuerit ſuppoſita, nõ tamẽ ob id eneruata eſt uirtus eius, ſed maledictio illa ma
gis recidit in hominem & in laborẽ eius dicente ſcriptura: Maledicta terra in opere tuo.

DE VARIIS EFFECTIBVS TERRAE, EO- *rumq́ꝫ primis cauſis.* Cap. V.

EA quæ natura in terræ canalibus atqꝫ in quocunqꝫ ipſius ſinu interiore gremioq́ꝫ gi
gnit, partim ſua ui ex terra erumpunt in aërem, qualia ſunt humor, aër incluſus, ua-
por, ignis, exhalationes, &c. unde mirabilia ſupra terram & in ipſo aëre fiunt: partim in
uentre terræ concoquuntur, ut ſunt terræ quædam inſignes, ſuccus concretus, lapides
pręcioſi, metalla, &c. quibus metallorũ foſſores montiumq́ꝫ euerſores inſidiantur. Non
Mirabilia in uiſceribus terræ. ſunt ſupra terram in aëre tam mirabiles naturæ operationes, quin mirabiliores in terræ
uiſceribus continuo fiant tranſmutationes, concoctiones & effectus. Quum enim natu
ra uacuum execretur, terra autem non ſit corpus ubiqꝫ ſolidũ, ſed in pleriſqꝫ locis ſit rara,
ſaxoſa & in ſaxorum commiſſuris, fibris & uenis reliquantur cauernæ, mare ſuo liquore
madefacit terrã, alicubi in cauernas ſubterraneas ingreditur, alicubi per uenas & fibras
penetrat ſub terras, maritimis præterea quibuſdam fontibus largitur aquas: item aër in
Aër reſoluitur in aquam. cauernis incluſus, quem terra exhalat, nonnunquam caleſcit & agitatur, ſæpe etiam fri-
geſcit & immobilis quodammodo manet; qua de cauſa in aquam uertitur, atque aër eſt
quidem de ſua natura calidus & humidus, ſed quàmprimũ frigus expugnauerit calorẽ,
neceſſariò in aquam abit. Porrò quàm magnæ in terra ſint uel fiant cauernæ, hinc intelli
gimus, quod in eas aliquando agros, urbes, montes deſcendiſſe, ſcriptum reperiamus:
nec paruæ tantum capiunt uentum, qui ſaxa grandi pondere in aërẽ extrudere & eijce-
Terræmotus unde. re poſsit atqꝫ egerere tumulos, colles, montes, omninoq́ꝫ tam magnos & horribiles effi-
cere terræmotus, ut oppida corruãt abſorbeanturq́ꝫ, qua calamitate & ſubſecutis incen-
dijs ſuperioribus annis Puteoli partim ſunt afflicti & fracti. Impetus quoqꝫ aquę quum
canales, per quos modò iter habuit, obturati fuerint aut deſerti, continuò uel nouos ape
rit, uel ueteres aliquos recludit: atqꝫ is ordo conſeruatur ſempiternis ſeculorum ætati-
bus. Obſtruuntur uerò canales limo ruinaúe, deſeruntur ubi uis aquæ per aliquem aliũ
canalem iter patefecerit. Cæterum ſuccus, quem craſsitudo ab aquis diſtinguit, uarijs
gignitur modis. Aut enim quum calorem ſiccam immiſcet humidæ & mixtionem co-
qui

quit, aut quum aquæ lambentes terrã aliquantulũ craſſę efficiuntur, quo ſanè modo plerunq; fit ſalſus & amarus, at cum humor concluſus circumſerpit metallicã materiam, inprimis autem ærariam, eamq; corroſit: atq; hac quidẽ ratione fit ſuccus, ex quo gignitur chryſocolla, id eſt, uiror mõtanus ſeu ſaxoſus, (germanicè *Berggrun*). Similiter cũ humor corroſit pyriten æroſum (germanicè *Kys*) & friabilẽ, fit ſuccus acerbus ex quo oritur atramentum ſutorium (*Vitrill*) & alumen liquidum. Aut denique ſucci ab ipſa ui caloris ex terris exprimuntur: ea uerò uis ſi magna fuerit, ſuccus ex terris manat & fluit, quemadmodum ex piceis crematis pix. Sin magna non fuerit, terræ ſucci præ ſe ſtillant, ut larix, abies, & quæ ſunt generis eiuſdem arbores, reſina: quo modo bituminis genera in terra fieri intelligimus. *Succus terræ unde.*

DE MINERIS THERMARVM.

Cap. VII.

NOn negant doctiores naturæ indigatores, materiam per quam currunt aquæ, àquis calidis odorem & guſtum, uires etiam pleraſq; dare: ſed tamen non concedunt ſulfur, bitumen aliud'ue quod facilè concipit ignem, calefacere aquas poſſe, quòd in ipſis non ſic lateat ignis, ut in uiua calce, qui aquis infuſis excitatus, eas calefaciat. Ergo neq; ſolis ardor, neq; uentus, neq; motus, neque internus terræ calor, neq; materia per quã fluunt aquæ, cauſa eſſe poteſt calidarum: ſed ignis ipſe, cuius unius proprium eſt res in altiſsimo gradu caloris collocare. Bitumen quidem ardet in aquis non autem ſulfur: unde ſi flagranti bitumini aquas inſtilles, non extinguitur ignis ſed augetur. Ergo thermæ habent bitumen pro fomite & non ſulfur, atque hoc modo aqua calida intra terram gignitur. Tepida uel cum ſimiliter in interiore ſinu calefacta lõgius per canales fluit, antequam ex ipſis effluat: uel cum tam multa & copioſa effluit, ut eam ignis tantopere calefacere non poſsit ut ferueat. Quod ſi calida longiſsimè per canales fluxerit, refrigeratur quidem, ſed ſapor malus, odor teter, color corruptus qui ei inſedit, manet. Idem ſentiendum de aquis amaris, acidis, ſalſis, & aluminoſis, quarum magnam copiam Germania noſtra in diuerſis effundit locis. Quum enim intra terram gignantur aquæ fontanæ & ſucci quiq;, omnes ſapores quoq; intra terram gigni, non alienum eſt à ratione atq; experimento. Nam fiunt aquæ acerbæ per loca aluminoſa permeantes, ſalſæ per ſalſa, amaræ per nitroſa, mali ſaporis per loca ſulfuroſa & bituminoſa. Non tamen dicimus aquam eſſe auſteram, quum id proprium ſit fructuum ſtirpium, ſed poteſt eſſe dulcis pinguis, ſalſa, amara, acris & acida, qualis inuenitur apud Elbogen oppidum Bohemiæ.

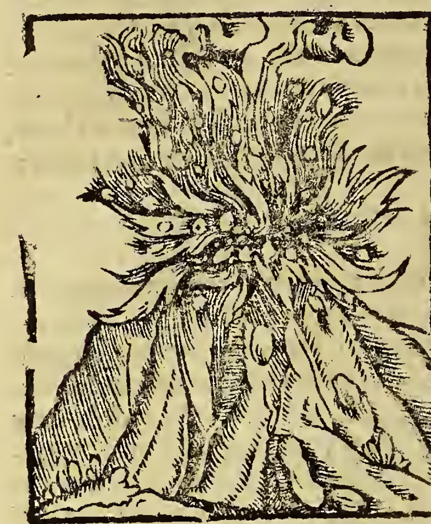

Aquæ unde amaræ.

Auſteritas eſt fructuum.

DE IGNE IN TERRAE VISCERIBVS flagranti. Cap. VII.

DVbium non eſt olim montes & campos arſiſſe in orbe terrarum, & noſtra quidem etiam ætate ardent: uerbi gratia, in Islandia mons Hecla ſtatis temporibus foras proijcit ingentia ſaxa, euomit ſulphur, ſpargit cineres tam longè circumcirca, ut terra ad decimum lapidem coli non poſsit. Vbi autem montium incendia perpetua ſunt, intelligimus nullam eſſe obſtructionem meatuum, per quos modò quaſi fluuium quendam ignis, modò flammis, nunc uerò fumum tantum euomunt. Sin per temporũ interualla increſcunt, internis meatibus obturatis, eius uiſcera nihilominus ardent, ſuperioris autem partis incendia propter fomitis inopiam nonnihil remittunt ad tempus. At ubi ſpiritus uehementior rurſus recluſis meatibus iiſdem uel alijs, è carcere magna ui erumpit, cineres arenam, ſulfur, pumices, maſſas quæ habent ſpeciem ferri, ſaxa, aliasq́ materias foras proijcit, plerunque non ſine detrimento regionis adiacentis: cuius rei grande exemplum eſt montis Aetnæ incendium, paucis ab hinc annis factum.

DE METALLIS, POTISSIMVM DE AVRO Cap. VIII.

Metalla ſyncera in terra. MEtallum foſsile eſt natura uel liquidum, ut argentum uiuum: uel durum, ſed quod ignis ardore lique fieri poteſt, ſicut aurum, argentum, æs, & plumbi genera: uel molliri, ueluti ferrum. Reperiuntur autem metalla in uenis quædam pura, quædam cum terra & lapidibus permiſta. In Germania hodie in multis locis eruitur argentum ex terra ſyncerum, ſicut & æs & plumbum, etiamſi Plinius neget argentum naſci purum, & ſolum aurum lucentibus ſcintillis aſſerat inueniri in terra. Et ſi hodiernam auri conficiendi rationem conſideremus, facilè arguemus plus auri puri ſemper repertum eſſe quàm confectum è terrarum uel lapidũ generibus, cum quibus ſolet eſſe permixtum.

Fluuij auriferi. Argumento ſunt tot amnes auri ramentis celeberrimi, Ganges Indiæ, Pactolus Lydiæ, Hebrus Thraciæ, Tagus Hiſpaniæ, Tagus italiæ, Albis atque Rhenus Germaniæ. Argumento deniq; ſunt tot in Hiſpanijs repertæ auri maſſæ, minutæ, & magnę, & in his decem libras excedentes. Noſtris etiam temporibus ſatis grandes maſſæ, in inſulis nuper inuentis perhibentur inuentæ. Hæ uerò maſſæ uel reperiuntur ſeparatim à ſaxis, uel ad ea adhæreſcunt, ſed tenuiſsimæ eius bracteę, quę quaſi ſcintillæ lucent: marmora, ſaxa, lapides, gemmas ſemper amplectuntur, quas ab his plerunq; aquarum uis abradit (unde ramenta dicũtur) & in riuos atq; amnes abripit. Aurum itaq; quod nulla conflatione æget, Græci apyron, id eſt, ignem non expertum uocat.

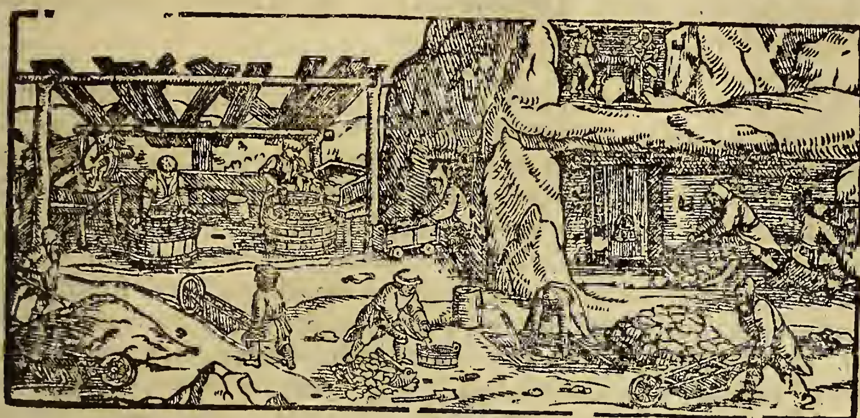
Aurũ apyron. Contra, quod coctione opus habet, quouſq; argentum ab eo fuerit ſeparatum, apepthon nominant, alij obryzum. Cum autem aurum per ignem reſoluitur, tantum abeſt ut eo conſumatur, ut unum ex omnibus metallis nihil de ſua magnitudine deperdat, ſed quò ſæpius & diutius arſerit, eò fit melius & præſtantius: qua de cauſa ſemper habitum eſt præcioſiſsimum.

Quare aurum nobilius metallum. Sed neq; corraditur, aut imminuitur põdus eius ab acribus, quod genus ſunt ſal, nitrum, acetũ, ſuccus ex uuis immaturis expreſſus, neq; infeſtatur ulla rubigine aut erugine, nec manus, ſi eis tractetur, ab ipſo ut à reliquis metallis ſordes accipiunt, quæ omnia aurum reliquis metallis reddunt pręcioſius. Attamen mollius eſt argento, ſed ob id non eſt fragile: unde malleo percuſſum adeò dilatatur, ut ex ſingulis eius denarijs quinquagenæ pluresq́ efficiantur bracteæ ſenum utroq; digitorum, quibus aurifices utuntur. In fila inſuper tenuatur, et modò cum lana bombycina, modò ſine lana texitur. Præbet homini multiplicem ornatum & uſum: nam fiunt ex eo annuli, armillæ, fibulæ,

Vſus auri multiplex. inaures, torques, coronæ, catenæ, &c. Item aurea pocula, patinæ, pelues, quin (quod fœdum dictu) aureis uaſis onus uentris excepit Heliogabalus, omnium hominum turpiſsimus.

DE ARGENTO. Cap. IX.

VEteres ignorarunt argentum reperiri purum, cùm tamen hodie cõtrarium in Germania noſtra experiamur. Siquidem Schneburgum, Annebergum, & Gairum gignunt purũ argentum. Idem gignit in Bohemicis montibus uallis Ioachimica & Aberthamum. Gignit & Voſagus mons in Lotharingiæ confinio in ualle Leberia argentum purum, ſed non ita multum. Ex multis Miſniæ & Bohemiæ fodinis, duæ facile primas

tulerunt: una Schnebergi, cui Georgius nomẽ celeberrima omnium argentifodinarũ, quæ unquam leguntur fuiſſe. Et ſi uerò tota uena non cõſiſtit ex argento puro, tamen multo maxima ex parte purum miniſtrauit. Altera autem fodina eſt Aberthami, Laurentius & Theodoricus dicta, è qua ingens theſaurus effoſſus eſt argenti puri, impuri non minus. Grandes autem argenti puri maſſæ ſunt erutæ ex nonnullis fodinis: una è Schnebergi fodina Georgius dicta, cuius fodinæ gratia cum Albertus Saxoniæ princeps in fodinam deſcendiſſet, ea cum ſtipatoribus corporis pro menſa uſus, dixiſſe fertur: Fridericus Imperator potens & diues eſt, hodie tamen eiuſmodi menſam non habet. Altera quoq; inſignis maſſa ſuperioribus annis effoſſa in ualle Ioachimica, ex fodina quæ Stella & Suicera dicitur, pondo decem talentorum Atticorum. Plures quoq; ſunt erutæ ex Aberthami Theodoro, pondo duorum aut unius talentorum Atticorum. In ſaxorum itaq; canalibus, aut inueniuntur argenti puri maſſæ, itemq; maſſulæ à lapidibus, marmoribus, ſaxis ſecretæ, uel ipſis adhærentes: aut tenuiſsimæ eius bracteæ eandem amplectuntur. Quin & argentum purum format natura in figuras, modò arborum, modò uirgularum, nunc uerò capillorum, &c. Habet autem argentum proximum bonitatis locum ab auro, cui ſcilicet color eſt albus & talis natura, ut igni liqueſcat, fundiq; poſsit. Metalla ſi ad argentum in catinum coniecta fuerint, mutantur nonnihil: argentum uerò ipſum remanet purum: attamen ubi diutius arſerit, ei aliquid igni deperit: ac deinde acria ipſum corrodunt: Ergo uilius eſt auro, ſed durius eo, & quò mollius fuerit, eò eſt præſtantius. Nam minus fragile eſt, atq; ideo laxius dilatatur malleo ictum: minus tamen auro dilatatur, minusq; eſt eo ponderoſum. Et propter eam quam habet duriciam, ſiue percutiatur, ſiue proijciatur edit ſonitum, efficiunturq; ex eo eadem opera quæ ex auro, ſed numero plura.

Schnebergum excellens fodina.

Menſa argentea.

Argentum poſt aurum nobilius metallum.

DE ARGENTO VIVO. Cap. X.

NVlla argenti uiui metalla ueteres ſcriptores literis mandarunt, ſed tria tantum minij, ex cuius uena ſolebat confici. Primum fuit in Hiſpania, unde Romam afferebatur minium: alterum in regione Attica, tertium in Ionia ſupra Epheſum. Sed noua argenti uiui metalla hodie ſunt in Britannia apud Scotos, in Germania prima apud Landſperg, in Vueſterich regione, id eſt, Auſtraſia, atq; apud Crentznacum. Item in Germania magna, primò apud Schonbachum, quod oppidum ſitum eſt in montibus Suditis, qui Voitlandiam ſeparant à Bohemia: deinde apud Beraunum ſupra Pragam metropolim Bohemiæ: à quo Berauno tertium non longè abeſt, Cameraua dictum, ſed hoc eſt uitioſum, quod ſit cum ferri uena permiſtam. Quartum nunc foditur apud Francos, iuxta locum Kunigſtein. Eſt autem argẽtum uiuum aſsimilem colore argento, ſed non conſtat ut ipſum, quum aquæ inſtar ſit liquidum fluatq;. Eſt autem duplex, purum & impurum. Purum inuenitur in metallis, impurũ in minio. Purum in lacunis, cùm aquæ, quibus uenæ ſtillant, minium madefecerint. Vnde idem ſiccatum, ad minij formam re-

Vbi argentum uiuum fodiatur.

Duplex argentum.

dit. Venæ autem ſiccæ non gignunt argentum uiuum. Cumq́; argentum uiuum natura ſit liquidum, infuſum in tabulam planam diffluit, nec tamen ut alij liquores eam humectat propter ſiccitatem quæ humorem temperat, & non ſinit eam tabulæ adhærere. Amicum eſt autem auro: nam cum cætera metalla ei innatent, aurum in eo mergitur. Etenim in duobus argenti uiui talentis unum ferri talentum innatat, unus uerò aureus denarius mergitur. Plumbi generibus argentum uiuum facilè adhæreſcit, argento difficulter, æri difficilius, ferro difficilime. Dioſcorides potum lætale eſſe dicit, quod ſuo pondere interanea perrodat.

Aurum mergitur in argento uiuo.

DE AERE. Cap. XI.

GRæcis eſt æs chalcos, quod purum non modò in proprijs uenis, ſed etiam in argentarijs inuenitur. Quando uerò cum ſubſtantia lapidis commiſtum inuenitur, opificio fornacum fit purum. Eius tenuiſsimæ bracteæ ſaxis adhæreſcunt, ac æs foſsile plerunq; argenti quiddam in ſe continet. Suo autem modo rubet: qui color ſi fuerit ex uenis excoctus, præſtantiſsimum eſſe iudicatur. Aliud autem æs rubet, ut in Carpato monte, quod Vngaricum uocant, in Bohemia Cottenburgium, Nortuegium, &c. aliud fuſcum eſt, ſicut in Miſnia. Quod melius eſt, malleis etiam dilatatur, nō funditur tantum: aliud funditur ſed duci non poteſt, ſicut eſt illud quod in ualle Leberia apud Seleſtadium effoditur. Inducitur quoque ei artificio quodam aureus color appellaturq́; à Græcis Orichalcon. Tinctum enim Cadmia foſsili, abit in aureum colorem. Tingitur & magnete, mutaturq́; in candidum colorem. Infeſtatur autem æs uitio, quod inde ærugínem uocat, maximè ubi acria liquefacta attigerit. Ars itaq; mutans naturam, tingit æs: nam cadmiam foſsilem combibens fit orichalcum, idq́; hac ratione. Fragmenta æris optimi & cadmiæ alterna in oblongas ollas imponuntur, quæ ipſæ ſic ære & cadmia repletæ, in fornaces ſubtus excauatas demittuntur, ignis accenditur, in quibuſdam quaſi cuniculis. Itaq; cùm ſimul liquefacta fuerint, æs auri colore tinctum mutatur in orichalcum, quæ ratio orichalci conficiendi uulgaris eſt. Alij alio utuntur modo, adhibita tamen cadmia. Fit quoque æs album per adiectionem arſenici albi, halinitri, argenti uiui ſublimati, fecis ſiccæ uini, &c.

Aes rubicundum & fuſcum.

Orichalcon möſch.

DE FERRO. Cap. XII.

FErrum inueniri purum, nuſquam à ueteribus eſt ſcriptum, ſed multum habet fecis: & quum excoquitur uena liqueſci atq; fundi poteſt: & cum poſtea detractis recrementis refrixit, omne quidem igne accenditur & molleſcit, ut malleo tractari & in bracteas queat dilatari, ſed amplius facilè fundi non poteſt, niſi in eius generis fornaces rurſus fuerit illatum. Quoddam eſt tenax, quod & optimum, ut eſt Suedicum, Norduegium, & Noricum: quoddam mediocre, ut eſt Miſnicum & Noricum ciſdanubianum: tertium fragile & æroſum. Infeſtatur autem ferrum uitio quod ferruginem & rubiginem nominant, ſed in primis humore, maxime ſanguine humano, contactum trahit. Veruntamen tale uicium ei aquæ marinæ celerrimè exterunt, & ab eodem uindicatur multis rebus ipſi illitis, ut minio, gypſo, bitumine, pice liquida.

Ferrugo.

DE MIXTVRIS METALLORVM. Cap. XIII.

MIſcet natura interdum tria metalla inter ſe, ut aurum, argentum, æs: interdum quatuor, argentum, æs, plumbum candidum & cinereum. Quum quinta argenti portio additur ad aurum, ea miſtura electrum nominatur. Eſt deinde alia mixtura, quam nouo uocabulo Bombardiam appellant, ex qua conflantur bombardæ magnæ, ubi æris uiginti libris additur una candidi plumbi ſiue ſtanni. Deinde alia fit temperatura, quando ſedecim libris albi plumbi additur ſe libra plumbi cinerei ut ſonitum poſſit reddere, ex qua temperatura efficiuntur malleatæ lances, patinæ & orbes. In quarta temperatura duæ plumbi nigri portiones ſunt & albi tertia, qua ueteres ſolidarunt fiſtulas. Habent quoq; aurifabri & monetarij certas miſturas in argento cudendo, & pleriq; hodie ſic præuaricantur leges præſcriptas, ut multi ſignati aurei & quædam monetæ ſint damnati, quod minus habeant auri uel argenti quàm debeant.

Electrū mixtura metallorū.

Monetæ parum habent argenti.

QVIBVS LOCIS EVROPAE OLIM FVERIT *effoſſum, & hodie fodiatur metallum.* Cap. XIIII.

QVi Europæ regiones, e quibus multa metalla quondam fuerunt effoſſa conſiderant, primas tribuunt Hiſpaniæ, ſecundas Thraciæ, tertias Britanniæ, quartas Galliæ, (ſi ſcilicet ueteribus terminis definiatur, id eſt, ſi cum ea ſuperior Germania, & inferior ciſrhenana iungatur, quæ habet Eyfaliam, Hunorum præſidium, Lotharingiæ extremitates, quæ loca in hodiernum uſq; diem ſuppeditant multum argenti, æris, plumbi & ferri) quintas Græciæ. At Plinius de Italia ſcribit: Metallis auri, argenti, æris, fer-

Germania ciſrhenana.

ri, quamdiu libuit exercere, nullis ceſsit. Audio tamen ab hinc annos uiginti iuſſu Clementis Pontificis quaſdam Suacenſes rei metallicæ peritos ex Germania euocatos, qui aliquot Italiæ uenas foderent & excoquerent. Quod cùm ab eis diligenter factum eſſet, dixerunt uenas metallis non carere, ſed tanta uix habere, quanta impenſis pariter æqualiterq; reſponderent, exq; eis lucrum facere neminem poſſe. Argentum in Hi-

Italia parum habet argenti.

ſpania fodiunt noſtro tempore Pompolonenſes, in Gallia Nortmanni, Scoti ad Tuedam fluuium, Germani in pluribus locis: in Eyſaliç montibus, in Lebera ualle, confinio ſcilicet Lotharingiæ: in Valeſia, in Saxonia, nempe apud Cellerfeld in monte Meliboco & finitimis locis: in Miſnia, & uicina Bohemia, quæ cùm Miſnia de argenti fertilitate certat: in Norico prope Schuatz, in Carpato monte, in Suetia. Foditur quoq; haud procul hinc à Baſilea argentum in Nigra ſylua loco qui uocatur Dottnau, ſicut & olim in eiſdem montibus prope Friburgum frequentes fuerunt argenti fodinæ. Argento uiuo in Bohemia fœcundum eſt Schonbachum ſitum ad Egram fluuium, & Beraunum. Copiam æris ſuppeditat Melibocus & Carpatus. Plumbi candidi ſiue ſtanni fertile eſt in Miſnia Aldebergum & Iberſdorffum, in Bohemia Schlaccefaldum. Sed plumbi nigri mons Ramelus apud Goslariam, Lebera uallis apud Seleſtadium. Cinere autem plumbi Schneburgum in Miſnia. Ferrum innumeri loci dant. Aurum noſtris temporibus reperitur Granphurdi in Britannia, item in Normandia, in Germania quoq;, nempe Corbachi in Vueſtphalia, & apud Chattos. Edera fluuius auri ramenta deportat, apud Francos Goldcranachi & Steinheide haud procul à Nurnberga. Apud Lygios quoque qui Bohemis ſunt propinqui, riui ſunt qui fluunt ad Goldeberg & Riſegrund, qui celebrantur uenis auriferis. In Sibenburgijs Germanis ſiue Septem caſtris, Carpati montis incolis, aurarium metallum eſt apud Schlottam oppidũ & Adelbergum, è quibus locis interdum effoditur aurum purum magnitudine nucis auellanę. In Norico etiam ſunt duo auri metalla, Gaſteinum & Rauriſium, atq; ibidem Liſara fluuius auri ramenta deſerta. In Carpato monte eſt Neuſola, ubi admodum celebre eſt æris metallum. Fructus quos rex ex eo capit annuo tempore, Fuggeri redimunt uiginti millibus nummis aureis Vngaricis. Item apud Cepuſium, quod eſt pars Carpati montis, ſunt tria æris metalla, nempe in Golnitz, Roſetal & Smolnitz, ubi atramentum ſutorium (uitriolum) conficitur.

Argentum uiuum.

DE MACHINIS, QVIBVS METALLARII VTVNTVR *in fodinis, atq; de ſpiritibus ſeu dæmonibus uerſantibus in eis.*

Cap. XV.

QVicquid è uena & monte exciſum eſt machina tractatoria, quam duo in orbem torquent, & modulis extrahunt, ac deinde quod extraxerunt carris euehunt montemq; monti imponunt, terram è fodina egeſtam, in tumulum redigentes. Sunt deinde multæ & mirabiles machinæ à noſtri æui hominibus inuentæ, quæ ueteres machinas non parum artificio uincunt, aut multum ab eis differunt. Cottenbergi in Bohemia putei ſunt plus quàm quingentas orgyas ſeu paſſus alti. Quibus plane ſunt aridi, ubi tam multis machinis non eſt opus: & quidam adeò multum continent aquæ, ut Thales Mileſius hinc terram aqua innatare probare poſſet, & ibi ingens & perpetuus ſine ulla intermiſsione adhibendus eſt labor, ad exhauriendũ aquam ſemper inundantem. Et hæc unica eſt cauſa cur tam uaria & mirabilia excogitata ſint, & huc uſq; excogitantur inſtrumenta & machinæ, quibus ex tanta puteorum profunditate, aquæ undiq; per ſubterraneos meatus affluentes hauriantur. Exciſo autem atq; extracto metallo, ſi uena fuerit pura, in capſulas conijcitur & pilis præferratis, quæ rota aquaria uerſat, tunditur ac tenui cribro ſecernitur: quæ tranſmeat molitur, quæ non tranſmeat, rurſus ſub pila ſubijcitur & amplius teritur. Si cum lapidibus permiſta fuerit, primum malleis minuitur, lauatur in lacunulis, ac palis agitatur in alueo, cribraturq;. Tot exantlantur labores quouſq; materia metallica per fornacem excoquatur confleturq;. Venæ quæ per ſaxa montis longum extenduntur meliores iudicantur, quæ ab oriente in occidentem extenduntur per montis decliue, ita tamen ut dorſum montis uerſus meridiem ſit, decliue uerò ipſius in ſeptentrionem ſenſim inclinet & quantò uena ab hac receſſerit, tantò minus argenti eſſe ſolet. Habet etiam quæq; uena ſuam pendentem & iacentem partem. Iacens eſt, in quam uena ueluti recumbit. Pendens uerò quæ uelut tegmentum uenæ ſurſum incumbit. Itaq; uenæ caput ſemper ex iacente ipſius indicandũ erit. Et ut animantis corpus uenas quaſdam habet magnas, à quibus uenulæ deriuari ſolent, ſic uenæ metallicæ ſuas etiam habent, ſiue uenulas, ſiue fibras appellare uelis, atq; eas diuerſas. Sunt etiã uaria officia inter metallicos, ſunt leges & decreta, imò reſpub. quædam ipſis eſt bene conſtituta. Compertũ eſt quoq; genus dæmonũ in nonnullis fodinis uerſari, quorũ quidam nihil damni metallicis inferunt, ſed in puteis uagantur, laboribus cum nihil agant uidentur

Pendens & iacens quid in metallicis fodinis.

tur

tur ſe exercere, nunc cauando uenam, nūc in gerendo in modulos id quod effoſum eſt, nunc machinam uerſando tractoriam, nunc irritando operarios, idq́ʒ potiſsimum faciunt in his ſpecubus, è quibus multum argēti effoditur, uel magna eius inueniendi ſpes eſt. Alij uerò noxij admodum ſunt, ut ille qui ante aliquot annos Annebergi fodinam, cui nomen Corona roſacea eſt, adeò infeſtam habebat, ut metallicos duodecim necarint, ac ea de re fodina, quantumuis argento diues eſſet, relicta fuit. Hæc omnia habeo ex doctiſsimo uiro ſummoq́ʒ philoſopho Georgio Agricola. Romani olim ad mortem damnatos, in huiuſmodi cryptas deſtinaſſent, quibus cacodæmones ſic illuſiſſent.

Dæmones in puteis metallicis.

DE MAGNITVDINE TERræ. Cap. XVI.

SImplicioribus uidebitur fortaſſe uanum, quod hic ſcribo de magnitudine & mēſuratione terræ, illis inquam quæ deſtituuntur cognitione mathematices: at mihi ſatis eſt, apud doctos hæc inuenire fidem, imò certitudinem. Hi norunt terram eſſe globum magnum & rotundum, imò oculi omnium uident cœlum habere formā ſphæricam, & cōſequenter omnia elemēta ſub cœlis illā induiſſe figurā, tametſi differenter. Cœli nāq́ʒ & tria ſuperiora elemēta propriè ſunt orbes habētes ſcilicet utrāq́ʒ ſuperficiē, cōuexam & concauā, cōtinentesq́ʒ cœlos inferiores & elemēta illis ordinatè ſubiecta. Terra uerò nullū aliud cōtinet corpꝰ inferius, cū nullū ea ſit inferius, neq́ʒ ipſa ſit cōtraria, ſed eſt corpus ſphæricū unica ſuperficie, nempe cōuexa, cōtentū, plenū ubiq́ʒ materia terræ, niſi ꝙ paſsim ſpeluncæ & ſubterranei meatus in ea inueniuntur, ſed quæ nullius ferè ſunt momēti ſi conferātur ad totū globū terræ. Imò neq́ʒ infernus, qui in medio terræ eſſe dicitur, quū ille pūctus ubiq́ʒ à cœlo remotiſsimè abeſſe diffiniatꝰ, cōparatione eiꝰ eſt ꝗcquā. Eſt quidē magna cauerna, capax tot milliū corporū humanorū dānatorū, ſed quæ nihil eſt,

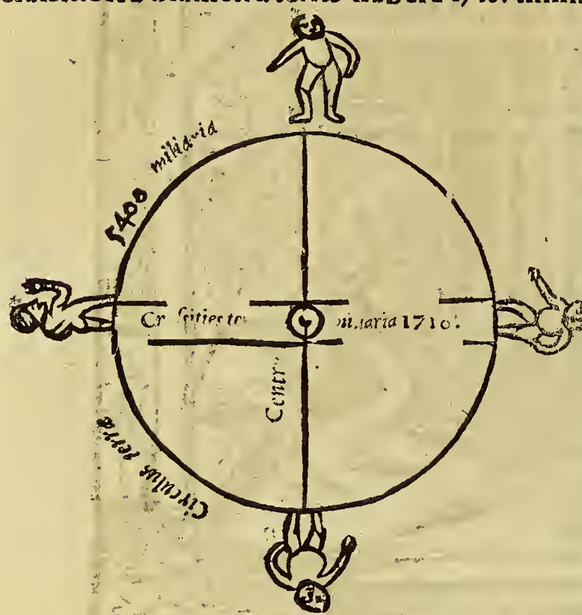
Terræ corpus ſphæricum.

Infernus in centro mundi.

ut diximus

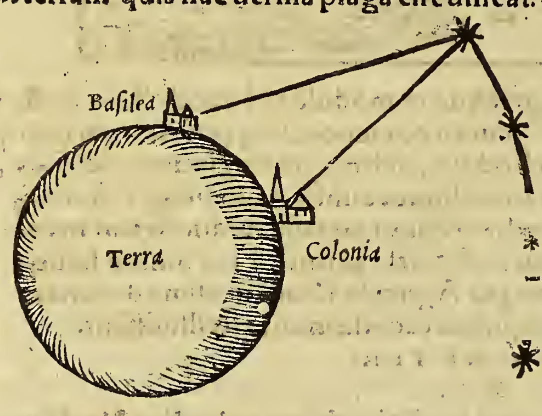
ut diximus collata ad terrã, etiamſi lõgitudine & latitudine atq; altitudine duo aut tria millia cõtineat Germanicorũ miliariorũ: ſicut nec altiſsimi montes aut cauernę illiſione ꝓcellarũ maris in terra excauata obſtant, quò minus terra ſit rotunda. Nam eſto, mõtes quoſdã erigi in cœlũ duobus aut tribus milliaribus, & mare tantãq; excauaſſe ſpeluncã in ipſa ſuperficie terræ. quid hoc erit cõparatione totius terræ, quæ in ſua circũferentia habet milliaria Germanica 5400? Ab hoc circumferentiæ complexu ulterius colligitur, craſsitiẽ ſeu diametrũ terræ habere 1718. milliaria Germanica, & duas undecimas unius miliarij. Partire hũc numerũ in duo æqualia, & inuenies quot miliaria in ſuperficie terræ ſupputentur uſque ad centrũ eiuſdem, nẽpe 829. Si pateret in terra hiatus aliquis trium uel quatuor miliariorũ uergens rectà uerſus centrũ, quis non obſtupeſceret ad uiſam illam profunditatẽ? Et quid eſſet profunditas illa ad octingẽtorum miliariorum profunditatem? Cupis ex his ſcire quantũ temporis tibi eſſet insumendum, ſi ſuperficiem terræ & circulũ eius peragrare uelles, modò idpropter occurrẽtes montes, inuias ſolitudines, & profunda ęquora poſsibile eſſet, ambulares q̃tidie quatuor miliaria Germanica q̃ ſunt mediocris dieta curſoris: diuides 5400 p quatuor, & in quotiente inuenies dies 1359, qui tibi opus eſſent ad abſoluendum pedeſtre iter per circuitũ terræ. Faciunt autem dies 1350. annos tres, dies 260. At quoniam terra ab occaſu ad ortum nõ multum ultra circuli medietatẽ eſt diſcooperta, à meridie uerò aquilonẽ uerſus uix tertia pars libera eſt ab aquis, impoſsibile eſt ut terram quis hac uel illa plaga circumeat.

Circuitus terræ quantus.

Cæterũ inquiſitione magnitudinis terræ, nitimus hoc fundamento: Terra præciſè tenet meditullium cœlorũ & totius mundi: unde quando hîc Baſilea noctu obſeruo ſtellam aliquã in linea mediæ noctis eleuatam ſupra horizontem Baſilienſem gradibus triginta, muto locum uerſus ſeptẽtrionem ſexaginta miliaribus, obſeruoq; ibi rurſum priorem ſtellam quum fuerit in linea mediæ noctis, & inuenio illam eleuatam ſupra horizontem 34. gradibus unde colligo, uni gradui cœleſti in terris reſpondere miliaria Germanica quindecim. Diſtribuitur autem circulus cœleſtis in 360. gradus, qui multiplicati per quindecim oſtendũt circulũ terræ cõplecti milliaria 5400. Habita autem circuli circumferẽtia, facilè habetur per regulam geometricam diameter circuli.

Probatio magnitudinis terræ.

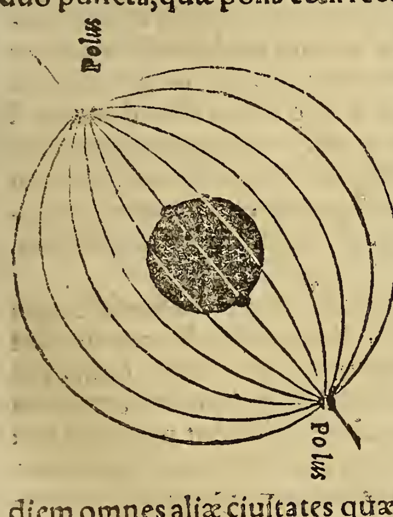
DE PRIMA DIVISIONE TOTIVS TERRAE IN EVropam, Africam, & Aſiam. Cap. XVII.

Ante multa tempora experti & docti uiri diuiſerunt totam terrã in tres portiones, tametſi inæquales. Vnam appellauerunt Europã alteram Africã, & tertiam Aſiam. Ex his Europa minima habetur & Aſia maxima. India annumeratur Aſiæ. Europã & Aſiam aiunt ſortitas hæc nomina, à duabus mulieribus ſic appellatis. Europam dicunt fuiſſe filiam regis Agenoris, quam Iupiter e Phœnicia forma bouis aut uituli raptã abduxit in Cretam. Aſiam aſſerunt reginam fuiſſe Aſiaticæ terræ, & filiam Oceani atq; Thetydis. Aliis aliud placet, nempe nomen illud deductũ ab Aſio, qui filius fuit Manei & Lydi. Porrò Africa ſortita eſt ſecundum quoſdam hoc uocabulum ab Afro, qui filius fuit

fuit Abrahæ ex Cetura & expugnauit Libyam, deuictisq́ hoſtibus cōſedit ibi. Alij uerò huius nominis aliam afferūt rationem, nempe quòd ea regia ſit ſine frigore, ut ſit α priuatiua litera, φρίκη uerò horror frigoris. Sed non eſt diſputandum de uocabulis quando de reipſa conſtat. Iam itaq; ut terræ & partium eius diſpoſitionem memoria teneas, intuere tabulam ſeu typum mūdi uniuerſam, & aduerte primò Europam ipſam in qua uerſamur, quæ ab Africa ſeparatur per mare Mediterraneum, & ex parte quoq; & ab Aſia. Nam mare illud reflectitur in ſeptentrionem, ubi alia & alia ſortitur nomina, in extremitate ſcilicet aquilonari, Pontus dictus Euxinus, ubi & inſignis ille fluuius Tanais in ipſum labitur, ſeparatq́ in plaga orientis Aſiam ab Europa. Hic tuipſe facile colligere potes, ſi Pontus Euxinus pertingeret uſq; ad mare ſeptētrionale, Europa iam inſula eſſet, undiq; mari circūſcripta. *Europa.* Deinde uides quoq; Europam reliquis partibus minorem eſſe, ſi ſpectet magnitudines trium partium, at nō eſt propterea illis inferior in omnium rerum affluentia, quum ob naturalem temperiem habeat excellentem fertilitatem; clementioriq́ fruatur cœlo ad proferendum frumentum, uinum, & arborum fructus. *Europæ fertilitas.* Nulla ferè habet dèſerta loca, ubiq; terra culturæ apta, omnia loca pulchris ciuitatibus, arcibus, oppidis & caſtellis decorata, homines q́ in hac terræ parte nati & educati, Africę & Aſiæ indigenis multò robuſtiores inueniuntur. In quot deinde priuatas regiones hæc Europa diſtribuatur, infrà oſtendam. Cæterum quomodo Africa à reliquis partibus ſequeſtretur, poteris quoq; in uniuerſali mundi typo deprehendere. Cingitur enim mari uſq; ad orientalem plagam, ubi mare rubrum ipſam diſpeſcit ab Aſia.

QVID PER CIRCVLOS ET LINEAS IN REGIONVM TABVlis ſignificetur, præſertim in tabula generalis deſcriptionis mundi, & primùm explicabitur circulus meridianus. Cap. XVIII.

QVemadmodum cœlū per ſuos circulos maiores, obliquè uel rectè ſeſe interſecantes (quorum quidam trahuntur à polo in polum, ut ſunt meridiani, alij uerò ab occidente tranſeūt in orientē) diuiditur in 360. gradus, ita in terræ diuiſione utimur quoq; hac partitione, ob id potiſsimum quod terra in centro mundi collocari deprehēſum ſit, & neutrorſum inclinare inueniatur. Per duos polos intellige in cœlo duo puncta ex oppoſito collocata, in quibus cœlum ſingulis 24. horis ſemel reuoluitur. Et hic oportet te imaginari lineam, aut ſi mauis ſtilum aliquem ferreum, qui tranſeat à polo in polum, & *Poli mundi.* is utiq; pertranſibit cētrum terræ. & in ſuperficie terræ ſuo ingreſſu & egreſſu deuorabit *Axis.* duo puncta, quæ polis cœli rectè ſupponentur, uocabunturq́ poli terræ, unus eſt in ſeptentrione & alius in auſtro.

Per hos duos polos trahūtur multæ lineę circulares, ut figura adiecta oſtendit (habes & in typo mundi uniuerſali huiuſcemodi figurationem) & hæ lineæ uocantur meridiani, ob id quod omnes ciuitates & regiones quæ ſub uno locantur circulo meridiano, quantūlibet latitudine diſtēt, hoc eſt, una teneat *Circuli meridiani.* ſitum in aquilone & alia in meridie, habent tamē ſimul & ſemel meridiem, habent etiam eadem hora eclypſes, cōiunctiones & oppoſitiones luminarium. Quod ut rectè intelligas, inſpice generalē mundi typū & elige tibi certum aliquem circulū meridianum: ſit aūt 30. aut 40. non refert, & eius tractum aduerte ab Europa per mare in Africā, & omnes quas uideris ei oppoſitas ciuitates, habebunt unū meridiem, hoc eſt, in eo tēporis momento quando hic Baſileæ eſt meridies, ſimul habebūt meridiem omnes aliæ ciuitates quæ ſunt ſub meridiano Baſilienſi, etiamſi mille miliarib. diſtent à Baſilea uerſus meridiem aut ſeptētrionem. Itaq; cū Baſilienſibus ſimul meridiem habēt Argentinenſes, Spirēſes, Monaſterienſes in Vueſtphalia, Groningenſes in Friſia, ſi ieris ad aquilonē: ſin meridiē reſpexeris, cōmunicabunt nobiſcū in meridie & media nocte incolę Pedemontis, Sardiniæ, Numidiæ & Africæ minoris. Quando aūt duę ciuitates locātur ſub duob. diuerſis circulis meridianis, habitatores earū nō ſimul habēt meridiē, ſed unius meridies anticipatur & alterius tardior erit, iuxta quod circuli illi multū à ſe *Ciuitates longitudine differentes.* diſsident. Pro exemplo intuere alteram generalem tabulam, quæ eſt Ptolemaica, in qua

Germaniam

Germaniam reperies ſitam in Europa inter 30.& 40.circulum meridianum: at Syriam, in qua eſt terra ſancta,haud procul à mari Rubro inuenies inter 60. & 70.meridianum. Hæ itaqꝫ duæ regiones nō ſubijciuntur uni circulo meridiano,ſed interſunt tres circuli, quapropter Ieroſolymitani multò citius habēt meridiem ꝗ Germani, anteuertentes, ſcilicet ſuo meridie noſtrum meridiem tribus horis.Nam quū Ieroſolymis eſt meridies,nobis qui habitamus iuxta tractū Rheni ſunt adhuc ferè tres horæ ad meridiem. Haud ſecus poteſt exemplum adduci de eclipſibus ſolis & lunæ,item de coniunctione & oppoſitione Nam cum in regione noſtra circa medium noctis cōtingit eclipſis aut luminariū oppoſitio,illa eclipſis uidetur Ieroſolymis tribus horis poſt medium noctis. Illud enim momentum temporis quod apud nos repræſentat mediū noctis,eſt in Syria ſeu Paleſtina tertia ferè hora poſt mediū noctis.Notabis quoqꝫ hîc,ꝙ in duobus primis uniuerſalibus tabulis ſinguli meridiani à ſe inuicē diſtant 10.grad.& 15.grad.reſpondet una hora,ſexaginta uerò 4.horæ,& ſic cōſequentur.Et quoniam terra ſancta diſtat ab interiori Germania circiter 40.gradus, facilè tuipſe iudicare poteris,meridiem Ieroſolymitanum præcedere meridiem Germanorū duabus horis & dimidia atqꝫ aliquot minutis. Si perrexeris ultra,uſqꝫ ad Indiā ſcilicet,& aduerteris meridianū 120.grad.deprehendes Indiā differre à Germania 6.horis,hoc eſt,quando Rhenenſes habēt meridiem,Callecutijs in India occidit ſol.Nam iſtæ duæ regiones diſsident in longit. 90. grad. ſiue quarta parte circuli:ſiquidem 15.inueniuntur ſexies in 90.Si ultrà in orientē proceſſeris uſqꝫ ad 200. meridianum,deprehēdes Indianos illius terræ diſtare à tractu Rheni 12.horis,atqꝫ hoc licebit uariè ratiocinari.Nam cum nobis incipit dies,illis deſinit eſſe dies. Quādo nobis eſt meridies,illis eſt nox media.Quando apud nos dies dominica mane illuceſcere incipit,illis iam tranſacta eſt ea dies Cùm nos interdiu uigilamus & labori operā damus,illi uiciſsim eodē tempore in tenebris dormiūt Quū nobis ſol mane oritur,occidit apud illos: & rurſum quando nobis occidit,oritur illis,& ueſpera noſtra eſt aurora illorū. Item quando nobis apparet eclipſis lunaris,illi nequeunt eā uidere,cùm apud illos tunc dies fit,illa aūt eclipſis non uidetur niſi noctu.Contrariū fit in eclipſi ſolari Notandū præterea per tabulam typi uniuerſalis repreſentari integrum globum ſeu ſphæram,ſectam in medio atqꝫ in plano ſic deſcriptā,ut duo eius extremi circuli,orientalis ſcilicet iuxta quē uides ſignatum numerum 260.& occidentalis cuius ſignatura eſt 270.unus ſint circulus,ſi mappa ipſa in globum contorqueatur recurueturqꝫ.Vnde ſi mihi eſſet proficiſcendum ex Europa ad inſulā Zipangri,quam uides locatā ad dextram paululū ultra meridianum 230.nō oporteret me arripere uiam per Aſiam ac Indiam,atqꝫ deinde traijcere mare uſqꝫ ad eam inſulam,ſed uerſus occidentem propinquior mihi pateret uia ad eam. Traijciens enim mare Hiſpanicū ſiue Oceanū occidentalem & perueniens ad extremū occidētalem meridianum,iam apprehendi orientalē meridianū,à quo adhuc ſuperſunt 24.gradus uſqꝫ ad inſulam Zipangri,id quod facilè intelliges,ſi mappulā conſideres in globum redactā figuramqꝫ recepiſſe ſphæricam.Idem intelligendū eſt de omnib. mappis uniuerſalibus magnis & paruis,quæ ſcilicet integrū terræ complectuntur circulum.

Longitudo regionum in eclipſibus aduertenda.

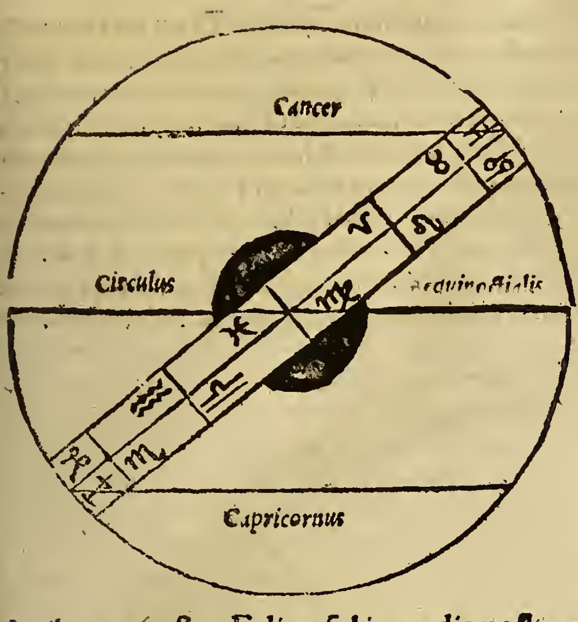
Proiectio ſphæræ in plano.

DE CIRCVLIS PARALLELIS. Cap. XIX.

PRæter meridianos circulos ſunt quoqꝫ in mappa uniuerſali circuli tranſuerſales,qui trahūtur ab occidente in orientem. Et licet in plano ſint lineæ rectæ,& in quibuſdā typis uniuerſalis eædem curuentur,tamen ſi mappa in ſphæram complicetur,fient ex rectis lineæ circulares.Vocantur autem hi circuli paralleli,quòd ubiqꝫ ęquidiſtent,necunquam ut meridiani ad unum trahuntur punctum.Inter ipſos aūt tres ſunt præcipui,qui magnæ ſunt conſiderationis in Aſtronomia atqꝫ Coſmographia,nempe Aequinoctialis,tropicus Cancri & tropicus Capricorni.Aequinoctialis ſecat mundū in duo æqualia,uocaturqꝫ ob id Aequinoctialis,ꝙ dies tunc noctibus adęquantur,quādo ſol ipſum tranſit,quod bis fit in anno,nempe im æquinoctio uerno & ęquinoctio autumnali. Tropicus Cancri ſiue æſtiuus circulus propterea ſic uocat̄,quod ſol propius ad ſeptentrionem accedere nequeat,ſed cùm ad illum parallelum peruenerit,habēt omnes homines qui extra ęquatorem uerſus polum arcticum habitant,maximum diem,eſtqꝫ ſolſtitium æſtiuale.Porrò tropicus Capricorni ſic appellatur,ꝙ ſol illum hyemali tempore apprehendens,ultrà non declinat,ſed curſum rurſum uerſus ſeptentrionē uertit,eſtqꝫ tūc dies in ſeptentrionalibus regionibus breuiſsimus.Signātur præterea & alij duo inſignes circuli

Aequatoris officium.

Tropicus Capricorni.

culi, unus arcticus, alius antarcticus, q deſcribuntur reuolutione polorum Zodiaci, quàm recipiũt à primo mobili. Hi huic inſtituto noſtro nihil inſeruiunt, & ob id miſſos eos facimus. At æquator, tropicus æſtiualis, & tropicus hyemalis in Coſmographia magni ſunt momẽti, atq; ob id diligenter conſiderandi. Sol enim ſemper uerſatur inter duos tropicos, nec unquã latius euagatur, uel ad meridiem, uel ad ſeptentrionẽ, ſed illico ut unum horũ circulorũ apprehenderit, uertit ſe in oppoſitam plagã, unde fit, ut homines qui habitant ſub ęquatore aut prope ęquatorẽ, ſemper æſtatẽ habeant & nunquam hyemem, eſtq; regio eorũ ualde calida, & exurit ſol hominum ſanguinẽ, ut perpetuò toto corpore nigreſcant, præſertim facies & manus ſolis ardoribus expoſitæ. Et licet ſol in media noſtra æſtate atq; in media hyeme diuertat ab eis 23. gradibus, eſt tamẽ illis adhuc propinquior quàm nobis ſit in ſumma ęſtate. Vnde & ſpacium terræ inter utrunq; tropicum comprehenſum, appellant zonam torridã, quod Mauri, Nigritæ, Troglodit æ & reliqui Aethiopes in terra illa habitãtes torreri uideant à nimio æſtu ſolis.

Torrida zona

Notandũ prætereà, illam ſolis euagationem, qua nunc in auſtrum, nũc in ſeptentrionẽ perpetuo & regulari tenore flectitur & reflectitur, efficere ut quum nos in ſeptentrionis plaga habemus æſtatem, homines qui habitant ultra tropicũ capricorni habeant tunc hyemem, & contrà quum nos habemus hyemem illi habeant æſtatẽ, & ſicut nobis tropicus cancri eſt circulus ęſtiuus, ita illis tropicus capricorni eſt circulꝰ mediæ æſtatis. Eleuatur enim illis polus antarcticus ſupra horizontẽ, quemadmodum nobis in noſtra regione eleuatur polus antarcticus, unde fit ut illi habeant horizontẽ diuerſiſsimũ ab horizonte noſtro, & omnia cõtrario modo illis atq; nobis eueniant, quantũ attinet ad ſtellarũ & luminarium in meridie eleuationem & effectuum conſecutionem.

Simul et ſemel æſtas et hyems in mundo.

Sic enim Deus ſua ineffabili ſapientia proſpicere uoluit omnib. mũdi creaturis & partibus, ut omnes fruerentur luminariũ ſalutari aſpectu & effectu, id quod in ſphęrica mũdi figura fieri non poſſet, niſi ſol atq; reliqui planetæ motũ ſuum per obliquos circulos nũc in auſtrum, nũc in ſeptentrionẽ agitarent. Quod ſi ſol ſolum moueretur in plaga ſeptentrionis, uel in plaga tantũ meridiei, exureretur continuis eius ardoribus plaga illa in qua perpetuò ſol uerſaretur, oppoſita autem terrę pars marceſceret rigeſceretq; perpetuo frigore, & fieret inepta ad fructuũ perductionẽ. Quod præueniens Deus omnia ſic moderauit per currentẽ & recurrentem ſolem, ut et ſeptentrionales & auſtrini haberent per uices calorẽ & frigus, in frigore terra & terræ naſcentia fruerentur quiete & in calore ad fructum ferendum urgerẽtur.

Sol omnes mũdi partes illuſtrat.

Quum autem ſol mouetur à tropico ad tropicum, quotidie nouum deſcribit parallelũ, eſtq; poſterior ſemper uel maior, uel minor priori, & pendẽt ab eis dierũ noctiumq; incrementa & decrementa, iuxta quod per circulum horizontalem in maiores uel minores inæqualitates ultra citraq; æquatorẽ illi paralleli ſecãtur. Omnes etiã ciuitates quæ uni ſubijciuntur parallelo, habent perpetuò æquales dies & noctes, quum ſol in omnibus illis eandẽ ſuper horizontẽ habeat eleuationem. Pro exemplo poſſumus uſurpare ciuitatẽ Moguntiam ad Rhenum ſitã Sicut enim illa habet maiorem æſtiuum diem 16 horarum, atq; maiorẽ hyemalẽ 8 horarum, ſic omnia loca per quę is tranſit parallelus, non differunt à Moguntia in dierũ atq; noctiũ longitudinibus, ut ſunt Treueris, Herbipolis, Bamberga, Cracouia, &c. quæ ferè cũ Moguntia communicantes in qnquageſimo parallelo ab æquatore abſunt, ſi paralleli numerentur de gradu in gradum.

Ciuitates latitudine communicantes.

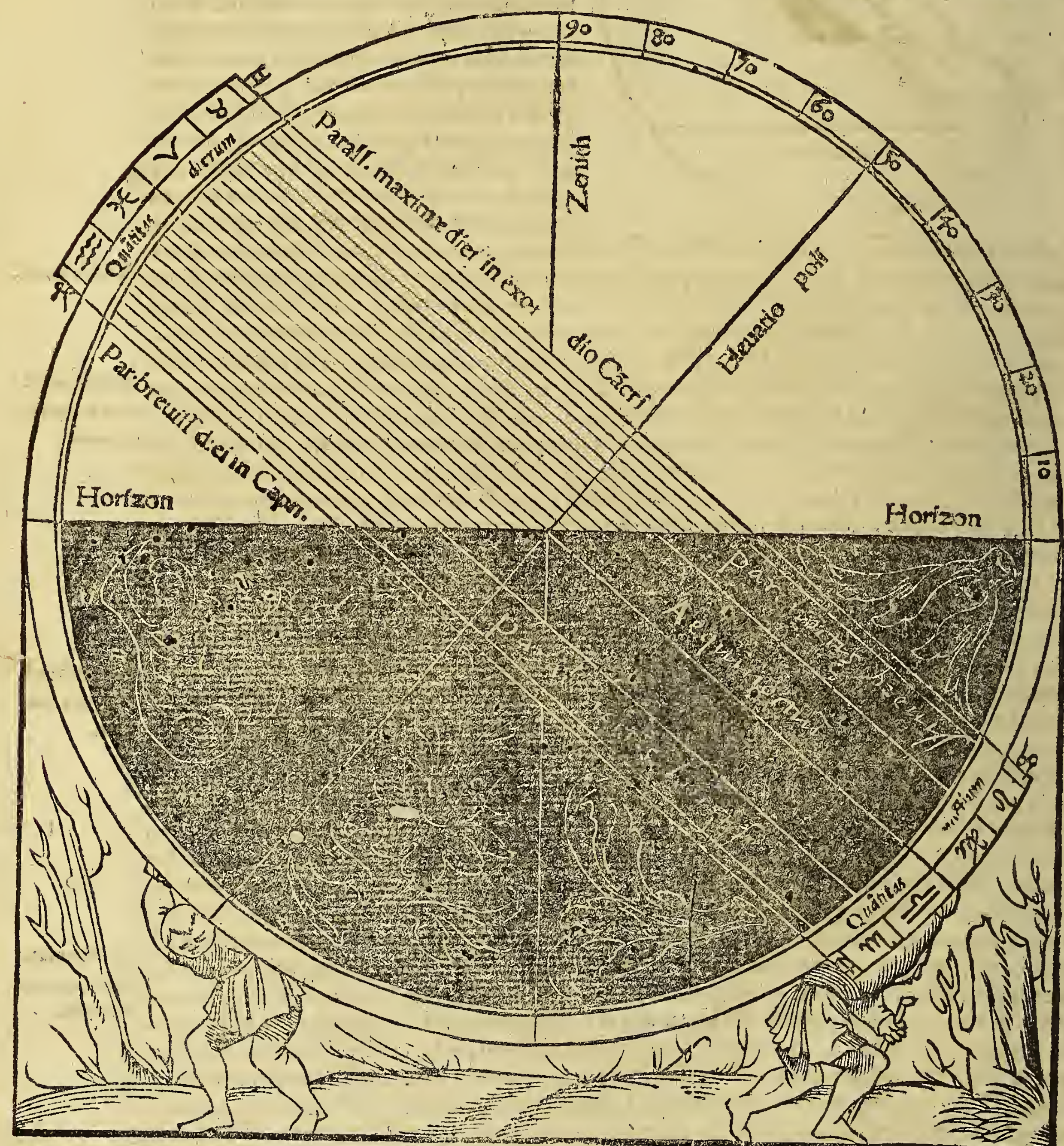
Et hic numerus uocatur in Coſmographia latitudo regionũ, quæ ſemper eadem eſt cũ eleuatione polari, niſi quod poli altitudo numeratur in aquilone à ſuperficie horizontis ad ipſum polum, latitudo autẽ ſupputatur ab ęquatore uſq; ad parallelũ qui tranſit

Latitudo regionis & Eleuatio poli idem.

tranſit per punctum uerticalē,quem Arabica uoce appellant Zenith. Et quemadmodū duo ſunt poli,unus in ſeptentrione,alius in auſtro,& quãtum unus eleuatur tantū alter ſubmergitˀ:ita duæ ſignantur latitudines regionū,una ab æquatore uerſus ſeptentrionē & altera ab ęquatore uerſus auſtrum. Qui uerſantˀ in latitudine auſtrali,ĳs eminet polus auſtrinus,& deprimitˀ polus borealis: cõtrariū fit in latitudine ſeptētrionali,quã nos obtinemus. Porrò q habitãt ſub eodē parallelo aut etiã climate uocantˀ Periœci,id eſt circūcolę: & hi Antœci eſſe nequeūt,etiãſi in oppoſitis paralleli locis habitent. Soli habitatores ęquatoris habere poſſūt Antœcos ſeu Antipodes,ſi rationē habeas paralleli. Sin meridianos reſpicias circulos,nulla eſt habitatio in latitudine ſeptētrionali,quæ nō habeat Antœcos in latitudine auſtrali,ubi ſcilicet terra eſt diſcooperta ab aquis. Sunt etiã Anti-

Antœci.

Antipodes.

podes,q nobis ē diametro ueſtigia uertūt. Periœci aūt noſtri nō obuertūt nobis ē diametro ueſtigia,quū linea traducta nō ſit diameter,ſed chorda circulū in duo ſecãs inęqualia.

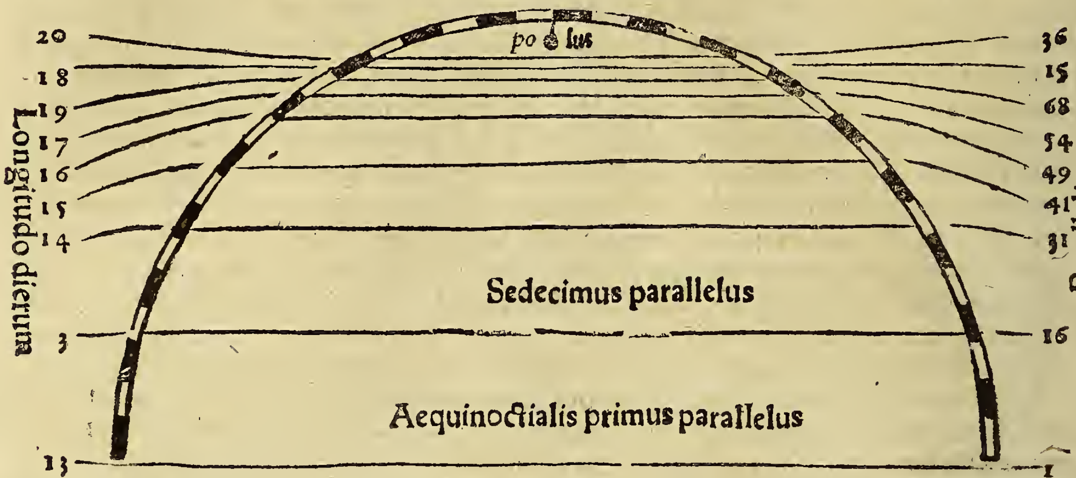
DE LONGITVDINE DIERVM PER OMNES MVNDI *regiones*, *Cap.* XX.

VT in ſumma habeas longitudines dierum atq; uariationes eorundem, ſecundum alios & alios parallelos, atq; maiores & minores arcus dierũ, ordinauimus hîc tabellam, in qua uidere licet ſecundum diuerſas poli eleuationes, mutationes & incremẽta dierum æſtiualium. Quãtò enim plus mundi polus attollitur, tantò æquator & paralleli ab ipſo ad tropicum cancri ducti (qui arcus ſunt dierum) obliquius horizontem interſecant, maioresq; arcus dierum ſupra hemiſphærium noſtrum relinquũt, quàm ſint arcus noctium ſub hemiſphærio demiſsi, ſole ſigna ſeptentrionalia percurrente. Contrarium euenire ſolet, ſole in oppoſita medietate uagante. Qui habitant ſub æquatore, qui primus eſt parallelus, perpetuò habent diem æqualem noctibus. Quorum autẽ habitatio eſt ſub polo, hoc eſt qui habent polũ pro zenit, ſi modò is locus habitari poteſt propter nimia frigora, perpetuas glacies, his eminet ſol ſupra hemiſphęrium ſex menſibus, reliquis uerò ſex menſib. deliteſcit ſub horizonte. Non tamen habent niſi tribus aut quatuor menſibus profundas tenebras, quum ſol, in libra & piſcibus conſtitutus, haud procul ab horizonte ſuperno abſiſtat, ſplẽdoremq; aliquẽ habitatoribus adminiſtret, haud ſecus quàm nobis mane & ueſpere ante ortum & poſt occaſum parum lucis ad dimidiam ferè horã impertit, quam diluculum & crepuſculum in aſtrolabio uocant, *Diluculum & crepuſculum.* ſignantes ſub horizonte lineam diſtantem ab horizonte 18. gradibus, quam cũm ſol attigerit, nullum ſui ſplendoris ueſtigium amplius relinquit. Ab æquatore uerſus ſeptentrionẽ proficiſcendo, dies tarda ſuſcipiunt incrementa, uſq; ad 50. latitudinis parallelũ, ꝗ quinquageſimus eſt gradus eleuationis poli, ubi maximus dies cõſtat 16. horis. Hinc uerò ad modicã diſtantiã uerſus polũ dies ſenſibiliter augetur, qui extremus zodiaci parallelus, qui eſt tropicus cãcri, cõtinuò obliquius interſecat horizontẽ, donec tandẽ ſua circũferẽtia cõtingat pſeriã horizontis, ubi dies eſt 24. horarũ, idq; ſub eleuatione polari 66. graduũ aut propè. Porrò inter parallelos ꝗ ab æquatore uerſum polũ arcticũ numerãtur, quidã cæteris ſunt celebriores, per q̃s ueteres climatũ diſtinctiones, ac ueluti limites eorum fecerũt interceptũ ſcilicet terrę ſpaciũ inter duos certos parallelos, clima uocantes, in q̃ porrectiſſimæ diei ab uno parallelo uſq; ad aliũ eſt dimidiæ horæ uariatio. *Climata.*

H	m̃		Gra.	m̃
Maximus dies			*Eleuatio poli*	
12	45		12	45
		Clima primum per Moroën		
13	15		20	30
		Clima ſecundum per Sienen		
13	45		27	30
		Clima tertium per Alexandriam		
14	45		33	40
		Clima quartum per Rhodum		
14	45		39	0
		Clima quintum per Romam		
15	15		43	30
		Clima ſextum per Boriſthenem		
15	44		47	15
		Clima ſeptimum per Ripheos montes		
16	25		50	

Latitudo regionum ſeu parallelus	habet diẽ maiorem
52	horarum 16 & ſemis
54	horarum 17
56	horarum 17 & ſemis
58	horarum 18
61	horarum 19
63	horarum 20
64	horarum 21
65	horarum 22
66	horarum 23
66 ½	horarum 24
68	unius menſis
70	duorum menſium

In parallelo qui tranſit per 72.dies maior eſt trium menſiũ, ſole ſcilicet à medio tauri ad medium leonis uagante. Creſcunt itaq; dies paulatim donec ad polũ perueniatur. Sub ipſo quippè medietas ſphæræ mũdi ſemp ſuper horizontem relinquit,& equinoctialis quum horizonte concordat,& polus ipſe eſt loco zenith. Poſuimus etiã figurã arcuum

dierũ & noctium, uerificatã ad eleuationem poli borealis grad. 50. ubi quilibet integer parallelus complectitur 24. horas diei & noctis,ſed linea horizontalis abſcindit portiones noctiũ à diebus,& quantũ diei accedit tantũ à nocte tollitur & contrà,ſolus æquinoctialis in duas æquas ſecat partes. Hic facile imaginari poteris, imò oculis ipſis uidere q̃ modo ad eleuationẽ poli totus zodiacus ſeu comprehenſio parallelorum, quos axis polorum ad angulos rectos ſecat,à parte horizontis receptis incrementa & decrementa,attolliturq; à parte dierum æſtiualium,creſcentibus continuò diebus & decreſcentibus noctibus: à latere autem dierum hyemalium omnia contrario fiunt ordine. Finge deinde axim eleuari ad 90.uſq; ad gradum,aut ſi mauis deſcribe zodiacum,cuius æquator iaceat in linea horizontis & uidebis ſolem uagari ſupra horizontem per ſex ſigna borealia, hoc eſt medio anno, & quum in libra ſe abdiderit ſub horizonte, adhuc aliquamdiu radij eius nonnihil illuſtrabunt ſuperiora,niſi quantum aëris groſſicies & nebuloſitas interturbat.

SVMMA COMPENDIARIA PRIMI LIBRI COSMOgraphici Ptolemæi. Cap. XXI.

Geographia.

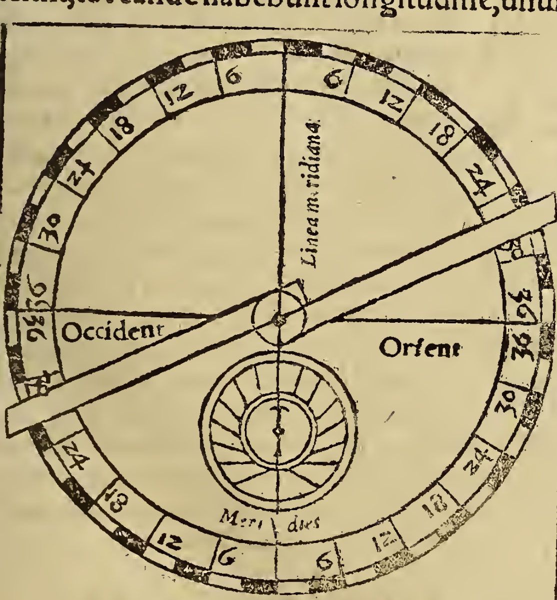
QVum uolumẽ iſtud aliquo modo imitetur Ptolemaicã Coſmographiam,operęprecium facturus ſum, ſi hoc in primo libro mentionẽ q̃q; fecero primi libri Ptolemaici,& rudioribus oſtendam, quid ille in eo tractet libro. Et quidem librum illum primum diſtinguit in 14.capita. In primo cap.ponit differentiã quæ eſt inter Geographiam & Chorographiam. Geographia enim oſtendit unam & continuam terram cognitam,quemadmodum ſe habet natura & poſitione,uerſaturq; ſolum in deprehenſibilioribus,ueluti ſinum,ciuitatum magnarum,gentium & fluuiorum,necnon circa ea,quæ ſecundum ſpeciem uniuſcuiuſque ſunt inſigniora. At Chorographia reſecat loca per partes, ſeorſumq; ſingula,& unumquodq; iuxta ſe conſtituit,ac fermè omnia etiam minutiſſima deſcribit,ueluti portus,uicos, populos,nec non à primoribus fluminibus diuertigia,& his ſimilia. Hanc differentiam exprimit exemplo & comparatione artis pictorum,qui in figurandis corporum imaginibus,maiora membra primùm lineis ſuis explicant,uelut caput,brachia,manus,pectus,uentrem,coxas,crura, pedes. Deinde minutiora membra illis maioribus contenta,uelut oculum,naſum,os, &c.ſuis lineamentis & aptis coloribus repræſentant. Sic etiam Geographia maiora loca, uelut celebriores ciuitates , integras prouincias & maiora flumina deſcriptione repræſentat. Chorographia uerò minima quædam loca, uelut uillas, arces, portus, riuulos, prata, ſaltus, & cætera quàm ſimilius poteſt, accommodatis coloribus explicare molitur. In ſecundo capite oſtendit quæ ſint neceſſaria ad Geographiam : potiſſimùm autem antecedens eſt hiſtoria itineraria & literarum monumenta , ab illis quidem

Chorographia.

Geographus imitatur pictorem.

tradita,

tradita, qui plurima loca in terra mariq; certis longitudinũ latitudinũq; differentijs obſeruauerunt:ſine luſtratione enim & regionũ inſpectatione, nemo poteſt rectè aliquam deſcribere prouinciã. Neceſſe eſt quod ipſe uiderim regionem aliquam, quã deſcribere inſtitui, aut ſequar alterius ſcripta, qui eam luſtrauit. Sunt aũt potiſſimum duo obſeruãda in regionibus, latitudo ſcilicet & lõgitudo. Longitudo attẽdit̃ ab occidente ad oriẽtẽ, & latitudo ab auſtro uerſus ſeptentrionẽ. Duæ ciuitates unam habent longitudinẽ quãdo unum habent meridiem, quum ſcilicet una ad auſtrum & alia rectè uerſus ſeptẽtrionem eſt ſita, ut ſunt Baſilea & Argentina, Conſtantia & Stuckgardia. Iſta lõgitudo poteſt deprehendi per magnetinum inſtrumẽtum, quando ab uno loco ad alium uidere poteſt, aut certum indicium alterius abſentis loci haberi poteſt, quale eſt fumus inter diu aut ignis per noctem. Certius tamen argumentum colligitur ex cœlo, præſertim ex luminarium eclipſibus, id quod in terris mõtuoſis ſummè neceſſariũ eſt, & quãdo duo loca magno interuallo à ſe longitudine diſſident. Cæterũ duo loca in latitudine cõcordant, quando ſub uno & eodem locantur parallelo, unaq; in occidẽtali & alia in oriẽtali plaga ſita deprehenditur, quales ſunt Baſilea & Monachum, Moguntia & Bãberga, Colonia Agrippina & Vratiſlauia. Latitudo facile omni die, quãdo cœlũ eſt ſerenum, inueſtigari poteſt, ex eleuatione ſcilicet polari. Porrò q̃ pacto poli eleuatio per radios ſolis deprehendatur in uno quoq; loco, paucis hic indicari non poteſt. Oportet habere ad certum diem gradum ſolis atque declinationem eius ab æquatore, & tertio eleuationẽ eius in meridie ſupra horizontem, & eleuationi eius addere declinationẽ, ſi ſol fuerit in ſignis auſtralibus, & proueniet eleuatio ęquatoris, quam ſubtrahe à 90. gradibus, & q̃d reſiduum manſerit indicabit tibi poli altitudinẽ. Sin ſol fuerit in ſignis borealibus, auferẽda erit declinatio ſolis ab eleuatione meridionali, & relinquetur æquatoris ſupra horizontẽ altitudo, quæ conſequenter pandit poli eleuationẽ. Solis uerò locũ & eius declinationẽ inuenies in Ephemeridib. & alijs tabulis planetarũ. Sunt qui noctu ex obſeruatione ſtellæ polaris altitudinẽ poli q̃q; uenantur. In tabulis Ptolemaicis & quibuſdã no[u]is tabulis, ſignant̃ ad dexterã & ſiniſtrã latitudines locorũ. Vnde cùm huiuſmodi tabu[l]a tibi offertur & cupis ex ea ſcire, quæ ciuitates habeant eandẽ latitudinẽ, trahes filũ p [t]ranſuerſum tabulæ, per duos numeros eiuſdẽ denominationis, & per q̃ loca filũ trãſie[r]it, ea omnia unam habebunt latitudinẽ, ſeu poli eleuationẽ. Lõgitudo regionũ & ciui[t]atũ haud alia ratione queritur in tabulis Ptolemaicis, niſi q̃d filũ ſuperiori tabulæ nu[]mero trahitur ad numerũ ſimilẽ in baſi ſignatũ, & q̃tquot loca priuata id eius lineã inci[]derint, tot eandẽ habebunt longitudinẽ, unum meridiẽ, eodemq; temporis & horarum momento habebũt oppoſitiones & cõiũctiones. Noſtro ęuo quãdo homines non tam ſtudioſi ſunt rerum mathematicarum, & nobiliſſima aſtronomiæ diſciplina à pleriſq; negligitur, adinuentũ eſt inſtrumẽtum illud magnetinum, quod uulgò Compaſſum uocant, q̃ uiatores & nautæ paſſim in itinerib. & nauigationib. utuntur, diriguntq; greſſum ſuum ad mobilis linguæ, magnetis uirtute inauratæ, directionẽ, q̃ ſine notabili errore lineã oſtendit meridianã. Hac inuẽta linea, facile habetur linea matutina ſeu ueſpertina, q̃ ad angulos rectos interſecat lineam meridianam. Poteſt aũt mediante Cõpaſſo primum inueſtigari locus incognitus, regio aliqua aut inſula, deinde per idem inſtrumẽtum facile quis deduci poteſt ad locum cuius iter ignorat,

[&] tertiò per ipſum licet deprehendere interuallũ duarum aut trium ciuitatum q̃ nõ ſub [e]adẽ locantur linea meridiana. Et ut cõmodior eius ſit uſus in hoc negocio, neceſſe eſt [u]t circulo alicui includat̃, cui adaptata ſit regula mobilis, & circulus ipſe in certos aliq̃s

Longitudo regionis.

Latitudo regionum.

Eleuatio poli.

Magnetis uirtus, & utilitas in uiatorio.

diſtribuatur gradus. Mihi placet forma iſta hic ſignata, & qua huc uſq; in obſeruãdis locis & regionibus ſum uſus. Parato autẽ in hunc modum inſtrumento, ſi arripuiſti ad locum aliquẽ iter, cuius ſitus tibi eſt incognitus, & neſcis quæ uia te illuc ducat, ages hoc modo: interroga aliquem qui ſitum loci, quem adire cupis, nouit, & ad demonſtrationem eius ſiſte uiatorium tuũ, ut ſcilicet primũ lingua mobilis rectè ſtatuatur ſuper immobilem, perinde ac horam ſolis deprehendere uelles, & inſtrumentum in hoc ſitu immotum teneatur, donec regula mobilis uerſus locum, quem accedere contendis, præciſe uoluatur & ceu digito illum demonſtret. Quo facto, uidebis num tibi eundũ ſit ad ſeptentrionem, ad orientem uel occidentem aut meridiem, aut gradu aliquo intermedio inter ſeptentrionem & orientem, uel inter orientem & meridiem, &c. Obſeruabis ergo plagam in quam regula cadit, & gradum quem abſcindit. Illa enim linea directrix erit itineris tui. Quare ſi te contingat in campo aut ſylua aberrare à uia tua, nec habes quempiã qui tibi uiam oſtendat, age, profer inſtrumentum tuum & ſtatue ipſum in eo ſitu quẽ ſuprà habuit, dum loci petendi lineam repræſentauit, & indicabit tibi regula ipſa ueluti digito uiam tuam quã ambules, & qua ducaras ad locum inſtitutum. Quòd ſi locus ille quem adire conſtituiſti, plurimum diſtaret à loco tuo unde diſcedis, puta contendis proficiſci à Baſilea ad Monacum, quod circiter 40. miliaribus Germanicis diſtat à Baſilea, neceſſe eſt ut uiatorium tuum dirigas ad propinquiores intermedias ciuitates, primum ſcilicet ad Schafhauſen aut Conſtantiã, quarum ſitus Baſilienſibus ſatis notus eſt: ac deinde à Conſtantia uerſus Rauenſpurgum lineam rectam explores, à Rauẽſpurgo uerſus Memmingam, atq; hinc uerſus Auguſtam, & ab Auguſta uerſus Monacũ. Hoc experimento utuntur hodie celebriores naturæ in mari. Quin & metallorum ſcrutatores in uiſceribus terræ deliteſcentes, qui crypas & ſubterraneos meatus & cuniculos procul in montes deducunt, nihil agere poſſunt ſine hoc inſtrumento, ſed laborant in abdita loca ſecundum horas: ſic enim illi loquuntur, ubi plagã exprimere uolũt.

Ne quis multum erret in itinere.

Secundum tabulas ire per terras.

Notabis etiam hic, quum ſecundum tabulas regionum proficiſci uolueris ab uno loco ad aliũ, id q̃d facilime fieri poteſt tali utaris cautela. Para in papyro ſemicirculũ aliquem et diſtibue eum in bis 6. portiones, ut hic uides figurã tibi p̃ſcriptã, atq; p̃ſcinde ipſum diligenter in circunferentia. Quo facto, adapta centrũ eius loco tuæ ciuitatis unde egredi cõtendis, & ſemediametrũ pone in lineã meridiei. Trahe etiã filũ ex cẽtro ad illã ciuitatem, quã uis adire, & aduerte quã plagã & q̃d ſegmentum pertranſeat filum, eritq; tibi loco certiſſimi demonſtratoris: nam iuxta ſitum illum ordinabis uiatorium tuum, quoties te in itinere errare contigerit. Requiris fortaſſe exemplũ, quod huiuſmodi propono. Eſt tibi animus proficiſcendi à Baſilea ad Nurnbergã. Hic tibi in manus recipienda eſt tabula Sueuiæ & Bauariæ, quã infrà inter nouas tabulas reperies, & in qua Baſileam inuenies ſignatam ad dextram iuxta Rhenum, Nurnbergam uerò in medio tabulæ iuxta fluuium Pegniz locatam conſpicies. Pone itaque centrum ſemicirculi deliniati in membranula in notula ciuitatis Baſilienſis & ſemidiametro aptata ad lineam meridianam, trahe filum aut lineam ex centro ad notulam ciuitatis Nurnbergenſis, & uidebis lineam cadere in quartam, quam intercipiunt lineæ ſeptentrionales & orientales, uidebis etiam abſcindi in eadem quarta gradus ſeu portiones 19. ad quarum directionem te oportet uſurpare uiatorium, niſi quantum ob inuios occurrentes montes & ualles, flumina & paludes interdum oportet à recta deflectere linea.

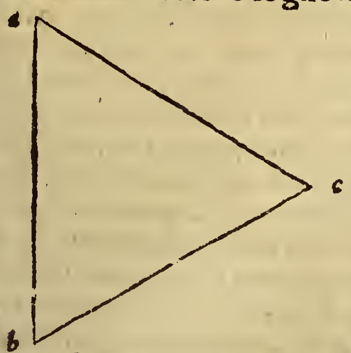

Centrum

DEPREHENDERE INTERVALLA TRIVM DISTINCTOrum locorum. *Cap.* XXII.

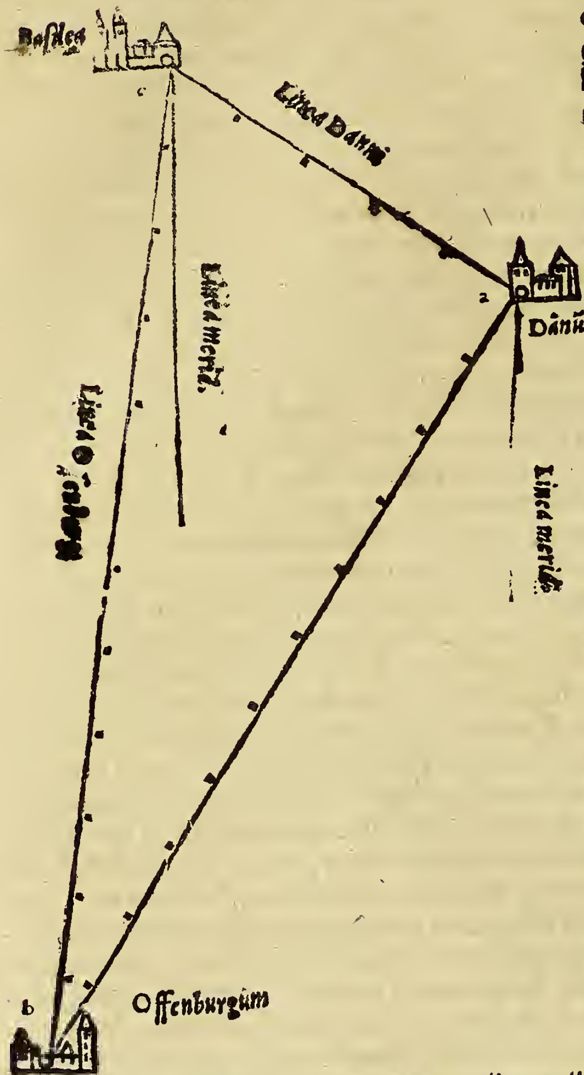
Dixi ſuprà per uiatorium Compaſsi poſſe deprehẽdi ſubtili ratione interuallũ triũ ciuitatum, differentiũ longitudine & latitudine, idq; hoc modo: Quum tres ciui-

tates talem obtinent ſitum,ut in una recta linea nõ inueniãtur,poſſunt facilè in triangulũ
cogi æquilaterum uel non æquilaterum.Cognito aũt triangulo uno latere, poſſunt ex eo
& alia duo latera facilè cognoſci. Vt exẽpli gratia:ſi ſciuero quod pedes habet latus trian-

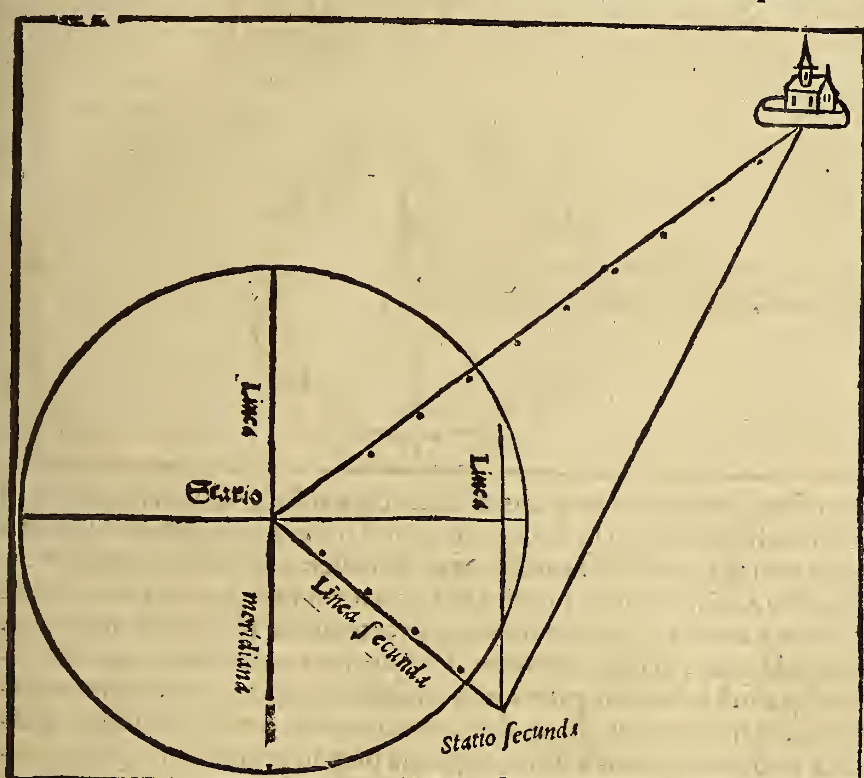
guli A B,poſſunt inde colligere quot pedes habeat latus
A C & latus B C, præſertim ſi hunc triangulum applica-
uero terræ,puta,ſum in aliqua ciuitate, & uideo duo a-
lia diſtincta loca,nõ difficilè erit ſcire diſtantiam quę eſt
inter locum meum & illa duo loca,atq; diſtantiã qua il-
la duo loca inter ſe diſsidẽt:ut,oculus meus eſt in angu
lo C,& uideo angulum A atq; angulum B, & cupio ſcire
quantum à me diſtet A & quantũ B,item quantũ A diſtet
ab angulo B. Hoc inueſtigabo tali ingenio. Accepto
priori uiatorio, cõtemplor ex meæ obſeruationis loco
duo illa loca à me aliquot miliaribus diſtantia, aut ſaltẽ
obſeruo ſitum illorum iuſtum,ſi interpoſita ſylua aut mõtes aſpectum meum impediunt,
quò minus ad illa loca feratur,& aduerto in quam plagã linea cadat,& quem aſcẽdat gra
dum.Quo facto,inueni duas lineas cõcurrentes in angulum unum,quas diligẽter trãſte-
ram in papyrum,aut aliã ſuperficiem planam,donec tertiam lineam inuenero triangulum
claudentem.Cõcurſus harum duarum linearũ, eſt locus meæ obſeruationis, alia aũt duo
loca ſunt ſignanda in duabus extenſis lineis,ſed ubi nõdum eſt deprehenſum. Et ne hære
as in hoc,quomodo duas deprehenſas lineas transferas in planum aliquid,in q̃ deſcriben
dus eſt triangulus,indicabo obiter quomodo id perficias.Accipe chartam aliquam,& tra
he ꝑ medium eius lineam rectam uicæ meridianæ lineæ,atq; in medium lineæ fac punctũ
c.Supra C ſcribe meridies,& infrà,ſeptentrio.Deinde applica centro C, ſemicirculum char
taceum,quem ſuprà te iuſsimus parare ꝑ itinere cognoſcẽdo ex tabulis, & iuxta duas ob
ſeruatiões iam factas ſigna hoc in plano duas lineas in centro C ſeſe cõtingentes,quem cõ
tactum diximus eſſe notulam tuæ ciuitatis,in qua duas feciſti obſeruationes. Quo facto, *Trianguli utilitas.*
ꝓcedes ad tertiæ lineæ inuentionem,q̃ omnium trium locorum pendet interualla.At illã
inuenire non poteris,niſi te transferas à tuo loco ad unum duorum memoratorum loco-
rum,metiariſq; unum trianguli latus,hoc uel iſtud,non refert, quod ſcilicet horis uel die-
bus,pedes aut eques,iter illud cõfeceris.Si habes certas horas , ſigna illas per circinum in
linea tuæ ambulationis, diſtendendo ſcilicet circinum ad latum digitum,& imprimen-
do notulas in linea,incipiendo à cẽtro C,& ubi deſinit numerus horarum linea, ibi erit ſi-
tus alterius loci,cuius à tuo loco diſtantiam dimenſus es.Poteris etiã lineæ inſerere nume
rum miliariorum atq; notas imprimere.Signabis autem huius ſecundi loci ſitum litera A.
Inuento itaq; hoc trianguli latere,alia duo latera ſine ulteriori pedeſtri ꝓfectione,hoc mo
do inuenies. Obſeruat ꝑ uiatorium in ſecundo loco tertium locum,& aduerte diligenter
lineam uiſualem,in quã mundi plagam illa cadat,& quod abſcindat gradus,& transfer il
lam in plenum,in quo duæ trianguli lineæ iam ſunt deſcriptæ,ponendo ſcilicet ſemicircu
li centrum in notulã ſecundi A,ubi hanc ſecundã feciſti obſeruationẽ,& trahendo hinc li-
neam q̃ alteram ſecet lineã,atq; oſtẽdat in ea ſitum tertij loci,notula B ſignandum. Et cùm
hanc lineã triangulo inſcribere uolueris,oportet te in pũcto A ſignare lineam meridianã,
cui applices ſemicirculum,ut ſuprà te quoq; in prima actione monuimus. Inuentis itaq;
& ſignatis tribus lineis,facilè poteris alia duo latera metiri,diuidendo ſcilicet duas illas li-
neas ſecundum ſectiones primæ lineæ,hoc eſt,ſecundum intercapedinẽ horarum uel mi
liariorum primæ lineæ in replicabis circinum,notulaſq; imprimes ſecundum quas hora-
rum,aut miliariorum accipias numeros.Sed adiecto exẽplo res ipſa dilucidior erit. Ago *Exemplum menſurationis.*
hic Baſileæ,& cupio ſcire q̃t miliaribus hæc urbs diſtet ab oppido Sunggoiæ Danno, &
item ab imperiali oppido Offenburgo,& tertio quãtum diſtet Dannum ab Offenburgo.
Poteſt aũt hic Baſileę,cum cœlum ſerenum eſt,Dannum uideri,aut mõs ipſe,aut cuius ra
dices oppidum ipſum locatur.Offenburgum uero uidere nequit,ſed ſitus eius demõſtra-
ri poteſt.Inſtituo itaq; uiatorium,& inuenio regulam Dannum repræſentãtem, in quarta
quam terminant lineæ occidentales atq; orientales,in 22. gradu. Offenburgum uerò aut
ſitum eius deprehendo in quarta ſeptentrionis & orientis in 4 gradu. Has duas uiſuales
lineas trãſfero in planum aliquod mediante linea meridiana,ſtabuntq; ut adiecta figura

 oſtendit.

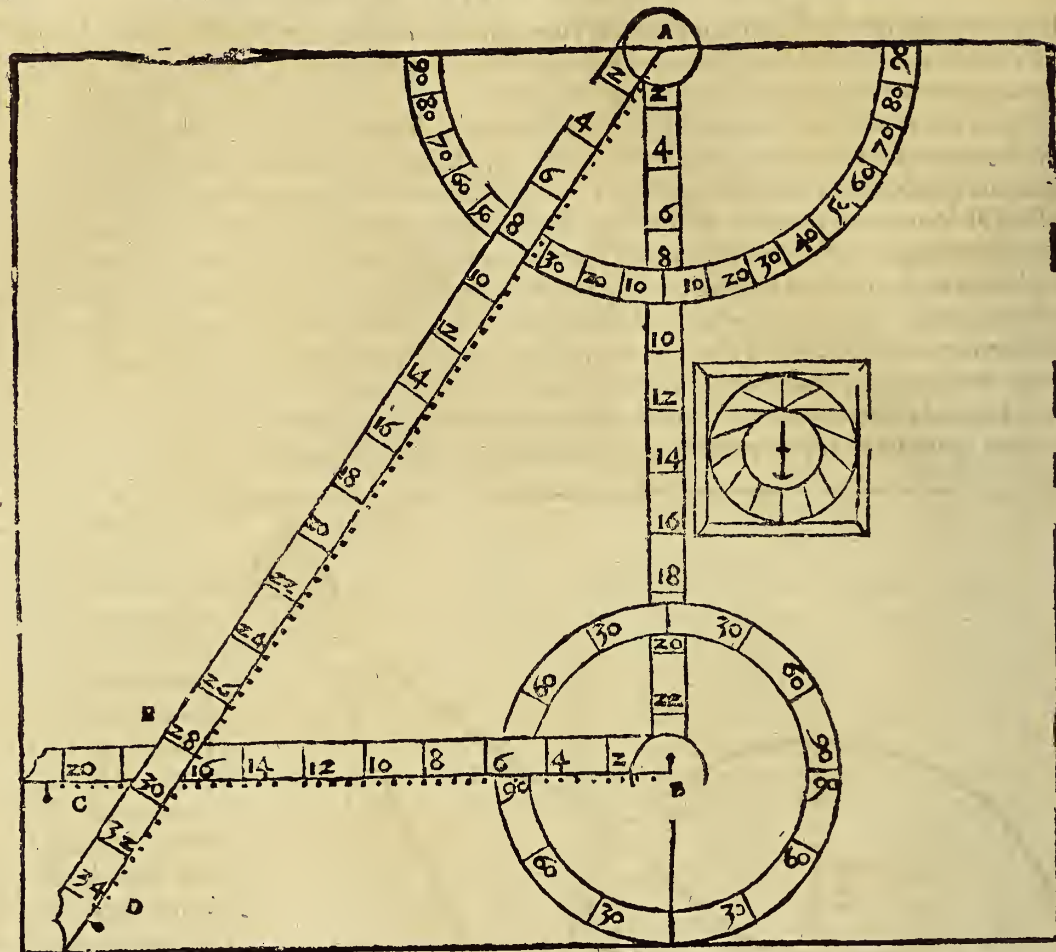
oſtendit: Et quoniam nulla horum locorũ
diſtantia mihi eſt cognita (ſic enim exẽpli
gratia, fingo me neſcire) proficiſcor à Baſi
lea ad Dãnum, & deprehendo interuallũ
illud eſſe quinque miliariorum: Hæc milia-
ria ſigno in linea trãſeũte, à Baſilea ad Dã-
num per circinum expanſum ad tranſuer
ſum digitũ, & quinquies hac intercapedi-
ne replicatum in linea rurſum Dãni obſer
uo ſitum Offenburgi, & inuenio regulam
cadentẽ in quartam ſeptentrionis & ori-
entis abſcindẽtemque 14. gradus hac linea
inuẽta, atque deſignata linea meridiana no-
tula Dannum repræſentãte, q̃ parallela ſit
cum meridiana Baſilienſi, transfero inuen
tam lineam mediãte ſemicirculo, meridiei
Dãnico applicato, ad alias duas lineas, &
conſtituet mihi triangulum A B C. In C erit
Baſilea, in A Dãnum, & in B Offenburgũ.
Accepta deinde cum circino intercapedi-
ne unius miliarij de linea tranſeunte à Ba-
ſilea ad Dannum, repeto illã quoties pote
ro in linea tranſeunte à Baſilea ad Offen-
burgum, & item in linea tranſeunte à Dã-
no & ad Offenburgum, & inuenio q̊t mi-
liarijs Offenburgum, diſtet à Baſilea, nem
be 12. & item quot Dannum diſtet ab Of-
fenburgo, ſcilicet 11. nec cogor pedib. me-
tiri iter à Danno ad Offenburgum, neque à
Baſilea ad Offẽburgum. Eadẽ uerò ratio-
ne, & per idem inſtrumentum licebit meti
ri ſpacium quodcunque, centum aut ducen
torum, aut trecentorum, &c. pedum. Puta
uis ſcire latitudinẽ alicuius fluminis aut la
cus, aut aliam diſtantiã in plano, aut uijs proijcere globum ex tormẽto ad metam certam,
cuius tamẽ ſpacij lõgitudo tibi incognita eſt, &c. Huiuſmodi ſpacij interuallum hoc mo-
do inueſtigabis. Pinge in tabula, aut in papyro, aut alio plano circulum aliquẽ magnum,
cuius ſemidiameter habeat palmum maiorem aut pedem, circulum aũt ipſum diuides in
tot ſectiones, quot habet inſtrumentum ſuperius, quod Viatorium appellauimus. Depu
tabis p̃terea unam diametrorum lineæ meridianæ, altera uerò trãſuerſaliter ducta, orientẽ
& occidentẽ repræſentabit. Hoc facto, ꝓcedes in tua operatione tali modo. Statue uiato-
rium ipſum iuxta Cõpaſsi naturalem ſitum, perinde ac ſi uelles diei obſeruare horã, & in ea
ſtatione moue regulã ad illum locum, cuius inter te & illam diſtantiã ſcire cupis, & aduer-
te in quam quartã cadat, atque quot gradus abſcindat, ſiue quot punctis diſtet à linea meri-
diei, uel à linea mediæ noctis, & eam lineam p̃ciſe cum ſua declinatione transferas in circu
lum ſeorſum in papyro factum, trahendo ſcilicet eam ex centro circuli per eam quartã &
ſectionem in qua eam deprehendiſti in inſtrumẽto ipſo. Deinde quieſcẽte inſtrumento in
priori ſitu, moue regulam ad latus dextrum uel ſiniſtrum, quod cõmodius fuerit, (nõ re-
fert) ad certum aliquod ſignum, quod pedibus tuis adire potes, quodque pedib. aut paſsib.
aliq̊d diſtat à prima ſtatiõe, & uide in quã quartã & ſectionẽ regula ipſa cadat, eamque lineã
transfer, ut prius in papyreum circulum, obſerua diligenter mundi plagã, ut magnes ipſe
oſtenderit: & hæc exẽpli gratia uocabitur Linea ſecunda ſeu tranſuerſa. Quo facto, meti-
ri pedibus aut paſsib. hanc ſecundã obſeruationem, à ueſtigio ſcilicet ſtationis primæ uſque
ad ſtationẽ ſecundã, & quot pedes aut paſſus inueneris inter has duas metas, in tot ſectio-
nes diuides lineam ſecundã tranſuerſaliter in papyro ductum, puta ſi interceptũ ſpacium
habueris

habuerit 60. paſſus, facies in linea literali cum circino tot æquales ſectiões, hoc eſt, diuides
lineã è cẽtro circuli ad eius circũferentiã eductã per tot portiones, aut ſi patitur charhę ma
gnitudo, potes diſtributionẽ extẽdere ultra deſcriptũ circulũ, modò portiones ſint æqua-
les. Opus aũt eſt duplici ſtatione, qa unica ſtatione difficilè eſt metiri longitudinẽ aliquã,
ſecus de altitudine metienda. Signatis itaq; duab. lineis: reſtat tertia indaganda, quæ cum *Omnes dimẽ*
prioribus duab. cõſtituat triangulũ: per triangulum enim fiunt omnes dimẽſiones. Ages *ſiones per*
aũt ſic: Obſerua cum uiatorio in ſecunda ſtatione locũ illum, cuius diſtantiã ſcire cupis eo *triangulum.*
modo ſicut ſuprà iuſſus es obſeruare, & lineã per regulã dep̃henſam transfer in carthaceũ
circulum, eritq; punctus ſecundæ ſtationis in papyro ſignatus, centrũ ſeu initiũ huius ter-
tiæ lineæ, unde ſcilicet ea uerſus locũ à te diſtantẽ, & metiendum ſecundum uiatorij obſer
uationem educta, cũ primũ claudat triangulum, oſtendatq; ſua interſectiõe in prima linea
uerum interuallũ, q̃d eſt inter primam ſtationẽ & locũ è remotis obſeruatum. Nam ſectio
nes in ſecunda linea à prima ſtatione ad ſecundã factæ, ſi transferantur & repetãturr in pri
ma linea, q̃ties in ea repeti poſſunt, indicabunt q̃t pedib. aut paſsib. res uiſa, & à longè ob
ſeruata, à te diſtet.

Sed figura hic adie
cta omnia tibi red-
det clariora. Nec
multum abeſt hæc
ratio menſurãdi lõ-
gitudinẽ in plano
ab ea q̃ res altas du
plici metimur ſta-
tione. Quod ſi hic
modus tibi difficili
or eſſe uidet̃, q̃ ut e-
ius aſſequaris pra-
cticã. Age p̃ſcribã ti
bi eundẽ modũ fa-
ciliori uia tantũ ui-
de ut inſtrumẽtum
aptum facias ſecun
dum formã, q̃ infrà
uides expreſſam.

Vis ſcire quãtum *Vſus inſtru*
turris aliqua aut ca *menti.*
ſtrum, aut res alia à
te diſtet, aut quanta
ſit latitudo alicuius
præterfluẽtis aquæ, operaberis ſic: Pone inſtrumentũ ſuper lapidẽ aliquẽ, aut ſuper lignũ,
& moue ipſum quouſq; per pinnulas B A. uideris rem cuius diſtãtiã uis inueſtigare, & ma
nente inſtrumento eo ſitu, reſpicies ad dextrã uel ad ſiniſtram, & deliges tibi ſignũ aliq̊d,
quod cõmodè adire poſsis, quodq; à te aliquot paſsib. diſtet, 30. ſcilicet aut 40. aut pluri-
bus non refert, & uerſus illud ſignũ diriges regulã A B donec per foramẽ pinnulæ B & aciẽ
erectam in C uideas ſignũ illud. Aduertes etiam in quã quartã circuli hæc regula cadet, &
quẽ quartæ gradũ abſcindat, qa oportet in ſecunda ſtatione hanc regulã illum q̊q; habere
ſitum. Et anteq; moueas inſtrumentum è loco ſuo, pones ſuper ipſum Cõpaſſum, latus ſci
licet eius meridianũ applicendo lineæ inſtrumenti A B, uidebis quã horam, aut aliud pun-
ctum inter horarũ diuiſiones tangat Cõpaſsi lingua mobilis, aut ſi ſplendet ſol, uide quã
horam tangat gnominis umbra, & punctũ illud diligẽter ſeruabis, quia oportet te inſtru-
mentum in hoc ſitu rurſum in obſeruato laterali ſigno (ubi ſecunda erit ſtatio) ponere id
quod citra cõpaſsi inſtructionẽ facere non potes. Hac prima ſtatione expedita tranſibis
ad obſeruatum laterale ſignum, ubi ſecunda erit ſtatio, & inter eundem numerabis per pe
des uel per paſſus ſpacium interceptum, & ſignabis diligenter numerum pedũ uel paſſu-
um. Vbi aũt perueneris ad ſignũ à te in prima ſtatione obſeruatum, pones inſtrumentum
ſuper re aliqua eleuata à terra, applicatoq; cõpaſſo ſtatues cõpaſſum in eo ſitu quẽ habuit

in prima ſtatione:nec poſthac indigebis amplius officio cõpaſsi.Figes etiam regulã B C in eo ſitu quẽ habuit in prima ſtatiõe.Quo facto,moue regulã D A ſuper regulam B C, donec per pinnulas eius uideas rem illã,cuius diſtantiã quæris,& obſerua q̃t puncta abſcindantur in regula B C per regulã D A,& item quot puncta abſcindantur in regula D A per regulã B C, & habebis triangulum,habebis q̃q; trium linearum per æqualia puncta diuiſionem. perinde operabis per regulã detri, in hunc modum: Pone primo puncto regulæ B C, deinde numerũ pedum uel paſſuũ à ſtatione prima uſq; ad ſecundã,q̃ ſuprà te iuſsimus ſeruare,tertiò numerũ lineæ A B,qui ſemper eſt 24. & duc ſecundũ in tertiũ productũq; diuide per primũ,& habebis pedes uel paſſus à ſtatione prima uſq; ad rem uiſam. Quòd ſi diſtantiam q̃q; illam,q̃ eſt à ſtatione ſecunda ad rem uiſam,habere cupis,pone numerũ punctorũ regulæ D A,quæ abſcindit regulã B C tertio loco,& operare ut prius.Exemplũ. Ego

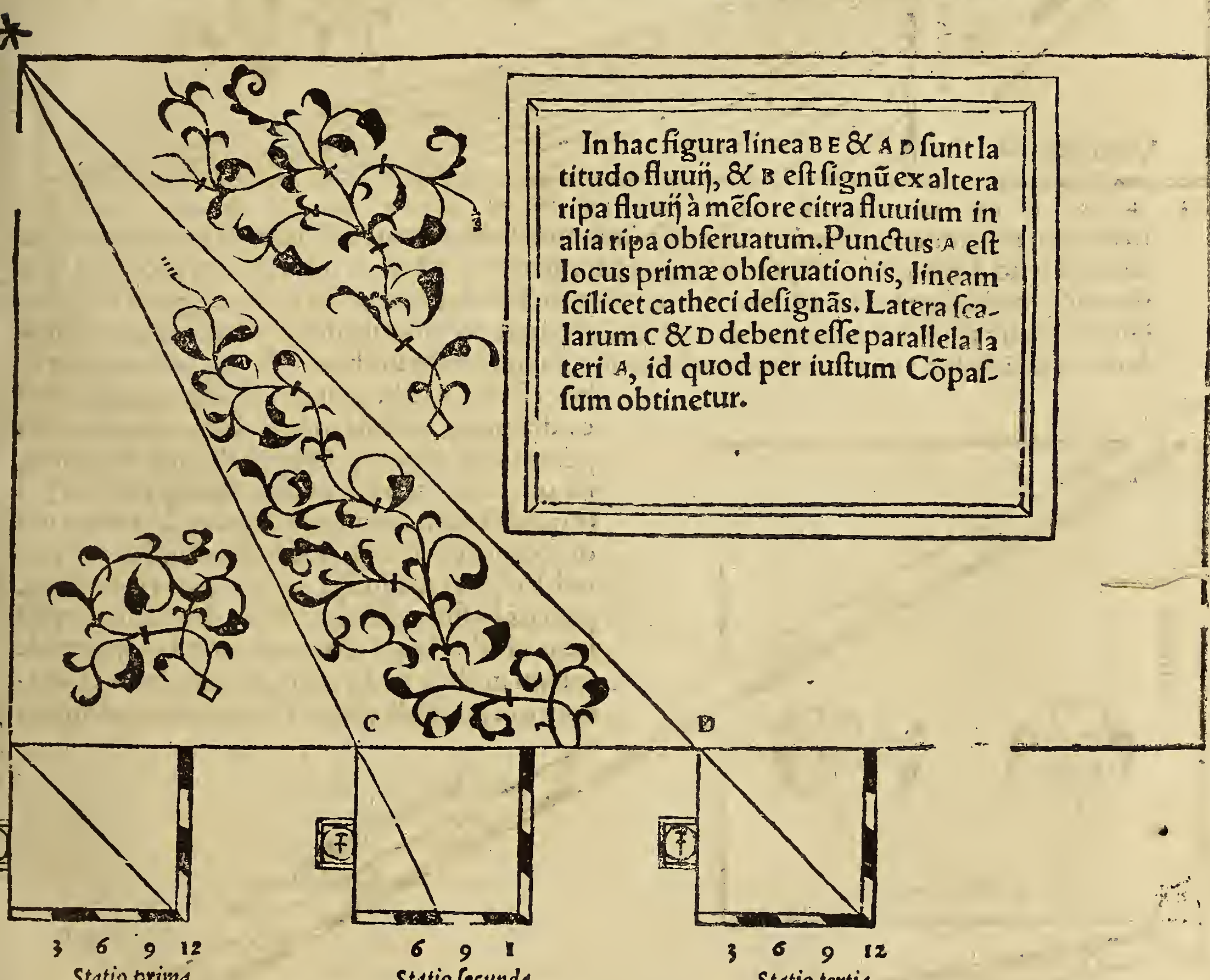
Exemplum latitudinis Rheni.

menſuraui hic Baſileę iuxta templũ maius latitudinẽ Rheni,à peribolo palatij uſq; ad antemurale Baſileæ,q̃d alluit Rhenus quando intumeſcit,& inueniri pedes 609. qui ſunt latitudo Rheni pleni iuxta tẽplũ Baſilienſ.maius,niſi q᷑ à peribolo palatij uſq; ad littus Rheni ſunt circiter 40.pedes,qui à 609.ſubducti relinquũt uerum alueum, nempe 569 pedes.

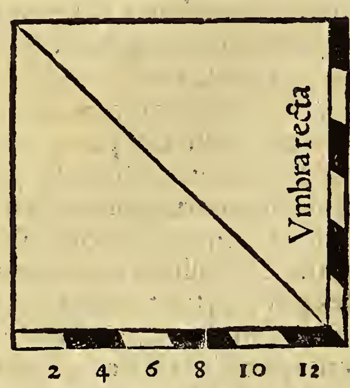
FORMA ALIA SECVNDVM QVAM LONGITVDO IN *plano menſuratur.* Cap. XXIII.

OPus eſt in planitiei menſuratione duplici ſtatione,in ea autem alta duntaxat unica, ubi ſaltem ſatis ſpacij fuerit:cuius ratio eſt, quod res eleuata habet cathecũ realem & hypothenuſam imaginariam, triangulus aũt in plano iacens, habet omnes tres lineas imaginarias.niſi murus aliquis aut pons,uel alia res humilis, cuius longitudinem metiri uelles,catheci uicem teneret,tunc eñ acceſſus pateret in baſi ad cathecum ipſum. Item in rebus erectis quærimus per baſim cathecũ,qui una eſt quadrati coſta,in plano aũt primo ſignamus cathecũ imaginariũ,ac deinde p̱ baſim à catheco recedẽtes ſignamus hypothenuſam,quæ eſt quadrati diameter,quã demõſtrat numeri quadrati radix,tracta ex ſumma numerorũ baſis in ſe multiplicatæ atq; catheci in ſe ducti & ſimul aggregatorũ,hoc eſt,ex trianguli rectanguli duab,lineis orthogonaliter ſeſe tangentib. in ſe ductis atq; ſimul aggregatus

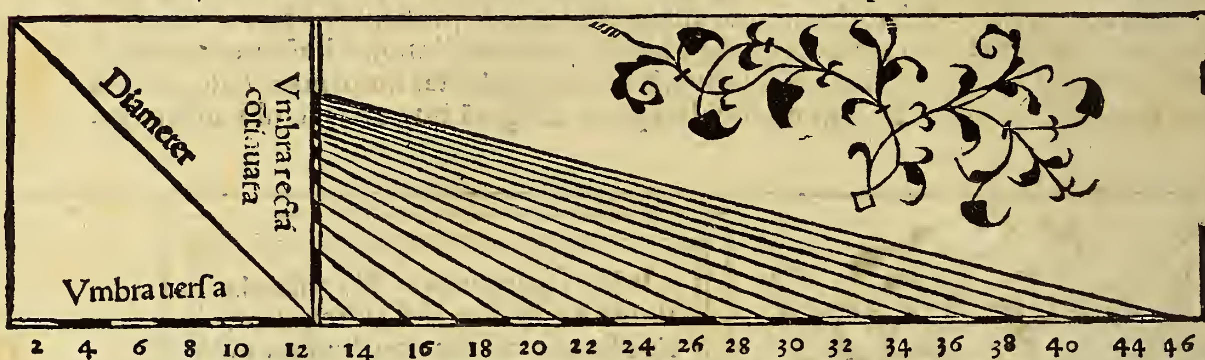
gregatis extracta. Eſt enim omnis triangulus rectangulus, quadrati medietas, diametro clauſa. Poteris proinde in longitudine metienda uti ſcala altimetra in hunc modū. Aduerte per pinnulas in catheco ſignatas rem ipſam cuius à te diſtans interuallū noſſe cupis, & ſigna lineā ipſam cōpaſſo, in quā ſcilicet plagā illa uergat, & nota locū ſtationis tuæ. Deinde diſcede ab hac ſtatione tua prima per iter rectangulū ad 20. aut 30. paſſus, & pone rurſum ſcalam altimetrā, ut antea collata fuerat, hoc eſt, ut cathecus eius priori catheco ſit parallelus, id q̃d per cōpaſſum efficere poteris, & reſpice per mobilē diametrum pinnulis ſignatam, quæ hypothenuſæ uices tenet, locum à te remotū, & antea in prima ſtatione obſeruatū, atq; inde quot gradus umbræ rectæ in ſcala abſcindantur, & cū illis ac numeratis paſsib. fac ꝓportionē ad 12. & inuenies diſtantiā. Si habueris ſex pūcta, q̃ ſunt media pars duodenarij, duplica numeratos paſſus, & habebis totā diſtantiam. Sin diameter abſciderit 8. puncta, q̃ ſunt duæ tertiæ duodenarij, addes paſsib. tuis tertiā partē, id eſt, decē paſſus ſi antea numeraſti 20. & habebis iterum diſtantiā. Si uerò hypothenuſa attigerit duodecimi puncti finē, erit baſis catheco æqualis. Hypothenuſa uerò longitudinē inueſtigabis, ſi tam cathecum baſim in ſe duxeris ſeorſum, & ſummas ꝓductas ſimul iūxerit, atq; ex tota ſumma radicē quadrati elicueris numeri. Exēplum & figurā huius rei hic tibi adijcimus.

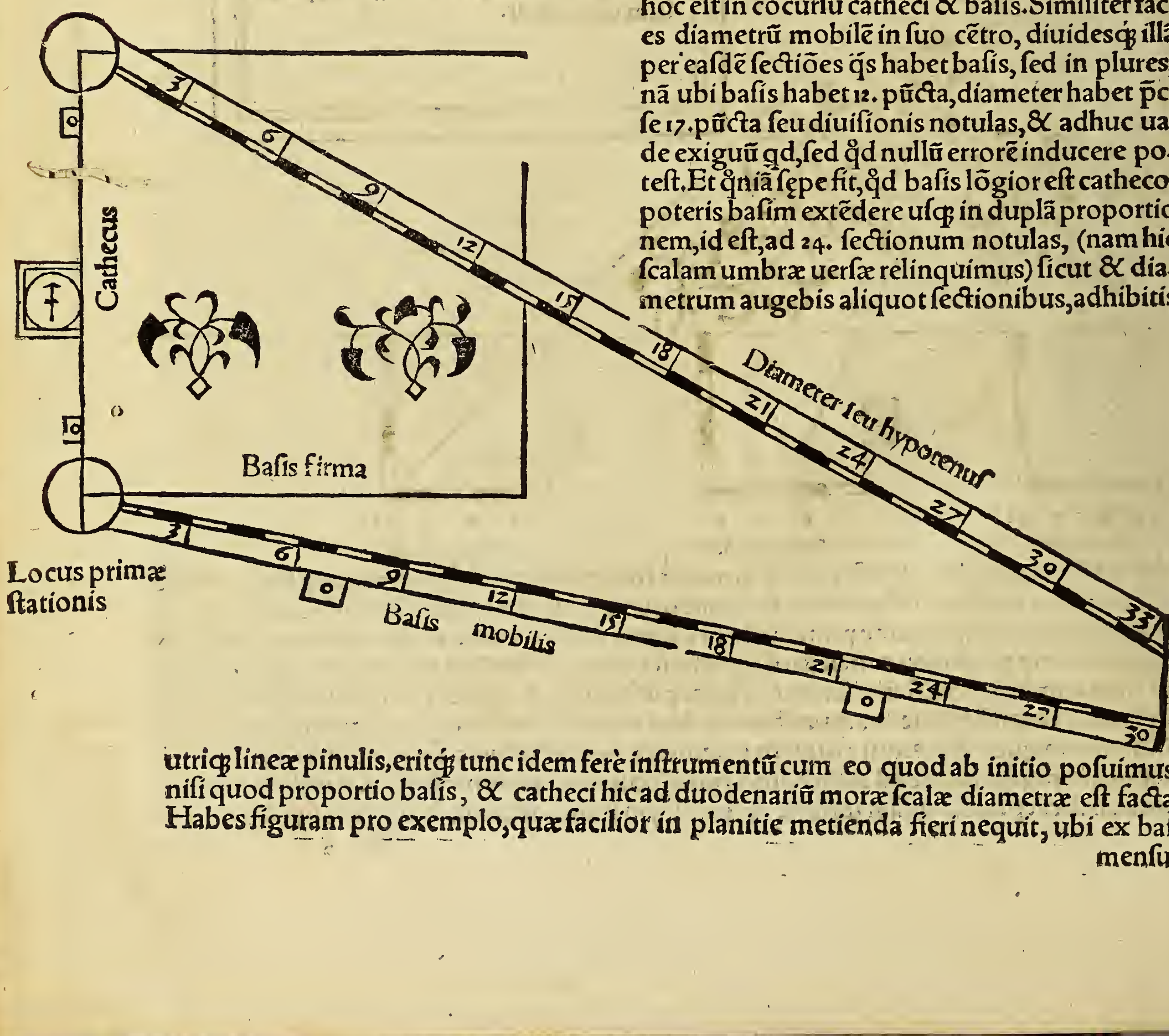
Quòd ſi in operatione tua ſpaciū baſis maius fuerit catheco ipſo, diameterq; ſcalæ ceciderit in coſtam umbræ uerſæ, conuertes puncta umbræ uerſæ in puncta umbræ rectæ, & cōſiderabis in qua ꝓportione puncta ultra 12. prouenientia excedant duodenariū, in ea em̄ ꝓportione ſpacium terræ mēſurarū ſuperabit cathecū. Vertūtur aūt puncta umbræ uerſæ in pūcta umbrę rectę, ſi diuidantur 144. per pūcta umbræ uerſæ. Exēplū: Cadit diameter in tua obſeruatiōe ꝓciſe in 8. punctum umbræ uerſæ. Diuides ergo numerū 144. per 8. & inuenies in quotiēte 18. qui cōtinent 12. ſemel & medietatē eius. Et igitur ſpacium baſis in ſeſquialtera ꝓportione ad cathecum. Quòd ſi cupis uitare hunc laborē, parabis ſcalam ut nulla habeat puncta quàm umbræ rectæ, idq; in hunc modum. Extēde baſim ſeu lineam

umbræ rectæ quãtum potes ultra duodenariũ,& replica in ea aliquoties lineam umbræ rectæ,atqꝫ diuide in eaſdẽ diui ſiones quas illa habet, & ad ſingulas ſectiones ſcribe ultra 12.numeros conſequentes 13 14 15 16, &c. Deinde pone regulam ab una parte in centrum, ſeu angulũ unde educitur diameter,& aliam eius partẽ pone ſuper 13.punctum, & fac notam in linea umbræ uerſę, quam etiam ſignabis numero 13.Poſtea quieſcẽte regula in angulo diametri, moue aliam eius extremitatẽ in ſectione 14. & imprime punctum in linea umbræ uerſæ. & ſic cõſequenter ages quouſqꝫ lineam umbræ uerſæ totam aut maiorem eius partem affeceris ſectionibus umbræ rectæ.Exemplum.

In magno inſtrumenti ſingula pũcta diſcriminatim ſunt ponenda,& notatis punctis in ſcala aſcendẽte ad dextrã,& totũ q̊d eſt extra quadratũ reſecandũ eſt,& numeri 14 16 18 &c. ad Gradus aſcẽdendo ſignãdi:ſic em̃ fiet cõtinuatio punctorũ umbræ rectæ poſt 12.Quòd ſi ꝑ ſcalam altimetrã nõ p̃ciſè poſsis in tua operatiõe ſeruare rectangulũ deflectendũ eſt extra lineã baſis & faciendus angulus acutus uel obtuſus,facies baſim umbræ rectæ mobilẽ in centro, hoc eſt in cõcurſu catheci & baſis.Similiter facies diametrũ mobilẽ in ſuo cẽtro, diuideſqꝫ illã per eaſdẽ ſectiões q̃s habet baſis, ſed in plures, nã ubi baſis habet 12. pũcta,diameter habet p̃ciſe 17.pũcta ſeu diuiſionis notulas,& adhuc ualde exiguũ qd,ſed q̊d nullũ errorẽ inducere poteſt.Et q̊niã ſępe fit,q̊d baſis lõgior eſt catheco, poteris baſim extẽdere uſqꝫ in duplã proportionem,id eſt,ad 24. ſectionum notulas, (nam hic ſcalam umbræ uerſæ relinquimus) ſicut & diametrum augebis aliquot ſectionibus,adhibitis

utriqꝫ lineæ pinulis,eritqꝫ tunc idem ferè inſtrumentũ cum eo quod ab initio poſuimus, niſi quod proportio baſis, & catheci hic ad duodenariũ moræ ſcalæ diametræ eſt facta. Habes figuram pro exemplo,quæ facilior in planitie metienda fieri nequit, ubi ex baſi menſu-

menſurata habetur cathecus & hypothenuſa. Quando 12. in baſi & 17. in diametro cõcurrunt, habes angulum rectum. Sin in diametro pauciora q̃ 17. puncta per baſim abſcindantur, erit angulus catheci & baſis acutus, modò diameter ſit in linea umbrę uerſæ. Angulus relinquitur obſcurus, quãdo linea baſis aſcẽdit à baſi quadrati. Quãdo itaq; aliquid metiri uolueris, cura ut ſtationẽ alterã facias in loco ubi diameter abſcindit numerũ qui certam proportionẽ habeat ad 12. Tunc enim facilior erit operatio. ut ſi ſcindat in baſi ſenariũ, ſpacium inter duas ſtationes deprehenſum eſt ſubduplum ad ſpacium menſurandũ, ſicut ſex ſunt ſubdupla ꝓportione ad 12. Sin abſciderit octo, erit ſpacium menſurarum ad ſpacium menſurãdum ſubtriplum, ſicut octonarius eſt ſubtriplus ad 12. ergo ſpacij mẽſurati medietas, quæ eſt tertia pars duodenarij, eſt addenda eidem ſpacio, ut habeatur ſpacium menſurandum quod eſt cathecus. Quando diameter cadit in finem duodenarij, ſpacium menſurandum æquale eſt menſurãdo. Si uerò ceciderit in 15. punctum, ſpacium menſuratum excedit menſurandum in tribus, quæ ſunt quarta pars duodenarij. Sin ceciderit in 16 punctum, ſpacium menſuratum excedit menſurandum in tertia parte. Abſcindente uerò diameter 18, punctum, ſpacium menſurarum erit in ſeſquialtera ꝓportione ad mẽſurandũ hoc eſt, continet illud & præterea & medietatem eius. Hæc per regulam detri pulchrè indagantur in hunc modum. Octo puncta faciunt in ſpacio mẽſurato 30. paſſus, quot paſſus faciunt duodecim puncta? operare ſecundum regulam, & inuenies 45. paſſus.

QVID A' PTOLEMAEO TRACTETVR IN III. ET IIII. SVI *primi libri Coſmographici.* Cap. XXIIII

IN tertio cap. docet Ptol. quo pacto ex gradibus cœleſtib. liceat inuenrie ſtadia aut miliaria terrã ambientia, & quot miliaria uni reſpõdeãt gradui, de quo & ſuprà quoq; nõnihil diximus, & ob id hic nihil amplius de hoc ſcribere uolumus. In 5. cap. docet Ptol. ut iuſtum quis ponat fundamentum, quod uult deſcribere regionem aliquam, atq; inſigniores regiones deſignet iuxta Coſmographiæ regulas, lõgitudinem regionum quærat ex eclipſib. ſolis aut lunæ, latitudinẽ aũt inueſtiget per accõmoda inſtrumenta, ꝑ quæ & altitudo poli inuenitur.

Quantũ attinet ad latitudinẽ, uel poli altitudinem (eſt enim idẽ) nulla eſt difficultas, quum in omni loco ſole radiãte facilè inueniri poſsit. Lõgitudinem uerò inter duas ciuitates non licet tàm facilè deprehendere ex cœlo, ꝙ cœlũ ſit in cõtinuo motu, aliàs facilius haberi poſſet q̃ latitudo. Nã ſi ſoli cœli planetarum mouerẽtur, ſtellarum uerò cœlũ immotũ ſtaret, poſſet hic Baſileæ ſtella aliqua obſeruari, q̃ teneret plagã oriẽtalem, poſſet & Cõſtantinopoli ꝑ inſtrumentum eius ſuper horizontẽ obſeruari altitudo, & q̃t gradibus Cõſtantinopoli eſſet altior q̃ Baſileæ, tanta eſſet differentia lõgitudinis inter Baſileam & illam Thraciæ urbem. Poſſet etiam dum cœlum eſt in continuo motu idem fieri, ſi cõmune poſſet dari ſignum obſeruatiõis, ut ſcilicet ego hic Baſileæ, & alius quiſpiam Cõſtantinopoli eodem temporis momento obſeruaremus eleuationẽ alicuius certæ ſtellæ, ac deinde differentiam aduertemus utriuſq; obſeruationis. Nullum aũt aliud commune ſignatum poteſt dari q̃ eclipſis lunæ, q̃ hic & ꝑ totum horizontẽ noſtrũ eodẽ temporis fit puncto, tametſi error aliquis, licet nõ magnus, poſſet in obſeruatiõe initij aut integræ obſeruationis cõtingere. Nõ em̃ ſic ſubitò luna labitur tota in tenebras, ut præciſe momentũ illud totius obſeruatiõis obſeruari queat. Nec eſt alia ratio obſeruãdi lõgitudinem regionum: quanq̃ Dñs Petrus Appianus, quẽ quũ an. Chriſti 1546. mẽſe Maio Auguſtæ Vindelicorum cõueniſſem, mihi narraſſet, ſe inueniſſe rationẽ aliam deprehendẽdi regionũ lõgitudinem, quam ſperamus illum nõ ſoli Cæſari Carolo cõmunicaturum, ſed & toti mundo.

Lõgitudinis regionũ inuentio difficilis.

Petrus Apianus.

Sed

Sed redeamus unde digreſsi ſumus. Cum paras tabulā ſuper aliqua regiōe, & eidem iuſte inſcripſiſti certas aliquot ciuitates ſecundū longū & latum, poſſunt & aliæ ciuitates & oppida ſine difficultate inſeri, habito reſpectu ad radices inſcriptarū ciuitatū. Sic quum ego deſcriberē Alſatiam & Briſgoiā, fundamēti loco primùm inſcripſi Baſileā, Argentinā, Offenburgū, Friburgū, Briſacū, Colmariā & Dānum, ac deinde aduerti oppida, q̄ circa illam iſtā inueniuntur ſita ciuitatē, aut quę inter ſignatas deprehēduntur locari ciuitates, tota ſe rè uis in hoc ſita eſt, ut iuſtos cōſtituamus meridianos, q̄d hoc modo fieri neceſſe eſt. Accipiamus duas ciuitates latitudine differentes, una exēpli gratia ſit Baſilea ſita in ſuperiori Alſatia, aut ſi mauis in Sunggoia, alia ſit Groninga metropolis Friſiæ, uolo ſcire q̄modo hæ duæ ciuitates ſeſe habeant ad lineā meridianā, num unum habeant meridiē, aut diuerſum, aut quantum unius meridies differat ab alterius meridie. Id alia ratione nō poteſt deprehendi, niſi per eclipſim, nō ſolis ſed lunæ, quæ certior eſt ſolari eclipſi ꝓpter diuerſitatē aſpectus. Inſtituā igitur aliquē, qui Groningæ eandē obſeruet eclipſim, q̄ ego hic Baſileæ, & neceſſe eſt q̄d in utroq; loco horologiū nō diſcrepet à motu ſolis, uel ad unum minutū. Quo ꝓuiſo, expectabimus uterq; eclipſim certa nocte futurā, diligentiſsimè aduertentes punctum illud, quādo luna tota eclipſatur omnēq; perdit ſplendorē, aut quādo tenebras incipit egredi, miſſumq; recuperare lumen. Si utriuſq; obſeruatio idē habet tēporis momentum, ſeruatis priorib. cōditionibus, puto hic Baſileæ p̄ciſe media nocte luna tota obſcuratur, & idem fit Groningę, indubitatum nobis erit ſignum, Baſileā & Groningā habere unam & eandē lōgitudinem, ſitasq; ſub eodem circulo meridiano. Sin Groningæ eclipſis illa duob. minutis anticipet tēpus Baſilien. obſeruationis, erit Groninga orientalior Baſilea 4. miliaribus Germanicis, eritq; differētia earum in lōgitudine, uel quatuor miliaria ſecūdum locum, uel duo minuta ſecundū tempus, q̄ idem ſunt. Quòd ſi eclipſis aliqua 4. minutis ꝑueniat horā Baſilienſem, erit differentia lōgitudinis harum ciuitatū, 8. miliaria Germanica. In noſtro enim climate duo miliaria Germanica faciunt unū minutū temporis ſecundum lōgum. Et hinc eſt q̄d diaria & ephemerides factæ ad meridianum Viennenſem aut Nurnburgenſem, nō quadrant cum meridiano Baſilieñ. niſi auferantur ab eis aliquot minuta temporis cōiunctionib. & oppoſitionibus, quum orientales citius in ſuo horizōte habeāt meridiem q̄ occidentales in ſuo. Eſt aūt tempus oppoſitionis, & tempus meditullij eclipſis eiuſdē oppoſitionis, p̄ciſe idem temporis momentum. Non autem ſic ſe habet cōiunctio luminariū cum eclipſi ſolari, quæ ſolum in nouilunio cōtingit, quū diuerſitas aſpectuum, hic duplicē efficiat cōiunctionē, uerā & uiſibilē. Vera reſpicit cētrum terræ: uiſibilis aūt ſuperficiē eiuſdem. Eſt etiā hodie error non uulgaris in calculo cōiunctionū, & oppoſitionum, nēpe ut uerę cōiunctiōes atq; oppoſitiones ꝑueniāt ſcriptas & calculo obſeruatas ferè 40. minutis. Et ego ſatis mirari non poſſum, q̄d hodie ſunt paſsim tot & tam clari uiri, in Aſtronomia doctiſsimi, q hunc craſſum errorē aduertere uoluerūt.

Per eclipſim lunæ deprehenditur longitudo.

Duo miliaria unum minutū motus ſeu tēporis.

QVID PTOLEMAEVS IN V. ET ALIIS QVIBVSDAM CAPIbus ſuæ Coſmographiæ notauerit. Cap. XXV.

DOcet Ptolemæus in quinto cap. tabulas regionum temporis ſucceſſus eſſe alterandas. Quanquam enim terra ſemper maneat eadem, atq; in eadem forma & diſpoſitione, quædam deniq; regna ac territoria hodie ſic ſeſe habeant ut olim, nihilominus labentibus temporibus grandes fiunt mutationes in ipſis regnis, territorijs, populis & ciuitatibus. Delentur enim nonnunq; regna aut transferuntur, exurguntq; noua. Sic multæ nationes cōtrahuntur unam, aut una in plures diſsipatur, ſolitudines fiunt habitabiles, & habitabilis redigitur in ſolitudinē. Inſignia olim nemora poſteris temporib. ſunt exciſa & facta habitatio hominū, ciuitateſq; magnæ abolitæ, & exortæ nouę. Hæc potiſsima eſt ratio, quare hodie Ptolemaicis tabulis nouæ, & ad tēpora noſtra accōmodatæ adijciuntur, qa à tēpore ſuo (uixit em̄ circa annū Chriſti 150.) uſq; ad tēpora noſtra, grādes & multæ factæ ſunt in terra mutatiōes, id q̄d in noſtra Germania aptè uidere licet, in qua ſuo æuo nō multæ fuerunt ciuitates, arces & aliæ munitæ habitationes, ut taceā tot principatus, ducatus, Landgrauius, & Marchionatus. Alſatiæ uocabulū tunc nō erat in rerum natura, neq; Franconiæ, Haſſoniæ, Turingæ, Saxoniæ, & aliarum regionum Germaniæ priuata uocabula, q̄ poſtea ob populorum habitationē ſunt exorta. Fuit Polonia ſua tempeſtate grandis ſylua, at hodie uaſtum eſt regnum. Conſtantinopolis & tota Turchiæ regio fuit Ptolemæi tēpore Romanis ſubiecta, at hodie Romani uix tantum habent uirium, ut ſeſe tueri queant

Nouæ tabulæ in Ptolemæo.

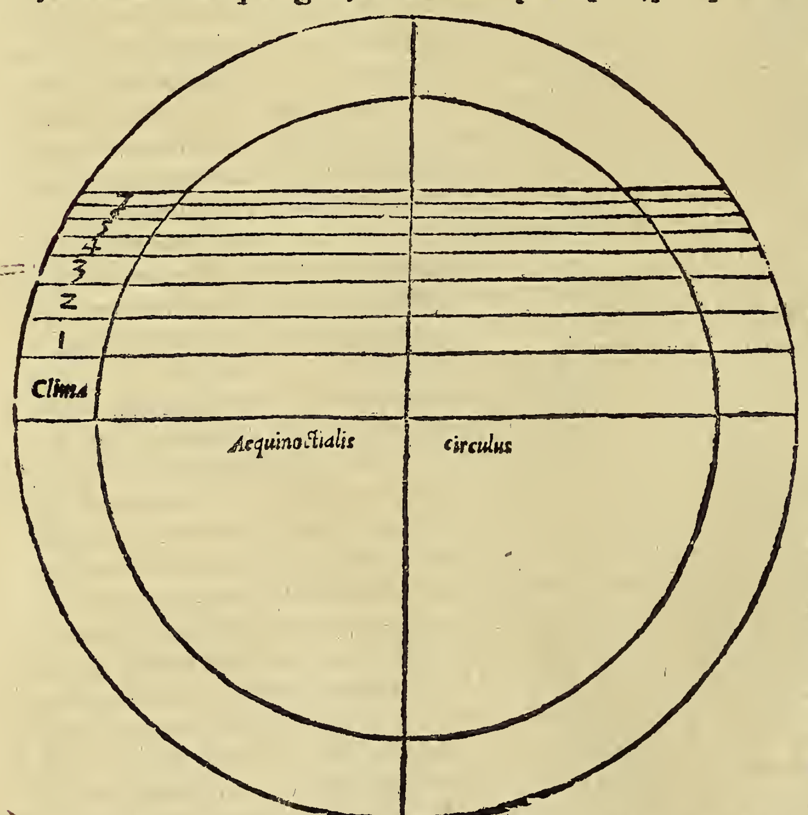
queant cõtra Turcam. Vides ꝙ neceſſariũ ſit, ut noſtro tempore aliæ edantur Topogra
phicæ tabulæ, cùm tanta mutatio facta ſit in ſuperficie terræ, tãq; diuerſa hodie ſit terra-
rũ diuiſio ab ea, quam ueteres fecerunt in regnis & alijs prouincijs? In 6. capite indicat
Ptolemæus q̃d olim cõmodius quàm hodie orbis deſcriptio fieri potuit, quia tũc impe *Docti olim in*
ria latiſsima patebãt, & docti apud cunctas nationes, etiã barbaras, celebres habebant̃, *precio.*
atq; ob id facilimè potuerunt quãcunq; deſcribere regionẽ. Fuerũt p̃terea multi docti
uiri ante Ptolemæum, qui tentarunt deſcribere orbẽ, inter q̃s præ cæteris cõmendatur
Marinus quippe qui diligentius alijs in Geographia ſcripſit, quanq; ſcripta illius in qui
buſdã nõ careant reprehenſione. Nã nonnunq; ſic ſemet inuoluit, ut longitudinem pro
latitudine, & contra latitudinẽ pro longitudine poſuerit. Deinde ꝙ nõ docuit, q̃ pacto
orbis deſcriptio fieri in plano debeat, & tertio longitudinẽ aliquando latitudinẽ maio-
rem fecerit, quàm ars ipſa exegerit. Hæc tria conatur Ptolemæus corrigere in Marino.

In 7. capite adducit Ptolem. erratum Marini, ꝙ de latitudine & longitudine uniuerſa
li orbis habitabilis poſuit, examinatq; ipſum & emendat. Latitudinẽ orbis habitabilis
in utrãq; æquinoctialis partẽ ſupputauit Marinus eſſe graduũ ferè 87. conat̃q; id ꝓbare
per ſigna cœlitus apparẽtia & profectiones itinerarias, nauigationesq;. Cœleſtia ſigna
quæ Marinus inducit, ſunt ſtellæ q̃dam, nẽpe maior & minor Vrſa, Orion, Pleiades, Ca
nobus, canis maior, Algomeiſa &c. In 8. capite oſtendit Ptol. quàm ineptè Marinus cõ-
netur demonſtrare latitudinẽ terræ auſtralẽ terminari ſub tropico brumali, idemq; pro-
bare duabus profectionibus, una terreſtri, alia nautica. Certè nos hoc tẽpore ueriorẽ ha *Extremitas A*
bemus notitiam de terræ latitudine ad auſtrũ, quàm olim habuerit uel Marinus uel Pto *fricæ modò co*
lemæus, cùm noſtro æuo terra circum nauigetur, & potiſsimũ ab Hiſpania in orientem *gnita.*
per meridiẽ adinuenta ſit nauigatio, de qua infrà proprium ſignabimus caput. In 9. cap.
reprehendit Ptol. maritimas ꝓfectiones, ex quib. Marinus putauit finem totius auſtra
lis latitudinis ſubiectũ brumali tropico. In 10. capite ponit Ptol. propriam ſententiã ſu-
per uniuerſalis latitudinis termino, cõcludens uniuerſam cogniti orbis latitudinem nõ
eſſe 87. graduũ (ut Marinus ſenſit) ſed 80. tãtum graduũ. In 11. capite Ptol. cognitã orbis
longitudinẽ, quã Marinus poſuerat 225. grad. ab inſulis Fortunatis uſq; ad Seras, corri-
git, contrahitq; totam hanc lõgitudinẽ in 12. horarum interualla, hoc eſt in 180. gradus.
In 12. capite colligit Ptol. per particularia locorũ interſtitia lõgitudines, & deprehendit
Marinũ à Canarijs inſulis uſq; ad Euphratẽ nõ malè ſupputaſſe lõgitudinem, at ab Eu-
phrate uſq; ad Indiã per particulariũ locorũ diſtantias inuenit illũ ſæpe hallucinatũ, id
ꝙ ſequentib. capitib. 13. & 14. per aliquas nauigationes probat, quæ tranſierũt uſq; ad ꝓ
montorium Cory & ad Cururam ciuitatẽ. In 15. & 16. cap. oſtendit Ptol. Marinum nedũ
erraſſe in generali deſcriptione orbis terreſtris: ſed etiã circa particularium locorum lon
gitudinẽ & latitudinẽ in diuerſis opuſculis, quæ de Geographia ſcripſit, diuerſa ſenſiſſe
& planè erraſſe. Nã loca oppoſita, hoc eſt, in uno meridiano ſita, nõnunq; in unũ collo-
cauit parallelum & contrà. Sic circa regionũ fines nonnunq; erraſſe deprehẽditur, dũ re
gionẽ unã ad occaſum alterius regionis poſuit, quæ tamen illã à Borea reſpicit. Exẽpla
huius oſcitantiæ ponit in 16. cap. In 17. cap. oſtendit Ptol. Marinum diſſentire hiſtorijs &
enarrationib. nauigationum, quas ſui temporis exploratores tradiderunt, p̃ſertim de ijs
quę fiunt per Indicũ littus uſq; ad Serã metropolim Serum, & inde uſq; ad terrã incogni
tam. Exploratores illi fuerunt mercatores & nautæ Arabiæ felicis, traijcientes in Indiã,
& item nauigãtes ab Aromatis uerſus meridiem ad Praſſum ꝓmontorium. In 18. cap. re
prehenditur Marinus à Ptolemæo de inepta locorum deſcriptione, tã ſpherica q̃ plana,
p̃ſertim ꝙ deſcriptionis in plano nullã idoneam tradiderit p̃ceptionem. Ea nanq; quam
tradidit tã obſcura eſt, ut iuxta eam difficile ſit uerã orbis in plano inſtituere deſcriptio-
nẽ, quæ orbis repræſentet ſecundũ lõgum ſimulachrum. In 19. cap. aſſerit Ptol. ſe emen-
daſſe Geographiã Marini, ſubijſſeq; duplicẽ laborẽ. Vnus fuit qui diſcreuit ea, quæ nõ
ſatis emendata uidebant̃ ab illis quæ rectæ caſtigationis cenſurã fuerãt aſſecuta. Alter,
q̃d decenti emendatione uerificatis locorum poſitionib. adſcripſit numeros longitudi
nis ac latitudinis, ut ſcilicet loca ipſa in tabulis & terrarũ deſcriptione certius deponerẽ
tur aptioraq; fierẽt ad inſcribẽdũ. Narrat p̃terea ꝙ ꝓuincijs ſingulos ſuos terminos qb.
ad 4. mundi plagas clanduntur, aſsignauit, q̃dq; celebriorũ ciuitatũ, fluminũ ſinuum &
mõtiũ poſitiones, tã in lõgitudine q̃ in latitudine exactiores tradiderit, q̃ Marinꝰ ipſe.

QVID PTOLEMAEVS IN VICESIMO ATQVAE SEQVENTIBVS *quibuſdam tractet capitibus.* Cap. XXVI.

IN uiceſimo capite reprehẽdit Marinus de inepta orbis in plano deſcriptione, ꝑponiturq́ꝫ duplex habitabilis orbis figuratio: una q̃ fit in ſphęrica ſupficie, & hęc nõ eſt admodũ artificioſa, quãcꝫ nõ facile tantæ magnitudinis ſphæra fabricari poſſit, cuius ſuperficies cõtineat omnia, q̃ neceſſario ponẽda ſunt in ea. Necꝫ etiã unico intuitu noſter aſpectus omnes ſphęricę deſcriptiones partes ualeat cõprehẽdere, niſi uel aſpect⁹, uel ſphæra ipſa circumagatur. Quæ uerò in plana ſupficie fit orbis figuratio, manens immota cunctas ſui partes noſtro offert aſpectui. Et quidẽ Marinus conatus eſt tradere p̃ceptorẽ, qua tale orbis ſimulachrum formari poſſet ſimile & cõformæ ſphæricæ deſcriptione, ſed minimè iuſtũ attigit ſcopũ. Nam diſtãtias poſuit improportionatas, cõſtituens ſcilicet ꝑ omnib. parallelis & meridianis, qui in ſphæra circuli ſunt, rectas lineas, & faciens meridianis parallelos penè æquales. In 21. capite cõmemorat Ptolemæus modũ quendã, ſecundũ quẽ in plano orbis fiat deſcriptio: nempe ſi pro meridianis rectè trahãtur lineæ, ꝑ parallelis uerò circulorũ deſcribãtur ſegmenta ſuper uno eodemq́ꝫ centro.

In 22. capite docet Ptolemæus quo pacto ſphæra parari debeat ꝑ inſcibenda cogniti orbis habitatione. Et cũ eius tẽporib. nõ totus habitatus orbis, ſed medius duntaxat exploratus fuerit: ipſe in hoc capite hemiſphæriũ tãtum depingere docet, ſed q̃ ingenio & tota ſphęra facile deſcribi poteſt. Quãto aũt huius ſphęræ corp⁹ maius fuerit, tãto plura loca, montes, fluuij & gentes ſuis nominibus inſcribi poſſunt. Porrò mediã ſphærã Ptolemaicã poſuimus q̃cꝫ inter tabulas regionũ, & eſt ſecunda in ordine. Hæc oſtẽdit q̃ꝫ lõgè & latè orbis terrę cognitus fuerit tẽpore Ptolomæi. In 23. capite ponit Ptolemęus 20. inſigniores parallelos, ſecundũ q̃s maximæ dierũ longitudines per annũ accipiunt. Hi aũt paralleli ſic ordinant, ut creſcãt in tẽpore de quarta horę ad quartã, aut à media hora ad integrã horã Inter quos quidã habent peculiaria nomina, ſortiti ea aut ab inſigni urbe, aut à fluuio aliq̃ magno, aut à monte præcipuo, per quos trahunt. Extremus aũt uerſus meridiẽ parallelus, qui cognitam terminat terrã, tantũ diſtat ab æquinoctiali, quantũ parallelus ꝑ Meroẽn uerſus ſeptentrionem. Noſtro uerò æuo, quando tota Africa & littora eius cognita habentur, plures uerſus meridiẽ ſtatuendi ſunt paralleli q̃ꝫ ſignauerit Ptolemæus. Inter parallelos quidam ponũt climata, & cõprehendit clima ſpaciũ terræ inter duos parallelos, in q̃ maximæ diei ab initio climatis ad finem uſq́ꝫ eſt dimidiæ horæ uariatio ſumptum in ea terræ, ab auſtro ad arctũ uerſus, intercapedine, qua polus ſeptentrionalis eleuatior eſt graduum & minutorũ 30. ſubmiſſior uerò graduũ 22. & minutorũ 45. Aliud ergo clima, & aliud parallelus, etiamſi ambo cingant circumferentiam terræ, trahũturq́ꝫ ab occidẽte in orientẽ. Parallelus eſt nudus circulus tractus per circuitum terræ æquidiſtans ab æquatore. Clima uerò eſt ſuperficies inter duos parallelos comprehenſa, circuitum terræ ambiens. Aſſignantur

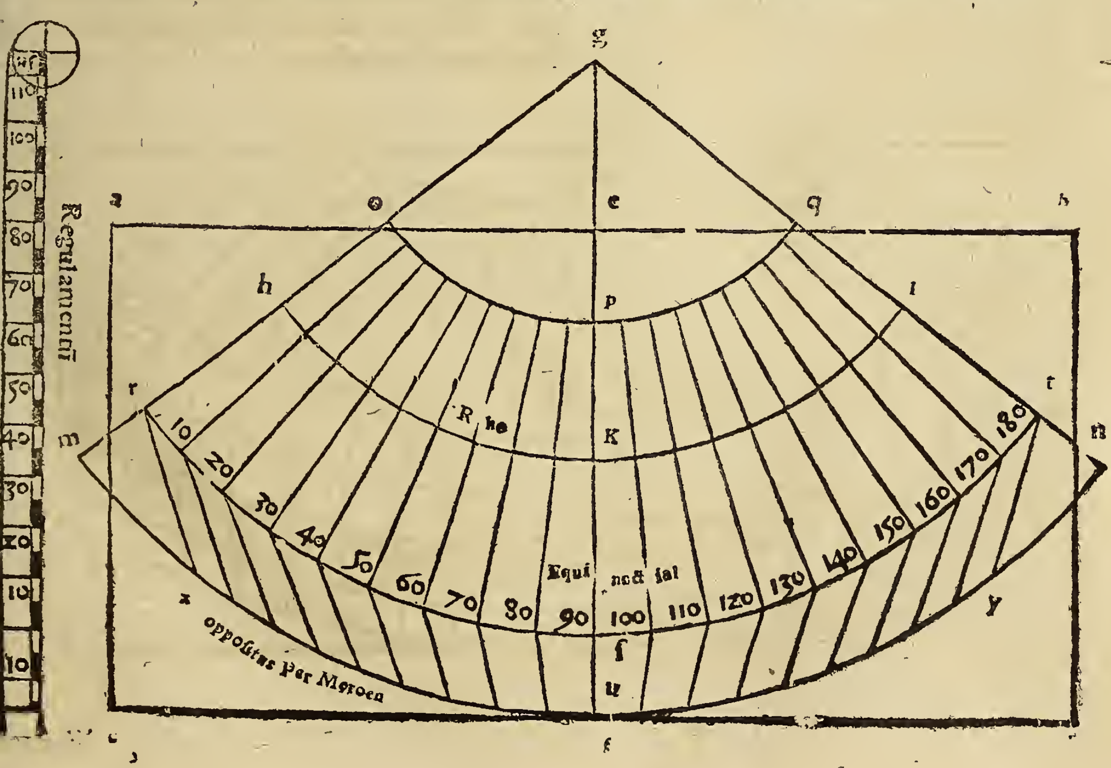

Clima quid. Parallelus quid.

gnantur autẽ cuilibet climati tres paralleli, unus ab initio, alius in medio, & tertius à fi-
ne. Contrahuntq́ climata in latitudine ſecundũ q́d magis & magis receſſeris ab ęquato
re. Vt enim paralleli uerſus ſeptentrionẽ continuo contrahunt, dies autẽ è contra auge
ſcunt, ſic quoq́ climata, quæ parallelis clauduntur parallelorũ imitantur naturã. Primũ
clima incipit à parallelo, cuius lõgior dies habet 12. horas & 45. minuta. Per mediũ huius *Meroë inſula eſt Nili.*
climatis tranſit parallelus cuius longior dies habet 13. horas, denominaturq́, à Meroë p
quã tranſit. Parallelus uerò in quẽ deſinit primũ clima & à quo incipit ſecundũ, habet
ongiorẽ diem 13. horarũ & 15. minutorũ. Vbi deſint clima ſecundũ ibi incipit tertiũ ha-
betq́ longiorẽ diẽ 13. horarũ & 45. minutorũ. Medius uerò eius parallelus habet horas
3. & minuta 30. appellaturq́ Diaſyene: eſt aũt Syene urbs Aegypti interioris. In extremi
tate ſeu fine climatis tertij habet parallelus circũductus lõgiorẽ diẽ 14. horas, & 15. minu
ta. Medius uerò parallelus, Alexandrinus dictus, habet præciſè 14. horas. In fine quarti
climatis habet parallelus lõgiorẽ diẽ 14. hor. & 45. minut. medius aũt huius climatis pa-
rallelus, Rhodienſis denominatus, habet longiorẽ diem 14. horarũ & 30. minutorũ. Por
rò extremus parallelus quinti climatis, Byzãtius appellatus ſeu Conſtãtinopolitanus, *Parallelus per Rhodum.*
habet longiorẽ diẽ 15. horarũ atq́ 15. minutorũ, medius autem Romanus dictus, habet
5. horas. Quindecim enim horarũ eſt longior dies quem habent Rom. & omnes qui
huic ſubiacent parallelo. Vbi ſextũ uerſus ſeptentrionẽ deſit clima, ibi parallelus maxi-
mum habet diem 15. horarũ & 45. minut. & tranſit hic parallelus per Heluetios, apud q́s
ſeptimũ incipit clima, & deſinit in eo parallelo ubi longior æſtiuus dies habet horas 16.
atq́ 17. minuta. Huic aũt parallelo ſubiacet Colonia Agrippina, Martpurgũ, Erdfurdi *Vltimũ clima finitur in Germania.*
am, Lipſia, &c. Vltra hæc ſeptẽ climata ueteres nulla alia poſuerũt climata, ſed duntaxat
parallelos cõſtituerũt, quia latitudo climatũ uehemẽter decreſceret, cũ ad modicã diſtã
tiã uerſus polũ dies ſenſibiliter augeť. Quãtò enim polus mũdi ſupra horizontẽ attolli-
tur, tãtò zodiacus & paralleli per eius gradus ducti, qui lõgitudines dierũ efficiunt obli
quus horizontẽ interſecãt, maioreſq́ arcus dierũ ſupra hemiſphęriũ noſtrũ relinquũt, q́
int arcus noctiũ ſub hemiſphærio deliteſcentes, ſole ſigna ſeptentrionalia percurrente.

QVID PTOLOMAEVS SIGNAVERIT IN XIIII. ET VLT. CAP. *primi libri ſuæ Coſmographiæ.* Cap. XXVII.

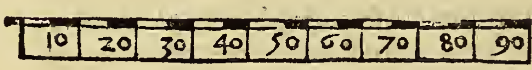
Docet Ptolemæus in ultimo capite primi libri ſuæ Coſmographiæ duplicem orbis in plano deſcriptionem. Priorem inuenis ex aſpectu ſphæræ motæ ſeu reuolutæ. in qua ſcilicet meridianæ ſunt rectæ lineæ iuxta uiſam apparentiam ſphæræ reuo-

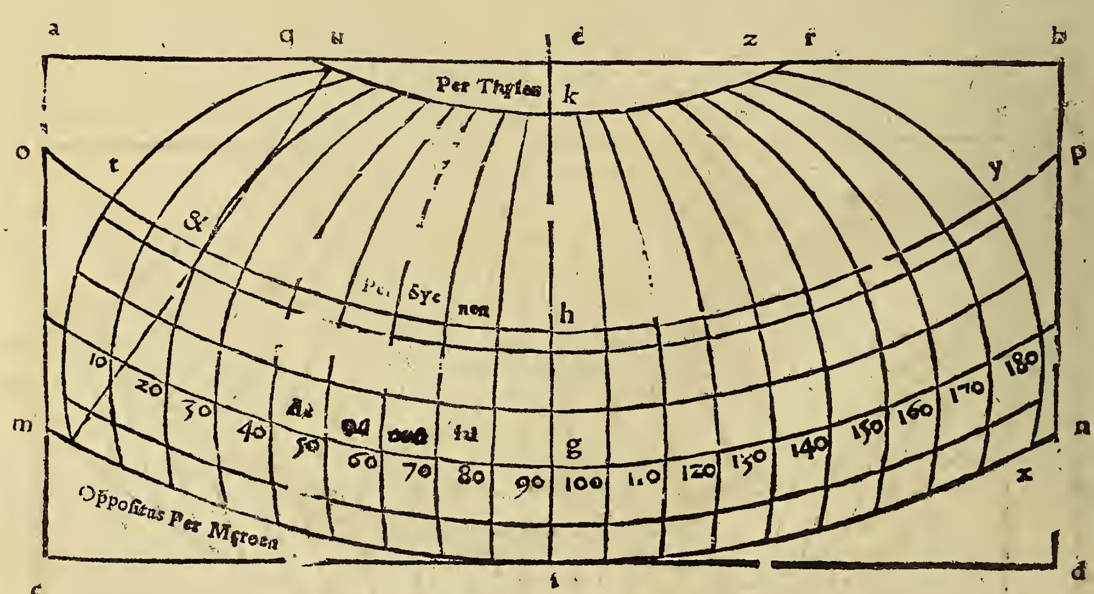

lutæ. Alterã docet formare ex intuitu ſphæræ quieſcentes. Deſcriptio prima habet ſe in hunc modũ. Fiat parallelogramũ rectum A B C D, cuius latus A B, duplũ ſit ad latus A C, diuidaturq; parallelogramum illud in duo æqua per lineã E F, & hæc eadẽ linea p tertiã ſui partem aut paulò amplius extendatur ultra E, ut ſcilicet E G, habet 34 partes tales, quales ſunt per lineã F G, 131. & una tertia. Quod ſic certius efficies. ſi lineam F E, ſeorſum diuiſeris in 97. partes & unã tertiam, hoc eſt uiginti minuta, & ex illis accipies 34. partes, numerabiſq; ab E, ſurſum, & ad finem earũ facies punctum G, polum mundi ſeptentrionalẽ repræſentantẽ, quique centrum eſt parallelorũ, nempe æquatoris & paralleli tranſeuntis per Rhodum, atq; illius qui tranſit per Thylen. Qui tranſit per Rhodum, diſtat à centro G, gradibus 79. qui uerò per Thylen gradibus 52. Aequinoctialis autem diſtat gradibus 115. & qui ex oppoſito eſt ei qui per Meroën tranſit, gradibus 131, Porrò Meridianos hoc modo inſcribes, Excipe circino intercapedinem 40. graduum ut ſignantur in regulamento, & pone circinũ ſic expanſum ſuper parallelũ Rhodianum, atq; diuide interuallum illud in quinq; æquales partes, atq; in hunc modum diuide totũ parallelũ: æquinoctialem quoq; diuide in 18. æquales partes, & trahe rectas lineas per correſpondentia puncta ab æquatore uſq; ad parallelum tranſeuntẽ per Thylen, & diſtabunt meridiani per 10. gradus. Demum fige regulamentũ in punctum G, & habebis numerũ lõgitudinis & latitudinis pro regionib. & ciuitatibus inſcribendis. Longitudo ciuitatum ſupputatur ſecundũ numerum ſignatum iuxta æquinoctialem, latitudo autem numeratur in regulamento centro G, affixo.

Alius modus deſcriptionis ſphæræ.

Ponit deinde Ptolemæus in hoc ultimo capite alteram orbis in plano deſcriptionem, quæ ſcilicet fit ex intuitu ſphæræ quieſcentis; & ſphæricæ figurationi longè ſimilior quàm prior. Nam lineæ meridionales formantur iuxta apparentiam meridianarum linearũ, quę in ſphærica ſcribuntur ſuperficie. Hæc autẽ apparẽtia fit, ſi firmetur ſphæra atq; quieſcat; & aſpectuum ſeu contrauiſorij axis conſtituatur in recta linea, quę ex cẽtro ſphæræ educitur ad commune ſectionis punctũ meridiani ſecantis cognitę terrę lõgitudinẽ in duo æqua, & ipſius paralleli latitudinem eiuſdem cognitæ terræ bifariã diſpeſcẽtis, hoc eſt, ut oculus mediet inter centrum & ſectionem illam meridiani & paralleli medio habitabilis terræ ſe mutuò ſecantium. Cæterum proiectionem terræ habitabilis in plano ſecundũ lineas arcuales tã meridianas quàm parallelas, ſic efficies. In plano deſcribe duo quadrangula, rectangula & æquilatera, A C E F & E F B D.

lineam

lineam E F diuide ſeorſum in 90. partes æquales. Præterea eandem lineam E F extende ultra G ſecundum quantitatem lineæ E F, cui adde unam partem & 50. minuta lineæ ſeorſum diuiſæ, & habebis centrum L quod ſcilicet centrum erit omnium parallelorum, qui hoc pacto inſcribantur. Numera à puncto F uerſus A ſedecim partes & 15. minuta, & fini huius immitte pedem circini, & reliquum extende in L centrum & deſcribe æquinoctialem. Rurſum ab æquinoctiali recenſe 23. partes, 50. minuta, & immiſſo pede circini in finem eius, & altero extenſo in L pinge tropicum cancri. Iterum ab æquinoctiali uerſus E numera 63. partes, & ut prius deſcribe parallelum tranſeuntem per Thylen. Poſtea pro meridianis inſcribendis diſtantibus per 5. gradus, ſic procede. Accipe cum circino in linea diuiſa diſtantiam duorum graduum & 15. minutorum, quam in parallelo per Thylen tranſeunte, incipiendo à linea E F utrinque decies & octies replicabis, notando puncta. Conſimiliter ages recipiendo diſtantiam 4. graduum 35. minutorum, & in parallelo per Syenem trãſeunte decies & octies replicando. Iterum recipe diſtãtiam 4. graduum & 50. minutorum, & in parallelo oppoſito per Meroën utrinq; pinge 18. puncta. Quibus ſignatis, quære cum circino centrum trium punctorum in his tribus parallelis à meridiano recto E F æquidiſtantium: quo inuento duc arcum per hæc tria puncta. Sic ages cum omnibus trinis & trinis punctis. Quòd ſi ultra Ptolemæi inuentionẽ, terræ figurationem uerſus auſtrum extendere uolueris, deſcribe primò parallelum diſtantem ab æquinoctiali 30. gradibus, quem diuides ſicut oppoſitum ſuum uerſus aquilonem. Secundo deſcribe parallelum ab æquinoctiali per 40. gradus diſtantem, quem diuides ſicut oppoſitum ſuum: deinde quære centra hinc inde, & comple priores meridianos. Sic itaq; habes in ſumma, quid Ptolemæus per ſingula capita ſua Geographiæ in I. libro tractet, cũ adiectione noſtræ declarationis, ubi res ipſa expoſtulare uidebatur.

DE NAVIGATIONE MARIS.

Cap. XXVIII.

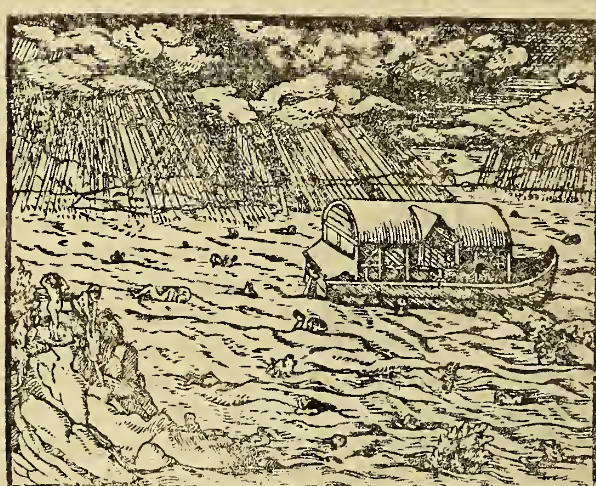
ETiamſi ab antiquis temporibus magnæ nauigationes factæ fuerint in mari, lateq; hinc & inde homines ſeſe eius expoſuerint fluctibus & periculis: tamen nullibi inuenitur quòd tam longæ profectiones in eo factæ fuerint, ſicut noſtro fiunt æuo, quando ferè nullus maris angulus indiſcuſſus eſt relictus. Certè Ptolemæus multa ſcrutatus eſt, & bonam partem terræ deſcripſit, at non pauca illum latuerunt, quę noſtro æuo intra 20. aut 40. annos adinuenta ſunt. Extremitas meridionalis quam in noua tabula Africæ atq; in generali orbis deſcriptione uides extendi ultra tropicum brumalem quam hodie uocant Caput bonæ ſpei, iam noſtro æuo eſt explorata & cognita: nec obſtat quód unus aut alter ante Chriſti natiuitatem fuerunt, qui littora Africæ circumnauigarunt, ab occidente traijcientes in orientem, cùm interim uſq; ad noſtra tempora illa nauigatio fuerit intermiſſa, & à noſtris penitus incognita, iam demum repetita frequentetur ſine ceſſatione. Et quid dicam de magnis iſtis inſulis, America, Paria, Cuba, Hiſpaniola, Zipangri, Franciſca, & alijs multis, quæ ueteribus penitus incognitæ fuerunt, ſicut & bona pars in extremitate Indiæ? Quin & fama terræ Callikut apud nos hodie increbuit, quæ tamen ſemper cognita fuit & à uicinis nationibus frequentata, puta ab Arabiæ, Trapobanæ & aliarum uicinarum terrarum incolis, inter quas media iacet, ut uidere licet in prima generali tabula, at per nouam nauigationem, quæ hodie ab Hiſpania in orientem fit, innotuit nobis emporium illud tanquam noua aliqua terra, quam tamen inexperti pro inſula habent iam primùm inuenta. Ante quadraginta annos maiores non fuerunt nauigationes in Europa, quàm quę ab Hiſpania (quæ finis eſt Europæ uerſus occidentem) in mari Mediterraneo factæ ſunt ad terram ſanctam, aut à Brabantia, uel etiam Anglia ad Hiſpaniam: itemq; à Venetijs ad Africam & Aegyptum. Nauigarunt & Aegyptij per mare Rubrum uſq; ad Calikut & ad

alias regiones orientales,unde aduexerunt aromaticas ſpecies pro tota Europa. No-
Nauigatio in orientem. ſtro uero tempore aliud inuentum eſt iter,quod ducit ad Calikut,& ad plagam orienta lem.Nam ſoluunt in Portugallia,& nauibus circumeunt totam Africam, uertuntq́ȝ uela in orientem.Et primo quidem longo itinere ſulcant mare recta uerſus meridiem,quouſq́ȝ ad finem Africanæ terræ peruenerint, deinde flexa aliquandiu naui,ſecundum recuruationem littoris in ſeptentrionem perueniunt ad mare Rubrum, & hinc ad orientem,primùm ad Calikut, & inde ad reliquas terras & inſulas, in quibus exercentur negocia,daturq́ȝ opera mercaturæ.Fiunt præterea nauigationes ab Hiſpania uerſus occidentem ad nouas inſulas, ante 30.annos repertas: nempe ad Americam, Spagnollam ſiue Hiſpaniolam, Lucatanam & alias multas inſulas,quarum diſtãtia ab Hiſpania per Oceanum protrahitur ferè in orientem: nam abſunt circiter mille miliaribus ab Hiſpania. At ex Europa uerſus polum ſeptentrionalem non patet iter nauigabile, quo terra poſſet circumiri,quemadmodum à meridie circumnauigatur,quia terra à ſeptentrione porrigitur ferè ad polum uſq́ȝ,ubi ob immenſum & perpetuum frigus atq́ȝ caliginoſum aërem nemo mortalium uerſari poteſt,ſicut nec ſub polo auſtrali nauigationes citra periculum fieri poſſunt,id quod experti ſunt Emanuelis regis Luſitaniæ naues,quæ penè cum gubernatoribus in extremum inciderunt periculum, ubi ingreſſæ ſunt interiora Auſtri,quæſitum nouas inſulas in uaſtiſsimo mari. De quo infrà quoq́ȝ nonnihil dicemus,ubi nouarum inſularum inuentionem oſtenderimus.

DE PRIMA TERRAE HABITAtione. Cap. XXIX.

QVàm latè ſeſe extenderit ante diluuium humani generis habitatio in terra,qualia erexerint ædificia, & quas incoluerint terras atq́ȝ oppida,nemo mortalium ſcire poteſt: quia tunc alia fuit facies terræ,non dubium quin & alia littora maris, alij fluminum aluei, fortaſsis & alij montes & ualles, ſed quæ ob ſuperuenientes diluuij graſſationem omnia ſunt confuſa & immutata, ædificia concuſſa, & regionum fines deleti.
Aedificia magnifica ante diluuium. Non dubium quin primi illi patres ob longæuam ſuam ætatem conſtruxerint magnifica & ſumptuoſa ædificia,utpote quorum uita protracta fuit in 800.aut 900.annum, & interim nati fuerint gigantes,homines uaſtiſsimo corpore,qui paruis tugurijs includi nequiuerunt. Geneſis quarto,quinto & ſexto ſcriptura mentionem facit de illorum uita.Retulerunt & illi, qui ſaluati ſunt in arca poſteris ſuis,qualem faciem habuerit orbis ante diluuium, de qua re pauca quædam ſunt ſignata à Beroſo hiſtorico gentili, qui tempore Alexandri Magni Babyloniæ uixit.
Beroſus de mũdo ante diluuium. Is autẽ in hunc ſcribit modum:Ante aquarum cladem famoſam,qua uniuerſus perijt orbis,multa præterierunt ſecula, quæ à noſtris Chaldæis fideliter fuerunt ſeruata. Scribunt illis temporibus circa Libanum fuiſſe

Enos urbẽ maximam gigantum,qui uniuerſo orbi dominabantur, ab occaſu ſolis ad ortum. Hi uaſtitate corporis ac robore cõfiſi, inuentis armis omnes opprimebant,libidiniq́ȝ inſeruientes, inuenerunt papiliones & inſtrumenta muſica,& omnes delicias,
Anthropophagi. manducabant homines & procurabant aborſus, in eduliumq́ȝ præparabant,& commiſcebantur matribus filiabus, ſororibus, maſculis & brutis, & nihil erat ſceleris, quod non admitterent, contemptores religionis & deorum.At poſtquam orbis ſubmerſus rurſum exiccatus fuit ab aquis, non fuerunt niſi octo homines in Armenia Saga, per quos totum genus humanum ſeminatum eſt in terris, idq́ue uſque in hunc modum.Cùm nauis in aquis reſediſſet ſuper uerticem montis Gordies in ipſa Armenia,exiccataq́ȝ fuiſſet terra,deſcendit Noa cum familia ſua è monte in planiciem campi,qui cadaueribus plenus fuit,atque ob id uſque in hunc diem uocatus fuit ביתי ארם.

mulie

methe Adam, id eſt, mortui homines, compreſsiſq; coniugibus perpetuo geminos edebant, maſculum & fœmellam, quibus adultis & coniugibus factis, genuerunt & ipſi uno partu gemellos. Deus namque & natura nunquam defuerunt rerum neceſsitati quantum attinet ad propagationem orbis. Cùm itaq; in hunc modum breui temporis interuallo humanum genus ſupra modum auctum eſſet, repletaq; Armenia hominibus, cogebantur multi illinc diſcedere, nouaſq; ſibi quærere ſedes. Ianus uerò (ſic uocat Beroſus Noam) monebat principes eorum qui diſceſſuri erant, ut ſibi proſpicerent de nouis habitationibus, ordinarent inter homines ciuilem ſeu politicam uiuendi rationem, extruerentq; ciuitates & oppida. Deſignauit illis tres mundi partes, Aſiam, Africam & Europam, ſicut illas ante diluuiũ uiderat, tribuitq; ſingulis principibus ſingulas prouincias, ad quas ſeſe cum populo ſuo conferrent. Nimrodum uerò fecit regem in Babyloniæ regione, qui & campum Senaar adiens, fecit ſibi extrui ciuitatem, erexitq; in ſignis altitudinis turrim, quæ montium excedebat cacumina, in ſignum quòd Babylonicus populus primus eſſet in mundo. In Aegyptum quoque miſit Chamum, & in Libyam atq; Cyrenem Tritonem, in reliquam uerò Africæ partem Iaphetum, qui cum Africa ſimul bonam habuit Europæ partem. Porrò in Aſiam orientalem miſit Gangen, à quo fluuius quidam magnus ſortitus eſt uocabulum illud. In Europam uerò deſtinauit Tuiſconem, cuius dominium extendebatur à Tanai fluuio uſque ad Rhenum. Nouiſſimè uerò & Ianus egreſſus eſt de Armenia, ut per uniuerſum orbem homines doceret uiuendi ritum, & quo pacto conſtruerent ædificia. Huc uſq; uerborum Beroſi ſenſus. Nec dubium quin Beroſus hæc habuerit ex prædeceſſorum ſcriptis, relictis ſcilicet uel à Noah, uel à filijs eius, qui utrunque uiderunt orbem, nempe eum qui fuit ante & qui poſt diluuium. Hi procul dubio reliquerunt poſteris ſuis, qualem faciem habuerit mundus ante diluuium, remanſitq; poſt eorum mortem uel fama, uel ſcriptum aliquod de primo mundo. Vt autem rectè intelligas Beroſi uerba, conſules tabulam Aſiæ, & in ea uidebis ſitum Armeniæ & Babyloniæ. Aegyptum uerò & Cyrenem quæres in Africa. Patet enim ex memoratis Beroſi uerbis, nos Teutones ſic appellatos à Tuiſcone, de quo infrà ubi ad Germaniam peruenerimus, latius diſſeremus.

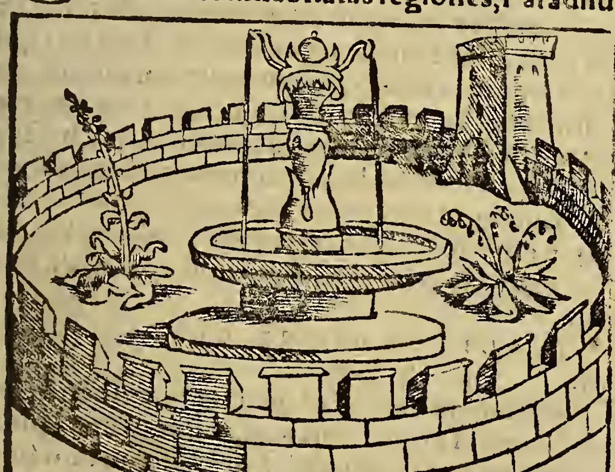
Ianus qui Noa à uino ſic dictus.

Nimrod rex primus Babyloniorum.

DE PARADYSO TERRESTRI

Cap. XXX.

Cum propoſitum noſtrum ſit in hoc libro deſcribere totius terræ circuitum, habitudinem & inhabitatas regiones, Paradiſus autem certum in terra occupet locum

non abs re in initio noſtri libri de eo quoq; faciemus mentionem, ubi nam hic delitiarum hortus temporibus primorum parentum fuerit, & ſi adhuc in rerũ ſit natura. Et hîc quidem inter doctos uariæ ſunt opiniones, & nullus ferè non proprium adfert cordis ſui figmentum. Nam ſunt qui aſſerunt Paradiſum locatum in oriente, extra tropicum capricorni atq; extra tropicum cãcri. Alij uolunt ipſum locari ſub æquinoctiali circulo, in temperata aliqua regione. Sunt rurſum alij qui fingunt ipſum conſtitutum in altiſsimo loco, longè remotum à noſtro orbe, & pertingentem uſq; ad lunarem circulum, expertem omnis aëreæ tempeſtatis, & quò nullus uentus, aut nubes peruenire poteſt, aſſeruntq; in eo corporaliter uiuere Henoch & Eliam. Sunt quarto, qui ſcribunt hunc hortum ante diluuium occupaſſe in oriente aliquot fertiliſsimas regiones, puta Syriam, Damaſcum, Arabiam, Aegyptum &c. fueritq; ambitus eius ampliſsimus, & durauerit uſq; ad diluuium, munitus angelorum cuſtodia ut ſcriptura ſacra habet. Cum autem totus mũdus diluuio periret, interijt & hic hortus, ut nec ueſtigium aliquod eius, aut ſeptorum eius in terra remanſerit. Si enim in hũc uſq; diem extaret, putas illum ſic latere, ut non fuerit inuentus ab hominib. qui nullum

Opiniones de Paradyſo.

non terræ angulum ſunt perſcrutati? Complexus eſt meliorem terræ portionem, deco-
ratus nobiliorib. arboribus & plantulis quam reliqua terra, à quibus homo collegiſſet
optimos fructus, ſubtile & incorruptum alimentum pro conſeruatione uitæ ſuæ. Inter
multas autem optimas arbores, erat in hoc horto arbor quædam dicta Arbor uitæ, cu-
ius fructus fuiſſet ceu ſaluberrimum remedium homini, conſeruaſſetq́ eum in perpe-
Arbor uitæ. tua iuuentute, ut neq; ſenuiſſet, neq; ſenectutis incōmoda ſenſiſſet, ſed manſiſſent mem
bra corporis eius uegeta, donec tandem à corporali uita

translatus fuiſſet ſine mortis medio ad cœleſtem illam &
perpetuò duraturā uitam cum corpore & anima. Habuiſ-
ſet proinde homo in terrena paradiſo labores quoſdam,
ſed quos ſine corporalium uirium debilitatione, abſq; ſu-
dore & fatigatione tranſegiſſet. Protuliſſet terra ſua ſpon-
te nedum neceſſaria uerum & amœna quæq;, inambulaſ-
ſetq́ homo inter terræ naſcentia ipſa, & pro uoto ſuo o-
mnia ordine quodā cōpoſuiſſet, & hic labor uerius recrea
tio quædam fuiſſet, atq; admiratio beneficiorum Dei, quę
homini exhibuiſſet, quàm fatigatio. Terra nōdum obno-
xia erat maledictioni, atque ideo inter optimas plantulas
nullū ſuccreuiſſet zizania. Habent & Iudæi de paradiſo
ſuas cogitationes, easq́ admodū ſtultas & mendacijs ple
Iudæorum fa- nas. Scribūt aūt in lib. מעגת שאירע לר׳ יהושע ן לוי
bula de Para- paradiſum adhuc extare, atq; multos in eo eſſe homines
diſo. cū corpore & anima. Potiſsimū autē ſcribunt fabulam quandā de magno illo & probi
tate conſpicuo rabi lebo ſua, quomodo Deus miſerit ad eū angelū mortis, cū inſtaret hō
ra mortis eius, qui eū interrogaret, quid peteret à domino Deo ante mortē ſuam. Ille ue-
rò poſtulauit, ut ſibi oſtenderetur locus ſuæ manſionis in Can Edē, hoc eſt, in Paradiſo.
Cūq; dominus petitioni eius annuiſſet, ductusq́ fuiſſet per angelū mortis ad ſeptū para
diſi, ut introſpiceret non autem ingrederetur, elapſus ille è manib. angeli mortis, ſubitò
illapſus eſt in paradiſum. Perambulans ergo locum illum uoluptatis, & luſtrans omnia
habitacula eius, inuenit 7. in ea manſiones, quæ ſingulæ in longitudine habebāt 100000.
miliariorum, & in latitudine 10000. In prima manſione erant pagani, qui relicto paga-
niſmo conuerſi fuerant ad legem Dei. In ſecunda erant pœnitentes. In tertia, Abraham,
Iſaac, Iacob & omnes filij Iſraël, qui egreſsi erant ex Aegypto & mortui in ſolitudine. In
quarta nemo erat, ſed in quinta erat Meſsias filius Dauid, atque Elias. In ſexta erat qui
hinc migrauerunt in mœrore & triſtitia. In ſeptima autem qui mortui ſunt in mundo ex
infirmitate & ſupplicio. Huiuſmodi ſtultitias ſcribunt miſeri Iudæi, & ſimplices hæc cre
dunt, etiamſi nec iota adducant ex ſcriptura. Sed dicet quis: Et quomodo dicit Chriſtus
in cruce, Hodie mecum eris in paradiſo? an non hæc uerba aſtruunt paradiſum adhuc
exiſtere in terra? Reſpondeo: Locus ille Euangelij ſeipſum explicat: nam cū latro oraſ-
ſet, Domine memento mei cum ueneris in regnum tuum: reſpondit Chriſtus, Hodie
mecum eris in paradiſo, hoc eſt, in meo regno. Regnum autem Chriſti non eſt de hoc
mundo, ut ipſe coram Pilato teſtatus eſt.

DE MVTATIONE ET ALTERATIONE CIVI- tatum & regionum. Cap. XXXI.

SApiens Salomon ſcribit Eccl. 1. Generationem tranſire & generationem aduenire,
terram autem ſtare in æternum, quaſi dicat: id quod Deus fecit, ſolidū manet, quod
autem ab hominibus paratur, uadit cum homine ad interitum. Fuerunt olim florentiſ-
ſimæ & magnæ in mundo urbes, quas ſi hodie quærere uelles, nec ruinas earum inueni
re poſſes, imò nec facilè locus ſitus earum tibi à quopiam demonſtrari poſſet: aut ſi eti-
am oſtenderetur, non facilè poſſes in animum tuum inducere, homines illic olim com-
moratos: uſq; adeò in nihilum redigitur omnis faſtus & pompa hominum id quod te-
ſtantur Ilium in Troia, Alexia in Burgundia, Tyrus in Paleſtina, Corinthus in Pelopon-
neſo, Babylon in Sennaar, Athenæ in Attica, & aliæ quàm multæ inſignes urbes, quæ
ante plurimos annos in ſolitudinem ſunt redactæ. Et tamen, ut Strabo ſcribit, appetit
hominis animus uidere in ea loca & ruinas ipſas, ubi olim magnificę illę conſtitutæ fue
run

runt urbes, ſicut & libenter uſitamus ſepulchra, in quibus condita iacēt oſſa præſtātium uirorum. Sed quæris unde ſit, quòd quarundam ciuitatum nec ruinæ amplius appareant? Ad quod facilè reſpondetur, non fuiſſe priuatim apud ueteres in ædificando luxum, quem hodie uidemus apud omnes receptum. Alioquin ſi Auguſta Rauracorum tot è quadratis lapidibus domos habuiſſet quot habet Baſilea, alia ruinarum appareret ueſtigia. Reſoluuntur facilè lignea ædificia per ignem in nihilum, ubi lapidea perpetua relinquunt ueſtigia. Fuerunt præterea olim regiones aliquæ, quæ ſupra modum creuerunt in potentia & dilatauerunt pomeria regionum ſuarum, quæ noſtro æuo uel penitus conciderunt, uel adeò humiliatæ ſunt, ut nullam nominis ſui habeant prærogatiuā, id quod teſtantur Babylonia, Perſia, terra Sancta, imò & Italia ipſa, Macedonia & pleræq; aliæ regiones, quæ noſtris temporibus alijs ſubijciuntur regnis. Econtra uerò, ubi olim nullum fuit imperium, aut nulla potentia, ibi hoc noſtro tēpore inueniuntur principatus & poteſtates ſumma authoritate pollentes. Sicq; fit ut omnia in hoc mundo ſurſum atq; deorſum ferantur, uerumq; ſit, quòd nihil perpetuū eſt ſub luna, nec quicquam ſtabile ſub ſole. Degenerant regna in prouincias, aſcendit urbs una in honore & opibus, alia uerò deſcendit, transferuntur populi de regione in regionē, deuaſtatur hic prouincia aliqua florens, alibi alia aduerſam ſuſtinet fortunam, totq; interitus & tranſmutationes paſsim incidunt per orbem, ut nemo queat calamitates illas omnes enarrare, & quòd adhuc miſerabilius eſt, nos corruimus cum labente mundo, perimusq; cum interitu eius. Certè niſi ſtipites & amentes ſimus, hæc nos monere debent, ne animum his caducis & fluxis rebus nimium laxemus, ſed quæramus habitaculum Chriſti quod fundatum eſt ſupra firmam petram, ubi periclitari nunquam poterimus. Porrò interitus & deſolatio regionum atq; ciuitatum fit aliquando per hoſtiles graſſationes, aliquando per conflagrationem, aut aliud fatum, interdum quoque corruunt per terræmotus, aut per alias cauſas ſecretas, ſicut produnt hiſtoriæ per terræmotus plurimos oppreſſos homines. Factum quoq; legimus, ut aliquando per terręmotus inſulæ quædam continenti adiunctæ ſint, & rurſum aliæ inſulæ à continenti auulſæ, ut patet de Sicilia, Euboëa & quibuſdam alijs, de quibus ſuis quibuſq; locis fiet mentio: Produnt etiam hiſtoriæ, planicies quaſdam campeſtres uerſas in lacus, id quod & ſacræ Geneſeos hiſtoriæ exemplo Maris mortui oſtendunt. Item in regionibus quibuſdam naturalia quędam eſſe defierunt, & contrà ex terra emerſerunt aliqua, quorum antea ibi defectus erat. Exempli loco tibi eſſe poterit balſamum, quod olim ſolum in Iericho naſcebatur, poſt deſtructionem autem Ieruſalem illic creſcere deſijt, id quod Ioſephus quoq; teſtatur. Hæc naturalium mutatio fit plerunque ex noua corporum cœleſtium habitudine, aut alia ex cauſa nobis ignota. Hinc etiam eſt, quòd noſtro æuo in quibuſdam terris creſcit uinum, ubi olim nullo labore ex terræ uiſcerib. erui potuit. Sic in quibuſdam locis hodie inueniuntur mineræ argenti & metalli, ubi olim harū rerū nihil inueniri potuit. Horū omnium ratio eſt, quòd cœleſtes influxus unde terra fœcundatur & ueluti prægnās reddit ad uaria producenda, mutatur per continuum motum in alium & alium ſitum atq; habitudinē

Regionum humiliatio.

Vnde interitus regionum.

Rerum naturalium mutatio uaria.

Hominũ tranſmigratio.

Translatio uerò populorum de terra in terrã, fit plerunq; propter unam harũm cauſarum. Cùm enim terra aliqua repletur hominibus ultrà quàm ſuis prouentibus ſuſtentare poteſt, neceſſe eſt ut quidam emigrent aliasq; ſibi quærant ſedes, ſicut olim fecerunt Gothi, Cimbri & Longobardi. Eſt deinde fundus unius terræ multò fertilior quàm ſit alius, & id ſæpe mouit nationes, ut relicta ſua ſterili terra, aliam fertiliorem uſurparint, uiq; intrauerint. Sic enim ueteres ſcripſerũt Coſmographi, quòd Heluetij olim incoluerint terram, quæ eſt iuxta ortum Danubij, appellaueruntq; habitationem eorum heremum Heluetiorum: noſtro uero tempore inhabitant Alpium montes. Fuerunt quoque bella nonnunquam in cauſa, quòd homines aliò conceſſerint relictis patrijs ſedibus, aut in aliam translati fuerint terram, id quod Saxonibus in Tranſſyluaniam ductis eueniſſe multi ſcribunt.

QVOMODO EXORTAE FVERINT IN MVNDO *monarchiæ, & rurſum in nihilum redactæ.*

Cap. XXXII.

Diximus iam quàm mutabilia, fluxa, & nulla ſtabilitate fulcita ſint omnia humana, interituiq; ſubiecta, haud ſecus quàm homo ipſe. Vt enim homo ante conceptionem nihil planè eſt, conceptus uerò acquirit eſſe, naſciturq; paruus & inops in terram, atq; ſenſim tacitis auctibus grandeſcit, donec iuſtam attigerit ætatis menſuram, ac dein-

Pulchra ſimilitudo.

de rurſum incipit deficere, uiribus corporis deſtitui, atq; mentis uigore langueſcere, donec tandem penitus in mortem reſoluatur: ſic idem accidere ſolet regnis, monarchijs & magnis principatibus. Habẽt enim plerunq; initia exilia, ſed accipiunt paulatim incrementa, creſcunt, roborantur, dilatantur, ac ueluti per gradus ad ſummum aſcendunt faſtigium. Et quantumlibet armis, legibus & conſilijs ad tempus firmentur, tamẽ interim conſeneſcunt, & tandem penitus cõcidunt.

Monarchia Aſſyriorum.

Habet Monarchia Aſſyriorum memoriam peruetuſtam, fuit ampliſsima, durauitq; ad multos annos, ſed ſubiecta mutabilitati tandem corruit. Legitur enim apud probatos autores, illã ſucceſsione regũ duraſſe 1300. annis. Poſt hæc translata eſt monarchia iſta in Mediam, ſtansq; ibidem 250. annis, migrauit ſumma illa poteſtas ad Perſas: Perſæ uerò inuidentibus fatis, & ipſi experti ſunt fortunę uolubilitatem. Nam cùm aliquot annis uſurpaſſent orbis ſummam dignitatem uenit Alexander Magnus Macedo, & ſubegit totam Aſiam cum omnibus regnis, prouincijs & populis.

Alexandri fortuna.

Tantaq; dexteritate uſus eſt in bellis gerendis, ut nunquam ſenſerit aduerſam fortunam, quantumlibet multi reges & principes atq; potentes urbes, extremis uiribus illi irent obuiam, id quod ſuo loco non tacebimus. Sed qua celeritate ille ſummum adeptus eſt faſtigium, ea rurſum eſt exutus. Nam cûm 12. annis rerum potitus fuiſſet in tota Aſia, dominiumq; extendiſſet uſq; ad Indiam, ueneno Babyloniæ hauſto interijt,

ſto interijt,locoq́; eius ſurrexerunt ſeptem reges,partas regiones inter ſe diuidentes. Illis eiſdem temporibus cœperunt Carthaginenſes in Africa,& Romani in Italia potentes fieri,ſubigentes multa externa regna. Romani uerò æmulantes Carthaginenſium ſtudiũ,nequiuerunt ferre illorum felicem ſucceſſum, ut ſcilicet ipſi uel alij ſibi in potentia pares,multò minus ſuperiores fierent. Quapropter tribus horrendis illos petentes bellis, non ſine grandi ſua iactura illos tandem uicerunt, urbemq́; ipſorum in fauillas redegerunt,penitusq́; deleuerunt,ut ipſi ſoli rerum potirentur,caputq́; fierent orbis, id quod illos non fefellit.Nam adeò dilatauerunt imperium ſuum,ut ſubigerent Europã, Africam,& bonã partem Aſiæ uſq; ad Perſiã,Mediam & Hircaniam, quemadmodum ſuo loco cum ad Italiam peruenerimus dicturi ſumus.Sicut hoc non obſtante, ſenſit & Roma ipſa rerum continuam uicisſitudinem inconſtantiamq́;. Sicut enim ipſa alias domuit gentes,ſic quoq; domita eſt tandem à Gothis deprædata & exuſta.Hæc itaq; quatuor fuerunt imperia & orbis monarchię,nempe imperium Aſſyriorum,imperium Mediæ,imperium Perſicum,& Romanũ imperium. Sed nullum ad tãtum uenit faſtigium, ut totum ſubiugarit mundum. Non enim legitur Romanos domuiſſe extremos Africæ Aethiopes,aut Indiam orientalem,multasq́; inſulas,quin regiones iſtę non ſatis tũc Romanis cognitæ fuerunt.Noſtris uerò temporibus Rom. imperium adeò eſt attenuatum,ut uix ſuperſit umbra,periculumq́; eſt ut aliquando penitus concidat. Videmus enim quomodo illo deficiente alia creſcunt imperia,Suldanicum,Tartaricum & Turcicum. Porrò quo pacto Romanum imperium tranſlatum fuerit in Græciam ſub Imperatore Conſtantino,& poſtea per Carolum magnum in Germania nouum inſtitutum imperium,bicepsq́; factus ſit aquila Romanus, dicemus infrà cùm Germaniam ipſam attigerimus.Hic uerò finem faciemus primi libri noſtræ Coſmographiæ.

Romani imperium obtinuerunt.

COSMOGRAPHIAE
Vniuerſalis opera Sebaſtiani Munſteri
ex probatis autoribus in unum collectæ, Lib. II.

Explicat autem iſte liber priores Europæ
prouincias,nempe Britannicas inſulas,Hiſpaniam,Galliam & Italiam.

EXPLANATIO DVARVM PRIMARVM GENERAlium tabularum,in quibus typus totius terræ habitabilis deſignatur. Cap. I.

EXercitium tabularum Europę,Africæ & Aſiæ,requirit cognitionẽ ſitus & diſpoſitionis totius mundi,ut ſcilicet mente teneas formã illã quã terra exprimit,ubi denudatur à mari.Nõ enim certa aliqua figura,puta circulari,quadrata,aut triangulari diſcooperitũ ab aquis, ſed hîc peninſulis quibuſdam porrigitur in mare,alibi mare ſinus quoſdã grandes ſibi uendicat in terra, interdum portiones quædã terræ inueniuntur aquis per circuitum infuſæ, quæ mirabilem orbis reddũt figurã, & quæ neceſſe eſt ut quis animo ceu oculis obuerſantem contempletur,qui feliciter in Coſmographiæ ſtudio uerſari cupit.Figura autem iſta exprimitur per primam & alterã generalem tabulam, ut noſtro æuo tota terra eſt luſtrata per nauigationes maris & peragrationes regionũ,in quibus & montes quiq; inſignes atq; flumina,inſulæ, Cherſoneſi,meridiani,paralleli,&c. ſunt deprehenſi.Explicat autem prima generalis tabula totum globum terræ in plano proiectum, & ſecunda medium globum, ut Ptolemæi tempore orbis inferior eſt deſcriptus, etiamſi idem Ptolemæus huius inferiorem orbem non integrè deſcripſerit, quia uerſus auſtrum bona pars terræ latuit illum, quæ noſtro æuo inuenta eſt à Luſitanis,& Ptolemaicis addita tabulis,id quod uidere licet in ſecũda generali tabula,quæ propriè Ptolemæi eſt.Notabit itaq; hic ſimpliciter lector,totum inferiorem orbẽ à ueteribus diuiſum in tres partes inæquales,nempe Europam, Aſiam & Africam.Europã ui-

Ptolemæus nõ totum orbem deſcripſit.

des pulchrè diſtinctam ab Africa per mare mediterraneum, idꝗ in altera generali tabula, ab Aſia uides ipſam diſpeſci per Tanaim fluuium, qui à ſeptentrione magno cum impetu euoluitur in Pontum Euxinum. Europa per ſuos limites ſic ab Africa & Aſia diſtincta, diuiditur conſequenter à Ptolemæo in decem particulares regionum tabulas, ut ſuo loco fuſius indicabimus.

Africæ limites

Porrò terra quæ ultra mare mediterraneum ad auſtrum extenditur, adſcribitur Africæ, excurritꝗ uerſus orientem uſꝗ ad fluuium Nilum, uel ut alij uolunt, uſꝗ ad mare Rubrum.

Longitudo regionis.

In prima generali tabula deſignatur longitudo terræ per numeros iuxta circulum capricorni: latitudo autem ad læuam in extremitate tabulæ. Longitudo orbis incipit ultra Hiſpaniam & Mauritaniam in occidentem, extenditurꝗ in orientem & ubi deſinit in oriente, ibi rurſum incipit in occidente, id quod ex

Latitudo.

aſsignatis cifris aduertere poteſt. Latitudo incipit ab æquatore, extēditurꝗ in auſtrū & in ſeptentrionem. In altero uerò generali tabula, quæ medium duntaxat terræ globum continet, longitudo ſignata eſt ſuprà & infrà: latitudo autem ad dextram, ubi & ſeptem climata ſunt notata, paralleli uerò cum numeris ſuis & nominibus ſint ſignati ad ſiniſtram. Proinde ſi contuleris alterum generale cum priori, uidebis quantum de terrena mole exploratum ſit tempore noſtro, ultra explorationem quam fecit Ptol. & reliqui ueteres Coſmographi. Videre quoꝗ poteris in primo generali, quàm rectè Hiſpani ferantur in occidentem cum ad nouas inſulas inſtituunt iter, & quem circuitum faciant per extrema Africæ, cum in orientem ad Calicuth uelificant. Videre etiam licet totam terram ferè inſulam quandam magnam eſſe, natantem in uaſtiſsimo mari. Item patet ex typi inſpectione Europam modicam eſſe portionem, ſi cōferatur ad totam terræ molem, parumꝗ abeſſe quin magna ſit inſula undiꝗ aquis cincta maris. Solummodo iuxta fluuium Tanaim iungitur Aſiæ maiori, alias ubiꝗ per circuitum mari. Regiones quæ ad ſeptentrionem ultra parallelum 63. porriguntur, fuerunt Ptolemæo incognitæ, noſtris uerò temporibus omnes ferè ſunt peragratæ & cognitæ, de quibus intrà ſuis locis proprias deſcribemus tabulas, indicabimusꝗ ſitus & limites earum.

DE EVROPA, QVAE NOSTRO AEVO CHRIſtianum complectitur orbem, & nonnihil de Turcica ditione. Cap. II.

TAmetſi Europa prima orbis pars minor ſit Africa ipſa & Aſia, ſi longitudinē eius atꝗ latitudinem attendas, eſt tamen in ſe conſiderata uaſtiſsima regio, quum ſecūdū longū extendatur ab Hiſpaniæ extremitate uſꝗ ad Conſtantinopolim, Græciæ orientalem terminū, miliaribus Germanicis circiter 550. iuxta Ptolemaicam ſupputationem. In latitudinē uerò eſt nonnihil contractior, ut uidere licet in utraꝗ generali tabula, & in noua Europæ deſcriptione. Tamen ſi annumeremus, ut par eſt, regiones ſeptentrionales

trionales, quæ ampliſsimæ ſunt, parũ aberit quin latitudo eius excedat longitudinem. Secundum deſcriptionem tamen Ptolemaicam longitudo maior eſt latitudine, quia apud ueteres regiones ſeptentrionales, nempe Suecia, Noruegia, Gothia, & quæ illis adhuc ſeptentrionaliores ſunt, non fuerunt exploratæ. Eſt itaq; Europa regio reliquis orbis partibus minor, ſed populoſiſsima, fertiliſsima atq; cultiſsima, non cedens etiam Africæ quantumuis ipſa longior & latior ſit Europa. Nam in Europa non inueniuntur tam uaſtæ ſolitudines, tam ſteriles arenæ, & tam ingens calor omnia exurens ut in Africa. Nullus eſt locus aut regio in Europa tam abiecta, in qua homines ſibi non fecerint manſiones, & ubi uitę neceſſaria non commodé ſibi parare queant. Quis olim credidiſſet ſummas alpes & aſperos illos montes perpetua candẽtes niue, ſeparantesq; Italiam à Germania, futuras hominum manſiones, ubi commodum uictum, dulcemq; patriam habere licuiſſet? Si itaq; montes niue ſparſi tam lætum & ſufficiens pabulum miniſtrant tantæ hominum multitudini, facilé inde conijci poteſt, quàm fertiles ſint aliæ Europæ regiones, quæ deſtituuntur niuoſis montibus atq; ſaxoſis aſperitatibus. Poſt hæc ſi libet uidere tot maris inſulas, quæ collocantur in Europa, deprehendes illas adornare Europam noſtram, haud ſecus quàm gemmæ ornant coronam auream, potiſsimum illæ inſulæ quæ uerſus auſtrum ſitũ ſuum habent. Certé Roma in Italia, Carthago in Africa, olim nõ tã cruenta geſsiſſent bella propter Siciliam & Sardiniam, ſi non ex his inſulis, magnũ ſperaſſent lucrũ. Non faciã hic mentionem de Euboea, Peloponneſo, Candia & alijs inſulis, quàm nobiles illæ ſint, quãtaq; emolumẽta hinc accedat dominis ſuis, ſed differã laudẽ earum in ſua loca. Europa itaq; tota eſt habitabilis, in exigua tantummodo parte propter frigoris uim inhabitabilis, quæ finitima Tanaidis & Mœotidis incolis, in curribus degentibus. Habitabilis autem regionis id quod algidũ eſt & montanum, laborioſé habitatur. Curatores tamen probos ſuſcipientia loca, etiam praué habitata, mitigantur. Quemadmodum Romani multas gentes accipientes, quæ natura inhumanæ erant, ex ipſis locis aſperis, importuoſisqúe & frigidis, cauſaue alia malé habitatis, inſociabiles homines inter ſe, multis alijs admixtis connexerunt, & ciuiliter quidem uiuere agreſtiores durioresqúe docuerunt. Quantum autem Europæ ſitus in plano eſt, naturalemqúe habet temperiem, multum adiuuat ad iſta, quandoquidem id quod eſt in felici regione pacificum omne eſt, & quod in triſti, pugnax & uirile: accipiuntq; hæ gentes aliqua inter ſe beneficia. Aliæ enim opem armis ferunt, aliæ fructibus & artibus, morumq; doctrina. Eſt ergo Europa ad pacem & ad bellum ſufficientiſsima ſibi. Nam habet abundé multitudinem pugnacem, & quæ agros colat, & quæ urbes contineat quocq;. Excellit hæc & fructus afferens optimos uitæ neceſſarios, & metalla quæcũq; uſui ſunt. Odores ad ſacrificia, nec non multi ſumptus lapillos ipſa extrinſecus petit. Similiter pecudum exhibet mitium multarum copiam, at beſtiarum ferarumq; habet raritatem.

Europæ fertilitas.

Terra habitatione hominum ſit fertilis.

DE PARTITIONE EVROPAE IN SVAS *priuatas regiones.* Cap. III.

DIximus iam aliquoties ueteres inchoaſſe Europam in occidente, limitemq; eius conſtituiſſe in oriente iuxta Tanaim fluuium, qui in Maeotides exoneratur paludes, ab auſtro uerò deſinit in mare mediterraneum, & uerſus Aquilonem complectitur omnes regiones quæ hodie cognitæ ſunt in illa plaga. At priuatæ eius regiones multæ ſunt, nempe Albion & Hibernia, Hiſpania & Gallia, quæ longé poſt Francia nuncupata eſt, Germania quæ & Teutonia, Italia, Sarmatia, id eſt Polonia, Lithuania, Vngaria & Valachia atq; Græcia. Fecit quoq; Ptolemęus ex quibuſdam inſulis, ut infrà uidebis, peculiares tabulas deſcriptiones.

QVALI EXERCITIO OPVS SIT IN *tabula Europæ.* Cap. IIII.

OPus eſt autem ut ſæpé inſpicias Europæ tabulam, quò ex frequenti eius intuitu ſitum regionũ eius diſcas, memoriaq; complectaris, ſciasq; in qua plaga hæc, uel illa locetur regio, ſi cum tua in qua uerſaris conferatur. Diſces etiam hinc, ſi quis Baſileæ uel Moguntiæ nauem ingrediatur, quomodo ſine pedeſtri itinere peruenire poſſis uſq; ad Compoſtellam Galliciæ, uel ad Lyſibonam Portugalliæ. Licebit enim per Rhenum deſcendere uſq; ad mare, ac deinde inter Angliam & Flandriam. Northandiamqúe traijcere ad littora Hiſpaniæ, ut in tabula Europæ iſtud ad oculum patet.

Quòd ſi à fano S.Iacobi libuerit ultrò uerſus Romã iter maritimũ arripere,uidebis in tabula id commodè fieri poſſe,ſcilicet ſi per Oceanum iuxta Portugalliæ littora ad Gades nauigetur,& hinc ex Oceano per fretum Herculeum in mare mediterraneum ad littora Granatæ traijciatur,unde patet iter ad inſulas Sardiniam & Corſicam, atq; hinc ad Romã. Ex illa nauigatione tu ipſe iam facilè poteris cognoſcere,quomodo ad alia loca maritima nauigio ueniri poſsit,puta ſi quis è Venetijs Conſtantinopolim per mare uenire conaretur,hinc ſulcandum eſt mare Adriaticum,quod hodie Venetũ appellant,ac deinde iuxta Peloponneſum,quam Moream hodie uocant,nauis in ſeptẽtrionem per mare Aegeum,Helleſpontum & Propontidem uſq; ad Bizantium ducenda. Eſt enim ciuitas maritima,ut patet ex tabula Europę. Ex Germania tamen multò cõmodiori ac breuiori itinere poteſt ad eam urbem nauigari per Danubium,qui recta fluit ad ortũ, niſi quòd oſtia eius parum ſeptẽtrionaliora ſunt urbe ipſa. Vnde qui Vlmæ aut Ratiſponæ nauim ingreditur,is ſecundo flumine uenire poteſt ad Pontum Euxinum,atq; hinc ad Boſphorum Thracium,in cuius littore Conſtãtinopolis iacet. Quòd ſi ex Germania libuerit pedibus proficiſci in regionem aliquam longinquam,docebit quoq; te tabula,quò & per quæ loca tibi ſit eundum. Exempli gratia:manes Moguntiæ,& habes in inſula Siciliæ negocium quod ibi tranſigas,dubitasq; de itinere quo illuc ducaris,age,confer te ad tabulam Europę,& illicò uidebis Siciliã reſpectu tuę manſionis eſſe in meridie,tibiq; eundũ per Italiã uſq; ad Calabriam,& ibi traijciendũ fretum anguſtum. Haud ſecus ages,ſi itinere pedeſtri cupias uiſitare limina S.Iacobi in Hiſpania. Conſpecta enim Europæ tabula,uidebis peragrandam Galliam,ac deinde tranſcendendos montes Pyrenæos, &c.

Iter maritimũ ad Conſtantinopolim.

DE DECEM TABVLIS, IN QVAS PTOLEMAEVS *totam diuiſit Europam.* Cap. V.

EVropa prima & præcipua,ſed minima portio trium partium terræ,diuiditur à Ptolemæo in decem priuatas regiones,nempe in Albionem,Hiſpaniam, Galliam,Italiam,Germaniam, Rhetiã & Vindeliciam,Sardiniam & Siciliam,Sarmatiam, Daciam & Myſiam,& ultimo Græciam. Has itaq; regiones omnes & ſingulas ſigillatim luſtrabimus,atq; unam poſt aliam iuxta ueterum & recẽtium tractationem diſcutiemus,adijcientes nouas quaſdam tabulas,& regionum ciuitatumq; picturas,præſertim in Germania & partibus ſeptentrionalibus.

DE INSVLIS BRITANNICIS, ALBIONE, QVAE EST *Anglia & Hibernia, & de ciuitatibus earum in genere.* Cap. VI.

ANglia & Hibernia appellatæ ſunt olim inſulæ Britannicæ, ſic enim & Ptolemæus uocat eas. Anglia uerò primùm dicta eſt Albion, ſiue Albania, ab albis rupibus, quæ primùm illuc nauigantibus apparent, unde cretacei lapides ad nos deferuntur, quorum uſus eſt in abacis calculatorijs. Poſtea Britannia appellata eſt à Bruto Syluij Poſthumi Latinorum regis filio, duce quorundam Troianorum, qui quadraginta annis poſt Troiam à Græcis deletam, claſſe in hanc inſulam uenere, atq; Aborigenes, tunc eam incolentes, ad unum occidere. At Beda in Anglia natus, ſcribit Angliam appellatam Britanniam à Britannis, Galliam olim incolentibus. Eſt autem Britannia Oceani polygonia inſula, ab omni continente per mare diſcreta. Triginta millia paſſuum maxima maris anguſtia inter Caleſium & Douerum tenet, quam duarum horarum ſpacio nauis bono uento agitata percurrit. Veteres Britanniam ſterilem dixerunt, & non ſcrupulum auri, argenti aut æris in ea reperiri. Sed contrarium hodie deprehenditur, cùm abundet mineralibus, auro turgens in Cranfordiæ ora, in Scotia argento, ære & ferro in multis locis. Terram ſulphuream & bituminoſam ad ignem aptiſsimam habet. Producit terra triticum, ſiliginem, piſa, auenam & huiuſmodi, quantum inſulæ ſufficit. Habet autem hæc inſula noſtro æuo duo regna, nempe Anglicum & Scoticum, diuiditurq; unum ab alio tenui freto ab occidente, ſeu fluuio Suluaio, ubi periculoſa eſt arena, ab oriente uerò Thueſi fluuio, alij uocant Tuedam, & medio Ordolucis montibus, quos uulgò appellant Cheuiet.

Anglia unde Britanniæ nomen.

Fertilitas Britanniæ.

Hibernia olim dicta eſt Iuernia & Ibernia, & noſtro æuo uulgò uocatur Irrlandia, fuitq; tempore Ptolemæi cognita, & per ciuitates locaq; alia priuata deſcripta, ſed paucorum populorum, oppidorum & fluuiorum nomina uſque in hunc diem immutata permanſerunt. Ptolemæus has duas ciuitates præcipuas ponit in Hibernia, Rhebam & Iuernim, à qua inſula ipſa denominata eſt Iuernia ſeu Ibernia. Prima habet gradus 12. m̄. 0. in longitudine, in latitudine uerò gradus 59. & minuta 45. Iuernis uerò habet gradus 11. in longitudine, & gradus 58. atque minuta 19. in latitudine. Item longior dies æſtiuus Iuernis habet horas 18. minuta 0. Rhebæ uerò longior dies habet horas 18. minuta 30. Flumina quæ irrigant Hiberniam, ſecundum Ptolemæum ſunt multa, recenſet autem Vidnam, Argittam, Rauim, Libnium, Auſobam, Senum, Dur, Iernum, Dabronam, Brigum, Modonum, Obocam, Bubindam, Vinderium, Logiam.

Hibernia, Ibernia, Iuernia.

DE ALBIONE, QVAE HODIE EST *Anglia.* *Cap.* VII.

VT redeamus ad Angliam, notabis in ea olim fuiſſe celebrem ſyluam Caledoniam nomine, à qua & inſula ipſa primum Caledonia eſt dicta, deinde Albania, & ultimo Anglia & Scotia. Ptolemæus deſcribit multa in ea flumina, multos populos, multas ciuitates, multos portus maris, & multas paruas inſulas per circuitum eius iacentes. Nomina populorum & ciuitatum recenſentur in tabulis Ptolemaicis, inter quæ pauca ſunt, quæ non ſunt mutata, ut ſunt Cantium, Londinium, Eboracum, Daruernum, uulgò Douer, ubi traiectus eſt ex Anglia ad Caleſium. Habet præterea Anglia à tergo, hoc eſt, ad ſeptentrionem inſulam Thylen, quam putant eſſe Iſlandiam, paretq; regi Daniæ. De hac infrà multa narrabo. Inueniuntur quoque ab illa parte mundi Orcades inſulæ, numeranturq; triginta, inter quas principalis dicitur Hetlandia, de qua & ſuo loco nonnihil dicam.

Caledonia ſylua.

Thyle. Orcades.

DE NOVA HIBERNIA ET SITV EIVS. *Cap.* VIII.

HIbernia inſula in Oceano inter Angliam atq; Hiſpaniam poſita, ab ortu habet Britanniam ipſam, unius diei nauigatione propinquam, & Galliam ab auſtro, Hiſpaniam trium dierum, ut aiunt, nauali curſu affinem ab occidente, oceanum infinitum à ſeptentrione, nec multum diſtat à Scotia. Forma eius oblonga ad ſimilitudinem oui, à meridie in ſeptentionem protenſa. Vnde nomen iſtud ſit ſortita, incertum eſt. Sunt qui ab Iuerne ciuitate, alij ab Hibero duce, homine Hiſpano, nominatam ferunt, qui

primus

Hibernia unde ſit dicta.

primus magna hominum congregata multitudine, eam occūpa-
rit, ſiue ut alij ſentiunt, id nomen tulit ab Ibero flumine Hiſpa-
niæ celeberrimo, quòd illius accolæ primi inſulam habitaſſent:
aut ab Hyberno tempore, quia ad occidentem uergit: ſed illud
ueriſimilius eſt, ut uel à duce Hiſpano, uel à flumine Ibero dicta ſit,
quando Hiberni cùm habitu corporum, tum uiuendi ritu atq; mo
ribus non ualdè diſcrepant ab Hiſpanis uicinioribus. Ab hyeme
hyemalis inſula appellari nequit aliàs Nortuegia & Suetia eadē ra
tione uocari poſſent Hyberniæ, cùm hyems illarum regionum nō
minor ſit hyeme Hiberniæ. Spatium Hiberniæ dimidio minus quam Britanniæ æſtima

Magnitudo Hiberniæ.

tur, quòd non amplius miliarijs Germanicis ſeptuaginta in longitudinem, & 23. in lati
tudinem pateat. Cæterùm ſolum & cœlum huius inſulæ haud multum differt à ſolo &
cœlo Anglię, niſi quòd Hibernia montuoſior eſt & aquarum abundantior, quippe quę
in editiſsimis etiam montibus paſsim paludes & ſtagna habet. Mira cœli temperies, fer
tilitas terræ inſignis, etſi Hiberni agriculturæ parum ſtudent. Nullum gignit ueneno-
ſum animal, nec aliunde illatum nutrit. Maleficum habet lupum & uulpem, reliqua o-

Quatuor Hiberniæ partes.

mnia animalia manſueta & corpore minora quàm alibi. Hibernia omnis diuiſa eſt in 4.
partes: quarum unam quæ auſtrum ſpectat Momoniam appellant, alteram borealem
Hultoniam, tertiam quæ ad ortum ſolis uergit Laginiam, quartam occiduam Conna-
ciam. Et quoniam parent regi Anglo, imbibunt mores honeſtiores. Quatuor hi domi-
natus, totidem Archiepiſcopatus cōplectuntur. In Momonia ſita eſt Caſſeln, in Hulto-
nia Armacana, in Laginia Dublinum, in Conatia Tuomum. Cōnatia fluuio Sin, olim Si
neo dicto, à Caromonia dirimitur, effunditꝗ; ſe fluuius iſte ex lacu quodam, quem Log
foyl appellitant, cui quatuor circiter miliaribus Germanicis à mari, Limiricum urbs ad-
iacet. Per Hultoniam fluuius Rie decurrit, quondam Buminda ſeu Boandus dictus, nō
procul ab Armacana, iuxta Drudam in mare Scoticum exiens. Salmonum atq; hale-
cum copiam habet, ut ſalitis hiſce tota Italia repleat. Reperiuntur in hac inſula margari-
tæ, quæ ſi adeò nitentes forent, magnitudine ac pondere Indicis cōparari poſſent. In Mo
monia ingens eſt fluuius, Suirus appellatus, duos alios Viſaltum & Arcelam excipiens,
propeꝗ; Vatfordum, urbem portu nobilem, ubi Belgæ, Angliꝗ; appellere conſueuerūt,
in mare ſeſe exonerans. Adiacent eidem flumini urbes alię, nempe Charriga, Clomeliū,
Carra & Caſſel. Carcagia & Cherris in diuertigio quodam oppoſitis in locis iacent. Li-
plius multis anfractibus Laginiam irrigat, torrentibus adeò auctus, ut ipſe haud iniu-
ria Torrens dici poſsit, ſic enim concitato impetu per Dublinum inſulæ metropolim fer
tur, cui alia paſsim oppida adiacent, ut Midia, Foruenum, Kilda, Kilcken, Oſſorium, ubi
aliquando Polydorus Virgilius, poſtea uerò inſigni eruditione uir Ioannes Balęus, Epi
ſcopum egit, Ealen, Lerchen & Toſten, item Pons Benedicti. Anno Chriſti 433. miſit
Celeſtinus papa S. Patritium epiſcopum, qui filius erat ſororis S. Martini, in Hiberniā,
ut illis prædicaret Chriſtum atq; fidem eius. Gignit Hibernia multos equos, qui graui-

Fertilitas Hiberniæ.

ter incedunt, ſtudentꝗ; ueluti data opera mollem facere greſſum, ne inſidenti moleſtiā
ullam inferant. Terra huius inſulæ adeò pabuloſa eſt, ut ibi pecora niſi æſtate à paſtibus
arceantur, in periculum agat ſaties. Nullum noxium animal gignit, non araneam, nō ra
nam, nec alit aliunde inuecta. Omnia noxia animalia ab alio aſportata ſolo, pulueri inie
cta necat. Apes in ea nō reperiuntur, mira cœli temperies, fertilitas inſignis. Gens tamē
inhoſpita, inculta & crudelis, atq; ob id bello gerenda non inepta. Summum honorem
ponunt in armis & bellicis rebus. Viuunt lacte ouino, caſeo, fauis, piſcibus, auibus, qua-
rum rerum copia abundant; & quamuis principes pane uinoꝗ; alantur, plebi tamen
in uſu non ſunt. Placentas ex auena coctas ipſamꝗ; cereuiſiā in delitijs habent. Metalli-
fodinas nō curant, etſi Angli magnam mineralium uim, ſine ulla incolarū remora, inde
auferant. Quatuor regiones præmemoratæ, ſeparata habent dominia, nec unquam au
ditū eſt, unum aliquem totius Inſulæ imperium uſurpaſſe, nulli enim tantum dignitatis
faſtigium conſcendere permittunt.

Templa eorum plerunq; in ſyluis, editisúe in locis ſita ſunt, præſules habentes erudi
tos, ad canendum docendumꝗ; aptos, præſertim in reformatis eccleſijs. Serpentem nul
lum, uenenatumꝗ; animal regio iſthæc nullum (ut præmemoratum eſt) ſerpentem, nul-
loſq;

loſq; parit aſinos,niſi quos aliunde petitos habet,uerum generoſos equos,omneſq; ſore Tolutarios producit,qui in Gallia,Italia atq; Germania principibus fœminis dono dari conſueuerunt,ſunt quidem nō admodum proceri,uerùm habitu corporis inſignes & animoſi. Hultonia equos habet robuſtiores & agiles,quos Hiſpani & Galli magno ære emunt. Habet inſuper martes,catos ſylueſtres & alia prętioſa uellera,optimiq; generis bouinas atq; ouinas pelles; prętioſos item falcones, quos principes aucupijs adhibēt,hos in Hiſpanijs,Gallijſq; cum loricis,armis,haſtis & gladijs,uino item,oleo & croco commutant. Interim mercaturam negligunt,militiam præferentes. Lites apud eos diuturnas,longaſq; inimicitias eſſe nō ſinunt,quin potius uniuerſas cauſas,lites, iurgia ac diſſenſiones,aut ęquitate,aut armata manu breui decidunt. Ab eo tempore quo Chriſtianæ fidei perſuaſionem receperunt, id quod anno ſalutis 360. factum eſſe, nonnulli tradunt,hos habuit Inſula Archiepiſcopatus,cum ſubiectis Epiſcopatibus.

Archiepiſcopus Armacenſis,primas totius Irlandiæ,ſub ſe habet.

Conuerin	Conorin	Lundun
Lugunden	Ratpocken	Dunholden
Conuaren	Clochern	Midien
Coiuen	Arkaden	Dunen
Racloben	Racluten	Tobornum
Damligioren	Datrien	Brunomorum

Archiepiſcopus Dublinenſis ſub ſe habet.

Glandenbach	Furichland	Legio	
Daren	Kyldar	Fornum	Oſſorium.

Archiepiſcopus Caſsilletanus ſub ſe habet.

Laomum	Limiricum	Inſulam
Finaborn	Vinelock	Vattfordiam
Himblichum	Courſay	Lyſmore
Deroſchul	Cartagen	Cloue
Gogmogha	Roſſen	Roſſe
Artford	Altford	

Archiepiſcopo Tuomenſi ſubiacent.

Duacum	Enalden	Derosken	
Altaden	Clotford	Athaden	
Derlhain	Detvuatter	Delundunuch	Suatzen.

Quod autem Inſula hęc tot Epiſcopos habuit,inde factum eſſe arbitror,quod incolę eius,iam inde ab eo tempore,quo Chriſtianæ fidei conſortes facti ſint,ſoli Apoſtolicæ ſedi,nec ullis præterea principibus ſubiecti eſſe uoluerint,prout id noſtro etiam ſeculo abundè declarārūt. Etſi enim Gregorius Scotorum rex ante quingentos annos bellum ijs intulerit,& aliqua eius terræ parte potitus ſit:in uniuerſum tamen Monarchām nullū admiſere,ſed in quatuor toparchias diuiſi,ſuos ſemper habuere regulos,qui ſe unius iugo ſubmittere recuſarunt. *Hiberniæ libertas.* Cùm autem centenis poſtmodū annis,Henricus Angliæ rex uim ei inferret,atq; illi operam conſiliumq; in commune nō conferrent, tota fere Comatiam uſq; in illius poteſtatem peruenit. Roderini uerò regis familia Anglicum imperiū exoſa,uniuerſæ inſulæ dominium ad ſe reuocare contendebant. Qua in re etſi uoti ſui compotes fieri non poterant,effecere tamen,ut pars illius montoſa,ob incolarum alacritatem in hodiernū uſq; diem libera permanſerit,ſingulariq; Thomæ Hauardi dexteritate,duce Honelo Holtenſi,fœdus cum Anglis pepigerint. Cùm enim Angli,Midiam,Finogalliam & Laginiam imperio ſuo pręmentes,reliquas etiam Inſulæ partes occupare contendiſſent:Honelo equitum quatuor peditūq; & duodecim millibus collectis, pugnam iniuit,Anglos fudit,eoſq; eò redegit,ut pacis conditiones coacti inirent. Caſtra Armacæ habebat,ubi Archiepiſcopi & Primatis Galliæ ſedes eſt, loco nullis mœnibus cincto,quemadmodum plęraq; Hultoniæ loca,ut enim quemlibet opportuno in loco ſiue ad lacus,ſiue in montibus &c. deprehenderint,eum habitationibus delegerunt.

Princeps plęrūq; ruri nec(ut alij aſſolent)in aulis,arcibuſue,uerùm militari more ſub tentorijs degit,nunquam non caſside tectus,impexis crinibus ſupra aures circulariter abraſis,barbam ſuperioris labri tantum alens. Vulgi habitus eſt ueſtis linea eaq; pro

miſſa,

miſſa,ſiniſtro tantũ brachio exerto,huic laneam chlamydẽ ad genua uſq; ſuperinduũt.

Hiberni militare genus hominum.

Matrimonia inter ſe uariè contrahunt,ut eſt ſalax hominum genus. Militaria exercitia maximi faciunt.Ingentem militum numerũ Princeps alit, ſine argento tamen, campos,agros poſſeſsionesq; alias inter eos diſtribuit,ueſtes armaq; ſtipẽdij loco accipiũt. Eques caſside atq; lorica tegitur,ſiniſtra lanceam,dextra autẽ perplures hamatas ſagittas,uel ſub zona,uel in pharetra gerit:eminus ſagittis,cominus lãcea utitur.Binos quilibet equos ducit,alterum ferocem pugnæq; aſſuetum,cui cùm prœlium committendum eſt,inſidet.Tubis carent,ſed buccina inflata ad arma conclamant.Tanta uerò eſt equitũ pernicitas,ut uolantem ſagittam euitare,imò ut in ipſo curſu equis inſidentes,iaculũ terræ infixũ eruere poſsint.Pedes galea,lorica atq; humorali ferramẽto tegitur: poſtquàm pharetram euacuauit,bipenni in hoſtem fertur.Cum buccinæ clangore pugnæ ſignum datur,fugam meditatur nemo,uerùm aut uincere aut fortiter occumbere ſtatuunt.

Admirãdæ Irrlandiæ aquæ.

Sunt præterea memorabilia quædam in hac Inſula,utpote lacus prope Armacanam mediocris magnitudinis,cui tamen admiranda hæc uis ineſt,ut ſi Aurifolij ramuſculum ei infigas,portio terræ infixa in ferrum,quæ uerò aquis tecta fuit, incolem trãſmutatur, idq; intra pauculos menſes.Maiore autem admiratione dignum id eſt,quod in eo anſeres arboreas,ex fractarum nauium diſiectis tabulis inq; mari putrefactis ortas inuenire poſsis.Ex ea primùm putredine uermis,poſt inſectum quoddam papilionis inſtar oritur,cui tandem pennæ adnaſcũtur,ſimulq; in iuſtam anſeris hinc inde uolantis, magnitudinem excreſcant,easq; Claccos appellant. Mare inter Hiberniam & Angliam ferè ſemper ſæuit,ut non licet traijcere illud niſi certis quibuſdam diebus.Sunt etiã inter Hiberniam & Scotiam multæ inſulæ,quarum maximè meridionalis Mona,15.leucis longa,quæ olim à Iulio Agricola ſubacta Romanoq; imperio adiecta fuit. Hultoniæ,Hiberniæ regioni potiori,noſtro æuo Connatius Honel præfuit, clarus bello, qui equitum 4000.peditum 1200.in aciem contra Hauardum Anglum eduxit, in amicitiam Anglorum deinde traductus,pacem cum eis coluit.Quo mortuo cum Thomas Giraldinus Hiberniæ præfectus,parentem ab Anglo necatum audijſſet, Anno 1534.ſeditionem excitauit, armauit ſupra 30000. peditum & equitum, at res magno Hibernorum periculo & damno conditionibus quibuſdam demum ſopita fuit.

DE ANGLIAE REGNO, SITV ET fertilitate. Cap. IX.

Angliæ nomen unde tractum.

DIximũs iam Angliam & Scotiam unam eſſe inſulam,diſpeſcũturq; ab occidente tenui freto,ab oriente uerò Tueſi fluuio, & medio Ordolucis montibus,quos uocant Cheuiet.Vnde uerò natum ſit Angliæ nomen,uariæ apud hiſtoricos inueniuntur

opiniones.Sunt enim qui etymologiam deducũt à Germanica uoce Angel,quę cardinem ſignificat,quòd Anglia ueluti cardo ſit,uel angulus,ſi à Latina uoce ſumat, noſtri orbis. Alij uolunt eam uocatam Angliam à regina quadam Angela dicta.At Ioannes Maior in geſtis Scotorum ſcribit in hũc modum:Anno à Chriſto nato 446.cùm Britanni ab hoſtibus premerentur, coactus eſt Vortigerus rex eorum quærere externum auxilium,nempe Saxonum,qui & cum magna multitudine uenientes, liberauerunt regem ab hoſtium obſidione. Engiſthus aũt dux eorum dolo circumueniens regem,multos ex nobilitate Britannorum interfecit, obtinuitq; tandem Britanniæ regnum.Succedẽs ergo Vortigero regi in imperio,noluit quòd deinceps regnum illud Britannia diceretur,ſed à ſe uulgari uoce Engiſtland uocaretur,quæ tamen uox temporis ſucceſſu corrupta eſt,ſublataq; una ſyllaba degenerauit in Engelland.Scribunt etiam quidam,memoratum Engiſthum pro exhibito obſequio à rege poſtulaſſe dominum aliquod in illo regno,quod adeò ſibi placuit,ut exturbari nequiret:rege autem abnuente,poſtulauit rurſus,ut tantũ ſibi ſpacij in terra daretur,quantum corriga aliqua per gyram circumſcribere poſſet,in quo pro uoto ſuo aliquod erigeret ædificium.Hoc autem à rege impetrato,acceptoq; corio bubalo,diſcidit illud in longiſsimam

Engiſtland.

giſsimam corrigiam,& adiens locum illum quem antea delegerat,circumplexus eſt ma gnum terræ ſpacium,extructoq́ in eo caſtello,uocauit illud Corrigia. Albertus Kranzius paulò aliter deſcribit hanc hiſtoriam,cum Beda in hunc modum ſentiens. Cùm Britones à Pictis & Scotis premerentur,nec à Romanis iam magno bello implicitis ultrà auxiliū impetrarent,aliquandiu ſuis ſe uiribus ſunt tutati,ſed cùm impares hoſtibus ſe & uiderent & eſſent à proximis Germaniæ littoribus Saxones ad ſtipendia deuocabantur,ut propugnatores ſuorum fierent in hoſtes,qui quidem Saxones cognomento Angli,duce eorum Vortigerio,inſulam ingreſsi,Scotos atq; Pictos prælio repreſſerunt. Sed ipſi poſteà mercenarij Saxones ambitione ducti,magis Britonibus,quàm Picti aut Scoti hoſtes nocuerunt.Romanos enim ciues & Britannorum primores maiori ex parte uario genere mortis interfecerunt,ex eoq́ tempore cœperunt Saxones Angli dominari Britanniæ.Habitabant autem illo tempore Scoti in Hibernia.Picti uerò uenerunt ex Scythia(ut communiter putatur)unde & antea Scoti uenerant,conabanturq́ Hiberniam inuadere & ſibi uendicare.At Scoti aliud dabant Pictis conſilium,nempe ut partem aliquam occuparent in Britannia,quæ non ſatis culta erat ob inhabitantiū paucitatem.Facta ſunt aūt iſta circa an.Chriſti 449.Vocati itaq; Angliſaxones,expulſis hoſtib. facti ſunt ipſi hoſtes regionis,inſidijs laborātes pro optima terra,nec fruſtrati ſunt uoto ſuo.Nam cùm paulatim uires in terra obtinuiſſent,interfecerunt regem cum omnibus præfectis eius,cœperuntq́ in terra graſſari igne & gladio,ut cogerētur incolæ fugere in ſyluas & montes.Multi etiam traijcientes mare ingreſsi ſunt Galliam,& ui occupantes regionem quandam,ibi conſederunt,denominata eſt terra illa ab eis Britannia.Angliſaxones uerò obtenta Britannia ſedem fixerunt in ea,appellataq́ eſt deinceps ab eis Anglia.Antequam aūt ſubigerent Britanniam,habitauerunt in regione quadam,quę poſt diſceſſum eorum denominata eſt Anglia,& duces Saxoniæ in hunc uſq; diem utuntur titulo ducatus Angriæ(uulgo *Engern*)&Vueſtphalię.Colonienſis quoq; archiepiſcopus ex die deſtituti Henrici Leonis,Angriæ ſibi aſſumpſit inſcriptionis inter alios titulū. Polydorus qui noſtro æuo deſcripſit hiſtoriam Anglorum,diuidit totam inſulā in tres partes,nempe Angliam,Vualliam & Scotiam.Subdiuiditur uerò Vuallia quæ & Cambria & populi Vuales,in Cornubiam ſiue Cornvualliam, quæ ab ipſis Cornevual dicitur, Norvualliam,Soutvualliam,& Vueſtvualliam.Nortvuales ſunt qui uerſus ſeptentrionem habitant,dicti ab alijs Norgales. Soutvualles uerò ſunt qui meridionalem inſulæ partem inhabitant:& Vueſtvuales,quorū habitatio eſt ad occidentem.Angliæ & Vualliæ rex unus imperat,Scotiæ alter.Indiſcreti Anglorum & Scotorum habitus,indiſcreta ferè omnia,iidem mores,ſubita ingenia,& in ultionē prona ferociaq́ Scoti in bello fortes,inediæ,uigiliæ,algoris patientiſsimi,decenti forma, ſed cultu negligentiori, inuidi natura,ac cæterorum mortalium cōtemptores,oſtentant plus nimio nobilitatem ſuam, ut in ſumma etiam ægeſtate ſuum genus ad regiam ſtirpem referant,necnon dialecticis argutijs ſibi blandiuntur.Lapidum carbonum ad calefaciendum eſt uſus ita cōmunis, ut mendicantes à prætereuntibus eos in eleemoſynam petant.Aſſerunt habitatores huius inſulæ loca eſſe temperatiora,quàm in Gallia,remiſsioribus frigoribus,caloribusq́, optima frugibus atq; arboribus,& alendis apta pecoribus atq; iumentis, quorū eſt magnus numerus,& præcipuè ouium,quia nulli ſunt in ea lupi. Vinum olim non gignebat, iam uerò uineas habet in quibuſdam locis. Habet aurum, argentum, ferrum, plumbum,ſtannum & carbonem abundè. Hinc efferuntur pelles & canes ad uenandum aptiſsimi. Habet prægrandia flumina piſcoſa,alternis motibus bis quotidie,modò in pelagus, modò retro fluentia. Habet fontes ſalinarum, habet & fontes calidos,habet gemmas,margaritas,& lapidem Gagarem plurimum optimumq́. Hic lapis quamuis rudis & ignobilis uideatur, diuini tamen neſcio quid in ſe habet. Ignem enim alit in laticibus,quem ſolo oleo licet extingui. Si quis autem aquam & eius lapidis fruſtula biberit, ſi caſtitatis ſenſerit maculas, extemplo emingit, neque cohibere urinam poteſt. At ſi uirgo biberit, non cogitur meiere. Dies longiſsimus in Scotia horarum octodecim deprehenditur, & æſtate lucidæ ſunt noctes. Anglica lingua mixta eſt ex multis linguis,præſertim Germanica & Gallia. Olim uerò merè fuit Germanica, id quod aduertere licet ex Beda, qui ex Anglia oriundus fuit: is enim in libro quem de temporibus edidit, ſic ſcribit: Veteres Anglicani populi numerauerunt

Angliſaxones.

Britannia Gallica.

Vualliæ.

Scotorum mores.

Fertilitas Scotiæ.

Lapides Gagares.

Anglica lingua.

runt menſes ſuos ſecundum curſum lunæ, appellantq; lunam Monam (Germani enim uocant lunam *Mon*, & menſem *Monat*) Decembrem uocant Haleg monat, id eſt, ſacrum menſem, & Aprilem Eoſter monat, id eſt, paſchalem menſem, idq; à dea quadam, cui Teutonici populi in paganiſmo ſacrificia fecerunt tempore menſis Aprilis, quæ Eoſtre eſt appellata. Maium appellauerunt Thrimelci, (id eſt tres mulctre) quia in Maio ter per diem mulſerunt pecora. Hic locus in impreſsis codicibus non facilè inuenitur, ego uerò inueni in libro manu ſcripto, quem Glareanus ex Nigra ſylua anno 1545. huc Baſileam miſit. Alia lingua in hac inſula eſt Scotorum ſylueſtrium atq; inſulanorum, & hæc eſt Hybernica. Scoti uerò manſuetiores utuntur lingua Anglicana. Tertia lingua eſt Vuallica.

DE REGIBVS ANGLIAE. *Cap.* X.

RAphaël Volaterranus ſcribit de regibus Angliæ in hunc modum. Anno Chriſti 156. fuit primus Chriſtianus rex in Anglia Lucius: ſucceſſores autem eius ſæpius defecerunt à fide. Poſt eum regnauerunt Carentius, Coël, Octauius, Codanus, cuius

temporibus Cornubia proprium habuit ducem. Poſt eum regnauerunt Conſtantinus, Vortigernus, cuius tempore Saxones ſeſe inſinuarunt in Anglia (ut ſuprà diximus) fuerūtq; ab anno Chriſti 467. duo reges in Anglia. Diſcordant tamen hîc hiſtoriæ, quod alij excutiendum reliquimus. Poſt Vortigernū regnauit Aurelius, Vther, Arturus, quem Galli uocant Artum, qui magna geſsit bella contra Saxones, Nortuegos, Danos, Hibernos, Scotos, &c. qui Britanniam ſibi uendicare conabantur. Et cum anno Chriſti 542. Lucius dux Romanus in Britanniam cum magno exercitu ueniſſet, interfecit eos Arturus uſq; ad unum. Poſt Arturum multi principes regnauerunt in Anglia, nempe Conſtantius, Aurelius, Carentinus, Etelbertus, cuius reſidentia fuit Cantuariæ. Huius temporibus miſit diuus Gregorius precones Euangelij in Angliam. Poſt Etelbertum regnauerunt Codnanus, Atelſtanus, Echeualdus, Sycobertus, Egbertus, Lotarius, Edricus, Vadredus, qui uixit circa annum Chriſti 710. Egbertus, Etelbertus, Egfridus, Cudredus, Vadredus, cuius tempore Saxones occupauerunt regnum Cantuarienſe, poſſederuntq; aliquot annis. Anno Chriſti 800. Egbrutus Vueſtſaxo ſupra modum ampliauit Saxonicum regnum in Anglia, idq; tempore Caroli Magni, permiſitq; ſub ſe alios reges imperare, at filius eius Edelnulphus reſtituit omnia quæ pater occupauit. Poſt eum regnauit Alfredus, qui Oxonij inſtituit ſtudium generale. Succeſsit ei filius eius Eduardus, & hic Danos ex Anglia abegit, qui plurimum incommodauerunt inſulam. Poſt Eduardum multi reges ſucceſsiuè regnauerunt uſq; ad regem Cuntonem, cuius regia fuit Londinum: & hic ad obedientiam coëgit totam Angliam, Scotiam, Daniam & Nortuegiam, anno ſcilicet Chriſti 1000. creauitq; filium ſuum regem Nortuegiæ, & alium filium Daniæ. In Anglia uerò regnauit Eduardus tertius, & eo mortuo ſine hærede, factus eſt Vuilhelmus Normandus ducis Ruperti filius, qui erat de ſanguine eius, rex in Anglia. Mortuo autem Vuilhelmo anno Chriſti 1085. regnauit filius eius Vuilhelmus, & poſt hūc Vuilhelmum Henricus huius nominis primus, frater eius. Hic duxit uxorem filiam regis Scotiæ Matildem nomine. Eorum temporibus uixit Anshelmus epiſcopus Cantuarienſis. Paruit huic Henrico ad tempus Scotia & Vuallia. Poſt hunc regnauit Henricus ſecundus, qui adiecit regno ſuo Hiberniam, Orcades inſulas, Normandiam, Aquitaniam atq; Vaſconiam. Maculauit tamen gloriam ſuam ſanguine Thomæ archiepiſcopi Cantuarienſis. Succeſsit ei in regno Richardus filius eius, & is profectus eſt anno Chriſti 1181. cum Philippo rege Franciæ atq; alijs principibus ad terram Sanctam. Cumq; reuerteretur è terra promiſſionis, captus fuit in itinere à ducibus Auſtriæ, & multatus tanta ui pecuniæ, ut pro redemptione eius ſecundus quiſq; calix aureus uenditus fuerit, & monachi cogerentur uendere libros. Hiſtoriam habes infrà in deſcriptione Auſtriæ, & item in deſcriptione terræ Sanctæ, ſub titulo Guidonis regis. Reuerſus autem in regnū triſtitiaq; abſorptus

Euangelium prædicatur Anglis.

S. Thomas Cantuarienſis.

Richardus in Auſtria captus

breu

breui poſt mortuus eſt. Regnauit uerò poſt eum Iohannes frater eius, cui Ludouicus rex Franciæ grauiſsima intulit bella, ut ille rebus ſuis diffiſus, cum Pandulfo Rom. Pōt. legato pacem compoſuerit, pulſos epiſcopos in patriam reuocauerit, Angliamq; & Hiberniam ſedi Apoſtolicæ fecerit in æternum uectigales, & magnum auri pondus, 70. auri marcas, uel 2000. Nobilium, ut Ioannes Maior ſcribit, in annos ſingulos pendere pollicitus ſit. Alij de hoc ſic ſcribunt. Cùm Philippus rex Galliæ animum adijceret ad ulciſcendum Anglum, Anglus ueritus eius potentiam, ad Rom. Pont. gratiam confugit, atque liberè Deo & S. Apoſtolis Petro & Paulo, Rom. eccleſiæ regnum Angliæ pariter & Hiberniæ obtulit, & conceſsit cum omni ſuo iure, proq; dictis regnis Innocentio 3. homagium fecit, ut ſcilicet illa in feudum ab eccleſia reges Angliæ de cætero tenerent, illud adijciens, ut pro omni ſeruitio dictorum regnorum quotannis 100. auri marcas ſoluerent. Nec id nouum, cùm longè ante hoc Adulphus primus monarcha Anglorum rex idem regnum Leoni 4. Romanæ eccleſiæ uectigale fecerit: poſt quem Henricus, ob necem S. Thomæ Cantuarienſis idem regnum pro ſe & ſuis ſucceſſoribus à ſede Apoſtolica in feudum recognouit. Cæterùm Iohannem regem monachus quidam potu ceruiſiæ intoxicatæ extinxit, quod audiſſet illum magnam cariſtiam in damnum Reipublicæ introducere. Anno Chriſti 1208. regnare cœpit in Anglia filius Ioannis Henricus 3. cui ſucceſsit filius eius Eduardus 4. Hic domuit anno Chriſti 1272. rebelles Scotos, interfecitq; 70000. ipſe uerò in ſuo exercitu amiſit ſeptem duntaxat millia. Expulſi quoq; ſunt eo regnante, omnes Iudæi ex Anglia. Suceſsit autem ei in regno filius eius Eduardus quintus: & huic ſucceſsit Eduardus ſextus, qui anno Chriſti 1308. uicit Philippum regem Galliæ in ipſo mari haud procul à Flandria, amiſsis à parte Galli 30000. uirorum. Poſt hæc idem Anglus congreſſus cum Gallo, propè oppidum Cales, cœpit eum, impoſitoq; annuo tributo manumiſit eum. Occupato ita Caleto, manſit oppidum in Anglorum poteſtate, uſque ad annum 1558. quo iterum à Gallis recuperatum fuit. At Gallus promiſsis non ſtetit. Eduardo ſucceſsit primum Richardus tyrannus, deinde Henricus quartus dux Herefordenſis, & huic ſucceſsit Henricus quintus, qui multa geſsit bella contra Normandos, obtentaque Rothomago, diripuit eam, iuuante illum Carolo rege Franciæ, cuius filiam ille duxit uxorem, anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo uigeſimo quarto. Mortuo autem Lutetiæ rege Henrico, regnauit poſt eum Henricus ſextus, qui rurſum amiſit Normandiam, quam pater eius acquiſierat. Quin & æmuli eius regem creant Eduardum, ducis Eboracenſis hæredem, anno milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo nono, quem totus populus ſequitur, & Henricum fugant regno. Qui poſtea rurſum uocatus ab Anglis & ab Eduardo captus, incarceratus eſt. Miſit autem Carolus Burgundus Eduardo contra hoſtes ſuos ſuppetias, quòd ſororem eius haberet uxorem. Conſpirantibus uerò Anglis contra Eduardum, liberant Henricum ex carcere & regno reſtituunt. Eduardus accepto ſubſidio à Burgundo ſororio ſuo, Angliam petit, & commiſſo prælio Henricum iterum capit, & coniectum in carcerem, ibi mori permiſit. Eduardus genuit tres filios & duas filias, & moriturus regnum Richardo fratri commendat, rogans ut maximum natorum ſuorum in regnum inueſtiret. At Richardus poſt mortem fratris anhelans ad regnum, iuſsit fratris filios occidi. Quod uidentes Angli, uocant Henricum ſeptimum fratrem Henrici ſexti ex matre, in exilio agentem, & occiderunt in bello Richardum. Duxit autem Henricus iſte uxorem Eduardi regis primo genitam, factusq; eſt rex anno 1474. Cui ſucceſsit in regno Henricus octauus, qui & noſtro tempore eidem præfuit, duxitq; primam uxorem Catharinam filiam Ferdinandi regis Hiſpaniæ: qua aliquot annis potitus & in monaſterium truſa, duxit duas alias ex nobilibus Anglorum, ex una in puerperio moriente ſuſtulit Eduardum filium, alteram decollari fecit, neſcio ob quam cauſam, niſi quòd à quibuſdam inſimulata fuit de adulterio. Duxit deinde ſororem ducis Iuliacenſis, ſed quam non diu amauit. Hic reuocauit annuam penſionem, quam prædeceſſores eius ex uoto ſoluerunt ſedi Apoſtolicæ.

Anglia Romanæ ſedi ſubiecta.

Rex Galliæ captus.

Catalogus regum Angliæ, ab Henrico ſecundo qui Thomam Archiepiſcopum interfecit, inchoatus.

Henricus II. Rex Eleonora Pictonica
- 26 Richardus Rex Adela Franca
- 27 Iohannes Rex Iſabella Engoliſmenſis
  - 28 Henricus III. Rex Leonora Prouincialis Comitiſſa
    - 29 Eduardus Rex Leonora Caſtulonenſis
      - 30 Eduard II. Rex Iſabella Franca
- Henricus Rex unà cum patre Margarita Franca

31 Eduardus III. Rex Philippa Hannonia
- Iohannes dux Leceſtrienſis
  - 33 Henricus IIII. Rex Maria Comitiſſa Hertfordienſis
    - 34 Henricus V. Rex Catharina
    - Iohannes Somerſeti dux
  - Iohannes Somerſeti dux
- Eduardus princeps Valliæ. Iohanna Comitiſſa Cantuarienſis
  - 32 Richardus II. Rex Anna Bohema
- Leonellus dux Clarentia Violanta Longobarda
  - Philippa Leonelli filia
  - Eduardus Comes in Merch
    - Rogerius Comes Martumerienſis
- Edmundus dux Eboracenſis. Iſabella Caſtulonenſis
  - Richardus dux Eboracenſis
  - Anna Rogerij filia

35 Henricus VI. Rex expulſus regno à ſubditis Margarita
- Eduardus

Margarita ducis Iohannis filia
Eduardus Richmondiæ comes
- Maria filia Carolus Brandon
  - Franciſca filia Henricus à Grey
    - 42 Lana filia regina Gilfordus Dudleus
- 39 Henricus VII. Rex Henrici 6. frater recuperat regnum
  - 40 Henricus VIII. Rex uxores habuit ſex, Catharinam Hiſpanam Annam Boleniam Ianam Semeriam Annam Clinenſem Catharinam Hauardam Catharinam Pari
    - 41 Eduardus VI. Rex Iana Semeria moritis Anno ætatis 17. Chriſti 1553, regni ſexto.
    - 43 Maria filia, regina moritur Anno ætatis 42. Chriſti 1558. Philippus Hiſpaniæ Rex.
    - 44 Elizabetha filia ex Anna Bohemia, regina dicta eſt Anno 1558, ætatis 33.

Richardus Plantagenet Cæcilia
- 36 Eduardus IIII. Rex Elizabetha Riuerina
  - 37 Eduardus V. Rex Richardus
- Richardus III. Rex Anna Comitiſſa Varuicenſis

At Eduardus 6. morte iam ingruente, hæredem ſcripſerat regni, Ianam Greiiam, ex ſorore Maria Henrici 8. neptem, Ghilfordi Dudlei filij Ioannis comitis olim Vuarduici, poſtea ducis Northumbriæ coniugem, quæ etiam populo reclamitante, Londinum deducta, à regni Senatu Regina pronunciata eſt, die 9. Iulij, hora fermè quarta, anno 1553. Maria uerò ex Catharina Ferdinandi regis Hiſpani filia & Henrico 8. Eduardi ſoror, olim ab ipſo parente Henrico, Eduardo fratri eo decedente, Eliſabetha autem ex Anna Bolenia & Henrico 8. prognata, ſi quid humanitus Mariæ accideret, at ipſa Iana Eliſabethæ hæres ſubſtituta fuerat, quapropter Maria congregatis uiribus, ius ſuum ſibi uindicare moliebatur. Ioannes dux Northumbriæ, collecto exercitu, in hoſtem ducit, at populo in partes Mariæ declinante, abdicata Iana, omnium ſuffragio Maria declaratur, ac præconis uoce pronunciatur regina, 19. Iulij hora 5. Londini ipſo anno 1553. Quæ ſubito

ſubito in priſtinum ſtatum mutatis ſacrorum ritib. Philippo Hiſpano Caroli 5. Imp. filio nupſiſſe cõperta eſt. Vnde ad arma uentum, uictoria penes Mariã fuit. Northũbriæ dux cũ filijs, atq; Iana regina ipſa 17. annum agente, ſecuri percuſſi, obierunt 12. Februarij, anno 1554. Moritur autem Maria 6. Nouembris anno 1558. Statim 16. eiuſdem menſis die Eliſabetha Hẽrici 8. filia, ex Anna Bolenia prognata, in reginã eligitur et cõfirmat.

QVOMODO ANGLIA PRIMVM SIT COGNITA.

Poſtquã Rom. cœperunt ſibi ſubijcere orbẽ, & uendicare dominiũ in omnes regiones longè antea fuit Angliæ populus & ſitus eius incognitus, niſi ꝙ fama erat eã inhabitatã à gigãtib. Cùm uerò Iulius Cęſar extrema Gallię inciperet armis ſubijcere Rom. conatus eſt, & uicinam inſulã Britanniã eiſdem facere obedientẽ. Nec defuit fortuna uotis eius: nã uictoria potitus, aperuit inſulã, ut etiam extranei cõmercia facere inciperent cũ Britannis. Ante hunc Iulium nulli unquã externo principi ſubiecta fuit Britãnia, ſed ſuis legibus uiuens, nullum agnoſcebat principem, præter domeſticos iudices. Porrò quis dux aut populus primus hãc adierit & occupauerit prouinciã, incertum eſt: fabulantur tamen quidã, gigantes eã primùm incoluiſſe, antequam Brutus Syluij filius rex Latinorum & dux Troianorum, poſt Troianũ bellum, eam magnis nauib. ingreſſus eſt. *Iulius ſubigit Angliam.*

DE SCOTIA, Cap. XI.

Diximus iam Scotiã & Angliã olim uno nomine appellatã Britanniã & Albionẽ, indiſcretãq; remanſiſſe inſulã uſq; ad aduentũ Pictorũ & Scotorũ irruentiũ in regionẽ, conãtiumq; expellere Britannos ipſos, ſed illi auxilio Saxonũ à Britãnis repulſi, occupauerunt poſteriorẽ inſulæ partẽ, hoc eſt, ſeptentrionalẽ regionẽ, quæ ab ipſis Scotia deinde eſt denominata. Scoti iſti referũtur ueniſſe ex Hibernia,

ut ſupra ꝗq; diximus, & utuntur in hodiernum uſq; diẽ pro maiori parte Hibernica lingua. Cũ aũt tẽporis ſucceſſu uehemẽter multiplicarent, excreuerũt in ꝓprium regnũ, ꝙ duo parui amnes ſeparãt ab Anglia: alter uocat Tueda, fertq; in orientẽ: alter uerò q ad occidentẽ labitur, Suluuua ſeu Suluaius. Sunt q Scotos ſic appellatos putãt à græca uoce, quæ obſcuritatẽ ſignificat, ꝙ olim cõſueuerint pingere corpora ſua obſcuro colore, figurareq; horrẽdis picturis, præſertim in brachijs & pectore, quò hoſtib. maiori occurrerẽt terrore. Tametſi Anglia nõ multũ diſtat à Flandria, mari anguſto dirimente hanc ab illa, quòd prope Caleſium putatur habere 30000. P. in latitudine, poteſtq; fieri traiectus ſecundis uentis ſpacio duarum horarum, eſt tamen multò fertilior quã ſit Flandria: nã profert uaria metalla. Aurũ inuenitur apud Grãfurd. Argentũ uerò *Fertilitas Scotiæ.*

mercuriũ, ferrũ, plũbũ & cuprũ fodiũt magna copia in Scotia. Producit q; gemnas quaſdã, præſertim Gagatẽ, qui ardet in aquis & extinguitur oleo. Terra in Scotia pro magna parte eſt ſulphurea & uiſcoſa, atq; ob id pabulum eſt ignis, præſertim cùm ibi defectus ſit lignorũ. In utroq; regno tantum creſcit frumentĩ, quantũ incolæ abſumunt. In multis tamen locis nullũ creſcit triticũ, ſed habitatores ibi ex auena mediocrẽ cõficiunt panẽ, id ꝗd potiſsimũ faciũt ruſtici in Vuallia & in Scotia. Paſcua in utroq; regno ſunt optima, unde & nullibi melior & tenerior inuenitur lana. Abundãt ſyluæ feris, maximè ceruis, damnis, ſylueſtrib. capris & apris. Nec uſquã locorũ tot inueniuntur cuniculi, ut

Scotia piſcoſior Anglia.

in Anglia. Scotia tamē in fertilitate nō poteſt æquari Angliæ niſi ꝙ piſcoſior eſt & carnib. pecorinis abundantior, quia habet paſsim portus tutos, & aditus marinis aquis per uios: itē lacus, paludes, fluuios, fontes lōge pleniſsimos piſcib. ut in quibuſdā locis duodecim ſalmones uno emantur aureo. Eſt multis in locis montuoſa, & in ſummo montiū æquata agri planities, pecoris pabulum ubertim ſuppeditans. Iuxta ciuitatē in Aberdoniā multa inueniuntur nemora putanturq; eſſe Calidonia ſylua, cuius meminit Ptolemæus, incipitq; duob. miliarib. ab Edinburgo regia Scotiæ. Vltra Scotiā uerſus ſeptentrionē ſunt Orchades inſulæ, quæ omnes noſtro æuo inhabitantur, & creſcit in eis auena & hordeum, ſed nullum triticum. Habent optima paſcua, multaq; pecora. Nulli ſunt lupi in Anglia, & illati non manent, atq; ob id pecora obambulant abſq; ulla cura & cuſtodia hominū. Oues ſunt cornutæ, præter morem aliarū regionū. In Scotia inueniunt arbores, quæ producunt fructū folijs conglomeratum: & is cùm opportuno tempore decidit in ſubiectā aquā, reuiuiſcit cōuertiturq; in auem uiuam, quē uocant anſerem arboreū. Creſcit & hæc arbor in inſula Pomonia, quæ haud procul abeſt à Scotia uerſus aquilonem. Veteres quoq; Coſmographi, præſertim Saxo Grammaticus, mētionem faciunt huius arboris, ne putes eſſe figmentum à nouis ſcriptorib. excogitatū. Scribit tamē Aeneas Syluius de hac arbore in hūc modum: Audiueramus nos olim arborem eſſe in Scotia, quæ ſupra ripā fluminis enata fructus produceret, anetarū formā habentes, & eos quidē cum maturitati proximi eſſent ſponte ſua decidere, alios in terram, alios in aquam, & in terram deiectos putreſcere, in aquam uerò demerſos, mox animatos enatare ſub aquis, & in aëre plumis penniſq; euolare. De qua re cum auidius inueſtigaremus, dum eſſemus in Scotia apud Iacobum regem, hominem quadratum & multa pinguedine grauem, didicimus miracula ſemper remotius fugere, famoſamq; arborem non in Scotia, ſed apud Orchades inſulas inueniri.

Orchades inſulæ.

Anſeres arborei.

DE MORIBVS ET RITIBVS ANGLORVM ATque Scotorum, Cap. XII.

IN Anglia tres ſunt linguæ, prima quæ & præcipua eſt, qua communiter utūtur Angli & ciuiliores Scoti. Altera eſt Hibernica, qua utunt ruſtici in Scotia. Tertia eſt in Vuallia, & hæc eſt Britannica. Inter Scotos & Anglos perpetua eſt ſimultas, nec eſt ſpes cōcordiæ, niſi hæc duo regna publico regali matrimonio uniantur. Mulieres in Anglia ſunt albæ, elegātiſq; formæ. Vulgares homines inhumani ſunt atq; inexperti, nobiles uerò ciuiliores atq; humaniores erga extraneos. Solent aduenas ſalutare capite denudato, flexoq; poplite: & ſi eſt mulier, excipiunt eam oſculo. In bellis non depopulantur agros & ciuitates, congredientes exercitus contendunt in mutuū exitium. Olim cùm Iulius Cæſar Britanniam ingrederetur, uictitabant incolæ, præſertim uulgares, lacte & carnibus abſq; pane, & ueſtitus eorum erāt pelles animaliū. Vna mulier habebat aliquādo decē uiros nec excludebat à matrimonio frates aut etiā patrem. Scoti hodie in morib. non differunt ab Hibernis, unde orignē duxerunt, ut ſuprà quoq; diximus, nec magnum eſt inter ipſos interuallū: nam cùm cœlum eſt ſerenum, poteſt Hibernia uideri in Scotia. Eſt præterea indiſcreta lingua eorum, indiſcreti mores & ueſtitus. Valent ingenio, id quod doctrina declarat: nā ad quamcunq; ſe applicant artē, in ea facile proficiūt. Sunt proni ad ultionem, ferocesq;. In bello fortes, laboris, inediæ, uigiliæ, patientes, &c. Qui meliorē terræ incolunt partem, nempe meridionalē, hi bene morati ſunt, ut humaniores lingua utantur Anglica, & cùm raræ hic ſint ſyluæ, ignem faciunt ex lapide nigro, quem ex terra effodiunt. Alterā ſeptentrionalē ac mōtuoſam partem, tenet genus hominum longè duriſsimū ac aſperum, qui ſylueſtres dicuntur: Hi ſago & interiore tunica Hibernico more, tincta croco, amiciūtur, nudiq; genutenus tibijs incedūt. Arma

Scoti non differunt ab Hibernis.

ſunt

ſunt arcus & ſagittæ cum enſe admodum lato & pugione una tantum ex parte acuto. Differunt ab Anglis Scoti legibus & inſtitutis, quia iſti ciuile ius uſurpant, uti cæteræ fermè gentes, illi uerò municipale tantum habent. Sub imperatore Marco Antonino Vero, Angli, Lucio ipſorum rege id per Epiſtolam ab Eleutherio Papa poſtulante, conuerſi ſunt primùm ad fidem Chriſtianam. Et cum ſub Diocletiano Imperatore ubique Chriſtiani raperentur ad ſupplicia, etiam in Anglia multi ob Chriſtum ſunt paſsi. Anglo ſaxonibus uerò irruentibus in prouinciam & indigenas expellentibus, extincta eſt fides Chriſti in Anglia uſque ad tempora Gregorij ſancti. Hic cum fortè Anglorum pueros Romæ uideret uenales, alludēs patriæ uocabulo, bene inquit Angeli dicūtur, quia uultu nitent ut angeli. Oportet illis iter ſalutis æternæ adminiſtrare. *Angli quand. ad Chriſti fidē conuerſi.*

DE FLVVIIS, CIVITATIBVS, EPISCOPATIBVS ET academijs Angliæ & Scotiæ. Cap. XIII.

VT iam diximus, Angliam ſeparant à Scotia omnes Tueda & Suluaius. Eſt deinde alius magnus in Anglia fluuius, Sabrina nomine, uulgò Habern, originē ſumens à Vuallia, & poſt multas ambages apud Briſtou ruens in mare. Sūt & alia duo inſignia flumina in Anglia, unum uocatur Humbria, curſumque ſuum dirigat uerſus Eboracum, & recipiuntur ab ipſo Trenta & Dunus. Alterum appellatur Tameſis, ad cuius ripam collocatur regia Angliæ nempe Londinum, quod olim Trinouantum fuit uocatum. *Londinum.* Tempore noſtro eſt inſigne emporium & mercatus in eadem urbe, poſſuntque maiores naues per Tameſim illuc deduci. Mille paſsibus ab hac urbe uerſus occidentem eſt monaſterium Veſt, id eſt, occidentale monaſterium ſitum ad Tameſim, ubi regium eſt palatium, regumque Angliæ ſepultura. Porrò tribus millibus paſſuum à Londino uerſus orientem etiam iuxta fluuium Tameſin, eſt Greuenuuich, regum Angliæ commune receptaculum. Illic naues aſcendunt Londinum uſque, quæ ab equis non trahuntur, ſed uel uenti impulſu uel maris fluxu & refluxu concitantur. In Tameſi fluuio tria uel quatuor cygnorum millia domeſtica dicuntur inueniri. Alia inſignis Angliæ ciuitas eſt Eboracū, quod uulgò uocant Iorck ſeu Yorck, habet locus ipſe magnum ambitum, ſed non eſt eò populoſior aut etiam locupletior. Tertia inſignis ciuitas appellatur Noruick, habetque epiſcopum. Habet præterea Anglia duas academias, unam Oxonij & alterā Cantabrigæ. Habet duos archiepiſcopatus, unum Eboraci & alteram Cantabrigæ.

Anglia in triginta nouem Conuentus ſeu Comitatus diuiditur.

Verſus Auſtrum ſita ſunt:
1 Cantuaria
2 Sudſaxen
3 Sorren
4 Sudhanden
5 Berchshyre
6 Vuilshyre
7 Dorcettet
8 Somerſet
9 Deuonshyte
10 Cornuallia

In Mediterraneis inſulæ ſita ſunt:
1 Bedfort
2 Huntingrō
3 Buchinga
4 Oxonium
5 Northondē
6 Rotland
7 Leſeſter
8 Nortinga
9 Varuicum
10 Lyncolne

Verſus Boreā ſita ſunt:
1 Derbia
2 Eboracum
3 Leceſticum
4 Comber
5 Vueſthūbria
6 Northūbria

Verſus Ortū ſita ſunt:
1 Exceter
2 Middelſex
3 Herteford
4 Suduolck
5 Nortuolck
6 Cātabrigia

In Occaſū uerſus Valliā ſita ſunt:
1 Clādio ceſtria
2 Herteferd
3 Vigornia
4 Serobiſbuy
5 Staffordia
6 Cheſtria

Archiepiſcopus Cantabrigenſis ſub ſe ſequentes habet Epiſcopos.

1 Londinenſem, 2 Roſtenſem, 3 Ciceſtrienſem. 4 Vinceſtrienſem, 5 Exceceſtrienſem. 6 Bathenſem & Vellenſem, 7 Lincolnenſem. 8 Salisburgenſem. 9 Vinceſtrienſem. 10 Herdfordenſem, 11 Schepienſem. 12 Lychfeldianum. 13 Notlocenſem & Elienſem.

Archiepiſcopo Eboracenſi ſubſunt.

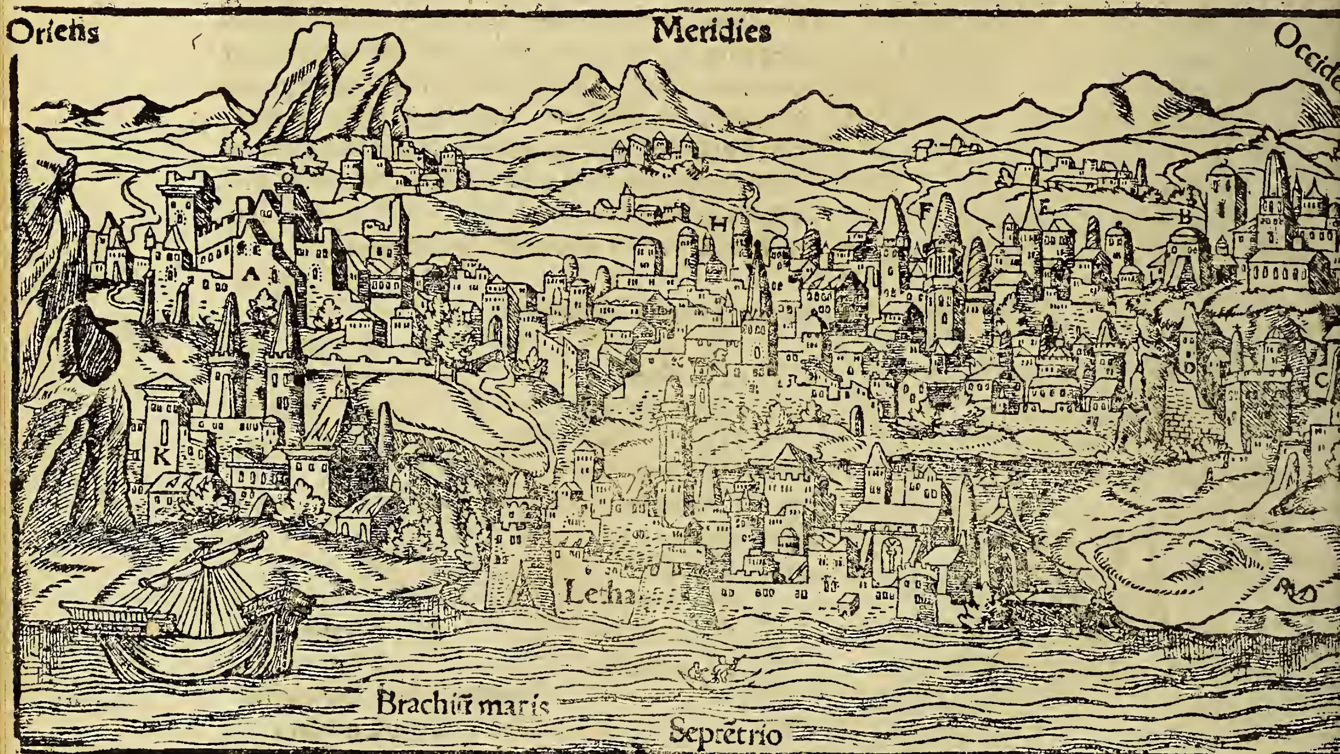
1 Dunenſis, 2 Caclenſis 3 Vuythauenſis.

Regia & metropolis Scotiæ eſt Edinburgum, olim Hethburgum dictum, haud multum à mari diſtans, eſtq; ibi portus maris commodiſsimus, Letha appellatus ubi Scoti negociantur, diſtatq; ab Edinburgo per quartam unius milliarij. Iam à centum annis Scotorum reges in ea urbe reſident. Andera inſignis Scotiæ ciuitas appellatur Beruuick, locaturq; ad unum fluuiorum, qui Scotiam ſeparant ab Anglia. Item tres ſunt archiepiſcopatus & academiæ in Scotia, nempe apud ſanctum Andream, in Glaſqueu & Aberdonio, quam Aberdein uulgò uocant, ubi optimus eſt maris portus, conueniuntq; plurimi negociatores mercaturæ gratia. Eſt & aliud emporium iuxta mare, nomine Dunde, & apud ſanctum Ioannem, & in loco Montros, ubi quoq; eſt epiſcopatus. Oppidũ ſancti Ioannis alio nomine uocatur de Perth, & ſolum eſt inter uillas Scotiæ muratum. Prope Aberdoniam ſunt Scotiæ alpes, quæ ab æquitibus inacceſsibiles ſunt. Ad montium radices magna ſunt nemora, ubi putant olim fuiſſe Caledoniam ſyluam, & in illis nemoribus incredibilis ceruorum & damarum inuenitur multitudo. Aberdonia fuit olim Scotorum regia, hodie uerò eſt Edinburgum.

Edinburgum.

Ciuitas Glaſquenſis.

DESCRIPTIO EDINBVRGI REGIÆ SCOtorum urbis, per Alexandrum Aleſium Scotum Theologiæ Doctorem.

A	Palatium regis	B	Arx puellarum	C	Eccleſia S. Cutberti
D	Eccleſia S. Egidij	E	Minoritæ	F	Eccleſia beatæ Mariæ in cãpo
G	Collegium reginæ	H	Prædicatores	K	Monaſterium S. Crucis.

Eſt Edinburgus in prouincia Laudoniæ, ſita ad Auſtrum miliario Italico à brachio maris, in quod influit amnis Fortha, ab occidente ueniens. Habet autem ciuitas ipſa duos mõtes ad orientem, auſtralior uocatur cathedra Arthuri, & qui reſpicit aquilonem, Collis apri. Ager undiq; fertiliſsimus eſt, amœna prata, ſyluulæ, lacus, riuuli, arces plures

plures quam cētum per circuitum urbis, intra unum miliare Germanicum. Ad ſeptentrionem interuallo Italici miliarij, ut diximus, eſt brachium maris, iuxta quod ſitū oppidum Letha, in cuius medio cōſtructa eſt porticus, in qua ſimul uidere licet centum magnas onerarias naues. Habet brachium maris ibi ad aquilonē in latitudine ſeptē miliaria. Eſt & ex altero latere aquilonari oppidum & noua porticus extructa. Porrò Edinburgus ſita eſt in monte inſtar Pragæ, habetꝗ in longitudine miliare Italicum, in latitudine dimidiū. Longitudo accipitur ab occidente in Orientē. Ab occidente urbis aſſurgit mons & alta rupes atꝗ arx in rupe, ſub qua undiꝗ eſt profunda uallis, niſi ea parte qua reſpicit urbem, qua re arx eſt inexpugnabilis niſi ex urbe, nec quiſquam ad eam ſcādere poſſet etiam ſcalis, tam præceps & dura eſt petra in qua uultures nidificant. Harū auiū nidos depredantur iuuenes audaciores ex arce in ſportis demiſsi. Hęc arx uocatur Caſtrū puellarū, clauditꝗ urbem ab occidente. Cæterùm ad orientē urbis eſt auguſtiſsimū monaſterium Sanctæ crucis, habens annexū palatium regis & amœniſsimos hortos, quos claudit lacus ad fundū montis cathedræ Arthmi. In hoc monte inueniuntur prætioſi lapides, clara die radiantes adamantes præcipuè. In urbe ſunt duæ magnæ uiæ ab arce puellarū uſꝗ ad monaſteriū & regium palatium lapidibus quadris ſtratæ, præſertim regia uia. Eſt ſuburbiū ad occidentem, dimidio miliario longum, uocaturꝗ uia ſancti Cuthberti. Sunt in urbe multa monaſteria & templa, præſertim Franciſcani, Dominicaſtri, Eccleſia Mariæ de campo, collegiū ſacerdotū, & aliud collegium Trinitatis, Hoſpitale S. Thomæ. Vrbs ipſa conſtructa non ex coctis, ſed naturalib. & quadris lapidibus, ut etiam ſingulæ ædes poſſent magnis palatijs comparari. In medio urbis eſt capitolium & eccleſia collegiata ſancti Egidij. Habent epiſcopi, duces, comites, barones & proceres totius regni in ipſa urbe ſua palatia, quando uocantur ad comitia. Eſt palatium regis poſitum ſupra monaſterium ampliſsimum & ſuperbiſsimum, & extenditur ab eo uſꝗ ad arcē puellarum una perpetua platea, dicta Vicus regius, ſed quæ prope arcem puellarum latior, & prope monaſteriū anguſtior eſt: atꝗ regia uia ex utraꝗ parte habet inſignes ædes, potioresꝗ ex lapide polito conſtructas. Porrò alia oblonga uia, quæ uocatur uicus Canonicorum, eſt anguſtior, ſeiungiturꝗ à regio uico, muro, porta & turribus, & reputatur pro ſuburbio. A regia uia inter auſtrum & boreā extenduntur infiniti uiculi, qui omnes excelſis ſunt ornati ædibus, ſicut & uia uaccarū, in qua habitant patricij & ſenatores urbis, & in qua ſunt principum regni palatia, ubi nihil eſt humile aut ruſticum, ſed omnia magnifica. Inter maiores eccleſias Edinburgi, poſt monaſterij eximiam baſilicā, primum locum tenet Collegiata eccleſia S. Egidij, conſtructa in medio regiæ uiæ. Deinde in uico qui diuidit Edinburgum à uia Canonicorum & ſuburbio, eſt eccleſia magnifica, uocata Collegium Reginæ intra muros. Item inter monaſteria Franciſcanorum & Prædicatorum ſita eſt eccleſia Mariæ de campo, ubi quoꝗ eſt collegium ſacerdotū. Et ſub rupe arcis puellarum ſita eſt noua parrochia S. Cuberthi.

Caſtrum puellarum.

Genealogia regum Scotiæ à quadringentis annis & ſuprà.

1 Macolmus Cāmorus, cuius uxor Margareta Angla
- *2 Edgarus*
- *3 Alexander*
- *4 Dauid* — *Henricus*
  - *5 Macolmus*
  - *6 Guilelmus* — *7 Alexander* — *8 Alexander* — *Margareta nupſit regi Noruegiæ.*
  - *Dauid*
    - *Margareta uir eius Alanus.* — *Daruargilla, cuius maritus Ioannes Baleolus.*
    - *Marioria, uir eius Cumyngus.* — *Ioannes Cumyngus*
    - *8 Iſabella, uir eius Robertus Bruſeus* — *9 Dauid* — *Robertus Comes Carriki* — *10 Robertus Steuartus*

Circa annum Chriſti 1100. regnauit in Scotia Edgarus, cui anno 1107. ſucceſsit frater Alexander, uir pius & iuſtitiæ amator: quo ſine liberis defuncto, ſucceſsit tertius frater Dauid. Hic duo memorabilia bella geſsit contra Stephanum Anglorum regem, propter limites ſcilicet utriuſꝗ regni, præſertim autem propter Northumbriā & Combriā.

Hic rex Dauid multa conſtruxit & fundauit monaſteria utriuſq; ſexus, in magnam re-
gij ærarij iacturam, præſertim quum Scoti nulla aut exigua ſoleant regi pendere uecti-
galia. Habuit autem Dauid filium Henricum nomine, ſed qui ante patrem mortuus eſt
relictis aliquot liberis. 5 Macolmus iſte auo in regno ſuccedens, iunctus fuit amici
tia Anglis, atq; ob id odio habebatur à ſubditis. 6 Guilelmus ſucceſsit fratri anno
1194. qui homagium fecit regi Angliæ pro terris quas in limitibus Angliæ habuit. dein
de captus ab Anglo, quatuor arces pro ſua liberatione dedit. Cumq; Richardus rex An
gliæ ex terra ſancta redijſſet, & magna penuria ob paſſam in Auſtria captiuitatem pre-
meretur, Guilelmus Scotus ei dono dedit duo millia marcarum: nec unquam legimus
ſynceriorem inter Anglos & Scotos fuiſſe pacem. Semper enim poſtea uſq; in hunc di-
em rixæ, diſcordiæ, odia & atrocia bella inter hæc duo regna fuerunt, nec potuit unquã
pax firma per coniugia regum aut pericta fœdera fieri, præſertim poſtquã Gallus cœ-
pit partes fouere Scotorum. Anno domini 1214. Guilelmus rex graui laborans morbo
obdormiuit in domino. 7 Alexander filius Guilelmi pacis amator ſucceſsit patri,
mortuus anno 1219. & unum relinquens filium regni ſucceſſorem. 8 Alexander iſte
inunctus fuit ab archiepiſcopo ſancti Andreæ, & duxit uxorem Margaretam filiã Hen
rici regis Angliæ. Hic tandem de equo cadens, fractis ceruicibus expirauit, nullo reli-
cto hærede. Fuit poſt eum ordinatus adminiſtrator Scotiæ Guilelmus Vallaceus, uir
pugnaciſsimus, qui multas ſtrages in Anglia fecit, & regem Eduardum aliquoties in fu
gam uertit, ſed ſuis ſibi tandem inuidentibus hanc gloriam, atq; eum relinquentibus,
Eduardus grauia bella excitauit contra Scotos. Tunc Scoti elegerunt adminiſtratorẽ
regni, Iohannem Cumyngum, generum Dauidis aut nepotem eius, Marioriæ ſcilicet
maritum aut filium, ſub quo Eduardus Scotiã ingreſſus totã ſibi ſubegit. Cumyngus
autẽ paulòpòſt eſt à Roberto Bruſeo in eccleſia iuxta altare interfectus, uendicauitq;
Bruſeus ſibi regni coronã, adiutus per familiares quoſdã. At Angli & Scoti quidã præ-
ſertim Cumyngenſes, Bruſeũ perſequens in fuga egerũt, fratres eius captos ultimo affe-
cerunt ſupplicio, & uxorẽ eius in Angliã ductã, ibi incarcerauerunt. Eduardus rex An-
gliæ in regno Scotiæ, ius habere uoluit, idq; requiſiuit à Ioãne Baleolo, qui de antiquio
re ſorore Eduardi deſcenderat. At Bruſeus ſenſim uires recuperat, & uiriliter reſiſtit re-
gi Angliæ, ſæpe Scotiã petenti. Irritati Scoti Northũbriã propulantur, uicos omnes e-
daci flãma conſumũt, ſenes & pueros atq; mulieres trucidant, atq; delubra ſpoliãt. Hæc
omnia contigerunt ſub Eduardo ſecundo, qui & acerrimam pugnam cum Scotis ha-
buit, & multa millia hominum ex ſuo exercitu amiſit, licet uictoria Scoti non fuerit in-
cruenta Anno 1322. Eduardus rex centum millia pugnatorum in unum coëgit atq; in
Scotiam miſit. Scotis autem à facie eius cum rebus ſuis fugientibus, rex penuria uictua
lium laborans, cogitur redire.

Anno 1326. Eduardus rex Angliæ & Iſabella mater eius, mittunt oratores in Scotiã,
& offerunt filio Roberti regis ſororem Eduardi, & renunciant ſimul iuriſdictioni ſuæ
ſuper regnum Scotiæ. Conſentiens autem Robertus Bruſeus, accepit Dauidi filio ſuo
quinquenni Iohannem ſororem Angli, tranſactiſq; tribus annis poſt hanc concordiã,
mortuus eſt Robertus, uir in re militari excellens, qui Anglos ex Scotia eiecit, & bis cũ
Anglo difficillimis prælijs congreſſus eſt, ſemperq; uictor euaſit. Propter impuberem
autem regem, Thomas Ranulphus regno præponitur, uir optimus, ſed qui à ſuborna-
to medico, ueneno ante legitimum tempus interfectus eſt.

9 Dauide rege res Scotiæ moderante. Eduardus uxoris ſuæ frater Caleſium obſe-
dit. Tunc rex Galliæ Philippus Valeſius rogat Dauidem, ut Angliã hoſtiliter ingredia
tur, ſicq; Eduardus obſidionẽ Caleſij diſſoluere cogitur. Rex Dauid cõſilium iuuenum
ſecutus obtemperat Gallo, Angliſq; ei occurrentibus capitur, & Scotia paſsim diripi-
tur. Quod uidens Gallus miſit pecuniã in Scotiam pro colligendo milite: at Vicerex ac
cepta pecunia, militibus nihil dedit. Irruentes tamen Scoti in Angliã, afflixerunt eam,
ſed nõ ſine ſuo ſanguine. Eduardus qui ſororium regẽ captum tenebat, accepta clade à
Scotis, relicta Gallia cũ maximo exercitu Scotiã ingreſſus, paſsim omnes trucidat, eti-
am paruulos, comburit Edinburgum & Ladoniam, tandemq; non ſine damno redit in
Angliam. Rex uerò Dauid datis obſidibus reuertitur in Scotiam, ad tractandum cum
ſuis de redemptione. Sed non inueniens conſenſum populi pro poſtulatis, reuerſus in

Angliam

Implacabile odiũ inter Anglos, et Scotos.

Rex Angliæ ex pugnat Scotiam.

Pax per coniugium firmatur

Rex Scotiæ capitur.

Angliam obſides liberat. Anno 1356. Iohannes rex Galliæ captus eſt ab Eduardo Anglo ſicq; Anglus duos penes ſe habuit captos reges. A' Scoto petebat ducenta millia Nobilium pro ſua liberatione, quæ ad certos ſolueret annos. Galli uerò pro ſuo rege liberando magnã ſui regni partem uoluerunt Anglo dare. Porrò regina Scoticæ, ſoror Eduardi, mortua eſt in Anglia, comitata uirum. Frater quoq; eius, rex Angliȩ, mortuus eſt eo anno, uir pugnaciſsimus. Dauid autem rex quum nullum haberet hæredem, conabatur Scotos perſuadere, ut acciperent Anglũ pro rege: at illis diſſentientib. egerunt cum eo ut aliam duceret uxorem, unde hæredem ſuſciperet. Cumq; illa nullam gigneret prolem, ille abiecit uxorem, non ſine malo exemplo. Mortuus eſt autem rex Dauid in Edinburgo, anno 1370. & electus eſt nepos eius Robertus Steuartus ad regem, cuius poſteri imperarunt uſq; in hodiernum diem. Suo tempore uiolata ſunt iudicia, facta in liberatione regis Dauidis ad annos quatuordecim, & utrinq; multa illata ſunt damna. Mortuus autem eſt Robertus ſecundus anno Chriſti 1390.

Rex Galliæ capitur ab Anglo.

Continuatio prioris Genealogiæ.

- 10 *Robertus ſecundus*
  - 11 *Iohannes qui & Robertus*
    - 21 *Iacobus primus*
      - *Margareta*
      - 13 *Iacobus ſecundus*
        - 14 *Iacobus tertius*
          - 15 *Iacobus quartus*
            - 16 *Iacobus quintus*
              - *Filia Maria*
            - *Iohannes rector Scotiæ*
        - *Alexander*
        - *Catharina*
          - *Iohannes*
          - *Margareta*
  - *Robertus*
  - *Alexander*
  - *Galterus*
  - *Dauid*
- *Franciſcæ rũ & Galliæ rex*

Mortuus Robertus ſecundus, reliquit multos filios, Iohannem, qui commutauit nomẽ ſuum in Robertũ tertium, Robertum ducem Albaniæ, & Alexandrũ comitem Buchaniæ: & ex alia uxore, Galterum comitem Atholiæ, atque Dauidem. Habuit rex Iohannes Robertus unum filium nomine Iacobum, qui miſſus à patre in Galliã, captus eſt ab Anglis in mari: quod patrem adeò afflixit, ut præ triſtitia moreretur. Interim autẽ præfuit regno dux Albaniæ, patruus capti Iacobi. Anno 1424. duxit Iacobus rex uxorẽ Iohannã, Clarentiæ duciſſam, ſed cuius dos non ſuffecit pro ſui liberatione, ſed pro reliqua pecunia coactus fuit dare obſides, optimatũ hæredes. Anno 1436. Iacob. primus rex Scotiæ, dedit filiam ſuã Margaretam uxorẽ Gallo Ludouico undecimo. Sub hoc rege miſit Anglus ad Scotos, rogans, ut hæc duo regna tã uicina pacẽ perpetuã firmarẽt, iuuaretq; Anglũ Scotos, & cõtrà Anglus Scotũ. Tunc rex Iacob. uocatis primoribus regni, concluſit cũ illis, quod pacis fœdera cũ Gallo uetuſtiſsima nõ rumperent.

Anno 1447. Iacob. iſte primus proditione plurimis lœtalibus uulneribus occiſus eſt, procuratione patrui eius, comite Atholiæ, qui ad regnum aſpirauit. Didicerat iſte Iacobus in captiuitate ſua multas artes, nam erat egregius luctator, curſor uelox, muſicus artificioſus, citharœdus ingenioſus & fortis eiaculator lapidum. Autores mortis eius, à principibus regni capti, miſerè interfecti ſunt. Nam comitem Atholiæ & complices eius Edinburgi iudicarunt ad mortem: comitem quidem ueſtibus exutum duxerunt per urbem, funibus eum in altum trahentibus, & poſtea eum labi ſinentibus in terram: coronam ferream ardentem capiti eius imponunt, & poſtero die ad caudam equorum ligant, atq; unà cum ſocijs de uico in uicum traxerunt. Tertio autem die poſuerunt eum ſuper tabulam, & uiuenti inteſtina extraxerunt atq; combuſſerunt: poſtea cor extrahentes in ignem proiecerunt, atque demum caput obtrũcant, & corpus in quatuor ſecant partes. Robertum uerò Gramum, qui præcipuus percuſſor fuerat, in currum, & dexteram eius, qua regem percuſſerat, ligarunt, in patibulo adhærente currui, ſicq; ſuſpenſum circumduxerunt & calidis ferris pupugerunt per corpus, atq; tandem quadrifariã diſſecuerunt. Alijs uerò complicibus, alias inflixerunt pœnas.

Fœdus Scotorum cum Gallis.

Suppliciũ grauiſsimum.

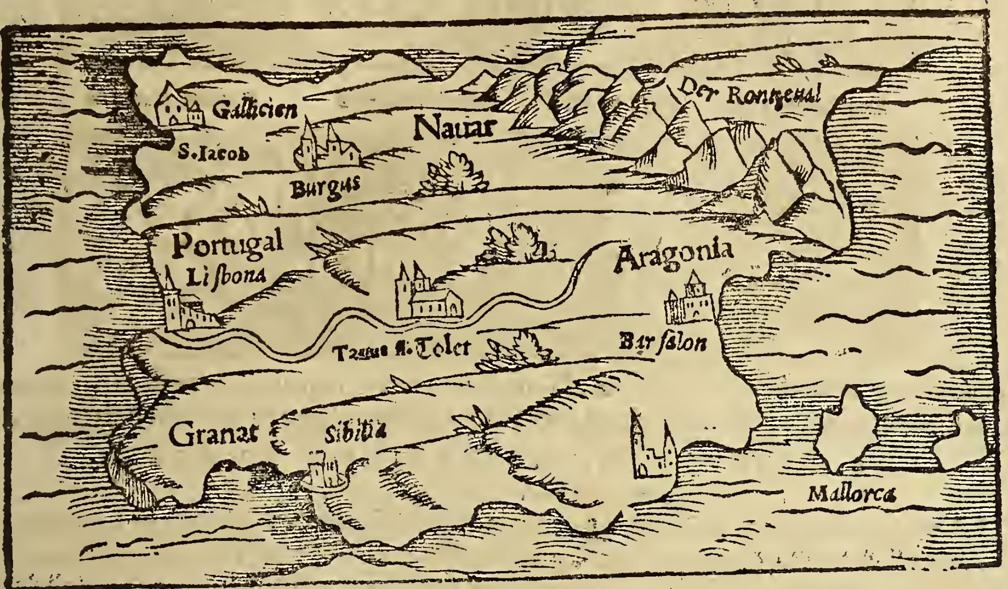
13 Iacobus ſecundus ſuccedens patri in regno, genuit tres filios, Iacob. tertium, qui in regno ſucceſsit, Alexandrum Albaniæ ducem, & Iohannem comitem. Cũq; is Iacobus arcem Roxburgi, quam Angli intra Scotiam multis diebus tenuerant obſideret ex magno tormẽto obſtructorium ligneum eiectum regem interemit, nec tamen ob regis mortem obſidio diſſoluitur, quouſq; arx capta fuit. Interijt autem rex anno ætatis ſuæ 29. Edinburgi monaſterio ſanctæ crucis honorificè ſepultus.

14 Anno

14 Anno ſalutis 1469. Iacobus tertius rex duxit uxorem Margaretam filiam re-
gis Noruegiæ, & in dotem accepit ius regis Noruegiæ in Orchadibus inſulis. Iacobus
uerò quartus accepit uxorem, Margaretam filiam Henrici ſeptimi regis Angliæ, ſoro-
rem Henrici octaui. 15 Iacobus quartus ſororius Henrici octaui regis Angliæ,
fuit uir dignus meliori fato, iuſtitia & pietate inſigni, qui & diu in pace & feliciter impe
rauit, nempe ad annum domini milleſimum quingenteſimum decimum quartum. Su-
perioribus enim annis quamuis Galli eum contenderunt incitare contra Henricum o-
ctauum Angliæ regem, tamen id non poterant efficere ut bellum ſuſciperet. Cumq; o-
bijceret, ſe non poſſe ſuſcipere bellum contra ſororium, à quo non eſſet prouocatus,
Galli contra reſpondebant, antiquum eſſe fœdus ſancitum inter Gallos & Scotos, &
Galliam iam propemodum ab Anglo oppreſſam, quare illum teneri aiebant adferen-
dum auxilium. Oppoſuit pius rex legem domini, quam præferendam docebat omni-
bus fœderibus: at illi reclamantes aſſerebant, legis Dei interpretationem pertinere ad
Pontificem & eccleſiam, ſicq; inducunt optimum uirum, ut conuocato ſenatu regni &
cõgregatis theologis, ex eorum conſilio bellum infelicíſsimũ indiceret Anglo, in quo
ſcilicet ipſe perijt. Scribit Paulus Iouius interfectos cum eo archiepiſcopum unum, e-
piſcopos duos, abbates quatuor, proceres uerò et equeſtri dignitate honoribuſq; mili-
tiæ illuſtres, triginta ſex. In ſumma, ad octo millia Scotorum ea die cæſa fuerunt, toti-
demq; fermè capta.

16. Iacobus quintus puer erat unius anni, quum pater eius periret, coronatus anno
1515. apud Schonã, quo loco ſolent reges Scotorum inaugurari. Interea Iohãnes Patrue
lis regis defuncti uocatur à ſenatu regni ex Gallia, ut tutorem ageret pueri, & regni gu-
bernatorem. Veniens autem in regnum, cœpit bellum gerere unà cum Gallis contra
Anglos, & principes quos putabat deſeruiſſe regem in bello, occidit, ob quam rem ſibi
metuens regreditur in Galliam. Porrò Iacobus rex duxit uxorem Magdalenam Fran-
ciſci regis Galliarum primogenitam, quà intra annum ſublata à uiuis, duxit aliam Gal-
licam dominam, quæ adhuc uiuit, ex qua tantum una filia reliqua eſt, propter quam
nunc inter Scotos & Anglos pugnatur: ſed de morte Iacobi quinti ſimilis hiſtoria eſt
morti patris. Conuenerat inter regem Iacobum quintum & regem Angliæ Henricum
octauum, de colloquio habendo Eboraci, in quo putabatur Maria filia regis Henrici
deſponſanda Iacobo regi tunc uiduo: at Scotorum epiſcopi metuentes, ne Iacobus ex
colloquio Henrici mutaret animum in religione, effecerunt ut Gallus impediret collo-
quium, & animaret Iacobum contra Henricum ad gerendum bellum. Quod cùm non
ſatis felices haberet ſucceſſus, moritur Iacobus dolore animi in caſtro Falckenland: factuſq;
eſt poſt eum gubernator regni & tutor pupillæ conſtitutus, conſanguineus regis, Co-
mes de Vrania, & dominus de Hammulton: is bellum gerit cum Anglis pro filia Iaco-
bi quinti, quam renuit dare filio Henrici octaui coniugem, ſicut antea fuerat conſtitu-
tum, quo quidem in bello Ann. 1542. 1543. & 1544. cum mari ac terra diu certatum ſit, E-
dinburgum in Scoti ab Anglis direptum eſt. tunc Franci peruetuſta conſuetudine, Ve-
ctem inſulam inuadunt, ut domeſtici belli metu, Angli à Scotorum finibus arceantur,
qui expugnata Bononia in Morinorum finibus, maximiſq; ſumptibus fatigati, ad con
ſilia pacis ſe anno 1546. uerterunt. Anno inſequenti occupauit Petrus Strozza, fortali-
cium S. Andreæ. Princeps autem Connato Hontleo cum Anglis manus conſerente, fu
ſis eius copijs, cum magno Scoticæ nobilitatis numero, captus eſt adeò ut Gallus,
dominum de Eſſen Scoticis rebus ſubſidio mittere coactus fuerit, qui inſula Ros poti-
tus, Anglos profligauit, atq; defuncti Regis filiam anno 1548. ſecum in Galliam abdu-
xit, ubi & Franciſco Delphino, eius nominis ſecundo, francorum Regi futuro
deſponſata eſt. Anno 1559. 60. 61. cum Scotia cum Anglis, con-
tra Francorum ſententiam, concordiam iniret,
nonnihil perpeſſa eſt.

HISPANIAE DESCRIptio ſecundum regna eius, prouincias, fluuios & ciuitates: item de moribus & ritibus Hiſpanorum, tam ueterum quàm recentiorum. Cap. XIIII.

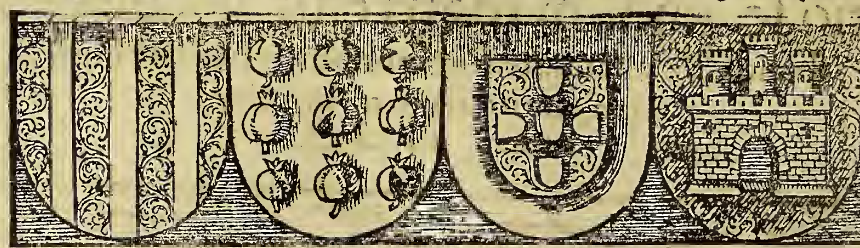
HIſpania ut tabula eius indicat, undiq; alluitur mari, excepta ea parte qua Galliam contingit, ibi altiſsimis montib. quos Pyrenos uocant ſeparatur à Gallia. Appellantur aũt montes illi Pyrenei, à crebris fulminum ignibus, uel φ ſyluæ in Pyreneo frequentes & habitationes, iniecto à paſtoribus igne, priſcis temporib. flagrauerunt. Durãte aũt incendio aliquot dieb. ex montiũ concoctione cœperunt deſcẽdere ſtillicidia argenti liquefacti. Et cũ habitatores illorũ locorum uſum argenti non haberent, contemnerentq; metallũ illum, ſupuenientes mercatores è Phœnicia: emerũt uilib. mercib. magnã uim argẽti. Diuiſa fuit olim Hiſpania in tres prouincias, Beticam ſcilicet, q̃ hodie eſt Granata, Luſitaniã φ nunc uocant Portugalliã, & Tarraconẽ, quæ hodie continet Cataloniã, Caſtiliã, Nauarram & Galliciã. Et ſecundum Ioſephũ atq; Beroſum, Tubal, Noë nepos, fuit primus rex Beticæ extruxitq; in ea regione ciuitatẽ, quã à ſe denominauit Tubal. Hic Tubal dedit operã regi pecuariæ, ſicut & omnes primi patres pecorib. alendis ſtuduerunt, quæ & uictum & amictũ homini miniſtrant. Hinc φq; putant maiorem Hiſpaniæ partẽ appellatã Tarraconem, ſecundum primam hominum linguam, quaſi תרבאספניא quod ſonat, boum poſſeſsionem. Succeſſit Tubalo in imperio Iberus, à quo fluuius quidã Iber eſt appellatus, & adiacens regio Celtiberia. Rex ſextus fuit dictus Betus, à quo regio certa Beticæ nomen mutauit. Decimus rex fuit uocatus Hiſpanus, aut ſecundum alios Hiſpalus, à q̃ & tota terra poſtea denominata eſt Hiſpania. Duodecimus Heſperus, à ſe Hiſpaniã quoq; denominauit Heſperiã, ſicut decimuſſeptimus Luſus, certam prouinciã Luſitaniam, quã hodie Portugalliã uocant. Poſteaquam uerò Romani ſibi ſubiugaſſent Hiſpaniã, diuiſa eſt in duas prouincias, nempe in Beticam & Tarraconenſem, durauitq; partitio illa uſq; ad tempora Attilæ, tunc rurſum alia adminiſtratione Hiſpania eſt gubernata. Nouiſsime ſub Saracenis deſcriminata eſt in quinq; regna, uidelicet Galliciã, Nauarrã, Caſtiliam ſiue Legionem, Cataloniam cui & Aragonia annexa eſt, Portugalliam & Granatam. Porrò Gallicia non diu proprium & diſtinctũ manſit regnum, ſed amiſſo legitimo hærede, incorporata eſt Tarraconenſi. Alij adhuc plura numerãt regna, Valentiæ ſcilicet, Toleti, Algarbiorum.

Pyrenei unde ſic dicti.

Tarraconenſis Hiſpaniæ nomen.

Luſitania à Luſo.

Regnum Aragoniæ **Regnum Granatæ** **Reg. Portugalliæ** **Regnum Caſtiliæ**

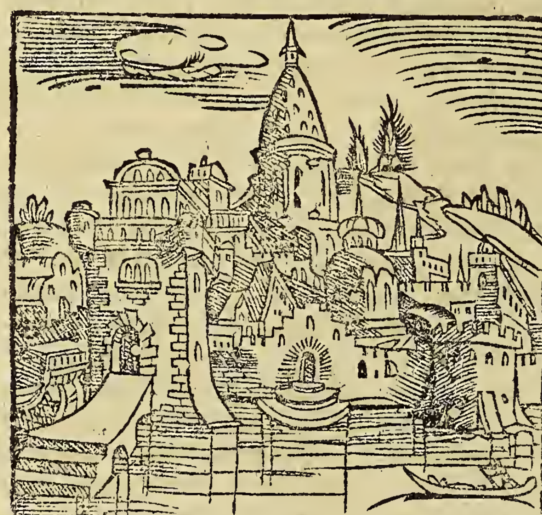
Rngnum Legionis **Regnum Toleti** **Regnum Gallitiæ** **Regnum Nauarræ**

Algarbiorum, Murtiæ & Cordubæ. Noſtro tempore, omnia hæc regna in unum contracta ſunt regnum & dominium, præter Portugalliam, quæ proprium habet regem.

DE QVIBVSDAM CIVITATIBVS ET REGIOnibus *Hiſpaniæ*. *Cap.* XV.

CArtagenia quondam nobilis, potens, amœna, & elegans ciuitas in Granata, primũ eſt extructa, & noua Carthago appellata, à duce Haſdrubale, q princeps erat ciuitatis Carthaginenſis in Africa poſitæ, cùm inciperet rurſum augere & extendere dominium ſuæ ciuitatis, quam Romani in primò bello ferè extinxerant.

Iſta Cartagenia per ſingulos dies numerauit Rom. tributũ duorum millium & quingentorum aureorum, ut Strabo ſcribit.

Pallãtia, Numantia, Cæſarauguſta, quæ uulgò Saragoſſa uocat̃, ſunt illuſtres in Caſtilia ciuitates. In Granata uerò iſtæ reliquas antecellunt, Hiſpalis quæ & Sibilia, & Corduba. In Luſitania & portugallia, fuit olim Emerita magni nominis, quæ iam Merida appellatur.

Tarragona ſiue Tarraco in Catalonia iuxta mare ſita, hodie nõ minoris eſt exiſtimationis q̃ noua Carthago, eſtq; metropolis inter multas ciuitates per circuitũ eius poſitas.

Iberia regio eſt, quam intercipiunt Iber fluuius & montes Pyrenei.

Lisbona ſiue Vlixbona, eſt metropolis in Portugallia, ſicut Granata in Betica, Pampalona in Nauarra, & Barſalona ſeu Barcinon in Aragonia. Legion uerò quam uulgò Lyon uocant, metropolis eſt in Caſtilia.

Algarbe pars eſt regni Portugalliæ, uocaturq; alio nomine Caput ſancti Vicentij & olim Colimbrica, & eſt ibi finis terræ, æquè ut Nerium promontorium in Gallicia.

Gades ciuitas eſt in inſula Gadira prope Granatam, extructa olim à Tyrijs, qui & Vticam ædificauerunt in Africa. Fuerunt enim Tyrij olim potentes in mari, ſicut & ciuitas eorum ſita fuit in mari, haud procul à Ieruſalem, ut ſuo loco in Aſia uidebimus.

Saguntũ, ciuitas olim elegans in Tarraconenſi. Cũq; amicitiã quæreret Rom. ægrè ferens id Hannibal ſummus dux Carthagineñ. expugnauit & deſtruxit eã cuius loco ſucceſsit Moruetrũ: Habes apud Siliũ in fine 2. libri quomodo Saguntini ſua omnia in medio urbis cõbuſſerint demũ mutuis cædibus occuberint & Pœni in urbem uacuam irruperint. Sunt etiã multæ in Hiſpania ciuitates, quarum uetera nomina penitus abolita ſunt & noua eius indita, ut ſunt.

Lucus

Lucus Auguſti		*Oluca*	*Complutum*		*Alcala*	*Ilerda*		*Lerida*
Aquæ calidæ		*Vich*	*Valeria*		*Concha*	*Vellica*		*Victoria*
Brigætium		*Ouiedo*	*Hiſpalis.*		*Sibilia*	*Põpelon à Põpeio*		*Pampilona*
Pintia		*Valladolit*	*Cæſar Auguſta*		*Saragoſſa*	*Gadirá*		*Gades & Galitz*
Barcinon		*Barſalona*	*Pallantia.*		*Palentia*	*Olioſipon*		*Lisboná*
Oſca		*Gueſca*	*Ana flu.*		*Guadianá*	*Flauũ Brigantium*		*Compoſtella*
Illipula	uul	*Ilipa*	*Betis flu.*	uul	*Guadalqueuir*	*Iber fluuius*	uul	*Ebroá*
Bælon	go	*Tariffa*	*Calpe mons*	go	*Gibraltar*	*Idubeda mons*	go	*Iubalda*
Abdera		*Almeria*	*Ilurgis*		*Morá*	*Tagus fluuius*		*Taio*
Doria flu.		*Dueró*	*Illiberis*		*Granata*	*Algarbē finis ter=*		*Finſter ſterñ*
Alone		*Alicanté*	*Segortia*		*Segouia*	*Numantia (ræ*		*Soria*
Nouiam		*Noia*	*Brauum*		*Burgus*	*Letorſa*		*Tortoſá*
Vxama		*Oſmes*	*Paxiulia*		*Pacenſis, Pace*	*Cantabria*		*Bizcaia*
Gallica flauia		*Fraga*				*Iulia regia*		*Baená*

DE EPISCOPATIBVS PRINCIPATIBVS, ET ACADEMIIS HIſpaniæ.

Vtraq; Hiſpania diſtinctos habet Regiones atq; regna, utpote hinc Aragoniam, illinc Nauarram, quæ ſub imperio habuere.

Cataloniam.	Valentiam.	& Murtiam.

Regnum Caſtilię atq; Portugallię ulteriorē Hiſpaniā tenuere excepta Granata, nempe

Sibiliam	Guenuam	Cordubam
Gubiterram	& Toletum	

Granata proprium regem habuit, donec regnum Caſtiliæ, Granatæ atq; Nauarræ, ad Arragonū reges tranſijt, adeò ut hoc ſeculo uniuerſa Hiſpaniæ, Luſitania excepta, Auſtriacis pareat, poſtq; iure coniugali ad Arragones delapſa eſt.

Vandaluſia olim Betica has urbes continet.

Guadix	Corduba	Guadalcanalium	Ecija
Palus	Vahene	Conſtantia	Marchená
Capizo	Caprenſes	Alain	Mairena
Grogno	Baetia	Cazallia	Montillen
Chipio	Alcala	Marzanilla	Aquilar Aglar
Xerico	Antiqua	Aſualcaſar	Rabulen
Sanlucar	Oſcuna	Veans	Mons maior
Barameda	Stepen	Luque	Conſterana
Rota	Acca	Vbeda	Porenen
Chycluna	Loren	Carmona	Arquiten
Conil	Palma	Vterna	Andugaiar
Barbalo	Caſzlon	Molar	Archidon
Algezira	Pacen	Carail	Caneten
Zibaltar	Iaen	Alcala	Oliuar
Aartheia	Sibilia	Guadiara	Ferian
Taripha	Oſſa	Spera	Beualcaſar.
Medina Sidonia	Horta	Arros.	

Granata hos habet urbes & uicos.

Malacha	Alhena	Ferez	Edeir
Bellamalacha	Almaguezieari	Luſar	Alcala
Abdera	Porceia	Beleſig	Algocaſa
Ronda	*vici huius regionis*	Nixar	Cacetbonela
Baſtia	Beletzblanck	Tefern	Alora
Guadixa	Belezauſz	Serga	Carthana
Vieria	Mixacar	Bacor	Alcuria
Hieſcar	Cneua	Gorab	Alſagnin
Babella	Cathanya	Iaez	Forrina
Loſch	Albex	Iataiea	Gucuaia

Finiana

Finiana
Vracina
Orce
Galra
Cillar
Benemaurela
Caueles
Caſtellegia
Abizelon
Sinar
Queiar
Treiua
Oria
Monturia
Andras
Lapetia
Megizar
Pinea
Cambela
Eſzmeltz
Colombera
Morline
Illara
Azaera
Calea
Cimitatres
Almuzia
Borgo
Coinum
Manda
Tolos
Cuquera
Setenil
Cardella
Eſualmara
Andita
Montegicar
Gauſnum
Caſares
Montmaior
Mear
Vxuna
Tarras
Rentobium
Matrilum
Caſtellfer
Albona
Nula
Adra
Delias
Solabrema
Im geburg
Abuldni
Murrhina
Aluchan
Andaras
Belia
Balia
Igiſar
Xobel
Ferrera
Pulzera
Orgiba
Sugnehalmum
Serafilabre
Xirtium
Texora
Alumna
Varis

Arragoniæ, Cataloniæ, Carthageniæ & Valentiæ ſequentes urbes uiciq́; ſubiacent.

Sarragoſa
Oſca
Tiriaſſona
Iacta
Talatamtana
Tornela
Daroca
Boria
S. Maria Albrizina
Barlaſtre
vici.
Aleanix
Exea
Ixar
Momſon
Kraga
Ainſa
Sarameni
Tannari
Alagana
Sadauana
Magollona
Alquecora
Soſium
S. Stephan liter
Alundouar
Moſcheta
Balea
Campefranck
Lothana
Vncaſtel
Arx
Manregal
Hartzen
Citen
Alhama
Voberg
Atteca
Terrara
Fteſin
Almunen
Mola
Aierua
Xarquiten
Aranda
Meſona
Epiphen
Neguell
Arandica
Morada
Pinaten
Riglen
Gueſa
Munieſa
Segura
Alaco.

Cataloniæ urbes.

Arragonia
Barcellona
Lerda
Tortoſa
Girona
Vegeln
Vice
Elna
Minareſſa
Bellagnaria
Perpingnan
Salza
Empurias
Pallara
Albinon
Praten
Ceruora
Tartacen
Cardona
Capcara
Sterckligen
Blauen
Molin
Martorella
Villafrancka
Teuern
Pazerda
Kallen
Manbiquenck
Granilla
Villmaior
Colibren
Villfruck
Collentz
Cabeln
Luſtrum
Arbucia
Cabra
Cariala
Veria
S Petrus de Or
Campredon
Tortella
Monerin
Beſalo
Figuera
Arguera
Baltera
Vuilliberal
Marzilla
Funen
Andaſilla
S. Adrianus
Demat
Miralcamp
Caſtellaſz
Rubin
Montrauu
Calapha
Ceriala
Marella
Biſzbala
Poblita
Redona
Granola
Equalatra
Aldrona
Achpoſta
Frias
Ezcar
Cauia
Cereſa
Bigueſca
S. Fides
Lerma
S. Maria
Im feld
Onnata
Quintanilla
Peraſana

Sagia

Sagia
Medinapomar
Frias
Vilmaior
S. Dominico
Naiora
Briona
Nauarreta
Logro
Calagora

Carthagenia ſubſunt

Carteia
Helchitana
Alicantia
Denia
Oliuen
Gandia
Valentz
Moruietro
Murcia
Oriola
Xatiua
Bondia
Creuilla
Villena
Conſentania
Segobria
S. Mattheus
Lucena
Liria
Alponto
Luceia
Aſpen
Torrent
Patronio
Alcocere
Algezira
Culderen
Alpona
Hontena

Alcoin
Pennaquila
Braren
Capdet
Xaxona
Vilregal
Caſtelfabita
Ademutz
Caſtellplantz
Morella
Xerxica
Caſtillon
Villformaſa
Almenara
Brunniola
Quencha
Almodauar
Compilo
Ralio
Cardmeta
Carbora
Moia
Ladenta
Raquena
Villerona
Cardeten
Villaſcuſa
Igneſten
Belmont
Chincklen
Rhodani.
S. Clemens
Villanoua
Moten
Alcaraga
Vtana
Vlces
Oſtalgar
Alcazar
Conſuegra
Camptrite
Soguella

Vuilrobla
Prouentz
Villnoua Cardet
Villnofinfant
Villnofixar
Alarco
Caſtelgatminotz
Albaze
Helden
Touarra
Xorquera
Alcalario
Iumilla
Checlana
Almazana
Molina
Coueta
Zafra
Caſtelnouum
S. Iuſtus locus Imp. Caroli V. obitu nobilis
Enbid
Fontſax
Eſtables
Mochale
Velleda.

Nauarræ ſubiacent

Pampilon
Stella
Tutela
Bicaſtel,
Lerina
Reginapont
Medigorca
Ragua
Bannola
Artaxona
Niranda
Falcen
Peralta

Vianen
Mendauia
Arx
Seſzma
Andoſilla
S. Adrian
Azagra
Marſella
Villfranck
Cadreia
Balterra
Argueta
Corela
Zintrefing
Caſca
Corta
Phatalla
Olita
Caparoſa
Santcaro
Mellida
Carcaſtilla
Caſeda
Galippa
Ayuara
Sangueſa
Lumberri
Aoyzo
Vrigo
Iſaus
Ochanga
Roceual
S. Maria
S. Ioannes
Caieta
S. Pelagius
Olgramon
Luſa
Gara
Lincoden
Liſaca
S. Stephanus.

Luſitania ſiue Portugallia, Galliciam & Toletum continet, quorum urbes atque uici ſunt, Portugalliæ primum:

Liſibona
Lamegra
Auero
Guimara
Ebora
Matuſina
Cecimbern
Lamara
Cohimbrica
Valentzinia
Braga

Villaconit
Pontluna
Trancoſa
Chanen
Sanctaren
Bragantzin
Vilregal
Valdixa
Frexo
Spadacinta
Tomara

Eboramontana
Thelba
Almeda
Montfort
Pinnen
Muxagata
Penedo
Teutugal
Arbranta
Cetubala
Tafeln

Pharum
Caſtromarin
Silua
S. Vincentz
Viſeo
Pormarin
Alcohaſa cioſter
Areolo
Portilli
Stramutzen
Borba

Villadelzoſa
Monſario
Iuriſmena
Geromenna
Campmaior
Montfort
Ortland
Alcatara
Emerita
Caſtelceſara
Troſilium
Montangi
Metellin
Guadalupo
Deletoſa
Bilbita
Almara
Boraca
Poroetana
Alcantara
Alburquergue
Oropeſa
Talabrigia
Elbora
S.Oleria
Spinarus
Villacaſtiria
Maquera
Scalona
Caura
Placentz
Xarahig
Paraſo
Oapera
Corphomo
Beiara
Conguſto
Ceſpeſo
Bonilla
Serrano
Petraficta
Abila
Barce
Salmanca
Iedeſzma
Villora
Areualo
Olimet
Medinacampi
Collara
Pontidona
Tuella
Portilla
Criſpina
Pennafidel

Curella
Aranda
Roana
S.Stephan Gorma
Oſomo
Sepulueda
Rearia
Petracia
Serrana
Torgana
Camcra
Segouia
S. Maria de nium
Iſcar
Cocca
Moiota
S.Martin del caſtag
Tabulata
Almagro
Hieuans
Orgaza
Aioſra
Querni
Galſi
Illeſca
Caſtellaquila
Toletum
Hiepes
Ocania
Lilien
Campluto
Madrid
Morani
Oreia
Almonzil
Maſcana
Boroxa
Valeſca
Valdemora
Pinten
Chnicken
Braia
Santerquatz
Xetaſia
S. Martin Vega
Pugroſter
Guadalaira
Talamanck
Turlacum
Vzeda
Butitrag
Paſtrana
Enzina
Briuega
Ficta

Zuriten
Almoguera
Bermingen
Tindeln
Mondingen
Seguntia
Meoinzelo
Almazen
Montagut
Coculiut
Morant
Gomaran
Sirona
Agredi
Aquilar
Cerueribebad
Cornago
Alphar
Prexen
Iangua
In Gallicia
S.Maria Finis terræ
Corunia
Patrona
Ferlan
Betantz
Muxen
Ares
Corconia
Vilnoua
Daroza
Cambados
Redondela
Bigon
Ribaden
Nauia
Liuarcha
Ponteuedra
Cean
Murana
Charma da
Mons regius
Riao
Ocarro
Ogoua
Gania
Baiona
Compoſtella
Oren
Oluca
Vilmaior
Tuy
Mondan
Ribadaua
Cheroga

Montfort
Caldela
Caſtroreal
Villafranca
Cacauela
Pontferrat
Biſcaya
Guibuza
Ouiedo
Auila
Ripaſallen
Gigien
Vilaldelich
Planen
Tangeda
Rupenrop
Prauen
Graden
Bilben
Bermen
Portugalletta
Lequetz
Durange
Verdun
Helore
Arraz
Zondar
Vergara
Mondrago
Ognata
Segura
Villafranca
Toloſa
Hernan
S.Sebaſtianus
Quetaria
Cumaia
Modrigo
Denani
Peſaga
Foterabia
S.Andran
Laureta
Victoria
Landa
Ondatra
Elgoſiar
Platfergar
Delgueta
Azcota
Atzpeta
Chifor
Saline
Legnitz
Villeregia

Ceſtona	Palerola	Frumeſta	Vilbrax
Zarauza	Turmarmog	Carrio	Curfun
Vilbona	Turloban	Amuſca	Petraſia
Siſapo	Villano	Viluerdl	Vilgars
Zamora	Conca	Aſtorga	Villiacob
Tauro	Tillalpand	Herrera	Leon
Tordeſzila	Maiorca	Aglar	Caſterceſar
Valldolid	Valdera	Melgar	Vilſand
Pinzen	Bezeil	Balmaſeda	Burgis
Capezona	Manſil	Pareta	Auca
Palenza	Barcial	Medin Roſecka	Belorata.
Turcreata	Benauent	Valnebre	

Vniuerſæ Hiſpaniarum opes, triplices ſunt, Aut Regiæ aut Pontificales, aut Principum & dominorum, quarum quæuis alteri penè æqui parari poteſt. In Pontificalibus, nouem habet epiſcopatus, quorum, ſuæq; diæceſeos Epiſcoporum anni redditus æſtimatur ſcilicet,

Archiepiſc. Arragonẽſis		8000 ducatorũ
Epiſcopi	Barcelonenſis	5000
	Gironenſis	4000
	Viquenſis	25000
	Ilerdenſis	5000
	Vrgelenſis	7000
	Dortoſenſis	8000
Archiepiſcopi Saragoſſæ		20000
Epiſcopi	Hiueſcenſis	3000
	Tiraſcenſis	5000
	Pampelonenſis	6000
	Calatherenſis	12000
	Segobienſis	3000

Inter principales Hiſpaniæ principes primas Caſtellæ Cancellarius, & poſt Regem præcipuè dignationis, atq; potentiſsimus exiſtit Archiepiſc. Toletanus 24000

Epiſcopi	Monuiedrenſis	20000
	Ouiedenſis	6000
	Burgenſis	2000
	Placentinus	13000
	Quencenſis	16000
	Segouienſis	14000
	Curitanus	8090
	Cordubenſis	12000

Archiepiſcopi S. Iacobi ſeu Compoſtellæ anni redditus æſtimãtur 2000

Epiſcopi	Auilenſis	8000
	Palentini	15000
	Salmancenſis	10000
	Eborenſis	20000
	Corienſis	8000

Archiepiſcopi Vlyſipponẽſis		16000 duc.
Epiſcopi	Legionenſis	8000
	Vbedenſis	6000
	Zamorenſis	12000
	Ciuidatenſis	4000
	Lerienſis	8500
	Badaiocenſis	6000
Archiepiſcopi Bracharenſis		12000
Epiſcopi	Colimbrienſis	12000
	Lamecenſis	6000
	Viſcenſis	8000
	Almorenſis	3000
	Tideenſis	2000
	Lugenſis	15000
	Aſtorgenſis	4000
	Montuedienſis	1500
Archiepiſcopi Hiſpalenſis		4000
Epiſcopi	Gienenſis	1500
	Carthagenenſis	5000
	Calixenſis	8500
	Siluenſis	6000
Archiepiſcopi Valentienſis		13000
Archiepiſcopi Granatenſis		1000

Sunt præterea Epiſcoporum alij, nulli alteri ſubiecti, utpote

Epiſcopus	Oſmenſis	10000
	Malacenſis	10000
	Guadicenſis	2000
	Almercenſis	1500
	Orenſinenſis	3000
	Pacenſis	4000
	Canarienſis	8000

Caſtilia quatuor Equeſtres ordines admodum potentes habet, nempe

S. Iacobi	60000. Duc.	Calatranenſis	40000
Alcantare	45000	S. Iohannis	40000

Etſi uerò horum ordinum nulli ferè Imperatores ſiue Magiſtri inueniantur, Regesq; harum dignitatũ gradus ad ſe reuocârint, ſunt tamen hinc inde horum ordinum Commendatores multi.

Sunt & in Luſitania Ordines aliquot, fratrum Chriſti, S. Iacobi & Dauidis, admodum opulenti.

In Arragonia ſunt aliquot familiæ ſummæ à Rege dignationis, quorum Tituli munia, annicꝙ redditus hi ſunt.

Coneſtabilis Nauarræ Comes Lerinẽſis, ex Vramontenſiũ familia 8000 Ducat.
Dux Lunẽſis familia Arragonius 20000
Dux Caledonenſis, Comes Galledenſis, Remonfolcus 30000
Dux Segobriẽſis. Comes Ampuritanus, Arrogonius 17000
Dux Candiæ, Borgenſis 12000
Marchio Deinẽſis, Sandoualus 14000
Marchio Elchenſis, Cardinius 10000
Marchio in Falcken Peralta genere 8000
Comes in Ribagors, Aragonius 17000
Comes in Arandat, Durrera 7000
Comes fontanæ, Heredienſis 4000
Comes in Belchen, Iaxat 4000
Comes in Olei, Centelius 5000
Comes Conſentinus, Carelius 4000
Comes in Albayden, Milanus 4000
Comes in Almenar 4000
Eparchus Ebolus, Arragonius 9000
Dominus Ogonius de Peralta 2000
Dominus in Baſz Crabera 2500

Proceres Seculares regni Caſtiliæ cum attributis.

Conneſtabilis Caſtiliæ ſupremus Regis Cubicularius, Velaſius genere, Dux Frienſis, Comes in Far 60000 Ducat.
Almeand. Architalaſſus Caſtellæ & Granatæ, familia Henricius Comes Modicanus, dominus in Medina Rioſecco & Pallencol 50000
Dux Albanus, Marchio Caurẽſis, Comes in Saluaterra, Toletanus 50000
Dux Infantaſcij, Marchio Santillanus, Comes de Real, in Mazar, Salden, Mẽdozzer & Vega 50000
Dux Bidoniæ, Comes in Neblen, Guſmanus 55000
Dux Beiarenſis. Stunica Marchio Bemarenſis, Comes in Grihalm, dñs in Bargillæ, Præſes Caſtellæ & Capillæ 40000
Dux Naiaræ, Comes Triuignius, dñs in Hamuſci. Mauricius & Larẽſis 30000
Dux Medincel, comes Portæcerdę 30000
Dux Alburquerquæ Comes in Ledeſme Cneua 5000
Dux Arcæ, dominns in Marca 25000
Dux Maquadenſis, præfectus Granatæ. Cardinius 30000
Dux Scalonenſis, Marchio de Villene & Moia. Comes S. Steph. Paciecus 60000

Marchio:

Seſſæ & Torneuæ, Comes in Capue. Cordubenſis 60000
Aſtorgẽſis, Comes in Traſemar & S. Marta. Oſor 25000
Aglarienſis, Comes in Caſtanet. Maurico 12000
Zenten Mendozza 30000
Villæ Francæ. Toletanus 10000
Plicenſis. Comes in Veria Agler & Figueroa 40000
Almondenſis, Comes in Benalzazar. Stunica, Sotomaior 30000
Taripheſis. Adelantado in Granata. Henricius 30000
Mondeiar. Comes in Tẽdel & Caſtella. Mendozza 15000
Comarẽſis. Cuſtos in Donſel. Cordubenſis 12000
Velaianus, Adelantado, in Murtia. Faiard. 30000
Berlangen. Touares 16000
Neuuuiler. Protocarrer 10000
Vallis Corteſiæ 60000

Comes:

Beneuentanus, dominus in Villalon & Portallõ Pimẽtel 60000
Vrenenſis, dominus in Pene. Giron 20000
Oſornenſis, dñs in Galſtern. Mauricius 12000
Partenſis. Mauricius 12000
Mirandæ Stunica 20000
In Caſtren & Aſtudilli Mendozza 12000
Montagutenſis. Mendozza 15000
Coruna, Mendozza 10000
Plicken. Mendozza 8000
Alba, Liſten & Garnel Henricius 20000
Alcanden. Corduba, Velaſca 10000
Orgat. dominus S. Olaliæ. Guſmannus 10000
Cifontem, ſignifer Regni, Siluianus 16000
Fonſalit. Atalanus 5000
Ribaden. Villadrandinus 6000
Reiberus. Auezer. Stunica 1600
Mon. Quinona 3000
Lemian. Oſor. Caſtrer 12000
Quincen Bobadilla 8000
Ribaden Alelantado in Gallicia. Mendozza 8000

Aglar

Comes	Algat. Arellius	10000
	Siruela, dn̄s in Roos. Velaſco	6000
	Nieua. Velaſco	6000
	Orpeſan. Toletanus	16000
	Saluaterra, dominus in Hempud. Aialia	5000
	Ognat. Guefara	4000
	Bondian. Acunia	15000
	Valentiæ. Luſitanus	12000
	Metlin. Villefort	16000
	Geluen. Luſitanus	10000
	Pumiraſtra. Auila	8000
	Stephani portæ. Benauidius	5000
	Palma. Porto carrus	8000

Seculares Luſitaniæ Principes.

Dux	Brigantinus Barcellonenſis prioris filius.	40000
	Conymbrienſis. March. Turris nouæ	30000
	Ville regalis. Comes Alcutenſis	15000
Comes	Marialba. Continius	12000
	Penila. Vaſconcelus	4000
	Portel gn̄ē Aulę regiæ pręfectus. Siluerianus	5000
	Vemſoſam, Theſaurarius. Soſa	5000
	Monſantin. Continius	5000
	Praten. Soſa	3000
	Toutagal	8000
	Brane. Dalmenda	3000
	Frixen. Xerera	3000
	Lunar	3000
	Rondon. Continius	5000

Vniuerſitates opulentia celebres in Hiſpania ſunt ſeptem, uidelicet Salmanticenſis, Complutenſis, Colimbrienſis, Pincianenſis, Siguntinenſis, Oſtenſis, Ilerdēſis. Viros doctos habuit Hiſpania paſsim exteris nationibus notos, Fulgentiū, Iſidorū archiepiſcopum Hiſpalenſem, Paulum Oroſiū, Paulum Burgēſem, Alphōſum regē Aſtrologū, Columellā, Higinium, Seduliū poëtam, Ludouicum uiues Oratorē, Quintilianum Rhetorem, Senecam Oratorē, Pomponiū Melam, Iuſtinum Hiſtoricum, Raimundū Lullium, &c. Et ex Iudæis atq; Saracenis Aben Ezram, Dauidem & Moſen Kimhi, Auicēnam, Auerroim, Raſim, Meſalac, Albumazar & alios multos. *Academiæ Hiſpanicæ.*

SENECA HISPANVS.

Seneca, qui & Lucius Anneus Stoicus philoſophus, natiōe Cordubēſis, Neronis Imperatoris pręceptor. Romæ in pręcio fuit & patruus Lucani poëtę. Cuius reminiſcēs D. Hieronym. ſcribit illum uirum fuiſſe cōtinentiſsimæ uitæ, & ꝓpterea ponit eum in Catalogo ſanctorū uirorum, potiſsimū propter frequētes epiſtolas Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulū. Cùm aūt eſſet Neronis magiſter, & illius tēporis potētiſsimus, optare ſe dicit, eius ſe loci eſſe apud ſuos, cuius ſit Paulus inter Chriſtianos, Hic inter cætera gratiarum ſuarū beneficia ſibi à Deo collocata tantæ fuit memoriæ, ut duo millia nominum recitata, eo quo dicta ordine erant mox recitabat, & ducētos uerſus à ducentis ſcholaſticis recitatos ab ultimo incipientes ad primum uſq; integerrimè recitaret. Quem tandē ante bienniū quem Petrus & Paulus martyrio coronarentur, à Nerone ſæuiſsimo diſcipulo retributione gratia interfectū fuiſſe legimus. Nam cùm ſenex admodum eſſet Seneca, Nero uerbera quæ ſibi à pueritia intulerat ad memoriam reducens, infremuit, atq; per Centurionē ei indixit, ut ſibi ipſi mortem deligeret. Tunc Seneca cognoſcēs Imperatoris uoluntatē, petijt ut in tepenti aqua poneretur, & in eadem oēs uenæ ei aperirentur, donec ſpiritū exhalaret: ſuaue genus mortis arbitratus, uenarum inciſione mori, quo & uitam finiuit.

QVINTILIANVS.

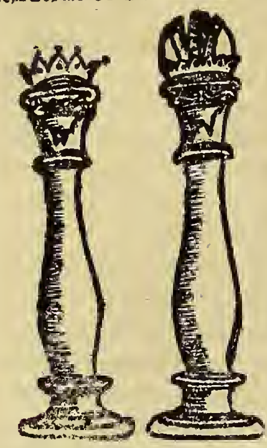

Fuit & Quintilianus Rhetor ac Philoſophus, Natione Hiſpanus, uir magni pretij à Galba Cęſare Romā perductus, ubi ſcholā tenēs clariſsimus habitus eſt. Fuit nāq; uir erudítiſſ. atq; grauis, qui inter cætera de inſtitutione Oratoria 8 libros cōpoſuit atq; cauſarum librū perutilē ędidit. Ex quib. hanc celebrē & memoriæ dignā habemus ſententiam: Vtinam liberorū noſtrorū mores non ipſi perderemus, infantiam enim ſtatim delitijs ſoluimus. Mollis quippe educatio, quā indulgentiam uocant,

cant, neruos omnes mentis & corporis frangit. Huius celeberrimi uiri de inſtitutione Oratoria liber, cùm annis fermè 600. deperditus fuiſſet à Pogio Florentino circa annum Domini 1414. in Cõſtantienſi Concilio in quodam monaſterio integer repertus, atq; eius opera trãſcriptus, & emendatus in Italiam delatus eſt.

DE INGRESSV MARIS IN TERRAM APVD GRANATAM deq; Columnis Herculis. Cap. XVI.

MOdico interuallo à ſe diſtant Granata & Mauritiana, ut uidere licet in tabulis Hiſpaniæ. Nam ibi ingreditur Oceanus per magnas anguſtias, quas Fretum Herculeum & Strictum Sibiliæ uocant, diſsidentq; à ſe littora Mauritianæ & Granatæ circiter ſeptingentis paſsibus, & erigũtur ibi duo montes in cœlũ, unus in Mauritiana qui Abyla uocatur, & alius in Hiſpania, cuius nomen eſt Calpe: & hi à quibuſdã uocantur columnæ Herculis, putantq; olim unum fuiſſe montem ſeu ſaxum perpetuò iugo coniunctum, quod Hercules ſuo robore perfregerit, intromiſeritq; Oceanum in ipſam terrã. Sunt rurſum alij, qui inſulam Gades aſſerunt fuiſſe Herculis columnas. Et tertij dicunt in Gadibus fuiſſe templum Herculis, in quo poſitæ fuerint duæ æneæ columnæ, altitudine octo cubitorũ, in quibus ſignatus fuit ſumptus pro ędificio illius tẽpli factus, & nautæ olim ibi Herculi ſua ſoluerunt uota atq; fecerunt ſacrificia, quum feliciter locũ illum adijſſent. Fuit enim locus ille ſecũdùm opinionẽ ueterum, finis mundi, nec auſi fuerunt Hercules aut alij longius naues ducere in mare citra periculum uitæ. Fuit etiam olim conſuetudo apud magnos uiros, ut extruerunt uel altaria, uel columnas in extremum locum ſuæ peregrinationis, id quod potiſsimũ legimus feciſſe Alexandrũ Magnũ, in multis Aſiæ maioris locis, qui uel portas uel altaria in certis locis cõſtituit ad quæ peruenit. Et cùm temporis ſucceſſu huiuſmodi ædificia collaberẽtur, remanſit tamẽ locis illis nomẽ ipſum. Probat id Coloſſus qui fuit Rhodi, & columnæ Herculis quæ fuerunt apud Hiſpanos, quarũ memoria in hodiernũ uſq; diẽ durat, etiamſi nemo ſciat an fuerint columnæ manufactæ, aut mõtes quidam eminẽtes. Tradunt ſcriptores, Hãnibalem quoq; uota & ſacrificia ſua ad templum iſtud Gaditanũ retuliſſe, cum uellet trãſcendere alpes. & oppugnare Romanos.

Templum Herculis.

Gades inſulæ.

Notandũ præterea Gadim, quæ & Erythrea uocatur, eſſe paruã inſulã (aliqui ponunt duas inſulas) habetq; tam pingua paſcua, ut nullum ſerum à lacte ſegregant, ſed cogãtur affundere aquam, cum lac in caſeũ coagulare uolũt. Moriuntur quoq; pecora trigeſima die, niſi aliquid ſanguinis illis eliciatur. Herba qua ueſcuntur oues, eſt quidem Arida, ſed generat incredibilem in lacte & carne pinguedinem.

DE FERTILITATE TOTIVS HISPANIAE. Cap. XVII.

HIſpania in multis quidem locis inculta iacet, idq; ob ſaxeũ fundum, uel ob ſolitudines ſqualẽtes, ob alias cauſas, tamen ſi cõferatur cum Africa, eſt multò fertilior ea, idq; ꝓpter magnos calores quos Africa habet. Suppeditat Hiſpania in multis locis abũdè ea quib. homo opus habet, ut ſunt frumẽtum, uinum, fructus, oleũ, pecora, linũ, ferrũ & metalla, mel, cera, piſcoſæ aquæ & alia his ſimilia. Nõ coquunt ſalẽ, ſed effodiũt è terra. Non fatigatur terra tot uẽtis ut Gallia, nec inficitur aër peſtiferis paludib. & nebulis. Aurum, argẽtum & ferrũ, bonum & ꝓbatum, nullibi in tãta copia, ut in Hiſpania eſt inuentum. Non enim effoditur ſolũ aurum è minieris, ſed & flumina cũ intumeſcũt ex pluuia, ꝓducunt auream arenã, præſertim Tagus fluuius. Vnde antiqui ſcriptores teſtatum olim reliquerunt, eam auri, argenti, cupri, ſtãni, plumbi, ferri, omniumq; metallorũ fodinis abundare, necnon argẽti uiui, ſalis quoq; uberrimã eſſe. Inuenta ſunt olim in Hiſpa-

nia fra-

nia fragmenta auri depurati,magnitudine dimidię libræ unde quidā dixerūt, infernum nō eſſe ſub terra illa,ſed Plutonē.Sunt in ea diuerſis in locis calidi & frigidi fontes,ad diuerſos morbos curādos efficatiam mirabilē habentes.Nec pecorū ullus defectus eſt in Hiſpania,ſed magna copia,nedum domeſticorū,uerum & ſylueſtriū,præſertim aūt ſemper eſt cōmendata equorum pernicitate,quos à uēto conceptos putabant.Nocentibus animalibus nō abundat,præter cuniculos,qui terram perfodiūt,& terræ naſcentiū radices lædunt,alia,inferunt nocumenta,ut infra referam ubi ad Baleares inſulas deſcribendas uenero. Flumina quæ per Hiſpaniā uoluuntur,& ſine impetu mouentur, quapropter ſuo curſu agros nō deuaſtāt.Sunt etiā multa piſcoſa,quia mare plurimos per ea mittit piſces in terrā. Gallicia cōmendatur ob mineras quas nutrit. Siquidē plurimū exundat plumbo & minio. Fit quoq; interdū,ut in hac regione aratrum particulas auri effodiat.Cōmunis Hiſpania lingua parum differt à lingua Italica,à qua illā olim receperūt, quum Romanis ſubijcerētur.Qualē uerò antea habuerint linguā,incertū eſt. Sunt qui putant Germanicā linguam & Gallis & Hiſpanis,olim cōmunem fuiſſe, ſicut & omnibus ſeptentrionalib. nationibus hodie cōmunis eſt,id quod infrà,ubi de Dania mētionē fecerimus,oſtēdemus. Sicut enim Sarmatica lingua cōmunis eſt Sclauis,Bohemis, Polonis,Moſcouitis,Ruſsitis,Bulgaris, Valachis , Dalmatis,Illyrijs, Lituanis, & alijs multis populis his uerſus,putāt & olim cōfuſa eſt per Vngarorū ingreſſum,ita reliquas Europæ nationes occidentē nationibus adiunctis,niſi quantū hodie cōfunditur p Turcicam irruptionē ante Romanorū dilatatum imperiū,una & eadem uſas fuiſſe lingua, nēpe Germanica,ſed quæ in Germania quoq; olim mutata fuiſſet in Romanā, ſi Romani tam facile illam nationē,ut Hiſpaniā & Galliā ſuperare potuiſſent, & in colonias deducere.Fateor quidē Scotium,Danicum imò Iſzlandicum ſermonem plurimum diſcriminari à Sueuico & Heluetico,āt in fundamento cōueniunt,id quod plurima uocabula utriſq; nationibus cōmunia probant.Habet & Gallia adhuc ueſtigia quædam primæ ſuæ linguæ,id q̄d Glareanus per multa oſtendit uocabula,ſi quis mihi credere noluerit.

Gallicia.

Germania lingua olim latiſsima.

HISPANIAE AD GALLICAM COMPARATIO, ITEM DE *moribus Hiſpanorum.* Cap. XVIII.

Hiſpania,uini,frumenti,& carnium copia uincitur à Gallia,eorum bonitate & ſapore uincit. Sic enim Villanouanus Hiſpanus ſcribit. Pluuiarum multitudine Gallia fœcunda, Hiſpani irriguis aquis plurimum utuntur, foſſas à magnis fluminibus lōgiſsimè trahendo.Septentrionalibus uentis & frigoribus hæc ut illa non fatigatur: unde oleum, mel,ceram,& crocum,rubiam,orizam,minium,coccum,ſaccarum,ſpartum, libanotidem,limones, cappares,dactylos,citrea mala & punica,alioq; aromaticos fructus abundantius producit,mittereq; dicitur in Galliam hæc omnia,potiſsimū aliquot millia centenariorum lanæ,& uina multorum generum in oras maritimas Galliæ Belgicæ,pruna paſſa,uuas paſſas,amygdala, caſtaneas, baccas laurina,balenas ſalitas,& cętera quæ omnia ex Hiſpania nauibus in Italiam & Flandriam,ſingulis annis uehuntur Hiſpanorū tēperatura calidior ſicciorq; & calor obſcurus,Gallorū frigidior,humidior, caro mollis & albicās color.Gallicarum fœminarū maior ad prolem fœcūditas quàm Hiſpanicarum.Grandiorib.corporis mēbri Galli muniti,Hiſpani durioribus, arctiſsimo ad cingulū corpore,Galli maiori ferocia quàm arte pugnant,& plus uiriū quàm cōſilij in bella ferunt,Hiſpani cōtra.Eſt ſemper Hiſpania equorum pernicitate cōmendata,quos leuis armaturæ equites tibijs contractis pulchrè obequitāt,haſtiludia & militares oēs actus ſæpius quàm Galli exercētes:ſunt tamē Gallorum cataphracti equites in precio.Galli ore libero,Hiſpani taciturni,qui diſsimulare melius norint. Galli læti, alacres & in conuiuia proni,grauitatē ſiquidem quam ſuo more ſeruant Hiſpani, penitus refugiunt.Sunt enim Hiſpani in ſympoſijs minus ſociales,ceremonioſi,aliquam ſeueritatem affectantes,quod Galli nō curant.Merum potant Galli,Hiſpani multa aqua dilutum.Apud Gallos aduenæ humaniſsimè excipiūtur hoſpitijs,nullū eius denegatur officium,ad uictū omnia parata proponūtur.Apud Hiſpanos non ita. Id effecit quod non ſunt in itineribus ita frequētes.Hiſpanicus ſermo grauior,Gallicus ſuauior.Elegantiori inter Hiſpanos oratione Caſtellani latiſsimi populi utuntur,in Gallia uix ſcias q̄ urbs uerè Gallicè loquatur,ut ſit ſermo ille magis nobilium & curalium,quàm alicuius certi loci peculiaris.Eſt etiā Hiſpanicus ſermo latino propinquior.Latior ſolo Hiſpania, ſed

Lingua Hiſpanica & Gallica.

non ita populoſa:auro ditior,ſed non mercaturæ negociatione, nec tot redditus ex hac ſicut ex illa regi colligũtur.Gallici ſoli nulla ferè pars eſt ocioſa:Hiſpanici multa ſunt inculta & deſerta loca.Cuius cauſam Damianus eſſe dicit,quod maiori anno circulo plebei homines ex ſylueſtrib. fructibus,melle,herbisq; lautè uictitare poſſunt,quæ res eos parum ad agriculturã propenſos efficit.Accedunt deinde bella,quæ Hiſpani magis amplectuntur quàm aratri labores.Aucupium & uenatio maior in Gallia:& plures altilib. etiamſi carius emptis, ueſcũtur.Ex Hiſpania in Galliam mercatores deferũt ſerici & omnis generis pannos,lanas,crocum,ſaccarũ,orizam oleum,alumen,gemmas & aromata ab undis accepta.Ex Gallica,præſertim ex Arelatenſi terra,in Hiſpaniam frumẽtum, lineas telas,filũ, libros & minutiora alia mercimonia plurima,ut gladios,ſpecula, acus, &c.deferunt.

Nobiles Hiſpaniæ & Galliæ. Eſt in Hiſpania principum uirorum, ducum,marchionum,comitũ & baronum ingens numerus:in Gallia eſt quidẽ nobiliũ copia,ſed maiorum dignitatũ pauci admodum principes,quod regis opulentiam auget,qui ſolus omnia poſsidet.Duces numerantur in Hiſpania uiginti,quorum cuiuſq; annus cẽſus quinquaginta ac ſexaginta ducatorum millia cõficit.Marchiones uiginti,tantũdem ferè reddituum percipiẽtes. Comites ſexaginta,quorum annuus redditus à decẽ & uiginti millia & ducatorum, & aliquorum plus quàm 50. Alij uicecomites, barones,prouinciarum præfecti,quos uocant Adelantados,uice reges,gubernatores,mariſcales,alcaldes,omnes principes uiri, mihi ſunt incõperti.

Equites ordinum. Sunt ordinum equitum magni magiſtri,ut ſancti Iacobi Alcãtaræ, Calatrauæ, Radiſienſium ſancti Iohannis,Monteſæ, equitum quos uocãt de Chriſtus, & alij cognomento Dauis.Horum cuiuſq; redditus millia ducatorũ eſt quinquaginta & plus.

Eccleſiaſtici in Hiſpania diuites. Quod ad eccleſiaſticas dignitates,ſuperior eſt numero Gallia. nam archiepiſcopos habet 12, epiſcopos 66. Hiſpania archiepiſcopos nouem, epiſcopos 46. Cardinalium in utraq; par numerus, nempe octonarius. Apud alios inuenio duntaxat ſeptem archiepiſcopatus,quos & ſuprà recenſui. Redditus horum maiores in Hiſpania,ut unica Tolerana eccleſia ducẽta millia ducatorũ annuatim colligat & ſolus archiepiſcopus octuaginta millia.Vice parlamentorum Galliæ quatuor ſunt in Hiſpania iuridici conuentus,in Caſtella, Granata,Gallicia,& nauarra.Cæterum iuriſperitorũ & foro litigantium multò maior in Gallia numerus. Fidei quos uocant inquiſitores in Marranos, hæreticos,& Saracenos,magnam in Hiſpaniam uendicant autoritatem,& ſeueriſsimè animaduertunt.Eſt aliud iuſticiæ genus mirabile, quod uocant Hermandad:eſt enim ciuium fraternitas iurata,ut in ictu campanæ ex urbibus ſingulis multa hominum millia armati prodeant,& eum qui deliquerit per uniuerſam prouinciam perſequantur, nuncij curſoribus ad alias omnes ciuitates præmiſsis,ut penè impoſsibile fuerit euadere. Deprehenſum uiuum alligatum,ſagittis conficiunt.

Pompa Hiſpanicarum mulierum. Illud Barbarum à Gallis cenſetur,quod Hiſpanicæ fœminæ aurea uel argẽtea uirgula aurium ima perforant,gẽma aliqua ut plurimum appenſa.Ligoneo etiam circulo uẽtrem ambiũt,ut latiore inceſſu pompoſiores appareãt. Nec domo egrediuntur, niſi famulorum præcedentiũ & ancillarum ſequẽtium comitante caterua. Gallica uerò ſimpliciter & una uix pediſſequa comite.Illud in Hiſpanicis fœminis laudandum, quod priſcarum Romanarum inſtar uino plurimum abſtinẽt, illud uituperandum quod nonnunquã collyrio,minio & ceruſſa faciem deformãt,quia natiuo colore ſunt minore quàm Gallicæ. Habentur etiam Hiſpani in religionis ritibus ſupra mortales omnes ſtudioſi: per reges ſolium & eius uitam gentilicio more iurant,& oſculo manuum in ſalutationibus ſupplicant.Nomen magnũ ab aliquot annis bellica fortitudine Hiſpani ſunt adepti, plurimis ab hoſte partis uictorijs,ut,qui laborũ,ſitis & famis in acie ſunt tolerãtiſsimi,& in ſtratagematibus cautiſsimi, leui corpore, ut facilè hoſtem fugiant & ſequantur.Frugalis uitæ ſicut & Itali, nec tantum cibi & potus ut Galli & Germani abſumẽtes, niſi ſint inuitati:nã tunc hilariter ſe oblectant edulijs, quia & rara eis & maiore auiditate accidũt cõuiuia.Oceani nauigatio-

uigationibus ad incõpertas regiones toto orbe ſunt clariſsimi. Verſus meridiem Africę finis primi circum nauigauêre, uſq; ad Calecuth, & alias orientales inſulas: quod iter Luſitanorum ſiue Portugallenſium eſt peculiare. Ad Occidentē Caſtellani progreſsi, poſt Inſularū auro diuitum multitudinē, quam inuenêre & imperio ſuo ſubiecêre, ad ipſam etiam orientales Indiæ continentem ſunt perducti, in quo indies magis & magis luſtrādo perſiſtūt. Regionū quoq; quæ ſub Auſtrali polo ſunt, notitiā nuper adepti ſunt. Porrò de moribus & ritibus antiquorum Hiſpanorum, Strabo & Poſidonius mira ſcribūt. *Nauigatio Hiſpanorū.* *Veterum Hiſpanorū mores.*

Nam homines qui inhabitauerunt montes Luſitanię, duobus anni partibus querna ueſcebantur glande, quam quū ſiccaſſent, frangebant, molebant, panes cōficiebant, & ad tempus reponebant. Hordaceo utebantur uino: nam uitium laborabant inopia. Morti adiudicatum, lapidibus obruebant. Aegrotos uetuſto ritu paſsim in uijs exponebāt, ut à prætereuntibus iuuarentur, aut ſaltem conſiliū ab ijs daretur, qui eidē morbo obnoxij fuerant & conualuerāt. Commemorat Poſidonius, eos olim tam duros & laboris patientes fuiſſe, ut etiā puerperæ poſt enixū infantē lecto non decumberēt, ſcribitq; tale factum: Tempore quodam cum uir quidam Maſsilienſis mercede cōduxiſſet uiros & mulieres, qui agrum ſuum foderent, cœpit una ex conductis fœminis ſentire dolores partus. Relicto ergo labore abijt pauliſper extra agrū, emiſſoq; fœtu redijt ad laborē, ne mercedi quid decerperetur. Et cùm dominus agri uideret, quòd difficulter penſum ſolueret laboris, neſciēs quid ei accidiſſet, interrogauit quid nam illi eſſet. Cognita uerò cauſa, numerauit ei precium, iuſsit abire. Illa autem ſumpto puero lauit ipſum aqua fontis, & inuolutū pãniculis, incolumem domum portauit. Fuit etiam ueterum Hiſpanorū conſuetudo, ut dormierint in ſuperficie terræ. In Cantabria cum neceſsitas belli urgeret, trucidabant matres proprios filios & uorabant, ne inciderent in manus hoſtium. Legitur deniq; puerum quēdam parentes ſuos & fratres in captiuitate trucidaſſe iuſſus ad hoc à patre, qui gladiū porrexit, ut illud faceret. Veteres Hiſpani fuerunt ſemper bellicoſi, maluerūtq; habere bellū quàm ocium. Cumq; extraneus abeſſet hoſtis, ipſi domi excitarunt ſeminarium diſcordiæ & belli. Antepoſuerunt militares equos atq; arma bellica ꝓprio ſanguini. Fœminæ res domeſticas agrorūq; culturas adminiſtrabant, uiri uerò armis & rapinis inſeruiebāt. *Hiſpani laboris patientes.* *Hiſpani ſemper bellicoſi.*

QVAE ET QVALIA BELLA OLIM PROPTER FIDEM *in Hiſpania geſta fuerint.* Cap. XIX.

MVltis per Gothos deuaſtatis locis in noſtris regionibus, conceſſerūt tandem ijdē Gothi in Hiſpaniam, & graſſando ibi more ſuo obtinuerūt regnum quoddam,

ſed

paulo pòſt conuerſi ſunt ab Ariana hæreſi ad Catholicam fidem per ſanctũ Leandrum Hiſpalenſem epiſcopum, anno ſcilicet Chriſti 600.

Saraceni Hiſpaniam inuadunt.

Deinde circa annum Chriſti 720. Muca Saracenorũ rex, traiecto mari uenit cum numeroſa hominum multitudine ex Africa in Hiſpaniã, interfectaꝗ nobilitate Gothorũ, ſubegit Hiſpaniã igne, ferro, & fame. Reliquiæ uerò Chriſtianorũ, quæ ſuperſtites manſerunt, creato nouo rege, plurima geſſerunt cum eis bella, multoſꝗ temporibus ſucceſſu interfecerunt, donec tandem Carolus magnus ui & armis illorũ ſæuitiam cõpeſcuit. Anno ſiquidẽ 778. cõgreſſus cum eis in Vaſconia, amiſit de ſuo exercitu quadraginta millia Chriſtianorũ. Reuerſus ergo in Galliam, inſtauratoꝗ exercitu ſuo milite Germano & Gallo, rurſus adortus eſt hoſtem infidelem, tamꝗ acriter pugnauit contra Mahumetanos, illos quouſꝗ eos humiliauit, & duos reges in fugã egit. Nõ tamẽ ualuit eos penitus extinguere, ſed Chriſtiani perpetua habuerũt cum eis prælia, uſꝗ ad annum Chriſti 1100. tunc rex Ramirus ſecũdus huius nominis, trucidauit octoginta millia infideliũ.

Legionis ciuitas & regnum.

Erat aũt eo tempore ciuitas Legionis, regia, & reſidẽtia regis infideliũ, unde nedũ Hiſpaniã uerum & alias regiones ſuis excurſionibus laceſsiuerunt. Sed coacti ſunt temporis ſucceſſu domi ſeſe continere. Nam cum anno Chriſti 1216. Saracenorum rex Hilminolinus, magno cõgregato exercitu deuaſtaret nedũ Hiſpaniæ fines, ſed & ad Auenionem uſꝗ egreſſus, omnia Chriſtianorum loca ſubuerteret, congregati in unum quatuor Chriſtiani reges, nempe Caſtiliæ, Aragoniæ, Portugalliæ & Nauarræ, proceſſerũt obuiam tyranno, & obtenta uictoria recuperauerunt Legionis regnũ & reliqua omnia infideliũ loca, præter unum regnum Granatæ, in quo ſeſe rex impius cũ ſuis continuit. Referunt quoꝗ hiſtoriæ, quòd cum anno Chriſti 1147. diuus Bernhardus ſolicitaret imperatorẽ Conradũ, & alios Chriſtianos reges ad bellũ, & Coloniæ Agrippinæ magnus congregaretur exercitus, pro recuperãda terra ſancta, nauigioꝗ uenirent in Hiſpaniã, noluerũt eam præterire, niſi antea uiſitaſſent diui Iacobi reliquias, quæ Cõpoſtellæ in Gallicia habentur. Gauiſus aũt rex Galliciæ de aduentu eorũ, rogauit eos ut ſibi auxilio eſſent contra Liſibonã ciuitatem, ubi ſeſe cõtinebant Saraceni, & multas Chriſtianis inferebant moleſtias. Acquieſcentes itaꝗ peregrini milites regi, oppugnauerunt urbem à mari, rex uerò Galliciæ obſedit eam in terris, nec deſtituerũt coanguſtare urbẽ, donec eã expugnauerunt.

Vlixbona à Chriſtianis expugnata.

Expugnatã uerò retinuerunt Chriſtiani uſꝗ in hũc diem. Ab hac urbe eſt hodie frequens nauigatio in Indiã, unde ſpecies aromaticæ & aliæ merces adferuntur, id quod apud ueteres res inaudita fuiſſet, qui illud nunꝗ tentare auſi ſunt.

Anno Chriſti 1233. interfecit catholicus rex Alfonſus ducenta millia Saracenorũ. Deinde anno Chriſti 1480. Ferdinandus rex Hiſpaniæ, Aragoniæ & Nauarræ, auus maternus Caroli quinti imperatoris, Chriſtiano motus zelo oppugnauit regem Granatæ, Melẽ nomine, mari & terra ſex integris annis, obtinuitꝗ multas ciuitates, donec tandem anno Chriſti 1492. ille undiꝗ anguſtijs uallatus ſeſe dedidit, & tũc Saracenorũ ſiue Maurorũ dominium in Hiſpania finẽ accepit, ſubacta eſt tota Hiſpania fidei catholicæ, neꝗ in hũc uſꝗ diẽ auſi ſunt perfidi Mahumetani ſeſe rurſum inſinuare in Hiſpaniã.

Granata expugnata.

Occupauerant aũt Granatã 800. annis anteꝗ inde expelli potuerint. Eodem anno quo abactus eſt rex Saracenorum, expulſi ſunt quoꝗ Iudæi ex Hiſpania in magno numero, nẽpe cẽtum & uingẽti quatuor millia, idꝗ fuit anno à cõdito mundo ſecundũ Iudæorum ſupputationem 5238. numerant enim Iudæi à principio mũdi res geſtas, ſicut Chriſtiani à Chriſto nato. Hoc autem Chriſti anno 1547. quando hæc ſcribo, ipſe numerant ab initio mundi 5307. Habuit Hiſpania ſemper doctos in ſua farina Iudæos, qui multorum librorum fuerunt autores, id quod uidere licet in tribus, in Kimhijm, in AbenEzra, in rabi Abraham autore libri Zeror hammor, &c.

Iudæi expulſi de Hiſpania.

Anno itaꝗ Chriſti 1492. expulſi ſunt de Hiſpania centũ & uiginti quatuor millia familiarũ Iudaicarũ, edicto regis dato, ne aurum uel gemmas è regno tollerẽt, ſed commutatione bonorũ ſuorum merces, & alias res, utpote panẽ, uinum & huiuſmodi ſecũdum debitã æſtimationem abducere poſſent: ubi quilibet Iudæus transfretando coactus eſt regi ſoluere duos ducatos, promulgatumꝗ fuit: Si quis Iudæorum nõ abijſſet in termino eis præfixo, is corpus & bona perderet. Itaꝗ duæ galeæ neglexerunt abire ad conſtitutum tempus, ideò omnes & ſinguli uenditi ſunt, & in ſeruitutem redacti.

Anno 1506. orta eſt Vlyxbona in Portugallia magna ciuium perturbatio, propter Iudæorum

dæorum nouiter baptiſatorum perſecutionem. Nam illi occulte ritus Iudæorum æmulantes, ore tantum & non corde Chriſtianos ſe oſtendebant, quippe cui cum Iudæis pascha celebrabant, & carnibus ueſcebātur. Quod Chriſtiani aduertentes, apud regē eos accuſabant, fueruntq; ex mandato regis ſedecim capti, ſed rurſum ſine uindicta dimiſsi. Quod uidentes ciues, contra regem & gubernatorem conſpirantes, tumultum contra Iudæos & pſeudochriſtianos excitarunt, interficientes per ciuitatem quotquot inuenire poterant nouos Chriſtianos & Iudæos, numero ſexcentos, quos & combuſſerūt. Dimanauit quoq; hæc Iudæorum perſecutio extra menio ad uillas, referūturq; in ſumma occiſi in urbe & extra 1930. Quod ubi rex audiuit, quod abſens fuit, indignatus plurimos carceribus mancipauit, ex quibus quidam combuſti, alij capitibus cæſi, & alij ad crucem ſuſpenſi, reliqui ſubſtantia ſua priuati, & ex patria in exilium miſsi ſunt atque proſcripti. *Iudæi baptizati, raro boni Chriſtiani.*

Anno Chriſti 1531. ſeptimo calend. Feb. motu terræ cōcuſſa eſt tota fere Luſitania. Vlyſsiponæ corruiſſe referuntur 1050. domus & circiter 600. ruinam minatæ. Hic motus terræ dies octo durauit, & quotidie per interualla redijt, ut ſepties aut octies interdiu huic periculo obnoxij fuerunt incolæ. Vnde relicta urbe, homines in campis ſub dio agere ſunt compulſi. *Terræmotus horrendus.*

GENEALOGIA REGVM HISPANIAE.

PRiuſquam Romani peruenirent ad imperij ſummum faſtigium, fuit Hiſpaniæ dominium ſub Carthaginenſibus, durauitq; apud eos uſq; ad alterum Africanum bellum: tunc Romani expellentes Carthaginenſes, facti ſunt ipſi domini Hiſpaniæ. Diuidentes autem eam in Beticam & Tarraconenſem, conſtituerunt undecim in ea iuriſdictiones. Manſitq; hæc adminiſtratio uſque ad Attilam: tunc ſucceſsiue inter tot reges diſcriminata eſt Hiſpania in quinque regna, uidelicet in Caſtiliam, Aragoniam, Nauarram, Portugalliam & Beticam. In Betica ſeu Granata Saraceni & Mauri fere uſq; ad tempora noſtra ſedem fixerunt: Caſtiliæ uero reges ante multos centos annos amplexati ſunt catholicam fidem. Nam cum Gothi ab Italia arcerentur, illamq; plurimum ſub Alarico & Atulpho incommodaſſent, fugerunt in Hiſpaniam cum rege ſuo, cuius nomen erat Singericus.

SVCCESSIO REGVM GOTHORVM IN TOTO *Hiſpaniæ regno.*

1 Singericus ſiue Segericus.
2 Vallias & ſecundum alios Vualia.
3 Theodoricus, ab alijs Rodericus. Factus eſt autem rex anno Chriſti 492
4 Thoriſmundus, cuius fratres Theodoricus atq; Henricus.
5 Alaricus filius regis Henrici. Hic habuit primum regiam ſuam Tholoſæ, ſed pulſus eſt, à Clodoueo rege Franciæ in Hiſpaniam.
6 Tendius Alarici filius, qui percuſſus interijt.
7 Tendeſilius, ab alijs Theodegoſilus. Cæſus eſt autem propterea, quod honeſtas fœminas ſua libidine polluere conabatur.
8 Agla. Hic in bello perijt.
9 Atanagildus. Hic prope Toletam Cæſus occubuit.
10 Leuogildus, habēs collegam Luidam fratrem. Fuit autem iſte Arrianus, ſubiecitq; Hiſpalim regno Caſtellæ. Perſecutus eſt etiam filium ſuum Hermogildū atq; interfecit, anno 572. ob id quod eſſet fere Chriſtianus.
11 Recharedus filius Leuogildi, & bonus Chriſtianus. Hic damnauit Arianam doctrinam in Concilio Toletano, quod celebrauit in eo loco.
12 Luibia & Victericus.
13 Gundamirus, qui domuit Gaſconios.
14 Siſebatus, bonus Chriſtianus & ſyncerus cultor Chriſti, cuius tēporibus uixit Iſidorus epiſcopus Hiſpalenſis. Eius dominium extendebatur in totam Hiſpaniam.
15 Recharedus ſecundus huius nominis.

16 Suitilla

16 Suitella, ante ſuſceptionem regni Siſebati ſummus belli dux.
17 Siſenandus. Quidam præponunt ei Rachimirum.
18 Suitilla ſecundus huius nominis.
19 Tulga.
20 Tindus, quem alij appellant Vindeſuindum.
21 Recenſuindus, rex probus & pius.
22 Bambã. Hic Mauros ab Africa in Hiſpaniã transfretantes, ut illam inhabitarent, graui contriuit cæde. Propinauit ei ſucceſſor eius potum, unde omnes memoriæ uires amiſit, quapropter regni habenas relinquens monaſterium eſt ingreſſus.
23 Heringius cuius collega Egica gener eius.
24 Vitiza Hic excecauit Theodebertum filiũ Recẽſuindi in pueritia eius, cui regnum debebatur. Ille uiſu priuatus duxit uxorem, genuitꝗ Rodericũ, qui poſtea factus rex ultus eſt patrem ſuum in Vitiza & filijs eius.
25 Rodericus. Defecit in hoc rege Gothicũ & regium ſtemma, idꝗ in hunc modũ: Fuit comes quidẽ Iullanus nomine, quem rex Rodericus præfectum cõſtituerat in Thuringitana Mauritaniæ. Alij ſcribunt eum legatũ miſſum ultra mare in Tingitanam. Interim autem quo comes abſens erat, rex polluit filiam eius. Audiens pater uim filiæ illatã, dolore domeſtico ſollicitatur ad ultionẽ, fretus loci commoditate, unde clàm ex Africa uocat Saracenos. Qui anno ſalutis 714. duce Muza miſſo à Miramolino tunc eorum rege, per anguſtias Herculei freti ingreſsi, biẽnij ſpacio omnem ferè Hiſpaniam occuparũt, præter Aſtures, natura loci munitos. In quo temporis ſpacio dicuntur ad ſeptingẽta millia hominum in eo bello utrinꝗ abſumpta. Saraceni tanto potiti imperio, cum latè ferro igniꝗ omnia uaſtaſſent, regna inter ſe plura ac ſedes conſtituêre. Primum Cordubæ, quod Abenalibeticum regnum uocauerunt. Alterum apud Hiſpalim. tertiũ apud Carthaginem nouam. Eaꝗ poteſtate uſꝗ ad Ferdinãdum tertium regem perſeuerarũt. Hic demum anno Chriſti 1216. Toleto, Corduba, multisꝗ alijs recuperatis locis, Saracenos ex magna parte deiectos, compulit Granatã ac Malacã, quæ prius ſub Cordubæ regno fuerant, ſeſe recipere, ac uſꝗ ad ætatem noſtram, ad annum ſcilicet Chriſti 1480. retinêre. Vnde tandẽ Dei benignitate, ac Ferdinãdi regis uirtute, nuper expulſi ſunt. Porrò Chriſtiani qui ſupererãt ex profligato exercitu, Aſturiã ſeſe receperũt cum Pelagio principe ſuo. Aſtures enim & Callæci mõtibus & natura loci muniti, tãtum incolumes permãſêre. Porrò quid egerint Chriſtiani, quidꝗ illis ſucceſſu temporis acciderit, qui in Aſturiã ſeſe ob ſæuam Saracenorum perſecutionem receperãt, nunc breuibus explicabo, ſignaboꝗ proprio numero reges eorum.

Saraceni occupant Hiſpaniam.

CASTILIAE REGNI EXORDIVM. *Cap.* XX

PElagius patruus fuit regis Roderici. Cùm Vitiza Theodeberto fratri Pelagij erueret oculos, fugit Pelagius in Cantabriã, latuitꝗ ibi multis diebus, donec ſcilicet bellum Saracenicum recrudeſceret, & Saraceni omne Chriſtianis adimerẽt in Hiſpania dominium, occiderentꝗ eos paſsim per uniuerſam Hiſpaniam. Tunc Pelagius profectus cum reliquijs Chriſti fidelium in Aſturiam terrã montoſam atꝗ in Gallíciã, factus eſt rex eorũ, obtẽtaꝗ ciuitate Legionis, regnauit in ea 20. annis. Recuperãdo aũt paulatim multa effecit, ut afflicta gẽs aliquãtulũ reſpirare uideretur. Hanc ſedẽ poſteri Caſtellã nouã uocauere, ueteris differentia, q̃ circa Cordubã & Hiſpalim fuerat. Sic enim Hiſpani regiã & munitũ circa locũ appellant: dictiꝗ ſunt poſt hunc nõ Gothorũ, ſed Hiſpaniẹ ſiue Caſtellæ reges, qui magna uirtute res patrias quotidie recuperauerunt.

Catholicus rex.

2 Faſilia filius Pelagij. Hũc diſcerpſit urſus in uenatiõe.
3 Alfonſus gener Faſiliæ. Hic cognominatus eſt Catholicus, quia extirpauit Arianam perfidiam quæ repullulare cœperat, & expulſis Saracenis multas recuperauit ciuitates. Pater eius Petrus dux fuit in Cantabria, fuitꝗ de ſanguine Gothorum.

4 Froilla

4 Froilla,ab alijs Friola,filius Alfonſi. Hic percuſsit Saracenos, qui Chriſtianos in Gallicia affligebant,interfecitq; ferè 40000. Ipſe ferè occiſus fuit à fratre ſuo, qui & poſt ipſum regno eſt potitus.

5 Aurelius parricida, qui fratrem obtruncauit.

6 Silo Alfonſi gener.Sunt qui illi anteponunt Veremundum.

7 Muregatus Alfonſi filius nothus.Hic auxilio Saracenorum aſſecutus eſt regnum, quapropter illis ex fœdere uirgines certas quotannis pro tributo mittebat. Degenerauit plurimum à progenitoribus,uiris mira probitate conſpicuis.

8 Veremundus Alfonſi nepos.Hic diaconatus habuit gradum cùm in regem inaugurar etur.Sed relicto poſtea regno factus eſt monachus.

9 Alfonſus ſecundus Alfonſi primi filius & fratruelis Veremũdi.Hic fuit uir religioſus & caſtus,qui uxorem quam habuit nunquam attigit.Cum autẽ Saraceni uellent regionem eius igni & gladio perdere,ipſe manu armata eis occurrens, trucidauit multa millia,diripuitq; prædam ingentem,ex qua duas epiſcopales erexit ciuitates, Aſturicenſem ſcilicet & Ouetenſem.Vixit autem tempore Caroli Magni. *Epiſcopatus Aſturicenſis & Ouetẽſis.*

10 Ramirus filius Veremundi.Hic percuſsit Nortmannos, qui ingẽti claſſe uenientes irruebant in Galliciam.

11 Ordonius filius Ramiri. Hic reliquit quinque filios.

12 Alfonſus tertius factus eſt anno Chriſti 883. rex:fuitq; multorum & ingentiũ bellorum contra infideles patrator,ſæpeq; triumphauit de Saracenis. Nam eripuit illis in Portugallia duas ciuitates,Columbricã & Viſeum.Fecit quoq; quatuor fratribus erui oculos,qui in eum conſpirauerant.Sunt etiam qui ſcribũt illum excitaſſe templũ Compoſtellanum,& conſtituiſſe archiepiſcopatum Ouetenſem. *Templum Cõpoſtellæ.*

13 Garſias filius Alfonſi.Hic quoq; bella geſsit cõtra Mahumetos & cœpit Aiolam regem eorum.

14 Ordonius Garſiæ frater.Hic eccleſiam Legionenſem eleganter cõſtruxit, magnificeq; dotauit.Sed infeliciter pugnauit contra infideles Saracenos,amiſsis multis Chriſticolis,præſertim quibuſdam pijs epiſcopis.Habuit in ditione Caſtellæ quatuor comites,qui bellum id detractauerant.Iuſſos ergo ad ſe uenire & incolumes fore pollicitus, necari mandauit.Ob quam perfidiam Caſtellani rebellantes,factis inter ſe magiſtratib. ac iudicibus,rem ipſi adminiſtrabant,è quibus poſtea reges deſcenderunt.

15 Froila ſecundus Ordonij frater.Hic crudelis admodum habebatur,ut qui multos è nobilitate interfecerit:factusq; eſt tandem leproſus,relictis quatuor liberis.

16 Alfonſus 4.Hic tradito fratri Ramiro regno,factus eſt ipſe monachus.Sed poſtea pœnitentia ductus cum ad regnum redire conaretur,capitur à Ramiro atq; illata cæcitate mulctatur.

17 Sanctius Ramiri frater.Hic tam portentoſæ obœſitatis fuiſſe dicitur,ut tantam ſaginæ molem uix ferre poſſet. Cumq; multa experiretur quæ illi pinguedinẽ minuerẽt, nihil inuenit quod prodeſſet.Fuit autem Saracenorum rex,qui Cordubæ regnabat, nomine Abdemarus,uir doctus,habuitq; multos expertos medicos. Quod cùm Sanctiũ non lateret,facta pace cum rege,adiungit ſe illi,ſperans ab eo curari.accepta uerò herba quadã à medicis illis,adeò extenuatus excarnificatusq; eſt,ut breui poſt moreretur, ſed nõ ſine ſuſpiciõe ſumpti ueneni.Interea domi per eius abſentiã.Ordonius filius Alfonſi illius,cui lumina diximus adempta,auxilio procerum regnum inuadit. At Sanctius Saraceni auxilio,amiſſum recuperat.Præterea Ferdinandum Caſtellæ comitem, eiusq; ſucceſſores in iuriſdictione regis Legionenſis in perpetuum immunes eſſe uoluit. Deceſsit anno ſalutis circiter 928.regni undecimo. *Monſtrum pinguiſsimi regis.*

18 Ramirus Sanctij filius.Sub huius regis imperio Arabes rupta pace quã cũ Ramiro fecerant,omnia depopulabãtur.Quapropter Gallæci cõtempta regis iuuenili ætate, Veremundum regis Ordonij filiũ apud Cõpoſtellam regẽ declarant. Inter hunc Veremundum & Almanzorẽ Saracenorũ regem,ingens horridũq; natum eſt bellũ coëgitq; Almanzor Veremundũ fugere ad Auſturum montes.Inde Legionũ per obſidionẽ expugnat ac diruit.Mox Luſitaniã ingreſſus Compoſtellanam euertit baſilicã. Poſt hæc Veremũdus & Garſias Caſtellæ comes iunctis caſtris,magnã Saracenis intulere cladẽ. *Compoſtellanum euertitur templũ.*

19 Alfonſus quintus, filius Veremundi. Hic ſororem Tyreſiam Abdalij Saraceno

Toleti

Toleti regi locauit,ut ei contra Cordubæ regem auxilio foret.At uirgo Chriſtiana infidelis uiri conſortium ac congreſſum detrectauit,quamuis ſæpe precibus,ſæpe minis uexata.Mox eo extincto,liberata ſeſe Deo in cœnobio perpetuò dicauit. Alfonſus uerò ſagitta ictus ante ciuitatem Viſeum,interijt.

20 Veremundus tertius, Alfonſi filius,iuuenis deceſsit ſine liberis.

Caſtiliæ regnum. 21 Ferdinãdus primus,ſororius Veremundi atq; Sanctij,comitis Caſtellæ filius. Hic primus coniunxit anno 1017. duo regna,Legionem & Caſtellam. Legionis autem regnum iure uxoris hæreditario aſſecutus eſt. Et ad eum uſq; diem Caſtella per comites regebatur,cùm titulus tantum Hiſpaniæ regni poſt ingreſſos ſaracenos apud Legionẽ eſſet. His etiam Nauarræ regnum adiecit,quod interfecto Garſia fratre arripuit. Tanta itaq; fretus potentia,Colimbricam partemq; Luſitaniæ recuperauit. Deceſsit anno regni 40. Alij hic aliter ſentiunt. De Nauarra ſic ſcriptum inuenio. *Nauarræ regnum.* Cùm Saraceni in Hiſpania uarijs modis turbarent Chriſtianos,uir quidam ſtrenuus,Enecus nomine,in comitate Bigortiæ,qui eſt iuxta montes Pyrenæos,ſæpe triumphans de Saracenis, factus eſt à uulgo rex Nauarræ,cui ſucceſsit Garſias.Poſt Garſiam regnauit Sãctius,poſt Sanctium Garſias,poſt Garſiam Sanctius magnus,qui comes fuit Caſtellæ. Huic ſucceſsit filius eius Ferdinandus,de quo iam diximus,qui tot coniunxit regna,repugnauitq; anno Chriſti 1030. nobilem ciuitatem Valentiam,per Rodericum Cidum fidelem exercitus ducem,expulitq; Saracenos.

22 Sanctius & frater eius Alfonſus ſextus huius nominis, filij Ferdinandi regno præficiuntur.Excluſit tamen Sanctius fratrem ne ſecum regnaret,quapropter ille fugiẽs recepit ſe ad infidelem regem Toletanũ,donec eo mortuo à populis reuocatus ad regni *Toletum expugnatum.* ſucceſsionem,non prius à Saraceno dimiſſus eſt,quàm iureiurando affirmauerit, ſe perpetuò in eius amicitia permanſurũ,quòd minimè ſeruauit.Nam inito regno ſtatim Toletum expulſo Saraceno recepit.Reliquit autem filiam unicam Viracã nomine, quam duxit uxorem Raimundus comes Barcinonenſis,genuitq; ex ea filium Alfonſum ſeptimum,qui auo ſucceſsit in regno.

23 Alfonſus 7 {
- Sanctius rex Caſtellæ. — Alfonſus 8 filius Sanctij
- Ferdinandus rex Legionis — Alfonſus nonus.
- Beatrix,nupta Ludouico regi Francorum.
}

Alfonſus iſte ſeptimus potentiſsimus omnium qui ante ſe fuẽre eſt habitus. Quare Hiſpanorum Imperator eſt appellatus.Ipſe recepit Cordubam,Almeriam & Baionam.Exceſsit imperante Friderico primo.

24 Sanctius huius nominis tertius rex Caſtellæ,duxit uxorem Blanchã,filiam Garſiæ regis nauarræ,genuitq; ex ea Alfonſum octauum.

25 Alfonſus octauus duxit uxorẽ filiam Richardi regis Angliæ,genuitq; ex ea multos liberos.

Alfonſus 8 {
- Henricus huius nominis primus,rex Caſtellæ.
- Blancha,mater S. Ludouici regis Franciæ.
- Berengaria, uxor Alfonſi regis Legionis.
- Hieraca ſeu Viraca,uxor regis Portugalliæ
- Elionora,uxor regis Aragoniæ.
}

Hic Alfonſus contriuit Saracenos clade inſigni,occiditq; ferè ducenta millia.Mortuus eſt autem anno 1160.

26 Alfonſus nonus filius Ferdinandi regis Legionum, ſucceſsit in regno Alfonſo octauo,genuitq; Ferdinandum huius nominis tertium.

27 Henricus filius Alfonſi octaui,non regnauit duobus integris annis,mortuus in adoleſcentia,ludendo cum pueris.

28 Ferdinãdus tertius filius Alfonſi noni,factus eſt rex Legionũ & Caſtellæ.Hic fœliciſsimè pugnauit contra infideles,ſubijciens ſcilicet ſibi totam Hiſpaniam, præter Be *Saraceni coguntur in Granatam.* ticam,ſiue Granatam,in quam coegit Saracenos uelut in angulum,fecitq; ſibi tributarios.Tẽpore huius regis,nempe anno Chriſti 1252. expugnauit Iacobus rex Aragoniæ inſulas Baleares,ſubiecitq; fidei catholicæ,ferente ſibi auxilium Ferdinando iſto.

29 Alfonſus 10. Ferdinandi tertij filius. Hic duxit uxorem Violãtam Iacobi Aragonũ regis filiam,quam & plurimũ dilexit.Sed cùm nullã prolem ex ea ſuſciperet, repudiare

eam

eam cogitans Chriſtianam Danię regis filiam, forma conſpicuam, poſtulauit uxorem. Quæ dum in itinere cum maximo comitatu nobilium adduceretur, & iam Hiſpalim applicuiſſet, præter omnem ſpem Violanta regina grauida apparuit. Rubore perfuſus rex, quo pacto leuitatem ſuam tegeret, diu multumq; ſollicitus cogitat. Interim frater regis Philippus, abbas Vallis ſolidæ ac electus eccleſiæ Hiſpalenſis præſul, abiecto ſacerdotio, obtulit ſe futurum maritum Chriſtianæ. Quæ res cum admodum grata Alphonſo eſſet, contulit ei in dotem ciuitates & caſtra. Sic hac cura abſolutus, ex Violanta chariſſima coniuge ſuſtulit Berenguelam, Ferdinandum, Sanctium 4. Ioannem, Leonoram & Beatricem, quam rex Portugalliæ duxit uxorem, matrem regis Portugalliæ, quæ dotem ſecum attulit Algarbiæ regnum, cum caſtris & oppidis. Ob quam rem reges Portugalliæ deinde deſcripſerunt reges Algarbiæ. Erat Alfonſus uir clarus, & in ſcientia ſyderali impenſe doctus, ad quam natura inclinabatur, & qua ſe plurimum oblectabat, ut etiam uulgò Aſtrologus uocaretur. Edidit autem nonnullos libros, hiſtoriam ſcilicet mundi, librum de motibus cœlorum & ſtellarum, qui Canones & tabulæ Alfonſinæ appellantur. Sunt tamen qui ſuſpicantur hos libros ab alio quodam æditos, & ſub nomine Alfonſi euulgatos. Is Alfonſus à quibuſdam electoribus deſignatus eſt rex Rom. cōtra Richardum regem Angliæ, miſsiq; ſunt ad eum Burgis, epiſcopi Spirenſis & Conſtantienſis, ac abbas ſancti Galli, electionem regi offeretes. Qui cùm audiſſet principum diſſenſionem, ceſsit Richardo. Illo uerò mortuo, Alfonſus relicto regno filio Sanctio, uenit poſsidere imperium. Sed cum perſuaderetur, ut cederet Rudolfo ab Habſpurg deſignato regi, ille acquieſcens, rediit in Hiſpaniam, breuiq; ex animi mœrore mortuus eſt Hiſpali, priuatus imperio & regno Hiſpaniæ. Nam filius noluit ei cedere.

Abbas ducit uxorem.

Alfonſus aſtronomus & rex Rom.

Alfonſus decimus:
- Sanctius 4:
  - Ferdinandus quartus
  - Petrus
  - Philippus
  - Henricus
- Ioannes
- Iacobus
- Petrus
- Berenguela
- Beatrix

30 Sanctius quartus ſucceſsit patri in regno, pugnauitq; feliciter contra Saracenos, expugnauit Tariffam ciuitatem, quæ olim Carteia fuit uocata. Potitus eſt quoq; uictoria in mari contra Mahumetum regem Fes in Africa. Fuit homo ſæuus natura. Patrem redeuntem è Germania, regno occupato non admiſit. Apud Paceminlam 4000. hominum trucidari iuſsit, quòd in tumultu quodam exorto Alfonſum fratris filium regem appellaſſent.

31 Ferdinandus huius nominis quartus, rex Caſtellæ & Legionis, genuit ex filia regis Portugalliæ Conſtantia nomine, Alfonſum undecimum & Elionoram, quam Alfonſus rex Aragoniæ duxit uxorem.

32 Alfonſus undecimus, rex Caſtellæ.

Genuit:
- Petrum
- Alfonſum
- Telium
- Sanctium
- Henricum ſecundum, qui genuit:
  - Ioannem primum
  - Elionoram reginam Nauarræ.

33 Petrus regnauit poſt patrem, fuitq; homo malus. Nam fecit interfici multos egregios uiros ſine cauſa: & cùm eandem crudelitatem exercere uellet in fratrem ſuum Henricum, fugit ille ad regem Aragoniæ, poſtulatoq; & obtento auxilio, cinxit Toletum, & capto Petro rege, eoq; iugulato, factus eſt ipſe rex anno Chriſti 1379.

34 Henricus huius nominis ſecundus, filius Alfonſi undecimi.

35 Ioannes primus. Hic ducta uxore Elionora filia Petri regis Aragonię, duo grauiſ-

ſima bella geſsit, unum contra Luſitanos, quòd defuncto Ferdinãdo ſocero, ei ratione uxoris ſuccedere uellet: illi uerò ſuffecto quodã Ioanne Notho ordinis equeſtris ex ſtirpe regia, Ioanni reſtiterunt. Alterum mouit in Anglos, qui eum nitebantur pellere regno Caſtellæ & Legionis. Nam filius regis Angliæ, qui uxorem habuit filiam Petri regis Aragoniæ, iure uxoris potebat regnum Caſtellæ & Legionis. Pacatum tamen eſt bellum illud per ſuperueniens coniugium. Nunc itaque ponam totam genealogiam, quæ ab hoc Ioanne deſcendit præſentes perſonas.

- 1 *Ioannes rex Caſtellæ, cuius uxor Leonora filia regis Aragoniæ*
  - 3 *Henricus rex Caſtellæ & Legionis*
    - 2 *Ioannes rex Caſtellæ*
      - *Eliſabeth*
      - 4 *Henricus rex Caſtellæ*
        - *Eliſabeth filia ſuppoſititia*
    - *Maria regina Aragoniæ*
  - 5 *Ferdinandus rex Aragoniæ*
    - *Alfonſus rex Aragoniæ & Siciliæ*
    - *Ioannes rex poſt fratrem*
      - 6 *Ferdinandus rex Aragoniæ & Caſtellæ*
        - *Ioannes duxit uxorem Margaretam filiam Maximiliani*
        - *Ioanna eius maritus Philippus dux Auſtriæ*
          - *Carolus Imperator*
            - *Philippus rex Hiſpaniæ*
              - *Carolus infans*
          - *Ferdinandus archidux Auſtriæ*
          - *Leonora deſponſata Emanueli regi Portugalliæ*
          - *Maria regina Vngariæ*
          - *Iſabella regina Daniæ*
          - *Catharina deſponſata Ioanni regi Portugalliæ.*
        - *Catharina regina Angliæ*
    - *Maria regina Caſtellæ*
    - *Ioanna regina Portugalliæ*

36 Henricus tertius huius nominis, ſucceſsit patri Ioãni in regno, anno Chriſti 1360. Frater uerò eius Ferdinandus factus eſt rex Aragoniæ, poſteaquam Martinus rex Aragoniæ deceſsit ſine hærede. Mater enim eius fuerat uxor Petri regis Aragoniæ: Locauit etiam iſte Henricus filiam ſuam Mariam fratris ſui filio nempe Alfonſo, quæ regnum Aragoniæ uiginti quinq; annis adminiſtrauit, interim quo maritus eius abſens diſtinebatur in Italia propter regnum Siciliæ.

37 Ioannes ſecundus poſt patrem potitus eſt rerum in Caſtella, genuit ex uxore Maria filia regis Ferdinandi Henricum 4. Fecit etiam negocium ſocero, aut uerius patruo ſuo propter regnũ Aragoniæ, ſed nihil effecit. Ipſe periuaſus à Vincentio monacho ordinis Prædicatorũ expulit omnes Iudæos è regno ſuo, ſeruatis eorũ bonis in Hiſpania. Tunc multi Iudæi metu amittẽdæ rei, acro fonte abluti, clàm uerò paternis legib. inuigilantes, peſsimũ genus hominũ euaſere. Hi ſunt quos Marranos hodie uulgus appellat.

38 Henricus 4. huius nominis ſucceſsit patri ſuo in regno, anno Chriſti 1454. Hic occupauit quaſdam Saracenorum ciuitates. Deinde regnum Nauarræ per Caroli filij Ioannes Aragoniæ mortem armis eſt aſſecutus. Ex coniugio nihil liberorum ſuſcepit, quo eum inhabilem Veneri ac uirilitate deficere conſtans eſſet fama. Filiam ſpuriam, quã ſuã eſſe ſibi perſuaſerat, regni hæredem inſtituerat, ſi per proceres licuiſſet, qui omni ſtudio reſiſtẽtes, Eliſabetham eius ſororẽ illi prętulerunt, nuptuiq; illi dantes Ferdinandum huius nominis ſextum, filium Ioannis regis Aragoniæ, qui erat quoq; de ſanguine eius, & ſucceſſor fuit regnorũ Caſtellę & Aragonię, Eliſabetha ſuppoſititia filia reiecta.

39 Ferdinandus 6. princeps magnus & catholicus, anno Chriſti 1454, Saracenos omnes de Hiſpania, præſertim ex Granata, ſuis armis & uirtute expulit, quam iam probè occupauerant 700 annis. Excluſit quoq; à regno ſuo Marranos & irreformatos monachos. Quomodo uerò obtinuerit regna Neapolitanum & Siciliæ, dicam infrà, ubi harum terrarum incidet mentio. Habuit unicum filium, cui nupſit Margarita Auſtriaca, ſed mortuus eſt ante patrem, nullo relicto hærede regni ſucceſſore. Tunc rex Ferdinandus accepit ueluti in adoptiuum filium Philippum archiducem Auſtriæ, locans illi filiam ſuam Ioannam, unde nati ſunt Carolus & Ferdinandus reges. Carolus reliquit

Filium,

filium, Philippum hodiæ regnantem, qui anno 1564 munitiſsimam arcem in Africa ſitam, à Turcis recepit. Habeo hęc omnia ex Raphaële Volaterr. & Michaële Ritio, quare ſi quid perperam in hac genealogia eſt ſignatum, excuſabo me. Scio in hiſtorijs multa deſiderari, nec quempiam ubique ſatis oculatum poſſe eſſe.

DE REGNIS NAVARRAE ET ARRAGONIAE, QVOMOdo cœpta ſint, & per quos adminiſtrata uſq; in præſens. *Cap.* XXI.

Regnum Nauarrę, q́ partim inter Vaſcones & partim inter Cantabros continetur, initium ſumpſit circa annum Chriſti 961. à quodam Eneco comite Bigorræ. Hic è montibus Pyreneis in uicinã Nauarræ planiciẽ cum exercitu deſcendens, omnem eam regionẽ à Saracenis liberauit: pro quibus meritis rex in eo loco primus eſt appellatus.

1 Enecus primus Nauarræ rex.

2 Garſias filius eius. *Genealogia regum Nauarræ.*

3 Sanctius cognomento Abarca.

4 Garſias tremulentus.

5 Sanctius maior, qui ducta uxore Eluiria filia comitis Caſtellæ, factus eſt per eam (rex Caſtellæ.

Genuit: Ferdinandum regem Caſtellæ. / Garſiam regem Nauarræ. / Ramirum illegitimum, regem Aragoniæ.

Factus eſt autem Ramirus rex Aragoniæ anno Chriſti 1016. à quo deſcenderunt ſequentes perſonæ, reges Aragoniæ.

1 Ramirus
2 Sanctius: 3 Petrus / 4 Ramirus / Alfonſus
5 Viraca, cuius maritus Raimũdus comes Barcinonenſis.
6 Iacobus
7 Petrus rex Neapolitanus: 8 Iacobus / 9 Martinus / Elionora regina Caſtellæ / Fridericus

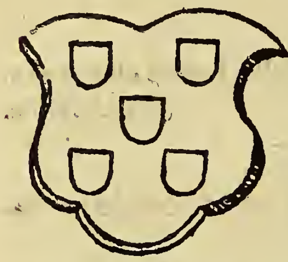
Sanctius Ramiri alius ictus ſagitta ante quandam ciuitatem quàm obſidebat, perijt. Tunc Petrus filius ſucceſsit patri, & nõnulla oppida Aragonenſi adiecit imperio. Mortuo autem eo & fratre eius Alfonſo ſine uirili prole, elegerũt ſubditi Ramirum, qui fuit monachus, conſtituerunt q́ eum regem. Et cùm ex coniuge unicam ſuſtuliſſet filiam, locauit eam Raimundo comiti Barcinonenſi, qui & ſocero in regno ſucceſsit, adiecit q́ regno ciuitatem Barcinonenſis. Anno Chriſti 1250. factus eſt Iacob rex, qui Alfonſi 10. Caſtellæ regis ſocer fuit, & ille expugnauit Baleares inſulas, adiecit q́ regno ſuo ciuitatem Valentiam. Poſt eum potitus eſt regno Aragoniæ filius eius cui quoque Nicolaus Papa conceſsit regnum Neapolitanum. Sed Gallis omnem uiam præcludentibus, ne hoc regnum ingrederetur, percuſſus in mari hoſtili telo, ex uulnere occubuit. Tunc regni faſces ſuſcepit Iacobus filius eius, qui tamen Siciliam tradidit fratri Friderico, ipſe uerò profectus in Aragoniam, mortuus eſt ibi, relicto filio Martino: qui & ipſe unam reliquit filiam, quàm duxit uxorem rex Caſtellæ. Cæterum poſt mortem regis Martini facta eſt magna concertatio de regno Aragoniæ, ſed uicit Ferdinandus huius nominis 5. frater Henrici regis Caſtellæ, anno Chriſti 1407. declaratuſqúe eſt rex, eò quod mater eius Elionora filia eſſet Petri regis Aragoniæ.

1 Ferdinandus rex Aragoniæ
- *2 Alfonſus rex Aragoniæ & Siciliæ* — *Ferdinandus illegitimus rex Siciliæ*
- *3 Ioannes rex Aragoniæ poſt fratrem*
  - *4 Ferdinandus rex Aragoniæ & Siciliæ*
    - *Ioannes maritus Margaritæ duciſſæ Auſtriæ*
    - *Ioanna cuius maritus Philippus dux Auſtriæ*
      - *8 Carolus Imperator* — *7 Philippus* (*Carolus*), *Ferdinandus*
      - *Ferdinandus Imperator* — *Maximilianus, Carolus, Ferdinandus*
      - *Leonora regina Portugalliæ, et deinde Galliæ*
      - *Maria regina Vngariæ*
      - *Iſabella regina Daniæ*
      - *Catarina regina Portugalliæ*
    - *Catarina regina Angliæ*
  - *Carolus rex Nauarræ*

Hiſtoriæ regum Nauarræ, quas ego uidi, ſunt tam obſcuræ & implicatæ, ut ex illis me non ſatis explicare potuerim. Quomodo uerò Ferdinandus illegitimus Alfonſi filius ſe inſinuauerit in regnum Siciliæ, ſcribam infrà ubi peruenero ad inſulam Siciliæ. Notandum quoque hic, Aragoniam alio nomine appellari Cataloniam, quæ tamen uerius, ut quidam ſcribunt, appellanda fuerat Gothalonia, perinde quaſi compoſitio quædam ſit facta ex his duobus uocabulis, Gothia & Alania.

DE REGNO LVSITANIAE SIVE PORTVGALliæ, & ſucceſſione regum eius. Cap. XXII.

Regnum Portugalliæ cœpit circiter annum Chriſti 1110. idq; hoc modo. Henricus Lotharingiæ comes è Gallia ueniens, magnas aduerſus Saracenos res geſsit: pro quibus meritis Alfonſus 6. Caſtellæ rex permotus, filiam notham nomine Tyreſiam ei locauit, Galliæ partem quæ in regione Luſitaniæ continetur, pro dote aſsignando. Ex eo poſtea matrimonio natus Alfonſus, qui primus Luſitaniæ rex eſt appellatus. Primus item qui Vlyxibonam à Saracenis recepit, quorum quinq; ſimul regibus uno prœlio ſuperatis, 5. ſcutorum inſigne facti monumentũ poſteris reliquit. Verùm hoc decus in matrem crudelite fœdauit, quam, quòd poſt uiri mortem nupſit, in uincula coniecit, nec ut eam dimitteret, tunc per legatum à Pontifice miſſum compelli ulla ratione aut interdicto potuit. Quapropter materna in eum ira atque imprecatio cauſa fuit, ut ab hoſtibus caperetur. Captus autem ab infidelibus, reliquit filium Sanctium in regno.

Genealogia regũ Luſitaniæ.

1 Alfonſus — 2 Sanctius — 3 Alfonſus — 4 Sanctius — 5 Alfonſus — 6 Dionyſius — 7 Alfonſus — 8 Petrus — 9 Ferdinandus — 10 Ioannes

- 10 Ioannes
  - 11 Eduardus
  - Leonora Imp. Friderici coniunx
  - Ferdinandus
  - Ioannes
  - Petrus
  - Henricus infans
    - Petrus
    - Ioannes

Fuit Ioannes 10. nothus, ideoq; ab adminiſtratione regni excluſus. Et cùm ordinem ſuſcepiſſet militarem, eſſetque uir ingenti animo, uocatus ex ordine ad regnum magna egit, ciuitatemq; Septenſem à Saracenis bello recepit, felix ſeptena liberorum prole, inter quos Ferdinandum Luſitani uitæ abſtinentia pariter & religione inter beatos referunt. Is enim bello Saracenorum captus, ea in pacientia in cuſtodia apud eos uixit, ut molæ (ea enim uiuere cogebatur) cum famulo quanquam per ſe ſufficiente ſuas partes obiret. Henricus infans in Atlantico primus pelago nouas inſulas reperit, de quibus ſuo loco dicemus. Ipſe cum in mathematicis eſſet doctus, propter aſtrorum ſtudia cœlebs manſit, uitamq; in ſacro promontorio, quod Caput S. Vincentij dicitur, egit: quem locum propterea quòd in eo cœlum rarò turbidum efficitur, elegit. Obijt anno 1460. Eduardus autem maior natu rex factus, Zeliam, Tidem & Alcazar Africanas ciuitates prælio expugnatas regno Luſitaniæ adiecit. Habuit autem duas filias, alij ſcribũt duas ſorores, Ioannam & Elionoram Priorem Caſtellæ regi, alteram Friderico tertio Imper. locauit, ex qua Maximilianus Cæſar eſt natus.

Caput S. Vincentij.

- 11 Eduardus
  - Ferdinandus
    - 13 Ioannes qui lapſus de equo interijt
    - 14 Euanuel
      - 15 Ioannes, cuius uxor Catharina ſoror Caroli V. Imp.
        - Sebaſtianus.
      - Ludouicus infans
      - Iſabella uxor Caroli quinti Imperatoris.
      - Alia, quam duxit Carolus dux Sabaudiæ
  - 12 Alfonſus
  - Leonora Imperatrix

Habuit Emanuel rex 14. alteram uxorem Leonoram, quam poſtea Franciſcus Gallorum rex duxit uxorem. Cæterùm frater regis Eduardi, Henricus infans, uir magnanimus, primus tẽtauit noſtro ferè æuo nauigare per maria ad incognitas terras, uenitq; primum

mum ad inſulam Mederã,quæ ferẽ tota ſqualida iacebat, etiam cùm haberet fundum ad omnes fructus ferendos aptiſsimum,potiſsimum autem ſaccarũ, quod interim in ea inſula eſt plantatum,& excellit ſua bonitate omne reliquum ſaccarũ quod creſcit in Europa. A' Medera ſoluens uenit nauigio ad Canarias ſeu Fortunatas inſulas,ac inde circumnauigans meridionalem plagam, hoc eſt Africam ipſam,inuenit multa mirabilia. Elapſis poſt hæc aliquot annis,rex Emanuel inſtructa magna claſſe emiſit eã anno Chriſti 1500.in occidentem,meridiem & orientem,explorauitq́ per illam nauigationem res inauditas. Adinuenit uiam per mare ad nouum & incognitum orbem,quẽ nouas uocant inſulas,inuenitq́ aliam uiam nauigabilem ab occidente in orientem,per quam ſcilicet uenitur à Portugallia in Indiam,unde efferuntur uariæ ſpecies aromaticę, id quod idem rex Leoni 10. pontifici Romano glorians & triumphans per epiſtolam ſignificauit. Deprehenſum tamẽ eſt eam nauigationem Europeis habitatoribus,maximè occidentalibus,non parum obeſſe. Vnde Paulus Iouius aſſerit. Luſitanorum nauigationibus non ſolum itinera reliquis nationibus in Indiam intercludi,uerumetiam omnia aromata inibi comparata ingenti quæſtu Vlyſsiponæ bona dum ſeruant,corrupta proſtituunt,uenundari. Prætexunt,inquit,propagationem religionis ſuo commodo emolumento,quod ſuis nauigationibus quærunt. Quia ſumptus faciunt magnos ſuis nauigationibus, propterea uolunt aromata quoq́ charius uendere. Damianus tamen reijcit iſtius rei culpam in tabernarios,propolas,& inſtitores,quibus nihil ſanctum,niſi quod cum lucro coniunctum eſt, in quos animaduertendum eſſet. Nam hi omnium generum mercimoniorum corruptela uerisſimè ſunt.

Species aromaticæ.

Corrupta aromata.

In noua terra ſeptem ſunt Curiæ ſeu Parlamenta.

1 S.Dominici
2 Mexicenſe
3 Guntimalenſe
4 Nicarugenſe
5 In Noua Granata
6 In Peru
7 In Cuba

Habet etiam America regionum præſides,ut Iucate Franciſcum de Montei.

Item Albaden ſiue Prætores plurimos.

Cubæ Gubernat.ſedes eſt.

In Gallicia noua 4. ſunt Iudices,Alcaden uulgo dictos.

Habet item binos uicarios Regia, unum in Peru, Dezo Azeued,alterum Mexici, Ludouicum Veleſcum.

Alibi Gubernatores habet, ut in

Boriquen. Carthagena.
Verzeuola. Daiana.

Archiepiſcopo S.Dominici ſubſunt — Epiſcopus in: Cuba, Boriquen, Honduran, Panama, Carthagena, S.Martha

Archiepiſcopo Mexicenſi ſubſunt — Epiſcopus in: Xaliſco, Macheuara, Guaxaca, Taſcala, Guatimala, Chiapa

Archiepiſcopi in Peru faſces agnoſcunt — Epiſcopus in: Cuſco, Quito, Charca

DE DVABVS INSVLIS BALEARIBVS, MAIORICA ET *Minorica,hodie proprium conſtituentibus regnum.* Cap. XXIII.

OLim hæ duæ inſulæ dictæ ſunt Gymneſię & Baleares,una Balearis maior,& altera minor,& fuit utraq́ ſemper fertilis & optimè culta,poſtquàm ſcilicet à Romanis fuerunt edomitæ. Antea uerò habitatores eius corrumpebant piratica rabia maria, erantq́ homines feri & ſylueſtres,qui à ſcopulis ſuis proſpiciebant maria. Aſcendebant inconditas rates & prænauigantes ſubinde inopinato impetu terruerunt. Et cum ſemel uenientem ab alto Romam claſſem proſpexiſſent,prædam putantes, auſi etiam occurrere,& primo impetu ingenti lapidorum ſaxorumq́ nimbo claſſem operuere. Sed non diu lapidatione Romanos terruerunt. Poſtquàm enim cominus uentu eſt, expertiq́ ro

ſtra & pila uenientia, pecudum in morem clamore ſublato petierunt fuga littora, dilapſitq́ in proximos tumulos, quærendi fuerunt ut uincerentur. Minor inſula ſpectat ad orientē nutriens plurima armenta, præcipuè mulos, qui & magni ſunt, & ſonora uoce. Referta eſt utraq́ inſula habitatoribus, qui ſcilicet triginta millia hominū excedunt. Habitant in ſaxis concauis, iuxtaq́ pręcipites petras. Aureo nummo aut argenteo olim nō utebantur. Diligunt ſupra modum mulieres, ut mulierem à prædonibus captam tribus aut quatuor redimant uiris. Cùm olim Carthaginienſibus militaſſent, ex ſtipendio impenſo mulieres ac uinum emptum ſecum tulêre. Funda utebantur in pręlio, & iacebant lapides ita robuſtè, ut ab aliquo tormento lapis miſſus uideretur. Fuerunt etiam in iaciendo tam certi, ut rarò effugerit ictum appetitus locus, quod eis continuus à pueritia uſus prębebat, à matribus ad id certamen coactis. Imponebant enim ſuper erectum lignum panem pro ſigno, quem iactu petebant, neq; antè cibum caperent, quàm panem

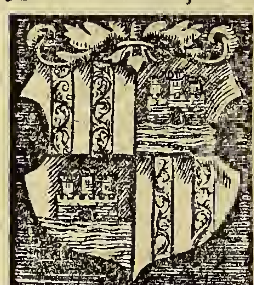
lapide eiectum pro cibo ſumerent matris permiſſu. In his inſulis nullū nocuum inuenitur animal, etiam ſi multos habeant cuniculos, qui plurimum inſulas incommodāt damnaq́ inferunt. Non tamē ſemper aut ab initio creationis in eis fuerunt, ſed cùm uice quadam duo illati eſſent, generatione ſic creuerunt auctiq́ ſunt, ut impleuerint totam terram, tantaq́ agris & domibus damna intulerint, ut incolæ coacti fuerint quęrere conſilium apud Romanos, quomodo animantibus illis occurrerent, præuenirentq́ rabiem eorum. Tunc conſilium datum, ut afferrent cattos ſylueſtres ex Africa, illosq́ cum laqueis mitterent in animantium cauernas futurumque, ut uel unguibus ſuis illos extraherent, aut per aliud foraminis oſtium expellerent, uenationiq́ exponerent. Quod & factum eſt. Noſtro æuo hæ inſulæ proprium habent regnū, quod dicitur regnū de Mallorca & Menorca, complectiturq́ has duas inſulas & tertiā Ebuſſum nomine, quā uulgò uocant Eiuiſſam, & eſt alijs minor, habens duntaxat unam uillā ſitam ſuper montem. Leuatur autem per ſingulos annos magna uis ſalis in hac inſula. Intromittitur enim certis temporibus mare in ipſam terram, ac deinde pręcluditur locus introitus aquę, & aqua ſic in terra collecta & imperturbata dimiſſa, in tantū coagulatur ſalis aceruum, ut nedū Mallorca & Minorica inde ſaliantur, uerùm & onuſtæ naues in Italiā ductæ multis ciuitatibus ſalis ſufficientiam miniſtrent.

Cuniculi perdunt inſulas.

Eiuiſſa profert ſalem.

In Maiorica & Minorica optimū creſcit oleum, quòd inde ad Valentiam, Flandriam, & Italiam aduehitur. Fiunt quoque tam boni in eis caſei, ut præſtent omnibus caſeis qui uæneunt Romæ & in Hiſpania. Deinde habent incolæ ſingulare negocium rudium pannorum, quos ex lana parant, diſtrahuntq́ circumquaque uſq; in Siciliam. Carent hæ inſulæ, ut diximus, nocuis animantibus, abundant autem ceruis & cuniculis,

Nobiles caſei.

creſcitq́ in eis nobile uinum, creſcit & ſatis frumenti. Habet Mallorca ad orientem inſignem ciuitatem, quæ & ipſa Mallorca nominat̄, habetq́ portū optimum, & eſt metropolis harum inſularum: olim uerò fuit Palma uocata, decoraturq́ hodie ſtudio uniuerſali, in quo Raimundus Lullus magnæ eſt æſtimationis, quia fuit ibi natus & educatus, & in hodiernum uſq; diem fouetur ibi magno ſtipendio uir doctus, qui Lullianam profitetur doctrinam, id quod habeo ex ore docti cuiuſdam uiri nomine Antonij Lullij, nati in Mallorca ex familia Lullij. Eſt & alia ciuitas in hac inſula nomine Bolentia, quæ uulgo appellatur Pollentia, reſpicitq́ meridiem, ſicut Mallorca ſeptentrionalem inſulæ tenet locum. Eſt autem inſula iuxta maris littora multum fœcunda, in interioribus uerò eſt montuoſa & infœcunda. Incolæ plurimum incommodantur à Saracenis, qui ſine ceſſatione ex Africa in eam traijciunt & homines abducūt, illudunt, ſeruituti ſubijciunt, aut pro pecunia uendunt: Quapropter feriatis diebus in eccleſia à fidelibus colligitur eleemoſyna, qua pauperes captiui redimantur. Iacet hæc inſula è regione oſtiorum Iberij fluuij, patetq́ in eam ex Hiſpania iter nauigabile quatuor aut quinque horarum. Ad Argieram uerò Mauritaniæ opus eſt ſpacio duorum aut trium dierum. Porrò alia inſula

Studium uniuerſale

Antonius Lullius.

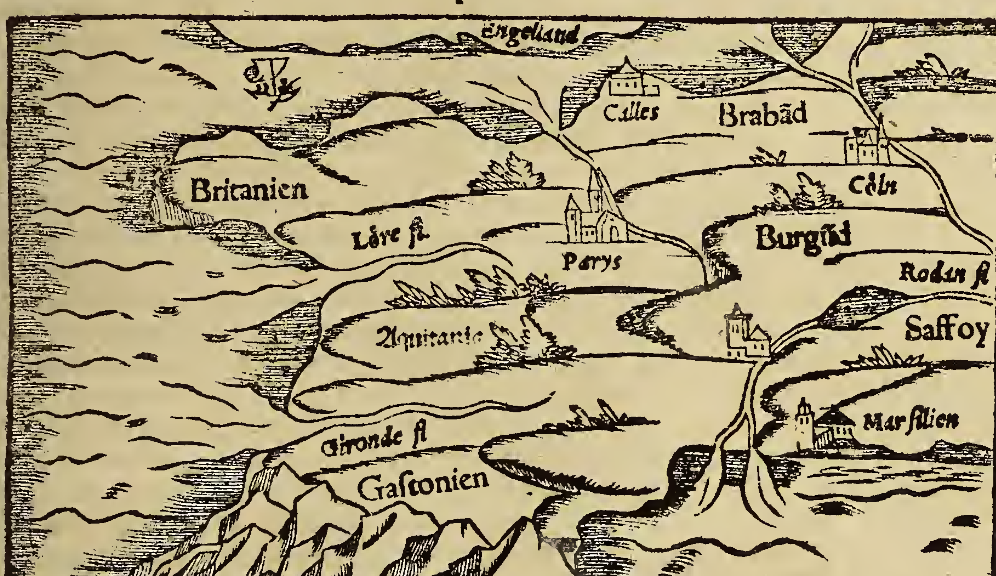
Inſula Menorca nullam habet inſignem ciuitatem,ſed plurimas uillas, eſtquê in littore maris circumuallata altis montibus,& condenſis arboribus obducta. Quomodo noſtro æuo Carolus Imperator anno 1541.ex his inſulis traiecerit in Africam expugnaturus regiam ciuitatem Argieram, quam uulgo Algier uocant,dicam infrà ſuo loco, ubi nouam deſcripſero Africam.Cæterùm anno 1550.Dragut Rays,quem alij Dorgutem appellant(qui pyrata inſignis,Turca,humili obſcuroq́ꝫ loco natus,ab Aenobarbo,cùm uirtute animi omnes excelleret qui ſub eius imperio merebant, Othomannicæ claſsis præfectus fuit,deinde Meninge inſula atq́ꝫ Aphrodiſio occupato cùm Africæ & Mauritaniæ imperio inhiaret) claſſem quadraginta ſeptem nauium coëgerat, Reipub.Chriſtianæ cladem illaturus, & ad has Baleares ſcilicet inſulas deflectens,Polentiam maioris inſulæ urbem,deimprouiſo ſub quartā uigiliam adortus eſt. Ciues,ſeminudi etiam, maiorum uirtutes haud immemores, interfectis plurimis, Turcas ſtrenuè reiecerunt, adempta illis præda maxima,ad naues uſque eos perſecuti ſunt.

DE GALLIA ET eius ſitu,item de eius partitione,populis,ciuitatibus, montibus, fluuij, &c.

Cap. XXIIII.

Septentrio

Occidens

Oriens

GALLIA tertia Europæ regio,nomen accepit à duce Galate filio Herculis Aegypti.Venit hic Hercules in regionem Galliæ ante deſtructionem Troianam, condidit in Celtica ciuitatem nomine Alexiam(quam longè poſt Iulius primus Cæſar deſtruxit)& genuit ibi Galaten,cui adulto pater tradidit regnum.Is ergo cùm regni fines extendiſſet,& multa præclara geſsiſſet, ſubditi eius ab ipſo dicti ſunt Galatæ,& regio ipſa Galatia.Romani uerò extracta ſyllaba ex Gallatia fecerunt Galliam. Alij uerô putant Galliam deriuari à græca uoce Gala, quæ lac ſignificat,quòd ſcilicet Galli candidiores ſunt Hiſpanis.Multiplicatis proinde Gallis, diuiſa eſt Gallia in duas partes, nempe Ciſalpinam,quæ ultra alpes in Lombardia locum habet,Italiæq́ꝫ finibus includitur, & in Tranſalpinam,quæ citra montes occidentem reſpicit.Vocata eſt quoq́ꝫ una Gallia Togata ſeu Tonſa,alia Gallia Comata, quòd hi nutrirent pilos,illi uerò reſecarent.Gallia Comata ſeu Tranſalpina diuiſa eſt in tres regiones, uidelicet Belgicā,Celticā & Aquitaniam. Et ſecundùm Beroſum,in Celtica olim regnauit Lugdus,à quo Lugdunū & Lugdunenſis Gallia nomē accepit,ſicut *Gallia Togata & Comata.*

& à Celta rege Celtica denominata eſt,& Græci olim populos Galliæ cõmuniter Celtas nominauerũt Haud ſecus illis tẽporib. à ciuitate Narbonenſi regio illa appellata eſt Gallia Narbonenſis,& Braccata à Baccis ueſtium genere,quã hodie uocant Langendoken. Hæc nomina temporis ſucceſſu mutata ſunt in alia uocabula. Nam Gallia Celtica
Lugdunenſis. demigrauit in Galliã Lugdunenſem & Narbonenſem, & hodie ſunt Delphinatus,Sabaudia,Prouincia,Langendoken & Burgundia. Aquitania uerò uetuſtum retinuit uocabulum in hodiernum uſq; diem,extenditurq; ad fluuium Ligerim. At Belgica à Bel-
Belgica. gio rege,qui in ea imperium habuit,ad Rhenum uſq;,ſecũdùm ueterum deſcriptionem propagata eſt,& pro maiori parte lingua utitur Teutonica,includens omnes regiones iſtas(ut hodie nominantur,)Alſatiam, Lotharingiam,Vaſtum regnum, uulgò Vueſterich,Brabantiã,Flandriam,Geldriam,Normandiam,Britanniam,Burgundiam, & Frãciam,quæ eſt per circuitum Lutetiæ. Olim regionum limites fuerunt montes & flumina,extẽſaq; propterea fuit Gallia ad Rhenũ,qui Gallos à Germanis ſeparauit, at hodie linguę & imperia diſterminant unã regionẽ ab alia,& eò uſq; unaquæq; extenditur regio,quouſq; gẽtis illius ſermo uerſatur, atq; ob id Alſatia, Vaſtum regnum,Brabantia, Holandia,Geldria,& alię Teutonicæ nationes non Frãciæ,ſed Germaniæ adſcribũtur.

VNDE EXORTVM SIT NOMEN FRANCIAE, CVM *ab antiquis temporibus hæc regio ſemper uocata fuerit Gallia.*

Cap. XXV.

HAbent hiſtorię,Francię regionẽ hoc nomẽ ſortitã aliquot annis poſt Chriſtũ natũ, idq; à Teutonicis Frãconibus,qui ueri & genuini fuerunt Franci, tametſi Galli id conſtanter negent,longeq; aliter ſentiant,dicantq; Galliæ partẽ Franciam dictã à Franco filio aut nepote Hectoris,qui poſt deſtructam Troiam uenit in Galliam,denominauitq; Galliam à ſe Franciam. Rectè quidẽ ſentiunt Franciam à Franco dictam,at plurimi elapſi ſunt anni à Franco uſq; ad illud tempus quando Gallia cœpit uocari Francia. Siquidẽ Francus nõ regnauit in ea regione quę hodie Francia appellatur,ſed fuit dux aut
Francia à Frãco. rex Francorũ Germaniæ. Vnde & Raphaël Volaterran. colligit ex Agathio,Francones occidentales ex ea natione migraſſe,quæ trans Rhenum nunc quoque Franconia eſt. Hi enim anno ſalutis circiter 420. exagitati à uicinis ſimul & mutãdi melioris ſoli gratia in proximam Galliam Belgicam cum eorum rege Clodio traiecere, locaq; Metenſium primo ac Tullenſium tenuere, ubi Aetio duce Imperatoris, deinde Gothis & Aquitanis,poſtremo Normandis ac Longobardis uaria ſucceſsione ac magna uirtute ſuperatis,tota paulatim Gallia potiti ſunt. Alij uerò altius iſta repetentes,ſcribunt in hunc modũ. Deſtructo Troianorũ Ilio traiecerũt Helleſpontũ nepotes Priami,inhabitauerũtq;
Marcomirus. loca circa Męotides paludes,& fecerũt ſibi regẽ. Cũq; laceſſerẽtur à Gothis multis pręlijs,qui nõ procul ab eis habitabãt,nec ad reſiſtendũ ſatis fortes eſſent, Marcomirus rex eorum inito cõſilio cũ reliquis populi præfectis, deliberauit relinquere totã illã,nempè Scythiam,& nouã in qua quietiores eſſent occupare ſedẽ. Factoq; gentilium more ſacrificio, monitus eſt oraculo quodã, ut adiret eũ locũ cũ populo ſuo,ubi Rhenus labitur in mare, ibi adepturus optatam quietem. Atq; ut certior

Alruna. eſſet, ſuperuenit & maga quædã Alruna nomine,quæ ad idẽ illũ cohortata eſt. Effecit enim mulier illa arte ſua,ut noctu regi Marcomiro appareret ſpectrũ quoddã cũ tribus capitibus, nẽpe cũ capite aquilę,capite bufonis,et capite leonis. Dixitq; aquila. Genus tuũ ò Marcomire opprimet me,& conculcabit leonẽ,interficietq; bufonem. Quib. uerbis ſignificauit futurũ,quòd poſteri eius habitaturi eſſent dominiũ ſuper Gallos, Romanos et Germanos. Anno itaq; quadringẽteſimo trigeſimo tertio ante Chriſti natiuitatem egreſſus Marcomirus cũ populo ſuo Scythiam, & perueniens in Germaniã, occupauit illa loca ubi hodie eſt Geldria & Holandia, uocatiq; ſunt à Saxonibus Neomagi, germanicè Neumeg,id eſt, Noui affinis ſeu noui uicini. Appel

ni. Appellati ſunt quocꝫ à regina quadã Cambra nomine, Sicambri, & nomẽ illud mul- *Neomagi nomẽ Germanicũ.* tis retinuerũt ſeculis, ut etiam regio ab ipſis habitata ante Chriſti incarnationẽ Sicam- *Sicambri.* bria appellaretur. Primus eorum rex quem in Sicambria habuerunt, uocatus eſt Anthenor, filius dicti Marcomiri. Secundus fuit Priamus, decimusſextus Francus, qui ob ſingularẽ prudẽtiam & egregia ſua facta in reb. bellicis plurimũ amabatur à ſubditis, uocaticꝫ ſunt deinceps ab eo Francones. Pręfuit rex ille Sicãbris anno ante Chriſti incarnationẽ 42. Septimus poſt Francũ Sicambrorũ rex dictus eſt Ratherius, & hic dicitur cõdidiſſe ciuitatẽ Roderodamũ in Batauia, ubi & ſepultus eſt anno poſt Chriſtũ natũ 70. ſub Nerone Cæſare. Poſtea circa annũ Chriſti 320. imperiũ tenuit inter Sicambros ſeu Frãcos Clodomirus, cuius frater Genebaldus primus factus eſt dux Francorũ Germanorũ. *Genebaldus dux Francorũ orientalium.* Interim uerò quo memorati Sicãbri ſeu Frãci inferiorẽ incoluerũt Germaniã, plurima geſſerũt bella contra populos Galliã inhabitãtes, & præſertim contra Romanos, qui Gallis tũc imperabãt, uicerũtcꝫ illos ſæpius quàm ab eis uincerẽtur. Iuncti ſunt etiã illis multi Germani, quorũ auxilio breui adepti ſunt utrãcꝫ Rheni ripã. Sed hac ditione nõ cõtenti extenderũt quotidie terminos ſuos, ut etiã Treuerim & alias ciuitates occuparint, ſubiecerintcꝫ ſibi omnẽ terrã uſcꝫ ad Sequanã fluuiũ, ꝗ pertrãſit Lutetiã, ubicꝫ ex ea Romanos pellẽtes. Hæc ex abbate Spanheimenſi. Quem tamẽ ſicut & Hunibaldũ, quẽ ille ſecutus eſt, quidã hic ceu ineptias referentẽ, reijciunt, aliamcꝫ de Francis habẽt coniecturã, quã infrà iuxta Geldriam obiter cõmemorabimus. Illis tẽporibus, nẽpe circa annum Chriſti 420. elegerunt Franci regem ſuper ſe Pharamundũ nomine, qui unde- *Pharamundus primus rex.* cim annis potitus rerum, occupauit bonam partẽ Celticæ & Belgicę, profligatis undicꝫ Romanis, qui iſtarũ regionum dominium ſibi uendicauerant. Fuit hic uiceſimus quartus rex Francorum ſeu Sicambrorum, & ut Galli quocꝫ fatentur, fuit primus Gallię rex poſt expulſos Romanos, qui Galliam ferè centum annis ante Chriſtum natũ ſibi ſubditam tenuerant. Tradidit Pharamũdus Franconiæ ducatum, qui erat iuxta Mænũ, fratri

ſuo Marcomiro regendum. Pharamundo ſucceſsit Clodius filius eius, qui & ipſe ab armis non ceſſans, ditionem regni ſui non parũ ampliauit, id quod facilè efficere potuit, quando uires Galliæ propter diutina bella & multas hoſtium incurſiones eneruatæ fuerũt, factæcꝫ inualidæ ad reſiſtendum, Romanis etiam ſenſim auxilium detrectantibus: unde hoſtes animati & roborati traiecto Rheno licentius ingrediebantur regionem, ut ſibi quærerent manſiones. Nec à ſuo propoſito deſiſtebant, quãtumlibet à Gallię finibus frequentes arcerentur, ſed ſumptis uiribus rurſum ingrediebantur, & *Dux Moſellanus.* primum quidem obtinuerunt Cameracum, deinde Tornacum, haud longè à Cameraco diſsitum. Occupauit quocꝫ rex iſte Treuerim & totam circumiacẽtem terram, interfecto duce Moſellano, nomine Sabino, & ne rurſum deficerent ab eo, emiſit duodecim millia colonarum cũ uxoribus & liberis in Franconiam, & tot millia de Frãconibus ſurrogauit, in locum eorum. Cohabitantes autem indigenæ cum aduenis, contracta affinitate atcꝫ morũ conformitate uniti, facti ſunt populus unus. Succedentecꝫ in regno filio Meroueo, tota ferè Gallia uſcꝫ ad Rhenum ſubacta eſt à Francis. Expulſis namcꝫ Romanis, occupauerunt Coloniam Agrippinam, Moguntiam, Nemetes & Argentoratum, unà cũ tota Gallia. Quomodo uerò & ob quas cauſas Frãcones relicta Sicambria, quæ nunc eſt Holandia & Geldria, uenerunt in eam prouinciam, quæ ab eis denominata eſt Franconia, dicã infrà in deſcriptione Germaniæ. Patet itacꝫ ex his, quomodo Germani Frãci aſſequuti ſint ſub rege Pharamũdo & eius ſucceſſoribus Galliam ipſam, denominauerintcꝫ Franciam ſuo nomine in hunc uſcꝫ diem. Quin & regni faſces tenuerũt ſexcentis ferè annis, uſcꝫ ad Hugonẽ Capetũ, qui aliquot annis poſt Carolum magnũ ſceptrũ obtinuit. Rex quintus in Francia, poſtquam Francię nomen eſt ſortita, fuit Clodoueus, & hic duxit uxorẽ filiam regis Burgundiæ, mulierem Chriſtianã, quæ & maritum ad Chriſti fidem pertraxit, ut tam ille quàm multi ex ſubditis ſacrum baptiſmum ſuſce- *Clodoueus rex Chriſtianus.* perint à S. Remigio, anno Chriſti 499. præſertim cùm aduertiſſet uictoriam contra Germanos ſibi à Deo conceſſam. Hic Clodoueus dicitur condidiſſe Argentinæ primum templum ligneum, quod poſtea lapidibus fuit conſtructum, & in cathedralem erectum eccleſiam.

DE PARTITIONE IN GALLIA FACTA, POSTquam Francia cœpta eſt uocari. Cap. XXVI.

INterea temporis quo Sicambri,qui & Franci,tantopere ſudarūt pro Gallia, Burgundia in proprium euecta eſt regnum,idq; in hunc modum,ut Krantzius in ſua Vandalia ſentit. Congregati Vandali conſederunt ad Rhenum,conſtructisq; burgis,hoc eſt, caſtellis,appellati ſunt ab eis Burgundi.Et cum illis non ſatis eſſet loci pro ſui multitudine ad manendum,nam putatur pluſquam 70000.armatorum ripæ Rheni inſediſſe,traiecerunt Rhenum cum 300000.hominum,quibus adiuncti ſunt multi Sueui & Alani, omnes inhiantes Galliæ,quam ſciebant terram eſſe optimè cultam & fertilem,atque ob id accommodam habitationi eorum.Sedem itaque figentes apud Eduos,Lingones & Veſuntios,prouinciam illam in regnum Burgundicum ſublimarunt, quod tamen poſtea in ducatum fuit redactum,ac deinde rurſum in comitatum & ducatum diductum, quæ diuiſio in hunc uſq; perſeuerat diem. Porrò Burgundos olim fuiſſe Vandalos teſtatur Plinius,qui ita ſcribit:Quinque ſunt genere Germanorum,quidam enim uocantur Vandali,quibus annumerantur Burgundi. Subiecta autem fuit olim regi Burgundiæ tota Sabaudia,Delphinatus,comitatus Valentię,& quicquid citra Rhodanum eſt.

Burgundi unde.

Anno Chriſti 514.cùm filij regum Franciæ multiplicarentur,diſtracta eſt Francia in multa regna,durauitq; hæc diuiſio uſque ad annum Chriſti 618.Tunc enim omnia particularia regna in unam redierunt monarchiam. Vnum appellabatur Auſtraſia, alterum Neuſtria, tertium regnum Sueſsionis.Sedebat & Aurelianis rex proprius. Durabant tamen Auſtraſia & Neuſtria longiori tempore quàm reliqua regna. Extendebatur autem Auſtraſia uſque ad Rhenum,& habuit rex ille regiam ſuam Metis, aliquando Aquisgrani,uel ut alij dicunt,Coloniæ. Includebat enim Auſtraſia Lotharingiam, Brabantiam,& totam terram quam circumſcribunt Moſa & Rhenus à Colonia uſque ad Alſatiam.Vocabatur autem hoc regnum Auſtraſia ab Auſtraſo præſide, quem Iuſtinianus imperator regioni illi præfecerat. Alij tamen dicunt Auſtraſiam regem fuiſſe in ea terra,priuſquam Belgica à Francis ſubigeretur. Sunt rurſum tertij qui Auſtraſiam ab Auſtro denominatam putant,quòd ſcilicet orientalior ſit reliqua Gallia, ſicut Auſtria orientalior eſt reliquis Germaniæ regionibus. Cæterum Neuſtria complectitur omnes regiones quæ inter Moſam & Ligerim iacent,fuitq; Lutecia eius regni metropolis.Errant ergo hi,qui Neuſtriam Vueſtrich interpretantur. Sed nec illi rectè ſentiunt, qui Normandiam pro Neuſtria accipiunt,etiamſi pars eius fuerit. Eo autem tempore quo Auſtraſiæ regnum à reliquis Galliæ regnis ſeparatum fuit, rerum potitus eſt in Gallia Dagobertus rex nonus,qui primum poſſedit Auſtraſiam, ac deinde huic regno adiecit Burgundiam,& demum ferè totius Franciæ factus eſt dominus. Interim uerò qui præfuit Auſtraſiæ,regiam ſuam habuit in Alſatia,condiditq; caſtrum Rubeaquenſe,quòd Eiſenburg appellatur.Excitauit quoque multa monaſteria ordinis S. Benedicti,quæ & magnificè dotauit, præſertim monaſterium Vueiſſenburgenſe anno 623. octo milliarib.ab Argentina ſecundū Rheni curſum diſtans, & alterū in Surburg,quod duobus milliaribus diſtat à Vueiſſenburg uerſus Argentinam, ubi hodie collegia ſunt ſacerdotum ſecularium.Item aliud in Haſelach è regione Argentinæ in montibus occidentalibus. Erexit & Argentinenſem eccleſiam in epiſcopatum magnificeq; dotauit, de quo infrà ſuo loco quoq; dicetur.In hac autem Galliæ diuiſione regnum Arelatenſe etiam exordium ſumpſit,quod ſub ſe habuit Sabaudiam,Heluetiam,Delphinatum,dominium ducum Zæringenſium atque comitum ab Habſpurg,de quo infrà latius dicemus.Armorica quæ nunc Britannia eſt, fuit anno Chriſti 387.à rege Maximino Britannico,hoc eſt,Anglico,expugnata, atque ab eo tempore uſque in hunc diem minor Britannia appellata. Incoluerunt autem eam regionem multa millia Anglorum,occiſis infidelibus habitatoribus.Scribunt alij id factum anno à Chriſto nato quadringenteſimo quadrageſimo nono. Nam oppreſsis Britannis ſeu Anglis à Saxonibus,qui Angliam occupauerant,coacti ſunt diſcedere à patrijs ſedibus,atque alias quærere habitationes. Traiecto autem mari obtinuerunt terram illam,quæ è regione Angliæ in Gallia ſita eſt,denominaueruntq; eam à ſe Britanniam:in qua adeò uiribus creuerunt, ut qui antea propriam patriam tueri nequibant, obtentam illam nouam terram

Auſtraſia.

Neuſtria.

Rubeaquum. Eiſenburg.

Regnum Arelatenſe.

Britannia minor.

nedum

nedum tuerentur, uerùm & toti Galliæ graues eſſent. Fuerunt ſemper rebelles regibus Galliæ, ægreq; tandem ſub iugũ ſunt redacti, quando ſcilicet Nortmanni ex ſeptentrione egreſsi & portione terræ Gallicanæ occupata, fœdereq; inito cum regibus Franciæ, dominium aſſecuti ſunt ſuper Britannos, tametſi illis ægre paruerint, ut antea regibus. Nortmannia itaq; ſortita eſt hoc nomẽ à Nortmannis, qui olim magna frequẽtia egreſſi Daniam, Sueciam & Noruegiam, plurimum afflixerunt Galliam, donec tandẽ ſedem fixerunt in ea. Vnde ſcribunt hiſtorici, quòd ſub Lothario Imperatore egreſsi Nortmanni, occuparunt Britannicum mare, & ingreſsi Ligeris fluuij oſtia, repentina irruptione loca adiacentia cædibus ac rapinis depopulati ſunt. Erant hi Danis finitimi, Oceani accolæ, reliquiæ gentium ſeptẽtrionalium, quos Carolus Magnus deuicit, piraticam exercentes, oræ tantum maritimæ infeſti, qui ad primum Francorum occurſum refugiebant. Sed tamen Franciam continuò latrocinio adeò infeſtabant, ut ſub nullo alio hoſte tantum affligaretur. Lutetiam ingenti præda ſpoliantes, primùm dulcedine ſpolij allecti, reuerſi ſunt, Nemetes inuadunt ſabbato ſanctæ Paſchæ, & epiſcopum cum clero ſacris intentum obtruncant. De hinc Andegauum diripiunt, ac Turonenſem urbem fuga ciuium deſertum ſpoliant. Cumq; diutius morari non auderent, ob aduentantem Carolum Caluum, cuius hoc erat regnum, diſcedunt onuſti ſpolijs. Cùm autem ſic debaccharentur in terra, exuſſerũt in oppido Nouiomagi iuxta Vualam fluuium, pulcherrimum palatium à Carolo Magno conſtructum, deuaſtantes ſimul Leodium, Traiectum, Coloniam, Bonnam, & alias ciuitates multas. Quin & regium palatium Aquiſgrani penitus igne in fauillam redegerunt, ac deinde Treuerim grauiter afflixerunt. Habuerunt regem Gotfridum nomine, qui perſuaſus ſuſcepit ſacrum baptiſmum poſt omnia iſta mala, deſignataq; fuit illi Friſia, modò ceſſaret à tyrannide illa, quod tamen non fecit, ſed multis damnis affecit Galliam. Hæc inciderunt in annum Chriſti 889. quãdo Carolus Craſſus præfuit Franciæ: qui quantumlibet multis modis conaretur reſiſtere Nortmannis, non tamen ualuit illos excludere à Gallia, ſed coactus fuit inire cum eis fœdus, & dare locum pro manſione eorum, qui in hodiernum uſq; diem ab eis uocatur Nortmannia, antea Neuſtria dicta. De Nortmannis infrà in Noruegia plura.

Nortmanni.

Nortmanni ſæuiunt.

DE QVIBVSDAM CIVITATIBVS ET POPVLIS GALLIAE, *in quorum tamen deſcriptionibus nullo utimur ordine, quod poſt multas pollicitationes paucula ſimus conſecuti.* Cap. XXVII.

TREVERIS.

TReueris ſua antiquitate omnes reliquas Galliæ excedit ciuitates, etiãſi poſt ſui conditionem ſæpe excidio & depopulationi ſubiacuerit. Docent autem hiſtoriæ Trebetam principem primum eius fuiſſe conditorem, id quod & in lapide quodam ſculptô aiunt repertum anno Chriſti 1200. Aiunt etiam Trebetam à ſua nouerca Semiramide excluſum à regno Babyloniæ, cùm illa regni habenas ſibi uſurparet, traiectoq; mari per multas ambages & itinerum errores tandem ueniſſe ad Rhenum, atq; per illum & Moſellam fluuium ueniſſe ad amœnam quandam uallem, ubi confidens cœpit extruere ciuitatem, quam à ſe Treberim appellauit, id quod temporibus Abrahæ, hoc eſt, duobus ferè millibus annorum ante Chriſti incarnationem actum ſcribunt. Vnde & Aeneas Syluius poſt alios hiſtoricos ſcribit, hanc urbem antiquiorem eſſe Roma, annis mille & trecentis. Cæterùm quàm ea olim floruerit potentia, opibus & alijs ornamentis, oſtendũt ruinæ eius. Monſtratur ibi palatium miri operis, quod ad inſtar Babylonici muri excocto latere factum tantæ firmitatis hodie manet, ut nulla arte frangi queat. Diuus Maternus S. Petri Apoſtoli diſcipulus, prima fidei fundamenta iecit in hac ciuitate. Siquidem Gallia paulò poſt Apoſtolorum tempora ſuſcepit uerbum Dei.

S. Maternus Treuirorum apoſtolus.

Ioannes Dei gratia Archiepiſcopus

Treuirenſis ac princeps Elector, honeſto nobis dilecto

Sebaſtiano Munſtero Mathematico S.

HOneſte, ſyncere nobis dilecte, recenti etiamnũ memoria cõplectitur, quanto deſiderio ſuperiori anno à nobis efflagitaris, ut delineatã Treuirorum urbem nouæ

Coſmographicæ

Coſmographico tuo operi inſerendam, atq; ſic cum multis præclaris urbibus æternitatis laude celebrandam ſuppeditaremus. Nos uerò cùm ante hac ſemper doctorum hominum honeſtis conatibus & laboribus ſucceſſum expectatum acclamauerimus, nunc in hac ceu ſpecula conſtituti, intelligere haud obſcurè poſſumus, maioribus incitari nos debere igniculis ad illiciendas ingeniorum utiles fœturas, non modò ut hoc tuo ſtudio ditionis noſtræ, quæ inter alias monumenta habet antiquitatis non aſpernanda, encomium decantetur, ſed ut in commune, omnibus omnium gentium angulis depictæ ceu in tabula urbium & nobilium locorum icones ad poſteros porrò trāſmittendæ, ſimul in otio & negotio ſpectabiles, cōmunicentur. Itaq; ne te diu ſuſpenſum detineremus, cum pluſculis ab hinc menſibus in imperij negotijs diſtricti, prouinciā huius rei dedimus Simoni Richvuino, Doctori Phyſico noſtro quem deinde & noſtro iuſſui & tuæ expectationi reſpōdiſſe cognouerimus. Verùm ne omnino aſymbolus uideri queam, dedimus iam munuſculū, non q; laborem & induſtriam tuam hac ueluti teſſera penſare uelimus, ſed ut extaret apud te mnemoſinon, quo teſtificemur gratum & acceptum benemerendi tuum ſtudium. Bene uale: Treueri 17. Nouemb. Anno à Chriſto incarnato 1548.

SIMON RICHVVINVS medicinæ doctor, illuſtriſsimi Treuirorum
principis & archiepiſcopi Ioannis comitis ab Iſenburg Phyſicus,
ſuo Sebaſtiano Munſtero S.

Mitto typum urbis Treuirorum, doctiß. uir, ſicuti uides, utcunq; elaboratum. Voluiſſem uacua urbis ſpacia, ubi pomeria ſunt, propterea quòd indies melius excolitur & domibus ornatur ciuitas, non tam paterent, ſed noluit pictor mutare, ne falſè uideretur expreßiſſe, & nouus labor illi ſubeundus eſſet. Iſtud certißimum eſt, quarto fuiſſe exciſam Treuerim, quemadmodum Saluianus epiſcopus Maßilienſis nimis uerè teſtatur. Mitto tibi excerptum locum. Nam optimè quadrat propoſito. Velim ut libro inſeratur propter antiquitatem. Adſcripſi nomina inſignia locorum in urbe. Ea curabis quàm aptißimè appingi. Iam non uacat longius tecum agere. Bene uale: Auguſtæ Vindelicorum ex comitijs quarta Maij, anno 1548.

ANTIQVITATES.

Treuiri in ſummo templo hæc picta uiſuntur in uetuſtißimo periſtromate, etiamſi quædam parum habeant ingenij.

Treberis urbs multis bello quod compta triumphis,
Cum populis fortes quinque ſubegerat urbes,
A quibus immenſum conſueuit tollere cenſum:
Quo locupletari cœpit nimis & dominari.

Pictura urbis Treueris, & circa illam altera Roma.

Ciuitas Rauracorum Baſilea. Ciuitas Vangionum Vuormatia. Ciuitas Moguntina.
Ciuitas Nemetum Spira. Argentoratum ciuitas picta.
Ciuitas Vbiorum Colonia.

Infra iſta ſcripta ſunt ſequentia carmina.

Nini Semiramis quæ tanto coniuge felix,
Plurima poſſedit, ſed plura prioribus addit.
Non contenta ſuis, nec totis finibus orbis.
Expulit è patrio priuignum Trebetam ſolo,
Inſignem profugus noſtram qui condidit urbem.

Auſonius de Treuirorum urbe.

Armipotens dudum celebrari Gallia geſtit.
Treuericæq; urbis ſolium quæ proxima Rheno:
Pacis ut in medio gremio ſecura quieſcat
Imperijq; uiros, quod alit, quod ueſtit & armat.
Lata per extentum procurrunt mœnia collem.
Largus tranquillo prælabitur amne Moſella
Longinqua omnigenæ uectans commertia terræ.

CIVITAS TREVIRENSIS DELINEATA

iuxta formam ſeu figuram quam habuit Anno ab incarnatione Chriſti 1548.

 Situs & figura antiquiſsimæ & perpe

Palatiũ
Alba porta
Cartuſia
S Mathis
Meridie
Veteres ruinæ
S Barbar
Moſella fl.
C·S·

SALVIANVS DE TREVERI.

SALVIANVS Epiſcopus Maſsilienſis in libro ſexto de uero iudicio & Prouidentia Dei multa ſcribit, de magnificentia & opulentia huius ciuitatis, ſed qua incolæ Chriſtiani peſsimè abuſi ſunt ſuo tempore. Scribit autem ſic: Vidi ego Treuiros, uiros etiam ſublimes, calamitatibus ſuis factos peiores. Lugubræ eſt referre quæ uidimus, ſenes honoratos & Chriſtianos imminente iam ciuitatis excidio, gulæ ac laſciuiæ ſeruientes. Iacebant in conuiuijs obliti honoris, obliti ætatis, profeſsionis & nominis ſui. Principes ciuitatis cibo confecti, inuiolentia diſſoluti, clamoribus rabidi, bachatione furioſi, &c. Et cum hæc ita eſſent, plus multo eſt quod dicturus ſum, finem perditioni huic nec ciuitatum excidia fecerunt. Nam expugnata eſt quater urbs Gallorum Treueris opulẽtiſsima. Incredibile eſt quod loquor, aſsiduitas calamitatum, argumentum illic fuit criminũ. Sicut enim anguinum illud monſtrum (ut fabulæ ferũt) quod multiplicabat occiſio, ita etiam in Gallorum excellentiſs. urbe, quibus ipſis coercebantur ſcelera, ijs creſcebãt, ut putares pœnam ipſorum non aliud quam matrem eſſe uitiorum. Ad hoc autem poſtremò rabida uini auiditate peruentum eſt, ut principes urbis illius, ne tunc quidem in cõuiuijs ſurgerẽt, cum iam hoſtis urbem intraret. Vidi ego illic res lachrymabiles, nihil ſcilicet differre inter pueros & ſenes. Vna erat ſcurrilitas, una leuitas, ſimul omnia luxus, potationes, perditiones, cuncta omnes pariter agebant, lugebant, inebriebantur, enecabantur, laſciuiebant in conuiuijs uetuli & honorati, ad uidendum propè iam imbecilli, ad uinum præualidiſsimi: infirmi ad ambulandum, robuſti ad bibendum: ad greſſum nutabundi, ad ſaltandum expediti. Domi autem bibunt, ludunt, mœchantur, inſaniunt, Chriſtum negare cœperunt. Et miramur poſt omnia iſta, ſi ruina rerum ſuarũ paſſi ſunt, qui tantò ante mentibus corruerunt. Nemo itaq; urbem illam excidio ſuo tãtum perijſſe credat. Vbi enim talia acta ſunt, prius iam perierant, quàm perierent. Inuehitur deinde epiſcopus ſanctus in eos, qui poſt tot ciuitatis excidia, Theatrum & Circum in in urbe quærebant, ſuntq; hæc uerba eius: Circenſes Treuiri deſideratis? & hoc uaſtati atq; expugnati, poſt cladem, poſt ſanguinem, poſt captiuitatem, poſt ſupplicia, poſt tot euerſæ urbis excidia? Quid lachrymabilius hac ſtulticia? quid luctuoſius hac amentia? Fateor miſerrimos uos eſſe creduli cum excidia paſsi eſtis, ſed miſeriores uos uideo cũ & ſpectacula poſtulatis. Putabam enim uos in excidijs rem tantam atq; ſubſtantiam, ne ſciebam etiam ſenſum atq; intelligentiã perdidiſſe, Theatra igitur quæritis, Circũ à principibus poſtulatis? Cui quæſo ſtatui, cui populo, cui ciuitati? Vrbi exuſtę ac perditæ, plebi captiuæ & interemptæ, quæ aut perijt aut luget. De qua ſi quid etiam ſupereſt, totum calamitatis eſt, quæ cuncta aut mœſtitudine eſt anxia, aut lachrymis exhauſta, aut orbitate proſtrata: in qua penè neſcias ſors cuius ſit peior ac deterior, interfectorum aut uiuentium. Tantæ enim miſeriæ ſunt ſuperſtitum, ut infelicitatem uicerint mortuorum. Ludicra ergo publica Treueris petis? Vbi quæſo exercenda? An ſuper buſtum & cineres? ſuper oſſa & ſanguinem peremptorum? Quæ enim urbis pars his malis omnibus uacat, ubi non cruor fuſus, ubi non ſtrata corpora, ubi non conciſorũ membra lacerata? Vbiq; facies captæ urbis, ubiq; terror captiuitatis, ubiq; imago mortis. Iacent reliquiæ infelicisſimæ plebis ſuper tumulos mortuorum ſuorum, & tu Circenſes rogas? Nigra incendio eſt ciuitas, & tu uultum feſtiuitatis uſurpas? Lugent cuncta, tu lætus es? Inſuper etiam illecebris flagitioſis Deum prouocas, & peſsimis ſuperſtitionibus iram Dei irritas. Non miror planè non miror, eueniſſe tibi mala quæ conſecuta ſunt. Nam quia tua te excidia non correxerunt, quartò perire meruiſti. Hactenus Saluianus. Quæ ob id induxi, ut uideas lector, cur florentiſsima olim Galliarum prima urbs, hodie adhuc tot habeat ruinas & uetuſtatis monumenta. Cęterum quando archiepiſcopatus eius fuerit inſtitutus, alijs excutiẽdo relinquo. Habet is ſub ſe comprouinciales & ſuffraganeatus titulo ſibi coniunctos epiſcopos, Metenſem, Tullenſem & Virdunenſem. Anno uerò Chriſti 1552. cum Albertus Marchio Brandenburgenſis, tumultuario quodam belli apparatu Moguntinam & alias ad Rhenum ſitas ditiones epiſcopales deuaſtaſſet, etiam hanc Treuirenſium Diocœſim inuaſit damnoq; affecit. Archiepiſcopatus autem iam omninò pacificè & letè adminiſtratur à Ioanne à Leyen, uiro principe, literarum atque omnis generis uirtutum laude, illuſtriſsimo.

Treueris quater expugnata.

Luxus reprehenditur.

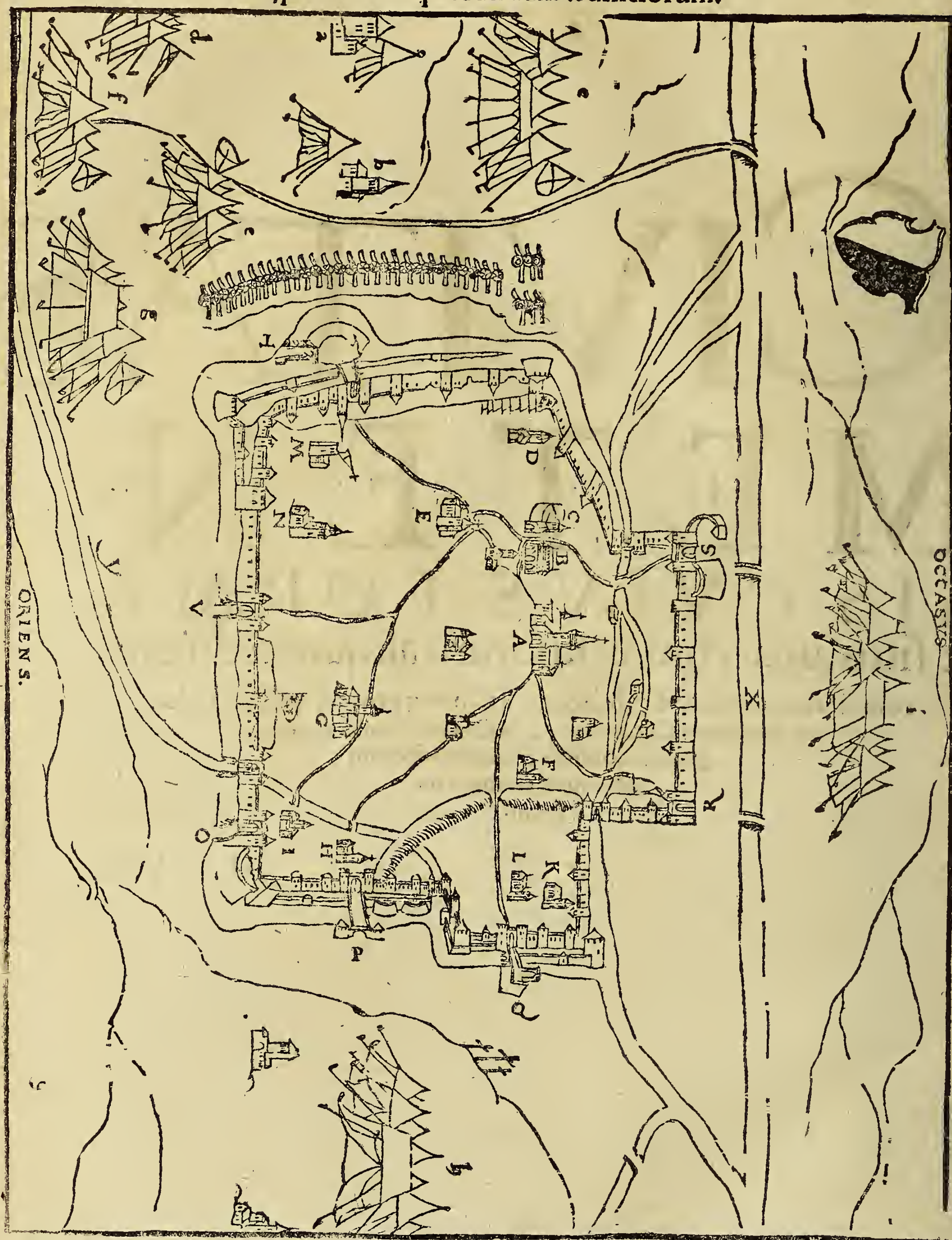
Calamitas urbis.

CIVITAS METENSIS CVIVS FORMA

& ſitus, unà cum primorum aliquot ædificiorum declaratione tibi exhibetur. Habes quoque, quibus in locis dum anno Chriſti 1552. à Cæſare Carolo V. oppugnaretur, obſeſſa, & quali caſtrorum metatione circumdata fuerit.

H Vrbis

Vrbis Metenſis Icon, cum declaratione, primorum quorundam ædificiorum.

ÆDIFICIA PRImaria.

A *Summum templum.*
B *Prætorium.*
C *S.Simphorianus.*
D *S.Maria.*
E *S.Ioannes.*
F *Carmelitæ.*
G *S.Simplicius.*
H *S.Eucharius.*
I *S.Maximinus.*
K *S.Medardus.*
L *S.Liniarius.*
M *S.Glodeſindis.*
N *S.Martinus.*
O *Porta Moſæ.*
P *Porta Germanica.*
Q *Porta S.Barbaræ.*
R *Porta Vetus.*
S *Porta Mortuorum.*
T *Porta Campaniæ.*
V *Theobaldi porta.*
X *Moſa fluuius.*
Y *Sella fluuius.*

Caſtrorum ſitus.

a *Caſtra Cæſariana.*
b *Caſtra Ducis Alænſis.*
c *Germani pedites.*
d *Equites Germani.*
e *Caſtra Hiſpanorum.*
f *Caſtra Bohemorum.*
g *Caſtra Italorum.*
h *Caſtra German inferiorum*
i *Caſtra Alberti Marchionis Brandenburgenſis.*

BELLI GERMANICI, OBSIDIONEM VRBIS METENSIS
antecedentis & inſequentis, breuis relatio. Cap. XXVIII.

VEtus eſt oppido quàm uerum prouerbium, Litem lite ſeri. Sentimus enim omnes, quam ad pacem res ægrè tùm reducantur, poſtquam ſemel digladiari cœptū fuerit. Ad Reipublicæ tranquillitatem directa uidebantur omnia, cum anno 1548. indictis comitijs Auguſtæ Vindelicorum publicis de rebus conſuleretur, maiorem denique ſpem bonorum, cum Magdeburgenſibus per Ducem Mauritium Saxonem 1552. cōfecta pax, dabat, quæ quidem etiam multos fefellit. Siquidem ille idem Mauritius cum Alberto Marchione receptus pauló pòſt in fidem nonnullis Germaniæ urbibus, ſtrage multorum occupatis itineribus, cum Inſpruckum uſq; proceſsiſſent inſtructo exercitu, Cæſarq; ad Illyrios abijſſet 1551. Vlmenſes, Norinbergenſes, Francofordienſes, item ex Epiſcopis nonnulli, ut Treuerenſis, Argentinenſis, Spirenſis, Vuormatienſis, Moguntinenſes, Vuirtzeburgenſis, Bambergenſis, Ayſtettenſis, cum Hagenoia, Vuyſſenburg, Landauu & alijs quàm plurimis urbibus, non ſolum confœderatorum Germanorum Principum, ſed etiam Regis Henrici II. Galli arma ſenſerunt atq; incommodo maximo pertulêre. Neq; Ferdinandi Romani Regis pietas, malum omne propulſare potuit, licet Mauritium honeſtiſs. conditionibus mitigaſſet, nam cùm Metenſem urbem, à Gallo pauló ante occupatam, Cæſar anno 1552. recuperare nititur, fruſtrà eam oppugnat, tormentis infeſtis muros deijcit, magna ſuorum, lue & frigore enectorum clade, tandem infecto negotio diſcedens, bellum magis incenſum quàm reſtinctum reliquit. Recruduit etenim inter Marchionem Albertum Brandenburgenſem internecinum bellum, antea cum Norinbergenſibus & aliquot Epiſcopis geſtum, neceſſitate dilatatum, adeò ut Anno 1553. Germanorū uirtus & robur in Luneburgenſium regione confligere coacta ſit; qua quidem in pugna ex utraq; parte cum Mauritio ingēs numerus nobilitatis Germanicæ perijt. Infecit ea contagio & Italiæ imperium, dum Senenſis Reſpub. libertatem quærit Rege Gallo auxiliante, Cæſaris arma excitat, quibus in hodiernum diem partes utrinq; confligantur. Taceo tot incendia, tot deprædationes, quibus Germaniæ pars magna deuaſtata eſt, hoc ipſo 1554. anno Marchione Alberto cum Norinbergenſibus & Franconiæ Epiſcopis decertante. Certè miſerabile & hoc eſt, Suinfordiam Imperij urbem Alberti præſidio expilatam, ac denique incendio ab hoſtibus adeò deletam, nec tamen adhuc calamitatum finem oſtendi, quum etiam pòſt tot urbes expugnatas, oppidis & caſtris plurimis deletis, Regis Galli, Cæſariſq; copias innumeras, pleriſque Europæ in locis conſidere, ac magnam aliquando Chriſtiani ſanguinis effuſionem, minari uideantur.

METIS.

EStMetis antiquiſsima ciuitas, quam Mediomatricum uocant ciuitatem: nam populi Mediomatrices eam regionem incoluerunt: ſic dicti, quòd metropolis eorum medium teneret locum inter has tres ciuitates, Tullum, Virdunum, & Treuerim. Habet autem Metis Treuerim ad ſeptentrionem, Tullum ad meridiem, & Virdunum ad occaſum. Scribunt quidam Metim ſic appellatam à Metio Romano, qui hanc urbem à Iulio expugnatam ampliauit & muris cinxit. Habet ſolum fœcundum, agros & uineas ſuprà modum fertiles, qui alluunt à præterfluentibus amnibus Moſella & Selna. Vtuntur incolæ utraq; lingua Gallica & Germanica. Anno à Chriſto nato 1552. Henricus huius nominis ſecundus Francorum Rex, ſuſcepto contra Carolum V. Imperatorem bello, Metenſem urbem cœpit. Imperator autem hac re Germanico imperio compedes iniectas eſſe exiſtimans, coacto exercitu ingenti, obſidione cinxit urbem, æreiſq; tormentis murorum partem aliquam diſiecit. Sed frigore & cœli inclementia tandem uictus, nec quicquam oppugnata urbe, Cal. Ianuarijs ab ea diſceſsit Anno 1553. inq; Belgicas Francorum ditiones, hoſtili animo ſe contulit.

LVTETIA PARRISIORVM VRBS.
Cap. XXIX.

PAuca apud uetuſtos ſcriptores de inſigni Pariſiorū Lutetia inueniuntur, quod quidem iudicio eſt, eam antiquis temporibus, haudquaquam adeò ut noſtro ſeculo floruiſſe. Veteres quidem Geographi gentis Pariſiorū, quæ eas partes incoluerū mentionē faciunt, uerum quod urbs iſta, idem cum gente nomen obtinuerit, nuſpiam reperio. Se

uerinus Boëthius cenſet,celeberrimam hanc ciuitatem,à Iulio Cæſare primũm conditã, atq; Iuliam urbem uocatam eſſe.Effigies ſanè eius luculenter ob oculos ponit,quonam pacto creuerit ampliorq; facta ſit,donec tãdem tres uel quatuor urbes,uno mœniorum ambitum cõprehenſæ ſunt,quas etſi Sequana flumen(in cuius inſulis & cathedrale templum,& palatiũ regis aliaq; inſignia ædificia condita ſunt)dirimat,pontibus tamen opere admirando iterum coniungantur:ſunt enim eorum aliquot ædificijs utraq; ex parte ſuperimpoſitis,ita conſtructæ,ut peregrini tranſeuntes,niſi præmoniti fuerint, pontem ſe tranſire neſciant,ſed in communi aliquo urbis uico ambulare exiſtiment. Vrbis pars ad dextrã ſita magna ex parte ab Academicis ſtudioſisq; illuc confluentibus incolitur. Sunt qui urbem hanc ex inſula primùm prodijſſe autument,acceſsiſſe uerô ei poſtmodum duas illas urbes,unà cũm maximis aliquot ſuburbijs. Numerãtur in ea quingenti uici,nec tamen ulla uictualium penuria laborant,ager enim circa eam fertiliſsimus, uini,frumenti aliarumq; rerum ad uitæ neceſsitates pertinentium,feraciſsimus exiſtit: de qua Architremius poëta ingenioſiſsimus Anglus,luculenter & graphicè his panegyricis ſcribit uerſibus:

Commendatio excellẽtiſsimæ urbis Parriſiorum.

Exoritur tandem locus altera regi Phœbi
Parriſius, Cyrrea uiris,Chryſea metallis:
Græca libris,India ſtudijs , Romana poëtis,
Attica philoſophis,mundi roſa,balſamus orbis
Sidonis ornatu,ſua menſis & ſua potu
Diues agris,fœcunda mero,manſueta colonis
Meſſe ferax,inoperta rubis,nemoroſa racemis
Plena feris,fortis domino,pia regibus,aura
Dulcis,amœna ſitu,bona quolibet omne uenůſtum
Omne bonum,ſi ſola bonis fortuna faueret.

Euſtathius de Knobelſdorff Prutenus de laude & ſplendore Parriſiorum.

Lutẽtia regina inter multa oppida ſibi ſeruientia.

Erigit excelſos muros regina locorum
  Turrigerum latè conſpiciturq; caput.
Oppida diuitibus circum famulantia uillis
  Ad nutum dominæ pinguia rora colunt.
Illa ferunt animus quicquid deſierat urbis,
  Quicquid auet ſtrepera garrulitate forum.

Inſula quam facit Sequana, primus urbis ſitus.

Ac ſpacium in medio quod fluminis unda locauit
  Legittimus primæ terminus urbis erat
Inſulaq; hei,tenui decus orbis limite cinxit
  Non ſecus ac tenerum faſcia prima Iouem.
Sequana fœcundis Heduorum collibus ortus
  Magnas exiguis fontibus haurit opes
Diuiditur medius,nudoq; fit inſula dorſo
  Inſula perpetuis luſibus apta iocis.

Inſulæ aliæ luſibus aptæ.

Diuiſus mediam duplici meat amne per urbem
  Parte renitentes ſpectat utraq; domos
Dij quantas ædes ? dij quanta pallantia luſtra ?
  Vix ea Roma tuis inferiora puto.

Pontes habitãbiles inſtar platearum.

Inde ſubit quinos ſed non ſine pondere pontes
  Ardua ſtructuris quos monumenta grauant.
Eſſe neges pontes,moneat niſi fama,plateæ
  Effigiem referunt,tergora ſaxa præmũnt.
Stant utrinq; domus,ſolida tellure locatas
  Quis putet? occultis Sequana tranſit aquis.

Arx regia magnificenita ad Sequanam conſtructas

Mox ubi collectus muros excedere tentat
  Magnanimi ſpectat mobile regis opus
Aula decens cultu,magnis operoſa columnis
  Lucida marmoreis turribus aſtra petit

CIVITAS

CIVITAS PARISIENSIS DELINEATA SEcundum ſitum & figuram quam habuit hoc

Chriſti anno 1548. intra & extra mœnia. Interiora quæq; eius ædificia, & infiniti uici in tam anguſto ſpacio omnes explicari nequiuerunt. Sat fuerit uidere urbem trifariam per Sequanam fluuium diſtinctam, atq; per pontes rurſum coniunctam.

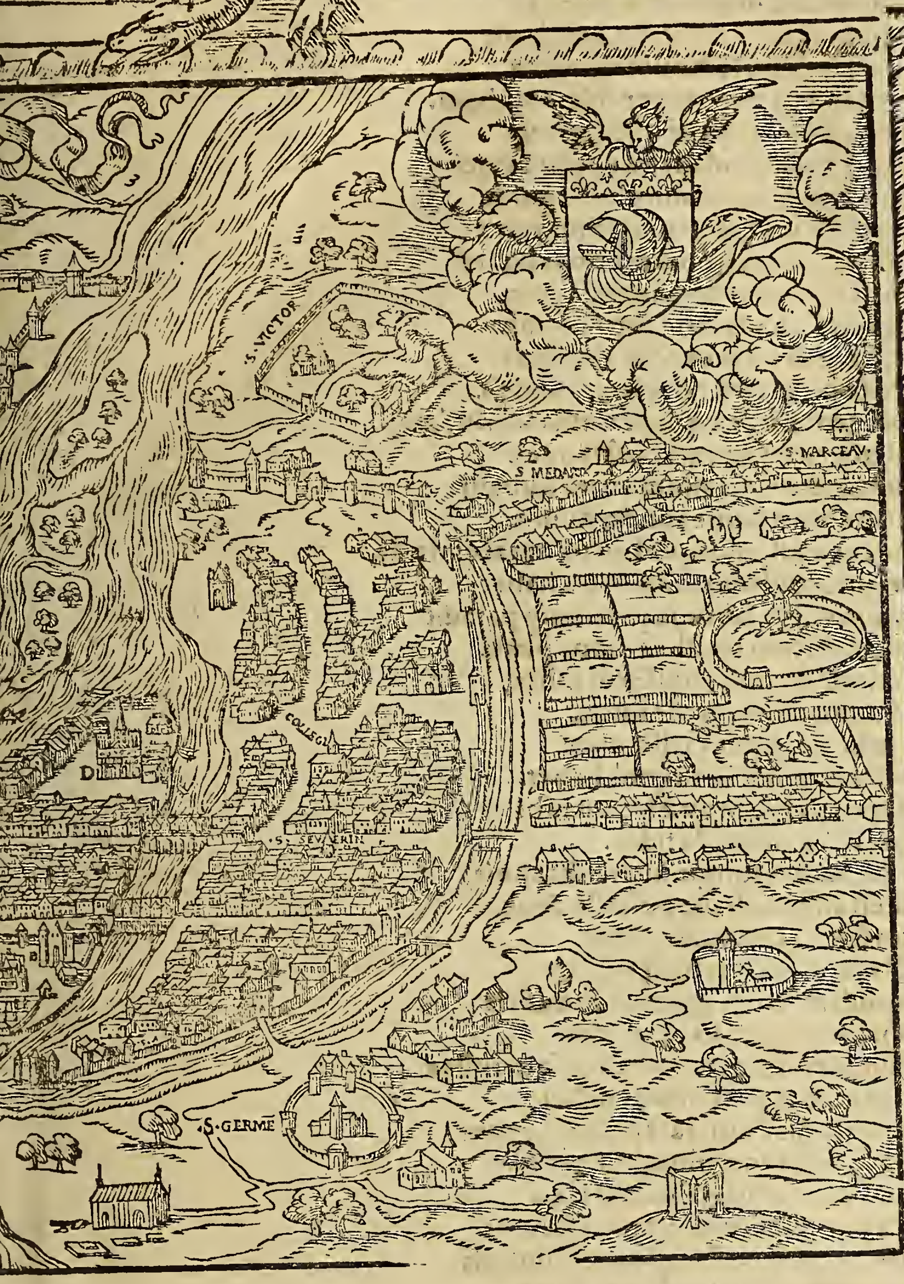
I Lutetia

Nomina quorundam ædificior
ſtiam ſig

A Sorbona.
B Palatium regis.
C Prætorium.
D Summum templum.

S.

æ ſuis quibusq; locis ſpacij angu-
nequiuerunt.

B *Via ad Picardiam.* G *Porta & uia S. Martini.*
F *Porta & ui.. S. Dionyſij.*

Regibûs apta domus,quoties inuiſere partes
Has placet,& populus reddere iura ſuis
Excute cunctarum diuortio flexa uiarum
Nullus in hac dices angulus urbe uacat.
Si ſpacium uideas,urbem non eſſe ſed orbem,
Congeſtas mundi dixeris eſſe domos

Populoſitas Lutetiæ.

Sin cœtum populi,certè mirabere,quæ nam
Terra queat tantùm ſuſtinuiſſe gregem.
Tot iuuenes,tantam quoties conſidero turbam.
Huc reor humanum penè coiſſe genus

Numerus uicorum urbis Pariſienſis.

Quingenti quamuis ſcindant hæc oppida uici
Quos aliquo dignos nomine fama putat
Perpetuo cunctos uideas trepidare tumultu
Omnis multiuagum ſemita murmur habet
Præ turba uix eſt homini uia peruia,ſegnes
Cogimur hærendo nectere ſæpe moras.

Lutetia excellit magnificas quaſq; urbes.

Pariſis urbs,cœtu ueteres excellit Athenas
Non Epheſo cedit,non tibi clara Rhodos.
Nec quamuis gemino ſit æquore clauſa Corinthus,
Accumuletq; tuas plurima claſsis opes.
Deficiunt nunquàm Cerealia munera turbam
Hic uelut in cornu diuite cuncta fluunt.

Omnia Lutetiæ uenalia.

Quicquid auent oculi,quicquid mens optat ementis,
Illecebræ,quicquid maximus orbis habet
Quicquid enim tellus,labor,ingeniumq; parauit
Huc uelut in certum confluit omne penu.

Opes & uires Lutetiæ.

Et aliquid tantum populi uidiſſe,tot urbes,
Ingenio ſummos conciliaſſe uiros.
Fertilis ipſa ſuas uix nouit Gallia uires
Tantum præ reliquis illi uigoris habet.

Origo urbis Pariſienſis.

Semina quis primùm uenturæ iecerit urbi
Me latet,ex diuis elicienda fides.
Vrbs uetus eſt,author longis intercidit annis,
Credibile eſt aliquos hanc poſuiſſe deos.
Auſpicio tam felici,tam diuite creuit,
Floruit & multis inclyta temporibus.
Ecce ſenex quidam uarijs agitatus ab auſtris
Attulit optatos in loca Galla pedes.
Nomen adhuc memini quamuis carioſa uetuſtas
Alcuinus meritum poſteritatis habet

Alcuinus primus Pariſienſis ſtudij inſtitutor.

Quas poſuêre ſcholas ſuperare palatia regum
Structuris,ſpacio ſumptibus,arte putes.
Centum Mygdonio collegia ſtantia ſaxo
Magnificas cingunt conſpicienda domos
Singula mille ſtrepunt poſt tintinabula linguis
Incœptum uario murmure feruet opus.

SVESSION.

EST Sueſsion ciuitas epiſcopalis,ubi diuus Medardus ſub Clotario rege epiſcopus fuit.Habuerunt olim reges Franciæ in hac urbe,ut ſcribunt hiſtorici, curiam ſuam.

AMBIANI.

AMbianenſium ciuitas in Picardia ſita,ſic appellata eſt ab Imperatore Gratiano,eo quòd aquis ambiatur.Antea uerò dictam uolunt Sammorobrinam,extructamq; ab Antonino Pio & filio eius Aurelio.

CIVITAS PICTAVIENSIS EDITO IN LOCO ſita, ſecundum ſitum & formam depicta.

Ptolemæus eam Auguſtoritum appellaſſe uidetur.

Declaratio aliquo

1 Arcus aliquot lapidei.
2 S.Cypriani abbatia.
3 Secretior quædam porta Tiſon dicta.
4 Porta ad uallum ducens.
5 S.Anthonius.
6 S.Gregorij parrochia.
7 S.Triuiſani parrochia.
8 S.Hilarius.
9 S.Hilarius collegiata eccleſia.
10 S.Virginis de la Chandeleur, parrochia.
11 Area, ubi magnifici Amphiteatri ueſtigia apparent.
12 Reſurrectionis parrochia.
13 Abbatia Trinitatis.
14 S.Paleſne parrochia.
15 S.Hilarij de Cella, abbatia & parrochia.
16 S.Nicolai Prioratus.
17 S.Petri collegiata eccleſia.
18 Collegium, Puyguarreau dictum.
19 Auguſtinianum cœnobium.
20 S.Porchatius prioratus & parrochia.
21 Prætorium.
22 Academiæ locus.
23 Iacobitæ.
24 Franciſcani.
25 S.Pauli prioratus & parrochia.
26 S.Oſtril parrochia.
27 Sanctæ Crucis abbatia.
28 S.Radegundis, eccleſia collegiata & parrochia.

ius urbis locorum.

29 S.Petrus,templum cathedrale.
30 ..rgo minor.
31 Palatium.
32 S.Sabini parrochia.
33 S.Didier parrochia.
34 Horologium.
35 S.Virginis maius templum parrochia.
36 Agealaßis collegium.
37 S.Michaëlis parrochia.
38 Carmelitarum cœnobium.
39 S.Cybardi parrochia.
40 S.Germani perrochia.
41 S.Ladreni porta.
42 Caſtrum.
43 Monaſterium nouum, abbatia & parrochia.
44 Porta Rochereul dicta.
45 Noſocomium.
46 Abbatiſſæ Pratum.
47 Porta pontis S.Iuberti.
48 Fons pontis Iubertinæ.
49 Fons Papæ.
50 Foſſa urbis.
51 Riuus Ela...
52 Pratum regis.
53 Pratum epiſcopale.
54 Patibulum lapideum.

PICTAVORVM VRBS.

Pictauia quæ à Ptolemæo Auguſtoritum uocatur, urbs eſt antiquiſsima, inſignis & metropolis totius comitatus Pictauorum, ſiue Pictonum. Floret in ea famoſa uniuerſias, maximè ſtudium iuris ciuilis, obtinetq́ ſecũdum locum poſt Pariſienſem academiam. Vrbem circundat Clanus fluuius, qui in Viennam labitur. Extant in illa monumenta & reliquiæ quædam miræ antiquitatis: ut, uetus quoddam theatrum & quidam ductus aquæ iuxta urbem, & in ipſa urbe, arces appellati, quos quidam adhuc hodie uulgari lingua Le duc uocitant, ab illo ſcilicet ductu aquarum. Vnde autem originem traxerint Pictones, ſatis liquet ex annalibus Aquitanicis.

Academia.

AVRELIA.

Anno Chriſti 276. hæc urbs conſtructa denominata eſt ab Aureliano, poſitaq́ ad ripam Ligeris amnis. Attila rex Hunnorũ ſtatuit eam, deuictis & exciſis Remenſibus, obſidere ceu opulentiſsimam. Et quum illuc caſtra mouiſſet, traiecto Sequana fluuio, tanta ui oppugnationem adoritur, ut nil magis anhelare uideretur. Hanc Cœnomannorum uetuſtam urbem uolunt fuiſſe, non minus opibus quàm munitione populoq́ præſtantem. Quamuis autem hoſtis arctiſsima circumuenit obſidione & admotis machinis grauiter oppugnauit, parum tamen profecit. Nam oppidani neque deditione, neque muneribus, neque conditione aliqua hoſtilem ſæuitiam ſedare poſſe ſperabant. Confirmabant opinionem, finitimorum exempla. Vna obfirmatis ſpes erat animis, aut fortiſsimè reſiſtendo ſe tueri, & longa barbaros obſidione defatigare, aut ſi aliter acciderit, pulcherrimè mori, ut iactura corporum animos à morte redimerent.

Cœnomanni.

TVNGRI.

Est Tungrorum ciuitas in Brabantia haũd procul à Traiecto ſuperiori diſtans, fuitq́ue olim celebris locus, quum diuus Seruatius ibi epiſcopi fungeretur officio. Sed quum Hunni in Germaniam irrupiſſent, & ciuitatem iſtam unà cum alijs oppidis deuaſtaſſent, translatus eſt epiſcopus ad Traiectum. Deinde anno 710. idem epiſcopatus ſub diuo Ruperto translatus fuit Leodium, ubi adhuc eſt.

SEQVANI, LINGONES.

Hedui & Sequani fuerunt olim populi habitantes in Burgundia, in regione ubi modo ciuitas eſt Diuionis, quam Germani uocant Diſion, & quam Maximilianus Cæſar ante aliquot annos oppugnauit. Nec multum abfuerunt ab his populis Lingones, apud quos olim fuit inexpugnabilis illa ciuitas Alexia, quam Iulius Cæſar non ſine magno ſudore terræ æquauit.

Alexia.

PRAEMONSTRATVM.

Iuxta oppidum Laudunum, haud procul à Picardia, eſt locus qui uocatur Præmonſtratum, ubi anno Chriſti 1120. ordo Præmonſtratenſium fuit inchoatus, ſub celebri uiro Notberto. Geſtant huius ordinis monachi habitum per omnia album.

CIVITAS TVRONEN= SIS ELEGANTER

depicta ſecundum genuinam eius figu= ram. Habet urbs iſta inſigne magnificumq́ tem= plum S. Martino dicatum.

Declaratio inſigniu

A S.Gratianus.
B S.Martinus.
C S.Saturninus.
D S.Iulianus.
E S.Hilarius.
F S.Ioannis de Bea... quadriuium.

…RS.

…orundam urbis locorum.

G S.Stephanus.
H Franciſcani.
I Iacobitæ.
K Carmelitæ.
L Auguſtiniani.
M Porta urbis.

TVRONENSES.

TVronū elegantiſsima atq; opulentiſsima metropolis, ob ſitum quē habet, non iniuriâ Paradiſus Galliæ dictus eſt, præterquam enim quod eam Ora fluuius, iuxta quem urbs hæc condita eſt, omni mercimoniorum genere inſtruit: brachium fluminis eius iuxta S. Annæ templum præterlabens, ſuburbana loca omnia circa Ladrenſem eccleſiam ambit munitq;. Ager circumiacens amœniſsimus exiſtit, omni genere frugiferarum arborum conſitus. Magnas exercent ciues, ſericarum, Damaſcenarum &c. ueſtium negotiationes. Vrbem hanc à Troianis, ut & permultas alias, conditam eſſe ferunt.

CIVITAS BVRDIGA- LENSIS, TOTIVS

Aquitaniæ metropolis, urbs munitiſſi- ma & ob negotiationum uarietatem portumq; maris clariſsima.

Genuina urbis Bu

Declaratio præcipuorum hu

ABCD	*Primus Burdigalæ ambitus, figura quadrata atq; oblonga.*	EFGD	*Prima urbis ampliatio.*	M	*Propugnaculum & porta.*
AH	*Eccleſia metropolitana Sancti Andreæ.*	FKG	*Foſſa.*	NA	*Caſtrum, Fa ſiue Ha d nulgi lingua.*
D	*Area ante Palatium.*	G	*Porta ad Salinas.*	O	*Porta Iouis unà cum gnaculo, aliàs S.Se*
		I	*Forum.*		
		K	*Vetus porta urbis.*		
		L	*Propugnaculum S.Crucis.*		

s ædificiorum atque locorum.

P Suburbium & templum S. Seuerini.

Q Ruinæ Amphiteatri, Palatium Galieni dictum.

R Porta & propugnaculum Sancti Germani, prope Iacobitas.

S Aedificium uetuſtum, Palatium Tutelæ dictum, figura quadratum, habens in longitudine columnas octo, in latitudine ſex, è quibus 18. hodie ſuperſunt.

TV Caſtrum Trompette.

X Carmelitæ, prope portũ maris circularẽ, uulgò Portam Lunæ dictum.

BVRDIGALENSES.

Burdigala urbs inſignis atq; potens metropolis Aquitaniæ meritò dici poteſt, non ſolùm propter uetuſtatē, ſed etiam propter circumiacentis terræ ubertatem, ſplendidamq; ſui ſtructuram. Quis eam primum condiderit ambigitur, ſemel tamen atque iterum ampliatam eſſe conſtat. In ueteri urbe magnificum ædificium uiſitur figura quadratum, columnas in longitudine octo, in latitudine ſex habens, quod quidem priſcis temporibus prætorium, exercendæq; iuſtitiæ locum, fuiſſe tradunt. Extra urbem haud procul à porta S. Germani, ſtructura eſt antiqua & ſplendida, Galieni palatium dictum, præclari Amphitheatri effigiem referens. Sunt & in urbe hac plures inſignes ſtructuræ, inprimis uerò portus maris in ſemicirculi figuram repræſentans, quamplurimis nauibus recipiendis aptus.

CIVITAS

CIVITAS MONSPESSULANA, GALLIAE

Narbonenſis urbs clariſſima, in felici ſolo ſita. Sedem habet Epiſcopalem, Medicinæq; gymnaſium toto orbe celebre.

N Vrbs

Declaratio aliqu

A S.Virgo.
B Horologium.
C S.Firminus.
D S.Petrus eccleſia collegiata & epiſcopalis.
E Palatium.
F S.Hilarius.
G Prædicatorum cœnobium.
H Via de Signac.
I Via Pezenas uerſiſsima.
K Vallum.
L S.Guilelmi platea.
M Moniales Guilielmitæ.
N S.Magdalena.
O Via ad locum Charnier dictum.

MONSPESSVLVM.

VRbs Monspeſſulum in Narbonenſi Gallia, decē miliaribus â mari, in ſolo admodum felici, ſitum habet. Quod ad ueterem eius appellationē attinet, diſſonantiā hîc quandam deprehendimus, alij enim eam Agathopolin, alij Montem Setium nominant. Sunt & alij qui eam Valcarum Tectoſagum, appellitent, quaſi metropolis Volſcorum foret, cum tamen Orontius Finæus Vſetium eius gentis primariam ciuitatem faciat. Non deſunt qui eam inter 24. urbes nouas recenſeant. Effigies ipſius totam urbis faciem ob oculos ponit, prȩterquam fluuium Setium, pontemq́; Iuuenar, ad teli iactum ab urbe diſtantem. Habet hæc urbs præclaram Academiam, inprimis uero Medicinæ gymnaſium nobile.

VRBIS BITVRIENSIVM DESCRIPTIO
per Theobaldum Fagotium Bituricum.

BIturis quæ ad Auaricum à Cæſare appellatur, Galliæ Aquitanicȩ urbs eſt, omnium Biturigum metropolis, tantæq́; amplitudinis, ut reliquas totius Galliæ urbes, paucis exceptis, facilè ſua ſuperet magnitudine. Sita eſt in ſolo paluſtri, fereq́; omnibus ex partibus flumine & palude circundata. Sunt qui putant ipſam â duabus turribus ſic dictam, quaſi Bis turris. Siquidem olim duas habuit turres, à duobus fratribus qui in ea regnabant

Bis turris.

s urbis locorum.

P *Minoris obſeruantiæ fratres.*
Q *S.Thomas.*
R *Vallum.*
S *S.Sauuaire.*
T *Via uerſus Bieſers.*
V *S.Ioannes maior.*
X *Maioris obſeruantiæ fratres.*
Y *Via uerſus Lates.*
Z *Via ad pontem Iuuenean.*
aa *Domus Salis.*
bb *Vrbs interior.*
cc *Forum piſcatorium.*
dd *Prætorium.*
ee *S.Dionyſius.*

regnabant (ſi ueteribus qui de ea ſcripsêre credimus) ædificatas, quarum una adhuc extat ingens & rotunda, tantoq; artificio extructa, ut arx ſit uix ullis machinis expugnabilis. Populi ipſi Bituriges olim quoq; Cubi dicti ſunt, ut teſtatur Plinius, liberi ſicut pleriq; alij populi in Gallia, ſed poſteris temporibus à regibus Galliarum in ſeruitutē ſunt redacti. Ager extra ciuitatem eſt ualde frugifer atque omnium ferè rerum quas Gallia habet fertiliſsima, ubi nihil deſiderari poteſt. Huius urbis uetuſtatem teſtantur egregia quædam monumenta quæ in ea uidentur. Frequentiam uerò commendat omnium rerum mercatura & nundinantiones quæ ibi exercentur. Et ſi de eius celebritate aliquid audire uelis, en habes ibi academiam in omni diſciplinarum genere ornatiſsimam, ante multos annos à duce quodam, qui Biturigibus imperabat, erectam, ſed hactenus à uiris clariſsimis tam ſedulo excultam, ut iamiam literarum decus, atq; doctiſsimorum uirorum emporium meritò dici poſsit. Siquidem illic Theologorum ſchola non mediocris eſt, in qua ſacrarum literarum profeſſores habes, qui ſuis lectionibus, diſputationibus, crebriſq; concionibus de religione Chriſtiana atq; pietate bene merentur. Illic philoſophiæ ſtudium uiget, illic medicina ſuos habet peritiſsimos profeſſores, illic inter reliquas diſciplinas Iuriſprudentia maximè floret, tum profeſſorum, quos excellentes hactenus habuit, opera, tum auditorum, qui undiquaq; illuc confluunt, frequentia.

TOLOSA.

TOloſa urbs quondam florentiſsima, ubi nobile templum gaza refertum antiqua fuerat, quam ſi quis attigiſſet, exitu infelici plectebatur. Compertum id in Cepione alijsq́ ducibus Romanis: ex quo prouerbium in his quæ cauſa ſunt aduerſitatis, Aurum Toloſanum. Hæc urbs Gothorum ſedes diu fuit, deinde à regibus Gallorum pulſi, intra Hiſpaniam ſe continuêre. Siquidem Theodoricus rex & Toriſmundus filius eius Toloſæ ſedem habuerunt. Elegerunt eam tanquam uenuſtiſsimam & opulentiſsimam, idoneamq́ amplificando conſeruandoq́ imperio. Tectoſagum urbs quondam fuit, quos in expeditionis ſocietatem aduerſus Delphos ueniſſe Hiſtorici memorant. Poſidonius refert Toloſæ pecunias quindecim millium talentum fuiſſe, easq́ partim in templi penetralibus, partim in conſecratis lacubus fuiſſe reconditas, quæ multos apparatus haberent, aurum & argentum inelaboratum & rude fuit. Templum Delphicum eo tempore exinanitum, fuiſſe talibus ornamentis à Phocenſibus antè ſpoliatum, quo ſacrum bellum commiſſum eſt. Erat etiam quondam Toloſæ templum ſanctitatis eximiæ, quod finitimi peculiari quadam ueneratione colebant, & ex collata quot annis pecunia, multis muneribus abũdabat, quæ nemo tãgere audebat.

Aurum Toloſanum.

Prouincia.

NARBONA.

NArbona antiquiſsima ciuitas, in qua tempore Strabonis ampliſsimũ fuit emporium, & à qua tractus illius regionis dictus fuit Narbonenſis Gallia, ſeu Narbonenſis prouincia: hodie uerò appellatur Prouincia, cuius pars eſt Langendoken. In ea terra ſolum eſt tam fertile, ut ſua ſponte aut modico labore cultum, multos nobiles proferat fructus. Ibi tanta ficorum prouenit copia, ut bona pars Europæ hinc ficus & uuas paſſas ſeu compreſſas petat. Ibi arbuſtula illa odorifera, quam uulgò Roſmarinum appellamus, & quæ ſemper uiridos habet frondes, tanta copia in campo creſcit, quanta nos iuniperorum frutices. Creſcunt ibi quoq́ maiores caſtaneę quàm alibi locorum in Europa. Quin & poma citrina, mala punica, et mala granata uberius ibi quàm alibi creſcunt atq́ ad nos deferuntur. Plantantur ibi nobiliſsimæ uites, quæ & generoſiſsimum præferant uinum, quod apud Baſilienſes pro Corſico bibitur.

MASSILIA.

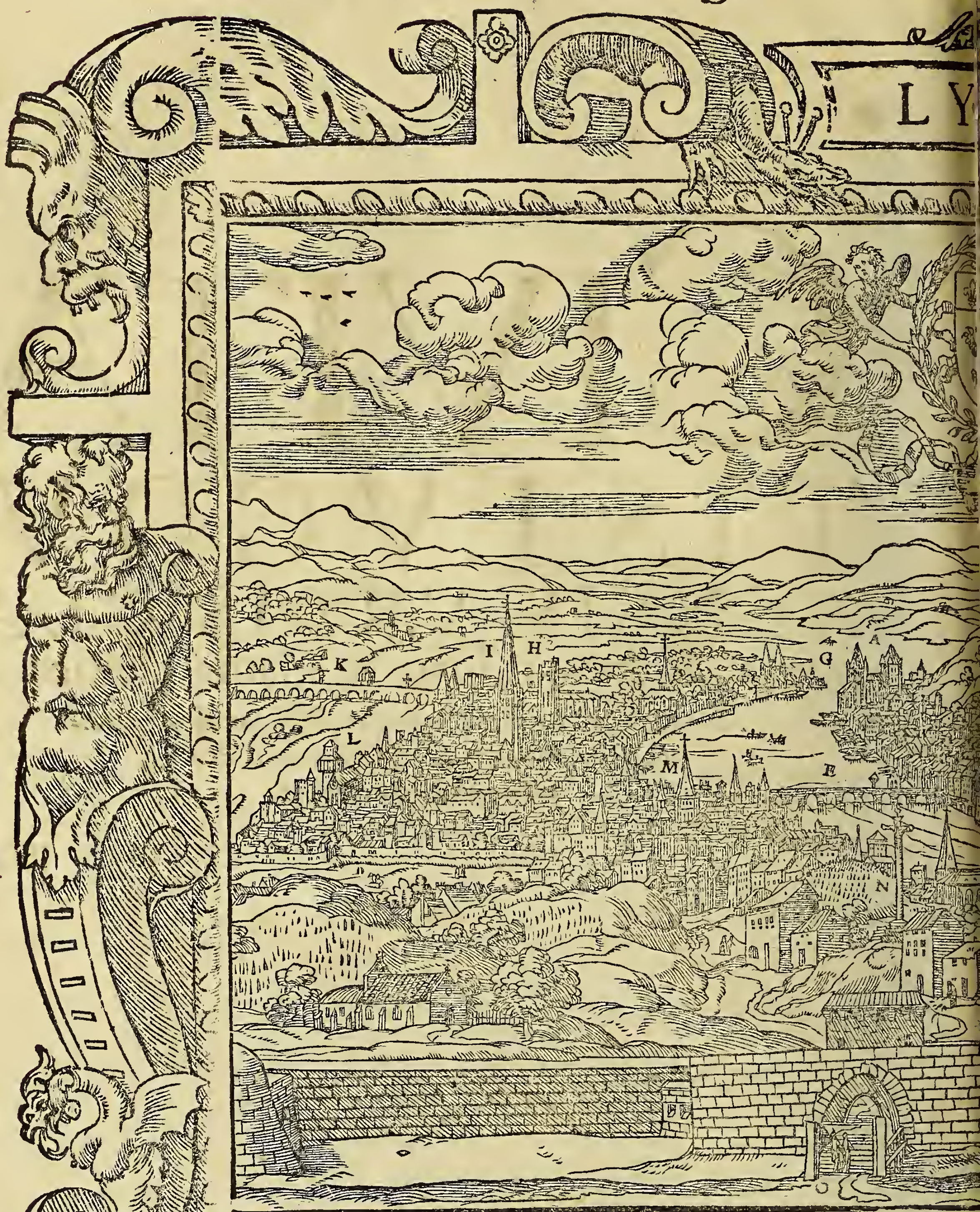
NObilis Prouinciæ ciuitas Maſsilia initium ſumpſit tempore Tarquinij Romani regis, quingentis ſcilicet annis ante Chriſtum natum, Phocenſibus prima urbis iacientibus fundamenta. Quum enim ſolum eorum ſterile non ſuppeditaret ipſis uictus ſufficientiam, coacti ſunt aliam ſibi quærere commodiorem manſionem. Sunt tamen qui ſcribunt, Medios expuliſſe Phocenſes de ſedibus ſuis. Qui cùm Romam ueniſſent, contraxiſſentq́ cum Senatu amicitiam, proſecuti ſunt cœptum maris iter, donec uenerunt ad oſtia Rhodani: & ibi inuenientes littus ſolidum ſaxeumq́, & iuxta illud agrum fertilem, non parum exhilarati ſunt, redeuntesq́ domum, narrauerunt ſuis qualem inueniſſent terram. Quibus plurimi è populo iuncti feſtinarunt ad dictum locum, cœperũtq́ue condere urbem Maſsilienſem. Docuerunt etiam uicinos Gallos, qui in magna & ruſtica ſimplicitate uiuebant, quomodo ciuilem inſtituerent uitam, colerent terram, putarent uites, plantarent arbores, habitaculaq́ cingerent muris. Vſi ſunt autem aliquandiu Phocenſes in hac aliena terra lingua ſua natiua, Græca ſcilicet, ſed poſtea mutauerunt & linguam & mores. Scribit Strabo regionem illam ferendo uino & oleo accommodatiorem eſſe quàm proferendo frumento: nam aſperum habet ſolum.

Phocenſes conditores Maſsiliæ.

CIVITATIS LVGDVNENSIS, VRBIS CLARIſſimæ & antiquiſſimæ in Gallia Celtica ad

Ararim paulum ſupra confluxum Rhodani ſitæ, genuina delineatio, ſecundum figuram & ſitum, quem hoc ſeculo habet.

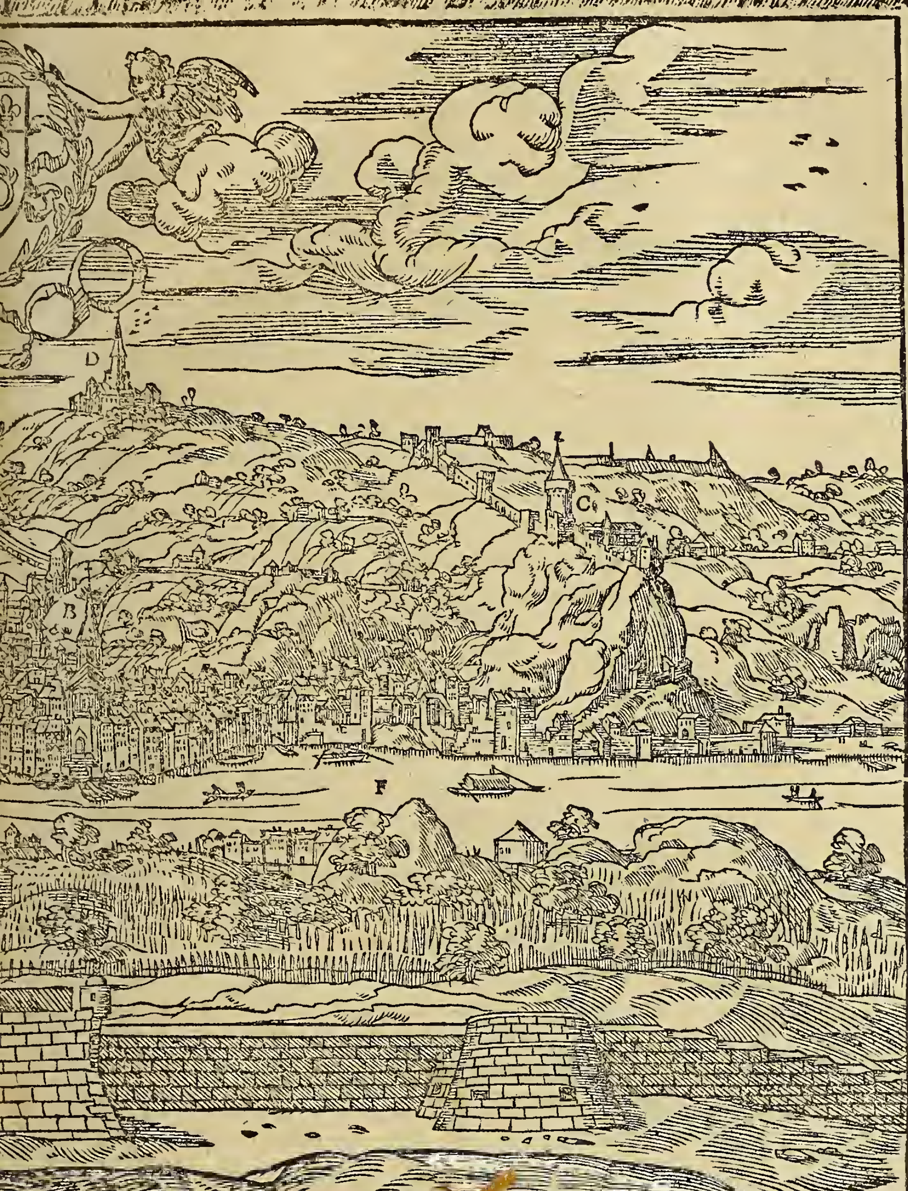
O Effigies

Declaratio loc

A S.Ioannes collegiata eccleſia.
B S. Pauli templum collegiatum.
C Petra Sciſſa.
D Foruiere caſtellum.
E Pons Araris.
F Araris flumen.
G Eſnay
H Laubit
I S.Niſi

N.

n quorundam.

K Pons Rhodani.
L Franciſcani.
M Locus Platiere uulgò dictus.
N S. Sebaſtiani collis.
O Propugnacula, portaq́; S. Sebaſtiani.

LVGDVNI DESCSRIPTIO PER C. *Mylæum.* *Cap.* XXX.

SCribit Strabo Lugdunum ſuo tempore fuiſſe alteram omnium Galliæ urbium no-
bilisſimam & populoſisſimam, Narbone excepta & hodie quidem non in mino-
rem excreuit magnitudinem, cùm tantus ſit mœniorum ambitus, colles duos & uineta
complectens, ut ei paucisſimæ Galliarum urbes anteponi poſsint. Magnus eſt ibi con
curſus externarum gentium, quas in hac urbe ſedes collocaſſe uidemus, ut transferre
omne mercium genus in quamcunque orbis partem commodisſime poſsint. Loci commo
ditas ex amnium decurſu apparet, quodque in medio ferè Europæ poſita ſit. Amnes au-
mmoditas tem ſunt Rhodanus ex Allobrogum & Alpium montibus Arar (Sagonam hodie uo-
is. cant) ex Sequarum finibus proruentes, & iuxta Lugdunum confluentes, ſimulque in ma
re Liguſticum decurrentes, mercibus exportandis & importandis accommodatisſimi.
Hanc totam loci opportunitatem Romani cum intuerentur, cæteris rebus ſtudioſe or-
narunt: nam in ea urbe argenteum & aureum numiſma ſignare conſueuerunt. E Lugdu
no Agrippa in cæteras Galliæ partes proficiſcentibus aptisſimè itinera diſtinxit, in Nar
bonenſem Galliam, in Aquitaniam, in Lugdunenſem & Belgicam. Tributa & uectiga
lia eò ex omni Gallia comportabantur, quorum fuit tantus prouentus, ut una Gallia ſta
bilimentum imperij exiſtimaretur. Vnde Lugdunum tanquam ſedes Romanis princi-
pibus conſtituta erat, ad quam perfrequenter inhabitandi gratia ſe conferebant: &
quam magnificis ædificijs & ſtructuris amplisſimis exornarunt. Seneca ſcribit tot pul-
cherrima opera in ea fuiſſe, ut ſingula illuſtrare urbes ſingulas poſſent. Cùm autem Lug
dunum tantis rerum incrementis auctum & confirmatum eſſet eo tempore quo Ro-
manum imperium floruit, paulò poſt, ut ſunt mortalium omnia magnis infortunijs atque
ulchritudo periculis expoſita triſtisſimum (incendio latè peruaſtante) ſui ſpectaculum edidit. Cu-
rbis. ius rei memoriam Seneca, prudentisſimus in aduerſis rebus perferendis conſultor, in
epiſtola ad Liberalem uirum Lugdunenſem literis commendauit. Vnius enim no-
s olim in ctis incendium totam ſtrauit urbem, ut una ſcilicet nox interfuerit inter urbem maxi-
la. mam & nullam: tanta fuit incendij uis & celeritas. Extant apud ueteres multa teſtimo-
nia, olim in inſula ipſam fuiſſe urbem, & incluſam Rhodano atque Arare: quemadmo-
dum & hodie uidemus uniuerſam inſulam ædificijs plenisſimam, præter longisſimum
& amplisſimum uicum, qui Araris decurſum ſequitur, ambitus mœniorum & collem,
qui inter duos amnes medius eſt, & montem ad Ararim complectitur. Illud putant non
nulli poſt incẽdium locum mutaſſe, quærentes ſalubritatem loci, & in monte ſupremo
urbem ædificatam. Nam etiam hodie ruinæ ſtructurarum latè diffuſæ inueniuntur, ma
ximè ab ijs, qui terram altius effodiunt, niſi fortè, quod ueriſimilius eſt, tantam fuiſſe ur-
bis amplitudinem credamus, ut non aliter fuerit quàm hodie uidemus, collem utrunque
& inſulam uno ambitu mœniorum contentam fuiſſe. Inſulam uocant Cherſoneſum il-
lam, quæ ex duorum amnium Rhodani & Araris concurſu efficitur inſtar Deltæ Aegy
pti, quam Nilus diuiſus in partes diſtinguit: in eo tamen eſt diuerſa, quòd illius unum la
tus claudit mare & amnium cõcurſum coniungit, huius uerò difficiles & aſperi montes
alterum inter amnes finiunt terminum. In hunc itaque locum Romani ſub Auguſto Cæ-
ſare coloniam traduxere, in inſulam ſcilicet, quæ aut uetuſtate erat collapſa, aut inclina-
ncus Mu- rat ab ea celebritate aut frequentia quam antea habuerat. Deducendæ autem coloniæ
tius. L. Plancus Munatius dux allectus fuit, nobilis orator & Prætorius, Marci Tullij audi-
tor, ut apud Euſebium legitur. Idem quoque Euſebius in libro qui eſt de ratione tempo-
rum refert, Plancum dum Galliam regeret Lugdunum condidiſſe, ſicut & aliam colo-
niam, nẽpe Rauricã apud Baſilienſes deduxit, de qua infra in Heluetia. Huius deductę
Lugdunenſis coloniæ locupletisſimus teſtis eſt Plutarchus, qui ſic ſcribit: Ibi nunc Lug
dunũ eſt celeberrima Galliæ urbs, quam longis poſtea temporibus à Planco Munatio
conditam accepimus. Extiterunt in hac urbe Antiſtites eruditi, & potisſimũ in ſacris li-
teris, quę eædem maximis incrementis eorum opera auctæ ſunt. Plerique ex eis editis in-
næus. Eu- genij monumentis, quę ad hanc ætatem adſeruata ſunt, innotuere. Celebres nominant
rius. Irenæus & Eucherius, qui ſedem primariam totius Galliæ, quæ Lugduni conſtituta eſt,
obtinebant:

obtinebant: & Eucherius quidem licet in maximam temporum obſcuritatem incidiſſet, dicendi tamen elegantia & ſententiarum grauitate, unus omnium maximè excelluit. Fauſtus quoq; Lugdunenſis poëta clarus habitus eſt, quantum per obſcurorum temporum ſortem fieri potuit. *Eucherius.*

ARELATVM. Cap. XXXI.

ARelatenſis ciuitas non multum abeſt ab eo loco ubi Rhodanus recipitur à mari, atque ab ea urbe totum regnum Arelatenſe nomen habuit. Sita autem eſt hæc ciuitas in Prouincia ad occidentem, creſcitque in ſolo eius plurimum frumenti, unde incolæ non parum diteſcunt. Adnauigant enim Genuenſes ex Italia, atque Hiſpani ab occaſu, & auehunt frumentum, atque ob id ſemper eſt ibi charum. Erectus eſt ibi olim archiepiſcopatus, & celebrata tria concilia: primum tempore Conſtantini Imperatoris & Syluestri papæ. Alterum quoque ſub eodem papa anno 326. Tertium uerò anno 461. Hæret urbs iſta ad collem, clauditurque ab occidente Rhodano, ad orientem uerò habet paludem magnam & ad auſtrum campum fertilem. Effecit enim Rhodanus ibi inſulam, quam Camargues uocant, quæ quatuor ferè miliaribus Germanicis patet in longum & latum ferens frumentum & uinum atque paſcua in copia. De regno huius urbis & regibus eius pauca inueniuntur. Inueni autem de ultimo eius rege, qui Boſo uocatus fuit, huiuſcemodi hiſtoriam. Denunciauit rex Boſo epiſcopo Arelatenſi in uigilia natalis Chriſti, ne officium nocturnum in eccleſia celebraret, niſi ipſo præſente. Epiſcopus autem cum aliquandiu cum clericis aduentum regis expectaſſet ultra conſuetam horam, nec ille ueniret, proſecutus eſt ſacra. Et ſuperueniens rex cœpit expoſtulare cum epiſcopo cur non expectaſſet, commotuſque dedit epiſcopo alapam in medio populi & clericorum. Quam iniuriam populus ægrè ferens, in tumultum eſt uerſus. Deinde uerò factum eſt, cùm epiſcopus adijſſet Imperatorem, conqueſtuſque eſſet quali contumelia rex ipſum coram populo affeciſſet, iratus Cæſar iurauit per barbam ſuam, ſe ulturum hanc contumeliam, morteque puniturum. Vnde collecto ſine ulla cunctatione magno exercitu, ingreſſus eſt Galliam, obſedit & expugnauit Arelatum cœpit regem & aulicos eius, mandauitque regem decollari. Archiepiſcopus uerò unà cum reliquis epiſcopis, abbatibus & principibus mitigans regis furorem, obtinuit ſua interceſsione, ut hoc ſanguinis iudicium ſuſpenderetur. Tunc ait rex, non eſt æquum ut rectum Imperatoris iudicium executioni non mandetur, cùm non conueniat uel ullum uerbum ex principis ore fruſtrà egredi. Cumque de hac ſententia multa utrinque fierent uerba, tandem decretum eſt, ut rex tonſus & regio titulo ſpoliatus truderetur in cœnobium. Quo facto Imperatores nempe Otto primus incorporauit perpetuò Arelatenſe regnum Rom. imperio. Inuenit quoque Arelati iuuenem quendam monachum Floriacenſem, Gilbertum nomine, qui poſt aliquot annos opera Ottonis tertij factus eſt papa, Syluester tertius appellatus, uir in liberalibus diſciplinis impenſe doctus, quem inde tollens, fecit pædagogum filij ſui Ottonis ſecundi atque poſtea præceptorem nepotis ſui Ottonis tertij, cuius opera ſublimatus eſt in archiepiſcopum Remenſem, ac deinde in Pont. Rom. Sed quia ſcientiam ſuam fœdauit arte diabolica, peſsimè audit apud Hiſtoricos. Vide Nauclerum uolumine ſecundo generatione 34. De Arelatenſi regno inuenies quoque infrà ampliorem fieri mentionem, cùm illud extenſum fuerit uſq; ad Heluetios.

Inſula Rhodani.

Regnum Arelatenſe.

Arelatum imperio incorporatum.

P Auenion

AVENION. Cap. XXXII.

HAec urbs ad Rhodanum ſita miras habet uetuſtates, fuitque ante aliquot annos
habitatio Romanorum principum: nam Iohannes 22. Romanus Pontifex curiam
ſuam illuc è Roma tranſtulit, manſitque ibi curia circiter 60. annos: Factus eſt autem
Roman. Pontifex Dominus huius urbis hac occaſione, ut ſcribit Michaël Ritius.
Fuit Regina quædam Neapolitana Ioanna nomine, quæ debebat pontifici Romano
ratione regni ſui magnam uim pecuniæ, pro cuius ſolutione alienauit à ſuo dominio
hanc urbem, tradiditꝗ eidem Pontifici perpetuo poſsidendam. Scribunt id factum
anno Chriſti 1360. ſub Clemento ſexto : de qua re infrà in regno Neapolitano plu-
ra dicemus.

ALLOBROGES, QVI HODIE SVNT SABAVDI, OLIM *Comitatum hodie uerò Ducatum conſtituentes.* Cap. XXXIII.

ALlobroges populi ſic dicti ſunt à rege quodam cuius nomen Allobrox, quorum
metropolis fuit Vienna ad Rhodanum ſita, quæ hodie metropolis quoꝗ eſt Del
phinatus. Noſtro itaꝗ tempore per Allobroges accipimus Sabaudos, qui longius à
Vienna habitantes ad Geneuam uſꝗ & Pedem montis extenduntur. Putantur autem
Sabaudi unde. nomen illud accepiſſe à Sabatijs uadis ac populis, Ptolemæo & cæteris inter alpes po-
ſitis. Hi nunc agros tenent, qui quondam Voconiorum, Veragrorum, Caturigum,
Centrorum, Lepontiorumꝗ fuerant ad Alpes pertinentes. Fuit Sabaudia ante pau-
cos annos Comitatus, ſed qui ſupra modum creuit in populis & terris. Et licet Comiti-
bus iſtis accederent ducatus Auguſtenſis ſeu Prætorianus atꝗ Pedemontanus, non
tamen arrogabant ſibi titulum ducalem, ſed contenti fuerunt titulo ueteri quum ex nu
mero eſſent quatuor Comitum Romani imperij, donec per Imperatorem in concilio
Nobilitas du- Conſtantienſi declarati ſunt duces. Ducunt autem originem à Cæſaribus & ducibus
cũ Sabaudiæ. Saxoniæ, præſertim Ottone ſecundo, annos prope quadringentos, propagataꝗ eſt ge
nealogia eorum uſꝗ ad Aimonem comitem, cuius filium Amedæum fecit Imperator
in concilio Conſtantienſi ducem Sabaudiæ. Qui defuncta uxore, relictaꝗ ducatus cu-
ra Ludouico filio, cum paucis ſuorum ſeceſsit in agrum Gebenenſem, ſtudio rerum di-
Sabaudus Pon uinarum, prope lacum Lemannum cœnobio conſtructo. Deinde ob abſtinentiæ cla-
tifex creatur. riꝗ nominis famam, inuitus in conſilio Baſilienſi Pontifex maximus factus, mox con-
cordiæ gratia ſeſe ſponte abrogans, Nicolao quinto ſedente, cardinalis ac legatus re-
manſit, ſimul cum his quos ipſe cardinales prius creauerat. Huius filia Maria, Philippo
mariæ uicecomiti nupta, quòd è uomica circa fœmina laboraret, uiro unquam con-
greſſa eſt, quapropter eo extincto, cœnobio uirginum, quod ipſa conſtruxerat ſeſe di-
cauit, patris animum imitata. Ludouicus uerò Amedæi, præfati filius, ex Anna Iani
Cypri regis filia ſeptem mares præter fœminas nonnullas genuit: quorum maior natu
Amedæus aui nomen ac uirtutem referens, morbum comitialem, quæ laborabat, uſꝗ
ad extremum patienter tulit. Is rogatus quondam à quibuſdam oratoribus, qui tunc a-
derant, ſi quos haberet canes uenaticos oſtenderet, annuit ut poſtera die redirent:
Cùm uerò adeſſent, Amedæus è pergula ingentem à latere ædium mendicorum mul-
titudinem ei oſtendit unà diſcumbentium, atꝗ, Hi ſunt, inquit, canes mei, quos alo
quotidie, quibusꝗ cœleſtem gloriam me ſpero uenaturum. Ludouicus frater eius
Subaudus rex. rex Cypri fuit, ducta in matrimonum. Carlotta Ioannis regis Cypri unica filia, cum
qui regnum ſine tamen poſſeſsione ſuſcepit. Porrò Amedæus uxorem duxit Vio-
lantam Caroli ſeptimi Gallorum regis filiam, ex qua quatuor ſuſcepit mares, aliquot
etiam fœminas, inter quos Philibertus patri ſuccedens breui tempore ſine coniugio
Lugduni deceſsit. Carolus deinde frater rem tenuit, qui ex Blanca Montis ferratenſi
Ioannem Carolum, & Amedæum dictum genuit. Hic in puerili ætate accedens,
Philippo paruo rem dimiſit. Ipſe poſtremo Philiberto filio ex Margarita filia ducis

Borbonij

Borbonij prima uxore ſuſcepto, qui Maximiliano Cæſare nuper gener aſcitus Margarita eius filia in matrimonium accepta, ex hoc mundo migrauit. Porrò cùm Philibertus non diu ſuperuiueret, ducatus adminiſtrationem reliquit Carolo fratri ex altera patris uxore ſuſcepto, qui adhuc in uiuis eſt dum hæc ſcribo. Is duxit uxorem filiam Emanuelis regis Portugalliæ, ſororem uxoris Caroli Cæſaris, genuitq́ Carolum, ſed qui puer obijt in Hiſpania, & Philibertum, qui uiuente patre ſuſcepit principatum Pedemontanum. Porrò Ludouica ex prima uxore ſuſcepta, nupſit Carolo comiti Angoleſmenſi, genuitq́ Franciſcum, qui poſtea factus eſt rex Franciæ, præfuitq́ noſtro æuo regno, ducens maternam lineam ex ducibus Sabaudiæ, id quod genealogia hîc adiecta clarè oſtendit.

Genealogia ducum Sabaudiæ.

- *Aimon Comes*
  - *Amedæus qui & Felix papa dux primus.*
    - *Maria ducißa Mediolani*
    - *Ludouicus, cuius uxor Anna Cypria*
      - *Ludouicus, uxor Carlotta conſobrina eius, filia regia Cypri*
      - *Ianus*
      - *Amedæus cuius uxor Violanta filia Caroli regis Fræ̃ciæ.*
        - *Carolus primus* — *Iohannes Carolus, dictus Amedæus*
        - *Philibertus primus.*
        - *Philippus, cuius uxox Margarita Borbonia*
          - *Philibertus ſecundus, gener Cæſaris Maximiliani*
          - *Carolus ſecundus*
            - *Carolus in Hiſpania mortuus*
            - *Philibertus*
          - *Philippus comes Gebenenſis*
          - *Ludouica mater Franciſci regis Galliæ*
          - *Philiberta uxor Iuliani Medices*

GENEVA. Cap. XXXIIII.

Pons Heluetiorum.

HAec urbs in Sabaudiæ regione ſita, miram habet uetuſtatem, quippe cuius Iulius Cæſar meminit in primo libro de bello Gallico, aſſerens ibi pontem tranſiſſe ultra Rhodanum, qui ſuo tempore in Heluetiorum fuit poteſtate. Habet hæc urbs amœnum ſitum & agrum fertilem atq; uineta uberrima, ab imo ſurgens & protenſa ad collem, ubi Rhodanus ex magno lacu, quem ueteres Lemanum uocauerunt, egreditur: ſuntq́ue duæ ciuitates noſtris temporibus in duabus Rhodani ripis extructæ, atque ligneo ponte coniunctæ. Maior tenet latus Meridianum, minor uerò partem oppoſitam. Produnt hiſtoriæ hanc urbem reſtauratam per Aurelianum Imperatorem, qui eam quoque à ſe uoluit appellari Aurelianam, ſed retinuit uetuſtum uocabulum. Iacet ferè in medio regionis Sabaudiæ, multaq́ue paſſa eſt à ducibus & moderatoribus illius terræ, ius aliquod ſibi in urbe uendicantibus, donec anno Chriſti milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſexto liberata fuit per Bernates ab infeſtatione eorum. Sed de hac re audiui Geneuates ipſos loquentes, à quibus habeo quæ ſequuntur, & ſunt ſub pictura ciuitatis ſignata.

VRBIS GENEVENSIS DESCRIPTIO. Cap, XXXV.

DE origine huius urbis nihil habeo quod pro uero auſim aſſerere, quamuis multa paſsim de ea dicantur, quæ quia hiſtorica ueritate indigna cenſeo, prætermittam, tibi ſatis factum exiſtimans, ſi de eius ſtatu tibi exarem ab eo tempore, cuius nobis memoria eſt relicta. Et (ut tempus ſcias quo aliquid in memoriam proditum eſt) id eſt ab anno ſalutis 1124. quo anno inueniuntur chartæ, pacis cuiuſdam confortatio per archiepiſcopum quendam Viennenſem, inter quendam epiſcopum, nomine Humbertum, & comitem eiuſdem urbis nomine Aymonem, qui contendebant de imperio urbis, quæ contentio durauit uſque ad tempora noſtra, quando dux Sabaudiæ patria & imperio priuatus eſt.

Contentio pro Geneuæ imperio.

Mortuo autem Humberto epiſcopo & durante contentione, ſucceſſor eius adiens Cæſarem Fridericum primum, obtinuit ut ipſe ſolus Geneuæ principatum obtineret regali iure, neminiq́ue in prophanis ſubeſſet præter Cæſari, ab omni tributo liber. Sed ubi domum reditus eſt epiſcopus, conniuente forſan Cæſare, priores moleſtias rurſum perferre coactus eſt, quouſque tandem comes quidam Guilelmus nomine ob contumaciam ſuam imperiale incurrit bannum, & priuatus fuit feudo quod ab epiſcopo tenebat.

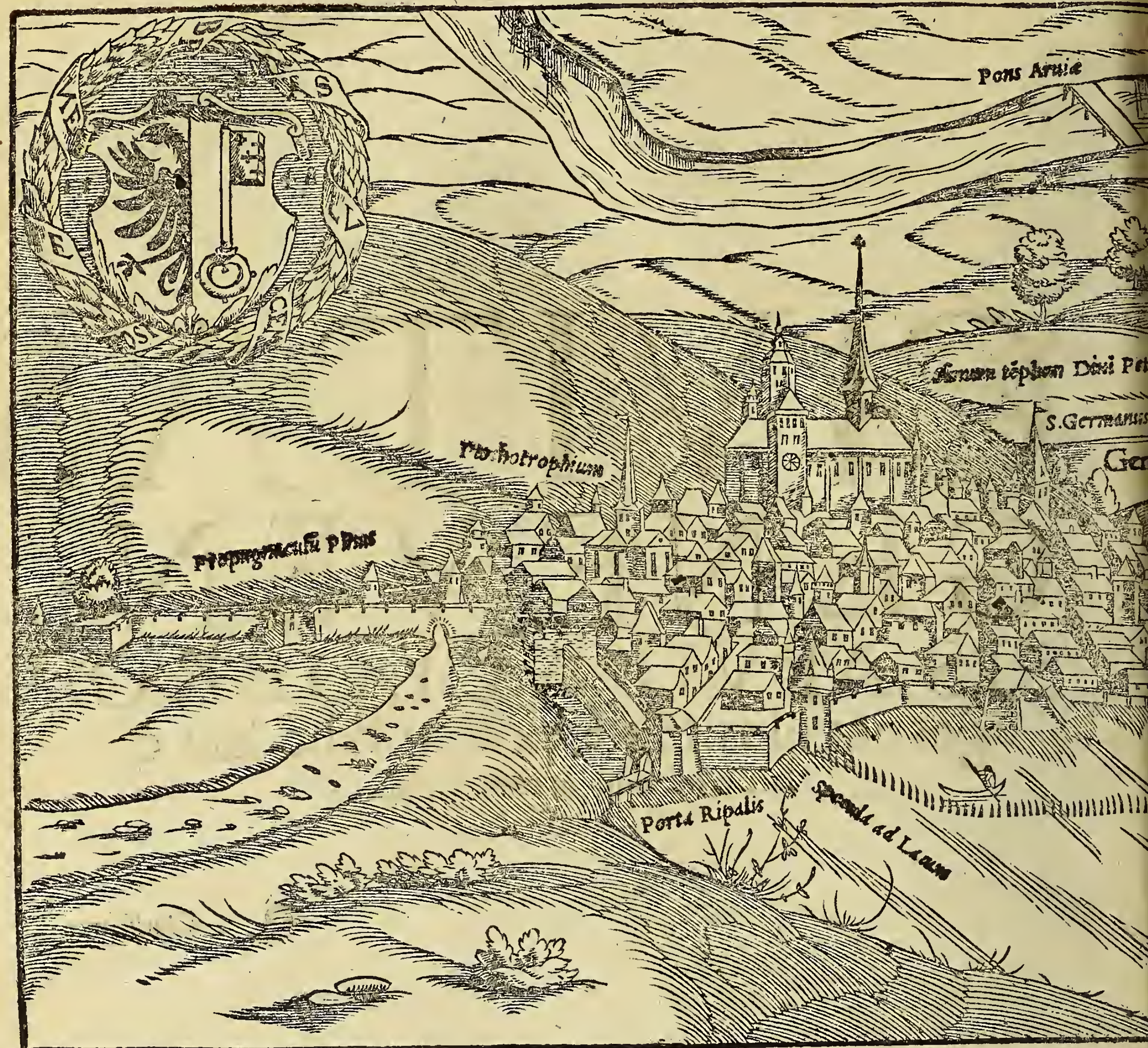
Epiſcopus olim princeps Geneuæ.

Durante uerò multo tempore bello, deficienteq́ue epiſcopo & ciuitate uiribus, accerſiuerunt quendam comitem Maurianenſem, qui poſtea comes Sabaudiæ effectus eſt. Inter hos uerò diuerſa quoque ſecuta ſunt bella, adeò ut Sabaudus multa oppida, uicos, arces Geneuarum occupauerit, donec fieret Geneuæ contiguus, nec his contentus, quæ titulo ſuæ infeudationis occupauerat, flagrauit ſibi & belli impenſas reſarciri. At epiſcopo reſpondente ſibi ſatisfactum de his quæ iure feudi ab eo dari acquiſiuerat, multæ hinc inde natæ ſunt controuerſiæ.

Sabaudus inhiat urbi.

Et maior pars populi timens ne Sabaudus irritatus pacem iniret cum hoſte communi in eorum perniciem, tractauerunt cum eo ut & ipſe omnia in ea ipſa urbe poſsideret, quæ antea comes Geneuenſis, idq́ue iure hypothecæ. Sed ubi ille pedem fixit in urbe, maiorem prædeceſſoribus exercuit tyrannidem. Canonici ergo aliquot cum ciuibus contra eum conſpirantes, reuocauerunt comitem ſuum antea eiectum, qui ueniens cum militari manu à Sabaudis urbem tenentibus uictus eſt. Tunc Sabaudi coniuratorum domos inuadentes, quos potuerunt, comprehenderunt atq; ſupplicio affecerunt. Durauit diſsidium iſtud uſquequo defecerunt comites Genuenſes, & eorum ditio perue-

CIVITAS GENEVEN-SIS APVD ALLOBRO-ges populos, iuxta exitum Rhodani è lacu Lemanno, in terra fertiliſsi-ma ſita.

Latu

Franciſcus B

Seb

Gratiam,ſalutem & pacem à Domino. Re
ens,te à me deſiderare epitomen earum rerun
trè poſſem quàm libenter deſidero, & nuncij, 8
ſet indigniſsimum, quæ præter omne hu
ſola diuina prouidentia ad effectu
poſt hac ſatis apparebit: cu
ſtringam omnem
plius

trionale.

ardus Domino

Munſtero.

i Domine Munſtere, ſtudioſus quidam iſthinc redi-
nunc ſcribo de Geneuatibus: quod utinam tam dex-
ei ipſius cauſa, quam ſilentio obliterari profectò eſ-
conſilium, omnemq́ humanam expectationem
ucta eſt, quod ex ſerie noſtræ hiſtoriæ
nam quàm breuiter potero tibi per
præfatione, ne caput am-
uis corporis
bus.

nit ad Sabaudiæ principes. Tandem uerò Amedæus princeps pertæſus dicatur ſubeſſe epiſcopo, ſategit aſcendere ſupra illum. Nam imperauit à Carolo quarto Cæſare uicariatum imperialem in tota ſua patria, eoq; titulo uoluit ut ſibi ſubeſſet Geneuenſis epiſcopus cum tota ſua ditione, ſed cùm ille comiti reſiſteret, manſit epiſcopo ſua autoritas & populo ſua libertas uſq; ad tempora Amedæi octaui, prioris Amedæi nepotis, qui fuit primus dux Sabaudiæ, & demum electus in Rom. Pontificem dictus Felix. Ille impetrauit à Pont. Martino temporalem iuriſdictionem in Geneua & eius ditione, ſed quam aſſequi nequiuit, ſicut nec poſteri eius, potiſsimum autem Carolus princeps, qui paucis ab hinc annis à ſuis aulicis perſuaſus, inuadere tentauit Geneuam & Loſannam, actum fore putans de ſtatu ſuo, ſi hæ duæ ciuitates in medio ditionis eius, ab eius imperio liberæ remanerent. Nam hoc pacto (ſi enim arguebant) poſſent & aliæ ditionis eius ciuitates ab eo deficere, & more Heluetiorum proprias erigere Reſpublicas. Huic eius inſtituto epiſcopus quoq; Geneuenſis non parum fauebat, quippe qui ducis precibus pontificatum obtinuerat, & de familia ducum (ex latere tamen prognatus fuerat) tandemq; ex ipſorum inſolentia & inſultatione factum eſt, ut & epiſcopus ſuo priuaretur pontificatu, & dux excluderetur magna parte ditionis ſuæ.

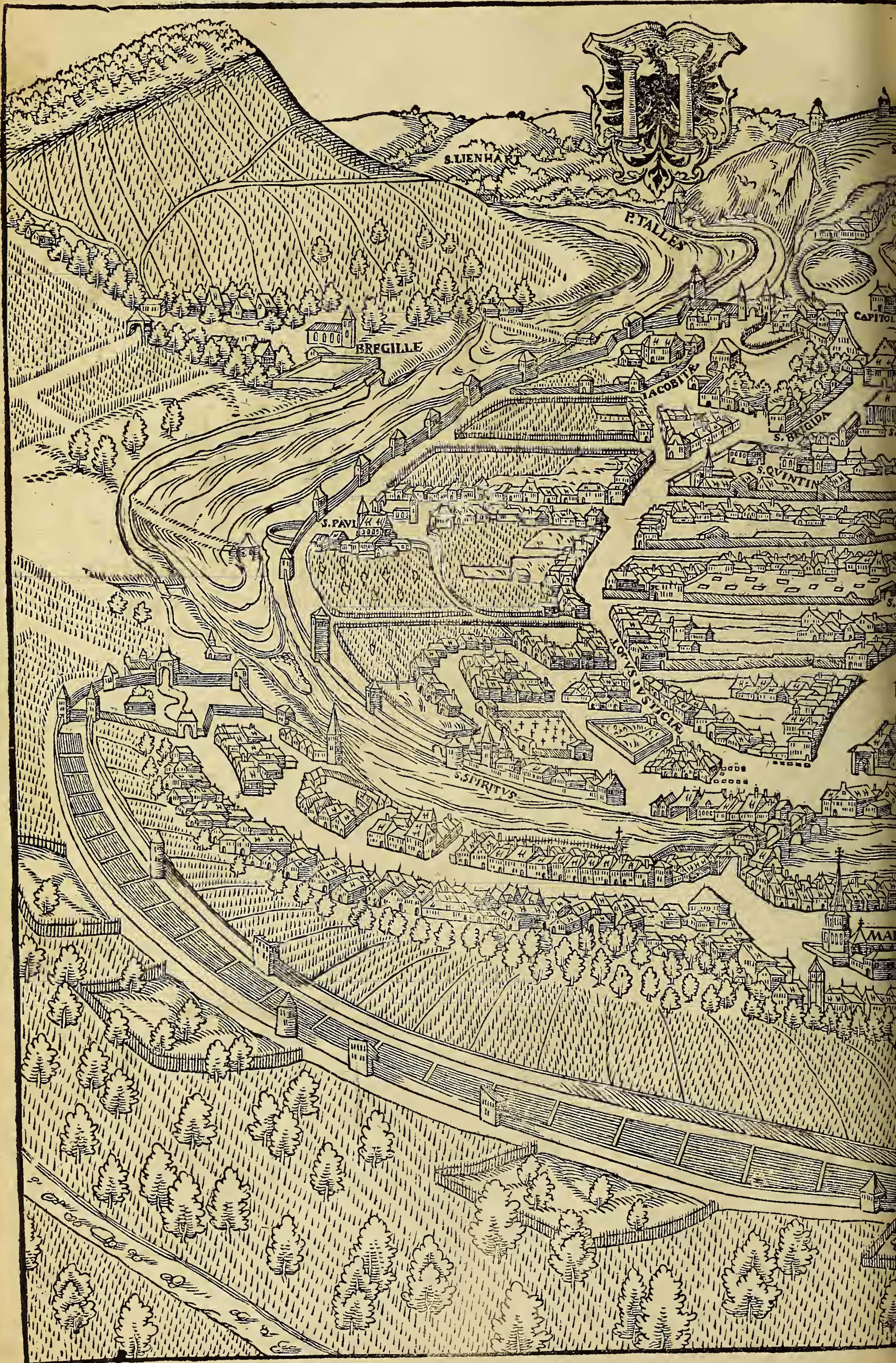
Geneua ſubijcitur à Papa Sabaudio

CIVITAS

CIVITAS BISONTINA IN COMITATU BURgundiæ ſita, eleganter delineata ſecundum

genuinam effigiem. Situm habet hæc urbs qualem Cæſar in Commentarijs deſcripſit, præterquàm quòd eam nunc idem fluuius, Dubis dictus, magna ex parte interſecat. Habet multa priſca uetuſtatis monumenta.

R

S.LIENHART
P.TALLES
BREGILLE
S.BRIGIDA
S.QVINTIN
S.PAVL
S.SPIRITVS

P.MONTAS
S.IOHAN
S.VINCE
CARMELITÆ
PTORIUM
S.CLARA
CAMPUS MARTIS
S.ANTHO
MINORES
PORTA ARENNÆ
S.FLUUIUS
S.IACOB.
P.ANTIQUA
P.MINOR
P.CARMON

VISONTIVM. Cap. XXXVI.

Salinæ. Nazarethum. Amurcum.

VIſontium nunc Biſontium & uulgò Biſantium, metropolis Burgundiæ, ubi plura ueterum ædificiorum ueſtigia cernuntur. In eius agro eſt locus Salinenſis dictus, ubi duo ſunt fontes, alter aquæ dulcis, alter ut ſal igne denſatum conficiunt, candore præſtans, ac maximum eius nationis uectigal. Eſt etiam Norezethum quod olim Nucillum fuit, à corylorum prouentu dictum. Sed Ludouicus Chalonis princeps ab expeditione Hieroſolymitana reuerſus, incarnationis uerbi cœleſtis reuerentia motus, cum mœnibus oppidum cingeret, nomen à Galileæ urbe Nazaretho, huic oppido indidit. Hoc ſitu, ædificijs, templis, regia principum Aurengiæ, deniq; priuatorum ciuium ædibus licet ſit amœniſsimum, Gilberto Cognato uiro de literis optimè merito claret. Mercimonijs & mercatorum frequentia uerò eſt deinde oppidum celebre, Amurcum, quod ſub imperio Philiberti à Balma floret, ſpemq; lætiſs. habet in adoleſcente illo generoſo Iohanne Philiberti F. qui ſub formatore ſuo Gilberto, epiſtolijs politiſs. Literatos ſibi conciliari ſtudet, ac præter ætatem, ingentis cuiuſdam uiri indolem oſtendit. Aliud iam nihil habeo, quod de hac urbe Viſontij ſcribam, quod ad meam frequentem ſollicitationem nihil ſit miſſum.

DE

DE REGIONIBVS, VRBIBVS ET FLVVIIS GALLIAE QVOMOdo *noſtro tempore appellentur.* *Cap.* XXXVII.

SCribit inſignis Coſmographus Strabo, quod & res ipſa comprobat, Galliam ubiq; allui fluuijs, ijsq; pro magna parte nauigabilibus, quales ſunt Rhodanus, Ligeris, Moſella, Moſa, ſequana. Iſti alij minores, partim prodeunt ex Alpibus, partim ex Pyreneis montibus, qui Hiſpaniam diſpeſcunt à Gallia, & partim ex monte Cemmeno, qui ad Lugdunum ferè pertingit. Quidam fluuiorum curſum tenent uerſus aquilonem recipiunturq; à mari Anglico, alij labuntur ad Auſtrum, exonerant urq; in mare mediterraneum, id quod in magni cedit commoditatem, quum hoc pacto merces facilè ab uno mari ad aliud transferri poſsint. Notandum uero hic, Moſam & Ararim, quem hodie Sagonam appellant, ab uno oriri monte, curſum uerò fieri ad diuerſas plagas, puta ad auſtrum & ſeptentrionem. Quapropter olim terræ illius dominus motus, uoluit perfodere montem atq; hæc duo flumina connectere, quod liceret ſine difficultate nauigare ab uno mare ad aliud. Sed inſtitutum iſtud paulò pleſsius animo receptum, cœpit prudentioribus diſplicere, quippe unde multa mala emergere poſſent, ſicq; intermiſſum eſt. Haud diſsimile propoſitum habuit olim Carolus magnus Imperator, quo duo flumina Altmül & Regentiam prope Nurnbergam in Germania coniungere uoluit, quemadmodum ſuo loco fuſius explicabo. Rhodanus fluuius Galliæ omnium maximus ac rapidiſsimus ex Alpibus per fines Allobrogum uerſus occidentem in lacum Lemannū fluit, multasq; in ſuperiori Valeſia facit cataractas, plerunq; ob præcipitium in petroſis locis in ſpumam reſolutus, magno ſtridore & fragore ex Alpibus deſcendit, & alluit totam Valeſiam. Geneuæ uerò rurſum lacum egrediens inſtitutum curſum ſeruat uſque Lugdunum, inde conuerſus in Auſtrum tribus oſtijs in mare Gallicum deſinit. Regiones particulares in Gallia noſtro æuo ſunt iſtæ, magnæ ſcilicet & paruæ: Aquitania, Gaſconia, Britannia, Turonia, Normandia, Picardia, Francia, Limoſis, Auernia, Burgūdia,

Rhodanus fluuius.

Lotharingia, Prouincia, Delphinatus, ducatus Barenſis, ducatus Berry, ducatus Borboniæ, Campania, Langendock, ducatus Sabaudiæ, &c. Hæ regiones omnes utuntur lingua Gallica, præter Britanniam quæ propriam habet linguam, tametſi uariā habet dialectum. Sabaudica & Lotharingica rudior eſt reliquis. Sunt autem memoratæ regiones omnes ſub corona Franciæ, præter Sabaudiam, Lotharingiam & partem Burgundiæ, quæ Romanum agnoſcunt imperium. Sub Conrado enim Imperatore, qui ſucceſſit Henrico ſancto regnum Burgundiæ, quod centum & triginta annis Francis paruerat, ſubiectum eſt Romano Imperio, redactumq; in prouinciam, etiamſi bona pars adhæſerit Francis. Antea memoratum tempus, habuit regnum Burgundiæ ſub ſe Sabaudiam ultra Rhodanum, & quicquid eſt citra Rhodanum, ut eſt Delphinatus & comitatus Valentiæ, qui in hodiernū uſq; diem feuda ſunt imperij. Delphinatus hodie eſt principatus, qui conſenſu regis debetur primogenito ſuo aut principi ſibi in regno ſucceſſuro. Eſt enim hic principatus proximior gradus ad regale faſtigium: ſiquidem moriente rege, Delphinus in locum eius ſuccedit. Hic Delphinatus fuit anno 1349. à Delphino Humberto (ab alijs uocatur Imbertus) uenditus regi Galliæ conſentiente Imperatore Carolo quarto, modò primogenitus regis feudum eius ſuſcipiat ab imperio. Ante tempus illud Francorum regis nil iuris habuerunt in Delphinatu.

Vna lingua in Gallia

Burgundia.

Delphinatus.

Anno Chriſti 1306. alienauit à ſe archiepiſcopus Lugdunenſis Lugdunum ipſum, cōmutauitq; in competentem cenſum ſeu reditum. Notabis quoq; hic, Burgundiam ante tempora noſtra diuiſam in duas partes, una quæ ſcilicet Campaniam contingit remāſit apud Gallos, & altera quæ Biſantiū uſq; pertingit, Romanum imperium & domū Auſtriæ adhuc agnoſcit. Et quamuis pars prior poſt interfectum Carolum ultimū ducem Burgundiæ Maximiliano duci Auſtriæ competeret, qui filiam habuit eiuſdem Caroli, præoccupata tamen eſt à rege Galliæ, atq; plurimū ſanguinis ob eam cauſam effuſum.

Burgundiæ ditio diuiſa.

Lotharingia antea cum reliquis quibuſdā regionibus Auſtraſia dicta, ſortita eſt hoc nomen à Lothario nepote Caroli Magni, incorporataq; Romano imperio ſub Ottone primo. A' Carolo enim Magno uſq; in generationem quintam poſteri eius ſimul gubernarunt Franciam & Germaniam, aliquādo per diſtinctas perſonas, ſed ſanguine iunctas, aliquando etiam per unam perſonam. Extincta aūt in quinta generatione tota poſteritate ſaltem uirili Caroli Magni, Galli proprium ſibi elegerunt regem, Germanis relicto imperio, quòd prius & Gallis & Germanis cōmune fuit. In illa aūt imperij ſucceſsione Otto dux Saxoniæ factus eſt Rom. Imp. qui Lotharingiam & Burgundiam reduxit ad imperium, de quo infrà latius differemus. Hic reſtant nobis adhuc aliqua uocabula explicanda, quæ breuibus abſoluemus. A' Lothario uenit nomen Lotharingiæ, Britannia uerò ſic dicta eſt à britanis, ut ſuprà in Anglia cōmemorauimus. De Normandia quoq; iam diximus. Aquitania ab obliquis aquis Ligeris ſic dicta eſt, ut quidam ſcribunt. Francia uerò à Francis populis Galliam occupantibus dicta eſt, ut iam quoq; explicauimus. Picardia à Picardis populis dicta eſt, ſicut Turonia ab urbe Turone. Prouincia autem in qua Maſsilia eſt ſita, à Romanis hanc appellationem accepit, Flādria à Flandra muliere, uxore Luderici primi gubernatoris, qui anno Chriſti 782. fuit, nomen accepit, prius quàm Flandria ad comitatum aſcēdit. Gaſconia ſiue Vaſconia ſecernitur per Garumnam ſiue Girundam, fluuium ab Aquitania, appellataq; fuit tempore Caroli Magni, Regnum de Vaſconia.

Lotharingia à Lothario.

Aquitania.

Cum uerò ſingularum Galliæ urbium exactā deſcriptionem perſequi non potuerimus, earum hic Catalogum annectere placuit.

Gallia in ſecundum Ptolemæum partes quatuor diuiſa eſt, in Aquitaniam, Narbonenſem, Lugdunenſem & Belgicam.

Aquitaniæ, quæ hodie Guienna dicitur, ſubſunt

Vaſconia	Caſcongne	Sorda	
Baiona		Fanum Pelagij	S. Pelage
Fons rapidus	Fontarabia	Auguſta Aſciorum	Auchx
Laſatrum	Leſcar	Conuenæ	Cominge
Olerona		Belmontium	Beaumont
Taſta Daciorum	Dax	Caſtellio	Caſtillon
Rueſsium	S. Fluor	Fluſſates	Foix
		Armeniaci	Armignac

Condatum

Condatum	
Bergeracum	Bergerat
Fanum Fidei	S. Foy
Vaſſarij	Baſas
Rhuteni	Rhodes
Vaurum	La Vaur
Albij	Alby
Conſerannm	Conſerans
Burdegala	Burdeaux
Cuſa	Cuſe
Condomum	Condom
Cadurci	Cohors
Tarbelli	Tarbe
Aurillacum	
Canderetum	Canderet
Fanum Macarij	S. Macari
Lungo	Langon
Santones	Xantange
Mediolanium	Saintes
Angolemum	Engoleſme
Petrocorij	Perigort uel Perigeux
Villacum	
Roffignacum	
Liburnum	Liborne
Auernia	Aruuergue
Auguſtonemetum	Neuers
Clarus mons	Clermont
Riona	
Mons ferratus	Montferrant
Lemoniſes	Limoges
Limones	Limon
Rupella	Rochelle
Pictones	Poicton
Pictauium	Poictiers
Niortum	Niort
Vinomium	
Luſignanum	
Talmontium	Talmont
Bituriges	Bourges en Berry
Romarentinum	Romerent

Fluuij Aquitaniæ.

Aminus	le Dour
Paurus	le Paure
Garumna	Girunda
Pordona	
Charantonus	Charente
Lochus	le Loch
Ligeris	Loire
Creuſa	Creuſe
Theonus	Theo
Cherus	
Vienna	Vienne
Clauus	
Indre	

Narbonenſis Galliæ populi & Vrbes ſunt.

Agathopolis	Agde
Mirepiſcum	Mirepois
Narbona	
Salſula	Saulſe
Biterræ	Beſiers
Caſtrium	Caſtres
Carcaſſonum	
Toloſa	Tholouze
Apamia	Pamier
Argentonium	Argenton
Lodouium	Lodeur
Mons peſſulanus	Montpellier
Aquæ mortuæ	Aigues mortes
Magalona	Miglas
Nemauſum	Nimes
Arelatum	Arle
Maſsilia	Marſeille
Auenio	Auignon
Vindomagus	S. Eſprit
Fanum Maximinus	S. Maximin
Aquæ Septiæ	Aix
Arauſij	Orenge
Fanum Victoris	S. Victor
Nicea	Niſſa
Carpentoracte	Carpentias
Tolonum	Tolon
Dinia	Digne
Valentia	Valence
Vienna	
Turonium	Turnon
Gratianopolis	Granoble
Ebrodontij	Ambrum
Sentrones	Tarantayſe
Fanum Valerij	S. Vallier.

Flumina Narbonenſis Galliæ.

Varus	le Var
Rhodanus	Roſne
Argentius	Argenton
Druentius	Druanze
Tiſara	Iſare
Sorga	
Araurius	Herault
Atagis	Aude
Orobius	Orbo
Cardonus	Cardon
Thelis	Telt
Araris	Sone.

Lugdunenſis ſiue Celticæ Galliæ gentes & urbes.

Lugdunum	Lyon
Seguſij	Breſſe
Matiſconum	Maſcon
Caroleſium	Charrolois
Cabillonum	Chalons

Auguſtodunum Heduorum	Auſtum
Palicium	la Palice
Molinium	Molins
Diuionum	Digeon
Fanum charitatis	la Chatite
Boij	Bourbon
Villa noua	Ville nueuue
Virodunum	Verdun
Caſtillonum	Chaſtillon
Aurelianum	Orleans
Bleſiacum	Bloys
Turones	Tours
Ambaſia	Amboyſe
Nannetes	Nantes
Andes	Anion
Andoganum	Angiers
Auenæ	Auenes
Cænomanni	Mans en maine
Belſia	Beaulſe
Vindocinum	Vendoſme
Carnures	Chartres
Stampas	Eſtampes
Drnydes	Dreux
Lauerdonum	
Meldunum	Meleum
Melde	Meaulx
Charentonium	Charenton
Lutetia	Paris
Faunum Dionyſij ſeu Tectoſages	S. Denis
Piſciacum	Poiſſy
Vaſtinetum	Gaſtirois
Coruolium	Corbeil
Medunta	Mante
Confluentia	Conflans
Faunum Paulinum	S. Paul.
Senones	Sens
Nemoroſum	Nemours
Brya	Brye
Tricaſsij	Troies
Arubij	Huerepoix
Eburouices	Eureux
Lexubij	Liſieux
Neuſtria	Normandia
Rothomagus	Roan
Aleuconium	Aleucon
Caldebecum	Candebec
Pons Audemari	Pont eaur de mer
Arefluctus	Harfleu
Britannia	Britaigne
Falenſia	Falaiſi
Filiceria	Fougieres
Rhedones	Rhenes
Curioſolitæ	Cornuaille
Ambilates	Auranche

Veneti	Vannes
Doruallum	Derual
Caſtellũ Bryennũ	Chaſteaubriand
Pleremelum	Ploermel
Conſtantia	Conſtance
Cheriburgum	
Bretolium	Bretueil
Dinanum	Dinan
Breſtum	Breſt
Baiocaſsij	Beſsin

Flumina Celticæ Galliæ.

Sequana	Seyne
Ligeris	le Loir
Satroius	Satre
Cænomannus	Maijne
Vilanua	Vilayne
Ornus	Orne

Belligicæ Galliæ ſubſunt hæ montes & urbes.

Sueſſones	Soiſſon
Laudunum	Laon
Syluanectum	Senlis
Rhemi	Rens
Compendium	Compiegne
Nouiodunum	Noion
Catalaunum	Chalons
Ligniacum	Ligny
Fanum Deſiderij	S. Dyſier
Ambarri	Barrois
Leuci	Tull
Lingones	Langres
Virodunum	Verdun
Veſontium	Beſancon
Nanceum	Nancy
Mediomatrices	Metz
Guiſium	Guyſe
Fanum Quintini	S. Quintin
Ambianum	Amiens
Blangium	Blangy
Arquæ	Arques
Diepa	Diepe
Perona	
Abbeuilla	
Veromandui	Vermandois
Monſtrollum	Monſtruel
Samarobrini	Cambray
Pleumoſij	Courtray
Atrebates	Arras
Valentianum	Valenchinne
Morini	Therouenne
Duacum	Douay
Aldenardum	Oudenarde
Hannonia	Hennegou
Neruij	Tornay
Inſula	Isle

Hypra

Hypræ	Ipern
Gandauum	Gendt
Clauſa	Sluys
Brugæ	Brug
Damnum	Dam
Casletum	Caſſel
Poperinga	
B orburgum	
Audomari fanum	S. Omer
Tenera munda	Dixmuyden
Ebur ones & Leodium	Liege
Traiectum	Vtrecht
Maſeriæ	Maſiers
Aquiſgranum	Ach
Treuiri	Trier

Caletum ſeu Itium	Cales
Grauelinga	
Bononia	Bolonge
Tungri	Tongern
Menapij	Geldern
Aduatici	Antuerp.
Flumina Belgicæ	
Apoma	Some
Matrona	Marne
Iſara	Oyſe
Moſa	Maaſz
Moſella	
Scaldis	Scheld
Scarpus	
Dubis	
Liſa, &c.	

DE FERTILITATE REGIONVM GALLIAE. *Cap.* XXXVIII.

FVit Gallia ab antiquis temporibus ſemper culta, tam in urbibus & oppidis quàm in agris, hortis & pratis. Et ut Strabo ſcribit, qui tempore incarnationis Chriſti uixit, nullus tunc fuit angulus in Gallia incultus, præter lacus & nemora quæ culturā nō admittunt. Potiſsimum autem Prouincia, Langendock & aliæ regiones mediterraneo mari propinquę, miræ ſunt fertilitatis, ut etiam ibi Cupreſsi & Roſmarina paſsim per campos creſcant ſua ſponte, ſine omni humana ſolicitudine, haud ſecus quàm in hiſce partibus creſcūt iuniperi. Mala punica, granata & citrones nullibi frequētiora ſunt quàm in Prouincia. Deinde quàm nobile in illis partibus creſcat uinum, imò per totā Galliam, quæ tot irrigatur & fœcundatur amnibus, dici non poteſt. Sunt apud nos ſatis nota uina Burgundica & quæ in Prouincia naſcuntur. Quomodo poſſet Aquitania tot inſignes ſuſtinere ciuitates, ut ſunt Lugdunū, Burdegalis, Lemouica, Tholoſa, Carcaſſona, &c. niſi nobiliſsimū haberet fundum, aptum ad ferendū in copia uinum, uites, frumentum, oleum, frugiferas arbores, fontes, flumina aquarum, prata, paſcua, pecora, nemora & ſimilia, quibus indiget humana uita ad ſui ſuſtentationē? Quàm ferax ſit ager Pariſianus, poteris hinc colligere, cùm uice quadam rex Ludouicus undecimus ſcire uellet, quot armatos uiros Lutetia producere poſſet in agrum, numerati ſunt 70000. uirorum procedentium ad militiam. Vbi autem multus eſt populus, neceſſe eſt ut fœcundum habeant agrum unde eis ſufficiens ſuppetat uictus. De Normandia quoq; ſcribitur, quòd præter metropolitanam & alias ſex præcipuas ciuitates, habet 94. minora oppida, uicos quoq; & Caſtella ſine numero. Habet rex Galliæ Rothomagi in metropolitana Normandiæ ciuitate Senatum doctiſsimum, prudentiſsimosq; uiros, qui toti prouinciæ ius dicunt. Sunt enim in ea urbe potentes mercatores, ob quorum traiectiones & mercaturas, nomen urbis longè, lateq; apud multas gentes eſt cognitum. Habet autem hæc regio copiam piſcium & pecorum atque frumenti, ſed pomiferarum arborum tanta eſt in eo multitudo, ut ex pomis potum faciant, aut pro magna parte in alias deferant terras. In ſumma, abundant omnibus rebus ad uitam humanam neceſſarijs, præter uinum quod ibi non creſcit.

Aquitania.

Normandia.

DE MORIBVS ET RITIBVS ANTIQVORVM *Gallorum* *Cap.* XXXIX.

CRediderunt olim Galli animas humanas eſſe incorruptibiles,& in alia tranſire corpora,atq; metu mortis ita ſublato audaciores in periculis fuerunt. Procedentes ad militiam aut graui morbo affecti,aut in periculis conſtituti,pro ſalute humanam mactabant hoſtiam. Supplicia eorum qui latrocinij alteriusúe noxæ conuicti eſſent, dijs gratiſsima arbitrabantur. Mercurius in præcipua ueneratione erat quem omniũ artium inuentorem predicabant,uiarum & itinerum ducem,& ad quæſtum faciendum plurimũ prodeſſe. Marti in pugnã ituri quicquid accepiſſent pro uictoria uouebant, uiſebãturq; ob eam in pleriſq; urbibus ingentes tumuli bellicis ſpolijs conſtructi. Si quis ex præda aliquid fraudaſſet,graui ſupplicio ſcelus uindicabant. Sed ex Dite procreatos perſuaſum habuere,ob idq; initium feſtorum dierum ab ea nocte cœpere,quæ feſtam lucẽ pręceſsiſſet,rati noctem illi ſacram eſſe. Liberos ad conſpectum ſuum non prius uenire patiebantur,quam per ætatem adoleuiſſent, ut militaria iam obire munia poſſent: turpiſſimum arbitrantes,filium adhuc puerum patri aſsiſtere. Viri quantas ab uxore pecunias dotis nomine accepiſſent,tantundem domeſticarum fortunarum æqua æſtimatione cum dote conferre: quicquid inde fructuum perciperetur,id diligenter aſſeruari,eiuſq; eſſe qui ſuperſtites alteri fuiſſet. Viri in uxores ſicut in liberos uitæ & necis poteſtatem habuere. Si qua ueneficij conuicta eſſet à propinquis mariti igne ſæuiſq; cruciatib. necari. In funere omnia quæ uiuis chariſsima fuiſſent,cremare cũ defunctis, animalia etiã ipſa Vulgus ſatis ueſtigebatur,ſciſſaq; pro tunica amictu,qui uix nates integeret dimidias,lana quidem aſpera,cæterum oblongis uillis,unde & ſagula hirſuta texebant,quæ Lænæ uocantur. Comas cuſtodio nutriebant. Corpora genti procera & uulgò cãdida, & ſecundũ ea armatura æqualis gladius longus à dextro latere dependens,clypeus etiã longus,haſtæ ad portionem. Arcubus plerunque utebantur, & cum telo certiorem infligebant ictum,quo in aucupijs potiſsimum utebãtur,paucíſsimi bellum fundis & fuſte ingrediebantur. Humi cubabant,cœnitantes in ſtramentis aſsidebant, plurima cum lacte illis eſca,carnibusq; multifariam præſertim ſuillis,& recentibus & ſalitis. Ferox omnibus ingenium,ingenita ſimplicitas,plus uirium quàm conſilij in bella afferebant, maius bellorum quàm agrorum ſtudium. Mira fœminarum fœcunditas, ut ter centum & amplius armatorum millia gens una Belgica ad bellum olim mitteret,uictoria ſuprà quàm dici poſsit uincentib. læta, uictis ſtupor. Et è prælio decedẽtes,ceruicibus equorum hoſtium capita ſuſpendebant,eaq; domum delata,ut eſſent ſpectaculo poſtibus affigebant. Illuſtrium uirorum capita cedrinis condientes odoribus, peregrinis oſtentabant,nec tantidem auri redimi dignabãtur. Hominem diuinationi deſtinatum in tergo

ferientes,

ferientes,ex ipſo impatientiæ,afflictandiq; modo uaticinium capiebant.Erant Galli ex
aſsiduo labore & exercitio ferè omnes olim macilenti corpore,uẽtresq; minimè propẽ
debant:nam ſaginam adeò deuitabant,ut adoleſcentes qui zonæ menſurã uentre exce
derent,publicè mulctarentur.Cæterum Romanorum commertio multa notari conti-
git,tempus inde omnia in melius uertit. Peculiariter tamen crapulæ uitio notati ſunt,
ſicut & reliquarum nationum uitia olim annotata, in talem ordinem ſunt digeſta: Inui-
dia Iudæorum,perfidia Perſarum,aſtutia Aegyptiorum,fallacia Græcorum,ſæuitia Sa-
racenorum,leuitas Chaldæorum,uarietas Afrorum,gula Gallorum,uaria gloria Lõgo
bardorum,crudelitas Hunnorum,immunditia Sueuorum,ferocitas Francorum,ſtulti-
titia Saxonum,duritia Pictauorum,libido Scotorum,uinolẽtia Hiſpanorum,ira Britan
norum,rapacitas Normandorum. Econtrà uerò quando olim hæc uitia in ſingulis na-
tionibus ſunt deprehenſa,ſunt & uirtutes in eiſdem animaduerſæ, quibus unus popu-
lus alium præceſsit,& hæ tali ſignata ſunt ordinæ: Hebræorum prudentia, Perſarũ ſta-
bilitas,Aegyptiorum ſolertia, Græcorum ſapientia, Romanorum grauitas, Chaldæo-
rum ſagacitas,Aſſyriorum ingenium,Gallorum infirmitas,Francorum fortitudo, Sco-
torum fidelitas, Hiſpanorum argutia, Britannorum hoſpitalitas,Normandorum com-
munio.Hæc ueteres ſignarunt,non meæ ſunt inuentiones,tametſi ſciam hodie omnia
ferè inuerſa. Quid hodie Italis, quid Gallis, quid Hiſpanis,quid Germanis & reliquis
nationibus communiter imputetur,nemo inter doctos eſt qui id ignoret. Ego mihi hic
tempero,ne undiq; grauem mihi conciliem inuidiam,etiamſi ueritatem dixero. Malu-
mus omnes dici quàm eſſe probi & iuſti,etiam quando publica ſunt uitia.

Vitia antiquarum nationum.

Virtutes.

DE PARLAMENTO ET GYMNASIO PARISIENSI. Cap. XL.

SEcundum Robertum Gaguinum Parlamẽtum Pariſianum tale habuit initiũ.Con-
uenerunt olim ex omnibus Galliæ ciuitatibus probatiſsimi & expertiſsimi quique
uiri in unum conſilium:præſertim qui adhoc delecti erant & nouerant regni conſuetu-
dines & iura, examinatiſq; cauſis & controuerſijs eorum qui ad ipſos prouocauerunt,

ius dicebant. Sed quia uaga eſſet incertaq; in-
ſtitutio,decreta Pariſijs curia & ſedes eſt: ſuntq;
ad eam iudices deſignati, qui ibi cõſiſtẽtes,per-
petui prouocationum definitores eſſent.Illorũ
octoginta numero ſunt,annua ſtipẽdia ex fiſco
regio percipientes. Hi autem diuiſi ſunt in qua-
tuor conſilia & curias,quas Cameras uocant.In
prima camera ſedent quatuor regentes ſeu præ-
ſidentes atq; triginta conſiliarij,qui audiũt cau-
ſas & lites, conſtituunt terminos,& faciunt dila
tiones,& quæ ad iuris cognitionem attinẽt.Mi-
nores tamen cauſas & leuiora ipſi dijudicant.In
ſecunda camera ſedent decem & octo cõſiliarij,
ſicut & in tertia,& in utraq; ſunt quatuor præſi-
dentes,& hi cõſiliarij partim ſunt laici,& partim
doctores. Officium eorum eſt diligenter cauſas examinare, & quicquid illi decernũt,
hoc unus ex quatuor præſidentibus primæ cameræ denunciat partibus litigantibus,
prima die ab ipſis determinata. Et hanc ſententiam uocant Areſtum,id eſt,firmam,nec
licet ab ea appellare. Qui autem hic reus iudicatus fuerit,cogitur dare iudicibus ſexa-
ginta libras Turonenſes. Quod ſi quis exiſtimet cauſam ſuam non ſatis diſcuſſam &
examinatam,aut nõ rectè intellectam,atq; ob id ſibi iniuriam factam,huic licet cauſam
ſuam rurſum in iudicio reponere, & diligentius examinare. Verùm nõ prius auditur,
quàm duplicatam dictam pecuniæ ſummam depoſuerit. In quarta camera ſunt con-
ſiliarij quos uocant Magiſtros palatij,& hi audiunt ſolum illorum cauſas,qui regis ob-
ſequijs ſunt deputati, aut ſpeciali priuilegio donati,ne ab alijs curijs infeſtentur. Sedẽt
in hac camera ſolum ſex iudices, licetq; ab eorũ ſententia prouocare ad Parlamentum.

Initiũ Curiæ Pariſienſis.

Cameræ Parlamenti.

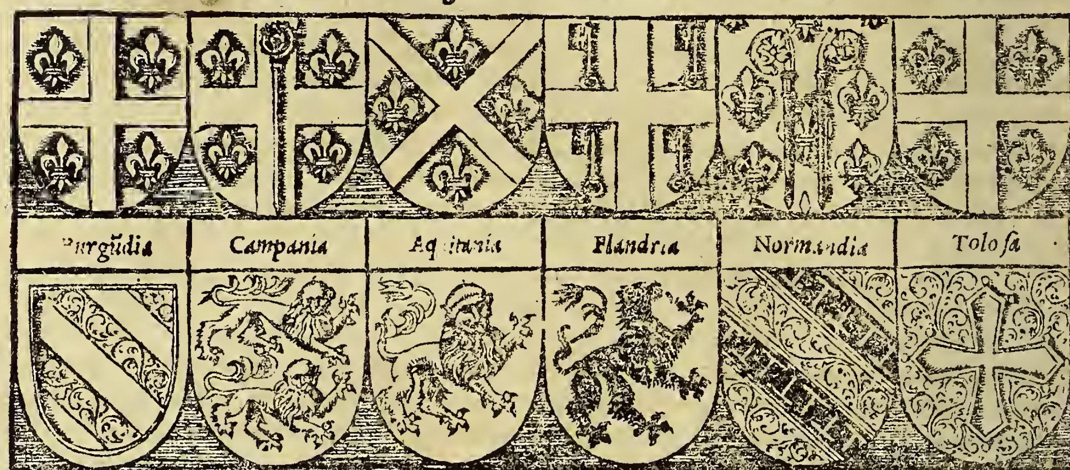
Areſtũ quid.

In decidendis cauſis,quum magna difficultas offertur,hæc omnium curiarum conſiliarijs cõgregatis diſcutitur,quod etiam fit in his quæ rex de re publica ſtatuit: huius enim ſenatus decreto omnia æduntur.Habet proinde hoc Parlamentum aliquot aſſeſſores & coniudices,præſertim quando Pares Franciæ præſentes ſunt & comites qui in regis curia ſunt,& hi unà cum Paribus diſcernunt & definiunt in Regalium & parium cauſis.Sunt autem duodecim Pares electi ex cunctis nobilibus regni, quorum ſex ſunt ex collegio ſacerdotum,nempe epiſcopus Remenſis, epiſcopus Laudunẽſis, epiſcopus Lingonenſis,qui etiam duces appellantur:epiſcopus Bellouacenſis, epiſcopus Cathalaunenſis,qui comites uocantur. Et his adduntur ſex principes ſeculares, nempe dux Burgundiæ,dux Normãdiæ, & dux Aquitaniæ: item comes Flandrẽ. comes Toloſanus,& comes Campaniæ. Hos duodecim principes primum inſtituit Carolus Magnus, appellauitq́; eos Pares, quòd pari dignitate aſtare debeant regi. Nec ſubijciuntur ulli iudicio,niſi Parlamenti. Noſtro tamen tempore horum duodecim principum

Duodecim pares.

Pares in Frãcia inſtituti.

Remis *Laudunum* *Lingones* *Beluacum* *Nouium* *Cathalaunum*

non magnus eſt reſpectus,deinde quidam ſunt aboliti,præſertim ex ſecularibus,ut dux Burgundiæ & comes Flandriæ,& rex agit quod ſibi placet.Fundauit quoq; illis temporibus Carolus Magnus ſtudiũ Pariſienſe,ſolicitatus ad hoc per quatuor inſignes & doctos uiros,quorum nomina ſunt,Claudius,Alcuinus,Iohannes & Rabanus. Hi fuerãt diſcipuli uenerabilis doctoris Bedæ,ueneruntq́; ex Scotia in Franciam.

Adſcripſimus uerò Galliæ Epiſcopatus ordine ut ſequitur.

EPISCOPATVS VNIVERSAE GALLIAE.

Archiepiſcopus Lugdunenſis primas ſuffraganeos habet
Heduenſem
Matiſconenſem
Lingonenſem
Cabilonenſem
Archiepiſ. Tarãtaſiẽſis hos habet ſub ſe epiſcopatus,
Sedunenſem
Auguſtẽſem Salaſſiorum
Archiep. Biſuntinus habet,
Baſilienſem
Lauſanenſem
Belliſenſem.
Archiepiſc. Ambrunenſi in Prouincia ſubſunt
Dignenſis
Nicienſis
Graſſenſis
Seuerenſis
Glandatenſis
Viennenſis.
Archiepiſ. Aquenſis hos habet ſuffraganeos,
Aptenſem
Foroiulienſem
Rengenenſem
Vapincenſem
Siſtaricenſem.
Archiepiſcopus Arelatenſis hos habet
Maſſilienſem
Auinionenſem hodie eſt archiepiſcopatus
Tolonenſem
Caualicenſem
Carpentoratenſem
Vaſionenſem
Auraſicenſem
Tricaſtinum.
Archiepiſcopus Viennenſis hos habet ſuffraganeos.
Valẽtinẽſem & Dionenſem ſunt uniti
Viuarienſenem
Grationopolitanũ
Maurianenſem
Gebennenſem.
Archiepiſcopus Senonenſis hos habet ſuffraganeos.
Pariſienſem
Carnutenſem
Aurelianenſem
Niuernenſem
Antiſidiorenſem
Tricarienſem
Meldenſem
Archiepiſcopus Remenſis habet ſuffraganeos.
Sueſsionenſis
Cathalaunenſis
Cameracenſem
Tornacenſem
Morinenſem
Atrebatenſem
Ambianenſem
Nouionienſem
Siluanectenſem
Bellouacenſem
Laudunenſem.
Archiepiſc. Rothomagenſis in Normannia hos habet ſuffraganeos

Baiocen-

Baiocenſem
Abricuenſem
Sagienſem
Ebroicenſem.
Lexonienſem
Conſtantienſem.
Archiepiſcopus Turonenſis hos habet ſuffraganeos,
Cenomanenſem
Rhedonenſem
Andegauenſem
Nannetenſem
Coriſopitenſem
Venetum
Briocenſem
Trecorenſem
Leonenſem
Dolenſem
Maclouienſem.
Archiepiſc. Bituricenſis in Aquitania hos habet,
Claromontenſem
Sancti Flori
Rhutenenſem
Vabrenſem
Cadurcenſem
Lemouienſem
Tutellenſem
Caſtrenſem
Anicienſem
Albienſem
Munatenſem.
Archiepiſc. Burdegalenſis hos habet,
Pictauenſem
Xantonenſem
Malleacenſem
Nucionenſem
Sarlatenſem
Condonienſem
Engulifmenſem
Petragorienſem
Agenenſem.
Archiepiſc. Auxitanus in Vaſconia habet ſuffraganeos,
Aquenſem
Lectorienſem
Conuenarum
Conſeranenſis
Tarnienſis
Olerenſem
Vaſetenſem
Baionenſem
Laſcurenſem
Adorenſem
Archiepiſc. Narbonenſis hos habet ſuffraganeos
Carcaſſonenſem,
Biterrenſem
Agathenſem
Magalonenſem
Vticenſem
Electrenſem
Sancti Pontij
Eluenſem
Lodonenſem.
Archiepiſ. Toloſanus hos habet ſuffraganeos,
Apamiarum
Montis Albanenſis
Riuenſis
Sancti Papali
Lomberienſis
Mirapiſcenſis
Vaurenſis.

QVIBVS MODERATORIBVS GALLIA AB ANTIQVIS TEMporibus gubernata & adminiſtrata fuerit. Cap. XLI.

LOngē ante Chriſti tempora & priuſquam Romani Galliã ſuo dominio ſubegiſſent, præfuerunt Galliæ multi priuati reges & principes, & qui non magni fuerũt nominis, quales fuerunt Lugdus, Allobrox, Belgius, Trebeta & alij plurimi, unde priuatæ regiones ſuas mutauerunt denominationes, ſicut & ſuprà diximus, fuitq; tunc & aliquot annis poſt Chriſti incarnationẽ ea regio Gallia & non Francia nuncupata. Aſſecuti ſunt aũt Romani dominiũ in ea ferè centum annis ante Chriſti natiuitatem, retinueruntq; illud propè quingentis annis. Interea autem temporis, dum Sicambri, qui poſtea franci dicti ſunt, quiq; oſtia Rheni & circumiacẽtem agrum poſsidebant, in dies creſcerent & roborarentur uiribus, cœperunt excurrere in finitimam Galliæ regionem, occupare arces & oppida atq; exturbare Romanos, ut etiam anno Chriſti 420. Pharamundus 24 (aut ſecundum aliorum ſupputationem 43. qui ab alio principe catalogũ regum incipiunt) Francorum rex, primus fuerit in Gallia Francigenarum rex, atq; ſub eius filio Clodio atq; nepote Meroueo Sicambri ferè totam adepti fuerint Galliam, relictisq; prioribus manſionibus quas circiter 870. annis tenuerant, migrauerunt in Galliam, potiti eius dominio. Didicerunt quoq; Gallorum linguam, quam Romani introduxerãt, & conformes ſe fecerunt moribus eorum, ſicut & alij Franci, qui à Fratribus ſuis ſecedentes & pagum Mogoni ſeu Mœni. ubi hodie eſt Vuirciburgũ, occupantes didicerũt Germanorum linguam & mores. Pharamundus uerò unanimiter à ſuis electus in regem, trãſtulit ſedem ſuam à Frãcia orientali in Franciam occidentalem, poſuitq; legem quam Salicam uocant, ne regni ſucceſsio in colum transferatur, hoc eſt, ne mulieres regni hæredes fieri permittantur. Poſt Merouẽũ rerum potitus eſt in Gallia Childericus, deinde Clodoueus primus Chriſtianus rex. Huic ſucceſsit Lotharius primus, deinde Childericus, & poſt ipſum Lotharius ſecundus. Item Dagobertus magnus, Clodoueus, Lotharius tertius, Theodoricus, Clodoueus, Childebertus, Dagobertus. In hoc Dagoberto defecit ſtirps Merouei, fuitq; Childericus ultimus rex. Hic ſicut & quidã p̃deceſſores ſui, q ignauię & corporis uoluptatib. ſic ſtuduerũt, ut poſthabita regni cura, cõtenti eſſent ſolo eius titulo: opes uerò & omnis regni potẽtia penes aulæ p̃fectos, quos illi Maiores domus uocabãt, erãt, ſic ut illi quæcũq; uel domi uel foris agẽda erant, adminiſtrarent. Et quando ab exteris nationibus legati ueniebant, ſedebant quidẽ ipſi in regio ſolio, audientiamq; auditoribus præbebãt, ſed aliud nihil reſpondebãt, quàm quod

Sicãbri Galliã inuadũt.

Lex Gallica

instructi

Maior domus. inſtructi erant. Eligebatur autem Maior domus ad id officij ex nobilioribus & præcipuis, qui in aula uerſabantur. Præerat huic officio, quum Childericus regium teneret faſtigium, Pipinus uir grauis & ad obeundum magna atq; ardua negotia ſumma præditus induſtria, qui & ipſe ex regio deſcenderat ſemine, adminiſtrationemq; habuit *Pipinus.* Brabantiæ. Hic animaduertens regum Franciæ inertiam ignauiamq;, conſentiente populo mittit ad Zachariã Rom. eccleſiæ præſulem legatos, Burchardum Herbipolenſem epiſcopum & Folradum abbatem, qui interrogarent eum, uter regio faſtigio dignior eſſet habendus, an qui nomine modò rex ſit. cõſilio autem & opera nihil præſtare poſſet, an qui ſolus omne regni onus ſuſtineret? Zacharias memor paterni beneficij, quo Roma liberata fuit à Longobardorũ rege, Pipinum, cuius humeris omnes regni labores incumbebant, regia poteſtate Childerico digniorẽ eſſe diſertis uerbis ꝓnunciant: ſic nimirum non patris modò officium compenſare, ſed ſibi quoq; & Romanæ eccleſiæ fidum fortemq; patronum & propugnatorẽ parare uolens. Pontificis ergo ſententia ferocior factus Pipinus, ſimulq; eandem approbantib. epiſcopis & quibuſdã aulicis uiris, in Sueſſionum urbe coronatus regnum ſibi uendicat, Childericum uerò regem poteſtate & dignitate deijcit, & monaſterio includit. Alij tamen aliter hic loquuntur, nempe Pipinum ambitione motum, perfidumq; fuiſſe in regem & affectaſſe regnum: & cùm uaria ſuper hac re cõſilia nũc cùm aulæ regniq; proceribus, mox cum ipſis quoq; epiſcopis uoluiſſet, tandem rem tantã ad Rom. Pont. referendam eſſe cẽſuit. Sperabat enim Põtificem Romanum paterni beneficij memorem gratumq;, & ſententiam contra regem pro ſe laturum fore, ſicut & factum eſt. Deſcenderat autem Pipinus iſte à filia Lotharij primi regis, quæ maritum habuit nobilem quendam Francum Anſbertum nomine Anſbertus genuit Arnoldum, Arnoldus Arnolphum. Galli tamen nonnihil mutant hæc nomina. Arnolphus antequam epiſcopus Metenſis fieret, genuit Anchiſum. Anchiſus uerò genuit Pipinum, qui Maior domus eſt cõſtitutus. Succeſsit aũt ei in hoc officio filius eius Martellus, qui in rebus bellicis clarus euaſit, geſsitq; magna, præſertim cõtra Saracenos in Hiſpania atq; in Gallia circa Narbonã. Moriturus uerò diuiſit inter filios ſuos regni præfecturas. Carolomannum enim præfecit Auſtraſiæ, Sueuiæ & Alemanniæ: Pipinũ uerò conſtitit ſuper Galliam. Nec multò pòſt Carolomãnus relicto ſeculo ingreſſus eſt monaſterium, ſortitusq; eſt Pipinus totius regni dominium. Hic Pipinus cum uidiſſet regum ignauiam, & uitæ eorum diſſolutionem, obtinuit (conſentiente populo) regni ſceptrum, anno Chriſti 749. Reliquit autem duos filios, Carolomannum & Carolum Magnũ. Carolomãnus mortuus eſt immatura morte, potitusq; eſt Carolus toto regno Galliæ & Alemanniæ, quod indiſcretum adhuc erat. Factus eſt etiam idem Carolus poſtea Romanorum Imperator, ut infra ſuo loco fuſius dicetur. Manſerunt proinde hic Carolus & ſui ſanguinis ſucceſſores reges in Francia uſq; ad annum Chriſti 988. Tunc *Hugo Capetus.* emerſit ex Frãcigenis Hugo Capetus, qui potenter ſe ingeſsit regno Franciæ. Sunt qui ſcribunt illum fuiſſe comitem Pariſienſem, alij uerò aiunt patrem eius fuiſſe in monaſterio abbatem, ignobilem quidem genere, cuius filius homo fuit ferocis ingenij, intrepidus ad omne periculum, audax & quem nemo nòn formidabat ob eius tyrannidẽ. Paulus uerò Aemilius & Raphaël Volateranus aſſerunt matrem eius, Auidam nomine, ſororem fuiſſe Ottonis magni, patrem uerò Hugonem magiſtrum extitiſſe equitum ſiue marſcalcum regni, & comitem Pariſienſem, obtinuiſſeq; titulum ducis in Francia. Suſcepit liberos, Ottonem, Henricum & Hugonem, qui dictus eſt Capetus. Iſte ductãs Francorum exercitum contra Carolum Ludouici patruum, bellum geſsit annos quatuor, quem & tandem in cuſtodiam apud Aurelianenſes miſit, quòd poſt Lotharij regis fratris ſui mortem, cum ducatu Lotharingiæ regnũ quoq; Franciæ ceu propinquior hæres poſsidere uellet: ipſe enim ſolus adhuc ſuperſtes fuit de ſanguine Caroli Magni. Mãſit autem in carcere (non tamen duro) uſq; ad mortem ſuam. Hic uidere licet, Germanos Francos poſt Romanos multis annis uſq; ad dictũ Hugonem poſſediſſe atq; gubernaſſe Galliam. Poſt Capetum uerò iam ſignatũ, hoc ordine Francorum reges uſq; ad tempora noſtra diducuntur. Hugo, Robertus magnorum operum patrator, Henricus qui regnare cœpit anno 1031. Philippus primus, Ludouicus Craſſus, Ludouicus iunior, Philippus cognominatus Auguſtus: auxit enim regnum cœpitq; regnare anno 1181. Ludouicus, Ludouicus ſanctus, cuius frater occupauit Siciliam, Philippus pulcher, Lu-

douicus

douicus,Philippus longus,Carolus formoſus frater eius , Philippus Valeſius,Iohãnes, Carolus quintus & primus Delphinus,Carolus ſextus,Carolus ſeptimus, Ludouicus undecimus, Carolus octauus qui regnare cœpit anno 1483. Ludouicus duodecimus dux Aurelianeñ. Franciſcus comes Enguleſmeñ. qui noſtro æuo regno præfuit, & plrima bella geſsit contra Carolum regem Hiſpaniæ & Roman. Imperatorem. Huic ſucceſsit filius eius Henricus, qui cũ anno ſalutis 1559. in equeſtri decurſione letali uulnere accepto,obijſſe, regnum Franciſco filio eius nominis ſecundo reliquit, quo extincto frater eius Carolus IX. rerum potitus eſt.

GENEALOGIA REGVM FRANCIAE IN SVCCINctam ſeriem redacta.

Duo aut tria nomina in una linea cum duobus aut tribus numeris,ſignant perſonas illas fratres fuiſſe, præceditq́ʒ is qui hæredem reliquit,id quod numerus quoq́ʒ oſtendit,nõ obſtante quòd is minor eſt,& poſt fratrem regni habenas ſuſcepit.

		Primus Francorum rex	
Tiberius Cæſar	1	Francus	
	2	Clogius	
	3	Herimerus	
Nero Cæſar	4	Marcomirus	
	5	Clodomirus	
	6	Anthenor	
Commodus Cæſar	7	Ratherus	
	8	Richimerus	
	9	Odemarus	
	10	Marcomirus	
	11	Clodomirus	
Decius Cæſar	12	Farabertus	
	13	Sunno	
	14	Childericus	
	15	Bartherus	
	16	Clodius	
Diocletianus Cæſar	17	Vualtherus	
	18	Dagobertus	
	19	Clodius,frater eius	Genebaldus dux Franconiæ
	20	Clodomirus	Dagobertus dux
Conſtantinus magnus	21	Richimerus	Clodius dux
	22	Throdomirus	Marcomirus dux
	23	Clodius	1 Pharamundus dux & rex obijt anno 430
	24	Marcomirus	

Poſt hunc

Poſt hunc Marcomirum ſequuntur principes
Dagobertus
Genebaldus
Sunno
Diocles
Merouеus
Leontius
Heribertus
Priam
Sigibertus
Anſelbertus
Anſigiſes
Sanctus Arnolfus
Antiſiges. Iſte princeps duxit uxorem Beggam filiam ducis Brabātiæ, & factus eſt ſacri imperij marſcalcus, filius eius.
Pipinus
Carolus Martellus.

2 Clodius obijt 448
3 Merouеus 458
4 Chilpericus 484
5 Clodius ſiue Clodoueus primus rex Chriſtianus 514
7 Lotharius 6 Childebertus
9 Chilpericus 8 Aribertus
10 Lotharius ſiue Clotarius mortuus anno 630
11 Dagobertus Magnus 646
12 Clodoueus mortuus 662
14 Theodoricus 13 Lotharius 666
15 Childericus tertius 679
17 Childebertus 16 Clodoueus 697
18 Dagobertus 19 Lotharius 721
20 Theodoricus 741
21 Childericus rex ultimus huius ſtirpis obijt 750

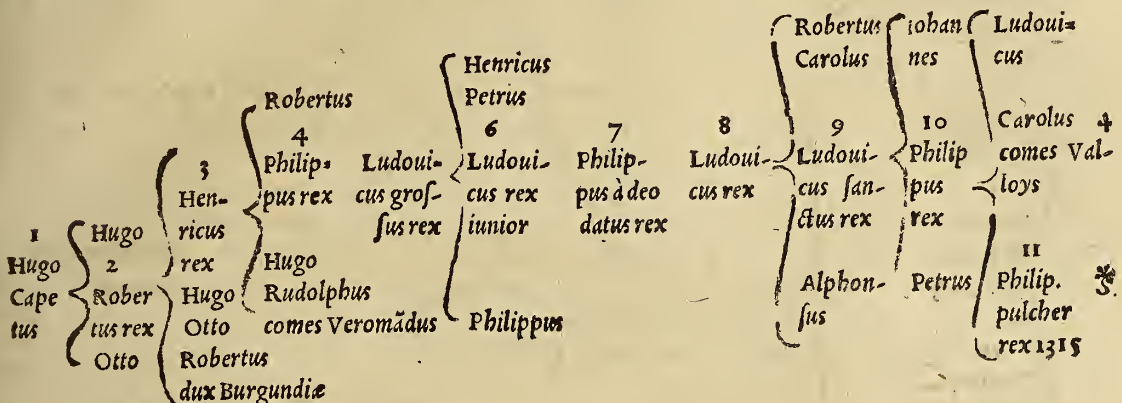
22 Pipinus poſt Childericum rex Franciæ obijt anno 769
23 Carolus Magnus rex Franciæ & Imperator 814
24 Ludouicus pius, rex & Imperator, mortuus 240
25 Carolus caluus, rex & Imperator 878
26 Carolus Balbus, rex & Imperator 880
27 Ludouicus 28 Carolus
30 Carolus cognominatus ſimplex obijt 926
31 Ludouicus 955. 29 Eude comes Andegauen̄.
33 Lotharius 986 31 Roau de Burgundia
34 Ludouicus 987

Hi duo Roaul & Eude non fuerunt de Linea Caroli Magni, Deficiente enim linea Caroli Magni, comites Pariſienſes ad ſe traxerunt regnum idq; in hunc modum. Cum Ludouicus 34 mature moreretur, erat adhuc ſuperſtes patris ſui Lotharij frater, Carolus nomine, dux Lotharingiæ, qui legitimus erat in regno Franciæ ſucceſſor, at Capetus inhians regno conuertit ſe ad inſidias, cepit Carolum coniecitq; in carcerem, & uendicauit ipſe ſibi regnum.

GENEALO-

GENEALOGIA CAPETI ET SVCCESSORVM EIVS *uſque ad noſtra tempora.*

ROberts comes Andegauenſis & Pariſienſis genuit Robertum ducem Aquitaniæ. Roberto ſucceſsit Hugo comes Pariſienſes, atque reliquit ſucceſſorem Hugonem Capetũ regem Franciæ, qui mortuus eſt anno 996. Filius eius Robertus obijt anno 1030. Huius uerò filius Henricus obijt 1060. Sequitur iſtum Philippus rex, mortuus anno 1109. Cui ſucceſsit filius eius Ludouicus groſſus, qui mortuus eſt anno 1137. Hunc ſubſequutus eſt filius eius Ludouicus iunior, qui obijt anno 1179. Filius uerò eius Philippus Auguſtus mortuus eſt anno 1223. In cuius locum ſuccedens Ludouicus octauus filius eius, obijt anno 1226. Atque is reliquit filios, Ludouicum ſanctum, & Carolum qui anno Chriſti 1268. factus eſt rex Neapolitanus. Succeſsit Ludouico ſancto filius eius Philippus tertius, obijtq; idem Philippus anno 1286. Reliqua patent in ſequentis genealogiæ ſerie quæ ad tempora uſq; noſtra deducitur.

Muliebres perſonas quæ in alienas translatæ ſunt familias, hic ex induſtria nolumus ſignare, quod iuxta Salicam legem ac ſucceſsionem genealogiæ regum Franciæ nihil faciant, atque deinde ſeriem præſentem ſuprà modum obſcurent, aut ſaltem nimiũ augeant. Ab Hugone Capeto uſque ad Henricum regem, qui tunc temporis rerum potitur in Gallijs numerantur 25. regiæ perſonæ, id quod numerus ſupra regum nomina ſignatus, pulchrè oſtendit. Licet in hac genealogiæ ſerie uidere, quomodo faſces imperij plerunq; à patre ad filium, aliquando à fratre ad fratrem, & aliquando à nepote ad patruum, aliquando etiam in quartum aut quintum gradũ fuerint translati. Patet quoque hinc, quomodo regia ſoboles inſerta ſit in ducatus Burgundiæ & Lotharingiæ, & rurſum per fœmininum genus dominium ducatuum in alium translatum familias.

16 4 Philippus Valeſius rex — 17 Iohannes rex

14 Philippus longus rex

12 Ludouicus Huttinus dictus, rex — 13 Iohan. rex

15 Carolus pulcher rex 1327.

18 Carolus albus rex

19 Carolus ſextus rex — 20 Carolus ſeptimus rex

21 Ludouicus rex undecimus — 22 Carolus octauus rex, qui rapuit dominam de Britannia

Carolus princeps Biturienſis

Ludouicus dux Aureliæ

Carolus dux Aureliæ — 23 Ludouicus rex duodecimus — Claudia uxor Franciſci regis

Iohannes comes Angelomenſis

Carolus comes Angelomenſis — 24 Franciſcus Angelomenſis rex ⚭; Margarita Alenconienſis.

Philip. audax dux Burgundiæ — Iohan dux Burg. — Philippus dux Burg. — Carolus dux Burg. — Maria uxor Cæſ. Maximil.

Philippus comes Neuers

Antonius dux Brabantiæ — Iohannes; Philippus

Iohãnes dux Lotharingiæ — Nicolaus dux Lotharingiæ

Ludouicus dux Andegauenſis — Ludouicus dux Andegauen. rex Siciliæ — Renatus, factus per uxorem dux Lotharin. — Iolanda nupta comiti Friderico de Vademonte qui factus eſt poſt Nicolaum dux Lotharin. — Renatus dux Lotharingiæ — Antonius dux Lotharingiæ

Lineam ſucceſsionis ducum Lotharingiæ infrà copioſius deducemus.

Iohannes rex 13 non cenſetur in numero regum, eo quod non diu præfuerit regno, ideò Iohannes 17. habetur pro Iohanne primo huius nominis.

⚭ Franciſcus Delphinus ueneno Lugduni extinctus; 25 Henricus rex — Catharina Medicea

26 Franciſcus II. rex
Ludouicus
27 Carolus 9. rex
Hercules
Iſabella regina Hiſpaniæ
Claudia duciſſa Lotharingiæ
Franciſca
Victoria.

LOTHARINGIA ET BRABANTIA. Cap. XLII.

QVantum attinet ad minora domini Franciæ, notabis hos duos ducatus, Lotharingiam & Brabantiam olim unitos fuiſſe ſub principe Auſtraſiæ, manſeruntq́ ſic coniũcti uſque ad tempora nepotũ Caroli Magni, tunc diſiũcti ſunt, ceſsitq́ Lotharingia Lothario, & Brabãtia fratri ſuo Carolo, anno ſcilicet Chriſti 956. aut circiter. Cũq́ hi duces & tota poſteritas Caroli Magni deficeret anno ſcilicet Chriſti 1005. mortuus eſt & Otto filius ducis Caroli (quẽ rex Capetus uinctũ tenuerat) ſine hærede, tradiditq́ Otto primus Imperator genero ſuo Conrado utrunque ducatum. De quo uidei nfrà apud Ottonem Imperatorem. Alij etiam ſcribunt, Henricum ſanctum Lotharingiam dediſſe duci Gotfrido. Sæpe tamen principum familia, cui hi ducatus poſsidendi traditi ſunt, penitus & ſine relicto uirili ſemine defecit. Henricus enim Imperator tertius, alterius familiæ principes, hoc ducatu honorauit. Sic Henricus quintus tradidit hunc ducatum anno Chriſti 1106. dominis Louanij, *Gotfridus* quorum primus uocatus eſt Gotfridus barbatus. Paulo pòſt totum hoc dominium fu *dux Lotharingiæ.* it diſtinctum in duos ducatus, manſitq́ Lotharingia multo tempore in poſteritate Gotfridi, qua tandem penitus deleta. Renatus comes Vademontanus uocatus eſt ad ducatum, cuius poſteri in hunc uſque diem ducatui præſunt. Obtinuerunt quoq́ titulum regni Ieroſolymitani per ducem Gotfridum, qui anno Chriſti 1099. expugnata Ieroſolyma factus eſt rex terræ ſanctæ. Sic Renatus attulit titulum regni Siciliæ. Sunt tamen inanes tituli, quum nullum habeant annexam poſſeſsionem. Manſit etiam Brabãtia aliquandiu in Gotfridi poteſtate uſque ad ducem Iohannem tertiũ qui obijt anno 1355. relictis tribus filiabus, nullo autem filio. Vna uocabatur Iohanna, quam duxit uxorem Vuentzeslaus rex Bohemiæ, quę & poſt mortem eius gubernauit Brabantiam uiginti duobus annis. Altera appellabatur Margareta quæ nupſit Ludouico comiti Flandriæ, genuitq́ unam filiam Kunigundem nomine, quàm accepit Philippus dux Burgundiæ, regis Caroli quinti frater, genuitq́ cum ea Iohannem ducem Burgundiæ & Antonium, qui poſt mortem Iohannæ ſororis auiæ ſuæ factus eſt dux Brabantiæ. Genuit proinde Antonius ducem Iohannem quartum & Philippum, ſe qui ſine prole ex hac uita exceſſerunt: tunc accepit Philippus filius Iohannis ducis Burgundiæ Brabantiam in ſuam poteſtatem, tanquam propinquior hæres, anno ſcilicet Chriſti 1434. Fecit quoq́ ſibi audientes Holandiam & Selandiam, quanquam ultimus comes Holandiæ reliquerit poſt ſe filiam, Iacobam nomine, quam duxit uxorem Iohannes dux ultimus Brabantiæ. Quo mortuo ſine hærede, nupſit Iacoba fratri regis Angliæ, conabaturq́ *Dux Brabantiæ ultimus.* retinere Brabantiam cum Holandia, ſed uenit dux Burgundiæ, & gladio recuperauit Holandiam, fuſo multo ſanguine ob hanc rem. Et cùm poſtea Iacoba Holanda conſanguinea eius moreretur, occupauit & Brabantiam, Selandiam & Hannoniam. Flandria & Arteſia antè ſui iuris erant, intercedente morte ultimorum comitum. Cunctas *Carolus potentiſſ. rex Burgundiæ.* has terras reliquit in morte filio ſuo Carolo ultimo duci Burgundiæ, cuius filiam Mariam accepit Maximilianus princeps Auſtrię, factusq́ eſt dominus omnium memoratarum terrarum, præter eas terras quas abſtulit in Burgũdia & inferiori Germania rex Franciæ. Genuit autem Maximilianus cum ſua conſorte Maria Philippum & Margaretam, hæredes omnium harum terrarum. Philippus genuit Carolum & Ferdinandum, qui in hunc uſque diem poſsident Burgundiam, Hannoniam, Holandiam, Flandriam & Brabantiam.

DE REGNO BVRGVNDIAE. Cap. XLIII.

AB antiquis temporibus ſæpe tentatum fuit, ut Burgundia erigeretur in regnũ, ſed nunquam diu conſtitit in hoc faſtigio. Quin & Carolus ultimus dux Burgundiæ laborauit apud Fridericum Imperatorem, ut coronaretur in regem, at non fuit illi conceſſum. Anno Chriſti 1020. factus eſt rex Burgundiæ Rudolfus gener Burchardi ducis Sueuorum, cuius filiam Bertham habuit uxorem & idem ſocer Cõradi Imperatoris & quam

& quum abſque ſobole maſcula moreretur, ſucceſsit ei rex Henricus filius Conradi Imperatoris. Complectebatur tunc Burgundiæ regnum Sequanos, ſuperiorem Burgundiam. Allobroges qui hodie uocantur Sabaudi, Delphinatum & territorium quod eſt circa urbem Arelatenſem, ubi ſcilicet Rhodanus exoneratur in mare mediterraneum. Sed non longè poſt diuiſa eſt terra in multa dominia, ubi regum filij ſunt multiplicati. Burgundia fuit diuiſa in comitatum & ducatum, habuitq́ anno Chriſti 1300. ſuos peculiares dominos, ſicut & terra Lugdunenſis obtinuit ſuum principem, quem Delphinum appellauerũt. qui multa geſsit bella cum uicinis populis Allobrogibus & comite Sabaudorum. Et quum ultimus princeps Delphinus Vmbertus unicum haberet filiũ, illumq́ amitteret, prę mœrore uoluit ingredi monaſterium atque dominium Delphinatus tradere Romano põtifici pro modica pecunia, niſi nobiles Delphinatus obſtitiſſent, qui maluerunt eſſe ſub rege Franciæ, qui eos tueri poſſet contra Sabaudos quàm ſub Pontifice. Incorporatus eſt itaque Delphinatus regno Franciæ circa annum Chriſti milleſimum trecenteſimum & quinquageſimum, ſub Philippo Valeſio rege Francię. Facta eſt quoque tunc conſtitutio, quod ſeniores regnum filij patrib. in regno ſucceſſuri appellaretur Delphinii, eſſentq́ interim quo reges fierent, domini Delphinatus, cuius prima urbs eſt Vienna. Hæc autẽ habeo ex nono libro Pauli Aemilij. Scripſi quoque nonnihil de hoc ſuprà, ubi de regionibus Galliæ mentionem fecimus. Notandum præterea quod comitatus Burgundiæ, & ducatus eiuſdem, quum aliquandiu diſiuncta fuiſſent, rurſum ſub unum dominium ſunt redacti, manſeruntq́ ſic uniti uſq́ ad interfectionem Caroli ultimi ducis, tum rurſum ſunt diſiuncti, arripuitq́ rex Franciæ unũ principatum, meliorem ſcilicet, & Cæſar Maximilianus alterum. Ducatus manſit apud regnum, comitatus uerò apud domum Auſtriæ, uterq́ tamen feudũ eſt regni Franciæ. Alij tamen aſſerunt comitatum feudum eſſe imperij, licet exemptũ, uocaturq́ Burgundia ſuperior, & eſt montoſa: Ducatusq́ uerò habet terram planam. Præcipuè ciuitates in comitatũ ſunt Biſantium, Salinum & Dollam, ubi Parlamentum eſt pro toto comitatu. Porrigitur autem is comitatus ad Confœderatos, ad ducatum Lotharingiæ, & ad comitatum montis Beligargi. Porrò uerſus occidentem extenditur ad Ararim fluuium, quem hodie Sonam uocant.

Delphinatus.

COMITATVS BVRGVNDIAE DISRIBVTIO.

Quum Burgundiæ conuentus agitur, quæ in tres Diœceſes ſiue præfecturas, quas Græci βουλαρχίας uocant, ut ius facilius diceretur, diuiſa eſt, uidelicet in ſuperiorem, inferiorem & Dolonam, conueniunt:

Princeps Aurengiæ, D. à Nozareth, & Ado, Marſchallus totius Burgundiæ.

Comites ſuperiores diœceſes
- Monte beligarde
- Roche & Voirax
- Motriuel D. Pema

Comes à
- Thalamey & Vaulgrenans
- Vergey
- Rey
- Liſtenois.

Comites inferioris diœceſeos

Comes à { Ruffey & S. Aulbin / Cheureaul.

Domini Dolanæ diœceſeos

Dom. à { Geury / Longe pierre & Rahon / Cleruens.

Archiepiſcopus Biſontinus

ἀρχιμανδρῖται & Abbates ſuperioris diœceſeos

Abbas {
- Loci croiſſant
- Charitatis
- Luxonienſis
- Belleuaulx gratiæ Dei
- Bitaine
- Cornul
- Chilley
- Clari fontis
- Chari locis
- Trium regum

Abbates inferioris diœceſeos.

Abbas {
- S. Eugendi
- Balmæ
- Balernæ
- Montis S. Mariæ
- Montis B Benedicti
- Goyllæ
- Roſarum

Abbates Dolanæ diœceſeos

Abbas
- Billon
- S. Vincentij
- S. Pauli
- Dacey

Præfecti quos Priores uocant ſuperioris diœceſos

Prior
- Vaucluſe
- Lanthenam
- Cuſance
- Marteret
- Luſsey
- Portuzone
- Montereul ad Sagonam
- S. Marcelli

Inferioris

Prior
- Mainnaul
- Vaucluſe
- Boniloci
- à Mota
- Lonſalini
- Arboſij
- Motæ
- Syrodi
- Vallis ſupra Polychnum
- Mortuæ

Dolanæ

Prior
- Loye
- Laual
- Damparis
- Iouhe
- Monterot
- Monaſtrium ad altam petram
- Faye
- Moſtier in Secuſia

Canonicorum conuenticula ſuperioris diœceſeos

Conuenticulum Calemoſtier

Inferioris Diœceſeos

Conuenticulum
- S. Mauricij, S. Anatolij & S. Michaelis Salinis
- Arboſienſe
- Polichnienſe
- Nozerethenſe

Conuenticula Dolanæ prouinciæ
- Dolenſe
- Biſtuntinenſe

Ciuitates ſuperioris diœceſeos
- Groum
- Veſulium
- Monboſium
- Iuſsum
- Palma
- Portuzona
- Cromarum
- Mons Iuſtini
- Fatogney

Ciuitates inferioris diœceſeos
- Salinæ
- Arboſium
- Polichnium
- Pontarlum
- Nozarethum
- Caſtrum Caroli
- Mons Moroti
- Orgelium

Ciuitates Dolanæ &c.
- Dola
- Quingium
- Ornatum
- Loya
- Rochafortis
- Vercellæ

Δεσπόται & Domini ſuperioris diœceſeos

Dominus à
- Montmerotim & S. Loup
- S. Martino
- Taulons
- Ville neufue
- Rupt
- Montgeuelle
- Caſtilon & Conflandey
- Beluoye
- Valeſſon
- Dazicey
- Ygni & chemilly
- Doizelet
- Cicon
- Traſues
- Rainconnieres
- Montcourt præfectus in Caſtillon
- Monbaillon
- Coſte brune
- Sombernom & Tonraize
- Citoy
- Prouanchieres
- Grandmont
- Velleucheureulx
- Veſey
- Dampierre ad Dubium
- Frotey
- Beutal

T Matay

Matay
Noironde
Tromarey
Milleſey
Maillerencourt
Myon
Beuueuge
Vellerot leboz
Clerc
Betoncourt
Montaillote garmõdans & de Fraiſnoy
Chauirey
Montot
Pręfect⁹ Faulcogney
Mons S. Legier
Cuury
Montereul
Sorãs & de Lambry

Inferioris Diœceſeos Domini
Coulognia & Dandeloſt
Courlanu & Dupin
Sainct Amour
Arynthoz
Laulbepin
Poupet
S. Sortin
Barnã & de Tramelay
Bercya
Creſſya
Fetigny
Chamberya
Montene
Vecles
Roſait

Dominus à:
Marignya
Beaufort
Nantlez S. Amour
Laigle
Curboſon
Vertanboz
Largilla
Moiron
Leſtoille
Chaneæ
Areſche
Coges, Bar & Iouſſeaul Daugea
Muyre
Charrim
Charlin
Chauannes
Breterneres
Frontenay
Cognya
Chaulx
Montnet
Vaidans
Villette lez arbois
Daigle pierre
Caſtelluillain
S. Iulian
Deſcrilles
Verges
Chay
Champagne
Beaulchemim
Ville neufue lez Orgelet
Chaſes
Præfectus arcis neloulx
Vincelle
Viſmeaulx

Dolanæ diœceſeos Domini
Vauldrey
Rens
Rye
Monfort
Monthrichard
Fertans
Maillot
Bergmont
Cleron
Verchanps
Doſsans
Porta
Chaſtean Roillault
Dabbãs & Marchault
Reculot
Chantrans
Mons groſpain
Mutigney
Chaſsey
Pareſsey
Choyſey
S. Ilye
Faye
Parell
Chemin
Rabut
Campdines & Ranſloniers
Rainche court
Paintre
Montranbart
Salans
Gouſsans
Chauirey
Dancey

DVCES ET COMITES BRABANTIAE ET LOtharingiæ. Cap. XLIIII.

VT redeamus ad Lotharingiam et Brabantiam, notabis noſtro tempore quoſdam conatos harum prouinciarum intricationem hoc modo extricare. Quum Carolus magnus & poſteri eius adhuc extarent, habuerunt ſub ſuo Dominio Franciã, Alemanniam & Italiam.. Imperij ſceptrum ablatum eſt ex poſteritate eorum citius quàm Dominium regni Franciæ, quouſq; ſcilicet Capetus ſeſe regni faſcibus propria temeritate ingeſsit, qui non fuit de ſanguine Caroli magni. Extabant quidem tunc aliqui, qui erant de ſemine Caroli magni, & hi moderabantur Lotharingam & Brabantiam, tamet ſi non in multos annos propagauerint ſobolem ſuam. Vltimus, nempe Carolus, reliquit poſt ſe filiam, quam duxit uxorem Lambertus Comes Bergenſis ſiue Montenſis, factuſq; eſt marchio Romani imperij & comes in Brabantia. Hunc ſecutus eſt in principatu filius eius ſenior Henricus. Poſt Henricum rerum potitus eſt filius eius Lambertus, poſt Lambertum filius eius Henricus ſecundus, & poſt hunc filius eius Henricus tertius. Deinde filius eius Gotfridus cum barba, qui etiam dux Lotharingiæ factus eſt. Gotfridum hunc ſubſecutus eſt Gotfridus ſecundus filius eius, qui dux fuit in Lotharingia & Brabantia. Poſt hunc Gotfridus tertius filius eius, & poſt eum Henricus primus filius eius, dux utriuſq; prouinciæ. Cui ſucceſsit filius eius Henricus ſecundus, & poſt

poſt eum filius eius Henricus tertius; qui mortuus eſt anno Chriſti millesimo ducenteſimo 60. Hic uſus eſt titulo ducis Brabantiæ, prædeceſſores uerò eius uſi ſunt titulo comitis & ducis Louanienſis. Poſt eum imperium habuit utriuſq; ducatus filius eius Iohannes primus & poſt eum filius eius Iohannes ſecundus, dux Lotharingiæ & Brabantiæ, qui mortuus eſt anno Chriſti 1355. nullo relicto filio ſed filiabus duabus, quarũ alterum nomine Iohannam accepit comes Holandiæ, & eo mortuo duxit eam uxorẽ Vuẽtzeslaus frater regis Bohemię. Eo quoq; mortuo præfuit mulier illis regionibus quum nullum haberet filium. Moriente uerò ea Philippus audax filius regis Franciæ, qui ſororem eius Margaritam habuit uxorem, factus eſt dux Burgundiæ & Brabantiæ atq; comes Flandriæ. Reliquit autem duos filios.

- Philippus audax
  - Antonius dux Brabantiæ
    - Philippus dux Brabantiæ poſt fratris ſui obitum: obijt autem & ipſe ſine hærede.
    - Iohannes dux Brabantiæ. Hic inſtituit academiam Louanienſis anno 1427.
  - Iohannes dux Burgundiæ & comes Flandriæ
    - Philippus pius dux Burgundiæ & Brabantiæ, comes Holãdię, Selandię, &c.
      - Carolus dux & comes, cuius unicam filiam duxit Maximilianus

Sequitur genealogia ducum Lotharingiæ.

- *Iohannes 2. rex Frãciæ*
  - *Carolus rex*
    - *Ludouicus dux Aurelianen.*
      - *Iohannes comes Angoleſme*
        - *Carolus comes Angoleſme*
          - *Franciſcus rex Franciæ*
      - *Carolus dux Aurelianen*
        - *Ludouicus rex*
          - *Hanc regum genealogiam ſuprà ad longum habes*
    - *Carolus rex*
      - *Carolus rex*
        - *Ludouicus rex*
          - *Carolus rex*
  - *Philippus dux Burgundiæ*
    - *Iohannes dux Burgũd.*
      - *Philippus dux Burgundiæ*
        - *Carolus dux Burgundiæ*
          - *Maria unica filia cuius Maritus Maximilianus Cæſar*
    - *Antonius dux Brabantiæ*
      - *Iohannes*
      - *Philippus*
      - *ſine liberis mortuê*
  - *Ludouicus dux Andegauenſis*
    - *Ludouicus dux Andega. & rex electus Neapolitanus*
      - *Renatus factus per uxorem dux Lotharingiæ*
        - *Iohannes dux Lotharingiæ*
          - *Nicolaus dux Lotharingiæ*
        - *Yolanda cuius maritus Fridericus comes Vadamõtanus fit dux Lotharingiæ*
          - *Renatus dux Lutharingiæ quẽ Burgundus uexauit*
            - *Antonius dux*
              - *Franciſcus*
                - *Renata*
                - *Carolus regens*
                - *Dorothea*
                - *Iohannes*
                - *Antonius*
                - *Elizabeth*
              - *mortuus*
              - *Anna*
              - *Nicolaus epiſcopus Metenſis*
            - *Iohannes Cardinalis*
            - *Claudius Dominus de Gisſ.*

SVcceſsio ducum Lotharingiæ ſæpe interciſa fuit, id quod aduertere licet ex ſuprascripta genealogia. Primus conſtitutus dux uocatus eſt Carolus. Secundus Otto, cuius tempore Lotharingia ſeparata eſt ab Alſatia, factaque eſt Alſatia Landgrauiatus. Mortuus eſt autem iſte Otto circa annum Chriſti 1020. Succeſsit illi in ducatu conſanguineus eius comes Gotfridus de Ardena. Et poſt illum filius eius Gotfridus, qui mortuus eſt anno Chriſti 1076. Hunc ſubſecutus eſt filius eius Gotfridus gibboſus, qui occiſus eſt Anno 1076. Tunc Henricus quartus Imperator tradidit

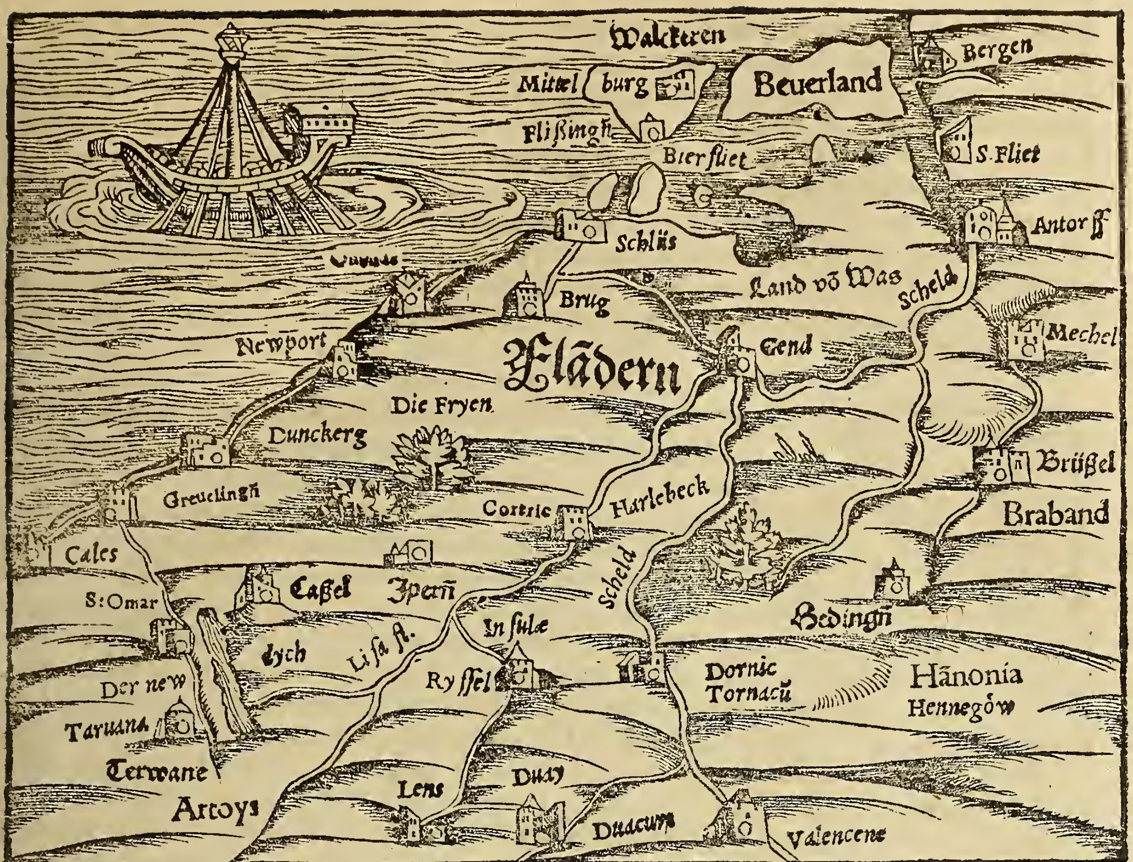
Alſatia ſeparatur à Lotharingia.

tradidit ducatum filio ſuo Conrado, ſed reſtitutus eſt deinde familiæ Gotfridi, nempe
nepoti eius ex ſorore, qui & ipſe appellabatur Gotfridus, factuſq; eſt rex Ieroſolymita-
nus. Succeſsit illi in regno & ducatu frater eius Balduinus, cui deinde ſucceſsit terti-
us frater Euſtachius. Sunt tamen qui aiunt poſt Balduinum in ducatum truſum
Henricum Limpurgenſem anno Chriſti 1106. qui fuit ſeptimus dux. Poſteà tradidit
Henricus quintus Cæſar ducatum comiti Louanienſi, nomine Guilhelmo. Cui ſuc-
ceſsit filius eius Theodoricus. Hunc ſequutus eſt filius eius Theobaldus, & Theo-
baldum Fridericus, ſub quo Brabantia ſeparata fuit à Lotharingia. Poſt Fridericum
adeptus eſt quidam Matthæus nomine ducatum, qui poſt ſe reliquit filium Simonem
nomine, & alium filium Fridericum nomine, qui mortuus eſt anno Chriſti 1239. In
cuius locum ſucceſsit filius eius Matthæus, & poſt Matthæum filius eius Fridericus,
& poſt hunc filius eius Theobaldus, qui obijt anno 1331. ſucceſsitq; filius eius Frideri-
cus, ac deinde huius filius Rudolfus, qui mortuus eſt anno 1346. Rudolfo ſucceſsit fili-
us eius Iohannes, duxitq; uxorem Sophiam filiam Eberhardi comitis Vuirtenbergen-
ſis & mortuus eſt anno 1382. ſepultus Nanceiæ atq; relinquens ſucceſſorem in ducatu
Carolum, qui reliquit filiam unicam, quam duxit uxorem Renatus rex Siciliæ, filius
Ludouici ducis Andegauenſis, factus per eam dux Lotharingiæ. Hic repulſus à Si-
cilia, retinuit inanem regni titulum. Reliquit autem filium nomine Iohannem & fili-
am Iolandam nomine, quam accepit uxorem Fridericus de Vademonte. Succedens
autem Renato filius eius Iohannes, reliquit & ipſe filium Nicolaum, qui obijt ſine li-
beris anno 1464. Tunc ſucceſsit comes Fridericus de Vademonte, factuſque eſt dux
Lotharingiæ, & reliquit ſucceſſorem filium Renatum nomine, quem Carolus dux
Burgundiæ tantis laceſsiuit bellis, expulitq; è ducatu. At Renatus auxiliantibus Hel-
uetijs ſuperior factus in bello, occiſoq; Carolo anno Chriſti 1477. recuperauit duca-
tum, mortuus tandem anno 1508. Succeſsit ei filius Antonius, qui anno Chriſti 1525. ſe-
ditioſos ruſticos in Alſatia trucidauit. Vt autem compendio in figura habeas, quo-
modo propinquiores duces Burgundiæ & Lotharingiæ atq; Auſtriæ iuxta lineam pa-
ternam aut maternam propagati ſint ex regibus Franciæ, poſuit hîc ſeriem & ſucce-
ſsionem totius genealogiæ Ioannis ſecundi regis Franciæ, quorum omnium ipſe fuit
pater, auus, abauus, tritauus, &c.

Brabãtia ſeparatur à Lotharingia.

DE COMITATV FLANDRIAE
Cap. XLV.

QVamuis prouincia Flandriæ olim & hodie iuncta fuerit Germaniæ inferiori, tamen ego annumeraui eam Galliæ ob id quod ſitus eius ſit in terra Galliæ, utaturq; bona ex parte lingua Gallica, præſertim in limitibus, & quòd olim ſub regibus Franciæ fuerit. Extremi eius limites tempore Chriſti habitati fuerunt à Morinis & Neruijs, qui hodie appellantur inferiores Flandri, extenduntur q; uſque ad Caleſium, quod & ipſum aliquando fuit Flandriæ annumeratum. Meminit horum populorum & ciuitatum eius Antonius Pius in ſuo itinerario, potiſsimum autem mentionem facit ciuitatis Taruannæ atque ciuitatis Virouiaci, quæ hodie uocantur Teruuanen & Vueruijck. Virouiacum hodie eſt ſub epiſcopatu Tornacenſis. Meminit quoque ciuitatis Tornacenſis & item Caſtellæ, quæ hucuſque retinet nomen ſuum & ſita eſt in monte. Interioris uerò Flandriæ atque ciuitatis eius ut noſtro æuo eſt culta, nec ipſe, nec alij antiqui ſcriptores recordantur. Sed nec nominis Flandriæ apud nos fuit mentio uſque ad annum Chriſti quadringenteſimum 45. hoc eſt ad tempora Clodionis regis Franciæ, qui habuit nepotem nomine Flandebertum, à quo Flandria, ut quidam putant, hoc ſortita eſt uocabulum. Hiſtorici communiter ſentiunt, quod anno Chriſti 620. Clotarius deſtinauerit in Flandriam præfectum quendam nomine Ludericum (ab alijs appellatur Lydericus) conſtitueritq; eum foreſtarium, id eſt, Syluæ præfectum. Nam regio illa nondum erat culta ſed pluribus nemoribus obducta, præſertim Arduenna ſylua, cuius extremitas Flandriam contingebat. Alij paulò aliter de hoc ſcribunt, nempe in hunc modum. Anno Chriſti 621. ſub Imperatore Heraclio, cum habitaret uir quidam locuples nomine Ludericus in uaſta & aſpera regione Flandriæ, uenit rex Franciæ Lotharius qui & Clotarius in uaſtam illam ſolitudinē uenãdi gratia,

abductaq; eſt illi filia,quam ſecum habebat,à Nordmannis. Quod cùm ſenſiſſet Lude-
ricus, rapuit puellam è manibus eorum, duxitq; eam uxorem,neſciens eam filiam eſſe
regis,etiam cùm ex ea genuiſſet tredecim filios.Sed cùm hæc fabuloſa eſſe uideantur,re
linquamus ea.Scribunt alij Dagobertem filium Clotarij cùm rex Franciæ eſſet factus,
laboraſſe ut Chriſti fidem & cognitionem plantaret apud Flandros,curauitq; ad hono
rem Chriſti in loco ubi hodie Brugis erigi templum, & prædicari Euangelium per ſan-
ctum epiſcopum Eligium anno Chriſti 665.illuc deſtinatũ. Deinde ſanctus Amandus
epiſcopus Tungrenſis prædicauit illis Chriſtum octo annis, conuerſaq; eſt bona pars
populi,præſertim in littore maris habitantis ad Chriſti fidem. Habuit eo tempore Flan-
dria paucas atq; eas exiguas ciuitates,ſicut & Iulius Cæſar de ea ſcribit in hunc ſenſum:
Morini extremi Galliæ populi,ultimò uenerunt ſub Romanorum poteſtatem. Diu nã-
que repugnabant antequam ſeſe dederent,fiduciam habentes in nemoribus & ſtagno
ſis locis,donec tandem Iulius ſyluas reſecaret,agros uaſtaret atq; oppida eorum exure-
ret,illosq; adigere ad poſtulandum Romanorum gratiam. Meminit autem Iulius inter
reliqua duorum oppidorum, quorum nomina ſunt Icium & Geſoriacum, quæ hodie
putantur eſſe Caleſium & Bononia. Aliorum oppidorum non facit mentionem,ſed ui-
corum tantùm. Qui uerò poſt Chriſti incarnationem ſcripſerunt, hi quoq; mentionem
faciunt Taruannæ & Tornaci. Quum Morini haud longè poſt apoſtolorum tempore
ad Chriſtum conuerſi eſſent,rurſumq; in paganiſmum relaberentur,à diuo Odomaro
iterum Chriſto ſunt lucrefacti,à quo & inſignis ciuitas denominationem accepit: uoca
tur enim Sant Omar,anteà Sithiu appellata. In ea noſtris temporibus uſus Gallicæ lin-
guæ,quum antea Germanicè pro magna parte locuti fuerint.

Fides Chriſti plantatur in Flandria.

Morini putantur Flandri.

DE CIVITATIBVS FLANDRIAE, Cap. XLVI.

NOſtro æuo multæ & inſignes ciuitates in Flandria reperiuntur, ſed paucæ uetu-
ſtatem præ ſe ferunt,quum intra quingentos annos ferè omnes extructæ ſint,per
ueneríntque ad illam in qua hodie ſunt ſublimitatem. Tornacum quod ipſi Tornay &
Dornick

Tornacum.

Dornick appellant, habet mediocrem uetuſtatem, quum Antoninus in ſuo itinerario illius mentionem faciat, & ea ciuitas ante multos annos ſeſe alienauit à Flandris, tutelamque apud reges Franciæ quæſiuit, quare à Comite quodam Flandriæ Ferdinando nomine uice quadam obſeſſa expugnata fuit & recuperata. Et noſtris temporibus Maximilianus unà cum Henrico Angliæ rege eam expugnauit, ſed quam Anglus rurſum Gallis uendidit. Et ſuperueniens poſtea Carolus quintus Cæſar, eripuit eam Gallis, incorporauitq; Flandrię. Eſt autem ciuitas epiſcopalis ſita iuxta Scaldim ad occidentem, licet cum tempore ultra flumina ad orientem bona pars in ædificijs acceſſerit, ubi & Angli fortiſsimam arcem condiderunt, per quam urbs in officio retineri poteſt. Mercatores & negociatores uaria exercent ibi negocia, & fundus ipſe ſatis fœcũndus eſt, plurimum ferens triticum.

GANDAVVM.

GAndauum ciuitas eſt ampla & benè munita, ſita in confluentia Liſæ & Scaldis. Porrigitur quoq; amnis quidam à Gandauo ad Dammum, & hinc uerſus Brugas, quem Liuiam uocant, eſtq; magis foſſa aquis inundans quàm fluuius, in utriuſq; urbis magnam commoditatem facta. Habet deinde Gandauum magnum emolumentum à ſtagnis, quæ Mouren uocantur, quæq; ex paludibus. Vuaſiæ ditionis originẽ accipiunt. Habet præterea urbs iſta ciues locupletes, qui pro magna ſui parte uiuunt ex cenſu & redditibus. Abundat opificibus, potiſsimum textoribus, qui uaria pannorum & linteorum genera conficiunt. Situs eius eſt in ſuperiori Flandria, ſicut & iſtarum urbium Schluſz, Oldenburg, Ardenburg, &c. Sunt aliquot ciuitates & oppida ſub hac urbe, quorũ habitatores municipes eius ſunt, quales ſunt Cortracum, Harlenbec, Lambec, Quatuor officia, &c. Simul enim ponunt exactam pecuniã, ſimul in militiam proficiſcuntur, ſimulq; conſilia captant. Produnt hiſtoriæ, quod circa annum Chriſti 661. S. Amandus epiſcopus Tungrorum, gentes circa Gandauum habitantes imbuerit Chriſtiana religione, retraxeritq; ſtultos & pecuinos homines à craſsis ſuis erroribus, tametſi tunc ulla Gandaui iacta fuiſſe fundamenta negent pleriq; tamen communi opinione & doctorum hominum autoritate inter omnes etiamnum conſtat, hanc urbem uetuſtate eſſe commendatiſsimam, ut quæ Iulio Cæſare autore eo loci (ubi quondam diui Bauonis monaſterium fuit, nunc arx eſt) facta ſit auctior, atq; adeò à Caio Cæſare Gandauum dictum autumant. Cum Anno ſalutis 1191. Philippus, Alſata Flandriæ Comes in ſacra expeditione ac Ptolemaidis oppugnatione occubuiſſet, Margarita ſoror eius Comitis Antoniæ coniunx hęreditario iure Flandriam occupare contendebat. Quia uerò altera ſoror Regis Galliarum deſponſata erat, æquo iure eam ſibi hæreditatem uendicare conabatur. Conuenit tandem ut Gandauum, Brugæ, Hypræ, Cortracum, Andenarda &c. & quicquid ad Imperium ſpectaret unà cum maris inſulis: Margaritæ Traiectũ autẽ, Aria, Fanum Andomani, Perona Atrebatesq;, Regi cederent. Facta iſta conuentione, Gandauenſes comitem Balduinum, eiusq; coniugem Magaritam recipere recuſabant, niſi ijs iura & priuilegia, à Comite Philippo accepta, confirmarent, id quod à comitibus ad prohibendos motus obtinuerunt, ſine tamen literis atq; ſigillo, ullaq; temporis determinatione. Anno à nato Chriſto 1540. cum de læſa Maieſtate ciues huius urbis accuſarentur, Carolus v. Imperator, eam ipſam ſuam patriam, tumultuantem compeſcuit, nam gladio cæſis ſeditionis authoribus abolitisq; urbis nonnullis priuilegijs, arcem præſidij loco, in ea urbe condidit, qua contumaciores in officio retineret. Anno poſtea 1549. Menſe Iulio, Philippũ principem Hiſpanum Caroli v. filium, ceu naturalem dominum ſuſceperunt.

Gandauenſes ad Chriſtum conuerſi.

BRVGAE. *Cap.* XLVIII.

CIuitas iſta nullam habet uetuſtatem, nec natura bene eſt munita, caretque præterfluente aliquo amne, niſi quod foſſa longitudine duorum milliarium ad Sluſam uſq; manu facta eſt, æſtu concitato tantummodo nauigabilis, per quam olim cum mercatus, Antuuerpienſis eſſet, merces nauiculis impoſitæ Brugas ducebantur. Verùm quum id mercatoribus ſatis graue eſſet, ac deinde Brugenſes contra dominum ſuum

Maximi-

Maximilianum commoti eſſent, translatus eſt inde non ſine graui ciuitatis damno, mercatus ad Antuuerpiam, quo confluunt hodie mercatores ex omni natione, ex tota Germania, ex Schleſuuic, ex Hiſpania, Italia, Anglia, Scotia, Francia, & alijs terris, quanquam Brugæ non penitus deſtitutæ ſunt omni mercatu. Quantum enim attinet ad lanam, retinuit in hunc uſq; diem priſtinam negociationem & mercatorum concurſum. Anno domini 1488. commota urbs Brugenſis cepit regem Maximilianum, idq; eo nomine, ut reſignato terræ dominio, traderet illud Philippo filio ſuo, cui conſiliarios aſsignare uoluerunt, quibus ſimul adminiſtratio terræ cõmitteretur. Hanc autem diſcordiam excitauerunt præfecti regionis, qui duri fuerunt erga populum, exactiones graues imponentes, unde ipſi diteſcebant & nihil Maximiliano accedebat. Comperta autem Fridericus Imperat. filij captione coacto magno exercitu ſine cunctatione deſcendit ad inferiorem Germaniam, & filium liberum fecit. Habet & hæc ciuitas Brugenſis multas ſub ſe ciuitates municipes, nempe Dammenſes, Honcauerenſes, Sluſenſes, Neoportenſes, Duynkirchenſes, Greuelingenſes, Mardychenſes, Furuenſes & liberos Franconates. Per hos Franconates intellige paruam Flandriæ regionem, quæ propter obtenta olim priuilegia dicta eſt Franca terra, habetq; 35. habitationes.

Maximilianus rex captus.

Franconates.

DE CIVITATE HYPRENSI. Cap. XLIX.

TOta Flandria ad orientem & occidentem diuiditur in quatuor præcipua membra. Primum & principalis eſt Gandauum, alterum Bruge, tertium Hypra & quartum terra Franca. Hyprenſis ciuitas arte & natura optimè eſt munita, fiuntquè in ea magnæ nundinationes, præſertim in lana & optimis pannis, imò tota Flandria occupatur hoc mertiæ genere, recipitq; lanas ab Hiſpanis, Anglis & Scotis, & textos pannos mittit in omnes totius Chriſtianitatis regiones.

DE MAGNITVDINE ET FERTILITAte Flandriæ.

LOngitudo Flandriæ accipitur à Scaldi fluuio, ut uerſus Antuuerpiam flectitur, uſque ad nouam foſſam, quæ apud S. Odomarum pro regionis defenſione eſt facta, poteſtq; pedibus curſoris ſpatio trium dierum confici. Latitudo uerò menſuratur itinere unius diei à Lyſa fluuio uerſus mare. Terra uerò quæ ultra Lyſam uerſus Franciam exponitur, uocatur Flandria Gallica, habetquè multas inclytas ciuitates, præſertim Duacum uulgò Duai, Tornacum quam uulgò, Dornic & Tornay apellant, & Inſulã, quam Germani *Ryſſel*, & Galli Lille uocant. Hannonia quoq; & Arteſia, præſertim Atrebates, quæ Arteſiæ pars ſunt, annumerantur, ratione linguæ Flandriæ Gallicæ. Quantum uerò attinet ad terre fertilitatem ſcribunt Flandrenſes de patria ſua, agrum illum maiorem habere commoditatem ad ferenda paſcua quàm frumenta, unde neceſſe eſt, ut Flandris aliunde frumentum miniſtretur, præſertim ab Atrebateſijs, Ambianenſibus, Cameracenſibus & alijs adiacentibus terris, imò ex Iutia, ex Hiſpania maritima & Anglia adfertur eis triticum. Conficiuntur apud eos plurimi caſei & butyrum: habent quoq; lau-

Flandria Gallica.
Inſula ciuitas

Halleces.

 datiſsimam

datiſsimam capturam hallecum, quę omnia magno ſuo lucro mittũt in exteras regiones. Exprimũt etiam oleum ex ſemine lini & raparum. Afferunt proinde eis mercatores Armorici ſal inde coctum, quòd ipſi nouerunt depurare ab omni fece. Habent portus maris optimos, præcipuè Cluſæ, Oſtendæ, Neoportus, Dunckerkæ & Duynkirchi. Caret regio uino, ſed quod optimum & uarium aliunde importatur, nempe ex Gallia & Germania. Care tamen uenditur propter longinquam uecturam & multorum uectigalium ſolutionem. Quapropter incolæ communiter utuntur ceruiſia. Abundat quoq; Flandria lignis, ut etiam quidam putent Carbonariam ſyluam olim in ea fuiſſe, nempe in agro Tornacenſi. Alij uerò uolunt etiam in Hannonia extitiſſe habentes ſuas coniecturas. In littore tamen maris penuria eſt lignorum, quapropter fouent ignem ceſpitibus graminoſis & nigra quadam atq; uiſcoſa gleba, quam Darinc uocant, cuius incendium grauem ſpargit odorem. Vtuntur quoq; ſtramine & ſtercore bouino ad ſolem torrefacto pro ignis fomento.

Carbonaria ſylua.

Glebæ lignorum uicem ſupplentes.

IN QVANTO PERICVLO SINT FLANdri ob æſtum & ſæuitiam maris. Cap. L.

Nordweſt.

QVando flat Corus, quem uentum nautæ uocant Norduueſt, & medius inter uentum ſeptentrionalem & occidentalem, magno impetu commouetur mare, arbores quoq; turres, eccleſia & ſublimiores ædes grauiter quatiuntur, & interdum ad terram deijciuntur. Excitantur etiam nonnunquam tàm horribiles procellæ in mari, ut ſic commotæ longè in terram agantur, rumpant aggeres, inundent foſſas, diſsipent ſepta, deſtituantq; omnia obſtacula contra impetum earum humana induſtria obiecta, quemadmodum anno Chriſti 1374. in Octobri factum ſcimus, quãdo multa oppida inundatione maris perierunt, nempe Auenkerck, Hama, Iſendijck, Oſtmanſzkerck, Vueſtend, Varna & Vuaterflet, ac deinde noſtra tempeſtate anno 1530. in Nouembri tam horrendo impetu concuſſum eſt mare, ut æſtus eius deuaſtauerit plurima loca maritima, omnesq; ciuitates maritimæ multum incommodatæ fuerint, præſertim Caleſium, Grauelinga, Mardychum, Dunkerkum, Neoportus, Cluſa, Quatuor officia, Antuuerpia & ferè tota Selandia. Propè Neoportum aliquæ naues in portu hærentes, ſubitò in profundum ſunt protractæ agger in duobus locis ruptus & mare potenter in terram Franciam intromiſſum, porta una pons ciuitatis diffractę, magnaq; pars inſulę Cadſant propè Cluſam ſubmerſa. Inundantibus autem mari & fluminibus cum magna hominum & rerum ſtrage, non tantum pagi, ſed & oppida Flandriæ & Selandiæ enauigata fuerunt cymbis fluuialibus. Ferunt maria omnia adeò inſolenter eo tempore aucta, ut ternis aut quaternis pedibus ſupergreſſa ſint aggerem. Cumq; inſula Bierfliet undiq; & ſemper alluatur mari tempeſtuoſo, quod ob eius continuam commotionem uocant Dullart, id eſt, inſanum, illæſa tamen euaſit, & multi mirantur, quod in hunc uſq; diem non obruta fuerit fluctibus maris & planè ſubmerſa.

Inundatio maris.

Sequitur Genealogia dominorum & comitum Flandriæ.

1 Ludericus ſiue Lydericus de Harlebec.
2 Engleramus filius Lyderici, à Germanis Ingram uocatus.
3 Odoacer, ab alijs Andacher appellatus, filius Englerami.

1 Ludericum, qui primum in ſequenti genealogia tenet locum poſuit Carolus magnus anno Chriſti 792. præfectum in Flandria ut ſylueſtrem regionem repurgaret à latrocinijs quæ fiebant in terra inculta. Extendebatur dominium eius ab eo loco ubi hodie Brugę ſunt uſque ad Caleſium & Bononiam. Nec poterit eſſe is Ludericus, de quo iam ſuprà ſcripſi. Alij uerò ſcribunt, quod poſt mortem Eſtore patris ſui in poſſeſsionem eius ſucceſſerit, ac deinde à Carolo Magno in Saltuarium & præfectum Flandrici littoris conſtitutus fuerit.

2 Engleramus Luderici filius, factus eſt poſt patrẽ Foreſtarius Flandriæ anno Chriſti 808. Et quum regioni aliquot annis præfuiſſet, eliminaſſetq; rapatium hominum tyrannidem, mortuus eſt anno Chriſti 824. reliquitq; dominium filio ſuo Odoacro.

3 Odoacer de Harlebec factus eſt poſt mortem patris ſui Saltuarius Flandriæ, mortuus anno 837.

4 Balduinus iſte Ferreus eſt dictus ob uirilem eius animum, fortiaq́ facta, abduxit Iuditham filiã Imperatoris Caroli Calui, quam antea habuerat rex Angliæ, ob quam rem aliquot annis non potuit impetrare fauorẽ Imperatoris. Tandem tamen Imperator conuerſus in clementiam, fecitq́ eum primum comitem Flandriæ, deditq́ ei in dotem totam Flandriam, quam & coronæ Franciæ ſubiecit, etiamſi tunc indiſcreta eſſet à Romano imperio. Cum uerò Flandria temporis ſucceſſu plurimis adornaretur urbibus, creſceretq́ in diuitijs & ſequeſtratum eſſet regnum Franciæ à Romano imperio, Flandria autem apud imperium maneret, nonnullum non nouerunt lapidem regis Franciæ, quo illam rurſum ad ſe traherent, multa paſsim excitantes prælia, quibus tamẽ parum promouerunt: Diuidunt duo iſti amnes, Scaldis & Somona Flandriam in duas ferè partes. Eſt autem Somona ab occidente Flandriæ: et quicquid eſt citra Scaldem uerſus Somonam, paruit iam à multis annis Gallis, & terra quæ eſt ultra Scaldem, ut eſt comitatus Alſt, terra Vuaſiæ, Quatuor officia & Selandiæ inſulæ, ſubiacet Rom. imperio, à quo comes Flandriæ feudum illud habet, & eſt imperij Marchio. Cæterum hic Balduinus extruxit Brugis caſtrum contra Nortmannos, obijt anno poſt Chriſti natum 879.

5 Balduinus Caluus ſecundus comes Flandriæ, habuit uxorem filiam regis Angliæ, mortuusq́ eſt anno 918. conditus Gandaui. Tempore huius principis eruperunt ex ſeptentrionalibus partibus Nortmanni, & irruentes in Flandriam, multa illic circa Scaldem intulerunt damna. Collecti ergo incolæ ſtrauerũt in Carbonaria ſylua circiter octo millia, qua cæde hoſtes magis irritati, cœperunt multo crudelius graſſari in terra, exurentes ciuitates & uicos, Tornacum, Aldenburgum, Rodenburgum, Bononiã, Casletum, Hypram, Duacum, Taruannam, Antuuerpiam, &c. Adeò ſæuiebant, ut nemo illis poſſet reſiſtere. Et ut cohercerentur à ſua tyrannide, dedit Carolus Cæſar regi eorum uxorem Gillam regis Lotharij filiam, deſignauitq́ pro dote regionem Friſiæ. Deinde anno 888. Carolus Craſſus Imperator dedit illis Neuſtriam, quæ ab ipſis Normandia eſt appellata, habetq́ Rothomagum metropolim.

Seuitia Nortmannorum.

Neuſtria uocatur Normandia.

- 4 *Balduinus Ferreus primus Flandriæ comes obijt 879.*
  - 5 *Balduinus Caluus*
    - *Adolfus comes Bononienſis*
    - 6 *Arnolfus comes Flãdriæ*
      - 7 *Balduinus iunior*
        - *Ioanna uxor Gotfridi Montenſis*
        - 8 *Arnolfus*
          - *Mathildis*
          - 9 *Balduinus cum pulchra barba*
            - 10 *Balduinus Pius obijt 1067.*
              - *Mathildis, cuius maritus Guilel. dux Normandiæ*
                - *Guilelmus*
                - *Henricus*
                - *Robertus*
                - *Richardus*
                - *Mathildis*
                - *Lucia*
                - *Cecilia*
                - 16 *Guilelmus*
              - 11 *Balduinus Montenſis obijt 1070.*
                - *Arnulfus*
                - *Balduinus.*
              - 12 *Robertus Friſius*
                - *Maria monialis*
                - *Philip. comes Hyprenſis* ✠
                - *Gertrud. uxor Landgrauij Alſatienſis* †
                - *Robertus Ieroſolymitan. obijt anno 1111.*
                - *Adela cuius maritus Canutus rex Daniæ* ✠
      - *Elſtrudis*
      - *Lutgardis*
  - *Rudolfus comes Cameracenſis*

6 Arnolfus iſte plurimum commendatur à prudentia ſua. Is inſtaurauit & in meliorem ſtatum redegit ciuitates Hyprenſem, Furnenſem, Bergenſem, Broburgenſem, Dixmundenſem, & quaſdam alias ciuitates. Inſtituit quoq́ Brugis, Cortraci & Casleti annuas nundinas atq́ emporia.

7 Balduinus iſte quartus fuit in Flandria comes, habuit uxorem Mathildem filiam ducis Saxoniæ. Eo autem mortuo, uxor relicta duxit maritum Gotfridum comitem, genuitq́ Gotfridum & Gotelonem duces Lotharingiæ.

8 Arnolfus quintus Flandriæ comes, duxit uxorem Roſulam filiam Berengarij regis Italiæ, quæ mortuo hoc Arnolfo nupſit anno 988. Roberto Capeto regi Franciæ.

9 Balduinus cum pulchra barba accepit uxorem Oginam principis Lutzelburgenſem filiam. Ipſe dicitur condidiſſe anno Chriſti 1007. ciuitatem Inſularum. Mortuus eſt anno 1035. Fuit autem uir ſtrenuus atque ob id Henrico ſancto Imperatori ualde acceptus, ut etiam dono ab eo accipere meretur Valachiam & reliquas Selandicas inſulas, unde natum eſt perpetuum diſsidium inter Flandriam & Holandiam, quod ferè quadringentis durauit annis. Nam Holandi ſibi uolebant uendicare harum inſularum dominium, quod ante multos annos acceperant à Ludouico Imperatore, nepote Caroli

Inſulæ Selandicæ. Magni. Sunt autem quinque inſulæ Selandicæ, quarum nomina ſunt Valachria, Scaldia, Zutbeuera, Norbeuera & Borſelia, quæ uulgò appellantur Vualachren, Scaldien, Zutbeuerland, Nortbeuerland, land von Borſzlen.

Ciuitas Inſularum. 10 Balduinus Pius accepit uxorem Adelam filiam Roberti regis Franciæ. Ipſe conſummauit incœptum ædificium ciuitatis Inſularum anno Chriſti 1054. Cinxit enim eam muro, muniuit arce Natus fuerat in eo, & idcirco ſuprà alias ciuitates amauit eam. Mortuus eſt anno 1067.

11 Balduinus Montenſis duxit uxorem Richildim filiam Raginerij comitis Montenſis in Hannonia. Conceſsit in fata anno 1070. Soror eius Mathildis nupſit Guilelmo duci Normandiæ & regi Angliæ.

14 Balduinus Securis

15 Carolus Brugis occiſus; Ingeria; Cecilia

17 Theodoricus Landgrauius Alſatiæ: Matthæus; Petrus; Gertrudis; 18 Philippus Alſatien.; 19 Margaritam cuius maritus Balduinus comes Hannoniæ; Arnolfus

Matthæus: Ida; Mathildis

Philippus Namurcenſis comes; Iſabella Philippi regis Franciæ uxor; Sibylla uxor comitis Lutzelburgen.; Henricus.

20 Balduinus comes Flandriæ & Hannoniæ, atque Imperator Conſtantin.: 21 Iohanna cum duabus maritis fuit ſterilis; 22 Margarita comitiſſa Flandriæ & Hannoniæ, Bochardus Auiens unus eius maritus, & Guilhelmus à Dampier alter

22: Ioannes Dampier; Ioannes Auiens; Balduinus Dampier; 23 [illegible] Dampier comes Flandriæ

Ioannes Dampier: Ioannes comes Hannoniæ; Guilelmus epiſc. Cameracenſis; Bochardus epiſcopus Metenſis; Guido epiſcopus Traiectenſis

23: 24 Robertus Betunien.; Vuilhel.; Balduinus epiſcopus; Philippus; Margarita Brabantiæ duciſſa; Beatrix; Ioannes Namurc.; Guido; Henricus; Aliſa; Philippa; Margarita regina Scotiæ, deinde comitiſſa Geldriæ

Robertus Betunien.: Ab hoc deducitur genealogia ulterius.

Margarita: Golfridus; Margarita

Beatrix: Guilelmus; Margarita

11 Robertus

11 Robertus iunior filius Balduini Pij, cui pater dedit uxorem Gertrudem uiduam relictam comitis Holandię, aſsignans ei pro portione hæreditaria quinq; inſulas Selandicas, comitatum Aloſtanum, terram Quatuor officiorum, unà cum ingenti ſumma pecuniæ. Adegit quoq; eum iureiurando ut his contentus nunquam fratri foret iniurius. Erat enim Robertus uir animo audaci ac præ feroci, imperij cupidus, ad arma natus, & contrà Balduinus placido ac manſueto ingenio. Celebratis uerò nuptijs in Holandia, Robertus indicens Phriſijs bellum, partem aliquam tam eius regionis ſubegit, indeq; nomen ſibi Friſio peperit. Balduinus uerò frater paulò poſt uita excedens commiſit Roberto filiorum ſuorum tutelam, Arnolfo Flandriam & Balduino Hannoniam teſtamento aſsignans. Eoq; defuncto poſcebat Robertus tutelam iuxta formam teſtamenti, at Richildis relicta uidua negans tutelam, occaſionem præbuit, ut ille ſe inimicum declararet domus Flandriæ. Tunc Richildis feroci animo inuaſit quicquid Robertus habuit in Flandria, nempè comitatum Aloſtanum, Quatuor officia, inſulasq; Selandicas, & aduerſantes ſibi aliquot uiros primores grauiter mulctauit. Quod uidentes Flandri execrabantur durum mulieris imperium, ſciſſaq; eſt Flandria in duas partes. Gandenſes, Brugenſes, Hyprenſes, Cortracenſes, Casletani, Furnenſes, Burgenſes, &c. ſequuntur Robertum: Atrebates uerò, Duacenſes, Tornacenſes, Audomarenſes, Bononienſes, &c. adhærent Richildi & Arnulfo filio eius, Flandrenſi comiti. Robertus autem expulit Richildim & filium eius, qui fugientes uenerunt ad Philippum Francorum regem, ſollicitantesq; illum obtinuerunt, ut rex cum exercitu ingrederetur Flandriam. Robertus uerò cum ſuis, magno impetu & ardore hoſtem imparatum inuadit, in fugam uertit, & Richildim capit. Cumq; & ipſe caperetur ab hoſtibus, pro ſua liberatione coactus eſt Hannonienſibus Richildem reddere, quæ Casleti ſeruabatur. Deinde rurſus factus eſt cum hoſte congreſſus, ceciditq; inter alios, comes Arnolfus, Richildis uerò cum filio Balduino fugatur in Hannoniam. Ferunt in hoc prælio ad uiginti duo occubuiſſe hominum millia. Robertus itaq; Flandriam per uim obtinuit.

Imperioſa mulier.

24 *Robertus Betunien.*
- *Ludouicus comes Niuernen.*
  - *Margarita*
  - 25 *Ludouicus obijt 1346.*
    - 26 *Ludouicus Malanus obijt 1383.*
      - 27 *Margarita Ab alijs uocatur Kunigundis. Maritus eius Philippus dux Burgundiæ*
- *Robertus princeps Casleti*
- *Iohanna*
- *Iole*
- *Mathildis*

Children of *Margarita* (27):
- *Catharina*
- *Maria uxor Amedæi dux Sabaudiæ*
  - *Ludouicus dux Sabaudiæ*
  - *Maria*
- *Margarita*
- *Antonius dux Brabantiæ & Lotharingiæ*
  - *Ioannes dux Brabantiæ*
  - *Philippus dux Brabantiæ*
- *Philippus princeps Niuernen.*
  - *Ludouicus*
  - *Ioannes*
  - *Vgellanus*
- 28 *Ioannes dux Burgundiæ comes Flandriæ*
  - 29 *Philippus Pius* ‡‡
  - *Margarita*
  - *Iſabella*
  - *Maria Cleuenſis* **
  - *Anna regina Angliæ*
  - *Agnes uxor Borbonis* ††

Duxit

Duxit autem tandem alteram uxorem, filiã ſcilicet Bernhardi ducis Saxoniæ. Richildis uerò ut recuperaret filio ſuperſtiti paternam ditionem, conuerſa eſt ad epiſcopũ Leodienſem, & aſſenſu Henrici Cæſaris ſubiecit illi in perpetuũ Hannoniam, ſeq; eccleſiæ Leodienſis profeſſa eſt beneficiariam, impetrauitq; ab ea magnã uim pecuniæ, qua nouum bellum inſtaurauit, ſed inanes erant omnes eius conatus. Gerebat deinde continenter Robertus bellum cum nepote ſuo Balduino Montenſi, iuſto Flandriæ hærede, qui pro indigniſsimo habuit, paterno ſe per patruum ſpoliari principatu. Firmatis uerò in pace rebus Robertus profectus eſt in Syriã, & reuerſus mortuus eſt anno 1093. cuius filia Adela nupſerat Canuto regi Daniæ, ſed qui furore Danorum fuit interfectus, propterea quod eis perſuadere conaretur, ut decimas penderent ſuarum frugum, unde uiuerent ſacerdotes. Canuto occiſo, Adela regina tam efferatæ gentis declinans furorẽ, cum Carolo impubere clanculum profugit, rediјt in Flandriam ad patrem, duabus in Dania relictis filiabus. Nupſit autem poſtea Rogerio duci Apuliæ. Gertrudis uerò altera filia nupſit primum comiti Louanienſi, deinde Theodorico Landgrauio Alſatienſi.

Hannonia ſub ijcitur eccleſiæ Leodienſi.

13 Robertus filius Roberti, rerum potitur apud Flandros, unà cum uxore Clementia, filia comitis Burgundiæ, profectusq; eſt cum principibus, comitibus & alijs militibus, & qui magnã expeditionẽ parauerunt in terram ſanctam cõtra Saracenos. Reuerſus uerò anno 1100. cum incredibili lætitia eſt acceptus à ſuis. Deinde anno 1111. in bello Anglico interijt. Cõfoſſus enim equus eius ipſe aũt lapſus & oppreſſus tertia die expirauit.

14 Balduinus cognominatus fuit Securis, à ſumma legum ſeueritate, ſiue quòd ueterum regum more ſecũrim manu geſtare conſueuerit. Hic furum latronumq; licentiam, quæ militante in Aſia patre incruduit, puniuit acerrimè, tutumq; negociatoribus præſtitit acceſſum. Cumq; demum Francorum regi opem ferret contra Anglum, uulnus letale in capite accepit, unde tandem mortuus eſt, poſtquam Carolum ſuum amitinum, Danorum regis filium, inſtituiſſet hæredem.

** Antonius
Iodocus
30 Carolus

31 *Maria, cuius maritus Maximilianus*

32 *Philippus dux Auſtriæ*

33 *Carolus Imperator cuius uxor Iſabella Emanuelis Portugalliæ regis filia*
- *Philippus rex Hiſpaniæ*
- *Maria*

Carolus, qui anno 1569. uiolento morbo extinctus eſt

Ferdinandus Romanorum & Bohemiæ rex

Leonora primum Portugalliæ, deinde Franciæ regina

Iſabella regina Daniæ
- *Dorothea, Friderici Palatini uxor*
- *Chriſtiana primum Mediolanenſis, deinde Lotharingiæ duciſſa*

Maria regina Vngariæ

Catharina regina Portugalliæ, uxor Ioannis regis

Franciſcus obijt puer

Margarita, habuit ſponſum unum & duos maritos

** *Ioannes dux Cleuen.*
Adolphus Raueſtanus
Margarita duciſſa Bauariæ
Catharina duciſſa Geldriæ
Maria duciſſa Aurelian.

†† *Carolus comes Claromontanus*
Ioannes archiepiſcopus Leodien.
Ludouicus epiſcopus Lugdunen.
Iacobus comes à Bello ioco
Petrus Borbonius
Agnes duciſſa Calabriæ
Catharina
Iſabella

15 Carolus

15 Carolus. Hic ita ſe geſsit, ut malis eſſet formidini, à bonis autem impenſè amaretur. Cumq; anno 1126. ingens fames oboriretur in Flandria, tanta huius principis fuit erga pauperes miſeratio, ut uno quodam die Hypris ſeptem millia & octingẽtos panes, præter pecuniam & ueſtes, egenis diſtribuerit, ceruiſia confici inhibita, iuſsitq; occidi tota Flandria canibus. Eodem anno oborta contra eum Brugis conſpiratione, optimi principis caput in templo orantis ab impijs tam grauiter eſt percuſſum, ut cerebrum eius in pauimentum ſpargeretur. Sed parricidæ comprehenſi exquiſitis ſupplicijs ſunt interfecti. Carolo itaq; interfecto noua fit concertatio pro principatu Flandriæ, inualuit tamen Ludouicus Francorum rex, qui Guilelmum Normannum comitem Flandriæ nuncupauit.

Canes tẽpore famis occiduntur.

16 Guilelmus Normannus à Flandrorum comitum ſtemmate, Mathildem Balduini pij filiam, paternam habuit auiam, fitq; comes Flandriæ, cùm tamen alij eſſent competitores propinquiores, nempe Arnolphus Danus, nepos ex ſorore Caroli, Theodoricus Alſatius. Hic itaq; Guilelmus ab Henrico Angliæ rege patruo ſuo, Normannia exactus, ægrè ſuſceptus à Flandris, perſecutus eſt Arnolfum Danum, coẽgitq; eum redire domum qua uenerat. Deinde cogitans de recuperanda Normannia, impoſuit noua & inaudita Flandris uectigalia, magiſtratus precio creauit, omniaq; illi pecunia erãt uiliora. Videntes ergo Flandri inexplebilem eius auariciam & intolerabilem rapacitatem, clanculum conſultabant, quid factu opus eſſet, cenſebantq; euocandum Theodoricum Landgrauij Alſatienſis filium. Veniens ergo Alſatius acceptatus eſt à Flandris & Guilelmus electus. Grauiter itaq; Guilelmus offenſus, undiq; militẽ collegit. Theodoricum in Inſula oppugnat, ſed nihil efficit. Diuertens ergo ad Aloſtanos cœpit illos grauiter affligere, ſi quo pacto Theodoricum eliceret ad prælium. Videns autem Alſatius uim hoſtium Aloſtanis grauiter imminere, magno ſe animo ad illos contulit. Et cum Guilelmus ad portas uſq; Aloſtanas Alſatium inſequeretur, baliſta ictus paulò poſt deceſsit, anno ſcilicet 1128.

Landgrauius Alſatiæ fit comes Flandriæ.

17 Mortuo Guilelmo Normanno, Theodoricus Alſatius Roberti Friſij ex filia nepos rem Flandricam ſuſcepit. Hic primam habuit uxorem, relictam Caroli comitis prædeceſſoris ſui, qua mortua duxit Sibyllam filiam Fulconis Andegauenſis Ieroſolymorum regis. Huius temporibus nempe anno 1135. Oceanus ſe effudit in continentem, bonamq; Flandriæ, Holandiæ ac Friſiæ partem ſubitò ſubmerſit, magna tum hominum tum pecudum multitudine extincta.

Inundatio maris.

Anno 1138. Theodoricus comes cura Flandriæ uxori Sibyllæ demandata, profectus eſt magno comitatu in orientem, ſocero ſuo regi Ieruſalem opem laturus aduerſus Aegyptiorum barbariem. Deinde anno 1147. rurſum profeſſus eſt ſacram militiam, ſecutus Conradum Cæſarem, reuerſuſq; tandem. Anno 1150. tradidit filiam ſuam Margaritam Balduino comiti Hannonienſi uxorem, eaq; ratione ſublatum eſt bellum quod fuit inter Flandros & Hannonienſes. Anno 1157. Theodoricus cum Sibylla uxore tertiò profectus eſt Ieroſolymam, ut Balduino Ieroſolymorum regi opem ferret contra Saracenos. Vbi Sibylla abdicato mundo monaſticen eſt profeſſa. Theodoricus uerò omni uita pietate inſignis, religione illuſtris, munificentia clarus, fortitudine, iuſticia ac rerum geſtarum magnitudine inclytus, anno 1168. Grauelingis moritur.

18 Philippus Alſatienſis mortuo patre ſuſcepit rerum gubernacula, adiecitq; Flandriæ iure uxorio omnem Veromanduorum comitatum. Soror eius Margarita nupſit Balduino filio comitis Hannoniæ. Matthæus uerò frater duxit uxorem inſtigante Henrico Anglorum rege, Mariam monialem & abbatiſſam, comitem Bononiæ, factuſq; re eſt ad eum modum comes Bononiæ: ex qua duas tulit filias Idam & Mathildim. Sed ſtatim aqua & igni à Romanorum pontifice interdictus, coactus eſt illam remittere ad monaſterium. Ida ſucceſsiuè tres habuit maritos, Gerardũ comitem Geldriæ, Bertolfum ducẽ Zeringię, & Reginaldũ comitem de Caſtris. Mathildis uerò nupſit Henrico comiti Louanienſi. Et cum pater earũ Matthæus ſine uirili ſemine ante oppidum quoddam ſagitta ictus decederetur, nec à Philippo ob coniugis fertilitatẽ ſperaretur hæres. Philippus magno affectus dolore, Petrum fratrẽ retractum ab eccleſia Cameracẽſi, ubi fuerat epiſcopus electus, equeſtri donauit dignitate, ac comitẽ Niuernenſem matrimonio illi copulauit, ex qua ut filiam unicam Sibyllam ſuſcepiſſet, accepto

ueneno

ueneno interijt. Philippus ergo anno 1177. ſororem ſuam Margaritam Hannoniæ nuptam comiti, hæredem inſtituit, & ad cognitum ſuum regem Ieroſolymitanum in Syriam profectus eſt, ubi cùm aliquandiu manſiſſet redijt ſequenti anno domum, aſſumpto leonis nigri nouo ſigno. Principibus enim Belgarum parantibus nouum expeditionem in Syriam, aſſumpſerunt uariorum colorum leones, relictis ueteribus inſignibus. Anno 1182. mortua eſt Eliſabetha Philippi principis uxor, comitiſſa Veromandiæ, longo & inſanabili implicita morbo. Duxit deinde Philippus comes alteram uxorem, Mathildem filiam Alfonſi regis Portugalliæ; Anno uerò 1191. ſuſcipiens arma ſacra mortuus eſt in Syria, poſtquam rexerat Flandriam 2. annis.

Vnde tot leones in inſignibus.

19 Margarita ſoror Philippi & uxor Balduini comitis Hannonienſis ſuſcepit gubernacula Flandriæ, licet multa loca ei auferrentur, nempe Atrebates, Aria, Fanum Odomari, comitatus quidam cum tota occidentali Flandria uſq; ad foſſam nouam quæ Ludouico regi attribuebantur Deinde Mathildi relictæ uxori uiduæ ſunt aſsignata uſu fructuali in uita poſsidẽda, Duacũ, Inſula, Sluſa, Casletũ, Furnæ, &c. Balduinus itaq; uxoris nomine ſalutatus eſt comes Flandriæ. Decurtato autẽ comitatu Flandrico. Gandauenſes inter cæteras ciuitates primas ſibi uendicabãt partes ſummãq; imperij ad ſe retrahebant, indigne ferentes quòd tanta Flãdriæ portio ad Gallos abijſſet. Margaritã ac Balduinum recipere recuſauerunt, niſi prius ipſorũ conſuetudines, atq; ea quæ illis Philippus comes dediſſe priuilegia confirmaſſent. Mortua autem Margarita anno 1194. ſalutatur comes Flandriæ Balduinus filius eius, ſucceſſurus quoq; patri in Hannonia.

Comes Flandriæ fit Imperator.

20 Balduinus Balduini filius uxorem duxit Mariam filiam Henrici comitis Campaniæ, Philippi regis Franciæ ex ſorore neptem. Fit deinde Imperator Conſtantinopolitanus anno 1204. Cumq; ſequenti anno Adrianopolim urbem obſideret; commiſſo prælio interemptus eſt, ac poſtea nunquam uiſus. Frater eius Henricus duxit uxorem Petri Namurcenſis filiam. Soror uerò Eliſa ſeu Iſabella nupſit Ludouico regi Franciæ, futura mater S. Ludouici: atq; ob eas nuptias diuiſa eſt Arteſia à Flandria & ſorori in dotem aſsignata, quod poſteris temporibus multorum præliorum fomentum fuit. Porrò Iolen aliam ſororem matrimonialiter duxit Petrus Altiſidorenſis ex quibus natus eſt Robertus Imperator Græcorum & Philippus comes Nãmurcenſis. Sibillam tertiam ſororem duxit uxorem Gerardus comes Lutzelburgenſis.

21 Ioanna filia Balduini anno 1211. conciliante Mathilde Portugallenſi nupſit Ferdinando Sanctij Luſitaniæ regis filio. Eodem tempore Bochardus Auenienſis ex Britãnia duxit uxorem Margaritam Ioannæ ſororem, cui tutor fuerat attributus. Fuerat hic Bochardus à Philippo Alſatio teneris educatus, literis imbutus & tandem Areliani profeſſor factus iuriſciuilis, deinde Archidiaconus Laudunenſis ac Canonicus Tornacenſis atq; ſacris initiatus propinquis inſcijs. Dehinc redijt in Flandriam laico habitu ſpecieq; equeſtri ſitum diſsimulans ordinem. Reliquit quotquot habuit ſacerdotia atque ad ſtudia militaria & equeſtrem dignitatem ſe transtulit. Hinc Balduinus Imperat. ad Aſiaticum accinctus bellum, liberorum ſuorum tutelã cõmiſit & procurrationem Flandriæ Hannoniæq; Eo in munere impigrè ac dexterrime uerſatus, magnas ſibi opes ac diuitias parauit. Poſtquã autem innotuit eũ eſſe ſubdiaconũ. Ioanna principe omnib eũ modis inſectante, trepidus & ſupplex refugit ad Papam, ſi quo modo expediri à ſacris atq; manere in matrimonio poſſet. At Papa iubet ut Margaritam dimittat, illiq; & ſorori eius de tanta iniuria ſatisfaciat, inſuper in Aſiam proficiſcitur militaturus contra barbaras gentes, & reuerſus in ſuſcepto ſemel uiuendi inſtituto æternũ maneat. His oneratis mandatis in Syriam proficiſcitur, ſed domum inde reuerſus conſpecta uxore ac liberis, dixiſſe fertur. Viuum ſe malle excoriari quam complere ea quæ Rom. iniunxerat. Tunc à Rom. pontifice interdicitur participatione piorum, mortuuſq; eſt anno 1221. Sunt qui ſcribunt eum diu Brugis in uinculis detentum & tandem Rupelmondæ capite truncatum. Porrò Ferdinandus grauiſsima cum rege Galliæ gerens bella tãdẽ ab eo captus eſt anno 1214. Anno 1225. exortus nebulo quidam perturbauit omnem Flandriã Hannoniamq;, auſus ſcilicet ſe mentiri Balduinũ Ioannæ comitiſſæ Flandriæ patrem apud uulgus nunquam non mobile eo quod ſtatura corporis, & lineamentis

Sacris initiatus duxit uxorem.

Obſcurus quidam fingit ſe Imperatorem.

haud

naud admodum malè Balduinum referret. Veniensq; Compendium cum magno co-
nitatu, toga ueſtitus rubra, albamq; dextra gerens uirgam, ab epiſcopo Bellouacorum
ublicè interrogatus, quo loco in uerba iuraſſet Philippi regis, item abs quo atq; ubi
altheo eſſet in ſignitus, ubi loci ac quo die celebraſſet ſponſalia cum Maria Campana,
ærens æſtuansq; primum obmutuit, deinde tridui petijt ſpacium ad reſpondendum.
Ob hæc aliaq; huiuſmodi pro impoſtore habitus fide qua uenerat dimiſſus eſt, & fugi-
ns uenit in Burgundiam, ibiq; captus, uenditus eſt Iohannę comitiſſæ 400. marcis ar-
enti. Tum ſe aperire coactus fatetur ſuam audaciam & nequitiam, traductuſq; per o-
nnia oppida Flandriæ & Hannoniæ, cauſaq; eius Inſulæ in iudicio cognita patibulo
trangulatur. Vulgus tamen Ioannam ſuſpendiſſe patrem ſuum fabulabatur, eumq; tā
œdum de muliere optima in hanc noſtram memoriam tranſmiſit rumorem. Pronum
ſt ſemper uulgus indocile ad ſtultas falſaſq; concipiendas opiniones, Anno 1226. inter
entu Blanchinæ reginæ Ferdinandus comes Flandriæ à uinculis eſt ſolutus, poſt an-
os ſcilicet 12. ac quinq; menſes quàm fuerat captus grauiſsimis præſcriptis conditioni
us. Mortuus eſt deinde Ferdinandus anno 1233. Iohanna uerò relicta uxor anno 1237.
upſit Thomæ fratri comitis Sabaudiæ, quæ & ipſa mortua eſt anno 1244.

22 Margarita ſoror Ioannæ principis, nupſit poſt mortem Bochardi primi mariti, de
uo iam ſcripſimus, Guilelmo Dampetræ Burgundici ſanguinis uiro, genuitq; Guilel
num, Guidonem, Ioannem & Mariam, maritus uerò obijt diem ſuum anno 1241. Mar-
arita autem poſt mortem ſororis & mariti ſucceſsit in regnum, cœpitq; cum filio natu
naximo prudenter ac ſtrenue gubernare. Initio tamen adminiſtrationis, Friderici Cæ-
aris & Leodienſis epiſcopi, offenſam incurriſſe memoratur, eo quòd iureiurando ſe il-
is non deuinxiſſet, deq; Hannonia fidem in tempore non iuraſſet. Anno milleſimo du
enteſimo 45. oritur de ſucceſsione Flandriæ inter Margaritæ filios magna contentio,
deò ut Guilelmus, Guido & Ioannes poſteriore thoro procreati, Ioannem, ac Baldui-
ıum fratres ſuos ex matre per ignominiam, Nothos appellarent. Ioannes uerò Aueni-
nſis ſubnixus ope comitis Holandiæ, cuius ſororem duxerat uxorem, matri ſuæ bel-
um indixit, eò quod Guilelmo Dampetræ poſterioris thori primogenito Flandriam
oſt ſe deſtinaret, quam ſibi debitam contendebat. Factum tamen eſt ut arbitrio ma-
gnorum uirorum diſsidium illud taliter componeretur, ut poſt mortem Margaritæ Dā
etra Flandriam, Auenienſis uerò adiret Hannoniam, ſuiſq; uterq; fratribus iuxta con-
uetudinem per ſortem bonorum prouideret. Ioannes uerò pertæſus lo[illegible]n matris ui
am, rebellionem faciens matri, inuaſit Hannoniam, deuinxitq; ſe iureiurando epiſco-
o Leodienſi, & hinc Flandriæ quoq; partes quaſdam, nempe Vuaſios, Quatuor offi-
ia, Aloſtanos, &c. populari cœpit, cauſatus Flandricum dominatum & quicquid be-
eficio imperij teneretur, non eſſe cognitionis regis Franci. Margarita cognitus hoſtiū
uiribus, in conditiones deſcendit, pacem à filio redemit, ſexaginta millibus aureorum Dāpe- tra ca-
ıumeratis eidem. Porrò frater eius Guilelmus Dampetra, cui deſignata fuit Flandria, ptus à [S]olda-
rofectus ad militiam ſacram & captus à Soldano cum alijs multis Chriſtianis princi- no.
ibus atq; magno auri pondere liberatus, rediens miſerabiliter eſt in Hannonia occi-
us, quod Ioannis Balduiniq; fratrum, qui peſsimè illum oderant, proditione factum
criptores teſtantur. Incrudeſcit nouum bellum, uincitur Margarita, capiuntur filij eius
Guido ac Ioannes ab Holando, qui Iohanni Auenienſi opem tulit. Offertur Holando
nagna eius pecuniæ ut captos liberos reddat, ſed fruſtra hoc & alia tentatur. Paulòpòſt
Guilelmus Holandus in Friſiam proficiſcitur, ut bello eā gentē quateret. ſed uictus &
occiſus eſt ibi, dumq; aliena conatus eſt rapere, perdidit ſua. Siquidē Ioannes Auenieñ.
ex clade Guilelmi adeò fractus eſt, ut ex mœrore animi morbo cōtracto, haud diu poſt
finem fecerit uiuendi. Sicq; liberati ſunt Guido & Ioannes Flandrenſes, ſed non ſine
grandi ære. Factum quoq; eſt matrimonium inter Florentinum filium Guilelmi regis
& Beatricis Guidonis comitis filiam, cui Selandia pro dote eſt quoq; aſsignata, appel-
latuſq; eſt Florentius primus Selandiæ comes, quā cum omnib. ipſius inſulis poſſedit.

23 Guido comes Iſabellam Luceburgenſis filiā duxit uxorē, factuſq; eſt anno 1278.
princeps Flandriæ quando mortua eſt mater eius Margarita. Ioannes uerò Ioannis A-
uenienſis filius adijt Hannoniam. Guido ſucceſsiuè duas habuit uxores. Ex prima, Ma
thilde ſcilicet, ſuſtulit 9. liberos, & ex alia Luceburgenſis, 6. Obijt anno 1304. in uinculis
regis Francorum.

24 Rober-

24 Robertus Betunienſis patri ſucceſsit in comitatu Flandrenſi, contraxitꝗ matr
monium cum filia ducis Burgundiæ, mortuus anno 1322. Beatricem ſororẽ eius accep
uxorem comes Holandiæ, factuſꝗ eſt comes Inſularum, ut iam oſtendimus. Ioanna
uerò aliam ſororem duxit princeps Iuliacenſis, ſicut & Ioannis Namurcenſis filiã Ma
garitã duxit alius comes Iuliacẽ. Porrò filia eius Mathildis nupſit duci Lotharingia

25 Succeſsit Ludouicus iſte auo ſuo Roberto in principatu Flandriæ. Mortuus e
enim pater eius ante auum. Habuit autem uxorem filiã Philippi Longi regis Francor

26 Ludouicus Malanus, Dominus Flandriæ, Niuerniæ, Raſtellæ, & poſt matris ſu
mortem Dominus Burgundiæ, Arteſiæ & Salinæ. Accepit autem uxorem Margare
filiam Iohannis ducis Brabantiæ, factuſꝗ eſt per eam dux Brabantiæ, Lemburgi, Lo
tharingiæ, &c. Dictus eſt Malanus à certo quodam loco. 27. Margarita unica filia Lu
douici Malani & hæres Flandriæ, Arteſiæ, Salinæ, Niuerniæ, Raſtellæ, Burgundiæ, M
chliniæ, Antuuerpiæ, &c. Hæc nupſit Philippo filio regis Francorum, qui per eam fa
ctus eſt dux Burgundiæ, & comes Flandriæ. Frater eius rex Carolus dono dedit fratri
ſocero quater centena millia coronatorum. Mortuus eſt autem mulier anno 1404. reli
ctis multis liberis, inter quos Catharina uxor facta eſt Lupoldi ducis Auſtriæ, Maria u
rò nupſit Amædeo duci Sabaudienſi genuitꝗ Ludouicum ducem Sabaudiæ & Ma
am uxorem uicecomitis Mediolanenſis. Porrò Margaretam duxit uxorem comes Ho
landiæ & Hannoniæ. Diſcrepant tamen iſta paululum ab illis quæ ſuprà in genealogi
ducum Burgundiæ ſunt dicta. Antonio obuenerunt Brabantia, Lotharingia & Len
burgum. Philippus uerò frater Antonij factus eſt dominus Niuerniæ & Raſtellæ. Por
rò Vgellani filiam accepit Ioannes Cliuenſis.

28 Ioannes dux Burgundiæ & comes Flandriæ duxit uxorem filiam comitis Han
noniæ & Holandiæ, mortuus 1419. Reliquit autem filium unum & multas filias. Marg
reta in duplici coniugio ſterilis fuit Iſabella & Catharina quoꝗ ſine liberis deceſſerunt

29 Philippus pius, dux Burgundiæ & comes Flandriæ duxit uxorem Iſabellam re
gis Portugalliæ filiam: Cũꝗ nepos fraternus moreretur, factus eſt quoque anno 1430
dux Brabantiæ. Genuit proinde tres filios, è quibus Iodocus & Antonius ſine liberi
deceſſerũt. Maria autem Ducis Cliuenſis coniunx, ſoror eius, multos genuit liberos, in
ter quos fuerat Margarita, Vuilhemo Bauariæ duci deſponſata, Catharina, Arnulpho
Geldrorum duci nuptui data item Maria Ludouici ducis, Aurelianenſis coniunx, qua
Ludouicum 12. Galliæ regem genuit: Similiter ſoror altera ducis Borbonij coniunx
multos peperit libros, inter cæteros uerò Iacobum comitem Belloiacenſem & A-
gnetam Calabriæ duciſſam.

30 Carolus, potentiſsimus dux Burgundiæ, Brabantiæ, Comes Flandriæ, &c. cuius
prima uxor fuit filia Caroli regis Francorum 7. ex qua nullam ſuſtulit prolem. Altera
fuit filia Caroli ducis Borboniæ, & tertia ſoror regis Angliæ. Interijt hic dux Carolus
anno 1476.

31 Maria filia unica Caroli Burgundi, cuius mater Eliſa filia fuit duciſſæ Borbonis.
Hanc duxit Maximilianus anno 1477. mortuaꝗ eſt anno Chriſti 1481.

32 Philippus dux Auſtriæ, Burgundiæ, Brabantiæ, Comes Flandriæ, &c. duxit uxo
rem Ioannam filiam Ferdinandi regis Aragoniæ & Eliſabet reginæ Caſtellæ atꝗ Le-
gionis. Mortuus eſt autem Philippus anno 1506. Margarita uerò ſoror Philippi primũ
deſponſata eſt Carolo 9. regi Galliæ, deinde Ioanni filio regis Caſtellæ & Aragoniæ
qui fuit frater uxoris Philippi, tertio duci Sabaudiæ Philiberto, poſteà multis annis ui-
xit in uiduitate.

33 Carolus rex Hiſpaniæ & Imperator, Comes Flandriæ, &c. duxit Iſabellam filiam
Emanuẽlis regis Portugalliæ. Soror uerò eius Leonora primùm ducta eſt matrimonia
liter ab Emanuẽle rege Portugalliæ, deinde à Franciſco rege Galliæ. Iſabellam uerò
duxit Chriſtiernus rex Danorũ. Et cùm rex ille excluderetur regno, fugit regina Gan-
dauum, ibiꝗ mortua eſt. Catharinam uerò duxit Ioannes rex Portugalliæ, filius
Emanuẽlis.

34 Philippus Hiſpanorum Rex, huic Carolus V. pater has omnes regiones ultro re-
ſignauit anno 1549. qui anno 1554. Mariam Angliæ reginam uxorem duxit.

DE REGIONE LVCEBVRGENSI:

Cap. LI.

FVit primùm regio iſta comitatus,ſed poſtea comitatus fuit cõmútatus in ducatum Henricus ſeptimus Cæſar, fuit comes Luceburgenſis non autem dux Tempore Vuenceslai regis Romanorum atque Bohemię,fuit comitatus iſte ſublimatus in ducatũm,licet Conradus Vecherius ſecus ſentiat,nempe,quòd Henricus Cæſar ex comitatu fecerit ducatum. Ioannes rex Bohemiæ captus oculis, habuit aulam ſuam & curiam Luceburgi, multaꝗ́ beneficia collocauit in habitatores huius regionis. Habuit hic comitatus & regnum Bohemiæ centum annis & ſuprà, gubernatores de una & eadem familia. Poſtea uerò ſeparata ſunt ab inuicem,manſitꝗ́ Luceburgum apud fœminam Bauaticam, quæ iuriſdictionem ſuam uendidit Philippo duci Burgundiæ. Haud ſecus Vuilhelmus dux Saxoniæ ius ſuum quod in Luceburgo habuit,uendidit dominis Burgundiæ. Cumꝗ́ Cæſar Maximilianus ſuccederet duci Carolo in burgundia,ſimul factus eſt hæres Luceburgi. Et Cęſar modernus Carolus v. mox in baptiſmi lauacro à patre ſuo Philippo honorotus eſt iſto ducatu, fuitꝗ́ primus eius titulus,Princeps Luceburgẽſis. Quũ duces Burgundiæ rerum potirentur in hac regione deſignarunt gubernatores in ea,Dominum de Croy & Marchionem Rudolfum de Hochberg. At quum dominium eius aſſequeretur Maximilianus Cæſar per uxorem ſuam, quæ Burgunda fuit,ſubſtituit ille in locũ ſuum

pro gubernatore Chriſtophorum marchionem Badenſem, idq; pro aliquot millibus aureorum. Principes ergo Badenſes bonam ſeruantes œconomiam in hac Luceburgẽſi terra, defenderunt eam contra Galli & aliquorum comitum (qui hoſtes erant) incurſus, deiecerunt quaſdam prædonum domos aut ſubegerunt eas, præſertim Bulligon, Eſzdan, Rodenmach & Richerſperg. Deinde Margareta duciſſa Auſtriæ & relicta uidua ducis Sabaudienſis filia Cæſar. Maximiliani, redemit oppignorationem gubernamenti à Bernhardo marchione Badenſi, atque deſignauit marchioni Montenſi Brabantino. Quo mortuo, conſtitutus eſt in ea regione præfectus à Carolo Imp. dapifer Hanonienſis. Quem inuadens Gallus ſine præuia denuntiatione, fecit ferè totam terram ſuæ ditionis, igni & gladio omnia uaſtans & perdens, anno ſcilicet 1542. & 1543. At Carolus Imp. paulò pòſt omnia recuperauit. Eſt magnus & inſignis nobilium hominum numerus in hac terra qui & ſua peculiaria habent priuilegia. Aliqui comites coguntur ibi profiteri ſe beneficiarios, nēpè Manderſcheid Arenburg, Salm, Ryfferſcheid, Rynech, Kriechingen & Iſenburg cum alijs multis dominis & nobilibus. Habetur Luceburgi ſenatus ſublimis & præſes unus inter conſiliarios. Equeſtris ordinis uiri ſolent quotannis quater conuenire in urbe. Sunt in regione nemora multa, amnes non magni, aër ſalubris, & populus fidelis, cuius præcipuum ſtudium eſt in pecoribus alendis, quæ optima ſunt in ea terra. Anno à Chriſto nato 1552. cum Henrichus 2. Francorum rex contra Carolum v. Imp. bellum gereret, in Germaniam tendens, cũ ingenti exercitu, Lutzelburgenſem ducatum peruaſit, Ibiſcum, & Teonis uillam, oppidum munitiſſimum ad Moſellam ſitum, atq; Meti quatuor milliaribus diſtantem, ui expugnauit, cuius eff:giem hîc in altera parte ad leuam adiecimus.

DE DVCATV LEMBVRGENSI.

HIc ducatus haud procul ab Aquiſgrano ſitus, fuit aliquando, nempe circa annum Chriſti 1172. comitatus, quando & propinqui comites Hanonienſes, Namurcenſes, Louanienſes, (qui poſtea dicti ſunt duces Brabantini) Holandenſes, Luceburgenſes, & reliqui circumiacentes, ſuas poſsidebant ditiones. Henrici Imperatores erexerunt hunc comitatum in ducatum. Qua ratione moti, non inuenio, quuum iuſtius Flandria ad hanc dignitatem euehi debuiſſet, ſi tota Imperatorem agnouiſſet. Defecit autem hic ducatus ante multos annos in uirili ſuccesſione, ſubiectaq; eſt maior eius pars ducatui Geldrenſi. Sed cum anno Chriſti 1293. comes Geldrenſis caperetur à duce Brabantiæ, coactus fuit comes pro ſui liberatione multa reſtituere de ducatu Lemburgenſi Brabantinis. Habet autem hic ducatus titulum ſuum à ſua metropoli Lemburgo, quod oppidum non multum diſtat ab Aquiſgrano atq; à Leodio.

DE TERRA ET COMITATV *Holandenſis.*

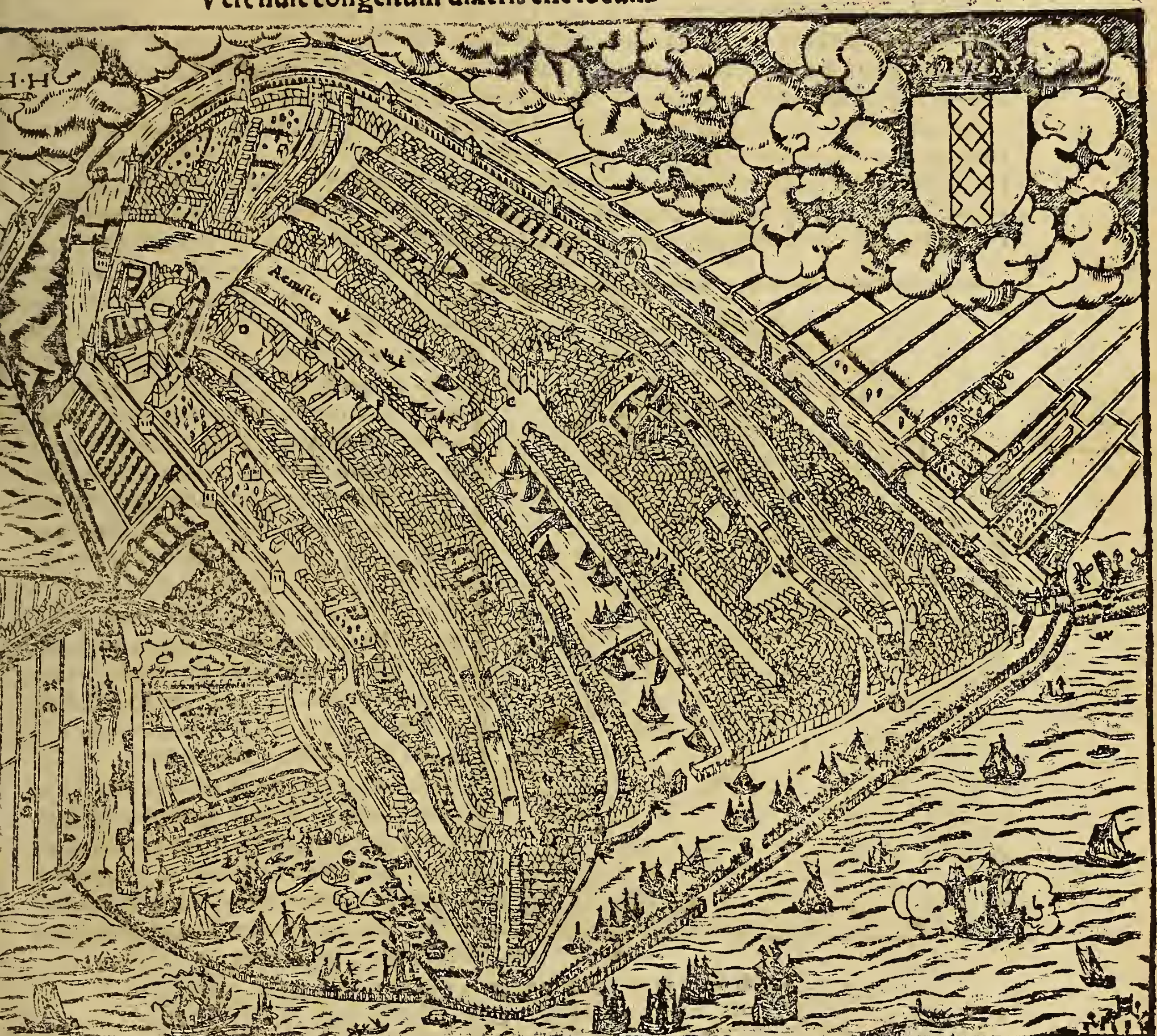
SVmpſit initium comitatus Holandiæ ſub Carolo Caluo, factusquẽ eſt primus eius comes anno Chriſti 861. Theodoricus, de ſtirpe & familia regum Franciæ, & manſit ditio illa apud poſteritatem eius uſque ad annum Chiſti 1345. quando comes Vuilhelmus ultimus, filiam ſuam unicam cum comitatu tradidit Imperatori Ludouico Bauaro. Reliquit Ludouicus comitatum filio ſuo Vuilhelmo, qui & ipſe unicam tantùm habuit filiam, quam duxit comes Geldrenſis. Qua defuncta: Holandia multos habuit competitores, qui pro ea contendebant, nempe Geldrenſes, Bauaros & Burgundos. Tandem poſt mortem Iacobæ, Burgundus factus eſt dominus eius, ſicut & antea paucis oſtenſum eſt. Siquidem Guilelmus ultimus comes Holandiæ, habuit uxorem filiam Philippi ducis Burgundiæ. Signabitur autem genealogia horum comitum infrà in Germania, ubi huius regionis quoq; fiet mentio copioſior. Habet hodie ciuitates florentiſsimas, inter quas Amſterdamum primas tenet, urbs propter mercimonia, quæ ibi exercentur, toto orbe celebris. Ipſa inſtar Venetiarum alluitur atque

circum-

circumluitur aquis marinis, creuitq́ ex obſcuris caſis in eum ſplendorem, quem habet hodie, unde Nicolaus Cannius:

Hæc illa eſt Batauæ nou ultima gloria gentis,
　Amnis cui nomen, cui cataracta dedit.
Dicta prius Damum, raris habitata colonis,
　Cum contenta caſis ruſtica uita fuit.
Hinc Aemſteldamum iam facta celebrior, utq́
　Fortunæ, creuit tempore nomen item.
Vrbs benè nota propè atq́ procul diſtantibus oris.
　Dotibus innumeris ſuſcipienda bonis.
Diues agri, diues præcioſæ ueſtis & auri.
　Vt pleno cornu copia larga beet.
Quod Tagus atq́ Hermus uehit & Pactolus, in unum.
　Verè huic congeſtum dixeris eſſe locum.

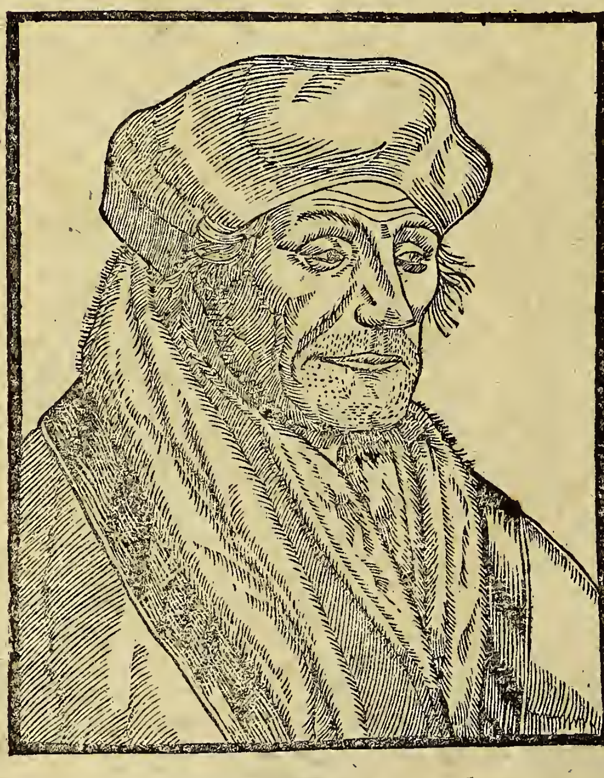
A Vetus eccleſia.	D S.Clara.	G Minoritæ.	L S.Magdalena.
B Noua eccleſia.	E Expanſoria.	H Beata uirgo.	M S.Barbara.
C Prætorium.	F S.Margareta.	K Leproſi.	N S.Paulini.

Reliqua quæ memoratus Cannius de cultu,nitore,magnificoque decore, religionis cura,de fœcundis ingenijs hic natis,& alij id genus rebus hoc loco commemorat, breuitatis gratia omittemus,ad alia tranſituri, præſertim cum infrà copioſior de Holandia & eius ciuitatibus ſit mentio habenda.

ROTERODAMVM. Cap. LIIII.

Roterodamum alia Holandiæ ciuitas,uel ſaltem hoc nomine clariſsima,totoq; orbe celebratiſsima,quod in ea natus eſt,et à pueritia educatus,doctiſsimus ille Eraſmus Roterodamus, qui de patria ſua in Chiliadibus in hunc ſcribit modum. Fuerunt Bataui Germaniæ populi,Catthorum pars,qui domeſtica ſeditione pulſi,extrema Gallicæ oræ uacua cultoribus ſimulque inſulam inter uada ſitam occupauêre, quam mare oceanum à fronte,Rhenus amnis tergum ac latera circumluit. Gens tum bello ualida, tum opibus pollens, cuius terram nunc Holandiam uocant, mihi ſemper & celebrandum & uenerandum,ut cui uitæ huius initium debeam. Atq; utinam illi nos tam poſsimus honeſtamento uiciſsim eſſe,quàm illa nobis nō eſt pœnitenda. Nam ſi mores eius domeſticos ſpectes, non alia gens eſt ad humanitatem, ad penignitatem propenſior, cuique minus adſit uel feritatis uel truculentiæ. Ingenium ſimplex & ab inſidijs, omnique fuco alienum,nullis grauibus obnoxium uitijs, tantum ad uoluptatem, præcipuè conuiuiorum aliquantò deditus. Cuius rei cauſam eſſe puto, miram rerum omnium exuberantiam, quibus uoluptatis ſtudium irritari ſolet, idq; partim ob commoditatem importationum,quòd non ſolum occupat duo nobiliſsimorum fluminum oſtia Moſæ Rheniq;,uerumetiam quod aliquanta ſui parte Oceano alluitur,partim ob natiuam regionis ubertatem, ut quæ paſsim nauigabilibus ac piſcoſis interluatur fluuijs,paſcuis uberrimis abundet,ad hęc auium infinitam copiam paludes, ſaltusq; ſuppeditant. Proinde negant aliā inuenire regionē quæ ſimili ſpacio tantum oppidorum contineat mediocri quidem magnitudine, ſed incredibili politia. In domeſticę ſuppellectilis nitore, palmam uni concedunt Holandiæ negotiatores, quibus pleraq; pars orbis eſt peragrata. Mediocriter eruditorum, nuſquam gentium frequentior numerus. Hæc Eraſmus. Anno à nato Chriſto 1549. Menſe Septembri, Philippus Hiſpaniarum princeps Imp. Caroli 5 filius, ceu hæres Holandiæ cum Maria Vngar. Regina, principibusq; uiris permultis, Roterodamū uenit à ciuibus magna lætitia exceptus. Fuitque imago Eraſmi ad uiuum expreſſa, aduenienti oppoſita, quæ exerto brachio, gratulatorium carmen Principi offerebat, deinde Philippus, Regina ac cæteri principes memoria tanti uiri inflammati, ædes cubiculumq; eius natale, religioſè uiſitarunt.

Eraſmi facies ad uiuum expreſſa.

DE COMITATV LOVANIENSI. Cap. LV.

Comitatus Louanienſis fuit olim magni nominis,habuitq; ſub ſe bonam Brabantiæ partem, cui & comites Ardenſes præfuiſſe referuntur. Tandem uerò hi comites relicto ueteri titulo uſurparunt titulum Britanniæ, ut ſuprà in Lotharingiæ deſcriptione indicauimus. De ducatibus Iuliacenſi, Cliuenſi, Montenſi & Geldrenſi infrà faciam mentionem, ubi ad Germaniæ peruenero deſcriptionem.

DE BRITANNIA. *Cap.* LVI.

FVit Britannia aliquandiu ſub regibus Galliæ, deinde paruit ducibus Normandiæ, & tandem proprium aliquot annis habuit ducem. Vltimus appellatus fuit Franciſcus, qui unicam filiam ſuam deſponſauit Maxiliano archiduci Auſtriæ. Cumq; Maximilianus proficiſceretur in Galliam, ut illã ſibi duceret uxorem, præuenit eum rex Franciæ Carolus octauus, præripuitq; hanc prædam. Nullam tamen ex ea ſuſtulit prolem. Moriturus autẽ deſignauit eam ſororio ſuo Ludouico, qui ſibi in regno erat ſucceſſurus. De qua re Kranzius ſcribit: Multis ſeculis ducem ſuum ſortita eſt Britannia uſq; ad annũ ferè 1490. quo nouiſsimus dux Franciſcus ſola filia relicta decedens, Romanorum regi Maximiliano cui deſponſa filia eius, potiundæ ſpem fecit, ſed præuenit eum rex Franciæ Carolus 8. qui deductam puellam Romanorum regi, ubi Franciam pertranſire conſtituit, detinuit, ſibi iunxit, reginam uocauit, & ipſe moriens ſine prole, ſucceſſori ſuo Ludouico pridem Aurelianenſi duci, ſororio ſuo relictam coniugem habere fecit, monſtruoſis ſemper nuptijs infelicem fœminam, nulli prouenientem marito, niſi quem iure tenere non poterat.

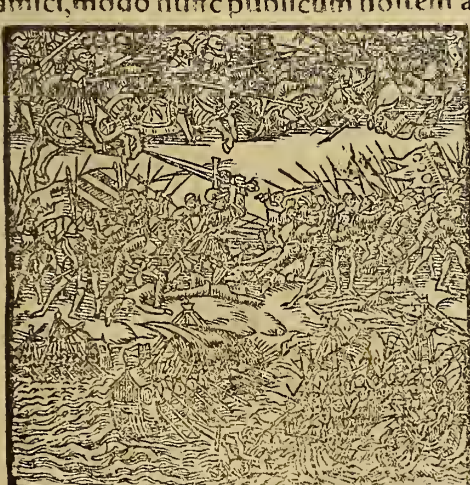
HISTORIAE QVAEDAM SVCCINCTAE, ET ALIA QVAE *in Galliæ regno ſunt geſta, ab Hunnorum temporibus uſque ad noſtra ſecula.* *Cap.* LVII.

PAſſa eſt Gallia multas & diuerſas afflictiones à gentibus paſsim irruentibus, poſtquam ſubacta fuit à Francis. Nam irruerũt in eam magno fremitu, poſt Britannos Nortmanni, Gothi, Huni & Vandali ſicut & Germania per poſteriores tres gentes ſæpe grauiter fuit afflicta. Cæterum unde gentes illæ præceſſerint, dicam infrà, ubi Germaniam cœpero deſcribere. Vnde Britanni & Nortmanni uenerint, iam ſatis oſtendimus.

Anno Chriſti 455. uenit Attila Hunnorum rex cum tanto exercitu hominum, qualem Europa antea nunquam uiderat, quem paſsim ex diuerſis collegerat immanibus hominibus, Sarmatis, Scythis, Gepidis, Quadis, Herulis, Rugis & Turcilingis. Scribunt hiſtorici colluuiem illam fuiſſe quinquies centenorum millium armatorum uirorum, quos tyrannus ille ſimul habuit. Venit autem ex Pannonia inferiori & ingreſſus Italiam, ſubuertit & deuaſtauit obuia quęque, potiſsimum Treuerim, Metim, Tungros, & alias multas ciuitates & caſtella, arces & uicos, quouſque peruenit ad Catalaunicos campos, qui non longè abſunt à Toloſa prope Vaſconiam. Venientes illuc Romani, qui Galliam adhuc pro magna parte ſubiectam tenebant, ut incolis opem ferrent contra tam horrendum & crudelem hoſtem. collegerunt ingentem exercitum, cuius dux fuit Aetius, uir in bellicis rebus exercitatiſsimus, quippe cum Valentiniani Imperatoris in occidentalibus partibus fuit ſummus dux militiæ. Adiunctus quoq; fuit illi Theodoricus Viſogothorum rex, item Meroueus rex Francorum cum ſuis qui ante paucos annos aduenæ conceſſerant in Galliam, Saxones quoque Pariſij & omnes qui uiribus ualebant, etiamſi antea inter ſe diſsidia habuerunt, iam ob communem hoſtem facti ſunt amici, modò hunc publicum hoſtem arceant à terminis ſuis. Erant Hunni homines robuſtiſsimi, qui tam multas deuicerant & ſubegerant regiones. Nec in eum uſq; diem ullus fuerat populus, qui auſus fuerit prælium committere cum eis: quapropter neceſſum erat, ut omni quo poterant modo ſibi proſpicerent, quatenus æquo Marte cum illis congrederentur. Aciebus itaq; utrinq; inſtructis, congreſsi ſunt duo illi exercitus populoſiſsimi, committitur prælium tam atrox & horrẽdum, quale antea nemini innotuerat, nec fortaſſe unquam tale commiſſum fuerat. Pugnatum eſt à meridie uſq; ad ueſperam utrinque acerrimè, nocte prælium dirimente. Aiunt riuulum quẽndam, qui humili ripa Catalaunicum præterfluit campum, peremptorum uulneribus humano ſanguine ſic auctum, ut inſtar rapidiſsimi

Galliæ vaſtatio ab Attila & latum.

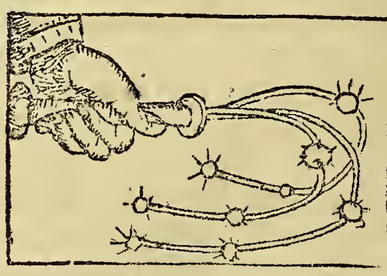
Catalaunica pugna.

diſsimi torrentis effluxerit. Inclinare tamen cœperunt res Hunnorum, ut etiam fuga ſibi ſalutem quærere cogerentur. Quod uidens Attila, fugit intra caſtra ſua curauitꝗ conſtitui per circuitum quadrigarũ munimenta, ſcutiferos & ſagittarios, qui ſeſe hoſti opponerent, quouſꝗ ipſe aciem ſuam rurſum inſtauraret & in ordinem diſponeret. Iubebat etiam pyram conſtrui ex ſtramine, ſellis equorum & quibusꝗ ramentis, quæ facilè incendi poſſet, & in qua concremaretur, ſi hoſtes ſuperiores forent, ne in manus illorum uiuus incideret, aut ſaltem ſepultura non deſtitueretur, ſi in hoc prælio occumberet. Referuntur in eo prælio cecidiſſe ſupra centum ſexaginta millia hominum. Et quamuis tyrannus uictus eſſet, id tamen ſolatij tulit, quod Theodoricũ Gothorum prẽſtãtiſsimum ducem obtruncatum cognouit. Poſtera die noluit Thoriſmundus filius Theodorici regis ulciſci patrem ſuum, in Attila Hunnorum rege, at Aetius conſuluit, ut expeditè paternum potius defenderet regnum quâm hoſtem perſequeretur, ueritus ne profligato Attila, impetum Gothi in Romanos uerterent. Sed pernicioſum fuit conſilium: debellatus enim tum fuiſſet funditus Attila. Sed ubi retro abijſſe hoſtes iam acceperat, ipſe diuertit ad Remenſes, oppugnataꝗ ciuitate obtinuit eam, & interfectis omnibus quos in ea inuenit conuertit ſe ad Trecas. Cui occurrens diuus Lupus epiſcopus, interrogauit eum in hunc modum. Quis es tu? At ille reſpondit: Flagellum Dei ego ſum. Comprehendens autem epiſcopus frenũ eius, duxit eum per ciuitatem, nullo illato damno. Poſt hæc ingreſſus Germaniã, non deſijt ſęuire in ciuitates et alia quæꝗ loca, donec illi innotuit Aetium & Gothos nouum collegiſſe exercitũ, tunc rediens in Vngariam reparauit uires, & properans ſæuo animo in Italiam, profectus eſt per Styriam & Carinthiã. Comperto autem per exploratores quòd in montibus ingentes hoſtium copiæ eius expectarẽt aduentum, aliud arripuit iter, transferens ſcilicet exercitum ſuum per Schlauoniam, & ueniens ad mare Adriaticum ſubuertit ciuitates quaſꝗ. Aquileiam quoꝗ obſedit tribus annis, donec eam expugnauit, de qua ſuo loco in Italia quoꝗ ſcripturus ſum. Mediolanum diruit, Ticinum diſiecit, &c.

Numerus occiſorum.

Attila Flagellum Dei.

Attila pergit in italiam.

Anno Chriſti 700. irruerunt Vandali in Galliam, & ſæuientes in homines & ciuitates: confregerunt eccleſias: ſubuerterunt monaſteria, expugnauerunt ciuitates, perdiderunt domos, deiecerunt arces, atꝗ occiderunt innumeros homines, & in ſumma uaſtabantur omnia gladio & igne. Habuerunt etiam uice quadam regem, qui Crochus appellabatur, & is diruit Moguntiam iuxta Rhenum, accepitꝗ hoc cõſilium à matre ſua, ſi cuperet magnus haberi & nomen poſt ſe relinquere in terra, ſubuerteret magnas ciuitates. Cumꝗ poſtea confregiſſet Metim, & conaretur etiam Treuerim in fauillas redigere, eam nullo pacto expugnare potuit.

Ex Flagitijs magnus.

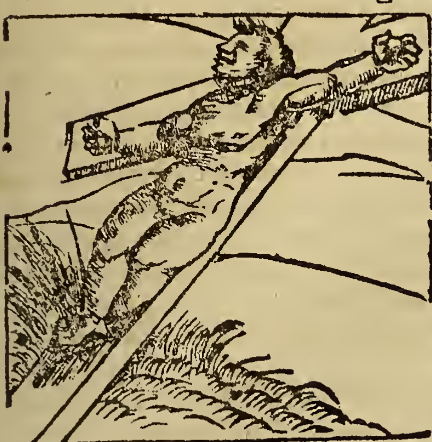
Anno Chriſti 721. Abdiramus Saracenorum rex, qui & Muca uocabatur, & iam decennio poſſederat Hiſpaniam, ſuperatis montibus uenit in Vaſconiam & Aquitaniam, obtinuitꝗ Burdegalenſem ciuitatem, & magno odio Chriſtiani nominis occidit paſſim omnes in ciuitate, tam mulieres quàm uiros, iuuenes, nec ætati nec ſexui parcens. Profectusꝗ ultrà aggreſſus eſt Pictauos, ubi rurſum ſæuijt in homines, igne uaſtans omnia loca. Occurrens autem illi apud Turonenſes Carolus Martellus, auus Caroli magni, uicit Saracenos & regem eorum, factaꝗ eſt tanta ſtrages hominum, ut ſcribantur tunc occubuiſſe trecenta ſeptuaginta quinꝗ millia hominum uenerant enim infideles cum uxoribus ſuis. A' parte uerò Chriſti fidelium referuntur cecidiſſe duntaxat mille & quingenti. Non multo interiecto tempore, reuerſi ſunt Saraceni nauigio ex Hiſpania, atꝗ per Rhodanum aſcendentes uenerunt Auinionem, quam expugnauerunt. At Carolus Martellus ſine ulla cunctatione collecto exercitu congreſſus cum Saracenis, atrociſsimo prælio conflixit cum eis, uicitꝗ & eripuit ciuitatem ex manibus eorum. Et niſi hic ſtrenuus uir initio perdomuiſſet Saracenorum tyrannicas irruptiones, iamdudum totam Europam expugnaſſent, ſuaꝗ perfida fide conſpurcaſſent. Fuit autem Martellus iſte in aula regis ſummus dux, qui eo tempore Maior domus uocabatur, pendebantꝗ ab eo maiores regni cauſæ & ardua quæꝗ negocia: de qua re ſuprà mentionem fecimus,

Ingens hominum cædes.

...r domus

fecimus, oſtendentes quomodo poſteritas eius anno Chriſti 750. obtinuerit regnum & imperium occidentale.

Anno Chriſti 1160. fuit magna Iudæorum multitudo in Gallia, de quibus ſpargebatur rumor, quod ſingulis annis clanculum Chriſtianum puerum captū ducerent ad ſubterraneum quendam locum, pœniſq; affectum die Paraſceues cruci affigerent. Quo audito, Philippus rex apprehendēs Iudæos ſupplicijs eos affecit, octoginta uiuos excitato rogo ſimul cremans, ac deinde anno Chriſti 1182. expulit omnes è regno ſuo, præter eos qui ad Chriſtum ſunt conuerſi. Poſtea uerò quum propter bella inopia laboraret pecuniæ, accepta grandi à Iudęis pecunia, reditum eis conceſsit, & domicilium Pariſijs, ſicut & Ludouicus poſt eum, ipſis tutam aperuit Galliam. *Iudæi expelluntur.*

Anno Chriſti 1307. ſæuitum eſt in Templarios & in totum ordinem eorum, potiſsimum in Gallia. Sunt qui illis imputauerunt magna ſcelera, nempe ambiguum coitum, ſacrificia crudeliſsima humani ſanguinis, & quòd ſimulachrum eis fuerit inditum humana pelle, cui ordinem ingreſsi rationem uitæ profeſsi fuerint, quodq; Ieroſolymæ ditio eorum fraude Turcæ ceſſerit, &c. Sed multi alij ſunt in hac opinione, ut putent Philippum regem, qui in proceres ordinis odium conceperat ob eorum diuitias, magis amore conſequendarum opum quam religionis gratia, in eos tam grauiter animaduertiſſe. Conſenſu enim Clementis Roman. Pont. cœpit uno tempore omnes Templarios in Gallia, quorum ingens fuit numerus, uarijſq; eos pœnis torquens, tandem igne cremauit. Monebantur autem in primis, ut qui ſupplicium euadere cuperent, damnarēt ordinem ſuum ceu ſectam inutilem, ſed nullus erat qui non in ſua pertinacia perſeueraret uſq; ad mortem quiq; male loqueretur de ordine ſuo. Ab initio mundi Gallia non uidit triſtius ſpectaculum atq; obſtinatius exemplum. Iacobus huius militiæ ſupremus dux ſeruabatur aliquandiù cum alijs tribus, ac deinde miſſus Lugdunum ad Clementem papam, monitus eſt ad confeſsionem, ubi & nonnihil ipſum de ordine confeſſum produnt. Reductus uerò Lutetiam & in medium conſtitutus, rogabat ut pauliſper audiretur. Datoq́ue ſilentio, iureiurando affirmauit, ordinem ſuum non commeruiſſe, ut ſic puniretur. Cumq́ue rurſum ipſe alij tres ordinis magiſtri exquiſitis torquerentur pœnis, tam hilarem ac conſtantem præ ſe ferebant uultum, ac ſi inſenſibiles facti eſſent. Hæc morientium conſtantia, cauſam ipſam ex parte regis magis ac magis ſuſpectam reddidit, nempe quòd magis auaricia quàm Chriſtianæ religionis amore rex in ipſos tam ſeuerus fuerit. Illicò enim poſt Templariorum interfectionem, ſpoliati ſunt Iudæi per totam Galliam omnibus ſuis rebus, atq; unica induti tunica expulſi. Philippus tamen rex prætendebat peſsima illorum facta, quo fucum aliquem prætexerat auaritiæ ſuæ. Multa proinde aduerſa paſſus eſt rex cum filijs ſuis, quæ credita ſunt eis accidiſſe propter iniuſticias ſuas: multi etiam æſtimantes illos iniuſtè paſſos, ut martyres uenerati ſunt, tollentes deuote corpora eorum & oſſa. Ferebant autem ueſtem albam ſicut Teutonici fratres cum rubea cruce. *Templarij pœnis afficiuntur* *Regis Philippi auaritia.*

Anno Chriſti 1322. rapiebātur in Gallia multi leproſi ad ſupplicia. Incitati enim à diſcedentibus Iudæis, conſpirationem inter ſe fecerunt, conſiliumq́ue inierunt, ut omnes fontes per Galliam intoxicarent, unde homines uel morerentur, uel lepra inficerentur. Sicq; malignum cogitatum effectui mancipantes, parauerūt confectionem quandam ex ſanguine & humana urina, quibus immiſcebant uenenatas quaſdam herbas, totumq; includentes panno, et applicantes lapidem, demittebant in fontes. Quo comperto, Philippus rex fecit concremari in prouincia Narbonenſi omnes leproſos, qui rei deprehendebantur. Simile exemplum ſtatuitur per totum regnum Galliæ, de omnibus Iudæis & leproſis, *Leproſi facinus committunt.*

Iudæi ſeipſos interficiunt.

qui in hoc facinore rei inueniebantur. Capti quoque fuerunt & incarcerati Vitriaci quadraginta Iudæi, de quibus ſupplicio habebatur efficax, quòd ad hoc facinus cooperati fuiſſent. Cumq; illi nihil niſi imminentem cogitarent mortem, quam euadere ne quirent, delegerunt duo ex ſeipſis, qui reliquos omnes interficerent, ne Chriſtianorum manibus ad ſupplicium raperētur. Quo facto ſenior inter duos ſuperſtites rogabat iuniorem, ut manus in illum iniiceret, occideretq;. Executus autem iunior & hoc homicidium, accepit omne aurum quod apud interfectos inuenit, & parate fune ex dilaceratis linteaminibus, demiſit ſe extra turrim in ſubiectam terram. Funiculus uerò pondus corporis eius non ferens, ruptus priuſquam ille ad ima perueniſſet, & graui caſu quaſſatus fregit crus unum, ut effugere non potuerit ex foſſa in quam cecidit, ſed ibi comprehenſus iuſtasq; & ipſe luit pœnas.

Regnũ Galliæ exactionibus grauatur.

Anno Chriſti 1290. geſsit rex Galliæ multa & grauia bella cōtra Flandros, ut etiam ſæpe numerò multa millia trucidarentur hominum. Quibus prælijs uſque adeò exhauſit fiſcum ſuum, ut intolerabiles exactiones regnicolis ſuis imponeret, religioſis & ſecularibus. Exegit enim triceſimum & quinquageſimum denarium omnium bonorum, quę poſsidebant. Minuit quoque nonnihil pondus monetæ. Reſipiſcens uerò tandem, monuit filium in morte, ut caueret ab huiuſmodi grauiminibus, ne ſubiectis exoſum ſe præberet, ſicut ſibi contigerat.

Carolus Burgundus fugat regem.

Anno Chriſti 1460. ſurrexit potentiſsimus Carolus dux Burgundiæ, & aggreſſus regem Franciæ, Ludouicum ſcilicet undecimum, fermè illum regno excluſit: Nam in loco Montherl, non procul à Lutetia, potitus eſt uictoria contra illum. At rex cauerat ſibi malum illud, geſſeratq; ſeſe taliter erga ſubditos, ut etiam omnes regni principes, quin & frater eius regi rebelles exiſterent. Exhauſerat enim uulgus inauditis exactionibus, grauiq; oppreſsit ſeruitute, nobiles uerò contemſit, & ademit principibus omnem poteſtatem & libertatem, ut ne uenari beſtias illis licitum eſſet.

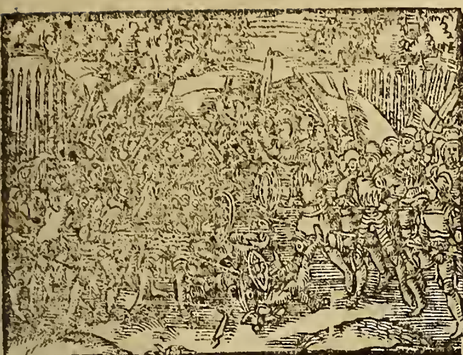
Bellum Leodienſe.

Anno Chriſti 1468. quum diſsidium implacabile exortum eſſet inter epiſcopatum Leodienſium & ciues Leodij, uenit Carolus dux Burgundiæ affinitatis cauſa, epiſcopo ſuccurſurus & obſidione cinxit ciuitatem. Venit & rex Ludouicus, ut opem ferret ciuitati, cui bene cupiebat, ſed mutato animo Ludouici propter falſas ſuggeſtiones, deſertis Leodijs iunxit ſe duci, cœpitq; oppugnare ciuitatem. Videntes ergo ciues, etiam confœderatos ſuos contra ſe hoſtiliter motos, conuerterunt ſe ad epiſcopum, ſupplicantes, ut remiſſa noxia patrem potius ciuitatis ageret quàm hoſtem conciliaretq; eis ducem. Sed fruſtra huiuſmodi ingeminarunt preces. Videntes enim inexorabilem hoſtium animum, ſubitò erumpentes ex urbe irruerunt in ducis exercitum, incipientesq; ſæuire, facile à fortiori repreſsi ſunt, coactiq; fugere intra ciuitatis mœnia. Inſequentes uerò hoſtes, acriter oppugnabant urbem, nulla obſeſsis relicta quiete. Quod uidentes maiores quiq; in ciuitate, fuga ſibi ſalutem quæſierunt, relictis in ciuitate uxoribus, liberis & uulgaribus quibuſq;. Erant etiam nonnulli in ciuitate, qui eam hoſti prodiderunt, id quod tamen illis non impune ceſsit. Nam dux obtenta ciuitate, fecit proditores omnes decollari, unà cum alijs promiſcui ſex hominibus, quos omnes interfecit, nullo habito delectu inter fœminas & uiros, pueros & ſenes. Confodiebantur etiam ſacerdotes & monachi in templis in miſſarum ſolennijs. Colligebant mulieres à tergo, & proijciebant in ſubiectum Moſæ fluuium. Vltimo exurebant ciuitatem, & diruebant murum. Numerantur quadraginta millia hominum in ciuitate trucidati, & duodecim millia mulierum, quæ in aquas proiectæ fuerunt atq; ſubmerſæ. At tanta Caroli ducis ſæuitia, inulta non manſit.

Crudelitas eximia.

BELLVM

BELLVM BVRGVNDICVM.
Cap. LVIII.

ANno 1474. exortum eſt bellum atrociſſimum inter Carolum ducem Burgundiæ & Heluetios. Habuit enim hic Carolus præfectum quendam in Alſatia & Sunggoia, Petrum ab Hagenbach nomine, qui ducis nomine curabat has terras, quas Sigiſmundus dux Auſtriæ pignoris loco duci Carolo pro ſumma quadam pecuniæ dederat. Petrus uerò abuſus ſuo officio, uiolabat uxores ſuorum ſubditorum, fecitq́ quoſdam ex Senatu Damnenſi, ſine cauſa decollari, quapropter captus & publico iudicio multarum inſignium ciuitatum morti adiudicatus. Briſaci fuit equeſtri dignitate priuatus, atque tandem decollatus. Fuerunt autem et Heluetij ad hoc iudicium uocati quibus multas quoque intulerat iniurias. Hanc hiſtoriam inuenies infrà ante Alſatiã deſcriptam. Volens

Bellum inter Burgundos & Heluetios.

Inter geſta Heluetiorum hæc hiſtoria copioſè tractatur.

proinde dux Sigiſmundus ſuas redimere terras, Carolus renuit acquieſcere, ſed ui conabatur eas ſibi reſeruare, ſciens quàm fertiles eſſent ad proferendum uinum optimũ & frumẽti ingentem copiam: Sigiſmundus uerò numerata pecunia & depoſita apud publicum menſarium, eoq́ per caduceatorem Carolo ſignificato, fretus auxilio Heluetiorum, terras ſuas rurſum in ſuam accepit poteſtatem, & ubique præfectos iuratos illis dedit. Quod Carolus ægrè ferens inſtituebat uindictam ſumere de Heluetijs & Sunggoijs. Heluetij uerò olfacientes quod futurum erat, non expectabant aduentum hoſtis, ſed ſine mora inuaſerunt terram ducíſſæ Sabaudienſis, quæ à parte ducis erat, occupantes meliora oppida, nempe Granſen, Orben, Iungen, Iuerdon, Morſee & totam terram iuxta lacũ Loſannenſem uſq; ad Geneuam. At mulier uidens ſe imparem uiribus Heluetiorum, donauit duci Burgundiæ omnes terras illas, quas ei eripuerant Heluetij. Quapropter metuentes confœderati Heluetij, ne dux occuparet memorata oppida & arces, in graue diſpendium ſuæ regionis, quæ ab illa parte terminatur ad Sabaudiæ ditionem, præuenerunt eum. Dux itaque congregato magno exercitu, uenit per Lotharingiam, ut aggrederetur Heluetios, & inueniens prope Nanceiam ſeu Nanſeum oppidum, iter ſibi præcluſum, facilè oppugnauit atq; obtinuit oppidum ipſum auctioribuſq́ue uiribus ſuum roborauit exercitum. Hinc uerò per ſuperiorem Burgundiam traducens exercitum, uenit in Sabaudiæ terram, occupauitq́ prope Granſen duas arces, & omnes Germanos milites,

Effigies ducis Caroli.

quos in eis offendit (erant autem circiter quingenti) iuſsit ſuſpendi ad arbores, ſex aut octo ad ramum unum. Heluetij ergo, Sunggoij, Briſgoij & habitatores Nigræ ſyluæ excitati hoc rumore uenerunt illicò cum magnis copijs, & occupauerũt amiſſas arces. Congreſsiq; duo exercitus, ineunt præliũ, ſpecie quidẽ horrẽdum, aut pauci ceciderunt. Nam Burgundi contra ducis uotum fuga ſalutem quæſierunt. In pugna amiſit dux omnes ſuas bombardas, trecentum dolia (quę donnas uocãt) pulueris bombardici, & magnam uim indumentorũ & ornamentorum ſericeorum, unà cum ingenti theſauro precioſorum iocalium de argento, auro & lapidibus præcioſis. Inuenti quoq; ſunt in caſtris eius termille ſacci pleni auena, duo millia quadrigarum cũ laqueis & funibus, quib. inſti

Prima Burgundi ducis & Heluetiorum ad Granſium pugna.

tuerat captiuos ſuſpendere, bis mille uaſa hallecum, multa uaſa plena fumatis & exic-
catis piſcibus, unà cum ſalſis carnibus, gallinis, anſeribus. Item tres quadrigę repletæ ba
liſtis, neruis funibus & telis: multæ quadrigæ plenæ iaculis Anglicis, octo millia conto-
rum aculeatorum, plurima pocula argentea & aurea cælata, cum lauacro argenteo, quę
cauſa ſplendioris apparatus ſecum tulerat, ſigilla eius, maius ac minus, ſigillum fratris
eius Antonij, qui tamen illegitimus erat. Item ficus, àmygdala, & ſpecies aromaticæ ſi-
ne pondere & menſura, uiginti quatuor ſigna militaria ſeu uexilla, multa tentoria &
magna còpia eſcarum. Ingens quoq; pecuniæ acceruus eſt inuentus, quem uictores pi-
leis inter ſe diſtribuerunt. In ſumma, æſtimatio omnium bonorum, quæ dux in hac pri-
ma pugna perdidit, fuit trigeſies centenorum millium coronatorum. Heluetij itaq; hac
potiti uictoria, caſtra mouerunt contra oppidum Granſen, quod Burgundi occupa-
bant, & inuenerunt ibi miſerum ſpectaculum, fratres ſcilicet ſuos adhuc recentes, ad ar
bores ſuſpenſos, quos depoſitos condiderunt in monaſterio Franciſcanorum iuxta la-
cum, anno ſcilicet 1476. altera Martij.

Poſtea non multo interiecto tempore, cupiens dux illarum ulciſci damnum, inſtau-
rato exercitu obſedit oppidum, quod uulgò Murten uocamus, & hodie ſub Bernatium
eſt ditione. Heluetij audientes ducem redintegrare bellum uenerunt abſque mora, qui-
bus etiam iunctus eſt Renatus dux Lotharingię, cui Burgundus abſtulerat Nanceiam,
ſed ille poſtea rurſum obtinuit, & congreſsi cum duce, duroqúe commiſſo prælio, ſupe-
Secunda pu-
gna apud
Murten.
riores facti ſunt. Inſtauratus eſt exercitus Heluetiorum ſubſidio Baſilienſium, Argenti-
nenſium, Sunggoiorum & ducis Renati, aſcenditq; uſq; ad quadraginta millia electo-
rum militum & equitum armatorum, qui omnes intrepido animo irruerunt in caſtra du
cis Burgundi, fuderuntq; omne robur éius, & iam ſecundo ducem in fugam uertunt, di
ripiuntq; caſtra eius, et non uulgaria colligunt ſpolia. Ceciderunt in hac ſecunda pugna
à parte Burgundi, ad decem & ſeptem millia uirorum, à parte uerò Heluetiorum non
ſunt deſiderati ultra quinquaginta uiros. Alij uerò ſcribunt, in ipſo conflicto occubuiſſe
duntaxat tria millia uirorum: equites uerò & cataphracti ducum Auſtriæ & Lotharin-
giæ, inſequentes fugientem hoſtem ſine ceſſatione trucidarunt eum uſq; ad Paternia-
cum. Aliquot annis poſt hãc cædem, extructa eſt domus extra mœnia oppidi Murtem,
quæ impleta eſt oſsibus interfectorum, in quibus hodie adhuc aperta indicia apparent
uulnerum & ictuum, gladijs, pugionibus & iaculis illatorum. Indignatus autem dux
Burgundiæ quòd iam ſecundo occubuiſſet, profligatusq; fuiſſet à duce ſe longè inferio
ri, qui antea regem Galliæ ferè regno exturbauerat, ſeqúe pro rege geſſerat, etiamſi Fri-
dericus Imperator detrectaret illi dare regium diadema, ſpirabat minas quomodo hanc
iniuriam ulciſceretur. Contigit autem hæc ſecunda eius clades menſe Iunio.

Cum itaq; tantam confuſionem ab Heluetijs & eorũ auxiliarijs paſſus fuiſſet, uolens
tantam iacturam ulciſci in duce Lotharingiæ, tempore hyemali obſidione cinxit Nan-
ceiam, adeoq; infeſtabat eam, ut fame arbitraretur eam ſubigendam. Verum niſi epiſco-
pus Metenſis, illi ſuppeditaſſet commeatum, ipſe præ fame coactus fuiſſet ſoluere obſi-
Tertia pugna
apud Nanceiã
dionem. Accelerantes autem Heluetij cum copijs ducis Lotharingiæ, inuaſerunt du-
cem Burgundiæ & eius exercitum in præuigilio Epiphaniæ, anno 1477. grauiſsimo
pręlio adorientes imparatos, quod Burgundi ferre non ualentes, in fugam ſunt conuer
ſi, cæſis ex eis aliquot millibus in ipſa fuga, multis etiam impulſis & ſubmerſis in Moſel
la. Qui uerò ſibi latibula in nemoribus quęſiuerũt, inuenti ab incolis loci, trucidati ſunt.
Carolus dux
interficitur.
Sed & dux Renatus nõ deſtitit perſequi hoſtem, quouſq; nox ipſum pedem referre coë-
git. Porrò infelix Carolus cùm & ipſe fuga ſalutem quæreret, lapſo equo, aut ut alij ſcri-
bunt, deiectus ab equo, tribus uulneribus eſt interemptus. Vnum habuit in capite, alte-
rum in fœmore, & tertium in parte corporis poſteriori. Fuit interitus eius aliquantiſper
incognitus, nec quis eum interfecerit ſciebatur. Inuentũ uerò corpus eius inter reliqua
cadauera & cognitum, delatum eſt Nanceiam. Facies eius adeò intumuerat ex frigore,
ut uix cognoſci poſſet. Diû fuit dubitatum de interitu eius. Quidam enim dixerunt,
eum uiuum abductum, & regi Galliæ præſentatum. Alij uerò aiebant, eum per fugam
elapſum, aſſumpſiſſeq; uoluntariam peregrinationem, & reuerſurum poſt certum tem-
pus. Mercatores multa cauillabant de eo, ementes & uendentes plurima, quorum ſo-
lutio differebatur in reditum eius. Inuentus eſt quoq; poſt paucos annos Bruxellis in

Spirenſi

Spirenſi diœceſi uir quidam per omnia duci Carolo ſimilis, quem uulgus conſtanter aſſerebat Carolū ipſum eſſe, quantūlibet ille reclamaret, negaretq; ſe illum non eſſe. Interempto autem duce Carolo, noua diſcordia exorta eſt inter regem Maximilianum & regem Franciæ. Rex enim Ludouicus accepta Picardia, conabatur quoq; in ditionem accipere Arteſiam, unà cum tota Burgundia, ſicut & ciuitates quaſdā occupauit, quas tamen Maximilianus rurſum recuperauit, celebratis nuptijs cum filia ducis Caroli, quæ ſibi Gandaui reſeruabatur. Gallus occupata iam Dolá, totam Burgundiam ſpe inuaſerat, quapropter Maximilianus ingenti exercitu hoſtem inſecutus, eum profligauit Victor deinde anno 1483. Margaritam filiam Carolo Ludouici filio deſpondet, magna quidem utriuſq; partis lætitia, quod tamen ambitione & inſidijs non carebat, cum hic Artoys, Burgundiam: ille Britanniam ambiret. Repudiata itaq; Margarita à Carolo, & ea quę deſponſata erat Maximiliano Britanniæ principi, in uxorem abducta, nouæ lites exortæ ſunt. Nam Gallus iam Britanniæ dominus, Neapolim expulſo rege Alphonſo occuparat, grauior Maximiliano imminebat. Is ergo anno Chriſti 1513. conatus eſt Maximilianus recuperare in Burgundia quicquid ei ſubtraxerat rex Galliæ: & conducens Heluetios, adijciensque eis copias militum, nobilium & comitum, iuſtum exercitum miſit in Burgundiam. Qui obſidione cingentes primam & præcipuam ciuitatem nempe Diuionem, infeſtabāt eam aliquandiu machinis bellicis. Obſeſsi uerò ſperantes ſe poſſe pecunia emere pacem à Cæſarianis, nullum non mouerunt lapidem quò hoſtem ſcutis aureis à mœnijs arcerent. At cum illi recuſarent oblatum accipere aurum, quin magis ſpem haberent, quòd illa capta ciuitate, facilè tota potirentur Burgundia, erant in exercitu plurimi, qui inconſultis ducibus & magnatibus exercitus, accipientes pecuniam, detractarunt pugnare contra ciuitatem. Tunc ergo Cæſariani coacti fuerunt, re infecta, in Germaniam redire. Poſt hęc Carolus nepos Maximiliani anno 1544. ingenti exercitu uſq; in Campaniam Gallię penetrauit, Pariſium uerſus. adiunctus erat Cæſari Angliæ rex Henricus octauus, ita Gallorum rex Franciſcus pacem inijt cum Carolo Imperatore. Qua obtenta Picardiam omnem infeſto milite deuaſtauit contra Anglum militans. Mortuo autem Franciſco 1547. Henricus filius eius Lotharingiam ac Germaniam ipſam inuaſit, quorundam auxilio, & ad Rhenum uſq; inſtructiſsimo apparatu uenit. Metim: Taneuillam, Ibiſcum in ditione Lutzelburgenſi cum pleriſq; alijs locis occupauit. Contra quem decennio pòſt, nempe anno 1557. Philippus Caroli filius, S. Quintinum oppidum munitiſsimum occupauit, non ſine Gallorum ſtrage & damno. Atqui uertente anno 1558. Henricus Caletum ui recepit, expugnauit quoque Theonis uillam, atq; obuius hoſti factus, Guinea uaſtata propè Grauelingā inito conflictu, aduerſam ſibi fortunam expertus eſt nonnihil. Poſt uaria demum belli exempla edita, anno ſequenti menſe Aprili, pax inter Reges ſancita eſt, fuit is Henrico Regi, in equeſtri decurſione ad 30 Iunij letaliter ſauciato, fatalis, id quod ſupra quoq; attigimus. In hiſce regionibus iam inde ab anno 1566 religionis nomine uarij tumultis aborti ſunt.

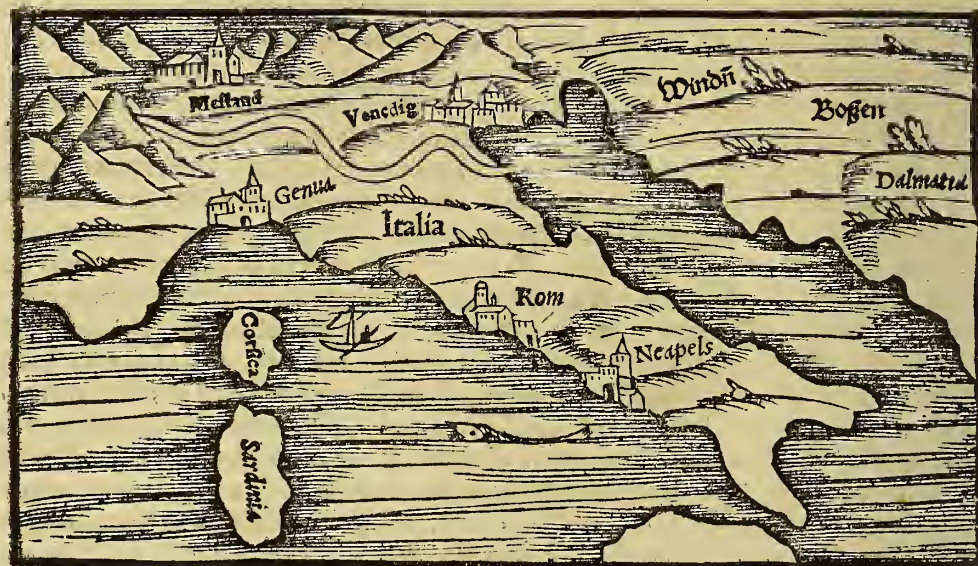
Obſidio Diuionenſis.

FINIS DESCRIPTIONIS GALLIAE.

DESCRIPTIO ITALIÆ ſecundum uarios eius populos, ciuitates, montes, amnes, mores, mutationes, res in temporis ſucceſſu geſtas, &c.

CAPVT I.

Septentrio

Meridies

VT omnia rectè & ſuo ordine intelligas, quæ de Italia ſcripturus ſum ualde utile erit, ſitum eius in tabulis eam repræſentantibus contueri: potiſſimum autem eam quæ integra ob oculos ponit Italiam. Iſta uerò quæ paulò pòſt ponitur, ob Lombardiæ maiorem explicationẽ à nobis eſt addita, quum in Italiæ integra delineatione, propter loci anguſtiam tot ciuitates ſignari nequeant, ut in Lombardiæ fragmento. Aduertas itaq; in primis totius Italiæ ſitum, quomodo innatet mari, ſeparata ab omnibus alijs terris, ſolumq; ab una parte peninſulæ inſtar cohæreat continenti, alias inſula eſſet. Siquidem ad dextram habet mare Adriaticum, & læuam mare mediterraneum, quod in eo loco ubi Italiam alluit ab antiquis temporibus mare Tyrrhenum eſt appellatum, potiſsimum circa Romam. Iuxta Genuam uerò à Liguriæ regione Liguſticum eſt appellatum. Alluuntur itaq; Italiæ extremitates omni uerò ex parte aquis, ac deinde innumeris perfunditur amnibus, unde ſupra modum fœcundatur, ut ſibi ſimilis terra uix ſub ſole inueniatur. Patet latitudo eius maior à maiori ad mare ſpacio 25. miliariorum Germanicorum exponiturq; cœlo calido, unde plurimum eis accidit fertilitatis. Sumit initium ab Alpibus, quæ miram ſolarium radiorum reflexionem reuerberantes, magnam ei afferunt commoditatem. Ac deinde cum perpetuis candeſcunt niuibus, indeſinentibus aquis irrigant Longobardiam, plurimos & magnos efficiunt lacus, nedum à parte Italiæ, uerum & oppoſita parte, quam Heluetij inhabitant. Ab his itaque montibus incipit Italia, porrigiturq; longo tractu inter meridiem & orientem uſque ad inſulam Siciliæ, quæ olim iuncta fuit Italiæ, ut à ueteribus memoriæ proditum eſt, & à nobis in deſcriptione Siciliæ fuſius oſtendetur. Cœpit etiam Italia ante duo millia annorum ſibi uſurpare dominium in alias prouincias, eoq; temporis ſucceſſu peruenit, ut totius mundi imperium felicibus auſpicijs obtinuerit, id quod ſuo loco infrà dicam, ubi de adminiſtratione imperij

Alpes terminant Italiam.

Italia olim terrarũ domina.

periȷ Romani ſermo inciderit. Præ ſe fert autem Italiæ ſitus maieſtatem quandam, proinde quaſi non ſine ratione ad tantam aſcenderit poteſtatem, quandoquidem undique ſic natura munita ſit, ut à nulla parte pateat ingreſſus in eam citra laborem & ſudorem. Cingitur ęquoribus ceu magnis foſsis, & à tergo habet montes inſtar incorruptibilium murorum. Quanto conatu & labore Hannibal hos ſuperauerit muros, tranſpoſueritq; exercitum ſuum, inuenies apud hiſtoricos, qui Carthaginenſe bellum deſcribunt.

QVOMODO ITALIA PRIMVM SEDES HOminum facta, & unde hoc habeat nomen. Cap. II.

CONſentiunt in hoc ueteres ſcriptores, Ianum, qui & Ogyges, eo tempore ueniſſe in Italiam, quando mundus adhuc fuit aureus, & homines iuſti. Ipſe docuit homines plantare uinum & frumentum, & de eis facere oblationes, atque temperatè inde uiuere. Sic enim Fabius pictor de eo ſcribit: Fuit Ianus ſacerdos & uir religioſus, doctus, philoſophus & theologus. Fuit, inquam, pater deorum & hominum, pater & rector totius primi humani generis, à quo ſuo æuo magni & lati orbis pendebat cuſtodia. Egreſſus eſt Ianus iſte poſt diluuium ex Aramea, quæ poſtea Armenia, in Italiam, condiditq; in ea ciuitatem, quam de ſuo nomine Ianuam appellauit, quæ hodie Genua dicitur,

Ianus qui & Noë.

Italia dicta Ianicula.

citur, poſtea uerò tota regio ab eo Ianicula eſt denominata. Porrò uxorem eius aiunt Veſtam appellatam. Vt autem ſcias, quis iſte Ianus fuerit, notabis uocem Iani deriuari ab Hebraica uoce יין iaijn, quæ Latinè Vinum ſignificat, denominaturq; iſte princeps humani generis Ianus, quod primus fuerit inuentor uini & conſeruator humani generis in ipſo diluuio: is autem fuit patriarcha Noah, quem & gentiles agnouerunt ex maiorum ſuorum dictis, fuiſſe philoſophum in terris atq; theologum, ut præfati ſumus. Sub eo, recenti mundo, pura illa uixit ætas, quæ aurea dicta eſt, annis ferè 250. poſt diluuium. Pinxerunt autem eum bifrontem, habentem duas facies, antè & retro, quia reſpexit ad utrunque mundum, ad eum qui fuit ante & qui poſt diluuium. Ab eo Italia primum dicta eſt Ianicula, ac deinde quum Heſperus in Ianiculam conceſsiſſet, pulſus ab Atlante fratre ſuo, ab eo denominata eſt (ſicut & Hiſpania) Heſperia, etiamſi Macrobio placeat eam ſic dictam, quòd Heſperio ſtellæ ſit ſubiecta. Fuit etiam aliquandò à Cameſe Cameſena, & à Saturno Saturnia dicta. Item ab Aegyptio Oſiride, qui & Iupiter cognominabatur, qui tamen Dionyſius uocabatur, dicta eſt à quibuſdam Taurina. Adeptus enim fuit inclytam uictoriam contra Gigantes. Quin & ueteres non raro uocitant eam Græco uocabulo Oenotriam, uel à bonitate uini quod in Italia naſcitur, nam Græci œnon uinum dicũt, uel ab Oenotrio Sabinorum rege. mihi uerò ſecus uidetur, ut iam de Iano & Ianicula dixi. Tandem uerò dicta eſt Italia ab Italo Siculorum rege, qui agriculturam Italos docuit & leges poſuit. Proinde duo maria quæ Italiam includunt, nempe Adriaticum & Tyrrhenum, hinc ſua ſortita ſunt uocabula: Adriaticum à ciuitate Adria, quæ & Atria dicta eſt, cuius ſitus non longè abeſt ab ora Padi, fuitq; olim ciuitas magna & ampla, ubi nũc ager Ferrarienſis iacet, cuiuſque ueſtigia adhuc parua quædam extant: à qua non ſolum mare Adriaticum, ſed & Atheſis præterlabens fluuius, Arrianus uocatus fuit: etiamſi Strabo contrà potius urbem à fluuio nominatam fuiſſe dicat, quod uerius uidetur, quoniam antiquiora ſunt flumina quàm ciuitates. Tyrrhenum uerò mare, à uiro Græco nomine Tyrrheno nomen accepit: cui non conueniebat cum fratre Lydo in Lydia, in adminiſtratione illius regionis, præſertim cum fundus pro utroq; ſatis uictualium proferre nequiret, unde ſorte proiecta quis ab altero diſcederet, ſors Tyrrhenum eiecit, Lydum uerò regni moderatorem tenuit. Profectus ergo Tyrrhenus in Italia, certam oram terræ de ſuo nomine Tyrrheniam uocauit. Id autem haud longè poſt excidium Troianum factum ſcribunt, ut pleraq; alia incerta & dubia facta in longiſsimè retroacta tempora reijciuntur.

Italia dicta Heſperia Saturnia.

Oenotria.

Italia.

Adriaticum mare.

Mare Tyrrhenum.

DE POPVLIS ET MINORIBVS REGIONIBVS ITAliæ, quales ſunt Longobardia, Liguria, Ethruria, Apulia, &c.

Cap. III.

OB inſignem fertilitatem qua Italia eſt prædita, illico poſt diluuium hominum habitationi eſt adaptata, culta & caſtellis adornata, atq; frequenti habitatore repleta, qui & diuerſis eius locis, & ſucceſſoribus ſuis nomina ſua reliquerunt, tametſi quidam temporum ſucceſſu propter translationes aut aduentum aliorum populorum, quoq; mutati ſint è ſedibus ſuis. Porrò hæ numerantur principales partes & regiones Italiæ: Iſtria, Gallia togata, Liguria, Tuſcia, Vmbria, Latium, Campania, Apulia, Calabria & Græcia magna. Strabo uerò partitus eſt Italiam in octo regiones, nempe Venetiam, Liguriam, Picenum, Lucaniam, Tuſciam, Romam, Campaniam, & Apuliam. Antonius

onius autem diſtribuit eam in ſedecim prouincias, ſcilicet Campaniam, Tuſciam cum Vmbria, in qua eſt Roma, Nurſiam in qua eſt Reate, Flaminiam quæ Rauennam continet, Picenum, Liguriam, Venetiam unà cum Iſtria in qua eſt Aquileia: item Alpes Cottias & Apenninum, qui Genuam includunt, Samnium, in qua eſt Beneuentum, Apuliam & Calabriam, in qua eſt Tarentum, Brutium unà cum Lucania, in qua eſt Rhegium. Item primam & alteram Rhetiam, Siciliam, Sardiniam & Corſicam.

Rota papæ etiam alio modo diuidit Italiam, nempe in Taruiſinam ſeu Venetianam marcham, in Iſtriam quæ & Foroiulium comprehendit, in Longobardiam, Liguriam, Romandiolam ſeu Galliam Ciſalpinam, in ducatum Spoletanum ſiue Vmbriam, in Aprutium ſeu Samnium, in Campaniam ſeu Latium, in Terram laboris quæ Campaniæ pars eſt, in Calabriam ſeu Lucaniam, in Apuliam, regionem Hydruntis quæ & Salentinorum eſt regio. Deinde uerò cùm Longobardi occupaſſent Italiam, erexerunt in ea quatuor ducatus, nempe Foroiulienſium, Hetrurienſem, Beneuentanum & Spoletanum. Nec tamen hæc diuiſio perpetuò durauit, ſed ſubinde in aliam mutata eſt faciem, ſecundum aliam & aliam Reipub. adminiſtrationem. Porrò ſub maioribus diuiſionibus comprehenduntur quoq; multæ priuatæ minores regiones, ut ſunt Inſubria, Cœnomannia, Ethruria, Aemilia, Flaminia, Lucania, &c. Hiſtria complectitur Forumlulij, uulgò Friaul, habetq; duas ciuitates, Aquileiam & Tergeſtum. Gallia togata, ſeu tonſa, complexa eſt olim multos populos & terras, nempe Aemiliam, Flaminiam, Inſubriam, & bonam partem Venetiarum. Flaminia alio nomine uocatur Romandiola, habetq; Bononiam & Ferrariam. Alij uerò uolunt Placentiam & Bononiam in Aemilia ſitas, Rauennam uerò in Flaminia. Inſubria complectitur Mediolanum & quicquid per circuitum eius iacet, quæ terra poſtea à Longobardis eſt Longobardia appellata. Venetorum ditio fuit olim uocata Carnia & Cœnomannia, iam uerò appellatur marchia Teruiſana. Liguriæ metropolis eſt Genua. Tuſcia habet ciuitates, Piſam, Lucam, & Senas. Vmbria uerò comprehendit Peruſium & Spoletum, uocaturq; iam ducatus Spoletanus. Latium olim, hodie tractus eſt Romanus, & hinc quoque Latina lingua. Ethruria eſt regio ſita inter Liguriam & Tyberim. Campania habet Capuam & Neapolim regiam urbem, ſic dicta propter uberrimam Capuæ planiciem. Eſt autem magna ex parte montuoſa. Apulia complectitur inter cæteras has præcipuas urbes, Brendiſium, Tarentum & Sipontum. Calabria quæ & Terra laboris, habet has inſigniores ciuitates, Regium, Hydruntem, & alias multas. Hæc regio olim uocata fuit Græcia magna, ſicut & hodie in ea Græca lingua cum Italica eſt permixta. Veteres enim Græci habitauerunt in ea, extruxeruntq; in ea ciuitates quaſdam. Lucaniæ ſitus eſt inter Calabriam & Apuliam. Habitantes uerò in Ancona & terminis eius, uocati ſunt aliquando Piceni, hodie uerò nominatur ea terra marchia Anconitana. Poſt Campaniam iuxta Salernum habitant Picentini. Qui uerò circa Ariminium manent, uocantur Senones. Cæterùm Aelianus ſcribit in hunc modum de populis Italiæ: Incoluerunt Italiam plurimi homines, & uix eſt terra in qua plures fuerunt coloni quàm in Italia, idq; propter ſummam & eximiam eius fertilitatem, diſpoſitionem marium, & commoditatem portuum maris. Superauit etiam manſuetudo incolarum omnium aliarum nationum incolas, & numeratæ ſunt olim in ea mille centum & ſexaginta ſex ciuitates. Noſtra uerò tempeſtate multa oppida ſubuerſa ſunt iacentq; in ruderibus, & bona pars terræ iacet inculta. Facta eſt præterea Italia præda exterorum & Barbarorum, multiq; illi duces quos nacta eſt intra trecentos & quinquaginta annos, nullam ei attulerunt utilitatem, nec defenſa eſt ab eis, ſed magis per continuas diſcordias & inteſtina bella lacerata & in ſeipſa ſciſſa. Noſtro æuo gubernatur quadruplici modo. Neapoli enim & Mediolani atq; in quibuſdam principatus inueniuntur monarchiæ. Veneti uerò habent adminiſtrationem Ariſtocraticam, atq; Florentiæ, Senis & Lucæ gubernantur reſpublicæ per Democratiam, hoc eſt, moderatores politiæ deliguntur ſine diſcrimine ex uulgaribus & nobilibus. Notantur etiam quidam rectores, ut dicit præfatus Aelianus, de Tyrannide, nempe qui occuparunt patrimonium ſancti Petri, in iacturam ſedis apoſtolicæ.

Rota papæ.
Hiſtria.
Gallia togata.
Romandiola.
Inſubria.
Vmbria.
Apulia.
Græcia magna.
Lucania.
Aelianus de Italia.
In Italia olim 1166. ciuitates.
Monarchia
Ariſtocratia
Democratia

ITALIA IN PROVINCIAS QVINDECIM DISTRIbuitur, quales ſunt. Cap. IIII.

1 Liguria
2 Hetruria
3 Vmbria
4 Latium
5 Campania felix
6 Lucania
7 Brutij magna Græcia
8 Salentini
9 Apulia peucetia
10 Apulia Daunia
11 Samnites
12 Picenum
13 Flaminia
14 Aemilia, Gallia tranſpadana
15 Forũ Iulij, Venetorũ regio.

Vrbes uiciq́ primarij cuiuſque prouinciæ ſeu regionis.

LIGVRIAE.
Andoria
Albigaun
Sabatiorum alpes
Albiſoler pagus
Arbiano
Biſouo
Borgetho
Biſagno
Buliaſco
Camelio mons
Cameno mons
Ceruo
Couo in Meio
Centa riuus
Ceriale
Careti
Chieruſa fluuius
Camuglio
Capodimont
Chiauaro
Clatari
Deciati
Diana
Dorio
Eburatæ
Epanteni
Eritze
Finario
Feriſanum
S. Fructuoſo
Framulla
Frelo
Ghileta
GENVA
Genouino
Golffo di Rapallo
Graneio
Luoue
Lauagna
Leuanto
Luzzolo
Montono
Montſaluus
Montramellum
Montappia
Meira fluuius
Merla fluuius
S. Margretha
Mulino
Monaglia
Matuſco
Matalana
Monruber
Manarola
Magra fluuius
Mulazzo
Marleon
Nizza
Nola
Neruio
Obſibiner
Portus
Monacho
Mauritij
Nolinus
Genuenſis
Fini
Lunenſis
Veneris
Pietra
Petrus arenarius
Porciſera
Plombinum.
Potentiana
Rocheta
Rocabrun
Rotta fluuius
Rauennatium lacus
Rocſtaien
Rapolla
S. Remo
Riproſsium
Ruſſa riuus
Rimago fluuius
Ricconum
Saglionum
Saluen mons
Saluia
Spotraonum territoriũ
Sabona
Siſtro
Spinolium
Stado de Porſenaſt
Seſtrum orientale
Spedium
Scoglium
Tabia
Trebia
Tinus inſula
Tinettum inſula
Templum S. Veneris
Varus fluuius
Villa Franca
Albintimilium
Vallonelia
Vadi
Varagio
Vallrapall
Vulnetum territorium
Vezzano.
HETRVRIAE.
Alma fluuius
Albenga fluuius
Aſsidonia
Agila
Alſium
Acone fluuius
Apua
Altopaſs
Arignano
Arnns fluuius
Areiano
Abbatia Feſoliana
Acciano
Archianus fluuius
Auerna
S. Armazzo
Aſſa fluuius
Arbia fluuius
Aſsna longa
Aqua pendens
Aretium
Anghiari
Arenua
Anguillaria
Aruntium
S. Apoito
Arignanum
Arano
Albula fluuius
Bolgari
Bruno fluuius
Burianum
Batiſole
Bagnone fluuius
Bagno
Bientina lacus
Buggiano
Biſentio fluuius
Caſtrum S. Laurentij
Borgo
Bibiena
Barberniorum territorium
Bonſalle
Bolſinius lacus
Bangrea
Baſignana
Borgetho
Baglioni
Bomarzo
Baſſano
Caſſanella
Borgeth S. Leonhardi
Bracciano
Bieda
Biedanus fluuius
Barbarano
Baccanorum territorium
Baccano
Thermæ
Vtecenſes
Sabbatẽſes
Froſchenſes
Morbenien.
Brurialenſes
Thermæ
S. Philippi
Bulicanæ
Caiæ
Giaſinellæ
Caſtagento
Cecina fluuius
Cornia fluuius
Caldan palus
Campiglia
Capotuſcana
Caſtiglione
Colonna
Caſtellum nouum
Coſſa
Capalbium
Comara
Cornetum
Caſtrum Iunij
Centum cellæ
Cincellæ
Ceruetere
Cera de ſeruaten
Cerri
Campo
Capriola
Citta portueſe
Caſtilionum
Caſtellum nouum
Carrara
Coſtale
Comano
Curſignanum
Camaiore
Curteglianum
Carfignana
Curſsna
Clodo fluuius
Colle
Carmagnanum
Caſentinum
Caleuzanum
Campi Croci
Cuſentino terra paſſumena

Caſtel=

Caſtel franca
Corſolona amnis
Camaldulum
Corregium
Colina
Collo
Caſtrum florentinum
Certaldum
Caſtellina
Caſiolo
Calcinara
Caſina
S. Clemens
Caſteluolterra
Caſtellum geminianũ
Caſoli
Campagnatico
Ciuitella
Clanius fluuius
Corſignano pienza
Chianchiano
Chiuſi
Chietona
Camproſſell
Cento gaun
Centina
S. Chriſtina
Caſtro
Capomont
Cortona
Caſtillonum
Chiaſſa flu.
Citerna
Capreſſe
Centrone fluuius
Caſtilione
Chiuſino
Conciano
Campagnano
Cerqueto
Caſtaldo
Coruara
Caſtiglione
Ciuitella
Colongo
Cochiano
Caſtellana
Caſtellum Sylueſtri
Celino
Caprarola
Camillare territoriũ
Caldanus fluuius
Canapina
Corito
Coreto

Campagnano
Capacleano cremera
Cremera fluuius
Caſano
Caſtelſuriano
Capranica
Ciuitella
Caſtelnouo
Ducaria amnis
S. Donatus
Duniate
Darnani
Etruria
etruſa
eri fluuius
elſa fluuius
empolium
era fluuius
ecqui
ecalido fluuius
egelido fluuius
enetum territorium
Freddo amnis
fenille
fiore flu.
foroncellum
forum nouum
filaterra
faßnouo
fuignanum
focetium
S. Fridiano
falterona

FLORENTIA.

fieſoli
fichino
focciola
febianorũ territoriũ
S. Fortinus
foiano
folgnica
farneſo
foglia
feſcenia
feronia
flauianum
farali
frentio
fleſſumini
freddanus flu.
fornellum
flariano
fiano
S. Goſme
groſſeto

grauiſci
gragnuola
grauia flu.
graſegnana
grignano
S. Gandentius
gelo
S. Geminianus
gambaſio
guardeſtallo
grotte
gradoli
granamolo
graſegnano
galleſa
graſmella
galliera
granicoſe
Horta
Iuuentia
igno
inſcia
iſtia
ignanello
Inſulæ: Traio, Portraren, Vuilſini lacus, Thraſameni lacus
Luna
Apuanorum territorum
leurnza amnis
laula flu.
laula
libera facta
luca
lucofaren
laterina
laſtra
linara
lari
laſcaia
leceia
luſtiginanum
lucignanum
laberintho
S. Laurentius
longola
laron flu.
limprignanum
Malora
maremma de ſiena
montpeſcal
montargentar

montal
marto flu.
mogmon flu.
montcarrar
montcarle
mitiuole flu.
montcatino
montluppo
montmerlo
marina amnis
mugnone flu.
montuarco
montlupo
S. Maria in feyn
S. Miniato
montaion
montaion
montopoli
montrollon
montſol
montone
mons paruus
mercatello
montueiam
marzan
monta
mugnano
montſerap
meone
meana
meoniano
maganceſi
meonia
montarum
moncymin
muderino
S. Maria farcaſſa
montroſe
montuian
magliano
manzano
marlupo
montalian
montcorit
Nicola
nera
nicolo
neccon flu.
neſtar flu.
nepete
nazano
Oſari flu.
ombro flu.
orbitello
oſa flu.

ordonouo
ortia flu.
olana
oruieto
Pelaſpia
portlibercoto

PISA.

populonia
portferrato
piombinum
phaleſci
peſcia flu
pirghi
paſi
phregena
portueſe
pons mulus
herculis templum
peſcia
puſtori
prato
preſello
pontſeua
pontnano
popi
porchiano
pratonechio
piſtilione
peggibouzi
pogimperial
portera
piene di ſucco
portono
perola
pagnanuſo
pereta
pienza
paglia flu.
pontcentim
proceno
pitigliano
pieue
pietramala
perugia
pianura de meana
pontzano
primport
pontmollo
pudiano
Pirtus: Ferratonſis, Baratonſis, Troianus, Telamonius, Hercolis, Romanus, Riuoli

Pons { Seua, Nano, Era, Centino, Molde }

Quarceto
Quaranton
S.Quirico
S.Quirinus
Raccamotron
razena
raneri
reſsignano
ronta amnis
romena
rippamaranz
rochmoſcon
roncollo
rippabella
rapolana
riſcella
ricurſo territorium
roccaito
rioſcuro
ronziglion
Scarlino
S.Seuera
ſidonem
ſagra inſula
ſaguinaia
ſarzana
ſalino
ſarzanella
S.Stephanus
ſarchio flu.
ſillano
ſummano
ſeraualle
ſtella flu.
ſcarperia
ſtia
ſenattorrente
ſambuca
ſtagia flu.
ſtaggia
ſerpentina
ſalinæ Volternenſes
ſaſſeta
ſoureta
ſegalari
ſpeciaioula
ſpelunca
ſillana
ſaturnia
ſempronianum
ſoano
ſoſſo flu. ſcanzano

SENA.

ſateiano
S.Stephanus
ſpezzano
ſanguinata flu.
ſaſauto
ſutri
Tarliburno
thuſsinato
tagliata
tarce
tendola
torrida flu.
turzola
terra paſſumena
terranoua
terraciuola
tnrranera
terragralla
terraroſſa
terra bianca
tatti
turrita
tuſcanella
treia flu.
troſsiani
terrana Mœnia
tarquinia
tolfa
triuigliana
turrena
turrita
troſſolo
turris liburnia
turris Vincentina
templum Lucinæ
templum Herculis
Vmbria
uatican
uaduoltera
uitulia
uoce
uola
uacina flu.
uilla franca
ueggiano
uallgrafegna
uitulianum
uall de arno
uallmugelle
uillombroſa
unci
uico
uolaterra
ualpeſcia
ulmento
ualcomer
ualentano
uitruchiano
ueiuzza
uiterbium
uitulania
uich
uadtoſſan
uicarello
uadtoſcan
uian
ueiazibel
uicontrad
uetralla
ueiente

VMBRIAE.

Alfatenia
aſimons
aſceſi
aſi flu.
aſimi mons
S.Anatolia
albianæ territorium
amelia
aquaſparta
allia flu.
antena
Caſtellum Sacri ſepulchri
Boturgia
branca
bettonio
beuagna
S.Benedictus
buccignano
Cittu caſtellum
chiazo flu.
chieſo flu.
coſtazzaro
camaria
uaſa calda
S.Clara
clitunno
capodacqua
colflorido
creto flu.
ceretani
caſsia
carſuli
coruo flu.
coniſca
chieſa
caſteltodinum
cotila
cure
cuntiligiano
curſula
caſsia
colſcipia
caſperia
capſaſar
creſcentium
calentino amnis
cattanello
coluechio
bruſtumino
caminate flu.
cureſe flu.
collatia
ceminia
cotiſcole
caletrano
Dirino
druida
degenia
Eugubium
Eſio flu.
S.Euthimius
Foſſatum
fuligno
forflammin
fratta
S.Franciſcus
frentila
Phalacrorum ditio
faroli
farfaro flu.
furano
fraſso
fidenates
Gualdo
S.Iohannes
S.Gemini
Harano
himella flu.
horunde
Iſſa inſula
Lioneſſa
liſta
lauentana
S.Maria Angeli
Montano
mutiſco
monfalcum
montcorſo
montfiſcell
montleon
meſite
matiera
moſsimo
montbon
montiohann
montſeuer
montneger
montagliato
magliano
montcalf
mandell
mandella
montopoli
montſantmaria
montlucretie
montritondo

NVCERIA

Norſa
negra flu.
nar flu.
nemina
narnia
nerula
Ombria
oruino
otriculo
ocrea
Pratolino
S.Pedrizzano
pianello
patuli
piedeluco
publica
poggiomirteto
poggio donadeo
poggio Magliano
podere doratio
polombara
Pons { Centeſimi, Negræ, Narnina, Augusta }
ponte
Rieti
roccantica
riodel ſole amnis
rio de moſſa amnis
Saleumprona
ſigello
ſchezza
ſpoleto
ſtello
S.Sauino
ſerraualle

ſabe

ſabo
ſabina
ſchizzina
ſerſimon flu.
ſima
ſtermiliana
ſabiniano
ſettaque
ſcandigial
ſaliſano
Topinol flu.
tinnea
tusnia
torſao
treui
trebula
treponti
trani
todi
teſtuna
tarano
torpia
Vilumbri
S.ubaldus
ualeippo
uall topina
uallſpolet
uallſtructura
uiſo
uelino flu.
uiguiga
uisbola
uacia

ROMANI territorij.

Alpi
argileto
ardea
afrodiſium
aſtura
aufidus flu.
amicleer
amaſeno flu.
alba
albalong.
algidum
anagna
acuto
anticulo
alatro
albunea
acqualbula
acqualabe
arceolo
aquitia

aquamarz
auezzaun
affile
aniore flu.
acquergino
acqueſaluia
Belitræ
babuco
bouſe
Coritum
capino
campargeo
capantio
circeo
campenatin
capena
caſtellonto
caparano
cora
camerena
cittadi diuina
colonna
caue
coſu flu.
collapo
carſeoli
cecano
caſtro
catulo
cantalupo
campalentz
cellano
ceſa
capranica
caſa carbola
ceciliano
ceceto
ciuitella
ceculo
cinciano
Equicoli
S.Felicitas
Feronica
fondi
formia
fratta
foſſanoua
fumeno
ferentiæ
fanſelono
fattino
fraſcato
Giaſio
germalia
gaietta

garigliano flu. olim Liris
giouenco flu.
garignano
S.Giona
guadagnola
S.Gregorius
girano
grottaferrata
galliceno
Hoſtia
biformium
berici
Itro
indiuini
Latini
læſtrigoni
libiſſum
lucumono
lauinia
lautule
langola
Montolympo
morgetto
mons capitolij
mons Celij
montcircol
mamuri
mola flu.
minturnus
marino
maginta
montcecubo
montalbon
maruti
monfortin
merulo
marſi
maruo
magliano
S.Maria uictoria
montmartin
Neptunia
numico flu.
neme
nota
Olympio
olibano
Palantio
pallantia
pomerio
pometia
paterno
prætorio
pantcarno

piperno
procare
pilaſtrina
pagliano
pellio
profe
procilgiano
pereto
patrica
piſciano
perſea
polio

ROMA.

rocca gorgana
roccaſecca
rizza
roccapapa
rippi
rocca Tioli
niuo freddo
rocca Mutij
rocca Caui
rinata
Sabattia
ſaturnia
ſtura flu.
ſatura
ſtura
ſpelunca
ſelua ſagra
ſpenino
ſarmineta
ſeza
ſonino
ſerono
ſegna
ſcurcula
ſalello
ſupino
ſollago
ſambucca
ſaracineſco
Terracina
traieto
tretaberne
taſanobrun
triuigliano
turritio
tiberino
treuo
trioli
tudeo
tiburto
tagliacozzo
tranſacco

teluron
tuſculo
Vicotoſco
uellia
uolſci
uellia
uillaformiana
uilmarian
uilmuren
uico
ualmont uerulo
uiltiburt
uicoarro
ualeria
S.Veyt
uerreſi flu.
uilloraz
uilltuſculan
Zagaruolo
zinazano
zancaro

CAMPANIAE felicis.

Auſonij
auſonia
arunca
acqueſueſſa
arunci
alipho
aterno
anuerſa
atella
acheruſia
acerra
ariola
arzento
S.Agatha
acquamella
atheneo
amalphi
Baia

Baia
Siluan
Ciceron
Tripergolu
Arco
Renerio
S.Nicolaus
Seropha
Arculanæ Crucis
Cantarell
Fontana
Colmo
Sonnen

Thermæ:
Men
Gin. boroſo
Fatis
Brancula
Spelunca
S. Anaſtaſius
Epiſcopalis fons
Cæſaris fons
Petrolium
Calaturra
Bagnolo
Biunckara
Grotta
Ottonico
Aſtruno
Veleno
Bolla
Chriſten
S. Lucey
S. Maria
S. German

Campania
cumani
campleborin
carinula
caſal di ſeſſa
calui
caianello
conca
campfenafro
caſcano
caſano fluuius
calore fluuius
caſtalmare
cancello
capua
clanius fluuius
cuma
cimerij
centcamerello
campflegri
caſtellouo
collo di pace
caſerta
cancono
cauc
coſtamalat
camſtellat
caſtelſtabie
Durezzano
Ebulum
Frentale
falerno
foniacetaſa
foſſabaia
foſſmiſena
flegea
forino
Gaiazza
galuzzo
grottaſibylla
golfgrattera
grottagonaria
golfobaio
golifluerim
grottanapali
garro
grotta
grignano
golfcratera
gargliano fluuius
glanus fluuius
golfiſurrent
Herculanum
Iſclerus fluuius
Leborij
omplebos
labrintus
linternum
lunatula
linterano
Montegarro
mintorne
mantdracon
mignano
marmorto
montfeuur
montchriſt
monspauſilippus
marlieno
monteſſat
meronida
matalona
montaburno
montiſomma
maſſa
maggiore
minore
montaſtrun
monſterin Caua

NEAPOLIS.

Nola
nontiata
Opica
oſci
oſca
Pometia
preſenzano
partenope
palepoli
poggioreal
pompei
picentij
principato
picenza
pozzoli
Haffe ſiue Baia
portus Puzzoli
pons Gallicolæ
Roccamont
Riuello
Samnites
Sora
ſagra ſylua
ſidicini
ſueſſa
ſedecimo
ſeſto
ſabato
ſeſſula
ſarno
ſortitella
ſomma
ſarnus flu.
ſaraſti
S. Seuerinus
ſcaſaro
ſurrentum
ſirene
ſalernum
ſile flu.
ſtabie
Terra laboris
trifone
theano
tiffata
tramonte
tripergula
tella

Turris:
Bagni
Patria
Faro
Greco
Grapaerbi
Ottnua

Tēplū:
Apollinis
Hammonis
Herculis

Veſtina
ulſci
ueſtini
ucnafrinus campus
uolturnus flu.
uolturna
uilluaceia
uillcinerone
uillucul
uall caudina
uincentia
uicco
ueteruio

LVCANIAE.

Agropolis
Auletta
S. Arſentus
atheno
arſano
Baſilicata
beluedere
botta picerna flu.
buon hallitaculum
Caſtellabbate
capoleucoſo
capopiſota
capopalinuro
cocco flu.
caſtehuzo
cozignano
contuzzo
conſentia
caſtellangelo
cagliano
capaci
cuccaro
caſtelle
S. Clerico
chiaramonte
Diano
Enotrij
S. Ephemia
eſaro flu.
Fiumenegro
Golfagripolitam
giata
S. Iohans
S. Iacob
Iela
inſula ſerena
inſula oliua
Lucania
lagonegro
luria
laino
lauo
S. Lucido lopizzo
S. Leo leconia
leoonici lucerina
Molfa
montſano
montmoro
uſanthia
Noia
poßidonia
peſte
piſciota
policaſtrum
piſtigliano
petina
pallo
picerno
principalo
potentia
pudilla
Ricello
roſraino
Sera
ſpelunca
Sazzano
ſena
ſaponara
ſapri fluuius
Turris Brucana
Velia
uimonella
ualldiano

BRVTIORVM & Græciæ magnæ.

Amatus fluuius
angitola
agleſſo flu.
altmont
acherunto flu.
acheruntida
apriliano
altilia
aielo
ale fluuius
auerna
amici
acri fluuius
arente flu.
acri
albidoa
archangelo
amandolaea
acremira
altauilla
alleonata
alliano
Brutombron
belueder
bonifacio
biuona
belmonte

bagnara
buſento fluuius
baiſcuto fluuius
blaſi
badnato
belfort
briatick
burcello
butrio
burſano
brambalion
branco
belicaſtro
bernalda
biſignano
bomburo
brandano fluuius
Calabria
choui
chonia
cirilo
cetraro
caſtiliono
capo ſupero
caroli
capopaticani
columella
catona
calrediſi
capodarmi
caumptemeſs
caſtelluetro
calimera
corno
celico
calanzaro
confinti
celito
conſenza
caſtellferrate
cuchiare fluuius
caſtrouillare
cochile fluuius
caſtellfranca
capurſano
caſtelluechio
caulonia
crepacuort
carino
codoian
capoſtilo
capoſquillazo
cremeſſa
cremeſſa promontorium
conino choni
caſtellaunibal
capcollonna
catron
cutro
cariate
copie
colopizzato
cocile fluuius
caſtilione
corliano
corlianetto
caſſono
caſtrouillare
cana
caſtellnouo
carauia
chiaranote
coluaden
cocciano
caſtelltaza
S.Cataldo
colubrano
caſtellaneto
Diamente
depiniano
dioſcorono
dauleo
Enotrij
epiſcopia
S.Franciſcus ad Paulam
Freddo fluuius
faro meſsanorum
febia
finito fluuius
ferulento
francauilla
fiumara mora
fileno
Sinus euphemiæ
girofilo
S.Genito
grathi amnis
grimaldo
gaurano
S.Gorgia
grattario
grangrecio
gierazzo
golfoſquillaz
golfotaurin
golfreſan
gracco
giapigia
gaioſa
graſſano
galefo fluuius
grauina
guarda
Heraclea
heracleopoli
Iſola
iapigij
ipirizo
Locri
locri Epizephyrij
longobucco
lagaria
limiocello
luturzo
Marathia
medana
meſuna
medina
metreno
metauro
morganzo
motigoioſa
murmagno
murano
mottporchia
mantia
montlion
meſſano
mileto
monſant
marturano
medana
magono
montali
S.Marcus
maluetto
magna Græcia
S.Maria tredetti
monteſapo
mamerto
mamertini
moncaulo
motta bubalina
mottbruzano
metapontum
meſuraca
montbalbon
S.Maurus
moccone
mettabono
milionico
montcagloſo
montpelaſo
mathera
motila
meſaphra
marpieciolo
S.Mardi patrio
Nicodro
nicaſtro
naletto
neetho fluuius
nacara
noia
nardo
Palma
paula
portherocle
pupuſidero
pendoſia
paterno
pedagio
petrafitta
philocaſo
panaia
poliſtena
Pian S. Iohann
paſſolante
palepoli
pezzano
panduro
petilia
procrimiſa
palione
pelicore
petrola
peſtice
piglij
puglion
pomaro
paleſano
portarento
Ritonda
rezzo
roſarno
roblano
robleto
renda
regia
rugiano
rockangitola
roccella
roſe
ruſcianum
ruſetto
roccapietra
rockimperial
rockanoua
rocktarento
roſani
riuino
Siglio
ſcalia
ſemiara
ſuriano
ſunto fluuius
ſpezza maius
ſpezza minus
ſiciliano
ſtulo
ſillo
ſagriano fluuius
ſquillaci
ſimari
ſagriano
ſeuerina
ſtrongoli
ſibarri
ſinu fluuius
ſaro
ſalandro fluuius
ſeueſi
Tropia
trenio
teriana
temeſa
terranoua
theſano
triunti fluuius
tacina fluuius
turio
thuria
taurinorũ territorium
tarſia
terranoua
trebeſazzi
teana
tricanico
taranto
Turris { Brutinæ, Bæſaris, Mace }
Inſulæ { Proſerpinæ, Caſtoris et Pollucis, Iunonis }
Vallmartin uergini
uaſento fluuius
ualetta
uatticano
ueggiano

SALENTIRIOrum.

Andrano aleſſano

BRVNDVSIum.
buſardi
baſtardo
Calabria
caſal Tarentanorum
caſto Maria
caſtro
capleua
caſtelliſola
carliano
caſtellnouo
conuertimo
cileno
curchiacuto
copia
Giapigia
goliopoli
goſzonio
goldſadriatico
grotaglio
gragliano
S. Granazzo
gugiano
gallatina
yſelſano
Lucani
lupie
leze
lationa
lezzano
Meßaynia
monaciacco
maraggio
marluthernio
miſſagno
montſardo
minoruo
mandurino
montchimera
Neetho
nacara
noia
naroo
Orea
otranto
Puglia
portleze
S. Petrus Gallatina
parauita
porbrindeſe
Ruſe
raibele
ruffianum
rocca

Salentini
ſaſona
ſturnini
ſporbiano
ſternatia
ſoletto
ſcuriano
Thirea
tricaſſo
Canallo
thurnpena
S. Vitus
Villmartyr
ueſento
uireto
APVLIAE PEVcetiæ.
Barri
biſeli
barleta
barrolun
brittonto
bitteto
Conuerſan
cilio
ciſternino
carragina
caſtellnuce
caſſano
camme
canuſio
campfort
carckmaior
Enotria
etoli
egnalia
etolia
Faſano
Giuenazo
gicia
grauina
Lofanto fluuius
lanello
logritand
Monopoli
molla
marfeta
S. Mariamortſe
S. Mauro
S. Martincolumna
martina
medogo
moſco
Noia
Oſtruno

Puglia
peucetio
poltgnono
putugliano
palo
pediculi
Quacata
Riuo
Spinaciuola
S. Stephanus
Trani
therit
terlitz
Venoſa
uilnoſa
S. Vitus
APVLIAE DAVniæ.
Adurio
apineſte
aregano
arpe
albereth
aſcolo
S. Alicandro
Beſtia
bonino
buturara
biccarino
baranello
boniano
buſo
Caudilare flu.
caprino
cognato
caſtellangelo
capitanata
cita ſamaria lucera
ciuitato
caſtellfranca
caſtelluzzo
caſtrunnibal
cidignola
celentia
caſtellmottà
cita batterara
caſtellinneo
caſcalenda
campapietra
colforte
cirmaior
Daunia
delicetto
dogana
Eccanano

Fontana almare
foggia
ferunzola
fortino
fiterno
S. Gianrotund
giamoneſſa
gerium
S. Iulianus
Seldan
Ioſola Tremitti
LVCERIA.
liollana
S. Leonhardus
larino
leſino
Manfredonia
montgargano
S. Michael
motta
montcoruin
machia
montſaggion
morano
montfitern
Ocſara
Puglia piana
poricapitanata
precina
petracatella
petramotta
Rica
rocheta
rohe
ratino
ſalpe
SIPONTVM.
S. Seuerus
ſerracapriola
Theano
troia
Tēplū { Calcantis / Podalyrij / Mineruæ }
Veſtini
uolturno
uinculator
SAMNITVM.
Abruzo
aſinella flu.
auſano
auſerulo
atiſſo
archa
S. Angelpeſcgli

agnono
auentinus fluuius
altino
arò
arrouacrò
ariello
apollinare
aterno
amiternum
aquilla
alardo
adria
ancharano
aſcolo
amatrice
apicium
amando
adriano
altaullu
arpaia
aueleno
S. Angeli ad ſcalam
aliano
alipha
S. Angeli ripcanim
alueto
atino
arpina
acquino
arce
acquafondàta
Boiano
bagnuolo
baſilica
bomia
burello
buonanotte
buchianico
S. Bernardus
buſſo
burdino
biſento
burgenouo
beßigno
BENEVENtum.
bouetto boiano
S. Benedictus
Carazeni
campmartin
caſtelpignan
cargbotazzo
caſtareparando
baſtelluzo
cittanoua

caſale

caſale
caſalango
carpignan
ciuitella
calmezzo
celeſtini
caproco-ta collmacina
caſcandidella
caſtellauzon
caſtelminal
cantelmi
corfinia
campelin
caſtelltorre
caramanico
cuſano
chiete
conſtanzo
caſteruito
cantalupo
carupello
capiſtrano
capdaqua
caſtellana fluuius
colino
caſtelliono
cornomont
catapenna
colceruen
cornignano
caſilento
cita S. Angelo
coluechio
camplo
capotoſto
cantiano
ciuitella
caſtro
caſteluechio
caſtelnouo
columella
contragnerra
candida
calore fluuius
cuſano
caſteluechio
curſano
caſſano
caſalarbon
crepacuore
caſtelfranca
caſalgiano
circello
coffiano
camplothar

caſalono
caudio
caſtelponzo
caſtelgallo
capiſtrello
camino
comeno
caſaliuero
campolargo
caßino
compiuteria
campobaſſo
Ducate Beneuent
S. Donatus
S. Egidius
Ferentani
frentano
forcon
fiumicello fluuius
foſſaceca
faran
forca
falum
falaſcuſa
uillafranca
frentana
fletto
feltrino fluuius
fero fluuius
S. Fabianus
forolonolo
forella
flauiano
farieto
fauicola
fercule
fontana
fibreno fluuius
forolo
fornello
fara
Giuliano
guarda
guaſtamone
geſſo
gelino
giudice
gambatone
giuiano
greco
guardagallo
guarduomano
giulianoua
giappigio
grottamenarda

giunculo
S. Georg
garigliano
S. Germanus
S. Helia
Larino
lupara
lucito
lumeſano
liſpineto
lettopalleno
luparella
lama
lazano
lento fluuius
S. Liberator
luco
liberata fluuius
luco
laureto
loccariſco
lemata
lambroculo
loſante fluuius
S. Lupus
S. Laurentius
Montſiterno
montnegro
montdoriſe
montplaro
montferrand
S. Maria cinquemiglia
maiella
montpian
miſſerat
macine
montlabion
S. Martinus
mora fluuius
milianico
maupello
montreal
marrucini
moſcuſono
montſiluar
monteſecco
motula
montuuerde
montgualco
maſſeno
miano
moro
montorio
montpagen
moſano

murro traſin
montſant
machia
maleuent
montfuſculo
montmilito
montfalcon
montremoli
montella
mirabella
miletto
montbrun
miſcano fluuius
montcal
montmoz
molinara S. Maria
montcaudin
montſaticul
marano
marco
S. Martin
montnergine
montfreddun
merculiale
montmatheſio
malfa fluuius
montarquilio
S. Maria Oluetana
montnegro
maſtraco
Nuria fluuius
nerezzo
noſco
nere lacus
Ortona
opa
orta amnis
offeno
omne fluuius
Pignanum
pelicorno
paluſtro
penna
palumbaro
peſco
palluro
petraferracina
pilo
peſcolo
peligni
palleno
pannadhumo
petranſuria
pianrocca
peſco

piancinquemillia
pretoro
petorano
peſcara
pratula
popolo
pentimia
S. Pelino
petranico
pianello
piompa fluuius
pignano
porta S. Angeli
portadria
pregutini
poggio
poggiomonelli
portualent
padulla
petrapulzin
pauon
peſtulono
ponze
pontlandolpho
penſolia
penſtrunina
pratello
pedemont
puianello
poſtrano
peſca
pianetto
pontcoruo
petraroia
pratello
Quarto
Roccauiuara
roccamariſo
ragano
roſano
raſino amnis
rocfraſin
rocinquenill
ruffento amnis
rocca
rocca S. Ioannis
rocca ſcalona
roſino
ripmontorio
rapirio
rupatano
regnano
roccaſecca
rocfraſinoe
riuofredda

riuoſomulo
rocſmontoian
Samniti
ſabelli
ſalcito
ſenta fluuius
S.Stephanus
ſangro fluuius
ſaro
ſcontrono
ſecca
ſuperequan
ſulmo
S.Ioannes
ſpoltorn
ſino
ſaline
ſernio
ſerra
ſchirano
ſilui
ſabbato fluuius
ſaßhonorio
ſepino
ſeritalla fluuius
ſerpito
ſereno
ſora
ſettefrati
ſchiauono
ſegnia
S.ſpiritus
ſtrettarpay
S.Scholaſtica
Tarnaquiſis
trenio
turino
tranſcriuo
taranto
tripalo
turricella
tocco
tarantonell
tronto fluuius
tronto
tranſando
tauo
tordino fluuius
troia
tortoretto
S.Thomero
terrano
trueto
tripalto fluuius
tripalto

tandro fluuius
theleſe
tauraſo
torre
tullano
Valregia
uerde fluuius
uillfallere
uillmeyen
uualloſcura
ualua
ueſtini
uertorro
uomano
uiciola fluuius
ualueano
uiueretto
uomauo
uilanto
S.Vitus
uallbonuent
uulturna
uallcaud
uulturnus fluuius
uicalio
uilladominica
uallis rotunda
uenafri
uallporcina
uallgardan
S.Vicentius

BRVTIORVM ſeu Marcæ Anconitanæ.

Aquauiua
arquata
accumulo
aſono fluuius
alia
aranzauerran
aſino amnis

ANCONA

amola
S.Angelus
argila
acqualonga
albs amnis
belfort
braſticara
boaſſo fluuius
caſtelbendes
cupra
cupre
citta noua
coſignano

chienta fluuius
camerino
caldarola
cittanoua
cingolo
caſtelficard
caſabruſſata
cormalto
careſe
S.Coſtanzo
carba
campo
caſteldurant
candiano
callio
ciuitas S.Angeli
candiano
S.Elpidio
Forchepeſe
ferro
fiaſta fluuius
fiumeſino
fano
foſſombruno
fiurlo
firmiano
foglia fluuius
Grotta
S.Guiſo
S.Geneſius
gieſe
Heliaricina
humana
heremita
Lettomarto fluuius
lettouino fluuius
luceoli
S.Laurentius
marca Anconitana
marca Fermiana
montbrandon
montuittor
morcino
montmaria galli
montfier
montnour
montalt
montmonaco
montfalcon
montrabion
S.Maria in gargan
montmartin
mandola
mantcaſuar
moca

macerate
montaliano
monticello
S.Mariacaſſan
montſant
muſon
S.Maria Loretana
montarcon
mathelica
miſa fluuius
montalbot
mondolff
mandain
mirandella
S.Martinus
mercudello
maſſatrebar
metro fluuius
S.Martini amnis
monfalcon
montaßdrubal
monttabat
mercerat
monfaber
montbarozz
Nouilare
Offida
oſmo
ombri
orzano
Picenum
piceni
portaſculo
pedaſſo
piceno
petricino
portfirman
pianpica
potentia
portancon
pergula
paganico
pelora
pons Metro
pons Cardiana
pons Rizolij
pezara
pons foglia
penna
S.Quirinus
Recanati
rapirio
Rocfiumiſin
raſpagata
rocatotula

rocacontrana
ripa traſono
Seruigliana
ſeruaualle
ſeptempedon
ſtafillo
ſirolo
ſerogallia
ſentino
ſeſſoferrat
ſorbolong
ſentino
Tigno fluuius
tigne
tolentino
thuonis
templum Veneris
S.victoria
Vrbinum

FLAMINIAE.

Agello
albaret
acutula
S.Archangelo
aueſa amnis
argiue
aquaporret
S. gatha
S.Albert
argenta
aduentino
adria
abbadia
ariano

BONONIA

battidizzo
borgopanigale
baſaro
bargi
bambiano
bargaſſa
thermæ Porretanæ
thermæ Sarpetanæ
benuagnanti
borgum S.Georgij
belriguardo
bagazzano
boij
bouelle
boccalione
S.Bellino
bergantino
beluedere
butrio
baſtiono

Caſtelmezzo

Caſtelmezzo	comaclum	S.Lodecio	Ombri	S.Sophia
catholica	cenomanni	liuio	oriolo	ſamartina
conca fluuius	cornuauuyl	lauona fluuius	oliuedo	ſolarolo
conca	criſpauuyl	lugo	ochiobello	ſelnadalugo
caſtelnouo	caſtellum Vuilhelmi	ladeſe fluuius	orcano	ſenio fluuius
certaldo	caſteluenet	loiano	Poppio imperial	ſamum
carpegna	caſtelnouo	lauino fluuius	pozzo	ſoſenana
caſtellana	codigaro	longaſtrinum	piandelmont	ſilero fluuius
S.Clemens	Duadala	loredo	pianmeledo	ſanterno
curianum	Egoni	ledenara	petraruba	ſaſſatello
ceruica	Felſina	ladice	petracutula	ſauena
ceconara	firezola	Montpeſaro	pianmiſano	ſcaricalaſino
ceſena	formipolio	monscaluus	pontcaſelechio	ſetta fluuius
candiano fluuius	fali	montgedolff	pamico	ſaſsigloſina
claſſe	feſſameſſanix	montaueſo	panaro fiune	ſanignano
ceſarea	faenza	montcirignon	prata ſala	ſonagio
cuſerculo	fuſsignanum	montſterſentin	pons S.Georgij	ſale
cenitella	foſchio	montſcuaulo	portuilla	ſclutenna fluuius
calboli	fontana	monzardin	pompaſa	ſpina
caſtrocaro	fagnano	montgriman	pieno uilla	ſuſana fluuius
coſsina fluuius	forcelli	montoſſo	pontlagoſcur	ſandola
S.Caſſano	foſſaputula	montcupel	portmolin	ſettemari
criſpino	foſſalberi	montfeltren	poleſina Robigana	ſeanni
caſtiliono	foralien	monmayen	poleſina Ferrarienſ.	ſeriano
catignola	fornaci	macerata	portphiliſtin	ſaga
cora	forrara	S.Marinus	Quaderna	ſeruallo
cunio	ferrariola	montirano	quaderna fluuius	ſaggi
caſtelflorentinum	francolino	mercatrantzi	quatiſano	Tombo
caſtelbologna	fesfiliſtina	maiolo	Romagna	trincta
caſtelrio	fatta	marechia fluuius	rimine	taletto
corignano	Gallia Ciſpadana	mamolus fluuius	rubicon fluuius	tombadigano
caſula	gallia Tranſpadana	S.Marianum	roncofrido	torato
codironca	gallia Ciſalpina	S.Maria immont	RAVENNA	traferenſis campus
caſal fiumineſo	gallia Togata	mercatſarazin	ronco fluuius	toſsinano
conſelice	galli Boij	S.Maria in thermis	ronco	torſaſſa
caſtelguelfo	gabizze	montluco	rontana	torfaro
caſtel S.Petri	granaruolo	S.Maria in porta	raueda	torcellin
caſtelbrithi	gradara	medola	ricardina	thoſcani
caureno	geſſo	S.Maria Ritond	rhenus fluuius	trigaboli
cento	S.Giuſtina	montono fluuius	rotta S.Blaſij	triſalgi
corticella	galeata	marzauo	ruina	treſente
caburazzo	gratara	modiana	rottaficaruolo	tartaro fluuius
caſtelmeſeruo	galliera	marrate	rouingo	tarzinzal
caſalecchio	S.Georgius	muſſalombarda	roca raſternoff	tornezo
chuſa ad Rhenum	garena	medicina	Senogallia	Vintinella fluuius
caſio	gallia Aurelia	mulinella	ſaſſo	uerruchia
creſpelano	garnaglione	muzallara	ſcaulino	uilceſarin
caſtelfranca	ghironda	mulalbergo	ſaſſocorbar	uzzano
caſtellion	Heſſarrato	montuuellen	Seano	uarignana
caſtellum S.Iohann	humano	martignano	ſamignanon	S.Venantius
capugnano	hoſpitaletto	miſano	ſauno fluuius	uallreno
croceta	Imola	Nouantula	ſarſina	uergato uolana
creualcore	illice	nuento	ſalinæ Ceruianæ	uilcometato uergento
coſſandolo	S.Leo	S.Nicolaus	ſaiano	uiconanza uicouerio
coderca	Lonzano	nugarola	ſcaulino	Zagonara

AEMILIAE ET INSVBRIAE.

Aurelia
anſab Regina
alpperegrm
albme
apechio
alpbrandon
aruia
auanto amnis
apepian
algretia amnis
albian
antilia
alexandria
aſti
albá
acque
albaro
apuaria
S. Andreas
arles
archo
aquanigra
aſola
adda fluuius
alzano
alobreti
S.Angelus
alzato
alari
aliono
albicono
arithimere
abiagraſſe
Azzo
agno
angera
angleria
arona
aſcone
atrona fluuius
andurno.
aſtra
alpgraie
alpennine
alpione mons S. Bernhardi
auigliana
alpcottine
arolo
alpes fluuius
armeno
S.Antonio Rouerſo
Boij
bianora
bondena
bomporto
boſchetti
boccacita
ballpelanura
belforte
S.Benedict podolirano
balnea de Aquar
baguolo
bibianello
berzo
belueder
baganza amnis
borgo
bordo
borgo S.Dominico
bardi
bercerdo
bußino
borbiano
boſenaſco
boricolano
biſſonda
buſignana
bondiconago
borghetto
borg S.Martini
bormina fluuius
borgolio
bruda fluuius
boſſa
borbo amnis
beſtagno
bronda
botigono
bruſco
bardolino
brezauo
borgaforte
breſcia
botteſino
bozolo
broncolo amnis
broſa fluuius
barian
bremco fluuius
bergamum
bechuni
bitio
bormio
thermæ Sancti Martini
briuio
belgioioſo
belaſio
barcus Papienſis
bimaſco
bruniſelden
blemeri
biorgo
bortero
barlaſina
borgo de Teſino
borgolauezo
bruſciatin
brendrono
bruſimpiano
bruſin ceſe
biſono
bozza fluuius
biaſta
bregno fluuius
borgbugira
borgcanobio
borgobruſago
buſono
barbarega
beſagno
buſalora
biela
bedulla
bara
S.Benedictus de frutſtara
briabariaſſa
borgo
balzolla
bellinzonum
blandrate
Caſtelnuello
campinacri
carte quarantula
ciſpennina Gallia
ciſpadana Gallia
concordia
caſtelnouo
carpinetto
carſo
corregio
campgaiano
cuſina
cabalbiancho
ceralpi
cruſtello amnis
caſale maius
caran
cian
caſtellarano
conoſſa
caſteluetro
columno
caſſego
carema
caſale
caorſe
copiano
caſtelgulpho
coparino
S.Columbanus
caſaleio
cariſio
caſtelnouo
S.Columbanus
caſtelarquato
carlemaior
chiauenna amnis
chioza amnis
campamort
croce
cela
cope amnis
chioſtegio
curone amnis
caſtelle
caſtellazo
ceua
caſale S.Euaſia
camino
ceſaria
curtimilio
curri
cherio
carmagnuola
caſalgraſſo
certale
carce
caſtigliole
caſteldolphin
cenomani
ciſano
caſtelleto
coruo buono
campione fluuius
cauriana
chieſo fluuius
caſtalloto
caſteliugo
caſtelmaro
caſtalzipro
cereſara
calimoro
campagnomontechia
canedo
caluiſano
caſſara fluuius
cadalonga
capriola
caſalmaior
caſtelgazon
cortuſe

CREMONA

calze
carezzo
chier fluuius
crema
capelrocca
calepio
collo
correno
chiouenna
coſtiſana
caſtellnouo
ceramaggio
codogno
caſtellono
caſſano
cropenuuyl
comabia
corzino
caſtelleto
callano
cadilogo
chiurre
camaniano
crux Sancti Pangratij
campiano
caſtelfaſoldo
caſorn
caſauo
catenazzo
S.Catharina
ciro
cra
colomo montis S. Bernhardi
canerborgo
carminborgo
canobioborg
cognaſcoborg
corduacoborg
centofalborg
cigugnola
carbetto
caſtelleto
creſſentino
canoueſo

centroni
ciurgi
chiauaße
caſſelcra
carignanum
cimiſio flu.
chieſiuola
cluſione flu.
critia
coira
Doria
dolo flu.
doria flu.
douerrenzo flu.
direma
deſanzano
doſiolo
dungo
domaſo
degmenza
doglia flu.
domoſella
danaſo
doritta flu.
duria flu.
Emilia
egidiolæ territorium
eridanus flu.
Felſina
foſſafiſtorena
final
S.Felix
fatuli
florano
forno
fogliani
formigne
fontanelleto
firenxola
felino
fraſcinetto
foro
feliciano
foſſano
fontuiſcenda
fornaci
formigoſa
fontfreddar
fianello
floß
fregidolpho
francacurta
forlicin
fontplinio
fontgnano

ferrera
fontanella
Gallia Togata
graßoni
gorzani
gongioga
guaſtalla
geſſa
grupaldo
guardaſono
guardaſona
grugino
gibello
gratarolo amnis
gribellino
gareſio
S.Giouanni
geralla
guarneborgo
grizzolo
gabiano
gouerno
grottiſabella
gardo
goito
garnano
gazzoleto
gambara
gauerdo
garſa flu.
grigna amnis
gorla
gambalote
groffeto
gona flu.
gandrie
germiage
S.Gotthardus
gordula
gandolia
galerato
golaſecca
S.Germanus
S.Georgius
grauidona
gandino
grauium
grezano
galluzo
gegnu
genneuuyl
genula
grigno
S.Iuſtina
S.Giouanni Tromba

Ira flu. iria
iolanta
inciſa
induſtria
idra
iſeno
inſubri
inſula arſij
incino
inſula comazo
ildibarado
intra
iurea
Lombardia
luzura
lucurgano
lenza flu.
lurno amnis
lora
leuizzano
larda flu.
lechia amnis
londeſer mons
lugagnano
liguria Ciſapennina
lagnaſco
lugo
lingocchio
laumello
laumellina
lauena
lichime
lugano
liuerno
lauener borg
liuiner borg
lepontij
laſſerborg
luggaris
lanezza
liuurno
lucerna
lagiſe
lodcone
labina
laracerette
lecco flu.
leucum
lira flu.
lodena
lombro
leui
legnani
Modena
mirandula

marauello
marano macheda
marzaia montzibio
montbaranzon
montuualeſter
montechio
S.Martinus
montchiraugalo
mezzadella
monzano
montluzzo
montarſin
montlazon
monteſelli
mombruno
muletta
monsferratus
montcaſtell
montmagno
montcaluo
S.Martinus
marengborg
mora flu.
momticellum
mondeui
moreta
monueſo
montcalier
montzo flu.

MANTVA.

marmirole
malſiſino
S.Martinus
madruz
meldole
marcaria
montechiar
mela flu.
mompiano
motella
malpaga
martinengo
morma amnis
mooteſelle
S.Maria baſella
morbegnium
montbraulio
malengo
meira flu.
montperniano
muckenſturm
monpennimuſa
meltzi
montrianz
maſſa malignano

monza
muſſa
monsgotthardi
marici
mirabellum

MEDIOLA-
num.

mundilla
meno
S.Maria ad montem
mazzenta
mortara
montboſo
montgazzaron
mona
morozze
milti
mons ciniſius
muccagno
mueſa flu.
muſoch
montlucumon
montſcopazzalo
martignon
monciacet
malpaga inſula
mazzardit
maggia
montſimpler
montarello
margozzo
morano
S.Maria Lozedo
mambrino
montbobio
montdudo
meſapia
S.Martinus
maranaſco
Negono
nouuolara
nuru flu.
naſedo
nuceto
nazzan
nizza
nagularo
naueno
neßio
nouaria
noualeſe
Ozola flu.
occa amnis
orgonaſt ottun
occimian oglio flu.

oropij

oropij
onregna
oſſagnia
orco fluuius
oderzo
Panaro fluuius
Pons S. Ambroſij
pedochi
padelle
papacina
pelengrins mons
pazzano
PARMA.
parma fluuius
pietra magliana
S. Polo
pons Nuro
PLACENTIA.
poniza
pancran
poncuron
petradigna
pomaro
pontſtura
puerino
polentiara
piana
pegala
paiſana
S.Petrus
pontalo
poleſa
pontuuyler
primaro
pado
piolo
petula
piſcarium
parengo
pai
ponal
porto
pratdelfame
pontzano
publica
pieue
pontaglio
palazzuolo
piſogno
piadena
pandinum
piccigiton
parraſio
pontreſſa
pelice
pontdoria
pons S.iacobi
piur
pontleuco
pieue dincino
preſſa fluuius
PAPIA.
pontrobecco
portborgo
porlezza
poggia
palanza
pouria fluuius
palazzolo
piedemont
pinarolo
petroſa
pagellato
pancalier
puſsiana
prona
parlaſca
Quarantula
quintianum
quadringentulo
Rangona
reuero
rubiera
regilepidi
rondanoro
roſindola
riuoluſſera
roccabianca
rigazzolo
rauino
roſsina
rocca
roccolanzano
riualgere
reſsiuane
rocouero
riua
reuero
rouigno
ranuzzi
roccatamaro
rouere
roccanon
roccaraſſo
riofranca
rodo
reconigi
rana
rauigliaſco
riuontella
riuiera di ſalo
rodondeſco
rodego
romandello
reggiate
riuolta
ruſcani
regiaſole
rabecco
romagnen
riua
roccatrauaglia
riuarella
riuolo
Stella
ſermito
ſecbia fluuius
ſpilem mons
ſaſsuolo
ſalcinio amnis
ſuzzaro
ſolere
ſatuaterra
ſcandaino
ſarzano
ſporcana amnis
ſpezzano
S.Secondus
ſeſtrono fluuius
ſepiono
ſalſo
ſoragno
ſouigno
ſtella
ſtatuoro amnis
ſeſsima
ſalaſsi
ſcriuia fluuius
ſale
ſernuelle
S.Saluator
ſauixano
ſtura fluuius
ſauigliano
ſalero
ſoluzzo
ſettemar
Sacra fluuius
ſan
ſalo
ſirmion
ſeuega
ſocino
ſabioneda
ſiſmods mons
ſerio fluuius
ſeriana
ſiſtene negro
ſubria
ſidriano
ſeſto
ſantzo fluuius
ſonuigo
ſaſſopino
ſaſſacorbero
ſtreſſa fluuius
ſtrona fluuius
ſaruo fluuius
ſtranbio
ſangono fluuius
Suſa
ſeſana
ſondrio
ſeluanigra
Torreoch
tranſinora foſſa
tarrana foſſa
tanedo
tarus fluuius
toano
tizzano
turricella
tamugola
torchiara
trebia fluuius
tronconara
torre
tauriga
tortona
totilia
tanara fluuius
torre
tuſculanum
tuſculana fluuius
torrigella
torrecremon
torue
trezzo
torne
torriongo
Valcircala
ualmantiron
uignola
ualſeneca
S.Valentinus
uictoria
S.Vitalis
uarano
uiani
uiſilengo
uiconuio
uerminieſchi
uitidono
uorco
uoghera
ulmea
uallbagnaſco
ualenza
uillanoua
S.Victoria
ulano
uallano di ueſo
uerroca
uncino
uerculo
uiſende
ualma lenga
uallſon
uallponzon
uallpregali
uolta
uacciano
uolagno
ualeggio
S.Vigilius
uirle
ualltropi
uerola
urni
ualloſe
uallcamonica
uiddena
ualcalepo
uallſeriana
uallbrembana
uallſomartin
ualchiamena
uallis telina
uennones
uologno
ueſtarino
uettina
uauaro
ualmagrera
ualeſina
uallante
uallmanca
ueſpram
uitoni
uoltrunia
uira
uareſio
uegenano
uallpiomba
uergia

rrano
lchiuri
lconſeglio
lſoldo
llugano
lmuſolcino
llcaranca
llpergnana
lliuentina
rgante
llmtraſca
italiana
erzaſca
allnerzaſca
alldoglia
egnoio
allrouana
allformagia
alatigorio
allaſernono
allpalueria
igletio
alluegetia
alldono ualanzeſca
uoragra uallugonea
uallechia
uallbagana ualſenza
uercellæ
uerolengo
uallis auguſta
uallis pelina
uallis tarentaſia
ulpianum
uillafranca
uallpo
uallucerna
uilnoua
Zaze zubiaſca
zena zuniano
VENETORVM regionis ſeu Marcæ Teruiſanæ.
Ango
auguſtulo
albo flu.
auella
aurignanum
abano
arquata
arſuago flu.
aſula
altino
aurono
auanzo
Baſtiono
borgeto
Propugnaculum S. Michaelis
biſino
bozen
brendelui
brachiglion flu.
brenta flu.
Thermæ Abanenſes
baſſano
bregnana
bonſtagno
S.Bonifacius
Caſtelle
caſtellaro
caſtellnouo
caualcaſelle
caſtaguaro
carpo
caſtelbarco
caditto cereda
chanazzo
ceuidono chiuſa
caſanoua
cologna
coſtozzo
cobel
caldoggio
citadella
ciſiono
caldonazzo
campieter
collmuſon
collieuganei
caſtellfranck
carni
caſacorba
citta noua
cadore
comeri
calore flu.
cadober
ciſino
capbaſtion
caſtelbald
corniualo
caprole
coneſano
coliuri
ciuilono
ceneda
cordognano
cuſcian
S.Caßon
concordia
Euganei
eſten
euganea
acquilia eraclea
Foſſone
fregnano
foßbrentell
foſſaclodia Chioggia
formigaro
fratina
falcachio
felters
ferſina flu.
petra mons
Hoſtia
heraclea
Inſula ſcala
inſula Nugarola
ignato
imeſuli
inſula Caproli
iſola Ecquilij
Legeago
ladice Atheſis flu.
læmio licena
lunigo lotio
lizafuſina limina
liuentia lamiduna
limina fluuius
lorentaga
Menacus flu.
magnano
montbaldo
montoro flu.
montbello
marano
montſelin
montagnana
meduacus flu.
malamocco
S.Maßimus
monſter praia
maroſtica
muſon flu.
meſtre
madian
motego amnis
meduna flu.
medmont
motta
metta
S.Niario ortono
nugarole
nouo flu.
nouario flu.
nouale
Pontmolin
pizzo
portbrondelo
pontono
porto
petra
peregrino
portedron
portmalamocco
pieueſchickoco
PADVA.
pemecco
piaue flu.
perrarolo
pieue
pulcenico
portzuiaue
prata
porcilia
portbuffalle
pandgaia
prodolp
prodolion
pontpollick
porcile
peluſo
ptena
parchiaſe
preſenoro
portcleto
Ronco
Rouechiala
rocſcampo
rofreyt
robere
rheron flu.
Sacheta
ſerraualle
ſeitamari
ſacra flu.
ſirentino
ſeccomont
ſchioco flu.
ſtrada
ſeconzano
ſacille
ſeſto
Tartaro flu.
torrzerzale
torrmezo
tormagnan
tornoua
torrmarſechana
TRIDENTVM.
Theſia flu.
teloga amnis
teloga
tuſopo
teruis
teſega
turrezzo
tabulio
VENETIAE.
uzzatico
uilafranca
ualezzo
uillabartholomea
uerona
ualpolizella
uallſole
ualeſe
uicenza
uigifiolo lacus
uenda
utllanoua
ueſo
ualle
uetoro
Zolta
zopola
S.zeuo
FORI IVlij.
Porta S.Andreæ
argimo flu.
arte[illegible]na
anſora fluuius
anſa flu.
aquileia
aglar
addono
ateni
argonaui
arupino
arſa flu:
albona
Burri
belgradi
braca
Thermæ zmontfalcon
Cordiua
cuſani
caſtelnouo
cadroipo
cucagna
caſtelleto

bolardo

colaredo
carmiola
carporetto
citta auſtria
chuco
cirgno
cucagno
cormona
cennice
capobiſtria
caſtellion
cittanoua
ceruere part
caſtelli
conuerſa
celone
colchi
cernical
caſtellarſa
colliach
Ccßliac
Emonia
Frioli
fagnana
fornio
fogliana
felle
foceano
faſna
figarola
Grado gemona
gradiſca
golfo trieſte
S.Gionan Cherſo
gortz
griſſer
S.Gertrudis
laptdia
goiocarnero
S.Giouan Cornedo
Hidra flu.
humagno
IVSTINOPOLIS.

Inſulæ:
Gradonis
Capraria
Caſtello
Catharinæ
Brionij
S.Ieronymi
S.Petri
S.Andreæ
Braſca
S.Floriani
S.Maria
S.Nicolai

Liburnea
liſonzo
lubiana
labach
laudari
labath flu.
lubiana
lemo flu.
Natiſſa flu.
natiſſone
Oſapo
olmo
olmeſelo
orſero
Patria
portponza
portfriano
portgruaro
prodolo
palazolo
peus
pratena
prumeger'
portotimauo
puccino
S.Pelegrinus
porpola
petrapiloſa
piemonte
pißin
piran
parenzo
Quieto Nauporto
Roſazo
rockbelfort
reuma
riſano
rouigno
raſpo roggio
Spilimberg
ſtella flu.
ſdregna
Simon
Seror
ſauorgnano
Taiamento flu.
tiſana
trigeſimo taro
turo
tulmino
tulmina flu:
Tergeſtum
S.Vitus
ualuaſor
uarro

udine
uillalt
uenzon
uialt
uallcaporet
uellſonzo
uipiano flu.
uaporn
uillacll
urano
ueſcoueli
ualbora
ualbaulona
uerula
uallcaſtro
ualldengang
S.Vincentius
Zilein
zelien
Inſignes aliquot lacus Tuſciæ
Aprile
Orbitello
Piſa vulſinus
Bolſenius
Peruſinus
Traſumenus
Baſimella
Bracciano
Vico
Cyminus
Monteroſe
Baccano
Vmbriæ
Colfloride
Piedeluca
Velinus
Riette
Latij
S.Preſende
Regillus
Colano
Fucinus
Caſtelgangolpho
Neme
Fondano
Terralabor
Auerno
Agnano
Lucaniæ
Negro
Aquanegra
Campaniæ felicis
Andoria
Varrano

Leſina
Piceni
Norſa
Aemiliæ & inſubriæ
Benacus
Brintzen
Verbanus lacus
Mona
Trina
Corzino
Varrano
Gauerra
Louuertz
Lacus paruus
Margozzo
Orta
Ormegna
S.Iulio
Larius
Ideo
Sebinus
Frigidolpho
Leucenſes
Puſſano
Ceruiano
Sono
Venetæ regionis
Lacus minor
Brentanus lacus
Fori Iulij
Coßlach
Syluæ inſigniaq; nemora Tuſciæ
Monflaſcon
Lucus Hetruriæ
Romandio
Velitrenſis
Lucaniæ
Pelagrino
Eboli
Apulia peucetia ſyluoſa
Olearum ſylua
Amiædalorum ſylua
Foro Iulij
S.Margretha
S.Gertrudis
Thermæ Italiæ inſigniores Tuſciæ
Cereta
Bulicano
Sabbatiæ
Viterbonenſes
Fræſchen

Vognan
Piſanæ
Morbi
Puriolo
S.Philippi
Caie
Giaſinelli
Campaniæ
Baienſes
Siluano
Ciceronianæ
Tripergola
Arco
Seuerini
S.Nicolai
Scropha
Arcollo
Croce
Catacelli
Fontanenſes
Colmo
Sonnen
Mon
Cimbroſo
Fatis
Brancola
Spelora
S.Anaſtaſij
Epiſcopales
Cæſarianæ
Petroleo
Aintohumano
Calatura
Petra
Bagnolo
Giancara
Grota
Ottodonico
Aſtruno
Veneloſo
Bolla
Chriſto
Lucia
Maria
Flaminiæ
Sorreta
Pcarpeta
Galliæ ciſpadanæ
Acquario S. Martini
Venetiæ
Abano
Fori Iulij
Montfalckon.

DE MONTIBVS, FLVVIIS ET LACVBVS, QVI IN *Italia inueniuntur.* Cap. V.

HAbet Italia unum & inſignem montem, qui in Liguria initium ſumit ab altiſsimis
niuoſiſq; montibus, extenditurq; longiſsimo tractu per totam Italiam, primum
erſus Anconam, & hinc in Apuliam, diuidens Italiam in duas partes una relinquitur
d mare Tyrrhenum, & altera ad mare Adriaticum. In Apulia extendit idem mons ra-
num in mare, uocaturq; ibi Garganus, ubi Michaël archangelus hominibus apparuiſ
: fertur. Mons autem ille principalis uocatur Appenninus, & extrudit utrinque pluri- *Apenninus.*
nos fontes & fluuios, inter quos inſigniores hi cenſentur, Padus, Truentum, Arnus,
yberis, Liris & Vulturnus, quibus & Atheſis annumerari poteſt. Padus originem du-
t ex niuoſis alpibus, exoneraturq; in Adriaticum mare, ſuſceptis tamen prius pluri- *Padus.*
is riuulis & amnibus, qui undiq; ex montibus accurrunt. Tyberis curſu ſuo Romam
etit, ac deinde mare Tyrrhenum. Augetur autem & ipſe ex multis affluentibus aquis. *Tyberis.*
iſpeſcitur ipſo Tuſcia ab Vmbria. Nomen hoc ſortitum aiunt ab euentu quodam, à
yberino ſcilicet Albanorum rege, qui ſubmerſus periјt in hoc fluuio. Alij aliter ſenti-
it. Arnus alluit Tuſciam, diuiditq; Florentiam in duo. Traiecit enim hunc fluuium
annibal cum grandi periculo uitæ ſuorum, quum Romanos bello petere decreuiſſet.
ulturnus alluit Campaniam, præterienſq; mœnia Capuanæ urbis, quæ olim poten-
ſima fuit, ruit in mare. Liris uerò qui olim Ceruleus, hodie autem Garilianus uoca-
r, apud Caietam mari miſcetur. Habet præterea Italia plurimos lacus, potiſsimum in
ombardia, qui ex alpium niuibus nedum ultra montes, uerùm & citra in Heluetia in
biectis uallibus ſtagnantur. Inter eos autem primum habet locum lacus Benacus,
ui hodie uulgò Gardſee uocatur, haud procul à Verona ſitus: Lacus Cumanus, qui in *Lacus Benacus.*
Mediolanum ſuum habet ſitum, non minor cenſetur lacu Benaco, ſed non habet
cundum agrum.

DE PADO INSIGNIORI ET CELEBRIORI FLVVIO ITA-*liæ qui inter Liguriam & Lombardiam uario curſu fertur in mare Adriaticum.* Cap. VI.

P Adus quem Itali Po, Græci Eridanum, Ligures uerò Bondingum, hoc eſt, ſine fun-
do uocant (eſt enim in quibuſdam locis immenſæ profunditatis) ubiq; terrarum ha
tur celebris, ſortitus nomen Padi à Picea arbore, quæ circa eius fontem naſcitur quia
allicè ea arbor Pade uocatur. Oritur autem in Veſuli montis gremio, euoluiturq; in
riā ſex oſtijs, ſed antea attrahit omnes aquas, quas alpes meridiē reſpiciētes atq; A-
nninus in Liguria effundunt, ducitq; ſecum ad mare Adriaticum triginta inſignes
nes. Nomina eorum quos Apenninus extrudit ſunt, Tanarus, Trebia, Tarum,
tia, &c. Qui uerò ex Alpibus proruunt, uocantur Stura, Morgus, Dieria, Ticinus,
mber, Ollius, Mintius, Atheſis, &c. & hi procreant undecim inſignes lacus, inter
os Benacus lacus dicitur habere in longitudine 14. miliaria Germanica, in latitudine *Benacus lacus.*
ò unum, atque hunc efficit Minrius fluuius. Ticinus uerò generat lacum Verbanū,
em uulgò uocant Langſee, id eſt, Maiorem lacum, & hic in longum extenditur ferè *Lacus Verbanus.*
miliaribus, latitudo uerò prope modum unum habet miliare. Lacum Larium, qui &
us Cumanus uocatur, conſtituit Adua ſeu Abdua fluuius, & exporrigitur in lon- *Larius.*
n nouem miliaribus: in latum uno. Lacum Seuinum parturit Ollius fluuius, & hic
longior eſt duobus miliaribus, nec latior dimidio. Is ex liquatis niuibus maio-
uàm ex pluuijs ſentit incrementa. Adiacent etiam his fluuijs multæ celebres ci-
ites, præſertim Taurinum, Papia, Cuma, Crema, Cremona, Ferraria, Alexandria, Ve
a, Modoëtia, Bergamum, &c. Sciditur Padus paululum infrà Ficariolum, fitq; ibi
onga inſula ac late patens, in qua ſita eſt Ferraria. Cæterum Atheſis oritur ſupra
dentum, ad ortum primò tenuis fluens, mox ubi Sarcam infra Bulſanum accipit, ad *Atheſis fluuius.*
ridiem flectitur, maior ac uehementior factus. Poſteaquam uerò Tridentum per-
xit tanquam accolis miteſcat, quietior fit, placideq; per Tridentinam labitur plani-
iem. Coniectus inde in montium anguſtias, uiolentus & præceps agitur, ut
ruere uideatur non fluere, atq; ita ſemel cōcitus ne per aperta
quidem pacatè fluit amplius, niſi cum ma-
ri appropinquat.

De

DE CIVITATIBVS ITALIAE.
Cap. VII.

OLim cùm Italia floreret dominiumq́ orbis ſibi uendicaret, exortæ ſunt in ea magnæ & celeberrimæ ciuitates, quibus uix aliæ ſimiles & æquales in Europa inuenire licet, quibus etiam aliquid inſigniter attribuitur hominum prædicatione, ut Venetiæ reliquis urbibus opulentiores, Mediolanum minus, Genua ſuperbior, Florentia pulchrior, Bononia fertilior, Rauenna antiquior, Neapolis nobilior, & Roma caput Chriſtianæ pietatis uocetur. Cum uerò quædam ciuitates mutauerint nomina ſua, ponam hic quarundam nomina tam uetuſta quàm recentiora, atq́ quibus accenſeantur populis.

Epithetha urbium Italiæ.

Papia & uulgò Paphi, olim uerò Ticinum eſt dictum, ubi noſtris temporibus captus eſt à Carolo quinto Franciſcus rex Franciæ. Fuit olim tam potens, ut in magnitudine, pulchritudine & dignitate non minor fuerit iudicata Mediolano. Nunc uerò longè inferior eſt, multas paſſa calamitates. De qua infrà plura.

Ethruria & Tuſcia, noſtro tempore Tuſcania.

Hydrus & Hydruntum, uulgò Ottronto.

Verona, Germanicè *Bern & Dietrichs Bern*, Rex enim Theodoricus primum eam cepit, atq́ ex ea alias urbes afflixit. De hoc Theodorico multa fabuloſè referuntur, quæ à grauioribus uiris contemnuntur.

Forum Iulij uulgò Frigaul, regio eſt in Iſtria, olim uerò fuit magni nominis ciuitas, quæ tamen penitus concidit.

Padua olim Patauium, urbs in Venetorum ditione, ſita in Marca Teruiſina.

Tergeſtũ uulgò Trieſt, ſitum in Iſtria, ubi nobiliſsimũ creſcit uinum, *Reinfal* appellatũ.

Reinfal uinũ.

Imola, olim Forum Cornelium, ſita in Flaminia.

Alexand. inter Mediolanum & Genuam ſita, denominata à Romano pontifice Alexandro & condita contra Fridericum primum, quò ex Longobardia exturbaretur.

Neapolis uetuſta ciuitas, olim Parthenope dicta, ut Titus Liuius de ea ſcribit.

Campania pulcherrima Italiæ terra, quæ bis floribus uernat, certamenq́ dicitur Liberi & Cereris ob ſummam ſoli ubertatem. Hic amicti uitibus montes, Gaurus, Falernus, Maſsicus & pulcherrimus omnium Veſuuius Aetnæi ignis imitator. Caput urbium regionis Capua, quondam inter tres maximas Romam & Carthaginem numerata.

Venetiæ hodiæ potentiſsima urbs in mari & continenti, fuit olim regiò tantum, habens ſub ſe multas ciuitates & loca, ut infrà de ea fuſius ſcribemus.

Aquileia olim inſignis Iſtriæ ciuitas, noſtro uerò tempore concidit, uocaturq́ue uulgò Aglar.

Genua & Genoua atq́ Ianua fuit aliquando potens in mari, quippe quę habuit multas ſubiectas terras, inſulas & homines uſq́ ad Græciam. Ciuitas Pera, è regione Conſtantinopolis poſita, paruit olim Genuenſibus, ſicut & inſula Chius & Caſa in Taurica Cherſoneſo. Quin & Famaguſta urbs Cypri & inſula Mitylenæ, fuerũt olim ſub Genuenſium dominio. Amiſerunt tamen ante paucos annos omnem poteſtatem in mari. Quomodo uerò iſta ciuitas euecta fuerit ad tantam potentiam, dicetur infrà copioſius.

Flotentia nobilis & elegãs Ethruriæ ciuitas, primùm dicitur fundata nonageſimo anno ante Chriſtum natum. Totila uerò Gothorum rex diruit eam, cùm graſſaretur per Italiam, ſed quam Carolus magnus inſtauraſſe dicitur & muro cinxiſſe.

Brixia & ab alijs Brexa uulgò uerò Preſz, non multum abeſt à lacu Benaco.

Sipontus in Apulia, ciuitas epiſcopalis, quæ noſtra tempeſtate Manfredonia appellatur, alij tamen intelligunt per Manfredoniam Apeneſten.

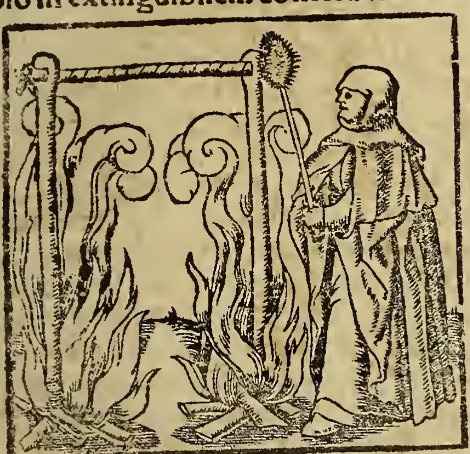
ROMA ITALIAE METROPOLIS OLIM
orbis caput. Cap. VIII.

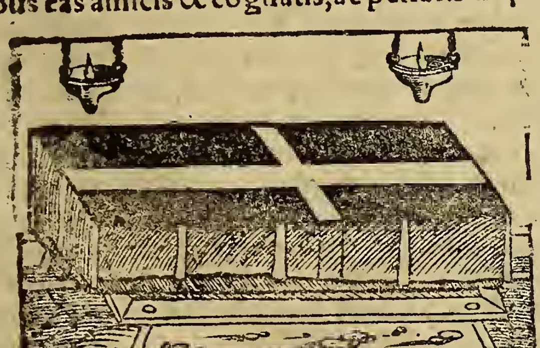
COnſentiunt communiter autores Romam id nominis accepiſſe à Romulo fundatore ſuo, qui muros, turres, foſſas & reliquas munitiones per circuitum urbis extruxit, alijs uerò placet nomen Romæ non à Romulo, ſed à Roma muliere quadam & filia regis, qui longè ante Romulum in Italia uixit & regnauit, ueniſſe. Id tamen omnes fatentur. Romam ſuam primam gloriam muros munitiones accepiſſe à Romulo, ac deinde tpẽoris ſucceſſu magis ac magis in gloria & firmitate creuiſſe, ut tandem ad tantã

peruenerit

peruenerit maieſtatem & faſtum,ut etiam in mœnibus habuerit turres ſexcentas & triginta quatuor,portas uerò triginta ſeptem. Area & fundus ciuitatis, per circuitum habuiſſe dicitur uiginti millia paſſuum,quinqꝫ ferè efficiunt miliaria Germanica:fuitqꝫ uerius regio quædam quàm ciuitas. Tarquinius rex muros urbis rudibus uilibusqꝫ ſtructuris ædificatos, primus cœpit ſaxis magnis formatis ad regulam extruere, cœpitqꝫ foſſas etiam cloacis ducere,per quas fluens ex compitis aqua omnis fertur ad Tyberim. Fecit aquæductus,uiarum conſtrationes & cloacorum fabricationes. Extruxit quoque Circum maximum,cuius longitudo fuit tria ſtadia cum dimidio,latitudo iugera quarta,eratqꝫ capax hominum 100.& quinquaginta millium. Noſtro tempore hæc urbs plurimum degenerauit à priſtina illa maieſtate,quum non inueniatur habere ultra 20.portas,easqꝫ non omnes apertas,& 365. turres in muro extremo. Sed hæc paulò pòſt in figuris explicabimus,& nunc reuertemur ad Romulum & ad Remum fratrem eius, à quibus Romana potentia, magnificentia & pompa initium ſumpſerunt. Vbi in primis ſciendum. Romanos ſeu Albanos (ſic enim Romani uocati ſunt ab initio) olim inſtituiſſe multas & uarias ceremonias,potiſsimum autem erexerunt deæ Veſtæ, quæ pro dea uirginitatis colebatur, templum, in quo perpetuus conſeruabatur ignis. Veſta enim,& Hebraicè בְּאֵשְׁתָּא ſonat ignem,quem uirgines ad hoc conſecratæ in templo in extinguibilem conſeruare tenebantur,in teſtimonium ſuæ uirginitatis. Perſuadebantur autem homines de multis irruituris malis, ſi caſu quodam hic ignis extingueretur. Nec fas erat eum reparari ex igne humanis manibus elaborato,ſed accenſa per fomites ex ſole flamma, purus & cœleſtis ignis eliciebatur. Iſtæ Veſtales uirgines tanta afficiebantur honore,ut ſceptra ferrea illis præferrentur,haud ſecus quàm urbis moderatoribus,quando ob certa negocia ex templo ad urbem gradiebantur. Quod ſi quis morte plectendus occurriſſet Veſtali uirgini, liberabatur à morte & ab omni pœna, modo uirgo iuramento affirmaſſet,ſe caſu illi in occurſum ueniſſe. Triginta annos neceſſe fuit eas manere innuptas & caſtas, ſacrificulantesqꝫ & alias ceremonias peragentes ex lege. Quo in tempore opus erat eas decem annis diſcere, decem annis ſacra perficere,decem ultimis alias edocere. Expleto autem trigeſimo anno,nihil prohibuit eas,quæ uoluerunt,nubere, uittas quidem deponentes & reliqua ſacerdotij inſignia, quam rem tamen fecère paucißimæ, quibus etiam inoptabiles acciderunt uitæ fines. His honores multi & pulchri à ciuitate reddebantur,propter quos neqꝫ filiorum eis,neque nuptiarum fuit deſiderium. Pœnæ derelinquentibus impoſitæ etiam magnæ. In minoribus delictis uerberibus afficiebantur,corruptæ uerò,turpiſsimæ miſerabiliqꝫ tradebantur morti. Viuæ enim immittebantur ſuper lecticam ceu funus in feretro deflentibus eas amicis & cognatis,ac perlatæ uſque ad portam Collinam intra muros,ubi ligato capite ſepeliuit eam uiuam ſummus ſacerdos,in monumento ſub terra præparato. Atque hoc erat triſte ſpectaculum Romæ,nec erat in urbe maior planctus, quàm cum talis mors incidiſſet. Contingit autem anno ab urbe condita 600. ut Tutia uirgo Veſtalis argueretur inceſti. At illa argumentis purgare ſe dedignata mortalibus, ad Tybrim cribrum detulit, ibiqꝫ ſubmerſit,addita prece: O Veſta (inquiens) ſi pia & caſta ſum,hanc è Tyberi aquam ad templū tuum perferam,& pertulit. Vide illuſionem Satanæ,ut miſeros excœcatos homines in errore retineret,etiam miracula fecit. Simile quiddam legimus apud Dionyſium Halicarnaſſeum. Imperantibus Romæ Conſulibus L. Pinario & P. Furio ab urbe condita 281.

Veſtales uirgines.

Pœna Veſtalium ſcortantium.

Y morbus

morbus quidam incidit in fœminas, & mors, quanta nondum prius, maximè in prægnantes, cruda inſolitaq;, parientes & cum fœtibus morientes. Neq; eis deprecationes ad ſacraria & ad aras deorum factę, nec pro urbe expiatoria ſacrificia, aut pro domibus priuatis perfecta, ceſſationem afferebant malorum in tali exiſtente urbe calamitate, fit à ſeruo quodam indicium pontificibus, quod ſacerdos quædam Veſtæ, Vrbinia, uirginitate amiſſa, ſacrificia pro urbe perficiebat, non pura ipſa. Illiq; remouentes eam à ſacrificijs & apponentes pœnam, poſtquam manifeſtè eſt redarguta, uirgis ceciderunt perq; urbem eam ferentes, uiuam defoderunt. Eorum uerò qui illam impiam corruptionem peregerant, alter ſeipſum interfecit, alterum præhendentes inſpectatores ſacrorum, uerberibus in foro afflictum, tanquam mancipium necauerunt: ſicq; morbus ille muliebris ingensq; earum corruptio, poſt hoc opus ſtatim deſijt.

DE VRBIS ROMANAE AMPLIATIONE.

Cap. IX.

VRbs Romana primum fuit quadratæ figuræ, & ſolum duos montes incluſit, Palatinum & Capitolinum, deinde Romulus adiecit urbi duos alios colles, Quirinum & Cœlium. Romulus Palatium inhabitauit & montem Cœlium propinquum. Tatius uerò Sabinorum rex, Capitolium inhabitauit, quod ab initio cœperat, & Quirinalem rupem. Alij tamen aliud ſentiunt. Fuerunt itaq; duæ ciuitates ab initio, & cùm magnum bellum fuiſſet inter Sabinos & Romanos, compoſito tandem bello, ex duabus facta eſt una ciuitas, ſucceſſuq; temporis Tullius rex, Tarquinius Priſcus, & alij urbem magis ac magis ampliarunt. Sed poſt expulſos reges adhuc plus creuit, & ferunt *Palatinus mõs* mœnia dilatata. In Palatino itaq; monte primò urbs Roma fuit extructa, & in eo reges, deinde conſules, poſtea Imp. maiori ex parte ſedem habuerunt Deinde Caligula tranſmiſſo ponte coniunxit Palatium Capitoliumq́ue, cuius reliquias adhuc cõſpicere licet. Fuerunt plurima & magnifica ædificia conſtructa in Palatino monte, quæ & ſi iniuria temporum penitus corruerint, eorum tamen ruinæ multæ paſsim conſpiciuntur. Victoriæ templum fuit in hoc monte, ſimiliter Apollinis templum, iuxta quod fuit domus *Septem mõtes intra urbem.* Auguſti, caſa Romuli, domus Tiberij Imp. & multa alia ædificia Numerati ſunt autem in urbe poſtquam mœnia eius fuerunt ad ſummum dilatata, ſeptem montes: Capitolinus, qui & Tarpeius, Auentinus, Palatinus, Cœlius, Exquilinus, Viminalis & Quirinalis, octauoq; loco Ianiculenſis poſtea adnumeratus eſt. Et quoniam ualles locaq́ue humiliora propter ædificatos ampliſsimos fornices impleta ſunt, ita montibus æquata ſunt, ut nonnullorum montium diſcrimen uix agnoſci poſsit. Aiunt autem Palatinum montem ſic dictum, quòd palantes illuc uenerunt Aborigines. Alij uerò aſſerunt ſic appellatum à Pallanta Latini uxore. Hodie hic mons nihil habere dicitur, præter eccleſiam ruinoſam.

Capitolinus mons ob id dictus eſt, quòd cum in ea olim fundamenta ædis Iouis foderentur, caput humanum inuentum eſt, & ante Tarpeius à Tarpeia uirgine Veſtali dicebatur, & mons Saturni Fuit mons iſte muris ſeptus tempore Tarquinij, & ut dicit Cicero, habuit Capitolium olim plures turres, Iouis Feretrij templum celeberrimum, in quo clamore anſerum & alarũ ſtrepitu M. Manlius Gallos in præcipitium dedit. Huius *Iouis templũ.* totius arcis ornamenta, cunctis miraculis Aegyptiorum erant anteponenda: quare domicilium deorum cognominabatur. Fuit Iouis templum in hoc monte, præter cętera ornamenta multis ſtatuis exornatum, quarum unam auream decem pedum dicauit diuus Claudius: fuit & Iouis ſimulachrum in eo, Victoriæ ſtatua, ſex pocula à Pompeio in urbem aduecta. Libri Sibyllini ſub terra in arca lapidea conditi, fœdera cum Carthaginienſibus icta, ſcripta in tabulis æneis. Habuit & fiſtulas quaſdam, quibus aqua reliquis templis & ſedibus ſuppeditabatur. Eò ibi noui conſules ſacrificarunt, quia Ioui debebatur omne initiũ. Erat in eo pars ſecretior templi, quam nemo prophanus ingredi permittebatur, in qua ſeruabantur duæ coronæ aureæ miſſæ gratulatum, ob partam uictoriam à Pamphilijs legatis & Carthaginenſibus. Habuit quoq; Iuno ſacellum à ſiniſtra ſacelli Iouis, & Minerua à dextra ſuam habuit cellam. Habuit & Concordiæ templum in Capitolio: ſic & Fides habuit in eo templum. Fuerunt quoq; in Capitolio mul*ontenta in tẽ to Iouis.* torum deorum ſtatuæ, etiam ſtatuæ omnium regum & multorum aliorum inſignium uirorum, qui Rempub. cum honore auxerunt. Item tabulæ in Capitolio fuerunt fixæ, in

quibus

quibus leges & publica acta continebantur. Hodie in hoc monte præter Cœnobium Minoritarum, quod Ara cœli uocatur, nihil eſt extructum, quantumlibet olim habuerit delubra, ædes, ſacella & templa ultra 60. Bonifacius nonus latericiam quoque domum conſtruxit ſuper ruinas ueterum ædificiorum, deputauitque uſibus Senatoris & cauſidicorum. Fuit is mons Capitolinus, priuſquam caput hominis in eo inuentum eſſet dictus Tarpeius, à uirgine Veſtali Tarpeia, quę ibi à Sabinis necata & ſepulta fuerat. Eſt autem Tarpeia rupes quædam præceps, ubi hodie noxij puniuntur, ſicut & olim ex ea rupe damnati præcipitabantur. Infra hanc rupem ſtetit olim & Saturni ædes. *Tarpeius mons.*

Inſula Tiberina ſic nata eſt. Cùm Tarquinius ſuperbus ob Lucretiæ ſtuprum urbe pelleretur: Senatus bona eius populo conceſsit auferenda, frumentum autem quod in in campo Tiberino ſatum & natum fuit, & ſtabat in culmis, nemini auferri permiſit, ſed execrabile iaciendum in flumen decreuit. Quod cùm æſtiuis caloribus eſſet ſolito humilius, paleæ fundo adhærentes, limumq; fluctibus aduectum excipientes, inſulam hanc paulatim effecerunt. Opera deinde hominum factum eſſe opinatur Liuius, ut eius area firma eſſet etiam ad deorum templa ſuſtinendum. Longitudo eius paulò minus duobus ſtadijs perficitur, latitudo uerò paſsibus quinquaginta. Tota erat Aeſculapio ſacra, propter eius ſimulachrum ex Epidauro in eam aduectum. *Inſula Tiberina.*

Anno 1557. tempore Autumnali Tyberis exundans grandi damno urbem affecit, ædificia plurima deſtruxit, pecora homineſq; adobruit, res magni pretij auexit atque corrupit, cum præcedenti anno Oſtia Pontifici ui erepta, mox autem iterum recepta fuiſſent. Auentinum montem ſic dictum putant ab auibus, alij à rege Auentino Albano, qui ibi ſepultus fuit: alij ab aduentu hominum, quòd commune ibi Latinorum templum Dianæ fuerit conſtitutum. Fuit in hoc colle ara Herculi poſita, Iunonis templum, templa Dianæ, Mineruæ & Lucinæ. Habet nunc monaſteria Sanctæ Sabinæ, Sancti Bonifacij, & Sancti Alexij, reliquæ partes montis, aut ruinis aut uineis conteguntur.

Cœlius mons à Cœlio duce Thuſco, qui Romulo in auxilium contra Latinum regem uenit, dictus putatur. In hoc monte Veſpaſianus templum diui Claudij ædificauit, ubi multorum deorum fuerunt ædes, aræ & templa, ſicut in ſingulis montibus citrà Tiberim fuerunt deorum templa. In medio Cœlij dorſo bini aquæ ductus ſuperbiſsimi operis conſpiciuntur. Nunc eccleſijs Chriſtianis mons eſt ornatus, nempe monaſterio beati Gregorij, eccleſia Ioannis & Pauli hoſpitali Saluatoris, eccleſia rotunda S. Stephani. In extremo eiuſdem montis eſt baſilica Lateranenſis, quę ſeruat capita apoſtolorum, ædium ſuperbiſsimarum ſtructura tota orbe celeberrima. Eſt quoq; in hoc Cœlio monte amphiteatrum ſemi dirutum, iam Coloſſeum dictum.

Ianiculum olim mons fuit altus prope Romam, trans flumen Tiberim.

Montis Exquilini ratio obſcura & incerta eſt. Sunt autem duo montes Exquilini, celebrior pars eſt à foro Traiani, & protenditur uſq; ad thermas Diocletianas. Sunt autem thermæ illæ ædificium pulcherrimum & admirandum. Vocantur proinde thermæ, loca quæ calentibus aquis, aut ipſa ſine aquis fornice igne calefacto, lauandi ſudandique uſibus deputata ſunt. Sic apud Rom. multa balnea publicè ſunt inſtituta, in quibus plebs ad libitum lauabat. Itaq; thermarum nomine inſania ſunt extructa à multis ædificia. Erant nanq; in thermis areæ ampliſsimæ porticibus circundatæ ſpacioſiſsimis, camerataq; ſuperbiſsimis fornicibus ædificia in circuitu habentes, in quibus columnarum diuerſi coloris marmorearum ordines immenſarum fuiſſe conſtat.

Collis hortulorum dicitur, quod ſub ipſo olim fertiliſsimi eſſent horti. Fuit enim in hoc colle circus Floræ. Fuit autem Flora meretrix quædam inſignis, quæ cùm magnas opes arte meretricia comparaſſet, populum Rom. ſcripſit hæredem, certamque pecuniam reliquit, ex cuius annuo fœnore ſuus natalis dies celebraretur editione ludorum. Quod quia flagitioſum uidebatur, ut pudendæ rei quædam dignitas adderetur, deam eſſet finxerunt, quæ floribus præeſſet, eamq; oportere placari, ut fruges cum arboribus bene proſpereq; floreſcerent.

Figura arcæ Romanæ & porta

NOMINA PORTARVM *Romanæ urbis.* Cap. X.

COllina porta à collibus ſic dicta, ad quam protendebatur Campus ſceleratus, ubi Veſtales inceſteæ uiuæ defodiebantur. Ibi ſupercilium fuit intra urbem, & in eo ſtructura ſubterranea, domus haud magna, in quam è loco ſuperiore deſcendebatur. Iacebat in ea ſtratus lectulus, lucerna ardẽs, panis & aqua, in uaſe & oleum. Ipſam uerò pœnæ obnoxiam, feretro impoſitam & exterius obtectam, loriſq; ligatam, quo neq; uox poſſet audiri, perforum uehebant. Silentio accedebant omnes, eamq; ſine uoce cum graui mœrore tranſmittebant. Neq; aliud ſpectaculum horribilius erat, neq; alium diẽ ciuitas mœſtiorẽ agebat. Et cũ ad locum feretrum delatum eſſet, ſolutis à miniſtris uinculis, ſacerdotum princeps precatus arcana quædam, ſublatiſq; ad deũ manibus ante ſupplicium, educebat eam capite opertam conſtituebatq; in ſcalis, in domicilium deferentibus. Deinde ipſe aliis ſacerdotibus auertebatur. Et cum illa deſcendiſſet, ſcalæ tollebantur, & multa deſuper iniecta humo, domicilium operiebatur.

THESAVRVS ROMAE *inuentus.* Cap. XI.

IN Vaticano añ. Chriſti 1544. in Febr. haud procul à Tiberi, cum in ſacello S. Petri fundamenta foderentur, inuenta eſt marmorea arca longitudine pedum 8. & ſemis, latitudine 5, & 6. altitudine, in qua condita fuit Maria, Honorij Imp. coniunx q̃ uirgo migrauit ex hac luce, præuenta inopinata morte, antequam ab Imp. accepta eſſet. In ea arca corpore abſumpto aliquot tantum dentes ſupererant, capilliq; ac tibiarum oſſa duo, præterea ueſtis & pallium, quibus tãtum auri fuerat intextum, ut ex his combuſtis auri pondo 36. collecta ſint. Erat inſuper capſula argẽtea, lon

De reliquis Portis R

Porta Flumentana ſic dicta fuit, quòd per eam Tiberis aliquando præfluxerit. Hodie uocatur Porta populi.

Porta Collatina dicitur quoq; Pintnana.

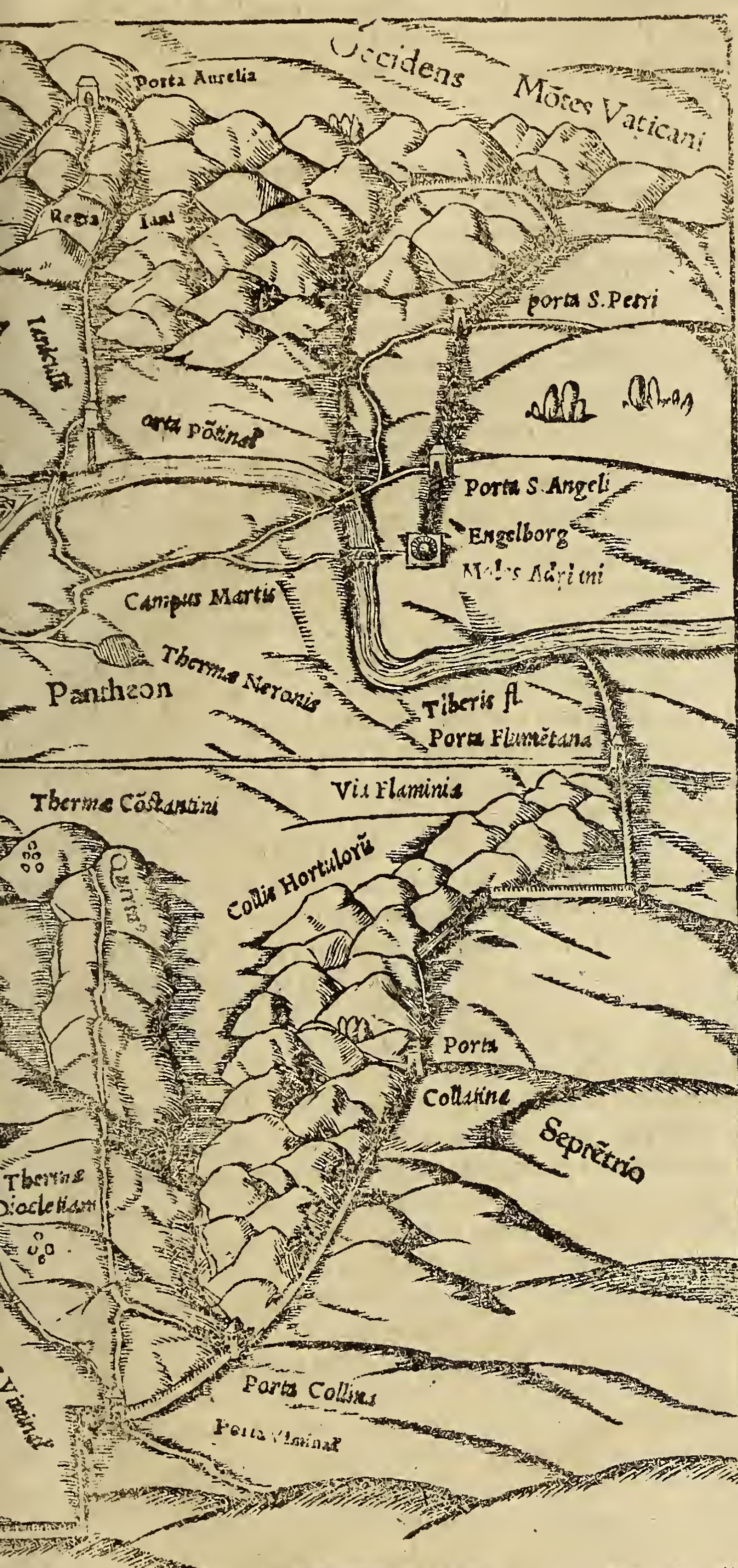
Porta Collina quæ & Quirinalis, nũc dicitur Porta ſalaria. Per eã itur ad collem Quirinalem.

Porta Viminalis

Porta Querquecul

Porta Exquilina eſt

Porta Neuia uocat

s.
ylua ſic — Porta cœli,montana & Aſinaria olim,hodie S.Ioannis.
Porta Gabina hodie clauſa,quæ Gabiuſa putatur.
ic dicta — Porta Latina mittit in Latium. Porta Trigemina. Porta S.Pauli.
Porta Capena,eſt Porta S.Sebaſtiani.
l. — Porta Naualis ultra Tiberim,uocatur hodie Porta ripæ.
ior. — Porta Aurelia ultra Tiberim,Porta S.Pancratij.

ga pedũ unum in ſemiſſem,latitudine digitorum 12.inqua uaſcula multa ex cryſtallo, nonnullaq; ex achate perpulchrè elaborata. Item annuli aurei 40. uarijs gemmis adornati. Erat et Smaragdus auro incluſus, in eoq; ſculptum caput, quod creditum eſt ipſum Honorium referre.Is 500. aureis noſtratibus æſtimatus eſt.Preterea inaures, monilia, aliaq; muliebria ornamenta, in quibus bulla earum quas hodie Agnus dei uocant, per cuius ambitum inſcriptum erat, Maria noſtra florẽtiſsima. Laminaq; ex auro,& in ea hæc nomina, Michaël, Gabriel, Raphaël, Vriel, græcis literis. Item ueluti racemus ex Smaragdis alijsq; gemmis conſertus, & diſcriminale ex longitudine 12. digitorũ,inſcriptũ hinc, Domino noſtro Honorio. hinc, Domina noſtra Maria. Adhęc inerat forex ex chelidonio lapillo, cochleaq; & patera ex cryſtallo: item pala ex auro luſoriæ ſimilis, ſed quæ in duas partes diuidi potuit. Innumerę penè alię inerant gemmæ, quarum & ſi plurimæ uetuſtatæ corruptæ, nonnullę tamen recentẽ admirandamq; pulchritudinẽ retinebant. Et hæc omnia Stilico filio dedit pro dote. Sunt aũt hodie in Vaticano horti Rom. Pont.

VITERBVM VRBS.
Cap. XII.

QVi de hac urbe ſcripſerũt, nonnulli eam à Turreno quodã, qui cum Lydis in Italiã ueniſſet: alij, quod ratione nominis ueriſimilius uidet̃, à Deſiderio Longobardorũ rege, tres illas urbes, Longholã, Vetuloniam, Volturenam (addunt alij quartam Arbanũ) ſub uno muro cinctã, ac ex illa adiectione *Vuiterbaw*, id eſt, Ampliorem ſtructuram dictam uolunt, quippe Lãgobardos Germanos, eosq; Germana lingua uſos fuiſſe qs neget? Hetruriæ initiũ eſſe conſtat, amœniſs. colle ſitã, annona diuitẽ, fructibus abundantẽ, uino, oleo, alijsq; neceſſarijs re-

 bus

bus uberrimam. Calidis inſuper ac frigidiſs. aquis ſalubrem & irriguam. Poſt longã imperij inclinationem, Vichorum primò, Princiuallorũ deinde, Catorũ poſtremò familiæ ſubdita, eorundemq́ diſſenſionibus miſerè deuaſtata, in ditionem Rom. eccleſiæ ceſsit.

NEQVINVM SIVE NARNIA.

Cap. XIII.

IN Sabinis, ſiue Vmbria, qui nunc eſt ducatus Spoletinus, duro monti per ſaxa recumbit Narnia coloniarum Rom. una, quæ Annibale Italiam præmente ſubſidia detrectabat, pontem habet ſuperbiſsimi operis, terram ex qua ſiccitate lutum, imbre puluis fiat. Nare amne ſulphureo alluitur & Negra, qui per rupes horrendo murmure in Tyberim feruntur. A' Septentrione uitibus, oliuis, arboribusq́ fructiferis opulenta & conſita, ſemper ciuili diſſenſione lacerata. Anno uerò 1527. occupata iam Roma ipſa, magna calamitate ciuium direpta & euerſa fermè fuit. A' Nare recens nomen habere eam uolunt nonnulli. Nequinum autem dictum quòd olim hoſte & fame obſeſſa urbs, ciues trucidatis parẽtibus, uxoribus, filijs, ac ſemetipſis incẽſam reliquerint. In hâc cũ finito inter Pont. Max. & Neapolitanos bello, Io. Vuilhelmus Heptẽring Baſilienſis Tribunus militũ, laboribus & curis ægritudinẽ cõtraxiſſet, uita deceſsit: q in monaſterio huic urbi adiacenti celeberrimo tumulatus fuit. Huic Epitaphium hoc noſtrũ adſcripſimus.

GERMANVS HIC FVIT, BASILIENSIS EQVIDEM. QVEM CVM MINERVA GALLIIS INGENII SPLENDORE ADMIRABILEM OSTENDISSET, MARS IPSE ITALIAE, ET PONTIFICIIS ET PARTHENOPES MOTIB. BELLICA VIRTVTE SVPERIOREM DECLARAVIT. ATQVI HOC VNO QVO MINVS PACIS BELLIQ. ARBITRIVM GERMANIAE DVRARET, INVIDA FATA, PRAEMATVRA MORTE, HVNC IOHAN. GVILIELMVM HEPTENRING, REDITV ACCINCTVM IAM, MAX. BONOR. LVCTV INTERVERTERVNT. ANIMO IN COELVM ELAPSO, INFIRMIOR HOMINIS PARS, QVO ILLVSTRARETVR, QVOD EXORNARET, MONVMENTVM HOC ADEPTA EST, GATTAMELATAE NATALE SOLVM. IDQ. S. P. Q. NARNIE'N. LIBERAL. MOERORIS IGITVR IVSTI, PRIVATAEQ. ERGA CIVEM OBSERVANTIAE,
BAS. IOHAN. HEROLD TESTIMONIVM HOC P.
VIXIT ANNOS XXXII. MENSES VIII. INTEGROS. MORITVR VI. CAL. SEPT. ANNO A' NATO CHRISTO M. D. LVII.

DE IMPERII ROMANI PRIMA ADminiſtratione.

Cap. XIIII.

ANte conditam urbem Albani, qui iuxta Tiberim habitabant, habebant regem nomine Procam: qui reliquit poſt ſe duos filios, Numitorem & Amulium. Amulius admonitus deorum oraculo, ut ſibi caueret à poſteritate fratris maioris, egit primum quædam præter ius & æquum, ac deinde cogitauit Numitoris domum prolis inopem facere, ut ſic eam domum arceret ab imperio. Hæc cùm animo agitaſſet, primùm Numitoris fratris filium Aegeſtum, tunc pubeſcentem, obſeruatis locis ubi uenabatur, interfecit, ſubornatis qui dicerent, eum interemptum à latronibus. Ad id iungit deinde alterum facinus, filiam Numitoris Rheam Syluiam iam nubilem, ſacerdotem deſignat Veſtæ, ne ea uiro ſtatim tradita, pareret ultores generis. Triginta enim annis nec minus oportebat puellas ſacras caſtas eſſe, & coniugij expertes, quibus interim æterni ignis cura mandabatur, & ſi quid aliud religioſum bono publico per uirgines agi mos eſſet. Erat hoc Albanis conſuetum, quod & honorificum habebatur, generoſiſsimas puellas Veſtæ miniſtras legi. Hæc quanquam Numitor intelligeret non ſyncero animo fratrem agere, iram tamen diſsimulabat, ne populi inuidiam incurreret, ſeruabatq́ tacitus hanc alteram contumeliam. Quarto deinde anno eunti in ſacrum lucum Martis Rheæ Syluiæ, aquæ puræ ferendæ gratia: qua debebat ad ſacra uti, uim in templo quidam intulit, quem nonnulli procum quendam fuiſſe aſſerunt, puellæ amore uſque à teneris annis captum: alij autem Amulium ipſum fuiſſe dicunt, qui tamen ſui cognitionem quantum potuit incertam reliquit. Puella igitur poſt uim illatam ſimulans aduerſam ualetudinem, non adibat ſacra amplius. Motus Amulius, cauſam perſcrutatur diutinæ à ſacris abſtinentiæ, ſubmittens etiam medicos quibus confidebat, agnoſcenſq́ue

Rhea Syluia.

Rhea ui ſtupratur.

puellam

puellam grauidam,cuſtodes cum armis ei appoſuit,ne clàm pareret:erat enim non longè à partu.Paulò pòſt uenerunt cuſtodes nunciantes puellam geminos edidiſſe. Tunc conſeſſu ciuium cenſuerunt lege utendum eſſe,iuxta ſententiam regis Amulij,iubentiꝗ puellam uirgis cæſam mori, & quod natum ex ea eſſet, in uortices fluminis iaci. Huc uſqꝫ ſcriptores parum inter ſe uariant,in ſequentibus uerò differunt,quòd alij necatam dicant ſtatim puellam,alij ſuperfuiſſe in carcere et diu aſſeruatam. De natis uerò Fabius Pictor ſic ſcribit: Iubente Amulio infantes exportari à famulis, expoſitiq́ue ſunt ſuper aquam ipſam. Recedente autem riuo paulatim ab extremis,eiecti ſunt paruuli in littus.

Quibus uagientibus cum per eluuiem uoluerentur,lupa quædam apparens paulò antè fœta,turgentibus lacte uberibus ea ſubmitebat ad ora puerorum,lingua quoqꝫ cœnum abſtergens,quo pleni erant.Hoc interim ſpacio forte paſtores adueniunt, greges agentes in paſcua, uidensqꝫ unus lupam ut infantes complecteretur,ſtupefactus conuocat plurimos. Qui propius accedentes rem perceperunt, hanc infantes tanquam filios fouentem: illos lupæ tanquam matri adhærentes,rem quandam diuinam uidere ſe rati,propius accedebant congregati terrentes clamore belluam.Lupa autem non multùm exaſperata aduentu hominũ, ſed ut manſueta ſenſim diuulſa abijt.Paſtores uerò ſuſceperũt infantes ipſos, adhibentes ſtudium,ut educarentur, quaſi Deorum eſſent filij.Sunt etiam qui paſtoris uxorem Lupam uocatam dicant,quæ pueros lactans enutriuit,creſcentibusqꝫ nomina impoſuit,alteri quidem Romulum,alteri uerò Remum. At peruetuſti nummi ante bis mille annos ſignati(qualem ego unum habeo antiquiſsimum) oſtendunt ſua pictura non eſſe fabulam,quod paſsim omnes de lupa fera ſcribunt. Egreſsi autem Remus & Romulus pueritiam, uitam egerunt paſtoralem, in montibus ſæpe ex lignis & harundinibus tuguria fingentes,ſeipſos contegebant.Cumqꝫ lites orientur inter paſtores,ſecutæ ſunt aliquando manibus plagæ,ac deinde atrocia uulnera & homicidia, captusqꝫ Remus condemnatur ab Amulio.Interim uerò Romulus certior fit de genere ſuo, ſubijtqꝫ animum eius,matris miſeratio,& de Numitore ſollitudo. Numitor quoqꝫ liberans Remum à morte,dicit ab eo, quomodo à paſtoribus unà cum fratre gemello ſub lupa inuentus & liberatus à ſubmerſione,atqꝫ educatus fuit.Cui uicißim Numitor aperit caſus ſuos, & quomodo Amulius frater ipſum fraudauerit regno,orbamqꝫ ſibi domum liberis reddiderit, poſtulans,ut Remus domus ſuæ uindex ſit. Quod & factum eſt.Nam Remus & Romulus firmiſsima ſtipati caterua,uiam omnes uno impetu occuparunt,ingreſſum non multis militibus defenſum,haudqꝫ difficulter Amulium obtruncant,arcemqꝫ eius capiunt. Numitorem uerò auum ſuum reponũt in ſolij eius apicem, De procreatione itaqꝫ & educatione conditorum urbis Romæ hæc dicuntur, atque ex his præludijs initium ſumpſit Rom. Imperium,quod poſt aliquot annos in tantum creſcere cœpit,ut in hunc uſqꝫ diem ſimile ſibi in terra non emerſerit.Poſtquam uerò Numitor,mortuo Amulio,imperium adeptus eſt,comparare ſtatim cogitauit adoleſcentibus Remo & Romulo propriam dominationem, donauit pecunias, armaq́ue & frumentum, ſeruos & iumenta oneraria, & ſi quid aliud eſſet,nouæ urbis conſtitutioni conferens.Fratres uerò in condenda urbe diſcordes effecti,utrinqꝫ ad arma concurrerunt,occiſusqꝫ eſt Remus cum multis ſibi adhærentibus. Hoc igitur modo Romulus rex & ab hominibus & à dijs creatus,uir in bellicis rebus grauis ac ſtrenuus,& ad conſtituendum ciuitatis ſtatum optimum prudentiſsimus,omnem ſibi ſubiecit populum. Ipſe condidit aut urbius renouauit Romam,ſtatuitq́ue multas leges,iuxta quas uiuerent Romani,ut infrà dicetur.Hæc autem inciderunt in annum ante Chriſtum natum, ſeptingenteſimum, & triceſimum,quando ſcilicet Romulus rerum potitus eſt Romæ. Roma uerò initium ſumpſit anno ante reſtitutam ſalutem octingenteſimo & ſexageſimo ſecundo,poſt captum uerò Ilium 431.De ſucceſſoribus Romuli in regnum, dicam infrà plura.

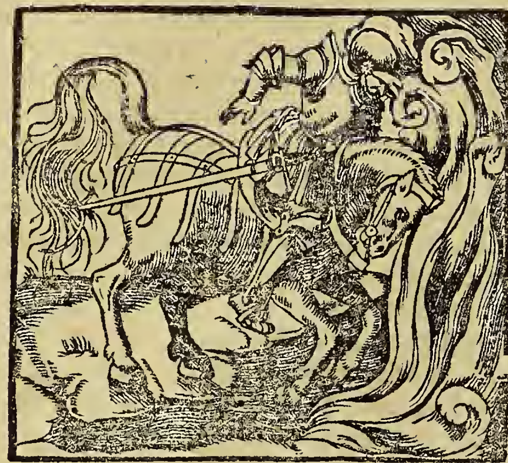
Lupa paſcit paruulos.

Romulus & Remus.

Amulius interficitur.

Remus occiditur.

Romæ initium.

Marcus Curtius.

Anno ante natum Chriſtum 358. Romæ in medio foro ſiue motu terrę, ſiue qua ui alia terra ſpecu uaſtiſsimo collapſa eſt, quàm terræ uoraginem nemo, neq; terræ coniectu, neq; ulla quauis materia explere potuit. Inficiebantur autem ex editis inde uaporibus peſtilentiſsimis multorum hominum corpora, quæ cùm remedia omnia reſpuerent, rebus iam deſperatis, deorũ monitu Marcus Curtius ſtrenui demum equitis animoſo facinore liberati ſunt. Poſteaquam enim ſe pro ſalute patriæ in ſpecum armatus præcipitauit, peſtis ſtatim poſt multorum funera ſedata eſt. Liuius libro ſeptimo. decad. 1.

DE SIBYLLINIS LIBRIS. *Cap.* XV.

Venit

CIVITAS ROMANA EX-PRESSA SECVN-dum hodiernum ſitum, & ſecundum

insigniora eius ædificia, quæ habet hoc æuo. Quin & ruinæ ueterum quorundam ædifi-ciorum utcunq; exprimun-tur in ea.

Z Romanæ

Quorundam locorum hui

A Moles Adriani, hodie Caſtellum S. Angeli.

B Palatium papæ.

C Eccleſia S. Petri.

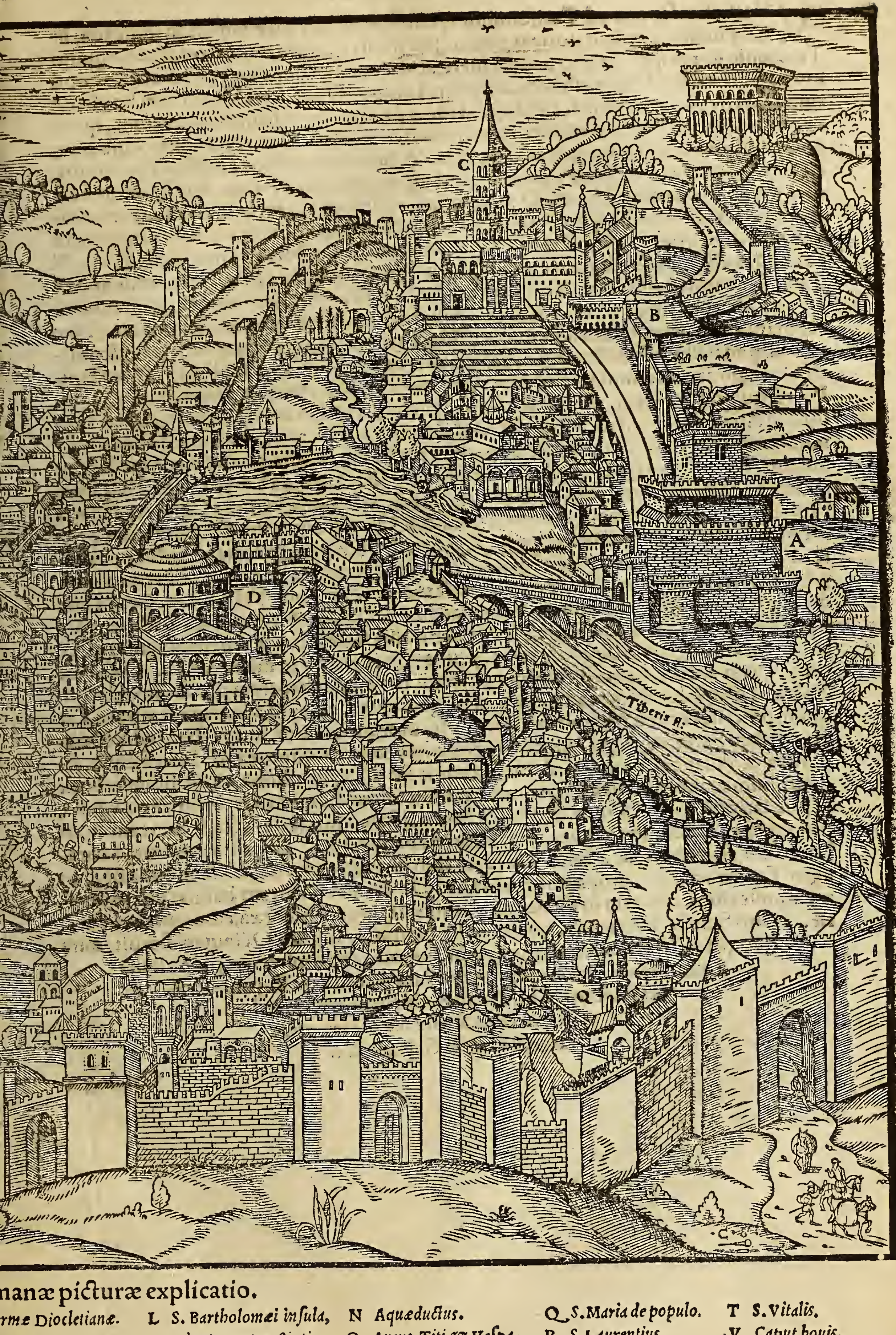
D Colũna Antoniana, & è regione eius Maria rotunda.

E Columna Adriani.

F Arcus Septimij.

G Templum Pacis, ubi quoq;

ſtare debuerat Coloſſeum ingens ædificium, ſed loco anguſtia excluſit.

manæ picturæ explicatio.

rmæ Diocletianæ.
ıs Sixt.
ɔitolium.

L S. Bartholomæi inſula, iuxta pontem Sixti.
M S. Ioannes Lateranus.

N Aquæductus.
O Arcus Titi & Veſpaſiani.
P S. Suſanna.

Q S. Maria de populo.
R S. Laurentius
S S. Sebaſtianus.

T S. Vitalis.
V Caput bouis.

VEnit olim Romæ ad Tarquinium tyrannum mulier quædam, non indigena, libros uendere uolens nouem, plenos Sibyllinis oraculis: at non cenſente æquum Tarquinio libros ipſos precio petito emere, abiens mulier tres ex eis combuſsit, ac non multo pòſt rediijt reliquos afferens, uolenſq́ue tantidem uendere. Viſa autem ſine ſenſu quodam eſſe, & ex eo mulier irriſa, quod idem peteret de paucioribus precium, quod nec de pluribus accipere potuiſſet, abiens ipſa iterum, dimidium relictorum combuſsit, & tres afferens libros tantundem auri petijt. Admiratus mulieris conſilia Tarquinius, augures accerſiuit, rem'q; eis enarrans, quid agendum eſſet petebat, illiq́ue ex quibuſdam ſignis intelligentes, quod à Deo miſſum bonum rex auertiſſet, magnamq́ue iacturam eſſe factã declarantes, quòd non omnes emiſſet libros, numerari iuſsêre aurum mulieri quantùm peteret, & oracula quæ ſupereſſent capere. Mulier igitur dans libros, & ſeruandos eſſe dicens diligenter, è conſpectu hominum ablata eſt. Tarquinius autem quibuſdam uiris cuſtodiam librorum tradidit. Et poſt eiectionem regum aſſumens ciuitas oraculorum patrocinium, uiros etiam illuſtriſsimos cuſtodes eis deſignauit. Nec Romani quicquam ita cuſtodierunt, ut Sibyllina oracula diuinitus miſſa, manſeruntq́ue uſq; ad bellum Marſicum, ſub terra poſita in templo Capitolini Iouis in arca lapidea. Incenſo autem templo ſimul cum alijs Deo repoſitis, iſta quoq; corrupta ſunt igni. Porrò quæ nunc extant, ex multis collata ſunt locis, alia ex urbibus Italiæ, alia ex Erythris in Aſia, ex S. C. miſsis legatis ad eorũ deſcriptionẽ: alia uerò ex alijs urbibus, ab hominibus quoq; rudibus trãſcripta, in quibus aliqua reperiũtur inſerta Sibyllinis. Scribit autem Varro, decem fuiſſe Sibyllas. Prima fuit Perſica, ſecunda Libyca, tertia Delphica, quarta Cumæa in Campania, quinta Erythrea, ſexta Samia, ſeptima Cumana, octaua Helleſpontia, nona Phrygia, decima Tyburtina. Omnes autem hæ Sibyllæ unum prædicant Deum, maximè tamen Erythrea, quæ celebrior inter cæteras ac nobilior habetur. Perſicam aiunt ſic ceciniſſe: Gignetur dominus in orbem terrarum, & gremium uirginis erit ſalus gentium, & pedes eius in ualetudine hominum. Et Lybicam dicunt tale de Chriſto protuliſſe oraculum. Ecce ueniet dies, & illuminabit dominus denſa tenebrarum, & ſoluetur nexus ſynagogæ, & deſinent labia hominum & regem uiuentium, & tenebit illum in gremio uirgo, domina gentium, & regnabit in miſericordia. Delphica uerò, quam ante Troiana dicũt uaticinatam bella, tale oraculum de Chriſto reliquit: Naſcetur propheta abſq; matris coitu ex uirgine eius. Et Sibylla Cumana tempore Tarquinij priſci ſic cecinit: Magnus ab integro ſeculorum naſcitur ordo. Iam redit & uirgo, redeunt Saturnia regna. Iam noua progenies cœlo demittitur alio. Item Sibylla Erythrea & Aſiatica, omnium aliarum clarior ſic dicit: In ultima ætate humiliabitur Deus, humanabitur proles diuina, unietur humanitati diuinitas, iacebit in fœno agnus, & puellari officio educabitur. Et Sibylla Samia, à Samo inſula ſic dicta, in hunc modum prophetauit: Ecce ueniet diues, & naſcetur de paupercula. Et beſtiæ terrarum adorabunt eum, clamabunt & dicent. Laudate eum in atrijs cœlorum. Helleſpontia uerò in agro Troiano nata, ſic prophetaſſe narratur: De excelſo cœlorum habitaculo proſpexit humiles ſuos, naſcetur in diebus nouiſsimis de uirgine Hebræa, cum cunabulis terræ. Porrò Sibylla Tyburtina, quæ in Italia tempore Auguſti Octauiani floruit, mira quoq; de Chriſti incarnatione ſcripſit, ſi modò ea prophetauit, quæ de illa à quibuſdam commemorantur. Nam dicunt eam ſic prophetaſſe: Naſcetur Chriſtus in Bethlehem, annunciabitur in Nazareth. O felix illa mater, cuius ubera illum lactabunt, &c.

Oracula Sibyllarum.

Catalogus

Catalogus Romanorum Pontificum.

Haud inconueniens etiam uidetur, ſi in hoc loco Romanorum Pontificum, qui ſingulis ætatibus, ſedi Romanæ præfuerunt, ſeriem recenſeam, eò quod poſt Imperij translationem plenam in populum Romanum poteſtatem uſurparunt.

Anni Chriſti.	Num. Pont.		Gubernat. an.	menſ.	dies
	1	Petrus	25		25
70	2	Linus Volaterranus	1	3	11
81	3	Cletus Romanus	11	7	
93	4	Clemens Romanus	6	9	
103	5	Anacletus Græcus	9	7	
113	6	Euariſtus Græcus	9	3	
122	7	Alexander Romanus	7	1	5
129	8	Sixtus Romanus	9	0	
130	9	Teleſphorus	10	8	
150	10	Higinius Græcus	4	0	5
154	11	Pius Aglarienſis	9	5	
163	12	Anicetus Syrus	9	8	
173	13	Soter Fundanus	9		
182	14	Eleuthenus Græcus	14	11	
197	15	Victor Mauritanus	10	1	
207	16	Zepherin Romanus	7		
214	17	Calixtus Romanus	6	1	
220	18	Vrbanus Romanus	4	7	
234	19	Pontius Romanus	9	2	
239	20	Anterus Græcus	5	3	
250	21	Fabian Romanus	11	3	
252	22	Cornelius Romanus	2	10	
254	23	Lucius Romanus	2	10	
257	24	Stephan Romanus	7	10	
262	25	Sixtus II Athenienſis	1	11	
167	26	Dionyſius monachus	6		
273	27	Felix Romanus	2	3	
276	28	Eutichianus Lunenſis	1	5	
277	29	Caius Sclauo	10	8	
288	30	Marcellinus Romanus	6	11	
294		Interregnum	7	6	
302	31	Marcellus Romanus	5	1	
307	32	Euſebius Græcus	3	7	
311	33	Melchiades Mauritanus	4	2	
315	34	Silueſter Romanus	23	10	1

Omnes hi martyrij coronam conſequuti ſunt. Cœpitq́; hoc tempore Pontificalis Infula ſubmergere.

Anni Chriſti.	Num. Pont.		Gubernat. an.	menſ.	dies
338	35	Marcus Romanus	2	8	
341	36	Iulius Romanus	15	5	
357	37	Liberius Romanus	6	2	
363	38	Felix II. Romanus	1		
364		Liberius	6		
370	39	Damaſus Hiſpanus	18		
388	40	Siricius Romanus	14	3	
402	41	Anaſtaſius Romanus	3		
405	42	Innocens Alboanus	15		
420	43	Zozimus Græcus	2	6	
421	44	Bonifacius Romanus	3	7	
426	45	Celeſtinus Campanus	8	5	
434	46	Sixtus III. Romanus	9		
443	47	Leo Tuſcanus	20	10	
464	48	Hilarius Sardinius	6	3	
470	49	Simplicianus Tiburtinus	14	7	
485	50	Felix III. Romanus	6	11	
492	51	Gelaſius Apher	6	10	
499	52	Anaſtaſius II. Romanus	1	9	
501	53	Simmachus Sardus	15	7	
517	54	Hormiſda Fruxinus	9		
724	55	Ioannes Tuſcanus	2		
529	56	Felix IIII. Pugleſanus	4	2	
533	57	Bonifacius II. Roman.	1	11	
535	58	Ioannes II. Romanus	1	5	
538	59	Siluerius Campanus	1	7	
540	60	Virgilius Romanus	16	6	
557	61	Pelagius Romanus	4	10	
562	62	Ioannes III. Roman.	12	11	
575		Interregnum		10	
576	63	Benedictus Romanus	4	2	
580	64	Pelagius II. Roman.	11		
501	65	Gregorius Romanus	13	6	11
605	66	Sabinianus	1	5	
606		Interregnum		1	26
607	67	Bonifacius III. Roman.		8	28
608	68	Bonifacius IIII. Volerianus	6	5	
614	69	Deodatus Romanus	3		
617	70	Bonifacius V. Campan.	4	10	
622	71	Honorius Campanus	10	11	
635		Interregnum	1	7	
637	72	Seuerus Romanus		11	
638	73	Ioannes IIII. Sclauo	1	9	

 Theodorus

Anni Chriſti.	Num. Pont.	Gubernat.	an.	menſ.	dies
640	74	Theodorus Græcus	6	5	
647	75	Martinus Tundetanus	6	2	
653		Interregnum		1	
654	76	Eugenius Romanus	2	6	
657	77	Vitalio Signinus	14	8	
672	78	Adeodatus Romanus	4	2	
676	79	Donus Romanus	2	1	
679	80	Agathon Siculus	2	6	
682		Interregnum	1	7	
684	81	Leo 2. Siculus	0	10	
685		Interregnum		11	11
686	82	Benedictus 2. Roman.	1	19	23
687	83	Ioannes 5. Antiochenus	1		
688	84	Canon Thrax		11	
689	85	Sergius Antiochenus	12	8	
702	86	Ioannes 6. Græcus	2	2	
704	87	Ioannes 7. Græcus	2	7	
706	88	Siſſinus Syrus	0	0	20
707	89	Conſtantinus Syrus	7	1	
714	90	Gregorius 2. Roma.	15		20
730	91	Gregorius 3. Syrus	10	8	
741	92	Zacharias Græcus	10	3	
751	93	Stephanus 2. Romanus		10	1
756	94	Paulus Romanus		10	1
766		Interregnum, nonnulli tamen huc collocant			
	95	Conſtantinū 2. qui ui Pontificiam dignitatem comparauit.			
767	96	Stephanus 3. Siculus	3	5	5
771	97	Adrian Romanus	23	11	
795	98	Leo 3. Romanus	20	5	
815	99	Stephan. 4. Romanus		7	
816	100	Paſchalis Romanus	7	3	
823	101	Eugenius 2. Romanus	3		10
826	102	Valentinus Romanus	0	1	
827	103	Gregorius 4. Roman.	16		
843	104	Sergius 2. Romanus	3		
846	105	Leo 4. Siculus	8	3	
854		Ioan. fœmina Anglica	2	6	
856	106	Benedictus 3. Roman.	2	6	
859	107	Nicolaus Romanus	9	9	
869	108	Adrianus 2. Romanus	5	9	
874	109	Ioannes 8. Romanus	10		
884	110	Martinus 2. Gallus	1	5	
886	111	Adrianus 3. Romanus	1		
887	112	Stephanus 5. Romanus	6		
893	113	Formoſus	5		28
898	114	Bonifacius 6. Hetruſcus			
899	115	Stephanus 6. Romanus	1	8	
900	116	Romanus Romanus		4	26
900	117	Theodorus 2. Romanus			
901	118	Ioannes 9. Romanus	2	0	5
903	119	Benedictus 4. Roman.	3	4	
905	120	Leo 5.			40
906	121	Chriſtophorus		7	
907	122	Sergius 3. Romanus	7	4	
914	123	Anaſtaſius 3. Romanus	2	2	
916	124	Lando Romanus		6	
917	125	Ioannes 10. Romanus	12	2	
930	126	Leo 6. Romanus	7	7	
931	127	Stephanus 7. Romanus	2	1	
933	128	Ioannes 11. Romanus	4	10	
938	129	Leo 7. Romanus	2	6	
941	130	Stephanus 8. German.	2	4	
944	131	Martinus 3. Romanus	3	6	
947	132	Agapitus Romanus	7	4	
954	133	Ioannes 12. Romanus	8	3	
962	134	Benedictus 5. Romanus		6	
963	135	Leo 8.	1	4	
965	136	Ioannes 13. Romanus	7	1	5
973	137	Benedictus 6. Romanus	1	4	
975	138	Donus 2. Romanus	1		
976	139	Bonifacius 7.		7	
977	140	Benedictus 7. Roman.	8	6	
983	141	Ioannes 14. Romanus		8	
984	142	Ioannes 15. Romanus		4	
985	143	Ioannes 16. Romanus	16	6	
995	144	Gregorius 5. Saxo	2	5	
997	145	Ioannes 17. Græcus		10	
998	146	Silueſter 2. Gallus	4	1	
1001	147	Ioannes 18.		10	
1002	148	Ioannes 19. Romanus	4	4	
1007	149	Sergius 4. Romanus	2	7	
1010	150	Benedictus 4. Tuſculanus	11	1	
1021		Interregnum	1		
1022	151	Ioannes 20.	11		
1033	152	Benedictus 5. Tuſculanus	13	3	
1045	153	Silueſter 3. Romanus		3	
1046	154	Gregorius 6.	2	3	
1048	155	Clemens 2		9	
1048	156	Damaſus 2. Bauarus		26	
1049	157	Leo 9. Germanus Alſatiæ	5	2	
1054	158	Victor Vuirtenbergius	2	8	
1057	159	Stephan. 9. Lotharingus		10	
1058	160	Benedictus 10. Campanus		9	20
1059	161	Nicolaus 2. Sabaudus	2	6	
1062	162	Alexander 2. Mediolanenſis	11	6	
1074	163	Gregor. 7. Sabonius	12	1	
1086	164	Victor 3. Beneuent.	1		
1086		Interregnum		5	
1088	165	Velanus 2. Gallus	12	4	
1100	166	Paſchalis 12. Hetruſ.	18	6	

Gelaſius

Anni Chriſti.	Num. Pont.	Gubernat.	an.	menſ.	dies
1118	167	Gelaſius 2. Caietanus	1		
1119	168	Calixtus 2. Burgũdus	5	10	
1125	169	Honorius Bolagneſus	5	1	
1130	170	Innocentius 2. Romanus	13	8	
1143	171	Celeſtinus 2. Romanus		5	
1144	172	Lucius 2. Bulogneſus		11	
1145	173	Eugenius 3. Piſanus	8	7	
1154	174	Anaſtaſius 4. Roman.	1	4	
1155	175	Adrianus Anglus	4	10	
1160	176	Alexander 3. Seneſis	21	1	
1182	177	Lucius 3. Lucenſis	4	2	
1186	178	Vrbanus 3. Mediolanenſis	1	10	
1187	179	Gregorius 8. Beneuent.		1	
1188	180	Clemens 3. Romanus	3	5	
1191	181	Celeſtinus 3. Roman.	6	6	
1199	182	Innoc. 3. Anagninus	17	7	
1216	183	Honorius 3. Roman.	10	4	
1127	184	Gregor. 9. Anagnin.	14	3	
1240	185	Celeſtinus 4. Mediolanenſis			17
1240		Interregnum	1	8	14
1242	186	Innocent. 4. Genuenſ.	11	6	
1254		Interregnum	2		
1156	187	Alexand. 4. Anagnin.	6	6	
1263	188	Vrbanus 4. Gallus	3	2	
1266	189	Clemens 4. Narbonenſ.	3	9	
1270		Interregnum	2	2	
1272	190	Gregorius 4. Placentinus	4	2	
1276	191	Innocentius 5. Burgundus Dominicanus		6	
1277	192	Adrianus 5. Genuenſis		1	
1277	193	Ioan. 21. Vlyſiponenſis		8	
1278		Interregnum		6	
1279	194	Nicolaus 3. Romanus	3	8	
1281		Interregnum		2	
1282	195	Martinus 4. Gallus	4		
1286	196	Honorius 4. Romanus	1		
1287		Interregnum			18
1288	197	Nicolaus 4. Aſculanus Franciſcanus	4	1	

Anni Chriſti.	Num. Pont.	Gubernat.	an.	menſ.	dies
1292		Interregnum	2	3	
1294	198	Celeſtinus 5. Eſerinas		9	
2295	199	Bonif. 7. Anagninus	8	9	
1204	200	Benedictus 11. Teruiſanus Dominicanus		8	
1305		Interregnum	1	1	
1306	201	Clemens 5. Vaſco	8	10	
1315		Interregnum	2		
1317	202	Ioannes 22. Gallus	18	4	
1334	203	Benedictus 12. Toloſ.	7	3	
1342	204	Clemẽs 6. Lembicenſ.	10	6	
1353	205	Innocent. 6. Lemouic.	9	8	
1373	206	Vrbanus 5. Lemouic.	8	4	
1371	207	Greg. 11. Lemouicenſ.	7	5	
1379	208	Vrbanus 6. Neapolit.	11	8	
1391	209	Bonifac. 9. Neapolit.	14	9	
1405	210	Innocentius 7.	2		
1407	211	Gregor. 12. Venetus	2	7	
1410	212	Alexand. 5. Cretenſis		11	
1411	213	Ioan. 23. Neapolitan.	4	10	
1416		Interregnum	2	6	
1418	214	Martin. 5. Columna	13	3	
1431	215	Eugenius 4. Venetus	16		
1447	216	Nicolaus 5. Sarazen.	8		
1355	217	Calixtus 4. Hiſpanus	3	3	16
1459	218	Pius 2. Senenſis	6	11	
1465	219	Paulus 2. Venetus	6	10	
1471	220	Sixtus 4. Sabonenſis	13		
1484	221	Innocent. 8. Genuenſ.	7	11	
1492	222	Alexan. 6. Hiſpanus	11		
1502	223	Pius 3. Genuenſis			27
1503	224	Iulius 2. Sabonenſis	10		
1513	225	Leo 10. Medices	8	8	20
1521	226	Adrianus 5. Flandrus	1	8	3
1523	227	Clemens 7. Medices	10	10	
1534	238	Paulus 3. Farneſius	15	27	
1550	229	Iulius 3. Florentinus	5	1	16
1555	230	Marcellus 2. Politianus		21	
1555	231	Paulus 4.	4	2	29
1559		Interregnum	4	17	
1560	232	Pius 4. Medices			
1567	233	Pius 5. Alexandrinus.			

Exhibito Pontificum Maximorũ Catalogo, epiſcopatus totius Italiæ nunc enumerabimus, ſi prius purpuratorum ordinem, nomina officiaq́ diſtinxerimus.

Cardinales principio triplices ſunt, alij Cardinales Epiſcopi dicuntur, Pontificis aſſeſſores, numeroq́ ſeptem, ſcilicet

1. Cardinalis Epiſcopus Oſtienſis, cuius munus eſt Pontificem conſecrare, eſtq́ idcirco ab eo primæ dignationis
2. Card. Epiſcopus Portuenſis
3. Albanenſis
4. Sabinenſis
5. Peneſtrinus
6. S. Ruffinæ
7. Tuſculanus.

Septem hi diebus feſtis dominicisq́ Pontifici,in Ioannis Lateranenſis templi, loco Saluatori dedicato,ſacra peragenti miniſtrant.

Sunt deinde Cardinales presbiteri,numero 28.attribuuntq́ cuilibet inſigniori eccleſiæ ſeptem, utpote

S.Petri miniſtrantes Cardinales presbiteri ſunt

Tituli S.
1 *Mariæ Transtiberinæ*
2 *Chryſogoni*
3 *Cæciliæ*
4 *Anaſtaſiæ*
5 *Laurentij in Damaſo*
6 *Mauritij*
7 *Martini in montibus*

Eccleſiæ S.Pauli miniſtrant Cardinales presbiteri

Tituli S.
Sabinæ
Priſcæ
Balbinæ
Nerei & Achillei
Sixti
Marcelli
Suſannæ

Eccleſiæ S.Mariæ maioris hi presbiteri Cardinales ſunt

Tituli S.
XII. Apoſtolorum
Cyriaci in Thermis
Euſebij
Potentianæ
Marcellini & Petri
Clementis
Vitalis

Baſilicæ S.Laurentij hi ſunt Cardinales presbiteri

1 S.Praxedis
2 S.Petri ad Vincula
3 S.Laurentij in lucina
4 S. Crucis Hieroſol.
5 S. Stephani in Celio monte
6 S.Ioannis & Pauli
7 S. Quatuor Coronatorum.

Tertiò ſunt Cardinales diaconi,numero 16.uidelicet

1 S. Maria in dominica, Archidiaconus
2 S Luciæ in ſeptem ſolijs
3 S.Mariæ nouæ
4 Coſmæ & Damiani
5 S.Adriani
6 S.Gregorij
7 S.Marię in Schola Græca
8 S Marię in porticu
9 S.Nicolai in carcere Tulliano
10 S.Angeli
11 S.Euſtachij
12 S.Mariæ in Acquiro
13 S.Mariæ in uia lata
14 S.Agathæ
15 S. Luciæ inter imagines
16 S.Quirici.

Cardinales epiſcopi feſtis diebus circa Pontificē ſedent, Cardinales presbiteri Pontifici Miſſam celebrāri aſsiſtunt. Cardinales uerò diaconi induūt Pontificem, eiq́ ſacra facienti ſolitum miniſterium exhibent.

Redditus Pontificij qui ad millies mille aureos olim æſtimati ſunt, diſtributi fuere, ut tertiam partem in Curiæ Romanæ uſus Pontifex conuerteret: Cardinales autem ex reliquo ad deuitandas ſordes ſimoniasq́ in religionis negotio,uiuerent.

Epiſcopi qui Romano Pontifici ſubſunt, nec in alterius Prouincia ſunt conſtituti

Hoſtienſis
Velitrenſis
Portuenſis
S.Ruffinæ
Albanenſis
Peneſtrinenſis
Sabinenſis
Tuſculanenſis
Tiburtinenſis
Aquilenſis
Marſienſis
Valuenſis
Caietanus
Pemienſis
Adrienſis
Aprutinenſis.

Epiſcopi in Marchia Anconitana

Eſculanenſ.
Firmanenſ.
Camerinenſ.
Humanenſ.
Senogallienſ.
Anchonitanenſ.
Eſinenſ.
Fauenenſ.
Foriſinifronienſ.
Penſeurienſ.
Racanatenenſ.

In Romandiola exempta

Ariminenſ.
Feretranenſ.
Vrbium ſeu S.Leonis
Claſſenenſ.

In Ducatu Spoletano

Aſsiſinas
Fulginas
Nucerinenſ.
Eugubigenenſ.
Spoletanus
Reatinus
Tudertinus
Amelienſis
Interamnenſis
Narnienſis.

In diſtrictu urbis,inq́ Tuſcia

Sutrinenſ.
Nepeſinus
Ciuitatis caſtellani
Ortonenſ.
Balneoregenſ.
Coruetanus

Suanenſ.

Suanenſ.
Cluſinenſis
Peruſinus
Aretinenſ.
Ciuitatis caſtelli
Groſſetanus
Volaterranus
Senenſis
Lucenſis
Piſtorienſis
Florentinus
Verulanus
Lunenſis.

Archiepiſcopus Reginenſis hos habet ſuffraganeos
Caſſanenſ.
Neocaſtrenſ.
Catacenſ.
Crotonienſ.
Tropienſ.
Opidnenſ.
Boienſ.
Geacienſ.
Squilacenſ.
Nicoterenſ.

Archiepiſcopo Cuſentinenſ. ſubeſt unicus, nempe
Marturanenſ.

Archiepiſcopus Roſſanenſis non habet ſuffraganeum.
Biſignianenſis exemptus eſt.

Archiepiſcopus S. Seuerinæ hos habet ſuffraganeos
Ebriacenſ.
S. Leonis
Genecaſtrenſ.
Inſulenſ.
Sitouienſ.
Geruntinenſ.
Strangulenſ.

Archiepiſcopus Tarentinus hos habet ſuffraganeos
Mutilenſ.
Caſtellanenſ.

Archiepiſcopus Brunduſ. unum habet ſuffraganeum, ſcilicet
Aſtunenſ.

Archiepiſcopus Hydruntinus hos habet ſuffraganeos
Caſtrenſ.
Galiopolitanum
Licienſ.
Ogentinenſ.
Leucadenſ.

Archiepiſcopus Barenſis hos habet ſuffraganeos
Botentinenſ.
Melfitenſ.
Iuuenacenſ.
Rubenſ.
Salpenſ.
Cannenſ.
Polignianenſ.
Lauellinenſ.
Butecenſ.
Meuerunenſ.
Cuperſanenſ.

Archiepiſcopus Tranenſ. hos habet ſuffraganeos
Vigilienſ.
Andrenſ.
Gramanenſ.

Archiepiſcopus Sipontinus hos habet ſuffraganeos
Veſtanenſ.
Troianenſ.
Malfitenſ.
Monopolitanenſ.
Rappellanum.

In Apulia, Archiepiſcopus Conſanenſ. hos habet Epiſcopos ſuffraganeos
Moranenſ.
Satrianenſ.
Montis uiridis
Laquedonenſ.
S. Angeli de Lõbardis
Biſacienſ.

Archiepiſcopus Acherontinus hos habet ſuffraganeos
Materanenſ.
Potentinenſ.
Tricaricenſ.
Venuſinenſ.
Gramnenſ.
Anglouenſ.

Archiep. Beneuent. hos habet ſuffraganeos
Thelefinenſ.
S. Agathæ
Maphanenſ.
Montis coruini
Auellinenſ.
Vicanenſ
Arianenſ.
Aſculanenſ.
Tuetibulenſ.
Ciuitatis S. Mariæ
Dragonarienſ.
Vulturnenſ.
Alarinenſ.
Frentanenſ.
Ciuitatenſ.
Termulanenſ.
Leſinenſ.
Frequentinenſ.
Truentinenſ.
Gardienſ.
Bumienſem.

Archiepiſcopus Salernitanus hos habet ſuffraganeos
Caput aquenſ.
Policaſtrenſ.
Sarnenſ.
Acernenſ.
Marcicenſ.
Rauellenſ.
Muſtanenſ.

Archiepiſcopus Surrentinus hos habet ſuffraganeos
Lobrenſ.
Salpenſ.
Equenſ.
Scalnenſ.

Archiep. Amalfi. ſubſunt
Capritanenſ.
Scalenſ.
Minorenſ.
Linternenſ.
Scalnenſ.

Archiepiſcopus Neapolitanus hos habet ſuffraganeos
Auerſanenſ.
Nolanenſ.
Puteolanenſ.
Cumanenſ.
Acerrarum
Iſculanenſ.

Archiepiſcopus Capuanus hos habet ſuffraganeos

Theanenſ.
Calmenſ.
Caluenſ.
Caſertanenſ.
Sueſſanenſ.
Venefranenſ.
Iſeruienſ.
Molanenſ.
Caiacenſ.

Archiepiſcopus Piſanus hos habet ſuffraganeos

Maſſanenſ.
Adiacenſ.
Alarienſ. in Corſica
Sagonenſ.
Ciuitatenſ.
Gaicellenſ.

Archiepiſcopus Genuenſis hos habet ſuffraganeos

Bobienſ.
Albigauenſ.
Naulenſ.
Mararienſ.
Accienſ.
Nubienſ.
Brunnacenſ.
Apramacenſ.

Archiepiſcopus Rauennas hos habet ſuffraganeos

Adrienſ.
Comaclenſ.
Cernienſ.
Foroliuienſ.
Foropopulenſ.
Bratenomenſ.
Cenſenatenſ.
Robienſ.
Sarcienſ.
Fauentinum
Imolenſ.
Bononienſ.
Mutinenſ.
Reginenſ.
Parmenſ.

Archiepiſcopus Mediolanenſis hos habet ſuffraganeos

Bergomenſ.
Brixienſ.
Cremonenſ.
Laudenſ.
Nouarienſ.
Vercellenſ.
Eporedienſ.
Papienſ.
Taurinenſ.
Aſtenſ.
Albenſ.
Tertonenſ.
Vigintumilicenſ.
Placentinum
Ferrarienſem.

Anno 1505. Iacobus Signus redditus uniuerſæ Italiæ æſtimauit, hoc pacto

Pontificis redditus ex Patrimonio Pe		Lucenſium	30000
tri ducat.	240000	Ferrarienſis Ducatus	120000
Fiſci Pontificalis	120000	Mantuæ Marchionum	6000
Regnum Siciliæ	700000	Montferratis Marchionum	40000
Venetorum in Italia	8000.00	Comitatus Aſtenſis	5000
Extra Italiam	400000	Marchionatus Salutiarum	10000
Ducatus Mediolanenſis	600000	Pedemontanorum	70000
Florentinorum	300000	Regulorum Neapolitanorum, Co-	
Senenſium	80000	lumnenſium, Coneræ, Senogalliæ,	
Bononienſium	60000	Piſaurij, Foroliuij, Imolæ, Fauentię,	
Genuenſium	100000	Capi, Corregij & Mirand.	500000.

Anno 1556. bellum inter Philippum Hiſpaniarum regem & Paulum 4. exarſit, eò quod Pontifex Cardinalem S. Flori Camillum Columnam, Iulianumq; Cęſarinũ, quos certas ob cauſas captos detinebat, dimittere nollet. Cum igitur ad arma uentũ eſſet, Pontifex Gallo (ſpe regni Neapolitani iniecta) in auxilium uocato, uaria fortuna cum Ferdinando Albano, Hiſpanorũ duce in regno Neapolitano res geſsit, editaq; ſunt depredationibus, incendijs, leuibusq; aliquot prælijs, triſtia belli exempla. Quocirca cum poſt uarias belligerationes cum Albano nouo fœdere cum Henrico Gallarum rege icto nouas copias, in quibus etiã aliquot Heluetiorum millia erant, duce Franciſco Guyſio exciuit. Albanus cõtrà aucto è Germanis, Italis, Hiſpanisq; exercitu, inq; urbes oppidaq; præſidijs diſpoſitis, Pontificem auertere conabatur. Etſi uero Guyſij aduentus Pontifici ſpei multum adiecerat, ad Ciuitellam tamẽ, indeq; ad Palianum oppidũ, quod milite commeatuq; communire conabatur, damno accepto: lentius res gerere cœpit. Interea Fano Quintini, Veromanduorum oppido (erat autem annus ſalutis 1557.) à Hiſpanis occupato, Conneſtablioq; Gallorum capto, Guyſius à Rege domum reuocatus eſt: Hiſpanorum autem rebus in Italia incrementum ſuſcipientibus, adeo ut Albanus in Romanum territorium proficiſci, urbiq; exercitum admouere conaretur, inito certis conditionibus Cauij fœdere bellum ſopitum, & offenſæ reconciliatio facta eſt.

DE CIVITATE ET POPVLO VEnetorum. Cap. XVI.

NOmen Venetorum olim fuit nomen populi & non ciuitatis. Nam ciuitas Venetiarum non habet illam, quam reliquæ urbes Italiæ, uetuſtatem, ut iam dicetur: Accidit enim circa annum Chriſti 300. ut ex Scythia prodierit populus ferus & crudelis, quem Hunos uocant, qui grauiſsima intulit damna omnibus ferè Europæ nationibus, ut infrà in Vngaria fuſius dicetur. Cœperunt primum ſæuire in Thracia, penetranteſq́ Mœſiam & Illyricum, uenerunt in Italiam. Veneti uerò qui tunc in continenti circa Adriam habitabant, audientes aduenire colluuiem illam, fugientes in mare, conſederunt in paruulis inſulis, quarum magnus erat numerus, & quæ non multum à ſe diſtabant, uictitantes ibi prout poterant, potiſsimum autem uictum piſcatura quæritantes, Ichthyophagum ritu uiuentes. Paulò pòſt cœperunt in inſulis illis erigere ædificia, maximè in ea quæ uocabatur Riuo alto, ſic dicta, quod mare ibi profundius eſſet quam circa alias inſulas, aut quod hæc inſula emineret ſupra alias. Hac itaque occaſione moti Veneti, poſuerunt primum urbis fundàmentum ſuper inſulam Riualto, anno Chriſti 420. uel ut alij ſcribunt, anno 456. Et niſi Attilam circumſtantium urbium euerſorem habuiſſet Venetorum urbs, nullum adhuc ortum inueniſſet. E' multarum namque ciuitatum excidio, mutato fato, ſupra modum efflorere cœpit, ſiquidem ex Aquileiæ, Concordiæ, Alcini, Paduæ, Opitergij montis, Heracliæ, Aquilij, Gradus, Capreolarum & Laureti reliquijs planè conſtat urbs ipſa. Primi autem conditores fuerunt Paduani, cœpitq́ protinus urbs creſcere in ædificijs, dominio, potentia, opibus, numero hominum & poſſeſsione terrarum, in mari atque continenti, ut etiam temporis ſucceſſu ſibi ſubegerit magnas inſulas, ciuitates & regna in remotis terris, quanquam noſtro æuo Turca illis multa ademerit. In ſumma, urbs illa magnificentiſsima, pulcherriſma & ditiſsima, facta eſt regina maris, habitaturq́ à maxima frequentia populi, ex diuerſis nationibus, imò ex toto fermè orbe ad exercendam mercaturam illic concurrentis. Eſt ibi omnium linguarum uſus, diuerſiſsimiq́ ſunt hominum amictus. Vectigal quod ex uino, ſale, oleo, alijſq́ rebus magiſtratus leuat, dicitur aſcendere ad duos miliones, hoc eſt uicies centena millia ducatorum, præter tributa, cenſus & redditus, quos ex ſubiectis leuant ciuitatibus.

Riuo alto.

DE DVCIBVS ET MAGISTRATV VEnetorum. Cap. XVII.

ANno Chriſti 700. Veneti primum conſtituerunt Ducem, antea uerò Reſpublica fuit adminiſtrata & gubernata per tribunos & centuriones: inter quos cum nonnunquam graues orirentur ſimultates, exequerenturq́ cum diſcordia officia ſua, & ſuperuenirent Longobardi, inuiderentq́ ſuam eis libertatem, quod nemini eſſent ſubiecti, & ob id eos laceſſere tentarent. Veneti inito conſilio crearunt decem, ſub quo concordes uiuerent, paribuſq́ uotis aduerſarijs reſiſterent. At temporis ſucceſſu non ſemper benè ſibi conſultum arbitrantes, multos ex Ducibus turpi morte ſuſtulerunt, ſi uera ſunt quæ paſsim de illis ſcribuntur. Vrſum tertium Ducem in ſeditione quadam interemerunt. Filium uerò eius Adeodatum priuauerunt utroque oculo, poſtquam Reipublicæ aliquandiu præfuiſſet. Decimum Ducem Obelierum dictum, actum in patibulum lacerarunt in fruſtra. Decimumtertium occiderunt in eccleſia. Decimumquartum combuſſerunt anno Chriſti 958. in ſuo palatio. Decimumquintum truſerunt in monaſterium. Viceſimumoctauum

Primus Dux Venetorum.

octauum

octauum damnauerunt exilio, Quadrageſimum quintum Reinhardum nomine, lapidauerunt. Quadrageſimum,ſextum coniecerunt in dura uincula. Quinquageſimum quintum decollauerunt. Hæc & multa alia paſsim ſcribuntur de Venetis & eorum ducibus. At Caſpar Contarenus,qui ex profeſſo de Venetorum republica ſcripſit,nullam de hoc miſerabili ducum interitu mentionem facit. Volaterranus quorundam meminit. Porrò de magnificentia & poteſtate Ducis Venetorum,dictus Caſpar Contarenus Senator Venetus in hunc modum ſcribit: Electus in ducem, quandiu uiuit præeſt reipublicæ,nec Senatus quicquam agit ſine eo,ſicut nec ipſe aliquid agit abſque Senatu. Quando uenit ad tribum aliquam in ciuitate, non habet maiorem in ea autoritatem quàm magiſter illius tribus. Habet etiam in rebus gerendis legem præſcriptam: & certùm modum cui ſe conformem reddat,quamq; præuaricari nefas eſt.

Magnificentia ducis.

Ornatus eius non differt ab ornatu regis. Nam inſtar regum geſtat indumentum purpureum aut auro contextum. Capiti uerò imponit mitram regiam ex lino factam,quam circundat pileus purpureus,cinctus corolla aurea. Quum Senatum ingreditur,habet paratum ſolium regium,& omnes ciues,etiam Senatores,quando coram eo loquuntur,diſcooperiunt capita ſua,ſtantq; ceu coram principe. Omnia diplomata quæ à Senatu ſcribuntur & ad exteros mittuntur,ſcribuntur nomine ducis,eiuſq́ue obſignantur ſigillo. Sic quando leges euulgantur, ſub nomine ducis publicantur. Monetæ quoque & aurei nummi,cuduntur & ſignantur nomine & imagine ducis. In ſumma,dux in cunctis præ ſe fert perſonam regis coram ſubiectis, excepto quod habenæ illi plena autoritate non laxantur. Poſt illum eliguntur ſex proceres,ſex ex tribunitijs collegijs, ex quolibet ſcilicet unus,nam urbs diuiditur in ſex tribuum collegia,& hos habet immediatos conſiliarios, nec quicquam agit ſine illorum conſilio.

Sex tribuni.

Sed non funguntur hoc officio ultra octomenſes. Ex quo dux maiori fulgeat pompa,faſtuq́ue conſpicuus fiat, numerantur illi ex communi fiſco ſingulis annis 3500 aurei,quos in priuatum uſum non licet uertere,ſed expendere in faſtum & apparatum, ut principem decet,alias enim poſt mortem eius,hæredes eius non ſine mulcta congerentur reſtituere,ſi quid in eos eſſet collocatum. Quum foras egreditur,tenetur poſt ſe in ſuis ſumptibus longum trahere ſeruorum ordinem, & quater in anno iuxta priſcam conſuetudinem oppidatim inſtruere conuiuium,pro ſexaginta aut ſeptuaginta ciuibus & Senatoribus. In ſolennitate aſcenſionis Chriſti,pro more prædeceſſorum ingreditur pulchram & ornatam nauem,unà cum Epiſcopo & ciuibus aliquot,ductaq́ue naui inuaſtum mare,proijcit annulum aureum in mare, & uerbis profitetur ſe hoc indicio ſibi deſpondere mare in perpetuum dominium. Exercet & epiſcopus quaſdam ceremonias, quibus finitis redeunt domum.

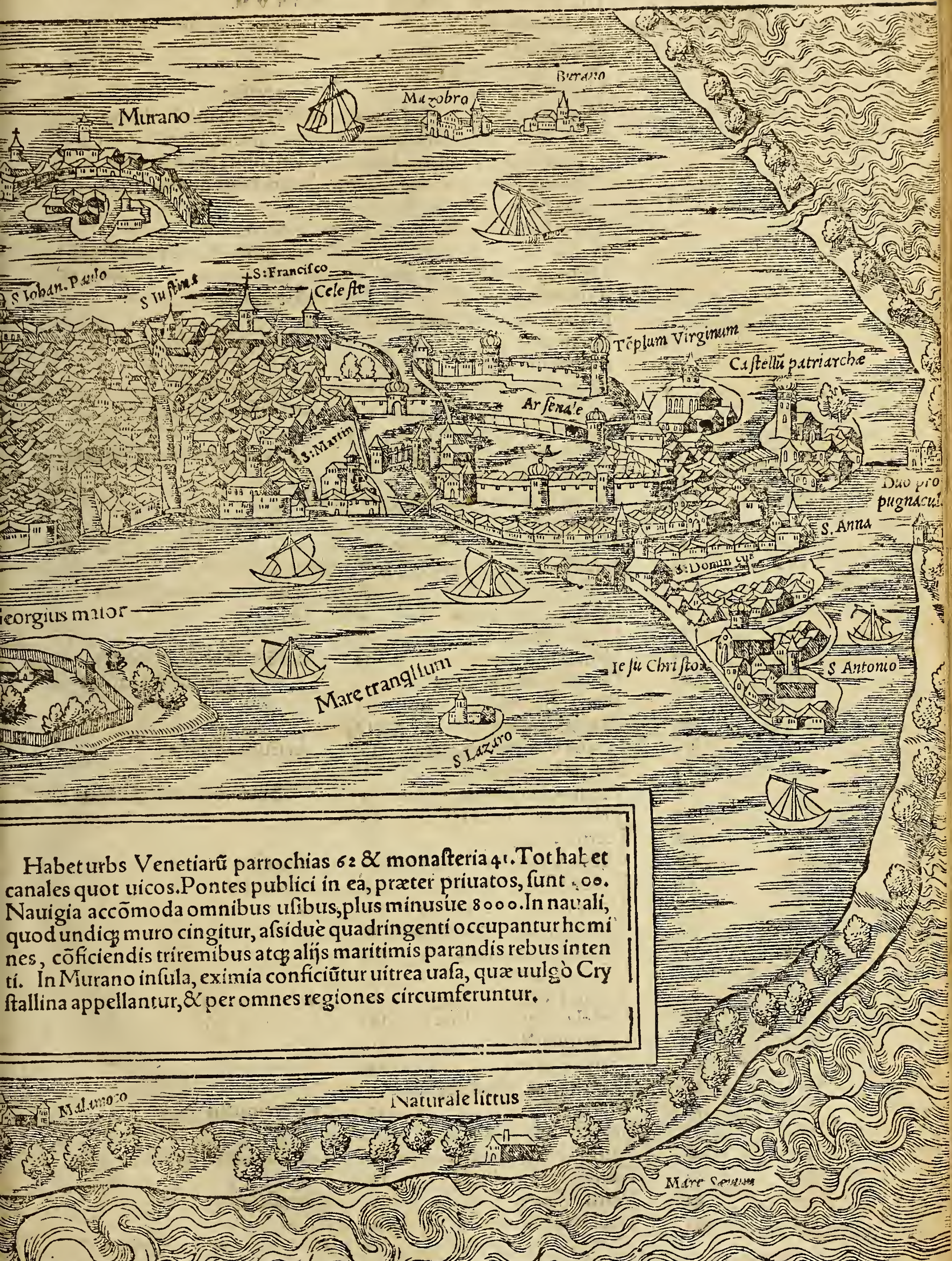
Electio ducis.

Quando eligendus eſt dux,nemo ſcire poteſt, in quem cadat electio. Nam fit ſorte,atq; ob id nullus inanis gloriæ cupidus hic quicquam efficere poteſt, ſed nec munera quicquam obtinere poterunt. Vt autem lectus eſt nouus Princeps,cuditur noua monera cum nomine & imagine ducis,geſtaturq; dux magna pompa à nautis per forum ſancti Marci,ipſe uerò interim ſine ceſſatione ſpargit nouam monetam inter uulgus,quouſq; uentum fuerit ad certum locum,ubi ducali pileo adornatur.

CIVITAS VENETO- RVM, REGINA ET

domina maris, exarata ſecundum mira- bilem ſitum, quem in Riuo alto poſt Hunorum ſæuitiam in ſinu Adriatico eſt aſſequuta, ſeruataq; in hunc uſque diem.

Meſtre
Brenta fl.
S Iuliano
Hic fluuius Paduam ducit
S:Iob
S Hieronymus
S Maria de Lorto
Miſericordia
S Catarina
Corpus Dñi
S:Luci
S Chiara
S Marta
S:Marcus
S Crux
Palatium
IVDECA
Venetiarũ ciuitas habet in circuitu miliaria Italica octo, ſita in
eſtuario maritimo. Tuetur urbẽ cõtra mare furioſum littus quod
dam naturale ex mari eminẽs, quod in quinq; locis tranſitũ nau-
tis & portũ præbet, maximè apud duo caſtella, & apud Chiozã
ciuitatẽ epiſcopalem, diſtantem ab urbe miliaribus 25. eſtq; in iti-
nere uerſus Ferrariam. Sunt per circuitũ urbes 25 inſulæ, quæ ferè
omnes à religioſis habitantur. Reliqua patent ex pictura ipſa.
C·S
Chioza
Pili ſtrina
Atheſis fluuius Veronam ducens
TERRAFIRMA
Padus fl.

Habet urbs Venetiarū parrochias 62 & monaſteria 41. Tot habet canales quot uicos. Pontes publici in ea, præter priuatos, ſunt .00. Nauigia accōmoda omnibus uſibus, plus minusue 8000. In nauali, quod undiq; muro cingitur, aſsiduè quadringenti occupantur homines, cōficiendis triremibus atq; alijs maritimis parandis rebus intenti. In Murano inſula, eximia conficiūtur uitrea uaſa, quæ uulgò Cryſtallina appellantur, & per omnes regiones circumferuntur.

CATALOGVS DVCVM VENETORVM.

Annus Chriſti	*Numerus ducum*	*Nomina*	*Anni*	*Menſes*	*dies*
679	1	Panlucius Anafeſtus	20	6	
718	1	Marcellus Tegalianus	9		
727	3	Vrſus Hypatus	11	occiſus	
737		Hi non fuere duces ſed Capitanei ſeu capita urbis. Primus uerò fuit Dominicus Leo per annum unum, Felix Cornicucula, pari tempore. Thendatus Vrſi filius per biẽnium, Iulianus Capanus añ.1. Zianus Fabritiatus diebus aliquot, qui & occœcatus eſt.			
743	4	Theodarus Vrſi filius	13	occœcatus	
755	5	Galba	1	occœcatus & in exilium	
756	6	Dominicus Monegareus	5	excœcatus (pulſus	
761		Triennio per Trib. plebis Reſpublica adminiſtrata eſt.			
764	7	Mauricius Galbanus unà cum filio			
	8	Iohannes	3	Vterq; in exilium actus	
		Mauritius iunior	9		
804	9	Obelerius unà cum fratre Beato Anafeſten, cui nomen Valentio	5	in fruſtra conciſus	
809	10	Angelus Patritiatius	18		
827	11	Iuſtinianus Patritiatius	2	In cœnobium relegatus	
829	12	Iohannes Patritiatius	8		
836	13	Petrus Tradoniens unà cum filio Iohanne	10	interemptus	
846	14	Vrſus Patritiatius, Badoero	17		
880	15	Iohanes Patritiatius Badoero, unà cum Petro & Vrſo fratribus	6	abdicauit ſe magiſtratu	
887	16	Petrus Candianus	0	5	
888	17	Petrus Tribunus		21	
909	18	Vrſus Badoarius	19	uolũtaria abdicatione cu-	
928	19	Petrus Candianus II	11	(cullam induit	
932	20	Petrus Badoarus	3		
935	21	Petrus Candianus III.	17		
952	22	Petrus Candianus IIII.	17	In fruſtra cœſus	
969	23	Petrus Vrſeolus	2		
971	24	Vitalis Candianus	1	abdicarũt ſe magiſtratu	
973	25	Tribunus Menius	14		
997	26	Petrus Vrſeolus II	18		
1005	27	Ottho Vrſeolus	16	deiectus	
1022	28	Petrus Centgranius	4	deiectus	
1026	29	Dominicus Flabanicus	10	4	
1037	30	Dominicus Contarenus	25	9	
1064	31	Dominicus Siluius	20		
1084	32	Vitalis Valerius	13		
1097	33	Vitalis Michael	3	8	
1100	34	Ordelaphus Faledrus	19		
1119	35	Dominicus Michael	11		
1130	36	Petrus Polaus	18		
1148	37	Dominicus Maurocenus	8		
1156	38	Vitalis Michael	17	interemptus	
1173	39	Sebaſtianus Ziant	8		
1181	40	Aurius Maſcopertus	14	cœnobium ingreſſus	
1195	41	Henricus Dandalus	12		
1207	42	Petrus Zians	22	deceſsit magiſtratu	
1228	43	Iacobus tempolus	20		

1284 Marinus

Anni Chriſti	Numerus ducum	Nomina	Anni	Menſes	dies
1248	44	Marinus Maurocenus	3	7	
1252	45	Rainerius Zenus	16	6	
1269	46	Laurentius Tempulus	7	2	25
1276	47	Iacobus Contarenus	4	5	abdicauit ſe
1280	48	Iohannes Dandalus	9	7	
1290	49	Petrus Gradoneus	22	9	
1313	50	Marinus Georgus		10	10
1314	51	Iohannes ſuperantius	16	6	
1329	52	Franciſcus Dandalus	10	10	
1340	53	Bartholomeus Grãdonicus	3	1	20
1343	54	Andreas Dandalus	11	8	9
1354	55	Marinus Falier	7	6	hic ſeditioſus fuit cã
1355	56	Iohannes Gradonicus	1	3	27 (pite plectitur.
1356	57	Iohannes Delphinus	5		3
1316	58	Laurentius Celſus	4		2
1365	59	Marcus Cornarius	2	5	25
1367	60	Andreas Contarenus	14		
1381	61	Michael Mauracenus		4	
1382	62	Antonius Venerius	18		
1400	63	Michael Sthenus	13		
1413	64	Thomas Macenicus	10		
1423	65	Franciſcus foſcarus	36		
1459	66	Paſcalus Maripertus	4	6	
1464	67	Chriſtophorus Maurus	9	6	
1473	68	Nicolaus Thronus	1		
1474	69	Nicolaus Marcellus	1		
1475	70	Petrus Morenicus	1	2	
1477	71	Andreas Vendraneus	1	8	
1478	72	Iohannes Mocenicus	7		
1485	73	Marcus Barbadreus		9	
1485	74	Auguſtinus Barbadreus	15	magiſtratũ propter ſeniũ	
1500	75	Leonardus Lauredanus	19	9	20 (diſceſsit.
1520	76	Antonius Gemanns	1	10	2
1522	77	Andreas Gritti	15	7	8
1538	78	Petrus Laudus	6	9	
1545	79	Franciſcus Donatus	8		
1553	80	Laurentius Priolenus	5		
1558	81	Petrus Priolus			

DE ORTV, ET INCREMENTO, ET IMPERII DITIONIS *atq; opum Venetorum,* Cap. XVIII.

VEneti ſuarum opum incrementum ex diutina Epiſcoporum Aquileienſis & Gradenſis concertatione quorum: Vterque Patriarchæ titulũ ambiebat, uenati ſunt, donec anno 710. lis dirempta eſſet. Quia uerò Imp. Conſtantinopolitanis adhærebant, itaq; loca quædam Dalmatiæ maritima, contra Gothos, Lõgobardos Hunosq; tutanda acceperunt, adeò ut penè ſinum maris ob Aquileia Rauennam uſq; tutelari imperio premerent. Carolus Magnus dedit Venetis multa priuilegia, cui tamen illi ingrati facti, clam ſuppetias miſerunt Nicephoro Imperatori Conſtantinopolitano, hoſti Caroli Magni. Quo comperto, Carolus Pipino, Italiæ regi filio ſuo in mandatis dedit, ut iniuriam iſtam ulciſceretur. Mouens ergo Pipinus expeditionem in Venetos, coëgit eos oẽs fugere in mare ad Riuum altum, extructoq; longiſsimo ponte, inſtituit eos bello petere, ſed aborta tempeſtate, is fracto ponte, erectus eſt à propoſito ſuo. Anno 810. Attulerunt Mercatores corpus ſancti Marci Alexandria Venetias, conditaq; eſt pro honore *Corpus S. Marci.*

eius baſilica magnificentiſsima,in hunc uſq; diem conſiſtens. Cæterum eo tempore, quo inter Græcos Imper. & Carolum Magnum nonnullæ ſimultates interceſſerūt,ipſi Græcorum partes ſequebantur.Mox Patriarcham,cuius Marinus comes Camaglonēſis patrocinium ſuſceperat, bello perſequentes,Comitē oppidis ditioneq; ſua,circa annum Salutis 887 exuunt. Fauebant & Sclauones Patriarchæ,Naretani, alijq; Hiſtriæ populi,quo circa illi Parentium, Polam multasq; urbes alias inuadentes, ſui iuris effecerunt, Anno Chriſti 960. Occupant & Spalatrum,inſulam Corſulam, Leſinā, inſulam urbemq; Naretinorum,adeò ut eorum duces,non tantum Venetiarum, ſed & Dalmatiæ titulum ſibi uendicarunt.Eodem pacto Raguſium,Traguriam,Sebenicum & Belligradum in ſuam poteſtatem redegerunt. Occaſionem deinceps contra Adriates aucupantes ſocietatem cum urbe Clauretana,lites cum Adriaticis quoſdam alent, ineuntes,Adriæ opes attriuère. Inde Iaderenſium patrocinium contra Murciuarum Croatiæ comitem ſuſcipientes,totam eius ditionem in ora Maritima ſitam, propemodum occuparunt,circa annum Salutis milleſimum. Poſteaquam autem Iaderenſes,qui & Zarenſes dicuntur, Venetorum ſocietatem pertimeſcentes,Hungarorū Regi ſeſe com miſiſſent: Veneti id ſusq; deq; ferentes,orbem atque omnem ei ſubiectā terram, ad ſe reuocarunt,circa annum 1050, Elapſis poſtea circiter annis 40.cum dux Gothofridus terram ſanctam occupaſſet: ipſi claſſe parata,ac ſi ei contra barbaros belligeranti, auxilium,lancij eſſent,oram maritimam præterlegendo, Smyrnam Ioniæ occuparunt hinc uerò ſecedentes in Syria, cum iam uictoria penè parta eſſet, appulerunt,illicq; apud Patriarcham Hieroſolymitanam principesq; regni (Rex enim Balduinus 2. anno 1119. à Barbaris captus fuerat.) obtinuerunt,ut in quolibet regni oppido proprium templum, uicum,aream,balneum,furnumq; hæreditario iure poſsiderent, ſuis inter ſe ponderibus menſuriſq; uterentur à uectigali item omniq; exactionis genere immunes uiuerēt, præterea è Tyria mercium domo, quotannis trecentos aureos Byzantios acciperent. Si Venetis inter ſe controuerſiæ forent,uel alteri contra Venetorum quempiam actio inſtituenda foret, coram Veneto quoque tribunali dirimiretur. Fruerentur interim ijſdem priuilegijs & immunitatibus quibus cæteri regni incolæ,aſsignata etiam tertia Tyri & Aſcalonis parte. Ferrarienſium priuilegia, immunitates ſic poſtea nacti ſunt,eò quod Mathildi Comitiſſæ in occupanda urbe ſuppetias tuliſſent.Cùm Colmanni Hungarorum regis partes contra Normannos fouerent, Brunduſium adepti ſunt. Poſtquam autem Anconæ eadem quæ & in regno ſacro priuilegia aſſequuti eſſent, contrà Colmannum regem ex defectione Iaderæ & Siccæ anſam quærentes, ac ſi eius rei author fuiſſet: uniuerſam penè Croatiæ montanam regionem occupauère. Chium inſulam ex Syria claſſe redeuntes receperunt, Samum uerò, Lesbum, Adrunam, & Modonam urbem, Anno ſalutis 1125. cum & Fanum leues ob cauſas inuaſiſſent. Poſtmodum Emanueli Græcorum imperatori contrà Robertum Siciliæ regem, opem ferentes,Corcyram inſulam, Corinthum, Thebas uniuerſamq; Phocidem, quæ rex Siculus prius occupauerat,ſui iuris effecere. Anno 1146. cum Veneti cum Paduanis belligerarent, excelſam turrim in area S. Marci cōdidère,è qua ſex milliariorum interuallo naues conſpici poſſunt. Poſt & Oenonam ſub iugum miſere,cumq; Anconitanis, Anno 1348 fœdus pepigere Apud Guilhelmum demum Siculorum regem, præclaras immunitates nacti,illius ope patriarchæ Aquileienſi bellum intulère, eumq; ſibi tributarium reddidère. Poſtquam autem Græcus fœdus cum Siculo initium moleſtè ferret, facta reconciliatione tres inſignes ab eo columnas accepère,quarū duæ in area S Marci adhuc hodie uiſuntur: tertia per incuriam in mare cadens ſubmerſa eſt, nec unquam porro eximi potuit,reliquas eremo erigere poterat. Quocirca præconis uoce circumlata enunciarunt,ſi quis eas in altum erigeret,huic quiduis petenti nihil denegaturos. Longobardus igitur quidam artifex prodiens,fide capitali interpoſita, acceptis inſtrumentis ad hanc rem neceſſarijs,eas erexit una diui Marci Leoneni, altera uerò S. Theodori ſtatuam,ſuperimpoſitam habens. Mercedis loco petijt,ut quicūq; in poſterum inter columnas has teſſeris,uel alio modò etſi fraudulēter luderent,impune ferrent,atque toto uitæ ſuæ curriculo honeſtam habitationem uictumq; illi ſuppeditarent, quod & impetrauit. Hic pontem in Riua alto quoque architectatus eſt,multaq; alia edidit. Quo tempore Pontificis contra Fridericum Imp. partes tutabantur,Duces eorum ſigil-

lis plum-

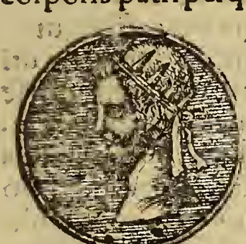
lis plumbeis inſtrumenta communiendi,ius accepere, quem morem etiamnū ſeruant. Pace conſtituta,ijdem duces regio more ſub picto uelo incedendi, tubisq́ præcedentibus, cereoq́ manu tenentibus, copiam acceperunt. Eo tempore magnificentiſſ. D. Marci Baſilica plumbeis laminibus tecta, columnæ ſupra mediam altitudinem auro inductæ, picturis optica ratione exornata,deaurata, marmoreq́ incruſtata eſt. Sellæ omnes ex Porphyrite, cæteraq́ ex uaricolore marmore conſtructa ſunt. In porticu equi quatuor ære fuſi, auroq́ tecti uiſuntur. Cum Latinorum principes Conſtantinopolim recuperaſſent Anno 1202. ipſi Patriarchatum, quemadmodū Latini principes Imperium ſorte iacta obtinuerunt: item Cretam, Bonifacio Marchione Mōtferratenſi eie cto, Methonem,Coronam,Callipolim, Naxum,Parum, Molunum, Herinam, Anderam,Eubœam,Ophiuſam,Myconem,Scyron,Philocodona & Lemnum fertiliſſ.Inſulas.Mille,ducentos & undecim ciues in Cretam colonos deduxerūt. Similiter Cephaleniam atq́ Corcyram,hodie Corfun dictam, obtinuêre. Poſtea uerò ſeſe Carrarijs atque Rubeis coniungentes,Scalanos expulêre. Poſt inita cum Hungarorum rege diuiſione, omne id quod à Dyrrachio ad ſinum Quarnatenſem in Hiſtriam uſque protenditur,retinuere,reliquum à Hiera Teruiſium uſque Regi cederet. De Genueſibus Tenedum inſulam receperunt Anno 1388. Dyrrhachiū occupauerunt. Anno 1400.mortuo Georgio Stratonico,Dulcegnum nacti ſunt.Item Vincentiam quæ fuerat de ditione Vicecomitis Mediolanenſis. Anno 1405. Veronam & Paduam ſibi uendicârunt, efferueſcente dehinc inter Vdenenſes & Patriarcham Aglarienſem bello, ipſi Vdenenſibus tantiſper aſtiterunt,donec & urbem Patriarchamq́ ſibi ſubieciſſent.Poſthæc Florentinorum legatis contra Mediolanenſem ducem Auxilium petentibus,tamdiu in ea ſocietate perſtitere,donec Brixiam,atq́ Cremonam ad ſe reuocaſſent. Sfortiæ deinceps opem tulerunt,donec Rauennam ſuæ ditioni adieciſſent. Cumq́ poſt aliquot annorum curricula uerſa fortunæ alea,Turcæ cœpiſſent Venetos multos & uarijs modis laceſſere,eripuiſſentq́ eis in Albania Dyrrachium ciuitatem,& in Sclauoniam Croiam aliam ciuitatem diffidentes Veneti uiribus ſuis contra tantum hoſtem,uolentesq́ eum habere amicum, donauerunt ei tredecim inſignes ciuitates, quas in Græcia de imperio Conſtantinopolitano obtinuerunt, una cum Scodra magnifica Albaniæ ciuitate.

Creta fit Venetorum.

Anno Chriſti 1473. occupauerunt Veneti regnum Cypri, idq́ in hunc modum. Deficiente regni uirili legitimoq́ ſemine,& turbato regno,accerſitus Ludouicus Sabaudiæ dux,qui regis Ioannis legitimam filiam Carlotam nomine uxorē habuit,magno omniū applauſu rex ſalutatur. Iacobus autem Carlotæ frater illegitimè natus,Ludouici aduētum haud quaquam expectare auſus,cum amicis in Alexandriam nauigauit,opem Soldani imploraturus. Erat Iacobus duos & uiginti natus annos,forma egregia,ſtatura corporis patri perquàm ſimilis,uerùm animi dotibus & eloquentia longè diſpar.Exoratusq́ ab eo Sultanus promiſit ſubuenire ſupplici,moxq́ regijs allatis ornamentis,facit Iacobum indui ueſte purpurea, declarauitq́ eum regem,& fecit ſibi Cyprum uectigalem,Ludouicum uerò iubet citius abire ad ſua. At Ludouicus mittit legatos ad Sultanum, qui eius mentem lenirent,& cauſam humilibus uerbis defenderet, diceretq́ Ludouicum Sultano in omne tempus amicum futurum, tributumq́ ſuis temporibus præſtaturum:Iacobo uerò decem millia aureorum ſingulis annis quoad uiueret traditurum. Res diu in conſilio apud Sultanum agitata eſt,& parum abfuit,quin Ludouici poſtulata admitterentur,niſi Iacobus multos in aula Sultani ſolicitaſſet,ac deinde Venetos & Mahumetem Turcarum Imperatorem,ad ferendum ſubſidium ſibi cōciliaſſet. Conſentiens ergo Sultanus Iacobi precibus, accepit iuramentum ab eo, amandauitq́ eum cum magna militum manu,qui ueniens in Cyprum,coëgit Ludouicum cum Gallis ſibi adhærentibus fugere in quoddam Caſtellum,in quo aliquandiu obſidionē paſſus eſt.Coactus uerò tandem excedere,potitus eſt Iacobus tota inſula,duxitq́ uxorem filiam cuiuſdam patricij Venati,qui uocabatur Marcus Cornarius, cuius filiā poſt eius mortem Senatus ſibi adoptauit,tandemq́ per eum acquiſierunt regnum. Nam Iacobo rege mortuo,uxoreq́ prægnante relicta,Veneti ceu tutores,relictam reginam ad ſe recipientes,regni adminiſtrationem uſurparunt.Sunt qui ſcribunt puerum poſthumum

Cyprus.

Ludouicus Sabaudiæ rex.

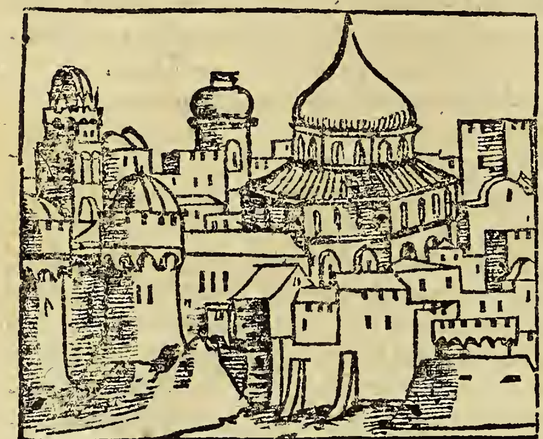

Iacobus fit rex Cypri.

paulo poſt natum, à Venetis ſublatum, ſicut & patrem eius Iacobum uoluit ueneno extinctum, Venetis ſuæ cauſæ hoc pacto proſpicientibus. Alij uero aliter ſcribunt, tãtæq; pietatis Venetos reos non faciunt, ut hac crudelitate ſibi compararint Cypri regnum, quibus & boni quiq; ſubſcribunt uiri, ſed mortuo patre & poſthumo, Senatus adoptionis & hereditatis iure ſucceſſerit in regnum.

FORVM IVLII. Cap. XIX.

FOrum Iulij, uulgo Friaul, uel, la patria de Frioli, Germanicè uerò Friaul, nec prouincia eſt, nec magna admodum Italiæ pars circiter quinquaginta miliarij Italicis longa, & lata totidem, ager alioqui tum amœnus tum fertilis: oppidulis, ciuitatibus & pagis refertus, comitibus & priuatis dominis pro maiori parte ſubiectus. Rempublicam tamen Venetam agnoſcant omnes. Huius metropolis Vtinũ eſt, præclariſsima & ampla ſatis ciuitas, ad quàm præfectus à Venetis mittitur, qui locum tenens uulgò appellatur, ad quem ceu principẽ difficilia omnia deferuntur: licet multi merum iſtic dominium in ſuis oppidulis obtineãt, qui etiam inter patricios Venetos recenſentur. De Foroiulio ſic ſcriptũ inuenio. Rex Auarum quem Cananum uocant, cum maxima parte copiarum Forumiulium obſedit, maiore conatu quam ſpe munitiſsimæ urbis potiundæ. Cœperat urbs hæc iam inde Aquileiæ excidio, totius regionis tanquam arx & caput haberi, ſedebatq; ad Natiſonem fluuium. Tomilda uero uxor Hiſulphi (quem rex Cananus occiderat) tenebat urbem mœnibus & præſidio munitam, defendebatq; eam ualide aduerſus omnes auarum conatus. Sed quoduis nulla potuit, muliebris intemperies urbem, alioqui muniтiſsimam, hoſtib. patefecit. Tomilda enim regem fortè intuita mœnibus obequitantem, forma & ætate florentem, eius amore capta, miſit qui cum eo urbis proditionem paciſceretur, ſi ſe in matrimonium reciperet. Accepit barbarus conditionẽ, uictoriæ cupidus, fideq; in id quod promittebatur data & accepta. Tomildæ opera in urbem admittitur. Hic rex ne fidem falleret, nocte una Tomildam pro coniuge habuit, inde effrenatã in mulieris libidinem duodecim robuſtiſsimis militibus ſubiecit, qui per ludibrium & dedecus eam aſsiduis compreſsibus explerent. Poſtremò mulierem miſerabiliter uexatam palo affixit, ut omnibus ſui ſexus documento eſſet, ne libidinem rationi anteponerent, uoluptatem utili & honeſto, ſimul ut omnes ſcirent perfidiam ne apud eum quidem, cui gratificari ſe putet, tutam eſſe oportere. Oppidum inde direptum eſt, hauſtũq; quicquid opum Heruli, Gothi, nouiſsimeq; Lõgobardi, ex tota Ciſalpina Gallia per annos 150 & amplius unum in locum congeſſerant. Multitudine inte extra urbem educta, in Longobardorum inuidiam incendio conſumptum eſt ac ſolo æquatum. Fuit annus, quo Forumiulium eſt ita exciſum, ducenteſimus ferè ab eo, quo Aquileia ab Hunis Attilæ ductu diruta eſt. Quum Auarum rex prouinciã Foroiulieſem hoſtiliter adoriretur, Giſulphus dux regionis cum exercitu haud contemptibili fit hoſti obuius, committitur atrox prælium, fitq; ea pugna tandem Longobardis funeſta, qui & duce in acie amiſſo ad internitionem omnes ſunt cæſi.

Vtinum metropolis.

Mulier prodit urbem.

Forumiuliũ exciſum.

AQVILEIA. Cap. XX.

AQuileia urbs, Carnorum metropolis, hodie uerò in foroIulio non longè à mari Adriatico ſita, ab Aquilio Troiano, qui cùm Antenore eò commigrauit, dicta eſſe fertur. Malim uerò eam Aquileiam dici, propter aquarũ fontiumq; eo in loco collectionem. Fuit olim potentiſsima, iam uix inuenias ueſtigia ciuitatis, nec tot habet domos, ut pagus

ut pagus appellari poſsit, præter antiquum & ruinoſum templũ, cuius Canonici propter cœli intemperiem & adiacentes paludes, uix per trimeſtre tempus uiſitare poſſunt. Patriarchatus titulo inſignita eſt, & paret Patriarchæ cũ alijs Foroiulij oppidis. Iam Patritius Venetus qui Cardinalis Grimanus appellatur, hac dignitate ornatus & ditione auctus eſt. Fuit hic locus olim Romanornm Colonia, atque ad eum flumine aduerſo onerarijs nauigatur per Natiſonem fluuium nauibus. Anno 460. ab Attila deſtructa eſt, Poſt per Narſeten iterum inſtaurata, atq; inde ſub ſuorum Epiſcoporum, Patriarcharumq; dominium agnouit, has Imp. Carolus potentiores reddidit, atque à Cõrado Cæſare Foroiulij Duces, Hiſtriæq; Marchiones creati ſunt, earumq; rerum à Friderico Cæſare confirmationem accepere: tandem in Venetorum poteſtatem redacti ſunt circa Annum 1440. ij enim occupata terra, loca tantum quædam, ſcilicet Aquileiam, Fanum Viti, & Fanum Danielis, Patriarchæ reliquerunt, unà cum ſtipendio annuo mille ducatorum.

EPISCOPI PATRIARCHAE'QVE AQVILEGIENSES.

		Anni
1	S. Marcus Euangeliſta	
2	S. Hermagoras	20
3	Helarus	20
4	Chryſogonus	10
5	Theodorus	11
6	Chryſocomas	5
7	Agapetus	13
8	Fortunatus	14
9	Valerianus	18
10	Benedictus	15
11	Quirinus Philippi Cæſ. filius	
12	Fortunatus	26
13	Chimatus	23
14	Auguſtinus	29
15	Adelphus	9
16	Maximus	10
17	Ianuarius	8
18	Secundus	8
19	Nicetus	21
20	Marcellinus	15
21	Mancellianus	15
22	Stephanus	12
23	Maceranius	21
24	Paulinus	11
25	Probinus	1
26	Helias primus Patriar. qui ſancti Marci chatedram Alexãdria acceperat.	22
27	Seuerus Patriarcha	15
28	Iohannes	12
29	Martinus	3
30	Felix	14
31	Iohannes II	10
32	Petrus	13
33	Seuerinus	1
34	Calixtus huius ſedes Cittauſtria erat	40
35	Signaldus	52
36	Paulus II. tempore Caroli Magni	15

		Anni
37	Vrbanus	5
38	Maxẽtius, cui à Lothario Cæſ. & Eugenio Pont. epiſcopatus Gradẽſis ſubiectus eſt	15
39	Andreas	10
40	Venatus	13
41	Hendelmarus	21
42	Lupus	5
43	Vualbertus	26
44	Fridericus	53
45	Leo	22
46	Vrſus	42
47	Lupus II.	9
48	Hedelfredus	13
49	Rodolphus	42
50	Iohannes III	10
51	Pepo creatur princeps imperij Dux Foriiulij & Marchio Hiſtriæ, eiq; 20 epiſcopales ſedes ſubijciuntur	25
52	Eberhardus	5
53	Gothobaldus	17
54	Rabenger	4
55	Singhardus	9
56	Henricus	6
57	Fridericus II.	1
58	Vlrichus	28
59	Gerhardus	12
60	Peregrinus	32
61	Gottfridus	12
62	Vlricus	20
63	Peregrinus II.	14
64	Valtherus	16
65	Berchtholdus dux Morauiæ, conditor Vdenæ	25
66	Gregorius	18
67	Raimundus	25
68	Conradus dux Poloniæ, confirmatus tamen non fuit	

Anno Christi 1298 præfuit		Menſes	Anni
69	Petrus	1	01
70	Otto bonus		13
71	Caſtorius	8	
72	Paganus		
73	Bertradus	11	17
74	Nicolaus rex Bohemiæ	7	1
75	Ludouicus	6	2
76	Marquard de Radeck		15
77	Philippus Alezon		6
78	Iohannes IIII. dux in Machern præfuit	11	6
79	Antonius	2	7
80	Antonius II.		2
81	Ludouicus II. dux Teckæ		7
82	Iohannes V.		
83	Ludouicus III. Huic Veneti ditionē ſuā eripuêre		25
84	Marcus Barbarus		21
85	Hermolaus Barbarus & Nicolaus Donatus		4
86	Dominicus Grimanus		
87	Marinus Grimanus		
88	Iohannes Grimanus		
89	Victor		
90	Daniel Barbarus.		

Hiſce Patriarchis ſedes quoq; Gradenſis ſubiecta fuit. Aquileienſis autem ſuffraganei fuerunt.

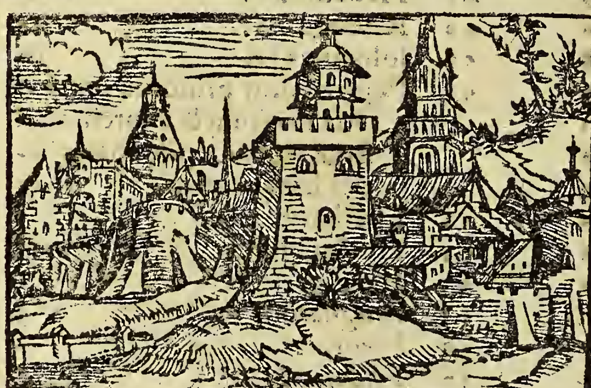
Mantuanus	Veronenſis
Tridentinus	Vincentinus
Paduanus	Concordienſis
Teruiſanus	Peronenſis
Comenſis	Iſtrienſis.

Archiepiſcopus Gradenſis hos habet ſuffraganeos: fuêre autem hæc loca inſulæ, ubi nunc Venetiæ.

Caſtellenſis
Equilenſis
Eſtuleñ.
Ieſuleñ.
Capſuloñ.
Cittanouanus
Torreſelañ.
Clugianeñ.

MEDIOLANENSIS VRBIS ORIGO ET INCREmentum. Cap. XXI.

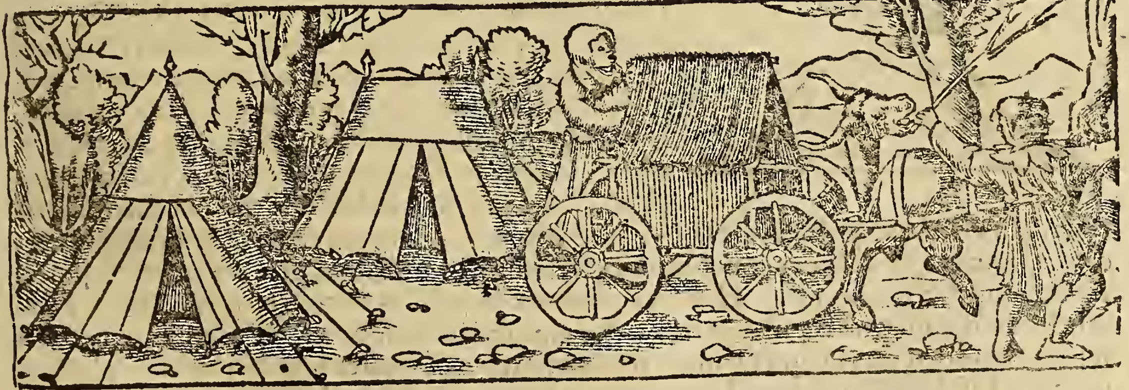
MEdiolanum à Gallis conditum, Liuius Romanæ hiſtoriæ autor tradit. Nam belloueſus, Tarquinij priſci temporis, Ambigati Celtarum regis ex ſorore filius, magno hominum excito numero, ad ſedes nouas quærendas, è finibus Galliarum emiſſus, in agrum Inſubrium ueniens, urbem condidit, quā Mediolanum appellauit. Quidam ſcribunt, duce Brenno eos Gallos in Italiam ueniſſe, à quibus Mediolanum cōditum fuit. Alij uerò ſcribunt, Mediolanum fuiſſe longè ante Gallorum aduētum, uocatumq; Olanū, ſed dirutum à Gallis, qui primi alpes tranſcenderunt, & mox ab alijs Gallis duce Brēno inſtauratum fuiſſe, quod Iuſtinus conditum ſcribit. Strabo Mediolanum uicum iam pridem fuiſſe refert, quod uicatim omnes habitarent, ſed tempeſtate ſua eximiæ dignitatis ciuitatem, quippe quæ inſubrium metropolis eſſet. De urbis nomine nihil apud idoneum ſcriptorem (inquit merula) legi. Fama eſt uetus, ab apro lanato ex media parte, quem effoſo ſolo inuenerunt, Mediolanū eſſe nuncupatum. Eſt circa hanc urbem nobilis regio, tum cœli temperie, tum ſoli fertilitate, & affluenti rerum copia, unde ciuitas ipſa ſuo abundans populo & proprijs nitens uiribus, ſemper gentis fuit caput, & quotiens euerſa, poſt excidium reſtituta, ubertate agri & propinquitate alpium, ex quibus hominum copia affluit. Opes & uires gentis quantæ fuerint, oſtendunt multiplicia perpeſſa bella, poſt quæ urbs rurſum ſurrexit. Olim cum ſub Rom. populi & Cæſarum tutela quieſceret, terreſtribus magis quàm maritimis fructibus & multitudine populi, mirum in modum ciuitas excreuit, in quam ſiue aëris clementia, ſiue cultu agrorum, dignatione morum & opum amplitudine, Romani

Inſubrum metropolis.

mani Cæſares quoties ocioſi forent, uel bella cum Germanis atq; Gallis eſſent, diuerterunt. Traianus non ſolum urbem frequentauit, ſed & nobiliſsimum palatium ædificauit in ea urbis parte, quæ adhuc nomen palatij ſeruat. *Palatium imperatorū.* Maximianus Hercules quondam dictus, ampliſsimum templum Herculi excitauit, quod poſteriores diuo Laurentio martyri dedicauerūt. In hac urbe cultæ fuêre liberales omnes diſciplinæ. Nam & Virgilius Mediolani literis operam dedit. Patet adhuc area, quam uiridarium dicunt, deducto ſcilicet nomine à nemoribus & uiridarijs, quæ plerunq; principes & potentes populi intra mœnia, tum animi, tum uenationis & aucupij gratia fecêre. Extant ſedecim ſtriatæ columnæ, operis antiqui ueſtigium, ſiue propylei ſiue periſtili eius templi, quod Maximinianus Herculi conſecrauit. Ingenti incremento res Mediolanenſis tempore Gratiani Cæſaris aucta erat, & maxima accumulata diuturna tranquillitate. Nam quingentos & amplius annos, neque ab externo hoſte, nec inteſtino bello inſubres uexati fuêre. Durauit illa felicitas uſque ad diui Ambroſij tempora. Nam cum illa tempeſtate Italia peſtifero Arij dogmate infecta laboraret, Mediolanum adeò contaminatū fuit, ut intra urbem ipſam, gliſcente hæreſi, ceu diuerſarum factionū duces, duo epiſcopi armis repugnarent. *Ariana hæreſis.* Pulſus tamen urbe Ambroſius, & uictore mox Auxentio, uelut ciuili bello ciuitas afflicta fuit, poſt cuius ſeram mortem reuocato in patriam Ambroſio, omnis Italia reſipiſcit. Quieuit per aliquot annos ab omni motu & bello ciuitas uſque ad Gothos, qui Italiam miſerè uaſtantes, Mediolanum quoq; capiunt atq; direptum incendunt. Poſtea ſub Iuſtiniano Imp. Mediolaneñ. à Gothis deficientes, rurſum fuerūt expugnati, interfecti & mœnia exciſa. Durauit Gothorum imperiū in Italia annis ſeſquicentum. *Gothorum imperium.* Subſequuti paulo pòſt in eorum locum Longobardi, uſurparunt Mediolanenſis regionis ditione, à quorum regibus tandem deſcenderunt Vicecomites Mediolanēſes. Horū primus fuit Matthæus, qui ſolus circa annū Domini 1274. cœpit urbica negocia adminiſtrare, ſiue quia domi legibus & moribus iura redderet, procul q; à ui & iniuria res urbis agerentur, ſiue quòd in omni militari negocio pro ſententia cuncta ſuccederent, magnus appellari cœptus eſt. Vicecomitum res ea tempeſtate ſatis ſtabilitæ & firmæ erant, Matthæo dominante & ſuffragante Rudolpho nouo Cæſare. Mortuo autem Rudolpho & ſuccedente alio Cæſare, idem Matthæus manſit in dignitate, appellatusq; fuit Cæſaris procurator. *Vicecomites. Cæſaris procurator.* Deinde uaria iactatus fortuna, & à bellorum motibus liberatus, nactus aliquid ocij, ad urbis ornamenta cōuertitur, ædes prætorias foro mercatorio adiecit, in quas duodecim coirent uiri, urbicis negocijs & mercaturę præfecti pro quorum arbitrio eſculentis & poculentis precia quotidie ſtatuuntur, de menſura & ponderibus ius dicunt, fraudes opificium cauent & caſtigant, appellanturq; publici commodi Prouiſores.

MEDIOLANENSES VNDE DICTI LONGOBARDI.
Cap. XXII.

DIximus ſuprà, regionem Mediolanenſem olim dictam Galliam Togatam atq; Inſubriam, donec ſubacta fuit à Lõgobardis, qui anno Chriſti 525. in interioribus

Saxoniæ in magnum numerum multiplicati, coacti fuerunt egredi inſulam Rugiæ, quam occupauerant,& quæ minor erat,quàm ut tantam hominum multitudinem nutriret. Egreſsi autem ut meliorem & fertiliorem ſibi quærerent terram, primùm uenerunt in Pannoniam: aliqui uerò ſcribũt eos primum occupaſſe Bauariam. Cumq; eam terram inhabitaſſent annis 42. nec reſpondiſſet uotis eorum,relicta ea anno Christi 568. armata manu conceſſerunt in Italiam, ſi fortè in ea portionem aliquam commodiorem obtinerent. Non tamen penitus reliquerunt Pannoniã,ſed Hunias eam interim poſsidendam tali pacto tradiderunt,ut ſi fruſtrarentur in Italia ſpe ſua,in Pannonia locum haberent,ad quã poſt liminio reuerterentur. Sunt etiam qui ſcribunt eos uocatos à Narſete,qui poſt Gotthicam uictoriam tenuit Italiam annis 16. Sed dum ille nimium diuitijs inhiaret, accuſatus à ſeditioſis quibuſdam ciuibus apud Iuſtinũ Imperatorẽ, quòd nimis auſterus eſſet, miſſus eſt Longinus cum nouo Exarchatus magiſtratu,qui Narſetis locum obtineret. Narſes uerò à Sophia Auguſta per riſum uocatus eſt ad gynetiũ, muliebria facere opera,lanas & penſa diuidere,quia æunuchus erat.Quib. irritatus uerbis,Neapolim conceſsit, Auguſtæ Sophiæ reſpondens, ſe tam inextricabilem orditurum telam,quã quoad uiueret nequiret deponere. Miſsis ergo legatis ad Lõgobardos, qui tum in Pannonia reſederant, ſollicitauit, uti Italiam occupauerent, terram cunctis diuitijs refertam, ſalubritate cœli,frugum, uirorumq; præſtantia longè principem,relicta Pannonum paupere rure. Longobardi læti nuncium acceperunt, & poſt triennium rege Alboino duce, numero ducentorum penè millium cum uxoribus ac liberis & omni ſuppellectile Italiam petierunt, quam & ſubegerunt & in potentatus diuiſerunt. Quum uerò in ipſa profectione eſſent,intraſſentq; terminos Venetorum,aſcendit Alboinus montem quendam, qui in ijſdem locis prominet,indeq; quantum proſpicere potuit, partem Italiæ contemplatus,dixit ad ſuos. En fortiſsimi uiri,hæc eſt nobilis illa Italia, quam quærimus. Ingreſſus inde Fori Iulij terminos ſine ullo obſtaculo, præfecit illi prouinciæ Giſulphum,nepotem ſuum,uirum per omnia idoneum. Deinde expugnauit Taurisium, Vincentiam, Veronam,Mediolanum & alias multas ciuitates. Protractum eſt autem bellum iſtud in quartum uſque annum, ſubegeruntq; Longobardi ferè totam Galliam Togatam, quæ & ab eis denominata eſt Longobardia,ac deinde corrupto uocabulo Lombardia. Iſte Alboinus rex 11. in numero, quum uice quadam genio indulgeret, inter pocula iuſsit afferri phialam, cui cranium Comundi regis Gepidarum erat incluſum(alij uocant eum Eurimundum) quem in Vngaria occiderat,atq; filiam eius uxorem duxerat. Fuerunt autem Gepidę iſti reliquiæ Hunorum, qui cum rege Attila ingreſsi fuerant in Italiam, facti Longobardorum uicini. Poſtquam uerò Alboinus multas in Italia adeptus fuiſſet uictorias, plurimasq; ſubegiſſet ciuitates,& in eis præſidia poſuiſſet, atq; regnaſſet tres annos & ſex menſes, reuerſus Veronã ubi regni ſedem conſtituerat,ad uxorem ſuam, publica celebrauit conuiuia,uinoq; grauatus, iuſsit ſoceri Chinimundi cranium;(ut diximus) afferri, eoq́ue uino repleto & epotato, miſit pincernam ſuum cum craneo illo deteſtabili ad uxorem ſuam Roſimundam,clamauitq; alta uoce: Bibe cum patre tuo. Accepta mulier hac iniuria, altum concepit in corde dolorem,quem compeſcere non ualens,mox in mariti necem, patris cædem uindicatura,exarſit. Habuit autem rex in aula ſua adoleſcentem nomine Helmechildem, cuius mulier illicito tenebatur amore,eumq; ſubornauit,ut regem dormientem in ſomno necaret. Quo facinore patrato,nitebatur mulier regnum cum adoleſcẽte retinere. Inſidiantibus autem Longobardis reginæ & Helmechildi,fugit illa cum adoleſcente Rauennam,auferens ſimul magnam uim auri,totumq; Lõgobardorum theſaurum. Exarchus uerò Longinus,Rauennæ tunc habitans, ſuſcepit illos cum magno honore,præſertim quòd mulier eleganti eſſet forma,aut quòd abundaret diuitijs,atque ob id ambij

Inextricabilis tela.

Forum Iulium.

Lõbardia

Verona regni caput.

Alboinus interficitur.

id ambijt nuptias eius, cœpitq́ ſuadere, ut Helmechildē interficeret, & ipſius ſe nuptui copularet. Quod mulier uidens (ut erat ad omnem nequitiam facilis, affectansq́ Rauennatium fieri domina,) cogitare cœpit, quomodo reiecto adoleſcēte, Exarchum ſibi iungeret maritum. Occurrens ergo quodam die adoleſcenti uenienti ex balneo, propinquauit illi poculum ueneno mixtum. Adoleſcens nihil ſibi metuens, nec quicquam mali ſuſpicatus de muliere, accepto poculo bibit, & illico ſenſit mortiferam hauſti potus uim, & antequam totum ebibiſſet, diſsimulato mortis dolore, dedit & mulieri ex eo bibendum dicens: Et tu quoque in balneo languidior ui caloris effecta es, ebibe ergo reſiduum. Qua renuente & dicente, iam certè non ſitio, ille obſtinatius inſtans, cœpit nolentem cogere, tandemq́ exacto gladio & intentata morte illam coēgerit, ut ſumeret calicem mortiferum, ebiberetq́ quod reſiduum erat in eo. Quo facto, paulo pòſt uterq́ ueneno inflatus, animam reddidit. Sicq́ Dei omnipotentis iudicio regis Alboini interfectores nequiſsimi, uno momento perierunt. Poſt iſta Longobardi alium creantes regem, Celphum nomine, cœperunt graſſari in Italia, incendio & gladio omnia deuaſtantes, tantamq́ rabiem exercētes, ut Italia grauiora damna uix antè ſenſerit, non parcebant mulieris neque pueris. Exarchus uidens tantam furentis populi debachationem, coactus fuit eos rogare pro pace, quodq́ contenti eſſent ciuitatibus à ſe ſubactis, & reliquas minimè infeſtarent, quibus tamen uerbis parum impetrauit. Nam exercuerunt tyrannidem ſuam uſq́ ad tempora Caroli Magni, annis ſcilicet 204. qui potenti manu illos compeſcuit, idq́ anno Chriſti 779. Cepit quoque Deſiderium regem ipſorum ultimum, & relegans eum Lugdunum, conſtituit ſuper eos duces alienos, qui tum humaniter eos tractabant, ut iam ex ſua gente rectores ſibi non optarent. Dicti fuerunt Longobardi ab initio Vuinili, ſed poſtea ob prolixas barbas mutato uocabulo, uocati ſunt Longobardi, quaſi longè barbati. Et quo exteris nationibus perſonarum numero formidabiliores eſſent, reſoluebant quoque uxorum ſuarum cæſariem, & fluxam comam adaptabant genis earum, tradebantq́ arma in manus earum, hoc commento hoſtem ludificantes. Infrà in deſcriptione Daniæ nonnihil quoq́ inuenies de longobardis, unde primùm prodijſſe ab hiſtoricis commemorantur.

Veneni poculum.

Mulieres barbatæ. *Stratagema.*

VRBS MEDIOLANENSIS MVLTA PASSA EST DIVERſis temporibus excidia. *Cap.* XXIII.

ANno Chriſti 540. antequam Longobardi ingreſsi fuerant Italiam, Gothi quoquē eam occupantes & ſæuientes in ea, expugnauerunt Mediolanum atque ſubuerterunt. Memorantur tunc ex Mediolanenſibus occubuiſſe triginta millia hominum.

Poſt Carolum uerò Magnum, quum multi reguli in Italia ſurgerent, ut infrà ſuo loco dicetur, & quidem ex eis uocarentur Berengarij, qui & Longobardicum regnum tandem ſibi ſubiecerunt, fècit Ottho Magnus expeditionem magnam in Italiam, eripuitq́ Longobardiam de manibus Berengarij, & incorporauit eam Romano imperio. Berengarium uerò duxit ſecum in Germaniam, nempe ad Bambergam, ubi mortuus eſt. Sunt etiam qui ſcribunt ſub Henrico quarto duces Bauariæ Marchiones fuiſſe in Longobardia, præſertim autem dux Guelfo ſcribitur hunc Marchionatum poſſediſſe. Quo tempore magni motus, diſsidia & inteſtina bella fuerunt in urbe Mediolanēſi, diuitibus & nobilibus plebeios opprimentibus, & impunè eis uim inferentibus. Poſteris uerò temporibus quum Mediolanum creſceret in diuitijs & potentia, ſubducerētq́ ſe ciues ab obediētia Romani imperij, Fridericus Barbaroſſa cōtracto ualidiſsimo exercitu, Mediolanenſes cum cæteris facilè ad iuga coēgit. Tunc uerò irrogatam imperatrici cōtumeliā fertur uindicaſſe. Aiūt illam fœminea, ut putabat, ſecuritate urbem intraſſe, cum illam conſpicere plurimum amaret, nec potuit aut ſæuitiam, aut contumeliam ab eis qui parerent imperio formidare. Sed plebei, ciues malè affecti Imperatori, cum iterum rebellionem meditarentur, inſolentia ſingulari petulantiam ſuam aperuerunt, obliti decoris ſui, fœmineiq́, obliti armorum Cæſaris, quæ ſæpius illis cum uictoria intentauit. Regiam dominam mulā impoſitam, capite obuerſo in caudam beſtiæ, tradidere in manus pro freno eiuſdem beſtiæ caudam. Ita ludibrio habitam emiſēre per portam al-

Barbaroſſa expugnauit Mediolanū.

Imperatrix ludibrio habetur.

tam alteram. Iratus Cæſar iuſta indignatione, obſeſſos perurget, ut ſæpe aliàs, ad deditionē, neq; bellum neq; pacem perferre potētes. Tum deditos illa lege accepit, eos qui uiuere mallent, ficum de genitalibus mulæ dentibus eximerent, alioqui mox obtruncandi. Multi præponebant mortem ignominiæ: uitæ cupidi, fecêre quod iubebātur. Vnde nata eſt Italis illa contumelioſa irriſio, cum digito inter duos oſtenſo proferunt, Ecco la fico. Hæc Krantius libro ſexto ſuæ Saxoniæ.

Anno Chriſti 1162. ſubuerſum Mediolanum à dicto Imperatore Friderico primo, & poſtea ſubſidio Parmenſiū & Placentinorum rurſum in triennio eſt extructum & inſtauratum. Obſedit autem Imperator urbem ſeptem annis quouſque illam expugnare potuit. Factaq; præda, innumerabiles uiros & mulieres cum paruulis in Germaniam tranſmiſit. Mœnia uerò ciuitatis euertit, & urbe ſolo adæquata, aratrum per circuitum duci & ſal in perpetuam damnationem ſeminari iuſsit. Deinde uerò anno 1170. conuenientes ciues Mediolenſes ciuitatem rurſum reparauerunt, mœnia munierunt, & cum omnibus ciuitatibus Longobardiæ rurſum Imperatori rebelles facti ſunt. Tandem uerò cum multis annis Imperator, Papa & tota Italia inter ſe cruenta bella geſsiſſent anno 1177. reformata eſt pax inter eos. Quidam tradunt, tunc primum præpoſitos uniuerſæ prouinciæ prȩſides fuiſſe, qui uicarij Cȩſarum appellarētur, & ſummos urbibus magiſtratus eſſe conceſſos, quos poteſtates dixerunt. Archiepiſcopus quoque annuum uicarium, quem uicecomitem appellabant, iuri reddendo præficiebat. Huius præcipuè erat, quȩſtiones exercere, ſupplicia & pœnas capitalis noxæ arrogare, &c. Cœperunt tunc factiones in urbe, Vicecomites poſtremo nati fuerūt ex comitibus Angleriæ, qui reliquiæ fuiſſe putantur regū Longobardicorum, archiepiſcopo ſubſeruientes, ut ſuprà quoq; meminimus. Anno Chriſti 1238. Fridericus ſecundus expugnauit rebellem ciuitatem Mediolanenſem, atq; multos in ea interfecit. Abduxit quoq; optimates ciuitatis, unà cum filio ducis Venetorum, & alijs multis Longobardis, quod ſecum duxit in Apuliam, ubi ducis filium in quadā turri in littore maris ſtante fecit ſuſpendi. Reliquos uerò uarijs mortis generibus fecit occidi, aſſecutusq; eſt in hunc modum dominium Longobardiæ.

Excidium Mediolani.

DVAE FACTIONES MEDIOLANI. *Cap.* XXIIII.

ANno Chriſti 1310. erant Mediolani ſub Imperatore Henrico ſeptimo duæ factiones, quæ & per totam Italiam fixerant radicē, nempe Guelfi & Gibellini, qui anno Chriſti 1240. ſub Imperatore Friderico exorti fuerunt. Guelfi erant à parte Romani Pontificis, & Cibellini à parte Imperatoris. Hæ duæ factiones inter ſe digladiabantur odio exitiabili, nec quiebant in una ciuitate cohabitare, ſed quæ ualidior erat aliam expellebat. Earum origo tale dicitur habuiſſe initium: Cum Fridericus ſecundus proficiſceretur in Italiam, excommunicatus eſt à Rom. Pontifice, quòd non per omnia illi cōſentiret. Imperator uerò ſingulas luſtrans ciuitates, facilè deprehendit, qui propenſum erga ſe haberent animū. Qui ei fauebant, illos uocabat Germanico nomine Gibellinos, quod illis haud ſecus fideret atq; domus duobus robuſtis muris, quibus ne corruat nititur. Eos uerò qui auerſum à ſe habuerūt animum, appellauit Guelphos, id eſt, lupos, & hi Pontificis, ut diximus, tuebantur partes. Res ſanè pernicioſa, ex qua populorū excidia, & ſubinde urbium ruinæ profectæ fuerunt, adeoq; in animis nepotum hæc mali labes & pernicioſa appellatio propagata eſt, ut in noſtra uſque tempora iſta dominante peſte uiolato ſanguinis iure, cædes paſsim per urbes fiant, bona diripiantur, domus ad ſolum æquentur, ciues in exilium alij agantur, trucidentur alij: & dum quiſque

Gibellini.

Guelphi.

ſibi

ſibi aut parti ſuæ reponi iniurias & maleficia formidat, in eam plerunq; ætatem gladios diſtringit, cui immaniſsimus quiſque barbarus parceret. Quo malo Gregorius percul-ſus, ſolenni ſupplicatione Apoſtolorum capita tota urbe circumtulit, habuitq; ad populum orationem accuratiſsimam ſuper ea re. Nam & Romana ciuitas eiuſmodi inſania diſsidere cœperat. Erant autem Mediolani huiuſmodi factiones. Vni adhærebant Vicecomites, & alteri Turriani, duæ ſcilicet magnæ & nobiles in ipſa urbe familiæ, ob quarum diſſenſionem, tota urbs uerſa eſt in ſeditionem. Præualentes uerò Vicecomites, retinuerunt multo tempore urbis gubernaculum, ſubuecti poſtea ad ducalem dignitatem. Nam rex Vuenceslaus accepta pecunia, fecit Vicecomitem dominum Mediolanenſem, ducem, quia antea ſolum erat ſacri imperij per Longobardiã conſtitutus præfectus, atque in hunc modum bona pars Italiæ ſubtracta eſt à Romano imperio. Ioannes Galeatius factus eſt dux Mediolanenſis, mortuus anno 1402. *Turriani Vicecomites.*

GENEALOGIA DVCVM MEDIOLANENSIVM.

- Matthæus Vicecomes anno 1312
  - Galeatius
    - Actius
    - Marcus
  - Iohannes epiſcopus Mediolanenſis
  - Luchinus
  - Stephanus
    - Matthæus
    - Galeatius
      - Ioan. Galeatius
        - Ioannes maria
        - Philippus maria
          - Blanca, cuius maritus Franciſcus Sfortia
            - Galeatius
            - Ludouicus dux
            - Aſcanius
            - Philippus
            - Octauianus
        - Valentia
      - Violanta
    - Barnabas

Poſterior & illuſtrior Vicecomes Theobaldus nomine, genuit anno Chriſti 1250. Matthæum. Matthæus uerò genuit Galeatium & Stephanum. Porrò Galeatius habuit filium Actium, in quo iſta linea terminata eſt. Legitur de iſto Actio, quòd quodam tempore cum humi in caſtris depoſita galea dormiſſet, ac deinde rurſum galeã capiti imponeret, ingreſſus fuerat ſerpens in galeam, egreſſusq; & delapſus per faciem principis, in nullo illum læſit. Atque hinc eſt, quod principes Mediolanenſes ſerpentem in ſuis inſignijs habent. Merula tamen ſcribit hoc inſigne anno Chriſti 1099. ab Otthone Vicecomite Mediolanum allatum, quod ſcilicet expugnata Ieroſolyma, & deficto feroci cuidam Saraceno abſtulit. Habuit enim Barbarus ille in ſuo clypeo uiperam ſinuoſam, quæ nudum infantem dentibus tenebat, barbaricæ crudelitatis documentum, &c. Porrò Stephanus genuit Galeatium, & Galeatius Ioannem Galeatium, primũ Mediolani ducem, Venceslai Cæſaris beneficio. Ioannes uerò genuit Philippummariam, Ioannemmariam & filiam unam ualentinamnomine, quam duxit uxorem Ludouicus rex Franciæ, quod matrimonium poſtea tot bellorum & cædium fuit ſeminarium, ut paulo pòſt dicetur. Philippusmaria reliquit filiam unicam, Blancam nomine, illegitimam tamen, quam duxit uxorem Franciſcus Sfortia. Natus fuit Franciſcus iſte anno 1369. patre Attendulo, uiro infimæ ſortis, honeſtæ tamen magis quàm nobilis familiæ, ſed maximè opulentæ, ut Paulus Iouius ſcribit, qui Frãciſcus primum in caſtris fuit culinarius, ac deinde inuaſit in militem ſtrenuum, atq; ob fortia eius facta, factus eſt ex milite pedeſtri miles equeſtris, atq; tandẽ dux cãpeſtris. Inſtituit quoq; interim filiũ ſuũ in militia, ut breui in exercitio rerũ bellicarum adeò patrẽ ſuperaret, ut Philippus maria unicã filiam ſuã (illegitimè tamẽ natam, quia cõiunx, filia comitis Sabaudiẽſi, ſterilis fuit) illi daret uxorẽ. Mortuus eſt aũt Philippusmaria anno Chriſti 1447. Proinde Franciſcus Sfortia genuit Galeatiũ, Ludouicum, Philippũ, &c. mortuusq; eſt poſt multa egregia facta (q̃ infrà recẽſebo) anno 1404. Cui in *Inſignia Mediolanenſia.* *Franciſcus Sfortia.*

ducatu

ducatu ſuccedens Galeatius, uixit iam diſſolutam uitam, ut à ſubditis occideretur, ſubſtitueretur'q; in locum eius Ludouicus Sfortia, frater eius, quem rex Maximilianus creauit ducem Mediolanenſem, quod pater eius Fridericus Imperator facere renuerat, aſſerens Mediolanum cameram eſſe Romani Imperij. Habuit Galeatius filiam nomine Blācammariam, quam duxit uxorem rex Maximilianus anno Chriſti 1494. & priuſquam nuptias celebraret occiſus eſt ſponſæ pater, ut iam ſcripſimus, traditusque eſt ducatus à Maximiliano Ludouico patruo puellæ. Notandum præterea quòd anno 1447. poſt mortem Philippimariæ, multi aſpirauerunt ad dominium Mediolanenſe, ſed qui coloratis utebantur titulis, quatuor tantum fuerunt. Fridericus Imperator deuolutum ad ſe principatum, Philippo ſine liberis legitimis uita ſubtracto, contendebat. Alphonſus ex teſtamento hæreditatem petebat. Carolus dux Aurelianenſis ex ſanguine Vicecomitum natus, ab inteſtato ſibi deberi ducatum aiebat. Habuit enim Valētinam filiam Ioannis Vicecomitis matrem. Franciſcus quoque Sfortiam uicecomes coniugem ſuam, quæ Philippi filia fuerat, hæredem patri ſuſcipiendam affirmabat. Auditæ ſunt legationes omnium in Senatu Mediolanenſi. Sed ciuitati, quæ iam libertate gaudebat, nulla conditio placuit. Obtulit tamen imperatori cenſum quotānis aureum poculum, ſi libera ſuis legibus dimitteretur. Dilaniabatur interea undiq; Philippi hæreditas. Veneti Placentiam, Cremam, Laudam & multa prętere a minora oppida occupauêre. Dux Sabaudiæ Ludouicus, Valentiam & Confluentiam inuaſit. Aſtenſes ad ducem Aurelianenſem Carolum defecerunt. Papienſes inteſtinis agitati diſcordijs diu ancipites fuerūt, quibus ſe potiſsimum partibus iungerent. Nouarienſes, Comenſes, Alexandrini ac Terdonenſes, Mediolanenſium imperium ſubiêre. Medíolanenſes uerò miſsis oratoribus & oblatis non paruis ſtipendijs, conduxerunt Sfortiam, conſtituerunt ducem ſui exercitus, imperauerunt'q;, ut Placentiam omnibus copijs obſideret. Continuata autem apud Placentiam obſidione, tandem ſumma ui oppugnare adorſus urbem, quamuis magna & forti militum manu munitam, armis tamen oppugnauit ac diripuit. Mediolanenſes uerò potentiam eius uerentes, intra urbem ſæuierunt in nobiles, magiſtratum commendantes ignobilibus hominibus. Et cum nec ſic urbem conſultum eſſet, ſed indies magis præmerentur, & conarentur ciues excutere imminēs Franciſci iugum, cuius iam uires atque arma non ſine graui iactura ſenſerant, percuſſerunt fœdus cum Venetis, & præſcripſerūt leges, mandātes Sfortiæ, ut ſuis terminis contentus: Mediolanenſes in pace dimitteret. At ille contemnens eorum imperium, ciuitatem quam aliquandiu obſederat, non deſinit inceſtare, producit obſidionem, ad tantamq; adegit neceſsitatem, ut intra mœnia manducarent canes, equos, cæteraq; id genus animalia, nec multitudo amplius ferre poſſet famem. Collecti ergo ciues in unum, correptis armis obuium. Venetorum legatum gladijs confodiunt ac diſcerpunt. Exin miſsis ad Franciſcum legatis, principatum ei ciuitatis obtulerunt, qui mox ingreſſus, & dominium urbis accepit, ac breui arcem Mediolanenſem, inſanienti populi furore dirutam, reſtaurauit ac magnifico opere refecit. Succeſsit huic Franciſco filius eius Ludouicus. Quod rempublicam adminiſtrtāte, rex Galliæ nihil prius aut antiquius habuit, quàm ut animum ad res petendas intenderet, conatusq; eſt ui magna inuadere ducatum, allegans iure auiæ hæreditariæ ſibi deberi ducatum, ſeq; uerum & legitimum hæredem, Ludouicum uerò hominem alienum contra æquitatem intruſum. Quibus uerbis

ſibi ci-

Quatuor hæredes ducatus Mediolanenſis.

Sfortia fit dux exercitus.

Principatus offertur Sfortiæ.

ſibi ciues Mediolanenſes ſic deuinxit, ut inuiſus illis eſſet dux Ludouicus, tutumq́ nõ eſſet illi amplius uerſari in urbe. Anno itaq́ ſalutis 1499. delectu habito, rex exercitum equitum peditumq́ ferè duodecim millium miſit, qui Aſta primum capta, Alexãdriam properè uenit, ubi munitiones, roburq́ omne militum ducis Ludouici fuerat, qua celerius omnium opinione in poteſtatem redacta, nihil cunctatus Ludouicus cum auro & Argẽto omniq́ theſauro quem antea præmiſerat, ultra alpes in Germaniam, ad regem Maximilianum eius neceſſarium confugit, cedereq́ ad tempus maluit furori hoſtili, quàm, licet poſſet fortunam periclitari. Galli itaq́ Mediolanum ingreſsi, & omnem regionem illam occupantes, præſidijs illam munierunt. Et licet à cædibus & rapinis temperarent, nauſeam tamen (uti ſolent) ac faſtidium ob morum diſcrepantiam generãtes, ſexto quàm uenerant menſe auxilio Heluetiorum, & lanceariorum expulſi fuêre, ac Ludouicus dux reuocatus, in priſtinamq́ reſtitutus ditionem. Nequiuerunt tamen expugnare arcem Mediolanenſem, & arcem Nouarienſem. Audiens uerò Gallus, ſe à ciuibus excluſum, & ducem reuocatũ, maioribus rem uiribus aggreſſus, anno Chriſti 1500. magnum mittit exercitum contra ducem Ludouicum, qui à parte ſua aliquot millia habuit Heluetiorum. Fiebant utrinq́ in diuerſis locis multæ priuatæ digladiationes, nulla autem aperta pugna. Compertoq́ Gallo, ducem cum magnis copijs deliteſcere in ciuitatem Nouarienſem, atq́ populum eius magna laborare inedia, moto exercitu cõtra eam cinxit obſidione & acri oppugnatione infeſtabat eam. Erant autem quidam intra mœnia, qui corrupti pecunia, languidius repugnabant. Quod uidentes Itali, nolebant & ipſi reſpondere officio ſuo, atque in hunc modum ciuitas tandem ſeſe hoſti dedidit, obſidionẽ eius ciuitatis ferre non ualens. Tunc regius exercitus tam Heluetios quàm lancearios qui fuerant in ciuitate, libere abire permiſit. At illi cupientes ſecum abducere ducem, ne incideret in manum hoſtis, mutata ueſte eius, induerunt eum ueſte Helueтica, traditaq́ haſta in manu eius, ſatagebant eum ut incognitum extra hoſtiũ cateruas educeret. Sed res longè præter ſpem euenit. Nam Galli longa ſerie ad dextram atq́ ſiniſtram armati ſtantes, & procedentium Heluetticorum atq́ lanceariorũ perſonas diligentius intuentes, cognouerunt ducem, alij uerò ſcribunt ducem à ſuis proditum atq́ hoſti in manũ traditum. Capto uerò duce & in arcem, quam Gallus hucuſq́ tenuerat, ducto, ciuitas quoq́ eſt ad plenum ſubacta. Et paulo pòſt miſſus eſt dux Ludouicus in Galliã ad regem. Sunt autem qui hanc ducis captiuitatem, ultionem diuinam eſſe putant. Namquum dux plurimum formidaret regem Galliæ, miſit legatum ad Turcam Imperatorem, qui indicaret ei, Gallum & Venetos inijſſe fœdus ut totam ſubigerent Italiam, atq́ ex ea impugnarent Turcam. Veniret ergo quantotius in Italiam, id quod ſibi nequaquam difficile foret, quum per Apuliam ſibi pateret uia, nec rex Aragoniæ Fridericus illum ab ingreſſu prohibere poſſet, quandoquidem Gallus illum ex Apulia pellere niteretur. Turca certior factus huiuſmodi ſcriptis & literis, ꝓtinus deſtinauit octo millia militum in Italiam, qui rapinis & incendijs deuaſtauerunt terrã, ceperũtq́ plurimos, qui, quos ſeruituti addictos, paulo pòſt in uniuerſum trucidauerũt. En talia Chriſtianus homo contra Chriſtianos molitus eſt, ſed non euaſit iudicium Dei, quum & ipſe in captiuitate & ſeruitute mortuus eſt.

Gallus inuadit primum Mediolanũ.

Dux Mediolanenſis capitur à Gallo.

PRAEFATAE GENEALOGIAE DVCVM MEDIOLANENSIVM *dilucidior explicatio.* Cap. XXV.

IAm diximus, tempore Henrici ſeptimi, Mediolani fuiſſe duas factiones, Gibellinorum & Guelphorum. Vni adhæſerunt anno Chriſti 1250 Vicecomites, præualuitq́ familia eorum, ut tandem Matthæus Vicecomes excluderet magnam Turrianorum familiam ab urbe Mediolano. Matthæo ſucceſsit Galeatius in adminiſtratione reipub. Galeatium uerò ſubſecutus eſt filius eius Actius, cui ſerpens ex galea proceſſit. Cumq́ is ſine prole moreretur, patrui eius, Ioannes epiſcopus Mediolanenſis & Luchinus, gubernaculum ducatus ſuſcipientes, multa prælia geſſerunt contra ciuitates, nempe Parmam, Laudam, Cremonam, Bergomum, Genuam, & Sauonã, ſubieceruntq́ ſibi. Mortuis autem epiſcopo & Luchino, adminiſtratio peruenit ad Barnabam, qui cooperantibus fratribus multa prælia geſsit contra Romanum pontificem, potiſsimum

autem Bononiam tam diu uexauit, quoad ciues pecunia ſe liberarũt ab eo. Suſtulit ab uxore ſua quindecim liberos, ex quibus quatuor præfecit ciuitatibus Cremonæ, Parmæ, Bergamo & Laudano. Decẽ uerò filias eius adiunxerunt ſibi matrimonialiter dux Auſtriæ, dux Bauariæ, rex Cypri, Ioannes Galeatius nepos fraternus, rex Siciliæ, &c. Dedit autem cuiq; pro dote centum millia aureorum Ioannes Galeatius ui ſibi ſubiecit Papiam, urbem antea liberam, extructaq; arce in ea, ſub ſuo continuit dominio. Ipſe primus Mediolanenſium factus eſt dux. Soror eius Violanta nupſit filio regis Angliæ, attulitq; dotem quinquies mille centenorum aureorum. Mortuus eſt autem maritus eius haud longè poſt celebratas nuptias. Ioannes Galeatius interfecit Barnabam patruum & ſocerum ſuum. Nam cùm potens eſſet, haberetq; medietatem Mediolani, cuperet autem totum poſsidere, cœpit patruum ſuum, atq; in carcere mori permiſit. Occidit etiam quoſdam ex Barnabæ filijs, & reliquos expulit, cooperãte uxore Catarina, (ut quidam ſcribunt) quæ maritum magis irritauit, dicens, patruum ei tendere inſidias. Adeptus itaq; Ioãnes Galeatius totum dominium, propagauit illud ferè ſuper totam Italiã. Nam ſubiugauit Bononiam, Veronam, Senas, Peruſium, Lucam, Vercellas, aliasq; multas ciuitates, numero 29. Produxit etiam prælium contra Florentinos ad duodecim annos. Concedens uerò anno Chriſti 1402. in fata, reliquit ſucceſſorem filium, nomine Ioãnem mariam. Hic magnam in imperio exercuit tyrãnidem, quotidie ciues diuerſis interimẽs pœnis, correptus aũt à matre, coniecit illam in carceres, in quibus & eam mori permiſit. Ob quam impietatem ſubditis exoſus redditus, in eccleſia ſubmiſſarũ ſolẽnis cõfoſſus interijt. Defecerunt quoq; ab eo multæ ciuitates, quũ uiderent tyrannidẽ eius, alios ſibi eligentes dominos. Adminiſtrationem uerò reipub. poſt eum ſuſcepit frater eius Philippus maria, & hic recuperauit quaſdã dilapſas ciuitates, reſtituitq; Rom. Pontifici Bononiam, Forum Liuij & Forum Cornelij. Expugnauit quoq; Genuam, ſed quam rurſum amiſit. Præfuit in initio reipub. felicibus ſucceſsibus, ſed in faſtũ ſublimatus, cœpit formidabilis eſſe toti Italiæ. Et quum Sigiſmundus Imperator Romam proficiſceretur, uolens Philippus maria arrogantiam ſuam oſtendere, ex cõtemptu dedignatus fuit illum adire, etiam cum Cæſar Mediolani eſſet. Factum tamen eſt, ut inclinantibus rebus, poſteriora infortunia, ſuperarent priores ſucceſſus, adeoq; uires eius langueſcerent, ut ultrà ſe defendere contra hoſtes nequiret. Deductus eſt præterea eò, ut omnibus per circuitum populis ac principibus contemptui eſſet. Cumq; ob aduerſam ualetudinem oculis caperetur, & deinde ex ipſa arce hoſtilium armorum fragore audito uehementer commoueretur, uitæ tædio ſimul & lãguore mortem obijt. Fuit autem ingenti corpore, in iuuentute macer, in ſenectute pinguiſsimus, deformi facie ac terribili, inſtabilibus ac prægrandibus oculis, ingenio peracri & calido, cultus corporis ac mundiciarum omniſq; lenocinij negligens, uenandi cupidus, equorum ſtudioſus. Cæterum quietis impatiens, atque imperitandi auidus. In pace bellum, in bello pacem quæſiuit: ſimulandi atq; diſsimulandi egregius artifex. Raro in publicum prodijt, delatoribus facilè credidit, in ſuſpiciones adeò pronus, ut ſæpè fideliſsimos à ſe amicos leuiſsimis de cauſis alienauerit. Pulchris indutus ueſtibus, ægrè ad ſe uenire permiſit. Sermonem de morte audiuit inuitus. Tonitrua ac fulmina mirum in modum expauit. Tabifica labe percuſſos, ex urbibus migrare in agros iuſsis, eorumq; domos incẽdio tolli: qua cura innumerabilem Mediolani populum, multis annis intactum, quodammodo ab ea peſte ſeruauit. Soror eius Valentina nupſit Ludouico duci Aurelianenſi, dotis loco Aſtam ciuitatẽ afferens. Mortui autem reliquerunt filium Carolum, qui poſt obitum Philippi mariæ contendebat hęreditario iure ei ſuccedere in ducatu Mediolanenſ: quum nulla alia legitima extaret proles. Mediolanenſis quoq; dilaniato Philippi teſtamento, elegerunt ex fece populari duodecim ignobiles uiros, qui urbi de more præeſſent. Fridericus uerò Imp. deuolutum ad ſe principatum, Philippo ſine liberis legitimis uita ſubtracto, contendebat. Alphonſus etiam rex Siciliæ ex teſtamento hæreditatem petebat. Et quoniam Philippus Blancam filiam, illegitimè tamen natam, reliquerat, quam Franciſcus Sfortia uxorem duxerat, aſpirabat & Franciſcus ipſe ad ducatũ, quem & ante alios tandem obtinuit. Obſtabant omnibus modis Mediolanenſes, ne libertatẽ diu deſideratam, & tandem obtentam, amitterent, atq; rurſum ſub dominij iugum cogerentur, curaueruntq; ob id aliquot nobiles innocenter obtruncari, qui erant à parte

Papia olim libera ciuitas.

Galeatij in Italia dominium.

Superbia Philippi mariæ.

Mores Philippi mariæ.

Franciſcus Sfortia.

Franciſci Sfortiæ,aut qui ſanguine iuncti erant Blancæ uxori eius. Sed nihil profuit eis hoc ipſorum conſilium. Cum enim undiq; ab hoſtibus laceſcerentur, feliciterq; uſi fuiſſent Franciſci Sfortiæ opera contra Venetos, ille ex parta uictoria animo eleuatus,cogitare cœpit,quomodo ad ducatus dignitatem aſcenderet. Quod Mediolanenſes ſentientes, excludunt illum ab officio ſuo,libertatem ſuam mordicus retinere ſatagentes. Ille uero collectis copijs, tam dura obſidione premit urbē,ut tam in exercitu ſuo quàm in urbe ſumma omnium rerum eſſet indigentia,ita ut dubium uideri poſſet, an obſidēs Franciſcus aut obſeſſus dici deberet. Vix ei bis mille equi ſupererant, qui ferre poſſeſſorem poſſent,& milites ſtipendio fraudati,pro cibis ſeſe armis exuerant. Franciſcus itaq; inter ſpem metumq; dubius, obſidionem de die in diem, uerba pro factis oſtentans, producebat. In ciuitate uerò cum iam frumentum omne abſumptum eſſet, nec ferre amplius famem multitudo poſſet, dediderunt ſe Franciſco, fruſtra expectantes Venetorum ſubſidium.

Sequitur Genealogia Sfortiana.

- Franciſcus Sfortia
  - Ludouicus dux
    - Maximilianus } mortui ſine hærede
    - Franciſcus
  - Aſcanius
  - Philippus
  - Octauianus
  - Galeatius
    - Ioannes
      - Bona quę nupſit Sigiſmundo Polonorum regi
      - Franciſcus Sfortio ultimus, captiuus ductus in Galliam
    - Blanchamaria

Franciſco Sfortiæ primo ſucceſsit in ducatu filius eius Galeatius, homo corruptiſsimus,lenocinijs & omnibus ſpurcitijs deditus, quapropter etiam à ſubditis fuit interfectus,ſubſtituto in locum eius filio eius Ioanne.anno ſcilicet Chriſti 1478. Sed quia ille adhuc puer erat,ſuſcepit adminiſtrationem ducatus patruus eius Ludouicus,factus nepotis tutor,conſeruauitq; ducatū in ſua magnificentia & opibus. Cumq; Ioannes in florenti ætate in fata concederet, factus eſt quoq; memoratus Ludouicus filij eius Franciſco tutor,& tradidit Blanchammariam uxorem regi Maximiliano. Sunt qui ſcribunt eum ueneno ſuſtuliſſe nepotem ſuum, ne ipſe deſtitueretur adminiſtratione ducatus. Nam cum Ioannes adoleuiſſet & Iſabellam neptem Ferdinandi Neapolitani regis uxorem duxiſſet,rex ægrè ferebat Ioannem Mediolani ducem non agere. Et quia Ludouicus metuebat ſibi,ſicut illis ſolet accidere qui non legitimè imperāt,ſtatim aduerſus regem Neapolitanum Gallos in Italiam accerſiuit. Carolus itaq; Gallus nullam faciens morā,expeditiſsimis copijs peruagauit Italiam,& ſine negocio potitus eſt toto regno Neapolitano. Cumq; pro totius Italiæ aſpiraret imperio, inito fœdere inter Pōtificem regem Hiſpaniæ,Mediolanenſes & Venetos, rurſum ex Italia excluſus eſt. Carolo mortuo ſuffectus eſt in eius locum Ludouicus,qui ueniens in Italiam,expulit Ludouicum Sfortiam & captiuum in Galliam duxit,& deinde cum rege Hiſpaniæ obtinuit regnum Neapolitanum,ut alibi copioſius ſcripſi. *Ludouicus Sforcia.*

VNDE

VNDE REX GALLIAE PVTET SE IVS HABERE AD DVCAtum Mediolanenſem.

- Matthæus Vicecomes.
  - Galeatius.
    - Actius Galeatius, ſine hærede mortuus.
  - Stephanus.
    - Galeatius. Ioannes Galeat. filius, primus dux creatus à Vuenceslao
      - Ioannes Maria ſecundus dux, ſine hærede mortuus
      - Philippus Maria tertius dux, nullum habuit legitimum filium
        - Blanca illegitime nata quam duxit Franciſcus Sfortia atq; ui uſurpauit ducatũ Mediolanenſ.
          - Galeatius adminiſtrator Mediolanenſis
            - Ioannes Galeatius ſucceſsit patri
            - Blancamaria
          - Ludouicus Sfortia factus à Cæſare dux Mediolanenſ. poſt nepotem fraternum, quem ueneno ſuſtuliſſe à quibuſdam inſimulatur.
            - Maximilianus
            - Franciſcus
            - Sine hærede mortui.
      - Valentina, quam accepit uxorẽ Ludouicus dux Aurelianenſis, hac cõditione, ſicut Galli dicunt, ut ſi duo eius fratres ſine uirili deficerent prole, filij legitimi & poſteri Valentinæ ſuccederẽt in hæreditatẽ Mediolanenſis ditionis. Aiunt quoq; Papam huic contractui ſubſcripſiſſe. Certè fuit negociũ, odioſiſsimum, ob quod tot millia Chriſtianorum hominum perierunt & occiſa ſunt.
        - Philippus comes Vertuſienſis, mortuus ſine hærede. Carolus dux Aurelianẽſis, qui poſt mortem auunculorum ſuorum expeditionem mouit contra Mediolanum
          - Ludouicus II. dux Aurelianenſis, qui & ipſe bella geſsit pro ducatu Mediolanenſi obtinendo. Factus uerò rex, expugnauit Mediolanum & captiuum abduxit Ludouicum Sfortiam.
            - Claudia filia Ludouici, quam duxit uxorem Franciſcus dux Valeſiæ, & poſtea rex Galliæ.
        - Iohannes comes Engelomenſis.
          - Carolus comes Engelomenſis: uxor eius Ludouica, ſoror fuit Philiberti ducis Sabaudiæ.
            - Franciſcus dux Valeſ. & deinde rex
              - Franciſcus delphinus
              - Henricus dux Aurelienſ. & rex
                - Franciſcus rex
                - Carolus IX. rex modernus.
              - Carolus dux Engeloſmenſis

QVAM ATROTIA BELLA GESTA SINT POST FRANciſcum Sfortiam, qui uiſe ingeßit principatui Mediolanenſi.
Cap. XXVI.

ANno Chriſti 1505. diſſoluit rex Galliæ fœdus, quod paulò antè fecerat cum Romanorum rege, acceperatq́ ducatum Mediolanenſem in feudum à Cæſare Maximiliano. Deinde anno Chriſti 1511. quum rex Galliæ & Cæſar Maximilianus communibus copijs impugnarent Venetos, ſubordinauit Gallus clam militem & pecuniam, miſitq́ ad ducem Geldriæ contra ipſum Maximilianum Quod olfaciens Cæſar Maximilianus, rurſum ſpoliauit eum ducatu Mediolanenſi, tradiditq́ filio Ludouici Sfortiæ, qui etiam Maximilianus appellabatur, fuitq́ honorificè à Mediolanenſibus ſuſceptus, & deinde ab Heluetijs, epiſcopo Sedunenſi & legatis pontificis Romani atq́ Cæſaris Maximiliani, anno Chriſti 1512. circa natalicia Chriſti ducatui inauguratus. Pater uerò eius iam mortuus fuerat apud regem Galliæ, in ipſa captiuitate. Anno Chriſti 1513. conatus eſt rex Galliæ uarijs modis ad ſuas trahere partes Heluetios, qui illi opem ferrent ad expugnationem urbis Mediolanenſis. Sed quum Heluetij addicti eſſent Cæſari atq́ ducem in auitam reſtituiſſent ditionem, uentum eſt circa feſtum Medardi iuxta Nouarienſem ciuitatem ad pugnam, adeptiq́ ſunt Heluetij uictoriam cruentam. Abſtulerũt etiam Gallo multas machinas ſaxiuomas, & occiderunt lancearios milites & Gallos circiter ſex millia. Anno Chriſti 1514. & 1515. cum Papa, dux Mediolanenſis & Cæſar multis & diuerſis modis ambijſſent Heluetiorum opem, & copias contra regem Galliæ, polliciti q́ eſſent, ad ſingulos annos certam pecuniæ ſummam, & omnia literis atq́ ſigillis eſſent concluſa & confirmata, omnis deniq́ Gallo præcluſus eſſet aditus ad Heluetios, Gallus ingenti apparatu traiecit alpes feſtinauitq́ ad Mediolanum. Quo comperto, Heluetij ſecundò plurimos milites miſerunt in Longobardiam, atq́ anno Chriſti 1515. in præuigilio ſanctæ Crucis, in ipſo ſeptembri cum iam ſol occaſum peteret aggredientes Gallos, uerterunt eos in fugam, ablatiſq́ magnis tormentis æneis, magnum populi inter fecerunt numerum. Mane uerò ſequentis diei, inſtaurans Gallus aciem ſuam nouo milite, eamq́ in quatuor diſtribuens ordines, habentes tormenta ænea quinque millia diuerſi generis, manuaria ſcilicet maiora & ſerpentina, aggrediensq́ Heluetios, qui feſsi uiribuſq́ exhauſti erant, & tota nocte in ſuo ordine conſtiterant, receſſerantq́ ab eis illa nocte aliquot ſigna militaria, facilè eos in arcto cõſtitutos fudit, interfecitq́ circiter ſeptem millia, reſidui uerò pedem retro mouentes, armata manu ingreſsi ſunt Mediolanum, relicta Gallo cruenta uictoria. Nam deſiderati ſunt à parte eius duodecim millia. Incommodauit hoc Heluetios non parum, atq́ in hanc adegit neceſsitatem, quod Bernates, Friburgẽſes, Solodurenſes & Valeſiani, numero duodecim millia, ante pugnam deſeruerunt fratres ſuos, aſſerentes regem pacem cum Heluetijs feciſſe, quam ipſi infringere nollent. Aſcendit numerus Heluetiorum uſq́ ad quinquaginta millia, qui Mediolani & in Pedemontis partes ducis tutabantur. Et hi, ut quidam ſcribunt, facilè prohibuiſſent tranſitum regis ultra alpes, ſi pro ſua uirili illi obuiam ijſſent. Poſthanc pugnam miſit Cæſar legatos ad Heluetios, monens ne concordiam ullam inirent cũ Gallo, neq́ ſibi hanc confuſionis inurerent notam, ſcilicet ut relicto Cæſare, cui operam ſuam promiſiſſent, Galli partes adiuuarent. At illi contra perpendentes & obijcientes, pollicita ſibi minimè ſeruata, nempe promiſſam pecuniam non numeratam, ac deinde cum quinq́ menſibus Mediolani expectaſſent equitatum ſibi promiſſum, neq́ in hoc ſibi fidem ſeruatam, & præterea Cæſarem diſsimulaſſe permiſiſſeq́, ſuos turmatim currerere ad Gallum, paruipendendo ſi ab eiſdem cæderentur: & in ſumma, Cæſarẽ parum ex animo fauere Heluetijs, & ob id eos motos ad conciliandum ſibi Gallorum regem. Facta eſt autem hæc concordia Geneuæ, poſt diem Omnium ſanctorum, conſenſitq́ rex dare Heluetijs decies centena millia coronatorum, modò eſſent à parte ſua, nihilq́ molirentur contra ipſum. Heluetij tamen tali cautione obligauerunt ſe Gallo, ut exciperent ſedem Romanam, Imperatorem, Romanum imperium atq́ regem Hiſpaniæ. At rex Galliæ excepit ducem Sabaudiæ & ducem Lotharingiæ.

Clades Nouarienſis.

Heluetij cædũt & cæduntur.

Heluetij cum Gallo fœdus faciunt.

Anno Chriſti 1521. accidit Mediolani horribilis caſus. Erat ſupra fornicẽ portæ arcis, Iouis turris, non ſolum ad propugnandum munitiſsima, ſed aſpectu etiam pulcherrima, quippe in cuius fronte præter alia ornamenta locatæ eſſent tutelarium diuorum

marmoreæ imagines ad amuſsim ſculptæ, cum inſignibus Sfortianorum ducum, qui tantam molem fundauerant. Fortè autem cùm intra turrim ſeruarentur in uſum tormentorum plurima pulueris ſulphurei uaſa, fulmen de cœlo ipſam tetigit, & murum ſcindens, igneam materiam accendit: cuius impetus non ſolùm turrim euertit à fundamentis, ſed mœnia etiam & arcis cubicula ac reliqua ædificij membra proxima humi proſtrauit, ſaxaque circumuolitantia duos arcis præfectos, qui de more paulò antè ad ſalutandum uirginem matrem in ſacello iuxta portam conuenerant, in area deambulantes occiderunt.

Fulmen incendit puluerē ſulphuream.

Alios quoq; è militibus, qui ibidem auram captabant (erat enim æſtas & diei ueſpera) interfecerunt, aliorum capita, thoraces, brachia & crura fregerunt, adeò, ut è ducentis propugnatoribus uix duodecim è tam magna clade euaſerint. Neq; tantæ ruinæ fragor ciuitati fuit ignotus, quin & ipſa ualido terræmotu concuſſa, magnum pleriſque iniecit timorem, ne tota eo impetu corrueret. Quo ſedato, cùm fulminis ardor uehemens uerſus arcem uiſus fuiſſet, innumeri eò concurrentes, omnem aream quæ ante ipſam arcem erat latiſsima, ſaxis opertam repererunt admirabanturq; aliquot lapides, quales decem boum iuga uix loco mouere potuiſſent, quingentos & amplius paſſus iactos fuiſſe, fundamēta turris euulſa ſupra portā ſtare, ipſius faſtigia in imo conſpici, neque id ſine Dei nutu eueniſſe exiſtimabant. Cæterum Galli dubitantes ne per noctem arx ſine præſidio remaneret, Senatores, quæſtores & alios magiſtratus Gallici generis, qui pauci & imbelles in urbe erāt, arcem ingredi iuſſerunt, donec poſtero die cataphractos equites centum cum totidē uelitibus Nouaria euocatos introduxêre. Neq; huiuſmodi caſus ad ſuſcipiendum magis audacter aduerſus Gallos bellum, Leonem pontificem & Cæſarianos, cum eo fœderatos parum iuuit, quippe qui uiderint ob hāc cauſam Heluetios ſegniores factos ad ferendum regi auxilium, contra quē nedum Pontifex uerum & dij arma ferre uiderentur. Tenebant tunc Galli Mediolanum, uehementerq; timebant ne amitterent arcem tanto hiatu apertam. Audiens itaq; Leo pontifex & Cæſaris exercitus quod acciderat, ſine cunctatione expediuerunt copias contra Mediolanū,

Mediolanenſes odiunt Gallos.

& urbem ipſam ſine negocio occupauerunt, præſertim cum ciues exoſos haberent Gallos, ob eorum inſatiabilem & inceſſabilem pecuniæ emunctionem, qua bellum illud in tam longum protrahebant tempus. Arcem tamen non potuerunt expugnare. Audiens uerò Leo pontifex Mediolanum à ſuis captum, uehementi affectus gaudio, primum in tertianā incidit febrē, ac deinde pituita & catarrò laborans, non ſine ueneni ſuſpitione fuit ſuffocatus. Occupantib. proinde Gallis omnia & munitiora tenentib. ducatus loca, puta Cremonenſem ditionem, arcem Mediolanenſem, Nouariam, Aroniā, totum lacum Verbanum, & Alexand. ultra Padum flu. exercitus Papæ obtento Mediolano feſtinauit contra Alexand. cinxitq; obſidione. Erumpentes autem qui in præſidio erant ciuitatis, & ineuntes certamen cum hoſte, coacti ſunt uertere tergum, quos hoſtes inſequentes ſimul cum illis ingreſsi ciuitatem, præter ſpem ea ſunt potiti, protinuſq; Galli cum ſequacibus ſuis per aliam portam antequam hoſtes totam ciuitatem occuparent, fuga ſalutem quæſiuerunt. Quod audiens Franciſcus Sfortia, qui pulſus ex ducatu Tridenti ſe continebat, ſurgens uenit noctu Mediolanum, lætiſsimeq; ſuſceptus eſt à ciuibus. At Galli copias ſuas roborantes contendebant recuperare urbē Mediolanenſem. Contra Mediolanenſes cum duce ſuo illis obuiam uenientes, inuaſerunt exercitum eorum in loco qui uno miliario diſtat à Mediolano, nomine Bicocha, conuerteruntq; Gallos in fugam, interfectis tribus millibus Heluetiorum, atq; decem & ſeptem uiris capitaneis. Non longè poſt profectus exercitus Cæſareanus uerſus Genuam, quam Gallus quoq; in ſua habuit poteſtate, & obſedit eam. Dux autem exercitus, nempe Ferdinandus Daualus, miſſo caduceatore cum literis ad præfectos urbis, poſtulat deditionem eius cum his conditionibus, ut intra unius diei ſpacium præſidium omne Gallicum dimitterent, aſſumerent ducem Cæſareanum, claſſem omnem quoties è re Cæſaris eſſet, paratam haberent. Si hæc facerent, de cætero eos ſuis legibus uti permiſſurum. Quod ſi mandata negligerent, omnia hoſtilia, ſi in bello ſuccubuiſſent, illis eſſe ſubeūda. Quare plurimi in urbe, quæ nouarum rerum cupida ſemper extitit, niſi nouum militum præſidium uetaſſet, mandata accipienda ſuadebant, ſed præ timore libera haud erat ciuitas, & propterea Benedictus Viualdus, Genuenſium nomine ad Daualum mittitur: & dū ſub ſpe res Genuenſes componendi moram in caſtris trahit, pedites, qui turrim quādā

prope

prope portam eo die pluribus tormentorum ictibus proſtrauerant, dum incautius, qui iuxta mœnia ſtationes agebant, urbem cuſtodiunt, inſcio Daualo & cum Viualdo ad rem componendam intento, turrim facto impetu occupant, aditum ſibi ab ea parte facientes, qua murus aliquot in locis ruinam dederat. Fit undiq; in exercitu concurſus & clamor ingens, eleuantur à cohortibus ſigna, pediteſq; qua primi eruperāt, circumquaque inuadunt. Ipſe autem Daualus dimiſſo concilio uerſatur inter primos, & muri parte occupata ingreſſus, ſuos qui temere progredi uidebantur, ſubſiſtere imperat. Admonet præterea de uictoria alium ducem, qui cum Germanis & equitatu ferè omni in alia parte conſtiterat, ut cum reliquo exercitu in urbem iam captam introeat. Mox ſuis in unum collectis præcipit, ut ordinibus ſeruatis procedant. Fit fuga undiq; ab ijs qui urbē tutandam aſſumpſerant, nec ullus iam audet uel ſeipſum defendere, relinquiturq; urbs *Genua capitur* direptioni. Et quia tantum prædæ inibi fuit quantum uix hoſtis amplius optare decēs putaſſet, capitaneus edicto mandauit, ne quis è ciuibus captiuus à quoquam fieret. Poſtero etiam die, ut populationibus tandem modus imponeretur, ciuitate exercitum omnem eduxit, dolens eam urbem direptam, è qua propter immenſas opes, Cæſareum exercitum multos menſes pecunia ſuſtentare potuiſſet. Paulo poſt Cremona quoq; ad deditionem cōpulſa eſt, ſicut & arx Mediolanenſis. Subſecuta enim altera æſtate, poſtquam Galli apud Bicocham cladem acceperant, quum omnes ferè qui in arce Mediolanenſi obſeſsi erant, uario morborum genere, reliqui moræ tædio, non expectato bello, quod magnis uiribus denuo inſtaurabatur arcem ipſam Sfortiæ dediderunt, incolumem in patriam reditum cum armis & impedimentis paciſcentes. Gallus uidens ſe omnem in Italia amiſiſſe ditionem, rurſus quàm maximum potuit Italorum peditum equitumq; leuis armaturæ numerum ſtipendio conducit, tormenta bellica, tormentorū materiā omnem, iumentorū & uehiculorum ingentem apparatum inſtruit, ac in primis tantam contrahi pecuniarum ſummā, & uectigalia mercatoribus Lugdunenſib. oppi- *Gallus propter* gnerādo & decimas ſacerdotibus, & tributa in unaquaq; regni ꝓuincia paſsim indicen *bella exactio-* do, quadtam nemo unquā antea in Gallia collegerit. Oratores etiā mittit ad Heluetios *nes graues im* pro requirēdo peditatu, ut eos cum primū in Taurinos deſcenderit, ſibi adiūgat. Quod *ponit.* audientes Franciſcus dux Mediolanenſ. & reliqui Italiæ ꝓceres, colligūt & ipſi magnū exercitum contra hoſtē, qui Italicam nitebatur turbare quietem. Et quoniā dux Burbonius regi negociū faciebat, non poterat tam cito in Italiā uenire, ut propoſuerat. Interea tamen Ammiraldus cum triginta millib. peditū, duobusq; equitum millibus, totidemq; ſagittarijs equeſtribus in Italiā deſcendit. Cremonam contendit, & ciuitatem oppugnare aggreditur, admotiſq; tormentis triduū urbis mœnia quaſſauit, & quū ſupra 30 muri *Cremona bom* paſſus humi ſtrauiſſet & ingredi milites niterētur, tantę repente de cœlo pluuię per quā *bardis concuti* triduum demiſſæ ſunt, ut rem differre opus fuerit. Interim Cremonenſes reparauerunt *tur.* ſtrata mœnia. Spe itaq; recipiēdę Cremonæ fruſtratus Ammiraldus, ſuos ad Mediolanū obſidendum redire iubet, cauitq; ne commeatus aliquis ciuibus adduceretur, quin & molas frumentarias, quæ extra urbem erant, incendio abſumpſit. Et cum molæ intus, quæ hominum manu fruges molerent, non perfectæ eſſent, tanta farinæ in urbe oborta eſt penuria, ut ſupra cētum hominū millia hebdomadam totam pane caruerint, donec *Arona oppidū* inſtructis tandē molis, farina hominum manu abundè fieri cœpit. Gallus fruſtra aliquā diu obſidionē protrahens, cœpit timere, nec cōmeatus penuria laboraret, & quoniam inſtabat hyems, ſoluta Mediolani obſidione, in Hyberna conceſsit. Miſit tamen ſeptem millia peditum contra Aronam oppidū munitiſsimum, in finib. Verbani lacus ſitum, qui licet per dies triginta nunquam ceſſarent tormentis arcem oppido imminentē quaſſare, ita ut ferreæ pilæ ſex millia aduerſus mœnia excuſſæ fuerint, ac multoties inſtructis ordinibus irruptio tentata fuerit, tamen tanta ſemper uirtus fuit intus propugnantium, ut hoſtis re infecta abire coactus fuerit. Interea creſcentibus uiribus exercitus Cæſariani in Italia, iunctiſq; ſimul copijs Pontificis, ducis Mediolanenſis, Venetorum, ducis Vrbinatis, Florentinorum, Lucenſium, &c. coactus eſt Gallus excedere Italia, magna cum confuſione & iactura, Italico exercitu ubiq; uincente. At animus regis nondum quieſcens, inſtaurat exercitum ſuū, conductiſq; ſex millibus Heluetiorū, ſex millibus lancea-riorū atq; decē millibus Gallorum & Italorum, quibus adiūxit duo millia cataphractorum atq; duo millia ſagittariorum equeſtrium, feſtinauit in Italiam, incredibili quodam

recuperandæ Mediolaneñ. ditionis deſiderio accenſus, nemini auſcultando, qui ipſum ab huiuſmodi expeditione deterreret, nec alium quàm ſe ducem fore exercitui, æquum ducens. Et quia ipſi itineri accincto Ludouica mater ſignificauerat, conuenire eum ſe cupere antequam alpes tranſiret, quũ alioqui ſemper illi fuiſſet obſequentiſsimus, ueritus ne à ſuſcepta prouincia filiũ pro quodã affectu dehortaretur, colloquiũ parentis reſpuit, feſtinauitq́ꝫ tranſcendere alpes & occupare Dominium Mediolanenſe, antequã Mediolaneñ. ſeſe cõmuniſsent. Et quidẽ res præter ſpem non euenit. Poſita enim omni ſpe uictoriæ in celeritate, inſtructis ordinib. Mediolano appropinquabat, ipſumq́ꝫ occupauit. Nihil tamen hoſtile in ciuitate fieri uoluit, quin paucos præter eos qui arcem obſeſſuri erant, ciuitatẽ introire paſſus: ipſe ne eam quidẽ uidere uoluit, quoniã niſi confecto bello, muris ſe tenere haud decorũ eſſe exiſtimabat. Conſtituebat itaq́ꝫ cũ exercitu proficiſci ad Papiam, ut eã ciuitatem & tormenta bellica, quę omnia ibi Cęſariani habebant, in poteſtatẽ redigeret. Quod Antonius Leua animaduertens, excubias ſtationeſq́ꝫ militum circum mœnia diſponit, molas etiã frumentarias, quæ manuum opera farinã conficerent, quã plures quanta maximè poteſt celeritate parari iubet, ne cis tranſq́ꝫ Ticinum amnem à Gallo obſeſſus, omnibuſq́ꝫ molis, quæ plurimæ in fluuio erant, excluſus, panis penuria laboraret. Interim rex admotis tormentis, Papiæ muros quaſſare,

Gallus Papiam infeſtat.

mox inſtructa acie milites foſſas tranſire, & murum aſcendere iubet. Sed acriter his qui intus erant repugnantibus, non ſine multorum cæde Gallicus exercitus repellitur. Perſeuerat tamen atq́ꝫ tres menſes acriter oppugnat, & exercitus partem ad tentandum regnum Neapolitanum mittit, copias hoſtis cõtemnens, quod ille penuria rei numerariæ laborarent, ac deinde quòd Clemens papa & Florentina reſpublica ſibi fauebant. Interim autem quo rex obſidionem producit, Cæſareæ partes non parum firmantur milite Germano atq́ꝫ Hiſpano. Fiuntq́ꝫ multa leuia prælia, & in omnib. Cæſariani ſuperiores exiſtunt, quod eis ſpem magnam fecit, ſi regem abſq́ꝫ loci incommodo tota acie aggredi poſſent, eis non defuturam uictoriam. Monebat pontifex regem, ut omnino decertandi occaſionem uitaret, exercitumq́ꝫ ita cõmuniret, ut neceſsitate adductus, cogi non poſſet ad pugnam, breui enim fore, ut exercitus hoſtilis pecuniæ defectu diſſolueretur At rex ſibi dedecori fore exiſtimans, ſi Papienſem obſidionem ob timorẽ intermitteret, noluit illum audire. Cæterum Daualus qui exercitum ſuum eò uidebat adductũ, ut niſi celerem reportaret uictoriam, paulò pòſt inde diſcedendi neceſsitatem eſſet habiturus, media nocte mouit caſtra, equitumq́ꝫ duas, peditum autem quatuor inſtruxit a-

Pugna Papienſis.

cies. In prima erant duo millia Germanorum totidemq́ꝫ Hiſpanorum & Italorum. Secũda uerò erat cõſtituta ex ſolo Hiſpano peditatu: Tertia & quarta erat ex Germano. Porrò rex habuit omnẽ exercitum inter caſtra Cæſareana & Papiã, à fronte, à tergo & à ſiniſtro latere, munieratq́ꝫ præaltis foſsis & uallo, à dextro autẽ muro Parci Papiẽſis ſe tutũ

Parcum.

eſſe credebat, præſertim quòd nonnullas equitum turmas & peditum cohortes diſpoſuiſſet intra palatium Mirabellũ, ubi antiquitus duces Mediolaneñ. habitare ſoliti erãt,

Mirabellum.

quum uenationi operam darent. Sed Daualus per fabros lapidarios auxilio militũ, ſexaginta muri paſſus tanto ſilentio proſtrauit, ut ſtrepitus ab hoſte nunquam fuerit aditus, cum Parcum ſeu hortum ingreſſus eſſet, prima peditum acies Mirabellum, reliquũ uerò exercitus ad regia caſtra contendit. Rex ſuis ſtatim opem ferre decernens, iuſsis militibus arma capere, caſtrorum relicta munitione, Cæſarianis ęquo loco pugnandi fecit poteſtatẽ. Et quum primum agmen Hiſpanorũ obuiã habuiſſet, à ſcloppetarijs primi Gallorũ multa cæde & ſanguine coguntur retrocedere, donec Heluetij pedites equitatuſq́ꝫ à latere Hiſpanos repellunt. Sed ſubſecuti Germani in cuneatam frontem aciem porrigentes, Heluetios poſt magnã illatam cædẽ profligant. Tum rex magno equitum cataphractorũ numero ſtipatus, pugnam ingreſſus, ſuos à fuga cõpeſcere quam maximè enititur. Verum poſtquam paululũ pugnauit, equo grauiter icto, effuſus à quinq́ꝫ Cęſaria-

Rex Galliæ capitur.

nis militib. nondũ illis notus capitur. Prodit tamen ſeipſum rex quis eſſet. Eodẽ tempore Daualus cũ prima acie equites Gallicos, qui Mirabelli ſubſtiterant, ſternit, & Antonius Leua cũ Germano peditatu Papia egreſſus Gallos à tergo cædebat, donec fuga undiq́ꝫ cœpta, nemo amplius è tanto exercitu reſiſtere auderet, ſed omnes quibus primus impetus uitã non ademerat, ſeſe captiuos reddunt, qui effugere nequiuerunt. Cecidere in ea pugna tum ferro, tum fugiẽtes Ticino ſubmerſi ex Gallorum exercitu, ſupra octo

hominum

hominũ millia,eq́ꝫ primorib.totius Galliæ circiter uiginti:ex Cæſarianis uerò uix ſeptin
genti defuerunt. Totus exercitus Cæſarianus, potiſsimum autem Hiſpani,tam optimã
nacti ſunt in Gallorũ caſtris et ex captiuorũ redemptione prædam,ut nulli unquã in Ita
lia milites ditiores effecti ſint.Cõtigit autẽ hæc pugna anno Chriſti 1525 in Februario, i-
pſa die Matthiæ apoſtoli Profligato itaqꝫ ad Ticinũ Gallorũ exercitu,Carolus Lanoius
ſummus Cæſariani exercitus dux, regẽ cuſtodiens in arce Pisleone, Cæſarẽ quã primũ
de uictoria certiorẽ reddere uoluit.Quo autẽ id celerius fieret, regẽ ad ſcribendũ literas
ad matrẽ hortatus eſt,quib.rogabat,ut nuncij in Hiſpaniã proficiſcentes,& inde etiã re-
dituri tutò iter agere poſſent,fore enim ut id ſibi magnopere proficeret.Quod non ſolũ
poſcenti ultrò conceſsit mater,ſed nuncio etiã properanti alias ipſa dedit literas,quibus
Cæſarẽ obſecrabat,ut humanæ conditionis eſſet memor.Fieri enim poſſe, ut manſuetu
dinis & clementiæ gratiã aliquando acciperet. Cæſar Lanoio per literas mandat,ut re-
gis animum & loquendo & conſolendo ad pacẽ hortaretur.Rege capto, tantus erat in
Italia Cæſareanorũ metus ut paucis diebus Clemens Pont. 125. aureorũ millia numera-
rit,ne hoſtis loco haberetur. Et quoniã magna ſumma pecuniæ militi erat ſoluenda, ea *Itali metuunt Cæſarianos.*
omnis duci Sfortiæ neceſſe fuit perſuluere. Poſtulauit autẽ Lanoius iuſſu Cæſaris duo-
decies centena aureorũ millia,ut Sfortia iuſtis ducatus titulis inſigniretur.Neqꝫ propte-
rea ditionẽ Mediolanẽ. à Cæſare uendi aiebat, qui maiorẽ tã in ea defendenda quã in
adipiſcenda impẽſam feciſſet. Cũqꝫ id grauius onus quàm quod ferri poſſet uideretur,
haud imprudenter reſponſum fuit,Sfortiã propediẽ legatos ad Cæſarẽ miſſurũ, ut quo
ſtatu res Inſubrũ eſſent,certior redderetur.Lanoius uerò ad regẽ ſecedens,magnã ei ſpẽ
iniecit,ut ſi cũ Cæſare congredi poſſet, æquis pacis conditionib. in libertatẽ reſtituere-
tur.Rex etiã Lanoiũ obſecrabat,ut in Hiſpaniã potius quã Neapolim,quo ſibi proficiſ-
cendũ eſſe antea audierat,adduceretur.Neqꝫ ad id minus intẽtus erat Lanoius, quippe
qui & magnã pecuniã & haud minorẽ gloriam ſibi ſperaret cõparare. Quamobrẽ regi, *Rex Galliæ du-*
perſuadet,ut iter in Hiſpaniã à Gallis tutũ reddat,quod & factũ eſt.Ductus itaqꝫ eſt rex *citur in Hiſpa-*
cũ decẽ & ſeptem triremib.in Hiſpaniã.Ludouica uerò mater regis, ut filio capto morẽ *niam.*
gereret,Margaritã filiam, relictã ducis Alanconij,in Hiſpaniam cũ legatis miſit,in obſe
quiũ Cæſaris, qui iam animo agitabat Helionoram ſororem ſuam, quã Burbonio pro-
miſerat,Franciſco regi, Margaritam aũt regis ſororem Borbonio,in matrimonio trade-
re,atqꝫ ita illũ in ducatũ,quo ob ſecutas ipſius partes fuerat expulſus,reſtituere.Cũqꝫ ad
conditiones pro regis libertate allatas deuentũ eſſet, & Cæſar quibuſcunqꝫ Italiæ uirib.
necnon etiã iuri quod ſenatus Pariſienſis in prouocationib.Flandriæ iamdudũ obtine-
bat ac in primis Burgundię,renunciari à Gallo uellet, legati inter cætera mandatũ habe
re ſignificant, ne particulæ quidẽ trãſalpini regni cederent. Cũqꝫ aliter Cæſaris animus
ad pacẽ haud inclinaretur,unà cũ regis ſorore quæ Caroli Burbonij nuptias cõfeſtim a-
ſpernata fuerat, in Galliã re infecta rediere. Rex uerò qui recuperãdæ libertatis nõ par- *Gallus in capti-*
uã ſpẽ in ea legatione poſuerat,animo cõſternatus,in aduerſam ualetudinẽ incidit, et ni *uitate ægrotat.*
ſi Cæſar ægrotũ uiſitaſſet,bonoqꝫ iuſsiſſet eſſe animo, in magno uerſabatur uitæ diſcri-
mine.Inter hæc animos Italorũ principũ irrepſit opinio,Italiæ monarchiã à Cæſare affe-
ctari,regiſqꝫ libertate ingentẽ quęri pecunię ſummã,atqꝫ ita Cęſari facilè fore,qui regnũ
Neapolitanũ poſsideret, et in Inſubrib. uictorem haberet exercitũ, alias Italiæ urbes &
loca in poteſtatem redigere,ab alijs pecuniã extorquere,quæ placerent diripere, militũ
hoſpitia pro libito in oppidis & ciuitatib.diſtribuere. Quo metu perculſi Clemens Põ.
& Veneti,conſilium inire cœperunt, qua uia hoc impedirent, nihilqꝫ magis conducere
uiſum eſt,quàm Ludouicam regis matrem, Italicis uiribus in ſpem filij liberandi induce
re. Fore enim ut Cæſar rebus ſuis metueret, ſi inter ſe conſentientes tot principes per-
ſpiceret. Exiſtimabant quoqꝫ Sfortiam Mediolani ducem unà cum eis conſenſurum, *Sfortia fit dux*
præſertim cum iam dudum à Cæſare inſignia & iuſti ducatus tituli, non niſi duriſsimis *Mediolani du-*
conditionibus promitterentur. Interim monebatur Cæſar à ſuis in Italia,ut pacem Gal- *ris conditioni-*
licam honeſtis conditionibus non aſpernaretur,neqꝫ ſineret Gallos Italis iungi:pericu- *bus.*
lum enim imminere, ne diſſoluto exercitu, qui rei pecuniariæ inopia diutius cotineri
non poterat,non modò eius autoritas in Italia, ſed regnum etiam Neapolitanum in di-
ſcrimen adduceretur. Admonitus Cæſar, ſtatim ſcripſit Daualo, ut quoquo modo
ei melius uideretur prouideret, ne quid res ſuæ detrimenti acciperent. Ipſe uerò

Cæſar uidens quid in Italia fiebat, ſatius duxit conditiones à rege captiuo oblatas non aſpernari, quam anſam relinquere, ut Ludouica mater eius Clementi pontifici atq; Italiæ principib. iungeretur, atq; ad id incitabat, quòd rex libertatis deſiderio Burgundiæ cedere pollicebatur, dicebatq; ſe effecturum ut tota Gallia poſtquam in regnum eſſet profectus, conſenſum p̨rebere haud abnueret. Quib. promiſsionib. fretus C̨ſar, fœdus ita cum rege ictum eſt, ut Gallus iuri ſuo cuicunq; in Italia cederet, Senatum Pariſienſem à Flandriæ prouocationib. abdicaret, Burgundiam relaxaret, utq; ipſi ad ſumendã imperij coronam in Italiam uenturo peditum ſex millia, equites caraphractos ſexcentos cum totidem ſagittarijs penſo in ſemeſtre ſtipendio in auxilium præberet, proq; his obſeruandis & donec libertate adepta promiſſa denuo ſibi rata eſſe iuraret, filios duos natu maiores daret obſides, utq; pax firmior & fœdus actius iungeretur, Helionoram eius ſororem uiduam in matrimonium acciperet. Ex qua ſi filios contingeret naſci, Burgundiæ duces eos efficere Cæſar pollicebatur, atq; ita firmata pace, minus iam rebus Italiæ ſibi timendum exiſtimans, Pontifici haud auſcultabat, quotidie pro reſtitutione Frãciſci Sfortiæ oranti, quem Daualus ducatu & libertate ſpoliauerat. Recepit tamẽ ſe dux in arcẽ Mediolaneñ. in qua aliquandiu obſidione cinctus fuit. Duces uerò Cæſareani interim quæcunq; onera uel intolerabilia urbi imponere in animum inducunt, potius quàm principi obſeſſo opem ferri patiantur. Quare Senatus populuſq; Mediolanenſis conuentu inter ſe habito, omnes uno ore coram legatis Cæſaris quæruntur, non modò uillas oppidaq; diuturno militum ſumptu quotidie exhauriri, agroſq; colonis paſsim diſcedentibus incultos remanere, ſed etiam in urbem ipſam & ciues manus inijci, priuataſq; pecunias contra toties promiſſam fidem extorqueri. A quibus cũ temperari poſthac enixè contenderent, omnia ſeſe facturos Cæſareani pollicerentur, nihilominus Cæſareani quib. cordi magis erat habere pecuniam, quàm pollicita obſeruare, miſsis ſatellitibus in priuatam fabri cuiuſpiam domum, totam urbem tumultu concitarunt. Dominus enim domus, quum ſibi per uim auferentur pignora, correptis repentè armis auxilioq; uicinorum implorato, abire coëgit ſatellites, illi uerò in tumultum uerſi, totam urbem excitauerunt ad arma, ut de relinquenda urbe Cæſariani deliberauerint, pugnatumq; eſt à ſolis occaſu ad ortum incerto euentu, & ab armis utrinq; diſceſſum. Sed paullò poſt multo pernicioſior orta eſt conflictatio. Proſternebantur paſsim ciues, nec quiſquam in prælio uiuus capiebatur, ſed ubiq; uulnera, cædes, incendia apparebant. Voti itaq; compotes Cæſariani, urbem ingreſsi, ſibi à ciuibus opiparè cibum parari imperãt, ueſtes & indumenta præbere iubent, & pro arbitrio ciuium bonis utuntur. Pontifex & Veneti undiq; coactis militibus, duces ſuos in Inſubres maturare imperant, ut iuxta fœdus cum Francorum rege paulo antè initum, Cæſareanum bellum aggrederẽtur, & duci Sfortię iamdudum obſeſſo opem ferrent. Sed nihil efficere potuerunt. Cumq; milites pro libito debaccharentur in ciues, ciues petebant ut ſibi liceret quò uellent abire, relictis etiam facultatibus, ut ſaltem à militum iniuria corpora libera eſſent. At Burbonius dux meliora illos ſperare hortatus, deuouebat caput ſuum primis tormentorum hoſtilium ictibus, niſi exſoluto aureorum triginta millium tributo, quibus menſtruum ſtipẽdium militibus dare poſſet, extemplò tam graui onere liberaret urbem. Quod creditum eſt illi poſtea Romæ ob periurium contigiſſe. Fruſtra enim intra paucos dies à Mediolaneñ. pecunia numerata eſt, & nihilominus milites in uexandis ciuibus adeò perſeuerauerũt, ut reperti ſint, qui tot ærumnarum tædio ſibimet laqueo mortem conſciuerint. Sfortiani enim in arce cum duce obſeſsi, iam non famem, ſed mortem in faucibus habẽtes, extrema neceſsitate adducti, Burbonio arcem offerunt, modò non iniquæ conditiones fiant, donec Cæſar re intellecta iuſtitiæ melius poſsit conſulere. Sicq; factum eſt, ut Sfortiæ cum ſuis omnibus ac tota eorum ſuppellectile abire liceret, illiq; Comum ciuitas aſsignatur cum non modicis redditibus, donec à Cæſare ſuper imperio Mediolanẽſi & criminibus, quæ in principem impingebantur, iudicatum eſſet. Sfortia uerò Cæſarianis non ſatis fidens, Italicum fœdus cum cæteris pontificibus inijt, & bellum aduerſus illos, tanquam communes hoſtes pro uirili ſuſcepit. Deuaſtato itaq; agro Mediolanenſi & exhauſta urbe per diutina bella, placuit tandem alias quærere ſedes, alioq; tantam exonerari procellam. Adiectus eſt animus ad Pontificis urbes, in quem tanquam priſtinæ amicitiæ deſertorem malè animati erant, rectaq; profecti contra Florentino-

Cõditiones regi capto præſcriptæ.

Cæſariani ſæuiũt in Mediolanenſes.

Habes hanc hiſtoriam quoq; infrà.

Florentinorū urbem, ſperabant in ea ſeſe magnas obtenturos opes, ſed fefellit eos corum opinio. Nam Burbonius maximis itineribus Rom. contendit. Aditu autem per uim occupato, cum ipſe Burbonius murum aſcendens ſclopo ictus ſtatim mortuus cōcidiſſet, milites non modò hoſtiliter urbem diripuerunt, ſed ipſum etiā Pontificem, qui in Adriani molem confugerat, captiuum tenuerunt, urbs præda fuit, uirgines parietibus concluſæ libidinem coactæ fuerunt militum explere. Quin & per ludibrium ſacerdotalib. ueſtibus induti, urbem perequitabant, & quæcunq; ad uoluptatem faciebant, quærebant: Nec à Gothicis, Vandalicis & Longobardicis temporib. Roma exitio propior quam nunc fuit. Violata ſunt templa, refractæ Veſtalium fores, cœnobitarum ſepta dirupta, contaminata ac direpta omnia. Felices erant qui ſua tantum amiſiſſent: torquebantur inſuper homines et iugulabantur, dum non habent quod nouo raptori tradant. In ſumma, nihil intactum reliquit hoſtilis furor, pepercit nemini. Scripſit poſtea Cæſar ex Hiſpania ad Pont. & enixè excuſabat, ea quæ Romæ acciderāt. Nā iniuſſu ſuo omnia eſſe geſta teſtabatur. Iudebatq; liberum dimitti Pont. cum ſuis, quod & factū eſt, ſed haud dubiè prius pecunia placatis animis Hiſpanorū. Interim quo iſta aguntur Romæ, miſit Gallus nouā expeditionē in Italiam, opem laturus duci Sfortiæ & Italiæ principib. occupauitq; Genuā, Alexand. & deinde Papiam, quam & graui incendio afflixit ob acceptam ſuperiorib. annis ibidē cladem. Burbonio Rom. ſucceſsit in exercitus præfectura Philibertus Orangiæ princeps. Dum itaq; hæc aguntur in Longobardia, Cæſar Henricum ducem Brunſuicenſem in Italiam mittit cum magno belli apparatu, ſed qui parū effecit. Nā tanta lues inuaſit Cæſareanorum caſtra, quòd innumeri moriebantur, neq; ullus poſtquam ægrotaſſet conualeſcebat, & pleriq; fatum illud euitare non ſperabant, niſi in patriā redirent. Hac itaq; potiſsimum cauſa & ob uictus penuriā, quam diuturnitas attulerat belli, Germani frequentes quotide ex caſtris diſcedebant, & domū reuertebantur, ubiq; in uia pecorū more morientes. Idē morbus corripuit Gallicū exercitū, qui iā quartum menſem Neapolim obſidebat, ut cogeretur obſidionem illā deſerere. Interim quoq; Gallo Genua erepta eſt, nec quicquam æquè regis animū agebat ac eius amiſsio. Productū eſt prælium in Italia tam diu, ut utraq; pars fatigata cuperet deponere arma, & mitiorib. animis diſsidia quæq; componere. Vnde & rex Ludouicā matrem, adhibitis aliquot regni conſiliarijs, miſit in Picardiam, ut unà cū Margareta Cæſaris amita, quæ Flandriæ adminiſtrationi præerat, in confinib. utriuſq; prouinciæ cōuenirent. Nec difficilè admodū fuit utrinq; animis ad concordiā inclinantib. rem cōponere, Gallo præſertim Helionorā, ipſius Cæſaris ſororē uiduam, in matrimonium ducente, & numerante pro filiorū liberatione aureorum uigeſies centena millia. Fama aduentus Cæſaris in Italiā increbreſcente, Franciſcus Sfortia nullā amplius in Gallo ſpem ſibi ſupereſſe uidens, quomodo Cæſari reconciliari poſſet, indies animo uoluebat, nemoq; ad id Pont. magis idoneus uidebatur. Agente uerò Cæſare Bononiæ, Franciſcus Sfortia decreuit quoquo modo reſtitutionis conditiones accipere, & allato pro fide incolumitatis diplomate, Bononiā proficiſcitur, Cæſarē alloquitur & ſuā innocentiā multis illi probat. Cæſar pro re pauca reſpōdit, amplexatuſq; principē bono iuſsit eſſe animo, reſtituit que in auitum & hereditarium ducatū, certis tamē conditionib. ut ſcilicet præter ea quę purpuratis Cæſaris dono dedit, ſummā aureorum nongentorum milliū Cæſari polliceretur, è quibus primo annò, qui erat Chriſti annus 1530. quadringenta millia, reliqua æquis penſionibus in annos decem numerare teneretur. Cæterum pro pignore iſtius debiti, reſeruauit ſibi Cæſar in Longobardia duo certa loca, nempe Cumam & arcem Mediolanenſem. Atq; in hunc modum recuperauit Franciſcus Sfortia quietam poſſeſsionem ducatus Mediolanenſis cunctis diebus uitæ ſuæ, niſi quod anno Chriſti 1531. Iohannes Iacobus Medices, Dominus Muſsij (uulgò Myſz) bellum geſsit ad decimum menſem contra ipſum & Ghryſones, qui ſunt Rheti, propter uallem Volturenam, quā uulgo Veltlin uocamus, quam in ſuam poteſtatem redigere cupiebat, eò uideret illam armentis & uino ditiſsimam, atq; ob id ſibi commodiſsimam. Et quanquam non ignoraret ſibi à Franciſco duce timendum eſſe, tamen exiſtimabat ipſum ob ingentem pecuniam paulò antè Cæſari numeratam, ita exhauſtum eſſe, ut non niſi poſt multum temporis ad bellum gerendum neceſſaria in promptu habere poſſet. Fuerat antea uallis illa imperij Mediolanenſium, ſed multas bellorum mutationes, ob uicinitatem & locorum

Burbonius interit.

Gallus Papiam comburit.

Precium liberationis regis Galliæ.

Frācifcus Sfortia Mediolanū poſsidet.

Gryſones Rheti.

locorum fertilitatem occupata fuit à Rhetis. Vexatis itaq; hoſtiliter per decem menſes utrinq; partibus, uentum eſt tandem ad conditiones pacis, nempe ut Franciſcus Sfortia Medici exolueret 35. millia aureorum, & ne quod debitæ pecuniæ ſoluendæ impedimentum adferri poſſet, ſponſores darentur idonei extraditionem Mediolanenſem. Pręterea princeps eundem oppido quopiam donaret, cum reddítu annuo ſaltem auerorũ mille. Tormenta inſuper bellica & res omnes ipſius non ſolum exportari ſineret, ſed etiam iumenta & uehicula, quibus id fieri poſſet, præberet. Ioannes autem Iacobus arcem Muſſij, Leucumq; redderet. Re in hunc modum compoſita, arx Muſſij, quæ tantorum malorum occaſio fuerat, iuſſu Sfortiæ exciſa eſt. Deinde anno 1534. cum Frãciſcus Dux, Chriſtinam, Chriſtierni Regis Daciæ filiam, Menſe Maio duxiſſet uxorem, anno poſtea 1535. Octobris die 24. magno omnium dolore ſine prole moritur, quo ſepulto, Antonius à Leiua, uir militaris per populum Mediolanenſem, et Imp. Carolum V. in Gubernatorem ducatus Mediolani eligitur, qui 15 Septembris Anno 1536. etiam ſuum diem cum obijſſet, eius in locum ſucceſsit Alphonſus Daualus, Marchio Vaſti, is anno 1544. die Aprili 14. conflictu cum Gallis & milite Heluetico propè Carignanum quod Carionam uocant, in Pedemontium regione, habito, in fugam uerſus, ſuorum multis captis & deſideratis, demum anno 1546. ultima Martij, cum in Viglebano oppido è uiuis de deceſsiſſet, ei Ferdinandus Gonzaga 19 die Menſis Iunij ſucceſsit. Anno 1554. Imp. Carol. V. Mediolanum Regi Philippo filio ſuo tradidit, qui in Gonzagæ locum, Ferdinandum Toletanum Ducem Albanum proregem illic conſtituit.

GENVÆ CIVITATIS MARITIMAE EMPO-

riiqúe Italiæ celeberrimi in Liguria ſiti, ele-
gans pictura. Iacet autem inter duas ualles amœniſsimas per quas
amnes in mare exeunt. Habet circum ſe col-
les uitibus conſitos.

Vrbis Genuenſis ex

Quorundam præclarorum æ

* S. Petrus de Arena.
A Laterna, id eſt, Farus.
B Baſtia, ſiue propugnaculum.
C Palatium Andreæ Doriæ.
D Porta S. Thomæ.
E Propugnaculum Calcaris.
F Mons Galletæ.
G S. Nicol.
H Ars naualis.
I Pons dictus Claueri.
K Pons Spinulæ.
L Pons mercatorius
M Pons lignorum.
N Pons caſtanearum.
O Moles, ſiue agger.

m explicatio.

P S. Marcus.
Q La mara pagua.
R S. Laurentius.
S Noſtra Domina Gratiarum.
T Platea apparitorum.
V Marítimus locus apparitorum.
X Carignanus.
Y Fouea.
Z Caſtellatium.

DE GENVA CIVITATE LIGVRIAE ITEM DE DV-
catu eius & terræ illius aſperitate. Cap. XXVII.

GEnua Ligurum Domina & regina, quam etiam Ianuam dicimus, Italiæ urbs ce
bris clariſsimaq́ in Liguſtici maris littore à Saturni regis filio Genuo condit
& cognominatam putant. Alij Iano Italorum rege poſt Troianam cladem ampliat
aſſerunt, ubi Iani bifrontis idolum primò coli cœptum eſt. Quidam tamen ante b
Punici tempora, nullam eius urbis mentionem haberi dicunt. Hanc ab initio Ro
nis ſubditam fuiſſe conſtat uſque ad annum Chriſti 600. Tunc Rotaris Longobar
rum rex imperium in eam faciens, uicit & diſpoliauit eam. Sed recuperatam poſ
Carolus Magnus Pipinuſq́ filius rex Italię, & ſucceſſores Franci reges, per annos ci

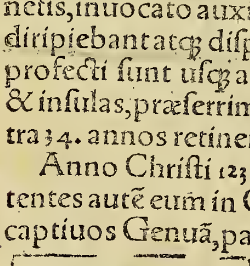

ter centum ſumma cum iuſtitia & humanitate gub
narunt, ducibus illi adminiſtrandæ, qui comites app
larentur, præfectis. Cumq́ Saraceni irruerent in Co
cam inſulam, ſibiq́ eam uendicarent, comes Adema
cum Genuenſibus claſſem expediens atq́ inſulam a
ens, eripuit eam de manibus infidelium, retinuitq́
Genuenſium poteſtate. Hæc ciuitas totius Ligu
ſinus emporium eſt, habuitq́ intra quadringentos
nos maxima incrementa. Vnde & ingentes nacta
res, & portu ædibuſq́ ſuperbiſsimis ac reliquis in
mni genere ornamentis, omnes Italiæ præter Vene
ſuperat maritimas urbes. Excelluit etiam naualis b
li peritia ſupra modum, ut annos multos maris im
rio potiretur & piratarum abſtulerit latrocinia. P
Carolum Magnum & filios eius, plurimam ciuium
ſtinuit tyrannidem, propter quod & peregrinos Do
nos aliquando aſſumere coacta eſt, imò agitata ciuilibus diſcordijs, imperium maris
re totum amiſit, quod tamen olim ad Peram & ultra extenderat. Anno Chriſti 1258.
tum eſt ingens diſsidium inter Genuenſes & Venetos, propter Tyrum & Ptolem
dem, ubi utriq́ commercia exercebant. Nam Genuenſes accepto ingenti damno à V
netis, inuocato auxilio Imperatoris Conſtantinopolitani, nempe Michaëlis Paleolo
diripiebant atq́ diſpoliabant Gazam, ciuitatem Venetorum, captoq́ duce Venetor
profecti ſunt uſq́ ad fluuium & ciuitatem Tanaim, plurimas ſibi ſubijcientes ciuita
& inſulas, præſertim Capham ciuitatem, quæ antea Theodoſia fuit uocata, ſed quam
tra 34. annos retinere non potuerunt.

Corſica à Genuenſibus ſubigitur.

Genuenſes creant ducem.

Anno Chriſti 1257. inſtituerunt Genuenſes ducem, iuxta formã ducis Venetorũ. M
tentes autẽ eum in Cyprum, quam ſibi ſubiecerunt, cœperũt regem & reginã, ducto
captiuos Genuã, paulò pòſt impoſito annuo tributo rurſum liberos dimiſerunt. R

nuerũt autẽ de regno illo ciuitatẽ Famaguſtã. Habes hanc hiſto
infrà in deſcriptione Cypri inſulæ ad longũ explicatam. Cæteri
cum primus Genuenſium dux grauem expeditionem contra V
netos mouiſſet, atq́ exercitus eius ſuccubuiſſet, priuatus eſt duca
& in cuſtodiam coniectus, atq́ in locum eius alius ſubrogatus, q
uirili animo aggreſſus Venetos, multa eis intulit damna, ſed inte
tandẽ in prælio. Tum Genuenſes aliũ creauerunt ducem, qui pro
ctus ad Imperatorẽ Conſtantinopolitanũ, ſic ſe apud illum geſſ
ut ob pręclaras in bellis à ſe res geſtas, donatus fuerit inſula Mity
ne, quam Genuenſes etiam retinuerunt uſq́ ad annũ Chriſti 14
Poſt hunc ducem creatus eſt anno Chriſti 1381. dux alius, qui &
timus fuit, atq́ poſt eum ſuſceperunt pro defenſore urbis ſuæ, C
rolum ſeptimum regẽ Franciæ, qui Vicetenentẽ illuc conſtituit.
fecti autem tędio Gallorũ, iunxerunt ſe duci Mediolanẽ. quem
fenſorem habuerunt uſq́ ad annum Chriſti 1435. Tunc deſerto duce Philippo, prop
inſtituerunt ducem, quod tamen non omnib. placuit, adhærentib. quibuſdam Gallo
alijs duci Mediolanenſi: ſicq́ factum eſt, ut regnum in ſe diuiſum, tandem corrue

Genuenſes potiuntur Mitylene

Noſt

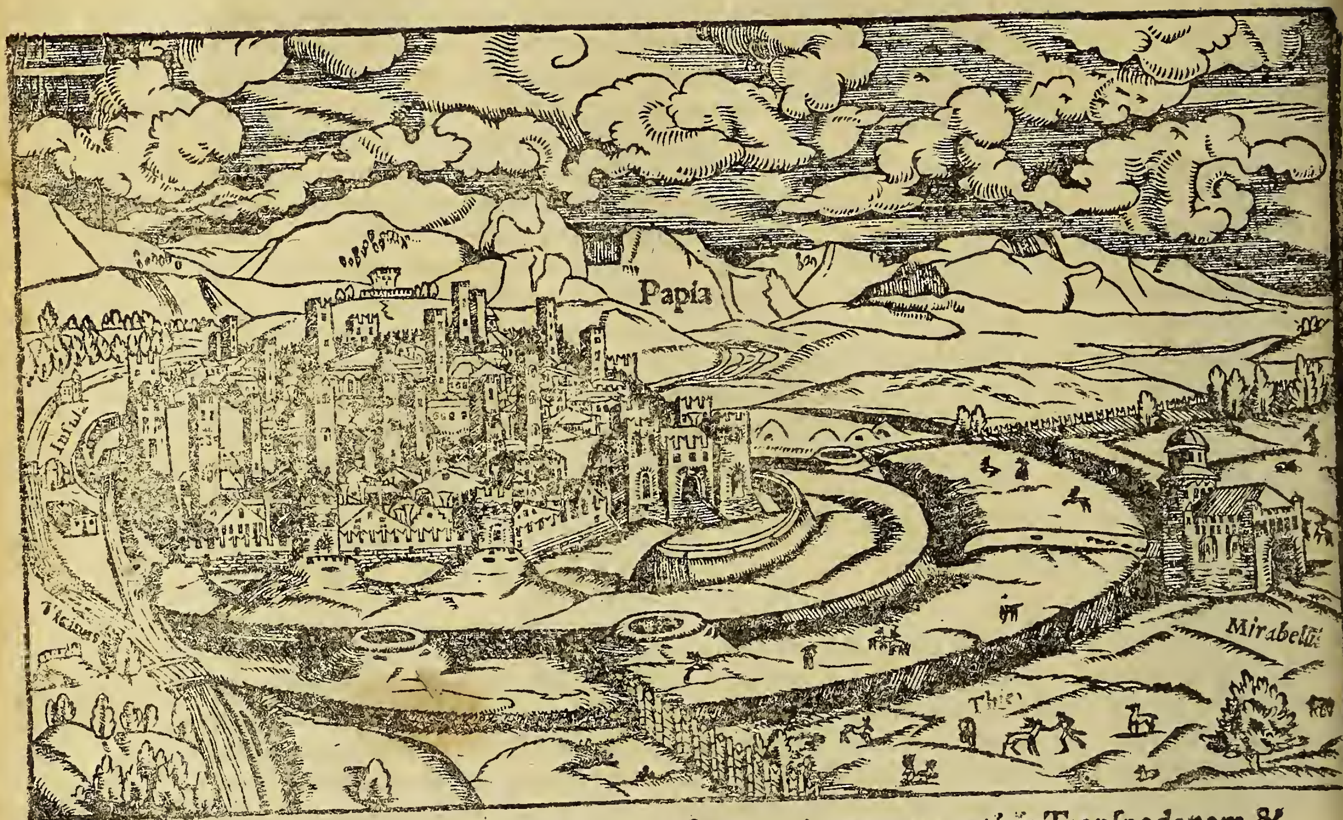
Noſtro æuo agnoſcunt Imperatorem pro ſuo domino, quemadmodum & Mediolanenſes, tametſi interim liberi eſſe uelint, habentes ſtatum regiminis haud multum diſſimilem gubernationi Venetorum. Creant enim ducem, non tamen perpetuum ſed annuum. Ciues exercent commertia grandia, ſulcantq; maria, & in his anteeunt omnes Italos ſolis Venetis exceptis. Vrbs eorum magna eſt, diues & pulchra, tum ſitu tum palatijs, habetq; portum maris commodum. Regio in qua ſita eſt urbs Genuenſis, uocatur Liguria, habetq; agrum rudem & ſaxoſum, nec quicquam profert, niſi quod magno labore exterra eruitur. Fuit olim hæc terra pro bona eius parte ſyluis obducta, habens paucos colonos, qui latrocinijs plerunq; tranſigebant uitam ſuam, latitantes in ſyluis, nec à quoquam mortalium apprehendi poterant, donec tandem quidam uenit Fultius nomine, qui undique ſyluam incendit, & latrones ex ea abegit. Ligures uſq; in hodiernum diem labore plurimo uitam duram agunt. Nam multis arboribus oppleta regione, materia eſt ad naualem fabricã præcipua, arbores tanta craſsitudine, ut diametri octonos pateant pedes. Vnde quidam cædendę materiei, quidã ſubigendo agro à lapidum aſperitate uacant. Venationibus quoq; continuo intendunt, captisq; feris fructuum inopiam ſuſtentant. Nonnulli raritate meſsis carnes partim domeſticas edunt, partim ferinas, aqua in potum ſumpta. Oleribus uulgo ueſcuntur, pręſertim hi ad quos neque Ceres uenit neq; Dionyſius præcæteris dijs hominibus utiles. In terra cubant ut plurimum, rari ſub tecto aut in tugurijs iacent. Plures ad concaua ſaxa ſpeluncasq; à natura factas, ubi tegantur corpora, diuertunt. *Liguria.*

TAVRINVM VRBS PEDEMONTANA.
Cap. XXVIII.

De hac urbe Cœlius Secundus, in ea natus, ſic ſcribit: Taurinum hodie, antea Auguſta Taurinorum, quod eius gentis caput eſſet, appellata eſt. Taurinos Iulij Cæſaris beneficio Romana ciuitate donatus fuiſſe, teſtis eſt Dion rerum Romanarum ſcriptor illuſtris. Vrbs ipſa à Gothis exciſa, denuo inſtaurata minor fuit quam prius eſſet, forma quadrata, ædificijs pulcherrimis ornata, leniſsimo riuo media alluitur, cui nomen Duria, quòd à flumine eiuſdem nominis, quod propter urbem labitur, deriuatus ſit. Ab inſtaurata urbe, foſſa, muro & aliquot turribus & arce pulcherrima munita fuit. Diu hanc urbem Allobrogum reguli, quos hodie duces appellãt, tenuerunt: uerum Franciſcus huius nominis primus, Galliæ rex, eam ante annos aliquot occupauit muniuitq; ſic, ut nulli urbium Italicarum munitionibus cedat. Poſtea Anno 1558 in tranſactione quadam, Sabaudiæ duci reſtituta eſt. Eſt enim loco plano ſita, ab oriente Eridanum flumen, quem Padum uocant, habet, à quo non plus mille diſtat paſſus, ab occaſu alpes Graias, à ſeptentrione alpes quas Cæſar ſummas uocat, & flumen Duriam, cuius modo mentionem feci: à meridie uerò planiciem, eamq; fertilem, quæ patet paſſus quinq; millia inter Padum & alpes. Supra Padum ingens pontis moles eſt, ſaxis extructa, turribus & propugnaculis munitiſsima. Inter urbem & Padum iacent horti amœniſsimi & irrigui: ultra Padum colles uitiferi ſtatim occurrunt, è quibus uina præſtantiſsima omnis generis habentur. Hæc ciuitas multis rebus ornata fuit: primum principis aula & domicilio, deinde eiuſdem principis & totius regionis ſummo conſilio atq; Senatu: poſtea Pontifice archiepiſcopi titulo inſignito, clariſsima præterea fuit Legum, Medicinæ & aliarum ingenuarum artium academia, quo tempore duces Allobrogum eam tenuerunt: quo etiam tempore Typographia in ea urbe fuit omnia Italicarum, præter Venetias, celeberrima. Geſta ſunt iuxta & propter hanc urbem noſtro æuo plurima bella & ſtrages, inter Cæſarem Carolum & regem Gallorum Franciſcum potiſsimum autem anno Chriſti 1544. altera paſchæ, iuxta Carmaniolam, grauis fuit commiſſa pugna, in qua referuntur cecidiſſe duodecim aut tredecim millia uirorum de Cæſaris exercitu, reliqui uerò omnes ferè aut fuere capti, aut pecunia mulctati atque ſine armis domum remiſsi. Henricus 2. Galliæ rex, anno 1555. Vulpianum oppidum munitiſſimum haud procul inde ſitum occupauit. *Academia Taurinorũ.*

PAPIA, OLIM TICINVM.

Cap. XXIX.

PApia uulgò Pauia, ciuitas antiqua ſita in regione, quam ueteres Tranſpadanam & Subalpinam, poſteri autem Longobardiam uocauerunt. Alluuntur mœnia eius Ticino fluuio perſpicuo etiam cum pluuioſum eſt cœlum. In hac urbe Longobardi & alij poſt ipſos Italiæ reges olim habuerunt regiam ſuam ſedem, antequam à Carolo Magno Imperatore domarentur. Multaq́ paſſa eſt temporum ſucceſſu ob factiones Guelforum & Gibellinorum. Et iam bellis ruinoſa tota, in qua nihil præter ueſtigia antiquæ academiæ uidere licet, cæterum undequaq́ offertur occaſio dolendi ſuper tam pulchra & amœna ciuitate. Dum enim Cæſaris iugum ſubterfugere ſæpe conatur, ſuo magno malo didicit obedire. Pertinet hodie ad ducatum Mediolanenſem. Ioannes Galeatius primus dux Mediolanenſis coëgit eam, quæ antea libera fuit, ſub iugum ſuum, extruxitq́ in ea arcem, & iuxta eam parauit inſignem atq́ magnum uenationis hortum, qui tam amplus eſt, ut circuitus eius comprehendat uiginti miliaria Italica, undique muro cinctus, & diuerſis animalium ſpeciebus refertus. Vocatur autem hodie Barcus. Abundat ciuitas his quæ ad uictum pertinent, colligitq́ uina plus quam egregia. De captione regis Galliæ iuxta hanc urbem, ſuprà dictum eſt.

Barcus hortus.

ALEXANDRIA. Cap. XXX.

IVxta fluuium Tanarum, qui ex Liguria uenit & haud procul à Papia Pado miſcetur, locantur aliquot inſignes ciuitates, præſertim Alba, Aſta, & noua Alexandria. Accepit autem Alexandria iſta tale exordium. Submerſo Mediolano per Fridericum primum, erant aliqui Ligures circa montem Apenninum, qui relictis prædijs ſuis conceſſerunt ad uillam quandam Robereto nomine, ubi cœperunt extruere ciuitatem, quam Cæſaream in fauorem Cæſaris appellauerunt. Pontifex uerò Romanus nomine Alexander tertius, hoſtili animo Imperatorem perſequens, adiunctis ſibi Venetis & Mediolanenſibus atque multis alijs illarum partium uulgaribus populis, contendebat Imperatorem penitus excludere Italia, & in memoriam huius rei perpetuam, uoluit quòd memorata Cæſarea à ſe appellaretur Alexandria, abolito priſtino nomine, idq́ obtinuit.

MONS FERRATVS. Cap. XXXI.

EST Mons Ferratus pars Liguriæ cis Apenninum ſitus,fertilis & habitabilis,diei ferè ſpacio ab alpibus diuiſus atque diſcretus, per patentes interim campos collibus magis quàm iugis eleuatus,ubi colonus nihil incultum aut inaratum relinquit. Hunc à dextra parte Tanarus, à ſiniſtra Padus urgent,nec ultra progredi ſinunt: & quatenus à fluuijs diſcedit & quodammodo ſubducitur, ferax admodum planicies interiacet, quam terram Meſopotamiam appellare poſſumus,quòd gemino amne clauditur.

MODOETIA SIVE MONTSCHEN.
Cap. XXXII.

SIta eſt iuxta fluuium Lambrum Modoëtia ciuitas antiqua,quam olim rex Theodoricus & poſtea Theodolinda regina Longobardorum magnificè ſuis muneribus adornauerunt. In hac ciuitate conſueuerunt Imperatores ante quadringentos annos ſuſcipere coronam ferream,ſed quæ poſtea translata eſt Mediolanum. *Corona ferrea.*

PATAVIVM. Cap. XXXIII.

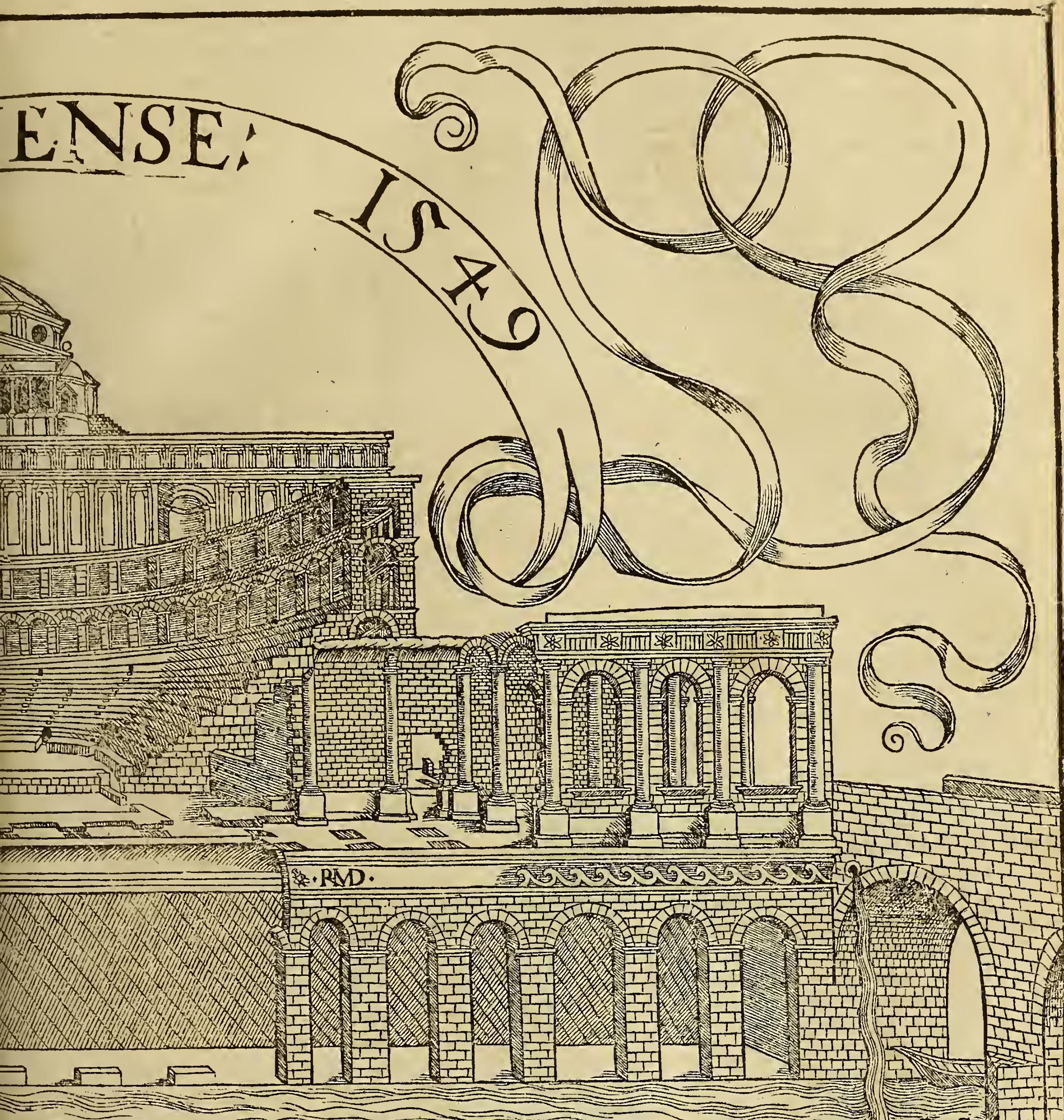
PAtauium uulgò Padua, à uicinitate Padi ſic dicta,ut quidam uolunt. Certum eſt Antenoream à conditore prius appellatam eſſe, cuius ſepulchrum adhuc uiſitur cum epitaphio, non longè à Franciſcanorum monaſterio locatum.Fuit autem Antenor iſte Troianus,qui unà cum Aenea patriam,prodidiſſe exiſtimatus eſt,quòd legatos, qui propter Helenam uenerant, ſuſcepit hoſpitio, & Vlyſſem habitu falſo cognitum non indicauit. Hinc Venetiam uenit,urbemque in ea condidit Antenoream primò dictam:poſtea Patauium quaſi Padauium. Fuit urbs iſta ante Chriſti natalem Romanorum habitatio,cùm ſtatus eorum felicior eſſet,nõ quòd noui coloni in eam tranſlati eſſent, ſed quòd Paduanis ius eligendi Senatum Romanum conceſſum eſſet. Sunt qui putant nullam Italiæ ciuitatem æquari Paduæ in pulchritudine & publicis ædificijs.Attila Hunorũ rex primus eam deſtruxit. Deinde à Narſete & Rauennatibus reædificatam,Longobardi incenderunt & diruerunt.Carolus uerò Magnus & eius ſucceſſores rurſus eam inſtaurauerunt,manſitque in ea forma uſque ad Fridericum primum,cu ius temporibus multa eſt paſſa. Habet hæc urbs hodie tam elegantem domum Senatoriam, ut putent in orbe uix illi ſimilem extare.Paruit olim Romano imperio, ſed ſubacta eſt deinde ob uicinitatem ditioni Venetorum,anno ſcilicet Chriſti 1406.quòd ad multa illis commodiſsimus eſſet locus.Rex Maximilianus ſuperioribus annis illam expugnatam rurſum adiecit imperio, retinuiſſetque,niſi proditione Venetis rurſus tradita fuiſſet. Retinent tamen ciues in hunc uſque diem propenſum animum ad imperium, ob quam cauſam multi patricij Patauini referuntur à Venetis de medio ſublati, & multæ magnæ familiæ exciſæ,ut illi imperium pacatius poſsiderent.Vendicauerunt etiam ſibi Veneti meliora quæque prædia, quæ inueniuntur extra mœnia ciuitatis Paduanę,nec habent ſubditos aliquos, quos uilius tractant quàm Paduanos, aut qui miſerabiliores contemptibilioresque uiuant.Adde quòd ciuitas nulla fermè iam mœnibus,uallis & foſſis,arcibus & propugnaculis munitior ſit in toto Venetorum dominio. Loca multa, eaque ampliſsima,uacua habet,tum ad mœnia,tum paſsim per ciuitatem. Palatijs cernitur inſignibus & uijs fermè regijs, academia nobilitata & frequentiſsima: nam ſtudioſis exceptis, uix reſtaret quod numerare poſſes:ciues enim rura ſua habitant. Colunt incolæ agrum fertiliſsimum & feliciſsimum, ex cuius prouentu non ſtudioſi tantum, qui ad minimum ſunt 1500.ſed ciues quoque & aliquot millia hominum in ipſis Venetijs aluntur.Prætor huic ciuitati imperat cum præfecto, habenturque hæ duæ functiones in Republica Veneta pro ſupremis. Hoc commodum huic ciuitati accedit, quòd una nocte uel uno die nauigio Venetias ire, & inde redire eodem temporis ſpacio poſſunt. Nam ſi Venetias erant ſecundo feruntur flumine uſque ad cataractas quaſdam,ubi & ſalſa & marina aqua à fluuiatili diſpeſcitur,reliquum ſpacij eadem naui per paludes Venetias conficiunt.Redeundo uerò,aduerſi fluminis raptum equis ſuperant.Fluuius hic Brenta uulgò dicitur.Conditus eſt in hac urbe Titus Liuius hiſtoricus,cuius in hunc uſque diem oſſa honorificè ibi ſeruantur.Is quarto imperij Tiberij Cæſaris anno exceſsit,ætatis uerò ſuæ LXXII.

Paduæ pulchritudo. *Academia Patauina.* *Titus Liuius.*

VERONA. Cap. XXXIIII.

VErona alpibus finitima, primum Brenona dicta, ac deinde mutatis literis Verona, urbs Venetorum præclara ac pulcherrima, munitiſsima & nobiliſsima, diuiditur & cingitur fluuio Atheſi, ut is fluuius ſimul ſit & ornamento & cuſtodiæ, uſuiq; magno in aduehendis & auehendis mercibus & frugibus. Nec ea urbs eſt admodum diſsimilis Baſileæ noſtræ. Quidam putant eam à Gallis duce Brenno extructam, qui urbem Romam

Romam & Mediolanum ceperunt, & Brixiam atq; Bergomum condiderunt. Alij uerò aſſerunt eam extructam poſt Troię excidium. Fruitur cœlo ſaluberrimo & agro fertiliſſimo, quippe qui gignit olei magnam uim & frumenta ad abundantiam, uinorum uarietatem & præſtantiam, pomorum omnis generis copiam & lanæ ſubtilis magnã ubertatem. Vnde & hîc uilius uiuitur quàm in multis Italiæ locis. In ſumma, quantũ attinet, ad humanæ uitæ uſum, Verona nulli eſt Italiæ urbi ſecunda. Decantatiſsimus uerò la-

cus Benacus,carpionibus,lautiſsimisq́ alijs piſcibus cunctis gratiſsimis undiq́.Breui-ter omnes qui Veronam ſemel uiderint,ad ſe inuitat atq́ allicit.Creſcit ibi acinaticum ui num colore purpureo,regio ſapore præcipuum,cuius dulcedo ineffabili ſuauitate ſentitur, quod tamen tactus eius denſitati pingueſcat,ut carneus liquor aut potio edibilis uideatur.Vocatur alio nomine Rheticum uinum.Imminet ciuitati mons altiſsimus Bal bus appellatus qui nobilibus herbis celebratur. Libera fuit aliquando hæc ciuitas & imperio addicta, ſed à Venetis anno Chriſti 1405.uſurpata. In qua ut multa egregia ſunt,hoc unum tamen rariſsimum eſt theatrum antiquiſsimum, uel potius theatri ruinæ & ueſtigia, ex quibus adhuc molis magnitudinem & magnificentiam clarè deprehendere licet.Siquidem fuit ciuitas ipſa Romanis principibus tam grata,ut in ea amphi theatrum quoque Romano more,nonnullaq́ alia conſtruxerint miranda ædificia,quæ poſtea à Gothis & Longobardis rurſum fuerunt deſtructa. Habet præterea urbs ipſa loca uacua ad mœnia, & paſsim per urbem multa,ut omnes ferè ciuitates habent, quæ noſtris temporibus muniuntur,eiusq́ rei cauſa eſt ipſa noua muniendi ratio,quæ multa loca culta ſolo æquat,& uacua rurſus plana complectitur.

AMPHITHEATRVM VERONENSE.

Cap. XXXV.

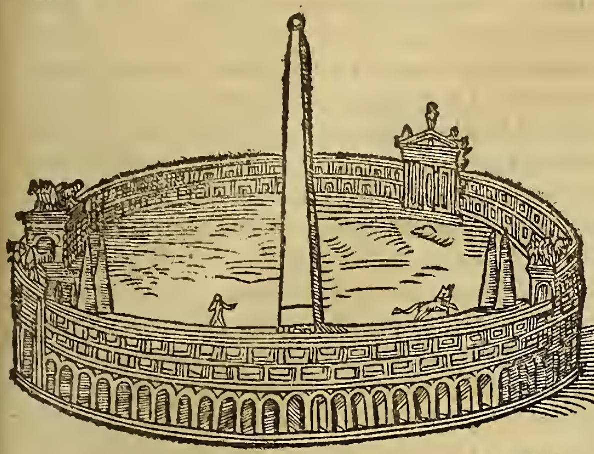
VEronæ plura ædificiorum antiquorum ueſtigia quàm in cæteris omnibus Italiæ locis, excepta Roma,inueniuntur. Ante theatri autem molem,fuit & amphitheatrum ab Octauio conſtructum, cuius exterior paries marmoreus in tres arcuum ordines mirandos diuiſus, infimos, medios & ſupremos altitudine incredibili extollitur, quorum unuſquiſq́ 72.arcus. Inter ſupremos quoſq́ ſtatuæ pulcherrimæ erectæ erant. Supra arcuum ordines, alius inerat ordo feneſtrarum 73.ampliſsimarum,aulis ingentibus toti amphitheatro circumductis deſeruientium, unde exterius & interius patebat deſpectus. Per portas 18.datur aditus in ipſius interiorem planiciem,cuius longitudo perticarum & dimidiæ 39.id eſt 234. pedum habet enim pertica 6. pedes: latitudo uerò 22. perticarum & dimidiæ erat, oualem conſtituens figuram, Ab ipſius uerò planicie pro ſedibus, 42.inſurgunt gradus. In gradibus ipſis hominum 23184.ſeſſionem commodam habuerunt, cuiq́ hominum ſpacio pedis cum dimidio attributo, demptis portarum ſpacijs. Capacitas ſupremi gradus in circuitu perticarum 183.reperitur:medij autem,uiceſimi primi à ſuperiori deſcendendo,perticarum 142.Monumenta antiqua ciuitatis Veronenſis & agri eius, quia ferè infinita ſunt,hic breuitatis gratia omittimus.Vide de illis librum quintum Torelli Veronenſis.

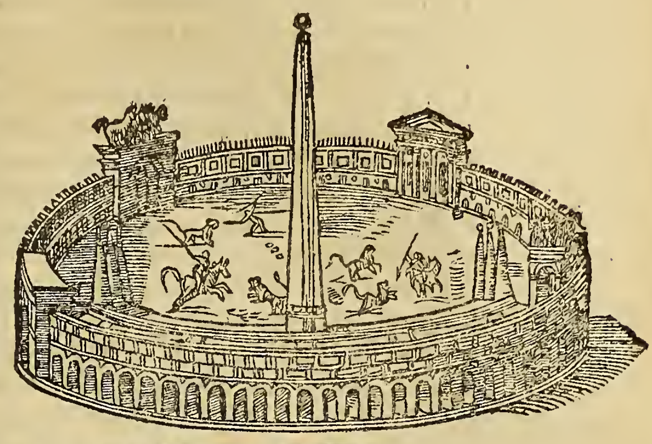
Torellus Sarayna,natione Veronenſis,de Verona ſic ſcribit:Quam ampla fuerit Verona, hinc patet, quòd in ea fuit theatrum, amphitheatrum & Campus Martius, quo nec qui Romæ erat maior fuiſſe exiſtimari poteſt. In eo exercebantur corpora, equis, iactu,cæſtibus,ludisq́ alijs campeſtribus. In amphitheatro gladiatorij ludi & alia ſpectacula edebantur, in theatro ſcœnica. Theatrum ipſum iamdudum magna ex parte uetuſtate corruit,pars quoque demolitione cecidit,rege Berengario mandante. Vnde ſcribit idem rex: Quia euenit nuper in ciuitate Veronæ, ut pars quædam medij circi, quæ Veronæ ſubiacet caſtro,præ nimia uetuſtate corruit,collidens cuncta ſub ſe poſita ædificia, homineſq́ue cunctos, penè quadraginta attriuit, idcirco mando cunctis ſub ipſo caſtro morantibus, quatenus ubicumq́ ædificium aliquod publicum parti pertinens ruinam minatur, unde damnum contingere poſſet, quòd ipſum ædificium publicum uſq́ ad firmum euertatur.Datum quarto Nonas Maij,anno ſalutis 895.Olim flumen extra urbem iuxta theatri murum currebat:quo deiecto flumen deuectum in ciuitatem.Putatur theatrum ipſum ex coniecturis quibuſdam conſtructum iubente Octauiano Cæſare Auguſto,aut eius tempore.Fuit autem marmoreum nō latericium.Nam conſtruebantur theatra pro ciuitatum facultate,nobilitateq́ ac amplitudine. In Veronenſi agro marmora non ſolum alba, uerùm & nigra, & rubea & diuerſis coloribus maculata,inſigniaq́ue excinduntur. Theatrum ab uno cornu unde ſpirat Aquilo,ad aliud unde Africus flat,pedum 360.longitudinem cōtinet.Ab Euro uerò ad alteram partem, uſq́ ad Atheſin protenſam, 340.pedes in latitudine numerantur. Pes Veronenſis continet palmum meum(Munſteri)maiorem bis,minùs duobus tranſuerſis digitis.Nam in libro unde iſta accepi,ſignatur per lineam quantitas palmi Veronenſis.

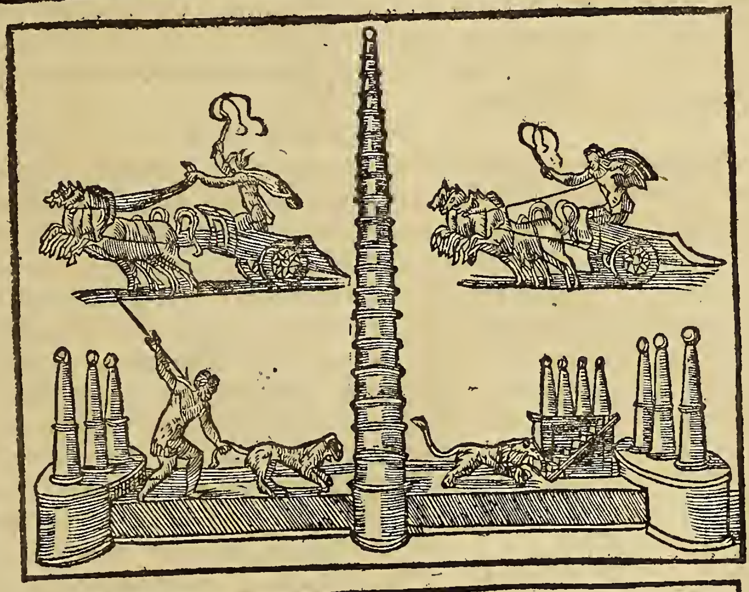
[Margin: ...mpus Martius. — Theatrum. — ...obile marmor Veronēſe]

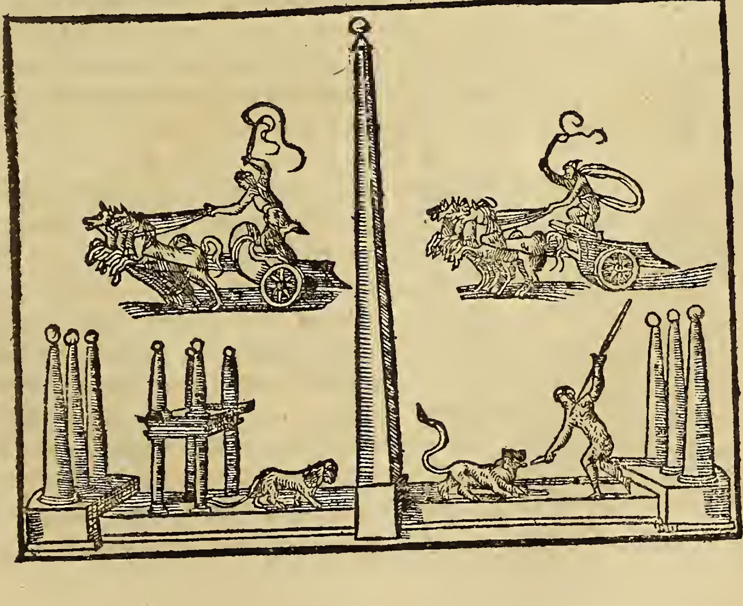
Extitêre

Extitêre etiam alibi in Gallia, Italia Romanorumq́; prouincijs, colũmnæ triumpha
es & Amphitheatra magnifici operis, in quibus uarij generis & pedeſtria & equeſtria
ſpectacula edebantur, quorum figuram hîc appoſuimus. Sunt ruinoſa partim, partim
prorſus abolita iſthæc ædificia, quale etiam Romæ in Cælio monte extitit.

DE ADMINISTRATIONE REIPUBlicæ Veronenſis.

FVit Verona à Barbaris incurſantibus combuſta, à Germanis direpta, terq; ſolo a quata & à Gallis inſtaurata. Legimus in Chronicis, eam etiam ab Antonio Ver Imp. cùm diruta ac deſolata eſſet, inſtauratam ac priſtinę dignitati reſtitutam. Prima d uaſtatio facta eſt à militibus Veſpaſiani: altera contingit Galieni tempore, tertia uer Attilæ regis Hunorum tempore, anno ſcilicet Chriſti 427. Præfuit olim Veronæ Albu nus rex. ſtatuitq; in ea ſedem ſuam: quo interfecto, paruit Longobardorum regibu Deinde fuit ſub regimine eccleſiæ. Tempore uerò Ottonis primi fuit imperio cum mu tis alijs ciuitatibus ſubiecta: ac deinde tempore Friderici primi cum Mediolanenſibu inito fœdere libertatem eſt conſecuta, quoad ex ambitione & dominandi cupiditat orto inter ciues diſsidio, in contrarias factiones ciuitas eſt diſtracta: ſed præualente un factione, in tyrannidem omnia abierunt, donec tandem ad populare regimen redact eſt ciuitas ſub umbra Rom. eccleſiæ. Tunc Scaliger quidam eſt prætor electus, cui an no 1278. ſucceſſerunt frater & poſteri uſque ad Antonium Signorum, qui à Ioann Galeatio Vicecomite regno priuatus eſt, ſicq; finitum fuit dominium Scaligerorum, a no 1396. Porrò Galeatius Vicecomes dominatus eſt Veronæ annos 18. Quo de functo, unus ex Scaligeris rurſum ſibi uendicauit Veronam. Quo per uenenum ſu blato, Frãciſcus Carrarienſis regimine eſt potitus ſeſqui anno. Tunc Veneti indignè fe rentes Scaligeri illius deformem mortem anno 1405. urbem occupauerunt, pacifi ceque in ea regnarunt uſque ad annum Chriſti 1509. tunc fuit ſeptem annis ſub Maximiliano Imperatore: qui anno 1517. eam reſtituit Venetis, atque illi uſque in præſens potiuntur dominio eius.

MANTVA.

Virgilius. MAntua antiqua ciuitas, gloriatur poëtarum clariſsimo illuſtriſsimoque principe Virgilio Marone, cuius felix ingenium tam omnes efferre debent, quàm imitari nulli poſſunt. Ciuitas ipſa eſt ampla, munita & aſpectu iucunda, nobilibus frequens, palatijs inſignis, felici ſatis ſolo prædita. Hæc haud procul à Benaco lacu ſita eſt, ex quo Mintius fluit, qui exundans Mantuam uſq; labitur, ibiq; lacu facto urbem circuit. Inde etiam progrediens, breui curſu Padum influit. Agnouit hæc urbs olim Imp. ſed illi ex ea principatum facientes à ſe alienarunt, ſicut cum multis alijs Italiæ ciuitatibus eſt actum. Pro modica pecunia magnæ & illuſtres ultra montanæ ciuitates ab imperio ſunt ſeparatæ. Anno Chriſti 1220. ius dixit in hac urbe Sordellus. Deinde anno 1328. præfuit Aloiſius. Anno uerò 1420. ſucceſsione hæreditaria adeptus eſt dominium Ludouicus & is duxit uxorem filiam marchionis Brandenburgenſis, quæ ſanguine iuncta erat Cæſari Sigiſmundo. Et cùm idem Imp. uice quadam Italiam ingreſſus, diuertitur ad Ludouicum creauit eum Marchionem. Regnat hodie ibidem familia Gonzaga, cuius ſucceſſores iam ab hoc Cæſare duces & creati & nuncupati ſunt, magnam ſatis poſsidentes ditionem, ſeiam multo maiorem, quòd Monferratus quoq; eis acceſſerit nomine hæreditatis. Nam Marchionis Monferrati unica filia nupſit duci Mantuano, & mortuo patre, dux Mantuanus obtinuit quoque marchionatum illum, ſplendidum ſatis & ampliori quàm Mantua ditione ornatum.

Gonzagæ marchiones Mantuani.

MIRANDVLA.

MIrandula oppidum Aemiliæ regionis ſeu Lombardiæ Ciſpadanæ eſt, temporibus Imp. Conſtantis Cõſtantini Magni filij, in paluſtri ſolo, duodecim millibus paſſuum à Pado conditum. Cùm enim Manfredus Conſtantini aulicorum unus, cum Eride Conſtantij filia, quam deperibat, ex Græcia eò confugiſſent, eoque in loco uno partu tergeminos, Picum nempe, Pium & Pappazonem, edidiſſet, Conſtantius Imp. locum editæ prolis, ob admirabilem caſum, Mirandam dici iuſsit, quod uocabulum deinde uulgus addita ſyllaba auxit, Mirandulamq; nunc profert, quò factum ut ibi ex Conſtantij uoluntate, Manfredus caſtellum condiderit, quod quidem initiò perexiguum, ac uti uicus fuit, muro tamen foſſaq; munitus, quemadmodum etiam locus hac ætate Citadella dictus indicat. Poſt uſque ad Burgum nouum (ita quædam eius regio uocatur) auctum eſt. Deniq; Burgum ipſum quoque mœnibus complexum & oppido reliquo coniunctum eſt, deiecto inſuper annis ſuperioribus muro, foſsisq; compla-

MIRAN-

MIRAN-DVLAE OPPIDI IN ITALIA CISPA

dana munitiſſimi, effigies, unà cum repræſentatione oppugnationis, quam à Pontificis Cæſarisq; exercitu, Francis eis ſubſidium ferentibus, pertulit.

Gg Deſcriptio

MIRA
MANTVA
S BEN
LA
FORTO DE SANCTO MARTIN
MERIDIES
RECZO
FORTO DE SAN TO ANTON IO

VLA.
PAF
FIGAROL
FERAR
CONCOrDIA
FINAL
FORTO DE SANTA IVSTINA
WONONIA
SEPTEMTRIO
ISOLA
FORTONOVO
MODENA
FORTO DE SANTO MICHELE

natis, quibus Burgum à Citadella diuidebatur: ut ita nunc uno ambitu corporeq; formam & amplitudinem perhoneſti oppidi habeat, inter præcipua huius regionis iure collocandi. Situm eſt amœniſsimo planè loco, & frumenti uini, cæterarumq; frugũ maximè fertili, populum habens lautum, humanum, uenuſtum, liberalem, armisq; tractandis ſtrenuũ, cum arce quoq; munitiſsima, ut quæ inter præcipuas Italię totius collocari debeat. Caſtrum item ipſum peralta lataq; foſſa & muro duplici conſeptum eſt. Principatum eius illuſtris Picorum gens, præterquàm paucis uicibus, in hunc uſque diem ab antiquiſsima memoria tenuit. In ea ſtirpe Ioannes Picus, & Ioannes Franciſcus præ cæteris literarum nomine excelluêre. Ioannes ſanè prodigioſo planè ingenio ſtuporé orbi incuſsit, uti literarũ ab eo relicta monumenta monſtrant. Vir omnigenæ literaturæ fuit, Græcè, Hebraicè, Arabicè & Chaldaicè doctus. Fatis interceptus eſt Florentiæ, anno ætatis 33. ſalutis uerò 1494. ſepultus habitu ſodalium Prædicatorum, quem de manibus Hieronymi Ferrarienſis, in cœmiterio D. Marci ſummo cum dolore totius Reipub. ſumpſit.

annes Picus Mirãdulanus.

Anno 1548. à Henrico II. Francorum Rege, Comiti Galeotto, Ludouici filio, ereptum eſt, ac Dominicus Ariannus Ferrarienſis, magni uir ingenij, inclytæq; iuſticiæ, legatus oppido præpoſitus eſt.

FERRARIA. Cap. XXXIX.

Ciuitas Ferrarienſis non numeratur inter antiquas Italiæ ciuitates: nam ſcribunt eam mœnibus cinctam ab Exarcho quodam. Fuit autem primum ſub epiſcopo Rauennenſi, ac deinde dominium eius nacta eſt familia Eſtenſis, primusq; dominus uocatus eſt Actius. Hunc ſubſecutus eſt anno Chriſti 1225. Ecelinus, durauitq; huius familiæ legitima ſucceſsio uſque ad annum 1394. tunc enim Nicolaus Eſtenſis princeps coniugis ſuæ uindicans adulterium, Leonello reliquit principatus ſucceſsionem: quo decedente Borſius frater eius & ipſe Nicolai filius ex concubina ad principatum uocatus eſt. Egregia forma iuuenis, & in armis cum laude uerſatus, dicendi & agendi peritus: qui cùm Cæſarem Fridericum Romam petentem, & inde reuerſum magnificentiſsimè accepiſſet, ſuper Mutinam & Regiam ciuitates ducatus honorem accepit, primusq; omnium in Eſtenſi familia Dux appellatus eſt. Fuit etiam domus Eſtenſis uiris ſemper doctis amica, honorans multos in omni ſtudiorum genere: quin & principatus ſui rationem habentes, cum temporis ſucceſſu non parum auxerũt ditionem ſuam, ut etiam filiæ regum ambierint nuptias eorum. Noſtro tempore anno 1550. dominatur huic ciuitati & terræ Hercules Eſtenſis, ditiſsimus auro & argento omnium Italiæ principum. Ipſe (ni fallor) tertius eſt Dux: antea uerò Marchiones uocabantur. Adiacet urbs ipſa Pado fluuio, nobilis, potens & ampla, mercibus frequens, paludibus circumdata, atque idcirco minus felix in frugibus & uitibus. Amœna tamen eſt ipſa & populoſa, pulcherrimis ornata palatijs, & latis ac longis uijs atque uicis inſignis. Pater iſtius ducis extruxit in altera fluminis ripa è regione ciuitatis, hoc eſt, in parua inſula quam facit Padus, ampliſsimum palatium cum hortis, eſtq; fabrica illa inſignis & famoſa in tota Italia, & uocatur Beluedér, quod ſonat Latinè, Pulcher proſpectus. Ferrarienſis princeps anno 1557. cùm bellorum pericula inſtarent, conducto milite ſua defendit & tutatus eſt.

Eſtenſis familia.

Beluedér.

PARMA

PARMA CLARISSIMA ITALIAE CISPADA-

nae ciuitas, unà cum repræſentatione op-
pugnationis, quæ à Iulio tertio Pontif. Anno
1551. Gallis eam tutantibus,
paſſa eſt.

SEPTEMTRIO
RECZO
CASSTAL

A.
PARMIA
MERIDIES
DO FIVM
PIEESSENZA
CREMONA

PARMA. Cap. XL.

PArma antiqua Italiæ urbs, primùm à Thuſcis, quæ gens hanc regionem diu poſſedit, conditam, & à principatu coloniarum, ſicuti cenſet Ammus, denominatam arbitramur. Situ eſt in Aemilia uia plano, quiuis ab Apennino paſſuum millibus, ſuburbijs quę ad occaſum cõuerſa ſunt, ab ipſa ciuitate flumine Parma diuiſis, cuius tranſitus põte lateritio iungitur. Aedificijs ſplẽdida cũ primis eſt, incolæ uenuſti, nobiles animoſi, ingeniaq; nõ ſolùm ad Reipub. moderationem, ſed etiam ad literas, & rem militarem aptiſsimo. Rebus ad uſum mortalium in primis abundat. Agrum habet optimum, amœniſsimumq; atque fœcundum, tritici, fabæ, cæterarumq; frugum, itemq; nobilium fructuum & uini omnigeni dulcis, albi, uermiculi fertilem. Nec caret medicatis aquis ad multa ſalubribus, undiq; campi circa longè lateq; ſternuntur paſcuis lætiſsimis fœlices, ſumma opportunitate pecuarię rei: unde in tantum mirabili abundantia lac, caſeo figurando percipitur, ut copia fidem excedat, ni uideris: obtinetq; ſummum tota Italia commendationis gradum caſeus Parmenſis cum Placentino & Laudenſe. Præterea quoq; greges ouilli ampliſsimi hîc aluntur, nobilitate uellerum inprimis laudati, de quibus Martialis: Tondet & innummeros Gallica Parma greges. Arbitror uerò hanc urbẽ ſub authoritate Rom. nominis, ut & reliquas Italiæ urbes, ſtetiſſe, quandiu maieſtatem illius uel Cæſariæ, uel Exarchi tutati ſunt, qua collapſa, libertatem reliquarum exemplo capeſsiuêre & nunc Imperat. nunc Pontificibus Rom. adhæſêre. Anno 1248. ſeſe contra Fridericum 2. ad Romani pontificis cauſam coniunxit, quocirca & ab eodem toto fermè biennio grauiſsimam obſidionem pertulit. Parmam deinde Canis maior Scaliger, Veronenſium Princeps ſuæ ditionis effecit, ac uſque ad annum 1329, quo mortuus eſt, tenuit, cui ſuccedente Maſtino cum urbs ſe poteſtati Eccleſiæ Romanæ dediſſet, ac in ea quinquennio fermè ſtetiſſet, Guido, Simon, Azo, Ioannesq; Corregij ſtudio ac ope Philippini Gonzagæ, itemq; Regienſium ſubnixi, armis ſumptis Pontificios præfectos cum Rubrijs eiecerunt, rempublicamq; ipſi capeſsiuêre. Poſt hæc Azo Guidone fratre pulſo urbem Opizoni Ateſtino Ferrariæ regulo 70. mill. aureorum nũmûm uendidit, anno 1344. ut Corius perhibet. uerùm is tueri imperium poſſe deſperans, anno ſecundo ius ſuum Luchino Vicecomiti Mediolanenſium Principi 60. mill. aureorum nummûm ceſsit. Itaq; deinceps in Vicecomitum ditione Parma conſtitit uſque ad Ioannis Galeatij primi Mediolanenſium ducis exceſſum, anno 1405. tunc enim Othoboni tertij Rubrijs eiectis tyrannide occupata: quem cum deinde Sfortia Attendolus Cotignolanus interemiſſet, in Nicolai ſecundi Ateſtini Ferrariæ Marchionis poteſtatem uenit. Ab eo porrò non ſatis ad retinendum dominatum præſidij ſe habere putante, circa 1420. annum, Philippo Mariæ Vicecomiti Mediolanenſium Duci eſſe conceſſam, Corius alijq; ſcriptores tradunt, quem tota reliqua uita Principem habuit: tranſlato autem poſt eius mortem ad Franciſcum Sfortiam Mediolani imperio, ſimul etiam in Sfortiarum ditionem Mediolani Ducum commeauit, in eaqúe ad annum uſq; 1499. hæſit, quo Ludouicus 12. Francorum rex Ludouico Sfortia Duce Mediolanenſis principatus poſſeſsione deiecto, huius etiam urbis imperiũ adeptus eſt. Sic Galli rerum potiti uſq; ad 1512. annum: tunc enim opera Iulij ſecundi Pontificis ac Venetorum armis Helueticis Italia pulſi, & Maximilianus Sfortia Ludouici filius in Mediolani principatum reſtitutus: eaqúe occaſione Iulius ſecundus Pontif. urbem hanc cum Placentia ſibi attribuit quæ dein ſub Eccleſiæ Romanæ poteſtate fuere uſq; ad 1515. annum, & ad Franciſci primi Franciæ regis cum ingentibus copijs in Italiam aduentum: etenim cum cęſis ab illo ad Malinianum Heluetijs auxilio Bartholomęi Alueani Venetarum regionum Imperatoris, Maximilianus Sfortia caſtellum Portæ Iouiæ Mediolanenſe unaq; ſeipſum uictori dedidiſſet, à quo & in Franciam ablegatus eſt, Leo 10. Pontif. Max. Parmam etiam & Placentiam eidem permiſit. Conſecutum deinde fœdus Caroli v. Imp. & Leonis. 10. Pontif. anno 1521. quo bellum ſociale contra Gallos Proſpero Columnæ uiro cum prudentiſsimo, tum maximi rei militaris uſus mandatum: à quo captis direptiſqúe Parmæ ſuburbijs omnino parum abfuit, quin ipſa quoq; ciuitate potiretur, ſed noluit quanquam Federicus Bozolinus inſignis ſtrenuusq; præfectus cum lectis cohortibus intra muros pręſidij cauſa ageret. Equidem abſq; dubitatione tum ſi ita uiſum fuiſſet, Proſper urbem obtinere poterat, quanquam non mediocri ſuorum ſtrage omnino ſte-

…us Parmē- …r Placen-

…ub. Par- …is.

no ſtetiſſet euentus. Mediolano autem pōſt ab eodem capto, pulſisq́; Italia Gallis ſtatim Parma Placentiaq́; ad imperium Pontificium reuerſæ ſunt: qua conditione deinceps ad annum uſq́; 1545. perſeuerarunt. Tum Dux earum inſtitutus à Pontifice Max. Petrus Aloyſius Farneſius, Pauli 3. Pontif. filius: coq́; intra biennium à coniuratis quibuſdam ex nobilitate crudeliter apud Placentiam trucidato, ad Octauij filij ditionem Parma deuenit.

BONONIA. *Cap.* XLI.

Bononia magnitudine non multas habet pares in Italia ciuitates, ſuperiores paucas: Olim Exarchatui ſubiecta fuit, donec Pipinus, & poſt eum Carolus Magnus eam tradiderunt Romanorum Pontifici poſsidendam. Poſtea tamen ſæpe à Vicecomitibus Mediolanenſibus occupata fuit, cùm ditionem ſuam dilatare ſatagerent. Sita eſt hæc urbs in plano, licet ab uno latere paululum excreſcat, ubi templum eſt dictum S. Ioannis in monte. Loca non multa habet uacua, eaq́; ad mœnia, ab ea parte qua Ferrariam itur, ubi etiam planiciem maximam habet, cæterum à reliquis partibus montibus cingitur, præſertim Hetruriam uerſus. Abundat felicisſimè omnibus ad uictum pertinentibus, eſtq́; populoſiſsima, ſi ulla alia eſt in tota Italia. Fortes & feroces homines gignit, ciuilis & humana erga exteros, inteſtino tametſi laborat diſsidio. Bentiuolorum familiam habuit potentiſsimam, quæ non ſemel tyrannidem ſibi uſurpauit. Pontificum auxilio liberata, eiſdem paret. Quadraginta deliguntur patricij, quorum magna eſt autoritas, aut fuit adminiſtranda ciuitate: nam minuitur quotidie à Rom. Pont qui præfectum exterum illis deſignat, & legatum quoq́; Cardinalem. Habet urbs Academiam celebrem, ut tam ſtudiorum mater, quàm ſeditionum altrix appellari poſsit. Porrò principes factionum eius fuerunt Baptiſta Cannetulus & Hannibal Bentiuolus, ambo ſanguinarij, ambo patratis cædibus inſignes. Qui licet ſimul compateratus ſacramento iuncti eſſent, nihil tamen inter ſe meliores fuère. Nam Hannibal leuato de ſacro fonte Baptiſtæ filio, uiſurus puerperam compatrem ſequitur, ei manu prenſa dum pro nouo nato congratulatur, abirruentibus ex improuiſo Baptiſtæ ſattellitibus obtruncatur, ut manifeſtè apparuerit Baptiſmi ſacramentum non tam fœderis retinendi, quàm cædis patrandæ cauſa à Baptiſta quæſitum fuiſſe. Sed non inulta mors Hannibalis fuit: nam qui partes eius ſequebantur, ſumptis paulò pōſt armis, fugatis aduerſarijs plateam obtinuere, Baptiſtaq́ue indicio puerili tandem in ſpecu quodam ſubterraneo cum pleriſq́ue complicibus ſuis latitans, repertus, & fumo compulſus exire, mox pluribus uulneribus confoſſus eſt. Cadauer eius in forum tractum & diù ludibrio habitum, cùm plerique more ferarum cor eius dentibus laniaſſent, cruoremq́; bibere non horruiſſent, tandem exuſtum eſt. *Bentiuoli.* *Atrox facinus.*

FORVM LIVII, VVLGO FORLIN. *Cap.* XLII.

Aſsignatur ciuitas iſta Aemiliç regioni, agnoſcitq́; Papam dominum temporalem. Sed cùm ciues eius Martino quarto Rom. Pont. rebelles eſſent, miſit Pontif. ipſe Gallum quendam Guidonem nomine, & cum eo grandem exercitum, qui rebellem ciuitatem domaret. At cùm ille ciuitatem oppugnare tentaret, profligatus ab incolis fugere coactus eſt. Pont. uerò altera uice grandem mittente exercitum, expugnata eſt ciuitas & euerſa. Poſtea ſubiecta fuit Ordelaphis, uiris ſcilicet qui fuerunt de familijs Venetorum, ſed qui non diù ciuitatem ſibi parentem retinuerunt. Nam redijt ad obedientiam Rom. Pont. qui præfectos illis dedit, quos tamen ciues ſæpe uel expulerunt uel interfecerunt.

RAVENNA. *Cap.* XLIII.

Regio in qua ſita eſt Rauenna fuit, olim appellata Gallia togata, ac deinde diuiſa in Aemiliam & Flaminiam. Noſtro uerò æuo uocatur Romandiola, in qua propriè Rauenna locum habet. Eſt autem uetuſtiſsima ciuitas, quam rex Theodoricus olim pulchris a dornauit ædificijs. Habuerunt etiam in ea olim Exarchi ſedem ſuam, qui ſcilicet in Italia locum tenebant Imperatoris Conſtantinopolitani, incepitq́; is regiminis ſtatus ſub Cæſare Iuſtino, anno Chriſti 620. durauitq́; annis 164. Fuit Exarchus ſummus magiſtratus, quem Conſtantinopolitani Cæſares Italiæ ita dabant, ut illi ſine prouocatione populi parerent. Obibat in Italia Exarchus ea omnia, quæ regiæ uicis erant: per quç tempora de imperio Longobardorum reges et Exarchi dimicauère. Habuit autem Exarchus immediatè ſub ſe has ciuitates, Rauennam, Ceſenam, forum Liuij, Fo- *Romandiola.* *Exarchi.*

tum Cornelij, quæ hodie eſt Imola, Bononiam, Mutinam, &c. Et has ciuitates tradidit poſtea Pipinus Romano Pontif. quam donationem confirmauit quoq; Carolus Magnus & filius eius Ludouicus. Volebant etiam quod hæc regio appellaretur à Roma *Rauēnæ ſitus.* Romandiola cui ſubiecta eſſet. Sed temporis ſucceſſu Rauenna fuit aliquandiu occupata à Venetis, quam tamen Iulius papa recuperauit. Eſt autem poſita ad mare Adriaticum, ex qua præter antiquum nomen nihil ferè habet. Siquidem non habet priorem ſitum, cùm diſtet à mari dimidio miliario Germanico. Et quæ nunc Rauenna appellatur, uix dimidiato habitatur. Occupat paluſtres locos ſegetibus feliciſsimos, & uino contra infeliciſsimos. Frumenta enim ſuppeditat Flaminiæ toti & multis alijs regionibus.

Cepis quoq; abũdat magnitudine notabili: paſcua habet optima, idcircò caſeo, butyro, lacte, carnibus abundat egregiè. Laborant diſcordia ciues & factionibus. Templa habet quæ uetuſtatem redoleant. Archiepiſcopus, cononici & monachi hîc ditiſsimi ſunt, & totam fermè ditionem ſibi uendicarunt. Homines alit ſtrenuos & cordatos ac bello idoneos.

ARIMINVM. Cap. XLIIII.

ARiminum ciuitas eſt in Flaminia, non longè à Rubicone inſigni fluuio (qui hodie Piſitella uocatur) ad mare poſita, portu non infeliciter ornata, non admodum magna, diues ſatis & nobilis, paſcuis & caſeo abundans, ſegetibus non uſque *Vinum Ariminenſe.* adeò accommodatum colit agrum, uino omnino ineptiſsimũ. Nam uina inſipida & debilia paſsim colliguntur. Paruit aliquando hæc ciuitas dominis de Malateſta, qui poſtea ſua ipſorum inſolentia ciuibus inuiſi, à Romanis pontificibus expulſi ſunt, & adiecta eſt ciuitas pontificio imperio, cuius nomine ibi præfectus degit, quem uulgò gubernatorem uocant. Ciues tamen aliquot Senatores deligunt ad Reipublicæ adminiſtrationem, quemadmodum in omnibus ciuitatibus pontifici ſubiectis fieri conſueuit. Porrò Veneti ante quadraginta annos occupauerunt eam aliquot annis.

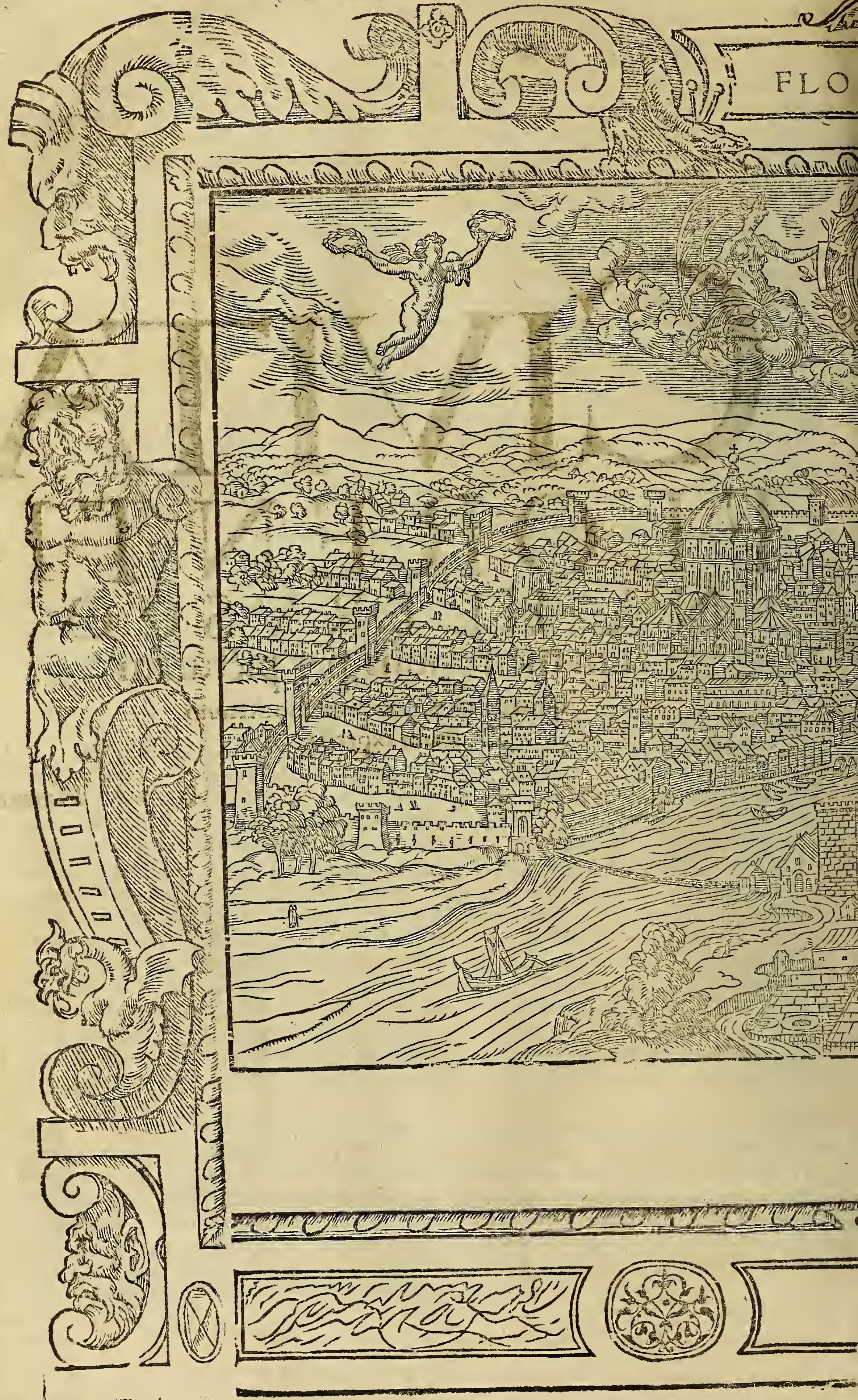
VRBINVM. Cap. XLV.

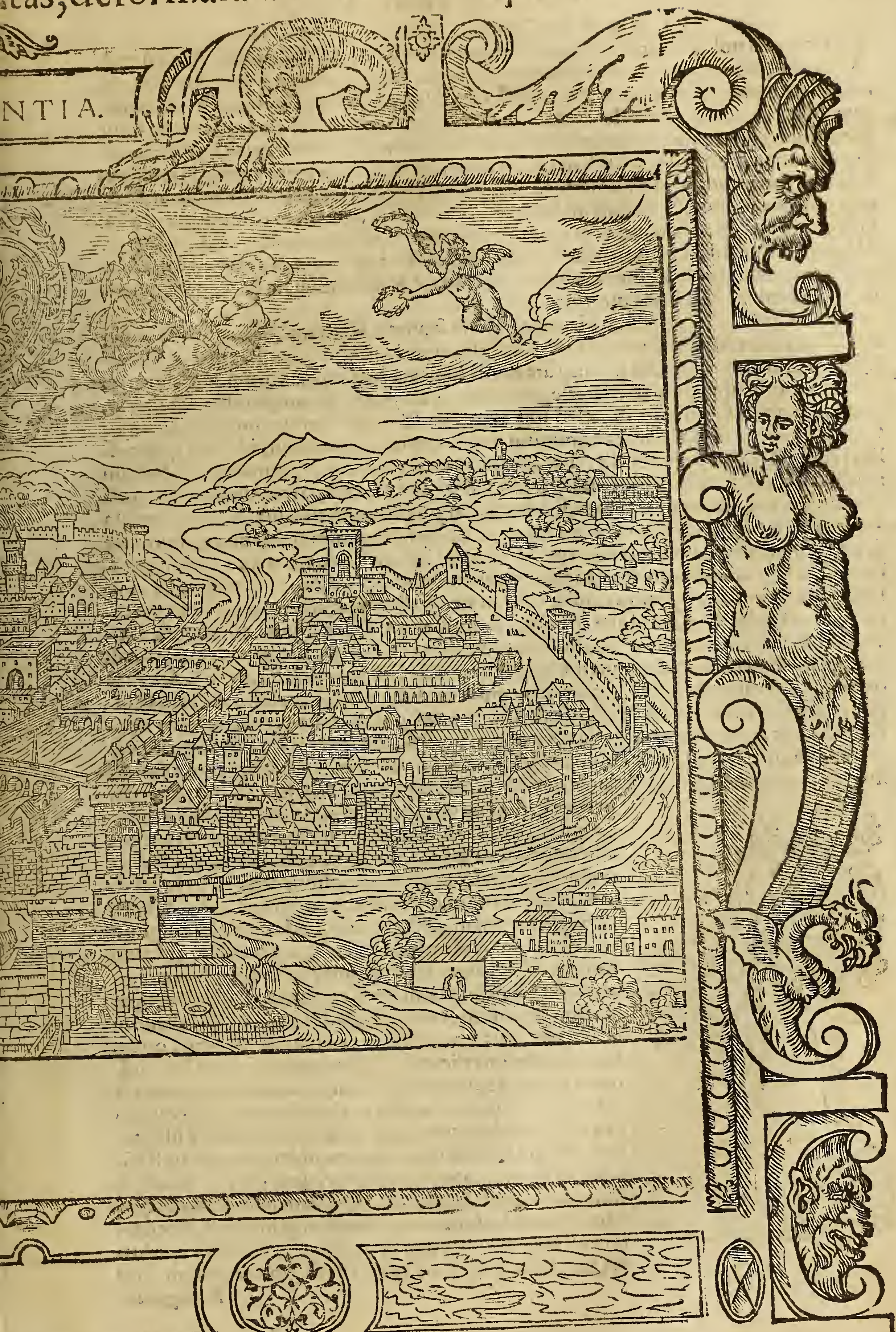
EST urbs iſta una ex antiquioribus Italiæ ciuitatibus, quũ mentionẽ eius faciant Plinius & Tacitus. Tempore uerò Conradini ultimi ducis Sueuorũ, ſubacta eſt à comitibus de Feretra, cuius poſteri ſucceſſu temporis rem ſuam ampliantes, Eugubinum *Princeps libidinoſiſsimus.* quoq; ſunt adepti. Fuit autem inter ſucceſſores dux quidam Oddo nomine matre Columnenſi nobiliſsima natus, qui per libidinem in matronas nobiles debachabatur, nec modum licentiæ faciebat, quapropter populari tumultu interfectus eſt. Incenſor quoque nequitiæ & adoleſcentiæ ſuæ corruptor, prothonotarius Carpenſis, nobili genere ortus, ſed ingenio peſsimo, qui nuptis ac uirginibus quãplurimis uim intulerat, quiq; per omnia ſcelera ad ſummum uiciorum peruenerat, eadem nocte cũ diſcipulo ſuo necatus, inexhauſtę libidinis pœnas dedit. Cadauer eius in forũ delatum, deſecta uirilia in ore mordicus tenuit. Succeſsit patri malo filius bonus, Guido ſcilicet uir probus, qui fa- *Primus Vrbini dux.* ctus eſt primus Vrbinatium dux. Cumq; is filium nõ haberet, cooptauit ſibi in filiũ Comitem adoleſcentem, Fridericum nomine, de Vbaldinẽſi familia, quẽ papa Sixtus creauit ducem anno 1476. Fuerunt olim Vbaldini ciues Florentini, fauebantq; partibus Friderici primi Imperatoris, & ob id inuiſi conciuibus, excluſi ſunt urbe. Exercentes autem ſe in armis & rebus bellicis, euecti ſunt tandem ad hanc dignitatem, in qua ſunt hodie.

ANCONA. Cap. XLVI.

ANcona ciuitas, in ea parte Italiæ quæ uulgò Marcha appellatur, ad mare Adriaticum poſita, nobiliſsimo portu ornata, quem Traianus inſigni ope extruxiſſe fertur, quo non extat in tota Italia commodior, nec capacior. Hanc à portus curuitate dictam putant Anconam. Mercatura eſt inſignis, frumento abundat & uino, reliquiſq; ad humanum uictum neceſſarijs. In ipſius portus faucibus turrim antiquiſsimam & inſignem dicunt extructam, ueteres à Pharo Alexandriæ Pharum appellant, unde noctu nauigantes facis ardentis lumen poterant obſeruare. Pontifici Romano paret, à quo & legatione inſignita eſt. Vetuſtatem undequaq; olet.

CIVITAS FLORENTINA, HETRVSCORVM METROPOLIS, per picturam quoad fieri potuit iuxta modernum ſitum expreſſa.

FLO

NTIA.

FLORENTIA. Cap. XLVII.

FLorentia uulgò Firentz, inſignis Hetruriæ ciuitas & ferè Metropolis, Arno flumine diuiditur, pontibus uerò iungitur, collibus inſuper undique fermè ornata, circuitu ampliſsima, & amplior adhuc multò eſſet, ſi ſuburbijs pulcherrimis ab ipſa bellorum inſania priuata non fuiſſet. Hoc quidam apertè audent affirmare, nullum fuiſſe ſuburbium, quod cum ipſamet ciuitate pulchrè conferri & eidem æquari non potuerit. In præſentia uerò ne ruinæ quidem extant ſuburbiorum, ex ijs enim propugnacula extruxit tyrannus, quibus ſe muniret. Dolendum itaque magis quam referendum putarem, pulchra & ampliſsima palatia & templa, quæ ſolo hac poſtrema obſidione æquata ſunt. Quæ qualia fuerint, ex ijs quæ in ipſa ciuitate cernuntur colligere quis poterit. Nocuit huic urbi non parum factio Gibellinorum & Guelforum. Nam qui uiribus ſuperiores fuerunt, inſoleſcentes excludebant ciuitate & ditione aliam factionem, tametſi Guelfi ſæpius Gibellinos uicerint.

urbia dele-

Anno Chriſti 1312. petente Henrico Cæſare ſeptimo Romam, Florentini ſuſceperunt Robertum regem Neapolitanum defenſorem ad quinquennium, quo firmius reſiſterent Gibellinis ſiue Cæſarianis, tùm inuiſi fuerunt eis Germanorum Imperatores. Eſt autem urbs ipſa pulcherrima, elegantibus ornata ædificijs, amplo dilatata ſpacio, præſertim anno Chriſti 1310. adeò fuit ampliata & habitatoribus impleta, ut anno Chriſti 1400. ad triginta millia hominum peſte in ea morerentur: unde facilè quis colligere poteſt, quàm populoſa ſit. Paruerunt ei tunc ciuitates Hetruriæ multæ, ſed iam ipſamet cum eiſdem Medicæ familiæ paret. Sic enim eſt temporum uiciſsitudo. Ipſa ſumma felicitate ſuperaſſet omnes, ſi priuatis ciuibus fortuna parcius diuitias elargita fuiſſet. Floruit anno Chriſti 1430. in hac urbe Coſmas cognomine Medices, eminuitq́; & prudentia & autoritate. Is enim princeps urbis habitus, Senatum quò uoluit impulit, ciuitati leges ex arbitrio dixit, inopes ciues complurimos ditauit, matrimonia conſtitutis ex argento ſuo dotibus multa coniunxit. Villas magnificentiſsimè exædificauit, in ſacras ædes ditiſsima dona contulit, monaſterium ſancti Marci amplum & nitidum à fundamentis erexit. Parochiæ ſuæ templum, cùm ſibi parum placeret, prorſus diruit, ac deinde ſtructuram admirandi operis ex lapide Feſulano ſuſcitauit. Aedes ſuas quamuis ornatiſsimas erexiſſet, amplius tamen meditatus opus, palatium altum & ingens ex quadratis lapidibus, inſigni urbis loco, adeò pulchrum adeoq́; amplum conſtrinxit, ut alterum æquari tota ciuitate non poſsit. Mortuo autem Coſma anno 1464. reliquit filium nomine Petrum, qui & ipſe potens fuit in urbe. Succeſsit ei in adminiſtranda republica filius eius Laurentius Medices, uir magni nominis, & qui ob rerum geſtarum magnitudinem celebris fuit in tota Italia, quippe qui cum fratre Iuliano ditioni Florentinorum multos adiecit populos & loca. Id quum uehementer diſpliceret quibuſdam epiſcopis & cardinalibus atque alijs proceribus, conſpirationem facientes uenerunt anno Chriſti 1478. Florentiam, diſsimulatoq́; odio religioſè ingreſsi ſunt templum, quò minus notaretur peruerſus ipſorum animus. Factumq́; eſt dum inter ſacra templi leuaretur hoſtia, ut illi ad inſaniam uerſi, ex domo Dei facerent ſpeluncam latronum, exertisq́; gladijs ruerent in Iulianum & fratrem eius Laurentium: Iulianum quidem, quem ſors obtulit, interficientes: Laurentium autem leui uulnere ſauciantes, quia elapſus fuit ex manibus eorum in ſacrarium. Putantes autem malefactores ſe obſequium præſtitiſſe ciuibus, illisq́; pro ſeruitute obtinuiſſe libertatem, decepti hac ſua opinione, capti ſunt omnes poſt cōmiſſum facinus, atque quidam eadem die per feneſtras funibus ſuſpenſi & enecati. Quidam uerò altera & quidam octaua die ſunt comprehenſi atq́; ſuſpenſi. Nec parſum eſt ſacerdotibus neque epiſcopis. Omnes qui huius facinoris ſuſpitione laborabant, in uniuerſum ſunt ſtrangulati.

nitudo ur — *as Medi-* — *aurentius Medices.*

ſtrangulati. Archiepiſc. quoq; Piſanus, qui ſacra celebrabat, traditus eſt carnifici, eliſisq;
faucibus ex alta feneſtra ſuſpendio ſtrangulatus, qui lorica tectus ſolennia celebraue-
rat. Indignatus ob eam rem pontifex Rom. diris deuouit principem Laurentium, exci-
tauitq; Ferdinandum regem Siciliæ, ducem Calabriæ, & ducem Vrbinenſem, contra
Florentinos, qui ultionem ſumerent de Florentinis. Venientes autem illi cum grandi
exercitu, cœperunt deuaſtare terram Florentinorum atq; occupare loca quædam ditio-
nis eorum. At Laurentius uidens ſe imparem tanto exercitui, conſcenſa clam naui (con-
ſenſu tamen ciuium) uenit in Siciliam ad regem ipſum, impetraturus gratiam eius, cui
& magnam uim pecuniæ annuatim dandam promiſit, ſi irritaret conatum ſui & reliquo
rum ducum exercitus; quod & factum eſt, liberataq; eſt urbs in hunc modum, & tota
ditio urbis ab hoſtium deuaſtatione, id quod in regis odium pontificem accendit, ſed *Laurentius*
diſsimulare coactus, pacem inijt cum Laurentio Medice. Mortuo deinde Laurentio *Medices*
anno Chriſti 1492. reliquit tres filios, nempe Petrum, Iulianum & Ioannem, qui & in *moritur.*
Cardinaliciam ſubuectus eſt dignitatem. Petrus uerò ſuſcepit gubernaculum Reipub.
tametſi eidem non diu præfuerit. Nam tranſegit cum Gallo rem, ita ut Piſæ & aliqua
alia loca fœdus cum Gallo inirent, quod adeò diſplicuit Florentinis, ut ſæuirent in Pe-
trum, cogerentq; cum ſuis urbe excedere, ac abſentem, hoſtem iudicarent, eius bona
publicarent ac partim diriperent. Priuatus itaq; Petrus publicæ adminiſtrationis offi-
cio, Senatus auctus aliquot perſonis, per ſe iam uoluit moderari cuncta quæ ad rem-
publicam ſpectabant. Et quoniam multi ex ignobili plebe in Senatum erant adoptati
nobiles uerò neglecti, data fuit occaſio tumultuandi in ciuitate & extrà, defeceruntq;
multa oppida ad ſuos priſtinos dominos, à quibus Laurentij opera fuerant auulſa. Co-
natus eſt quoque Petrus Medices ui & proditione rurſum ciuitatem recipere, ſed nihil
effecit. Emerſit tunc monachus quidam ordinis Prædicatorum, Hieronymus nomine,
qui ea temporum nouitate plus omnino humanis ſe rebus miſcuit, quàm deceret homi- *Hieronymus*
nem religioni addictum, uenditauitq; ſe prophetæ nomine apud uulgares, & multas *Sauonarola.*
nouas inauditasq; aſſertiones ſparſit in uulgò, nec tantum negocijs eccleſiaſticis, ue-
rum & ſecularibus ſeſe ingeſsit, ita ut nihil magni in ciuitate ſine eius ſcitu ageretur, e-
tiamſi multi inter ciues eſſent, quibus monachi diſplicebat procacitas. Ventum eſt au-
tem tandem eò, ut nedum inter ciues, uerum & inter domeſticos grauis ſeminaret diſsi-
dia & odia, ingreſſusq; eſt monachus ſtipata & armata manu in eccleſiam, liberè prædi-
cans uerbum Dei, non reſpiciens ullum hominem, non papam, neq; ſui ordinis maio-
res, quin conſtanter ſuum proſequeretur propoſitum. Alij uerò ſcribunt hunc Hiero-
nymum magno zelo populum docuiſſe uerbum Domini, & omnium taxaſſe uitia, e-
tiam papæ, epiſcoporum & ſacerdotum. Quod cum magnates illi ferre non poſſent,
examinauerunt eum uerbis, minis, & tandem tortura, elicueruntq; ex eo cauſam ſuæ li-
beræ prædicationis, & tandem combuſſerunt ceu hæreticum. At ille tam conſtans fuit
in ſuo propoſito, ut nullo pacto à ſua ſententia abduci poſſet, tantoq; ſpiritus feruore
docuit, ut paratus fuerit igne probare doctrinam ſuam. Excitato namq; in medio foro
magno incendio, ille arrepta eucharistia contendebat ingredi ignem, niſi prohibitus
fuiſſet à ciuibus, timentibus aliud periculum. Comprehenſus itaq; Hieronymus, cogno
mento Sauonarola Ferrarienſis, cum duobus alijs monachis ſibi adhærentibus, iuſſu
Romani pontificis concremati ſunt in publico foro. Rebus itaq; Florentinorum ſic ſeſe
habentibus, conatus eſt Petrus Medices ſubſidio Romani pontificis recuperare princi-
patum Florentinum, occupatisq; aliquot locis, ſæuijt in ſubiectos, magna inſolentia
uſus contra eos, donec per minas regis Galliæ, qui tunc erat in Italia, coactus fuit à ty-
rannide ceſſare. Tunc Florentini inito conſilio elegerunt anno Chriſti 1500. caput in
ciuitate, principem ſcilicet qui in omnibus talem haberet autoritatem, qualẽ habet dux
apud Venetos. At nec iſte ſtatus regiminis multis durauit annis. Nam quum Carolus
quintus Imperialem coronam in Italia ſuſcepiſſet, & familia Medicea exularet ab urbe
Florentinorum, laborabat papa Clemens qui etiam de familia illa erat, ut ſui reduceren-
tur ad urbem. Florentinis uerò id recuſantibus, impetratus eſt à Cæſare exercitus, cu-
ius dux fuit Philibertus Auraſienſis, qui obſidione cinxit Florentiam, continuauitq;
eam ſpacio decem menſium. Interim uerò cum copiæ quædam in ſubſidium Florenti
norum mitterentur, congreſſus dux Philibertus cum illis, commiſſoq; prælio, uicit qui-
dem

dem egregiè.ſed ipſe bombarda ictus interijt. Videntes autem Florẽtini quòd nihil ſpei reliquum eſſet, dediderunt ſe Cæſari. Ingreſſus ergo Alexander Medices urbem, qui Cæſaris naturalem filiam habuit uxorem, dominium occupauit. Cumq; inſolẽter & impudicè cum pudicis mulieribus uiueret, deprehenſus in cubiculo quodam, gladijs in fruſta eſt conciſus. Spirantibusq; tunc rurſum Florentinis pro diu concupita libertate, non potuerunt eam obtinere. Nam Coſmas Medices factus eſt dux in urbe, cui iam ciues libenter, ut aiunt, ob multas & eximias eius parent uirtutes. Anno autem 1554. Arnus fluuius inundauit, unde urbi magnum damnum datum eſt. Fuit hæc urbs à multis annis libera, quæ & alias ciuitates domuit atq; ſibi ſubiugauit, cauens ne aliqua iuxta ſe erigeret criſtas: præſertim autem Piſas pro uiribus ſemper oppreſsit, quapropter & ipſa tandem ſenſit iuſtum Dei iudicium, ut quemadmodum alijs fecit: ita quoq; ſibi factum eſt, ſeruitutis ferre coacta iugum. Abundat hæc ciuitas omnibus quæ ad uictum pertinẽt. Vina habet excellentiſsima, inter quæ Trebulanum uulgò Trebiano primatum obtinet, quod & ſuauitate & lenitate Cretico anteferri poſsit. Homines profert ingenioſiſsimos & ad omnia idoneos. In literis enim & armis æquè floruêre. Nunc mercatura excellunt: in extruendis ædificijs non habent pares. Veſtitu modeſtiſsimo utuntur & graui humanitate facilè Hetruſcos omnes antecellunt, quemadmodum & ſermonis elegantia. Cœlo fruuntur maximè temperato & aperto, à mari non amplius quàm biduo abſunt.

Princeps mactatur.

Vinum Trebulanum.

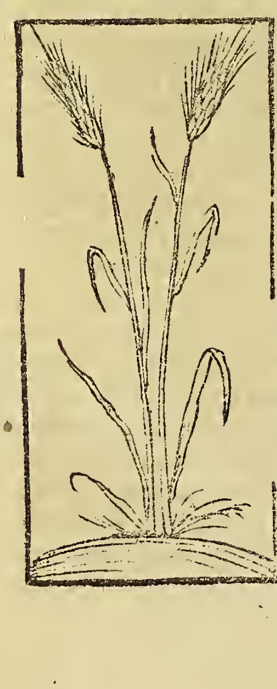
PISAE. Cap. XLVIII

Piſæ Hetruriæ ciuitas antiquiſsima, teſtibus Cicerone, Vergilio, Claudiano & antiquiſsimis quibusquè autoribus, qui de hac ſcriptum aliquid reliquerunt, quin & non multis antea ſeculis celeberrima & potentiſsima fuit, ita ut non in Hetruria ſolùm, ſed longè terrarum dominium ſuum aliquando armis propagarit. Nam circa annum Chriſti 1020. Piſani bis aut ter excluſerunt Saracenos Sardinia inſula, atque in ſuum receperunt dominium, ſicut & Anno Chriſti 1108. inuaſerunt inſulas Maioricam & Minoricam, interfectoq; rege eorum, homine Mahumetano, abduxerunt reginam & filium paruulum: quem in Chriſti fide à puericia bene informatum tandem regem fecerunt in Maiorica. Retinuerunt autem potentiam ſuam uſq; ad tempora Rudolphi Imperatoris, qui plurimum eos humiliauit.

Piſani domant Maioricam inſulam.

Anno Chriſti 1369. emit Petrus Gambacurta hanc urbem à Carolo Imperatore pro duodecim millibus aureorum. Deinde quum in manus alias ueniſſet, uendita eſt tandem Ioanni Galeaceo Vicecomiti. Qui rurſum uendidit eam Florentinis. Quod cum Piſanos malè haberet, in ſeditionem uerſi expulerunt Florentinos, recuperantes ſuam priſtinam libertatem, ſed quam non diu conſeruauerunt. Nam Florentini rurſum facti ſunt domini huius ciuitatis uſq; ad annum Chriſti 1495. Nunc uerò ſeruit cum domina ſua Florentia duci Coſmæ Medices, cuius præfectus hìc ius dicit. Huius rei indignitate olim moti ciues quique ditiſsimi, aufugêre, relictis opibus & laribus patrijs, malentes alibi ignobiles quàm domi in ſeruitute uiuere, licet ubicunque locorum uenerint, mitius cum illis egerit domina rerum fortuna, uſq; adeò, ut non ſolum diuitias recuperauerint mercaturam exercendo, ſed & priſtinam nobilitatem retinuerint, atq; huius rei ueritas hinc facilè elucebit, quod Venetijs multæ ſunt Piſanorum familiæ profugum, qui non ſolum ciuitate donati, ſed & in Senatorium ordinem cooptati ſunt, & Piſanorum cognomen retinuêre. Ampla ciuitas eſt Piſanorũ urbs & flumine diuiſa, pontibus iuncta cernitur. Mœnia altiſsima habet eaq; marmoreis lapideis extructa. Infrequens eſt ac penè deſerta ſuis habitatoribus, ſed iam academiæ inſtauratione frequẽs: loca habet multa uacua. Templum tenet admirãdum, portis ahenis: ab hoc turris eſt non procul poſita raro artificio extructa. Extrinſecus enim eo uſq; pendet ut ruinam minari uideatur præſentaneum, intus uerò ad perpendiculum recta apparet. Eſt & baptiſterium (ut uocant) inſigne, ſed illud inſignius, cœmiterium ſcilicet amplum, mœnibus & porticibus clauſum, cuius terra infrà

Piſani ſeruire coguntur.

Academia apud Piſas.

24. ho-

24.horas corpus humanũm conſumere & in ſeipſam conuertere poteſt. Hæc quatuor ſunt precioſis lapidibus intus & extra fabricata, nec coniuncta,nec admodum inter ſe remota,in una eademq́ue platea. Agrum colit ſegetibus accommodatiſsimum,in tantumq; fertilem,ut Hetruriam totam paſcat,& ad exteros quoq; aduehatur annona. Vina non admodum probantur. Cæterum reliquos fructus mediocriter bonos profert, pepones uerò optimos. Mare uicinum habet,quapropter mercaturis exercendis admodum commoda eſt. Cœlo ſatis inſalubri fruitur,præſertim exteris. In hac Decius famoſiſsimus iureconſultus ante aliquot annos,& paulò antè Curtius medicorum princeps obiere & ſepulti iacent.

LVCA. Cap. XLIX.

LVca Hetruriæ ciuitas pulcherrima,diues & libera, etiamſi moderno Cæſari commendauerit ſe: Ditionem habet exiguam,eamq; feracem feliciſsimè,uerùm non habet multum planiciei,quò fit, ut ciues omnes mercaturam exerceant. Sericis inſignis eſt,palatijs magnificis egregiè extructa,mœnibus munitiſsima,populoſiſsima,cum tamen nulla forte ſit ciuitas in Italia,quæ tam multos habeat ciues peregrè atq; hæc. Summus magiſtratus uocatur Confaloniero,isq; ſingulis duobus menſibus mutatur. Aliquot alij Senatores deliguntur qui uocantur Domini,& mutantur ſingulis ſex menſibus. Omnes habitant ſimul cum Confaloniero in palatio ſemper. Tempore Ludouici Cæſaris Bauari,habuit ciuitas iſta paulatim multos dominos. Fuit enim aliquandiù ſub Genuenſibus,deinde ſubiecta eſt dominio Ioannis regis Bohemiæ:poſtea uendita Florentinis. Cumq; hi nouem menſibus ius dixiſſent ei,uenerunt Piſani aſſerentes ſibi deberi dominium urbis, ob ius quoddam quod ab Henrico Imperatore obtinuiſſent,qui ob rebellionem ciuium eam Piſanis reſignauit. Obſidentes ergo Piſani Lucam, plurimum eam incommodauerunt,donec tandem certis pactionibus lis eſt dirempta. Non longè poſt ueniens Carolus rex Bohemiæ, filius regis Ioannis,uendicauit ſibi dominium eius,poſuitq; ſui loco pro gubernatore Cardinalem,qui acceptis à ciuibus uiginti quinq; millibus aureorum,reddidit eam liberam.

SENAE, Cap. L.

PRodunt hiſtoriæ, Senas antiquam eſſe ciuitatem atq; coloniam Romanorum, ſed quæ temporum ſucceſſu peruenit ad magnam ditionem, ſubijciens ſcilicet & populos & terras. Alij uerò tradunt eam à Gallis Senonenſibus tempore Brennij,cum in Italiam ueniret, anno ſcilicet ante Chriſtum natum 382.conditam. Sunt alij qui eam numerãt inter nouas Italię ciuitates, quod nulla antiquitatis ueſtigia in ea appareant. Natus eſt in hac urbe Pius ſecundus, Romanus Pontifex,Aeneas Syluius antea nominatus. Nec legitur quod ullus unquam ad eiuſmodi dignitatis faſtigiũ exercitatiore uita peruenerit,ut ad negocium & uirtutem,non ad ocium natus dici poſsit. Nullum ferè(citra armorum tractationem)publicum Chriſtianę rei negocium, ſiue ſacrum,ſiue prophanum, iam inde à Baſilienſis conuentus celebritate incidit,cui non interfuerit,quum de eo ageretur. In ſumma,per omnes honorum gradus,quos ſola uirtus peperit,ad Pontificium decus eſt euectus. Venit is Baſileam fortunam quæſiturus, cum eſſet ſupra modum tenuis. Dexteritas primum commendauit hominem Cardinalibus, deinde in aulam Friderici Cæſaris aſcitus, mirabilem fortunæ benignitatem ſenſit,quouſq; tandem ad ſummi pontificis culmen aſcendit. Vide commentarios eiuſdem de geſtis Baſilienſis concilij. Hic conſtituit foſsiones aluminis, quod tum primũ in Italia fuit repertũ,unde ingens uectigal quæſitũ eſt fiſco pontificio.

Aeneas Syluius qui & Pius.

Exortum eſt implacabile odium inter hanc urbem & Florentinos,poſtquam Gibellini & Guelfi in Italia ſuſcitati ſunt. Expulſi enim Gibellini de urbe Florentinorum,iuncti ſunt Senenſibus. Haud procul ab urbe Senarum incipit patrimonium S.Petri, comprehenditq; Aquam pendentem,quam Ptolemæus uocat Aquulam,Volſinium, Tuſcanellam,Montflaſconem,olim Faliſcum, Viterbium,Sutrium,Soanam,ſanctam Floram,Griptas,S.Laurentium,Bolſenam,Martham caſtrum,Balneum regium, Ortham,

Patrimonium Petri.

Veientam,Caſtrum nouum,Nepas & alia multa. Porrò Senæ, uulgo Siena ciuitas eſt Hetruriæ pulcherrima,diues & amœna,& amœniſsimo loca ſita,uniuerſitate decorata, frequens medicinæ ſtudioſis propter ſitus amœnitatem, & commoditatem uictus,atque humanitatem ciuium erga exteros.Libera ciuitas eſt,ſed factionibus inſignis,quæ ut tyrannunculos quoſdam extirparet funditus, coacta eſt ſe Cæſari commendare, qui milites huc & præfectum delegat,ea conditione,ut is præfectus ſit ſemper unus ex Senatoribus Mediolanenſibus, idq; pro communi bono ciuitatis. Quietè enim iam & citra potentiarum inſultus uiuit & floret.Eſt ciuitas ampla,turribus & propugnaculis benè munita,habens agrum herbidum, ſemper boum,bubalorum atq; ouium multarum nutritorem. Frumenti quoq;,uini & olei ferax,ac fructuum omnis generis abundans. Anno 1552 Senenſes,Hiſpanos præſidiarios ſuos,eiecerunt,atque libertatem recuperantes,fauore Galli, eà propter à Petro Toletano Hiſpano, Imperatoris Caroli V.iuſſu, obſeſsi ſunt.Iulij 3.Papæ autem interceſsione 1553 menſe Iunio,libertas urbi reſtituta eſt,ea conditione,ut Pontificis legatũ,Protectoris titulo cum mille præſidiarijs ſub Tribuno à Sonenſib.electo,reciperent,atq; alerent. Gallus & Hiſpanus,occupata in agro reſtituerent,urbi negotiũ nullum amplius faceſcerent. Sed 1554.bellũ redintegratum fuit.Cumq; Florentinorũ dux,ſecus quàm recepiſſet,Cæſarianis ſuppetias tuliſſet,Gallus ei ſuccenſens, Petrum Strozzam, Senenſibus cum exercitu menſe Ianuario auxilium ferre iubet,ſpondẽs,ſe quàm primùm Vaſconum Germanorumq; 5000. ſubmiſſurum. Strozza uerò excito etiam è Melita fratre ſuo Capuæ Priore,ut triremibus tribus Portum Herculis teneret,item pro Senenſibus gerere cœpit.Contra hunc Florentinus Medicem,Muſsiæ Caſtellanum armauit,adeò ut poſt uarias belli clades, utrunq; illatas, die ſecunda Auguſti res ad pugnam peruenerit,quando utroq; exercitu cõgreſſo,Strozza uulneratus,in fugam actus,atq; de illius copijs quatuor millia & quingenti cæſi ſint. Caſtellanus autem parta hac uictoria, locisq; quibuſdam agri Senenſis in poteſtatem redactis, Senam uſq; in 21. Aprilis Anno 1555.obſedit,quo die urbs Philippo Hiſp.Regi deditionem fecit, Hiſpanicumq; præſidiũ recepit. Eodem tempore Auria eidem Regi Portum Herculis maritima oppugnatione occupauit. Cardinales Mendoza Senenſibus Gubernator latus eſt, ſeditioſis ſupplicio affectis, cæteriſq; in gratiam receptis. Nobiles urbem deſerentes Montalcinum in uicinia ſitum muniuêre. Tandem Anno 1558.Florentinorũ duci Sena,Montalcinũ totaq; ea regio muneri data eſt.

DE LATIO LATINORVM REGIONE.

Cap. LI.

LAtium eà pars Italiæ eſt, quæ continetur inter Tyberim & Lirim fluuios. Ea primum à Siculis fuit habitata: quibus expulſis, Aborigines ſedes illorum occuparunt. Surrexit tandem inter eos rex Latinus nomine,à quo terra Latium & incolæ Latini dicti ſunt. Horum lingua temporis ſucceſſu per ingenioſos & doctos uiros, quos inter ſe habuerunt, ſic eſt propagata, ut nedum per totã Italiam uerùm & per uniuerſam Europam,& bonam partem Africæ ſit à ſtudioſis recepta,excepta parte Græciæ.Ad cuius propagationem, non parum fecit Romanorum poteſtas, qui ſibi obnoxias fecerunt Galliam,Hiſpaniam,Britanniam,Illyridem,exteriorem Africam,&c.Creſcente uerò in poteſtate Roma,cœpit deficere Latinorum nomen,atq; loco eius à Romulo uſurpatum eſt nomen Romanorum,cœpit & Latina lingua. Habet autem Latium multas ciuitates, inter quas Roma metropolis eſt. Iuxta mare inueniuntur Oſtia,Aſturia,ubi Conradinus ultimus Sueuorum dux interfectus eſt,Terracina,Formiæ,Caieta,Fundi, & Sinueſſa iuxta oſtia Liris fluuij,qui hodie Garillianus uocatur.In mediterraneis uerò locis ſunt iſtæ Latinorum ciuitates:Laurentum, Alba,quæ 300.annis ante Romam fuiſſe dicitur, Preneſte,Tybur,Sueſſa, Aquinum.

Latina lingua.

Liris & Garilianus.

TYBVR

TYBVR SEV TIOLI.
Cap. LII.

TYbur ſeu Tyburtum hodiè Tioli dictum, ciuitas eſt in colle 16. lapide à Roma, ſic dicta à Tyburto Catilli filio, qui poſt Amphiarai patris prodigioſum ad Thebas obitum, hortatu Tydei patrui in Italiam profectus eſt. Hanc olim etiam Herculeum uocatum, autor Strabo perhibet, quòd Herculem præcipuè Tyburtes colerent, eoq́ certa quotannis feſta die, maxima populorum multitudo conflueret, ut ait Perottus. Quin etiam Cataracta dictum legitur, ob uicinas loci anguſtias, unde fluuius Anio præcipitat, ubi primum nauigabilis eſſe incipit: amnis enim ille per nemora uſq; Tybur deſcendens, ibi ex editiſsimis rupibus in ſubiectam conuallem delabitur, ac pòſt Tyberim intrat. Poſterioribus ſeculis Imperij Romani maieſtate collapſa, florens urbis huius fortuna perijt, à Germanis enim euerſam, etſi pòſt à Friderico Aenobarbo muris ampliata reſtitutaq; ſit, didicimus. Arcem ibi quæ nunc eſt munitiſsimam, Pius II. Pont. Max. extruxit, cuius aditum Ioan. Antonius Campanus, Epiſcopus Aprutinus homo doctus, hoc diſticho exornauit:

Grata bonis, inuiſa malis, inimica ſuperbis
Sum tibi Tybur, enim ſic Pius inſtituit.

Cœlum habet temperatiſsimum, quapropter ſuperioribus ſeculis aulæ Romanæ primores hîc æſtatis feruentiſsima tempora ſoliti fuerunt exigere. Famam Tyburis, Sibylla Albunea Tyburtina cognominata, quòd iuxta fontem Albuneam, prope Tybur eſſet nata, plurimum illuſtrauit. Eam hîc ad Auienem diuinis honoribus cultam reperimus, in quo ante poſtea ſimulachrum eius librum manu tenens, inuentum eſt. Simplicij quoque Pont. Romani patria Tybur fuit. *Sibylla Tyburtina.*

DE CAMPANIA ET EIVS CIVItatibus. Cap. LIII.

IN Campania eſt Laborinus ager, qui uulgò Terra laboris, ſecundum alios Leboris, & ſecundum Narciſſum inſignem medicum, Terra leporis dicitur: in qua adeò pinguis eſt terra, ut ſtipulam tantæ craſsitudinis faciat, quod ea incolæ pro ligno utantur. uocatur autem Terra laboris, quod ingens labor ſit in ea colenda. Nam habet ſolum arduum opere & difficili cultu. De hoc agro Plinius ſic ſcribit: Quantum uniuerſas terras campus Campanus antecedit, tantum ipſum pars eius, quæ Laboriæ uocantur.

Neapolis. In Campania ſita eſt nobilis illa & uetuſta ciuitas Neapolitana, quæ olim Parthenope appellata eſt. Hæc multa eſt paſſa à Vandalis, ac deinde Saracenis, qui eam quoque triginta annis incoluerunt. Paſſa eſt etiam circa annum Chriſti 1448. horrendum terræmotum; in quo aliquot millia hominum perierunt, aut graue damnum ſuſtinuerunt.

CAPVA. Cap. LIIII.

Capua. CApua urbs in Campania uetuſtiſsima eſt, quæ in bello carthaginenſi defecit à Romanis ad Hannibalem. Obtinentibus autem tandem Romanis uictoriam contra Carthaginenſes, occiderunt Romani totum Senatum Capuenſem, paucis exceptis, qui antea ueneno ſibi mortem conſciuerunt, uidentes quid futurum eſſet. Longè poſt, hæc urbs gladio & igne abſumpta eſt per Genſericum Gothorum regem. Cumq; uix inſtaurata eſſet, ſuperuenientibus Longobardis, rurſum diruta eſt.

CALABRIA.

CALABRIA. Cap. LV.

SVccedit Campiæ Calabria, quæ extenditur uſq; ad Siculum mare, hoc eſt, deſinit in oram Italiæ proximam Siciliæ, à qua Pharo breui maris tractu diſiungitur. Veteres hanc extremitatem terræ uocauerunt Meſapiam. Habet inſigniores ciuitates, Rhegyum cum y ad differentiam Rhegij oppidi in Galliæ Ciſalpina iuxta Parmam ſiti. Dicitur aũt Rhegyũ, quod ibi Sicilia auulſa abruptaq; olim ſit ab Italia. Strabo tamẽ à quodã rege putat Regium dictũ. Vſq; ad hanc ciuitatem extenditur mons Apenninus. Eſt autem in hac regione Tarentum inclyta urbs, circa Salentinorum confinia: item Brundiſium, quod nobilem habet portum, & eſt hinc tranſitus in Græciam. Ad hanc uſque urbem, extenditur ferè Apulia. Excellit autem Calabria in fertilitate omnes reliquas Italiæ partes. Nam profert frumentum ſecundum omnes eius ſpecies: producit uinum & oleum, lanam arboream, quam xylinon uocant, atq; lanam ouillam. Gignit præterea equos, bello gerendo aptiſsimos. Quin & ſaccarũ in ea parte Italiæ creſcit, quod eſt mel ex cannis collectum. Eſt autem primum medulla quædam liquida, quam alij uocant gummi candidum & fragile, deinde liquor ille decoctus in morem ſalis reſoluitur in ſpumam, donec tandem quod bonum eſt ſubſidat in imo, fecibus per ſpumam ablatis.

Rhegium.

Saccarum in Calabria.

DE FERTILITATE TOTIVS ITALIAE. Cap. LVI.

EXplicari uix poteſt quanta fertilitate prædita ſit Italia, quàm nobiles, multiplicesq; natura in hac modica terræ portione producat, fructus. Primò habet aërem tempe ratiſsimum, unde uegetantur nedum animalia, uerùm & arbores atque herbæ, & quicquid eſt quod homini conducibile eſt. Eſt enim metallis grauida, ubiq; uitalis & perennis ſalubritas, exim'a cœli temperies, campi fertiles, aprici colles, innoxij ſaltus, opaca nemora, &c. Habet deinde huius terræ tractus, mirabiles portus maris, ubi & uaria fiunt commertia, & ubi irruentibus hoſtibus facilè obuiari poteſt. Habet tertiò inſignem montem, nempe Apenninum, qui ab alpibus ſumpto initio extenditur per totam Italiam uſque ad Calabriam, utrinq; plurimos emittens collium ramos, unde ualles quoq; fertiliſsimæ procreantur, ut nedum montana, uerùm & plana, ſumma inueniantur prædita ubertate. Ad quod non parum conducit, quod tota terra uarijs irrigatur aquarum fluentis, ſtagnatur multis piſcoſis lacubus, ſcatet quàm plurimis uenis aquarum frigidarum & calidarum, grauidatur uarijs metallorum mineris, adornatur amœnis & condenſis nemoribus, & in ſumma, habet Italia abundanter quicquid ad uictum, & ferè ad luxum humanæ uitæ pertinet. Habet uina præcioſa & fortia, habet olei & olearum copiam, habet pecora tenero & puro ueſtituta uellere, id quod ſuis quibuſq; locis iam indicauimus. Quapropter aliqui ſcribunt, Italiam auide procurrere in maria ad mortales iuuandos, & uelut gremium omnium gentium commertio pandere, ut uerè à quibuſdam dicatur, eam alumnam eſſe omnium terrarum, idq; nedum ob fertilitatem eius, qua reliquas antecellit terras, uerùm & quòd per Dei prouidentiam electa eſt, quæ ſparſa congregaret imperia, molliretq; efferatarum gentium ritus, diſcordes ad colloquia linguas, munere literarum latinoq; ſermone congregaret. Certe ſine Dei profidentia factum

Apenninus mons.

ctũ non eſt quòd illo tempore, quando Deus incarnatus hominem in terris uiſitare dignatus eſt, omnium gentium imperium & caput in Italia eſſet, ſed quod alijs excutiendum relinquimus. Diximus hactenus de Italiæ ſumma fertilitate, qua reliquas ſuperat terras, quod de ea intelligi uolumus in genere, non ſecundum omnes eius partes, quandoquidem in Liguria circa Genuam terra aſperior ſit, lapidoſa & montoſa, atq; non ſine magno ſudore ad ferendum fructum cogi poſsit. Accepit tamen terra in eo loco aliud Dei beneficium, ut ſua ſcilicet ſponte proferat proceriſsimas arbores aptas ad fabricandas naues, quibus cędendis magnus hominum numerus operam ſuam impartit. Alij uerò repurgantes agros à lapidibus, cum difficultate terram, aptamq; reddunt ad frumenti aliquantulam productionem, adhibentes illi pinguedinis ſomentum, per fimum ſcilicet naturę defectum ſupplentes, & iumentorum ſtercore ſqualẽ & agreſtem terram fœcundiorem reddentes. Sic enim in multis locis ſagacitas humani ingenij meliorem reddit terram, quæ ſua uirtute nihil aut parum proferret. Quare & cultor uineæ Euangelicæ dicebat ad herum ſuum, qui iuſſerat ſuccidi arborem fici: Domine, dimitte illam & hoc anno, uſq; dum fodiam circa illam & mittam ſtercora, &c.

Arborum proceritas in Liguria.

DE MONTE VESVVIO.

Cap. LVII.

VEſuuius, quem alij Veſeuum uocant, mons iuxta Sarnum fluuium, non longè à Neapoli, bonitate uini celebratus, ſemper demittit fumũ & ignes, ſicut Aetna in Sicilia. Hic mons amœniſsimis olim habitatus eſt agris, excepto tamen uertice, quippe cõſitus uitibus, oleis, alijſque arboribus frugiferis. De hoc Strabo quoq; ſcribit libro quinto: Cineroſus eſt, inquit, & cauernoſus, petris exuſtis quas color indicat igne abroſas fuiſſe. Hic Tito imperante ruptus in uertice, tantum emiſit incendij, ut regiones uicinas incenderet. De quo Mart. lib. 4: Hic eſt pampineis uiridis Veſuuius umbris. Cuncta iacent flammis & triſti merſa fauilla. Scribunt hiſtorici, hunc montem aliquando tantam copiam eructaſſe fauillarum, ut circumiacens ager altitudine arborum oppletus fuerit eiectis cineribus. Memoriæ quoq; proditum eſt, Plinium ſecundum, autorem illum grauiſsimum, tempore Traiani Imperatoris correptum incendio huius montis & ſuffocatum, quum propius acceſsiſſet deſiderio uiſendi eius motus. Arſit enim mons T. Veſpaſiano & Fl. Domitiano Coſs. ruptoque uertice primùm ſaxa eiaculatus eſt altius, deinde tantas emiſit flammas, ut earum ardore duo oppida cõflagrarent: tam denſos fumos, ut lumen ſolis obſcurarent, & ex luce diurna, tenebras facerent nocturnas: tum pumices aliosq; lapides nigros eiecit. Poſtremo tam denſum cinerem efflauit, ut tanquam niues uicinam regionem tegeret, quem partim uis uentorum in Africam, Aegyptum & Syriam proiecit. Quod incendium cum Plinius ſenior contemplaretur, fumus adeò obſtruxit aſperam eius arteriam, ut animi intercluſione ſuffocaretur. Arſit idem mons anno Conſtantini quartidecimoſexto. Poteſt autem conſcendi mons ille, & ubi ſuperatus fuerit collis præceps, peruenitur ad craterem, qui amplus & profundus eſt, & poteſt in eum ſine periculo deſcendi. Materia egeſta, grauiſsimi eſt ponderis & nigra: ueruntamen circa craterem nonnihil rubra, lenis & mollis, adeò ut teri manibus poſsit. Cæterum noſtris temporibus anno Chriſti milleſimo quingenteſimo trige-

Plinius incendio ſuffocatur

ſimooctauo

ſimo octauo aut nono rurſum horrendam fecit eruptionem,& in loco plano magnum terræ hiatum aperuit,atq; per circuitum ingentem in modum montis coarceruauit.

DE QVIBVSDAM AVIBVS ITAliæ, potiſsimum de Aquila. Cap. LVIII.

NVtrit Italia rapacem,crudelem,& carniuoram iſtam auem,Aquilam.Hęc adeò rapacitati eſt intenta,ut nedum in uictu neceſsitatem quærat,uerum & ſuperfluitatē.Inuadit mordicus lepores,ceruos,anſeres & grues.

Habet oculos tam limpidos tamq; acutos,ut in ſummitate conſtituta aëris,uideat quid ſubſidat in terris. Inter omnes ſola eſt,quæ recta ſurſum & deorſum ſuo uolatu moueri poteſt,ſine ullo deflexu laterali. Commēdatur ob fidelitatem erga alias aues,cum habet cibum. Nam familiariter illum communicat aſsidentibus. Quum nihil amplius ſuppetit diſtribuat,correptum hoſpitem diſcerpit atque deuorat. Contremiſcunt omnes aues,ubi uiderint aquilam,ſcientes tyrannidem eius erga ipſas. Pullis autem ſuis uiciſsim incredibili iungitur amore,ut totum corpus pro eis exponat,obiectetq; periculis,geſtans pullos in dorſo,ubi uiderit illos ſagitta petendos. Quum ceruum in pręcipitium agere laborat,multum puluerem uolatu colligit,in ſideſque cornibus excutit in oculos,atque pennis ora uerberat,donec in præcipitium agat. Cum dracone etiam init certamen. Oua hic aquilæ ſectatur,auiditate maleficia. Illa ob hoc ubicunq; uiſum oppugnat.ille autem multiplici nexu alas ligat,ita ut aliquando ſimul concidere uideantur.Ex omni auium genere,hanc ſolam delegiſſe ſibi armigerum Iupiter exiſtimatur,quòd ſola contra orientis ſolis radios immotam aciem oculorum tenere poſsit, uel quòd ſolam hanc auem nunquam fulmine fuiſſe tactam produnt.De ſpeciebus aquilarum uide apud Plinium.

Aquilæ fidelitas & crudelitas.

Aquilæ & draconis pugna.

DE VVLTVRE. Cap. LIX.

ESt uultur auis rapax & carniuora, magno corpore,tardo uolatu et acri uiſu,inueniturq; in Italia,in alpibus,in Hiſpania atq; in Aegypto. Maceratur pellis eius cum plumis ab alutarijs,appoſitaq; ſtomacho ægro,uehementer adiuuat digeſtionem.Inſidiatur hæc auis præ cæteris auibus humanis cadaueribus,atq; ſingulari ingenio dignoſcit hominis mortem,aliquot ſcilicet diebus ante illam præſagiens. Acie quoq; oculorum à longe cognoſcit expetitum cibum. Sunt qui mirabilia de ea ſcribunt,nempe quòd tempore belli,ſeptem diebus antea,olfacit locum futuræ pugnę,adiungitq; ſe illi parti,quam ſentit gladio morituram.Et idcirco habuerunt olim reges ſuos augures atq; auium inſpectores,qui ſumma diligentia contuerentur oculos uulturum,aduertentes ad quam partem illos uerterent,quamq; prænunciarent occubituram in prælio. Diuus Ambroſius ſcribit,uulturem ſine maſculorum ſemine concipere,& ſine coniunctione generare,natosq; ex his in multam ætatem longæ uitæ procedere,ut uſq; ad centum annos uitæ earum ſeries producatur.Et cum ad ſummam peruenerit ætatem, excreſcente ſuperiori parte roſtri ultra inferiorem,adeò illam conſtringit impeditq;,ut aperire ad capiendum cibum non poſsit,fameq; mori cogatur.Nam non acuit roſtrum ad lapidem,ut aquila facere ſolet.

Aetas uulturis

DE MORIBVS ET RITIBVS ITA*lorum*. Cap. LX.

ITalicus ſermo neq; ille eſt qui olim fuit,neq; omnino ab eo diuerſus,ſed barbaris uo
cibus plus minuſue adulteratus, ut hæc aut illa regio fuit externis gentibus magis
obnoxia. Litoralis Hiſtoriæ ora,Veneta plurimum utitur lingua,quæ compta eſt gra-
uis, plurimumq; linguarum flore conflata,quod facile contigit in frequentiſsimo Itali-
carũ gentium commertio.Olim multo ſimplicior fuit,ac minus auribus grata.Carnicus
Sermo Italorũ ſermo plures ſonat linguas,& aliqd ab Italico diuerſum, dulcior auditu,quo Taruiſiũ,
Patauium,Verona,Vincentia,Mantua,Ferraria utuntur,ſed in his urbicus gratior agre
ſti.Rauennæ,Bononię & uniuerſę Aemilię &Flaminię uenuſtus ſermo,Picenis & Mar
ſis craſsior,Apulis,Lucanis & Brutijs & cæteræ Italiæ rudior lingua,ac minus peregri-
nis imbuta præter Neapolim,ubi pleriq; Hiſpanicum affectant.In Calabria corruptior,
eſt quam uſquam locorum. Quantum uero attinet ad mores & uiuendi inſtituta, con-
ſtat ex autoribus. Romulum honores pro dignitate cuiuſq; diſtribuiſſe. Illuſtres enim
genere & ſpectatæ uirtutis uiros,tum diuites,& quibus erant filij,ab ignobilibus,humi
libus & egenis diſcreuit, uocauitq; tenuioris fortunæ homines plebeios,& qui melio-
ris erant conditionis, patres: his de cauſis progenitos eorum deinceps patricios uoca-
Plebei,Patricij bant.Romulus ubi maiores à minoribus diſcreuerat,leges dehinc poſuit,ſtatuitq; quid
utroſq; agere opus eſſet.Sacra quidem patricios perficere,magiſtratus gerere, ius dice-
cere,ac ſecum quoq; publica adminiſtrare, urbanis ipſos maximè negotijs intentos eſ-
ſe. Plebeios autem his muneribus ſolutos, cum inexperti eſſent, & ob inopiam in-
genioſi,agricolari ſimul & paſcere pecora,quæſtuariasq; exercere artes. Ne uero diſsi-
derent Patricij à Plebeis, permiſit,ut quiſque ſibi deligeret quem uellet, & officia inſti-
tuens utriſque commoda,beneuolas ciuilesq; eorum coniunctiones fecit,ut illi tueren-
Senatores à Senio. tur clientes tanquam patres filios,clientes è conuerſo patronis obſequioſi eſſent. Con-
ſiliarios poſthæc inſtituit,centum uiros ex patricijs eligens,qui à Romanis Senatus di-
ci ceptus eſt,qui ob autoritatem Patres,ob ætatem Senatores dicti ſunt.Deinde trecen-
tos uiros ex generoſiſsimis familijs eligens robuſtiſsimis corporibus, quos circum ſe
habebat Romulus, uocabanturq; Celeres, ab exequendi miniſterij celeritate, erant-
Regis officia. quécuſtodes regis. Regis autem hæc officia,primùm quidem templorum,ſacrificio-
rumqúe principatum tenere,deinde legum cuſtodem ipſum fieri,iuriſqúe ſimul omnis,
Senatum cogere, populum conuocare, poteſtatemqúe ſibi in bello imperatoriam eſ-
ſe.Sena-

ſe. Senatorio ordini talem tribuit poteſtatem, omni de re de qua referret regno co-
gnoſcere atque ſuffragium ferre, & quod uiſum maiori parti eſſet, id uincere. Plebi de- *Plebi officia.*
inde tria hæc dedit, magiſtratus creare, leges ſciſcere, & de bello decernere quum
rex uellet, neque tamen poteſtatem horum abſolutam, niſi & Senatus approbaſſet. Fe-
rebat populus ſuffragium non uiritim, ſed per curias conuocatus, & quod pluribus ui-
ſum eſſet curijs, ad ſenatum referebatur. Romulus etiam ciuitatis uires augere uolens,
cauſam honeſtam commentus & rem in honorem Dei referens, templum in loco um-
broſo erigit, confugientibusque ad illud ſponſor factus eſt per ſpeciem religionis erga
Deos, nihil eos mali ab inimicis accepturos, &c. Fuit item & aliud inſtitutum, ut ne ca-
ptas bello urbes funditus euerterent, aut in ſeruitutem redigerent, uerum miſsis in eas
colonijs, pro portione aliqua regionis colonias Romanorum facerent urbes deuictas,
& reipublicæ participes. Legem de matrimonijs tulit, ut mulier uiro ſocia eſſet pecunia- *Matrimonij*
rum & cæterarum rerum, ſacrorum etiam, & uiueret ad mariti ſui morem, domusq; ut *lex.*
ille dominus, ita & hæc domina. Morienti uiro ſine liberis ſuccederet, ſui cum prole æ-
qua ſic illi pars ſua. Adulterij conuictam, uir & cognati ut uellent, necarent. Non lice-
bat Romæ fœminis uinum bibere, quod & multis fuit, ſeculis ſeruatum. Vnde & dota-

le inſtrumentum inuenitur, quo genitori ſponſæ ma-
ritus promittit, quoties peperiſſet, uinum illi octo
primis diebus quantum deceret bibendum dare, &
pariter de conſilio medici quandiu ægrotaſſet, inſu-
per feſto quoque ſolenni die, potu illam unico oble-
ctare. Cato cenſor conſtituit, ut propinqui fœminæ
oſculum darent, quo ſcirent illi an temetum oleret. *Vinum fœmi-*
Exemplo enim id factum uidetur Egnatij Metelli, *nis prohibitũ.*
quem cõſtabat uxorem, quòd uinum è dolio bibiſ-
ſet, fuſte occidiſſe, & fuiſſe à Romulo abſolutum.
Atq; hunc morem inualuiſſe putant, ut quoties ma-
ritus domum rediret, oſcularetur uxorem & filias, ſi-
mul odore ipſo aduertens, an uinum bibiſſent nec
ne. Fuerunt autẽ ob id tam ſeueri in mulieres uino perfuſas, quòd ſcirent ebrietatem cau-
ſam eſſe & originem corporalis corruptionis. Permiſit quoq; Romulus parentibus o-
mnem poteſtatem in filios, ut ſcilicet illos ad officium cogerent pro ſuo arbitrio, ſiue
uellent coërcere, ſiue uerberare, ſiue uinctos ruſtico operi detinere, uendere quoque
permiſit & occidere. At Numa Pompilius, qui poſtea factus eſt rex, nonnihil remiſit de
rigore harum legum, nempe quod pater nullum haberet ius in filium à ſe elocatum.
Fuit etiam conſtitutio facta, quòd ſinguli tempore pacis labore campeſtri occuparen-
tur. Admittebantur tamen commertia mercatorum, præſertim earum rerum, quarũ pe-
nuria in regione erat. Sed nec religionis oblitus eſt Numa: erexit enim multa templa, al- *Religio deorũ*
taria, idolorum imagines, conſtituitq; ferias quaſdam, dies faſtos, oblationes & alia ple-
raque deorum miniſterio accommoda. Ordinauit etiam ſexaginta ſacerdotes, qui occu-
parentur publicis deorum officijs, quibus adiuncti ſunt aruſpices & ſecretorum expo-
ſitores. Factus autem Numa Pompilius rex, ſuperaddidit prioribus ceremonijs & alias *Dies faſti &*
obſeruantias, præſertim dies faſtos & nefaſtos, quibus ſcilicet aliquid lege licebat aut *nefaſti.*
non licebat agi, ſicut apud nos diebus Iouis & Veneris, ſolenni & prophano, aliquid
licet aut non licet. Creauit præterea pro ſummo Ioue pontificem, Flaminem dictum, *Flamines.*
ob id quod filo caput cinctum habebat, ſicut & alios duos conſtituit pontifices pro ho-
nore Martis & Quirini. Longè tamen pontifex Iouis, qui & Dialis uocabatur, præcel-
lebat alios duos pontifices, quapropter ſingulari ueſte ab alijs diſcernebatur, parauitq;
illi ſedem eburneam. Prohibuit quoque defleri puerum, ſi moreretur intra triennium.
Sin triennium exceſsiſſet, lugeretur tot menſibus quot annos uixiſſet. Ex his legibus
poſteris temporibus multæ ſunt abrogatæ, & multæ aliæ inſtitutæ uſque ad ea tempo-
ra, quando Italia cœpit Chriſtum agnoſcere. Nam Tarquinio ex urbe eiecto, mutata eſt
regiminis forma, & pro regibus conſules habere cœptum, quibus omnia inſignia per-
miſſa, quæ fuerant & regum, præter coronæ & togæ uſum, adactique ſunt ciues ſacra-
mento, ne mortalium quenquam amplius Romæ regnare paterentur. Senatorum nu-

merus in trecentorum ſummam expletus eſt. Leges Valerius tertius Conſul tulit, quibus prouocatio à conſulibus ad populum eſt permiſſa. Addidit quoque ut qui tyrannidem affectaret, impune occideretur. Aërarium in quod publica pecunia reponeretur, Saturni templũ conſtituit, populo ut duos quoque quæſtores crearet, permiſit. Creatus tamen non longe pôſt magiſtratus, à cuius imperio nulla fuit prouocatio, Dictatoris ei nomen inditum, qui alio pacto creari non ſolebat, niſi quum uis aliqua maior repente exorta, ingentem urbi cladem minitari uideretur: huic cæteros magiſtratis eligere licebat, ut Magiſtrum equitum, qui ſecundam poſt eum gerebat dignitatem, iungebaturq; dictatori ſicuti regibus tribunus. Deinde quoque plebi datum eſt, ut ſuum haberet magiſtratum, & hic Tribunus plebis dicebatur, & tanta fuit poſtea ipſorum inſolentia, ut decreta conſulum & Senatorum caſſarent, ſi eis non placerent. Cenſores præterea creati duo. Tanta illis temporum ſucceſſu dignatio, tanta autoritas, ut omnis morum ciuilisq; diſciplinæ ratio ipſorum eſſet, priuata quoque & publica loca cognoſcere, uectigalia populo Romano locare, cenſum agere, luſtrum condere, Senatores è Senatu remouere, notare infamia: quinto quolibet anno creabantur. Magiſtratus & alius ſuperadditus, qui ius diceret, Prætorem uocant: huic omnis publici priuatiq; iuris poteſtate permiſſa, nouum ius condere & uetera abrogare facultas. Erat unus ab initio qui urbanus dicebatur, quo non ſufficiente, pro peregrinis in ciuitatem uenientibus alius creatus eſt, peregrinusq; uocatus, quod plerumque inter peregrinos ius diceret. Permanſit hic ciuitatis ſtatus ad Iulij Cæſaris uſque tempora, qui Monarchiam iterum induxit. Porrò quales hodie mores Itali habeant, ſatis conſtat.

Dictator.

Tribunus.

Cenſores.

QVALIS STATVS ET FORMA REGIMINIS FVErit ab antiquo in Italia ſub Regibus, Conſulibus & imperatoribus. Cap. LXI.

COeperunt monarchiæ ut plurimum ab exiguis initijs, gradatimque ad ſummum aſcenderunt apicem, & deinde ruſum decreſcentes, ſenſim in arctos deuenerunt fines: qua rerum uicisſitudine monemur inconſtantiæ eorum quæ fiunt in terris. Tale incrementum & itidem decrementum habuit olim prima monarchia Babylonica, ſub Nimrod fortisſimo uenatore, & poſtea ſub filio eius Belo atque nepote Nino, ſub quibus uehementer creuit, ſed tandem cum ad ſummum perueniſſet, corruit. Durauit autem annis 1234. & deinde ſciſſa eſt in Babyloniam & Mediam. Mediæ annumerata

merata eſt Perſia. Diuiſio huius monarchiæ durauit annis 304. Deinde ſub Dario & Cyro rurſum inſtaurata eſt monarchia, durauitq́ꝫ annis 191. Superueniente autem Alexandro magno, defecit & ipſa. Paulò pòſt cœperunt Romani extendere pomœria regni ſui, paulatimq́ꝫ obtinuerunt ſummum orbis dominium. Sunt tamen qui aliter loquuntur de his monarchijs mundi, nempe quod fuerint quatuor, prima fuit in Aſſyria, durauitq́ꝫ annis 1300. Deinde translata ad Medos, manſit apud eos aliquot annis. Tertia exorta eſt in Perſia ſub rege Cyro, uel potius ut alij dicunt, altera translata eſt ad reges Mediæ & Perſiæ. Tertia fuit apud Græcos, & quarta initium ſumpſit ſub Iulio Cæſare Romano, creuitq́ꝫ uehementer ſub Auguſto ſucceſſore eius. Cumq́ꝫ trecentis ferè annis in Italia conſtitiſſet, translata eſt per Conſtantinum ad Græciam, ut infrà ſuo loco explicabitur. His obiter commemoratis, iam rurſum calamum uertemus ad Romulum, urbis Romæ conditorem. Et quamuis ante eum multi reges in Italia fuerint, ſex ſcilicet Latini, quorum nomina ſunt, Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus, Aeneas, & quindecim reges Albani, quorum primus uocatus eſt Aſcanius, penultimus Amulius, & ultimus Numitor: relictis tamen illis, exordium faciemus à Romulo, qui primus Romanorum fuit rex, atq́ꝫ unà cum Remo Romam extruxit, uel ut alij ſcribunt, urbem incœptam ampliauit, firmioremq́ꝫ reddidit, anno ſcilicet ante Chriſti natiuitatem 730. Durauit autem illud eius & ſuorum ſucceſſorum regnum, annis 250. uſque ad annum ante Chriſti natalem quingenteſimum decimumtertium. Tunc dominatus conuerſus eſt in tyrannidem, idcirco excluſis regibus, crearunt Romani duos Conſules, penes quos omnis erat autoritas: isq́ꝫ regiminis ſtatus durauit multis annis, nempe ad annum ante Chriſti incarnationem quadrageſimumoctauum, tunc Cæſares uſurparunt imperij gubernaculum. Fuerunt autem ante conſules ſeptem reges, ſibi inuicem ſuccedentes, inter quos primus fuit Romulus, ſecundus Numa Pompilius, tertius Tullius Hoſtilius, &c. ſeptimus Lucius Tarquinius, qui propter ſuperbiam & tyrannidem ſuam, deſtitutus fuit regno. Hoc eodem tempore Sextus eius filius maximus natu, miſſus ab eo in urbem, quæ Collatia uocabatur, ob negocium quoddam militare, diuertit ad cognatum ſuum Lucium Tarquinium, Collatinum cognomine, cuius uxor erat fœmina Romana pulcherrima, filia Lucretij illuſtris uiri, quæ & eundem tanquam uiri ſui cognatũ, hoſpitio excepit. At ille cum conaretur eius corrumpere pudicitiã, putaretq́ꝫ ſe nactum commodiſsimam occaſionem, abiens poſt cœnam dormitum & magnam partẽ expectans noctis, ſurgit & uadit ad cubiculum dormientis iam Lucretiæ, minaturq́ꝫ ſe eam occiſurum, ſi uel fugere uel emittere uocem conaretur, & duorum illi proponit electionem, mortem ſcilicet cum dedecore, aut uitam cum felicitate: *Romæ conſtructio.*

Si, inquit, enitaris obſiſtere, ſeruare uolens pudicitiam, ego te occidam, famulumq́ꝫ unum mactans, ponam ſimul ueſtra corpora ac dicã, quòd indecenter te in cõplexu ſerui deprehenderim, & iniuriãq́ꝫ cognati perſequutus fuerim. Hisq́ꝫ minis elegantem fœminam in hanc adegit neceſsitatẽ, ut ſtuprũ uiolentũ intulerit exortoq́ꝫ die & nefario deſiderio expleto, abierit. Lucretia uerò acerbiſsime ferens hunc caſum, celerrimè aſcendens uehiculum, Romam uenit, ueſte induta nigra & abſconſo ſub ſtola cultro, ingreſſaq́ꝫ domum patris & genua eius cõplectens, iubet aduocare amicos et cognatos, ut illis exponat grauem & intolerabilem cõtumeliam ſibi illatam. Collectisq́ꝫ amicis & cognatis, narrat eis rem omnem & calamitatẽ, à principio incipiens, poſteaq́ꝫ ſalutans patrem, multasq́ꝫ ei preces & eis qui aderant adhibens, ne inultum facinus relinquerent, ac deinde dijs laribusq́ꝫ ſupplicans, celerem dari ſibi migrationẽ è uita, educit cultrum, quem ſub paludamentis occultauerat. Ne (inquiens) fœminæ adulterium admiſſuræ, excuſationis uelamen à me ſuſcipiant, dicentes: Lucretia quoq́ꝫ tale quid admiſit, unum uulnus pectori inferens, trudit uſq́ꝫ ad cor gladium. Clamore autem & luctu & comploratione muliebri domum omnem detinente, ipſa in gremio patris palpitans, efflansq́ꝫ animam, moritur. Aſsiſtentibus autem Romanis, adeò atrox uiſum eſt hoc facinus & miſerabile, ut una fuerit uox omnium, Mori millies eſſe melius pro libertate, quàm huiuſmodi contumelias à tyrannis negligere. Veniens autem Col- *Lucretiæ ſtuprum.*

latinus

latinus maritus eius, & miſerabile ſpectaculum in propatulo iacens, corpus ſcilicet ſanguine conſperſum, uidens, altè gemit, complectitur & oſculatur mortuam Lucretiam, alloquebaturque ut uiuentem. Quod uidens L. Iunius, cognomento Brutus, dixit: Innumera habes tu & cuncti amici tui tempora, per quæ ipſam defleatis, at nunc ipſam ut ulciſcamur conſideremus. Hoc enim tempus præſens poſcit. Cuius conſilio à tota urbe obtemperatum eſt. Excluſus enim Tarquinius à regno, creati ſunt in locum eius duo Conſules & Senatus. Et in ea adminiſtratione manſit reſpublica Romanorum annis 460. creuitque dominium eorum ſupra modum. Et cum poſtea rurſum admitterent Reges & Imperatores, imminutum eſt ſenſim imperium ipſum. Habuerunt Conſules regiam & ſummam poteſtatem, fueruntque primi & ſummi duces in exercitu, & ab eorum officio atque conſulatu, ſupputatio fiebat annorum. Primi duo Conſules uocati ſunt L. Iunius Brutus & Lucius Collatinus. Prior eiecit collegam ſuum L. Collatinum, qui fuit de genere Tarquiniorum & maritus Lucretiæ, & in locum eius delectus M. Valerius. Brutus uerò qui regium dominatum expulit & primus creatus fuit conſul, breui tempore in ea floruit dignitate. Nam cùm dux eſſet exercitus contra eos qui Tarquinio adhærebant, confoſſus lancea, interijt. Horum primorum conſulum temporibus, Tribuni ſunt quoque conſtituti, atque cum maior ingrueret neceſsitas, creauerunt & Dictatorem, penes quem ſumma erat poteſtas in populum, durabatque ſolum per ſex menſes. Erat extraordinarius magiſtratus, cuius tanta erat poteſtas, ut haberet ius animaduertendi in cuiuſcunque ciuis Romani caput, nec ab eo prouocandi ius erat. Nec alio pacto creari ſolebat, quàm cum uis aliqua maior repente oborta, ingentem urbi cladem minitari uideretur. Fuit autem ad eam dignitatem pergradus à quæſtura acceſſus per ædilitatem, præturam, conſulatum, & cenſuram, non quòd ſemper per hos gradus iretur, explendusque eſſet numerus, ſed in dignitate poteſtateque hic erat ordo, ut in re bellica certi militiæ gradus, miles centurioni parebat, centurio tribuno, tribunus legato, legatus conſuli, magiſter equitum dictatori. Legitima malitia decennium habuit, ſi non prius debellari cum hoſte contigiſſet, aut miſsio aliqua intercidiſſet. Militaris ætas à decimoſeptimo anno in octauum & quadrageſimum decurrebat. Ciuitates aut ſociæ, aut coloniæ, aut municipia dicebantur. Municipibus, alijs ciuitas cum ſuffragio data, alijs ſine ſuffragio. Coloni ut membrum ciuitatis erant, & Romanis uiuebant legibus, municipes ſuis. In his decuriones erant, quod Romæ Senatores. Purpura patritium diſtinguebat ordinem ab equeſtri, aurum equeſtres à plebeis. Hæc officia & hic ſtatus regiminis Romanorum durauerunt uſque ad annum ante Chriſtum natum 48. & interim Romani ſupra modum extenderunt poteſtatem ſuam, ſubijcientes ditioni ſuæ multa regna & prouincias, non ſolum in Europa, uerùm & in Africa atque in Aſia. Domuerunt potentiſsimam illam Africæ urbem Carthaginem, quum illa Romæ æqualis eſſe contenderet, aut illam excedere in potentia, quemadmodum infrà ſuo loco dicetur. Anno 58. ante Chriſtum natum, factus eſt Romæ Iulius dictator, habens ſcilicet ſummam poteſtatem, & poſtea miſſus eſt contra Germanos, ut illos prælijs perdomaret. Veniens ergo cùm exercitu ad Rhenum, ſubegit omnes ciuitates quas in ripa occidentali inuenit. Extruxit quoque ad Rhenum arces & firma præſidia atque duos pontes, unũ apud Vbios, qui hodie ſunt Colonienſes, & alterũ apud Menapios, hoc eſt, Geldrenſes, ut ſcilicet illi pateret iter ad debellandum Germanos, etiamſi parum proficeret ſuis incurſionibus apud illos. Cumque in decimum annum expeditionem illam produxiſſet, reuerſus eſt Romam cum magna potentia, uſurpauitque omnem urbis poteſtatem, etiam cõtra Romanorum uoluntatem, ſed magno commodo eorum, & ſine ſubditorum ullo diſpendio. Inuidentes autem ei quidam Romanorum hanc poteſtatem, conſpirationemque facientes occiderunt eum. Ipſe fuit primus Cæſar, à quo omnes Cæſares id nominis habent. Appellatus eſt autem Cæſar, nõ ratione officij aut poteſtatis quam habuit, ſed ob huiuſmodi euentum, quòd mortua matre, & cæſo eius utero, natus ſit. Alij uerò alias afferũt rationes, negantes matrem eius in puerperio cæſam, quũ matrem Aureliam habuerit, quã amiſit eo tempore, quando bellũ in Gallia geſsit. Hic omnẽ Galliam noue annis in prouinciæ formã redegit. Germanos quoque qui trans Rhenum habitant, primus Romanorũ fabricato ponte aggreſſus, cladibus afficere ſtategit. Aggreſſus eſt & Britannos antea ignotos, ſuperauitque. In Macedonia uicit Pompeiũ cum Ptolemęo rege. In Ponto ſuperauit Mithridatẽ, in Africa

Conſulum officium.

Tarquinius excluditur.

Tribuni.

Iulius conſtruit pontes ſuper Rhenum.

Iulius Galliam ſubegit.

a Africa Scipionem, & in Hiſpania liberos Pompei. Triumphauit quinquies, primum e Gallia, poſtea de Alexandria, deinde de Ponto, de Africa, & de Hiſpania. Noluit uo-ari Rex, ſciens Romanis ab antiquo tempore nomen regis eſſe inuiſum: perpetuus ue-o Dictator appellari uoluit, quod nomen apud poſteros Cæſares commutatum eſt in ocem Imperatoris. Conſtituto itaq; imperio in Italia uſq; ad Conſtantinum Magnum, empe ad annum Chriſti 330. fuit inde translatum in Græciam, & factum eſt Byzan-ium ſedes imperialis, dictaq; eſt urbs illa à Conſtantino inſtauratore eius, Conſtanti-opolis. Manſit autem ibi ſedes imperialis ad annos ferè quadringentos, antequã aqui-a biceps efficeretur, id quod factum eſt anno ſalutis 776. quando Carolus Magnus in ccleſia occidentali, imperialem obtinuit dignitatem, Græcis ſuum orientalem conſer-uantibus Imperatorem. Ante uerò hunc Carolum Magnum, licet Imperatores Con-ſtantinopoli reſiderent, habuerũt nihilominus in occidente imperij adminiſtrationem, quam exequebantur uel per ſe, uel per alium ſibi, uel ſanguine, uel affinitate iunctum: quem & Cæſarem creabant: & is ſtatus regiminis durauit uſq; ad Valentinianum ter-tium. Dicarunt autem Romani aquilam pro ſigno legionibus ſuis militaribus, ſub Ca-io Mario conſule, in ſecundo eius conſulatu, ut ſcilicet hoc ſigno eis adderent animum, quò fidentius aggrederẽtur hoſtem, ſicut aquila intrepidè irruit in ceruos & dracones, ut ſuprà quoq; oſtendimus. Porrò ut ſcias, quot Cæſares, & qui in Italia imperio præfue-rint, ponam nunc ordine nomina eorum, atq; recenſebo cathalogum ſecundum ſucceſ-ſionem eorum.

Aquila Romani imperij ſignum.

NOMINA ET NVMERVS IMPERATORVM, QVI *poſt Iulium primum in Italia rerum potiti ſunt.*

Cap. LXII.

1 Iulius Cæſar primùm Dictator Romanus, ac deinde dux exercitus, triumphator & uictor multarum gentium, ac tandem Imperator Romani populi, menſe quintili creatus eſt Dictator, uelut alij ſentiunt, natus eſt hoc menſe, atq; ob id reliquit menſi illi nomen ſuũ, ut hodie Iulius idem ſit menſis, qui olim quintilis. Hic dictaturam, quæ ſemeſtris dignitas erat, perpetuam in ſe recepit, ad hæc Imperatoris prænomen decreto eſt ei à Senatu datũ, quod cupidè accepit. Cum uerò cognomen patris patriæ ſibi uendicaret, ſtatuamq; ſuam inter reges locaret, & in curia ſede aurea uteretur, diuinos honores ſibi fieri pateretur, inexpiabile odium incidit, potiſsimum cum eò arrogantiæ ueniſſet, ut quæ loqueretur pro legibus haberi uellet, nec adeuntes ſe honore dignaretur ullo, conſpiratum eſt in eum & in curia 23. uulneribus interfectus, anno ætatis ſuæ quinquageſimoſexto. Habuit filiam, ſed nullum filium, ideo C. Octauium ex ſorore nepotem hæredem inſtituit. Genealogiam eius ſequens folium oſtendit.

Iulius menſis unde.

2 Octauianus patre Octauio Senatore natus, ſtipatus ingenti multitudine Cæſaris interitum uindicauit, & deinde confectis multis bellis, faſtigium imperij attigit rerumq; potitus eſt. Eius nominis magnitudine motæ omnes ferè gentes, miſerunt legatos cum donis. A' Germanis uerò adeò ignominioſè acceptus eſt clade Loliana & Variana, ut conſternatus nihil ei illa cæde cruentius fuerit. Hic urbem pro maieſtate imperij ornauit, plurima publica opera fecit, templa præſertim ædesq; ſacras, annum confuſum negligentia ſacerdotum, ad priſtinam rationem redegit, ſacerdotia reformauit, abuſus correxit, leges quaſdam retractauit. Fuit Romano populo perquàm charus, paterq; patriæ conſenſu totius plebis uocatus. Dictus eſt quoq; Auguſtus, cum poſt bella ciuilia prouincias ordinaſſet, & imperium condidiſſet,

Auguſtus.

didiſſet. Cumq́ in Senatu tractaretur, an Romulus quaſi alter urbis conditor dici deberet, ſanctius & reuerentius uiſum eſt nomen Auguſti, quod loca religioſa & inaugurata auguſta dicantur, ab auium geſtu aut ab auctu, hoc eſt incremento, quaſi auctum Iouis ope imperium. Vixit autem hic Auguſtus annis 76. & regnauit annis 47. Ab eo dictus eſt menſis ſextilis Auguſtus, quòd hoc menſe conſulatum inierit, triumphos in urbem intulerit, finiſq́ ciuilibus bellis impoſitus ſit. Ob has, inquam, cauſas, cùm hic menſis huic imperio feliciſsimus fuerit, placuit Senatui ut ille Auguſtus diceretur.

3 Claudius Tiberius Nero Cæſar, filius fuit Tiberij Neronis, cuius mater Liuia poſt genitum Tiberium impregnata, Auguſto nupſit, tertioq́ poſt menſe Druſum Neronem in domo Auguſti peperit, qui poſtea in Germania perijt. Tiberius uerò ab Auguſto in filium adoptatus eſt. Hic Illyricum domuit, de Germania, quam feliciter adierat, triumphauit, mortuoq́ Auguſto delatus eſt ei à patribus principatus, ſed pro quo ille antea arte & dolo contenderat. Aſſecutus eſt autem imperium anno 56. ætatis ſuæ. Verſipellis fuit & omnia diſsimulans. Tandem uerò uitia diu diſsimulata detexit. Vnde ob nimiam uini auiditatem, pro Claudius Tiberius Nero, dictus eſt Caldius Biberius Mero. Fuit portentoſæ libidinis ſenex, crudelis in filios, nepotes atq́ amicos, tantamq́ paſsim tyrannidem in Romanos exercens, ut nulla dies à pœna hominum uacaret. Mortuus eſt in Campania anno ætatis 78. imperij uerò 23. non ſine ſuſpitione ueneni. Morte eius lætatus eſt populus, ut pars clamaret: Tiberium in Tiberim proijciendum, pars oraret ſuperos, nec ulla ſedes mortuo ne inter impios dicaretur, &c. Habuit uxorem primam Agrippinam, ex qua filium Druſum accepit, coactusq́ eſt hanc grauidam inuitus dimittere, ac Iuliam Auguſti filiam ducere uxorem alteram, quam tamen poſtea ob adulterium interfecit.

4 Caius Caligula Germanici filius, in exercitu natus & educatus, militibus admodum charus, Tiberio mortuo, cui tabificum ferebatur dediſſe uenenum, in imperio ſucceſsit. Hic ſæuam ſuam atque probroſam naturam in iuuentute adeò texit, ut poſt matrem ſuam relegatam & in exilio inedia mortuam, ac fratrum Neronis & Druſi calamitates, obliuioſum omnium rerum ſe ſimularet, cunctisq́ obſequioſiſsimum ueluti ſeruum præſtaret, licet clam ganea obambularet & adulteria paſsim exerceret. Tandem uerò in tam uanam gloriam prolapſus, ut ſe adorari pateretur, hoſtiasq́ expeteret. Tum ſæuitiam in omnes propinquos exercuit: Tiberium fratrem ueneno interfecit, tres ſorores ſuas conſtuprauit, ſenatores multos occidit, concluſis nonnunquam horreis populo famem induxit. Optabat ſæpe exercitum, cædem, famem, peſtilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ, ut ſua tempora redderentur inſigniora. Libidinis erat inexplebilis ac luxuriæ portentoſæ in mares & fœminas. In talem crudelem beſtiam conſpirationes multæ factæ ſunt, & tandem una felicem ſortita exitum. Nam 30. uulneribus confectus interijt, anno ætatis 29. cum imperaſſet triennio & decem menſibus.

Genealogia

Genealogia Cæſarum, quæ in Nerone

defecit. Maior ſcriptura conſanguinitatem, minor uerò affinitatem indicat.

L. Cæſar
1 Iulius Cæſar, *Cornelia uxor*
Iulia filia
Iulia Actia
M. Actius maritus
Octauius maritus
2 Auguſtus
Liuia Druſilla uxor Auguſti poſterior
Scribonia uxor prior
Druſus
Antonia Octauiæ filia
5 Claudius
Octauia
Britannicus
Germanicus
Agrippina neptis Auguſti
4 Caius Caligula
Nero
Druſus
Iulia Agrippina *Domitius maritus*
6 Nero Cęſar tyrannus
Iulia Druſilla
3 Tiberius
Iulia Auguſti filia uxor
Druſus
Agrippina uxor
Tiberius
Iulia
M. Agrippa maritus
Iulia
Agrippina
Caius
Lucius
Agrippa
Octauia
Marcellus maritus
Antonius alter maritus
Marcellus
Antonia
Druſus Auguſti priuignus maritus ut ſuprà.

Agrippina Germanici filia, oppido Vbiorum fuit nata, à qua & deinde Agrippina colonia denominationem accepit.

Auguſtus aſſumpſit nomẽ Cęſaris maioris auunculi, eoq; deinceps uti maluit quàm paterno. Liuia Druſilla duos filios ad Auguſtum attulit, quos ex Tiberio Nerone genuerat, qui priuigni Auguſti fuerunt. Tiberius Imperator habuit primam uxorẽ Agrippinam M. Agrippæ filiam, ex qua Druſum filium accepit, quam grauidam coactus eſt inuitus dimittere, ac Iuliam Auguſti filiam ducere alteram uxore, ſed quam paulò pòſt cœpit odio habere, eiusq; tædio ab urbe ſeceſsit. Poſt mortem uerò Auguſti ſoceri, eam ob adulterij ſuſpitionem interfecit. Claudius Imperator quintus, inter multas uxores, ultimam duxit Iuliam Agrippinam, fratris filiam, & filium eius Neronem priuignum ſuum, Domitij filium, adoptauit in nomen familiæ, eiq; filiam Octauiam collocauit. Filium uerò eius Britannicum, Nero poſtea ueneno ſuſtulit.

5 Claudius

Tiberius frater Germanici et patruus Caligulæ, cum Caius occiſus eſſet, & inter milites tumultus exortus totam urbem commouiſſet, timens ne & ipſe raperetur ad ſupplicium, ſeſe occultauit, inuentus ductusq; ad palatium urbis, Imperator à militibus creatur; Cum autem Senatus de communi libertate aſſerenda cogitaret, multitudo uerò unum rectorem expoſceret, à militibus Imperator eſt factus, anno ætatis quinquageſimo. Initio principatus geſsit ſe in cunctis tam ciuilem, ut omnium in ſe fauorem ac amorem traheret. Priuatis tamen inſidijs infeſtabatur, ut nonnulli in eum conſpirarent. Curam urbis habuit maximam. Fuit natura ſæuus ſanguinariusq; tormenta quæſtionum ac pœnas parricidarum coram aſpiciens, gladiatorijsq; ſpectaculis plurimum delectatus, conuiuijs & libidini fœminas plus nimio deditus eſt. Extinctus eſt ueneno 64. ætatis, anno imperij uerò decimoquarto. *Claudij ſæuitia.*

6 Nero

6 **Nero** filius Domitij Aenobarbi & Agrippinæ filiæ Germanici, priuignus Claudij, unde & poſtea Claudius Nero uocatus eſt, Claudio ſucceſsit in imperio, procuratione matris ſuæ Agrippinæ, quam tamen filius poſtea necauit. Hic primum quinquennium liberalitate, clementia ac comitate ita exegit, ut omnes principes ſuperaret. Prauos mores emendauit, ſumptibus ſuperfluis modū adhibuit, & multas bonas leges tulit: ſed mox Imperatoriæ dignitatis oblitus, ſeſe muſices ſtudio adeò addixit, ut in ſcenā prodire cōcupiuerit, & in theatro publicè cantauerit, certaueritq́ agonali certamine, & paulatim petulantiam, libidinem, auaritiam atq́ crudelitatem derexerit. Crepuſculo pileatus popinas inibat, circumq́ uicos uagabatur, obuios quoſq́ aut uerberibus aut uulneribus dehoneſtans, cloacisq́ immergēs, ut ſæpe periculum uitæ adiret. Commeſſationibus ita inſeruiuit, ut è medio die ad mediam noctem epulas protraheret, inter ſcortorum ſedens cœtus, pueris abutens & nuptis. Agrippinam matrem inceſtauit ac contaminauit. Britannicum ueneno è medio ſuſtulit. Deinde uarijs modis aggreſſus eſt matrem ſuam, ut illam quoq́ interficeret: at cum illa ſemper euaderet, ſubmiſit tandem percuſſores qui eam occiderent. Vt uerò Agrippina uidit centurionem ſtringentem ferrum, illa uterum protendens, exclamat: Hic uenter ferro eſt fodiendus, qui monſtrum tale tulit, miniſtrumq́ rogauit, ut utero dirum enſem cæderet. Illico ictibus multisq́ uulneribus confecta eſt. Tum Nero perfecto ſcelere, ut quidam tradunt, ſpectauit intrepidus occiſæ matris cadauer. Multos præterea affinitate ac propinquitate ſibi coniunctos, crudeliſsimè interfecit. Senecam quoque præceptorem ſuum & Burrum magiſtrum ſuum, ueneno ſuſtulit. Quin & in Senatores ita deſeuijt, ut eum ordinem è republica ſe ſublaturum minaretur. Nec populo quidem ac mœnibus patriæ pepercit. Vrbem ipſam incendit, cauſatus ædificiorum deformitatem ac uicorum flexuras, durauitq́ incendiū illud ſex diebus & noctibus ſeptem, quod è turre tyrannus proſpexit.

Neronis malitia.

Nero incendit urbem.

Cumq́ Galliæ & Hiſpaniæ defeciſſent, & ille audiſſet Galbam ſalutatū Imperatorem ab exercitu, furibundus cogitauit uniuerſum Senatum ueneno per conuiuia necare, incendere urbem & feras immittere in populum, quo difficilius defenderetur. Sed deſperatione deterritus, cùm ab omnibus derelictus eſſet, amicorumq́ fores omnium concluſæ, nec quiſquam repertus, qui eo petente ſibi ceruicem amputaret, præceps procurrit ſeſe immerſurus Tiberi. Sed cum auocaretur à quodam, & audiret ſe hoſtem à Senatu iudicatum, & ab equitibus inquiri, ferrum iugulo adegit, anno ætatis 32. cum tredecim annis & menſibus octo imperaſſet. Habuit autem uxores tres. Primum Octauiam filiam Claudij principis, quam ut ſterilem dimiſit, & tandem interfici iuſsit. Poſtea duxit Poppeam Sabinam, quæ antea habuerat Rufum Criſpinum, cuius filium Criſpinum Nero occidit. Tertiam accepit Statiliam Meſſalinam, cuius maritum trucidauit, ut ea potiretur.

7 **Sergius** Galba in adoleſcentia liberalibus diſciplinis & iuri operam dedit: conſulatum per ſex menſes geſsit, Africam proconſul biennio obtinuit, Tarraconenſem Hiſpaniam octo annis rexit, auditaq́ morte Neronis ab exercitu Imperator ſalutatus eſt, quum annorum eſſet 73. Sed paulò pòſt nempe menſe ſeptimo, ab æmulo ſucceſſore ſuo Otthone, trucidatus eſt, familia & diuitijs non multis Romanis inferior.

8 **Ottho** uir ſplendidus ortus maioribus, apud Neronē tanta potentia creuit, ut omnium ſecretorum particeps fuerit. Prouinciæ Luſitaniæ præfectus, ſumma moderatione adminiſtrauit. Poſtea omni officio atq́ ambitione uſus, militū animos demerebatur, atq́ beneficio deuinciebat, ut palā omnes prædicarent, hunc ſolū ſucceſsionis imperij dignum. Sed cū paulò pòſt Germanici exercitus contra Otthonem coniuraſſent, & in Vitellij uerba iuraſſent, ille pugione ſibi mortem conſciuit, anno

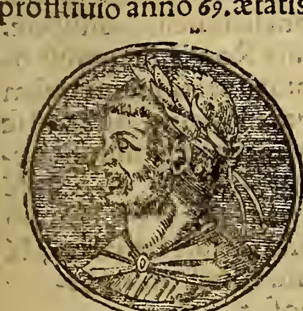
ætatis

ætatis 38. imperij uerò nonageſimo quinto die. Fuit uir ab adoleſcentia ſemper mollis & effœminatus atque imberbis.

9 **Aulus** Vitellius poſt tranſactam adoleſcentiam omnibus probris contaminatus eſt, apud Caiũ Claudium & Neronem. Ventri enim dedidiſsimus fuit, & cùm ſemel cibi uiniq́ue meridiani eſſet plenus, à militibus Imperator ſalutatus eſt in Colonia Agrippinenſi. Paludatus dehinc præcedente claſsico urbem introijt cum armato exercitu, diuina humanaq́ue iura comiſcens, nobiliores condiſcipulos & æquales ſuos ad imperij ſocietatem pellectos blanditijs, occidit, deſæuijt in plebeios in equeſtrem ordinem, & in alios quoſcunq́ue; dicens ſe paſcere oculus, quum quis coram ſe interficeretur. Luxuriæ, libidine ac delitijs ita deditus fuit, ut uentri omnem operam dare genitus uideretur. Cibis uſus eſt exquiſitiſsimis, & qui non niſi maximis impenſis è remotioribus locis comparari poterant; ut etiam de eo ſcriberetur, ſi diutius uixiſſet, Romani imperij opes precio menſarum abliguriſſet. Helluantem itaq́ue Imperatorem deſtituerunt octauo imperij menſe, atq́ue in Veſpaſiani iurarunt uerba, exercitus Mœſiarum, Pannoniæ & Syriæ. Hoc ubi reſciuit Vitellius, ut cæterorum retineret fauorem, omnia largitus eſt ſine modo, ſine menſura, blandimentis uſus erga milites, imperatoriæ dignitati indecentibus. At qui Romæ à parte Veſpaſiani ſtabant, tantam uim Vitellio & eius complicibus inferebant, ut ille in latebras fugeret, ſed extractus & religatis poſt terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, laniata ueſte ſeminudus in forum trahitur, fœdo ſpectaculo, nullo illachrymante, quibuſdam ſtercore & cœnò inceſſentibus, alijs incendiarium & patinarium uociferantibus, tandem ad gemonias ſcalas raptus, numeroſis ictibus confoſſus interijt, & inde unco tractus eſt in Tyberim. Perijt autem anno uitæ 57. imperij menſe octauo. *Luxus Vitellij.*

10 **Flauius** Veſpaſianus ex antiqua Flauiorum gente, anno Chriſti 73 ad imperatorium faſtigium euectus eſt, poſt multa officia feliciter adminiſtrata. Vltimo autem cum tribus legionibus adminiſtrabat in Iudæa bellum Iudaicum, cum Tito filio maiore. Ioſephus uerò dux belli Iudæorum captus, & poſtea opera Titi uinculis exutus, ſeptem libros Iudaicæ captiuitatis Imperatoribus patri ac filio obtulit, qui publicæ bibliothecæ traditi ſunt. Et ob ingenij gloriam, dehinc Romæ ſtatuam meruit. Electus itaq́ue eſt Veſpaſianus in Iudæa à militibus in Imperatorem, qui inferiores eſſe noluerunt, ijs qui in Hiſpania Galbam, qui in Vrbe Otthonem, & qui in Germania elegerant Vitellium. Veſpaſianus itaq́ue in urbem reuerſus, nihil habuit charius aut melius, quam afflictam nutantemq́ue rem ſtabilire & ornare, militum licentiam ad nimiam audaciam progreſſam, reprimere, prouincias & ciuitates tumultuoſius agentes, coërcere, diſciplinam militarem eneruatam corrigere ac caſtigare. Sola pecuniæ cupiditate culpatus eſt, adeò, ut prorſus ſi auaritia abfuiſſet, antiquis ducibus par fuiſſet. Quidam tamen ſcribunt compulſum neceſsitate, ob inopiam ærarij & clades urbium. Nam per omnes terras qua ius Romanum eſt, renouatæ à Veſpaſiano urbes ſunt cultu egregio, quæ aut terræmotu, aut incendio afflictæ corruerant. Perijt tandem uentris profluuio anno 69. ætatis, imperij uerò decimo. *Ioſephi Iudæi libri.* *Veſpaſiani auaritia.*

11 **Titus** Veſpaſianus, Veſpaſiani filius, ubi adoleuit in Germania & Britannia militauit, non ſine excellenti induſtria ac modeſtia. Vbi autem pater rerum potitus ad urbem contendit, Titus ad perdomandam Iudæam relictus, crudeli oppugnatione Ieroſolymam fame, ferro & flamma confecit, annoq́ue ſecundo principatus Veſpaſiani cœpit octauo die Septembris. Deinde Romã ueniens, mox imperij particeps, tanta concordia imperium gubernarunt, ut nulla lyra conſonantiorem harmoniam reddere poſſet. Et licet ante ſuſceptum imperium uitijs ſubiacuerit, ut etiam à quibuſdam Nero dictus fuerit, tamen ubi patriæ curam ſuſcepit, incredibile eſt, quantum quos imitabatur antecelluerit clemẽtia, liberalitate, honorificentia, pecuniæ conteptu,

omniumq; uirtutum genere, ut amor & deliciæ humani generis uulgò diceretur. Vnū de ſæpe dicere ſolebat: Nemo debet à facie principis diſcedere triſtis. Quadam autem die, in cœna recordatus nihil ſe cuiquam toto die præſtitiſſe, memorabili dicto, Amici, inquit, diem perdidimus. quaſi ſignificaret, optimum theſaurum principum eſſe fideles amicos, quibus eſſet quotidie impertienda opera. Perijt autem poſt biennium & tres fere menſes imperij, ætatis quinquageſimo ſecundo, febre correptus.

12 **Domitianus** Filius Veſpaſiani, à paterna pietate ita degenerans, ut Caligulæ & Neroni ſimilior eſſet quàm patri ac fratri. Varius circa adminiſtrationem imperij, commixtis uirtutibus & uitijs, donec ingentia uitia uirtutes ſuperarent. Sumptuoſiſsima ſpectacula ædidit, inſtituit quinquennale certamen, fuit autor capitolinorum agonum, ædificia multa publica fecit, bibliothecas incendio abſumptas reparauit, caſtrari mares uetuit, ius diligenter dixit, aboleuit ſcripta famoſa, cupiditatis ab initio nullam ſuſpitionem habuit. Sed paulò poſt conuerſus eſt in ſæuiſsimū hominem. Nam interfecit plures nobiliſsimos ex Senatu, ad inuenit noua genera tormentorum, adiecit animum ad rapinas, uerſabatur diu noctuq; inter meretrices. Cumq; terribilis cunctis & inuiſus eſſet, oppreſſus tandem eſt conſpiratione amicorum familiarium atque uxoris. Perijt autem anno ætatis 45. & imperij decimoquinto.

13 **Cocceius** Nerua natus ex nobiliſsima domo, uiſus eſt dignus principatu, quod mitiſsimo eſſet ingenio & ſummo loco natus. Conſtitutus eſt autem Romanus princeps, cùm ageret circiter ſexageſimum ſextum annum, & initio principatus mox clementiæ & liberalitatis indicia dedit. Mortuus eſt autem anno ætatis ſexageſimo octauo, uir probus & honeſtus.

14 **Vlpius** Traianus natus in Hiſpania, agens annum 42. ſuſcepit imperium apud Agrippinam coloniam. Iſte hoc ſemper egit, ut apud populum mitis, apud Senatum uenerandus, & omnibus eſſet uenerabilis, grauis nulli niſi hoſtibus. Hic Dacicus dictus eſt, ob deuictum Dacorum regem. Hic uarijs periculis in mari iactatus, cum Oceani naturam inueſtigare niteretur, nauigantes forè in Indiam conſpicatus, Vtinam (inquit) iuuenis eſſem, uireſq; ac robur ſuppeterent, in fines Indorum penetrarem. Mortuus eſt apud Selinuntum Ciliciæ urbem, quæ & Traianopolis poſt dicta eſt, cùm imperaſſet annos undeuiginti, menſes ſex & dimidio, anno ætatis 64.

15 **Pub.** Aelius Adrianus, conſobrinus Traiani Imperatoris, cuius familia fuit ab Adria oppido agri Piceni, quod & mari Adriatico nomen dedit. Fuit ingenio acri, & in græca lingua conſummatiſsimus, ut à multis Græculus uocitaretur. Venandi ſtudio uſq; ad inſaniam & periculum tenebatur. Peregrinationis ita cupidus fuit, ut omnia quæ legerat de locis orbis terrarum, præſens uellet addiſcere. Multa in Republica reformauit, & multa Rom. inſtaurauit, omnibus ſe benignum & ciuilem exhibuit, pacis magis quàm belli cupidus fuit. Reges ad amicitias inuitauit, quos ad ſe uenientes ita accepit, ut eos pœniteret qui non uenerant. In Iudæa tum tumultus erat, quod uetarentur mutilare genitalia. Vno tempore ſcripſit, dictauit, audiuit & cum amicis fabulatus. Cùm autem iam peragraſſet omnes penè partes orbis nudo capite, & in ſummis plerunq; imbribus ac frigoribus, in morbum incidit lethalem, & miſerabili cruciatu affectus, inq; ultimum uitæ tædium delatus, gladio ſe transfigi à ſeruo petijt, uenenumq; à medico popoſcit. Tandem Baias petijt ubi & perijt.

Adriani perſpicax ingenium.

16 Antoninus

16 **Antoninus** Pius,adoptatus ab Aelio Adriano,natura clemētiſsimus, uultu placidus,forma conſpicuus, ſtatura decorus & longus, ſobrius,largus & ingenio clarus. Hic cum in ſenectute incuruaretur,tiliaticijs tabulis in pectore poſitis,faſciabatur,ut rectus incederet.In uictu eius erat opulentia ſine reprehenſione, & parſimonia ſine ſorditie. Tanta diligentia ſubiectos ſibi populos rexit,ut omnes ſub eo prouinciæ florerent.Ocioſis ſalaria ſubtraxit,dictitās, nil eſſe crudelius quàm rēpub.abijs arrodi, qui nihil in eam ſuo labore conferunt. Perijt anno ſeptuageſimo, cum alpinum caſeum in cœna edens auidius, nocte reiectaret,febre correptus, anno imperij uiceſimo.

17 **Marcus** Antoninus Verus & Lucius Cōmodus Antoninus,æqua poteſtate adminiſtrarunt imperium,quum hucuſq; ſinguli Auguſti à C.Iulio Cæſareanis ferè ducentis præfuerint imperio. Fuit autem Marcus Antoninus uir omnium uirtutum & ſanctitate uitæ præcipuus cœleſtiſq; ingenij, in omni uita philoſophiæ deditus. Amauit quoq; uenationem, pugilum luctamina,paleſtras,ludos circēſes,curſus,aucupatus & pilæ ſtudium.Defuncto Pio Imperatore,hic à Senatu coactus regimen publicum capere, fratrem ſibi participem in imperio deſignauit. Fuit tamen hic frater uitijs & luxui ita deditus,ut magis porcum ageret quàm Imperatorem. Adepti ergo imperiū ita ſeciuiliter ambo geſſerunt, ut lenitatem Pij nemo deſideraret. Mirabili enim cura & prouidentia temperauerunt ambo grauiſsima incommoda urbis,quæ inundatio Tyberis fecit,qua multa urbis ædificia corruêre,& animalia periêre,& fames grauiſsima ſubſecuta eſt. Cæterum poſt multa geſta prælia, quum fratres Imperat. ſimul iter facerent contra Marcomannos,alter apoplexia tactus perijt in itinere,alter uerò,nempe Marcus Antoninus deinde rempublicam tenuit,filiumq; Commodum Cæſarem fecit,clauſitq; ultimum diem anno imperij 18 uitæ uerò 61. Et uix dici poteſt,quantum urbs audito mortis nuncio,publico luctu confuſa mœrorem induerit.

18 **Commodus** Filius Marci Imperatoris, à pueritia turpis, improbus, crudelis, libidinoſus, ſurram ſe & gladiatorem magis quàm Imperatorem oſtendit. Paulò maturior ætate,omne genus ſceleris perpetrauit. *Flagitioſus Imperator.* Senatum ipſum uelut abiectum mancipium ita contempſit,ut honores, præfecturas ac dignitates per ſeruos ac libidinum magiſtros uendiderit. Inter trecentas concubinas, quas ex matrimonarum meretricumq; delectu ad formæ ſpeciem collegerat, in palatio per conuiuia & latebras debacchabatur, impudentiæq; tantæ erat, ut muliebri ueſte in theatro publicè ſedens ſæpiſsimè biberit,inter gladiatores pugnauerit, multa ferrarum milia confecerit ſua manu,licet aliàs debilis eſſet. Cæterum cum urbem tanquam ſuam coloniam incendi iuſsiſſet,& populum in amphitheatro interimi præcepiſſet,factæ ſunt in eum conſpirationes,uenenumq; ei propinatum,ſed cum illud inefficax eſſet,ſtrangulatus eſt. Sic omnibus incommodis Commodus expirauit, anno uitæ 32 imperij uerò decimotertio.

19 **Aelius** Pertinax ſexagenario maior,Imperator ſalutatus eſt poſt interfectum Commodum,licet nomen imperij tanquam rem inuidioſam, & ſenectutem cauſando recuſaret. Imperatorijs poſſeſsionibus nomen ſuum inſcribi prohibuit, dictitans non eſſe illas proprias imperantium, ſed communes Romanorum & publicas eſſe.Lætus tamen præfectus prætorij,qui eum Imperatorem fecerat,quod ſæpius reprehenderetur ab eo,conuocatis militibus,qui inter uina & epulas conſilia inierunt, Pertinacem in palatio confodit,ſexto imperij menſe. Sic perijt uenerabilis ſenex, cui fuit imperatoria ſtatura, facies uenuſta, eloquentia mediocris & blandicies ſanata.

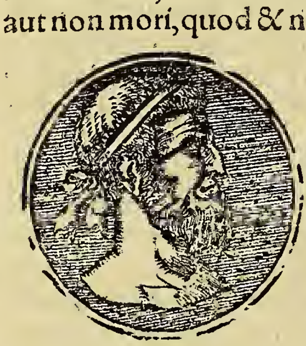

20 **Iulianus** patria Mediolanenſis, audita morte Pertinacis, ſedatoq; tumultu in urbe, qui à populo ob eius cædem excitus fuit, ingeſsit ſe militibus edicentibus imperium uenale, emercatuſq; imperium, magno militum comitatu, armis munitus, in aulam deducitur. Ac tum primum corrupti ſunt militum mores, fœdaq; & inſatiabilis pecuniæ cupiditas, et contempus imperatoriæ maieſtatis inoleuit, cum nullus crudeliter interfecti principis uindex exiſteret, & nemo emptum nundinatumq; imperium prohiberet. Vbi autem Iulianus imperium eſt adeptus, delicijs continuò crapulæq; deditus, circa rempublicam indiligens, uitam mollißimam traduxit, ſpe ſua militibus fruſtratis. Nam fidem promiſſorum non impleuit, nec publico ærario pepercit. Inuiſus ergo militibus atq; ſenatui, abrogatum eſt ei ſenatus autoritate imperium, Seuerusq; Imperator appellatus. Tum miſsis à ſenatu qui eum occiderent, inter fœdus complorationes ab omnibus deſtitutus obtruncatus eſt, cum imperaſſet menſibus duobus. Vixit autem annis 56 uir ſenex, guloſus, aleator, ſuperbus, &c.

Imperium emitur.

21 **Seuerus** in Lepti ciuitate Africæ natus, ſtudiorum cauſa Romam uenit, tandemque poſt quæſturam & præfecturam, imperator eſt appellatus, quo tempore & Peſcennius Niger à Syriacis legionibus Imperator eſt ſalutatus. Congreſsi ergo apud ſinum Iſsicum, ubi quondam debellatus eſt Darius ab Alexandro magno inſignis edita eſt ſtrages, interijtq; Niger, ac breui omnis familia eius eſt extincta. Sic ille imperium magis metu quàm beneuolentia retinuit, ut eſſet Imperator uerus nominis ſui, Pertinax & Seuerus. Mortuus eſt tandem Eboraci in Britannia ſenex, anno imperij 18 ætatis 89. Fuit uir bellicoſus, liberalis, literatus ac inſignis mathematicus, crudelis tamen adeò, ut ſenatus iudicauerit illum aut naſci non debuiſſe, aut non mori, quod & nimis crudelis & nimis utilis Reipublicæ uideretur.

Seuerus nimis crudelis & nimis utilis.

22 **Marcus** Aurelius Antoninus Baſsianus, filius Seueri Imperatoris, in pueritia blandus, ingenioſus & affabilis: egreſſus autem pueritiam adeò mores immutauit truculentior factus, ut eum quem puerum nouerant, multi eſſe non crederent. Contrà uerò frater eius Geta, fuit uir probus, moderatus & lenis, tractans honeſtiora ſtudia, placidus & humanus in optimos quoſq;. Conabatur mater conciliare diſcordes fratres, ſed nihil proficiebat, cum fraternum odium indies gliſceret, & paratæ inſidiæ ueneno non procederent, quod uterque eſſet curæ ac diligentiæ ſingularis, in cibo potuq; ſumendo. Tandem Antoninus irrupto fratris cubiculo, nihil eum tale expectantem, ſupra matris pectus multo undantem ſanguine, ſæuus obtruncat. Poſtea enormem militibus largitionem tam in nummis quàm in annona donat, curiis magnitudine illecti, uulgata iam cæde fratris, unum illum declarant imperatorem. Dehinc Romam rediens, ſæuijt in fratris domeſticos, & in quoſcunq;, qui opibus excellebant, ut bona eorum raperet. Occidit etiam Papinianum iureconſultum, quòd parricidium excuſare noluerit. Peroſum autem ſe ſentiens, relicta Roma, ad ripas ſeceſsit Danubij, ubi Germanos ſibi aſſociauit, habituq; Germanico ſæpe inceſsit, ſicut & cum in Macedoniam ueniſſet, geſtauit habitum Macedonicum, & Alexandro ſimilem ſe fecit. Cumq; paſsim ſæuiſſet in Alexandrinos & Parthorum populum, in Meſapotamia per Martialem centurionem pugione perfoſſus eſt, dum ſubligacula deduceret, uentriſq; oneri ſub leuando intenderet. Sed Martialis à cuſtodibus corporibus dum fugam molitur, miſsilibus eſt confoſſus. Vixerat autem Baſsianus annis 43. imperauitq; annis ſex.

Parricidium fratrum.

23 **Olipius** Macrinus homo obſcurus, malis artibus educatus, quibus & ad præfecturam primum eſt euectus, & deinde ad imperium. Senatus tamen odio Baſsiani eum libenter accepit, ſperans ipſum mitiorem futurum. Macrinus uerò ſciens Antoninorum nomen magni eſſe momenti, et amabile apud

milites,

milites, iuſsit filium ſuum quoque appellari Antoninum, incitauitq; milites ad Parthos, ut ſordes ac infamiam aboleret magnitudine uictoriæ, habito conflictu interemptus eſt, defectu legionum, quæ ad Varium Heliogabalum confugerant, quem cognouerant eſſe filium Antonini Baſsiani. Occiſus eſt autem & filius eius, quem Antoninum appellare decreuerat.

24 **Antoninus** Varius Heliogabalus ſtupro ex Antonino genere natus, dum Antoninus pater à Macrino interficeretur, fugit ipſe in Iouis templum ueluti in aſylum. Deinde aſtu matris declaratus eſt imperator, & occiſus Macrinus à militibus quibus mater profuſas dedit largitiones. Nactus itaque imperium, nuncios miſit Romam, ſimulq; figuram numinis Heliogabali Iudaici in tabula pictam (unde ipſe Heliogabalus dictus) ſeq; ſanguine Antonini Baſsiani genitum denuncians, deſiderium ingens ſui fecit, ſtatimq; in ſenatu Princeps appellatus. Ipſe primus Cæſarum fecit mulierem, hoc eſt, matrem ſuam, in Senatu Conſulum occupare ſubellia. Quæ Symiamira dicta Senatus conſultu de legibus matronalibus, quo ad ueſtitum & ornatum, tulit plurima & ſententiam dixit. Sed cum ipſe per cuncta obcœnitatis uitia impuriſsimus, ueluti ſus in uolutabro, ſeſe immergeret, ſtatim milites pœnituit, quòd in Macrinum conſpiraſſent & hunc principem feciſſent, atq; ideo conſenſerunt in Alexandrum conſobrinum Heliogabali. Nam Heliogabalus omnes honores, dignitates, magiſtratus ac poteſtates per libidinum miniſtros adminiſtrabat, profanabat ſacra populi Rom. inceſtabat Veſtales uirgines, conabatur Caligulæ & Neronis genera libidinum non modo æquare uerum & excellere. Oreſtam ciuitatem condidit, & humanas hoſtias ſacrificauit. Cumq; ob crudelem uitam omnibus eſſet inuiſus, tum magis in eum exarſit odium militum, quum Alexandrum conſobrinum ſuum, quem paulò ante adoptauerat & Cæſarem fecerat, trucidandum quibuſdam præcepiſſet. Et cum nollet cum Alexandro in concordiam uenire, à militibus in latrina, ad quam confugerat, interemptus eſt. Et cum non poſſet cloaca excipere cadauer ob anguſtum foramen, tractum eſt per Circi ſpacia more canini cadaueris, & in Tyberim tandem abiectum, ne unquam ſepeliri poſſet. Occiſa eſt & cum eo mater Symiamira cautumq; eſt ne unquam mulier ingrederetur ſenatum. Putant illum quatuor annis tenuiſſe, gubernacula Romanæ maieſtatis.

Mulier recipitur in ſenatum

Crudelitas Heliogabali.

25 **Alexander** conſobrinus Heliogabali, matre ſcilicet Iulia Mammea, ſorore Symiramiræ natus, & in literis ac militari diſciplina optimè inſtitutus eſt, ac ob animi uirtutes ei nomen Antonini magni datum, ob ingentem autem animi uigorem contra militum inſolentiam, Seueri nomen à militibus inditũ eſt. Recepto enim à ſenatu Auguſti nomine, ſenatum & equeſtrem ordinem perpurgauit, impuros & infames ab aulico miniſterio abiecit, poteſtates ac magiſtratus uendi non eſt paſſus, multis ciuitatibus terræmotu obrutis, ad inſtaurationem pecuniam ex uectigalibus dedit, pauperum filios publicè aluit, neminemq; ab alio damnum ferre permiſit, ſed omnibus operibus præſcripſit illam legem naturæ: Quod tibi non uis fieri, alteri non feceris. Et quanquam ſeueriſsimus eſſet in milites, nullum tamen delictum atrocius exiſtimabat quàm furtum, appellans fures, Reipublicæ hoſtes. Cum autem Germanicum bellum immineret, conſcripto exercitu ad Gallum profectus eſt, ibiq; à militibus, quòd ſe uerior eſſet, trucidatus à Maximino duce anno ætatis 29. cum imperaſſet annis tredecim.

Religioſiſsimus imperator

26 **Maximinus** Thrax, à pueritia paſtor, demum ob corporis uaſtitatem ac robur prima ſtipendia ſub Seuero fecit, inter ſtipatores corporis ſui in aulam locatus, quod magnitudine corporis conſpicuus & uirtute inter milites clarus eſſet. Ferus erat, moribus aſper, ſuperbus, corpore procerus & uorax, magnitudine corporis tanta ac fortitudine, ut quidam eum Herculem alij Achillem uocarent. Interfecto autem Alexandro, Maximinus è corpore militari, ſine decreto ſenatus ab exercitu Auguſtus appellatus eſt. Primum quidem milites non uirtute regebat, ſed præmijs atque lucris exercebat. Deinde in omnes cœpit eſſe crudelis, præſertim in nobiles, quo ſuam ignobilitatem tegeret, ut crudelius animal in terris eſſe non diceretur quàm hic Cyclops. Quoſdam enim in crucem adegit, quoſdam feris obiecit, alios fuſtibus uerberauit ſine delectu dignitatis, uolens barbaricam ſuam humilitatem uiolentia & crudelitate, nobilitatem & imperium ſuum retinere ſæuitia. Omnes enim generis ſui conſcios, ignobilitatis legendæ cauſa interemit. Vnde & plures in eum factæ ſunt conſpirationes, tandemq; cùm Aquileiam obſideret & duces aliquos ſuos trucidaret, in odiũ exercitus ueniens, unà cum filio à militibus trucidatus eſt in caſtris, pater ſexagenario maior, & filius uigeſimum annum agens. Deinde omnes in uerba Maximi Balbini & Gordiani iurarunt, uenientesq; Imperatores Romam receperunt ſe in palatium. Talem exitum ſortitus eſt Maximinus crudelis cùm triennio imperaſſet cum filio ſuo.

Maximinus crudele animal.

27 **Maximus** qui & Pupienus, & Decius Gelius Balbinus, cùm Maximinus adhuc uiueret dicti ſunt Auguſti. Et ueniens Maximus cum omni exercitu Romam, decreti ſunt ei plurimi honores. Quod cùm Balbinus ægrè tuliſſet, exortæ ſunt inter eos tacitæ diſcordiæ. Et Maximini exercitus utrunq; odio habuit, quòd quem ipſi imperatorem fecerant occiſus eſſet, illi autem eis à ſenatu dati eſſent, qui urbem & populum regerent, leges optimas conderent, & res bellicas diſponerent. Quocirca dolebant milites, tantam eſſe autoritatem apud ſenatum. Quærebant igitur occaſionem, ut ambos occiderent, quæ tum demum inuenta eſt, cum ipſorum intelligerent inter ſe diſcordiam. Cum autem Maximus contra Parthos, & Balbinus contra Germanos eſſent profecturi, ludis quibuſdam ſcenicis milites tumultum excitarunt in palatio contra Maximum, gliſcenteq; ſeditione militum, ambo ſunt de palatio deturbati, ac per mediam ciuitatem ad caſtra raptati atq; occiſi, cum annum unum imperaſſent.

28 **Gordianus** amabatur memoria Gordiani aui ſiue patris à militibus, quòd ij militari morte perierant pro ſenatu populoq; Romano. Et cùm is ſolus regnaret, inter populum & milites ac ueteranos pax roborata eſt, & finis belli inteſtini fuit. Profecturus autem ad bellum Perſicum, quod tum imminebat, duxit uxorem, ne contemptibile eius uideretur imperium, tranſienſq; per Mœſiam, quicquid hoſtium in Thracijs reperit, deleuit, fugauit & expulit. Inde per Syriam in Antiochiam uenit, quæ iam à Perſis tenebatur, triumphauitq; de hoſte. Erat tunc in exercitu Philippus quidam, qui Gordianum in odium militum duxit, circumuenitq; milites artibus, ut ſe imperatorem poſcerent, quòd Gordianus nimium iuuenis eſſet, nec regere tantum exercitum poſſet. Imperium igitur Philippo mandatum eſt, ut ille cum Gordiano pariter imperaret. At ille ſuſcepto imperio in eam ſuperbiam uenit, ut Gordianum nec in imperatoris, nec in alicuius ducis loco habere uellet, imò cùm amorem populi & ſenatus circa Gordianum conſideraret, curauit illũ occidi, cùm regnaſſet annis ſex, ætatis anno 20.

29 **Marcus** Iulius Philippus Arabs, humili genere ortus, uirtute rei militaris clarus, Romam uenit, & ſub Cæſaribus militauit, cumq; Gordiano contra Perſas profectus, primum præfectus creatus eſt, ac deinde de imperio cogitans, Gordianum Imperatorem circumuenit ac de imperio deturbauit, clamq; occidi mandauit.

mandauit. Et ſcribens ſenatui literas, dixit Gordianum morbo extinctum, & ſe ab exercitu Imperatorem creatum. Deceptus ſenatus credidit, ipſumq; Auguſtum appellauit. Hic ſeculares celebrauit ludos, quòd eſſet milleſimus annus Vrbis conditæ, uenationeſq; dedit, ubi feras omnis generis confecerat. Gordianus enim pro Perſico triumpho elephantes, alces, tigres, leones, leopardos, hienas, camelo pardalos, onagros, equos, & innummeralia animalia uoto publico reſeruauerat, ut natali urbis triumpharet, quæ ille ſecularibus ludis atq; Circenſibus dedit & occidit. *Peregrina animalia ducũtur Romam.* Gladiatorum præterea paria mille in circo maximo exhibita. Ea ſcenicos ludos in Pompei theatro tribus diebus, totidemq; noctibus peruigil populus ſpectauit, facibus atq; lychnis tenebras uincentibus. Et cum multitudo ſolennibus ludis intenta eſſet, incendium ex luminaribus in curia diuagatum eſt. Theatrum Pompei exarſit, & ei propinquum theatrum centum columnarum. Hæc & alia multa ludis ſecularibus exhibuit, licet Chriſtianus eſſet. *Chriſtianus imperator.* Primus enim Cæſar, nomen eſt profeſſus Chriſti. Interim tamen dicitur, deterior fuiſſe punica fraude, texiſſeq; ſcelera ſub ſpecie cultus Chriſtiani nominis. Sed à militibus Veronæ cæſus anno imperij quinto.

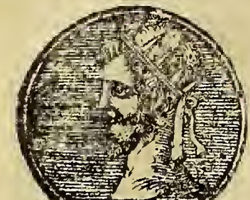
30 **Decius** clariſsimis in Pannonia inferiori natus parentibus, à cunabulis ſpem bonam præbuit futuræ indolis, moxq; uirtutes cum ætate creuerunt, quibus ampliſsimas aſſecutus eſt dignitates, non ambitione, neque emptis ſuffragijs. A militibus Illyricianis primum Imperator eſt factus, deinde à ſenatu Auguſtus appellatus. Cogente autem Senatu, conſortem imperij ac Cæſarem fecit Decium filium ſuum. Vixit annis quinquaginta, regnauitq; cum filio ferè biennio. Senatus luxit eum, ac eius nomine Decianas in Auentino thermas ædificauit. Fuit princeps in omnibus laudandus, ſi à Chriſtianorum ſupplicijs abſtinuiſſet.

31 **Gallus** Hoſtilius Imperator factus eſt à legatione, quæ integra manſit in prælio Scytharum. Quæ enim ſuperfuerant, ad hunc confugerunt ueluti ſeruatorem reliquiarum Romani exercitus. Hic ignominioſum fœdus percuſsit cum Scythis, tuncq; reſpub. Rom. primum accepit iugum ſeruitutis Scythicæ. Cumq; paulò pòſt Aemilianus à milite Cæſar ſalutaretur, & Gallus motus illos uellet opprimere, interfectus eſt cum filio, anno ætatis ſuæ 37. Sed paulò pòſt cum Aemilianus tribus menſibus imperaſſet, fuit & ipſe interfectus. Gallus uerò imperauerat duobus annis.

32 **Valerianus** & Galienus filius eius, Imperatores facti ab exercitu, qui in Rhetia & Norico fuit, pater quidem uitam ad ſenium uſq; incorruptam duxit, ſuperatuſq; eſt à rege Perſarum. Sic enim fuit captus, ut ignobili ac ꝑpetua ſeruitute apud Parthos cõſenuerit. *Imperator fit ſcabellũ regis Perſarum.* Quoad enim uixit, Sapor rex Perſarum, eo incuruato pedem ceruicibus eius imponens, equum aſcendere ſolitus erat, pro ſcabello eo uſus. Galienus uerò cum audiſſet patris captiuitatem, mox in delicias lapſus gaudebat, & omnia negligenter agebat. Tunc exercitus congregatus, facit Macrianum cum filijs Imperatores. Quibus in oriente occiſis, Valens imperium aſſumpſit, qui in Achaia proconſul fuit. Galienus uerò interim uino, mulierculis, propinis, lenonibus ac mimis deditus erat. Reſeruauit tamen eum fortuna diutius quàm oportebat. Ad quintumdecimum enim annum peruenit cum Valeriano patre, qui ſeptem: Ipſe uerò ſolus octo annos regnauit, fueruntq; ſub eius imperio 30. Imperatores in diuerſis locis à militibus electi, & omnes interfecti ab æmulis ſuis.

33 **Claudius** Flauius Imperator, è Dalmatis genus trahens, uir morum grauitate inſignis, uitæ fuit integerrimæ, proceræ ſtaturæ & ex nobili familia ortus, adeò moderatus in cibo & potu, ut omnib. eſſet admirationi. Geſsit quoque ſe in repub. ut eius ſtirpem ad imperium Senatus principeſq; eligerent. Hic Daciam recuperauit, barbaros uicit & fudit, præſertim Scythas & Gothos, impetum in res Romanas facientes. Poſt hæc in morbum incidens, interijt cum duobus tantum regnaſſet annis.

34 **Aurelianus** in Pannonia obſcura familia natus, uir à pueritia omnis ocij & inertiæ impatiens, nullum permiſit abire diem, in quo non pilo & ſagittis ſe exercuerit. Adulta uerò ætate fuit procerus ſtatura, neruis ualidiſsimis, uini cibiꝗ paulo cupidior, libidinis raræ, gladij agitandi ſtudioſus, ſeueritatis immenſæ, diſciplinæ ſingularis, erumpentes Sarmatas attriuit, repulitꝗ Gothos, tandem mortuo Claudio Imperator factus. Et cum Marcomanni tantum Romanis incuſsiſſent terrorem, ut iā de urbe ſua deſperarent, & magnæ in urbe excitarentur ſeditiones, uenit Aurelianus in urbem ut illos compeſceret, interfectiſꝗ aliquot nobilibus ac ſenatoribus inciuilius imperio uſus eſt, adeò ut iam timeri non amari inciperet. Compoſito dehinc urbis ſtatu, ad orientem profectus eſt, partaꝗ uictoria in Europam rediјt, triumphumꝗ Romæ egit. Poſtea uerò in orientem rediturus, inter Heracleam & Byzantium à notario ſuo interēptus eſt, quòd princeps eſſet ſeuerus, truculentus, ſanguinarius, & imperator magis neceſſarius quàm bonus. Regnauerat autem ferè ſex annis.

Magis neceſſarius quā bonus

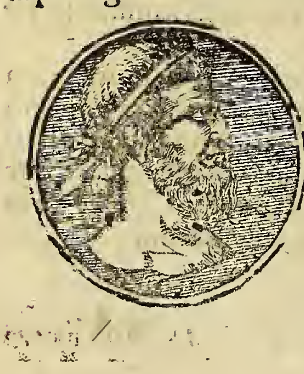
35 **Annius** Tacitus occiſo Aureliano, uir egregius & reipub. cōmodus, à ſenatu eligitur Imp. Fuerat autē interregnum ſex totis menſib. Cum enim exercitus nullum haberet principem, qui Aureliano conferri poſſet, retulit electionem ad ſenatū: Senatus uerò eam reiecit in exercitum, quod ſciret milites ægrè eos accipere, quos ſenatus elegiſſet. Reluctatus eſt autem diu & multum Tacitus, quod iam ætate eſſet propemodū decrepita & corpore ualetudinario. Suſcepto autē imperio, uitæ fuit parciſsimæ, ualidior in ſenectute, adeò ut etiā ſenex minutulas literas ad ſtuporē legeret. Nunquā noctē intermiſit, qua non aliquid uel ſcriberet uel legeret. Ob breuitatē autem temporis nihil præclarum geſsit. Interijt enim ſexto menſe. Tunc Annius Florianus, Taciti frater, uir imperandi cupidus, mox ſine Senatus autoritate quaſi hæreditariū arripuit imperium, ſed uix duobus menſibus in eo lætatus, Tarſi à militibus eſt occiſus.

Imperator ſtudioſiſsimus.

36 **Probus** è Pannonia oriundus, quum adoleſcens eſſet patrimonio moderato, uirtutibus ſeſe clariorē effecit, multaꝗ ultra Danubium fortiter & ſtrenuè geſsit. In Africa contra Marmaridas fortiſsimè dimicauit. Carthaginem à rebellione uindicauit, & multa præclara geſsit. Quapropter cū omnib. militib. admirationi eſſet, delectus eſt ab eis in Imperatorē. Poſt multa autem bella feliciter geſta, tādem bellum Perſicum parans, in Illyrico à militibus ſuis per inſidias eſt interemptus, quòd nunquā militem ocioſum pateretur, dicens, Annonam gratuitam militē non cōmedere debere & quòd iactabat, Breui milites nō fore neceſſarios, cum iam totum penè mundum Rom. ſubieciſſet orbemꝗ pacaſſet. Interēptus eſt autē annò imperij ſexto.

Orbem Romanu ſubiecit.

37 **Carus** Narbonæ natus & Romæ literis educatus, per militares gradus creuit uſꝗ ad imperatoriam dignitatem, & bellum Perſicum quod Probus parauerat, cum omni belli apparatu aggreſſus eſt, & niſi fulmine ictus concidiſſet, regnum Perſicum ſubuertiſſet. Mortuo itaꝗ Caro, traditæ ſunt rerum habenæ filio eius Numeriano. At ſocer eius Arrius Aper cupiens inuadere imperium, generum nihil tale timentem occidit: At paulò pòſt Diocletianus quem exercitus Imperatorem fecit, manu ſua confodit Aprum, uindicans necem Numeriani. Tunc Carinus frater Numeriani uolens inuadere Diocletianum, ab eo in Dalmatia occiſus eſt, homo impudentiſsimus, & omni libidinum genere deturpatus, quem & pater ob eius nimiam libidinem ſæpe cogitauit è medio tollere, eiꝗ abrogare imperium & Cæſaris nomen.

38 **Diocletianus** Dalmata, natus ex parentibus obſcuris, uicto Carino Auguſtus eſt appellatus & à Senatu magno honore exceptus. Quum autem in diuerſis mundi partibus inſignes excitarentur tumultus, pluresꝗ undiꝗ ſurgerent tyranni, in Gallia, Britannia, Aegypto ac Italia, Diocletianus prudenter animaduertit conſorte imperij opus eſſe, quo & imperium firmaret & pacem ubiꝗ redderet: unde Maximianum Herculeum legit, quo cum imperij habenas æquo iure, mira cōcordia gubernauit. Obtemperauit enim Maximianus Diocletiano

tanquam

nunquam filius patri ac minor maiori, nec unquam eius reſtitit uoluntati. Cum autem Diocletiannus in oriēte plurimas nactus eſſet uictorias, maximus eſt ei à Senatu decretus triumphus cum inclytis cognominibus populorum à ſe deuictorum. Quibus non contentus, diuinos ſibi uſurpauit honores, uoluitq; adorari, & pedes exoſculandos omnibus exhibuit. Aureo quoq; & gemmato curru triumphauit, ſplendidius multò quā ueterum quiſpiam. Senio autem confectus, decreuit imperio ſe abdicare & priuatus uiuere, quod & fecit Nicomediæ, quo die & Maximianus Mediolani depoſuit imperiales faſces. Imperauerunt uerò annis 20. et Diocletianus poſt depoſitum imperium manſit priuatus Salonis, rei ruſticæ indulgens annis 10. Fuit uir ſagax admodum & ingenio acer, in Chriſtianos tamen ualde impius & crudelis, qui multa millia occidi iuſsit. Porrò Maximianus fuit uir ſeuerus ciuilitatis expers, ſtolidi ingenij, libidinoſus, & qui ægrè depoſuit imperium. Genuit uerò Maxentium, quem poſtea milites prætoriani Imperatorem fecerunt, & ad quem ſe pater conferens, ſperabat reſumere faſtigium imperij. Sed cum ſibi non ſuccederet, profectus eſt ad generum Conſtantinum, qui eius filiam Fauſtam habuit, conabatq; per inſidias illam imperio deturbare. Quod ubi Fauſta filia cognouit, reſerauit marito, patri ſcilicet maritum præferens. Gener itaq; apud Maſsiliam illum obſedit ac uiuum cepit, iuſsitq; genus eligere mortis. Ille uerò fractis laqueo ceruicibus, occubuit, homo ſanguinarius & crudeliſsimus in Chriſtianos.

Diuinos expetit honores.

39 Conſtantius poſt abdicatum à Diocletiano imperium, factus eſt imperator in Gallijs, Hiſpanijs, Italia et Africa, Galerius uerò obtinuit imperium in Illirico, Græcia, Aſia & Oriente. Habuit autem Conſtantius uxorem Helenam obſcuri generis, fœminam tamen ſanctam, ex qua Conſtantinum Imperatorem genuit. Habuit & Theodoram Maximiani priuignam, ex qua ſuſtulit Cōſtantium patrem Iuliani, ac Conſtantiam, uxorem Licinij Imperatoris, conſumptuſq; morbo, anno eius imperij 13. Hic Chriſtianis ſupra modum fauiſſe dicitur. Galerius uerò quem Diocletianus adoptauerat & Cæſarem fecerat, tradita ei filia Valeria, eximius fuit bellator, proſpereq; pugnauit in oriente. Prætoriani uerò milites interim fecerunt Imperatorem Maxentium, qui tamen non ut Cæſar, ſed ut tyrannus ſumma ſæuitia gubernauit, qui Seuerum Rauennæ captum occidit, anno eius imperij. 2. Tunc Galerius fecit imperij conſortem Licinium, ipſe uerò paulò poſt ob ſęuam in cunctos libidinem, ac in Chriſtianos horrendam crudelitatem, in morbum, incidit, ac conſumptis genialib. defecit. Nam ulcus inguinibus innatum uirilia exedit, inareſcenteq; tota illa corporis parte, uermes pullularunt, remedia deerant, medici deſperauerunt. Fœtor enim tam intollerabilis erat, ut nullus omnino, ne medicorum quidem ullus, propius accedere poſſet. Igitur digna morte tandem perijt, cum ſolus regnaſſet annos duos; cum Cæſaribus uerò & imperij conſorte annos ſedecim.

Helena ſancta

Maxētij crudelitas.

40 Conſtantinus natus patre Conſtantio & matre Helena, à patre in Britannia agē te creatus eſt Cęſar & ſucceſſor. Prætoriani tamen milites Romę Imperatorem fecerunt Maxentium, qui & mox cum ſumma ſæuitia imperauit in urbe, pleroſq; claros uiros occidit, bona rapuit, uectigalia noua inuenit, uirgines ſtuprauit, & caſtiſsimis matronis uim intulit, inextinguibilis libidinis, & corradendis pecunijs inexplebilis. Interim uerò Conſtantinus uocatus à Senatu ad deturbandum Maxentium, qui iam à Matre ad Chriſti fidem erat inductus, uenit in Italiam, pugnam initurus cum tyranno. At cum ille confugeret in urbem, iuſsit iuxta Miluium pontem fluuium ſterni nauibus ad decipulam compoſitis, ut in ſequentem hoſtem ludificaret, ſubmergeretq;. Sed ille prior antè exercitum ſuum furibundus è portis proruit urbis, immemorq; fraudis à ſe fabrefactæ, pontum tum paucis aggreſſus, in profundum mergitur cum equo, nec uſquam cadauer eius poſtea eſt inuentum. Perijt autē tyrannus ille ſexto imperij ſui anno. Poſtea Conſtantinus Liciniū Imperatorē perſequtus, in Græcia apprehendit & interfecit. Quas pœnas luit homo ſanguinolentus & uecors propè ſeptuagenarius, cum imperaſſet annis ſedecim. Fuit & alius Cæſar in

Foueā fecit alteri & incidit in eam.

oriente Maximianus,quem alij Maximinum appellant, qui contra Chriſtianos ſumma
truculentia in oriente deſæuijt.Sed cum aduerſus Licinium res nouas in oriente molire
tur,rupto fœdere oppreſſus eſt,poſtquam imperauerat annis ſeptem. Conſtantinus ue
rò fecit Cæſares filium Conſtantinum & nepotem ex ſorore Licinium iuniorem Licinij
filium,ipſe uerò omnem orbem gubernabat,ex omnibus bellis uictoriam reportabat,
& ſemper proſpera uſus eſt fortuna.Vnde ſtatuit urbem ſui nominis ædificare,delecto-
que Byzantio & ductis ritè foſsis, urbem in medio condidit,& à ſe Conſtantinopolim
denominauit,imperij ſedemq; conſtituit anno imperij ſui 25. qui fuit annus Chriſti cir-
citer 336. Fuit antiquum Byzantium, quòd à Pertinace et Galleno penè euerſum fue-
rat,ſed à Conſtantino firmiſsimè munitum & multis monimentis exornatum, quæ ex
omni orbe in eius dedicationem aduecta ſunt,adeò ut D. Hieron. ſcribat. Conſtanti-
num omnes penè urbes nudaſſe,ut nouam Romam exornaret. Ex arce enim quæ fue-
rat Ilij,tranſtulit Palladium,ex Troade æneam ſtatuam Apollinis mirandæ magnitudi-
nis,ex Roma Coclidem columnam Porphyreticam,qua uarijs ſignis circundatam in fo
ro lapidibus ſtrato locari iuſsit. Sed non diu hæc ornamenta conſtitêre, propter fre-
quentes terræ motus & barbarorum irruptiones.Studuit hinc princeps nutrire artes bo
nas præcipuè ſtudia literarum,ſcribere,meditari,audire legationes & querimonias pro
uinciarum. Senex uerò Sotiropolim urbem petijt, ut aquis calidis ſenile corpus foue-
ret,& priuſquam ſe ablueret medici pharmacum dederunt, miniſtri uerò corrupti pre-
cio ab affinibus nocua immiſcuêre. Ille intrepidus poculum ebibit & paulò pòſt incidit
in morbum,quo & tandem extinctus eſt.

Cõſtantinopolis fit ſedes imperij.

Pietas Cõſtantini.

41 **Conſtantius** Conſtans, & Conſtantius fratres, & filij Conſtantini
magni,ex teſtamento imperium ſuſceperunt,atq; inter
ſe partiti ſunt.Conſtantino obuenerunt Gallia,Hiſpania,Britannia, Ibernia,& quicqd
terrarũ eſt ultra alpes. Conſtans uerò tenebat Italiam, Africam,Illyricum, Dalmatiam,
Macedoniam & Achaiam. Conſtantino autem cedebat Thracia, & quicquid à freto
Propontidis Aſiã uerſus in orientem protenditur.Conſtantinus uerò hac diuiſione nõ
contentus, bellum ciuile mouit contra Conſtantẽ,ſed uictus apud Aquileiã confoſſus
eſt,anno ætatis 25.quum nondũ triennio imperaſſet in Gallijs. Tunc Conſtans potitur
rerum in Gallijs,ſed poſt aliquot annos & ipſe cæſus factione Magnẽtij,anno 13.impe-
rij,Magnentio reliquit imperium.Fuit autẽ Magnentius obſcuris ortus parentib. uir le
gendi ſtudio prõptus,ſermone acer,animi tumidi; & artifex ad occultandã audaciæ ſpe
cie formidinẽ.Conſtantius audita cæde fratris uenit ex oriente, & manus conſerens cũ
Magnentio,uictor euadit,cæſiq; fuerunt in eo bello ſuprà 64.millia pugnatorũ. Euaſit
tamen Magnentius & uenit in Italiam.Reparatoq; denuo exercitu, tentauit euentum,
ſed uictus fugit Lugdunum,ſibiq; ipſi mortem conſciuit,menſe imperij 42. Habuit tũc
Conſtantius in oriente conſortem imperij,Gallum nomine, qui cum ſceleratiſsimè ui-
ueret,4.imperij ſui anno interemptus eſt,ſicq; rerum ſolus Conſtantius potitus eſt,poſt
hæc Mediolani Iulianum patruelem, Galli fratrem,Gallijs præfecit,Cæſarem fecit,ado
ptauitq;,& ſororẽ Helenam uxorẽ dedit,mortuus tandẽ febri ardente anno imperij 38.

Magnentius arripit imperiũ.

42 **Iulianus** filius Conſtantij Conſtantini Magni fratris bonæ indolis puer,
ab initio apparuit, & inſtitutus in Chriſtianiſmo,cœpit inde fi-
dei eſſe deſertor,quin & contra Chriſtianos edidit librum, quem tamẽ argutiſsimè Cy-
rillus epiſcopus Alexandrinus confutauit. Gallijs primum fuit præpoſitus, unde & in
campis Argentoratenſibus in paucis militibus infinitas hoſtium copias deleuit. Cum
itaq; re bene geſta in Gallijs ſœpe hoſtes profligaſſet, ultraq; Rhenum coëgiſſet, con-
cordi aſſenſu à militibus uocatus eſt Imperator & Auguſtus. Erant tunc domandi &
profligandi Perſæ, qui per 60. fermè annos ſæuiſsima cædium monumenta in oriente
fecerant, Romanis exercitibus ſæpe repulſis atq; deletis. Cum his ardebat Iulianus
congredi & in flore ætatis Parthicum nomen affectabar. Itaque cum ingenti appara-
tu uenit Coſtantinopolim, & hinc tranſmiſſo Boſphoro à Chalcedone Nicomediam
proceſsit,quæ tum terræmotu corruerat,inde Antiochiam perueniens hyemauit ibi.Se
quenti Vere Hieropolim profectus in Meſopotamiã ſigna mouit, atq; hinc traiecto flu
uio pugnã inijt cum Perſis,acceptoq; letali uulnere & manu cruore repleta, ut Deo no-
ſtro blaſphemaret,in aërem ſanguinem proijciens dixit: Viciſti tandem Galilæe,uiciſti.

Iulianus iuxta Argentinam pugnat.

Viciſti Galilææ.

Sic

Sic enim Chriſtum uocare ſolebat, cum Chriſti cultores impios Galilæorum appellaret filios, ipſe impiiſsimus & fraudulentiſs. cum nominis contumeliam ſe eis inferre ſic putaret. Cumq́ paulatim ſanguine uacuatus circa noctis ferè medium ſpiritus deficeret, popoſcit aquam, epotaq́ frigida aqua, uita ſolutus eſt cum imperaſſet ſolus annum unum, menſes ſeptem, ab eo autem quod Cæſar fuit annos ſeptem. Hic quanquam Chriſtianos nimium inſectaretur, ſanguine tamen abſtinuit. Chriſtianos ſchola tum prohibuit, ne doctores artium liberalium eſſent, unde materia deeſſet & paulatim ingenium fidei defendendæ.

43 **Iuuianus** ſeu Iouinianus eligitur Imperator à militibus, quum Iulianus in exercitu orientali interiiſſet, licet paulo antè cùm Iulianus lege ab exercitu exegiſſet Chriſtianos, cingulum militiæ deſerere quàm Imperatori obtemperare maluiſſet. Electus autem Romanum exercitum traiecit ultra Tigridem fluuium, ubiq́ ictum eſt fœdus pacis ad annos 20. non ſine calamitate Romani imperii, datis obſidibus nobilibus. Reſtituit deinde Iuuianus ſacerdotes & epiſcopos, præſertim Athanaſium magnum, qui prius ſub Conſtantio & Iuliano pulſi erant. Cumq́ ueniſſet ad locum, qui eſt inter Bithyniam & Galathas, nocte mortuus inuentus eſt, cum imperaſſet menſibus ſeptem, anno ætatis 33. *Athanaſius reſtituitur.*

44 **Valentinianus** ab exercitu Nicææ in Bithynia eſt Imperator electus, atq́ Valens frater collega imperii deſignatus. Valens itaq́ Conſtantinopolim concedens bella geſsit in oriente; Procopium deuicit & occidit. Poſtea Arrianus factus, Chriſtianis orthodoxis multa incommoda intulit. Valentinianus uerò Saxones Germaniæ populos, tumultuantes domuit, ubi & Gratianum filium appellauit Auguſtum. Paulo pòſt apoplexia tactus uoce amiſſa, ſenſu integer expirauit, anno ætatis 55. imperii uerò 11. Hic fuit erga Deum ualde pius, & à iuſtitia nunquam alienus. At Valens cum in ſua hæreſi perſeueraret & multa bella contra Gothos gereret, tandem magna clade uictus & in fuga uulneratus ſagitta, decidit ex equo, acceptuſq́ eſt in uile tugurium circa Hadrianopolim, iuxta quod palearum ſtrues erat cumulata, quod igne ſuppoſito in flammas ſolutum, imperatorem Valentem abſumpſit. Locus enim ſeptus ab hoſtibus, quia primo impetu capi non potuit, dum uictor Alanus Imperatorem perſequitur, inſcius illic eum latere, ignem iniecit, quo concrematus eſt. Periit autem anno ætatis 50. imperii 16. Anno Chriſti 378. *Valens hæreticus.*

45 **Gratianus** filius Valentiniani Imperatoris, à patre inſignibus imperii eſt ornatus, princeps religioſus erga Deum, pudicus ac uerecundus, liberalis & comis in proximum, fecitq́ participem regni Valentinianum fratrem. Fuit Gratianus admodum iuuenis, quando immenſa hoſtium multitudo irrupit in Galliam, cui obuiam profectus, fudit circa Argentoratum triginta millia Alemannorum. Deinde miſit Theodoſium magiſtrum militum cum exercitu contra Gothos in Thraciam, & re bene geſta, fecit illum conſortem imperii, tradito ſibi oriente cum Thraciæ imperio. Gratianus uerò dolo & inſidiis Maximi, cum annis regnaſſet 15. anno ætatis 29. interiit. Valentinianus iuuenis in orientem ad Theodoſium properans, ab eo liberaliter eſt exceptus, admonituſq́ ne ſectaretur Arrianam perfidiam. Theodoſius quoq́ ingentes copias ordinauit contra Maximum tyrannum, cepitq́ eum circa Aquileiam & occidit. Valentinianus uerò ab Italia in Gallias profectus, dum Viennæ negligentius moraretur, fraude Arbogaſti, Alanorum præfecti, noctu in cubiculo ſtrangulatus eſt, anno eius imperii 18. *Apud Argentinam cæduntur Germani.*

46 **Theodoſius** Imperator Traiano moribus & corpore perſimilis fuit, tam uultu quàm ſucceſſu. Nam & eminens utriuſq́ fuit ſtatura, par cæſaries, ingentes oculi, uterq́ comitis ac clemens. Vinolentiam tamen & triumphandi cupiditatem plus deteſtatus eſt Theodoſius quam Traianus. Ipſe imperium Rom. quod negligentia trium principum & diſſenſione partium dilaceratū erat, rurſum inſtaurauit, filioſq́ conſortes imperii fecit. Arcadium orienti & Honorium occidenti præfecit. Ipſe uerò Mediolani conſenuit, ex ſenio in morbum incidens defunctus eſt anno ætatis 60. imperii 17. Corpus eius fuit Conſtantinopolim tranſlatum ibique ſepultum, & diuus Ambroſius habuit funebrem orationem poſt obitum eius.

47 Arcadius orientis,& Honorius occidentis factus eſt poſt mortem patris Imperator, erantq́ ambo filij iuuenes, quum imperium capeſcerent,& undiq́ plures orti ſunt tyranni & duces mali, Alaricus ſcilicet in oriente, Gildo in Africa & poſt eum in eadē prouincia Maſcezel,Stilico in occidente, per quos Gothi irritati diripuerunt Romam & ferè totam Italiam, quod tamen Honorius homo ſocordis ingenij parum curauit, etiamſi Conſtantinum militiæ magiſtrum cum exercitu miſerit contra Vuallem regem Gothorum ad liberandas Gallias,ſed qui à Gothis circa Arelatum occiditur. Moritur quoq́ Arcadius cum regnaſſet annis 13. ſuperſtite filio Theodoſio,qui regnum paternum poſtea adminiſtrauit. Mater eius Eudoxia fœmina arrogans & ſuperba, cuncta ſuo arbitrio agebat. Caſtigata autem ob id à uiro ſancto Iohanne Chryſoſtomo, induxit maritum Arcadium, ut uiro ſancto exilium indiceret. Qui ad deſerta Armeniæ delatus, indignante populo quòd tantus uir ſine cauſa exilio mulctaretur,cum diem obijſſet,haud prætereunt tres menſes ab eius obitu, cum & Auguſta diuina ultione moritur. Tempore enim partus, fœtu in utero mortuo,in aſperrimis doloribus & cruciatibus mortua eſt.Interim uerò Honorius in conſortem imperij ac cœpit Conſtantium, cui & ſororem deſponſauit, qui magna indole ſuſtulit tyrannos atque domuit barbarorum impetus,qui Galliam, Britanniam & Hiſpaniam infeſtabant.Sublatus tamen eſt Conſtantius immatura morte, ſeptimo menſe poſtquam Cæſar appellatus eſt. Non longè poſt Honorius quoq́ mortuus eſt cum regnaſſet annis 31.nulla ſuperſtite prole.

Ioā.Chryſoſtomus in exiliū mittitur.

48 Theodoſius orientis & Valentinianus occidentis Imperator, ſub idem tempus Rom. rexerunt imperium. Theodoſius fuit filius Arcadij & Eudoxiæ,fecitq́ Valentinianum conſobrinum ſuum Cæſarem, uir Chriſtianiſs.longo imperij potentatu afflictus,tandemq́ febre ſolutus,cum regnaſſet annis 48. Nam cum Honorio patruo regnauit annis 21. & cum Valentiniano genero 27.Valentiniano itaq́ imperante, plurimi hoſtes in occidente & Africa ſurrexerunt, quibus neque uiribus, neq́ conſilio undique obſiſti potuit,incumbentibus undique barbaris. Genſerico in Africa, Attila Hunorum rege in Europa, qui Rom. imperium cupiebat ſubuertere Gallis occupare,& Theodorico Gotho in Gallia. Confoſſus eſt autem Valentinianus conſilio, ut aiunt,Maximi, qui & ſtatim arripuit imperium poſtquam imperauit annis 30. Vixit plurimum Rauennæ, eſtq́ ab eo urbs ipſa cum murorum refectione,tum publicis exculta ædificijs,factaq́ caput 14. urbium. Fuit hic Valentinianus ultimus Imperator occidentis, donec poſteris temporib.Carolus Magnus rurſum Imperator eſt factus.Durauit hæc imperij diuiſio, à Conſtantino magno ad Valentiniani huius tertij tempora,annis circiter 120.ad annum ſcilicet Chriſti 456. quando orbis monarcha Conſtantinopoli regnans,orientis Imperator dicebatur. Huic uerò additum collegam Cæſarem,qui Romæ rebus præſidebat,occidentis Imperatoris dicebant,confuſoq́ ordine multa geſta ſunt,præſertim poſt Valentiniani tempora. Multi enim conſtituti ſunt. Imperator aliquando quidem ab Imperatoribus Conſtantinopol.aliquando à ſenatoribus Romanorū,& aliquando à milite quem Imperator Conſtantinopol.habuit in Italia.Quin & ſummus dux belli nonnunquam deſignauit Imperatorem,quidam etiam ſua autoritate arripuerunt imperium. Quibus tamen omnibus ſuum inſtitutum infeliciter ceſsit, quum nullius ſtabile et diuturnum fuerit regnum. Aut enim cito interfecti ſunt,aut expulſi,aut ſua ſponte depoſuerunt imperium, uidentes res Romanorum indies ire in præcipitium. Horum autem nomina fuerunt, Maiorianus,Seuerianus,Anhemius,Oreſtes dux exercitus imperialis,qui filium ſuum Auguſtulum fecit Cæſarem in Italia.Rectè quidem is fuit Auguſtulus, infelicis ominis nomen ſortitus,ſub quo auguſtiſs.imperium in tantas fuit redactum anguſtias. Videntes autem extraneæ nationes, Italiam penitus neglectam ab Imperatore Conſtantinopolitano,cœperunt moliri res nouas, & contra Romanum imperium inſurgendo libertatem ſuam aſſerere.Exortæ enim ſunt bellaciſsimæ Vandalorum,Gothorum,Francorum,Longobardorum & Herulorum gentes,unà cum multis alijs, qui ubi proprios ex ſuis reges creauerunt,contra occidentis imperatores armis ſumptis rebellarunt.

Auguſtulus.

ROMANVM IMPERIVM INVADITVR A' TYRANNIS. Cap. LXIII.

VBi Valentinianus Romæ à ſuis occiſus fuit, ſurrexerunt multi tyranni, Romam & imperium ipſum inuadentes, quorum primus fuit Maximus ciuis Romanus, quem Genſericus Vandalorum rex ex Africa euocatus trucidauit. Quem ſubſecuti ſunt alij multi, qui ex imperio latrocinium fecerunt. Quum enim Auguſtulus imperio præeſſet occidentis, penetrat Odoacer Herulorum rex cum inſtructiſsimo exercitu, e Germanorum populis collecto, in Italiam. Cui ad Ticinum Oreſtes Auguſtuli pater occurrens memorabili pugna uictus & cæſus eſt. Quare Auguſtul. purpura & imperiali dignitate præ metu abiecta, Roma fugiens. Odoacer uerò urbem uictor intrat & totam Italiam occupat, mutatoq; nomine eam à ſe Odoacriam denominauit. Sic quidem Romanum imperium in uniuerſum ſublatum et oppreſſum defecit, circa annum Chriſti 471. Odoacer enim in urbe Roma ſui regni ſedem conſtituens, in eadem annis regnauit 14. idq; tanta cum potentia tantiſq; uiribus, ut nullis Zenonis imperatoris Conſtantinopol. uel conſilijs uel armis eijci potuerit. O' Italia, ubi nunc tua potentia atq; fortitudo? Tu olim tua potentia ſubegiſti nationes & populos, quinetiam uniuerſum orbem. Tu recepiſti regibus & principibus terras eorum, fuitq; nomen tuum formidabile toti mundo, & iam ſinis alienum hominem eumq; plebeium ingredi & te ſibi ſubiugare. Cœpit aliquando imperium tuum ſub potentiſsimo Auguſto, & iam ſub Auguſtulo penitus ruit & deficit. Quæ hæc rerum mutatio? Occupata itaq; ab Odoacro tota Italia, miſit Imperator Conſtantinop. Theodoricum regem, qui ex Gothis fuit, cum grandi exercitu, tradiditq; ei Italiam, ut eſſet rex in ea, id tamen quòd difficulter obtinere potuit. Multo enim labore Odoacrum qui ex Hunis erat, tandem interfecit & Italiam ſibi ſubiecit. Factus eſt proinde idem Theodoricus Arrianus, afflixitq; multum catholicos. Succeſſerunt ei in regno Theodatus, Vitigis & Ildouades, qui omnes Gothi erant. Deinde ijdem crearunt Totilam regem. Interea autem temporis & Longobardi irruerunt in Italiam à quorum ingreſſu obſtupuit Romanum imperium. Quod audiens Imperator Conſtantinopolitanus, miſit in Italiam legatum Longinum nomine, qui Rauennæ commorans, continuit Imperatoris ciuitates, quas adhuc in Italia habuit in officio. Non erat tunc ullus exercitus in Italia, qui hoſtilibus irruptionibus reſiſteret, ſed quælibet ciuitas pro uirili ſua defendebat ſe contra hoſtium impetum. Tunc quoq; iuſſu Iuſtiniani Imperatoris nouus fuit per Longinum in Italia inſtitutus magiſtratus, quem Exarchatum Rauennenſem dixerunt. Nam Exarchus ſeu Vicarius Imp. Conſtantinopol. Rauennæ uerſabatur, non Romæ, quòd illa barbarorum irruptionibus mi ſerè uaſtata & direpta iacebat. Id autem factum eſt anno Chriſti 570. Durauit hæc Italiæ adminiſtratio annos 75 uſq; ad annum Chriſti 756. & fuerunt interim quatuordecim Exarchi.

Italia Odoacria.

Habetur quoq; infrà in Vngaria hæc hiſtoria.

Exarchatus Rauennenſis.

LONGOBARDI OCCVPANT ITALIAM. Cap. LXIIII.

LOngobardi uerò qui ſeſe iam in Italiam inſinuauerant, Rauennam forti manu obſident, oppugnant & tandem capiunt, ſimulq; Imperatorem omni iuriſdictione Italica priuant. Sicq; factum eſt, ut Luitprandus Longobardorum rex regnandi cupidine & ambitione flagrans, eam Italiæ partem, quæ Conſtantinopol. Imperatoribus antè ſubiecta fuerat, ſuo regno uendicaret, & finitimis urbibus circumquoq; captis, ipſam quoq; Rom. urbem obſidione premeret. Quod uidentes Veneti, Pont. Rom. et reliqui populi Italiæ, auxilium & defenſionem querunt, non apud Imperatorem Conſtantinopol. quòd is negligens eſſet ad tuendam Italiam, uel ut alij dicunt, quòd ſimultas quædam nata eſſet inter Romanum Pontif. & Imperatorem, ratione imaginem ſanctorum, ſed Papa legatum miſit ad Carolum Matellum, regiæ domus in Gallijs præfectũ, rogauitq; illum, ut laboranti Romæ & eccleſiæ ſuccurreret. Nec ſpreuit pontificis preces Carolus, quin Luitprandum regem, amica exhortatione retraheret ab urbis obſidione, & Rom. graui periculo liberaret. Et tunc quidem eccleſiæ tutela primum ab Imperatorib. Græcis ad Gallorũ principes eſt translata. Olfaciens autẽ Leo Imperator Cõſtant. quod futurũ eſſet, nẽpe ut ſe reiecto, Pont. Rom. aliũ conaretur in occidẽte creare Imperato-

Longobardi erigunt regnũ in Italia.

Imperatorem, miſit alium Exarchũ Eurithium nomine in Italiam, monens eũ, ut Rom. Pont. qui hæc moliebatur, & ei adhærentes, quoad poſſet uexaret, Longobardos uerò ut amicos tractaret. Longobardi ergo ab incœptis non deſiſtentes, ſed ſub Aiſtulpho rege Rom. agros & fines aſsiduis bellis uexantes, Stephanus Papa ad Pipinum regem cõfugit, ab illo ſuppliciter petens, ut Rom. eccleſiæ laboranti ſuppetias ferret, & à Longobardorum tyrannide liberaret. Pipinus qui paulo antè regiam dignitatem acceperat, detruſo legittimo rege in monaſterium, memor accepti beneficij, collecta ualida manu alpes ſuperat, & ad ipſas montium fauces occurrentibus ſibi Longobardis, prælio eos aggreſſus, uictoria potitur, regemq́ illorum Aiſtulphum Papiæ incluſum armis extorquet, & ad conditiones præſcriptas cogit. Sed Aiſtulpho nihil eorum quæ promiſerat præſtante, Pipinus ſequenti anno, nempe Chriſti 756. magno armorum apparatu ingreſſus eſt Italiam, Longobardorum uires oppreſsit, & Rauennatem exarchatum & quæcunq; alia Italiæ loca, quæ Imperatori & imperio antehac ſubiecta fuerant Romanæ ſedi donauit. Vnde factum eſt, ut Imperator Græcus, antea quidem Longobardorum armis Italiæ pulſus, recuperandi uerò iure & iuſtæ poſſeſsionis titulo nondum ſpoliatus, nunc his quoq; in uniuerſum amiſsis, totaq; Italia eiectus, omne quod in hoc tenuerat imperium amiſit. Potuiſſet quidem ulciſci hanc illatam iniuriam, niſi Saracenorum impeditus fuiſſet, armis qui aſsiduis bellorum incurſionibus uexabant orientis imperium Pipinus autem ampliſsimis hiſce beneficijs ſuis in Romanos pont. collatis, Auguſtum Chriſtianiſsimi regis titulum ſibi & ſucceſſoribus ſuis meruit in hodiernum uſq; diem, quo etiam hodie Francorum reges ſuperbiunt, hanc nimirum ob cauſam, quòd quæ ad Imperatorem in Italia pertinuerant loca, ex Longobardorum manibus aſſerta Rom. donarunt eccleſiæ. Et cum ad huc ultimus Longobardorum rex Deſiderius, in Romanum Pontificem Adrianum aliquid moliri cœpiſſet, ille Carolum Pipini filium pro defenſione ſedis apoſtolicæ implorauit. Et facile quidem quod uolebat impetrauit, ob beneficia in ſuum patrem & auum collocata. Mox enim cum exercitu in Italiam penetrat Carolus, Deſiderium cum exercitu ſuo occurrentem acri prælio fundit, & oppida illorum omnia in deditionem accepit, captumq; regem unà cum uxore atque liberis in Galliam exulatum relegat. Et ſic Longobardorum regnum, quod annis plus ducentis in Italia obtinuerant, in uniuerſum deletum eſt, anno ſcilicet Chriſti 776. Carolus uerò Pipini filius & Francorum rex, poſtquam hæc geſta ſunt, fœdus cum Romanis Pontificibus perpetuum inijt, ſimulq; quod pater Pipinus Romano Pont. donarat, id ipſum amplioribus priuilegijs & iureiurando interpoſito confirmauit. Timentes autem Romani pontifices (ut quidam ſcribunt) ne Saracenis in oriente domitis, Imperator Græcorum Rauennatem Exarchatum cum alijs locis, ad imperium pertinentibus denuo ſibi uendicare conaretur, perſpectum habentes Caroli Magni infractum animi robur, ſimulq; propenſum erga Romanam eccleſiam animum, cogitare cœperunt de imperij translatione, perſuaſumq; fuit eis, Italiæ ſtatum incolumen, pacem atq; libertatem commodius reſtitui non poſſe, quàm ſi nouus in Occidente imperator electus, omnem imperij dignitatem & eiuſdem curæ ſuſcipiat. Mouerunt hæc multorum animos, reſq; ipſa perficitur anno Chriſti 801. decernitq; Rom. Pont. ipſum Carolum Magna uoce Imperatorem, ac donat diademate Romæ in Baſilica diui Petri, acclamante Rom. populo ter, Carolo Auguſto à Deo coronato, magno pacifico Imperatori, uita & uictoria. Et quamuis hæc iniquius ferrent Imperatores Græci, quo minus tamen fierent, obſtare non potuerunt, bellis implíciti. In hunc itaque modum Romanum imperium fuit inſtauratum, quod iam 330. ferè annis apud Græcos fuerat, corrueratque in Italia. Habuit autem Carolus ſubiectam Galliam, Germaniam, Britanniam & Italiam, tametſi bonã partem de Italia Romano Pont. unà cum urbe Roma tradiderit. Manſit autem imperium Romanum iam innouatum apud Carolum Magnum & poſteros eius, uſq; ad annum Chriſti 905. Tunc Berengarius, qui Longobardorum terris principatum obtinebat, toti Italiæ ſua potentia moleſtus eſſe cœpit, afflixitq; eam multis modis. Quod cum innotuiſſet Ludouico tertio, quem Boſonis regis Prouinciæ ac Burgundiæ filium quidam ſcribunt, profectus eſt in Italiam, ut illum ab ea arceret. Exiſtente uerò Ludouico Veronæ, intromiſſus eſt clam Berengarius in ciuitatem, comprehendenſque Ludouicum eruit illi oculos, obtinuitque regnum in Italia.

Pipinus ſuccurrit Rom. pontifici.

Quare Gallus Chriſtianiſsimus.

Longobardorum regnum extinguitur.

Carolus Magnus fit imperator.

Paulo poſt circa annum Chriſti 923. quum omne ſemen uirile de Carolo Magno defeciſſet, contendebant pro Rom. imperio tres nationes nempe Itali, Galli & Germani. Quin & Imperator Conſtantinopolitanus nullum non mouens lapidem, bellis quoque laceſsiuit Italiam, ſubordinans etiam Saracenos, qui ingreſsi illam perderent. Germani tamen retinuerunt imperium, ut ſuo loco dicturus ſum. Berengarij quoque & alij quidam homines, qui de nullo regio ſtemmate fuerunt orti, contenderunt aſcendere ad regnum faſtigium, quiſque pro ſua libidine, partim factione & partim armis illud uſurpare conans, etiam cum in Germania interim imperialis ſedes non uacaret. Durauit hæc Italiæ confuſio annis circiter 50. quouſque Ottho primus in Italiam profectus, captum Berengarium ſecundum duxit Bambergam, ubi & mortuus eſt, ſubiecitque rurſum Italiam imperio Germanorum. Deinde uerò Otthones, Henrici & Friderici imperatores, multa aduerſa perpeſsi ſunt in Italia. Redacta eſt quoque Apulia & Neapolis in regnum hæreditarium. Ciuitates autem iſtæ, Mediolanum, Florentia, Genua, Venetiæ & aliæ nonnullæ defecerunt ab imperio, & nonnunquam rurſum coactæ ſunt ſuo malo ad obediendum Imperatori, ſed illicò iterum ſubtraxerunt ſe à iugo, ut ſuprà de Mediolano indicauimus. Veneti quoque latius graſſati ſunt quàm par erat, adhæc perditi quidam & ignaui Imperatores, cœperunt pro pecunia impignorare aliquas ciuitates, aut accepta ſumma pecuniæ fecerunt illas liberas, abſoluentes eas ab obedientia imperij, eoque tandem uentum eſt, ut Romanus Imperator præter nudum titulum nihil habeat in Italia. Venzeslaus etiam alienauit Genuam ab imperio, tradiditque eam regi Franciæ, & hæc una fuit ratio, quare depoſitus fuit ab imperiali dignitate. Ludouicus Imperator Bauarus, acceptis ſex millibus aureorum à Florentinis, liberos eos reddidit. Carolus quartus Bohemus accepit pecuniam à Vicecomite Mediolanenſi, qui imperij Vaſallus in Longobardia erat, & creauit illum ducem ſuper Mediolanum, quòd cum annexa ditione, melior pars imperij fuit in Italia. Sicque ſenſim deplumata eſt Romana aquila, ut uix illi ad uolandum pennæ ſuperſint. Cæterum quomodo in Germania quoque ſit deplumata, audies infrà in ſuis quibuſque locis.

Multi contendunt pro Rom. imperio.

Imperij Romani tenuitas.

Deplumata aquila.

SEQVVNTVR HISTORIAE QVAEDAM MEMORABILES, *quæ in Italia ante & poſt Chriſtum natum contigerunt.* Cap. LXV.

BELLVM PRIMVM PVNICVM.

Romanus populus domita ſubactaque Italia à condita urbe uſque ad quingenteſimum annum, qui ferè annus eſt ante Chriſtum natum 270. ſequentibus ducentis annis Africam, Europam, Aſiam, totum denique orbem terrarum ſibi ſubijcere ſategit. Cumque à terra Fretum uſque ueniſſet, & uideret opulentiſsimam in proximo prædam, Siciliam ſcilicet, adeò cupiditate eius exarſit, ut ad continentem ſuam abſciſſam bello reuocandam putaret. Nec occaſio defuit, quum de Pœnorum impotentia Meſſana fœderata ciuitas quereretur. Affectabat enim ut Romanus ita Pœnus Siciliam, & eodem tempore paribus uterque uotis ac uiribus imperium orbis agitabat. Igitur ſpecie quidem ſocios iuuandi, re autem ſollicitante præda, rudis ille populus atrocia terra marique inchoat, perficitque contra Carthaginenſes bella, quæ & ad 21. aut 23. annum extendit, adeoque conterit, ut Afri cogantur mittere Romam & orare pacem. Fecerunt tamen Carthaginenſes cum Romanis his conditionibus pacem, ut decederent Sicilia, Sardiniaque. & per continuos uiginti annos perſoluerentur puri argenti tria millia talentorum. At modicam illam Romæ lætitiam ſuperueniens, repente quàm grauiſsimus luctus oppreſsit. Siquidem diuerſæ ignium aquarumque clades, penè abſumpſere urbem. Nam Tyberis inſolitis auctus imbribus, omnia Romæ ædificia in plano poſita deleuit. Et quæ ſegnior redundatio tenuit, madefacta diſſoluit, & quæ curſus torrens inuenit, impulſa deiecit. Hanc aquarum cladem grauior ignis ſecuta eſt uaſtatio. Is enim plurimas ciuitatis partes peruagatus, tantum opus uno conſumpſit incendio, quantum plurimæ & peregrinæ uictoriæ conferre non potuerunt. Deinde anno ab urbe condita 534. bellum Punicum ſecundum eſt

Tiberis inundatio.

Alterum bellum Punicum.

Romanis

Romanis illatum, per Hannibalem Carthaginenſium ducem, quoniam iam dudum Hamilcari patri ad aras iurauerat, cum adhuc nouem eſſe annorum, ſe ut primùm poſſet aduerſus Romanos pugnaturum. Hannibal ergo Saguntum florentiſsimam Hiſpaniæ ciuitatem, Romanis amicam, oppugnare aggreſſus eſt, annum ætatis agens 20. Huic Romani per legatos denunciauêre, uti bello abſtineret. Is legatos Romanorum ad ſe miſſos, iniurioſiſsimè eſt auerſatus. Miſerunt quoqꝫ Rom. Carthaginem, ut mandaretur Hannibali, ne bellum contra ſocios Rom. populi generet. Durum reſponſum à Carthaginenſibus datum eſt. Saguntini interea fame uicti & octauo demum menſe expugnati, ultimis afficiuntur pœnis. Quibus hoc antè portenderat triſte prodigium. Nā quum penè mulier enixa eſſet, in uterum regreſſus infans, ciuitatis excidium ſignificauit. Profectus eſt autem cum exercitu Cornel. Scipio in Hiſpaniam, & Tib. Sempronius in Siciliam. Porrò Hannibal, relicto in Hiſpania fratre Haſdrubale, Pyrenæos montes tranſiuit, inter ferociſsimas Gallorum gentes ferro uiam aperuit, & nono pòſt die à

Hannibal Italiã ingreditur.

Pyrenæo ad alpes peruenit. Vt dum montanos Gallos, repellere eum ab aſcenſu obnitẽtes, bello ſuperat, atqꝫ inter inuias rupes igni, aceto, ferroqꝫ uiam aperit, nono pòſt demùm die cum maximo labore ad plana peruenit. Traditur ad Italiam cum 100. millibus peditum & 20. millibus equitum, 37. ſimul elephantos adduxiſſe. Cognito Hannibalis ad Italiam aduentu, exercitus Sempronij & item Scipionis apud Ticinum Hannibali occurrerunt, commiſſoqꝫ prælio Romanus exercitus penè totus fuit extinctus. Tunc ſe Hannibali multi Itali dedêre. Et cum is per Apenninum in Hetruriam tranſiret, in niuibus magnus hominum numerus, iumenta plurima, et elephanti penè omnes frigore perierunt. Deinde in Arno fluuio magnam quoqꝫ ſociorum iumentorumqꝫ partem perdidit. Et Hannibal oculum, quo iam dudum in alpibus æger erat, uiolentia frigoris, uigiliarumqꝫ ac laboris, amiſit. Paulo pòſt ad Traſymenum lacum in Flaminios 25. millia Rom. ſunt occiſa. Deinde apud uicum qui Cannæ appellatur, in Apulia rurſum pugnatur, uincunturqꝫ ambo conſules, & ſternitur Romanus exercitus. Nam in ea pugna 44.

Hannibalis uictoria.

millia Romanorum ſunt interfecta. De exercitu uerò Hannibalis tria millia cæſa ſunt & magna pars ſauciata. Nec dubium eſt, ultimum illum diem Romani ſtatus futurum fuiſſe, ſi Hannibal mox ad peruadendam urbem contendiſſet. Sed ſic ſucceſſu belli elatus eſt, ut neminem ciuium ſuorum in caſtra ſua admitteret, ſed reſponſa eis per inter-

Hannibalis ſæuitia.

pretes daret. Hannibal Romanis obtulit, ut captiuos redimerent: at ſenatus reſpondit ei, eos ciues non neceſſarios, qui cum armati eſſent, capi potuiſſent. Ille omnes poſtea uarijs ſupplicijs interfecit. Quibuſdam ima pedum amputauit, alios in caſtris binos inter ſeipſos dimicare compulit, nec ſpectaculum finiebatur quandiù unus cædibus ſuperfuiſſet, ſed & ipſe iugulandus. Pro teſtimonio uerò uictoriæ ſuæ, tres modios annulorum aureorum Carthaginem miſit, quos ex manibus interfectorum Romanorum equitum, Senatorumqꝫ & militum detraxerat. Vſqꝫ adeò autem ultima deſperatio reipub. apud reſiduos Romanos fuit, ut Senatores de relinquenda Italia, ſedibuſqꝫ quærendis conſilium ineundum putarint, niſi Cornelius Scipio tribunus tum militum, idẽ

Scipio Africanus.

qui pòſt Africanus eſt dictus, diſtricto gladio decreuiſſet, ſingulis mortem inferre minitans, ac potius pro patriæ defenſione in ſua uerba omnes iurare coëgit. Cum itaqꝫ fortuna diu à parte Hannibalis fuiſſet, relicto eo demum ad Romanos eſt uerſa, & Claudius Marcellus Proconſul, Hannibalis exercitum prælio fudit primus. Qui poſt tantas reipub. ruinas ſpem fecit Hannibalem poſſe ſuperari. Occiduntur quoqꝫ in Hiſpania à Romanis 25. millia & capiuntur decem millia. Nam uno temporè quatuor locis pugnabatur. In Italia contra Hannibalem, in Hiſpania contra fratrem eius Haſdrubalem, in Macedonia contra Philippum, in Sardinia contra Sardos & Carthaginenſes, & ubiqꝫ Romani cœperunt potiri uictoria. Occiſa fuerunt in Sardinia 12. millia, ſubactaqꝫ eſt à

Sardinia ſubacta.

Romanis Sardinia. Vide mirabilem fortunæ inconſtantiam. Quando ærarium populi Romani ægenam ſtipem priuata collatione poſcebat, miles in caſtris non niſi aut puer aut ſeruus aut ſceleratus aut debitor, Senatus in curia omnis nouitius penè uidebatur, poſtremò quum imminutis fractiſqꝫ omnibus rebus deſperaretur, & conſilium de relinquenda Italia ſubiretur, eo inquam tempore cum unum domeſticum bellum nullo modo ferri poſſet, inſuper tria bella tranſmarina ſuſcepta eſſent, atque unum in Italia gereretur, in omnibus Romani deſperando pugnantes uicerunt. Decimo anno, poſtquam

Hannibal

Hanuibal in Italiam uenerat, mouit exercitum de Campania uerſus Romam incredibili totius ciuitatis metu, infeſtuſq; acceſsit ad portam Collinam, cui cum exercitus Romanus obuiam ueniret, Hannibal circiter nouem millia hominum interfecit. Scipio uerò annos natus 24. imperium in Hiſpania proconſulare ſortitus, Pyrenæum tranſgreſſus, primo impetu Carthaginem nouam Hiſpaniæ cępit, ubi ſtipendia maxima prçſidia ualida, copiæ auri argentiq; magnæ Pœnorũ habebantur & nobiliſsima obſides, quos ab Hiſpanis acceperant. Ibi etiam Magonem fratrem Hannibalis captum cum cæteris Romam miſit. Romæ ingens lætitia poſt hoc fuit. Hannibal uerò interim frequenter dimicans cum Romano exercitu, uicit aliquoties, donec tandem Conſul Romanus ex eius exercitu interfecit octo millia, compulitq; Hannibalem cum reliquis fugere in caſtra. Interea & Quintus Fabius Maximus expugnato Tarento deleuit ingẽtes Hannibalis copias, atque triginta millia hominum captiuorum uendidit, prædam militibus diſpartiuit, pecuniam hominum uenditorum ad fiſcum retulit. Tum multæ ciuitates, quæ ad Hannibalem tranſierant, rurſus ſe Fabio Max. ſubdiderunt. Deinde ob deſperatas res in Hiſpania, Haſdrubal in Italiam uocatus & proditus, ab exercitu Rom. interfectus eſt, caputq; eius Hannibali ante caſtra, proiectũ eſt. Quo uiſo & ſimul cladẽ Pœnorum cognita (fuerũt enim cũ Haſdrubale occiſa quinquaginta nouem millia Pœnorum) fugit Hannibal ad Brutios.

Hannibalis fratris in Italia interjectio.

Poſt hæc anno continuo ceſſatum eſt à tumultu bellico, quia inquietudo morborum in caſtris erat, & graui peſtilentia uterq; exercitus angebatur. Cœpit & Hannibal diffidere de belli euentu, Romanis autem ingens acceſsit animus. Commendatur uehementer Hannibal ob ſummam prudentiam & aſtutiã, qui tot annis manebat in terra hoſtium ſuorum cum ſuo exercitu, quem collectum habebit ex tam uarijs hominibus qui diſsimiles habebant mores, leges & linguas, diuerſiſq; utebantur ueſtibus & armis, & tamen Hannibal tanta eos gubernauit prudentia, ut nunq; inter eos aliquis oriretur tumultus aut ſeditio, etiam quum nonnunq; magna laboraret uictualium penuria, ſtipẽdiumq; in multum differretur tempus.

Hannibalis ſumma prudentia.

Anno 14. poſteaquam in Italiam uenerat, Scipio qui multa bene in Hiſpania egerat, conſul creatus in Africam eſt miſſus, pugnanſq; contra ducem Pœnorũ interfecit eum & 11000. Pœnorum. Deinde noctu concubia fecit incendi hyberna Pœnorum & Numidarum, ad quem ignem extinguendũ cum Pœni inermes concurrentes, 40000. hominum de Carthoginenſib. & Numidis igni & ferro abſumpta ſunt, capta quinq; millia. Pœni uerò exercitum reparantes & cum Scipione congreſsi, uicti fugerunt, duxq; eorum Syphax captus, Romã cum infinitis ſpolijs miſſus eſt. Qua re audita, omnis ferè Italia Hãnibalem deſeruit, ipſe à Carthaginenſibus redire in Africam iubetur, quam Scipio uaſtabat. Ita anno 17. Italia ab Hannibale eſt liberata, quam flens dicitur reliquiſſe, omnibus Italici generis militibus, qui ſe ſequi nollent, interfectis.

Hannibal Italiam relinquit.

Legati Carthaginenſium pacem à Scipione petierunt. Ab eo ad ſenatum Romã miſsi ſunt & induciæ datæ, quouſq; redire poſſent. Porrò Hannibal frequentibus prælijs à Scipione uictus, petere & ipſe iam cœpit pacem & colloquium Scipionis. Vbi cum ſe diu attoniti admiratione, mutua duo clariſsimi duces toruè ſuſpexiſſent, & colloquium inter utroſq; eſſet, diſplicuerunt Carthaginẽſibus conditiones, iuſſeruntq; Hãnibalem pugnare. Eſt ergo prælium conſertum, quod diu magnis ducum artibus diſpoſitum, magnis copiarum mollibus geſtum, quale uix ulla memoria fuit, cum peritiſsimi uiri copias ſuas ad bellũ educerent. Scipio uictor redijt, 80. elephanti capti & occiſi, Carthaginenſium militum interuecti uiginti millia & quingenti. Hannibal inter tumultum elapſus, Adrumetum confugit, poſtea Carthaginem uenit. Inuenta in caſtris Hannibalis argenta pondo uiginti millia, auri octoginta. Hannibalem Campaniæ luxurijs immorantem, prouincia delicioſa ſuperauerat. Dum enim aquis innatat, dum piſcibus atq; oſtreis paſsim inficitur, dum olet, dum potat, dum dormit, aquarum reſolutio molliuit Punicam ueritatem.

Hannibalis mollities.

Igitur poſt certamen, Carthaginenſes nullam eſſe reſiduam ſpem niſi in petenda pace perſuaſi, ut pax daretur denuo ſupplicauerunt. Pace autem conceſſa, pluſquam quingentæ naues in altum productæ in conſpectu ciuitatis incenſæ ſunt, & Scipio iam tunc cognomẽto Africanus, cum ingenti gloria triumphans, urbem ingreſſus eſt.

Scipio Africanus.

Finitum eſt autem hoc ſecundum Punicum bellum poſt annum 19. quod cœperat, Hannibal uerò clam ex Africa metu profectus, ne Romanis traderetur, ad Antiochum migrauit, ſed ſequenti anno cum pro Antiocho

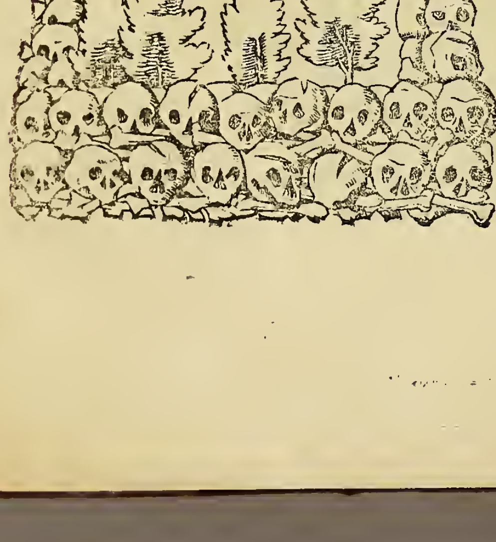
pugnaret, à Scipione Africano nauali prælio uictus eſt. Victo deinde quoq; Antiocho à Romanis, Hãnibal ad Bruſiam Bithyniæ regem fugit, ne Romanis traderetur. cumq; & ab illo per Romanos repeteretur, & iam tradendus eſſet, bibit uenenum & apud Lybiſſam ſepultus eſt. De bello tertio Punico infrà ſcribã in Africa, quomodo ſcilicet Romani miſsis copijs & duce Scipione minori, expugnauerũt & exuſſerũt Carthaginem, populumq; captiuum abduxerunt.

Hannibalis mors.

CIMBRICVM BELLVM. Cap. LXVI.

Anno ab urbe condita 642. hoc eſt, ante Chriſti aduentum anno cẽteſimodecimo, uel ut Crantius habet anno quinquageſimo, habuerunt Romani ingens prælium aduerſum Cimbros, Teutonas, Tigurinos, & Ambronas, Gallorum Germanorumq; gentes, quæ tum imperium Romanum extinguere conſpirauerant. Numerus eorum taxatur ad trecenta millia armatorum hominum. Cimbri ipſi putantur originem ſumpſiſſe ex Dania & reliquis regionibus ſeptentrionalibus. Expulſi enim per maris inundationem, primum dicuntur ſedem tranſtuliſſe ad Danubium, ac inde profecti per Heluetiam uenerunt in Hiſpaniam. Quàm cum grauiter incommodaſſent, profligati ſunt armatã manu per Celtiberos, expulſiq; Hiſpania uenerũt per Galliã, ut ingrederentur Italiam. Alij ſcribunt Cimbros profectos patria, duxiſſe per Saxoniam, quæ nunc eſt Vueſtphalia, & inde tranſmiſſo Rheno in ſocietatem belli ex Gallijs accepiſſe Amburones & Tigurinos. Mittentes autem legatos ad ſenatum, petierunt ut aliquid terræ ſibi daret quaſi ſtipendium, cæterũ ut uellet, manibus atq; armis ſuis uteretur. Sed repulſi à ſenatu, quod nequiuerant precibus, armis petere cõſtituunt. Sed nec primum impetum barbarorum Sillanus, nec ſecundum Manlius, nec tertiũ Cepio ſuſtinere potuerunt. Omnes fugati & exuti caſtris ſunt. Manlius conſul interfectus eſt, duoq; filij eius cæſi, octoginta millia Romanorũ ſociorumq; ea tempeſtate trucidata, quadraginta millia calonum atq; lixarum interfecta, & ex omni penitus exercitu decem tantũ homines, qui miſerum nuncium ad augendas miſerias reportarent, ſuperfuiſſe referuntur. Hoſtes binis caſtris atq; ingenti præda potiti, noua quadam atque inſolita execratione cuncta quæ cœperant, peſſum dederunt. Veſtes ſciſſæ, aurum argentumq; in flumen abiectum, loricæ uirorum conciſæ, phaleræ equorum diſperſæ, equi ipſi gurgitibus immerſi homines laqueis in collo inditis, ex arboribus ſuſpenſi ſunt, ita ut nihil prædæ uictor, nihil miſericordiæ uictus cognoſceret. Maximus tunc Romæ nõ ſolum luctus, uerum etiam metus fuit, quantus uix Hannibalis tempore Punicis bellis, ne confeſtim Cimbri alpes tranſgrederentur, Italiamq; peterent. Miſſus autem C. Marius & Q. Catulus poſuerunt caſtra ad Aquas ſextias, ubi Iſara & Rhodanus in ſeſe confluunt, ubi Cimbri cum uniuerſa colluuie, tribus agminibus. Italiam petere deſtinarunt. Sed Marius occupatis compendijs præuenit hoſtem, & mox iuſto certamine compoſitis ordinibus bellum geſtum eſt, & uicẽre Romani.

Romani à Cimbris cæduntur.

Cimbrorum interfectio.

Quarto die rurſus ꝓductæ utrinq; acies in campum, uſq; ad meridiem ſimili ferè pugnarũt diſcrimen. Poſt uerò meridiem incaleſcẽte die fluxa hoſtium corpora in modum niuium tabuerunt, & uſque in noctẽ cędes potius quàm pugna eſt protracta. Ducenta millia armatorum Gallorum, qui à parte Cimbrorum fuerunt, in eo bello interfecta ſunt, octoginta millia capta. Relicta ſunt in eo loco ex cadaueribus reſolutis tota oſſa, ut Maſsilienſes poſteris annis macerias facerent circum uineas ex oſsibus occiſorum. Sunt etiam qui ſcribunt, terram adeò fœcundatam & paſtinatam cruore & carne humana, ut multo fertilior poſteris temporibus fuerit redditam, quàm antea extiterit. Cæterum Teutones & Cimbri integris copijs alpium niues e-

ues emenſi, Tridentinis iugis in Italiam prouoluti ruina deſcenderāt, traiectoq; Atheſi
flumine, Romam infeſto agmine aggredi ſtatuerunt. Sed in Venetia, quo ferè tractu Ita
lia molliſsima eſt ob cœli ſoliq; clementiam, eorum robur elāguit. Vſu itaq; panis & car
nis coctæ, dulcedine propterea uini mitigatos, Marius in tempore haud procul à Vero
na aggreſſus eſt. Fuit tanta eorum feritas, ut læti perirent in bello, in morbo aūt cum
lamentis. Die itaq; ad pugnam & campo dato, cæduntur ad centum & quadraginta
millia Cimbrorum. Sed addidit Imperator Marius uirtuti dolum, ſequutus artem Han *Cæduntur*
nibalis Primum nebuloſum nactus diem, ut hoſti inopinatus occurreret, tum uētoſum *Cimbri.*
quoq;, ut puluis in oculos & ora ferretur, tum acie conuerſa in orientem, ſplendor hoſti
um hebetauit oculos. Ita factum eſt, ut tanta ac tam terribilis multitudo, minima Roma
norum clade, ſua autem ultima internitione cæderetur. Centum & quadraginta millia
eorum tunc in bello cæſa, quadraginta millia capta dicuntur. Romani milites ex utroq;
exercitu, Marij ſcilicet & Catuli trecenti periêre. Nec minor cum uxoribus eorum tunc
pugna quàm cum ipſis fuit, quum obiectis undiq; paluſtris atq; carpentis, altè deſuper
quaſi è turribus lanceis contisq; pugnarent, diuq; Romanis obſtiterunt. Sed cum ab eis
nouo cædis genere terrerētur (abſciſsis enim cum crine uerticibus, inhoneſto ſatis uul
nere turpes relinquebantur) ferrum quod in hoſtes ſumpſerant, in ſe ſuosq; uerterunt. *Mulierum*
Siquidem quædam concurſu mutuo iugulatæ, aliæ apprehenſis inuicem faucibus ſtrā- *Cimbrarum*
gulatæ, aliæ funibus per equorum crura conſertis, ipſisq; continuò equis extimulatis, *occiſio.*
poſtquam ſuas iiſdem funibus quibus equorum crura nexuerāt, indidere ceruices, pro
tractæ atq; exanimatæ ſunt, aliæ laqueo de ſubiectis plauſtrorum temonibus pepende- *Summa Cim*
re. Ita in his duobus prælijs 394. millia ſunt cæſa, & centum & quadraginta millia capta, *brorū inter-*
abſque innumera multitudine mulierum, quæ ſe ſuosq; paruulos fœmineo furore, ui *fectorum.*
autem uirili necauerunt. Actum fuiſſet illo tempore de Roma ſi Marium Romani nō
habuiſſent. Idcirco dicit Plutarchus, illum tertium fuiſſe, qui Romam reparauit. Com-
pulſusq; tamen fuit in hoc prælio, excitare oēs Romanorum uires, exhortatus fuit oēs,
quotquot Romanorū fuerunt amici aut ſocij, exhauſit etiam omnē ferè Romanorum
theſaurum, ut ſufficientē ſibi pararet militē. Quin ad urbē reuocauit omnes fugitiuos,
homicidos & mortem cōmeritos, quò copias ſuas ageret hoſtibusq; reſiſtere ualeret.

GOTHI VASTANT ITALIAM. Cap. LXVII.

ANno poſt Chriſtum natum 412. Alaricus rex Gothorū diſcedens ab urbe Conſtan
tinopolitana uenit in Illyricum & omnia ſubuertit. Poſt hæc Italiā ingreſſus cum
ab Hunorio ſedes quo cum ſuo exercitu conſiſtere poſſet, expeteret, Honorius de libe-
rato conſilio Gallias eiſdem conceſsit. Sed dum in itinere irritantur, in rabiem furoris
excitati, cœptum iter deſerentes, Romam contendūt petere, & cuncta per quæ iuerūt,
igne atq; ferro uaſtant. Obſidione autem Romam cingentes, in tantam neceſsitatem *Romani ad*
eam cogunt, ut ciues pręfame, humana ueſcerentur carne. Capientes aūt urbem, triduo *inediam ſum*
deuaſtant & diripiūt eam, quæ antea lōgo tempore regna & terras ſpoliauerat. De qua *mam cogun-*
re diuus Hieronymus ſic ſcribit: Miſerāda res eſt, ut ea urbs iam capiatur, quæ antea to- *tur.*
tum cœperat mundum. Incenderūt quoq; Gothi plurima urbis ædificia, & multos ſena
torij ordinis diuerſis ſubdidere ſupplicijs, dato tamen prius præcepto, ut ſi qui in ſancta
loca, præcipueq; in Baſilicas Petri & Pauli confugiſſent, hos in primis inuiolatos ſecu-
rosq; eſſe ſinerent, deinde in quātum poſſent prædæ inhiantes, à ſanguine temperarēt.
Deinde per Campaniam & Brutiam ſimili ſtrage Gothi bacchantes, Rhegiū peruene-
runt, in Siciliam transfretare cupiētes. Sed perpeſsi naufragiū, plures ſuorum ibi amisê-
re. Quare conſilium mutare cogūtur. In reditu rex morbo correptus, ſubita morte Con-
ſentiæ moritur. Viſigothi dum grauiſsimè eum lugēt, & ne qua in eius oſſa uindicta fie
ri poſſet, ſtolida pietate reformidāt. Deriuato nanq; quodam fluuio, in alueo ſepulchro
ſtatuunt, ibiq; Alaricum regem cum precioſa ſuppellectili recondunt, moxq; reuocato
fluuio ne quis Italus eius monumentum ſcire poſſet, foſſores obtruncant. In Alarici ue- *Alarici ſepul*
rò locum Athaulfum regem affinem eius conſtituunt, redeuntesq; Romam, ſi quid reſi *tura.*
duum fuit, more locuſtarum eradunt. Voluit hic rex delere nomen Romæ, eamq; de-
inceps appellare Gothiam, ſed impeditus eſt.

HVNI VASTANT ITALIAM. Cap. LXVIII.

ANno Chriſti 454. cum ex longa obſidione cunctam regionem Foroiulieñſium & circumiacentem exercitus Attilæ expoliaſſet,& non minori fame atque penuria obſidentes quàm obſeſsi laborarent, ita quòd capiendæ urbis Aquilienſis quaſi deſperaſſet, & die quadã rex Attila muros ciuitatis cerneret, conſiderauitq; ciconias,quæ in turribus ciuitatis nidificauerãt,uno impetu ex urbe migrare atq; fœtus ſuos exportare,deprehendit magnam intus eſſe famẽ, auemq; præſagire quod futurum erat in ciuitate,nempe illam interritui proximam. Exhortatus eſt ergo populum ſuum,ut uirili animo urbem oppugnarent, illisq; langueſcentibus alios ſubſtituit in eorum locũ, quouſq; muri ſunt diruti.Tunc hoſtis ingreſſus diripuit urbem,interfecitq; omnes tã ſenes quàm iuuenes, exceptisq; pulchrioribus mulieribus,quas ad illecebras reſeruarunt. Traduntur cæſa illic ſupra 37000. hominum,,& tandem urbs etiam incenſa.Fuit in ciuitate mulier forma & diuitijs inſignis, ſed pudicitiæ laude inprimis uenerabilis, quę ubi barbari hoſtis iram & libidinẽ per omnia fœda & immania, uictoria abutentem uidit,uitam potius quàm pudicitiam amiſſura,domeſticam turrim pręterfluenti Natiſoni imminentem conſcendit, obuolutoq; capite in ſubiectum turri gurgitem ſe pręcipitauit.Profecti autẽ inde Huni,diruerunt Paduam,Veronam,Vincentiam,Brixiam,Bergomum &c.Tunc etiam ob metum Hunorum,cœpta eſt ædificari urbs Venetorum. Excisis itaque regijs urbibus Ticino atq; Mediolano,& alijs locis uaſtatis,dum tyrannus Romam quoq; pararet irrumpere,Leo papa ad eum acceſsit,eumq; adeò mitem reddidit, ut illico promiſſa pace firmiſsima ultra Danubiũ abierit,non rediturus amplius.Cum milites eius de hoc mirarentur, dixit ad eos Attila. Stetit ſupra me uir grauis, qui nudato gladio mihi comminatus eſt mortem,ſi oblatas Pontificis preces non admiſiſſem. Diſcedẽs autem Attila, continuò rebus humanis exceſsit,& humani generis diutinæ uexationi finem aliquando uel mortuus attulit.

Aquileia expugnatur.

Venetiarum conſtructio.

VANDALI VASTANT ITALIAM. Cap. LXIX.

ANno Chriſti 456. uenit Genſericus rex Vandalorum ex Africa,ducens ſecum trecenta millia hominum, collectorum ex omni natione atq; ex uarijs populis, & diripuit in urbe tam eccleſias quàm domus ſine ullo diſcrimine. Ingenioſiores uerò artifices & alios inſignes uiros miſit in Africam. Poſtea diſpoliauit Capuam,Nolam & ferè totam Campaniam.

GOTHI RVRSVS AFFLIGVNT ITALIAM. Cap. LXX.

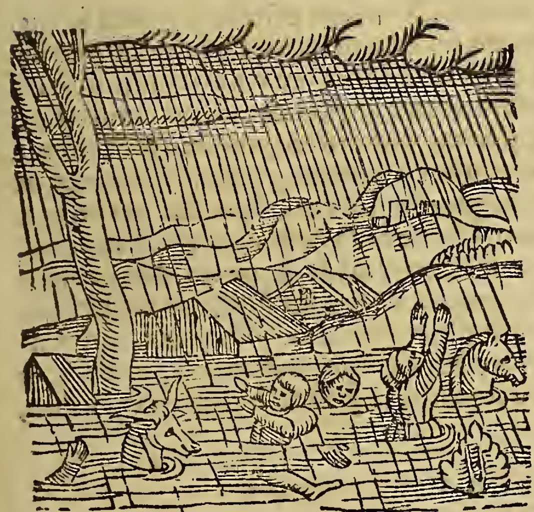
ANno Chriſti 545. Totila à copijs Gothorum rex effectus, mox Italiam incendijs & populationibus deuaſtauit,inuaſaq; Sicilia ad urbem properat,quam obſidione cingit ac tanta fame perurget,ut obſeſsi radicibus & carnibus canum ſtomachi rabiem domare contenderint.Tandem uerò proditione Iſaurici militis, Totila cepit ciuitatem.Deiectis autem mœnijs ac bonis omnibus direptis,multis interfectis,urbeq; incẽſa, Pelagius diaconus occurrit illi cum Euãgelico codice, precabaturq; miſericordiam. Tunc iuſsit Totila,ut ceſſarent interficere ciues: qui uerò ad direptiones excurrere uellent, illis non eſſet prohibitum . Incendit autem Capitolium igne, unde plura alia palatia fuerũt quoque combuſta, & homines reſiduos abduxit & diſtraxit in Campaniæ ciuitates. Senatores uerò accedit obſides, euacuauitq; in hunc modum Romã,ut quadraginta diebus urbs ſine habitatoribus uacua ſtaret, quoniam tredecim diebus flamma quotidie domos depaſcebatur. Totila uerò expugnato interim Spoleto,demolitus eſt

Roma capitur.

Rõma habitatoribus uacua.

tus eſt muros eius. Oppugnauit quoque Rauennam. At Beliſarius patricius, graui dolore commotus, reparat interim urbem, eamq́ munitionibus circumſcpſit, & ciues expulſos redire iubet. Inſtaurauit enim muri ruinas, profundasq́ fecit circum muros foſſas, erexit turres ligneas, & parauit ſe ad reſiſtendum hoſti. Accepto hoc nuncio Totila, cum infeſto exercitu ad euertendam urbem rediJt. Cum quo Beliſarius congreſſus, licet uiribus impar, ſic eum in fugam uertit, ut plures Tiberi demergerentur quàm gladio caderent. Cumq́ Beliſarius uocaretur Conſtantinopolim ad Cæſarem, Totila interim occupauit urbem, ſed non ſæuijt in ea quemadmodum antea fecerat, nec quicquam demolitus eſt. Audiens autem Auguſtus quibus calamitatibus ſubijceretur Roma, miſit Narſen cubicularium ſuum Romam cum manu ualida, fecitq́ eum Exarchum Italiæ, ut afflictæ Romæ quantocyus ſubueniret. Is ad Italiam ueniens, cum Longobardis fœdus inijt, & ad Alboin legatos dirigit, quatenus ei pugnaturo cum Gothis auxilium miniſtraret. Tunc Alboin electa è ſuis manu direxit, qui Romanis aduerſum Gothos ſuffragiū ferrent. Qui maris Adriatici ſinum tranſuecti, ſociati Romanis, magnum cum Gothis certamen iniere. Quibus ad internitionem penè conſumptis, regem Totilam, qui ultra decem annos iam regnauerat, interfecit. Deinde urbes eorū munitas duas capiens, Veronam & Brixiam & Romanam ciuitatem, uniuerſamq́ Italiam ad reipub. iura reduxit, & Longobardos honoratos multis muneribus ad propria remiſit, omniq́ tempore quo Longobardi poſſederunt Pannonias, Romanæ reipub. aduerſus æmulos adiutores fuerunt. *Totilà interficitur.*

DILVVIVM FVIT IN ITALIA, Cap. LXXI.

ANno Chriſti 590. fuit aquæ diluuium in finibus Venetiarum & Liguriæ, cæterisq́ regionibus Italiæ, quale maximū poſt Nohæ tempora creditur non fuiſſe. Factæ ſunt lacunæ poſſeſsionum ſeu uillarum, hominumq́ pariter & pecudum magnus interitus. Deſtructa ſunt itinera, diſsipatæ uiæ, tantùmque Atheſis fluuius excreuit, ut urbis Veronenſis muri ex parte una ſubruti fuerint. Fuit autem inundatio illa Calendis Nouembris. Quin & tantæ corruſcationes & tonitrua tūc fuerūt, quantæ uix æſtiuo tempore fieri ſolent. Tiberis quoq́ Romæ in tantū excreuit, ut aquæ eius ſupra muros influerēt, & maximas in ea regiones occuparent. Tūc per alueum eiuſdem fluuij cum multa ſerpentium multitudine, draco etiam miræ magnitudinis per urbem tranſiens, uſq́ ad mare deſcendit. Subſecuta eſt ſtatim hanc inundationem grauiſsima peſtis, quam inguinariam appellant, quæ tanta clade populum deuaſtauit, ut ex inæſtimabili multitudine uix pauci remanerent. *Peſtis grauis.*

Anno Chriſti 625. celebratum eſt Aquileiæ quintū generale Concilium, in quo condemnati ſunt hæretici, qui dixerunt uirginem Mariam ſolum hominem, & non Deum genuiſſe. *Concilium Aquileienſe.*

Anno Domini 1112. conflagrauit urbs Florentinorum, interfecitq́ incēdium duo millia hominum.

Anno Chriſti 1475. coriarius quidam, ciuis Tridentinus, amiſit in hebdomada ſancta, quam pœnoſam uocāt, puerum natum annos duos. Requirens autem eum per omnes uicos & minimè inueniens, ſuſpitio ſubijt animum eius, puerum ſublatum à Iudæis in eadem habitantibus ciuitate. Vnde magiſtratum conueniens ciuitatis, aperuit illi animi ſui angorem, indicauitq́ ſuſpicionē. Annuit facilè magiſtratus, ut inquiſitionē faceret per ſingulas Iudæorum domos, ſi quo pacto, perditum infantem reperire poſſet. Facta itaq́ ſcrutatione, puerum non inuenit. Mox autem ſequenti dominica die, Iudæi *Puer à Iudæis comprehenditur.*

epiſcopum ciuitatis adeũtes, exponunt illi, ſe in fluuio Ruſch appellato, inueniſſe infantulum quendam Chriſtianũ. idq́ intra domum Samuelis Iudæi, aquæ impetu illuc impulſum, rogantes ut à ſe tollerent eum. Tunc ſubordinati ſunt quidam, qui diligentius contemplarentur, & inſpicerent puerum. Accedentes ergo domum Samuelis, inuenerunt puerum indutum madidis ueſtibus, perinde quaſi fluuius eum illum ſuo curſu impuliſſet. In corpuſculo uerò eius uarias inuenerunt punctiones, quibus impij homines innocentem puerum ob Chriſti odium interfecerunt. Interrogati uerò Iudæi quomodo puer ad ſe ueniſſet, reſponderuut ſe neſcire, putantes tamen ipſum aquæ impetu illuc delatum. Comprehenſi ergo & tormentis affecti, confeſsi ſunt facinus, ordineq́ retulerunt omnia, quomodo habito conſilio unum ex ſe delegerint, qui Chriſtianũ puerum clam adduceret, quem mactarent & crucifigerent tempore paſchali. Tobias itaq́ miniſter impietatis, allectum ad ſe puerum Simonem nomine, introducit in domum Samuelis, offertq́ hoſtibus Chriſti, ibi congregatis, mactandum. Qui arripiẽtes infantem, primum adhibuerunt collo eius mantile, ne uagire poſſet, & extẽſis brachijs in modum crucis, primo priapulum, mox genam dextram præciderunt. Inde quiſque forpice carnem conuellit ac ſudibus præacutis pupugere. Portantes autem extinctum & ſauciatum corpuſculum in ſynagogam & rurſum deferentes in domum Samuelis, proiecerũt in fluuium. Habita ergo diligenti examinatione, fuerunt omnes Iudæi, qui ad hoc facinus conſpirauerant, dignis ſupplicijs exterminati.

Puer à Iudæis crucifigitur.

TVRCA PER MARE ANGVSTVM VENIT IN ITALIAM. *Cap.* LXXII.

ANno Chriſti 1480. Veneti ſollicitati à Cæſare & Romano põtifice, rupérũt fœdus ictum cum Turca. Quod Turca ægreferens, traiecit mare Adriaticum, idq́ eo loco, ubi mare illud habens ſummas Anguſtias, & ubi ex Macedonia in Apuliam non numerantur niſi 55000 paſſus, & quo in loco Pyrrhus rex olim deliberauerat condere põtem, per quem utramque committeret terram: per has inquam anguſtias irruit Turca in Apuliam, & obſidens Hydruntum, expugnauit ipſum. Sæuiensq́ paſsim in omnes, occidit ciuitatis epiſcopum & omnes ſacerdotes, atque plebeios quoſque ſibi occurrens. Florem iuuentutis abduxit, & muliebrem ſexum libidine ſua dehoneſtauit. Potiti hac uictoria barbari, cœperunt ſtatim uicina oppida ſollicitare ad deditionem, diſcurruntq́ igni & ferro omnia perdentes. Et niſi Mahumetes cito de medio ſublatus fuiſſet, non modò de Apuliæ regno, ſed de tota Italia actum fuiſſe credebatur. Matthias tamẽ Vngariæ rex expeditionem mouit in Turcam, recuperauitq́ regnum Boſnæ, quod Turca antea coronæ Vngariæ ademerat. Matthia uerò non multo pòſt ab humanis exempto, Boſna rurſum uenit ad manus Turcarum.

BELLVM GRAVE CONTRA VENETOS. *Cap.* LXXIII.

ANno domini 1508. & ſequentibus annis, Venetis amplum & uarium fuit bellum, magnum & memorabile. Quatuor reges cum Heluetijs & tota Italia in eos mouerunt arma, atq́ infeliciter cum Gallis pugnatum eſt & ad hoſtes deſcitum. Iulius enim pontifex primùm cum confœderatis oppugnauit Venetos, deinde uerò Senatus Veneti precibus exoratus, deſciuit à Cæſare & Gallo, Venetorum partes defendens. Quin & multos reges atq́ Heluetios ipſos concitauit contra Gallos, uertitq́ totum belli põdus in Ludouicum Gallũ, Ticino eum eijciens & ultra Alpes fugere compellẽs. Poſtea rebus Venetis accíſis, ſubijt ſpes habendi Hiſpana auxilia, atq́ illis conductis ſtipẽdio, reparandæ reipublicæ ſtudebatur, ſed fefellit Venetos uana ſpes, quia ab illis dolo decepti fuerunt. Denique accerſitis Heluetijs, fruſtra etiam confiderunt, quia Galli hoſtes Italia expulſi erant, quibus cum illis negotium fuerat, & periculum erat ne reliquis Venetorum hoſtibus auxilio eſſent, atque adeò Veneti non potuerunt reparare rempublicam ſuam. Itaque neceſſe fuit cum Gallis iterum in amicitiam coire, atque illi uenerunt in Italiam, profligauerũtq́ hoſtes Heluetios, & deinde ſalus Venetis reddita, unde tan-

tum uulnus prouenerat. Volebat rex Maximilianus coronã ſuſcipere, miſsisq; oratori
bus ad Venetos, quærebat tutum iter. Quod ueritus Gallorum rex, conebatur Vene-
tos in Germanos inceſſere, quo ipſe facilius rem ſuam ageret, quam antea molitus fue- *Galli & Veneti contra Maximilia-num.*
rat. Itum itaq; eſt à Venetis in eam ſententiam, ut fœdus ſancitum cum Gallis inuiolatũ
ſeruaretur. Quod maximilianus ſuprà modum ęgrè tulit, atq; ſtatim bellũ mouit. Tunc
Venetorum & Gallorum & Italorum iunctæ ſunt copiæ, cõtra Maximilianum uenien
tem per Tridentum. Paulo pòſt conciliauit ſibi Cæſar regem Gallorum conſpiraue-
runtq; omnes unà cum Iulio pontifice in Venetos. Erat Venetis pugnandum contra
marchionem Mantuanum apud Aſulam, & ubiq; uires Venetorum debilitabãtur. Ma-
ximilianus per Tridentum magnum exercitum adduxit, & ex parte alia dux Ferrariæ,
Venetis terra mariq; bellum inferre cœpit. Volebat quoq; rex Hiſpaniæ à Venetis ha
bere ciuitates, in Apulia oppigneratas. Igitur patres Veneti trepidatione ducti, omnia
utcunq; petebantur tradebant. Iulio pontifici traditę ſunt Ariminum, Fauẽtia, Rauen
na, Cernia: duci Ferrariæ tota Rhodigij peninſula, regi Hiſpaniæ ciuitates Apuliæ, regi
Romanorum tradita eſt urbs Verona, Vincentia, Patauium. Gallus obtinuit Brixiam,
Cremonam, Cremam & Bergomum. Cum hæc agerẽtur, Venetus exercitus aſtu quo-
dam recuperarunt Patauium, & ad ſeruandum ipſum omnia parabant ac faciebant con
tra hoſtium impetus, unde pendebat ſalus reipub. Venetorum. Tandem pontifex ad
Venetos declinauit, uarioq; euentu terra mariq; pugnatũ eſt. Modò Veneti, modò ho-
ſtes uincebant, & multa oppida ſæpe capta & recepta ſunt. Tandem apud Rauennam *Pugna apud Rauennam.*
atrox certamen fuit, & multi ex utraq; parte ceciderunt, nec incruenta fuit Gallorum ui
ctoria. Nam ex Gallis 6700. peditum ceciderunt, ex pontificis uerò exercitus 800. mili-
tes & 7000. peditum. Hac pugna facta, Veneti aſciſcunt ſibi Heluetios, ſed paulo pòſt
inter Venetos & Heluetios ortæ ſunt diſcordiæ. Veneti recedunt à pontifice & confœ-
derantur Gallo, atque tam uaria fortuna iactantur Venetorum res uſque ad annũ Chri
ſti 1517. tunc finis belli fuit, in quo expenſa feruntur ad quinque millia millium num-
mûm à Venetis.

Anno Domini 1513. prò-
ruit in ualle Brentia, ad ſum
mas Heluetiorũ alpes per-
tingente, mons quidã in cõ *Inundatio.*
uallem, obſtruxitq; amnis,
iuxta Bilitionẽ ex ea decur-
rentis, alueum, ut uniuerſa il
la terra, intra montes ſita, in
modũ profundi lacus, duũ
milliariorum longitudine,
aqs obtecta & impleta fue-
rit. Etſi uerò incolę ope Hel
uetiorum meatum aliquem
undis aperire conarẽtur, fru
ſtaneus tamẽ omnis erat la-
bor, adeò ut hominib. metu
repentinæ eruptionis, in montibus altioribusq; locis habitationes quærendæ fuerint.
Biennio poſt, ea aquarum moles ſummo cum fragore omniumq; terrore tantaq; impe-
tu erupit, ut uicos, domos, uillasq; ſua ui deſtrueret, arbores euelleret, cunctaq; ſecum
haud procul à Locarno in Verbanum uſq; locum auеheret, eumq; adeò ſæuũ impetuo-
ſumq; redderet, ut nautæ & piſcatores, quos eò momẽto in lacu fors deprehenderat, de
uita periclitarentur.

ROMA OCCVPATVR A' CAESAREANIS. Cap. LXXIIII.

ANno Chriſti 1527. cogente magna famis neceſsitate, exercitus Cæſareanus, qui e-
rat in Italia, feſtinauit Romam, uenientesq; in medium hoſtium (ſiquidem habe-
bant ante frontem Romani exercitus potentiam, & à terga alium exercitum ex populo

Cauſa huius belli ſuprà ſignatur inter bella Mediolanenſium.

Pontificis, ex Gallis, Venetis & tota circumiacente Italia præter Senenſes, collectū) miſit Borbonius, ſummus Cæſarei exercitus dux, tubicines ſuos nomine Cæſariæ maieſtatis Romam, ſemel atq; iterum rogans, ut ciues ſibi & ſuis concederent tranſitum, darentq; pro iuſto precio cōmeatum. At Romani hoc pertinaciter & iniurioſis uerbis negauerunt. Tum dux rurſum poſtulabat, ſibi nomine Imperatoris aperiri urbē. Ad hæc reſponſum eſt tubicini: niſi illico ſe reciperet ex urbe, futurum ut ſuſpenderetur. Irritati Cæſariani initoq; cōſilio, irruperunt ui in quoddam ſuburbium & in palatium pontificis, occideruntq; circiter quinq; millia Italorum, à parte autem ipſorum occubuerūt circiter trecenti Hiſpani, inter quos & dux Borbonius ictus Bombarda interijt. Direptū itaq; eſt ſuburbium, Pontifex autem Clemens unà cum Cardinalibus & epiſcopis fugit ad caſtellū S. Angeli. Territi interea Romani, fugerunt quoq; & ipſi, neſcientes quò ſe uerterent, inſequentibus duobus ſignis Hiſpanorum, & paſsim eos interficientibus. Videntes autem Romani in quantis eſſent anguſtijs, rogabāt Albertum Marchionem, qui natione Germanus erat, ut conueniret militem Cæſareanum, ageretq; cum illo de pace, quibuſcunq; illa tandem obtineretur conditionibus, modo ceſſarent à ſæuitia ſua. Quod cum ille tētaret, nihil efficit, quin & uitam ſuam uix à morte eripere potuit. Nam captus fuit & priuatus omnibus bonis ſuis. Simili furore irruerunt milites in aliam urbis partem, inuadentes eam crudeli animo, perdentesq; quicquid inuenerūt, capientes, diripientes, & confodientes quoſcunq; occurrentes. Capti quoq; fuerunt quidā Cardinales, epiſcopi, prælati, monachi & moniales, & magno ære mulctati, plurimi libri, bullæ papales, breuia, regiſtra & ſimilia reperta, omnia dilacerata & combuſta ſunt, nō ſine magna iactura eorum quorum intererat. Item eccleſia ſanctorum Petri, Pauli, Laurentij, &c. Fuerunt ſpoliatæ omnibus iocalibus & ornamentis. Interfecti quoq; ſunt in templo diui Petri ante altare, circiter ducenti homines, atque in hunc modum tota urbs Romana, ſpacio quatuordecim dierum fuit à Germanis & Hiſpanis grauiter afflicta & diſpoliata. Nec hic referendum, quanta libidine abuſus fuerit impius miles monialibus & puellis, nobilibus domicellis & honeſtis matronis, quas uiolatas Romani deinde magno ære coacti ſunt redimere. Corpora uerò occiſorum, quorum referūtur fuiſſe octo millia, alij numerant decem millia, iacuerunt inſepulta quinq; aut ſex diebus. Quidam ex militibus inſidentes equis & mulis, circūierunt quotidie plateas ciuitatis, ueneruntq; ante caſtellum S. Angeli. Tandem cum pontifex caſtello S. Angeli incluſus, uideret ſe non poſſe reſiſtere furēti militi, dedidit ſe his conditionibus, quòd ſatagaret, dare Cæſari aliquot ciuitates, & militi ſtipendia ſolueret, quæ Cæſar à retroacto tempore debebat, quorum ſumma erat, circiter quadringenta millia ducatorum, & præterea ſua propria perſona ſe captiuum traderet, in manus Cæſaris. Mox ut has conditiones potifex Cæſareanis præſcripſiſſet, eiſdēq; placuiſſent, recepta eſt arx ſancti Angeli, & poſita præſidia duorum ſignorum in eam, unum ſcilicet ex Germanis, & alterum ex Hiſpanis, aſtrictiq; ſunt omnes captiui contra Cæſarem ne quicquam agere, aut etiam moliri.

Cardinales & epiſcopi capiuntur.

Papa dedit ſe Cæſaris.

DESCRIPTIO APVLIÆ. Item regni Neapolitani initium, ſucceſſus ac multa bella propter ipſum geſta. Cap. LXXV.

TEmpore Imperatoris Ottonis ſecundi, quando Italia in multa lacerata fuit Dominia, & nemo non partem de ea habere uellet non obſtante quod ſub Carolo magno, portio quędam Italiæ fuit regno Orientes adſcripta, nempe Neapolis & Apulia cum reſpondentibus maris mediterranei inſulis, ubi limes fuit deſignatus utriuſque imperij Conſtantinopolitani & Romani, orta ſunt paulatim multa bella inter utrunque Imperatorem, atque inter Imperatorem Conſtantinopolitanum & Saracenos; uendicantibus non raro ſibi Saracenis Siciliam & partem magnam Italiæ. Tunc enim nondum fuit inſtitutum regnum Neapolitanum, ſed aliquot annis pòſt, reges Siciliæ, quos & Neapolitanos appellant, ab eorum regia totiuſque regni principe ciuitate Neapoli, genus à

Limes Rom. & Conſtantinopolitani imperij.

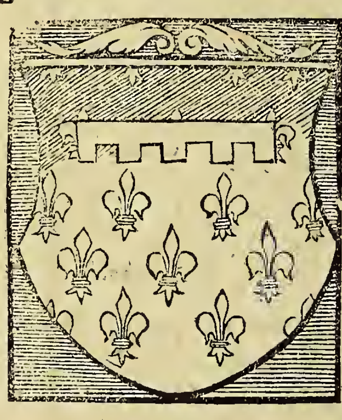
Normannis habuiſſe cōſtat.Nam poſt Imperij Romani fractas opes,pars illa Italiæ, cui
Sicilia attributa erat,Gothis aliquando paruit,Apulia uerò:Calabriaq́;, Cōſtantinopo

Normādi obtinēt imperium Neapolitanum.

litanis paruerunt Imperatoribus,ut diximus.Tandem uerò uenerunt ſub Imperiū Nor
mandorum. Fuit enim uir quidam in Normandia,nomine Tācredus,qui genuit duo-
decim filios,paupertate adactus,uenit cum filijs in Italiam.Vbi cum filijs armis & inge-
nio præſtantes ſeſe exhibuiſſent uiros,facti ſunt quorundam locorum domini, potiſsi-
mum autem ſubiugauerunt Apuliam & Siciliam,idq́; circa annum Domini 1008. quan

Sicilia & Neapolis olim unum regnum.

do Apulia erat comitatus,ſicut & in Sicilia.Succeſſu tamen temporis facta ſunt duo re-
gna,licet initio circa annum Chriſti 1050. unum fuerint regnum. Rex primus fuit Ro
gerius,filius Roberti Normandi,nepos autem Tancredi,qui & titulum regis Italiæ ſibi
conabatur uſurpare,ni pontifex Romanus illi obſtitiſſet,monuiſſetq́;,ut regio Siciliæ ti
tulo contentus eſſet.Tranſactis deinde aliquot annis,diuiſum eſt regnum iſtud in duo
regna,id quod infrà quoq́; dicemus,unum poſſederunt Aragoni & alterum Galli.Ara
goni obtinuerunt inſulam Siciliæ,& Galli regnum illud quod eſt extra Farum.Et quo-

Erigitur regnum Neapolitanum.

niam illius regni prima & uetuſtior ciuitas erat Neapolis,
uocatum eſt quoq́; regnum illud nouū à regia urbe, Nea-
politanum.Erecti ſunt quoq́; in eo aliquot ducatus & co-
mitatus,complectiturq́; dominium eius,ferè mediam Ita-
liæ portionem. Quicquid enim continentis eſt ultra Ro-
mam,eſt de iuriſdictiōe regni Neapolitani. Veneti & Me-
diolanenſes poſsident priorem Italiæ portionem, quæ al-
pes ſcilicet contingit,interſperſis tamen ultra citraq́; non-
nullis principum ciuitatibus, & quibuſdā imperialibus,
ſed quæ ſocordia aliquorū Imperatorum ab imperio ſunt
alienatæ. In his autem Neapolitanis prouincijs,magni
ſunt principatus & comitatus,inſignesq́; ciuitates,præſer
tim principatus Tarentinus, ducatus Calabrienſis, duca-
tus Dyrracienſis,ducatus Sueſſanenſis, comitatus Laure-

Principatus in regno Neapolitano.

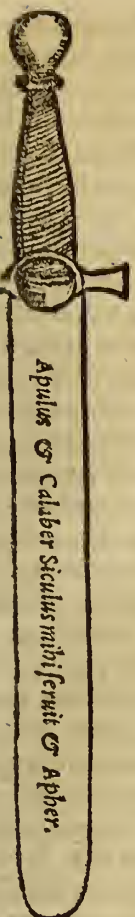
tanus,Nolanus,Grauinenſis, Pulciuenſis,Caſertenſis,&c. Inſignes autē ciuitates ſunt,
Neapolis,Caieta,Aquila,Capua, Luceria,&c. Cæterū quo pacto hæc Italiæ portio ad
regale aſcenderit faſtigium,ſcribunt hiſtorici de ea re in hunc modū. Circa annū Chriſti
1040.Robertus Normannus in defunctorū fratrū locum ſuccedens,Apuliā ſibi uēdica
uit,& Nicolaus Rom. pont. primus,eum Calabriæ Apuliæq́; ducē declarauit, certisq́;

Nortmanni Apuliam obtinent.

cōditionb. ſibi adſtrinxit,quas tamē ille reuocauit,pōtifice ab humanis exempto.Mor-
tuo aūt circa annū Chriſti 1077. Roberto,Rogerius filius eius principatum obtinuit in
Neapoli & Sicilia,iurauitq́; in uerba pontificis,nempe Anacleti,à quo rex fuerat decla
ratus,& cui opem tulerat cōtra alium pontificem in diſcordia electum. Anacletus uerò
cum nō eſſet canonicè electus,fuerunt paulo pòſt acta eius caſſata,& Rogerius regia di
gnitate priuatus.Quin & Innocētius ſecūdus pontifex, inito pōtificatu cōtra Rogeri-
um mouit,incautumq́; aggreſſus,illū in fugam egit. Interea autem Gulielmus Rogerij
filius,qui ſe Calabriæ ducem ſcribebat,cum auxiliaribus interueniēs copijs, obſidione
patrem liberauit,ipſumq́; Rom.pontificem & quoſdā cardinales cepit,nec eos dimiſit,
donec impetrauit quæ uoluit,excepto regni titulo.Interim uerò antipapa quidam pōti
ficatum inuadens,& Innocentiū in Galliam adigens, pellexit Rogeriū,utriuſq́; Siciliæ
conceſſo regni titulo,ut ſe pontificem ſalutaret.Innocētius uerò ex Gallia reuerſus unà
cum Lothario,quem Germani principes Romanorum regem creauerant,bellum ſuſce
pit in Rogeriū,nec multo pòſt eum regno Neapolis exegit,in inſulā Siciliæ compulſo
Rogerio.Sed mortuo pontifice Rogerius omnia remiſſa recuperauit,tantum titulo re-
gis Italiæ abſtinuit, contentus in poſterum Siciliæ rex appellari.Bellum ſuſcepit aduer
ſus Pœnos, eosq́; tot affecit cladibus,ut regem Tuneti iniquis conditionibus impetra-

Rogerij regis bellica uirtus.

re pacē cōpulerit,pacto ſolutoq́; ſtipēdio circiter annos triginta. Fretus aūt tanta pote-
ſtate in mari & cōtinēti,fecit ſcribi in gladio uerſiculū ſuo in gladio ſignatū. Solutus eſt
ab humanis an̄.ſalutis 1052.atq́; in eius locū ſubijt Guilielmus filius,q primū graue diſsi
diū habuit cum pont.Rom.tādē uerò factis pacis cōditionibus,pōtifex Guilielmū utri-
uſq́; Siciliæ regē declarauit,qui tamē mox apud Panormum deceſsit,anno 1166. in cuius
locum

locum ſucceſsit Guilielmus ſecundus filius eius, Alexandri tertij pontifi
cis maximi gratiam promeritus. Et cum Panormi è uita ſine liberis exce
deret, Clemens tertius Pontifex, in ius eccleſiæ regna tentauit aſſerere, *Papatus re-*
ſed utriuſque Siciliæ proceres, in defuncti locum regē ſibi creauere Tan- *gni Neapol.*
credum eius patruum, Rogerij ex pellice filium. At Celeſtinus tertius id *uſurpat.*
non ferens, Henricum Friderici Aenobarbi filium, Siciliæ regem decla-
rauit, atque ei Conſtantiam Guilielmi ſecundi ſororem monialem, per-
miſſuq; ſuo reſecratam, tradidit uxorem, etiam cum illa ritè iuraſſet in
uerba religionis. Conſtituit autem Pontifex Henricum ſub certis con-
ditionibus regem in Neapoli, nempe quod regnum poſceret tanquam
dotem uxoris, ſaluis redditibus quos pontifex annuatim ratione feudi
leuabat. Placuit Henrico oblata conditio, recepitq; primò Siciliam ac de
inde Neapolim. Inuentum etiam iuxta Neapolim Tancredum, interfe
cit exercitus eius. Rex uerò Henricus, qui poſtea Cæſar factus, genuit
ex memorata Conſtantia filium Fridericum nomine, hæredem horum *Fridericus*
regnorum, qui imperator ſecundus huius nominis patri ſucceſsit. Scri- *ſecundus*
bunt hiſtorici quidam, præſertim Krantius in ſua Metropoli, mira de hu *naſcitur.*
ius Conſtantiæ partu. Noua enim nupta, iam ſexagenaria ferebatur, an-
nos longè tranſgreſſa fœcundos. Medicorum adhibita ſunt conſilia, ne
ſine hærede Siciliæ regnum permaneret: ſpondent operam, ſpem largi-
untur prolificandi uetulæ mulieri: intumuit uenter ſperatæ puerperæ,
incertum quibus ex cauſis. Creditum eſt à multis prægnantem eſſe re-
ginam, credidit cuius maximè intererat Imperator, ordinatum in publi-
co poneretur ad pariendum, auleis tamen ad pudorem circumpendenti
bus, prouiſum ferunt, ut in horam partus ei alienus ſupponeretur, quem
enixa regina uideretur. Tres uno tempore mulierculæ non longè ab re-
ginæ domo prægnantes, non magno interuallo omnes pèperere, phyſi-
ci, molendinarij, aucupis uxores, unius ex tribus, incertum cuius infantu
lus affertur & ſupponitur, ut aiunt, reginæ, ut ab illa progenitus è cæteris
putaretur, auito nomine pater illum uocans Fridericū, mater ſuo de no-
mine dici cupiebat Conſtantinum. Ea ferebantur natalia eius Friderici, qui ſe orbis mal
leum prædicabat, qui cum ſummis pontificibus grauiſsimas geſsit ſimultates. Potitus
autem Fridericus regno triginta annis, lapſus eſt in morbum, ſtrangulatusq; in lecto à *Manfredi*
filio ſuo Manfredo, quem genuerat ex ancilla, feceratq; ducem Tarentinum. Habenas *impietas.*
imperij ſuſcepit ex eo natus Conradus, in cuius abſentia Manfredus occupare regnum
ſtuduit. Conradus uerò ex Alemania reuerſus (erat enim Sueuus ſicut & maiores eius)
primùm Siciliam occupauit, deinde obſeſſam Neapolim fame docuit, compulſamq; ad
deditionem, muros eius & nonnullas publicas & priuatas ædes ſolo æquauit. Cumq;
potitus eſſet omni Sicilia, altero poſt eius aduentum in Italiam anno, diem clauſit, non
abſq; ſuſpitione dati ueneni ab eius medicis, à Manfredo pecunia corruptis.

CONRADINI VLTIMI SVEVORVM DVCIS *fatum.* *Cap.* LXXVI.

INſtituit Conradus ex aſſe hæredem Henrici fratris ſui filium Conradinum, eius quē *Conradinus*
Fridericus in carcerem coniectum necauit, eiq; nominatim tutores ex Germania de *hæres Sici-*
dit, qui Siciliæ res impubere Conradino moderarentur. Hortatus quoq; eſt ad Conra- *liæ.*
dini fidem populos. Quo audito, Manfredus miſit legatos in Germaniam, qui puerum
Conradinum ueneno extinguerent. At mater pueri ſummam habens curam, loco eius
aliū exhibuit puerum legatis, ſuſpitionemq; quam de illis non inanem habuit, in pueri-
oſtenſi morte comprobauit. Nam offerentes legati puero aliquid ad edēdum atq; rece-
dentes, audierunt paulo pòſt puerum extinctum, quem tamen Conradinum eſſe puta
bant. Alij ſcribunt Manfredum in Italia publicaſſe, Conradinum fuiſſe mortuū, atq; ob *Manfredus*
id ſe occupaſſe omnia regni loca & præſidijs firmaſſe, allegans ſe fratris eſſe hærēdē. O *laborat pro*
pera enim eius patri facinoris, quidā ex Germania uenerāt nūcij, qui flētes affirmabant. *regno.*

Conradi-

Conradinum ab humanis exemptum. Manfredus etiam ſimulato mœrore, quò menda cio fidem faceret, exequias mortuo Conradino celebrauit, appellariq́ continuo rex e-dicto iuſsit, quin & omnem regiam gazam, quæ iam olim Panormi ſeruabatur, uoluit ex ærario ad ſe transferri: & colligens militem, extorribus Florentinis auxilia miſit, Florentiam & fermè omnem Ethruriam occupauit. Erat autem Vrbanns quartus Roman. pontifex: cui Manfredi & prædeceſſorum eius inſolētia ualde diſplicuit, perinde quaſi illi tyrannicè egiſſent contra terras Romanæ eccleſiæ, atq; ideo uocauit Ludouici Francorum regis fratrem, Carolum nomine, qui comes erat Andegauenſium prouinciæq́ Narbonenſis, & ei utriuſq; regni Siciliæ conceſſo iure, primò mandat, ut incubatorem Mãfredum ui deturbet, qui ſe beneficiarum Romanæ eccleſiæ, agnoſcere recuſabat: ac deinde iniungit, quadraginta octo millia aureorũ pendat Romanæ eccleſiæ tributi nomine, atq; ad Romanũ imperium ſe nunquam patiatur aſſumi. Veritus eſt enim Pontifex, ne ſi Romanorum Imperator fieret, cùm illo quoq; eſſet de iure ueteri imperij contendendum. Audiens uxor Caroli, maritum uocatum ad regnum, quæ tres habuit ſorores reginas, ipſa autem comitiſſa tantum erat, ſollicitat uirum ſine ceſſatione, ne occaſionem negligat, tandemq́ ſuaſu ſuo inducit, ut è Maſsilia cum triginta triremium claſſe ſoluens, & oſtium Tiberis ingreſſus, Romam cum coniuge uenerit, auriq́ nummum annuis ſexaginta millibus Romanæ paciſceretur eccleſiæ, merueritq́ rex coronari & uxor regina. Tunc Carolus terreſtribus copijs regni fines ingreſſus, ſtatim Manfredum perſequitur, commiſſoq́ prælio apud Beneuentum, Manfredum in acie interficit.

Gallus uocatur ad Siciliæ regnum.

Manfredus occiditur.

Notãdum hic, titulum regni Ieroſolymitani, annexum eſſe regno Siciliæ, propter uxorem Friderici ſecundi Imperatoris, quæ filia fuit regis Ieroſolymitani, attulitq́ marito ſuo dotis loco titulum & ius, quod pater habuerat ad memoratum regnum Ieroſolymitanum. Atque hinc eſt, quòd omnes reges Siciliæ ſibi adſcribũt titulum regni Ieroſolymitani. Vt autem reuertamur ad res regni Siciliæ, ſciendum, quòd poſtquam Carolus Gallus occupauerat Neapolitanum regnum, erant multi in regno, qui deſiderabãt uerum eius hæredem, nempe Conradinum, quem ſciebant adhuc in uiuis eſſe. Euocatus ergo Conradinus uenit in Italiam, occupaturus auitum regnum. Cùm autem Carolus Luceriam cœpiſſet expugnare, ecce nuncius uenit, qui affirmabat Conradinum adeſſe, regniq́ ingreſſum fines. Territus Carolus de eius aduentu, coēgit agmen aduerſus hoſtem, fuſisq́ & fugatis hoſtium copijs, Conradinum uiuũ redegit in poteſtatem, circumductumq́ per octo dies & publici ſpectaculi loco habitum, perduxit Neapolim, ubi publico iudicio rei capitalis damnatum, ſecuri percuſsit. Incidit autem hoc in annum Chriſti 1268. quo anno defecit ducatus Sueuiæ, ut infrà ſuo loco fuſius ſum ſcripturus. In gratiam deinde Ludouici Francorum regis eius fratris, expeditionis aduerſus Afros Carolus rex ſocius fuit, unde amiſſo fratre reuerſus, ad obſidendam Luceriam animum intendit.

Titulus regni Ieroſolimitani.

Conradinus in ſuo regno occiditur.

ARRAGONES OBTINENT REGNVN SICILIAE. Cap. LXXVII.

IN ſecuto tempore, anno ſcilicet ſalutis 1281. Siculi conſpirauerunt in Gallos: initium defectionis à Panormitanis eſt factum, uno eodemq́ die quicquid in Sicilia Gallorum fuit, ad internitionem trucidatum, continuoq́ à Carolo ad Petrum Aragonum regem defecerunt, qui regis Manfredi filiam habuit uxorem. Veniens ergo Petrus conflixit cum Carolo Caroli regis filio, uiuumq́ in ſuam recepit poteſtatem, & primùm in Siciliam, atque mox inde in Aragoniam deduxit, quatuorq́ annis in carcere detinuit. Factum eſt autem iſtud anno Chriſti milleſimo ducenteſimo nonageſimoſeptimo. Interim Carolus pater eius ex Gallia Neapolim redijt, urbem trepidam confirmat, ipſe cum copijs in Apuliam ſe confert, ut contractis undique nauibus in Siciliam traijceret, ſed inter apparatum belli ſubita ui morbi correptus, interijt: ſic Aragonus manſit rex Siciliæ. Compoſito uerò tandem diſsidio, Carolus liberè uinculis dimiſſus eſt, deditq́ obſides duos filios, Carolum & Ludouicum, ipſe uerò rex manſit Neapoli, & Aragonus retinuit regnum Siciliæ. Poſt Carolum regni habenas tenuit filius eius Robertus, Calabriæ dux, cuius ſororem duxit uxorem Iacobus Aragonus rex Siciliæ. Nec iſta affinitas fuit Carolo Neapolitano impedimento, quo minus ſpreto fœdere

poſt Ia-

poſt Iacobi Arragoni mortem agitaret conſilia recipiendæ Siciliæ. Sed cum aduerſam pugnam ſentiret, relicta Sicilia rediꝫt Neapolim. Interea Fridericus Aragonus, ſucceſſor Iacobi regis, ducta claſſe in Calabriam, breui eam regionem in ſuam redegit poteſtatem. Defuncto rege Roberto circa annum Chriſti 1343. Superſtites fuerũt duæ ex defuncto iam Carolo filio eius nepotes, ex quibus Iohãna maior natu, quæ nupſerat Andreæ Vngaro, ſucceſsit in regno, uirumq; Andream ſuſpendio tollendum curauit, ac Ludouico Tarentino principi, filio Philippi fratris Roberti regis iterum nupſit. Audito autem Ludouici regis Vngariæ Andreæ fratris aduentu, ſceleris conſcientia uiribusq; ſuis diffiſi, Ludouicus & Iohanna, Narbonam fugerunt. Non tamen longe pòſt pax à Ludouico Vngaro Iohannæ data eſt his conditionibus, ut regnum Iohannæ reſtitueretur, maritus autem eius Ludouicus, ſolo Tarentini principatus titulo contentus eſſet. Verum Clemens accepta à Iohanna Auenione ſpecie uenditionis, maiori parte remiſſa ſtipendiꝫ, quod pro regno Neapolitano debebatur, Ludouicum regiꝫs ornauit inſignibus. Aliꝫ uerò ſcribunt, quod feudi debiti loco Auenionem Pontifici ex patrimonio tradiderit. Ritius ſic ſcribit: Iohanna & Ludouicus Auenione pontifici uendita, ex ea pecunia reparatis uiribus Neapolim bello repetebant. Et Sabellicus ſic habet. Debebat Iohanna regina pontifici grandem pecuniam, quam ſe illi pro regia corona ab eo accepta daturam promiſerat: ſed multis & grauibus caſibus iactata, quum non eſſet alioqui ſoluendo, cum ea pontifex egit, ut Auenionem Romanæ eccleſiæ eo nomine habendam relinqueret: ſicq; urbs nobilis pontificię ditionis eſt facta. Superueniens deinde Carolus, Andreæ Vngari filius, potitur regno uniuerſo, captamq; reginã nouercam ſuam coniecit in carcerem, nec ita multo pòſt eliſis faucibus, ibi ſtrangulandam carnifici dedit. Carolus deinde uocatus ad regnum Vngariæ, trucidatus eſt in quodam conuentu ſuperſtitibus Ladislao & Iohanna, quos impuberes apud uxorem Margaritam Neapoli reliquerat. Adnitente autem pontifice, Ladislaus Caroli filius accepit regis nomen & inſignia. Cumq; non diu in regno uiueret, lapſus in ægritudinem Neapoli occubuit, hærede relicta Iohanna ſorore. Quæ Geldriæ duce, cui nupta fuerat, amiſſo, certior facta de morte fratris & teſtamento, ad ineũdam hæreditatem Neapolim rediꝫt, ubi à multis fuit ſollicitata ad coniugium, qui ſe libenter regno ingeſsiſſent, & regni hæredes fuiſſent. Et quidem mulier per ſuam inconſtantiam multis illuſit. Primum, cum cuidam elegantis formæ uiro uſque ad infamiam nimis indulgeret, hortatu principum ſecundò nubere ſtatuit, atque Iacobum Marchiæ comitẽ certis conditionibus ſibi iunxit, ſcilicet ne titulum regis uſurparet, aut perſonam gereret, ſed Tarenti principatu contentus eiusq; uectigalibus, regni adminiſtratio libera Iohanna remaneret. Sed cum regni principes exercitum ducerent, mandarunt Iacobo ut regium nomen animumq; afferret, non defutura ſibi auxilia. Vnde Neapolim ueniens, ſummo omnium plauſu exceptus eſt, ut rex, potitusq; arce, quam Caſtellum uocant nouum. Quam iniuriam regina non ferens, breui curauit, ut Iacobus maritus cōꝫceretur in carcerem. At ille tandem liberatus è Carcere, fugit in Galliam, mortuusq; eſt apud oppidum Biſuntium. Poſt hunc Ludouicus Andegauenſis eſt declaratus rex Siciliæ. Sed cum paulo pòſt Iohannæ reginæ bellum indiceretur, illa metu perculſa, Alfonſum regem Aragonum in filium adoptauit. Qui quidem paulo pòſt uidens in muliere inconſtantiã, circumſedit eam in arce Campania, quæ Neapoli ſic appellatur, ſed nihil efficiens à Sfortia fuſus, in fuga eſt uerſus. Tunc Iohanna Ludouicum Andegauenſem, abdicato Alfonſo, adoptauit in filium. At Alfonſus indigne d ferens, antipapam erexit contra Martinum pontificem, quem inimicum ſentiebat, & interea mortua eſt regina Iohanna.

Regina ſtrangulat maritum.

Auenio datur Pontifici Rom.

Reginæ Neapol. inconſtantia.

MVLTI

MVLTI CONTENDVNT PRO REGNO NEAPOLITANO. Cap. LXXVIII.

HInc uariæ ortæ ſunt contentiones. Nam pontifex ſatagebat regni oppida redigere in eccleſiæ poteſtatem. Principes autem regni & ciues Neapolitani miſerunt legatos ad Renatum, defuncti paulo antè Ludouici fratrem, qui nunciarent illum à Iohanna ſupremis tabulis hæredem ſcriptum. Alij miſerunt ad Alfonſum in Siciliã nuncios, rogantes ut maturè ueniret Neapolim, ſeſe curaturos ut omnia conderent in eius poteſtatem. Alij decreuerunt eum ſe pro rege habituros, quemcunq; Pontifex daret, & ab optimis quibuſq; regni probaretur. At Alfonſus ablatam recipiẽdi regni occaſionem non negligẽs, Aenariam delatus inſulam, quæ nunc Iſcla nominatur, inde Sueſſam uenit. Et quum Genuenſes tunc circa Caietam triremes aliquot haberent, fauerẽtq; Renato, inito nauali prælio ceperunt Alfonſum & duos fratres eius, multosq; regni principes, qui tamen omnes inuitis Genuenſibus perducuntur ad Philippum Mediolani ducem, habenturq; apud eum in ſummo honore, quin & plurib. magnificisq; donati muneribus in patriam remiſsi ſunt. At Genuenſes à Philippo ſe neglectos rati, quod ſe inconſultis Alfonſum liberaſſet, ab eo defecerunt. Legati uerò qui ad euocandum Renatum abierant, comperientes illum apud oppidum Diuionenſe à duce Burgũdiæ cuſtodiri, Iſabellam coniugem cum duobus liberis in Italiã Neapolimq; deduxerũt. Quæ cum Caietam diuertiſſet, urbemq; in poteſtatem Mediolanẽſium ducis eſſe redactam nouiſſet, mutatis magiſtratibus, omnẽ regni curam per ſe geſsit. Quin & Eugenius Renati partes amplexus, auxilia ſubminiſtrabat. Alfonſus uerò maiores quàm antea parans copias, diu certauit cũ Renato è uinculis liberato, pro regno Neapolitano, & paulatim regnum occupauit. Quum uerò diu oppugnaſſet Neapolim ui & fame, nec quicquam effeciſſet, conuertit ſe ad dolos. Nam nonnullos ex his qui purgare, reficereq; conſueuerant aquæductus, per quos aqua in urbem deducitur, pecunia corrupit, ijsq; ducibus milites per aquæductus id intempeſta nocte in urbem penetrare iubet. Ii per puteum quendam publicum, qui eſt in ea quam ſummam plateam memorant, ſcalis admotis faſtigium putei ſuperant, albeſcenteq; die portas urbis adeunt, ſignumq; dant ſocijs, quos Alfonſus extra urbem locauerat, & obtruncatis portarum cuſtodibus, clauſtra portarum reſtringunt, agmenq; ex Alphonſi caſtris intromittunt. Ad eum nũcium Renatus equo uectus, concitato curſu in arcem nouam ſe recepit.

Alfonſus obtinet regnũ.

Alfonſus itaq; anno ſalutis 1442. menſe Iunio Neapoli potitus, & paulo pòſt arce noua certis conditionibus à Renato tradita, regnum ſubigit Neapolitanũ. Arcem Neapolis, eam quam nouam uocãt, à fundamentis inſtaurandam ſuo ære curauit, opus magnificum & planè regium. Cum uerò liberis ex iuſto matrimonio careret, Ferdinandus, quem ſuſceperat ex pellice, ducem Calabriæ declarauit in ſpem ſucceſsionis, cuius res ut ualidius conſtitueret, Iſabellam de Claro mõte ducis Venuſini filiam, ei matrimonio iũxit.

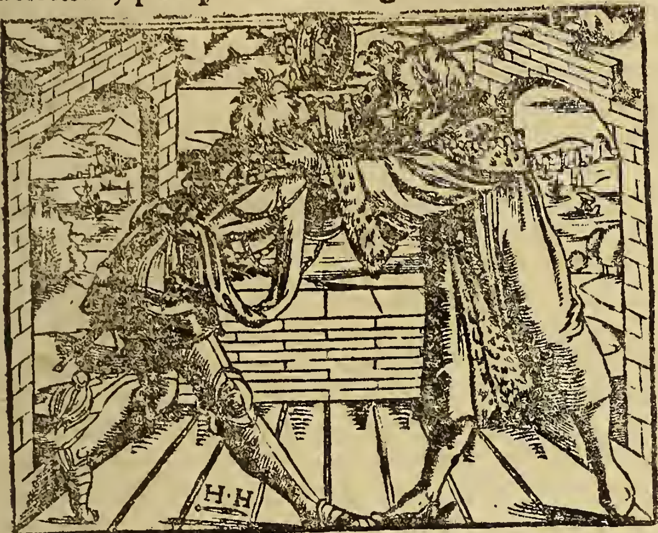
Nuptiæ Friderici imperatoris.

Apud hũc Alfonſum Fridericus Imperator celebrauit nuptias cum Elionora, filia ſororis Alfonſi & uxoris regis Portugalliæ. Exceptus eſt autem Imperator ſplẽdidiſsimè ab Alfonſo, inſtitutus in eius honorẽ ludis, uenationibus, epulisq; nuptialibus, quã maximo po-

mo potuit apparatu,tanta pompa,quantam nulla hominum memoria illa ætate nouerat. Cæterum Alfonſus ætate ingraueſcente,febre correptus, anno ſalutis 1458. fato functus eſt,cum Neapoli regnaſſet annis ſedecim.

NOVA CONCERTATIO PRO REGNO NEAPOlitano. Cap. LXXIX.

CAlabriæ dux Alfonſo patri ſucceſsit, & è ueſtigio recepit arces urbis, ſalutatusq́ eſt ab omnibus rex. Erant tamen interim nonnulli, qui Iohannem Lotharingiæ ducem Renati filium acceſſierant, ut paternum decus acciperet ac regnum capeſſeret. Nec ille cunctatus, inſtructa duodecim triremium claſſe, delatus ad Lirem prope Sueſſam deſcendit, ipſasq́ naues è ueſtigio redire domum iuſsit, ut ſublata ſpe fugæ aut uictoria

potiretur aut honeſtam mortem oppeteret. Veniẽs autem in Apuliam, multos in ſuam fidẽ pellexit, recepitq́ multa ex omni regno oppida. Ferdinandus uerò audiens hoſtem ingreſſum regnũ proceſsit illi obuiam, magnoq́ animorum ardore utrinq́ eſt pugnatum, donec Aragonienſibus in fugam uerſis adeò laboratum ſit, ut ægrè Ferdinandus Neapolim ſe receperit. Interiecto tamen tempore per ocium reparauit exercitum, quem paulo pôſt in expeditionẽ deduxit: cui Lotharingus ſeſe obiecit, datisq́ utrinq́ ſignis, & acri commiſſo prælio, uictoria penes Ferdinandum fuit. Qui & conuerſus ad expugnandum eòs, qui pertinaciter in fide Lotharingi perſtabant, rem celeriter confecit, eorumq́ nonnullos extorres egit, plerosq́ coniecit in carcerem & quoſdam in uinculis mori permiſit. Habuit Ferdinandus liberos Alphonſum, Fridericum, Iohannem & Franciſcum. Iohannes cooptatus eſt in numerum Cardinalium. Alfonſus uerò genuit Ferdinandum & Iſabellam. Alfonſus conſenſu omnium, ſummæ rei bellicæ pręfectus eſt, geſsitq́ cum ſuo damno aliqua bella contra oppida eccleſiæ, contra Venetos & alios quoſdam, ueniẽsq́ Neapolim permiſſu patris cœpit ſubditos nouis ſollicitare uectigalibus, quoſdam in uincula conijcere, & quorundam bona publicare. Orto deinde in regno tumultu, Ferdinandus conſpiratores omnes comprehendit, & in carcerem coniecit, anno 1487. ac deinde omnes ad unum ſilentio noctis carnifici tradidit ad ſupplicium, uiolato iureiurando pacisq́ conditionibus, neq́ ſimplici morte in quibuſdam comitibus contentus fuit, ſed etiam in fruſta fœdiſsimè ſecari iuſsit. Interim uerò dum hæc agerentur, quidam ex regno Neapolitano elapſi, Ludouicus quoq́ Sfortia gubernator Mediolanenſium, qui metuebat Alfonſi Neapolitani opes, Carolum Francorum regem multis largitionibus in Italiam uocauerunt, ut regnum Neapolis ex Andegauẽſium ſucceſsione ſibi debitum, repeteret. In ipſo uerò belli apparatu Ferdinandus obijt, anno 1494. & Alfonſus filius eius, dux Calabriæ, fauſtis acclamationibus rex Neapolitanus eſt ſalutatus. Carolus uerò rex Galliæ occaſionem non negligens ad antiquum regni Neapolitani ius, ante omnia repetendum, animum adiecit, & in tota Gallia habito delectu, multa millia equitum atq́ peditum collegit, inſtrumẽta etiam bellica, currus & regni principes in unum congregauit, quibus Philippum Sabaudiæ ducem auũculum ſuum præfecit, & traiecit Alpes. Vbi uerò in Subalpina regione cum tanta multitudine apparuit, timor omnibus eſt incuſſus, quippe qui ſciebãt ferociſsimam gentẽ non poſſe à maleficio contineri. Ex Aſta itaq́ ciuitate Parmam uenit, inde in ditionem Florentinorum, inde Romam, ubi ſe dies aliquot continuit. Vbi Alfonſus Carolum aduentaſſe Romam

Duo reges ceptant pro imperio.

Gallus magna ui in Italiam uenit.

Romam cognouit,facinorum conſcientia perturbatus (occiderat enim quoſdam magnos uiros ſine cauſa poſt mortem patris) ultra ſe regia poteſtate abdicauit, Ferdinandumq́ filium pro ſe regnare iuſsit, Ipſe cum traieciſſet in Siciliam,non ita multò pòſt è uita deceſsit, cum uix integrum regnaſſet annum. Ferdinandus autem, cui pater Alfonſus regno ceſſerat, à Carolo Francorum rege duobus ferè menſibus exactus eſt. Sicq́ Gallus uſq́ Neapolim nullum habuit aduerſarium. Moratus autem Neapoli menſes ferè quatuor, deficiente paulatim exercitu,ac partim morbis, partim cædibus debilitato, iam ſibi timere cœpit,eoq́ magis, quòd Ludouicus dux Mediolani, quem cœpti iam pœnitebat,ac Veneti non æquo animo ferebant Gallos Italiam inuaſiſſe,omnibusq́ uiribus ad eum expellendum conſpirauerant. Rex ergo cum redire in Galliam ſtatuiſſet, Veneti & Mediolanenſes prope Parmam acie ſua illi occurrerunt, commiſſaq́ pugna,uictoria Gallis non omnino incruenta ſtetit. Nam ex illis ferè mille,ex Italis uerò duo millia cecidêre. Rex itaq́ incolumis in Galliam penetrauit, ubi biennio pòſt morbo extinctus eſt. Interea Neapolis à Carolo fide deſciuerat,redeuntiq́ Ferdinando portas aperuit. Carolus in Galliam reuerſus, agitabat animo regnum recuperare, ſed eius conſilia mors interrupit. Succedensq́ Ludouicus,appulit animum recuperando regno Neapolitano.Ferdinandus uerò non ita multo pòſt abſque ſobole Neapoli diem clauſit, quum duodeuiginti menſibus regnaſſet. Tunc Neapolitani Fridericum Ferdinandi patruum in regnum admiſerunt,qui Gallorum reliquias,quæ adhuc in regno ſubſtiterant,impetrata facere compulit. Non tamē potuit regnum ultra quinquennium retinere, expulſus à Ludouico rege Francorū, qui regnum Neapolitanum potenter ſubegit. Fridericus tamen ſua ſponte conceſsit in Galliam ad regem, ſuſceptusq́ eſt perhumaniter & principatu donatus. His autem omnibus geſtis, nondum fuit pax & quies in miſero regno Neapolitano. Priuſquam enim Fridericus expelleretur,Ludouicus Gallus inijt fœdus cum Ferdināđo Hiſpaniæ rege his conditionibus, ut bello partum regnū Neapolis ex æquo diuiderent,Alexandro ſexto Pontifice, quicquid eccleſiæ competeret utriq́ concedente.Sed cum ob certum aliquod oppidum inter ſe altercarentur,initio de iure diſceptari cœptum, mox incaleſcentibus animis & gliſcente iurgio ad arma eſt concurſum, fugatisq́ Gallis uictoria fuit apud Hiſpanos,qui & regno illo ſunt potiti. Alij hanc hiſtoriam in hunc modum tradunt. Excluſo Friderico à regno,partiti ſunt duo reges regnum Neapolitanum,ſic quod Campania & Calabria cederent Ferdinando Hiſpano :Neapolis uerò cum ſuis ciuitatibus eſſet Galli. Cumq́ præfecti utriuſque partis inter ſe magna laborarent diſcordia, uentum eſt anno Chriſti milleſimo quingenteſimo primo ad magnam cędem,in qua tria millia Gallorum ceciderunt,defeceruntq́ principales ciuitates, nēpe Neapolis,Capua & alię à Gallis ad Hiſpanos.Nec fuit deinceps pax inter Gallos & Hiſpanos,ob regnū iſtud Neapolitanum. Numerant autem quidē annos,quibus ſub diuerſis familijs hoc regnum fuit, ſcribuntq́ Nortmannos ipſum poſſediſſe annis 35. Deinde præfuerūt duces Sueuorum annis 76. Poſt Sueuos dominati ſunt in eo Galli annis 178.Nouiſsimè uerò Aragonenſes annis 61. ac deinde nunquam fuit pax, ſed perpetua diſcordia propter ipſum inter Hiſpanos & Gallos.

Neapolis deficit à Gallo.

Gallus et Hiſpanus partiuntur regnum.

CIVITAS

CIVITAS NEAPOLIS

ITALIAE CELEBERrima ac lautiſsima, maris littori & amœniſsimorum collium radicibus appoſita, cuius etiam ſupra effigiem exhibuimus.

Aedes cum Diuorum tum hominum ornatiſsimas ac ſplendidiſsimas, arcesq; penè inuictas habet. Primùm Caſtellum nouum, quod Carolus primus Angolemenſis cum Beatrice coniuge, Anno 1265. ædificauêre. Deinde caſtellum Capuanum ad eam portam ſitum. Tertiò. Caſtellum Oui modico extra urbem ſpatio, in ſcopulo (Meagrum ueteres appellabant) cinctum mari. Quartò, Caſtellum Santeremenſe eſt in rupe mœnibus urbis imminente, ſuperioribus annis à Carolo v. Imp. mirificè communitum.

CASTEL NOVE
CASTEL DE LOVE
TOVR DE S·VINCER

olis.
O L I

GENEALOGIA REGVM NEAPOLITANORVM, EX MICHAEle Ritio deſumpta, & in hanc ſeriem ordinata:

Tancretus

Robertus dux Apuliæ

1 *Rogertus rex primus*

2 *Guilelmus*

3 *Guilelmus*

4 *Tancredus nothus*

5 *Conſtantia cuius maritus Henricus 6.*

6 *Fridericus ſecũdus Imperator*

7 *Conradus*

8 *Manfredus nothus*

Henricus

Conſtantia uxor Petri Aragoni

Conradinus

Poſt exactos Sueuos inſerti ſunt regno Neapolitano reges Gallorum hoc ordine:

1 *Carolus frater regis Francorum*

2 *Carolus, uxor eius Maria filia regis Vngariæ*

Carolus Martellus

Blanca cuius maritus Iacobus rex Aragoniæ & Siciliæ.

Fridericus rex Siciliæ

Ludouicus Sanctus.

Philippus.

3 *Robertus*

4 *Ludouicus rex Neapolis: uxor eius Iohanna*

Carolus

4 *Iohanna cuius primus maritus Andreas Vngarus: alter Ludouicus filius Philippi ducis Tarentini*

Carolobertus rex Vngariæ

Ludouicus rex Vngariæ

4 *Andreas rex Neapolis*

5 *Carolus in Vngaria cæſus*

6 *Ladislaus*

7 *Iohanna mulier inconſtantis animi, ex Iacobo marchione marito non habuit liberos.*

Iohanna 7. cum ultima eſſet ex familia Carolina & Vngarica & nullam haberet Sobolem, adoptauit primo in filium & regni ſucceſſorem Ludouicum Andegauenſem, & deinde illo abiecto adoptauit Alfonſum Arragonenſem, regem Siciliæ. Alij ſcribunt, pontificem Romanum euocaſſe Ludouicum Andegauenſem ex Gallia ad regnũ Neapolitanum, cuius maiores antea quoque reges Neapolis fuerant. Quod Iohanna regina ægreferens, miſit pro Alfonſo rege Siciliæ, adoptauitq́ eum in filium. Sed non ita multo pòſt mutato animo abiectoq́ Alfonſo adoptauit Ludouicum Andegauenſem, unde multa orta ſunt bella. Nam uterq́ uenit cum apparatu bellico, Alfonſus tamen præualuit. Interim uerò regina mortua eſt. Mortuus eſt quoq́ paulo pòſt Ludouicus Gallus. Tunc miſerunt quidam ex proceribus regni pro Renato fratre dicti Ludouici, &c. ut ſuprà indicauimus.

7 Iohanna, cuius maritus Iacobus, & Ludouicus Andegauenſis adoptatus filius.

8 Alfonſus Aragoneus adoptatus, obijt anno 1458.

9 Ferdinandus nothus

10 Alfonſus dedit filio regnum

11 Ferdinandus rex utriuſq́ regni duxit uxorem ſororem regis Caſtellæ

12 Fridericus. Huic cum diſcordia regum Galliæ ſucceſsit Ferdinandus rex Hiſpaniæ.

Alfonſus

Alfonſus Aragoneus octauus in numero, arcem regiam, cui Nouocaſtro fuit nomen, à fundamentis eiectam, iterum magnificè & ſplendidè erexit, tum opere mirabilem inexpugnabilemq́; tum ſumptu magnificentiſsimam, turribus orbiculari forma ex lapide quadrato mirifica ſtructura atq; artificio, muriq; craſsitudine inaudita, & ingenti arcu triumphali ex marmore candidiſsimo reformauit. Arcem Sancti Saluatoris in mari ex Ouo nuncupatam reparauit, cuius inexpugnabilis ſitus, ad uſum magnificentiſsimæ regiæ eſt redactus.

Ampliauit & urbis portum, obiecta in profundum maris altiſsima mole craſsiſsimo muro, turribus munita. Salubritatem urbi, exiccatis paludibus introduxit. Magnus fuit princeps, & in utranque fortunæ partem probatus, qui inter cætera ſibi aduerſantia, etiam terræmotum paſſus eſt toto fermè regno, qualem memoria hominum non eſt experta. Nam & multa regni oppida funditus corruere, inter quæ Arrianum ita abſorptum eſt, tanquam terræ fiſſura deuoraſſet ipſum. Raro ciuitas abſque inſigni ruina ſuperfuit. Circiter triginta millia hominum inter cadentia tecta periiſſe feruntur.

SARDINIAE BREVIS hiſtoria & deſcriptio, per Sigiſmundum Arquer Calaritanum, ſacræ theologiæ & iuris utriuſq; doctorem.

DE SARDINIAE SITV ET MAGNITUDINE. *Cap.* LXXX.

SARDINIA uulgò Sardegnia, teſte Ptolemæo, circumdatur ab oriente Tyrrheno pelago, à meridie Africo, ab occaſu Sardoo, & à ſeptentrione mari, quòd ipſam & Corſicam interluit. Plinius eius ſitum & magnitudinem ita deſcribit lib. 3. natural. hiſtoriæ. Sardinia ab oriente patet 188. mil. paſſ. ab occidente 170. à meridie 74. & à ſepten. 122. In circuitu 560. mil. paſſ. Abeſt ab Africa ſecundum eundem 200. mil. à Calaritano promontorio. Nunc mi noti ſpacio duorum dierum nauigatur à ciuitate Calaritana ad Africam. Sed milliaria Plinij non rectè concordant cum Sardorum miliaribus, ideo dierum itineribus ſic menſuramus Sardiniam: Patet in longum itinere ſex dierum, in latum, ubi anguſtior eſt, patet itinere duorum dierum equitis.

DE SARDINIAE SOLO, EIVSQVE RERVM COpia, *& inſalubri aëre, alijsq́; rebus in ea memorabilibus.* *Cap.* LXXXI.

EA pars Sardiniæ quæ Corſicam ſpectat, montoſior eſt, ſed qui montes amœni ſunt & humanis neceſsitatibus utiles. Oppoſita uerò pars quæ Africam ſpectat, planior eſt & tritici abundantiſsima, amœna quoque, ſed altera amœnior eſt, appellaturq́; hodie Caput Lugudoris. *Caput Lugudoris.* Abundat tota inſula frugibus, pecore & armento, quare fit, ut uili precio ibi emantur carnes: quin & mercatores hinc multa coria in Italiam & Hiſpaniam abducunt, ſicut & miram caſeorum copiam aſportant. Sunt in hac inſula tam multi equi, ut non pauci agreſtes ſint, careantq́; dominis, & generoſiores uili emantur precio. Et quamuis non ſint tam proceri ut Germanorum, Hiſpanorum & Italorum equi, tamen non ſunt illis deteriores in robore, agilitate & pulchritudine. Incolæ non ueſcuntur

Septentrio
CORSICAE Pars
Bonifacio
Lōgo ſarao promōt
Portus Turris
Martis
Olmedo
Saſſer
Poſada
Turritana
Algher
Culeri
Terra noua
Vruſei
Macomer
Beſa
Oriſtang
Caput S. Marci
Occidens
Oriens
Laconi
Vras
Giaræ montes
S Gauinus
Eccleſiarū Ciuitas
Genoni
Quira
Geſtori
Sorris
Calaris
Sols ſeu Sulcitani
Carbonaira promōt.
CAPVT LVGVDORI
CAPVT CALARIS
SARDINIA
INSVLA
Nomina iſta omnia noua ſunt, & uſitata nunc in Sardinia. Si diligens lector uoluerit nomina antiqua etiam ſcire tabulam Ptolemæi cum hac conferat, ac rem apertam habebit.

tur alio quàm triticeo pane. Abundat autē adeò triticum ibi, ut à mercatoribus multæ quotannis naues tritico oneratæ, abducantur in Hiſpaniā & Italiā. Quòd ſi Sardi paulò magis rebus ſuis intenti eſſent, tantam tritici aliarumq; rerum affluentiam ſibi in ſua compararent terra, ut Sardinia ipſa in fœcunditate ſuperaret Siciliam. Incuſatur hic colonorum negligentia, deſideraturq; in ruſticis maior induſtria. Vini optimi magna paſſim per inſulam colligitur copia, albi & nigri. Ob incolarum incuriam terra oleum non producit, cum olei abundantiſsima eſſe poſſet. Siquidem profert paſsim in ſyluis ſua ſponte multas oleaſtros, & quidam iam paucis retroactis annis cœperunt plantare oleas, quæ ſatis feliciter cultoribus compenſarunt laborem. Cæterum loco olei ad concinnandum lampades, utuntur animalium pinguedine, quorum magnam habent copiam. Conficiunt etiam ex lentiſci ſemine oleum, oliuæ autem oleum petunt ex Liguria & ex inſulis Balearibus. Veneationem habent maximam, multiq; ruſtici ex ſola uiuunt uenatione, præſertim qui in montibus habitant. Abundat enim regio apris, ceruis, damis, & alio quodam animali, quod muflonem uocant, quodq; alibi in tota Europa non inuenitur, habens corium & pilos inſtar cerui, & cornua inſtar arietis, non longa ſed retrò circum aures reflexa, magnitudinem retinens mediocris cerui, quod ſolis herbis ueſcitur, habitansq; in montibus aſperioribus, curſu prȩditum uelociſſimo, & cuius carnes bonæ ſunt ad ueſcendum. Nullum gignit Sardinia lupum aut aliud huiuſmodi nocens animal, ſed omnium quadrupedum nocentior eſt uulpes, eius magnitudinis cuius eſt in Italia. Occidit in Sardinia arietem etiam fortiſsimum, capram & tenellum uitulum. Tradunt ſcriptores quidam, in Sardinia nullum eſſe ſerpentem, nec uenenum ullum, præter peſtilentem aërem: unde Silius Italus de ea ſic ſcribit:

Triticum.

Vinum.

Muflo ſingulare animal.

Serpentum tellus pura ac uiduata ueneno

Sed triſteis cœlo & multa uitiata palude.

At alij tradunt in ea Sardonicā inueniri herbam, apiaſtro ſimilem, & qui illam edunt riſu perire uidentur. Nam neruos & maſculos contrahit, & rictu diducit ora, facitq; morientes ridere. Hinc natum eſt Græcum prouerbium σαρδώνιος γέλως riſus Sardonius. Huius herbæ Dioſcorides quoq; mentionem facit, eamq; ranunculi ſpeciem eſſe dicit: & qua uia poſsit ei ſuccurri, qui eam commederit docet. Certè ego nunquam eam uidi, nec homines unquam audiui ridentium more interire. Audiui tamen à peritiſsimo artium & medicinæ doctore, Thoma Rocha de Ferraris, eam herbam in Sardinia eſſe, & quòd ille eam uiderit. Tradiderunt quoq; ueteres, Solifugam exiguum & ueneno ſum animal, araneis ſeu formicis ſimile, in ea inſula inueniri: at ego nec animans iſtud nec homines eius ueneno interemptos unquam uidi. Scorpiones quidem in ea ſunt, quin & ſerpentes, ſed qui ferè innoxij ſunt.

Sardonica herba.

Habet præterea Sardinia flumina multa & amœna, ſed non profunda, qui æſtatis tempore tranſuadari poſſunt. Scribit Solinus, et uerè quidem, piſculentiſsima ſtagna eſſe in Sardinia, præſertim iuxta ciuitatem Oriſtang. Et quod idem dicit, hybernas pluuias in æſtiuam penuriam reſeruari, id hodie uerum non eſt, quum in tota inſula magna aquarum ſit copia, tam fontium quàm puteorum. In Calaritana quidem ciuitate, quæ in monte eſt ſita, ciſternæ ſunt, ſed putei intra eius mœnia non deſunt, præſertim tres, qui pro tota ciuitate ſufficere poſſent, etiamſi nullæ ciſternæ in ea eſſent. Deinde & in ſuburbijs eius, aliquot ſunt putei bonarum aquarum, quin & ſingulȩ ferè uineæ & horti ſuos habent puteos, tantum abeſt ut Sardinia aquarū laboret penuria, excepta Algeri ciuitate, quæ aliquem defectum habet aquæ, cum ſita ſit ad littus maris, inter arenam & ſcopulos. Sunt quoq; in Sardinia balnea multa ſalubrium & calidorum fontium, tametſi incolæ ea non curent, quo factum eſt, ut omnia conciderint, & uix ueſtigia quædam ſuperſint. Pulcherrima balnea, eaq; neglecta, iacent inter caſtrum Montis regalis & oppidum S. Gauini. Fabulantur quidam ſcriptores, in Sardinia fontem eſſe, cuius aquæ fures arguunt, idq; hoc pacto: ſi latro iurauerit ſe furtum non admiſiſſe, eaq; aqua

Abundat Sardinia aqua dulci.

Thermæ.

Oo 2 lauerit

lauerit manus ſeu oculos,cæcitate animaduertitur:ſin furtum non admiſit,clariores acquirit oculos.Certè huius fontis hodie nulla extat notitia.

Argenti fodinæ. Argentifodinæ in Sardinia ditiſsimæ ſunt,maximè apud ciuitatem Eccleſiarum,ubi aliquantulum hodie eruitur argenti,paucis impenſis,quod tamen in magna copia incolæ effoderent,ſi maiori uterent induſtria. Alumen in Sardinia inueniri teſtatur Plinius, at hodie nihil tale apparet. *Salinæ.* Salinas uerò habet magnas & inexhauſtas,non in uno tantum,ſed in multis locis: meliores ſunt prope Calarim:in qua ciuitate certis anni temporibus datur ciuibus ſal gratis in magna copia, alijs uerò uenundatur uiliſsimo precio.Paratur autem hoc modo:Ingrediuntur hyberno tempore aquę maris in certa quędam ſtagna, quæ & ob id Salinæ uocantur, ubi poſtea æſtiuo tempore ob ſolis feruorem coagulantur in ſolidiſsimum ſalem,atq; menſe Iulij & Auguſti idem ſal inde extrahitur aut magna eius pars,nam totum extrahere neceſſarium non eſt, neq; id ſine magnis impenſis fieri poſſet. Sunt & aliæ præter Calaritanas ſalinæ in Sardania,ſed è quibus omnibus non extrahitur ſal. Fruuntur Sardi ubiq; locorum & omni tempore ſalubri aëre,niſi quod in quibuſdam locis planis,præſertim Oriſtagni,ubi terra eſt paludinoſa,aſcendunt è terra uapores craſsi aſcendentesq; feruore ſolis,corrumpitur aër,& inaſſuetis multum obeſt.Incolis uerò & qui à pueritia ineſcati ſunt illo aëre,quiq; labori uacant,minimè nocet,quin ſenes & robuſti accolæ,ut in alijs regionibus ibi inueniuntur. At qui aliunde ueniunt in Sardiniam aut delicatiori educati ſunt uita,facilè in morbum ruunt,ubi ſolis ardoribus ſeſe exponunt.Cauſam puto hanc eſſe:Habet inſula pinguiſſimum ſolum & planicies multas maximè ab Oriſtagno uſq; Calarim,& increbeſcente ſolis ardore,conſurgunt uapores craſsi aërem corrumpentes,quos cum delicatiora corpora ferre nequeant,facilè contrahunt morbum. Habet deinde ruricolas domos,nullis tabulatis & contigationibus intercluſas,ſed tectum incumbit ſine ullis interſtitijs manſioni,unde fit,quòd calor facilè infeſtat totam domum & teneriora corpora,laboribuſque inaſſueta lædit. Hinc fit,quod ditores quiq; & ij qui luxui uacant corporis,ſolum hyberno & ueris tempore, ex ciuitatibus ad ſua caſtra ad oppida egrediuntur: aut ſi coguntur tranſire per Sardiniam ęſtatis tempore,quærunt loca montana,ubi aër ſalubrior eſt quàm in planicie.Raro tamen Sardi aliqua peſte laborant.

DE SARDINIAE ANTIQVIS VOCABVLIS, ATQVE *reipublicæ moderatoribus,quos habuit olim & hodie quoque habet:idem de antiquitatibus.* *Cap.* LXXXII.

APpellauit Timeus Sardiniam Sandoliotin,ab effigie ſandalij,hoc eſt,ſoleæ.Mirſilus uerò & Chryſippus à ſimilitudine ueſtigij,Ichnuſam nominarunt. Demum à Sardo Herculis filio aut nepote, fuit Sardinia appellata & uulgò Sardegnia,ut Plinius libro tetio naturalis hiſtoriæ tradit. Porrò quis primùm in ea ſibi uſurparit dominium, non ſatis conſtat. Sardus quidem in eam ueniens,ueteres accolas non expulit,ſed unà cum illis habitauit,qui antea inſulam occupauerant,& quorum Ioan.Annius in cōmentarijs ſuis in Beroſum meminit, ſcribens Phorcum, Cadoſſanen inſulam compleuiſſe Vetuloniciis colonis. Plutarchus uerò in uita Romuli oſtendit,Tuſcos primos Sardiniæ fuiſſe colonos,ſicut & Strabo dicit Iolaum inueniſſe in Sardinia Tuſcos, barbaros accolas. Poſt Tuſcos autem & Pœnos, Græci quidam duce Ariſteo memorantur ingreſsi in Sardiniam,ſed qui,& ipſi dominium inſulæ non occupauerunt. *Dux Noracus.* Poſt Græcos (ut quidam ſentiunt) Iberi Hiſpani duce Noraco dicuntur manu ualida ueniſſe in inſulam,atque conſtruxiſſe Noram urbem,ſed quæ hodie non eſt in rerum natura, niſi malis Nurum oppidum agreſte, accipere pro Nora.Hodie inſula paret regi Hiſpanorum, habetq; paſsim antiquiſsimas ruinas in locis agreſtibus & montuoſis, inſtar rotundarum turrium in anguſtiam aſcendentium,quæ robuſtiſsimis ſaxis ſunt extructæ,habentes ianuas anguſtiſsimas:intra uerò muri mediam latitudinem, ſunt gradus per quos in altum conſcenditur. Præ ſe ferunt formam propugnaculorum. Incolæ uocant huiuſmodi ruinas Nuraghos fortaſsis quòd reliquiæ quædam ſint operum Noraci. Plinius ſcribit populos fuiſſe in Sardinia Ilienſes (ab Ilio fortaſsis) dictos,quos putauerim Troianos fuiſſe,qui euerſa Troia huc uenerunt.ponit & Corſos in ea,ſed quorum nullum ho-

lum hodie extat nomen. Deinde tempore quo Athenienſium res floruerunt, uenerunt quoque Græci in Sardiniam, expulſisq; Afris, qui eam paulo antè occupauerant, ipſi in eorum ſucceſſerunt locum & condiderunt Calarim ciuitatem. *Calaris.* Aliquot annis poſt, quum contentio eſſet inter Romanos & Carthaginenſes propter Sardiniam, tandem poſt longum bellum, Romani eam ſibi ſubiugarunt. Atq; hinc eſt quòd Plinius Caralim nominat oppidum ciuium Romanorum, dicitque coloniam eſſe Romanorum ad Turrim Libiſonis. Deficiente uerò Romano imperio, fuit Sardinia rurſum ab Afris occupata, & aliquandiu iugo eorum obnoxia facta, donec tandem Piſani & Ligures, Italiæ populi, ſuaſu Rom. Pontificum, magna claſſe Sardiniam aggreſsi, expulſis Afris, inſula potiuntur. Atq; hic putant eſſe quòd Rom. pontifices in Decretis Sardiniam appellant patrimonium S. Petri & Rom. eccleſiæ. Obtenta autem Sardinia, Piſani & Ligures diuidunt eam inter ſe, partem unam Caput Calaris uocitantes, & alteram Caput Lugudori, quam & Ligures ſibi retinuerunt. *Diuiſio Sardiniæ.* Habebant tunc Sardi quoq; ſuos iudices, habitantes in Oriſtagenſ. qui locus antea dictus fuit Arborea & hi fœdus habuerunt cum Piſanis & Genuenſibus. Quin & Brancha Doria, Genuenſis quidam, magnum obtinuit dominiũ in Sardinia, nempe in Lugudoris capite, eiusq; leges pro parte adhuc ſeruantur in quibuſdam locis, ſicut & in ciuitate Eccleſiarum; quædam leges Italica lingua eo tempore, quando Piſani ibi rerum potiebantur, ſunt conſcriptæ, & adhuc in eo loco ſeruantur. Sic & Iudices Arboreæ reliquerunt poſt ſe leges, lingua Sardoa in uno uolumine conſcriptas, quę hodie in tota ferè Sardinia in cauſis rerum & ruſticarum perſonarum ſeruantur, uocanturq; carta de Logu. Labentibus poſtmodum annis, quum Piſani Rom. pontifici ob certas cauſas inobedientes eſſent, pontifex Sardiniam proſcripſit, eamq; quodammodo in feudum dedit Petro, uel ut Volaterranus habet, Iacobo Aragonum regi. Rex itaque collecto exercitu inſulam ingreditur, Calaritanam expugnat urbem & Piſanos expellit, & poſtea paulatim Genuenſes quoq; ſuo in Sardinia exuit dominio, & loco iudicum, qui in quibuſdam locis Sardiniæ imperabant, conſtituit Barones. Ex Arboreæ uerò iudicatu fecit Marchionatum, & regionem illam cuidam ex ſuis ſubditis dedit in feudum: ſicq; Sardinia tota facta eſt regum Aragoniæ, qui & hucuſq; pacificè eam poſſederunt. Hodie præſidet ei D. Antonius de Cardona, uir nobilis genere & moribus, cognatus Caroli quinti Rom. Imperatoris & regis Hiſpaniæ, cuius uices gerit in Sardinia, prudenter in ea adminiſtrans rempublicam.

DE SARDINIAE CIVITATIBVS.

Cap. LXXXIII.

EST Sardinia mediocriter populoſa, habens ciuitates non paucas, inter quas Calaris (uulgò Cagler) nobilior & ditior eſt, *Calaris.* ſita in monte iuxta mare, Africam reſpiciens, magnum & pulcherrimum habens portum, in quo ſemper uaria nauium genera inueniuntur, ultro citroq; in orientem & occidentem uelitantia, mercesq; portantia. Habet urbs iſta tria ſuburbia, ut pictura eius hic adiecta explicat, cingiturq; munitiſsimis mœnibus. Reſidet ferè ſemper in ea Prorex una cum baronibus, comitibus & multis diuitibus. Habet autem ciuitas ipſa ſuam reipub. adminiſtrationem, in quam nec rex Aragoniæ, neq; Prorex eius ſe intromittit, ſed ex ipſis ciuibus quotannis ſorte quinq; eliguntur conſules, quos Conſegles appellant, qui per ciuitatem officij inſignia portant, & ſoli rempub. adminiſtrant, eiusq; redditus, qui multi ſunt, diſpenſant diſtribuuntque pro ſua prudentia, utentes ciuium conſilio, & in cunctis ad publicam reſpicientes utilitatem. Habent in quibuſdam caſibus legum cõdendarum poteſtatem, poſſuntq; pœnam mortis & mutilationis membrorum ſtatuere. Habet ciuitas multa priuilegia multasq; immunitates, *Priuilegia ciuitatis.* quas Calaritani olim obtinuerunt à regibus Aragoniæ ob ſuam ſingularem fidelitatem. At hodie quando non ſolliciti ſunt de republica, ſed magis priuatum conſiderant commodum, ut ubiq; ferè fieri ſolet, omnia ruunt in peius, incolæ bonas literas contemnunt, ſatis ſibi eſſe putantes, ſi uel à limine latinam ſalutauerint linguam, intellexerintq; obiter Imperatorum leges & pontificum decreta, quo rem ſuam familiarem locupletiorem reddant Galenum & Auicennam tam oſcitanter legunt, ut inde paucis conſulant ægrotis. Luxus, pompa & craſſa ignorantia in ciuitatibus hodie multorum malorum ſunt ſeminaria. *Ignorãtia mater errorum.* Det illis dominus ſpiritum ſalutarem, ſine quo omnia peruerſo aguntur ordine. Nam ubi ille non regnat, ſapientia habetur pro ſtul-

citia, & iuſticia pro ſæuitia, atque ibi neceſſe eſt, ut ciues mutuis laborent odijs, utantur proditionibus, falſisq; atteſtationibus & quiſq; alterum deuorare contendat, maximè autem boni uiri periclitentur corpore & rerum iactura. Sed redeamus ad Calarim. Prope hanc urbem maximæ ſunt ſalinę, creſcit ibi optimum uinum, album & rubrum. Summum templum & turres eius magnificas extruxerunt Piſani. Reliqua patent ex pictura & deſcriptione eius.

Oriſtagnēſis ciuitas. Oriſtagnēſ. ciuitas metropolitana, ſita in ſolo plano & parum diſtans à mari, portum habet occidentem reſpiciens, eſtq; aër in ea inſalubris ob paludes & ſtagna, atq; ob id non eſt multum populoſa. Stagna eius ſunt piſculentiſsima, maior Sardiniæ fluuius prope eam labitur. Eſt in hac urbe magna Crucifixi ſtatua aliquantulum uetuſta, quam ferunt factam à Nicodemo, atq; ob id in magna eſt populi ueneratione. Fuit olim regio illa Arborea appellata, nunc autem marchionatus Oriſtagni uocatur. Et cum marchio quidam rebellaret regi Aragoniæ, priuatus fuit dominio ſuo, factusq; eſt rex immediatus dominius ciuitatis.

Turris ciuitas. Turris ciuitas, teſte Plinio Romanorum fuit colonia: Ptolemæus appellat eam turrim Biſſonis, ſitaq; erat in plaga aquilonari ad littus maris, cuius ruinæ adhuc extant & appellatur portus Turris. Ea deſtructa, Saſſaris ciuitas fuit extructa, diſtans tamen ab ea 12. miliaribus habens ſolum amœnum & pulcherrimis irriguum fontibus abundans multis & bonis frugibus. Eſt tamen parum munita, unde & annis ſuperioribus ſub Franciſco Galliarum rege, ob negligentem cuſtodiam magiſtratus, fuit à Gallis direpta, licet illicò à Sardis recuperata, expulſis Gallis.

Algher ciuitas Algher ciuitas eſt noua, parua populoſa tamen munitiſsima, domibus & ædificijs pulchris ornata, cuius incolæ ferè omnes Taraconenſes ſunt, &c. Habet Sardinia & alias ciuitates, oppida & uillas, ſed quarum mentionem hic non faciemus, breuitati ſtudentes. Si dominus requiem & ocium dederit, prolixiorem de rebus Sardorum ſcribemus hiſtoriam.

DE CALARI METROPOLI SARDINIAE.

Cap. LXXXIIII.

CAlaris Sardiniæ primaria ciuitas, hic quod fieri potuit genuina pictura expreſſa, diuiditur in quatuor partes: media quæ fortiſsimo ſepta eſt muro, propriè uocatur Caláris: ea uerò quæ orientem ſpectat, appellatur Villa noua, latinè, nouum oppidū: ea uerò pars quæ meridiem reſpicit atq; mare mediterraneū, uocatur La Gliapola, ſeu La Marina, & quæ ad occidentem uergit, Stampax nominatur: ſuntq; hæ tres partes, ſuburbia quædam & appendices Calaritanæ urbis, quarum præcipua ædificia iam ſigillatim explicabo.

CALARIS.

A Turris S. Brancatij, magna & pulcherrima, totaq; ferè marmorea.
B Torrris bellicarum munitionum.
C Portæ S. Brancatij, ubi ſunt tres murorum portæ, una poſt aliam, per quas in ciuitatem introitus patet.
D Hic eſt fons publicus ſatis exuberans, dictus, Fons S. Brancatij.
E Sancta Lucia, monaſterium monacharum.
F Palatium regium, ubi Prorex habitat.
H Cathedrale ſeu archiepiſcopale templum. I Careeres publici.
K Domus ſenatoria, quam ciuitatis domum uocant. L Ciuitatis platea.
M Vicus Iudæorum, ubi ſcilicet olim Iudæi habitauerunt.
N Templum S. Crucis, ubi olim Synagoga fuit Iudæorum, hodie uero Schola ibi eſt publica Grammaticæ. O Propugnaculum S. Crucis.
P Fons S. Crucis, largiter aquam propinans. Q Propugnaculum nouum.
R Turris noua & magna, Elephantis dicta, tota ferè marmorea.
S Propugnaculum Elephantis.
T Lantenæ hic ſunt.
V Portæ Calaris, ubi quatuor ſunt ordines murorum cum quatuor portis.
X Platea ſeu forum caſeorum.
Y Fons publicus, aqua inundans.
Z Propugnaculum portæ magnum.

Villæ nouæ inſigniora ædificia.

A Hic ripibus nititur murus Calaritanus.
B Porta Cabanias.
C S.Ioannis templum.
D Domini caſtrorum monaſterium.
E Parochialis eccleſia S Iacobi.
F Fons publicus aqua abundans.

Gliapola ſeu marina.

A Propugnaculum quod uulgò Turrio de Gleuant uocant.
B Turrio propugnaculum S.Auguſtini.
C Platea Gliapolæ.
D Vicus Barchinonenſis, uulgò Carrer de Barſelona.
E S.Elualia, parochia.
F Hoſpitale S.Antonij.
G S.Leonhardi templum.
H Supplicij locus.

Stampax ſuburbium habet hæc inſigniora loca.

A Stampacis platea & publicus locus. B S.Clara, monialium clauſura:
C Parochia Stampacis.

Alia quædam loca extra Calarim.

1 S.Mariæ Bonairæ, id eſt, boni aëris monaſterium.
2 Templum S.Mariæ, portus.
3 Ieſus, monaſterium Franciſcorum de obſeruantia.
4 S.Auguſtini monaſterium. 5 Paliſada, id eſt, mare palis ſeptum.

DE SARDORVM LINGVA. *Cap.* LXXXV.

HAbuerunt quidem Sardi olim linguam propriam, ſed quūm diuerſi populi immigrauerint in eam, atq; ab exteris principibus eius imperium uſurpatum fuerit nempè Latinis, Piſanis, Genuenſibus, Hiſpanis & Afris, corrupta fuit multū lingua eorum relictis tamen plurimis uocabulis, quæ in nullo inueniuntur idiomate. Latini ſermonis adhuc multa tenet uocabula, præſertim in Barbariæ montibus, ubi Rom. Imperatores militum habebant præſidia, ut l.ij. C. de officio præfecti præ. Afric. Hinc eſt quòd Sardi in diuerſis locis tam diuerſè loquuntur, iuxta quod tam uarium habuerunt imperium, etiamſi ipſi mutuo ſeſe rectè intelligant. Sunt autem duæ præcipuæ in ea inſula linguæ, una qua utuntur in ciuitatibus, & altera qua extra ciuitates. Oppidani loquuntur ferè lingua Hiſpanica, Tarraconenſi ſeu Catalana, quam didicerunt ab Hiſpanis, qui, quinque magiſtratum in eiſdem gerunt ciuitatibus: alij uerò genuinam retinent Sardorum linguam. En habes utriuſq; linguæ diſcrimen in dominica oratione.

Ciuitatenſis. Sardorū communior lingua

Pater noſter qui es in cœlis ſanctificetur nomen tūum. Adueniat
Pare noſtre che ſes en loſcels ſiaſantificat lo nom teu. Venga
Babu noſtru ſughile ſes in ſoſchelus ſantuſiada ſu nomine tuo. Bengiad

regnum tuum, fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra: Panem
lo regne teu, ſaſaſe la uoluntat tua axicom en locel i en la terra: lo pa
ſu rennu tuo, faciadſi ſa uolutade tua comenti in chelo & in ſa terra: ſu pane

noſtrum cotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra
noſtre cotidia dona anoſaltres hui, i dexia anoſaltres loſdeutes noſtres
noſtru dognie die dona annoſatores hoe, & laſſa anoſatores iſdebitus noſtrus

ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, & ne nos inducas in
axicom i noſaltres dexiam als deutois noſtres i no nos induesſcas en
commente e noſateros laſſaos a iſdebitores noſtrus e no nos portis in

tentationem, ſed libera nos à malo; quia tūum eſt regnum, gloria
la tentatio, mas liura nos del mal, perche teu es lo regne, la gloria
ſa tentatione, imperio liberā nos daſu male, poitco tuo eſti ſu rennu, ſa gloria

& imperium in ſecula ſeculorum, amen.
i lo imperij en los ſigles de le ſigles, amen.
e ſu imperiu in ſos ſeculos de ſos ſeculos, amen.

DE MAGISTRATIBVS SARDINIAE, INCOLARVM *natura, moribus, legibus & religione.* *Cap.* LXXXVI.

Vicerex.

MVlti ſunt in Sardinia magiſtratus. Omnium ſupremus eſt Prorex ſeu Vicerex, qui omnem ferè regis tenet autoritatem: & ſolus Hiſpanus hūc magiſtratum gerere poteſt, ſecundum antiquas conſtitutiones. Habet à rege aſsignatum aſſeſſorem iuris v. doct. quem regentem ibi appellant. Habet præterea & alios conſiliarios, quorum conſilio omnia ferè diſponit, appellaturq; eius tribunal, Regia audientia. Olim hūc magiſtratum

ſtratum iuxta priuilegium regni nullius poterat gerere niſi per triennium: deinde alius ſuccedebat in locum eius. Nunc autem in eo officio multis temporibus quis perſiſtit, ut regi placet. Cumq́ Sardinia in duas partes ſit diuiſa, nempe in caput Calaris, & caput Lugudoris, unaquæq́ ſuum habet gubernatorem, nec refert an is Hiſpanus ſit, aut Sardus. Præſente tamen Vicerege, ille nullam habet autoritatem, abſente uerò Prorege, gubernator omnem habet autoritatem, ſed licet prouocare ab eo ad Viceregem. Committit rex hoc gubernationis officium cui uult, quiq́ idoneus ad id gerendum uidetur. Eſt & alius in ciuitatibus magiſtratus, qui ab incolis Vigher appellatur, qui etiam præſente Vicerege, ſua non priuatur iuriſdictione tam in cauſis capitalibus & pœnis infligendis, quàm in alijs controuerſijs. Durat ſolum per unum annum, idq́ propter inſolentiam quorundã, qui huic præfuerunt officio, deinde ut & reliqui ciues hoc officio potiri queant. Olim durauit quinquennio, deinde triennio. Concedit Rex aut Prorex hanc functionem ſingulis ciuitatibus, habentq́ ſinguli, qui eiuſmodi officio præſunt, aſſeſſorem unum utriuſq́ iuris peritum. Sunt adhuc & alij magiſtratus minores quos hic breuitatis gratia miſſos facio. Eccleſiaſtici magiſtratus in Sardinia ſunt conſtituti iuxta Papæ decreta. Nam ſunt in ea tres Archiepiſcopi, nempe *Archiepiſcopatus.*

1. Archiepiſcopus Calaritanus, qui hos ſub ſe habet ſuffraganeos
Episc.
- Sulcienſem
- Dolienſem
- Suellenſem

2. Archiepiſcopus Turritanus hos habet ſuffraganeos
Episc.
- Sorrenſem
- Plonatenſem
- Ampurienſem
- Girardenſem
- Caſtrenſem
- Othaicenſem
- Boſanenſem

3. Archiepiſcopus Albonenſis hos habet ſuffraganeos
Episc.
- Vſſellenſem
- S. Iuſtæ
- Terræ albæ
- Ciuitatenſem
- Galtellinenſem.

Eſt quoq́ ibi inquiſitor generalis cõtra hæreticos, apoſtatas & maleficos, ſecundum Hiſpaniæ mores & conſtitutiones, ultra ea quæ iure communi Imperatorijs & Pontificijs inquiſitoribus ſunt conceſſa. Habet iſte immenſa priuilegia, nec quenquam præter Hiſpaniæ ſupremum inquiſitorem, cuius eſt delegatus, agnoſcit ſuperiorem in Sardinia. Conſtituit ipſe quoq́ ſub ſe alios inquiſitores & miniſtros, quorum omnium iudex ipſe eſt. Habent præterea Sardi & Cruciatæ commiſſarium qui nullum præter Romanum pontificem agnoſcit ſuperiorem, &c.

Cæterum quantum attinet ad mores & naturam Sardorum, noueris eos eſſe corpore robuſtos, agreſtes & laboribus aſſuetos, præter paucos luxui deditos literarum ſtudio parum ſunt intenti, uenationi autem deditiſſimi ſunt. Multi pecuariam faciunt rem, agreſti cibo & aqua contenti. Qui in oppidis & uillis habitant, pacifice inter ſe uiuunt, aduenas amant, & humaniter tractant. Viuunt in diem, uiliſsimoq́ ueſtiuntur panno. Bella nulla habent neque multa arma. Et quod mirandum eſt, nullum habent artificem in tam ampla inſula, qui enſes, pugiones & alia fabricet arma, ſed hæc petunt ex Hiſpania & Italia. Vtuntur plerunq́ baliſtis, maximè in uenationibus. Et ſi quando piratæ, Turcæ & Afri illuc ueniunt, prædam abacturi, facilè à Sardis in fugam uertuntur, aut captiui detinentur. Sunt Sardi optimi equites, ſunt ob ſolis ardorem ſubfuſci coloris, uiuunt benè ſecundum legem naturæ, optimè uicturi, ſi ſynceros haberent uerbi Dei præcones. Cum ruſtici diem feſtum alicuius ſancti celebrant, audita miſſa in ipſius ſancti templo, tota reliqua die & noctu ſaltant in templo, prophana cantant, choreas uiri cum fœminis ducunt, porcos arietes & armenta mactant, magnaq́ue lætitia in honorem certi alicuius ſancti, ut illud in fano eius, potiſsimum in ſyluis extructo, & feſta die deuorent. Etſi familia minor fuerit ad eſum pecoris, conuocant & alios ad conuiuium illud, quod in fano celebrant, ne quid reſidui maneat. Fœminæ ruſticorũ ualde honeſtæ ſunt in ueſtitu, omnem fere excedentes pompam ſat urbanæ diuitijs abundantes, abutuntur illis in magnam ſuperbiam. Sacerdotes plerunq́ indocti ſunt, ut rarus inter eos, & apud monachos, inueniatur, qui Latinam intelligat linguam. Habent ſuas concubinas. *Mores. Superſtitio.*

DE CORSICA INSVLA. Cap. LXXXVII.

CORſicam inſulam Græci appellant Cyrnū, diſtatq; à Sardinia per unū miliare Germanicum, quod unius horæ ſpacio traijci poteſt. Carthaginenſes Inſulam hanc Lyguribus olim eripuere, quib. eandem Siculorum tyranni ui denuo extorſerūt, poſt iterum ad Carthaginenſes redijt, donec eam Scipio Cornelius Romano nomini ſubijceret, cui ob iugēs defectiones plurimū negotij fecit nūquam tamē ſe iugo hoc liberare potuit, quin potius una cùm Sardinia proconſulē recipere coacta eſt. Marius urbem in ea cōdidit, etiānum hodie Marianā dictam. Sylla uerò Alerium coloniam deduxit. Imperatorib. poſtea Græcis huius Inſulæ dominiū ſibi uendicātibus, ut plurimùm à Pontificibus ius petijt. Cū enim Vandali primū, poſtea Gothi, atq; deinceps Longobardi eam occupaſſent, Longobardorumq; imperiū in Italia collapſum, atq; ad Carolū Magnum delapſum eſſet, Pontif. cōtributa eſt, etſi Gregoriū Pontif. Inſulæ huius dominiū multò ante uſurpaſſe manifeſtū ſit. Anno 806. cùm Sarraceni Corſicā occupaſſent, Pipinus Caroli filius claſſe parata, eos inſula exegit, prælioq; commiſſo Hadamarus Genuæ Comes, cæſus eſt, copijs tamen eius inſulā retinentibus, unde in hodiernum diem ius eius ſibi uendicarūt, nec unquam eam ſibi eripi paſsi ſint. Anno 1063. Piſani Inſulam occupauêre, atq; ita contra Genuenſes bellum ſuſcepêre. Contendebant uerò Piſani ut Corſicæ epiſcopi Piſis, hi uerò ut Genuæ, cōſecrarentur. Vrbanus 2. Gelaſius 2. & Caliſtus 2. Pont. Max. partes fouebant, donec Innocent. 2. ſententiā ferret, ut Archiepiſcopo Genuenſi, Corſicæ Epiſcopi, Nebienſis ſcilicet Accienſis & Marianenſis: Archiepiſcopo aūt Piſano, Alarienſis, Adiacenſis & Sagonenſis ſubeſſent. Anno 1144. res iterū ad arma peruenerat, & occupato à Genuenſibus S. Angelo. Idem anno 1244. à Lucio Pont. omne ius Inſulæ redemerunt, quod Eccleſia à Pipino, Carolo M. & Ludouico regibus, accepiſſet, remiſſo cenſu auri, quem quotannis pendebant. Anno 1274. Carolus Siciliæ rex Inſulam uarijs incurſionibus occupādi animo inuadit, Lombardiumq; in ea conſtruxit, uerùm diutius eam retinere nō potuit, Genuenſibus multo labore eā ad ſe reuocantibus, contra quos Ginerca Inſulæ prætor ſeditione excitata, fortalicium Bonifacij cōſtruxit, ijſq; plurimū damni intulit. Cuius copias, quæ mille quingentorum & ducentorum peditum numerum explebant, cū Genuenſes fudiſſent, eūq; Aleriū fugaſſent, occupatis interim, Tallia, Iſtria, Darmauio, Valcoca & Conindola Inſulæ locis: prætor ad Piſanos elapſus inq; eorum clientelam receptus eſt. His mox patrocinio illius ſuſcipientibus, claſſeq; in Corſicam animo reſtituēdi eum delatis, bellum in ea circumtulerunt, donec pugna facta inferiores Genuenſibus ceſſerūt. Anno 1289. Genuenſes uniuerſa Inſulæ loca receperunt, adeò ut Piſani tandem Corſicam relinquere, & ſub annum ſalutis 1300. Genuenſibus ad compenſandos belli ſumptus 135000. minas, exoluere coacti ſunt. Anno 1417. autore Vincotello Corſico, tumultus excitatus, mox aūt ſopitus eſt. Donec Alphonſus Arragonum rex, anno 1420. eam inuadens, Calum occuparet, in ſequenti tamen anno, præſidio eius eiecto. Anno uerò 1435. Vincotellus iterata ſeditione, uniuerſa inſula, excepto Calo, Bonifacioq; potitus eſt: eo autē in acie uicto ſupplicioq; affecto, anno 1452. Inſulæ poteſtas S. Georgij Archimandritæ

tradita

tradita eſt. Catalaunis poſt eam uexantibus, Mediolanenſi duci data eſt, qui eam annis aliquot tenuit. Deinceps eam Thomas Fregoſus uſq; ad annum 81 rexit, à quo Georgiano præſuli denuo commendata eſt. Anno 1488. Ioannes Paulus de Lecca motus quoſdam in hac gente excitauit, qui tamen eodem anno compreſsi ſunt, authore anno 1501. capto. Deinceps Anno 1511. Riuntio Rocca idem tentante, in fruſta cæſus eſt. Eſt inſula in interioribus plena altiſsimis, aſperis & ſaxoſis montibus inſtar alpium, ſterilis, parum habitata, qualisq; eſt terra, tales ſunt & inhabitatores. Nam habet homines

agreſtes, feroces, furto & latrocinijs deditos, qui ipſo aſpectu, ut aiunt, referunt animi ferocitatem. Sunt homines pauperrimi, nullas curantes literas: non habent ullum medicum neque iuriſperitum. Genuenſes, quibus parent, dant illis ſingulis annis gubernatorem unum generalem. Viuunt autẽ carnibus domeſticis & ſyluestribus. Creſcit optimum & nobiliſsimum uinum in ea inſulæ parte, quę reſpicit Liguriam, quod ob ſui cõmendationem exportatur Romam. Fert quoq; reſinam, mel & ſimilia. Non tamen laudatur mel in ea collectum. Referta eſt ouibus & bobus. Ea pars quæ reſpicit Ethruriam Italiæ, eſt mediocriter plana, habetq; ibi fœcundum ſolum et producit nobiles & dulces fructus. In reliquis uerò locis aditu eſt difficilis, ob montium aſpertatem. Scribit Plinius olim in ea fuiſſe ciuitates 33. hodie uerò nullam ferè habet præter unam Baſtiam (penult. producta) quæ tamen eſt parua ciuitas, maritima, & quæ reſpicit Caprariam inſulam. In hac ciuitatula reſidet ſupremus gubernator, habentq; ibi Genuenſes militum præſidia. Ex incolis uerò nullus permittitur geſtare arma per totam inſulam. Ea parte Corſicæ ubi Baſtia eſt ſita, terra eſt populoſior, uocaturq; Campo Loro, quaſi campus de auro, propterea quod ibi generoſum creſcat uinũ, caſtaneę & aliquantulum tritici. In ea extremitate Corſicæ quæ reſpicit Sardiniam, eſt arx fortiſsima, natura munita, Bonifacio dicta, ubi optimus eſt portus, habentq; ſibi Genuenſes prę ſidia militũ contra piratas, qui quos libet homines abducunt, nec ſunt incolæ tuti in uniuerſa inſula, niſi qui habitant in oppidis munitis, quorum tamen hodie paucula ſunt. Ante paucos annos miſerunt Genuenſes coloniam in Corſicam, conſtruxeruntq; oppidulũ prope Bonifacium in portu maris quod uocant Porto uechio, id eſt, portus antiquus, diſtans à Bonifacio itinere dimidiæ diei, ubi & milites atque equites continuas agunt excubias contra piratas, ut illorum reprimant inſolentiam, qui ſæpe ad portas uſque ueniunt oppidorum. Anno 1552. Cum Salernitanus Princeps Ferdinandus Sanſeuerinâs, atque Dragut Rays Bonifacij portum & præſidium, occupaſſent, ut fertur, regis Francorum nomine, Genuenſes claſſe inſtructa, omnibus uiribus recuperare præſidium contendunt. Anno 1553. Imperat. Carol. V. promiſſo Genuenſibus ad recipiendã Corſicam, auxilio, Anno tandẽ 59. res effectum obtinuit, quando inter Philippum Hiſpaniarum & Henricum Galliæ reges talis conuentio facta eſt, ut Gallus Corſicam Genuenſibus reſtitueret, ablatis inde tormentis, commeatu & cæteris quæ muniendi gratia in eam inuexerat, integra uerò omnia oppugnacula relinqueret, e diuerſò ut uniuerſis Francicũ nomen ſequutis, ignoſceretur. Cæterum quantum attinet ad antiquam illam ciuitatem Aleriam, ſciendum illam diſtare fermè tribus miliaribus Germanicis Baſtia, ſed iacet hodie in ruinis, nec quiſquam ibi nunc habitat præter paſtores, tranſlatuſq'ue eſt inde Archiepiſcopatus ad Baſtiam. Haud procul ab area ciuitatis Aleriæ, labitur fluuius quidam, qui maximus habetur inter amnes Corſicæ.

Vinum generoſum.

Baſtia ciuitas.

Bonifacio caſtrum.

Aleria.

CAPRARIA INSVLA. Cap. LXXXVIII.

Diſtat Capraria inſula 30. mil. Italicis à Corſica, eſtq; parua inſula & tota montuoſa, Genuenſibus ſubdita, à Græcis Aegilion dicta. In ea habitant pauci homines agreſtes, qui colunt uinũ, quod ibi ualde generoſum creſcit, prę ſertim rubrum. Habitant autẽ incolæ propter piratas in ſublimi caſtro, inter ſaxa locato, quod paucis ab hinc annis Genu-

Vinum Generoſum.

nis Genſienſes ceu tutum aſilum conſtruxerunt. Ante 7. uel 8. annos fuerũt ferè omnes incolæ capti, & abducti à piratis. Sed cum Chriſtiana claſsis propè Corſicam hanc prædam recuperaſſet, uiciſsim captiuarunt prædones illos, & egerunt cum illis quod commeriti fuerant. Cæterum diſtat Capraria ab Italia miliaribus Italicis ſexaginta.

ILVA INSVLA. Cap. LXXXIX.

Ilua inſula quam uulgò Eluuã uocant, nõ multũ diſtat ab Italia, eſtq́ ſatis fertilis. Sunt in ea ferri & chalybis fodinę. Aiunt quoq; eã habere minerã auri et argenti. Sunt in ea aliquot oppida, quia eſt triplo aut amplius maior Capraria. Parebat olim cuidã domino qui reſidebat in Plumbino ciuitate Italiæ, nunc uerò Imperator Carolus habet ſua præſidia in ea. Græci uocauerũt eam Aethalam, ob ferri officinam in eo loco flagrantis. Sunt et alię paruę inſulę in mari Liguſtico, Gorgona, Planaſia, Oglaſa, &c. quas hic pretereo.

SICILIAE INSVLAE atque totius regni eius deſcriptio,

ſecundũm uariam eius habitudinem. Cap. XC.

Siciliam

SIciliam ſic dictam putant à Siculo duce, qui primùm in Latio habitauit, atq; pugnacem ſub ſe habuit populum, cum quo traiecto freto in Siciliam uenit, atq; inſulam armata ſibi ſubiecit manu. Sunt qui aiunt illum Neptuni fuiſſe filium. Ab eo itaq; inſula dicta eſt Sicilia, quæ antea Trinacria & Triquetra fuit appellata, à tribus eius promontorijs, quorum unum Pelorus ad Italiam & aquilonem uergens contra Scyllam decem milliaribus ab Meſſana diſtat, à Peloro Annibalis nauis gubernatore nomen ſortitum. Eſt in eo promontorio turris recens, non quòd maris defendat anguſtias, ſed procul uenientibus, qua tranſeant uadum oſtendat. Scylla ſcopulus in continenti, ubi oppidum Scyglum è regione cuius memorata turris ultra fretum abeſt tribus millibus paſſuum, tanta enim ibi eſt latitudo freti, ut etiam bos tranare queat (eſt enim πορθμός) quemadmodum Diodorus de hoc nugatur, Herculem innatante boue ibi traieciſſe. Carybdis uorticoſum mare, nuncupatum à Siculis Galopharus, quaſi Calofaros: ibi enim faces noctu accēduntur, nautis portum petentibus, ſignum. Scribunt ueteres hanc inſulam ab initio portionem fuiſſe Italiæ, nullamq; inter Italiam & Siciliam extitiſſe diſcretionē, & eo loco terra fuit appellata Oenotria. Cumq; uice quadam ingens oriretur terræmotus, ſciſſa eſt Sicilia magno hiatu ab Italia. Alijs tamen aliud placet, nempe quòd mare in eo loco impetuoſis & perpetuis procellis & illiſionibus tandem terram perfregerit, feceritq; ſibi meatum, ſicut & in hunc uſq; diem ibi ſemper eſt impetuoſum, & ex occurrentium undarum concuſsionibus magnus editur ſonitus inſtar horribilis latratus, ut etiam à longè rugitus audiatur. Alterum promontorium uocatur Pachynus, ab aëris craſsitudine, nunc uerò Caput Paſſarum dicitur, habetq; duo cornua, unum ad ortum, & alterum ad auſtrum ſpectat. Tertium eſt Lilybeū, Africæ & Libyæ oppoſitum: noſtra ætate Caput Boei dicunt, centum milliaribus à Carthagine ad orientem remotum. Hinc ſereno cœlo uideri poteſt Africa, ſicut & memorię proditum eſt, quendam è ſpecula proſpicientem, naues Carthaginis portu egredientes, quum olim Romanos expugnare conarentur, Lilybetanis renunciaſſe. Iuxta promontorium iſtud mirabiles inueniuntur lapicidinæ, è cuius ſaxis olim muri Carthaginenſes fuerunt facti. Diodorus Siculus hanc inſulam dicit quoq; olim Sicaniam à Sicanis antiquis indigenis dictam, ſed non diu retinuit nuncupationem iſtam. Nam quum mons Aetna crebros euomeret ignes, deuaſtarenturq; circumiacentes agri, deſeruerunt Sicanij inſulam, Siculisq; inhabitandam reliquerunt. Diſcernitur proinde inſula iſta in tres ualles, & deſinit quoque uallis in unum promontorium. Vna quæ Pelorum habet, nemorum eſt plena. Altera quæ extenditur ad nothum, eſt frumentarijs tùm campis, tum nemoribus læta, pecorumq; fœcunda. Pachynum continens. Tertia Mazaræ, frugiferarum arborum propè impatiens, meſsibus armentisq; abundans, Lilybeum ſibi uendicat promontorium. Ambitus haud indiligenter facta menſione 616. milliaribus Italicis definitur, quæ faciunt ſeſquicentum Germanica milliaria. Sunt adhuc multi in Sicilia, qui utuntur Græca lingua. Quam fertilis ſit tota inſula, oſtendam infrà, ubi de ſingulis locis peculiaris fiet mentio. Ceres apud Siculos in precio fuit. Nam ualuit tanto ingenio, ut agrorum cultum excogitarit. Prima apud Siculos boues domuit, & aratro terram ſulcis proſcidit, & ſemina tradidit. Quæ cùm in ſegetem excreuiſſet collectis ſpicis flabellis ſeparare, & molis terere ac panem cōficere docuit, cum antea homines glandibus & pomis ſylueſtribus ſuſtentarentur. Ob quod meritum, poſt mortem eam deam frugum arbitrati ſunt, & diuinis honoribus extulerunt.

Tria in Sicilia promontoria.

Scylla.

Sicilia ſciſſa ab Italia.

Pachynus.

Sicania.

Ceres fuit in Sicilia.

Ambitus Siciliæ 110. milliaria Germanica continet, ſecundum oram maritimam numerando, ut ſequitur:

1. Meſſana uſq;		Summa Meſſana Mylazzonem uſq;, ſecundum littus maris	48	Fluuius	2
Faro	22			Diueto	1
Raſoculmo	8			Fluuius Calbaruſo	1
Diueto	16	Per mediterranea habens hoc modo Meſſana uſq;		Fluuius Sarponora	6
Mylezzo, port. habens 60. nauiū capacem	2	S. Grioli	6	Amnis Monfort	1
				Amnis Bonherba	5

Amnis Frudo & Muto 4
Fiuuius S.Luciæ 1
Amnis alius prope Mylazzo 3
2. Mylazzo Panormum uſq;
à Mylazzo ad Caſtor 5
Fondaca S.Antonij 1
Fluuius Macheo emporiumq; eius 3
Fluuius Vigliatur emporiumq; eius 3
Fluuius Oliuier 1
Arx Oliuier 2
S.Maria Tindari 4
Amnis Pacti 4
Pacti 2
S Georgius 2
Calauo Capo 1
Amnis Pirain 3
Amnis S.Angeli 1
Brala 2
Synagra fluuius 4
Caput Orlandi 6
Torterich flu.& emporium eius Ciapulla 1
S.Marcus 3
Liroſmarin flu. 1
Militello 3
Fratello amnis 1
Aquæ dulces cum emporio 5
Fiano amnis 9
Caronia 1
Serrafall 5
Pettin flu. 1
Tluſa 6
Polana flu. 12
Cefalu 6
Gratier flu. 4
Rocella cum flu. 4
Bonfornelli cum emporio 4
Tortu 1
Brucato 4
Teramini cũm flu. 5
Trabia 3
S.Nicolaus 2
Callaturri 2
S.Michael 2
Pontrunti 3
Solanto 1

Caput Bonghirbina 4
Firaraz flu. 6
Miraniglia & Panormus
3. Panormo Marſalam uſq;
Panormo uſque Carin 12
Tachmi flu. 12
Fridu flu. 2
Caſtel amato 12
S.Vitus portum habens 20. nauium capacem 20
Drepanum portũ habens cuiuſuis claſſis capacem
Fluuius ſequens 8
Marſala 4
4. Marſala uſq; ad Caput Paſſari
Marſala uſq; ad Marſala flu. 6
Capoferro 8
Mazzara 4
Salemi flu. 4
Caſtellum Vetrano 12
Bulicius flu. 16
Garbu flu. 8
Xacca 6
Calatabillota flu. 8
Magozolu flu. 6
Platina flu. 4
Seculiana 16
Agrigentum 12
Naro flu. 4
Mons clarus 12
Locata cum fl.falſo portum habens 30. nauium capacem 9
Falconarea 6
Butera flu. 3
Terra noua cum flu. 9
Terillu cum flu. 6
Camarana 1
Commiſum flu. 10
Caput Raſrarambey 10
Raguſa flu. 3
Pazalu 4
Modica flu. 4
Xicli 4
Spacca furno prope caput Paſſari, portũ 50. nauiũ capacẽ habens

5. A' Capite Paſſari Meſsinam uſq;
E'Spacca furno 10
Inſula Bendicari 4
Anolo 12
Raſinganzir 4
Xortinus flu. 1
Syracuſa cuiuſuis claſſis capacem portum habens 5
Caput Syracuſium 5
Limagniſi inſula 4
Mirilli cum flu. 4
Auguſta 5
Bruca 3
S.Calogir 5
Anglium 3
Leontinus flu. 6
Taretta flumen magnum 8
Catania 8
Acis 1
Mulec
Cataneum nemũs 3
Maſcari & Soplana 6
Cantara flu. 1
Schiſo 3
Toarmina 5
Mongiuſter flũ. 5
S Alexius 2
Aro flu. 2
Sauoca paglier fluuius 1
Mandanici 5
Niſi flu. 1
Ali 1
Icala flu. 1
Staletta 1
Iampilier flu. 1
Bricamezo flu.
S.Placido Mezo,
Amnis Pezili 2
S.Stephani flu. 1
Galanti fl. 1
Mili flu. 1
Lardaria flu. 1
Rocamaduri 2
S.Philippus 2
Burdunaro 2
Cammari 1
Meſsina, cuiuſuis portus quãtumuis magnæ claſsis capax eſt 2

Atq; hic oræ maritimæ ab uno promontorio ad aliud, ambitus 550. milliaria Italica complectitur, quæ in Germanicis 110. faciunt.

Mediter:

Mediterranea uerò Inſulæ has habent urbes & uicos

Meſſana
Camaris
Bardunas abbatia
S.Philippus
Cumia
Ardaria
Milis abbatia
Gralatis
S.Stephanus
Pozulo
Brica
Zampilier
Annunciata
Scala
Zaera
Gazis
Contiſſa
Caliſpera
Piſtumna
Roccamaturi
Scaleta
S.Placidus
Itala
Caſale
Aly
Mandanitz
Locadi
Inudemander
Pagliara
Saboca
Limina
Fortia
Muniuſus
Galiodorus
Gaggus
Montacamaſtri
Caltubia
Maſcalis
Caſterleon
Francauilla
Lingroſſa
Rucella
Radatz
Maniac
Ciſar
S.Helias
Trayna
S.Michaël
Ciramis
Capitium
Nicoſia
Calianum
S.Philippus
Rochalbut

Bractes
Aderno
Paterin
Motta
Aetna
Aliza
Contoriſo
Enginum
Iureſſa
Hybla
Indica
Apollonia
Aſſeron
Calaſibeth
Daſtramma
Aydon
Catadella
Placia
Muctorum
Naumis
Cayrum
Calatamixeta
Calatagironus
Meneum
Aquila
Nophiſia
Caltafacus
Paliconia
Militello
Licodia
Vzinis
Mania Racadia
Gurgurazo
Nilellis
Francofonti
Bucher
Ferula
Sortum
Panralica
Buxema
Ceratano
Palożolo
S.Lucia
Maria ad arcus
Netun
Abula
Raguſa
Motyra
Iſpa
Siclum
Clarmont
Biſcar
Caſmene

Butero
Mazaren
Barfranca
Petraprez
Nar
Rayhalmunt
Grudet
Motya
Rhaphandal
AGRIGENTVM
Acilla
Sutera
Montinell
Camaratha
Caſtellıouo
S.Stephanus
Biuona
Prizis
Hadriani palatium
Buſaceo
S.Mariæ ad nemora
Iuliana
Burgen
Villafranca
Triocala
Sambuca
Adradins
Synuro
Entella
Sala
Gibillina
Burget
Partana
Caſteluuetet
Salemi
Barbara
Segeſta
Calamet
Bonfazmont
Alcam
Mazell
Iaten
Corill
S.Agatha
Mons regalis
Miſilmer
Crimina
Marineo
Bycar
Hippera
Caccabus
Sclafan
Calatuulter

Poliz
Goliſan
Gratter
Pollim
Iſnel
Petralia
Gagen
Thiſſa
Thuſa
S.Maura
Caſtellbon
Geraci
Mouterml
S.Stephanus
Pictuna
Miſtretta
S.Philadelphus
S.Marcus
Militell
Longi
Gralt
Myrto
Crapi
Turturie
Saluator
Galatis
Caſtania
Martinus
Veria
Naſus
S.Angelo
Ficaira
Raccodia
Samperis
Monalban
Noara
Tripis
Caſtreal
S.Lucia
Venaligo
Condro
Sanperis
Monfort
Maurian
Rocca
Rameta
Saponaro
Calfarus
Bonus
Salix
Maſſa
Caſtania
Cucuraz.

Vrbes

Vrbes regni in Mona, regi immediate ſubiectæ.

Meſsina	Cappizzi	Cunia	Contiſi
Patti	Iaze	Lardaria	Caluſpera
Cefalu	A'Faro	Myli	Piſtunia
Traina	Curcurace	Galoti	Roccamaduri
Nicoſia	Maſſa	S.Stephanus	Vigni
Randazzo	Caſtania	Pozzuli	B.Mola
Tiormia	Solici	Brica	Gaggi
Caſtro	Gibiſõ	Zampilen	Calidori
Melazzo	Cammari	Scala	Muguſſini.
S.Lucia	Ardomero	Zaera	
Rometta	S.Philipp	Gazi	

Vrbes regni Mazzaræ regionis.

Panormus	Marſada	Leccata	Comiſio
Agrigentum	Xacca	Pulizzi	Sotera
Drepanum	Ternimi	S.Iuliano	Gaſternof
Mazzara	Naro	Salem	Gammatena.

Vrbes regni regionis Noto.

Catamia	Noto	Cala tigitone	Caſtrema	Piaza	Calataxibeta.

Regiæ Cameræ urbes.

Syracuſa	Leontium	Mineo	Biſini	S.Philippus	Francauilla.

Reliquæ urbes locaq́ alios habent Principes Eccleſiaſticos & Politicos, Marchiones, Comites, Barones & Nobiles, Regi tamen ſubiectos.

In Senatu ſeu Conuentibus regni hæ urbes locum habent.

Meſsina	Xacca	Nicoſia	Calataxibetta
Panormus	Nota	Leocatta	Romeda
Catania	Calathagyron	Polizzi	Miſtreta
Syracuſæ	Trachina	Salemi	Capizzi
Agrigentum	Termini	Coriglione	Caſtronouo
Pacte	Marſala	Taormina	Cammerata
Cefaludio	Naro	Caſtro	Iaro.
Mazzara	Coma	Mylazzo	
Trepanum	Plazza	S.Lucia	
Leontium	Randazzo	Sotera	

Inſula tres habet Archiepiſcopatus, Meſſanenſem, Panormitanum & Montis regalis.

Archiepiſcopus Meſſanenſis hos habet ſuffraganeos	Archiepiſcopus Panormitanus hos habet ſuffraganeos	Archiepiſcopus Montis regalis hos habet ſuffraganeos
Pattinenſem	Mezarienſem	Syracuſanum
Cephaludenſem	Agrigentinenſem	Catanenſem.
Liparienſem	Maltenſem	

Cum Regni conuentus celebrantur, Principes eccleſiaſtici ſedent hoc ordine

Archiepiſc. { Meſſanenſis, Panormitanus, Montis regalis. }	Epiſc. { Catanenſis, Syracuſanus, Agrigentinus, Patinenſis }	Epiſc. { Cephaludenſis, Mazarienſis, Maltenſis. }

Dehinc Abbates & Priores cæteri, quos enumerare non eſt operæpretium.

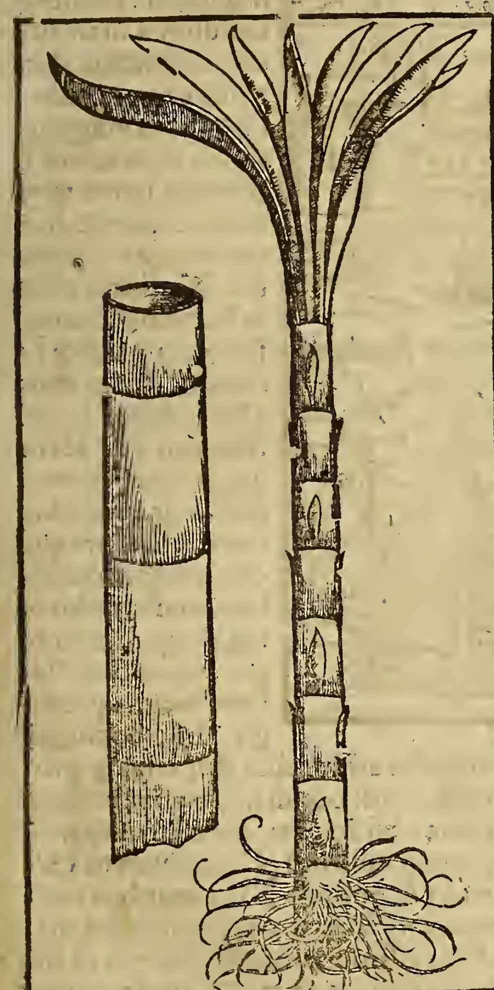
PANHOR-

PANHORMVS VVLGO PALERMO ME-*tropolis.* *Cap.* XCI.

Ciuitas Panhormitana uetuſtiſsima eſt urbs, ſita in loco amœno & fertiliſsimo. Ad ſeptentrionem ſpectat, pelagoq́ue alluitur Tyrrheno, muris ſepta perquàm altis, quod opus eſt Friderici regis. Secundùm mare arx eſt, quæ noſtra tempeſtate amplificata, quod caſtrum ad mare nominant. Tres item antiquæ ciuitatis portæ & ueteres muri multis cum turribus lapide quadrato conſtructi, & nunc manent. Inueniuntur lapides literis inſcripti, quibus Nohæ tempore fuiſſe Panhormum planè conſtat. Sic enim ſcribit Marius Aretius: Templum ingens eſt Panhormi, exteriores parietes multo pulcherrimi, Gualtherio archiepiſcopo Guilielmi regis affine dedicatum, opus ſanè cũctis ſpectabile, ubi Siciliæ reges ſepulti iacent. Ipſo in templo ſtatutis cautum eſt, ne priuatorum quiſquam ſepeliatur, regibus nanꝙ duntaxat & epiſcopis conceſſum. Prope eum ad orientem fermè celebre hoſpitale, cuius miniſtris curandi ęgros atꝙ infantes alendi, quos uel paupertas uel mulierum uerecũdia clàm expoſuerit, maxima cura. Altera parte eſt locus, ubi ueteri conſuetudine aureas coronas reges accipere conſueuerunt. Ibi enim regio diademate donati ſunt Rogerius, uterꝙ Guilelmus, Tancredus, Henricus Imper. Fridericus filius, Manfredus & Petrus Aragoneus. Dulcium arundinum, quarum ex recocto ſucco fit ſaccarũ, fertiles in Panhormitano agro fiunt meſſes. Quod ſic faciunt.

Panhormus fuit tempore Nohæ.

Saccari plantatio.

Principio campum non multum à mari remotum, bene paſtinant, inꝙ pauló eminentiores diſponunt ſulcos. Martio deinde menſe arundinum dulcium nodos, qui ad ſummum pertinẽt, folijs libriſꝙ exutos ita conſerunt, ut ſulcorum latera tribus aut quatuor cum geminis fruſtis uno ictu perforentur, ſicꝙ implent omnes campi ſulcos. Irrigatur terra æſtate, ſimul & à luxura aſsidue purgatur, brumale demum prope ſolſtitium, radicibus tantummodo pro altera ſatione (biennium durat) relictis franguntur arundines. Quarum ex maturis dulciſsimiſꝙ nodis in minuta inciſis fruſta, eo artificio quo oleum, elicitum ſuccum uno ex tribus in hypocauſto diſpoſitis aheno purgatur ac uili percolatur panno. Colati mox ſucci partẽ (ſic enim recoquunt) in alterum conijciant ahenam, & hinc rurſus in tertium reponunt confeſtim, uerberantꝙ feruentem, unde extractum ſubnigrum erit ſaccarum. Idem deniꝙ itidem ſemel, iterũ & tertium ſi fuerit recoctum, candidum elegãtiſsimumꝙ fiet. Altera uerò illis ex radicibus meſsis, niſi menſe Maio ſtercoretur campus, uix emerget. Adiecimus autem hic cannamellæ picturam & formam, è qua ſaccharum ipſum elicitur. Planta eſt millio Indico, quod mellegam & ſorgum Itali uocant, aſsimilis, breuior tamen. Caudex eſt nodoſus inſtar arundinis, non tamen intus, ut arundo, uacuus, ſed materia quadam, qualis eſt in millio Indico uel in iunco ſpongioſa plena, tenui, cortice, dulci ſucco refert, quin hunc exprimitur modum. Caudicem totum in fruſtra minutatim incidunt et ſecant, moxꝙ ſubmittunt torculari, & ſuccum inde expreſſum in cacabum mundiſsimum immittunt, igniꝙ ſubiectoꝙ excoquunt donec perpurgatum uideatur. Purgatum in figulinis reponunt uaſis, in quibus ubi refrixerit, in ſaccarum laudatiſsimum congelatur. A' Panhormo haud longè fundus, cui Ciſala nomen, oſtenditur, ubi aquæ ſunt calidæ, ægrotis admodum ſalubres.

Thermæ.

SYRACVSA REGIA CIVITAS.

Cap. XCII.

VRbem Syracuſam maximam pulcherrimamq́ ac triplici ſeptam muro, opibus &
uiribus potentem fuiſſe, multi ſunt teſtes. Ea capta, præda tantum fuit, quantum
uix capta Carthagine tum fuiſſet, cum qua uiribus æquis certabatur. Et Dionyſius ty-
rannus centum uiginti peditum, equitumq́ 12. millium exercitum, ac naues ad qua-
dringentas ex urbe una eduxit Syracuſis. Quæ tum manu munitiſsima, tum loci natu-
ra erat, & portus ad huc habet duos, qui quum diuerſos inter ſe aditus habeant, in exitu
ſunt coniuncti, quorum coniunctione inſula ipſa diſiungitur. Ea tanta fuit, ut ex qua-
tuor tunc urbibus conſtaret, quarum una ea eſt, quam dixi, inſula, quæ duobus illis por
tubus cincta (magnum & paruum uocant) quæq́ in præſentia, cæteris ſolo adæquatis,
tantummodo ſtat. In faucibus portuum ubi nunc caſtrum Marker eſt, arx erat tyranno-
rum, Hieroniſq́ regis domus, qua prætores poſtea uti ſolebant, theſauro plena, ac ar-
Arethuſa fons morum copia ita munita, ut hominum ſeptuaginta millia illis armarentur. In inſula hu-
ius urbis eſt fons, cui nomen Arethuſa, tunc incredibili magnitudine, plenus piſcium,

qui fluctu totus o-
pertus fuiſſet, niſi
munitione ac mole
lapidum à mari fu-
iſſet diſiunctus. Are
thuſa itaque quam-
uis non ea magnitu
dine, è rupe ueluti è
ciuitatis latere uſq́
in hunc diem, in por
tum magnũ effundi
tur. Regnauit olim
in hac urbe Diony-
ſius, occupauitq́ ty
rannidẽ quum com
pleſſet annos 25. &
regnauit 38. Idem
ipſe, fratres & om-
nes regni æmulos
interfecit. Cumq́ue
ob ſæuitiam omni-
bus inuiſus reddere
tur, abſque omni re
gio apparatu in Ita-
liam tacitus profu-
git. Hic coniuges
principum ad ſtuprum rapi iubebat, uirgines ante nuptias adducebat, ſtupratasq́ pro-
cis reddebat, locupletiſsimos quoſq́ aut ciuitate pellebat, aut occidi imperabat, bonaq́
eorum inuadebat. Cum autem ſecundo conſpiratione obſideretur, depoſito imperio,
arce cum exercitu Syracuſanis traditis receptoq́ priuato inſtituto, Corinthum in exi-
lium proficiſcitur, ubi in ſordidiſſ. uitæ genus deſcendit, in popinis & lupanaribus totis
diebus reſedit, pannoſus & ſqualidus inceſsit, omniaq́ ita fecit, ut contemnendus ma-
gis, quàm metuendus uideretur. Nouiſsime ſe ludi magiſtrum profeſſus, pueros in tri-
uio docebat. Huius Dionyſij cum omnes Syracuſani interitum optarẽt, quædam anus
ſola quotidie deos orabat, ut incolumis ac ſibi ſuperſtes eſſet. Audiens Dionyſ. admira-
tur, cauſam quærit. Ait illa: Cum puella eſſem & grauem tyrannum haberemus, carere
eo cupiebam, ſucceſsit illi grauior, & cum illo carere cuperem tertium te importunio-
rem excepimus. Timens ergo teteriorem ſuccedere tibi, caput meum pro tua ſalute de-
uoueo. Tam facetam audaciam Dionyſ. erubuit. Huius Dionyſij fuit Plato magiſter.
Cæterùm filias Dionyſium, ne tonſori collum committeret, tondere docuit: adultis uerò
illis, fer-

illis ferrum earum manibus remouens candẽtibus carbonibus capillũ & barbam adu-
rere. Damocles aſſentator propter eius opes atq; reiũ abundantiam, beatũ Dionyſium
aſsiduè in ſermone commemorabat. Cui Dionyſius: Vis ne igitur inquit ô Damocles
ſic te eſſe beatum? Cumq; ille uelle dixiſſet: hominẽ Dionyſius in aurea ſede collari iuſ-
ſit, menſasq; inſtrui conquiſitiſsimis epulis, pueros delectos cõſiſtere, iuſsitq; rurſus ſul
gentem gladium à lacunari, ſeta equina appenſum, demitti, Damocles itaq; gladium ſu
ſpiciens, nec pulchros adminiſtratores aſpiciebat, nec manum porrigebat in menſam,
ſed potius exorauit tyrannum, ut abire liceret, quod iam beatus eſſe nollet.

Agri Syracuſani omnium, quę ad uictum humanum pertinent rerum longè ſunt fer-
tiliſsimi. Tritici enim omniſq; leguminum generis lætiſsimas ferunt ſegetes, ita ut ibi *Fertilitas agri*
arare terram ac frumentum ab ea mortales extorquere Cererem docuiſſe crederent. Ibi *Syracuſani.*
quoque armentorũ copia & pecudũ, aucupij etiam maxima commoditas. Anno Chri-
ſti 1070. factus eſt Syracuſis horribilis terręmotus, per quem urbs ſic eſt concuſſa, ut
multa ædificia conciderint. Cecidit quoq; eccleſia interim quo ſacra peragebantur, &
oppreſsit omnes ferè homines, qui in ea erant.

Scribunt quidam, Syracuſanos olim regali poteſtate & magiſtratu totius inſulæ Sici
liæ potitos fuiſſe. Nam Gelo Syracuſanorum rex, Cartaginenſibus bello iam profliga-
tis, uniuerſæ Siciliæ dominium obtinuit, quem Hieroni fratri poſtmodum ex teſtamen
to reliquit: Et ubi Romanorum prouincia Sicilia facta eſt, Syracuſis prætoria fuit do-
mus, ibidem qui ius dicebant, iudices manſiſſe nemo eſt qui improbet.

CATINA. Cap. XCIII.

PTolemęus & Diodorus Siculus uocant urbem iſtam Catanam, eſtq; in planitie, ha
bens montem Aetna ad ſeptentrionem. Decorata eſt noſtro æuo ſtudio uniuerſali,
ubi & docti quidam habentur uiri. Hanc ciuitatem Hiero renouatis colonis Aetnam
uocauit, quod ſub radicibus montis Aetnæ conſtructa ſit, ſed poſt eius mortem, priſti-
num recuperauit nomen. In eo loco ubi hodie diuæ Agathæ eſt templum, fuerunt enim
celebres thermæ marmoreis columnis & epiſtilijs circumſeptæ: Ager Catanaicus eſt
totus fertilis, & præſertim uinum ibi natum, præſtat omne uino Siculo, quale olim hic
Baſileæ bibimus, miſſum Eraſmo Roterodamo bonæ memoriæ à mercatoribus Augu
ſtanis. Pecora quoq; optimis paſcuis, quæ ibi ſunt, in tantum ſaginantur, ut in ipſa pin-
guedine ſuffocarentur, niſi interdum ſanguine circa aures elicito leuarentur.

AGRIGENTVM. Cap. XCIIII.

HAec peruetuſta eſt ciuitas atq; opulenta, quam olim Carthaginenſes euerterunt,
& Megalus atque Feriſcus ab Helea urbe Lucaniæ rurſum inſtaurarunt. Plura fue
runt in ea uetera templa egregiè facta, unum Aeſculapij, illa tempeſtate religioſiſsi-

mum, in quo ſignum erat Apolli-
nis & Scipionis monumentum: al
terum Palladis, tertium Iouis. Pha
laris Cretenſis ob ſeditiones do-
mo profugus in Siciliam comigra
uit, atque Agrigenti principatum
obtinuit, uir prudens inter omnes,
domi militiæq; clarus, literis ac li-
beralitate inſignis. Perillus Athe-
nienſis, faber huic plura opera mi-
ro artificio cælata dederat, qui plu
ribus ob id donatus muneribus,
taurum rurſus æneum naturali ſta
tura maiorem obtulit. Ipſe non-
dum reſerato artificio, quòd homo qui morti deſtinatus eſſet, tauro incluſus ſuppoſitis
flammis non humanam uocem qua tyranni ſæuitia lenirentur, ſed tauri mugitus ede- *Incidit in foue-*
ret, donum benigne accepit. Artificium inde doctus, Perillum qui tale excogitauerat *am quam fecit.*
tormentum omnium ſæuiſsimum, ac illo cruciatu dignum exiſtimans, eundem faceret

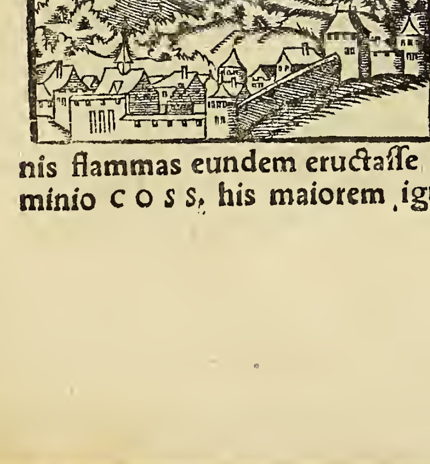
periculum adegit. Tauros Carthaginem deinde adductus, atque à Scipione Africano multos poſt annos reſtitutus. Quem tantum Scipio cum redderet Agrigentinis, dixiſſe dicitur, Aequum eſſe illos cogitare, ûtrum eſſet Siculis utilius, ſuis ne ſeruire an populo Rom. obtemperare, quum idem monumentum & domeſticæ crudelitatis & Romanæ manſuetudinis haberent.

MESSANA. Cap. XCV.

MEſſana uetuſta Siciliæ ciuitas, hodie ſatis proſpera & pollens, ab Italiæ finibus charybdis freto, portuquê natura ipſa facto diſcreta, ab occaſu collibus munita, tritici meſsibus, quia montibus clauditur & pelago caret, nemoribus abundat, ſed tota propè eius meſsis in mororum folijs conſiſtit. Probatiſsima enim à Meſſaneis lana ſerica, in multas Europæ partes mittitur. Venit artificium illud in Siciliam tempore Conradi Imperat. Nam rex Rogerius ea tempeſtate ex Silicia in Græciam traijceret, multosque captiuos abduceret, inter eos etiam quoſdam ſerici artifices & textores ſecum duxit, & in Panhormitanam ciuitatē collocauit, per quos breui tota Sicilia ac deinde Italia huiuſmodi artificibus eſt repleta. Et quidem parciſsimus fuit antiquis ſerici uſus, cuius poſtea luxuriam plurima ſata morus per Siciliam & Italiam auxit, ut non ſolum ad uiliſsimi ordinis homines peruenerit, ſed eo canum, equorumque ſtragula ac dorſualia fiant: Nihilque ſiue in ordiendo ſiue in tingendo maiorem recipit uarietatem. Sunt qui ſcribunt, ad Iuſtinianum principem duos monachos ex Serinda Indiæ ciuitate, ſerici ſemen Conſtantinopolim primum attuliſſe, ex deinde ſub fimo poſito, paulatim uermiculos emerſiſſe, qui mori folijs enutriti, ſericum fecêre, inde transfuſum artificium in reliquam Europam, potiſsimum in Siciliam. Notatur hic Plinius de errore qui libro ſexto ſic ſcribit: Seres lauticia ſyluarū nobilis, perfuſam aqua depectentes frondium caniciem: quaſi ſine uermiculo ſericum ſponte in arbore naſcatur. Sed redeamus ad Meſſanam ciuitatem. Portus tutiſsimum diuerſorium, qui Charybdis Scyllæque rabies ſuperare pertentant, eam urbis partem alluit, quæ ad orientem pertinet. Fons eſt in ipſa ciuitate perennis atque ſaluberrimæ aquæ, atque inſignis pila, quo potum equos agunt, omnibusque in toto ferè orbe pulchrior. Effigies lapideæ duæ Scipionis & Annibalis, antiquitate ferè corroſæ, in maioris templi porta uiſuntur. Sunt quoque hic uenæ quæ aurum, argentum, porphyricumque marmor gignunt, ſed quę alumen cæteris omnibus abundantius proferunt.

DE MONTE AETNA. Cap. XCVI.

AEtna mons, uulgò Montgibel dictus, ſuis miris incendijs, quum ſit materia plenus ſulphurea, quæ humidis generatur nutrimentis, ueluti in Epheſtijs Lyciæ montibus, intra fiſtulas cauernasquê uentorum incluſo impetu, & Euri potiſsimum, ſubſolani, boreæquê, quibus plus quàm cæteris patet, accenſos ignis globos exeſis undique ex crateribus eructat. Thucydides ab eo tempre quo Græci Siciliam tenuerūt, tres Aetnæ ignis inundationes commemorat. Dicit quoque Strabo, ante ſua tempora campos Aetneis cineribus ſparſos fuiſſe. Aliquot pôſt annis deinde huiuſmodi ignē rurſum ex Aetnæ hiatu emanaſſe legimus. Oroſius præterea refert, M. Aemilio, lucioquê Oreſte COSS. horrendis cum ſonis flammas eundem eructaſſe montem. Ac Lucio denique Cæcilio Q. Tito Flaminio COSS, his maiorem ignis clàdem accidiſſe, & propterea Romanos decennio

cennio tributum Catinenſibus remiſiſſe. Arſit & altero poſt ſanctæ Agathæ Catinenſis martyrium anno, qui fuit 254 poſt Chriſtum. Itemq; anno 1175. quando ſonantibus ruinis terra adeò fuit concuſſa, ut ipſius diuæ Agathæ domorum lapſu, ſacerdotes omnes obruti ſint.

Anno quoq; poſt Chriſtum natum 1329. factis quatuor profundiſsimis hiatibus, magnum prorupit ignis flumen. Ignis eius noctu horrendum habet aſpectum, nec lucet ut alius ignis, interdiu autem obſcure ardet, haud ſecus quàm accenſum ſulphur, qua materia mons eſt plenus. Veteres multa de hoc ſcribunt, potiſsimum Strabo, qui & in cacumine montis ſe fuiſſe aſſerit, & omnia diligentiſsimè luſtraſſe. Aiunt in ſummo apice mirabiles eſſe mutationes. Interdum enim eructat igneum flumen, aliquando flammam ignis aut obſcurum fumum. Et hoc maximè eſt mirandum de illius ignis calore, quòd ille nullo frigore temperari poteſt, neque frigus per calorem illum diſſolui. Superior enim pars montis plena eſt cinerum qui hyemali tempore cooperiuntur niuibus. Supremum faſtigium montis eſt planum, comprehenditque per circuitum circiter uiginti ſtadia, hoc eſt, dimidium miliare Germanicum, in cuius medio conſurgit colliculus quidam ex cineribus congeſtus, unde aliquando ignis & aliquando fumus exhalat. Noctu uidetur ignis in uertice montis, interdiu uerò fumus quidam obſcurus aſcendit. Noſtro tamen æuo, quandò materia combuſtibilis putabatur per ignem conſumpta, nihil uiſum eſt ex monte aſcendere, præter caliginoſum uaporem, uſque ad annum Chriſti 1537. quando incredibilis magnitudinis ignea maſſa de incenſo ſulphure facta, ex ipſius Aetnæ nouis factis crateribus, cum maximo fragore prolapſa, quæ ab aëre aliquantulum condenſata ſuperficie, non quidem ueIociter, ſed paſsim ruebat, colles, nemora, ſaxa ac rupes, pagos etiam duos (mons enim pagos multos continet) combuſsiſſe audiuimus: ac denique montis cacumine flammis continuis una ex parte prolapſo, ampliorem factum craterem. Ipſe ignis globus, quem incenſum ſulphur eſſe conſtat, interdiu ſubnigrum, noctu autem igneum totum, horrendumq; ſeſe ſpectantibus oſtendit. Tonitrus plurimis diebus continuos, mortales terrentes, exaudiri, atq; aduſtis nigriſq; cineribus, non Siciliam modò, uerùm & Calabriæ partem opertam, cœlumq; totum infeſtiſsimo fumo, hi qui terras illas habitant ſunt teſtimonio. Cohibitus fuit ignis multis annis, atq; interim in radicibus montis multa bonarum arborum genera ſuccreuerunt: ſederunt & Catanenſes in magna quiete, at quum ignis tanta uiolentia erumperet, & Vulcanus officinam ſuam reformare conaretur, omnia circa montem grauiſsimè fuerunt læſa, arbores nemora, homines & pecora. Rationem naturalem, huius tam mirabiliter ardentis ignis, afferunt philoſophi talem. Eſt hæc inſula in inferioribus ſuis partibus tota cauernoſa atque plena ſulphure, alumine, igne & aqua, aliiſq; ſimilibus rebus quæ ignem fouent: ignis autem eſſe nequit ſine reſpiraculo, ſed ubiq; ſeſe exerit, ſic & in Sicilia multæ calidiſsimæ inueniuntur thermæ. Ingreſſus præterea aër in cauernas, excitat flammam, quæ exitum petens, fumum & ignem euomit, multiſq; in locis ſuos quærit caminos, per quos reſpiret. Interdum quoq; in uiſceribus terræ tanta eſt ignis uiolentia, ut cum flamma lapides aduſtos & arenam expellat, calore incluſo omnia latera cauernarum concutiente & commouente. Haud procul à Sicilia eſt parua quædam inſula quę olim Hiera hodie uerò Vulcano appellatur, dedicata à gentilibus Vulcano: & hæc habet collem faſtigiatum, unde noctu ignis, interdiu autem fumus exhalat. Obſeruatione eſt etiam deprehenſum, flammam per uentum excitari, modo in Vulcano ac deinde in Aetna, ſedatoq; uento & flammam extingui. Eſt autem inſula Vulcana tota aſpera, petroſa & ignibus plena. Flante uento à meridie, conſurgit circum inſulam caliginoſa nebula, ſin ab aquilone ſpiret, erumpit ex camino eius flamma ignis, auditurq; magnus fragor & ſonitus crepitantis ignis. Quo autem ſterilior eſt inſula Vulcana, eò fertilior eſt inſula Lipar appellata, haud procul à Vulcana ſita. Abundat enim fructibus, alumine & ſalubribus thermis. Vocata fuit aliquando Aeolia, habetq; ciuitatē unam, quam Lipparum uocant, habet & optima paſcua & ſalubres thermas. Maximum tamen commodum habet ab alumine: Cùm anno 1544. Ariadenus Barbaroſſa, 150. nauibus Niceam petiiſſet, arcē occupare non potuiſſet, atq; ideò Conſtantinopolim repeteret: Liparim in ipſo deceſſu adortus eſt. Ciuibus autē deditionem primùm negantibus, acriterq; ſeſe defendentibus, pace deinceps poſtulata, decem du-

Ignis flumen.

Cineres in Calabriam delati.

Cauſa incēdii.

Vulcana inſula.

Lipparus inſula.

catorũ millia pro redimenda ea petijt, quam auri uim poſtquam exoluere nollent, machinis bellicisq́ totaque ui urbem oppugnare cœpit. Illis autem diebus decem hoſtiles impetus proferentibus à Vicerege Neapolitano auxilium expectabant. Id cum fruſtra ſperaſſent, diues quidam ciuis Iacobus Camagna nomine, Barbaroſſæ familiaris, ab eodem impetrauit, ut ſexaginta ciues locupletiſsimi, cum tota ſubſtantia ſua ſalui decedere poſſent. Vrbe hoc pacto prodita, Barbaroſſa erga eos ſuæ fidei non admodum memor, urbem militibus diripiendam dedit, incendio multoq́ ſanguine crudeliter defœdauit, abductis circiter 8000. hominum. Qua clade accepta Carolus V. Imp. eam iterum communiuit, alijsq́ habitandam dedit.

Abeſt deinde non multum ab ea, alia inſula, Ethalia uocata, quæ mineras habet, unde ferrum coquitur. Notandum præterea, inter Siciliã ad littus Africæ ſitam inſignem inſulam, Maltam nomine, quam Ptolemæus Melitam uocat, inhabiturq́ noſtro æuo à Rhodianis militibus qui ante paucos annos per Turcam exacti ſunt Rhodo inſula, ſed de hac copioſius poſtea. Sparguntur & aliæ multę inſulæ circum Siciliam ex quibus quędam habitantur, quædam uero incultæ iacent, quales ſunt Aenaria, quæ hodie Iſcla appellatur, nec multum abeſt à Caieta. Item Coſyra, Aegusa, Strongile, Didyma, Ericuſa, &c. quæ ferè omnes noſtro æuo alia habent nomina. Quædam coluntur, unde ſcilicet aliquid commodi percipi poteſt: aliæ uero omnino ſqualidæ & incultæ relinquuntur quouſq́ & ipſę beneficio cœli aliquando afficiantur. Haud enim terra ipſa, regio aliqua certa aliquot annis nullo labore domari poteſt & perduci ad fructificationem, & deinde irradiata aſpectu cœli ad ſummam aſſurgit fertilitatem, ſic in mari inſularum fertilitas & ſterilitas ſubinde ſuas permutant uices. Aenaria inſula olim flagraſſe quoq́ dicitur. Nam collis Epomeus in medio eius poſitus cum terræmotibus quaſſaretur, incendia euomuit: ac deinde cum Carolus ſecundus in Sicilia regnaret, eadem inſula arſit ſpacio ferè duorum menſium. Etenim non longè ab Iſcla ciuitate, quæ tunc Gerunda dicebatur, ignis ex uenis ſulfureis, erumpens, magnam inſulæ partem incendio uaſtauit, & præter reliquas animantes multos homines conſumpſit, cæteri fuga dilapſi ſunt. Manent incendij eius ueſtigia in hodiernum diem.

DE ADMINISTRATIONE REIPVBLICAE IN *Sicilia, ab antiquis temporibus uſq; ad noſtrum æuum.* Cap. XCVII.

IAm ſupra obiter commemorauimus, Syracuſanos ab initio imperium tenuiſſe in Sicilia uſq; ad ea tempora, quando Marcus Claudius Marcellus tertiò conſul, poſt Carthaginenſe bellum Syracuſas profectus, triennio urbem oppugnauit, atq; Siciliam in prouinciæ formam redegit, Romanisq́ ſubegit, unde Romani non parum commoditatis habuerunt. Eſt enim inſula ipſa fertiliſsima in melle, frumento & croco, imò ſuperat ferè in his et alijs rebus fœcunditatem Italiæ, ſicut & uulgò dicitur, Siciliam horreum eſſe & thecam penuariam Romanorum. Nam quicquid Siculis ſupereſt & quo illi non egent, id Romanis uendunt. Durauit autem iſta adminiſtratio uſq; Caroli magni tempora. Tunc partito inter utrunq; imperium orbe, Sicilia omnis cum Calabria & Apulia, Conſtantinopolitano ceſsit imperio. Cui ſine controuerſia paruit uſq; ad Nicephorum Imperatorem: quo tempore Saraceni Apuliam, Luceriam & alia nonnulla loca occuparunt, anno ſcilicet Chriſti nongenteſimo decimoquarto. Vnde ſæpe poſtea factis excurſionibus, Calabriam, Neapolim & alia loca penetrauerunt. Deinde poſt annos ferè centum rurſum expulſi ſunt, idq́ per Tancredum Normandum, uirum armorum gloria inſignem, qui cum numeroſa prole finibus ſuis egreſſus, in Italiam uenit & tandem cum aliquot milibus Normandorum, qui ad expeditionem Ieroſolymitanam ſe tempore accinxerant Siciliam, Apuliam & Calabriam cepit. Atq; poſtea moriens imperium poſteris ſuis dimiſit, qui comites Siciliæ dicti 43. annorum ſpacio, magna cum felicitate creuerunt. Succeſsit autem Tancredo filius Robertus, qui Apuliam per ſe & Siciliam per Rogerium fratrem rexit, atq; conſtitutus eſt per Rom. pontificem dux feudatarius. Ipſe Neapolim primus poſſedit, longa obſidione & ui expugnatam. Obijt anno 1086. Sequitur genealogia ſecundum Raphaëlem Volater.

Sicilia horrea Italiæ.

Comites Siciliæ.

Dux Siciliæ.

Tancredus

Tancredus
- Rogerius comes
- Robertus dux
  - Guilelmus primus
  - Rogerius dux
    - Rogerius rex
      - Guilelmus ſecundus
        - Guilelmus tertius
      - Coſtantia cuius maritus Henricus
        - Fridericus ſecundus Imperator
          - Conradus
            - Conradinus
          - Henricus
          - Manfredus
            - Conſtantia uxor Petri Aragon.
  - Boëmundus dux Tarent.

Poſt Robertum ducem,rerum eſt potitus in Sicilia Rogerius:quo mortuo, ſucceſsit Guilelmus: ſed interim quo ille Conſtantinopolim conceſsit nuptias expetiturus filiæ Imperatoris Conſtant. Rogerius fratris ſui filius,capta abſentis occaſione,regnum inuadit,Guilelmus ſpe nuptiarum fruſtratus, regnoq́; ſimul eiectus,apud principem Salernitanum animi mœrore diē obijt ſine liberis. Rogerius uerò uarie in regno iactatus eſt de quo ſuprà multa in Neapolitanorum regum genealogia.Mortuus uerò Panhormi, reliquit hæredem filium Guilelmum ſecundum ſucceſſorem, qui regnauit annos 12.mortuusq́; reliquit hæredem filium Guilelmum tertium, cognomento bonum,qui mortuus poſtquam regnauit 25.annis,nullum reliquit filium.Tunc electus eſt quidam è genere Roberti Guiſcardi nothus,nomine Tancredus. Quòd cum pōtificibus Rom. diſpliceret, Conſtantiam Rogerij regis filiam,Deo dicatam,è cœnobio Panhormitano Henrico Friderici Imperatoris filio, ſimul cum regni iuribus matrimonio tradiderunt. *Monialis fit regina.* Henricus autem, Tancredum bello perſequens, Neapoli demum obſeſſum interfecit, & regnum utrunque Friderico filio,ex Conſtantia ſublato,reliquit. Res tandem deducta eſt ad Manfredum Friderici filium nothum,ut apud reges Neapolitanos habes. Is uerò regno abdicatus eſt à pontifice, & euocatus contra eum Carolus frater regis Francorum dux Andegauenſium atque ei regnum conceſſum,idq́; hac lege, ut quadraginta millia nummûm aureorum quotannis pontifici penderet.Carolus igitur traiectis,alpibus,Manfredum tandem ſuperatum interfecit, deinde Conradinum Friderici Imperatoris nepotem, poſt multa prælia cum toto exercitu etiam ſuſtulit: ſicq́; ſuperatis hoſtibus, uindicauit ſibi citra ultraq́; Pharum Siciliæ regnum. Cumq́; in Africam traijceret,fratri Ludouico ſuppetias laturus,rediret in Italiam,offendit omnia turbata. Nam pontifex Rom. ſollicitauerat interim Petrum Aragonem, ut iure hæreditario Conſtantiæ uxoris ſuæ, quæ Manfredi regis filia fuerat, regnum Siciliæ inuaderet. *Aragonenſis occupat Siciliam.* Petrus hac ſpe erectus,cum claſſe quaſi aliud ſimulans Sardiniæ propinquat, ſtatimq́; Siculos Gallis infeſtos clam ad defectionem ſollicitat.Qui ad unum omnes ueſperi dato ſigno,ex ea natione utriuſque ſexus interficiunt. Quo perpetrato,Petrus ſtatim Siciliam occupat,anno 1283.Carolus uerò in hoc tumultu extinctus eſt Neapoli,ſuperſtite Carolo eius filio.Qui pugna nauali cum Petro rege apud Siciliam congrediens,ſuperatus & captus eſt. Alius uerò creatus pontifex, fauens Gallis,Petrum ſacris interdicit regnoq́; paterno abdicat,bona diripientibus concedit. Moritur paulò pôſt ex uulnere Petrus,relictis duobus filijs Iacobo & Friderico.

Petrus rex Aragoniæ & Siciliæ
- Iacobus
  - Martinus rex Aragoniæ ult.
- Elionora uxor regis Caſtellæ
- Fridericus
  - Ferdinandus rex Siciliæ
  - Petrus
    - Ludouicus
    - Fridericus
      - Maria

Fridericus ex Hiſpania cum claſſe ueniens in Siciliam,uexatam à Roberto Caroli filio,non ſolum Siciliam,ſed & Calabriæ partem aſſecutus eſt,donec tandem pace facta & Carolo liberato,conditiones factæ ſunt,quòd Carolus duos filios obſides daret, & Fridericus Siciliā dum uiueret haberet.His actis,Carolus paucis poſt annis de uita deceſsit,relictis ex Maria filia Regis Vngariæ filijs 14.è quibus notiores fuerunt, Carolobertus,qui poſtea rex Pannoniæ fuit,& pater Andreę,qui ſucceſsit in regno Apulię Ro-

berto patruo,& interfectus à Iohanna fuit. Diuus Ludouicus Archiepiſcopus Toloſanus, Robertus dux Calabriæ, qui in regno patri ſucceſsit, Philippus princeps Tarentinus, pater Ludouici coniugis ſecundi Iohannæ reginæ,&c. Habuit quoq; duas filias, quarum unam Blancam dedit Iacobo Aragoni, & Leonoram Friderico Iacobi regis fratri. Iacobus rex tradito regno Siciliæ fratri Friderico, ſeceſsit ipſe in Aragoniam. Cæterum mortuo Martino Aragonum rege ultimo abſq; prole, orta eſt de regni iure contentio, inter Ioannem & Ferdinandum patruum, quòd uterq; ſe propiorem Martino materno ſtemmate prædicaret, armis regnum Ferdinandus aſſeruit, cum uno gradu propior eſſet quàm nepos eius ex fratre. Genealogiam eorum habes in ſucceſsione regum Caſtellæ. Ferdinandus itaq; frater Henrici regis Caſtellę, obtinuit utrunq; regnum Aragoniæ & Siciliæ,& ab eo nouam faciemus ſucceſsionis lineam.

Ferdinandus rex Aragonię & Siciliæ
- 2 Alfonſus rex Siciliæ & Neapolis
- 3 Ferdinandus illegitimus
  - 4 Alfonſus — 5 Ferdinandus
  - 6 Fridericus ultimus rex Siciliæ
- ij Ioannes rex Aragoniæ & Nauarræ
- iij Ferdinandus rex Aragoniæ adeptus per uxorem regnum Caſtellæ
- iiij Iohanna cuius maritus Philippus dux Auſtriæ, rex Caſtellæ, &c.
  - v Carolus Imp. rex Caſtellæ, Nauarræ, Aragoniæ, Siciliæ, Neapolis — vi Philippus.
  - Ferdinandus Rom. Imp.

Numerus cifrarum ſignat reges Siciliæ & eorum ordinem, à Ferdinando primo ad Fridericum ultimum. Numerus uerò per unitates extenſus, ſignat reges Aragoniæ & eorum ſucceſsionem. Alfonſus ſecundus à Iohanna regina Neapolitana adoptatus, multis bellis tandem Siciliæ regno rurſum adijcit Neapolim, ut ſuprà indicauimus, anno ſcilicet 1442. Succedit ei Ferdinandus, quem ex pellice ſuſtulit, & quem pontifex prius legitimauit. Is autem ſexagenarius ex morbo perijt anno Chriſti 1494. & ſuccedit Alfonſus iunior filius eius, ſed uix anno uno regnauit, fugiensq; à Carolo Gallorum rege in Siciliam, filio Ferdinando permiſit regnum. At nec filius Gallici tumultus flammam expectauit. Gallus itaq; potitus Neapoli octo ferè menſibus, reuocatus eſt in Galliam, & Ferdinãdo rurſum regnum Neapolitanum eſt à ſubiectis oblatum, ſed cum poſt biennium ſine liberis decederet, & pater quoque mortuus eſſet in Sicilia, patruus Ferdinandi Fridericus, utriq; regno eſt ſuffectus. Qui cum & ipſe poſt annum ſextum à Ludouici Gallorum regis exercitu in Aenariam proximam inſulam pelleretur, conceſſit inde ſponte in Galliam, ſeq; ipſius regis miſericordiæ permiſit. Antequam tamen Fridericus eſſet pulſus regno, Ludouicus Gallus & Ferdinandus Hiſpaniæ rex, iunctis copijs conſenſerunt expugnare regnum, & partum inter ſe diuidere. Sed cum in diuiſione diſcordia ingens oriretur, uentum eſt ad pugnam, ſuperatisq; & excluſis Gallis, Hiſpani in hunc uſq; diem retinent utrunq; Siciliæ & Neapolis regnum. Cæterum quomodo his regnis acceſſerit titulus regni Hieroſolymitani, ſuprà oſtendi.

INSVLAE MELITENSIS DESCRIPTIO.

Cap. XCVIII.

MAlta inſula, Melita quondam dicta, 25. milliariorum ſpacio, à Sicilia uerſus Africæ littus abeſt. Habitârunt eam Afri aliquãdo, quorum lingua etiamnum hodie incolæ utuntur. Ambitus eius quindecim milliaria complectitur. Septentrionẽ uerſus arida, cæterum uerſus occaſum aquis irrigua arboribusq; compoſita exiſtit. In genere ſolum habet fertile, frumenti, lini, reliquarumq; frugum utcunq; ferax, goſsipium tamen gignit nobilius quàm Hiſpania ſeu Mauritania. Frutex eius tempore uerno ſatus pedis altitudine, tribus aut quatuor ramulis, aſſurgit, folijs uitibus haud abſimilibus, tametſi minoribus, flores raui coloris producit, unde nux creſcit, auellana paulò maior, quæ cũ maturuerit, finditur, nucleumq; intra ſe goſsipio obductum cõtinet. Plantantur maiore copia quàm frumentum, quoniam ex eo plus illis quæſtus accedit, frumẽtum reliquum

ex uicina

ex uicina Sicilia petunt. Incolæ modico uictu cõtenti ſunt, ſcientes uictualium copiam
terram non producere. Cyminum duplex plantat, alterũ acris guſtus cynamomi inſtar,
alterum more aniſi dulce. Mirari uerò poſsis terram hanc, tantã eius copiam producere,

cum ſeſquiulnam in profundum rundo,
tota ſit petroſa & lutoſa. Maior pars inſu
læ deſerta eſt lapidoſaq́, ſœcunda tamẽ
habet paſcua, cythiſo thymoq́ plena. Fi-
mo carduisq́ aridis ignem fouent. Dul-
ces aquas potui aptas in puteis ſeu ciſter
nis ex hyemalibus pluuijs colligũt, quæ
cum non admodũ profundæ ſint, ſępius
per æſtatem exiccantur. Ingens eſt illic
æſtus, quo homines etiã nigreſcunt, quẽ
etſi uenti mitigent, puluerẽ tamen homi
num oculis offundunt, atq; interdũ ma-
gno cum impetu irruentes, domos pro-
ſternunt. Nullas niues geluq́ uidit hæc
inſula, uẽti enim Boreales frigus geluq́
in noſtris partibus producẽtes, pluuias
illic gignunt. Rore per æſtatem copioſo
humectatur, quæ res eam admodum fer
tilem reddit. Odoratiſsimæ roſæ uiolęq́
in terra hac leguntur, melq́ gignit nobi
liſsimum. Palmæ in ea conſitæ, dactilos
nullos ferũt. Habet & oleas, atq; uineas,
gratiores tamen ſunt uuæ, uino inde ex-
preſſo, quinetiã ficus generat, uilloſosq́
canes quos magno pretio diuendunt.
Nullum uenenatum animal terra iſthæc *Melita nullum fert ſerpẽtem.*
producit, illataq; omnia enecat. Indi-
genas Melitenſes quiuis ſerpens fugit,
pueri item ſcorpiones capiunt, cum iiſdemq́ nugãtur, nec tum quicquam noxæ iis affe-
runt, cum alibi animal peſtilentiſsimum & exitiale ſit. Latitudo eius miliaria duo cum
ſemiſſe: latitudo uerò quinq; continet. Medium eius ſub longitudine 38. grad. 45. min.
ſub latitudine uerò 34. grad. 40. min. ſitum eſt. Plures habet uillas, maioremq́ hominũ
numerum, quàm tantillum terræ penê alere poſsit, in octo enim per agrum inſulæ parro
chijs, 20000. hominum eſſe creduntur, & quod admiratione dignum fuerit, plæriq; 70.
uel 80. annos uiuendo attingunt. Gens eſt tranquiila & neutiquam contentioſa, ad bel
lum inepta, & religioni dedita. Elegantes habent fœminas ſed inciuiles.

Didonis ætate Battus rex inſulæ huius ſceptra geſsit, pòſt duce Hiarba Carthaginen
ſibus manus dedit. Cum Hoſtilius Romæ imperium teneret, Phalari Siculorũ tyranno
iuncti erant, ne nummaria ſæpe ab eodem adiuti. Ad orientale promontorium Iunoni
templum extruxere, in quo theſauri nitidiſsimiq́ elephantorum denſes ſeruabantur.
Quod quàm ſplendidum magnificumq́ fuerit, ruinæ eius luculenter ſatis demonſtrãt.
Verſus Boream, Herculis fanum condidere, ubi nunc eſt Portus Euri, cuius ueſtigia ad-
huc uiſuntur. Poſtquàm autem Sicilia à Romanis ſubacta eſt, Melita quoq; ſub eorum
poteſtatem deuenit, eundemq́ Proconſulẽ accepere, donec Imp. Græci, deinceps Sar-
raceni ea potiti ſunt. Anno 1090. Rogerius Siciliæ rex eam occupauit, ſub quorum do
minio deinceps permanſit. Inſula D. Paulo Apoſtolo conſecrata eſt, quem etiam in-
colæ multo tempore tanquam Deum coluere, eò quod cum Hieroſolyma Romã dedu-
ceretur, atq; è Cretam perſoluiſſet: ui uentorum tempeſtatuumq́ facto naufragio in hãc
inſulã propeq́ promontorium, ubi hodie adhuc S. Pauli fanũ extat, euaſerat, multosq́
barbarorũ uarijs morbis affectos ſanauerat, præterea cum è congeſtis ſarmentis uipera
manu eius inuaſiſſet, excuſſa in ignẽ beſtia, nihil mali paſſus eſſet, ut 27. & 28. cap. Act.
teſtãtur, atq; inde nullum uenenatum animal ipſis quoq; quicquã damni inferre queat.

Hinc tam indigenæ quam aduenæ ex ea ſpelunca, in qua Paulus (ut tradunt) trimeſtri ſpatio,captus fuit,lapillos eruunt,quos contra ueneni uim ſecum geſtant: Credunt incolæ cunctos die Conuerſionis S.Pauli ubicunq; natos,nullum ſerpentem formidare, quinetiam ſputo eorum morſus ſanare poſſe.

Conſilium Milenitanum. Theodoſij ſeculo,Concilium 214. Epiſcoporum in ea coactum eſt,habeturq; in numero octauum. Huic Syluanus Epiſcopus Melitenſis interfuit,Aurelius Carthaginenſis,& Auguſtinus Hipponenſis. In Decretis Milenitanum Concilium,& Epiſcopus Milenitanus dicitur,Gregorij tempore,anno 596.Lucillus quidam in ea epiſcopum egit. Tandem epiſcopatus huius inſulæ concidit, ſubq; Panhormitanam diœceſin redactus eſt.

Anno 1523.cum Solymannus Turca die natalis Chriſti,inſulam urbemq; Rhodum Chriſtianis eripuiſſet,equitibusq; Rhodijs ſaluum cum omni ſubſtantia diſceſſum indulſiſſet:in Cretam nauigarunt,ubi Philippus Vilerius Liladamus equeſtris eius Ordinis Magiſter,integrum menſem contriuit,poſtea Corcyram tenuit,atq; inde menſe Maio Meſſanam Siciliæ peruenit. Deinceps autem ijs ob graſſantem peſtem inde ſoluentibus,Neapolin peruenerunt,ubi lauté excepti,iter ſuum Romam direxerunt,ubi à Clemente Pont. Viterbium aliquandiu incolendum accepere, donec anno 1529.Imp.Carolus V.menſe Iulio,inſulam hanc ijs habitandam tradidit,hoc tamen pacto ut triremes quatuor contra Turcas,Sarracenos,et infideles,in mari perpetuò ad defenſionem Chriſtiani nominis paratas haberent,quocirca Magiſtri ſui ſedem illuc tranſtulerunt. Cum huius Ordinis equites in eam perueniſſent,cuncta arcis in altiſsima petra ſitæ, urbisq; ruinoſa erant,quæ tamen militiæ huius ſodales mirum in modum muniêre, ut iam nulla ui expugnari poſſe uideantur. Milliario abhinc oppidum ſitum eſt,quod(ut ueſtigia docent)olim multò maius extitit. Hortum habent equites Marſam appellatum.

Anno 1551. Turca munitiſsimam huius inſulæ urbem claſſe 150.nauium adortus, eam expugnare ſtatuit,cumq; octiduo nihil earum rerum,quæ ad uim inferendam pertinebant,intermiſiſſet,ingentemq; pilarum multitudinem machinis in eam emiſiſſet: re infecta,agris tamen prius populatis,diſcedere coactus eſt,inq; abitu urbem Gauli inſulæ,in ambitu ſex circiter milliaria continentis, Gozo hodie appellatam, aggreſſus triduo eam cœpit,ablataq; prȩda exuſsit,abductis Chriſtianorũ circiter quatuor millibus.

Anno 1565. Solymannus Turcarum Imp. ingenti claſſe,multis armatorum millibus maximoq; tormẽtorum apparatu,menſe Maio urbem Melitenſem adortus, etſi quamplurimis inſultibus eam occupare contendiſſet,Rhodiorum tamen equitum fortitudine quamuis non ſine multo ſanguine,repulſus eſt,amiſsis ultrà uiginti millibus,adeò ut deſperata expugnatione, die 6.Septembris,obſidione relicta,ignominia abire coactus ſit. Periêre ex equitibus, præter reliquam multitudinem, trecenti uiginti ſeptem. Orandus Dominus ut & porrò hoſtium Chriſtiani nominis uires infringat, gregemq; ſuum conſeruet.

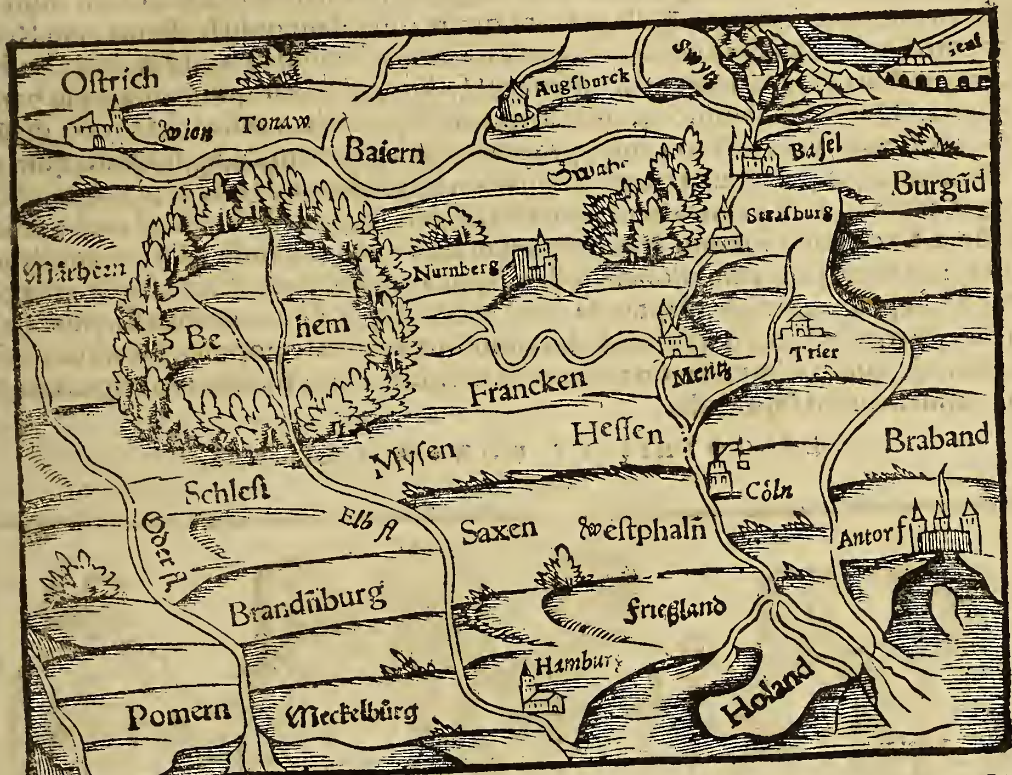
COSMO-

COSMOGRAPHIAE Vniuerſalis, opera Sebaſtiani Munſteri ex probatis quibuſq; Geographicis & Hiſtoricis ſcriptoribus in unum collectæ,

LIBER III.

Deſcriptio Germanicæ nationis propter quam celebrandam atq; illuſtrandam, autor ſubijt uniuerſum huius uoluminis laborem, diutiusq; ob id in Germania deſcribenda, quàm in reliquis omnibus totius orbis hæret terris.

CAPVT PRIMVM.

FVERVNT hucuſque plurimi tam ex gentilibus quàm ex Chriſtianis, qui anxiè conati ſunt deſcribere Germaniam, ſed meo iudicio nullus fuit ex priſcæ ætatis ſcriptoribus, qui ciuitates, regiones & populos altiſsimæ Germaniæ rectè conſignauerit. Fecerũt quidem ſinguli quod potuerunt, & ſunt qui illos ſic excuſant, quòd per temporum bellorumq; iniuriam, nomina ciuitatum & regionum partim interciderũt, partim mutata ſunt, uixq; eſt inuenire aliquid, quod ſuum priſtinum nomen tueatur. At mihi hoc quoq; conſiderandum uidetur, quod ueteres ſcriptores, qui Germaniam deſcribere tentarunt, fuerunt pleriq; exteri, qui Germaniam nunquam ingreſsi, ex ſolo auditu eam deſcribere ſatagerunt, quantum ſcilicet à Romanis inueſtigare potuerunt, qui ripis Rheni & Danubij occupatis, excubias & inſidias Germanis tetenderunt, aliquando irruperunt, & rurſum pedem retraxerunt, uixq; Germaniam à limine ſalutarunt, ad interiora uerò non penetrauerunt, & tamen iuxta qualitatẽ limitum uoluerũt æſtimare totam Germaniã, nempe, ſicut extrema apparebant informia, aſpera,

Germania ab exteris malè deſcripta.

cœlo triſtia cultu aſpectuq;, ſic iam iudicarunt totam nationem, librosq; ſcripſerũt, qũibus illam magis infamauerunt quàm celebrauerunt. Et utinã eos libros hodie integros & non mancos, aut omnino perditos haberemus. Traijcientibus illis Rhenũ, à Baſilea uſq; ad Nemetes, illico aſpera facies Nigræ ſyluæ & montium eius, quæ ab occaſu uelutì Germaniæ propugnacula ſunt, occurrebat. Simile itineris impedimentum eſt à Spira uſq; ad Coloniam Agrippinam, quum in eo tractu Germania ferè uſq; ad Moguntiam deſignat in Ottonicam montuoſam ſyluã, & à Moguntia per Rheni deſcenſum ad Cattorum montes. Quòd ſi hos tranſcendiſſent montes, inueniſſent plurimas planities & ualles ſumma ubertate præſtantes, qualis eſt regio Vuirtenbergenſis, præſertim iuxta Neccarum, uallis Tuberina à Rotenburgo ad Vuerthemicum comitatum, totus Mœni tractus à Bamberga uſq; Francfordiam, ut taceam Bauariam citeriorem, Franconiã interiorem, Kreichgoiam, Rhetiam Norlingenſem, Myſiam, Thuringiam, Saxoniam, Schleſiam, Bohemiam, quæ & ipſa pars eſt Germaniæ, &c. Hæ enim omnes Germaniæ regiones, abundãt aut uino, aut frumento, aut utroq;, quædam etiam proferunt argentũ, quædam ferrum, quædam ſales, aut alias mineras. Scripſit Cornelius Tacitus multa de priſcis Germanis, edidit & multos de eorum moribus & locis libros, ſed qui pro bona parte interierunt, nec ad nos peruenerunt. Fragmenta tamen quæ adhuc ſuperſunt cupimus in unum colligere, ne & illa pereant, quum oſtendant quid ſenſerint olim Romani de patria noſtra, qualeq; teſtimonium illi tribuerint. Siquidem apud maiores noſtros tunc nemo fuit in Germania, qui ſcripſerit aut ſcribere potuerit, quum tota regio barbarie laboraret, nullasq; omnino attigerit literas, imò nec uiderit, niſi quòd Græci dicũtur illis ſuos oſtendiſſe characteres, quos pro miraculo habuerunt. Non dubium, quin primi Germaniæ cultores inuenerũt terram ſuam ſqualidam, informẽ & planè incultam, pro qua edomanda & in meliorem formam redigenda, opus habuerunt multa labore & ſudore. Excidendæ fuerunt ſyluæ, amnes in ſuos riuos cogendi, ædificia conſtruenda, ſterilitas terræ per paſtinationem tollenda, loca pro habitatoribus diſtribuenda, prata & paſcua pro pecoribus adaptanda, &c. De his itaq; & de nominibus Germaniæ, de ſitu eius, de regionibus, ciuitatibus, habitationibus, fertilitate, populis, moribus, factis, dignitate, & qualis adminiſtratio rerumpub. in ea fuerit ante translatum imperium, &c. multa mihi ueniunt ſcribenda.

Interiora Germaniæ fertilia.

Terra Germaniæ olim ſqualida.

DE GOTHIS ET EORVM SAEVITIA. Cap. II.

In deſcri-

IN deſcribenda Germania, in primis uiſum fuit, oſtendere qui fuerint, & unde uenerint Gothi, Vandali & Huni, quòd illi olim ſuperioris Germaniæ habitatores ſæpe afflixerint, plurimumq́ incommodauerint, id quod omnes ſcribunt Hiſtorici, ſimulq́ teſtantur, pro magna parte illos genere & origine aut Germanos fuiſſe, aut Germanorum uicinos, præſertim Vandalos, Alanos, Suecos, Gothos, Longobardos & Nortmannos, qui omnes originem putantur duxiſſe à Germanis. Nam hi populi orti ſunt ex inſula Scandia ſiue Scandinauia, quæ poſtea appellata eſt Gothia. Alij ſcribunt, ex dicta inſula prodijſſe Gothos, Gepidas, Rugios, Vandalos, Herulos, Turcilingos, Hunos, Vuinulos, qui alio nomine Longobardi uocantur, mouenturq́ue hac ratione, quòd homines ſeptentrionales propter frigidiorem regionem diuturnioris ſunt uitæ, multiplicatiq́ue in immenſum nequeunt ſimul habitare, ſed ob uictualium penuriam coguntur turmatim emigrar, & alias ſibi quærere ſedes. Quidam ſcribunt Gothos & Getas unum fuiſſe populum, quorum trecenta millia Claudius ſecundus apud Martianopolim in Mœſia deleuit. Nam longè ante Chriſtum natum putantur in Mœſia habitaſſe, quæ & minor Scythia à quibuſdam appellatur, nec multum abeſt à Conſtantinopoli, ubi & regnum habuerunt, geſſeruntq́ue grauiſsima bella contra Cyrum regem Perſarum. Alij uocant minorem Scythiam, regionem quæ eſt circa Mæotidas paludes, unde Gothi emigrarunt ad Mœſiam inferiorem, Thraciam, Daciam & Pannoniam. Sed quando id factum fuerit incertum eſt. Id conſtat, priores Aſiaticos Scythas fuiſſe quàm Europicos, quippe qui traiecto Tanai Europicam ſibi uendicarunt, ac ſua impoſuerunt nomina. Diuiſi autem, quidam Viſigothæ, alij Oſtrogothæ dicti ſunt. Procopius de illis ſic ſcribit: Gothi & Viſigothi & Vandali atque Alani, uno Sarmatarum nominè appellantur, eademq́ue eſt natio, tantum ducibus, quorum nomina accèpere, diſcreti. Deinde alio loco dicit, famam eſſe Gothos ex Cimmerijs, qui ad Tanaim habitant, ueniſſe iuuenes quoſdam, ac ceruum inſectando fluuium traieciſſe, reuertentes deinde, ſuis agrum optimum ſe uidiſſe renunciauerunt. Illi armis freti, cum exercitu ad Iſtrum uſque uincendo peruenerunt. Fuerunt belliċoſiſsimi, qui multi Imperatores præualere nequiuerunt. Iulius Cæſar eos deuincere nequiuit, neque Caius Tiberius, ſed neque Domitianus duodecimus Cæſar, qui in ſuperiori Mœſia iuxta Danubium ab ipſis uictus, amiſit multas ciuitates. Deinde anno Chriſti 250. ſub Cæſare Philippo traijcientes Danubium, ceperunt in Mœſia Martianopolim, quam Cæſar Traianus ſecundum ſororis ſuæ nomen extructam denominauit. Paulò pòſt ſub Cæſare Galieno traiecto Boſphoro cum trecentis Millibus uirorum, deuaſtauerunt Bithyniam & inſignem eius ciuitatem Nicomediam, & multas alias ciuitates in minori Aſia, præſertim reſtauratam Troiam, & Epheſum in qua olim templum fuit Dianæ celeberrimum, à toto Aſia annos ducentos per Amazones ædificatum, quod durauit uſque ad Gothorum ſæuitiam, numeratumq́ fuit inter ſeptem orbis miracula. Hoc templum deſpoliauerunt Gothi ſicut & ciuitatem, & poſtea igni exuſſerunt. Perpetratis autem multis malis, illatisq́ plurimis damnis in Bithynia & Aſia, onuſti ſpolijs confeſtim petierunt Græciam, Achaiam, Thraciam & Macedoniam, ceperuntq́ue eas ſimili inſania perdere. Sed ſuperueniens Cæſar Claudius, cepit & trucidauit ex eis ferè trecenta millia, compeſcuitq́ue in hunc modum Gothos ad tempus. Deinde erumpente ſæuiſsima Hunorum gente, Gothi multa ab ea perpatientes, miſsis legatis ad Imperatorem Conſtantinopolitanum Valentem, rogabant ut ipſis portionem aliquam terræ in Thracia uel Mœſia inhabitandam traderet, offerebanturq́ue ſimul obedientiam & Chriſtianæ religionis ſuſceptionem. Gauiſus eſt Imperator de legatione ad ſe miſſa, annuitq́ue ut ad Danubij ripam in Mœſia ea conditione reſiderent, ut non ultra procederent, & unà Chriſtiani fierent, muroſq́ue eſſent inter ſe & hoſtes ſuos. Conſtituit etiam ſuper eos præfectos, & miſsis ad eos Arianis (quorum ſectæ ille ſe addixerat) cunctam gentem eo dogmate pollutam reddidit. Poſt aliquot uerò annos, quum gens barbara à præfectis in officio contineri nequiret, neque à maleficio coherceri, uerſa in furorem, præfectos Imperatoris trucidauit, circa annum Chriſti 382. Valens itaque uolens iniuriam ulciſci, quintodecimo anno imperij ſui lachrymabile cum Gothis bellum commiſit. Nam ad primum Gothorum impetum, perturbatæ ſunt Romanorum equitum turmæ, nudatosq́ pedites deſeruère. Qui mox equitatu hoſtium ſepti, ac ſagittarum

Scandia. Gothia.

Gothorum origo.

Martianopolis.

Epheſi nobiliſsimum templum.

Gothi fiunt Chriſtiani.

Imperator à Gothis uictus.

gittarum nubibus obruti, cum amentes metu huc illucq; fugitarent, funditus cæſi in ſequentum gladijs contisq;, periere. Ipſe Imperator ſagitta ſaucius uerſusq; in fugam ob dolorem nimium, dum de equo laberetur, in uiliſsimã portatur caſam. Vbi ſuperuenientib. Gothis, igne ſuppoſito uiuus eſt crematus. Qua uictoria Gothi elati, Conſtantinopolim confeſtim petierunt, & cum uxore Valentis pecunia tranſegerunt, ac domum pacati ſe receperunt. Deinde Gratianus & Theodoſius pluribus prælijs cum eis initis pacem tandem fecerunt. Habuerunt deinde reges Athanaricum & Alaricum. Anno Chriſti 407. ſub rege Alarico occupantes Pannoniam, Illyricum & Bauariam incommodis omnibus affecerunt, coniunctisq; cum Rhadaſago Oſtrogothorum rege de inuadenda Italia cogitarunt. Geſtisq; multis cum Stilicone ſub Honorio prælijs, Alaricus rebus feliciter ſuccedẽtibus in Italiam hoſtiliter ingreſſus, omnia ferro igniq; uaſtat, urbemq; Romanam à nemine defenſam facilè occupat, anno Chriſti 412, urbis autem conditæ 1104. iuſsitq; primum ad templa confugientes ſaluos eſſe, inde magna ciuium facta ſtrage poſt diem tertium diſceſsit, ac per Campaniam iter faciens populabundus, apud Conſentiam ciuitatem correptus morbo perijt. Ataulphus ſucceſsit, qui & ipſe urbem ingreſſus ſi quid erat reliqui diripuit. Deinde relicta Italia in Galliam ſe recepit, quem poſtea Theodoſius iunior bello petens, compulit in Hiſpaniam fugere, ubi breui deinde interfectus eſt. Cui Segericus ſucceſsit, & poſt illum Vallia: quo extincto Rodericus rerum eſt potitus. Hic in Catalaunicis campis contra Hunos cum Aetio pugnans, occubuit. Cui Thuriſmundus filius ſucceſsit, potitus regno Hiſpaniæ, interfectus tamen paulò poſt à Theodorico fratre. Hic uerò Theodoricus ſubegit totam Italiam, delegitq; ſibi Rauennam pro regia. Quo mortuo, regnum adminiſtrauit uxor relicta et filius Atalaricus. Interim uerò Theodoricus ſeſe ingerens breui eſt interfectus. Cui ordine ſucceſſerunt Vectiges, Ildebaldus, Alaricus, & Totila. Alij plures numerant inter Theodoricum & Totilam. Porrò Totila Romanæ urbis mœnia diſiecit, Capitolium incendit, ac omnia diripuit, ex quo Dei flagellum eſt cognominatus. Hunc Totilam quidam magnis extollunt laudibus, ut liberalitate ac alijs animi uirtutibus præditum, alij uerò crudelem ac ſingulari arrogantia uirum taxant. Quomodo Totila deinde ſecundo Romam inuaſerit, oſtendimus in Italiæ deſcriptione. Fuit autem interfectus à Narſete recuperante Romam, finemq; accepit Gothorum in Italia imperium, poſtquam illud tenuerant annis ſeptuaginta & uno. Cæterum in Hiſpania interim regnauerunt poſt interfectum Theodoricum, Thuriſmundus filius eius, cui ſucceſsit Henricus frater eius, qui leges ſcriptas primus tradidit Gothis, filiumq; hæredem Alaricum reliquit, qui primum Toloſæ in Gallia regnum obtinuit, ubi & ſedem conſtituit. Inde autem expulſus à Clodoueo Francorum rege ingenti prælio, amiſsis omnibus quæ in Gallia poſsidebat, intra Hiſpaniam ad auitum regnum ſe recepit, cui ſucceſsit Tenda & multi alij, ut in Hiſpania ſignauimus. Sunt qui ſcribunt Gothos lege cauiſſe, ne quis eligeretur rex, qui eſſet craſſus obeſusq; corpore, ſicut contrà Saraceni (alij ſcribunt Sarraceni) nullum eligebant regem niſi eſſet procero & macilento corpore. Carthaginenſes uerò in electione regum, attendebant ſolum uirtutem & magnitudinem, non nobilitatem neq; corporis elegantiam.

Gothi Italiam deuaſtant.

Theodoricus rex.

Totilæ ſæuitia.

DE HVNO

DE HVNORVM GENTE CRVDELISSIMA. Cap. III.

NOn legimus, ante ſæuiſsimam Turcarum nationem, populum ullum exortum in terris crudeliorem & truculentiorem Hunis ipſis. Fuerunt quidem & Gothi ab initio crudeles & inhumani, ſed in tyrannide & malitia longe ſuperauerunt eos Huni; qui nulli nationi & populo pepercerunt, quin in eos ſummam exercuerint tyrannidem. De eorum origine texunt quidam ſatis ridiculas hiſtorias, nempe quòd prognati ſint ex dæmonibus & maleficis mulieribus, fortaſsis moti ad ſcribendum talia, quòd uidiſſent ferociſsimam & abominabilem illorum uitam & horrenda facta. Habet autem ridicula eorum hiſtoria ita: Repertę ſunt olim in populo Gothio mulieres quędam magæ, quæ ob ſuſpicionem è medio populi ſui proturbatæ longeq; fugatæ, coactę ſunt errare in ſolitudine. Quas ſylueſtres homines (quos nonnulli Faunos Ficarios uocant) per deſertum uagantes dum uidiſſent, & eorum complexibus incoitum ſe miſcuiſſent, hoc genus ferociſsimum Hunorum ediderũt. Quod fuit primum inter paludes Mæotidas minutum, tetrum atq; exile, quaſi inhumanũ genus, nec alia uoce notum, niſi quòd humani ſermonis imaginem aſsignabat. Quærebant primum uictum per uenationes, donec didicerunt, obruere & ſpoliare uicinas gentes. Tali igitur ſtirpe Huni creati, Gothorum finibus aduenerunt. Nam & quos bello forſitan minimè ſuperabant, uultus ſui terrore nimium pauorem ingerebant, et terribilitate fugabant. Sunt qui ſcribunt eos primùm duce cerua traieciſſe paludes & ueniſſe in Scythiam. Albertus Krantzius, qui Hunorum quoque meminit, ſcribit eos primum ueniſſe ex Suecia ſeu Gothia; natosq; ex Huno filio Tuiſconis, unde Teutones ſiue Germani nomen ſuum ſunt ſortiti, ut ſuo loco quoq; dicetur. Scribitur etiam de Hunis, quòd in pignora ſua prima die nata ſæuierint. Nam maribus ferro genas ſecabant, ut antequã lactis nutrimenta perciperent, uulneris cogerentur ſubire tolerantiam. Hinc imberbes ſeneſcebant & ſine uetuſtate ephebi fiebant, quia facies ferro ſulcata tempeſtiuam pilorum gratiam in cicatrices abſumebat. Quod ſi infans ploraſſet, occidebatur, uelut adulterinus atque degenerans. Deprimebant etiam pueris naſum, ne illi galeæ imponendæ obſtaculo eſſet. Vbi autem uiribus inualuerunt, primùm cœperunt Gothos pellere Scythia. Deinde circa annum Christi 450. relicta Scythia, uenerunt cum rege ſuo Attila in Pannoniam inferiorem, occupaueruntq; eam, ubi rex Attila adeò uiribus creuit, ut unà cũ Marcomannis ac Quadis (qui hodie ſunt Bohemi & Moraui) ſibi adiunctis, exercitum conſcriberet quingentorũ millium militum. Egreſſusq; Pannoniam, ubique ferociter ſæuijt, ſubuertens multas ciuitates iuxta Rhenum, præſertim Baſileam, Argentoratum & quaſdam alias. Similiter tyrannidem exercuit in Italia & Gallia. Interrogatus autem cur tam crudeliter ſæuiret in homines, reſpondit, ſe eſſe flagellum Dei. Callimachus Hunorum mores & res geſtas paulò fuſius deſcribens, de illis huiuſmodi texit hiſtoriam. Huni diu natalitia loca ab omnibus lingua, uictu, habitu, moribus diſcrepantes incoluêre, ſine ullis ædificijs ſub diuo paſsim & tantum ferarum pellibus, aduerſus cæli terræq; rigorem & tempeſtates circũtecti magis quàm amicti. Non religio apud eos, numiniſue ullius uel metus uel reuerentia. Corpora hirſuta, facies terribilis ac minax, deſæuientibus in filios parentibus, marium ſcilicet genas candenti ferro in ſecãdo, unde imberbes ſemper, cicatricoſa & ſulcata cute fuerunt. Argenti & auri nec uſus nec poſſeſsio apud eos eabat, exercẽtes permutatione commertia. Diuitiæ ſolæ in armentis, maximè equorum. Prædæ ſtudio graſſabantur in gentes alias. Arcubus tantum ſtudium impenderunt, ut omnes in ea arte excellerent, ſicut & Baudates uir magnæ apud eos nobilitatis, uenãdi ſtudio ceruam inſequens, ſic ante ſe fugientẽ, ut laſsitudini mox ceſſura uideretur, non prius abſtitit, quàm ſuperata Mæotide, ſe uelut in orbem alium elapſum uidit. Cumq; ita cerua, quam oculis pedibuſq; ſubſecutus uſq; ad paludis extrema progredientẽ, nuſquam appareret, in campis longè lateq; patẽtibus locorum ſitum miratus, retro ad ſuos uerſus, omnia quæ uidit expoſuit. Quibus auditis, qui paludem imperuiam crediderant, ſuperata Mæotide ad oſtia Tanais peruenerunt, & per mediterranea in Daciam Myſiamq; declinantes, cum Gepidis & Alanis pugnauerunt. Difficilior res cum Gothis fuit, exercitatis omnium ferè gentium bellis. Victi tamen Gothi ab Hunis, Velambro paruerunt patri Attilæ & Biedæ, quem alij Budam uocant. Viſigothi indignè ferẽtes Hunorum imperium,

Fabula quorũdam Hiſtoricõrum.

Quare Huni imberbes.

Huni occupãt Pannoniam.

Callimachus de Hunis.

Daciam,

Daciam, Myſiamꝗ incolendas à Valēte Imperatore imperauerunt, quibus perſequendis dum pararet Attila expeditionem, Bleda interijt. Et quia mors eius ſubita uulgata eſt, à fratre ueneno necatum ut æmulum regni putant. Deinde Attila mouit in Viſigothos, uictosꝗ Myſia & ſubinde Dacia in Pannoniam ſubſecutus eſt. Vnde feſſos cęſosque multis ac magnis certaminibus, tandem commigrare in Galliam coëgit; ipſe uerò

Mors fratris Attilæ.

uictoria allectus, in Thraciam Macedoniamꝗ ad mare uſque Aegæum penetrauit. Quæ res compulit Martianum, qui Orientale tenebat imperium, ut cum Perſis & Vandalis, qui in Aſiam ſe receperant, pacem firmaret, quò tutius Hunis occurreret. Quo audito, Attila cōuerſo agmine redijt in Pannoniam, ibiꝗ ſedem ſuam ponere conſtituit, captus locorum amœnitate & oportunitate, quippe quæ magnis & frequentibus fluminibus circumſepta erant, munita & clauſa contra inſultus externos. Mox ut uidit domi omnia eſſe pacata & firma, reputans ſecum Gothorum in Italia & Gallia ſucceſſus, ad occidentale imperium animum adiecit. Erat enim gloriæ ac bellorum percupidus. Fuit clementis animi in deditos & inexorabilis in deuictos. Pecunias ueteri maiorum ſuorum inſtituto propè contemnebat, audituſꝗ eſt ſæpe cum diceret, Plus eſſe moleſtiæ in earum amiſsione, quàm in poſſeſsione uoluptatis. Sermo erat illi horridus & minax, ac propter barbaram pronūciationem auribus grauis. Adiunxit ſibi copias plurimas ex Marcomannis, Quadis, Sueuis, Herulis, Turcilingis, Rugijs, quas nationes omnes dicto audiētes habebat, unà cum Gepidarum rege, atque Oſtro Gothorum rege præmiſit legatos Romam ad Valentinianum, indicans ſe bello accingi contra Theodoricum, qui Viſigothis in Gallia præerat, inſtituiſſe delere gentem publicæ omnium gentium pacis perturbatricem, haud diſsimilibus mādatis inſtructam legationem ad Theodoricum miſit in Gallias, ut ſeparatim poſtea eos aggrediens facilius utrunque ſuperaret. Senſit tamen Valentinianus aſtu ſe peti, & ut conatus Attilæ retunderentur miſit in Galliam Aetium patricium, qui una cum Theodorica omnia præpararent aduerſus Attilam. Congrediuntur itaque in Catalaunicis campis duo inſignes exercitus, uictoriamꝗ, ſed cruentam, Romani conſequuntur, & niſi nox bellum diremiſſet, actum fuiſſet tunc de Hunis. Scripſi hiſtoriam huius belli fuſius ſuprà. Verebatur tamen Aëtius ne deleto Huno, Romanis ſubinde difficilior res foret propter Viſigothos, atque ob id dehortatur Thoriſmundum à ſuo inſtituto, qui ob patris interfectionem moliebatur extinguere Hunicum nomen. Sæuijt poſt hæc Attila in Tungros, quibus relictis adijt Trecenſes, ac inde redijt in Pannoniam, nouas copias ad ueteres adiecturus, ſtimultanteꝗ pudore rei malè geſtæ in Gallia, iræ ac minarum plenus in Italiam conuertit, quaſi Galliarum uictoriam ex manibus ſibi Aetius eripuiſſet. Aquileiam tam obſtinato capiendi animo aggreſſus eſt, ut cum eam primo impetu expugnare non potuiſſet, triennio obſidere perſeuerarit. Cùm autem Huni ducentis ferè annis inhabitaſſent Pannoniam, quæ poſtea Vngaria eſt dicta, eamꝗ immenſis repleſſent opibus, quas ex Italia, Gallia, & Germania collectas coaceruauerant, mouit in eos Carolus Magnus expeditionē, oppugnauitꝗ octo integris annis, donec tandem ad unum eos interfecit, obtinuitꝗ cunctas illorum diuitias, Sed de hoc in Vngaria latiùs.

Attilæ facies genuina & mores.

Bellum in Catalaunicis Cāpis.

DE VANDALIS. *Cap.* IIII.

VAndalos quidam numerant inter populos ſeptentrionales, quod hinc ſcilicet orti, in alias ſeſe effuderint terras. Alijs tamen magis placet, quòd Bohemi, & Poni, & alij populi maritimi his affines, olim dicti fuerint Vandali. Nominis uerò Etymologiam deducunt à Vanda regina Poloniæ, quam pro aſſecuta contra Teutones uictoria, fabulantur dijs ſeipſam immolaſſe, de ponte in Viſlam ſalijſſe, & ab aquis ſuffocatam, uno miliario à Graccouia. Vnde fluuius in quo eſt ſubmerſa, dictus eſt Vandalus, & gens circa fluuium habitans, Vandalitæ. Noſtro tamen tempore, fluuius ille appellatur Viſtula, Germanicè *vuixel*, qui ſcilicet Germaniam ſeparat à Polonia. Lege de

hoc Vandaliam Krantzij. Hoc certum eſt, Vandalos circa annum Chriſti 400. unà cum multis alijs populis, Alanis ſcilicet, Germanis, præſertim Sueuis, aut ut alij ſentiunt, Frãcis ſibi adiunctis, numero trecentorum millium, traieciſſe Rhenum, ueniſſeq; in Galliã; ac ea direpta, tranſcenſo Pyreneo penetraſſe in Hiſpaniam, occupaſſeq; loca circa Beticam, quæ Vandalia poſtea eſt dicta, ubi capta Hiſpali, quum Gandaricus (ab alijs uocatur Guntharius) templum prophanare uellet, ſubita morte corruiſſe dicitur. Cui ſucceſſit Genſericus. Sub eo Vandali ex Hiſpania circa annum Chriſti 431. à Gothis expulſi, in Africam traiecerunt, quam cunctam penè ferro, flamma, rapinis crudeliſsimè deuaſtantes, inſuper catholicam fidem Arriana impietate ſubuertunt. Sub hoc turbine diuus Auguſtinus Hipponenſis epiſcopus, ne ciuitatis ſuæ ruinam cerneret, tertio eiuſdem obſidionis menſe, 79. annis uitæ expletis, ad Chriſtum perrexit. Tenuerunt autem Vandali ſubactam Africam 96. annis, alij ſcribunt 74. atque interim Romani tentauerũt aliquoties eos armata manu expellere, ſed non potuerunt. Pax ergo cum eis neceſſaria magis quàm utilis facta eſt. Tunc Genſericus, de cuius amicitia nihil metuebatur, Carthaginem dolo pacis inuadit, omneſq; opes eius, excruciatis diuerſorum tormentorum genere ciuibus, in ius ſuum uertit, præcipuè autem nobilitati & religioni infeſtus fuit. Cumq; de rerum ſucceſſu tumidus etiam apud ſuos ſuperbiret, ualida conſpiratio aduerſus eum facta eſt. Paulò poſt Romam ueniens, continuo illam præſidio uacuam capit, omnibusq; opibus ablatis, multa inde captiuorum millia, cum Auguſta Eudoxia & eius filiabus, Carthaginem reuexit. Deinde ſeptimo imperij Iuſtiniani anno: facta ſunt in Africa Vandalica bella, liberatiq; Chriſtiani in Libya à tyrannis. Miſſus namque Beliſarius cum electo exercitu, urbem Carthaginenſem ſine labore comprehendit. Nocte enim ad eam accedentes, & unà cum intro euntibus plauſtris ruſticorum ingredientes, hanc obtinuerunt, ciues ex tyrannica ſubiugatione eripuerunt, imperiumque Vandalorum deleuerunt, quod iam ferè centum annis in Africa obtinuerant. Inuenerunt Romani in Africa ingentes theſauros argenti & auri, atq; lapidum precioſorum & diuerſorum imperialium uaſorum, quæ Genſericus deſpoliato Romano palatio in Africam tulit, inter quæ erant & Iudæorum uaſa, quæ Titus Veſpaſianus filius, poſt captam Hieroſolymam Romam detulerat.

Vandali graſſantur in Africa.

Genſerici crudelitas.

DE GENTILIBVS CHRISTIANIS, QVOS VVLGO *Zunginer uocant, & latinè Errones.* Cap. V.

CVm ageretur annus poſt Chriſtum natum 1417. primùm per Germaniam apparere cœperunt homines nigredine deformes, excocti ſole, immundi ueſte, & uſu rerum omnium fœdi, furtis in primis intenti, præſertim fœminæ eius gentis, nam uiris ex furto fœminarum uictus eſt. Tartaros aut gentiles uulgus uocat, in Italia Cianos appellant. Ducem, comites, milites, inter ſe honorant, ueſte præſtantes, uenaticos canes pro more nobilitatis alunt, ſed ubi uenentur niſi furtim, non habent. Equos ſæpe mutant, maior tamen pars pedibus graditur. Fœminæ cum ſtratis & paruulis iumento inuehuntur, literas circumferunt Sigiſmundi regis, & aliquorum principum, ut tranſitus illis per urbes & prouincias incolumis permittatur, innoxiuſque. Ferunt ipſi ex iniuncta ſibi pœnitentia mundum peregrinantes circuire, atque ex minori Aegypto primùm emigraſſe. Sed fabellæ ſunt. Hominum genus quod uſu compertum eſt, in peregrinatione natum, ocio deditum, nullam agnoſcens patriam, ita circuit prouincias, furto, ut diximus, fœminarum uictitans, canino ritu degit, nulla religionis illi cura,

etiamſi inter Chriſtianos paruulos ſuos baptizari curet, in diem uiuit, ex prouincia demigrat in prouinciam, per aliquot annorum interualla redit, ſed multas in partes ſcinditur, ut non ijdem in eundem facile redeant, niſi per longa interualla, locum. Recipiunt paſsim & uiros & fœminas uolentes in cunctis prouincijs, qui ſe illorum miſcent contubernio. Colluuies hominum mirabilis, omnium perita linguarum, ruſticæ plebi grauis imminens: ubi foris illa laborat in agris, hi ſpolijs inuigilant caſellarum. Anus eorum chiromantiæ & diuinationi intendunt, atque interim quo quærentibus dant reſponſa, quot pueros, maritos aut uxores ſint habituri, miro aſtu & agilitate crumenas quærentium rimantur & euacuant. Sunt anni plus minus ueuiginti ſex, ab hoc tempore quando ego Munſterus iſta ſcribo, quòd Heidelbergæ agens, iſtius gentis primoribus me adiungens, uix extorſi literas quaſdam, quas gloriabantur ſe habere ab Imperatoribus, at illæ mihi oſtenſę, erant: Vidimus quoddam (quod aiunt) Lindoiæ à Sigiſmundo Imperatore impetratum, in quo mentio fiebat, quomodo maiores eorum in minori Aegypto, olim ad aliquot annos abiecto Chriſtianiſmo ad gentilitatis errorem relapſi fuiſſent, & reſipiſcentibus eis pœnitentia iniuncta, quòd tot annis ex ſingulis eorum familijs aliquot per orbem peregrè proficiſcerentur, diluerentque in exilio perfidiæ ſuæ crimen. Sed iam dudum euanuit tempus huiuſce peregrinationis, & tamen colluuies illa non ceſſat circumuagi, furari, mentiri, augurari & diuinare. Quod cùm illis obijcerem, reſponderunt ſibi interclusum iter, quo minus domum redire queant, quantumlibet tam pœnitentiæ tempus elapſum ſit. Ad reliqua obiecta ridiculam retulerunt reſponſionem, quam hic pudet ſignare. Habent inter ſe plurimos nugatores, qui miris technis ſimplicibus imponunt, perſuadentque ea quæ inter rerum natura non ſunt, aut quæ ipſi nunquam uiderunt. Audiui ipſe à nebulone quodam, qui erat à conſilijs comitis ipſorum, quòd redituri in patriam, cogantur tranſire per terram illam, quam inhabitant Pygmæi, homines cubitalis ſtaturæ, qui haud ſecus reticulis quàm apud nos lepores capiuntur. Cumque ab illo quærerem, ubi nam eſſet terra illa, reſpondit, eam eſſe longè ultra Terram Sanctam, imò & ultra Babyloniam. Dixi, ergo Aegyptus ueſtra minor non eſt in Africa iuxta Nilum, ſed in Aſia iuxta Gangem aut Indum fluuium, quod argumentum ille alia quadam facetia illuſit, quippe qui neſciebat ubi nam gentium eſſet uel Africa uel Aſia. Hæc itaque uolui de Erronibus illis ſignare, quòd & ipſi populus ſint quidam Germaniæ, ex uarijs tamen collecti ocioſis hominibus, nulli non Europæ nationi onerosi, etiamſi illis multi extranei incorporentur, maxime Galli & quidam ex alijs regnis, quæ ingredi permittuntur. Confinxerunt etiam propriam quandam linguam, quam Germani uocant *Rotuuelſch*, hoc eſt, rubrum barbariſmum, utentes interim omnibus ferè Europæ linguis. Nam apud Germanos loquuntur Germanicè, apud Gallos Gallicè, apud Italos Italicè, &c. Non eſſent digni illi homines obſcuri, ſordidi & præſtigioſi, quique nullo conſpicui ſunt egregio aliquo facinore, quòd hic inter tot illuſtres populos commemorentur, niſi quoſdam ſimplices homines magna quædã teneret admiratio, qua'nã ratione illi ita incederent uagarenturque per terras.

Gens diuinationibus intēta.

QVIBVS NOMINIBVS GERMAMIA AB ANTIquis temporibus fuerit appellata.

Cap. VI.

RECeperunt Germani Teutonicam denominationem mox poſt diluuium à Tuiſcone primo huius noſtræ regionis occupatore, quem Noha ex uxore ſua Araza ſeu Arezia poſt diuuium ſuſtulit, & adultum ad Rhenum miſit, tradens ille regnum à flumine Tanai uſque ad Rhenum, atque huic opinioni ſubſcribit Beroſus antiquus hiſtoricus & Cornelius Tacitus, qui aſſerunt Tuiſconem patrem & caput primum fuiſſe Teutonum & Sarmatarum. Hic ſuis iuxta Rhenum habitantibus præſcripſit leges, iuxta quas honeſtè & ciuiliter uiuerent. Sunt qui putant illum è regione Coloniæ Agrippinæ habitaſſe, locumque illum à ſe *Teutſch* denominatum. Vocant enim Germani Teutoniam *Teutſchland*. Sed nemo poteſt certa ſcribere de ueterum factis, quæ ante tria contigerunt millia annorum. Nitimur ſolis coniecturis, quando nulla ueterum habemus ſcripta. Id quoque hic obiter commemorandum, nomen illud Teutoniæ inter

Germanos & in Germanica lingua inuariatum in hunc uſque diem manſiſſe, quantumlibet apud exteros ſæpe ſit uariatum, qui perraro in hiſtorijs mentionem faciunt, nominis Teutoniæ, quod tamen propriè non à Tuiſcone deducitur, aliâs enim Tuiſconia fuerat, dicendum, ſicut Germani dicunt *Teuſch*, ſed deſcendit à Teutone alio uiro, qui dux fuit Germaniæ aliquanto poſt Tuiſconem, ſicut & Francia à Franco duce Francorum eſt denominata. Olim enim principes populorum certas occupantes terras, reliquerunt nomina ſua terris ſuis. Hinc eſt quòd Iudæi Geneſis 10. huiuſmodi utuntur ſententia, quam & ex ſcriptura trahunt,

כָּל אֵלֶּה בְּנֵי נֹחַ נִפְרְצוּ לְכָל אֶרֶץ וּשְׁמוֹת אַרְצוֹתָם עַל שְׁמוֹתָם׃

Hoc eſt, Cuncti filij Nohæ diſsipati ſunt per uniuerſam terram, & cuiuſque nomen relictum eſt terræ in quam ille uenit. In hunc itaque modum accepit Teutonia denominationem à Tuiſcone principe ſuo primo uel à Teutone. Deinde poſt multos annos denominata eſt Alemannia, ſicut & hodie ab exteris appellatur. *Alemannia.* Sed unde nomen illud ſit ortum, nemo certò poteſt ſcire. Quidam dicunt Germaniam dictam Alemanniam ab Hercule Alemanno, qui imperium habuit ſuper Germanos autore Beroſo. Id ſi uerum eſt, erit nomen illud admodum uetuſtum. Alij uerò ſcribunt Tuiſconis filium Mannum uocatum, à quo Teutones deinde Alemanni uocati, & tunc nomen Alemanniæ adhuc uetuſtius erit. Sunt autem hæc Beroſi uerba: Sexto anno Semiramidis reginæ Aſſyriorum, iuxta Rhenum Mannus Tuiſconis filius, Germanorum regnum obtinuit. At alij aſſerunt Alemanniæ nomen deductum à quodam lacu Lemanno dicto, de ſitu autem eius diſſentiunt; plures tamen conſentiunt, hunc eſſe lacum Geneuenſem, qui eſt in Sabaudienſium terra. *Lacus Lemannus.* Sed quomodo Germania potuit denominari à lacu, qui eſt extra limites eius? Sunt igitur alij qui dicunt Alemanniam eſſe nomen Germanicum, ut ſit idem quod *Alleman*, id eſt, omnes uiri, ſicut & multa alia huiuſmodi nomina inueniuntur, etiam exteris nationibus uſurpata, qualia ſunt Marcomanni, Cœnomanni, Longobardi, Neomagus &c. quorum primum idem eſt quod colliimitius uir, alterum audax uir, quod tamen Germani per k ſcribunt *Kuenman*, tertium ſonat longam barbam, & quartum nouum affinem, germanicè *Neuumog*. Sic Alemannia ſonat omnem uirum, quaſi dicas, propter robur corporis & ferocitatem animi ſunt toti uiri, nulla ex parte effœminati; & tales quidem olim fuerunt contra Romanos. Non tamen inuenitur nomen illud uſurpatum ab antiquis ſcriptoribus, præſertim qui ante Chriſtum & ducentis annis poſt Chriſtum ſcripſerunt, & tunc quidem uſurpari cœpit pro Sueuia, cuius limites olim fuerunt hi tres amnes, Rhenus, Danubius & Nicrus, quem hodie Neccarum appellamus, licet quidam intelligant per ipſum Mœnum fluuium, qui è regione Moguntiæ labitur in Rhenum, & ſecundum eos is diſcriminauit Alemannos à Franconibus. *Alemannia nõ uetus nomen.* Nam Ammianus Marcellinus ſcribit de Cæſare Iuliano in hunc modum: Cùm Iulianus Alemannorum regem uellet inuadere, eo quòd nollet ſe ſubijcere Romanorum imperio, conabatur exercitum ſuum prope Moguntiam nauibus ultra Rhenum deportare. At cùm id minimè ſuccederet, conſtruxit in ſuperiore ciuitatis parte pontem, per quem totus exercitus facilè Rhenũ traiecit, obruitq; Alemannos, &c. *Pons Moguntinus.* Notandum præterea, Teutones & aliud nomen accepiſſe à Romanis, poſtquam Romani cœperunt ſibi uſurpare orbis dominium, nã appellati ſunt ab eis Germani, ſicut & in hunc uſque diem hæc Europæ natio tritiſsimo uocabulo Germania appellatur. *Germania.* Ratio tamen nominis non omnino certa eſt. Nam quidam cauſam huius nominis arbitrantur eſſe, quòd belli tempore tam fraterno animo ſemper partiti ſint pericula & ſucceſſus, & qui domi remanſerunt, ruſticantes paſcebant uxores & liberos pro communi patriæ ſalute, etiam eorum qui in militiam proceſſerant, & poſt annum qui in bello fuerant reuertentes domum, uiciſsim rura colebant nutriebantq; familias; etiam eorum qui exire lege inſtitutoq; in bellum cogebantur. Hæc autem omnia germana fiebant fide. Nec autem uſquam germani fraternique animi magis apparent quam in prælijs, ubi uitæ capitiſq; agitur periculum. At Strabo qui tempore CHRISTI ſcripſit aſsignat aliam rationem ſcribitq; in hunc modum: *Germanorum fratres Galli.* Trans Rhenum uerſus orientem Germani habitant, gens forma & moribus non prorſus diſsimilis Gallis, qui ſcilicet poſtea Franci dicti ſunt. An tempore Strabonis tanta conformitas morum fuerit inter Teutones & Gallos neſcio,

hoc ſcio quòd noſtro æuo ualde difformes ſunt. Sunt alij qui huius nominis aliam afferunt rationem, putantes ſcilicet eam uocem eſſe Teutonicam, ut ſit idem quod *Garman*, id eſt, totus uir, e mutato in a, & tunc idem erit quod Alman, de quo iam diximus, & huic opinioni alludit Thargum Hieroſolymitanum, quod Gen. 10. Germaniam ſic ſcribit, גַּרְמַנְיָא Garmania & non Germania. Nec eſt rara apud Germanos huiuſcemodi nominum mutatio, quæ ex Germaniſmo in latinam transferuntur linguam, ut, Rhenus *Rhein*, Albis *Elb*, Nicer *Neccar*, Alſatia *Elſas*, Sueuia *Schuuaben*, Bauaria *Beiern*, Danubius *Tonauu*, Moguntia *Mentz*, & multa ſimilia. Sunt rurſum alij, qui Germaniæ uocabulum deducunt à uerbo Germano, quòd hæc natio tot produxerit homines, ut ſæpe ob ſedium anguſtiam coacti fuerunt emigrare, & alias ſibi quærere terras. Habent & Iudæi hic ſuas cogitationes. Nam dicunt אַשְׁכְּנַז Askenazen, qui Iapheti fuit nepos, primum occupaſſe Germaniæ terram, eiq́; nomen ſuum reliquiſſe, ſicut & in hunc uſq; diem in ſuis ſcriptis, Germaniã Askenaz uocant, ſed apud nullum adhuc inueni probabile aliquod argumentum, nec ipſi oſtendere poſſunt unde id habeant. Certe Ioſephus Iudæus omnium calculo doctiſsimus, qui quadraginta annis poſt Chriſti paſsionem multa ſcripſit, explicans decimum caput Geneſeos, non dicit Askanazem occupaſſe Germanicã nationem, ſed dicit Græcos per Askenazes intelligere Rheginenſes. Sunt autem Rhegini populi Italiæ & non Germaniæ. Sed malo hic aliorum audire iudicium.

DE SITV LIMITIBVSQVE GERMANIAE. Cap. VII.

GErmania regio Europę ampliſsima, ſecundum omnes qui digni ſunt quib. fidem habeatur, ut ſunt Ptolemæus, Corn. Tacitus, Beroſus, Strabo, & ſi qui ſunt alij qui de ea ſcribunt, conſentiunt in hoc, Rhenum Germaniam ſeparare à Gallijs, eſſeq́; utriuſque nationis terminum. *Limites antiqui Germaniæ* Nec eſt dubium, Gallos uſque ad Rhenũ occupaſſe omnia, ut ſcilicet Baſilea, Argentoratum, Nemetes, Moguntiacum & reliquæ ciuitates in ea Rheni ripa uerius ſitæ fuerint in terra Galliæ quàm Germaniæ. A Rhetis uerò & Pannonibus diuiſi fuerunt Germani Danubio, à Sarmatis Daciſq́; mutuo metu & montibus, cætera Oceano ambiente. At Germani uirtute roboris armiſq́; præſtantiores, ſuis terminis non contenti, ultrà ſunt progreſsi. Hodie nanq; extra hos fines Rhetiam, Vindeliciam, Noricum, ſuperiorem Pannoniam, Alpes, partemq́; Illyriæ & uſq; ad Tridentina clauſtra obtinent, Belgarum quoq; ferè tota natio Gallici quondam iuris, omniſq́; Rhenus in Germaniæ nomen linguamq́; conceſsit, ut ſe iam Gallos dici neſciant, ſi audiant indignentur. Heluetij quoq; in Germaniæ nomen & linguam tempore labente tranſiere. Itaque magnam Galliæ Tranſalpinæ partem, ipſa Germania ſibi uendicauit. Prutenos ferociſsimam gentem & idolis deditam, intra trecentos annos ex infidelium manibus milites Teutonici, ui & armis rapuerunt, ubi & lingua Teutonica introducta eſt, & Chriſti cultus genti imperatus. Vnde habita ad primæuos illius terminos conſideratione, uidebitur certè illà ſibi ferè plus ſoli inſurpaſſe extrà, quam intus prius continebat. *Præſidia Romanorum.* Quum itaque de antiqua Germania dixerimus, tu intellige eam, quæ his quatuor includitur aquis, Rheno, Danubio, Viſtula & mari ſeptentrionali. Hanc terram Romani olim tantopere ſuis infeſtarunt armis, oppugnaueruntq́; à Rheno Danubio & mari, quin & ciuitates contra eam conſtruxerunt ab altera ripa Rheni, à Conſtantia uſque Coloniam, locantes in eis militum præſidia, præfectos & duces bellorum, ut ſine intermiſsione oppugnarent Germanos, aut ſaltem arcerent eorum in Romanas terras excurſiones, adeò flagrabant inhiabantq́; huic prouinciæ. Et hinc eſt quod ab uno latere Rheni, tot magnificæ & peruetuſtæ ciuitates inueniuntur, ab alio uerò nullæ aut paucæ, idque à Conſtantia uſque ad mare. Vltra enim Rhenum Galliã uerſus, ſunt Conſtantia, Cæſareum ſolium, Zurzarhium, Baſilea, loco Auguſtæ Rauracorum, Argentina, Nemetes, hodie Spira, Vangiones, hodie Vuormacia, Moguncìacum, Bingium, Bopardum, Confluentia, Bonna, Colonia, & cætera. Et harum ciuitatum frequens fit mentio apud antiquos hiſtoricos, qui ſcilicet ante mille & trecentos annos ſcripſerunt, tametſi quarundam crebrior quàm reliquarum fiat commemoratio. In his enim Romani ſua habuerunt præſidia, haud ſecus quàm in altera ripa Danubij, ubi

Romani ſuas quoq; contra Germanorum eruptiones habuerunt ſtationes & munitiones, ab origine ſcilicet Danubij uſque ad Vngariam, in qua ripa hæ uetuſtæ inueniuntur ciuitates: Pfuluuẽdorff, Gũtzberg, Auguſta, Ratiſpona, Patauium, &c. Quòd ſi opoſitũ Rheni & Danubij latus conſideres, non inuenies ibi ullam inſignẽ & uetuſtã ciuitatem, cum non licuerit Romanis illic ſine periculo moram trahere & fortalicium aliquod erigere, unde Germanos inuadere & oppugnare potuiſſent. Siquidem non dormitauerunt Germani, cùm tantum hoſtem ante oſtium excubias agentem ſcirent. Sed quæres, an Tranſrhenanæ ciuitates à Baſilea uſque Coloniam illa tempeſtate Gallica aut Germanica fuerint uſæ lingua? Reſpondeo cum Cæſare & Strabone, Germanos tunc illud latus quoq; occupaſſe & natiuam tenuiſſe linguam, tametſi à Germanorum dominio fuerint ſecluſi. Quum enim Germani in ſua regione multiplicarentur, inhabitarentq; terram incultam & ſqualidam, audirent autem ultra Rhenum ſolum eſſe longe præſtantius, traiecerunt plurimi eorum, etiam qui erant de magnis familijs, expulſiſq; Gallis inhabitarunt loca illorum. Vnde dicit Strabo: Tribochos quos Iulius Triboces nominat, Ptolemæus autem Tribotes, reliquiſſe auitas in Germania ſedes, traiectoq; Rheno occupaſſe eam terræ partem, quam hodie uocamus inferiorem Alſatiã, ubi nunc eſt Argentoratum & Kocherſpergium. Idem feciſſe putantur Vangiones & Nemetes, hoc eſt, Vuormacienſes & Spirenſes. Cui ſententiæ Cęſar quoq; in Commentarijs accedit, ſcribens Belgas, nempe Brabantinos & Holandicos, pro bona parte ueniſſe ex Germania. Cognito enim quòd terra ultra Rhenum à latere Galliæ præſtantior & fertilior ſua eſſet, relicta ſua, turmatim traiecerunt Rhenũ, occupaueruntq; alienam. Simile quid legimus de Vbijs. Nam cùm illis minimè conueniret cũ Sueuis, quorum dominium tunc ad Saxoniam ferè & ad Albim uſq; extendebatur, relictis Sueuis traiecerunt & ipſi Rhenum, apprehenderuntq; eam Rheni partem, ubi hodie Colonienſis eſt ditio, unde & populi illius agri olim Vbij, ſicut Geldrenſium gens Menapij ſunt uocati. De Cattis quoq; legimus, quòd cùm olim multum eſſent aucti in ea regione, quæ hodie Haſsia pro Cattia appellatur, nec ſatis ſpacij eſſe pro tanta multitudine comprehendenda, altercationeſq; & contentiones ob penuriam uictualium oborirentur, magna quædam familia ad emigrandum ſe accingens, uiri cum uxoribus & liberis in Batauiam inſulam, quæ hodie Holandia appellatur, ſe tranſtulerunt, fixeruntq; ibi ſedem. Haud ſecus Marcomanni & Quadi olim, ex ea terra quæ noſtro æuo Bohemia appellatur, ultra Danubium profecti, receperunt ſe in Croatiam, ibiq; conſederunt. Cæterum quomodo Burgundi, relicta ſua terra, quæ hodie eſt Marchionis Badenſis, uenerint ad terram Sequanorum, & ſuperiores Sueui traiecto Danubio, deficienteq; Romanorum imperio, conceſſerint in Turgoiam, Algoiam & Lechgoiam, oſtendam ſuis quibuſq; locis. Similiter quomodo Franci deſcenderint ab antiquis Germaniæ Franconibus, non tacebo ſuo loco, etiamſi iam in libro ſecundo in deſcriptione regni Galliæ non parum de hoc diſſeruerim. Aucta eſt Germania ante mille, imò bis mille annos plurimis habitatoribus, ut etiam terra culta anguſtior eſſet quàm ut tantam caperet multitudinem, atq; ob id coacti fuerunt turmatim egredi & alias ſibi uendicare terras, ubi commodius uiuere poſſent, præſertim autem ſeptentrionales regiones emiſerunt tam multas in omnes terras gentes, ut multis admirationem incuſſerit, unde tanta hominum cõpia uenerit, cuiuſmodi fuerunt Longobardi, Cimbri, Normanni, Gothi, &c. Ex his itaq; facile liquet, qua ratione factum ſit, ut uetuſta nomina locorum iuxta Rhenum & Danubium, hodie adeò interciderint mutataq; ſint, ut uix liceat aliquem inuenire locum, qui priſtinum ſuum nomen tueatur. Certe plebeis & indoctis hominibus apud nos, nihil conſtat de his nominibus: Heluetia, Rhetia, Vindelicia, Noricum, Pannonia; quæ regiones Danubio ferè omnes adiacent, ſed loco eorum uulgò hodie uſurpamus hæc nõmina, Suicia, Lacus Podamicus, Lintzgoia, Algoia, Lechgoia, Bauaria, Auſtria, Vngaria. Sic iuxta Rhenum hæc uetuſta nomina, Sequani, Tribochi, Nemetes, Vngiones, Belgæ &c. mutata ſunt in iſta noua uocabula, Sungoia quæ alludit ad Sequaniam, Alſatia, Lotharingia, Vueſtrichum, Huneſruck, Eifalia, Brabantia, Geldria, & Holandia. Diſtinguebantur olim regiones montibus & fluminibus, at hodie linguæ & dominia diſcriminant regna à regnis, atque in hunc modum hodie accenſentur Germaniæ omnes regiones, cuius habitatores utuntur lingua Germanica, ſiue ſint citra

Ciuitates iuxta Danubium.

Tribochi.

Vbij.

Catti.

Marcomanni

Quadi.

Burgundi.

Septentrionalium hominum multiplicatio.

ſiue ultra Rhenum & Danubium. Extenditurque hodie Germania uſque ad Moſam, imò & ultra Moſam pertingit. A' meridie uerò excurrit uſque ad alpes, & in oriente terminatur ad Vngariam & Poloniam. A' ſeptentrione uerò retinet ueterem limitem, nempe mare.

DE ANTIQVIS GERMANIAE POPVLIS ATQVE *de eius multiplici diuiſione.* Cap. VIII.

NOn fuit Germania olim ſciſſa & diuiſa ſicut hodie in tot ducatus, principatus, comitatus, epiſcopatus, abbatias & alia dominia, ſed fuit in duas uelut partes ab initio diuiſa, ut quæ alpibus propinquior eſt, ſuperior ſit Germania appellata, altera ad ſeptẽtrionem atq; Oceanum uerſa, inferior. Durat hæc partitio ſub Alemanniæ appellatione in hunc uſq; diem. Prouincias priuatas tam hæc quàm illa multas habet, ſuperior à Mogane ſiue Mœno flumine quod Franconiam perlabitur, aſcendendo Bauariam habet, Auſtriam, Stiriam, Atheſim, Rhetiam, Heluetiam, Sueuiam, Alſatiam, tractum Rhenenſem, Moguntiam aduſq;. Inferior habet Franconiam, Haſsiam, Thuringiam, Bohemiam, Miſnam, Marchiam, Schleſiam, Pruſsiam, Pomeraniam, Liuoniam, Saxoniam, Daniam, Vueſtphaliam, Phriſiam, Holandiam, Selandiam, Geldriam, Brabantiam, Lotharingiam, &c. Non habuerunt Germani tempore naſcentis monarchiæ Romanorũ ullam muratam ciuitatem, aut arcem munitam, aut alia loca arte munita, ſed habitauerunt in pagis quos *geuu* uocauerunt, quales fuerunt & adhuc ſunt *Nortgeuu, Hegeuu, Kreichgeuu, Meingeuu, Zabergeuu, Briſgeuu, Kleckgeuu, Algeuu, Rhingeuu, Eregeuu*, &c. Et quanquam Ptolemæus enumeret multas in Germania ciuitates, illæ tamen non fuerunt muris aut munitionibus cinctæ, ſed fuerunt פְּרָזוֹת ut textus hebraicus uocat loca nullis ſeptis clauſa; quapropter ab alijs autoribus magis pagi quàm ciuitates appellantur. Sic Sueui uetuſtiſsimi Germaniæ populi, commemorantur habuiſſe centum pagos, unde quotannis producere poterant multa millia armatorum ad bellum, & tamen agricultura domi nõ intermittebatur. Inuenio inter antiquos ſcriptores quatuor inſignes uiros qui de Germanis hiſtorias ſcripſerunt, quorum primus Beroſus, tercentis annis ante Chriſtum natum in humanis fuit. Secundus Strabo, uixit tempore humanæ per Chriſtum redemptionis, & tertius Corn. Tacitus, qui ſub Adriano Cæſare uixit, ſcripſit circa annum ſalutis 120. quartus autem Ptolemæus fuit illi ferè coæuus aut paucis annis ſubſecutus eſt eum, ſicut & Plinius. Beroſum quidam reijciunt, idq; ob id, quòd ille aut liber ſub eius nomine euulgatus, non concordet cum reliquis ſcriptoribus. Quicquid ſit, hoc unum ſcio, quàntum attinet ad hebraica uocabula, quorum multa ſunt in eius fragmentis, nullam in eis inueniri impoſturam; quin hæc cogũt me fidem adhibere autori & libro eius, potiſsimum quòd eo tempore, quando Beroſus per monachum quendam eſt publicatus, nemo fuerit inter Chriſtianos qui Hebraicam caluerit linguam. Alioquin quis monachis dixiſſet, quid Eſtha, Maia, Arecia & Ruha ſignificauerint, qui linguarum penitus rudes fuerunt? Non tamẽ inficias, eo quin bono authori aliquid falſi ſit admixtum. Scribit autem Beroſus de Germanis in hunc modum: Tuiſcon, à quo Teutones denominationem acceperunt, genuit hos filios, Mannum, Ingeuonem, Iſteuonem, Hermionem, Marſum, Gambriuium, Sueuum, Vandalum, Hunum & Teutonem. A' Marſo deſcenderunt Tiethmarſi & Vuilſemarſi, qui noſtro æuo habitant iuxta oſtia Albis. A' Vuandalo uenerunt Sarmatæ, hoc eſt, Ruſsitæ, Poloni, Bohemi, Sclauones & Croatij, qui omnes una utuntur lingua. A' Sueuo deſcenderunt Sueui. Ex Gambriuio non legimus ullum deſcendiſſe populum. Sunt qui ſcribunt, memoratum Sueuum regem fuiſſe in Germania eo tempore, quando Baleus 11. Babyloniæ rex imperio orientis præfuit. De qua re nemo certam proferre poteſt ſententiam. Porrò à Strabone ſequentes ſignantur populi, qui tempore Chriſti in Germania extiterunt, Bructeri, Sueui, Coldni, Marcomanni, Luij, Zumi, Butones, Mugilones, Sibmi, Senones, Sicambri, Catti, Gambriuij, Catturij, Chaubi, Cimbri, Caulci, Campſiani, Biſurges, Cheruſci, Catiſci, Ampſani, Cheniſci, Landi, Subattij, Hermunduri, Boij, Cornelius Tacitus qui Strabonem eſt centum annis ſubſecutus, atq; magna diligentia Germaniam deſcripſit, quantum tamẽ extero & Romano homini innoteſcere potuit, meminit horum populorum, qui ſuo tempore

Germania ſuperior & inferior.

Beroſus hiſtoricus.

Populi Germaniæ.

tempore in Germania fuerunt, ſunt autem hi, Catti, Vſipetes, Tencteri, Bructeri, Friſi, Cheruſci, Cimbri, Longobardi, Marcomanni, Quadi, &c. Plinius dicit Germanos in quinqꝫ taxari genera, primum eſt Vandalorum, ſub quibus continentur Burgūdiones, Varrini, Carini, & Guttones. Alterum genus eſt Ingeuonum, ſub quibus comprehenduntur Sicambri & Teutones. Tertium eſt Iſteuorum, ſub quibus fuerūt Cimbri. Quartum Hermionum, ad quos ſpectabant Sueui, Hermanduri, Catti & Cheruſci. Quintū Peucinorum & Baſternarum. Vbi & hoc notandum, memorata nomina plerunqꝫ fuiſſe Teutonica, ſed quæ Romani non intellexerunt, atqꝫ ideo ſic deprauauerunt traduxeruntqꝫ ad latinæ linguæ normam, ut hodie nos Germani ferè neſciamus, quid unū aut alterum ſit. Vtuntur nominibus nobis adeò incognitis, ut mirari quis ſatis non poſsit, qua temporis iniuria adeò perierint regionibus & populis ſua nomina. Nec minus eſt mirabile quòd nullus ex autoribus cum alio conſentit in nomenclatura, ſed quilibet alia tribuit regionibus, populis & urbibus (ſi quæ fuerunt) nomina, cum tamen in uno ferè ſeculo tres inſigniores uixerint, Strabo, Tacitus & Ptolemæus, unde ergo tam diuerſæ nominum impoſitionis cauſa? niſi quòd doctiſsimi hi ſcriptores aut putarint ſibi licere pro animi arbitrio imponere nomina barbaræ nationi, aut genuina Teutonica uocabula corruperint atqꝫ in aliam detorſerint formam. Exempli gratia: Iſteuones uidetur deductum à Germanicis dictionibus, *euſſerſte uuoner*, id eſt, extremi & ultimi habitatores, & Ingeuones *die Inner uuoner*, id eſt, interiores habitatores, Burgūdiones, *die Burguuoner*, id eſt, burgorum habitatores, Hermiones, *die Hartzuuoner*, id eſt, picis ſeu piceæ ſyluæ habitatores, uel *Herduuoner*, id eſt, terræ habitatores. Vide quot populi, quot familiæ & genera hominum olim fuerint in Germania, priuſquam inſignis aliqua extrueretur in ea ciuitas aut principatus aliquis erigeretur, & tamen ex his omnibus nulla ferè gens aut ciuitas ad nos ſuum tranſmiſit nomen, præter pauciſsimos, ut hic multa doctorum uirorum ingenia ſudarint, ubi nam gentium quiuis populus & ciuitas ſuum habuerit locum, & quæ nomina ex modernis uocabulis priſcis poſsint adaptari. Nec minus poſteriores Geographi inter ſe diſsident in nominum reddenda ratione quàm ueteres ipſi, dum unus nititur Ptolemæo, alius Cornelij probat lectionem, & tertius credit Straboni. Si primi ſcriptores fuiſſent ex Germanis, non tanta oborta fuiſſet difficultas in nominibus, nunc autem quum à longè Germaniam aſpexerint eamqꝫ ſolum à limine ſalutarint & annotarint ea quæ ab alijs referebantur, nec uno eodem anno ſcripſerint, facile apud te cogitare poteris, quò in luto hæſerint. Et licet Ptolemæus & Cornelius ferè eodem ſcripſerint tempore, tamen non eiſdem uſi ſunt nominibus, quia Ptolemęus ſcripſit ea, quę longe ante eum de Germania ab alijs fuerant comportata, at Cornelius ſcripſit qualiter ſuo æuo Germania ab exteris fuit cognita. Hoc certum eſt, Sueuos ante duo millia annorum ſemper celeberrimum Germaniæ fuiſſe populum; quorum meminerunt omnes gentiles ſcriptores. Imò Sueui olim fuerunt genuini & ueri Alemanni. Tempore diui Hieronymi fuerunt tres inſignes populi in Germania, nempe Saxones, Francones & Alemanni, hoc eſt, Sueui, Franci partim habitarunt iuxta oſtia Rheni, & partim iuxta ripam Mœni. Alemanni complectuntur Sueuos, Cheruſcos & Chattos. Francis uerò fuerunt admixti Chauci & Chamaui. Apud Germanos tunc nulli docti inueniebantur uiri, alioquin & ipſi monumenta ſuæ uetuſtatis poſt ſe reliquiſſent. Rom. uerò multos habuerunt ſcriptores & doctos uiros, quorum quidam uerſabantur iuxta Rhenum, exercitum comitantes, at ueram conuerſationem Germanorum, ſtudia, mores, & in teriora loca, & regiones eorum nunquam ad liquidum potuerunt deprehendere. Nam non fuit tunc ſub cœlo regio aliqua magis incognita, impermeabiliorque Germania ipſa. Siquidem Germani nullum habuerunt cum exteris nationibus commertium, neque communicabant cum illis in aliquo negocio, ſed contenti ſua ſorte domi manebant, uictitantes de fructibus ſibi in terra ſua natis. Et ſi quando impeterentur ab extraneis, inuaderenturqꝫ ab eis armata manu, uiriliter & intrepido animo occurrebant illis. Quando autem uidebant hoſtiles uires maiores eſſe, quàm ut illis reſiſtere poſſent, aptebant ſeſe in ſyluis & paludibus, quibus regio tunc abundabat, ut non facile ab hoſtibus inuenirentur. Sed de hoc infrà plura dicemus.

Plinius de Germanis.

Diuerſa ſententia Geographorum.

Sueui olim celeberrima gēs Germaniæ.

Germani olim ab omnibus ſequeſtrati.

COLLATIO VETERVM AC RECENTIVM QVORVNDAM *nominum populorum ac locorum Germaniæ.* Cap. IX.

Anates, populi Pannoniæ ſuperioris.
Antes & Anthlij, populus Pomeranorum antiquus.
Arborichij, Heſſorum populus, uulgò Eichfeldenſes.
Angriuarij, Saxones inter Rhenum & Viſurgum, hodie Vueſtphali.
Alites, populi Herciniæ, uulgò *Hartzlender*.
Bardi, populi Megapolenſibus uicini.
Baſtarnæ, populi quidam Pannoniæ, uulgò Huſerni.
Bethaſij, Traiectenſe ſuperiores.
Bryzani, Brandenburgenſes Marcomannorum.
Bructeri, Vueſtphali, aut ſecundum alios Pruteni.
Boij, Bauari qui & apud ueteres Baiorij & Auares appellantur.
Batauí Holandi.
Cimbri, Dani aut Holſatij, Ptolemæo Otfacij.
Chauci, Friſij aut ſecundum alios Saxonum populis inter Viſurgim & Rhenum.
Cheruſci, Kriechgoienſes circum Heidelbergam, uel Ottonici ſyluani. Ptolemæus uidetur eos accipere pro Miſnenſibus aut Schleſitis.
Chatti, Huneſruckeri, qui inter Rhenum & Treuirenſes habitant, aut potius ſunt Haſſones Chatzene Inbogenſes, qui aliud latus Rheni inhabitāt. Alij uolunt eſſe Luſatios.
Ciſsini, Roſtochienſes.
Codanus ſinus, à quo Codania urbs, hodie Hafnia, uulgò *Coppenhagen*, caput Danorum.
Dantiſcum, Gdanum, Gythonium, Viuidarium, uulgò *Dantzig*.
Gepudium olim, nunc Scepuſium, Ptolemæo Metanaſtæ, uulgò *Siebenburg*.
Gabaliones, Megapolenſis plebs in ſaltibus, uulgò *Gagelheider*.
Gythones, Dantiſcani, teſte Cor. Tacito.
Heruli, uulgò Vuerli, Græcè Obætritæ, nunc Megapolenſes.
Harclungi, Briſgoienſes, apud quos eſt Friburgum ſtudio uniuerſali decoratum.
Heluetij, Suiceri, Confœderati.
Hercinia ſylua, Picæa ſylua, uocant enim Germani picem *Hartz*, qua abundat ſylua illa.
Lemouij apud Corn. Tacitum, hodie Liuonienſes.
Luconij ſunt Lubecenſes.
Martiana ſylua, hodie Nigra ſylua, de qua infrà.
Menapij, Geldrenſes aut Iuliacenſes.
Marcomanni, Marchionitæ Morauenſes, aut ut alij exiſtimant, Bohemi.
Mattiaci, uulgò Selandini iuxta Batauos.
Nemetes, Spirenſes.
Norici, Nortgouuer, Bauari Tranſdubiani.
Nuithones, Friburgenſes in Heluetia, quos hodie Oechtlandos uocant.
Obotriti, cur potius Obætritę, Megapolenſes ſiue Meckelburgenſes. Sonat autem græca uox Obætrita, uariegatum gregem.
Quadi olim, putantur hodie eſſe Schleſitæ.
Rauraci, Baſilienſes & Rhinfeldenſes.
Rheti, Griſones, Curienſes, item Algoij, Rhingoij, & qui alterum latus inhabitant lacus Conſtantienſis, Lintzgoij.
Sargatij, populus Megapolenſis, qui & Stargardi.
Salani, Francones Germanorum.
Sicambri, Geldri, Cliuenſes atque accolæ tranſrhenani uerſus Vueſtphaliam.
Sorabi, Vuandali qui habitant iuxta Albim, uel Thuringi.
Sclaui & Sclauini, ſunt Bohemi, Vuandali uel Luſatij.
Sueui, quorum nomen in hunc uſq; durat diem, extendebaturq; olim ditio eorum uſq; ad Albim, ubi & aliquot legiones electorum militum, ab Auguſto Cæſare miſſas, trucidarunt. Alij tamen dicunt cædem illam factam propè Auguſtam Vindelicorum.
Sequani, hodie Sunggoij, & extenduntur ex Burgundia uſq; ad Baſilienſes.
Tauriſci, uidentur eſſe hi qui inhabitant regionem meridionalem Auſtriæ; quos uulgò

uocamus *Stiermärcker*, id eſt, Taurinos Marchionitas. Eſt enim Germanicè taurus *Stier*.
Thenteri & Fiſcini, marchionitæ circum Badeniam inferiorem.
Tribotes & Tribochi, inferiores Alſatæ, Argentoratenſes.
Tiguri, uulgò Zurcheri, & Turegi.
Tectoſages, Vuirtenbergenſes & qui ſunt de ducatu Teck.
Tuliſurgium apud Ptolemæũ, hodie Brunopolis ſeu Brunonis uicus, uulgò *Brunſuic.*
Vuini, Pomerani ſunt, ab alijs uocantur Vinuli, Vindeli & Vindelici, qui ad Vindum fluuium, hoc eſt, Oderam habitant, poſtea Vandali dicti putantur, ſicq́ dupli-ces à Plinio ponuntur Vindelici.
Vuagri, Holſatij.
Vuinuli, ſunt Pruteni, unde etiam prodijſſe putantur Longobardi.
Vbij, Colonienſes.
Vindelici, Lechgoij, Auguſtani, Rhœti inferiores.
Vangiones, Vuormacienſes.

DE AMNIBVS ET FLVMINIBVS GERMA-*niæ.* *Cap.* X.

NOn eſt prouincia aliqua in tota Europa, quæ tot & tam magnis irrigetur fluminibus, ut Germania. Inter illa autem primum & præcipuum, maximumq́ eſt Danubius, uulgò *Donauu*, qui apud Sueuos in ipſa Nigra ſylua, in pago Doneſchingen, ex terræ uiſceribus, magna ſcaturigine ebullit, curſumq́ uerſus orientem ad Ponticum mare torquet, receptis ſexaginta nauigabilibus amnibus, priuſquam mari miſceatur. *Danubius.*

Flumina et amnes in Danubium ſeſe exonerantes.

Berſch iuxta Doneſchingen
Perſchlingen prope Pfullendorff
Ilar nauigabilis Vlmæ
Blauuu iuxta Vlmam
Güns prope Günsburg
Camblach iuxta Offingen
Printz iuxta Gundelfingen
Tuuirch iuxta Laugingam
Eguua iuxta Stainam
Zuſim prope Dapfheim
Reſſel prope Munſter
Vuertnitz iuxta Vuerd
Schnutter prope Merdingam
Licus iuxta Lechsgmünd Vindelicorum
Vrſa prope Ramers bouen
Schutter Ingolſtadij
Ella iuxta Voburg
Altmul prope Kelheim
Albis prope Abisberg
Nabus prope Ratiſponam
Regen Ratiſponæ
Laber prope Pfettern
Iſera prope Deckendorff
Fils prope filshonen
Vuolgang ſub Vilshonen
Gaiſſa prope Patauium
Nauigabilis Oenus Patauij
Ils Nauigabilis flu. Patauij
Ren prope Rennenberg
Rot prope nouam domum
Aſchach prope Efferdingam
Traun iuxta Linziam
Aniſus prope Merhauſen
Aiſt prope Freienſtat
Horen prope Berg
Erlach prope cœnobium Erlach
Ips iuxta Ips
Melch iuxta Melch
Plylach ſub Melch
Erlauff prope Pachlarn
Tretzen prope S. Hyppolitum
Kamp prope Krembs
Vienna prope Viennam
Schnechar ſub Vienna
Kaltengang ſub Vienna
Fiſcha Fiſchaci
Leita prope Bruck
March iuxta Marcheck
Relebinitz prope Iaurin
Raba prope Rabam nauigabilis
Gran prope Strigonium nauigabilis
Vuag prope Gomern nauigabilis
Trauus prope Trag nauigabilis
Sauus iuxta Albam Græcam nauigab.
Tibeiſcus prope Sigdinum nauigabilis
Themis prope Themiſuar
Morauu prope Sinderouiam
Iſchar prope Pudan
Aluta prope Mulpach
Galafiz prope Nicopolim
Streit in Moldauia
Prut in Moldauia

Veteres uocant montem, unde prodit Abnodam, quanquam itinere unius horæ nullus mons pertingat ad ſcaturiginem eius; ſed effunditur copioſo aquarum meatu & unquã deficiente, ex colliculo quodam, cuius eminentia uix habet quindecim aut ſedecim cubitos, id quod diligenter ego ipſe luſtraui; ne Damiano mendacium hic ſcribere uidear, ſumpto itinere tridui à Baſilea ad eum uſq́ locum. Tenebantur ueteres magno deſiderio uiſendi originem huius fluuij, ut legamus etiam quoſdã è Rom. in Nigræ ſeu Hercyniæ ſyluæ perplexa ſe contuliſſe loca, ut uiderent fontẽ & primordia tam celebris fluuij. Legimus quoque de Tiberio, quòd cum uice quadam ueniſſet ad lacum Podamicum, arripuit iter unius diei, ut originem Danubij præſens contemplaretur. *Tiberius petit fontem Danubij.* Secundus poſt Danubium magnus Germaniæ fluuius eſt Rhenus, qui initium ſumit non procul à Curia ciuitate epiſcopali in ſummis alpibus, & mons unde ſcaturit uocatur Straboni *Rhenus.*

Adula,habetq́ꝫ ibi Rhenus duos fontes, unde geminus promanat riuus, qui defluentes auido meatu per conualles & abrupta montium, coëunt uno milliario ſupra ciuitatem Curienſem,unus riuus uocatur prior,alter poſterior Rhenus. Ab origine prioris Rheni uſq́ꝫ ad fontem Rhodani,eſt diſtantia itineris, ſi rectum iter per apices & profundas montium ualles continuari poſſet,trium horarum,ibi enim tanta eſt montium ſublimitas,ut illi nunquam deſtituantur glacie & niue,id quod meis uidi oculis,quum anno Chriſti milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſexto,menſe Auguſto eſſem propè originem Rhodani, traijceremq́ꝫ montem quem Furcam uocant,per condenſam glaciem & niuem induratam,paſſus ibidem æſtatis tempore magna frigora. Inter horum fluuiorum(Rhodani & Rheni)fontes, eſt mons Gothardi, quem ueteres Summas appellauerunt Alpes, unde prorumpit Ticinus fluuius qui curſum ſuum ad meridiem per Italiam flectit. Citra montem Gothardi,citraq́ꝫ montem Furcæ, originem ſumit Vrſula fluuius, quem uulgò Ruſs uocant, maximoq́ꝫ ſtrepitu & ſpuma in conuallibus montium per ſaxa deſcendit ad lacum Vranenſem ſeu Lucernenſem, & ex eo lacu deuoluitur Aquilonem uerſus in Rhenum. A'Lucerna uſq́ꝫ Baſileam eſt nauigabilis,ultra lacum uerò Lucernenſem uerſus alpes non eſt nauigabilis, propter plurima ſaxorum præcipitia & anguſtias,per quas ſpumãs labitur. Porrò Rhodanus rectà fertur in occaſum, & Rhenus prior ad ortum,idq́ꝫ ad Curiam uſq́ꝫ. Et in hunc modum iam memorati quatuor amnes diffunduntur in formam crucis ad quatuor mundi plagas, atque ob id montes unde ſcaturiunt non abſque ratione,Summæ uocantur alpes. Rhenus à diuerticulo Curienſi,inter altiſsimos montes, per uallem amplam, quàm non parum ſuis eruptionibus & euagationibus propè Ragacium & Maifeldium incommodat,deſcendens, rectà petit ſeptentrionem,efficitq́ꝫ duos magnos & præclaros lacus,prior uocatur Brigantinus, Conſtantienſis atq́ꝫ Podamicus. Quidam etiam exiſtimant,illum olim dictum Lemannum, ſed quod nulla autoritate probare poſſunt. Is lacus effundit propè Conſtantiam Rhenum, ac paulò pòſt alterum facit lacum, quem ueteres Venetum, recentiores uerò Inferiorem,& ab oppido Cella Cellenſem uocant lacum. Propè Conſtantiam Rhenus reflectitur ad occidentem, retinetq́ꝫ curſum illum uſq́ꝫ ad Baſileam,ac deinde rurſum petit ſeptentrionem.

Mõs Gothardi

Lacus Podamicus & Venetus.

Amnes fluuijq́ꝫ in Rhenum excurrentes.

Splüg prope Splugen
Aellel prope Greiffenſtein
Medels prope Diſenlich
Glenner prope Ialantz
Pleſſur prope Curiam
Taminga prope Ragatz
Lanquat prope Malans
Sare prope Balzes
Yll prope Veldkirchium
Gach loco Paradyſus dicto
Thur prope Andelfingen
Teß prope Egliſauu
Glatt prope Keyſerſtul
Arola prope Coblentz nauigabilis
Vuüt prope Vualdshut
Alb prope Lauffenberg
Lieb prope Liebſtett
Frick prope Stein
Fheer ſupra Auguſtam
Ergetz prope Auguſtam
Birſa prope Baſileam
Byrſeca Baſileæ
Vuieſa prope Hünigen

Kandel prope Ysſtein
Sultz prope Griſſen
Nilmag prope Gritzhauſen
Ill prope Grauenſtaden nauigabilis
Schutter prope Grauenſtaden
Kintzig prope Keil nauigabilis
Preüſch Argentorati nauigabilis
Reuch prope Biſchofsheim ad pontem
Sorn prope offendorff
Malta prope Lichtenauu
Murg prope Raſtat
Seltz prope Seltz
Lutera prope Lutterburg
Haſenpful prope Spiram
Kreich prope Ketts
Gretta prope Vdenheim
Lutter prope Altrop
Neccarus prope Manheim nauigabilis
Herſpach prope Stein
Leyn prope Vormatiam
Mœnus nauigabilis iuxta Moguntiã

Nab nauigabilis prope Ingelheim
Moſella prope Confluentiam
Rona prope Lainſtein
Eifel Andernaci
Vueda prope Engers
Aar prope Vuinders
Seg prope Bam
Vuipper prope Rhiendorff
Erff prope Neus
Duſel prope Duſeldorff
Angra prope Angerot
Ror prope Rurorn
Rura prope Dinsburg
Lipp prope Veſalium

Hîc Rhenus finditur in Vualim & Iſelam

In Vualim decurrunt Lunckenprope Gerckheim
In Rhenum Rhenen prope Rhenen
In Iſelam decurrit Ala prope Dieſeburg
Embs prope Zutphen.

Tertius fluuius Neccarus, qui & Nicrus, cuius ortus diſtat itinere trium aut quatuor ho- *Neccar…*
rarum à fontibus Danubij: Augeſcit autem quoad in Rhenum labitur multis amnibus,
qui ex Nigra ſylua undiq; deriuantur, inter quos maiores ſunt Entzigus, qui Pfortzen-
ſis oppidi alluit mœnia. Cocharus & laxus, qui ab Elbangen per Sueuiam & Ottoni-
cam ſyluam labentes, haud procul à Vuimpina Neccaro miſcentur. Quartus nauigabi-
lis Germaniæ fluuius eſt Mœnus ſeu Mogunus, qui ultra Bambergam in Voitlandia *Mœnus fluuius*
originem ſumit, magniſq; ambagibus per Franconiam deuolutus, ac receptis aliquot
amnibus, nempe Pegnetio à Nurnberga, Tubero à Rotenburgo, Mimlingo ex Otto-
nica ſylua deſcendentibus, feſtinat ad Rhenũ, miſceturq; ei è regione Moguntiæ. Quin- *Amaſus.*
tus Germaniæ fluuius eſt Amaſus, uulgò *Emſz* qui Friſiam perambulat, ſeparatque
Vueſtphalos à Saxonibus. Sextus eſt Viſurgis, uulgò *Vueſer*, qui ex Haſſonia deſcen-
dens per Brunopolitanum ducatum mare petit. Septimus eſt Albis, cuius fontes inue- *Albis.*
niuntur in Bohemia, alluenſq; Miſnam & Saxoniam, tandem & ipſe exoneratur in ma-
re ſeptentrionale. Octauus eſt Sueuus fluuius, uulgò *Spre*. Nonus eſt Viadrus, uulgò *Viradus.*
& corrupte Ader ſeu Odera. Decimus Viſtula, ſecundum alios Iſtula, uulgò *Vuixel*. In- *Viſtula.*
citeriori uerò Germania, quæ olim pars fuit Galliæ, eſt Obrinca fluuius, hoc eſt, Moſel-
la. Cæterum præter hos nauigabiles fluuios, ſunt adhuc alij innumeri minores amnes,
Germaniam irrigantes, qui accolis ſuis non parum commoditatis afferunt, ut ſunt Na-
ba propè Grutznacum, Bruſſus & Illa propè Argentinam, Murgus in Marchionatu Ba
denſi, Kintzigus propè Offenburgum, Araris, Limmacus, & Ruſſus in Heluetia, Licus
iuxta Auguſtum Vindelicorum, qui olim ſeparauit Alemannos à Bauaris, Iſera propè
Monachum & Lãdshutam, Enos, qui ab Enoponte fluit uerſus Pataium Germaniæ,
item Aniſus uulgò Ens, qui olim Hunos ſeparauit à Bauaris. Et hi quidem inueniuntur
citra Danubium, & extra ueterem Germaniam. Vltra uerò Danubium in Nortgoia, ex
monte *Fichtelberg* plurimi quoque prodeunt amnes, potiores ſunt Nabus, Sala, Eger, Pe-
gnetius, &c.

QVAM ACRITER ET LONGO TEMPORE ROMANI *olim oppugnauerint Germaniam.* Cap. XI.

QVanto labore & ſudore, quantisue expenſis & iactura Romani olim arma moue
rint contra Germaniam, nemo eſt qui id ignorat, qui modò uerſatus ſit in hiſto-
rijs. Non multo labore ſubiugauerunt Hiſpaniam, Galliam, Britanniam, Græciam, Aſi
am, Aegyptum, Macedoniam, & alias multas regiones. At Germaniam non tàm facilè
potuerunt ſuperare, præſertim eam Germaniam, quam Rhenus ab occaſu & Danubi-
us ab auſtro claudunt. Multa centena millia hominum trucidari oportuit, priuſquam
hæc unica prouincia Romanis ſubijceretur, ut iam oſtendimus. Siquidem Germani tã
obſtinato animo tantiſq; uiribus corporis, Romanis & omnibus hoſtibus ſuis reſtite-
runt, ut inter uicinos eorũ tale uulgaretur prouerbium: Qui uult infeliciter pugnare, is *Prouerbium.*
adoriatur Germanos. Et, qui uult uerberibus laniari, is cũ Germanicis ineat contentio-
nem. Inuictus ille & fortiſsimus Iulius Cæſar, primus aggreſſus eſt Germanos, occupa-
uitq; ciuitates eorũ, quas illi antea ultra Rhenum à parte Galliæ ſibi uendicauerant, co-
loniaſq; in eas deduxerant. Quod cũ Germani uiderent, tranſgreſsi Rhenum cum rege *Ariouiſtus rex*
ſuo Ariouiſto, Rom. ubicunq; occaſio offerebatur, omnibus modis conatibuſq;, apertè *Germam.*
& clam impedire ſatagebant, ſeduloq; cogitare de ſibi ſubijcienda Gallia, & eijciendis
ex ea Rom. præſidijs. Ventum eſt tàndem ad pugnam, acriterq; apud Sequanos pugna
tum, & utrinq; infinita penè hominũ multitudo occiſa, uiceruntq; Germani ſæpius quã
uicti fuerint. Cumq; multoties Galliam diriperent & omnibus modis Romanorum co
natus impedirent, Cæſar neceſſario omnem belli molẽ in Germanos uertendam iudica
uit. Cõmeatu igitur cõparato, delectuq; habito militum & equitum, aduerſus Germa-
nos proficiſcitur, qui in Gallia ſedes occupauerant, expulſis incolis Gallis, Rom. ſocijs. *Germani occu*
Denunciat illis ſe nullo modo laturum, ut ipſi Romanorum ſocios eijciant, occupentq; *pãt terras ul-*
agros eorum, nullos in Gallia habitatoribus uacuos agros eſſe, qui ſufficiant tantæ mul *tra Rhenũ &*
titudini. At illis renitentibus rurſum uenitur ad pugnam, ceduntur multi, non parcitur *Danubium.*
neq; mulieribus, uertuntur in fugam, atque trans Moſam tuta coguntur quærere loca.

Ingens eo die mulierum & puerorum Germanorum numerus interijt, magna quoq; utrinq; uirorum cadit multitudo. Tunc Cæſar tranſportare in Germaniam per Rhenum copias ſuas cenſuit, præſertim cum iam ſubegiſſet omnes ciuitates Rhenanas, quæ in Gallica ripa iacent à Baſilea uſq; ad Moguntiacum atq; prçſidia in eas locaſſet unà cum præfectis, comitibus & ducibus. Nam taxauit totum Rheni tractum in prouincias & præfecturas, aſsignauit illis magnificos titulos, ordinauit comites & duces. Prima & maior prouincia comprehendebat Heluetiam, Sequanos & Rauracos. Dux huius prouinciæ ſedem habuit Biſontij habuitq; ſub ſe alios præfectos & tribunos, ex quibus unus habitabat in agro Baſilienſi, in loco qui hodie dicitur Hole, qui ibi obſeruabat & cuſtodiebat uadum Rheni, ne Germani clam traijcerent Rhenum turbarentq; Romanorum terras. Succedebat huic prouinciæ tractus Argentoratenſis, qui apud Seleſtadium ſumpto initio extendebatur ſecundùm ſucceſſum Rheni ultra Argentoratum, uocaturq; hodie Alſatia inferior. Præfectus huius regionis uocabatur comes Argentoratenſis, parebatq; duci Moguntino. Ibi quoque incipiebat Germania prima, & comprehendebat ſub ſe Argentoratenſem regionem, Spirenſes, Vuormacienſem & Moguncienſem. Alij uocant eam Germaniam ſuperiorem, & extenditur uſque ad Lotharingiam. Ptolemæus uerò extendit eam uſq; ad Moſellam, quem ipſe Obrincam uocat. Summus huius tractus præfectus habitabat Moguntiæ, habebatq; ſub ſe undecim minores præfectos, qui in diuerſis locis ſuas habebant manſiones, unus Saletione, id eſt, Seltz, alius apud Tabernas, uulgò Zabern, alius in Vico Iulio, ego ſuſpicor eſſe Vuiſſenburgũ aut Landoiã, unus apud Nemetes, id eſt Spiræ, alius in alta ripa ſub Spira, qui locus hodie uocatur Altrip, nonnihil adhuc uetuſto nomini reſpondens, tametſi iam ſit uicus uilis. Erat præterea unus Vuormatiæ, unus Bingæ, unus Bodobrigæ, quæ hodiæ eſt Boppart, unus Confluentiæ & unus Antonaci ſiue Andernaci. Altera & inferior Germania extendebatur à Colonia Vbiorum metropoli, uſq; ad mare, ab occidente uerò pertingebat uſque ad Moſam, erantq; præcipuæ eius ciuitates, Agrippina Vbiorum, & Tungri, ubi poſtea epiſcopatus fuit conſtitutus, qui tamen hodie Leodij eſt. Haud aliter Romani locauerunt ſua præſidia in ripa Danubij, contra excurſiones Germanorum, habueruntq; ibi certas prouincias, & prouinciarum præfectos, præſertim in Rhetia, Norico & Pannonia. Diſtinguebant tamen Rhetiam in duas prouincias; prima continebat lacum Conſtantienſem & adiacentia loca, erantq; præcipuæ eius ciuitates Brigantium, Arbona & quicquid oppidorum eſt uſq; ad Curiam. Item complectebatur hæc prouinciæ Lintzgoiam & Algoiam uſq; ad Licum fluuium. Altera Rhetia extendebatur à Lico uſque ad Enum fluuium, complectebaturq; Auguſtam Vindelicorum, ubi & theſaurarius illius prouinciæ ſedem habuit. Succedebant huic prouinciæ duæ quoque aliæ prouinciæ, quæ uocabantur prouinciæ Noricorum quæ extendebantur per Pannoniã ſuperiorem, hoc eſt, Auſtriam, ad Pannoniam inferiorem, quæ hodie eſt Vngaria, habebantq; ſuos præfectos & præſidia. Sed his relictis redeo ad tractum Rheni. Quum Iulius Cæſar apud Sequanos in armis eſſet,

Prouincia Romanorum prima.

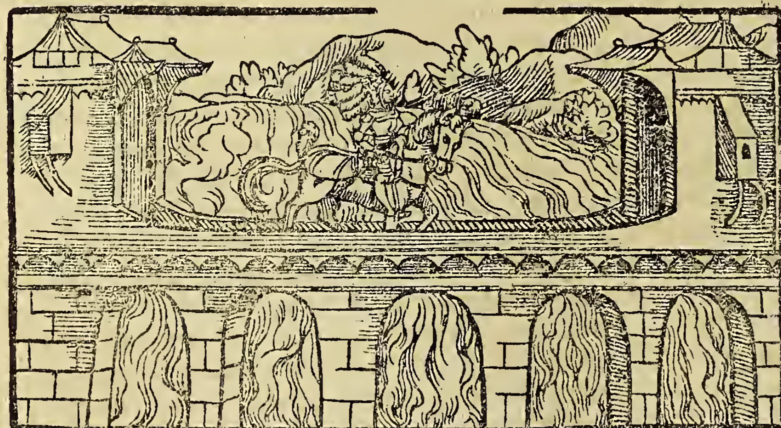
Tractus Argentoratenſis.

Alta ripa uulgo Altrip.

Inferior Germania.

Rhetia duplex

Ariouiſtus. ſuccumbit.

ueniſſetque contra eum Ariouiſtus Germanorum ſuperiorum rex, multaſque pugnas inijſſent, uictus tandem Ariouiſtus, cum reliquijs traiecto Rheno fugit ad Germaniam. Vltimam pugnam aiunt factam apud ſanctum Apollinarem, qui locus diſtat à Baſilea uno milliario. Superatis itaque citra Rhenum in partib. Galliarum Germanis, Cæſar omnino tranſportandas in Germaniam per Rhenum copias cenſuit, præſertim quum unam ripam Rheni occupaſſet & ubiq; præſidia locaſſet. Ipſe quoq;

quoque ſæpius cum ſuis natando tranſijt Rhenum, ut Germanis terrorem incuteret, ſed quum hoc pacto tutum exercitum tranſportare nequiret, nec nauibus tutum eſſet traijcere, quoddam pontis genere, de quo ipſe ſcribit, apud Vbios & Menapios ſibi uiam tranſeundi parauit, tranſportatiſq; per pontes omnibus copijs, uolens terrorem incutere Germanis, ædificia & frumenta paſsim ſuccendit. Cognoſcens uerò Sueuos omnes in armis eſſe, eoſq; in unum conueniſſe locum, hoſtem læto, animoq; planè Germano expectare, & ſi ueniat, ipſos obuios excepturos, imò etiam abiturum perſecuturos, celeriter ſe in Galliam recepit, & ne Sueui inſequi poſſent, pontem deſtruit, qui magno ſumptu & laboribus factus erat. Vnde liquet Sueuos olim non ſuperiorem tantum inhabitaſſe Germaniam, alioquin pontem non conſtruxiſſet Iulius apud Vbios, ſed potius apud Argentoratenſes aut Nemetes, qui è regione hodiernæ Sueuiæ habitant, ſed extendebatur habitatio eorum uſq; ad Albim, ubi irritare poterant Vbios ſuis excurſionibus, ubi etiam Vbij coacti fuerunt implorare contra Sueuos, Cæſaris auxiliares manus. In nullo itaq; Cæſar potuit incommodare Germanos intra terminos ſuos latitantes, ſed quicquid terrarum habuerunt ultra Rhenum uerſus Galliam, aut extra Danubium uerſus alpes, obtinuit ipſe & ſucceſſor eius Auguſtus, & primum quidem ſubiugauerunt ſuperiorem partem lacus Podamici; deinde Sequaniam iuxta Biſontium, deinde tractum Argentoratenſem atq; Germaniam ſuperiorem unà cum agro Metenſi & Treuirenſi; & quartò Germaniam ſecundam ſeu inferiorem. Interim quoq; occupauerunt utrunq; Rhetiam, Noricum & Pannoniam, nempe Algoiam, Lechogoiam, Bauariam, Auſtriam & Stiriam uſq; ad Vngariam: at ex uera Germania, quam Rhenus & Danubius claudunt, nihil ſibi poterant uſurpare. Laborabant tamen multo tempore & extremis uiribus pro ea; & undique obſederunt eam ad ripas Rheni & Danubij, militum præſidijs & copijs, præfectis & ducibus bellorum, fuitque Iulius primus qui eos bello petiuit.

Sueui in inferiori Germania.

Quæ uera & antiqua Germania.

IMPERATORES POST IVLIVM ARmis ſuis infeſtant Germaniam. Cap. XII.

Auguſtus Cæſar nullum non mouit lapidem, quo Germanos ſibi ſubditos faceret. Vnde paucis aliquot annis ante Chriſti incarnationem, miſit duos priuignos ſuos, Tiberium & Druſum è Roma ad Danubium, qui armis & uiribus ſuis Romano imperio ſubiecerunt regionem circa Licum quæ tunc Vindelicia & Rhethia appellabatur, interfectis nobilibus & magiſtratu illorum locorum, præſidioq; firmato ex Romano milite. Muniuit quoque Auguſtus ripas Rheni & Danubij, certis & ad hoc confirmatis militibus, qui unà cum uxoribus & liberis gaudebant ſingularibus priuilegijs, ut nulli alteri militi huiuſmodi bona & prædia concederentur. Fuerunt autem plurima huiuſmodi præſidiorum loca, id quod in hodiernum uſque diem teſtantur antiqua & collapſa arcium monumenta & lapides quidam uetuſti, Romanis inſigniti characteribus. Germani pellebantur tunc à Romanis ultra Danubium & Rhenum in Germaniam, ſed interim non quieſcebant; erumpentes & excurſiones in Romanorum fines facientes, haud ſecus quàm hodie Turca excurrit in Chriſtianorum fines. Quapropter Romani coacti fuerunt continuas militum excubias habere in utriuſque fluminis ripa. Duo fratres Tiberius & Druſus, autore Strabone, ſubiugarunt regionem circum Ratiſponam, & (id quod moris fuit Romanorum) extruxerunt in locis natura munitis nouas ciuitates, præſertim infra Lycum ad Danubium condiderunt Auguſtam Tyberij (hæc hodie eſt Ratiſpona) in Rhetia ſecunda, quemadmodum iuxta Licum in Rhetia prima extructa fuit Auguſta Druſi, quam Ptolemæus appellat Druſomagum, hodie autem uocatur Auguſta Vindelicorum. Druſus iſte cum exercitu Romanorum imperatores Germanos ex improuiſo oppreſsit, qui circa Rhenum habitabant, cœpit multa millia hominum, quos in Galliam deſtinauit, Vſipetes ſcilicet, Marcominos, Cheruſcos, quoſdam Sueuos & Siccambros. Effecit etiam ut magno labore Hercinia ſylua eſſet peruia, multiſq; locis illam habitabilem reddidit. Nam ante Druſi aduentum quidam ſcribunt Herciniam ſyluam deſertum fuiſſe inhabitabile,

Auguſtus bello petit Germanos.

Germanorum excurſiones.

Ratiſpona, Auguſta.

bitabile,& planè domum ferarum. Fuit autem Druſus admodum adoleſcens,immatura morte adreptus ex uulnere, quòd à Germanis acceperat,deſciueruntq; illico quos

Druſus occumbit.

ſubegerat Germani. Poſt Druſi mortem miſit Auguſtus Viberium & Varum contra Germanos cum magno exercitu:qui licet plurima damna inferrent Germaniæ, non tamen ualuerunt eam cogere ad officium. Germani enim natura ingenioq; ad libertatem nati. Vari hominis tumidi non ferentes dominationem, eligunt ducem, cuius præſidio Romanam eijciant tyrannidem. At Varus confidens Romanis legionibus, nihilq; à Germanis timens non ueretur hoſtium multitudinem & robur. Germani ergo con-

Varus cum legionibus interficitur.

uenientes,Romanos opprimunt,arces & captas urbes ſolo æquant, tres legiones truci dant,& captorum, quorum magnus fuit numerus, alijs manus,alijs oculos, alijs aliud membrum exciderunt. Principis Vari corpus, quod milites terra obruerant cum ſignis militaribus, duabus aquilis, effoſſum, fruſtatim diſſecauerunt & in paludem proiecerunt. Quo autem in loco hoc factum ſit, dubitant ſcriptores. Sunt qui uolunt id in agro Vindelicorum factum. Strabo alio uult loco factum. Tacitus putat factum in ſylua Teutoburgenſi. Communis fama eſt id factum iuxta Albim fluuium. Faciunt autem tres legiones ferè 20. millia electorum & armatorum uirorum. Iohannes Auentinus ſcribit Ratiſponæ eſſe duos uetuſtos lapides, qui oſtendunt quid propriè ſit legio quarta Italica, nempe numerus 6000. electorum militum peditum, & quingentorum e-

Legio quid.

quitum. Hæc clades uehementer afflixit Auguſtum, ut capite in parietem grauiter illiſo ſæpe clamaret, Quintili Vare redde legiones. Poſt hæc geſta, miſſus eſt à ſenatu in Germaniam frater Druſi Tiberius cum quindecim legionibus, quæ erant maximus eo tempore exercitus Romanus. Hic Germanos bello grauiſsimo impetiuit, magna damna illis inferens, & magna uiciſsim accipiens. Toto perpetuo Triennio durauit bellum hoc, nec ullum grauius magiſq; ſanguinolentum Romani poſt Punica geſſerunt bellum. Poſt hunc Veſpaſianus contra Germanos miſſus eſt cum ualida manu, magniſq; cona-

Veſpaſianus bellum infert Germanis.

tibus eos aggreſſus, frequentibus prælijs ferè totum exercitum perdidit. Sequutus eſt Veſpaſianum & filium eius Titum Domitianus, qui & ipſe conatus eſt triumphare de Germanis cupiebatq; ſe uocari Germanicum, quòd feroces Germanos deuiciſſet, ac cū parum proſperè cum eis cōflixiſſet, nihilq; inſigne egiſſet, niſi quòd Chattos iuxta Rhe-

Traianus.

num edomuit, longe aliter ei euenit quàm ſperauerat. Traianus quoq; Imp. aggreſſus eſt Germanos iuxta Rhenum & Danubium, editoq; lapideo ponte ſuper Danubium iuxta Ratiſponam (ut quidam ſcribunt) conatus eſt eos redigere ſub iugum. At cum armis nihil efficeret, alijs artibus, nempe manſuetudine, humanitate & iuſtitia eos ſibi deuicit, in prouinciam redegit, beneuolentemq; habuit. Et quæ ante nullis armorum uiribus domari potuit, huius beneuolentia uicta iugum tulit. Subſequutus uerò Antoni-

Antoninus Pius.

nus Pius, aggreſſus eſt & ipſe reliquias Germanorū, deuicitq; Marcomannos & quoſdam alios populos, ſed nondum ſubacta fuit tota Germania. Is cum eſſet uir bonus, facile Germaniam circa Rhenum & Sueuos in officio detinuit. Quòd autem Germanos non perſecutus ſit uſq; ad ultimas glacies, mirum non eſt, neq; enim operæprecium fuit magno capere homines in locis incultis degentes, nihil habentes, neq; ædificia, neq; ſuppellectilem ullam, niſi cortices arborum aut pelles ferarum. Huic Imp. ſingulare ſtudium fuit, ut Germania latius mitiſceret, nam liberalia ingenia eos habere deprehendit. Marcus Antonius Verus longo & magno bello, quod illi cum Germanis fuit, exhauſit ærarium, tantæ molis erat Germanos bello tentare.

Antoninus Commodus.

Deinde Antoninus Commodus aggreſſus eſt quoque Germaniam, idque ſatis feliciter, ſed non deuicit totam. Succedenſque ei Pertinax non uulgariter trium-

Seuerus Pertinax.

phauit & ipſe de Germanis. Maximinus, qui militauerat ſub Alexandro Seuero, omnia quæ acceperat, milites & reliqua in Germania conſumpſit. Nam craſſus &

Domus Germanorum.

ſtupidus uenter, neque ſuis, neque alienis parcens, poſt mortem Alexandri Germanis non dubitauit inferre bellum, exurere & perdere omnia. Traiecit cum magna potentia Rhenum tempore meſsis, perdiditque frumentum, exuſsit domos, quæ pro maiori parte conſtructæ erant ex lignis compaginatis, ſine petris & coctis lapidibus. Abductis autem pecoribus, longè progreſſus eſt in Germaniam uiditque quomodo Germani ſeſe abdiderant in perplexis ſyluis & paludinoſis locis, unde ex improuiſo irruerunt in hoſtes. Nequiuerunt Romani eos telis petere in condenſis ſyluis, ac de-

ac deinde erant paludes quædam profundæ, quas exteri ſine magno periculo ingredi non potuerunt. Sicut & quadam uice contigit, ut Romani congreſsi cum Germanis in quodam loco paludinoſo, in quo Germani tutò ſe hærere putantes expectabant hoſtium inſultum, trepidantibus aūt Romanis militibus.

Pugna in palude.

Maximinus.

Maximinus primus eſt ingreſſus, expoſuitq; ſe tāto periculo, ut equus eius ſæpius uſq; ad ephippium mergeretur. Quod uidentes milites eius, ſumpto animo ingreſsi ſunt & ipſi paludes, initaq; pugna plurimi utrinq; ceciderunt, & impletæ ſunt paludes cadaueribus humanis, rubricataq; eſt aqua illa paludinoſa ſanguine occiſorum. Ex Germanis pauci reſidui manſerunt. Hanc pugnam & uictoriam, ſcriptis fecit Cæſar celebrari, indicauitq; ſenatui & populo Rom. quin & pictura uoluit eam eſſe præſentem oculis ſuis in curia ſua. At ob illam partam uictoriam nondum ſubacta fuit tota Germania, quin & Aurelianus Imp. tentauit arma ſua mouere in Germanos; atq; poſt eum Valerius Probus, qui ferè omnem in ordinem redegit Germaniā.

Valerius Probus.

Veſtigia antiqua in ripa Neccari.

Is enim ſubacta inferiori Germania, peruenit uſq; ad Neccarum, ad cuius ripam extruxit cōtra Sueuos multas arces & munitiones; quarū ueſtigia in hunc uſq; diem apparent ab altera Neccari ripa, in ruinoſis gentilium muris, præſertim è regione Heidelbergæ in altiſsimo quodam monte, qui hodie mons omnium ſanctorum uocatur, in quo miræ quædam ſpeluncæ muris concluſæ & in modum carceris faſtigiatæ inueniuntur. Similia quoq; ueſtigia munitionum inueniuntur ſupra Heidelbergam iuxta oppida Steinach, Hirtzhorn, Moſpach & Vuimpinā ab eo fluminis latere quod Germaniā inferiorē reſpicit. Quū itaq; Probus tantum progreſſum in Germaniā feciſſet, ſcripſit Romam huiuſmodi literas: Gratias ago dijs conſignati patres, quod iam ſubacta eſt tota Germania. Habui multos reges procumbentes ante meos, imò ueſtros pedes, &c. Ante iſtum Decius quoq; & filius eius cum Germanis conſeruerunt manus; occiſiq; ſunt ambo: atq; hoc bellum memorabile ſolum æternam fortitudinis laudem parere poſſet Germanis. Perijt autem Decius in palude multis acceptis uulneribus. Flauius Claudius non ſemel conflixit cum Germanis, magnis prælijs uictus, uictorq; uiciſsim. Conſtantinus quoq; aliquot millia Germanorum trucidaſſe fertur, quod ingreſsi eſſent limites Galliæ atq; eam diripuiſſent. Has & multas alias pugnas atq; cædes, quas fecerunt Romani in Germania, deſcribunt Romani ſcriptores, detorquentq; in laudem ſuam, ita ut Imperatores eorum titulos & omnia cognomina poſthabuerint Germanici cognomine, ut Domitianus Germanicus, Nerua Germanicus, & Tiberias filium ſuum ſuum cognominauit Germanicum, nulla prorſus alia cauſa, quàm propter inſignem fortitudinem, animi magnitudinem, fidemq; huius populi, etiamſi Romani interim ſemper ſuorum geſta magnificis extenderunt uerbis, Germanorum autem egregia facta extenuauerint, parciſsimeq; attigerint.

Vnde titulus Germanici.

Certè ſi Germanis non defuiſſent uiri eruditi, qui eorum ingentia facta deſcripſiſſent, ſimpliciterq; hiſtorias texuiſſent & continuaſſent, reliquiſſent nobis factorum ſuorum mirabilia monumenta. Quanquam & hoſtes eorum non omnino tacere potuerunt laudes Germanorum, inter quos unus eſt Tacitus; qui in hunc modum de Germanis ſcribit: Nemo unquam cum Germanis bellum geſsit, quem non pœnituerit, quiq; non plus incommodorum quàm commodi acceperit.

Præconiū Germanorum.

Iulianus.

Poſt Conſtantinum Iulianus quoq; non mediocre bellum geſſit cum Germanis. Poſtquam enim Gallias deuicit, Germani qui trans Rhenum Galliæ loca occupauerant; primum Romanum impetum ſuſtinentes, in ſecundo occubuerunt apud Argentinam; Nodomario rege eorum interfecto. Hoc prælium tantum nominis & fauoris peperit Iuliano ut mox à pugna ſalutatus fit Romanorum Imperator. Hæſit aliquandiu cum caſtris ſuis iuxta Rhenum, ultrà quem & paulò ſupra urbem Moguntinam fecit conſtrui pontem, per quem facile liceret tranſportare exercitum ſuum, & reducere ſi quandò Germani ſe fortiores eſſent. Habebant illis temporibus Alemanni, qui & Sueui, regem nomine Vadomarium, ut Ammianus Marcellinus ſcribit, qui in caſtris Iuliani fuit. Puto illum eſſe quem ſuprà ex aliorum ſcriptis Nodomarium uocauimus. Dicit quoq; idem Ammianus, Iulianum caſtrametatum ultra Rhenum, & ueniſſe in regionem Capellatz ſeu Palas dictam, ibiq; inueniſſe lapides, qui limites Romanorum & Burgundionum deſignabant. Ego puto Neccarum flu. hunc terminum fuiſſe. Nam uſq; ad eum Burgundionum ditio olim ſecundum Rheni lineam extendebatur, priuſquam illi relicta ea terra in Sequaniam ſe reciperent.

Capellatz ſeu Palas.

Quæ

Quæ autem regio tunc Capellaz ſeu Palas fuerit appellata, incertum eſt. Ego puto eum terræ tractum fuiſſe, qui hodie *Bergſtras* uocatur, extenditurq; ab Heidelberga uſq; Franckfordiam. Sunt qui putant ab iſta uoce Pallas Palatinarum Rheni id nominis obtinuiſſe, de quo infra fuſius agam. Poſt Iulianum Valentinianus uolens aliquod præclarum facinus in memoriam ſui relinquere, in fines Sueuorum proficiſcitur, quod Romano imperio non parerent, & quod ſine intermiſſione Romanorum ſocios ſuis incurſionibus uexarent. Erant autem Sueuorum munitiones foſſæ & arbores ſucciſæ, quibus facile hoſtem ab acceſſu prohibebant, paucíq; multos ſuperauerunt. Tradunt tamen ſcriptores, Sueuos & Saxones à Valentiniano uictos. Deinde circa annum Chriſti 382. aggreſſus Gratianus Cæſar Germanos, percuſsit circiter triginta millia, tam ægrè liberi ſemper Germani poterant cogi ſub iugum. Huius pugnæ meminit quoq; diuus Hieronymus. Sic itaq; Germani continuo irritati & laceſsiti ſunt Romanorum iniurijs, magníſq; affecti damnis etiamſi Romani nunquam non grauiter læſi ab illis recederint. Alioquin non tantum inſumptum fuiſſet temporis. Ducentis & decem opus fuit annis, quouſq; hoc Romanum contra Germanos perficeretur bellum, illíq; fierent Domini Germanicæ nationis. Subiecerant antea ferè totum orbem, idq; breui tempore & ſine grandi iactura: Germanicæ uerò acquiſitio opus habuit multo negocio, longo tempore & plurimo ſanguine. Cupiebant omnes Imperatores triumphare de Germanis, etiam qui infeliciter pugnauerunt contra eos, nec putabant tunc Romani principes ſibi contingere titulum honorificentiorem, quàm Germanici cognomen, ſi facinus aliquod egregium contra eos egiſſent. Cui hic Germano non moueat ſtomachum, quòd apud maiores noſtros nullus fuit in Germania, qui nationis ſuæ egregia facta calamo excepiſſet, indicaſſetq; poſteris quàm uiriliter athletæ illi tam diu Romanis reſtiterunt armis? Cogimur hic fidem dare maiorum noſtrorum hoſtibus, qui procul dubio ſæpe falſa pro ueris ſcripſerunt, ut eſt ingenium omnium hominum, ſua detorquere ne dicam deprauare in hunc finem, ut maiorum ſuorum mereantur fauorem & gratiam, aduerſariorum autem etiam bene facta extenuare, aut penitus in nihilum redigere. Habuerunt Rom. principes plurimos aſſentatores, qui ſolum ipſorum quæſiuerunt gloriam, atq; uictoriam & facta eorum miris euexerunt laudibus, ſubticentes interim ea quæ Romanis à Germanis illata ſunt, quoties ſcilicet ſuccubuerint, & quàm grauibus ſæpe ab eis affecti fuerint damnis. Id quod in hunc uſq; diem euenire ſolet. Quoties enim ab aduerſis partibus bellum aliquod inter eam commiſſum deſcribitur, nemo non ſuę gentis aut partis colorat factum, aduerſæ autem partis uerba & facta aggrauat, atque omnes circumſtantias metitur, quibus rem ipſam atrociorem faciat. Et hinc eſt, quòd in hiſtorijs tanta ſæpe eſt diſcordia. Nam nemo ferè non ſcribit ex affectibus. Non potuerunt tamen Romani omnino tacere Germanorum egregia facta. Nam ſcribunt Germanos Iulium Cæſarem bis deuiciſſe, & fugientem ſemel in crure uulneraſſe. Druſus in bello Germanico prope Bingam, haud procul à Moguntia, interijt. Nam quidam dicunt illum lapſum ab equo, fractóq; crure poſt triginta dies mortem obijſſe, alij ſcribunt eum à Gallis propè Bingam occiſum, ac deinde Moguntiæ ſepultum. Suetonius uerò aſſerit funus eius per Tiberium fratrem Romam perductum, erectamque Moguntiæ perpetuam memoriam. Auguſtus grauiſsimam quoque à Germanis præſertim Sueuis, accepit cladem. Nam Quintilius Varus proprætor cum tribus legionibus trans Rhenum fluuium à Germanis rebellantibus, mira ſuperbia atque auaritia in ſubiectos agens, funditus deletus eſt cum tribunis & quæſtoribus. Quam reipublicæ cladem Cæſar adeò grauiter tulit, ut ueſte capilloq; ac reliquis lugentium indicijs deformis eſſet, ſæpe per uim doloris caput parieti collidens clamaret: Quintili Vare redde legiones. De quo & iam nonnihil ſcripſimus. Item Tiberius perdidit in tribus annis apud Germanos quinq; legiones. Antoninus Pius grauiter afflixit Germanos, at Germani non ſegniores illo, tantum illi fecerunt negotium, ut ferè exhauſerit ærarium Romanum contra eos. Cæterùm quid Germani athletæ egerint contra reliquos Cæſares & Imperatores, iam ſuprà obiter commemorauimus.

Valentinianus

Sueuorũ munitiones.

Gratianus.

Germanis defuerunt ſcriptores.

Quomodo

QVOMODO GERMANI VIXERINT ANTE, ET ALIQVOT AN-nis poſt Chriſti natiuitatem. Cap. XIII.

PRælium inituri Germani,ſacrum hymnum Herculi canebant, quem uolebant ali-
quando in eam terram ueniſſe, graui & terribili ſonitu,non diſſono,cæterũ ad ter-
rorem quæſito,pugnã capeſſebant. Truces oculi pluribus ac cærulei,rutilæ comæ,pro-
cera corpora,ad primos impetus ſubita & præceps natura. Cæterũ laborum operumq;
impatiens,ſitim & æſtum ut Galli non ferunt,frigorum patientiſsimi: auri & Argenti
his olim uſus nullus. Argentea uaſa,eorum legatis data,aut principibus muneri miſſa *Germani o-*
non minori contemptu quàm fictilia tractabant.Commertiorum uſu aurum & argen- *lim contēto-*
tum ab his primo receptum.Credita & à quibuſdam tellus ipſa talium metallorum ex- *res auri &*
pers,quin & ferri inops,quo accidit,ut olim rari uterentur gladijs prælio, ſed longiori *argenti.*
haſta,quàm ipſi frameam uocant,& in ea breui ferro,habili telo ſiue cominus,ſiue emi-
nus demicarent. Eques ſcuto & haſta inſtruebatur. Pedites miſsilia ſpargebant,plura *Arma Ger-*
ſinguli. Nudi in pugnam,aut breui ſagulo utebantur,nulla cultus obſeruatione, ſcu- *manorum.*
ta tantum coloribus,hisq; lectiſsimis diſtinguebant. Paucis loricæ uſus, uix uni alte-
riue caſsis aut galea. Equi nec forma nec uelocitate conſpicui,nec in gyrum, ſed recto
tantum conatu agebantur.Scutum in pugna amiſiſſe præcipuum flagitium, ut ſacris &
conſilio excluderentur, huiuſmodi clade affecti. Multi tali infamia notati, uitam la-
queo finierũt. Reges nobilitate legebantur, nec his libera infinitaq; poteſtas fuit.Exer
citum is ductabat,qui præcipua uirtute pręſtaret,quiq; exemplo magis,quàm imperio
polleret.Signa quędam eorum lucis detracta in prælium geſtari, præcipuum in pugna
incitamentum.Omnes ſuas neceſsitudines in proximo ſtatuebant,ut in ſuorum cõſpe
ctu aut glorioſe uincerent,aut cum laude caderent,liberi,coniuges,parentes, ſanctiſsi-
mi pugnæ teſtes adhibebantur.Ad matres & uxores accepta uulnera deferebant,nec il-
læ & numerare & exigere plagas formidabant.Eædem cibos hortationesq; pugnanti-
bus ſuggerebant.Proditum memoriæ eſt,inclinatam aciem aliquando illarum hortatu
reſtitutam. Credũtur ad hæc arbitrari aliquid ſancti prouidiq; in fœminis eſſe, earumq; *Sacrificia*
conſilia propterea non aſpernari,reſponſaue negligere.Mercurio certis dieb. humanas *Germanorũ.*
hoſtias immolabant:Herculi uerò & Marti ex cæteris animalibus ſacrificia faciebant.
Sortes & auguria habebant in uſu.De minoribus rebus principes ciuitatis conſultabãt,
de maioribus uniuerſa ciuitas. In inchoãdis rebus noua luna aut plena obſeruabatur.
Noctium non dierum numerus ſupputabatur in ea gente.In concilium armati uentita
bant. Sententiam approbaturi frameas concutiebant,id honoratiſsimum aſſentiendi
genus,contra aſpernati,fremitu ſignificabant. Transfugæ & proditores ex arboribus
pendentes,ignaui & imbelles atq; infami corpore cœno obruti, aut à palude aliqua ſu
periecta crate necabantur,tanquam ſcelera in aperto ponenda eſſent, uitia cõtegenda.
Nihil publicè aut priuatim magiſtratus agere,niſi armis inſtructi.Turpe & in omni uita
infame ſuo duci ſuperſtitem in prælio eſſe,niſi uictoris ex acie deceſsiſſet. Princeps pro
uictoria,comites pro principibus dimicabant.Bello ultrò appetere,utpote quib.omnis *Sine bello*
à re bellica eſſet quies ingrata.Inertiæ & ignauiæ dabatur ſudore aliquid quærere,quod *Germani in-*
poſſet cruore parari.Bellorum cura deſtituti,ſomno & cibo uel fortiſsimi quiq; indulge *ertes.*
bant,domo & agrorum cura fœminis & ſenibus delegata,ut mirum uideri poſsit, duo
tam diuerſa eidem genti adfuiſſe,& inertiæ amorem & odium quietis. Vicatim plurimũ
diſcretisq; domicilijs habitabant. Tegumẽ fuit ſagũ,fibula,aut ſi ea defuiſſet,ſpina con- *Veſtitus.*
ſertum: locupletiſsimi ueſte deſtinguebãtur non fluxa ſed ſtricta,ac penè ſingula mem-
bra exprimẽte: Idem fœminis habitus qui & uiris. Atq; Germani ipſi omnium ferè qui
ad Septentrionem & ortum habitant,ſoli unica uxore contenti ab initio fuêre, quanq;
& in his nonnulli plura celebrarent connubia.Non uxor uiro ſed uir uxori dotẽ compa
rabat. Nec ad delicias quærebatur cultus, ſed iugati boues dabantur, frenatus equus
& ſcutum cum framea & gladio. Mira in fœminis pudicitia,nulla ſpectandi fuit illece-
bra,nulla conuiuiorum ratio,rara in tam numeroſa gente adulteria,cuius conuicta mu-
lier reſectis capillis,nudatam coram propinquis maritus domo exactam toto uico uer- *Pœna adulte-*
beribus agebat. profligatæ pudicitiæ nulla uenia,non ætas,non forma, non opes con- *rij.*
nubium correptis conciliare poterat.Serus in iuuenibus uſus Veneris atque eò minus

exhauſta pubertas, nec cõnubia uirginum properabantur, ut ualidior eſſet procreatio. Homicidium certo pecorum numero luebatur, atq; uniuerſa domus ſatisfactionem capiebat. Conuictibus & hoſpitali menſæ ſupra modum ſtudebant. Nefas habebatur, quenquam domo aut epulis arcuiſſe. Gaudebant muneribus, nec data imputare aut obligari acceptis. Diem noctemq; potando continuare. Temulentia nulli probro data eſt. *Compotatio Germanorũ.* Quod uicium in uſq; diem, proh dolor, adhuc manet, quiq; capaciora uno hauſto ſæpius exhauſit, is robuſtior habetur: nec in hoc pugno genere minus ptinaces ſunt, quàm in prælijs. Crebræ poſt crapulam rixæ, raro conuicijs, cæde ſæpius tranſigebãtur. De pace & bello in conuiuijs conſultare, quaſi nullo alio tempore ſimplicius paterent hominum curæ, aut ad res magnas magis incaleſcerent. Gens minimè aſtuta, ſimpliciter omnia arcana detegere, poſtridie acta retractabant, ut de ſumma rerum deliberarent dũ fingere neſcirent, decretũ uerò ferrent, dum errare non poſſent. Potus ex hordeo in ſimilitudinem uini corruptus. Proximi fluuiorum accolę aduecticia uina in uſu habebant.

Cibus. Cibus ſimplex, agreſtia poma, recẽs farina & lac concretum, potus uerò immoderatior. Vno ſpectaculorum genere uſi, ut nudi iuuenes inter gladios & frameas ſeſe celeriter expedirent. *Studiũ Germanorum.* Exercitatio artem parabat, ars decorem. Aleæ adeò ſtudioſi, ut cæteris amiſſis nouiſsimo iactu de libertate contenderent. Victus uoluntariam adibat ſeruitutem, & quanquam iuuenis & robuſtus, ligari ſe & uẽdi patiebatur. Annum in hyemem, uer, & æſtatem diuiſum habebant, autumnum uini & cęterarum frugum inopia neſcientes. In funere lamenta & lachrymas citò abſtergebant, in dolore & triſtitia permanebãt, diutius fœminis tantum lugere permiſſum, uiris meminiſſe ſolum. Strabo ſcribit Germanos à multo tempore nullas inhabitaſſe urbes eo quod ſimul commorari nequirent, atque ob id factum eſt, ut unus cum familia ſua uictitaret, hic alius alibi. Non iunctas ſedes incolebant, ſeorſum diſcreti rura ſua colebant, ſicut fontis aut campi, uel nemoris *Domus Germanorum.* occaſio admonuit. Quiſq; domum ſuam certo ſpacio circundedit, uel propter incendij periculum, uel propter barbariem ædificandiq; imperitiam. Et hinc fuit quod habuerunt pagos longiſsimos. Vrigebant caſas pro neceſsitate non pro uoluptate, ſedebãtq; nudi aut malè ueſtiti iuxta ignem, & tamen in ſordibus è puericia educati excreſcebãt in tantos artus tamq; robuſta corpora, ut nemo non miraretur corporum ſuorum proceritatem. Iulius Cæſar ſcribit in Commentarijs ſuis, Germanorum uitam & conuerſationem olim in uenationibus ſtudijsq; rei militaris fuiſſe, quodq; à paruulis duriciei & laboribus ſtuduerint. Victus eorum fuit lac, caſeus & caro. Fruebãtur omni libertate, nec à pueritia inſtituebantur honeſtis diſciplinis aut artificijs, ſed quiſq; faciebat quod uolebat. Nemo inter eos premebatur ulla cura aut metu, id quod aluit ſtaturam, roborauit *Metus in pueris obſtat incrementa.* uires & confirmauit neruos eorum. Siquidem metus & anxietas mentis in iuuenibus, plurimum eneruant uires corporis & ſpiritus triſtis exiccat oſſa, tãtum abeſt ut tale corpus incremẽta iuſta ſuſcipere queat. Non multum occupabantur labore agreſti, neque is permittebantur eis à ſuo magiſtratu, ne maiori amore ad culturam agrorum ferrentur, quàm ad diſciplinam militarem. Curioſa quoque ædificia non permittebantur erigere, neque ſectari auri ſacram famem, unde aſsidua & factiones inter ciues oboriuntur, ſed erant æquè diuites & pauperes, ſerui & domi, id quod eos tam diu ſimul continuit, antequam à Romanis ſuperari poſſent. Quam primũ uerò pecuniæ amor pectora eorum occupauit, actum erat de eis, quemadmodum Herodianus ſcribit Germanos ſub Cæſare Alexandro pecunia corruptos, ut pacem cum hoſtibus inierint.

DE FERTILITATE VETERIS GERMANIAE. Cap. XIIII.

FVit Germaniæ terra ab initio, autore Cornelio Tacito, in uniuerſum aut ſyluis horrida aut paludibus infœcunda, aſpera cœlo, triſtis cultu conſpectuq;, humidior quà Gallias, uentoſior quà Noricum ac Pannoniam aſpicit, frugiferarum arborũ & omnis culturæ impatiens, pecorum fœcunda ſed plerunq; improcera. Ne armentis quidem *Germanorũ incul. terra.* ſuis honos aut gloria frontis. Numero gaudent, eæq; ſolæ & grauiſsimæ ſunt opes. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ uenam, argentũ aurumue gignere: quis enim ſcrutatus eſt? Haud ſecus his diſ-

his diſsimilia ſcribit Seneca in libro de gubernatione mundi. Germani, inquit, errant in certis ſedibus, ſunt apud eos perpetuæ hyemes, ſolū infœcundū, nullæ ædes, uenationibus uiuunt: ubicunq; nox feſſos laboribus deprehendit, cubāt ſub frōdibus, aut in ſpeluncis foueisúe. Non habent domos, ſed caſas folijs & culmis contectas. Incolæ circum aguntur chorisantiū more in cōgelato mari, uictitantes carne ferina, gēs nuda & pellib. ſolum ferarū ueſtita, & propterea uilis deſpectaq; ab omnib. En tam miſeram regionē inhabitarunt maiores noſtri, taliaq; ſcripſerūt de Germania Iulius Cæſar, Tacitus, Seneca, Liuius, & alij Romani, qui tamen tanta iactura ſuæ reipublicæ totq; annis cōtenderunt pro ea ſibi ſubijciēda. Si fuit tam inops & miſera terra, tot paludibus & cœnoſis locis oppleta, tam inculta, tam horridis ſyluis obducta, ut quid tā diu luctati ſunt pro ea? Certè minoribus expenſis acquiſiuiſſent latiſsimam & ditiſsimā Aſiam (cuius tamē bonam partem ſubiugarunt) quàm ſqualidam illam & cœnoſam, ut uocant, Germaniam. Cumq; hodie omnia cernamus in Germania longè aliam habere faciē, quippe quæ neque Italiæ, neq; Galliæ cedit in fertilitate, ſed neq; Hiſpaniæ & omnia contraria his inueniantur, quæ memorati ſcripſeruut autores, quomodo eos excuſabimus? Illi penitus extenuauerunt & obſcurarunt terrā noſtram, nos uerò uidemus eam regionem eſſe amœniſsimam, pulcherrimis nitidiſsimisq; urbibus, caſtris & pagis paſsim exornatam & excultam. Habet cœlū ſatis clemens, campi fertilitatem optandā. Sunt colles aprici, nemora opaca, frumentorum abundantia, uitiferi montes, clariſsimi amnes, Rhenus, Danubius, Moganus, Albis, Neccarus, Sala, Odera, & multi alij fluuij & riui limpidiſsimi totam terram rigātes. Sunt fontes dulcis aquæ, ſunt thermæ calidæ, ſunt mineræ ſalis plurimæ, metallorum item fertilitate nullis cedit terris. Vniuerſa Italia, Gallia & Hiſpania, argentum ex Germaniæ negotiatoribus ferè omne habent, metallaq; non parū multa, nec auro eſt priuata. Hæc cum ita ſint, neceſſe eſt, memoratos ſcriptores aut mera mendacia ſomniaq; literis mandaſſe, aut cœlum regionūq; naturam mutatam. Certè hodie eorum quiſquā ab inferis reſurgeret ac oculis intima regionis noſtræ contemplaretur, nunquid non multū miraretur? aut quid diceret, ſi uideret quanta nunc eſt locorū ſalubritas, cœli humana tēperies, ubertas ſoli, uini frumentiq; quanta copia, arborum conſitiones, quis ſplendor urbiū templorum ſacra & erga Deum religio, urbanitas ciuiū, ueſtitus hominū, rei militaris peritia, apparatus bellicus, cęteraq; ornamenta Germanorū? profectò nō diceret terrā informem, aſperā cœlo, triſtē cultu, uideret ſanè quàm uerū ſit illud quod dicitur ſæpius bonam materiā ceſſare ſine artifice. Nam etſi alijs regionibus

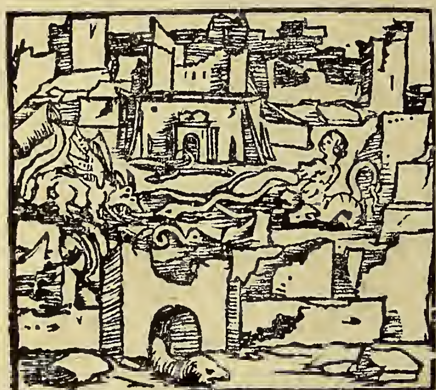
Contrarium hodie in Germania cernitur.

Nihil neceſſariarū rerum deeſt Germaniæ.

mitior hyems ſit fructusq́ nobiliores, minus tamen æſtus temperatus eſt, unde & frugũ corruptio, adde animalia uenenoſa, & alia ad humani generis perniciẽ intentiſsima, difficilis ſatis erit iudicatu, quæ cuiq́ prouincia comparanda ſit, quæ anteferenda. Sunt quidam autores phyſici qui opinantur ex reuolutione cœleſtium uirtutum & per hoc temperiei mutatione, regionum fœcunditatem mutari in ſterilitatem, & ſterilitatem rurſum in fœcunditatem, idq́ adeò ut ubi nunc eſt mare aliquãdo terram, & ubi terra, illic maria fuiſſe. Sterilem autem fieri fœcundam terram, indicant etiam Romani ſcriptores, qui queruntur non eandem eſſe ſuarum terrarum fœcunditatem, diſputãtq́ de eo, num etiã terra ſeneſcat, effœtaq́ reddatur ſenectute, ut animalia. Quæ mutatio facta ſit in terra Chanaã, ſcimus. Natura rerum infirmis elemẽtis ſubiectarum, eſt fragilis, corruptionibusq́ & mutationibusq́ expoſita, nihil eſt tam ſplendidum & magnificum, quod nõ redigatur ad nihilum, & in cõtemptũ ueniat. Dominus ſolus immutabilis manet, & qui in eo ſunt, unũ cum illo facti. In Aſia & Africa alijsq́ memorabilibus locis iam multa iacent neglecta, infrugifera & deſerta, quæ uix ſerpentibus iam alimenta præſtare poſſunt, ubi fuerunt ingentes ciuitates atq́ populoſiſsimæ. Vbi eſt iam Babylonia? Vbi Niniue? Vbi Troia? Vbi Theba? Vbi Carthago, Athenæ? & reliquæ urbes, de quibus tam magnificè loquuntur hiſtoriæ? Ecce rerũ humanarum miſeram & inſtabilẽ conditionẽ. Quid miſeri extollimur? quid cœci inflamur in tã caducis rebus? Babyloniæ urbis amplitudo & altitudo nota eſt, ſed ubi fuerit ignoratur locus. Eſt iam habitatio ſyrenũ, draconum & ueneficorũ animaliũ Aegyptus quæ ex Nili inundatione paradiſus erat, iam ſuas laudes nõ tuetur nec reſpõdet colonis ſuis.

Cœlũ cauſa mutationis.

Omnia in terris degenerant.

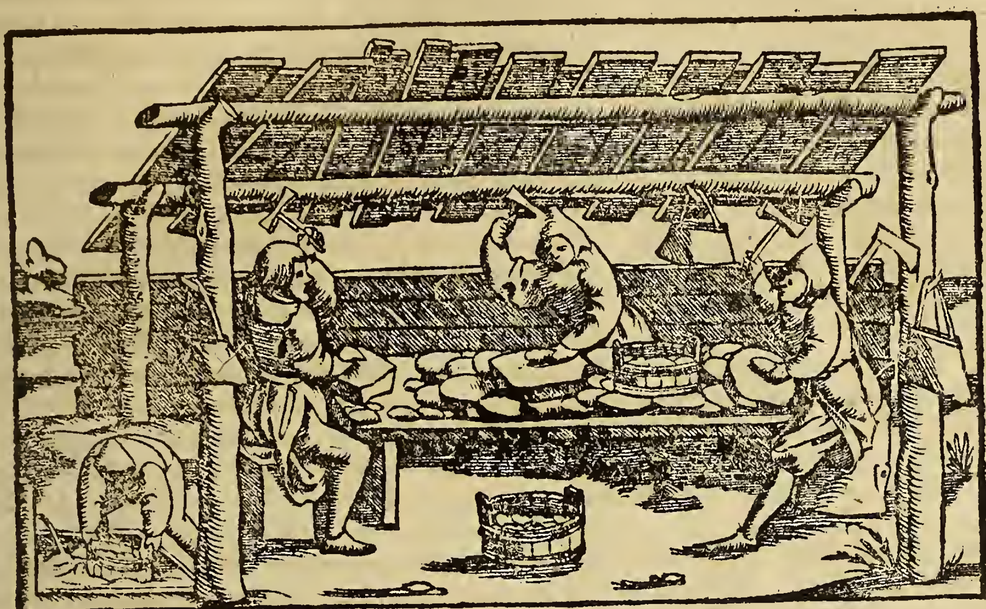

Quid igitur mirũ, ſi ex Germaniæ eremo factus eſt hortus, omnibus ad uoluptatẽ & neceſsitatẽ ſufficientibus plantis cõſitus? Sed nos rectius id dñi Dei noſtri tribuimus benignitati. Siquidẽ Domini uerbo obediũt omnia elementa, faciunt omnia hęc iuxta iuſſum & imperium Dñi exercituum. Hoc benedicẽte & aperiẽte manũ ſuam, terra fert fructũ ſuũ fertilitateq́ omnia implẽtur: maledicẽte & manũ claudente, ſterilis redditur terra, & omnia pereunt. In hũc modum ſolet eſſe uiciſsitudo in donis Dei, mutanturq́ ſic artes, animi, ingenia & regna, fieriq́ ſolent mortales poſt uaria dona & uictorias ſucceſſusq́ arrogantes & molles, uicijsq́ inquinantur infinitis. Quare poſt longam patientiam non perpetuò ferens dominus Deus maliciam hominum, ingratos punit, ſubtrahit cõſueta beneficia. Sic propter peccata populi mutata eſt fertilitas terræ promiſsionis, & quæ prius fluebat melle, uino & lacte, iã uix ſpinis & tribulis ferendis eſt habilis. Notum eſt quales fructus potiſsimũ uuas, in teſtimonium & ſignum Iſraeli Ioſue & Caleb ex illa tulerint terra, quæ iam eſt deſolata, deſerta & colono prorſus non reſpondẽs. Sicut etiã Sodoma & Gomorrha ante maledictionẽ omnibus rebus abũdauerũt, ut iure habitæ ſint paradiſus & pinguedinis domus. Sic, ſi uerũ eſt Germaniã aliquãdo fuiſſe barbarã, horridã & infœcundam, ſemper tamen bellicoſam, alijsq́ populis fortiorem, quemadmodum cõſueuit eſſe gens laboribus indurata & exercitata, parumq́ ciuilibus moribus imbuta, Dñs tamen iam tandem quoq́ hanc terrarum orbis partẽ reſpexit, ita ut ex uerbo & gratia Domini uix unq́ fuerit regio, uel fertilior magisúe habilis ad omne genus fructus producendos, uel felicior ingeniorum animorumq́ bonitate, magnitudine & præſtãtia. Quibus enim gentib. in ulla cedit arte & ingenio? Fuerunt quidem olim ſecula apud Aegyptios, Græcos & Romanos, eruditione & artibus excellenter dotata & exculta, ſed temporis

Viciſsitudo in rebus.

Germanorũ præconium.

poris iniuria, quæ omnia conſumit, artes & homines interciderunt. Id quod ſine dubiò
nobis euenire poteſt, ſi ingrati fuerimus domino Deo, omnium bonorum largitori. Mi
hi tamen non uidetur terram noſtram à principio adeò deſtitutam fuiſſe beneficijs Dei,
quibus hodie abundat, quantumlibet à Romanis inſimuletur, & tamen illi perpetuò
ſunt inſidiati, quin ſi culta fuiſſet copiam omnium rerum neceſſariarū affatim protuliſ-
ſet. Quis enim dubitat, ſi ante Chriſtum natum uenæ illæ terræ, quæ hodie ferri ſuppe-
ditant abundantiam in tot lucis Germaniæ, apertæ fuiſſent, effoſſoribus emolumētum
abundans miniſtraſſent? Qualiū unam habemus haud procul à Baſilea in Fricktal, quæ *Fricktal apud Vocetiū montem.*
iam à multis annis exhauriri nequiuit. Habent & ciues Vlmenſes unā ſatis diuitem, ſed

multò ditiorē habēt Ambergēſes in inferiori Bauaria. Abūdant & Saxones hoc generē
metalli. Idem dicere poſſum de tot argenti fodinis, quæ etiā intra antiquā Germaniam
inuentæ ſunt, qualis eſt in ualla Ioachimi, in Annebergo, Schneebergo, Mansfeld, &
alijs quibuſdam obſcurioribus locis, in montibus nigræ ſyluæ atque Bohemiæ. Nec hic
recenſebo Argētifodinas extra ueteris Germaniæ limites inuentas, ut ſunt Suuatzēſes
& Lebertalenſes in Alſatiæ montibus, &c. Sed dices, ante bis mille annos hāc mineram
in uiſceribus terræ nondum fuiſſe concoctam, atque ob id mortales tunc fruſtrà in recenſi
tis locis operam ſuam collocaſſent, ſi argento inhiaſſent. Reſpondeo. Fuit aurum & ar-
gentum etiam ante diluuium erutum è terris, & quis tunc illud concoxerat, quum mun
dus nondum per multos annos duraſſet? Non'ne Tubalcain fuit mox poſt mundi crea
tionem malleator æris & ferri? Quis dedis æs, ſi illud opus habuit diutina in uiſceribus
terræ cōcoctione? Quid itaque obſtitiſſet ſi tēpore Iulij Cæſaris montis Germaniæ fuiſ-
ſent euerſi, ut foſſores non inuenerint argentum, ſtannum, cuprū & plumbum ſicut hò
die inueniunt? Dominus Deus in prima mundi creatione nedum uim ſeminalem indi- *Vis ſeminalis.*
dit terræ, uerum & res ipſæ iam ſua perfectione ſuoque modulo predicabāt maieſtatem
Dei. Siquidem in ſex primis dieb. perfecti ſunt cœli & terra, & omnis ornatus eorum.
Et non'ne mineræ terræ atque pulcherrimi & precioſi lapides eius ſunt de ornatu terræ?
Fœcunda eſt & ſemper fuit terra ſeminibus, uerum & interim ſemper ornata fuit rebus
ipſis, idque nedum in ſuperficie ſua, ſed & in uiſceribus ipſis ſuperficies decoratur plātis
& animantibus, uiſcera mineris, gemmis & pulchris lapidibus. Germani olim data ope
ra relinquebāt terram ſuā incultā, malebantque ſe exercere in armis, quàm uenas argenti
& auri in terra abſtruſas magnis ſudoribus effodere. Alioquin inueniſſent ſi ſcrutati fu-
iſſent, ſicut hodie inueniunt. Siquidē diues eſt Germania auri, argenti, aliorumque metal
lorum. Certè Italiæ, Hiſpaniæ & Gallijs ferè prorſus omnia metalla negātur, niſi quæ à
mercatorib. Germanis inferuntur. Fructib. alij alijs abundant, ſed habet & Germania

ſuos peculiares. Non facile eſt conferre terrarum felicitatem. Nam nullam partem eſt inuenire, quæ ferri omnia poſſet. Semper negatum eſt alij, quod in aliam collatum uideas. Quod autem de metallis diximus, idem quoq; de uini plantatione ſentimus. Si Medera inſula hodie profert uinum Creticum, uitibus in eam ex Creta translatis, non dubium quin & ſolum Herbipolenſe aut Heilprũnenſe olim æque ut hodie, ſi cultum fuiſſet, uinum nobile protuliſſet. Nec uideo quid triſtitia cœli obeſſe poſsit terræ. Si uno æuo ob fuerit, perpetuo oberit, id quod ſatis probat acetoſum uinũ quod apud Ratiſponenſes creſcit, niſi ſingularis & inſolitus ardor ſolis terram acrius macerauit. Quod autem multæ hodie in Aſia & Africa inueniuntur regiones, quæ penitus degeneraſſe à ſua priſtina nobilitate deprehenduntur, id eueniſſe noueris ex maledictione Dei, quàm inhabitatorum commeruerunt peccata, iuxta illud. Deut. 28. Si non audieris uocem Domini Dei tui, ut cuſtodias cuncta præcepta eius, maledictus eris in agro, maledicta ſporta tua, maledictus fructus terræ tuæ. Semen plurimum expones in agrum & parum colliges. Vineas plantabis & coles, ſed uinum non colliges, eò quòd uermis illud ſit abſumpturus. In hunc itaq; modum interierunt maxima regna, propter ſcelera ſua à Deo maledicta, & maximæ abolitæ ſunt urbes. Factũ eſt quoq;, ut ubi olim magnus fuit lacus, aut cœnoſa palus, hodie fertilis inueniatur fundus. Et ut ſemel finiam, patria noſtra non habet immite cœlum aut ſterilem fundum, ut ueteres ſenſerunt, ſed nihil eſt ferè in ea ocioſum, quod non ſit frumento, fructui aut uino ferẽdo aptum. Colles ſunt apici, habemus amœniſsimas ſyluas, copiam fructuum, magnos & paruos amnes terram fœcũdantes, ſalubres fontes, plurimas aquas thermarũ, totidemq; fontes ſalis, plures mineras argenti & ferri quàm ulla uicina natio, ut taceã quàm hodie decorata ſit Germania urbibus, uicis & caſtellis, caſtris quoq; & arcibus, montanis & campeſtribus.

Maledictio Dei ſterilem reddit terrã.

DE DIVISIONE VETERIS ET HODIERNAE *Germaniæ.* *Cap.* XV.

Non conſtat ex ſcriptoribus, Germaniam olim in uarias diſtinctã fuiſſe prouincias, niſi quòd fuit, ſicut & hodie, Germania ſuperior & inferior. De Saxonia, Thuringia, Miſnia, Haſsia, Franconia, Schleſia, & alijs minoribus regionibus, nulla penitus ſit mentio, tametſi certos quoſdam populos in his tractibus, tunc quoq; habitaſſe nemini dubium ſit, ut ſuprà indicauimus. Cum uerò Germani traijcerent Rhenum atq; Danubium & occuparent partem Galliarum alieno ſudore excultam, extenderentq; patriam ſuam in Noricum, Vindeliciam, Rhetiam, Heluetiam & ſuperiorem Pannoniam, tunc Germania cœpit in uarias diſcriminari prouincias, quanquam hoc eſſet extra ueram & antiquam Germaniam. Nam ueteres ſeparauerunt has terras ut diximus, à Germania, nec incolæ earũ uſi ſunt lingua Germanica, quouſq; Germani eas occupauerunt. Iuxta tractum Rheni à parte Galliæ loquuti ſunt Gallice, etiamſi incertum ſit qua lingua uſi fuerint Galli antequã Romanis ſubijcerentur, & ultra Danubiũ uerſus alpes locuti ſunt Italicè, ſicut & in hunc uſq; diem haud procul à Curia loquũtur Italicè, donec Germani traiecto Danubio eas terras ſibi ſubiugarunt, aliamq; introduxerunt linguam. Per Heluetiam intellige agrum Suicerorum, & per Rhetiam lacum Podamicum ſeu Conſtantienſem atq; Algoiam, per Vindeliciam Lechgoiã, per Noricum Bauariam, & per Pannoniam ſuperiorem Auſtriam. Duorũ fluuiorum Rheni & Danubij ripas Romani ſine magno negocio ſibi ſubdiderunt, condideruntq; multas ciuitates iuxta eoſdẽ fluuios. Pro uera autem Germania obtinenda, multum ab illis eſt ſudoris & ſanguinis effuſum. Obtentam inſuper, diu retinere nequiuerũt. Nam poteſtas eorum cum ad ſummũ aſcendiſſet, illico rurſum cœpit deficere, atque proprium ſibi creauerunt regem, ſicut & Saxones. Sed nec Thuringi uolebant eſſe ſine rege. Quod cum Sueui uiderent, creauerunt ipſi ſibi ducem, qui antea habuerant reges. Cumq; parum conueniret Sueuis cum Thuringis qui confines erant, uocati ſunt Franci, datusq; eis locus inter utranque gentem, qui dirimeret diſcordiam illarum. Deinde conuerſa inferiori Germania ſub Carolo magno ad fidẽ Chriſti, translato Imperio ad Germanos, inſtituti ſunt multi & uarij ducatus, comitatus, epiſcopatus, abbatiæ, præpoſituræ, atque aliæ ſeculares & ſpirituales dignitates, ſciſſaq; eſt Germanica natio in multas diuiſiones & regiones, ut hodie

Linguæ in deuictas terras trãslatæ.

Sub Carolo magno Germania diſtincta in ditiones.

uidere licet. Trans Rhenum uerſus Galliam ſunt Holandia, Brabantia, Geldria, Lotharingia, Vueſtrichia, Tractus Rheni, Alſatia, & Heluetia. Citra Rhenũ ſunt Friſia, Vueſtphalia, Brunſuicia, Saxonia, Haſſia, Thuringia, Miſnia, Schleſia, Frãconia, Sueuia, Marca interior & exterior, Pomerania, Pruſsia, Meckelburgeñ. ditio, Morauia & Nordgoia. Vltra Danubiũ uerſus alpes ſunt Auſtria, Stiria, Bauaria & Atheſina regio. Quibus ſi accenſerem minores regiones, ut ſunt Nigra ſylua, Ottonica ſylua, Vuirtenbergeñ. ditio, Hegoia, Briſgoia, Algoia, Vuedderauia, Huneſruckia, Vueſteruualdia & aliæ multæ, creſceret numerus particularium regionum Germaniæ in immenſum, de quibus nihil ueteribus conſtitit, præſertim exteris.

QVANDO ET QVOMODO IMPERIVM FVERIT AD GERmanos translatum. Cap. XVI.

Operæprecium me facturum puto, ſi oſtendero, quã occaſione imperium ad Germanos ſit deuolutum, & quomodo ſinguli Imperatores ſibi inuicem in imperio ſucceſſerint, priuſquam ſcripſero de præcipuarum regionum & ciuitatum Germaniæ exortu & ſucceſſu. Nam non raro fiet, ut in ſequentibus mentionem faciam de quibuſdam geſtis, quæ ſub illo aut iſto contigerunt Cæſare, ubi non ſemper adnotaturus ſum annorum numerum, qui à Chriſto nato effluxerunt, quos in Cæſarem catalogo facile inuenire potes. Oſtendi autem in deſcriptione Italiæ, quomodo imperium primũ Romæ emerſerit, auſpicijsq́ creuerit, & quàm diu illic ſubſtiterit; item quomodo deinde Conſtantinopolim in Græciam translatum; qualiq́ ſucceſſu ibi durauerit. Recenſui præterea Cæſarum nomina & perſonas, quæ imperio uſq; ad Carolum Magnum pręfuerunt, quando Aquila Romana biceps eſt facta, manente uno capite in Eccleſia Occidẽtali, & altera in eccleſia Orientali, ubi ſcilicet Imp. Græci uſque an annum Chriſti 1453. ſederunt, ſubactumq́ fuit imperium eorum à Turca. Quomodo uerò Imp. Græci ſibi mutuo ſucceſſerint, indicabimus infrà ſuo loco. In ſuperioribus quoq; retulimus, quomodo Italia conciderit & lacerata fuit, poſtquã Imp. ſedem ſuam in Græciam tranſtulerũt, quamq́ multi populi irruerint in Italiam, & deuaſtauerint eam, pręſertim Gothi, Huni & Longobardi, nullo Imperat. Conſtantinopolitano iuſtam præbente defenſionem. Vnde & Occidentalis eccleſiæ primores moti, cum conſilio Romani pontificis elegerunt Carolum regem Galliæ & aliquarum regionum Germaniæ Imperatorem Occidentalis eccleſię, relictoq́ Imperatore Græco, homagium præſtiterunt Carolo electo. Geſſerat enim ſeſe hic Carolus tam ſtrenuum contra Saracenos & Longobardos, graſſantes in Hiſpania & Italia, ut omnium calculo dignus iudicaretur imperiali corona, gaudebatq́ tota eccleſia Occidentalis de tanto principe, cui nullus alius ſimilis, & ita potens in Occidente inueniebatur. Germani aſſerunt illum in Germania natum, & Galli in Gallia. Vtrunque autem eſt uerum. Siquidem ille deſcendit à Sicambris, qui aliquot centenis annis habitauerunt iuxta oſtia Rheni, denominatiq́ ſunt à Franco duce uel rege ſuo Franci, & aliquot centenis annis poſt Chriſtum natum relicta terra illa partim occupauerunt ripam Mogoni, quæ terra quoq; ab eis denominata eſt Frãconia, & partim ſubiugauerũt Galliam, cuius aliqua pars ab eis etiam appallata eſt Francia. Hæ itaq; duæ Franciæ, una Orientalis, alia Occidẽtalis, ab uno populo habitatæ, multis annis ſub uno perſeuerarunt domino, quouſq; ſcilicet poſteritas Caroli Magni defecit, id quod hic annotãdum duximus: quia Galli contendunt primum Occidentalem Cæſarem fuiſſe Gallum, atq; ſub eo imperium translatum in Galliam. Germani uerò longè aliter ſentiunt: Nam Carolus Magnus fuit Germanus natus, fuit dominus Germaniæ, nouit linguam Germanicam, reduxitq́ Germaniam pro bona parte ad cognitionẽ Chriſti. Habitauit in Germania, nempe Aquiſgrani & Ingelhemiæ, quæ patria mea eſt, ubi & plurimi eum natũ aſſerũt, alij uerò ſignant Fruxinum locum natiuitatis eius. Celebrauit plurimos in Germania

Carolus Magnus quare electus Imperator.

Francorum origo.

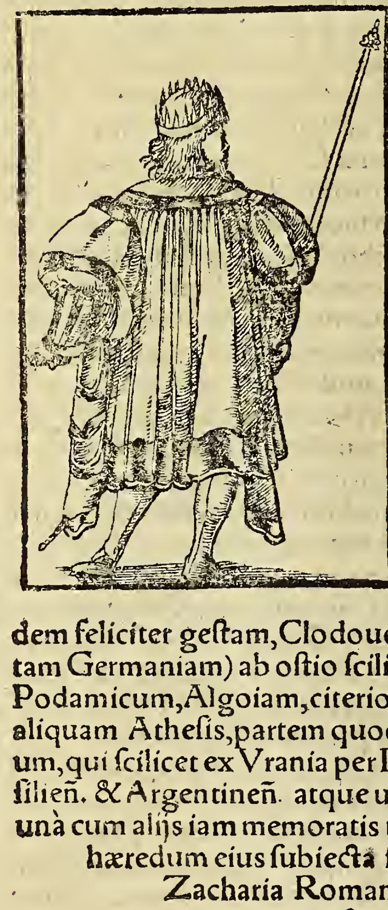
Locus natiuitatis Caroli Magni.

principum conuentus,potiſsimum Ratiſponæ, Vuormatiæ,Aquiſgrani,& prope Moguntiam,atq; ob id Imperium ſub eo translatum eſt in Germaniam, quod tamen Galli & Itali conſtanter negant,dicentes imperium ſub Ottone primo ad Germaniam tranſlatum, quantum ſcilicet pontifex Romanus Imperatoribus de Imperio permiſit. Rediens ad Carolum Magnũ & ad omnes ſucceſſores eius,quos nunc ordine recenſebo, deſcribamq; cõpendio eorum inſigniora facta.Sed quia multum lucis allaturum eſt hiſtorijs,quas in ſequentibus obiter attingam , ſi prædeceſſores Caroli Magni quoq; hic ordine ponam,paulo altius uidetur repetenda regum Galliæ ſeries & ſucceſsio, incipiendo ſcilicet à Clodoueo primo Chriſtiano Francorum rege,quomodo ille & ſui ſucceſſores uſque ad Carolum magnum dominium ſuum extenderint ultra Rhenum in Germaniam redegerintq; ſub unum imperium, utramq; nationem,aut ſaltem bonam Germaniæ partem.

DE CHRISTIANIS REGIBVS QVI ANTE CAROLVM MAgnum *rerum ſunt potiti in Gallia & partim in Germania.* *Cap.* XVII.

ANno ſalutis 500. plus minusúe exortum eſt ingens bellum inter Clodoueum Gallorum regem & inter Alemannorum regem. Nam Clodoueus expeditionem fecit uſque ad Tulbiacum,quod eſt in epiſcopatu Colonienſi, contra Alemannorum regem,commiſſaq; atroci pugna , Alemanni prima die Clodouei exercitum ſtrauerunt, eumq; in fugam uerterunt, ut ille planè deſperauerit ſe poſſe ferre tam potẽtis hoſtis molem. Duxerat autem Clodoueus iſte Childerici filius anno 484. Clotildem Gundebaldi Burgundi regis filiam,mulierem ſanctam in matrimonium.Quam cum ad Chriſti religionem exhortantem audire nollet,tandem cum Alemannis prælio concurrens ab illisq; deuictus, ut iam ſignauimus, uotum uouit ſi compos fieret,ſe uxori obtẽperaturum, ſeq; unà cum populo ſuo ſuſcepturum ſacrum baptiſma Altera erga die rurſum inſtaurans exercitum ſuum, aggreditur regem Alemannorum & eius exercitum, percuſsit hoſtem & in fugam uertit,regem uerò eorum occidit & plurimos cepit. Eo die cecidit uniuerſa gloria & libertas Alemannorum Neq; enim deſtitit perſequi uictor quàm latè patuit nomen Alemannorum,nõ ſolum Germaniam primam, ciſrhenanam ſcilicet, ſed etiam traiecto rheno ueterem Alemanniã & trans Danubium Rhetiam primam penetrans,nec uſquam conquieſcẽs,donec partim ferro,partim ſeruitute totã Alemannorum gentem perdomuiſſet.Poſt hanc itaq; cædem feliciter geſtam,Clodoueus ſibi ſubditam fecit totam Alemanniam (non autẽ totam Germaniam) ab oſtio ſcilicet Neccari uſque in Sueuiam,Nigram ſyluam. Lacum Podamicum,Algoiam,citeriorem Rhetiam uſq; ad Curiæ interiores barbaros , partem aliquam Atheſis,partem quoque illam Heluetiæ quæ eſt inter Rhenum & Vrſam fluuium,qui ſcilicet ex Vrania per Lucernam deſcendit : item Sequaniæ,terrã diœceſum Baſilieñ. & Argentineñ. atque ultra per deſcenſum Rheni. Sicq; bona pars Heluetiorum unà cum alijs iam memoratis terris anno Chriſti 500. aut circiter,dominio Clodouei & hæredum eius ſubiectã fuit uſq; ad tempora Childerici tertij, qui procurãte Zacharia Romano pontifice,à Gallis fuit Regio honore priuatus,& in locum eius Pipinus Coroli Magni pater electus.

Clodouei cõuerſio ad fidem Chriſti.

SEQVI-

SEQVITVR CATALOGVS REGVM CHRISTIANORVM *Galliæ.* Cap. XVIII.

1 Clodoueus (aliâs Ludouicus) primus Galliæ Chriſtianus rex. Hic re feliciter cõtra Alemãnos geſta, accerſito Remigio prȩſule Rhemenſi unà cum tribus millibus è populo, ſacro fonte abluitur anno regni ſui 11. Regnauit autem anno 500

2 Childericus filius Clodouei, fundator S. Germani prope Lutetiam, anno 514

3 Clotarius Childeberti frater, uir ferox & tyrannus, regnauit 559

4 Adelbertus filius Clotarij, magnus adulter. 564

5 Chilpericus Ariberti frater occidit uxorem ſuam & duxit aliam 573

6 Clotarius filius Chilperici deuicit Saxones, regnauitq́ an. 587

7 Dagobertus filius Clotarij fundator multarũ eccleſiarum. Temporibus ſuis conſtructa ſunt monaſteria S. Galli & Vuiſſenburgi. 631

8 Clodoueus 2. Dagoberti filius, pius erga pauperes. 645

9 Clotarius 3. filius Clodouei adminiſtrauit regnum per Ebroinum magiſtrum curiæ ſuæ, regnauit anno 662

10 Theodoricus frater Clotarij gubernauit regnum per magiſtrum Curiæ ſuæ. 666

11 Childericus 2. frater Theodorici uir tyrannicus 677

12 Clodoueus 3. filius Theodorici. 693

13 Childebertus 2. Clodouei frater. Cuius curiæ magiſter Pipinus genuit ex Alpiade filium nothum, nomine Carolum Martellum. 697

14 Dagobertus 2. & Childeberti filius. Huius curiæ magiſter fuit Carolus Martellus filius naturalis Pipini. Hic in una pugna ſtrauit trecenta millia atq́ octoginta quinq́ millia Saracenorum. Domuit quoq́ Sueuos, Saxones & Bauaros. 715

15 Clotarius 4. Dagoberti frater, regnauit anno 719

16 Theodoricus 2. filius Dagoberti. Hic confirmauit fundationem abbaciæ Murbacẽſis, regnauitq́ anno 726

17 Childericus 3. filius Theodorici, ultimus de linea Clodouei. Hic per papam Zachariam fuit regno ſpoliatus, & in monaſterium truſus, atque in locum eius ſubſtitutus Pipinus Caroli Martelli filius, tranſlatumq́ eſt regnum in aliam lineam & familiam.

18 Pipinus rex Galliarum procuratione Zachariæ papæ electus anno 750 Hic rurſum ſubegit Saxones, profectusq́ eſt bis in Italiam, uicit Aiſtulphum Lõgobardorum regem, qui pugnauerat contra papam & Romanam eccleſiam.

CATALOGVS ET SVCCESSIO OMNIVM CAESARVM, QVI *à Carolo Magno uſq; ad Carolum quintum imperio præfuerunt.* Cap. XIX.

CAROLVS MAGNVS.

1 Carolus Magnus filius Pipini regis Francorum, natus iuxta omnium ferè hiſtoricorum ſententiam in uilla Ingelheim, quæ duobus miliarib. diſtat à Moguntiaco, ubi etiam inſigne conſtruxit palatium, cuius ueſtigia adhuc hodie cernuntur, tametſi quædam meo æuo hinc tranſlata ſint uetuſtatis monumenta, præſertim aliquor lapideæ fuſæ columnæ, quæ hodie Heidelbergæ in principis arce uidentur. Hic Carolus defuncto patre concordi cõſenſu in demortui locum eſt ſurrogatus, quòd paternã auitamq́ æmularetur uirtutem. Hic Albinum Alcoinum prȩceptorem habuit, eoq́ procurante Pariſienſe gymnaſiũ extruxit, quemadmodum & Papienſe gymnaſiũ uiris doctis inſtituit, poſteaquã Longobardos perdomuit. Templa exornauit, Baſilicã Aquiſgrani ubi ſepultus eſt, extruxit. Monaſterium in Vueſtphalia fundauit, plurimaq́ cœnobia in toto regno ſuo ultra & citra Rhenum fundauit & fundata priuilegijs & beneficijs perſecutus eſt, id quòd patet de monaſterijs in Heluetia & Alemannia ſitis, prȩſertim de monaſterio Campidonenſi, Diſentinenſi iuxta ortum Rheni, Fabario, Sancti Galli

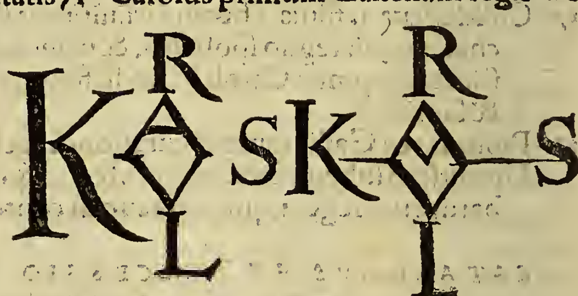
Præceptor Caroli Magni.

Galli, Augiæ maioris, Murbacenſi & multis alijs locis quorum fundatiões & diplomata adhuc extant, & quædam mihi uiſenda exhibita ſunt. Hic Carolus nullam inſignem ſacram ædem per Germaniam & utrãq; Franciam indonatum reliquit, quod & literæ & reliquiæ, & templorum ornamenta etiãnum atteſtantur. Grauiſsima & maxima bella geſ ſit, primum Aquinaticum, alterum Longobardicum, tertium Saxonicum. Geſsit in Hiſpanijs bellum, in Baioaria atq; Pãnonia cõtra Hunos, quæ in ſuis quibusq; locis explicantur. Cæterum cum Leo põtifex tertius ab ęmulis malę tractaretur, Carolus eius iniuriam uindicaturus uenit Romam, ingreſſusq; in die natalis Saluatoris templũ oraret, pontifex Leo coronam capiti eius impoſuit, & Imperatorem Romanum pronunciauit. Cui ab uniuerſo populo Rom. acclamatum eſt. Carolo pijſsimo, perpetuo Auguſto, à Deo cõronato, magno & pacifico Imperatori, uita & uictoria. Vnctus eſt deinde & abolito patritij nomine quo prius utebatur, appellatus eſt Imperator anno regni ſui 33. noſtræ uerò Salutis anno 801. imperante tunc Conſtantinopoli Irene poſt excæcatum filium Conſtantium Irene. Itaq; audiens quæ Romæ facta fuerant, miſit legatos ad Carolum de pace firmanda: & Carolus uiciſsim oratores imperatrici miſit pro pace ſolidius firmãda, ipſius connubium petens, in quod illa conſenſiſſet, niſi (ut ſuprà diximus) impedita fuiſſet. Interim cum ſenectus accederet, diuiſit regnum inter filios. Nam Ludouicũ Aquitaniæ regem, Bernardum uerò nepotem ex filio Pipino, Italiæ regem dixit, ac ſequenti anno cum Aquiſgrani hybernaret & pleuritide correptus, diem clauſit extremũ anno Domini 814. imperij 14. regni 46. ætatis 71. Carolus primùm Galienam regis Toleiani filiam uxorem habuit, ſecundò Irmengardam Deſiderij Longobardorũ regis filiam, tertiò Hildegarden Sueuã, quæ genuit liberos, quartò Fraſtardam Francã, & ultimò Lutgarden Alemannam. Liberos genuit, Carolum, Pipinum, Ludouicum, Rothruden, Berthã & Cuſalam. Signum cuiuſuis Imper. adiecimus.

Bella Caroli Magni.

Carolus imperator.

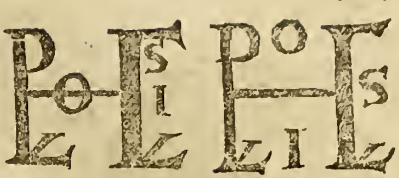

² **Ludouicus** filius Caroli Magni & Hildegardis pius cognomento dictus, mitiſsimi ingenij & morum manſuetudine cunctis amabilis, poſt mortem patris à regni proceribus Imperator ſalutatus eſt. Hic cum in longiorem ętatem uita eius extenderetur, inſidias paſſus eſt etiam à filijs, præſertim quod Iuditham, alteram uxorem mulierem procacem duxiſſet. Vnde Lotharium in Italiam, Pipinum in Aquitaniam, Ludouicum uerò in Bauariam ablegauit. Sed inquieti filij patrem cuſtodiæ arctiſsimæ mancipant, in monaſterio diui Medardi Sueſsione, imperiumq; inter ſe partiuntur. Monarchiam uerò Lothario natu maiori fratres permittunt. Id eum primores Franciæ ægrè ferrent, inuitis filijs Imperator cuſtodia educitur, regnisq; ſuis reſtituitur, & Iuditham uxorem ex Italia exilio redeuntem recepit, atque filio eius Carolo tradit regnum Aquitaniæ, Pipinus enim iam obierat: Lothario

Imperator incarceratur.

thario uerò iam moriturus imperium cōmiſit. Reddidit autem Deo ſpiritum anno 840. cum imperaſſet annis 26. ſepultus Metis in monumento Hildegardis matris. Porrò Carolus Aquitaniæ rex eſt ille qui poſtea Caluus cognominatus eſt.

3 **Lotharius** filius Ludouici Pij poſt mortem patris infelicibus auibus imperiū aggreſſus eſt. Cum enim ferox eſſet in fratres, illi aduerſus eius cupiditatem bellum geſſerunt. Alij tamen ſcribunt Lotharium & Ludouicum aduerſus Carolum, qui poſtea Caluus dictus eſt, maximum comparaſſe exercitum, & in die reſurrectionis pugnam atrocem iniſſe, in qua Carolus ſuperior euaſit, perijtq; in ea ferè tota nobilitas Franciæ, tam pertinaci inter ſe certamina pugnarunt fratres. Tandem concordiæ inuenta eſt formula, nempe ut Carolus rex Franciæ diceretur, Ludouicus Germaniæ rex eſſet, omnemq; Germaniam uſque ad Rheni fluenta poſsideret, cum nonnullis adiacentibus ciuitatibus & pagis trans Rhenum ob uini copiam admodum acceptis: Lotharius uerò maior natu Galliam Belgicam, regnum Prouinciæ & eam portionem terræ, quæ ab eo Lotharingia dicta eſt, acciperet, cum iam Italiam poſsideret. Pipinus uerò nepos eorum ex Pipino fratre truſus eſt in monaſterium. Sed & Lotharius Imperator diſtributa filijs hæreditate, monaſticam ſuſcepit uitam. Reliquit autem filios Ludouicum, Lotharium & Carolum. Cum enim Lotharius decem imperaſſet annis, conuocatis regni primoribus, ſic inter filios regna partitus eſt, ut Ludouicum conſortem imperij fecerit atque Italiam tradiderit: Lothario autem Auſtraſiam & Lotharingiam: Carolo autem minori natu Prouinciæ regnum, quod olim Narbonenſis appellabatur Gallia. Mortuus eſt autem anno ſalutis 855. cum regnaſſet annis 16. Lotharius quoq; filius eius paulo poſt mortuus eſt in Italia, unà cum magna parte exercitus, eius qui omnes peſte perierunt.

Grauis fratrum diſcordia.

Lotharingia à Lothario.

Imperator fit monachus.

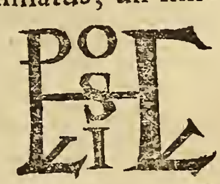
4 **Ludouicus** Iunior qui & ſecundus filius fuit Lotharij, cui pater regnum Italiæ & Imperium uiuus aſsignauit, fuit uir humanus, pius & iuſtus, regnauit annis 19. mortuus anno 874. Vxores habuit Emmam Hiſpaniarum regis filiam, unde geniti Ludouicus Carolomannus, Pipinus, Hildegardis filia, & Carolus Craſſus.

5 **Carolus** Caluus Ludouici Pij ex Iuditha altera uxore filius ac Ludouici ſecundi Imperatoris patruus cum iam occidentalis Franciæ regnū annis ſex & triginta regnaſſet, audita morte Ludouici Imp. feſtinauit Romam pro corona imperiali ſuſcipienda, anno ſcilicet ſalutis 876. Ipſe Boſonē uxoris fratrem proclamauit regem Prouinciæ. Cumq; in Italiam proficiſceretur, ut Saracenos è Campania expelleret, Mantuæ correptus febre moritur, accepto ueneno à Sedechia Iudęo medico, quem familiarius diligebat, anno ſalutis 878. Regnauit annis 36. Imperauit biēnio. Ex Hermentrude altera coniuge ſuſtulit Ludouicum, Lotharium, Carolum, Carolomannum & Iuditham filiam.

Boſo rex Prouinciæ.

6 **Ludouicus** tertius Caroli Calui filius, Balbus cognominatus, uir ſimplex ac mitis, iuſtitiæ, pacis ac religionis amator, unctus & coronatus eſt anno 878. Mortuus uero anno 880. cum uix biennium imperaſſet. Amſgard prior eius coniunx genuit ei Ludouicum & Carolomannum, altera Adelheidis Carolum.

7 Carolus

7 **Carolus** iunior cognomento Craſſus princeps Chriſtianiſs. omnia Francorũ regna quæ maiores ſui non ſine magna ſanguinis effuſione obtinuerant, breui ſine conflictu aſſequutus eſt. Sub eo grauia damna illata ſunt Galliæ à Normannis, qui deuaſtarunt Atrebatos, Camera cenſes, Morinos, Menapios, Brabantinos, Leodinenſes, Tungros, Treuiros, &c. Quibus cum Carolus Imp. reſiſtere non poſſet, tandem ex hoſtibus amicos & affines fecit, data ſcilicet Gotfrido regi in matrimoniũ Giſla filia Lotharij patruelis ſui & Friſia in dotem addito baptiſmatis lauacro. Sed cum nec ſic diu pacem ſeruarent, Imperator tandem coactus fuit nouã ini re cum eis rationem atque tradere eis locum ad inhabitandum, qui poſtea à nouis incolis Normannia eſt dictus, tametſi quidam illud Carolo Simplici regi Franciæ attribuant, qui Rolloni, poſt acceptis baptiſmatis lauacrum Roperto dicto, Neuſtriam conceſsit. Paulo pòſt ſuſpitionem adulterij Imp. concipiens de uxore ſua muliere integerrima, illa ab eo ſequeſtrata, in cœnobio Andlauu reliquũ uitæ peragit. Quæ res ut multis commiſerationem, ita Auguſto peperit extremam calamitatem. Cuius ignauiã pertęſi eius ſubditi, quod & Franciam ui bellica Nortmannorum fœdatam relinqueret, & coniugem ſanctam probri iniquè inſimulaſſet, tanquam inutilẽ imperio deponunt, adhibito ei curatore Arnulpho quẽ ei ſufficiunt, regemq; ac Cæſarem eligunt Carolo abdicato. Qui in ſumma egeſtate adeò uixit, ut ſępius quotidiani uictus ſentiet penuriam, ab omnibus ſuis derelictus, priuatam uitam miſer uixit, adiutus ab Arnulpho certis ex Alemannia redditibus pro uictu quotannis, quem ſupplex rogauerat, ne fame periret. Mortuus itaque pauper ſine honore in Augia maiori prope Conſtantiam, humili ac abiecto monumento ſepultus anno 888. imperij decimo. A ſuis ſtrangulatus etiam ſcribitur. Res digna ſpectaculo & magnis principibus animaduertenda, humanæ ſortis inſigne exemplar.

Normandi.

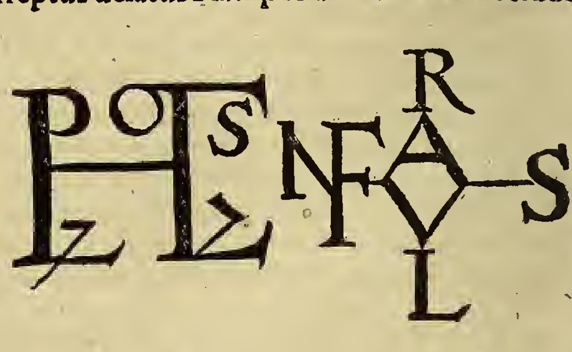
Imperator deponitur.

Sepulchrum Caroli Craſſi.

8 **Arnulphus** filius naturalis Carolomanni regis Bauariæ fit Imperator. Cum enim optimates uiderẽt Carolum Craſſum uiribus animi & corporis deficere, hunc Arnulfum ſtrenuum ducem orientalis Franciæ, quæ regnum Teutonicum tum dicebatur, Bauariam, Sueuiam, Saxoniam, Turingiã, Friſiam, Lotharingiam complectens, abiecto Carolo, Imperatorem deligunt. Contra eum rebellant Marahẽſes, ſed Imperator, regnum eorum ingreſſus, omnia ſolo æquauit, atq; in finibus Bauariæ Sclauorum temeritatem repreſsit. Deinde grauiſsima bella geſsit cum Nortmannis in ripa Moſæ. Nouiſsimè uerò quum Italiam tumultuantem pacare contenderet, pharmaco quodam dementatus, ac graui morbo correptus delatus Ratiſponam tandem mortuus eſt anno ſalutis 899. duodecimo regni ſui anno. Habuit aũt duas uxores, unã Agnetem regis Græcorum filiam, ex qua ſuſtlit Arnulphum malum, ducem Bauariæ, & Vuernherum comitem in Schiern: alteram Luitgardam, quæ genuit ei Ludouicum Romanorum regem ac Bauariæ ducem ſucceſſorem ſuum.

Moraui uariantur.

Ludoui-

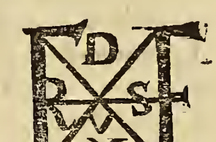
9 **Ludouicus** quartus filius Arnulfi Imperatoris, in oppido Forchem poſt patrem electus iuuenis admodum contra Lampertum, Berengarium & Ludouicum Boſonis filium, qui pro imperio concertabant. Huius temporibus erumpunt Hungari in Germaniã, & multas faciunt cędes potiſsimum apud Auguſtam Vindelicorum, quibus Ludouicus ſatis reſiſtere nequiuit, præſertim cum nobiles Germaniæ magnis laborarent diſcordijs, maximè autem Conradus filius ſenioris Conradi, comitis Franconiæ, principis Haſsiæ & Vuederoiæ, & Albertus filius ſororis Henrici regis, nepos ducis Saxoniæ, magna inter ſe flagrabant diſcordia. Cum enim Albertus conradum occidiſſet ultus fratrem ſuum, qui erat à Conrado prius occiſus, nemo regum potuit ſimultates inter tantos uiros ſedare. Et cũ Albertus ille regi Ludouico quoq; eſſet rebellis, nec poſſet ad obedientiam ſeptem annis reduci, indignatus Ludouicus, opera Hattonis archiepiſcopi Moguntinenſis, homi nis uafri & ſolertis, qui eum ex caſtro Babenberg fraude eduxit, promittens eum reducere, regi præſentat, à quo eſt iudicio nobilium cõdemnatus & decollatus quod epiſcopo magnã deinde infamiam attulit. Mortuus eſt autem hic Ludouicus anno ſalutis 911. regni uerò 12. Habuit uxorem Mathildam quam alij Luitgardam uocant, filiam Lutolfi ducis, & ſororem ducis Ottonis. In hoc uerò defecit genealogia Caroli Magni, licet in Carolo ſimplici adhuc longius extenderetur. Centum annis & ſuprà Caroli Magni profapia adminiſtrauit imperium.

Hanc hiſto-riam habes quoq; inſi-gnitam in Frãconia.

10 **Conradus** Franconiæ dux poſt Caroli Magni ſublatum ſtirpẽ deſignatur Auguſtus. Vniuerſus quidem Franconum & Saxonum populus. Germanorũq; procerum concurſus ad Otthonem Saxoniæ ducem fiebat: ſed cũ is ſenecta inualidus eſſet, excuſatione ætatis uſus, Conradũ Franconiæ ducem, opibus & robore animi atq; corporis præſtantem indicauit, qui ad ſuſtinendam hanc molem aptiſsimus eſſet. Sicq; autore Ottone Conradus Auguſtus deſignatur & rex inungitur. Fuit autem is Conradus filius Conradi comitis Franconiæ, Haſſiæ, Vuederouiæ & Friſlariæ, uir ſtrenuus & re bellica exercitatus, animo corporeq; ualidus, cuius frater Eberhardus comes fuit in Franconia. Arnolfus autem malus, dux in Bauaria, & Burchardus dux in Sueuia, Henricus dux Saxonum & Thuringorum. Porrò Conradus aduerſa ualetudine laborans, cum ſupremum diem adeſſe cerneret, conuocatis Germanis proceribus, autor fuit ut Henricus Ottonis Saxonum ducis filius Auguſtus crearetur. Simul etiam regalia ornamenta, coronam, ſceptrum aureum in medium ferri iuſsit, atq; Henrico Saxoniæ tradidit. Mortuus eſt deinde cum annos regnaſſet ſeptem, anno Chriſti 919.

GENALOGIA IMPERATORVM A' CAROLO MA.

- Pipinus — *Bertha filia Cæſaris Conſtantinopolitani uxor eius.*
  - Carolomannus
  - Bertha — Rolandus
  - Carolus Magnus
    - *Galiena Hiſpana prima Caroli uxor*
    - *Hermingardis ſecunda uxor Caroli Magni, filia deſiderij regis Longobardorum.*
    - *Hildegardis filia, ducis Sueuiæ tertia uxor Caroli Magni.*
      - Carolus Galliæ rex
      - Pipinus rex Italiæ & dux Bauariæ
        - *Bernhardus Italiæ rex*
      - Ludouicus pius primum rex Aquitaniæ. Vxor eius prima Hermingardis ducisſa Saxoniæ.
        - *Lotharius Imperator. Hermingardis uxor.*
          - *Ludouicus ſecundus Imperator* — *Hermingardis* * *cuius maritus Boſo rex Arelatenſis & Burgundiæ*
          - *Lotharius Auſtraſiæ rex hinc Lotharingia*
          - *Carolus rex prouinciæ*
        - *Pipinus rex Aquitaniæ*
        - *Ludouicus dux Bauariæ & rex Germaniæ*
          - *Pipinus monachus*
          - *Ludouicus iunior rex Germaniæ, Franconiæ, Thuringiæ* — *Carolus*
          - *Pipinus dux Aquitaniæ*
          - *Carolomannus rex Bauariæ, dux Carinthiæ, Pannoniæ, Sclauorum* — *Arnolfus Imperator filius Carolomanni naturalis* † *uxor prima Agnes filia Græci imperat. Lutgarda uxor altera.*
          - *Carolus Craſſus Imperator. Richardis filia regis Scotiæ uxor.*
          - *Hildegardis*
        - *Carolus caluus rex Frãciæ, uxor eius Richildis, cuius frater Boſo rex fuit Prouinciæ*
          - *Carolomannus*
          - *Carolus rex Aquitaniæ*
          - *Ludouicus tertius Balbus Imperator.*
            - *Ludouicus* } *ſine prole*
            - *Carolomannus* } *ſine prole*
            - *Carolus ſimplex rex Franciæ, hic dedit filiã ſuã Rolloni Normandorum duci & in dotem Neuſtriã, eſtq; tunc Rollo ſacris initiatus & uocatus Robertus.* Ω
          - *Iuditha primum Angliæ regina, deinde comitiſſa Flandriæ*
      - Rothrudis
      - Bertha
      - Giſela
    - *Feſtrada ex Frãconia Germaniæ, quarta uxor Caroli Magni*
      - Theodora
    - *Luitgarda quinta uxor Caroli Magni, de nobili genere Sueuorum.*
    - Concubinæ Caroli Magni
      - *Geſumda* — Adeltrudis
      - *Regina* — Drogo epiſcopus Metenſis, Hugo
      - *Adelinda* — Theodoricus
      - *Humeltrudis* — Pipinus gibboſus

* Hermingardis Ludouici ſecundi filia, quũ Imperatori Græco fuiſſet deſpõſata & rurſum repudiata, tum erat autem patre, auo, proauo, attauo Auguſtis, maritum Papienſiũ ducem maiori cupiditate impleuit, negans iucundam ſibi fore uitã niſi uirum regẽ amplecteretur: unde eò Carolum imperatorem, nempe Caluum impulit, ut qui iam duces creaſſet, crearet & reges, quibus iura diceret. Boſonem itaq; maritum eius regẽ Prouinciæ proclamat, arbitrans ita facilius prouinciam ad Francorũ imperiũ redituram. Mox enim

Carolo Lotharij Imperatoris filio mortuo, duo, fratres eius diuiſerunt inter ſe regnum prouinciæ ceſſitq; Ludouico Prouincia quæ Italiæ continẽs eſt. Burgundia autem ultra Iuram obuenit Lothario.

In Arnolfi Imperatoris ſucceßione, quædam ſunt incerta. Habes quoq; infra in Sueuiæ deſcriptione genealogiam eius, nonnihil ab iſta diſcrepantem. Certũ tamen eſt Arnolfi filiam Lutgardim ex Ottone duce Saxoniæ genuiſſe Henricum primum, aucupem dictũ, patrem Ottonis Magni.

Ludouicus rex Italiæ oculis priuatus à Berengario.

Senebaldus *illegitimus*

Arnolfus maior dux Bauariæ *Qui tamen à quibuſdam nullos filios ſed filiam tantum habuiſſe dicitur.*

Arnolfus iunior. *Huius filij ambitione ducatus regi rebelles fuerunt, ideò Otto magnus dedit ducatũ Bertoldo fratri Arnoldi.*

Iuditha uxor Henrici *fratris Ottonis magni.*

Bertholdus dux Bauariæ *uxor eius filia Giſelberti ducis Lotharingiæ, nepotis Ottonis magni.*

Ab iſtis poſteris à Carolo Magno deſcendentibus. fuit imperij adminiſtratio ablata apud Germanos.

Vuernherus comes in Schiern *unde ſucceßio Palatinorum, ſicut ſuo loco dicetur.*

4

Ludouicus legitimus rex Rom. dux Bauariæ. *Defecit in eo ſtirps Carolina ab adminiſtratiõe imperij Rom. uxor eius Mathilda uel Luitgarda ſoror Henrici aucupis.*

Conradus *cõſanguineus non filius Ludouici regis. Albertus Krãtz ſcribit eum fratrem fuiſſe Ludouici regis, quum Ludouicus nullam habuerit prolem. Hic Conradus fuit interfectus uiuente patre ab Alberto Comite Bambergẽſi, de quo in Franconiæ deſcriptione:*

Cõradus primus Francus, *Imperator poſt Ludouicum tertium anno 913. qui non uidetur habere locum in hac genealogia.*

Continuatio inferioris genealogiæ deducitur infra apud duces Saxoniæ ab Ottone magno uſq; ad Conradinum ultimum Sueuiæ ducẽ, cuius tritaui mater fuit Agnes filia Hẽrici quarti.

Ludouicus rex Franciæ *uxor eius Gerbirga ſoror Ottonis magni, quæ antea habuerat ducem Lotharingiæ.*

Carolus. *Hic ab Ottone ſecundo factus eſt dux Lotharingiæ & beneficiarius Cæſarum, ſed poſtea à Capeto incarceratus.*

Lotharius rex Frãciæ.

Giſela uxor *Imperatoris Conradi ſecundi.*

Ludouicus *rex ultimus qui ex familia Caroli Magni regium nomen geßit.*

Mechtildis *uxor Richardi regis Burgundiæ*

Hẽricus *tertius Imperator, qui ratione matris fuit de ſanguine Caroli Magni.*

Henricus *4. Imperator Henrici 3. filius Bertha uxor*

Hẽricus *5. Imperator*

Conradus præfectus Italiæ

Agnes uxor Friderici de Stauffen

Sophia regina Vngariæ

Fridericus *dux Sueuiæ*

Cõradus *Imperator*

enim poſt Carolum Magnum regnum Germaniæ à regno Galliæ fuit ſeparatum, etiãſi una familia utrunq; manſerit uſq; ad Ludouicum Arnolfi Imperatoris filiũ. Tunc tranſlatum eſt imperium Germaniæ à linea Carolina ad Coeradum ducem Franconiæ, Regnum uerò Galliæ manſit adhuc aliquot annis in ſtirpe Carolina, quum in linea Caroli ſimplicis aliqui in Gallia eſſent ſuperſtites.

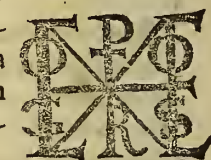
Henricus

Quare auceps dictus.

11 **Henricus** auceps ſuccedit Cõrado. Nam Eberhardus frater regis defuncti acceptis aureis armillis cum clamide, lancea & ueterum regũ gladio ac diademate, ad Henricum Saxoniæ ducẽ feſtinat, quem in uenatione & aucupio forte reperit, unde & cognomentum ſibi dautm eſt, eumq́ regem ſalutat. Fuit autem filius Ottonis ducis Saxoniæ, & noluit accipere coronam imperialem. Nihilo minus tamen cum regnũ Germaniæ ſuſcepiſſet, ſumma prudentia & fortiter illud adminiſtrauit. Geſsitq́ bella plurima contra Vngaros, Sclauos, Dalmatas, Bohemos, Obotritos, &c. Tandem tactos paralyſi, deſignauit regem Ottonem filium ſuum maiorem, mortuusq́ eſt anno ætatis ſuæ 60. imperio 17. & anno ſalutis 937. Sub hoc Cæſare inuenti ſunt ludi illi equeſtres & militares, quos Torneamentum uulgò uocant, in quibus adulteria, blaſphemiæ, latrocinia & alia ſcelera nobilium publicè & magna eorum confuſione ſunt correcta. De quo infrà nonnihil dicetur, ubi ad Saxoniæ regionem uentum fuerit. Ex Mechtilde ducis Saxoniæ filia ſuſtulit Gebirgam filiam, Otthonem Magnum, Henricum Armionem, Mechtildem, Adelheidam & Nixam.

Torneamẽti inuentio.

12 **Otto** Magnus filius Henrici regis, primorũ Germaniæ conſenſu regni ſucceſſor eſt electus & à Moguntino epiſcopo Hildeberdo inunctus. Hunc tres æmuli conabantur deturbare regno, nempe Henricus frater eius Giſelbertus dux Lotharingiæ ſororius eius, & Eberhardus comes Franconiæ, inuocaruntq́ ob id Ludouici regis Franciæ filij Caroli ſimplicis auxilium. Ludouicus ergo rex ingreſſus Alſatiam ſperabat recupararare Lotharingiam, quam pater perdiderat. At Otto pellit eum Alſatia, & Briſacum munitiſsimum obſidet caſtellum & expugnat, atq́ Lotharingiam in ſuam deditionem uſurpat. Eberhardus comes propè Andernacũ ab Ottonis auxiliarijs occiditur, & Giſelbertus cum equo in Rhenum præcipitatus ſubmergitur. Ludouicus deinde rex Franciæ Gerbirgam uiduam ab Ottone uxorem petit, dataq́ eſt ei. Henricus uerò frater Ottonis quum nullum undique reperiret ſubſidium, deſperatis nudis pedibus & capite detecto procidit ante pedes Ottonis, petitq́ ueniam. Otto fratrem iuſsit in Ingelheim oppidi cuſtodiri quoad ira eius reſideret. Tãdem mortuo Bertholdo Bauarorum duce, ducatum ei conceſsit Bauariæ, quod Arnulfi ducis Bauarorum haberet filiam uxorem Iuditham nomine. Cum uerò Lotharingiæ præſes Otto comes cum nepote ſuo Henrico Giſelberti filiolo occubuiſſent, rex Otto conceſsit Conrado Sueuorum duci Lotharingiam, illiq́ unicam filiam Luitgardam coniugem dedit. Filium uerò Lutolfum ducem fecit Alemaniæ, data ei uxore filia Hermanni ducis Sueuorum, quæ marito ampliſsimam attulit ditionem. Cumq́ Otto alteram uxorem duceret, Adelheidam filiam Rudolfi regis Burgundiæ, quam habuerat Lotharius rex Italiæ, ægreferentes illud Conradus gener & Lutolfus filius, patri moliuntur inſidias, ſed tandem patri iterum reconciliati, feſtinant occurrere Vngaris, qui immenſa hominum multitudine ſe fuderunt in Bauariam dicentes: Aut cœlum cadens nos obruet, aut terra dehiſcens nos abſorbebit, alioquin nemo hoſtium nos multitudine ſuperabit. Qua confiſi, in campo quem Lycius fluuius circa Auguſtam Vindelicam præter labitur, conſerere manus auidiſsime expectabant. Rex cum Saxonibus, Franconibus, Bohemis, Sueuis, & Baioarijs illis occurrens, uertit eos in fugam, fugatos partim in Lyco ſubmerſit. Tres quoque reguli capti, ſuſpenſi ſunt in crucem: cæteri propè omnes deleti. Cecidit etiam in prælio Conradus dux Francorum, & delatus Vuormaciam ibi eſt ſepultus. Poſt illud bellum uenit in Italiam, expugnataq́ urbe Roma, ſuſceptaq́ imperiali corona & pacata Italia reuerſus eſt in Germaniam. Cum autem Romanorum imperium longè lateq́ auxiſſet, ſenecta inualidus, tandẽ eſt morbo ſubitaneo correptus

Ingelheim oppidum imperiale.

Vngarorum magna cædes.

reptus

reptus atq; mortuus anno ſalutis 873.regni 37.imperij 13.ſepultus in Magdeburgo. Aditha prior eius coniunx nationem Angla genuit ei Rudolphum, Guilhelmum, & Lutgardam. Adelheidis altera coniunx, genuit Othonem Henricum, Acunodem & Adelheidam.

13 Otto ſecundus Ottonis magni & Adelheidis reginę Burgundiæ filius uiuente patre Aquiſgrani rex eſt declaratus & Romæ iniunctus atque à patre in imperium aſcitus. Solus Henricus Bauarię dux patruelis eius Hetzel cognominatus huic ſe rebellem oppoſuit, quem tamen Imperator mox perdomuit. Deinde cum in Lotharingia motus eſſent excitati, Otto ingenti coactu exercitu illos ſedauit, atq; Carolo Lotharij regis Francorum fratri Lotharingiæ ducatum tradidit, beneficiarumq; Cæſarum iureiurando effecit. Quæ res adeò Lotharium regem Franciæ offendit, congregato magno exercitu obruerit Cæſarem Aquiſgrani. Otto uerò euadens, conatus eſt hanc eluere ignominiam, peruenitq; uſq; ad Lutetiam, & concrematis ſuburbijs populatus eſt agros, ſed eruptione ciuium repulſus eſt. Tandem interuenientibus bonis uiris ultro citroq; commeantibus, ad colloquium congreſsi ſunt Imperator & rex Franciæ, armaq; poſita. Carolus in Lotharingiæ poſſeſsione permanſit; *Lotharingia contrahitur.* ſed anguſtioribus finibus eſt deſcripta. Nam haud mediocris pars hinc Agrippinenſium, illinc Leodienſium eccleſiæ attributa eſt. Dehinc noui ducatus comitatusq; inſtituti, ueluti membra è corpore diuulſi, & Antuuerpia Marchionatus ſacri imperij à Germanis appellari cœpit. Deinde meditatus eſt bellum contra Græcos, qui Calabriam & Apuliam tenebant. Has enim prouincias iure affinitatis ob uxoris ſuæ Theophaniæ Græcæ mulieres dotem ad imperium Romanum transferre conatus eſt. Sed infeliciter id tentauit. Nam exercitus eius uerſus eſt in fugam. Et ſi Græci uictoria uti nouiſſent, Roma totaq; Italia eis ceſsiſſet. Otto Imperator è ſuis deſertus, ad littus fugiens in nauicula trepide cum paucis ſalutem quæſiuit. A piratis paulò poſt deprǣhēſus in Siciliam *Otto à piratis capitur.* delatus eſt ignotus, magna numerata pecunia. Sclauus enim quidam negociator, qui Cæſarem nouit, pro eo pecunias ingentes pollicitus rem occuluit. Cumq; pecuniam allatam numerabat piratis, imperator equo celeri conſcenſo qui adductus erat, uelocisſime abijt, Romamq; redijt. Et collectis reliquijs exercitus, dum nimis incautè Græcos atque Saracenos perſequitur, ſagitta uenenata uulneratur, Romamq; rediens poſt paucos dies diem ſuum obijt decimo imperij anno. Reliquit autem filios Ottonem tertium Cæſarem, Hugonem ducem Saxoniæ; Vtelhaidim uxorem Theodorici primi comitis Holandiæ, Mechtildim uxorem comitis Palatini Rheni, Fridericum & Vdalricum duces Saxoniæ, à quibus poſtea deſcenderunt comites & principes Sabaudiæ.

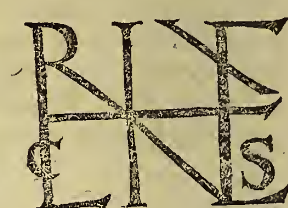

14 Otto tertius filius Ottonis ſecundi ex Theophania Græca imperatrice natus, eligitur Imperator contra Italos, qui ad ſe imperium trahere contendebant. Inde urbem petens à Gregorio quinto conſanguineo ſuo duce Saxoniæ, Brunonis nomine antea appellato, diadema imperiale accepit. Hunc pontificem quum Romani eieciſſent aliumq; creaſſent, Otto armata manu ueniens Romã, obſedit urbem, & intromiſſus, pſeudo pontificem uita priuat, Gregoriumq; reſtituit. Creſcentium uerò conſulem huius tragœdiæ autorem ex fuga retractum, uili iumento auerſe imponi iubet & per urbem circumduci, paulatim membris detruncatis. Poſtremo ante urbem ſuſpenſus, mille uulneribus à militibus eſt confuſſus. Gregorius ut Cæſari & Germanis gratificaretur & uindictam de Romanis acciperet, nouam fecit unà cum Cæſare Ottone, de eligendo à Germanis proceribus rege, ſanctione formulamq; ac legem cre- *Conſtitutio de electione imperatoris.*

andi Imperatoris,ut hæc electio perperuò Germanis maneret. Cumq́ Otto Roma dî-
ſcederet,uxor Creſcentij conſulis,quæ forma eximia cunctas Italiæ mulieres ſuperabat,
ſpeq́ regnandi Imperatorem ad amorem ſui pellexerat, diſceſſum eius iniquo tulit ani-
mo. Et quum reditum in Germaniam maturantem uideret, chirothecis miro ingenio
affabrefactis, uenenum inſuiſſe fertur & Cæſare muneris loco dediſſe. Quo paulatim
intoxicatus ac conſumptus,inter remeandum in Italia perijt, 19.imperij anno,nullo hæ
rede relicto. Krantzius paulo aliter ſcribit,nempe in hunc modum:Poſteaquam Otto
Creſcentium ſupraſſet, captum iuſsiſſet decollari, uxor eius callida mulier & ſuæ pul-
chritudinis conſcia.Imperatorem pellexit in amorem,quæ quærebat uindictam de prio
re marito: quam cum ui non poſſet peragere, dolo impleuit, chirothecas ſcilicet dono
mittens,&c.Habuit Otto iſte uxorem,Mariam de Arragonia,fœminam impudicam &
ſterilem,uirorum appetentiſsimam.Quę ſecum habitu muliebri circumduxit iuuenem,
quo cum congrediebatur quotidie, quandoquidem pro cubicularia utebatur. Quod
cum innotuiſſet Imp. multis aſtantibus principibus, iuuenis eſt ſpoliatus ueſtibus &
Imperatrix petulantiſsima. pro fœmina maſculus repertus,uiuus dehinc combuſtus.Sed & Imperatrix cum ſępius
uiros peteret quàm peteretur, amatore ſuo extincto, cum ab imperatore ueniam me-
ruiſſet, in Italia circa Mutina in comitem quendam elegantis formæ & uirum optimum
cœpit deperire,multisq́ blanditijs conata eſt eum in ſui amorem pellicere.Cui cum aſ-
ſentire nollet, falſis delationibus ab ea eſt apud Cæſarem accuſatus & pœna capitis
damnatur, Poſt cuius mortem uxor co
mitis ,mariti innocentiam candenti fer-
ro perpurgauit. Qua re commotus Im-
perator, uiduam multis bonis ac mune
ribus, quatuor inſuper caſtris donauit
uxorem uerò ſuam exuri fecit. Sic con-
dignam recepit petulantiſsima & im-
pudiciſsima fœmina ſuæ impuriſsimæ
uitæ mercedem.

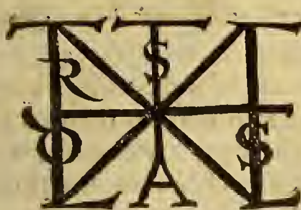
15 Henricus ſanctus dux Bauariæ,Comes Bambergenſis,dictus Claudus,
rex Romanorũ eſt deſignatus,fuitq́ uir totus pius,qui & mul-
tos epiſcopatus,qui barbarorum incurſione fuerunt deuaſtati,auxit & locupletauit,red
ditibusq́ ſuis denuo ditauit, Babenbergæ quoq́ epiſcopatum erexit & diuitijs dota-
uit. Habuit fratrem epiſcopum Auguſtenſem & ſororem Giſelam, quæ nupſit regi Vn
garorum qui & Chriſtianus effectus, Stephanus in baptiſmo
eſt appellatus. Cumq́ morti ſe propinquum animaduerteret,
conuocatis parentibus, cõſanguineis ac cognatis coniugis ſuę,
hanc inquit illibatam uirginem à uobis in uxorem mihi accepi,
eandem intactam & caſtam,uobis reddo commendoq́,ut eam
fideli tuitione conſeruetis.Fuit autem hæc Chunegundis Sige-
fridi, Palatini Rheni filia. Porro imperator obijt anno imperij
undecimo,regni 24.ætatis autem 52.

16 Conradus ſucceſsit in imperio Hẽrico, fuitq́ filius
Hermanni ducis Francorum,cuius Her-
manni abauus fuit Conradus dux Francorum & Lotharingiæ, ge-
ner Ottonis magni.Dictus autẽ fuit hic Cõradus Saliquus,quòd de
Les Salica. ſcẽderit à Sycambris,à quibus leges cœptæ ſunt dici Saliquæ & ipſi
Franci Saliqui, qui ijs legibus utebantur. Erat proinde inter cæteras
lex Salica,ut Soli uirilis ſexus reges à marib. regibus orti,regnũ ad-
miniſtrarent,nec ad eam dignitatem fœminæ admitterẽtur in regno
Francorũ. Mater huius Conradi Adelheidis, mortuo marito Hermãno Conradi patre
nupſit Hermãno comiti de Hohẽlohe,ex quo duos peperit filios,Sigefridũ & Eberhar
in Ot- ſylua. dũ,ſepulta tandem in Oringẽ monaſterio à ſe cõſtructo.Hodie uerò eſt collegium ſacer
dotum. Cæterum Conradus Imperator coërcuit potenter urbes Italiæ rebelles,tandẽq́
circa

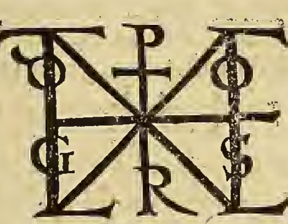
circa Traiectum inferius ægrotare cœpit, ſubitaq; morte illico ſublatus, decimo ſeptimo regni, imperij uerò 14. anno inteſtinis illic ſepultis, corpore autem Spiram delato & in templo à ſe conſtructo honorifice ſepulto. Habuit uxorẽ Giſellã filiam Lotharij regis Franciæ, quæ antea habuerat Brunonem iuniorem marchionem Saxoniæ & Erneſtum ducem Sueuiæ, ſepulta Spiræ anno 4. poſt mariti obitum, anno Chriſti 1043.

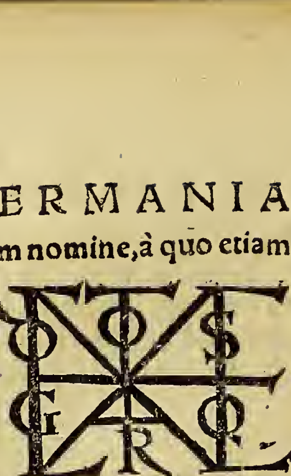
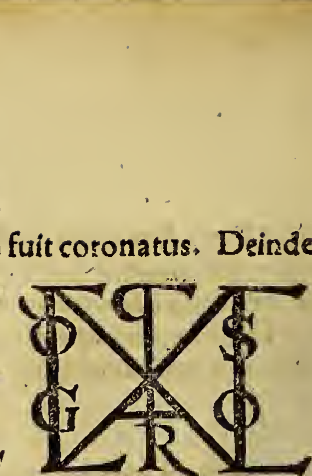
17 Henricus tertius Conradi Imperatoris ex Giſela filius deſignatur ab electoribus Romanorum rex princeps humanus, natura facetus, hilaris & largis. Hic Vngariam uarijs motibus agitatatam ſedauit ac quietam reddidit, Similiter fecit in Italia, quæ tres habuit Romanos pontifices. Mortuus eſt anno Chriſti 1056. ætatis ſuæ 39. imperij decimo: Habuit uxorem Agnetem filiam ducis Aquitaniæ cũ qua nuptias celebrauit in Ingelheim. *Nuptiæ imperiales in Ingelheim.* Cumq; immenſa hiſtrionum mimorum affluxiſſet multitudo, omnes abegit & in eorum locum pauperes & egenos accerſiuit. Habuit tres filias, Iuditham reginam Vngariæ, Mathildim quæ nupſit Rudolpho comiti & duci Sueuorum, Ithiam quæ data eſt uxor Lupoldo marchioni Auſtriæ. Habuit quoq; duos filios, Henricum qui ei ſucceſsit, & Conradum Bauariæ ducem.

18 Henricus quartus filius Henrici tertij, uiuẽte patre in regẽ eſt creatus & poſt obitum patris ſub tutela matris educatus. Eodem tempore Otto dux Sueuorũ mortuus eſt ſine prole, & educatus ab imperatrice Rudolfo comiti de Rheinfelden eſt collatus; *Henrici quarti uxor.* qui habuit uxorem Mathildem ſororem Henrici regis, Paulo poſt imperatrice amota ab imperio, Henricus filius cœpit Saxoniam incolere, uenationi operã dare & luxui, atq; licentius omnia agere ex ſinu matris abſtractus. Quapropter multis inuiſus fuit, multorumq; animos in ſe excitauit. Intulit Saxoniæ grauiſsima bella ob rebellionem eorum. Pontifex quoq; Romanus irritatus contra eum, abſoluit omnes regnicolas à iuramento regi præſtito & ab obedientia eius, quod magnum peperit in imperio diſsidium. Nam quidam Rudolphum ducem Sueuorum elegerunt Romanum regem, qui antea fuerat comes in Rheinfelden, cui & Romanus pontifex miſit coronam cum tali inſcriptione: Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolpho. Paulo poſt duo reges committunt prælium, caduntq; utrinq; multi. Magdenburgenſis epiſcopus in fuga occiditur, Vuormacienſis capitur unà cum multis alijs ſequenti anno rurſum committitur ſtrages, in qua Saxones ſunt fuſi. Deinde mox aliud ſubſecutum eſt prælium, in quo Rudolphus cecidit abſciſſa dextra breuique poſtea mortuus eſt. Ferturq; in extremis poſitus abſciſſam dextram intuitus ad epiſcopos qui fore aderant grauiter ſuſpirando dixiſſe, ecce hæc eſt manus quæ domino meo Henrico fidem ſacramento firmauit, ecce ego iam eius regnum & uitam derelinquo præſentem. Videte qui me ſolium eius conſcendere feciſtis. Vtinam recta uia me ueſtra monita ſequentem duxiſſetis. Ablatus eſt tunc ducatus Sueuiæ Bertholdo Zeringenſi, qui gener fuit Rudolphi datus eſt Friderico de Staufen, qui factus eſt & dux Sueuorum & gener Cæſaris. Deinde Cæſar ingreſſus Italiam fugauit papam & aliam cum

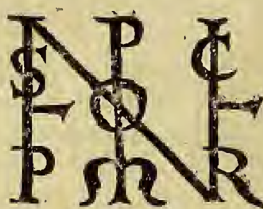
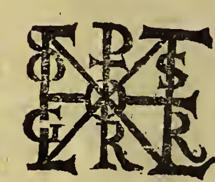
ciuibus Romanis conſtituit Clementem nomine, à quo etiam fuit coronatus. Deinde uarijs iactatus procellis et à filio imperio priuatus, præ mœrore Leodij moritur. Sic miſere perijt Henricus Imperator, princeps alioqui facundus, liberalis, acer ingenio & bellicoſus, et q ſexagies & bis in acie collata pugnauit. Ex Bertha Marchionis Itali filia ſuſtulit, Conradum, Henricum, Adelheidam, Lutgardem & Sophiam.

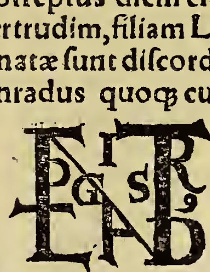
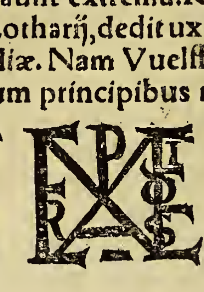
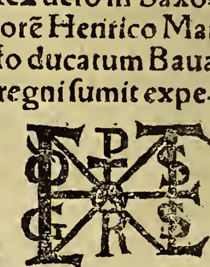
19 **Henricus** quintus filius Hẽrici quarti & Berthę Marchioniſſę Italiæ uir bellicoſiſsimus & audax, patrẽ ſuũ impiè eſt perſecutus. Moguntiæ factus & electus rex ab uniuerſis regni principibus, accepto iuramẽti ſacramento, deinde Romæ coronã imperialẽ accepit, anno ſalutis 1111. unà cum multis priuilegijs, quæ tamen papa paulò pòſt reuocauit & Imperatorẽ excommunicauit, unde multę diſſenſiones, ſchiſmata, incendia, homicidia, deprędationes & tumultus in Germania ſunt excitati, idq; per totum æuum eius, quouſque tandem in Traiecto inferiori morbo correptus eſt, quo & perijt, anno regni 20. imperij uerò 14. Habuit uxorem Mechtildem Henrici Anglorum regis filiam ex qua tamen nullam ſuſcepit prolem.

20 **Lotharius** Germanicè uerò Luderus, natus à comite Gebhardo domino in Arnſpurg ac Heduuige Burggrauia Norinbergenſi, creatus dux Saxoniæ poſt obitum ducis Saxoniæ ultimi magni, qui bello captus in carcere obijt dehinc poſt Henricum quintum electus eſt in regem Roman. uir induſtrius ac prudens, religioſus, diuitijs & uictorijs potens, qui Henrici imperatoris progeniem perſequi cœpit, à qua olim & ipſe perſequutus fuit. Vnde crebræ lites ſunt ortæ. Nam Fridericus & Conradus duces Sueuiæ multis annis rebelles fuerunt regi, præſertim cũ Fridericus laboraret pro Imperio. Tandem diuus Bernhardus abbas Clareuallenſis fratres Fridericum & Conradum duces Imperatori Lothario conciliauit. Obijt autem Imperator anno 13. regni ſui, imperij autem ſeptimo. Habuit unicam filiam Gertrudim, quam duxit uxorem Henricus dux Bauariæ frater Vuelfonis & pater Henrici ſuperbi Leonis, per eam factus dux Saxoniæ.

21 **Conradus** tertius filius Friderici ducis Sueuię de Hohen Staufen & Agnetis filiæ Henrici quarti, factus eſt Romanorum rex contra Henricum Bauarię & Saxonię ducem, qui regnum ſummis uiribus affectabat, quod gener eſſet Lotharij, & ſecum habebat regalia ſigna, nempe crucem, lanceam & coronam regiam. Quæ cum coactus reddidiſſet, & quædam alia quæ receperat reddere nollet, conuentu facto principum, ab Imperatore proſcribitur ac ducatibus ſuis priuatur. *Regalia ſigna.* Saxoniam enim Alberto Marchioni conſobrino eius & Bauariam Luitpoldo Marchionis Auſtriæ filio tradidit. Cum autẽ Henricus conaretur rebellare & ex Saxonia in Bauariam redire contenderet, morbo correptus diem clauſit extremũ. Rex uerò in Saxoniam progreſſus, uiduam Henrici Gertrudim, filiam Lotharij, dedit uxorẽ Henrico Marchioni, Lutpoldi filio, unde maximæ natæ ſunt diſcordiæ. Nam Vuelffo ducatum Bauariæ ad ſe pertinere arbitratus eſt. Conradus quoq; cum principibus regni ſumit expeditionẽ Hieroſolymitanã anno 1147. Reuerſus uerò, haud longè poſt mortuus eſt Babenbergæ, anno Chriſti 1152. Habuit uxorem Gertrudim, filiam comitis de Sultzpach, Bauarã ſcilicet natione, quę Henricum & Fridericum ei genuit.

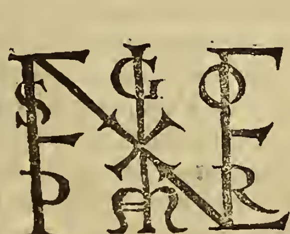

22 Fridericus

22 Fridericus primus, uulgò Barbaroſſa & Ac-
nobarba, à rubea barba cogno-

minatus, filius fuit Friderici ducis Sueuiæ, fratris Conradi re-
gis: princeps manu & ingenio ſtrenuus, ſtatura procera, cor-
pore compacto, facie eleganti, capillo & barba rufa, affabilis
& manſuetus. Hic electus rex ſepties ex Germania duxit ex-
ercitum in rebelles Italos. Diſſoluit quoque diſcordiam prin-
cipum hoc ingenio, ut Henricus de Saxonia reciperet duca-
tum Bauariæ, quem & pater & auus poſſederant, licet Con-
radus rex paterno ducatu ob rebellionem deturbaſſet. Hen-
ricus uerò de Auſtria cum prius eſſet marchio, ducem eum
creauit, quædam illi ex Bauaria adijciens. Vuelfoni autem auunculo ſuo contulit in be
neficium pro emerendo fauore Marchiam Tuſciæ, ducatum Spoleti, principatum Sar-
diniæ, & terram Mathildis comitiſſæ. Conrado autem fratri ex alia matre contulit Pala-
tinatum Rheni. Anno quarto regni ſui accepit Romæ imperij coronam, quod ægrè fe-
rentes ſenatores, ſeditionem in urbe mouerunt contra Imperatorem, in qua utrinque *Seditio Romæ.*
multi interierunt. Relinquens autem urbem, multas paſſus eſt per Italiam inſidias, quo-
uſque uenit in Germaniam. Ingreſſus Germaniam, ducem Poloniæ coëgit ad tribu-
tum, ducem Bohemiæ inſigniuit diademate, anno ſalutis 1158. Deinde rebellem ur-
bem Mediolanenſem obſidet & redigit ſub iugū, ac deinde cùm rurſum rebellaret, fun-
ditus euertit. Multi qui autores defectionis fuerant, ſecuri percuſsi, ac cum omni ſtirpe
ſunt deleti, bonaq; eorum publicata. Simili modo egit cum reliquis Italiæ rebellibus op
pidis. Tunc Alexander pontifex incitauit in Imperatorem cunctos principes per Fran-
ciam, per Angliam, & per Hiſpaniam. Paucis quoque interiectis annis Mediolanenſes
priſtinam renouantes perfidiam eiecerunt iudices quos Imperator impoſuit, quoſdam
etiam ſuſpenderunt accepta occaſione à ſchiſmate, quod Alexander Imperatorem fe-
rebatur excommunicaſſe, ſpretis iuramentis, Imperatori rebellant. Ad quos puniendos
cùm Imperator in Italiam conceſsiſſet, Henricus Superbus, cognomento Leo, dux Sa- *Henricus Leo*
xoniæ, in ſuam confiſus potentiam & factionem Alexandri pontificis, ab exercitu Im- *proſcribitur.*
peratoris diſceſsit, ut fruſtra ille cum hoſtibus prælium committeret. Quapropter ipſe
dignitate electionis imperialis & ducatibus priuatur. Ducatus enim Noricus Ottoni
Palatino de Vuitliſpach donatur, Saxoniæ uerò ducatus & electionis dignitas Bern-
hardo de Anhalt confertur. Poſt hæc Imperator Italiam bellis æſtuantem utcunque pa-
cat, atque expeditionem parat in Syriam contra Saladinum. Cumq; in Armeniam ue-
niſſet & ob æſtum mitigandum, ſudoremq; abſtergendum flumini ſe crediſſet, uorti-
cibus rapidi fluminis in omnium conſpectu eſt abſorptus, anno ſalutis 1190. imperij *Imperator*
37. Filius uerò Fridericus accipiens exercitum duxit in Syriam, ubi obijt cum multis cla *ſubmergitur.*
ris uiris qui in eius exercitu erant. Habuit autem Imperator uxorem Beatricem, filiam
Reginaldi comitis Biſontini unicam, & per eam ſortitus eſt Burgundiam & Prouin-
ciam diu ab Imperio alienatas. Ex qua ſuſtulit quinque filios. Henricus fuit primoge-
nitus rex Romanorum, cui deſponſata fuit filia Rogerij regis Siciliæ. Secundus Fride-
ricus qui perijt in Syria. Tertius Otto comes Burgundiæ & Biſontij Palatinus. Quar-
tus Conradus dux Sueuiæ, & quintus Philippus, qui Henrico ſucceſsit in imperio.

23 **Henricus** ſextus filius Barbaroſſæ Imperatoris, princeps facundus & prudens, ſtatura mediocri, facie decora, corpore tenui, ſed animo imperterrito, uenationi & aucupio admodum intentus, electus ad imperium proficiſcitur in Italiam. Et cum Guilelmus rex Siciliæ ſine hærede defunctus eſſet, regnumq́ ob id Siciliæ ad eccleſiam deuolutum putarent, magnates adulterinum ſibi regem conſtituunt Tancredum, Rogerio regi ex concubina genitum, uirum ſocordem. Indignatus ergo papa uocat Henricum Cæſarem, ut regnum Siciliæ citra ultraq́ Farum arripiat, ſeruato ſibi cenſu & quibuſdam terris eccleſiaſtici iuris. Et ut iure id aſſequi poſſet, offert illi uxorem Conſtantiam Guilelmi Siciliæ regis filiam, ad quam iure hæreditario regnum hoc ſpectare uidebatur. Fuit autem monialis penè iam anus. Sed è monaſterio per diſpenſationem liberata, datur uxor Henrico. Tunc Henricus armata manu Apuliam, Calabriam, Siciliam ſubegit, ac deinde ingentes copias miſit Hieroſolymam contra Saracenos. Tandem uerò cum uxore & filio Friderico Siciliam ingreſſus uenationiq́ indulgens, bibit in quodam nemore de frigidiſsimo fonte cum maximè æſtuaret, unde ægrotare cœpit, pauloq́ pòſt mortuus eſt anno imperij octauo ſuperſtite hærede unico Friderico filio, quem Philippo fratri cum Siciliæ regni adminiſtratione commendauit. Sepultus eſt Panhormi anno Chriſti 1198.

Hiſtoriam hãc habes ſuprà ad longum.

24 **Philippus** dux Sueuiæ, filius Friderici primi, princeps manſuetus, facundus & liberalis, Hagenoiæ à quibuſdam electus ad imperium, ſed à Romano pontifice omnibus uiribus impeditus, quantumlibet bonus eſſet princeps. Philippus uerò inſolentiam quorundam animaduertens, conuocatis Germaniæ principibus, à Sueuis, Saxonibus, Bauaris, Bohemis, & multis Rheni principibus eligitur in Romanũ regem. Sed paulò pòſt animum mutantes, quidam eorum eligunt Ottonem ducem filium Henrici Leonis, qui erat uir audax & temerarius, & epiſcopus Colonienſis locauit eum in ſedem regni atq́ inſigniuit corona. Commotus ergo Philippus Alſatiam deuaſtat, deinde proficiſcens in Thuringiam, illam quoq́ obedientem facit. Ducit etiam exercitum contra Colonienſes, & ad deditionem eos cogit, coronamq́ ſuſcipit Aquiſgrani. Romanum uerò pontificem placat per nuptias, promittens ſcilicet filiam ſuam nepoti pontificis ex fratre. Otto quoque placatus fuit, quod Philippus traderet ei filiam ſuam Beatricem uxorem, ſicq́ omne bellum fuit ſedatum, niſi quod Saxonia adhuc rebellis erat. Quam cum Philippus compeſcere uellet, tranſiret Babenbergam, Otto Palatinus de Vuictliſpach ſceleratus homo ueluti amicus Cæſaris cubiculum ingreditur, & uibrato gladio in caput regis, uena ſecatur capitis letali uulnere. Ac dum rex uerba facere illi incipit, moribundus labitur. Henricus autem dapifer de Vualpurg dum exclamat & oſtium cubiculi claudere nititur, in maxillam graue uulnus, ſed non letale accipit. Habebat Philippus filiam quam deſponſauerat Ottoni. Sed cum Otto quendam in Bauaria citra omnem cauſam occidiſſet, notatusq́ eſſet homicidij reus, recuſauit Cæſar homini perfido dare filiam. Quapropter ille furore percitus, homicidium homicidio auxit anno ſalutis 1208. imperij Philippi nono. Ex Maria Imp. Græci filia, Chamigundem, Ethiſam & Beatricem filias ſuſtulit.

Rex Rom. interficitur.

25 Otto

25 **Otto** quartus primogenitus Henrici iunioris ſuperbi, Leo cognominati, ducis Bauariæ & Saxoniæ temerarius, ſuperbus & audax princeps, & qui omnes præ ſe contempſit, atq; idcirco paruo tempore in imperio durauit. Occupatus multis Alemanniæ oppidis coëgit inſignem exercitum, quo Romam perrexit coronandus. Suſcepto uero diademate, & Romæ contumelia affectus, Romandiolam patrimonium S. Petri contra datam fidem inuaſit, & undiq; terras latrociniis infeſtauit. Vnde anathemate percuſſus imperio deturbatur, principesq; ſacramenti religione qua illi obligabatur abſoluuntur. Subtrahentibus ergo ſe principibus ab eius obedientia, perſequitur Otto Landgrauium Thuringiæ tanquam rebellem, & interim Fridericus Siciliæ rex uiceſimum agens annum, uocatur in Germaniam pro ſuſcipiendo imperio. Quo audito, Otto relicto Landgrauio uenit ad Rhenum nempe ad Briſacum, ut Friderico iter interciperet, qui Baſileam uenerat. Sed cum ſui ciuium uxores & filias conſtuprarent; orto tumultu, & ipſe & ſui oppido eſt deturbatus, amiſsis plurimis nobilibus. Turpiter igitur coactus deſerere iter incœptum, abiit inglorius in Saxoniam. Mœroreq; confectus tandem dyſenteria corripitur atq; moritur, regalia relinquens Henrico Rheni Palatino, Friderico aſsignanda. Nam Fridericus fuit interim Aquiſgrani unctus & coronatus, anno ſalutis 1219. quum Otto imperaſſet annis 4. Mariam Brabandam primùm uxorem duxit, qua poſtea repudiata, Beatricem Philippi filiam duxit.

26 **Fridericus** ſecundus filius Henrici 6. utriuſque Siciliæ & Hieroſolymæ rex, Sardiniæ & Italiæ dominus, dux Sueuiæ, princeps ſtrenuus, fortis & liberalis, multarum linguarum peritus, ad imperium adhuc adoleſcens eligitur, Ottone quarto ab imperio deiecto, & Romæ coronam imperialem accepit anno ſalutis 1220. conferens multa uiciſsim Italię prædia cum donis plurimis eccleſiæ, maiores ſuos imitatus. Habuit autem uxores multas, ex quibus genuit Henricum ducem Sueuiæ & regem Rom. & ex alia, quæ filia fuit regis Hieroſolymitani, genuit Conradum regem Rom. Ex Conſtantia Caſtulonenſis filia ſuſtulit Henricum & Iardanem. Poſt duxit Iolam Ioannis Hieroſolymorum regis filiam, è qua Conradum filium ſuſcepit. Mox ducta Agnete Moraua, deinde Ruthina comitis in Vuolfrathshauſen filia, mox Iſabella Bauara, ex ea Henricum genuit. Poſtremo ex Mechtilde Angla: Agnetem, Conſtantiam & Blancam.

27 **Henricus** filius Friderici ſecundi, uiuente patre penè puer Roman. rex declaratur, ac paucis annis poſt ducit uxorem filiam ducis Auſtrię. Sed cum pater anathemati ſubiiceretur, conſpirat & ipſe contra patrem. Ob id à patre in Apuliam uocatus, cuſtodiæ datus atq; maceratus eſt in uinculis, mortuus poſtea miſerabiliter, quũ octo annis regno præfuiſſet. Reliquit autem duos filios gemellos, qui tamen anno duodecimo ætatis ſuæ à Manfredo ueneno ſunt ſublati, ne Siciliæ regnum illi auferrent. Pontifex quoq; pro regno illo laborãs, miſit magnum exercitum contra Manfredum, at Manfredus fugit hoſtem. Poſtea miſit pontifex Carolum Andegauenſem comitem, fratrem, uel ſecundum alios, generũ Ludouici regis Franciæ cum magno exercitu contra Manfredum, pugnatumq; eſt diu ancipiti Marte, donec tandem Carolus Manfredum ſtrauit, & totum regnum eius occu-

 pauit.

pauit. Porro uxor huius Henrici Margarita, ſuperſtite marito, filijs & fratribus domus Auſtriæ, nupſit Ottocaro filio regis Bohemiæ, ſed poſtea rurſum per diuortium ab eo fuit ſeparata, quum eſſet ſenex & ſterilis.

28 **Conradus** Friderici ſecundi filius, rex Siciliæ & à matre Iole rex Ieruſalem, dux quoq; Sueuiæ, uiuente patre in regem Romanum deſignatur. Sed contra cum & patrem Fridericum Henricus Landgrauius Thuringiæ & Haſsiæ rex eligitur, fruunturq; Conrado inſidiæ. Et quum pater interim moreretur, feſtinauit ipſe in Italiam, occupaturus regnum Siciliæ, quod iure hæreditario ad ſe ſpectabat. Cumq; duobus ferè annis regnaſſet, à Manfredo fratre ſpurio ueneno eſt extinctus. Verebatur enim Manfredus, ne regnorum omnis ſucceſsio huic uni deferreretur, eo excluſo, quòd iam filium genuerat Conradinum, quem teſtamento quoq; omnium regnorum hæredem conſtituit. Patricidio igitur fratricidium adiunxit tollens & hunc ueneno, anno ſcilicet Chriſti 1254. Tunc pontifex Romanus conabatur ſubigere regnum Siciliæ ut iam memorauimus. Cæterum Conradi uxor fuit Eliſabet ſoror Ludouici & Henrici ducum Bauariæ, quæ poſt nupſit Meinhardo comiti Goriciæ. Conradinus uerò cum adoleuiſſet accerſitus eſt in Italiam à Gibelinis contra Guelfos, & ut poſsideret auitum regnum, quod papa iam dederat Carolo Gallo. Antea Manfredus hoc regnum Conradini nomine ſtrenue eſt tutatus. Non enim ignorabat uir acris ingenij, ſibi ſpurio pro ſe agenti populos nullatenus parituros, atq; ideo Conradini prætextum adhibebat. Italiam autem Conradinus ingreſſus, à pleriſq; ciuitatibus benigne eſt ſuſceptus. Proficiſcensq; contra Carolum, qui iam Manfredum debellauerat, apud Beneuentum dubio Marte tres horas pugnatum eſt, ſed uictoria Carolo ceſsit. Cumque Conradinus fugæ conſulit, Auſtriam petiturus cum Friderico duce Auſtriæ, filio Hermanni quondam marchionis Badenſis & ducis Auſtriæ, ignoti ambo habitu ſeruorum fugientes, à quodam poſt octauum diem ſunt proditi. Adamabat enim Conradinus proditoris uxorem formoſiſsimam, & ut ea potiretur, uirum ſub honoris ſpecie ablegauerat. Qui re intellecta & ſcelere deprehenſo, Conradinum prodit Carolo. Vnde captus Conradinus ſecuri percutitur cum duce Auſtriæ in Neapoli. Alij tradunt uirum quendam pecunia corruptum hos prodidiſſe. Alij aliter ſcribunt. Vide infrà apud duces Sueuiæ. Sic Conradinus ultimus de familia comitum de Hohenſtaufen, ac Fridericus dux Auſtriæ ultimus de familia Leopoldi dies ſuos clauſerunt.

Manfridus parricida.

Conradinus dux ultimus Sueuiæ occiditur.

29 **Henricus** Langrauius Thuringiæ & Haſsiæ frater Ludouici mariti S. Eliſabeth, eligitur rex Romanorum in odium Friderici ſecundi & filij eius Conradi. Conradus uerò armata manu contra Henricum apud Franckfordiam ueniens, fugatus eſt ab eo magna ſuorum ſtrage. Conradus uidēs ſe imparem ſuo aduerſario, ſpe auxilij, Bauariæ ducis filiam coniugem accepit, ſed fruſtra, quia Sueui undique eum perſequebantur & oppugnabant. Henricus itaq; ui imperium ſeruans, Vlmam quæ Conradi partes ſequebatur obſedit. Sed cum ob ingens frigus obſidionem ſolueret, ſagitta iaculatus, letale accepit uulnus, perijtq; eodem anno quo electus rexerat.

30 **Guilelmus** comes Holādiæ iuuenis imberbis, eligitr rex Rom. qui filius fuit Florentij 4. & Mechtildis filiæ Henrici ducis Brabantiæ amitæ diuæ Eliſabeth. Fuit homo natus ad arma, gubernauitq; Holandiā, Selandiam & Friſiam paternas prouincias. Geſsit multa bella contra Flandrenſes. Subegit quoque Friſiam. Et cum uictor terram egrederetur, à quibuſdam fugitiuis ſecus uiam in harundineto latitantibus cuſpidibus transfigitur. Equitabat enim rex cum paucis, diuerticulum quærens ut ſecurius exercitum reduceret, delatus in glaciem cecidit. Friſones qui latitabant erumpunt, & priuſquam regi ſubueniretur, occiſus eſt. Friſones deinde conuocatis finitimis, Holandinos expellunt ac trucidant. Interijt autem anno regni ſuo nono, qui fuit annus Chriſti 1255. Deinde poſt 27. annos filius eius Florentinus deduxit inde oſſa patris ſui in Selandiam atq; ſepeliuit in Mittelburgo.

31 Richardus

31 **Richardus** filius regis Anglorum in diſſenſione eſt electus. Nam Moguntinus Colonienſis & Ludouicus Palatinus elegerunt eum,alij uerò principes elegerunt Alphonſum regem Caſtellæ.Sed Richardus ingenti pecuniarum aceruo uiſus eſt imperium emere. Inſoleſcens ergo contra aduerſarios ſuos,terras Treuerenſis epiſcopi igne & ferro uaſtauit,Boppardiam obſedit & expugnauit.Deinde & alias rebelles ciuitates cohercuit. Cumq; Angliam repetiſſet,& pro fratre ſuo Henrico Anglorum rege incautius Londinum obſideret,capitur,& liberatus in obſidione alterius ciuitatis iaculo eſt occiſus,cum annis regnaſſet ſex. Suntia Hiſpana coniunx eius,Henricum & Edmundum genuit.

32 **Rodolphus** ab Habſpurg anno 1273. unanimi conſenſu in Romanum regem à principibus eligitur,uir maturæ ætatis,& qui ſub Friderico ſecundo ſtrenuè res ſibi commiſſas obibat,ut ei tota Cæſaris nobilitas,quum ipſum adiret,aſſurgeret. Fuit inſuper magiſter curiæ Ottocari regis Bohemię,qui hanc electionem ſummis uiribus impedire nitebatur,quandoquidem & ipſe ad imperium aſpirabat & Brandenburgenſem Marchionem muneribus corruperat.Cum autem Rudolphus eligeretur,in obſidione erat Baſileæ. Nam erant in urbe duæ factiones, Stelliferorum & Pſittacorum.Cumq; Stelliferi urbe eſſent eiecti,reducere eos Rudolphus ſatagebat.Electus autem,per Burggrauium accerſitur.Cui initio neq; ſatis credidit, neq; facile cōſenſit.Venit tamen,& Aquiſgranum ductus coronatur ſolitis ceremonijs.Vbi & duas filias nobiles,duobus electoribus in uxores collocat.Et cum iuramentum à principibus exigeret, quidam abſentiam quorundam cauſati,recuſarunt,quos tamen facilè ad officium coëgit.Erat enim princeps non minus manu ſtrenuus quàm ingenio ſagax ac prudens.Collectis autem ab eo aliquot principum conuentibus,Bohemiæ rex contumax iudicatus eſt, qui Auſtriam,Stiriam, Carinthiam & Carniolam uacante imperio ſibi uſurpauerat,Margarita uxore ducta,quam tamen repudiauerat,ut ſuprà memorauimus. Fuit autem in illis conuentibus decretum,quòd omnes Auſtriæ terræ uacantes,ad imperium eſſent deuolutæ.Vnde rex cum omnibus principibus forti manu occupat Auſtriam,& Bohemum ex omnibus terris fugat,ac deinde ad feudum ſuſcipiendum cogit. Conſentiens autem Ottocarus,unum rogauit ſibi condonari,ne ſcilicet in publico feudum accipere cogeretur. Erat enim ſuperbiſsimus, & uerebatur poplite flexo illum adorare,qui olim ei ſeruierat,ut magiſter curiæ ſuæ.Annuit rex Rudolphus,ut ſub tentorio aut pampilione id fieret Erat autem id tentorium mira arte factum adeò ingenioſè,quòd uno tractu in quatuor partes diſſolui poterat.Dum itaq; flexis genibus accipit uexillum à rege,ut fieri ſolet, quidam fune rapto tentorium diſſoluit,ut omnibus palàm uideretur,regem de more adorare. Id cum uxori eius Kunegundi,quam uiuenti Margaritæ ſuperduxerat,innotuiſſet,uenienti marito acerbis illuſit uerbis,quaſi perpetuam ſibi inuſsiſſet maculam. Vah inquit,qui potentiſsimus es rex, corā ſeruo olim tuo ſordido tam ſplēdide ornatus ceruicem ſubmittis,eumq; adoras palàm cunctis uidentibus? Armis potius erat decernendum,quàm in fœdus tam humile deſcendendum. Verbis huiuſmodi ardentibus increpatum regem compulit, ut pacem abijceret,concordiam frangeret,ac neglecto honore ſuo,uiolatisq; literis ſuis,bellum regi Rudolpho indiceret, contra iuſiurandum oblatum cōtraq; nobilium ſentētias, qui eum trahere ab hac ſententia conabantur. Collectis itaq; copijs, fortem exercitum in Auſtriam ducit, cui occurrens Rudolfus fortiſsima manu, primùm eum caſtris exuit, dein in fugam uertit,poſtremo à Stirio quodam nobili inter acies eſt occiſus, ac omnibus rebus ſpoliatus nudus in Laha oppidum Auſtrię delatus,ubi expirauit anno 1279. Fuerunt in exercitu Ottocari 14. millia uirorum deſiderati, præter captiuos. Deinde Rudolphus Bohemiā ingreſſus, cœpit illam deuaſtare,ſed epiſcopus Vlmocenſis pacem fecit,remq; eò deduxit quod filiam Rudolphi Gutam Vuenceslaus filius Ottocari duceret uxorem, uiciſsimque filiam Ottocari Agnetem Rudolphus Rudolphi regis filius,dux Sueuiæ duceret uxorem. Talibus nuptijs pax firmata eſt. Auſtriæ uerò ducatus quem Ottocarus 24. annis iniuſtè poſſederat, Alberto filio Rudolfi ceſsit.

Factiones apud Baſilienſes.

Rex Bohemiæ rebellis Cæſari.

Illuditur Ottocarus rex.

Stultum mulieris conſilium.

Eo pacto Auſtria cum cæteris prouincijs ad comites de Habſpurg eſt deuoluta. Relicta uidua Ottocari, Zebiſcum Bohemum nobilem duxit maritum, eiq; theſauros multos condonauit; At Vuenceslaus matre defuncta hunc captum ſecuri percuſsit, ac omnia ablata bona recuperauit. Rudolfus itaq; rex noluit Italiam ingredi pro adipiſcenda corona imperiali, ſed à Bononienſibus, Florentinis, Genueſibus, Lucenſibusq; pro libertate, licet in grauem Rom. imperij iacturam, grandem congeſsit pecuniam. Auaritiæ itaque notatus ſtudio, à pleriſque reprehenditur in cæteris laudatiſsimus. Obijt autem anno ætatis ſuæ 73. anno autem Chriſti 1291. imperij 18. Genealogiam eius inuenies infrà in deſcriptione Auſtriæ. Habuit uxorem Annam comitiſſam de Hohenberg, ſepultam hic Baſileæ cum filio Hartmanno ſubmerſo in Rheno, & puero Carolo, in choro Cathedralis eccleſiæ.

Auaricia Cæſaris.

33 **Adolphus** comes à Naſſau, à quibuſdam principibus eligitur, ab illis uero Albertus Auſtriæ dux. Adolphus tamen Aquiſgrani coronatur. Cumq; Albertus dux Auſtriæ feudum ſuarum terrarum accepiſſet ab Adolpho, Adolphus nihilominus cœpit Albertum perſequi odio, exercitum q̃ue in Colmarienſes, qui à partibus Alberti ſtabant, mouet & expugnat, deinde Alſatiæ urbes ſibi rebelles compeſcuit. Poſt hæc transfert exercitum in Thuringiam & Miſnam, habitatoresq; pacem poſtulare coëgit. Molitus deinde eſt bellum contra regem Franciç propter regnum Arelatenſe. In ſumma, tota Germania æſtuabat bello, ut etiam principes cogitarent eum deijcere à culmine imperialis dignitatis. Nam neglexit Principes imperij, indignos extulit, adulteria patrauit, uirgines, moniales & uiduas conſtuprauit, fidem literis & ſigillo roboratam uiolauit. Conuenientes ergo principes elegerunt Albertum ducem Auſtriæ, eumq; multis precibus ſollicitant, ut imperium aſſumat. Quo aſſentiente, omnes promittunt ei auxilium. Adolpho uerò adhæſerunt Otto dux Bauariæ, Rudolfus comes Palatinus & quçdam ciuitates imperiales, nempe Franckfordia, Spira, Vuormatia, &c. Concurrunt itaq; duæ acies propè Spiram & fit crudele prælium. Eſt ſex horis acriter & continuè pugnatum, utrinq; multis occiſis, multis ab equis deturbatis. Cumq̃ue diu ancipiti Marte pugnatum eſſet, Adolphus qui cum ſuo exercitu aduerſos ſolis habuit radios, uiſum hebetantes, grauiſsimè concuſſus equo eſt deiectus. Sed cum reſtitueretur equo, caſu Albertus ſuperuenit. A quo circa oculum enſe traiectus, in collo quoq; letale ſuſcepit uulnus. Incautus enim hoſtib. expoſitus interfectus eſt, quum ſine ordine in aciem deſcendiſſet. Multi nobiles capiuntur, multi calore & aëris ſuffocatione pereunt. Imperauit autem Adolphus annis octo. Sunt qui ſcribunt omnes coniuratores regis mala morte periiſſe, quaſi quodam fato. Comes enim Albertus de Haigerloch occiſus, Otto de Ochſenſtein ſuffocatus, epiſcopus Moguntinus ſubito in ſella apoplexia tactus, epiſcopus Argentinenſis à lanio ante Friburgum enſe traiectus, Comes de Leiningen phrenetide correptus, Albertus à duce Ioanne enſe transfoſſus. Imagina Limburgenſis coniunx, genuit ei Adolphum & Mechtildem.

Vitia Adolfi.

Adolphus in pugna ſuccumbit.

34 **Albertus** filius Rudolfi dux Auſtriæ, poſt occiſum Adolfum iterum à principibus eligitur in regem Rom. atq; Aquiſgrani coronatur anno 1298. Ducatum Auſtriæ filio ſuo Rudolpho adminiſtrandum commiſit, & Blancam ſororem Philippi regis Franciæ ei uxorem dedit. Inciderunt autem multa bella, quæ Albertus geſsit contra hoſtes, inter quæ unum habuit aduerſus epiſcopum Salisburgenſem, ratione fabricarum ſalis. Nam antiſtes irritatus ab Alberto curauit, deſtrui fabricam ſalis, quod grauem iacturam ſalis ſui pateretur, ob copiam ſalis quam dux Auſtriæ habuit. Et cum Albertus uinci nequiret, oblatum eſt illi uenenum.

Albertus ueneno interficitur.

Quod

Quod ut eijcerent medici, omnem nauantes operam principem inuerterunt, machina
ad hoc ingenioſè fabrefacta, ut continuo uomeret, non tamen ſuffocaretur. Excluſum
eſt itaq; uenenum per os, per nares, per oculos, fuitq; uis eius tanta, ut alterum ſibi ocu-
lum corrumperet. Vnde ſæpe monoculus rex dictus eſt, princeps fortiſsimus, qui duo-
decies collata acie dimicauit, ſemper uictor. Poſtremò cùm ingentem coëgiſſet exerci-
tum, Bohemiam ingreſſurus contra ducem Carinthiæ, qui ſe regem Bohemiæ gerebat,
miſeranda morte eſt à duce Ioanne, filio Rodolfi ex Ottocari filia, occiſus. Ioannes e-
nim dum eſſet iuuenis & prodigus, Albertus eius bona tutoribus commiſit, & iuue-
nem apud ſe honeſta conditione tenuit. Qui cum malorum conſilio ſeductus, quaſi
dux eſſet ſine terra, crebro patrimonium ſuum maternum peteret, præſertim domini- *Nomina con-*
um Kiburgenſe quod illi negabatur, cum tribus alijs coniurationem iniſt, qui curam *iuratorum.*
cuſtodiendi corporis regij habebant, quibus ſemper rex uitam ſuam concredidit. Hi
erant Rudolfus de Vuart, Vualtherus de Eſſenbach & Vlricus de Palm. Octauo autem
Cal. Maij anno Chriſti 1308. cum rex filios ſuos cum duce Ioanne & nonnullis familia
ribus in menſa habuiſſet, & hilaris omnes roſeis ſertis redemiſſet, quatuor coniuratores
cibum capere non poterant, ſed meditabantur necem regis. Erat enim illa die traiectu-
rus fluuium, petiturus Rheinfeldum. Menſa itaq; remota equum petiuit, ut nauim con-
ſcenderet, ablegatisq; omnibus alijs miniſtris, memoratos ſolum quatuor detinuit.
Conſcenſo igitur rex equo, Rudolphus de Vuatt, quandiu, inquit iſtud cadauer equita
re permittimus? frænumq; equi apprehendens, cum inter eundem de more rex loquere
tur, dux Ioannes pugione collum regis primus ferit. Vlricus faciem & caput per me-
dium ſecat, cæteri enſibus transfodiunt, inter Ryſam Arulamq; Heluetiorum flumina:
ubi poſtea monaſterium monialium S. Claræ conſtruitur. Nomen eſt loco impoſitum,
Kunigsfelden, id eſt, Regius campus. Occiſores fuga dilapſi, tandem effugere nequiue- *Künigsfelden*
runt. Nam Vlricus de Palma ueniens poſt aliquot dies Baſileam, latitauit in domo Con *id eſt, Regius*
uerſarum ſiue Beginarum ubi & obijt, caſtro eius obſeſſo per Leopoldum ducem Au- *campus.*
ſtriæ, & diuiſo cum omnibus bonis inter fratres ſuos. Ex eo ſunt decollati quinquagin-
ta. Munitionibus uerò Vualtheri deſtructis, ipſe paſtorem agens poſt annos 35. ſeſe ma
nifeſtat moriturus. Rudolfus de Vuart cum famulo poſt longam occultationem depre
henſus eſt, famulus rota cruciatur. Rudolfus uerò poſt inanes excuſationes caudę equi
alligatur, & ad ſupplicium ductus, fractis rota membris crudeliſsime necatur. Ioannes
dux nepos regis, profugus per ſyluas & ferarum latibula tandem in Italiam uenit, po-
ſtremo ad Henricum Imperatorem, qui Alberto ſucceſsit, in Tuſcia Piſis per Papam *Dux Ioannes*
miſſus, in habitu fratrum Heremitarum perpetuis carceribus eſt condemnatus. Sic o- *incarceratur.*
mnes illi parricidæ diris diſcerpti ſupplicijs, debita ſua præmia tulerunt. Regnauit au-
tem Albertus annis decem. Fuit princeps prudentia, ſagacitate & clementia nulli ſe-
cundus, munificus in benemeritos, bilingues graui odio perſequens, laſciuorum contu
bernia uitans, patiens erga inimicos, non præceps in uindictam & iniurias facilè obli-
uioni tradens. Habuit autem uxorem Eliſabetham filiam Meinhardi comitis Tyro-
lis & Goriciæ ac ducis Carinthiæ, Conradini ex matre ſororem, fœminam acuti inge-
nij, quæ ſalis mineram & uſum faciendi inuenit Hallis, prope Gemunden in ſuperio-
re Auſtria.

35 Henricus ſeptimus filius Hērici comitis Lut
zelburgenſis & Beatricis comitiſ-
ſæ Hannoniæ, paternis opibus non quidem magnus, iuſtitia
autem & prudentia, tum rerum geſtarum gloria inter prin-
cipes ſui æui præcipuus, in cuius nece Chriſtianitas maximā
paſſa eſt iacturam. A Friderici ſecundi morte uſq; ad annum
1308. quando hic Henricus fuit electus, reges Romani ab-
ſtinuerunt ab ingreſſu Italię, nempe Rudolfus, Adolfus &
Albertus, & ob id omnes penè Italiæ urbes Imperio parere
ſolitæ excuſſo iugo, tyrannis potius ſubeſſe cœperunt. Ele-
ctus ergo Henricus & Aquiſgrani coronatus, contēdit ingredi Italiam, aſcēdensq; per
Rhenum uenit Spirā. Et uidēs ibi Imperatorū monumenta, doluit anteceſſores ſuos A-
dolfū & Albertū in loco occiſionis eſſe ſepultos. Iuſsit itaq; eos effodi atq; illuc deferri.

Deinc

Dehinc filij ad nuptias animũ intendit, ut res domeſticas, quæ mediocres erant, aliqua affinitate muniret & latius proferret, priuſquam Italiam ingrederetur. Erat ei primogenitus Ioannes cui deſponſauit Eliſabetam Vuenceslai regis Bohemiæ filiam, Rudolphi regis Rom. neptem. Quæ Spiram honeſto comitatu adducta eſt. Cumq; grandiori eſſet corpore, ob fornicationis ſuſpitionem diu nuptiæ eius ſunt dilatæ. Puella innocens moræ impatiens, ubi hanc falſam intelligit ſuſpitionem, denudato corpore interiori ueſte regem adijt, ſtola unica tecta. Virginitatem meam, inquit, ô rex aſpectu corporis mei & examine honeſtarum approbabo matronarum, nec hinc pedem moue bo, niſi ſiniſtram de me abijcias ſuſpitionem. Timore perculſus rex, inducere reginam uirginem non potuit ut abiret, plurimum ſeſe excuſans de concepta in ſuſpitione. Coactus itaq; mittere pro matronis obſtetricibus, reperta eſt illæſa & inuiolata uirgo. Maturatæ ergo ſunt nuptiæ & ſolenniter celebratæ. Rebus autem Germaniæ compoſitis, mittit Henricus rex legatos ad Pontificem pro ſuſcipienda corona imperiali, quo annuente, ſubſecutus eſt rex cum multis ducibus, comitibus, epiſcopis & baronibus, ſuſceptusq; eſt honorificè à Mediolanenſibus. Et dum Cæſar ibi moram faceret, Guido Turrianus id ægreferens, de eius interitu anxiè cogitat, ſuæq; factionis profugos ad ſe pellicit, & parat mentis maliciam deducere ad exitum. Decreuit autem quendam ob ſodomiam condemnatum, ad ſupplicij locum educere ad concremandum, ſperans magnam Germanorum militum partem ad ſpectaculum progredi. Tum clauſis portis, regem in palatio deſertum, ſperat facilè mactandum. Hoc conſilium dum Turrianus cum quibuſdam in domo capeſſeret, adoleſcens quidam qui non curabatur, hoc audiens, Mattheo Vicecomiti pandit, Qui diſpoſitis clam armatis ſeditionẽ hanc diſsimulanter expectat, regiq; omnia aperit. Suborto tumultu fratres Teutonici ordinis, qui Cæſarem officij cauſa comitabant, primi irruerunt in palatiũ regis & uiriliter repellunt coniuratores, portam aperiunt urbis, qua occluſus Leopoldus dux Auſtriæ, ducentis cum armatis iacuit & ad Cæſarem properat. Vicecomes quoq; cum ſuis erupit ex latebris & obuios quoſq; trucidat. Turrianus uerò cum conſilium proditum ſuſpicaretur, fuga elapſus cum ſuis euaſit. Domus eius ſolo æquata, bona direpta, trucidati obuij quiq;. Cœpit etiam paulò poſt Cæſar formidabilis eſſe uniuerſæ Italiæ, dederuntq; ſe illi paſsim celebriores ciuitates. Veniens autem Romam cum magna ſolennitate coronatus eſt. Deinde uolens in Italia omnia diſsidia tollere, in die aſſumptionis Mariæ Paulò pòſt Imperator animam Deo reddidit, anno imperij eius 5. Christi 1313. Margaritam Brabantiæ ducis filiam uxorem duxit.

Regiæ puellæ egregium facinus.

Turriani iniquus animus.

Imperator moritur.

36 **Fridericus** eius nominis tertius, filius Alberti ducis Auſtriæ & Romanorum regis, in diſcordia eligitur, cuius competitor fuit conſobrinus eius Ludouicus dux Bauariæ, cuius mater Mechtildis fuit filia Rudolfi ab Habſpurg, Friderici autem pater fuit eiuſdem Mechtildis frater. Diuiſum ergo imperium diuiſos fecit populos & ciuitates. Alij enim huic fauebant, alij alteri, uentumq; eſt ad diutinum bellum. Nam Fridericus depopulatur agros, caſtra & urbes in Bauaria. Frater uerò illius, Leopoldus grandi exercitu iuxta Spiram Ludouicum perſequitur & in fugam uertit. Deinde uterq; frater ducit uxorem, celebrantq; maxima pompa nuptias Baſileę, Fridericus iungit ſibi regis Aragoniæ filiam, & Lupoldus comitis Sabaudiæ filiam. Finitis nuptijs Leopoldus uolens fratri ualles Suiciæ, quæ ſunt de iure imperij, ſubiugare, primus inter Auſtriæ duces Heluetios armis aggreſſus eſt, ſed fruſtrà. Fridericus uerò cum magnis copijs Sueuiam ingreſſus, iuxta Eslingam cum Ludouico pugnauit. Et cum dubio Marte pugnatum eſſet, diſceſſere, quibuſdam occiſis, quibuſdam captis. Deinde rurſum apud Argentinam iuxta fluuium Bruſcam duo magni exercitus conueniunt, ſtantq; acies in planicie ad pugnam paratæ. Ardent milites feruentq;, eductis gladijs manus conſerere appetunt. Ludouicus uerò intellecto ſtratagemate fugit in Bauariam. Interiectis dehinc aliquot annis, Fridericus iterum ingreditur Bauariam & deuaſtat ſuperiorẽ Bauariam. Ludouicus miſeratus ſuorum cladem, mori deſtinauit, aut hoſtem uincere, hoc unum cauens, ne fratres coniungerent ſuos exercitus. Fridericus uerò moræ impatiens, uerſus hoſtem tendit conſilium ſuorum qui id diſſuadebant, contemnens. Concurrunt acies acriter & uictoria Friderico cedit. At Bauari pedites qui ſe fugæ commiſerant, reuocantur, equisq; dimiſsis pedites prælium renouant. Superuenit

Nuptiæ regiæ celebrantur Baſileæ.

nit quoque Burggrauius, qui clamore magno Auſtrales ſagittarios in fugam uertit. Poſt laborem enim feſſi milites, hunc exercitum Leopoldi credebant, reſpirantes paululum, uexillo decepti adulterino. Obruti igitur inſperato Auſtrales, occluduntur ueluti ſepto, multis ex illis captis, inter quos Henricus dux Auſtriæ, Friderici frater fuerat. Deinde in aliam partem exercitus irrumpunt, qui minime hoſtes eſſe arbitrantur. In fugam igitur uerſi milites, Fridericum deſerunt. Qui equo deiectus ab armigero, captus & Ludouico adductus, cuſtodiæ haud magnificæ deputatus eſt. *Fridericus princeps captus.* Subſequutus autem Leopoldus & aduerſam fratris audiens fortunam, indoluit uehementer, admiratus tamen quod in tanta ſtrage occiſus non eſſet. Facta eſt clades illa anno liberationis humanæ 1324. penultima Septembris. Henricus autem reſtitutis quibuſdā munitionibus Morauiæ, quas auſtrales occupauerant, ante fratrem liberatus eſt. Fuit enim regi Bohemiæ traditus. Leopoldus interim quo Fridericus in munitiſſima arce detinebatur cum multis alijs nobilibus, nullum poterat oſtendere ſignum lætitiæ. Ciuitates quoq; Alſatiæ, Columbaria, Seleſtadium, Ehenheim, Roſzheim, Hagenauu, quæ Friderico prius adhæſerant, immutatæ nutabant, in partem Ludouici flectentes. Leopoldus uero ob fraternum amorem, rem ridiculam molitus eſt. De fratris enim liberatione dies noctesq́ue ſollicite nimis cogitans, necromanticum adijt, qui nouit coniurationibus aduocare dæmones. Viſo itaq; ſub habitu uiatoris dæmone, rogat eum, ſi Fridericum e uinculis liberare queat. Promittit ille, ſi obſequi uelit.

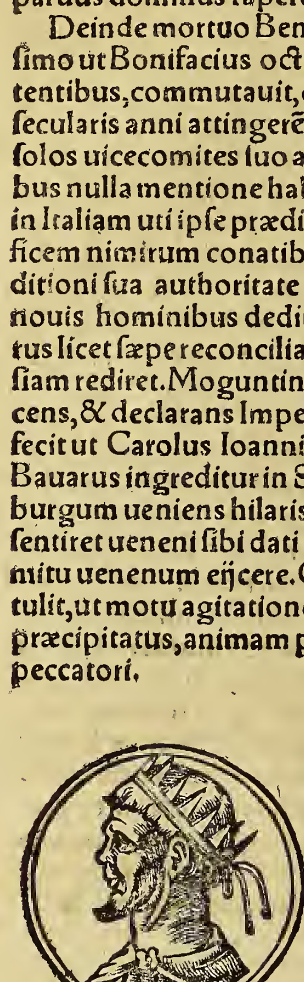
Dæmonis coniuratio. Territus autem nocturna uiſione Fridericus, neq; aſſentire uolēs, res in nihilum eſt redacta. Vix ſcribi poteſt quanto ſudore Leopoldus pro fratris liberatione laborauerit, maximam pecuniæ quantitatem ac precioſiſſima quęq; pollicendo, ſed nihil profecit. Curauit etiam ut per pontificem Ludouicus ſacris interdiceretur. Fiebant quoq; crebri principum conuentus, tractantes de Friderici liberatione. Leopoldus etiam quoad uixit, Ludouico moleſtus eſſe non deſijt, quanquam ob maximos labores diu uiuere non potuerit. *Leopoldus dux moritur.* Tantum enim exhauſtus fuit uiribus, ut nimia uigilia poſtquam ab expeditione Spirenſi redierat, mente captus, uitam apoplexia tactus finiuerit, anno ſcilicet ſalutis 1326. Deinde poſt annum unum mortuus eſt frater eius Henricus. Fridericus uero cum triennio in cuſtodia maceratus fuiſſet, tandem perſuaſione cuiuſdam Prioris Carthuſienſis, Ludouicus eum liberat, præmiſsis quibuſdam conditionibus iureiurando, ac deinde literis corroboratis, nempe ut uterque quoad uiueret regio uteretur titulo, Fridericus autem Italiam pro imperij corona non accederet, ſed hanc liberam Ludouico permitteret. Reductus igitur in Auſtriam Fridericus, cum magna lætitia ſuſceptus eſt ab uniuerſo populo. Sed ipſe ob perpeſſas aduerſitates paulatim cœpit contabeſcere, paucosq; annos poſt liberationem uixit. Reſolutus enim dyſenteria, mortuus eſt anno Chriſti 1330. Primum in matrimonio habuit Iſabellam Geldubenſem, poſt hanc duxit Elizabetham Arragonum reginam, e qua ſuſtulit Fridericum, Annam & Elizabetham.

17 **Ludouicus** Bauarus anno 1314. in Imperio ſuccedens, competitorem habuit conſobrinum ſuum ducem Auſtriæ Fridericum. Poſt octennę autem bellum uicto Friderico cautum lege fuit ne de cætero duces Auſtriæ ratione Imperij Bauaris ſe opponerent. Sub eo nata eſt ſecta pauperum de Lugduno, qui ſic appellabantur, quod illa in ciuitate exorti ſunt in habitu S. Franciſci, quorum caput erat M. Michaël Ceſeuanus miniſter ordinis minorū, Dogmatizabāt Chriſtū & Apoſtolos adeo fuiſſe pauperes, ut nihil haberent ſuū, nec in particulari, nec in cōmuni: Imp. Rom. non eſſe ſubiectum pontifici, niſi tantum in ſpiritualibus: neminē poſſe ſaluari qui aliter crederet. Credidit Bauarus & ex ipſis quendā, Petrū de Cerbaria creauit Romæ pontificē, indito ei nomine Nicolai quinti, qui mox Bauarū conſecrauit & unxit. Multos etiam ſuę gentis epiſcopos ordinauit. Quę cū reſciſſet papa Ioannes, & Michaëlem & Bauarum & reliquos omnes communione eccleſiæ interdixit, miſſoq;

exercitu

exercitu in pauperes de Lugduno:multi fuerunt combuſti. Petrus captiuus papæ ſiſtitur. Fatetur culpam, remittitur ei ſed arctæ uſque ad mortem cuſtodiæ mancipatur. Qui effugere potuerunt in Græciam abijſſe memorantur. Bauarus interim concilium cogit. Ieudinus & Marcelius quidam natione Lombardi ſtudentes Pariſijs Bauarum adeunt,manus eius confortant,non eſſe ſubiectum pontifici confirmant. Michaël etiam apud Peruſium generale capitulum celebrat contra pontificem cum Bauaro, ad futurum concilium generale,appellant. Pontifex uerò tam appellantes quàm fautores eorum condemnat.Interea Bauarus Italia relicta in Germaniã proficiſcitur,cumq; Ioannes pontifex Auinione poſtea moreretur, qui illum ſecutus eſt Benedictus duodecimus prædeceſſoris ſui in Bauarum cenſuras confirmauit integraſq; tam diu manere uoluit,quoad pœnitentiam egiſſet,ſi acturus eſſet unquam. Qua ratione uacante Imperio ad arma omnia in Italia præſertim reſpiciebant, dum unuſquiſque quantumuis paruus dominus rapere ex alieno conaretur.

Deinde mortuo Benedicto Clemens ſextus eligitur,qui Iubileum annum ex centeſimo ut Bonifacius octauus inſtituerat,in quinquageſimum quemq; Romanis id petentibus,commutauit,quando uita hominis tam breuis eſſet,ut pauci numero metam ſecularis anni attingerẽt.Verum cùm intelligeret pontifex totã Italiam in tumultu eſſe, ſolos uicecomites ſuo aſſenſu uicarios Inſubriæ confirmauit,de reliquis Italiæ principibus nulla mentione habita,exiſtimabat enim ſolos uicecomites Bauaro reſiſtere poſſe in Italiam uti ipſe prædicabat,reuerſuro.Quod ubi compertum habuit Bauarus,pontificem nimirum conatibus ſuis obſtare,ut par pari referret multas Italię urbes pontificiæ ditioni ſua authoritate exemptas cuicunque libitum eſt, ac præter paucos,cunctas ferè nouis hominibus dedit habendas.Tandem cùm nullus diſcordiæ finis eſſet, & Bauarus licet ſæpe reconciliari cuperet ſummo pontifici,nunquam tamen ex animo ad eccleſiam rediret.Moguntinus archiepiſcopus iuſſu pontificis principum conuentum indicens,& declarans Imperium iamdiu uacare,idq; in magnum eccleſiæ detrimentum, effecit ut Carolus Ioannis Bohemiæ regis filius in regem Rom. eligeretur, quo audito, Bauarus ingreditur in Sueuiam,nobilium animos exploraturus, ac paulò pòſt Numburgum ueniens hilariſq; & lætus in conuiuio exiſtens cùm ſe repente ęgrius affectum ſentiret ueneni ſibi dati ſuſpicionem concepit. Quocirco ilico ſurgens conatus eſt uomitu uenenum eijcere.Quod cum non ſatis ſuccedere uideretur,ad uenationem ſe contulit,ut motu agitationeq; corpus calefaceret ac roboraret, in qua de equo ſuo grauiter præcipitatus,animam paulò pòſt expirauit, orans, ut aiunt, Deus propicius eſto mihi peccatori.

38 **Carolus** rex Bohemiæ nepos ex filio Henrici ſeptimi, primum regnante Ludouico à quibuſdam electus,& Bonnæ coronatus,non eſt habitus pro legitimo Cæſare, etiam cum Ludouicus mortuus eſſet,unde hi quatuor,Palatinus,Brandenburgenſis,Saxo,& epiſcopus Moguntinus elegerunt Guntherum comitem de Schuuartzenberg,qui tamen paulò pòſt intoxicatus interijt. Carolus igitur magnam expendens pecuniam conciliauit ſibi paſsim principes,Italiamq; ingreſſus,Romæ ſuſcepit coronam imperialem,adiectis his conditionibus,ne Romæ aut in Italia diutius moraretur. Paucos inde illic moratus dies, quaſi uenaturus elapſus ex urbe,Romanos(qui priuilegiorum ſuorum innouationem petebant) fruſtratus, Mediolanum peruenit, ubi Vicecomitibus perpetuum imperij uicariatum aurea bulla confirmauit omnia ubiq; concedens, è quibus pecuniam abradere potuit. Hic iuſſu pontificis ſuperſtitioſam Flagellatorum ſectam,quæ iam totam penè Alemanniam penetrauerat,armata manu eliminauit. Nam homines diuerſarum conditionum cœperunt ſe flagellare , tranſeuntes de loco ad locum.Venerunt ex Sueuia 200.habentes inter ſe principem unum & duos magiſtros, quorum mandatis parebant. Illi autem ante monaſterium Spiræ circa horam primam circulum facientes,ac depoſitis ueſtimentis, habentes in modum bracchæ camiſias à fœmore ad talos,in modum crucis ſe ſingulatim proſtrauerunt, flagellantes ſe ac can-

tantes

tantes & inuocantes Dominum, corrueruntq́ in facies orantes pro ſe & omnibus benefactoribus & malefactoribus. Fuerunt inter eos ſacerdotes aliqui & literati nobiles ac ignobiles, mulieres & pueri. Inuitati ad menſam non ueniebant, nec recipiebant eleemoſynam, niſi de licentia magiſtrorum ſuorum. Flagellabant autem bis ſe in die, & ſemel quilibet clam in nocte. Non loquebantur mulieribus. Omnes geſtabant cruces ante & retro in ueſte & pileo, habentes flagella ueſtibus appenſa. Nec in una parochia ultra noctes manſerunt. Ingreſsi ſunt in eorum ſocietatem ex urbe Spira ſupra 100. Nullus tamen recipiebatur niſi promitteret ſeruare prædicta, & niſi haberet unde ſingulis diebus expendere poſſet 8. Hallenſes, ne mendicarent, & niſi promitteret ſe eſſe confeſſum & contritum, & remiſiſſe omnem iniuriam inimicis & de licentia uxoris ſuæ. Tandem per Carolum coacti fuerunt deſiſtere, & papa ſub pœna excommunicationis prohibuit, ne de cætero publicis flagellationibus uterentur, ſed pœnitens clam ſe poſſet flagellare. Cæterum Carolus Imperator Pragam ciuitatem longè ampliauit, atque propugnaculis cinxit, item Pragenſem eccleſiam erexit, generale ſtudium inſtituit, multa collegia Canonicorum ac monaſteria fundauit Pragæ. In palatio quoque Ingelheimenſi, ubi Carolus Magnus fertur natus, inſtituit collegium Canonicorum regulariorum, ſubiecitq́ monaſterio cuidam Pragenſi, in quo ſeptem aut 8. monachi fuerunt in mea pueritia, iam uerò ablatum eſt Bohemis, & mortui omnes monachi, & cenſus redditusq́ redeunt ad principem terræ. Idem Carolus ſtuduit extendere pomeria regni Bohemici, partim emptione ac precio, partim bello & alijs artibus. Vnde fratri ſuo Henrico Ioanni Morauiam poſsidendam dedit, ut iuri ſuo quod in Bohemia habebat cederet. Multum quoque & diu apud electores principes nixus eſt, ut filium ſuum Vuenceslaum conſtituerent regem Romanorum. Pòſt multa anno ſalutis 1376. conſenſum principum aſſequutus eſt, qui Vuenceslaum 15. annos natum in regem Romanorum elegerunt, electus autem & coronatus Iohannam filiam Alberti comitis Holandiæ & ducis Bauariæ duxit uxorem. Altero deinde anno cùm imperaſſet 33. annis, ualetudine aduerſa correptus, obijt anno ſcilicet 1378. Imperator quidem clarus, niſi maiorem regni ſui Bohemici quàm imperij habuiſſet rationem. Nam dum filium ſibi ſucceſſorem parat, magnis pollicitationibus ac largitionibus electores corrumpit. Quas dum exoluere nequiret, publica uectigalia illis oppignorauit, ac Romanum imperium ad hanc calamitatem in qua hodie adhuc eſt, deduxit. Quandoquidem electores imperij ea ſibi retinent, quæ imperatoris ſunt.

Flagellatorum ſecta.

Collegium Pragenſe in Ingelheim.

39 **Guntherus** comes de Schuuartzenberg, cõpetitor Caroli quarti, Thuringiæ comes, uir robuſtus, ſtrenuus, & qui bello plurimum ualebat, annos natus 45. à principibus electoribus Carolo contrarijs, diu multumq́ ſollicitatus ut imperium aſſumeret crebro recuſauit. Tandem his conditionibus annuit, ſi principes imperij in Franckfurt per ſententiam decernerent uacare imperium, maiorq́ue pars conueniret, qui ſe ius eligendi habere aſſererent. Seſe paratum eſſe, amore Dei immortalis, pericula quæque pro imperio ſubire, ut tyrannide & ſeruitute imperium liberaret. Noluit autem per Simoniam ac largitiones quicquam facere. Congregatis ergo principibus Moguntino, Brandenburgenſi, Bauariæ ſeu Palatino Rheni, & duce Saxoniæ, unanimiter Guntherum elegerunt anno milleſimo trecenteſimo quadrageſimo nono, eundemq́; regem pronunciant. Electus autem Guntherus, cùm Franckfordiam ingredi uellet, à ciuibus eſt prohibitus. Mos enim eſt ciuibus (quem & pro lege habent) ut neminem regẽ in urbem

Simonia imperium à quibuſdam uſurpatum.

bem ſuam intromittant, cui ſit æmulus imperij, aut aduerſarius regni, niſi prius aliquot menſibus urbs obſeſſa uim patiatur, aduerſariusq́; aut æmulus regni interim aut manus cum illo conferat, aut diuiſioni finem inueniat, ſicq́; unus regnat, alter inglorius abeat. Guntherus igitur ingenti coacto exercitu, urbem obſedit duobus penè menſibus. Dehinc in urbem eſt regio more acceptus. Carolus hoc audiens, nec tamen aggredi auſus, uenit ad Rhenum, & è regione Moguntiæ in uilla Caſtel haſtiludium, quod Tornamentum uocant, cum principibus & nobilibus exercuit, uolens ſcilicet pompa quadam terrere Guntherum, ſed nihil effecit. Habuit deinde conuentum principum in Spira, ut componeretur cauſa eius & Guntheri, ſed fruſtrà. Interim uerò cœpit Guntherus leniter ægrotare. Erat tum ibi inſignis medicus, qui parauit potionem pro Gunthero, quam & mirum in modum laudauit. Guntherus uerò iuſsit medicum prægustare, quod etſi inuitus faceret, guſtauit tamen, reliquum uerò Guntherus ebibit. Medicus ſtatim faciem mutans in colore, in terram cecidit, ac tertio die moritur. Guntherus uomitu quantum potuit uenenum eiecit, ſed non uſquequaq́;. Reliquiæ enim corpus regis inflabant. Ferebatur autem famulum medici iuſſu Caroli uenenum potioni miſcuiſſe. Abſtulerat proinde rex Carolus nundinas à Franckfordienſibus & tradidit Moguntinis, quòd Franckfordienſes adhærerent Gunthero. Marchio autem Brandenburgenſis ſine exercitu ueniens, pro concordia tractanda, utrinque multa eſt colloquutus. Qui ambo eum arbitrum conſtituentes, huiuſmodi acceptarunt cõcordiam, quòd Guntherus Carolum regem ſalutaret, ſeq́; regno abdicaret. Viciſsim Carolus Gunthero & ſuis hæredibus uiginti duo millia marcarum argenti daret in menſe proximo, ac duo Thuringiæ oppida imperialia pro uita ſua. Guntherus indignatus ſuper huiuſmodi cõcordia, inualidum tum ſe uidens & letaliter ægrum, inuitus tandem conſenſit, atq́; ſexto menſe imperij moritur in Franckfurt. Coactus fuit Carolus reſtituere ablatas nundinas. Vxorem habuit Elizabetham Auſtriacam.

Guntherus ueneno à medico potatus.

40 Vuenceslaus filius Caroli quarti, patre ſollicitante annos natus 15. in Romanorum regem eligitur & Aquiſgrani coronatur cum uxore, nempe Iohanna filia Alberti ducis Bauariæ ac comitis Holandiæ. Fuit autem Vuenceslaus tam corpore, quàm animo deformis atque ineptus, corpore quidem diſtortus & animo effœminato, Nurnbergæ natus & matrem ſuam partu interficiens. Sublimatus autem in Bohemiæ ac Romanorum regem, ſtatim luxui deditus ac deſidia corruptus, uoluptates ſequebatur, uentri tantum ſtudens atq́; in utramuis aurem ſecurus dormiens. Et cùm nimia uteretur tyrannide, tandem à baronibus regni captus, 4. menſibus cuſtodiæ eſt traditus, donec per fratrem ſuum Ioannem Marchionem eſt liberatus, ſed inde non eſt melior factus. Cumq́; tyrannide, ſocordia, luxu omnia fœdaret, prouinciales conqueſti Sigiſmundo fratri, qui rex erat Vngariæ, iterum eſt captus & in Auſtria cuſtodiæ traditus. Sed inde elapſus & in regnum reuerſus, priores aſſumpſit mores. Et cùm ab imperij electoribus crebro admoneretur, nihilq́; curaret, imperio eſt Bopardiæ deturbatus. Sub eo autem Huſsitæ emergentes, cœperunt explodere placita hominum & Chriſti dogmata purius (ut putabant) auditoribus inculcare, id quod multa nedum in ſtudioſis uerum & in laicis peperit ſchiſmata. Commoti ergo Teutones ſcholaſtici propter inaudita dogmata, reliquere Pragam una die quinque millia, ac Lipſenſem hinc erexere paleſtram. Porrò quot hinc ſubſecutæ ſint calamitates, quot & quantæ ſtrages, quanta humani ſanguinis effuſio, non eſt quod hîc enarremus, iam ante nos Aeneas Syluius & Albertus Krantzius multa de hoc ſcripſerunt. Cumq́; uice quadam Pragæ tumultus quidam exoriretur, & conſules è prætorio præcipites in terram darentur, aliaq́; crudelia fierent, commotus rex in apoplexiam incidit, ac paralyſi octodecim laborans diebus, animam exhalauit, anno ætatis ſuæ 75. cùm regnaſſet in Bohemia annis 55. & in imperio 20. anno Chriſti 1419. Habuit autem duas uxores, prima fuit Iohanna Alberti ducis Bauariæ & comitis Holandiæ filia. Altera Sophia filia Ioannis ducis Bauariæ de Monaco, & ſoror Erneſti ducis Bauariæ.

[De]formitas [V]uenceslai.

Hußitæ.

[illegible] aca[de]mium

41 Iodocus filius Ioannis Henrici Marchionis Morauiæ fratris Caroli quarti Marchio Brandenburgenſis, homo inutilis, traditur à qui-

b uſdam

huſdam ante Rupertum electus in Roman. regem cùm eſſet ſenex, quia fuit patruus Vuenceslai. Non tamen fuit coronatus cùm non exegerit ſex menſes in imperio ſuo.

42 **Rupertus** Bauariæ dux & Palatinus Rheni eligitur poſt Fridericum ducem Brunſuicenſem & Luneburgenſem. Hic Fridericus princeps fuit bellicoſus & prudens, atq; omnino dignus qui imperij habenas tractaret, ſed cui cum Moguntino antiſtite ueteres inimicitiæ erant. Nam ante coronationem à comite de Vualdeck iuſſu Moguntini impie fuit occiſus, unde per Germaniam magnus excitatus tumultus, donec principes Bopardiæ conuenientes, Rupertum Palatinum elegerunt, uirum armis exercitatum ac inſignem iuſtitiæ cultorem, ſtatura alioqui paruum. Cùm autem ille Aquiſgranum pro ſumenda corona proficiſceretur, ciues obſtiterunt, non ſibi licere ut in Rupertum conſentiant, aſſerentes cauſam ſeſe nondum à iuramento Vuenceslao præſtito abſolutos. Ne tamen electio fruſtraretur, epiſcopus Colonienſis Coloniæ Rupertum regio diademate inſigniuit. Deinde anno milleſimo quadringenteſimo ſecundo parat ſe Rupertus ut Romam proficiſcatur pro corona imperiali ſuſcipienda, ſed à Venetis & Mediolanenſibus impeditus exequi propoſitum ſuum non ualuit. Obijt in Oppenheim decimo imperij anno, ſepultus Heidelbergæ. Ex Elizabethæ Burggrauia Norinbergenſi genuit filios quatuor et filias tres.

Dux Brunſuicenſis imperator deſignatus.

43 **Sigiſmundus** filius Caroli quarti princeps ſtrenuus primū rex Vngariæ ac deinde Romanorum. Hic infeliciter pugnauit contra Turcas iuxta Nicopolim urbem, ut ſuo loco dicemus. Sub ſuo imperio fuit magnum ſchiſma in Romana eccleſia, cùm tres pontifices ſimul præeſſe uellent. Vnde concilium Conſtantienſe fuit tunc indictum, durauitq; ferè annis 4. Geſsit deinde multa & grauia bella contra Bohemos qui irritati grauiſsima damna intulerunt Germaniæ. Succeſsit deinde concilium Baſilienſe, quod Iulianus Cardinalis iuſſu pontificis inchoauit anno Chriſti 1431. Sigiſmundus tamen priuſquam concilium finiretur ueniens in Bohemiam omnia diſsidia compoſuit, ſed præuentus ſenectute & morbo, mortuus eſt cum attigiſſet annum 70. anno ſcilicet Chriſti 1437. Fuit autem princeps liberalis ac munificus, facetiſsimus, multarum linguarum notitia clarus, qui & linguam latinam obſeruauit. Ob id doctos homines in primis fouit & amplis dignitatibus honeſtauit, ſæpius accuſans Germanos principes qui literas odiſſent latinas; à quibus quandoque reprehenſus eſt, quòd doctos homines foueret, ſed humiles familia. Ego, inquit, illos obſeruo, quos natura alijs anteſtare uoluit. Natura enim docti præſtant ignaris & idiotis. Duas habuit uxores, primam Mariam Ludouici regis Vngariæ & Poloniæ filiam, per quam regnum Vngariæ eſt conſecutus, ſed nullam ex ea habuit prolem. Alteram Barbaram Hermanni comitis Ciliæ filiam, ex qua ſuſcepit Eliſabetam unicam filiam, uxorem Alberti ducis Auſtriæ & regis Rom. Et hæc Barbara fuit mulier libidinoſa, ſæpe in adulterio à Sigiſmundo deprehenſa, ſed adulter adulteræ ignouit, cùm & ipſe ſæpe alienos uiolauerit thoros. Hiſtoriam eius habes infrà in Vngaria.

Baſilienſe concilium.

Imperator fouet doctos.

44 **Albertus** quintus eius nominis & ſecūdus Rom. rex, filius Alberti quarti, uix decem annos erat natus, quando pater eius ueneno interijt, oppugnans Iodocum marchionem Morauiæ. Agens autem ſub tutoribus, patruis ſcilicet, illiſq; inter ſe digladientibus ob tutelam pueri, Vienna & tota Auſtria magna eſt afflicta clade, donec Albertus egreſſus pubertatē, tutelam abiecit, & Auſtriam quæ prius diu multumq; laceſsita & latronibus, & bellis inteſtinis fuit uexata, pacauit. Deinde anno 1422. duxit uxorem Eliſabetam Sigiſmundi filiam, & Morauiæ inſigniores urbes dotis nomine accepit. Mortuo autem Sigiſmundo, à proceribus regni Vngariæ unanimiter eſt rex ſalutatus, atque anno Chriſti 1438. coronatur. Deinde & Bohemiæ rex eſt ſalutatus, quod uetus extaret inter Bohemiæ reges & Auſtriæ duces fœdus, quo cauetur, deficiente in altera domo maſculo hærede, ex altera fore regem poſtulandum. Eſt quoq; concordi electorum uoto electus Romanorum rex. Deinde cùm in

Lex inter Bohemos & Auſtrios.

Tt Vngariam

Vngariam uocatus eſſet,& calore feruentis Auguſti inſolito uexaretur,uelletq; ſedare æſtum peponibus, in ſolutionem uentris incidit & deſynteria fatigatur, moriturq; anno 1439. prope Strigonium, cùm ferè biennio imperaſſet. Reliquit duas filias & uxorem prægnantem, quæ paulo poſt peperit Ladiſlaum.

45 **Fridericus** eius nominis tertius (quandoquidem Fridericus Ludouici Bauari competitor non numeretur, aliâs enim quartus) filius ducis Erneſti & Cimburgæ duciſſæ Maſſouiæ, eligitur poſt Albertum Romanorum rex, anno 1440. Deinde Italiam ingreſſus ſuſcepit coronam imperialem, ubi & Leonora Eduardi regis Portugalliæ filia illi datur in matrimonium, nuptiæ uerò maxima ſolennitate celebrantur Neapoli apud regem Alfonſum.

Reuerſus uerò in auſtriam, graues patitur ab Aſtralibus inſidias & populi furias, donec illis tradidit Ladiſlaum regem. Quidam etiam adhærebant Alberto fratri Imperatoris, & quidam Friderico. Vnde factum eſt, ut multi in Auſtria obtruncarentur, & multi in exilium agerentur. Omnia nanq; furore plena ac rabie flagrabant, donec Albertus fato functus interijt. Tunc enim tota Auſtria iure hæreditario ad Imperatorem deuoluta eſt. Sigiſmundus uero archidux Auſtriæ liberè ceſsit, Imperatoriq́ue adminiſtrationem prouinciæ tanquam ſeniori detulit. Defuncto Ladislao, Fridericus Cæſar à multis deſignatus eſt rex Vngariæ, ſicut Matthias Huniadis factione quorundam electus eſt in regem. Sed coronari non potuit, cùm corona adhuc apud Fridericum eſſet, donec inita eſt concordia & octoginta millia aureorum ab ipſo numerata.

Matthias rex Vngariæ.

Fuit autem Matthias infenſus Friderico, quod ei negaſſet filiam Kunegundim, ac deinde quod regalia dediſſet Vladislao filio regis Poloniæ & Eliſabet filiæ Alberti regis, qui deſignatus fuit rex Bohemorum. Cauſatus eſt enim Matthias, ſibi deberi regnum Bohemiæ, unde bellum Cæſari indixit, multaq; Auſtriæ loca deuaſtauit, donec res fuit concordata. Tandem mortuo Matthia anno 1490. Vladislaus rex Bohemiæ factus eſt quoq; rex Vngariæ. Fridericus itaq; multis agitatur procellis, cum ingraueſcentem aſpiceret ætatem, filium Maximilianum aſciuit conſortem imperij, delectabatur autem plurimum hortulis, & herbarum cognitionem ſummam habuit. Fuit quærendi æris ſtudioſus, ſed non attentus eiuſdem retinendi. In uictu mediocris & pene abſtemius, adeò ut nullum magis horreret uitium quàm ebrietatem.

Imperator odit ebrietatē.

Sæpe Leonoræ coniugi dixit, malle ſterilem ſobriam, quàm temulentam ac fœcundam uxorem. In paterna enim domo prius Leonora uinum non guſtauit, ſed ſuaſu medicorum in Germania bibere ob ſterilitatem coacta, non niſi leuiſsimo & perdomito utebatur. Friderico itaq; ex ætate ac labore, fluxuq; ueteri in tibia ulcus peſsimum natum eſt, medicisq́ue ſuadentibus tibia ferro deponitur. Inſtabat quoque dies ſacroſanctæ uirgini Mariæ celebrandus, in cuius profeſto Imperator ab omni imprudenter cibo abſtinens, octo melones bomedit, aquamq́ue bibens, in ſtomachi incidit laborem. Qui deſtitutus & frigore deficiens, reſoluit aluum Cæſari, obijt Lintzio, anno ſalutis 1493. imperauit autem annis 53.

49 **Maximilianus** filius Friderici tertij & Leonoræ reginæ Portugallenſis, à pueritia bonæ indolis, ſed in prædagogo neglectus, inter multas linguas quas didicit, ſolum latinam linguam non didicit. Bona tamen ſtudia fouit, literatos amauit, ac præmia digna largitus eſt, agnoſcens ſeſe in pueritia malè inſtitutum. Cùm uerò decimum octauum ætatis attigiſſet annum, mittitur ex Vienna Auſtriæ à patre in Flandriam, ut nuptias celebret cum ſponſa Caroli Burgundi filia. Quibus peractis, genuit ex ea ſuccedentibus annis tres filios, Philippum, Franciſcum

ciſcum & Georgium, atq; filiam unam Margaritam. Sexto uerò anno matrimonij, cùm uxor iterum eſſet impregnata, ex equo delapſa caſum facit. Quem cùm occultaſſet, ue- xita mariti dolorem, in morbum incidit, quo & extincta eſt, atq; cum morte uxoris for- tuna quoque Maximiliani eſt mutata. Nam duo filij Franciſcus & Georgius mortui ſunt, & Flandrenſes filium Philippum in ſuam acceperunt tutelam inuito patre. Mar- garita uerò filia Carolo octauo regi Franciæ deſponſata in Galliam abducitur. Deinde anno 1486. Maximilianus eligitur rex Romanorum. Anno 1488. à ſuis eſt captus, ac Brugis in aromatarij cuiuſdam domo cuſtodiæ per nouem menſes datus decollatis pleriſq; in eius conſpectu nobilioribus aulicis ſuis, non ſine horrendo ac ſtupendo quo dam timore. Credebatur enim ipſe mox uitam amiſſurus ſuam, ita ſæuiebat ignobile uulgus. Claudebant portas ne elaberetur: At Fridericus excitatus commouit totum imperium, collegitq; triginta duo millia militum, ueniensq; liberauit filium ſuum. Po- ſtea quum Carolus rex Franciæ Margaritam filiam Maximiliani ſibi deſponſatam, re- miſiſſet in Flandriam, ubi eripuit Annam ducis Britanniæ filiam Maximiliano deſpon- ſatam. Deinde ſecundas nuptias celebrauit cum Maria filia ducis mediolanenſis, cum Sigiſmundus dux Auſtriæ Maximilianum hæredem ſuarum prouinciarum inſtituiſſet, cogente eum ad id Friderico Imperatore. Siquidem Sigiſmundus dux collocauerat uxorem Alberto Bauarorum duci Kunegundam filiam Friderici Imperatoris inſcio & inuito patre comitatumque Tyrolis cum adiacentibus ſuperioris Auſtriæ regionibus promiſerat quod Fridericus ægerrimè tulit, coëgitque Sigiſmundum omnia in pu- blica dieta reuocare, quum non liceat alicui duci Auſtriæ uendere dominia ſua uel alie- nare alteri extraneo. Ob id Sigiſmundus pietate motus in Maximilianum, cum uide- ret hunc ſuis inuiſum, ſponte omnes ſuas terras (uiuente adhuc Friderico, qui durus fuit in filium, nec ullum illi ducatum tradidit) illi donauit, reſeruatis ſibi unde uiuere poſſet redditibus & cenſibus. Mortuus eſt autem Sigiſmundus anno redemptionis 1497. re- licta omni ſua hæreditate Maximiliano regi Anno 1508. incipit Maximilianus Vene- tmu bellum, idque tractauit uario euentu, habuitque regem Franconiæ & pontificem Rom. in fœdere contra Venetos. Sed ne urbem Romanam hoſtili manu ingrederetur, pontifex Romanus ueritus, illi Tridentum uſque bullam obuiam miſit, Cæſaremq; ele- ctum ac imperatorem declarauit. Cæterum quum ſe morti uicinum eſſe ſentiret, ſanxit ut ſuarum prouinciarum rectores ac præſides cum omnibus officialibus in ſuo quiſq; ſtatu, quoad alter nepotum in Germaniam commigraret, perſeueret. Mortuus eſt au- tem 12 Ianuarij anno Chriſti 1519 profluo uentris. Mox poſt mortem eius excitatus eſt tumultus in Auſtria, alijq; rectores ab inſano populo conſtituti, durauitq; is tumul- tus biennio, nec fuit pax quouſq; Carolus nepos Maximiliani fuit electus rex Roma- norum. Is factioſis hominibus facile frenum impoſuit, quouſq; fratri Ferdinando tradi dit, Auſtriam, Stiriam, Carinthiam & Carniolam.

Vxor Maximiliani ob lapſum moritur.

Sigiſmundus dux Auſtriæ.

47 Carolus Quintus Rex Hiſpaniarum & Nea- polis, archidux Auſtriæ & dux Bur- gundiæ, natus eſt Gandaui, ex Ioanna Caſtiliæ & Arra- gonum regina, patre Philippo Archiduce Auſtriæ, die 24. Febr. Anno 1500. die poſt tredecimo baptiſmate ablutus. Mechliniæ eum Margarita amita eius eduacuit Antonio Ver gaio, Archiepiſcopo Biſuntino, primo eius pædagogo. Po- ſtea uerò Domino de Schiuern commendatus, Adrianum Florentinum Traiectenſem præceptorem accepit, ut eum in bonis literis atque diſciplinis erudiret. Aparuit autem in eo mox ab ineunte ætate, ſingularis quædam indoles, ut cuncti magni quippiam de eo conciperent. Anno ætatis 15. Belgiæ regiones ceu naturalis eo rum princeps iuramenti religione ſibi deuinxit. Deinde cum Maximilianus Imp. Anno 1518: è uiuis exceſsiſſet, unà cùm Franciſco Francorum regi, æmulum Imperij ſeſe pro- feſſus, anno 1519. die 28. Iulij Francoforti ad Mœnum, ad faſces Imperij electus eſt. Qua re internuntio Friderico Palatino Rheni accepta ex Hiſpania Grauelingam dela- tus, Aquiſgranum deuenit, ubi anno 1520. die 12. Octob. Aquiſgrani magna ſolenni

tate coronatus eſt,ac deinde anno 1521.cum celebraret Vuormaciæ comitia, & ad eã Martinum Lutherum, fide publica data uocaſſet, fuit à Leone pontifice miſſo legato confirmatus in officio. Anno 1527.in Ianuario celebrauit Hiſpali nuptias cum Iſabella ſorore regis Portugalliæ. Anno 1527.ſexta die Maij,exercitus Caroli Cæſaris conflatus ex Hiſpanis & Germanis irruit in urbem Romanam,ſpoliataq; ea & multis occiſis, Papa cũ ſuis Cardinalib.uix euadere potuit, id quod ſuprà latius deſcripſimus. Anno 1530. uenit Solymannus Turcarum Imp.in Vngariam cum maxima populi multitudine,ſubegitq; eam pro maiori parte ad petitionem Ioannis Vuaiuodæ. Hoc quoque anno reſtitutus eſt Franciſcus Sfortia in ducatum Mediolanenſem per Carolum Cęſarem.

Caroli Cæſaris coronatio. Hoc eodem anno 24.Februarij coronatus eſt Carolus v.à pontifice Clemente in ciuitate Bononienſi. Deinde ſequenti anno menſe Martio Leonora ſoror Caroli & Ferdinandi Cæſaris deſponſata eſt Franciſco regi Francorum,atque in reginam Gallię inuncta. Anno 1535.expugnauit Carolus Imp.in Barbaria ciuitatem Tuniſſam atq; totum regnum reſtituitq; regem Altzachenum,quem Barbaroſſa pyrata expulerat. Nec Carolus ſibi quicquam retinuit de regno illo præter caſtrum unum Golletani dictum, præterq; tributum annuum,quod regi reſtituto iniunxit. *Tunetum expugnatur.* Deinde anno Chriſti 1541. conatus eſt Carolus Imp.expugnare ciuitatem Argieram in Mauritania,ſed ob aëris intemperiem atq; maris magnam tempeſtatem id efficere nequiuit. Hiſtoriam illam inuenies infrà in Mauritaniæ deſcriptione. Anno 1546.& 1547.graue bellum fuit inter Cæſarem Carolum v.& eos quos Proteſtantes uocant, ſed in bello uictoria eſt potitus Cæſar. Promulgato deinde in Comitijs Auguſtanis interim 1549.Magdeburgum ad 15. menſ.Caroli iuſſu obſeſſum,conſtituta deinde pace liberata eſt anno 1551. Statim Henricus Galliarum rex cum Mauritio Saxone & Alberto Brandenburgenſi in Germania bellum excitant aduerſus Cæſarem. Cæſar uerò internuncijs hoſtem ſuſpendens uiribus recuperatis & auctis, Gallum Germaniam excludit,atq; Metim urbem obſidione tentat,ſed re infecta, in inferioris Germaniæ regiones diuertit 1552. His rebus geſtis Carolus Imp. omnes ſuas iure hæreditario à maioribus ſuis acceptas regiones & prouincias Philippo filio adminiſtrandas & regendas tradidit, & ſe in Hiſpanias ad quietem & otium contulit,nempe in cœnobium S.Iuſtini eremo ſitum. Deinde menſe Martio anno 1558.per legatos Aurengię principem, Doctorem Georgium Sigiſmundum Seldenſem,& Vuolffgangum Hallerum,principibus electoribus imperium reſignauit. atq; poſt elapſos menſes ſeptem,placidiſsimè obdormiuit.

48 **Ferdinandus** archidux Auſtriæ &c. anno 1527.die Febr.24.unà cum uxore ſua Pragæ coronam regni Bohemiæ accepit. Poſtea eodem anno in Vngariæ regem apud Albam Regalem coronatus eſt, menſe Nouemb. Anno 1531.Coloniæ in regem Romanorum electus eſt,poſt Aquiſgrani coronatus. Anno 1558. decima quarta die menſis Martij in Imperatorem ſolenniter Francofurti electus eſt. Anno 1559.Auguſtæ comitiæ egit, quibus finitis Viennam atq; inde Bragam Bohemiæ profectus, Maximilianum filium in regem ungi curauit. Anno 1562. Francofurtum adijt ob electionem noui Regis Romanorum, inde uerò ineunte Decembri, per Spiram, Argentoratum, Friburgum, Baſileam & Conſtantiam, Oenipontē profectus eſt. Obijt anno 1564.die 26.Iulij,qui Iacobo apoſtolo ſacer erat.

49 **Maximilianus** Bohemiæ & Vngariæ Rex, Archidux Auſtriæ & Ferdinandi filius, Septemuirorum communi uoce Rex Romanorum deſignatur,die 24.Nouemb.anno 1562.ubi & die 30.eiuſdam menſis ſolennem Coronam adeptus eſt,cum paulò ante,nempe 20.Septembris Bohemiæ coronam,& inſequente poſtea anno 8.Septembris Poſonij Hungariæ diadema accepiſſet, Mortuo autē anno 1564. Ferdinando ſanctiſſ. memoriæ parente eius:ad Imperatorē renunciatus

clatus eſt. Princeps magnanimus, atq; pacificus, de quo Chriſtianus orbis optima quæque ſibi pollicetur. Eodem anno 1565. duce inclyto Barone, & noſtri ſeculi heroë D. Lazaro Schuuendio, contra Turcas in Vngaria feliciter res geſsit, eiqúe arcem Tokay nobiliſsimam, inter Tibiſcum atque Bodrogum flumina ſitam, die 11. Februarij cum hyemis uehementia fl. concreuiſſent, ui eripuit. Celebratis deinde anno 66. Comitijs Auguſtanis, maximo exercitu conſcripto, menſe Auguſto, Viena in Hungariam, cum plurimis Imperij Romani principibus, profectus, Dotiſonem atque Veſprinium recepit: Turcis interim Zigethum, quod Comes Serinius heros immortali laude dignus, tutabatur, 14. inſultibus fruſtrà tentatum, fortiſsimeq; defenſum, item Iulam Chriſtianis adimentibus. Anno 1567. Auguſtus Elector Saxoniæ, Gotham, quæ erat in Ioannis Friderici ducis ditione, obſidet, deditioneq; capit, eò quod Grunbachium Imperij iuditio proſcriptum, recipere atq; fouere uiſa eſſet, Principem compræhenſum ad Cæſarem in cuſtodiam miſit, proſcriptosq;, atque inter eos primarium Guilelmum à Grunbach, ſupplicio affecit. Anno 1570. conuentum Imperialem Spiræ celebrauit, unde filiam, Carolo Marchione Badenſi comite, Carolo 9. Francorum regi ante deſponſatam, in Gallicam deduci curauit.

DE PRINCIPATIBVS ET DOMINIIS APVD *Germanos temporum ſucceſſu inſtitutis.* Cap. XX.

TEmpore Ludouici tertij, qui regnauit anno Chriſti 903. atque ante tempus illud non fuerunt tot, & tam uarij nobilium gradus, quot hodie inueniuntur, præter reges, principes & barones. At duces, marchiones, comites Palatini, comites & equites aurati, fuerunt illo æuo magis officiorum nomina, quàm nomina hæreditaria. Siquidem duces, marchiones & comites fuerunt præſides regionum & terrarum illarum, ſuper quas ab imperatoribus & regibus conſtituti erant, & dominia illarum erant Cæſarum atque imperij. Dux fuit ſummus militum in certa regione rector. id quod ex antiquis aduerti poteſt literis. In literis fundationis Lucernenſis ſic ſcriptum inuenitur: *Ego Vuighardus & frater meus Rupertus, dux militum Sueuiæ regis Ludouici, &c.* anno circiter 840. Comes uerò fuit iudex ab Imp. uel rege deſignatus, præfectusqúe ciuitati certæ aut regioni. Sicq; tota Germania plena fuit comitibus inter quos quidam erant Landgrauij, id eſt regionum comites, quidam Marggrauij, id eſt, certarum marcarum ſeu diſtrictuum comites, quidam Palatini comites, alij Burgorum comites, quos Burggrauios appellamus, & alij Centuriones, quos uulgò in Germania uocamus Centgrauios: atque omnes (ut putamus) eligebantur ex Baronibus aut alijs grauibus uiris. At hinc eſt quod in uetuſtis literis tam frequens fit mentio de Landgrauiatibus, ut eſt Landgrauiatus Suſenburgenſis, Landgrauiatus Siſgoienſis, Kleckgoienſis, &c. Apud Heidelbergenſes quoq; inter præfectos rurales adhuc nomen Centgrauiorum eſt in uſu. Speculum Saxonum docet: Palatinos comites hoc modo initium accepiſſe. Quando Romani certam edomuerunt regionem, permittebant nonnunquam deuictis regibus illorum regnorum administrationem,

Comes.

Landgrauij.

Comites Palatini.

Comes eſt iudex. niſtrationem, niſi quod nomen regium commutabant uel in Palatinum,uel in ducem.
Nomen comitis ſecundum ueterem Saxonicam linguam ſignificat iudicem. Sunt au-
tem uaria iudicum genera:nam ſunt Gohgrauen,id eſt,præcipites iudices,qui inconſi-
deratè & cauſa non ſatis expenſa ſententiam ferunt, aut qui ipſa die qua facinus ali-
quod eſt commiſſum pronunciant de cauſa illa. Atque illi Gohgrauij, dicit Speculum
Saxonicum, non habent officio ſuo annexum feudum aliquod aut ſequelam,hoc eſt fi-
lij & hæredes eorum non ſuccedunt in officio,cum illud non ſit hæreditarium, ſed po-
tius electitium.Quidam uocantur Dinggrauij,qui pręſunt ruſticis,alij Marggrauij, qui
iuriſdictionem habent in regionum marcis. Eſt autem Marca uocabulum Germani-
cum, ſignificans agri aut ciuitatis,aut regionis alicuius fines. At Palatini comites ſunt
iudices regni edomiti.In altero libro legum Longobardicarum docetur ubiq;, comites
eſſe iudices,ubi & admonentur ne deſint pupillis & uiduis in eorum cauſis. Cæterùm
mortuo duce aut comite, aut inepto ad exequendum officium reddito,rex aut Cæſar
alium ad placitum in ſubmoti locum ceu imperij præfectum ſubſtituit,nec defuncti hæ
res illico ſucceſsit,aut officij titulum uſurpauit,niſi gratia principis ad hoc ipſum offici-
um deputatus fuiſſet.Nam ut iam diximus,memoratæ præfecturæ non erant hæredita-
riæ, ſicut nec hodie apud Germanos *Landtuogt*, *Burguogt*, *Stattuogt*, id eſt præfecturæ re
Leges Germaniæ. gionum,caſtellorum,& ciuitatum, ſunt hæreditariæ. Et hæc quæ hîc ſcribimus, com-
probantur quoq; per leges Germanicæ nationis, quæ olim per Cæſares, reges & prin-
Semperfrei cipes fuerunt ſancitæ,in quibus ſolum mentio fit principum & Semperfreien,id eſt ba-
ronum: comitum autem alia non habetur ratio niſi ut iudicum. Quin & in Cancellaria
Romani pontificis hic habetur uſus,ut in titulis bullarum atq; breuium,barones præ-
ponantur comitibus. Fuit & hic olim uſus, ut titulus nobilitatis ſolum principibus &
Semperliberi. magnatibus tribueretur, id quod & hodie papa habet in uſu, qui ſolum ducibus ſcri-
bit, Nobili duci Saxoniæ,aut Bauariæ. Alij uerò nobiles ſub principibus habuerunt
olim aliud quam hodie nomen,nempe Semperliberi,Medijliberi, & Infimiliberi.Sem-
perliberi fuerunt ſummiliberi. Medijliberi militares, beneficiarij & nobiles miniſtri.
Infimi uerò liberi,fuerunt liberi ciues & liberi coloni.Principum filij uocabantur nobi-
les domini, & coniuges Dominæ,filiæ autem eorum uirgines,quas hodie domicellas,
germanicè *Fröwlin* uocant. Baronum filij appellabantur iuniores domini. Et talis qui-
dem dicitur fuiſſe ſtatus nobilitatis ante Ottonum tempora. Poſt illorum uerò ſecula,
…es domi …uncgheri. omnia ſunt mutata. Nam comites facti ſunt hæreditarij,aſcenderuntq; ſupra Barones.
Nobiles miniſtri facti ſunt abſolutè nobiles,Marchiones, Landgrauij & Palatini,ſed &
epiſcopi facti ſunt principes:quin & multi comites,abbates abbatiſſæ aſſecuti ſunt prin
cipatus dignitatem. Nec hoc ſatis fuit,niſi & mercatores,cerdones atque piſtores ho-
die in nobilium numerum cooptarentur,fierentq; ex plebeis comites,ex comitibus du
ces, ex ciuium uxoribus domicellæ &c. Et quid non poteſt pecunia & principum fa-
uor? Habuerunt tamen memorati duces, & comites certa aliqua loca,& prædia in no-
ſtris regionibus quæ ceu propria Cæſarum dono acceperunt, & illa apud ueteres uo-
Allodia. cantur Allodia, quæ propria ſcilicet ſunt bona & per modum feudi recepta, quorum
frequens fit mentio in antiquis fundationibus,nempe quòd duces & comites allodijs
ſuis fundauerunt monaſteria quum ducatus & comitatus, quibus præſidebant, non
ipſorum eſſent,ſed imperij. Sub Conrado primo,anno Chriſti 913.electo,mutatus eſt
uſus ille,& Henrico duci Saxoniæ,quem Aucupem uocant,ducatus Saxoniæ hæredi-
tario feudo conceſſus, quo uigilantior eſſet ad expugnandum Obotritos & alios infi-
deles.Poſtea quoque Otto primus atque ſui ſucceſſores hoc idem fecerunt,nam præfe-
cturas & dignitates iam commemoratas deſignauerunt pro feudo hæreditario,& quę-
dam etiam liberè cum omni proprietate donarunt bene meritis.Inter hæc
tamen Reges Imperatores ſibi & imperio retinuerunt mul-
tas ciuitates,ualles & uillas,ex quibus noſtris
temporibus multæ ſunt principi-
bus impignoratæ.

QVOMO-

QVOMODO CIVITATES ET VILLAE IMperiales priuilegijs fuerint donatæ.

Cap. XXI.

PRincipatus ipſi & cuncti in imperio dominatus, ciuitates quoque illuſtriores & oppida quæque fuerunt ab initio imperij & Cæſarum, ſicut & telonea, uectigalia, aliæq́ contributiones in eiſdem per Cæſarum præfectos collecta atq; Cæſaribus reddita. Poſtquam uerò bona pars imperij fuit aut nomine feudi aut proprietatis principibus conceſſa, Imperatores ſimul & uectigalia talium locorum illis condonarunt, parum hac largitate ſibi & imperio conſulentes, cùm hodie ad magnam inopiam imperiũ ob hanc & alias donationes, ut infrà dicam ſit redactum. Reges Galliæ, non ita agunt, ſed cùm alicui deſignant principatum aut dominium, reſeruant ſibi pinguiora uectigalia aliaq; meliora tributa. Et ſicut reges & Imperatores Germanici haud ſine ſuo diſpendio, magnis beneficijs priuilegijs proſecuti ſunt principes & alios dominos, ita quoq; poſtea ſingulari gratia & liberalitate liberas & exemptas reddiderunt antiquas ciuitates, oppida & imperiales ualles, conceſſeruntq; eis propriam rerum ſuarum adminiſtrationem, & cõdonarunt inſignem portionem teloneorum & uectigalium: qua in re longè excelluerunt aliarum nationum reges ſua liberalitate & pietate. Atque ob id neque principes de imperialibus ciuitatibus, nec rurſus ciuitates de principibus & primoribus conqueri poſſunt. Nam quicquid iſti & illi habent, totum habent ex gratia & ſingulari pietate Imperatorum atq; regum, exceptis his quæ poſtea principes, & quædam ciuitates emerunt aut alio modo ſunt conſecuti à comitibus, magnatibus, baronibus & reliquis nobilibus.

Largitate Imperatorum depauperatum imperium.

QVALES ORDINATIONES IN IMPERIO FACTAE fuerint, poſteaquam illud ad Germanos fuit translatum.

Cap. XXII.

QVia enim de imperio Germanorum nonnihil ſcribere cœpi, illud prius abſoluere decreui, antequam Germaniæ prouincias explicandas in manus accipiam. Sciendum ergo hoc loco, quod tempore Caroli magni & aliquandiu pòſt, diſpoſitio de regno non tam erat in arbitrio eligentium, quàm in ordinatione decedentis. Nam pater filio reliquit imperium, niſi quòd aliquoties propter ignauiam ſuccedentis ſe interpoſuerint principes ordinationi. Vnde factum eſt, ut plerunque pater filio imperium ueluti hæreditarium relinqueret. Quando uerò principes & reliqui imperij proceres uiderunt deſignatum filium ineptum & plane imperio inutilem, improbabant & non ratam habebant huiuſmodi inſtitutionem. Durabat autem hæc formula uſque ad annum Chriſti 973. Tunc Ottone ſecundo defuncto à Germaniæ proceribus, qui tum Romæ frequentes erant cum de ſucceſſoris electione uarijs agitaretur contentionibus magna excitata ſunt certamina, ut etiam Romani cogitarent rurſum ad ſe trahere imperium & non illud diutius exteris relinquere. Sicq; conabantur unum ex ſe aut ex principibus Italiæ deligere ad hoc munus, allegantes antiquam conſuetudinem & legem Rom. quòd ſcilicet à priſcis temporibus Senatores Rom. conſueuerint eligere regem, niſi in certo caſu, quando exercitus Rom. cum Imperatore in expeditione erat, & Imperator apud eos moreretur aut interficeretur, tunc enim periculoſum erat exercitum in peregrina regione ſine capite eſſe, atque ideo Senatores autoritatem dabant militibus alium ſibi deligere regem & Imperatorem, penes quem omnis erat poteſtas. Mortuo itaque Ottone ſecundo, Creſcentius Nomentanus COSS. Rom. qui urbis dominium per ſe arripuit, ſuadebat Rom. ac Italis imperium reſumendum. At Germani, id uidentes, non quieſcebant, nec moram faciebant ad eligendum Cæſarem, tametſi in electione diſsiderent. Nam quidam Henricum Bauariæ ducem Henrici fratris Ottonis primi filium futurum proclamabant Cæſarem. Melior uerò & potior pars euicit, ut tandem Otto, Ottonis ſecundi filius eligeretur, potiſsimum ne res Romanæ magis turbarentur, quæ alioqui non ſatis tranquillæ fuerunt. Nam ſummus pontifex tum urbe eiectus in Ethruria exulabat. Cùm itaque Otto adoleſceret, aſpirabat imperialem benedictionem, coactoq; ingenti exercitu priuſquam Romam ingrederetur, Beneuentanos, Capuanosq; duces pacatos reddidit. Inde urbem petens, à Gregorio 5. conſanguineo ſuo (fuit enim antea dux Saxoniæ, Bruno dictus, filius Ottonis ducis) diadema imperiale accepit,

Mos antiquus eligendi Imperatorem.

Romani repetũt imperium.

pit, quem ipſe poſt papam Ioannem inuitis Romanis papam creauit Romani tamen eiecto eo fecerunt epiſcopum Placentinum papam, & uocauerunt nomen eius Ioannem 9. Gregorius ergo aliquandiu in Ethruria ſubſiſtens, Imperator auxilium petens, in Germaniam eſt delatus. Creſcentius autem denuo conſul confirmatus, rempublicam arripuit. Tum muros urbis ac mœnia inſtaurat, molem Adriani, quæ hodie caſtellum ſancti Angeli cognominatur, munit ac firmat. Otto Imperator ira concitus, copijs coactis urbem petit, eamque longa obſidione cingit, & ad eam redegit neceſsitatem, ut populus Romanus fame impulſus, patentibus portis Imperatorē reciperet. Intromiſſus in urbem Imperator, Ioannem Pſeudopontificem ſede deturbat, oculis primùm, dehinc uita priuat, Gregorio reſtituto. Creſcentium autem conſulem ex fuga retractum, uili iumento auerſe imponi iubet, & per urbem circumduci, paulatim membris detruncatis. Poſtremò ante urbem ſuſpenſus mille uulneribus à militibus eſt confoſſus. Porrò Gregorius ut Cæſari Germaniſq; gratificaretur, & acerrimam de accepta à Romanis iniuria uindictam reciperet, nouam fecit unà cum Cæſare de eligendo à Germanis pro ceribus rege ſanctionē, formulamq; ac legem creandi Imperatoris, ut hęc electio perpetuò Germanis maneret, ut è ſuo corpore Cæſarem deſignarent. Quæ adhuc uſq; noſtrū æuum permanet. Debet aūt uirtute electionis mox ab electione uocari Cæſar & rex Romanorū, accepta corona à Romano pontifice, tum habet titulū Imperatoris Auguſti. Et priuſquam hæc ordinatio publicaretur, Otto uocatis principibus & proceribus Germanicæ nationis, indicauit illis quanta confuſione electus fuiſſet orbis monarcha, & quam multi eſſent qui conarentur propinquos ſuos ad ſummum illud promouere faſtigium, quæ res ad ſummum Chriſtianæ reipub. diſcrimen poſſet aliquando fomentum miniſtrare, præſtaret propterea aliquos ex principibus Germaniæ deſignari, penes quos omnis eligendi eſſet autoritas, & quo illi in minorem redigerentur numerum, eò minor poſſet oboriri contentio. Suaſit etiam huiuſmodi electores ex imperij præfectis & officialibus deſignarentur, quòd illi regni & imperij noſſent habitudinem & ſtatum. Annuentibus autem regni principibus & proceribus, nominarunt Cæſar & pontifex tres Germaniæ antiſtites eccleſiaſticos principes, quos imperij archicancellarios eſſe uoluerunt, Moguntinum ſcilicet, qui rebus Germaniæ, Colonienſem qui Italiæ, & Treuirenſem qui Galliæ præeſſet, ac in his ſua officia exercent. His additi ſunt 4. ſeculares principes, qui ſua quoque munia Cæſari exhibent, ipſumq; dominum mundi eſſe fatentur. Saxonum dux ueluti protoſatarius enſem præfert, ſignificans hanc eſſe fontem iuſtitiæ. Marchio Brandenburgenſis cubiculo præeſt, & uulgo Camerarius nuncupatur. Comes Palatinus Rheni Dapifer, Bohemiæ rex pincerna, corporis Cæſarei curam gerentes. A' quibus rex Romanorum electus, deſignatus Cæſar, ac futurus Imperator dicitur. Pene quos ius ac arbitrium eſt eligendi regem, ne quis Imperatoriam dignitatem ueluti hæreditariam uindicet, ut olim. Hanc formulam poſtea Imp. Carolus 4. in bullam auream, quæ hodie extat, redegit, ac ſingula ſignificantius expreſsit. Fertur hanc ordinationem incidiſſe in annum humanæ redemptionis 1001. quæ Gallis plurimum diſplicuit qui eam graui animo pertulerunt. Verùm quia regium ſtemma Caroli magni defecerat in Ludouico Lotharij filio regia dignitate in Hugonem Capetum translata, contendere cum Germanis operæpræcium non fuit. Primus electus Cæſar fuit Henricus ſanctus fundator epiſcopatus Bambergenſis. Rex Bohemiæ eo tempore non fuit rex, ſed dux tantùm. Factæ quoque ſunt tunc & poſteris temporibus multæ aliæ ordinationes in Romano imperio, uariaq; officia, pro dignitate imperij euehenda inſtituta. Nam poſt 7. electores, ordinati ſunt 4. duces, 4. marchiones, quatuor Landgrauij, quatuor Burggrauij, quatuor comites, quatuor barones, quatuor milites, quatuor ciuitates, quatuor uillæ, & quatuor ruſtici. Nec tamē contenti Imperatores his conſtitutionibus, crearunt ſubinde alios duces, & nouos comites, quin & multos comites ſublimarunt in duces, tametſi temporum ſucceſſu multi quoq; interierunt ducatus, ut eſt ducatus Sueuiæ, ducatus Limburgenſis, ducatus Zeringenſis, ducatus Voitlandenſis, &c.

Otto Imperator Romam domat.

Imperator ex Germanis eligitur.

Seculares electores.

Aurea bulla.

Quaternarij præfecturarū imperij.

Quomodo

QVOMODO INTER TRECENTOS ANNOS EX OMNIbus Romani imperij gradibus & oppidis, quidam ſingulari dignitate & officijs adornati, & ad numerum quaternarium redacti ſunt, quo imperium ſolidiori firmitate ſubſiſteret. Cap. XXIII.

4. Duces: Brunſuuicum, Bauaria, Sueuia, Lotharingia

4. Landtgrauij: Thuringia, Haſſia, Leuchtenberg, Alſatia

4. Marchiones: Miſnia, Brandenburgum, Morauia, Inferior Badenia

4. Burggrauij: Meidenburgum, Norinbergum, Reneck, Stromburgum

4. Comites: Cleue, Schuuartzenburgũ in Saxonia, Cilia, aut Gretzium, Sabaudia

4. Militares Comites: Flandria, Tyrolis, Aldenburgum, Ferraria

4. Præcipui Mareſcalci: Bappenheim, Iuliacum, Miſnia, Vinſtigum

4. Barones: Limpurg in Franconia, Thuſis & Raronia, dñs in Tockenburg, Vueſterburgum, Aldenuualden

4. Milites: Andlauu, Meldingen, Strondeck, Fronberg

4. Metropoles: Auguſta Vindelicorum, Aquiſgranum, Metis, Lubecum

4. Villæ: Bamberga, Vlma, Hagenoia, Seleſtadium, Colonia Agrippina

4. Ruſtici: Ratiſpona, Conſtantia, Saltzburgum

4. Viculi imperij: Ingelheim, Altdorff, Liechtenauu, Deckendorffen

4. Domini terræ: Mediolanum, Scala, Padua, Mirandula

4. Abbates principes: Fuldenſis, Campidonenſis, Vuiſſenburgenſis, Murbacenſis

4. Montes imperij: Munſterberg, Fridberg, Heidelberg, Norinberg

4. Burga imperij: Aldenburg, Meidenburg, Rotenburg, Meckelburg

4. Venatores: Hurn, Vrach, Schomburg, Meſth prope Curiam

4. Officia hæreditaria ducatus Sueuiæ: Dapifer à Vualdpurg, Picerna à Radach, Marſcalcus à Marckdorff, Camerarius à Kemnat

4. Serui: Vualdeck, Hirten à Fulchen, Arnſperg, Rabnauu.

MVltæ tamen ex his dignitatibus ſunt multæ aut penitus intercedente morte præſidentium abolitæ, ut ſuis quibuſque dicetur locis. Notandum præterea quòd poſt Carolum magnum cùm Germania ſupra modum creſceret in ciuitatibus, oppidis, caſtellis, arcibus & uillis, fieretque ex uaſta ſolitudine paradyſus, inſtituerunt Imperatores multas epiſcopales eccleſias, ditaruntque illas multis bonis, contribuentes terras & homines. Fecerunt inſuper epiſcopos earum principes & uaſallos, ſeu beneficiarios imperij. Creauerunt et alios quàm plurimos ſeculares principes, & diſtribuerunt inter eos terras, feceruntq; eos imperij uaſallos, ut iam ſuprà diximus, exceptis maioribus ciuitatibus quę immediatè regno & imperio ſubijciuntur, ex quibus etiã priuilegijs exemptæ libertate ſunt donatæ, ut iam magis Liberæ q̃ Imperiales uocitentur urbes. *Ciuitates liberæ.*

Cœperunt quoque principes colere ſuas terras, & eas exornare ſplendidis ædificijs, ut quædam illarum ciuitatum hodie ſuperarent in diuitijs mœniorum robore & palatijs magnificis, quaſdam imperiales ciuitates.

Sunt autem hi ſpirituales Imperij Principes.

Epiſcopus	Moguntinus	Vuormacienſis	Bremenſis	Friſingenſis
	Treuerenſis	Spirenſis	Biſontinus	Oſnaburgenſis
	Colonienſis	Argentinenſis	Rigenſis	Monaſterienſis
	Saltzburgenſis	Curienſis	Eiſtettenſis	Ratiſponenſis
	Bambergenſis	Auguſtanus	Conſtantienſis	Pataurenſis
	Herbipolenſis	Tridentinus	Hildesheimenſis	Baſilienſis.
	Leodienſis	Brixienſis	Ratzenburgenſis	

Item magiſter ordinis Teutonicorum militum.
Abbas Fuldenſis. Abbas Hirſsfeldenſis, & quidam alij abbates.

NOMINA CIVITATVM IMPERIALIVM AB antiquo. Cap. XXIIII.

Aquiſgranum	Gottingen	Odernheim
Alen	Gruningen in Friſia	Ober Ehenheim
Antuuerpia	Gamund in Sueuia	Offenburgum
Argentina	Goslar in Saxonia	Oppenheim
Auguſta	Hagenoia	Pfullendorff
Baſilea	Hall in Sueuia	Rauenſpurgum
Berna	Hall in Thuringia	Ratiſpona
Berckheim	Heltprunn	Rotenburgum ad Tuberum
Biberach	Hamburg	Roſsheim
Biſontium	Heidesfeld	Rotuuila
Bopartum	Iſsnen	Reutlingen
Buchorn	Ingelheim	Sangallus
Bopffingen	Kauffbeuern	Schaffhauſium
Campen	Keiſerſperg	Seleſtadium
Curia	Keiſerslautern	Solothurum
Colonia	Kempten	Straſsburg, Argentina
Colmaria	Landauu	Spira
Conſtantia	Lindauu	Schuuinfurt
Dauentria	Leutkirch	Treueris
Dortmund in Vueſtphalia	Lubecum	Vberlingen
Dunckelſpuhel	Lucerna	Vlma
Durckheim	Luneburgum	Vuangen
Duern in Braband	Meidenburgum	Vuerdt iuxta Danubium
Egra iuxta Bohem. ſyluam	Memmingen	Vueſel ſuperior
Erdfordia	Metis	Vueſel inferior
Eſslingen	Moguntia	Vuetzflar in Haſsia
Franckfordia ad Mœnum	Mulnhuſen in Thuringia	Vuyl in Sueuia
Franckfordia ad Oderam	Mulnhuſen in Sunggoia	Vuyſſenburgum
Fridberg in Vuederoia	Nordhuſen in Thuringia	Vuimpina
Friburg in Briſgoia	Nurnberga	Vuormacia
Gelnhauſen	Neumagen	Vuinſsheim
Giengen	Norlingen	Zurich, Tygurum.

Ciuitates alienatæ ab imperio. INter has Imperiales ciuitates quædam non agnoſcunt Imperatorem, & tamen faciunt in imperio quod debent, ut potiſsimum ſunt quæ Heluetijs ſunt confœderatæ. Sunt etiam quædam alienatæ ab imperio, & per Cæſares principibus impignoratæ, aut alio modo ſubtractæ: quale eſt Nouiomagum, quod circa annum Chriſti 1230. fuit impignoratum

pignoratum à Vuilhelmo Romanorum rege, & comite Holandiæ comiti Geldrenſi pro 20000. marcarum puri argenti. Rudolfus quoqꝫ ab Habſpurg comparandæ pecuniæ ſtudioſus, cancellarium ſuum in Italiam miſit, qui populos in Hetruria omnes liberos faceret, & eos potiſsimum qui ſe pecunia redimere curarent. Perſoluerunt ob eam rem Lucenſes 12000. nummûm auri: Florentini uerò 6000. qui ſtatim liberi omnino facti, magiſtratum quem Priores artium uocant, addito Vexillifero iuſtitiæ creauerunt. Deinde rex Rupertus Palatinus anno Chriſti 1402. tradidit filio ſuo Ludouico ac hæredibus eius pignoris loco iſta oppida, Oppenheim, Ingelheim & Keiſerslautern pro centum millibus florenorum. Aeneas tamen Syluius in ſua Bohemia aliam huius alienationis adducit cauſam, nempe iſtam. Cùm Carolus quartus Romanorum Imperator Vuenceslaum filium ſuum in imperio ſuo ſucceſſorem adhuc uiuens ordinare conaretur, & principes electores haud facile ad eam rem trahere poſſet, id quod uirtute obtinere non potuit, precio comparauit, promiſsis cuique 100000. aureis. Quos cùm repreſentare non poſſet, publica illis Romanæ reipublicæ uectigalia obligauit, perpetuum imperij malum. Principi Palatino pro ſua portione aſsignauit oppida memorata. Sicqúe uiſcera imperij per Germaniam hauriens pro ignauiſsimi pecudis filij ſui prouectione, principes promiſsis induxit ut rex Romanus uiuo patre diceretur & eſſet. Hinc Romana poteſtas ad nihilum ferè redacta, nec poſthac extollere caput imperium potuit, cum principes electores omnia ſibi retinerent, imperatoremqꝫ iureiurando adegerunt ne pignora reuocaret. Hæc Aeneas. Fecit iſte Carolus Imperator magnam Romano imperio iacturam. Spolians enim illud conabatur ſuum regnum Bohemiæ, quod hæreditarium fuit, ditare. Succedens autem illi filius eius Vuenceslaus in Romano regno, cui & 22. præfuit annis, adhuc grauius illud expilauit. Accipiens enim pecuniam à domino Mediolanenſium, qui imperij in Longobardia præfectus erat, creauit illum ducem Mediolanenſem, quæ melior erat portio, quàm imperiũ habuit in Italia. Alienauit quoqꝫ multas alias ab imperio ciuitates, ſicut & ante eum fecerat Ludouicus Bauarus Imperator, qui accepta pecunia ciuitates Italiæ exemptas ab imperio reddidit. Sunt tamen qui id Rudolfo regi aſcribunt, quod hic excutere nolumus. Certè hoc conſtat, Romanam aquilam plus æquo hodie deplumatam. Fuit quoqꝫ rex Vuenceslaus propter negligentiſsimam, imò nocentem Romanam imperij adminiſtrationem ab electoribus depoſitus. Illi enim conuenientes ad Rhenum, in loco qui eſt à regione Brubacenſis arcis in Treuerenſi diocœſi, anno ſalutis 1400. uiceſima Auguſti, erectoqꝫ tribunali ſcientibus & conſentientibus Rom. pontifice, ducibus, comitibus, et alijs proceribus Germaniæ, ſpoliarunt Vuenceslaum regia dignitate, euulgaruntqꝫ publicis literis per totum imperium Rom. quòd deinceps à nemine agnoſceretur pro rege Rom. Sunt autem hæc uerba depoſitionis & euulgationis literarum. Nos Ioannes archiepiſcopus Moguntinus, ſacri Romani imperij per Germaniam archicancellarius, nomine dictorum dominorum principum electorum ſacri Romani imperij atque nomine noſtro, propter multas prægnantes cauſas nos urgentes, & intolerabiles exorbitiones, amouemus & deponimus hac noſtra ſententia dictum dominum Vuenceſlaum ceu inutilem, ignauum & penitus ineptum ad Rom. imperiũ, ab ipſo Rom. imperio, atqꝫ ab omni ſibi debita gloria, honore & maieſtate, denunciantes omnibus principibus, proceribus, dominis & ſeruis, ciuitatibus, regionibus, & populis ſacro imperio ſubiectis, quòd deinceps penitus abſoluentur, & abſolutos pronunciamus ab omni homagio & iuramẽto memorato Vuenceslao nomine ſacri imperij præſtito, monemusqꝫ & requirimus eos per iuramẽtum quo aſtricti ſunt ſacro imperio, ne poſthac ſæpe dicto Vuenceslao pacto obediant aut obſequantur: neqꝫ illi ius ullum, obſequium, cenſum, redditum, aut ullam obuentionẽ, quocunqꝫ nomine tandem appelletur, tanquã Rom. regi præbeant, exhibeant aut permittant exhiberi, ſed omnia hæc reſeruent pro illo quẽ Dei gratia ceu utilem & idoneum in Rom. regem eligi continget. Nolo hîc commemorare, quomodo antea Vuenceslaus tam ſæpe, & tam obnixè fuerit rogatus, admonitus & requiſitus ab electoribus, ut abſtineret à uitijs, & deponeret à ſe uitam ſe planè indignam. Fecit quoqꝫ Carolus 4. multas in imperio conſtitutiones, præſertim quãdo ſedet Imperator in ſua maieſtate, tunc archiepiſcopus Treuerenſis Cancellarius per Gallias ſedere debet in proſpectu eius, & archiepiſcopus Moguntinus Cancellarius per Germaniam

Imperium uenale.

Forma depoſitionis regis Romanorum.

Ordo & conſeſſus electorũ principum.

maniam ad latus eius dextrum, archiepiſcopus uerò Colonienſis Cancellarius per Italiam ad latus eius ſiniſtrum. Rex autem Bohemiæ ſedem ſuã collocare debet ad dextrã archiepiſcopi, & iuxta eũ comes Palatinus Rheni. Item dux Saxoniæ tenere debet ſiniſtram archiepiſcopi, iuxta quem marchio Brandenburgẽſis locum ſuum quoq; habere debet. Quando uerò publicæ fiunt proceſsiones, is ordo ſeruari debet. Archiepiſcopus Treuerenſis præcedit Imperatorem, & duo reliqui archiepiſcopi ſtipant duo latera eius. Rex uerò Bohemię illico ſequitur ueſtigia eius. Sed de his ſatis. Quod autem ſupra memoraui Lotharingiam, Sabaudiam, & regnum Arelatenſe manſiſſe apud imperium, notandum hîc obiter, quòd mortua poſteritate Caroli Magni, conati ſunt Galli ad ſe trahere imperium, aſſerentes tot annis illud apud ſe fuiſſe, nõ interim cogitantes, Carolum magnum atq; poſteros eius Germanis ſimul atq; Germanis imperaſſe, & adminiſtraſſe imperium in Germania. Quod aduertentes Germaniæ principes elegerũt fortiſsimum & magnanimum principem, ducem Saxoniæ, Ottonem primum in imperatorem, qui gladio imperium apud Germanos retinuit, ſubegitq; prouincias quaſdam ultra Rhenanas in Galliæ partibus ſitas, nempe Lotharingiam, cuius metropolis fuit Metis, Brabantiam & Burgundiam. Domuitq; in Italia Berengarios, qui ui ſibi Romanum imperium uſurpare uolebãt. Recuperauit etiam & ſubdit Romano imperio Siciliam, Calabriam, Apuliam, Longobardiam. Hic geſsit tam magna bella, totiesq; triumphauit contra hoſtes ſuos, ut inde Magni cognomentum acceperit, præſertim autem magnam ſtragem infidelium Hungarorum prope Auguſtam Vindelicorum, qui Germaniæ plurima intulerant nocumenta.

Extra ueterem Germaniã imperium dilatatum.

IMPERIVM ROMANVM IN DECEM LIGAS, *quas circulos, hoc eſt uulgari lingua, Die Kreiſe, appellant, eſt diuiſum.* Cap. XXV.

Primus Orbis ſiue Circulus eſt Francicus.

Bambergenſis
Vuirceburgenſis
Eiſtettenſis
} *Epiſcopi*

Magiſter Ordinis Teutonicorum

Præpoſitus Cambergenſis
Abbas S. Iacobi
} *Prælati*

Burgrauius Norinbergenſis

Hennenbergenſis
Caſtellenſis
Vuertheimenſis
Reinecenſis
Hohenloenſis
} *Comites*

Pincerna Limburgenſis
Pincerna Erbacenſis
Comes Schuuartzenburgenſis

Norimberga
Rotenburgum ad Tuberum
Vuinſshemium
Schuumfurtum
} *Vrbes*

2. Bauariæ.

Archiepiſcopus Salisburgenſis

Patauinus
Friſingenſis
Ratiſponenſis
} *Epiſcopi*

Præpoſitus in Berchersgaden

Campidonenſis in Vualdſachſen
Rodt
K·iſsheim
S. Heimeran
Nidermünſter
Obermünſter
} *Abbatiſſæ*

Dux Bauariæ
Palatinus ſuperioris Bauariæ
Landtgrauius Leuchtenbergenſis
} *Principes*

Hagienſis
Ortenbergenſis
} *Comites*

Stauffen
Rheinfelſs
Deggenberg
Vuolffsfurt
Sultzberg
} *Barones & Domini*

3. Auſtriæ.

Tridentinus
Brixinenſis
Gurcenſis
Secauienſis
Labacenſis
Vienenſis
} *Epiſcopi*

Ordo S. Georgij
Commendator ad Aniſum
Archidux Auſtriæ

Schonburg
Hardeck
Vuolckenſtein
Rogendorff
} *Comites*

4. Sueuiæ.

Curienſis
Conſtantienſis
Auguſtanus
} *Epiſcopi*

Campidonæ
Augiæ maioris
S. Galli
Galmansuuiler
Bremgarten
Vuiſſenau
S. Blaſij
S. Petri in Hercynia ſylua
Maulbrun
Scaphuſiæ
Stein ad Rhenum
Petershauſen
Creutzlingen
Einſidlen
Fabariæ
Sancti Ioannis in Turthal
} *Abbas*

Schluſſenriet
Rockenburg
Ochſenhauſen
Künigsbrunn
Marchthal
Elchingen
Iſnæ
Münchsrot
Aurſperg
Hirſaugienſis
Gengenbach
Schuttern
Dieſſen
} *Abbas*

Lindauenſis
Rotmanſter
Buchau
Guttenzell
Pounden
Heckenbach
} *Abbatiſſa*

Commendator generalis per Alſatiam & Burgundiam

Vuirtenbergenſis
Badenſis
} *Principes*

Helffenſtein
Vuerdenberg
Oetmgen
Lupffen
Montfort
Furſtenberg
Eberſtein
Zollern
} *Comites*
Sultz
Leuwenſtein
Tübingen
Kirchberg
Brandiß
Cymbrorum
Tiengen
Sonnenberg

Iuſtingen
Gundelfingen
Dieſſen
Dapiferi à Vualdpurg
} *Barones*
Stauffen
Falckenſtein
Rinſeck
Geroldseck
Hohenheuwen

Auguſta
Kauffbeurn
Vlma
Memminga
Campidona
Biberacum
} *Vrbes*

Lentzkirch
Iſna
Vuangen
Landauium
Rauenſpurgum
Buchorn
Vberlinga
Conſtantia
Pfullendorff
S. Gallus
Schaffhuſia
Reutlingen
Eßlingen
Gmünd
Vuyl
Hailbrunn
} *Vrbes*
Vuimpffen
Hall
Dinckelſpühel
Bopffinga
Alen
Nordlinga
Tonauuerd
Buchau
Offenburg
Geugenbach
Cella
Hamerſpach
Rotuuila.

5. Rhenenſis

Vuormatienſis
Spirenſis
Straßburgenſis
Baſilienſis
Biſuntinus
} *Epiſcopi*
Valleſianus
Gencuenenſis
Lauſanenſis
Metenſis
Tullenſis
Virdunenſis

Fuldæ
Hirsfeld
Murbacenſis
} *Abbas*
Monaſterienſis in ualla Gregorij
Pfriembd

Abbatiſſa in Seckingen
Vueiſſenburgi præpoſitus
Præpoſitus in Oeningen
Commendator Confluentiæ
Dux Lotharingiæ
Dux Sabaudiæ

Comes Palatinus in Spanheim
Marchio Badenſis
Comes in Veldentz
Landtgrauius Haßiæ

Salm
Naſſau
Rheingrauen
Leutkirch
} *Comites*
Pitſch
Hanau
Leiningen
Falckenſtein

Myſingen
Befort
Rapoltſtein
Hohenrechberg
Blanckenberg
Vueißbaden
Rheingraffſtein
} *Barones*
Eppenſtein
Eiſenburg
Büdingen
Müntzenberg
Vueſterburg
Vuitigſtein
Vualdeck
Blauen

Baſilea
Mylhuſia
Colmaria
Keiſerſperg
Türckheim
Monaſterium in ualla Gregor.
Obernehenheim
Argentoratum
Roßheim
Seleſtadium
Hagenoia
Vuiſſenburg
} *Vrbes*
Ladoia
Spira
Vuormatia
Francofurtum
Fridberg in Vuederoia
Vuetzflar
Metis
Tola
Virdunum
Sarburg
Biſontium

Eques in Frieberg
Eques in Geinhauſen.

6. Quatuor Electorum, Palatini, Moguntinenſis, Treuirenſis, Colonienſis, circulus

Moguntinenſis
Colonienſis
Treuirenſis
} *Archiep.*

Comes Palatinus Rheni

Naſſau
Beilſtein
Neuemar
Riſſenſcheit
Rineck
Baley
} *Comes*

Confluentia
Abbas S. Maximini
Præpoſitus Selcenſis
Inferius Vueiſſenburgum.

7. Inferioris Germaniæ

Padebornenſis
Leodienſis
Traiectenſis
Monaſterienſis
Cameracenſis
Oſnaburgenſis
Vuerdenſis
Virdunenſis
Mindenſis
} *Epiſcopus*

Stable
S. Cor. münſter
Achternach
Corbey
Heruerden
} *Abbas*

Eſſen Abbatiſſa.

Cliuenſis
de Marca
Iuliacenſis
Bergenſis
Lucenburgenſis
Orientalis Friſiæ
} *Principes*

Sein
Delnberg
Vernberg
Manderſcheid
Vueda
Runckel
Iſenberg
Mörß
Bruhorſt
Steinfurt
Büren
Dortmun
} *Comes*

Altenburg
Hoyen
Dieffolt
Schaumburg
Gennau
Spiegelberg
Vuaneberg
Arnberg
Diermberg
} *Comes*

Colonia
Aquiſgranum
Vueſſalia
Deuren
Cameracum
Soſt
Doßberg
Dortmund
Heruord
Pruel
Vuartburg
Zengen
Vuerden
} *Vrbes*

8. Superioris Saxoniæ.

Miſnenſis
Merſeburgenſis
Naumburgenſis
Brandeburgenſis
Hamelburgenſis
Lubuſenſis
Chaminenſis
} *Epiſcopi*

Salueld
Rittershauſen
Vualtenried
} *Abbates*

Abbatiſſa in Quedelburg
Abbatiſſa in Genrhot

Elector Saxoniæ
Elector Brandeburgenſis
Pomeraniæ duces
Saxoniæ duces
Principes in Anhalt
} *Principes*

Schwartzenburg
Mansfeld
Stolberg
Honſtein
Büchlingen
Rappin
Mulingen
Gleichen
Gleißneck
Vuildenfelß
} *Comites*

Gerau
Plaen
Grenn
Schonburg
Tautenberg
} *Barões*

Dantiſcum
Elbinga
} *vrbes*

9. Inferioris Saxoniæ

Archiepiſcopus Bremenſis
Archiep. Magdeburgenſis
Hildeßheimenſis
Lubecenſis
Suerinenſis
Razemburgenſis
} *Epiſcopi*

Sleſuicenſes
Rex Daniæ
Lauwenburgenſes
Brunſuicenſes
Luneburgenſes
Megapolenſes
Holſatiæ
} *Principes*

Roſtochium
Delmenhorſt
} *Comites*

Lubecum
Hamburgum
Mylhuſia in Thuringia
Northauſen in Thuringia
Goßlaria
Gottinga
} *Vrbes.*

10. Burgundiæ

Dux Burgundiæ
Naſſau
Breda
Iarme
Egmond
Iſelſtein
Bergen
Vualhen
Comes Bergenſis.

QVANDO ET PER QVEM GERMANIA ad Chriſti fidem conuerſa ſit. Cap. XXVI.

QVemadmodum olim duplex fuit Germania, una ultra Rhenum & Danubium, atque alia citra Rhenum & Danubium, quæ uetus & uera ſemper fuit Germania, ita fides Chriſti non ſimul & eodem tempore fuit plantata in utraque Germania. Qui enim ultra Rhenum Romanis primum, ac deinde Gallis ſubiecti habitabant, haud longe poſt Apoſtolorum tempora imbuti ſunt Chriſti cognitione, ſicut & Galli iam cognouerunt uiam ſalutis. Atque hinc eſt quod ab ea parte Rheni tot ſedes epiſcopales fuerunt erectæ, ut ſunt Baſilienſis, Argentinenſis, Spirenſis, Vuormatienſis, Moguntinus & Colonienſis. In oppoſita autem Rheni ripa nulla inuenitur epiſcopalis ſedes, ſed nec aliqua inſignis uetuſta ciuitas. Haud ſecus Germani qui alterum Danubij latus tenebant, Romanisq; parebant, cum Romanis Chriſtum longe ante Sueuos alteram incolentes Danubij ripam, agnouerunt, pluresque ab ea parte diocœſes inſtituerunt, ut ſunt epiſcopatus Conſtantienſis, Auguſtanus, Friſingenſis, Ratiſponenſis, Saltzburgenſis, Patauinus, &c. In ueteri uero & ſuperiori Germania nullæ inueniuntur diocœſes, niſi in Herbipoli & Eyſtett. Excipio hic inferiorem Germaniam, hoc eſt, Saxoniam. Henricus quoque ſanctus longe poſt erexit Bambergæ cathedralem eccleſiam, ſicut & Fridericus tertius fere memoria hominum inſtituit, uel ſecundum alios, reſtaurauit epiſcopatum Viennenſem in Auſtria. Cæterum interior Germania non uno & eodem tempore conuerſa eſt ad fidem Chriſti, ſed ſæpenumero per bonos & zeloſos uiros ad hoc ſollicitata, quorum etiam multi confeſsione Chriſti occubuerunt: ut fuit diuus Albanus, qui cum Moguntiæ anno Chriſti 425. Chriſtum annunciaret, obtruncatus eſt. Sic diuus Kilianus à Conone Romano pontifice in Germaniam miſſus ad prædicandum uerbum Chriſti, apud Herbipolenſes ubi uerbo & exemplo multos ad fidem Chriſti conuertit, unà cum ſocijs ſuis pro ueritate occubuit. Anno Chriſti 612. Rupertus epiſcopus Vuormacienſis Theodonem ducem Bauariæ multitudine populi ad fidem Chriſti induxit: qui dux deinde fundauit epiſcopatum Salzburgenſem. Item circa annum Chriſti 730. cum Gregorius tertius ſedem Romanam occuparet, Germani pro bona parte, præſertim Thuringi, Franci & Sueui, conuerſi ſunt per ſanctum epiſcopum Bonifacium ad fidem Chriſti. Fuit autem Bonifacius iſte natus Anglus, uocatusq; fuit Vuunefridus, ſed Romæ à pontifice Romano fuit alio appellatus nomine, atque deſtinatus in Germaniam, ubi 36. annis ſine ceſſatione Chriſtum annunciauit. Scripſit proinde ex Germania ad Zachariam pontificem Romanum huiuſmodi epiſtolam: Scias per gratiam Dei Germaniæ populum ad uiam ueritatis reductum, ordinauimus apud eos tres epiſcopos: unum locauimus in caſtellum *Vuirtzburg* (ipſum eſt Herbipolis) alterum in *Buraburg* (non ſatis certum eſt quis ille ſit locus) & tertium in *Erphesfurt*, (quæ eſt Erphordia) & is epiſcopatus poſtea fuit incorporatus diocœſi Moguntiæ. Factus eſt autem Bonifacius iſte poſt conuerſam ad Chriſtum Germaniam Archiepiſcopus Moguntinus, atque propter eius interuentionem fecit Papa Zacharias Coloniæ archiepiſcopatum. Tandem uir ſanctus adhuc fidei zelo feruens, deſcendens per Ranum uenit in Friſiam, nec deſtitit ibi prædicare Chriſtum, quouſque propter ipſum à gentilibus martyrij coronam eſt adeptus. Quomodo deinceps Friſijs annunciatus eſt Chriſtus per ſanctum Vuillibrodum, dicam infra ubi ad Friſiæ ueniero deſcriptionem. Anno Chriſti 785. domita eſt tota Saxonia à Carolo Magno, atque fidei Catholicæ ſubdita, quæ antea ſæpe à ſuſcepta fide defecerat. Anno Chriſti 920. expugnata eſt per regem Romanorum Henricum primum marca Brandenburgenſis, & Chriſtianæ religioni adiuncta. Anno Chriſti milleſimo centeſimo uigeſimo quarto, Otto epiſcopus Bambergenſis profectus in Pomeraniam, conuertit ad Chriſti fidem has ciuitates, Colberg, Stetin, Bergrad, Camin, & multas alias. Primus dux Catholicus uocatus eſt Vuerslaus.

Citra Rhenum multi epiſcopatus.

S. Albanus.

S. Rupertus.

D. Bonifacius.

Erphesfurt.

Pomerania.

Habet autem uniuerſa Germania ſeptem Archiepiſcopales ſeu Metropolitanas ſedes, inter quas primaria eſt

Moguntina, cuius hi ſunt ſuffraganei
Curienſis
Conſtantienſis
Argentoratenſis
Spirenſis
Vuormatienſis
Auguſtanus
Eiſtettenſis
Hildesheimenſis
Badepornenſis
Halberſtadienſis
Verdenſis
Herbipolenſis
Hauelbergenſis.

2. Colonienſis Archiepiſcopus, cuius ſuffraganei ſunt
Monaſterienſis
Traiectenſis
Leodienſis
Mindenſis
Oſnaburgenſis.

3. Archiepiſcopus Treuirenſis, cuius ſuffraganei ſunt
Metenſis
Tullenſis
Virdunenſis.

4. Archiepiſc. Magdenb. hi ſunt ſuffraganei
Merſeburgenſis
Naumburgenſis
Brandeburgenſis
Hammelburgenſis
Miſenenſis.

5. Archiep. Bremenſ. cuius hi ſunt ſuffraganei
Lubecenſis
Suerinenſis
Libucenſis
Sleſuuicenſis
Razeburgenſis
Hamburgenſis.

6. Archiepiſcopus Salisburgenſis, cuius hi ſunt ſuffraganei
Tridentinus
Patauinus
Vienenſis
Gurcenſis
Brixinenſis
Friſingenſis
Secauenſis
Lauentinenſis
Ratiſponenſis
Chiemenſis.

7. Archiepiſcopus Rigenſis, cuius ſuffraganei ſunt
Oſilienſis
Renalienſis
Churlandiæ
Derptenſis.

8. Eſt Archiepiſcopus Bambergenſis.
Sunt & quidam exempti iuris Epiſcopatus, ut in Pomerania Camin. Vratislauienſis in Sileſia Olmuntenſis in Morauia Florentinenſis ad Albim.

Anno Chriſti 997. Adelbertus epiſcopus Pragenſis profectus in Pruſsiam, conatus eſt populum illum auertere à ſuo gentili errore: ſed nihil efficiens, occiſus eſt ab eis, atque corpus eius in minutas partes diſſectum, atque auibus in cibum expoſitum. Deinde ſæpe tentatum fuit doctrina & armis, ut illi Chriſto lucrifierent, ſed inanis fuit omnis conatus Chriſti fidelium. Non enim præſtabant quod neceſsitate præmente promiſerant, donec tandem ſub Friderico ſecundo à Teutonicis militibus ui & gladio coacti ſunt ſuum errorem relinquere, & Chriſto nomen dare. Anno Chriſti 1186. fuit uir quidam religioſus Meinradus nomine, qui in Liuonia cœpit prædicare Chriſtum, & in Riga ciuitate erexit epiſcopatum. Habitauit aliquandiu ibi, quouſque linguam eorum diſceret. Interim autem habebat multas inſtantias & contractiones à peſsimis quibuſque, uſque ad annum Chriſti 1200. Tunc multis ſub ſpecie peregrinorum ingreſsis regionem, armorum potentia iuuerunt populum colla ſubmittere iugo fidei. Veſtiebant autem ſe uiri illi ſingulari & religioſo indumento, cui ſignum quoddam in figuram gladij ſeu enſis figurarunt, unde & Enſiferi fratres dicti ſunt, ſicut & alij quidam religioſi, qui crucis figuram ueſtibus ſuis adhibentes Cruciferi dicti ſunt. Cùm autem Enſiferi fratres nequirent per ſe perficere quod inſtituerant, adiunxerunt ſe fratribus Teutonicis & Prutenis, eorumque auxilio expugnauerunt Liuoniam,

Pruteni ui coguntur ad fidem.

Liuonia.

Enſiferi fratres.

Liuoniam,ſubdideruntq́; religioni Chriſtianæ.Anno Chriſti 1350. *Teutonici*
& antè,fratres Teutonici ſæpè tentarunt populum in Lithuania ini *milites.*
tiari Chriſto,ſed multo tempore nihil ualuerũt efficere. Quadam ui
ce occiderunt 8000. infidelium, cœperũtq́; multos,quos ſecum in-
Pruſsiam ducentes baptizarunt & docuerũt Chriſtianam legem, ut
inde in patriã redeuntes ſuis dicere poſſent,Chriſtianã religionẽ ni-
hil difficilè includere,ſed uera pietate eam ſubnixã. Siquidem ſacra
Chriſti fides,tam malè apud illos audiebat,ut horrerent ad eius audi
tum,putantes illum grauia & impoſsibilia cõtineri, atq́; ob id renue
bant illam accipere. Sed nec iſte aſtus profuit fratribus Teutonicis.
Excitata ſunt & alia multa atq́; grauia bella, uſq́; ad annum Chriſti
1386. tunc dux magnus Lithuaniæ ſuſcepit ſacrum baptiſma cum ma
gna populi multitudine.Porrò in Alſatia in ripa Rheni occidentali, *Lithuania*
annunciata eſt fides Chriſti eo tempore quando adhuc diuus Petrus Apoſtolus in hu- *recipit fidẽ.*
manis uixit,acceptaq́; à quibuſdam Germanis.Nam Petrus Apoſtolorũ princeps miſit
ultra alpes ad ripam Rheni Maternam,Eucharium & Valerium,ut Germanis annũcia- *S.Maternus.*
rent Chriſtum dominum. Quibus feliciter negocium Chriſti exequentibus,diruit ſan
ctus Maternus,auxilio fretus fidelium quos ad Chriſtum conuerterat, locum quẽdam
inſignem,qui tunc Nouientum,nunc uerò Eberſch e Munſter uocatur, haud procul à *Eberſche*
Seleſtadio ſitum,ubi Iulius Cæſar magnificum condiderat templum,dijsq́; ſuis grati- *Munſter.*
as egit,pro adepta cõtra Gallos uictoria.Deinde profectus eſt Maternus Argentoratũ,
ut & ibi excideret idolatriam,ſed repulſus eſt ab urbe. Non ita multo poſt eo ex mor-
bo in itinere mortuo,ſepultus eſt magno luctu in loco qui hodie Ele appellatur. Sed
non multis poſt eius mortẽ elapſis diebus,baculo diui Petri eſt rurſum excitatus à mor *Mortuus ex*
te,ob quod miraculum plurimi infidelium facti ſunt fideles,credẽtes in Chriſtum. Poſt *citatus.*
iſta extruxit idem Maternus templum nõ procul à Molsheim,uocauitq́; illud Domum
Petri,quod in hunc uſq́; diem in Germanica lingua uocatur Domphieter. Non longè
poſt graſſante perſecutione in Chriſtianos,defecerunt conuerſi rurſum à ſuſcepta fide,
manſeruntq́; in infidelitate aliquot centenis annis,quouſq́; reges Galliæ Alſatiã & alias
tranſrhenanas regiones ad agnitionem ueritatis reduxerunt.Hiſtoriam S. Materni huc
retuli ex Legendis ſanctorum,& ex nullo probato authore, ſciens illam à quibuſdam
haberi pro fabula.

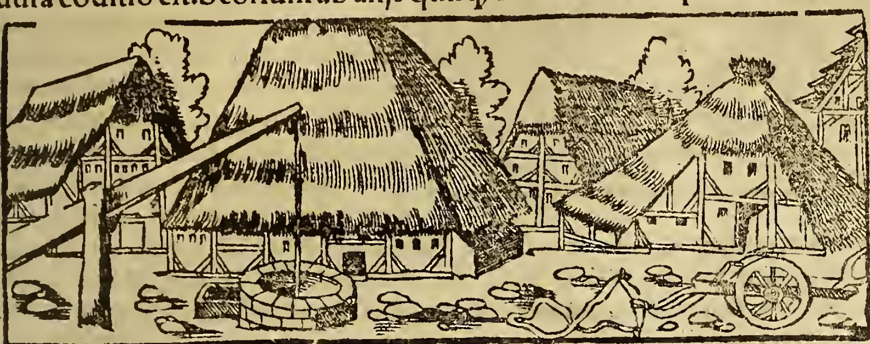
DE MORIBVS ET RITIBVS GERMANORVM RE- *centium.* *Cap.* XXVII.

OMnis hodie Germanorum conditio ſiue ſtatus quadruplex eſt, primus clerico-
rum,qui magnis & largis redditibus cenſibusq́; prouiſi,ab alijs plurimum hono-
ris percipiunt,quòd Deo ſeruiant, ſcripturas intelligant & interpretentur,uitamq́; cœli
bem agant.Et qui in his minus probantur, facilè ab inerti uulgo aſpernari ſolent, ueſti-
tu religionem præ ſe ferunt, quiſque ſuo inſtituto conformem. Seculares clerici tuni-
cas portant fluxas,pullo ut plurimum colore.Caput mitra lanea tegunt, non multũ fa- *Clericorum*
ſtigiata, ſed capite auretenus ſatis adhærenti.Ex collo cum in publicum procedunt faſci *in Germa-*
am dependunt,quidam ſericam, quidam laneam poteſtatis tantummodo cauſa. Super *nia mores.*
ducunt & calceis crepidas ſiue ſandalia, quæ domum reuerſi deponunt. Ocio maior
pars uacat, literis pauci intendunt: pomeridianas horas ludendo potandoq́; deducen
tes. Secundus ſtatus nobilium eſt, & hic multos habet gradus. Sunt enim principes,
ſunt comites,atq́; barones,& inferioris gradus milites. Principes non ſolum dignitate
& generis claritudine, ſed & potentia cæteros antecedunt,terras habent & dominia la
tiſsima. Illud in nobilium ordine mirum uideri poteſt,quod principes ipſi atque comi
tes Cæſari, quotiens imperij neceſsitas exigit,obſequentia tanquam ſubiecti præſtent,
milites exemptos ſe dicant,& niſi ad ſtipendium nemini ſeruiant,nec ſubditos ſuos ſer
uire ſinant,& tamen Romanorum Imp. dominum ſuum ac principem eſſe dicant ac re-
cognoſcant. Prophanari & non parum minui generis ſui ſplendorem exiſtimant,ſi
mercaturam artémue aliquam mechanicam exerceant, ſi uxorem plebeiam,ut ſibi infe

feriorem ducant,ſi aliena urbe ciuium more habitent.Ipſi ur-
banorum,cõſortia,cõmertia omnia peroſi, arces & robuſtio
ra ſplendidioraqꝫ ædificia in montib. ſyluis & rure collocata
cum familia ſua liberè habitãt. Quidam frequentant regum
curias aut bella ſequuntur,alij de redditibus ſuis & patrimo-
nio uiuentes, domi manent, communiter tamen uenantur:
quod ſolis ipſis licere longo uſu & conceſſa libertate conten
dunt,priuatis leporum,præſertim caprearum, hinnulorũ cer
uorumqꝫ uenatio,in aliquibus locis oculorum effoſsione, in
quibuſdam truncatione capitis interdicta,noxias tamen fe-
ras captare cuiqꝫ licet. Lautè inſuper nobiles ipſi epulantur,
ueſtiuntur ſplendidè auro & argento diuerſi coloreqꝫ ſerico
tam uiri quàm mulieres domi & foris exornantur.Multo fa-
miliarium cœtu incedunt,& inceſſu adeò maturo & præme-
ditato,ut à plebeis mox ut uideãtur internoſci poſsint. Equis
ſi longius eundum ſit & non pedibus uadunt,dedecoroſum enim hoc ualde ducunt &
morum egeſtatis iudicium.Sed prædari ubi neceſſaria deſint,quidam non uerentur. In
iurias illatas raro iure, ſæpius congregato ex ſocijs equitatu, ferro flammis & rapinis ul
ciſcuntur, coguntqꝫ per hoc eos,qui intulerunt ad ſatisfactionem. Gens plerunqꝫ in-
ſolens & inquieta, ſubditos ruſticos irremiſſa ſeruitute exercet, miſeroſqꝫ & infelices
Oppidano- homines uexant. Tertius ſtatus oppidanorum eſt, quorum quidam Cæſari tantum
rum mores. ſubiecti ſunt, quidam principibus aut eccleſiæ prælatis. Qui Cæſari parent, libertates
multas habent, mores etiam & inſtituta quibus in communi fermè utuntur. Singulis
annis ex ciuibus magiſtratus ſuffragio creatur apud quem ſumma poteſtas cum impe-
rio ſit,in caput anim aduertere cuiuſque habet hoc ordine. Si de criminibus agitur, aſsi-
dent in concilia hi,quos ſibi ciuitas delegit, rei ipſi ligati adducuntur accuſatoribus &
reorum defenſoribus dicendi copia datur,quibus auditis eunt in ſententiam,non ut le-
ges cenſent,quas non nouerunt, ſed prout ratio eis dictat atqꝫ iudiciorum conſuetudo
habet,quod & in ciuilibus cauſis obſeruatur, excepto quod Cęſar in his appellari po-
teſt,in illis uerò non. In omni ferè imperiali ciuitate duplices ciues ſunt,ingenui & ple-
bei,Mercantijs & officinis plebei intendunt,ingenui (qui & patricij dicuntur) patrimo
nijs redditibusqꝫ ſuis contenti,equeſtrem ordinem imitantur. Si plebeiorum quiſpiam
ditior factus ſe illis commeritò aut conſuetudine commiſcere contenderit, repellitur.
Reipublicæ adminiſtratio tamen ferè cõmunis eſt utriſque permiſſa,nec eis plebs ſer-
uire aut ſubiecta eſſe uidetur. Sua cuiqꝫ ſubſtantia tuta eſt & libertas,ſaluis legibus, ut
Iudices indo uiuere uelint in communi iuſtitia per totam regionem ab illiteratis adminiſtratur.In ſin
ciles. gulis oppidis & nonnullis pagis,etiã uiri duodecim,uitæ integritate ac honeſtate præ-
cipuæ leguntur iudices nullo habito reſpectu, ſciant ne literas uel non.Habitus quo ui-
ri induuntur communiter laneus eſt,qui mulieres lineus, ſed adeò utrorumqꝫ diuerſus
& colore & forma,ut raro unus ſicut alius ueſtitus appareat.Aduentitijs & nouis ueſti
mentorum formis iam plurimum gaudent,Italicis gallicisqꝫ, à quibus ante paucos an-
nos obtuſa calceamenta uiri cum fluxis & diſciſsis manicis tunicas,ſciſſas caligas & tex
ta pilea : quæ pyretra uocant,receperunt. Geſtabantur mea adhuc ætate cum puer eſ-
ſem,circa annum 1407, à ſenibus roſtrati calcei,ueſtes curtæ atque ſtrictæ,caudata capi-
Mulierum tia,quæ prope Moguntiam Kogeln uocabantur. Sed ita antiqua uirorum frugalitas
ueſtitus. hodie ad mulieres uenit. Hæ depoſitis multiplicibus & plicatiſsimis peplis, quibus
grandia olim faciebant capita, unico tantum hodie uelantur, modeſtiuſqꝫ incedunt.
Satis honeſtus hodie eſt quarundam mulierum ueſtitus, niſi quòd ſupernè nimium ex-
cauatur. Non tamen idem eſt habitus in diuerſis Germaniæ regionibus.Porrò quan
Domorum tum attinet ad domorum ædificia,diuites lapidibus cæmentoqꝫ ſuperbè ædificant,pau
ædificia. peres luto & ligno tãtum humilius,tegulis tamen latericeis, aut ſciſsile lapide (ut apud
Moguntiam) ędificia ſua utriqꝫ tegunt,ob decorenne aut aduerſus incendium, affirma
re non poſſum. In Saxonia & alijs pleriſqꝫ locis, etiam in Heluetia montana, dolatis
aſſerculis operiunt, quare oppida parum uenuſta uiſuntur, & igni magis obnoxia ſunt.
Eadem ratio eſt de ijs, qui culmis ſtramineis domus ſuas operiunt. Plateę ciuitatum ut
plurimum

plurimũ ſilicibus ſtratæ ſunt, ubi hi lapides haberi poſſunt. Portæ ſuæ exitus urbium, celſis, turribus inſignitis, in quibus diurni cuſtodes aduentantes equites tuba, aut campana ſignificare ſolent, ut hi qui portas inferius obſeruant præmoneantur, & eas in maiori tutela habeant. Vrbes communiter natura, arte munitę, aut iuxta uorticoſa flumina uel in montib. ſitę ſunt, quæ in plano reſident, muris foſſatis, uallis inſuperabilibus circumſeptæ, turribus & propugnaculis innumeris; ueluti ex terra prominent. Eſt etiam multarum ciuitatum circumiacẽs ager foſsis adeò profundis & amplis concluſis, ut ab externa populatione & is tutus ſit. Eorum poſtremum qui in rure pagatim uillatimꝗ habitant, quiꝗ illud colunt & propterea ruſtici uel rurales appellantur ſatis miſera & dura cõditio eſt. Seorſum ab alijs quiſꝗ cum familia & pecore ſuo humiliter uiuit. Caſæ

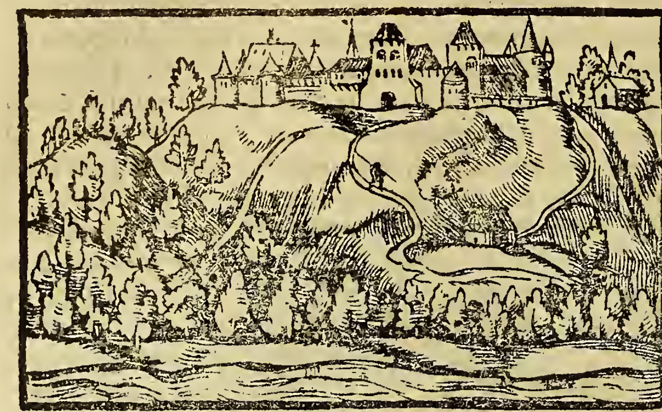
luto lignoꝗ è terra paululum eductæ & ſtramine cõtectæ domus: *Ruſticorum mores & uiuendi ritus.* Panis cibarius; puls auenacea, aut decoctum legumẽ, cibus. Aqua ſerumue potus. Toga linea, perones duo & pileus fucatus, ueſtitus. Gens omni tempore inquieta, laborioſa. In uicinas ciuitates ad uendendum portat, quicquid tam ex agro, quàm ex pecore fructus percipit, ſibiꝗ è diuerſo comparat, quorumcunꝗ eget artifices enim ſecum habitantes nullos aut paucos habet. Dominis crebro per annum ſeruiunt, rus colunt, & ſemina conſpargunt, fructus metunt & horreis important ligna ſecans, domos ædificant, foſſas effodiunt. Nihil eſt quod ſeruilis & miſera gens ipſis debere non dicatur. Nihil etiam quod iuſſa facere abſque periculo recuſare audeat, delinquens in his grauiter mulctatur. Sed nihil eſt genti durius, quàm quòd prædiorũ quæ poſsidet maior pars non ſua ſit, ſed illorum à quibus certa frugum parte quot annis redimere ſolet. Quantũ uerò attinet ad rationem hodierni uictus, ſciendũ pleroſꝗ Germanos hodie in conuiuijs bellaces & ſtrenuos eſſe; præſertim cum noctes & dies bibẽdo æquauerint ac omnes cyathos exiccauerint. Nullas poſſunt nuptias, nulla conuiuia, nullos celebrare conuentus, niſi ad extremam ebrietatem alter alterum ad pocula inuitet atꝗ ita repleat, ut quod dictu etiam pudendũ eſt, coram ſeruis ac uernaculis rurſum potum euomat uinum, ſub menſaꝗ impudicè meiat; non ſine bonorum & Deum timentium uirorum ſumma execratione. Et cum ſemiamens imò demens potius inſtratum collocatur, tum triumphus ingens excitatur, tum riſus, tunc cachinnus exoritur. Atque id inter nobiles pleroſꝗ, qui præeſſe debent Reipublicæ eamꝗ tutati ac defendere, præcipuè ſit. Nemoꝗ cenſetur bellicoſus, niſi fiat & ebrioſus. Qui enim plurimum potant, iudicantur magis ſtrenui & bellicoſi. Ante noſtra tempora quum nobilium erat conuentus, ueluti pugiles, lucta, diſco, curſu, corpora exercebant, ut fierent bello aptiores. Nunc poculis certant, quomodo alter alterum ſuperet ac deijciat, ô tempora, ô mores. His artibus, his ſtudijs uincemus Chriſti hoſtes, Turcos? non fiet.

GERMANIAE CIVITATES, QVOMODO TEMPORVM SVCceſſu extructæ. *Cap.* XXVIII.

IAm ſuprà diximus, olim nullas aut ualde paucas in Germania ueteri fuiſſe ciuitates, multos pagos & loca ruſticanarum domorum, extẽſa in longum ſpacium, qualia adhuc inueniuntur in Nigra & partim in Ottonica ſylua. Hi enim pagi coagmentati & in unum ueluti corpus redacti, longe poſt excreuerunt in ciuitates & oppida. Aliã Romani olim ędificiorũ habuerunt rationem. Illi enim urbana ædificia, ædes ruſticas illas uocant, & locum ſine ædificio in urbe aream, rure autem agrum appellant. Ideꝗ ager cum ædificio fundus dicitur. In ædificiorum deſcriptione ratio temporũ & locorũ fuit habi-

 ta. Ali-

ta. Aliter enim primis naſcentis Germaniæ Reipublicæ temporibus, aliter aucta rerum opulẽtia ædificatũ eſt, aliter rure, aliter domi ædes fuiſſe extructas nullus addubitabit. Monuimus iam ſæpe, per ueterem Germaniam intelligendã eam prouinciam, quã ambiunt Rhenus & Danubius.

Nã ultra hos amnes Galliã & Italiam uerſus, longè ante Chriſtum natũ fuerũt inſignes ciuitates, nempe Moguntia, Vuormatia, Spira, Argentoratũ, Auguſta, Brigantium, Ratiſpona, & aliæ multæ, ſed quę plerunq; alia habuerunt nomina. Qæ Rheno adiacent, deſinebant plerũq; in Magus, ut Borbetomagus, Neomagus, Nouiomagus, & in Gallia, Rothomagus: eamq; denominationẽ putãt à uiro quodam Magus appellata tractã, qui Samothis fuit filius, regnauitq; olim ſuper Celtas. Nouæ aũt & recentiores ciuitates & oppida deſinunt ut plurimũ in *Brun, Heim, Bach, Burg, Berg* aut *Thal*, id eſt, in fontẽ, locum natalem, amnem, caſtellum, montem aut uallem. Ratio eiuſmodi deſinentiæ facilè aſsignari poteſt. Qando enim circa fontem aliquem inſignem olim multi cohabitarũt, & tandem in unam Rempublicam coierũt, denominatus fuit locus eorum à fonte illo,

Deſinentia in brunn.

ut Helbrũ, Dieffenbrũ, Frouuenbrũ, Padelborn, Maulbrũ, Steinenbrũ, &c. Et quæ in *Heim*, clauduntur, uidæntur à primo habitatore nomen accepiſſe, ad quem alij colonias deduxerunt, & ceu in patriam illius ſuas ſedes transtulerunt. ut Pfortzheim à

Deſinentia in heim.

uiro Phorce ut quidam putant. Vuinheim à Frãco Vuindegaſt, Ingelheim, à primo cultore Ingel, Idem intellige de Oppenheim, Vuinheim, Hildesheim, Rudesheim, Forcheim, Odenheim, Altzheim, Bernheim, Ogerheim, Saulheim, &c. Fieri tamen poteſt, ut multa talia nomina aliunde originem acceperint, ut ſunt hocheim, Mulheim, Roſenheim, &c.

Deſinentia in burg.

Porrò quæ in *Burg*, finiuntur, fuerunt primum pro magna parte caſtella, ex quib. tandem ciuitates & oppida creuerunt, ut ſunt Offenburg ab Offone, Hamburg ab Hannone, Augſpurg ab Auguſto. Sic Vuirtzburg à muſco quod *Vurtz* uocant, Friburg, Limpurg, Marckpurg, Vueſterburg, Rotenburg, Saltzburg, Straſsburg, & alia multa his ſimilia. Sunt tamen qui aiunt *Burg* apud ueteres uſurpatum pro caſtello & oppido. Item ciuitates quarum fundamenta iacta ſunt ad fluuios, receperunt ſæpiuſculè

...ſinentia ...ch.

huiuſmodi ab amnibus ſuas denominationes, ut Onſpach, Alperſpach, Eberbach, Gengenbach, Putzbach, Schuuabach, Sempach, Tanbach, Murbach, Lutẽbach, &c. Et quando multi pagi & domus communem habuerunt eccleſiam, ac tandem domus ſuas diſperſas ſimul collocarunt, & in unam rempublicam coordinauerunt, retinuit locus ille denominationem ab eccleſia illa, ut eſt Feldkirch, Leutkirch, Oberkirch, Neukirch, Vualdkirch, Kirchofen, Kirchzarten, Kirchburg, Bartenkirch, &c.

...ia ...b.

Sic ciuitates quæ adhærent montibus receperunt, quoque Montium nomina priuata ad communia, ut Nürnberg, Heidelberg, Keiſerſperg, Bamberg, Vuynſperg, Sultzperg, & alia ſinenumero.

...entia ...rg.

Item Sueui conſueuerunt olim nomina oppidorum ſuorũ pro magna parte finire in *Ingen*, ut Thubingen, Eslingen, Ettlingen, Reutlingen, Vaingen, Vberlingen, Stulingen, Villingen, Ehingen, Memmingen, Laugingen, Nortlingen, Geppingen, Seckingen, & alia multa his ſimilia:

...ntia ...gen.

ſicut Francones multorum locorum nomina finierunt in *Furt*, ut Franckfurt, Dietfurt, Haſsfurt, Schuuinfurt, Ochſenfurt.

...tia in ...ſt, ...furt.

Item oppidorum nomina deſinunt in *Hauſen, Hofen* & *Feld*, ut Schafhauſen, Mulhuſen, Burghauſen, Kunigshofen, Pfaffenhofen, Geroldshofen, Reinfelden, Kunigsfelden, Hochfeld, Mansfeld, Hirtzfelden. Multa quoq; exeunt in *Auu* & *ach*, ut Hagnauu, Lãdauu, Dachauu, Reinauu, Dotnauu, Schonauu, Oppenauu. Eberbach, Erbach, Briſach, Schiltach, Dorlach, Vrach, Zorzach. Multa terminantur in *Statt* & *Dorff*, ut Neuuſtatt, Halberſtatt, Ingelſtatt, Karlenſtatt, Selingenſtatt, Bubendorff, Schorndorff, Pfullendorff, Marckdorff, &c. Arces uerò terminantur plerunq; in *Stein*, uel in *Eck*, uel in *Berg*, ut Falcken-

Falckenſtein, Hertenſtein, Heſſenſtein, Louuenſtein, Staleck, Vualdeck, Rheineck, Geroltzeck, Landſperg, Kunigſperg, Proxperg, Hochperg, &c.

Notandum quoq; hic, Hunnos & Vngaros multarum ciuitatum in Germania cauſam fuiſſe ut extruerentur, quæ aliâs nunquam muris ſeptæ fuiſſent. Nam quum impiæ illæ gentes ſæpiſsimè erumperent ſub rege Henrico primo, anno ſcilicet Christi 940. & perderent Germaniam incendio, rapino atq; gladio, coadunati cuiuslibet regionis populi, extruxerunt munitiſsimas ciuitates, in quibus ſua tutò reponerent, conſeruarentq; à direptione hoſtium. Cumq; poſtea Otto primo cæſis Vngaris triumpharet, condidit multos in Saxonia ciuitates, & conſtituit multos per Germaniam principes, qui & ipſi in ſuis ditionibus cœperũt ædificare oppida, ut infrà ſuo quoq; dicturus ſum loco. Hoc mirum eſt, quòd aliquot præclaræ urbes in breui tẽpore adeò ciuilitate, dignitate & potentia creuerunt, ut cum florentiſsimis aliarum gentium certare uideantur.

HELVETIA, QVAE hodie Suicerorum ſeu Confœderatorum

regio, prima Occidente & Oriente Germanicæ nationis prouincia, quæ conterminata eſt & Italiæ & Galliæ. Cap. XXIX.

CVm hucuſq; in genere mentionem fecerimus Germaniæ, exigit nũc ordo, ut de priuatis quoq; regionibus eius nonnihil ſcribamus, de cultura ſcilicet, ingenio & ſitu earum, item de exercitijs inhabitantium, &c. Diximus autem Germaniam ſecundum longum extendi ab Oriente in Occidẽtem uſque ad Rhenum & aliquot miliaribus ultrà, Rhenią; originem eſſe in Heluetia, unde & Heluetiam primùm deſcribere cenſuimus, ab eaq; facere initium Germanicæ nationis. Eam autem regionem aut magnam eius partem, quam Romani olim Heluetiam uocauerunt, hodie uulgò uocant Suiciam & confœderatorum terram. Incipit à ſummis alpibus, deſinensq; ab ortu ad Rhenum, excurrit in ſeptentrionẽ uſque ad Vualdshut & Lauffenberg, atque hinc reflectitur in Occidentem ſecundum tractum Iuræ montis uſque ad lacum Geneuenſem, quouſq; rurſum pertingat ad alpes, ubi ſuperiorem Galliæ tunc temporis tenuit locum. Diuidebatur autem ea tempeſtate Suicia.

Vu 3 in qua-

Tigurini. in quatuor regiones,unam incolebant Tigurini,& hi expeditionem facientes ex ſua regione contra Romanos,anno ante Chriſti natiuitatem centeſimo & amplius,ut ex Cæſare deprehendere licet,interfecerunt Romanorum conſulem ducem belli, Luciũ Caſsium,cœperuntq; & perdomuerunt exercitum eius.Celebrati fuerunt tunc Heluetij ſupra reliquos Galliæ populos, propter animi egregiorumq; in bellis facinorũ uirtutem. Anno ante Chriſtum natum circiter ſexageſimo inierunt Heluetij fœdus cum Rauracis uicinis ſuis atq; alijs adiacentibus populis.Poſt hæc Heluetij relictis terris ſuis, quæ ſibi non ſufficientes erant,uenêre ſedes petitum,incenſis mœnibus ſuis, ne ſpes ulla eſſet redeundi,melioresq; occuparent terras. Nec defuit illis animus,totam ſi potuiſſent ſubigere Galliam.Profecti autem ſunt primùm uerſus Geneuam, uerſusq; Romanorũ prouinciam,quæ modò Sabaudia & Delphinatus appellatur. Iulio uerò Cæſare duce Romani exercitus præcludente uiam multis foſsis,aggeribus alijs & obſtaculis, coacti declinari per Sequanam,quæ hodie eſt comitatus Burgundiæ,uenientesq; ad Heduos qui iam ſunt habitatores ducatus Burgundiæ, ibi poſt multas dimicationes tandem uentum eſt ad atrocem pugnam, durauitq; cædes ipſa à ſeptima hora uſq; ad noctem. Cumq; utrinq; fortiter in aciem ſtarent, Cæſar tandem uictor factus,perdomuit Heluetios atq; gentem bellicoſiſsimam ſic in ſedes ſuas quaſi greges in ſtabula paſtorum deduxit,ueritus,ſi hoc non feciſſet,Germanos tranſito Rheno ſedes ab Heluetijs,relictos occupaturos.Deuictis itaq; Heluetijs.Cæſar ſine ceſſatione Galliã oppugnauit, donec eam tandem totam Romanorum ditioni ſubiecit.Quin & Traianũ quoq; Imp.in Heluetijs multum conuerſationis habuiſſe cõſtat,id quod etiam antiquiſsimæ ſcripturæ,ſaxis inſculptæ,teſtantur: quorũ unum Auentici in muro tẽpli,alterũ uerò Badenæ in Ergoia uiſitur,quod anno 1515 in agro quodã inuentũ atq; effoſſum eſt,taleq; habet inſcriptionem Imp. Cæſari diui Neruæ F. Neruæ. Traiano Aug. Germ. Pont. Max. &c. De lingua qua tunc uſi ſunt Heluetij & Galli, duæ ſunt coniecturæ. Quidam enim putant (ut eſt Beatus Rhenaus) Gallicam linguam tunc neque cum Germanica,neque cum Francia, qua hodie Galli utuntur, communicaſſe,ſed propriam extitiſſe linguam. Alij uerò putant (inter quos eſt Aegidius Tſchudus & Henricus Glareanus) Gallos tunc uſos lingua Germanica,potiſsimum ea quæ adhuc Heluetij utuntur, habentur utrinq; probabiles rationes.

Heluetij relinquunt terram ſuam.

Lingua Heluetiorum.

QVOMODO ANTE CHRISTVM NATVM CIMBRI POpuli Germaniæ in Heluetiam uenerint. Cap. XXX.

MEmorauimus ſuprà in deſcriptione Italiæ,Cimbros olim uicinos Saxonibus, ob inundantem Oceanum emigraſſe cum magna multitudine perueniſſeq; ad Rhenum traiectoq; Rheno occupaſſe partem aliquam Galliæ, nempe oram maritimam ubi nunc eſt Brabantia uel Flandria.Cumq; eis nec terra illa ſatis commoda ad inhabitandum uideretur,relicta ea peragrataq; tota Gallia uenerunt ad Rhodanum,poſtulantes à Romanis,ut ſibi ſedes ad habitandum darentur. Sed repulſam paſsi à ſenatu armis decreuerunt inuadere Romanum imperium. Expeditionem ergo mouentes in Italiã, reliquerunt citra montes omnem apparatum bellicũ, quem tam ſubitò ultra montes deportare nequiuerunt,relictis & deputatis pro impedimentis illis cuſtodiendis ſex millibus uirorum. Interfecto autem eo agmine quod montes tranſcenderat & ingreſſum fuerat in Italiam,putat Iulius Cæſar ex reliquijs,citra montes derelictis, natos Atuaticos,qui habitationem ſuam habuerunt iuxta Tygurinos,qui modò ſunt Vrani & Suici.Vnde & hiſtorici memorant, quoſdam Cimbros ceu reliquias conſediſſe inter Heluetios. An uerò longè pòſt ex Suecia quidam uenerint in regionem Heluetiorum, à quibus Suici ſeu Suiceri dicti ſint,non poteſt ſatis probari. Scribunt quidem aliqui de his in hunc modum: Tempore regis Suecorũ Sigiberti atq; comitis Friſiæ Chriſtophori,auctus eſt populus Septentrionalis in tantum,ut cogerentur penuria uictualiũ quærere alias ſedes. Collecti ergo in Suecia ſex millia, & in Phraſia mille atque ducenti uiri abſque mulieribus, & pueris,quorum multò plures erant, uenientesq; ad Rhenum prohibiti ſunt à Gallis,ne traiecto Rheno partes eorum occuparent. Contemnebant eos Galli ceu homines ocioſos, inertes & inermes, nam humicubabant perinde quaſi

Sueci egreſsi terrã ſuam.

nulli

nulla deſtringerentur cura,æſtimabant eos ceu homines fugitiuos & ineptos ad arma. At Sueci inter hæc conſiderabant ſuam penuriam & neceſsitatem, cogitabant etiam quid è re ſua eſſet,quomodo prouiderent uxoribus,pueris & parẽtibns. Videbant quidem hoſtes ſuos parum ſollicitos eſſe de ipſis,& omnino negligentes in excubijs agendis,propterea ex improuiſo & ſubitò obruerunt,& in caſtris interfecerunt plurimos atque obduxerunt optimam prædam. Stupefacti autem alij populi miſerunt legationem ad eos,interrogantes,quid hæc facientes in animo uoluerent? Reſponderunt illi,Se nihil iniqui poſtulare,nec quempiam uelle pellere ex ſuo loco. Peterent ſibi dari illas terras,quæ ocioſæ iacerent in regione ipſorum, unde illi nihil perciperent commoditatis, has cuperent ipſi inhabitare citra uicinorum detrimentum. Afferebant etiam ſe ueniſſe ut quietam & tranquillam uiuerent uitam,uictum quærerent ex cultu terræ, neminem moleſtarent,aut aliena ſibi contra ius & æquitatem uendicarent. Audientes incolę illorum propoſitum,facilè acquieuerunt eis,tradiderūtꝗ ad inhabitãdum poſtulata loca,montes & ualles,fontes & lacus,qualem faciem in hodiernum uſꝗ diem habet interior Heluetia. Hæc enim conſtat altiſsimis mõtibus,profundis uallibus & multis aquis. Eſt tamen terra per eos multo melior reddita,ut hodie etiam multa millia hominum uictum ex ea ſibi parẽt. Siquidem nulla eſt terra tam deploratę conditionis,quin ſi cultus ei adhibeatur melior & fertilior reddatur.

Cimbrorũ æqua petitio.

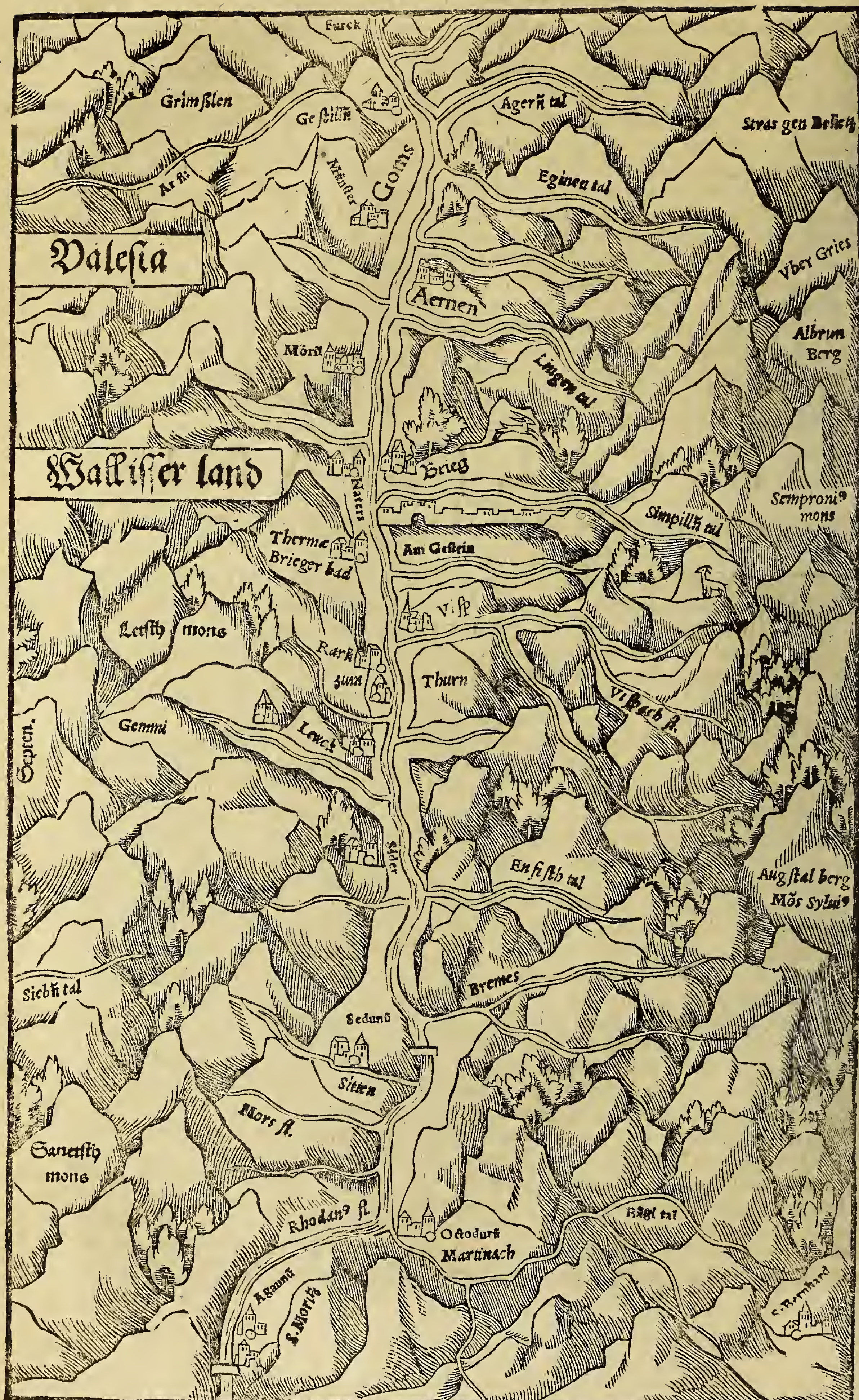
DE VALESIANIS

qui olim Seduni dicti, uicini fuerunt Heluetiorum. Cap. XXXI.

DE Valeſia,quam uulgò uocamus Vuallis,pauca haberem quæ hic annotarem,niſi reuerendiſſ. dominus Adrianus epiſc. Sedunenſis bonæ memorię princeps huius regionis,quædam demandaſſet quæ facere uidebãtur ad laudem regionis & ditionis ſuæ,tradidiſſetꝗ ea per eximiũ uirũ dominum Ioannẽ Kalbermatterũ nepotẽ ſuum,qui hic præter alia ardua negocia ſibi ratione officij incumbentia non parum ſudauit,quo & principi & mihi atꝗ omnibus Coſmographiæ ſtudioſis inſeruiret,moremꝗ gereret,deſcriberet atꝗ celebraret regionem à multis annis inhabitatam,à Romanis olim frequentatã & ſemper in celebri opinione habitam. Nec tamen ego Munſterus contentus huius boni uiri diligenti Valeſianæ prouinciæ deſcriptione,quin ardentibus uotis & proprijs oculis deſideraui uidere magnalia illa,de quib. ille mihi ſcripſerat,quare arepto itinere ingreſſus ſum anno 1546. regionem ipſam,peragrauiꝗ eam totam apud S. Mauricium ingrediens & per cõſcenſum montem Furcam egrediens,ubi dominos & amicos mihi ſupra modum fauentes inueniens,qui humaniter me exceperunt,congratulatiꝗ ſunt meo aduentui præcipuè dictus reuerendiſſ. dominus epiſcopus Adrianus è Riedmat,ac deinde ſpectatiſsimi & prudentiſſ. uiri domini Ioãnes & Iodocus Kalbermatteri,dominus Ioannes Miles,Ioannes Vuieſtenerus præfectus apud S. Mauricium & multi,qui maiorem mihi impenderunt honorem,quam compenſare queam. Quin & fauore eorum cõtingit me quædam uidere,quæ alias nunquam exploraſſem,niſi illi mihi contigiſſent patroni.

Principio ſciendum regionem Valeſiæ eſſe grandẽ & longiſsimã uallẽ,ut figura oſtẽdit,undiꝗ clauſam ingẽtibus altiſsimisꝗ montibus & præacutis petris, qui pro magna parte altitudine ferè unius Germanici miliarij eleuantur in cœlum,multiꝗ eorũ perpetuis temporib. aut glacie irreſolubili,aut niue glaciali obducuntur in imo uerò iuxta radices montium terra eſt optima atꝗ fœcundiſsima,omnium rerum ferax. Neſcio ſi ſimilis ei in mundo inueniatur terra,quæ tam faſtigiatis montibus in altũ conſurgat,& tamẽ fundũ habeat fertiliſsimũ. Extẽditur lõgitudo eius ab Occidẽte in Orientẽ itinere triũ aut 5. dierũ,latitudo uerò eſt ualde anguſta,niſi quod prope Octodurũ & Sedunũ paulò ſpacioſior eſt,ut illic quoꝗ multa prædia agrorum & pratorũ inueniãtur. Mõtes plerunꝗ ſunt tam præcipites,accliues & pẽduli,ut cõſcendi nequeãt,nec quis ſine ſtupore poſsit ſummitates illorũ intueri. Quacũꝗ parte quis ingredi uelit, neceſſe eſt altiſsimos tranſcẽdere montes,per uarias ambages & receſſus,locaꝗ periculoſa,abſtruſa & uerti-

Montes altiſsimi.

Furck
Grimſlen
Ge ſtillē
Ar fl.
Münſter
Goms
Agerē tal
Stras gen Beliez
Eginen tal
Valeſiā
Vber Gries
Aernen
Albrun Berg
Möril
Lingen tal
Walliſſer land
Naters
Brieg
Sempronius mons
Simpillē tal
Thermæ Brieger bad
Am Geſtein
Viſp
Letſch mons
Rark zum
Thurn
Viſpach fl.
Gemmi
Lewck
Sepen.
Sider
Enfiſch tal
Aug ſtal berg Mōs Sylui9
Siebē tal
Bremes
Sedunū
Sitten
Mors fl.
Sanetſch mons
Rhodan9 fl.
Octodurū
Martinach
Bāgl tal
Agaunū
S. Moritz
S. Bernhard

coſa,quæ illi paſſagia uocant,quæ tẽpore hyemali intẽperie ſic clauduntur,ut nõ facilè quis ingredi & egredi regionẽ queat,niſi apud S.Mauriciũ,ubi in altera regionis extremitate Rhodanus egreditur Valeſiam,eſtq́ꝫ illic extructa arx,& põs lapideus ultra Rhodanum factus,ubi duo diuaricãtur itinera,unum uerſus ſeptẽtrionem ad comitatũ Aclenſem,cui ditioni Bernates hodie ius dicũt,appellatiq́ꝫ olim fuerunt populi illi Antuates,aliud uerò iter trãſmittit ad ſiniſtrã in regionem Zables dictã,cuius populi olim Allobrogi fuerũt nominati. Arx S. Mauricij eſt hodie ſub dominio ſuperiorũ Valeſianorum,qui & præfectũ ceu cuſtodẽ totius ꝓuinciæ illuc ſubordinãt. Ibi enim alpes in modum fauciũ utrinq́ꝫ cõcurrũt,relicto anguſto ſpacio per quod Rhodanus euoluitur. Et põs lapideus una teſtudine utrãq́ꝫ fluuij ripã cõplectẽs,trãſmittit ingreſſuros in Valeſiã, nec poteſt quiſpiã hyeme ingredi regionẽ ipſam,niſi per hũc põtem,qui iũgitur arci. Et quando præfectus claudit portam pontis,eſt tota Valeſia clauſa , quum hyemis tẽpore nulli pateat introitus quàm per hunc pontẽ. Trãſmiſſo aũt ponte inter recta aſcendit ad dexteram Rhodani in ſuperiora Valeſię. Eſt quoq́ꝫ iter in ſiniſtra parte fluminis citra põtem,ſed non deducit niſi exiguo interuallo ad mõtem præcipitẽ,qui ſuperari nequit & cuius radicẽ Rhodanus aluit, ut ab illa parte ꝓuinciam ingredi nequeas,niſi montẽ inſuperabilem ſuperare aut fluuium rapidiſsimũ traijcere contẽdas. Is locus iuxta põtem appellatus fuit olim Agaunum,cuius uicus Veragrorũ,fuitq́ꝫ ab antiquiſsimis temporibus habitatus. Ad iactum enim lapidis ab ipſa arce ſub præruptis petris ſitum eſt uetuſtiſsimum monaſterium,in quo tam abbas quàm monachi ſunt Burgundi, & adiacẽs oppidũ uocatur hodie S. Mauricius eo quòd ibi diuus Mauricius,cum ſocietate ſua anno Chriſti plus minus 300. pro Chriſto eſt paſſus,& paulo pòſt ibidẽ extructũ monaſterium, uetus Agauni uocabulũ tẽporis ſucceſſu abolitũ & S. Mauricij nomen uulgò receptũ. Abbas monaſterij,nomine Bartholomæus Soſtionis bonæ memoriæ, exhibuit mihi uetuſtas literas,datas Agauni an. ſalutis 1014. à Rudolfo rege Burgundiæ,cuius regni pomœria tunc extẽdebantur in Valeſiam,fitq́ꝫ mentio in illis literis,quomodo monaſterium plurimum ruinoſum fuerit,priuatumq́ꝫ prædijs deſtitutum ſubiectis hominibus,quare ſolicitatus rex ab Hermegundis regina,Bertholdo & Rudolfo duob. comitibus,item ab Hugone epiſcopo Sedunenſi,Herico epiſcopo Leudunenſi,Hugone epiſcopo Geneuẽſi,Burchardo epiſcopo Lugdunẽſi,& alijs pleriſq́ꝫ,reſtaurauit monaſterium,reſtituit ablata bona omniaq́ꝫ in priſtinũ reformauit ſtatũ. Datę ſunt literæ illæ anno 24. adminiſtrationis ſuæ in regno Burgũdiæ. Obtulit quoq́ꝫ memoratus abbas, & alias literas quæ docẽt monaſterium Agaunẽſe extructum in honorẽ S. Mauricij & aliorum martyrũ à rege Sigiſmundo bonæ memoriæ,qui uixit lõgè ante Carolũ Magnũ. Tẽpore nanq́ꝫ Vuãdalorum erecta eſt Burgundia ad faſtigium regium,ſed nõ diu retinuit coronam,ſicut nec poſtea ſub memorato rege Rodolfo,multis annis cõſtituit in hac dignitate. Cæterũ quãdo rex Sigiſmundus ꝑfuerit Burgũdiæ,inueni apud quendã hiſtoricũ, qui in hunc modũ ſcribit: Clodomirus Clodouei filius rex Frãciæ regnãs apud Aurelianẽ. ciuitatẽ,Prouinciam ac Burgundiã bello ciuili acquiſiuit hoc modo: Gũdebaldus Burgundiæ rex Chilpericũ fratrẽ maternũ Clodomiri auũ interfecerat, quãobrem eum ulciſci ſtatuẽs,bello aduerſus Gundebaldũ moto,è duob. eius filijs alterũ Sigiſmundũ in prælio cepit, alterũ Gothimarũ interfecit,regnoq́ꝫ eorũ potitur. Sigiſmũdi pręclara eſt fama ſanctitatis,quẽ captum atq́ꝫ puteum unà cum uxore & filijs demiſſum,& poſt aliquot dies extinctum ac ſepultum in cœnobio Agaunenſi apud Sedunenſes, quod ipſe conſtruxerat,febricitãtes inuocant. Contigerunt hæc anno Chriſti 500. Poſtea uerò cũ Carolus Magnus ueniſſet Agaunum,præfuit monaſterio abbas Alteus,qui trigeſimus erat in ordine à primo abbate,qui quoq́ꝫ epiſcopus erat,uerùm ubi locorum,literæ non indicant,& is oſtendit Imperatori oſſa diui Mauritij atq́ꝫ totius legionis Thebeorum, quorum oſsium tũc ibi magna erat copia,interim uerò diſtracta ſunt, ut hodie pauca ſuperſint,quæ omnia mihi oſtenſa ſunt. Viſuntur etiam ibi quatuor aut quinq́ꝫ lapides antiquo Romano charactere ſculpti,qui oculares teſtes ſunt,Romanos olim tibi & Octoduri,qui hodie Martinach uocatur,frequentẽ habuiſſe cõſeruationẽ. Vocati tũc ſunt ut ſupra quoq́ꝫ monuimus,habitatores illius regionis Veragri populi,quorũ caput fuit uicus ubi cœnobium eſt S. Mauricij. Per hos Cæſar olim in Galliam penetrauit. Huic Monaſterio iam præeſt hoc anno 1558. Ioannes Miles uir doctrina & pietate clarus.

Comitatus Aclen. *Agaunum.* *Sigiſmundus rex Burgundiæ.* *Alteus Abbas Agauni.*

DE INSIGNIORIBVS MONTIBVS. Cap. XXXII.

MOntes qui ambiunt Valeſiam,habēt noſtro æuo alia quàm olim nomina. Mons ille unde Rhodanus originaliter proruit,uocatus aliquando fuit Iuberus & Coa-
Mōs Furca. tius,aut ſecundum alios Vrſellus,at hodie nūcupatur Furca,id eſt,Bicornus, attingitq́ ferè mōtem Gothardi,aut eſt unus cum illo mons,tametſi ſublimius habeat ſuperciliū. Per hunc montē patet tempore æſtiuali iter à Valeſijs ad Vranenſes & Lepontios. Tempore uerò hyemali ob niues non licet traijcere,imò in media æſtate difficulter id licet,id quod ego compertum habeo,qui quarta menſis Auguſti tanta frigora in uertice huius montis paſſus ſum,ut totus cōtremiſcerem,cogererq́ tres aut quatuor niues & glacies cum equo non ſine periculo traijcere. Cumq́ eadem die Vrſellam uſq́ ad radicē mon-
Mons Gothardi. tis Gothardi peruenirem,uolui & illius mōtis difficultates explorare,ſed non tātas moleſtias in eo deprehendi,quantas habet Furca,cùm gradatim aſcendat,nec ſit tam præceps,nec tam altus,ſed nec tam frigidus. Habet quidem ad utrūq́ latus longè latiores montes quàm ipſe ſit,& qui niue non carent,ac iter illud quod per intermediū Gothardum inuentum eſt,leniter aſcendit,nec infeſtatur aliqua iniuria, niſi poſt æquinoctium autumnale & ante æquinoctium uernale. Tunc enim nix reſolubilis conglomerata in lateralibus montibus,magna mole & copia è ſupernis deuoluitur,& quicquid in ſubiecta accliui & aſcendente ualle deprehendit opprimit & conquaſſat. Vocant incolæ hoc naufragium Löuuenen. In ſummitate mōtis Furcæ limites ſunt regionū Valeſiæ & Vraniæ. Hinc enim ad Occidentem deſcenditur in Valeſiam,& contra Orientem lenis & longus eſt deſcenſus in Vraniam. In Furca monte atq́ longe circum montem illum præſertim uerſus Vraniam,nihil penitus è terra,præter tenuem herbam proſilit. Non uidebis ibi arborem ullam,ſtirpem aut dumū. Accipit in hoc mōte, Occidētem uerſus, Rho-
Rhodani origo. danus fluuius exile initiū,ex reſoluta niue & glacie,ut infrà fuſius dicetur,augeturq́ cōtinuò ex innumeris amnibus undiq́ ex mōtibus & uallibus accurrentibus, quorū quidam maiores alij minores ſunt,nec eſt finis talium fluuiorū,donec Rhodanus Valeſiam egreditur & mergitur in lacum Lemannū,quem hodie Loſanenſem uocant,qui longitudine ſex milliariorū Germanicorū patet,latitudine aūt maxima (idq́ in medio) trium. Geneuæ rurſum exit lacū,curſumq́ uerſus Lugdunū arripit. Nō procul à Furca eſt mōs
Grimßlen mons. alius quē Grimſslē uocant,per quē quoq́ exitus in Heluetiā de Valeſia inuētus eſt,ſed qui abſq́ ſudore & labore magno ſuperari nō poteſt. Montes qui Valeſiā à meridie claudūt,habēt multa paſſagia,ut uocāt in Lōgobardiā. Per Gries & Nyſi patet iter ad Eſchental,quæ uallis eſt de ditione Mediolanenſi. Ex Brigenſi pago patet iter per montem
Mons Sempronij. Sempronij (uulgò Simpelberg) ad Mediolanum. A' Veſpa iter extenditur per montem Saſes,& ab alio latere per montē Matter ad oppida quædā Mediolanēſis ditionis,item ad Vallē Kremerthal,quæ paret comiti à Zaland. A' Raronia uerſus ſeptentrionem & ad ditionē Bernenſiū præſertim ad Kādelſteg eſt quoq́ iter,ſed periculoſum, uocaturq́ mons ille t tranſcendendus Lötſcēberg. Aiunt in hoc itinere multos homines ſingulis annis perire,qui niue obruti in ipſa niue ſuffocantur. Ab oppido quoq́ Leuck per thermas Leucenſes,uia eſt ualde frequēs uerſus Bernā. Mons quē traijcere oportet eſt altiſsi-
Mons Gēmi. mus,quem Gemmi uocant,de quo infra copioſius,quia hunc ipſum aſcēdi. A' Seduno duo oppoſita itinera ad ſeptentrionē & meridiē extēdūtur. Quod ad ſepttērionē ducit, montem Sanetſch trāſit,quòd uerò meridiē uerſus ducit, tranſmittit per Vallē Vrenſem lōgitudine ſex milliariorū,atq́ per magnū niuoſum mōtem,qui maior glacialis eſt Arolla uocatur,ad uallē Vuapelinā, quæ ab antiquis uallis Pœnina appellata eſt,idq́ ob Hānibalem Pœnum,quem putāt per hanc uallē iter feciſſe in Italiam. Subeſt aūt hæc uallis
Augusta Prętoria. dominio Auguſtę Prætoriæ,hoc eſt comiti à Zaland. Eſt quoq́ paſſagiū è Martinach, olim Octodurum dicto,quod Kumben uocatur,diuiditurq́ in mōtibus ad diuerſa loca,unum quod uergit ad læuā,tranſmittit ad mōtem minoris S. Bernhardi haud procul à Tarētaſia,atq́ ad Cētrones. Deinde ab Intremōt uerſus meridiē ducit alia uia ad maiorem S. Bernhardi montē,quem ueteres mōtem Iulij & mōtem Iouis appellauerūt, atq́ inde ad Auguſtā Prętoriā. Cæſar quoq́ olim ꝑ hunc montē penetrauit in Galliā,ſicut & Galli hodie per eam Italiā petūt. In huius mōtis cacumine ſuper ingētia ſaxa & abruptas petras

petras cõſtructum eſt Xenodochiũ, ubi omnib. tranſeuntibus hoſpitiũ & uictus gratis offertur, qui recipire dignãtur. Sunt aũt in hac domo cõtinuè duodecim Canonici regulares Deo & hominibus ſeruiẽtes, fundatũq; eſt collegiũ ipſum à Diuo Bernhardo, Canonico eccleſiæ Auguſtanæ Prętoriæ. Circũ domũ illã lõgè lateq; ſpacio triũ miliariorũ nihil inuenitur, in ſuperficie terræ ꝑter ſaxa & niues, nõ creſcũt ibi lingua neq; gramina, ſicut nec in alijs multis alpium mõtibus. Coguntur ergo Regulares illi uictualia & quæcunq; alia neceſſaria aduehere ſpacio quatuor, quinq; & ſex milliariorũ, idq; tergis iumẽtorum, potiſsimũ aũt ad Martinach cõtinuò multos habẽt equos oneratos, & ad hoc inſtitutos itinere 4. miliariorũ plana uia, ultra citraq; trãſeuntes, donec perueniũt ad radicem mõtis. Hinc eſt illis aſcendendũ per cliuũ ingẽtem uſq; ad cacumẽ mõtis. Hoſpitiũ illud aiunt eſſe ampliſsimũ, ut etiã ſexcẽtorum peregrinorum capax eſſe poſsit. Qui hoc loco moriũtur, ſepeliri nõ poſſunt, quum ibi nõ ſit terra foſsilis, ſed cadauera eorũ projciuntur in ꝓfundas ſpeluncas petrarũ, ubi frigore rigeſcunt donec reſoluãtur. Inueniuntur ingentia ſaxa in hac regiõe, ut etiã homines eis uice tectorum utãtur, id quod ego uidi nõ procul à Seduno in ualle Bremis ubi monachi quidam cœnobiolum aliquod exciderunt in petra cum eccleſia, culina, hypocauſta & cellulis aliquot ſine ullo lignorum adiumẽto. Petra ipſa eſt monaſterij tectum, parietes, poſtes oſtiorũ & mãſiunculæ ipſæ. Opus eſt difficili aſcẽſu donec ad eius atriũ uenias. Cùm ego illud luſtrarem, erat uacuum manachis, eo quòd ante paucos annos omnes peſte in eo lapide perijſſent.

Hoſpitale S. Bernhardi.

Cœnobium in petra.

S. MAVRITIVS. Cap. XXXIII.

SAnctus Mauritius uicus eſt, ad clauſtra Valeſiæ ſitus, uiam habẽs triſtiſsimã, per mõtes anguſtiſsimis faucibus exitũ prębẽtes. Quicquid enim è Nuithonib. uel in Valeſiam, uel ultra mõtes S. Bernhardi tendit, his trãſire cogitur, unde & optima habet diuerſoria. Valeſiani quotlibet biẽnio, ex uno Cõuentuũ ꝑſidem eius deſignãt, cuius munus eſt pagos circumiectos in officio cõtinere, atq; eo loci in arce clauſtrali totius regionis quodammodo cuſtodem agere.

DE POPVLIS VALESIAE. Cap. XXXIIII.

INcolæ huius regionis longè ante & poſt Chriſtum natum uocati fuêre Seduni & Sedulij, fueruntq; fortes & bellicoſi nec minoris æſtimationis quàm uicini eorũ Heluetij. Occalluerunt ad labores, calores & frigora, & ut in ſumma dicam, habitudo populi non differebat à facie terræ. Vt enim terra ipſa aſpera eſt ob mõtes & petras, incolæ erãt graues, ſeueri, intrepidi, magnanimos, & feroces contra tyrannos & hoſtes qui æquitatem opprimere nitebãtur. Multi ex ueterib. ſcriptoribus faciũt eorum mẽtionem preſertim Iulius Cæſar, Plinius, Põponius Mela & quidã alij, quorũ quidã eos appellãt Sedunos arces, quod ꝑfecto nõ uulgare eſt teſtimoniũ grauitatis & magnanimitatis eorũ. Quãdo uerò & ob quã cauſam hęc regio poſtea Valeſia & uulgò Vuallis eſt appellata, inueſtigare minimè potui. Fieri tamẽ poteſt quòd uocabulũ illud natũ ſit à Latina uoce Vallis, aut ab arce Sedunẽſis ciuitatis Valeria, quã hodie inhabitãt Canonici Cathedralis eccleſiæ. Noſtro æuo diuiditur hæc regio in ſuperiorẽ & inferiorẽ Valeſiã. Superior habet linguã Germanicam, & eſt propriè tractus Sedunẽſis, incipiẽs à Furca & excurrens uſq; ad Marcã regionis, quæ eſt ſub Seduno iuxta amnẽ Morſum, cõplectiturq; ſeptem Deſenas ſeu Diœceſes, quas illi Zenden uocãt, nempe Sedunũ, Syder, Leuck, Raren, Viſp, Brig, & Gombs habẽtq; ſinguli diœceſes ſuos iudices & officiales. In his diœceſibus inueniuntur triginta parochiales eccleſiæ. Inferior Valeſia utitur lingua Sabaudica, incipitq; à memorato amne Morſo, & extenditur uſq; ad põtem S. Mauritij, cuius incolæ olim Veragri dicti ſunt. Noſtro uerò tempore paret ſuperiori Valeſiæ, quæ illis dat pręfectos & iudices. Habet autem inferior Valeſia ſex cõmunitates quas illi uocant uexilla ſeu baneria, nempe Gundes, Ardon, Sallien, Martinacht, Intremont, & S. Mauricium, & in his inueniuntur uiginti quatuor parochiales eccleſiæ. Habuit quoq; plurimas arces, antequã à ſuperiori Valeſia expugnarẽtur, ſed ſunt oẽs ferè dirutæ, ſedecim ſcilicet, nec permittuntur aliæ extrui, ad præcauendum futurã rebellionem. Populus in Valeſia eſt hodie erga exteros, quantum ego aduertere potui ualde humanus & affabilis, totusq; beneficus. Inter ſe uerò paulò rigidiores, quàm deceat amicos & uicinos.

Seduni arces.

Superior Valeſia.

Nam

Nam habent cõſuetudinẽ quandã ueterẽ,& ius quoddã mirabile,uulgi approbatione receptum,quod illi uocãt Matzẽ.Illud enim ſi ante ædes alicuius ſuſpẽſum fuerit, proſcribitur ille quodãmodo, pelliturq; ab omnib. bonis ſuis. Accurrũt paſsim oẽs uicini regionis, deuorãtq; omnia illius,homine illo non audito,neq; ad iudicẽ pro uocato. Eſt aũt Matza radicum arborearũ,aut uitiũ mira quædã perplexio,cui imponunt deformẽ quandã & manu ſculptã humani faciei figuram, quæ præ ſe fert laruã & terriculamentũ quoddã. Audio magiſtratũ non poſſe cõpeſcere furentis populi inſaniã,quando cum ſua Matza ad ædes alicuius hominis ſuſpitione criminis laborantis cõcurrunt. Habent autem ſingulæ diœceſes ſuas Matzas. Sciendũ preterea,cõmune eſſe in Valeſia, ut bona pars hominũ,mulieres & uiri ſub mẽto ſtrumas habeant,cauſamq; putant eſſe aquam ipſam. At ego uidi multos magnos & inſignes uiros,qui ſuas quoq; in pectore geſtabant ſtrumas, & tamen nunquam aut raro bibunt aquam,niſi malis in puericia eos hanc ſibi corporis conciliaſſe deformitatem.

Quid Matzen.

DE MAGISTRATV ET ADMINISTRATIONE REIPVBLICAE *Valeſianæ.* Cap. XXXVII.

EPiſcopi Sedunenſis princeps eſt & dominus totius Valeſiæ ſuperioris & inferioris, in reb. ſecularibus & ſpiritualibus, deditq; Carolus Magnus circa annũ Chriſti 805. hunc comitatũ & præfecturã ſancto uiro Theodolo epiſcopo Sedunẽſi atq; omnib. ſucceſſoribus eius. Confirmauerũt quoq; multi & alij Imperatores hãc donationẽ & roborauerunt uſq; in hodiernũ diem. Nõnulli uerò affirmãt, Epiſcopatũ hunc Octoduri primũ extitiſſe, quod hodie Martinacht dicitur: Sigiſmudũ uerò Burgundiæ regẽ,qui & cœnobium S. Mauritij fundauit,poſt aliquot annorũ curricula eum Sedunũ tranſtuliſſe, Theodoro epiſcopũ agẽte, circa annum ſalutis 540. hoc eſt 250. circiter annis, ante Carolũ Magnum. Moriente aũt epiſcopo,ſurrogatur alius per dominos canonicos & ſubordinatos à ſeptẽ Deſenis legatos,illiq; electo adiũgitur uir quidã iudiciaria fultus autoritate,ad dirimendum & decernendũ in cauſis pfanis, qui totius regionis capitaneus eſt. Diligitur aũt per principis & ſeptẽ Deſenorũ cõmunes legatos tẽpore nataliciorũ Chriſti cõmuni totius prouinciæ cõſilio,duratq; ad bienniũ officiũ eius. Stipatur ſex aut ſeptẽ famulis equitibus in expenſis principis. Habitatio principis eſt Seduni,habetq; in ditiõe ſua ſex arces ſatis munitas,duas Seduni,nempe Meyerin in ciuitate,& Tyrbelen in eminẽti mõte ciuitati adhærẽte, unam in Naters,unã in Leuck,unã in Enfiſch,atq; unã in Martinach,ſed q̃ ſub Cardinali Matthæo eſt exuſta. Anno Chriſti 1417. percuſsit natio Valeſiana fœdus cũ Lucerna,Vrania & Trãſſyluania,fuitq; prima municipalis obligatio facta cũ iſtis quinq; Deſenis, Seduno,Siders,Viſp:Brig & Gombs. Deinde anno Chriſti 1533. fuit hoc fœdus innouatũ, clarius explicatũ,& extẽſum per Adrianũ à Riedmat epiſcopũ Sedunẽſem,per capitulũ eccleſiæ cathedralis ſeptẽ Deſenos totius regionis Valeſianæ,cũ trib. memoratis Cãtonibus,Lucerna,Vrania,Trãſſyluania,& cũ Suitia,Tugio,Friburgo & Solothuro. Facta eſt hæc cõfœderatio Lucernæ die Mercurij ante feſtũ Thomæ Apoſt. Fuit & cũ Bernatib. fœdus primũ ictũ anno 1446. ac deinde tẽporibus dñi Gualtheri nouum factũ fœdus: uetus uerò penitus oblitũ 7. Septemb. anno 1475. Anno Chriſti 1536. quũ rex Galliæ & Bernates ob certas cauſas ducẽ Sabaudiæ pellerẽt è ditione ſua ſibiq; regionẽ eius uſurparẽt,pars quædã terræ Zablees dedidit ſe ſeptẽ Deſenis Valeſiæ, gubernaturq; hodie à trib. p̃fectis ex ſuperiori Valeſia deſignatis. Vocãt aũt præfecturæ illæ, Monthey, Yſian & Hochthal. Abundãt iſtæ tres præfecturæ urſis,ceruis,hinnulis,capreis,apris ſylueſtribus atq; alijs feris.

Epiſcopus dominus Valeſiæ.

Arces epiſcopi.

Confœderatio Valeſianorum.

CIVITAS

CIVITAS SEDVNENSIS

OPERA PRAECLARI uiri Iohannis Kalbermatteri ad

ætatem noſtram diligenter deſcripta atque delineata.

Sedunũ
Turbilion fürſtlich ſchloſz.
Sedunorũ ur
natura munita,
iacet ab oriente
lis defenſa, hãc
figuram.
Meier
Rodan fl.

Sitten
naria, arte &
mõte cui ad
opugnacu-
æuo habet
Valeri wapen
Valeria
Eſt ager Sedunorũ per circuitũ ciuitatis fertiliſsimus & abundans uino, frumento, croco, caſeo, pomis, pecore, piſcib9, alijsq; uitæ neceſſarijs. In præcipitijs uerò altiſsimorũ montiũ, uenatio eſt copioſa ibicũ, capricornorũ, muriũ alpinorum, nobiliſsimarũ auiũ, puta Phaſianorũ, gallorũ ſyluestrium, parnyſarũ, perdicum: item uulturũ, fulcicarũ, &c. de quibus infrà ſuis quibuſq; locis dicetur.
Habent autem omnes alpes cõmunem cum Valeſianis hãc uenationem ferarum & auium.
Rodanus fl.
Rotten port

DE CIVITATE SEdunenſi & aliis oppidis Valeſiæ. Cap. XXXVI.

METropolis Valeſiæ uocata fuit ab Antiquis temporibus Sedunum, Germanicè *Sitten*, & Gallicè Siun, habentcꝫ incolæ duas linguas, Germanicam & Gallicam communes. Nec habent Valeſiani aliam circummuratam præter Sedunum ciuitatem, ſed egregia loca, quancꝫ S. Mauricius ſiue Agaunum pro oppido haberi poſſent. Habent incolæ totam Vallem è loco S. Mauritij uſcꝫ ad Furcam montem, pro una ciuitate, quæ ad læuam & dextram uice murorum altiſsimis montibus & inexpugnabilibus ſaxis clauditur, habens portam & introitum apud S. Mauricium. Superfluum ergo & inane iudicant eſſe, ſi omnia oppida muris cingerentur. Olim quum regio non uni pareret domino, & ex uno dominio duæ fuiſſent factæ ditiones, fuerunt extremitates muro interclusæ, idcꝫ haud lōgè infra Brigam, qui porrigebatur & adhuc porrigitur (licet totus ſit ruinoſus) à Rhodano ad montana auſtralia, uocaturcꝫ Germanicè, *Am geſtein*, hoc eſt, apud lapides nec quencꝫ inueni in regione ipſa qui mihi narrare potuit cauſam, ob quam ſuperiores Valeſiani ſe ſegregauerunt ab inferioribus, aut quo tempore hæc regionis ſeparatio facta fuerit. Sed ut redeam ad Sedunum, noueris illud pro more patriæ elegantem eſſe ciuitatem, creſcitcꝫ indies ſplēdor ædificiorum. Adiacet urbs ipſa monti, qui in media planitie inter altiſsimos mōtes uallem claudentes, ſenſim uerſus ortū conſurgit, bifurcaturcꝫ in duo petroſa faſtigia ſeu eminentes colles. Qui dextram tenet, alluitur in ſubiecto ualle Rhodano, uocaturcꝫ Valeria, quæ olim fuit arx bene munita, iam uer inhabitatur à Canonicis, habentcꝫ ibi cathedralem eccleſiam, quum tamen uera & uetus epiſcopalis eccleſia ſit in ciuitate ipſa prope portam, Gundes appellatam. A ſiniſtra uerò ciuitatis & à reſidentia epiſcopi aſcendit leniter mons petroſus & ualde anguſtus, fitcꝫ gradatim multò ſublimior, quàm ſit Valeria, & habet utrincꝫ præcipitia profunda, quæ non facilè humano labore & ſudore conſcendi poſſunt, præſertim à latere ſeptentrionali, duratcꝫ hic aſcenſus ad ſpacium iactus bombardæ, in cuius ſumma extremitate arx eſt conſtructa ualde amœna & fortis, quæ Tyrbele uocatur, habens multas elegantes & amœnas mãſiones, quin & uinum præſtans & nobile illic reconditum habetur, offerturcꝫ bibēdum adductis amicis. Illic ſe recipit princeps cum familia ſua, quando calores in inferiori caſtro tempore æſtatis inualeſcūt. Eſt enim aura illius ſublimioris loci multò temperãtior, quàm aër inferioris caſtri. Appellatur autē arx inferior Maierin, eſtcꝫ extructa ſuper ſaxo eminenti, quod omnia ferè ciuitatis ædificia ſua ſublimitate excedit, præter pauca ædificia è regiōe eius in radice montis Valeria ſita, ut eſt domus magnifica domini Ioannis Kalbermatteri, & quædam alia pauca. Cæterum quàm fertilem agrum Sedunum habeat dici nequit. Nobilius uinum & meliorem panem non licet, circumquacꝫ inuenire, habet hortos & pomaria atcꝫ prata ualde bona. apes recondunt apud eos mel in tanta copia, ut per integrum annum illis ſuppetat mel ex aluearijs, id quod Leucæ uidi & guſtaui. Abundat quocꝫ regio iſta, præſertim circa Sedunum, ualde præcioſis caſeis, habent & optimos piſces in Rhodano, maximè truttas, eoſcꝫ tanta magnitudine & pondere, ut adæquētur interdum triginta libris uulgaribus. Parant quęcꝫ multas ſalitas & exiccatas carnes, præſertim à pinguioribus ouibus & caſtratis arietibus. Non fumo indurant carnes, ſed ſalitas & exiccant in aëre, & poſtea reponunt in ſtramine. Delectantur huiuſmodi carnibus ouillis magis quàm ijs quæ fumo macerantur. Vrbs Sedunenſis inde à 300. annis à Sabaudiæ principibus atcꝫ Bernatibus multas clades paſſa, ſæpe concremata atcꝫ direpta eſt, unde noſtro ſeculo minus ampla atque magnifica, quàm olim exiſtit.

Tota Valeſia una ciuitas.

Valeria.

Arx Tyrbile.

Maierin.

S. MAV

S. MAVRITIVS OLIM AGAVNVM.
Cap. XXXVII.

DE iſto oppido ſuprà multa & uaria dixi. Incolarũ uictus cõſiſtit in plantatione ui ni, quod nobile ibi creſcit largum, at parum colligunt frumenti propter uallis an guſtiam & præcipitium montis auſtrum aſpicientis. Vbi uerò per fauces illas montium paululum deſcenderis exierisq; Valeſiam, diuaricantur montes magis ac magis, ut inco læ illorum locorum maiorem habeant planiciem pro frumento ferendo & pratis paran dis, quam ſint intra iam dictas montium fauces ſpacia.

MARTINACHT SIVE OCTODVRVM.
Cap. XXXVIII.

EST locus iſte celebris ſua uetuſtate ac amœnitate. Habet planiciẽ amplã, quæ cõtrã hitur in fauces & montiũ cõuallia, per quę & Cęſar primus olim in Galliã penetra uit. Ducũt enim fauces illæ plano itinere ad montẽ S. Bernhardi, & hinc in Mediolani ditionẽ. Vnde Cæſar libro Comment. tertio de Gallico bello inquit: Cum in Italiã profi ciſceretur Cæſar. Ser. Galbã cũ legione duodecima & parte equitatus in Antuates, Se- dunos, Veragrosq; miſit, qui à finibus Allobrogum & lacu Lemanno & flumine Rho- dano ad ſummas alpes pertinent, &c. Eſt fundus huius oppidi aptus frumento, fœno, pomis & alijs homini neceſſarijs ferendis. Vnde & regionis princeps olim, antequam arx à ſeditioſis exureretur, conſueuit hic ſæpe per annũ habitare. Viſuntur ibi in hunc uſque diem quædam ueſtigia Romanorum antiquitatum. Nam ante & poſt Chriſtum natum Romani hoc in loco frequentes habuerunt ſtationes. Extat adhuc ante tem- plum loci magna columna, cui Romanæ inſcriptæ ſunt literæ. Eſt & alius lapis mu- ro eccleſiæ incluſus habens Latinas literas, ſed uterq; lapis adeò eſt corruſus, ut ex ſcriptura nullus integer poſsit haberi ſenſus. Hæc potui in columna legere, INVI- CTO AVG: DIVI CONSTANTII FILIO. Ab iſto loco deflectit uallis Vale ſiana ab Auſtro uerſus aquilonem quadrãte ferè, hacq; lege & linea aſcendit uerſus o- rientem ad Gombs uſq;.

GRADETSCH ET VETVS SIDER.
Cap. XXXIX.

DVæ aut tres amœniſsimæ arces extructæ ſunt ſuper uno monte Gradetſch (ſi- cut & arces) appellato, ſed cuius montis radicem Rhodanus leniter ſecundo flu mine deſcendit. Circa montem uerò circulariter planities quædam amœna, quæ non parum uoluptatis habitatoribus arcium olim cum adhuc habitarentur afferebat. Ho- die arces dirutæ ſunt, ſicut & multæ alię in Valeſia, at fragmenta, & ruinæ ſatis oſten- dunt, qualem arces habuerint amœnitatem. Idem eſt iudicium de arce, quæ uocatur uetus Sider.

SIDER ET LEVC. Cap. XL.

SVnt hæc duo egregia oppida, habentq; arces, ſed non ſatis firmas, nec alto loco ſi- tas. Creſcit ibi uinum generoſum. Leucæ ſolet princeps celebrare comitia ditio nis ſuæ, quòd hoc oppidum medium teneat locum totius regionis. Faciũt incolæ hu ius loci graues expenſas pro aquæductis per præcipitia montium in canalibus deriuan dis, quibus adaquant & rigant prata montibus adhærentia, id quod tamẽ nedum Leu cæ fit, uerùm & per totam prouinciam. Vnde dicunt incolæ, ſe maiores facere ſumptus pro aquis deducendis, quàm pro uino plantando.

RARONIA ET VESPIA. Cap. XLI.

EST Raronia oppidum antiquiſsimum, ſicut & adiacens rupta arx, ad Turrim appellata, Nam temporibus Ottonum Imperatorum numeratus eſt dominus Raroniæ inter quatuor barones imperij, qui & alio nomine appellatur dominus de Thuſis. Anno 1375. cum Antonius baro de Turre, Giſhartum Sedunorum epiſcopum ex arce ſuum ictu lapidis uita ſpoliaſſet, incolæ arcem ad Turrim unà cum cæteris deſtruxerũt. Veſpia elegans eſt oppidum, adhæretq́ monti ſicut ferè omnia oppida Valeſiæ. Habuit & elegantem arcem in colle quem magnus inde tranſiens alluit fluuius, ſed locus hodie eſt uacuus, niſi quòd ex ruderibus quædam adhuc ueſtigia murorum prominet. In receſſu interiori huius loci, aſcendendo per uallem, uenitur ad põtem lapideum, qui connectit duos montes, eſtq́ tanta profunditas à ponte ad ſubiectũ flumen, ut ferè dominicam orationem dicere poſsis, donec lapillus manumiſſus deſcenderit.

BRIG, NATERS, MORIL. Cap. XLII.

POſt Sedunũ Briga uidetur elegantius in Valeſia eſſe oppidũ, niſi quòd caret ſepto muri. Nam iacet in magna planicie, habetq́ circum ſe multa prata & alia prædia, uinum tamen quod ibi creſcit eſt ignobile, ſicut & in regione ſuperiori, atq́ ideo afferunt uinum Lamparticum, quod delicatum eſt. Naters è regione Brigæ atq́ ab alia ripa Rhodani, eſt quoq́ amœnus locus, abundat elegantibus hortis & pratis, qui habet amplam planiciem. Vbi uerò hinc contra Rhodani curſum aſcenderis, montes utrinq́ coeũt, & non amplius ſpacij reliquum quàm opus ſit pro riuo Rhodani, duratq́ hæc montium anguſtia donec ueneris uſq́ ad Moril, ubi quoq́ uinum creſcit, ſed quod ſubacidũ eſt. Incipit quoq́ ibi panis crudeſcere, ut rudiorẽ & inſipidiorem in tota Heluetia uix inueniàs. Frumentũ enim ibi tardè matureſcit, ita ut Raronię ac deinceps in ſuperiore Valeſiæ locis, ſiligo uix in medio menſis Auguſti matureſcat. Eſt enim iuxta Raroniam & monaſterium terra non deformis, ſed tota brumalis. Hãc tamen ſuperioris Valeſiæ ſterilitatem compenſat Sedunenſis agri mira fertilitas. Eſt in Gombs, hoc eſt, in ſuperiori Valeſia, uilla quædam Vlrichen nomine, cuius habitatores hyemali tempore in magno ſunt periculo, propter globos & moles niuiũ, quę deſuper ex præcipitijs montium deuoluuntur, & ad domos uſq́ labuntur, & interdum demoliuntur.

DE GLACIEBVS INDVRATIS, QVAS VVLGO *Gletſcheren uocant.* Cap. XLIII.

QVanquam glacies illæ nunq́ reſolubiles, non ſunt lapides neq́ metalla, in puritate tamẽ non multum differunt à depuratis cryſtallis, inueniunturq́ maximè uerſus auſtrum in ſummis & agreſtioribus montibus, quos uocant Niuoſos montes. Nõ ſunt propriè ſecundũ conditionem naturæ ſuæ niues neq́ glacies, ſed ſunt induratæ glacies, quæ in ſummitatib. mõtium nunq́ liqueſcunt, ſed à duobus aut trib. millib. annorum cooperiunt cacumina montiũ & impleuerũt ualles, & ferè in lapidem indurueruñt. Et ſi quandoq́ portio aliqua in demiſſam cadat uallẽ, manet multo tẽpore, priuſq́ calore ſolis in aquã reſoluatur. Eſt quoq́ natura eius, ut ſeipſam purget, ut nec terra, arena aut lapis, magnus uel paruus, aut alia extranea materia in ea maneat, ſed repurgatur in modum cryſtalli. Habet in multis locis immenſam ꝓfunditatẽ, ſcinditurq́ nonnunq́ in maximas rimas & fiſſuras, ut magnũ periculum ſit uiatorib. in paſſagijs ſicut & uenatorib. ipſis, præſertim quãdo diffuſæ cõteguntur niuibus. In multis locis fiſſuræ tam ꝓfundæ ſunt, ut ſuperent altitudinẽ ſeu menſurã 300. aut 400. ulnarum, ulna capta pro maxima extenſione brachiorum ſiue orgya. In quibuſdam fundus inferior menſurari ob nimiã profunditatem nequit. Cùm æſtiuali tempore cõcreta illa glacies diſrumpitur, exoritur crepitus tam acutus & horrendus, ut putes totã terram diſsilire. Solẽt etiam uenatores ſuſpẽdere tẽpore æſtatis captã uenationẽ in huiuſmodi glaciei hiatus, ut in illis frigore cõſtricta, ſalua cõſeruetur uſq́ ad tẽpus diſtractiõis. Vtũtur incolæ hac glacie in morbis deſperatis, præſertim ad ſiſtendũ dyſenteriã, pro remedio, ad extinguendũ acutã febrim.

Fiſſuræ glacierum.

Contraria

Contraria enim contrarijs curantur. Aſſerunt etiam aquam quam glacies illa induata à ſe emittit, ad multa conducere, multisq; mederi ægritudinibus. Eſt tempore æſtatis frigidiſsima, turbida & cinerei coloris, perinde ac ſi multo cinere eſſet permixta, erumpitq; paſsim ex uallibus, magnis riuis. In quibuſdam locis ex altiſsimis ſaxorum locis, funditur præſertim inter Agaunum & Octodurum magnus ex edito monte labitur riuus, præbens uiſentibus horrendum ſpectaculum. Eſt glacies illa tam frigida res, ut portio aliqua magnitudine oui immiſſa cantharo uini calidi, totum uinum frigidiſsimum reddat. Sunt inter ueteres, qui huius glaciei quoq; faciunt mentionem, præſertim Silius poeta, qui floruit temporibus Veſpaſiani & Titi, qui in hunc modum ſcribit:

Cuncta gelu canaq; æternum grandine tecta
Atq; æui glaciem cohibent, riget ardua montis
Aetherij facies, ſurgentiq; obuia Phœbo.
Duratas neſcit flammis mollire pruinas,
Quantum tartareus regni pallentis hiatus
Ad manes imos atq; atræ ſtagna paludis.
A' ſupera tellure patet, tam longa per auras
Erigitur tellus, & cœlum intercipit umbra.
Nullum uer uſquam nulliq; æſtatis honores
Sola iugis habitat diris, ſedesq; tuetur
Perpetuas deformis hyems illac, undiq; nubes
Huc atras agit & mixtas cum grandine nimbos.
Iam cuncti flatus uentiq; furentia regna
Alpina poſuere domo, caligat in altis
Obrutus ſaxis, abeuntq; in nubila montes.

QVOMODO HANNIBAL PRIMVS TRANSCENderit huiuſmodi glacies & caneſcentes uias. Cap. XLIIII.

Rumpit inacceſſos aditus atq; ardua primus
Exuperat, ſummaq; uoce de rupe cohortes.
Tum qua durati concreto frigore collis
Lubrica fruſtratur canenti ſemita cliuo, *Canenti, caneſcenti.*
Luctantem ferro glaciem premit, haurit hiatu
Nix reſoluta uiros, altoq; à culmine præceps
Viuentes turmas operit delapſa ruina. *Liuentes.*
Interdum aduerſo glomeratur turbine corus
In media ora niues fuſcis agit horridus alis
Aut rurſum immani ſtridens auulſa procella
Audaces rapit arma uiri, uoluensq; per orbem
Contorto rotat in nubes ſublimia flatu:
Quoq; magis ſubire iugo atq; euadere niſi
Erexere gradum, creſcit labor, ardua ſupra
Seſe aperit feſsis & naſcitur altera moles.
Vnde nec edomitos exudatosq; labores
Reſpexiſſe libet, tanta libidine plena
Exterrent repetita oculis, atq; una pruinæ
Canentis quacunq; datur permittere uiſus
Ingeritur facies, medio ſit nauita ponto,
Cum dulces liquit terras, & inania nullos
Inueniunt uentos, ſecuro carbaſa malo
Immenſas proſpectat aquas ac uicta profundis
Aequoribus, feſſus renouat ſua lumina cœlo.

Anno Chriſti 1546. quarta Auguſti quando traieci cum equo Furcam montem, ueni ad immenſam molem glaciei, cuius denſitas, quantum conijcere potui, fuit duarum aut

trium phalangarum militarium,latitudo uerò continebat iactum fortis arcus,lõgitudo ſurſum tendebatur,ut illius receſſus & finis deprehendi nequiret,offerebat intuentibus horrendum ſpectaculum.Diſsilierat portio una & altera à corpore totius molis magnitudine domus,quod horrorem magis augebat.Procedebat & qua canens, quæ ſecum multas glaciei particulas capiebat,ut ſine periculo equus illam tranſuadere non poſſet. Atq; hunc fluuium putant initium eſſe Rhodani fluuij, tametſi aut procul in demiſsiore loco magnus fons in illo monte ſcaturiat,quem alij putant originẽ eſſe Rhodani. Accurrunt etiam undiq; plurimi riui aquarũ in montibus collecti,qui illicò primam Rhodani uenam plurimum augent & una uoluuntur atq; præcipitantur per aſpera ſaxa,anguſtias montiũ & alia confragoſa loca, tãtum ubiq; excitantes ſtrepitũ & ſonitũ ut uix comitem te alloquentẽ audire poſsis.Durat aũt is ſtridor & impetuoſus fluxus uſq; Brigam ferè,ubiq; rupibus preſſus.Monaſterij tamen & Reckinenſium agros placidus & ſilens interſecat,excipit inter cõuallium anguſtias una ſpumoſa cataracta alia, tantaq; inſania nõnunq; aquæ per ſaxa præcipitantur,ut nedum in ſpumam,uerùm & in nebulam reſoluantur.Idem fit in flumine quod ultra Furcam ex concurrentibus riuulis & reſolutis niuibus naſcitur,quod uulgò Rüß uocant, nec eſt ſine cataractis quouſq; in Vrania miſcetur magno lacui Lucernenſi.Sunt aũt qui putant Rhodanum ſic dictũ à uerbo rodo,quod in quibuſdam locis perpetuo corrodat ripas ſuas.Siquidem in una hora relicta priori alueo nouum rodit,uagaturq; in ualle ipſa, non ſine magno inhabitantiũ damno,quod maximè ſentiunt Veſpiani & Durtmandini, qui ingentibus aggeribus graſſationi eius obuiant,ne uberes agri eorum in nihilum redigantur. Iuxta originem Rhodani multæ effodiuntur cryſtalli,quia cryſtallus naſcitur ex gelu uehementiore cõcreto,nec alibi reperitur quàm ubi hibernæ niues rigent.Eſt quoq; ibi copia muriũ Alpinorum,homines tranſeuntes allatrantium.

Rhodani origo. — *Rhodanus unde ſic dictus.* — *Cryſtallus.*

DE FERTILITATE VALESIAE. Cap. XLV.

NVlla re ſuſtentationi hominum neceſſaria caret Valeſia.Profert hæc clauſa regio uinum & panem atq; fructus omnis generis:abundat etiam carne & piſcibus.Incipit uinum creſcere in diocœſi Brigenſi in montibus,continuaturq; eius plantatio per deſcenſum Rhodani,donec uenias ad S. Mauricium.Guſtus non eſt unus apud Sedunum & Syders eſt nobiliſsimum, tametſi rubeum præſtantius ſit albo. Eſt rubeum tam atrum & denſum,ut poſsis cum illo ſcribere. In terra Gundes & Martinacht,album ſuperat in bonitate rubeum. Vix licet in Germania uenire locum,ubi nobilius quàm Seduni creſcat uinum. Euehitur quoq; in alias ꝓpinquiores terras,nẽpe in Sanẽ, in Vraniã & Sibenthal. Cõſeruari poteſt ad 10 aut 20. annos, excepto eo quod uulgò *Muſcatell* uocãt, quod ultra biẽnium conſeruari nequit. Cæterùm quãtum ad frumentũ attinet, regio nulla laboret penuria.Habet triticum & ſiliginem, habet & æſtiuale frumentum quod Lanxi uocãt,habet hordeũ auenã, fabas,piſa,lentes & milium : habet ferè tantam meſſem,quæ incolis per annum ſufficiat.Incipit meſsis in Maio,& durat uſq; ad feſtũ S.Michaëlis. Primum matureſcit frumentũ in ualle,deinde in mõtibus & conuallibus niuoſis.Seduni,in Syders & Gundes creſcit crocus in magna abũdantia : ſunt ibi malogranata,amygdala & ficus. Per totam quoq; regionem inuenies omnis generis poma,pira,nuces,pruna,ceraſa omnis generis,caſtaneas,moros,perſica,auellanas,corna,quæ & Baſileæ habentur. Nec penuriã habet hæc regio in animalibus,nã nutrit uaccas,boues,equos,aſinos,mulos, oues, porcos,capras,anſeres,anetas,gallinas,cuniculos,pauones,columbas,canes uenaticos magnos & paruos.Abundat quoq; apibus,unde magnum habetur emolumentum.Oues in utroq;

Vinum Sedunenſe. — *Lanxi.* — *Fructus terræ.*

in utroque ſexu ſunt plerunque cornutæ. Habent incolæ pro pecoribus multa prata, præſertim in receſsibus montium, & ſuper ipſos mõtes, quos maximis impenſis irrigãt, aquæductibus ſiccitatem eorum temperantes. Habent uaccæ alpes ſuas, ſicut & oues

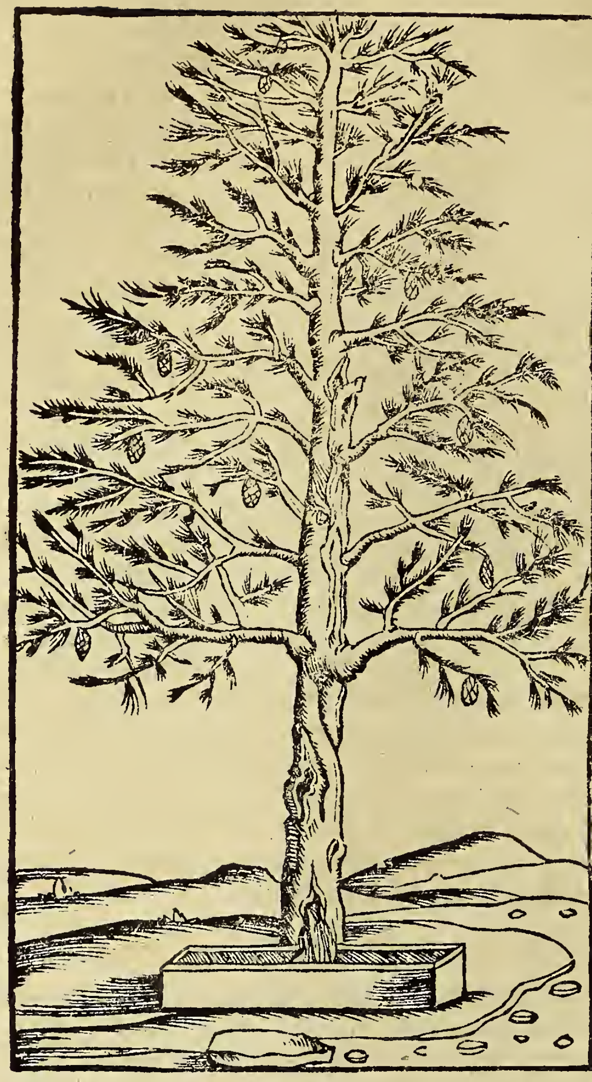
atq; capræ ſuos mõtes quę in præcipitijs mõtium & petrarũ inter capreas ſylueſtres, ſiue ibices uerſantes, aſpicientibus plerunq; horrorem incutiunt, ſingulis momentis caſum minitantes; id quod ouibus interdum accidere ſolet, quæ tam firmũ ueſtigiũ ut capræ, hirci & hœdi in montis decliuitate figere neſciunt. Sunt inter montes aliquæ ualles, quæ aliquot millia nutriunt uaccarũ, præter oues, capras, & alia pecora. Ex caſeo, butyro & coagulato lacte magnum habent annuatim emolumentũ. Vendunt quoq; per ſingulos annos magnum pecorum numerum in Italiam. In Rhodano & alijs affluẽtibus amnibus inueniũtur uariæ & multæ ſpecies piſcium, præſertim truttæ miræ magnitudinis, lucij, carpones, tenchæ, funduli, carabi ſeu capitones, cancri, & aliæ ſpecies. *Nobiles piſces.*

DE ARBORIBVS, HERBIS ET RADICIBVS. Cap. XLVI.

SVppeditant montes huius regionis multas nobiles herbas & radices, id quod medici & pharmacopolæ non ignorant, præſertim gentianam, mutrinam, danmargã, ſpicam celticam, oſtrutium, Squillum, ſelligen, pimpinellam, aſtrentzen, mœrezibelen, eberuurtz, &c. Abundant quoque ualles & inferiores montes proceris arboribus, præſertim laricibus, abietibus, pinis, & eiuſmodi ſpeciebus. Larices creſcunt in miram altitudinem, habentq; lignum durum, ſubrufum & bene olens quod ad multa conducit. *Larix.* In Maio decerpunt ramuſculos teneriores, quibus utuntur in balneis cõtra uarios morbos, poſitum contra leprã. Aqua quoq; ex eis diſtillata ualet contra leprã. Item qui ædificãt domos, & parant hypocauſta ex hoc ligno: at qui inhabitant, ſunt liberi à leprę infectione. Fiunt etiam foramina in hac arbore, per quæ educitur reſina, quæ uulgò à Terebintho Terpẽthin, & Valeſianis Lerſchinẽ appellatur. *Terebinthus.* Eſt hæc reſina nobile remedium contra uulnera & multos morbos. Vbi tamen arbor pro elicienda reſina uulnerata fuerit, deſciſcit plurimum à natura & uirtute ſua, perdens odorem, uires & robur. Creſcit quoq; in cortice Laricis fungus quidã, colore candido, medicinæ uim habens, quẽ Medici Agaricũ uocant, eſtq; res precioſa cõtra capitis dolorẽ, quemadmodũ ſcribit Plin. li. 25. cap. 5. *Agaricum.*

Dicitur etiã naſci circa Boſphorũ, ſicut & in Gallia Ciſalpina, ſed quod melius & ꝑſtãtius eſt, uiderint medici ipſi. Præ ſe fert aũt arbor iſta figurã abietis, creſcitq; inter abietes, ſed in multis differt ab eis. Quædã recte aſſurgunt in altũ inſtar abietũ, quædam expandũt in latera ramos ſuos, & perui ſurculi qui ex maioribus ſuccreſcunt, habent paruas quaſdã papillas, & ex papillis illis ꝓdeunt folia uirẽtia, qualia habet iu-

Lanices.

Tælen.
Phoren.

Dāzapffen.

niperus, niſi quòd ſunt molliſsima & lõgiora articulo digiti, nec manent per hyemem in arbore, in qua re differunt ab abiete & pino, quæ conũ retinẽt. Larices habent inſtar abietum thecũ & conum ſeminis, licet minorẽ & teneriorẽ. Cortex earũ eſt hiſpidus & rubicũdus, haud multũ differens à corticibus pinaſtrorum, quas arbores Valeſiani Telen & reliqui Germani Phoren uocant. Sunt præterea in montibus Valeſiæ rubicũdæ abietes & albæ, reſinã quoq; ſtillantes. Sed ea reſina precioſior iudicatur, quæ ab albis ſtillat abietibus, quas incolæ uocant Arben, quã quæ à rubeis, uocaturq; in ea regiõe Tañbech. Pinus quoq; exſudat reſinã, & ampliorẽ quidem quàm abietes, ſed nullius eſt æſtimationis. Plinius uocat has arbores Pinaſtros, id eſt, ſylueſtres pinus. Fructus quem hęc arbor extrudit, appellatur in regione ipſa Ardzapffen, in Germania autem ipſa Danzapffen, id eſt, coni abietũ. Nam diſponitur fructus ille ſiue theca eius in formam coni ſeu pyramidis. Aiunt aũt fructum illum calidæ eſſe naturæ, ſaporemq; eius parum differre à guſtu auellanarũ. Fiũt ex eo cõfectiones. Sunt qui arborem illam Tedã uocant, flammis ac lumini ſacrorum gratam.

DE MINERIS ET METALlis Valeſianæ regionis. Cap. XLVII.

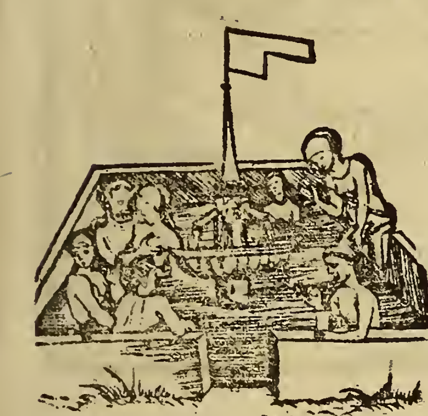
Chryſtallus. IN diocœſi Gombs inueniũtur in multis locis pulcherrimę cryſtalli, idq; in duplici genere. Quædã nanq; ſunt puræ & claræ, & inueniuntur interdũ in tanta quantitate ut uiginti aut triginta põderẽt libras. Prębet hęc chryſtallus huiuſmodi in medicina uſum,

ut trita in tenuem puluerem,& in uino auſtero pota,auxilietur dyſentericis, quia multũ exiccat. Aliud genus eſt quod clarum & pellucidum,ſed fuſci coloris,ut uerſuti mercatores,potiſsimum Iudæi,huiuſmodi lapides uendant pro Amethiſtis. In diocœſi Viſpienſi fodiuntur quoq; chryſtalli,ubi & minera argenti inuenitur ſicut,& in deſeno Raronienſi. In Lœtſchen eſt uena plumbi,& in Sideruena argenti. In deſeno Sedunenſi eſt minera cupri. In eodẽ quoq; agro inuentus eſt anno 1544. fons ſalis. In agro Martinacht eſt fodina ferri. Et intra terminos loci Intremont in ualle Bangis ſunt multæ argentifodinæ. Quin & ante paucos annos inuenta eſt minera lapidum,quorũ uſus eſt uice carbonum,quales habentur Aquiſgrani & Leodij. His hodie utuntur in Valeſia ad reſoluendum lapides in calcem. Cum hi carbones naturales accenſi fuerint,non extinguuntur donec in cinerem rediguntur. Quidam utuntur quoq; eis tempore hyemali ad calefaciendum hypocauſtum. Oſtenſi ſunt mihi hi carbones in ualle Bremis è regione Seduni,iuxta quendam præterfluentem glacialem amnem, ſubter ingentem ſaxoſum montes,unde unum mecum Baſileam portaui,nõ paruum uoluptatis in huiuſmodi raris & peregrinis rebus habens.

DE THERMIS VALESIANIS ATQVE EFFICACIIS *earum ſalutaribus.*

THERMAE BRIGENSES. *Cap.* XLVIII.

EST ualde amœnus locus circa thermas Brigenſes, interceptus montibus & Rhodano fluuio. Nam ſunt illic uineæ,horti,prata,agri fonticuli,ſyluæ & amnes,atque à ſeptẽtrione incumbit thermis mons altus & præceps,ex cuius radice & petræ ſciſſura promanat uena tenuis aquarum calidarum,quę trib. canalib. deducitur in tres capſas,quarum quæq; capax eſt quindecim aut ſexdecim hominum. Eſt autem aqua illa in ſua eruptione,ubi ex petra prodit,non calidior quàm corpus humanũ ferre poſsit. Licet quoq; & id ibi uidere, ut iuxta aquas illas calidas prodeat riuulus aquarũ frigidarum ſimul ex una ſciſſura petrarum prouentes, id quod non parum uoluptatis affert his qui thermis illis fruũtur. Eſt autem aqua illa tota ſulphurea, ſalubris & efficax his qui externas in corpore habent plagas & corroſione. Conducit & ſurdis atq; tinnientibus auribus,ſpaſmo, tremori,& catarro. Itẽ prodeſt ſcabioſis & ulceroſis,atq; ſterilibus fœminis. Virtus eius commendatur maximè in his quatuor menſibus, Aprili, Maio, Septembri & Octobri. Abſtinere debent ab his thermis qui debili ſunt capite atq; corpore,& qui calidos habent renes & epar. Similiter qui febri laborant. *Thermæ Brigenſes ſulphureæ.*

DE THERMIS LEVCENSIBVS. *Cap.* XLIX.

LOcus harum thermarum eſt quoq; ſatis amœnus,habens circumq; multa prata & ad ſeptentrionem altiſsima ſaxa & clauſura montium,ad meridiem uerò uallis eſt per quem uenitur ad oppidum Leuck,itinere ſeſqui horæ à thermis diſtans. Sunt autem thermæ illæ multarum aquarum, tamq; calidæ ut oua poſsint elixari in eis. Cohęrent in medio pratorum in modum uici aliquod hoſpicia & domus cũ ſacello & undiq; ferè conſurgunt in cœlum mõtes & horrenda ſaxa,qui locum iſtum ſic claudunt,ut nulli ibi pateat exitus ſine ingenti labore & ſudore, præterquam ad oppidũ Leuck,ut iam diximus,ad quod inter mõtes lenis & perpetuus eſt deſcenſus. Ad occidentem thermarũ eriguntur ſaxa in cœlum,quæ ſine mentis ſtupore,ob eorum altitudinem,præcipitia & ſciſſuras inſpici nequeunt. Aliqua etiam ſic hiant,perinde ac ſi minẽtur ruinam, oppreſſura omnia quæ ſunt in ſubiecta planicie. Retorquentur autem ab occidente in ſeptentrionem,ſuntq; interciſa magnis hiatibus & fiſſuris,per quos intereſt inuentũ,aut magis hominum labore factũ,per quod magno ſudore & labore aſcẽditur,uocaturq; eo loco

Gēmi mons. ſaxoſus ille mons Gemmi. Aſcendit iter rectà in altum in modum ferè cochleæ, habens perpetuas ambages & flexuras paruas ad læuam & dextram, eſtq; iter ualde anguſtum & periculoſum maximè ebrij, & his qui uertigine laborant. Quocunq; enim demittuntur oculis, apparet chaos immēſæ profunditatis, quã ægre etiam intueri poſſunt hi qui robuſtiori ſunt capite. Certè ego non aſcendi hunc montem citra tremorē oſsium & cordis. Ab orientali plaga thermarũ, aſcendit ſenſim mõs quidam, decoratus infrà amœnis pratis, & hic gyrat cõtra ſeptentrionem in uallem quandã, per quam labitur amnis, qui tempore æſtiuali augeſcit reſolutiones glaciei, quæ à remotis in cacumine mõtis cuiuſdam illius uallis cõſpicitur. In prato uerò illo leniter aſcēdente, hinc inde multæ proruũt ſcaturigines aquarum calidarum, ſpacio unius aut alterius iactus lapidis. Maior tamen & principalior uis aquarum erumpit in ipſo uico, quæ tanta eſt, ut ingentē rotam molarem ſuo impetu circumagere poſſet. Media pars riui per canales deducitur ad capſas ſex aut octo, quæ magnæ ſunt inſtar mediocrium uiuariorum, reliqua medietas diffluit & perit ſine uſu. Per capſas intelligo hic loco ampla in terra excauata, lapidib. conſtrata & quadruplici muro parietum loco clauſa atq; gypſo oblita. Ab eruptiõe iſtius ſcaturiginis ad iactum unius bombardę uerſus mõtem orientalem, profluit alia uena aquarum calidarum, qua utuntur leproſi, habentes ibi quoq; extructum hoſpiciolum. Hinc per iactum baliſtæ cernitur ea alia ebullitio aquarũ calidarum, quæ paulò copioſior eſt quam leproſi poſsident, incluſaq; capſa petitur à multis, qui in inferioribus thermis eò uſque iam balneo indulſerunt, ut cutis ſcabra opus habeat refectione & curatione. Cæterum aquæ in tot & tam diuerſis locis promanantes, ubiq; eiuſdem ſunt caliditatis. Hæc autē caliditas tanta eſt, ut poſsis quidem digitum immergere aquis, ſed non diu in eis tenere.

Copia aquarum calidarum.

Ad unum

Ad unum iactum baliſtæ ab iſta uena, ad dexteram ebulllunt frigidiſsimi & optimi fontes, ex quibus maior in Septembri penitus euaneſcit, & in ſequenti Maio rurſum erumpit. Eſt aqua harum thermarum lympida & grata, carẽs quocunq; fœtore, quia nihil habet de ſulphure, ſed de cupro & ære multum habet. Venit illuc tempore æſtatis, etiam à remotis locis, magna multitudo hominum, & niſi obſtaret portentoſa montium altitudo, quos oportet cum magna difficultate tranſcendere, afflueret tantus hominũ numerus, quòd in oppidulo illo ſatis ſpacij pro illis hoſpitandis non eſſet. Aiunt autẽ aquam illam prodeſſe obſcuris & lippientib. oculis, ſpaſmoſis neruis, catarro & fluxu narium, debilitati pulmonis, & langueſcenti ſtomacho. Fortificat uim digeſtiuam, & excitat appetitum. Medetur dolori ſplenis atq; epatis & curat ulceroſa crura. Prodeſt quoque podagricis & conſolidat oſſa confracta. In ſumma, ſuccurrit omnibus frigidis & humidis morbis, & obeſt morbis ſiccis & calidis. Calefacit, exiccat, abſtergit, reſoluit & ſtipticat. Salubris eſt paraliticis & his qui deſtruuntur uſu membrorum, aut qui habent eneruatas uenas atque neruos. Prægnantes uerò mulieres iubentur abſtinere ab ea, ne uel potantur aut abluantur ea. Hydropicis & calculoſis dicitur prodeſſe: ſicut & illis qui laborant calculo ueſicæ & dolore colico. Confortat in fœminis matricem frigore debilitatã, & laxat uentrem bibentium eam. Sanat inueteratas & ulceroſas crurium plagas, ac deinde cicatrices malè ſanatas refricat & perfectè ſanat.

Salubritas thermarum.

DE SYLVESTRIBVS ET RARIS ANIMALIBVS, ATQVE *de uarijs feris, quæ nedum in Valeſia, uerùm & per totas alpes uſque ad Atheſinam regionem inueniuntur.* *Cap. L.*

HAbitant in hac regione in ſummis alpibus animãtia quædam mirabilia, nobis qui extra hos montes degimus, penitus incognita, ut ſunt ægocerotæ ſeu capricorni, meles, ibices, mures alpini, magni & parui lepores, magni & parui phaſiani, galli ſylueſtres, gallinæ petroſæ, item auiculæ quas parniſas uocant, perdices, bonoſę, fulicæ, uultures, palumbi, anates aquatici & ſylueſtres, ardeæ, ficedulæ, mergi, coturnices, turdi, &c. Abundat quoque terra urſis, lupis, lyncibus, uulpibus, martibus, falconicus, apibus mellificantibus, &c. Caret ceruis, capreis, apris ſylueſtribus, ſcorpionibus & conchyliatis ranis.

DE CAPRICORNIS ET IBICIBVS. *Cap. LI.*

HAbent capricorni manſiones ſuas in ſummitatibus montium iuxta induratas glacies.Nam ſi carent frigore excæcātur.Non habet iſtud animal magnitudinem cerui,eſt tamen corpore graui & habet crura gracilia,caput paruū,pulchros oculos,& ponderoſa cornua,quæ per ſingulos annos creſcunt uno internodio. Cūq; ſenuerint,cornu unus pōdus habet 16 aut 18. librarū cum 20. aut 24. internodijs. Sunt capricorni colore gryſeo,habentq; ungulas inſtar capræ,& innata eſt eis uis mirabilis ſaltandi in longum & altum.Nullum ſaxum eſt tam præceps & altum,quin capricornus poſsit aliquot ſaltibus peruenire ad cacumen eius,ſi modo ſaxū ſit ſcabroſum,ubi fera figere poſsit pedes anteriores.Aiunt quoq; ipſum poſſe ſaliendo tranſcendere murum non ſitum, ſtatura 5. aut 6. uirorum altum.Venatores magnis funibus ſeſe demittunt è præcipitijs petrarū ad locum ubi uident uerſari hoc animal,nec illud fugit,ſed expectat eos accedētes.Neceſſe tamen eſt cùm uenator accedere conatur ad ipſum,ut arctiſsimè muro aut ſaxo ſeſe applicet,ne capricornus inter illum & petram uiſum traijcere queat,aliàs enim impetum faceret in ipſum,deijceretq;.Quando non uidet interſtitium eſſe aliquod inter ſaxum & hominem,diffidit ſe illum cornibus poſſe comprehendere,atq; ideò capitur à uenatore.Cùm capricornus iuuenis capitur,poteſt cicurari,abitq; cum cœtu caprarum ad paſtum,& redit cum eiſdem domum.Cùm uerò grādiorem attigerit ætatem, edit ad naturæ ingenium.Fœmellæ capricornorū uocantur in Valeſia ab ibice Ybſchen, & Plinius libro 11.cap.37, uocat eas rubicapras, ſuntq; paulò maiores capris domeſticis,& habent formam ibicū, nomen tamen nigreſcunt,neq; ſunt tam magnæ ut capricorni,nec habent tanta cornua,ſed cornua earum parū differunt à corniculis ibicum, niſi quòd recuruantur ad tergum, ſicut Ibicum cornua flectuntur ad faciem.Ibicū fœmellæ & maſculi non differunt cornibus,corpore,colore,aut alio occidente:æſtate rubeſcūt,hyeme uerò griſeſcunt parumq; nigricāt: uerſantur in inuijs montibus,ſed non in tam altis pręcipitijs ut capricorni.Iuuantur nō parum inflexis corniculis quādo ſurſum aſcendere laborant.Caro illorum meo iudicio non eſt tam ſuauis guſtui ut aliarum ferarum,ſed habet cruditatem quandam ſylueſtrem & ingratum ſaporem, etiamſi apud quoſdam in delitijs habeatur.

Capricorni uis ſaltandi.

Cicurantur capricorni

DE MVRE MONTANO. Cap. LII.

MVs alpinus eſt q & mus montanus, quam denominationē Itali hodie tenent, qui id animantis uulgò Murmont appellant, Germani autem *Mormelthier*, fortaſsis ob id quod dormiens plerūq; murmur aliquod edat. Eſt illi magnitudo media habēs figuram cuniculi magni, niſi qđ habet aures reſectas & caudam oblongā, extēſam ſcilicet lōgitudine 8. tranſuerſorū digitorū. Habent anteriores dentes longos & acutos, irritatumq; acri morſu lædit. Sunt illi crura breuia, referta dēſo pilo ſub uentre, perinde quaſi fluxas

indutas

ĩndutas habeat caligas. Habet pedes inſtar pedum urſi, longis armotos unguiculis, qui bus fodere ſolet, & cauernas ſibi miræ profunditatis parare. Quando fruſtum panis, car nis, piſcis, aut pomum, aut ouum durũ (hæc enim omnia edit) illi offertur, recipit ea prio ribus palmis, & reſidens in clunes more ſimiæ, illa comedit. Delectatur plurimum lacti ciniis, quibus ſi intritus fuerit panis, exedit totum, & in modum porci uorantis iuſculũ, labiis facit ſtrepitum. Ingreditur nonnunquam binis poſterioribus pedibus, ſtatq́ʒ erectum more urſi. Quando mutuo ludunt latrant & garriunt inſtar catellorum, Indulgent plurimum ſomno, & uigilantes perpetuo ludunt aut aliquid agunt, puta rodunt dentibus uel uerrunt pedibus, aut ore aliquid deferunt de loco in locũ, præſertim quod molle & nido parando accõmodum, ut eſt ſtramen fœnum, linteolum, lingna gracilia, & ſimilia, rictumq́ʒ oris adeò inſertiunt, ut nihil amplius capere poſsit. Quod ſi pannus maior ſit capacitate oris, & rictum ingredi nequeat, ad terram poſt ſe trahunt. Veſtiuntur autem quædam griſeo, alia ſubrufo pilo. Cùm adhuc uerſantur in montibus aſperis, & procedere uolunt ad paſtum, ſtationarium aliquem de ſuis in editum conſtituunt locum, ut palantes ac operi intentos, nullus de improuiſo obruat metus, quem ille non prodat tempeſtiuo latratu, reliquo interim exercitu fœnum undiq́ʒ molliſsimum diripiente. Cumq́ʒ plauſtrorum quo collecta inuehantur egeant, ipſis ſe in plauſtra commodantibus, uiciſsim enim alius ſeſe ſupinat & uentri ac pectori impoſitum fœnum uniuerſis pedibus amplectitur & ſtringit, alius uerò ſocium quadrigam factũ cauda com prehendit atq́ʒ cum præda in cubile trahit, quo imitis brumæ intemperiem ſomno exci piant. Hinc eſt quod ſecundum Plinium illo tempore detrito ſunt dorſo. Cùm uident hominem aut beſtiam præterire in montibus, garriũt, aut, ut loquuntur Valeſiani, latrãt acuta uoce, eaq́ʒ uoce reliqui admonentur ut ad ſua cõfugiant domicilia. Solent etiam hoc latratu quando apud homines uerſantur, aëris oſtendere mutationẽ. Parato in autumno nido abdunt ſe, & nidum humo, ne uel aëre uel humore contingantur, claudũt, dormiendoq́ʒ deliteſcunt tota hyeme, ſex aut ſeptem menſibus ſine ullo cibo, cõglomerantes ſe in modum erinacii. Loca autem illa obſeruantes incolæ, amouent terram quo uſq́ʒ perueniunt ad cubiculum, & alto ſopore oppreſſos unà cum nido auferunt atq́ʒ domum portant, nec euigilant ablati, ſi adhuc hyems fuerit, donec iuxta ignẽ aut radios ſolares calefiant. Inueniuntur autem in uno nido ſeptem, uel nouem, uel tredecim. Vbi uerò cicurati domi habentur & non datur facultas fodiendi in terram, comportant friuola quæq́ʒ, præſertim laceras ueſtes, quibus ſe inuoluunt & dormiunt tota hyeme. Somno autem ſic oppreſſos, ſolent quidam eos reponere in arcam aut alium tutiorem locum, ubi dormiant ſomnum ſuum. Caro eorum decocta plurimum amatur à puerperis, & ab his qui uiſcerum tormina patiuntur, aut qui cupiunt prouocari ad ſomnũ. Solent quoq́ʒ hi qui colicam ſentiunt paſsionem, uentrem ſuum inungere adipe huius animantis, & ſentiũt leuamen. Hæc fuſius ſcribo, quod domi duos, maſculum & fœmellam è Valeſia mihi allatos, aliquandiu nutriui, & ingenium eorum diligentius aduerti, atq́ʒ recentiori cuidam Miſnenſi ſcriptori occaſionem dedi ſcribendi de hoc animante.

Cibus cicurati muris montani.

Mira animantis natura.

Somnus longus muris Alpini.

DE GALLINIS PETROSIS ET PHASIANIS. Cap. LIII.

GAllinæ petroſæ, quas Plinius libro decimo capite quadrageſimo octauo Lagopos appellat, inueniũtur in ſummis montium cacuminibus, apud induratas glacies, & ſunt ferè ſimiles magnis columbis. Habent difficilem uolatum, & mutet per annum colorem. Nam hyeme griſeſcunt, & æſtate candeſcunt, habentq́ʒ crura & pedes albo pilo tectos. Aiũt incolæ

incolæ carnes earum generoſum, calefactiuum, & ſalubrem eſſe cibum pro ægrotis. Mira referunt de hac aue, potiſsimum quòd tam temerè & ſimpliciter capitur. Nam aucupes ponunt in plano multos lapillos, diſponuntq́ in longnm ſeriem, contingente lapide lapidem. Venientibusq́ Gallinis, nec audientibus tranſcendere metam poſitorum lapidum, ordine ſequuntur murulum illum, quouſq́ in extremitate eius corruant in laqueos & poſitas inſidias, capianturq́. Maximi phaſiani habent manſiones ſuas in ſupremis ſyluis, minores uerò uerſantur in medijs ſyluis, & ſunt quidem nigricoloris, quidam griſei. Eſt etiam duplex ſpecies leporum in regione. Maiores ſunt griſei coloris, habenturq́ pro melioribus. Minores uerò ſunt hyeme candidi & æſtate griſei, nec magni ſunt precij.

DE LACV LEMANNO. *Cap.* LIIII.

EGreſſus Rhodanus fluuius altiſsimos Valeſiæ mõtes, efficit maximum lacum, quẽ olim Lemannum, hodie uerò ab adiacentibus Loſanna & Geneua, Loſannẽſem & Geneuenſem appellant: fuitq́ olim ſeu interſtitium & murus, dirimẽs Heluetios ab Allobrogibus, qui noſtro æuo ſunt Sabaudi. Et licet Sabaudienſium principum imperium ultra lacum in Heluetiam ſit cum tempore exporrectum, tamen uetus Heluetia olim deſijt ad ripam eiuſdem lacus uſq́ ad Geneuã. Recipit lacus Rhodanũ à Veragris

populis

populis,qui hodie ſunt inferiores. Valeſiani, recuruaturq; ad Loſannã atq; hinc ad Ge
neuam,habens in longitudine octo aut nouem milliaria Germanica,atq; in medio pa-
tet in latum duobus aut fere tribus milliaribus.Habet à ripa Heluetiorum terram amœ-
niſsimam,quam uulgò *die vuat* uocant,profertq; uinum generoſum,quod ripale ſeu ri- *Ryff uuein.*
uale,à ripa lacus uocatur.Principes Sabaudiæ atq; epiſcopus Loſannenſis poſsiderunt
longo tempore hanc terram,uſque ad bellum Burgundicum. Tunc Heluetij occupa-
uerunt eam unà cum Geneua.Et ueniens Carolus dux Burgundiæ in eam regionem,
facilè ſibi ſubegit habitatores eius, atq; ex ea afflixit Valeſianos. Victus uerò Carolus
dux in duabus pugnis, Morati & Granſone, Heluetij rurſum ſibi ſubdiderunt eam ter-
ram, ſed non longo pòſt, anno ſcilicet Chriſti 1477. dux Sabaudiæ magna pecunia ite-
rum redemit eam, poſſeditq; pacificè uſq; ad annum 1536, tunc rurſum amiſit eam,ut ſu
prà ſub titulo ciuitatis Geneuenſis obiter indicauimus. Spacio unius milliarij à capite
lacus non procul à ripa Rhodani ſitum eſt elegans oppidum Aelen nomine,habens ar *Aelen oppi-*
cem & dominium ſeu præfecturã, fuitq; aliquando comitatus Sabaudis ſubditus, ſed *dum.*
temporum decurſu peruenit ad Valeſianos,qui rurſum eam cõmutarunt tradiderun tq;
Bernatibus pro præfectura Gundes.Prope initium lacus Loſannẽſis ſitum eſt aliud op
pidum, Noua ciuitas dictum,Paruitq; aliquando Sabaudis, nunc uerò agnoſcit Ber-
nates.Haud procul ab hoc oppido in ipſo lacu ſuprà petram, non tamen procul à ripa,
ſitum eſt regium caſtrum Zilium dictum, ac deinde poſt unũ milliare iuxta littus iacet
pulchrum oppidum Bibiſcum,alij uocant Viuaſcum,uulgò *viuis*, habetq; ſolum fœcũ- *Bibiſcum op*
dum & amœnum,ubi etiam ripale creſcit uinũ. Hinc duo ſunt milliaria uſq; ad Loſan- *pidum.*
nam epiſcopalem ciuitatem, ad quam circa annum Chriſti 590. epiſcopatus ex Auen- *Loſanna*
tico pago fuit translatus.Habet hæc ciuitas mirabilem ſitum,occupãs,ſcilicet duos op *ciuitas.*
poſitos colles & inter mediam uallem.Cathedralis eccleſia & canonicorum ædes tenẽt
collem ſeptentrionalẽ,& ex oppoſito colle meridiano patet deſcẽſus magnus ad lacum
uſq;.Forenſis uerò lacus eſt in conualle.A' morte Caroli ducis Burgundiæ redempta à
principibus Sabaudiæ Loſanna, ciues Loſanenſes interim ſingulari familiaritate fuerũt
iuncti Bernatibus,uſq; ad annum Chriſti 1536. tunc Loſanna cum omni circum iacẽte re
gione peruenit ad dominium Bernatium.At ciues fruuntur interim omnibus ſuis priui
legijs & iuribus,& ſacramentum quod hucuſq; epiſcopo fecerunt iam præſtant Berna-
tibus.Habet præterea hoc latus Loſannenſis lacus & alia inſignia oppida uerſus Gene-
uam,præſertim Morſee & Neuidunum,quæ fuerunt ducum Sabaudiæ,iam uerò parẽt
Bernatibus. Cæterùm ab altero lacus latere ſingulæ terræ ſua quoq; habent nomina.
Nam ſub Valeſia incipit Zablees, cuius habitatores Gauotri quoq; appellantur, quos
ſequuntur iuxta lacum Fuſſeniri,quorum terra tribus milliaribus porrigitur in montes,
eſtq; metropolis eorum Dinia,uulgò Dunoy,ubi principes Sabaudię aliquando ſuam *Dinia ciui-*
habuerunt reſidentiam.Hodie præſunt ei Bernates.Iuxta finem lacus Geneuenſis refle *tas.*
ctuntur alpes uerſus meridiem,dirimuntq; Italiam à Gallia Lugdunenſi, appellanturq;
primum mons S. Bernardi, & deinde Mons cinis uulgò *Montenys*.Poſt has alpes habitãt
ueteres Allobroges,hodie Sabaudi dicti. Iuxta minores alpes S. Bernhardi, habitaue-
runt aliquando Centrones,quorum metropolis hodie appellantur Tarentaſia, Gallicè
Motier,id eſt,monaſterium,propter epiſcopalem cathedram. Vltra Tarantaſiam eſt Ca
merinum,uulgò Tſchamerin,primaria Sabaudiæ ciuitas.

DE BVRGVNDIONIBVS ET NVITHONIBVS.
Cap. LV.

TEmporibus Theodoſij iunioris,anno ſcilicet Domini quadringenteſimo uigeſi-
moſexto & poſteris annis exurgentes rurſum Germani quidam Vuandolicæ na-
tionis dicti Burgundiones, linguam tenentes Germanicam, aſſumptis Nuithonibus *Burgundorũ*
qui & ipſi Germani erant, profecti ſunt ad Rhenum,ad ea ſcilicet loca,quæ hodie habi- *eruptio.*
tantur à principibus Palatinis & Marchionibus Badenſibus,in quibus & aliquantiſper
morati relicta illa terra traiectóque Rheno uenerunt ad partes Sequanorum, ubi ho-
die eſt comitatus Burgundiæ, & Heduorum,& ubi noſtro æuo eſt ducatus Burgun-
diæ.Nec contenti his regionibus,occupauerunt & Sabaudiam atque partem quãdam

Seduno-

Sedunorum. Item Lugdunum & Viennã, ac tandem Arelatum, à quibus deinde quoq; exorta ſunt regna Burgundiæ & Arelati. Nuithones Burgundionibus adiuncti trãſmiſſo Iuraſſo monte conſcenderunt in Heluetiorũ regione, in ea terra ubi hodie eſt Friburgum, Berna & Ergoia, à quibus denominata eſt ea regio Nuchtlandia in hunc uſque diem tametſi propter Burgundionum dominium appellata quoq; ſit Burgũdia minor.

Burgundia minor.

Anno Chriſti 919. profectus Rudolfus rex Burgundiæ per Burgundiam minorẽ (quæ hodie eſt Nuchtland) traiecit fluuium Vrſam, occurrensq; illi Burckhardus dux Alemanniæ, commiſſa pugna, coactus eſt Rudolfus rex Burgundię retrahere pedẽ, id quod Hermannus Contractus in ſuis annotauit annalibus. Deinde circa annum Chriſti 930. ſub Ottone primo Rudolfus rex Burgundiæ obligauit & ſubiecit ſe regnum ſuum regno Rom. Et poſt mortem eius Bertha uxor eius relicta, conſentiente Conrado filio eius rege Burgundiæ, fundauit monaſterium Paterniacenſe, anno ſalutis 932. cui & oppidum eiuſdem nominis cum omnibus iuribus donauit.

Paterniaci fundatio.

Deinde anno Chriſti 1025. tempore Conradi ſecundi Rom. regis miſit Cõradus rex Burgundiæ ultimus ante mortem ſuam diadema regium memorato Conrado Rom. Imperatori. Eodem itaq; tempore Nuchtlandia & ducatus Burgũdiæ minores incorporati ſunt Rom. imperio. Manſit autem in Latinis literis & inſtrumentis nomen ducatus Burgundiæ ad noſtra ferè tempora. Certè magiſter Teutonici ordinis, qui domos aliquot habet in hac regiõe, ſcribit ſe magiſtrum domorum in Burgũdia & Alſatia. Fundatio monaſterij Engelbergẽſis in inferiori Syluania Heluetiæ facit mentionem, cœnobium illud ſitum in ducatu Burgundiæ. Sic fundatio monaſterij Murenſis, quod ferè adiacet Vrſæ fluuio, mentionem quoq; facit ducatus Burgũdiæ & pagi Ergouienſis anno 1114. ſub Henrico quinto.

Engelberg in Vnderuualden.

Vltra Vrſam uerò flu. qui à Lucerna deſcendit, incipit ducatus Alemanniæ, in quo Tygurum locatur, ſcribit etiam Nauclerus, ſub Lothario, qui imperauit anno 1130. mortuum Vuilhelmum comitem Burgundiæ minoris, & Imperatorem ditionem illam Burgundiæ minoris, quam Alpes & Iuraſſus intercipiunt, tradidiſſe Conrado à Zæringen. Tũc Conradus uſus eſt titulo ducis & rectoris Burgundiæ. Filius eius Bertholdus quartus condidit Friburgũ in Nuchtland, & cœpit quoq; condere Bernam, mortuus anno 1141. Filius eius Bertholdus quintus conſummauit quod pater in conſtruenda Berna reliquit, deditq; ciuitatem imperio. Mortuus autem anno ſalutis 1218. ſine hærede reliquit poſt ſe duas ſorores: una habuit maritum Egonem de Vrach, qui aſſecutus eſt dominium Briſgoiæ & oppidum Friburgenſe. Altera habuit maritum Sigiſmũdum comitem à Kyburg, qui factus eſt dominus Thuni, Burgdorffij, Friburgi in Nuchtlandia, & aliorum quorundã locorum. Quo mortuo, factus eſt hæres dominiorum eius, patruus Hartmannus ſenior, comes de Kyburg. Et is reliquit poſt ſe filiam unicam nomine Eliſabetham, quæ duxit maritum Eberhardum comitem ab Habſpurg, natum in Lauffenberg. Cumq; ille nullum haberet dominium, uſurpauit hunc titulũ. Eberhardus comes à Kyburg. Poſteri uerò ſui preſſi egeſtate auri & argenti, uendiderunt paulatim dominia ſua.

DE ALEMANNIS QVIBVSDAM, QVI IN HELVETIORVM *regione conſederunt.* Cap. LVI.

Conſtat ex hiſtorijs Alemannos ſæpè conatos excludere Rom. ex Heluetia & Gallia, id quod tamen multis temporibus uſq; ad annum Chriſti 440. efficere non potuerunt. Scribunt quidã hiſtorici, numeroſum populum in ſeptẽtrionali Germania collectum, quibus & Sueui apud Albim habitantes ſunt adiuncti, atq; illi ſimul emigrãtes uenerunt ad Rhenum. Quem cùm traieciſſent ingreſsi ſunt Galliam, deuaſtataq; ea in multis locis, penetrarunt per alpes in Italiam, anno ſcilicet Chriſti 260. Autor huius hiſtoriæ eſt Euſebius. Poſtea anno Chriſti 300. tranſierunt Rhenum alij Alemãni & multi quidem, ex quibus apud Lingones à Cæſare Conſtantino cæſi referuntur 30000. Deinde anno Chriſti 360. aut circiter, rurſum traiecerunt Alemanni Rhenum, interfectiq; ſunt pro maiore parte apud Argentoratũ à Iuliano Cæſare. Rurſum profecti Alemanni in partes Galliæ circa annum Chriſti 380. occiſi referuntur prope Argentuariam quam hodie putant eſſe Colmariam Alſatiæ urbẽ, pro magna parte, nempe 30000. à ducibus militum

militum Gratiani Imp. Tandem circa annum Chriſti 440. & deinceps, cùm Rom. imperium apud Gallos ſenſim deficeret ob irreptiones Gothorum, Hunorum & aliorum extraneorum populorum, qui Romanos & Cęſareanos præfectos paſsim in diuerſis prouincijs afflixerunt, exurgentes & Germanici Franci, qui Germanicæ linguæ & nationis erant, quippe qui ante multos annos alterum latus Rheni in inferiori Germania habitauerant, tranſmiſſo Rheno uenerũt in Galliam, captiſq; multis locis & regionibus, Roman. præfecti omnes ferè excedere coacti ſunt inferiori Gallia uſq; ad Vãgiones & Nemetes. Quo audito, Alemãni qui ſuperioribus annis grauiter à Rom. Cæſaribus fuerant afflicti & multi ex eis trucidati, tentantes rurſum fortunam, & ſibi illata damna ulciſci ſtatuentes, traiecerunt Danubium, & inuaſerunt Rom. prouincias, potiſsimũ Rhetiam, ortum Rheni, & quicquid terrarum eſt uſq; ad Atheſin. Tranſierunt etiam Rhenum, & occupauerũt bonam partem in Heluetia Romanis ſubdita, à fluuio Vrſa & Alpibus per diocœſin Baſilienſem & Argentinenſem ſecundum ſucceſſum Rheni, Sunggoiam ſcilicet & Alſatiam, à quibus antea fuerant expulſi. Deinde poſt 60. annos, circa annum Chriſti 500. expeditionem fecit rex Alemannorum contra Clodoueum regem Francorum, deſcendens in diocœſim Coloniẽſem, altera autem die uictoria potitus eſt contra Alemannos Clodoueus, quam hiſtoriam ſuprà latius ſignaui. Poſt hãc pugnam Clodoueus ſubiungauit totam Alemannorum regionem, quæ tũc incipiebat à Neccaro fluuio, & extendebatur ſecundum aſcenſum Rheni, per Nigram ſyluam, per Sueciã, per lacum Conſtantienſem, Algoiam, Vualgoiam, uſq; ad Atheſim, per Rhetiam primã uſq; ad Griſones: item ultra Rhenum deſcendentes à fluuio Vrſa qui uulgò eſt Ruſs in Heluetia per Rauracos, Alſatios, & Argentinenſes, &c. Ex hoc Alemãnorum regno fecit Clodoueus & ſui ſucceſſores ducatum, quem uocauit ducatum Alemanniæ, in quo nedum Sueuia, uerùm & Alſatij & partim Heluetij, & alij iam commemorati populi cõtinebantur. Poſtea temporibus Dagoberti, anno ſcilicet incarnationis 640. erectus eſt in Alſatia ducatus, de quo infrà ſuo quoq; dicetur loco. Eodem tempore & poſtea ducatus Alemãniæ in uaria & multa diſtinctus eſt dominia, in epiſcopatus, abbatia, marchionatus, comitatus, & aliorumq; minorum dominorũ & ciuitatum poſſeſsiones. Tẽpore Henrici quarti, anno uidelicet Chriſti 1070. fuerunt adhuc ſub ducatu Alemãniæ iſtæ regiones, Sueuia, lacus Podamicus, & in Heluetia Thurgoia unà cum ciuitate Tygurenſi. Quo tempore idem ducatus in literis aliquando nuncupatus eſt ducatus Alemanniæ, & aliquando ducatus Sueuiæ. Poſt iſta tempora rurſus alia facta eſt mutatio in ducatu Sueuiæ, ut iam ſequitur.

Clodoueus Germanos bello petit.

Ducatus Alemanniæ.

Anno 1044. mortuo Ottone de Suuinfurt duce Sueuiæ, tradidit Henricus quartus ducatum Rudolpho comiti de Rhinfelden. Qui & anno Chriſti 1077, electus eſt in Romanorum regem, ſollicitante papa Gregorio Germaniæ principes, contra memoratum Henricum quartum, de quo uide ſuprà in catalogo Imperatorum Germaniæ. Porrò Rudolphus tradidit filiam ſuam unicam Bertholdo Zæringenſi tertio uxorem: & quia electus erat Romanus rex, dedit quoq; ei ducatum Sueuiæ. Illo tempore Tygurum ſecluſum eſt à ducatu Sueuiæ, factiq; ſunt domini Zæringenſes duces Sueuiæ, ſicut infrà commemorabo. Exorta ſunt tunc grauiſsima bella inter Henricum Imperatorem & Rudolphum regem, durantia in quintum annum, unde magna ubique diſsidia ſunt nata, potiſsimum in Heluetia & ſuperiori Germania. Comites Lentzburgenſes & alij adhærentes Henrico Imperatori, mouerunt arma contra Bertholdum Zæringenſem, atque contra ciuitatem Tygurenſem, qui regni Rudolpho fauebant.

Rudolphus à Rhinfelden.

Comes Lẽtzburgenſis.

Anno Chriſti 1077. intercepit Vdalricus comes Lentzburgenſis legatũ pontificis, abbatem ſcilicet Maſsilienſem cum comitibus ſuis, captiuumq; tenuit in arce Lentzburg iuſſu Henrici quarti. Protractum eſt hoc bellum inter duos reges uſq; ad annum Chriſti 1082. factæq; ſunt tres cædes, & in quarta uulneratus Rudolphus occubuit paulò pòſt. Poſt hæc bellum mouit Fridericus comes ab Hohen Staufen, adiutus manibus ſoceri ſui Henrici 4. contra Bertholdum Zæringenſem, excluſitq; eum à ducatu Sueuiæ, relicta tamen ei regni præfectura in ciuitate & agro Tygurenſi, Sueuiæ uerò ducatus collatus eſt memorato Friderico à Staufen, mãſitq; longo tempore apud poſteros eius, ſicut & imperialis præfectura Tyguri & agri Tygurenſis manſit apud principes Zæringẽſes uſq; ad annum Chriſti 1218. quãdo mortuus eſt Bertholdus quintus & ultimus de

Zæringen.

Titulus ducis Zæringenſis. Zæringen. Interim autem quò Zæringenſes præfuerũt præfecturæ Tygurenſi, uſi ſunt huiuſmodi titulo: Conradus uel Bertholdus de Zeringen dux, & rector Burgundiæ, Dei & Imperatorum gratia iudex conſtitutus & aduocatus in omne Turegum, imperialem Iuriſdictionem habens. Retinuerunt nomen ducis. ducatus autem ipſi Sueuiæ & titulus ſimul dati ſunt memorato Friderico. Tẽpore Friderici ſecundi ducatus Sueuiæ rurſum incorporatus eſt imperio, etiamſi Conradinus in poſterum uſurparit titulũ ducis Sueuiæ, quemadmodum uidere licet in decreto quodam, quod rex Richardus anno Chriſti 1262. promulgauit in hæc uerba: Quod Conradinus olim Conradi regis filius, qui ducem Sueuiæ ſe nominat, &c. Reddidit etiam Fridericus ſecundus Tygurenſes immunes, ne cuiquam in poſterum, niſi imperio ſubijcerentur, id quod & ſubſequentes confirmauerunt Imperatores.

QVOMODO VITAE HELVETIAM SVNT *ingreſſi.* Cap. LVII.

Vitæ populi apud Tigurinos. Referunt hiſtorici, habitaſſe olim apud mare Germanicũ tres præcipuos populos, nempe Saxones, Anglos & Vitas. Angli cum parte aliqua Vitarũ conceſſerunt in Britanniam, quæ hodie eſt Anglia, ubi & ſedem fixerunt. Alia uerò pars Vitarum tranſierunt ad Heluetios, locumq; mãſionis inuenerunt apud Tygurinos, quos quidam appellant Vranenſes. Iſti Vitæ ſunt poſtea Suitæ & ab exteris Suiceri appellati, à quibus hodie Suicia nomen habere putatur. Et quidem fieri poteſt, quòd quidam eorum uenerint in Vraniam & inferiorem Syluaniam, atq; ad inferiora lacus & Haſsle uſq;. Scribit Venerabilis Beda agrum Vitarũ apud Saxones aliquandiu uacuum & ſine habitatoribus ante tempora Caroli Magni extitiſſe. Alij aiunt Carolũ Magnũ emiſiſſe 10000. Saxonum, qui dicti fuerant Albingi, habitauerantq; iuxta Albim, illos inquam miſerit ad Rhenum in Brabantiam, Flandriam & alia uicina loca. Similiter emiſerit aliquot millia Saxonum (fortaſsis memoratos Vitas) ad Alpes, ad eum locũ ubi ex Germania iter patet in Italiam. Item miſerat multa millia in Tranſſyluaniam, regionem ſcilicet quæ eſt ad orientem Vngariæ.

QVOMODO SVITENSES ET EORVM PRAEFECTI SE GESſerint erga Imperatores, priuſquam mutuo fœdere ſibi ſociarentur. Cap. LVIII.

Diſsidium inter duos Cæſares. Anno Chriſti milleſimo ducẽteſimo duodecimo, Friderico ſecundo electo in Romanorum regem, eoq; ex Sicilia per Tridentum Curiam uſq; ueniente, & modico milite ſtipato, Otto Imperator depoſitus ab imperiali dignitate, collectis copijs in Sueuia, nitebatur Fridericum impedire, ne ſe reiecto ille potiretur rerum, unde in Alſatia & ſuperiori Germania undique magna excitata eſt diſcordia. Dux Zeringenſis & quidam comites in Vchtland & Ergouia adhærebant Ottoni, & contra Abbas S. Galli, Dominus de Saxen, comites de Kyburg & alij multi fauebant regi Friderico, potenter conducentes eum ſuis copijs ad Conſtãtiam uſque, & deinde ad Baſileam. At dux Zæringenſis cum ſuis Vchlandenſibus, Briſgoienſibus & epiſcopo Argentinenſi aſtabant Ottoni Cæſari, qui ab Vberlinga ad Briſacum deſcendit, atque hinc in Saxoniam fugit. Interim dux Zæringenſis & epiſcopus Argentinenſis Friderico conciliati, præſtiterunt illi iuramentum.

Pugna apud Blodelſheim. Anno Chriſti 1222. electo Hẽrico filio Friderici Imp. in Rom. regẽ, epiſcopus Argentinenſis paulo pòſt, anno ſcilicet 1228. illi rebellis, magnã in Alſatia excitauit Tragœdiã. Collegit rex exercitum in ſuperioribus Germaniæ ciuitatibus atq; in Alſatia, cuius dux erat comes de Pfirt. Similiter epiſcopus Argẽtinenſis, aliquot comites & domini, & ciuitas ipſa Argẽtinenſis coaceruabãt magnas copias, quorũ dux belli erat Albertus comes ab Habſpurg, qui poſtea factus fuit Lãdgrauius Alſatiæ. Congreſsi autẽ hi duo exercitus ꝑpe Blodelsheim quatuor ſcilicet milliarib. infra Baſileã, comiſſaq; pugna comes de Pfirt & Henrici regis exercitus uictoriã amiſerunt, fuerũtq; multi ex eis capti. Veniẽs poſt hæc rex Hẽricus in Alſatiam, cõgregatoq; magno exercitu, grauiter incõmodauit terras epiſcopi Argentinẽſis. Anno 1235. cum Imperator Fridericus aliquot annis morã

traxiſſet

traxiſſet in Germania, ſecuti ſunt eum multi comites & alij proceres ex Alſatia, ſuperiori Germania & ex toto imperio, traiectiſq; alpibus ceperunt & euerterunt multas in Longobardia ciuitates. Sic egit quoq; anno 1238. profectus autem in Italiam inijt cum papa & ciuitatibus Italiæ bellum, & commiſſa pugna illos ſuperauit. Deinde anno 1240. cùm Imperator Fridericus conſilio regum Franciæ & Angliæ à Romano pontifice priuaretur Rom. imperio & tantis deuoueretur diris, ut etiam crux contra illum prædicaretur, *Fridericus Imperat. anathematizatur.* nata ſunt plurima diſsidia inter illos epiſcopos & prælatos qui conſentiebant papæ, atque inter comites & ciuitatum proceres qui Friderico adhærebant. Durauitq; hoc ſchiſma uſq; ad mortem Friderici & filij eius Conradi. Friderico adhærebant comes ab Habſpurg, Tygurenſes, Vranenſes, & Suitenſes, quibus Imp. confirmabat priuilegia eorum, interim quo obſidebat & expugnabat Fauentiam ciuitatem. Albertus comes ab Habſpurg frater Rudolfi comitis, in pugna quæ poſteris diebus commiſſa eſt, captus eſt à Mediolanenſibus, atq; in captiuitate mortuus anno 1246. Imp. Fridericus & filius eius Conradus rurſum à Rom. pontifice imperio priuati, & contra eos electus in regem Roman. Henricus Landgrauius Thuringiæ. Conradus autem rex collecto exercitu ex Alſatis & Sueuis, profectus eſt contra Henricum Landgrauium. Et concurrentes propè Franckfordiam, commiſſaq; pugna, coactus eſt Conradus cedere cum copijs ſuis, eò quod epiſcopus Argentinenſis & reliqui omnes Rom. pontifici obedientes, pro omni ſua uirili miſerunt ſuppetias nouo regi contra Fridericum electo. Victoria ergo obtenta, epiſcopus Argentinenſis ſe conferens in Alſatiam; recepit in fidem regis Henrici Landgrauij omnes ciuitates quæ anteà homagium præſtiterant Imperat. Friderico & filio eius Conrado regi Rom. Dediderunt ſe Colmaria, Keiſerſpurgum, & Mulhauſium. Obſedit quoq; Seleſtadium; ſed re infecta coactus eſt hinc recedere. Mortuo autem eodem anno Henrico rege Rom. electus eſt Guilelmus comes Holandiæ in Rom. regem. *Contra Fridericum eligitur comes Holandiæ.* Nihilominus tamen fuit magna pars comitum, dominorum & ciuitatum in ſuperiori Germania, qui nolebant deficere à Friderico & filio eius Conrado, & adhærere Henrico Landgrauio, & poſt eum Vuilhelmo Rom. regibus. Tygurenſes expulerunt Dominicanos monachos, quòd interdictum papæ in eccleſijs obſeruare uellent. Erant quoq; tunc Baſileæ aliqui, qui à rege Conrado deſciſcere nolebant, maior tamen pars unà cum epiſcopo Lutholdo ſequebantur partes nouorum regum & papæ. Hinc factum eſt ut Rudolfus comes ab Habſpurg, Gerhardus à Geſsken, Henricus à Palm, Rudolfus à Vuideſchuuyl, Hēricus à Kiēberg, & alij quidā barones & equites aurati, alii qui etiam ex ciuitate & epiſcopatu Baſilienſi, noctu irruentes in monaſterium monialium ad Lapides uocatum, ſitum in ſuburbio, diripuerunt ipſum atq; combuſſerunt. Quapropter ſequenti anno papa Innocentius 4. excommunicauit memoratos, comitem Rudolfum ab Habſpurg, & complices eius; qui ad monaſterij concremationem copperati fuerant. Tandem uerò cum Fridericus Imp. moreretur in Sicilia anno 1250. & filius quoque eius Conradus rex moreretur anno 1252. electi ſunt reges Rom. Richardus frater regis Angliæ, & Alfonſus rex Caſtiliæ, ſed qui ambo imperium non adminiſtrauerunt, *Confuſio in imperio.* quapropter imperium 24. annis caruit iuſto moderatore, & intereà temporis omnia ſurſum deorſumq; ferebantur in Alſatia & Sueuia. Principes, comites & alij potentes nitebantur ſibi uſurpare oppida, uillas & alia quæ erant imperij, magnaq; erat in imperio confuſio. Tygurenſes, Vranenſes & Suitenſes inierunt fœdus triennale in illis calamitatibus, anno ſcilicet 1251. in die S. Galli. Comes quoq; ab Habſpurg Rudolfus gerebat ſe ad illos tanquam amicum & bonum uicinum. Contra epiſcopum tamen Baſilienſem & quoſdam comites multas & continuas habuit controuerſias.

RVDOLFVS COMES AB HABSPVRG.

Cap. LIX.

FVit hic Rudolfus uir proceræ & gracilis ſtaturæ, habuitq; caput paruum, pallidum uultum, inflexum naſum, paucos pilos, in cibo & potu tēperatus, prudēs, ſapiens, & bellicoſus, plerunq; in magnis opibus fuit ſine pecunia. Natus fuit an. 1218. Frater uerò eius Albertus obijt Mediolani in captiuitate, ſicut antea quoq; diximus, captus in pugna quadam regi Conrado laturus auxilium. Carolus uerò alter frater fuit Canonicus

Landgrauius Alſatiæ.

Baſilienſis, mortuus in iuuentute. Rudolphus ſucceſsit patri ſuo in comitatu Habſpurgenſi & omnibus attinentijs eius, & in Alſatia ſuperiori partem Landgrauiatus, quam pater eius Albertus ante eum conſecutus fuerat, poſſedit. Nec his contentus, cupiebat indies ditionem ſuam ampliare. Erat uxor eius comitiſſa ab Hohenberg, ex qua ſuſtulit quatuor filios & ſex filias. Primum mouit arma contra baronem de Tufenſtein, deinde contra patruelem ſuum Gotfridum comitem ab Habſpurg, qui per modum feudi receperat & poſsidebat ab abbatiſſa Seckingenſi, ciuitatem & dominium Lauffenberg. Oppugnauit quoque comites de Rapperſchuuyl iuxta lacum Tygurenſem, & Vuernherum comitem de Hōburg. Anno Chriſti 1261. cum natum eſſet implacabile diſsidium, inter ciuitatem Argentinenſem & inter epiſcopum eiuſdem ciuitatis, dominium Vualtherum de Geroltzeck, & auxilium ferent epiſcopo abbates S. Galli & Murbacenſis & multi alij, Rudolphus ab Habſpurg, qui primum fuerat à parte epiſcopi, mutato animo, uertit ſe unà cum Hartmanno comite Kyburgenſi, Conrado comite Friburgenſi & Henrico comite Neoburgenſi, ad ciues Argentinenſes, pollicituſq; eſt eis opem ſuam, factus etiam dux belli eorum. Quod uidens epiſcopus, exuſsit uallem Vuyler prope Seleſtadium, quæ erat comitis Rudolphi. Obtinuit uerò comes Rudolphus Colmariam, Keiſerſpergum, & Mulnhuſium, quæ epiſcopus Argentinenſis nomine Romani Imperij in eum diem retinuerat. Anno 1262. uerterunt Argentinenſes exercitum epiſcopi in fugam, interfecerũt fratrem epiſcopi, Hermannum de Geroltzeck & circiter 60. nobiles uiros, & ceperunt ſeptuaginta ſex magnos uiros, quapropter epiſcopus fuit coactus paciſci cum ciuitate, iuxta uoluntatem ciuium.

Bellum Argentinenſium.

COMES A' KYBVRG. Cap. LX.

Hartmannus comes à Kyburg ſenior & ultimus de iſta familia, mortuus reliquit poſt ſe uxorem, comitiſſam de Sabaudia & filiam unicam nomine Eliſabet. Ipſe dum adhuc uiueret donauerat epiſcopo Argentinenſi comitatus Kyburgenſem & Badenſem: item Vuinterthurum & alia quædam dominia in Thurgoia & Ergoia, atque deinde eadem dominia rurſum feudi loco recepit pro ſe & ſuis hæredibus utriuſq; ſexus. reliquit etiam in teſtamento quòd uxor eius quoad illa uiueret poſsideret, & uſu fructum haberet comitatus Badenſis & aliorum quorundam dominiorum. At comes Rudolphus excluſa muliere, uſurpauit omnia dominia illa. Quod cum comes Sabaudiæ cerneret, indignatus uoluit Rudolphum eijcere ex dominijs illis, ſed non potuit. In hunc itaq; modum multa dominia uſurpata ſunt à Rudolpho comite Habſpurgenſi, ac deinde incorporata Auſtriæ, atque in concilio Conſtantienſi, anno ſcilicet 1415. rurſum Auſtrijs erepta. Memorata comitiſſa Eliſabeth, filia comitis Hartmanni, uera erat hæres poſt mortem matris ſuæ, ſed quia comes Sabaudiæ: & comes Rudolphus ab Habſpurg altercabantur pro illis dominijs, filia legitima hæres priuabatur dominio ſuo. Illa retinebat ſolum ditiones & poſſeſsiones, quæ ei ex patrimonio in Vchtlandia & Burgundia minori debebantur, nempe Thunum & Burgdorffum cum attinentijs ſuis, quæ pater eius Hartmannus hæreditario iure ab Hartmanno iuniori, comite à Kyburg acceperat, cuius mater fuerat ſoror Bertholdi, ultimi ducis Zeringenſis.

Comes Rudolphus augetdominium ſuum.

Genealogia Comitum Kyburgenſium recentiorum.

Vlricus Comes Kyburgi	*Hartmannus, qui Dieſſenhoſen mœnibus cinxit Anno 1179*	*Hartmannus*	*Hartmannus ſenior obijt Anno 1264*	*Elizabetha Comitis Eberhardi Habſpurgenſis uxor.*
		Vlricus	*Vuernherus comes Kyburg*	*Hartmãnus iunior obijt Anno 1263 hic hæreditario iure à matre Ducis Zeringenſis filia, accepit Friburgum Vchtlandiæ, Thunum & Burgdorſtum.*
		Sigiſmundus	*Vlricus Epiſcopus Curienſis*	
			Heluuig Comitis Rodolphi Habſpurgenſis mater	

Hæc Eliſabeth nacta eſt maritum Eberhardum comitem ab Habſpurg, natum in Laufenberg, qui erat patruelis Rudolphi comitis, uſurpabatq; titulum comitatus Kyburgenſis, propter dominia uxoris ſuæ; cum alioquin nullas proprias haberet terras.

Tempore Rudolphi comitis ab Habſpurg, habuit epiſcopus Baſilienſis quaſdam iuriſdictiones in oppido Briſacenſi. Carente autem tunc imperio legitimo capite, & nemine non ſua quærente, Rudolphus comes ab Habſpurg ſubitò & inſperatò irruens in Briſacum, epiſcopi iura ſibi uſurpare conatus eſt. Contradicentes autem epiſcopus & ciues Briſacenſes, tandem conuentione facta, Rudolphus exegit mille marcas argenti ab epiſcopo: Tunc epiſcopus conſenſit dare non gentas marcas, illiſq; à comite receptis oppidum & caſtrum libera epiſcopo relicta ſunt. Sequenti anno, nempe 1265. Rudolphus comes aliam exactionis nactus eſt occaſionem; ob certas quaſdam lites: unde compoſitione facta & numeratis ab epiſcopo centum marcis argenti, rurſum illi duo inter ſe conciliati ſunt. Anno 1267. quum comes Rudolphus rurſum egeret pecunia, ſumpta occaſione epiſcopum Baſilienſem, nomine Henricum à Neoburgo, rurſum uellicare uolens, poſtulauit ducentas marcas argenti. Reſpondens uerò epiſcopus dixit illi: Ego hucuſq; pro pace fouenda dedi tertiò Rudolpho pecuniam, non potero perpetuus illius eſſe monetarius. Habuit iſte epiſcopus magnam propinquitatem & generis neceſsitudinem. Nam Vdalricus pater eius, comes Neoburgenſis habuit quatuor filios & quatuor filias. Hæredes autem patri ſuccedentes, pariti ſunt patris poſſeſsionem, factuſq; eſt unus comes Neoburgenſis; alius comes Arbergenſis, tertius comes Nidouuenſis, & quartus Henricus ſcilicet epiſcopus Baſilienſis, iunctus multiplici affinitate memorato Rudolpho comiti ab Habſpurg. Vna ex filiabus nupſit baroni de Granſen, altera comiti de Toggenburg, tertia Domino de Rõteln, & quarta Domino de Regenſpurg: Horum omnium ſuorum propinquorum epiſcopus inuocato auxilio cõtra comitem Rudolphum, ſuccurrentibus quoq; ſibi ciuitatibus Baſilea, Rhinfeldo, Neuuburgo & Briſaco, technas illius euaſit.

Epiſcopi Baſilienſis dominium.

Geſsit quoque comes Rudolphus bella contra abbatem S. Galli & contra duos comites à Toggenburg, qui erant nepotes epiſcopi Baſilienſis ex ſorore. Interim uerò epiſcopus Baſilienſis una cum ciuibus Baſilienſibus deſcendens contra Blodeltzheim, qui locus fuit Rudolphi ab Habſpurg, quem & paulò antè foſsis & aggeribus firmauerat, deuaſtauerunt ipſum. Deſtruxerunt quoq; turrim Otamariſsheimenſem, & alia quędam loca in Landgrauiatu Alſatiæ, quæ Rudolphi erant, præſertim autem arcem Hertenberg recenter extructam è fundamento diruerunt.

Bellum contra abbatem ſancti Galli.

Deinde expeditionem mouerunt contra arcem Rhinfeldenſem, quæ in medio Rheni ſuper ſaxo extructa erat, obtentamq; ſuis præſidijs munierunt. Videns interea comes belli pondus contra ſe ingraueſcere, reconciliatus eſt abbati S. Galli atque ex inimico fecit amicum, quò facilius epiſcopum Baſilienſem domare poſſet, & nobilibus quibuſdã atque ciuibus, qui ab epiſcopo propter comitem Rudolphum urbe erant excluſi, ſuccurreret & ad ſua reſtitueret. Videns epiſcopus quod futurum erat, inſidias poſuit abbati, intercepitq; aliquot plauſtra uini, quæ abbas ex Alſatia ſibi aduehi curauerat. Abbas iniuriam ſibi putans illatam, iunxit copias ſuas cum exercitu comitis Rudolphi, ut epiſcopi Baſilienſis ditionem deuaſtaret. At epiſcopus unà cum ciuibus Baſilienſibus

Briſacenſibus, Rhinfeldenſibus & Neoburgenſibus, parans ſe contra abbatem, & comitem, uenit illi obuiam, nec detractaſſet pugnam, niſi utrinq; amici diſsidium compoſuiſſent. Non tamē ceſſauit comes, quin anno 1271. epiſcopum & ditionē eius laceſceret.

Factiones in Baſilea.

Erant in diebus illis duæ ſectæ ſeu factiones in ciuitate Baſilienſi: Pſitaci ſcilicet & Stelliferi. Pſitaci adhærebant epiſcopo, Stelliferi uerò comiti Rudolpho. Vtraq; autem factio habuit quoq; fautores ſuos extra ciuitatem. Anno 1272. obſidione cinxit comes Rudolphus arcem Tuſſenſtein reædificatam & ab epiſcopo emptam.

Eodem anno erupit ignis in oppido Seckingen, & exuſsit ferè totum oppidum, in quo Rudolphus præſidia militum & inſidiatores locauerat, qui inuaderent & diriperent ciues Rhinfeldenſes, potiſsimum eos, qui partes fouebant epiſcopi Baſilienſis. Excitato autem igne in Seckingen, ſurgens epiſcopus cum auxiliarijs ſuis, quod reſiduum fuit ab igne, hoſtili manu deuaſtauit. Tunc ſimul Neoburgenſes concremarunt monaſterium Othmarſenſe.

Suburbium Baſileæ.

Eodem anno in uigilia Bartholomæi, exuſsit comes Rudolphus ſuburbium Baſilienſe. Ad Crucem appellatum, quod hodie uocatur ſuburbium S. Ioannes. Tunc enim carebat urbs exteriori muro. Triceſima die decembris huius anni traditum eſt comiti Rudolpho à quodam proditore caſtrum Vuer, quòd extruxerat epiſcop. Baſilienſis, captuſq; eſt in eodem nepos epiſcopi ex ſorore, Dominus de Rötelem. Anno 1273. uenit Comes Rudolphus cum aliquot equitibus contra Baſilienſes, ut illis metum incuteret. Tunc conſul ciuitatis inconſulto cum paucis ſe periculo exponens, fuit gladio confoſſus, priuſquam ciues inſequentes, illi contra hoſtem opem ferre poſſent.

Rudolphus oppugnat Baſilienſes.

Eodem anno circa feſtum Margarethæ, mouens Rudolphus arma cōtra Baſileam caſtrametatus eſt prope Binningen, in mōte ſanctæ Margarethæ. Nobiles uerò qui erant intra mœnia ciuitatis, ſæpe cum ciuibus erumpentes, aliquos ceperunt ex caſtris hoſtiūm. Incrudeſcenteq; indies bello, fuerunt multi magni & nobiles uiri, qui conabantur incendium illud ab utraque parte reſtinguere, & concitatos animos reconciliare. Sed priuſquam id fieret uenit Legatus Baſileam, annuncians comitem Rudolphum ab Habſpurg electum à principibus imperij in Rom. regem. Quod audientes primores ciuitatis Baſilienſis, adiunxerunt legato principum inſignes uiros, qui electo regi fauſta feliciaq; præcarentur. Tunc Rudolphus uidens ſe præter omnem ſpem ad ſummum euectum faſtigium, illico præcepit ſuis, ut pacem cum quibuſcunq; inirent, omnes captiuos ſine ulla mulctatione liberos dimitterent. Fuit autem electus ultima die Septembris & mox ſequenti anno ſcilicet 1274. in uigilia Epiphaniæ Aquiſgrani coronatus.

Rudolphus electus Rom. rex.

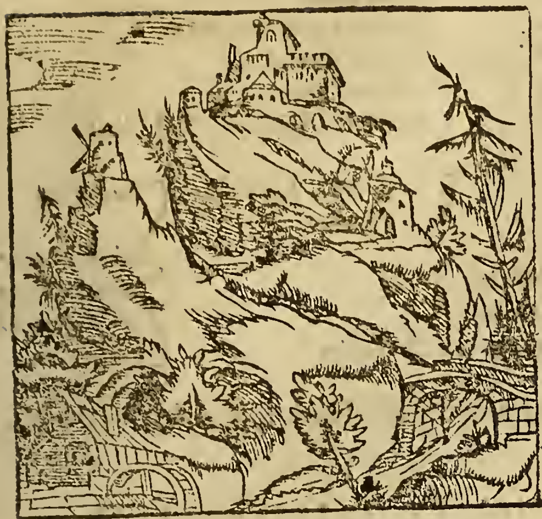
Anno 1277. uendidit Eberhardus comes à Kyburg ius ſuum, quod habuit in Friburgo Nuchtlandiæ, regi Rudolpho, pro quatuor millibus marcarum. Anno 1283. obſederunt rex Rudolphus, epiſcopus Baſilienſis, & epiſcopus Argentinenſis oppidum Bruntrut, reſtutumq; eſt epiſcopo Baſilienſi. Eodem anno rex Rudolphus unà cum Bernenſibus & Friburgenſibus expugnauit Paterniacum, eripuitq; è manibus comitis Sabaudiæ.

Comitatus Raperſchuuyl.

Anno 1284. mortuus eſt comes ultimus in Raperſchuuyl iuxta lacum Tygurenſem, factiq; ſunt duo generi eius Ioannes comes ab Habſpurg, & Dominus in Laufenberg, & Vuernherus comes ab Honburg, domini illius comitatus. Anno 1286. factus eſt Henricus Gurtelknopff archiepiſcopus Moguntinus, qui antea fuerat epiſcopus Baſilienſis & Franciſcanus. Anno 1291. mortuus eſt rex Rudolphus & electus eſt Adolphus comes à Naſſauu, quo interfecto ab Alberto duce Auſtriæ, filio Rudolphi Imperator electus eſt ipſe Albertus in Rom. regem anno 1298. Anno 1308. mouit rex Albertus arma contra epiſcopū Baſilienſem, nomine Otthonē de Granſen, quod emiſſet à Vuernhero comite ab Homburg nouum Homburgum, & oppidum Liechtſtal cum attinentijs ſuis, ſed antequàm rex perfeciſſet quod animo uoluebat, occiſus eſt ab Ioanne filio fratris ſui. Hiſtoriam habes ſuprà in catalogo regum Rom. Sunt qui ſcribunt circiter mille homines decollatos, confoſſos aut alio modo interfectos, in ultionem huius homicidij.

Rex Albertus interficitur

HABSPVRG IN HELVETIA. Cap. LXI.

Haud procul à Kunigsfeldē, loco ſepulturæ Alberti Romanorum regis, & ab oppido Bruck, ſita eſt arx Habſpurg, quam aiunt extructam anno ſalutis 1070. a comite Rapoto, cooperante ſibi fratre Vuernhero epiſcopo Argentinenſi. Scribunt etiam quidam, ueteres comites Habſpurgenſes originem duxiſſe ab antiquis regibus Gallorum. Nam habuit rex Clotarius quatuor filios, ſcilicet Chilpericum, Heripertum, Guntramum & Sigipertum. Sigiperto pro ſua portione ceſsit Auſtraſia, cuius Metropolis fuit Metis; & is genuit Childepertum. Childepertus genuit Diethpertum & Theodoricum. Sed præſtant hanc genealogiam in figuram redigere.

- Clotarius.
  - Chilpericus
    - Lotharius
  - Heripertus
  - Guntramus
  - Sigipertus
    - Childepertus
      - Diethpertus
      - Theodoricus
    - Sigipertus: ab ipſo putantur deſcendiſſe comites Habſpurgenſes.

Theodoricus inhians poſſeſsioni terræ, effecit ut frater Diethpertus & duo filij eius interficerentur, ut hic ſolus eſſet dominus terrę. Sed fefellit eum ſpes ſua. Nam ueneno propinato ab auia ſua è medio ſublatus, reliquit Lothario filio Chilperici terras ſuas. Deinde adhuc ſuperſtes fuit Sigipertus iunior, qui obtinuit à rege Lothario, ut ſibi traderet quædam loca iuxta Rhenum, Briſgoiam quoque & Sunggoiam. Creuit eum quoque ducem, hac tamen conditione, ut tam ipſe quàm poſteri eius abſtinerent à regio titulo Auſtraſiæ. Ab iſto Sigiperto putant prognatos comites Habſpurgenſes. Nam filius eius Otbertus uſurpauit primum titulum comitis ab Habſpurg. Ab Otberto hæc genealogiæ recenſetur ſeries. *Otbertus primus comes Habſpurg.* Otbertus, Babò, Rotherus, Ethobertus, Galbon, Rampertus, Guntramus, Luthardus, Lutfridus, Hunfridus, Guntramus, Bezalinus, Radepotus, Vuernherus, Ottho, Vuernherus, Adelpertus, Rudolphus, Albertus, Rudolphus, Albertus, Albertus, Lupoldus, Erneſtus, Fridericus, Maximilianus, Philippus, Carolus. Signaui hîc eorum ſucceſsionem, ut olim ab hiſtoricis Cæſari Maximiliano fuit præſcripta. Alij hanc ponunt genealogiam.

- *Guntrannus comes Altēburgenſis, uixit Anno 950*
  - *Gonzelmus comes Habſpurgenſis et Altenburgenſis*
    - *Rudolphus fundator in Othmarsheim*
    - *Rapoto fundator in Muri, obijt anno 1034*
      - *Albertus obijt anno 1052*
      - *Vuernher obijt anno 1096*
        - *Adelbertus ſterilis*
        - *Otho occiſus anno 1110*
          - *Adelheid comitiſſa in Hennenberg*
          - *Vuernher mortuus eſt anno 1159* *
          - *Rudolphus*
        - *Vuernher epiſcopus Argentinenſis*
        - *Ita comitiſſa in Tierſtein*
      - *Richenſa comitiſſa in Lentzburg*
      - *Otho qui occiſus eſt, Anno 1046*

Richenſa comitiſſa in Pfirt
Albertus diues
Gertrud comitiſſa montis Beligardi

Rudolphus comes Habſpurgi

Gertrudis
Albertus Landtgrauius Alſatiæ
Vuernher
Rudolphus comes in Habſpurg & Dominus in Lauffenberg

Henricus
Hartmannus
Rudolpus Romanorum Rex
Carolus Canonicus
Albertus Canonicus
Rudolphus Epiſcopus Conſtantienſis

Gotfridus Rudolphus
Iohannes
Otho
Eberhardus

Rudolphus
Iohannes Dominus in Raperſchuuyl, Tiguri captus.

Infrà in deſcriptione Regis Auſtriæ inuenies, quomodo Rudolphi ab Habſpurg genealogia fuerit propagata in multos ramos.

DE TERRIS VRANIAE, SVITIAE ET INFERIORIS SYLuaniæ, priusquam mutuo fœdere ſibi iungerentur. Cap. LXII.

Vri unde.

TEmpore Iulij primi Cæſaris, appellauerunt Rom. incolas Vraniæ Tauriſcos, & nomen Vri, quo hodie compellantur, putatur originem duxiſſe ab Vranis, quos ueteres Tauriſcos nominauerunt, ſicut & in hunc uſq; diem. Siebenthalenſes tauros uocant Vros more ueterum Germanorum. Deinde & regio iſta habet nigrum Tauri caput in campo croceo, quo pro inſignibus utitur. Sunt qui ſcribunt, Gothos olim conſediſſe in hac regione. Signauimus etiam ſuperius, quomodo populi Germanicæ nationis olim ſibi in hac atq; in Suitenſi terra ſedem conciliarint. Scripſimus quoq;, qui olim adminiſtratores reipub. fuerint in his terris, nempe reges Franciæ, id quòd potiſsimum probatur ex antiquis fundationibus, ſicut Ludouicus rex Germanię, nepos Caroli Magni, aliqua dominia de terra Vranenſi donauit monaſterio monialium. Tygurenſium Poſteris uerò temporibus, quando imperium ad Germanos eſt translatum, & duces, comites alijq; imperij uaſalli facti ſunt Domini terrarum, antiquæ quoq; ciuitates & ualles imperij priuilegijs ſunt donatæ, & ſingulis adminiſtratio ſuæ reipub. permiſſa, tunc & hę tres ualles fuerunt exemptæ, & nulli alij Dominio quàm imperio ſubiectæ, id quod teſtatur Fridericus ſecundus, in confirmatione priuilegiorum & antiquarum conſuetudinum Suiciæ & Vraniæ. Sic quoq; Rudolphus ab Habſpurg rex Rom. hoc probat, quãdo in confirmatione priuilegiorum Suitenſium ſic ſcribit: Rudolphus Dei gratia Rom. rex, ſemper Auguſtus, prudentibus uiris uniuerſis hominibus uallis in Schuueitz liberæ conditionis exiſtentibus dilectis ſuis, fidelibus gratiam & omne bonum, &c. Datum 1291. Hoc idem teſtantur priuilegia ab Imperator. Henrico Lutzelburgenſi, Ludouico Bauaro & eorum ſucceſſoribus pagis Heluetiorum conceſſa. Fuerunt ergo à multis annis habitatores Vraniæ, Suiciæ & Syluaniæ liberæ conditionis, inter quos & multi nobiles olim habitauerunt, habentes omnes ſua iura municipialia. Vnde qui ſcribunt hos tres pagos Vraniam, Suiciam & Syluaniam olim paruiſſe comitibus ab Habſpurg, ac deinde ducibus Auſtriæ errant toto cœlo, cum illorum temporibus & antea quoq; liberæ fuerint conditionis, id quod confirmationes priuilegiorum ipſorum oſtendunt. Reliquit poſt ſe Rudolphus rex filium Albertum ducem Auſtriæ, ſed qui nullam habuit iuriſdictionem ſuper eos, quum homagium præſtiterint regi Adolpho. Interfecto autem Adolpho & Alberto electo ad imperium, ille non potuit uiolare ipſorum priuilegia à ſuis prædeceſſoribus collata & confirmata, ſicut nec ſucceſſores eius Fridericus, Lupoldus, Albertus & alij duces Auſtrię, quorum nullus aliquam habuit iuriſdictionẽ in has terras, quæ iurauerunt Ludouico Bauaro ceu Rom. regi. Mortuis deniq; ducibus

Suicia uallis imperij

Tres pagi nunquam Auſtrijs ſubiecti.

Friderico

Friderico & Lupoldo, dux Albertus claudus, uir alioquin ferox, non habuit occaſionem conquerendi contra tres pagos tanquam inobedientes, ſicut conqueſtus fuit coram Carolo quarto de Lucerna & Tugio. Nullum itaq; imperium habuerunt comites ab Habſpurg & poſt comites illos, duces Auſtriæ, in tres pagos, niſi quod rex Rudolphus & rex Albertus filius eius ratione imperij illis deſignauerunt præfectos, quemadmodum & alij ante eos fecerant Romanorum reges. Aſcripſimus autem antiquiſsimorum principum atq; nobilium qui haſce terras incoluerunt, familias, omiſsis recontiorum familiarum aliquot millibus.

Principes
Habſpurg
Lentzburg
Kyburg
Vchtlandia

Comites
Neuuuenburus
Froberg
Arberg
Rapperſchuuyl
Balm
Rotenburg
Sanagaſa
Vtzingen
Strasberg
Vuilliſſauu
Valendys
Vuangen
Spitzenberg
Byberſtein
Baden
Gryers
Granſe
Nidouu
Bellentz
Maſax
Sax
Chur
Metſch
Sargans
Vuerdenberg
Veldkirch
Montfort
Homberg
Toggenburg
Thierſtein

Barones
Grasberg
Vuolhauſen ad Turrim
Ringenberg
Falckenſtein
Rechburg
Bechburg
Spintz
Granſen
Yl
Lingen
Raren
Senn à Minſingen
Vuaſſerſteltz
Langern
Tegerfeld
Biſsnang
Burglen
Schuuanden
Fridberg
Vuedeſsuuyl
Eſchebach
Schuuartzenburg
Freyenſtein
Haſenburg
Stretlingen
Signauu
Egerten
Greſsickon
Klingen
Homburg
Vuarta
Regenſpurg
Grienenberg
Seldenburen
Krenckingen
Bickelſee
Kempten
Sarnen
Arburg
Seedorff
Nanikon
Keyſerſtul
Ochſenſtein
Heuuen
Schnabelburg
Eſchenbach
Ruſeck
Baluuyl
Yſenſtein
Ried
Sterneck
Grienenſtein
Guttenberg
Hagberg
Yffenthal
Kien
Kienberg
Riti
Pfaffnach
Senna
Schencken
Reſti
Rinchenberg
Torberg
Schuueinsberg
Sumiſuuald
Brandis
Bucheck
Vuittlisbach
Aaruuangen
Langenſtein
Vtzingen
Aa
Bechburg
Fridouu
Byberſtein
Schenckenberg
Bubenberg
Vuyſſenburg
Mannenberg
Montenach
Vatz
Razuns
Belmont
Ilantz
Lingnitz
Plantiara
Vuartenſtein
Flums
Baren
Thurn
Bernauu
Liebenſtein
Vuhart
Tieffenſtein.

Nobiles & equeſtris ordinis.

Ruſegg
Erſchuueyl
Riety
Vierchen
Flutern
Langhofen
Hatingen
Rordorff
Mulluuer
Rinach
Sengen
Clotten
Kilchberg
Opſicken
Attickhauſen
Vuolishouen
Hoffſtetten
Vuagenberg
Cham
Affholtern
Beckle
Seslerd
Bruneck
Vuellenberg
Bertuuyſſen
Hege
Spiegelberg
Schenenuuerd
Roſchach
Roſenberg
Baden
Klingnauu
Glatt
Vilingen
Sternfurt
Buſingen
Benuuyl
Keyſerſtul
Olten
Aruuangen

Schniſsburg
Fötzingen
Glarys
Hohenſtein
Heydeck
Vuildeck
Froburg
Dieſſenhouen
Buxi
Vuartenſee
Palmas
Lutiſshouen
Danneck
Herdren
Gunenberg
Tuningen
Troſsburg
Paſſerſtorff
Kuſſenberg
Hunduuyl
Pfungen
Schettenſtein
Hilfflichen
Dulbſtein
Hultzkilchen
Mobenſee
Vuinterberg
Freyſenberg
Vppenthal
Moſs
Schanauu
Trachthal
Vuengen
Mottelsuuyl
Sumiſs
Vuall
Palm
Pfiſter
Zomos
Schobenſee
Kungſtein
Vuartenfels
Langenſtein
Feringen
Rubiſchuuyl
Soppenſee
Reit
Ruttiſsuuyl
Rochuuyl
Vuyl
Iſenthal
Vuilſpach
Horberg
Meſſen
Ritnauu
Vuettenuuyl
Tettringen
Guttenberg
Seeberg
Vrburg
Schauuenburg
Torberg
Grymenſtein
Lueberg
Burgenſtein
Bonſtetten
Zuncken
Stienicken
Vuutzuuyl
Fridauu
Eſchenſee
Balduuyl
Lotzuuyl
Rynauu
Hertenſtein
Sembach
Artingen
Vffhuſen
Vuangen
Schilerbach
Surſee
Bubendorff
Pfaffnach
Stettenberg
Augſt
Buttenſtein
Töchli
Erg
Singen
Vorkirchen
Marſtetten
Freienſperg
Langenberg
Büren
Shader
Moneck
Leningen
Vueſsenberg
Münchingen
Kieberg
Rihende Bernigen
Helſtab
Volen
Borgsler
Oſtingen
Obdorff
Mue
Vuolfingen
Meckingen
Eſchgen
Erendingen
Grieſsberg
Cronburg
Lutiſeck
Vueirenberg
Bedren
Rettenberg
Freudenfels
Vuinckli
Cappenberg
Scheflin
Liebenfels
Hofmeiſter
Falckenſtein
Binshouen
Mocken
Oberdorff
Litau
Iberg
Eigingen
Kren
Rineck, multiq; alij.

QVOMODO PRAEFECTI ET GVBERNATORES NOmine imperij tribus pagis fuerint deſignati. Cap. LXIII.

FVit conſuetudo in imperio, ut Romanorum rex deputaret ciuitatibus & uallibus imperio ſine medio ſubiectis, præfectos & iudices, qui nomine imperij tribunalibus præeſſent, & hi plerunque ex nobilibus aut alijs grauibus perſonis regionum deligebantur, qui tamen interdum functiones ſuas alijs quoque ſubdelegabant. Sic itaque tribus pagis dati ſunt quoque præfecti à regibus & Imperatoribus. Et hi præfecti in adminiſtratione reipublicæ nullam habebant commiſsionem, ſolum in tribunalibus ius dicebant. Et hunc modum Albertus rex Romanorum dedit quoque pagis ſuos præfectos. Et cum illi abuterentur officijs ſuis fuerunt ab incolis expulſi, ut iam dicetur. Præfectus Syluaniæ exigebat ab indigena quodam, ut ſibi mitteret bijuge boum, quo recuſante, iuſsit præfectus, ut ſeruus ui abduceret iugum. Quod cum ille exequi conaretur, filius patrisfamiliâs mutilauit ſeruum digito uno, & aufugit. Præfectus indignatus contra indigenam, cepit eum & eruit ei oculos. Accidit quoque alio tempore in Syluania, ut abſente quodam patrefamiliâs, præfectus coëgerit uxorem eius ad parandum ſibi balneum calidum, & ad obtemperandum ei in eodem balneo. At mulier differens hoc quouſq; maritus uenit, conqueſtaq; tentatam eius pudicitiam, adeò maritum commouit, ut ille præfectum ſecuri occideret. Præfectus quoque Suiciæ & Vraniæ actus magna inſania, erecto baculo impoſuit pileum ſuum, fecitq; per ſeruum mandari omnibus prætereuntibus, ut pileo ſuſpenſo honorem exhiberent.

Erat

Eratautem indigena quidam Guilelmus Tell nomine, qui id facere recuſauit. Vocatus ergo ad Dominum, iuſſus eſt pomum capiti filij ſui impoſitum telo ex baliſta torto, abij- Vuilhelmus
cere. Erat enim ſagittarius inſignis. Renuit is aliquandiu id facere, ſed cùm tandem imperium ſubterfugere non poſſet, fauente numine, quod iuſſus fuerat feliciter & ſine læ- Tell,

ſione pueri perfecit. Et cum adhuc aliud haberet iaculum, interrogatus à Domino in quem uſum illud recepiſſet, reſpondit. Si primo iactu puer læſus fuiſſet, aliud iaculum in te torſiſſem. Quo audito, præfectus captum nauigio abduxit. Cumq́ ille ueniſſet inter Vraniam & uicum Brun, lapſus è naui, per ardua & inuia montium currens, Dominum præuenit, inſidiaſq́ illi intentans, ſagitta eum transfodit. Hiſce & ſimilibus facinoribus præfectorum moti indigenæ, excluſerunt eos in uniuerſum ex tribus pagis. Imperatores Henricus ſeptimus & Ludouicus Bauarus poſt hæc geſta, præfecerunt eis iudices, ſtatueruntq́ ne quis alius, quàm ex indigenis deligeretur.

QVID GESTVM APVD HELVETIOS SVB IMPERA- *toribus Henrico Lützelburgenſi & Ludouico Bauaro.* Cap. LXIIII.

ANno Chriſti 1308. electus eſt ad Imperiũ Henricus comes Lutzelburgenſis, iurauerunt q́ ei ſequenti anno Tygurũ, Berna, Solothurũ, etiã pagi Vri, Suicia & Syluania. Anno 1309. natũ eſt diſsidiũ inter abbatẽ ad Heremitas, uulgo Einſideln & Suitenſes. At Suitenſes forociter illis occurrẽtes, multos occiderunt aut in lacu ſubmerſerunt. Ciues Arauuenſes magnum damnum tunc perpeſsi ſunt. Anno Chriſti 1314. uacante imperio, archiepiſcopus Moguntinus uocauit Treuerenſem & Colonienſem epiſcopos, Ioannem Bohemiæ regem, ducem Saxoniæ, Marchionem Brandenburgenſem & Ru-

dolphum Palatinum. Conuenientes autem in Franckfurt, uenerunt quoq; Fridericus dux Auſtriæ & fratres eius Lupoldus ac Albertus pro imperio laborantes, quibus tamen contrariebantur epiſcopi Mogũtinus & Treuirenſis atq; rex Bohemiæ. Quod intelligens Fridericus conuenit Rudolphum & Ludouicum ducem Bauariæ fratres, ut ſibi aſsiſterent. Videntes autem duo epiſcopi & rex quod Fridericus ambiret imperium, induxerunt Ludouicum ducem Bauariȩ, ut ſe contra Fridericum eligi permitteret. His tribus autem adiunxit ſe miles Marchionis Brãdenburgenſis qui habebat mandatum à principe ſuo in genere, qui ſimiliter elegit Ludouicum. Electi ſunt igitur in diſcordia Ludouicus dux Bauariæ & Fridericus dux Auſtriæ. Pauſante autem Ludouico per aliquot dies cum epiſcopo Moguntino in Oppenheim ciuitate imperiali, quam archiepiſcopus in pignus habebat ab Henrico Imperat. aduerſarij ſui in oppido Heidelberg, quod erat Rudolphi fratris Ludouici, ſubornarunt militem quendam, ut parua baliſta ſub chlamide prouiſus & ſagitta uenenata, iret in Oppenheim, ſimulans ſe ex parte Ludouici eſſe, donec opportunitate data cum ſagitta occideret. At rex Ludouicus monitus ab amico, uenientem militem cepit, leuatoq; pallio eius inuenit baliſtam, detectũq; eſt totum machinationis factum. Ludouicus itaq; hunc longo tempore biga ligatum, pro ſpectaculo ſecum duxit, ac tandem ad caudam equi ligatum & per ciuitatem tractum, primo rotari fecit, & deinde quadrifariam ſecari. Anno Domini 1315. Ludouicus eſt Aquiſgrani magna pompa coronatus ab archiepiſcopo Mongũtino & Treuerenſi. Fridericus uerò fecit ſe coronari Bunnæ ab archiepiſcopo Colonienſi. Porrò Ludouico iurauerunt omnes ciuitates inferiores uſq; Argentinam: ſed ſuperiores quæ ſunt iuxta lacum receperunt Fridericum, exceptis Berna, Baſilea, Solothuro & tribus pagis. Aliȩ etiam per Sueuiam, excepta Vlma & paucis cum ea, receperunt Ludouicum Argentina & Landoia Friderico adhæſerunt. Cum itaq; Fridericus dux Auſtriæ electus eſſet, licet à paucioribus, intulit, frater eius Lupoldus bellum ciuitatibus, quæ eum agnoſcere renuerunt, potiſsimum autem pagis infeſtus fuit, ductus hac ſpe, ut ſi exercitum intra montes introduceret, iam multo facilius illos quam ciuitates fratri reluctantes edomaret. Quapropter pagi ſcripſerunt Ludouico Bauaro, qui tunc Nurnbergæ moram trahebat, anno ſcilicet 1314. in Iunio, ſicut ille rurſum pagis ſcripſit his uerbis: Ludouicus Dei gratia Romanorum rex ſemper Auguſtus, prudentibus uiris in Vnderuualdē, Vri & Schuuitz, fidelibus & dilectis gratiam ſuam & omne bonum, &c. Viri conſtantiſſimi, aduerſariorum comminationibus ne ſinatis animos ueſtros aliqualiter demulceri, &c. Præcepit etiam omnibus regni præfectis & officialibus, ut præfatos pagos defenderent & tuerentur pro uirili ſua.

Pagi bello petuntur.

Eodem anno dimicantes pagi cum ducis Auſtriæ copijs auxiliaribus, utrinq; aliqui fuerunt uulnerati. Erant pagi, præſertim Suitenſes, undiq; hoſtibus circundati: nam incumbebat eis Glaronenſes, Vuernherus comes ab Honburg, Dominus in ueteri Rapperſchuuyl, Rudolphus comes ab Habſpurg, Dominus in noua Rapperſchuuyl, Abbas ad Heremitas, Tugienſes & Lucernenſes. Interim autem Suitenſes prodeuntes irruerunt in monaſterium Heremitarum, captiſq; quatuor monachis, qui barones erant, abduxerunt eos ſecum in Schuuitz. Dux Auſtriæ Lupoldus ubiq; apud familiares ſuos, comites & barones, auxilium quærebat & ſollicitabat quoq; contra Suitenſes. Factumq; eſt, ut partibus ſuis inter multos quoq; accederent Hartmannus & Eberhardus à Kyburg Domini in Thun & Burgdorff, & tutores monaſterij inter lacus, quorum iuriſdictio ferè extendebatur uſq; ad Vnderuualden. Vexatis itaq; pagis ab omni parte,

Ludouicus Bauarus ad Suitenſes.

rex Ludouicus tunc Monaci agens, ſcripſit rurſum Suitenſibus in Nouembri in hunc modum: Ludouicus Dei gratia Romanorum rex ſemper Auguſtus, dilectis filijs ſuis, officiato concilio, ciuibus & uniuerſis hominibus in Schuuitz, gratiam ſuam & omne bonum, &c. Admonuitq; eos denuo, ut conſtantes manerent in fide erga ſe & imperium: ſibi conſtare de laboribus & periculis quos in illum uſq; diem perpeſsi eſſent ab hoſtibus ſuis & imperij. Sibi quoq; in animo eſſe, in Vere & quàm citius poſſet cõſcribere ex domeſticis regni magnum exercitum, per quem Suitenſes & alios ſui nominis gratia moleſtijs affectos, ex periculis liberaret. (ia, Alſatia &

Lupoldus magnũ exercitum contra Suitenſes colligit.

Circa calendas Nouẽbris collegit dux Lupoldus magnũ exercitũ in Thurgoia, Ergo Sueuia, ſollicitauitq; fautores ſuos, comites, proceres & ciuitates, ne ſibi deeſſent, atq; in

hunc

hunc modum congregauit exercitum uiginti millium peditũ & equitum, quem & iuxta lacũ Tygurenſem ducens, recta pergebat uerſus Schuuitz. Conſiſtens aũt in Egre, deliberabat cũ conſiliarijs ſuis, qua parte cõmodius ingrederetur regionem Suitenſiũ. Capto uero conſilio, aderat ſtultus ducis Lupoldi, nomine Kune de Stochen, qui cõſultantes audierat, & is ſuum calculum temere adijciens, dixit: Non placet mihi con ſilium ueſtrum, quia omnes conſultatis quo pacto intremus regionem, nemo autem dat conſilium, quomodo rurſum egrediamur. Cæterum cum Suitia undiq; cingatur aut montibus aut aquis, anguſtiq; meatus in eam introducant, poſuerunt Suitenſes paſsim præſidia & obſeruatores, ne quis temere ingrederetur regionem. *Fatui prudens admonitio.*

Mouenteq; duce caſtra ſua, edocti ſunt Suitenſes per amicos uicinos, qua parte hoſtis ingreſſurus eſſet terrarum. Nam iecerunt ſpicula ad Suitenſes, in quibus ſcriptum erat, prouidete uobis in Morgarten. Quo intellecto, Suitenſes cum ſocijs Vranenſibus & Syluanis illico per turmas ſeſe recipiunt in montẽ Sattel, inter quem & lacum Egre uia eſt, qua exercitus ducis contendebat per anguſtias ingredi terram. Confœderati ergo mutuo ſeſe exhortantes, expectant aduenientem exercitum, inuaduntq; illum, pauci multos, lapides grandes deuoluentes in exercitum, adeoq; terret equos, ut præcipiti curſu ferrentur in lacum. Et quoniam uia lubrica erat à frigore & glacie, equis nullum erat firmum ueſtigium, atque ob id miles coactus fuit pedem mouere retro. Inſequentes autem Suitenſes, magna clade affecerunt hoſtem. Dux Lupoldus cum ſuis copijs, quæ adhuc ſupererant, fugiens, recepit ſe in Thurgoiam. Incidit bellum illud in annum Chriſti 1315. die 16. Nouembris. Monuerat eodẽ tempore dux Lupoldus Comitem Straſsbergenſem, qui habitabant in Nuchtland, ut collecto exercitu traijceret montem dictũ Bruneck, inuaderetq; Syluanos. Quod cum innotuiſſet Suitenſibus & auxiliarijs eorum, illi ſine mora agmen bellicoſorum uirorum miſerunt uerſus montem Bruneck, qui defenderent Syluanorum terram, id quod & ſtrenue fecerunt, occiſis aliquot ex hoſtibus. In omnibus his bellis, pagi nullum habuerunt externum auxilium, eo quod Baſilienſes, Solothurnenſes & Bernenſes, qui Ludouico regi iuramentum quoq; præſtiterant duces Auſtriæ etiam haberent hoſtes. Nec urbes iſtæ tunc ſicut hodie habuerunt ditionem aliquam extra mœnia, ſed omnia fere per circuitum earum erat ſubdita alienis Dominis. Nec Tigurenſes uolebant initio pugnare contra Auſtrianos. Fridericus uero dux Auſtriæ, qui omnibus modis ſibi uoluit uſurpare imperium, eo quod in diſcordia quoque electus eſſet, tantum faciebat regi Ludouico negocium, ut ille non poſſet pagis aliquod ferre præſidium. *Confœderati hoſtem ſternunt.*

PRIMVM SVITENSIVM FOEDVS. Cap. LXV.

ANno Chriſti 1316 cum incolæ Vraniæ, Suiciæ & Syluaniæ, integro biennio bello uexati fuiſſent à duce Auſtriæ, quod illum nollent agnoſcere Romanũ regem, qui pauciora in electione habuerat uota, conuenientes in Vrania perpetuum percuſſerunt fœdus, dictumque eſt fœdus illorum, trium pagorum ſeu trium Syluanorum locorum liga Germanice, *der dryen Lender oder dryer Vualſtetten bundt.* Anno 1317, obſidione cinxit Fridericus dux Auſtriæ Eſslingen contra regem Ludouicum, uentumq; eſt ad pugnam cruentam, multis utrinq; cadentibus. Anno 1318. obſedit Lupoldus dux Auſtriæ Solothurũ, quod homagium quoq; præſtiterat Ludouico: Bernenſes uero miſerunt Solothurnẽſibus præſidium aliquod aduerſus Lupoldũ. Inuadentes quoq; Bernenſes ditionem comitum à Kyburg, qui partes ducis Lupoldi iuuabant, incendio deuaſtauerunt eam. Quo cognito, dux ſoluit obſidionem. Paulo poſt factæ ſunt induciæ inter ducẽ Lupoldũ & Suitenſes. Anno 1323. confirmauit rex Ludouicus priuilegia triũ pagorum Vri, Suuitz & Vnderuualden. Eodem anno captus fuit dux Auſtriæ Fridericus in quadam pugna à rege Ludouico, ſicut & ſupra hæc hiſtoria fuſius eſt explicata. *Fridericus Cæſar capitur.*

Quod

Quod ægreferens dux Lupoldus frater Friderici, nullum, non mouebat lapidem, quo fratrem liberaret. Mouebat bellum ingens contra Ludouicum, ſed omnia fruſtra. Veniens autem Magus quidem ſeu præſtigiator, promittebat per diabolum, ducem Fridericum liberare è captiuitate. Vnde diabolo ueniente in carcerem ad Fridericum, monenteq́ ducem, ut ſi uellet liberari, ſibi inſideret, territus princeps, ſignauit ſe crucis ſignaculo, inuocato Deo, præſtigium effugauit. Tandem iuxta Colmariam in caſtris concordia facta eſt, & dux Fridericus è captiuitate liberatus, ſed hac conditione, quod tam ipſe quàm frater Lupoldus, Ludouicum Bauarum permitterent ſine omni impedimento regnum adminiſtrare. Paulò tamen poſt mortuus eſt dux Fridericus. Duce uerò Lupoldo bellum repetente contra Cæſarem Ludouicum, haud longe pòſt morbo correptus, Argentinæ mortuus eſt anno 1327.

BELLA NATA INTER DVCES AVSTRIAE ET *confœderatores Heluetiæ.* Cap. LXVI.

HAbuerunt iam memorati duo duces Auſtriæ ex fratre nepotem nomine Lupoldum, qui anno Chriſti 1385. omnem diſſenſionis materiam inter domum Auſtriæ & confœderatos tollere cupiens, fecit pacē cū eis, ſed pax illa non diu durauit. Nā nouæ exortæ ſunt cauſæ bellorum, inuitis duce Auſtriæ & cōfœderatis. Quidā enim Auſtriaci uicini Lucernanis, facti ciues Lucernę, ſic exaſperauerūt ſuos præfectos, ut præfecti illos captos in odiū confœderatorū ſuſpēderint. Qua iniuria Lucernani moti, ui ceperūt oppidū Rotenbergum, atq́ capti oppidi muros & caſtrū ſolò æquant. Poſtea ſtrages & incēdia ſecuta ſunt à ducib. Auſtriæ & confœderatis. Multi ſub idē tempus acceſſerunt

Auſtriaci contra Lucernanos.

fœderi

fœderi Heluetiorum, pertæſi duratam ſuorum præfectorum ſeruitutem. Vnde tota uallis Entlibuch & oppidum Sempach, obtento iure ciuitatis Lucernanæ, non parum incēdium iſtud fouerunt. Receptum eſt quoq; à confœderatis oppidulum Meienberg. Anno 1386. Tygurenſes Lucernani & tres pagi profecti in Thurgoiam, occupauerunt caſtrum Pfeffikon. Venit autem eo tempore exercitus ducis Auſtriæ bene inſtructus, ſed quo repentino impetu confœderati oppreſſerunt. Poſtea induciæ factæ ſunt, ſed tot cædibus exaſperati animi utrinq;, non diu ſeruarunt. Rurſum igitur alteri alteros lædunt, & res ad arma uenit.

Anno regem eodem, die 9 Iulij Dux Lupoldus multis ſibi per Germaniam iunctis ſocijs, proficiſcitur ad Sempach, ad opprimendum in eo oppido præſidium confœderatorum. *Pugna Sempachenſis.* Quo ducis conſilio perſpecto, confœderati plures clam noctu mittunt, qui hoſtem expectent, & ſi uideatur, aggrediantur. Vix igitur in conſpectum oppidi uenit dux cum copijs ſuis, & occurrunt illi obuiam confœderati in loco paulò ſibi æquiore, & in quo equitatus utilis eſſe non poterat. Dux & omnes nobiles ex equis deſcendentes, acie inſtructa, quantum per temporis anguſtiam licuit, opponunt ſe illis, concurritur, pugnāt nobiles primo impetu fortiſsimè, ſed ex ſolis nimio æſtu, & laboris magnitudine fatigati, cedere coacti ſunt: neq; enim poſsibile fuit ocio aſſuetos, tam diu ſolem & labores pugnæ ferre, quàm diu poterant ruſtici laboribus exercitati homines. Dum igitur ex pugna fatigati nobiles ad equos ſuos properant, occiduntur ferè omnes. Cecidêre in illa pugna Auſtriæ dux Lupoldus, *Occubuit dux.* Otto Marchio de Hochberg, Ioannes comes de Furſtenberg, duo comites de Tierſtein, comes unus de Zollern, & plurimi nobiles minoris gradus. Inſecuti ſunt confœderati eos, qui ſibi fuga conſulere nitebantur, multoſq; in fuga ceperunt & trucidauerunt. Magnam gloriam & prædam in eo prælio adepti ſunt. Sepultus dux cum 60. nobilibus in cœnobio Kunigsfelden. Habuit occiſus dux Lupoldus filium, nomine patrem referens, qui iuuenis erat, animo fortis, & exercitatus in omni armorum genere. Statuit igitur uindicare patrem & alios apud Sempach occiſos. Accedenſq; Carolum Imp. exponit illi ſua conſilia & queritur de clade accepta. Imp. adhortatur eum ad uirtutem, & ut confœderatos bello fatiget, nihil tamen temerè agat. Aggreditur igitur dux Lupoldus Suitenſes magno animo, conatu, apparatu & ira, multis ex imperio aſcitis ſocijs: multiſque in locis tentat fortunam, ſed ferè ubiq; aduerſa erat. Eo bello comes Vuerdenbergenſis, & comes de Tockenburg uallem Glarenſem uaſtauerunt, & direptas domos *Glareani uaſtantur.* incenderunt: quibus rebus exaſperati Glareani, coniunctis ſibi paucis ex uicinis pagis, adoriuntur hoſtem, in anguſtijs montium committitur pugna, utrinque pugnatur fortiter, ſed confœderati fortius de ſuis focis & pro libertate pugnantes. Vertunt tergum Auſtriaci (ſic enim appellantur omnes in eo bello hoſtes confœderatorum) occiduntur à parte comitum mille quingenti: Glareanorum uerò & ſociorum eorum uix quinquaginta. Fugientes Auſtriacos inſequuntur uſque ad oppidum Vrſee, ubi ex fuga ſe recolligere & requieſcere conſtituerunt, ſed oppidum expugnant Heluetij, coguntúrque Auſtriaci noctu ex eo fugere per montes in Tockenburg, Suitenſes armis eorum & reliqua præda potiti, ſequuntur eos uſque Tockenburg, & per totam Thurgoiam multas deijciunt arces, occupantque multa, quæ adhuc iure belli poſsident.

Eodem anno expeditionem mouerunt Bernates & Solothurnēſes contra oppidum *Nidouu expugnatur.* Nidouu, oppugnaueruntq; illud terra & aqua. Nam nobiles qui illud inhabitabant, diripuerunt amicos & inimicos. Expugnato autem oppido & caſtro, inuenerunt in caſtro epiſcopum quendam Portugallenſem & Priorem quoque cum comitatu eorū, qui uenerant è Roma, recta patriam per Galliam petentes: ſed deprehenſi in uia ſpoliati ſunt omnibus reb. ſuis, coniectiq; in carcerem. Inuenti autem in carcere, liberati ſunt &

ducti

ducti Bernã, ubi ueſtiti & commeatu tanto prouiſi, ut expenſæ aſcẽderint ad trecentos ducatus. Abeuntes autem uenerunt Lucernam, & deinde in Longobardiam, ubi cogniti à multis expenſas reſtituerunt Bernatibus & inſuper largiti ſunt illis mille ducatos, quòd eorum beneficio liberati eſſent ex carcere. Sed reuertamur ad Heluetios.

Quum Auſtriaci in bello Heluetico ſæpe malè pugnaſſent, ſemperq; creſcerent uires montaneorum hominum, qui indies aliquid acquirebant fatigati, ſunt tandem utriq;: nam Heluetijs cœpit deficere ſal & frumentum, & dux Auſtriæ pecunia exhauriabatur, quapropter partes cœperunt audire eos, qui de pace loquebantur, at animis adhuc diſcordabant. quòd ſeminarium fuit multorum bellorum.

Bellum inter abbatẽ S. Galli & Abbacellenſes.

Anno 1397. ortum eſt bellum inter abbatem S. Galli & inter Abbacellenſes. Quærebatur abbas, ſibi minui iura & redditus, quos habebat apud Abbacellenſes, & contrà illi dicebant, ſe plus æquo premi à præfectis & exactoribus. Iunxit itaq; abbas ſe fœdere ciuitatibus Sangallo, Conſtantiæ. Vberlingæ, Lindoiæ & Rauenſpurgo: & hæ omnes ciuitates miſerunt auxilium abbati ad domandos Abbacellenſes. Abbas igitur manu non parua aggreditur paucos illos paganos paſtores, ſic enim uocabant eos, congregati uerò Abbacellenſes, obuiam ueniunt hoſtibus. Diſpoſuerunt etiam quoſdam in ſublimioribus locis ad obſeruandum uiarum anguſtias, datis illis lapidibus, quos in hoſtem deuoluerunt per montium præcipitia. Erantq; ita Abbacellenſes natura loci adiuuante ordinati ut decennis puer aut nonagenarius ſenex, ſeu mulier potuiſſet mille uiris aditũ prohibere. Armati itaq; Abbacellenſes, cum primum abbatis copiæ eorum attigerunt fines, de monte per cliuum ruentes impetum in eas fecerunt, & quidem ſinguli aliquot lapides deiecerunt in hoſtem, quorum iactu multi cadebant. Poſtea manus conſeruerunt, abbatiſq; copias terga uertere coëgerunt. Abbas mittit legatos ad uicinos principes & ciuitates rogatq; ut ſibi ſubueniant, peſsimumq; paſtorum exemplum, mox ab exordio opprimant. Interim dum hæc aguntur, Abbacellenſes quærunt quoq; adminicula, fœdus cum Confœderatis Heluetijs ineunt, & ubi cognouerunt abbatem meditari obſidionem longiorem, ut fame coacti ſe illi tandem dederent, capto conſilio uicina caſtella expugnant, & deijciunt è montibus, quæcunq; abbati uſui eſſe iudicabant ad bellum, & uicinos ſibi iunxerunt, quòd hoſtes magis exaſperauit. Abbas uix potuit obtinere à duce Auſtriæ, ut ſumeret arma contra Abbacellenſes. Nam equitatus nullus in montibus uſus eſſe poteſt, nec maioribus copijs in auguſtijs locus eſt pugnandi. Acceptis itaq; copijs auxiliaribus, arma mouet contra Abbacellenſes. Primum tamen mouet hoſtiliter caſtra ad oppidum imperiale Sangallum, quòd ciues eius inclinarent ſe ad Heluetiorum fœdus, obſidetq; illud & agrum eius diripit. Abbacellenſes amicis ſuis hæc propter ſe fieri grauiſsimè ferentes, de montibus præcipitant ſe in hoſtes & in fugã uertunt interficiuntq; multos. Facta eſt pugna illa anno 1405. menſe Iunio. Miſit quoq; tunc dux Auſtriæ expeditiſsimos iuuenes qui pagum Abbacellam expugnatum diriperent & exurerent, ſed omnes uiæ erant obſtructæ præſidijs, ut nuſquam pateret aditus: de induſtria tamen quodam loco ceſsêre ij, qui in præſidium conſtituti erant & paſſi ſunt eos ingredi, ubi uerò uenerunt in locum in quo Abbacellenſes optabant eos eſſe, demittunt in eos immania ſaxa. Et poſtquam uident eos prorſus diſsipatos, quoſdã occiſos & quoſdam claudos, deſcendunt de monte, impetu ruunt in hoſtes & occidunt plurimos, totumq; exercitum in fugam uertunt. Sub idem tempus Abbacellenſes multas arces occuparunt, nec modum fecerunt deſtruendorum caſtrorum in ea ualle, quæ à Sangallo oppido ad Rhenum uſq; pertingit. Traijcientes quoq; montem Arlen, ceperunt arcẽ Landeck & deſtruxerunt, Mõtfort & alias multas munitiones. Defecerũt paſſim omnes uicini ruſtici ad eos, ſicq; factũ eſt, ut q antea obſcuri erãt, & mũdo incogniti, iã paſsim omnib. notiſsimi fierẽt, celebreq; ob egregia ſua facta adipiſcerent nomen.

Sangallus pendet ad confœderatos.

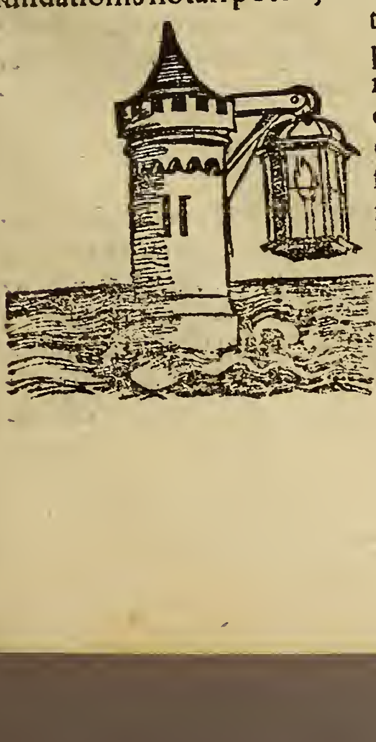
Abbacellenſes clari fiunt.

Anno poſt Chriſtum natum 1406. eduxerunt Abbacellẽſes copias ſuas aduerſas Guilelmũ comitem Brigantinũ & oppidum Brigantiũ obſidentes, ſed aduentu magni exercitus ex Sueuia, obſidionẽ ſoluere & domũ redire coacti ſunt. Reuerſi uerò denuo, comes auxilio nobiliũ, præcipuè epiſcopi Conſtantienſis, ſtipatus cõgreditur cũ illis, pugnatũq; eſt utrinq; pertinaciter, tandẽ uerò Abbacellẽſes fatigati & ſuorũ cæde ad raritatẽ redacti, ceſsêre. Demũ poſt multa damna utrinq; allata & accepta, rex Rupertus uocato abbate & ſuis auxiliarijs, uocatis quoq; Abbacellẽſib. fecit pacem inter diſsidẽtes.

De Lu-

DE LVCERNA HELVETIORVM CIVITATE Cap. LXVII.

LVcerna monaſterium iuxta lacum Helueticum, quem hodie Lucernenſem uocāt,
fuit olim conſtructum à presbytero quodam Vuighardo nomine, qui frater fuit
Ruperti ducis Alemanniæ & Sueuiæ, tempore ſcilicet Ludouici regis, anno circiter 816
aut tempore Ludouici ſecundi, anno 840. Factum eſt etiam poſtea (quando uerò & à *Lucerna primò monaſterium.*
quo non conſtat) ut hoc monaſterium ſubijceretur abbati Murbacenſi. Hoc quidem
produnt hiſtoriæ, regem Lotharium, qui fuit anno 850. aut circiter, requiſitum ab abba
te Murbacenſi, ad confirmandum iura quædam monaſterij Luciariæ (ſic uocant Lucer-
nam) quæ habuit in uilla Emmanſita in Ergoia iuxta fluuium Rufs, quæ olim abauus
eius rex Pipinus atq; pater Ludouicus Imperat. monaſterio donauerat. Memoratus
quoque dux Rupertus tradidit portionem patrimonij ſui regi Ludouico, ut ex illò con *Iuxta antiquā*
ſtrueret & fundaret Tyguri monaſterium ad fluuium Lindmat, quòd quidam putant eſ *cœnobia orta*
ſe abbatiam monialium, à Tygurenſibus dictam monaſterium dominatum. Ciuitas ue *ciuitates.*
rò poſt monaſterium & partim ratione monaſterij eſt condita, id quod in multis alijs op
pidis quoq; uidere licet, quæ iuxta monaſteria ſucceſſu temporum ſuccreuerunt, præ-
ſertim iuxta monaſteria diui Benedicti, ut ſunt, Vuyſſenburgum, Seckingen, Fulda, A-
merbachium, Sangallus, Campidonia, Blabeuuren & multa alia. Monaſterium itaque
memoratum appellatum eſt Lucerna ab eo locò in quò conditum eſt, id quod ex literis
fundationis notari poteſt, & ſunt quidam in hac opinione ut putent nomen illud da-
tū loco à magna & peruetuſta turri, quæ hodie ſtat iuxta

pontē in exitu lacus, ex qua olim nocturni ignes oſtenſi
nauigantib. præluxerūt. Eiuſmodi turres ueteres Pharos
dixere qualis iuxta Alexād. in Pharo inſula turris fuit, no
cturnis facibus procul & è ſublimi nauigantib. uelut cur
ſum dirigens, quo ſuū in portū inoffenſi deferrentur. Cō-
fœderata eſt Lucerna tribus pagis anno ſalutis 1332. ante
Martini, uocatū q; eſt fœdus illud, fœdus quatuor Sylua-
norū locorū. Eſt aūt ciuitas ſatis amœna & elegans, digni
tate & opib. par multis cōmune emporiū Suitenſiū, Vra-
norū & Trāſſyluanorū & ubi deponūtur merces quæ ex
Germania in Longobardiā, & Liguriā transmittūtur, &

per

per lacum magnum ad cuius finem Lucerna eſt ſita, ſpacio quinq; milliariorum in Vraniam deferuntur, atq; inde dorſo equorum per montes & ualles alpium Mediolanum uſq; tranſportantur. In ipſa Lucerna Vrſula fluuius manat ex lacu, haud ſecus quàm Cõſtantiæ Rhenus ex lacu Podamico Tiguri Linmagus ex lacu Tigurenſi. Habent autem Lucernates maiorem ferè commoditatem ex lacu quàm ex adiacente ſolo, tametſi eximia quoq; habeant prata & pabula pro pecoribus nutriendis. Literæ fundationes monaſterij Lucernenſis. In nomine domini Notum ſit omnibus nobilibus & ignobilibus, tam futuris quàm præſentibus, qualiter ego Vuighardus & frater meus Rupertus dux militum regis Ludouici, qui nobis ex conſanguinitate coniunctus eſt, omnia prædia noſtra, quæ nobis ex paterna hæreditate aduenerunt, ex illius permiſsione & iuuamine diuiſimus. Poſtea frater meus pro amore Dei & remedio animæ ſuæ ductus, omnem partem ſuam, quæ ad eum pertinebat, Domino ſuo regi contradidit, ea uidelicet ratione ut in caſtro Thuricino iuxta fluuium Lindemaci eccleſiam conſtrueret, & ſeruitium ibidem perpetualiter conſtitueret. Vnde ego Vuighardus presbyter, quamuis indignus, ex intimo deſiderio compunctus, in quodam loco qui Lucerna ex antiquitate eſt dictus iuxta fluuium qui Ruſa uocatur, & de ſummitate magni laci fluit, in honore ſancti Leodegarij martyris, & S. Mauricij & ſociorum eius & omnium ſanctorum, paruum tugurium conſtruxi ac ædificaui, omnem ſubſtantiam quæ me attingit, de monte qui Albis uocatur, incipiens à prædio meo Lungkhof, & omnibus locis circumquaq; iacentibus ex permiſsione regis cognati mei ad ipſum locum contradidi, & me illic propter Dei ſeruitium collacaui, & tantos monachos, quantos potui illic congregaui. Vnde uir quidam nobilis & bonus ad me ueniens, qui ſpretis omnibus curis huius ſeculi, quem ego ipſe monachum illic ordinaui, nomine Aluuicus, ita ut bene dicam, per omnia Dei amicus, prudens in ſcripturis ſacris, qui ſuis admonitionibus & uerbis ſalutaribus corda omnium hominum regionis illius in Dei prouocauit affectum. Inde de die in diẽ creſcente ſeruitio Dei, ipſum Aluuicum mei ſucceſſorem, & rectorem ipſo loco dereliqui. Acta ſunt hæc temporib. Ludouici regis. Vuighardus frater Ruperti ducis militum Alemanniæ. Dictum monaſterium hodie eſt præpoſitura diues, parum extra mœnia ciuitatis Lucernenſis ſita.

Aduerte, Dux militum, non Dominus Alemanniæ. Hæredes paternorum bonorum non hæredes ducatus. Monaſterium conſtructũ eſt à Ludouico rege Germaniæ anno 840 Leodegarius paſſus ſub Theodorico primo, poſt annum Chriſti 652.

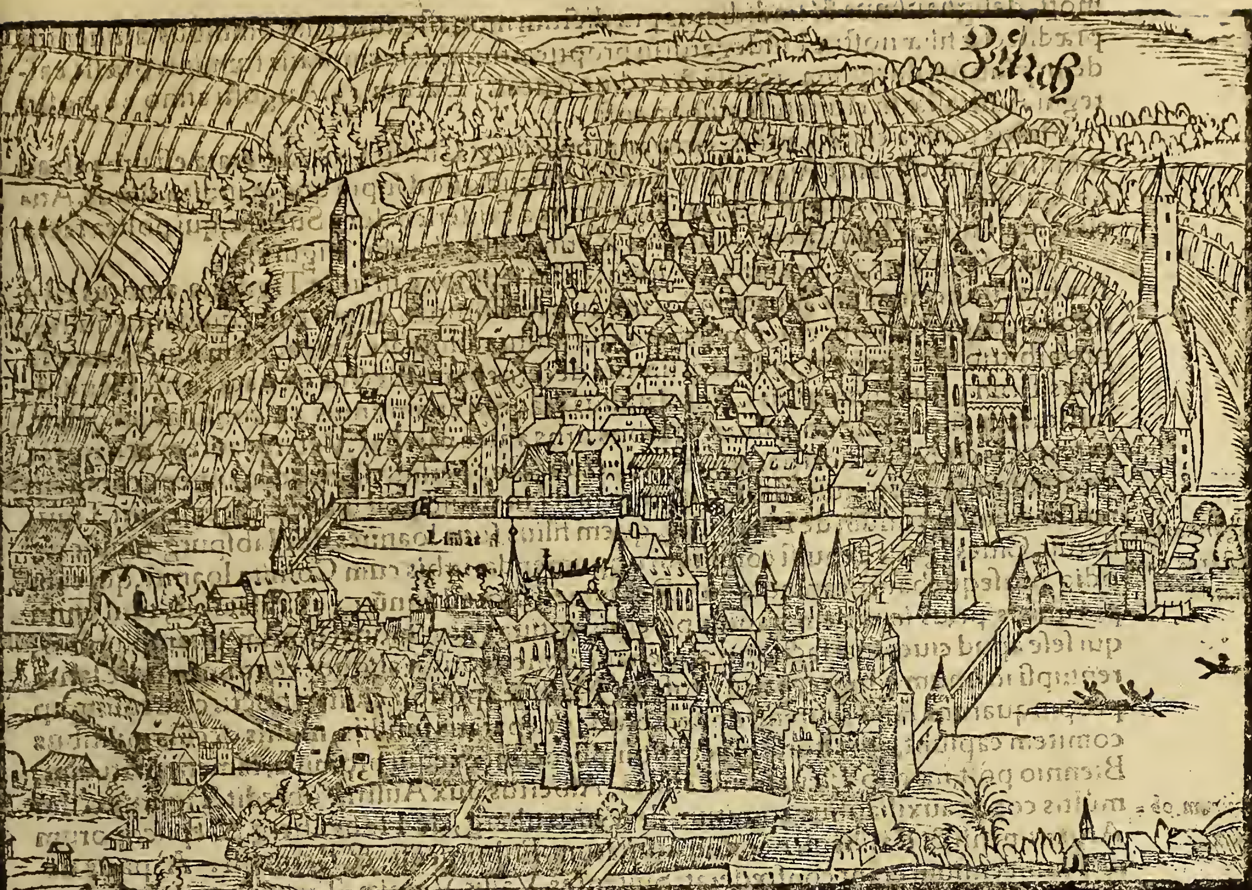
Anno Chriſti 1332. urbs Lucerna certas ob cauſas æternum fœdus cum Vria, Suitia & Subſyluania pepigit.

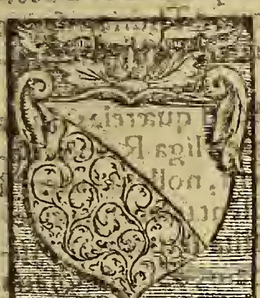
Inter Lucernam & Subſyluaniam in læua parte lacus, mons eſt præaltus, quem ob fragoſam aſperitatem & præcipitem altitudinem etiamnum uernacula lingua Fractum appellant, alienæ linguæ durante ueſtigio, Fracmont. Infra eius æditiſsimum uerticem lacus eſt, Pilati cognomento, anguſtus admodum, & palus uerius quàm lacus, in quem de induſtria iniecta maximas tempeſtates ciere, & omnia undis opplere aiunt: quę uerò caſu incidant, nihil irritare eum, tanquam planè humano ſenſu culpa carere, quod caſu ſit, intelligat. Capit res fidem quod pacatum irritare auſos, mox fuiſſe capite plexos, ob illatam accolis calamitatem, oppidani referunt. Nullus in hunc riuus influit, nullus exit, aqua nigricans, phlegetontæa & plus quàm paluſtris, immota iacet, nec cienti facile torpentem excierint. Ab una parte altiſsima montium iuga habet, ab altera horrida ſylua clauditur, ut locus ipſe alto ſilentio clauſus adeunti religionem incutiat. Mirum autem hybernis eum niuibus non creſcere, nec rurſum æſtiuis contrahi caloribus, ſed de aqua, perpetuo tenore, ſuos ſeſe intra limites continente. Quanquam fabuloſum eſſe multi exiſtiment, quod de de Pilato quidam dicunt cerni eum quotannis in lacu, uidelicet Iudicis habitu, nec annum ſuperuiuere poſſe, qui uiderint.

Pilati lacus.

DE VRBE TIGVRINA. Cap. LXVIII.

Tigurum proximis aliquot ſeculis Thuregum dictum, uulgo *Zürch*, uetuſtiſsima eſt urbs, ſita in amœno loco ad exitum lacus magni, qui hic deſinit, excluditq; amnem Lindmagum uulgo Limmat dictum, quem haud procul à Glarona recipit, & diuidit urbem in duas ciuitates, maiorem & minorem, quæ tamen tribus coniunguntur amœnis pontibus, in quibus frequentes ciuium fiunt deambulationes. Solum per circuitum ciuitatis eſt ualde fœcundum, feraxq; uini & frumenti plurimi. Vinum tamen plerunque eſt ſub-

eſt ſubacerbum, nec poteſt ob uicinas alpes ad perfectam peruenire maturitatem. Maturescit uinum ſeu potius miteſcit à ſua auſteritate poſt aliquot annos in penu conſeruatum. Extenditur mons ad orientem ciuitatis & lacus ferè ad tria milliaria, perpetuis conſitus uitibus. Eſt quoq; in urbe ampliſsimum frumenti forum, quod undiq; aduectum & diſtractum, per lacum Tigurenſem ducitur ad loca Heluetiorum ſuperiora, præſertim ad Glaronam. Quin & ex eo lacu in alium tranſportatum lacum, quem uulgò Vualſtettenſem lacum uocant, qui longitudine duorum milliariorum Germanicorum inter altiſsimas, & præcipites rupes & montes patet, tranſuehitur ad Curiam & Grisones ipſos itinere 10. aut 12. milliariorum. Eſt autem forum illud hebdomadarium. Quàm bonis piſcibus abundet lacus Tigurinus præſertim aſſatilibus, nouerunt hi qui in hac urbe fuerunt. Quando uerò & à quo prima huius urbis facta ſint fundamenta, mihi non conſtat. Maior eccleſia Canonicorum fuit fundata ante tempora Caroli Magni. Deinde idem Carolus auxit fundationem illam circa annum Chriſti 810. uocaturq; eccleſia præpoſituræ ſanctorum Felicis & Regulæ. Anno Chriſti 853. Ludouicus rex Germaniæ nepos Caroli Magni fundauit abbatiam dominarum, quæ uulgò uocatur *Frawenmünſter*, ex patrimonio Ruperti ducis Alemanniæ, quod ille deſignauerat & tradiderat regi Ludouico, etiamſi idem Ludouicus ex bonis ſuis nonnihil quoq; contribuerit. Prima abbatiſſa uocata fuit Hildegardis, filiam iam dicti Ludouici. In literis huius fundationis, uocatur ciuitas iſta Turegum, in ducatu Alemannico, in pago Turgaucenſi. In fundatione illa loquitur rex Ludouicus in hunc modum: Noſtram iuriſdictionem & præfecturam in Turego, in ducatu Sueuiæ ſeu Alemanniæ, quæ eſt in circuitu Thurgoiæ, cum omnibus attinentijs & dominijs pertinentibus ad hanc præfecturam, præſertim cum regione Vri & Foreſto quod Albis uocant, donammus dominarum monaſterio, quod ſitum eſt in oppido *Zürich*, ubi deinceps religioſæ fœminæ ſuſcipiantur & conſeruentur. Paterno quoque animo

Abbatia Dominarum.

 moti,

moti, deſignauimus & tradidimus prædictum monaſterium cum omnibus attinentijs prædilectæ filiæ noſtræ Hildegardi in proprietarium, ut memoratis fœminis præſit, eaſdemq; ſub ſua diſciplina, regula & ordine teneat. Datum 19. Auguſti anno 20. noſtri regni Auſtraſiæ, in ciuitate Ratiſponenſi.

Multis poſtea elapſis annis, circa annum ſcilicet Chriſti 1083. liberata eſt urbs ab adminiſtratione ducatus Alemanniȩ ſiue Sueuiæ, id quod ſuprà quoq; indicauimus. Anno Chriſti 1136: capta eſt ciuitas Tigurenſis à Friderico duce Sueuiæ, qui poſtea facta eſt Rom. Imp. excluſusq; eſt Conradus Zeringenſis ab urbe Tigurina.

Anno ſalutis 1335. ſeptima die Iunij, facta ſeditione in urbe Tigurina amotus eſt à ſua functione Senatus aliusq; in locum eius ſubſtitutus. Erant enim quidam equites, nobiles, & potentiores ciues in Senatu, qui mutua affinitate ſibi inuicem iuncti, cuncta pro arbitrio ſuo agebant, iudiciaq; ſiniſtra decernebant. Electus eſt itaq; conſul Rudolphus Brun. prius enim urbis Conſul nullus erat, qui etiam annis 24. conſulatum geſsit, inſtitutæq; ſunt de nouo tribus, quibus urbs antea carebat. Veteres autem Senatores extorres facti, pro maiori parte ſeſe receperunt Rapperſuuylam, ad Ioannem comitem de Habſpurg, unde multa ſubſecuta ſunt mala, ut paulò pòſt dicetur. Occiderunt Tigurenſes comitem unum de Habſpurg, quem filius ſuus Ioannes de Habſpurg uindicare ſtatuit. Ciues igitur expulſi conſilium opprimendæ urbis cum Comite Ioannē, qui eam odio proſequebatur, captauerunt. Res tamen uſq; ad annū 1350. dilata eſt, tum enim præmiſsis prius in urbem habitu peregrinantium atq; monachorum quamplurimis, qui ſeſe apud ciues ſuæ factionis abdebant, donec eorum aliquot centum in urbe latitarent: ipſi in unum congregati in profeſto Mathiæ apoſtoli, ciuitati noctu clanculum appropinquarunt. At Tigurenſes præmoniti, præparatis inſidijs, multis occiſis militibus comitem capiunt, proditoresq;, etſi non potuerint exequi promiſſa, tamen rotati ſunt.

Tigurinorum nocturna calamitas.

Biennio pòſt, in feſto Eleuationis crucis, Albertus dux Auſtriæ obſedit Tigurum cum multis copijs auxiliaribus comitum de Vuirtenberg, de Hohenberg & epiſcoporum Argentinenſi & Baſilienſi nec non ciuitatum Friburgenſi, & Bernenſi. A' parte uerò Thuricenſium erant confœderati Suitenſes, Vallis Vraniæ, Tranſyluaniæ & Lucernenſes. Poſt longam obſidionem compoſitio interuenit, nempe quod Thuricenſes relaxarent comitem Ioannem ex carcere, liberumq; dimitterent, duci uerò reſtituerēt uallem Glarenſem, Lucernam & Zug, ſicq; obſidio eſt ſoluta.

Tigurum obſeſſum.

Anno 1353. uenit Carolus Bohemus rex Rom. in Alſatiam & ad quærelas ducis Auſtriæ, profectus eſt Thuregum & tentauit confœderatos reuocare à liga. Reſponderunt Thuricenſes, paratos quidem ſe facere quicquid de iure poſſent, nollent autem à confœderatis ſeparari. Ait Carolus quod de imperio eſſent, nec poſſent talem ligam rege inconſulto facere. Illi uerò aſſeruerunt ſe iuramenta ſemel præſtita ſeruaturos. Audiens rex cœpit tractare cum ducibus Auſtriæ ut uenderet Lucernam, Zug & Glaris imperio, præſertim cum hæreditario iure illas non teneret. Reſpondit dux Auſtriæ, ſe potius emere uelle aliquid à Cȩſare, quàm ſua à ducatu alienare. Poſt hæc. Anno 1354. menſe Iulio Cæſar contractis copijs ex imperio obſedit Tigurum, omnia ferè uaſtans. Accidit autem quadam die cum pugnandum eſſet, ut diceret Epiſcopus Conſtantienſis Sueuorum priuilegium eſſe, quod primas tenerent in acie: cui cum contradiceret dux, exacerbati Sueui receſſerunt, deinde & Cæſar diſceſsit. Demum dux compoſitionem inijt, obſidionem ſoluens.

Tigurenſes ob confœderationem oppugnātur.

Anno Chriſti 1443. defuncto comite Dockenburgenſi, comitatus Sarganenſis hæreditario iure obtigit baronibus Rarenſibus, quorum habitatio fuit in Valeſia, & qui fœdus inierant cum Suitenſibus & Glareanis. Erat eo tempore Tiguri ciuium magiſter nomine Stufsi, natus ex comitatu Sarganenſi, qui conterraneos ſuos induxit, ut ius ſibi redimerēt ciuitatis Tigurenſis. Quod cum malè haberet dominum Rarenſem & Suitenſes, quibus ille fœdere iunctus erat, monebant Tigurenſes, ut Sarganenſes à præſtito iuramento abſolueret. Quod quum Tigurenſes facere renuerunt, uentum eſt ad arma. Suitenſes inuocato auxilio omnium confœderatorum communibus copijs expeditionem mouerūt in Tigurenſes: Tigurenſes uerò impares tantis copijs implorabant auxiliū ducum Auſtriæ, quos & facilè paratos inuenerunt, id quod adhuc plus irritauit confœderatos, iniquo ferentes animo, ut illi nouum fecerint cum duce Auſtriæ fœdus.

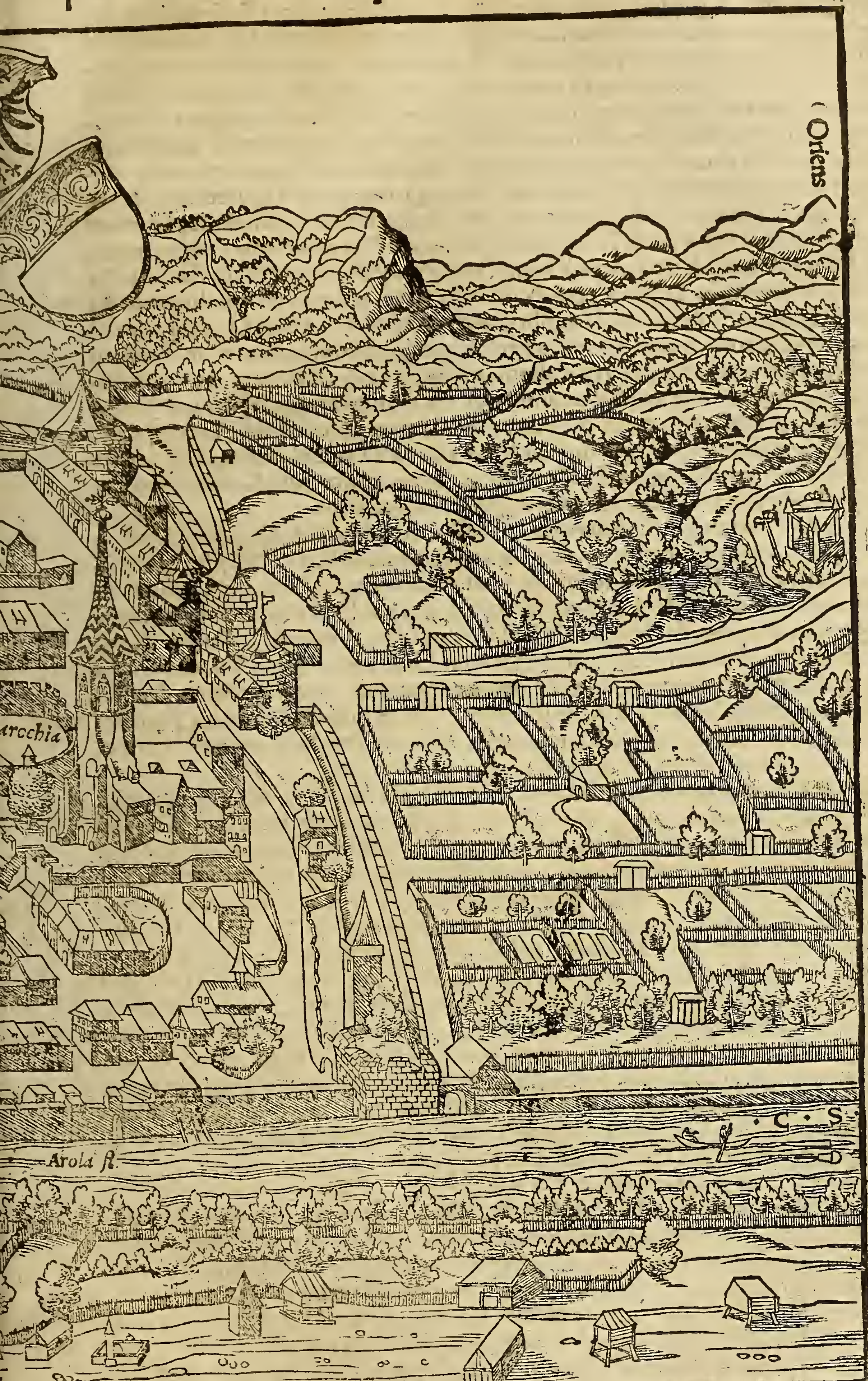
Tigurini fœdus faciunt cū Auſtrijs.

Mo uentu

CIVITAS SOLOTHVRENSIS, EX PRAE-

claris & uetuſtiſsimis Heluetiæ ciuitatibus, ad Arolam fluuium auriferum ſita, cuius picturam, (quam tibi lector hic exhibemus) à prudentiſsimo eius Senatu facilè impetrauit præclarus uir Georgius Hertingus ciuis Solothurenſis, eiuſdem Senatus à Secretis, uir doctus atque ſtudioſorum patronus deditiſsimus.

Occidens
Turris anei
Aar fl.

Oriens
rocchia
Arola fl.
C S

Tigurini fœdus faciunt cum Auſtrijs.

Mouentur ergo denuo Tigurini, ut renuncient nouę confœderationi. Reſponderũt illi, ſe contra primam prioris fœderis fidem non feciſſe, nec enim prohibitũ in conditionib: Heluetici fœderis, alia fœdera cum alijs non facienda, modò non ſunt contra confœderatos Helueticos. Heluetij itaq; arreptis armis in agrum Tigurenſiũ irruunt, hoſtiliterq; omnia inuadunt, uaſtant, & diripiunt. Ineuntes etiam multas priuatas pugnas & dimicationes, multi deſiderati ſunt è parte Thuricenſiũ & dux Auſtriæ præſertim apud Rapperſuuilam, ubi cecidit ducis Auſtriæ ductor exercitus, miles deauratus cum alijs quibuſdam. Occuparunt etiam Heluetij oppidum Bremgarten, quod Tigurenſibus ſuam promiſerat operam. Tunc miſerunt patres ex concilio Baſilienſi ſolennem legationem in die Pentecoſtes ad Tigurẽſes & Heluetios, quo partes illas diſsidentes cõponerent, ſed nihil effecerunt. Cumq; Lucernates, Vrani, Tranſyluani & Suitenſes graſſarentur in agro Tigurino, erumpentes Tigurini cum Auſtriacis quos ſecum in urbe habuerunt ad eum uſq; locum ubi patibulum locus ſupplicij malefactorum conſiſtit. Quod Heluetij percipientes conabantur eos anteuertere, intercludereq; reditum in ciuitatem. At illi uidentes quod futurum erat, conuerſi repetebant urbem, trucidatis tamen ex eorum numero circiter 600. peditibus & equitibus, inter quos & ciuium magiſter Stuſsi nomine, qui totius illius tragœdiæ cauſa fuit, occubuit, parum etiam abfuit quin Heluetij tunc occupaſſent urbem. Exuſtis autem omnibus locis quæ extra mœnia erant, diſcedentes Heluetij obſidione cinxerũt Rapperſuuilam, quouſq; per epiſcopum Conſtantienſem & fratrem eius Fridericum ab Heuũen exorati, inducias fecerunt.

Tigurini cæduntur.

Laufenburgũ obſidetur.

Eodem tempore Bernates, Solothurenſes & Baſilienſes obſidentes Laufenburgũ oppidum, infeſtarũt mœnia oppidi per 13. dies. Sed superuenientibus epiſcopis Conſtantienſi & Baſilienſi facta eſt compoſitio inter aduerſas partes, numeratis Bernatibus 10. millib. aureorum ab ijs qui de dominio erant Auſtrię. Tragœdiam illã excitauerat Ioan. à Rechberg, qui ex illo oppido Bernates & Baſilienſes ſæpe uexauerat. Anno 1444. menſe Maio Heluetij obſidione cinxerunt oppidum Gryffenſee, quod Thuricenſium erat, ſubfoſſoq; caſtro obtinuerunt ipſum, & inuenientes in eo 62. uiros, omnes decollauerunt, dirueruntq; caſtra Vuerdeck & Sonnenberg. Quomodo uerò tandem Tigurini rurſum reconciliati & cõfœderati fuerint Heluetijs, dicetur infrà iuxta ciuitatẽ Baſileæ.

RAPPERSVVILA. Cap. LXIX.

Oppidũ hoc ũnà cũ arce inter ſuperiorem inferiorẽq; lacus Tigurini partes, in colle qui peninſulæ inſtar lacum ingreditur, ſitum eſt, à dominis ueteris Rapperſuuilæ conditum, & Rapperſuuila noua dictum. Ad hãc nobilitatem ius patronatus Cœnobij in Eremo D. Mariæ olim, circa annum 1165. ſpectaſſe conſtat. Fuêre aũt Rapperſuuilę domini, Abbatis S. Galli uaſalli, defecit aũt ea ſtirps anno 1290. duabus tamen uirginibus ſuperſtitibus, quarum altera comiti Habſpurgẽſi, altera uerò Homburgenſi nupſit, adeò ut dominium hoc ad aliam familiam tranſierit. Ad extremũ comites Habſpurgenſes id ſibi uendicârunt, ab ijs uerò ad duces Auſtrię peruenit, qui tandem omnia iura feudataria abbatum S. Galli, Angiæ maioris, Eremi uirginis Mariæ atq; Fabariæ in ditione Rapperſuuilenſi ſui iuris fecerunt. Anno 1380. duces Auſtrię pontẽ eius loci, qui in longitudine 1850. paſſus continet, conſtruxerunt, tanta enim latitudo lacus eo loci exiſtit, cuius non eſt maior illic profunditas, quàm quod ante annos aliquot foſſa quędam, per quam hyberno tempore naues tranſire poſsint, egerenda fuerit, adeò ut uerum diſcrimen utriuſq; lacus ibi deprehendatur. Anno 1584. Vranij, Suitenſes, Subſyluani & Claronenſes, poſt uaria bella Rapperſuuilam occupauerunt.

DE CIVITATE SOLOTHVRENSI. Cap. LXX.

Numeratur Solothurum inter uetuſtiſsimas ciuitates, ſita iuxta amnem Arolam. Produnt uetuſtiores hiſtoriæ hanc munitionem extructam paulò pòſt conditam Treuerim, quam uolunt tempore Abrahami conſtructam. Meminit Antoninus in ſuo Itinerario huius ciuitatis, appellatqúe eam Salothurum pera. Qui uerò eam ſcribunt Solothurum, putant eam ſic dictam ab antiqua turri, quæ adhuc uiſitur in medio locata ciuitatis, ut ſit Solothurum idem quod Solis turris. Extat in hodiernum uſq; diẽ lapis quidam peruetuſtus deæ Eponæ conſecratus, in quo expreſsis characteribus locus ille appellatur Vicus Salodori. Longè poſtea uocatus eſt idem locus Caſtrum Solodurenſe id quod literæ quædam indicant anno Chriſti 1251. ab abbate

Solis turris.

Frieniſpergenſi

Frienſpergenſi ſcriptæ,quæ ſic habent.Inuenimus eccleſiam Solothurenſem in ſua prima fundatione conſtructam,dotatam,priuilegijs & uiribus ſuffultam haud aliter quàm eccleſia Tigurina fuit fundata,ibiq; à regina Bertha, quæ conſtruxit eccleſiam & caſtrū Solothurenſe, tradiditq; præpoſito & collegio omnia iura huius caſtri, nempe iuriſdictionem Sculteri,hoc eſt,præſidentis inter iudices:monetam,uectigalia & alia iura,prę ter maleficia quæ ſanguine puniuntur, ea enim reſeruantur præfecto & uicario regis Arelatenſis,cui regno hic ſubijcitur uicus. Nihil amplius habetur de fundatione collegiatæ eccleſiæ Solothurenſis.Nam quum olim perditæ eſſent originales fundationis literæ, conuentus capitularis ſupplicauit pontifici Romano, pro corroboratione ſuorum iurium & priuilegiorum. At ille deſignauit prædictum abbatem Commiſſarium, exhortatusq; eſt eum,ut diligenter Solothuri apud ciues diſquiſitionem faceret de prouentibus illius eccleſiæ, quibusq; illa gauderet priuilegijs,id quod abbas non ſegniter proſequutus eſt. Et quicquid de eccleſiæ illius iuribus inuenit conſcripſit, fecitq; communiri ſigillis præcipuorum ciuium & Comitum per circuitum ciuitatis cōmemorantium,earumq; literarum copia eſt exhibita mihi per magnificum uirum,dominum Ioannem Aal præfatæ eccleſiæ Solothurenſis præpoſitum uetuſtatum mirum amatorem. Ex hiſce autem literis facilè licuit deprehendere,olim regnum Arelatenſe extenſum uſque in Heluetiam, ſicut & ſuprà de ea re mentionem fecimus in Galliæ deſcriptione, fuitq; tunc Solothurum Caſtellum, ſed quod ſubinde creuit in eam quam hodie habet magnificentiam & potentiam,habens etiam ſub ſe terras & homines.Hoc in loco ſanctus Vrſus de legione Thebæorum unà cum 66.ſocijs,quum ex Agauno Valeſiæ oppido ueniret, ſub Cæſare Diocletiano, præſide autem Hyrtaco, capite truncatus eſt pro Chriſti nomine.Illi uerò ſinguli decollati,acceptis capitibus ſuis,ut legenda illorum habet, geſtauerunt ea ad ſpacium centum aut amplius paſſuum,ubi & ſepulti ſunt à fidelibus in littore Arolæ præterfluentis fluuij. Qui locus poſtea mœnibus ciuitatis eſt inclusus habetq; hodie ſacellum,quod ſanctum Petrum uocatur.

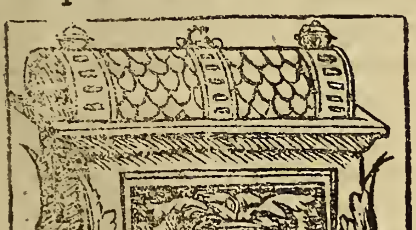
Caſtrum Solothurenſe.

Regnum Arelatenſe.

S. Vrſus hic pro Chriſto paſſus.

Bertha regina.

Cæterum quæ fuerit memorata Bertha regina,quæ collegiatam eccleſiam Solothurenſem fundauit,uariæ ſunt opiniones. Nam quidam putant eam uxorem fuiſſe Caroli Magni, uixiſſeq; circa annum Chriſti 800.Abbas uerò Vrſpergenſis ſcribit eam filiam fuiſſe Burckhardi ducis Sueuorum. Sunt rurſum alij qui putant eam uxorem fuiſſe Rudolphi regis Burgundionum, filiam Richardi,quę in ſua uiduitate dotauit eccleſias collegiatas,Anſeldingenſem(quæ poſtea Bernam fuit translata)Solòthurenſem,Monaſterienſem in Granuuald,atque Paterniacum monaſterium,circa annum Chriſti 932.plus minusúe. Fuit autem mater ſanctę Adelheidis,quam Otto primus duxit uxorem,genuitq; ex ea Ottonem ſecundum. Quæ cum uice quadam ueniſſet Solothurum,mora Chriſtiana pietate effodit corpora ſanctorum martyrum, extructaq; noua eccleſia, inſtituitq́ue religioſorum uirorum collegium, quibus & largam prouiſionem fecit.Poſteris temporibus fuerunt oſſa S. Victoris martyris Geneuam translata, & corpus S. Vrſi ſepultum ſub ſummo altari,ubi & quieuit uſque ad annum Chriſti 1519. Cumq; eo anno altare dirueretur ut paulò maius fieret inuenta eſt ſub eo tumba lapidea longitudine quinque pedum, & latitudine duorum,in qua duo quieuerunt corpora,ad quorum unius caput lamina iacebat,in qua hic uerſiculus erat inſcriptus:Conditur hoc tumulo ſanctus Thebaidus Vrſus.Hæc ego ipſe uidi anno ſalutis 1546.quum eſſem Solothuri,illuſtrarem omnia diligentius.

Sita eſt autem hæc ciuitas in agro plano & ſatis culto,niſi quod ægrè fert uites. Reliqua omnia abundè profert tellus.Vinum petit à propinquo loco Biela. Creſcit in huius urbis ditione,ſicut & in Tigurenſium atq; Curienſium & Glarenſium terra,arbor Taxus appellata, quam ob uſurpatum officium græca uoce oplon quoq; uocant,quod ſcilicet optima ſit pro baliſtis ligneis & arcubus faciendis,quibus potiſsimum noſtro æuo Angli utuntur,& ex Heluetia in magna copia ad eos deferuntur. Germani hanc arborē Yben uocant,eſtq; abieti aut potius larici ſimilis,quantum attinet ad uirorem,quem hyeme

Taxus arbor.

hyeme tamen non ut larix obijcit. Sed non creſcit in tantam proceritatem ut abies, quin magis inſtar piri diffluit in latū. Funditur truncus arboris in plurimos palos, qui deinde adaptantur arcubus. Habet autem arbor ſub cortice duplicem rigam: exterior eſt alba & interior rubea; nec una ſine altera ualet pro arcu faciendo. Alba in arcu habet ſuperficiem conuexam, rubea uerò concauam. Quod ſi ex ſolo ligno rubeo faceres arcum, ille extenſionem ferre nequiret, ſed illicò frangeretur, ſicut econtrà alba ligni pars flexuram quidem quantumlibet magnam patitur, at impetum iaculo non confert, ſed dum curuatur prohibet fractionem, & rubeum uim ſuppeditat excuſſo telo. Creſcit etiam hæc arbor in Auſtria, Vngaria & Dania, ſed Heluetica dicitur illis præſtare, amaturq; ab Anglis. Fert autem arbor iſta baccas rubeas, quibus letale ineſſe dicitur uenenum, præcipuè in Hiſpania. Nutriri dicuntur hoc fructiferæ ſylueſtres, unde & Maximilianus Cæſar ægrè tulit huius arboris refectionem. Fumus eius dicitur necare mures.

DE CIVITATE FRIBVRGENSI SITA APVD NVItones uulgò Nüchtland, qui terræ tractus hodie appellatur Vchtland. Cap. LXXI.

Duces Zeringenſes.

Tempore Lotharij, qui ab anno Chriſti 1127. uſque ad annum 1138. imperauit, mortuus eſt Vuilhelmus comes Vchtlandiæ ab eodem Lothario Ro. rege Cōrado Zeringenſi. Quo mortuo an̄. 1152. ſucceſsit ei filius eius dux Bertholdus Zeringenſis, quartus huius nominis. Is Bertholdus ędificauit utrunq; Friburgum, Briſgoiæ & Vchtlandiæ. Cœpit quoque extruere ciuitatem Bernenſem, duodecim annis poſt cōditum Friburgum, mortuusq; eſt anno 1185. Dotauit autem utrunq; Friburgum multis

multis priuilegijs & libertatibus, ſicut & ſuperuenientes Cæſares ea non minoribus
proſequuti ſunt gratijs quàm imperiales ciuitates. Mortuo deinde anno milleſimo du-
centeſimo decimo octauo Bertholdo quinto, peruenit Friburgum Vchtlandiæ ad ma-
nus comitum Kyburgenſium, id quod ſuprà in Nuithonum deſcriptione non tacui-
mus, ſaluis tamen cunctis priuilegijs à ducibus & imperatoribus collatis. Deinde cir-
ca annum Chriſti milleſimū ducenteſimū ſexageſimū, factus eſt huius ciuitatis domi-
nus Eberhardus comes Habſpurgenſis, natus in oppido Laufenberg, qui poſtea mu-
tato titulo appellatus eſt comes Kyburgenſis. Et is uendidit poſteris temporibus, nem-
pe anno milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, ius ſuum regi Rūdolpho ab
Habſpurg, ſaluis ciuitatis priuilegijs. Poſtea ciues pecunia redemerunt ſe à domo Au-
ſtriæ. Nulla pictura exprimi poteſt mirabilis ſitus huius ciuitatis, partim enim impoſita *Mirabilis ſitus ciuitatis Friburgenſis.*
eſt monti præcipitibus petris ſuffulto, partim iacet in ualle accliuis montibus clauſa, cir-
cumfluitq́ montem in imo per deſinentem ciuitatem amnis quidam mediocris ma-
gnitudinis. Prætorium ſitum eſt in præcipite rupe, ubi olim arx fuit munitiſsima, à qua
temporum ſucceſſu creuit ciuitatis ipſa ſuprà & intrà. Oppoſiti montes ſuſtentant mœ-
nia, tametſi in orientali monte nullæ ferè domus præter munitiones exiſtant. Quocun-
que pergis in ciuitate, eſt tibi uel aſcendendum uel deſcendendum. Profert terra omnia
neceſſaria præter uinum.

DE CIVITATE BERNENSI ET EIVS *exortu.* *Cap.* LXXII.

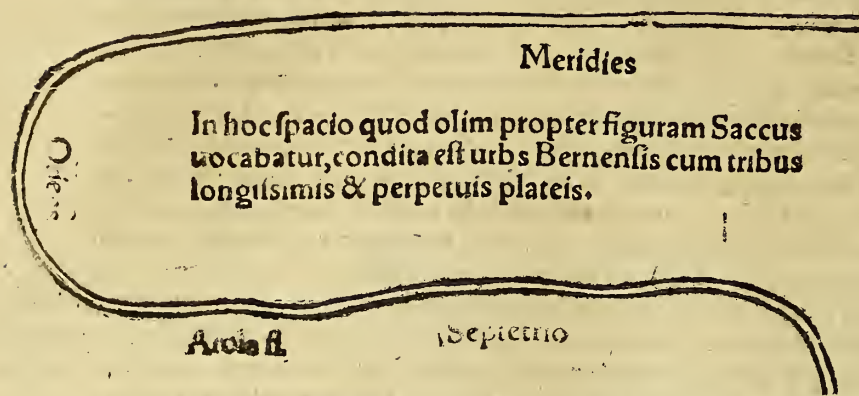
BErna ſi annos numeres non admodum uetus eſt, ſi ſitum &
cultum, ſi mores & ciuilitatem, ſi leges & inſtituta, ſi poten-
tiam ac uirtutem cognoſcas, nulli urbium cedit. De cuius conſtru
ctione ſic legimus: Bertholdus dux Zeringenſis, quartus huius
nominis, conſtruxit ſuo tempore duo Friburga; id eſt, libera ca-
ſtella, ſonat enim *Friburg*, Liberumburgum, unum ſcilicet in Briſ-
goia, & alterum in Nuchtlandia. Fuit uir iuſtus & rectus. Hic ob-
ſidum legem, quam Germani *Giſel* uocant, introduxiſſe dicitur.
Et quo ſui ſubditi firmiorem & tutiorem in Nuchtlandia habe-
rent manſionem, deliberauit aliam extruere ciuitatem iuxta ar-

cem ſuam; quæ Nideck appellabatur, in peninſula
quæ Saccus uocabatur, quam tunc ſylua quercina oc-
cupabat. Quodam autem tempore quum idem Ber-
tholdus uenationi intenderet, dicebat ad ſuos: Ciui-
tatem quam extruere in hoc oportuno loco delibera-
uimus, nominari uolumus uocabulo beſtiæ, quæ no-
bis primum occurrerit & capta fuerit. Ceperunt au-
tem Vrſum, quem Germani *Beren* uocant. Cumq́ in *Quare Berna ſic uocata.*
eo loco, ut diximus, plurimæ creſcerent quercus, ubi
ciuitas erat conſtruenda, omnes ferè arbores illæ fue-
runt pro domorum ſtructura inſumptæ. Vnde & ope-
rarij uulgò dicebant quum reſecarent arbores:

Holtz laß dich hauwen gern/
Die Statt můß heiſſen Bern.

Cuius rythmi ſenſus: Arbores ſinite ut feceminili-
benter: Quoniam ciuitas iſta uocabitur Bern. Eſt itaque huius ciuitatis ſitus ueluti
peninſula quam facit Arola fluuius, qui tam magnus eſt, ut nauigari poſsit. Nam ad
meridiem urbis fluit amnis ille in demiſſo loco ab occidente in orientem, & tunc refle-
xus petit occaſum ad iactum bombardæ, quanta ſcilicet eſt longitudo ciuitatis, ſicq́ue
amnis eſt ciuitati loco foſſæ aqua inundantis, niſi quod ab occidente ad iactum baliſtæ
fundus ciuitatis cohæret continenti: qui Iſthmus ſi perfoderetur haberet Berna for-
mam inſulæ. Eſt autem à meridie & à ſeptentrione ualdè profundus proſpectus in

ſubiectam decurrentem aquam, ab oriente lenis eſt aſcenſus in ſummitatẽ ciuitatis. Adiacens ſolum omnium rerũ eſt ferax preterquàm uini, ſed quod haud procul Bernates ex ſua terra petunt optimum. Creſcit etiã ab uno latere ciuitatis uinũ, ſed q̊d neque celebre eſt nec multũ. Itaq; Bertholdus 4. huius urbis conditor, conceſsit in fata anno Chriſti 1175. priuſquam ciuitati colophonẽ imponeret, eius operis conſummationẽ relinquẽs filio ſuo Bertholdo 5. & ult. duci Zeringenſi. Genuit quidem hic 5. Bertholdus ex uxore filia comitis de Kyburg duos filios, quos nobiles regionis ueneno extingui curauerunt, ob id potiſsimum quod arbitrãtur Bertholdum ducem odio & æmulatione conſummaſſe ædificium ciuitatis, unde eos in iugo ſeruitutis cõtinere poſſet. Filijs autem è medio ſublatis ipſe Bertholdus, ualde indoluit, exaſperatusq; dixiſſe fertur: Ecce progeniem meam ueneno extinxerunt, & ego eos hac ciuitate inficiam uſq; ad exterminium, ſicut & effectus inde eſt ſecutus. Dedit enim dux Bernã cum pagis & cum minori Burgundia imperio. Obijt hic Bertholdus anno 1218. ſine prole. Vnde ſunt uerſus: Dum bis ſexcentis ter ſenus iungitur annus, In Friburg moritur Bertholdus dux Alemannus. Habuit autem ſororem Agnetem, quam duxit Egon de Fürſtenberg, & genuit ex ea filium paternum referens nomen. Egon iſte ſecundus duxit Adelheidam filiam comitis de Nyfen, & ſuſtulit ex ea Conradum. Conradus duxit uxorem Sophiam de Zollern. Hic Conradus ædificaſſe fertur caſtrum Friburgi in monte, anno 1270. quem obſedit Rudolfus rex anno 1279. Egon filius Conradi duxit Catharinam de Leuchtenberg, &c. de quo infrà. Incorporata autem Berna imperio, Fridericus 2. Imperator anno 1229. ipſam amplioribus proſecutus eſt gratijs. Cæterum de pueris Bertholdi, ueneno extinctis, eſt communis fama apud Solothurenſes, ubi oſſa eorum habentur, eos cooperatione matris interfectos. Vnde et Ioannes Carpentarius uir non uulgaris eruditionis, de hoc facinore ſequentia ſcripſit metra.

Friburgum in Briſgoia.

Hic recubant pueri, Zeringæ dux Bertholdus Quos genuit, mater teneris uenena propinat.

Firmant opinionem ſuã per id quod caput matris puerorum, (quam aſſerunt poſt perpetratum patricidium decollatã) abſq; corpore fuit adiũctum oſsibus puerorum, et in hũc uſq; diem ſimul in ſarcophago cõtinentur. Minor puer quantum ego ex uiſis oſsibus iudicare poſſum, fuit ſeſqui aut duorum annorum, maior uerò, nouem uel decem annorum. Reliquit autem Bertholdus duas ſorores. Vnam duxit uxorem Sigiſmundus comes Kyburgenſis, nactusq; eſt per eam dominiũ in Burckdorff, Thun, & Friburgo Vchtlandiæ: mortuoq; filio eius Hartmanno, totum eius dominium peruenit ad auunculum eius Hartmannum ſeniorem de Kyburg. Is uerò unicam tantam habuit filiam Eliſabetam nomine, quam duxit uxorem Eberhardus comes ab Habſpurg in Lauffenberg natus, qui & comitum Kyburgenſium titulum ſibi uendicauit, quum alias terras non haberet, præfuitq; Burgdorffio & Thuno, mortuus anno 1280. Cui quum ſucceſsiſſent filij Eberhardus & Hartmannus, priorq; interfeciſſet fratrem ſuum in caſtro Thunenſi, emerunt Bernates totum dominium Thunenſe, tradiderúntq; rurſum illi in feudum, etiamſi poſtea hoſtiliter egerit contra eos.

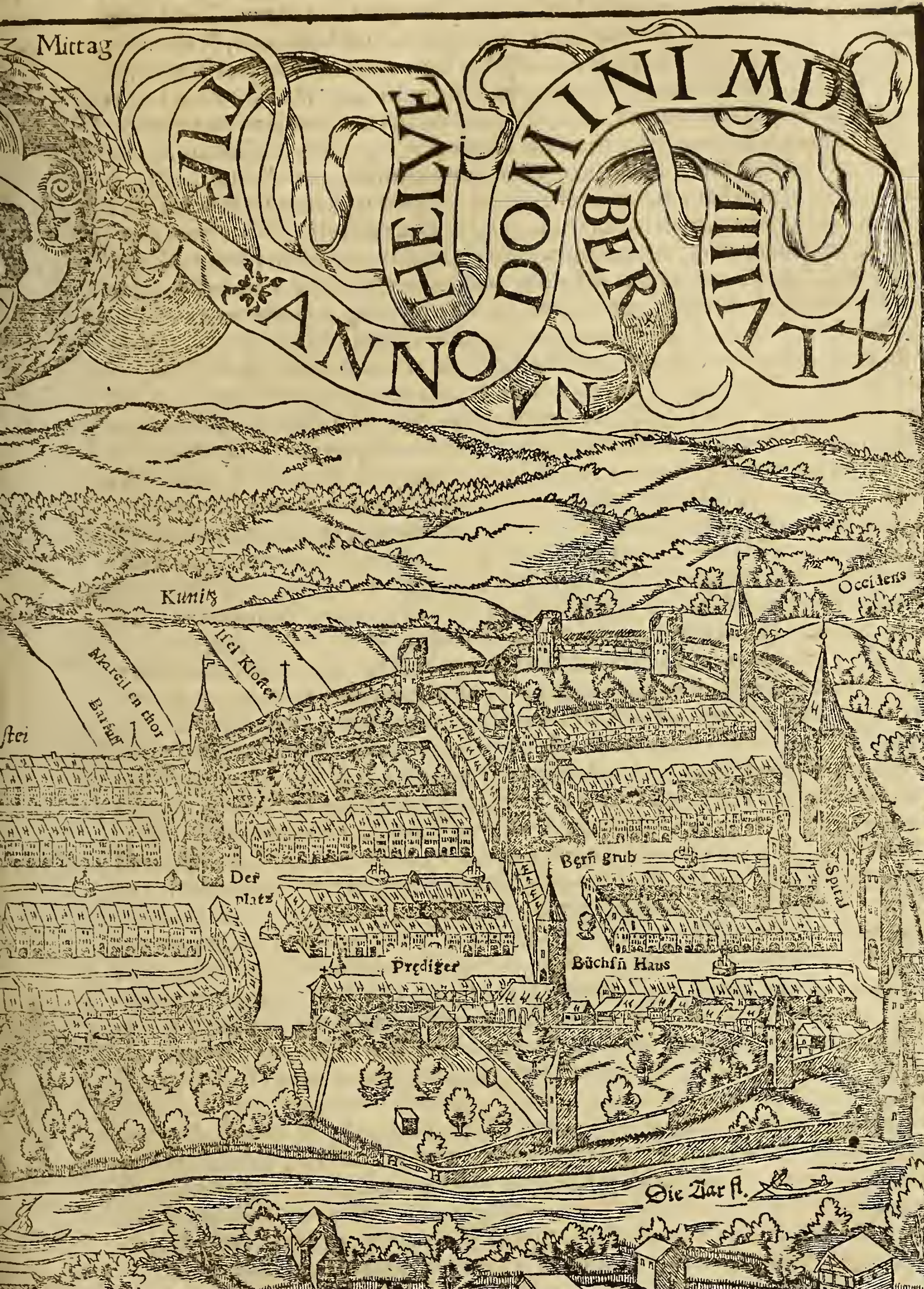
Anno Chriſti 1286. mouerunt Bernenſes expeditionem contra dominum Vuiſſenburgenſem

CIVITAS BERNENSIS ACCVRATISSIME

per Ioannem Rudolfum Emanuelem Bernatem deformata, & huic operi in perpetuam patriæ eius memoriam inſerta.

Obijcitũr oculis tuis amicè lector in hoc icone, tota habitudo ciuitatis Bernenſis, niſi quod latus meridianum æquè alluitur flumine ut latus ſeptentrionale, ſed quod in plano exprimi nequit. Vides quomodo urbs ipſa ab occidente tertiò ſit ampliata, ſeruato uno & eodem tenore trium pręcipuarum platearum, quæ ab oriente in occidentem re-

cto ordine extenduntur. Et quia hæc urbs ab Vrſo nomen accepit, ſolet Senatus eius perpetuò aliquos urſos nutrire, deputato illis certo loco, ubi uides ſcriptum *Berengrůb*, id eſt, Vrſorum fouea. Habent ibi feræ iſtæ foueam quadratam lapidibus planis conſtratam, in qua maſculus & fœmella ſeruantur.

urris arx in alesia. burgenſem in Sibenthal,contra comitem Grierenſem,& contra Baronem à Turri, atꝗ
contra ciuitatem Friburgenſem,obtinuerűtꝗ tunc oppidulum Vuimmis, & diruerűt
fortalicium Iagberg.Anno 1287.interfecerunt Iudæi clanculum Bernæ puerum Chri-
ſtianum,quare & multi rotati fuerunt & reliqui ex urbe pulſi.Quærentes autem Iudæi
id regi Rudolfo,commouerunt eum ut cum triginta millibus militum Bernam obſide-
ret,bisꝗ impetum in eam faceret,ſed cum nihil efficere poſſet,infecta re diſceſsit.Anno
1289.uenit Rudolfus regis Rudolfi filius cõtra Bernam cum copijs militum, poſitisꝗ
inſidijs pauci eorũ obequitabant in proſpectu ciuitatis.Quos uidentes Bernenſes, ſine
ordine egreſsi,inciderunt in manus inſidiarum,grauiꝗ clade affecti,etiã partem ex ue-
xillo amiſerũt.A` parte uerò ducis perijt comes unus de Homburg ſito in Houuenſtein.
Anno 1298.geſſerunt bellũ contra Bernã Friburgenſ. comes Sabaud. comes Neuuen
ictoria Ber-tium. burg. comes Solothurenſ. Bernenſ.autem comitum de Kyburg atꝗ Arberg auxilio,
ſtrauerunt hoſtes ſuos,occiderũtꝗ circiter quadringentos & quinquaginta, & ceperũt
trecentos,obtentis eorum ſignis.Subuerterunt deinde arcem dominorũ de Belb,& oc-
cupauerunt Gerinſtein.Anno 1303.multi confœderati expugnauerunt dominum de
Vuiſſenburg,turbatorem pacis,occupantes oppidulum eius Vuimmis. Eodẽ tempore
expugnatum eſt oppidum Bremgartũ,item Münſingen & caſtrum Balmeck.arx quoꝗ
Vuildenſtein ſub Vuallenburg.Anno 1325.interceſsit graue bellum inter Bernenſes
& comitem de Neuuenberg.Deinde anno 1331.profecti Bernenſes cum ſuis auxilia-
ribus,Solothurenſibus, Baſilienſibus,comite Petro de Arberg, epiſcopo Baſilienſi,&
alijs quibuſdam, contra Hartmannum de Kyburg & Friburgenſes,expugnauerunt
quædam caſtra,nempe Guminen,Caſtel,Lanſshut,Eſche,Halten,& alia quædam loca.
Ac deinde iungentes copias ſuas copijs Argentinenſium deſtruxerũt caſtrum Schuua-
nouu.Anno 1332.regio Haſslenſis confœderauit ſe Bernenſibus fœdere perpetuo.

Deinde anno 1338.quærentes aduerſarij Bernatium occaſionẽ bellandi contra eos,
obſederunt oppidum Laupen,quod Bernenſes magna redemerant ui pecuniæ, impo-
ſuerantꝗ præſidium ualidiſsimum.Fuerunt autem inter aduerſarios comes de Neuuen
igna prope aupen. burg,comes de Nidouu,comes Eberhardus de Vallendis,comes Ludouicus de Sabau
dia,comes de Furſtenberg,Friburgenſes,domini de Montenach & Vuat, quorum om-
nium numerus erat circiter mille & ducenti equites,triginta millia peditum. Bernenſes
itaꝗ præmente magna neceſsitate,inuocato & obtento auxilio Vranenſium, Suiten-
ſium,Solothurenſium & Tranſyluanorum,iuuante quoꝗ domino Vuiſſenburgenſi &
alijs amicis,agreſsi hoſtem,qui longe potentior ſe erat,ſtrauerunt eum,interieruntꝗ in
ea pugna comes Ioannes de Sabaudia,comes Rudolphus de Nidouu, comes Eberhar
dus de Vallendis,& plurimi alij proceres atꝗ nobiles,peditesꝗ numero circiter 4000.
Adepti ſunt tunc Bernenſes 25.ſignifera uexilla,profectiꝗ illico ad Burgenſtein, expu
iburgenſes ntra Bernen i. gnauerunt & diruerunt burgum illud.Confuſi autem Friburgenſes cum reliquis comi-
tibus,& cupientes ulciſci in Bernenſibus cladem acceptam,cœperunt de nouo hoſtili-
ter irruere in ditionem Bernenſium,præſertim,quum à duce Auſtriæ ſuppetias non exi-
guas recepiſſent. At Bernenſes animum recipientes,uiriliter occurrentes Friburgenſi-
bus,ſtrauerunt circiter ſeptingentos ciues, exuſſeruntꝗ ſuburbium eorum, Galteren
dictum.Deinde expugnauerunt quoꝗ oppidum Hutuuil, quod erat comitis Kybur-
genſis.Prolongatum eſt prælium illud in tertium uſꝗ annum. Anno 1341.Agnes filia
regis Alberti & relicta Andreæ regis Vngariæ,quæ tunc in Kunigſsfelden habitauit,fe
cit pacem inter Bernenſes & domum Auſtriæ. Anno 1346.mouerunt bellum comes
de Griers,baro de Turri,& dominus de Raren,uterꝗ Valeſianus, contra Bernenſes, il-
latisꝗ utrinꝗ magnis damnis,interijt uexillifer Bernatium,ſaluato tamen uexillo.

GRIERS ET OCRE. Cap. XLIII.

COmitatus Griers,locum habet in confinio meridionali Friburgenſium uerſus Va
leſiam,extenditurꝗ uſꝗ ad Viuiacum & ad lacum Loſannenſem.Deſinunt etiam
ad hunc comitatum ſublimes & niuoſæ alpes, quæ ab Vrania,Suitia & Tranſſyluania
extenduntur ad occidentem.Spacio unius milliarij Germanici uerſus ſeptentrionem à
Viuiaco,ſitum eſt in ditione Bernatium monaſterium dirutũ Ciſtertienſis ordinis,Ocre
appellatum,quod anno Chriſti 1534.fundatum fuit à domino Guidone epiſcopo Lo-
ſannenſi

ſannenſi,magnificeq́ dotatum à nobilibus & baronibus de Orung & Vales, quæ loca hodie ſunt ſub dominio comitis de Griers. Producit illa copiam frumenti & lactis. Vinū uerò creſcit Viuiaci iuxta Rhodanum in magna abundantia. Anno 1346. confœderati Bernenſes & Friburgenſes ceperunt Gūmenen, deinde multa damna intulerunt comiti de Griers, expugnantes & diruentes caſtra Lobeck & Mannenberg. Anno 1383. comites Kyburgenſes adiuti clam per Lupoldū ducem Auſtriæ, indicto bello adorti ſunt Bernenſes & Solothurenſes, potiſsimum aūt conati ſunt in nocte D. Martini per proditionē occupare Solothurum. Præmoniti uerò ciues Solothurenſes, egreſsi nocte illa irruerūt in hoſtem & interfecerunt quotquot potuerunt. Thunum quoq; & Arbergū ea ipſa nocte debuerant obrui & occupari. At habitatores in tēpore moniti, periculo occurrerūt.

Solothurum ſerè proditum.

Anno 1374. profecti Bernenſes unà cum omnibus confœderatis ſuis, ſuffulti præſidio comitis Sabaudiæ, contra comitem Kyburgenſem obſidione cinxerunt caſtrū & oppidum Burgdorff. Comite uerò grauato multis & magnis debitis conuentum eſt inter partes, ut ſi Bernenſes numerarent comiti 31. millia aureorum, ipſi fruerentur caſtro, oppido, & toto dominio Burgdorff. Poſthęc tulerunt Bernenſes ſuppetias Amedeo comiti Sabaudiæ contra Valeſianos, occupaueruntq́ ciuitatem Sedunenſem. Anno 1385. recōciliati ſunt per omnia comites Kyburgēſes, Bertholdus & Hartmannus atq; mater eorum, quæ comitiſſa erat de Nidouu, cum Bernenſibus. Quomodo quidā monachi ordinis prædicatorū fuerint Bernæ combuſti dicetur infrà in fine Helueticarū ciuitatum.

DE PAGO AVENTICO, VVLGO VVIFELſpurgergöw. Cap. LXXIIII.

AVenticum olim tempore Iulij Cæſaris Heluetiorum caput, hodie Vuifelſpurg uocatur, eſtq; oppidum mediocre in colle ſitum, ubi pauca quædam adhuc uetuſtatis monimenta inueniuntur, ſicut & Paterniaci haud procul hinc diſtantis. Hoc ego in utroque loco animaduerti, muros illic reperiri magnos, concionatiſsimis conſtructos lapidibus, & qui non differunt ab eo uetuſto opere, quod adhuc Auguſtæ Rauracorum conſpicitur. Extant & lapides quidam diffracti, Romanas literas inſculptas habentes. Columna quoq; eminens, in prato quodam, oppido propinquo, conſurgit, ſed quæ muri cuiuſdam pertinaciſsimi reliquias præ ſe fert. Eſt autem regio illa ſatis ferax uini & frumenti, comprehenſa intra Sabaudiæ limites, etiamſi pareat Bernatibus & Friburgenſibus, ſicut & terra ex oppoſito, & ultra lacum Bielenſem ſiue Neoburgenſem ſita. Confœderatorum pro magna parte eſt habetq; oppida ſatis elegantia, ut ſunt Biela, Neoburgum, quod Neocomum uocant, Noua ciuitas, Granſon, Orba, Ebrodunum, uulgò Yuerdon, & alia quædam. Celebrantur loca Bielenſis piſciculis, quos uulgò *Heurling* uocant, qui in maxima copia partibus iſtis ſaliti circumferuntur ad octo & decem milliaria. Prouenit quoque iuxta hunc lacum magna uini copia, in monte Iuraſſo, qui ad eum deſinit, reſpicitq; meridiem. Hinc Solothurum, Berna, & circumiacentia loca uina petunt. Ferunt circa Auenticum olim epiſcopalem ſedem fuiſſe, quæ poſtea Lauſannam translata ſit. Tempore Henrici quarti Imp. Burckardus epiſcopus Lauſanenſis oppidum Vuifelſpurg condidit & communiuit, quin & poſtea epiſcopi aliquot illic aulam ſuam habuere. De Biela oppido atque de Neoburgo & comitibus eius, infrà multa dicentur, ſicut & Granſonis & Morati frequens fiet mentio in hiſtoria Burgundici belli.

DE REGIONIBVS, CIVITATIBVS, CASTELLIS, ET *inſignioribus monaſterijs, in Heluetia ad latus Rheni ſitis.* Cap. LXXV.

Fabarium ſeu Monaſterium apud Fauarias uulgô Pfeuers.

MOnaſterium Fabarienſe ordinis S. Benedicti, ſitum in Rhetia & diocœſi Curienſi, ſub tutela ſeu aduocatia ſeptem Cantonum, diſtat ſecundũ diſcenſum Rheni duobus milliaribus Germanicis à Curia fundatumq; eſt ad petitionem Pirminij ſub Theodorico rege Francorum & domino Alemanniæ, Rhetiæ atq; Heluetiæ. Fuerunt autem multi reges Theodorici uocati. Primus imperauit anno 760. Alter anno 723. ſub quo uidetur hæc fundatio facta, rationes omitto, Literæ fundationis amplius non extant, quemadmodum me edocuit Ioannes Iacobus Ruſsingerus, abbas huius loci, apud quem fui anno 1547. humaniter ab eo tractatus, luſtraturus uetuſtatem huius loci. Fuit iſtud monaſterium magnificè dotatum, id quod priuilegia ei à Ludouico, Lothario, Carolo, & alijs Imperatoribus conceſſa, oſtendunt. Quin & comites, barones atque nobiles ab hoc monaſterio olim loca quædam & poſſeſsiones per feudi conceſſionem receperunt.

Abbates huius Cœnobij hi reperiuntur.

Pirminus		Victor		Aluuicus	974
Adelbertus		Lupicinus		Hartmannus de Plantera	
Cribba		Vitalis	877	Salomõn	1032
Anaſtaſius		Gebenus		Pirthylo	1050
Adelbertus		Hugo		Imo	1060
Luxinius		Salomon à Ransuuag		Vlricus	
Vincentius		Bruningus		Heſſo	
Martianus		Ioannes		Ioannes	
Betrantius		Hatto		Geroldus	1110
Criſpio		Guerdo		Vuernherus	1126
Aſymbertus		Erenbertus	949	Vuigramus	1155
Cymbertus		Encelinus	958	Rudolphus	1161
Syluanus	849	Maiorinus	982	Schuueighardus	1180

Richardus

Richardus
Vlricus
Sigfridus
Conradus de Zuifalten 1260
Ludouicus Vipertus de S. Gallo
Hugo de Villingen 1240
Rudolphus de Bernang 1257
Conradus de Vuolfurt 1269
Conradus de Kuchenberg 1282
Egolffus de Vuolfurt 1324
Hermanus baro in Eſchenbach 1330
Ioannes de Mandelbedren 1361
Burckhardus de Vuolfurt 1386
Vuernherus de Reitnau 1416
Vuilhelmus de Moſtheim 1435
Fridericus de Reitnau 1449
Ioannes Berge 1478
Georgius de Boltzheim 1483
Melchior à Herlingen 1489
Vuilhelmus à Fillach 1502
Ioannes Iacobus Ruſsingerus 1517
Rudolphus Stuckius 1549

Situm eſt autem monaſterium ipſum in alto monte, & quum aſcenderis, patet magna planicies cum amœnis pratis, ſyluis opacis & largiſsimis fontibus. Aſcendunt quoque ab illa planicie utrinqꝫ montes in cœlum uſqꝫ, quos ſeparat profundiſsima & præceps uallis, per quam fluit horrendo ſtrepitu amnis glacialis, qui Ratgarij prorumpens ex conualle, recta petit Rhenum. Spacio unius ferè horæ pedeſtris itineris uerſus meridiem, inueniuntur thermæ iuxta memoratam glacialem aquam, prodeuntes ex petris in ima ualle inter altos & coniectiſsimos montes, deprehenſæ ante trecentos annos à uenatore quodam. *Thermæ Fabiariæ.*

Aſcendunt ibi ex littoribus decurrentis amnis horrenda & alta ſaxa, infrà iuxta amnem ferè coniuncta, in medio uerò plurimum excauata & ſupra rurſum recuruata & ad ſeipſa inclinata, in medio ſpacioſum efficientia ſinum, intra quem & hodie tres aut quatuor extructæ ſunt domunculæ obſcuræ, haud multum ſupra glacialem aquam fulcris ſuſtentatæ, ad quem locum in primis nemo uenire poterat, citra adminiculum longiſsimi funis aut ſcalæ dependentis. Fieri nō poteſt, ut per aliquam figuram tibi ob oculos deſcribatur huius loci habitudo, quū omnia intra petras ſint concluſa ceu in immenſa ſpelunca relicta ſuperne inter oppoſitas petras ingenti rima, quæ ſole in meridie conſtituto, demittit ad inferna fulgorem radiorum ad unam horam, idqꝫ tempore æſtiuali quando ſol ſupremos hemiſpherij tenet gradus. Eſt tanta obſcuritas in uoragine illa, ut meridie ferè opus ſit lumine. In ea petra quæ à parte orientali in muri formam erigitur; non enim tantum excauatur, quantum oppoſitus paries, facta ſunt gradatim magna & profunda foramina, & in ea intromiſſa robuſta ligna, prominentia ad longitudinem quinqꝫ aut ſex cubitorum, quibus trabes ſecundum longum & latum impoſitæ, faciunt pontem, per quem hodie ſenſim deſcenditur ſine ullo periculo, à capite petrarum uſqꝫ ad baſim earum. Sunt aquæ harum thermarum calidæ, ſed non feruentes, emanantqꝫ ex ſciſſuris petræ orientalis & cauernis terræ. Fluxus eius in media æſtate eſt tam ualidus, ut pro duobus millibus hominum ſatis eructet aquarum, ſi uena illa in aliqua ampla planicie ebulliret. Nunc autem in tanta anguſtia uix centum hominibus patet locus. Eſt enim capſa, in qua homines balneaturi ſedent, ſculpta in lapide adhærenti ſaxo erecto. Sedent ibi homines, thermarum efficatiam percepturi, in tenebris atqꝫ acheronte. Ponte ante paucos annos nondum facto plurimi balneandi gratia aduentantes, uidentes præcipitium, per quod erat illis deſcendendum, uertiginem capitis formidantes receſſerunt. Eſt autem aqua illa admodum pura & nitida, ab auri & cupri minera originem trahens, nec habet ullum ſulfuris aut nitri fœtorem. Incipit erumpere in uere & deſinit poſt autumnum. Creſcit cum herbis & rurſum langueſcit cum eis. Habet operationes efficaciſsimas. Quoſdam morbos curat in nouem aut decem diebus, quoſdam in 12. aut 15. iuxta complexionum uarietatem & perſonarum agreſtem educationem, accuratamqꝫ ac negligentem balneandi rationem. Tollit quamlibet membrorum contractam diſſolutionem, quam induxit uel ira uel uinum. Aufert quoque tremorum manuum & crurium: item arteticam, chiragram & laſsitudinem membrorum, aut quum membra defectu ſucci extenuantur: abigit inueteratas febres atque eos morbos qui ad *Qualis aqua thermarum.* *Efficaciæ aquæ.*

icterici am degenerant, calculũ renum, defectus renũ & ueſicæ, omnesq́ occultas infirmitates & intercutaneas, ut ſunt ſcabies, pſora,, impetigo, aſperitas ſquamoſa & ſimiles ſordes ex cute prurientes. Item ſanat omnes apertas plagas, quæ ſub genibus in cruribus exoriutur: cancrum, fiſtulam, ſupputantia ulcera, apoſtemataq́ pectoris. Curat & omnia non bene curata uulnera, præſertim quæ præcipitanter curantur, priuſquàm naturalis caro ſuccreuerit: curat crucifragia non rectè ſanata: item eneruata & luxata per ruinam aut torturam membra, punctiones & uulnera ex ſagitta aut bombarda relicta, concretum ex caſu, impulſu aut uerbere ſanguinem, membraqúe frigore emortua. Conducit & dolori capitis, uegetat memoriam, uiſum roborat & auditum, aperit oppletiones cerebri & neruorum, quales ſunt morbus caducus, apoplexia, ſpaſmus, &c.

SARVENGANZA VVLGO SARGANS.
Cap. LXXVI.

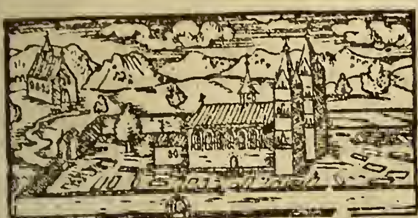
Contra Fabarium ad ſpacium unius miliarij germanici uerſus ſeptentrionẽm, ad montana Scalæ, eſt comitatus Sargans, oppidum & caſtrum, hodie ſub dominio ſeptem Cantonum. De quo doctiſs. Ioach. Vadianus ſic ſcribit: Sargans eſt ſana caſa, cui rudis poſteritas prouincialis linguæ ignara id eſt, Romanæ, anſeris nomen affinxit: cui mox opinioni (ut efficax eſt ad errorem confirmandum conſuetudo) nobilis illa familia acquieſcens, anſerem ceu gentilicium inter ſigna recepit. Eſt & Saxum dicta uetus arx unde familiæ à ſaxo cognominatæ origo eſt. Sic Mainfeld nunc detorta uoce dicitur, à magna olim uilla. His & multis alijs euidentibus argumentis conſtat, bonam ſuperioris Rhetiæ partem, Romanis prouincias ordinantibus primæ Rhetiæ attributam fuiſſe, quod præter alia, certa in his locis ueterum præſidiorum monumẽta, conuincunt. Nulla enim prouinciarum huius tractus euidentiora ueſtigia ueteris prouincialis, hoc eſt, Romanæ linguæ retinet, quam hæc prima Rhetia, Arces enim uetuſtiſſimæ, præterea & oppida, ualles, agri, uici, uocabula Romana etiamnum illæſa retinent: qualia ſunt, Eminens Ems, Mons fortis Montfort, Aſpermons, Aſper mont, Curia Cur, oppidũ antiquum & magiſtratus prouinciæ aliquando ſedes, unde illi nomen datum uidetur. Rhetia prima quæ & ſuperior, à fontibus Rheni uſque ad Licum flumen terminatur. Rhetia uerò ſecunda, quæ & inferior, habet quicquid inter Licum & Oenum interiacet, comprehendens urbes Ratiſponam & Pataujum. Rhetiam primam occupauerunt Alemãni, id eſt, Sueui, ducatus dictus Alemanniæ ab ipſis Alemannis. Fuit quoq́ tunc in hac prima Rhetia, Auguſta Vindelicorum. De comitatu Vueidenbergenſi nihil habeo, niſi quod Claronenſes illum emerunt ſuperioribus annis.

DE CLARONA, VVLGO GLARYS.
Cap. LXXVII

Vallis iſta atq́ regio in Latinis literis uocatur Clarona, cingiturq́ altiſsimis montibus. Attingit ſuperiorem Griſeam ligam, in qua prior Rhenus originem ſumit, ac deinde Vranorum montana: ad occaſum uerò ſolis terminatur ad montes Suicerorum. Porrò ad ſeptentrionem fuit olim clauſa muro extenſo per tranſuerſum à monte ad montem. Huius regionis iuriſdictio unà cum quibuſdam prouentibus, fuit tempore S. Fridolini per comitem quendam donata monaſterio Seckingenſi, tempore ſcilicet (ut Fridolini legenda oſtendit) Clodouei primi, Francorum Chriſtiani regis, nempe anno 500. qui (ut ſuprà quoq́ diximus) primus Francorum rex fuit, qui in Rhetio, Alemannia Heluetia imperauit. Conſecuta eſt hæc terra poſteris temporibus ſuam libertatem & propriam iuriſdictionem, confœderauitq́ ſe réliquis Heluetijs, anno Chriſti 1252. Viuunt incolæ lacte, caſeo, butyro & carnibus. Ibi inter anguſtias montium nulli aut pauci feruntur agri, raræ plantantur uites. Hortos pomiferos habent & lætiſsima prata. Vinum & frumentum aliunde inuehuntur. Piſces miniſtrant lacus, aues & carnes ferinas ſuppeditant montes ſyluoſi. Habet & habuit regio multos egregié doctos uiros, inter quos noſtro æuo facile primas tenent Henricus Loritus Glareanus, & Egidius Tſchudus, patricij Claronenſes, ſed qui mea non egent commendatione. Oſtendit uterq́ quantum ualeat ingenio, maximè autem Henricus Glareanus, poëta laureatus, inſignis mathematicus & in bonis autoribus, potiſsimum in hiſtoricis, uerſatiſsimus. Quod

Quod ille doctos ſua inſtitutione & diligentia fecerit diſcipulos, nouerunt nedum Germani, uerum & exteræ nationes, ingenioſos pueros certatim ad illum mittentes & fidei illius committentes.

DE LOCO HEREMITARVM IN OBSCVRA SYLVA, uulgò Einſidlen. Cap. LXXVIII.

ANno ſalutis 860. extruxit S. Meinradus in eo loco ubi hodie eſt Einſidlen, cellam, tunc autem erat ſolitudo ſqualida & inculta, ut habet legenda eius, ubi quũ aliquot annos in domini miniſterio exegiſſet, ut tunc religioſi uiri ſe ſolebant, etiam corpore ſequeſtrare à mundi tumultibus, interfectus eſt à duobus latronibus, ſperantibus prædam apud eum inuenire optimam, eo quòd filius eſſet comitis cuiuſdam Sulgoienſis ex Sueuia. Reddidit ſancti uiri innocens mors locum celebrem, ut paulò pòſt ibi magnifica fundaretur abbatia, dotata uillis, iuribus, priuilegijs & diuitijs tempore Otthonis primi, circa annum Chriſti 945. Fuerunt ante octoginta annos in hoc monaſterium recepti ſolum comites & barones, quos liberos nobiles uocãt. Quin & comites, barones & olim ab abbate huius cœnobij quædam feudalia acceperunt. Cœpta eſt quocp fieri à multis annis frequens peregrinatio ex omni Germania ad iſtum locum, & adhuc à quibuſdam fit. Ante iſta tempora etiam magni principes & epiſcopi, deuotionis gratia uiſitare conſueuerant hunc locum. Fuit olim Dietlandus dux Sueuiæ abbas huius monaſterij. Seriem autem abbatum quam habere potuimus hic appoſuimus. *Peregrinatio ad locum Heremitarum.*

Abbates Eremi D. Mariæ.

S. Meinradus
Georgius Angliæ rex 947
Vuiradus Comes in Vuaudelberg 996
Enbricus baro in Abenſperg 1026
Hermannus Comes Vitodurenſis 1052
Henricus 1056
Seringerus baro in Vuolhauſen 1070
Rudolphus 1094
Gero 1101
Vuernherus baro in Altenpeuuen 1122
Rudolphus (burg 1147
Vuernherus Comes in Toggen- 1171
Vlricus Comes Rapperſuilæ 1192
Berchtoldus Baro in Vualdſee
Conradus Comes Thunenſis 1214
Anshelmus baro in Schuenden 1234
Vlricus baro Vinitenſis 1267
Petrus baro in Schuenden 1277
Henricus baro Groningenſis 1280
Ioannes baro in Schuenden 1298
Ioannes de Haſenburg
Conradus de Gosken 1315
Henricus dominus de Brandis 1356
Marquardus baro Groninbergenſis
Nicolaus baro Gutenbergenſis 1377
Petrus de Vuolhuſen 1400
Ludouicus Comes in Tierſtein 1401
Hugo de Roſeneck 1414
Burckardus 1433
Ordo hic abbatũm nullus habetur, ad 100 circiter annos
Conradus de Rechberg 1500
Conradus dominus in Geroltzeck 1520
Ludouicus Blamerus 1525

DE OPPIDO S. GALLI ET ABBATIA EIVS, atq; de Abbatiſcella. Cap. LXXIX.

SAnctus Gallus uir iuſtus & rectus, uenit, ut quidam ſcribunt, ex Scotia, ſecundum alios uerò ex Ibernia, unà cum Calumbano, peragrataque Normandia, Francia & Burgundia, uenit in Alemanniam iuxta lacum Conſtantienſem, ubi aliquanto tempore commoratus, tandem iuxta montem in ſolitudine conſedit, ubi hodie monaſterium & inſigne oppidum Sangalli extructa cernuntur. Contigerunt autem iſta anno domini 630. ſub Dagoberto magno rege Franciæ. Porro initio prouiſum eſt illi & ſodalicio eius à rege Sigiberto & reliquis Franciæ principibus in regione montana, quæ poſtea appellata eſt Abbatis cella, uulgo Appenzel,

penzel, pecore & lacte, unde commodè uiuere cum ſuis poſſet, ac deinde labentibus temporibus, ſui ſucceſſores abbates maiora obtinuerunt apud reges & Imperatores, tandemque monaſterium ex contributione eleemoſynarum, ex largitionibus & legationibus adeò cœpit diteſcere, ut monachi ſibi emerint terras & homines. Fuit primum hoc monaſterium nobilium & ignobilium ſchola, ex qua multi docti uiri prodierunt, ut etiam aliquando ſeſquicentum ſtudioſi & fratres illic fuerint enutriti, nulla alia cura diſtracti, quàm ut literarum ſtudio & ingenioſioribus artificijs, quæ nobiles animos decent, intenderent. Vnde & ad diocœſim Conſtantienſem multi epiſcopi hinc fuerunt petiti, nempe Anafridus anno 757. Sinodius anno 777. Iohannes anno 780. & alij quidam. Fuit enim cœnobium iſtud multo tempore ſub gubernatione antiſtitum Conſtantienſium. Creſcentibus autem diuitijs & earum ſollicitudine, neglectum eſt literarum ſtudium, animumque addictus exterioribus & ſecularibus negocijs, nobiles genere electi in abbates, qui ambitioni animum laxantes, facti ſunt bellicoſi magiſque ſtuduerunt acuere ingenium ſuum in rebus ſecularibus quam ſpiritualib.

Monaſteria olim ſcholæ.

Abbates principes.

Præcipue autem anno Chriſti 1227. ſucceſsit abbati Rudolpho Conradus baro de Buſnang, natione Thurgoienſis, homo temerarius & præſumptuoſus, qui eleuatus diuitiarum affluentia & terrarum lata poſſeſsione, geſsit ſe pro principe, quem titulum omnes quoque ſucceſſores ſui abbates ſibi iam à trecentis & uiginti annis arrogarunt, digni quidem hoc titulo ſi ſpectes ampliſsimas eorum diuitias & poſſeſsiones. Tempore Friderici ſecundi fuit abbatia iſta magnarum opum & potentiæ, quando non minus habuit feudales comites, barones & nobiles. Oſtendit chronicon Argentinenſium, quòd anno Chriſti 1361. quum Gualtherus à Geroltzeck in epiſcopum Argentinenſem, inauguraretur, ingredereturꝗ ciuitatem, comitatus eſt eum abbas Bertholdus à Falckenſtein, Nigro ſyluanus natione, cum pompa mille equorum phaleratorum, abbas uerò Murbacenſis ducatum præſtitit cum quingentis equis. Noſtro tempore habet abbas Sangellenſis amœnam terræ poſſeſsionem, electorumꝗ bellicoſorum uirorum delectionē in ſuperiori & inferiori Thurgoia. In Tockenburg uerò habet ſuperiorem iuriſdictionem ſeu ius capitale & caſtra quædam cum cenſibus & redditibus, ſimplicemꝗ iuriſdictionem. At ius militiæ abbas non habet, ſed illud eſt commune duobus Canonibus Ciuibus Suitiæ & Glaronæ. Hic comitatus peruenit poſt mortem Friderici ultimi comitis de Toggenburg anno Chriſti 1436. ad Barones de Raren Valeſianos, uenditusꝗ eſt per eoſdem abbati Vlricho anno ſalutis 1468. Monaſterium uerò S. Galli, poſt multa bella, quæ geſsit abbas Chuno cum regione Appencellenſi & oppido Sangallenſi ſeptem integris annis, uſꝗ ad tempora abbatis Caſparis Landenbergenſis, fœdus inijt anno 1451. in perpetuum cum quatuor Canonibus, Tyguro, Lucerna, Suicia & Glarona, non obſtante quod feuda habet ab Imperatore, & abbas eidem homagium præſtat.

Oppidum ſancti Galli.

Porrò oppidum ipſum S. Galli ante ſeptingentos annos cœptum eſt ſenſim per domunculorum ſtructuras & deſignata iuxta monaſterium ſpacia, ædificari, & quum longe pòſt Vngari in ſuperiori Germania graſſarentur, omneſꝗ terras uaſtarēt, cinctum eſt mœnibus, quemadmodum de patria ſua ſentit, in literis ad me datis, inſignis ille & eruditione celeber Ioachimus Vadianus. Paruit ab initio ciuitas ipſi monaſterio uſꝗ ad tempora Friderici primi, tunc propria imperij aduocatio ciuitas eſt adminiſtrata, quam & nepos eius Fridericus ſecundus anno Domini 1220. confirmauit, poſt quos dies fuit imperio incorporata, licet interim multis obſequijs monaſterio quoque fuerit aſtricta, à quibus tamen, honeſtis medijs & compenſatione pecuniæ, aliorumꝗ bonorum ſucceſsiuè liberata, ad propriam uenit iuriſdictionem, in qua ſicut & in imperij aduocatione, à regibus & imperatorib. honorifice fuit priuilegijs & libertate donata. Fuit quoque multis annis quibuſdam dominis, terris & oppidis: quin & abbatibus ipſis confœderata, & tandem confœderationi Heluetiorum perpetuò incorporata, anno Domini 1454. Situū monaſteriū eſt intra mœnia oppidi, habetꝗ paucos domos incluſas atque duos hortos: reliquæ planicies, quæ diu noctuꝗ abſꝗ maceria patent, ſunt ciuitatis, omniaꝗ includuntur muro & turribus ciuitatis. Intra circum monaſterij patet omnibus locus immunitatis, qui non capitaliter præuaricantur, maleficium uerò ſeu crimen capitale per ciuitatis iudicem punitur, ſi ſit notorium, &c.

Abbates

Abbates Sangallenſes.

S.Othmarus	726
Sidonius	759
Ioannes	760
Rudpertus	781
Vualdo	783
Vuerdo	787
Vuolfoleus	811
Gotsbertus	816
Beruius	837
Engelhardus	840
Grimbaldus	841
Hartmut	872
Bernhardus	883
Salomon baro in Ransuuag	891
Hartmannus	921
Engelbertus	924
Thieto cuius ætate cœnobium in fauillas redactum eſt	933
Crato	942
Hanno	953
Burckardus	959
Notgerus	973
Himmo	982
Vlricus	991
Gerhardus	996
Burckhardus	1007
Thittuuald	1028
Notbertus de Stoſten	

Vlricus	1071
Vlricus dux Carinthiæ	1077
Mangoldus de Bonſt	1117
Vuernherus	1128
Vlricus baro in Tegerfeld	1166
Vlricus comes in Veringen	1199
Henricus baro de Clingen	1200
Vlricus baro de Saxo	1204
Rudolphus baro Guttingenſis	1219
Conradus de Buſnang	1226
Vueltherus baro de Trutburg	1239
Berchtoldus comes in Falckenſtein	1245
Vlricus de Guttingen	1371
Rumhold de Ramſtein	1299
Hippolitus de Vuerdenſtein	1318
Rudolphus comes Montforti	1319
Hermannus baro de Bonſtetten	1333
Georgius à Vuildenſtein	1360
Chuno à Stoſlen	1379
Henricus baro in Gundelſingen	1412
Henricus de Mansdorff	1418
Egolfus Blaurerus	1425
Caſpar de Breiten Landenberg	1442
Vlricus *Röſch*	1458
Vlricus *Röſch* eques auratus	1467
Gotthardus Giel à Glattburg	1491
Franciſcus Griſsberg	1540
Kilianus Kouffen	1529
Diethelmus Blaurerus	1530

Iacet hæc ciuitas Sangallenſis iuxta & partim intra montes, in fundo agreſti, ſed habet *Situs ciuitatis*
proſpectum amœnum, aërem ſalubrem atq; aquam optimam, prædia deniq; mediocri *Sangallenſis.*
ter bona, eſt populoſa, diues & ciuili ordine compoſita. Operantur ciues in oppido ua=
riam lini texturam, habentque uiros ingenioſos & mercatores uarias callentes linguas,
quorum negociatio extenditur ferè in totum Chriſtianitatis orbem, non ſine magna
commoditate adiacentium terrarum & populorum, præſertim Abacellenſium, Rhein=
talenſium, populorum monaſterio ſubiectorum, Thurgoiæ & comitatus Toggenbur-
genſis. Habent interim & negociatores ſuum lucrum, ſed non ſine periculo, quòd uici=
ni, qui ſuos labores eis cum emolumento uendunt, non expetant. Vitæ neceſſaria oppi
dum commodè habere poteſt à memoratis terris puta piſces, carnes, lacticinia & reli-
qua. Frumentum petit à regione Podamicum attingente lacum, ad quem iter eſt trium
aut plus horarum. Regio Abbacellenſis pertingit à meridie ad abbatis ditionem, pa-
rumq; abeſt quin & ciuitas marcam apprehendat, quæ olim partim monaſterij iuriſdi= *Abbacellenſis*
ctioni ſubiecta fuit, ſed propter quorundam abbatum tyrannidem, qui plus æquo exi- *regio.*
gere contendebant, iam uerò minas quam uolunt aſſequuntur, gladio & ſubſidio Sui-
tenſium atq; Glareanorum liberi facti, ac deinde per medium cõpoſitionis eiſdem ab-
batibus reconciliati à monaſterij iuriſdictione liberati, propriæ redditi ſunt autoritati.
Nec tamen regio Abbacellenſis ab antiquis temporibus ſic addita fuit monaſterio, ut
ſolos monachos agnouerit ſuperiores, quin & imperio iuſta perſoluerit tributa atque
alia exhibuerit obſequia. Nam abundat indigenis & uiris militaribus. Tota eorum ter-
ra diſtribuitur in duodecim communitates, quas illi Roden uocant. Sex Roden aſcri-
buntur parrochiæ Abbacellenſi, & aliæ ſex alijs extra iſtam parrochijs. Numerantur
autem in uniuerſum octo parrochiæ, nempe Abbatiſcella, Gays, Vrneſchen, Trogen, *Octo par=*
Tuffen, Heriſouu, Hunduuil & parrochia in Fouea, Extraneæ Roden ſeu communita- *rochiæ.*
tes ſunt Heriſouu, Hunduuil, Vrneſchen, Gays & Tufen. Interiores uerò communita-

tes ſunt, Abbatiſcella, Schuendi, Bruliſouu, Gontes, Vuinckelbach & Haslen. At extra
neæ communitates habent duplo plures homines quam interiores, qui ſunt agreſtes,
robuſti, probi & ſimplices. Victus eorum conſiſtit in lacticinijs, in pecore & in nendo
lino: nec ſine magno emolumento has ſuas merces diſtrahunt in oppido Sangallenſi,
unde annuatim magnam reportam uim pecuniæ. Habent amœnas alpes, hoc eſt, paſ-
cua montana, & parua pecora, ſed lactis copia turgentia. Fuit Abbattiſcella centum an
nis & amplius Heluetijs cõfœderata, & tandem anno Chriſti 1513. pro Cantone decla
rata. Ediderunt in multis locis plurima & egregia facinora, nec parũ incommodauerũt
(laceſsiti tamẽ) quoſdam in quietos nobiles inhabitãtes Thurgoiam, Rheintaliam, id eſt
uallem Rheni, agrum Veldkirchenſem atq; Brigantinũ, non fuit tota regio Abbacellen
ſis (ut quoq; diximus) monaſterij Sangallenſis, ſed bona eius pars paruit nobilibus, &
& poſt mortẽ abbatis Chunonis atq; poſt celebratum cõcilium Conſtantienſe, omnes
redacti ſunt ſub unum ſceptrum atq; ſub unum magiſtratum, anno ſcilicet Chriſti 1421.

FORVM TIBERII, SEV ZVRZACHIVM.

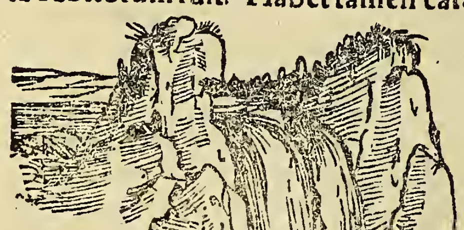
Cap. LXXX.

ZVrzachium pagus nobilis & uetuſtus, forum Tiberij olim dictus eſt, cœnobium
Benedictinorum habens, tempore Carolinorum Regum Franciæ, conditum, id
Eberhardus de Vualdpurg epiſcopus Conſtantienſis, circa annum 1251. ad epiſco-
patum redemit. Eſt locus hic etiamnum hodie præclarum Heluetiæ, imò & reliquarum
adiacentium regionum, emporium, Comitatui Badenſi ſeu octo Helueticis Cantoni-
bus attributum, ubi quotannis binæ habentur nundinæ, in quibus ingens mercium
copia diuenditur, quæ tamen qualibet uice ultra integrum diem non durant.

SCHAFHAVSIA. Cap. LXXXI.

OBtinet ciuitas iſta latus Rheni Germanicum. De nomine
eius eſt diſceptatio. Sunt enim qui putant eam hoc habere
nominis ab oue, quàm Germani uocant *Schaaf*, & ciues huius op-
pidi habent ſignum nigri arietis in luteo ſpacio. Alij uerò uolunt
eam appellari Shefhauſen à naui, quam Germani uocant *Schiff* &
quidam *Scheff*, quod ſcilicet ibi ante ciuitatis & pontis conſtru-
ctionem fuerit ſtatio & traiectus nauium. Non eſt uetuſta ciuitas,
quum ſitus eius ſit ultra Rhenum in Germaniæ littore atq; iuxta
Hercyniam ſyluam, habet tamen per circuitum fundum ualde fœ
cundum, exciſisq; Nigræ ſyluæ arboribus plantatæ ſunt in earum
locum uites frugiferæ. Ex ſolitudine factus eſt paradiſus amœnus. Siquidem occupat
hæc ciuitas locum omnibus modis commodiſsimum. Ad meridiem Rhenus incluſus
alluit mœnia, & à tergo uerſus ſeptentrionem lenis aſcendit mons, qui æſtiuo tempore
uireſcit hortis & uineis. Eſt autem uinum loci illius inſigne, quum mons uitifer reſpiciat
meridiem. Loco traiectus naualis, hodie eſt ligneus pons. Parum infra ciuitatem Rhe-
nus uarijs montium impedimentis incitatus cum rupibus coartatur, terribili fremitu flu
ctuat, tandemq; ingenti impetu per præceps altitudine quadraginta aut quinquagin-
Cataracta Rheni. ta cubitorum ruit. Habet tamen cataracta illa primum in rupibus gradus quoſdam, ac

deinde tanta uehementia in imum delabitur, ut to
ta aquarum moles in ſpumam & nebulam reſolua
tur. Ego nunquam ſine horrore potui uidere ſtu-
pendam iſtam Rheni præcipitationem. Incolæ
uocant cataractam illam, *den Laufen*, quod ſignifi-
cat Curſum. Ibi nullæ poſſunt deſcendere naues,
alias in mille frangerentur partes, nec poſſunt hu
ius ſaxi altitudinem ſuperare quicunq; piſces, eti-
am ſi eſſent Morſi aut Roſmari, qui aduncis ſuis
naribus nullam non poſſunt conſcendere petram,
hic enim obſtat aquæ impetus. Cæterum Rhe-
nus ſub oppido Laufenberg petris arctatus, ſpu-
ma apparet albiſsima præ fremitu & colliſione.
Tandem atrox ſpumans, amplo gurgite ad Augu

CIVITAS BADENSIS HELVETICA, QVAM

ad differentiam thermarum quæ ſunt in Mar
chionatu Badenſi, uulgò uocant Badeniam ſuperiorem, ſicut aliam uocant
inferiorem, reſpectu habito ad Rheni deſcenſum, à quo utraq; Badenia uno
diſtat milliario Germanico, à ſe uerò diſsident circiter uigin-
ti milliaribus Germanicis, ſuperiori ad Au-
ſtrum, inferiori uerò ad Aquilo-
nem poſita.

C·S·
Das
S. Niclas

Baden
Große beder
Thermæ
Die Limmat
Kleine beder

ſtam Rauricam deuoluitur. Fuit autem Schafhauſia tempore Friderici ſecundi ciuitas imperialis, deinde ſub Ludouico Bauaro circa annum Chriſti 1320. unà cum Rheinfelden, Neuuenburg & Briſaco fuit impignorata duci Auſtriæ. Deinde uerò tempore concilij Conſtantienſis, anno ſcilicet 1415. fuit rurſum libertati ſuæ reſtituta, erepta Friderico duci Auſtriæ. Poſtea eadem ciuitas inijt fœdus cum Heluetijs ad certos aliquot annos, atq; tandem perpetuo fœdere obligauit ſe illis. Habet quoq; ciuitas iſta uetuſtum & opulentum monaſterium, quod olim conſtruxit comes Eberhardus ex Sueuia, appellatum eſt ratione naualis traiectus, Nauium domus, Germanicè *Schiffhauſen*, id quod expreſſe in uetuſto codice à ſancto Gregorio monaſterio Nigræ ſyluæ, huc Baſileam allato inueni. Fuit autem monaſterium illud magnis extructum impenſis, adductæq; ſunt ingentes columnæ lapideæ, quarum adhuc 12. in templo uiſuntur, habentes ſingulæ in longitudine 17. pedes & in complexus. Conſecrauit monaſteriū iſtud papa Leo nonus, conſanguineus memorati comitis Eberhardi. Anno milleſimo quinquageſimo ſecundo, conſtructa fuerunt eo tempore tria magnifica monaſteria, S. Blaſius in Nigra ſylua, Sanctus Aurelius, qui locus Hirſouu quoq; appellatur, & Sanctus Saluator, qui locus Schafhauſen hodie nominatur. Duodecim anni fuerunt inſumpti, quouſq; monaſterium S. Saluatoris fuit conſtructum, & anno 1064. fuit eccleſia eius dedicata per Romaldum epiſcopum Conſtantienſem, magnificeq; per dictum comitem dotata. Deinde duodecim monachi, iuxta numerum apoſtolorum, uiri graues fuerunt uocati, & decimustertius, loco Saluatoris, abbas deſignatus. Ingreſsi ſunt autem iſtud & alia duo monaſteria multi graues & nobiles uiri, deponentesq; arma exteriora, induerunt diſciplinam ſpiritualem. Quin & comes Eberhardus fundator huius monaſterij, relicto mundo conſentienteq; conſorte, ſex annis uixit ſub abbate. Vxor uerò eius ualedicens & ipſa mundo, recluſit ſe in cella quadam, quæ poſt mortem eius commutata fuit in cœnobium ſanctæ Agnetis. Succeſsit imperio ſeculari comiti Eberhardo, filius eius Burckhardus, qui arreptū Guilelmum abbatem Hirſouuenſem, uirū impenſe doctum, tranſtulit eum ad Shafhauſen, conſtituitq; abbatem. Huic ſucceſsit abbas Sigefridus, qui circiter trecentos ſub ſe habuit monachos. Quem ſubſecutus eſt anno Chriſti 1093. Gerardus, ſed quem monachi expulerunt, &c.

Monaſterium Nauium domus.

Ad Saluatorē duodecim monachi.

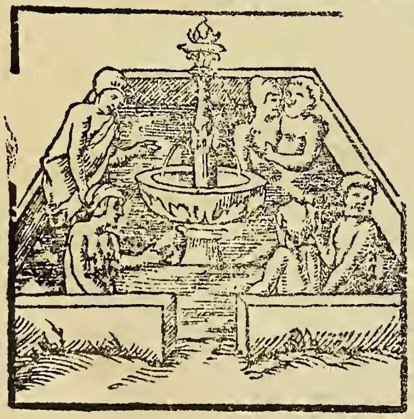
S. Agnes.

OPPIDVM BADENSE, VVLGO OBER BADEN, *id eſt, Thermæ ſuperiores.* Cap. LXXXII.

COgnitus fuit & inhabitatus locus iſte tēpore Cornelij Taciti atq; ante eius ęuum, quum ille mentionem de eo faciat in hæc uerba: Eſt locus amœnus, habetq; aquas ſalubres & arcem munitiſsimam iuxta præterfluentem amnem, qui hodie uulgo *Limmat* uocatur. Iacet autem hoc oppidum in Ergoia, & quàm primùm fluuium traieceris ingrederis Thurgoiam. Oppidum eſt ſatis elegans & opulentum, in medio ferè Confœderatorum ſitum, quare & Heluetij omnia ſua ibi celebrant comitia. Imminent oppido ab una parte montes, ab alia uerò alluitur magno flumine, nauigabili & qui rapidiſsimi eſt curſus, per quod à Tyguro in Rhenum uenitur. Non longè infra oppidum, ad iactum ſcilicet ualidæ bombardæ, eſt uiculus quidam ſuper flumen pulcherrimus, in uſum balneorum fabricatus. Area perampla eſt media parte uici & circum hoſpicia magnifica, multarum receptacula gentium. Singulę domus ſua habent balnea interius, in quibus abluuntur hi ſoli, qui ad eas diuerterunt. Balnea enim publica, tum priuata numerantur triginta pręter ea quę flumē ſcaturiunt, ubi & quædam domus conſtructæ habentur, in quibus ruſtici plerunq; thermis fruuntur. Sicqûe citra & ultra flumen imò & in ipſo flumine ebulliunt aquæ calidæ. Calor tantus in ſua origine ubi aqua è terra emanat, ut eum nudo corpore ferre nequeas. Publica balnea duo tantum exiſtunt lauacra plebis & ignobilis uulgi, ad quæ omnium affluentium ſex deſcendit. At balnea quæ in domib. ſunt priuatorū perpolita ſunt, & ipſis uiris fœminisq; com-

Tacitus meminit huius loci.

Locus Thermarum.

munia

munia:tabulata quædam eos ſecernunt,& in his feneſtellæ per plures dimiſſæ, quibus & unà potare,ſimul colloqui,& utrique ridere & a ttrectare queant. Hæc deſuper cingunt deambulatoria, in quibus conſpiciendi confabulandiq́ cauſa homines conſiſtunt.In ipſis aquis ſæpe de ſymbolis edunt,compoſita menſa deſuper aquam natante. Thermæ quæ citra fluuium à parte oppidi exiſtunt maiores, & quæ ultra ſunt minores uocantur.Confluit illud,etiam à remotis partibus, innumerabilis multitudo,nobilium pariter & ignobilium,nō tam ualetudinis quàm uoluptatis cauſa.Multi amatores,multi proceri,multi quibus in delitijs uita eſt poſita,huc concurrunt, ut fruantur rebus concupitis.Multæ corporum ſimulant ægritudines,quum animo laborent. Ita uidebis innumeras forma præſtantes,ſine uiris,ſine cognatis,duabus ancillis & ſeruo,aut aliqua affini anicula,quam leuius ſit fallere quàm cuſtodem habere. Singulæ quoad poſſunt ueſtibus auro,argento,gemmisq́ ueniunt ornatę,ut non ad balnea,ſed ad celeberrimas nuptias eas diceres acceſsiſſe.Mirabile dictu eſt in tanta multitudine,quæ ſæpe millenarium ſuperat numerum,in turba tàm ebria,nullam diſcordiam oriri,nullam ſeditionem, nullum diſsidium,nullum murmur,nullum maledictum. Cernunt uiri uxores tractari, cernunt cum alienis loqui,& quidem ſolam cum ſolo,& tamen omnia bona ac domeſtica mente fieri cogitant.Nomen zelotypi apud iſtos locum non habet. Quod ſi quæ uirtus aquarum ſit quæris,tum uaria eſt & multiplex, tum uerò illa eſt admirabilis earum uirtus & penè diuina. Neque enim ulla in orbe terrarum balnea ad fœcunditatem mulierum magis accommodata.Plures quæ ſterilitatis cauſa acceſſerint,miram illarum uirtutem experiuntur. Mixta eſt aqua illa multo ſulphure & modico alumine,unde fit quod calefacit & exiccat,conſumit,aperit & attrahit omnium noxium & frigidum humorem.Conducit uitijs capitis,quæ à frigore cerebri originem ſumunt,ut eſt lethargia, obliuio,neruorum languida uis,apoplexia,uitium auditus & uiſus.Conſumit quoque pituitam & frigidos humores à capite delabentes, calefacit & exiccat ſtomachum, iuuat digeſtiuam,aperit oppilationes epatis & ſplenis,ſedat tormina uiſcerum, quæ colica & iliaca appellantur.Reprimit dolorem membrorum qui à frigore conſurgit,& purgat cutem à uarijs immundicijs.Nocet autem ijs qui calidam & ſiccam habent complexionem,& qui attenuati ſunt ptiſi atque ethica. Parum quoque prodeſt decrepitis: in ſumma,magis prodeſt fœminis quam uiris. Tantum de thermis. Nunc redeo ad oppidum. Situm eſt illud in loco amœno,habet uineas & hortos plurimos,ſed uinum colligit tenue. Habuit olim oppidum arcem montanam,quum adhuc proprio ſubeſſet comiti,cuius ueſtigia etiamnum cernuntur. Quum olim,anno ſcilicet ſalutis milleſimo centeſimo octuageſimo,Henricus comes Badenſis moreretur, peruenit comitatus ille per mulierem ad comites Kyburgenſes.Mortuo autem Hartmanno ultimo comite Kyburgenſi circa annum Chriſti milleſimum ducenteſimum ſexageſimum, orta eſt contentio propter comitatum iſtum,ſed quem Rudolfus comes ab Habſpurg, poſtea Romanorum rex factus, in ſuum dominium recepit,manſitq́ poſt ipſum apud duces Auſtriæ uſque ad concilium Conſtantienſe,quo tempore iubente Sigiſmundo Cæſare ab Heluetijs eſt occupatus,qui & arcem fregerunt.

Thermæ maiores & minores.

In thermis omnis licentia.

Virtus aquarum.

VINDONISSA, GERMANICE *Vuindiſch.* Cap. LXXXIII.

LOcus ille qui olim putatur ciuitas epiſcopalis fuiſſe, eſt hodie uilla miſera, adiacens fluuio Vrſulæ,quem uulgò *Rüß* uocamus,haud procul ab oppido Bruggarum in itinere uerſus oppidum Baden. Viſuntur adhuc in eo loco antiquitates quædam ſed paucæ, ut quis mirari poſſet,ibi epiſcopatum Conſtantienſem olim ſedem habuiſſe. Adiacet illi *Künigßfelden* monaſterium, de quo illicò ſum dicturus. Cœpit autem iſte epiſcopatus ſub Clodoueo Galliarum rege:quem poſtea circa annum Domini 750. Clotharius rex ex ueteri Vindoniſſa in regiam uillam Conſtantiam tranſtulit.

Sequuntur

Sequuntur nomina Epiſcoporum, quotquot inue-
nire potui.

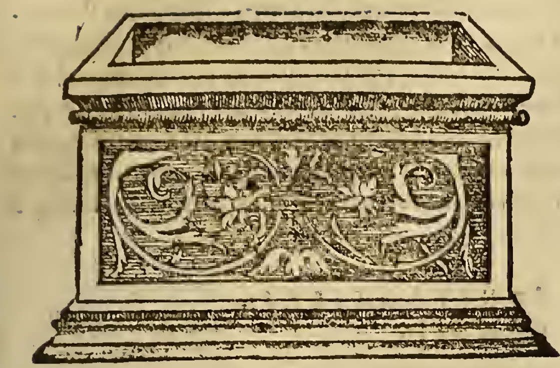
S.Paternus	450
Lando	
Maxentius	
Bulco	
Grammaticus, qui anno 546. fuit in Concilio Aurelianenſi	
Maximus, hic primus fuit Epiſcopus Conſtantienſis	570
Rudolfus	
Martianus	
Vrſinus	
Gaudentius	
Ioannes	650
Obhardus Boſſo	
Pictauius	
Seuerus	
Aſtropius	
Haunius	
Ernfridus	736
Ruſſo	
Anſtet	
Sinodius	746
Ioannes	760
Gangolfus	
Fidelis	
Theobaldus	
Ioannes	
Egino	781
Vuolphleo	813
Salomon	831
Bathego	
Gebhardus comes in Habſpurg	887
Salomon	885
Salomon de Ramſchnag	891
Notingus comes Veringenſis	919
S.Conradus comes in Altorff	935
Gaminolphus	976
S.Gebhardus comes Brigantinus	980
Lampertus	995
Rutardus	1018
Haymo	1022
Varmannus à Bonſtetten	1026
Eberhardus comes Dilingenſis	1034
Theodoricus	1047
Ruoldus	1051
Carolomannus marchio Thuringię	1069
Otho	1071
Gebhardus dux Zeringenſis	1084
Vlricus comes S.Sepulchri	
Vlricus comes Kyburgenſis	1110
Vlricus baro in Caſteln	1127
Hermannus baro in Arbon	1137
Otho comes in Habſpurg	1156
Berchtholdus de Buſnang	1169
Hermannus de Fridingen	1179
Diethelmus baro de Krenckingen	1191
Vuernherus baro de Stauffen	1205
Conradus comes de Andechs	1219
Henricus de Danneck	1232
Eberhardus de Vualdpurg	1248
Rudolphus comes Habſpurgenſis	1274
Henricus de Clingenberg	1293
Gebhardus	1306
Rudolphus comes in Montfort	1321
Nicolaus de Ketzingen	1332
Vlricus Pfefferhart	1344
Ioannes de Vuindeck	1352
Vlricus de Fridingen	
Leopoldus	
Henricus de Brandiſs	1355
Mangolt de Brandiſs	1373
Nicolaus de Riſenburg	1375
Burckardus baro de Heuen	1388
Fridericus baro de Nellenburg	1398
Marquardus de Randeck	1398
Albertus Blaurerus	1408
Otho marchio Rotelanus	1411
Fridericus comes in Zollern	1433
Henricus comes in Heuuen	1439
Burckardus de Randeck	1463
Hermannus de Landenberg	1466
Ludouicus de Friberg	1477
Otho comes de Sonnenberg	1484
Thomas Perlauer	1490
Hugo de Hohenlandſperg	1496
Balthaſar Mercklin	1528
Ioannes comes in Lupffen	1531
Ioannes de Vuetzen	1538
Chriſtophorus Metzler	1548.

KVNIGSFELDEN. Cap. LXXXIIII.

Monaſterium utriuſq; ſexus.

QVum anno Domini milleſimo trecenteſimo octauo, Albertus dux Auſtriæ & rex Romanorum iuxta Vrſulam fluuium à nepote ſuo Ioanne interficeretur, Eliſabet ex Carinthia nata, uxor eius in memoriam peſsimi facti & monumentum mariti, extruxit monaſterium illud, in quo monachi & moniales, ſed in diſtinctis manſionibus, ſub

eadem

eadem clauſura multis annis uictitarunt. Quin & regina. Agnes, filia Alberti, Andreæ autem regis Vngariæ relicta, contẽpto mundo hîc & Brugis 48. annis in uiduitate & religioſa uita egit, tandemq́ʒ ibi eſt ſepulta. Fuit & Lupoldus dux Auſtriæ ab Heluetijs prope oppidum Sempach interfectus, hîc tumulatus, unà cum multis nobilibus in eodem prælio interfectis. Oſſa tamẽ Alberti regis fuerunt poſt aliquot annos hinc Spiram translata, id quod ſuprà in catalogo regũ Ro. quoqʒ indicaui.

ZOFINGEN IN BERNATIVM DITIONE.

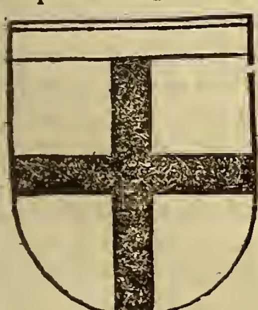
Cap. LXXXV.

HAbent ciues oppidi Zofingenſis intra terminũ ſuæ ditionis ſyluam illuſtrẽ, quæ euagatur uſqʒ ad Arolã fluuiũ, uocaturq́ʒ uulgò Bonuuald, quæ habet tam eleganter & proceras arbores, ut uix ſibi ſimiles in tota Europa inueniantur. Nam creſcunt in ea abietes tam inſignes, ut etiam quædam aſſequantur longitudinem 130. pedum, & uſui poſſunt adaptari longitudine 110. pedum. Veniunt Genuenſes ex Liguria ad hunc locum, emuntq́ʒ ſibi arbores ex hac ſylua, quas adminiculo Arolæ deducunt in Rhenum, per Rhenum autem in mare Anglicũ, ac inde in mare Hiſpanicum, tandemq́ʒ in mare Mediterraneum uſqʒ ad Genuam, malos ex eis facientes nauium. Inueniuntur quidẽ & in Nigra ſylua tam proceræ & longę abietes, ſed ſunt pinguiores, atqʒ ob id non tam durabiles ut Zofingenſes. Sicqʒ nulla ferè eſt terra, cui Dominus Deus non peculiare impertierit bonitatis ſuæ munus, unde diſceremus, ſingulos ſingulorum indigere ope, & nulli terræ omnia ſimul eſſe collata, ut aliorum manu & auxilio opus non habeat. Bonuuald.

CONTSANTIA. Cap. LXXXVI.

COnſtantia urbs Germaniæ non admodum magna, ſed pulchra & amœna, iacet in eo loco, ubi Rhenus rurſum ex lacu Podamico emergens in alueum redit. Vltra pontem quem ibi habet Rhenus, hucuſque crebra fuerunt ædificia, in altera ſcilicet

fluuij ripa, ſed quæ anno Chriſti 1548. ferè omnia igni hoſtili interiecerunt. Lacus omnium amœniſsimus eſt, multaq́ʒ caſtella & uicos undequaque per ripas habet, aqua nitida, fundo glareoſo ac perſpicuo. Piſces fert uarios quidem & multiplices, ſed prò tanta aquarum magnitudine non admodum copioſos. Viginti millia paſſuum in longitudine patet, hoc eſt, quinque aut ſex milliaribus Germanicis, latitudo alibi decem, alibi ad quindecim millia paſſuum extenditur, duobus ſcilicet aut tribus milliaribus Germanicis Rhenus etiam duos facit lacus, Venetum & Acronium ut ueteres appellauerunt, inter quos Conſtantia ſita. Hi nunc à loco & dominijs ſortiti nomina, ſuperior Conſtantienſis, & à caſtro ut putant, atque eius loci & dominio de Podmen, Podamicus lacus dictus. Inferior ab oppido dicto Cella Rudolphi, Cellacenſis denominatur. In fine lacus ſuperioris parte Conſtantia eſt ſita. Figuram lacus infrà ſignabimus ubi Rhenum ex alpibus per Curienſem agrum ad lacum uſque deduxerimus. Putant autem Conſtantiam à Conſtantino Conſtantini patre, qui à Diocletiano & Maximiliano Cæſ. uictus eſt, hanc urbẽ circa annũ Chriſti 307. nomen accepiſſe, aut ut alij aiunt, à Conſtantio Conſtantini magni filio circa annum Chriſti 340. ſic appellatum, cùm prius Vitodura uel Gannodurum nũ

cuparetur

cuparetur. Eſt hodie omnium in Acrnij & Veneti littore conditarum ciuitatum florentiſsima, diuiſa in duo hominum genera: Alij enim ſunt equeſtris ordinis, alij plebei. Plebei mercatorijs & officinis intendunt. Equites ueteribus matrimonijs contenti, redditibus aluntur, & equeſtrem dignitatem obſeruant. Si quis plebeius ditior factus ad equeſtrem locum peruenire tentaret, ei nullo modo licere putant. Ita per longa tempora uterque ordo in ſuis finibus conſiſtit. Gubernatio tamen Reipublicæ communis eſt plebeis & nobilibus. Fundus circum ciuitatem omnium rerum eſt ferax, uini, frumenti, pomorum, pabuli, &c.

DE EPISCOPATV CONSTANTIENSI. Cap. LXXXVII.

DIximus iam epiſcopatum Conſtantienſem non Conſtantiæ, ſed in Ergouia apud ueterum Vindoniſſam in confluxu Arolæ, Ruſæ & Linmagi initium ſumpſiſſe ſub Clodoueo Galliarum rege, translatumq; circa annum Domini 570. ſub Clotario rege ad Conſtantiam. Numerantur autem 83. epiſcopi, quos habuit Vindoniſſa, ac deinde Conſtantia uſq; ad tempora noſtra, quorũ bona pars fuerint monachi cœnobiorum S. Galli & diuitis Augiæ. Anno Domini 935. S. Conradus comes Altorffenſis factus eſt epiſcopus Conſtantienſis, contulitque epiſcopatui omne ſuum patrimonium. Secundus poſt ipſum fuit Gebhardus comes Brigantinus ex matris utero cæſus, qui fundauit monaſteriũ S. Benedicti in Petershuſio & collegium Canonicorum in Zurzachio. Longe poſtea fuit alius epiſcopus nomine Vlricus comes à Dillingen & Kyburg qui cõſtruxit ac dotauit de ſuo patrimonio monaſterium Crutzlingen. Obijt anno 1127. Rudolphus comes Habſpurgenſis patruelis Rudolphi Cæſaris, obijt anno 1294. relinquens epiſcopatũ maximis debitis, propter bella geſta. Otto marchio de Hochberg & Rötelen accepit baculum paſtoralem circa annum Domini 1469. ſub quo congregatum eſt anno Domini 1414. concilium Conſtantienſe: ipſe uerò morbo caduco correptus tandem obijt. Cui ſucceſſerunt Fridericus comes à Zollern, Henricus baro ab Heuuen. Burckhardus à Randeck, Hermannus nobilis de lato Landenburgo, Ludouicus à Friberg, Otto comes à Sonnenberg, Thomas Vngarus præceptor Maximiliani Cæſaris, Hugo à Landenberg. Hic anno 1527. ſeceſsit cum uniuerſo ſuo clero propter mutatam Conſtantiæ religionem, ad oppidum Vberlingenſe. Cui ſucceſsit Balthaſar Vualdkirchius, homo ambitioſus, tenuis fortunæ parentibus natus, Maximiliani conſiliarius intimus, ac deinde uocatus in aulam Caroli Cæſaris, uice cancellarius imperij eſt deſignatus, ac paulò poſt anno Chriſti 1530. in epiſcopum Conſtantienſem inauguratus, cui cùm præfuiſſet 15. menſibus, apud Treuerim ſubitanea morte deceſsit. Succeſsit ei Iohannes comes à Lupffen, præfuitq; 6. annis & reſignauit epiſcopatum. Hunc ſubſecutus eſt Ioannes à Vuetzen Iuliæ ducatu natus, deſignatus primum archiepiſcopus Lundenſis in regno Daniæ, ſed ſæuiente Chriſtierno in regno, ſubduxit ſe ex Dania, ueniensq; ad Carolum Cæſarem, factus eſt à conſilijs & à legationibus eius, poſtea conſecratus Ratiſponæ in comitijs anno 1542. in epiſcopum Conſtantienſem. Is incorporauit epiſcopatui diuitis Augiæ cœnobium S. Benedicti. Tandem in comitijs Auguſtanis anno Chriſti 1548. ſubitanea morte deceſsit menſe Maio. Eligitur poſt eius mortem Chriſtophorus Metzlerus Veldkirchianus legum doctor, 83. epiſcopus. Excedit autem diocœſis Conſtantienſis in amplitudine reliquos epiſcopatus Germaniæ: nam habet ſupra 1800. parrochias, & 400. monaſteria. Vnde de epiſcopatibus Rheni quidam in hunc modum loquuntur. Curienſis eſt ſummus, cùm ſit iuxta fontes Rheni, Conſtantienſis ampliſsimus, Baſilienſis amœniſsimus, Argentinenſis nobiliſsimus, ibi enim nemo admittitur in ordinem Canonicorum, niſi ſit princeps, comes aut baro ex ſedecim auis & prouis, Spirenſis religioſiſsimus, Moguntinus autoritate uenerabiliſsimus, Colonienſis opulentiſsimus, & Treuirenſis uetuſtiſsimus.

S. Conradus epiſcopus.

De Con-

DE CONCILIO GENERALI CONSTANTIAE *celebrato.* *Cap.* LXXXVIII.

ANno domini 1414. Concilium generale iuſſu Sigiſmundi Cæſaris Conſtantiæ cœptum eſt celebrari, uenitq; illuc Ioannes papa 23. quem totus clerus & ciuitas

honorificè ſuſcepit & in palatium epiſcopale deduxit. Sequebantur eum nouem cardinales, & paulò poſt uenerunt & ſex alij. Obtulit autem ciuitas pontifici ſcyphum ex argento deauratum quinque marcarum, uinum Italicum & Alſaticum atque auenam. Venit & Sigiſmundus Rom. rex cum regina filia comitis Ciliæ, & legit in nocte Natalis Chriſti in prima miſſa quam papa celebrauit, Euangelium, Exijt edictum. Circa initium ſubſequentis noui anni uenit ad concilium Ludouicus comes Palatinus Rheni cum 400. equis: uenerunt & alij principes & prælati innumeri, ut putarentur in urbe fuiſſe triginta millia equorum. Interfuerunt concilio 4. patriarchæ, 29. cardinales, 47. archiepiſcopi, 160. epiſcopi. Secularium uerò principum, comitum, baronum, ac nobilium, non fuit numerus. Mittitur autem pro Ioanne Hus cum ſaluo conductu regis Sigiſmundi, mancipaturq; cuſtodiæ apud Prædicatores. *Ioannes Hus uocatur.* Venit etiam Hieronymus Hus cum uno clerico, auditus eſt deinde Ioannes Hus in conſeſſu patrum, ætate & autoritate maior habebatur, licet doctrina & facundia ſuperior eſſet Hieronymus. Lecti ſunt ex omni natione patres docti, qui ſæpè cum his habuere colloquia, rogantes eos ne plus quàm eccleſia ſaperent, ſed peregrinas opiniones relinquerent, & ingenia ſua Vuickleforum inſania non macularent, eloquentiam qua præditi eſſent in corroborandis eccleſiæ inſtitutis non euertendis exercerent, poſſe eos in conſpectu Dei in eccleſia ſublimem conſequi locum. Stetere in propoſito pertinaces, aſſerentes ſe ueraces Euangelij imitatores & diſcipulos Chriſti. *Contemnantur ad ignem.* Primores concilij ubi immutabiles animos hominum aduerterunt, indicarunt eos putrida eſſe membra quæ ſanari non poſſent, ideò ne reliquum corpus inficerent, reſecanda cenſuerunt. Lata itaque eſt conſeſſu patrum aduerſus illos uiros ſententia quòd cremarentur, qui doctrinam eccleſiæ reſpuerent. Prior Ioannes Hus combuſtus eſt in principio Iulij. Hieronymus diù pòſt in uinculis habitus: & cum reuocare nollet, pari ſupplicio affectus eſt circa medium Septembris anno 1415. Eductus eſt Ioannes & ſtipatus octingentis armatis uiris, impoſitis ei duobus pileis, in quibus duo picti erant dæmones, atq; ſcriptum, Hereſiarcha. Pertulerunt ambo necem, & quaſi ad epulas inuitati ad incendium properabant, nullam emittentes uocem, quæ triſtis animi poſſet eſſe indicium. Vbi uerò ardere cœperunt, hymnum cecinere, quem uix flamma & fragor ignis intercipere potuit. Cineres exuſtorum ne raperētur à Bohemis in lacum proiecti

ſunt, diſcipuli tamen eorū ex eo ſolo terrā abſtulere, in qua ignis fuit, eamq; uelut ſacram ſecum attulere in patriam. Intellectis his in Bohemia quæ Conſtantiæ geſta fuerunt de Ioanne & Hieronymo, diſcipuli & ſequaces eorum nonnullas eccleſias à rege ſibi tradi extorquent, in quibus prædicare & ſacramenta adminiſtrare liberè poſſent, deinde paſsim excurrunt & uaſtant igne & ferro eccleſias & monaſteria. *Bohemi inſaniunt.* Conuenerunt in oppido Tabor 30000. hominum, qui omnes ſectatores fuerunt Ioannis Hus, eaq; congregatio multum terruit Vuenceslaum regem, uerentem ne arma in ſe uerterent, ſed presbyter quidam ſedauit inſaniam populi per huiuſmodi ſermonem. Quanquam, inquit, Viri fratres inertem fortiſſimus

regem, ſi tamen cæteros expendimus, nemo eſt quem noſtro regi anteferamus, eſt quietus, benignus, noſtri amans, ritum noſtrum neque ipſe perturbat, neque alios perturbare ſinit. Deſidia illius noſtra ſalus & quies eſt, &c. De hoc infrà in Bohemia latius: nunc redeo ad concilium. Anno 1415. prima die Martij papa Ioannes reſignauit papatum, ſub hac conditione, quòd Petrus de Luna dictus Benedictus 13. & Angelus Corarius, dictus Gregorius 12. papatu quem prætendebant per ſe uel procuratores ſuos legitimos cederent. Vt autem uentum eſt ad concilium, & omnibus facta dicendi copia, multa crimina & grauiſsima quidem obiecta ſunt Ioanni papæ, unde paulò poſt diſcordiæ inter eum & Sigiſmundum oriri cœperunt. Videnſq; papa concilium contra ſe niti, cœpit pœnitere, dicens ſe & ſuos non eſſe ſecuros, nec ſe liberè poſſe agere. Et intelligens Sigiſmundus Fridericum ducem Auſtriæ tractare de abducendo papa, uocauit eum, monuitq; ne talia præſumeret. At dux omnia negauit. Interim tamen Ioannes papa clàm a-

Papa aufugit.

bire conſtituit, ueritus ne papatui cedere cogeretur, adiutus ad hoc factione archiepiſcopi Moguntini & Friderici ducis Auſtriæ: Ioannes itaq; 20. die Martij poſt meridiem equum aſcendit, indutus gryſea chlamyde & griſea cappa, incognitus ciuitatem exiuit: poſtea aſcendit nauiculam, ut dux ordinauerat peruenitq; ad oppidum Schafhauſen. Altera die Cæſar proclamari fecit fugam papæ, neſciens quo pacto reduceretur. Conuocatis enim principibus accuſauit Fridericum ducem Auſtriæ, quod autor & adiutor fuerit papæ ad fugiendum, in concilij iniuriam, Chriſtianæq; reipub. periculum maxi-

Dux auſtriæ proſcribitur.

mum. Citatur itaq; Fridericus publicè in concilio pro abductione papæ, & abſoluit Cæſar omnes ſubditos eius ab obedientia eius priuauit eum feudis & omnibus bonis, atq; ſine mora occupare fecit oppida eius Stain, Frauuenfelden. Suitenſes quoq; cum ſuis confœderatis iuſsi ſunt, occupare oppida & munitiones in Ergoia, quæ ſunt Badē, Mellingen, Bremgarten, Vualenſtat, Dieſſenhofen. Interea papa ipſa die paraſceues poſt meridiem abijt de Schafhauſen & peruenit ad oppidum Laufenburg, atq; inde fugit ad Friburgum, iturus inde poſſet ad Burgundiæ ducem. Scripſit autem ex Friburgo ad concilium huiuſmodi uerba: Ioannes epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Vniuerſis innoteſcat, quod cum propter metum, qui cadere potuit in conſtantem uirum, de ciuitate Conſtantienſi receſſerimus, ne hac occaſione Petrus de Luna & Angelus Corarius in ſuis obedientijs nominati, allegantes impreſsionem nobis factam, ſe quouis modo ab acceſsione retraherent, & ſic protraheretur effectus pacis & unionis eccleſiæ, ad quorum effectum noſtra deſideria tendunt. Ex Friburgo, &c. Interim Conſtantiæ mediatoribus principibus inter regem & ducem Fridericum compoſitio facta eſt, uigore cuius dux Fridericus perſonaliter in manus Cæſaris ſe & ſua omnia bona reſignans, ſub hac forma deſuper literas tradidit: Nos Fridericus Dei gratia dux Auſtrię, Stiriæ, Carinthię, &c. Fatemur nos indignationem regiæ maieſtatis incurriſſe, ea propter nos & noſtra in manus ſuæ maieſtatis tradimus, &c. in bona forma. Datum 26. die Martij anno 1415.

Reducitur papa & incarceratur.

Iurauit etiam dux ipſe papam Ioannem concilio repræſentare, id quod & fecit. Nam perduxit illum uſq; ad Cellam Ratolfi, ac inde nunciauit concilio, quòd adhibita ui nō poſſet eum ultra perducere. Curante poſt hæc concilio Iohannes capitur & in inſula S. Marci prope Conſtantiam, uulgò Richnauu, carceri mancipatur. Cauſam fugæ diſquirere concilium tum cœpit, certoſq; iudices uiros grauiſsimos delegit, qui crimini obiecta diſcuterent eademq; omnia ex ordine referrent, ad 40. capitula cōtra hominem pro-

Papa in Palatinatu captiuus tenetur.

bata ſunt. Venientibuſq; omnibus in eandem ſentētiam, Iohannes meritò pontificatui eiectus, ſententiam in ſelatam approbat, pontificatu ſiue ſponte ſiue inuitus ſe abdicauit. Quo facto, ad Ludouicum comitem Palatinum cuſtodiendus mittitur, donec alius decerneretur. Sic in Manheim oppido haud procul à Spira ſitum, triennio in caſtro ſine cubiculario famulo'ue Italico diligenter aſſeruatus eſt. Teutonici erant cuſtodes omnes, quibus cum Iohannes nutu & ſignis loquebatur, cùm nec ipſe linguam Teutonicam, nec illi uiciſsim Italicam aut Latinam ſcirent. Coactus eſt quoq; Gregorius 12. ſe abdicare pontificatu, nec diù poſt uixit, dolore animi correptus. Sublatis duobus pontificibus: tertius reſtabat Petrus de Luna, Benedictus 13 appellatus. Is autem in caſtello Paniſcolæ loco muntiſsimo ſe continens in regno Aragoniæ, moueri ſuaſionibus à ſententia ſua non poterat, quòd diceret ſe uerum Chriſti uicarium eſſe, & Conſtantiam nō eſſe locum libertati eccleſiaſticæ conuenientem, cùm Ioannes 13. ab his etiam abdicare

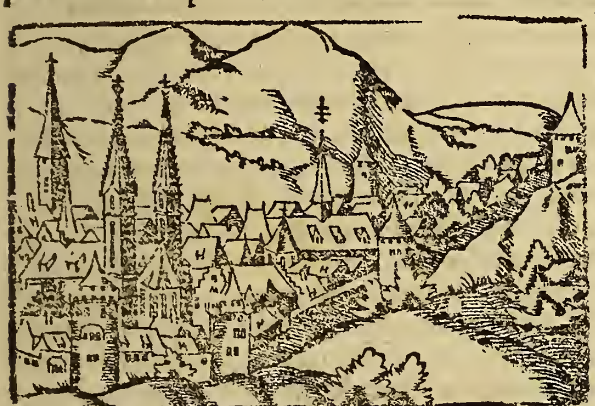
ſe pon-

ſe pontificatu coactus fuerit, qui partes ſuas antea ſequebantur. At principes Hiſpaniæ cernentes pertinaciam huius Benedicti, concilij opinionem ſecuti, in reliquorum ſententiam, dimiſſo Benedicto, peruenerunt. Tunc Benedictus in concilio pontificatu priuatur & ut hæreticus ac ſchiſmaticus à cunctis habendus declaratur. Deinde de eligendo nouo pontifice ſermo eſt habitus, electuſq; eſt concorditer Otto cardinalis de Colūna uocatuſq; Martinus quintus, anno 1417. menſe Nouembri. Cæterùm incinerationē Iohannis Hus & Hieronymi ferunt Cæſarem non æquo animo tuliſſe, propter ſaluum conductum eis datum. Reſpondit ei concilium, eum argui non poſſe de fide mentita, quia concilium non dederat eis ſaluum conductum, & concilium maius eſſe Imperatore, & ideo non potuiſſe contra uoluntatem cōcilij id concedere, præcipuè in factis fidei. Porrò Iohannem depoſitum papam aiunt è carcere Palatini liberum, & ad Pont. Martinum ſupplicem ueniſſe, à quo benignè acceptus in Cardinalium numerum aſcitus, epiſcopus Tuſculanus eſt creatus. Equidem Sigiſmundi & Ludouici Palatini precibus permotum Martinum, antequam Italiam, adierit, putant, ut carceri fuerit eductus. Nec ſuperfuit diu, uita ex animi, ut aiunt, dolore excedens. Anno 1531. Conſtantienſis urbs fœderi Schmalkaldico ſe coniunxit, cumq; poſtea anno 1547. confœderati à Carolo Cæſare quinto debellati eſſent, Conſtantia Cæſaris arma pertulit, donec in Ferdinandi Rom. regis tanquam Archiducis Auſtriæ tutelam peruenerit 1548.

Sigiſmundi Imperatoris integritas.

DE COMITATV RHEINFELDENSI Cap. LXXXIX.

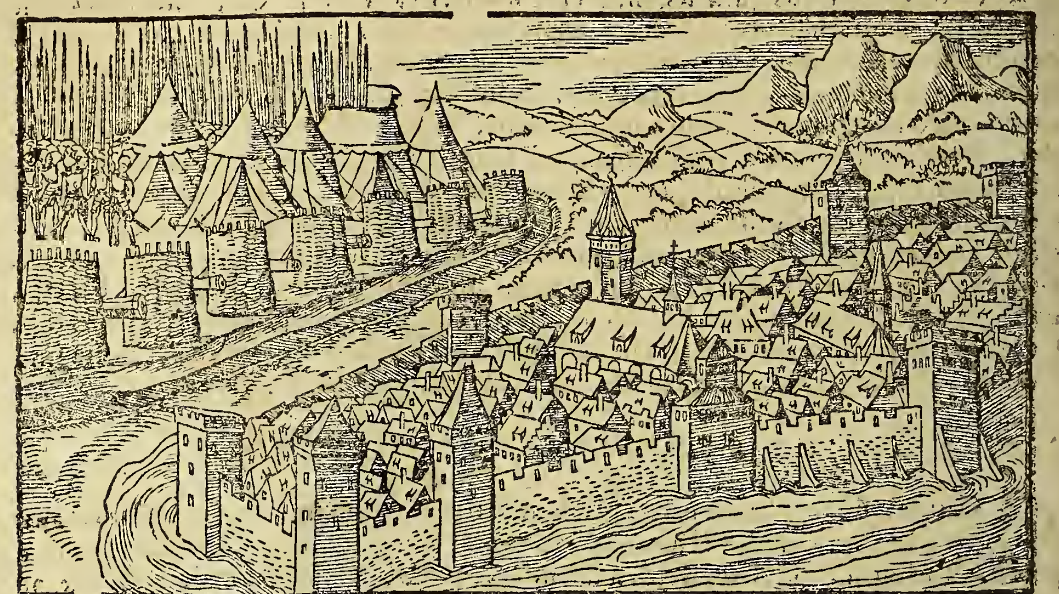
OCcupat iſte comitatus utrunq; Rheni latus, caſtrum uerò poſitum fuerat ante tēpora noſtra in medio Rheni ſupra petram, cuius ueſtigia in ea inſula adhuc apparent. Rudolphus de Rheinfelden ultimus comes, factus primum dux Sueuiæ, ac deinde Romanorum rex in diſcordia electus, occiſus fuit Merſpurgi in Saxonia ab Henrico 4. anno 1082. Deinde peruenit comitatus ad duces Zæringenſes, atque tandem incorporatus fuit imperio, ut ſuprà indicauimus. Cumq; hoc oppidum unà cum Neuuenburg & Briſaco impignoraretur à Ludouico Imperatore Bauaro ducibus Auſtriæ anno 1325. aut circiter ſaluis omnibus priuilegijs oppidi, ſuperueniens deinde dux Albertus, conabatur ciues arcere priuilegijs ſuis, eoſq; omnibus modis ſui iuriſdictioni ſubijcere. Quod cùm illi ferre nollent, adiunxerunt ſe Baſilienſibus qui & ipſi iniurias patiebantur ab Auſtriacis, factumq; eſt bellum inter caſtrum & oppidum. Baſilienſes uicinis auxilium ferre cupientes, miſſis tormentis bellicis atque alijs armis, ipſi quoq; 8. die Iulij armati aſcendentes, terram circumiacētes rapinis uaſtauerunt. Miſerunt quoque præſidium 200. uirorum in oppidum Rheinfelden, id quod & confœderati fecerunt, ut tuerentur oppidanos, quouſq; meſſem in agro colligerent. Interim ciues & caſtrenſes mutuis bombardarum ictibus ſeſe infeſtabant. Ciues quoq; pontem, qui ex oppido in caſtrum tranſmittebat, deſtruentes, obſeſſos in caſtro prohibebant, ne ingredi uel egredi poſſent. Irritati autem magis ac magis Heluetij atque Baſilienſes per Auſtriacos, delectis quinque millibus fortium uirorum, miſerunt eos in Briſgoiam, qui ducis terram iuxta Friburgum igne & rapina deuaſtarent. Illi itaq; in Briſgoiam deſcendētes, exuſtis quindecim uillis, magnam ad Baſileam portauerunt prædam. Paulò poſt ingreſſi Sunggoiam combuſſerunt oppidulum Pfirt, reportaruntq; prædam. Eodem anno menſe Auguſto, profecti Baſilienſes unà cum Heluetijs ſtipendio conductis, magno apparatu aggreſſi ſunt caſtrum Rheinfeldenſe, quibus & ſuppetias tulerunt Bernenſes, Lucernates & Solothurenſes. Interim autem quo Baſilienſes oppugnabant caſtrum Rheinfeldenſe, uenerunt copiæ ducis Auſtriæ ex Briſgoia contra minorem Baſileam, & abegerunt ducenta armentorum capita. Deſcendit & Albertus dux Auſtriæ

Rheinfelden peruenit ad Auſtriam.

Caſtrũ Rheinfeldenſe oppugnatur.

cum ſuis copijs à Rheinfelden ad minorem Baſileam, ſed illicò rurſum aſcendit, extructo caſtro iuxta Krentzach. Traijcientes autem Heluetij Rhenum ut occurrerẽt duci, & illū non inuenientes) ſiquidem uelociter aſcendit ad oppidum Seckingen) occuparunt locum caſtrorum eius, quem è regione Rheinfelden ſibi & exercitui ſuo delegerat, ubi & Baſilienſes catapultis ſuis cœperunt infeſtare incluſos in caſtro inijcientes magna ſaxa,

cadauera pecorum, ac bombardis concutientes caſtri mœnia, ſicq́ obſeſſos adegerunt, ut gratiam obſidentium implorarent, rogarentq́, ut permitterentur cum ſuppellectile ſua recedere. Et licet Baſilienſes id abnuerent, pręſertim quum ſcirent baronem de Falchenſtein apud illos eſſe, conſilio tamen inito, conſenſerunt petitioni illorum liberum illis abitum in Septembri admittentes. Erant in caſtro collecti plurimi nobiles nempe baro de Falckenſtein, Blumenecker, Vuiſsnecker, & multi nobiles & ignobiles, quorũ numerus ferè octoginta perſonarum: erat & magna copia rerum neceſſariarum in eo loco, multi ſericiei panni, multa tormenta bellica, octoginta lecti cum omni apparatu, ſex plauſtra uini, quatuor boues in ſale, &c. Baſilienſes quoque inuenerunt ibi magnam ſuam bombardam, quam confœderati reliquerant poſt pugnam cum Delphino initam, quum ab arce Farſsburg diſcederent. Anno 1449. uiceſima tertia Octobris Iohannes a Rechberg unà cum auxiliarijs ſuis cœpit oppidum Rheinfeldũ, etiam cùm anno 1446

pro diſsidio illo componendo, ciuitates quędam in urbe Conſtantienſi eſſent ſubordinatæ, quæ cauſam ſi multatis interducem & oppidum Rheinfelden natam ſuo arbitrio dirimerent. At Rechbergius memoratus, Thomas à Falckenſtein & alij multi non expectata legitima compoſitione, ſubordinarunt quoſdam ex ſeipſis, qui ſub ueſtitu peregrino tranſeuntes pontem uenerunt ad telonarium, atq́ interim quo uectigal ſoluerunt, applicuerunt duæ naues, quæ uidebantur lignis onuſtæ ſed techna erat, quia ſub lignis latuerũt

plurimi uiri armati, ad quorum egreſſum illi qui in ponte erant transfoderunt telonarium & aliquos cum eo exiſtentes. Ciuibus autem in eccleſia conſtitutis, hoſtes ingreſsi oppidum facilè occuparunt illud. Quod cùm oppidanis innotuiſſet, correptis armis nitebantur hoſtem excludere, ſed fruſtra cõtra ſtimulum calcitrabant. Nam quidam eorũ

fuerunt

fuerunt interfecti,quidam capti,& quidam delapſi per murum. Fuerunt etiam quædam mulieres ui oppreſſæ,& magna præda hinc in pecunia & alijs rebus abducta. Quin & nobiles illi indixerunt Baſilienſibus & confœderatis ipſis bellum, rapinas & incendia exercentes in terris eorum,ſicut uiciſsim Baſilienſes & Heluetij illos hoſtiliter ubiq; inuaſerunt,donec tandem ut infrà dicetur,pax fuit firmata. Anno Chriſti 1453. Albertus dux Auſtriæ rurſum confirmauit ciuibus Rheinfeldenſibus priuilegia & iura quæ antea acceperant à ſacro imperio.

MONASTERIVM OLSPERG ORDINIS CIſtertienſis. *Cap.* XC.

A' Latere Rheinfeldiæ anguſta uallis,inter altiſsimos montes occaſum uerſus abit, per quam amnis Ferus in Rhenum exit. In ea ſitũ eſt cœnobium Olſperg, quod nonnulli ob ſimilitudinem eius conuallis,per quam Hieroſolymis torrens Cedro delabitur,à monte Olineti denominatum eſſe arbitrantur. Verùm de hac re certi nihil conſtat,eò quod bis igne conflagrârit. Ex ijs tantùm quæ ex abbatiſſa huius cœnobij accepi,coniectura ducor,monaſterium hoc circa annum ſalutis milleſimum conditum eſſe, oaccaſione tali. Cum antè id tempus, ſeptuaginta circiter annis Hunni ſeſe in Germaniam effudiſſent,tractumq; Rheni ad Acronium uſq; lacum miſerè depopulati eſſent, accidit ut Sacconium quoq; cis Rhenum obſiderent. Animaduertentes autem,oppidum illud in ulteriore ripa quà Herciniæ ſyluæ adiacet, commodius oppugnari poſſe,diuiſis copijs,partem exercitus traijcere iubent, potiore tamen parte in citeriore ripa permanente.Imperabat tamen temporis Arragoiæ,quę hodię Siſsgoia dicitur, Comes Cadelochus,ad quẽ pertinebat Fricktal iure feudi ab Imperatore accepto, cui Hirmingerum uirum in armis ſtrenuum & rei militaris peritum, præfecerat. Hunnis igitur pabulatum Rinfeldiam uſq; deſcendentibus,eo conſilio ut conualles eas deprædarentur, pecoraq; abigerent. Cadelochus euocatò Hirmingerò mandat, ut quocunq; modo fieri poſsit,hoſtibus occurrat.Is igitur, comitem cum paucis quibuſdam ſupra montem in inſidias collocat,mandatq; ut turmatim conſiſtentes,quandocunq; teſſera hac,Chriſteeliſon euocentur, multis excitis ignibus rem aggrediantur. Hirmingerus uerò nocte quadam explorata hoſtium è caſtris,deprædandi cauſa, uerſus Meliam pagum prope Rheinfelden excurſione:ex improuiſo caſtra ingenti cum impetu aggreditur, Hunnos cædit,fundit, caſtraq; occupat, cæteris trans Rhenum inſano ululatu commilitonibus ſuis, quibus opem ferre non poterant, acclamantibus, ſagittiſq; hos impetentibus. Mox etiam Cadelochus multis ignibus in eminenti loco incenſis, magnopere hoſtes terruit, exiſtimãtes inſtare ex alio latere maiores copias, quocirca in fugã effuſi ingentẽ numerum amiſere.Multi Rhenum tranare conati,aquis obruti interiêre.Hac in pugna Cadelochus ampla ſpolia adeptus,monaſterium Sacconenſe multis bonis dotauit,uotumq; fecit,ſe iſtis in partibus,cum ſingulari ope Dei uictoriam reportaſſet,in honorem eius, monaſterium alicubi conditurum.

Cùm autem poſt Arnulphi,& Ludouici filij eius Imperat. Rom. obitum, Germania uarijs belli exerceret.Capeti factione cũ Carolina ſobole iuges inimicitias alẽte: Cadelochus ob iuges turbas uotum ſuum exoluere non poterat,donec filius eiuſdem nominis iam ſenio confectus, proleq; deſtitutus,locum idoneum deligens,Comitum Homburgenſium & Froburgenſium affinium ſuorum conſilio, locum hunc Deo dicatum condere cœpit.Poſt Cadelochò iuniore defuncto, Agnes de Merſpurg uidua eius pro ſe deſtituta,cœnobium ingreſſus,diuinò cultui ſeſe dicauit, filiaſq; nobiliũ in uicinia recipiens,literis religioniſq; rebus imbuit & erudiuit,facta cautione,ut nullæ præterq; nobiles puellæ in iſtud collegium adoptarentur.Vnde factum eſt,ut nobiles id amplis redditibus dotarint. Vt uero conſentaneum ſit,cænobium hoc à fundatore ſuo Cadeloch Cadolsberg primum nomen accepiſſe,mox demptis primis literis, Olsberg dictũ eſſe.

Sequuntur Abbatiſſarum nomina.

Anno Chriſti			Præfuit annis
1084	1	Agnes de Merſpurg	32
1116	2	Agatha de Ramſtein	30

Anno Chriſti			Præfuit annis
1136	3	Kunigunda Comitiſſa à Homburg	24
1160	4	Giſela à Hirtenberg	12
1172	5	Anna Comitiſſa Froburgenſis	25
1197	6	Gertrudis comitiſſa Froburg	2
1169	7	Gutta à Schliengen	4

Huius tempore cœnobium igne miſerè conflagrauit.

1203	8	Bertha comitiſſa à Thierſtein	9
1212	9	Iunta à Muſpach	38
1250	10	Brunhild à Münchenſtein	25

Huius tempore religioſa in cænobio erat, quæ undecim annis nihil biberat.

1275	11	Mechtildis à Schouuenburg	19
1314	12	Suſanna Zielempin	11
1339	13	Elizabetha ab Eptingen	15
1359	14	Elizabeth à Hercken	15
1374	15	Margarita à Baden	5
1389	16	Verena Scholerin	2
1391	17	Clara dapifera de Rheinfelden	2
1393	18	Agnes de Manſperg	12

Hac abbatiſſa cœnobium igne ſecundo fœdam ruinam paſſum eſt.

1405	19	Elizabetha ab Etſch	10
1453	20	Margarita à Hungerſtein	31

Huius tempore begninæ circitur triginta Rheinfeldia emigrantes, ab Olſpergenſi abbatiſſa impetrârunt, ut illis cœnobium Iglingen, ubi prius uillæ erant ruſticæ ad monaſterium Olſperg pertinentes, condere liceret, ſeruata tamen in eas iuriſdictione.

1462	21	Romana à Tegerfeld	25
1487	22	Meza à Huſen	5
1495	23	Anna Müllerin Liechtſtalenſis	26

Hæc prima de ignobili familia fuit.

1518	24	Catharina à Schönenberg	8

Dum illa præeſſet, bellum ruſticorum anno 1525. incidit, quo monaſterium à furenti ruſticorum progenie expilatum & defœdatum eſt.

1526	25	Anna Küfferin de Rheinfelden	6

Poſt hanc annis uiginti quatuor rectrice caruit, perque œconomum adminiſtratum eſt.

1558 26 Catharina à Herſperg. Hæc cœnobium in meliorem cultum reuocauit.

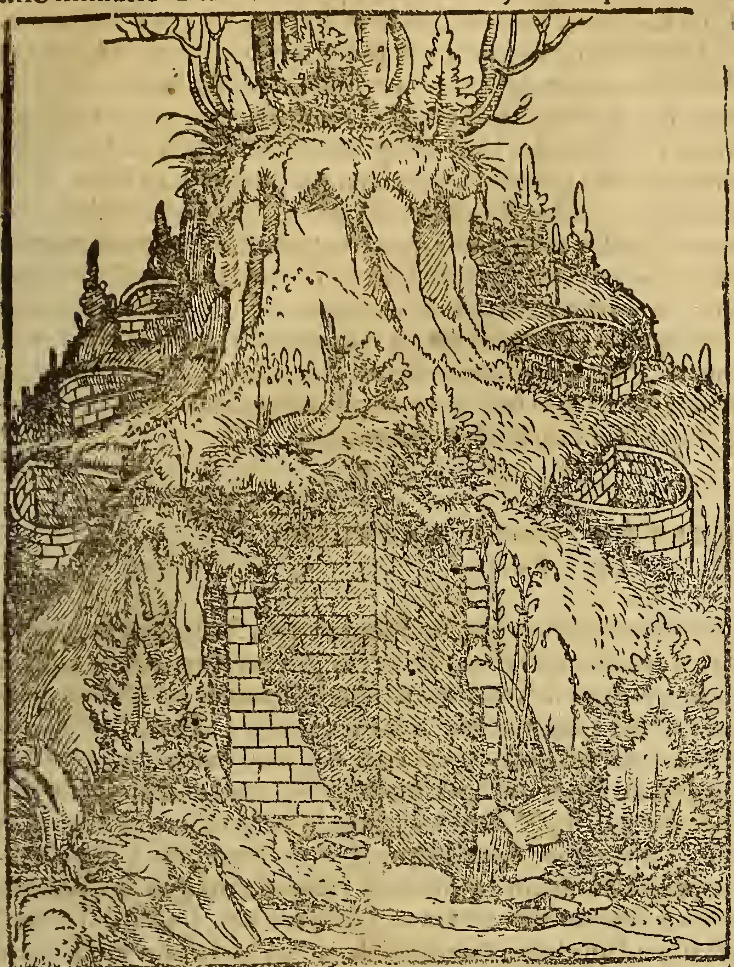
DE VETERI AVGVSTA RAVRACA, QVAE IAM *à multis annis miſera uilla eſt, uocaturq́; uulgò Augſt.* Cap. XCI.

REgionem intra Iuram montem & Baſileam ſitam, uocarunt Latini olim Rauricã, & inhabitatores Rauraces atq; Rauricos, id quod Iulius primus Cæſar declarat, & poſt eum Cornelius Tacitus, Ptolemæus & alij quidam. Vnde autem nomen illud exortum ſit, an ab extraneis confictum, antea Germanis in uſu fuerit, incertum eſt. Mirum eſt metropolim huius Rauracenſis terræ, Auguſtam, uocabulum ſuum uſque ad tempora noſtra retinuiſſe (nam uocatur adhuc uulgò *Augſt*) regionis autem nomen ſic deletum, ut nemo quicquam de eo dicat præter ſolos doctos. Videtur eſſe nomen Germanicum, ſicut & hodie Briſgoia, Nigra ſylua, Alſatia, & alia nomina plebeis ſunt uſu, & tamen habent deſinentiam latinam, at non nihil eſt corruptum à Romanis, qui ex *Ruch rachen* duabus uocibus fecerunt unam corruptam uocem Rauracam. Sonat autem *Ruch rachen* latina interpretatione aſperam faucem. Siquidem montes ſupra Baſileam ab utraq; parte Rheni ſibijpſis propinquiores fiunt in modum faucis nomenq; regioni non diſconueniens datum. Nam terra fit ultra Baſileam aliquot milliaribus

Rauraca unde dicta.

tam

tam aſpera intra montes, ut neq; uinum neq; frumentum proferat, tametſi ante tempora noſtra multa ſqualida loca ſint in fertiles agros commutata. Auguſta Rauraca, quæ uno milliario Germanico diſtat à Baſilea, fuit aliquot annis ante Chriſtum natum haud

procul à Rheno extructa, id quod oſtendunt uetuſta monumēta iuxta pontem, qui ultra fluuium Ergetz tranſmittit, hodie adhuc in colliculo extantia. Certæ ruinæ illæ ſatis teſtātur, Auguſtam Rauracam olim nō uulgarem aut ruſticam fuiſſe ciuitatem, etiamſi poſt eius deſtructionem in miſeram redacta ſit uillam, quæ hodie *Augſt* appellatur. Videntur hodie ultra citraque Rhenum muri quidam miro artificio, regularibuſq; ſectis lapidibus, olim conglutinati ut non differant à magnificis operibus quæ hodie à latomis noſtris parantur, niſi quod olim uſi ſunt lapidibus multo minoribus. Tali opere quinque aut ſex turres ex terra ſunt excitatę, anguſtæ quidem & in formam ſemicirculi paratæ, in quem autem uſum factæ nemo certò pronunciare aut diuinare poteſt. Fieri non poteſt ut fuerint ciſternæ pro conſeruanda aqua, aut carceres, aut apta quarumlibet rerum receptacula, multo uerò minus ad propugnandū ualuerint. Subterranearū ruinarū ueſtigia paſſim apparent Liechtſtallum uſq;, ubi putant ſpeculū fuiſſe Rom. in mōte. Vnde conijcere poſſumus Auguſtæ magnitudinem, tum quam amplis ſuburbijs fuerit cincta. Nihil autem admirabilius quam fornices ſubterranei, toto fermè ſpacio, quod modo diximus è quadratis lapidibus extructi. Vulgus diuerticula Romanorum fuiſſe credit, per quæ uelut cuniculos quoſdam hoſtilem illi uim metuentes, uel longa obſidione fatigati ſeſe ſubducere conſueuerint. Veriſimilius eſt aquæductus fuiſſe, non quidem aquæ fontanæ, cuius eſt illic, ut montium natura crebræ ſunt ubique ſcaturigines, ſed fluuialis potius, quæ ſordes ciuitatis ablueret, in quam uſum Baſilea plurimos ſub terra teſtudines habet, quæ res ad mundiciem urbis in primis conducit. Neq; enim Argentorato quicquam aliud magis officit, quàm quod huiuſmodi egeſtorijs ſtructuris caret. Habet autem cuniculus ille tantam latitudinem & altitudinem ut duo uiri erecti ſimul ſine offenſione incedere per ipſum ualeant. Fuerunt ab intra parietes eius gypſo & cruſta cōplanati, admixtis contuſis ſilicibus & tegulis fragmentis quale ueterum opus licet quoque uidere in thermis Badenſibus marchionis, & publico balneo, cuius litura non differt ab iſta. Allatum eſt mihi fragmentum unum de illa litura, latitudine trium manuum & craſsitudine duorum digitorum, quod percuſſum tinnitum reddit ceu tegula bene cocta, quæ tecto imponitur. Ars conficiendæ iſtius lituræ hodie non extat. Habet quoque Auguſta ultra Rhenum à parte Germaniæ inſigne propugnaculum, cuius adhuc monumenta in modum diruti caſtri cernuntur, ex quo Romani Germanis obſtiterunt, cùm Rhenum traijcere in illis partibus conarentur. Non dubium quin Romani olim,

Antiquitates Rauracæ.

Fornices ſubterranei.

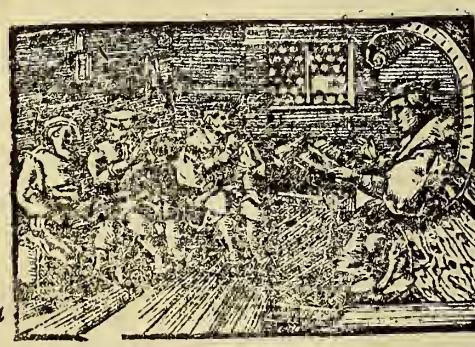
Veſtigia caſtri Romanorum.

cùm rerum pôtirentur,præfectos & milites ordinarint in hanc ciuitatem,atq; deinde ex ea deduxerint coloniam ciuium Romanorum, id quod indicat peruetuſta quædam ſcriptura Caietæ in regno Neapolitano in lapide & turri uulgò Orlandica dicta, ſculpta, quę ita habet:L.Muna.L.F.L.N.L.Pron.Plancus Cos.Imp.Iter VII,uir epul.Triumph. ex Rhætis.Aedem Saturni F.de manubijs.Agros diuiſit in Italia Beneuenti. In Galliam colonias deduxit Lugdunum & Rauracam.Quorum uerborum hic eſt ſenſus et explicatio:Lucius Munatius Plancus Lucij filius,Lucij nepos,Lucij pronepos,Conſul, Cenſor,Imperator iterato,Septumanus in ſacerdotio,Triumphator ex Rhætis, ædem hanc Saturno fundauit ex facultatibus bello paratis, agros Beneuenti diuiſit in Italia, & in Galliam in ciuitates Lugduni atq; Auguſtæ Rauracorum nouos colonos collocauit. Vixit hic Lucius Munatius ante Chriſti natiuitatem,quo tempore iſta ciuitas in magno fuit flore,nacta tamen Auguſtæ nomen circa aut poſt Chriſti incarnationem.Nec enim ſolum imperialis præfectus, ſed & magna Romanorum ciuium multitudo habitauit tunc in ea.Quo autem tempore deſolata fuerit obieritq; fatum ſuum, nemo hodie, etiam ex incolis & uicinis eius nouit. Sunt qui putant eam ab Alemannis, Rhenum ſæpe traijcientibus,eo quo Romanum imperium inclinare cœpit,deſtructam : alij uerò uolunt eam paulatim decreuiſſe atq; collapſam fuiſſe in interitum.

DE INCLYTA VRBE BASILEA.
Cap. XCII.

BAſileam ciuitatem amplam clariſsimamq; in loco regio extructam, tempore Imperatorum Gratiani & Valentiniani, qui ſimul imperio præfuerunt, anno ſcilicet Chriſti 382. in rerum natura fuiſſe conuincit Ammianus Marcellinus in 30. lib. hiſtoriarum.Qui militans ſub Iuliano apoſtata,omnia quæ uidit diligenter conſcripſit. Meminit autem Gratianum conſtruxiſſe fortalicium quoddam contra Germanos non procul à Baſilia(ſic uocat Baſileam)quod incolæ Robur uocant.Ergo ante Gratianum fuit Baſilea,id quod me cogit hîc ſcribere Felix Malleolus,qui in Viridario Imperatorum et regum Romanorum ita ſcribit. Tempore Arnolfi Imperatoris irruentes Vngari magna ui in Germaniam, deſtruxerunt Baſileam, quæ tunc Auguſta magna uocabatur. Sed Henricus rex pater Ottonis primi rurſum excitauit illam urbem, tranſtulitq; in eũ locum quem hodie occupat Baſilea.Fundauit quoq; ibi de nouo eccleſiam epiſcopalẽ & alias eccleſias,magnificeq; dotauit.Hæc ille.De epiſcopatu paulò poſt dicemus. De nomine huius urbis quidam ſcribunt, ſed ſine probatione, ipſum tractum à Baſiliſco. Fuerunt alij qui priuſquam euulgarentur omnes libri Ammiani Marcellini (ſaltem qui extant)putabant Baſileam ſic dictam à paſſagio & traiectu, qui in eo fuit loco antequã ciuitas extrueretur,ut ſcilicet à paſſagio illo rectius Paſſel quàm Baſel primum fuerit uocata. At Ammianus irritam reddit hanc coniecturam, qui ciuitatem illam Græca uoce βασιλείαν, id eſt, regnum uocat, quaſi Regnopolim ſeu regiam ciuitatem. Alluitur hæc urbs Rheno, qui eam penè mediam diuidit, niſi quòd ponte ſimul unitur. Habet autem urbs ipſa commoditatem magnam à Rheno, quia ad eam plures ſunt nauigationes, magniſque adiri poteſt oneribus. Habetq; agrum ampliſſimum extra & intra mœnia, qui & frumẽti & uini ferax eſt. Paſſa eſt ante ducentos annos multos & graues terræmotus. Sed rurſum eſt inſtaurata, & noſtris ferè temporibus bonarum artium gymnaſio ornata. Pius enim pontifex eius nominis ſecundus,ob loci commoditatem poſt ſuſceptum pontificatum in ea gymnaſium uniuerſale condidit ac priuilegijs omnibus iuribus & libertatibus dotauit, quibus gaudent ſtudia Bononienſe, Colonienſe, Heidelbergenſe, Erdfordienſe, Liptzenſe & Viennenſe.

Baſilea Auguſta magna.

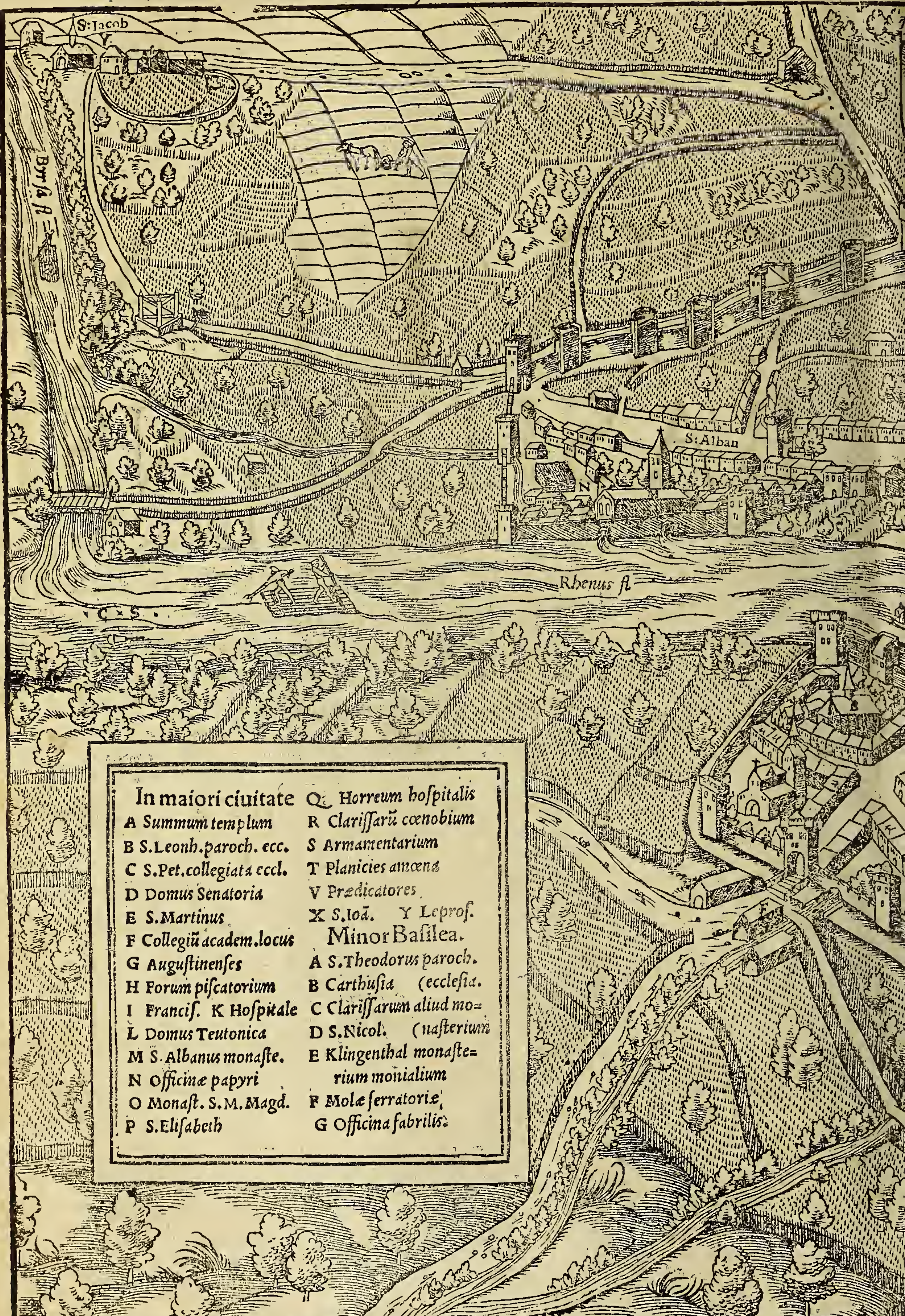

Academia Baſilienſis.

Vnde Ciuitas

CIVITAS BASILIENSIS

INCLYTA, VTRINQVE Rheni complectens ripam, maiore Baſilea in littore Gallico, minore uerò in Germanico ſita. Maior occupat uallem à Meridie uerſus Septentrionem inter duos colles ad Rhenum deſinentes extenſam, fluuioloqúe Byrſecâ irrigatam, minor uerò fundum habet planum.

S:Iacob
Byrſa fl.
S:Alban
Rhenus fl.
In maiori ciuitate
A Summum templum
B S.Leonh.paroch. ecc.
C S.Pet.collegiata eccl.
D Domus Senatoria
E S.Martinus
F Collegiũ academ.locus
G Auguſtinenſes
H Forum piſcatorium
I Franciſ. K Hoſpitale
L Domus Teutonica
M S. Albanus monaſte.
N Officinæ papyri
O Monaſt. S.M.Magd.
P S.Eliſabeth
Q Horreum hoſpitalis
R Clariſſarũ cœnobium
S Armamentarium
T Planicies amœna
V Prædicatores
X S.Ioã. Y Leproſ.
Minor Baſilea.
A S.Theodorus paroch.
B Carthuſia (eccleſia.
C Clariſſarum aliud mo=
D S.Nicol. (naſterium
E Klingenthal monaſte=
rium monialium
F Molæ ſerratoriæ
G Officina fabrilis.
PMD

I Barfuſſ
B
Forū
D
C
H
R
S
T
V
E
Der Rhin
Prędicatores.

Vnde idem Pius,antea uerò Aeneas Syluius dictus ſic ſcribit. Dudum dum nos minor ſtatus haberet per multorum annorum curricula, quibus gratu incolatu in inclyta ciuitate Baſilienſi potiti fuimus, per euidentiam cognouimus, quòd ciuitas ipſa uberrima ac in partibus illis ſalubritate aëris & quibuslibet utilitatibus prælecta,nec non ad multiplicanda doctrinæ ſemina & germina ſalutaria producenda, apta & accommoda exiſteret,ac propterea nos poſtquam ad ſummi apoſtolatus apicem prouecti, deſiderantes ciuitatem prędictam ac illi adiacentem patriam diuini muneris largitate conceſſa,inextinguibili ſapientiæ lumine illuſtrati,eaq; ſanis peritorum conſilijs & maturitate fulciti, generale ſtudium in eadem ciuitate ſtatuimus & ordinauimus inchoandum, & tam in ſacra pagina & utroq; iure,quàm quauis alia licita facultate perpetuis temporibus uigere, &c. Datum Mantuæ anno incarnationis dominicæ 1459.pridie Calend.Ianuarij,pontificatus noſtri anno ſecundo. Cæterùm ſitus ciuitatis Baſilienſis omnibus modis commodior eſt,quàm ſitus Auguſtæ Rauracæ, quòd in libero terræ ſpacio & planicie condita ſit,ubi aër eſt liberrimus, ſolum terræ fœcundum, præcipuè paſtinatum,ſcaturigines multorum fontium,concurſus multorum amnium,præſertim Rheni, Byrſæ & Vuieſæ.Byrſa ex Iura monte per multas conualles Baſileam uſq; deuoluitur, *Byrſa amnis* plurima ſecum deferens ligna & lignorum rates,neceſſaria pro ædificijs erigendis aut igne fouendo.Nam ea pars terræ unde originem ducit plena eſt ſyluis & montibus, inhabitaturq; à Gallis, ſed pro magna parte epiſcopo Baſilienſi parentibus. Vuieſa uerò fluuius ab oppoſita parte à Nigra ſylua ſegregatur, adferunturq; per eum plurimæ trabes ædificijs aptæ.ac deinde in minori Baſilea multis inſeruit officinis. Nam ſerrantur eius officio arbores in aſſeres, commolitur frumentum, acuuntur fabrilia inſtrumenta, ducuntur in bracteas ferreæ maſſæ,multiſq; alijs conducit uſibus,præter id quòd habet nobiles piſces,præſertim truttas. Et quanquam minor ſit oppoſito fluuio Byrſo,eſt tamen ea piſcoſior,pluribuſq; inſeruit officinis, etiamſi Byrſa non modica quoque exhibeat miniſteria molitoribus & papyri confectoribus, qui aliquot inſignes habent officinas iuxta hunc fluuium,aut potius iuxta riuulum ab eo ſegregatum & ad mœnia uſque maioris Baſileæ facto alueo deductum. Teſtantur Annales, Brunonem Epiſcopum Baſilienſem, tempore Henrici 3. Imperatoris unà cum Ezelino ſummi templi præpoſito,templũ S.Leonhardi condidiſſe.Anno uerò 1083.Burckardus epiſcopus, Benedictinorum regulam illic inſtituit. Circa idem etiam tempus cænobium S. Mariæ Magdalenæ in ſuburbio conditum eſt. Anno 1233. parrochialis eccleſia D. Petri in collegiatam eccleſiam eſt erecta,præſule Henrico comite Thunenſi. Anno 1274. moniales quæ paulò ante ex Alſatia habitationem ſuam in Vuerr Herciniæ ſyluæ tranſtulerant,Baſileam in monaſterium Clingenthal, emigrarunt. Anno 1404. Iacobus Zibolus ciuis Baſilienſis primarius,ſede epiſcopali minoris urbis redempta,cænobium Carthuſianorum fundauit.

Demi-

DE MINORI BASILEA. Cap. XCIII.

HOc ueteribus in ſuperiori Germania ſæpe obſeruatum uidemus, ut ciuitates quæ fluminibus prætereuntibus ſunt abiectæ, utranq; occuparint ripam, aut ſaltem ex altera ripa ſuburbium aliquod ueluti appendicem acceperint, id quod uidere licet in omnibus ferè oppidis, quæ ſupra Baſileam iuxta Rhenum et alia flumina Rhenum intrantia extructa ſunt, ut ſũt Geneua ad Rhodanum, Lucerna ad Vrſam, Badenia ad Lindmagum, Solothurum ad Arolam, Tygurum quoq; ad Lindmagum, item Rheinfelden, Laufenberg, & Conſtãtia ad Rhenum:

ſic Baſilea citra & ultra Rhenum geminam habet ciuitatem, maiorem Baſileam & minorem, maior olim fuit in Sequania & minor in Germania, at hodie utraq; eſt in Germania, quas pons ligneus coniungit. Vocatur altera minor ciuitas, non quòd parum complectatur aream, cùm tria ampla & ſpacioſa præter innumeras ciuium ædes contineat monaſteria & magnam parochialẽ eccleſiam, ſed comparatione maioris Baſileæ qua minor eſt, minor uocatur. Fuit ante tempora iſta ſub diocœſi Conſtantienſi & non Baſilienſi, etiamſi olim epiſcopi Baſilienſes habitauerint in ea, curiam ſuam habentes in eo loco, ubi hodie eſt monaſterium Carthuſianorum, uſq; ad annum Chriſti 1365. quando epiſcopatui præfuit Ioannes de Vyan Italus, homo inquietus & bellicoſus, qui ſua inſolentia perdidit epiſcopatum Baſilienſem. Inter reliqua autem bella iniјt quoq; prælium cum Baſilienſibus, & ut illis hoſtem ante fores ſtatueret, uendidit ſuam minorem Baſileam duci Auſtriæ, qui tunc temporis curiam & reſidentiam apud Rhenum habuit. Vendidit autem pro 30000. florenorum, idq; eo potiſsimum nomine, quo ſibi opẽ ferret contra Baſilienſes. At Baſilienſes concordiam & pacem facientes cum duce, paulò poſt triginta numerantes millia aureorum, ſuperaddenteſq; honorarium nõ uulgare, emerunt ab ipſo duce minorem Baſileã, quam & in hodiernũ uſq; diem ſub ſuo tenent legitimo imperio, habenturq; hæ duæ ciuitates pro una, cùm noctu ęquè ut interdiu ab una ad aliam liceat uenire, indiſcriminatimq; conſules, tribuni & Senatores ex utraque eligantur.

BONIFACIVS AMERBACHIVS SEBASTIANO MVNſtero ſuo, S. D. Cap. XCIIII.

ROgas ornatiſsime Munſtere, nunquid apud me ſit de Baſilea noſtra ad Chronica tua locupletanda pertinens: Ego uerò ſi quid haberem ad hanc rem accommodatum, hoc ipſum me patriæ debere ſcio; cui naſcimur, & quæ ortus noſtri non minimam, quemadmodum ille ex Platone inquit, ſibi partem uendicat, imò quæ omneis unà omnium charitates complectitur. Cæterùm cum terribilem illum terræmotum, & duo incendia maxima, quicquid hîc monimentorum uel in grammatophilaciјs, uel apud priuatos fuit, intercepiſſe ſuſtuliſſeq; ſemper à puero audierim; ad coniecturas, quod ad ciuitatis originem attinet confugiamus oportet; quarum aliquod Beatus noſter Rhenanus ut iudicio in omni antiquitate inueſtiganda ſingulari fuit, libro rerum Germanicarum tertio haud improbabiles propoſuit; quem quòd te legiſſe ac quamplurima in aliјs annalibus eò pertinẽtia obſeruaſſe non dubitem, γλαύκα εἰς ἀθήνας, qui plura de his ad te. Certe quoquo uel tempore extructa ſit, uel quemcunq; tandem conditorem habuerit, Βασιλεῖαν hodie nobis & cœli clementia & ſitus omnium amœniſsimus & agri fertilitas, *Beatus Rhenanus.*

fertilitas,& ſumptuoſiſsima aduerſus montes,quorum tres extant,& in uijs,& aduerſus flumina ſiue perennia ſiue torrentia conſtructa ædificia ſub oculos ſtatuunt, ut interea fornices Birſecam ſubterlabentem excipientes, & aquæductus cum ſalientibus commodiſsime elegantiſsimeq; collocatis,& cryptas egeſtorias innumeras ad ſalubritatem urbis quàm maxime pertinentes taceam:quibus factum eſt,ut non minus ſtructuræ Baſilea ſub terra quàm ſuper terram habere uulgò credatur. Quòd præterea doctorum præſtantiumq; uirorum à me catalogum requiris,qui uel hic nati,aut ciues uel aduenæ uitam cum morte, imò mortalem cum immortali commutarint, extant mi Munſtere quàm plurimorum hic magnorum uirorum ſepulturæ, ac nominatim Ioannis niſi fallar theologi,Cardinalis Raguſini,cui inſigne illud librorum Græcorum manuſcriptorum legatum debemus. Sic illuſtris Ludouici poſtremi ducis Thegenſis patriarchæ Aquileienſis ac primatis Italiæ,item aliquot aliorum Cardinalium & legatorum regiorum in ſynodo œcumenica hic mortuorum ſepulchra nobis in Carthuſia, tum alia monaſteria exhibent,inter quæ Ludouici etiam Pontani,quem Romanum uulgò appellant,admirabilis memoriæ Iuriſconſulti buſtum uiſitur, honorifico ab Aenea Syluio epitaphio exornatum.Deinde in ſummo templo Annæ Rudolphi comitis Habſpurgenſis uxoris, & duorum eiuſdem filiorum reliquias ſiue cineres adſeruari:ſed & ſaxum anonymo cuidam ſuper impoſitum cum hac inſcriptione,

Montes in urbe Baſilienſi.

Ioannes Raguſinus.

Ludouicus Pontanus.

Hic iacet arte Plato,Cato uita,Tullius ore. Vermes corpus alit,ſpiritus aſtra petit:

Oſtendit,non ignoras:Quin etiam idem templum inter complures epiſcopos & præclaros uiros, Deſ.quoque Eraſmum Roterodamū in marmore Rhetico è regione conditorij à me adfixa teſtatur: nec uerò ſilendus uenit Iohannes Cono Norinbergenſis theologus, Marci Muſuri Cretenſis ac Scipionis Carteromachi Græcarum literarum doctorum olim auditor,hic apud Dominicanos cum elogio in primis eleganti,à Beato Rhenano pietatis ergò conſcripto quieſcens, quem ex Italia in patriam hàc iter facientem, Iohannes Amerbachius parens meus, tum æditionem operum Hieronymianorum adornans ſuis ſumptibus retinuit:eius induſtria in reſtituendis Græcis,quæ deſiderabantur,locis,non parum adiutus:quo etiam in Græcis literis præceptore, idem Beatus,item Bruno & Baſilius fratres mei, ne quid de me tum puero dicam,uſi ſunt. Ecquis porrò mi Munſtere,omnium qui hic uel ingenij, uel prudentiæ, uel natalium uel rerum geſtarum gloria excelluerunt,facile tumulos paſsim in templis,& uel maxime in monaſterijs haud ita dudum extantes enumerarit?Iam uerò Academiam præſtantiſsimorum ſemper uirorum alumnam fuiſſe,præterquam quòd omnium & ſingulorum ordinum pyctatijs, tot inſignium uirorum recenſione uelut in rem præſentem ducimur,nobis uel Ioannes Geilerus Keiſerſpergius,Andronicus Cantoblaca natione Græcus, Ioannes Capnion,Franciſcus Vlnaldus,Ioannes Cynus Hiſpanus,Vlricus Chrafftus, & ne plures adducam, documento eſſe poſſunt, quibus honoris cauſa Claudium Cantiunculam iureconſultum, & Henricum Glareanum, etiamnum uiuentes, qui aliquando hic publicè docuerunt,addo. Nec tam παρόικους quàm etiam hic ortos in omni diſciplinarum genere excellere contingit,niſi quòd eorum, qui ante erectam Academiam è uita mortali emigrarunt, nomina temporum iniuria in obliuionem ueniſſe, non ſemel à fide dignis accepi. Inter innumeros ſanè eruditos Baſileæ natos qui parentum & auorum memoria uixerunt antiquiſsimus, quem ego ſciam, occurrit ex cognatione mea,Iohan.Vuilerus iureconſultus,ſummi templi Decanus, tempore concilij œcumenici,ob ſingularem prudentiam & integritatem, ut hiſtoria Aeneæ Syluij indicat,in eorum numerum,à quibus ſummus tum pontifex eligeretur, conſcriptus coaptatuſq;, cui Petros Andelaum & Zem Lufft, iureconſultos συγχρόνους (ut Arnoldum poſterioris Petri ex fratre nepotem,Andream Helmutum, & reliquos iuniores prætere am)adnumeraſſe ſatis eſſe reor. Nec minus rem medicam, Eraſmo teſte,unica nobilium medicorum gloria Copus, nomine Guilielmus, illuſtrauit, Regum Galliæ dein ἀρχίατρος,doctis ubique gentium ex ijs quæ de Græcis conuertit lucubrationibus notus. Occurrerent eiuſdem ordinis complures alij etiam ortu Baſilienſes, niſi eos,qui extra cõmunem aleã ſelecti et uelut maiorum gentium habentur, recenſere cõſiliũ eſſet.

Quid

Quid cæteros omnium ordinum doctores & magiſtros et maximè theologos, haud ita dudum mortuos, commemorem, euulgatis lucubrationibus ubiq; locorum celebres? Adnumerarem quoque Ioan. Amerbachium parentem cum Brunone & Baſilio fratribus meis uel Eraſ. iudicio, quod præ iudicij autoritatem meretur, niſi meæ in meos beneuolentiæ plus æquo tribuere uiderer. Doctorum uerò etiamnum hic agentium nomenclaturam ſciens omitto, quos ipſe noſti, & in quorum numero tu ob uariam eruditionē καὶ πολυγραφώτερος, uel inter anteſignanos referendus uenis. Bene uale uir ornatiſs. Calend. Auguſti, anno à Chriſto Seruatore nato M. D. XLIX. Baſileæ.

SEBASTIANVS *Munſterus ad Lectorem.*

QVū eximius uir memoratus Dominus, Bonifacius Amerbachius Eraſmi Roterodami nobis effigiem, à nobiliſsimo huius temporis pictore Ioanne Holbeinio coloribus ad uiuum feliciter expreſſam communicarit, apponere libuit.

DE EPISCOPATV BASILIENSI. Cap. XCV.

SVnt qui ſcribunt primum epiſcopum Baſilienſem fuiſſe Panthalum, eoq; extitiſſe tempore, quo undecim millia uirginum pro Chriſto paſſæ leguntur. Sed cùm multi de illa hiſtoria dubitent, relinquo cuius ſuum iudicium. Hoc quidem certo inuenio, tempore Pipini, patris Caroli magni, anno ſcilicet Chriſti plus minus ue 740. Vualanum fuiſſe epiſcoporum Baſilienſem, atq; eidem ſucceſsiſſe Baldebertum. Deinde ſub Carolo Magno fuit epiſcopus in ea urbe Hatto uir doctus, qui antea in Richenauu abbas fuit, quo Carolus Magnus uſus eſt legato ad Imperatorem Conſtantinopolitanum, adiunctis ei comite Turonenſi ex Gallia, & Anniano Aquileienſi ex Italia, qui pacem facerent inter Imperium Orientale, cui Nicephorus præfuit, & Occidentale, quod iā nouum & ab Orientali ſe iunctum, exortum fuit. Obijt Hatto ille anno octingenteſimo triceſimo ſexto. Nec dubitandū quin huius antiſtitis tempore eccleſia Baſilienſis magnificè dotata fuerit terrarum dominio & opulentia, etiamſi hodie nullæ huius donationis extent literæ. Scribit Hermannus Contractus Baſileam ab Hunnis deſtructam, cùm ſæui illi homines per Alemanniam in Burgundiam & Galliam armata manu anno Chriſti octingenteſimo nonageſimo ſeptimo contenderent. Deinde anno Chriſti 917. rurſum eſt deuaſtata per eandem hominum colluuiem, cùm tranſirent per Sueuiam, Alſatiam, & Lotharingiam.

Hatto epiſcopus Baſilienſ.

Annó

Anno Chriſti milleſimo decimo fuit per Henricum ſanctum Rom. Imperatorem, collapſum Baſilienſe templum rurſum inſtauratum, & cathedralis eccleſia de nouo dotata terris populis, oppidis & caſtris, ſed quæ per ſuccedentes epiſcopos ſpiritu uanitatis & leuitatis agitatos, rurſum fuerunt dilapidata atq; bellis amiſſa. Scribit etiam Hermannus Contractus, quòd circa annum Domini 1060. defuncto Romæ Nicolao Papa, Romani Henrico regi eius nominis quarto coronam & alia munera mittentes, de ſummi pontificis electione regem interpellarunt. Qui generali concilio Baſileæ habito, impoſita corona à Romanis tranſmiſſa, Patricius Romanorum eſt appellatus. Deinde communi omnium conſilio Romanorumq; legatis eligentibus. Parmenſis epiſcopus in Romanorum pontificem eligitur Honorius appellatus, etiamſi ante eius promotionem Lucenſis epiſcopus à Nortmannis & quibuſdam Romanis electus & Alexander appellatus, illum anteuerterit. Quàm uaria & multa bella Rudolphus comes ab Habſpurg geſſerit contra epiſcopum Baſilienſem, priuſquam in Romanorum eligeretur regem, ſignauimus alibi.

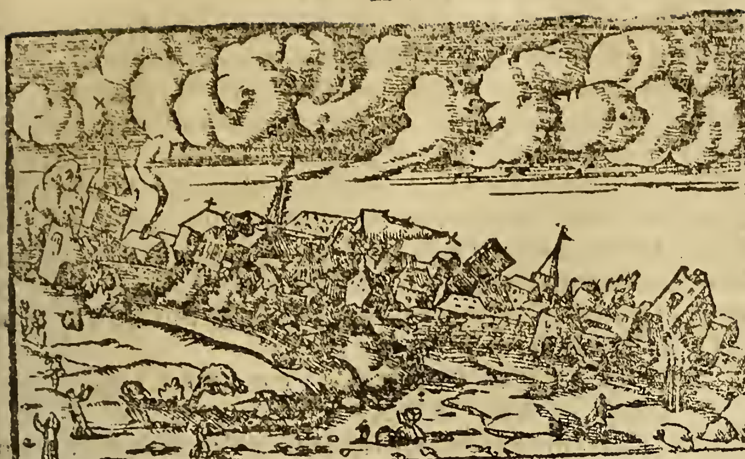
Series Epiſcoporum Baſilienſium.

Pantalus anno ſalutis	228	Vualtherus Dominus in Rötelen	1195
Iuſtinianus	248	Henricus 2 Comes in Thun	1238
Adelphius	505	Luthold9 Comes Neoburgi et Röt.	1249
Vualanus	733	Berchtoldus comes in Pfirt	1263
Baldebertus	740	Nicolaus à Titiſsheim	1265
Geitzo	779	Henricus de Neoburgo	1279
Vlricus	815	Henricus 3. Iſnenſis	1285
Fribertus	830	Petrus Reich de Reichenſtein	1292
Adeunicus	835	Petrus Aſpelta	1296
Vuithardus	840	Otho baro in Granſen	1299
Heringus	890	Gerhardus à Vuippingen	1325
Landelus	930	Iohannes à Gabilon	
Rudolphus	956	Hartmannus Mönch	1336
Adelbertus	1019	Iohannes Sturm de Münſingen	1363
Adelbertus 2	1020	Iohannes de Vienna	1382
Vlricus 2	1022	Immerius à Ramſtein	1386
Bruno	1025	Conradus Mönch	1394
Theodoricus	1040	Fridericus à Blanckenberg	1412
Beringerus	1052	Humbertus de Neoburgo	1416
Burckardus de Haſenburg	1070	Hartmannus Mönch	1420
Rudolphus	1107	Iohannes 4. à Fleckenſtein	1424
Ludouicus Comes in Pfirt	1113	Fridericus de Rheno	1437
Berchtoldus	1120	Arnoldus à Rotperg	1451
Adelbertus 3	1142	Iohannes 5. à Veningen	1458
Ortlieb Comes in Froburg	1157	Caſparus de Rheno	1479
Henricus de Homberg	1160	Chriſtophorus ab Vtenheim	1503
Hugo baro de Haſenburg	1173	Philippus à Gundelsheim	1523
Lutoldus ab Arburg	1192	Melchior à Liechtenfels	1555

DE TERRAEMOTIBVS BASILEAE FACTIS.

Cap. XCVI.

ANno Chriſti 1346. in uigilia S. Catharinæ concuſſa ſunt Baſileæ aliqua ædificia ex terræmotu, quin et nonnihil de maiori templo concidit, præſertim autē palatium iuxta eccleſiam cathedralē cecidit in Rhenum. Anno 1356. ipſa die S. Lucæ Euangeliſtę, horrendus per Germaniā factus eſt terræmotus, qui eo anno Baſileæ ſæpius ædificiorū concuſsit fundamenta, cōciditq; in memorata S. Lucæ die urbs in turrib. domib. templis et mœnib. Oppreſsi quoq; ſunt circiter 100. homines. Cūq; populus paſsim fugeret ad planiciem quę eſt iuxta S. Petrū, ut in tutiori eſſet loco, currebat quoq; quidam ex nobilib. Berenfelſijs ex foro piſcario ad memoratum locum, ſuperareq; contendens pontē qui à S. Petro ad uiridarium ducit, oppreſſus eſt lapidibus ex mœnibus quaſſatis decidentib. Exarſit deniq; in domorum ruina incendium, quod multis flagrauit diebus, ut nemo

ut nemo manere potuerit in urbe, ſed omnes fuga ſaluti & uitę conſulentes, receperũt ſe in hortos & agros, ubi tutiores eſſent. Perierunt multi homines & iumenta in urbe. Extra quoq; per circuitũ urbis ceciderũt multæ turres & arces, præſertim Schauuenberg, triplex Vuartenberg, Reichenſtein, Angenſtein, Berenfels, Pfeffingen, Schölberg, Froburg, Clus, Furſtenſtein, Lanſkron, Vualdeck, Bietherthal, Landenberg, Blochmund &c. Item caſtra & arces in Fricktal, Siſsgouu, & iuxta Nigram ſyluam. Cumq; Baſilienſes eſſent in tanta præſſura & calamitate, uenerũt Friburgenſes ex Briſgoia, Argentinenſes, Colmarienſes, Seleſtadienſes, Mulhuſenſes, Rheinfeldenses & Neoburgenſes, ſuppetiaſq; tulerunt, ut collapſam urbem rurſum erigerent, & ruderibus ſublatis repurgarent. *Incendium in terræmotu.*

BASILIENSIVM BELLICVS APPARATVS CONtra primos Anglos. Cap. XCVII.

VEnerunt anno Chriſti 1365. Angli numero quadraginta millia peditum & equitum in Alſatiam, cœperuntq; omnia deuaſtare. Baſilienſes uero nudati mœnibus & turribus ob perpeſſum terræmotum, rogabant Bernenſes ut præſidium aliquod pro tuenda ſua collapſa urbe mittere dignarentur. Quorum precibus Bernates facile inclinati, miſerunt copias electas cũ uexillo, 1000. ſcilicet & 500. uiros, quos Baſilien. ordinarunt ad ſuburbium Steinen, ubi maius imminebat periculum. Colligente autem Carolo quarto Imperator magnum exercitum contra Anglos, illi limitibus Germaniæ excedentes, Baſilienſibus ademerunt omnem metum. Poſt quorum abitum Baſilienſes ad Endingen contra Egonem comitem proficiſcentes, ut ſocijs ciuitatibus Friburgo, Neoburgo & Briſaco opem ferrent, non parum ab hoſte ſunt læſi.

DE BELLO QVOD GESSIT EPISCOPVS BAſilienſis contra Bernates. Cap. XCVIII.

OB id quod Bielenſes cum Bernenſibus fœdus inierunt, irritatus epiſcopus Baſilienſis obruit Bielam, meliorem ciuitatem ſui epiſcopatus, anno 1367. & combuſsit ipſam. Indignati autem Bernenſes, uenerunt illico & diruerunt Burgũ, quod epiſcopus habuit in oppido illo, ac deinde obſidione cingentes nouam ciuitatem in qua hoſtes erant collecti, nihil potuerunt ob nimium frigus efficere. Nomen Epiſcopi fuit Ioannes de Viana, uir rixoſus, qui plurimum nocuit epiſcopatui, omnemq; ferè ditionem eius ſua inſolentia dilapidauit, & pro alieno ære impignorauit. Adhærebat illi comes de Nidouu, homo eiuſdem farinæ, à quibus & propter quos non parum incõmodati ſunt habitatores uallis S. Immerij, qui eidem epiſcopo paruerunt. Conſcenderunt quoque Bernenſes arcē Pirreport, quæ ſita erat iuxta petram, quã Iulius Cęſar olim perfregit, de qua infrà, & omnes qui in illius erant præſidio interfecerunt. Tradidit epiſcopus comiti Nidouuenſi oppidum Olten, quod ſitum eſt ad ripam Arolæ paulò ſupra Solothurũ, quo illi in gerẽdo bello fidelius aſsiſteret. In ſumma, ſanguinarius ille epiſcopus alienauit ab epiſcopatu uallẽ S. Immerij, S. Vrſicinum, Laufen, Vuallenburg, Homburg, Olten, Birſeck, & alias quaſdã arces & caſtra, omnia pro 50000. & 600. aureis. Poſt eum factus eſt epiſcopus quidã de Ramſtein, qui pignoris loco abdicauit Bruntrut pro 13000. florenorum, in ſumptaq; ſunt pro arcis eius inſtauratione 1000 o. florenorũ. Impignorauit quoque oppidum Telsberg: ſumma ſuæ impignorationis fuerunt 32000. & 300. floreno. Defuncto hoc epiſcopo, factus eſt epiſcopus Argentinenſis ueluti ſuperintendens *Pirrepórt expugnatur.*

epiſcopatus

epiſcopatus Baſilienſis, donec idem epiſcopatus rurſum ſua recuperaret, & perpeſſam iacturam ſarciret, etiamſi ille aliquid in Alſatia deplumarit ab epiſcopatu Baſilieñſi, quod non uulgare putatur fuiſſe commodum. Vocant quartas. Poſtea factus eſt epiſcopus Baſilienſis Humbrechtus de Neocomo, qui pro 22000. florenorum tradidit per modū pignoris ciuibus Baſilienſibus Homburgum, Vuallenburgum & Liectſtal. Anno 1433. erat epiſcopus Baſilienſis Iohannes à Fleckenſtein, qui recuperauit multa loca quæ fuerunt impignorata, nempe Goldenfels, S. Vrſicinum, Spiegelberg, Freienberg, Laufen, Birſeck, Yſtein & Riehen, non quòd omnia hæc loca prompta pecunia redempta fuerint, ſed pro quibuſdam annui ſoluuntur cenſus. Succeſſerunt epiſcopi Fridericus *zu Rhein*, Arnoldus de Rotperg, Ioannes de Vennigen, qui redemit Bruntrud unà cum innouata eius arce multis millibus florenorum.

BASILIENSIVN APPARATVS CONTRA POSTERIORES ANGLOS. Cap. XCIX.

ANno Chriſti 1375. colluuies quædam ex Anglia, Britannia, alijſq; nationibus congregata ad ſeptuaginta millia hominū, uenit ad partes Rheni. Rumor erat quòd propter Dominum de Duſin (Germani uocant Cuſsin) principaliter ueniſſent, qui Cuſſin dicebat Hegoiam (alij dicunt Ergoiam) totam ad ſe iure ſpectare hæreditario. Et cum nemo auderet tantæ multitudini reſiſtere, dux Auſtriæ Lupoldus conſuluit, quod omnia oppida benè munirentur, fecitq; omnes uillas per Alſatiam uſq; in Hegoiam cremari, arbores domeſticas excindi, populariq; terram in rure, ne inuenire poſſent uictum aut manſionem. Non poterant Angli illi capere oppida, cùm non haberent machinas aut idonea inſtrumenta quibus deijcerent muros, atq; ob id preſsi defectu uictualium, coacti ſunt diſcedere. Erat quoq; frigus, ut ſub cœlo manere nequirent. Abierunt autem dimiſsis equis multis & armis. Deſtruxerant breui tempore, nempe à feſto Michaēlis uſq; Martini aliquot caſtra & oppida, ac deinde mouerunt expeditionem uerſus Briſacum. Sed cùm dux Auſtriæ & comes Vuirtenbergenſis cum ſuis copijs ibi ſe continerent, hoſtes præterito Briſaco, tranſitaq; Baſilea uenerunt ad montana Houuenſtein, & deſtruxerunt Vuallenburg, Clus, Altreu & Vuilliſouu, omnia paſsim deuaſtantes. Cōfœderati & ducis Auſtriæ populus, quem dux tunc in Ergoia habuit, communibus copijs hoſti reſtituerunt. At Angli oppugnantes oppidum Buren, ſagitta interfecerunt comitem de Nidouu. Bernenſes interim non quieſcentes, ſemel atq; iterum reliquias Anglorum adorientes, non paucos ex illis ſtrauerunt, potiſsimum autem prope monaſterium Frauuenbrunn, ubi circiter 800. hoſtium perierunt.

Angli inermes.

SEDITIO BASILEAE FACTA. Cap. C.

ANno Chriſti 1376. Lupoldus dux Auſtriæ ſenior, conſtituit celebrare Baſileæ carniſpriuium. Et cùm in planicie ante ſummum templum torneamenti ludum, animi recreandi gratia cum ſuis nobilibus exerceret, excitarunt quidam ciues contra ducē ſeditionem

ſeditionem,ut ille cogeretur fugere ultra Rhenum in minorem Baſileam,quam iam ab epiſcopo receperat. Interierunt in illa ſeditione tres nobiles & aliquot ſerui. Adueniens autem Petrus de Laufen prior tribunus plebis, conſcenſo fontis margine, mandauit ſub pœna capitis & amiſsione omnium bonorum, ne quis amplius interficeretur, ſed potius ducales captiui reciperentur, aliter enim furentis populi ſæuicia complecti non potuit. Capti ergo ſunt Rudolphus comes ab Habſpurg, Henricus comes à Tetuuangen, comes à Zollern, Rudolphus marchio Hochbergenſis & dominus in Rotelen, & alij quidam equites atq; miniſtri, atq; mox fuit tragœdia illa pacata. Autores uerò ſeditionis ciues ſcilicet quidam capite fuerunt à magiſtratu ante prætorium puniti.

INTER BASILIENSES ET DVCES AVSTRIAE BELlum exortum anno 1405. Cap. CI.

PRæfecti ducum Auſtriæ, Ioannes comes à Lupffen qui moderabatur Sunggoiam & Alſatiam, atq; Hermannus comes à Sultz, qui nomine ducis Friderici præfuit Briſgoiæ & Ergoiæ, unà cum multis equitibus & nobilibus indixerunt bellum ciuibus Baſilienſibus. Venit quoque ex Burgundia dominus de Vuerſchy cum multis cataphractis & concremauit Roderſdorff, Heſingen, Plotzen atque alias uillas, quæ fuerunt nobilium in Baſilea habitantium. Combuſſerunt quoque Huningen, Binningen, Botmingen & Bencken, quæ loca uicina ſunt Baſileæ. Et Ludouicus quidem dux Bauariæ nitebatur diſsidentes componere, ſed inanis fuit conatus eius. Baſilienſes ergo freti ſubſidio ſuorum Confœderatorum, maximè Bernenſium, aſcendentes ab altera parte Rheni, exuſſerunt Nollingen, Vuillen, Vuarenbach & Ouu è regione Rheinfelden. Demum circa diem Martini contra Yſtein profecti, expugnauerunt utranq; arcem. Turrim autem unam demolientes & Baſileam deuehentes, erexerunt quadros eius in minori Baſilea ſuper portam quæ ad Riehē deducit. Paulo pòſt hoſtes ex Rheinfelden erumpentes & ingreſsi ditionem Baſilienſium, nempe Vallenburg, abduxerunt prædam. At Vuallenburgenſes & Liechſtallenſes uires ſuas iungentes aggreſsi hoſtem, interfecerunt 80. uiros, ipſi uerò amiſerunt 16. Ciues quoque Baſilienſes ſæpe egreſsi combuſſerunt multas uillas iuxta Hapſen & in Briſgoia & abduxerūt prædam. Tandem mediante Rudolpho marchione Hochbergenſi, bellum illud certis conditionibus fuit ſopitum. Fuerunt tamen poſtea occaſione huius belli multæ arces deſtructæ, nempe Furſtenſtein, Blouuenſtein, Neuuenſtein.

Yſtein oppugnatum.

DE CONCILIO BASILIENSI. Cap. CII.

ANno domini 1431. Eugenius creatus pontifex, Iulianum, Cæſarem, cardinalem ſancti Angeli, quem Martinus prædeceſſor eius, legatum deſtinauerat in Baſileam ad celebrandum ibi concilium, eius autoritate maximè ad extirpandam hæreſim Huſsitarum, confirmauit, qui & primam celebrauit ſeſsionem in die ſanctæ Luciæ, nihilq; obſtabat quoad Sigiſmundus Imperator uixit, quod concilij ſucceſſum impediret. Pontifex uerò poſtea ancipiti cura diſtractus, ſcilicet quòd bellis undiq; premeretur, concilium autem Martini prædeceſſoris ſui decreto inchoatum indies augeretur, concurrentibus eò Hiſpaniæ, Galliç, Germaniæ & Pannoniæ principibus, qui communem reipub. Chriſtianæ cauſam in arbitrio concilij reponebant, nitebatur transferre concilium à Baſilea ad Bononienſes. Sed Imperator & alij principes atque Prælati qui tum Baſileæ erant, monuerunt pontificem, ut Baſileam, idoneum à Martino pro concilio locum delectum, unà cum cardinalibus proficiſceretur, aliter ſe in eam acturos, ut in contumacem. Motus iſtorum uerbis Eugenius Baſilienſe concilium literis apoſtolicis confirmauit. Vocantur Bohemi, promittiturq; ſecuritas, ueniunt cum 300. equis, diſputatur de quibuſdam articulis, maximè de communione euchariſtiæ ſub utraq; ſpecie, de ciuili dominio. Diſputatum eſt itaq; quinquaginta diebus cum Bohemis, & multis modis tentatum, ſi unicè poſſent trahi, nunc pacis ſpes facta, nunc belli metus incuſſus. Sed fuerunt Procopius, Ioannes Rochezana, Nicolaus Galecus & multi alij, qui ſua omnibus modis conabantur tueri. Poſtea cum Sigiſmundus in fata conceſſiſſet. Eugenius uidens patres in concilio Baſilienſi contra ſe conſpiraſſe tanquam contra uirum ſanguineum & dilapidatorem bonorum eccleſiæ, miſit archiepiſcopum

Concilium confirmatur.

Papa transfert concilium.

Panormitanum unâ cum Ludouico Pontano miræ eruditionis uiro Baſileam, qui monerent patres ut deſiſterent ab incœptis, concilium iam Ferrariam translatum, nullamq; apud eos pontificiam eſſe autoritatem. Sed hac translatione non obſtante, patres Baſileæ congregati cœperunt Eugenium antea Gabrielem dictum citare ad concilium, atq; anno 1439. Eugenio abrogato, pontificem deſignant Felicem 5. antea Amedeũm ducem Sabaudiæ dictum. *Dux Amedeus fit papa.* Hic Amedeus cùm annis fermè 40. poſt patris obitum prouinciæ gubernacula tenuiſſet, & admirandus aucto paterno imperio, parta undique pace, formidandusq; cumulatis opibus, ſapientia, uicinis quibuſq; uideretur, ac demum relictis principatus gloriæ faſcibus, in heremum ſe recepiſſet & ſumpta penula ac retorto baculo cum ſex uiris equeſtris ordinis ætate etiam prouectis, mundo & pompis eius renunciaſſet, ad extremum ſummi pontificatus honorem ex Baſilienſi congregatione ſibi delatum in eccleſiæ diuiſione, ſuperis parum fauentibus accepit, barbam totondit quam promiſſam nutriuerat, ducatum primogenito ſuo tradidit, eccleſiaſticas ceremonias & orandi morem repentè didicit, ſtipatusq; magna nobiliũ caterua & illuſtri comitatu circumdatus Baſileam perrexit: ubi ab his generale concilium facere arbitrabantur. in maxima populi multitudine, quæ undique ad ſpectaculum tantæ rei confluxerat inter duos filios egregia facie adoleſcentes, alterum Gebennarum comitem, ſolennibus pro more ſeruatis, tanquam Romanæ præſul eccleſiæ coronatus eſt. Celebrauit ſæpe diuina, benedixit plebi, officia curiæ ordinauit, cardinales doctrina & autoritate præſtantes aſſumpſit. Reuerentiam ei tanquam uicario Ieſu Chriſti ſubditi eius tantum & Suitenſes populi, Baſilienſes & Argentinenſes, & qui Alberto duci Bauariæ parebant præbuerunt. Accepit etiam ab eo cardinalatus præminentiam Ioannes Segouienſis, homo Hiſpanus, moribus & doctrina illuſtris, & deinde unioni conſentiens, à Nicolao Pont. max. dimiſſo cardinalatu, Cæſarienſi eccleſiæ præfectus fuit, monaſterio contentus modico. Hic uocatis ex *Alcoranũ uertitur in linguã Latinam.* Hiſpania legis Arabicæ magiſtris, Alcoranum Mahumetis in linguam Latinam uertit, & mendacia eius uiuis rationibus & argumentis exploſit. Cæterùm cum publicatum fuiſſet ab Eugenio concilium Ferrariæ celebrandum, profectus eſt illuc Eugenius cum ſua curia: & quoniam peſtis Ferrariam inuaſit, translatum eſt concilium Florentiam, ubi Græci cum Latinis habuerunt diſputationem. Interim Baſilienſe concilium aliquãdo apud Lauſanam finiri placuit, cui tot principes præter Germanos, nempe reges Franciæ & Angliæ, principes Mediolani & multi alij totis uiribus fauebant, neglecta Eugenij pontificis autoritate, qui Florentino conuentui præerat. Felix igitur pontifex 9. Ianuarij, anno 1447. Baſilea relicta, cum multis eccleſiaſticis principibus Lauſannam profectus eſt. Deinceps uerò reconciliatus Eugenio, relicto nomine papæ, cardinalatus honorem retinuit, in quo paulò poſt non ſine boni uiri opinione deceſsit,

BELLVM ARMENIACVM SEV DELPHINICVM PROpe *Baſileam geſtum.* Cap. CIII.

DElphinus Viennenſis Ludouicus nomine, primogenitus regis Franciæ uenit anno 1444. duodecima Auguſti cum magno exercitu intra limites Rom. imperij, cinxitquè obſidione oppidum cui nomen eſt Mons Beligardi, quod poſsident comites de Vuirtenberg. Ibi cùm aliquandiu maneret, caſtellanus pactis ad certum tempus oppidum tradidit, quo lapſo liberè id reſtitueret. Poſtquam autem loco potitus eſt, fama undique aduentum ſuum publicauit. Aliqui illum in auxilium nobilitatis ueniſſe prædicabant, alij dicebant eum uocatum per Rom. regem Fridericum contra Suitenſes. Itali ſcribunt Eugenium, compoſita prius inter reges pace, Delphinum cum equitatu in Baſilienſes concitaſſe, ut illic diſsiparet conuentum patrum. Nonnullis ipſe Delphinus ſe uelle uendicare iura domus Franciæ aſſeuerabat, quæ uſque ad Rhenum protendi dicebat. Ex hac cauſa urbem Argentinam obſeſſurum ſe affirmabat. Dicebat quoque ſe propter Sigiſmundum ducem Auſtriæ ueniſſe ſic enim fauorẽ

ſeſe

ſeſe habiturum putabat. De eius exercitu uaria dicta fuere: qui minor probant, uiginti quinque millia fuiſſe cenſent. Obſidebant tunc Heluetij caſtellum Farſpurg, miſeruntque Baſilienſibus milites ære conductos. Quos ubi appropinquare urbi certior factus eſt Delphinus, qui iam ad Baſileam uenerat, oppoſuit ſe illis ne poſſent ingredi urbem, paruaque admodum Heluetiorum manus ab aduerſa Byrſæ fluminis ripa prope pagum Muttenz, munierunt in colle caſtra. Et dum Senatus Baſilienſis deliberat, qua uia & ratione in urbem inducere poſſent expectatum præſidium, Heluetiorum nimium audax iuuentus, non expectato ab urbe nuncio & audito conſilio, ſtatuit perumpere denſiſsimas Armeniacorum copias. Impetu igitur facto ex caſtrorum editiore loco in hoſtes, magnam eorum multitudinem trucidant. Hoſtibus uerò cedentibus ultra Byrſam fluuium inſequuntur eos Heluetij ad S. Iacobum ubi eſt hoſpitale leproſorum, ubi inueniunt maiorem exercitus hoſtium aciem oppoſitam & adhuc integram, nec dubitant Heluetij quanquam fatigati, in illam quoque aciem irruere, nec prius cedere deſinunt, quum omnes ceciderunt. De qua Aeneas Syluius, qui tunc Baſileæ erat, ſic ſcribit: Veniebant iam Delphini gentes, quæ uulgò uocantur Armeniaci in ſubſidium cuiuſdam caſtelli, quod Suitenſes prope Baſileam obſidebant. Suitenſes ut hoc ſenſerunt, non expectatis hoſtibus obuiam pergunt, primasque Armeniacorum turmas inuadunt, ſtragem dant, plurimosque neci præbent. Armeniaci retro pedetentim fugientes, ad maiorem exercitum ſe recipiunt. Illi ſanguinis cupidi & auidi uictoriæ, dum gloriam quærunt, propriam ſalutem amittunt. Ventum erat ad hoſpitale S. Iacobi, quod uix quatuor ſtadijs à Baſilea diſtat. Ibi uniuerſa multitudo Armeniacorum in Suitenſes irruit, nonnullis ante portam Baſilienſem poſitis, qui exeuntes obſeruarent, cæderentque. Committitur atrox & miſerabile prælium, cæduntùrque ex utraque parte quamplurimi, horrendum auditu eſt. Euellebant ſanguinolentas ex corporibus ſuis ſagittas Suitenſes, ac truncatis manibus in hoſtem irruerunt, nec prius animam exhalabant, quàm occiſorem ipſi occidiſſent. Quidam haſtis confoſsi & onuſti telis, inter Armeniacos currentes, necem ſuam uindicabant. Erant quatuor Armeniaci, qui Suitenſem unum inſequebantur. Iamque illum telo confoſſum ſtrauerũt & ſupra corpus graſſabantur, tum eius comes arrepta bipenni in quatuor illos fertur, ex quibus duos obtruncauit, alios uerò in fugam dedit, ac deinde ſemianimum corpus ſuper humeros recipit, & inuitis hoſtibus portauit ad ſuos. Erat retro Suitenſes murus quidam horti S. Iacobi, quo illi ſe tutos ab una parte rebantur, ſolumque in fronte pugnabant. Sed Teutonici qui cum Armeniacis erant, intrantes hortum, murum perfodiunt, Suitenſesque à tergo feriunt, quæ res magna cauſa ruinæ Suitenſium fuit. Pugnatur tum ante tum retro, iam uiro uir imminet, nec iam eminus ſed cominus ferrum ſtringitur. Suitenſes quaſi leones per omnem exercitum in uictores uagantur, cædunt ſternuntque omnia; ut qui iam non in ſpem uictoriæ, ſed in mortis ultionem ſe pugnare ſciunt. Prælium à principio diei uſque in finem tractum. Ad extremum non uicti Suitenſes, ſed uincendo fatigati inter ingentes hoſtium cateruas ceciderunt. Victoria lugubris atque cruentiſsima Armeniacorum fuit, campusque liber eis manſit, non uirtute, ſed multitudine ſuperantibus. Ex Armeniacis dicunt aliqui plures deſideratos eſſe quàm ex Suitenſibus. Magna cædes equorum fuit. Suitenſes nulla res magis extinxit quàm magnanimitas, ſiue illa temeritas fuit. Nam dum hoſtes parui pendunt, eò deducti ſunt, unde exire non potuêre. Qui ſapit, nec nimis timet hoſtes, nec contemnit nimis. Hæc Syluius. Occiſi ſunt Suitenſes mille & circiter quingenti, uixque euaſerunt ſeſquicentum. Inter Armeniacos referuntur interfecti dux quidam ex Scotia, & ſupremus magiſter ordinis Sant Ioannis per Galliam, qui ſex millia equorum ſub ſe habuit, & multi alij.

Quare Delphinus uenerit in Germaniam.

Pugna apud S. Iacobum.

Viri Heluetici ſtratagema.

Victoria cruenta.

Appellatus fuit populus ille Armeniacus, quòd comes Armeniacorum cum duodecim millibus antea ueniſſet in Sunggoiam, anno ſcilicet Chriſti milleſimo quadringenteſimo triceſimo nono, immoratusque in ea regione atque in Alſatia per unum menſem, populum expilauerit omnibus ferè rebus. Soluentibus autem Heluetijs obſidionem caſtelli Farſpurg reliquerũt maiorem ante arcem bombardam, quæ erat Baſilienſium, quam Baſilienſes poſtea inuenerunt in caſtro Rheinfelden. Hoc factum Heluetiorum omni memoria dignum, ita conſternauit Delphinum, ut nihil amplius de urbe capienda

Quare Armeniaci dicti.

da cogitaret,ſed de reditu. Miſit Baſileam legatos,qui agerent de pace,ſicut & poſtea Baſilienſes, Bernenſes & Solothurenſes miſerunt legatos ſuos ad Delphinum qui erat in Einsheim,ut cum illo pacem inirent firmarentq́. Et dum diutius moram faceret in Alſatia quâm promiſerat, omniaq́ diriperet & uaſtaret, nulla priorum conuentionum habita ratione,mittunt Baſilienſes ad Delphinum legatos, mittit, & rex Rom.ſuos legatos,iubentq́ ut quàm primum abeat, alioqui Germaniam totam in armis futuram, nec fore contentam hoſtem repellere,ſed adſecuturam atque ſe ulturam. His nuncijs acceptis, reduxit copias unde illas eduxit Montis Peligardi arcem & oppidum bona fide reddidit.Diſcedens autem ex Alſatia,quam miſerè perdidit,omnia diripiendo,mulieres & uirgines uiolando, atque ab hominibus captis exactiones pecuniarias extorquendo,non parum à Seleſtadianis fuit in ſuo exercitu læſus,maximè in aſcenſu montis qui eſt in Lebertal.

Anno 1445.durante bello inter Baſilienſes & domum Auſtriæ, multæ fuerunt uillæ combuſtæ,præſertim in Fricktal & Siſſgouu,quæ erant de dominio caſtrorum Stein iuxta Rheinfelden & Farſpurg.Eodem anno Baſilienſes occupauerunt arcem Pfeffingen,atq́ combuſſerunt caſtra Dyrmenach & Vualtighofen,in quibus arma Heluetiorum inuenerunt,qui Baſileæ ab Armeniacis fuerunt interfecti.Eodem anno Baſilienſes uiri per confœderatos fregerunt tempore autumni caſtrum Rheinfeldenſe.Deinde in Decemb.effuderunt ſe in præfecturam Lanſerenſem, & combuſſerunt Schlierbach, Dietuuyler & alias quaſdã uillas. Anno 1446.Baſilienſ.& Auſtriaci mutuo ſe grauiter uellicarunt. Nam Pfeffingen fuit Baſilienſibus rurſum ereptum,caſtrum Rheinfeldenſe per Baſilienſes à fundamentis deſtructum,multæ uillæ in comitatu Pfirt & iuxta oppidum Otmarſen exuſtæ.Eodem anno poſt Pentecoſten fuit hæc grauis & diutina bellorum commotio per quoſdam principes pacata & tota controuerſia inter urbem

Baſilienſem & domum Auſtriæ compoſita. Anno 1449.prid. Calend. Maij Baſilienſes ceperunt caſtrum Blochmund, eò quod Hermannus de Eptingen dominus eius loci,apertum ſeſe ciuium hoſtem declaſſet. Anno Chriſti 1526.in Septembri fulmen è cœlo lapſum feriens Baſileæ turrim quandam redundantem multis uaſis bombardico puluere repletis,in momento oculi fregit illam,diſiecitq́ lapides magnos & paruos in urbẽ, non ſine graui læſione omnium quæ in propinquo erant.Interierunt 12.aut 13.homines & aliquot pecora,qui ea hora in campo iuxta turrim uerſabantur. Quædam etiam domus quadratis turris lapidibus tactæ,non modicum ſenſerunt detrimentum. Adiacentes uineæ fuerunt ſubitò ſic tonſæ, ut putares uites falcibus reſectas.

Anno 1531.Heluetij in cauſa religionis non nihil inter ſe diſſentientes,& indies magis exaſperati induratiq́ue ad arma uenerunt. Partes erant, Tigurum, Berna, Baſilea, Shaaffhauſen ab una,pagi quatuor & Lucernani ab altera. Vtraque putabat ſe iniquè laceſsi & iniurijs affici ab altera. Quædam etiam priuatæ perſonæ atroces iniurias ſibi mutuo intulerunt: unde partes magis ac magis irritatæ ad mutuum tandem bellum ſunt prouocatæ. Pagi egreſsi in Septembri,læſerunt quoſdam qui Tygurinis adhærebant. Prouocati uerò Tygurini ut ſuos defenderent,armata manu exeuntes contra hoſtem, ad iniquiores loci conditiones adacti,multos bonos amiſerunt uiros. Exhortantes ergo ijdem Baſilienſes ipſos,Schaaffhauſenſes & Sangallenſes,qui illatam iniuriam ulciſcerentur, conſcenſo monte quodam quem Ziger uocant, paſsi ſunt & ipſi in eo monte ſtragem. Poſt illam pugnam utraq́ pars ſeſqui menſe in armis manebant, nulla uolente relinquere loci ſui commodiorem conditionem. Tandem circa feſtum Martini,legati

ni, legati regis Franciæ atq; quorundam Heluetiorum inter partes diſsidentes, mediantes, pacem fecerunt, adiecta hac conditione, ne qua pars amplius ob religionem cum altera expoſtularet.

Anno 1536. epiſcopus Geneuenſis & dux Sabaudiæ bellum mouentes, Geneuam urbem obſederunt. Geneuenſes uerò hac preſſura afflicti, ſcripſerunt Bernenſibus confœderatis ſuis, monueruntq; ut iuxta fœderis tenorem ſibi tanta neceſsitate non deeſſent. Scripſerunt Bernenſes, miſeruntq; legatos & commonefecerunt ducem omnium antiquorum fœderum & amicitiarum, quibus mutuo obſtricti erant, negantes ut à Geneua recederet, permitteretq; litem componi. Sed cùm hac monitione & obteſtatione nihil proficerent Bernenſes, & Geneuenſes non ceſſarent requirere debitum auxilium, qui iam in extremo erant periculo, emigrantes Bernenſes armata manu, irruerunt in ducis dominium, fereq; totum quod circa locum habebat ſibi ſubiugarũt, & ducem ipſum è ſuo ducatu excluderunt.

DE IVRA SIVE IVRASSO MONTE.
Cap. CIIII.

ITinere unius diei ſupra Baſileam iuxta Rhenum è regione Vualdshut incipit Iura ſeu Iuraſſus mons, cuius meminit Iulius & alij quidem ueteres, eſtq; mons altus, multis, & ingentibus ſubnixus ſaxis. Noſtro æuo in diuerſis locis & alia habet nomina. E regione arcis Habſpurg prope Burgim uocatur Vocetius, uulgò *Bötzberg*. Inter Arauu & Farſpurgenſem præfecturam uocatur uulgò *Schaaffmat*, id eſt, Ouium pratum, atq; inter oppidum Olten & Humburgenſem præfecturam appellatur inferior Hauuenſtein, id eſt, ſectus lapis, per ſaxa enim factum eſt iter. Et inter Vuallenburg atque Balſtal nuncupatur ſuperior Hauuenſtein, ubi currus onuſti grandis funibus demittuntur per decliuitatem montis. Deinde procedendo ad occaſum, uocatur *Waſſerfall*, id eſt aquæ ruina, & ulterius eundo Iurten, ubi uetus nomen retinuit. In his montibus Bertha regina Caroli magni aut mater, aut uxor, fundauit quædam monaſteria, quæ poſtea murata ſunt in collegia Canonicorum, ut ſunt S. Germanus in ualle monaſterienſi, & S. Vrſicinus in monte Blauo, de diocœſi Baſilienſi. Sunt tamen aliqui qui putant memorátam Bertham uxorem fuiſſe Rudolphi regis Burgundiæ, uixiſſeq; anno Chriſti 932. Habet mons ille multas ualles, ut Frickthal, Laufenthal, S. Imers thal &c. ſed nulla eſt quæ montem per tranſuerſum penetret. Vbicunq; uolueris traijcere, opus eſt alta ſcanſione. Aliqua ramenta huius montis emittuntur uerſus Baſileam ad unum uel dimidium milliare. Quin & iuxta Byrſam fluuium diſtantia unius milliarij à Baſilea conſurgit alius mons, quem uulgò *Blowen* uocent, creſcitq; non parum in altitudine & aſperitate, quouſque ad Delſpergum oppidum ueneris, ubi rurſum in planiciem deducitur. Sed ulterius uerſus Bellelay monaſterium Gallicum procedendo rurſum creſcit, ac deinde iterum euaneſcit ſpacio unius milliarij, hinc rurſum nouum ſaxoſum & horrendum montium iugum ab oriente in occaſum extenditur, per quod nemini facilè iter pateret, niſi Iulius Cæſar, qui ante Chriſtum natum apud Sequanos bella geſsit, ingens ſaxum in portæ formam per foraſſet. Diſtat hic locus à Baſilea dieta una magna, adiacetq; ei uilla Dachſfelden appellata. Portam uerò exciſam uocãt Pirreport (loquuntur enim habitatores illius loci Gallicè) ſicut & uicina arx, quam ſupra à Bernenſibus deſtructam memorauimus, uocatur Pirreport, id eſt Petræ porta. Alij uocant portam illam Piere pertuſs. Latinè petra pertuſa. Vbi notandum, montana illa quæ ab oriente in occidentem trãſuntur, diſtendi quoque uerſus meridiem uſq; ad lacum Bielenſem latitudine

Vocetius.

Bebelay monaſterium.

dine duorum milliariũ,inueniriq́ multas anguſtas ualles,inter quas una uerſus Dachſfelden rectà ducit, ſed quæ foris in egreſſu montium clauditur ingenti ſaxo, quod ab uno uallis latere ad alium oppoſitum pertingit, quaſi ex induſtria illuc poſitum, quod exitum uallis prohibet,ſicut & prohibuit uſq; ad Iulij tempora.Ille enim in eum locum à lacu cum ſuo exercitu & bellico apparatu perueniens,& uidens ſibi iter & totam uallem ſolius ſaxi obiectu interclufam, ingenti labore perfregit ſaxum, tantamq́ aperuit portam,ut à ſuo tempore magni & onuſti currus ſine obſtaculo penetrare poſsint.Ego metiens lapidem cum aliquando adeſſem,inueni craſsitiem eius 46.eſſe pedum: cauaturam uerò in altum factam, tantam,ut ego in imo conſtitutus,cum lanceola mea, quæ ſtaturæ meæ longitudinem ferè duplo æquabat,uix potuerim pertingere uſq; ad ſuperficiem conuexam inciſuræ. Reliquum uerò lapidis quod eſt ſupra cauaturam,erigitur in cœlum iuxta meam coniecturam altitudine trium aut quatuor uirorum in cuius frontiſpicio quadratus locus longitudine & latitudine trium aut quatuor cubitorum eſt deſignatus,paululumq́ à communi ſuperficie in lapidem demiſſus,in quo ſequentia metra ſunt exciſa , ſed quæ in imo propter loci ſublimitatem & characterum corruptionem,quæ aëris iniuria & longitudine temporum accedit legi non poſſunt. Quidam tamen epiſcopus Baſilienſis,(in cuius ditione illa terra eſt)æuo noſtro,adiunctis ſcalis & funibus fecit diligentius inquiri inſculptorum uerſuum uerba, quæ talia eſſe deprehenſa ſunt.

Numinis Auguſti uia ducta per ardua montis
Feliciter petram ſcindens in margine fontis.

Apud alios uerò inueni metra illa ſic ſcripta,

Nimis anguſti uia ducta per arda montis
Fecit iter ſcindens petram in margine fontis.

Per marginem fontis intelligit ſcaturiginem Byrſæ amnis, qui ibi ex petra magna aquarum ui euomitur, atq; extra mœnia urbis Baſilienſis auctus multis accurrentibus riuulis ingreditur Rhenum.

DE QVIBVSDAM BELLIS À CONFOEDERATIS HELuetijs intra centum annos geſtis. Cap. CV.

PErpeſsi Vrani & Tranſſyluani anno Chriſti 1410. in Lepontinis ultra montanis populis,ſibi quadam amicitia iunctis, iniuriam,trajcientes montem S.Gothardi, occuparunt locum Domon,uulgò *Thum*,profectiq́ ultra deſtruxerunt 4.magnas & munitas turres, ex quibus homines diripiebantur & infeſtabantur.Deinde cum memorati duo cantones emiſſent Bellizonam à comite de Maſax, dux Mediolanenſis in die Paraſceues eripuit illis rurſum ciuitatem illam anno 1422.Quod Vrani ægreferentes, coaſſumptis reliquis confœderatis,inierunt cum duce pugnam,in qua Lucernates grauem paſsi ſunt iacturam. De hac pugna Sabellicus ſic ſcribit: Ferociſsimus hoſtis iniquum certamen adeptus eſt,Italis ex æquo pugnantibus. Ex Germanis lancea traiecti per haſtam conati ſunt ad hoſtem pertendere,ne multi caderent. Ex Philippi exercitu fortiſsimo quoque interfecto aut uulnerato,equis noſtrorum quadringentis confoſsi. Neſcitur plures ne ducalium an Heluetiorum interfecti fuerint in ea pugna. Vbi Heluetij domum uenerunt,mox ſine mora delegerunt alias copias potentiores, quas contra ducem mitterent,ſed dux mittit ad Heluetios legatum,facitq́ pacem,oblatis & donatis 30000.aureorum.

Decimo Aeneadũ lib. 1.

BELLVM INTER CONFOEDERATOS ET DOmum Auſtriæ. Cap. CVI.

CIrca annum Chriſti 1468. propter ſex ſolidos, quos quidam ciuis Mulhuſianus debebat ſeruo, natum eſt grande in uniuerſa regione diſsidium, imò incendium. Nam uendidit ſeruus ille actionem ſuam cuidam nobili, Henrico de Regesheim, qui poſt debiti exactionem,indicto Mulhuſianis bello,ad partem ſuam traxit Præfectum ducis Auſtriç,quem dux habuit in Sunggoia. Mulhuſiani uidentes quod futurum erat, uocarunt Bernenſes, Solothurenſes atque omnes Confœderatos. Illi ergo deſcendentes omnia circumquaque loca incendio uaſtarunt, aut incendij loco grauem fecerunt exactionem. Nec minus graſſabantur contra Confœderatos illi qui erant à parte ducis Auſtriç,nempe Baro de Falckenſtein atq; reliqui,qui in caſtro Rheinfeldenſi ſua habuerunt

buerunt præſidia. Eodem anno circa feſtum Margarethæ obſidione cinxerunt confœderati oppidum Vualdishut, continuantes obſidionem cum 16000. uirorum uſq; ad feſtum Bartholomæi, infectoq; negocio non ſine ſuorum iactura ſoluerunt obſidionem. Tandem eodem anno fuerunt Confœderati Sigiſmundo duci Auſtriæ reconciliati per Ludouicum Palatinum Rheni, epiſcopum Baſilienſem, & Rudolphum marchionem ab Hochberg, numeratiq; Heluetijs decies mille aurei

Anno 1469. circa feſtum Ioannis Baptiſtæ, impignorauit Sigiſmundus dux Auſtriæ Carolo duci Burgundiæ omnem ferè ſuam ditionem quam ultra & citra Rhenum habuit, nempe Sunggoiam, Briſgoiam, Nigram ſyluam, & quatuor oppida iuxta Rhenum ſita, pro 70000. aureorum, id quod multorum malorum fuit ſeminarium. Nam conſtituit dux præfectum ſuper has terras Petrum de Hagenbach tyrannum, qui communis pacis turbator fuit, & populi intollerabilis exactor. Eodē anno circa feſtū Martini conuenerunt Treueri Imperator Fridericus & Carolus dux Burgundiæ, tractaturi de ſponſalibus inter Maximilianum Friderici filium, & Mariam ducis filium faciendis. Cœpit tunc ſuperbia aſcendere in cor Caroli ducis, quæ & poſtea perdidit illum. Nam poſtulabat ſibi dari titulum regni, uicariumque generalem imperij ſe inſtitui. Habuit enim has regiones præter Burgundiam, Selandiam, Holandiam, Brabantiam, Lutzelburgum &c. quas in regnum erigi arroganter petijt. Quin & quatuor epiſcopatus cupiebat incorporari illi nouo regno, quorum Regalia ſe & non ab Imperatore ſuſcipi ſuadebat. Hæc ubi ab Imperatore in deliberationem ſunt ſuſcepta imò negata, Carolus aliam tentat uiam, qua conſequatur quod petebat. Nam colligit exercitum, quem ducit ad obſidendum oppidum Nuſsiam, quod eſt eccleſiæ Colonienſis &c. De quo ſuo loco.

INITIVM BELLI BVRGVNDICI INTER HELVEtios & Ducem Carolum. Cap. CVII.

QVum dūx Sigiſmundus impignoraſſet, ut iam diximus, Carolo duci Burgundiæ terras ſuas, & Burgundus illis deſignaſſet communem præfectum, Petrum ab Hagenbach, uenit Oſuualdus à Thierſtein, aulicus ducis Burgundiæ, ad Mulhuſianos & ſollicitauit eos ad iurandum ſibi tanquam ducis legato. Quod cùm illi negarent, mandauit dux, ut omnes in terris ſibi ſubditis parati eſſent, ad arma. Quod aduertentes ciuitates imperiales per Alſatiam, inierunt conſilium unà cum Friderico principe Palatino, legatis regis Galliæ & ducis Mediolanenſis contra ducem Burgundiæ. Fuit tunc quoq; Carolus dux Lotharingiæ apud Nanſen peſte mortuus, quod mouit Carolum ducem Burgundiæ, ut armis tentaret ſibi ſubiugare Lotharingiam, contra Renatum cauſam ſumens, quòd Carolus defunctus obæratus illi eſſet, quo modo ſimul meditabatur regium nomen Siciliæ & Hieruſalem uſurpare. Anno itaque milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſexto, maturaturus Carolus perditionem ſuam, omnia uicina loca, ſuis non contentus, pergit ſibi ſubijcere, Lotharingiam, Alſatiam, Loſannam &c. *Homo fatorū ignarus.* Sic enim ignara fatorum mente miſer homo, ſæpe cæco non ſolum affectuum impetu, uerùm & ſtulto rationis, Deum non timentis, iudicio, cùm putat ſe ſequi maximè ſalutaria & commoda ſibi in perditionem ſe præcipitat. Quare qui uerè ſapiens eſt, ſuſpecta habet omnia opera ſua, & tenet dominium in omnibus uijs ſuis. Interim uerò quo dux poſſedit terras illas iuxta Rhenum, præmiſit Petrum de Hagenbach cum 1500. *Petrus de Hagenbach.* equis, atque 4000. peditum, ſubſecuturus ipſe paulò poſt cum quinque millibus equorum, qui omnes iuxta Colmariam tranſeuntes uenerunt Briſacum, afferentes ſecum quadrigas bombardis oneratas. Ex Briſaco receperunt ſe ad Ensheim atque inde ad Thann. Ibi notuit duci regem Franciæ expeditionem mouiſſe in terras eius, ideo illico repetijt Burgundiam. Luſtratis autem Briſgoia & Alſatia, placuerunt regiones ei, cogitauitq; quibus modis illas ſibi retineret, & in ea re cooperatus eſt ei diligenter Petrus de Hagenbach, ſed qui ſua tyrannide omnia confudit. Siquidē cōmouit & perturbauit totam lineam Rheni, & nemo non uerebatur potentiam Caroli ducis qui ſemper extraneos homines, Flandros, Picardos & Longobardos alebat in terris iſtis, non ſine graui colonorum iactura. Cœpit deinde memoratus Petrus mulctare terras inauditis exactionibus, tumensq; ſuperbia erga nobiles & ignobiles, nulla non audebat perpetrare fa-

cínora. Quare non parum commotæ ſunt ciuitates iſtæ Briſacum, Neoburgum, Rhein-
felden, & reliquæ. In hoc ſolum commendabatur, quòd conabatur publica itinera tuta
ab omni prædone cuſtodire. Terris in hunc itaque modum preſsis, ſubditi recurrerunt
ad Sigiſmundum ducem Auſtriæ, implorantes opem & auxilium. Conuenerant inter
Sigiſmundum & Heluetios poſt diutina illa citrà ultraq; geſta bella, & cœpit inire cum
eis fœdus, cui fœderi & Argentinenſes, Baſilienſes, Colmarienſes, Seleſtadienſes, ſub-
ſcripſerunt Conſtantiæ in conuentu quodam. Fuit quoque capitalis ſumma octoginta
millia aureorum numerata, & Baſileæ apud trapezitam repoſita, atque per Heroldum
ſolutio duci Burgundiæ ſignificata. Quod audientes ciues Einſsheimenſes, cœperunt
erigere criſtas contra Hagenbachium, contemnentes iuſſa eius & imperium. Iratus ille,
conabatur in paſchali nocte, cùm omnes putaret eſſe in matutinali officio, conſcendere
cum ſuis Longobardis mœnia, at illi deprehenſi fuerunt aut deiecti aut gladijs confoſ-
Capitur Hagenbachius. ſi. Reſidui fugerũt ad Briſacum. Ciues quoque Briſacenſes multa à tyranno perpeſsi &
in unum collecti, cœperunt hominem, & in uincula coniecerunt. Quod uidentes Picar-
di & Longobardi, omnes fuga elapſi ſunt. Audiens autem frater Stephanus Hagenba-
chius Petri incarcerationem, confeſtim ſignificauit id duci Carolo, Carolus itaq; relicta
Meti quã obſidere deliberauerat, totũ belli pondus uertere ſtatuit in Germanos. Vice-
ſima Aprilis anni milleſimi quadringenteſimi ſeptuageſimi quarti uenit Sigiſmundus
dux Auſtriæ Baſileam cum trecentis equis, miſſoq; Hermanno de Eptingen in regio-
nes Briſgoiæ & Alſatiæ, ſacramentum ab omnibus exegit, præſertim cùm impignora-
tionis ſumma eſſet reſtituta, atque duci ſignificata. Burgundus uerò hoc unum urge-
bat, ut uel terræ ſibi reſtituerentur, uel ſumma pecuniaria Biſontij reponeretur, quod
niſi fieret, ſe omnem moturum lapidem, quo iniuriam ulciſceretur. Interim conſcri-
ptus eſt iudicialis dies in oppido Briſacenſi, conuocatiq; iudices ex omnibus per circui-
tum ciuitatibus & terris, ex Alſatia, ex Argentina, Sunggoia, Nigra ſylua, Baſilea, Fri-
Accuſatur Hagenbachius in iudicio. burgo, Berna, Solothuro, &c. Accuſatus eſt Hagenbachius de quatuor facinoribus. Pri
mò quòd in oppido Thann quatuor ex Senatu uiros graues abſque iudicum ſententia
& ſine cauſa decollari feciſſet contra omne ius diuinum & humanum. Secundò quòd
literas & ſigillum dediſſet, ſe nihil innouaturum Briſaci, nec ullas exactiones extorſu-
rum. Item nullum peregrinum populum intra mœnia oppidi admiſſurum, quæ omnia
minimé obſeruauit, nam poſuit & depoſuit pro arbitrio iudices & conſules in oppido,
impoſuit graues exactiones, introduxit alienum populum, illiq; liberum fecit, ut hoſpi
tes ſuos confoderent. Violauit fœminas & uirgines, incœſtauit moniales. Verum hæc
excuſauit huiuſmodi commento. Quòd omnia feciſſet iuſſu aut ſaltem nutu ducis Ca-
roli, & quòd Carolo ſuperuenienti aliud feciſſent homagium ciues Briſacenſes, quodq;
poſterius ſacramentum eneruaſſet prius. Quod autem oppreſſerit uxores alienas &
uirgines, primus non eſſet, ſed circumſtarent multi, qui in eadem damnatione eſſent, &
tamen neque in corpore, neque in uita punirentur. Durauit autem conſiſtorium illud
& cauſæ examinatio ab hora ſeptima matutina uſque ad ueſperam, tunc fuit finaliter à
iudicibus concluſum & ſententia lata. Petrum Hagenbachium extremo afficiendum
ſupplicio. Data ſententia acceſsit Heroldus Imperatoris & dixit: Petre ab Hagenbach,
condoleo tibi quòd ſic perditè uixeris, ut nedum equeſtrem ordinis tui dignitatem cu-
ſtodieris, uerùm & uitam amiſeris. Iubeor commiſsione horum ſedecim ſtrenuorum
equitum te ſpoliare dignitatis tuæ inſignijs, ſed quia non inuenio in te hæc ſigna, pro-
nuncio & publicè proclamo, te indignum militia Sancti Gregorij, in cuius nomine &
honore militiæ cingulum aliquando induiſti. Poſt hæc conuerſus ad cunctos mili-
tes deauratos & reliquos uiros aſtantes ait: En ſtrenui domini, ueſtro iuſſu denuda-
ui hunc Petrum Hagenbachium omni honore & dignitate, promulgans eum ceu in-
dignum equeſtri & militari ſodalicio, reum autem ob facinora ſua publico ſuppli-
cio & morte: uos præterea atque omnes aſtantes & pro militari dignitate nitentes, ex-
hortor, ut iuxta nominis ueſtri tenorem ſtrenuos & integros uos geratis, atq; hunc Ha-
genbachium uobis pro exemplo ſtatuatis. Finito Heroldi ſermone, ſurgens Marſcal-
cus monuit iudicem, ut iuxta ſententiæ tenorem, iudicium exequeretur. Audiens Ha-
genbachius iudicum ſententiam, rogauit hanc impartiri gratiam, ut caput à corpore tol
leretur, quod & ſibi conceſſum eſt. Veniens autem ad locum ſupplicij, cœpit in hunc
modum

modum loqui: Scio hanc meam mortem non inultam relinquendam à duce Carolo, atque ob id me mei non tantopere miſeret, quantum multorum bonorum uirorum, qui propter me morituri ſunt. Rogauit ſecundo, ut Deum pro ſe precarentur, & tertio, ut

dux Sigiſmundus teſtamenti ſui executionem faceret, in quo ordinauerat templo Briſacenſi tradendam catenulã auream & ſedecim egregios equos, ualentes mille & centum florenos. Vbi uerò decollatus eſt, corpus eius ductum fuit ad locum Hagenbach, & ad maiores ſuos ſepultum. Durauit tyrannis illa & terræ impignoratio quinq; annis, quanquam Hagenbachius duntaxat 3. annis & dimidio præfecturam adminiſtrauerit. Cęterùm Carolus Burgundus audita ſui præfecti occiſione, furore repletus, conſtituit de omnibus qui cooperati fuerant, ultionem ſumere. Et primum quidem cepit Henricum comitem Vuirtenbergenſem, iuxta Lutzelburgum. Quod ubi Baſilienſibus innotuit, miſsis illico bombardis, uiris & reliquo apparatu bellico ad Montem Belgardi, præoccupare ſtuduerunt portam illam, atq; munierunt caſtrum. Dux uerò Carolus miſſo nuntio ad Caſtellanum Montis Belgardi, iuſsit ſibi aperiri caſtrum, alioquin cominatus eſt ſe occiſurum captum comitem. Reſpondit Caſtellanus ſeu arcis præfectus: Cepit dux præter omne ius dominum meum illuſtrem, quem ſi etiam occiderit nõ aperiam, cùm adhuc alij ſuperſint comites, quibus æquè ut capto comiti iuramento ſum aſtrictus. Audientes uerò Sigiſmundus dux & Baſilienſes ducis Burgundiæ propoſitum, admonuerunt omnes confœderatos ſuos, ut armati obſiſterent Carolo, ne erumperet in Germaniam. Carolus tamen miſsis ſex millibus equitum contra Sigiſmundum ducem Auſtriæ, & contra epiſcopum Baſilienſem, caſtrametatus eſt iuxta Bruntrut, apud quos fuit Stephanus Hagenbachius, ulturus fratrem ſuum, ac deinde profectus in Sunggoiam, ſpoliauerunt 30. uillas, nempe Damerkirch, Olenberg, &c. interfectisq; aliquot uiris, ceperunt reliquos unà cum mulieribus & pueris, quos abducentes extorſerunt pecuniam ab eis. Abegerunt quoq; 2000. armentorum. Cæterùm Pfirtenſes uolentes ulciſci illatum damnum, inciderũt in grauius malum: nam cæſi fuerunt ex eis 60. uiri, & capti 100.

Decollatur Hagenbachius.

ELICVRT EXPVGNATVM.

Cap. CVIII.

QVum dux Carolus ab oppido Nuſsia copijs Imperatoris Friderici deturbaretur, initium eſt cõſilium ut rex Franciæ illum oppugnaret in Picardia, dux autem Auſtriæ & Heluetij Burgundiam inuaderent, id quod opere & impletum eſt. Nam epiſcopi Baſilienſis & Argentinenſis ciuitates imperiales per Alſatiam, Sigiſmundus dux Auſtriæ atque Heluetij communibus copijs adorti ſunt oppidum & caſtrum Elicurt. Quod uidens dominus de Blauumont, tentabat ſuo exercitu liberare oppidum Elicurt ab hoſtium expugnatione. At Germani in illum uerſi, occiderunt de eius exercitu duo millia, & reſiduos in fugam uerterunt. Tunc Elicurt dedidit ſe illis. Deinde poſt Luciæ feſtum Bernenſes & Friburgenſes occuparunt oppidum Remont, quod ſonat rotundum montem, eſtque ſitum inter Friburgum & Loſannam in monte, cuius loci dominus adhærebat duci Burgundiæ. Et hæc omnia fiebant interim quo Carolus Nuſsiæ obſidione diſtinebatur. Veniebat quoque eo tempore filius regis Neapolitani per Longobardiam & Pedemontem cum exercitu & pecunia, ut ſuppetias ferret duci Carolo, ſed Heluetij admoniti per Ludouicum regem Gallorum, incluſerunt omnia itinera, ut filius regis cogeretur reducere pedem. Sequenti anno in fine Aprilis, coniungentes copias ſuas Baſilienſes, Argentinenſes, Heluetij, & dux Sigiſmundus, mouerunt exercitum contra Biſantium & Ponterlin, & in

Remont oppidum.

ipſo itinere occupăuerunt oppidum Granſen atque caſtrum eius, & oppidum Orben cum caſtro eius, rex uerò Galliæ non pauca loca ademit Burgundo in Picardia & Burgundia. Burgundi autem erumpentes exuſſerunt quadraginta uillas iuxta Bruntrut & iuxta montem Beligardi & Tattenriet. Atque in his omnibus duciſſa Sabaudiæ ſoror regis Galliæ peſsimè egit, quippe quæ adhęrebat duci Burgundiæ, & concedebat illi liberum contra Heluetios acceſſum. Vnde Heluetij indignati contra mulierem, motis armis in terram Sabaudienſem, occupauerunt plurima loca, nempe Murten, Auenticum, Paterniacum, Montenach, Steffis, ubi occiderunt circiter mille uiros, Font, Laſerren, Yuerdon, Sanctam crucem, Alacle &c. Fuerunt etiam 20. caſtra expugnata & exuſta. Oppida Morſee & Neuidunum, & alia quædã dediderunt ſe. Geneua dedit 26000. aureorum, iurantes ligæ Helueticæ, ſicut & Loſanenſes fecerunt. Hæc, ut diximus, omnia ſunt geſta interim quo dux Carolus obſidebat Nuſsiam. Soluta autem obſidione illa, anno ſcilicet 1475. circa diem D. Margaretæ, recedentibusque duce & Imperatore, rumor uulgabatur, ducem Imperatori numeraſſe ducenta millia aureorum. Multis ualde diſplicebat hæc Imperatoris & ducis reconciliatio. Si enim Imperator uoluiſſet, bello finem feciſſet expugnaſſetque ducem, ſed putant eum ob futura connubia aliud in animo uerſaſſe. Audientes autem Confœderati omnes Carolum ducem ſoluiſſe Nuſsianam obſidionem, uenireque maxima uirtute in partes ſuperiores, collegerunt & ipſi maiorem exercitum, undique affluentibus copijs militum, à Baſilea, Argentina, Alſatia, Berna, &c. In uigilia S. Laurentij dedidit ſe oppidum & caſtrum Blouumont, quod diu obſederant Heluetij & Auſtriaci, inuentaque ſunt in eo octo dolia pulueris bombardici, multa tormenta ænea atque commeatus pro duobus annis, quibus eductis, oppidum incendio eſt abſumptum. Idem factum eſt caſtro Vuarybon. Cæterum dux Burgundiæ cum ſuo exercitu rectà cõtendebat in Lotharingiam, ſibi ſuppetias ferebat rex Angliæ, atque dux Mediolani, cui duciſſa Sabaudiæ liberum tranſitum conceſsit. Circa feſtum omnium Sanctorum dux Burgundiæ expugnauit omnia oppida & caſtra in Lotharingia, præter Sirick & Nanſeum. Eo tempore frater Caroli nothus expeditionem mouit cum nobilibus Burgundiæ in Valeſiam, exuſtisque aliquot uillis, comprehenſi ſunt & eorum duo millia à Valeſianis interfecti, inter quos fuerunt decem domini Burgundici. Circà diem S. Eliſabet, dux Carolus Nanſeum in deditionem accepit. Deinde circa feſtum D. Nicolai induciæ factæ ſunt inter ducem Burgundiæ & omnes Confœderatos, uſque ad Calendas Aprilis anni 1476.

Sabaudia à Cõfœderatis occupatur.

Blouumont exuſtum.

Nanſeum capitur.

Anno 1561. die 15. Martij nobilis quidam Burgundus de Rey, occupauit oppidum & arcem Elicurtium eius nomine, inter ipſum & comites Vuirtenbergenſes atque Ortenbergenſes lis ſub iudice penderet. Cum igitur eam reſtituere nollet, miſſo à duce Vuirtenbergenſi exercitu, machinis muralibus inſtructo duce Alberto Arbogaſto barone ab Heuuen, die 11. Iunij horrendum in modum muros quatere cœpit, adeò ut ij qui arcem tuebantur ad deditionem compulſi, facta conuentione excedere coacti ſint, atque ita principes comitis adhuc pueri tutelam gerentes, uictoriam citra cruorem reportauerint, arcemque cum oppido iterum ad ſe reuocauerint.

PVGNA IVXTA OPPIDVM GRANSEN.

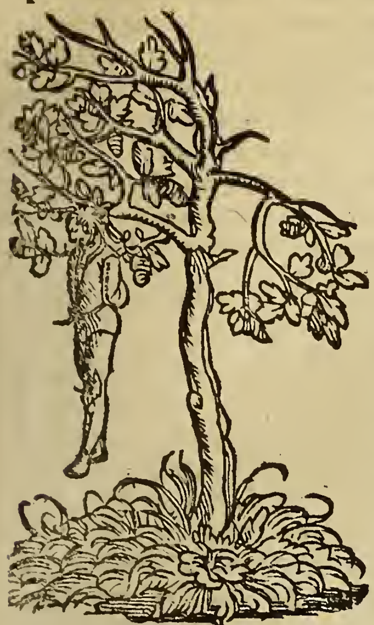
Cap. CIX.

ANno 1476. poſt diẽ Purificationis miſit dux Mediolanenſis duci Carolo 15000. uirorum, duciſſa autem Sabaudiæ 5000. qui omnes uenerunt Loſannam ad ducem, nam eam ciuitatem dux coactis ingentibus copijs inopinato aduentu obruit. Loſanenſes nulla ſcientes tam repente auxilia aduerſus tam inſtructum hoſtem, territi dediderunt ſe. Capta autem Loſanna, quæ erat Heluetijs confœderata, Heluetij ſine mora delectu habito aduerſus eum educunt copias, præmiſsis in oppida hoſti proxima præſidijs. Oppidum Granſen præſidium 400. Heluetiorum. Duodecima Februarij Carolus dux obſedit oppidum Granſen & caſtrum eius, 50000. militum, adductiſque 500. magnis tormentis æneis, cœpit oppugnare oppidum, & in primo amiſit 100. uiros. Videntes autem qui in præſidio erant Bernenſes, quod futurum erat, incenſo oppido fugerunt in caſtrum. Dux ergo aggreſſus caſtrum cœpit illud bombardis infeſtare, cadentibus utrinque nonnullis. Sollicitabat etiam obſeſſos ad deditionem, quod cùm illi negarent niſi reciperet illos cum gratia, promiſit eis quod petebant, unde & dediderũt ſe illi.

Accepto

Accepto ergo caſtro,cepit omnes qui in præſidio erant,fecitq́ 80.ſuſpendi,& 200.in lacu uicino ſubmergi,reliquos captiuos tenuit.Quo ſcelere uehementer cōmouit omnes ſuperioris Germaniæ homines,non ſolum Heluetios:quare coniunctis uiribus aduerſus ducem duxerunt copias, nempe Heluetij, exercitus ducis Auſtriæ,cuius ductor fuit Hermannus ab Eptingen,epiſcopi Baſilienſis & Argentinenſis cū copijs ſuis, & haud procul ab oppido Granſen exuerūt eum caſtris, eoq́ fugato magna eius exercitus pars fuit occiſa. Amiſit tunc dux totum apparatum bellicum,qui magnificentiſsimus fuit,omnia tormenta ænea, 300.uaſa puluerum bombardicorum. Tunc Heluetij recuperarunt omnia oppida & arces à Carolo occupata,& ſuſpenſos Germanos milites laqueis ſolutos,arboribus & patibulis liberatos,terra condunt,captiuosq́ Burgundos,quos Carolus præſidio reliquerat,laqueis eiſdem ſuſpendunt. Venit autem dux in fuga illa prima nocte ad Yuerdon,ac deinde Naſerith,& præ animi mœrore nec edere,nec bibere uoluit:ueniensq́ tandem Loſannam,exercitum ſuum rurſum inſtaurauit.Miſit etiam legatos in Flandriam & alia loca,qui cogerent nouas copias, exegitq́ à Burgundis ſextam omnium facultatum partem in uſum belli,quoniam conſtituit ſemel aut uincere, aut ſe ſuosq́ omnes perdere.Tanta erat animi uarijs affectibus turbati ira,nec habuit ullam impenſarum rationem. Voluit duciſſa Sabaudiæ 4000.militum Carolo opem ferre,at Friburgenſes illis obuiantes,in fugam uerterunt. Venerunt quoque aliquot millia Longobardorū per montem S.Bernhardi in Valeſiam,occiſisq́ centum & 20.incolis,ſic irritauerunt Valeſianos,ut illi congregati ſtrauerint 1000.Longobardos,reliquis in fugam uerſis. In his omnibus laborabat Fridericus Imperator,ut pacem faceret inter Heluetios & ducem Burgundum.

Confœderati ſuſpenduntur.

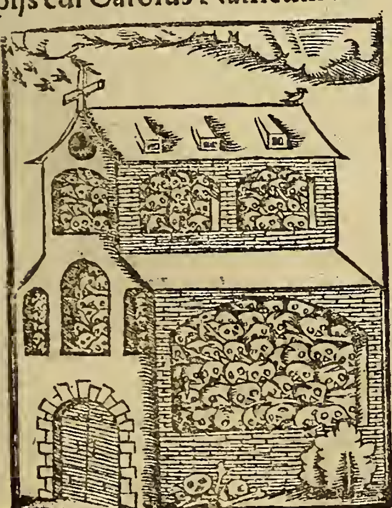

Carolus primò uincitur.

PVGNA IVXTA MVRTAM.

Cap. CX.

CArolus copijs reparatis,& auctioribus quàm antea,iterum aggreditur Heluetios ulturus ſe atq́ nona die Iulij,anno 1476.oppidum Murtam obſidione cinxit. Baſtardus Burgundię caſtrametatus eſt ad lacum,habuitq́ in caſtris triginta millia equitū & peditum,dux autem ipſe uerſus montem ordinauerat caſtra ſua,& dominus de Remond in deſcenſu uerſus lacum caſtra ſua conſtituit, in quibus habuit octo millia militum.Sicq́ ex omni parte infeſtabant oppidum. Properat eò Renatus cum ualidis copijs cui Carolus Nanſeum abſtulerat,iunxitq́ ſe Caroli hoſtibus,auxilium laturus Heluetijs.Fit itaq́ pugna & funditur Caroli prima acies, in fugam uerſo eius acie ductore.Quod uidentes Murtenſes,facta ex oppido eruptione iunguntur cum duce Lotharingiæ,& hoſtium caſtra,cæſis plurimis perua ſere,nec fuiſſe fertur fugæ modus:interierunt in ea pugna decem aut ſeptem millia hoſtium, inter quos fuerunt duo adoleſcentes duces Cleuenſes. Dux quoque Carolus in ea pugna parum fuit uulneratus. Videns uerò Baſtardus pugnæ infelicitatem,inſtituit & ipſe cū ſuis fugere,at Germani eos inſequentes, confoderunt & ſubmerſerunt in lacu ferè ſex millia. Comes quoque Remondenſis ſolus belli pondus ferre non potens,fuga ſibi ſalutem quæſiuit. Domus deinde extructa extra mœnia oppidi Murtenſis plena oſsibus interfectorum,oſtendit in hunc uſq́ diem quanta cædes illa fuerit,quotq́ ibi occubuerint homines uidentur adhuc in quorundam cranijs infixa ferrea iacula,uidentur in oſ-

Carolus uincitur ſecundò.

ſibus

ſibus ipſis accepta uulnera,ſed de quibus ſuprà nonnihil ſcripſimus.Perdidit dux Carolus in hoc cōflictu omnia ſua tormenta ænea atq; præcioſa iocalia,& uenit triſtis & mœſtus cum paucis ad S.Claudium,atq; inde Biſantium. Victoria de Carolo in hunc modum habita Renatus Argentinam ſe recipit,indeq; aliquot armatorum millibus roboratus Nanſeum,quod ſibi Burgundus uſurpauerat,obſidione cingit, recuperatq; ſexta die Octobris,reperiens in eo præſidium quadringentorum equitum & ſexcentorū peditum Burgundorum. Miniſtrauerunt quoq; Argentinenſes & Baſilienſes ſuppecias aliquas Bernenſibus & Friburgenſibus qui unà profecti in Sabaudiæ partes, occupauerunt Geneuam,Loſannam,& uniuerſam terram illam,deinde uſurpauerunt & ditionem comitis Remondenſis. At epiſcopus Baſilienſis & reliqui confœderati excurrentes in Burgundiæ partes,obtinuerunt & diruerunt multa oppida & caſtra in Burgūdia.

Nanſeum recuperatur.

OBSIDET BVRGVNDVS OPPIDVM *Nanſeum.* *Cap.* CXI.

INterim Burgundiæ dux, cui aduerſa omnia ſuccedebant,ægrè admodum ferens à modico principe uinci,reſarcitis pro tempore copijs ex Salinis Sequanorum oppido,Nanſeum ducit & obſidet,habens in exercitu 14000.pugnatorum,aliasq; expectās copias,Heluetios ſperans non iam ſerio aliena defenſuros. Dumq; ibi uenientem exercitum præſtolatur,ecce Renatus cum ſuis & Heluetiorum copijs adeſt. Erat oppidum munitum quibuſdam Gallis,Heluetijs & alijs Germanis,qui una nocte quadringentis equis erumpentes,adhærente ſingulis equitibus armato uno milite, ſtragem fecerūt in Burgundis,ſurreptis aliquot bombardis, ſine magna iactura redierunt in oppidum. Strauerant autem in ducis caſtris quadringentos,ceperantq; multos, & abduxerunt octingentos equos.Simile ſtratagema accidit duci Carolo ante Niclas port,ubi amiſit uiros trecentos,& equos octingētos.Reuerſo autem duce ad Nanſeum,Germani & dux Lotharingię partito agmine,alteri ſecundum flumen,alteri per uiā militarem Nanſeum uerſus compoſito ordine incedunt, iam etiam Carolus ſuam aciem ſtatuerat & hoſtes ipſos,qui uia publica progredirentur,tormenti appetere properabat.Quod animaduertentes eius aciei ductores,quinta die Ianuarij ſiniſtroſum ad proximum collem diuertunt,inter quos Carolus quoſdam bino agmine mittit iubetq; hoſtem ab equitibus inuadi,ſequente illos numeroſo peditatu.Mox Heluetij qui in colle erant,cōuerſa in Burgundos facie,incredibili impetu hoſtem excipiunt, peditatū Caroli in fugam conuertunt,& in binum agmen,hi qui ad flumen iter habebant,nulla mora incurſantes,totam cohortem fuderunt.Eſt pons non procul Nanſeo,ad quem poſtquam fugientes perueniunt Burgundi,inſequētes eos ferociter Lotharingo,pars fluminis uadis ſe credentes, ab Heluetijs cæſi,pars fluctibus obruti interibant,pars quæ ſyluis ſe abdiderat,ab incolis ſine miſeratione iugulabantur.Nec ceſſauit Lotharingus hoſtem ſequi, donec aduenients nox eum prohibuit. Tum de Burgundo duce interiſſet'ne an uiueret ſollicitus,at ille reuera dum ſe fuga ſaluare cōtendit,labente equo fuerat tribus uulneribus occiſus, uno ad caput ſecus aurem,ad dentes uſq; pertingēte,altero ad fœmora,tertio ad anum, id quod Antonius eius frater nothus,quem Lotharingus,captiuum habebat & alij conteſtati ſunt,cuius tamen rei fidem uix admiſerunt hi,qui Burgundionū poteſtatis erant, pertinaciſsime affirmantes eum è pugna ad Germanos dilapſum ibiq; ſeptennem pœnitentiam uouiſſe.Erant qui equos gemmasq; uenales exhiberent, uenderentq; dilata ſolutione,donec Carolus exacta pœnitentia redijſſet. Erat tunc in Bruxella oppido Spirenſis diocœſis homo,qui ſolo tectus uili uelamine,aliàs nudus incedens, credebatur à uulgò Carolus publiceq; uiſitabatur à multis,à quibus ipſe ea gratia uitæ ſubſidia recipit.Tandē uerò ſub diſsimulatione opinionis de ſe factæ abiens elapſus eſt. Inuentum autem ducis cadauer nudum apud Nanſeum ſepultum eſt poſtridie Epiphanias Domini. Hæc fuerunt Caroli ducis uiri genere nobiliſsimi & animo nimium fortis. Interierunt in hac ultima pugna ex parte ducis Caroli tria millia, capti autem fuerunt Balduinus & Antonius baſtardi,comes quidam de Naſſauu,iuuenis marchio de Rœtelen,comes unus ex Anglia,& multi alij domini atq; nobiles.Habes quoq; hanc hiſtoriam ſuprà ante Italiam breuioribus explicatam uerbis.

Burgundi cæduntur.

...e Carolus

DE BELLO INTER HELVETIOS ET SVEVOS anno Chriſti 1499. congeſto. Cap. CXII.

HOc Chriſti anno 1499. fuerunt inter Heluetiorum confœderatos & domum Auſtriæ ortæ quædam ſimultates, primum ex paruis cauſis, ſed ex quotidianis uicinorum inuicem conuitijs odium indies creuit, ac tandem res uenit ad arma. Quanquam uoluntas non erat Maximiliani, aut ullorum præcipuorum principum aut ciuitatum, bellum eo tempore cum Heluetijs gerere, ſed ut dixi, nullæ magnæ cauſæ belli erant, erat tantum cæcum, ſtultumq́ odium uicinorum quorundam hominum leuium, quibus magis placet rerum turbatio quàm alma pax. Erant etiam quidam pacis turbatores potentes, qui non uerbis tantum, ſed & factis incipiebant laceſſere Heluetios. Conabantur enim arces quaſdam quæ pertinebant ad Curienſem eccleſiam cathedralem occupare, id quod Rheti ferre nolebant. Miſerunt itaque epiſcopum ſuum, cui potiſsimum erat illata iniuria, ad Maximilianum, qui ei hæc exponeret. Maximilianus præſulem Conſtantienſem ordinauit, ut partes ſuo componeret nomine. Ipſe uerò abiens ad Germaniam inferiorem, magnum poſt ſe reliquit diſsidium. Nam conſiliarij in Inſpruck contemnentes conuentum in Feldrich per epiſcopum Conſtantienſem celebrandum, mittunt ad principes & ciuitates Sueuici fœderis: petunt ut Maximiliano & ſibi ferant auxilium aduerſus Heluetios, omnes homines præ ſe contemnentes. Et belli autores quidam nobiles ſub nominis Maximiliani autoritate multum poterant apud Sueuicum fœdus. Inuadunt igitur priores Cæſariani Heluetios, capiunt oppidulum Meienfeld, & monaſterium Munſterthal diripiunt, occidunt multos, & quoſdam captos cum reliqua præda abducunt. Heluetij uidentes nullum paci relictum locum, collecti occurrunt hoſti, ſuos defenſuri ſocios. Congreſsi tandem diu Heluetiorum impetum ſuſtinuerunt Sueui, quouſque terga uerterunt: quos inſecuti Heluetij, ſua omnia recuperauerunt, & igne ferroq́ hoſtilem agrum uaſtarunt. Maximilianus qui tum in Geldria erat alio occupatus bello, ubi audiuit de bello Heluetiorum, pacem fecit apud Geldrenſes, & feſtinauit in ſuperiorem Germaniam. Tunc autores & inceptores belli grauiter accuſabant Heluetios apud optimum uirum Maximilianum, & facile erat in abſentes quiduis dicere. Irritatus Cæſar, decreuit omnes uiros & neruos in bellum aduerſus Heluetios intendere. Quare totum imperium uocat in auxilium ad debellandos Heluetios. Cumq́ aliquoties conflixiſſent infeliciter Cæſariani, petebat Maximilianus à duce Mediolanenſi ut ſe interponeret, & cum Heluetijs de pace ageret, nam magnam inobedientiam in ſuis experiebatur, & uidebat omnium animos territos. Pacis igitur componendæ gratia locus ſtatutus eſt urbs Tygurum. Sed dum hæc aguntur, Cæſariani contra induciarum fidem Helueticum pagum incendunt, & occidebant apud Rhineck circiter ſexaginta Heluetios. Videntes hoc Heluetij, irritati plures Cæſarianos occiderunt atque reliquos fugauerunt. Nihil igitur agi potuit eo tempore de pace, quin multis locis pugnatum eſt, & ubique ferè fortuna fauit Heluetijs. Griſones rurſum acceperunt oppidum Meienfeld, exortumq́ue eſt bellum in terra Atheſiana, & extenſum eſt ad Curiam uſque, imò ad Conſtantiam & Baſileam. Dominus de Brandis recuperata Meienfeld, præſidium poſuit in ea. Superuenientes Griſones atque Heluetij interfecerunt nonnullos, expugnauerunt caſtrum Vaduz, & comprehenderunt in eo dominum de Brandis. In Februario profecti Tygurenſes, Bernenſes, Friburgenſes & Solothurenſes in Hegoiam, expugnauerunt atque incenderunt decem caſtra & uillas. Paulò poſt Lucernates, Vrani, Suitenſes, &c. expeditionem mouentes ad Hord, Cæſarianos inuadentes, percuſſerunt circiter tria millia uirorum. Cæſariani quoque qui in Vualdſshut & Laufenberg excubias agebant, excurrentes comburebant Bernenſibus circum Vocetium montem aliquot uillas. Biduo ante Palmarum diem deſcendentes mille Heluetij ultra Baſileam ad prędam, Cæſariani autem profecti ex Sunggoia & Briſgoia ad Dornach & cōburentes domos quaſdam, in reditu obuiantes Heluetijs prope Baſileam in nemore, Bruderholz uocato, ab Heluetijs in fugam ſunt uerſi. Decima octaua die Aprilis uenerunt Cæſariani in Sueuica liga Conſtantiam cum nouem millibus armatorum, combuſtaq́ uilla Ermatingen, interfecerunt ibi circiter ſeptuaginta uiros & aliquot Heluetios, & præſidium Heluetiorum uerterunt in fugam. Erat

Ex ſcintilla magnum incendium.

Meienfeld oppugnatur.

Imperium uocatur contra Heluetios.

Omnia bellis feruent.

Schwader-loch.

Erat aũtem ibi ſub ſylua, *Schwaderloch* nomine, campus frumentariũs, maturaq́; erat ſeges: cum igitur meſſores ex urbe ueniſſent plurimi & meterent, militibus in acie conſtitutis, qui hoſtes repellerent, ſi uenirẽt, Heluetij qui in ea ſylua excubias ſemper habebant, cõgregati expectabant, donec demeſſum eſſet frumentum, & pro parte eſſet curribus impoſitum. Cũm autem militum animi eſſent in urbe cœnam appetentes, prorumpunt ex ſylua tacitè Heluetij uno tãtum ſigno, & interim audiebatur fragor & clangor tubarum in ſylua non aliter quàm ſi eſſet plena armatis, erãt autem ſenio defecti & adoleſcentuli nondum ad pugnam habiles, qui ſtrepitum & ſonitum illũ excitàbant: unde territa Cæſariana acies ad primum Heluetiorum in eos impetum fugiunt. Nam alia uia quàm expectabatur hoſtis, ueniebant declinantes ſcilicet bombardas, quæ Cæſarianis prorſus inutiles erant. Heluetij Cæſarianos fugientes perſecuti uſq; ferè ad urbis mœnia occiderunt multos, cœperunt quoſdam, potiti ſunt bombardis, curribus & equis cum demiſſo & colligato frumento. Multis itaq; hoc modo in locis pugnatum eſt, ſed ferè ubiq; fortuna fauit in Heluetijs.

Heluetij uicto ria potiuntur.

Apud Fraſtentz Heluetij commiſſa pugna, uictoriaq́; obtenta, quinq; ſigna & aliquot bombardas multaq́; arma nacti ſunt. Profecti deinde Heluetij contra Tungen exuſto oppido & arce, expugnauerunt Kuſſenberg, & cremauerũt Stulingen atq; Blumbenbergum. Bernenſes quoq; Friburgenſes & Solothurenſes deſcendentes Baſileam, & ultra profecti in Sunggoiam, exuſſerunt uillas quæ erant ſub officio præfecti Lanſarenſis. Interijt etiam tunc prope Baſileam Ioannes comes Ortenburgenſis. Circa Penthecoſten irruerunt Tyrolenſes in terram Engadin, & combuſſerunt multas uillas, at Griſones cum octo millibus expeditorum in eos irruentes in Munſterthal, ſtragem magnam fecerunt aſſecutiq́; ſunt uictoriam, ſed cruentam. Inſecuti autem alios fugientes in Glurus, interfectis multis, obtinuerunt uexillum Tyrolenſe atque ſex alia ſigna. Ceciderunt circiter tria millia uirorum, exuſtaq́; ſunt oppida Glurus, Mals & alia tredecim loca.

Poſt multa itaq; infelicia bella, mathematici, aſtrorumq́; periti perſuadebant Maximiliano, ut iam nouo loco, nouisq́; copijs aggrederetur Heluetios. Nam ſydus quod Heluetijs tantopere fauiſſet, iam non amplius in cœlo apparere, ſed contrà exortas ſtellas, quæ principibus & regibus amicæ eſſent. Maximilianus igitur circa feſtum Magdalenę Italogallos quoſdam milites oberrantes cõſcripſit, eos iunxit copijs quas Argentina & Alſatia atq; alij in illis regionibus miſerãnt. Hi itaq; unà proficiſcuntur ad obſidendã arcem Dorneck. Erant copiæ non paruæ beneq́; omni genere armorum inſtructæ, præcipuè bombardis. Caſtra igitur ante arcem parauerunt. Heluetij uerò antequam aduenirent, ſciebãt hoſtem in iſtis regionibus fortunam tentaturum. Quare dum hoſtes caſtris locum deligunt, & tormẽta ad arcem oppugnandam diſponunt, ipſi ex Lucerna, Zug, Tyguro & Solothuro primo uenerunt, ac deinde Suitenſes, & reliqui remotiores. Qui prius uenerunt deliberant, expectandi'ne ſint alij: placuit ſententia una omnibus, non eſſe cunctãdum, né caſtrorum munitionibus firmatis, hoſtes maiori negocio pluriumq́; nece ſint repellendi. Nec dubitàbant, ſed ita ex improuiſo opprimerent aduenientes nihilq́; adhuc timentes, ſtatim fugituros. Quam ob cauſam præcipitabant ſe in hoſtem ex monte Heluetij, ceu torrens omnia ſecum rapiens. Cæſariani uiolentiam primi impetus non ferentes fugiunt, ſequuntur Heluetij & cædunt ex illis quatuor millia, uix centũ ex Heluetijs cadentibus. Potiti ſunt Heluetij magna præda & belli apparatu, impedimentisq́; omnibus & aliquot militaribus uexillis. Occubuerunt multi ex prima nobilitate, inter alios comes de Bitſch, Henricus comes de Furſtenberg & Caſteluuart. Poſt illud prælium Maximilianus iterum conſtituit agere de pace. Conuenerunt legati Baſileam ob eam cauſam. Maximilianus miſit illuc ſuo nomine honeſtiſsimam legationẽ, doctores iuris, nobiles & comites. Cum igitur utriq; Cæſariani & Heluetij peterent iniqua ut æqua fierent, tandem media ſunt excogitata, quibus cruentum & infelix bellum eſt ſublatum & pax facta. Fuerunt autem & Baſilienſes paci huic incorporati, eo quod in his beli tumultibus neutri fuerunt, quod Cęſari Maximiliano non diſplicuit. At his obſtantibus, Baſilienſes poſt pacem firmatam extra mœnia ſua non ſatis tuti erant, affecti ſpacio duorum annorum multis iniurijs. Quapropter adhuc memores antiquorum beneficiorum, quæ eius impenderant à multis annis Heluetij, inierunt cum eis perpetuum fœdus, anno Chriſti 1501. decimatertia Iulij.

Arx Dorneck.

Heluetij ruunt in Cæſarianos.

BELLA

BELLA INTER HELVETIOS ET GALLVM geſta. Cap. CXIII.

ANno Chriſti 1510. Iulius papa conducto ex Heluetia exercitu, ſuisq́ ex Italia copijs adhibitis magno conatu in ſua ipſius perſona in caſtris uerſans, Venetorum urbes quaſdam inſignes oppugnauit, quaſdam etiam expugnauit. Veniente uerò poſtea cum magnis Heluetiorum & Gallorum copijs Ludouico rege Franciæ contra Venetos: illi non mediocriter territi ſunt ob hoſtium multitudinem, agunt cum pontifice de pace, non ignorantes hoc placato, cum alijs minus negocij fore. Deinde pontifex confœderans Venetis, bellum inſtituit contra Gallum. Heluetij uerò per pontificem uocati, quum ad Mediolanum peruenirent, reſiſtente Gallo, quin & legatis eorum prope Luganum à Gallis ſpoliatis, indignati magnis copijs ſollicitante epiſcopo Sedunenſi, traiecerunt montem Sancti Gothardi. Et quum in ducatu Mediolanenſi nihil efficere poſſent, omnibus locis iuſtis præſidijs munitis, Iulius procurauit, ut Heluetij per Atheſim ditionem Maximiliani in Italiam intromitterentur. Interim uerò Gallus uictoria eſt potitus in ipſo die paſchæ, anno 1512. prope Rauennam contra Iulium papam. Iulius ſui exercitus cædem ægro ferens animo, omnibus modis hoc unum effecit, ut Gallus intra decem hebdomadas auxilio Heluetiorum & Venetorum conſentiente Maximiliano Italia pelleretur, & ducis Ludouici Sfortiæ filius Maximilianus nomine, in ducatum reſtitueretur. Anno milleſimo quingenteſimo decimotertio. Gallus collectis multis ſtipendiarijs potenter ingreſſus eſt Italiam erumpentibusq́ Heluetijs qui erant in oppido Nouerienſi, & ſubmiſsis alijs Heluetijs ab omnibus cantionibus, pugna eſt commiſſa inter Gallum & Heluetios, adeptiq́ ſunt Heluetij uictoriam cruentem. Nam ceciderunt à parte Galli ſex millia, & in exercitu Heluetiorum octingenti. Amiſit Gallus multa tormenta ænea & ſigna militaria atque reliquum bellicum apparatum. Deinde profecti ſunt Heluetij in Burgundiam, miſitq́ rex Maximilianus ad illos iuſtum equitatum, cuius ſummus dux fuit Vdalricus dux Vuirtenbergenſis. Obſeſſo autem oppido Diuionis, Gallus uidens ſe hoſtibus undique preſſum, aſtu quodam uſus, pecuniæ magna ſumma Heluetijs promiſſa obſidibusq́ quo ad hæc ſumma ſoluere datis, Heluetios à ſe facile abarcuit. Diſplicuit ualde Cæſareanis & quibuſdam Heluetijs hæc clandeſtina compoſitio, nec tamen poſtea Heluetijs promiſſa fuerunt præſtita. Si uoluiſſent Heluetij, finem feciſſent hoc tempore omnibus bellis, at quum ipſi nollet, continuatum eſt bellum in magnum eorum malum, id quod ſatis ſuperq́ anno milleſimo quingenteſimo decimoquinto experti ſunt.

Papa bellator.

Heluetij uincunt Gallum.

Diuion oppugnatur.

Anno 1514. mortuo Ludouico rege Francorum, Franciſcus comes Engoleſmenſis ſubſtitutus eſt in locum eius. Is laborauit pro continuanda & ſeruanda pace cum Heluetijs, ſed ius Mediolanenſis dominij noluit reſignare, atque ob id nulla facta eſt pax, quin ſequenti anno collecto grandi exercitu equitum & peditum, rex expeditionem mouit in Italiam. Conabantur quidem Heluetij illum impedire ne tranſiret alpes, at ſui per aliam ingreſſi ſunt Longobardiam. Rex enim non deſtitit ſibi conciliare Heluetios, cui multi quoque conſentire cœperunt, diſceſsitq́ ex Italia tertia eorum pars. Quod audiens Cardinalis Valeſianus, monuit reſiduos Heluetios, ut Mediolanum ſe reciperent. Decimatertia die Septembri quidam eorum circa ueſperam prorumpentes ex Mediolano in occurſum Gallorum, inierunt pugnam cum eis, quod reliqui uidentes ſuis tulerunt ſubſidium, factaq́ eſt magna pugna, præualentibusq́ Heluetijs, Gallicus exercitus quantumlibet bene ordinatus coactus eſt retrocedere. Durauit conflictus uſq́ ad profundam noctem. Mane rurſum itur ad pugnam, adeſtq́ rex cum equitatu potentiſsimo, dirigit omnia tormenta ænea contra Heluetios, ſed Heluetij non territi, uiriliter pugnant contra hoſtẽ, quouſq́ Guaſcones & cataphracti magno impetu in eos feruntur, & diſſoluunt aciem eorum, coguntq́ eos pedem referre, cadentibus utrinq́ plurimis. Facta eſt hæc pugna in die exaltationis Crucis anno 1515. Gallus adepta uictoria rurſum egit cum Heluetijs de pace, quam & mediantibus quibuſdam dominis & baſtardo de Sabaudia obtinuit, relicto tamen Heluetijs dominio horum locorum, Lugaui uulgo Louuers, Luggarys, Monderys & aliorum, quæ uerſus Mediolanum ſita deprehenduntur. Promiſit & annuam pacis pecuniam, atq́ pro habitis expenſis aliquot donans auri.

Rex Franciſcus continuat bellum.

Horrendum bellum.

Anno 1521.inierunt omnes Heluetij præter Tigurinos fœdus cum Gallo,daturum
ad annos uitæ Franciſci regis,atq; uno anno poſt mortem eius. Mortuo Franciſco ſuc-
ceſsit filius Henricus cum quo & fœdus innouatum,anno 1550.Quid uerò poſt hunc
annum 1521.euenerit in deſcriptione ducatus Mediolanenſis ſignaui.

DE SVNGGOIA ET COMITATV PFIRT, QVAE *hodie in ſuperiori ſunt Alſatia.* Cap. CXIIII.

SAtis diu hæſimus in Heluetia,
exigit nũc ordo ad Sunggoiam
Heluetiæ conterminam, ſtilum uer
tamus. Hæc itaq; ab ortu Rhenum
attingit,& occaſu,Galliæ extremita
tem, à ſeptentrione uerò Alſatiam.
Habet in multis locis uineas, &
ubiq; frumẽti copiam,quod circum
quaq; in omnes adiacentes uehitur
regiones, ſcilicet in Heluetiam, Ni-
gram ſyluam, Lotharingiam, &c.
Quin & tẽpore famis,Curia & Lon
gobardia hic petunt panem. Legi-
mus tamen in hiſtorijs, Germanos
quoq; ſub Henrico Cæſare ſeptimo
frumentum è Siciliæ regno addu-
xiſſe.Nam ſuo tempore tanta peſtis
graſſabatur per uniuerſam Europam,ut tertia penè humani generis pars ea abſumere-
tur.Coloniæ eo anno,nempe anno Chriſti 1313.triginta millia,apud Treuerim duode
cim millia,Moguntiæ ſedecim millia,Vuormaciæ ſex,Spiræ nouem, Argentinæ trede-
cim,Baſileæ quatuordecim,apud Herbipolim quatuor hominum millia aëris contagio
ſunt abſumpta.Totos item pagos,tota oppida uacua & ſine habitatoribus, rura ſine co
lonis & agricolis fuiſſe ſcribunt.Hanc peſtem ſumma annonæ difficultas excepit, nam
manſerit terra inculta,atque ex tanta clade ſuperſtitibus difficilius fuit uiuere quàm illis
qui peſte ſunt abſumpti,fuit mori.Et fame perijſſent,qui peſte perire & abſumi non po-
Comitatus Pfirt. tuerunt,niſi è regno Siciliæ frumenta in mediam Germaniam fuiſſent allata. Cæterum
complectitur hæc Sunggoia regio comitatum Pfirt,cuius ultimus comes Vlricus mor-
tuus eſt Baſileæ anno Chriſti 1324.relictis duabus filiabus. Vnam nempe Iohannam,
duxit uxorem Albertus dux Auſtriæ,ſorori uerò Vrſulæ nomine dedit idem Albertus
octo millia marcarum argenti pro ſua portione.Ad comitatum pertinent hæc loca, Alt-
kilch,Dattenriet,Befort,Roſenfelſs, Maſmünſter,Thann,Senheim: quæ loca noſtro
æuo ſunt diſtributa in præfecturas & impignorationes à domo Auſtriæ. In Beffort eſt
collegiata eccleſia,quę fundarunt comites de Pfirt,ſicut & Veldpach monaſterium mo
nialium ijdem fundarunt, ubi tredecim comites & comitiſſæ Pfirtenſes ſepulti iacent.
Lucellæ monaſterium. Monaſteriŭ Lützel Ciſtertienſis ordinis fundauerunt comites de Falckenberg,de mon
te Beligardi atq; Pfirt.In Maſmünſter inſigne eſt monaſterium monialium atq; aliquot
Maſmünſter. Canonicorum,quod putant fundatum à Maſone duce Alemanniæ:à quo uallis illa de-
nominata eſt uallis Maſonis,quę alioquin Vuaſt appellatur.Primogenitores huius Ma
ſonis fuerunt de regia proſapia Francorum & Burgundionum. Et quemadmodum in-
infrà iuxta monaſterium Murbacenſe ſignatum eſt,habuit hic Maſo filium unicum, qui
cum in amne Olruna,uulgò *Tolder*,balneare uellet, ſubmerſus eſt quum annorum eſſet
octo,idq; ſubter arcem in qua tunc parentes eius habitabant,& iam in ruinis iacet. Pri-
uatus ergo Maſo & uxor eius legitimo hærede,fundauerunt monaſterium in eo loco,
& eo tempore quando Eberhardus comes Egisheimenſis fundauit monaſterium Mur
bacenſe ſub Theodorico rege Francorum,anno Chriſti minusue 730.contribuentes o-
mnia bona ſua,mobilia & immobilia,terras & homines,nempe 25. oppida & uillas cũ
omnibus iuribus eorum,ordinantesq; 18.canonicos & tres coadiutores. In tumba filij
Maſonis tale legitur epitaphium: Hic iacet ſepultus filius regis Maſonis, fundatoris
huius

huius monaſterij. Habet abbatiſſa huius monaſterij literas fundationis per Ludouicum Pium approbatas ſic ſonantes. Volumus quod hoc monaſterium per Maſonem dotatum, manu teneatur & defendatur: numeranturq́ in eiſdem literis hæc oppida, quæ tunc monaſterio fuerunt ſubiecta, Mülhuſen, Einsheim, Morſuuyer, &c, quæ hodie ſub alia ſunt ditione.

THANN. *Cap.* CXV.

Eſt Thañ ſatis elegans oppidum, annumeraturq́ comitatui Pfirtenſi. Imminet oppido arx montana. Engelburg appellata, adiacetq́ mōs Rang uocatus, in quo nobiliſsimum creſcit uinum *Rangenuuein* appellatum, Baſilienſibus bene notum. Prolabitur ibi ex montium faucibus fluuius Thur, qui diſterminat Sunggoiam ab Alſatia. Collegiata eccleſia huius oppidi, fuit primum ad ſanctum Ammarinum in ditione abbatis Murbacenſis, ſed in concilio Baſilienſi fuit translata in oppidum Thañ. Eſt quoq́ monaſterium monachorum nomine Morsmunſter in hoc comitatu, quod fundauerūt comites Pfirtenſes, habet nomen iſtud à ſancto Morando, cuius corpus ibi quieſcit. Item ſanctus Amarinus aliud oppidum cum arce Fridberg, uno miliaris à Thañ diſtans, ubi aliquando fuit collegium Canonicorum quod iam eſt Thanni, abbati Murbacenſi ſubiectum. Non procul ab hoc loco origo eſt Moſellæ fluminis. Fuit autem Amarinus monachus ordinis S. Benedicti, uir ſanctus in eo loco ſepultus.

Vinum Rangicum.

Fons Moſellæ.

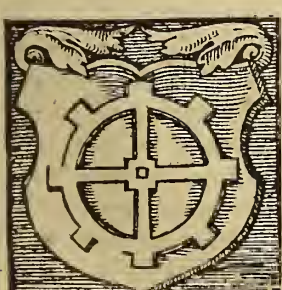
MONS BELIGARDI, VVLGO MIMPELGART. *Cap.* CXVI.

Comitatus montis Beligardi ad occaſum adiacet Sunggoiæ, habetq́ oppidum egregium & arcem regalē. Habet & alia multa oppida atq́ caſtra, ut ſunt Grans oppidum & caſtrum. Klaruuang oppidum & caſtrum, Paſſeuuang oppidum & caſtrum, quæ omnia ſunt ducum Vuirtenbergenſium, utunturq́ coloni lingua Burgundica. Cō fine eſt huic comitatui oppidum Bruntraut, ubi epiſcopus Baſilienſis in regali arce reſidentiam ſuam habet. Item Luders oppidum cum caſtro & monaſterio haud multum diſtans à Bruntraut, ſubiectum abbati Luderenſi & confine Burgundiæ. Anno 1506. perijt in Turcico bello illuſtris comes Henricus de monte Beligardo. Stephani comitis filius, atauus maternus Vdalrici moderni ducis Vuirtenbergeñ. ultimusq́ comes illius familiæ, poſt cuius mortem comites Vuirtenbergeñ. facti ſunt domini in Mimpelgard, ut infrà in Genealogia comitum Vuirtenbergenſium oſtendetur.

Luders.

Bruntraut.

MVLHAVSEN. *Cap.* CXVII.

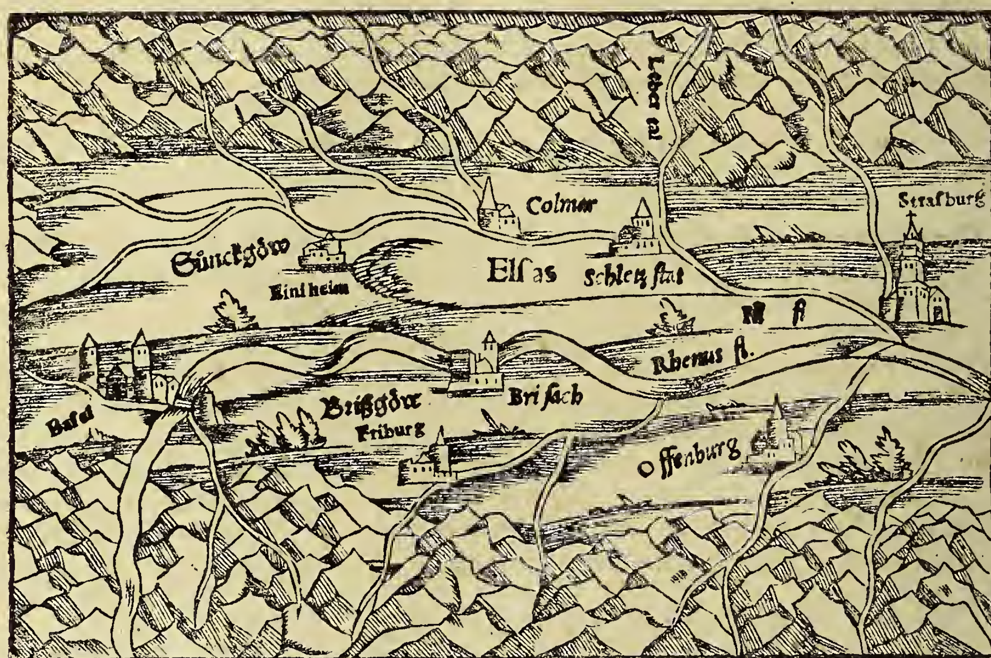

Situs oppidi Mulhauſenſis eſt quoq́ in Sunggoia. Eſt autem ciuitas imperialis. cuius aduocatiā ſicut & Colmariæ & Keiſerſpergij habuit epiſcopus Argentinenſis anno Chriſti 1261. Sed paulo poſt Rudolphus comes Habſpurgenſis recipiens Colmariam, ut infrà quoq́ dicetur, conſentientibus quibuſdam ciuibus recepit & oppidū Mulhuſenſe. Quo occupato, comes unà cum ciuium ſubſidio cinxit obſidione caſtrū quod in ciuitate erat, tandemq́ poſt tres menſes occupauit illud, captisq́ omnib. qui intra ipſum erant, caſtrum diruerunt. Electo autem Rudolpho in Romanorum regem, redierunt memorata oppida ad imperium. Oppidanorum ſtudium conſiſtit potiſsimum in uini & frumenti cultura, eſt uinum illius loci ſatis celebre. Anno 1468. cum Mulhauſiani uarias uicinorum inſidias metuerent, fœdus cum Bernatibus, Friburgenſibus & Solothurēſibus in annos quindecim, magna nobilium inuidia, pepigerūt. Vnde rapinæ incendia & cædes multæ factæ ſunt, ut tandem in apertum bellum inimicitiæ iſtæ eruperint, quo pagi Suntgoiæ plurimi exuſti ſunt. Anno 1506. Mulhuſiani ciues Baſilienſes facti ſunt.

OTMARSEN. Cap. CXVIII.

SVnt qui uillam hanc Othmarsheim quaſi Othonis Martis domum dictam eſſe arbitrentur, eo quod Otho martis idolum cultumq; illic gentiliſsimi tempore erexerit. Habet autē monaſterium dominarum, quod olim tempore Henrici quarti cōſtrui fecit comes quidem Habſpurgēſis nomine Rudolphus. Huius Rudolphi frater Vuernherus fuit Argentinæ epiſcopus, qui Conſtantinopoli in quadam inſula mortuus fuit. Habuit & alium fratrem, cuius nomen fuit Rapoto, qui antea fundauerat monaſterium Muri in Ergoia. Sunt & alia quædam monaſteria fundata per huius familiæ comites in Briſgoia, id quod ſuis in locis ſilentio non præteribo. Volunt aūt quidam hunc locum Otmarſen denominatum ab idolo Martis, qui ibi templū habuit atq; in eo honoratus fuit, id quod imago eius comprobat, quæ ante annos ab hinc nō multos fuit ibi inuēta.

DE NOBILI REGIONE ALSATIAE, CVI OB EIVS INSIgnem Fertilitatem nulla alia regio in tractu Rheni comparari poteſt. Cap. CXIX.

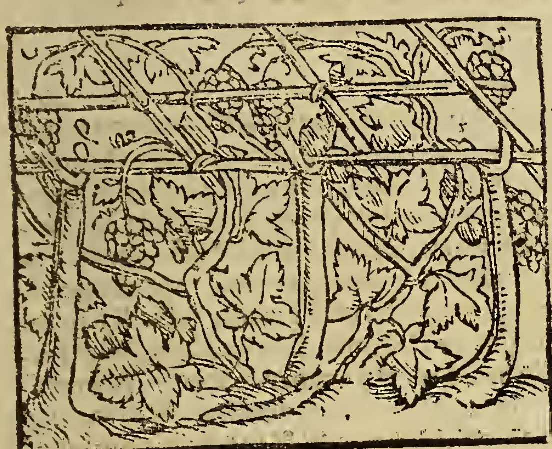
ALſatiæ nomen quod Germani Elſas uocāt, non eſt uetuſtum uocabulum, quum olim habitatores eius Tribochi & Tribotes fuerint uocati. Sunt enim qui putant metropolim Alſatiæ olim fuiſſe Argentinam, eamq; extructam à Treuerenſibus, qui à principe Trebeta originem duxiſſe putantur. Et quum poſtea Treuerenſes Coloniam deducerent in eum locum quem hodie Argentina occupat, dicti ſunt coloni illi à Treuerenſibus Tribotes. Nomenclaturam uerò Alſatiæ putant longè poſtea ab illo fluuio, a i in i mutato exortum, unde & quidam eam regionem Illeſas & nō Alſas appellatā aſſerunt, ſicut rurſus alij fluuiū cōtendunt uocatū Alſas. In libro militarium ludorum uocatur Edelſas, quaſi nobilis ſeſsio. Diuiditur autē Alſatia in ſuperiorē & inferiorē regionē. Superior quæ ſunggoiam cōtingit, habet multa dominia, nam haud procul ab oppido Thañ eſt abbatis Murbacēſis, in qua ſunt Vuatuuyler, Gebuuyler, & alia quædam oppida: hinc ſequitur Mundat, id eſt, Munus datum, quod includit Sultz, Rubeaquum, & multa alia oppida, epiſcopo Argentinenſi ſubiecta. Huic dominio adiacet Landgrauiatus in ſuperiori Alſatia, nēpe oppidū Einſsheim cum multis uillis. Is Landgrauiatus peruenit ad ditionē Alberti comitis

Landgrauiatus.

comitis

comitis Habſpurgenſis, patris regis Rudolphi, circa annum Chriſti 1200. Terminatur
Alſatia ab Oriente in Rhenum & ab Occidēte ad Voſagum montem, qui Lotharingiā
à Germania diuidit, extenditurq; à Sunggoia uſq; ad ciuitatem Vuyſſenburg. Latitudo
regionis à Rheno uſque ad montana, eſt trium miliariorum Germanicorum, etiam ſi a-
pud Hagenoiam planicies terræ adhuc latior eſſe deprehendatur, montibus ſcilicet ma-
gis ac magis à Rheni alueo recidentibus. Euomit mons Voſagus plurimos amnes, qui
per mediterranea deuoluti Rhenum petunt. Nam erumpit fluuius Tholder è ualle *Amnes ex*
Maſmünſter, Loch à faucibus Murbaci & Gebuuileri. Fecht ex interioribus oppidi *Voſago.*
Vurckheim, Bruſcha ex conualle Schirmeck alluens mœnia oppidi Molsheim, pertran-
ſiensq; urbem Argentinenſem, Sorn à Taberna curſum accipiens, Mater à Neuuuiler
uerſus Hagenoiam fluens, & Sur Foreſtam interlabens, à quo Surburg uetuſtum mo-
naſterium nomen ſortitum, quod tamen hodie eſt collegium ſacerdotum ſecularium, ſi-
cut & Lauterburg oppidum ſortitum eſt ſuum nomen ab amne Lauter, qui ex Vuaſgoi
enſibus montibus longè retro Vuiſſenburgum imperiale oppidum originem ſumit.
Hos amnes & alios ſimiles licet uideri in Tabula Rheni, quam pro Alſatia paraui. Præ-
cipuus tamen Alſatiæ fluuius eſt Illa, qui totam ferè percurrit Alſatiam, primam ſcatu- *Illa fluuius.*
riginem habens in Sunggoia ſupra, oppidum Altkirch, fluensq; iuxta oppidum Muln
hauſen, Enſisheim, Colmar, Seleſtadium & Benfelden, ſine ambagibus petit Argenti-
nam, ubi Rhenum ingreditur, receptis tamen ante omnibus riuulis ex Voſago monte
emiſsis. Quam fertilis uerò ſit hæc prouincia, hinc aduertere poteris, quod in hoc ter-
ræ tractu tam anguſto, ſingulis annis tanta prouenit uini & frumenti copia, ut nedum
cultores quorum ingens eſt numerus neceſſarium habeant uictum, ſed supereſt tātum,
ut etiam uicini quiq; eorum abundantia fruantur. Nam nobiliſsimum uinum quod a-
pud eos creſcit, continua uectura curuum

& aliquando etiam nauium, abducitur in
Heluetiam, Sueuiam, Bauariam; Lotharin
giam, & in inferiorē Germaniam, etiam ali-
quando in Angliam. In Sunggoia magna
creſcit uis frumenti, imò per totam Alſatiæ
planitiem, uſque ad Argentinam hæc fru-
mēti ubertas inuenitur, unde Lotharingiæ
montes inhabitantes, Burgundi & bona
pars Heluetiæ cibantur. In mōtibus & col-
libus decoquitur optimū uinum; & in pla-
no prouenit frumentum & arborū fructus.
Habet quoque Alſatia in montibus ſyluas
caſtanearum, habet montes turgentes mi- *Sylua caſta-*
neris argenti, cupri & plumbi, præſertim in *nearum.*
ualle Leberthal. Habet præterea in monti-
bus & uallibus nobiliſsima paſcua, id quod teſtantur optimi & pinguiſsimi caſei, qui in
Munſterthal conficiuntur. Et ut uno uerbo dicam, non eſt in tota Germania regio ali-
qua, quæ in omnibus prouentibus Alſatiæ poſſet adæquari. Sunt quidem in Germania
quædam terræ proferentes uinum haud ignobilius uino Alſatico, at nō habent interim
tantam abundantiam frumenti & arboreorum fructuum, ut ipſa Alſatia. Nam nullus
eſt iuxta montes in Alſatia locus ociosus, qui non habitetur aut ſit cultus. Iuxta Rhenū
habet paludes, & iuxta eas optima paſcua pro pecoribus. Hęc tam parua regio adeò hu
manis uſibus eſt dedicata, ut in ea inueniātur 46. ciuitates & oppidula, omnia muris cin
cta quinquaginta arces in montibus & plano ſita: uillarum uero & uicorum non eſt nu
merus. Vulgares regionem incolentes & terram colantes, miſeri ſunt: nam per ſingulos
annos abliguriunt bona ſua, nec quicquam in futurum ſeruant, unde fit, ut tempore bel
li, aut quando frigore aut pruina terræ naſcentia deuaſtantur aut pereunt, patiantur ma
gnam penuriam. Iuuantur tamen pauperes ex publicis granarijs. Non habet terra hæc
indigenas multos, ſed maiori parte ſunt aduenæ, puta Sueui, Bauari, Burgūdi, Sabaudi
& Lotharingi, qui cum ſemel regionem ingreſsi fuerint non facilè hinc emigrāt. Sueui

FF 2 potiſsi-

potiſsimum ibi nidulantur. paſsim omnes ibi recipiūtur,qui colonis in terræ cultura cooperari ſatagunt. Circum Keiſerſpergum,quod ſonat Cæſarianum montem,terra ſummam habet fertilitatem,ut & cor Alſatiæ ibi eſſe perhibeatur,inueniunturq; ibi tria oppida murata,tanta uicinitate ſibijpſis iuncta,ut bombardæ iactus illam & iſtam apprehendere poſsit,uocanturq; Keiſerſpergum, Ammerſuuyer & Könsheim. Ibi uinum in uaſis magnis per adiectas prunas decoquitur,aut ſepeliuntur uaſis ipſa muſto impleta in ipſis acinis & racemis expreſsis,quouſq; uis digeſtiua emoriatur in uino,manetq; ſic uinum dulce per totam hyemē,& defertur paſsim in alia loca,habeturq; in delitijs. Alij implent parua uaſa racemis integris atq; effundunt muſtum parum decoctū, attrahitq; uinum illud ſaporem racemorum & manet dulce per totam hyemem. Id autem maximè fit ex uuis quas uulgò *Muſcatell* uocant. Inueniuntur quoq; in Alſatia multæ ſanctorum reliquiæ,ad quas uſque ad tempora noſtra, peregrinationes uariæ ſunt factæ. In Thann quæſitus eſt ſanctus Theobaldus, Rubeaci inuocatus eſt ſanctus Valētinus. In Hohenburg lippitudine oculorum laborantes,ſanctæ Otiliæ ſubſidium implorarūt. Andloiæ uerò peregrinis oſtenſa ſunt oſſa ſancti Lazari,quem Chriſtus à mortuis excitauit. Vnde legimus de Carolo quarto Imperatore & rege Bohemiæ,quod uice quadā quum ueniſſet Haſsle,accepit membrum unum de oſsibus ſancti Floretij, qui & ibi ſepultus iacet: ac deinde Andloiam perueniens, aperta tumba ſancti Lazari (quæ in monaſterio dominarum) cōtemplatus eſt oſſa eius: proficiſcensq; ad Einsheim,diſcooperuit ibi ſepulchrum ſancti Vrbani. Idem fecit in Hohenburgo, Aperto enim ſepulchro diuæ Otiliæ ſuſtulit inde fragmentum de dextero eius brachio. Collectisq; in hunc modum multis reliquijs,tulit illas in Bohemiam,auroq; & argento incluſit.

Sanctorum reliquiæ.

DE MINERIS ET ARGENTIFODINIS, QVAE PASSIM *per Germaniam,potiſsimum autem in Alſatia, inueniuntur.*

Cap. CXX.

HAbet Germania in multis locis,ut ab initio quoq; retulimus,ditiſsimas terræ mineras,potiſsimum autē Argentifodinas,quæ raro ſunt ſine cupro,ſtanno & plumbo. Quædam ſunt à ueteribus metallicis exhauſtæ,quædam noſtro æuo inuentæ, ſuppeditantq; ingentes diuitias,quædam etiam ab antiquis tanquam immaturæ & nondum ſatis decoctæ hodie repetuntur & exinaniuntur. In Nigra ſylua olim pluribus in locis quæſitum & inuentum eſt argentum,id quod multa monumenta, quæ adhuc uiſuntur,teſtantur. Friburgum in Miſnia,ubi adhuc frequens eſt ſcrutatio metalli,à ueteribus cœpta,ſic Friburgum in Saxonia, Friburgum in Briſgoia,& ut quidam aiunt Friburgum in Nuchtlandia: extructa ſunt metallorum fodiendorum occaſione, & fortaſſis libertatis nomen adepta,ob priuilegia quibus argentifoſſores donātur. Noſtro æuo exploratæ ſunt mineræ laudatiſsimæ in monte ſanctæ Annę,ubi & ſpacio quinque annorum elegans extructa eſt ciuitas,in ualle Ioachimi,in monte Mariæ,ubi aliquot millia foſſorum, quos Germani *Knappen* uocant,inueniūtur, in Goſlaria,in quibus omnibus locis, inæſtimabile argenti pondus ex terræ uiſceribus eruitur. Vtuntur autem iſti ſubterranei operarij mirabilibus inſtrumentis,& quæ pro ſua uarietate explicari nequeunt,quibus utuntur potiſsimum ad exhauriendam aquam,quæ non parum remoratur eorum profunditatibus laborem.

Nigra ſylua metalla habet.

Annabergū. Mariæbergum.

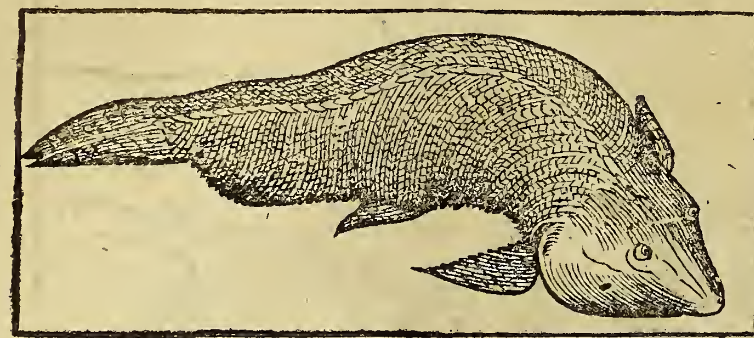
HIC PER

HIC PER VIRGAM DIVINATORIAM QVAERITVR LATENS METALLVM, *& ex puteis in profundum actis educitur, qui eſt primus metallicorum labor.* Cap. CXXI.

DEinde mirabili quoq; artificio incluſum in ſpecubus terræ aërem recenti aura folliculis & uentilabris ad hoc paratis ſubinde innouare contendunt, ne metallarij in illa Plutonis officina aëre impuro ſuffocentur. Habent comites Mansfeldenſes mineras ſectibilibus ſeu fiſsilibus lapibus, quos *Schifer* Germani uocant, quales mineras in uniuerſo mundo extare non putant. Nam ſectiles illi lapides igne aduſti macerati reddunt cuprum, ex quo immenſa uis trahitur argenti. Nec exhauriri poteſt fundus illius terræ his uenis. Nam ubicunq; in terra illa foſsioni intenditur, inueniuntur ſectiles illi cupro prægnantes. Foſſores, qui lapides illos eruunt ſeu excindunt, obliquum nanciſcuntur collum, uocanturq; Germanicè *Krumbels*, id eſt, id eſt obliqui ſeu torui collarij. Quum enim petrarum illarum uenæ & meatus planum habeāt ſitum, neceſſe eſt ut foſſores iacendo intendant labori, unde fit, quod colla illorum ſic retorqueantur, ut planè inepti reddantur ad aliarum minerarum labores. Magnum licet ibi natura uidere miraculum. Eſt in ea regione lacus quidam magnus, longus & latus, & qualia ille uiua ani-

malia aquatilia producit, puta piſciũ ſpecies, ranas & alia reptilia, tales figuras pingit & effingit natura cupro puro in ſuperficie petrarum animalium, ut diſtinctè cognoſcere queas ex figura ſpeciem animantis. Miſit mihi unum eorũ lapidum Spectabilis & prudens uir Ioannes Hubinſaccus, à quo iſta habeo, qui iudicis fungitur officio in mineris Leberthalenſibus (quantũ attinet ad Dominium Rapoltſteinenſe) in quo lapide huiuſmodi piſcis figura, qualem hic ſignaui, eſt defor

mata, Germani uocãt *Olrupam* & *Treiſam*, habentq́ ingens epar. Eiuſmodi pictos lapides inueni quoq́ ſupiori anno Auguſtæ apud Fuggeros, quum illorum antiquitates deſpicerem. Vtuntur metallarij illi Mãsfeldenſes mirabilibus ad cohercendam aquam inſtrumentis, multisq́ artibus & equis illã exhauriunt. Non poſſunt ea uerbis explicari, oculorum obtutibus facilius quàm ſermone dignoſcitur eorum ingenium. In Miſnenſibus montibus utuntur inſtrumentis quas bigales rotas uocant, quæ ſua uolubilitate duo marſupia ingentia ex recentibus pellibus bubalis confecta, demittunt & aquis impleta extrahunt. Factum eſt marſupium unum ex tribus pellibus, capax eſt integri plauſtri. Mouetur hoc artificium tanta celeritate, ut interdum ſcintillæ ignis & madidis lignis excutientur. Superatq́ omnia alia ingenioſa inſtrumenta, quibus aqua ex profunditate extrahitur, omniaq́ puerilia cẽſentur, ſi huic conferantur. Nulla hodie eſt in Europa natio, quæ tam diues eſt in metallis, ut Germania, etiamſi minima pars argenti Germanici apud Germanos cudatur in monetam: producit enim noſtra tellus cuprum, ſtannum, plumbum, ferrum, habet mineras ſalis. Mercurij, uitrilli, &c. pugnantq́ contra nos inimici noſtri noſtris metallis.

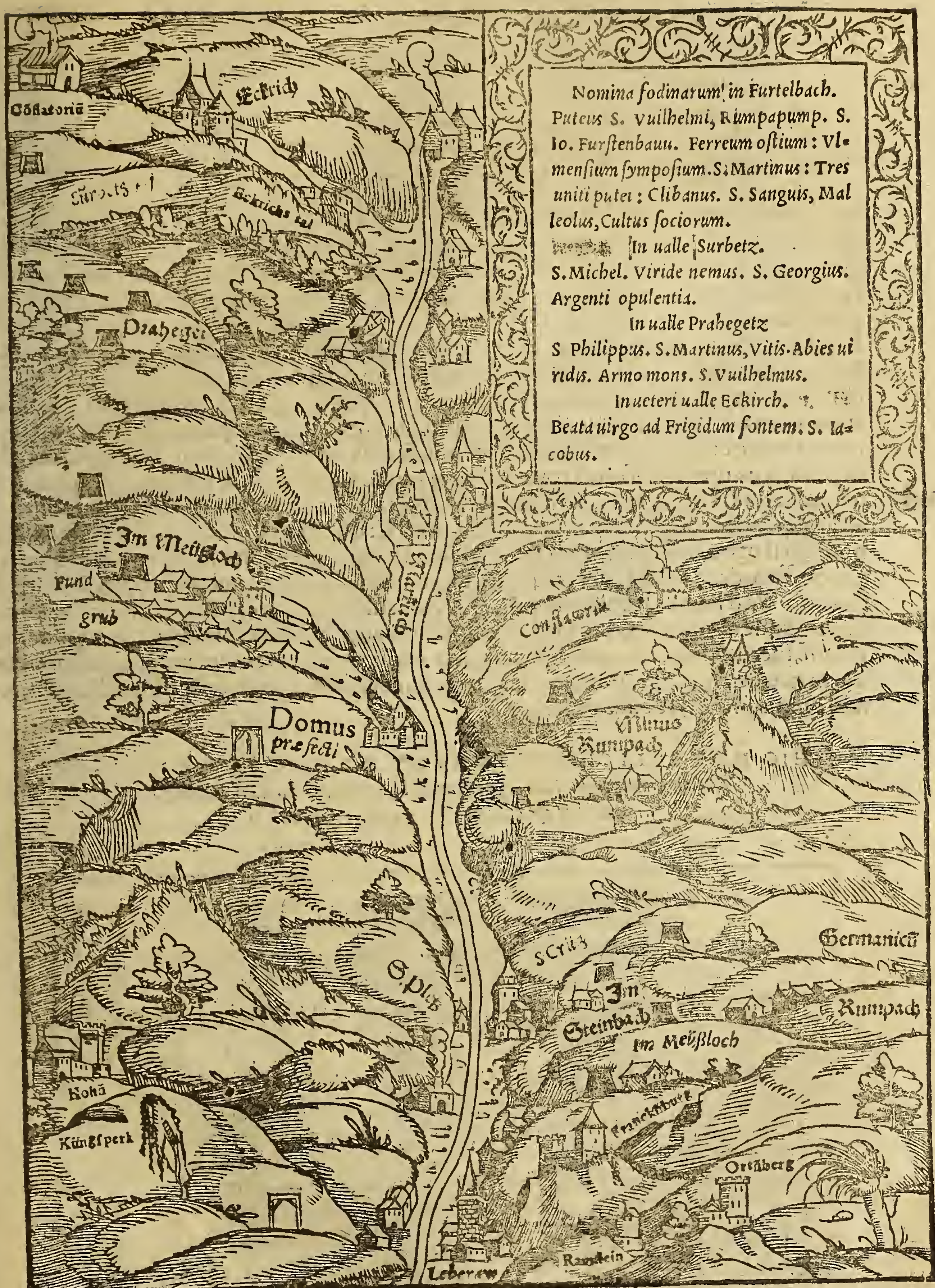
Miſnẽſis metallicus apparatus.

DE ARGENTIFODINA LEBERTHALENSI. *Cap.* CXXII.

LOcus huius fodinæ eſt in Voſago monte, ad occaſum ciuitatum Colmariæ & Seleſtadij in limitibus ditionis dominorum de Rapoltſtein, itinere ſex aut ſeptem horarum à Seleſtadio diſtans, fuit olim à memoratis dominis de Rapoltſtein certo in agro deprehenſus. Anno Chriſti 1525. poſt ruſticorum ſeditionem, quum domini de Rapoltſtein multis annis impenſas feciſſent in ualle Furtelbach, extruxiſſentq́ caput fodinarum, uulgò *Fundgrub.* appellata eſt, hodie ſanctus Guilhelmus dicta, & ſimul eodem tempore in fodina ſancti Iacobi à parte Lotharingiæ largam argẽti uenam inueniſſent, allecti metalli operationis ſuæ copioſa retributione, ubiq́ in montibus per totam uallem conati ſunt ſcrutari uiſcera terræ atque eruere fœtum eius internum. Inuenerunt autem multos antiquos puteos & foueas antiquæ ſcrutationis, quos *Bingen* uocant, unde didicerunt, (id quod & uetuſtæ quædam teſtantur literæ) olim quoque in locis illis homines metallis inhiaſſe: ſed non conſtat ob quam cauſam huiuſmodi fodinæ derelictæ fuerint, niſi quod quidam putant, ueteres metallicos coactos à labore ſuo deſiſtere propter aquarum inundationem, quum illi ſolum puteos, non autem cuniculos ut hodie fieri ſolet, egerint, puteosq́ tam profundos fecerint, ut aquam ui ſua illos abegerit. Hodie dux Auſtriæ & dominus de Rapoltſtein ex æquo participãt in decimis, habẽtq́ communem præſidem ſuper omnes fodinas excepto capite fodinarum, cuius nomen eſt ſanctus Guilhelmus, qui puteus proprius eſt dominorum Rapoltſteinenſium. Nomina reliquorum puteorum & fodinarum habes ſignata in figura uallis Leberthalæ, ubi & explicatum uides latus Lotharingiæ cum ſuis fodinis. Fuerunt montes iſti galenam, plumbũ, metallum argentinarium unde extrahitur argentum, plumbũ nigrum & æs, id eſt, cuprum. Putant autem anno Chriſti 1528. uſq́ in præſentem annum ſingulis annis 6500. marcas Argenti elaboratas ex rudibus & ſylueſtribus illis montibus. Quin & anno Chriſti 1530. in puteo Furnus dicto, & anno 1539. in ſancto Guilelmo excíſum eſt argentum purum, ſingulis uicibus circiter tria talẽta ſeu cẽtenaria in una integra portiõe. Sed & quotidie ferè inuenitur argentũ ſincerũ, exigens tamẽ portionibus.

Fundgrub.

Nomina

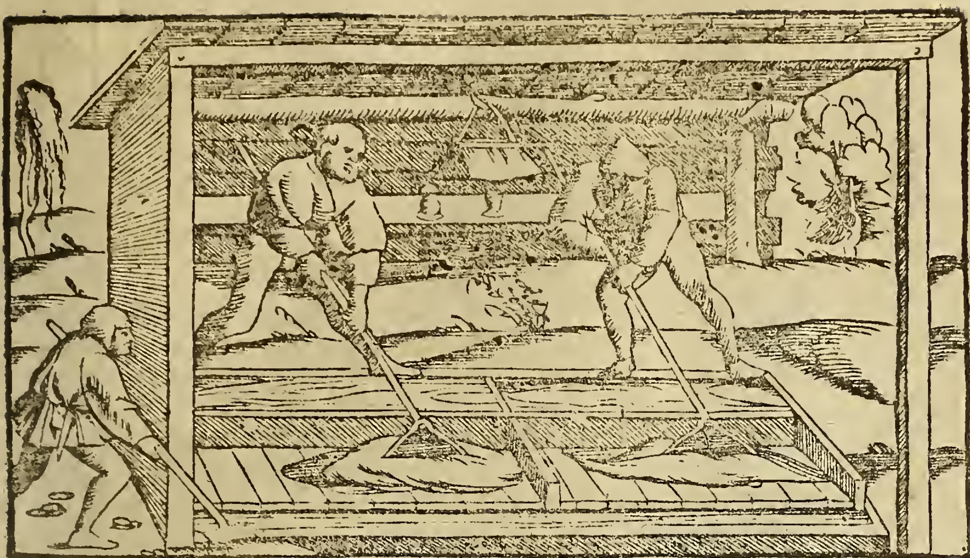

Nomina fodinarum in Furtelbach.
Puteus S. Vuilhelmi, Rumpapump. S. Io. Furſtenbauu. Ferreum oſtium: Vlmenſium ſympoſium. S. Martinus: Tres uniti putei: Clibanus. S. Sanguis, Malleolus, Cultus ſociorum.
In ualle Surbetz.
S. Michel. Viride nemus. S. Georgius. Argenti opulentia.
In ualle Prahegetz
S Philippus. S. Martinus, Vitis. Abies uiridis. Armo mons. S. Vuilhelmus.
In ueteri ualle Eckirch.
Beata uirgo ad Frigidum fontem. S. Iacobus.
Eckrich
Eckrichs tal
Im Meißloch
Fund grub
Domus præfecti
Rumpach
Germanicū
Im Steinbach
Im Meißloch
Rumpach
Küngsperk
Leberaw

Tantum undiq; in his montibus effoditur metalli, ut opus habeant duodecim caſis excoctionum, in quibus ſine ulla intermiſsione intenditur excoctionibus metallorum. Sunt etiam interim quo metallicę rei opera eſt data, extructæ mille & ducentæ domus, *Furtelbach.* potiſsimum in ualle Furtelbach dicta: quin & oppidum Markirch. plurimũ in his paucis creuit annis. Locus eſt alioquin ſylueſtris & ſterilis, utunturq; habitatores pro maiori parte Lotharingica lingua. Separant enim montes Alſatici linguas Teutonicam & Gallicam. Diſcriminatur uallis Leberana in multas particulares ualles, & in omnibus fere periculum factum eſt fodiendi metalli. Viuunt metallici ſuis legibus & iuribus, ne ullius recognoſcunt obedientiam niſi iudicis ſui, qui eſt loco magiſtratus. In cuniculis ſequuntur directionem compaſsi, hoc eſt magnetis, haud ſecus quam nautæ in mari plagas mundi per iſtud inſtrumentum obſeruant. Cum puteum fecerint certarum orgiarũ, tum in latus agunt cuniculum, & ab illo cuniculo rurſum alium fodiunt puteum iuſtæ profunditatis, atque inde ducto cuniculo ſecundo, tertiũ faciunt puteum ſicq; miris ambagibus & meatibus deſcendunt continuo in profundum quouſq; uel aquarum ui coherceantur ab ulteriori deſcenſu. Quicquid autem in cuniculis exſcinditur de ſaxis, uel effoditur de terra, adſunt operarij cũ alueis ceu capſis in quatuor paruis ferreis rotulis currentibus, & abducunt ad proximum puteum, ubi alij ſtant operarij & machinis tractorijs quicquid allatum eſt ſurſum trahunt, & alijs operarijs tradunt abducendum alueis. Sicq; ex profundiſsimis terræ locis per multos cuniculos & puteos, perq; multorũ *Haſpler.* manus terra effoſſa egeritur, & breui magnus foris in aëre aceruus ante caput fodinarũ aſſurgit, tandemq; in montem coagmentatur. Et quoniam omnia aguntur in tenebris neceſſe eſt ut quilibet proprium habeat lumen, quandiu uerſatur in illo regno Plutonis, nec poſſet ardens facula conſeruari, niſi recens aër ſubinde uel uentilabro, uel folle inſufflaretur. Poſt laborem autem in puteis & cuniculos exactum, eductoq; metallo, ſuccedunt deinde alij labores, quos his ſuis figuras magis quàm uerbis explicare uoluimus, etiamſi ſuccinctis titulis iuxta ipſas figuras explicuerimus rem ipſam & operationem quem exercent ordine quodam Metallarij, quemadmodum ab ipſis inſtructus ſum, coram omnia proprijs oculis cernens.

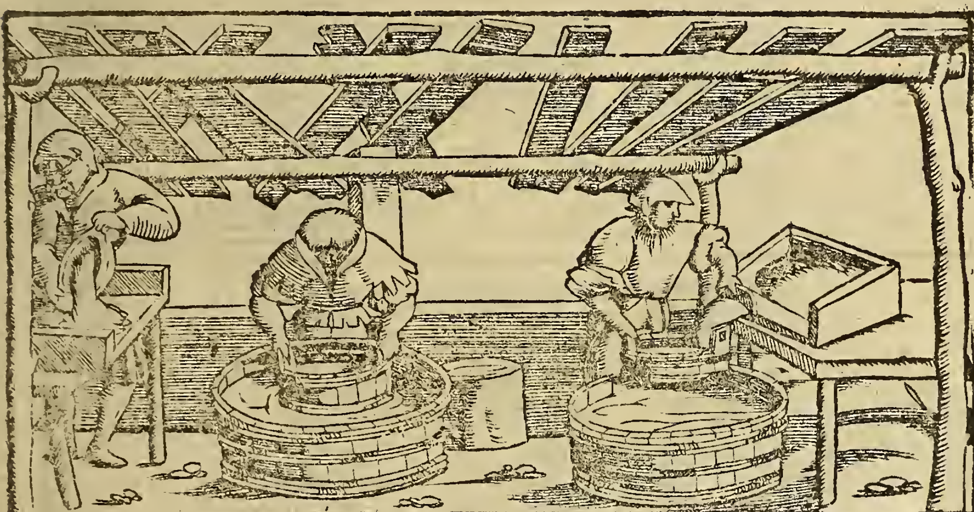
HIC METALLICI SECERNVNT ATQVE COMMINVVNT *partiones metallicas, lauantq; primum in lacunulis, qui Germanice Sumpffueſcher appellantur.* Cap. CXXIII.

Hic

Hic lauatur metallum, agitaturque palis furcatis, unde & Germanice lotores illi uocantur *Krucken Vueſcher.*

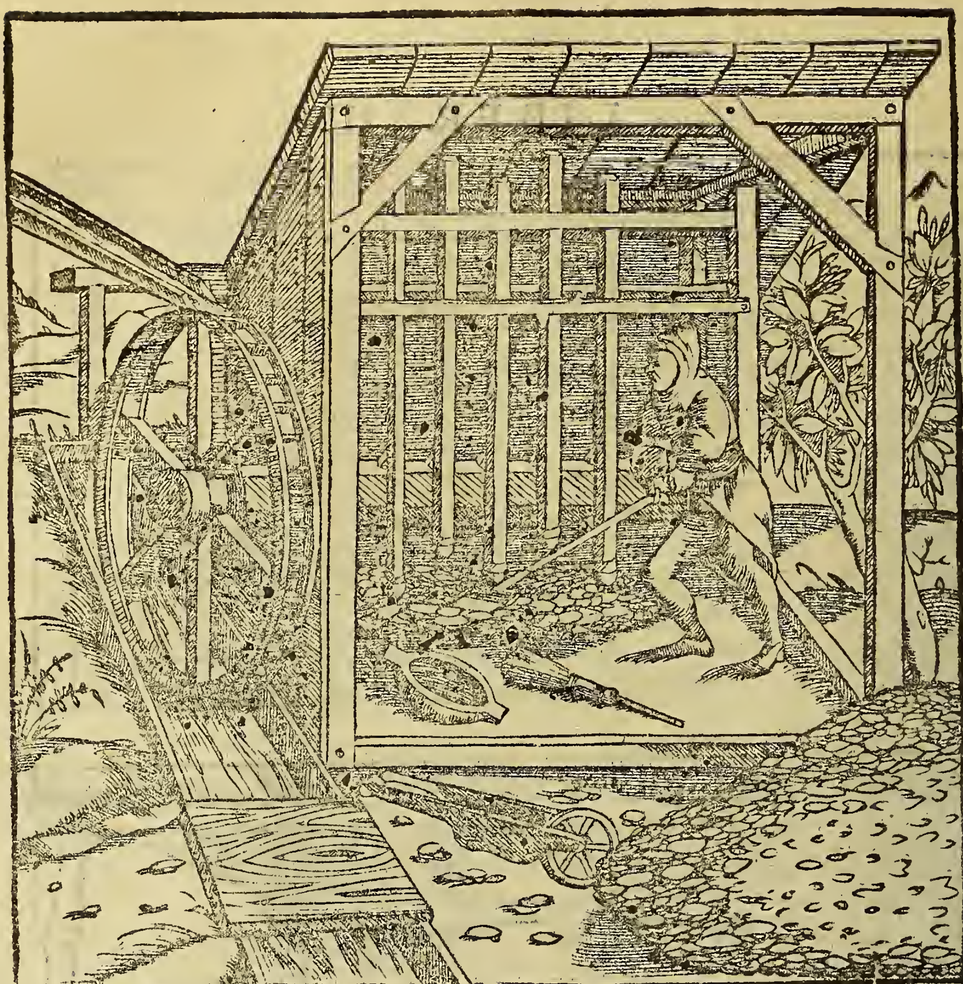

Hic per cribra agitatur metal lum lauaturq; tertio, & uocātur Germanice lotores iſti *Sybuueſcher.*

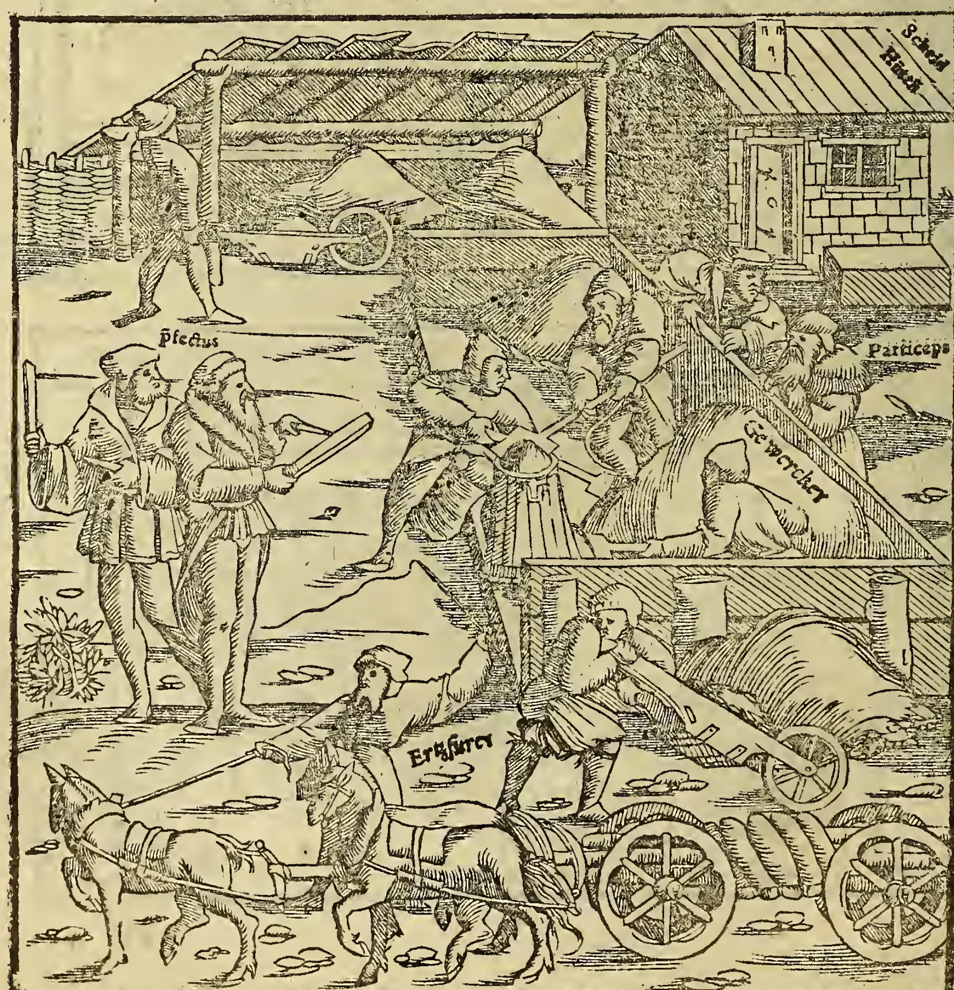

Hic ſecernunt mulieres ſeliguntq; metallum antea mal leo fractum & toties lotum. Germani uocant eiuſmodi laborem *Ertzklauben.*

Hic matallum in capſulas miſſum,pilis præferratis quæ rota aquaria uerſat,tūditur atq; comminuitur, quem laborem Metallici Germanicè uocāt, *Ertz bochen.*

Explicat iſta figura, quomodo & corā quibus metallum ad excoctionē iam paratū inter competitores,coſq; qui in eo participant, diſtribuatur.

Officina, excoctionis, liquefactionis, conflationis & ſeparationis metallorum Germanicè ſchmeltzhütte: ubi rota aqua impulſa mouet ſine ceſſatione folles ignem ſubinde excitantes. Conflator continuò excipit reſolutum metallum & à contuſis metallicis lapidibus ſeparatum, atq; in modulos transfundit.

DE ALSATIA EIVSQVE DOMINIO.
Cap. CXXIIII.

REges Franciæ olim ſub ſuo dominio habuernnt Alſatiam, habitaueruntq; in ea ducentos circiter annos. Fuit autem pars regni Auſtriaci, cuius ſuprà in Francia feci mentionem. Atq; hinc eſt quod in quibuſdam hiſtorijs hæc regio uocatur minor Francia. Antea uerò fuit quingentis ferè annis ſub Rom. poteſtate, fuitq; Argentina gazophylacium eorum, ubi colligebant cenſum, quem in Alſatia & in alijs circumiacentib. terris leuabant. Sunt etiam qui uolunt anno domini 685. regem Franciæ Hildericũ tradidiſſe Alſatiã affini ſuo duci Eticoni, qui reſidentiã & curiã ſuã habuit in ſuperiori Ehenheim

Mons ſ. Otiliæ. heim atq; in Hohenburg, quod hodie appellatur mons ſanctæ Otiliæ. Succeſsit autem Ethiconi filius eius Adelprechtus, dux & princeps Alſatiæ: & cum ille ſagittæ ictu interiret, reliquit duos filios Linfridum & Eberhardū, qui præfuerunt Alſatiæ. Poſtea fuit familia eorum repulſa ab Alſatia per carolum Martellū, qui fuit Palatinus & Curiæ magiſter in regno Franciæ. Habuerunt autem tunc Palatini ſedem ſuam in ciuitate Treuerenſi. De Landgrauiatu Alſatiæ paulo poſt dicturus ſum.

DE CIVITATIBVS, ARCIBVS ET FVNDATIONIBVS *quibuſdam in Alſatia extructis & erectis. De oppido Enßheim.* Cap. CXXV.

HAbet domus Auſtriaca in hoc oppido Perlamentum & cancellariam, ut uocant, pro regionibus Sunggoiæ, Briſgoiæ & quatuor oppidorum, quæ ſita ſunt ſupra Baſileam iuxta Rhenum. Anno Domini 1475. deputatus fuit ad officium Aduocatiæ Oſuualdus comes à Thierſtein, qui primus fuit regionis præfectus habens ſecū in Enſheim conſiliarios & conregentes. Antea uerò nulla fuit ibi regiminis adminiſtratio, niſi quod pfectus & ſcriba regionis ibi habitabant, uocabantq; ad ſe ex alijs aſſeſſores quoties publicum fuerat celebrandum conſiſtorium. Anno Domini 1444. Armeniaci continebant ſe in Ensheim quindecim hebdomadarū ſpacio, occupato tam oppido quàm caſtro, tenentes omnem terram à monte Beligardo uſq; Hagenoiā, de quibus iam multa ſcripſi in hiſtoria urbis Baſilienſis. Anno Chriſti 1492. lapſus eſt deſuper ex nubium coagulatione ædito magno tonitru, ſeptima die Nouembris, lapis grādis, haud procul à memorato oppido, ponderans duo talenta ſeu centenaria & dimidium, quem tollentes incolæ ſuſpendebant in eccleſia parochiali pro mirabili ſigno.

MVRBACH. Cap. CXXVI.

MVrbacenſe monaſterium ordinis ſancti Benedicti, unū ex quatuor Romani imperij cœnobijs, quorū abbates pro principibus habētur, Fundatum eſt à comite Eberhardo, tempore Theodorici regis Francorum, circa annum Chriſti 724. ſollicitante ad id ſancto epiſcopo Pirminio. Nam habent fundationis literæ in hunc modū: Theo-

Fundationis literæ. doricus rex Francorū uiris Apoſtolicis, patribus, epiſcopis, necnō illuſtribus uiris ducibus, patricijs, comitibus, uel omnibus agentibus tàm præſentibus, quàm futuris, &c. Igitur dum uenerabilis uir Pirminius gratia Dei epiſcopus, noſtris temporibus cum monachis ſuis Deo, inſpirante pro Euangelio Chriſti peregrinatione ſuſcepta monaſte-

Voſagus. rium uirorum in heremo uaſta quæ Voſagus appellatur, in pago Alſatienſi, in loco uocato Viuarius peregrinorum, qui antea appellatus eſt Mourbach, in allodio fidelis noſtri Ebrohardi comitis, cum ipſius adiutorio Deo cooperāte conatus eſt conſtruere monaſterium uel cœnobium ſanctum ibidem cōſtituere in honorem Dei & genetricis domini noſtri Ieſu Chriſti, & cætera. Gundolfi uilla in Dei nomine feliciter, Amen.

In chronica quadam Ebersheimenſis monaſterij ita ſcriptum inuenitur. Fuit Ergkouualdus ſummus magiſter curia regis Dagoberti poſt annum Chriſti, qui & ipſe reliquit filium Leodiſium, ſuccedentem quoque in officio magiſterij. Reliquit poſt Leodiſius filium Atticum, quem alij uocant Ethiconem, qui duxit uxorem ſororē reginæ, quæ ſancti Leodegarij ex ſorore neptis fuit, unde rex motus tradidit in illi ducatū Alemanniæ, qui continebat Alſatiam, Sueuiam & ſuperiorem Germaniam. Habuit autem E-

Altitona. thico reſidentiam ſuam iuxta regalem uillam Ehenheim in arce Hohenburg, Latinè Altitona, quæ nunc appellatur mons ſanctæ Otiliæ. Hic ante mortem ſuam diſtribuit bona ſua in quatuor partes: unam deſtinauit ad fundationem ſancti Stephani in Argentina, aliam deſignauit ad fundationem monaſterij Ebersheimenſis iuxta Seleſtadiū, tertiam ordinauit pro monaſterio ſanctæ Otiliæ, quartam uerò reliquit conſanguineis ſuis Eberhardo & Maſoni. Eberhardus cœlebs manſit in arce Egesheim, factusq; cœcus fundauit ex bonis ſuis ad honorem ſancti Mauricij monaſterium, quod poſtea ſanctus

Viuarium. Pirminius conſecrauit in honorem ſancti Leodegarij, uocatumq; eſt Viuarium peregrinorum monachorum, & poſtea Murbach. At Maſo ſublato ex uxore filio, rurſumq; illo amiſſo, nā ſubmerſus fuit in Olruna, ſicut & ſupra cōmemoraui, extruxit de facultatib. ſuis cœnobium dictum Maſonis monaſteriū, uulgò *Maſmunſter*, in honorem ſancti Leodegarij,

degarij,de cuius proſapia erat Maſo iſte.Geſta ſunt hæc omnia temporibus regũ Theodorici & Childerici,qui rerum potiti ſunt ab Anno Chriſti 711. uſq; ad annum 750. Sunt etiam qui uolunt Eberhardum ducem Sueuiæ cõſtruxiſſe & fundaſſe monaſteriũ Murbacenſe,in quo & poſtea Conuerſus factus, laudabiliq; uita conſumatus, ſepultus fuit in monaſterio illo,factus eſt poſtea abbas ſanctus Simprechtus Caroli Magni ex ſorore nepos,trãslatusq; poſtea ad Auguſtam Vindelicorum,factus eſt eius epiſcopus, ubi & ſepultus iacet. Fuerunt tempore Hunnorum ſeptem monachi in monaſterio Murbacenſi,in monte propinquo ſanctam agentes uitam,qui ab infidelibus trucidati,reliquerunt loco illi nomen,ut poſtea uocaretur Latrocinij campus.

Eberhardus dux Sueuiæ.

GEBVVILER. VVATVVEIL. TANBACH. Cap. CXXVII.

PVtant hoc oppidum,quod in montium faucibus eſt ſitum, anno Chriſti 1124. initium accepiſſe. Abundat uitibus & parat abbati Murbacenſi,qui plerunq; in eo loco ſuam habet reſidentiam. Eſt & aliud oppidum Vuatuueil nomine,extra fauces iuxta montes ſitum,quod memoratum quoq; Abbatem agnoſcit dominum. Anno 1330. Berchtoldus epiſcopus Argentoratenſis uicum Tanbach muris cinxit.

LVTENBACH. MARTBACH. Cap. CXXVIII.

DIſtantia medij milliarij à Murbaco,ſitum eſt Lutenbacẽſe collegiũ,quod aliquando fuit Benedictinenſe monaſterium fundatum à quodam comite Lentzburgenſi,qui & monaſterium Ergoienſe fundauit circa annum Chriſti 998. Deinde anno 1090. fundatum eſt monaſterium Marbacenſe à domino Burckhardo de Gebiſuuyler & magiſtro Manigoldo de Lutenbach.

RVBEACI OPPIDI SVPERIORIS ALSATIAE DESCRIPTIO *per Conradum Pellicanum & Conradum Vuolfhardum eius ex ſorore nepotem, natione Rubeaquenſis.* Cap. CXXIX.

RVbeaquum antiquiſsimum Alſatiæ oppidum conditum eſt à Romanis anno ſecundo olympiadis 235. ab urbe condita 914. Iunio Ruſtico & Aquilone conſulibus,M. Antonino & L.Vero eius fratre apud Romanos regnantibus annò à natiuitate Chriſti 164.Nomen ciuitati impoſitum ferunt à fluuiolo,qui in ualle diui Georgij nõ procul à pago Sultzmat oritur, ac rubeo alueo per agros ac uineas fluens, ob multas cõmoditates ab urbe excipitur. Incolæ eum hodie Ombach uocant,qui tamẽ ab aqua, quæ ex aluei ſplendore rubea eſſe uidetur, *Rotbach* (ut ex antiquiſsimis annalibus apparet) olim dictus, urbi quoque eandem appellationem dedit, quæ etiamnum Latino nomine ſatis commode exprimitur. Rubeaquum enim, quaſi Rubeæ aquæ oppidum dicimus.Hoc oppidũ magnificis primum ædificijs ac duplici ſuburbio extructum,Romanæ nobilitatis diu fuit hoſpitium,quæ ob terræ fertilitatem,omniumq; rerum, quæ ad uſum hominum neceſſaria ſunt,abundãtiam,ad annos ferè 500. hoc inhabitauit. Ad eius reipub.conſeruationem condiderunt leges optimas,in primis autem contra fures grauiſsimam inſtituerunt actionem,eamq; tam ſeueram,ut inde ad noſtram uſq; tempeſtatem per Germaniam tritum factum ſit prouerbium: *Der alt galgen zu Rufach hat gut eichen höltz.* Quò minatur ſuſpendiũ ijs,qui furto aliquid alienaſſent.Fuit tamen in terrorem hominũ non eo loco, quò hodie eſt,ſed meridiẽ uerſus nõ procul à pago Gundelſheim eò furca erecta,à qua eius loci incolæ adeò abhorruerũt,ut ex his quã pauciſsimi furti nomine accuſaretur.Et cũ Auſtraſij regni,tẽpore Franci profligatis Romani Alſatiã finitimaq; occupaſſent,Dagobertus nonus Francorũ rex potẽtiſsimus Rubeaquũ tenẽs,in ipſa urbe uerſus Occidentẽ,loco natura munitiſsimo anno redẽptione humani generis 623. arcẽ ædificauit: quam uel à magna lapidũ mole,tutiſsimoq; cõtra hoſtes prẽſidio, Iſen-

Rubeaquum à Rubea aqua.

Arx Iſenburg.

burg,

burg,hoc eſt,Ferriburgum,uel ut alij uolunt ab Iſide frugum inuentrice (quam ob gle-
bæ fertilitatem in colle antiquitus cultam arbitrantur) Iſisburg nominare uoluit. Dago
bertus parata iam regia ſibi ſede,ut à gẽtilium ſuperſtitionibus ad uerum Dei cultum
auocaret populum,Amãdum Vltraiectinæ eccleſiæ epiſcopum,uirum eo tempore do-
ctrina,& pietate conſpicuum ad ſe uocat. Cui quum circa annum Chriſti 738. Sigisber-
tum filium,quem ex Mechthilde Saxonum duciſſa natum habebat,uera in Chriſtũ fide
erudiendum dediſſet,uoluit etiam ut poſt fidei confeſsionem in arce Iſenburg,multorũ
in cõſpectu ab eodem epiſcopo in nomine ſanctæ & inuidiæ Trinitatis baptizaretur.
Quo facto,Amãdus ad Euangelij propagationem primus Argentinẽſium Epiſcopus
ac ouium Chriſti per Alſatiam uigilãtiſsimus paſtor factus,populum ab errore ad Dei
cultum pertraxit. Cumꝙ Sigisbertus generoſus adoleſcens poſtea,nempe circum an-
num Chriſti 646. prope Ebersheimmunſter uenatiõe feras inſectaretur,equo feroci de-
iectus & ab apro ſpumãte læſus,ſemianimus à ſuis eſt inuentus.Mittuntur igitur à Da-
goberto nuncij ad Arbogaſtum Aquitanum,quem poſt Amandum ad epiſcopatũ Ar
gentinenſem promouerat,ut ad Sigisbertum animam exhalantem properaret. Venit il
lico epiſcopus,& dum preces pro Sigisberto ad Deum fundit,adoleſcens integræ ſani
tati reſtituitur.Pro quo pietatis officio Dagobertus rex,eccleſiæ Argentinenſis Rubea
quum oppidum,totamꝙ eam ditionem dono dedit,quum adhuc hodie Munuſdatum
incolæ autem corruptè Mundot appellant.

Primus Argentinæ epiſcopus.

Mundot.

Longè poſt, oppidum Rubeaquẽſe cœpit cæteris innoteſcere & magni nominis fie-
ri à peregrinatione,quæ ex diuerſis regionibus ad diuum Valentinum facta eſt. Valen
tinus enim cum anno à Chriſto nato 260.Romæ ſub Claudio Imperatore unà cum mul
tis alijs ob fidei confeſsionem in martyrio coronatus eſſet,reliquiæ eius apud Sanctam
Potentianam ad annos 741. ſeruatæ,& deinceps ſub ſylueſtro ſecundo Romano ponti-
fice Rubeaquũ aliqua ex parte translatę,eius peregrinationis, quæ ad ſanctum Valen-
tinum tam crebro facta eſt,occaſionem dederunt,quæ incœpit paruis initijs, anno Do-
mini milleſimo primo. Cum autem in rebus mortalium nihil ſit perpetuum, ac uiciſsi-
tudine rerum ueluti ęſtuario quodã fluxu refluxuꝙ ferãtur omnia,uix dici poteſt, quan
tis hæc ciuitas poſt tantam felicitatẽ,& in qua plus quam annos mille cõſtituta fuit,æru
mnis ac periculis poſtea expoſita fuerit.Primum enim quum circa annum Domini mil
leſimum ſexageſimum octauum Hẽricus Romanus Imperator,eius nominis quartus,
in Alſatiam ueniſſet & honorificè cum ſuis à Rubeaquenſibus exceptus eſſet,maximas
in ciuitate excitauit turbas.Satellites quippe eius dum ſuperbè in urbe aliena graſſaren
tur ac fœdę libidinis gratia nihil non tentaſſent,ciues cum ſtupratas honeſtas uxores ac
uiolatas uirgines caſtas militibus ſuperbis ſentirent,eoſdemꝙ uiolatæ hoſpitalitatis fru
ſtra apud Henricum (qui ſuis data opera cõniuere uidebatur) accuſaſſent,partim pieta-
te in ſuos,partim etiam rei indignitate ac turpitudine moti ciues,hinc inde concurrunt,
oritur ſæditio,ſeuitꝙ animis ignobile uulgus,iamꝙ faces & ſaxa uolant,furor arma mi
niſtrat.Imperator autem audito tumultu,relicta mora ad ſuos properat,non quidem ut
iniurias ciuibus illatas prohiberet,ſed ut iuuaret,& non ut pugnam ſedaret,ſed ut com-
moueret amplius.Ruit igitur uehementius irreuocabile uulgus,fœmina cũ uiro,ſeruus
cum domino,ignauus cum forti,ut pleruncꝙ fit,animũ illata miniſtrat iniuria. Incœpta
autem pugna,incœpta eſt Cæſareaneorũ fuga.Nam qui imperatoriæ partis erat uiden-
tes furentis turbæ impetum & rem in arto ſitam,ſola fuga ſalutem quæſiuerunt. Oppi-
dani autem fugientes hoſtes armis inſecuti,fortiter pugnando inſignia imperialia,om-
nemꝙ Cæſareum cultum (coronã uidelicet,uexillam cum aquila,aliud uexillum rubeo
croceo diſtinctum colore,pomum,ſceptrumꝙ aureũ) recuperant cum alia præda pin-
guiſsima.Imperator fuga cum paucis uix elapſa,ſua deplorãs inſignia magis quàm mi-
lites interfectos,pacem cum Rubeaquenſibus inire nititur.Ciues igitur non aſpernan-
tes Cæſaris,non impia molientis,amicitiam petunt ut pacis conditiones proponantur.
At Henricus nil cupit aliud,quàm ut Rubeaquenſes imperialia ſibi reſtituant inſignia.
Quo facto,promittit ſe primum hoc Rubeaquenſium factum,neꝙ per ſe, neque per ali
os etiam uindicaturum.Deinde ſe perpetuo non tãtum eius oppidi fauorẽ ac amicum,
ſed fidiſsimum etiam patronum ac propugnatorem fortiſsimũ futurũ.Ciues auditis cõ-
ditionibus æquis,pacem ea conditione recipiunt,omnemꝙ Cæſareum cultũ reſtituũt.

S. Valẽtinus Rubeaci.

Seditio contra Henricũ quartum.

Rubeaquenſes ſuperant Cæſareanos.

Inſignia imperialia.

Sed Cę-

Sed Cęſar mox oblitus qua ratione ſua inſignia recepiſſet, ſtatim cõſcribit exercitum: quo cõtracto, rubeaquenſes ex improuiſo obruit, urbẽ expugnauit, ferro incendioq; uaſtauit omnia. In hac expugnatiõe ſuburbia ad ortum & auſtrum amœniſsima, (in quibus præcipuè artifices tumultuarij, utpote fabri diuerſi generis ac ęrimenti habitabant) adeò humi proſtrata ſunt, ut in pleriſq; locis uix hodie ueſtigia conſpiciantur.

In cineres iam coiecta ciuitas, cum inde ab incolis qui ſuperarẽt, iterũ poſt annos 140. à Philippo Barbaroſſæ filio Sueuiæq; duce uaſtata eſt, cauſa erat quod Argentineñ Epiſcopus pro Rom. Rege illum agnoſcere nolebat. Is enim cum Hẽrici ſexti Romani Imperatoris nomine gubernator Italia fuiſſet, defuncto Henrico, Rom. Imperij adminiſtrationem à principibus electoribus accepit. Innocentius autem pontifex infenſus Philippo (eò quod Italiam gubernans in multis ſibi aduerſus eſſet) non tantum imperij principes contra Philippum incitauit, ſed excommunicauit etiam, ac aliorum principum auxilio Bertholdum ducem Zæringenſem Cæſarem creari fecit. Quę fama cum ad Philippum perlata eſſet, qui tum in oppido Mülhauſen erat (quo multi principes Bohemiæ, Saxoniæ, Bauariæ & Sueuiæ à quibus creatus Cæſar erat, confluxerant) ferro oblatã ſibi dignitatem tueri conatus eſt. Verum ſimul atq; cognouit Zæringenſis ſe potentia & uiribus imparem eſſe Philippo, ad eum ueniens, ſibi repugnanti Imperatoriam dignitatem oblatam eſſe oſtendit, ſuaq; ſponte imperio ſe exuit. Pontifex tamen uidens imperium Rom. iterum in Philippi manibus eſſe, perſeuerans in odio ſemel concepto, effecit ut à Colonienſi epiſcopo Palatino Rheni, principis Brunſuicẽſis Otto uidelicet eius nominis quartus, Romanus Imperator crearetur, quem ipſe etiam pontifex, excommunicato adhuc ſemel Philippo, confirmauit & coronauit. Philippus imperio potens & armis, anno Domini 1200. in Alſatiam irruit, depopulatur totam eam ditionem, quæ ad epiſcopum Argentinẽſem ſpectabat. Rubeaquum expugnat, arcẽ Iſenburg frangit, fer- *Rubeaquum*
roq; in oppido conſumit omnia. *expugnatur.*

Idem fecit poſt annos ferè centum Adolphus comes à Naſſauu, Rom. rex, non multum abſimilem habens occaſionem. Cum enim defuncto Rudolpho Cæſare adiutus epiſcopi Moguntinenſis fauore anno Chriſti 1292. Cæſar declaratus eſſet & imperij aliquot principes eundem ad tantam gubernationem parum utilem iudicaſſent (eo quòd partim adferendos eminentiæ Cæſar ſumptus, copiæ familiares non ſufficerent, partim in rebus gerendis haberet fortunam ſibi parum propitiam) eo depoſito, Albertum Auſtriæ ducem Rudolphi Cæſaris filium Moguntiæ (ubi tum principum cõuentus erat) Cæſarem Roman. pronunciarunt. Adolphus autem regnandi cupidus, eam electionem improbat, & dum bello inſectatur eos, quorum inſtinctu Albertus Imperat. creatus erat, tandem intelligit etiam Conradi baronis de liechtenberg, Argentinenſ. tunc
epiſcopi fauore adiutum. Ideoq; 1398. uel ut alij uolunt 1296. in Alſatiã irrumpit & cum *Adolphus*
ferro ſuperiorem eius regionis partem deuaſtaret, Rubeaquum etiam abacta præda am *Rubeaquum*
pliſsima, incendijs moleſtauit. Tres illas belli deuaſtationes ſequũtur à Iudæis illatæ ca- *expugnat.*
lamitates, qui dum in Chriſtianorum perniciem in omnibus ferè regionibus conſpiraſſent, & uarijs hinc inde ob nefanda ſcelera ſupplicij affecti eſſent, Rubeaquẽſes pleroſque ſuorum Iudæorum, qui ſynagogam in oppido habebant, anno 1309. in Ianuario ex- *Iudæi exu-*
tra urbem in loco Iudæorum pratum dicto, combuſſerunt, reliquos uerò poſt 29. annos *runtur.*
in die Conuerſionis Pauli ferro trucidauerunt.

Inſecuta eſt poſt annos uerò 9. dira in ciuitate fames & miſerãda earum rerum quib. uita humana ſuſtentetur neceſsitas, in cuius rei æternam memoriam collatis à populo

quadran-

quadrantibus,quadrageſimale in ſummo templo uelum depictũ eſt cũ hac in ſcriptio-
Fames dira. ne: Anno Domini M. CCCLXVII. depictum & perfectum eſt hoc uelum, & eodẽ an-
Angeli uaſtant Rubeacum. no erat cariſtia magna & defectus terræ fructuum uniuerſorum. Deuaſtata eſt quoq; ci-
uitas Rubeaquenſis bis ab anglis: anno ſcilicet 1354. quando incurſionẽ in totam Alſa
ciam fecerunt, & pleraſq; ciuitates multo ſanguine expugnauerunt, ex quarum cladib.
Lãdgrauiatus Alſatiæ. tam diris Iohãnes baro de Liechtenberg Argentinẽſis tum epiſcopus (qui ante annos 4.
à Iohãne ultimo Alſatiæ prouinciali comite, Lãdgrauiatus Alſatiæ poſſeſsiones omnes
ad epiſcopatum Argentinẽſem coëmerat) adeò turbatus eſt, ut ex ſolo animi mœrore
paulo pòſt extremum clauſiſſe diem feratur. Deinde poſt annos 14. reuerſi Angli in
antiqua Alſatiorum hoſpitia, quorum uires ac impetum cùm Lampertus à Beuren Ar-
gentinenſis tunc epiſcopus frangere nequiret, Rubeaquum oppidum totamq; ferè Al-
ſatiam miſerè uaſtarunt, anno Domini 1364. Et ſic iacuit hæc ciuitas ab imperio Hen-
rici 4. uſque ad hæc tempora in cinere hoſtili, quæ ob tot acceptas clades in priſtinã for-
mam reſtaurari nequaquam potuit. Fridericus tamen à Blanckenheim à pontifice
Romano contra diſcordiam Canonicorum & ſenatus electionem, Argentinenſis fa-
ctus epiſcopus, dum clero peccanti grauiſsimas irrogaret mulctas, & per omnem ſuam
Reſtauratur Rubeacum. ditionem exactiones ac uectigalia imponeret, ex eadem pecunia, quinto ſui epiſcopa-
tus anno, qui fuit annus Chriſti 1380, Rubeaquenſium muros aliqua ex parte reſtau-
rauit, addens mœniorum per circuitum ciuitatis ambulacrum, ad nocturnas uigilias,
hoſteſq; propulſandos aptiſsimum. Ob eam autem pecuniarum exactionem, animiq;
innatam ſeueritatem, cùm Fridericus ſe clero ac ſubditis quibuſdam inuiſum eſſe intel-
lexiſſet, de alio ſtatim epiſcopatu acquirendo animum adiecit, obtinuitq; iure permu-
tationis Vltraiectinum epiſcopatum, & Guilelmus comes Dieſtenſis Vltraiectanus e-
piſcopus factus eſt Argentinenſis epiſcopus, anno 1382. Sed cum contra approbatam
Romani pontificis permutationem à Canonicis Argentinenſibus Burckhardus de Lu
tzelſtein, ſummæ Baſilicæ præpoſitus in epiſcopum Argentinenſem eligeretur, ma-
gnæ inde ortæ ſunt diſſenſiones. Demum tamen Burckhardus, dum uideret ſe epi-
ſcopatum obtinere non poſſe, cùm duobus iam annis eccleſiæ Argentinenſi præfuiſ-
ſet, anno 1394. ſponte ſua deceſsit, retento tamen Rubeaco & adiacente ditione. Ve-
rùm mox inſidias aduerſariorum timens, & Rubeacum & totam eam ditionem reſi-
gnauit, relictaq; religionis profeſsione, pontificia diſpenſatione interueniente uxo-
rem duxit, ex qua pater filiorum duorum factus eſt, Iacobi uidelicet & Vuilhelmi, co
Comites Lutzelſteinenſes. mitum à Lutzelſtein. Qui deinceps à Friderico Rheni Palatino ditione ſua eiecti
in exilium acti, ſine hæredibus diem obierunt, & comitatum Lutzelſteinenſem Rheni
Palatinis reliquerunt.

Rubeaquũ poſtea ab Vngaris bis uaſtatum legimus anno ſcilicet Chriſti 1416. & 1426.
quando incurſiones fecerunt in Alſatiam, nõ ſine damno eiuſdem regionis. Deinde añ.
Chriſti 1439. cùm Conradus baro à Buſſnang ex Thurgoia natus, à maiori parte Capitu
li eligeretur, & ab alia parte electus eſſet baro ab Ochſenſtein, Conradus natura huma-
nus, certis cõditionibus epiſcopatum abdicat, uidelicet ſi Rupertum Rheni Palatinum
Bauariæ ducem in epiſcopũ crearent: deinde ſibi poſt epiſcopatus abdicationẽ arcem
Iſenburg, Rubeacum, & omnẽ Munuſdationem liberè poſsidendũ relinquerent. Quæ
conditiones cùm omnibus placuiſſent, Rupertus Conradi inſtinctu, & totius cleri con-
ſenſu in Argentinẽſem epiſcopũ creatur. Cõradus uerò concedente Roberto, Rubeacũ
proficiſcitur, regiamq; Dagoberti inhabitat, Rubeacenſibus longè acceptiſsimus.

Delphinus uenit in Alſatiam. Is dum in oppido moratur, Ludouicus Delphinus Caroli regis Franciæ primogeni-
tus, poſt pacem cum Angliæ rege factam, anno 1444. in Germaniã cum magno exerci
tu irrumpit. Baſileam properans, uel ut in fauorem Romani pont. diſsiparet congrega-
tum concilium, uel, ut alij putant, à Friderico Cæſare ſtimulatus, Heluetijs bellum in-
ferret, ijſq; deuictis, iura domus Franciæ iterum ſibi uendicaret. Cumq; montis Peli-
gardi oppidum expugnaſſet, ingruente, quindecim ferè millia ſuorum militum, quo-
rum maior pars Armeniaci erant, in Alſatiam, ut in regione fertiliſsima hybernarent, mi
ſit. Hi Rubeacum magno affecerunt damno. Conradus autem à Buſſnang uir pius, ui-
dens quantis in malis ciuitas ab hoſte affecta eſſet, ſua liberalitate quantum potuit ciues
ad extremam paupertatem redactos, recreauit: amauit doctos, promouitq; plurimum.

CIVITAS RVBEAQVEN SIS AD VIVVM HIC

expreſſa, uetuſtiſsima regum Franciæ reſiden
tia, in optimo ſuperioris Alſatiæ loco ſita, cuius picturam uir integritate & rerũ pruden-
tia inſignis D. Antonius Kuntzius Rubeaquenſium Prætor clariſsimus, ad ornādum
noſtræ Coſmographiæ librum exhibuit, & à patriæ amatoribus exoratus ob ue-
nerandam uetuſtatem eius lineamenta (ut hodie poſt tot expugna-
tiones reſtant) huic operi Coſmographico ærarij
publici ſumptibus, adiungi pro-
bè curauit.

Rubeaquūm cum arce Iſenburgo mo
ad uiuu

Rufach
Pfaffenheim
New thor
Septētrio
Mitnacht
Leproſoriū

beacum / los pro- / cit uiros.

A'quo tempore Rubeacum (abſit inuidia dicto) doctiſsimos uiros, qui diuerſorũ prin
cipum aulas ornarunt, ueluti ex æquo Troiano ædidit. exteris potius quàm ſibi. Obijt
autem princeps ille illuſtris apud Rubeaquenſes anno 1471. uectusqꝫ eſt Argentinã &
ibi ſepultus. Mortuo aũt Ruperto cui Conradus ſponte ceſſerat, Albertus Rheni Palati
nus, Bauariæ dux, filius Ottonis reſidentis apud Nouum forum, anno 1478. electus in
epiſcopum, arcem Iſenburg Martis improbitate multis in locis deſtructam, & à Frideri-
co à Blanckenheim. ob bellũ quod cum Argentinenſibus geſſerat, nec à Conrado Buſ-
nanqꝫ propter abdicatum epiſcopatum, nondum omnibus locis reſtauratum abſoluit.
Guilhelmus autem comes ab hohenſtein Argentineñ. epiſcopus, principum aliquot
habitationibus ac aulis ampliſsimis, uerſus ſolis exortum magnificis demum impenſis
ornauit, anno Domini 1536.

HATSTAT SVPERIVS. Cap. CXXX.

INitio uocata fuit arx iſta Barbenſtein, cõſtructaqꝫ circa annum Chriſti 969. ab Hermanno comite Ky burgenſi, cõſentiente domino Brunone à Thierberg, abbate ad ſanctum Marcum, qui locus hodie appella tur ad ſanctum Sigiſmũdum. Anno Chriſti 1466. fuit arx iſta, ſita uno miliario à Rubeaquo in ædito mon- te, in Nouembri aſſenſu principis Palatini Rheni, qui tunc aduocatiam tenebat Alſatiæ, à ciuibus oppidi Münſter haud procul ab arce diſtantis, obruta, occu- pata, ſpoliata & igne accenſa, præfecto arcis abſente, qui nihil metuens abierat in Herlisheim ad balneum. Durante autem incendio, octo diebus turriqꝫ firmi- ter ſtãte, redierũt dicti ciues Monaſterienſes, & ſuffoſſa turri atqꝫ ſubmiſſo puluere bom bardico igne deiecerunt eam. Cõtinuerant ſe in hac arce raptores quidam, qui inde du- cem Lotharingiæ ſuis prædationibus laceſſebant, ſicut & comes quidam de Lupffen, hinc principem Palatinum qui in Keiſerſpergo aduocatię ſuę oppido morabatur, armis ſtatuerat petere.

EGISHEIM. Cap. CXXXI.

OPpidulum eſt Egisheim, habens à tergo tres arces mõtanas, quæ olim manſio fue runt illuſtrium comitum, quorum iam in Murbacenſi deſcriptione fecimus men- tionem. Fuerunt añ. Chriſti 948. comites Egisheimenſes Conſtantiæ in tertio tornea- mento, quod ibi celebrauit Ludolfus dux Sueuiæ. Anno Chriſti 1145. cœptum eſt mo- naſterium Beris in Lotharingiæ montibus ſitũ, ob Hugone comite Egisheimenſ. & V- dalricho comite Pfirtenſi, atqꝫ Vdalricho comię Dagſpergenſi. Quãdo uerò comitatus iſte defecerit à prima linea non inueni. Habent hodie feudum eius nobiles quidam.

MONASTERIVM IN VALLE SANCTI GEORGII. Cap. CXXXII.

CIrca annum Chriſti quingenteſimum triceſimum quartum uenerunt è Roma uiri quidam religioſi ad loca deſerta Voſagi montis, cœperuntqꝫ ſibi eiſdem perplexis locis extruere caſas, ubi Deo ſeruirent. Deinde anno Domini 660. fundauit ibidem Hil dericus rex Auſtraſiæ monaſterium & abbatiam ordinis ſancti Benedicti in honorem glorioſæ uirginis Mariæ & Apoſtolorum Petri & Pauli atqꝫ ſancti Georgij, unde & lo- cus ille atqꝫ uallis uocata eſt uallis ſancti Georgij. Præfuerunt huic monaſterio abbates Hetto, Remigius & Rachio, qui poſtea ſub Carolo Magno facti ſunt epiſcopi Argen- tinenſ. & Vuichardus abbas quoqꝫ huius loci, factus eſt archiepiſcopus Biſontinus ſub Ottone tertio. Creuit quoqꝫ ibidem oppidũ eiuſdem nominis, Germanicè *Munſter*, quod unà cum habitatorib. totius uallis rerum ibi potitur, habens ab imperio priuilegia haud ſecus atqꝫ Colmaria, Keiſerſpergum & alia oppida imperialia. Conſiſtit uictus incolarũ in pecore, nam habent optima in ſummis montibus paſcua.

CIVITAS

CIVITAS COLMARI-ENSIS GENVINA

delineatione ad ſuam figuram, quam noſtro

æuo in mœnibus & præcipuis eius ædificijs habet, expreſſa, quam prudentiſsimus eius Senatus non illibēter ad meam ſollicitationem pingi curauit, miſitq; inſerendam Coſmographico huic operi, gratificaturus per id bonis quibuſq; uiris, qui hiſtorica atq; Coſmographica delectantur lectione. Nec priuandus eſt hic ſua laude ſpectatiſsimus ille atq; doctiſsimus uir, D. Hieronymus Bonerus eiuſdem ciuitatis ſummus moderator, qui primus inter Germanos pro meo iuuando inſtituto huc contulit operam ſuam, quātum attinet ad ciuitatis picturam & peculiarem deſcriptionem. Nam is apud Senatum effecit, ut ciuitatis pictura pararetur mea prouocatus ſupplicatione.

HH Colmarienſis

S.Grim
Bilſtein
Mittelweir
Turckheim
Prediger
Munſter
Feldkirch

Leſſorium
lmar
Forſthwir
Kaſtñholtz
Weir
Horburg
Anſelſhein
Ill fl.
Dur fl.
Suntho fen
Logelheim
Barfuſ
Augustin.
Obern Herck
Nidern
Hercke
Krautenaw
Ill fl.
Heilig crütz
Die Louchen
Herleſheim
Morſwir
Marpach
Bgeſheim
1548

RAPOLTSTEIN. *Cap.* CXXXIII.

CVm Conradus ſecundus præeſſet imperio Romano, factū eſt ut duo nobiles principes Spoletani fratres, Romanorum uiribus pellerentur Italia, uenirentq́ in Germaniam. Vnus eorum fixit ſedem in Nigra ſylua, in caſtro quodā Vrslingen dicto, non multum ab imperiali ciuitate Rotuuila diſtante, quod aliquando à ducibus Vrslingenſibus conſtructum & inhabitatum fuerat, qui ab Vrſinorū familia deſcenderant, & ante multos annos è Roma pulſi locum illum inhabitauerant, iamq́ ſine hærede mortui fuerāt. Cum uerò Spoletani iſti ab Vrſinorum quoq́ genere deſcendiſſent, laborebat unus eorum pro dicto caſtro, obtinuitq́ à Cæſare Conradò pro ſe & ſuis poſteris. Habebat autem inſignibus ſuis tres clypeolos in campo candidó. Vnde & poſteri eius extruxerunt in Kintzigera uallearcem, quem uocauerunt Schiltach & aliam in Nigra ſylua quam appellabant Schilteck. Vocant enim Germani clypeum *Schilt*. Alter frater delegit ſibi locum manſionis in Alſatia, obtinuitq́ dominiū in fauce montium, quod hodie Rapoltſtein appellant, eſtq́ feudum à diocœſi Baſilieſi. Is ergo & poſteri eius condiderunt tres illas arces in uno monte per modum triāguli ſitas atq́ oppidū ipſum, & appellarunt iuxta nomen ſuæ familiæ Rockſpoletin, relictoq́ principatus titulo uoluerunt ſimpliciter uocari domini de Rockſpoletin. Succeſſu uerò temporum appellatū eſt Rapoltzuuyl. Hinc quoq́ eſt quòd domini de Rapolcſtein & duces Vrslingenſes ſemper eiuſdem uſi fuerunt inſignibus, tres ſcilicet rubeos clypeos ſpacio albo inſcribentes.

DE NOBILIBVS QVI SVBIECTVM HABENT *Alſatiam*. *Cap.* CXXXIIII.

MAgna eſt in Alſatia nobiliū multitudo, qui oppida & arces habent in pede montium atq́ in planicie terræ, nempe comes de Sultz, comes de Egesheim, cuius tamē ſucceſsio iam diu irrupta eſt. Domini de Rapoltſtein, quibus parent Rapoltzuuyl, Gemer, Cellberg oppidū & caſtrū, nobiles ab Hatſtatt, à Poluuyler, ab Andlouu, à Lādſperg, ab Vtēheim, & alij multi. Habent & comites Vuirtenbergenſes ditionem amœnam in ea regione, nempe comitatum Horburgenſis, cui noſtro æuo præeſt Gregorius comes à Vuirtenberg, habetq́ ſub dominio oppidum Richenuuyr, ubi optimum in Alſatia creſcit uinum. Quin & comites Luffenſes habēt in hac regione dominiolum aliquod, nēpe Vngerſchen, Ammerſuuyl, Kōnſsheim & quædam alia loca. Reſiduū terræ eſt uel epiſcopi Argentinenſis uel domus Auſtriæ, præter has imperiales ciuitates, Colmariam, Seleſtadium, Argentinam, Türckheim, Keiſerſperg, Hagenoiam, Munſter in ualle Gregoriana, Roſsheim, ſuperiorē Ehenheim, quæ uulgò *Nehen* appellatur, ſuper quibus princeps Palatinus aduocatiam imperialem habet, ſoletq́ habere in ciuitate Hagenoienſi præfectum. Oppidulum ſancti Hippolyti eſt ducis Lotharingiæ & oppidum ſancti Crucis ducum Auſtriæ.

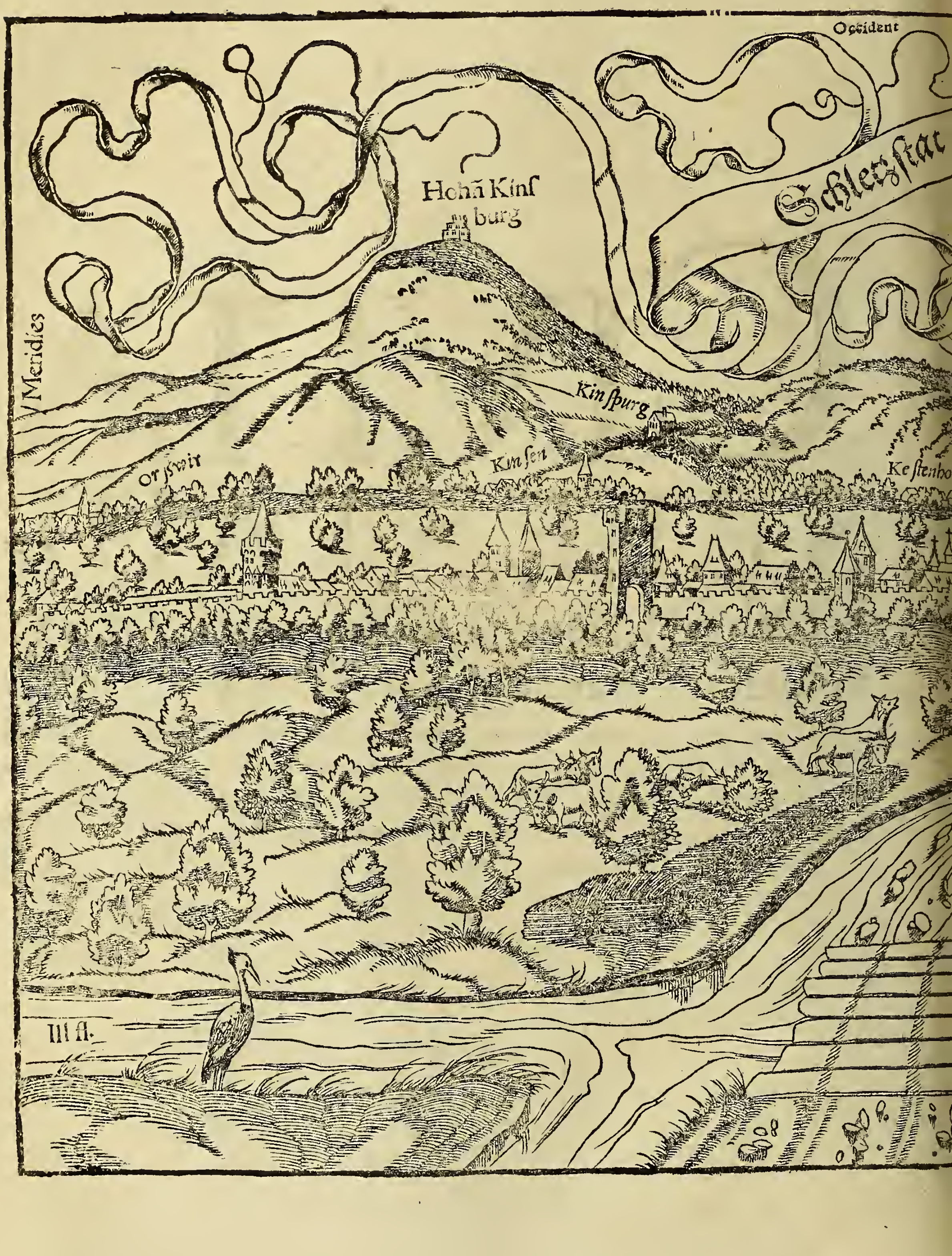
COLMARIA. *Cap.* CXXXV.

EſtColmaria imperialis & elegans ciuitas, excitata olim, ut putant, poſt excidiū Argentuariæ, (quæ hodie comitatus eſt Horburgenſis) optimo loco ſita, quæ multis retroactis temporibus aliquandiu afflicta fuit. Nam priuſquam Rudolfus Habſpurgēſis Romani regni coronam adipiſceretur, erant factiones in ciuitate, quidam enim adhęrebant epiſcopo Argētinenſi, amotusq́ fuit propterea ab officio Scultetus Roſelman. Qui ægrè ferens adiunxit ſe memorato comiti Rudolpho, captoq́ cōſilio fecit ſe in uaſe uinario inferri in ciuitatē ad propinquos & amicos ſuos, quib. cum tantū egit ut noctu portu una aperiretur, atq́ comes Rudolphus intromitteretur cū exercitu ſuo, quē ciues nollent uellent coacti fuerūt ſuſcipere dominū. Poſtea anno 1262. tētabat epiſco-

CIVITA

CIVITAS SELESTADIENSIS, DEFORMATA

ta iuxta figuram quam hodie habet, adiectis montibus, qui à tergo Lotharingiam diſterminant ab Alſatia. Miſit autem huius ciuitatis picturam prudens eius Senatus, qui & ipſe de poſteritate cupit bene mereri. Nec mihi dubium, ſi Beatus Rhenanus bonæ memoriæ, cuius hæc urbs patria fuit, ſuperuixiſſet, omnia abſolutiora exhibita fuiſſent.

Occident
Hohẽ Kinſ burg
Meridies
Or ſwir
Kinſpurg
Kinſen
Ill fl.

tas imperialis, in medio Alſatiæ
co ſita.

pus Argentinenſis cum auxilio nobilium, qui per circuitum ciuitatis habitabant, ciuitatem rurſum occupare. Vnde noctu appropinquantes, auxilio quorundam ciuium intromiſsi, magnam intra mœnia excitarunt tragœdiam, excitataq; pugna interfecerunt Sculretum. At ciues tam uiriliter reſiſtebant hoſti, ut multis occiſis reliquos pellerent urbe. Cumq; in ſubſequentibus annis Rudolfus eligeretur in Romanorum regem, et Colmarienſes nollent eum agnoſcere regem, mouit rex expeditionem contra eos, obſidioneq; cingens, mulctauit eos pro quatuor millibus marcarum argenti.

Deinde anno Chriſti 1292. obſedit hanc ciuitatem ſibi rebellem, Adolfus comes de Naſſauu rex Romanorum, cepitq; Anshelmum dominum à Rapolſtein & Sculterum, ſeu præfectum ciuitatis, ſecumq; abduxit, id quod ſuprà quoq; memoraui. Collegium Canonicorum diui Martini illic, Prioratus fuit quondam Benedictinorum, ad monaſterium uallis diui Gregorij pertinens, ut alter ibidem, qui diui Petri dicitur, ad Paterniacum. Inſtitutricem commemorant Bertham reginam, ad cuius iuriſdictionem nonnulla ex parte ſpectauit olim Colmaria. Vnde etiam magni illinc Conſtantienſi præpoſituræ prouentus, quos ei eccleſiæ hæc nobiliſsima donauit matrona. Cinxit muro hanc ciuitatem Vuolphelinus Cæſareus apud Hagenoiam præfectus imperante Friderico ſecundo.

Iacet in fertili planicie, à montibus itinere unius horæ ſemota, habens circumcirca copiam uini & frumenti ex terra redundantem, maximè autem præſtat terra illa frumento, cepis, alijsq; hortalicijs. Tenet ciuitas iſta medium Alſaciæ, diſtans uno miliario à Keiſerſperg. Ammerſuueyler, Reichenuuyer, & Rappenſuuyer, quibus in locis optimum creſcit uinum & excellentius quod in Alſatia inuenitur. Alluitur ciuitas ipſa multis accurentibus riuulis amnium, præſertim his, Loch, Dur Fæcht, Ill, & quibuſdam alijs minus celebribus, quorum quidam per prędia Colmarienſium fluunt, fœcundioremq; reddunt terræ fundum. Quando iacta fuerint prima huius loci fundamenta, incolæ planè ignorant: non tamen apud me dubium eſt, quin una ſit ex uetuſtioribus ciuitatibus, quæ in tractu Rheni à parte Galliarum inueniuntur mutato priſtino nomine in nouum quod hodie habet. Indicant tot monaſteria uirorum & mulierum, quæ habet ciuitas iſta, quam potens & opulenta fuerit à multis annis. Berthrada regina mater Caroli magni largita eſt Conſtantienſi ſedi prædia ſua & uectigal, quod in uico Colmarienſi dotis nomine poſsidebat. Vnde hiſtoria Guelforum habet, quod diuus Conradus epiſcopus Conſtantienſis hoc oppidum commutatum pro alijs locis acceperit à fratre ſuo Rudolfo.

SELESTADIVM. Cap. CXXXVI.

Cincta eſt muro hæc ciuitas Seleſtadienſis ſicut & Colmaria anno Chriſti 1216 aut circa illud tempus, ſub Friderico ſecundo. Anno uerò, nempe circa annum Chriſti 1044. ſub Henrico quarto Hildegardis duciſſa Sueuiæ conſtruxit in iſto loco templum iuxta figuram & formam templi Ieroſolymitani, quod paulò poſt filius eius Otto epiſcopus Argentinenſis dedicauit diuæ uirgini Fidei, tradiditq́ue monachis inhabitandum. Qui breui adeò opibus pollere ceperunt, ut monaſterium creſceret in præpoſituram: unde præficiendorum magiſtratuum ius aliquandiu fuit apud Præpoſitum diuæ Fidei. Sed Cæſar, cui hic etiam nonnihil ditionis eſſet facilê impetrauit, id aliunde compenſans, ut in conſortium reciperetur. Is fuit Fridericus ſecundus. Sicq; amborum pari poteſtate Reſpublica adminiſtrabatur, & uectigal æqualiter diuidebatur. Prætorem autem quem Sculterum uocant, alternis annis per uices dabant. Id durauit uſq; ad tempora Rudolphi Cæſaris, qui ſui prædeceſſoris approbata commutatione totam iuriſdictionem imperio Romano uendicauit. Hæc ex Beato Rhenano, cuius natale ſolium fuit Seleſtadium. Haud procul à Seleſtadio in montibus Lotharingicis eſt monaſterium
augshofen. ord. Sant. Benedicti, nomine Haugshofen, cuius fundatores fuerunt comites & fratres & Hugo atq; Albertus. Hugo factus eſt abbas illius monaſterij. Albertus uerò reſidebat in arce Ortenberg, cuius ſitus eſt in Vueylerthal, quæ uallis ab Alberto quoque nomen accepit, ut plerunq; hodie nominetur Alberti uallis. Cùm anno Chriſti 1444. ſub Concilio Baſilienſi Ludouicus Delphinus primogenitus Caroli regis Francorum in Alſatiam cum grandi exercitu ſeſe effunderet, cuius milites Armeniaci & uulgò excoriatores uocabantur, & deuaſtaret Alſatiam exureret uillas & arces, nemini parceret,

non

non pueris neq; ſenibus, non fœminis neq; uiris, ſed paſsim in omnes ſæuiret, factum eſt ſequenti anno 1445. die Iouis ante Palmarum, ut 10000. Armeniacorum tranſcenderent culmen montis, quod uulgò *Fürſt* uocant, rectaq; peterent Galliam, præmiſsis nudis & inermibus, ne ab incolis interficerentur, & interim circiter 400. ex Seleſtadio, Leberoia & Vuilero inſidias poſuerunt in receſsibus montium, ſubitoq; magno clamore & fremitu irruerunt in armatos Armeniacos, & trucidarunt quaſi 300. in anguſto terræ ſpacio, cœperunt 400. equos, 9. bombardas 8. ſigna, & aliquod cataphractorum integra arma. Inter occiſos hoſtes fuit adoleſcens quidam dux, & Landgrauius unus, uterq; ex Scotia natus, ſororius regis Franciæ, Delphini marſcalcus. Inuentum quoque fuit ibi uexillum Helueticum, prope Baſileam ab Armeniacis obtentum. Eſt autem Seleſtadium in firmiſsimo ſitum loco, habens ab uno latere, nempe uerſus Rhenum paludes impermeabiles. Ab oppoſito uerò latere ad occidentem ſcilicet uſq; ad Lotharingiæ montes habet ſolum fœcundiſsimum, uinum colligens & caſtaneas in montibus, atque frumenti abundantiam planitie. Ciuitatis figuram libenter exhibuit magiſtratus, petitioni meæ in hac re facilè auſcultans.

Armeniaci. *Stratagemá Seleſtadienſium.*

ANDLAVV. *Cap.* CXXXVII.

CArolus cognomento Craſſus habuit uxorem Richardin regis Scotiæ filiam, fœminam ſanctimoniæ uitæ & caſtitate inſignem. Cui cùm adulterij crimen obijceret maritus, quòd familiarius ageret cum Luituualdo Vercellenſi epiſcopo, unico ſuo conſiliario, cui rerum ſuarum adminiſtrationem omnem conceſſerat, factus zelotypus ac delirus, uxorem in contionem uocat, iurat ab ſe integram hactenus relictam, nec ullo concubitu contigiſſe. Caſta fœmina quæ impotentiam uiri tot annis cælauit, Benè inquit ſe res habet, afferte obſtetrices & mulieres honeſtas, quæ meam integritatem atteſtentur: nec amplius tali marito cohabitabo. Si uultis inſuper ignitis uomeribus caſtitatem meam palàm cunctis faciam. Facto itaq; diſsidio, & acceptis bonis ſuis, in Alſatia monaſterium conſtruxit ſacrarum uirginum, quod hodie Andlauu appellatur, ac Deo ſe dicauit, ubi ſepulta iacet. Facta ſunt iſta circa annum Chriſti 888. Carolus uerò maritus ſepultus fuit in Richenouu prope Conſtantiam. Oppidũ hoc Andlouienſe unà cum arce, ſpectat ad nobiles huius nominis. Oppida uerò hæc, uidelicet Vueſthofen, Inuueyler, Neuuyler, Buſuueyler, Vuerd & Gerſtorff fuere quondam ſub baronum à Liechtenſtein dominio, hodie uerò partim comitum à Bitſch, partim comitum à Hanau iuriſdictionis exiſtit, ad quos iure hæreditario peruenere. Reichshofen oppidum quondam ſub nobilium ab Ochenſtein ditione egit, hodie uerò ad Comitatũ Bitſch pertinet.

DE MONTE SANCTAE OTILIAE ET DE LANDgrauiatu *Alſatiæ.* *Cap.* CXXXVIII.

IAm quoq; ſuprà meminimus, quomodo Hildericus rex Franciæ anno Chriſti 686. contulerit affinio ſuo duci Etticoni Alſatiam, fecerit q; eum ducem. Sunt qui eum uocant Adalricum, alij Atticum, tertij Etticonem. Reſidentia eius erat in ſuperiori Nehen, commutauitque arcem Hohenburg in cœnobium uirginum, cui filiam ſuam Otiliam præfecit abbatiſſam. Succeſsit ei in ducatu Alſatiæ filius eius Adelprechtus, qui ſagitta ictus interijt, cuius filia Athala unà cum patre fundauit monaſterium S. Stephani Argentinæ, factaq; eſt abbatiſſa in eo. Deinde tempore Ottonis primi, comites Kyburgenſes, qui de ſanguine eiuſdem Imperatoris erant, potiti ſunt rerum in Alſatia. Sunt qui uolunt eos factos Landgrauios Alſatiæ, alij uerò dicunt ab Ottone tertio Alſatiam primùm in Landgrauiatus duos erectam, peruenitq; tandem Landgrauiatus ſuperior, qui continet oppidum Einſsheim & circumiacentia quæq; loca, ad comites Habſpurgenſes. Anno quoq; Chriſti 1259. quum Henricus Landgrauius inferioris Alſatiæ abſque prole decederet & comites Oetingenſes aliquid iuris ad dominium illud haberent, numerauit eis epiſcopus Argentinenſis certam ſummam pecuniæ, uendicauitq; ſibi inferiorem Landgrauiatum, quem & in hunc uſq; poſsidet diem.

Duo Landgrauiatus.

ARGENTINA, VVLGO STRASBVRG.
Cap. CXXXIX.

ARgentoratum uulgò *Straßburg*, olim mediocre fuit oppidum, hodie uerò eminentiſsima eſt urbs. Habuit olim comitem rei militaris, qui dictus eſt Argentoratenſis, ſicut & tota Tribochorum regio, quam hodie uocant Alſatiam, Tractus Argentoratenſis fuit appellata. Quòd quidam uerò ſcribunt, ante Iulij Cæſaris tempora in Argentorato cameram fuiſſe Rom. tributorum, atque ob id eam urbem dictam Argentinam, alij putant fabulam eſſe, quum Romani olim Rationalem ſummarum in Gallijs habuerint: & prępoſitum theſaurorum apud Treueros, atq; illic etiam procuratorem monetę. Quapropter quum comiti Argentoratenſi in ſtipendia militum pecunijs opus eſſet, aliunde haud dubiè ſuppeditabatur. De exordio huius ciuitatis nihil certi habetur. Sunt tamen qui putant eam conditam unà cum Treueri, & quemadmodum Treueris à ſuo conditore Trebeta hoc nomen accepit, ita quoque Argentoratum ab eodem Trebesburgum aut Tyrasburgum primo fuerit uocatum, ac deinde mutatis aut additis aliquibus literis degenerauerit in Straſsburgum. Sunt alij qui hanc nominis mutationem adſcribunt Attilæ tyrannidi, qui cum iſtam diruiſſet urbem unà cum multis alijs Germaniæ ciuitatibus, undiq; fecit eam peruiam: ut cunctis aduenientibus ſine difficultate uia libera pateret in eam, poſt quod factum, uulgò dicta fuit Straſsburg, id eſt, Stratopolis. Quicquid de uocabulo ſit, hoc certum eſt, urbem ipſam ab antiquo ſemper celebrem fuiſſe, quin & feliciſsima illa Iuliani cum Alemannis pugna, eam adhuc nobiliorem apud ueteres fecit. Octo enim reges Alemannorum coniunctis uiribus, Rhenum cum Iuliano pugnaturi tranſcenderunt, & apud Argentoratum ſua fixêre caſtra. Cæſar relictis tribus Tabernis, quod munimentum tum reparabat, Alemannis obuiam proficiſcitur. Conſeruntur manus, equitum cuneos primum noſtri diſiecere, ſed pedites fortiter reſtiterunt. Hos inclinatos auxiliares Bataui reſtituunt. Itaque uincunt Romani. Capitur ingens ille & obeſi corporis Chondomarius Alemannorum rex. Iulianus uerò occiſorum corporibus humari iuſsis, per tres Tabernas prædam omnem cum captiuis in Mediomatricos aduehendam curauit. Ipſe mox Moguntiacum eſt profectus, & illic ponte tranſito terras Alemannorum intrauit. Iulianus actu cum illis agendum ratus, noctu manum militum nauigijs impoſuit, iuſsitq; ut egreſsi tum ferro tũ flamma omnia uaſtarent. Quum poſtero die fumum hinc inde uidiſſent Alemanni, perteriti trans Mænum amnem aufugerunt. Multum damni tum Alemannis illatum eſt. Nam abacta pecora, uillæ & domus exuſtæ, frumenta aſportata, abducti captiui. Fuit autem Argentoratum primo tributarium Treuerenſibus, deinde Romanis ſubiectum. Tertio paruit regibus Francorum, præſertim eo tempore quando Franci bonam Germaniæ partem ſubactam habuerunt, inter quos Dagobertus Magnus inſtituit epiſcopatum Argentoratenſem in eccleſia beatæ uirginis, quam prædeceſſor eius Clodoueus, primus Chriſtianus rex, fundauerat, tradiditq; Amando epiſcopo & ſucceſſoribus eius omne ius quod ipſe habuit in urbe atq; Alſatia de quo paulo pòſt. Deinde incorporata eſt urbs imperio, numeraturq; hodie prima inter liberas ciuitates. Abundat autem omnibus bonis, excellitq; in opibus cunctas Rheni ciuitates. Habet miram copiam uini & frumenti, utpote quæ ſitum in optimo habet fundo, etiamſi oleribus & radicibus ferendis accommodatior ſit quam uino producendo. Inueniuntur in ea urbe aliquot centeni hortulani, qui annuatim magnum faciunt quæſtum ex rapis, cepis, raphanis, napis, caulibus, papauere, alijsq; hortalitijs, quæ feliciſsimè ibi proueniunt atq; in tanta creſcunt ubertate, ut nullus ei in Germania comparandus ſit locus quantum ad hæc attinet terræ naſcentia.

Quare Straßburg.

Ingens Alemanorum cædes.

Epiſcopatus Argentoratenſis.

ſcentia. Habet urbs ipſa præter Rhenum & alios multos accurrentes amnes. Ab oriente enim uenit ex Martiana ſylua Kintzgus fluuius, qui ſecum magnam adfert uim trabium ædificijs aptarum. Ex Sunggoia atque ab auſtro affluit. Illa amnis, & ab occidente Bruſchus, qui ciuitatem in duas impares tamen diuidit partes. Habet quoq; ciuitas iſta nobile & ingens quoddam opus, cuius ſimile nec in Germania, neque in Italia aut Gallia inuenitur, nempe ſumptuoſiſsimam illam turrim, quæ anno Chriſti milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimoſeptimo inchoata eſt atq; 28. annis ferè uſq; ad faſtigiũ conſummata. Hæc ab ipſis fundamentis uſq; ad ſupremum culmen quadris & pulchrè figuratis lapidibus eſt erecta. Eruinus de Steinbach prima poſuit fundamenta, ideam ipſam concepit atq; architectum ad conſummationem eius egit. Vbiq; aëri & uento eſt peruia, patetq; aſcenſus eius quatuor cochleis. Vbi uerò craſsities eius in faſtigium incipit acuminari, ibi octo conſurgunt cochleæ. Supremus nodus, qui inferius uix modij magnitudinem habere uidetur, tantus eſt, ut capacitas eius recipiat quinq; aut ſex perſonatos homines. Longitudo eius habet pedes geometricos 574. Artificium eius olim annumeratum fuiſſet ſeptum miraculis.

Turris elegantiſsima.

Altitudo turris.

Paulo ante erectionem huius turris, anno ſcilicet 1261. facta eſt magna contentio inter Henricum epiſcopum Argentinenſem de Staheleck & ſucceſſorem eius Vualtherum de Geroltzeck, & inter ciuitatem ipſam ſuper quibuſdam iuribus, adeoq; epiſcopus accepit furere in ciues, ut prohiberet ſacerdotibus ne pueros ciuium baptizarent, aut cuiquam ſacramenta miniſtrarent. Et interea poſterior epiſcopus Vualtherus contractis undiq; copijs, obſidione cinxit ciuitatem ipſam. Ciues uerò ſe mutuo cohortantes inito conflictu poſt multam ſtragem epiſcopi exercitus uictus eſt. Interierunt de exercitu epiſcopi 60. nobiles, inter quos fuerat comes unus de Tierſtein, & Hermannus de Geroldſeck frater epiſcopi, & populares multi. Fuerunt quoque multi capti & in ciuitatem ducti, multa etiam damna utrinq; illata. Poſtremo mortuo epiſcopo, pax eſt reformata.

Circa annum Chriſti 1348. tanta fuit peſtis per Europam graſſans, qualem in hiſtorijs nemo legerat fuiſſe inter mortales. Fuerant autem de ea infamati Iudæi quod eam prouocauerint fontibus infectis, & propterea cremati ſunt ubique locorum. Habitus fuit etiam ſuper hac re tractatus in Benfeld oppido Alſatię, & ut ſcribitur, quidam ex Iudæis inuenti fuerunt ceu omnium maleficiorum autores atq; in Hiſpania de ueneficijs cõueniſſe. Item de nece multorum puerorum, de falſificatione ſuper debitis inſtrumentorum & monetæ, unde plebs furens omnes traxit ad ſupplicium. Cremati ſunt in multis locis Iudæi, & cum euadere ſe non poſſe uiderent, incluſerunt ſe in domibus & ſeipſos cremarunt unà cum locis uicinis. Dicitur Moguntiæ hinc tantum excitatum ignem, ut magna campana in eccleſia ſancti Quintini ex igne defluxerit. Scribitur etiam, quod inuenti fuerint ſacculi in fontibus ueneno pleni: quapropter fontes & putei obſtruebantur, & loco aquæ putealis homines utebantur aqua fluuiatili & pluuiali. Multi etiam ex Iudæis utriuſque ſexus baptizati ſunt, pauci amore Dei, ſed potius timore pœnæ. Ciuitates imperiales diruerunt domos Iudæorum & ex lapidibus earum atque cœmiteriorum ipſorum conſtruxerunt turres & muros. In ſumma omnia plena erant tumultibus propter Iudæos. Anno domini 1365. uenit per aſcenſum montium iuxta Tabernam Alſatiæ maxima multitudo hominum, qui Angli dicebantur numerus eorum, equitum & peditum, fuit taxatus ad quadraginta millia, & hi per circuitum Argentorati incolis plurima inferebant damna. Similia graſſabantur incendijs & rapinis circum Seleſtadium & Colmariam. Audientes autem illi, Germanos contra ſe maximum collegiſſe exercitum diſceſſerunt, poſt quam integro ferè menſe Alſatiam incommodarunt. Deinde anno 1375. uenit adhuc maior graſſatorum multitudo, qui & ipſi Angli fuerunt uocati, perpetratiſq; in inferiori Alſatia multis malis, feſtinarunt ad Heluetios, apud quos plurimos amiſerunt, ut ſuprà quoq; ſignauimus. Anno 1552. Cum inter Cæſ. Carolum quintum & Henricum II. Regem Francorum bellum ſubortum eſſet atque Rex Meti Vrbe occupata, Germaniam intraſſet, aditumq; ad hanc urbem nec quicquam tentaſſet, Carolus paulo poſt diſceſſum re-

Iudæi inficiunt fontes.

Anglorum exercitus.

gis. Argentoratum uenit, exceptus magnificè, ad obſidionem Metenſis urbis inde profectus eſt.

DE EPISCOPATV ARGENTINENSI.
Cap. CXL.

PVtant quidam Argentinam imperante Nerone à S. Materno Petri apoſtoli diſcipulo eiusq́ſocijs Valerio & Euchario concionãtibus accepiſſe euangelium Chriſti: ſed non diu perſtitit. Poſtea uerò ab epiſcopis eccleſiæ Metenſis in uiam ueritatis reducta, firmius cœpit adhærere Chriſto. Tunc etiam fuit per Clodouæum regem Galliarum, qui primus inter reges Galliæ Chriſti fidem accepit, circa annum domini 508. conditum templum ſimplex, fuitq́ eccleſia Argentinenſ. ſub epiſcopatu Metenſi uſq́ ad Dagobertum regem, qui fundauit & conſtituit epiſcopatum in hac urbe, ſicut & repurgari fecit epiſcopatus Spirenſem, Vuormatienſem & Moguntinenſem ab Attila miſerè uaſtatos, & ab Arianis infectos, ac ampliſsi nis locupletauit donationibus. Conſtituitur autẽ primus epiſcopus S. Amandus Aquitanienſis, qui Sigibertum Dagoberti filium in caſtro Rubeaquenſi, Eiſenburg appellato, baptiſauit. Deinde Arbogaſtus Aquitanus, aut ſecundùm alios Hibernicus, anno 746. à Dagoberto epiſcopus et doctor populi Argentinenſis conſtituitur. Hic orationibus ſuis reſuſcitaſſe dicitur à morte Sigibertum Dagoberti filium, qui in uenatione propè Ebersheim münſter apro percuſſus, poſtero die obierat: pro quo pietatis officio dedit rex eccleſiæ Argentinenſi Rubeaquum cum tota adiacente ditione, quam Mundatum ſeu Manudatum uocant. Obijt autem Arbogaſtus anno 658. ſucceſsitq́ue ei Rotharius. Poſt Rotharium uocatur ad epiſc. Florentius Scotus, ſocius Arbogaſti anno 663. qui regis filiam cæcam ac mutam natam ſuis orationibus & uidere, & loqui fecit, ut paulo poſt dicemus. Poſt hunc ſequuti ſunt, Anſoaldus 675. S. Iuſtus 780. S. Maximus 681. S. Valentinus 686. S. Solarius 689. S. Giulphus 692. Magnus 700. Aldus 706. Garonius 714. Lambertus 721. Magnebertus 730. Laiboldus 735. Gundoaldus 742. Guzado 746. Otho 748. Vuiggerus 756. Vundolfridus 761. Otho 2. Comes Habſpurgenſis 705, Auludolphus 773. Remigius abbas S. Gregorij in ualle Monaſteriana, & comes in Egisheim Ratho abbas eiuſdem loci 803. Vtho 812. Eckenhardus 821. Adelochus 828. Bernaldus 840. Ratholdus 857. Genioldus 875. Reginardus 883. hoc præſule monaſterium in Andlon à Richarde impe. conditum eſt. Baldranius 895. Othobertus 906. Gotfridus 913. Ruthardus 928. Vtho 2. 950. Erkenuualdus 965. Baldus 968. Vuilderophus 979. hic anno Chriſti 997. occulto, ſed iuſto iudicio Dei à muribus conſumptus eſt. Aluuicus 997. Anno 1006. factus eſt epiſcopus Vuernharius, qui cœpit templum ligneum Argentinenſe, ex fundamentis renouare quadratis lapibus. Vuilhelmus 1028. Etzelinus qui anno 1047. factus eſt epiſcopus, uſus eſt, ſicut & anteceſſores eius hoc titulo: Indignus Dei gratia paſtor Argentinenſis. Vuernherus 2. 1065. Theobaldus 1078. Otho comes de Stauffen cœpit cum matre Seleſtadij præpoſituram S. Folis conſtruere. Balduinus 2. 1100. Chuno 1110. Bruno 1124. Gebhardus 1129. Burkardus 1141. Rudolphus 1161. Conradus 1179. Henricus 1180. Sub Henrico iſto barone à Haſenburg fundatum fuit cœnobium Trutenhauſen. Conradus baro in Hennenburg 1190. Henricus 2. Comes Veringenſis 1202. Berchtoldus Dux Teckæ 1123. Henricus 3. Comes à Staheleck 1239. Anno Chriſti 1260. electus fuit Vualtherus de Geroltzeck, qui atrox ac funeſtum biennale bellum, epiſcopatui ſummè pernicioſum geſsit contra S.P.Q. Argentinenſem, euocato prius ex Argentina uniuerſo clero ſuo. Poſt uarios autem conflictus, ingenti prælio uictus eſt non procul ab Argentina, etſi ipſe tam ſtrenuè pugnarit, ut confoſsis ſub ſe duobus equis, in tertium etiam inſilierit. Videns autem omnia eſſe deſiderata & ſuos miſerrimè cædi, ipſe fuga ſibi conſulens uix elapſus eſt cum paucis. Videns præterea in quantas calamitates induxiſſet eccleſiam ſuam, dolore animi potius quam corporis aliqua ægritudine ex hac uita migrauit anno 1263. Sequutus eſt hunc Vualtherum in pontificatu Henricus à Geroltzeck ex Vuaſgoia, atq́ eum Conradus baro de Liechtenberg, ſub quo inchoata eſt primum à Senatu populoq́ Argentinenſi inſignis illa & admirabilis baſilicæ turris, totius Germaniæ ſpectaculum & ornamentum. Anno 1238.

electus

electus eſt in epiſcopum Bertholdus comes à Buchek, ſub quo cœpit conſtrui à quibuſdam ciuibus Carthuſia Argentinenſis. Idem ipſe muniuit mœnibus & foſsis ad uim ſuſtinendum, Tanbachium oppidum. Succeſſor uerò eius Ioannes baro Liechtenbergius emit à Ioanne ultimo Alſatiæ prouinciæ comite inferiorem Landgrauiatum anno ſalutis 1368. Ioannes Lucenburgenſis, anno 1365. Lampertus à Burne 1371. Fridericus baroni Blanckheim 1375. Burcardus comes In Lutzelſtein 1392. Vuilhelhelmus comes in Dienſt 1394. Cæterum anno Chriſti 1439. electi ſunt in diſcordia Conradus à Buſnang & Rupertus Palatinus Rheni, ſed Conradus cedens duci Ruperto ſedit in Rubeaquo annis 32. Rupertus uerò Stephani Palatini filius ingreſſus eſt Argentinam inſigni pompa. Comitabantur eum pater Stephanus & fratres eius, plurimiq́; comites & barones. Poſt eum electus eſt anno 1478. Albertus Palatinus, dux Bauariæ, filius Ottonis apud Nouum forum reſidentis, præfuitq́; annis 27. Ipſe renouauit caſtrum Eiſenburg in Rubeaquo. Obijt anno 1506. ſubſecutiq́; ſunt Guilelmus comes de Honſtein qui ſedit annis 35. & Eraſmus pincerna de Limburg, obijt anno 1569. Quem ſequutus eſt Ioannes comes in Manderſchied.

HASSLE. Cap. CXLI.

ANno Chriſti 660. ſucceſsit in epiſcopatu Argentinenſi diuo Arbogaſto ſanctus Florentius, qui uenerat ex Scotia in Alſatiam, conſederatq́; ad Bruſcham fluuium in loco ubi hodie Haſsle oppidum extructum inuenitur. Cum autem ibi ſanctam ageret uitam, precibusq́; ſuis obtinuiſſet ut Rathilda filia Dagoberti regis Francorum cæca & ſurda curaretur, tradidit illi & cunctis ſucceſſoribus eius rex locum Haſsle cum omnibus agris & iuribus eius perpetuò poſsidendis. Florentius uerò fundato à ſe in eo loco monaſterio, ſepultus eſt ibi poſt mortem ſuam. Dagobertus quoque gratum cupiens domino pro accepto beneficio offerre animum, duodecim dicitur extruxiſſe monaſteria in illo latere Rheni nempe Ebersheimenſe, Vuyſſenburgenſe, Surburgenſe, Clingen monaſterienſe, &c. quæ fere omnia in collegia ſacerdotum ſunt commutata.

TABERNA, VVLGO ZABERNIA. Cap. CXLII.

SIcut ex Turego Germani fecerunt Zuregum, uulgo Zurch, ſic ex Taberna facta eſt Zabernia, & ex Tugio Zugium. Taberna fuit munimētum Rom. ad prohibendas Alemannorum in Galliam incurſiones, ubi hodie præſulis Argentoratenſis eſt domicilium & curia. Hoc munimentum ab Alemannis dirutum, Ammianus ſcribit Iulianum Cæſarem reſtituiſſe. Conuerſus, inquit, Iulianus ad reparandas tres tabernas, &c. Sunt qui aiunt Tabernam Alſaticam, de qua nunc agimus, conditam à Iulio Cæſare, qui taxauit in Calendario annum ad uigeſimumquintum ſeptimanas & 365. dies. Conformiter enim mœnijs Tabernæ adiecit 25. turres, *Mœnia repræ-*
atque murum diſcriminauit in 365. mœnia, ſeptem ſcilicet inter duas turres pinnas. *ſentant annū.*
Abūdat locus iſte uino & frumento omnibusq́; rebus uſui humano neceſſarijs. Anno Chriſti 1525, occiſa fuerūt in hoc oppido & extra mœnia eius aliquot millia ſeditioſorū ruſticorum à duce Lotharingiæ ſpacio trium horarum. Ac deinde poſt quatriduum, *Ruſticorum*
idem princeps iuxta uicum Scheruuyler, qui medio milliario diſtat à Seleſtadio occidit *ſeditio.*
iterum aliquot millia ruſticorum. Fuit eo anno ferè tota Germania horribiliter commota propter miſerorum ruſticorum ſeditionem, qui ubiq́; contra dominos ſuos ſurrexerunt,

Ruſticorum ſeditio.

runt,ſub ſpecie Euangelij promouendi multa iniqua molientes. Volebant enim liberi eſſe à dandis cenſibus,decimis, uectigalibus & alijs oneribus, conſcribentes articulos de libertate Chriſtiana,inter quos potiſsimus erat: Tributa non pendenda magiſtratui. Ex hac doctrina ſpe libertatis acquirendæ,maxima pars ruſticorum accenſa, arma ceperunt aduerſus legitimos magiſtratus,monachos & ſacerdotes. Vnde diruebant & comburebant cœnobia,demoliebantur arces & quicquid erat nobilium & religioſorum deuaſtabant. Subijciebant ſibi multas ciuitates. Sumpſit malum illud exordium in Nigra ſylua,breuiq; ſerpſit in Briſgoiam,Alſatiam,Marchiam Badenſem,Palatinatum,Sueuorum terram,Vuirtenbergenſem ditionem,Franconiam,&c. Nemo tutus erat, qui erat ex numero principum,nobilium,epiſcoporum,ſacerdotum, monachorum &,monialium,quouſq; tandem liga Sueuica & quidam principes atq; antiſtites præſidia ſua, in unum conferentes,& indies fortiores ſeipſis euadentes, in multis locis magna ui inſaniam eorum expreſſerunt,adeò quòd intra menſes ferè tres ſupra centena millia ruſticorum ceciderunt in conflictu,non aliter atque pecora trucidati. In Mulnhauſen oppido Thuringiæ concionator erat Thomas Monetarius dictus, qui palam aſſeruit ad euertendam impiorum tyrannidem ſibi Gedeonis gladium commiſſum. Eduxit uulgi cohortes iuſsitq; nobilium domos diripi,& monaſteriorum bona compilari. Dum autem plebeiæ copiæ ſine ordine prædationibus intendunt, deleuerunt eas Saxoniæ principes & Landgrauius Heſſorum. Monetarius & ſociorum eius pleriq; capti ſunt & capite truncati,pœnasq; impij inſtituti ſui dederunt. Fuit hic Monetarius primus autor phanatici illius erroris anabaptiſtarum,qui paſsim multas turbas excitarunt in Germania. Ego,qui hæc ſcribo,nunquam maiores uidi furias, ter in uitæ diſcrimen ueniens,dum ab Heidelberga Baſileam uſq; proficiſcens per inſanorum hominum agmina tranſire cogerer. Nec tam mihi quàm exemplari Hebraico,quod multo tempore conſcripſeram metuebam. Gallorum rex Henricus II. anno 1552. cum Germaniam intraſſet, contra Carolum quintum Imperatorem exercitum ducens ingentem, ad Tabernas peruenit, atque per aliquot dies in Viridario præſulis dimoratus, legationes multorum audiuit & expediuit.

MAVRI MONASTERIVM ET STEPHANI *campus.* *Cap.* CXLIII.

HAud procul à Taberna eſt monaſterium,& iuxta ipſum oppidulum quoddam nomine Maurſmunſter,inſtitutum à Mauro abbate,quod Theodoricus rex Francorum anno Chriſti 725. priuilegijs & alijs beneficijs ornauit atq; dotauit. Eſt deinde aliud monaſterium parum diſtans à Brocomago,cui à Sancto ſpiritu titulus eſt, quod dicitur fundaſſe Landgrauius quidam Stephanus nomine, à quo etiam nomen accepit. Nam uocatur *Stephansfeld*,& corruptè *Stechsfeld*. Eſt in eo loco Brephotrophium,hoc eſt, domus in qua pueri expoſiticij aluntur.

Stechßfeld.

S. VVALTPVRGIS, NEOBVRGVM. *Cap.* CXLIIII.

ANno Chriſti 1074. aut ſecundum aliorum calculum 1117. fundatorum eſt monaſterium Sanctæ Vualtpurgis,ordinis Sancti Benedicti,ſitum in ſacro Foreſto haud procul à Surburgo. Autorem inſtitutionis quidam aiunt fuiſſe Theodoricum comitem de monte Beligardo,alij uerò ſignans Fridericum ducem Sueuiæ,patrem Friderici Imperatoris,atq; uxorem eius Iuditham. Item anno Domini 1228. fundatum eſt monaſterium Neoburgenſe ordinis Sancti Bernhardi,modico interuallo diſsitum à S. Vualtpurgi,à quo poſtea fuit plantatum monaſterium Maulbrunnenſe in ducatu Vuirtenbergenſi.

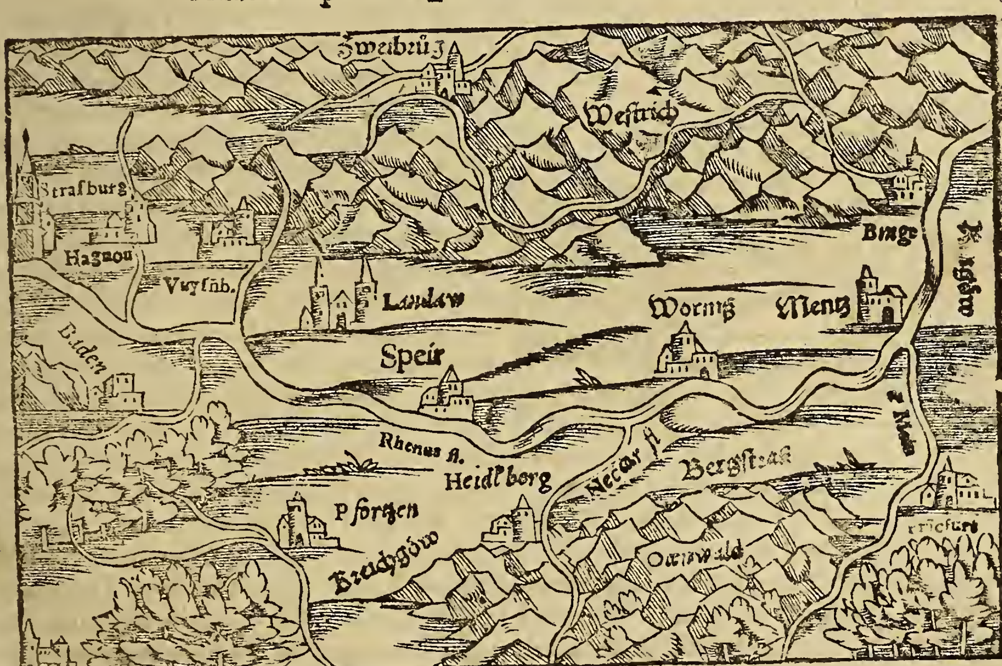
HAGENOIA. *Cap.* CXLV.

FVit ciuitas iſta anno Chriſti 1164. à Friderico Barbaroſſa muro clauſa, quum antea uicus eſſet,habens adiunctũ burgum,in quo principes terræ morabantur quando in Foreſto uenationibus uacabant. Fundum habet circa mœnia arenoſum, ſed ſteri-

litatem

litatem illam compenſat ager fertilis paulo longius à ciuitate ſemotus. Mirum eſt, quòd illis temporibus & longè ante, Auſtraſij ſic habitabant in oppidis, ut nunc in pagis habitatur. Sed quem iuuiſſet opes ſuas in ædificium expendere, cui Germanorũ primum, deinde Francorum & Alemannorum irruptiones perpetuo timendæ erant? Nec magnopere excolebant uel muniebant olim Romani quælibet loca, niſi in quibus crebro uerſabantur, & quæ ad tuendos limites erant idonea, quale erat Moguncíacum, ubi ueterum ædificiorum & inſcriptionum magna copia eſt, ideo quod Romani ibi ſemper fuerint uerſati, Rheni limitem tuentes, & ſub poſterioribus Auguſtis, præfectis militum armigerorum, & præterea dux militaris, qui multas militum præfecturas gubernabat, illic ſedem ſuam habuerint. Raras itaq; olim Germania habuit ciuitates, id quòd & Cornelius teſtatur, qui nullas Germanorum populis urbes tradit habitari. Quid ergo Clau. Ptolemæus, qui non ita multo poſt Tacitum uixit, tam multas Germaniæ recenſet urbes? Veriſimile eſt uicos potius fuiſſe quàm oppida, quos tamen Ptolemæus urbium uocabulo eſt dignatus. Sic itaq; Hagenoia uicus fuit uſq; ad Fridericum primum, ſicut & Colmaria, Seleſtadium & Keiſerſpergum uici fuerunt uſq; ad Fridericum ſecundum. Anno 1552. Henricus II. Francorum rex contra Carolum V. Imperatorem bellum gerens cum ingenti exercitu, Hagenoiam peruenit, caſtraq; ſua circum urbem habuit non ſine damno Reipublicæ.

DESCRIPTIO LIneæ occiduæ Rheni, ab inferiori Alſatia uſq; ad Maguntiacum. Cap. CXLVI.

REgio iſta quam hic deſcripturi ſumus, annumerata fuit olim Galliæ ſicut & Alſatia, etiamſi Germani traiecto Rheno illam ante Chriſtum natum inhabitare cœperint, id quod teſtantur Iulius Cęſar & Ammianus Marcellinus, qui Tribotes & Vangiones, id eſt, Argentoratenſes, Nemetes & Vuormacienſes numerant inter Germanos. Nec obſtat quòd Dagobertus & Carolus Magnus etiam poſt Chriſtum natum hæc inhabitarint loca, quũ ipſi fuerint Germani, ſubegerintq; & aliquandiu poſſederint Galliam, uſq; ad tempus Hugonis Capeti, tunc Franci pertæſi Germanorum regimen, ex ſua gente & lingua uoluerunt habere principem, id quod ſupra in deſcriptione Galliæ prolixius explicui.

Auſtraſia. Porrò regio iſta quam nunc luſtremus, appellata fuit tempore Caroli Magni Auſtraſia, (fuitq; peculiare regnum) complectens Alſatiam, Vueſtricham, Lotharingiam, Brabantiam & Holandiam. Sed non diu hoc durauit regnum. Quemadmodum enim numeroſa regum proles ſæpe in cauſa fuit ut regnum unũ in multa diuideretur, ita rurſum multa regna aliquando per mortem filiorum in unum ſunt reuocata. Sueuia, Alemannia, Bauaria & Thuringia, tunc quoq; Auſtraſiæ regno fuerunt incorporata. *Lotharingia.* Lotharingia, ſic dicta fuit à Lothario nepote Caroli Magni, cuius metropolis olim fuit Metis. Defuncto uirili ſemine & tota ſucceſsione Caroli Magni in Gallia, nouoq; conſtituto rege, uolebat is Lotharingiã quoq; ſibi uſurpare, at Imperator Otto primus gladio eam regionem imperio Germanorum ſubdidit. De quo & in Gallia iam nonnihil diximus.

VVESTERICH, ID EST, OCCIDVVM *regnum.* *Cap.* CXLVII.

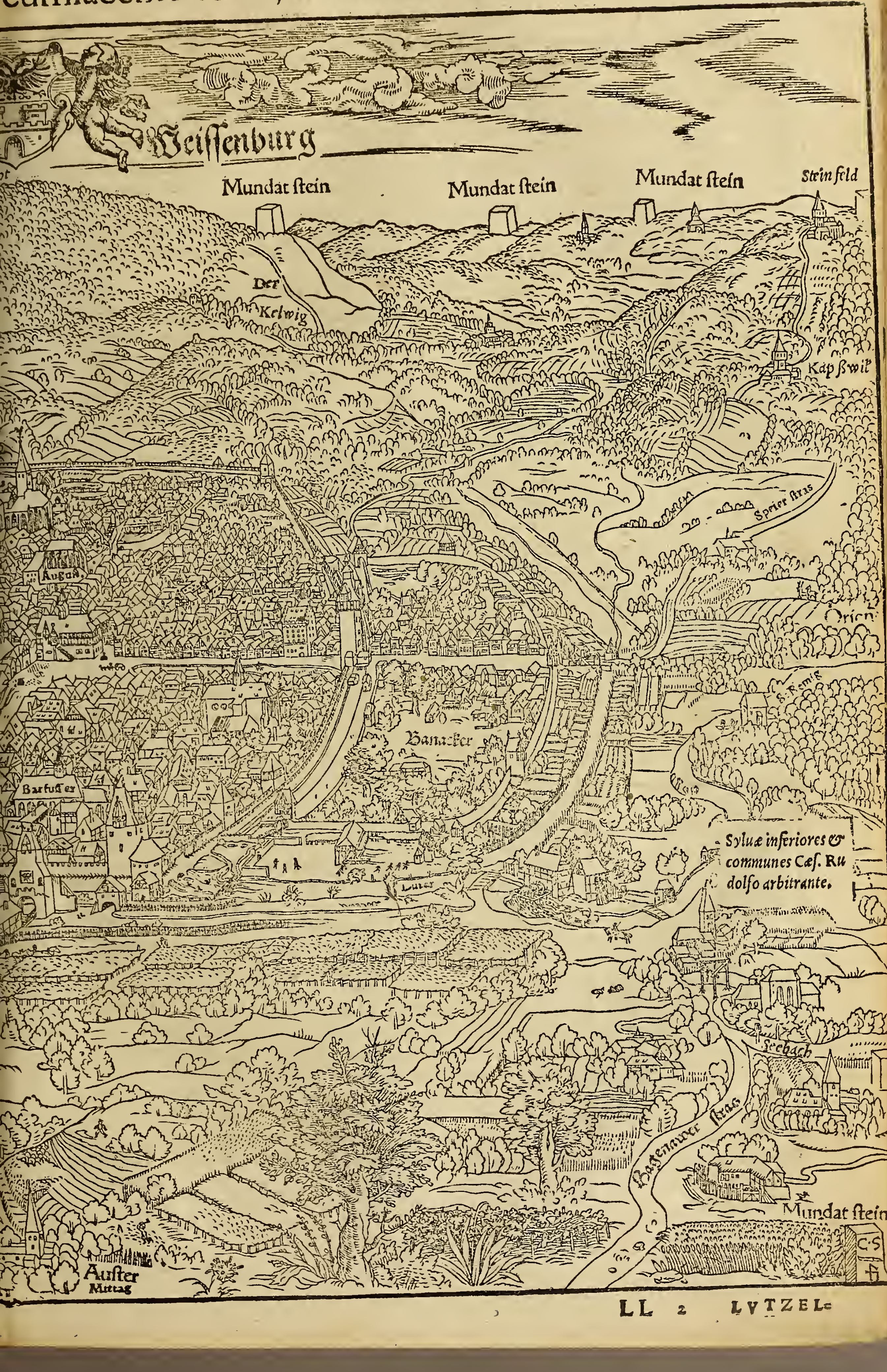
TErra quam uulgò *Weſtrich* uocant, latè patet uerſus Galliam, præſuntq; ei multi comites & principes, nempe dux Zuueibruckenſis, id eſt, Gemini pontis, comes Bidiſcenſis, uulgò *Bitſch*, dux Lotharingiæ, comites Naſſauuenſis inhabitantes Sarburgũ, comites Leiningenſes & epiſcopus Treuirenſis. Sunt qui Vueſtricham putant olim fuiſſe Neuſtriam, at illi longe errant, quum Neuſtria tunc interiora Galliæ occupauerit, puta Nortmannos & Morinos. Rectius ergo ſentiunt, qui hanc regionem à Gallis Auſtraſiam quaſi orientalem Auſtriam dictam putant, à Germanis uerò Vueſtricham, id eſt, occiduum regnum, nam illi erat ad occaſum. Sic quoq; Saxones uocati fuerunt Oſtphali & Vueſtphali, orientales & occidentales, reſpectu habito ad Viſurgum fluuiũ: & Gothi diſtincti fuerunt in Oſtrogothos & Viſogothos. Eſt autem Veſtricha ſatis bona terra & hominum habitationi accommoda. Profert frumentum multum ſed parum uini.

Nutrit plurima pecora, & abundat piſcinis atq; ſtagnis, quorum quædam dicuntur extendi ad unũ aut duo milliaria. Sunt tam piſcoſa, ut quædam quum expiſcantur dicantur pro aliquot millibus aureorũ ſuppeditare piſces. Nobiles qui præſunt regione nõ habent maiores cenſus, quàm quos ex piſcinis & uiuarijs leuant. Ita communis ille cœleſtis paterfamiliâs ſingulis terris aliquid dedit, unde incolæ commodè ſibi pararent uictum. Producit quoq; regio iſta lapides quoſdam inſignes, præſertim rubricam fabrilem, quæ in magna copia inuenitur apud oppidum cui nomẽ eſt diuus Vuendelinus: & album lapidem qui Chalcedonius, & uulgò *Katzedonius* uocatur. Is in magna copia hic effoditur, & Friburgum in Briſgoiam delatus, defecatur & politur ut infra in Briſgoiã dicemus. Apud S. Quirinum, uulgò *S. Küri* (eſt uicus) parantur optima ſpecula & alia uitri genera. *Sarburg.* Sarburgum oppidum imperiale, ſitum iuxta Sarum fluuium, hodie paret præſuli Treuirenſi. In oppido Thus minera eſt ſalis. Item iuxta Landſperg effoditur argentum uiuum. Oppidis Saruuerden, Buckenheim, Diemeringen & Phiſtingen hodie dominantur comites Naſſauuenſes, qui ſucceſſerunt comitibus Saruuerdenſibus poſt obitum eorum. Sirck arx & oppidum, Vuoldafingen & Beris oppida, Gemund ad Saram oppidũ cum arce duci Lotharingiæ parent. S. Vuendelinus, Bleich, caſtellum duo oppida epiſcopo Treuirenſi ſubſunt. Luttreca arx, Bockuueiler, Liechtenberg, Küſchel, Müſchel, duo oppida, Kirckel & Kirckel uetus arces duæ, ſunt ducis Bipontini. Medesheim urbs præmemorati ducis & comitum Bidiſcenſium. Alben oppidum & arx Lotharingum agnoſcunt. Firtbach & Riexen oppida duo ad comites Leiningenſes ſpectant. Fieuers oppidum cum arce, comitum Solmenſium iuriſdictionis ſunt. Melchingen oppidum cum arce Rheingrauijs ſubeſt. Hohenburg arx & uicus comitibus à Naſſauu paret, ut & Otuueiler, Bocherbach, &c.

CIVITAS IMPERIALIS VVISSENBVRGENſis, haud procul à Rheno ſita, à prudenti ibidem Senatu candidè ad meam ſollicitationem, tam in pictura, quàm in ſcriptura tranſmiſſa, noſtræꝗ Coſmographiæ non ſine ſingulari ornamento & decore incorporata.

Syluæ communes ad ſiniſtram ciuitatis, iuxta Ru=
dolfi Cæſaris cenſuram.
Mundat ſtein
Septētrio
Berbelſtein
Mundat ſtein
Lauter fl.
S. Peter
Das Bruch
Weiler
Syluæ communes ad dextram ciuitatis Ru=
dol. dif.
Rode
Ingolham
Mundat ſtein
Stein ſelz

Weiſſenburg
Mundat ſtein
Mundat ſtein
Mundat ſtein
Der Kelwig
Oriens
Sprier ſtras
Banacker
Barfuſſer
Sylvæ inferiores & communes Cæſ. Rudolfo arbitrante.
Seebach
Mundat ſtein
Auſter
Mittag

LVTZELSTEIN. Cap. CXLVIII.

NOn multum abeſt hoc oppidum à Taberna Alſatica,habuitq; olim potentes comites.Et quum Burchardus comes à Lutzelſtein deſignatus eſſet epiſcopus Argentinenſis,eſſetq; ultimus ſui generis,relicta religionis profeſsione uxorem duxit,ex qua pater duorum filiorum factus eſt,Iacobi uidelicet ac Vuilhelmi comitum:qui anno 1453.indixerut bellum principi Friderico Palatino,fiduciam habente in potentiſsimo duce Burgundiæ. Multis damnis affecerunt Palatinatum,excludentes etiam Palatini principis præfectos,quos in comitatu illo habuit ab officio ſuo,pacemq; publicã & fœdus infringentes. Quapropter princeps Palatinus iuſto zelo motus,collecto magno exercitu obſedit oppidum & arcem Lutzelſtein,nouemq; hebdomadibus acriter impugnauit,quouſq; ſui iuris fecit.Comites uerò noctu elabentes in exilio mortui ſunt. Habet oppidum iſtud uectigal ſatis pingue,quū ſit anguſtia quædam inter montes quam *Cluß* uocant,in Veſtricham tranſmittens.

DE VVASGOIA. Cap. CXLIX.

VBi apud montes deſinit Alſatia,incipit Vuaſgoia,& porrigitur ad Rhenum uſq;. Ab occaſu eſt tota montuoſa & aſpera,abundatq; ſyluis quercinis,piſcinis, uenationibus,auibus,atq; munitiſsimis arcibus.Potuit aliquando dare in militiam quadringentos equites cataphrattos. Habuit dux Niger comes Zuueibruckenſis atq; Veldentzenſis magnam ditionem in hac regione, ſed quam princeps Palatinus Fridericus illi partim eripuit. Abundat arcibus munitiſsimis,nempe Berbenſtein,Vualdeck,Falckenſtein,Lutzelhart,Arnſperg,Freundſperg,Fleckēſtein,Hohenberg,Trachenfels,Vuachſenburg,Liechtenberg, Ochſenſtein, Grifenſtein, Erenſtein,Kalenfels, Than,Schoneck,Falckenburg,Hartenburg,Vuegelburg,Tryfels,Peylſtein,Scharffenburg,Mertenſtein,Dornſtein,&c.Item & oppida & oppidula,Vuerd,Anuuyler,Than,Liechtnauu, Tuckheim, Lindelbrun,Vuigelburg,Vuiſſenburg quę eſt ciuitas imperialis,ſita ad Lutram fluuium,Sturtzelbrun cœnobium monachorum. Anno Chriſti 1523.Ludouicus princeps Palatinus,Philippus Landgrauius & Archiepiſcopus Treuerenſis, expugnauerunt multas arces in Vuaſgoia,nempe Nanſtall,Trachenfels,nouum Than, Hohenburg,atque Ebernburg iuxta Crutznacum,Cronberg ultra Francofordiam, & pleraſq; igne exuſſerunt.Quin & Franciſcus Sickingenſis huius tragœdiæ autor, obſidione in Nanſtal arce cinctus,ictus bombardæ læſus interijt.

...es in Vvaſ-...o.

...ranciſcus à ...ingen.

VVISSENBVRGVM. Cap. CL.

COlligunt quidã ex Ammiano Marcellino,Sebuſianos,qui ſupra Nemetes ſignantur,olim fuiſſe Vuiſſenburgenſis.Nam ſi tollas ſ primum & mutes b in u, facile ex Sebuſio fit Viſium,atq; inde Viſeburgum,quod Germani cum duplici proferunt u. Eſt autem inſigne & clarum oppidum,ad Vogaſi montis radices,ſitu amœnum, conditum,collibus undiq; humilibus clauſum, nemoribus & uarijs arborū generibus ad occidentem felix,tellus cœli benignitate frugifera, oppidum ab omni parte natura atq; humana firmatum induſtria.Lutra amnis,cuius fontes in ipſis montibus paulo altius ſeptem millibus paſſuum ab oppido ſurgunt, penetratis iam montibus, per medium interluitur:qui ubi ſub oppidi mœnibus elabitur, ſtricto alueo duobus millibus paſſuum præcipiti curſu in Rhenum uno oſtio exoneratur.Loci tanta eſt uetuſtas,ut etiam apud nullos rerum ſcriptores eius origo reperiatur. Sed dum anno Chriſti 664.Dagobertus Gallorum rex, poſtquam ob paratam in ſancta loca tyrannidem,ad diuinum raptus tribunal (ſic habēt literæ fundationis) à diuinis pro commiſſo ſcelere accuſatus, flagelliſq; cæſus & ad diui Dionyſij preces reſtitutus eſſet,in eo loco, quem diu antea Vuiſſenburgium appellatum ſuis literis declarat,inſigne ac regale monaſterium infinitis extruxit ſumptibus,monachis diui Benedicti tradidit. Addidit regalibus his ædificijs agrum copioſum atq; fertilem,oppidum ipſum & circū loca,quæ Gallorū tūc parebāt imperio,

...rbor caſta-...ea.

...n...ſterium ...iſſenburgen

CIVITAS LANDOIEN-SIS ET RHENENSIS,

cuius typum nobis exhibuit cum ſuccincta
deſcriptione, prudens Senatus eiuſdem ciuitatis, cupiens & ipſe benè mere-
ri de Coſmographiæ ſtudioſis, poſterisq́; gratificari, & animi ſui erga bona
ſtudia exprimere propenſionem: ſciens nimirum perpetuo uicturum quic-
quid ſemel in publicas relatum fuerit literas. Patrocinatus eſt autem mihi in
hoc negocio uenerandus & doctus uir, dominus Henricus Pfeffer-
korn, collegiatæ eccleſiæ Landoienſis Decanus, id
quod hic indicare uolui, ne bonum
uirum ſua defraudarem
laude.

imperio, aſsignauit. Oppida præterea, uillas, arces, uectigalia, immunitates & iura pleraque contulit: ab omni itẽ regum principũq; iugo exemit. Tanta etiam poſtea huius cœnobij maieſtas fuit, ut marchionem Badenſem, & ex Palatinatu pleroſq; haberet feudales. Aliquanto poſt Dagobertum regem, Vuendelinus abbas oppidum muro quadrato ſaxo cinxit turribus propugnaculis, aggere, uallo, foſsis & pomœrijs muniuit, ita paucis temporibus oppidum, natura alioqui munitum humana induſtria auxit. Cæterum prudens Senatus Vuyſſenburgenſis, per me ſollicitatus ſcripſit in hunc modum. Inuenimus in literis antiquis, ciuitatem noſtram Vuyſſenburgenſem longò præceſsiſſe conſtructionem monaſterij, regesq; Francorum aduocatum habuiſſe in ea, à cuius tamen imperio Abbas poſt extructum monaſterium ſemper exemptus fuit, ſicut & hodie Rom. Imp. aduocatum habeat in ea, qui in criminibus capitalibus nomine imperij ius dicit. Eſt enim noſtro æuo ciuitas Imp. habetq; agrũ uino ferendo aptiſsimum, unde & ciuium

[Se]natus Vuiſſenburgenſis.

ciuium unicum & præcipuum ſtudium eſt, colere uites, ſicut & circumiacentium uicorum. Nec uulgare ibi creſcit uinum, quippe quod defertur in Sueuiam, Bauariam, Vueſterich, Lützelburgum, Brabantiam & ad alias inferioris Germaniæ terras. Eſt etiam limes quidem per circuitum huius ciuitatis factus, alicubi ad unum milliare, alibi uerò duo miliaria extenſus, intra quem multi ſunt uici, frumentò & uino diuites, qui in fundatione Dagoberti Munus datum, ob conceſſam emunitatem & alia priuilegia uocatur, lapidibus altis & erectis ſignatus, intra quam ſepturam omnibus liberum eſt piſcari in Lutra & alijs amnibus, uenari, aucupari in communibus ſyluis, ligna ſecare & pecora abigere ad communia loca. Qui uerò extra hanc circum habitant, non poſſunt hæc agere impunes, quum præpoſitus & conſul ciuitatis hic iudices ſint deſignati, poſſintq́ animaduertere in huiuſmodi præuaricatores. Siquidem olim abbas, hodie uerò præpoſitus (nam anno Chriſti 1528. abbatia mutata eſt in præpoſituram ſacerdotum)

unà cum conſule et Senatu Vueiſſenburgenſi habent ſummum imperium ſuper ſyluas, amnes & paſcua in dicto Munere data, poſſuntq; omnia agere ut uidebitur ſubiectis commodum, citra utriuſq; contradictionem. Abundant Vuyſſenburgenſes caſtaneis illiſq; optimis, unde non parum habent lucri: nam deuehuntur poſt uindemiam uſq; ad Thuringos & Saxones. Quin & naues illis oneratę tranſmittuntur in partes inferiores, & perueniunt uſq; ad Angliam. Anno 1552. exorto inter Carolum V. & Henricum II. Imperatorem & Gallorum regem bello, graue damnum paſſa eſt hæc urbs ab exercitu Galli.

EX LITERIS FVNDATIONIS MONASTERII *Vuiſſenburgenſis.* *Cap.* CLI.

DAgobertus magnus diuina clementia rex Francorum omnibus regni ſui primatibus, imò cunctis Chriſti fidelibus, præſentibus & futuris. Notũ facimus, quod patre meo Clotario defuncto, paterni regni curam ſuſcepi, ſed uiuendi ductus leuitate deceptus, regalis officij debitum neglexi, & maximè inter alios exceſſus meos, eccleſiarum Dei deſtructor & diſsipator eſſe cœperam, nec diuinæ maieſtatis oculos, nec hominum ueritus ac damnationem. Tandem Dei benignitatis obſtinatæ mentis ſuperbiam conterens uirga correctionis, iniquitates meas correxit, & mihi caſtigato ueniam non negauit, &c. Quaſi autem modum pœnitentiæ imponens, in hoc mihi in ſpem plenæ poſuit indulgentiæ, ſi ad honorem Dei & beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ſanctorum, quos magis offenderam, domum diuinis aptam ſeruitijs conſtruerem, &c. Igitur ſub certa ſpe remiſsionis peccatorum noſtrorum, reddentes alacri ſtudio uotum quod fecimus, eccleſiam in honore ſanctæ Trinitatis, & ſanctæ Mariæ perpetuæ uirginis, & ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli in loco qui dicitur Vuyſſenburg conſtruximus, quam ſublimare & regali munificentia ditare decreuimus, &c. Illud etiam pari decreuimus autoritate, ut nullus pontificum Nemetenſis ciuitatis uel reliquorum epiſcoporum aliquam ibi dominandi uel quaslibet cauſas agendi habeat facultatem, ſed ſub noſtræ emunitatis defenſione pater monaſterij omni poſsideat, &c. Datum in ipſo monaſterio menſe Maio anno regni noſtri 23. anno domini 623.

GEMINVS PONS, VVLGO ZVVEIBRVGK, ET ITEM *Bidiſcum, id eſt, Bitſch.* *Cap.* CLII.

FVit Geminus pons à multis annis comitatus, ſubactusq; eſt illi comitatus ſeu dominium Bidiſcenſe, & fuit hic titulus illorum comitum: Simon Vuecker comes Gemini pontis & dominus Bidiſci. Itaque poſtquam dominium Bidiſcenſe & comitatus Gemini pontis coaluerunt, atque in unum uenerunt corpus, uendiderunt comites dominium Gemini pontis Ruprechto principi Palatino, regi ſcilicet Rom. aut patri eius, qui etiam Rupertus fuit uocatus, retinueruntq; titulum comitatus ac deinde dominij Bidiſcen. Anno 1420. auctus princeps Palatinus filijs deſignauit uni eorum, nempe Stephano, comitatum Zuueibrugkenſem, atq; ille ducens uxorem Annam comitiſſam Veldentzenſem, per illam obtinuit comitatum Veldentzenſem, atq; comitatum Spanheimenſem. Quum uerò dux Stephanus genuiſſet liberos Fridericum & Ludouicum Nigrum, diſtribuit inter eos terras ſuas. Friderico aſsignauit poſteriorem & priorem comitatum Spanheimenſem pro media parte, alteram autem medietatem habuerunt Marchiones Badenſes, quin Friderico obtigit oppidum Siemern cum tota noua iuriſdictione, Erenberg, Vualdeck, Bolãdem, Strumburg arcibus, & oppidis Vuachenheim, Ogerſsheim, Lambſsheim & Franſsheim. Et quoniam hæc quatuor oppida Vuachenheim & reliqua multo ære oppignorata erant, tradit ea dux Fridericus fratri ſuo Ludouico Nigro: ſed cui deinde ſunt rurſum erepta, poſtquam ille bellum mouiſſet contra Fridericum Palatinum electorem. Porro Ludouico Nigro obuenerunt duo comitatus Zuueibrugkenſis & Veldentzenſis, dominium Kirchellenſe, atque arces Vuegelburg, Dryfels, Neuchaſtel & oppidum Anuuiler. *Siemern.* Oppidum Siemern primum fuit regi Ruperto obæratum à quodam comite Ruhgrauio pro ſex millibus florenorum, ac poſtea iure hæreditario eidem uendita. Facta eſt autem memorata diuiſio anno Chriſti 1444. Haud procul à Gemino ponte eſt monaſterium ord. S. Benedicti, Hornbach nomine, quod fundauit diuus Pirminius, qui & in eodem ſepultus iacet.

SALETIO, VVLGO SELTZ, ITEM SCHVVARzach. Cap. CLIII.

ANno Chriſti 989. fuit Salctionis inſtituta abbatia ordinis S. Benedicti ab Imp. Adeiheide uxore Ottonis primi, filia Rudolfi regis Burgundiæ, ubi & ſepulta iacet. Eſt tamẽ monaſterium illud haud multis retroactis annis mutatum collegium ſacerdotum. Annales Francorum, oppidum iſtud uocat Saleſiam: Germani uerò uocant Seltzam, diſtatq; ſex milliarijs ſecundum curſus Rheni ab Argentina. Eſt autem Rhenus in eo loco auri ualde ferax, quippe quod purum ex arena colligitur & conflatur. Anno 724. fundauit Ruthardus dux Alſatiæ atque uxor eius Yrminſindis monaſterium Schuuartzach, ſed quod poſtea fuit translatum per comitem Megenhardum & extructum iuxta oppidum Liechtenauu.

Rhenus auriſer.

TABERNA MONTANA. Cap. CLIIII.

COndiderunr olim Romani iuxta Rhenum, aut non procul ab eo tres Tabernas ubi milites hyemauerunt, nempe Tabernam Alſaticam, quam hodie poſsidet epiſcopus Argentoratenſis, Tabernam Rhenanam, cuius Dominus eſt epiſcopus Spirenſis, & Tabernam montanam, quæ uno milliario diſtat ab Vuyſſenburgo, paretq; duci Zuucibrugkenſi. Sed cum Ludouicus dux Niger arma mouiſſet contra principem Palatinum electorem, Fridericum ſcilicet, indignatus princeps elector, ſpoliauit eum hoc oppido anno Chriſti 1455. ſed quod deinde illi reſtituit, ſpe bona ductus quod nunquam contra ſe ageret, quod tamen ille minime ſeruauit.

LANDOIA. Cap. CLV.

DE origine & incremento huius ciuitatis, Senatus eiuſdem à me requiſitus tale dedit reſponſum. Ciuitas noſtra Landoienſis immediate ſubijcitur ſacro imperio, ſita uerſus montes qui Vuaſgoienſes appellantur, & duobus milliaribus à Rheno diſtãs, amœnum ſortita eſt locum, fœcundiſsimumq; agrum, quippe qui ferax eſt uini, frumenti & pabuli iumentorum. Munita eſt ciuitas fortalicijs non contemnendis, muris robuſtis, turribus, & propugnaculis, cincta foſsis profundis, atq; alijs accommodis munitionibus, maximè autem iuuatur fluuiolo Quueich dicto, qui partim per ciuitatem & uicos eius & partim iuxta eam labitur. Terra per circuitum ciuitatis eſt, admodum frugiſera, culta multis uillis & uicis, quorum numerus aſcẽdit ad 350. gyro ultra duo milliaria non extenſo. Hinc populus turmatim confluit ad oppidum, uenalia ſua in foro exponens, & rurſum ibi emens quibus opus habet, potiſsimum autem uictualia. Ignorant incolæ ſuæ ciuitatis originem: hoc uerò ſciunt, circulum oppidi ante 274. annos ualde exiguum & anguſtum fuiſſe, collocatumq; intra mœnia burgum quoddam. At Senatus & ciues uidentes oppidi ſui quotidianum ſucceſſum, ampliarunt mœnia, includentes eis tres adhærentes uicos, quorum nomina fuerunt Ytzingen, Mülhauſen & Oberbornheim, qui locus hodie uocatur ſanctus Iuſtinus. Has inquam uillas cum prædijs ſuis emens Senatus, incorporauit ampliatæ ciuitati ſuæ, ædificiaq; earum tranſtulit intra Landoiæ pomeria. Anno 1308. Ludouicus Imperator, dux Bauariæ impignorauit Landoiam pro certa pecuniæ ſumma epiſcopatui Spirenſi, ſed quam diuus Maximilianus anno Chriſti 1511. dato multo ære rurſum liberam fecit, incorporauitq; Aduocatiæ imperiali Hagenoienſi. Ciues Landoienſes præter cætera ſtudia & negotia, magnam curam adhibent uineis plantandis & agris colendis, iumentiſq; nutriendis: abducunturq; uina eorum in Sueuiam & Bauariam, ubi uocantur uina Rhenenſia. Habet etiam Reſpublica Landoienſis tres uillas ſibi ſubditas, nempe Danthem quam rex Adolfus ex ſingulari gratia Landoiæ donauit, Noſsdorff & Queicheim, quas Senatus & ciues ſuo ære emerunt. Verſati ſunt hucuſq; Senatus & ciues Landoienſes in ſumma pace & quiete, nedum inter ſe tranquillè uiuentes, uerum & erga collimitios principes terrarumq; circũiacentium Dominos, ſic ſeſe gerentes, ut neminem unquam uel uerbo irritarint, aut facto moleſtarint, id quod eis non in uulgarem cedit gloriam & laudem. Hæc urbs anno 1552. calamitoſo Germanię bello, in magnas calamitates incidit, ſiquidẽ ab Henrico Gallo rege damno affecta, ab Marchione Alberto Brandenburgenſi multa mala pertulit.

NEMETES VVLGO SPIRA.

Cap. CLVI.

RECens eſt nomen Spiræ, tametſi ciuitas ipſa uetuſta ſit. Vnde autem natum ſit nomen Spiræ, certò ſciri nequit. Sunt qui aiunt à molendino nactum, alij uerò aliter ſentiunt. Retinuit urbs ipſa Nemetum nomen immutatum uſque ad annũ Chriſti 1080. Tũc epiſcopus quidam Rudiger nomine ex familia nobiliori ciuitatis ortus, qui Hutzmanni fuerunt appellati, uillam iuxta ciuitatem ſitam cuius nomen fuit antiqua Spira, incluſit mœnijs ciuitatis, ampliorem'q; urbem reddidit, atq; hoc facto nomen uetus extinctum eſt, & uocabulum uillicum relictum urbi. Accurrit etiam ex montibus occidẽtalibus fluuiolus quidam Spira nominatus, unde memorata uilla nominationem accepit, qui cum & hodie fluat per ciuitatem, nomen ſuum nedum uillæ, uerum & ciuitati communicauit. Alij aliam huius nominis prætendunt rationem, ſed quę facilè eludi poteſt. Nam aiunt urbem Spiram dictam, quod Rhenus in modum ſphæræ mœnia eius alluat, id quod non eſt uerum, alioquin ab initio urbs ipſa Spira & non Nemetes fuiſſet

Tria olim tẽpla gentilia Spiræ.

appellata. Conſtat enim Rhenum ciuitatem illam nunquam ambire potuiſſe, quum ab occidua eius parte fundus terræ paulò altior ſit quam ut Rhenus illam potuerit circuire. Volunt etiam quidam Iulium Cæſarem apud Nemetes olim hybernas nationes habuiſſe, & nonnulla illic reperiri uetuſtatum Romanorum monumenta, præſertim aſſerunt apud ſanctum Germanum celeberrimum fuiſſe templum Mercurio dedicatum, quod poſtea regnante Dagoberto fuit dirutum & in eo loco cœnobium Benedictinenſe fundatum. In monte uerò ſancti Guidonis dicunt conſtitutum templum. Veneri ſacrum, & poſt cathedralem eccleſiam, in loco ubi

iam Scholaſtici eſt manſio fuiſſe templum Dianę conſecratum. Inter ciuitatem Spirenſem & montes occiduos nobiliſsima eſt terra, optimo uino rubeo, quod Anſerum pedes uulgò uocatur, frumento & amygdalis abundans. Eſt ibi tanta amygdalorum copia, ut ferè tota Germania illis fruatur. Potiſsimum autem prope oppidum Dideſheim, agri in modum ſyluæ replentur amygdalis. Amat arbor illa ſolum optimum & calorẽ ſolis, quæ duo in hac regione inueniuntur. Nam habet ſolem matutinum & reflexionem à montib.

Epiſcopatus Spirenſis.

De epiſcopatu Spirenſi quidam ſcribunt, illum incœptum tempore Pipini regis, & longe poſtea à Conrado ſecundo ad illam magnificentiam in qua hodie eſt, euectum. Idem Imperator dicitur ei contuliſſe oppidum Bruchſel & totam Bruremenſem terram. Cœpit & elegantiſsimum illud templum, quod adhuc extat, extruere, anno ſcilicet 1010. uel ut alij ſcribunt anno 1030. quod filius eius Henricus tertius poſt mortem patris ad finem uſq; perduxit, in quo uterq; cum multis alijs Imperatoribus & regibus Rom. nempe Henrico 4. & 5. Rudolfo ab Habſpurg, Alberto filio eius, &c. ſepulti iacent. Mutauit & memoratus Conradus Imp. arcem Limburg. quæ duob. miliaribus à Spira abeſt, in monaſterium Benedictinenſis ordinis, poſitoq; primo fundamenti lapide properauit Spiram, unà cum alijs Dominis qui ſecum erant, ubi uetuſtum templum uſq; ad fundamentum fecerat dirui, & eodem die, qui duodecimus erat Iulij, poſuit primum in fundamento adaptato lapidem, euexitq; ſtructuram utriuſq; ædificij immenſis expenſis, præſertim quum Spirenſe templum fundũ haberet cœnoſum, & tam ingens ſtructura labili fundamento ſuperponi non poſſet. Cumq; ante conſummata ędificia moreretur, iniunxit filio Henrico mortis articulo, ut cœptis ædificijs colophonem imponeret, quod & factum eſt. Anno Chriſti 1100. fuit comes quidam ex Kreichgoia epiſcopus Spirenſis, in numero præſulum triceſimus quintus, in quem

Monaſterium Sintzenſe.

tota patris eius recidit ditio (fuit enim ultimus de illa familia) nempe Keſtenburg, Dydesheim, pars aliqua in ciuitate noua, cuius feudum princeps Palatinus ab epiſcopatu habet. Anteceſſores eius fuerunt fundatores monaſterij Sintzenſis in

Kreichgoia,

CIVITAS SPIRENSIS, CV-

ius olim incolæ Nemetes, & locus inhabita‑
tionis eorum Nemetum urbs dicti fuerunt. Picturam eius obtinui à pru‑
denti Senatu, interuentione eximij uiri Domini Lupoldi Dickij
Iuriſconſulti, qui in hac re obſequentiſsimum ſe‑
ſe mihi, imò omnibus Coſmo‑
graphiæ ſtudioſis
exhibuit.

Kriechgoia, ubi & ſepulti iacent. Habuit olim ciuitas Spirenſis multos Iudæos. Et cùm
anno Christi 1092. gens illa per Germaniam pateretur magnam perſecutionem, & Spi-
renſes ſuos quoque comprehendere uellent Iudæos, fugerunt illi ad epiſcopi curiam, tu
telam eius poſtulantes, quem antea pecunia corruperant. Iratus ergo epiſcopus con-
tra Chriſtianos, fecit aliquos interfici. Habebant enim illis temporibus epiſcopi in
ſuis ciuitatibus magnam iuriſdictionem, ſed quæ temporum ſucceſſu multum fuit im-
mutata. Similis ſeditio orta fuit Vuormaciæ contra Iudæos. Et cùm miſeri homines
undique anguſtijs præmerentur, fugerunt ad epiſcopum ciuitatis, ſed qui parum eis au
xiliari poterat, niſi ſuſcepiſſent baptiſmum. Illi uerò petentes ſpacium deliberatio-
nis, antequam reſponſum darent, ingreſsi deſperati homines
cameram in aula epiſcopi, mutuo ſeſe confece-
runt, Chriſtianis foris reſpon-
ſum expectanti-
bus.

Deepi-

DE EPISCOPATV SPIRENSI. Cap. C. LVII.

ESſe hunc epiſcopatum uetuſtiſsimum teſtatur Ieſsius quidam Nemetenſis epiſcopus, qui anno Domini 348. interfuiſſe Colonienſi ſynodo legitur. Qui illi ſucceſſerint in adminiſtratione epiſcopatus, non inuenitur, uſq; ad Dagoberti tempora, qui epiſcopatum collapſum denuò inſtaurauit, atq; Athanaſium ſacellanum ſuum eidem præfecit anno ſexcenteſimo decimo aut aliquot annis pòſt. Hunc ſequuti ſunt Pernicipius 652. Drageboldus 678. Braſinus 686. Latto 756. Dauid 767. Siguinus 775. Otho 802 Feidò 810. Deinde anno Chriſti octingenteſimo uigeſimo ſecundo fuit epiſcopus Henricus, ſub cuius gubernatione fundatum eſt Hirſaugienſe cœnobium ad Nagoldum fluuium, ab Erlafrido comite in Caluu. Succeſsit illi Gebhardus, qui trúcidatus fuit à quibuſdam comitibus, quòd perſuaſiſſet eorum cognato, ut ſua quædam prædia donaret eccleſiæ Nemetum. Huius epiſcopi tempore fuerunt Canonici Nemetum monaſticam uitam profeſsi, ſub uno tecto coniuncti habitantes, & ex una eademq; olla paſti.

Vnde & illo tempore fuerunt multi mona
chi & abbates ex Vuyſſenburgo & Hirſau
gia præſulatui præfecti. Grandacus 881. Ri
chardus 884. Amalrichus 890 Bernhardus
893. Amalrichus 913. Anno 943. Otto ma-
gnus præficit epiſcopatui Spirenſi Regi-
nobaldum monachum Hirſaugienſem,
donauitq; ei Conradus dux Francorum
& Sueuiæ, tunc Vuormaciæ reſidens, deci
mas, redditus, uectigalia, & poteſtatem cu
dendi monetam, conſentiente Ottone Im
peratore. Facta eſt hæc donatio anno non
genteſimo quadrageſimo ſexto. Hunc ſe-
quuti ſunt Gottfredus 958. Ondegardus
959. Anno nongenteſimo ſexageſimo no-
no præficitur pontificatui Baldericus, tri-
bus Otthonibus ab intimis conſilijs. Erat enim ſapientia ac rerum gerendarum uſu pe
ritiaq; longè maximus. Sub hoc epiſcopo cœperunt Canonici Nemetum (quemadmo
dum etiam Vuormacienſes & Moguntini eodem tempore fecerunt) monaſticæ uitæ
profeſsione abiecta, ſeculares fieri, ſeorſum habitare ac propria habere, atq; annuos in-
ter ſe diſtribuere prouentus. Poſtea Henricus ſanctus, Conradus ſecundus & coniunx
eius Giſela, tanta munificentia dotarunt & auxerunt eccleſiam Spirenſem, ut non bene
factores, ſed ſecundi fundatores epiſcopatus dici meruerint. Nam ut iam quoque dixi-
mus, dedit oppidum Cruxellam, extruxit inſignem illam ac longè ampliſsima baſilicã,
quæ adhuc extat, in qua tot auguſta Imperatorum & Imperatricum ſunt mauſolea, ere-
xit eccleſiam S. Guidonis, antea S. Ioannis dictum. Arcem Limburg, in quo nuper filio
lum Conradum ex præcipitio amiſerat, conuertit in magnificum cœnobium Benedicti
nenſe, anno Domini 1030. duodecimo Iulij præſente epiſcopo, Vualthero ſucceſſerunt
Sigefridus, 1011. Reginerus, 1022. Reginobaldſius, milleſimo trigeſimo ſecũdo, Sigebo
tho, milleſimo trigeſimo nono ſub quo abſoluta ſunt ab Henrico tertio filio Conradi tẽ
pla à patrè inchoata. Sub hoc etiam epiſcopo dedit Henricus Imp. epiſcopatui oppidũ
& arcem Rotenfels cum adiacente ditiuncula. Attulit præterea ex Rauenna corpus S.
Guidonis abbatis, & in S. Iohannis templum collocans, nomen etiam templi immuta-
uit, quippe quod hodie Guidonis appellatur. Arnoldus 1051. Conradus 1056. Renatus
1058. Henricus 1067. Anno Chriſti 1075. eligitur epiſcopus Rugkerus ex Hutzmanno-
Ex Nemeto Spira. rum Spirenſi familia natus, qui ampliauit urbem Nemetum, pagumq; Spirenſem tum
extra muros ad eiuſdem nominis ſtuuiolum ſitum, mœnibus incluſit, ac totam urbem
iam amplam ac magnificam turribus mœnibuſq; & foſsis egregiè munitam, Spiram ab
adiecto pago & fluuiolo nuncupauit, anno 1084. Sic uetus urbis appellatio exoleuit, &
noua illa in hunc uſq; diem uſurpata in conſuetudinem uenit. Moritur uerò epiſcopus
anno 1090. & ſuccedit triceſimus quartus in numero, Iohannes comes Krechgouiæ, pa-
tre Vuolframò, matrè uerò Atzela Imperatoris Henrici quarti filia natus, qui omne pa-
trimonium ſuum, quod ampliſsimus erat, dedit eccleſiæ Spirenſi. Erat ei frater Germa-
nus comes Zeiſolphus: is unicam habebat filiam Adelheidin, Henrico Palatino Thu-
bingenſi deſponſatam. Cum autem moreretur Zeiſolphus, Henricus uerò Palatinus
miſerè & lugubri caſu periret in flumine quodam, accidit ut ipſa Adelheidis etiam ani-
mi mœrore extingueretur & ſine hæredibus emigraret. Sic totus comitatus ad Ioannẽ
epiſcopum deuolutus, mox ab eo in Spirenſem eccleſiam augendæ pietatis ſtudio col-
latus eſt. Obijt epiſcopus anno 1104. ſepultus in monaſterio Sinſsheim apud maiores ſu
os, qui eius cœnobij primi fuerunt fundatores Gebhardus comes in Aurach 1105. Bru-
no comes in Reuutelsbach 1110. Arnoldus 1123. Anno 1137. ſub epiſcopo Sigefrido, comi-
te Lyningenſi, baſilica Spirenſis urbis conflagrauit, ſed quam epiſcopus mox inſtaura-
uit. Succeſsit ei Guntherus cognatus ſuus comes à Lyningen, qui unà cum nobili baro
ne Vualthero à Lamersheim fundauit Mulbrunenſe monaſterium. Vlricus Baro à Dűt
muntz 1156. Gothofredus 1168. Conradus 1178. Rupotho 1184. Vlricus à Rechberg baro
1188.

1188. Otho comes in Hēnenberg 1192. Conradus baro in Scharpffeneck 1201. Beringerus baro ab Ettingen 1220. Conradus de Thann 1233. Anno 1237. Conradus comes ab Eberſtein epiſcopus Spirenſis eligitur, qui uendidit Crutzenacum pro 1100. argenti puri marcis, & emit his pecunijs prædia quædam meliora. Anteceſſores enim ſui emerant ipſum. Succeſſerunt Conrado Henricus à Lyningen 1246. & Fridericus baro à Bolandē, 1272. Rudolpho Habſpurgio Cæſari in primis charus. Hic cum exciperet Spiræ Eliſabetham Burgundionum duciſſam Rudolfi Cæſaris ſecundam uxorem, forma ipſius inductus, oſculum dedit ei. Imperatrix uerò talis oſculi impaciens, apud Cæſarem de epiſcopi laſciuia conqueſta eſt. Tunc iuſsit Rudolfus nunciari epiſcopo, ſe ſibi ſoli hoc pacificale oſculandum comparaſſe. Quod ſi ipſe quoq; oſculari uellet, proprium ſibi pacificale quereret, non alienum & ad ſe non pertinens oſcularetur. Epiſcopus relicta imperiali aula aliquandiu ceſsit, donec poſtea Cæſar apud Germersheimium moreretur. Captus deinde epiſcopus à Katzenelnbogenſi, magna redemptus eſt pecunia. Poſt hunc epiſcopatui præfuit Sibotho baro à Tiecktenberg 1032. Enicho Comes in Leiningen 1314. Berchtoldus comes in Bucheck 1328. Vualdranus Comes in Veldentz 1329. Balduinus comes Lucenburgenſis 1335. Gerhardus baro in Erenberg 1337. Lambertus Barnius 1363. Adolphus comes Naſsonien. 1372. Nicolaus 1388. Anno 1396. Rabanus ab Helmſtat Cancellarius Vuenceslai Romani regis, conſiliarius Ruperti Palatini ac Sigiſmundi Cæſaris fit epiſcopus Spirenſis. Ipſe graui obſidione cinxit urbem Spirenſem, eo quòd ciuitas ipſa cœnobium Sancti Germani extra muros ſitum, propter impurā monachorum uitam, totumq; clerum ob hanc cauſam urbe expuliſſent. Id diſsidium tandē Sigiſmundo Imperatore in comitijs Nurnbergenſibus certis conditionibus fuit compoſitum. Sequitur Rabanum in epiſcopatu Rheinhardus ab Helmſtat, 1439. ſub cuius gubernatione anno Chriſti 1450. unà cum campanis omnibus tectum Baſilicæ Spirenſis conflagrauit, ut plumbum quo contectum erat in plateis promanaret. Incendiū media nocte natum eſt, tantum ex negligenter curato igne eorum qui organa ſummi templi reficere debuerant. Sed epiſcopus omnia maximis ſumptibus reſtituit. Succeſſerunt ei Sigefridus à Venningen, 1456. Ioannes ab Entzberg, 1459. qui coactus fuit Imperatorio & pontificio mandato ut contra Eiſenburgium Moguntinum archiepiſcopum Adolpho Anaxouiano, uulgò à *Naſſauu*, ſupetias ferret, & tandem à Friderico Palatino cum alijs principibus mulctatus, amiſit caſtra Rotenburg & Vuerſouiam cum adiacente territorio. Quin et cœnobium S. Germani extra muros idem Palatinus ſolo æquauit. Hoc infortunium epiſcopus ſummo animi dolore excipiens, epiſcopatum reſignauit Matthiæ à Ramingen cancellario principis Palatini, 1462. reſeruata ſibi Grunbacenſis arcis poſſeſsione: in qua cum per annum ſediſſet, accepta annua penſione in promptis pecunijs, Pfortzheimium ad ſuos cognatos commigrauit, ubi & breui pòſt mortuus eſt. Sub Matthia epiſcopo ædificarunt cœnobitæ aut Canonici S. Germani toties incendijs uaſtati, intra urbis muros ſibi ſedem & domicilium Parochia S. Mauricij, anno Domini 1468. magno honore excepti. Sequuti ſunt Matthiam in officio epiſcopali Ludouicus ab Helmſtat, 1478. Philippus à Roſenberg, qui redemit à principe Palatino 14000. aureorum oppidum & caſtrum Rotenburg. 1505. Philippum ſubſecutus eſt Georgius Rheni Palatinus 1513. qui multa fuit paſſus à ſeditioſa coniuratione. Obijt in arce Kislouu, correptus ſudore Anglico, anno 1529. Eligitur poſt ipſum Philippus à Flersheim, is cum anno 1552. ab Alberto marchione Brandenburgenſi deprædationibus, exactionibuſq; miſerè ſuos affligi uidiſſet, atq; magna ui pecuniæ ditioni ſuæ pacem redimere coactus eſſet, paulò poſt ex dolore contracto morbo moritur. Cui ſucceſsit Rudolphus à Franckenſtein inſigni literatura, & eximia pietate illuſtris princeps, obijt anno 1560. Electus eſt demū Marquardus à Hattſtein præpoſitus Spiren. & Rudolphi coadiutor & anno 1570. Imperat. Maximilianus, imperialem conuentum Spiræ egit.

OGERSHEIM. *Cap.* CLVIII.

OGershēim oppidum inter Spiram atq; Vuormatiā ſitum, pagus olim fuit, quem Adolphus Palatinus, regis Ruperti auus mœnibus cinxit.

Alta

ALTA RIPA, VVLGO ALTRIP. Cap. CLIX.

EST hodie Altrip uicus exiguus, uno milliario infra Spiram ad ripam Rheni ſitus, qui olim celeber fuit locus, quippe ubi Romani ſua contra Germanos habuerunt præſidia, nomenq́ʒ illud uico aut tunc caſtello impoſuerunt. Vnde & Antonius huius loci in ſuo meminit Itinerario.

CAESAREA LVTRA, VVLGO KEISERS LAVtern. Cap. CLX.

DE uetuſtate huius oppidi, in hunc uſq́ʒ diem nihil potui ex libris colligere, neque ſcriptis ad eum locum literis, quicquam à rudibus hominibus impetrare. Hoc quidam hiſtorici in ſcriptis ſuis reliquerunt, Fridericum primum Imperatorem anno Chriſti 1157. apud Lutram extruxiſſe palatium regale ex rubicundis lapidibus, locumq́ʒ illi deſignaſſe iuxta lacum quendam magnum & piſcoſum, à quo deinde ciuitas ipſa Cæſarea Lutra eſt appellata. Nomen uerò Lutræ habet à fluuio Lutra qui ibi oritur, deferturq́ʒ ad Nouam ciuitatem, atque hinc petit Rhenum. Anno Domini 1402. fuit hęc ciuitas unà cum Oppenheim & Ingelheim pro 100000. florenorum Palatinatui obærata ſeu hypothecata.

DESCRIPTIO CIVITATIS VANGIONVM, QVAE HODIE *eſt Vuormacia, concinnata ex annalibus eiuſdem ciuitatis, atque per prudentiſſimum Senatum eius ad me tranſmiſſa.* Cap. CLXI.

Mutatio nominum urbium. VAngiones olim populi, hodie ſunt Vuormacienſes, eſtq́ʒ ciuitas eorum uetuſtiſſima, primam originem ſumens, ut putant, à Treueris, dicta olim Vangionum ciuitas. Quomodo uerò uocabulum Vuormaciæ deſcenderit à Vangionibus, multi de hoc diſputant. Et quoniam alluſio nominis cum ueteris non ſatis quadrat, ſunt qui à Borbeomago, cuius Ptolemęus meminit in linea Rheni, nomen Vuormacię quaſi Bormacia fluxiſſe contendunt. At mihi uidetur idem accidiſſe huic urbi quod reliquis Auſtraſię uetuſtis ciuitatibus uulgò uidemus eueniſſe. Nam nomina earum recentiora aut penitus ſunt mutata, aut adeò corrupta, ut uix umbram quandam præ ſe ferant priſtinæ nomenclaturæ. Patet id de Argentorato & *Straßburg*, de Nemetibus & *Spira*, de Rubeaquo & *Rufach*, de Aquiſgrano & *Ach*, de Moguntia & *Mentz*, de Turego & *Zürch*, ſic de Vāgionibus & Vuormacia. Conſtat autem Vuormaciæ nomen tempore Caroli Magni iam in uſu fuiſſe. Sunt etiam qui referunt nomina Guarmatiæ & Vermeriæ, quæ paſſim in Canonibus inueniuntur, ad Vuormacienſem ciuitatem. Paruit autem hæc urbs ante Iulium Cæſarem Treuerenſibus, quibus & habitatores tributum annuum pendērūt. Deinde ſubditi fuerunt Romanis uſq́ʒ ad Attilam regem Hunorum, qui omnes urbes Rheni in littore Gallico ſitas deſtruxit, & in ſolitudines redegit. Reſpirantibus autem rurſum eorundem locorum habitatoribus, reges Galliæ illos in ſuam receperunt tutelam, ſedemq́ʒ collocarunt Vuormaciæ, extruentes ibi caſtrum regium, ſed quod tempore Caroli Magni flamma in fauillas redegit. Fuit & tunc Vuormaciæ archiepiſcopatus qui hodie eſt Maguntiæ, ut paulò poſt dicemus. Anno Chriſti 764. Pipinus rex Francorum habito Vuormaciæ conuentu principum, Taſſilonem ducem Bauariæ læſæ maieſtatis rerum iudicauit. Quam hiſtoriam infrà in Bauaria recenſebimus. Anno 769. Carolus Pipini filius Vuormaciæ regiam ſuſcepit coronam, ac ſequenti anno comitia ibidem celebrauit, miſitq́ʒ exercitum contra Saxones. Anno 779. Adolphus princeps militiæ Caroli Magni uicit Saxones, duxitq́ʒ ſecum Vuormaciam ad Carolum regem obſides ex Saxonia. Anno Chriſti 781. dedit Taſſilo filium ſuum obſidem, miſitq́ʒ Vuormaciam ad Carolum Magnum. Anno 783. celebrauit Carolus Magnus Vuormaciæ nuptias cum Fraſtada filia comitis Orientalis. Anno 790. Carolus Magnus manſit integro anno Vuormaciæ, exuſtaq́ʒ fuit curia manſionis ſuæ. Anno 828. celebrauit Ludouicus Pius Imperator Vuormaciæ concilium. Anno 834. Imperator Ludouicus Pius profectus ex Vuormacia tempore Quadrageſimali, cum uxore & magna turba in Alſatiam

Caſtrum Vuormaciæ.

Alſatiam ut oppugnaret filios ſuos ſibi rebelles, captus eſt ab eiſdem. Anno 837. aut ſecundum alios 839. reconciliatus Ludouicus pius tribus filijs ſuis Lothario, Carolo & Ludouico, diſtributaq́ꝫ inter eos omni terra ſua, ipſe fundauit Vuormaciæ monaſterium uirginum dictum Nonnenmünſter, Anno 841. Ludouicus Imperator celebrauit Vuormaciæ pro filia ſua regales nuptias. Anno 868. in Maio Ludouicus ſecundus celebrauit Vuormaciæ magnum concilium collectum ex multis principibus & epiſcopis contra errores Græcorum. Anno 880. habuit Ludouicus filius Ludouici Imperatoris Vuormaciæ in Auguſto magnum procerum regnum conuentum. Anno 1003. uenit Henricus dux Bauariæ poſt mortem Ottonis tertij Vuormaciam, obtinuitq́ꝫ conſilio & auxilio Burckhardi epiſcopi, ſceptrum Romani imperij. Anno 1051. uenerunt Vuormaciam Imperator Henricus tertius & papa Leo nonus tempore Nataliciorum Chriſti, celebratoq́ꝫ ſolenni concilio, papa redijt in Italiam. Anno 1065. celebrauit Henricus quartus Imp. paſcha Vuormaciæ, ubi & archiepiſcopatus Bremenſis prima arma induit Imperatorem. Anno 1122. congregauit Henricus V. Imp. Vuormaciæ concilium, miſſusq́ꝫ eſt illuc epiſcopus Hoſtienſis, cum duobus cardinalibus, qui nomine papæ celebraret concilium: ubi & diſsidium illud eſt ſublatum de collatione epiſcopatuum & beneficiorum, ortum inter prophanos principes & eccleſiaſticos prælatos, cedenteſque principes patribus, abſoluti ſunt ab excommunicatione. Anno 1155. Fridericus primus rediens ex Italia celebrauit Vuormaciæ tempore Natalitiorum Chriſti comitia ſolennia, in quibus Hermannum comitem Palatinum, Bertholdum comitem Niddenſem, & comitem quendam Katzenelnbogenſem cum ipſorum complicibus pœna, Harenſcara dicta, mulctauit, eò quod in ſua abſentia ſpoliaſſent & incommodaſſent eccleſiam Maguntinam in oppidis quibuſdam & monaſterijs. Anno Chriſti 1234. Henricus Romanorum rex, filius Friderici ſecundi, fit patri Imperatori excommunicato rebellis, traxitq́ꝫ multas ciuitates in partem ſuam, cui & Landolphus epiſcopus Vuormacienſis adhæſit contra Imperatorem. Quum uerò & ciues Vuormacienſes multis pollicitationibus ab eodem rege Henrico prouocarentur, ut ad ſe deficerent, illi autem à ſacramento patri dato recedere nollent, quin magis corpus & ſubſtantiam pro eo exponere parati eſſent, affecti ſunt multis iniurijs à filio, præſertim autem anno 1235. in Aprilinam tunc miſsi fuerant Oppenheim 500. uiri armati, qui repentè in urbem Vuormacienſem prope S. Michaëlem irruentes, incenderunt 50. domos. Excitati uerò ciues cum præſidio, quòd ſuis impenſis in urbe alebant, hoſtem in fugam uertunt. Deinde poſt bimeſtre tempus imperator ueniens Vuormaciam eripuit ciues ſibi fideles ex omnibus periculis. Landolphum uerò epiſcopum coëgit excedere ciuitate & regione. Filius aũt Henricus gratiam implorans patris, captus eſt & in turrim magnam iuxta S. Andream Lugins land, dictam coniectus, & poſt aliquot dies redditus Otthoni principi Palatino, qui ex commiſsione illum tranſmiſit in Siciliam, & in carcere mortuus eſt. Paulò poſt, nempe 15. Iulij celebrauit Imperator ſolennes nuptias Vuormaciæ cum Eliſabetha ſorore regis Angliæ. Anno 1242. Imperator ueniens ex Italia in Germaniam commiſit regnum Germaniæ filio ſuo Conrado. Cui quum Sigefridus archiepiſcopus Moguntinus parere nollet, rex coaſſumptis ducentis ciuibus Vuormacienſibus irruit in Rhingauiam atq́ꝫ igne deuaſtauit eam. Excommunicati deinde Vuormacienſes ab archiepiſcopo, prouocauerunt ad papam proximè eligendum. Anno 1246. congreſſus rex Conradus cũ competitore ſuo Henrico Landgrauio atq́ꝫ uictus prope Franckfordiam, Vuormacienſes qui illi copias miſerunt, non ſine damno redierunt domum. Mortuo anno Chriſti 1247. Landolpho epiſcopo, electiſq́ꝫ duobus alijs in diſcordia, Vuormacienſes nullum uoluerunt intromittere in urbem, eo quòd feuda noluerunt recipere à Friderico Imp. aut filio eius Conrado rege, ob id ciuitas ſuppoſita fuit interdicto. Anno 1250. Vuormacienſes miſerunt auxiliares copias regi Conrado contra epiſcopos Spirenſem & Argentinenſem, atq́ꝫ deinde contra regem Vuilhelmum. Anno 1253. obtinuit per aſtutiam ſuam Richardus epiſcopus in diſcordia electus, ut in urbem Vuormacienſem intromitteretur, feminanſq́ꝫ inter ciues diſcordiam, potentiores ſibi conciliauit, uocauitque eos Timentes Deum, abſoluit eos ab excommunicatione. Reliquos uerò appellauit inobedientes, & excommunicari fecit eos in ſingulis miſſarum ſolennijs, negauit eccleſiaſtica ſacramenta, prohibuit eos ſepeliri in cœmeterio,

Nonnenmünſter.

Aliud conciliũ

Harenſcara pœna.

Rex Rom. moritur in carcere.

Tyrannis euiuſdam epiſcopi.

noluit pulſari campanas in obitu eorum,hiſq; minis & uexationibus adegit eos,ut deficerent à Friderico Imp. & iurarent Vuilhelmo regi, qui ad eos Vuormaciam uenerat. Eo uerò ſequenti anno in Friſia occiſo,& duobus regibus in diſcordia electis, Alfonſo ſcilicet rege Hiſpaniæ,& Richardo rege Angliæ,Vuormacienſis poſt multas ſolicitationes & pollicitationes tandem homagium præſtiterunt Richardo anno 1258. in Iulio, cùm ueniſſet ad eos. Pacti quoq; ſunt cum illo priuſquam eum reciperent,ut ipſis numeraret pro neceſsitate urbis 1000. marcas argenti,quod & fecit Anno 1260. in Augusto rex Richardus reuerſus ex Anglia uenit Vuormaciam, moramq; ibi trahens diutinam, ſimultatem quæ erat inter Vuormaciā & Oppenheim,itemq; inter Vuormaciam & nobiles quoſdam diremit. Deinde anno 1269. celebrauit rex Richardus Vuormaciæ comitia, firmauitq; publicam pacem,& ſuſtulit omnia telonia,in aqua & terra, Anno 1276. Vuormacienſes iuſtas ſuppetias tulerunt regi Rudolpho contra Bohemos, ſicut & anno 1298. altera Iulij regi Adolpho,cui iurauerant contra Albertum Auſtriæ ducem, non ſine multorum ciuium interfectione fruſtra auxilio fuerunt. Anno 1352. celebrauit Carolus quartus Vuormaciæ comicia.Sequentes quoq; Imperatores,Fridericus tertius, Maximilianus & Carolus quintus, ſingulari fauore & gratia proſecuti ſunt ciuitatē Vuormacienſem,ibiq; inſtituerunt Cameræ iudicium,anno ſcilicet 1495. in comitijs à Cæſare Maximiliano celebratis. Anno 1521. Carolus v. primum conuentum imperialem Vuormaciæ egit,præſentibus ultra 70. ſpiritualibus & ſecularibus principibus.

Comitia Vuormatiæ.

Cameræ conſiſtorium incipit.

HISTORIAE QVAEDAM MEMORABILES VVORMACIAE *temporum ſucceſſu geſtæ.* Cap. CLXII.

DE Conrado duce Vuormaciæ quē hiſtorici ſcribunt ſub Ottone primo Auguſtæ Vindelicorum ab Vngaris interfectum & Vuormaciæ ſepultum, annales Vuormacenſium nihil habent.Hoc uerò habent,quòd ſub Henrico ſecundo Imperatore habitauerit Vuormaciæ dux quidam Otto nomine,in caſtro fortiſsimo,ex quo idem ciuibus multas intulit iniurias,patrociniumq; & refugium conceſsit nebulonibus quibuſquē raptoribus, latronibus & alijs peſsimis hominibus, in magnam ciuium iacturam. Fuit autem tunc in urbe epiſcopus Burckardus nomine, cuius auxilio Henricus promotus fuit ad imperium: & his obtinuit ab Imperatore, ut Otto commutarit palatium ſuum pro oppido Brūchſel,relictaq; Vuormacia ſe receperit ad Brūchſellam.Tunc epiſcopus mutauit ducis palatium in monaſterium, cui tandem ſucceſsit collegiata eccleſia ad ſanctum Paulum appellata.

FRANCKENTAL MONASTERIVM. Cap. CLXIII.

SVb Henrico quinto Imperatore circa annum Chriſti 1119. fuit Vuormaciæ uir quidam inſignis,natus ex ueteri equeſtri familia, Eckenbertus Kemerer nomine, unde adhuc ſuperſunt,qui uocātur Kemerer de Vuormacia, dicti Dalburgenſes, qui omnem ſubſtantiam ſuam,quæ magna fuit, erogauit in conſtructionem monaſterij Franckenthal maioris & minoris, ingreſſusq; eſt ipſe monaſterium maius, in quo & Præpoſitus fuit factus: uxor autem eius Richlindis ingreſſa minus cœnobium,facta eſt in eo Prior & mater monialium.

Camerarij uulgo Dalburgenſes.

DE VVORMACIA. Cap. CLXIIII.

ANno 1232. Sub Friderico Imperatore II. fuit Vuormaciæ epiſcopus quidam Henricus nomine,comes de Sarburg, qui Rauennæ in Italia iura quædā ciuium Vuormacienſium abolere uoluit. At ciues audientes iniquum eius conatum, flocci penderunt eum & propoſitum eius. Irritatus epiſcopus excommunicauit ciues, & cum toto clero ſuo egreſſus eſt ciuitatem, relictis duntaxat parochis, quibus prohibitum fuit, ne cuiquam ciuium miniſtrarent ſacramenta, etiam in articulo mortis, niſi illud promitteret poſt recuperatam ſanitatem obedire epiſcopo. Durante autem hac controuerſia ferè integro anno, ciues quidam, uiri equeſtris ordinis, maluerūt obedire epiſcopo quàm magiſtratui, unde magiſtratus & reſpublica non parum fuit incommodata. Coacti ergo fuerunt inire concordiam cum epiſcopo. Fuit etiam per arbitros à Cæſare Henrico conſtitutos declaratū, quid iuris epiſcopis deinceps in ciuitate Vuormacienſi haberet

Clerus Vuormacienſis egreditur urbem.

ret & quid non haberet. Ab eo tempore, nempe ab anno Chriſti 1233. uſq; in hunc diē, clerus Vuormacienſis ferè ſemper in diſcordia ſtetit erga ciues, & aliquando relicta urbe aliò migrarunt, præſertim anno Chriſti 1499. receperunt ſe ad Landenburgum & ad Oppenheim, manſeruntq; ibi uſque ad annum 1509. interim uerò ciues ſæpe fuerunt excommunicati & eccleſiæ eorum interdicto ſubiectæ. Paſsi etiam fuerunt in illa diſcordia multa & horrenda incendia, maximè autem anno Chriſti 1242. tertia Aprilis, media ferè urbs conflagrauit igne, atq; ſimul trecēti homines in ipſo incendio perierunt. Sicq; factum eſt, ut urbs deficeret in dies propter incendia & diſcordias, in diuitijs & populo, emigrarentq; nobiles qui magiſtratum gerere ſoliti erant, relinquentes urbem deſertam & uacuam, ut facies hodiernæ urbis collata ad antiquam eius maieſtatem, uix ſit umbra quædam priſtinæ magnificentiæ. Sub rege quoq; Rom. Ruperto comite Palatino, quando magna inter ciues & epiſcopum de nouo nata fuit ſimultas, & clerus biennio extra urbem ſeceſsit, eiecti quidam ciues ſeditioſi de urbe, tantum incolis fecerunt negocium per complices ſuos quos ſibi adiunxerunt, ut urbs trecentorum millium aureorum paſſa fuerit damnum.

Clerus receDit à Vuormacia.

Anno 1513. ſub Maximiliano Cæſare ciues Vuormacienſes tumultuantes contra Senatum, depoſuerunt eum & ex ſeipſis nouum Senatum inſtituerunt. Eiecerunt quoque multos ex priori Senatu de urbe, ſecludentes eos ab uxoribus, liberis & bonis ſuis. Mittens uerò Cæſar Maximilianus Præfectum ſuum, quem habuit in Alſatia, & diligentem faciens inquiſitionem, facilè deprehendit quorundam iniquum animum, autores ſeditionis iuſta affecit pœna. Deinde anno 1515. Franciſcus à Sickingen cauſam extorrium ciuium & qui in ſuperiori inquiſitione ex urbe elapſi fuerāt uindicare ſtatuens, cœpit urbem ſuis incurſationibus uexare. Quod uidens Senatus, uolensq; cauſam illam iure Cæſareo dirimere, obtinuit à camera imperiali proceſſum contra memoratum Franciſcum. At ille bannum cameræ contemnens non deſtitit hoſtiliter ciues ubiq; deprehenſos inuadere, ſicut accidit tempore quadrageſimali, quando cepit in Rheno nauem oneratam mercibus oppletamq; ciuibus Vuormacienſibus petentibus nundinas Franchfordianas. Tunc diripuit merces, abduxit ciues, & tandem magna mulctauit pecunia. Inſequenti uerò Iunio adduxit magnum exercitum, obſedit urbem, infeſtauitq; bombardis: & cùm ſe nihil agere uideret, reſectis uitibus & deiecto patibulo, re infecta obſidionem ſoluit. Durauit bellum illud triennio, nec tutum erat interim ciuibus egredi ciuitatem, cùm in omnibus uijs hoſtes ciuibus inſidiarentur, & captos in lobore agrorum abducerent, aut mutilatos una manu, aut uerberibus & fuſtibus ſatiatos remitterent in ciuitatem. Tandem anno 1518. Cæſar Maximilianus diſsidium illud ſuſtulit, cauſamq; partium compoſuit. Anno 1552. Albertus Marchio Brandenburgenſis, bellum circumferens, uiolentam urbi, clericis atq; Iudęis exactionem impoſuit.

Ciues ſurgunt contra Senatū

Franciſcus à Seckingen oppugnat Vuormaciam.

DE EPISCOPO VVORMACIENSI.

Cap. CLXV.

VAngionum olim archiepiſcopatus, nunc epiſcopatus tantùm, totius olim Germaniæ maximus ac opulentiſsimus, quippe qui olim poſſediſſe dicitur, quicquid hodie regionum habent Palatini Rheni, Landgrauius Haſsiæ & archiepiſcopus Moguntinus: cui item ſedecim alij epiſcopatus ſuffraganeatus titulo ſuberant, ſcribitur uulgo cœpiſſe circa annum Chriſti quingenteſimum ex liberali conſtitutione ac munificentiſsima donatione Clodouęi Galliarum regis. Sed longè eum uetuſtiorem eſſe, concilium Colonienſe probat, in quo Victor Vangionum archiepiſcopus anno domini 398. aut 348. unà cum alijs totius Europæ epiſcopis, Eufratem archiepiſcopum Colonienſem exautorauit & eccleſię gubernatione exuit, eo quòd Ariana hæreſi infectus ad unionem eccleſiæ redire noller. Quando igitur archiepiſcopus Vangionum cœperit, aut quibus temporibus urbs ad Chriſtum conuerſa ſit, id uetuſtate intercidit & ex hominum memoria in obliuionem uenit. Primus itaque archiepiſcopus Vuormacienſis cuius nomen notum eſt, fuit Victor: octauus Rupertus, qui temporibus Hilderici regis Vangionum eccleſiæ præfuit, uir inſigni uitæ integritate & ſanctimonia præditus. Fuit autem cuidam regio comiti, Beringero nomine inuiſus, quòd peccata populi & magnatum liberius reprehenderet, unde rege mortuo, tyrannus Beringerus Rupertum flagris cæſum urbe & epiſcopatu eiecit. Ille Ratiſponam ſecedens à Theodone

duce exceptus eſt ſummo gaudio,cōuertitq́ eum & totam eius familiam ad Chriſtum, anno 580.primusq́ totius Norici Apoſtolus dici meruit.Eodem anno Iuuaniam ueniens auxilio ducis Theodonis cœpit conſtruere monaſterium S.Petri & auſpicari ſedem archiepiſcopalem,ut infrà ſuo quoq́ loco dicemus.Decimus archiepiſcopus Vuormacienſis fuit Amandus,cui tradidit Dagobertus rex Galliarum comitatum Laudenburgenſem cum toto adiacente territorio,cuius memorabilis donationis originale diploma adhuc integrum haberi dicitur in archiuijs epiſcopi Vuormacienſis, Maguntiæ datum.Duodecimus archiepiſcopus Geroldus,aulicę uitæ ſtudioſior quàm eccleſiaſticarum ceremoniarum.Perijt in bello Saxonico,quum Saxones irrumpentes Thuringiam ferro & igni popularentur,miſſus à rege Pipino ad defendendam Thuringiam.Succeſſor eius fuit Geruilio,filius eius legitimus,in aula Pipini regis educatus, euectus ad gubernationem Vuormacienſis & Maguntinæ eccleſiæ.Hic cupiens ulciſci paternam cædem,& ueniens cum exercitu ad Viſurgim,miſſo ad patris ſui trucidatorem legato, dataq́ ſumma fide,ſub ſpecie alicuius amici colloquij,eum ad ſe uocat. Ille mali nihil metuens,ac epiſcopi Geroldi hunc filium eſſe ignorans, publica item fide fretus ac nitens uenit,quem cum ad ſe uenientem uideret Geruilio,uicit eum ira,uicit in parentem pietas,ut oblitus pacti promiſsi ac datæ fidei,quaſi cœcus in eum irrueret gladio eum traijceret.Audiens uerò rex Pipinus Geruilionem tale facinus deſignaſſe contra datam fidem,grauiſsimè in eum accenſus,habita prius deliberatione cū papa Gregorius tertius ex utriuſque dignitatis faſtigio eum deiectum monaſterio intruſit, ut ibi pœnitentiam ageret de commiſſa cæde & uiolata publica fide. Tunc in deteſtationem uiolatæ fidei, Vuormacienſis eccleſia exuitur Archiepiſcopali dignitate,& ea ipſa Maguntina induitur. Pipinus libentius archiepiſcopalem dignitatem ac ſedem tranſtuliſſet Erfordiam, ſed refragabatur eius uoluntati pontifex Romanus. Subſecutus eſt Geruilionem Vuernharius primus epiſcopus Vuormacienſis, anno 729. Faluicus. Erckenbrechtus 748. Samuel 838. Gunteo 856. Adelhelmus 873. Theodoricus 873. Richuicus 914. Amon 950. Hilboldus 958. Franco 993. Erpo 996. Razo 996. Viceſimus ſeptimus Vangionum epiſcopus Burchardus, aut ſecundum alios Brocardus Heſſus,ex inſigni palatio Conradi ducis Francorum,adiutus ſubſidijs Henrici ſecundi,fecit Vuormaciæ collegium S.Pauli anno 1025. Viceſimus octauus Hazego comes in Naſſauu 1025. Viceſimus nonus epiſcopus uocatus fuit Adelgerus 1044.cancellarius Henrici tertij,atq́ ſub eo ceſſauit in clero Vuormacienſi uita monaſtica,prorſus iam in ſecularem conuerſa. Adelbertus comes in Habſpurg 1065. Adelbertus dux Saxoniæ 1070. Dietmarus 1108. Ebbo 1110. Trigeſimus quintus epiſcopus Buggo,ædificauit de nouo cœnobium Schōnouienſe ordinis Ciſtercienſium.Sub eius quoq́ gubernatione utrunq́ Franckentalium eſt fundatum à ciue opulentiſsimo Vuormacienſi. Obijt epiſcopus anno 1151. Conradus à Steinach 1150. Conradus 1163. Henricus 1187, Lupoldus 1197. Henricus comes in Sarburg 1209. Quadrageſimus primus epiſcopus fuit Landolfus ab Hoheneck,ſub cuius regimine Vuormacia grauiſsima obſidione cincta eſt anno 1235.ab Henrico Friderici Imperatoris ſecundi filio.Veniens uerò pater ex Italia,filium captum Heidelbergam abduci,ac iterum inde ad Altzheimium deduci curauit, ubi cum per annum ferè detentus fuiſſet,tandem in regnum Siciliæ abductus, ac ibi in arce quadam perpetuæ cuſtodiæ mancipatus eſt.Sub hoc epiſcopo perijt incendio anno Chriſti 1242.media ferè pars urbis Vuormacienſis cum trecentis hominibus,ipſa die palmarum. Simile incendium accidit, haud longè poſt, ſub Eberhardo epiſcopo,anno Domini 1246. Et aliud rurſum anno 1266.ſub Emichone epiſcopo comite à Bayenburg. Quem ſubſecutus eſt Eberuuinus à Cronenberg,cuius temporibus conſtructum eſt prope Vuormaciam cœnobium monialium Liebenauu. Emericus baro in Schoneck 1303. Henricus Thannæ dominus 1318. Cuno à Schoneck baro 1319. Gerlacus pincerna ab Erpach 1329. Quinquageſimus quartus epiſcopus appellatus fuit Salomannus, anno 1342. natus ex familia quadam Maguntina,quem pontifex Romanus præfecit: at Canonici illum nolentes,aliumq́ eligentes, & decennio litigantes, irrecuperabilibus damnis affecerunt epiſcopatum. Anno 1342. ſchiſma fuit ſublatum. Succeſſor Salomanni Theodoricus à Boparten 1349. bis ſuſtinuit ſeditionem ciuitatis

Laudenburg comitatus.

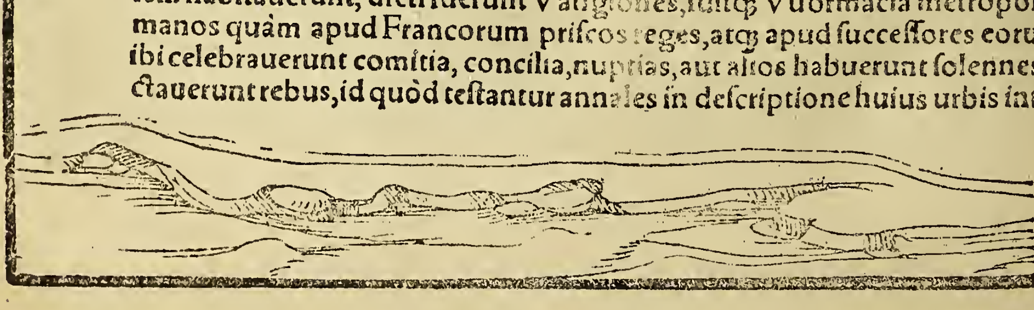
Vuormaciæ:

CIVITAS WORMACIENSIS, OLIM VANgionum urbs dicta, hic tibi lector ſecundum

picturam eius ob oculos ponitur, cuius ſculpturam Senatus eius prudentiſsimus huc Baſileam miſit, unà cum deſcriptione ex annalibus recentioribus collecta. Vetuſtates nullæ ferè in ea ſuperſunt, cum edax flamma iam dudum eas penè omnes abſumpſerit.

Peruetuſta urbs Vuormacienſis ſita ad Rhenum in loco amœno, habet c
neroſum producit uinum atq; frumenti copiam. Habet circumcirca plus mi
rum incolæ quotidie forum frequentant Vuormacienſe, eſculenta inferente
rediret queant. Populi qui olim per circuitum huius urbis ad duo uel tria m
ſem habitauerunt, dicti fuerunt Vangiones, fuitq; Vuormacia metropolis e
manos quàm apud Francorum priſcos reges, atq; apud ſucceſſores eorum C
ibi celebrauerunt comitia, concilia, nuptias, aut alios habuerunt ſolennes co
ctauerunt rebus, id quòd teſtantur annales in deſcriptione huius urbis introd

hodie Vuormaciam uocant, ſita ad Rhenum in littor

n fundum nobilem, qui & ge-
ucenta oppida & uillas, quo-
qui ante ſolis occaſum domum
ia uerſus pagum Altzheimen-
, magni nominis tàm apud Ro
anorum Cæſares, qui & multa
tus, in quibus de magnis tra-

Vuormaciæ: ſicut & qui eum ſubſecuti ſunt in epiſcopatu, multas habuerunt contentiones cum ciuibus, quæ aliquoties ſopitæ per Rupertum principem Palatinum atque Rom. regem, ſubinde repullulauerunt, unde & anno 1405. totus clerus à Vuormacia diſceſsit. Ioannes Schadland 1368. Eccardus à Dors 1377. quum autem elegiſſent Mathæum Cracouianum, doctorem Theologiæ, cancellarium regis Ruperti anno 1405. ſub eo redierunt in urbem poſt triennale exilium. Anno 1423. ſub antiſtite Ioanne à Fleckenſtein iterum ſeditio fuit mota cõtra epiſcopum & clerum, ſed quàm Ludouicus Palatinus iterum pacauit. Succeſſor huius epiſcopi Fridericus à Dorneck 1427. renouauit ac illuſtrauit monaſterium Kirſgartenſe, extra mœnia Vuormaciæ ſitum, in quo cum omnes moniales peſte eſſent abſumptæ, dedit id Canonicis regularibus, ſed quòd in ſeditione ruſticorum ſolo fuit æquatum. Mortuus eſt autem memoratus epiſcopus anno 1445. relinquens eccleſiam ſuam propter perpetuas ſeditiones ſummè exhauſtam, ut nunquam aſcendere potuerit ad priſtinam dignitatem & potentiam. Præfuerunt poſt eum eccleſiæ Ludouicus ab Aſt, Ludouici Palatini conſiliarius 1440. Reinhardus à Sickingen 1446. in magnis periculis & difficultatibus.

Anno 1483. Ioannes à Dalburg uir doctiſsimus, trium linguarum peritus, renaſcentium in Germanijs humanitatis ac Philoſophiæ ſtudiorum ſummus fautor ac mœcenas, Ludouici Palatini conſiliarius ſuſcepit pontificatum propter frequentes tumultus & diſsidia ciuium atque cleri. *Ioannes à Dalburg.* Anno Chriſti 1499. cum uniuerſo clero Laudenburgum receſsit, ubi & manſerunt integro decennio. Mortuo autem anno Chriſti 1503. antiſtite, Reinhardus à Rieperg ſucceſſor eius reconciliatur Reipublicæ Vuormacienſi anno 1509. in comitijs à Maximiliano Cæſare ibi habitis, ſed hanc reconciliationem mox noui exceperunt tumultus, qui cauſam præbuerunt Sickingenſi prælio, quòd anno Domini 1515. cœpit. Hi tumultus iterum fuerunt pacati per Ludouicum Palatinum electorem, anno 1519. Poſtea quum propter religionem & mutatum doctrinæ genus orientur turbæ, epiſcopus petiuit coadiutorem Philippum à Flerſsheim: at principes tranquillitati conſulentes commendarunt Henricum principem Palatinum. Quod uidens Philippus à Flerſsheim, parato animo ceſsit uoluntati Palatinorum, ſicque Henricus Palatinus aſſumptus eſt in coadiutorem, cui & epiſcopus Reinhardus anno 1524. totam commendauit gubernationem reſeruata exigua ſibi penſione & monaſterij Ramſenſis epiſcopatui nuper incorporati poſſeſsioni. Proximo anno ſecuta eſt deteſtanda illa ſeditioſorum agricolarum coniuratio, quæ per totam Germaniam non aliter quàm improhibile aliquod incendium graſſata eſt. Nec uerò in agro ſolum, ſed in urbe quoque tumultuabatur, & quemadmodum clauus clauum trudit, ita alius furor alium peperit. Reinhardus ergo quietis quærens locum, recepit ſe in familiæ ac gentis ſuæ caſtrum Rietperg, quod in marchionatu Badenſi ſitum eſt, ubi poſt pauculos menſes naturæ debitum anno Domini 1533. abſoluit. Henricus uerò Palatinus Rheni, Philippi electoris filius, factus anno Chriſti 1542. epiſcopus Vltraiectinus, reſignata iterum gubernatione illius epiſcopatus, retinuit epiſcopatum Vuormacienſem, atque anno 1542. ſucceſsit etiam fratri Philippo in epiſcopatu Friſingenſi. Anno 1552. cum ingens bellum inter Carolũ V. Imp. & Henricum Galliarũ regem eius nominis II. excitatum eſſet, Albertus Brandenburgenſis Marchio, qui à Gallo erat, hanc urbem obſedit, cum uerò aliqui ex Senatu ipſum adijſſent, aliquod millibus aureorum, quorum partem aliquam Reſpub. partem Clerus, reſiduum Iudæi incolæ numerarent, pax redempta eſt, ac urbs liberata. Sed Oppenhemium tunc occupatur atque direptum eſt. Succeſsit huic in epiſcopatu Theodoricus à Bettendorff, uir ut doctrina clarus ita uitę integritate excellens.

PFEDERSHEIM. *Cap.* CLXVI.

Diſtat oppidulum iſtud à Vuormacia uno ferè miliario, ubi anno Chriſti 1455. memorabilis accidit clades. Siquidem conglobati multi principes & comites contra unum principem Palatinum, præſertim epiſcopus Maguntinus, dux Ludouicus comes Veldentzenſis, comites Leiningenſes, Naſſoienſes, Vuerthenſes & Hennebergenſes, agreſsi ſunt Fridericum comitem Palatinũ: at ille inſidijs circumueniens hoſtem, cepit multos comites & milites, quos redimere magno ære oportebat epiſcopum Maguntinum. Dux Ludouicus cum multis alijs fugit in oppidum Pfedersheim, & alij fuga ſalutem quæſiuerunt apud Vuormacienſes. Concordia tandem facta, principi

Palatino

Ruſticorum cædes.

Palatino obuenerunt ab epiſcopatu Maguntino duæ uillæ Hentziſcheim & Tuſſenheim loco triginta millium florenorum. Anno Chriſti 1525. tres principes, Palatinus, Landgrauius atque epiſcopus Treuirenſis, fecerunt magnam cædem ruſticorum (aliqui numerant plus quàm mille uiros interfectos) iuxta hoc oppidum, quod ſeditioſi homines occupauerant, ſed territi principum equitatu ſe dediderunt, erroreq́; quodam interueniente, multi ex eis fuerunt trucidati, quum ſolum autores ſeditionis interfici iuſſi fuiſſent.

REGIO SEV PAGVS ALTZHEImenſis. Cap. CLXVII.

INter Vuormaciam & Crutznacum patet magna terræ planicies, habens agrum feraciſsimum frumenti & uini, nec eſt in tractu Rheni poſt Sunggoiam terra aliqua feracior frumenti quàm ſit illa. Habet autem denominationẽ ab oppido Altzheim, quod in meditullio eius ſitum eſt. Nam uocatur pagus Altzheimenſis. In eo factus eſt conflictus ille horrendus inter duos reges Albertum & Adolphum. De quo hiſtoriæ ſic habent. Anno Chriſti 1298. principes Alemanniæ deſtituerunt Imperatorem Adolphum Maguntiæ iure imperiali, quod infideliter egerit in imperio. Nam accepit centum millia marcarum argenti, ut quidam ſcribunt, à rege Angliæ ut ſibi ſuppetias ferret contra regem Franciæ. Et hanc pecuniæ ſummam debuerat diſtribuere inter principes Germaniæ, quod non fecit, ſed emit inde comitatum quendam. Vnde principes recuſarunt ire cum eo ad militiam, quod ei in magnam ceſsit ignominiam, quum ſolus regem Angliæ iuuare non poſſet. Orta eſt præterea inter eum & quoſdam de imperio cõcertatio, quòd ille Argentinam & totam Alſatiam plurimum incommodaſſet, permitteretq́; paſsim in Germania oriri lites & bella. Quare depoſitus eſt ab electoribus per ſententiam tanquam remiſſus & inutilis, electusq́; eſt Albertus dux Auſtriæ. Quo facto, nouum ſuſcitatur bellum inter Adolphum & Albertum, inſtigante ad hoc rege Angliæ, qui pecuniam magnam Alberto regi obtulit, ut ſe uindicaret in Adolpho. Amiſerat quoque iam Adolphus multorum principum fauorem. Nam ut quidam ſcribunt, iurarunt in mortem eius Gerardus archiepiſcopus Maguntinus, Conradus epiſcopus Argentinenſis, Albertus dux Auſtriæ, Albertus comes de Haigerloch, comes de Lyningen, comes de Zuueibrugken, Otto de Ochſenſtein. Et paulò pòſt contractis copijs uenit Albertus contra Adolphum de Naſſauu, & ad duo milliaria prope Vuormaciam inter Gillenheim & Roſental occurrit illi. Adolphus multo minoribus copijs fultus, fiduciam ponens in dextera, bellum cum Alberto inijt, ſed pugna facta cum multis militibus eſt occiſus. Duraſſe fertur prælium ad dimidium diem. Adolphus tanto impetu ferebatur in æmulum, ut non expectato auxilio, ſe in periculum daret. Fertur tamen, ut nullus ex ijs qui coniurauerant in eum recta fuerit defunctus morte. Nam inter primos comes de Haigerloch in itinere ab Ottone duce Bauariæ genero regis occiſus eſt. Comes de Ochſenſtein uulneratus in conflictu obijt. Archiepiſcopus Maguntinus inuentus eſt mortuus ſedens in ſella. Comes Zuueibrugken fluuio ſubmerſus eſt. Comes de Lyningen inſanus factus eſt. Epiſcopus Argentinenſis à quodam ruſtico apud Friburgum Briſgoiæ confoditur, Albertus poſtea rex, à Ioanne fratruele occiſus eſt. Interierunt in hac pugna plurimi utrinque. Regis Adolphi filius captus fuit cum multis nobilibus, inter quos commemorantur fuiſſe ſexaginta comites. Multi calore ſuffocati ſunt. Nam committebatur hæc pugna circa feſtum diui Ioannis Baptiſtæ. Anno Chriſti 1504. quum Vuilhelmus Landgrauius Haſsiæ cum multis alijs principibus bellum gereret contra comitem Palatinum, pagus Altzheimenſis incendio grauiſsimè fuit deuaſtatus, & plurimæ uillæ exuſtæ, ad quod malum epiſcopus Maguntinus non uulgares tulit ſuppetias.

Depoſitus Imperator.

Aduerſarij Adolphi omnes mortui.

TREVERIS SEV METIS. Cap. CLXVIII.

MVlti ſunt in hac opinione, ut Mediomatricorum ditionem putent olim attigiſſe Rhenum. Nemetumq́; & Vangionum fines partim illis ſubiectos fuiſſe, quando ſcilicet res Gallorum ualidiores fuerunt, & priuſquam Germania prima & ſecunda ad ripam Rheni in Gallia conſtituerentur, id quod poſt Iulium Cæſarem factum eſſe arbitramur, etiamſi ille ſcribat Rhenum per fines Sequanorum, Mediomatricorum, Tri-

bocorum

Mediomatrici.

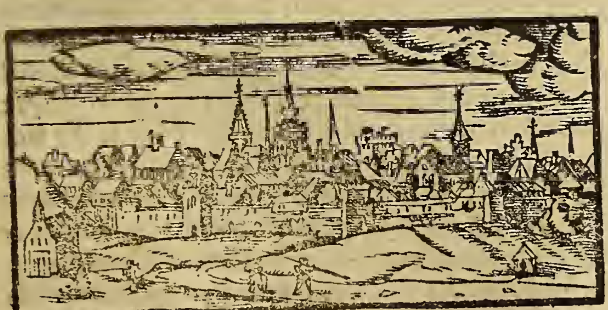
Treuirorum olim potentia.

bocorum & Treuerorum citatum ferri. Vnde etiam colligimus, Sequanorum, Mediomatricorum ac Treuirorum potentiam multo maximam olim fuiſſe, & Mediomatricos quantum additionis amplitudinem attinet, Treuiris pares. Putant autem quidam Mediomatricos dictos, quod medij ſint inter Treuiros & Leucos & Metim, à Metio quodam ſic uocata. Treuiri ſunt qui hodie cis Rhenum archiepiſcopum Treuirenſem agnoſcunt. Horum fines olim, ſicut & hodie, Rhenum attingebant. Nam extenduntur uſq; ad Confluentes & Bodobrigam, quam hodie Boppardiam dicimus. Cęſare autore Treuirorum ciuitas olim longe plurimum totius Galliæ equitatu ualebat, magnaſq; habebat peditum copias. Quin & propter Germaniæ uicinitatem, cottidianis excitata fuit bellis, cultu & feritate non multum Germaniæ abſimilis, neq; imperata unquã niſi exercitu coacta fecit. Habuerunt Romani poſterioribus temporibus præpoſitum theſaurorum apud Treuiros, procuratorem monetæ, procuratorem argentariorum, &c. Præterea Treuiris erat fabrica ſcutaria, balliſtariaq;, tum etiam primę Belgicę caput facti ſunt. Vnde metropolitanam eccleſiam habent, Mediomatricis, Leucis & Virodunenſibus præſidentem, qui inter primæ Belgicæ populos numerantur. Treuiros uocat Marcellinus clarum domicilium principum, propterea quod Conſtantinus illic palatium extruxerit, cuius aliquot ruinæ etiamnum uiſuntur, ubi non hunc modo, ſed & inſecutos Cæſares habitaſſe ueriſimile eſt, etiam quoſdam ante Conſtantinum.

SIMON RICHVVINVS MEDICINAE DOCTOR *de Treueris.* Cap. CLXIX.

DE Treueris habuiſti multa à me D. Munſtere ex comitijs Auguſtanis, quę Saluianus epiſcopus Meſsilienſis de eo ſcripſit. Durant heu nimium adhuc apud quoſdam peruerſa ſtudia & mores. Natura loci ſatis eſt ad delitias & amœnitatem ficta, ſiue montes & ualles, ſiue flumina & riuos pratis interiectis ſpectare uelis. Montes Bachico cultu uirent. Ager ſatis hic eſt fœcundus: omnis generis piſces & ferina hic abundant, ſi tempeſtiuè ſecteris & captes, ut non miremur Romanos hîc domicilium conſtituiſſe. Mores hominum hic natorum plerunq; triſtes ſunt, & ad melancholiam procliues, ſed tamen manſueſcunt paulatim commertio extraneorum, & Stoicum illud ſupercilium conuictu ceu recreatur. Auſonius bene de Treuiris meritus, alicubi de Treuiris aptiſsime ait: Qui'netiam mores & lætum fronte ſeuera: Ingenium natura ſuis conceſsit alumnis. Aër frequenter hic eſt nubilus & pluuioſus, ut quidam etiam, quod in alias quoq; urbes dicitur, huc accommodent cloacam planetarum. Verum propter conuallem ubi nebulæ ſuſpenduntur, id euenire dicimus. In uniuerſum Moſellanorum corpora laboribus induerunt ad miraculum uſq;. Per montes aërios ueluti capræ reptare & euadere ſpectantur. Mores habent ſibijpſis plus ſatis arridentes, alioqui irriſi à naſutulis. Palatium Treuiri eſt ſpectandæ uetuſtatis, cuius diuus Hieronymus meminit, quod interfuerit. Aliæ inſuper moles adhuc extant, aliæ ſub cæcis terræ ſpeluncis ſepultæ iacent, quæ cum indies eruuntur admirandam exhibent uetuſtatem, ſicut & ſuperioribus annis quidam ex Senatu Ioannes Schortius ante urbem in agro maximi precij theſaurum in nomiſmatis quæ numeroſè indies eruuntur, nactus eſt. Suprà in deſcriptione Galliæ ampliorem de hac urbe feci mentionem.

MAGVNTIACVM VVLGO MENTZ. Cap. CLXX.

MAguntiacum uetus paulò remotius à Rheno fuit, id quòd ruinæ quædã adhuc in agro Maguntino oſtendunt. Et ubi hodie eſt Maguntiacũ, olim munimenta fuêre Romanorum aduerſum Alemannos, ad ipſam Rheni ripam. Quis primũ hãc condiderit urbẽ, ſciri non poteſt, quũ ſit una ex uetuſtiſsimis ciuitatibus.

Sita

Sita eſt in loco amœno, ubi Mœnus fluuius, quem alij Moganum uocāt, ex Franconia deſcendens, Rheno miſcetur. Habet agrum ſatis fœcundum, ab utraq; Rheni ripa. Nec eſt ulla ciuitas in linea Rheni, ubi plura quàm Maguntiæ uetuſtatis reperiuntur monumenta, potiſsimum autem Druſus Auguſti Cæſaris priuignus, qui Germaniam tam obſtinato animo bello petiuit, & reliquit in hac urbe in perpetuam memoriā Coloſſum quendam lapideum, qui in hunc uſque diem in colle quodam conſtitutus, à forma ipſa uocatur germanicē *eichelſtein*, propter glandis figuram.

Coloſſus lapideus.

Iulianus Cæſar cum Germanos oppugnaret, fecit Maguntiæ pontem ultra Rhenum, in loco ubi hodie diuus Albanus quieſcit. Deinde anno Chriſti 813. pontem alium Carolus Imperator per annos decem ingenti labore & opere mirabili de ligno ita conſtruxit, ut perenniter durare poſſe uideretur. Sed in menſe maio ita tribus horis fortuito incendio conflagrauit, ut præter hoc quod aqua tegebatur, ne una quidem haſtula maneret. Fuit autem pons iſte quingentorum paſſuū. Nam tanta eſt ibi fluminis latitudo. Combuſto ponte, Carolus cōſtituit alium ex lapidibus conſtruere, intermiſſum tamen fuit opus.

Pons Maguntiæ.

Anno Chriſti 425. fuit diuus Albanus per hæreticos ex Philippis urbe Græciæ pulſus unà cum epiſcopo Theoneſto, ueniensq; Maguntiam, paſſus eſt ibi pro Chriſto. Pauló ante anno ſcilicet Chriſti 410. habuerunt Vandali regem nomine Carocum, cui mater eius, mulier deteſtabilis tale dedit conſilium: fili ſi cupis nomen tuum conſecrare æternitati, acquieſce conſilio meo, & deſtrue omnia magnifica ædificia, quæ alij reges & principes conſtruxerunt, atq; interfice eos quos illi uiuere permiſerunt. Acquieuit peſsimus filius maleficæ matri, diruit paſsim multas & inſignes ciuitates, præſertim Maguntiam, Vuormaciam, Spiram & Treuerim, accenſoque igne redegit eas in fauillam, homines autem inuentos occidit. Idem egit Metis. Et ueniens in Galliam, fuit captus & magno ludibrio diutinoq; cruciatu ductus per ciuitates quas deſtruxerat, & tandem crudeliter interfectus. Anno Chriſti 1506. celebrata ſunt Maguntiæ comitia, aduenerunt q; tot principes, ut nulla hominum memoria maiorem uidiſſet principum conuentum. Siquidem uolebant componere cauſam Henrici Imp. quarti, qui quod pontificis Romani acta nō probaret, fuit tertio anathematiſatus, quin & filius

Carocus tyrannus.

& filius eius Henricus quintus rebellionem parauit contra eum,unde magna diſcordia nata fuit in Germania,atque ubiq; ſeditiones & bella excitata.Nam Henricus pater depoſuit quoſdam epiſcopos,inſtituitq; alios loco eorum, & ueniens filius, qui erat Romanorum rex, rurſus expulit eos quos pater inſtituerat, & reduxit expulſus, aut inſtituit nouos qui ſibi placebant. Irritatus igitur pontifex Romanus prohibuit omnibus Chriſtianis,ne communionem ullam haberent cum Imperatore,quin & omnes ab eius abſoluit obedientia. Conuenerunt ergo Maguntiæ totius imperij principes ſpirituales & prophani ut alium eligerēt Imperatorem.Odium quod omnes contra ſeniorem conceperant,hinc natum fuit. Geſſerat Imperator multa & diutina prælia,in quibus plurimi rapinis aſſueti diuites euecti fuerant.Cũq; pax tandem eſſet reformata,adiunxerunt ſe feroces illi & inſolentes nobiles atq; milites Henrico filio, incitabantq; eum contra patrem,ut occaſionem repetendæ conſuetudinis inuenirent,mouendisq; iterum bellis animum intendebant. Et quum filium multis dolis irretitum decipi poſſe conſiderarent, quadam die inter alia tanquam ex obliquo patrem eius in mentionem adducebant:ſe mirari quod tàm durum patrem pati poſſet, nihil eum à ſeruo differre,quum omnia quæ ſerui ſunt toleraret: patrem eius ſenem eſſe & moderandis regni habenis inualidum:ſi inueſtituram regni uſq; ad obitum eius differret, haud dubium quin alter illud ſibi præciperet:illum multos fautores habiturum propter inuidiam & odium patris ſui:ſe autem omnium uota in ſe transferre, ſi non cunctaretur ſuſcepti regni gubernacula poſsidere,maximè quum patrem eis excommunicatum eccleſia dudum abiecerit, & proceres regni reprobauerint.His uerbis filius contra patrem exaſperatus eſt,quum pater de filio nihil mali ſuſpicaretur, donec tandem filij peruerſum erga ſe animum in bello ſenſit, nã filius relicto in neceſsitate patre, ſub ſpecie cauſæ Dei,ſuam egit cauſam. Illicò Bauariam, Sueuiam,Saxoniam percutit,proceres cõuenit,attraxit omnes & ſubintrauit in regiam poteſtatem,tanquam ſepelijſſet patrem. Mox caſtellum Nurnberg minax obſedit,quod patri adhuc adhæſit. Sequutus eſt pater filium ut illum à propoſito ſuo abduceret,roboratusq; eſt utriuſq; exercitus iuxta fluuium cui nomen eſt Regino,uulgò Pegnitz aut Regnitz. Quumq; potentiores utriuſq; partis conuenirent, illecti perſuaſibilibus uerbis ij qui à parte Imperatoris erant,ſenſim ab illo deficiebant. Et niſi ſenex domeſticam fraudem præſenſiſſet, ſolus cum paucis periculo relictus eſſet. Fugit ergo in Bohemiam ad ducem illius prouinciæ. Interim conuocat Maguntiam omnes proceres imperij. Ad quam curiam etiam Imperator cõuocatis neceſſarijs ſuis uenire diſpoſuit,uolens in ratione ponere.Rectè ne ſecum actum eſſet.Quod cum agnouiſſent aduerſarij eius,metuentes ſibi & cauſæ ſuæ ſi ueniret ille,hanc fraudem regi ſuggerebant,ut obuius patri ſumpto pœnitentis uultu culpam fateretur,& gratiam expeteret,dolere ſe,quod malignæ ſuggeſtioni conſenſiſſet,paratum ſe ad omnem ſatisfactionem,dum gratiam inueniret. Pater credulus uerbis filij condonauit ei pœnam & culpam.Poſt hæc ſuggeſsit filius patri,ut dimiſſa tãta multitudine,ad curiam ambo mediocri copia uenirent.Placuit conſilium patri,bonum quidem ſi fraudulentum non fuiſſet. Dimiſſaq; multitudine,non plus quam trecentis uiris ad curiam filio comite pergebat. Cumq; Maguntiæ appropinquarent, uenit nuncius ſubornatus, qui diceret Bauaros & Sueuos cum ingenti multitudine Maguntiam ueniſſe. Tunc filius ſuggeſsit Imperatori, non eſſe tutum uenire in medios hoſtes, niſi prætentatis eorum animis. Diuerteret potius ad caſtellum Ingelheim quòd iuxta erat dum ipſe conueniret eos, & à ſententia incœpti deduceret. Fecit Imperator ut filius ſuggeſſerat diuertit ad caſtellum, non cernẽs laqueum

Hẽricus quartus et quintus pater & filius diſsident.

Filius incitatur contra patrem.

Fucata pœnitentia.

Caſtellum Ingelheim.

P

laqueandoli. Quum itaq; Imperator cum paucis intraſſet, occluſa porta, fidelibus eius aditus negabatur, detectaq; fraude qui receptus eſt ut dominus, tentus eſt ibi ut captiuus. Et ſicut quidam ſcribunt, abſens & non auditus, fuit Maguntiæ à principibus imperij honore deſtitutus, miſſiq; ad eum Maguntinus, Colonienſis & Vuormacienſis epiſcopi, ut imperialia inſignia inuito auferrent. Cumq; in ſenioris ueniſſent conſpectum in caſtello Ingelheim, quo loco palatium conſtruxit Carolus Magnus, mandata concilij exponebant pontifices, poſcentes, ut inſignia uolens traderet. Illo autem cauſam requirente, tâm ſeueræ in ſe inauditum à concilio ſententiæ, obieciſſe ei feruntur, in conferendis epiſcopatibus & abbatijs ſimoniam. Tunc Imperator: Dic Maguntine, dic Colonienſis, per nomen æterni Dei, quid à uobis acceperim? Dixerunt, nihil. Et Imperator Gloria Deo in excelſis, quia uel in hac parte fideles inuenti ſumus. Certè maximæ ueſtræ dignitates potuiſſent magnum cameræ noſtræ ſi ita quæreretur quæſtum præſtitiſſe. Nolite patres temerare fidem ueſtram. Ecce iam ſenio laboramus, ſuſtinete modicum, & nolite in confuſione gloriam noſtram terminare. Generalem curiam expetimus. Si cedendum eſt, proprijs manibus filio coronam trademus. Illis retinentibus, & uim oſtendentibus, parumper ſecedens, imperialibus ſe ueſtiuit inſignijs, & reuerſus: Hæc, inquit, imperialis honoris ſunt inſignia. Hæc mihi præſtitit æterni regis pietas & principum electio. Potens eſt Deus, nos in his conſeruare, & manus ueſtra ab opere cœpto cohibere, quamuis ſimus armis & militia noſtra deſtituti. Securi enim de tali uiolentia nobis non proſpeximus. Sed timor Dei uos coërceat quos pietas non reuocat. Hæſitant pontifices, ſed inuicem cohortantes, accepto conamine, Imperatorem adeunt, coronam capiti detrahunt, & ſede detractum omnibus imperialibus exuunt. Imp. ab alto ductis ſuſpirijs ſic eos alloquitur. Deus ultionum dominus uideat & uindicet iniquitatem quam facitis. Ignominiam ſuſtineo antè inauditam. At illi obturantes aures ſuas, relicto caſtello Ingelheim reuerſi ſunt Maguntiam, inſignia imperialia ſecum deferentes, nempe crucem, lanceam, ſceptrum, globum atque coronam. Sunt qui ſcribunt filio per hæc non ſatis factum, niſi & pater coram ueniret, & in conſpectu omnium imperio renunciaret. Venit ergo non ſuę poteſtatis, ſed in comprehenſione adductus, ſolus coram eis, qui dudum coram ſe ſteterant, ſtetit & inquiſitus de ſpontanea imperij renunciatione, non quod uoluntas habuit, ſed quod neceſſitas coëgit, reſpondit. Se uidelicet imperio renunciare, non ui coactum, ſed propria uoluntate indictum ſibi iam defeciſſe uires ad moderandas regni habenas. Abrenunciata itaq; imperiali dignitate, priuatus diſceſſit, & ad quandam ciuitatem, quam filius uictui illius permiſerat, receſſit. Quis non uidet hic quàm impotens ſit potentia mundi quàm incerta, quàm inſtabilis? His ita tranſactis, Imp. ſpoliatus dignitate fugit Coloniam & Leodium, collectis aliquot fautoribus, decreuerat ultionem ſumere de his qui eum deſtituerant imperiali dignitate: ſed antequam id poſſet executione mandare, mortuus eſt Colonię, quæ ei adhuc fauebat. Alij ſcribunt quòd Leodij fuit mortuus & ſepultus. Sed cadauer Chriſtianæ ſepulturæ traditum in monaſterio, iubetur extrahi, & in locum poni non ſacratum, alioquin ciuitas in anethemate percuſſa, abſolui nō poterat ab excommunicatione. Paulò poſt cadauer rurſum effoſſum, perductum eſt filij conſenſu Spiram, ubi 5. annis ſtetit in quodam loco prophano inhumatum, in ſacrophago ſcilicet lapideo extra eccleſiam in capella S. Afræ martyris collocatum, ac deinde ad reliquos Imp. in priori choro præmiſſa tamen reconciliatione ſepultum. Mirum & incomparabile rerum humanarum ſpectaculum & exemplum non uulgare, in qua contemplari poſſunt ima atq; ſumma. Mira leguntur de hoc Henrico. Inuenies acta eius conſcripta à Nauclero, Alberto Krantzio, maximè autem à Lamperto monacho quodam Hirsfeldenſi.

Querela Imperatoris degradati.

Imperator exutus imperio.

DE EPISCOPATU MOGUNTINO.

Cap. CLXXI.

SVnt ab Imperatoribus priſcis in uniuerſa Germania conſtitutæ 7. ſedes archiepiſcopales, quarum prima eſt Maguntiæ, ſecunda Coloniæ, tertia Treueris, quarta Magdeburgi, quinta Salisburgi, ſexta Bremæ & ſeptima Rigæ in Liuonia. Maguntina ſedes ſub ſe habet Curienſem, Conſtantienſem, Argentinenſem, Spirenſem, Vuormacienſem, Herbipolenſem, Auguſtanum, Aiſtettenſem, Hildesheimenſem, Baderbornenſem, Halberſtatenſem & Verdenſem. Fuit & Babenbergenſis epiſcopatus olim

Maganti-

Maguntino ſubiectus,ſed mox poſt fundatoris Henrici Imp.2.mortem fuit exemptus, idq́ per Pont.Rom.Clementem 2.qui antea Babenbergenſis eccleſiæ ſecundus fuerat epiſcopus,Suidegerus dictus.Primus Maguntinus epiſcopus dicitur fuiſſe S.Creſcentius,unus ex primis Germaniæ apoſtolis,D. Pauli auditor atq; comes, & diſcipuli eiuſdem,qui populum Maguntinum ad Chriſtum conuertit.Secundus appellatus fuit Bodardus,tertius Suffronius,quartus S.Maximus 345.qui ſcriptis ſuis Arianā impugnauit ſectam.Quintus Sidonius,ſextus Maximus,qui interfuit ſynodo Colonienſi,in qua Euphrates Colonienſis epiſcopus Arianæ ſectæ aſſecla anno 395.pontificatu priuatus eſt.Hūc ſequuti ſunt Sigiſmūdus & Lindegaſtus,Nonus,Aureus,ab Hunis anno Chriſti 454.trucidatus.Rudelinus,Landoualdus,Habaldus,Sigisbertus 498. 14.Ruthardus,ſub quo Dagobertus Galliarum rex cœpit Maguntiam reædificare,ab Attila euerſam,& munire.Tranſtulit quoq; eam à priori loco ad Rhenū 200.ferè paſsibus.16.Fuit Geruilio,qui ſimul archiepiſcopus fuit Vuormacienſis.Is patrem ſuū ulturus interfecit Saxonem quendam,atq; archiepiſcopatus fuit translatus Maguntiam,& ipſe truſus in monaſterium ut faceret pœnitentiam:cuius rei ſupra in catalogo epiſcoporū Vuormacienſiū fecimus mentionem. 17.Archiepiſcopus fuit Bonifacius Anglus ante Vunefridus appellatus,fundator Fuldenſis abbatiæ,q plenius in Chriſtianiſmo erudiuit Germaniam,præfuitq; ſedi Maguntinæ annis 35.Tandem uerò ſenex proficiſcitur in Friſiam,ubi martyrij accepit coronā,Corpus eius Fuldæ quieſcit. 18.S.Lullus 756. 19.Richolphus Caroli M.conſiliarius,ſub cuius gubernatione perijt incendio pons Maguntinus anno 812.Ipſe adiutus per Carolum M. fundauit cœnobium S. Albani. Aiſtulphus 813. Olgarus 825. 22.Rabanus patria Fuldenſis, alibi Magnētius Maurus appellatus,Bedæ Anglici diſcipulus,poëta & theologus,primùm abbas,deinde archiepiſcopus anno 856.mortuus. Carolus Pipini regis Aquitaniæ filius 856. Ludebertus 863. Sunderoldus 889. Hatto 891. Heringerus 913. Rupertus 924. Hatto Francus præficitur archiepiſcopatui ab Arnolfo Imp.cuius filium Ludouicum ex baptiſmo ſuſcepit,præfuerat antè abbatijs Eluuangenſi,diuitis Augiæ & Fuldæ.Hic iniquus fuit Alberto comiti Babenbergenſ. ſicut ſuo loco referemus. 29. Archiepiſc.Hildebertus 918.dux Franciæ orientalis,& abbas Fuldenſis,qui coronauit Aquiſgrani Ottonem 1. 30.Fridericus dux Lotharingiæ,fundator præpoſituræ Maguntiæ S. Petri,cum in Rheno amiſiſſet Giſebertum fratrem,ſeditioſum contra Ottonem. 31.Vuilhelmus dux Saxoniæ 954.filius Ottonis ex Edita regina Angliæ. 32.Hatto abbas Fuldenſis fit archiepiſcopus,deuoraturq; à muribus in medio Rheni anno 959.propter incendio deletos pauperes. 34.Vuilligiſus Saxo,Ottoni 2.à ſacris & cōſiliarijs.Aiunt hunc habuiſſe in cœnaculo ſuo depictam rotam cū hac inſcriptione: Vuilligiſe memineris quid ſis & quid olim fueris. Hæc rota poſteà inſigne archiepiſcopatui Maguntino datum & confirmatum eſt ab Hērico 2.claudo. Ipſe fuit primus inter archiepſc.Magunt.imperij elector:ipſe inchoauit nouam baſilicam S.Stephani,in qua & anno Chriſti 1011.ſepultus fuit. 35.Herimboldus abbas Fuldenſis, ab alijs Erckenbaldus dictus,fundauit & erexit eccleſiam collegiatam S.Crucis. 36. Aribo Palatinus Rheni 1022. 37.Bardo abbas Fuldenſis & Hirsfeldenſis 1031.uir eloquētia & eruditione cōſpicuus.Ipſe abſoluit cathedralem S.Martini eccleſiam,quam Vuilligiſus inchoauerat,in qua & ſepultus iacet. 39.Luitpoldus monachus Fuldenſis & archiepiſcopus 1051.fundator monaſterij ad S.Iacobum, in quo & anno 1060. ſepultus eſt.

S. Bonifacius.

Rabanus.

40.Sigefridus baro ab Eppenſtein abbas Fuldenſis.Ipſe in archiepiſcopatu erexit in honorem B.uirginis Mariæ inſignem eccleſiam collegiatam,ad noſtram Dominam hodie appellatam.Elegit & unxit contra Henricum 2.Rudolfum Sueuiæ ducem, ideo expulſus à pontificatu in exilio obijt. 41.Vuetzel 1084. Ruthardus Erdfordiæ S. Petri abbas, eligitur in archiepiſc. 1089. & idem cœpit in Ringouia de ſuis ædificare cœnobiũ S. Ioannis,quod uulgò Epiſcopi mons appellatur,an. 1109.mortuus. 43.Adelbertus Lotharingiæ dux,aut ſecundum alios comes Sarburgenſ. 1109.fundauit monaſteria Erbachium & Suuabenheimium,muniuit quoq; mœnibus & turribus oppidum & caſtrum Aſchaffenburgium,ſepultus an. 1137.in Erbach monaſterio. 44.Adelbertus alius comes in Sarburg 1137. 45.Marcolphus 1141. 46.Henricus 1142. 47.Arnoldus à Serlnhouen è Ringouia natus, à conſilijs Friderici Barbaroſſæ factus eſt archiepiſc.& anno 1168.trucidatus à ciuibus Maguntinis in cœnobio S.Iacobi. Quod audiens Barbaroſſa Cæſar,fecit autores funeſti conſilij gladio è medio tolli,cœnobium S.Iacobi funditus euerti,urbem in mœnibus lacerari,immunitatibus ac priuilegijs exui. Tandẽ conſenſu Ottonis 4. Imp. urbs rurſum fuit inſtaurata. 48.Rudolphus dux Zeringenſis 1160. 49.Conradus comes in Vuitelſpach 1162. 50.Chriſtianus comes à Büch 1170. Sigfridus baro in Eppenſtein,Cardinalis factus 1200. Sigfridus ab Eppenſtein 1225. Chriſtianus 1249. Gerbaldus comes ab Eppenheim 1251. Vuernherus comes à Falckenſtein 1260. Petrus 1284. 57.Henricus Knoderer, cognomento Gurtelknopf, à cingulo Franciſcano,Algous,patria Iſnenſis,piſtoris cuiuſdam filius, Franciſcanus Lucernenſis,confeſſor Rudolfi Habſpurgij nondum ad imperij gubernationem euecti, Guardianus Baſilienſis anno Domini 1274.in epiſcopum electus,exorſus eſt monaſterium S.Claræ in Baſilea minori,anno 1286.doctor theologiæ & necromanticus inſignis,tandem anno 1286.præficitur archiepiſcopatui Maguntino ab Honorio 4.Rom. Pont.cui præfuit ferè duobus annis,mortuus anno 1289. Oderat clerum,& cui & ipſe inuiſus erat,unde quidam in eum luſit hoc diſticho:

Nupides antiſtes,non curat clerus ubi ſtes, Dum non in cœlis, ſtes ubicunq; uelis.

58.Gerardus baro ab Eppẽſtein,interfuit pugnæ in qua Cæſar Adolfus Anaxouianus ſeu Naſſouienſis cæſus & interemptus eſt. Deceſsit ſubitanea morte an. 1304.in conclaui ſuo. 59.Petrus Archſpaldius Treuerenſis,medicus comitis Henrici Lutzelburgenſis poſtea Imp.primùm epiſcopus Baſilienſis, ac deinde à Ro. Pont. archiepiſcopus factus Maguntinus,fundauit Carthuſiam Maguntinam an. 1308. ac deinde an. 1320. mortuus. Mathias comes à Ruchergen 1320. Henricus comes in Virenberg 1328. Gerlacus Naſſouienſis 1345. Ludouicus Landgrauius Thüringiæ 1358. Ioannes dux Lucenburgenſis 1371. Adolphus comes Naſſouienſis 1373. Ludouicus Marchio Miſniæ 1380. Conradus baro in Vuinſperg 1388. Ioannes comes Anaxouianus impetrat archiepiſcopatum à Rom.Pont. 1395.& depoſito Vuenceslao Bohemo ignauo rege elegit Rupertum anno 1400.Aedificauit primus caſtrum Hőſt ad Mœnũ. Cunradus Rhenigrauius 1419. Theodoricus pincerna & dominus ab Erpach eligitur anno 1434.in archiepiſcopum;qui monaſterium S. Iacobi inſtaurauit, & ſub eius gubernatione inuenta eſt Maguntiæ ars typographica,anno 1459.mortuus. Dietherus ab Eiſenburg eligitur à maiori parte Canonicorum 1459.cõtra quem Pius Pont.elegit Adolfum comitem à Naſſau,ex quo ſchiſmate multa nata ſunt bella,& eccleſia Maguntina irreparabilia perpeſſa eſt dãna.Obtinuit Adolfus poſſeſsionem,præfuitq; annis 13. Quo ex hac uita ſublato,reuocatur Dietherus,& 7.adhuc annis pontificatui præfuit,& caſtrum Maguntinum denuò ex fundamentis extruxit.Fundauit & Academiã Maguntinam,an. 1482.mortuus.Eligitur poſt ipſum Albertus dux Saxoniæ filius Erneſti,præfuitq; annis 2. Anno 1484.eligitur Bertholdus comes ab Hennenberg,qui in comitijs Vuormacienſibus autor fuit conſtituendæ imperialis cameræ ac iudicij ad promouendum iuſtitiam. Ante enim iſta tempora iuſtitiam & ius in aulis Cæſ. petere neceſſe fuit, quod ut laborioſum erat,ita maximos etiã requirebat ſumptus. Fuit Maximiliani Cæſ. per multos annos cancellarius,uir egregriè doctus & ſapiens,ſed qui plus æquo fauere uiſus fuit partibus Landgrauij,cùm in Bauarico bello eum traijcere permiſit apud Maguntiam Rhenum,ad deuaſtandum & incendendum infinitas penè uillas & caſas ruricolarum,principi Palatino ſubiectas. Eligitur poſt ipſum Iacobus à Liebenſtein Sue-

uus,

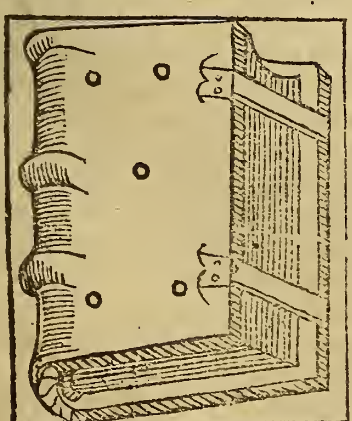
uus 1504.mortuus anno 1508.Eodem anno eligitur Vriel à Gemmingen Sueuus uir doctus & ſapiens,præfuitq; annis duntaxat 5.non ſine ſuſpitione.Succedit ei Albertus marchio Brandenburgenſis,antea quoq; archiepiſcopus Magdeburgenſis; ſicq; unus duabus archiepiſcopalibus ſedibus ſimul gubernandis conſenſu Leonis 10.præfectus eſt,quod hactenus inauditum erat & nulli unquam contigerat principi.Donatus galero Cardinalicio ab eodem Pont.Leone anno Chriſti 1518. mortuus anno 1545. Succeſsit ei Sebaſtianus ab Heuſenſtein Heſſus,doctor legum. Huius temporibus anno 1552.ab Alberto Marchione Brandenburgenſi arx incendio deuaſtata fuit,cum nonnullis alijs ſodalitijs cleri & templis extra urbem ſitis,nempe D.Albani,S.Victoris, Monaſterium Carthuſ.Reſp.quoq; direptionē auro redimere coacta eſt.Sebaſtianus igitur hac clade contriſtatus,ægritudinē incidit,adeò ut 18.Martij die,anno 1556. mortuus ſit In cuius locum electus fuit & ſuſceptus R.D.Daniel Brend ab Honberg princeps opt.

INSOLENTIA CVIVSDAM ABBATIS FVLDENSIS IN comitijs Moguntinis. Cap. CLXXII.

ANno Chriſti 1184.Imp.Fridericus primus inſignem fecit Maguntiæ conuentum, in quo Henricum filium ſuum regem declaratum, auratum fecit militem torque donata.Ibi confirmatum eſt matrimonium inter eundem Henricum & Conſtantiā,quę filia erat unica regis Neapolitani. Hic conuentus tanto apparatu eſt inſtructus,tanto ſumptu peractus,ut anguſta conuentui ciuitas uideretur aduenarum.Ipſa autē die proceſsionis in ſacra Pentecoſtes feſtiuitate,cùm in eccleſia ſederet Imp. cum utriuſq; ordinis principibus,à dextris habens archiepiſcopū Maguntinum, à ſiniſtris Colonienſem, abbas Fuldenſis turbauit cœtum tam celebrem,locum ſibi depoſcens ex ſiniſtro Imp.latere,quem dominus Colonienſis occupauit.Meminere multi hoc ab antiquo obſeruantia in eo præſertim loco factum. Sed princeps elector & archiepiſcopus cedere abbati duxit inglorium.Imp.interpellatus deſuper reſpondit: Veteres approbamus,ut teneamur imperij noſtri conſuetudines.Intelligens archiepiſcopus ſurrexit dicens: Quando ſereniſsima maieſtas ita ſe uoluntas ueſtra præbet, cedo abbati archiepiſcopus, monacho princeps elector,ſed bona uenia ueſtra cœtum dimitto,& hęc dicens abſceſsit.Secutus eſt illum comes Palatinus frater Imp. & comes de Naſſauu,atq; dux Brabantiæ.Tot uacuatis ſedibus,turbatur rex Henricus,etiam in collum appendens archiepiſcopum, quàm ſanctè rogat,ne feſtum diem à mœrore auſpicetur,neue turbationē excitet tanto principum conuentu,& diem ſuæ coronationis tantis iræ tenebris obnubilet. Tunc archiepiſcopus:Si Cæſar & rex me manere uolunt,ecce pareo,reponantur noſtrę ſedes ut fuēre,ſi noſtram abbas turbauerit,aſcendet in cœlum,ponat ſedem ſuam in aquilonē,et ſimilis ſit altiſsimo.Præſentiens autem abbatis archiepiſcopus arrogantiam,quatuor armatorum millibus & ſupra uenit in cœtum,qui arma procul dubio etiam in eccleſia exercuiſſent,ſi in longum duraſſet cōtentio.Conuerſus in abbatem Imp.quod & ille principes haberet non paucos pro illo,ſi ad arma ueniretur pugnaturos,dixit: Hodie ne maior nobis turba hunc diem feſtum obſcuret,ſine iuris tui præiudicio adhibenda eſt tibi pater breuis moræ pacientia. Abbas cum robore locum tenuit inferiorem,& coronatus eſt Henricus cum regina. Væ tibi ſuperbia,quæ in cœlis nata,cum autore tuo ad inferna demergeris,ſemper excrutianda.

Hæc ſcribit Krantzius.

ARS IMPRESSORIA APVD MAGVNtinos inuenta. Cap. CLXXIII.

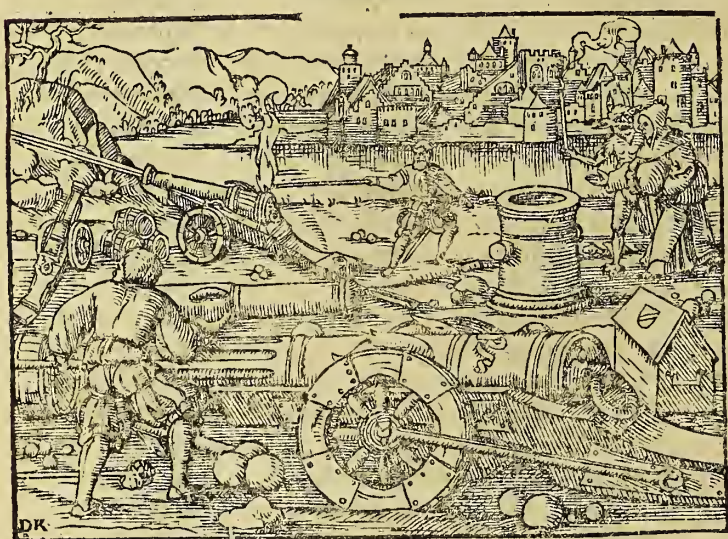
INuenta eſt ars illa libros ſtanneis typis imprimēdi tempore ferè noſtro,diuinum planè inuentum, & res memorabilis,nec minore admiratione digna, ſed multò admirabilior futura,ſi non adeò diuulgari contigiſſet. Mirum & uix credibile dictu,ſed uerius uero, tantum literarum uno die opificem unum formare,quantum uix bienio uelociſsimus queat librarius.Inuentum id eſt Teutonicum,fuitq; ab initio in multa,ut debuit,admiratione,ac maiore queſtu. Pulcherrimi inuenti autor Ioannes Gutenbergius,equeſtri uir dignitate, Maguntiæq; res primum tentata eſt,maiore quidem fiducia quàm ſpe, annis

Ioannes Gutenbergius inuentor typographiæ.

circiter 16. priuſquã in Italia res cœpta ſit uulgari. Cœpit in quã Magũtiæ autoribus Germanis, exordijs admodũ paruis, ſed breui, ut uidemus, creuit induſtria humani ingenij in eam perfectionem, quam hodie habet. Certè actum fuiſſet de omnibus bonis ſtudijs his nouiſsimis temporibus, quando omnes uentrem curant & inexhauſta habendi cupiditate ducuntur. Vix enim in uijs optimos libros, quos olim magna pecunia uix comparare poterant, tollunt. Certè olim antequam hæc ars inuenta fuit, cùm cœpiſſent abijci & negligi boni autores, perijſſent omnes diſciplinæ cum autoribus, ſi ars in tempore non fuiſſet inuenta. Deus ergo omnium rerum conditor, qui humanis rebus nunquam deeſt, & quæ ad uniuerſam opulentiam pertinent abundè præbet, paulò pòſt quam hiſtoriæ literæꝗ penè interire cœpiſſent, miram neceſſariamꝗ mortalibus breui ſpacio characterum beneficio apud noſtram Maguntiam repertam tradidit artem. Hac mox literæ auctæ & omnium fermè gentium res renatæ in publicum prodière. Reſtituta eſt iam priſcæ uetuſtatis memoria, philoſophorum diuinaꝗ ſapientia, & quicquid apud paucisſimos multis iam ætatibus delituit, multiplicatum. Factum eſt paulò pòſt huius artis beneficio commune omnibus, iamꝗ eò uentum eſt, ut nihil unquam apud ueteres geſtum, quod nõ iam paulò antequam hæc ſcriberem, in apertum abierit. Hinc Imp. regum, populorum, nationum, rerum pub. urbium, ciuitatumꝗ res geſtæ, memoriæ traditæ ſunt, &c.

DE BOMBARDARVM APVD GERMANOS inuentione. Cap. CLXXIIII.

Variæ baliſtæ.

ANte bombardarũ inuentionem olim uaria ad offendendum & defendendum excogitata fuerunt arma & inſtrumenta. A'longe ferientia fuerunt iſta ſagittę, tragulę, id eſt, haſtæ à traijciendo ſic dictæ, anſatæ quæ iaculo, fundæ lorulis funiculisꝗ manu cõtortę, manubaliſtæ, quas baliſtas minores, aliquando ſcorpiones priſci dixêre: quæ tela non ſolum ſingulis ætatibus & ſeculis, ſed per unamquanque ætatem bis terꝗ nomina & formã mutauere, ſicut & arma quibus corpora ueſtiuntur. Inſtrumenta bellica oppugnationibus adhibenda, hæc fermè erant: teſtudo, aries, uinea, plutei, agger, muſculi, turris, bali-
Aries. ſta, onager, falarica. Sub teſtudine tabulatis & corijs cilicinis contexta & contecta, aries ſeu trabs quæ unco præfigebatur ferro & falx uocabatur, retroducebatur & cum impe-
Vinea. tu ad murum reducebatur, extrahebatꝗ lapides de muro. Vinea uerô inſtrumentum erat ex lignis compactum, latum octo pedes & altum 8. pedes, longum autem 16. tectum duplici ligno & crate, ſub quo oppugnantes tuto ad muros ſubruendos pugna-
Pluteus. bant. Pluteus machina erat ad expugnandos muros factus inſtar teſtudinis, tribusꝗ ducebatur rotis, uolubilis in omnem partem. Hunc admouebant muris, & eius munitione ſagittis defenſores mœniorum de propugnaculis ſuis exturbabant, ut ſcalis aſcen-
Agger. dendi præſtaret occaſio. Agger ex terra lignisꝗ extollebatur contra murum unde tela
Muſculi. iactabantur in obſeſſos, & mœnia cuſtodientes. Muſculos dixerunt minores machinas, quibus protecti bellatores foſſatum ciuitatis apportatis lapidibus, lignis & terra, nõ ſolum complebant, ſed etiam ſolidabant, ut turres ambulatoriæ per rotasꝗ mobiles ſine impedimento ueherentur ad murum. Fuerunt minores uineis ſubductioresꝗ & maiores firmioresꝗ pluteis. Tũrris aliquando lata pedibus tricenis in quadro, quandoꝗ 50. & proceritas quæ muros urbis turresꝗ ſuperabat, rotis agebatur plurimis & ſubtus

arietem

arietem habebat, materia tabularisq́; compacta erat, corijs contra ignes & centonibus ciliciniſq́; aqua infuſis contecta, pontem habebat, qui in mœnia dimittebatur et pugnatores deſcendebat. *Baliſta.* Baliſtam maiorem dixere priſci, trabem ualidam ita libratam, ut cùm pars denſior ponderibus attracta deſcenderet, eleuata proceritas ſua, funiculis quos habebat alligatos funda ſaxum maximi ponderis longè emittebant. Talem baliſtam habent adhuc Baſilienſes, quam uidi ſemel intenſam, lapidemq́; miræ magnitudinis in ſublime iacentem. Onagrum tamen maiorem baliſtam machinam dixere, quo nullum maius tormentum fuiſſe uult Vegetius. *Falarica.* Falarica eſt quæ ad modum haſtæ ualido præfigitur ferro, intra cuius tubam & haſtilæ, ſulphur, reſina, bitumen, ſtuppa conuoluuntur infuſa oleo, quod incendiarium uocant. Et hæc falarica baliſtæ impetu deſtinata perrupto munimine ardens figitur ligno, turritamq́; machinam frequenter incendit. Hoc tormentum non uidetur multum differre à noſtris uomiglobis, quos uulgò *Bőler* uocant, niſi quòd incendiarium, id eſt, globus, puluere bombardico extorquetur. Fuerunt & alia priſcis ad offenſionem defenſionemq́; inſtrumenta, quæ ferè omnia in precio haberi deſiere, poſtquam bombardæ uſus cœpit, machinæ omnium impetuoſiſsimæ quæ à Germanis paulò ſupra 100. annos fuit inuenta. Achilles Gaſſarus medicinæ doctor & hiſtoriographus, diligentiſsimè ſcripſit mihi, bombardas anno Chriſti 1354. inuſu *Bombardarũ inuentio.* apud mare Danicum fuiſſe. primumqúe inuentorem & autorem extitiſſe Chymiſtam quendam nomine Bertholdũ Schuuartz monachum. Hic certè adinuenit opus mirabile, & quod tot præcedentium ſeculorum acutiſsima ingenia excogitare nequiuerunt, quod quidam diuinum & ſummè neceſſarium: alij uerò ſatanicum & pernicioſiſsimum eſſe iudicant. Primi his nituntur argumentis. Conſtat propter auariciam extinctamq́; charitatem in fine malorum turbam legibus coërceri non poſſe, nec quenquam tuto ire uel miliare unum facere. Nam incœperant paulò ante bombardarum inuentum facinoroſorum hominum cœtus & factiones multis in locis bonorum labores diripere & perdere, *Bombardarũ commendatio.* nec quiſquam potuiſſet illorum prædonum & latronum arces ex montibus ubi ſe continuerunt, deijcere ſine bombardarum ope. Non ergo rectè plurimi damnant inuentorem bombardarum, ſine quibus boni tuto uiuere non poſſent, ſed nec tam potentes & opulentæ eſſent urbes, cùm negociatores mercaturam exercere non poſſent, quę prę cipua pars ſunt ciuitatum potentum & magnatum. Quare bombardarum, hoſtes Dei dona deſinant cõtemnere, niſi quis diductũ os canis & dentes ad mordendum factos dãnandos putet, niſiq́; quis cornua in boue nõ bonũ creatoris opus exiſtimet. At nemo ſanus damnat hoc genus partium animãtibus à natura datum loco armorum. Abuſum ergo hic damnant, ſicut & in boue & cane rabie correpto, præſtare abeſſe cornua & dentes. Sed quæ eſt creatura qua non abutuntur mali? Alij uerò damnant ſimpliciter hoc inuentum ceu ſatanicum & tartaricum. & quo horribilius nihil unquam eſt ſub cœlo excogitatum, quo peſsimi quiq́;, Turcæ, Tartari, publicæ orbis peſtes in perniciem bonorum utuntur. *Bombardarũ exercitatio.* Hic nulla magnanimitas, nullum corporis robur, nullus bellicus aſtus, nulla arma, nullæ ſaxeæ arces proſunt: tormenta illa ſaxiuoma imò ferriuoma & igniuoma omnia frangunt, conterunt, deijciunt, & in nihilum redigiunt. Tollit unus ictus centum aut ducentos homines in acie conſtitutos quantumlibet ferro indutos. Fuit hic Teutonicum munus Venetis delatum, quando Genuenſes in Clugia clauſi à Venetis obſidebantur. Sunt autem bombardarum genera, quæ hodie uocantur Amazonæ, Baſilici, Luſciniæ, Quartanæ uulgò Cartunæ, Dracones, Serpentes, Falcones magni & parui.

MAGVNTIA FRAVDVLENTER CAPTA.

Cap. CLXXV.

ANno Chriſti 1461. cum Dietherus Eiſenburgius epiſcopus Maguntinus pacificus & quietus eſſet cum Friderico principe Palatino, Canonici pacem illam odientes, excitarunt magnam tragœdiam. Nam deſtituentes à pontificatu archiepiſcopum ſuum elegerunt Adolphum à Naſſauu, cui electioni facilè Pius papa conſenſit. Præterea cum Fridericus princeps Palatinus pugnans pro Diethero cepiſſet tres principes, comitem Vuirtenbergenſem, marchionem Badenſem, & epiſcopum Metenſem, Adolfus electus epiſcopus cum quibuſdam partium ſuarum proceribus conſilium capiendæ Maguntiæ inijt, facinus audax, ſecutus in ea re quorundam exhor-

tationem, qui locorum urbis gnari copias introducere promiſerunt. Igitur machinis & ſcalis paratis, ubi tempus rei gerendæ uiſum eſt, profectione indicta, cum paucis admodum copijs uiceſima ſeptima Octobris anno 1462. profunda nocte ad foſſata urbis peruenere. Erat ab una parte urbs permunita, aditus͡q; difficilis, quare cuſtodijs ferè relinquebatur uacua. Ea in parte exploratores ſilenter per foſſata uepribus ac ſpinis oppleta falce tramitem ſcindunt, per quem ad muros uſq; perueniunt: mox͡q; applicãtes ſcalas, alta conſcendunt mœnia, pedetentim͡q; introgreſsi cuſtodes ex improuiſo occupant: ſilentio. Erat hora poſt mediam noctem ferè quarta, conſopitis adhuc ciuibus deſcendunt in urbem uiri circiter 100. portam ciuitatis proximam refringere ſatagunt. Et dum iſta fiunt, uigiles per urbem conſtituti, in hæc ipſa loca deuenientes, deprehenſo ſtrepitu clamorem extollunt. Experrecti ciues & magnitudine rerũ attoniti, quid primũ agerent & ubi ſuccurrerent ignari, armis tamen correptis qui proximi fuerant tumultuariè excurrunt, in paucos ingreſſos impetum faciunt: fit pugna, ſed porta interim eſt refracta, multitudo͡q; equitũ & peditum irrupit. Tandem ciues globo facto ad arcendos hoſtes properant, atrox ibi prælium committitur. Ignis ab hoſte immiſſus aliquot ędes cõflagrauit: ad hæc nouus ſemper miles ſuperuenit, nihilominus incolæ pugnarunt tota die uſq; in ſerum ueſperum. Ceciderunt ex ijs quadringenti, unde reliqui deſperantes omiſſo certamine ſeſe dediderunt. Iubentur mox arma tradere & in deſignatum locum conuenire, ubi iuſsi ſunt cunctatione poſt habita migrare ex urbe, nulla cuiquam ſalutandi ſuos aut ualedicendi permiſſa facultate. Direpta eſt deinde ciuitas, & ceſsit urbs Adolfo. Erat illa nocte in arce urbis Dietherus epiſcopus & comes de Katzenelnbogẽ: hi cũm ingreſſum hoſtium accepiſſent, trepidi tranſmiſſo Rheno fuga ſalutem quæſiere. Exulibus uerò poſt pecunia accepta facultas redeundi ad ſua reliqua data eſt. Dietherus ab initio priuatus epiſcopatu principem Palatinum uocauit in auxilium, dedit͡q; illi pro eius expenſis & laboribus tractum quendam montanum, complectẽtem agrum fertiliſsimum, qui uocatur *Bergſtraß*, redimendum quidem ob epiſcopo, quando uellet, centum millibus aureorum, nec urbs Maguntina facilè capi potuiſſet, niſi memorati tres principes Palatino negocium feciſſent. Occupata autem ab Adolpho urbe, tranſactionem fecit idem epiſcopus cum æmulo ſuo Diethero, aſsignauit͡q; caſtra quædam cum prouentibus eorum, ac deinde certiorem illum fecit, ut poſt ſe epiſcopatum recuperaret, quod & factum eſt poſt ſex annos. Is conſtruxit caſtrum ſatis elegans infra urbem ad Rhenum, quod eſſet ceu frenum quo urbs in officio contineretur. Erexit quoq; academiam Maguntiæ, & dotauit eam ſtipendijs honeſtis.

Maguntia occupatur.

Vrbs incenditur.

Bergſtraß.

VVISEBADENSES THERMAE. Cap. CLXXVI.

HAud procul à Maguntia, ultra Rhenum tamen, thermæ ſunt Vuiſebadenſes, quas ueteres uocarunt Mattiacas, ſub edito quodam colle prodeuntes, atq; ex ignitis terræ uiſceribus ſcatentes, ut ſunt multi occulti ignes in profundo terræ, ex quibus calidæ uel tepidæ effluunt, atq; etiam acetoſæ, aut ex quibus calidæ exhalationes expirant, ſiue ſalutares, ſiue noxiæ. Calidæ autem & tepidæ multæ ſunt in ipſa Germania. Cæterũm de Vuiſebadenſibus thermis & natura earum infra ſub titulo Haſsiæ regionis non nihil ſcribam.

DE INGELHEIM SACRI ROMANI IMPERII uicu. Cap. CLXXVIII.

LOcus iſte Ingelheim ubi ego Munſterus patre Andrea Munſtero natus, & in pueritia educatus ſum, iacet inter Maguntiam & Bingium, de quo in hiſtorijs multa inueniuntur, & tamen propter hodiernam eius obſcuritatem multi ignorant ſitum eius. Habet adiunctum caſtellum in modum oppiduli, cõſtructum, quod hodie uocatur Ingelheimenſis aula, quæ ante 800. annos Caroli Magni fuit palatium, ubi manere conſueuit quando in ſuperiori Germania fuit. Sunt etiam qui ſcribunt eum ibi natum. Alij uerò ſignant illi Leodium natalem locum. Cũm palatium iſtud extrueret aut renouaret (nam ſunt qui Iulium Cæſarem ſcribunt prima ieciſſe fundamenta) ſimul quoq; Nouiomagi ſuper Vahulam fluuium, qui hodie Vuala uocatur, conſtruxit palatium, ſed quod poſtea à Normannis anno Chriſti 881. fuit exuſtum & deſtructum. Conuocauit Carolus Magnus ad palatium Ingelheimenſe principes & proceres Germaniæ, qui ſententiam ferrent contra Taſsilonem ducem Bauariæ, qui de grauibus criminibus accuſabatur

Palatium Caroli Magni.

tur addicebaturq; morti:ſed Imperator Carolus uitam illi concedens, in monaſterium Lauriſſanum adegit, ubi felici fine uitam conſummauit. Ludouicus pius Imperator, Caroli magni filius celebrauit comitia regni in hoc palatio, miſſæq; ſunt ad eum magnæ legationes ex diuerſis nationibus, è Roma, ab marinis partibus atq; ex Dania. Haud longè pòſt, anno ſcilicet Chriſti 740. mortuus eſt hic Imperator in inſula quadam Rheni è regione Ingelheimij, perductusq́ue Magũtiam & ibi ſepultus. Anno Chriſti 948. fuit in Ingelheim celebratum à 34. epiſcopis concilium, præſente Ottone Imp. 1. Miſit & papa illuc legatum ſuum nempe Martinum epiſcopum qui concilio præeſſet. Anno Chriſti 1044. Henricus tertius Agnetem Vuilhelmi Pictauienſis principis filiam, prima uxore filia regis Daniæ ſine liberis defuncta, apud Maguntiam ungi faciens in reginam, regalibusq́ue ſibi nuptijs apud Ingelheimum copulauit Et cùm innumera hiſtrionum, mimorum & iaculatorum multitudo aduenifſet, illos non ſolum muneribus, ſed etiam cibo potuq; uacuos & mœrentes abire permiſit. Iſte Henricus extruxit deinde magnificum illud templum Spirenſe, ut ſupra memorauimus. Anno Chriſti 1196 fuit Henricus quartus Imperator in palatio Ingelheimenſe ſpoliatus inſignijs imperialibus, id quod paulò ſuperius ad longum explicatum eſt. Fridericus primus Imperator rurſum reſtaurauit regale palatium Ingelheimenſe, quod iam uetuſtate collapſum erat. Anno Chriſti 1337. dominica poſt omnium Sanctorum, nobilitas & militia Rheni celebrauit in Ingelheim ludum militarem, quem torneamentum uocant, fueruntq; præſentes Rudolfus Palatinus Rheni, Bernhardus dux Brunſuicenſis & Lunenburgenſis, Gerlacus dux Montenſis. Rudolfus marchio Badenſis, Ludouicus pacificus, Landgrauius Haſsiæ, Vuilhelmus iunior marchio Iuliacenſis, Ludouicus Landgrauius Luchtenburgenſis, Eberhardus comes Vuirtẽburgenſis, Fridericus comes Hennenbergenſis, Ioannes comes à Naſſauu & Sarbrugkenſis, Vuolffgangus comes Katzenelnbogenſis, Ioannes ab hohen Zollern, Vlricus comes ab Hanauu, Fridericus comes Lyningenſis, Otto comes Vuertenheimenſis, Ioannes comes Veringenſis &c. Aſſerunt quoq; 16. barones, & 34. milites, & 130. nobiles. Anno Chriſti 1360. Carolus Imp. quartus & rex Bohemiæ, ob memoriam Caroli Magni, fecit renouari aulam Ingelheimenſem, inſtituitq; in palatio ipſo collegium Canonicorum ſubijciens cœnobium illud monaſterio Pragenſi, duratq; in huncuſq; diem, tametſi iam intra 20. annos nullos habuerit monachos. Antiqua ædificia ferè omnia ſunt collapſa præter eccleſiam uetuſtam, in modum crucis formatam. Mœnia & foſſa ſatis adhuc firma ſunt. Fuerunt in eo æuo cùm adhuc puer eſſem, ante 50. ſcilicet annos, quinque aut ſex columnæ lapideæ fuſæ in monaſterio, quas olim Carolus Magnus ex Rauenna Italiæ unà cum alijs columnis quæ hodie Aquiſgrani uidentur, exportari fecit, ſed princeps Palatinus Philippus tranſtulit illas Heidelbergam, ibiq́ue in arce eas in perpetuam artis fuſoriæ memoriam erexit.

Lauriſſa è regione vuormatiæ.

Comitia.

Concilium.

Torneamentũ.

Canonici monachi.

Columnæ fuſiles.

Anno

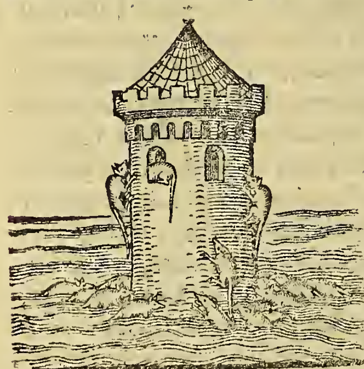
Anno Chriſti 1460. epiſcopus Maguntinus, dux Ludouicus de Veldentz, Emicho comes Lyningenſis cum auxiliarijs ſuis profecti contra aulam Ingelheimenſem, obſidione cinxerunt eam. Quo cognito, Fridericus comes Palatinus qui aulam ceu pignus tenebat, ſine mora cum exercitu ſuo exurgens, obſeſſos contendebat liberare ab hoſte: ſed priuſquam perueniſſet ad Ingelheim, hoſtes obſidionem ſoluerunt. Tunc princeps Palatinus mouens arma contra Maguntiam, à ſacerdotibus S. Victoris, S. Albani & S. Crucis exegit 4000. aureorum, mulctam illam collegijs illis extra mœnia ſitis, ne incendio ſubijcerentur, imponens. Deinde anno Chriſti 1401. idem dux Fridericus profectus ad uillam Olm, quæ parum diſtat à Maguntia, quam Adolfus epiſcopus impignorauerat duci Ludouico pro impenſo auxilio, occupauitq; eam, quam paulò poſt Canonici Maguntinenſes item redemerunt 4000. aureorum. Quomodo Ingelheim, Oppenheim & Cæſarea Lutra impignorata ſint Palatinatui, iam ſuprà ſignauimus ſub titulo Cæſareæ Lutræ. Annò Chriſti 1504. Vuilhelmus Landgrauius Heſſorum mouit arma contra Ingelheimium, exuſsitq; ipſum. Tentauit multis ictibus bombardarum deijcere turres & muros aulæ, ſed cùm parum ſuccederet, confuſus diſceſsit. Quid Imperatores mouerit, ut in hoc loco tam frequentes habuerint conuentus, aliam cauſam non puto exiſtere, quàm quod locus ille amœnum habet ſitum. Patet enim hinc liber proſpectus in Ringoiam nobiliſsimum Rheni tractum, & in fauces Rheni, quas prope Bingiam habet. Verſus Maguntiam uerò ubi terra eminétior eſt, magna eſt planicies, quam olim ſylua magna occupauit, ſicut etiamnum in ſylua appellatur, ubi principes uenationibus animum laxauerunt. Prope uillam Eſenheim extant adhuc illius ſaltus reliquiæ. Ad ſeptentrionem uerò loci ſunt montana Ringauienſia, nobiliſsimi feracia uini.

Landgrauius oppugnat aulam Ingelh.

BINGIVM. Cap. CLXXIX.

Locus iſte propter confluentiam Rheni & Nahæ uetuſtiſsimus eſt, retinuitq; nomen ſuum à natiuitate Chriſti uſque in hunc diem. Hic olim interfectus fuit Druſus Auguſti priuignus, aut, ut alij ſcribunt, lapſus ab equo interijt. Extat in hunc uſque diem prope oppidulum iſtud fons, qui à Druſo Druſelbrunn uocatur. Circa annum Chriſti 1150. erat admirabilis quædam uirgo in hoc oppido ſanctimonialis, nomine Hildegardis, quæ frequenter rapta in ſomnis, didicit non ſolum quod uerbis effunderet, ſed quod ſcribendo Latinè dictitaret. Multa fertur prædixiſſe de futuris: ad quam etiam diuus Bernhardus literas ſcripſit. Iuxta oppidum iſtud in medio ferè Rheni conſiſtit turris quædam, uocata murium turris, à tali euentu hoc ſortita uocabulum. Fuit anno Chriſti 914. qua Otto magnus rerum potiebatur, epiſcopus quidam Maguntiæ Hatto nomine, antea abbas Fuldenſis, ſub quo magna in terris fuit fames. Videns ergo ille pauperes magna premi fame, congregauit in horreo plurimos pauperes & concremauit eos. Dicebat enim. Non differunt hi muribus, qui frumentum comedunt, ad nihilum utiles. At Deus tantam tyrannidem inultum non dimiſit. Præcepit nanq; muribus ut cateruatim illum inuaderent, & die noctuq; affligerent, atque uiuum deuorare feſtinarent. At ille fugiens in hanc turrim, putans ſe tutum fore in medio Rheni à morſibus murium, quod tamen ei minimè profuit. Nam uenerunt mures innumeratæ per Rhenum natantes, executuræ iudicium Dei iuſtum. Quod miſer agnoſcens, tandem inter mures interijt. Scribunt quidam quòd mures nomen quoq; eius delentes à parietibus & tapetibus abraſerint. Similem magisq; horrendam hiſtoriam inuenies infrà in Polonia, ubi & rex, & regina, atq; filij eorum à muribus fuerunt conſumpti.

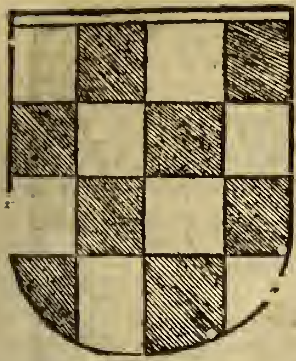
Hildegardis.

STAVRONESVS VVLGO CRVTZNACH. Cap. CLXXX.

Haec ciuitas & bona pars regiunculæ quæ uocatur Hunesruck, id eſt, Hunorum præſidium, fuit olim de comitatu Spanheimenſi, qui ante centum annos prole uirili deſtitutus fuit. Manſit tunc reſidua de proſapia illa, fœmina una, nempe domina

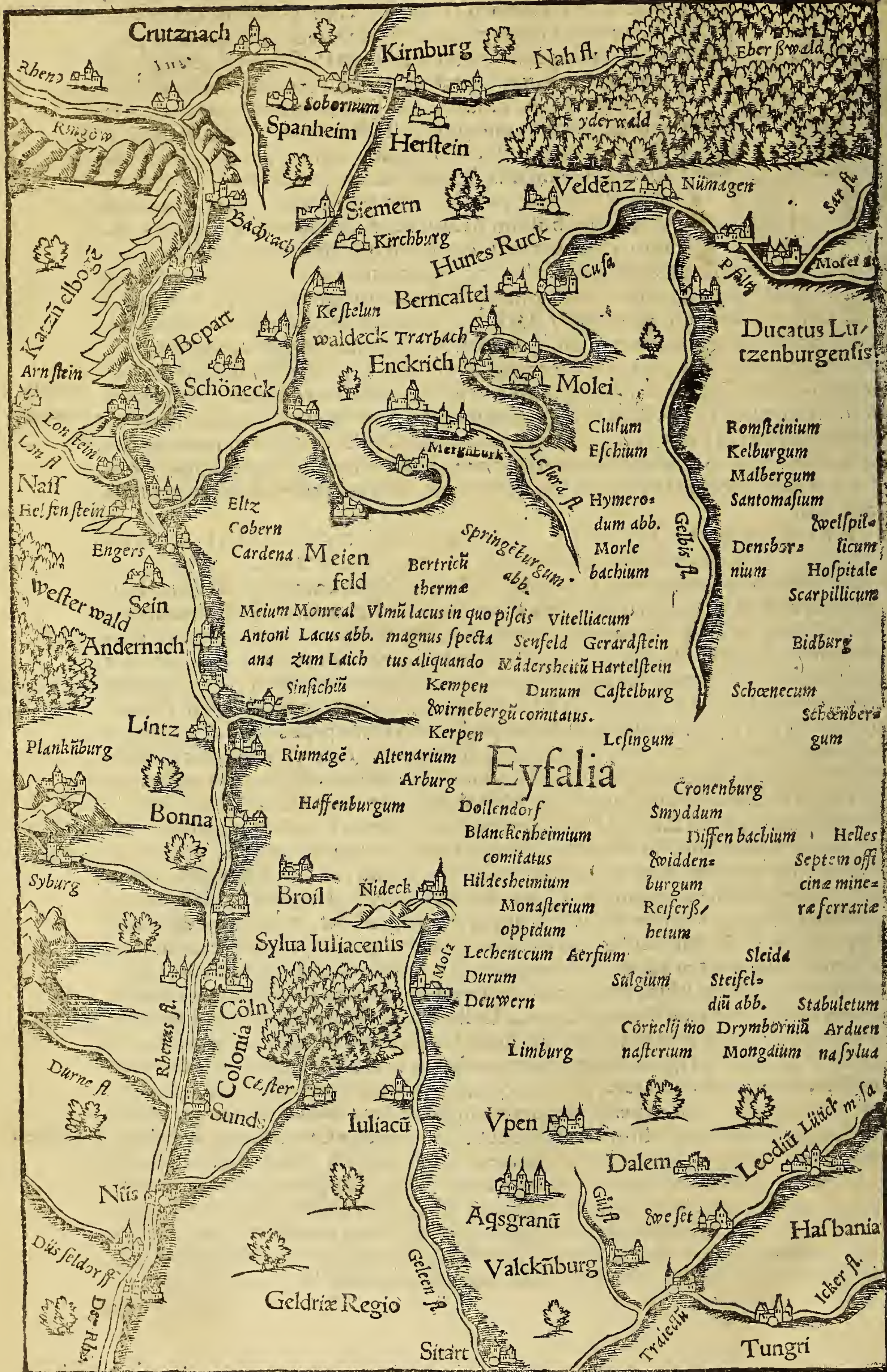
Eliſabet

Eliſabet comitiſſa Spanheimenſis & domina in Crutznach,
quæ nupſerat principi Palatino Ruperto Pipan, ſed ex qua
ille nullam ſuſtulit prolem. Mortuo itaq; principe ante uxo-
rem, illa ſingulari amore affecta ad Palatinatum, deſignauit
Ludouico principi electori barbato, conſentiente propin-
quo eius Ioanne ultimo comite Spanheimenſe, quintam par
tem de priori comitatu, pro illo & omnibus hæredibus eius.
Cedebat aliàs huic comiti Ioanni tertia pars utriuſq; comita
tus Spanheimenſis, & aliæ duæ tertiæ cedebant partim mar-
chioni Badenſi, propter duas patris eius ſorores, quarum
unam Mechtildim habuit Rudolfus marchio, & partim co-
miti Veldentzenſi, qui aliam habuit ſororem, nempe Lore-
tam. Mortuo deinde ſine hærede comite Ioanne, ceſsit totus comitatus duabus ſorori-
bus præter quintam partem, quæ antea principi Palatino deſignata erat. Habuit autem
domina Loreta Henricum comitem Veldentzenſem maritum, qui genuerunt Frideri-
cum, & is poſt ſe reliquit unicam filiam Annam nomine, quam duxit uxorem dux Ste-
phanus Palatinus, factusq; eſt per eam comes Spanheimenſis & Veldentzenſis, comi-
tatum uerò Zuueibruckenſem habuit antè à patre ſuo. Eliſabet comitiſſa Spanheimen *Comitatus Veldentzenſis.*
ſis mortua fuit anno 1416. & propinquus eius Ioannes ultimus comes Spanheimen-
ſis deceſsit ſine hærede anno 1437. Poſtea uerò anno Chriſti 1463. cùm marchio Ba-
denſis captus à principe Palatino multaretur pro 45000. aureorum impignorauit par-
tem ſuam quam in comitatu Spunheimenſi habuit, ſed eam poſtea data pecunia ite-
rum redemit.

DE HVNORVM PRAESIDIO, QVAM REGIONEM ALII CYNO- *torum terram, uulgo Hundſsruck uocant.* Cap. CLXXXI.

TErra quam ambiunt flumina Rhenus, Moſella & Naha uocatur noſtro æuo Hu-
neſsruck, id eſt, tergum ſeu refugium Hunorum, aut ſecundum alios Hundſsruck,
id eſt, Canis tergum. Ratio uocabuli ignoratur. Doctis uidetur nomen regioni ab Hu-
nis relictum, quod gens illa refugium quæſierit in hac terra, continueritq; ſe aliquandiu
inter iam memorata flumina. Ex hiſtorijs tamen nihil certi haberi poteſt. Præ ſe ferunt
quidem quorundam locorum nomina Hunorum memoriam, perinde quaſi illi eam
terram incoluerint ad tẽpus aliquod, ſed nihil efficaciter hinc probari poteſt, quare per
coniecturam quæ ſequuntur magis accipienda, ſunt quàm pro rei certitudine habenda.
Haud procul ab oppido Siemern fons eſt nomine Hunenborn. Eſt & arx in regione il-
la, quæ uulgo Hoinſtein, & in Cancellaria Hunoltſtein appellatur. Eſt & aliud caſtrum
nomine Caſtellun, quaſi caſtrum Hunorum dictum. Alij ex Obrinca faciunt Hundſ- *Obrincanus*
ruck. Vocatus autem fuit olim Moſella Obrinca, hinc Obrincanus tractus. Poſsident *tractus.*
Palatini principes noſtro æuo hunc Obrincanum tractum, ut ſuprà iuxta oppidum
Zuueibrucken commemorauimus. Quantum uerò attinet ad ingenium huius terræ,
illuſtriſsimus princeps Ioannes Palatinus, qui ei hodie præſidet, in hunc modum mi-
hi de ipſa ſcripſit. Huneſruckenſis terra intra 50. annos ad magnam fertilitatem eſt per-
ducta Antea enim ægrè produxit frumentum, niſi ſolum duobus aut tribus annis fimo
bene fuiſſet maceratum. Nunc uerò omnia ibi ſatis largiter proueniunt præter uinum,
quod tamen iuxta Aureum fluuium & iuxta Dalberg atq; Gutenberg creſcit. In comita *Guldenbach.*
tu Spanheimenſi haud procul à Trarbach iuxta arcem Herſtein foditur optimum &
purum æs ſeu cuprum, à quo nullum argentum ſegregatur, atq; ob id ductilis eſt, cùm
nullum plumbum ei admiſceatur. Alio in loco prope Trarbach effoditur magna copia
plumbi, quod ſine magnis expenſis depuratur. In præfectura Birckenfeldenſi in pluri-
bus locis argenti uenæ ſeſe foſſoribus offerunt. Similiter prope Crutznacum argenti fo *Argentifodinæ.*
dina quædam inuenta eſt, ſed cui huc uſq; executio data non eſt. Inuenitur præterea in
hac regione uia quædam conſtrata & eleuata, quæ incipit ab oppido Bachrach, tranſit-
que per aſperam illam terram rectiſsimo tramite uſq; ad Bergkaſtel, & inde ad Treue-
rim, & ad regionem Lutzelburgenſem. Quis uerò eam ſtrauit nemini conſtat. Eleua-
tur alicubi ad latitudinem ſcamni, & alio loco eminet ultra planiciem terræ altitudinem
menſæ. De oppido Siemern metropoli huius terræ, diximus ſuprà.

Crutznach
Kirnburg
Nah fl.
Eberſzwald
Rhens
Spanheim
Herſtein
Veldẽnz
Nümagen
Sar fl.
Siemern
Kirchburg
Bachrach
Hunes Ruck
Katzñelbog
Bopart
Keſtelun
waldeck
Berncaſtel
Cuſa
Traꝛbach
Enckrich
Ducatus Lutzenburgenſis
Arnſtein
Schöneck
Molei
Clu
ſum
Eſchium
Romſteinium
Kelburgum
Malbergum
Santomaſium
Naſſ
Helfenſtein
Eltz
Cobern
Cardena
Meien feld
Bertricũ thermæ
Springẽburgum abb.
Hymerodum abb.
Morle bachium
Gelbis fl.
Densbornium
Hoſpitale
Scarpillicum
Engers
Weſter wald
Sein
Andernach
Meium Monreal
Antoni ana
Lacus abb. zum Laich
Vlmũ lacus in quo piſcis magnus ſpectatus aliquando
Vitelliacum
Senfeld
Gerardſtein
Hartelſtein
Kempen
Dunum
Caſtelburg
Bidburg
Schœnecum
Lintz
Plankñburg
Rinmagẽ
Altenarium
Arburg
Kerpen
Leſingum
Eyſalia
Bonna
Haffenburgum
Dollendorf
Cronenburg
Smyddum
Blanckenheimium comitatus
Hildesheimium
Monaſterium oppidum
Syburg
Broil
Nideck
Sylua Iuliacenſis
Lechenecum
Aerſium
Durum
Deuwern
Cöln
Colonia
Rhenus fl.
Limburg
Sleida
Stabuletum
Arduenna ſylua
Durne fl.
Sunds
Ceſter
Iuliacũ
Vpen
Dalem
Leodiũ
Lütich
Nüs
Aqsgranũ
Haſbania
Düsſeldorff
Valckñburg
Geldriæ Regio
Geleen fl.
Icker fl.
Sitart
Traiectũ
Tungri

EYFALIA. *Cap.* CLXXXII.

EST Eyſalia terra multum montoſa & aſpera, contingens ab una parte Huneſruckẽſem ditionem, & ab alia Lutzelburgenſem principatum, ſed Deus eius minimè oblitus, qui dona ſua ſic diſpenſat, ut nõ omnia uni regioni conferat, ſed cuiq; largitur un de incolæ eius commodè uiuere queant, dedit & ei dona & beneficia quædam peculiaria, maximè in Bertrig ubi ſunt thermæ ægrotis admodum ſalutares, diſtantes ſeſqui miliario à Moſella amne. Haud procul à comitatu Mãderſsheit in dominijs Keyla, Cronenburg, & Sleida in ualle Hellental conficitur ferrum optimum, fabriſq; commodiſsimum: parantur quoq; ibi fuſiles fornaces, quæ in ſuperiorem Germaniam delatæ, puta Sueuiam & Franconiam, magni uenduntur. Habet quoq; Eyſalia duos magnos lacus, unum iuxta caſtrum Vlmen, & alterum apud monaſterium dictum *zum Laich*, qui profundi ſunt, nec habent ullum riuum ingredientem, multos autem riuos effluentes, qui uulgo appellantur *Marh*, & ſunt ualdè piſcoſi. In lacu Laichenſi inueniuntur lapides uiridis, crocei & rubicundi coloris, ſimiles notis ſmaragdis & hyacinthis. In lacu Vlmenſi aiunt piſcem, aut ſi mauis balenam inueniri, qui à multis uiſus, putatur longitudinis eſſe triginta pedum, & alius ibi aliquando uidetur, longitudinem habens duodecim pedum, ſpeciem lucij præ ſe ferentes. Cumq; ſe ſpectandos exhibent, certò aiunt futurum, ut quiſpiam moriatur ex loci illius communibus hæredib. quos uulgo *Ganerben* uocant: Aſſerunt id ſæpè experientia probatum. Scribunt etiam Vlmenſem lacum tantæ eſſe profunditatis, ut fundus illius nulla menſura poſsit deprehendi, etiam cùm plumbum aliquando fuiſſet ad trecentos complexus brachiorum ſiue orgyas. In medio Eyfaliæ ager eſt ſylueſtris & ſqualidus, unde uix aliud quippiam quàm auena elici poteſt. Verſus Rhenum tamen & Moſellam, terra eſt fœcundior. Circa oppidum Myaen, quod eſt de Treuerenſi ditione, mineræ argenteæ inueniuntur, ſed quæ ob incolarum ignauiam negliguntur. Habitant in hac regione comites Arburgenſes, Firuenbergenſes, Mandersheitenſes, item barones à Ryfferſheyt, à Rulingen & à Rhineck. Eyfalenſium præcipuum uictus quærendi ſtudium conſiſtit in pecore, melle & cera. Iumenta ueniunt plerunq; extrà Baſthenachenſi, quæ uocatur Oeſslingen & magna Ardenna ſylua, in qua eſt celebre monaſterium S. Ruperti.

Fuſiles fornaces.

SIMON RICHVVINVS MEDICVS AD D. SEBAſtianum Munſterum. *Cap.* CLXXXIII.

EN mitto tibi, ut petijſti clariſsime uir, Eyfaliæ noſtræ præcipua loca, craſſa quod dici ſolet Minerua à nobis depicta, fictis à locis Germanicis latinis nominibus ut doctis tanto magis placerent. Non nego, ſi temporis plus impertiri licuiſſet, pulchriora omnia habuiſſes: ſed ſpacijs excluſus iniquis, etiam hæc aliò properantem inuitum penè longius detinuerunt. Natura loci eſt ſylueſtris, montibus & uallibus aſpera, horrida gelu, nimbis & imbribus concitata, fluuijs tamen & fontibus ſalubribus non inamœna. Homines ſunt laborioſi, ingenijs non malis ſi excolantur, ſed negliguntur, paſcuis & agriculturæ dediti. Mirum quàm diues ſit regiuncula hæc niuei pecoris & lactis abundans. Piſculentos alicubi habet lacus. Ferina non perinde atq; nobilibus piſcibus abundat. Frumenta ad uſum humanum benignè ſatis largitur, niſi ubi aſperrima eſt, ibi enim auenæ pluſculum, cætera malignius proueniunt. In ea aliquot locis patitur liberalem culturam, ut etiam alicubi ſpectare poſsis elegantes cultos hortos, ſicut apud arces Manderſchid & Gerardſtein, ubi cùm æſtas incaluit, delitiæ, melones, cucumeres, lactucæ criſpæ feliciter proueniunt. In dominijs Sleida, Cronenberg, Keila, ſunt mineræ ferri, ubi maſſę & fornaces funduntur, quæ ultra citraq; per Germaniam tranſportantur. Comites his locis nobiles à Manderſcheidt, præclari ſunt ſtudioſorum cultores, ipſi etiam à literis non abhorrentes. Multa ſunt ueteris nobilitatis in Eyfalia extantia caſtra: unde olim ceu ex equo Troiano prodibant equites domi & foris exercitati, adeò ut ut parum tutum fuerit iter facientibus crumenas ferre inconcuſſas. Romani huc penetrarunt, id quod monumenta nuper apud Dollendorfum erupta, apertè teſtantur.

Mineræ ferri.

DE CIVITATIBVS ET OPPIDIS SITIS IVXTA Rhenum à Bingo uſque ad Coloniam Agrippinam. Cap. CLXXXIIII.

A Baſilea uſq; ad Maguntiam & Bingum, linea Rheni utrinque eſt terra aperta & plana: ſed apud Bingum montes coëunt & intra fauces ſuas excipiunt Rhenũ, qui & in magnis anguſtijs inter montes deuoluitur uſq; ad Bonnam. In quibuſdam locis montes tam arctè conueniunt, ut uir fortis lapidem brachio ſuo ſine magna ui proijcere poſſet ultra Rhenum. Ex utraq; ripa Rheni multa ſunt oppidula & arces montibus & petris innitentes.

BACHRACVM. Cap. CLXXXV.

OPpidum iſtud diſtat à Bingo duobus milliaribus, putantq; ſibi datum nomen à Baccho, hoc eſt optimo uino Furſtenburgenſi, quod ibi in monte quodam creſcit. Videtur eſſe uetuſtius oppidum in Palatinatu, aut quod primum Palatinatui Rheni fuit incorporatum. Nam anno Chriſti 1199. Stalberg & præfectura Bacharacenſis obuenerunt Conrado principi Palatino à quodam Colonienſi ciue.

BOPARDIA ET SVPERIOR VESALIA. Cap. CLXXXVI.

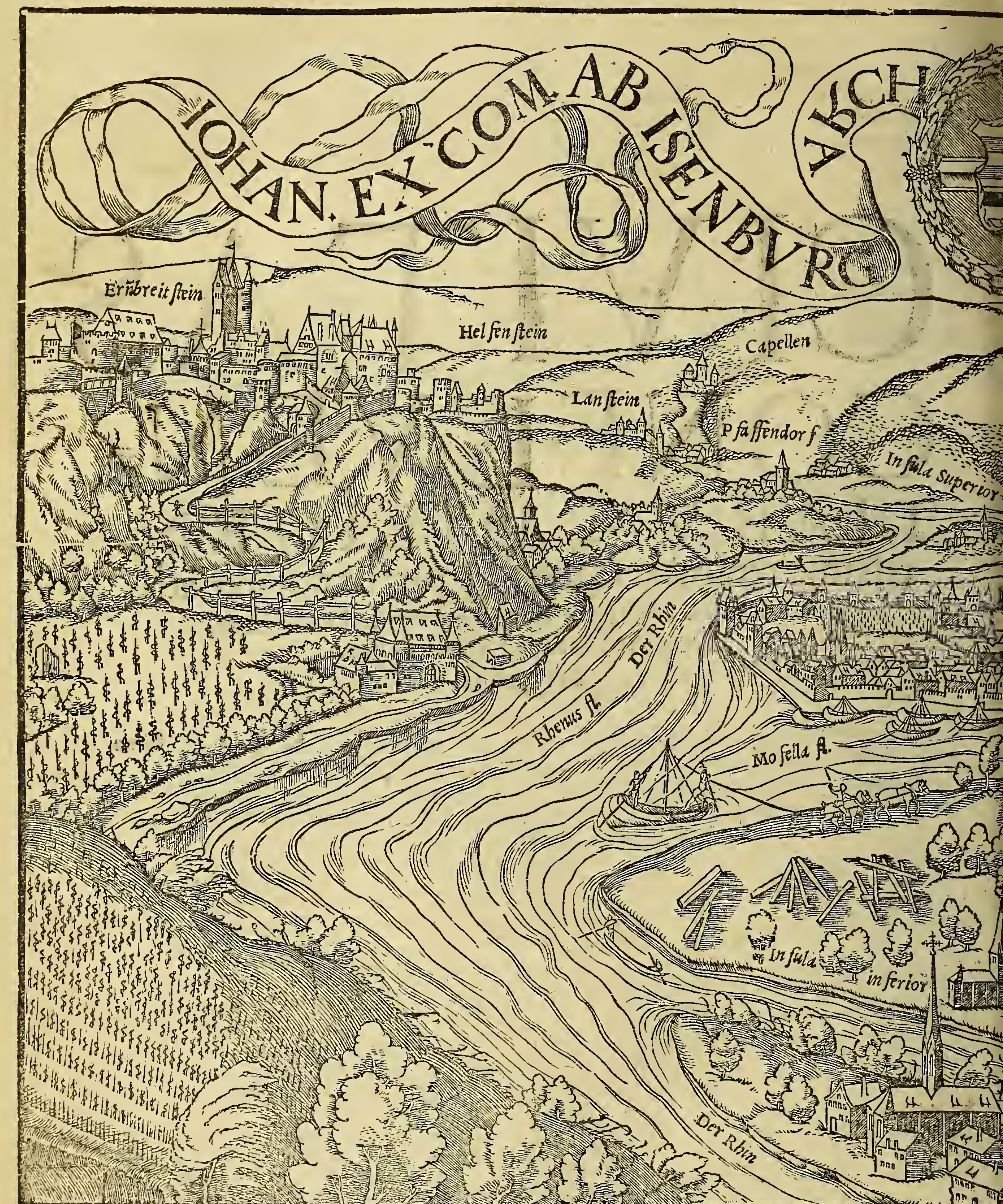
BOpardiam ueteres appellauerunt Bodobrigam, fuitq; iſtud oppidum ſicut & Veſalia ſuperior alienatum ab imperio ab Henrico 7. Cæſare & impignoratum archiepiſcopo Treuerenſi pro certa quadam ſumma pecuniæ. Legimus paſsim quàm faciles fuerint Imperatores à 300. annis ad alienandum ciuitates ab imperio, difficiles autem ad redimendum eas, ſicq; factum eſt, ut noſtro æuo multa imperij loca occupentur ab epiſcopis & principibus, multaq; ſuo iuri relinquantur, potiſsimum in Italia.

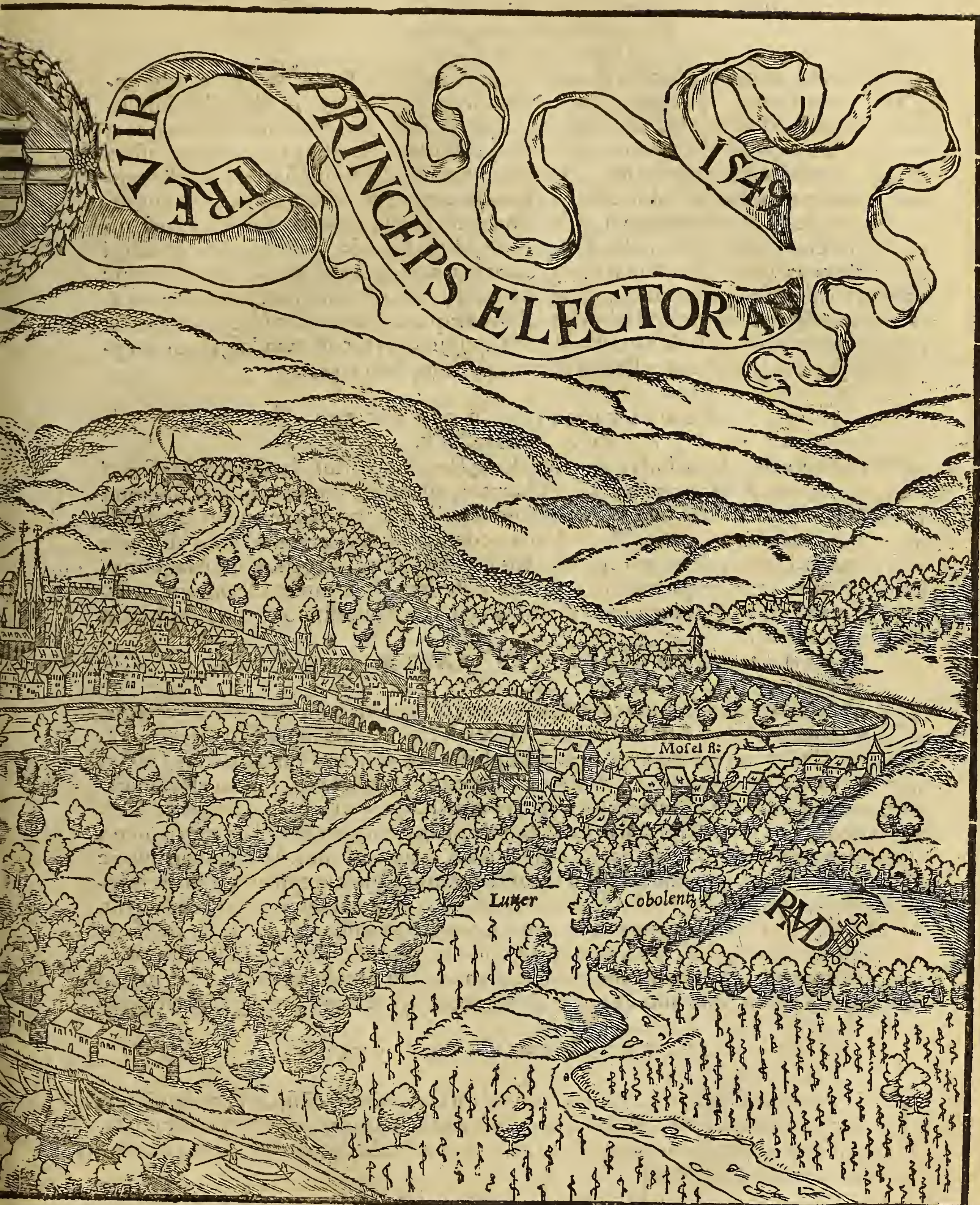
S. GOARVS VVLGO S. GEVVERE. Cap. CLXXXVII.

NActum eſt oppidulum iſtud nomen hoc à quodam uiro probo, nomine Goare qui ueniens ex Aquitania tempore Maurici Imperatoris, conſedit ad Rhenum duxitq; ibi uitam Chriſto dignam. Habet Rhenus in hoc loco catarac̃tam atque per gurgites plurimam amittit aquam, quæ à uoragine abſorbetur.

Ciuitas

CIVITAS CONFLVENTIARVM DILIGENtiſsimè exarata, atque pro opere noſtro adornando, ab illuſtriſsimo Treuirorum principe Electore, Domino Iohanne, barone ab Iſenburg, miſſa.

IOHAN. EX COM. AB ISENBVRG
ARCH
Erēbreitſtein
Helfenſtein
Capellen
Lanſtein
Pfaffendorf
Inſula Superior
Der Rhin
Rhenus fl.
Moſella fl.
Inſula
inferior
Der Rhin

TREVIR
PRINCEPS ELECTORA
154
Moſel fl:
Lutzer
Cobolentz

IOHANNES DEI GRATIA ARCHIEPISCOPVS TREVE*renſis & princeps Elector, ſincere nobis dilecto Sebaſtiano Munſtero, Mathematico apud Baſileam. S.*

Cap. CLXXXVIII.

SIc perculit animum noſtrum ſpecimen quod nuper exhibuiſti in depicta urbe noſtra Treuirorum, ut porro cogitauerimus tibi typum alterum oppidi noſtri Confluentis, Rheni & Moſellæ confluxu decantati, atq; adeo circumiacentem ambitum quaq; patet, montium iugis eminentem, caſtris inſuper & uinetis conſpicuum, ad hæc inſulis irriguis & uallibus non inamœnis illuſtratum, in tabula delineatũ, ſuppeditare: ſperantes gratum apud te locum habituram eſſe hanc exaugendi Coſmographicum opus tuum, intentionem & uoluntatem noſtram, non enim obſcurum apud nos eſſe poteſt, nouis ſubinde in opere tuo ob uerſantibus figuris, ceu delitiari lectoris animum, ac ueluti cum hoſpes πολύτροπος per nouas reptatur terras, nouis alibi aliȷs demulcetur & detinetur ſpectaculis. Verum ne hoc Auctario oneri tibi ſimus, rurſum ſymbolum aliquot autorum conferimus, non quod laborem tuum exæquare uelimus, ſed ut extaret apud te benigni animi noſtri in ſtudia tua Matheſeos, quibus orbi te commendas, fauor & applauſus. Bene uale, ex thermis Bertricenſibus 12. Iuniȷ, Anno 1549.

CONFLVENTIAE DESCRIPTIO.

Cap. CLXXXIX.

COnfluunt hoc loco duo celeberrimi fluuȷ, Rhenus & Moſella. Oppidum eſt antiquum ſicut & reliquæ omnes Confluentes, quarum nunc paucæ iuxta Rhenum inueniuntur. Studuerunt enim ueteres in huiuſmodi confluentȷs condere ciuitates & arces, quod ea loca tutiora ſint & munitiora, ac deinde multas commoditates ab amnibus habeant. Id uidere licet in ſitu harum ciuitatum: Baſileæ, Argentorati, Maguntiæ, Bingȷ, Vlmæ, &c. Sunt qui putant Moſellam à Ptolemæo uocatum Obrincam, at deſcriptio non ſatis reſpondet, poſſet uerius accipi pro Naha fluuio, iuxta Bingium in Rhenum cadenti.

SIMON RICHVVINVS DE EADEM CIVITATE.

Cap. CXC.

HAbet Confluentia homines emunctæ naris & ingenȷs bene dotatos & excultos. Spirant neſcio qui Atticum omnes ibi nati. Vinum paulò ſupra Confluentes creſcit plane Phalernum, in uicis præcipuè Horgheim & Lanſtein. Frumenti ferax ſatis eſt ager, ſed propter loci anguſtiam multum creſcere non poteſt. Infrà campus eſt planiſsimus exporrectus ad Antoniacenſes uſq;, diciturq; uulgo, Das Engersbauu, frugibus & uineis ſatis felix. Ruſtici ibi neſcio quid quàm pro loci amœnitate barbaricum ſapiunt. Confluentiæ, quod mirum eſt, magna eſt raritas & caritas piſcium. Rutilantem uiſcere Salmonem liberalius uenditat forum Confluentinum. Quidam epicureorum more lubentias menſarum ſectantes, ſtridentes focis obſonia plebis alauſas in delicȷs habent. Sed diſplicent piſcis uiſcere præ tenero furtim congeſtus ariſtis. Vicina regio tranſrhenana, uulgo *Vueſteruuald* dicta, & clarum oppidulum Montiburium, ubi natus ſum ego, ſuppeditat copioſè Rhenanis alimoniam. Sunt qui ſcribunt ſupra confluentes natum Caligulam in uico Ambiano: de quo uide Suetonium. Certe mihi incognitus eſt locus.

Richuuini patria.

ANDERNACVM. *Cap.* CXCI.

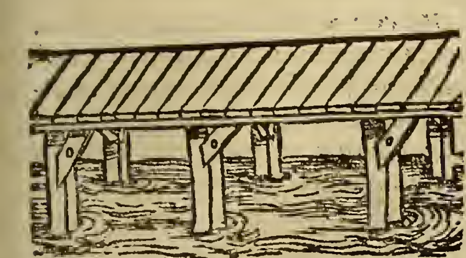
CIrca annum Chriſti 1120. epiſcopus quidam Colonienſis cõſtruxit hoc oppidum, aut potius uetuſtum inſtaurauit. Nam Ammianus qui ſub Iuliano Cæſare militauit, meminit huius loci, uocatq; ipſum Antennacum. Habet autem ſitum amœnum iuxta Rhenum & inter montes.

BONNA. *Cap.* CXCII.

PTolemæus & multi aliȷ ueteres ſcriptores mentionem faciunt huius loci, atque ob id neceſſe eſt ut ille uetuſtus ſit. Habet hodie Dominum Epiſcopum Colonienſem, ſituſque eſt in amœna planicie, ubi montes Rhenenſes, qui à Bingio deſcendunt Rhenumq; includunt, in planiciem euaneſcunt.

COLONIA AGRIPPINA. Cap. CXCIII.

OStendunt autores quique, populos inferioris Germaniæ, quam uocant Germaniam ſecũdam, olim ante Chriſtum natum uocatos Vbios, quorum metropolis, quæ hodie eſt Colonia Agrippina, dicta fuit Vbiorum caput. Habuerunt ibi Romani perpetuas ſtationes, geſſeruntq́ multa bella contra Germanos, præſertim autem contra Sueuos, qui eo tempore pro maiori parte habitarunt in Saxonia iuxta Albim, ut infrà notabimus. Fecit Iulius Cæſar pontem ligneum aqud Vbios ſuper Rhenum, quo facilius exercitum ſuum traijceret in oppoſitam Rheni partem, oppugnaretque Germanos. *Pons apud Vbios.* Deinde poſt aliquot annos extracta Colonia

Agrippina, factum quidam commemorant pontẽ lapideum, ſed à quo factus ſit non conſtat. Hoc certum eſt Brunonem epiſcopum Colonienſem iuſſũ Ottonis Imperatoris primi fratris ſui, illum rurſum ex fundamento diruiſſe, quia noctu committebantur in eo homicidia & rapinæ. Cum itaq; Vbij huius urbis prima ieciſſent fundamenta; dictaq; fuiſſet Vbiopolis, longe poſtea appellata fuit Agrippina à *Vbiopolis.* Marco Agrippa, qui eam inſtaurauit, fuitq; Cæſaris Auguſti gener. Poſt eum Romani multis annis eam urbem incoluerunt uſq; ad Marcomirum Francorum regem, qui eos *Agrippina Colonia.* circa annum Chriſti 400. expulit, denominauitq; Agrippinam Colonienſem. Deinde Otto primus donominatus magnus eripuit eam Gallis, ſubiecitq; Romano imperio. At Cornelius Tacitus ſentit aliud, qui libro duodecimo ſic ſcribit: Agrippina Auguſta (Auguſti filia) quo uim ſuam ſocijs quoque nationibus oſtentaret, in oppidum Vbiorum, in quo genita erat, ueteranos coloniamq; deduci imperat, cui nomen inditum ex uocabulo ipſius. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno tranſgreſſam auus eius Agrippa in fidem acciperet. Batauí quum aduerſum Romanos rebellarent, nullos peius tractarunt quàm Vbios, quod illi genus Germanicæ originis eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinenſes uocarentur. Tradit idem Tacitus, Agrippinenſes puduiſſe Germanicæ originis, ubi Romanorum Colonia eſſe meruerunt. Ergo utrumque nomen, Agrippina & Colonia huic urbi ab Agrippina muliere datum eſt. Certe hodie florentiſsima urbs eſt, & priſcam magnificentiam opibus & magnitudine longe ſuperat. Diuus Maternus diſcipulus ſancti Petri primum prædicauit Vbijs fidem Chriſti. Anno ſalutis circitur 70. Longè poſt Eufrates Arrianus quidam, anno ſalutis 346. epiſcopum egit. Hunc ſequutus eſt Seuerinus poſtea Solinus 470. Sinomenus, Remedius, Cunibertus dux Lotaringiæ 500. Bocaldus, Stephanus, Balduinus, Guiſo 566. Pharamundus, Agilulphus, Hildegerus, Berthelinus, Ricolphus. Hiltpoldus 838. Guntherus 857. Vuilpertus 879. Hermannus 890. Vuigfridus 923. Bruno dux Saxoniæ 954. Volmarus 965. Vero comes in huſen 972. Vuarinus 980. Euergerus 983. S. Herebertus comes Leiningenſis, fundator cœnobij Diuitenſis 1001. Pelegrinus 1020. Hermannus Palatini Azaini filius 1035. S. Anno à hohen Landenberg 1056. Hiltpoldus 1077. Siguinus 1079. Hermannus comes in Vuolfershauſen 1089. Fridericus 1099. Bruno comes in Altenauu 1131. Hugo 1137. Arnoldus comes Geldrenſis 1147. Arnoldus comes in Alteneck 1151. Fridericus, Gerhardus 1157. Rheinholdus comes quidam Saxo 1159. Philippus à Hinſper 1181. Bruno comes Marcæ 1193. Adolphus comes in Altenauu 1194. Bruno à Sein in Segenbach 1205. Theodoricus comes Bergenſis 1209. Engelbertus comes Montenſis 1215. Henricus de Malenack 1225. Conradus comes in Hohenſtat 1237. Engelhardus à Vualckenburg 1262. Sigfridus à Vueſterburg 1272. Vuigboldus à Hont 1298. Henricus comes in Virnberg 1300. Volranus comes Iuliacenſis 1334. Vuilhelmus à Genep 1349. Iohannes comes in Vimberg 1363. Adolphus comes ~~Marcæ 1364.~~ Engelbertus comes Marcæ 1375. Cuno à Falckenſtein 1368. Fridericus comes in Saruerden 1383. Theodoricus à Mors 1415. Rupertus dux Bauariæ 1463. Hermannus Landgrauius 1481. Philippus à Hohenſtein 1508. Hermannus comes in Vueida 1516. Adolphus ex illuſtri familia comitum de Schouuẽberg 1547. ſtudioſorumq; patronus, cuius inſignia ſunt, quæ hîc adiecimus. Eum ſequutus eſt Antonius frater 1556. quo mortuo Godishemij anno 1558. die 28. Iulij, in archiepiſcopum delectus eſt, Iohannes Gebhardus comes à Mansfeld.

Habet

Habet autem archiepiſcopatus Colonienſis ſub ſe epiſcopatum Monaſterienſem, Traiectenſem, Leodienſem ſeu Tungreñ. Mindenſem & Oſnaburgeñ.

Anno Chriſti 1074. orta eſt Coloniæ magna diſcordia inter epiſcopum & ciues. Epiſcopus enim aliquod ſibi uſurpauit in urbe dominium, ciuium abutens officio. Quadam autem uice quum ui auferre uellet mercatori nauem, ciues commotus reſtitit pro uirili ſua præſuli, totamq; ciuitatem in ſuam pertraxit partem. Epiſcopus uidens quod futurum erat, mandauit pacē, interminatus pœnam ſeditionis. *Seditio Coloniæ.* Pacatum eſt itaq; diſsidium uſq; in quartum diem. Tunc exurgens epiſcopus contionem fecit ad ciues, deuouitq; eos Satanæ, ac prædixit interiturā urbem, niſi pœnitentiam agerent. Irritati ciues ſermone indiſcreto epiſcopi, tumultuari cœperunt, irrueruntq; ſub ueſperam in palatium eius & occiderunt quoſdam. Epiſcopus uerò cum paucis effugit noctu in eccleſiam diui Petri, utque inde euaſit ad Nuſsim, alienis indutus ueſtibus. Vbi multitudinem colligens militum, Colonienſes ciues ſubitò obruit, atque coēgit ut pacem ab eo peterent. Et quum mane ob peruicatiam ſuam comparere deberent coram epiſcopo, ut illi ſatisfacerent pro exceſsib. ſuis, omiſerunt uenire, expectantes regis auxilium, cui ſecretò ſcripſerāt. Quod aduertens epiſcopus, diſsimulans, permiſit militem ſuum graſſari in urbe, ut ſcilicet raperent, percuterent atque caperent quicquid obuium eſſet. Quos ceperant exoculabant, aut capite truncabant, & qui reſidui manebant, cogebantur nouo ſacramento ſe aſtringere epiſcopo. Quando autem deinde ciuitas à tyrannide epiſcopi fuerit erepta, non inueni.

Circa annum Chriſti 1236. fuit Coloniæ archiepiſcopus Engelbertus, qui Fridericū comitem quendam propter contumaciam eius & afflictionem, quam intulerat eccleſiæ Aſsidenſi, cenſuris innodauit eccleſiaſticis præmiſsis tamen monitionibus paternis, ſed quas ille contempſerat. *Comes & epiſcopus mutuo ſe conficiunt.* Comes ægerrimè ferens cenſuram, obſeruauit tempus quo epiſcopum in agro deprehenderet. Quum autem uice quadam epiſcopus conſtituiſſet in uilla quadam conſecrare eccleſiam, ſuperueniens comes armatus, proſilijt in epiſcopum atq; 28. illatis uulneribus crudeliter occidit. Quo facto magnus erat luctus pro pontificis indigna cæde. Henricus ergo archiepiſcopus ſucceſſor eius ulturus necem prædeceſſoris ſui, inſidiatus comiti, deijcit arcem eius, captumq; Fridericum Coloniam ducit, & ob crudele eius factum ſeuero ſubijcit iudicio. Nam rotis tormentalibus, cruribus, brachijs, dorſo, & ceruice fractis, obijcit nobile cadauer coruis. Germani eius fratres Bruno Oſnaburgenſis & Theodoricus Monaſterienſis uelut complices, & ad minus conſcij accuſantur apud ſummum pontificem, & ut fertur, etiam conuincuntur deponunturq;, ſed gratiam conſecuti reſtituuntur. Circa annum Chriſti 1260. epiſcopus Colonienſis conatus eſt ſibi rurſum ſubijcere amiſſam ciuitatem. Quod ſentientes ciues, facile ſua aſtutia practicas illius eluſerunt. Habuerunt eo tempore duo canonici catulum leonis quem educauerunt pro honore epiſcopi. Aeſtuantibus autem illis odio contra conſulem ciuitatis, nempe Hermannum Gryn, ſimulantes amicitiam, inuitarunt eum quodam die ad prandium, uenientemq; duxerunt ad leonem famelicum, incautumq; & nihil minus metuentem impulerunt ad luſtrum leonis, & cluſo oſtio expectabant quouſq; à beſtia laceraretur. *Paſtor & oues rixātur.* At Conſul uidens periculum uitæ ſuæ, illico ſiniſtram pallio inuolutam rictui beſtiæ adſilentis immiſit, dextraq; iugulauit & ſic illæſus euaſit. Miſsiſq; lictoribus comprehendi fecit duos illos canonicos, & ſuſpendi ad trabem iuxta cathedrale monaſterium. Poſt iſta orta ſunt multa bella inter epiſcopum & ciues, donec tandem epiſcopus Sifridus obtinuit à Romano rege, quod ciues rurſum paſtori ſuo reſtituerent urbem, aut ſi id nolent, deferrent claues ciuitatis extra mœnia ad longitudinem, duorum milliariorum atq; ibi aduerſus epiſcopum decertarent pro eis. Placuit ciuibus regis propoſitio, impoſitiſq; clauibus bigæ, deferunt

Ciuitas

CIVITAS COLONIENSIS, AGRIPPINA AB

Agrippa dicta, in ripa Rheni ſita, & iuxta magnificentiora eius ædificia hic expreſſa, cuius picturam ad me miſit eximius uir, Dominus Simon Richuuinus, medicinæ doctor, amicus incomparabilis, atque bonorum ſtudiorum promotor operoſiſsimus.

Colonia Agrippina ciuitas ampliſsima,olim V

Declaratio quorundam hu
puorum ædificiorum,e

A Turris Beien,Beien thurn
B Sanctus Seuerinus & porta ſancti Seuerini
C Ad Carthuſianos
D Sancta Catharina
E S.Ian,& beata uirgo in Lies kierch

F Ad Carmelitas
G Sanctus Pantaleon
H S.Maria in Capitolio.
I Templum Martini
K Auguſtinenſes
L Ad Apoſtolos

Habet urbs Colonienſis undecim eccleſias collegiatas,duodeci
& nouem eccleſias parrochiales,q

is urbis inſigniorum & præci-

entium ultra uulgares domos.

M	Domus Senatoria, Rathauſs	S	Templum ſummum S.Petri
N	Sancta Brigitta	T	S. Andreas
O	Templum S.Martini magni	V	Ad Prædicatores
P	Ad Minores	X	S.Lupus
Q	S. Clara	Y	S. Vrſula
R	S.Gereon	Z	Machabeorum.

onaſteria uirorum, & decem cœnobia uirginum. Item habet decem
m tamen quædam ſunt collegiatæ.

deferunt eas uſq; ad uicum Vuoringen & uiriliter certantes recuperant eas, ſicq; ciuitatem & dominium eius retinuerunt. Anno Chriſti 1388. fundatum fuit gymnaſium Colonienſe atq; dotatum priuilegijs ſub Vrbano papa.

Gymnaſium Colonienſe.

Anno Chriſti 1513. maxima ciuium Colonienſium ſeditio ſuborta eſt contra ſenatum, quod ſcilicet nimium grauarentur importunis exactionibus per ſingulos annos. Igitur de communitate ciues in unum armati cum lanceis, contis & bombardis conuenientes, ſenatoriam domum, ubi ſenatus fuerat congregatus, maximis clamoribus petunt, atque in publicum eos qui inſolitis communitatem exactionibus grauarent euocant. Perterritus inſolito populi furore ſenatus, blandis furorem commoti uulgi ſermonibus temperare ſtudent, atque uix tandem dilatione obtenta, de ſingulis petitis ſe prope diem reſponſurus promittunt. Et cum ſenatus rurſum conueniret & tumultus cauſam diligentius indagarent, conſiderant nonnullos ſe abſentaſſe à ſenatu, unde ſuſpitionem uulgi non uanam exiſtimantes, uehementer ciuium, qui ad fores reſponſa præſtolabantur, furorem timentes quid facerent ignorabant. Anxij facti qui de ſenatu congregati fuerant, tumultum ſuboriri uulgi nouum audiunt. Nam per ciuitatem diſcurrentes, quos de ſenatu conuenire poterant ad uincula coniecerunt; & paulò pòſt prædiuitem uirum ſenatoriæ dignitatis capite truncatum neci tradunt. Deinde alium ex ſenatoribus Burgimagiſtrum ſcilicet, & alium quendam ſibi ſocium in officio, capitis abſciſſione uitam finire ſtatuunt. Deinde rurſum tres alij ſenatores diuites & potentes truncati ſunt. Reliqui autem ex ſenatu plurimi proſcripti ſunt, atq; ſic ciuitati pax reſtituta.

Seditio Coloniæ.

DIVITENSE MVNIMENTVM, VVLGO TEVTSCH. Cap. CXCIIII.

EX altera ripa Coloniæ Agrippinæ Fl. Val. Conſtantinus in terra Francorum erexit Diuitenſe munimentum, id quod docuit tabula quædam lapidea, quæ ibi aliquando fuit reperta, autore Ruperto Tuitienſi. Hodie uulgus eruditorum locum illum Tuitium appellat. Marcellinus quoque meminit Diuitenſium militum. Hoc Diuitenſe munimentum poſterioribus ſeculis in uſum cœnobij monachis Benedictinis ceſsit, Nam habuit Heribertus Colonienſis archiepiſcopus ſanctus fratrem, qui Rotenburgi ad Tuberum arcem inhabitabat. De quo legitur quod in magna ſui ſeculi annonæ difficultate Hattonis Moguntini exemplum imitatus, magnam mendicorum turbam in horreum conuocatam incendio deleuerit. Cuius ſceleris pœnitentia tandem ductus, Romam eſt profectus. Vbi cum abſolueretur, iuſſus eſt monaſterium conſtruere. Coloniam ergo ad fratrem Herebertum archiepiſcopum ueniens, & quid eum pontifex iuſſiſſet edocens, unà cum eo Tuicienſe Benedictinorum monaſterium è regione urbis Colonienſis in altera Rheni ripa condidit, ac ampliſsimè liberaliſsimeq; dotauit.

MARCODVRVM, VVLGO DVERN. Cap. CXCV.

MArcodorum uicus eſt Vbiorum ſecundum Tacitum, qui hodie Dura uocatur, eſtq; celebris propter diuæ Annæ caput, quod ibi oſtentatur, & quod ex adytis templi ſancti Stephani Maguntienſis, ubi negligentius colebatur, per lapidarium opificem, quum ego adhuc puer eſſem, furtim ſublatum eſt. Magna pecunia Romæ eam ob rem delitigata eſt, dum illi repoſcunt ablatum, hi uerò reſtituere nolunt.

DE DVCATV AVT POTIVS COMITATV LIMburgenſi. Cap. CXCVI.

SCripſimus ſuprà in Gallia, pauca quædam de ducatu Limburgenſi, qui tempore Henricorum à comitatu aſcendit ad ducatum. Mortuo autem ultimo duce abſque prole, uiciniores principes, puta dux Brabantiæ & comes Geldriæ, certarunt graui bello pro eius poſſeſsione. Dux tamen Brabantiæ ſuperior fuit, & ceciderunt multi. Captus etiā fuit epiſcopus Colonienſis, qui ſuppetias tulerat comiti Geldriæ, & receptus

eſt in

eſt in carcerem comitis Montenſis, apud quem ſeptem annis in captiuitate fuit, quouſque illius uotis per omnia reſpondit & tandem liber factus eſt. Liberatus autem epiſcopus, rogauit comitem Montenſem, ut ducatum ſibi præberet uſq; ad Tuitionem uicum è regione Coloniæ ad Rhenum ſitum. Fecit id libenti animo comes. Et traijcientes Rhenum habuit epiſcopus latentes inſidias, equitatum ſcilicet fortem, qui irruit in comitem nihil ſibi metuentem, captumq; epiſcopus in uinculis detinuit uſq; ad dies uitæ eius. Fecit illi parari ferream caueam, quam æſtiuo tempore deliniuit melle, adegitq; miſerum comitem ueſtitu ſpoliatum in eam, ut ſic à muſcis & ueſpis pugneretur, duplam illi reddens pœnam pro accepta afflictione. *Archiepiſcopus incarceratur.*

NOVESIVM, VVLGO NVSSIA ET GERMAnice *Nuſs.* *Cap.* CXCVII.

MEminit Ammianus Marcellinus oppidi Noueſij, unde colligimus locum non omnino eſſe recentem. Anno Chriſti 1470. orta eſt diſcordia inter Rupertum Palatinũ, & epiſcopum Colonienſem, & capitulum eius, motiq; Canonici inſtituerunt Hermannum Landgrauium, gubernatorem epiſcopatus Colonienſis. Superueniens autem interim Carolus dux Burgundiæ occupauit regionem Geldriæ, ad quod Imperator facile diſsimulaui, quia Geldri in triginta annis non paruerant ei. Anno Chriſti 1474. Carolus dux Burgundiæ cogit magnum exercitum ad obſidendam Nuſsiam, oppidum Colonienſis eccleſiæ. Cauſam eius belli reddebat, quod conaretur reſtituere archiepiſcopum, à Canonicorum collegio ab epiſcopatu deturbatum immeritò. Erat autem duci Carolo fœdus cum eo archiepiſcopo. Colonienſes canonici mittunt ad Imp. Fridericum, auxilium petunt, omnem rem ut haberet exponunt. Procurauerunt etiam ut archiepiſcopus excommunicaretur: quin & ciuitas Colonienſis quæ fauebat canonicis, inimicabatur duci & epiſcopo, proijcientes etiam ducis arma in lutum. Iratus ergo dux obſedit unà cum archiepiſcopo Nuſsiam integro ferè anno, ut obſeſsi etiam magna laborarent fame, mactantes & comedentes aliquot ſupra trecentos equos. Colonienſibus quoq; magnum imminebat periculum, quare ſolicitãtes Fridericum Imperatorẽ implorabãt eius auxilium, quia futurum uidebant, ut dux totam ſubigeret terram, niſi potenter illi occurreretur. Fridericus ergo conſcribit repentè copias, ducit aduerſus Carolum, aduocatiam archiepiſcopatus Colonienſis, quæ ad imperium pertinebat, ſibi contra ius arrogantem. Appropinquante Friderico, Carolus maiori ſtudio & conatu nititur oppidum capere, ſed à propugnatoribus ſæpe repulſus fortiter, multos ſuorum amittit, nihilq; efficit. Sunt qui ſcribunt Carolum in illa obſidione amiſiſſe circiter quindecim millia hominum, quia durauit ut diximus integro anno. Itaq; ubi Cæſar non procul ab hoſte caſtrametatus eſt, timens ſibi Carolus ſecreto pacem fecit cum Cæſare, paſſuſq; immenſas expenſas & magnam iacturam rerum ſuarum, diſceſſit. Quidam putant Fridericum Cæſarem tunc ſollicitaſſe ducem pro filia eius, Maximiliano filio ſuo tradenda in uxorem. Porro archiepiſcopus qui huius tragœdiæ autor fuit, captus ductuſq; in carcerẽ, in eo mortuus eſt. *Dux Carolus oppugnauit Nuſsiam.*

DE DVCATV BRABANtino & præcipuis eius ciuitatibus.

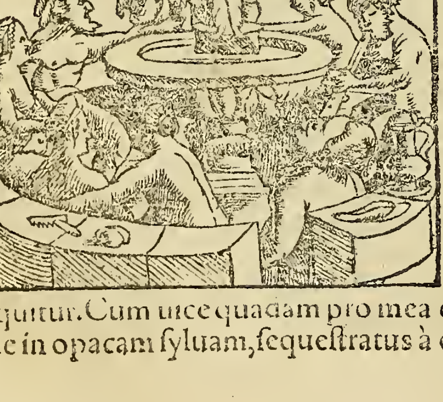
Cap. CXCVIII.

IN deſcriptione Galliæ nonnihil diximus de ducatu Brabantiæ, de ducibus eius, itẽ quomodo Lotharingia olim cum Brabãtia unum conſtituerint Dominium, atq; de inde ex uno Dominio duo fuerint, nunc uerò pauca ſignabo de quibuſdam ciuitatibus Brabantiæ, potiſsimum de Aquiſgrano, quod oppidum celebre factum eſt à thermis & Caroli Magni inhabitatione, qui frequentes in eo habuit manſiones.

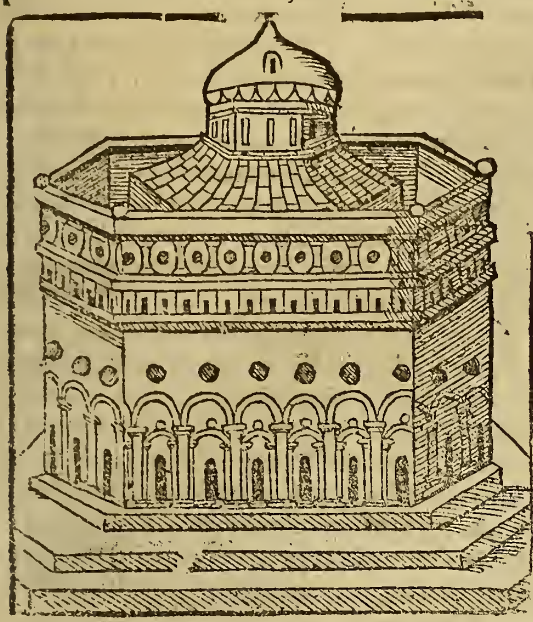
AQVISGRANVM, VVLGO ACH. Cap. CXCIX.

QVum olim Romani frequentes ſtationes facerent apud Vbios, fuit princeps quidam Rom. nomine Granus, frater Neronis, qui ueniens ad eum locum ubi hodie eſt oppidulum Aquenſe, inuenit aquas calidas imò feruentes in loco plano, cœpitq; ibi condere ciuitatẽ & impoſuit illi nomen ab aquis à ſe inueniens atq; à nomine ſuo. Quãdo uerò & qua occaſione Aquiſgranum rurſum fuerit deſtructum non inueni. Coniectura tamen eſt, ut hoſtes Chriſtianæ religionis, qui deſtruxerunt Baſileam, Argentoratum, Magunciacum, Coloniam, &c. ijdem ſubuerterint Aquiſgranum. Huni ſcilicet aut ſimiles tyranni. Eſt ager huius oppidi ſatis fœcundus, in frumento & herbis, fullonibus accommodis, potiſsimũ autem inueniuntur ibi cotes, quibus primas tribuunt inter omnes cotes, atque illis illinitur oleum quo trahant aciem, unde ſcilicet fit delicatior acies. Vocant eas olearias, atq; his in Germania ſolus tonſor exacuit nouaculas. Carolus Magnus deſtructum Aquiſgranum rurſum reparauit, ſicut quodam loco idem in hanc ſententiam loquitur. Cum uice quadam pro mea conſuetudine uenãdi gratia egrederer, ueniſſemque in opacam ſyluam, ſequeſtratus à comitib. meis, inueni originem thermarum atq; palatio-

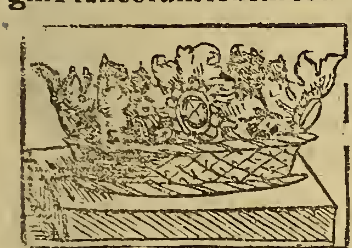
Aquiſgranum reparatum.

pa'atioru̅,quæ olim Granus unus ex Rom.princip.frater Neronis & Agrippæ primum cōſtruxerat,& iā uetuſtate quadā collapſa erāt,ſpiniſq; & ueprib. obducta: & hæc ego rurſum reparaui atq; reſarciui &c. Hic laudatiſsimus princeps Carolus inter præcipua quę magnificè incœpit & cōſummauit,fuit eccleſia ſanctę Dei genitricis Aquiſgrani opere mirabili cōſtructa, ad cuius ſtructurā à Ro. & Rauēna(aliqui addūt, è Treueri q̄q;)

colūnas fuſas & marmora deuehi fecit, quæ in hūc uſq; diē ibi uiſuntur, ſacraſq; ędes ubicunq; in toto regno ſuo collapſas pontif. & abbatib. ad quos pertinebāt,ut reſtaurarentur,imperauit. Cōſtruxit quoq; Aquiſgrani admirādū & pulcherrimū palatiū, ſed quod paulòpòſt, anno ſcilicet 881. à Normānis in fauillā fuit redactū, tēplū tamē illæſum manſit. Affectus fuit hic Carolus Imp. ſingulari fauore ad hāc ciuitatē,id quod frequenti ſua cōmoratione quā in ea habuit,oſtendit atq; deinde cōſentientib. imperij procerib. conſtituit,ut Rom. rex in ea ciuitate primā imperij coronā,eamq; ferream, àb archiepiſcopo Colonienſi,in cuius diocœſi Aquiſgranum eſt,acciperet, argenteam uerò Mediolani & aureā Rom. ſuſciperet. Fecit præterea è Cōſtantinopoli multas ſanctorum reliquias ad iſtum locum afferri, quæ adhuc ibi uiſuntur & certis quibuſdā annis pub. oſtenduntur.

Anno Domini 814. Carolus Magnus in Palatio ſuo Aquiſgrani,ubi principalem regni Francorum ſedem conſtituit,finem uitæ ſuæ concluſit, anno regni Francorum 46. ſubactæ uerò Italiæ 43. imperij autem 14. ætatis ſuæ 72. ſepultus in templo beatæ uirginis quod paulo antè conſtruxerat. Imperante autem poſt eum filio eius Ludouico pio, celebrauit is Aquiſgrani ſynodum, conuocatis ex multis nationibus doctis uiris; potiſsimum autem ex Germania ubi ordinationes factæ ſunt de extirpatione uitiorum in eccle-

ſia Chriſti,de reformatione morum, de inſtitutione ſcholarum, de probatione perſonarum quæ inaugurantur eccleſiaſticis officijs & miniſterijs,atque de conſeruatione communis pacis & de ceremonijs eccleſiarum. Anno Chriſti 1164. Imp. Fridericus 1. obtinuit à ſummo pontifice,ut Carolus Magnus inſcriberetur catalogo ſanctorum. *Synodus Aquiſgrani celebrata.*

Anno Chriſti 1272. interfectus fuit comes Iuliacenſis unà cum 450. militibus intra mœnia Aquiſgrani in ipſo foro,idq; ob hanc cauſam,quòd adhærebat Colonienſibus contra archiepiſcopum,Aquenſes autem erant à parte epiſcopi. Poſt hanc interfectionem, inita eſt reconciliatio,quod comes(nunc dux)Iuliacenſis,autoritatem haberet perpetuam inſtituendi præpoſitum Aquenſem. Recepit quoq; tertiā partē oblationū quæ ſingulis annis in tēplū beatæ Virginis cadunt. Interfecto itaq; comite Iuliacenſi,archiepi- *Comes Iulia-*
ſcopus Colonienſis fuſus in terram Iuliacenſem, deuaſtauit eam, fregit quaſdam arces *cenſis occidi-*
& expugnauit Iuliacum, uolens uindicare prædeceſſorem ſuum epiſcopum Engelbre- *tur.*
chtum,qui quoq; irruerat in ditionem Iuliacenſem, ſed captus à comite tribus annis & dimidio duram & ferream ſuſtinuit captiuitatem. Nam comes fecit parari caueam ferream, & quum uellet adigebat epiſcopum in eam, faciens ridiculum ex eo ſpectaculum. Anno Chriſti 1460. diſcedens dux Burgundiæ cum rege Franciæ à ciuitate Leodienſi, mouit exercitum ſuum contra Aquenſes, eo quod præſtantiores ciues Leodienſes fugiſſent Aquiſgranum,expugnaſſetq; ciuitatem & durius cum illis egiſſet, niſi illi dediſſent ſe ei. Ingreſſo autem duce ciuitatem; potentiores qui erant in ea,nudatis capitibus,diſcalciati,ſolis induſijs amicti,funeq; collo ſuſpenſo prociderunt ante ducem, procumbenteſq; ſic dimidia ferè hora,uix tandem ueniam & gratiam promouerunt.

MECHLINIA. Cap. CC.

DE ciuitate iſta nihil habeo quod ſcribā, niſi quod anno Chriſti 1545. ſeptima die Au
guſti circa undecimā poſt meridiem horā, horrēda in ea accidit clades, qualis uix
unquā eſt audita. Nam edito tonitruo tantus tremor concuſsit urbem, ut maior pars ho
minum putarit imminere extremum iudicium, aut inſtare urbis exterminium. Conſecu
tum enim eſt horribilē illum nubium crepitum: fulgur quoddam nebuloſum & fœtor
ſulphureus intollerabilis, necq; ſciebat quiſquam, niſi hi quos tempeſtas & fatum appre
hendérant, quid factum erat, donec tandem rumor in urbe percrebuit, fulmen cœli teti
giſſe Arenæ portam, in qua repoſita fuerant ſupra octingenta uaſa pulueris bombardi
ci, quorū ſubita conflagratio tantam in urbe fecit confuſionem, ut nemo unquā mirabi
lius uiderit ſpectaculum. Porta illa arenaria diſſoluta fuit in momento oculi in minutiſ
ſimas partes, nec tantum turris fundamenta, quin & uicinorum murorum lapides fue
runt & fundamento euulſi & in omnē orbem diſperſi. Sed & foſſarum aquæ ſubito fue
runt ui caloris incenſi, pulueris, arefactæ. Mane itacq; ſequentis diei undicq; inuenta ſunt
per circuitum diſsipatæ turris cadauera defunctorū, quorum trecenta fuiſſe putātur, &
ſeſquicentū grauiter uulnerati. Inuenta quocq; fuit mulier uterum geſtans mortua, cuius
uterus ſciſſus uiuum infantem baptiſmo miniſtrauit. Alia mulier in tempeſtate illa uo
lens cubiculi ualuas cludere, ſubita ui amiſit caput. Erant quocq; in hoſpicio quodam a
liqui ludentes cartis, qui in uniuerſum extincti ſunt præter matremfamiliâs quæ in cel
lam uinariam deſcenderat, ut ceruiſiam apportaret. Inuentus quocq; fuit uir quidam in
ſpelunca abſconditus, qui poſt triduum progreſſus, interrogauit num mundus adhuc
conſiſteret. In ſumma, erat miſerum ſpectaculum uidere urbem illam egregiam tam mi
ſerè uaſtatam & dehoneſtatam. Nulla ferè fuit in urbe eccleſia, quæ non graui læſione
fuerit quaſſata. Domus uiciniores penitus fuerūt ꝓſtratæ, imò integræ plateæ ſubuerſæ.

LOVANIVM. Cap. CCI.

ANte tempora Ottonum fuit in Louanio comitatus, qui poſtea tempore Ottonis
Magni fuit ſublimatus in Marchionatum, & complectebatur Louanium, Bruxel
lam, Antuuerpiam & Niuellam. Deinde creuit in ducatum Brabantinū, de quo in Gal
lia aliquid ſcripſimus. Mortuo anno Chriſti 1247. Henrico comite Louanienſi, ſucce
denteq; ei Henrico 3. mutauit is titulum, locoq; comitis ſeu ducis Louanienſis uſurpa
uit titulum ducis Brabantiæ. Anno Chriſti 1422. impetrauit Iohannes dux Brabantiæ à
Romano pontifice, confirmationem generalis ſtudij Louanij inſtituti & fundati.

Academia Louanienſis.

TVNGRI. Cap. CCII.

TVngri populi, à quibus Tungrorum ciuitas nata eſt, fuerūt primi Germani, qui re
licta patria Rhenum tranſierunt, atq; alias ſibi quęſierunt manſiones. Nec inueni
tur in Brabantia ciuitas aliqua uetuſtior Tungrorum oppido. Sanctus Maternus con
uertit eius habitatores ad fidē Chriſti, erectuſq; eſt ibi paulòpòſt epiſcop. ſed qui deinde
translatus fuit ad Traiectū Moſellanum, atq; hinc ad urbem Leodienſem, ubi adhuc eſt.

Series epiſcoporum Traiectenſium.

S. Maternus Nauitus Tungrorum regis frater 131. Marcellus 191. Metropolus 221.
Seuerinus 240. Florēs 254. Martinus 267. Maximinus 271. Valentinus 290. hi omnes mar
tirij coronam acceperunt. Seruatius 308. hic Epiſcopatum Traiectum tranſtulit. Agrico
laus 498. Vrſicinus 504. Deſignatus 508. Reſignatus 511. Sulpitius 517. Quiallus 525. Eu
charius 527. Falco 536. Eucharius 549. Domitianus dux Bauariæ 555. Monolphus Do
minus in Denant 561. Gondulphus dux Lotharingiæ 600. Perpetuus 608. Ebergeſillus
614. Iohannes claudus Leodienſis 626. Amandus dux Aquitaniæ 632. Remachus à Be
zenchouen 645. Thierhardus 653. Lampertus 668. Aupertus dux Aquitaniæ, qui epi
ſcopatum Leodium promouit 713. Epiſcopi igitur Leodienſes hi ſunt. Florebertus
731. Volckerus Comes Louanienſis 755. Agilfridus dux Burgundiæ 268. Garbaldus
dux Bauariæ 785. Valcandus Bullionij dux 811. Pirardus comes Bonnæ 829. Hercarius
comes Sabaudiæ 832. Franco 856. Stephanus Comes in Salm 904. Bernhardus comes
Hannoniæ 922. Hugo 946. Franbertus 948. Ratherus comes Viennæ 953. Baldricus co
mes Montenſis 956. Heraclius Polonus 960. Notgerus dux Sueuiæ 972. Baldricus co
mes Loſſenſis 1007. Voldobo comes Montenſis 1017. Durandus Gotſchalcus 1021. Re
ginardus dux Bauariæ 1024. Richardus comes Geldrenſis 1036. Vatzo comes Iuliacen
ſis 1048.

ſis 1042.Dictuinus dux Bauariæ 1049.Hermatus dux Lotaringiæ 1075. Obertus Marchio Brandeburgenſis 1092.Fridericus comes in Neumarck 1119. Albertus dux Burgūdiæ 1123. Alexander comes Iuliacenſis 1129. Albertus comes Geldrenſis 1132. Henricus comes Limburgenſis 1150.Alexander comes Bullionij 1168.Rudolphus dux Lotharingiæ, Albertus dux Bauariæ. Albertus comes in Vloſsem 1193.Hugo à Petrapont 1200. Iohannes Oppia 1229.Vuilhelmus comes Flandriæ 1238.Robertus 1239.Henricus comes Geldrenſis 1246.Iohannes Anginus 1273.Iohannes comes Flandriæ 1282. Hugo Chalonius 1292.Adolphus marchio Brandenburg. 1301. Theobaldus comes Barenſis 134.Adolphus de Marca 1312.Engelbertus de Marca 1344.Iohannes ab Erckel 1364.Arnoldus comes in Horn 1379.Iohannes dux Bauariæ 1390.Iohannes à Vuandelrode 1418 Iohannes Dominus in Heinsberg.1419.Ludouicus Borbonius 1448.Ioannes de Horn 1482.Eberhardus de Marca 1505.Cornelius à Bergen 1538.Georgius Auſtriacus 1544.

DE DVCATV GELDRENSI ET QVIBVSDAM FActis quæ in eo contigerunt. Cap. CCIII.

HAbuit Geldria à multis annis triplices præſides. Primi uocati fuerunt Domini & præfecti, ſecundi comites & tertij duces. Fuerunt autem ſeptem Domini ſibijnuicem ſuccedentes, nempe Vuichardus à Pont. Duxit iſte uxorem filiam comitis Zuphaniæ, fuitq; ipſe & frater eius Lupoldus primi fundatores caſtelli Gelre, unde poſtea tota

regio dominationem accepit. Succeſsit ei anno Chriſti 910. Gerlacus filius eius: atq; Gerlaco ſucceſſerunt Gotfridus, Vuichardus, Mergoſus, Vuindekinus & Vuichardus. Cæterum Vuichardus reliquit filiam nomine Adelheidim, quam duxit uxorem Otto comes à Naſſauu, factuſq; eſt ipſe primus Geldriæ comes. Creauit namq; eum Henricus tertius Imp. comitem Geldriæ anno 1079. *Comites Geldrenſes.* Reliquit autem Otto poſt ſe ſequentes comites, Gerardum, Henricum, Gerardum, Ottonem. Otto iſte accepit in ſuum dominium anno Chriſti 1248. à Vuilhelmo rege Rom. Nouiomagum ciuitatem antea liberam, expoſitis pro pignore 21000. marcis argēti puri, & per iſtam argenti ſummam, poteſt Imp. rurſum redimere illud oppidum. Succeſsit patri in comitatu Geldriæ Reinoldus, & Reinoldo filius eius Reinoldus, qui anno Chriſti 1329. Franckfordiæ per Ludouicum Cæſarem in conuentu primus Geldriæ creatus eſt dux. Poſt illum tenuerunt gubernaculum ducatus duo filij eius, Reinoldus & Eduuardus non tamen ſine diſcordia, poſt quorum mortē *Duces Geldrēſes.* terra circa annum Chriſti 1371. ſciſſa eſt in partes. Quidam elegerunt in Dominum, principem Iuliacenſem, alij principem Cleuenſem, ex quorum diſcordia, biennio graue durauit bellum. Retinuerunt tamen Iuliacenſes Geldriæ regionem, & facti ſunt Vuilhelmus & Reinoldus fratres, duces Geldriæ & Iuliaci. Quibus ſine hærede anno Chriſti 1423. mortuis, relicta eſt ſoror eorum, quæ maritum habuit Dominum ab Erckel, qui factus eſt dux Iuliacenſis & Geldrenſis. Is etiam mortuus, reliquit poſt ſe filiam, quam duxit uxorem Arnoldus ab Egmond, qui deſcenderat à filia primi ducis, factuſq; eſt ſextus Geldriæ dux. Septimus fuit Adolfus filius Arnoldi, octauus & ultimus Carolus. Hinc colligere licet, Vuilhelmum non deſcendiſſe à duce Rheinoldo, ſed cum dux eſſet *Carolus dux ultimus.* Iuliaci, ſucceſsioq; eius deficeret anno Chriſti 1422. uterq; ducatus peruenit ad manum Imp. qui Iuliacum contulit duci Mōtenſi, eo quod dux ille uxorem duxiſſet relictam ultimi ducis Iuliacenſis: ducatum autem Geldriæ dedit Dominis ab Egmond, qui ferè maiorem partem in regione habuerunt. Deinde Fridericus Imp. ſpolians Arnoldum ducatu, dedit illum Carolo duci Burgundiæ: & is uolens ducatum illum armis ſibi ſubiugare, uix potuit tres aut quatuor ciuitates expugnare, quare inanis fuit conatus eius, manſitq; Arnoldus Dominus in terra. Mulctauit tamen dux Burgundiæ ducatū pro trecentis millibus aureorum.

Genealogia ducum Geldriæ.

Raínoldus dux prim9 1326.
- Rainoldus ſecundus
- Eduuard9 dux tertius

defũcti ſi-ne hęrede

- Vuilhelmus dux Iuliacẽſis, quartus dux Geldrię
- Raínold9 frater Vuilhelmi dux quintus Geldriæ
- Iohanna ſoror: hæc nupſit Io-hãni ab Erckel, qui Ioannes fit dux Geldriæ.
  - Margreta, quã duxit domin9 Arnoldus fitq́; per eam dux Geldriæ.
    - Adolfus dux ſeptimus
      - Carolus dux octauus & ultimus.

MENAPII ET SICAMBRI. Cap. CCIIII.

CIrcá annum natiuitatis Chriſti imò ante tempus illud, Menapij populi inhabitarũt terram Geldrenſem, fecitq́; Iulius Cæſar apud illos pontem ligneum ultra Rhenum, quo facilius Germanos bello petere poſſet. In Holandia uerò & Friſia eo tempore iuxta Rhenum habitauerunt Sicambri populi, qui poſtea è duce ſuo Franco denominati ſunt Franci ſeu Francones. Hi ex ſedibus ſuis ſæpe erumpentes uexauerunt omnes uicinas nationes, quin & quidam memorant Francos etiam Hiſpaniarum extrema uexaſſe, piraticis ſcilicet incurſionibus. Vnde quidam ſic ſcribit: Franci ipſi præter cæteros truces, quorum uis quum ad bellum efferueſceret, ultra ipſum oceanum æſtu furoris euecta, Hiſpaniarum etiam oras armis infeſtas habebat. Idem Eutropius de Francis & Saxonibus ſcribit, aſſerens quantum negocium fecerint Rom. principibus, Maximiano, Conſtantio, Conſtantino, Aureliano, probo, &c. Tandem quum toties Franci pedeſtribus incurſionibus Galliam intraſſent, non tam prædæ dulcedine, quàm ubertate ſoli electi, ſedes in ea figere conſtituerunt. Primum tamen relicto oceano Germanico, ad Rhenum in ueteres ſedes Sicambrorum ſe contulerunt (ſunt enim qui Sicambros diuerſos populos à Francis fuiſſe putant) atq́; habitationem ſuam uſq; ad Mœnum amnẽ & Salam extenderint, unde commodius Galliam ſuis incurſionibus uexarent. Ea enim loca propter emigrationes gentium & excidia bellorũ, cultoribus deſtitui cœperant. Itaq́; ſicut Vbij & Menapij ſiniſtram Rheni ripam, ita Franci dextram tenuerunt, Coloniam Agrippinam à qua ſolo Rheno dirimebantur, ceperunt & euaſtarunt. Sed urbem poſtea Iulianus recepit, firmata cum Francis pace. Deinde Galliæ tractum qui ad Moſam fluuium eſt depopulati ſunt. Exciderunt etiam has ſeptem Rheni ciuitates, Caſtra Herculis, Quadriburgium, Vtriceſium, Noueſium, Bonnam, Antenacum & Bingium. Iſti itaq; barbari Germani, qui dextram Rheni ripam inhabitauerant, nobiliſsimum in Gallijs regnum conſtituerunt, multiſq; ſeculis iam tenuerunt, donec paulatim abſorberentur. Et inter Gallos hodie ut quiſque procerum plus Francici ſanguinis à maioribus ſuis habet, ita regno fit propior.

Franci apud Rhenum habitantes.

Sicambri.

IVLIACVM, VVLGO GVLCH. Cap. CCV.

FVuit olim Iuliacenſis ditio comitatus, qui anno Chriſti 1329. per Ludouicum Imp. fuit ſublimatus in marchionatum, ac deinde poſt triginta annos per Carolum quartum in comitijs Metenſibus fuit erectus in ducatum, id quod Cuſpinianus ſub titulo huius imp. oſtendit. Interea autem quo hæc regio comiti paruit, acceſsit quoq; comitatus Montenſis, fuitq́; comes Gerhardus ſimul comes Iuliacenſis & Bergenſis ſiue Montenſis. Succeſsit ei in adminiſtratione comitatuũ filius eius Vuilhelmus, & hunc ſubſecutus eſt filius eius Vuilhelmus, primus dux Iuliacenſis & Bergenſis atq; dux Geldriæ. Poſt eum potitus eſt rerum frater eius Rainoldus, factus dux Iuliacenſis, Montenſis & Geldrenſis. Eoq; mortuo ſine hærede anno Chriſti 1423. nupſit relicta eius uxor affini ſuo Adolfo Bergenſi qui factus eſt dux Iuliacenſis & Bergenſis, ſed non Geldrenſis. His autem ſine liberis mortuis, factus eſt Vuilhelmus dux Iuliacenſis atq; Bergenſis, genuitq; filium nomine Gerardum, ſucceſſorem in paterna ditione. Genuit quoq; Gerardus filium nomine Vuilhelmum, qui anno Chriſti 1496. unicam filiam ſuam tradidit uxorem ducis Cliuenſis unico filio, nomine Iohanni: ſicq; tres ducatus, Bergenſis, Iuliacẽſis & Cliuenſis in unam redacti ſunt ditionem. Genuit autem iſte Iohannes filium

nomine

nomine Vuilhelmum, qui quartum ducatum, nempe Geldrenſem iunix tribus ducatibus, Cliuenſi, Iuliacenſi & Bergenſi, ſed excitato bello anno Chriſti 1543. uictus à Cæſare Carolo quinto, exutus fuit ditione ſua ac deín rurſus ea certis conditionibus donatus, præter Geldriam tamen, ducta uxore filia Ferdinandi Rom. regis.

DE DVCATV MONTENSI SEV BERGENSI. *Cap.* CCVI.

TEmpore Henrici Aucupis Rom. regis, nempe anno 924. fuerunt duo fratres, qui ob exhibitum miniſterium honorati fuerunt à rege Henrico, qui deſignauit eis in Vueſphalia certam quandam regionem, in qua ſenior, nempe Adolfus, conſtruxit caſtellum quoddam prope comitatum Arnſperg, nominauitq́ illud

Volueshegh: & temporum ſucceſſu non parum cultiorem reddidit terram illam per circuitum, oppidis & uicis eam ornans. Alter quoque frater, Eberhardus nomine, conſtruxit & ipſe caſtellum appellauitq́ illud Aldenburg. Creſcentibus autem fratribus illis in potentia & opibus, creauit rex Adolfum in comitem, & ditionem eius erexit in comitatum, qui dictus fuit comitatus de Altenna. Eberhardi quoque terram ſublimauit in comitatum Bergenſem. Paulò poſt Eberhardus factus monachus, tradidit fratri ſuo ditionem ſuam & conſtructo monaſterio iuxta fluuium Dune, factus eſt abbas in eo. Ab Adolfo & poſteris eius deſcenderunt comites iſti. Engelbertus, Adolfus, Engelbrechtus, Adolfus. Is uerò Adolfus cum nullam reliquiſſet prolem, ceſsit comitatus Bergenſis filio ſororis ſuæ, nempe Gerardo comiti Iuliacenſi. Poſt eum præfuit utriq́ ditioni filius eius Vuilhelmus, & poſt Vuilhelmum Gerardus, poſt Gerardum filius eius Vuilhelmus, atq́ huic ſucceſsit filius eius uocatus quoq́ Vuilhelmus, dux primus Iuliacenſis, Bergenſis & dux Geldriæ. Succeſsit autem ei in his ducatibus frater eius Rainoldus, qui mortuus eſt anno Chriſti 1423. manſitque poſt hæc tempora ditio Montenſis apud ducatum Iuliacenſem. Sunt qui aiunt comitatum Montenſem erectum eò tempore quando Henricus ſuperbus fuit depoſitus à Friderico primo. Anno tamen Chriſti 1356. fecit Carolus quartus ex comitatu marchionatum, & filius eius Vuenzeslaus ſublimauit ad ducatum. Incipit autem regio iſta apud inferiorem Veſaliam, aſcenditq́ iuxta Rhenum magno ſpacio, cuius præcipuum oppidum aiunt eſſe Duſcheldorff.

Comitatus de Altenna.

DE DVCATV CLIVENSI. *Cap.* CCVII.

EO tempore quo Cæſar Iuſtinianus rerum eſt potitus, anno ſcilicet Chriſti 711. fuit in regione Cliuenſi filia unica Domini illius terræ, Beatrix nomine, quæ ampliſsimam habuit ditionem, quin & caſtellum Neomagus cum attinentijs eius erat illius. Ex

truxit quoq́ caſtellum & appellauit nomen eius Cleuam. Maritum uerò eius quem iuuenem de genere militari accepit, creauit Theodoſius Imperator in comitem. Poſt eum præfuerunt regioni poſteri eius, quarum nomina ſunt, Theodoricus, Rainoldus, Lunolfus, Iohannes, Rupertus, Balduinus, Ludouicus, Eduuardus Ludouici frater, & poſt eum Luthardus Eduuardi filius, qui ſuo tempore, nempe anno poſt Chriſtum natum 289. in ſua habuit poteſtate Nuſsiam oppidum. Genuit autem cum Bertha uxore ſua, filia Arnolfi Imp. Balduinum II. comitem & Richfridum. Hunc ſubſecuti ſunt filij & filiorum filij, Arnoldus Vuichmannus, Conradus, Theodoricus, Dietherus, Arnoldus, Theodoricus, Arnoldus 3. Arnoldus 4. Theodoricus 5. Theodoricus ſextus, ſeptimus, octauus, nonus & Theodoricus decimus Ottonis frater: item Iohannes Ottonis quoq́ frater, qui mortui ſunt ſine liberis circa annum Chriſti 1330. & quum comitatus tunc rediret ad imperium, multi contenderunt pro eo. Anno Chriſti 1357. Adolfus de

Cleua caſtellũ

Primus dux Cliuenſis.

marchionatu, archiepiſcopus Colonienſis, reſignato epiſcopatu impetrauit à Carolo
quarto comitatum iſtum. Deinde anno 1389. filius eius Adolfus factus eſt comes Cli-
uenſis & marchio. Idem quoq; factus eſt dux in concilio Conſtantienſi anno Chriſti
1417. Deinde anno 1443. Iohannes Adolfi filius factus eſt ſecundus dux Cliuenſis. Sub
iſto duce anno Chriſti 1454. alienatum eſt oppidum Sœſt ab archiepiſcopatu Colonien-
ſi & uenit ad ducatum Cliuenſem. Anno Domini 1480. Iohannes memorati ducis fili-
us factus eſt dux Cliuenſis & comes in marchionatu. Huius filius qui etiam Iohannes
fuit uocatus, duxit uxorem Mariam filiam unicam Vuilhelmi ducis Iuliacenſis, factuſq;
eſt per eam dux Iuliacenſis & Bergenſis. Suſtulit autem ex ea filium Vuilhelmum no-
mine, qui noſtro tempore regionibus præeſt.

DE COMITATV HOLANDIAE ET EPISCOPATV Traiectenſi. Cap. CCVIII.

IN Deſcriptione Galliæ haud procul à fine ſcripſi nonnihil de Holandia & comitib.
eius, quo pacto ſcilicet hæc regio uenerit ad ducem Burgundiæ ac deinde ad Maxi-
milianum ducem Auſtriæ. Hic nunc paulo fuſius ſcribam de ipſa & epiſcopatu Traie-
ctenſi, de ciuitatibus eius, atq; de ſucceſsione comitum eius, & quoties dominium illud
ad aliam fuerit translatum familiam. Principio ſciendum, Holan-

diam circa incarnationem Chriſti incultam fuiſſe regionem, obdu
ctam magna ſylua, præſertim ea parte quæ eſt inter duos Rheni ri
uos, Vualam ſcilicet & Rhenum: nec Rhenus tunc rectà ſuo cur-
ſu pertinuit Dordracum, ut noſtro tempore, ſed infra oppidum
Vuick riuulus quidam à Rheno extrudebatur uerſus Dordracum,
qui uocabatur *Leck*, Rhenus uerò curſum ſuum uerſus Traiectum
deflexit atq; inde uerſus Leidam & mare, efficiens unà cum Vua-
la inſula, quæ Batauia ac deinde Holand. fuit uocata. Quomodo
Batauia. uerò Rhenus ſe Lecho immiſcuerit, unoq; milliario infra Traiectũ in eum riuum ſegre-
gatus fuerit, dicam infrà. Putant ab initio epiſcopum Traiectenſem dominum fuiſſe hu
ius regionis, quam illi donauit cum omnibus prouentib. eius Carolus magnus atq; ſuc
ceſſores eius uſq; ad Carolum Caluum, idq; eo animo, ut circumiacẽtes terras doctrina
Quales olim ſua ad Chriſti fidem conuerterent, eaſq; ſibi ſubiectas tenerent. Fuerunt eo tempore re-
epiſcopi. ligioſi & Deo deuoti epiſcopi, qui ſpiritualibus rebus animum magis quam corporali-
bus intendebant, atq; ob id Imp. & reges illis inclinati, dederunt eis terras & populos.
feceruntq; diſpenſatores feudorum erga duces & comites, ſicut anno Chriſti 1021. præ-
ſente Henrico Imp. multi comites ſeſe uaſallos & beneficiarios exhibuerunt Adelbol-
do epiſcopo Traiectenſi. Ducebantur Imp. in terris diſpenſandis hac ſpe, ut ſi religio-
ſos epiſcopos & abbates præficerent populis & regionibus, beneficiarij eorum atten-
dentes beneficorum integram & Chriſtianam uitam, ipſi quoq; integriores eorum ex-
emplo redderentur. Factum proinde eſt, ut dum epiſcopi ſanctiori pollerent uita, ſimul
quoq; grauarentur pluribus diuitijs. Dotato itaq; epiſcopatu Traiectenſi magnificè à
Rom. Imp. habuit rex Franciæ Carolus Caluus nobilem quendam in aula ſua, Theodo
ricum nomine, quem Holandiæ dedit præfectum. Is nonnihil cœpit deplumare epiſco-
patum, ſicut & ſucceſſores eius Holandiæ præſides, atq; in hunc modum perpetua di-
ſcordia nata eſt inter comitatum Holandiæ & epiſcopatum. Habuerunt comites pro ſe
Galliæ reges ſicut epiſcopi Romanorum reges, qui epiſcopatum fundauerãt & dotaue
rant. Theodoricus comes quartus huius nominis, cœpit Adelboldum decimum nonũ
in ordine epiſcopum, uinctumq; tenuit Iſelmondæ integro triennio. Durauit hæc inter
Qualis facies epiſcopos & comites diſcordia uſq; ad tempora noſtra, quando terra ipſa in unum coa-
Holandiæ. cta eſt dominium, & ſublatum omnis diſcordiæ ſeminarium. Holandia itaq; Germaniæ
prouincia, ad ſeptẽtrionem alluitur mari, & quod reliquum eſt Rheni fluminis brachia
intercipiunt inſulamq; efficiunt: eſt paluſtris, paſcuoſa, pluribus ſtagnis ac maris inter-
fuſa finibus. Principatus eccleſiæ Traiectenſis hodie Imperatori ſubijcitur, latamq;
comprehendit terram, diuerſis meatib. Rheni interclusam, cui ab oriente Friſij, à Meri-
Vueſtphali iunguntur. Traiectũ diues & populoſa ciuitas eſt, epiſcopus urbis quadra-
ginta millia pugnatorũ, ſi quando neceſsitas ingruit, educit ad bellum. Potus genti cer-
uiſia, uinũ mercatores afferunt. In hac ciuitate memoria noſtra multæ fuẽre ſeditiones,
cùm epiſcopum uni parti acceptum altera recuſaret.

Genea-

Genealogia comitum Holandiæ.

1 Teodoricus primus princeps & comes Holandiæ anno 863.

2 Theodoricus filius eius qui Friſiæ quoq; fuit dominus

3 Arnoldus Theodorici filius

4 Theodoricus Arnoldi filius

5 Theodoricus comes 1035

6 Florentius comes.

Mortuo comite Florentio, Gertrudis relicta eius accepit maritum Rupertum comitem Flandriæ, qui nomine uxoris & filiorum eius adminiſtrauit comitatum Holandiæ.

Hic dictus fuit Friſius certa quadam ratione, quam in Flandria ſignaui. Poſtea fuit pulſus ex Holandia per Gotfridum ducem Brabantiæ & Lotharingiæ, qui potenter Holandiam & Selandiam ſibi ſubiugauit. Perdomuit quoq; gladio ſuo Friſios & ad obedientiam coegit. Deinde anno Chriſti 1076. uenit Theodoricus dicti Florentij filius, & nemine reſiſtente ſubegit utranq; regionem, Holandiam & Friſiam. Deficientibus autem ab eo Friſijs, commiſit duas pugnas cum eis.

7 Theodoricus filius Florentij — 8 Florentius filius Theodorici — 9 Theodoricus filius Florentij — 10 Florentius
- 11 Theodoricus
- 12 Vuilhelmus

Vuilhelmus 12 factus eſt anno Chriſt 1203. comes Holandiæ & Selandiæ atq; Oſt Friſiæ. Fuit quoq; legitimus hæres regni Scotiæ propter matrem ſuam.

12 Vuilhelm9
- Vuilhelmus
- Otto
- 13. Florentius cuius uxor fuit duciſſa Brabantiæ
  - 15. Vuilhelmus. Hic fuit electus anno Chriſti 1248, Romanorum rex.
  - Margreta, cuius maritus fuit comes Hannonienſis.
  - 17. Iohannes comes Hannoniæ & Holandiæ.
  - Florentius.

Vuilhelmus 14. electus rex Rom. potitus eſt magna uictoria contra comites Flandrēſes id quod in Gallia ſub titulo comitatus Flandren. ſignaui. Vltimo uerò idem coadunato ſuorum ualido exercitu, 28 die Decemb. in Friſones mouit. Cum autem Friſonum terra ſic admodum paludinoſa, & ob id non ſatis tutus acceſſus commeantibus, rex ipſe dum exercitum præcedere & locum ubi ad hoſtes commodè intrare poſſet cogitauit, caballus cui inſederat ceſpitans in paludem glacie coopertam præceps prolabitur, ita ut nec regredi fuerit poſsibile. Dum autem hinc inde cum equo paludi immerſus uolutaretur, Friſones qui ad explorandum hoſtium aduentum in arundineto proximo latitabant, quempiam ex militibus fore exiſtimantes, occurrunt, atq; regem luto hærentem, nec ultra nec citra progredi ualentem interficiunt, anno ætatis ſuæ 27. regni autem ſeptimo. Tertia uerò die increbuit rumor exercitui eius regem à Friſonibus interfectū, unde animis non parum conſternatis dum ad locum interfectionis perueniſſent, hunc in cuiuſdam abiecti hominis domuncula ſepultum inueniunt, cuius cadauer exhumantes ad Mittelburgum transferunt, & in monaſterio quodam ſepeliunt.

Vuilhelmus rex perit.

14. Vuilhelmus rex Rom. — 15. Florentius anno 1255.
- 10. Iohannes, ſine hærede defunctus
- Theodoricus
- Florentius
- Vuilhelmus

Mortuis iſtis comitibus ſine uirili ſemine, peruenit comitatus ad Iohannem Hannoniæ comitem, qui fuit filius ſororis Vuilhelmi regis.

17. Iohannes comes Hannoniæ & Holandiæ
- 18. Vuilhelmus. Iſte Vuilhelmus factus eſt anno Chriſti 1304. Dominus multarum terrarum, duxitq; uxorem Philippi regis Franciæ ſororem, ex qua ſuſtulit 3. filios & unam filiam
- Iohannes
- Henricus

18. Vuilhelmus
- Iohannes
- 19. Vuilhelmus. Hic factus eſt anno 1337. comes Hannoniæ, Holandiæ, Selandiæ & dominus Friſiæ.
- Ludouicus
- Margreta

Hic rurſū defecit uirile ſemē, atq; ob id maritus Margretę, Ludouicus dux Bauarię, comes Palatinus Rheni & Imp. factus eſt año Chriſti 1345. comes Hānonię, Holādię, &c.

20 Ludouicus Bauarus, Imperator
- 21 Vuilhelmus, cuius mater retinuit Hannoniam.
- 22 Albertus
  - Margreta duciſſa Burgundiæ
  - 23 Vuilhelmus. 24 Iacoba
  - Iohannes epiſcopus Leodienſis.
- Otto marchio Brandenburgenſis.

Anno Chriſti 1388. ſucceſsit Albertus princeps Palatinus fratri ſuo Vuilhelmo in comitatu Holandiæ & Hānoniæ, &c. Alberto ſucceſsit filius eius Vuilhelmus anno 1404. Is autem unicam relinquēs filiā Iacobā nomine, tradidit illi tot comitatus gubernādos, ſed quos

ſed quos illa retinere non potuit, eò quod patruus eius Ioannes coadiutor Leodienſis,
relicto epiſcopatu contendit quoad uixit pro fratris defuncti ditione, neptem ſuam in-
pugnans octo annis. Tulit illi ſuppetias Iohannes dux Burgundiæ atq; Brabantiæ: do-
mina autem Iacoba nihilominus regimini præfuit cum quatuor maritis ſuis, quos ſuc-
ceſsiuè accepit, uixq; in adminiſtratione decem & nouem annis, tametſi in magno labo
re & moleſtia. Primus eius maritus fuit dux Carolus Delphinus, ſed qui mortuus eſt pri
uſquam coronam regni obtineret. Secundus fuit regis Angliæ frater. Tertium ignoro.
Quartus fuit eques auratus ex Selãdia. Mortua domina Iacoba, uenit anno Chriſti 1425
Philippus dux Burgundiæ filius ducis Iohannis & ſubiecit ditioni ſuæ Hannoniam,
Holandiam, Selandiam & Friſiam, eo quod mater eius Margreta fuerat filia Alberti du
cis Bauariæ, & ſoror Vuilhelmi ducis Bauariæ, ultimi domini Holãdiæ & Selandiç, &c.
Is præfuit regionibus iſtis pacificè uiginti ſex annis author hic fuit ordinis equeſtris au-
rei uelleris, quem anno 1429. Bruxilis inſtituit. Succeſsit autem ei Carolus dux Burgun-
diæ, præfuitq; anno Chriſti 1461. omnibus memoratis regionibus. Suſtulit etiam ex filia
ducis Borboniæ unicam filiam, hæredem omnium ſuarum regionum Mariam nomi-
ne, quam duxit uxorem Maximilianus dux Auſtriæ, factus per eam Dominus Burgun
diæ, Hannoniæ, Holandiæ, Selandiæ & Friſiæ. Genuit autem illa ei Philippum & fili-
am unam Margaretam. Philippus genuit Carolum & Ferdinandum.

DE BATAVIA QVAE HODIE EST HOLANdia. Cap. CCIX.

QVum olim Catthi inteſtino bello laborarent, una horum natio rebus ſuis conſul-
tura ad Rhenum longius digreſſa eſt, ibiq; inſula conſedit. Bataui inquit Tacitus,
non multum ex ripa ſed inſulam annis Rheni colunt, Catthorum quondam populus
& ſeditione domeſtica in eas ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Rom. Imp. fierent. Idem
autor lib. 18. ſic ſcribit: Bataui donec trans Rhenum agebant pars Catthorum, ſeditione *Bataui ex Catthis nati.*
domeſtica pulſi, extrema Gallicæ oræ uacua cultoribus, ſimulq; inſulam inter uada ſitã
occupauere, quam mare oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit.
Fuerunt olim Bataui populi robuſtiſsimi, & qui cæteras Germaniæ inferioris nationes
ſuperauerunt, progeniti, ut multi ſentiunt, ex Catthis Germaniæ populis, qui traiecto
Rheno hanc regionem occupauerunt. Ab his putant exortam ciuitatem Catuicum, in
oſtio Rheni ſitam. Eſt regio iſta noſtris temporibus cultiſsimè inſtructa oppidis, caſtel-
lis & uicis. Eſt paluſtris quidem & aquis perfuſa, ſed interim habet paſcua optima, nu-
triens pecora multa. Sunt qui putant uocem Holandiç deriuatam à Germanica dictio-
ne *Hol*, quæ ſonat ciuitatem, quod ſcilicet regio illa ſit caua & antris referta. Alij putant
dictam *Holand*, quaſi *Holtzland*, ob id ſcilicet quod ab initio regio iſta, fuerit magna
ſylua multiſq; lignis obducta. Quando uerò & quomodo ea ſylua fuerit exterminata,
per nullos hiſtoricos eſt proditum, niſi quod Cornelius Hortenſius putat id factum per

tempeſtuoſam inundatio-
nem aut æſtum maris, qui
ſuo fremitu obſtruxerit exi-
tus Rheni, congeriem are-
næ meatui eius obijciẽs un
de aqua ſtagnata & uentis
agitata arbores radicitus e-
uulſerit, Rhenumq; in aliũ
alueum impulerit, nempe
ad Lechum ubi in hunc uſ-
que diem Rhenus Lechus
appellatur, & alueus Rheni
uetuſtus adhuc in terra ap-
paret, inter quem & Vualã
propriè Batauia olim locũ
habuiſſe putatur. Suſpican-
tur autem quidam hanc terræ mutationem incidiſſe in annum Chriſti 860. Fuit etiam
anno Chriſti 1170. magna in ea regione inundatio, quæ uſq; ad Traiectum deſæuijt.

Scribunt

Scribunt ueteres, Rhenum fuiſſe temporibus ſuis bicornem, duobuſq; oſtijs ingreſſum marte. Nam Iſela tunc nullius fuit exiſtimationis, aut fortaſſe omnino non fuit, ſed interim meatum ſibi fecit. Riuus unus retinuit nomen Rheni, ſed deflexit à *Vuit* ad Traiectũ, atq; inde ſemitam habuit uerſus Vuordẽ & Leidẽ & apud Catuuic lapſus fuit in mare. Hinc conſurrexit aut emerſit magna, lata & feraciſsima inſula inter Vualam & Rhenum, quæ poſtea in magnam abijt contractionem, ubi Rhenus Lechi apprehendit alueum. Anno Chriſti 1420. aut ſecundum alios anno 1446. decima ſeptima Aprilis, mare in tantam rabiem excitatum fuit, ut poſt Dordracum eruptionem ſibi fecerit, diſſoluerit factos aggeres, liberumq; in terram acquiſierit ingreſſum, perdiderit terras & homines, oppida & uicos. Submerſæ tunc fuerunt ſedecim parochiæ & interierunt circiter centum millia hominum unà cum pecoribus & rebus ſuis. Senſitq; tunc Dordracum non uulgare damnum.

Inundatio maris.

TRAIECTVM, VVLGO VTRECHT.

Cap. CCX.

SVnt qui putant epiſcopatum, qui hodiè Coloniæ eſt, olim Traiecti fuiſſe. Sed poſtquam Traiectum per Nordmannos Danos fuit direptum & euaſtatum, archiepiſcopatus tempore diui Bonifacij aut paulòpoſt eius tempora, nempe circa annum Chriſti 755. fuit Coloniam translatus. Deinde Carolus magnus Traiecti rurſum excitauit epiſcopatum, dotauitq; terris & hominibus. At Carolus caluus ueniens aliquot annis poſt Carolum Magnum & inſtituens in Holandia comitatum, ſpoliauit nonnihil epiſcopatum, diſcreuitq; unum dominium ab altero. Ad comitatum pertinuerunt ab antiquo hæ ciuitates, Sconhofen, Dordrecht, Amſterdam, Alcmar, Gauda ſiue Gauu, Vuorden (quæ aliquando epiſcopi fuit) Leiden, Harlem, Delfft, Hagen, Veteres aquæ, &c. Epiſcopatus autem ciuitates, arces & uici fuerunt plurimi, incipientes à Traiecto & diffuſæ ultra Iſelam uſq; ad Schuuollam. Fuit epiſcopus quidam nomine Gotfridus, qui condidit Montfort & Vuorden contra comitatum Holandiæ. Nam habuit epiſcopatus perpetuas lites contra uicinarum terrarũ Dominos, præſertim contra ducem Geldriæ, qui non parum epiſcopos Traiectenſes incendijs & direptionibus moleſtauit, in terra ultra Iſelam, ſita. Fridericus marchio Badenſis, epiſcopus Traiectenſis, itemque Philippus Burgundus epiſcopus, & Henricus Palatinus epiſcopus grauiſsimè afflicti ſunt à Carolo duce Geldri, & multi ex ſubiectis depauperati plurimæq; ciuitates & uici ſubacti. Conatus eſt dux Henricus epiſcopus Traiectenſis noſtro æuo multis & uarijs medijs pacem facere cum duce Carolo, ſed inanis fuit conatus eius. Procurauit Geldrus apud Traiectenſes ciues & Canonicos ipſos, ut conſpirarint contra epiſcopum ſuum, unde & multi capti fuerunt, & duo ſaccis inſuti atq; in Renum ſubmerſi. Stabant tamen aliqui ciues à parte epiſcopi, at maior pars aduerſabatur illi, creuitq; diſſenſio illa in apertum & diutinum bellum, & perierunt interim multi. Geldrus inuaſit Traiectum, fecitq; regioni magnum negocium. Cæterum Henricus epiſcopus uidens ſe undiq; hoſtibus circumuentum, quærebat auxilium atq; inueniebat apud Carolum Cæſarem, ducem Brabantiæ & comitem Holandiæ atq; Flandriæ. Recuperauit magno apparatu bellico ciuitatem Traiectenſem & alia oppida quæ Geldrus occupauerat. Sed quia ſubditi eius trans Iſelam nulla poterant frui quiete, quin continuo à Geldro uexarentur, & epiſcopus perpetuo non poterat obſiſtere tyrannicis incurſionibus, quibus pauperes grauabantur, inito conſilio uiſum illi fuit pro commodo populi ditionem reſignare dominio Burgundico, eamq; incorporare ducatui Brabantiȩ & comitatui Holãdiæ, cuius poſſeſsionem ſuſciperet Carolus Imp. pro ſe & ſuis legitimis hæredibus quibus poſt eum ceſſuræ erant Brabantia & Holandia. Conuocatis ergo epiſcopus totius ditionis ſuæ proceribus, ſpiritualibus & ſecularibus, aperuit illis animi ſui conceptum, monuitque ut deliberarent in hac re quid conducibilius eſſet eis & toti reipublicæ. Placuit quibuſdam hoc epiſcopi propoſitum, alijs uerò diſplicuit. Videntes tamen quid futurum erat, conſenſit maior pars ut Traiectum & omnia oppida, iuriſdictio, prouentus, bona, agri, montes, ſyluæ, flumina & quicquid erat quod ad externum attinebat dominium, cederet deinceps in proprietatem Carolo Cæſari, & omnibus legitimis hæredibus eius utriuſq; ſexus ducibus Brabantiæ & comitibus Holandiæ. Poſt illam reſignationem epiſcopus abſoluit omnes ſubditos ſuos à iuramento ſibi præſtito, ita tamẽ ut ſeſe ſacra-

Epiſcopi Traiectenſes afflicti.

Epiſcopatus ditio incorporatur comitatui.

mentis

mentis obſtringerent Carolo Cæſari & ſucceſſoribus eius ducibus Brabantiæ comiti-
buſq; Holandiæ. Epiſcopus uerò ſibi & poſteris ſuis epiſcopis nihil præter iuriſdictio-
nem ſpiritualem reſeruauit. Illico poſt reſignationem iſtam, miſſa eſt anno Chriſti 1528.
legatio Romam ad pontificem, ut ille quoq; ſua autoritate confirmaret & roboraret
hanc ditionis translationem. In hunc itaque modum tota temporalis ditio epiſcopatus
Traiectenſis, quam pontifices illius loci tenuerant & adminiſtrauerant annis 916. tranſ-
lata eſt ad duces Brabantinos & comites Holandicos. Traiectenſis itaq; & tota regio-
nis ditio in hac translatione nedum dominium ſuum perdiderunt, ſed & omnia priuile
gia ſua ridiculè reſignauerunt. Interim enim quo ſub epiſcopo fuerunt, uixerunt domi
iuxta leges ſuas, nemini in mundo quicquam debentes. Singula oppida gubernata fu- *Traiectenſes*
erunt per ſuos ſenatus, cauſæ uerò totius regionis tractatæ fuerunt per tres ſtatus eius, *exuuntur pri-*
quorum ſupremum gradum habuerunt ſpirituales, alterum nobiles & militares, & ter- *uilegijs ſuis.*
tium uulgares. Fuerunt liberi ab omnibus exactionibus, niſi quod uectigal dabant de
potu & frumento. Nec habuerunt epiſcopi merum imperium ſuper ciuitates, ſed ſolum
ſuper rurales. Hanc libertatem Traiectenſis tota regio reſignarunt, & perpetuæ ſeruitu
ti ſeſe ſubiecerunt. Sed interim hoc commodi lucrifecerunt, ut poſt ſeditioſam illam,
contentioſam & inquietam uitam, quam inter ſe ſub priuilegijs illis duxerunt, uene-
runt ad coactam pacem, nacti principem quem timere coguntur, atq; abſtinere à ſeditio
ſa illa uita quam ſub epiſcopis egerunt. Hic itaq; finem facimus tractus Rheni occiden-
talis, aſcenſuri rurſum ad initium Rheni & luſtraturi latus eius orientale, quod ſcilicet
eſt à parte ueteris Germaniæ.

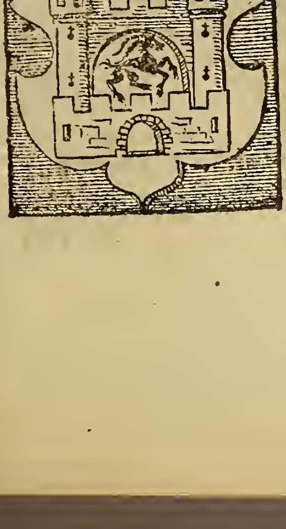
DE ALPIBVS ET SVMMIS MONTIBVS EX *quibus ſcaturit Rhenus, quorum cultores hodie uocantur Griſones, uulgo Graubundter & Churuualden.*

Cap. CCXI.

E'Regione Valeſiæ iuxta originem utriuſq; Rheni habitāt Griſones, qui olim Rhe-
ti & Canini appellati fuerunt. De iſtis & alijs populis qui ſummas inhabitant al-
pes, ex profeſſo ſcripſit Egidius Schudi Glareanus, & nos olim librum eius Germanica
lingua ſcriptum, utcunq; fecimus latinum addita magna charta deſcriptionis Helueti-
cæ. Anno ante Chriſti incarnationem 587. profecti Galli cum duce ſuo Belloneſo in Ita-
liam, magna occuparunt partem, expellentes etiam ex Tuſcia (in qua hodie ſunt Piſa,
Luca, Florentia, &c.) habitatores illius regionis, qui in exilium acti, cum duce ſuo Rhe-
to in aſperis alpium montibus iuxta originem utriuſq; Rheni & amnium Atheſis atq;
Eni conſederunt, in uallibus & montibus caſtella erigentes, denominationemq; à duce *Rheti unde di-*
ſuo Rheto accipientes. Succeſſu autem temporis Rheti illi multiplicati, dilatauerunt fi- *cti.*
nes ſuos uſq; ad lacum Podamicum infra Brigantium & uſque ad oppidum Vueſen &
lacum eius. Vltra uerò alpes uerſus Italiam expanderunt ijdem Rheti gremium ſuum
uſq; ad Cumum, Veronam & Tridentum. Primi Rheti dicti ſunt Canini, id eſt, Criſo- *Canini ſeu Cri-*
nes, qui pro bona parte Rom. ſubiecti fuerunt. Anno Chriſti 357. quum Conſtantinus *ſones.*
Imp. oppugnaturus Alemannos caſtra ſua mouiſſet ad campos Caninos, ibiq; curiam
ſuam aliquandiu habuiſſet, in planicie ſcilicet illa, atq; montium faucibus ubi hodie Cu
ria ciuitas eſt ſita, poſt receſſum eius cœpta eſt ædificari ciuitas Curienſis in illo loco, &
tota regio illa denominata Rhetia Curienſis, habitatores uerò eius Churuualenſes.

DE CVRIA PRIMA RHETORVM VRBE.

Cap. CCXII.

CVria, ſicut iam diximus, habet mediocrem antiquitatē, con
ſtructa circa annum Chriſti 357. ſenſimq; ampliata & muni
tior turribus effecta, elegantioribus domibus adornata, atq; ſta-
tim poſt ſui conſtructionem ad fidem Chriſti conuerſa. Nam cir-
ca annum Chriſti 495. tempore Clodouei magni, habuerunt Cu
rienſes epiſcopum, id quod colligitur ex diui Fridolini legenda.
Hæc ciuitas noſtro tempore iuxta morem patriæ ſatis bene eſt *S. Lucius.*
extructa, diſtans à Rheno itinere dimidiæ horæ, ſita iuxta duos
montes, triangularis, cōſurgens ſcilicet prope curiā cathedralē in
angulum,

angulum,qui tamen ipſam cathedralem complectitur curiam. Monaſterium uerò ſancti Lucij parum abeſt à mœnijs curiæ epiſcopalis,ad iactum ſcilicet baliſtæ. Factum eſt noſtro tempore ex monaſterio hoſpitale. A' tergo ciuitatis & curiæ cathedralis prorumpit ex montium conuallibus magnus amnis, per quem copia lignorum in ciuitatem infertur. Ab oriente ciuitatis ſunt montes plurimis conſiti uineis, & uinum quod ibi creſcit, album & rubeum, ſatis præſtans eſt. Eſt in hac urbe frequens mercium ultra citraq; montes proficiſcentium depoſitio atq; impoſitio. Nam quum in Longobardiam tranſmittendæ ſunt, ſingulis iumentis duæ ſarcinæ imponuntur, ob id quod neq; bigæ, neq; quadrigæ ultra montes currere queant. Equi uerò ad hunc laborem aſſueti, reportant uinum generoſum, quod uulgò *Veltlin* uocant. Cæterum in montibus illis Curienſibus inueniuntur uaria genera animalium & auium, ſpecie non differentium ab animalibus Valeſiæ, ut ſunt ibices, capricorni, mures montani, uultures, lagopi, phaſiani, galli ſylueſtres, parniſæ, &c.

DE CVRIA CATHEDRALI CVRIENSIS CIVItatis. *Cap.* CCXIII.

INcluditur quidem curia cathedralis mœnijs ciuitatis Curienſis, ſed tenet altiorem locum, habetq; clauſuram tantæ amplitudinis ut comprehendat epiſcopales ędes, Canonicorum domos & cathedralem eccleſiam, quæ omnia pro more regionis ſatis magnificè ſunt extructa, præcipuè tamen epiſcopi curia eſt ſplendidè ab intra & extra ornata, regalibuſq; manſionibus decorata. Nihil eſt quod urbem illam deformiorem reddit quàm incompoſita domorum tecta, quæ uice coctilium tegularum lapidibus latis aut tabulis ligneis inconcinnè teguntur. Non enim habent montes illi ſaxoſi & aſperi idoneam terram, unde lateres coqui poſsint.

DE EPISCOPATV CVRIENSI. *Cap.* CCXIIII.

EST epiſcopatus Curienſis in Rhętis unus ex uetuſtiſſ. Germanię epiſcopatibus, cœpitq; circa annum Chriſti 440. Aliqui contendunt primum eius epiſcopatum fuiſſe S. Lucium ſed numerus annorum non conuenit. Lucium hunc aliqui regio ſtemmate apud Britannos ortum & natum eſſe affirmant; conuerſumq; ad Chriſti fidem anno 176. imperante Marco Antonino. Venit amore propagandæ fidei Chriſtianæ in Germaniam, cœpitq; primùm prædicare Salisburgi; poſtea Auguſtæ Vindelicorum: ubi cum eijceretur ab infidelibus, dicitur Curiam cum ſorore Emerita ceſsiſſe, ibiq; idololatricas repræhendens opiniones & Chriſtum prædicans, cum ſorore martyrio eſt coronatus. Alij hunc Lucium Cyrenæum fuiſſe putant, Simonis illius, qui Chriſti crucem portauit, filium. Primus itaq; Curiēſis epiſcopus ſignatur Aſimo, qui anno Domini 452. in Chalcedonenſi fuit concilio. 2. Puricius, alijs Prurícius, cuius temporibus legitur S. Fridolinus condidiſſe S. Hilariæ templum, quod nunc diuo Martino eſt dicatum. 3. Claudianus. 4. Vrſicinus. 5. Sidonius. 6. Eddo. 7. Valentianus. 8. Paulinus. 9. Theodorus. 10. Verendarius. 11. Conſtantius. 12. Ruthurdus. 13. Baldebertus, qui præfuit anno 720. Sub eius gubernatione cœptum eſt à S. Pirminio monaſterium Fabarianum ordinis S. Benedicti. 14. Paſchalis comes Brigantinus, Vigilij præſidis Rhetiæ filius. 15. Victor, legitimus filius paſchalis epiſcopi. Hic unà cum matre ſua circa annum Chriſti 760. fundauit in Tumleſch cœnobium nobilium dominarum, in loco Catzenſi, ſed quæ egredi & nubere poſſunt. 16. Vigilius comes Brigantinus. 17. Tello filius Victoris Rhetici, tyranni, qui pium uirum Placidum apud Diſentinenſe monaſterium obtruncari fecit. Hic condidit & extruxit cathedralem eccleſiam Curienſem quæ hucuſq; illæſa manſit. Eſt anno Domini 784. mortuus. 18. Conſtantius. Huic dedit Carolus magnus priuilegia magna, conſtituitq; eum rectorem & defenſorem Rhętię. Dedit etiam ei parrochiam Seleſtadianam in Alſatia. 19. Remigius. 20. Victor, cui Rodericus & Herloinus comites quædam bona per uim tenuerunt, ſed ad reſtituendam coacti ſunt per Ludouicum Imp. 21. Verendarius. 22. Eſſo. 23. Rotharius, cui Carolus Craſſus dedit anno 881. ditionem Flums. 24. Theodolphus ſeu Dietholfus, ab Arnolfo Imperatore confirmatus. 25. Vualdo. 26. Hardobertus. Habuit iſte coadiutorē nomine Lutolfum, qui fuerat cācellarius Ottonis primi Imp. cui Imp. donauit anno Chriſti 959. mediā partē ciuitatis Curienſis, totū teloneū, parochias S. Martini & Hilarij & ſacellū Carpophori in Thrimmis: Actum Fratislare anno quo ſupra. 27 Hildibaldus: Cui dedit Otto ſecundus Imp. anno

980. pen=

980.penſionem uectigalium pontis Clauenenſis in Prægallia perpetuò poſsidendã.31.
Hartmãnus baro, monachus conuentualis in Einſidelen, deinde Abbas Fabarianus &
ultimo epiſcopus Curienſis.33.Henricus monachus ex Augia: cuius temporibus anno
ſcilicet 1078. Vuelfo dux Bauariæ mouit exercitum in Rhetiam Curienſem contra Otto
nem comitem Curienſem, perdiditq; eam regionem, eo quod Henricus epiſcopus & a-
lij proceres Rhetiæ homagiũ præſtitiſſent Rudolfo electo in Rom. regẽ cõtra Henricũ
quartũ. Fuit aũt diocœſis Curienſis poſt eã deſolationem integro anno ſine præſule, do
nec tãdẽ Marpertus præpoſitus Auguſtanus ſimoniacè ſe intromiſit, ſed qui anno 1085.
in quadã ſinodo excõmunicatus ab adminiſtratione eſt reiectus.35. Vdalricus. Hic año
Domini 1105. miſſus fuit cum archiepiſcopis Treuerenſi & Magdeburgenſi à comitijs
Moguntinis ad pontificẽ Rom. pro obtinenda confirmatione Henrici quinti, qui cõtra
patrẽ Henricũ quartũ electus fuit in Rom. regẽ. 37. Vuido. Hic fuit anno 1114. in comi-
tijs Baſilienſibus.38. Cõradus à Bibreck Sueuus. Huius temporib. nẽpe anno 1165. Hu-
go Palatinus Thubingenſis, comes Brigantinus atq; Rheticus mouit arma cõtra Vuel-
fonẽ ducem Bauariæ & Spoleti auunculũ ſuum maternum, affiixitq; eum iuxta Danu-
bium.39. Conradus ſecundus.40. Egino. Hunc appellauit Fridericus Imp. principem. Ip
ſe in feudum dedit Friderico duci Sueuiæ filio Friderici Imperatoris aduocatiam eccle-
ſiæ Curienſis, cõditione tali, quali antea Rudolfus comes Brigãtinus, & poſt eũ Rudol
fus à Pfullẽdorf eã habuerãt. Actum Mengẽ indictione tertia, anno Domini 1170.41 V-
dalricus baro à Degerfeldẽ ſupra Clingnouu in comitatu Badẽſi, primũ abbas apud S.
Gallum;

Gallum, præfuit epiſcopatui annis octo, & reſignauit epiſcopum anno 1182. Brunoni, reſeruata ſibi abbatia S. Galli. Fecit autem iſtud propter reformationem ab Alexandro papa tertio factam ne quis duas poſsideret prælaturas 24. Bruno 45. Henricus Canonicus Saltzburgenſis 44. Reinherius, qui ab Ottone quarto regalia ſuſcepit 45. Arnoldus. Hic iuſſu Rom. pontificis, deduxit anno Domini 1211. Fridericum iuniorem regem Siciliæ per terram ſuam uſq; ad Conſtantiam, quum primum proficiſceretur in Germaniam contra Ottonem quartum Cæſarem 46. Henricus comes à Realt 27. Albertus præpoſitus ſancti Stephani apud Conſtantienſes 48. Rudolfus baro à Gutingen, abbas apud S. Gallũ, mortuus Rom. anno 1226. 49. Bertholdus canonicus Cõſtantieñ. interfectus anno 1233. 50. Vdalricus comes à Kyburg & monachus conuentualis in Einſidlẽ. Hic fundauit anno Chriſti 1230. Vitoduri, Montem ſanctum. 51. Volcardus de Neuuenburg 52. Hẽricus comes Montfortenſis, qui ædificauit arcem Furſtennouiã 53. Cõradus baro de Bellemont 54. Fridericus comes de Montfort, filius Vlrici comitis Brigantini & Frater Vuilhelmi abbatis S. Galli. Fecit iſte epiſcopus fœdus cum Petro epiſcopo Sedunenſi contra Rodolfum ab Habſpurg Rom. regem, talibus conditionib. ut neuter alterum deſereret quacunq; tẽpeſtate ingruẽte eò quod bello fuerat à rege laceſsitus. Sed tandẽ in pugna apud Balzers captus eſt epiſcopus unà cũ barone de Grieſſenberg, & Domino Eberhardo ab Aſpero monte, qui & in ea pugna interijt, poſtquam arma mouerat contra comites, Vuerdenbergeñ. Veldkirchenſes atq; Schellenbergeñ. anno Domini 1288. Epiſcopus uerò biennio in cuſtodia detentus, & inde aliquãdo aufugere uolens, quũ per funẽ, ex linteaminib. factũ, deſcẽdere uellet ex ſublimi turri, cadẽs in terrã mortuus eſt anno 1285. 55. Bertholdus, factus eſt epiſcopus anno 1290. 56. Sifridus baro de Flums. Hic conſtituto adminiſtratore Rudolfo comite à Montfort, factus eſt monachus 57. Hermãnns baro ab Eſchibach, primũ conuentualis apud Heremitas in Einſidlen, deinde abbas Fauarienſis, ac ultimo epiſcopus Curienſis 59. Ioãnes, factus epiſcopus anno milleſimo trecenteſimo uigeſimo ſeptimo interfectus anno 1333.

60. Vdalricus à Lentzburg dictus Schultheis, monachus Einſidlenſis. Hic à Ludouico Rom. marchione Brandenburgenſi, in bello iuxta Atheſim geſto, cum multis nobilibus fuit captus, eo quòd Carolo regi Bohemorũ ſuppetias tuliſſet contra Ludouicum quartum Imp. patrem dicti marchionis, Tyrolenſemq; comitatum Bauaro eripuiſſet. Liberatus tamen poſtea fuit & mortuus domi, anno 1355. 61. Petrus ex Bohemia natus, qui poſt relictum pontificatum Curienſem factus eſt epiſcopus Morauienſis.

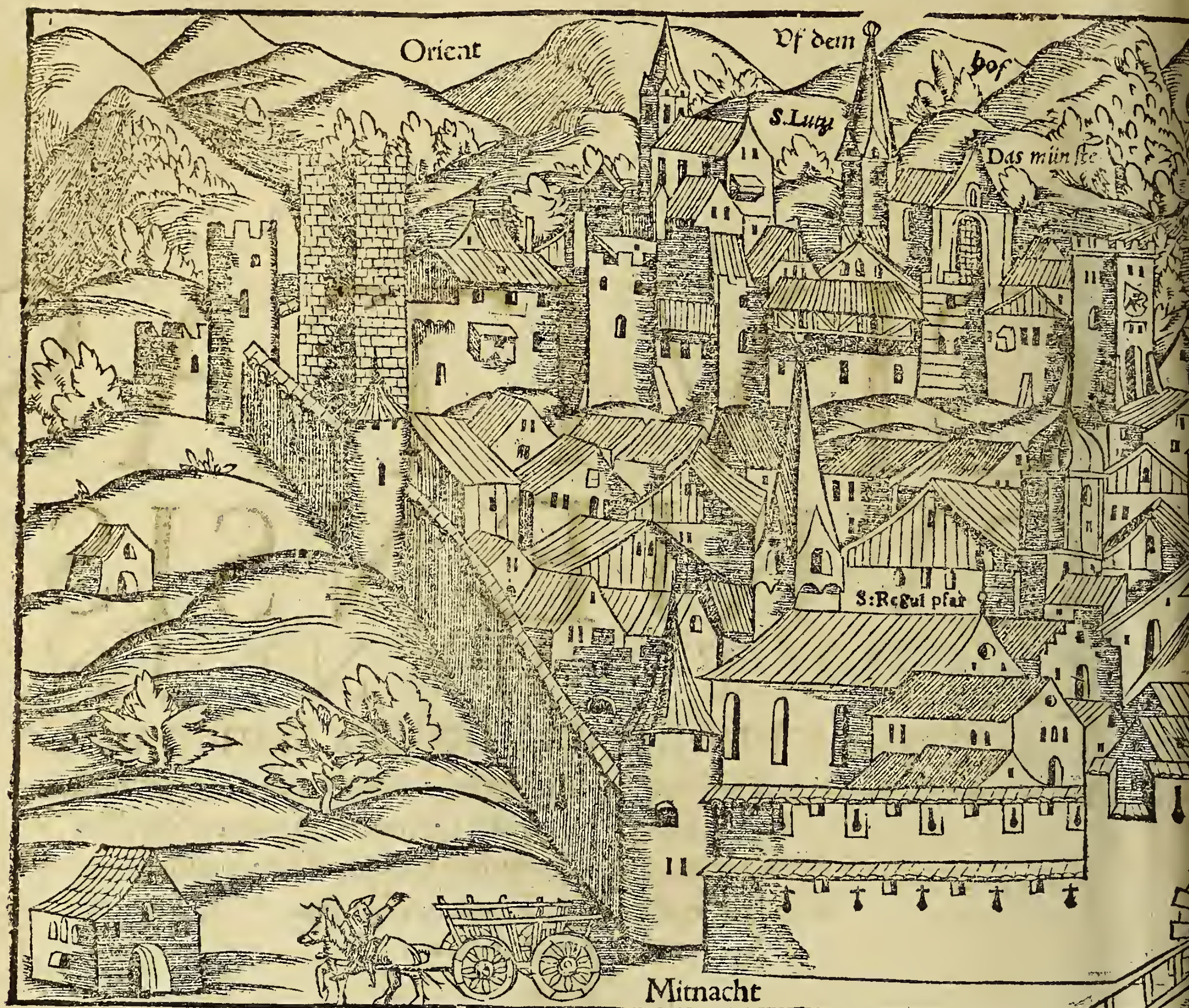
62. Fridericus de Mentzingen aliàs Neutzingen. Fuerat iſte cancellarius Leopoldi ducis Auſtriȩ, relictaq; Curia uenit Brixiam 63. Ioannes. Fuerat iſte Cancellarius Alberti ducis Auſtriæ, obijt 1389. 64. Hartmãnus comes à Vuerdenberg & Dominus in Sargans, antea uerò Commendator ordinis Ioannitarũ. Hic fratribus ſuis uolens opem ferre, diutinũ geſsit bellum contra Lupoldum ducem Auſtriæ propter limites Dominiorum & propter aduocatiam Rhineckenſem. Sed apud Veldkirchenſes à comite Stulingenſe captus unà cum fratre Hugone comite à Sargans, tandem poſt nouem menſes facta compoſitione reſtitutus eſt libertati, mortuus anno 1416. 65. Ioannes dictus Abundi, tempore Concilij Conſtantienſis 66. Ioannes cognominatus Naſſo 67. Conradus à Rehberg 68. Henricus baro ab Heuuen, obijt 1472. 69. Leonhardus Cancellarius ducum Auſtriæ, mortuus anno 1417. 70. Ortliebus baro de Brandis, Noluerunt ciues Curienſes hunc agnoſcere Dominum ſuum, ſed maluerunt eſſe ſub imperio, quod tamen à Friderico Imp. nullo iure obtinere potuerunt. Multa hic epiſcopus à ſuis eſt paſſus, & tãdem anno 1491. mortuus 71. Henricus baro ab Heuuen. Hic pacem habuit in epiſcopatu uſq; ad annum 1498. Tunc magnum exortum fuit diſsidium in ditione Furſtenburgẽſi contra Tyrolenſes. Inijt propterea iſte epiſcopus fœdus cum ſeptem Heluetiorum canonibus, ſicq; poſt multa bella ſopito uno diſsidio, alibi aliud natum fuit incendiũ, nẽpe Guttenbergij & Meienfeldi. Perſuaſus epiſcopus reliquit Tyrolenſibus arcem Furſtenberg, & poſt multa promiſſa, arx ipſa fuit ſpoliata & incenſa, ipſe uerò ad Enipontẽ translatus & contumelia affectus, diſcedens uenit Argentinam. Paulò poſt ſublata diſcordiæ occaſione, redijt epiſcopus anno Chriſti 1503. ad poſſeſsionem ſuam. Conuenientes deinde partes in Veldkirchio ut pacem facerent, diſcuſsis ſingulis controuerſijs conuenit tandem inter eos. Sed reuerſis epiſcopo & legatis ligarum à comitijs illis,

innoteſ- Ciuitas

CIVITAS CVRIENSIS CAPVT RHENI, IN

Faucibus montium ſita, habens tamen uerſus Rhenum magnam planiciem, (diſtat enim à Rheni ripa itinere dimidiæ horæ) cuius picturam candide exhibuit, ob amorem patriæ ſuæ, Reuerendiſsimus Dominus, Dominus Lucius Yterus eiuſdem loci epiſcopus, ſtudioſorum patronus pientiſsimus.

TT Curienſis

innoteſcenteq́ plebeis de negocio ipſo, irritati turmatim uenerunt ad ciuitatem Curienſem, poſtulantes epiſcopum & legatos qui ſecum abierant. Quo comprehenſo, abduxerunt eum unà cum nouem legatis ad Furſtenauu. Sed is clam elapſus, uenit ad aulam Maximiliani Cæſaris, reſignauitq́ epiſcopatum Domino Paulo Zieglero, à quo accepit penſionem 720. florenorum, commoratuſq́ eſt Tiguri & Argentinæ uſq́ ad mortē ſuam. Habes hanc hiſtoriam ſuprà poſt hiſtoriam Caroli ducis Burgundiæ. 72. Paulus Zieglerus præpoſitus Ottingenſis in Bauaria, qui fuit à ſecretis Max. Imp. & præfuit epiſcopatui inter maximas difficultates ac ſubditorum moleſtias annis 38. Tandem uerò cedens ad Furſtenburgum arcem, mœrore confectus, ſubitanea morte ex hac uita migrauit anno 1541. Ipſe contulit anno Chriſti 1516. in ueſtituram feudorum officij pincernarum & comitatus Tyrolenſis Maximiliano Cæſari. Sunt enim archiduces Auſtriæ pincernæ epiſcopatus Curienſis, Domini de Marmoribus Marchſalli, & comites Amaſij dapiferi. 73. Lucius Yterus ex antiqua Curienſium ciuium familia natus, electus eſt anno 1541. princeps & antiſtes Curienſis poſt mortem Pauli epiſcopi. Ipſe reconciliauit ligam templi Curienſis atq́ ciuitatem ipſam. 72. Anno 1550. electus eſt in epiſcopum Thomas à Plantis. Eò defuncto anno 1567. ingentes ob epiſcopatum tumultus exorti ſunt, cum nonnulli quendam à Salicibus, alij alium Beatum nomine, qui à Pontifice confirmationem impetrauerat, ſequerentur, à Heluetijs tandem ſedati.

De tri

DE TRIBVS RHETORVM SEV GRISONVM ligis. Cap. CCXV.

PRima & ſuperior Griſonum liga facta eſt anno domini 1424. in oppido Trontz per abbatem Diſertinenſem, comitem Maſaucenſem & baronem à Rezüns, contra extraneos populos & raptores: ac deinde ne ſeipſos & ſubditos ſuos amplius permitterent prouocari ad extranea iudicia. Adiecta eſt etiam conditio iſta, quod abbas uoluit in factum in præiudicium Rom. imperij, cuius prelatus eſt, aut in præiudicium dominorum Mediolanenſium, quorum comes erat, aut domus Auſtriæ unde feudũ habuit baronatus. Altera liga quæ & maior eſt, eſt eccleſię cathedralis, qua primũ epiſcopus Curienſis, collegium capitulare & ciuitas ipſa uniti, anno Chriſti 1419. annis 50. & uno, ciues facti ſunt Tygurenſium, ac deinde quo adhuc tutiores eſſent, confœderationem inierũt cum uicinis ſuis qui ſunt de prima liga. Tertia liga eſt 10. iudiciorũ aut iuriſdictionũ, eorum ſcilicet qui habitant in Prettigoia, qui anno Chriſti 1470. conglobati, conceperunt quandam unionis formulam, ac demum omnes tres ligæ coniurantes, unum ferè cõfœderationis fecerunt corpus. Nec hoc contenti, reliquis quoq; Heluetijs ſunt coniuncti: quin & regno Franciæ, cui tamen uallem *veltlin* abſtulerant, ſe certis conditionibus obligarunt. Gubernantur ligæ iſtæ per ſuas communitates, utunturq; partim lingua Germanica & partim Longobardica, hoc eſt, corrupta Italica. Supremum in Rhetia oppidum iuxta priorem Rhenum eſt Ilantium, habetq; in ſuis inſignijs coronam per quam fluit Rhenus, in ſignum quod ipſum ſupremus locus ac ceu Rheni corona ſit. Iuxta po-

Liga templi.

Ilantium.

ſteriorem uerò Rhenum, ſupremum oppidum eſt *Furſtnouu*, à Curia duobus magnis milliaribus uerſus montem Spluger diſtans, eſtq́ ſub Domino epiſcopi Curienſis. Haud procul ab eo oppido uerſus Rheni fontem iacet arx quædam uetuſtiſsima, olim quidem firma & munita, poſita ſupra eminentem petram, ubi duces Rhetiæ curiam ſuam habuerunt, appellata Realt, hoc eſt, Rhetia alta, duabus dictionibus in unam corruptam contractis, ut autem ſingula ſint manifeſtiora loca in ſingulis ligis contenta, enarrabimus.

Rhetia alta.

DE OPPIDIS QVAE HODIE OCCVPANT RHAETI, QVI GRAVVpunder, *id eſt, Cani confœderati appellantur.* Cap. CCXVI.

MOderna Rhętia, quā Germani uocant *Churuualchen* & *Grauupundt*, ipſi aūt ſeſe ſua lingua appellāt Griſono, quā latè patet ſacramento eſt coniuncta, diuiditurq́ in tres confœderationes, quarum primam Cathedralem ligam ſeu confœderationem appellant, eò quod cathedrali Eccleſiæ ſit deuincta. Altera uocatur ſuperior liga. Tertia, liga decē iudiciorum. Cathedralis Eccleſiæ liga maxima eſt in numero hominum: ſed quæ conſtat decē iudicijs, minima eſt. Harum trium ligarum quælibet habet multas priuatas communitates, & ferè quælibet parochia proprium iudicij conſiſtorium.

PRIMA LIGA QVAE EST CVRIENSIS ECCLESIAE DECEM ET NOuem *habet communitates ſeu ciuitates.* Cap. CCXVII.

1 CVria præcipua eſt huius fœderis ciuitas, cuius præſes uocatur *Burgemeiſter*, hoc eſt, ciuium magiſter, & hæc prima eſt communitas.

2 Secunda communitas complectitur has uillas, *Zizers*, *Yis*, *Trimis*, atque inferior *Vatz*, quarum gubernator uocatur *Vogt*, id eſt, præfectus.

Hæ duæ communitates loquuntur Germanicè: ſequentes uerò quæ ſunt de fœdere epiſcopali, utuntur lingua Rhætica, quam ipſi Rom. uocant, ex Tuſcia huc allata.

Eſt & cōmunitas quędam in regione *Thumleſch*, *Ortenſtein* appellata, & hæc quoq́ cathedrali Eccleſiæ eſt obligata, alioquin libera, quippe qui pecunia ſeſe redemerunt à Domino ſuo, & præſes eorum uocatur *Amman*, quaſi *Amptman*, ut infrà dicetur.

3 Tertia cōmunitas eſt *Furſtnouu*, ſita in *Tumleſch*, & horum moderator uocatur præfectus. Porrò hæ tres cōmunitates iā enumeratæ locū habēt in planicie, idq́ iuxta Rhenū.

4 Quarta communitas eſt ſuperior *Vatz*, & huius moderator uocatur *Amman*, & in ſua lingua *Miniſtral*.

5 Quinta communitas eſt *Reambs*, habetq́ locum ſupra *Stein*: moderatorem ſuum uocant præfectum, & ad ipſam pertinet *Tintzen*.

6 Sexta cōmunitas eſt *Tieffencaſten*, olim Imū caſtrum uocata, cuius prę ſes uocat̄ *Ammā*.

7 Septima communitas eſt *Gryffenſtein*, cuius moderator agit præfectum.

8 Octaua communitas eſt *Stalla*, quæ & ipſa habet *Amman* pro gubernatore: hæc haud procul abeſt à monte *Settmer*. Porrò olim dictus fuit locus iſte Biuium, eò quod ibi duo itinera diuaricentur ultra Alpes, præſertim ultra *Settmer* in *Bergel*, & ultra Iulien in ſuperiori Engadino, Rhæti ipſi uſque in hunc diem uocant Biuium corruptè Beuio.

9 Nona communitas eſt *Vuels*, habens præfecti loco *Amman*.

Hæ nouem iam commemoratæ communitates locum habent circa iuga Alpium uerſus Germaniam: & ultra iuga uerſus Italiam locum habent ſubnotatæ communitates, epiſcopali Eccleſiæ confœderatæ.

10 Decima communitas eſt *Bregalien*, *Vnderport*, & *Oberport*, uerſus Clæuen extenſa: habet iſta iudicem præfecti loco, quem ſua lingua uocant *Poteſtat*.

11 Vndecima communitas eſt *Zutz* in ſuperiori Engadino, & hæc quoq́ habet præfectum quem *Amman* uocant.

12 Duodecima cōmunitas eſt *Sinnada* in ſuperiori Engadino, gubernaturq́ p *Amman*.

13 Decimatertia communitas eſt *Poſtlaaf*, olim Pes clauium dicta, ſita è regione *Veltlin*, & hi habent iudicem.

14 Decimaquarta cōmunitas eſt *Steinſperg* in inferiori Engadino, quib. pſidet *Amman*.

15 Decimaquinta cōmunitas eſt *Schuls* & inferius Engadinū: habēt aūt et ipſi Ammā.

16 Decima ſexta comunitas eſt *Remuß*, olim Heremuſcia dicta, & *Mergnyen*, quorum præſes eſt *Amman*.

17 Decimaſeptima communitas eſt *Münſtertal*, in Atheſis regione, ſubditi præfecto Amman.

18 Decimaoctaua communitas eſt *Mals* infra *Galſen* in Vinſtgoia prope Atheſim: & his quoq; præfectus eſt Amman.

19 Decimanona communitas eſt *Schantzen* in Vinſtgoia, etiam infra *Galſen*, & habent quoq; Amman.

Eſt præterea arx *Churberg* iuxta Atheſim in Vinſtgoia, feudum Curienſe.

Item *Fürſtenberg* alia arx iuxta Atheſim in Vinſtgoia ſupra *Glurentz* ſita, quæ & ipſa annexa eſt templo Curienſi.

ALTERA RHAETORVM CONFOEDERATIO, QVAE *ſuperius fœdus nuncupatur, habet* XIX. *communitates* *Cap.* CCXVIII.

1 PRima communitas eſt *Diſentiß* monaſterium unà cum *Tauetſch, Camps, Suwiger, Models*, &c. habent Ammannum pro præfecto.

2 Secunda communitas eſt tota *Lugnitzer* uallis, & hi habent præfectum quem *Vogt* uocamus.

3 Tertia communitas eſt *Ilantz* oppidulum, quod ipſi ſua lingua uocant *Iant*, unà cum loco *Grub*, habentq; præſidem Amman.

4 Quarta communitas eſt ſuperior *Sax*, loquunturquè ibi Germanicè, ſubiecti Ammanno.

5 Quinta communitas eſt *Vualtſpurg* unà cum *Audeſt, Rubis, Sept, Schiantz*, &c. parentes Ammanno.

6 Sexta communitas eſt *Schlœuuyß*. uiuunt autem ſub Amanno, & dominium habet ille qui eſt à Monte.

7 Septimam communitatem habent Liberi ſupra ſyluam, nempe qui ſunt in *Laax, Siniß*, & per circuitum iſtorum locorum: habent Ammannum.

8 Octaua communitas eſt *Flymß*, gubernaturq; ab Ammanno.

9 Nona communitas eſt *Trumbs & Taminus*, habentes Ammannum.

10 Decima communitas eſt *Rætzuns, Bonadutz, Emptz*, ſuperior *Veldſperg*, &c. præſidet illis Ammannus.

11 Vndecima communitas eſt *Heintzenberg* unà cum *Tuſis* & *Katz*, habentquè præſidem Ammannum.

12 Duodecima communitas eſt *Schamß*, & præeſt eis Ammannus.

13 Decimatertia communitas eſt *Rhinwalt* in *Splugen*, & poſteriori in Rheno, habentq; Ammannum, & loquuntur Germanicè.

14 Decimaquarta communitas eſt *Maſox*, & tota Maſocenſium uallis, unà cum tota *Galancter* ualle: & hic quoq; habent Ammannum.

15 Decimaquinta communitas eſt *Rufflee*, præſidetq; eis Ammannus. Hæ duæ iuriſdictiones ſunt ultra Alpes, reliquæ citra.

16 Decimaſexta communitas eſt *Safien*, olim Stuſſania dicta: habent præſidem Ammannum, loquunturq; Germanicè.

17 Decimaſeptima communitas eſt *Thænnen*, & hi quoq; habent Ammannum, & loquuntur Germanicè.

18 Decimaoctaua communitas eſt *Schopina*, habent Ammannum & loquuntur Germanicè.

19 Decimanona communitas eſt *Fals*, & præſidet eis Ammannus, loquunturq; Germanicè.

Summa XIX *iudicia ſeu iuriſdictiones.*

Inter has ſex loquuntur Germanicè, nempe ſuperior Sax, *Rhinwald, Safien, Thænnen*, Schopina, & Fals: reliquæ Rhæticè.

TERTIVM CANVM FOEDVS APVD RHAETOS VOCA- *tur liga decem iudiciorum uel iuriſdictionum, habetq; nouem has ſubſcriptas communitates.* *Cap.* CCXIX.

1 PRima iuriſdictio eſt Tafaaſs, amœna quædam ſolitudo, quæ & caput exiſtit illius fœderis.

2 Secunda iuriſdictio appellatur *zum Clöſterlin*, id eſt, ad Monaſteriolum, cuius ſitus eſt in Brettigoia.

3 Tertia iuriſdictio appellatur *Ienatz*, habens ſitum in Brettigoia, uocatur etiam *Caſtelſer* iudicium, propter arcem ſcilicet Caſtelli.

4 Quarta iuriſdictio appellatus *Schiers*, & eſt in Brettigoia. In ea quoq; eſt Salauers, burgum fractum.

Hæ autem quatuor enumeratæ communitates, partim loquuntur Germanicè, & partim Rhæticè.

5 Quinta iuriſdictio eſt *Churwald* abbatia & Porpon, & reliqui Conuallenſes, qui olim fuerunt de dominio *Straßberg*, arcis dirutæ ſic appellatæ.

6 Sexta iuriſdictio eſt *Aluenuw*, olim Aluum nouum dictum, ob thermas illic exiſtentes. Iſta iuriſdictio fuit aliquando ab arce hodie diruta appellata dominium *Beelfort*.

7 Septima iuriſdictio eſt ad Sanctum Petrum in *Schanfick*.

8 Octaua iuriſdictio eſt apud Longum pratum, etiam in *Schanfick*.

Loquuntur autem iam memoratæ quatuor iuriſdictiones Rhæticè.

9 Nona iuriſdictio eſt *Malans* & *Ienins*.

10 Decima iuriſdictio eſt *Meyenfeld* oppidulum, & *Fleſch*.

Et hæ iam memoratæ duæ iuriſdictiones haud procul abſunt à Rheno, loquunturq; Germanicè.

Trium confœderationum, communitatum & iuriſdictionum, finis.

SEQVENTES TERRAE VLTRA ALPES VERSVS *Italiam ſitæ, ſunt ſub dominio trium confœderationum, parentq; eis.* Cap. CCXX.

TOta uallis & terra *Veltlin*, uſq; ad Cumanum lacum, in qua ſunt *Tyran* oppidum, *Sunters*, *Morbing*, & alia multa oppida.

Item oppidum *Clæuen*, unà cum ualle & regione deſcendente uſque ad Cumanum lacum.

Item *Plurs*, olim Plurium dictum, ſitum inter *Clæuen* & *Bergel*.

Item *Drypleuen*, nempe *Chiera*, *Domas*, *Surg*, *Grauedona*, & *Thung*, iuxta Cumanum lacum, quæ à duce Mediolanenſi occupata detinentur.

DE VALLE RHENANA SVB CVRIA. Cap. CCXXI.

Langarus fluuius. INfra Curiam ad ſpacium magni miliaris erumpit Langarus ex Pretigoię montibus, fluuius quidem ſatis impetuoſus, miſceturq; mox ubi Pretigoiæ fauces exierint Rheno. Succedit deinde Meienfeld, olim Lupinum dictum. Incolæ aiunt Maiam matrem Mercurij ibi olim honoratam, atq; oppidum ab eo nomen Maienfeld accepiſſe. Fuit autem oppidum ipſum dominorũ de Brandis, ſed noſtro tempore agnoſcit Griſones, utiturq; lingua Germanica. Sequitur deinde ad dexteram Rheni Nebelgoia, in qua iuxta arcem Gutemberg eſt ditio Vadutzenſis, inde Eſtnerberg, comiti à Sultz parens, poſtea comitatus Feldkirchenſis, qui ad lacum uſq; Brigantinum extenditur. Eſt Vadutz, quaſi uallis dulcis, noſtro tempore regio amœna, habens arcẽ rupi ſublimi & præcipiti impoſitam, atq; ſatis munitam.

VRBS CVRIA PER QVEM FVNDATA, ITEM QVARE *Rhæti Cani uel Griſei confœderati dicantur, Lombardicè Griſoni, ab Ammiano autem Marcellino Canini. Ex deſcriptione Aegidij Tſchudi.* Cap. CCXXII.

CVria ciuitas Rhætiæ fuit aliquando metropolis totius illius terræ, à qua poſtea tota Rhætia prouincia Rhætiæ Curienſis fuit appellata. De fundatione huius ciuitatis obtruduntur multæ fabulæ, quæ etiam libris impreſsis euulgatæ, nihil præter figmenta quædam & nænias habent, nempe quod Imperator quidam Romanus nomine Curio, à Romanis expulſus, huic urbi nomen dederit. Id certum eſt apud omnes qui hiſtoriarum uel mediocrem habent peritiam, nunquam fuiſſe Imperatorem Curionem uocatum,

uocatum, & ab imperio repulſum. Mihi proinde uidetur ciuitatem iſtam temporibus Conſtantij Cæſaris, qui regnare cœpit anno à Chriſto nato 354. & præceſsit Iulianum, prima accepiſſe initia. Antea enim duæ duntaxat munitæ arces ibi ſupra montem extiterunt, ex quibus una hodie epiſcopali curiæ dicata eſt, ſatis munita fortibus turribus & propugnaculis: altera uerò ſupra eundem ſita montem, ruinoſa iacet, cuius craſsiſsimi muri adhuc oſtenduntquàm fortis olim fuerit. Sola aut intermedia foſſa hanc ab iſta diſtinguit. Ruinoſa appellatur Rhæticè Spinoila, quod Latinè ſonat ſpinam oculorum. *Spinæ et Mars in oculis.* Altera uerò quæ adhuc inconcuſſa & integra manet, uocatur Rhæticè Marſoila, quod latinè ſonat Martem ſeu bellum in oculis. Hæ duæ arces Spina & Martia ad terrendum hoſtem, ut uidetur, per Rhætos aut Romanos extructæ ſunt, atque ſic appellatę, antequã Curia fundari cœpiſſet. Poſtea uerò in ſubiectam planiciem urbs collocata eſt, in cuius medio priuſquam urbs conderetur, uetuſta quędam conſtituta erat munitio, Inburgno *Inburg.* minata, in loco ubi iam domus mercantiarum cõſiſtit: appellabatur uerò à Rhætis Plantæira, hoc eſt latinè plana terra: ſita enim eſt in plana terra. Ex familia huius burgi fuerũt aliqui nobiles & Barones citra centum annos in Rhætia, dicti nobiles de Plantæira, nati ab Inburg: hodie tamen omnes morte interierunt. Porrò memoratam fundationem urbis Curienſis, tempore Conſtantij factam, colligo ex his quæ ſequuntur. Ammianus Marcellinus lib. 14. qui floruit tempore Conſtantij Cęſaris, filij Cõſtantini Magni, & multis ſua perſona interfuit geſtis, ſcribit in hunc modum de quibuſdam bellis quæ dictus Imperator geſsit anno poſt Chriſtum natum tricenteſimo quinquageſimoſeptimo, contra Alemannos. Poſtquàm Cæſar 7. Conſul Romæ factus, pugnaſſet contra Alemannorum reges Condoundum & Vademarum, facta cum eis pace conceſsit Mediolanum, hyematurus ibi, atque optata fruiturus quiete, &c. Et proſequens Ammianus hiſtoriam, dicit Conſtantium continuò illo tempore egiſſe Mediolani: & tandem ſubnectens quomodo rurſum bello petierit Alemannos, ſcribit lib. 15. Paulò poſt Lentienſibus Alemannicis pagis indictum eſt bellum, collimitia ſæpe Romana latius irrumpentibus (magna enim Rhætiæ pars eo tempore ſubiecta erat Romanis) ad quem procinctum Imperator egreſſus, in Rhætias camposque uenit Caninos, digeſtis & diu conſilijs, id uiſum eſt honeſtum & utile omnibus, ut eò cum militis parte Arbetio magiſter equitum, cum ualidiore exercitus manu relegens margines lacus Brigantiæ, pergeret. Protinus barbaris congreſſuris, &c. Item Sidonius Apollinaris de irruptione Alemannorum in Italiam ſub Maioriano Imp. ſic ſcribit.

—Conſcenderat Alpes,
Rhætorumque iugo per longa ſilentia ductus,
Romano exierat populato trux Alemannus,
Perque Caui dictos quondam de nomine campos,
In prædam centum nouies dimiſerat hoſtes,

Deſcribit etiam iam memoratus Ammianũs in dicta hiſtoria ortum Rheni, figuram & ſitum lacus Brigantini, ſed ex aliorum relatione, ut mihi uidetur, nam aberrat plurimum à uero. *Ammiani error de fontibus Rheni.* Tandem refert quomodo Conſtantius poſt huius belli finem redierit Mediolanum, reliquam hyemis partem ibi tranſacturus. Hæc propterea induco, quod Beatus Rhenanus uir inſigniter doctus, putarit per campos Caninos (quos ipſe Cauinos appellat) in eos Ammiani loco intelligendum oppidum Kouffpurn, quod tamen longè aliter habet, id quod ex ipſis Ammiani uerbis aduerti poteſt. Quis enim rectè pergens è Mediolano per Rhætiam ad margines Brigantini lacus, faceret hunc circuitum, prius adiret Kouffpurn quàm lacum ipſum attingeret? cum oppidum ipſum longè extra iter rectum ſit. Is perinde faceret, ac ſi quiſpiam à Baſilea Lutetiam petiturus, Saxones prius adiret. Ad hoc nulla regio propinquior eſt urbi Mediolanenſium, unde Conſtantius profectus eſt, quàm Rhætia Curienſis ſiue Canorum confœderatorum, ſicut & Strabo atteſtatur lib. 7. ſic inquiens: Rhæti & Norici uſque ad Alpium ſumma tenent & Italiam uerſus inclinant, hinc Inſubribus, inde Carnis propinqui & Aquileiæ tractui. Per Inſubres intellige Mediolanenſes. Inter hos & Brigantinum lacum medium locum occupant Rhæti: unde ſi quis rectè à Mediolano ad Brigantinum lacum proficiſci uelit, is æſtiuo tempore eques, duorum dierum ſpatio attingere poterit Rheni fontes, & inde una die Curiam, atque à Curia magna ſibi opus erit diæta uſque ad Brigantiũ, ubi initium

eſt laci. Nec eſt aliud iter compendioſius à Mediolano ad initium Brigãtini lacũs quàm iſtud, quod nedum æſtate, uerùm & hyeme frequentatur. Extra uerò iſtud iter Kauffpurn longiſsimè abeſt, quippe quod non in regionibus intermedijs, ſed ad ortum ſolis reſpectu laci ſitum eſt, ut magnus circuitus ſit faciendus, & penitus à recto deflectendũ itinere, & tandem regrediendum, ſi è Mediolano per Kauffpurn ad Brigantinum tranſitus fiat. Et cum iſta tanquam ueritati conſona tueri uelim, ob id nequaquam gloriæ D. Beati Rhenani quicquam decerpere cupio, aut illam obfuſcare, quem ſcio feliciter plurima uetuſta & obſoleta nomina ex antiquis hiſtoricis in lucem protuliſſe, & conſonis coniecturis rationibusq; apertis explicaſſe, in magnam commoditatem eorum quibus hiſtoricorum arridet lectio, id quod hactenus nemo eo felicius tentauit, quantum attinet ad noſtram nationem: Quod autem ipſe Cauinos legit, habet ex Sidonio Apollinari, qui prior errauit, quemadmodum ex Latino metro id aduerti poteſt, cum ſic ſcribat:

Perq; caui ductos quondam de nomine campos.

Habet enim cauus primam breuem, canus autem primam longam: deinde facilè error committi poteſt inter n & u, canus & cauus, quæ ferè eandem ſcribendo recipiunt formam, ſignificatio autem eorum diuerſiſsima eſt. Porrò quando Ammianus de campis Caninis mentionem facit, habet hunc ſenſum. Poſtquam Conſtantius ex Mediolano profectus cõtenderet ad lacum Brigantinum, ut Alemannos oppugnaret, proprio ri uia uenit in Rhætiam, atq; in campos Caninos, hoc eſt, in Curienſem agrum, ſicut etiam incolæ illius terræ olim uocati fuerunt populi Cani, & iam ob initium fœdus, Cani confœderati, & in ſua Rhætica lingua Griſoni, quorum terra in rectiſsimo itinere inter Mediolanum & lacum Brigantinum iacet, & quam occupat urbs Curia unà cum regione ſuperiori & inferiori, quæ omnes Canæ confœderationes hodie appellantur. Cũ autem terræ illius habitatores è longo tempore uſq; in hunc diem Rhætica lingua appellati fuerint Griſones, fieri poteſt quod Ammianus uocabulum illud fugerit tãquam ineptum, & Latino ſermoni incongruum, locoq; eius Canini poſuerit nomen. Nam Thuſci, unde Rhæti deſcenderunt, habuerunt olim in uſu multa uocabula Latinæ linguæ inconſona. Quare autem populi illi Griſoni ſeu Canini uocati fuerint, ratio iſta datur. Cum multas occupaſſent terras fuerunt plurimi uicti ob uictoriam & dominium Rhætorũm ſe quoq; Rhętos appellabant, abnegantes nomina ſua: quales fuerunt quidam Heluetij, Vindelici, Norici, & aliqua ultra Alpes in Italia. Et hinc quoq; factum eſt, ut Ptolemæus & quidam alij Rhætiam tam amplam fecerint. Fieri etiam poteſt ut dilatatio iſta facta fuerit per Romanos, auferentes ab alijs terris & Rhætiæ adijcientes, quo ex illa latiorem facerent prouinciam, in maiorem præfecturæ illius commoditatẽ, quatenus ſcilicet populoſior eſſet atq; bellicoſior. Et cum iſtæ obtentæ & aliundè adiectæ terrę non eſſent ex uera & prima Rhætorum ac eundem poſterorum natione, retinuerunt antiqui & ueri Rhæti peculiare ſuæ uetuſtatis nomen, appellati Cani, quod ipſi à uera & antiqua Rhætorum origine deſcendiſſent, haud ſecus quàm hodie aliqui Cantones Heluetiorum, uocantur antiqui confœderationis Cantones, quòd ipſi primi fuerint huius fœderis ſolicitatores & inchoatores. Memoratæ uerò Rhætiæ partes aliunde acquiſitæ, fuerunt Inferior, Secunda, & Campeſtris uocatæ. Cum autem Conſtantius in campis Caninis cum exercitu ſuo maneret, nõ fuit in tota regione illa locus aliquis commodior ubi caſtra ponerentur, quàm fundus ille quem hodie occupat Curia, iuxta duas ſuprà memoratas arces, ubi & terra uini cæterarumq; neceſſariarum rerum ſatis ferax eſt. Et certè uidetur Cæſarem illic aliquantulum traxiſſe moram, & amœnitate loci allectum curiam ſuam ibi interim habuiſſe, quo militiã exercuit contra Alemannos. Quæ res initiũ fuit ciuitatis Curienſis, quæ poſtea ibi condita fuit, & antiqua illa Rhætia hinc Curienſis appellata. Interim autem cum idem Conſtantius in campis Caninis, & forſitan in iſto loco cum multitudine populi quieſceret, miſit Arbetionem unà cum maiori parte exercitus contra hoſtes, & nõ in propria ſua perſona illos adortus eſt, finitoq; bello rectà redijt Mediolanum ad diuerſorium ſuum hybernum. Prope Curiam inter Rhenum & ciuitatem eſt collis quidam rotundus in pratis, qui etiam æuo noſtro habet priſcum Rhæticum uocabulum, nempe Tumba de Caualli, quod Latinè ſonat Tumbam equorum, & indicium eſt olim in planicie illa, ubi hodie Curia collocatur, magnum exercitum quieti operam dediſſe, & fortaſsis ex Alpium ſuperatione plurimos equos defeciſſe,

Opinio ueriſimilis

fecíſſe,ex quo euentu illi colliculo hoc contigit nomen.Eſt quoq; infra Curiam itinere
pedeſtri mediæ horæ,antiquæ cuiuſdam maceriæ ueſtigium,à Rheno uſq; ad montana
aſcendens,muris & foſsis olim diligenter munitum,ut ſatis adhuc apparet, ſed iam pe-
nè totum concidit: & hæc materia tempore ſuprà memorato munitionis loco uidetur
extrua fuiſſe. Facit proinde Antoninus Pius mentionem de hac urbe Curia in ſuo itine- *Antoninus Cu*
rario,ſcribens 50.milliarijs Italicis eam diſtare à Brigantio. Hæc autem diſtantia hodie *riæ meminit.*
computatur pro ſex & dimidio magnis milliaribus, quæ continuò pedeſtri itinere con-
fici poſſunt ſeſdecim horis. Nam à Brigantio duo milliaria & dimidium, quæ con-
fici poſſunt ſex horis, ſunt ad *Veldkilch*,computantur quatuor milliaria ad Curiam, pro
quibus ſuperandis opus itinere decem horarum. Porrò inter omnes antiquos ſcri-
ptores nullus eſt,qui Curiæ mentionem faciat,præter unum iam memoratum Antoni-
num,qui ut mihi uidetur,proximis temporibus poſt Conſtantium Cæſarem uixit.Hu- *De Conſtanti-*
ius enim Conſtantij pater,nempe Conſtantinus,denominauit à ſe Byzantium in Thra- *ni tempore.*
cia ſitum,Conſtantinopolim,quod nomen antea nõ fuit:& Antoninus illius Conſtan-
tinopolitanæ urbis ſæpe meminit:unde colligitur eum aliquot annis uixiſſe poſt illius
urbis nouam denominationem. Eſt etiã poſt ſui conditionem mox ad Chriſtianiſmum
conuerſa,habens ſuos epiſcopos,id quod colligi poteſt ex ſancti Fridolini conſcripta le *Cœnobium*
genda,quæ ita habet:Eo tempore quo Clodoueus magnus rex Francorum,qui & Lu- *Seckingen.*
douicus primus uocatus eſt,regnauit in Gallia & Alemannia,atq; ut mihi uidetur, eti-
am in Rhætia,uenit ſanctus Fridolinus in Rhætiæ Curiam,& adiens urbis illius epiſco-
pum,manſit ibi donec extruxit eccleſiam in honorem ſancti Hilarij, quæ iam ad S.Mar
tinum, appellatur, &c. Poſt hæc rurſum deſcendit & ædificauit monaſterium *Seckingen*
iuxta Rhenum,anno ſcilicet Chriſto nato 495.Hactenus ex dicta legenda. Ex his pa-
tet,à memorato ultimo Conſtantij bello uſq; ad conſtructionem eccleſiæ quam Frido
linus condidit, interceſsiſſe annos circiter 138. quo tempore non Romani, ſed magis
Franci rebus potiti ſunt in Gallia Alemannia,Germania atq; Rhætia.Contra iſta eſt ru-
mor quidam popularis, Curiam conditam fuiſſe eo tempore quo ſanctus Lucius rex
Britanniæ,quæ nunc eſt Anglia. Vixit hic autem rex Anno Domini 176.tempore Eleu
therij Papæ,& Imperatorum Marci Antonini atq; Lucij Veri,relicto regno ſuo, amore
plantandæ Chriſtianæ fidei,ueniſſe dicitur in Bauariam,eamq; ad fidem conuertit.Poſt
hæc ſecedens in Rhætiam, tranſcenſoq; colle qui eſt ſupra arcem *Gutenberg*,unde & uſq;
ad tempora noſtra cliuo illi nomen manſit, Sancti Lucij cliuus,uenit in regionem ubi *S. Lucis ſteig.*
iam eſt urbs Curia,unà cum ſancta Emerita, quæ in Trimis, loco ſcilicet à Curia unius
horæ ſpatio diſtante,ob Chriſti fidem prædicatam,ſupplicium extremum paſſa eſt. At
ſanctus Lucius continuit ſe aliquandiu in quadam montis caverna ſupra Curiam,præ- *Emerita.*
dicans Chriſti fidem, ſed qui tandem quoq; ab infideli populo & præfecto regionis il-
lius,in arce Martiola iuxta Curiam interfectus fuit. Vbi tamen non indicatur, curiam il-
lo tempore conditam fuiſſe.

DE AETVATIIS RHAETIAE POPVLIS. Cap. CCXXIIII.

STrabo inſignis ille Coſmagraphus,ſcribit de Aetuatijs lib.4.in hunc modum: Rhe
no autem uicina omnium primi colunt Aetuatij,quibus fluminis origo uicina eſt in
Diaduella monte, quem alij Adulam uocant,& eſt Alpium pars.Retinent in hunc uſq;
diem nomen illud incolæ loci illius, præſertim qui ſuperiora habitant loca Rheni prio-
ris, qui corrupto uocabulo appellantur Tauetier uel Tauetſcher. Habet autem Rhe- *Rheni duo*
nus duos diuerſos fontes,& utriuſq; riui appellantur Rhenus, in unum conuenientes *fontes.*
ſupra Curiam ſpatio unius Germanici milliarij. In Aetuatiorum tractu prope poſterio-
rem Rhenum locum habent *Rhinwalder*,*Schamſer*,Tuſis & *Ratzuns*. Iuxta anteriorem uerò
Rhenum habitant *Tauetſcher* ſuprà memorati, Abbatia Diſerntis, Trans, *Ilantz*,*Grub*,id eſt,
fouea, Rhæticè Lauoppa appellata, *Flymß*:atq; in locis intermedijs *Stuſſaſien*, uallis *Lugnitz*, *Rhodani or-*
& ſuperior Sax. Porrò regio iſta pro maiori parte tandem appellata eſt Tuueraſca,id *tus apud*
eſt,Thuueratij,corrupto,ut uidetur,Aetuatiorum uocabulo. Notandum præterea,ab *Rheni fon-*
origine prioris Rheni ad originem Rhodani,ſi Alpium iuga et præcipitia recto tramite *tes.*
ſuperari poſſent, non eſſe ſpatium longius quàm quod itinere pedeſtri in tribus horis *Mons Gott-*
conficiatur.Rectè autem inter has origines ponitur mons Gotthardi,olim Summæ Al *hart.*

Ticinus fluuius. pes nominatus, ex quo prorumpit Ticinus fluuius in meridiem labens, currensq́ per Leopontinos in Italiam. In oppoſito uerò huius montis latere oritur Vrſa fluuius, quem *Vrſa fluuius.* uulgò *Rüß* uocamus, trāſiensq́ regionem *Vry*, labitur in lacum, quem rurſum egrediens apud Lucernam, rectà ſeptentrionem petit, donec Rheno miſceatur. At Rhodanus à ſui primordio fluit in occaſum, & Rhenus anterior ab origine ſua uſq; ad Curiam, plagam orientalem petit: diffunduntur q́ hi quatuor amnes per modum crucis in quatuor plagas mundi, ut non ineptè montes illi ſummæ uocatæ fuerint Alpes. Indicat quoque lib. 4. ubi ſcribit de origine Rhodani, fontes Rheni nō longè eſſe ab ea, nec montē Adulam, ex quo in ſeptentrionem Rhenus excurrit. Porrò Rheni fluxus hunc tenet tramitem: ab origine ſua currit uerſus ortum ſolis, idq́ donec attigerit Curiam hinc continuò curuat ſe inſtar lunæ, ut etiam lacus Podamicus, quē intrat, & rurſum exitus Rheni uſq; dum attingat oppidum *Rhinfelden*, plagam occidentalem reſpiciat, continuetq́ curſum illum donec allueerit mœnia urbis Baſileæ: deinde rurſum reflectitur in ſeptentrionem, illoq́ tenore curſum ſuum tenet donec mare ingreditur, etiamſi in toto curſu ſuo nonnihil à ſeptentrionis linea ad occidentem deflectat. Quod autem Rhenus anterior à ſuo fonte per Rhætiam fluens, ac deinde Heluetiam ſeparans à Germania, uſq; ad *Vualdßhut* aut *Rhinfelden* ſemicircularem inſtar quartæ lunæ habeat riuum ſeu curſum, deprehenditur ex diametrali itinere ab eius ortu *Vualdßhut* ducto: nam numerantur à fontibus eius uſq; ad *Vry* quatuor milliaria, ac inde uſq; ad *Zug* tria milliaria, à *Zug* ad Vindoniſſam, uulgariter *Vuindiſch*, ubi Vrſa Arolæ, miſcetur, tria milliaria, ac inde ad Cōfluentiam quę proximè eſt ſupra *Vualdßhut*, ubi Arola Rhenum ingreditur, unum milliare: & ſic totum illud iter recto limite extēſum habet undecim magna milliaria Germanica, quæ mediocri ſpe deſtri greſſu confici poſſunt triginta horis. At Rhenus ipſe à ſuo fonte longum deſcribit circuitum, & multum eſſet deflectendum à recto tramite, ſi illius fluxum uelles ſequi Baſileam uſq;. Nam ab ortu eius ad Curiam ſex computantur milliaria: inde ad Brigantium rurſum ſex numerantur cum dimidio: hinc per lacum inferiorem uſq; ad *Schaffhuſen* quatuor milliaria, & hinc rurſus ad Confluentiam & *Vualdßhut* tria milliaria, quæ omnia ſimul collecta efficiunt 23. magna Germanica milliaria, quæ pedeſtri itinere nōn facilè ſuperari poſſunt citra 66. horarum ſpatium: tantum exorbitat Rhenus à recta linea. Amnis Ruſa oritur apud Rhætos in ſolitudine Vrſeren, ſcaturitq́ ex monte Gotthart, in regione Vrienſium. Hæc ſolitudo & habitatores eius habent pro armis & inſignibus urſum, qui Rhæticè uocatur urſella, & inde amnis illic exortus uocatur quoq; Vrſa, licet hodie per metatheſin literarum r & u, abuſiuè Ruſa appelletur.

DE HIS QVI STOPFFERN, ID EST, PVNCTOres uocantur. Cap. CCXXIIII.

IN iam memorata regione Aetuatiorum, apud Ylantium, Lugnitium, & in Fouea durat adhuc iſta gentilis ſuperſtitio, quod certis quibuſdam annis conueniunt, & laruis operiunt facies ſuas, induentes omnis generis arma bellica, accipitq́ quilibet baculum ſeu contum, & ſic turmatim proficiſcuntur ab una uilla ad aliam, ſaltant ſurſum & mirabiles exercent geſticulationes. Iurant denique ſanctè & aſſerunt, ſe poſt armorum depoſitionem tales, & tantos ſaltus non poſſe edere. Concurrunt, & forti impetu congreſſi mutuò ſeſe ſudibus & contis percutiunt impelluntq́, ut fragor quidam inde reſonet. Ob punctiones autem illas uocantur regione illa *Stopffer*, id eſt, punctores, faciuntq́ue illud hoc ſuperſtitioſo animo, ut maior frumenti proueniat copia.

DE CONTVANTIIS. Cap. CCXXV.

HAbitarunt olim inter Aetuatios Contuantij uel Coruantij, de quibus Strabo li. 4. ſic ſcribit: Ferociſsimi inter Vindelicos Licatij, Clautenatij & Venones cenſebantur. Rhætorum autem Rhucantij & Cotuantij, uel ut quædam exemplaria habent, Coruantij, qui & magis relictis ueſtigijs reſpondere uidentur: Certe Longobardi & moderni barbari Rhæti, ſcribunt & appellant ciuitatem Curiæ ſua lingua Coyro, id eſt, corium. Sic enim Paulus Diaconus lib. 6. cap. 6. de geſtis Longobardorum ſcribit: Aſpirandus per Coriam Rhætorum ciuitatem uenit ad Theodebertum Baioariorum ducem. Hinc conijcere quidam poſſent, Curiam olim Coriam à Coriantijs deductam, ſicut & monaſterium *Churvvalt* in ualle ſupra Curiam uerſus Tafaaſs ſitum, Coriantiorum uallis ſeu Corioualis dictum putatur: Verum alij ſic putent, mihi aliud probatur, quantum libet in

bet in dictis nominibus alluſio quædam inueniatur. Mihi inquam arridet ea opinio quam de Imperatoris curia ſuprà recitaui, præſertim cum antiqua epiſcopalis ſedes, Curiæ nomen ſemper habuerit. Antoninus denicꝫ Auguſtus, qui Paulum Diaconum tempore præceſsit, etiam Curiæ mentionem facit. Et quamuis certa huius nominis ratio haberi nequeat, libuit tamen, coniectura ad hoc motus, urbem Curiæ intra Contuantiorum terminos collocare, unà cum tota ſuperiori regione, uſque ad ſumma Alpium faſtigia, ab illo Rheni latere, donec peruenias ad limitem Tranſalpinarum populorum Bregellenſium & Engadinorum. Intra hunc ambitum continetur Tumleſch, in qua ſunt *Ortenſtein, Fürſtnaw*: item *Vatz, Churwald, Porpon, Burgunn, Schauſick, Taſaas, Alfenow, Tüffencaſten, Gryffenſtein, Tintzen, Stalla, Reamß, Wels, &c.* Poteſt etiam *Taſaas* & totus deſcēſus uallis illius iuxta *Vatz* uſcꝫ ad Rhenum, Aetuatijs aſsignari: id enim alluſio nominum Aetuatiorum & *Vatz* arguere uidetur. Eſt autem intra uallem iſtam amnis quidam *Albel* dictus, qui in Tumleſch Rheno miſcetur. Porrò domini & Barones oppidi *Vatz* ſeu Vatij, celebres olim fuerunt, poſſidentes maiorem eiuſdem uallis partem, & nonnihil quocꝫ de terra Tumleſch uſcꝫ ad Rhenum, quod dominium hodie appellatur Ortenſteinenſium dominium. Vltimus illius ditionis Baro uocatus fuit Donatus à Vaito, uixitcꝫ anno Domini 1330. Relinquens autem duas filias, cum illis toto poſſeſsio eius ad aliud translata eſt dominium. Vna enim, Kunigundis nempe, nupſit Comiti Friderico à *Toggenburg*, auo Comitis Friderici: unde *Taſaas*, & quæ circa illam ſunt, iure hęreditario peruenerūt ad Toggenburgenſes. Alterā uerò Vrſulam nomine, duxit Comes Rudolfus à *Vuerdenberg*, dominus in *Sarngans*, qui abauus fuit ultimi Comitis Georgij. Et hoc pacto ditiones *Ortenſtein, Vatz, &c.* ad illos Comites peruenerunt. Hoc dominium *Ortenſtein*, poſſedit iam ultimos frater noſter D. Ludouicus Tſchudi à Glaris, miles auratus, ſed ſubditi redemerunt ſeſe à iuriſdictione, liberi facti anno Domini 1527.

Contuantiorū ambitus.

DE RHVCANTIIS. *Cap.* CCXXVI.

ARagatio proficiſcendo ultra Rhenum in regionem Sanganſerorum ſeu Sarunetum, eſt Rhætorum oppidulum *Meienfeld*, olim Lupinum, & non Magauella uocitatum, id quod teſtantur antiqua uolumina Curienſis Eccleſiæ. Seniores incolæ Meienfeldenſes aiunt Maiam Mercurij matrem olim in eo loco honoratam, à qua Germani locum illum *Meienfeld* appellauerunt. Supra *Meienfeld* itinere pedeſtri unius horæ fluit Langarus, ex Brettigoia in Rhenum deſcendens: & ultra eum fluuium itinere pedeſtri trium horarum eſt ciuitas Curiæ, infra autem Curiam ab utroque Rheni latere uſcꝫ montem *Aelberg*, qui eſt è regione *Schalberg* trans Rhenum, & ubi eſt fluuius *Sara*, fluitat paululum ſupra oppidulum *Sargans*, & iuxta *Schalberg* in Rhenum labitur, ibi inquam Rhucantiorum eſt tractus, quorum Strabo meminit lib. 4. in hæc uerba: Ferociſsimi inter Rhætos cenſebantur Rhucantij & Coruantij, &c. Coruantiorum paulò ſuperius mētionem fecimus. Extant adhuc ueſtigia quædam in ruinoſis locis, quæ Rhucantiorum nominis meminerunt, præſertim à latere Rheni ubi Germani habitant. Nam haud longè infra Curiam eſt arx quædam diruta, quæ ſuperior *Rhuchenberg* appellatur. Eſt rurſum alia arx non diruta, ſed integra, quæ Aſpermont & Germanicè *Rhuchberg* uocatur. Item deſcendendo per latus illud infra Langarum fluuium, occurrit ueſtigium alterius arcis demolitæ, cuius ſitus eſt ſupra *Malans* in monte nemoroſo, & hæc quocꝫ uocata fuit *Ruchenberg*. Eſt præterea in loco illo, ſed paulò demiſsiori, alia integra arx, locata ſupra *Genins*, quæ ipſa Aſpermont nominatur, habens uillas quaſdam, quæ unà cum arce ipſa uocantur dominium Aſperi montis ſicut & dominium adhuc extat ſuperioris *Rhuchenberg*. Cum itacꝫ dominia communiter nomina retinuerint à circumiacentibus populis, & memoratæ arces occupent uertices montium, uidetur mihi nomini regionis additum mons uel *berg*, conflatumcꝫ hinc nomen, quod nedum arcem ipſam, uerùm & populum arcis domino ſubiectum exprimeret. Sic itacꝫ regio memorata & incolæ eius Rhucantij dicti, in arcibus & fortalitijs ſuæ appellationis reliquerunt ueſtigium. Eſt autē uallis ipſa adeò frugifera, ut etiam uinum producat. Et fieri poteſt quod ante Rhætorum aduentum Germani uallem illam inhabitarint, appellati *Rhuchen*, à quibus regio nomen iſtud ſortita eſt: & ſuperuenientes Rhæti, arces ibi condiderunt, illis ſimilia nomina, ſed in ſua lingua, dederunt, pro *Rhuchberg* Aſpermont transferentes. Supra Langarum eſt arx una *Marslintz*, & duæ uillæ *Ydis* & *Zizers*, Rhætica habentes nomina. Porrò ultra iſta loca inter

Lupinum Meienfeld. *Langarus Lanquart.* *Rhuchenberg.* *Malus annus Genuinum.* *Marſilinum Yginum.*

Ciceres. *Trimontium.* *Maleſanis.* arces Rhuchaſpermont & ſuperiorem *Rhuchenberg* eſt uilla quædam *Trimis* nomine, à tribus monticulis & diruta arce illis imminente ſic uocata. Eſt prope urbem Curiæ locus quidam ubi leproſorum ædes ſunt, *Maſſans* nominatus. Cæterũ urbs Curiæ & regio quæ infra ipſam eſt uerſus *Vualenſee*, atqꝫ uerſus Podamicum lacum, ad Rhætos ſpectant, licet hodie loquantur Germanicè. *Sara.* In Sarunetum terra inter *Ragatz* & *Vilters* oritur *Sara* fluuiolus, de quo ſuprà. Et hucuſqꝫ omnia loca quæ ab utroqꝫ Rheni latere à Curia ipſa inueniuntur, fuerunt olim Rhucantiorum: alludunt enim nomina ipſa *Rhuchenberg* ſuperior, Rhuchaſpermont, *Rhuchenberg* inferior, & rurſum Aſpermont. Et quamuis *Ragatz Pfæuers* & proximæ ualles Saram contingentes, iam ad Sarunetum pertineant terram, habent tamen ipſæ proprium iudicij forum, nec utuntur Sarunetum moneta, pondere, ulna & menſura, ſed à multis annis ad hunc uſqꝫ diem ponderibus & monetis utuntur uicinorum ſuorum trans Rhenum habitantium, atqꝫ uectigalia ſoluunt de mercantijs ſuis, his qui habitant in *Sarngans*, ubi reliqui illius ditionis populi qui infra Saram fluuium habitant, liberi ſunt ab his grauaminibus. Vnde probabiliter inferri poteſt, fluuium Saram olim diſcrimen feciſſe inter duos populos, Rhucantios ſcilicet & Sarunetes. *Alij populi Rhucãtiorum.* Rhucantij ſuperiora amnis loca, & Sarunetes inferiora occuparunt. Extenderunt ſe præterea Rhucantij ultra Rhenum in Bretigoiam, & hinc per deſcenſum Rheni per *Vadutz* uſque ad Eſtiones.

DE RHETICONE MONTE, VNDE VALLIS BRETIGOIAE *appellationem accepit: item de amne Langaro, quem hodie Lanquart uocant, qui ſunt in Rhucantiorum terra.* Cap. CCXXVII.

VAllis Bretigoiæ in Rhætia, Rhucantiorum quoqꝫ eſt, in qua amnis *Lanquart* oritur, deſcenditqꝫ per totam uallem illam. Et D. quidem Vadianus in hac opinione eſt, *Rhetico mons.* ut putet incolas illius uallis habitare iuxta montem Rheticonem, unde illa uallis denominata eſt Bretigoia: nec inepta eſt alluſio. Cum enim Mela mentionẽ faciat huius montis, neceſſe eſt eum alicubi eſſe. Scribit autem ſic Pomponius lib. 3. ca. 2. Montium altiſſimi Taurus & Rhetico. Nec eſt alius locus in regione illa qui magis alludat monti Rheticoni, quàm dicta uallis. Sunt præterea ibi altiſsimi montes, & facilè fieri potuit populi incuria, ut additione literæ p, ex Rheticone fieret Pretigoia: cum enim Rhæticum ſit uocabulum, & uallis illa iam inhabitetur ab hominibus Germanicè loquentibus, quorum conſuetudo eſt, ut Rhæticis & Latinis dictionibus præponãt literam p, cuiuſmodi ſunt, *fundament pfumment*, feneſtra *pfenſter*, & ſupradictum monaſteriũ Fauarium *Pfæuers*, & alia huiuſmodi, uidetur mihi idem accidiſſe in Rheticone. Cæterùm amnis *Lanquart*, qui ex Pretigoia fluit, fuit olim Rhæticè Langarus appellatus. Vnde cum parochiæ Curienſis diœceſis olim diſtribuerentur in Capitula, uſqꝫ in hũc diem inferiora amnis *Lanquart* titulum hunc habent, Capitulum ſub Langaro. Eſt proinde in Pretigoia arx quædam Rhætica, ſed diruta, *Salauers* nominata, in quo ſuperioribus annis Fridericus ultimus comes ille potens Toggenburgenſis natus fuit, qui & defunctus eſt anno 1436. ultima die Aprilis.

DE SARVNETIBVS. Cap. CCXXVIII.

SArunetum regio ſatis frugifera eſt, habent etiam æris fodinas. Ex ualle quadam laterali deſcendit fluuius paruus *Setz* appellatus, luſtransqꝫ Sarunetum regionem ruit in *Vualenſee*, id eſt, lacum Rheticum, exordiumqꝫ illi facit. Hi populi qui hodie Sarganſeri appellantur, olim Sarunetes nominati fuerũt, à Sara fluuio diſcriminatione eos à Rhucantiorum populo, de quibus ſuprà. Facit autem Plin. lib. 3. cap. 19. mẽtionem Sarunetum, aſſeritqꝫ eos habitare iuxta fontes Rheni: etiamſi non ignoremus hanc hiſtoricos plerunqꝫ ſeruare conſuetudinem, ut omnes populos adnumerẽt originibus fluuiorum, qui uel tridui ſpacio ab ipſis diſsident. Non igitur hęc diſcrepãtia hîc magni æſtimanda eſt, potiſsimum cum à Sara fluuio ad utrunqꝫ Rheni fontem non ſit ultra unius diei atqꝫ dimidij ſpacium. Siquidem Strabo eos qui inter cũctos populos uiciniores ſunt fontibus Rheni, uocat Aetuatios, quorum ſuprà meminimus. Videtur ergo mihi Plinius eos populos qui infra Saram fluuium habitant, uoluiſſe exprimere nomine Sarunetum, *Sarunetum circuitus.* præſertim *Sarnganſer*, *Vualenſtat*, & quicquid Rhæti habuerũt iuxta lacum *Vualen* & in *Gaſtern*, atqꝫ à Sara deſcendendo per Rhenum ultra comitatum *Vuerdenberg* uſqꝫ ad *Vorſtegk*. Porrò è regione *Vuerdenberg* eſt arx *Vadutz*, unde olim tractus illius uallis appellatus fuit Vallis dul-

cis

cis. Citra centum & quinquâginta annos fuit regio Sarnganſcorum atq; *Vuerdenberg* una ditio, ſicut etiam in hunc uſq; diem appellatur ſuperior & inferior ditio, habens nonnulla ditionis ſuæ iura. Fuit aūt olim per duos fratres in duas ſecta partes. Cęterùm oppidulū *Sargans* pro Clypearibus inſignibus utitur anſere, quàm Germani uocant *Gans*, à quo & à Sara fluuio conflatur terræ illius nomen *Sargans*. Vetuſtiores tamen literæ, quas ego uidere potui, & quę mentionem faciunt dominorum à *Sarngans* comitumq; Vuerdenbergenſium, diſtinguunt *Sarngans* in duas uoces, *Sarunegans*: & quædam recentiores in unam contrahunt, nempe *Saunegans*, in curia ſcilicet quadam omiſſa litera r. Tandem penitùs eſt uox ipſa deprauata, ut ex *Sarunegans*, fieret *Sargans* & *Sangans*. Sunt tamen qui putant *Sarngans* Rhæticum eſſe uocabulum, olimq; terram illam appellatam Sanam caſam: cui ſententiæ minimè ſubſcribo, cū id nullis literis antiquis Latinè uel Germanicè ſcriptis probari poſsit, quales ego plurimas legi anno Chriſti 1530. & 1531. quo tempore egimus prætorem in Sanganſerorum regione, illuc deputati à ſeptem confœderatorum cantonibus: & in uetuſtioribus literis non aliter inueni quàm *Sarunegans*, ut iam ſcripſi. Vnde colligitur, huius gentis genuinum nomen extitiſſe Sarunetes, à Sara fluuio ſic appellati. Notandum præterea, ante aliquot annos incolas *Gaſtern* expoſtulaſſe cum dominis Sanganſis terræ, arbitrantes ſe quoq; liberos eſſe à uectigalibus & teloneo pendendis in terra Sanganſi. Ab antiquis enim temporibus nemo obligatus fuit ad teloneum, qui habitauit inter Saram & lapideum pontem. Sed nec ſuo tempore exactum à quopiam fuit, &c. His argumentis nihil profecerunt, ſed iuſsi ſunt ſoluere. Finitur autem ad iam memoratum pontem diœceſis Curienſis, & ultra ripam parochia quædam eſt nomine *Oberkilch*, quæ Gaſternſium quidem eſt, ſed ſub epiſcopatu Conſtantienſi: & hæc parochia libera eſt ab exactione uectigalium. Hæc autem libertas indicium eſt, olim utrunq; dominium unum fuiſſe.

DE SCALA MONTE. *Cap.* CCXXIX.

INter *Sangans* & *Vuerdenberg* iuxta Rhenum eſt mons quidam qui Rhęticè Scala, Germanicè uerò *Schalberg* appellatur, ubi aliquando difficilis fuit tranſitus ob accliuem aſcenſum, unde & ſcalæ obtinuit nomen. Septem Heluetiorum cantones, qui dominantur huic regioni, fecerunt ſculpi magnis impenſis iter per ſaxoſam huius montis baſim, anno ſcilicet Domini 1503. Supra Scalam montem, fortalitium & oppidulum *Sarngans* obtinet pinnaculum montis, ubi ſuperior regio in duas abit ualles, quarū una propinquat Rheno, et altera uergit ad lacum Vualenſem atq; ad lacum Tigurinum. Montes quibus memoratum fortalitium imminet, & quibus adiacet oppidulum *Sarngans*, habent ibi in ſui initio quandam aciem, ut potius angulum rectum, qui ſcilicet inſtar gnomonis in duo extenditur latera: unum deſcendit ad lacum Tigurinum, & alterum per Rheni deſcenſum uergit ad lacum Podamicum, & ultra. Inter latera uerò iſta montes ſunt magni, & ualles non paucæ, ſed & regio Toggenburgenſis, *Appenzell*, & alia Heluetiorum oppida inter ea comprehenduntur. Oritur & in interioribus horum montium, in *Toggenburg* ſcilicet, fluuius Taurus uel Durias, alluensq; Turgoiam, infra *Rhinow* miſcetur Rheno. *Taurus uel Durias fluuius.* Porrò fluuius *Sittern* oritur in *Appenzell*, & abſorbetur à Tauro.

DE CAMPO, DE RHAETICO PAGO, DE ALEMANNICO *pago, atq; de Eſtionibus, qui hodie ſunt Veldkirch, Vualdgôw, Algôw & Eſtnerberg.* *Cap.* CCXXX.

VEldkirch oppidum in Rhætia ſitum, Germanicum habet uocabulum, & non uocatur Romana lingua *Vall* circum, ut doctiſs. Ioachimus Vadianus in commentarijs ſuis ſupra Melam una cum Ladislao Suntheimenſi ſentit, propterea ſcilicet quòd montibus circumſcribatur, & intra uallem collocetur. Quin magis olim à Rhætis Campi nomen accepit, & poſtea cum Chriſtiani fierent, extructa eſt in campo illa eccleſia in honorem diui Petri, & inde obtinuit nomen *Veldkirch*, quod ſonat Latinè Campi eccleſiam: à Curienſibus uerò & Italicis mercatoribus appellaī S. Pedro, uel campo S. Pedro. Quin & literæ Curienſis eccleſiæ uetuſtiores, prouentum qui illic leuantur mentionem facientes, uocant quoq; locum illum Campum S. Petri: in his enim ſic ſcriptum inueni: De eccleſia S. Petri ad Campos, id eſt, Feldkiricha, beneficium ad terram, &c. Eſt autem *Veldkirch* oppidum paruum, ſed elegans, abundans uino, & plures habens negociatores, *Situs Veldkirch.*

 ſitum

ſitum iuxta amnem Yll, qui ſub *Eſtnerberg* ruit in Rhenum. Porrò ſupra *Veldkirch* ſunt Rhæticæ ualles, *Vualgôw* appellatæ, quæ quidem à *Bludentz* & deinceps diuaricantur: una uocatur *Cloſtertal*, id eſt, uallis monaſterij, & extenditur uſq; ad Algoiæ montana, & ad montem *Arlenberg* appellatum. Alia uerò in Montafun uocata, attingit montana Bretigoiæ, & uterq; tractus *Vualgoiæ* habet denominationem. Per *Bludentz* & uallem monaſterij itur ultra *Arlberg* in uallem *Intal* appellatam, ad oppidum *Hall*, quod iter præcipuè frequentant ſalis uectores. In Montafun plurimæ & commodiſsimæ inueniuntur ferrifodinæ. Cæterum *Vualgoia* non habet appellationem ab Alemannis, ſed à Rhætis, ut nos exteros *vualen* appellamus haud ſecus quàm *Vualaſtat*, de quo ſuprà diximus. Nam cum Veldkirchenſes & alij exteri Rhæti olim ualedicerent Rhæticæ linguæ, uſurparentq; Germanicam, illi qui ualles habitabant aliquandiu retinuerunt Rhæticam ſuam linguam, & propterea à uicinis Germanica utentibus lingua, appellati ſunt *Vualen*, & uallis eorum *Vualagôw*, ſed hodie quoq; loquũtur Germanicè. Haud ſecus Algoia in Vindelicia citra montes Vualgoiam contingens, primum propter Alemannos illic nidificantes uocata fuit Almangoia, id quod Vadianus probabili ratione oſtendit. Ex Montafun per Vualgoiam iuxta *Bludentz* & *Veldkirch* deſcendit amnis *Yll*, ortus in Bretigoiæ montibus. In uallibus iſtis nomina locorum pro maiori parte ſunt extera atq; Rhætica, quippe quarum incolæ à Rhętis deſcenderunt. Habent tamen quędam caſtra nomina Germanica, relicta fortaſsis ab antiquis Germanis habitatoribus, qualia ſunt *Sunnenberg*, *Blumeneck*, &c. Porrò ad latus *Veldkirch* iacet monticulus quidam admodum frugifer, *Eſtnerberg*, id eſt, Eſtionum mõs appellatus, & eſt ſub ditione comitis Sultzenſis à *Vadutz*, quãquam & peculiari uocabulo nominetur ditio Eſtnerbergenſis. Haud procul à monte illo iuxta Rhenũ eſt uilla quædam hodie *Bendern*, olim uerò Rhæticè Benedurum appellata. Eſt & aliud ibi oppidum quod noſtro æuo *Eſthens* appellatur. Meminit autem & Strabo lib. 4. horũ locorum, nam appellat habitatores eorum Eſtiones. Sed & antiquæ Latinæ literæ, quæ in monaſterio Schennis adhuc inueniuntur, mentionem faciunt Beneduri & Eſtionum, in quibus ſcilicet locis dictum monaſterium annuos leuauit cenſus & prouẽtus. Certè mihi uidetur Eſtionum primum & ſummum locum fuiſſe *Veldkirch*, ac deinde circumiacentia loca, & ualles *Bludentz* atq; *Vualgôw*, omnia ad Eſtiones pertinuiſſe. In his partibus, nempe in *Rangwyl*, *Veldkirch*, *Vualgôw*, &c. pugnauit olim Druſus contra Rhætos, ac inde factũ eſt, ut tota regio à Rheno uſq; ad fontes Yli, mutato nomine Eſtionũ, uocata fuit uallis Druſiana. *Vallis Druſiana.* Germani uerò poſtea appellauerunt eos qui ultima uallis tenuerunt loca, *Vualgôwer*, eos autem qui priora incoluerũt loca, nempe uerſus Ranquil, uocarunt *Nebligôwer*. Cùm oppidum *Veldkirch* incrementa acciperet, aboleri cœpit nomen Eſtionum, ſucceſsitq; ei comitatus Veldkirchenſis. Porrò oppidum ipſum unà cum comitatu peruenit ad ditionẽ Auſtriæ anno Chriſti 1375. uendente ipſum comite Rudolfo à *Vuerdenberg*. Longè ante tempus illud, *Eſtnerberg* pars Vualgoiæ unà cum alijs oppidis, hæreditario iure, nuptiarũ copula & donatione diuerſimodè iactata eſt atq; diſtracta: quin & comites à *Veldkirch* ante multa tempora penitùs interierunt, relictaq; eſt ditio eorum comitibus à *Vuerdenberg*, *Sarngans*, atq; Montfort, qui hæredes eorum fuerũt. Notandum præterea quod moderna Strabonis exemplaria ſic habent, quaſi Strabo annumerauerit Brigantinos & Eſtiones Vindelicis, & tunc quidem Rhęti nulla ex parte attigiſſent lacum Podamicum, cuius tamen cõtrarium Strabo ponit, ut ſupra memorauimus. Nam Brigantij ſupremum lacus tenent locum, quibus ad meridiem in Rhætia adiacent Eſtiones. Vnde facilè credendũ, Strabonem lib. 4. in fine malè uerſum, niſi fortè aliorum illic recitauerit opinionem. Fieri etiam poteſt ut Græcum exemplar quo Latinus interpres uſus eſt, corruptum fuerit, atq; ex tranſcriptione originalis exemplaris deprauatio aliqua irrepſerit, & regionum iſtarum nomina tranſpoſita fuerint ex negligentia aut ignorantia ſcriptorum, id quod in multis aduerti poteſt dictionibus, ut pro Heluetij Luetij, pro Adula mons Aduas & Diaduella, pro Iuraſſus mons Oeuraſius, pro lacus Lemannus Palamena, & alia quædam ſimilia errata, in quibus aliquid uel adimitur uel additur dictionibus. Item libro 4. aperta quædam inuenitur tranſpoſitio, ubi ſcribit, ex lacu Verbano fluere Aduam, & ex Lario lacu Ticinum, cum cõtrarium fiat, ut ipſemet in alijs teſtatur locis. Et hæc quidem arbitror accidiſſe ex deprauatione exemplarium atq; ex inſcitia ſcriptorum, non autẽ ex ignorantia aut oſcitantia Strab. Meo certè iudicio Strabo li. 4. ſic ſcripſiſſe uidetur: Ferociſsimi

ciſsimi inter Vindelicos Licatij, Thunicates & Bennones (Auentinus legit Sennones) cenſebantur: Rhætorum autem Rhucanthij & Coruantij. Eſtiones uerò & Brigantij Vindelicos attingunt: eorum oppidum eſt Brigantium & Campus (*Veldkirch*) & Licatiorum ueluti arx quædam Damaſia. Hæc uidetur mihi fuiſſe Strabonis mens, quia Brigantij attingunt Vindelicos, & ſimiliter Eſtiones in montibus Vualgoiæ illis confines ſunt. Nam Algoia pars Vindeliciæ citra montes attingit Eſtiones.

ACHILLES P. GASSARVS MEDICINAE DOCTOR *ſuo Sebaſtiano Munſtero S.* Cap. CCXXXI.

Literas tuas Sebaſtiane doctiſs. quas 25. Octobris iſthic ad me dediſti, accepi, moremꝗ tibi geſsi: tuum erit omnia æqui boniꝗ conſulere, & quod Verg. in Ennianis uerſibus factitaſſe legitur, aurum ex ſtercore eruere. Ego quidem in alieno opere, ut cernis, ingenioſus eſſe, tua tamen ſalua autoritate, non erubui, ac niſi tu prouocaſſes, certe quæ eſt curtæ ſuppellectilis noſtræ conſcientia, penitus abſtinuiſſem manus. Porro anilia ſi quæ inſerui, tu pro tuo iudicio uel omitte uel emenda. Videtur tamen Saturnale hoc ludicrum, quo ciuitatula iam mea cum pueris ineptis cocto milio, penitus delectationis cauſa non prætereundum. Scias autem omnia ea quę de ciuitatum, quarum mentionem habeo, uel iuribus uel antiquitatibus annotaui, me partim ex receptiſsimis rumoribus, partim ex archiuis earum ſumpſiſſe. Quin & trium ligarum initia, Curienſiſꝗ ciuitatis donationem epiſcopo factam, ex diplomatibus & originalibus habeo literis earūdem. Quod ad picturas attinet, en Lindoiam patriam meam, Curienſem ciuitatem & Veldcuriam paulo rudius à pictoribus expreſſas mitto: tu da operam ut ex rudibus archetypis elegantiores prodeant figuræ. Reliquis inſuper conatibus tuis optime precor. Certè nucem quam publico diario tuo Mathematicis obtuliſti, iam dudum ego mordeo, ſed nucleum nondum habere poſſum, quum nemo nō uideat calculum ipſum in terris noſtris diſcrepare à cœleſtib. coniunctionibus & oppoſitionibus luminarium, id quod eclipſes apertè teſtantur. Bene uale. Ex Veldcuria in ipſo Brumæ die, &c.

VELDKIRCHIVM OPPIDVM ET COmitatus. Cap. CCXXXII.

Veldkirchium ſiue Velcuria, paruum quidem ſed excultum & negocioſum eſt oppidum, in Nebelgoia inter rupes & montes ad flumen illum ſitum, diſtans à lacu Acronio uerſus tribus milliaribus. Ita fluuius decurrit ex radicibus montis Rheticonis per Gaſchurniam, Montemfundanum & Druſianam uallem uſꝗ ad mœnia Veldkirchij, plus minus ſex milliaribus, & dimidio milliaris ſpacio infra id Rheno miſcetur. Habent incolæ ex eo piſcium & lignorum copiam. Temporibus diui Gregorij Romani pontificis appellatum fuit oppidum iſtud Dauuenfeld, id eſt, Roris campus, poſitum eo loco, qui hodie Vetus ciuitas dicitur, & deinde nomen Felkirch ſortitum, ac ſi dicas, *Dauuenfeld.* errans eccleſia, eo quod à Chriſtiana religione exorbitaſſet, per herum ſuum comitem cum rubro uexillo ſeu de ueteri Monteforti, auxilio ducis Sueuiæ, armis recepta, atque ad ueram fidem redacta fuerit. Alijs uerò placet, locum iſtum ad Campos dictum, & quod Eſtionum metropolis fuerit, Accepta uero religione, à Germanis illuc coloniam deducentibus, *veldkirch*, id eſt, Campiphanum dici cœperit. Hodie Italis, Anglis & inferioribus Germanis hac Romam uiſitantibus, ad ſanctum Petrum appellatur. Multiplicata *Campiphanū.* autem prole comitatum à Monteforti, quibus omnes hæ Alpes totaquē Curienſis ferè Rhetia parebant, ac illi inſignium ſuorum uexilla, coloribus ſeorſim iuxta cuiuslibet familiæ ditiones & priuata habitacula diſtinguerent, contigit ut ea ex illis pars quæ nigrum uexillum in albo campo geſtat, ſibi ac ſuis dominium, comitatumꝗ Veldkirchenſem in hæreditatem acceperit, & protinus ex ueteri arce & nouo Montforti manſiones ad caſtrum Schattenberg è regione Ardentis montis tranſtulerint: Quo poſtea optimi quique ciues in gratiā domini ſui ex ueteri urbe commigrantes, domicilia prope id erigere, arcum lapideum pro uia regia ſupra illam conſtruere, ac planè nouam ciuitatulam exædificare ſibi occœperunt, quæ hodiernum nimirum eſt Veldkirchium. Anno Chriſti 1218. Hugo comes à Mōteforti dominus in Velcuria conſenſu Friderici ſecundi Cæſaris de ſuo prædia nonnulla hoſpitali pauperum in Ieroſolyma elargitus eſt, unde Iohannitarum domus in eodem oppido fundata eſt. Deinde Rodolfus comes

mes Montefortenſis impetrauit ab Henrico 7. Imp. pro ciuibus Veldkirchenſibus omnia priuilegia quæ habet reſpub. Lindouienſis, & præterea ne quiſquam eos externo ſiue prouinciali foro conuenire præſumat. Et Rodolfus iunior præfati Rodolfi filius, ſolus poſt parentem & fratres totius ditionis hæres relictus, prępoſituram cathedralis Curienſis eccleſię reſignans, & comitatus gubernaculum ſuſcipiens, nullam autem ab uxore prolem ſuſcipiens, uendidit comitatum anno 1379. Lupoldo duci Auſtriæ præcio 36000. aureorum Rhenenſium, hac conditione, ut ipſe præfectum ageret in comitatu quoad uiueret. Quo tempore idem heros accepta anno 1382. à ciuibus Veldkirchij quindecies centum nummi librarum ſtipe, non ſolum ab adſcriptitiorum ſeruitute illos liberos eſſe iuſsit, uerumetiam ut in ſingulos annos è ſuorum numero prætorem urbi ſuæ eligere poſsint, unà cum alijs prærogatiuis clementiſsimè conceſsit. Comis & feſtiuus fuit hic comes, quippe qui magnis expẽſis comœdias & ludos apud ſubditos ſuos celebrauit, ac ſubinde maioris hilaritatis alendæq́ publicæ amicitiæ cauſa, totius ditionis ſuæ & uicinorum aliquot adoleſcentulos ſub finem Saturnaliorum Velcuriam ad ſe altero quoq; anno inuitauerit, eosq́ miliaceo pulte cum ſimilagineo pane (quod tũc ruſtici delitias iudicabant) ad ſatietatem uſq; miris ceremonijs pauerit. Quæ res in tantam conſuetudinem inueterata deinceps ibidem eſt, ut ſenatus Velcurienſis epulas has tanquam fundatas ferias, non raro agricolis exhibuerit, perſuaſumq́ ſibi Alpini illi habẽt, certiſsimam annonæ fertilitatẽ ſubſecuturam, dũ nugæ iſtæ obſeruatæ fuerint. Reliquit etiã præfatus comes perpetuo legato ciuibus ſuis Velcuriæ bouẽ unum quotannis arcubaliſtarum

Priuilegia Veldkirchenſium.

Venditur Velcuria.

Miliacea puls.

baliſtarum ludo lucrifaciundum. Ab eo igitur tempore cœperunt ſæpedicti ciues oppidum ſuum ampliare, fortius communire & perlabentibus riuulis, ſimilibusq́ urbicis ædificijs exornare primum, tali denique modo ſub illuſtriſsimorum Auſtriæ principum tutela ſeſe honeſtè gerere, ut hi innata ſua clementia plures immanitates, præcipuè liberam migrandi aliò profectionem, necnon capitale iudicium ultro donauerint illis. Qua ex re non parua incrementa, politicumq́ ordinem unà cum populo perhumano Veldkirchium accepiſſe conſtat. Vbi quod ad opiperam uictus rationem attinet nihil uel Apitius deſiderauerit, facile enim Erythrotaones, Attagenes & nobiliores quaſque auiculas, item ibices ſeu dorcadas, ceruos ac reliqua ferarum genera, ſimiliter delicatiſſimè piſces, generoſa uina, præcipuè quæ in Ardente aut Sellæ monticulis, Abbatis aut Villenſium cliuis creſcunt, optima armenta unà cum carnibus, butyro & caſeis pinguiſſimis, arboreisq́ fructibus quam ſapidiſsimis reperire & comparare omnibus licet. Lignorum inſuper copia ſiue ad cottidianum uſum ſiue ad architecturam ſpectes, tanta eſt quanta uix alibi: frumenta ſolummodo quod ab Acromo & Venero lacubus non leui onere aduehenda ſint, in montanis hiſce carius ueneunt. Populus alioquin tam ruri quàm in oppido egregius, fortis & omnino Martius, audax, proteruus & impiger exiſtit, habentq́ ciues apud ſe in Mechanicis non parum multos excellentiſsimos artifices. Diſtat à Veldkirchio uerſus lacum Acromum dimidio milliario pagus, Rancouilla dictus, in quo prouinciale iudicium ab antiquo habetur, ad quod olim diuus Fridolinus dudum mortuum quendam rediuiuum foro publico in teſtimonium litis pendentis adduxiſſe ſtatuiſſeq́ perhibetur. Id aliquando iuriſdictionum ſuarum terminos habuit à meridie Septimum montem, ab oriente Arle ſeu Aquilæ montem, à ſeptentrione lacus Podamici caput, & ab occaſu Riuani lacus exitum, fueruntq́ imperatorũ ac liberi illius prouinciæ iudicis aſſeſſores, plus minus duodecim comites aut barones, quorum & nomina & maſcula ſtirps, quemadmodum intra 80. uel paulo plus annos, maiori ex parte penitus deſiêre, (nempe comitum à Meſauco, Togkenburgo, Sarunneganza, Vuerdenberga, &c. Baronum à Bellomonte, Rhætico caſtro, Caſtelloguardo, Brandyſio, &c.) ita confœderationibus Suitzerorum & Griſonum, hoc eſt, Heluetiorum & Rhætorum ſuperiorum, ſimul ac per impetratas aliorum prærogatiuas, iudicium illud prouinciale admodum exile & paruæ autoritatis eſſe noſtris diebus cœpit. Paulo infra Rancouillam uerſus ortum ſolis, ſupra pagum Rœthys mons Amacia admodum excelſus & peramœnus eſt, qui denominationem à Sancto Victore Romano pontifice habet, in quo Euſebius Scotus monaſticam uitam triginta annis egit, ac tandem à prædonibus in prædijs (uulgò *Auff Prederiß*) circiter annum Domini 880. decollatus eſt. Hunc locum deinde Carolus Craſſus Imperator Hartmuto abbati Sangallenſi donauit. Poſtea Franciſcanis monachis ea habitatio ceſsit, habetq́ noſtro ſeculo tutores ac aduocatos ſenatum Velcurienſem. Hæc ſuppeditauit doctiſsimus Achilles Gaſſarus.

Copia uictualium.

Miraculum in Ranckuuil.

PRETIGOIA. *Cap.* CCXXXIII.

Regio iſta atque ditio, quæ olim Retigoia à monte Reticone dicta, & temporis ſucceſſu acceſsione p ex Retigoia facta Pretigoia, fuit aliquando ſub dominio comitum de Metſch, & intra ſeptuaginta aut octuaginta annos incorporata & uendita domui Auſtriæ, non ſine graui impignoratione Briſgoiæ, ſicut in hunc uſque diem rex Romanorum Ferdinandus ceu dux Auſtriæ præfectum in Caſtels ſuper octo iudicia conſtituit, eſtq́ue dominus eorum: ruſtici tamen agunt quod uolunt. Siquidem domus Auſtriæ habet in hac regione ſummam iuriſdictionem, ſed ius militare & minor iuriſdictio Griſonibus eſt deuincta atque in perpetuum obſtricta, uocaturq́ue Decem iudicia, inter quæ numerantur quoque Meienfeld & Malans. Nullum habet oppidum muro cinctum, ſed dictam arcem Caſtels & magnas uillas. Eſt uallis quatuor quidem milliaribus in longum patens, anguſta autem in latitudine, fluitq́ue per ipſam uallem amnis Langarus. Clauditur uerſus Meienfeld anguſto introitu et arce iam diruta ceu porta quadam, nec aliunde ad habitatores eius patet ingreſſus. In medio aũt regionis ſupra uillam Fideris ſunt aquæ aluminoſę ſeu fons ſubacerbus, quo balnei

Decem iudicia

Thermæ Fiderenſes.

loco utuntur incolæ & uicini contra infirmos ſtomachos, ui digeſtiua deſtitutos, contra ſanguinolentas execrationes, febres & exceſsiua menſtrua. Viſitatur â longe ob iſta naturæ beneficia conſequenda. Ante paucos etiam annos in huius regionis montibus inuenti ſunt ferrifodinæ atque mineræ. A'tergo Prettigoiæ uerſus Taſaas ſunt, Vualſeeri, qui communiter agunt, & habitant in altis montibus, apud quos nihil præter rapas, herbas & ſyluas creſcit. Poſt montes iſtos uerſus Septimum montem inueniuntur Capricorni, Agaricum, reſina ex Laricibus copioſè ſtillans, pineæ nuces, de quibus omnibus ſuprà in Valeſiæ regione multa ſcripſi.

DE RVGVSCIS ET RHEGVSCIS, QVI ANTE ALIquot tempora Rhingoij, hodie uerò Rhintal & Emps appellantur. Cap. CCXXXIIII.

RHingoia fuit olim comitatus celebris, cuius ſuprà fit mentio in literis ſuper inferiori marca, quæ eſt è regione Thurgoiæ, confectis. Et hæc eſt infima antiquæ Rhætiæ pars, ad latus Galliæ ſita. Attingit autem eo loco Thurgoiam, appellaturq; noſtro tempore dominiũ Rhineck uel Rhintal, exporrecta à comitatu Vuerdenberg uſq; ad eum locũ ubi Rhenus ingreditur lacũ Podamicum. Ab alio quoq; Rheni latere, nempe ſupra Brigantium, terra ipſa olim Rhingoiæ etiam fuit annumerata, potiſsimum Luſtnow, & quæ circa eam ſunt. Fuit autem hic comitatus ſemper à Germanis habitatus, id quod com-
Ruguſci. munia indicant nomina. Populi eius fuerunt olim à Plinio lib. 3. cap. 19. Ruguſci, & à
Rheguſci. Ptolemæo Rheguſcæ appellati.

DE BRIGANTIIS. Cap. CCXXXV.

COmitatus Brigantiorum, quorum nomen & ciuitas adhuc manent, infimum antiquæ Rhætiæ à latere Germaniæ tenet locum, confinis apud lacum Podamicum Vindelicis, hoc eſt, Lintzgoijs. Supra Brigantium eſt ſylua quædam grandis, atq; uallis plena oppidis & uillis, uocaturq; Brigantiorum ſylua, & per eam deſcendit amnis Bregentz, labiturq; iuxta urbem ipſam in lacum. Populi per circuitum habitantes, fuerunt olim Brigantij appellati.

DE LACV PODAMICO ET ADIACENTE TERRA, præſertim in latere Germanico. Cap. CCXXXVI.

LAcus Podamicus qui & Brigantinus atq; Conſtantienſis, immenſam habet aquarum molem, poſſetq; ob ſui magnitudinem Germanicum uocari mare, quum in longum extendatur ſex aut ſeptem milliaribus, & in latum duobus, & in quibuſdam locis ferè tribus. Eſt omnium amœniſsimus, multaq; caſtella, oppida & uicos undiquaq; per ripas habet. Siquidem totam hanc Rheni ſuperioris faciem tam uariè & tam multis nominibus auxit ornauitq; natura, ut amœnior ne an fœcundior ſit, affirmare uix poſſis. Aqua huius lacus eſt nitida, fundo perſpicuo, piſces fert uarios quidem & multiplices: terra circumiacens ferax uini triticiq; & arboribus domeſticis egregiè eſt conſita. Regionis forma ſupra quam dici poteſt pulchra, uniuerſa læta unamq; faciem longe lateq; contexens. Nullibi putant lacum profundiorem quâm apud Merſpurgum, ubi à ſuperficie aquæ uſq; ad fundum aiunt eſſe trecentos complexos brachiorum ſeu orgyas. Habet duas inſulas, una uocatur Meinow, quaſi minor Augia, alia interpretantur ma-
Inſulæ lacus iorem Augiam, & alia Richenow, quaſi diues Augia. Diuiditur autem lacus iſte in duas
Podamici. collectiones aquarum: Maior & ſuperior, id eſt meridionalior, incipit prope Lindoiam & Brigantium, & deſcendit uſque ad arcem Podman, quæ anno Chriſti 881. appellata fuit, Palatium imperiale, unde hic lacus putatur dictus Podamicus. Quidam etiam uocant eum Acronium, & alij Acronum, ab acie quadam quæ iuxta Rumiſshorn exporrigitur in lacum ipſum, aut quod ſit ſine magno frigore. In ſuperiori eius & media parte latior eſt, & prope Vberlingam oppidum imperiale contrahitur in anguſtiam.

IOACHIMVS VADIANVS. *Cap.* CCXXXVII.

DE lacu Acromo non habeo quicquam Zuiki doctiſſ. quod iam antea docti uiri non prodiderint. Aedidit libros Beatus Rhenanus titulo rerum Germanicarum, in quibus ſane non paucos locos ad hanc rem, quam poſtulat Munſterus, attinentes, magna diligentia explicauit. Lacum ipſum Acromum uocatum à Briganto Conſtantiam uſque idem cum Melæ teſtimonio probat: inde etiam coniectura colligit uici Cromanshorn, qui in medio ferè occidui littoris eius lacus poſitus, à lacu Acromo cognominatus uidetur. Sunt quidem apud me tabulæ donationum ſub Francorum regibus ſcriptæ & ſignatæ, quæ uocem illam non aliter ferè quàm Romanis horn, reddidere. Sed fieri poteſt, ut iam tum uiciata fuerit à Barbaris populis ueteris nominis puritas. Neque enim mihi improbatur Rhenani coniectura, & uero eſt ſimile Germanicum nomen uetus eſſe nec carere etymo. Neque ſemel uiſum cogitanti mihi ita dici lacum ab obliquitate potuiſſe, qua à Briganto & Rheno accepto ad Conſtantiam uſq; & Rheni exitum in arcus cuiuſdam formam inflectitur. Veteres certe Krommaſee lacum obliquum & arcuatum dixiſſent, ut lacum longum Langenſee. Sed non habeo unde illa confirmem præter ſolam coniecturam, etiamſi indubium eſt Melæ ætate longe latius in Rheni uallem abiiſſe Acromum quàm hodie abeat, id quod & accolarum iam à maiorum relatione deducta cognitio & loci ipſius effigies ſitusq; ueterum locorum palā teſtantur, unde obliquiorem tum fuiſſe conſtat quā hodie conſpicitur. Quod enim multis in locis amnes paulo uehementiores fecere, hoc idem & ad Rheni, Brigantiq; & intermediorum amnium confluentiam, contigiſſe multis argumentis, ut dixi, colligitur. Plinius in Aſiæ maritimæ deſcriptione tradit eius tractus magnis amnibus ita digeſtas arenas & cœnū ingeſtū, inuectumq; littoribus maris fuiſſe, ut inſulas aliquot cōſtiterit cōtinēti coniunctas, quæ ante longo interuallo à littore abfuiſſent. Idē & in Pharo Aegypti accidiſſe ob arenā à Nilo ingeſtā recepti autores prodidere. Equidē & Acronium dictū ſola coniectura lacū noſtrū putaui, quod in uetuſtis Melę exemplaribus Acronium, non Acromum legiſſem. Et quia Gallis ueteribus Græcæ linguæ notitia propemodū domeſtica fuit, Acronium igitur interpretabar ſine glacie & gelu, uel maximè incongelabilē.

Venetus

Venetus enim lacus,quem & ipſum Rhenus fundit,ut ſæpe glacie obducitur adeò rigida,ut immenſa etiam & plauſtra quantumuis grauia ferat,tamen non conſtat Brigantinum ullo tempore totum irriguiſſe & glacie clauſum fuiſſe. Verum ita ſolent ſtudioſa & cupida ueritatis ingenia,citra ſcilicet præiudicium cuiuſquam,quod uerò proximum uidetur,in medium proponere. Hactenus Vadianus. Inferior lacus incipit infra Conſtantiam,collatusq; ad ſuperiorem paruus eſt,& denominatur ab inſigniori eius oppido Cella,lacus Cellenſis. Veteres uerò appellauerunt eum Venetum,ob Venetes aut Venonetes accolentes populos. Tranſit autem Rhenus utrunque lacum in alueo ſuo nunquam reſolutus,ut ueteres ſentiunt,recentiores pro fabula habent. Oneratur circumquaq; multis riuulis,quorum quidam multum piſcoſi ſunt,ut ſunt Arg, Bregentz, Liblach,Schuſs,Roſchach,Steinach,Salmſach,Goldach & Goldbach, &c. His amnibus adeò augetur tempore æſtiuali lacus iſte,ut aſcendat octo aut nouem cubitis ultra conſuetum morem. Prope Conſtantiam Rhenus emittitur per alueum ſuum ex ſuperiori lacu,recuperat nomen ſuum,ſed paulò pòſt rurſum diffundit ſe in ſtagnum, amittitq; alueum ſuum & nomen,uſq; ad oppidum Stain. Hic autem lacus inferior quamuis minor ſit ſuperiore,eſt tamen comparatione maioris piſcoſior, præſertim ubi Rhenus in illum labitur. Efficiunt hi duo lacus peninſulam quandam,præſertim quum ab Vberlinga occidentem uerſus lacus ſuperior extrudat ſinum quendam anguſtum & longum uſq; ad arcem Podmen,ſitq; inter Cellam & Podmen Iſthmus dimidij milliarij. Hęc autem peninſula eſt ſatis fertilis,producens frumentum,& ſyluas,habensq; ſtagna & multa oppida,præſertim Alenſpach,quaſi Almanſpach,& Almanſdorff. Ingreditur quoq; promontorium quoddam in lacum Venetum,quod Cornu uocāt, quodq; eundem lacum ferè in duos diſiungit,Cellenſem ſcilicet & Bernangenſem.Egrediens uero Rhenus ex hoc lacu alluit mœnia plurimorum oppidorum, nempe Stein, Dieſſenhofen,Schafhauſen,Rhinouu,Egliſouu,Keiſerſtul,Vualdſhut, Lauſenberg, Seckingen, Rheinfelden,Baſel,Briſach & Straſsburg,in quibus omnibus ſunt pontes, quorum ab Argentina uſq; ad lacum inferiorem numerantur tredecim.

Inferior lacus. *Pontes in Rheno.*

DE INSVLA MEINOVV. *Cap.* CCXXXVIII.

INfra Conſtantiam uerſus Vberlingam ad ſpacium medij milliarij Germanici, emergit in ipſo lacu ſuperiori inſula quædam, in qua noſtro tempore elegans & munita domus fratrum Teutonicorum eſt conſtructa, quæ olim reſidentia fuit nobilium de Langenſtein,tandemq; ab Arnoldo equite de Langenſtein, Teutonicis militibus poſſidenda tradita.Hic enim duos habuit filios,qui ambo ingreſsi ſunt ordinem.Vnde pater motus,anno Chriſti 1282.conſentiente Alberto abbate Augiæ ditionis, cuius erat feudum huius loci,reſignauit ordini Teutonicorum inſulam iſtam. Eminet in medio huius inſulæ petra quædam ingens,ab ortu ſolis ualde præceps,cui incumbit munitiſſima hæc arx,& arci adhæret atrium ampliſsimum pro iumentis ſtabulandis. Extra autem omnes ædes iſtas patet per circuitum caſtelli adhuc amplum ſpacium terræ, quod iuxta commoditatem fundi diſtributum eſt in uineas,agros, ſyluam & prata. Vineæ adhærent monti,& prata ſyluulaq; lacui. Eſt locus amœniſsimus,patetq; proſpectus ad Vberlingam,ad montem ſanctum,ad Merſpurg,& ultra Lindoiam atque Brigantium. Putares te agere in mari quando ex hoc loco oculos uertis ad meridiem. Commendator huius domus habet ſub ſe terras & populos, & tanquam princeps præſidet illis. Anno 1546.quum ego circa pentecoſten hanc inſulam inuiſerem,præfuit ei nobilis uir,dominus Sigiſmundus ab Gornſtein,commendator, qui me ſummo excepit fauore,tractauitq; humaniſsimè.

Fertilitas inſulæ.

DE OPPIDIS ET CASTELLIS IN LITTORE LAcus Conſtantienſis ſitis. *Cap.* CCXXXIX.

OB inſignem commoditatem atq; eximiam fertilitatem,qua prædita eſt regio iſta, quæ deſinit ad lacum Conſtantienſem,ſunt tot ciuitates,caſtra,oppida,uici & monaſteria per circuitum eius conſtructa,ut uix omnia numerare queas. Siquidem iacent in littore eius quatuor ciuitates imperiales, nempe Conſtantia, Vberlinga, Lindoia & Buchorn,

Buchorn,ac deinde quinque magnorum dominorum oppida, quorum quodq; adiacens habet caſtrum aut arcem,uidelicet, Brigantium, Rhineck, Arbona,Merſpurgum & Langenarg.Aliorum uero oppidorum & uillarum non eſt numerus. De præcipuis eorum hic aliquid ſuccinctè ſcribam.

MERSPVRGVM ET RELIQVA OPpida. Cap. CCXL.

Est oppidum iſtud epiſcopi Conſtantienſis,ubi plerunq; reſidere ſolet,fuitq; olim à rege Dagoberto è rege Conſtantiæ ad traijciendum ibi lacum conſtructum,ac deinde ducibus Sueuorum ſubiectum,atq; tandem epiſcoporum Conſtantienſium ditioni ſubditum. Item Alenſpach & Steckborn ſunt abbatis Augienſis. Langenargen autem agnoſcit comitis Montfortenſes,Rineck Appencellenſes, Stain Tigurenſes, Dieſenhofen Confœderatos, Arbona epiſcopum Conſtantienſem(ubi fiunt optimæ nouaculæ & inciſoria phlebotomica)Roſchach,abbatis eſt S.Galli. Hic fodiuntur optimi lapides cinerei coloris,uarijs ſtructuris accommodiſsimi.Adiacent præterea lacui,Cella epiſcopalis,oppidum & caſtrum, Geienhofen uilla & caſtrum, ubi ſtultorum infinitus dicitur eſſe numerus,Bogman arx & uilla. Item uillæ magnæ & paruæ,Bermatingen,Ermatingen,Marckelfingen,Itznang,Imſtat,Nuſsdorff,Muſeck,Supplingen,ubi creſcunt bona uina,Neuuenhorn,Seefelden,Stad,Vuolmatingen,Tingeldorff,Totingen,Reuerin,Sernatingen,Kupenhauſen,Fiſchbach,&c. Monaſteria:Hofen præpoſitura,Brigantium abbatia ordinis S Benedicti ſicut & Augia,Stain,Schyuerberg & Petershauſen,Oeningen & Cruitzlingen Regulares,Langnouu Paulini, cæterum Munſterlingen & Louuental ſunt cœnobia monacharum.

Stultorum habitatio.

BRIGANTIVM. Cap. CCXLI.

A Capite lacus eſt comitatus Brigantinus,oppidum uetuſtum,cui ſupra imminet arx,infrà autem in Augia eſt monaſterium ordinis ſancti Benedicti, quod aiunt fundatum anno 1102.à comite quodam Pfullendorffenſi. Eſt comitatus iſte pars inferior Rhetiæ,terminaturq; ad Vindelicos,hoc eſt, Lintzgoienſes iuxta lacum Podamicum. Sigiſmundus dux Auſtriæ emit ante 60. annos medietatem huius comitatus à Montfortenſibus qui Pfannenbergenſes appellantur,deinde reſiduã medietatem emit Ferdinandus dux Auſtriæ anno ſcilicet 1523. Anno Domini 1127.fuit Rodolfus comes Brigantinus tam integer & excellens uir,ut Henricus dux Bauariæ, Saxoniæ & Tuſciæ ei unam ex ſororibus nomine Vulfhildin traderet uxorem.Genuit autem is Rudolfus Hugonem Palatinum Thubingenſem,comitem Brigantinum & Churuualenſem,qui cum fratre matris ſuæ Vuelfone duce Bauariæ & Spoleti anno Domini 1163. iuxta Danubium magnum habuit conflictum.

Comitatus Brigantinus.

Anno Domini 1408.Appencellenſes à comite Brigantino Vuilhelmo & fautoribus eius magnam acceperunt iacturam.

BVCHORN. Cap. CCXLII.

Paruum admodum eſt oppidum iſtud imperiale,ſed opulentum, habetq; uillas aliquas ſibi incorporatas & alias iuriſdictiones.Nomen uerò putatur accepiſſe à faginea ſylua,quæ olim uſq; ad lacum fuit protenſa. Vocant enim Germani fagum, *Buchen.* Habuit etiam oppidum iſtud olim comites,ſed eis deficientibus bona ipſorum uſurpata ſunt à comitibus Altdorffenſibus & Rauenſpurgenſibus, qui tamen & ipſi temporum ſucceſſu penitus ſunt extincti:Oppidum uerò iſtud fecit ſe liberum ab omnibus dominijs,incorporatumq; eſt Romano imperio.

ARBONA SEV ARBOR FELIX. Cap. CCXLIII.

Oppidum iſtud & arx eius,locus eſt ualde uetuſtus, Romanis olim ſatis bene notus,quippe ubi ſtationes habuerunt & munitiones contra Germanos.Dictus eſt autem ipſe locus Arbor felix,ob eximiam feracitatem terræ eius.Antoninus quoq; meminit huius Arboris.

RVMISHORN. Cap. CCXLIIII.

PEruetuſtus hic locus eſt, arcem habens, acutum cornu in littore lacus occupans, quod quidem promontorij alicuius inſtat fluctus ipſos longius paulò ingrediens, à fronte aſperrimo ſaxo munitum. Locus hic ſuo nomine manifeſtã Romanorum memoriam gerit, quaſi indicas, Romanorum cornu, ita enim in annalibus quoq; monaſterij S. Galli Villa Romeshorn appellatur.

ACHILLES GASSARVS LINDOIENSIS, MEDICInæ doctor, ſuo Sebaſtiano Munſtero, S.

Cap. CXLV.

SCripſi ante ſeptimanam hinc ad te, Munſtere obſeruande, quæcunq; ex re utriuſq; neceſſaria putabam: nũc uero hocce tabellione iterum ſcribere cogor, ut explorem certo nuncio, num omnia receperis. Feceris igitur mihi rem gratam, ſi certò ac cito ſuper omnibus, quæ prius de Lindoia noſtra atque Rhetorum Curia exaraui, reſponderis, ſimul ac indicaueris, quo tempore librũ tuum expectare debeamus. Stumpfij enim Chorographia multos undiq; inuitat & incitat lõge maiora, pulchrioraq; te daturũ ſperare: quare caue, ne ſpe tanta fruſtremur. Cęterũ num Vlmẽſes, Auguſtani & reliqui Sueui conatus tuos, uti ante biennium promiſerant, adiutent, ſcire uelim, ſimul ac catalogum nouorum librorum nuper iſtic æditorum habere geſtio. Bene uale: celerrime ex Lindoa, octaua paſchæ, anno domini 1548.

Sebaſtianus Munſterus.

Has literas ad me dedit, candide lector, eximius uir dominus Achilles, quum adhuc neſciret ſibi delegandam prouinciam deſcribendæ Auguſtanæ urbis, atq; ab ea ciuitate, manſione ſua, ad tempus ſeceſsiſſet Lindoiam ad patriam ſuam, animi recreandi gratia. Poſtea uero à me ſollicitatus, Auguſtanam quoque urbem depingi curauit, atque ſuccinctam adiecit deſcriptionem, ut infra uidebis.

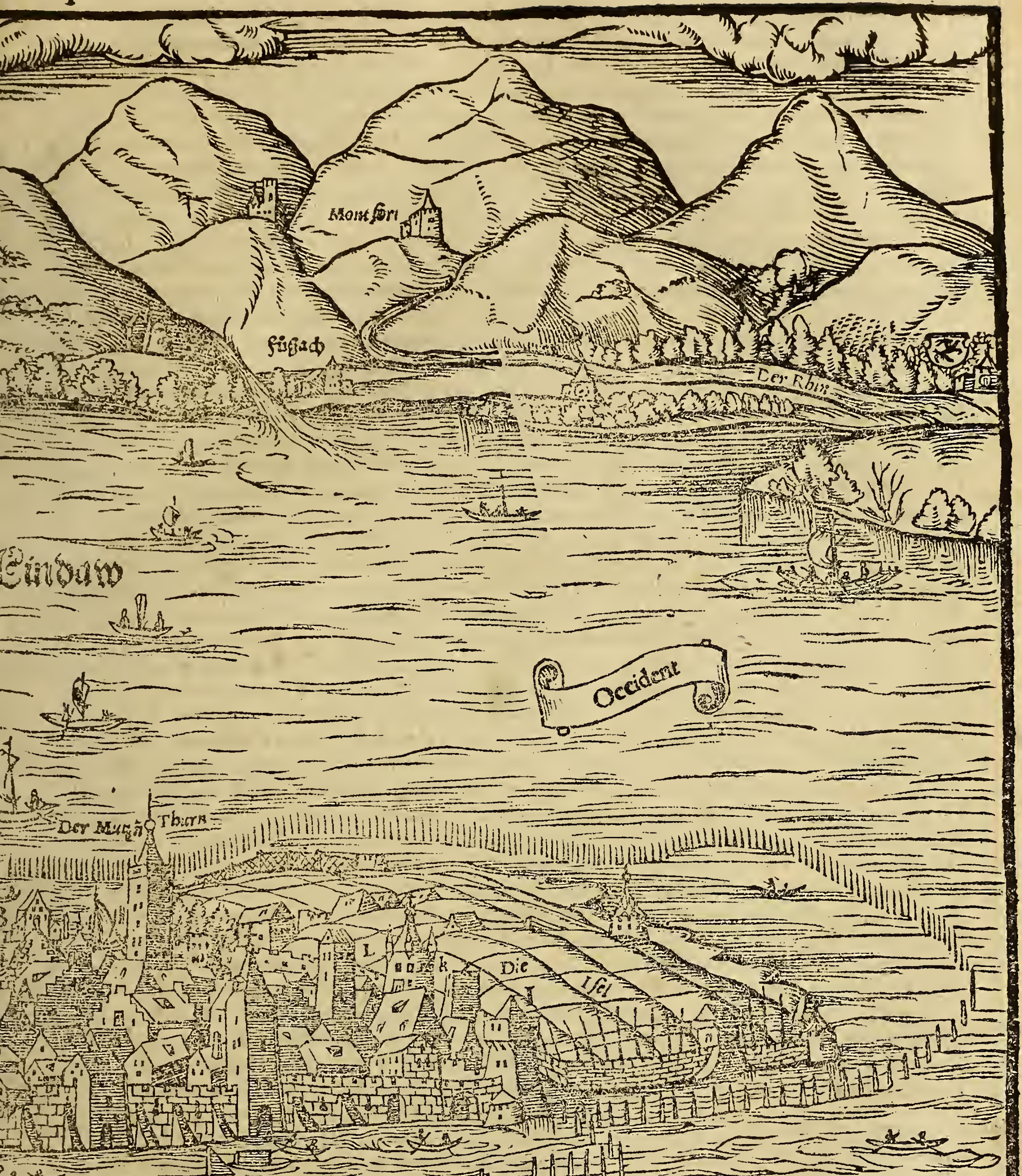
LINDOIA. Cap. CXLVI.

Lindoia inſula. LIndauium ſeu Lindoia oppidum imperiale ſitum in inſula Acromi lacus, aquis undiq; & fluctibus circumdatum, nulla ſui parte continentem tangit, niſi ubi lapideo ponte qui ducentos nonaginta paſſus in longitudine habet, terræ annectitur. Locus eſt admodum amœnus & ſalubris, uentis omnibus peruius, aquam fontanam & uiuã, agrum circum circa fertilem, nec non omnia quæ ad uictum pertinent facile comparatu habens, adhæc ædificijs ſatis ſplendidis ornatus, nulli non negociatorum generi opportunus exiſtens, natura firmus & aduerſus inopinatas hoſtium incurſiones tutus: in cuius occidentaliori latere haud minor ambitus adhuc, tanta uinearum copia colitur, ut populari annonæ curſu centum cupæ ſeu (ut dicere conſueuimus) plauſtra uini, ſed pro *Sbulicius põs.* fundi natura ſatis auſteri, creſcant: & ſpacium illud mœnijs & foſſa, duabusq; tum portis tum ſublicijs pontibus à præfato oppido diſcretum, Inſulę nomen ex antiquo, etiam apud uulgus, obtinet, in qua hodie piſcatores ſolũ nauiumq; architectiones cũ paucis aliquot textoribus habitant. De oppidi huius origine aut primis incolis, nihil exacti, hiſtoriarum penuria noſtrorumq; hominum incuria haberi poteſt: coniecturis tamen ex Strabonis geographia colligitur, Romanos ſub tempora Octauiani Auguſti, inſulam hanc poſt deuictos Rhetos occupaſſe, præſidio ac propugnaculo ſibi & ſuis contra Vindelicos communiſſe. Extat enim adhuc fortiſsima uetuſtiſsimaq; ac ſemidiruta turris, ex quadrato ſilice à dextris mox pedeſtri itinere oppidum ingredienti conſtructa, uulgo murus gentilium (Die Heiden maur) dicta quæ teſtatur Tiberij Neronis, uitrici ſui, legati & non barbarorum induſtria opus illud exædificatum. Subſequentibus tempeſtatibus quid rerum hic loci actum ſit, iterum plane neſcitur, non ambigendum tamen, Traianum, Aurelianum, Conſtantinos duos & reliquos Romanos Imperatores quibus cum Rhætis Alemannis ad Brigantinum lacum ſubinde negocia haud incruenta fuere, inſulam præfatam tanquam inexpugnabile refugium, facile ullo pacto deſeruiſſe, donec inclinante imperio Germanicæ nationes omnia regna uaſtare cœperũt, etiam inſulam hanc Romani nominis odio in ſolitudinem uerſam, uix gauijs & mergis incubandi nidum eſſe permiſerunt. Poſteriori dein æuo quum D. Albertus Caroli magni co*Adelbertus naufragus.* gnatus & Palatij comes, ob undarum periculoſas procellas, quibus in lacu amplo obrueretur,

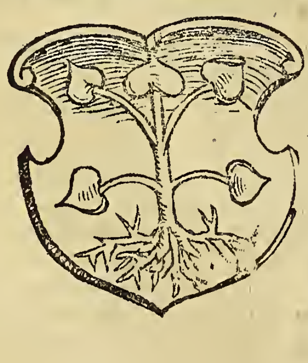
CIVITAS LINDOVIENSIS SECVNDVM SItum quem hoc noſtro tempore habet, rudi

quidem Minerua expreſſa, cuius picturam & deſcriptionem iam dudum nobis exhibuit doctiſs. uir, dominus Achilles P. Gaſſarus, medicinæ doctor, non tantum ob id ut patriam ſuam (eſt enim Lindoienſis) celebraret, uerùm ut & ſtudioſis, maximè Coſmographiæ amatoribus inſeruiret, operamq́ꝫ ſuam commendaret. Hic lectori obſeruandum eſt de nomine Bregentz: is enim eſt locus Brigentinus, uetuſtiſsimum oppidum, à quo & tempore Strabonis lacus Acromus dictus fuit Brigantinus, id quod te lectio hiſtorica huius libri plenius edocebit.

Schlos
Bregentz
Die ow
Die Bregentzach
Mittag
Die Lyblach
Orient
A Domus Senatoria
B Portus nauigiorum
C Cœnobium S.Mariæ
D Arx
E S.Stephan.parroch.eccle.

Mont fort
Füſach
Der Rhin
Lindaw
Occident
Der Mug
Thurn
L
k
Die Iſel
I
Mitnacht
K Caſtrum nouum
L Turris S. Petri
M Porta inferior Yſulæ
N Murus Gentilium
O Armamentarium.
F Ptochotrophium
G Byrg porta, quæ anno 1546. deſtructa eſt
H Cœnobium Franciſcani
I Turris reorum ſeu furum

rueretur, diuæ uirgini Mariæ in eum portum, quocunq; ſaluus adpuliſſet, ædem & monaſterium extructurum ſe deuouiſſet, forte fortuna accidit, ut uento propitiore in inſulam hanc noſtram, quæ diu iam uicinis tantum anſerum paſcua erat, naui deijceretur ibi protinus pius uir arcam purgans planum promiſſum erigi curauit, ſimul ac cœnobium nobilibus uirgunculis de ſuo fundauit, portum quoque iſtum à uoto & euentu
Lendauu. deinceps Lendoam, uel, ut antiqua inſtrumenta habent, Lendaugiam, nouo nomine, quo nimirum etiamnum proprio idiomate propinquioribus Rheni accolis uocatur, ap pellari fecit. Quam rem non multò pòſt Imperator Ludouicus ſecundus anno domini 856. certis immunitatibus confirmauit, nec non & comites à Rorbach dictum monaſterium dotarunt, ut incrementa non parua acceperit. Sed & ingruentibus ad diuę Virginis templum hoc uotiuis peregrinationibus, denuo tam locuples fieri hominum largitione doniſq; cœperit, ut non modò abbatiſſæ loci illius cum cæteris Romani imperij eccleſiaſticis prælatis principis obtinuerunt dignitatem, uerùm etiam palatij ſui præfectis (qui Hydropyrgi olim reſidebant) modum præſcribere coactæ ob illorum prodigalitatem ſint, ne uidelicet hi dum Lendoam proficiſcerentur, ultra 12. equites ſecum abducerent. Defunctis ſimul anno domini 1051. Lindoenſi & Buchaimenſe abbatiſſis, referente H. Contracto, Iuota nobilis & religioſa uidua, ab imperatore Henricho tertio utrique domui reſtaurandæ præfecta eſt, &c. Veſtales dicti monaſterij, nobilitatis ipſarum ſtemmata, ab uſque proauis oſtentant, nec moniales uerum ingenuæ dominæ,
nonici dominæ. ſiue ſi magis placet, Canonicæ noſtro ſeculo nuncupari gaudent, nam nullo ueſtium diſcrimine utuntur, nec ullo cœlibatus iuramento à nuptijs honeſtis detinentur, tantummodo pro choro pſallunt, aut ſeptem horarias preces ſibi dimurmurant, habentq; inſuper Romanorum Imperatorum gratia aſylum apud ſe ac ſontium inuiolabile confugium. Ob enarrata itaque hæc geſta, protinus factum eſt, ut aliæ quoque habitationes, præſertim cauponum, hoſpitum & inſtitorum, unà cum eiuſmodi farinæ hominum domunculis, uillæ inſtar à tergo monaſterij figerentur. Quin etiam urgentibus ſic fatis, acciditur caſtellum non procul à ſeptentrionali inſulæ latere ſitum (quondam à fauillis, in quas ab hoſtibus redactum erat, at hodie à cineribus in quos publico cœmiterio ciues illic diſſoluuntur, denuo non ineptè Eſchach appellatum) aboleri occœperit, eiuſque incolæ ſuggeſtione Schonſteinij circa annum 1166. dum Hugo Palatinus Thubingenſis, Rhetiæ & Brigantiæ comes à Vuelffone Bauariæ & Spoleti duce comite Altorffenſe conſobrino ſuo in his terris crudeliter debellatus eſſet, à domino præfectoq; Hugone iuniore, comite Brigantiæ filio prædicti Hugonis, 42. ſemiſſe auri & reliqua medietate argenti, marcis (è qua pecuniæ ſumma nouam arcem Podamicam erectam multi prædicant) in libertatem ab omni penitus ſeruitio ſeſe aſſeruerint, ſicquè relictis prioribus ſedibus populariter è firma terra in nouam coloniam ad diuam uirginem ſub tilias commigrarunt (hoc nomine enim poſteri inſulam eam ob dictarum arborum frequentiam, quę ueſtalibus & aduenis ſolatij cauſa ibidem circum monaſterium plantatæ fuerunt, patrumquè memoria adhuc multa ex parte etiam ad parœcianam S. Stephani eccleſiam, extiterunt, nec amplius ab nauigationibus Lendoam quaſi portuoſam, ſed Lindoiam Lindauiumq; à tilijs uocarunt) atque illic tanta proſperitate habita-
Lindoia. re cœperunt, ut tandem ex cœnobio uilla eqûe pago oppidum iuſtum, unà cum totius Podamici lacus portu nominatiſsimo ſit exædificatum. Id circa eam ætatem qua duces Sueuiæ Romani Imperij habenas moderabantur, in aduocatiam & mundiburdium (ſic tunc tutela, id eſt, Kaſtuogtei dicebatur) ſuſceptum

Mundiburdium. dexteritate & obedientia ciuium, multa utilia ac digna laude priuilegia, etiam haud aliorum imperialium liberorumquè municipiorum prærogatiuis minora aut ulliora unà cum ſuperioris ſiue capitalis iudicij adminiſtratione, cudendæ monetæ facultate, nec non tiliæ uiridis in albo clypeo imaginibus reipub. ſuæ apud ſuccedentium Rom. Cæſarum ac regum clementiam impetrauit, cum primis autem poſtquam anno 1264. menſe Martio prorſus ferme concrematum fuiſſet, à comite Rudolfo ab Habſpurg Rom. rege, anno 1257.
uitas ab abtiſſa libera. priuilegium contra abbatiſſæ uota obtinuit, ita ut noſtris diebus

bus populus ibidem citra omnem præfecturam in ſingulos ſibi annos & Conſulem, quem ciuium magiſtrum, & prætorem quem *Statt amman*, quaſi urbis officialem uocant, partim ex patricijs, partim ex plebe pro nutu liberè & dicat & legat, qui ad ſcito ſenatorum aſſeſſorumqúe numero & ordine, meram & mixtam iuriſdictionem exercere per uniuerſum ipſorum diſtrictum poſſunt, hac conditione tamen, ut magiſtratus ille, ſi quid ardui, puta religionis cauſæ, ſtatutorum ac legum municipalium immutationes, noua fœdera, bellum, aut tale quid ſerioſius inciderit, citra totius populi, præcipuè octo tribunorum aſſenſum, nihil præſcribere, aut pro ſuamet authoritate decernere auſit queatúe. Ne ſcilicet noua tyrannis ſeditioni iterum occaſionem præberet, quemadmodum non raro prioribus ſeculis, potiſsimum aut anno 1396 (quo redactis in ordinem patricijs, tribunitia poteſtas in ſenatu præualere cœpit primum) non ſine plurimorum extremo ſuplicio inter ciues contigerit. Quam ob rem etiam munia illa eorumqúe adminiſtratio ſub ſolſticij tempus in ipſo Ioannis baptiſtæ feſto, quotannis ex ueteri inſtituto à plebe alterari & renouari conſueuerunt.

Cœnobiorum fundationes.

Anno Chriſti milleſimo ducenteſimo quadrageſimo primo Franciſcani Lindoię cœnobium conſtruxerunt, abbatiſſa permittente & fundum de ſuo tradente, plebano totis uiribus refragante. Similiter 31 annis pòſt, iterum conſenſu abbatiſſæ Sigenæ clauſtrum monialium ad congregationem dictum, ac deinde alia diuorum ſacella unà cum Beginarum conuenticulo fundata & ædificata ſunt Lindoiæ, quæ tamen à ruſticis tempore belli, uel in alium uſum uerſa, uel omnino euerſa uidentur hodie. Ciues huius oppidi & indigenæ ſunt ſatis integri & bellicoſi, minimè frugaliter aut ſordidè uiuentes, ciuiliter ueſtiti ac nummoſi, uerum ſub ruſtici moribus. Habet oppidum celebratiſsimum pariter ac omni mercium generi accomodum, in quod ex cunctis undiq; ferè regionibus tanta continuè rerum copia conuehitur, ut ſingulis ſeptimanis quadrigæ & currus onerarij plus minus mille quadringenti terrenam portam permeent. Nam ab octo uſque ad nouem miliaribus negociatores, ex paulo minus triginta oppidis ac ciuitatibus hebdomadatim forum ibidem certo frequentant, petuntq;. Sueui & Bauari maximos aceruos frumenti, ſalis, cupri & ferri aduehunt, qui inde in Alpinam Rhetiam & Heluetiam diſtrahuntur. E Veneto lacu, Hegouia & Turgouia, omni ſabbato præter auenæ & tritici copiam, ingens uini uis nauibus comportatur, quæ confeſtim ad Algoios, Sueuos & Bauaros diuenditur. Ex Brigantina ſylua, Montefundano, Abbacellenſium & Griſonum alpibus, butyri, recoctarum & caſeorum incredibile pondus accedit. Denique propinquioris agri coloni, ut interim de piſcium delectu abundantiaqúe ſileam, abietinos quercinosqúe, pro uinearum cultura palos, aſſeres, poma, uarios fructus, linum & ſimilia permagno numero uenalia publicè gerunt, exceptis infinitis alijs mercatorum, propolarum, monopoliorum ac inſtitorum ponderoſis ſarcinis præcioſisq; rebus, quæ haud leui publici ærarij uectigali è borealibus regnis, item utraque Pannonia per Nurnbergam, Auguſtam, Monachiumq; in Longobardiam, Italiam ac Gallias, econuerſo ex his in illa indies dicto in oppido tranſmittuntur.

Emporium Lindoienſe.

Termini terræ Lindoienſis.

Terminos ditionum ſuarum in continente, uerſus ortum quidem communes habet cum comitatu Brigantino, qui hodie archiducibus Auſtriæ paret, uerſus arctum uerò terminos cum comitibus Montisfortis in Tettnangio & Argona ſortitur, aduerſum quos non raro nec leuiter de uinibus uenandi iure criminali ſummoúe, ante omnia autem ob hoſpitalis ipſorum prædia, uillas, ac quibus abundat mancipia ſiue adſcripticios homines digladiatur. Vltimo non prætereunda hic erit popularis illa fama, qua fertur in Caſtri loco (auf burg) quod à meridionale oppidi latus, prope nauigiorum portum publicamq; mercium cuſtodiam, in ipſo mari iacet, corpus cuiuſdam ſanctæ uirginis, uulgo ſant Orilia, id eſt, Aurelia dictæ, ſepultum eſſe, quæ olim tempore perſecutionis Chriſtianorum unico paſſu à Fuſſachio (unde pago illi uno milliario cis lacum poſito, per quem iter ad Inſubres eſt, nomen hoc obueniſſe multi putant) Lindoiam uſq; ad memorati caſtri aream progreſſa narratur: quanquam ſint qui Nympham hanc patris æthinici iram è Brigantia uno ſaltu ad pomerium iam dictum effugiſſe contendant, id quod parum refert, ſi reliqua conſtant. Ego potius momentum Romani alicuius ex Aurelianorum familia legatiſúe crediderim

S. Aurelia.

VBERLINGA. Cap. CCXLVII.

Fruſtra pro huius oppidi effigie laborauimus. Iburinga.

TEner ciuitas iſta imperialis inferiorem locum Podamici lacus, abũdatq; uineis & alijs uictui humano neceſſarijs. Priuſquàm autem imperio fuit incorporata, quorundam ducum Sueuiæ reſidentia fuit. Nam anno Chriſti ſexcenteſimo uigeſimo Cunzo aut Gonzo, potens princeps huius regionis, infidelis tamen, Iburingæ commemoratur habuiſſe curiam ſuam, hæc hodie eſt Vberlinga. Habet ciuitas iſta forum frumentarium inſigne, ubi ſcilicet plurimum emitur frumenti, quod per lacum abductum diſtrahitur in ciuitatibus & terris meridionalibus, nempe Conſtantia, Lindoia. Thurgoia, Valle Rhenana, Veldkirchio & Churuualia. Subduxit ſe cum tempore à ducatu Sueuiæ, receptaq; eſt in protectionem & communionem imperij. Habet noſtro tempore terram amœnam cui imperat, habet & hoſpitale inſigne eximiè dotatum. Hinc uerſus Aquilonem itinere unius horæ, eſt monaſterium Ciuertienſe opulentiſsimum, nomine Salmanſuuyler, quod aiunt primo fundatum à duce quodam Sueuiæ nomine Almo, anno domini 750. ſed quod tunc Ciſtertienſes monachos habere non potuit. Soli Benedictinenſes tunc apud Germanos monachatum ſuſtinebant. Habet monaſterium illud maiora uaſa uinaria, quàm ullus alius Germaniæ locus.

Salmanſuuyler.

Abbates in Salmanſuuiler.

Frouirus 1137. Gottfridus 1165. Erinbertus 1169. Chriſtianus 1176. Eberhard comes in Rordorff 1190. Berchtoldus comes in Vrau 1240. Eberhardus à Volmaringen 1241. Vlricus Gretter Biberacenſis 1276. Vlricus à Seflingen 1282. Conradus ab Eſslingen 1311. Vlricus comes in Sargans 1337. Berchtoldus Dutzius 1358. Vuilhelmus Suilgalus 1377. Iodocus Sommer 1395. Petrus Ochſer 1417. Georgius Monachus 1441. Ludouicus Oſualdus 1459. Ioannes Santenarus 1471. Ioannes Scharpffer 1495. Iodocus Neccar 1510. Amandus Scheffer 1529. Ioannes Piſcatoris 1534. Ioannes Abbatis cellanus 1543.

AVGIA MAIOR. Cap. CCXLVIII.

DIximus iam ſuprà, infra Conſtantiam in minori lacu ſitam inſulam amœnam olim Sindles Augiam ac deinde diuitem Augiam appellatam: quæ in longum patet ad dimidium miliare & ad latum, quartam miliaris, à Conſtantia uerò diſtat miliario uno. Habet tres parrochiales eccleſias, & fert uinum, frumentum atq; poma. Ante multos annos, nempe circa annum Chriſti 724. ſanctus Pirminius epiſcopus Galliæ unà cum Carolo Martello, auo Caroli magni fundauit & conſtruxit in ea monaſterium ordinis ſancti Benedicti, in quod primum nemo recipiebatur niſi principes, comites & barones. Noſtro uero tempore, nempe anno Chriſti milleſimo quingenteſimo quadrageſimo abolitis monachis incorporatum eſt epiſcopatui Conſtantienſi. Fuit monaſterium iſtud aliquando tam potens & diues, ut abbas ſingulis noctibus potuerit habere hoſpicium in ſuis prædijs bonis uſq; Romam, atque ob id non ſine ratione uocatum eſt, diues Augia. Hodie uerò longe ad tenuiores redactum eſt opes. Fuit olim ciuitas Vlmenſis ſub huius monaſterij abbatis dominio, id quod infrà ſuo loco apud eandem urbem non tacebo. Sunt qui ſcribunt, & experientia id quoque docet ſanctum Pirminium omnes uermes uenenatos, puta ſerpentes, lacertas, bufones & huiuſmodi ex inſula effugaſſe, ut in hodiernum uſque diem in ea non inueniantur, & illati non maneant, aut moriantur. Fuit iſte Pirminius primus in iſto monaſterio abbas, ſepultus tamen iacet in alio monaſterio nempe Hornbachenſi in Vueſtricha regione, ſiquidem fuit fundator multorum monaſteriorum. Iacent ſepulti in hac inſula ſanctus Meinradus heremita, Carolus tertius Romanus Imperator, cuius epitaphium tale eſt. Carolus rex Germanorum, patricius Francorum, Romanorumqúe Imperator, &c. Iacet quoque ibi ſepultus Geroldus dux Sueuiæ, præfectus Bauariæ & dux militiæ Caroli magni. Aiunt etiam diuum Euangeliſtam Marcum quieſcere in hoc monaſterio, unde monachi euãgelium eius in eccleſiaſticis officijs pronunciantes, non uſi ſunt hac communi præfatione, Sequentia ſancti Euangelij ſecundum Marcum, ſed Sequentia ſancti euangelij ſecundum illum, id quod Venetis, qui gloriantur ſe habere oſſa huius Euangeliſtæ, dicitur olim ſtomachum mouiſſe, ut etiam uoluerint dare ſummam aliquam pecuniæ monachis, quo ſoli poſsiderent uiri ſancti reliquias, at monachi recuſarunt.

S. Pirminius.

Inſula uermibus interdicta.

Corpus ſancti Marci.

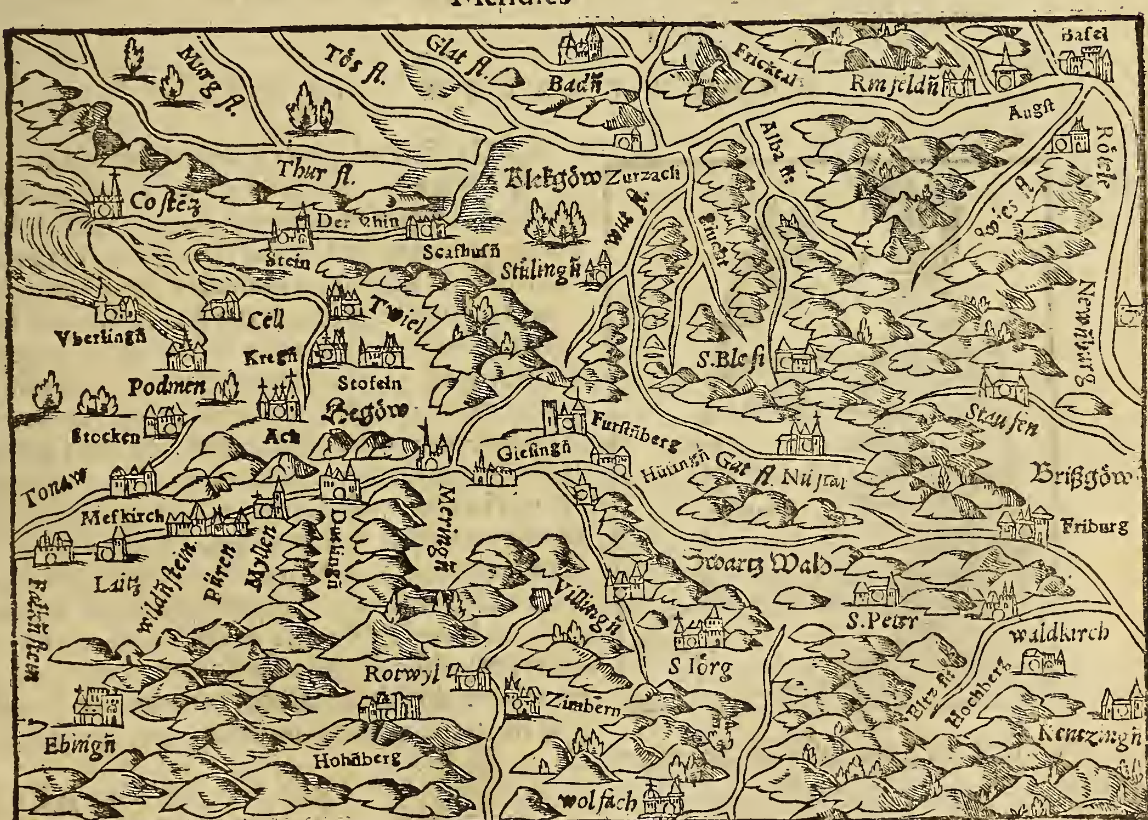
Meginradus 1069. Rupertus 1071. Eccardus comes in Nellenburg 1073. Vlricus baro à Lupffen 1089. Rudolphus baro in Bottenſtein 1123. Ludouicus comes in Pfullendorff 1132. Vlricus comes in Zollern 1136. Otto baro in Bottenſtein 1137. Fridolinus baro à Heideck 1141. Vlricus baro à Heideck 1162. Diethelmns baro à Knemenkingen 1172. Hermannus baro à Speichingen 1209. Henricus comes in Kalb 1210. Conradus baro Cimbrorum 1236. Burcardus baro in Heuuen 1252. Albertus à Ramſtein 1261. Henricus baro à Clingenberg 1296. Diethelmus baro in Caſteln 1306. Eberhardus baro in Brandis 1342. Mangoldus baro à Brādis 1384. Vuernherus baro à Roſeneck 1385. Fridericus comes in Zollern 1402. Henricus baro in Hornberg 1027 Fridericus baro in Vuartenberg 1427. Iohannes à Hunuuil. Iohānes Pfauſerus. Martinus comes in Vuiſſenburg. Georgius Piſcatoris 1568. Marcus à Knöringen 1512. Iohannes à Neza epiſcopus Conſtantienſis 1540.

CELLA RATOLFI. *Cap.* CCXLIX.

E Regione Augiæ ſeptentrionem uerſus ſitum eſt oppidum Cellenſe, quod Latinè Cella Ratolfi uocatur, locus certè amœnus & noſtro æuo non ineleganter extructus. Hoc oppidum putatur accepiſſe initium à Ratolfo duce Sueuiæ, & ex prima exigua ſtructura magna ſuſcepit incremēta, ut hodie oppidum ſit mediocre & pulchrum. Alij uerò dicunt Ratolfum epiſcopum fuiſſe Veronenſem in Italia, relictoq; epiſcopatu ueniſſe ad hunc locum, primumq; extruxiſſe Cellam ac deinde monaſterium, ubi & ſepultus dicitur anno Chriſti 875. Habet oppidum iſtud magnum forum, maximè autem frumentarium, paretq; ducibus Auſtriæ quum olim abbatem Augiæ agnouerit dominum.

DE REGIONE HEGOIENSI ET OPPIDIS, *arcibusq; eius,* Cap. CCL.

Meridies

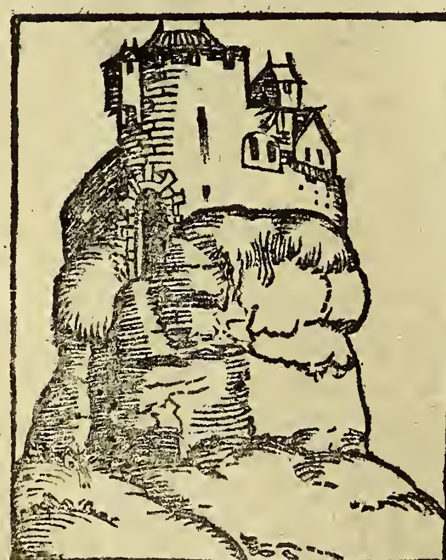
Oriens

Occidens

Infra lacum

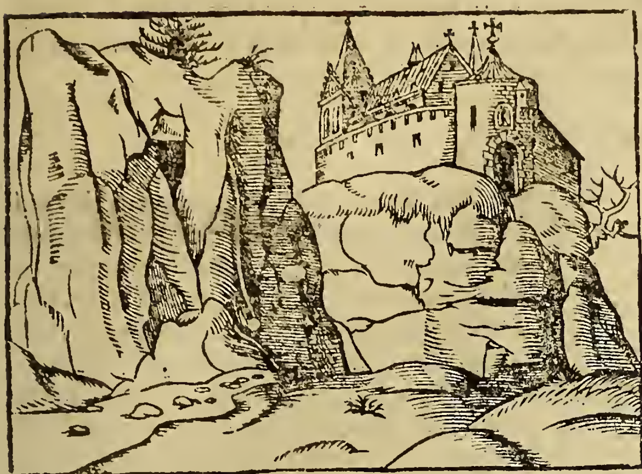
INfra lacũ Cellenſem uerſus ſeptentrionem incipit famoſus pagus uulgò Hegöuu
dictus comprehenſus inter Rhenum & Danubium, regio quidem parua, ſed ſupra
modum bene culta & fertilis, longa & lata ferè ſex milliaribus Germanicis. Annu-
merant enim ei quidam Schaffhuſium. Sunt in ea præter nonnulla oppida & uillas
in montium iugis caſtra & arces plurimæ, natura & arte munitæ, quæ quaſi totius Sue
Arces in Hegoia. uiæ uidentur eſſe propugnacula. Numerantur autem 46. arces munitæ. Abundat ui-
no & frumento, præſertim autem celebratur ibi rubeum uinum. Habent incolæ opti-
mos piſces, aues & uenationem. Reſident in hac regione plurimi nobiles, Landgra-
uiatus uerò eſt Nellenburgenſium, qui olim potentes fuerunt comites, hodie uerò ſub-
eſt hic Landgrauiatus domui Auſtriæ. Oppida in hac terra ſunt Stockach & eſt Nel-
lenburgenſium, Engen quod eſt comitum Lupffenſium. Dengen comitum Dengenſi
um, Ach & Plumenfeld, duo oppida: Item Meſskirch in Madach, & eſt comitũ à Zim
bern. Arcium uerò nomina ſunt Meckingen, Bodmen, Hohen Tuuiel, & hæc arx
hodie eſt Vuirtenbergẽ. Hohen Houuen comitum Lupffenſium, Hohen Kregen,
modo ducum Auſtriæ, olim autem nobilium de Fridingen. Hohen Stoffeln, Stoffeln
& alt Stofflen tres arces nobilium à Reuſchach, Honburg nobilium Honburgenſium,
Megtberg domus Auſtriæ, ſed quæ à Ruſchachenſibus inhabitatur, Bollingen epiſco
pi Conſtantienſis, Steuslingen, Neuu Houuen, Roſsneck, Randeck, Frydingẽ, Houue
neck, Halſperg, Langenſtein, Neuuhauſen, Vualdſperg, Hohenklingen, Stauffen, Ho
henfels, Leupfertingen, Kargeck, Tahenberg, &c. Notandum quoq; hic, montes
Mõtes Bor quoſdam diſterminare Hegoiam à Nigra ſylua, qui uocantur Bor, & hi uerſus meridi
em ubi Hegoiam ſcilicet reſpiciunt, ſunt fertilitate magna præditi, ubi autem Danubi-
um uerſus ad ſeptentrionem inclinantur, toti hyemales ſunt. Et quicquid pluuiarum
in his cadit montes, ſecundum utramq; decliuitatem defluit uel in Rhenum uel in Da
nubium. Quod defluit in Rhenum defertur in mare ſeptentrionale, & quod in Da-
nubium, in pontum Euxinum. Vnde in cacumine huius montis arx quædam in hũc
modum eſt conſtructa, ut tectum unam tranſmittat pluuiam receptam in Rhenum pe
tentem occidentem & ſeptentrionem, alterum uerò ſtillicidium ſuũ Danubium & ori-
entem tranſmittat.

HOHEN KREGEN. Cap. CCLI.

ARx iſta eminenti incumbit petræ, fuitq; a-
liquando refugium raptorum & prædo-
num, plus æquo confidentium in inacceſsibilem
huius petræ ſummitatem. At Sueuica liga anno
Chriſti 1512. iuſſu Maximiliani Cæſaris eum lo-
cum totis uirib. adorta, tertia die obſidionis fun
ditus deſtruxit. Erat arx arte & natura munitiſ-
ſima, atq; ad obtinendum opinione hominum
pene impoſsibile. Verum exercitus ligæ Sueui-
cæ admotis bombardis & machinis, uim obſeſ-
ſis uehementiſsimam intulerunt, ita ut principa-
les noctu clam aufugerent, reliqui pauci qui re-
manſerant intus, uidentes quod tot bombarda-
rum iaculis reſiſtere non poſſent, dato in deditio
nem caſtro abierunt. Siquidem qui prædictum
caſtrum hæreditario iure poſsidebant, dicuntur
raptores publicos & nonnullarum ciuitatum im-
perialium diffidatos hoſtes intromiſiſſe & adi-
tum contra Cæſaris mandatum quocunque uo-
luiſſent tempore, hora & die conceſsiſſe.

SVMMVM DVELLIVM, VVLGO HOHEN Tuiel. Cap. CCLII.

Circa annũ Chriſti 893. inhabitarunt arcẽ iſtam Duellũ uel Duelliũ principes Alemãniæ Bertholdus & Erchingerus fratres, quo tẽpore apud ſanctũ Gallũ abbas fuit Salomon, quidam epiſcopus fuit Cõſtantienſis, habebatq́ ſummum Imp. Arnolfi fauorem, quare etiã quod uoluit ab eodem impetrauit Cæſare, maximè autẽ bona aliqua ex ditione Bodmenſi circa lacum Podamicum ſita ſibi uſurpauit, id quod dicto fratres non parum diſcrutiauit, qui etiam inuidia moti, libenter ſtomachum in epiſcopum ipſum effudiſſent, ſi illius potentiam ueriti non fuiſſent. Sed quod aperte agere non poterant, clam machinati ſunt. Accuſati ergo Moguntiæ apud Imperatorem, uincti abducti ſunt in Ingelheim, ibiq́ carceribus mancipati, & uix tandem precibus erepti. Caleſcentibus autem adhuc utrinq́ animis, ceſſare non potuerunt à mutuis iniurijs. Et cum uice quadam fratres epiſcopum ſibi in uia occurrentem uidiſſent, moti inuidia manus iniecerunt in eum, abductumq́ in Algoiam in arce Dieboldsburg primum incarcerauerunt, ac deinde duxerunt in Duellium, prouidentes ſibi de commeatu, ac montem illum excelſum propugnaculis & fortalicijs communiebant. Sciebant enim ſubſecuturum bellum. At priuſquã captiuum perduxiſſent epiſcopum in arcem, comprehenſi ſunt per inſidias in nemore, epiſcopus liberatus, & fratres illi in Duellio, quod ſe iam dediderat, incarcerati, & per Conradum regem morti adiudicati, prope uillam Adingen gladio percuſsi ſunt. Ditio uerò illorum tradita eſt Burckhardo duci Sueuiæ. Anno Chriſti nongenteſimo ſexageſimo habitauit in arce Duellio Burckhardus dux Sueuiæ, cuius uxor fuit Haduuigis filia Henrici ducis Bauariæ: & hi conuerterunt caſtrum illud in monaſterium, quod poſtea fuit tranſlatum ad Rhenum, nempe ad oppidum Stain. Fuit autem Haduuigis pater, frater Ottonis primi. Cæterum Duellium caſtrum noſtris temporibus occupat dux Vdalricus Vuirtenbergenſis, emptum anno Chriſti 1520. à Clingenbergenſibus.

Ingelheim carcer nobilium.

Hohẽ Tuiel aliquando monaſteriũ.

PAGVS LATOBRICVS. VVLGO LANDGRAVESCHAFFT Kleckgöuu. Cap. CCLIII.

Kleckgoia ab uno termino contingit Hegoiam, meridianũ uerò limitem conſtituit Rhenus, Turgoienſes dirimens à Kleckgoienſibus. Fuit in hac regione comitatus Tungenſis atq́ Palmenſis, qui ex antiqua & nobili deſcenderũt familia, ſed iam dudum in uniuerſum extincti. Noſtro tẽpore Landgrauiatus iſte patet comitib. de Sultz. Licet epiſcopus quoq́ Conſtantienſis habet partem ſuam in eo. Patet autem in lõgum & latum itinere duorum milliariorum. Nullus ingreditur aut egreditur amnis præter Vuutach, ſed in quem iſta regio deſinit. In Vuutacẽſi ualle iacet oppidum Döngen, cui imperat comes Sultzenſis, ſicut & caſtro Kuſſenbergenſi. Vallis uerò memorata eſt comitum à Lupffen. Balm uel Palm fuit uetuſtum caſtrum infra Schafhuſium, iuxta Rhenum in colle è regione monaſterij Rhinouu, ſitum, ſed quod à Schafhuſenſibus ſub Friderico tertio Imperatore propter rapinas fuit exuſtum. De Schafhuſio ſuprà in deſcriptione Heluetiæ nonnihil diximus.

VVALTZHVT. Cap. CCLIIII.

Sonat Vualdshut cuſtodiam ſyluæ, habetq́ nomen à nigra ſylua, quæ haud procul ab hoc oppido incipit. Eſt autem ſub dominio Auſtriacorum. Circa hoc oppidum & adiacentes terras poſuit Ptolemæus Heremum Heluetiorũ, putantq́ quidam ante

Nigra ſylua. Chriſtum natum Heluetios quoſdam in hac terra conſediſſet, unde regioni nomen relictum. Si hinc ad nigram ſyluam pergere uolueris, occurrit terra ualde auſtera & inculta, ubi habitatores ex ſolis uictitãt pecoribus. Nihil creſcit ibi prçter hordeum & auenã. Domus Auſtrię has quoq; terras ſibi ſubiectas habet. De bellis circa Vualdshut geſtis, ſuprà in Heluetia nonnihil indicauimus.

LAVFFENBERG. *Cap.* CCLV.

PAret hodie & hoc oppidum domui Auſtriæ, diuiditurq; per interfluẽtem Rhenum in duo oppidula, licet minus ſit in latere Rheni Germanico, maius in Gallico. Eſt autem prima Rauracorum & Baſilienſis diocœſis ciuitas, habens arcem in mõte ſitam, & deditionem aliquam extra mœnia. Poſſederũt hunc locum olim Habſpurgenſes, ſicut in Heluetia ſignauimus, receperuntq; in feudum ab abbatiſſa Seckingẽſi. Habet hodie præfectum, qui ius dicit oppido & toti annexiæ ditioni, etãſi oppidũ in ciuilibus cauſis ſuũ habebat ſenatum & gubernaculũ priuilegiumq; cudendi monetam æquè ut Baſilea, Friburgum, & aliæ ciuitates in moneta communicantes. Conſtringitur Rhenus iuxta oppidum in tantam inter ſaxa anguſtiam, ut uir facilè lapillum traijcere poſsit. Habet quoque Rhenus hic caractam, per quam nautæ funibus cogũtur demittere naues, ne inter ſaxa collidantur. Incolæ magna parte uictum ſibi quærunt ex ferro quod ibi coquitur *Ferri minera.* & cuditur, minera tamen ſiue æs foditur in ualle Frickenſi ex monte quodam inexhauſto, unde ſingulis annis ferrum extrahitur pro uiginti millibus florenorum. Sunt autem 33. officinæ fabriles ſeu excoctionis, quæ dicto monti inſeruiunt.

SECKINGEN. *Cap.* CCLVI.

S. Fridolinus. MOnaſterium & oppidum Seckingenſe adiacet Rheno à ripa Germanica, cõſtructumq; eſt monaſterium per ſanctum Fridolinũ, tempore Clodouei & aliorum regum Francorum circa annum Chriſti 495. opem ferente comite quodam, qui pro monaſterio condendo donauit agrum Seckingenſem, Laufenbergum & Glaronam, quæ hodie una ex potioribus Heluetiæ eſt partibus. Tempore Friderici Barbaroſſæ Albertus comes Habſpurgenſis primùm in feudum recepit (ſicut & hodie duces Auſtrię qui ab Habſpurgenſibus deſcenderunt, faciunt) ab abbatiſſa Seckingẽſi ciuitatem Seckingum, oppidum Lauffenberg & caſtrum, & alia quædam: quare illi aduocati & defen- *Canonici & Comitiſſæ.* ſores huius monaſterij ſunt. Fuerunt olim in hoc monaſterium ſolæ liberæ & maiores nobilitatis dominæ receptæ, hodie uerò ſimplices quoq; nobiles admittuntur. Additi ſunt quoq; quatuor canonicatus ipſi monaſterio. Cudit Abbatiſſa monetam unà cum Baſilienſibus, Friburgenſibus, &c.

Abbatiſſæ Seckingenſes.

Bertha Imp. Caroli Craſsi ſoror. Richardis Imperatoris coniunx, N. Duciſſa Bauariæ. N. Comitiſſa in Homburg. N. à Fontinan. N. à Venningẽ. Multo uerò pòſt tempore. Anna à Vueſſenberg. Elizabeth à Buſnãg 1306. Agnes à Erandis 1331. Anna comitiſſa à Tuln 1349. Margarita à Buſnang 1356. Margarita à Grunenberg 1367. Anaſtaſia à Geroltzeck. Catharina à Hoheim. Anna à Clingen 1408. Claranna à Hohenclingen 1417. Agnes comitiſſa à Sultz. Elizabeth baroniſſa à Falckenſtein 1484. Anna baroniſſa à Falckenſtein 1520. Kunigundis à Geroltzeck 1534. Magdalena à Hauſen 1542. Agatha Heggitzerin.

ROETELEN. Cap. CCLVII.

E Regione Baſilea inter Rhenum & Nigram ſyluam eſt ditio Rötelenſis,ac ſecundum deſcenſum Rheni Landgrauiatus Suſenburgenſis,dominiumq́ Badenuuyler. Fuerunt olim ditiones diſtinctæ, ſed quæ poſtea omnes marchioni Hochbergenſi, ac deinde anno 1503. marchionibus Badenſibus fuerunt adiunctæ. Eſt Rötelen caſtrum uetuſtum montanum ſitum in Vuiſenthal,diſtans à Baſilea itinere pedeſtri duarum horarum uerſus Nigram ſyluam. Habitatur adhuc,licet pro magna parte ſit ruinoſum. Vallis quæ à Baſilea illuc & longè ultra deducit,eſt ferax uini & frumenti, habet amnum piſcoſum & plurima prata. Adducuntur per fluuiolum ex Nigra ſylua plurima ligna ædificijs apta,& ad ſerrandos aſſeres accommoda. *Vuiſenthal.*

NEOBVRGVM, VVLGO NEVVEOBVRG. Cap. CCLVIII.

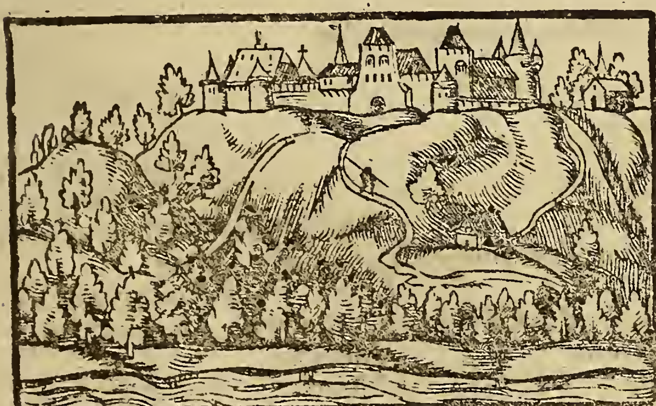
NEuuenburgenſe oppidum,quod Rheno adiacet, extructum eſt aut potius mœnijs cinctum,ſub Friderico ſecundo, poſt annum Chriſti 1212. ab aduocato imperij Vuolfelino,qui Hagenoiæ tunc (ſicut & hodie habere cenſuerunt) manſionem ſuam habuit. Hoc oppidum,ſicut & Rhinfelden & Briſacum,fuit impignoratum ab Imperatore Ludouico Bauaro domui Auſtriæ,poſt annum Chriſti 1326. id quod & ſuprà memoratum eſt. Anno Chriſti 1491. propter conſulem ſeditio facta eſt in hoc oppido. Hic enim à 24 iudicibus infamis declaratus & ab officio remotus,per ducem Sigiſmundum rurſum fuit reſtitutus,unde multa fuerunt ſubſecuta diſcordiæ ſeminaria. Paſſum eſt hoc oppidū meo æuo magnam à Rheno iacturam,qui fundum ſuffodiens bonā oppidi partem perdidit & labefactauit,quin & ſummum templum turrimq́ eius deiecit.

DE BRISGOIA SEV BRISGAVDIA ET PARTICVLARIbus eius ditionibus, oppidis, caſtris & cœnobijs.

Cap. CCLIX.

IN Germanica lingua ſonat Briſgouu,pagum laudabilē. Et certè regio iſta ob ſuam eximiam feracitatem uini & frumēti,hoc nomine digna eſt, quum non inferior ſit in bonitate uini & frumēti,reliquarumq́ rerum quib. mortalis homo pro corporis ſuſtentatione opus habet. Ipſa Alſatia,quæ è regione Briſgoiæ,ultra Rhenum ad Occidentem eſt ſita. Tamen ſi ueteres reuoluamus ſcriptores, facilè inueniemus hanc regionem hoc uocabulum adeptam à metropoli ſua Briſaco,de qua iam dicemus. Habet Briſgoia in lōgitudine milliaria decem, & in latitudine duo. Incipit enim à Mortnauu & excurrit ſecundum aſcenſum Rheni ferè uſq́ Baſileam. Habuit olim ditiſsimas argētifodinas,unde ortum eſt Friburgum, & tot in eo fundata monaſteria.

BRISACVM. Cap. CCLX.

MEminit Antonius in ſuo itinerario mōtis Briſaci. quū alioquin nullas transrhenanas cō memoret urbes,ſed tantū prouinciales citra Rhenū ſitas: unde quidam arguunt alueū Rheni hic mutatum,qui ab altera parte quondā prętercurrerit oppidū,quum illud adhuc in Gallica ripa ſtaret. Luitprādus Ticinēſis,qui ſub Ottone primo uixit,montē Briſacum Alſatiæ tribuit,& inſulā Rheni fuiſſe docet. Nec dubiū, quin in hoc loco olim fuerit ualidiſsimū Romanorū munimentū,hinc aduerſus Alemānos erūpentes propu-

propugnantium. Ponitur oppidum iſtud in monte rotũdo inſtar caſtri, habetq́ noſtro tempore Rhenum ad Occidentem. Eſt ſatis elegans, munitum & populoſum, ſed temporum ſucceſſu ſuperauit ipſum Friburgum in magnificentia & diuitijs, oppidum recens natum, & quod ob mineras metallicas ſubito creuit, & ad ſummũ aſcendit gradũ. In Briſaco eſt arx quædam uetuſta, ſed quæ diu in ruinis iacuit, reſuſcitataq́ ſunt tãdem ædificia eius. Habet turrim robuſtam & ualde munitam, quam Bertholdus Zæringenſis tertius extruxit, id quòd ſequentia probant metra in lapidibus eius ſculpta.

Friburgum Briſgoiæ.

Hanc dux Bertholdus portam ſtruxiſſe notatur,
A'qua pro fraude Burgundiæ gens depopulatur.

Alij legunt, Per quam pro fraude, &c. Habet hæc ciuitas duntaxat unum fontẽ, cui ſuperædificata eſt turris magna, in qua pedibus agitatur rota grandis, quæ extrahit aquam ex multa profunditate terræ, ciuesq́ cenſum ſoluunt annum pro hauſta aqua, nam undiq́ magnus eſt deſcenſus ad Rhenum & ad ſubiectam planiciem, ubi aqua in ſuperficie terræ facilè quidem haberi, ſed difficulter in ſublimem montem proferri poteſt.

ZAERINGEN. Cap. CCLXI.

MEdio milliario intra Friburgum, ſitum eſt in monte excelſo caſtrum quoddam dirutũ nomine Zæringen, à quo duces Zæringenſes olim titulum ſuum habuerunt. Putãt ducatum iſtum exortum ſub Henrico tertio, aut paulo antè. Fuit autem ducatus ille potens & opulẽtus, quũ per duces eius tot extructæ ſint ciuitates, arces & cœnobia. Ruthardus de Zæringen extruxit, ut dicũt, monaſteria Gengenbach & Schuuartzach. Alij dicunt Gengenbachium fundatum non à duce, ſed à comite Rutario tempore Pipini regis Francorum, circa annum Chriſti 752. Bezelinus uerò & Gebiſo frater eius extruxerunt circa annum Chriſti 1060. monaſterium Sultzbergenſe, ubi & ambo ſepulti iacent. Exhibitæ tamen ſunt mihi literæ fundationis huius monaſterij, in quibus inueni ipſum primò fundatum ſub Ottone tertio, anno 993. à comite Birthilone, & confirmatũ ab Henrico ſecundo, qui ſubſecutus fuit Ottonem Cæſarem. Docent quoq́ eædem literæ, monaſterium illud ſitum in uilla Sultzberg, in ditione Adalberonis comitis. Vocant literæ uillam illam Montem Salſuginis, id eſt, *Saltzberg* Germanicè, & nõ Sultzberg. Noſtro æuo Erneſtus marchio Badenſis amœniſsimum hic cõſtruxit palatium, in quo & aliquot annis curiam ſuam habuit. Creſcit ibi nobiliſsimũ uinum, ita ut rubeum, aliquando cõferri poſsit cum Voltureno, id quod multi boni uiri apud me guſtarũt: nam & ego uineolam ibi habeo.

Potentia ducum Zæringenſium.

Saltzberg non Sultzberg.

Genealogia comitum & ducum Zæringenſium.

Luthardus comes Habſpurgenſis & dñs in Altenburg
- Gebizo
- Bezo & ſecundũ alios Bezelinus.
  - Bertholdus primus ſine hærede
  - Margareta comitiſſa Kiburgeñ.
    - Bertholdus quartus
      - Agnes comitiſſa Furſtẽburgeñ.
      - Bertholdus quintus
      - Anna comitiſſa Kyburgenſis
    - Conradus
    - Albertus
    - Hugo
    - Rudolfus epiſcopus Loſaneñ.
- Birthilo
  - Bertholdus ſecundus
  - Bertholdus tertius
  - Cõradus
  - Hermannus monachus
  - Gebhardus monachus in Hirſouu & epiſcopus Conſtantienſis.

Luthardus

Luthardus comes reliquit tres filios,qui anno Chriſti 980 imperauerunt inter Rhenum & Nigrã ſyluam.Filius ſenior Bezo inhabitauit duas arces, Altenburg & Scharpfenſtein,ſitas apud ſanctum Trutpertum.Birthilo uerò & Gebizo ſuas habuerunt reſidentias,non multum à ſe diſtantes,in Eltzenthal.Apparent adhuc uetuſta ueſtigia murorum in arce Gitzenburg (hodie appellatur Ieſenburg,) quam comes Gebitz poſſedit.Hi tres fratres conſtruxerunt monaſteria iſta,Sultzberg,Vuyſſenauu prope Rauenſpurgum,& Vualdkirch. Ab his comitibus deſcendiſſe commemorantur duces Zæringenſes. Anno 1112.Bertholdus dux Zæringenſis condere cœpit ciuitatem Friburgum in Briſgaudia,ex uilla faciens ciuitatem. Hic Bertholdus poſtea anno 30. prope oppidum Molsheim occiſus legitur,& ad Sanctum Petrum ſepultus cum duobus fratribus Bertholdo & Rudolpho.Reliquit autem plures filios,Conradum, Bertholdũ, Rudolphum, Albertum & Hugonem. Rudolphus fit Epiſcopus Lauſannæ,mortuusq; anno 1190. & ſepultus ad ſanctum Petrum. Albertus factus eſt dominus in Drachenfels in Vuaſgöuu.Hugo habuit dominium in Briſgaudia,& uterq; obijt ſine prole. Bertholdus ſucceſsit omnibus,condiditq; in Burgundia minori Friburgum,anno 1178. Mortuus eſt anno 1185. ſepultus ad ſanctum Petrum.Reliquit filium paternum referentem nomen,qui ex uxore filia comitis de Kiburg duos procreauit filios,& quia onerofus uidebatur nobilitati, præpotens enim erat,& nobilis princeps,libertatis conſeruandæ cauſa, ueneno extincti ſunt duo illi pueri. Sed redeo ad maiores Bertholdum.Bezonis filius Bertholdus primus duxit uxorem filiam ducis Carinthię,& ſoror Bertholdi Margareta nupſit comiti Kiburgenſi.Bertholdus iſte conſtruxit arcẽ Zæringenſem,relictaq; paterna cognominatiõe,uſurpauit pro Habſpurg titulum ducis Zæringenſis, ut quidã dicunt. Sedente uero ſororio eius comite Kiburgenſi in arce iuxta Friburg,orta fuit magna inter affines diſcordia,excluſitq; Bertholdus ſororium Briſgoia,& uendicauit ſibi totã Briſgoiã & adiacentem Nigram ſyluam. Sororius autem cõceſsit in Turgoiam ad nouum Kiburg:Mortuus deinde eſt Bertholdus ſine liberis,Hirſoiæ,apud ſanctum Aurelium, ſucceſsit illi in ditionibus eius Bertholdus ſecundus, filius Birthilonis.

Monaſteriũ S. Petri in Nigra ſylua.

Bertholdus primus.

BERTHOLDVS SECVNDVS. *Cap.* CCLXII.

HIc Bertholdus patrueli in domino ſuccedens conſtruxit anno domini 1093. monaſterium ſancti Petri in Nigra ſylua, ubi & ſepultus iacet. Frater eius Hermannus factus eſt Cluniaci monachus, & alter frater Gebhardus, conſecratus epiſcopus Conſtantienſis.

BERTHOLDVS TERTIVS. *Cap.* CCLXIII.

BErtholdus ſecundus reliquit filium Bertholdum tertium,qui magnas excitauit tragœdias in imperio tempore Henrici quarti. Nam quum Rudolphus dux Sueuiæ & comes Rhinfeldenſis, ſuggeſtione Papæ eligeretur Roman. rex contra Henricum quartum, dedit Rudolphus filiam ſuam Zæringenſi uxorem,promiſitq; pro dote ducatum Sueuiæ,quæ præſentius auxilium ab eo expectaret.Facta ſunt autem iſta anno 1077. Sunt etiam qui dicunt iſtum tertium Bertholdum primum ducalem uſurpaſſe titulum. Interfecto autem Rudolpho ſocero eius, & Sueuiæ ducatu Friderico à Staufen collato, cui Henricus Imperator filiam ſuam tradiderat, indignatus Bertholdus multa intulit Friderico bella,in quibus tamen Fridericus gener Imperatoris ſuperior fuit. Cõcordiam autem Imperator faciens dedit Bertholdo per modum feudi aduocatiam imperialem Tigurenſis ciuitatis & totius adiacentis pagi. Sub iſto Bertholdo conſtructum eſt Friburgum in Briſgoia,ut iam diximus. Exortum quoque eſt iſto tempore

Primus dux Zæringẽſis.

Aduocatia Tigurenſis.

bellum in Alſatia inferiori, inter Hugonē comitem de Tagſpurg & ſubditos eius. Cui quum Bertholdus, ceu propinquo auxilium ferret, interfectus eſt cum Hugone, haud procul à Molsheim, anno Christi 1122.

CONRADVS ZAERINGENSIS. Cap. CCLXIIII.

SVcceſsit patri in regimine filius Conradus, quem tamen alij fratrem eius ſignant. Hic mouens bellum contra Fridericum ducem Sueuiæ, excitauit contra ſe filium eius Fridericum Barbaroſſam, qui illi ademit Tigurum, perſecutusq; fugientem cepit arcem Zæringen, & coëgit Conradum petere ueniam & gratiam ducum Sueuiæ. Concordiam deinde ineuntes, adegerunt Conradum, ut traderet Friderico Barbaroſſæ ditionem Hochbergenſem, quam idem Barbaroſſa deinde imperator factus dedit in feudum cuidam adoleſcenti marchioni Veronenſi, quem obſidē ex Italia ſecum duxerat. Inciderunt autem iſta in annum Chriſti 1155. Ab iſto Marchione deſcendiſſe ſcribuntur marchiones Badenſes. Impetrauit quoq; iſte Conradus ab imperatore Lothario, ditionem quandam inter Iuraſſum montem & Heluetiam, quam uocant minorem Burgundiam, auctusq; quinq; filijs, mortuus eſt & ſepultus apud Sanctum Petrum.

Marchiones Badenſes.

BERTHOLDVS QVARTVS. Cap. CCLXV.

MOrtuo Conrado filius eius Conradus defunctus eſt iuuenis, & Albertus alius filius habitauit in Vuaſgoia in Arce Trachenfels, defunctus etiam ſine hærede: Hugo uerò poſſedit dominium Zæringeñ. Nigram ſyluam & Briſgoiam, mortuus tandem & ipſe ſine prole, ſicq; totum dominium peruenit ad Bertholdum quartum, Rudolphus uerò alter frater factus eſt epiſcopus Loſannenſis, mortuus anno 1199. & ſepultus apud ſanctum Petrum. Bertholdus ergo ſolus tota ditione potitus, conſtruxit Friburgum in Vchtlandia ac Bernam, quin & Friburgum in Briſgoia clauſit muro, quod auus eius conſtruere cœperat. Conſtruxit etiam contra ducem Burgundiæ, quem multis bellis uexauerat, arcem Briſacenſem, ſicut metra ſuprà ſignata oſtendunt. Sunt qui aiunt illum quoq; condidiſſe oppidum Villingen, alij uerò adſcribunt id filio eius Bertholdo quinto. Mortuus autem Bertholdus quartus podagra & ſepultus apud ſanctū Petrum, reliquit unum filium Bertholdum & duas filias, quarum unam duxit uxorem Ego comes Vracenſis qui & Furſtenbergenſis, alteram comes Kiburgenſis.

Villingen.

BERTHOLDVS QVINTVS. Cap. CCLXVI.

BErtholdus quintus ſuccedens patri in ditione, grauis fuit ſubditis & uicinis ſuis, atq; ob id à proceribus & nobilibus circūhabitantibus tam exoſus habitus, ut filijs eius pueris clàm uenenum propinarent, eq; medio ſuſtollerent. Quod dux uidē, & ægerrimè ferens, tranſtulit manſionem ſuam in Briſgoiam, & Bernam ciuitatem cedit Imperio, cui tunc præſidebat Fridericus ſecundus, anno 1190. ut ſic nobilibus uicem in eorum exitium rependeret. Contulit etiam iſte Bertholdus ſubſidium ſuum ad conſtructionem monaſterij Omnium ſanctorum in Nigra ſylua, mortuusq; eſt anno 1218. & defecit in eo totū uirile ſemeñ Zæringenſium, qui trecentis annis rebus potiti fuerāt. Fuit princeps magnæ ſtaturæ, id quod indicant indumēta eius ferrea, quæ mihi Bernæ in armamentario ſunt oſtenſa. Poſt mortem ei ſucceſſerunt in hæreditatem ſororij eius: comes enim Kiburgenſis occupauit Burgundiam minorem, nempe Burgdorff, Thun, Friburg, &c. & Ego Furſtenburgenſis Briſgoiam, Nigram ſyluam, & quicquid Zæringenſes in Sueuia habuerant.

...ſteriū ... ſan= ...um.

CIVITAS

CIVITAS FRIBVRGENSIS, PRAECLARVM

Briſgoiæ oppidum, imò & metropolis hodie, ornata multis, uarijs & magnificis ædificijs, templis, monaſterijs atque gymnaſio uniuerſali, cuius genuinam picturam haud grauatim obtinuit à clariſsimo atq; prudētiſs. eiuſdem loci Senatu nobilis & illuſtris uir Dominus Ambroſius à Gumpenberg, Protonotarius apoſtolicus, omnium ſtudioſorum Mecœnas & patronus, & qui ſua ſedulitate non parum nobis in hoc profuit opere, quippe qui & ipſe mirus eſt hiſtoriarū & antiquitatum amator, habetq; domi earundem rerum copioſum theſaurum & qualem in Germania uix apud priuatum aliquem hominem inuenias.

SEBASTIANVS MVNSTERVS AD LECTOREM.

Comites Fri urgenſes.

QVum iam deſcriptionem Briſgoiæ & ciuitatis Friburgẽſis adornaſſem atq; prælo ſubieciſſem, prudentiſſ. Senatus Friburgenſis ex ſuis annalibus nonnihil miſit de ſuæ ciuitatis exordio atque de ducum Zæringenſium familia & rebus geſtis pro meo arbitrio & iudicio infererem huic noſtræ Coſmographiæ. Et quoniam hæc uiſa ſunt facere ad laudem Senatus Friburgenſis atq; celebritatem ciuitatis eorum, libẽter morem geſsi conſilio optimorum uirorum, & quantum loci anguſtia permiſit ex multis paucula hic ſignaui.

BRIS-

BRISGOIA CEDIT COMITIBVS A FVRSTENBERG.
Cap. CCLXVII.

EGo ſeu Egon, comes Furſtenbergeñ. acceptam à ſocero ditionem Briſgoienſem reliquit filijs ſuis Egoni & Cunoni (quidam hunc uocant Conradū.) Cunoni ceſſit Briſgoia & maximè Friburgum, à quo ipſe & poſteri eius appellati ſunt comites Friburgenſes. Ego autem pro ſua portione accepit Nigram ſyluam, à quo dicuntur deſcendiſſe moderni comites Furſtenbergenſes. Cuno itaq; comes & poſteri eius poſſederūt Friburgum uſq; ad annum Chriſti 1367. Tunc fuit comes quidem nomine Ego, inter

quem & ciuitatem Friburgenſem confœderatoresq; ciuitatis, qui fuerunt Baſilienſes, Briſacenſes & Neuuenburgenſes, magnum exortum eſt diſsidium & bellum, quouſq; tandem comes perſuaſus, ius ſuum Friburgenſibus aut potius ducibus auſtriæ reſignauit pro magna ſumma pecuniæ: quidam numerant uiginti millia marcarum argẽti, qua ſibi emit dominium Badenuuiler. Bellum inter comitem & Friburgum tam ſæuum fuit, ut in ſeptem annis ager Friburgenſium nullo uomere fuit ſciſſum. Alienato autem à ſe Friburgo, uſus eſt huiuſmodi titulo: Ego comes Friburgenſis, dominus in Badenuuyler. Succeſſor autem eius Conradus ſcripſit ſe Landgrauium in Briſgoia. anno 1385. Et hic duxit uxorem Eliſabetham filiam ultimi comitis Neuuenburgenſis iuxta lacum Bielenſem, per quam comitatum illum adiunxit ditioni ſuæ, uſurpauitq; talem titulum: Comes Friburgenſis & Neuuenburgenſis iuxta lacum, dominus in Badenuuyler.

riburgum enditur.

Anno Chriſti 1445. Ioannes comes Friburgenſis & Neuuenburgẽſis iuxta lacum, dominus in Badenuuyler, cunctis copijs ſuis cum Bernenſibus & Baſilienſibus, mouit expeditionem contra caſtrum Rhinfeldenſe: eoq; poſtea anno Chriſti 1458. mortuo ſine uirili ſemine, ditio eius Neuuenburgenſis & Badenuuyler obueni affini ſuo Rudolfo marchioni Hochbergenſi & domino in Rœtelen atq; Suſenburg. Ob hoc autem quod tam ipſe quam poſteri eius plerunq; curiam ſuam habuerũt in Rœtelen, uulgares abuſi titulis eorum, uocauerunt eos marchiones Rœtelenſes, quum tamen non à Rœtelen, ſed ab Hochberg eſſent marchiones.

Genealogia comitum Friburgenſium continuata ad Genealogiam proximè ſignatam.

Egõ de Furſtenberg, uxor eius Agnes Zærinngenſis.	Egon, uxor eius Adelheid comitiſſa de Nyfen	Cõradus, uxor eius Sophia de Zollern	Egon uxor eius Catarina de Liechtenberg	Cõradus 2. habuit duas uxores	Fridericus habuit duas uxores, prima comitiſſa de Suſenberg	Clara q̃ duxit Gotfrid9 Thubingẽ.
					Ego, uxor eius Verena de Vuelſchen Neuuẽburg.	Ioãnes ſine prole mortuus.

Fateor me hic non integram nactum Genealogiam, quum Conradus Landgrauius Briſgoiæ, qui ultimi comitis de Vuelſchenneuuenburg filiam duxit uxorem, hic non ſignetur, ſicut nec poſteri eius. Vltimus Ego hic ſignatus, fuit ille qui anno Chriſti 1366. per inſidias uoluit Friburgum capere, At Friburgenſes præmoniti deſtruxerũt caſtrum eius in monte ſitum. Poſtea cum cõfœderatis ſuis obſederunt oppidum Endingen, ubi tamen à Comite ad pugnã prouocati occubuerunt: nam mille fuerunt interfecti, quadringenti perierunt in Rheno atq; trecenti capti. Sequẽti anno, nempe 1367. pace facta receperunt ducẽ Auſtriæ in dominũ, pecunia, ut diximus, ſeſe redimentes à comite ſuo.

ſtrages apud Endingen.

FRIBVRGVM. Cap. CCLXVIII.

ANno Chriſti 1120. conſtruxit Bertholdus dux Zæringenſis ciuitatem Friburgenſem in Briſgoia, ſucceſsitq; ei in dominio frater aut filius eius Cõradus, qui & ipſe reliquit filium Bertholdum nomine, qui anno Chriſti 1178. conſtruxit Friburgum in Vchtland. Cuius filius Bertholdus ultimus, qui Bernam conſtruxerat, mortuus eſt anno Chriſti 1222. relictis duabus ſororibus, quarum unam duxit Ego comes de Furſtenberg, atque per eam factus eſt dominus Friburgi, & multorum locorum in Briſgoia. Cuius ſucceſſores multo tempore, nempe uſque ad annum Chriſti 1367. pacificè poſſederunt Friburgum. Sed quum multò implacabiles inciderent diſcordiæ inter comitẽ & ciuitatem, Ego collecto ab amicis & militibus ſuis exercitu, uoluit nocte quadam irruere ciuitatem. At ciues in tempore moniti, parauerũt ſe armis, expugnanteſque

caſtrum

caſtrum eius,ſubuerterunt illud.Et quum poſtea unà cum alijs cōfœderatis ciuitatibus, nempe Baſilea,Briſaco,Neoburgo & Kentzingo,obſidione cingeretur Endingen oppidum,circumuenti ab hoſtibus,magnam ſtragem acceperunt.Subſecuta eſt tādem ciuitatis uenditio alienatioq́; à comite ut iam ſignauimus.Habuit olim ciuitas Friburgenſis ditiſsimam argenti uenam,uno milliario à mœnijs diſtantem,unde tam multa monaſteria,tam magnifica baſilica,& alia ſumptuoſa ædificia in ciuitate ſunt extructa. Ciues quoque ob diuitiarum affluentiam,nobilium gradum acceperunt,& nobiles ex rure illis ſe iunxerunt,factumq́; eſt,ut aliquandiu duodecim equites aurati Senatum ingrederentur.Ponitur tunc ciuitas producere in campum tria millia armatorum. Habetq́; oppidum in hunc uſq; diem quatuordecim cœnobia monachorum & monacharum, præter domos cruciferorum diui Ioannis,Teutonicorum & diui Antonij. Fuit Friburgum primùm uilla,ſed anno 1120. cincta eſt muro,unde ſunt metra: *Argentifodina.*

Anno milleno,centeno,bis quoq; deno
Friburg fundatur Bertholdus dux dominatur.

Anno Chriſti 1250,uelut alij ſcribunt 1460. Alberdus dux Auſtriæ fundauit gymnaſium Friburgenſe,dotauitq́; iuſtis redditibus & prouentibus. Habet ciuitas iſta amœnum ſitum iuxta fauces montium,feruntq́; mōtes uinum bonum & planities frumentum. Patet hinc publica uia in Nigram ſyluam.Eſt quoq; ibi noſtris temporibus magnū commertium nobilium & elegātium lapidum,quos uulgò Chalcedonios & *Catzedonios* uocant.Sunt duriſsimi & uariorum colorum, poliunturq́; ibi in modum ſpeculi, & fiunt ex illis orbiculi,quibus ij qui preces ſuas dicunt,utuntur:adaptantur quoque manubrijs cultrorum, & pocula aliaq́; ex eis cōficiūtur.Fodiūtur in Lotharingia & Vueſtricha,ſed Friburgi expoliuntur.Quidam putant hunc lapidē appellari Murrinū. Nitor inquit Plinius eſt his & uarietas circumagentibus ſe maculis in purpuram candoremq́;. Fiunt autem ex murrino abaci,eſcaria uaſa & potoria atq; trullæ,quæ murrina uaſa dicūtur,ſicut & ex cryſtallo cryſtallina formantur. Alluitur oppidum multis riuulis aquarum,quorum quidā per ſingulas quoque ciuitatis plateas deriuantur,immunditias quaſq; ſecum abducentes,& qui hyemali tempore non congelantur. Iuxta mœnia uerò decurrit piſcoſus amnis, Treiſem dictus, cuius origo non procul abeſt ab origine Danubij. Nam unus & idem mons hunc & iſtum effundit amnem, Danubium quidem in orientem & Treiſmum in occidentem tranſmittens. Habet oppidum iſtud iuxta ſummum templū turrim elegantiſsimam,totam lapideam,ſculpturam & imaginibus adornatam, qua in linea Rheni pulchrior non eſt poſt turrim Argentinenſem. Gentiles numeraſſent olim hæc opera inter miracula mundi. *Academia Friburgēſis.* *Turris Friburgenſis.*

DE DVCIBVS ZAERINGENSIBVS.
Cap. CCLXIX.

HAbent annales Friburgenſium quædam, quæ planè diſſentiunt à communibus hiſtorijs,quantum attinet ad duces Zæringenſes.In hoc quidem conſentiunt,duces Zæringenſes deſcendiſſe à comitibus Habſpurgenſibus. In hoc diſſentiunt,nomen Zæringē illis contigiſſe à Catharina,in qua Bertholdus primus dicitur dux factus ab Henrico quarto, quodque is fundauerit monaſterium Hirſouuēſe,genueritq́; ex Richuuara Bertholdum ſecundum,qui habitans in arce Teck,duxerit Agnetem filiā regis Burgundiæ ſeu Arelatenſis,nempe Rudolphi.Hic unò cum fratre epiſcopo Conſtantienſi reparauit monaſterium ſancti Petri in Nigra ſylua. Natum eſt inter iſtum Bertholdum & Fridericum à Stauffen generum Henrici quarti diſsidium, ſed quod tandem ſic fuit compoſitum, ut loco ducatus Sueuici Bertholdo ceſſerit Mortnauia, Alſatia,Briſgoia:à ſocero autem Rudolpho rege Arelatenſi obuenerit Ergouia & minor Burgundia.Relicta ergo Teggenſi arce,cœpit in Briſgoia extruere arcem Zæringenſem. Hæc ut alij adſcribunt Bertholdo primo aſſerūt Bertholdum ſecundum uillam Friburgenſem cinxiſſe muro,feciſſeq́; multas ordinationes,in ea cōceſsiſſe priuilegia quæ & Henricus quintus imperator confirmauit. Sunt autem triginta quinque articuli,nempe de collatio-

collatione parochiæ, de electione ſculteti, de telonio põtium, de libertate mercatorum, de menſuris uini, frumenti, argenti & auri, de ſtructura domorũ, de lanijs, de his qui moriuntur ſine hærede, quomodo coniuges mutuo ſibi in hæreditate ſuccedũt, de iniurijs illatis, &c. Occiſo hoc Bertholdo apud Molſsheim ſuccedit illi Cõradus frater, qui poſt ſe tres reliquit filios, Bertholdum, Rudolphũ & Adelbrechtũ, Adelbrechtus rurſus aſſecutus eſt arcem Teggenſem, appellatusq; eſt dux Teggẽſis, ipſe & poſteri eius. Rudolphus factus eſt epiſcopus Leodienſis, ſecutusq; Fridericum primum ad terrã ſanctam mortuus eſt in itinere, quum poſt ſubmerſum Imperatorem rediret in Germaniam. Bertholdus uerò conſummauit ædificia publica Friburgenſis ciuitatis, extruxitq; Friburgum & Bernam in Vchtlandia. Mortuus autem reliquit duas filias, una eorum nomine Anna nupſit comiti Kiburgenſi, altera uerò agnes nupſit Egoni comiti à Furſtenberg, à quo ſequens deducitur Genealogia.

1	2	3	4	5
Egon comes à Furſtenberg, cuius uxor Agnes à Friburgo obijt 1136.	Egon comes à Friburgo uxor eius Adelheidis comitiſſa à Nyſen.	Cuno, cuius uxor Sophia comitiſſa à Zollern.	Egon, cuius uxor Catharina Liechtenberg.	Conradus, qui duas habuit uxores.

5	6	7
Conradus, cuius prima uxor duciſſa Lotharingiæ, altera Anna de Signouu.	Fridericus cuius uxor Anna à Suſenburg.	Clara nupſit comiti Gotz à Tubingen
	8	9
	Egon, cuius uxor Verena comitiſſa à Vuelſchẽ Neuuẽburg. Sub eo uenditũ eſt Friburgum.	Conradus.

Egon ſecundus infringens priuilegia quædam & iura ciuitatis, in litem uenit cũ ciuibus, ſed quæ rurſum per arbitros anno 1293. die Veneris poſt Bartholomæi dirępta fuit.

Fridericus 6. quia nimium offenderat ciues fuit ab eis expulſus de Friburgo añ. 1338. & poſt eius mortem Clara filia eius adminiſtrauit comitatũ. Cui ſucceſsit Egon comes, inter quem & ciuitatem exortum fuit irreconciliabile diſsidium. Quare ille anno 1366. in uigilia annũtiationis uenit cum magnis nobilium copijs ad portas ciuitatis ut illam obrueret, natumq; fuit graue bellum in quo multæ uillæ exuſtæ, ruricolæ direpti & terra in ſolitudinem redacta. Ciues quoq; obſidentes comitis burgum deſtruxerũt ipſum. Tandem poſt multa mala utrinq; illata pax hac lege eſt reformata, ut ciues numerarent comiti uiginti millia marcarum argenti, eſſentq; deinde liberi ab omni iuriſdictione comitis. Tunc Friburgum fuit incorporatum domui Auſtriæ, anno ſcilicet 1368. quando principatum Auſtriæ adminiſtrabãt duces Albertus & Lutpoldus. Comes itaq; Friburgenſis accepta pecunia emit dominium Badenuuyler.

HOCHBERGENSIS MARCHIONATVS.
Cap. CCLXX.

Hochberg in ditione Zæringenſium.

MArchiones Badenſes & Hochbergẽſes deſcenderũt ab uno ſtipite, utuntur quoque eiſdem inſignijs, ſed diſcreti multiplicatione prolis, dominium ſic diuiſerũt, ut quidam in Baden, alij in Hochberg ſuam tenuerint curiam. Qui Zæringenſibus in Hochberg ſucceſſerunt, uſi ſunt huiuſmodi titulo: Fridericus Marchio Hochbergeñ. anno 1311. ſic enim literæ uetuſtæ habent. Iſti marchiones iure hæreditatis & contracti matrimonij obtinuerunt quoq; dominium Rœtelenſe & Suſenburgenſe circa annum Chriſti 1300. Domini Rœtelẽſes non ſunt in titulo comitis uel baronis, ſed domini tantum, ut Theodoricus dominus in Rœtelen & Rotenburg, anno 1280. Notandum præterea, marchiones Hochbergenſes uendidiſſe ditionem ſuam Hochbergenſem propinquis ſuis Marchionibus Badẽſibus, & nihilominus interim uſos huiuſmodi titulo: Marchio ab Hochberg, ſed non in Hochberg, transferentes curiam ſuam ad Rœtelẽ, quam ditionem ſicut & Suſenbergenſ. iam acquiſierant. Succeſſu quoque temporum obtinuerunt

fuerunt ditionem Badenuuyler, & comitatum Neocomenſem, uulgò *Vuelſchen Neuuenburg.*. Vnde habent quædã literæ ſic: Rudolphus marchio de Hochberg, comes in Neuuenburg, dominus in Rœtelen & Suſenburg, anno 1486. Et poſt eum, Philippus marchio de Hochberg, comes in Neuuenburg iuxta lacum, dominus in Rœtelen & Suſenburg, anno 1503. qui ultimus fuit de familia Hochbergenſi. Habuit quoq; alia dominia in Burgundia, ubi etiẽ manere cõſueuit, per præfectos adminiſtrans terras quas in Briſgoia habuit. Cumq; nullam prolem maſculam, ſed dũtaxat filiam haberet, & Chriſtophorus Marchio Badenſis de ſanguine eius eſſet, licet plurimis gradib. diſcretus ab eo, conuenit inter eos de feudis maſculini ſexus, ut poſt mortem Philippi Chriſtophorus occuparet ditionem Rœtelenſem & Badẽuuyler, id quod factum eſt anno Chriſti 1503. conſentiẽte Maximiliano Romã. rege. Filia uerò dicti Philippi ultimi marchionis retinuit comitatum Neocomenſem & alia quædam dominia in Burgundia, & nupſit domino cuidam de Dunes Gallo, qui putabat ſe dictam Briſgoienſem ditionem recuperaturum, ſed inanis fuit conatus eius. *Titulus Marchionum Hochbergenſium.*

Genealogia Marchionum de Hochberg & comitum de Hochenberg. *Horb & Haierloch, quam ſuppeditauit Vuilhelmus Vuernherus comes à Zimbern.*

Circa annum Chriſti 1153. redeunte Friderico primo ex Italia duxit ſecum Hermannum Veronenſem, ſanguine ſibi iunctum. Cui cùm Germania arrideret, reſignata ditione ſua Veronenſi, impetrauit nuptias Iudithæ comitiſſæ & per eam comitatum Badenſem atq; Hochbergenſem Imp. quoq; ſublimauit comitatum in marchionatũ, propinquum uerò ſuum creauit marchionem & principem Imperij, id quod literæ ſigillatæ adhuc extantes declarant. Defunctus autem Hermannus ille, reliquit tres filios, qui ſucceſsiue adminiſtrarunt marchionatum, ut numerus perſonis adiunctus oſtendit.

- Hermannus marchio primus.
  - 2 Vuernherus
    - 3 Vuernherus obijt ſine prole
    - Erneſtus dominus in Hohenberg, ſine prole.
  - 4 Rudolphus marchio in Hochbergenſis, ſine prole.
  - 5 Albertus cuius uxor Habſpurg
    - Ioannes obijt ſine prole.
    - 6 Hermannus
    - 7 Henricus obijt anno 1221
      - Rudolphus, obijt ſine prole
      - 8 Burckhardus, obijt anno 1237.

Hochberg & Hohẽberg ſunt duæ & diſtinctæ ditiones. Nam Hochberg eſt in Briſgoia infrà Friburgum, at Hohenberg eſt in Nigra ſylua prope Rotuuylam, arx iam in ruderibus iacens, unde comitatus Horb & Rotenburg iuxta Neccarum denominationem habet. A' Burchardo conſequenter deſcenderunt. *Differunt Hochberg et Hohenberg.*

- Burckhardus
  - 9 Fridericus
    - 10 Burckhardus
      - Ego
      - 11 Burckhardus obijt 1275
        - 12 Albertus ſenior
          - 13 Rudolphus ſenior
          - Henricus comes Hagerlochenſis
          - Rudolphus iunior comes in Horb
        - Albertus iunior primus comes Hohenbergenſis & Haigerloch.
      - Thiemo abſque liberis
  - Burckhardus baro Hohenbergenſis

Albertus. Hic Albertus in pueritia amiſit patrẽ ſuum, quapropter patrueles eius Rudolfus & Hẽricus comites tanq̃ propinquiores tutores uendiderunt omne ius, quod habuit in comitatu Hohenbergẽſi, Rudolfo comiti ab Habſpurg Rom.

Rom. regi. Sed quum comes Henricus abſque ſemine diſcederet, remanſit Albertus iſte ſolus comes in Haigerloch & Hord: ditio uerò Hochbergenſis hæſit in ſequentibus perſonis.

13	14	15	16	17	18	19
Rudolfus ſenior, marchio Hochbergeñ	Rudolfus marchio	Rudolfus marchio Hochb.	Rudolfus marchio Hochb.	Burckhardus marchio Hoch.	Otto marchio Hochb.	Rudolfus marchio Hochb. & dominus in Rœtelen

A Rudolfo decimonono natus eſt Philippus ultimus marchio Hochbergenſis & dominus in Rötelen. Quo mortuo, ſolus marchio Badenſis retinuit titulum & poſſeſsionem ditionis Hochbergenſis. Reliqua uerò dominia, Chriſtophorus marchio Badẽſis obtinuit à Cæſare Maximiliano, ſicut & ſuprà oſtendimus.

VVALDKIRCH. Cap. CCLXXI.

Monaſteria olim fundata.

ITinere trium horarum infra Friburgum uerſus ſeptentrionem eſt oppidum Vualdkirch, ubi olim tempore Henrici primi aiunt fundatum cœnobium montaliũ per comites ab Habſpurg, in quod ſolum duciſſæ, comitiſſæ & liberæ dominiȩ recipiebantur, ſed quod poſterioribus temporibus in collegium ſacerdotum fuit commutatum. Sunt & alia multa monaſteria in Briſgoia, olim à proceribus huius regionis extructa, ut ſunt. Selden fundatum à ducibus Zæringenſibus, Gruningen & ſanctus Vdalricus, fundatum à baronibus de Yſenberg ſeu Ieſenberg. Item Burglis, & Sytzenkirch, fundata à baronibus de Kaltenbach. Cœnobia uerò monialia Berauu & Vogelbach, fundata ſunt à libera domina Ita de Kaltenbach.

SANCTVS TRVPERTVS. Cap. CCLXXII.

Montes metallici.

MOnaſterium iſtud prope oppidum Staufen ſitum in Briſgoia, fundarunt Orpertus, Rampertus, & Lanfridus (ab alijs Leutfridus) comites ab Habſpurg. Habent quidem literæ fundatiõis, quòd anno Chriſti 903. ſub Ludouico Imp. 3. Ludfridus comes ab Habſpurg innouauerit aut potius ampliauerit hoc monaſterium: nam antea fuerit domus Heremitarum, ſub Cæſare Phoca primum extructa. Abundant montes monaſterio huic adiacentes, argento, ſolum deſunt homines, qui illud è uiſceribus terræ eruant & effodiant, ſicut & in montibus propinquis iuxta Sultzperg adhuc multæ conſpiciuntur fodinæ, ubi olim argentum fuit extractũ. Item monaſterium Rinthal iuxta Mullen ſitum, fundatum fuit à Conrado comite Friburgenſi. Gunterſtal uerò fuit fundatum à communibus nobilibus, quorum multi ibi ſepulti iacent.

SCHNEBVRG. Cap. CCLXXIII.

HAud procul à Friburgo in excelſo monte uiſitur adhuc arx diruta nomine Schneburg, à qua magna familia nobilium fuit propagata, qui omnes, Schnelin ſunt dicti, in 14 lineas ramificati, qui omnes eadem habent inſignia, & ſolum in galea differentiæ notam poſuerunt, ſicut & ob diuerſas manſiones, diuerſa acceperunt cognomina, ut ſunt Schnelin à Landeck, Schnelin à Vuyer, Schnelin à Krantznauu, &c.

OFFONIS BVRGVM, VVLGO OFFENBVRG. Cap. CCLXXIIII.

Schuttern monaſteriũ.

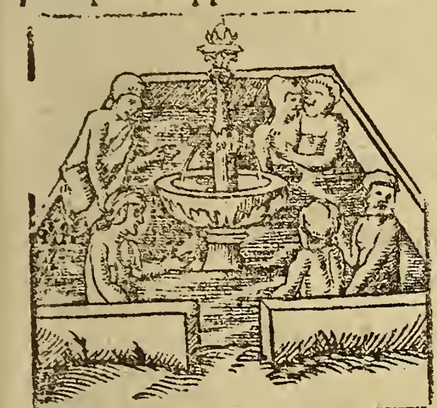
ANno Chriſti 603. uenit ex Anglia uir quidam inſignis, ſatus ex regio ſanguine, nomine Offo, traiectoq; Rheno in uotis habuit plantare fidem Chriſti inter Germanos, & primum quidem fundauit monaſterium Schuttern, & interuallo unius milliarij ab eo conſtruxit ſuper amnem Kintzig caſtellum, quod ab eo fuit appellatum Offoniſburgum, quod ſucceſſu temporis incrementa ſuſcipiens, tandem factum eſt oppidum imperiale, uulgè Offenburg appellatum. Anno Chriſti 1330. redemit hoc oppidum à marchione Badenſi epiſcopus Argentinenſis, cui ab imperio fuerat impignoratum. Cæterum oppidulum Gengenbach, quod uno milliarie diſtat ab Offenburgo, ſitum quoq; ad ripam amnis Kintzig, conſtruxiſſe fertur Pirminius epiſcopus Argentinenſis anno

Chriſti

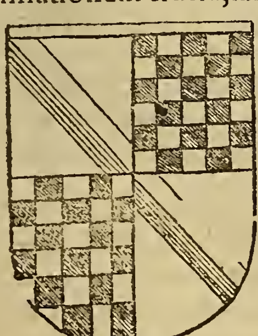
Chriſti 724. Regio in qua oppida iſta conſtructa ſunt, uocatur Mortnauu, id eſt augia latrocinij, terminaturq́ ab oriente ad mõtes, & alluitur amne Kintzig: olim aũt uocatam aiunt Ortnauu, ſed ratione latronum qui depreheſi ſunt in ea, maximè in uilla Humbſfelden quæ adiacent Rheno, factum eſt ex Ortnauu Mortnauu. Eſt regio parua, ſed mirum in modum fœcunda, quippe in qua uinum mediocre & frumentum creſcit. Abundat ager ille uſq́ adeo canabi plantatione, ut incolæ annuatim inde lucri faciant uiginti aut triginta millia aureorum. Habet etiam regio iſta quantumlibet parua plurima oppida, arces, uillas & monaſteria, nempe Offenburgum cuius iam meminimus, Gengenbach oppidum & monaſterium peruetuſtum, Ortenberg arcem in mõte ſitã, Vuilſtſtetten arcem & oppidum, cui imperat comes ab Hanauu: Cell in Harmenſpach oppidulũ imperiale, ſed impignoratum ſicut & Gengenbach: Ettenheim oppidum, Lar oppidũ, quod olim fuit nobilium de Gerolszeck, hodie eſt marchionum Badẽſium: Oberkirch oppidum Epiſcopi Argentinẽſis ſicut & oppidum Nopnauu. Item Achern, Rẽchen & & Buhel, tres magnæ uillæ. hæc omnia aſcribuntur Mortnauiæ. *Mortnauu.*

MARCHIONATVS. Cap. CCLXXV.

VBi à Septentrione deſinit Mortnauia, ibi incipit Marchionatus Badẽſis, utramq́ autem regionem ab occidente terminat alueus Rheni, & ab oriente montes Nigræ ſyluæ claudunt, tametſi Marca ab una parte etiam in mõtes expatietur. Primum & præcipuum oppidum huius ditionis uocatur Baden, quod ſonat balneũ ſiue thermas, *Thermæ Badenſes.*

quæ olim ibi fuerunt repertæ, atq́ inde tota regio illa denominationem accepit. Quando uerò hæ thermæ fuerint inuentæ, quidã de illis ſic ſcribũt: Sunt quædam thermæ in Germania, quæ uſq́ eo feruent, ut animantia, ſi quæ immergantur, glabra reddant, ex quo genere aquarum eſt fons unus in Germania M. Aurelij Antonini, nunc Badenſis dictus, alter in Bohemia, Calidarum Caroli 4. Eſt etiam unus apud Moguntiã Viſebadæ. Horum aqua non modo coquit oua, ſed etiam de alitum cute plumas eximit, de ſuilla ſetas, ſiue immergantur animantia, ſiue ea perfundantur. Vixit autem Aurelius Antoninus circa annum Chriſti 125. Habet aqua harum thermarum alumen, ſal & Sulphur. Prodeſt his qui laborant difficili anhelitu & anguſtia pectoris, quæ ex frigidis ſurgunt capitis fluxionibus: prodeſt humidis oculis, tinnientibus auribus, tremulis & dormitantibus membris, ſpaſmo & alijs morbis corruptionibusq́ neruorum naſcentib. ex frigidis humiditatibus. Prodeſt quoq́ his qui habent ſtomachum frigidum, humidũ & male concoquentẽ, qui patiuntur dolorem hepatis & ſplenis ex frigiditate obortum: etiam illis, quos hydropiſis cœpit grauare, qui ſentiũt tormina uiſcerũ: quin & calculoſis ſuccurrit & infœcũdis mulieribus, ſedat dolore matricis, arcet alba mẽſtrua, reprimit inflationem cruriũ, ſanat ſcabiẽ & plagas ſeu cicatrices puſtularum. Aiũt & podagricis *Aquæ Aluminoſæ.*

præter cæteris thermis prodeſſe Imp. Fridericus Barbaroſſa hũc marchionatum primus inſtituit, licet alij id Ottoni 3. aſcribãt, qui & oppida aliqua monaſterio Vuiſſenburgenſi ademit, atq́ huic principatui adiecit, nẽpe Badẽ, Stolhofen atq́ Etlingẽ, quæ tunc nõdum murata erãt, ſed uillæ apertę. Atq́ hinc eſt, ut ciues Vuiſſenburgeñ. immunes ſunt à ſolutiõe uectigaliũ, quod oppidum Ettlingen pertrãſeũt. Durlach uerò & Heidelsheim, donauit Fridericus Imp. ſecundus marchionib. quum deficeret comitatus Kreichgoienſis, & feudalia loca redirent ad imperium. Raſtett & Cuppenheim ex ditione Eberſteinenſi ad marchionatum ſunt translata. Pfortzheim & Zell pertinuerunt olim ad ducatũ Sueuiæ, ſed interfecto ultimo duce Conradino, peruenerunt ad marchiones Badenſes. Referuntur etiam Marchiones conſtruxiſſe Stuckardiam & Backẽheim, ſed quibus conditionibus aut medijs principi Virtenbergenſi obuenerint, ignoro. Quin & Eppingẽ fuit olim marchionũ Badenſ. ſed peruenit poſtea unà cum Heidelsheim ad Palatinatum. *Marchionatus inſtitutio* *Pfortzheimum.*

DE

DE QVIBVSDAM OPPIDIS BADENSIS DITIONIS, ET *in primis de Durlach Gotſauu & alijs.* Cap. CCLXXVI.

DVrlachium oppidum ſic uocatum putant à turri quidam, uicino monti impoſita, quaſi Turlacum, quam turrim Rudolphus rex Rom. & comes Habſpurg unà cum oppido confregit, quum expeditionem mouiſſet in Marchionem. Monaſteriū uerò uicinum, Gotſauu dictum, ord. ſancti Benedicti, fundaſſe aiunt Bertholdum comitem ab Hennenberg, anno Chriſti 1064. Iſti enim comites ab antiquis temporibus dicuntur poſſediſſe Durlacum & Neuuenburgum, quod nō procul hinc Rheno adiacet, unà cum reliquis locis interpoſitis. Quomodo uerò & quando hæc loca marchionibus à dictis comitibus obuenerint, nō legi. Gerſpach aliud oppidum in Nigra ſylua, cuius dominium pertinet ad marchiones & ad comites de Eberſtein. *Gerſpach.* Liebēzell oppidulum, caſtrum & naturale balneum, quod prodeſt contra ictericiam. Muckenſturm oppidulum, Steinach oppidulum, Beinheim oppidulum ab altera ripa Rheni, Beſicke oppidulum iuxta Neccarum, Altenſtaig caſtrum & oppidulum, Raſteten magna uilla oppidi inſtar, Graben caſtrum & uilla, &c.

MVLBERG. Cap. CCLXXVII.

ANno Chriſti 1424. Bernhardus marchio Badenſis indignatus eſt Friburgenſibus atq; Briſacenſibus, quum ſubditos eius paſsim reciperent in ciues, aliaq; deſignarent quę principi diſplicuerunt. Et licet eſſent qui diſſentientes partes componere niterentur, tamen omnia media fruſtra tentabantur. Quare Friburgenſes fœdus ineuntes cum Argentinenſibus, Baſilienſibus, Colmarienſibus, Seleſtadienſibus, & ciuibus Mulhauſenſibus, Kentzingenſibus, Endingenſibus &c. quibus & Ludouicus princeps Palatinus, Epiſcopus Spirenſis & comes Vuirtenbergenſis iuncti ſunt, irruētesq; in ditionem Marchionis, obſederunt caſtrum Mulberg per tres hebdomadas, & ſine ceſſatione bombardis quaſſauerunt muros eius, donec uenit Epiſcopus Herbipolēſis miſſus à Sigiſmundo Imperatore, qui omne diſsidium compoſuit. *Expeditio contra Marchionem.* Volebat Marchio nouum inſtituere telonium, ſed quod ciuitates ferre non poterant.

PFORTZHEIM. Cap. CCLXXVIII.

CIuitas Pfortzheimenſis olim extructa fuit ad ripam amnis Entz per Phorcē quendam principem ueteris Germaniæ, ut Ioannes Reuchlinus putat: alij autem aliud cogitant, nempe nomen & oppidum illud natum ab Orcinia ſylua, quę illuc uſq; propagatur, uocaturq; eo loco Hagenſchies. *Hagēſchieß.* Siquidem habet pars inferioris Sueuiæ ad læuā Neccari amnis pagos plures per ſyluas, montes & riuos diſtinctos, inter quos ſuperior habet à dextris amnem Neccarum, à ſiniſtra ſyluam Hagenſchies, eſtq; terra illa uini ferax & frumenti opulentiſsima. Habet autem ad pedem montem Heuchelberg, ultra quem terra Kriechgoia uocatur. Ciuitas itaq; Pfortzenſis ad ſyluam Hagenſchies ſita, olim fuit ſub dominio ducis Sueuiæ, ſed quum duces illi deficerent uirili prole, incorporata eſt ciuitas ipſa ditioni Marchionis. Alij dicunt, Fridericum primum illam Marchioni primo tribuiſſe. Eſt autem præcipua ciuitas, quam Marchio habet in ſua ditione, licet Badenia propter thermas maioris ſit reputationis & nominis. Habet Pfortzheim caſtrum intra mœnia ciuitatis in edito loco ſitū, in quo hiſce tēporibus Erneſtus Princeps curiam ſuam habuit. Alluit autem mœnia oppidi Entzius fluuius nauigabilis, per quē multæ proceræ abietes per rates in Rhenum deducuntur.

Genealogia Marchionum Badenſium.

DIxi iam ſuprà unde deſcenderint Marchiones Badenſes atq; Hochbergēſes, nempe quod unum commune habuerint principium, ſcilicet Hermannum, qui anno Chriſti 1120 hanc putatur poſſediſſe terram. Alij uerò ſcribunt, circa annum Chriſti 1153. Fridericum primum ex Italia obſides aliquos eduxiſſe, inter quos idem Imp. unum fecit Marchionem, ſed cum ille ſine ſemine moreretur, rogauit moriturus ſubditos ſuos, ut alium ex ſua familia ſibi deligerent dominum, quod & fecerunt, atq; ab illo electo hodierni Marchiones deſcenderunt, iuxta ſequentem formulam.

Hermannus

1 Hermannus marchio electus
- 2 Vuernherus. — 3 Vuernherus
- 4 Rudolphus
- 5 Albertus
  - Ioannes
  - 6 Hermannus — 7 Hermannus marchio Badenſis; Henricus marchio Hochbergenſis

Omittimus hic lineam Marchionum Hochbergenſium, & proſequimur ſolum lineam eorum Marchionum, qui Marchionatui Badenſi poſt Hermannum ſeptimum præfuerunt.

7 Hermannus marchio Badenſis.
- 8 Hermannus quartus
  - 9 Hermannus quintus, obijt anno 1240. — Fridericus marchio & dux Auſtriæ.
  - 10 Rudolfus tertius
- Rudolfus

Habuit Hermannus quintus nomine & nonus in ordine, uxorem filiam Henrici ducis Auſtriæ, hæredem paternæ ditionis, nomine Gertrudim, factusq; eſt poſt mortẽ ſoceri ſui dux Auſtriæ. Suſtulit autem ex uxore filium Fridericum nomine, qui & patri defuncto ſucceſsit in regimine 18. Fridericus contra uoluntatem matris cum Conradino ducis Sueuiæ Neapolim profectus, interijt cum eo: captus enim unà cum Conradino à Carolo duce, fratre regis Franciæ, gladio eſt percuſſus. Et irruens Otacer Bohemus in Auſtriam, ui ſubiugauit eam, ſicut infrà in Auſtria oſtendemus. Marchionatus autẽ Badenſis recidit à Friderico in Rudolphum, huius nominis tertium. *Fridericus dux Auſtriæ.*

10 Rudolfus tertius
- 11 Hermannus
  - 12 Rudolphus
  - Hermannus
- Fridericus
- Rudolphus

Rudolphi 12 & fratris eius mater, fuit filia ultima Lãdgrauij Alſatiæ. Et is Rudolphus fundauit collegium in Backena, mortuus anno 1295.

12 Rudolphus quartus
- Hermannus
- Henricus
- Ortliebus Abbas
- 13 Rudolphus Heſs
  - 14 Fridericus
  - 15 Hermannus
  - 16 Rudolphus
  - (ſine prole mortui.)
- Fridericus
- 17 Rudolphus Vuecker

Poſt Rudolphum Heſs & tres filios eius, gubernaculum uenit ad manus Rudolphi Vuecker, qui mortuus anno 1356.

17 Rudolphus Vuecker
- Hermannus
- Burckhardus
- 18 Fridericus
- Rudolphus
  - 19 Rudolphus
  - Hermannus
- 20 Bernhardus
  - 21 Iacobus
  - Bernhardus
  - Rudolphus

Bernhardo 20 obtigit quoq; comitatus Spanheimenſis.

Iacobus
- 22 Carolus marchio
  - 23 Chriſtophorus
  - Fridercus epiſcopus Traiectenſis
  - Albertus: hic exictu bombardæ interijt in captiuitate Maximiliani Cæſaris
- Ioannes epiſcopus Treuerenſis
- Bernhardus mortuus in monte Peſſulano
- Georgius epiſcopus Metenſis.

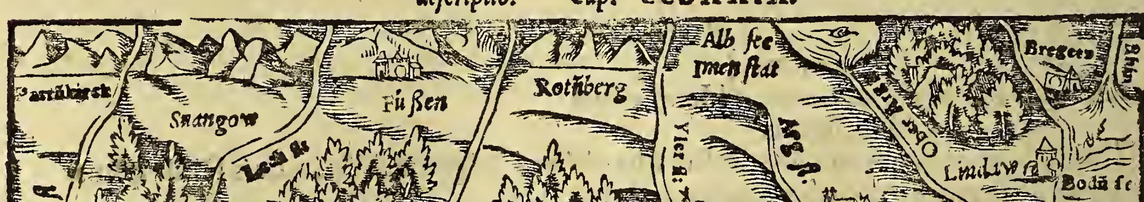
Habuit

Habuit Carolus 22 uxorem ſororē Friderici Imperatoris,filius uerò & ſucceſſor eius Chriſtophorus 23 habuit uxorem Otiliam comitiſſa de Katzenelnbogē, fuitq; aliquan diu Cæſareæ Maieſtatis ſummus gubernator in Lutzelburgo,de quo ſuprà (nempe in Gallia) ſub titulo Lutzelburgenſis regionis,nonnihil quoq; diximus.

23 Chriſtophorus Marchio Badenſis & comes Spanheimenſis.
- 25 Bernhardus { Philibertus; Chriſtophorus }
- 24 Philippus — Iacoba duciſſa Bauariæ { Albertus; Sidonia }
- Rudolphus Canonicus Argentinenſis
- Iacobus epiſcopus Treuerenſis
- Maria abbatiſſa in Buern
- Otilia monialis in Pfortzheim
- Roſina uxor Franciſci comitis in Zollern
- Beatrix uxor Ioannis ducis Palatini in Hunorum præſidio.
- 25 Erneſtus { Albertus mortuus; Bernhardus mortuus; 26 Carolus — Maria Brandeburgenſis coniunx { Maria; Albertus } }

Mortuo Philippo Marchione abſq; filio,duo eius fratres diuiſerunt marchionatum. Bernhardus ſenior retinuit Badeniam,cui(eo mortuo) filiorū eius tutor præfuit. Erneſtus uerò poſſedit oppidum Pfortzheim & marchionatum Hochbergēſem,dominiaq; Badenuuyler,Suſenburg & Rötelen.Ipſo uerò mortuo 1552. anno Carolus ſucceſsit.

ALGOIENSIS REGIONIS ET PARTIVM EIVS *deſcriptio.* Cap. CCLXXIX.

ALgoia pars Sueuiæ terminatur ab oriente Lico fluuio, ab occidente lacu Podamico, à ſeptentrione Danubio & à meridie alpibus, olim dicta Rhetia ſecunda. Verſus alpes eſt terra hiemalis & aſpera, habet tamen elegantes in utroque ſexu homines, qui omnes nendo lino operam impendunt. Nec id uiris probro datur, potiſsimum in uillis. Habet regio iſta multa iumenta, uaccas & equos, educat multos & elegantes pullos equinos. Plantant habitatores frumentum hyemale & hordeum, habentq́ multa abiegna & pinea nemora amnes, piſces & aues. Inueniuntur paſsim in ea regione multa piſcoſa ſtagna & uiuaria,

quorum quædam ingentes producant cancros, alia maximos piſces: præſertim lucios, carpones, olrupas (ſunt piſces habentes ingentia iecora) atque aliarum ſpecierum optimos piſces, maxime autem balenas. Vuelinin uocant, habentes barbæ loco duos oblongos funiculos, deuorantes alios piſces & aquatiles aues. Fiunt enim tam magni, ut quidam adæquent pondus 40. quidam 50. librarum. Debuit autem Algoia proprie uocari Almangoia ab Alemannia, aut ut alij ſentiunt & ego Campidonæ in uetuſtis literis uidi. Albgoia, ab alpibus in quas à meridie deſinit. Domus Auſtriæ, epiſcopus Auguſtanus, abbas Campidonenſis & comites à Montfort, imperant maiori parti huius regionis, etiamſi multi alij nobiles reſidentias ſuas in ea habeant, præter ciuitates imperiales. Intendunt incolæ ut diximus, magno ſtudio lino & telæ, pecoribus lacti & lignis parandis. Vulgares & agreſtes homines uictitant miſere, manducantes panem auenaceum aut hordeaceum nigrum. Abundat hæc regio uallibus quæ ab interfluentibus amnibus denominationem accipiunt, ut à fluuio Tetrach dicitur uallis Tetrachana, ab Irrach uallis Irrachana, à Breitach uallis Breitachana, ab Ylero uallis Ylerana. Eſt autem Yler fluuius mediocriter magnus, & qui multos alios amnes à montibus excluſos recipit, donec apud Vlmenſe patibulum in Danubium ruit. Alluit mœnia Campidonenſis oppidi & ferè Memingenſis. Prætereo hic ſciens duos amnes Argen appellatos. Tranſilio quoque hic Staufer thal, Lyblacher thal, Hindenlenger thal, Miſſer thal. Vuagenſteig, &c. Habet etiam Algoia in Teuffenbach balneum ſulphureum, quo utuntur contra febrim incolæ.

Vuellinin, piſces quaſi balenæ.

CIVITATES, OPPIDA ET CASTRA ALGOIAE.

Cap. CCLXXX.

HAbet autẽ Algoia plurimas ciuitates & oppida, quorum nomina hæc ſunt: Ymenſtatt, Campidona uulgo Kempten. Yſsna, Vuangen, Tettnang, Lutkirch, Rauenſpurg, Vualdſee, Memmingen, Bibrach, Vurtzach, Fuſſen, Mindelheim, &c. Caſtra & arces, Rœtenberg, Krantzeck, Neſſeluuang, Luchtenſtein, Falckenſtein, quibus præſidet epiſcopus Auguſtanus. Item Rotenfelſs, Bleichach, Staufen, Sumerauu, Liebnauu, ſub dominio comitis à Montfort. Abbas uero Campidonenſis hæc habet caſtra in Algoia Vuolckenberg, Liebenthan, Nuburg, Logo, Fiſchen. Dapiferorum à Vualdburg, Truchburg, Vuolffeck, Zyl. Habent denique aliqui nobiles caſtra & oppida in Algoia, nempe nobiles à Schellenberg, Hochneck, quæ tamen ditiones hodie Tyrolenſem comitatum agnoſcunt, Fryberg, Vuerdenſtein, Langeneck, Rotenſtein, Laubenberg, Sirgenſtein, Katzenried, Schœnſtein. Item quæ ſubijciuntur quibuſdam ciuitatibus aut ciuibus, ut ſunt, Eglytz, Schonburg, Nouum Rauenſpurg, Zum Gieſſen, Schmaleck, &c.

VINEA, VVINGARTEN VVLGO, MONASTERIVM.

Cap. CCLXXXI.

MOnaſterium iſtud ordinis ſancti Benedicti fundatum & conſtructum eſt à Guelfis, primus autem Guelfus fuit comes in Altdorff prope Rauenſpurg, tempore

Caroli Magni, cuius filiam Iuditham duxit uxorem Ludouicus Pius Imperator. Sed præſtat ponere hic ſuccinctam genealogiam primorum comitum.

I Guelfus comes	Rudolfus, Conradus, Iuditha	Eticho	Barbo, Henricus, Lutgarda regina Franciæ	Henricus	Eticho, Rudolfus, Cōradus epiſcopus ſanctus	Henricus, Richorda, 2 Guelfus	Rudolfus	3 Guelfus, Cuniſſa

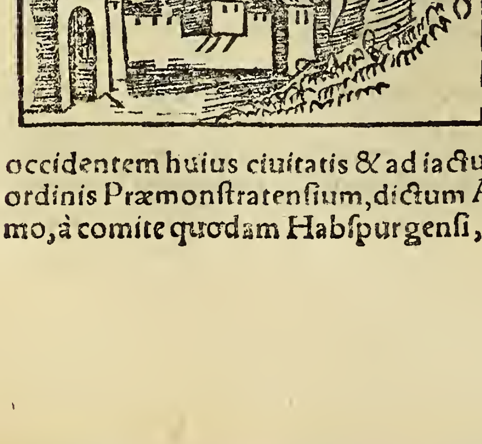
Henricus in linea generationis quintus duxit uxorem Beatam de Hohenuuart, quæ genuit ei Conradum ſanctum, poſuitq; in monaſterio Vuingarten primum fundamenti lapidem. Rudolfus quoq; filius eius dedit aliquot uillas monaſterio, ſepultus in eo. Guelfus tertius appellauit hoc monaſterium Vineam iuxta euangelicam parabolam, quod antea S. Martinus uocabatur, & multa eſt ei largitus. Quo mortuo ſine filio, ſoror eius Cuniſſa ſeu Kunigundis nupſit Azzoni marchioni cuidam Italo, genuitq; Guelfonem quartum. Iſte Guelfo cepit Sifridum epiſcopum Auguſtanum, incarcerauitq; eum in caſtro Rauenſpurgenſi. Largitus eſt autem & ipſe multa bona Vineæ domini. Filius eius Guelfo quintus multa de ſua paterna hæreditate contulit huic monaſterio, ſepultus tandem in eo, mortuusq; ſine hærede. Frater eius Henricus dux Bauariæ renouauit uetuſtam Vineam, tribuitq; illi multa bona, quin & anno Chriſti 1124. factus eſt monachus in ea Vinea ſub Cunone abbate. Filiam eius Iuditham duxit uxorem. Fridericus dux Sueuiæ, genuitq; Fridericum Barbaroſſam. Genealogiam integram Guelfonum ſeu Guelforum inuenies infrà in Bauariæ deſcriptione. Primus præpoſitus Vineæ uocatus fuit Beringerus, factusq; eſt anno Chriſti 1094. prælatus. Tandem noſtro æuo abbas Geruicus impetrauit à Romano pontifice inſulam.

Series Abbatum Vinearum.

Beringerus 1094. Adelhelmus. Henricus Vualitho. Cuno à Vualdenburg 1124. Gebhardus. Burcardus. Arnoldus. Dietmarus. Marquardus. Vernherus 1182. Meagoſus. Hermannus à Prechtenuuiler 1213. Berchtoldus 1223. Hugo. Conradus. Brandiſo. Conradus ab Ibach 1393. Henricus ab Ibach 1393. Ludouicus ab Ibach & Aldenburg. Ioannes Eſſendorff 1418. Ioannes Blaurerus 1420. Erhardus Freibruck 1437. Iodocus Pantaleon 1442. Caſparus Schick 1487. Hartmannus à Burgun 1491. Geruicus Blatterus 1520.

RAVENSPVRGVM. Cap. CCLXXXII.

Eſt Rauenſpurgum oppidum imperiale, quod quidã olim tempore Caroli Magni Grauenſpurgum, quaſi comitis burgum, uocatum aſſerunt, abiectaq; prima litera ex Grauenſpurgo factum eſt Rauenſpurgum.

Eſt oppidum ſatis elegans, pulchris ornatum ædificijs, ſitum in ualle admodum amœna & habens à tergo hoc eſt, ad ortum, montem uitiferum. Inter ciues multi ſunt patricij, multi item mercatores. In monte incumbente ciuitati ſita, eſt arx peruetuſta, extructa ante 1200. annos à Saturnino quodam procere Sueuiæ, quam hodie montem ſancti uiri appellant, ubi aliquando duces Sueuiæ curiam ſuam habuerunt, præſertim dux Hiltbrandus, pater S. Hildegardis, uxoris Caroli Magni. Sunt & ruinæ cuiuſdam caſtri non multum diſtantis à monte ſancti Viti, cuius uocabulum eſt, im Hasloch, ubi aiunt natum Fridericum Barbaroſſam. Ad occidentem huius ciuitatis & ad iactum lapidis eſt monaſterium aliud præter Vineam, ordinis Præmonſtratenſium, dictum Alba augia, quod aiunt fundatum ſub Ottone primo, à comite quodam Habſpurgenſi, fuitq; anno Chriſti 1115. primus in eo deſignatus

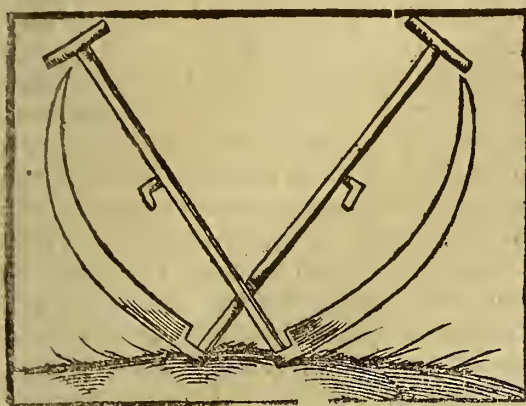
Vyſſenauu.

tus

rus præpoſitus Hermannus, ac deinde anno 1257. ex præpoſitura facta abbatia. Amnis Schuſs alluit ferè hoc monaſterium, originē ducens non longe ſupra cœnobiū Schuſſenried, & infra oppidum Buchorn prope uillā Eriſkilch abſumitur à lacu Podamico.

VVANGEN. Cap. CCLXXXIII.

Oppidum iſtud non admodum magnum eſt ſubiectum imperio, habetq́ ſuam iuriſditionem et dominium extra mœnia ad unum milliare propagatum. Habet denique pignoris loco ab imperio comitatum quendam Meglofs appellatum. Ciuium præcipuum ſtudium conſiſtit in falcibus fœnarijs cudendis & tela paranda. Tale negocium tam frequens hic eſt, ut cōmunibus annis diſtrahant pro 15. millibus florenorum telas, id quod mihi primores huius oppidi indicauerunt. Nec minus eſt negocium parandarum falcium, quas in quadruplices formas diſtinguūt, uocantq́ unum genus Lōbardicum, aliud Helueticum, tertium Dumarium & quartum Lotharingicum. Diſtrahuntur enim in Longobardiam, Valeſiam, uallem Pœninam, Franciam & Lotharingiam. Ager per circuitum oppidi iſtius eſt ſatis ferax frumenti, ſicut & amnis præterfluens, Arg appellatus, eſt piſcoſus, exoneraturq́ in lacum Podamicum. *Falces fœnariæ.*

ORIGO ET SVCCESSIO NOBILIVM DAPIFERORUM *rum Vualpurgenſium.* Cap. CCLXXXIIII.

VNo milliario à Rauenſpurg uerſus Algoiam in culmine cuiuſdam montis ſitum eſt caſtrum Vualdpurg, unde barones Dapiferi dicti, uulgo Truchſeſſen, denominationem acceperunt. Deducunt originem à Gebhardo quodam inſigni uiro, qui olim Rumeli ducis Sueuiæ, tempore Conſtantini Imperatoris, fidelis miniſter fuit, ab eoque donatus arce Vualdpurg & adiacente terra. Recepit quoq́ ab eodem duce clypeum cæruleo colore pictum, iniectis tribus pini coniferis & aureis glandibus: ipſe autem atque omnes eius ſucceſſores conſtituti ſunt. Dapiferi ducis Sueuiæ, appellati Dapiferi à Vualdpurg. Fit apud hiſtoricos mentio Vualdpurgenſium baronum anno Chriſti 801. quando Carolus Magnus adhuc inter mortales egit, & item anno Chriſti 954. tempore Ottonis primi. Anno Chriſti 996. Fridericus dominus in Vualdpurg, fuit in quinto torneamento Brunſuici celebrato. Anno Chriſti 1100. ſub Henrico quinto uixit Vuernherus comes in Than & Dapifer in Vualdpurg.

Vuernherus { Cono aut Cuno inſtaurator monaſterij Vineæ. / Fridericus à Than, pincerna in Vuinterſtetten. / Gebhardus, cuius uxor Ella comitiſſa Rauenſpurgenſis. }

Ab his deſcenderunt omnes Dapiferi & Vualdpurgenſes.

Anno Chriſti 1208. fuit apud Philippum regem Rom. Henricus Dapifer, quum rex ipſe ab Ottone palatino in ciuitate Bambergenſi occideretur. Nam cum rex Philippus filiam ſuam eidem Ottoni ab Vuitliſpach dare nollet propter homicidij ſcelus in familiarem quendam ducis Bauariæ ab eo perpetratum, ille temporis & loci opportunitatem nactus, gladium in regis collum in cubiculo uibrauit, atq́ organicam abſcidit uenam. Perterritus tamen clamore Henrici de Vualdpurg Dapiferi, qui tū ſolus cum Conrado epiſcopo Spirenſi intrà cubiculi ſecreta manebat, ictum ſemiplenum ducens, manu titubabat, ſicq́ uulnus paruum, licet mortiferum infligebat. Dapifer, crudele facinus uidens, clamore ſimul & pauore irriguit, atq́ fores cubiculi, ne truculentus homo clanculum effugeret, repagulis firmare feſtinabat. Quod latro perpendens, retrorſum con- *Egregium facinus Henrici Dapiferi.*

uerſus uibrato in maxillam obſtantis gladio ictum dedit, illocꝫ in præceps ruente, ruptis cameræ repagulis proſilijt, antequam res ipſa curialibus innoteſceret, conſcenſis equis quos prius parauerat, extra ciuitatem cum ſuis celeris aufugit. Quo extra palatium proſiliente, ſuboritur clamor extemplò, fitcꝫ concurſus ad cubile regis, & inueniunt regem ſanguine ſuo uolutatum in paumento mortuum iacentem. Nam accepto uulnere parum progreſſus concidit in terram mortuuscꝫ eſt. *Otto homicida interfectus.* Fuit autem Otto homicida poſtmodum à Philippi regis Mareſcallo propter tanti ſceleris nefas haud procul à Ratiſpona urbe occiſus, pœnam quam meruit criminis condignam recipiendo. Genealogiam huius Ottonis habes infrà in Bauariâ. Anno 1268. fuit Dapifer quidã à Vualdpurg nomine Henricus apud ducem Conradinum, miſſus eſt poſt ducis interfectionem ad Petrum regem Aragoniæ ut ad illum perferret annulum eius atcꝫ indicaret miſerum ducis interitum. Tunc rex Petrus uiciſsim dedit Henrico huic inſignia ducum Sueuię, nempe tres nigros leones, quos Vualdpurgenſes barones in hunc uſcꝫ diem habent pro inſignijs. Anno Chriſti 1306. emit Ioannes Truchſes à comitibus Henrico de Veringem & Eberhardo de Nellenburg conſanguineis ſuis proprietatem arcis Truchpurg, quam antea per modum feudi ab eis habuerat, unà cum aduocatia & pręfecturæ in Yſna iuriſditione, pro 90. marcis argenti. Clara uero comitiſſa à Neifen uxor eius, attulit ei dominium Vuolfeck & oppidum Vurtzach. Anno 1350. mortuus eſt abbas & totus cõuentus monaſterij Yſnenſis (putant uenenoſum infectum aliquot, nempe bufonem, incidiſſe in ollam unde monachi comederint) tunc Otto Dapifer inſtituit parochum ciuitatis in abbatem, ueſtiuitcꝫ habitu monaſtico. Anno 1386. ciuitas Yſnenſis liberata eſt à iuriſditione Dapiferorum, ob mulieris diffidentiam, ſicut paulo pòſt dicemus. Eodem tempore Ioannes Dapifer, ſacri imperij per Sueuiam præfectus, ducta uxore comitiſſa de Zili maximam ab illa recepit dotem. Vnde & pignoris loco obtinuit hęc quinque oppida Vualdſee, Riedlingen, Sulgouu, Mengen, Munderkingen, & caſtrum Buſſen. *Oppida Dapiferorum.* Et licet nullam ſuſtulerit ab uxore ſua prolem, nihilominus illa uniuerſam dotem marito teſtata eſt. Ducta deinde alia uxore, multos ab ea ſuſtulit liberos, mortuuscꝫ eſt anno 1103. & ſepultus Yſnæ in monaſterio apud patres ſuos. Ab eo deducam nunc genealogiam.

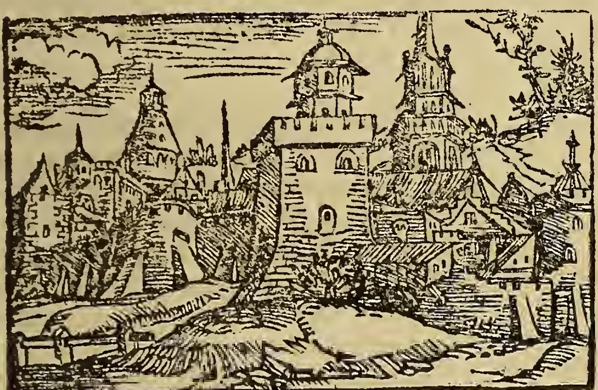
- Ioannes Dapifer
  - Iacobus aureus eques
    - Ioannes Truchſeſs
      - Iacobus obijt ſine prole anno 1505.
      - Fridericus Teutonicus miles
      - Vuilhelmus ſenior
        - Chriſtophorus mortuus in Tuneti bello
        - Iacobus mortuus an. 1542.
        - Vuilhelmus iunior
        - Otto epiſc. Auguſtanus & Card.
  - Eberhardus comes Sonnebergenſ.
    - Andreas
    - Eberhardus
    - Ioannes, hic extruxit Vuolfeck
    - Otto epiſcopus Conſtantienſis
  - Georgius Dapifer
    - Georgius Dapifer
      - Ioannes Truchſeſs
        - Chriſtophorus
          - Iacobus Dolæ captus
          - Vdalricus
          - Ludouicus
          - Georgius
          - Henricus
        - Georgius
        - Ioannes

Mortuo Ioanne Dapifero, filius eius primogenitus Iacobus ſucceſsit patri in ditione, acceptiſcꝫ 35. millibus florenorũ profectus eſt ad terram ſanctam, unde aureus eques ſeu miles eſt appellatus. Mortuus autem eſt anno 1460. Yſnæ ſepultus. Eberdus frater eius emit comitatum Sonnenbergenſem, atque oppidum Scher & comitatum Fridberg. Non tamen diu retinuit comitatum priorem. Nam Sigiſmundus princeps Auſtrię arrogato Sonnenbergo numerauit Eberhardo comiti 35000. florenorum. Mortuus eſt

eſt deinde anno 1479. ſepultus in oppido Scher. Ioannes Dapifer filius Iacobi militis aurei primum fuit præfectus imperij in Sueuia, ac deinde tranſlata præfectura ad domum Auſtriæ factus eſt præfectus in Sueuia nomine domus Auſtriæ. Andreas comes Sonnenbergenſis cœpit ædificare anno Chriſti 1486. arcem prope oppidum Scher. Cumq́ idem comes 1511. in Maio à uenatione rediret, Felix comes Vuerdenſis armatus inermem Sonnenbergenſem in loco campeſtri inter Mengen & Riedlingen inuadens, crudeliter occidit. Quærentes autem propinqui eius, Ioannes, Vuilhelmus qui filiam eius uxorem habuit, & Georgius à Vualdpurg, ulciſci innocentem mortem, fruſtrà ſollicitarunt regem Maximilianum, plus æquo (ut actores querebantur) Felici fauentem. Georgius Ioannis Dapiferi filius, ducens uxorē filiam comitis Ioannis à Sonnenberg, acquiſiuit per eam dominiū Vuolffeck. Is fuit in bello ruſticorū ſummus dux militiæ, interfecitq́ plurimos ruſticos præſidio exercitus Sueuicæ ligæ. Deinde factus eſt Ferdinandi ducis Auſtriæ preſides locū tenens in Vuirtenbergenſi ditione, mortuus Stuckgardiæ anno 1531. ſepultus in Vualdſee. Is emit à Vuilhelmo archidapifero aliā medietatem quam ille habuit in caſtro Vualdpurg pro 12. millibus florenorum. Obtinuit quoq́ præfecturam ſeu aduocatiam Sueuiæ per modum impignorationis pro 50000. florenis. Chriſtophorus Vuilhelmi Dapiferi primogenitus reuerſus ex bello Thunetano, cœpit ægrotare in Longobardia, mortuusq́ Papiæ eſt ſepultus. Iacobus Dapifer, filius Georgij baronis à Vualdpurg captus fuit Dolæ in Gymnaſio per Thomam à Roſenberg, claraq́ die per 12. equos è ciuitate eductus atq́ quinq́ annis in captiuitate detentus, tandemq́ue octo millibus aureorum liberatus. Mortuus eſt anno 1536. quum ex bello Marſiliano domum repeteret, infirmatus in mari mediterraneo & Sauonæ ſepultus. Iacobus Dapifer, filius Vuilhelmi ſenioris mortuus eſt anno Chriſti 1542. in profectione contra Turcam.

Comes interficit comitem.

YSSNA. *Cap.* CCLXXXV.

HAbet ciuitas iſta nomen hoc ab amne Yſnæ præterfluente, factaq́ue eſt ex uilla ciuitas iuxta monaſterium ord. ſancti Benedicti, quod olim comites Veringenſes fundauerunt. Mortuis autem comitibus Veringenſibus ſine uirili ſucceſsione, uenit oppidum Yſnæ iure hæreditatis ad dominium Dapiferorum à Vualdpurg. Hi ergo quū multis annis oppidum ſubiectum habuiſſent, caſu quodam memorabili ciues ab eorum iuriſdictione ſunt liberati. Siquidem anno Chriſti 1386. quum Lupoldus dux Auſtriæ Suitenſes bello petere decreuiſſet, perſuaſit Ottonem Dapiferum à Vualdpurg, ut aliquot equites in ſubſidium ſecum afferret. Rogauit præterea eum ut ad tempus numeraret ſtipendia conductis equitibus, ipſe redditurus expenſas tempore ſuo. Otto Dapifer confiſus de propinquo ſuo Ioannne Dapifero, quem ſciebat abundare pecunia, promiſit duci Lupoldo omnia quę poſtulauit. At uxor Ioannis Dapiferi inuiſa Ottoni affini ſuo, obſtitit apud maritum quo minus pecuniam Ottoni comodato daret. Quod uidens Otto, indignatus indicauit Ioanni, ſe quicquam tentaturū, quod illi & toti poſteritati eius ceſſurum eſſet in graue diſpēdium, recedenſq́ue adijt ciues Yſnenſes, & accepit ab eis 8000. libras obolorum Conſtantienſis monetæ, cum hac conditione: Si rediret ex bello, & ipſe aut poſteri ſui legitimi redderent, infra certum tempus memoratas 8000. libras, non eſſent exempti à ſuo aut ſuorum hæredum dominio. Sin ex bello non reuerteretur, aut pecunia à ſe non reſtitueretur aut à ſui corporis heredibus in definito tempore, liberi eſſent à iuriſdictione, poſſentq́ quem uellent ſibi eligere dominum. Deinde coacto in unum pro uoluntate ducis Lupoldi equitatu, profectus eſt contra hoſtes ducis ſui Lupoldi atque occumbens in bello nullum ex corpore ſuo reliquit uirile ſemen. Gauiſi itaque Yſnenſes de ſua libertate, ſubiecerunt ſe imperio, non curantes Ioannem Dapiferorum, qui pecuniam negauerat

Liberatur Yſna à dominio Dapiferorum.

Ottoni, & prætèr exceptionẽ iſtam hæres fuiſſet Yſnenſis oppidi in hunc uſque diem. Ciuitate itaq; imperio incorporata, creuit & aucta eſt multum in hominibus & manſionibus. Habent ciues ibi magnum negocium cum lino & tela, ſicut & omnes ferè Algoiæ ciuitates, laborq; eorum diſtrahitur uſq; ad Turcas. Ager huius oppidi ſicut & Campidonenſis, eſt multum agreſtis, ſed nihilo ſecius à natiuitate Chriſti inhabitatus & cultus à Romanis, id quod peruetuſtus lapis in monaſterio oſtendit, in quo ſic ſcriptum habetur: IMP. CAESAR L. SEPTIMIVS SEVERVS PIVS PERTINAX AVG. ARABIC. ADIAB. PARTHICVS MAXIMVS PONTIFEX MAX. TRIB. POT. VIIII. IMP. XII. COS. II. P. P. PROCOS. ET. IMP. CAESAR MARCVS AVRELIVS ANTONINVS PIVS AVG. TRIB. POT. IIII. PROCOS. E. VIAS ET PONTES RESTI. A CAMB. M. P. XI. Interpretatio: Imperator Cæſar Lucius Septimius Seuerus Pius Pertinax Auguſtus, Arabicus, Adiabenicus, Parthicus, maximus pontifex, maximus tribunitiæ poteſtatis nonies, imperator duodecies, conſul bis, proconſul, pater patriæ: Et imperator Cæſar Marcus Aurelius Antoninus Pius Auguſtus, tribunitiæ poteſtatis quater proconſul, Vias & pontes reſtituerunt à Cambidono millibus paſſuum undecim.

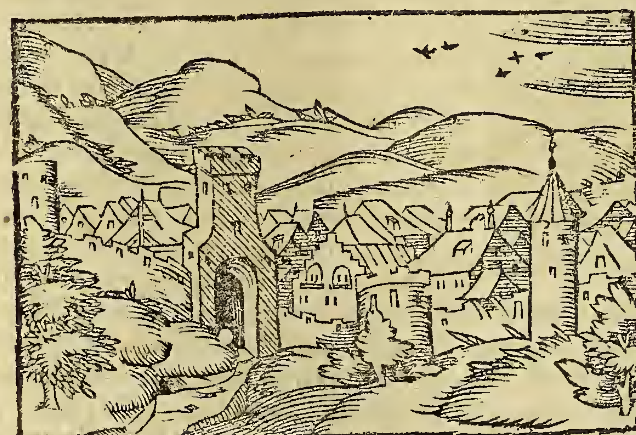
Fundatio Monaſterij Yſnenſis. Fundatio monaſterij Yſnenſis, quæ mihi anno Chriſti 1546. quum locũ illum adijſſem exhibita eſt, oſtendit, quod in uilla Yſnæ anno Chriſti 1042. eccleſia ab Eberhardo epiſcopo Conſtantienſi ad inſtantiam Vuolfradi comitis Veringenſis & Hiltrudæ uxoris eius conſecrata eſt, & poſtea anno 1086. à Manigoldo dicti Eberhardi fratre comite Veringenſi dotata & pro abbatia erecta. Confirmauit deinde anno 1106. Henricus 5. iſtam fundationem.

Abbates Yſnenſes.

Mangoldus 1095. Vuernherus. Marquardus. Burcardus. Albertus. Berchtoldus. Conradus. Bertholdus. Henricus à Brunauũ 1284. Hermannus. Bertholdus. Henricus. Conradus 1350. Ioannes. Georgius Vueber. Georgius Siedlin. Philippus à Lapide. Ambroſius Horn. Helias Frey 1540. Vlricus Mors 1548.

CAMPIDONA, VVLGO KEMPTEN.

Cap. CCLXXXVI.

EST oppidũ iſtud peruetuſtum quod ante Chriſtum natum appellatum fuit, ut aliqui ſcribunt, Vermeta, deinde Trettica, tertiò Vertica & ultimò Campidona. Habuit etiam uetuſtum caſtrum montanum Hyllamont appellatũ, quod olim inhabitarunt quidam duces Sueuiæ, præſertim Eſnerius, qui ad fidem Chriſti fuit conuerſus. Deinde poſt eum atq; ex ſemine eius nati ſunt dux Gotfridus, dux Hobingũs Nebus, Imaus, Hildprandus, qui potens factus eſt in Sueuia & Ylergoia. Suſtulit ille ex Regarda uxore ſua natione Bauara, in monte Andex filium Vlrichum nomine, qui poſtea factus fuit epiſcopus Lauſanenſis, & filiam nomine Hildegardim, quæ nupſit Carolo magno, genuitq; quatuor filios, Carolum, Pipinum, Lotharium, Ludouicum & quatuor filias, Gertrudim, Gyſelam, Bertham & Hildegardim. Habitauit dictus Hilprandus aliquando in Andex, aliquando iuxta Rauenſpurgum in monte ſancti Viti, aliquando in Hyllamont prope Campidonam, & filia eius Hildegar-

Hildegardis fundat monaſterium. dis conſentiente marito: Carolo magno, fundauit monaſterium Campidonenſe, contulitq; eidem comitatum Hyllamont cum multis priuilegijs. Cæterum arx Hyllamont noſtro tempore eſt diruta, uocaturq; Burghalden, & eſt præruptus collis, mœnijs ciuitatis incluſus, cuius ſummitas magnam habet planiciẽ, quæ aliquot fortalicijs eſt munita, patetq́ue inde liber proſpectus in omnem regionem. Ylerus quoque piſcoſus fluuius

Ylerus. alluit radicem huius collis atque mœnia ciuitatis. Eſt proinde in memorato monaſterio

rio Campidonenſi ſepulta dicta imperatrix Hildegardis anno Chriſti 783. Et primus huius monaſterij abbas fuit appellatus Amelgarius, aut potius Andegarius, ut habet fundatio. Poſtea aſſecuti ſunt abbates titulum principum atque inter quatuor abbates imperij numerati.

Abbates Campidonenſes.

Andegarius 777. Agapitus à Harthorn 796. Gothardus Kaltberger 817. Eckhardus Möringer 840. Conradus Dorn 854. Gerung Amberger 861. Lanfridus Hochuuiner 872. Fridericus Gremblichus 892. Burckardus Riſnerus 910. Theobaldus Breitfelder 927. Albertus Landfurer 928. Ludouicus Fridſamler 949. S. Vlricus 963. Alexander Fortreiſer 964. Stephanus Tarundus ab Erpach 992. Eberhardus Hertenſteiner 1011. Giſelfridus Breitblat 1044. Landolphus Rheinſtat 1048. Bertholdus à Thanfels. 1049. Henricus Dorenſtichus 1063. Conradus Neubronnen 1073. Vlricus Lindengrun 1092. Otto Niderhouer 1135. Fridericus Feſtenberger. Fridericus Klingenſtein 1138. Rupertus. Conradus Hennenberger 1152. Fridlochus Vorburger 1152. Bertholdus Hochberger 1185. Rudolphus Vuolffgangus à Kunigſeck 1208. Henricus Burtenbach 1220. Henricus à Summerauu 1225. Gebhardus Orteck 1235. Theobaldus Bircker 1237, Halerger Randecker 1240. Hartmannus Muleck 1242. Vlricus Nerlinger 1253. Eberhardus Burgberger 1268. Conradus Zoller à Vuiſenſtein 1296. Hartmannus Schneller 1302. Henricus Vnrein 1315. Burcardus Breck 1331. Conradus. Geruicus Hortlander à Helmishouen 1343. Henricus ab Oberhouen. Conradus Burgberger. Henricus à Mittelberg. 1356. Fridericus à Hirsdorff 1382. Fridericus à Lombenberg 1405. Pelegrinus à Merdnau 1434. Geruicus à Simringen 1451. Ioannes à Vuerdau 1460. Ioannes à Rutheim 1481. Ioannes Rudolpha à Ritnau 1507. Sebaſtianus à Breitenſtein 1523. Vuolphgangus à Grienenſtein 1534. Fridericus à Graffneck. Oppidum uerò Campidonenſe longe poſtea imperio eſt ſubditum. Eſt autem ſatis bene munitum, habens populum bellicoſum, paranturꝗ ibi cultri optimi, multæ telæ, alibi & cærulei coloris. Sciendum quoꝗ, Hildegardi fuiſſe ſororem nomine Adelindim, quam dixit uxorem Otto comes de Keſſelberg, cuius habitatio fuit in Blanckenthal prope Biberach, quæ Adelindis poſt ſui mariti mortem fundauit Monaſterium Buchauu, quod ſitum eſt iuxta Buchamenſem lacum, non procul à Biberaco, in quod recipiuntur tantum puellę comitiſſæ & liberæ, poſſuntꝗ pro uoluntate egredi, & ducere maritos. *Monaſterium Buchauu.* Quomodo autem Hildegardis fauore & conſenſu Caroli Magni mariti ſui fundauerit monaſterium Campidonenſe, atque dotauerit comitatu Hyllamont, oſtendunt literæ fundationis eiuſdem monaſterij, quæ adhuc in ſuo originali extāt, mihiꝗ legendæ exhibitæ ſunt ab illuſtri uiro domino Vuolfgango à Grienenſtein, eiuſdem monaſterij abbate: Certe, ut uerum fatear, uetuſtiores literas ego in uita mea non uidi. *Vuolfgangus à Grienēſtein.* Sonat autem fundatio in hunc modum: *Literæ fundationis.* In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Carolus diuina fauente clementia, Imperator Auguſtus. Si ſanctam Dei eccleſiam digno magnitudinis noſtræ munere ſublimare, augmentare, atꝗ ſubuenire, ad æternā noſtram remuneratione & regni noſtri ſtabilitatem prodeſſe confidimus, ideoꝗ nouerit omnium ſanctæ Dei eccleſiæ fidelium noſtrorumꝗ præſentium ſcilicet & futurorum ſolers induſtria, qualiter nos ob interuentum ſanctiſſ. patris noſtri Adriani papæ ac ſupplicem rogatum dilectæ coniugis noſtræ Hildegardis, nec non propter nobilem & fidelem famulatum Ioannis Augienſis & ſancti Galli reuerendi abbatis eiuſdemꝗ epiſcopi Conſtantienſis precem, ob meritū Rudangi Metenſis epiſcopi & Sturmi Vuldenſis abbatis ſeu cæterorū principum innumerabilium nobis aſsiſtentium, Andegarium quendam nobilem magnæ religionis uirum & primum Campidonenſis cœnobij, & regularem diſciplinam inſtructorem adſumpſimus, & in eodem loco Campidonenſi, qui ab eodem in honorem ſanctæ Dei genitricis Mariæ conſtitutus eſt & ſitus in pago Ylergouu, abbatem eum confirmauimus & à papa Adriano in ſancto die paſchæ conſecratum præcioſiſsimis ſanctorum martyrum Gordiani & Epimachi corporibus donatum in ſuam abbatiam honeſtè tranſmiſimus. Sed quoniam prædicta coniunx noſtra in eodem cœnobio locum ſepulturæ ſe habituram ordinauit, diuerſis muneribus ditando, quicquid in pago Ylergouue & Auguſgouue Albegouue materna hæredita

te legitimè obtinuit, cum noſtra poteſtatiua manu & imperiali largitione illuc tradidit, & in proprium ius eiuſdem monaſterij transfudit, & perpetualiter poſsidendum ſicut in alio breui continetur donauit. Nos igitur eundem locum, utpote de noſtro & in noſtro fundatũ ac dotatum, in noſtro noſtrorumq́ ſucceſſorum mundiburdio ſiue defenſione fore conſtituentes, per noſtræ autoritatis munitionem confirmamus, & præcipimus ut nullus publicus iudex neq́ dux, neq́ comes aut quislibet ex iudiciaria poteſtate uillas, curias aut loca uel agros ſeu reliquas poſſeſsiones memoraro monaſterio præſenti tempore ſubiacentes, &c. *Et in fine ſic concluditur*: Quod ut uerius credatur & omni tempore incorruptum habeatur, manu propria roborantes, ſigilli noſtri impreſsione iuſsimus inſigniri, l.u.ſ.ſ.q.m.u.s.

Signum domini Caroli Sereniſsimi Imperatoris Auguſti.
Amelbertus Cancellarius ad uicem Luperti Archicancellarij recognoui.
Data ab incarnatione Domini D. CCLXXIII. inditione XI. anno uero regni pijſsimi Caroli VI. imperij primo. Actum Romæ in ſancto die paſchæ in eccleſia ſancti petri coram Adriano papa & multis alijs principibus in Dei nomine feliciter, Amen.

MEMMIMGEN. *Cap.* CCLXXXVII.

Oppidum iſtud imperiale eſt elegans & munitum olim Grien Vuerd appellatum. Habet rempublicam & mercatores diuites. Perfluit ipſum riuulus quidam aquæ fontanæ, qui nunquam hyeme frigore rigeſcit. Situs ciuitatis eſt ualde amœnus, licet uerſus meridiem habeat amplum locum paluſtrem, ciuitatem ab ea plaga munitiorem reddentem. Parantur ibi uaria telarum & byſſorum genera, quæ ex lino & goſsipio conficiuntur, & ferè omnes ciues huic unico ſtudio & labori incumbunt, indeq́ annuatim ingentem pecuniæ lucrifaciunt ſummam. Inueniũtur plurimæ monaſteriorũ per circuitum ciuitatis fundationes, præſertim Ottenbeuren fundatum tempore Caroli Magni per Cilacum comitem Ylergoienſem: Munchrot Præmonſtratenſis ordinis fundatum per duces Teckenſes, Ochſenhauſen. ordine ſancti Benedicti, fundatum à dominis de Vuolfhartzſchuuendin, Vuyblingen ſitum iuxta Ylerum fluuium, fundatum per comites à Kirchberg. Item Buchſsheim monaſterium Carthuſianum, fundatum à nobilibus Ellerbachenſibus. Caſtra uerò in Ylerthal ſita, ſunt Kronburg nobilium à Rechberg: Marſtetten baronum à Kunſeck, Lautrach nobilium à Landauu: Eroltzheim nobilium de Eroltzheim: Klemuntz nobilium à Rechberg, ſicut & Aichach & Brandenburg. Item Dietenheim, Bellenberg, Vuertingen, Zelh, Kirchperg caſtrum & oppidum, ſita iuxta Ylerum. Defunctis autem comitibus à Kirchberg, peruenit comitatus ille ad principes Auſtriæ, qui deinde illum impignorauerunt Fuggeris.

MINDELHEIM. *Cap.* CCLXXXVIII.

Iuxta amnem Mindel ſitum eſt oppidum Mindelheim, habitatio ſanè amœna & pulchrè culta, habens in monte propinquo arcem regalem, cuius ſicut & oppidi domini ſunt nobiles de Freundſperg. Anno 1263. eſt translatum per Suuigerum equitem auratum Mindelbergenſem monaſterium Bedernoienſe in oppidum Mindelheim. Deinde anno 1290, eſt idem monaſterium moniallum per Henricum dominum Mindelbergenſem in poſſeſsionem traditum monachis Auguſtinenſibus. Anno 1324. eſt arx Mindelbergenſis deſtructa, ſicut & oppidum Mindelheim igne & rapina fuit deuaſtatum. Anno 1365. Vualtherus Hochſchlitz de Kircheim apud Haldem factus eſt dominus in Mindelheim. Fuit quoq́ idem epiſcopus Auguſtanus, qui & anno milleſimo trecenteſimo ſexageſimo nono percuſſus iuxta Mindelheim interijt. Succeſsit illi in dominio Fridericus dux Teckenſis, extruxitq́ arcem Mindelheimenſem in monte ſancti Georgij. Vſurpauit is ſibi multa dominia, cinxitq́ obſidione Kauffbeuuren anno 1367. exactisq́ uiginti annis quibus Mindelheimio præfuit, mortuus eſt anno 1389. *Duces Teckenſes.*

Habuit

Habuit uxorem Annam comitiſſam de Helffenſtein, & reliquit poſt ſe numeroſam prolem utriuſq; ſexus, qui tamen omnes præter quaſdam filias ſine hæredibus mortui ſunt. Fridericus ſecundogenitus unà cum fratre Vdalricho præfuit poſt patrem ditioni uiginti annis, mortuus anno 1413. Vdalrichus fundauit parochialem eccleſiam in Mindelheim anno 1409. mortuus anno 1432. Georgius alius filius primum factus eſt doctor, & deinde prouincialis in ordine Auguſtinenſium. Ludouicus uerò quintus filius factus eſt patriarcha Aquileienſis, qui & ultimus fuit dux Teckenſis, unde mortuo fratre ſuo Vdalrico, ille ſicut & ſororum ſuarum filij, comites à Vuertheim & Rehberg, hereditario iure ſucceſſerũt ei in ditione. Mortuus autem fuit patriarcha in concilio Baſilienſi. Soror eius Guta nupſit Ioanni comiti à Vuertheim. Et alia ſoror Irmengardis nupſit Vito à Rehberg equiti aurato, & huius filius factus eſt dominus in Mindelheim, cuius genealogiam nunc ponam. *Patriarcha mortuus Baſileæ.*

- Victus à Rechberg, uxor eius Irmengardis ducissa Teckenſis
  - Georgius
  - Albertus
    - Vitus
      - Vitus
      - Georgius
      - Margaretha
      - Clara
    - Agnes
  - Bernhardus à Rehberg emit poſt mortem patriarchæ à cohæredibus ſuis ditionem iſtam anno 1444. dictus Vrſus
    - Vuolffgangus canonicus
    - Georgius
      - Philippus
      - Anna
    - Vdalricus canonicus & doctor
    - Bernhardus
      - Bernhardus
      - Fridericus
    - Barbara, Hanc duxit uxorem Vlricus à Freundſperg, eques auratus, dux militaris, & autor Sueuicæ ligæ.
  - Barbara
  - Anna monialis

Vlricus à Freundſperg emit unà cum fratre ſuo Ioanne dominium Mindelheimenſe ab uxoris ſuæ fratribus anno Chriſti 1467. genuit idem Vlricus Georgium à Freundſperg qui fuit dominus in Mindelheim, Petersberg & Stertzingen. Fuit etiam eques auratus & ſummus dux Cæſarei exercitus in Italia, mortuus anno 1528. Caſpar uerò filius eius dominus in Mindelheim, Petersberg, & Stertzingen, Cæſareæ maieſtatis conſiliarius, & dux exercitus Imperatoris, morbo in Italia correptus & domum reportatus, obijt in Mindelheim anno Chriſti 1536.

- Vlricus à Freundſperg
  - Georgius
    - Caſpar
      - Georgius unus hæres maſc.
      - Paula
      - Catarina
    - Georgius Philip.
    - Balthaſar
    - Catarina
    - Barbara
  - Vlricus epiſc. Tridentinus
  - Ioannes uir bellicoſus
  - Caſpar
  - Adam
  - Thomas
    - Anna
    - Irmegardis
    - Ioannes canonicus
    - Vlricus miles Teutonicus
    - Chriſtophorus
    - Thomas

Ex omnibus illis perſonis maſc. ſexus, nemo hodie ſupereſt præter unum Georgium Caſparis filiũ, qui anno Chriſti 1546. quũ in Mindelheimenſi arce eſſem, materq; eius domina Margaretha à Freundſperg, libera à Firmian, me humaniter excepiſſet, & genealogiam iſtam communicaſſet, fuit annorũ circiter tredecim. De magnificis geſtis aui & patris eius non eſt ut hic quicquam ſcribam, notiora ſunt facta eorum quam ut hic illa commemorem. Cæterum Freundſperg eſt caſtrũ prope Schuuaz in Atheſina regione, cui hodie principes Auſtriæ imperant.

BVRGAVV. Cap. CCLXXXIX.

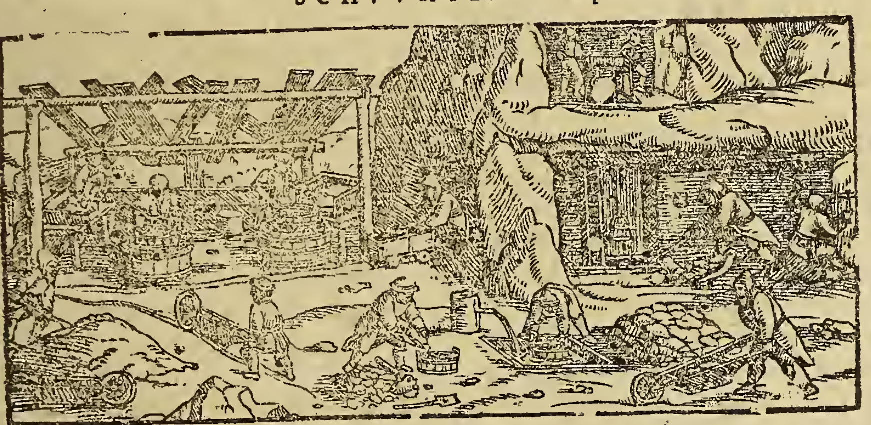
AB iſto oppido quod ſitum eſt iuxta flumen Mindel, denominationem accepit totus marchionatus Burgauuenſis, fuitq; olim in eo magna familia, quæ etiam principum gradum & dignitatẽ obtinuerat, ſed mortui ſunt omnes, paretq; regio hodie domui Auſtriæ. Patet in longum & latum 8. milliaribus. Vltimus marchio eius appellatus fuit Henricus, mortuus anno Chriſti 1283. & ſepultus in monaſterio Vuerthauſen, quod antea circa annum Chriſti 983. fundauerant Conradus & Vuernherus comites à Rockenſtein. Incipit hic marchionatus apud Auguſtam, nempe à fluuiolo Hetenbach, qui haud procul à patibulo Auguſtano labitur in fluuium Vuertach, continetq; oppida & monaſteria, præſertim Vuetenhauſen, Knoringen, Ietingen, Reiſenſpurg, &c. Porrò *Ditio Reiſchnauu.* ditio Reiſchnauu ſita in marchionatu Burgauuenſi, incipit uno milliario ab Auguſta, habetq; hæc loca: Fiſchach, Ziematzhauſen, Zuſsmarſshauſen, Seiferſperg, Vualleſhauſen, Tierdorff, Geſterhauſen, Raitenbach monaſterium, Schonfeld etiam monaſterium, Vſterbach, Dinckelſcherben, Aurbach, &c. Defecerunt multorum comitum & dominorum familiæ in Algoia, quales ſunt marchiones Burgauuenſes, comites à Schuuabeck ſiue Baltzhauſen, marchiones à Ronſsperg, comites à Zuſmeck, comites ab Eichelberg, domini à Seifritzberg, domini primi à Mindelberg, &c.

DE REGIONIBVS VINSTGOVV, FINSTERMINTZ, *Inthal & Etſchland.* Cap. CCXC.

Vinſtgauu. SVpra ciuitatem Curienſem incipit uallis Venuſta, Germanicè *vinſtgow*, in qua epiſcopus Curienſis habet aliquos populos, ſummum autem imperium eſt principũ Auſtriæ. Extenditur autem à Finſtermintz uſque ad oppidum Meronam, cuius longitudo eſt milliariorum nouem & latitudo ſemis. *Münſterthal.* Munſterthal in Vinſtgouu quoque ſita, excurrit in longum ad duo milliaria, & in latum ad dimidium. Sunt in ea caſtra Rodunt, Curberg, Liechtenberg, Spauurer: item Marieberg monaſterium, Annenberg caſtrum, Dornſperg caſtrum, Meron oppidum, Tyrol regale caſtrum, Nuders uilla, Mals oppidum: In huius oppidi agro oritur Atheſis fluuius: Glurus oppidum, Letſch, Schlis, Tertſch, Schluders, Prad, Vrſs; Kertſch. Item in Finſtermintz, Phuntz, Ried, Prutz, &c. Diuidit autem Finſtermintz Vinſtgoiam & Inthal, in qua eſt caſtrum & clauſura dicta Landeck in ualle Matran, oppidum eſt epiſcopi Brixienſis. Stalla uilla, ubi merces de-*Enipons.* ponuntur & rurſum imponuntur. Inſprugk oppidum & caſtrum, ubi camera & perlamentum eſt comitatus Tirolenſis & ſuperiorum regionum Auſtriacarum. Hall ciuitas, Mulbach non procul ab Inſprugk ubi fiunt optima armamenta & ferrea indumenta. Item in Lefetſch prope Hall, ubi minera eſt metallica, Item Sigmundsburg caſtrum, Nazareth oppidum non muratum ſicut & Vuylti. Stambs monaſterium Ciſtercienſe diſtans quatuor milliaribus ab Inſprugk, ubi ſepultura eſt principum Auſtriæ. Hall ci-*Minera ſalis.* uitas & caſtrum ubi plurimum coquitur ſalis & multi cuduntur cruciferi. In monte Brenner multæ conſtructæ ſunt uillæ & oppidum Goſſo, ubi bonum inuenitur metallum. Item Stertzing oppidulum, ubi diues uena eſt metalli, & ubi boni cuduntur cultri, enſes & laminæ. In Munſterthal eſt caſtrum Reichenberg, quod aliquando fuit comitum de Metſch, item caſtrum dictum, Iuuet me Deus. Metſch uilla & caſtrum, Algund uilla & caſtrum, Lanſshat &c. Hic in multis locis plurimi inueniunrur ſtru-*Potzen.* moſi homines. Potzen ciuitas & iuxta eam duo caſtra: Tramin uilla magna, & iuxta eam Firmiam caſtrum, Neuumarckt, ſanctus Michaël, &c. Brixia ciuitas & caſtrum, *Tridentum.* Bruneck oppidum & caſtrum epiſcopi Brixienſis. Tridentum ciuitas & caſtrum, pro media parte ducum Auſtriæ, & pro alia parte epiſcopi Tridentini. Item Setzthal, ubi quatuor inueniuntur parochiæ & multæ uillæ, oritur quoque ibi Atheſis ex Grauenſi lacu uno milliario ſupra Mals. Atheſia regio à Merona uſque Tridentum habet in longitudine decem milliaria, & in latitudine unum milliare. *Inthal.* Inthal uerò incipit in *Finſtermintz.* Finſtermintz, & extenditur iuxta Rotenburg ad octodecim milliaria, in latitudine uerò habet unum milliare. Finſtermintz habet longitudinem unius milliarij, latitudo uerò complectitur tranſitũ currus, pertingitq; ad Engedin, Inthal & Ethſchland & ad mõtes. Eſt *Engedin.* rudis et aſpera terra in qua nihil creſcit, inter multos bonos habetq; multos nebulones.

Engedin extenditur ſecundum longum ad ſeptem milliaria, & ſecundum latum ad di-
midium milliare, plus minusúe, agnoſcitq́; epiſcopum Curienſem dominum. Non cre-
ſcit in ea ullum frumentum niſi æſtiuum hordeum & fœnum: habentq́; cultores multa
pecora, bonas uillas, bellicoſam gentem, utunturq́; magis Longobardica quàm Germa
nica lingua. Extenditur ad eam regio Veltlin & montana Inthal, Atheſis & Lechthal,
Vinſtgouu & Munſterthal atq; Stantzerthal. Item Kunterſuueg excurrit à Potzen uſq;
ad Brixiam ſex milliaribus, latitudo autem eius modica eſt. A' Merone uſq; ad Stertzin
gen ad tria milliaria extenditur Paſſerthal, in latitudine uerò anguſta eſt, habetq́; horde-
um, fœnum, nuces, uinum & poma. Eſt & alia uallis quæ uocatur *Stantzerthal*, quæ in lon-
gitudinem patet ad duo milliaria, creſcitq́; in ea ſiligo, hordeum & auena, poma & ſimi-
lia. Vallis *Münſterthal* habet in longitudine duo aut tria milliaria, attingitq́; Atheſinam re-
gionem, ducatum Mediolanenſem, Engedinam, in latitudine eſt anguſta. Porrò Vinſt-
gouu incipit à Gluro & terminatur ad Meronam, habens in longitudine ſex milliaria,
abundatq́; omnibus bonis, uino optimo, piſcibus, uenationibus, pomis, &c. Malſer- *Malſerheid.*
heid incipit à Maltz, & extenditur in longũ quatuor milliaribus uſq; ad Finſtermuntz,
in latitudine habet duntaxat dimidium milliare. Superior Engedina habet tria milliaria,
cuius extremitates ſunt Punthalt & Syls, ubi Enus è lacu originem ducit. Alia uerò En
gedina à Sarnetz uſq; Nuders patet longitudine quatuor milliariorum, at in latum eſt
anguſta. Omitto hic multas alias ualles, ut ſunt Paſtklaff, Schams regio rupibus clauſa,
Schopina in qua Furſtnauu, Grauenſtein, Klæfen, Pargel, Sunetag, Rheinuuald, in qua
ualle Rhenus originem ſumit. Item mons Neanis, uulgò *Nanßberg*, diſtans tribus millia- *Mons Neanis*
ribus à Tridento, in quo inueniuntur 350. uillæ. 24. parochiales eccleſiæ, & 32. caſtra. *fertiliſsimus.*
Creſcunt in hoc monte omnia quibus utitur humana uita præter ſal & aromata. Agno
ſcunt habitatores partim principes Auſtriæ dominos, partim epiſcopum Tridentinum.
Extenditur hic mons in longum undecim milliaribus & tribus in latum. Ibi inueniun-
tur uinum, frumentum, aqua, piſces, aues, ibices, capricorni, mures montani, pecora, ca-
ſei, butyrum, prata & agri, ſyluæ montanæ, poma, nuces, aurum, argentum, plumbum,
ſtannum & ferrum.

SCHVVATZ. Cap. CCXCI.

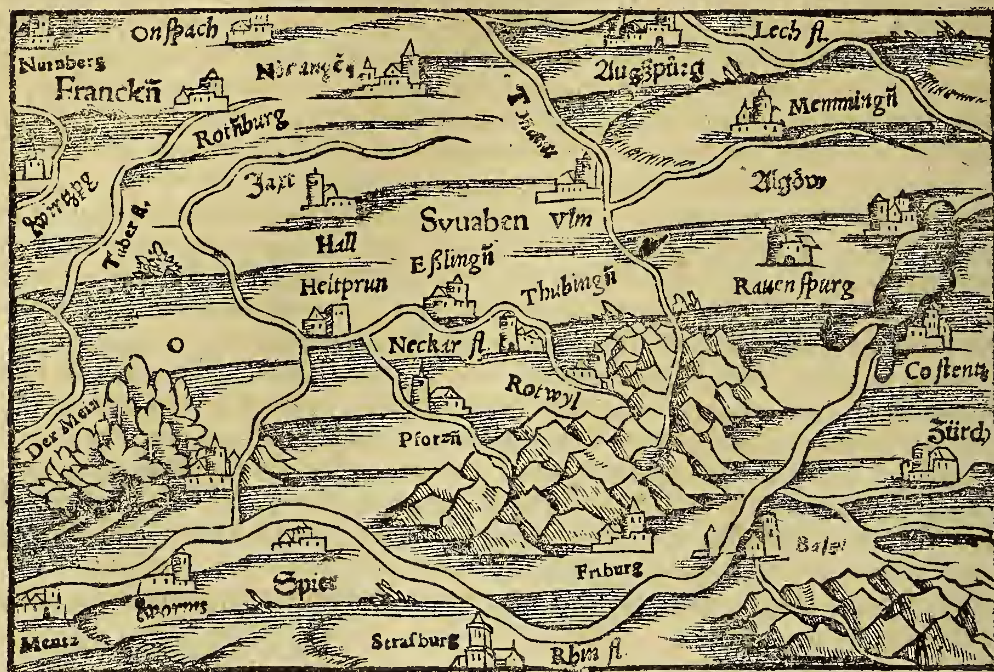

IN Comitatu
Tirolenſi ex-
orta eſt noſtro fe
rè tempore uilla
quædã magna,
Schuuatz nomi
ne, ubi in Fal-
ckenſtein & Erb
ſtollen incredibi
lis theſaurus ar-
genti & æris ſine
ceſſatione, die
noctuq́; per mul
ta millia hominum metallicæ rei operam dantium eruitur, tunditur, & conflatur. Cœ-
pta eſt hæc argentifodina ante centum annos, fuitq́; tunc fundus ille nobiliũ de Freund
ſperg. Sed quamprimum innotuit principibus terræ, in uiſceribus illius terræ tantum la-
tere theſaurum, illico per Sigiſmundum ducem Auſtriæ, tunc Tiroli præſidentem præ-
dium illud & totus fundus ille per commutationem quandam ad domum Auſtriæ
tranſlatus & tractus eſt. Idem princeps anno Chriſti 1449. condidit primas leges pri-
uilegiorum & ordinationum quæ facere uidebantur ad accelerationem & effoſsionem
latentis in terra theſauri. Effodiuntur quoq; ibi cum metallis nobiles quidam lapides,
potiſsimum Magnes & Malachites. Et docti aſſerunt Malachitem tam effi-
cacem in ſua operatione eſſe, ut non cedat lapidi Cyanæo,
quem uulgò *Türckiſch* appellant.

DE

DE SVEVIA ET EIVS præcipuis ciuitatibus, oppidis, ditionibus, & terræ fertilitate.

Cap. CCXCII.

Dicta eſt Sueuia à Sueuis populis; qui ex ea Scythiæ parte, quæ hodie Liuonia & Pruſsia, alijsq́ Saxoniæ interioribus locis digreſsi, conſederunt in ea parte quæ prius Alemannia fuit nominata, duobus clariſsimis fluminibus Rheno & Danubio irrigata, quorum alter modico flexu in occidentem, oceano ſeptentrionali miſcetur. Hic è diuerſo in orientem per innumeras gentes uolutatus, Pontum influit. Terra partim plana, partim montoſa: ager regionis fertilis, cuius nulla pars inculta iacet, præter ſi quid aut lacus, aut montes, aut ſyluæ occupant. Nemora in ea multa, & ob id genti uenatio frequēs, aucupium peculiare, frumentorum abundantia, pecorum magna uis. Conualles plurimæ perennibus riuis clariſsimæ: undiq́ amnes procurrunt, qui ſe uniuerſi in Rhenum & Danubium exonerāt, idq́ experimento compertum eſt, mirabile dictu, quòd amnes quiq́ ex uno etiam aliquando ſcaturientes fonte, ſi Danubio influunt, anguillis carent: Si uerò Rheno illabuntur, anguillas nutriūt. Tota inſuper regio ſalubritate gaudens, celebratiſsimis urbibus, uicis & caſtellis, referta: arces excelſæ, natura & arte munitæ, & quæ ad Chriſtianam religionem ſpectant, pulcherrimis ac ditiſsimis templis, collegijs, monaſterijs uariorum ordinum, ſexus utriuſq́, baſilicis parochialibusq́ eccleſijs exornata. Circa montes ferrum, argentum, ac metalla procreat. Gens populoſa, fortis, audax & bellicoſa, procera corpore, flauo crine, uenuſta facie & decora, ingenio ſingulari prædita, præſtantiſsima Germanorum à Plutarcho dicta. Fuit hæc natio ante Bauaros, Saxones & Francones. Vnde uerò habuerit Sueuiæ nomen, incertum eſt, quum hiſtorici hic inter ſe diſſentiant. Beroſus ſcribit Tuiſconem, à quo Teutones deſcenderunt, inter multos filios unum habuiſſe nomine Sueuum, à quo Sueui nati putantur. Alij deducunt nomen à Sueuo fluuio, qui Pruſsiam à Lithuanis ſecundum quoſdam diſcriminat, aut ſecundum alios hic eſt hodie Odera fluuius, quem alij Viadrum appellant. Sunt etiā qui putant nationi huic nomen iſtud relictum à monte Sueuo, quē ueteres in interiori Saxonia poſuerūt. Produnt inſuper hiſtoriæ, in Teutonia olim imperaſſe regem Sueuum nomine, eo ſcilicet tempore, quando Balleus imperauit Babylonijs, quod duobus millibus annorum fuit ante Chriſtum

Fertilitas Sueuici agri.

Sueui omnibus antiquiores.

ſtum natum, quem puto fuiſſe Tuiſconis filium, cuius iam mentionem fecimus. Sed quæſtio eſt, ubinam Sueui tempore natiuitatis Chriſti habitauerint: in interioribus Saxoniæ aut in ſuperiori Germania? Et quidem hiſtoriæ afferunt, Druſum Auguſti priuignum, Germanos acriter impugnaſſe præſertim quũ Tencteros, Cattos & Marcomannos domaſſet, tunc quoq; ſimul Cheruſcos, Sicambros & Sueuos inuaſit. Conſtat autẽ Sicambros habitaſſe infra Coloniam iuxta Rhenum, ergo Sueui non uidentur longe illis abfuiſſe. Produnt quoq; hiſtoriæ, Iulium Cæſarem duos ſuper Rhenum conſtruxiſſe pontes, unum apud Vbios, id eſt, Colonienſes, & alterũ apud Menapios ſiue Geldros, quo Sueuos traiecto Rheno affligere poſſet. Plinius quoq; dicit Theutones olim diuiſos in quinq; genera, inter quæ unum fuit Hermionum, ad quos ſpectabant Sueui, Hermanduri, Catti & Cheruſci. Multis autem perſuaſum eſt, Cheruſcos olim habitaſſe iuxta Albim, Cattosq; fuiſſe Haſſones. Et cum utriq; in inferiori Germania habitauerint, conſequens uidetur quòd Sueui Saxoniæ partes tunc incoluerint, id quod Ptolemæus & Strabo expreſsis teſtantur uerbis: Sueuos ſuis temporibus Albis fuiſſe accolas. Commemorant quoq; quædam hiſtoriæ, Druſum & Auguſtum Sueuos ab Albi ad Danubium, ubi facilius eos compeſcerent, abegiſſe. Alij uerò uolunt, olim totam ferè Germaniam occupatam fuiſſe à Sueuis, & quòd per Sueuos accepti fuerint Germani, quibus facile crederem, ſi non tot populi è regione Sueuorum à ueteribus recenſerentur. Quicquid de hac re ſit, hoc certum eſt, Sueuos & Alemannos, quum olim ad Danubij originem ueniſſent, latiſsime propagaſſe habitationem ſuam, in multosq; diſſeminatos populos. Hinc enim originem duxiſſe uidentur Briſgoij, habitatores Nigræ ſyluæ, Hegoij, Eregoij, uſq; Tigurenſes, Algoij, Lechgoij, habitatores lacus Podamici, Vuittenbergenſes, Kreichgoij, Marchionenſes, Rhæti iuxta Nœrlingen, &c.

Vbi Sueuorum olim habitatio

Plinius de Sueuis.

SITVS SVEVIAE ET VARIA EIVS *habitudo.* *Cap.* CCXCIII.

REgio Sueuiæ partim eſt plana & partim montoſa. Eſt ſatis fertilis nec habet locum aliquem ocioſum, ut iam diximus. Per ualles eius fluunt cõmodiſsimi amnes. Habet ſalubrem aërem, cultaq; eſt plurimis ciuitatibus, oppidis, caſtris & uillis. Caſtra ferè omnia in montibus ſita inueniuntur, arte & natura munita. In hac regione oritur Danubius ſeu Iſter celeberrimũ Europæ totius flumen, diuiditq; Sueuiam in duas partes. Superior & quæ meridiem reſpicit, uocata fuit olim Rhætia & Vindelicia. Rhætia inferior & ſuperior complectitur lacum Podamicũ, Algoiam, Curienſes montes, ubi in ſummis alpibus Rhenus originem ſumit, uoluiturq; per ſaxa & mõtium anguſtias, quouſq; ingreditur amœniſsimum lacũ Conſtantienſem. Danubius uerò ab occiduo fluit in orientem, primo lentus, deinde auctus ſexaginta fluminibus, clariſsimas gentes alluens, tandem ſeptem oſtijs mare Ponticum ingreditur. Fons Danubij eſt haud procul à Furſtenberg in uilla Don Eſchingen, cui loco à Danubio nomen inditum putant multi. Gleba utriuſq; ripæ eſt ſalebroſa & horrida, quæ nullum aut acetoſum profert uinum uſq; ad Auſtriam, ubi iuxta decurſum Danubij optimum creſcit uinum. Alia uero copioſè creſcunt iuxta hunc fluuium. Vbi Sueuia terminatur ad Nigram ſyluam, ibi terra eſt amara, & niſi antea exuratur nullum profert fructum. Difficulter quoq; plantantur ibi in uallibus arbores pomiferæ. At paſcua eſt optimum & præpingue. Miniſterio Danubij deducuntur ex Nigra ſylua rates procerarum arborum, quæ ad conſtruendum domos neceſſariæ ſunt, in Bauariam & Auſtriam. A' fonte Danubij uſq; Vlmam terra ultra citraq; fluuium eſt montoſa, & habet multos pagos, qui & diuerſa habent nomina. Iuxta oppidum Mengen appellatur *Scher*, id eſt Forceps, cui ſuccedit iuxta decurſum fluminis, Alb. Albam apprehendit Albuch, tandemq; ſequitur *Herifeld*, id eſt, durus campus, de quibus paulò pòſt dicã. In regione Alb, quæ reliqua terra altior & ob id frigidior eſt, magna eſt planicies, fundusq; petroſus: eſt etiam ibi in multis locis penuria aquæ. Habitatores eius magno ſudore eliciunt panem ex terra. Siquidem agri tam duri & petroſi ſunt, ut uix octo aut nouem boues aratrum trahere poſsint. Cæterum Neccarus (apud ueteres Nicrus) qui ex Nigra ſylua quoq; originem ducit, deuolutus ad oppida Horb, Rotenburg, Thubingam &c. reddit agros illorum ualde fœcundos, ut in pleriſq; locis creſcat uinum in utraq; eius ripa, nempe in dictis locis, & in Eslingen, Stuckgardia, Helbrunna, Vuimpina & Heidelberga.

Danubij fluxus.

Terræ Danubio adiacentes.

De

De quibuſdam pagis Sueuicæ natio-nis, qui tamen noſtro æuo alia habent quàm olim nomina.

PAGVS ALBENSIS, VVLGO ALB.
Cap. CCXCIIII.

EST pagus iſte Albenſis, terra aſpera & dura, ſed quæ multum producit frumentum, hordeum & auenã, at non ſine magno ſudore. Nam inſtituuntur plerunq; ad unũ aratrum ſex aut ſeptem paria boum & duo equi. Terra alioquin non eſt mala, quum abundet iumentis, paſcuis, ouibus, lignis, uenationibus & alijs rebus. Caret uino proprio, nec habet copiam aquę, niſi quæ deſuper uenit. Oppida & caſtra in iſta regione ſunt, Rauenſtein, quod eſt caſtrum nobilium de Rehberg, diuidens Albam & Albuch, Gamertingen oppidulum & caſtrum, Hetingen oppidum & caſtrum, Balingen, Mũnſingen, Veringen, ubi olim fuit comitatus, Trochtelfingen, Melchingen, Iungnauu, Albeck, Vueſterſtetten, Blauubeuren, Hohenzollern, Rotenburg, Ehingen, apud Neccarum, Schelcklingen oppidum & caſtrum, Zuueifalten monaſterium quod fundarũt Luthol dus & Cuno comites in Achhalm, anno 1088. Abbates fuère: Notgerus. Vlricus 1093. Pulignanus 1136. Haricus 1137. Erneſtus Doctor 1153. Vuernherus 1158. Gotfridus. Conradus 1165. Vuernherus 1189. Hermannus 1193. Conradus 1205. Henricus 1215. Lutoldus 1215. Reinhardus 1229. Fridericus 1234. Arnoldus 1240. Vuernherus 1245. Conradus 1251. Bertoldus 1259. Petrus 1281. Vlricus 1282. Eberhardus 1293. Vlricus 1331. Vualtherus 1340. Ioannes 1350. Anshelmus 1369. Conradus 1385. Ioannes 1394. Vuolffgangus à Lapide 1399. Gorgias 1422. Ioannes à Lapide 1436. Georgius Piſcatoris 1473. Sebaſtianus Milt 1511. Nicolaus Buchner 2537. Ioannes.

Veringenſis comitatus.

PAGVS FORCIPENSIS, VVLGO SCHER.
Cap. CCXCV.

PAgus ſitu non minus quàm præcedens horrida eſt regio & montana, confinis priori pago. Producit tamen ſatis frumenti, abundat lignis, paſcuis, ouibus & bobus iugalibus. Nullum in ea creſcit uinum, nec abundat aqua, niſi quantum Danubius, nix & pluuia ſuppeditãt. Habet multa caſtra & uillas. Oppidum uerò & caſtrum Scher, iuxta Danubium & haud procul ab oppido Mengen ſita, quorum dominus eſt Vuilhelmus Dapifer à Vualdpurg, habet fundum fertilem. Fuit hoc oppidum olim impignoratum per principes Auſtriæ nobilibus à Stein, ac deinde in ius proprium emptum. Tandem uerò fuit uenditum comitibus à Sonnenberg, qui de genere Dapiferorum à Vualdpurg fuerunt. De quo & ſupra in genealogia Dapiferorum diximus. Circumluit hanc arcem Danubius peninſulamq; facit, in qua perhumaniter à generoſo domino Vuilhelmo ſui aliquando tractatus.

Mengen.

PAGVS ALBVCENSIS, VVLGO ALBVCH.
Cap. CCXCVI.

NOn differt conditio huius pagi à prioribus pagis, quum & ipſe ſit petroſus, montanus & durus. Abundat ſyluis, lignis, iumentis, paſcuis, ouibus, auibus, uenatione: ſed parum habet frumenti atque auenæ. Fluuius Brentz ſeparat prope uillam Albuch pagum Albucenſem ab Hertenfeld. Habet autem caſtra multa, nempe Lauterburg, Hohen Roden, Roſenſtein, Bergen, Alten Rehberg, Vuyſſenſtein oppidum & caſtrum, Bomkirch, Rabenſtein, Einbach, Scharpffenberg, Vuolroo & Vueluuart. Sunt hic & aliæ adhuc minores regiones, nempe Vuellend, ſylua Zehen, & Schuuanfeld.

Brentz fluuius.

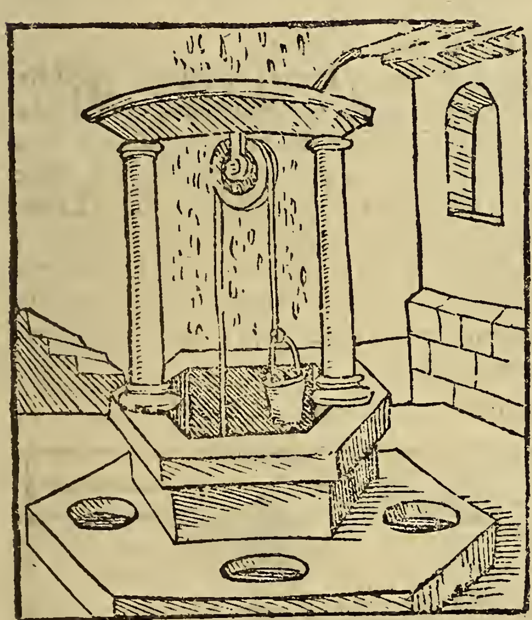
PAGVS DICTVS HANENKAM, VVLGO
Gallinacea criſta. Cap. CCXCVII.

REgio iſta non differt à prioribus pagis, quum & ipſa ſit montana & horrida, deſtituta uino proprio, etiamſi habeat frumentum, hordeum, auenam, iumenta, nemora, ligna & oues. Habet agrum partim arenoſum & partim paluſtrem ſeu cœnoſum, terminatuſq;

minaturque ad Rhetiam Nordlingenſem, Danubium è regione oppidi Rain, & ad Hertenfeld. In oppido Monheim ſunt ſexaginta tres artifices, qui omnes acubus cudendis operam impendunt. Nec alterius artificij quiſquam ibi eſt ciuis. In Heidenheim ſunt duo monaſteria, quæ inſtituit diuus Vuunibaldus. In uno ipſe fuit abbas & in altero ſoror eius Vualpurgis abbatiſſa. Item Bappenheim oppidum & caſtrum, ſita in ripa Altmül, quorum domini ſunt Marſcalci de Bappenheim. Habet hæc regio & alia multa oppida atque caſtra, quorum quædam ſubijciuntur marchioni Brandenburgenſi, quædam dominis Bauariæ, aliqua habent etiam priuatos nobiles dominos. Incipit regio iſta apud monaſterium Keiſsheim haud procul ab oppido Vuerdenſi iuxta uillam Buchdorff, & per tranſuerſum extenditur uerſus Monheim, Steinheim, Truhadingen, Funffſtett & Vuolffſtatt. *Magiſtri acuum.* *Keißheim.*

Keiſsheim cœnobium ordinis Ciſtertienſis fundatum eſt anno 1133. à Henrico Lechsgundo & eius coniuge Lutgarde. Abbates. Vlricus 1134. Conradus 1155. Diethelmus 1163. Albertus 1164. Ebo 1194. Conradus 1210. Henricus 1229. Richardus 1240. Vuoluicus 1252. Henricus 1263. Drutuuinus 1267. Henricus à Bappenheim 1288. Ioannes Chonolt 1303. Ioannes Hab 1400. Craffetus à Hochſtett 1423. Leonhardus Vueinmeier 1430. Nicolaus Kolb 1440. Georgius 1458. Ioannes Piſcatoris 1479. Georgius Caſtnerus 1490. Conradus Foſſerus 1509. Ioannes Zanher 1540.

PAGVS HERTENFELDENSIS, ID EST, DVRVS *campus.* *Cap.* CCXCVIII.

EST regio iſta agreſtis, dura, montana, & ſqualida, caret uitibus, & non abundat aqua, niſi quantum habitatores ex niuibus & pluuijs colligunt in ciſternis. Congregant tamen multum frumenti, educant boues, equos & oues. Extenditur in longum ad quinque milliaria, & in latum ad tria. Apud Nereſsheim eſt monaſterium ordinis ſancti Benedicti, quod fundauit Hartmannus comes de Tillingen, propinquus ſancti Vdalrici. Comites Oetingenſes ſunt aduocati & defenſores eius.

Abbates in Nereſsheim.

Erneſtus comes Tillingenſis 1095. Hugo 1096. Theodoricus 1101. Henricus 1118. Pilgramus 1125. Ortliebus 1140. Henricus 1164. Degenhardus 1199. Gedeboldus ab Ehingen 1226. Rutgerus 1226. Vlricus ab Elchingen 1258. Vualtherus 1277. Theodoricus 1278. Fridericus à Zipplingen 1288. Henricus 1308. Colmannus 1329. Vlricus ab Hochſtetten 1338. Vualtherus Bopffinger 1340. Conradus Tillinger 1369. Vuolfardus à Senheim 1372. Vuilhelmus ab Almansmüſs 1380. Nicolaus ab Elchingen 1396. Vlricus à Roden 1405. Henricus Dienenſtein 1423. Rudolphus Ieger 1446. Georgius Memmingenſis 1465. Eberhardus 1476. Ioannes à Vuiblingen 1494. Simon à Bernſtat 1507. Ioannes Vinſermacher 1510. Mathias Gutman 1529. Ioannes Sueighouer 1545.

Habet regio iſta multa caſtra, inter quæ numerantur Kockenburg, Kapffenburg, Ahelfingen, Schenckenſtein, Flochperg, Turneck, Mauren, Hohenburg, Ticmenſtein, Katzenſtein, Tetenſtein, Trogenhofen, Tyſchingen, Harburg, &c.

Brentz fluuius diſterminat hanc regionem ab Albuch.

KOCHENTHAL, ID EST, KOCHARI uallis. Cap. CCXCIX.

DEnominatur ſic uallis iſta à flúuio Kochen,eſtq́ꝫ regio ſatis bona.Nã habet aues, piſces,uenationem,boues pro cultura terræ,pecora multa,frumentum, auenã & poma.Spacio quinq́ꝫ milliariorum ab origine Kochen fluuij nullum creſcit uinum.uſq́ꝫ ad Geilndorff oppidum,Hallam Sueuicam,Konburg,Enſslingen, Geiſingen, & uſq́ꝫ ad uallem Neccari,ubi Kochen amittit nomen ſuũ,dimidio ſcilicet milliario infra Heilbrunnam.Eſt autem uinum Kochenicum paulo acidius. In ualle iſta inuenitur oppidum unum aut alterum imperiale,nempe Alen & Hall. Item Geilndorff oppidum & caſtrum,Limpurg oppidum & caſtrum,unde Pincernæ Limpurgenſes titulum habent. Konburg aliquando monaſterium,nunc autem collegium ſacerdotũ, cuius fundatores fuerunt comites Rotenburgenſes iuxta Tuberum fluuium,Tierberg caſtrum comitum ab Hohenloh,ſicut & Ingoltingen.Item Steten,Nagelſperg,Stockſtein caſtra,&c.

Vinum Kochenicum.

HALL IN KOCHENTHAL. Cap. CCC.

EſT ſylua quæ Francones à Sueuis diſterminat,cuius latitudo unius, longitudo autem trium dierũ itinere uix conſummatur.Incipit ab Ottonis ſylua & aſcendit uſq́ꝫ quo Rhętiam Norlingenſem in latere tangat.Habet autem quaſi pro cuſtodia in hoc loco Sueuia duo propugnacula aduerſus Frãcos,oppidum illuſtre Hallenſe, in quo ſunt fontes ſalis uberes & extra ager apricus.At ubi plus aſcenderis occurrit oppidum Dunckelſpuhel inſigne,cuius ager Rhętis eſt uicinus.Et licet ſylua hæc montoſa ſit & aſpera,paſcua tamen habet & multa pecora,eſtq́ꝫ pluribus locis pinifera, ex qua incolæ reſinam colligunt,& arborem pinum in uarios uſus ſcindunt.Et quanquam uaſta ſit ſylua, à latronibus tamen bene eſt cuſtodita.Habet Hallenſis ciuitas propri am monetam,ſed quæ non tranſit extra ditionem eius.

Fontes ſalis.

DE SALE HALLENSI. Cap. CCCI.

GErmania plurimum ſcatet aquis ſalſis,quarum aliquot fontes nobilibus oppidis decoros,ob id Halas uocabulo à Græcis deducto noſtri denominant, ut eſt Hala Sueuiæ ad Cocharum fluuium.Notandum autem hic,duplex eſſe ſal, factitium & foſſile.Factitium fit uel ex aquis marinis,uel ex ſalſis fontanis coquitur: differtq́ꝫ ſal à ſale primum in colore. Nam ſal foſsilis Sarmaticus eſt candidus,& ex factitijs noſtris,Luneburgenſis eſt candidiſsimus.At niger tantùm eſt Noruegius is,qui coquitur in ferreis ollis,quo ruſtica plebs utitur.Secundo differt ſal à ſale facilitate tranſlucida.Sal foſsilis magis quàm cęteri eſt compactus & durus,marinus uerò & lacuſtris minus eſt cõpactus & durus,& omnes iſti ſales graſſarum ſunt partium, contra tenuium ex aqua ſalſi excocti.Sal Luneburgi & Hallæ in Sueuia coctus,candidus eſt.

Sal foßile & factitium.

HALLA MONOMACHIAE LOCVS. Cap. CCCII.

Deſignatus

DEſignatus fuit olim locus iſte Hallenſis pro iudicio eorum, qui diſsidio aliquo & ſimultate laborabant, cupiebantq; certamine publico et uictoria ipſa tueri & probare integritatem ſuam. Nam qui athleta euaſit, ille iudicio hominum inſons declarabatur. Permittebatur autem huiuſmodi conflictus & duellum nobilibus, & his qui equeſtri erant prediti dignitate, ſi quando notam infamiæ inuſtam diluere cuperent, id fieret manifeſto uictoriæ indicio. Et ad huiuſmodi rei executionem, ſenatus Hallenſis ſua olim ab Imperatorib. & regib. accepit priuilegia & leges. Obſeruatur autem in eo experimento talis proceſſus. Quando duo nobiles inter ſe diſsidentes, gladio uolunt probare innocentiā ſuam, ſollicitant in primis ſenatũ Hallenſem pro theatro & loco certaminis dando atq; pro publica dimicationis defenſione. Tunc ſenatus ſolet reſpondere in hunc modum: Accepimus literas ueſtras & dolentes perpendimus animorum ueſtrorũ motum, conceptamq; altrinſecus ſimultatē: quare obſecramus, ſi fieri poteſt, ut ab hoc inſtituto ueſtro deſiſtatis, aliaq; cōmodiori uia diſſenſionem ueſtrā componatis, à cruēto duello abſtineatis, petitionemq; noſtrā in hac re minimè refutetis. Illis autem in ſuo propoſito perſeuerātib. & rurſum ſenatũ pro monomachiæ publico loco interpellantibus, reſcribere ſolet ſenatus ſub tali forma. Quoniam obſtinati perſeueratis in ueſtro ꝑpoſito: En conſtituimus uobis illum aut illum diem, in quo corā nobis compareatis. Parati enim ſumus audire cauſam ueſtram æquis aurib. Comparentib. autem illis conſtituto die coram ſenatu, ſenatus auditis querelis eorum, nullum non mouet lapidem, quo illos diſſentientes ad unionem redigat. Quod ſi noluerint acquieſcere ſaniori conſilio, perſtiterintq; in primo propoſito, indicit illis ſenatus certum diem in quo conueniant, exhibet theatrum, polliceturq; defenſionē. Venientib. ergo partib. & adhuc monomachiam expetentib. primo adiguntur ad iuramentũ, quo ſe obſtringunt certa die ſtare legibus monomachiæ, & ne quis plures perſonas aut maiorē comitatũ ſecum in ciuitatē introducat, quàm ſenatus eis præſcripſerit. Deputatur deinde certa intra ciuitatem planicies, puta forum aut alius commodus & amplus locus qui & arena perfunditur, atq; peribolo circumſepitur, & utriq; dimicaturo ſua erigitur caſa in qua maneant cum his qui ſtipant eos. Ponitur etiam ad utriuſq; caſam feretrum cum candelis, pannus funeralis & alia ad funus requiſita. Permittitur deniq; cuiq; eorum ſacerdos, qui magis arriſerit, cui ſua confiteatur peccata, permittuntur duo cuſtodes ſeu ſtipatores, permittuntur æqualia arma, ſecundum quod inter illos equites aut pedites conuenerit, ipſiq; ſcriptis antea fidem dederint, ſecluſa omni fraude. His omnibus ritè peractis, præſentibuſq; illis qui ad certandum parati ſunt promittitur utriq; æquale patrocinium & æqualis defenſio, promulgatur etiam à ſenatu uoce præconis tale edictum, ne quis acclamet, nutum aut indicium aut quodcũq; ſignum de tum eorum. Et qui id præuaricatur, iuſſu ſenatus ilico per lictorem, qui præſens aſtat, punitur. Nam irremiſsibiliter talis præuaricator trũcatur manu dextra & pede ſiniſtro. Clauduntur interim omnes portæ, turreſq; & mœnia præſidijs muniuntur, plateæ ciuitatis ferreis catenis & repagulis clauduntur. Prohibetur etiam ne mulieres aut puellæ, aut etiam maſculi infra duodecimum annum ad tale admittantur ſpectaculum. Poſt hæc ad præſtitutam à ſenatu horam, ueniunt certatores armis muniti cum confeſſoribus & ſtipatorib. ſuis, quiſq; ad caſam ſuam: & priuſquam cōmittantur fit permutatio ſtipatorum, qui in alterius caſa omnia diligenter luſtrent, ne quis eorum ulla utatur fraude aut dolo, aut diſparia habeantur arma. Quo prouiſo, permittũtur certaturi egredi è caſis ſuis ad monomachiā, emiſſaq; trina uoce præconis, clamantis, Primò, Secundò, Tertiò, ad tertiam uocem congrediuntur. Qui uulneratur & ſeſe æmulo tradit, is infamis habetur cunctis diebus uitæ ſuæ, nullumq; permittitur conſcendere equum aut barbam radere aut arma geſtare, ſed nec ad ullos unquam ſuſcipitur honores. Qui uerò in theatro illo uictus neci datur, is honorificè ſepelitur, & uictor ſatis ſuperq; honori ſuo conſuluit: poteritq; deinde ad officia honorabilia recipi. Anno Domini 1005. in fine Aprilis Iodocus à Burgauu & Georgius Hail, Hallæ duellum inierunt, in foro ubi pecora uenduntur, uictuſq; Iodocus à Burgauu, mortuus eſt poſt ſextum diem. Poſtea monomachiam exercuerunt duo nobiles, induti tunicis uiridis coloris abſq; indumentis ferreis, uictuſq; uictori ſe dedidit. Deinde rurſum duo nobiles congreſsi ſunt, unus Greuter dictus & alius Bauuſtetter, euaſitq; Greuter uictor, & à theatri loco ſuper poplites ſuos inceſsit, ut potuit, ad ſacellum beatæ uirginis ſitum

Proceſſus in duello.

Conditiones monomachiæ.

Fœminis ſpectaculum interdictum.

iuxta capellæ portam, poplitibus etiam ſanguinem ſtillantibus. Poſtea iterum duo nobiles, unus à Munchingen & alter à Rappenburg inſtituerunt deſcendere in arenam, ſed perſuaſi à ſenatu Hallenſi deſtituerunt à propoſito ſuo concordiamq́; inierunt. Fuit & Herbipolis ciuitas Franconiæ, olim pro monomachiæ iudicio celebrando & experimento quærendo deputata, ſed quod longè aliis ritibus quàm Hallenſe fuit executioni mandatum. Omitto tamen hic formam illius iudicij s, ſicut & illius quod in Onſpach iuxta Nurnbergam aliquando fuit inſtitutum, breuitati ſtudens.

DE PAGO VIRAGRVNDENSI. Cap. CCCIII.

Viragrund nemus & regio parua, ſeptem milliaribus in longum excurrens, complectitur oppidum & celebre monaſterium, Elbuuangen, ſed quod hodie collegium eſt ſacerdotum & præpoſitura. Commendatur ager illius terræ propter agriculturam, ligna, prata, iumenta & pecora. Habet quoque piſces, aues, uenationem, reſinam & picem. Vinum tamen non producit. Latitudo eius accipitur à Dunckelſpühel uſq; ad Hoſtenſem ſyluam. Adiacet Dunckelſpühel oppidum imperiale fluuio Vuernitz, habetq́; per circuitum tot ſtagna & piſcinas quot ſunt dies in anno. Amnis Iaxtus tranſit hanc terram, alluens mœnia Elbuuangen, habetq́; primum fontem iuxta oppidum Zebingen, ingreditur duos lacus & rurſum egreditur, tandemq́; labitur in Neccarum. Habet regio iſta multa oppida & caſtra, quorum nomina ſunt, Kreilsheim, Laubenhauſen, Hornberg, Sultz, Kirchberg, Löuuenfels, Morſtein, Langenburg, Iaxtperg, Krauten, Tertzbach, Leubach, Berlichingen, Vuidern, &c.

Hoſt ſylua. Iaxt fluuius.

ELBVVANGEN MONASTERIVM Cap. CCCIIII.

Monaſterium iſtud fuit fundatum anno Chriſti 764. à quodam epiſcop. Hariolfo nomine. Hunc Carolus magnus amaſſe dicitur ut proprium patrem. Fuit autem epiſcopus Lingonum, hodie Langres uocant. Succeſſor eius in abbatia iſta fuit Victerbus, qui poſtulatus fuit in epiſcopum Auguſtanum: Secuti ſunt eum iſti abbates, Grimoldus, Othaldus, Adelgerus, Sanderadus. Ermenricus, Berno, Aſtericus, Lindbertus. Hatto, Adelbertus comes Dillingenſis. Herebertus 922. Hermannus 944. Hardolbertus 956. Vuinitarius 974. Gebhardus 990. Hartmannus 996. Berengarius 1011. Odenbertus 1026. Richardus 1035. Aaron 1040. Reguierus 1060. Vdo 1076. Iſenbertus 1090. Adelgerus 1094. Ebo 1102. Richardus 1113. Heltmericus comes in Oetingen 1118. Albertus à Ramſperg 1134. Albertus à Königsberg 1173. Chuno 1188. Gadebaldus 1218. Albertus 1228. Sigfridus 1240. Rutgerus 1242. Gadebaldus 1247. Rudolphus 1250. Otho à Schuuasberg 1256. Conradus 1262. Eccardus à Schuuasberg 1269. Erenfridus à Feldberg 1309. Rudolphus à Pfaltzheim 1311. Chus baro in Gundelfingen 1333. Albertus Hack 1367. Sigfridus 1401. Iohannes à Holtzingen 1427. Vltimus abbas uocatus fuit Iohannes ab Hirnheim qui factus abbas anno Chriſti 1452. rurſum reſignauit abbatiam anno 1460. commutataq́; eſt in præpoſituram, ſuccedentibus iſtis præpoſitis: Albertus de Rehberg 1461. Bernhardus de Vueſterſtetten 1502. Albertus Thumb de Nuburg. 1503. Hic reſignauit præpoſituram, factuſq́; eſt poſt eum præpoſitus anno Domini 1521. Henricus comes Palatinus Rheni, epiſcopus Vuormatienſis & Friſingenſis. Otho Cardinalis Auguſtanus.

DE REGIONE ET FLVVIO VVERNITZ. Cap. CCCV.

Fluuius Vuernitz oritur ſub caſtro Schillingsfurt iuxta uillam Vuernitz, curritq́; uerſus Dunckelſpühel & inde uerſus Oetingen, ab Oetingē uerſus Sueuicā Vuerdam ubi labitur in Danubium. Terra iuxta hunc fluuium eſt bene culta oppidis, caſtris, monaſterijs & uillis. Habet enim Vueitlingen caſtrum & uillam, Auſtkirch, Reckingē: Richenbach, Truhadingen, Kronheim, caſtrum & uillam, Ahauſen monaſterium ordinis ſancti Benedicti, Oetingen oppidum & caſtrum ſita ad ripam fluuij Vuernitz, Alerheim ſeu Alleren, Goſſen, Harburg, Vuerdam ciuitatem imperialem.

Ciuitas

CIVITAS NORDLINGENSIS SACRO IMPERIO hodie immediate ſubiecta ad uiuum hic

depingitur, cuius deſcriptionem & effigiem tranſmiſit eiuſdem ciuitatis prudens ſenatus, ſollicitatus ad hoc per præſtantem & doctum uirum Vuolfgangum Vogelmannum protoſcribam, qui ex Annalibus collegit ſuccinctum commentarium, oſtenditq́ue quibus fatis eadem ciuitas in hunc uſq; diem ſubiacuerit.

DIE
STAT
Oriens
Alerheim
Gros Sorheim
Lierheim
Heroltingen
Otterbach
New pfarr
Reimlinger thor
Pratū imperiale
Septētrio

Mittag
Meridies
DLINGEN
M.D.XLIX
Cloſter
Ziſswing
Deſſing
Smehing
Hoch haus
Klein Sorheim
Balgheim
Rabnſtein
Carcer
Vnder Remling
Ober Remling
S. Emerans Pfar
Carmelite
Friel thurn
Die Breten
Berg thur
Theatr
Richſs wiſe
Occidens

CIVITATIS NORDLINGENSIS DESCRIPTIO, *per eximium uirum Vuolffgangum Vogelmannum eiuſdem loci protoſcribam, ad Munſteri ſollicitationem, concinnata.* Cap. CCCVI.

NOrdlinga antiqua imperialis ciuitas, in medio ferè Rhætiæ inferioris ſita, putatur nomen ſortita à Claudio Tiberio Nerone, tertio Rom. Cæſare, anno plus minusue triceſimo quarto antequam faſces imperij ſuſciperet, quum ſcilicet ageret ducem exercitus Auguſti Cæſaris, oppugnaretq; ex hac Rhætia interiora Germaniæ. Siquidem quum præclarus Romanæ militiæ dux eſſet, unà cum Claudio Druſo fratre plurimas adeptus eſſet uictorias, Auguſtus denique per hos fratres ferè totum orbem paulo ante Chriſtum natum ſibi ſubiugaſſet, cupientes immortalem factorum ſuorum poſt ſe relinquere memoriam, extruxerunt & inſtaurauerunt multas ciuitates, illiſq; nomina ſua impoſuerunt, maximè autem Tiberius Nero, qui in delicijs habebat ciuitates à ſe denominari. Vnde unam in Galilæa à prænomine ſuo Tiberiam, & duas in Rhętia à cognomine Nerobergam & Nerolingam appellari uoluit, ad quod probandum multæ à me afferri poſſent coniecturæ, etiamſi non ſim neſcius, quoſdam in hac eſſe ſententia, ut putent Tiberiam ſiue Tiberiadem conſtructam ab Herode, Norimbergam uerò nomen accepiſſe à Norico monte, & Nördlingam à Nordgauia dictam. Ego diuerſum ſentio. Certè quantum attinet ad Nerolingam, facile ex patrio ſermone probare poſſum, ciuitatem à Nerone potius quàm aliunde denominationem accepiſſe, quum incolæ ipſam trito ſermone Nereling & non Nordling ſicut exteri appellent, quin & Annales Norlingenſium atque Norenbergenſium adſtipulantur huic noſtræ coniecturæ. Nam in libro Nerobergenſis hiſtoriæ ſic legitur. Anno uigeſimo ante natiuitatem Chriſti, Tiberius Nero in Rhætia caſtrametatus, ubi modo Nerolingen oppidum eſt: & ſicut à Tiberio Tiberiam, ita hoc oppidum à cognomine nominauit Nerolingam. Mos enim erat Romanorum, in quo loco hiberna faciebant, foſſum aggeremque eijcerent, uallo circundantes exercitum, ibidemque tempore æſtiuo pro exercitu alimenta reponerent. Vnde poſt eorum diſceſſum facili opera oppida conſtruebantur: Ex præfato loco geſsit Rhæticum Vindelicumque bellum. Hæc ibidem. Nec obſtat propoſito noſtro quòd Tiberius ex Euſebio conuincitur ante Chriſtum natum bella intuliſſe Aſianis populis, quum ſucciſiuis temporibus potuerit & in Aſia & in Europa arma geſtare atque tandem de Rhętijs, Vindelicis, Armenijs & Pannonijs triumphare, ſicut paſsim apud hiſtoricos inuenitur. Quòd autem hæc noſtra Nerolingenſis ciuitas à Ptolemæo Aræ Flauianæ nuncupatur, hoc inde factum putant, quòd circa annum Chriſti ſeptuageſimum ſecundum Flauius Veſpaſianus Germanos oppugnans, atque parta uictoria triumphans hoc loco aras extruxit, atque dijs gratias agens, ciuitati nouum atque gentilicium nomen reliquit. Nec id Flauio Claudio adſcribi poteſt, qui triceſimus fuit in ordine Cæſarum, atque circa annum Domini ducenteſimum ſeptuageſimum ſecundum, regno eſt potitus, Ptolemæus autem longe antè, nempe circa annum Chriſti centeſimum ſexageſimum tertium huius nominis mentionem facit, quando Flauiorum Romæ familiæ adhuc recens erat memoria, & tres cæſares Veſpaſianus, Titus & Domitianus Flauiani fuerint. Quòd autem aliqui per Aras Flauianas alia loca quàm Nerolingam intelligere uolunt, cum illis contendere nolumus, hoc tamen certo certius ſcimus, in tota regione iſta non eſſe aut olim fuiſſe locum aliquem commodiorem & manſioni humanæ conuenientiorem quàm Nerolingæ ſit area & circumiacens ager, id quod & ueterum mathematicorum dimenſione comprobatum uidetur, quibus Βωμοὶ φλαΐνιοι græco nomine Nerolinga nuncupata eſt. Hoc etiam conſtat, ciuitatis mœnia primum locata fuiſſe in monte ad ſanctum Emeranum (ubi antiqua eſt parochia) dicto, ubi ſcilicet Tiberius Nero hiberna tenuit, & proteſtantes anno Chriſti milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſexto caſtra ſua cum centum millibus hominũ fixerunt, è regione quorum Cæſar Carolus V. non minoribus copijs ſuum exercitum in monte Veneris prope Allerhaim & Lierheim collectum tenuit. At quum temporum ſucceſſu locus ille in monte aquæ penuriam ſentiret, ac ſimul ob ſuperueniens incendium funditus periret, coloni aream aliã & multo commodiorẽ ſub monte ad ripã

Nerolinga.

Ergo Danubius non fuit tũc limes Rom. Imp.

Aræ Flauianæ.

Locus primus Nerolingæ.

Egræ amnis ſibi diligentes, manſionem à monte in planiciem tranſtulerunt, fluuiumq́ in ciuitatem deriuarunt, qui & in hunc uſque diem ciuitatem ferè mediam interſecat. Habet & maior domorum pars in eo ciuitatis ſitu ſuos proprios & ſalubres fontes, cellas uinarias atq́ alias multas commoditates, quas in monte habere nō potuit. Sed quia nihil firmum & perpetuum eſt in terra, omniſq́ conatus humanus nihil præualet contra Dei prouidentiam, & quando ille non cuſtodit ciuitatem fruſtra uigilat qui cuſtodit eam, factum eſt anno Chriſti milleſimo ducenteſimo trigeſimo octauo, ut tota ciuitas igne conflagrarit, cum ingenti damno inhabitantium, ut non modo amiſerint homines, ædificia, fortalicia & ſubſtantiam, uerum & diplomata, inſtrumenta, literas contractuū, regalia, priuilegia, immunitates, iura, leges &c. Illico tamen & eodem anno ſuccurrente beneficio clementiſsimi Imperatoris Friderici ſecundi, cœpta eſt ciuitas reædificari, ſingulariq́ eius fauore atq́ filij eius Conradi regis & reliquorum ſucceſſorum beneficentia, libera fuit aliquandiu quouſq́ reſpiraret, ab omni exactione, ſeruitute et contributione, & poſt inſtaurationem ſuam immunitate & magnis gratijs atq́ priuilegijs donata. Sed quia primus reſtitutæ ciuitatis circuitus nō multùm amplus fuit, nec capax omniū eorum qui temporum ſucceſſu ibi uel nati, uel coloniam adepti fuerunt, factum eſt poſterioribus annis, imperante Ludouico tertio, anno ſcilicet 1327. ut omnia ſuburbia unà cū oppido ipſo inſummam contraherentur circumferentiam, mœnibuſq́ nouis & amplioribus cingerentur, & ciuitas ipſa iam duplo maior fieret quàm antea fuit, ſicq́ in orbem diſponeretur, ut ſui ſimiles non multas in Germania inuenias ciuitates. Habuit ab antiquis temporib. patricios & multas nobiles atq́ diuites familias, inſigneſq́ alios ciues, quos & ob egregia eorum facinora domi foriſq́ geſta, Cæſares magnis proſequuti ſunt beneficijs & gratijs. Sed quia nihil in hac mortali uita omni ex parte eſt beatum, ſenſit & hæc ciuitas fatorum ſæuitiam, Bellonæ tyrannidem, Vulcaniq́ furorem, quibus malis preſſa, ſucceſsiue perdidit optimos quoſq́ patricios & fortunam, ut etiam hodie multæ ſint ciuitates, quæ olim ea inferiores, iam uel pares aut certè ſuperiores ſint. Sic enim omnia in hoc mūdo ſurſq́ deq́ feruntur. Et ut ex multis paucas quaſdam adducam calamitates, quas ciuitas Nordlingenſis eſt perpeſſā, aduertat lector: circa annum Chriſti 890, eam tranſlatam à Romano imperio in poteſtatem cuiuſdam dominæ, nomine Vuindpurgis traditione filij eius Zuuentopulchi. Sic enim habent annales huius oppidi. Hæc rurſum ciuitatem donauit epiſcopatui Ratiſponenſi, & in recompenſam accepit emolumentum molendini Vuembding dicti, ubi duces Bauariæ hodie habent oppidum, ſitum ſcilicet in Rhetia haud procul à Nordlinga, id quod literæ ab Arnolfo Imperatore anno Chriſti 898. datæ, in hunc uſq́ diem teſtantur, & quæ præ nimia uetuſtate uix legi poſſunt. Cumq́ poſteris temporibus epiſcopus quidam Ratiſponenſis crimen leſæ maieſtatis incurriſſet, conatus Imperatorem ueneno interficere, inter multas irrogatas pœnas, fuit & Nordlingenſis ciuitas epiſcopatui rurſum ablata & imperio reſtituta, atque nunc rurſum cœpiſſet reſpirare, niſi perfidi Iudæi nouum illi feciſſent negocium. Illi enim per obtenta ab Imperatoribus priuilegia ſe magno numero inſinuauerunt in ciuitatem, occuparunt meliora atq́ commodiora loca & ſpacia, auxerunt cum magno detrimento ciuium res ſuas, quare ſuaſu impatientiſsimæ egeſtatis anno Chriſti milleſimo ducenteſimo nonageſimo Iudæos adorti, magnum occiderunt numerum, nullum habentes inter uiros & mulieres delectum. Iratus Rudolfus Romanorum rex contra Nordlingenſes, mulctauit eos exactione grauiſsima, quam in hunc uſq́ diem ferre coguntur. Iudæi quoq́ & complices eorum, principes, Domini, & nobiles, quibus Iudæi ob impignorationes obſtricti erant quinquaginta nouem annis ciuibus inſidiantes tantum fecerunt eis negotium, ut cogerentur relinquere ſtudia & commertia ſua, unde factum eſt ut ciuitas rurſum ad extremam redigeretur inopiam. Nam ex hoc facto ciuium anſa data fuit nobilibus, qui pignora depoſuerant apud Iudæos illaq́ in direptionem uenerant ciuium, ut non ſine exactione ſua repeterent à ciuibus ipſis.

Nordlingæ incendium.

Ampliatur Nordlinga.

Calamitates Nordlingæ.

Iudæi perdunt ciuitatem.

Accidit deinde anno Chriſti 1440. ut Ioānes comes ab Oeting quoſdā portarū Nordlingenſium cuſtodes pecunia corrumperet, qui illi noctu portas reſerarent, proderētq́ ciuitatē. Sed diuina prouidentia deprehēſi proditores die Lunæ poſt triū Regū, quādo noctu expectabāt comitis & auxiliariorū eius irruptionē, rapti ſunt ad iuſta ſupplicia. Celebraturq́ ſingulis annis in memoriam facti & diuinæ liberationis dies Lunæ qui proxime

Proditio ciuitatis deprehenditur à ſenatu.

xime

Alia proditio innoteſcit. xime ſubſequitur ſolennitatem trium regum. Simile quiddam tentauit. Anſhelmus ab Eiberg anno Chriſti 1442. qui cum 700. equitibus tempore nundinarum Nordlingenſium uolebat irruere in ciues & exteros populos qui ad publicum conuenerant ſpectaculum, quod ſingulis annis in regio prato à ſenatu ciuitatis exhibetur, propoſito brauio nobiliſsimi panni, pro quo adipiſcendo curſu certatur. Sed prudens ſenatus olfaciens quod futurum erat, muniuit & pratum & mœnia ciuitatis, quare hoſtes confuſi cogebãtur re infecta à ſuo deſiſtere propoſito. *Bellum Ciuitatenſe.* Non longè poſt, anno ſcilicet Domini 1448. quum noui belli incendium paſsim excitaretur inter ciuitates & quoſdam principes atq; terrarum Dominos, Nordlingenſes ciues egregiè ſe contra hoſtes tutati ſunt, atq; cum copijs aliarum ciuitatum, oppida & caſtra hoſtium expugnauerunt, concremauerunt atq; diripuerunt. Cumq; tandem pugnam iniſſent ante Eſslingenſem ciuitatem cum duce Vuirtenbergenſi, amiſerunt conſulem ſuum nomine Hieronymum Bopffinger, qui totius exercitus primarius dux fuit. Facta deinde inter partes pace, Nordlingenſes immenſas coacti fuere ferre expenſas, in grande ciuitatis diſpendium.

Anno deinde Chriſti milleſimo quadringenteſimo octuageſimo quinto, quum rex Vngariæ Matthias negocium faceret Friderico Imperatori in Auſtria, Cæſar autem auxilium quæreret ob imperio, factus eſt ut Georgius dux Bauariæ nacta opportunitate *Oppugnantur Nordlingẽſes.* deliberaſſet ultionem ſumere de Nordlingenſibus, reuocans ad memoriam quid illi egiſſent in Ciuitatenſi bello, quodq; olim ducem quendam ex ſuis anteceſſoribus nomine Ludouicum in porta ſuæ ciuitatis permiſiſſent interfici, conſcripſit plurimos comites, barones, equites & milites, neglectoq; mandato Imperatoris qui eum ab hoc propoſito dehortabatur, ne ullo pacto læderet ciuitatem imperialem ſemper obedientem, ueniens circa diem diui Iacobi, quando campi maturas habebant fruges, caſtra metatus eſt ante mœnia Nordlingæ, cœpitq; bombardis infeſtare ciuitatem. Sed cum parum tormẽtis illis proficeret, aliud nihil egit quàm quòd ciuium commertia aliquandiu impediuit, commeatum ne in ciuitatem inferretur occupauit atq; frumentum in agris deuaſtauit, tandem poſt ſolennitatem Natiuitatis mariæ interceſsione epiſcopi Aiſtettenſis pax facta eſt, atque Bauari beneficijs ciuium Nordlingenſium mitigati, Domum ſunt reuerſi, nullo ex ſuſcepto bello lucro ditati.

Horrendus uentus. Anno Domini 1517. uiceſi. ſexta die Iunij Nordlingenſes rurſum alio affecti ſunt damno. Nam excitatus horrendus uentus ſimulq; terræmotus grauis concurrens deiecit parochialem eccleſiã, ad ſanctum Emeranum dictam atq; intra mœnia ciuitatis & extra ad duo milliaria ſtrauit duo millia domorum & ſtabulorum. In ſyluis uerò & hortis in numeras radicitus euulſit arbores. Reliqua eminentiora ædificia quæ non deiecta ſunt ui uentorum, pro magna parte ſunt concuſſa & cõmota atq; deinde infirmiora reddita. *Ruſticorum bellum nocuit Nordlingæ.* Anno 1525. quum ruſtici per Germaniam ſæuirent, Nordlinga quoq; huius mali nõ fuit expers. Nam fuerunt in ea quidam pacis turbatores, qui prouocantes ciues in magiſtratum, depoſuerũt ſenatum, uſurpatoq; gubernaculo ipſi aliquanto tempore moderatores reipub. extiterunt, quouſq; ſenatus innocentiam ſuam & ſeditioſorum peruerſitatem declarans, cõmiſsione Cæſareæ maieſtatis fuit reſtitutus, autores autem ſeditionis iuſto fuerunt condemnati iudicio. Anno Chriſti 1546. Nordlingenſes ad Cæſ. maieſtatis mandatum in *Schmalkaldicum bellum.* Schmalkaldico prælio neutri fuerunt, nulli parti adiutrices porrigẽtes manus, ſed quod illis minimè profuit. Nam preſſuram paſsi, direpti ſunt, uulnerati & aliqui occiſi, quidã extorres facti, multi iniurijs laceſsiti atq; in his omnib. grauiſsimo affecti ſunt damno.

Nam

Nam exactionis aut incendij (quod aiunt) loco,emuncta eſt magna uis pecuniæ. Impenſæ autem numerantur bis centena millia aureorum, quas intra & extra mœnia fecerunt & tulerunt Nordlingenſes. At perſonæ intra illius belli tempora enſe,terrore,frigore,fame,mœrore,infectione,denique aut alio mortis genere illic obruti, numerantur plus minus quatuor millia.

FERTILITAS RHETIAE NORDLINGENSIS. Cap. CCCVII.

Eſt huius regionis terra pinguis, diues pecorum & frugum,paluſtris tamen & uiribus carens. Abundat iumentis, pratis,pomis, anſeribus & ſuibus. Anſeres hinc magnis turmis ad tractum Rheni deducuntur. Producit quoq; hæc terra elegantes pullos equinos, ſed qui facile dicuntur excæcari. Terminatur hæc regio prope Bopfingen ad Hertfeld, prope Teckingen ad Hanenkam, prope Vuemlingen ad Schuuanfeld, & propè Truhadingen ad Viragrund. Eſt autem Bopfingen oppidum imperiale ſitum ad Egram fluuium. Vuemdingen uerò oppidum & caſtrum principum eſt Bauariæ. Hirnheim caſtrum & nobilium de Hirnheim. Teckingen monaſterium eſt ord. ſancti Benedicti. Kirchen monaſterium monialium,ubi comites de Oetingen quam habent ſepulturam.

REMSSTHAL ET PRENTZTHAL. Cap. CCCVIII.

Accipit uallis iſta denominationem ab amne Remſs,per quam finit. Sita eſt in ea ciuitas imperialis Gamundenſis, quæ olim fuit ſub ducibus Sueuiæ, ubi & curiam ſuam aliquandiu habuerunt. Fuerat enim dominorum à Staufen,quos Henricus quartus euexit ad ducatus culmen. Eſt in eo oppido magnum negocium lapillorum *Gamundia.*

Cryſtallinorum,ſuccini & oſsium,ex quibus parant globulos,qui filis aut funiculis innexi, collo aut brachio adhibentur,multisquê qui Deo preces offerunt uſui ſunt. Lucrifaciunt ciues aliquot millia florenorum annuatim ex huiuſmodi globulis. Situm eſt quoq; in hac ualle caſtrum montanum Hohenſtaufen, quod fuit ducum Sueuiæ,unde nomen & ſtemma deduxerunt. *Staufen.* Fuerunt enim primò barones, ex quibus deinde duces, reges & imperarores nati ſunt. Non procul ab hac arce eſt monaſterium Lorch, fundatum à memoratis ducibus. Item Hohenrehberg arx montana,unde nobiles Rehbergenſes nomen habent. Cæterum quantum attinet ad fertilitatem huius uallis,notandum incolis nihil deeſſe neceſſariarum rerum, quum apud eos creſcat uinum, frumentum,auena,poma, iumenta &c. Alia uallis in hac Sueuica regione eſt Prentzthal, à fluuiolo Brenſis ſic dicta, qui oritur *Prentzthal.* iuxta monaſterium Kunigsbrun. præteriens oppidum Gengen, miſcetur Danubio prope oppidum Gundelfingen. Habet hæc uallis multa inſignia loca, nempe Heidenheim oppidum Helenſtein caſtrum: monaſterium Kunigsbrunn ordinis Ciſtertienſis, quod fundauit Albertus ab Habſpurg rex Rom. in quo ſepulti iacent comites de Schluſſelberg, qui & ipſi fundatores fuerunt. Abbates eius loci. Henricus à Salen. Marquardus. Bertholdus. Henricus Hubman. Fridericus. Ioannes Aluicus. Nicolaus Vngarus. Ioannes Rinderbach. Hildebrandus 1426. Petrus Saccus 1452. Petrus Saurapffel. Ioannes Offelin 1469. Ioannes Sparrer 1475. Helias Senginus 1491. Emerianus Timus 1507. Melchior Ruff 1513. Ambroſius Boxler 1544.

Item caſtra Falckenſtein, Eſelburg, Brentz, Schnaitheim, & Gengen oppidum imperiale, Vuyteslingen oppidum in quo ſanctus Vdalricus natus perhibetur.

NAGOLTHERTHAL, ID EST, VALLIS Nagolt. Cap. CCCIX.

VAllis Nagolt eſt in regione Vuirtenbergenſi, incipitq́ apud oppidum Nagolt & extenditur ſecundum fluxum amnis uſq́ ad Pfortzheim. Oritur fluuius iſte in Nigra ſylua prope oppidum Altenſteig, habetq́ aliqua adiacentia oppida, ut ſunt Vuildperg oppidum & caſtrum unà cum monaſterio monialium, in quo comites de Hohenberg fundatores ſepulti iacent: Bulach & arx montana, ubi aliquando fuit minera metallica: Zobelſtein oppidum & caſtrum, Calau regium oppidum ubi aliquando fuit comitatus, ex cuius familia duo Romani pontifices fuerunt electi, nempe Leo nonus, qui à patre comes fuit Dagſpurgenſis ex Alſatia: à matre autem deſcendit ex familia comitum Kalbuuenſium, & Victor ſecundus, qui & ipſe fuit ex genere Kalbuuenſium comitum.

Calau.

DE MORIBVS ET RITIBVS ANTIQVORVM & modernorum Sueuorum. Cap. CCCX.

CAius Iulius Cæſar in quarto commentariorum de Sueuorum moribus ita ſcribit: Sueuorum gens longè maxima ac bellicoſiſsima Germanorum omnium, centum pagos habere dicuntur, ex quibus quotannis ſingula millia armatorum bellandi cauſa è finibus educuntur, reliqui qui domi remanſerint, atq́ illos alunt. Hi rurſus inuicem anno pòſt in armis ſunt, illi domi remanent: ſic nec agricultura neq́ ratio aut uſus belli intermittitur, ſed priuati ac ſeparati agri apud eos nihil eſt. Neq́ longius anno remanere uno in loco incolendi cauſa licet. Non frumento ſolum ſed uulgò lacte & pecore uiuunt, multumq́ ſunt in uenatione, quæ res & cibi genere & quotidiana exercitatione & libertate uitæ (quod à pueris nullo officio aut diſciplina conſuefacti nihil omnino contra uoluntatem faciant) & uires alit & immani corpore homines efficit, atq́ in eam ſe conſuetudinem adduxerunt, & ſub cœlo frigidiſsimo habitantes, neq́ ueſtem ullam præter pelles habeant, quarum propter exiguitatem maior corporis pars nuda & aperta eſt,

Sueui olim bellicoſi.

ta eſt, lauantur in fluminibus. Mercatoribus eſt ad eos aditus magis, eò quòd quæ bello ceperunt uendant, quàm ut aliquam rem ad ſe deferri deſiderent: quin etiam iumentis, quibus maximè delectantur quæq; impenſo parant precio, Germani non utuntur, ſed quæ apud eos ſunt, & natura parua & deformia, hæc quotidiana exercitatione ſummi ut ſint laboris efficiunt. Equeſtribus prælijs ſæpe de equis deſiliunt ac pedites præliantur, & eos eodem ueſtigio remanere edoctos, ubi uſus eſt, celeriter repetunt. Neq; moribus ſuis quicquam inhoneſtius aut inertius putant, quàm ephippijs uti. Vinum ad ſe importari omnino non ſinunt, quod ea re ad laborem ferendum remolleſcere homines atq; effœminari arbitrentur. Publicæ eſſe laudis putant, quàm latiſsimè à ſuis finibus uacare agros, hac re ſignificari magnum ciuitatum numerum ſuam uim ſuſtinere non poſſe, propter quod una parte à Sueuis circiter mille ſexcentorum paſſuum agri uacare dicuntur. En hi fuerunt antiquorum Sueuorum ante & circa Chriſti natiuitatem mores, quando adhuc toti, Romano imperio fuerunt formidabiles. Verum enimuero hodie non ſolum apud Sueuos, ſed & apud omnes ferè gentes mutati ſunt mores, & quod dolendum plurimum eſt, ferè in peius. Nam hodie potentiores Sueuorum ferè omnes mercaturæ uacant, ſocietatem ſiue confœderationem unam multi ineunt, ac certam pecuniæ ſummam quiſq; ponit, qua non ſolum aromata, ſerica atq; alias precioſas merces, quæ ad nos à tranſmarinis & remotiſsimis regionibus tranſuehuntur, emunt, ſed uilia etiam ut cochlearia ſunt, acus, ſpecilla, pupæ & huiuſmodi: præmunt etiam uina & frumenta, quod non minus opificibus & agricolis graue damnoſumquè eſt (qui ſua ante tempus mercatoribus uendunt, quæ poſtmodū neceſsitate cogente duplo ære redimere ab ipſis debent) quàm toti prouinciæ: quæ quibuſcunque indiget, non apud uicinas gentes, à quibus minori præcio habere poſsit accipere debet, ſed ab illis ubi emporia habent. Ipſi tamen per ſe non negociantur, ſed communibus ſeruitijs, qui contractam rurſus pecuniam unà cum lucro congregantes, certo tempore rationem ponunt, ſingulisq; dominorum lucri partem fideliter præbent. Priuati Sueuorum nulla alia re, nullo alio

Sueui in equis non pugnant.

Hodierni Sueuorum mores.

Sueuorum opificium.

artificio magis occuptantur, quā lini operatione, cui adeò incumbunt, adeò dediti ſunt, ut in quibuſdam Sueuię locis nedum mulieres ac puellę, ſed adoleſcentes & uiri hyemis tempore colo admouentur. Panni genus faciunt, cuius tela linea eſt, intextum bombycinum ſeu goſſapinum, *Barchat* illud uocantes, faciunt & totum lineum quod *Golſch* appellant. Compertum eſt, apud Vlmenſes ſolum quotannis utriuſque generis pannos parari centum millia, ex quo quiſque coniecturare poteſt, quàm incomprehenſibilis incredibilisq; ſumma in tota regione elaboretur. Ad remotiſsimas nationes iſti panni tranſuehuntur, & maximè bis in anno ad emporium Francofordenſe, ubi quàm ingens uectigal Sueuicæ nationi accedit. Præterea quoniam bonis mala commiſta ſemper ſunt, & nulla ex omni parte erecta, ſunt Sueui in Venerem multū proni, fœmineus ſexus uirili ad malum facile conſentiens, unde prouerbium ortum, unam Sueuiam latæ Germaniæ ſatis meretricum transfundere, quemadmodum Franconiam copiam dare raptorum, & mendicantium, Baioariam furum, Heluetiam carnificum & lenonum, Saxoniam potatorum, Friſiam atque Vueſtphaliam periurorum, Rhenum gulonum. Hodie Sueuorum tria ſunt genera, nempe qui ſacris præſunt, nobiles, & ciuitates imperiales. Qui ſacris præſunt eccleſiaſtici principes & prælati multa poſsident, regalia habent & iuriſdictiones temporales, quas in ſuos ſubiectos laicos exercent. Nobilitas gradus habet. Sunt enim principes, ſunt comites atq; barones, ſunt & inferiores gradus nobiles. Principes non ſolum dignitate & generis claritate, ſed & potentia antea eduntreliquos. Terras habent, & do

Prouerbium uulgare.

minia latiſsima. Comites & barones cæteriq́ nobiles per totam Sueuiam diſperſi ſunt. Ciuitates imperiales eò dictæ ſunt, quòd ſolum ſint Romano principi ſubiectæ.

REGNVM ET DVCATVS SVEVIAE.

Cap. CCCXI.

Reges Sueuorum.

HAbuerunt Sueui ab antiquo reges ſuos, præſertim temporibus Iulij, Auguſti, Tiberij atq́ Conſtantini. Quot autem, & qui fuerint, & de interregno eorum, pauca inueniuntur. Conſtat aliquid de Ariouiſto, Morauino, Badoncario, & alijs paucis. Vltimi putantur fuiſſe Cunimundus, qui cum Oſtrogothis bella geſsit & Marſilius qui circa annum Domini 690. unà cum Pipino maiore domus Franciæ contra Græcos pro Chriſti fide concertaſſe memoratur. Clodoueus quoq́ rex Francorum ob uictoriam de Sueuis obtentam in prælio, in quo Sueuorum rex occiſus narratur, Chriſtianum ſe fieri pollicebatur &c. Ab eo tempore Sueuia reges non habuit uſq́ ad Carolum Craſſum. Hic enim in diuiſione Sueuiam obtinuit, poſteaq́ rex Romanorum factus eſt, & in prouinciæ formam Sueuia redacta fuit, habuitq́ non multo poſt duces. Anno Domini 600. habuit Gonſonem ducem, qui S. Columbanum & S. Gallum è Brigantia expulit. Poſtea fuerunt Bertholdus, Gotfridus, & filius eius Theobaldus. Et Carolus Magnus duxit uxorem Hildegardem de genere Gotfridi ducis Sueuiæ, fuitq́ Sueuia aliquandiu in familia eius, nempe Caroli Magni, qui & priuilegia multa dedit Sueuis ob miniſteria ſibi exhibita. Fuit enim Geraldus dux exercitus Sueuorum, qui priuilegium Sueuis primorum ordinum in prælio meruiſſe dicitur. In caſtro Hilermont iuxta Campidonam ſedem habuerunt duces Sueuiæ, Eſuerius, Eruerius, Marſilius, Conradus, Hildebrandus, Hochuinus, Nebus, Gotfridus, Imaus. Numerantur etiam à quibuſdam duces Sueuorum Landfridus, quem Carolus Martellus ſuperaſſe dicitur, Gotfridus qui cum Odilone duce Bauariæ certauit. Item Richardus nepos Offonis regis Angliæ ex ſorore.

Richardus dux Sueuiæ {
Vuilibaldus epiſcopus Eiſtettenſis in Bauaria.
Vunibaldus abbas in Haidenheim.
Vualpurgis abbatiſſa in Haidenheim alio monaſterio. }

Sub Arnolfo Cæſare gubernabant Sueuiam Bertholdus & Erckingerus, ſed Sueuia nondum erat in ducatum reſtituta, quin fiſco regio parebat. Continuo tamen Sueuorum aſſenſu inſtituitur dux Burchardus illius gentis nobiliſsimus, & ducatui prædia ſupradictorum fuerunt incorporata anno Domini 912. Alij intelligunt Burchardum ſocerum Rodolfi regis Burgundiæ. Huic ſucceſsit Hermannus, qui anno Chriſti 948. dedit Idam filiam ſuam Ludolfo filio Ottonis primi.

Hermannus 1. qui habitauit in Tuuiel { Ida cui datus maritus Ludolfus. } { Otto. } Gregorius 5. papa.

Ludolfo amoto propter rebellionem quam mouit in patrem, ſucceſsit Burchardus tertius, & illi Henricus dux Saxoniæ. Poſt eum Otto, deinde Conradus, Hermannus ſecundus, cuius uxor fuit Gerburga filia Conradi regis Burgundiæ. Succeſsit ei Hermannus, & poſt eum Erneſtus marchio Auſtriæ.

Erneſtus {
Hermannus anno 1030. Hic poſt nepotẽ ex fratre Erneſtũ, præfuit ducatui.
Erneſtus perijt in uenatione. Erneſtus, hic interijt in prælio. }

Poſt Hermannum Erneſti filium, Otto comes Palatinus factus eſt dux per Henricũ Cæſarem, anno 1042. Succeſsit deinde Otto de Schuuinfurt, & poſt eum Rudolfus comes

mes, filius Cunonis de Rhinfelden, anno 1048. qui poſtea contra Henricum quartum à quo ducatum obtinuerat, electus eſt à quibuſdam in regem Romanorum, & deinde in bello ab Henrico occiſus. Poſt hunc Bertholdus de Zeringen qui Rudolfi habuit filiam uoluit ſe inſinuare in ducatum, ſed nihil effecit: translatus enim fuit ducatus ad Fridericum de Staufen, cui Imperator ſuam dederat filiam uxorem Agnetem nomine. Et quoniam Imperator Zeringenſem quoq; pro ſuis meritis honorare cupiebat, tradidit illi pro ducatu Sueuiæ aduocatiam Tigurenſis ciuitatis. Fridericus à Staufen ex barone factus dux, genuit Conradum regem & Fridericum ducem Sueuiæ. Fridericus dux genuit Fridericum Barbaroſſam Imperatorem & Conradum comitem Palatinum Rheni. Barbaroſſa genuit Henricum ſextum, qui ducta unica filia regis Siciliæ uxore, factus eſt rex utriuſq; Siciliæ, Romanorū rex & dux Sueuiæ. Succeſsit ei Fridericus 2. filius eius, Imperator, rex Siciliæ &c.

Poſteriores duces Sueuiæ.

Fridericus à Staufen.

- Fridericus à Staufen
  - Conradus Rom. rex
    - Henricus, Fridericus } Sine liberis.
  - Fridericus dux
    - Fridericus Barbaroſſa
      - Fridericus
      - Henricus 6.
        - Fridericus 2.
          - Henricus
          - Conradus rex Rom.
            - Conradinus dux ult.
          - Fridericus
          - Manfredus
          - Entius
      - Otto comes Burgundiæ
      - Conradus
      - Philippus
    - Cōradus com. Palatinus

Fridericus ſecundus genuit Fridericum, qui factus fuit rex Antiochiæ, Manfredum nothum, qui princeps fuit Tarenti, Entium regem Sardiniæ, &c. Anno 1252. Conradus rex Friderici ſecundi filius, ex Germania in Apuliam ſe recipiens, cœpit corporis ualetudine aliquantulum laborare. Manfredus enim frater eius nothus, ambitione ductus regnandi adauxit infirmitatem, medicis multa promittens, ut in clyſtere uenenum ponerent: ex qua re ille de medio ſublatus eſt, teſtamentum antea condens in quo hæredem inſtituit Conradinum. Mortuo autem Conrado, & filio eius Conradino adulto, hæc & nonnulla alia conquerens Conradinus, ſubintulit ſe armis aduerſum Carolum certaturum. Veniensq; armata manu ingreſſus eſt Italiam. Quem cum pontifex uidiſſet tranſeuntem, dixit: Hic adoleſcens tanquam uictima ad cædem ducitur. Properans autem Romam, tanquam Imperator acceptus in Capitolium ducitur. Deinde relicta Roma, cum omni exercitu in regnum properat. Audiens autem Carolum partem Campaniæ obtinere, uenit obuiam Carolo. Sed cum uideret tantum uim eius, ipſe & Fridericus dux Auſtriæ, adoleſcentes ambo, ſigna ſua conſulto relinquentes, receſſerunt. Et illico uictoria plena potitus eſt Carolus. Tunc Conradinum inter cadauera diu quæſitum & non inuentum, Carolus ſumma diligentia perquiri fecit quaqua uerſum. Conradinus tectus cuculla Romam peruenit, ac inde Aſturam incognitus petijt, eo conſilio ut Piſas nauigaret, ſed proditus eſt à piſcatore. Cum enim pecuniam non haberet, anulum manu extractum illi pignus dedit. At piſcator anulum quibuſdam oſtendit de ualore interrogans: qui permoti unde haberet anulum, reſpondit adoleſcentis eſſe liberali forma, habitu autem ſordido. Illi itaque Conradinum ſuſpicantes eſſe, adoleſcentes capiunt & ad Carolum octaua die poſt prælium ducunt. Qui gaudens eos mox carceri mancipat. Deinde Neapolim duci fecit, & poſt multas oſtentationes ad pompam, Conradinum unà cum Friderico decapitari iuſsit. Cuſpinianus paulò aliter deſcribit hanc hiſtoriam. Vide ſuprà ſub titulo Conradi 28. Romanorum regis. Sic Conradinum regem illuſtrem ex antiqua Imperatoria proſapia propagatum, regna paterna repetentem, non in prælio, quod iam peractum erat, ſed longè poſt interceptum, inermem, poſt diuturnum carcerem, contra omne ius belli, contra conſuetudinem quæ neminem regem quem armis cepiſſet uita priuaret immaniter uita & regno ſpoliauit anno 1267.

Conradinus proditur.

cum quo inclyta ducalis Sueuorum dignitas ab aula receſsit. Sed hoc habet omnis rerum mortalium fortuna, ut cum ad ſummum peruenerit, intelligamus prope exitum eſſe. Interfecto itaque Conradino, nullus poſt eum dux cum titulo ducatus Sueuiæ uenit in Sueuiam, etiamſi Rudolfus ab Habſpurg & filius eius atq; nepos Lupoldus ſibi uſurparint hunc titulum, ob id quòd Rudolfus haberet uxorem Annam filiam Alberti comitis ab Hohenberg, factusq; Romanorum rex, fecit filium ſuum Rudolfum ducem Sueuiæ, & dedit illi uxorem filiam Ottocari regis Bohemiæ, quem in illo bello occiderat, unde natus fuit dux Ioannes, qui poſtea Albertum Romanorum regem patruum ſuum interfecit.

Genealogia ducum Sueuiæ à Carolo Magno uſq; ad Conradinum ultimum ducem extenſa.

Numerus adiunctus ſignat Imperatorum ſucceſsionem.

1 Carolus Magnus, eius uxor Hildegardis
- 2 Ludouicus Pius, una eius uxor Iudith filia Guelfi comitis in Altdorff. Alia Hermingardis duciſſa Saxoniæ, quę prima fuit
  - 5 Carolus Caluus rex Franciæ & Imperator
    - 6 Ludouicus Balbus rex Franciæ & Cæſar
      - Carolus Simplex
  - Ludouicus rex Germaniæ
    - 7 Carolus Craſſus Imperator & rex Franciæ atq; Sueuiæ.
    - Ludouicus rex Franciæ, Thuringiæ, Saxoniæ, Friſiæ, &c.
    - Carolomannus dux Sueuiæ, Bauariæ, Auſtriæ
      - 8 Arnolfus Imp.
  - 3 Lotharius Imp. rex Italię & Auſtraſię, unde Lotharingia nomen accepit
    - 4 Ludouicus 2. Imp. qui Saracenos percuſsit
  - Pipinus rex Aquitaniæ
- Pipinus rex Italiæ
- Carolus. Hic uicit Bauaros, Bohemos & Vandalos.

Poſt Arnolfum Imperatorem linea Caroli Magni in hunc modum extenditur.

8 Arnolfus Imp. & dux Sueuiæ atq; Bauarię, felix in bellis
- 9 Ludouicus Rom. rex pugnauit iuxta Licum contra Vngaros.
- Conradus dux Lotharingiæ & Franconiæ, etiamſi dubium ſit an fuerit filius Arnolfi. Suprà in catalogo Imperatorum ſit quoq; huius genealogiæ aliqualis deductio.
  - 10 Conradus Imp. ultimus ex familia Caroli Magni. Sunt qui putant eum filium fuiſſe regis Ludouici noni, alij uerò dicūt eum nepotem fuiſſe Ludouici ex ſorore.
- Leutgardis quam duxit uxorem Otto dux Saxoniæ
  - 11 Henricus primus, dictus auceps, dux Saxoniæ & Rom. rex, de ſanguine Caroli M. à matre ſcilicet.
- Eberhardus dux Franconiæ

Memorati

Memorati Imperatores, reges & duces habuerunt ſub ſe Sueuiæ ducatum.

Henricus auceps
- Henricus dux Bauariæ
  - Heduuigis nupta Burchardo duci Sueuiæ
  - Henricus dictus Hetzel, dux Bauariæ
    - 15 Henricus Imp. ſanctus dux Bauariæ
- 12 Otto primus Imp. uxor eius prima Egitha filia regis Angliæ. Altera Adelheidis relicta Lotharij regis Italiæ, mater Ottonis ſecundi. Mortuus eſt Otto primus anno 974.
  - Leutgardis uxor Conradi ducis Franconiæ, ac deinde nupta Ottoni Lotharingoi
    - 16 Conradus dux Sueuiæ & Franconiæ, nepos Leutgardis & Conradi, fit Imp. anno 1025.
      - 17 Henricus 3. Imperator, moritur anno 1056.
  - Ludolfus dux Sueuiæ
    - Otto dux Sueuiæ, mortuus ſine hærede anno 982.
      - Gregorius papa quintus
  - 13 Otto 2. ſanguinolentus dictus, quòd tot Saracenos interfecit
    - 14 Otto tertius factus Imperator anno 984. mortuus in obſidione Romana non ſine ſuſpitione ueneni.
- Bruno epiſcopus Colonienſis

Ludolfus Ottonis primi filius duxit uxorem Idam filiam Hermanni ducis Sueuorum, cui ſocer etiam tradidit ducatum, factusq; eſt marchio Auſtriæ. Habitauit hic dux Hermannus in Duellio caſtro, uulgò *Tuuiel*, ſito in Hegoia. Ludolfo ſucceſsit Burchardus ſecundus, qui duxit uxorem Heduuigim neptem Ottonis primi. Poſt hunc autem præfuit Sueuiæ Henricus dux Saxoniæ, idq; (ut putant) nomine tutoris, præſertim quũ illum ſubſecutus ſit Otto filius Ludolfi. Ottoni ſucceſsit dux Conradus, eoq; mortuo anno 997. ſubſtitutum eſt in locum eius Hermannus ſecundus, qui habuit uxorem filiam Conradi regis Burgundiæ, cui ſucceſsit filius eius Hermannus. Anno 1042. Otto Palatinus de genere ducis Hermanni, factus eſt per Henricum tertium dux Sueuiæ. An is fuerat Otto dux de Schuuinfurt aut alius, perſpectum non habeo. Anno 1048. factus eſt Rudolfus filius Cunonis comitis de Rhinfelden, dux in Sueuia per Henricum Imperatorem. Qui quum contra Henricum quartum electus eſſet in regem Rom. perijt anno 1080. in bello. Tunc gener eius Bertholdus dux Zæringenſis uoluit ſibi iure uxoris ſuæ uendicare ducatum, ſèd prohibitus fuit per Imperatorem, qui filiam ſuam dederat uxorem Frederico à Staufen, illumq; creauerat in ducẽ Sueuiæ anno 1080. Fuit huius uxor de ſanguine Caroli Magni, licet per fœmineum ſexum, ut patet intuenti genealogiam hic & ſupra poſitam. *Tuuiel arx.*

17 Henricus tertius
- 18 Henricus quartus
  - 19 Henricus quintus
  - Agnes uxor Friderici à Staufen ducis Sueuiæ
    - Fridericus monoculus dux Sueuiæ
      - Conradus factus comes Palatinus Rheni
      - 21 Fridericus Barbaroſſa electus Imp. anno 1152.
    - 22 Conradus, factus rex Rom. poſt Lotharium anno 1140.
      - Henricus
      - Fridericus
        - Sine hærede

Fridericus primus huius nominis Imperator, habuit matrem comitiſſam de Zuuelbrucken, alij uerò ſcribunt matrem eius appellatam Iuditham, natam ex Gueiforum familia, uxor autem eius fuit Beatrix filia Reginaldi comitis Biſontini, ex qua ſuſtulit multos liberos, inter quos Henricus factus eſt Imperator ſextus huius nominis, dux Sueuię & Apuliæ, atq; utriuſq; Siciliæ rex.

- Fridericus Barbaroſſa Imperator
  - Otto dux Sueuiæ & comes Burgundiæ
  - Fridericus. Hic in obſidione Aconenſi perijt
  - Henricus 6. Imp. & rex Siciliæ
    - Fridericus 2. dux Sueuiæ, rex utriuſque Siciliæ & Ieruſalem, Imperator
      - Henricus dux Sueuiæ & rex Germaniæ, mortuus in carcere anno 1231.
      - Conradus tertius dux Sueuiæ, rex Siciliæ & Ieruſalem, rex Rom. ueneno à fratre Manfredo interemptus
        - Conradinus dux ult. Sueuiæ.
      - Manfredus filius nothus, interfecto fratre poſſedit regnum Siciliæ 13. annis
  - Philip. dux Sueuiæ, electus Imp. anno 1198. interfectus ab Ottone de Vuitelſpach
  - Conradus dux Sueuiæ & Franconiæ, profectus contra Bertholdum ducem Zæringenſem prope Durlach in ſylua Lufshart, ob adulterium ſuis interfectus.

NIGRA SYLVA, OLIM PARS HERCINIAE ſyluæ. Cap. CCCXII.

SVnt qui Nigram ſyluã uolunt eſſe caput Herciniæ ſyluæ, id quod Hercingen pagus prope oppidũ Vualdſee indicat. Vnde Strabo lib. 4. Iſtri inquit, fontes iuxta Sueuos & Herciniam ſyluam ſunt. Et in 7. lib. inquit: Hercinia ſylua proceris eſt arboribus, cui quidem Iſtri fontes ac Rheni proximi ſunt, inter utrunq; lacus & effuſæ de Rheno paludes. Et poſt pauca: Hercinia ſylua magis quàm Iſtri fontes in auſtrũ uergit, adeò ut è Gallia in Herciniã tendenti prius lacũ tranſire opus ſit, deinde Iſtrum, poſtea per faciliora loca, montanasq; planicies ad Herciniam ſyluã ſunt acceſſus. Tiberius à lacu unius diei progreſſus iter, Iſtri fontes aſpexit. Ab eo Rhętij paululum abſunt. Quando hic dicitur Herciniam ſyluã magis uergere in Auſtrum quàm fontes Iſtri, uidet legendum, magis in Boream, quum primũ lacus inferior ſit trajciendus, deinde Danubius, & poſtea planicies montanæ ad ſyluã perducant. Eſt aũt Nigra ſylua pinifera & obſcura, proceris frequens arboribus: habet altiſsimos montes qui ab occaſu terminantur ad Briſgoiam, ad ortum autem

Fontes Danubij.

autem ſenſim in planiciem rediguntur ſicut & ad ſeptentrionem. Habitatur undiq; exceptis quibuſdam uaſtiſsimis iugis montium. Habet etiam in diuerſis locis diuerſa nomina. Nam ultra Baſileam & Friburgum uocatur Nigra ſylua & olim Orcinia ſylua, prope Pfortzheim uerò appellatur *Hagenſchieß*, & prope Heidelbergam *Ottenuuald*, id eſt, Ottonis ſylua, & in quibuſdam alijs locis Alpes. Terra eius amara eſt, & niſi exuſta in locis plurimis ſemina perdit. Fructiferas arbores & domeſticas niſi in conuallibus ægrè producit, ſed paſcua habet uberrima multaq; pecora. Vnde ruſticos habet diuites, ut pleriq; 12. uacas per hyemem enutriant, multoſq; boues ſaginent, quorum carnes meliores eſſe dicuntur carnibus boum Vngaricorum, Bohemicorum & Suitenſium: Multi etiam incolæ uictitant ligno & reſina. In uallibus fontes & riui uberes circumiacentia loca irrigantes, & præter piſces quos ferunt eximios, aliam commoditatem afferunt hominibus. Arbor enim pinus pro ſua proceritate ad ædificandum multum eſt idonea, quam ſcindunt in uarios uſus, ceu rates colligant, amnibus imponunt & in Danubium aut Rhenum auehunt, & ex hoc quęſtum faciunt. Sunt & in ſylua hac fontes aquæ calidæ. Hinc ſurgunt duo balnea famoſa, in oppido Baden illuſtri, unde marchiones Badenſes nomen trahunt, unum: alterum in oppido Vuildbaden, quod naturale dicitur, longe lateq; notum.

Pini in Nigra ſylua.

Thermæ in Nigra ſylua.

Non deſunt huic ſyluæ argenti uenæ aut fontes ſalis. Nonnulla habet oppida: uicos plurimos, & per gyrum ſunt urbes, arces, uici & pagi decorantes, unde ſylua hæc alioquin triſtis & aſpera ex his pręcommodis, habitantibus non eſt iniucunda. Vbi terra eſt horridior, illic eſt ſaxoſa & frigida, in multis locis aquæ penuria eſt, ubique tamen habitatur. Incolæ multa ui exigunt à gleba frumentum, cum terra adeò ſaxoſa ſit, ut nonnunquam octo aut nouem iuga boum aratrum uix bene trahant unum. Et quod mirum uidetur, cum aliæ gentes ex agris ſaxa & lapillos ejiciant ueluti impedimenta frugum, hi ubertatis cauſa conſeruant. Auena eius terræ optima eſt. Bona pars huius ſyluæ noſtro æuo exterminata eſt, & inhabitationem humanam redacta. Habent cultores optimas oues, uenationes, piſces, aues & uarios arboreos fructus. Habent autem uarios quibus parent dominos. Quidam enim agnoſcunt principes Auſtriæ, alij marchiones Badenſes, tertij alios habent dominos, puta comites, nobiles & alios prælatos.

Abundat hæc ſylua tot oppidis, arcibus, uicis & monaſterijs, ut quis mirari poſsit, unde in uaſta ſolitudine multitudo tanta commodo uiuere queat. Habet autem præcipua loca, Furſtenberg, Huſingen, Villingen, Rotuuilam, Horb, Vuolfach, S. Blaſium, Alperſpach, monaſterium omnium ſanctorũ, S. Georgium, S. Petrum, Hornberg &c. aliaq; multa celebria loca, præter infinitos uicos & uillas, ut mirũ uideri poſsit, tot homines in aſperis illis & horridis montibus poſſe uictitare. At Deus nouit quomodo omnibus locis proſpiciat. Inuenies in hac ſylua uillas quaſdam, quarum habitatores ſolis pecoribus uiuunt & collectione reſinæ ſtillantis ex arboribus abiegnis. Vidi prope monaſterium Kniebiſs & iuxta originem amnis Hurgi, homines huic ferè ſoli labori intentos, ut deglubant defluentes ex arboribus guttas, iuxta ignem reſoluant atq; in torcularibus exprimant, colligantq; annuatim ducẽta centenaria reſinæ, uendant Argentinæ & emant quæ apud ſe non habent. Retulerunt mihi quoq; accolæ amnis Kintzgi, ſe annuatim aliquot millia aureorum colligere ex proceris arboribus ædificijs aptis, quas per memoratum fluuium in Rhenum deducunt, ac inde uictum ſuum quærunt. Idem faciunt Gerſpachenſes,

Oppida Nigræ ſyluæ.

Reſinæ collectio.

Murgum fluuium uehiculi loco uſurpantes, & Pfortzenſes per Entium fluuium primum in Neccarum, ac deinde in Rhenum rates deducentes. Sic qui iuxta Danubium habitant, imponunt rates ſuas illi fluuio & deturbant uerſus Vlmam. Nec ullum aliud negocium exercetur in Danubio ab origine eius uſque ad Vlmam itinere 10. milliariorum, niſi quòd lignis abducendis & piſcationibus intendunt. Ab Vlma uerò deinceps frequentior eſt Danubij uſus & nauigatio.

Amnes ex Nigra ſylua promanantes.

Extrudunt montana Nigræ ſyluæ infinitos penè amnes. Haud procul à Rotuuila oriuntur Neccarus & Danubius. Danubius petat rectà ortum, percurrensꝙ Bauariam, Auſtriam, Vngariã & alias regiones, haurit 60. inſignes amnes priuſquam ſeptem oſtijs in mare Ponticum ingreditur. Appellarunt ueteres montem ex quo Danubius ſcaturit Abnobiam: de quo ſuprà etiam nonnihil dixi.

Neccarus.

At Neccarus quem ueteres Nicrum uocant, haud longe à fontibus Iſtri ortus, & mox in agrum Rotuuilenſium uerſus ſeptentrionem delatus decurrit, inferiorem Sueuiam in duas ſecans partes, ac itinere fermè quinꝙ dierum auctus riuis pluribus, præfertim Entzio, Kochero & Iaxto inter Spiram & Vuormaciam in Rhenum exoneratur.

Heidelberga.

Oppida Nigræ ſyluæ.

Oppida illuſtriora iuxta ripas ſunt, Horb, Rotenburgum, Thubinga, Eſslinga, Stutgardia, Hailprunna, Vuimpina, Heidelberga: ſupra quod oppidum arx fortis ac nobilis, ædificia habens regia magnificentia digna, ſedes eſt comiti Palatino Rheni, archidapifero ſacri imperij, ubi & ſtudium floret generale. Kintzgus, Renchus & Nurgus fluuij deferuntur à Nigra ſylua ad occidentem recipiunturꝙ à Rheno. Diximus iam ſuprà Nigram ſyluam ſecundum diuerſas eius partes multos habere dominos, nempe duces Auſtriæ, Marchiones Badenſes, principem Vuirtenbergẽſem, cuius ſunt Dornſtetten, Schiltach, Haiterbach, Nagelt, Vuildperg, Kaluu, Bulach, Zabelſtein, Vuildbad, Neuburg &c. Rotuuila eſt ſub imperio, Oberndorff oppidum eſt comitum à Zimbern, Horb, Schemperg, & Bintzdorff ſunt comitum ab Hohenberg, Eltzach oppidum eſt nobilium à Rechberg, Gerſpach partim eſt Marchionis & partim comitum ab Eberſtein, Stulingen oppidum & caſtrum comitum è Lupffen, Löffingen & Neuuſtatt comitum à Furſtenberg, ſicut & Vuolfach, Hauſen & Haslach tria oppida ipſorum ſunt.

VALLIS DANVBIANA. Cap. CCCXIII.

DAnubij uallis excurrit à fontibus Iſtri uſꝙ ad Vlmam, eſtꝙ plurimis oppidis, uillis, caſtris & monaſterijs exculta, quorum habitatores in nulla re deficiunt quæ ad uictum eſt neceſſaria. Nam habent frumentum, auenam, piſces, aues, uenationes, poma, paſcua, agros, ligna &c. Solo uino carent.

Fons Danubij.

In uilla Thun Eſchingen oritur Danubius, ubi & caſtrum in plano iuxta Danubium ſitum inuenitur, eſtꝙ comitum à Furſtenberg. Hic ad ſpacium unius milliarij germanici eſt oppidum Geiſingen, cum arce Vuartenberg in monte ſita, cuius dominus eſt quoꝙ comes Furſtenbergenſis. Sequitur deinde oppidum & caſtrum Möringen, ac deinde Mulheim oppidum & caſtrum, item Fridingen oppidum, & Tutlingen oppidum & arx principum Vuirtenbergenſium, Laitz, Vntkofen, Hedingen monaſterium, Simringẽ oppidum & caſtrum, Scher oppidum & caſtrum, Mengen oppidum, Riedlingen oppidum, Sulgen & Munderkingen oppida, Buſch, de quibus omnibus ſuprà feci mentionẽ. Ehingen ciuitas, unà cum nobiliũ uirginum cœnobio, à diui Vlrici maioribus initiato. Schelcklingen oppidum & caſtrum, Marckthal monaſterium ordin. Præmonſt. ubi maximi cancri inueniuntur. Fundatores eius fuêre Hugo Palatinus Tubingenſis, cum Eliſabetha coniuge anno 1171. Sequitur deinde Vlma præclara ciuitas, quam Danubius quoꝙ alluit, Lipheim oppidum quod eſt Vlmenſium. Laugingen oppidum & caſtrum, principum Bauariæ. Hic uno & eodem tempore fuit doctiſsimus uir quem tunc habuit Germania, nempe

Albertus magnus.

Albertus magnus qui fuit ibi natus, uenuſtiſsima mulier & maximus equus. Sequitur iuxta Danubium Gundelfingen oppidum & caſtrum, Hohenſtetten oppidum & caſtrum, quorum domini ſunt principes Bauariæ. Item Dillingen oppidum & caſtrum, epiſcopi Auguſtani, quod Hartmannus comes ultimus Dillingenſis, tradit epiſcopatui Auguſtano. Vuerd ciuitas imperialis, ubi optimi conficiuntur caſei cruce ſignati.

MONASTERIA IN NIGRA SYLVA. S. *Blaſius.* *Cap.* CCCXIIII.

FVit hoc monaſterium primo fundatum ſub Ottone primo. Erat enim tunc Baro quidam de Seldenbeuren, qui bellis plurimum occupatus, uice quadam amiſit manum. Tunc pœnitentia ductus, egreſſus mundum, contulit ſe ad quoddam heremitorium ſitum ad Albim fluuiũ, qui quatuor milliaribus ſupra Baſileam miſcetur Rheno, deditq́; fratribus omnia ſua bona & minorem iuriſdictionem. Obtinuit deinde priuilegium imperiale ab Ottone magno anno 963. ſignatum manu Imperatoris, atque datum Veronæ, quod poſtea fuit confirmatum per Henricum ſecundum anno 1047. & per Henricum quartum anno 1065. in ciuitate Baſilienſi, atque per Lotharium tertium anno 1126. Barones uero Maltho de Vualdeck & Burchardus de Eyſtet dederunt huic monaſterio uillas Schõnauu & Dottnauu, ubi hodie eſt argentifodina.

HERREN ALB. *Cap.* CCCXV.

HOc monaſterium uulgo Herren Alb, latinè Albis dominorum, fundatum in uenio anno 1148. à comitibus ab Eberſtein. Eſt ord. Ciſtercienſ. ſitum inter oppidum Baden & Pfortheim.

SANCTVS GEORGIVS. *Cap.* CCCXVI.

Barones à Degernouu hoc monaſteriũ ordinis ſancti Benedicti fundaſſe memorantur.

HIRSAVV. *Cap.* CCCXVII.

COmites à Kalẽu, præſertim Erlafridus, fundauerunt anno Chriſti 838. monaſterium ſancti Aurelij ord. diui Benedicti, quod uulgo Hirſouu appellatur. Fuit in ea circa annum Chriſti 1080. abbas ſingulari eruditione præditus, Vuilhelmus nomine, qui monaſterium iſtud reſtaurauit & monachos in diſciplina reformauit. Idem quoque dicitur extruxiſſe multa alia monaſteria, duo ſcilicet in Nigra ſylua, ad ſanctum Georgium & ad ſanctum Gregorium, item Duplicem aquam, uulgo Zuueifalten iuxta Danubium. Vnum quoq; in diocœſi Herbipolenſi in oppido Chamberg. Idem reformauit duo monaſteria Schaffhauſen atque Petershauſen, iuxta Rhenum ſita.

SANCTVS PETRVS. *Cap.* CCCXVIII.

VT ſupra quoq; memorauimus, fuit hoc monaſterium ordinis ſancti Benedicti fundatum per duces Zęringenſes, nempe per Bertholdum qui in ſua ditione & terra illud conſtruxit, & frater eius Gebhardus epiſcopus Conſtantienſis conſecrauit ipſum anno Chriſti 1091. Iacet in Nigra ſylua, diſtans à Friburgo tribus ferè milliaribus, fuitq́; locus ſepulturæ ducum Zæringenſium.

REICHENBACH. *Cap.* CCCXIX.

NOn longe à fonte Murgi fluuij, ſitum eſt monaſterium Reichenbachenſe inter arbores piniferas in ſqualido loco, fundatum à barone quodam Sygburgenſi & ſubiectum monaſterio Hirſouuenſi. De monaſterijs ſancti Truperti & omnium ſanctorum ſuprà diximus.

ALPERSPACH. *Cap.* CCCXX.

FVndatores huius monaſterij fuiſſe dicuntur comites à Sultz, Albertus à Zollern & barones de Hauſen.

MONASTERIA MONIALIVM IN NIGRA *ſylua.* *Cap.* CCCXXI.

ALbis dominarum, uulgo Frauuen Alb, habuit fundatores comites ab Eberſtein. *Frauuen Alb.* Fridenuuiler uerò fundauerunt comites à Furſtenberg, et Beuren marchiones Badenſes. Oberndorff uerò inſtituerunt duces à Teck & Vuyckten Geroltzenſes. Vuildberg fundauerunt comites Hohenbergenſes &c.

FVRSTEN-

FVRSTENBERG. Cap. CCCXXII.

Abnobij montes. OPpidum iſtud unà cum caſtro ſitum eſt in monte ſublimi in landgrauiatu Borenſi. Montana enim quæ ueteres Abnobia appellauerunt, noſtris temporibus Bor uocantur. Eſt regio hyemalis & frigida, atq; ob id dura hominum habitatio. Qui montem incolunt coguntur omnia, etiam ligna & aquam, per aſinos in ſublime portare. Comites qui hinc titulum & denominationem ſuam retulerunt non habent ibi curiam *Mōs Sanctus.* ſuam, ſed in monte Sancto prope Vberlingam habitant, habentq; latiſsimam in regione illa ditionem, plurima oppida, arces et uillas. Tractus Rheni iuxta Schafhauſium miniſtrat habitatoribus illis montanis uinum optimum. In Nydingen uilla iuxta Danubium: eſt monaſterium monialium, ubi comites Furſtenbergenſes ſuam habent ſepulturam. Hufingen pulchrum oppidum non multum ab ortu Danubij diſtans, eſt nobilium Schilenbergenſium. Et caſtrum montanum Vuartenberg, quod aliquando proprios habuit nobiles, hodie eſt comitum Furſtenbergenſium. Habet autem ditio horum comitum, ſicut & tota Nigra ſylua, uiros bellicoſos & robuſticos agreſtiori ſcilicet cibo ſolidiora & proceriora generante corpora.

HOHENBERG. Cap. CCCXXIII.

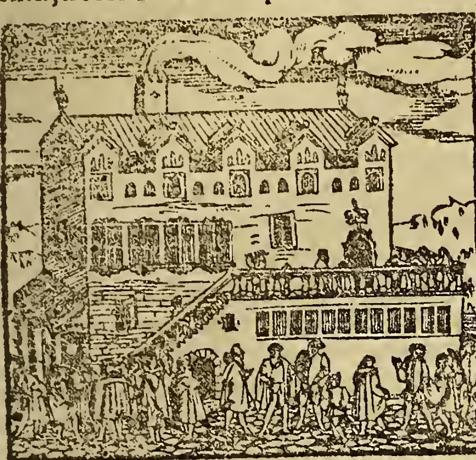
ARx iſta montana uno milliario à Rotuuila diſtans, caput olim fuit comitatus Hohenbergenſis, iuſſu Sigiſmundi Imperatoris à Rotuuilenſibus deſtructa, ſicut & arx Lupferberg. Ditio quæ adiacet huic arci appellatur ſuperior ditio, quæ autem adia*Horb oppidum.* cet Neccaro, uocatur dominium inferius, habentq; duæ ditiones præfectos. Inferior ditio habet inſignia quædam loca, ut ſunt Horb elegans oppidum, à Rudolpho comite Hohenbergenſi conditum Rotenburg & Ehingen, duo oppida trans & citra Neccarum poſita. Collegium Ehingenſe fundatum fuit à comitibus Hohenbergenſibus. Habet præterea comitatus iſte & alia multa loca, ut ſunt Bintzdorff oppidum, Kirchberg cœnobium monialium, Schemberg oppidum ſub arce Hohenbergenſi, Fridingen oppidum iuxta Danubium, &c. Iuxta oppidum Nagolt monaſterium monialium, in quo ſepultus iacet ultimus comes Hohenbergenſis, Sigiſmundus nomine. Nam Nagolt & Vuildberg, quæ hodie ſunt ducis Vuirtenbergenſis, fuerunt olim comitum Hohenbergenſium ſicut & Haierloch & Oberndorff. Comes Rudolfus ab Hohenberg uendidit anno domini 1371. dominium de Hohenberg ducibus Auſtriæ, ob id quod non erat ei filius, deinde propter uxorem & filiam eius à quibus magnam iniuriam fuerat paſſus: tertiò quòd conſanguinei ſui, patrui ſcilicet, fraudulenter & nulla cogente neceſsitate, alienigenis patrimonium ſuum uendiderant.

ROTVVILA. Cap. CCCXXIIII.

CIuitas iſta imperialis ab initio ſuæ conſtructionis quater mutauit ſedem. Primum enim conſtructa fuerat ultra Neccarum, ſed paſſa multa damna à torrente Preim, tranſlata fuit ad alteram ripam Neccari, qui locus hodie appellatur antiqua ciuitas. Id factum quidam putant eo tempore, quo Romani ſtrauerant Cimbros & reliquiæ eorum hunc locum occupauerunt, educti ſcilicet per Germanos ſuperiores, qui illis adhæſerant, ex Italia. Vnde & Ptolemæus iuxta lacum Venetum ponit Taxgætium oppidum, *Rotuuila quaſi cohortium uilla.* per quod quidam Rotuuilam intelligunt, quaſi Rotuuila. Sonat autem Rott germanicè, cateruam uel cohortem latinè. Taxgætium etiam græcè, ſignificat cohortium manſionem: Deinde ob conflagrationem ciuitas iſta antiqua fuit in æditiori loco poſita, habuitq; eum ſitum tunc quando Conradus tertius dux Sueuiæ electus fuerat ad imperium, qui & imperiale conſiſtorium in hac ciuitate conſtituit, idq; hac occaſione. Electi duo reges in diſcordia, Lotharius Saxo & Conradus, fuit Lotharius multo fortior Conrado, etiamſi Conradus plura habuerit uota. Perſequens ergo Saxo Conradum, coëgit illum fugere ad Henricum comitem Hohenbergenſem in arcem eius, cui quoque conqueſtus Conradus, quàm iniquè Lotharius ageret contra ſe, conſilium ſimul & auxilium eius implorauit. Timens autem comes ne & ipſe periclitaretur propter receptum Conradum, ſuaſit illi, ut Rotuuilam, quæ in arce Hohenbergenſi uidere poteſt, reciperet, ſalutemq; ſuam ciuibus illius urbis committeret, qui proculdubio ſe & totam ciuitatem expoſituri eſſent pro ſalute eius. Nam ſciebat comes quàm integer eſſet populus ille, quàm fortis & intrepidus. Rex obſequens conſilio comitis magna fiducia confugit

ad ciues & in neceſsitate tanta illorum implorauit auxilium. Ciues æquam eius petitionem aduertentes, promiſerunt illi auxilium dederuntq́ refugij locum. Audiens autem Lotharius æmulum receptum à Rotuuilenſibus, admoto exercitu, integro ferè anno obſidione cinxit ciuitatem, deficienteq́ in urbe alimonia, ciues ſubitò erumpentes, abſtulerunt Lothario commeatum qui iam recens erat allatus. Quod Lotharius uidens, ſoluta obſidione diſceſsit, & paulo pòſt facta eſt concordia tali conditione, ut Conradus liberè permitteret imperare Lotharium quo ad ille uiueret, ipſe autem poſt Lotharij mortem regni habenas ſuſciperet, quod & factum eſt. Lotharius enim non diu ſuperuiuens, reliquit Conrado imperium. Tunc Conradus memor beneficiorum Rotuuilenſium, uolens illis compenſationem facere, inſtituit apud eos iudicium aulicum ſiue conſiſtorium imperiale, in quo duodecim aſſeſſores ex militari ſeu equeſtri dignitate eſſent, iudex autem eſſet comes Sultzenſis, cui ſicut & toti eius poſteritati pro feudo hoc officium conceſsit. Quod ſi ex equeſtri ordine non omnes aſſeſſores haberi poſſent, dedit ciuibus hoc priuilegium, ut ex ſe reliquos ſufficerent. Eſt ciuitas iſta Rotuuilenſis bene munita, ſita in ædito loco, habẽs foſſas amplíſsimas atq́ profundiſſimas, ſpinis & perplexis dumetis obductas. Cumq́ ſuperioribus annis multas moleſtias & præſſuras ſuſtineret ab Eberhardo duce Vuirtenbergenſi, coacta fuit inire fœdus cũ Heluetijs: quod fœdus poſtea anno Chriſti 1519. renouantes perpetuo obſeruandum firmauerũt.

Rotuuila oppugnatur.

VILLINGEN. *Cap.* CCCXXV.

Ciuitas iſta ad amnem Brigum ſita, à duce quodam Zęringenſi dicitur primum extructa, & poſt extinctum illud Zęringenſium genus uenit ad obedientiam comitum Furſtenburgenſium & poſtea principibus Auſtriæ fuit ſicut & hodie eſt ſubiecta. Accepit nomen à Villa, quia primum fuit uilla & poſtea creuit in ciuitatem. Dominus Georgius Pictorius medicus, ibi natus, putat inde nomẽ ei inditũ, quòd ſic quaſi mater multorũ circumiacentium locorum deſinentium in ingen, ut ſunt, Hufingen, Giſingen, Tutlingen, Schuueiningen, Eſingen, Lupferdingen &c. Alij uerò aiunt uocabulum Villingen deſumptum à uiro quodam Vuilling nomine, qui primus ibi monetam cudit, cuiusq́ monetandi cuſpidem adhuc habẽt. Habent incolæ ſalubrem aërem, alluunturquę omnes plateæ riuulis pertranſeuntibus. Forum eſt in meditullio ciuitatis, unde quatuor rectæ plateæ ad quatuor uergunt portas, ut ſtãs in foro oculorum aciem per omnes portas tranſmittere poſsit. Omnia in hoc oppido haberi poſſunt in mediocri precio, panis, caro, piſces, caro ferina &c. Vinum ex Briſgoia per aſperos montes adducitur: Nulla ibi tolleratur auis quæ piſcibus inſidiatur, præſertim ardea, mergus & quædam ſpecies anatum. Et qui unam talium auium capit, illi datur ſolidus Vuillingenſis, relinquiturq́ captori, abſciſo tamen prius crure. Habet hæc ciuitas aquam ſalubrem ſulphure & alumine tinctam, quę in balneantibus reſtaurat feſſa membra. Extergit enim languidos neruos, roborat ſtomachum & iuuat digeſtiuam.

ZIMBERN. *Cap.* CCCXXVI.

Familia antiquorum baronum à Zimbern, qui noſtro æuo ad comitatus gradum aſcenderunt, originem putantur duxiſſe à Cimbris, populis ſeptentrionalibus, qui aliquot annis ante Chriſti natiuitatem propter aquarum inundationem coacti fuerunt excedere patria ſua & alias quærere ſedes, id quod ſuprà multis explicuimus uerbis. Nam quum Cimbri in magna multitudine egreſsi fuiſſent, & Romanos pro aliqua regione inhabitanda & ſibi concedenda ſalutaſſent, illi autem petitionẽ abnuiſſent, uentumquè fuiſſet ad horrendum bellum, & utrinque multa millia interijſſent, reliquiæ

Cimbrorum

Cimbrorum egreſſę Italiam, apud Germanos, qui eos comitati fuerant, ſedem fixerunt, conſtruentes caſtra & caſtella. Et quanquam ex his efficaciter probari nequeat, Barones Zimbrenſes à dictis Cimbris deſcendiſſe, quum de tantis antiquitatibus certi nihil haberi poſsit, & ueteres in hiſtorijs conſcribendis negligentiores fuerint, neceſſe eſt ut uerisimilibus coniecturis utamur, non obſtante quod quidam diuerſum ſentiant. Hoc certum eſt, Cimbros qui in ultima pugna cum Romanis facta, ſuperfuerunt conſediſſe in Germania (id quod quidam teſtantur hiſtorici) & reliquiſſe nominis ſui aliquod iudicium. Quod quum alibi non niſi in Nigra ſylua comperiatur, licet hinc conijcere, Barones Cimbrenſes originem ſumpſiſſe à Cimbris, maximè quum in eo loco adhuc tot extent uici & caſtra, quæ nobis ſuis nominibus in memoriam reducant Cimbrorum manſionem; ut ſunt Herren Zimbern, qui locus olim tempore Ottonis tertij uocatus fuit Anciazimbern. Item Vualdzimbern, quod modo uocant Spitalszimbern. Et Marſchalckenzimbern, Heiligenzimbern, Rotenzimbern, Zimbern in foramine. En quot Zimbern in modico terræ ſpacio, uetuſtatis monumenta, adhuc ſuperſunt. Inueniuntur & in alijs Germaniæ locis uici qui Zimbern appellantur, ut in Habergoia, in Rhætia Norlingenſi, in Franconia, & iuxta fluuium Lyn, at nullibi inuenies tot Zimbern ut in dominio comitum Zimbrenſium. Nec obſtat quòd ueteres Cimbri cum c, loca autem Nigræ ſyluæ cum z, hodie ſcribuntur, quum in annalibus monaſteriorum Sancti Georgij, Augiæ & Alperſpachij, ubi memorati barones Zimbrenſes ſepulti inueniuntur, cum c & non cum z ſcribantur. Poſſent quoque inſignia ipſa nonnihil adſtipulari propoſito noſtro, quum & Nortuuegienſes, unde Cimbri putantur pro bona parte egreſsi, & barones Cimbrenſes pro ſigno militari utuntur Leone geſtante pedibus ſuis ſecurim haſtariam. Hæc ſuppeditauit generoſus comes Vuilhelmus Vuernherus à Zimbern, antiquitatum ſingularis amator & indagator.

Cimbri in Nigra ſylua.

Multa Zimbern.

Genealogia hodiernorum comitum Zimbrorum.

1 Adelbertus baro in Zimbern 912. Mutlieb à Kaluu

2 Georgius. Agnes comitiſſa à Helffenſtein

3 Cuno 978. Mechtildis comitiſſa Tubigenſis

4 Vuernherus 1072. Sophia comitiſſa Veringenſis

5 Mangualdus 1042. Adelheid baroniſſ. à Vuartenberg

5 Gotfridus 1042. Agnes comitiſſa à Hohenberg

6 Georgius 1082. Adelgundis baroniſſa à Hohenclingen

6 Gotfridus 1082. Eliſabetha duciſſa in Teck

7 Albertus 1134. Beatrix duciſſa Vrſlingenſis

8 Ioannes comes † in Zimbern 1179. Anna comitiſſa à Monheim

Albertus comes in Zimbern, commedator ordinis Teutonici in Krauten

Vuilhelmus baro in Zimbern. N. baroniſſa à Heydeck

† Vernhe.

10
Albertus 1255.
Agnes marchioniſſa à Hochberg

† Vuernherus Cymbrenſis 1222.
Adelheid baroniſſa in Abenſperg

Vuernherus 1255.
Anna baroniſſa à Falckenſtein

11
Vuernherus 1288.
Anna dapifera à Rordorff, Brigida baroniſſa à Gundelfingen

12
Ioan. baro 1384.
Kunigundis co-* mitiſſa à Vuerdenberg in Sargans

13
Ioannes 1441.
Verena comitiſſa à Sonnenberg

*

13
Vuernherus 1441.
Anna comitiſſa à Kirchberg

14
Ioannes Vuernherus 1483.
Margarita comitiſſa ab Oetingen

15
Ioannes Vuernherus comes 1493.
Catharina pincerna ab Erpach

15
Gotfridus comes 1495.**
Apollonia comitiſſa in Hennenberg

15
Vuilhelmus Vuernherus comes
Catharina comitiſſa à Lupffen
Amaleia lanntgrauia Leuchtenbergenſis

16
** Frobenius Chriſtophorus comes 1555.
Kunigundis comitiſſa ab Eberſtein

Anna
Leonora
Appollonia

17
Vuilhelmus 1563.
Iohanna
Kunigundis
Sibylla
Maria.

DE REGIONE VVIRTENBERGENSI, ITEM DE *principibus & ciuitatibus eius.* Cap. CCCXXVII.

HAbuit regio iſta olim multas priuatas ditiones & comitatus, inter quos numerantur comitatus Caluuenſis, Thubingenſis, Vracenſis, Vuirtenbergenſis, Zabergoienſis, Kreichgoienſis, Helfenſteinenſis, Zollerenſis, Achellenſis, Teckenſis, Nifenſis, Herrenbergenſis, Grieningenſis, Veringenſis, Aſpergenſis &c. quorum ferè omnium ſucceſsio per mortem deleta eſt, quidam uenditi, aut iure belli in aliam tranſlati ditionem, tandemq; ad hoc uentum, ut tot dominia in unum comitatum Vuirtenbergenſem confluxerint cum quibuſdam ciuitatibus, quas poſt abolitionem ducatus Sueuici, comites ſibi uſurpauerunt. Fuit etiam in hac regione ducatus Teckenſis, item Vrſslingenſis & Schiltachenſis, quibus locis principes præſederunt. Ex tot itaque dominijs in unum conflatis comes Vuirtenbergenſis tumefactus, Henrico ſeptimo qui anno Chriſti milleſimo trecenteſimo octauo ad imperium fuit electus, auſus fuit rebellare. Sed quàm feliciter id ſibi ceſſerit paulò pòſt fuit expertus. Interim enim quo Imperator in Italiam conceſsit, Conradus à Vuinſperg uice rex ſeu uicarius Cæſaris, inuadens comitem Eberhardum, exuit eum omni potentia bellica, occupauitque omnia munitiora eius loca, ita ut ex 80. oppidis & caſtris comiti uix tria reſidua manerent. Deinde captus comes ab Heſſo & marchione, quinto annis uſq; ad mortem Imperatoris in uinculis fuit retentus. Fuit autem anno Chriſti milleſimo trecenteſimo decimotertio Imperatori in Italia in ſacramento uenenum porrectum &c. Docent etiam hiſtoriæ, Eberhardum comitem Vuirtenbergenſem ſub Cæſare

Vuirtenbergẽ magnus comitatus.

Cæſare Rudolfo ab Habſpurg impugnaſſe comitem Albertum ab Acheln (cuius arcis ſitus eſt iuxta oppidum Reutlingen) & comitem à Teck. Lego quoque comites ab Acheln fuiſſe anno Chriſti 937. in torneamento Meidenburgi celebrato. De comitibus uerò Vuirtenbergenſibus non inuenitur quod ante annum Chriſti 1179. ullum ui ſitarint huiuſmodi militarem ludum, ſed eo anno comparuerunt Coloniæ in torneamento ibi habito. Tecktoſagum gens putatur Nicri ripam accoluiſſe, quo loco uetuſta adhuc arx uiſitur, quæ Teckenſibus poſtea comitibus & ducibus nomen dedit. Ea Teck uulgò appellatur. Anno Chriſti 1179. fuit comes Albertus dominus in Teck. Et anno Chriſti 1311. fuit dux Vlricus dominus in Teck. Deinde anno 1360. fuit Fridericus dux Teckenſis præfectus prouincialis nomine Rudolfi quarti ducis Auſtriæ in Sueuia & Alſatia. Comites Caluuenſes fundauerunt monaſterium Hirſauuenſe potiſsimum Erlafridus anno Chriſti 838. Et poſtea anno 1038. Adelbertus Caluuenſis fundauit monaſterium Sindelfingenſe. Deficientibus autem comitibus à Kaluu, Vuirtenbergenſes comites eorum facti ſunt hæredes. Anno Chriſti 1342. comites Palatini, Thubingenſes, Gozon & Vuilhelmus impignorarunt comitibus Vuirtenbergenſibus comitatum ſuum, ſicq; duo comitatus Thubingenſis & Caluuenſis peruenerunt ad excelſos comites Vuirtenbergenſes. Anno Chriſti 1120. fuit comitatus Vuirtenbergenſis diuiſus in tria dominia. Vnus enim comes curiam ſuam habebat in Vrach, alius in Beutelſpach, & tertius in Grieningen. Poſtea ſumma imperij peruenit ad duos moderatores, unus habitauit in Stutgart, & alius in Vrach. Tertiò omnia dominia ſunt contracta in unum. Anno ſalutis 1495. rex Maximilianus conuentum Germaniæ in urbe Vuormacienſi celebrauit, in quo Eberhardum comitẽ Vuirtenbergenſem ſolenni pompa ducem creauit, tituloq; ducali, auctis armis, in Vuirtenberg & Teck propria manu inſigniuit, præſentibus totius conuentus principibus.

Comites ab Acheln.

Comites Teckenſes.

Comites Caluuenſes.

Comes Vuirtenbergenſis fit dux.

Genealogia comitum & ducum Vuirtenbergenſium.

Putant Vuirtenbergenſium comitum familiam primùm ſub Conrado ſecundo ex Italia in Germaniam ueniſſe. Nam non leguntur in hiſtorijs antiquiores comites huius generis, quàm fuerint duo fratres Conradus & Bruno, qui ambo ſub Henrico quarto uixiſſe memorantur, Bruno primùm fuit Spiræ præpoſitus in monte S. Guidonis, ac deinde poſtulatus in abbatem Hirſauuenſem. Fuit autem Conradus comes Vuirtenbergenſis anno 1100. habuitq; filium Vlricum.

- Vlricus comes
  - Vuernherus comes in Grieningen
  - Ioannes com. in Vuirtenberg
    - Hermannus aut Hartmannus
    - Eberhardus comes
      - Eberhardus obijt 1325.
        - Vlricus obijt 1344.
          - Vdalricus mortuus 1370.
            - Eberhardus ſenior * comes in monte Beligardo, mortuus anno 1419.
          - Eberhardus mortuus anno 1393.
            - Vlricus ante Vuilam occiſus
            - Eberhardus pius ſine liberis obijt 1417.

Poſt Eberhardum ſeniorem deducitur genealogia in hunc modum.

- * Eberhardus ſenior
  - Ludouicus dominus in Mimpelgard obijt anno 1454.
    - Eberhardus barbatus dux primus, mortuus anno 1496. uxor eius filia principis Mantuani.
    - Ludouicus mortuus puer
    - Mechtildis. Hanc duxit Ludouicus Heſſus auus Moderni Landgrauij Philippi
  - Vlricus captus à Palatino
    - Eberhardus dux ſecundus, obijt anno 1504.
    - Henricus comes obijt anno 1519. **
  - Sophia quam duxit uxorem dux Lotharingiæ.

Vlricus

⁂ Vlricus dux 3. Mater eius comitiſſa à Bitſch.	Chriſtophorus dux 4	Eberhardus
Georgius comes: Mater eius comiſſa à Salm	Anna Maria Brandenburgenſis	Heduuig
		Elizabeth
		Sabina
		Leonora
		Aemilia
		Ludouicus
		Maximilianus

Eberhardus ſenior adeptus eſt comitatum montis Beligardi, qui haud procul à Baſſilea abeſt. Vnde filij eius Ludouicus & Vdalricus fuerunt comites Vuirtenbergẽſes & Montbeligardenſes. Vlricus quem Palatinns comes Fridericus cepit, habuit uxorem Margaretam filiam comitis Sabaudiæ & matrem Philippi principis Palatini. Mortuo enim primo eius marito Ludouico principe Palatino in iuuentute, nupſit Vdalrico comiti de Vuirtenberg. At frater huius Vdalrici Ludouicus, duxit uxorem Mechthildẽ, ſororem dicti Ludouici comitis Palatini, ſicq́ duo fratres habuerunt uxores, unus principis Palatini, ſororem. & alter eius relictam. Eberhardus barbatus primus dux, mortuus ſine liberis regionẽ uſq; ad ſe in duo dominia diuiſam, rurſum ſub patruele ſuo Eberhardo duce ſecundo in unam redegit ditionem. Hic tamen ſecundus dux ultra biennium non manſit in ducatu, ſed corraſis utenſilibus ſuis aureis & argenteis, primum fugit Vlmam ac deinde ad principem Palatinum, mortuusq́ eſt apud exteros ſine liberis. Tunc creauit rex maximilianus nepotem ſuum Vdalricum ducem Vuirtenbergenſem, qui tamen aliquot annis à ducatu excluſus fuit. Pater eius Hẽricus comes anno Chriſti 1499. captus fuit incluſus à patruele ſuo duce Eberhardo propter maniam qua laborabat, & propter quædam inepta quæ ſignauerat.

Affinitas Palatinorum & Vuirtenbergenſium.

DE BELLIS ET SEDITIONIBVS QVAE IN VVIRTENBERGENſis ditione intra trecentos annos orta ſunt. Cap. CCCXXVIII.

ANno Chriſti 1286. Eberhardus comes Vuirtenbergenſis regis Rudolfi mandatis diutius reluctando iram in ſe regis cõcitauit, unde rex contractis tam equitũ quã peditum copijs, comitatum prædictum armata manu ingreditur, & omnia quæ potuit hoſtili deuaſtatione demolitur. Videns autem comes Eberhardus tantæ ſe multitudini reſiſtere non poſſe, ad tutoria loca confugit. Quod cernens rex, Stutgardiã uallauit obſidione, arietibus muros oppidi grauiter concutiens. Verum comes cum ſuis qui intus erant fortius rẽ aggredientes, maiore regis damno quàm cõmodo ſeſe ab hoſtibus defenderunt. Ad ultimum poſt concuſſum oppidi murum & poſt deſolationem terræ Archiepiſcopus Mogũtinus comitẽ ingratiã regis reduxit. Eodẽ anno memoratus comes bellũ geſsit cõtra Etlingẽſes: quibus cum Albertus comes de Acheln & alius quidem de Teck ſubſidia ferrẽt, Eberhardus eoſdẽ comites perſecutus eſt, eorumq́ uillos & agros igne & ferro deuaſtans, cũ rapinis cædes non modicas fecit. Sed rex Rudolfus inter eos pacẽ reformauit. Anno 1309. Henricus Imp. 7. conſulturus motibus Germaniæ inuenit principes ſibi conſentientes præter Eberhardum comitem Vuirtenbergenſem, qui rebellionẽ meditabatur. Cauſam aiunt fuiſſe, quòd multa temerè egiſſet cum ciuitatibus Imperij, quæ ſub Rudolfo Cæſare nuper ereptæ fuerãt dominio Vuirtenbergenſi, à quo poſt Cõradini mortẽ grauiter uexatæ fuerant aliquot annos uſq; ad Rudolfum. Itaq; Henricus ciuitatum fidẽ accepturus, accepit quæ in uillas cõmiſiſſet comes Vuirtẽbergẽſis, adijt Spiram, quo mox & Eberhardus comes ducẽtis equitib. ſtipatus uenit. Sed quũ nihil cũ eo cõcordiæ cauſa agi poſſet, comes indignãter receſsit. Cõtra quẽ rex grãdem exercitũ uocauit, & eũ oppidis ſuis & caſtris ferè omnib. aut deſtructis aut captis depauperauit, inter quæ & caſtrũ Vuirtẽberg fuit deſtructũ. Itaq; belli anguſtia undiq; præſſus, comes ad caſtrũ Aſperg munitiſsimũ fugit: quo obſeſſo, fugientem Rudolfus marchio de Badẽ ſororius eius in oppido Beſickẽ recepit. Poſt mortẽ tamẽ Cæſ. Hẽrici omnia deperdita recuperauit. Beneficij aũt marchionis oblitus, caſtrũ eius obſedit, de quo ꝑ marchionẽ & eius auxiliatores repulſus, ꝑ mœrore Stutgardiã rediẽs obijt.

Stutgardia à rege obſidetur.

Rex Rom. contra Vuirtenbergenſem.

Anno Dñi 1360. Eberhardus comes Vuirtenbergenſ. præſes Sueuiæ ſeu aduocatus

prouincialis ſuper 24. ciuitates imperiales ab Imperatore conſtitutus, cœpit eaſdem exactionibus grauare: quod ciuitates non ferentes Imperatorem Carolum implorant. Cumq; Carolus comitem redarguiſſet, ille Imperatoris increpationem paruipendens, ligam fecit cum ducibus auſtriæ. Ventum eſt autem tandem ad bellum, & Rupertus dux Bauariæ ab Imperatore conſtitutus dux belli: qui concurrente auxilio Rhenenſium ciuitatum comiti multa damna intulit in ualle Zabergouu. Imperator uerò oppidũ Alen euicit, quòd erat comiti pro 20000. flor. impignoratum à comitibus de Oetingen. Deinde profectus eſt ad Eſslingen & obſedit oppidum Schorndorff. Rupertus autem Palatinus obſedit Gruningen, & Auguſtani cum Conſtantienſibus Geppingen. Tandem pax eſt facta ſub his cõditionibus, quòd comes ſolueret ligam factam cum ducibus Auſtriæ, & reſignare aduocatiam imperialem per Sueuiam cum omnibus iuribus ſuis, & quòd ſua ablata ſibi reſtituerentur. præter oppidum Alen. quod imperio debe ret eſſe ſubiectum. Cumq; hæc reſignatio uerbo fieret non autem re ipſa, factum eſt poſtea anno 1372. quod dictus comes nomine Caroli Imp. à ciuitatibus imperij per Sueuiam exegit grandem pecuniam. Ciuitatibus autem dare recuſantibus, comes congregato magno exercitu, eas magnis affecit damnis donec tandem concordia facta Vlmẽſes dederunt 52000. florenorum, Eſslingenſes 15000. Rotuuilenſes 10000. Reutlingenſes 25000. Lindouienſes 6000. Conſtantienſes 40000. &c. Sunt autem qui ſcribunt Imperatorem per illam pecuniam placaſſe memoratum comitem, ob id quod ſibi ademerit aduocatiam ciuitatem Sueuiæ. Eodem tempore comes aduocatiam monaſterij Mulbrunnenſis reſignare coactus eſt, quam poſtea comes Palatinus obtinuit, & anno 1504. rurſum amiſit.

Noua expeditio contra Vuirtenbergenſem.

Alen oppidũ imperiale.

Anno 1373. aut ſecundum alios 1377. denuo erat bellum inter comitem Vuirtenbergenſ. & ciuitates Sueuiæ. Poſtquam ergo comes ciuitatibus, & ciuitates uicisſim comiti multa intuliſſent mala, quadam nocte ante feſtum diui Ioannis Reutlingẽſes cum ſociorum auxiliari manu, numero 500. egresſi latuerunt in arbuſtis, donec paſtores ex oppido Vrach & Tettingen manè ſummo pecora in paſcua agerent, quæ omnia abegerunt, & pagum Tettigen incenderunt. Quo facto Vdalricus iunior comes Vuirtenbergenſis cum iuſto exercitu equitum conabatur illos opprimere, priuſquam ſe ad oppidũ reciperent. At ciues hoc aduertentes, per portam aliam ſolito clauſam excurrunt, & hoſtem præter eius expectationem circumdant & ceu pecora interficiunt. Comes par eſſe non potuit, ſed perturbato ordine fugere conatur, at circumſepto hoſtibus armatis nulla patuit fugienda uia. Occubuerunt in ea pugna plurimi inſignes uiri Fridericus comes de Zollern, Vlricus comes de Thubingen, Ioannes comes de Schuuartzenberg, Suigerus de Gundelfingen, Gotfridus de Vueinsheim uexillifer cum alijs 39. nobilibus uiris præter famulos eorum, quorum numerus multo maior erat. Alij tamen numerant 72. nobiles & ſeruos. A parte uerò Reutlingenſium perierunt tantum ſedecim uiri. Ipſe filius comitis de Vuirtenberg Eberhardi acceptis aliquot uulneribus, cum quibuſdam alijs fuga elapſus, peruenit ad arcem Acheln. Reutlingenſes equis & reliqua præda potiti, captis aliquot, oppidum ſuum uictores ingresſi ſunt. Petierũt autem nobiles ſuorum cadauera, quæ illis Reutlingenſes dederunt. Durauit hoc bellum diutius, quod Carolus Imperator conniuebat duci Vuirtenbergenſi. Sueuia ex hoc bello multa paſſa eſt mala. Nam uillæ ruſticæ integriq; pagi utriuſq; partis exuſti ſunt, & fruges contritæ in agris quæ res multos pauperes ruſticos ad mendicitatẽ perduxit. Poſtquam accepit comes Vuirtenbergenſ. hanc inſignem cladem comparauit maiores copias, armauitq; omnes ſuos ſubditos. Contrà quoque ciuitates conſcripſerunt auctiorem exercitum, ſed iuſto prælio non dimicauerunt, alteri autem alteros uehementius uexauerunt. Aiunt hũc comitem Eberhardum uiuum ex materno utero exciſum, id quod præſagium fuiſſe putant futuræ ſuæ in uicinos graſſationis.

Reutlingenſes pugnant contra comitem.

Strages comitis.

Anno 1388. conflictus maximus inter comites de Vuirtenberg & ciuitates imperiales apud Vuilam eſt habitus. Contigit autem hoc modo. Poſt conflictum apud Reutlingen in quo perierunt tres comites & 72 nobiles & famuli, audaciores factæ ciuitates, ligam fecerunt cum ciuitatibus Rheni, ſicut & comes de Vuirtenberg, & duces Bauariæ & quidam epiſcopi fœdus inierunt: factæq; ſunt prædæ & direptiones, uaſtationes, cædes, incendia, pluri maq; mala. Contigit autẽ quod ciuitates prædictæ con

Nouus conflictus.

tractis

tractis copijs aliquot prædas & incendia agerent, obſiderentq́ cœmiterium in uilla Toffingen quæ erat Vuirtenbergenſium prope oppidum Vuilam. Quapropter Eberhardus comes Vuirtenbergēſis congregatis copijs hoſtē inuaſit in uigilia D. Bartholomei, initoq́ conflictu, in prima acie comes Vdalricus Eberhardi filius cum nonnullis alijs occiſus interijt. *Vlricus comes interijt.* Ea ſtrage territæ ſunt comitis copiæ. Quod aduertens ſenior comes Eberhardus, exclamaſſe fertur ad ſuos. Quid trepidatis? State uiriliter, ecce fugam. Hac uoce reuocati ſui: pars autem aduerſa reſpiciens ſi quis fugeret, pauſando ſunt uicti. *Stratagema.* In eo conflictu de parte Ciuitatēſium mille & amplius ceciderunt, capti ſunt 600. reliqui uerò fuga ſaluati. Ex parte autem comitis perierunt comes Vdalricus de Vuirtenberg, comes de Lōuuēſtein, comes de Zollern, comes de Vuerdēberg, & cum his 60. nobiles ac milites.

Anno 1468. Eberhardus dux ſecundus Vuirtenbergenſis cum uix duobus annis administraſſet, conſcientia malæ adminiſtrationis uel metu ducatum deſerens, Vlmā cum paucis profugit, auferens ſecum uaſa argentea & aurata, quæ paulo pòſt conflauit in maſſas & ad Philippum comitem Palatinum diuertit. Cumq́ moneretur ut uaſa reſtitueret uiciſsimq́ reciperet, pēſionem annuam ſex millium florenorum quoad uiueret, id non fecit, ſed aliquod annos moratus cum principe Palatino tandem in arce Lindenfels anno 1504. diem clauſit extremum.

Anno 1514. exorta eſt poſt Paſcha ſeditio in ducatu Vuirtenbergenſi, quem appellauerunt pauperem Conradum. *Der arm Conrad.* Quum enim ruſtici ſupra modum exactionibus grauarentur, illi in ſeditionem uerſi & moti contra principem ſuum, coēgerūt illum fugere ex Stutgardia in arcem Tubingenſem, quouſq́ tumultus fuit ſedatus. Multi tamē deinde neci fuerunt dati, præſertim qui fuerant autores ſeditionis.

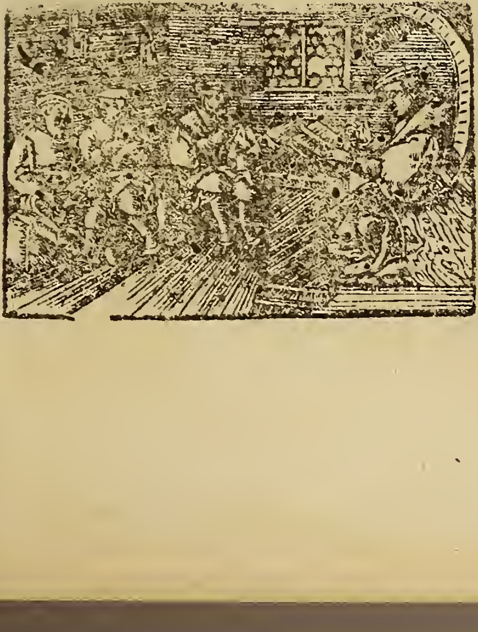
Anno Chriſti 1518. Vlricus dux Vuirtenbergenſis proſcriptus à Cæſare, bello fuit obrutus à liga Sueuica. Cumq́ ille imperialem ciuitatem: Reutlingen inuaderet ſubiugaretq́, pulſus eſt ex ſuo ducatu. Et reuerſus in Septembri denuo fuit excluſus, manſitq́ extorris uſque ad annum milleſimum quingenteſimum trigeſimum quartum, tūc auxilio Philippi Landgrauij Haſſonum fuit reſtitutus.

DE OPPIDIS DITIONIS VVIRTENBERGENSIS. Cap. CCCXXIX.

REgio Vuirtenbergenſis ducatus ueluti circularem habet ſitum, complectiturq́ ciuitates & oppida plurima, multa caſtra & monaſteria, uillas & uicos penè infinitos, præter tres ciuitates imperiales, Eſslingen, Vlmam & Reutlingen, quæ intra ditionem principis ſuum habent ſitum & proprias iuriſdictiones. Præſtantiores autem huius ducatus ciuitates ſunt Thubinga & Stutgardia.

THVBINGA. Cap. CCCXXX.

FVit hæc ciuitas olim habitatio præcipua Palatinorum Thubingenſium qui hodie reſident in Briſgoia, curiam ſuam habētes in arce Liechteneck, haud procul ab oppido Kentzingen ſita. Anno Chriſti 1477. ad inſtantiam comitis Eberhardi de Vuirtenberg & montis Beligardi ſenioris, illuſtriſq́ dominæ Mechthildis matris eiuſdē, au-

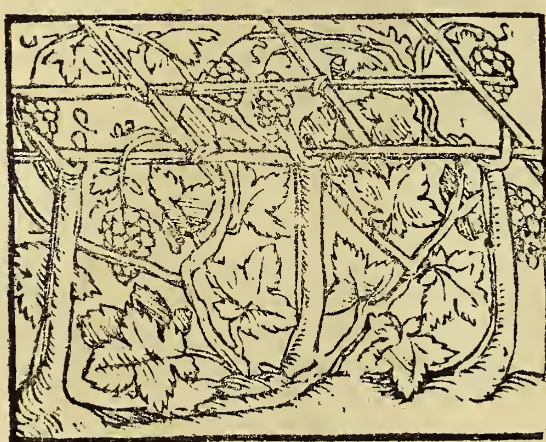

toritate Romani pōtificis uniuerſitas ſtudij generalis in oppido Thubingæ fuit erecta, & eccleſia parochialis diui Georgij in collegiatā eleuata. Habuit & adhuc habet hoc florentiſsimū ſtudium multos celebres & egregiè doctos uiros, inter quos Ioannes Stoflerus mathematicus, olim præceptor meus fideliſsimus, editis in Aſtronomia multis libris, apud poſteros perpetuam ſui reliquit memoriam. Nec tantum deflēda fuit mors huius optimi uiri, qui ante triginta annos ſummā & planè inualidum peruenerat

ad ætatem, quantum optimorũ librorum eius interitus, quos edax flãma poſt mortem eius unà cum pulcherrima ſphæra & uarijs inſtrumentis in fauillas redegit. Adiacet hæc ciuitas Neccaro, ſita in loco amœno, ornata munitiſsima arce montana, habetq́ agrum ualde fœcundum, quippe qui fert uinum, frumentum, fœnum, poma, piſces, uenationem & alia ſimilia. Creuit ciuitas non parum poſtquam ornamentum ſcholæ acceſſit, in opibus & elegantioribus domibus. Anno Chriſti 1164. uenit Guelfo ſeptimus comes cum magno exercitu contra Hugonem Palatinũ Thubingenſem, habens apud ſe auxiliatores epiſcopos Spirenſem, Vuormaciẽſem & Auguſtanum, Bertholdum ducem Zæringenſem, comitem Veringenſem, &c. Hugo uerò Palatinus habuit à parte ſua auxiliatores Fridericum ducem Sueuię, comites à Zollern, & multos alios. Cõgreſſi autem in pugna, Hugo uictoria eſt potitus, cecideruntq́ plurimi à parte Guelfonis, & capti ſunt circiter nongenti.

Conflictus.

STVTGARDIA. Cap. CCCXXXI.

Ciuitas iſta haud procul à Neccaro ſita, fuit primùm à Marchionibus Badenſibus extructa, atque deinde à Rudolfo Habſpurgenſi anno ſcilicet Chriſti 1286. muro cincta. Habẽt duces Vuirtenbergenſes hodie reſidentiam ſuam in hoc oppido, intra cuius mœnia eſt elegans & regium caſtrum, ſed in plano ſitum. Ager uerò per circuitum ciuitatis eſt fertiliſsimus, conſitus infinitis uineis, & uinum illius loci eſt ſatis generoſum, celebraturq́, ſicut reliquũ Neccaricum uinum, per totam Sueuiã. Vix uerbis exprimi poteſt, quãta uini copia per circuitũ huius oppidi in ſingulos annos producatur. Ornauit locum iſtum olim Iohannes Capniõ, uulgè Reuchlinus dictus, uir inſignis, iuriſperitus, trilinguis, & qui primus in Germania ſacram Hebræorum docuit linguam. Libri tamen eius in oppido Pfortzheim, natali eius loco repoſiti, à ſtudioſis ꝑmittũtur paſsim reuolui, Græci & Hebraici. Ibi inter reliqua exẽplaria habetur סֵפֶר צָרוֹן manuſcriptus, quem & ego olim mihi deſcripſi.

Iohannes Capnion.

HIRSAVV. Cap. CCCXXXII.

PRope Kaluu ſitum eſt monaſterium S. Aurelij dictum, ordinis Benedictinorũ, habuitq́ circa annũ ſalutis 1080, quo renouatum eſt Vuilhelmum abbatẽ clariſsimũ, qui & multis ædificijs illud exornauit. Fuerunt aũt abbates Hirſaugiẽſes hi: Lãdebertus 838. Gerung 854. Reginbaldus 885. Haderadus 890. Rudolphus 918. Dietomarus 925. Sigerus 952. Lamboldus 982. Hanfridus 986. Conradus 988. Abbatia poſt annis 63. uacat. Fridericus 1065. Vuilhelmus 1068. Gebhardus 1091. Bruno 1150. Volmarus 1121. Hartuicus 1157. Mangoltus 1157. Rupertus 1165. Conradus 1176. Henricus 1188. Marquardus 1196. Lutfridus comes Sonnenbergenſis 1205. Eberhardus 1216. Erneſtus 1231. Volpoldus 1245. Iohannes 1265. Volandus 1272. Crafftus 1282. Gottfridus 1293. Henricus 1300. Sigiſmundus 1318. Vuighardus 1342. Vulghardus 1354. Vuigandus 1358. Poſtea tempora nullos alios reperio.

REVTLINGEN, ESLINGEN, HAILPRVNN.
Cap. CCCXXXIII.

ANno Chriſti 1282. aut ut alijs uidetur, annò 1240. Reutlingen ex uilla facta eſt ciuitas, idq; ſub Friderico ſecūdo, qui multa per Germaniam loca mœnijs cinxit atque in munita redegit oppida. Habet autem Reutlinſis ciuitas fundum omnium rerum feracem, ſitumq; amœnum. Eſslingen uerò oppidū muro eſt cinctum anno 1285. priuilegijsq; & regalibus donatum. Eſt etiam ſolum eius tam fœlix & amœnum, ut undiq; uineis circumiacēs terra ſit referta, atq; ſex monaſteria ob loci ubertatem ibi ſint conſtructa. Hailprun quaſi ſalutaris fons, uulgò *Heilprun* ad ripam Neccari condita, ſecundum quoſdā anno Chriſti 1085. ciuitatis induit formam. Alij uerò ſcribūt eam mœnijs clauſam ſub Friderico ſecundo. Eſt ſitus eius quoq; amœnus, & habet magnam ex fœcundo ſolo commoditatem. Nam creſcit ibi præſtantis uini magna copia.

THERMAE SYLVESTRES ATQVE CELLENSES.
Cap. CCCXXXIIII.

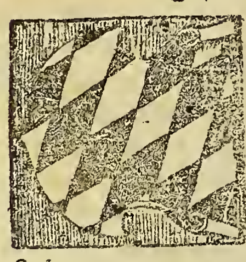
NOn conſtat quando inuenta ſit ſcaturigo thermarum ſylueſtriū, quas uulgò *Vuildbad* uocamus, ob aſperos montes & incultam terrā, quæ in eo loco eſt, niſi quod cōiectura eſt, cum thermis Badenſibus has quoq; inuentas. Nunquam fuiſſet in ea rudi & indomabili terra oppidum conſtructum, niſi hoc Dei beneficium & *Vuildbad.* ſalutares aquæ ibi fuiſſent depræhēſæ. Non feruent aquæ iſtæ ſicut Badenſes, ſed ſic in egreſſu caleſcunt, ut facile à cute humana ferri poſsint. Sunt admodum ſalubres paralyticis & contractis membris. Nam ſunt tinctæ ſulphure, alumine & cupro. Purgant caput, ſenſus exteriores, cerebrum, ſtomachum & inteſtina, quin & laborantibus ictericia calculoq; renali & ueſicali proſunt. Proſunt etiam magis uiris quàm mulieribus: ſicut contrà thermæ Badenſes in Heluetia ſalubriores fœminis ſunt quàm uiris. Sunt & aliæ thermæ haud procul à Vuildbad diſtantes in nigra ſylua propè Kaluu ſcilicet, quæ ab oppido Cel uocantur Cellenſes, ſed quæ frigidæ emanant. Habent autem hæ aquæ mixturam aluminis, cupri & parum ſulfuris, proſuntq; ad expellendum concretam ex humiditatibus materiā, ut ſunt antiquæ febres, malæ & flegmaticæ ſtomachi complexiones. Sanant quoq; uulnera & alias incurabilia ulcera, conſtringunt fluxus, ſedant dolorem membrorum, atq; proſunt ijs qui calidæ & ſiccæ ſunt complexionis.

ROTENBVRGVM IVXTA NECCARVM.
Cap. CCCXXXIX.

PRæfert hæc ciuitas uetuſtatem quandam, id quod hinc colligimus, quod an. Chriſti 1112. terræmotu collapſa, poſtea anno 1271. rurſum fuit inſtaurata per Albertū comitem ab Hohenberg. Fuit aūt ante terræmotum Landfurt & poſt Rotenburg appellata. *Landfurt.* Dirimitur per influentē Neccarum in duo oppida, & utrumq; unà cum Horb paret

comitibus ab Hohenberg & eorũ ſucceſſoribus,qui hodie ſunt principes Auſtriæ.Vocatur autem unum illorum oppidorum Ehingen,& alterum Rotenburg,de quib.ſupra quoq; mentionem fecimus.Eſt & aliud oppidum,etiam Rotenberg appellatum, iuxta Tauberum fluuium ſitum, quod imperio immediate ſubiectum eſt, & habuit olim proprium ducem,cuius linea defecit anno Chriſti 1172. fuitq; ultimus dux appellatus Fridericus,qui mortuus eſt ſub Cæſare Friderico cognominato Barbaroſſa. Eſt illud Rotenburgum ualde elegans oppidum,in edito loco ſitum,habens ad occidentẽ uallem profundam,per quam ad Septentrionem decurrit Tauberus fluuius.

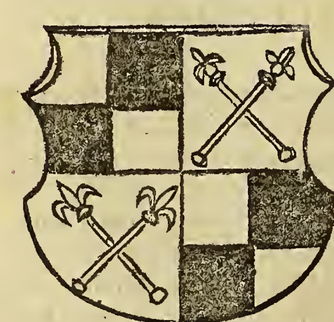
DVCATVS TECKENSIS. Cap. CCCXXXVI.

SVnt qui putant arcem Teck ſic appellatam à populis Tectoſagis,ſed quæ ſucceſſu temporis prima litera in geminum u mutata cœpit appellari Vueck,atq; inde principes illius ditionis in armis ſuis poſuerunt ſignum cuneacum.Vocant enim Germani cuneum *uueck*. Aiunt autem quendam in illo principum genere fuiſſe, qui agnoſcẽs Chriſtum cõdidit ſubter arcem ſuam eccleſiã,iuxta quam paulo pòſt orta eſt ciuitas Kirchen, ab illa eccleſia ſic denominata. Hic princeps ob Chriſtũ cognitum à Chriſtianis honoratur, factus eſt dux eorum,mutatoq; nomine Vueck in Teck priſtinũ Tectoſagum nomẽ,unum ex Habſpurgenſibus comitib. ditionem ſuam reliquit.Cumq; & illius poſteritas circa an. Chriſti 1400.deficeret,comites Vuirtẽbergẽſes ducatũ illum ditioni ſuæ incorporarunt. Vltimus dux Ludouicus,fuit patriarcha Aquileienſis,mortuus eſt in concilio Baſilieſi.

Kirchen an der eck.

ZOLLERN, VVLGO HOHEN ZORN. Cap. CCCXXXVII.

PVtant ditionem iſtam ſub Henrico tertio exortam, primoſq; eius proceres fuiſſe Rom.de genere columnenſium,qui excluſi Italia,fauore Imperatoris hunc locũ habitandum obtinuerũt.Creauit iterum Imp. Fridericum primũ huius loci comitem,& deſignauit illi ſpacium totius comitatus, in quo arx Zollern in ſummo monte fuit,extructa & ad radicem eius oppidum Hechinge.Anno Chriſti 1416. natum fuit diſsidium inter Fridericum comitem de Zollern & ciuitatem Rotuuilenſem,adeoq; creuit diſcordia illa inter aduerſas partes,ut utrinq; caperentur ſubditi & neci darentur. Rotuuilenſes ergo innocẽtiam ſuam explicantes alijs ciuitatibus imperialibus,commouerunt eas ut magno apparatu obſiderent arcem,continuerentq; obſidionem medio anno.Comes uerò deſtitutus omni auxilio atq; commeatu,coactus fuit ſeſe hoſti dedere.Diruerunt itaq; Rotuuilenſes unà cum Vlmenſibus & aliarum ciuitatum copijs arcem Zollerenſem,ſabbato poſt aſcenſionem Chriſti.Quando uerò hæc arx poſtea fuerit reſtaurata,non inueni.Nati ſunt ex his comitibus Marchiones Brandenburgenſes, ut infrà ſuo loco ſum ſcripturus.

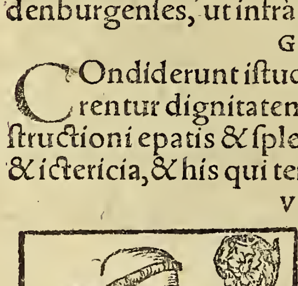
Zollern deſtruitur.

GEPPINGEN. Cap. CCCXXXVIII.

COndiderunt iſtud oppidum domini Staufenſes priuſquam ad ducalem ſublimarentur dignitatem,ſcaturitq; ibi fons amaræ aquæ,unde balnea facta ſunt,quæ ob ſtructioni epatis & ſplenis medelam afferunt.Inſeruiunt quoq; laborantibus hydropiſi & ictericia,& his qui tertianæ ſubiacent febri.Item excitat appetitum edendi,&c.

Balneũ Geppingenſe.

VERINGEN. Cap. CCCXXXIX.

COmitatus Veringenſis excurrit ex alpibus Sueuicis uſq; ad Danubium,imò ultra,quũ comites illi fundatores fuerint monaſterij Yſsnenſis. Natus eſt ab eis Hermannus Contractus,cuius pater uocatus fuit Vuolferadus comes Veringenſis:mater uerò Hiltrudis.Cumq; filius Hermannus omni membrorum deſtitueretur officio,inutilis eſſet ad tractanda ſecularia negocia,pater incluſit illum monaſterio ſancti Galli,in quo ſicut & in maiori Augia conuentualiter cũctis diebus uitæ ſuæ claudus & contractus uixit.Hinc etiam illi nomẽ datum,ut ob membrorum contractionẽ Contractus uocaretur.Scripſit cõtractis ſuis manibus multos li-

tos libros,potiſsimum de curſu Lunæ,de Geometria,de mundo & eius euētibus,de horologijs,de inſtrumentis muſicis,de factis Conradi & Hērici Imperatorum.Habuit nobile ingenium in paralytico corpore,mortuusq́ eſt circa annum Chriſti 1050. & ſepultus in Aleſhuſen dominio ſuo,ut in quodam uetuſto libro manuſcripto reperi in Alſshuſen,domo Teutonicorum fratrum.

VVIMPINA VVLGO VVIMPFFEN. Cap CCCXL

IMperiale iſtud oppidum ſitum in ripa Neccari,uocatum fui olim Cornelia,deuaſtatumq́ fuit ab Hunis,præſertim quum omnes per circuitum habitantes confugerint ad ipſum tanq́ ad fortalicium,& tutū aſilum.Exercentes aūt immanes illi homines ſummam tyrannidem & crudelitatem in obſeſſos,interfecerunt uiros & abſciderunt mulieribus mamillas,ex quo crudeli facto,oppidū poſtea reſtauratum,appellatum fuit *vueibpein*,quod ſonat,Mulierum pœnam.Succeſſu uerò temporis ex *Vueibpein* factum eſt corruptum uocabulum Vuimpina,& uulgò *Vuimpffen*.

V L M A. Cap. CCCXLI.

VLma inſignis Sueuię urbs,ad unā Danubij ripā ſita,ubi Hylerus & Blauus amnes Danubio miſcentur,redditurq́ inde idem Danubius nauigabilis. Putatur aūt ab ulmis ſeu ulmetis hoc nomen adepta,quod ſcilicet cōſtructa ſit in terra uligine plena & apta ulmetis.Dedit olim Carolus Mag.religionis ſtudio Vlmā regiā uillā abbati & cōuentui Augiæ maioris,qui eccleſiæ iura,decimas,tributa,penſiones per præfectos ſuos inde recipiebant. Sed Vlmenſes ante nonnullos annos ad libertatē ſuam non ſine maximo incommodo redierunt.Donationem ſuam Carolus literis confirmauit, quarum hoc eſt exemplar:Carolus diuina fauēte gratia Imperator Auguſtus.Si ſanctorum monaſteriorum loca ne labantur frequenter ſuſtentamus,ſuſtentando ditamus,non ſolum Deum per hoc nobis placamus,ſed etiam noſtri totius regni ſtatū corroboramus.Quapropter omnium præſentium ac futurorum comperiet induſtria, qualiter Vlmam noſtram regalem uillam pro animæ noſtræ ac parentum noſtrorum remedio,ad monaſterium quod conſtructum eſt in inſula,quæ in Alemanniæ partibus ſita,Sintleoheſuna nuncupatur,ubi uenerabilis præſul Hetto ſpirituali turmę præeſt,cum omnib. appēdicijs ſuis & locis adiacētibus tradimus atq́ trāsfundimus,ut fratres ibidē regulariter ſubſiſtentes & diuino operi die nocteq́ iugiter inſudantes,dum à noſtris ſumptib. alacriter procurantur,aſsiduis eorū precibus,Deum nobis ꝓpicium facere dignentur,ut cū prædictus Hetto cū fratrib. ſuis monachis & clericis in pręfata inſula exteriorib. curis remotis,Deo ſeruire liberius ac ſecurius inſiſtere ualeat cū ipſius abbatis deſiderio,ſuorumq́ monachorum rogatu Adelbertum cognatū noſtrum in ſupra dicta Vlma aduocatū ac defenſorem conſtituimus,&c.Datum anno ſalutis 813. Quū itaq́ Vlmenſes aliquandiu paruiſſent Augiæ monachis,pertæſi eorum imperium,ſenſim ſubtraxerunt ſe ab obedientia eorum,unumq́ ius poſt aliud emerūt,donec tandem à iuriſdictione illorū liberati ſui iuris ſunt effecti.Diſceptarūt tamē monachi aliquot centenis annis cum ciuibus Vlmenſibus uſq́ ad Fridericum 3. tunc tandem Vlmenſes liberati ſunt ab omni iuriſdictione monachorum,numeratis eis 24.millibus aureorum.Anno ſalutis 1128.cum diſcordia eſſet inter Lotharium Cæſarem & Conradum ducem Sueuiæ,Lotharius pro ſe papam habens & maiorem partem principum,Vlmam diuertit. Cui Vlmenſes portas clauſerunt dicentes: hoc oppidum ducibus Sueuorum & Romanorum regi non Saxonibus parere debet.Iratus Cæſar Vlmam obſedit,ſuburbia incendit,muros concutiens ciuitatem deſtruxit & multis interfectis plures cepit.Sed defuncto poſtmodum Lothario & Conrado Sueuo electo,is ciuitatem reędificari præcepit,quam & ampliorem fecerunt. Habuerunt tunc monachi Augiæ adhuc eccleſiam,decimas & alia multa iura in Vlma. Anno Chriſti 1377.cœptum eſt ædificari pulcherrimum & ampliſsimum templum unà cum magnifica turri in urbe Vlmenſi,conſummatumq́ opus anno Chriſti 1488. Expenſæ quæ in hoc ædificio ſunt inſumptæ,dicuntur aſcendiſſe ad nonies centena millia aureorum. De ciuium huius urbis ſtudio,labore & negotio ſuprà mentionem feci,ubi de moribus modernorū Sueuorum nonnihil ſignauimus. Habet aūt agrum frumenti fera-

Vlma datur monachis.

Vlmenſes à monachis ſe ſubducunt.

Vlma ſubuertitur.

Vlmenſe ſumptuoſum tēplum.

 ciſsimum,

ciſsimum, at uinum ægrè producit, idq; ſatis auſterum, niſi acrioribus ſolis concoquatur ardoribus. Habet à parte aquilonis montem uineis & nouellis arborib. pulcherrimè conſitum. Ibi uidere licet in uno iugere terræ per inſitionem plantatas ducentas aut trecentas arbuſtulas, quæ effoſſæ magna copia per deſcenſum Danubij diſtrahuntur uſq; in Auſtriam. Neſcio ſi ruriculæ alia ratione hoc ſuum artificium exerceant, quàm quod ſimiliū inſitionem faciunt in ſimilia ſecundum genus, non autem ſecundum ſpeciem, ſicut piri in pirum & mali in malū, tam fœcundum eſt ſolum illud. Non puto illos obſeruare præcepta Varronis, quibus monet, melius eſſe inſitionem fieri in arborem domeſticam quàm ſylueſtrem: item mollem in plantam non in mollem aut multum duram, nec in diſsimilem inſerendā. Vidi ego ſæpius decem aut quindecim ſurculos inſitos uni ueteri trūco, feliciterq; omnes ſuccreſcentes, & non malè prouenientes. Id fortaſſe omnes norunt, ſurculos inſerendos ſteriles, & de nouo natos, & non eos qui ferunt fructum, quiq; non facilè ad debitum uenire poſsint augmentum.

GEISSLINGEN, GVNDELFINGEN, VVERD.
Cap. CCCXLII.

GEiſslinga oppidulū eſt, arcē Helffenſtein in edito loco ſitam habens, Vlmēſis eſt ditionis, olim uerò comitum Helffenſtein. Liepheim oppidulum ad Danubium ſitum, ſub imperio eſt ciuitatis Vlmenſis. Laugingen urbs cum arce ad Danubiū, principes Palatinos Bauariæ agnoſcit. Gundelfingen oppidum cum caſtro eidem Danubio adiacent. Hochſtetten oppidulum cum caſtro ad Bauariæ principes ſpectat. Eichenbrun cœnobium eſt ordinis Benedictinorum, anno 1122 à Guniberto & Cunone à Hochberg fundatum, propè mœnia Gundelfingenſia: Abbates habuit Cunonem authorē, Gotboldum 1125. Gebonem, Idulphum, Conradum, Geringum, Leonhardum, Hermānum, Vlricum, Hartmannum, Albertum, Henricum, Iohānem, Vualtherū, Vuilhelmum, Franciſcum, Vlricū Leckerlin 1468. Martinum, Iohannem Coquum 1449. Rudolphum Vuagner, Vuilhelmū Fuchs 1536. Martinum Buckelin 1547. Dillinga oppidum cum arce, epiſcopo Auguſtano ubi & curiā habet, paret. Tradidit hunc locū Hartmannus epiſcopus Auguſtanus, è comitib. Dillingenſibus poſtremus, epiſcopatui Auguſtano. Vuerd urbs imperialis eſt, ubi Vuernitia Danubium ingreditur, opulētum habens Benedictinorum cœnobium, ubi optimi fiunt caſei, cruce ſignati.

ELCHINGEN, LORCH, KAISHEIM, &c. MONASTERIA.
Cap CCCXLIII.

PRope Vlmam Elchinga monaſterium uiſitur, anno 1128 à Conrado Saxoniæ duce inſtitutum, qui Luciā duciſſam Sueuiæ, regis Conradi 3. ſororē, uxorē habuit. Abbates Elchingenſes, Andreas ab Aichaim. Vuilhelmus N. Conradus Klotzer. Vlricus à Liechtenſtein 1086. Iacobus Goſordus. Fridericus Zuuirner 1431. Paulus Caſt 1465. Iohannes Krechlin 1468. Hieronymus H. 1519. Andreas Thierlin 1541. Thomas Cluſius 1547. Siluester Gotfredus 1547.

Lorch in ducatu Vuirtenbergenſi, initium habuit anno 1150, à Friderico Sueuiæ duce, ubi & ſepulti ſunt.

Kaisheim propè Vuerdā Sueuiæ, inchoatū eſt à Henrico comite in Lechs Gemünd, anno ſalutis 1135. Seflingen monialium cœnobium prope Vlmā, à Hartmanno comite Dillingēſi erectū eſt, anno 1258. Abbatiſſa eius loci. Heduuigis. Anna à Freiburg. Vuilburgis comitiſſa in Kelmūtz. Barbara à Rechberg. Barbara à Freiburg. Clara Cretzlin. Agatha Reiſslin. Meburgis Strelerin. Chriſtina Strelerin. Eliſabetha Reichnerin 1484.

Cordula

Cordula à Reiſchach 1508. Vueiblingen Benedictinorum monaſteriũ, ad Ilerã amnẽ ſitum, à comitib. Kirchbergenſibus, qui & ſuam ibi ſepulturam habent, fundatum eſt.

AVGVSTANAE VRBIS DESCRIPTIO, PER ACHILLEM *Gaſſarum, Medicinæ Doctorem.* Cap. CCCXLIIII.

AVgſpurgum ſiue Auguſta, Rhętiæ primæ, quæ nunc Sueuia dicitur, ciuitas, Romani imperij & hodie cultu & diuitijs clariſsimum, ita origine quoq; uetuſtiſsimum municipium exiſtit. Et inter piſculentiſsimorum fluuium, Lechi uidelicet (qui Lycus etiam uocatur) & iamiam Sinckoldam recipientis Vuerdachæ (quam Vindam dici nonnulli aſſerunt) cofluentiam, in natiuo & aprico colle ſita, ab oriente Fridbergam Bauariæ oppidulum trans Lycum, cuius alueo à Vindelicis ſegregatur, reſpicit, à meridie per campeſtria memorati Lyci Algoicas alpes & Landſpergam proſpectat: ab occaſu Marcam Burggrauiæ contingit, ac ab arcto communes cum Sueuia ſua terminos, adusq; Lyci cum Danubio è regione Vuerdæ oppidi commixtionem poſsidet. Cuius meridianus circulus à uero occidente 31 partibus ac 16. ſcrupulis diſtat, & aquilonaris polus ſupra finitorem ipſius 48. gradibus (ut cum Coſmographis loquar) & 17. minutijs eminet. Cōſtituta eſt igitur præfata urbs in ſeptimi climatis, διαρυφαίων ἢ διαποντοῦ dicti, principio, ſiue quod idẽ eſt, ſub decimi quarti ab Aequatore iuxta Ptolemæi numeros, paralleli fine, ubi longiſsimus dies ex quindecim horis & 54. minutijs. nox uerò breuiſsima horis 8. minutijsq; 6. in ſolſtitio æſtiuo & econtrà in Bruma cōſtat. Vmbra autem recta in meridie æquinoctiorum gnomonis altitudinem ſemiuncia & ſicilico ferè excreſcit: ac habet ſydera præciſe uerticalia, ſtellam quinti ordinis, quæ eſt cubitu ſiniſtro Bootis, item ſtellam quartæ magnitudinis, quæ eſt ſeptentrionalior duarum ſub genu dextro Herculis ἐνγόρας appellati, deinde & ex ſexto ordine ſtellulam quæ uidetur media trium in ſiniſtro pede eiuſdem Herculis: ad hæc ſtellam quartæ iterũ magnitudinis, quę fulget in pede dextro Andromedæ, deniq; tertij ordinis ſtellã quæ in ſiniſtri prioris pedis Vrſo maioris extremitate Borealior apparet. Quorum aſtrorũ potiſsima pars Martis & Mercurij naturæ communicant. In Zodiaci tamen ſignis, Capricorno ſubiectam Auguſtam hanc, uulgus Aſtrologorum iudicant. Eſt autem aër ibidẽ ſaluberrimus ac undiquaq; liber, tum ager pro ſoli ἀπροσδιονύσου natura fertilis, frumentoſus & planus, qui tamen mures areneos, pleriſq; glyres uocatos, neq; gignat neq; aliunde aduectos ferat, lata habens paſcua, campos amœniſsimos, ac tum aucupijs, tum uenationibus idoneos: amnes item circũ circa limpidiſsimos, uiuiq; laticis fontes ſapidiſsimos, prædia deniq; & uiuaria habet non ingrata, ædificia autem ſuprà quàm credi poteſt ſumptuoſiſsima, plateas amplas pariter ac mundiſsimas, nec non mœnijs ambitioſiſsimis, aggeribus munitiſsimis, propugnaculis & foſsis inexuperabilibus clauditur, quorum ambitus anguloſus plus minus nouem millia paſſuum forinſecus continet. Inde accidit ut non modò plebeiæ multitudinis conuerſationi, aut crebris negociatorum commercijs præ cæteris ſuperioris Germaniæ habitationibus locus ſit accōmodatiſsimus & aptiſsimus, uerumetiam maximorum principum, regumq; adeò & Imperatorũ Romanorum ueluti indyta Regia, & ſedes longè magnificentiſsima ab antiquo eſſe credatur. De cuius certo nomine primisue conditoribus aut alijs celeberrimis antiquitatibus admiranda paſsim feruntur, quæ tamen ut uaria ſic etiam ualde dubia ſunt. Tradunt enim annales uulgati, paulo poſt mundi diluuium à Iapheti filijs ciuitatem hanc, ſeu potius uicum exordia ſumpſiſſe. Deinde annis ſexcentis ferè ante conditam Romam, narrãt Martheſiam Amazonum reginam, poſteaquam Europa maiori ex parti fuiſſet potita ciuitatẽ hanc, & debellaſſe & captam expoliaſſe. Quæ mox ſubſequenti tempore ab indigenis iterum pro æui eius captu exædificata, tigniſq; & macerie fortius quàm antea communita, haud aliter atque reliqua Germanorum oppida inter horridas ſyluas fœdaſq; paludes (nam agriculturæ nemo in hac regione operam tunc dabat) aſpero ſatis cœlo inculta, nouiſq; inſuper aduenis amplitata multis ſeculis eſt. Quid autẽ præclari interea temporis à ciuibus his geſtũ ſit, qualémue reſpublica illorum habuerit faciem, ſiue quæ uiuendi illis ratio fuerit, ob hiſtoriarum penuriam nemo, niſi exoletas fabulas uelis, facilè dixerit. Cōſtat tamẽ Germanos priſcos uenationib. & rei militari ſtuduiſſe unicè: quare

Longitudo & latitudo Auguſtæ.

Aer Auguſtæ.

Auguſtanæ ædificia.

Exordia Auguſtæ.

nequaquam à ueritate diſſonat,terram hanc cum gente ſua mutuis uicinorum populationibus,crebriſq; aliarum nationum incurſionibus,ſubinde à priſtino ſtatu diuexatã, ac prædominantibus modò Rhetis (quorum è Tuſcia in alpes aduentus circiter 548. annos ante Chriſti natiuitatẽ fuiſſe perhibetur) modò Boijs,non raro Vindelicis,ſæpe etiã extremo Sueuis uel miſere euerſam uel omnino permutatam. Adhæc in confeſſo habetur,quod licet immanis (ſicq; namq; Horatius Rhetos appellat) barbarus & moribus rudis populus,reſpectu Hebræorum,Græcorum aut Romanorum,hic fuerit,iuſtitiam tamen & pudicitiam inter ſuos, nec non hoſpitalitatem erga aduenas exercuerint ſemper. Aſtrologiã etiam in præcio uſuq; frequenti habuere. Deos deniq;,ut omnes Germani Solem, Lunam, Herthum, id eſt,terram,ac ignem, nimirum quod hos uiderent, reliquos neſcirent,uenerati ſunt tantum,donec creſcente ſuperſtitione peculiarius ciuitati ſuæ Numen,Ciſam quandam,receperũt quoq;,à qua protinus ſiue ea frugifera Ceres ſiue Cibele turrita fuerit (utrunq; enim maiores annotarunt) nõ ſolum ciuitatem ſuam Cyarim indigitaſſe,ſed & ob mitius demonſtratum pabulum,ſtroboli ſeu coni pinei inſignia ſibi (quanquam imperiti iterum iam botrum,iam fragum immaturum pinxerint,& plebs cum pinum deberet urbis pirum inepto ſanè idiomate uocet) deinceps adſcripſiſſe incolas,non parũ multi etiamnum credunt,in cuius honorem quoq; ceu tutelaris ſuę,annua feſta hic 4. Kalendas Octobris agitauit quõdam antiquitas,quemadmodum & poſteritas adhuc Auguſtæ publicas nundinas eodem die celebrare ueteri inſtituto non erubeſcit. Tandẽ cum inexplebilis regnandi libido Romanis omnino perſuaſiſſet,ut libere Germanię arma quoq; uel ſuo malo inferre auderent,factũ ſub Octauiani Auguſti monarchia eſt,ut is accepta iam apud Germanos Lolliana quàm ignominioſiſſ. clade, amiſſaq; quinta legionis Aquila, onus belli eius totam Cl. Druſo priuigno ſuo delegarit. Qui,ut erat induſtrius adoleſcens,ſuperatis confeſtim alpibus,exercitum copioſiſſ. in campeſtria deduxit,& Rhetos una æſtate quarto decimo ante Chriſti ſeruatoris natiuitatem anno,plurimo illorum ſanguine,ſuorum uerò maiore periculo quàm damno perdomuit,ſimul ac ciuitatem hanc noſtram per deditionem accipiens, nõ modò pro ſepibus muros,aggeribuſq; turres ædificando,reſtituit,& nouis pro reipub. Romano cõmodo colonis firmius adornauit,ſed &,quemadmodũ frater eius Tyberius eodẽ cõmilitio Vindelicos in propinquo Romanam prouinciã faciens, Rhetobonnã apud illos à ſuo uocabulo Tyberinã dici uoluit,ita ipſe quoq; nomẽ ſuum, ut in poſterũ Druſomagus de ſeſe uocaretur,illi ceu immortali trophæo impoſuit. Quanq; non neſciã ſupereſſe hodie quàm plurimos,qui eo Cæſari Auguſto dedicatam, ac memorati Druſi mandato Auguſtam nuncupatam,adeoq; illam ipſam Auguſtam uindelicorũ, tam in Ptolemæi Geographia quàm aliorum authorum hiſtorijs eſſe, ad aras uſq; contendãt. Quam opinionẽ tamen in præſentiarũ neq; refutare argumẽtis,neq; refellere in animo eſt. Permanſit itaq; ciuitas iſta,ut ut Sueui, paulò prius ab Auguſto Cæſare ex ultima quaſi Germanicis ad Rheni Danubijq; fluẽta admiſſi,acriter imminerẽt,in fide Cõ. nõ abſq; euidente incremẽto ſui,quoad Prouincia per procuratores legatóſue (quorũ prętorium inibi fuiſſe uix ambigendũ) cohibita eſt,adeò ut Cor. Tacitus eam ſplẽdidiſſimã Rhætiæ coloniã ſuo tẽpore ſub Hadriano & Antonino Pio Imp. dicere non addubitauerit. Porrò ſub M. Aelio Vero Imp. circiter annum Dñi 166. per Aufidium Victorinũ legatum à Cattorum irruptione propugnata,& paulo pòſt per Pertinacẽ prætorem,primaq; legionis ducem ab hoſtibus iterum uindicata, ac dein à L. Commodo, Septimio Seuero,Aelio Braſſiano,Licinio Valeriano, (qui è procuratore anno Dñi 257. militum ſuffragijs hinc ad imperium euectus eſt) Aureliano Tacitoq; Cæſaribus,nec non Bonoſo Rhætici limitis duce Eiulaſio,Galerio & etiam C. Aquilio praetorib. tum pulchrè aduerſum hoſtes conſeruata,tum liberaliſſ. aucta eſt,nec unq; rebellauit. Per tempora aũt Cõſtantini Magni filiorumq; eius Magnentius Hiſpaniẽſis poſt auum ordinũ comes, & poſt illum Syluanus,Barbatio,Neuitta (qui anno Domini 365. Conſul poſtea Romæ eſt dictus) præſides hic,haud tamẽ citra grauiſſimas Sueuorũ incurſationes ordine ſibi ſucceſſerũt. Deinde ſub Gratiano Imp. defectionẽ eius Lentienſium prouocatione moliti ſunt,

Dij Germanorum.

Nundinæ Auguſtanæ.

Tyberina Druſo Magus.

Auguſta à Rom. contra hoſtes defenditur.

liti ſunt,ſed eam cõtrucidatis apud Argentuariã 35. Alemannorum millibus,facilè cõſopite & prouinciam in pace retinere Cęſariani potuerũt,uſq; ad obitũ Theodoſij Magni: tunc enim imperij maieſtas in anguſtias paſsim redigi,& apud Germanos Gothorum armis,omnino cõteri cœpit,quare & Alemãni undiq; libertatẽ uindicantes,eiectis paulatim Rom. antiquas prouincias non impiger receperunt iterũ: ſub qua tempeſtate M. Aurelio & poſt ipſum Theodorico Triarij præfectis,dũ Sueui ſuperato Danubio Rhętiam omnino occuparunt,fieri nõ poteſt,quin & Augſpurgi tumultuatũ itidẽ ſit uariè, donec flagellum illud Dei,Attila Hunorum ferociſſ. ac ſuperbiſſ. rex exercitu quingentorum millium aduerſus Rom. & Viſogothos ad meditullium Galliarum ꝓfectus,non admodum proſpere cum Aetio in cãpis Catalaunicis pugnaſſet, illico furore percitus, in reditu quicquid oppidorũ & urbium illinc per uniuerſam,fermè ſuperiorẽ Germaniam,Heluetiã,Rhetiasq; ambas,in Pãnoniæ ſuæ limites uſq; obuiã habuit,crudeliſſ. & igne & ferro cõculcarit,proſtrauerit,penitusq; demolitus ſit. Agabatur forte tunc 450. Chriſti annus,quo in publica illa ciuitatũ calamitate etiã Auguſta hæc funditus diruta, poſt triſtes fauillas in rudera recidit,Barbarorumq; metu cum omni adiacenti ora, uaſta iacuit & deſerta uſq; ad Attilæ mortẽ.Inde adeò cladis huius ſuperſtites ſe uicinorũ Almangauiorum mõtium,Sueuicarumq; ſyluarum latebris ꝓrepentes, uires recolligere, antiquam patriam repetere ac ueluti de nouo eam exuſcitare excolereq; auſi ſunt, idq; potiſsimè à Chriſticolis factitatum perhibetur. Qui eccleſiam hic reparantes,proximos

Imperij maieſtas ſenſim minuitur.

Auguſta ſubuertitur.

quouſq; ad cohabitandum ſua innocẽtia inuitarunt.Et ſicuti ab initio Auguſtorum Cęſarum armis omnem ciuilitatẽ, ita de cæteris religioni ſanctæ reſtauratione acceptam meritò fert ciuitas hæc.Poſtquã enim Rom. præſidio nunq; deſtituta & præcipuè legioni III. Italicæ ſtatiua cõtinue quaſi præbuiſſet,etiam deos & ſacra illorum conſuetudine lõga recepit,unde præter alia idola, Merc. adeò ſibi addicta hic templa habuit,ut ipſum inſcriptiões plurimæ,hodieq; paſſim extantes,proprio uelut epitheto Auguſtanum uocent. Syluanum item,finium tutorem,templo publico lacte piarunt.Sed & Pluto cum Proſerpina ædem hic meruit ſuã.Inueniuntur item Apollini Cranio & Marti dedicati lapides: Vbi aũt Euãgelium de Chriſto,Lucio quodã,ut uulgò perſuaſum habetur,(nam Britãniæ ille rex, qui circiter an. Dñi 190. floruit,patriã nequaq; exiẽs, pie apd' ſuos obdormiuit) annũciante hic percrebruit, illico auditores ſibi deſtinatos, inter quos & Campeſtrius prætor extitiſſe cõmemoratur, acquiſiuit & ſolito more magis ſub crucis offẽdiculo clam quã glorioſa ꝓdicatione palã propagari cœpit, ad uſq; Diocletianã illam cruentiſsimã (quæ à Neronis ſæuitia decima Chriſtianis numeratur) perſecutionẽ. Tũc enim Narciſſus Gerundenſis præſul fidelium gregẽ uerbo Domini hic corroboraſſe,Dionyſiumq; Cretenſem quempiam primum epiſcopum cõſtituiſſe narratur,qui breui martyr fidei Gaio damnãte effectus,quos aut quot in officio ſucceſſores habuerit nuſquã liquet.Certo tamen conſtat S.Columbanum Scoticum monachum diſcipulumq; eius S.Gallũ circiter annum Dñi 580. per Sueuiã & Alemanniam Chriſtum trepide ac palã Sigberto Auſtraſiæ rege cõcedente deprædicaſſe primũ,quare non diu pòſt ſub Heraclio Cæſare,paulo anteq; impius Mahumet pernicioſiſsimã ſuam apud Arabes fundaret ſectã,anno Domini 618. Sozimus uerò paſtor epiſcopusq; Auguſtæ à clero & populo electus eſt.

Mercurij idolum.

Euangelium annunciatur Auguſtanis.

DE EPISCOPIS AVGVSTANIS. Cap. CCCXLV.

QVando in eccleſiaſtica,& eas quæ ad religionem attinent res incidimus, nõn extra propoſitum fuerit,ſi ſingulorum Auguſt. epiſcoporum nomenclaturam eorundemq; continuam ſeriem unà cum ſacrarum ædium ciuitatis eius primordijs, abſolutis paulo contexerimus. Decedente igitur poſt octodecim epiſcopatus ſui annum, Sozimo primo præſule, ſecutus eſt illum ritè ſub Sigeberti Alemannorum & Rhetiæ ducis, Dagoberti Francorum regis filij tutela. Beruuelphus Sueuus, quo item

Secundus epiſcopus.

poſt

S. Bonifacius.

poſt ſexennium mortuo, Dagobertus 3. loco epiſcopus ordinatur, ſeditq; 17. annis. Cui Manno ſuffectus, epiſcopatũ 19. annis tenuit, poſt quem anno Dñi 686. Vuicho electus 18. annos ſedit. Dein Brico ſiue Pericho 20 annis ſuccedit adhuc Vuunefridus Anglicus monachus, q Bonifacius dictus, primus metropolitanus, Magũtię eſt factus poſtea, Pipini Groſſi Francorum principis authoritate diuertens, ſynodum hic anno Dñi 710. celebrauit. Inde Zeiſo 21. annis præſul eſt, à quo Marcomãnus ſiue Martinianus undetriginta annis põtificio fungitur. Cuius tempore Andogarius primus abbas Campoduni fit. Anno uerò 782. eligitur S. Vuicterpus & ſedit Carolo Magno Francorum & Germaniæ rege cõtra Boios opitulante 16 annis. Quo in fata cedente Toſſo, opera & pſentia S. Magni præſul 12. annis nõ ſine ſanctitatis titulo fuit. Cui electiõe ſucceſsit S. Simpertus, antea monachus Murbacenſis, Caroli Magni Imp. ſorore natus: qui primus templũ maius Auguſtæ conſecrã

Summũ templũ Auguſt.

dò, diu Mariæ uirgini in pfecto archangeli Michaëlis dedicauit, unde emporij & politij celebritas eodẽ die ciuibus dimanauit, quiq; epiſcopatũ ultra Lycũ extẽdens 30. an. eccleſiæ præfuit. Huic 12. loco ſubrogatur Hanto per 7. annos. Anno 830. accepit litum S. Neodogarius ſiue Nycarius & ſedit quadriẽnio. Poſt quẽ Vdalmannus ſeptẽnio 14. præſul extitit: cui in officio Vuiggerus ſiue Vuicherus decẽnio ſucceſsit. Inde ſubſequutus eſt Lauto per triẽniũ: apud quẽ fuit Arſenius papæ apocryſarius, qui Lutharij Gallię

Primus dux Lotharingiæ.

Belgicæ & Rhenenſiũ regis adeoq; primi ducis Lotharingiæ digamiã damnauit. Cæterum Faucẽſe cœnobiũ Lauto hic extruxit primo, ac S. Magnũ in cõcilio publico canonizari fecit. An. 871. electus eſt 17 loco. Adalbero, muſicus egregius, ac ſedit 16 an. Succeſ-

S. Vdalrichus.

ſit illi Hildenius 15 annis. Quo mortuo D. Vdalrichus põtificatũ ſubijt. Is filius fuit Hugobaldi comitis Dillingẽſis, & ut multi addũt, è pſapia Kyburgiorũ: cui dũ in cœnobio Sangallẽſi literis operã daret, à Vuiberoda deuota illi moniali, nõ ſolũ epiſcopatus, ſed & in eo plurimæ tribulatiões pdictæ ſunt. Igitur anno Dñi 924. iuxta Eghardi, Cõtracti & Vrſpergẽſis chronica, uel 903. ſecundũ uulgarẽ catalogũ, præſul ordinatus, 50. perpetuis annis Auguſtenſem eccleſiã adminiſtrauit magno zelo, ut Ottoni Magno Imp. In omnib. negotijs multiſq; prælijs cõtra infideles preſto adfuerit, tãta itẽ pietate ciuitatẽ ſuam cõplexus eſt quoq;, ut S. Iohãnes eodẽ anno 965. dũ humili hic mœnia, orationib. potius q incolarũ armis cõtra Vngarorum oppugnationẽ nõ ſemel iam defendiſſet, p

S. Stephanus.

laicorũ parochia primus erexerit, ac nobiliũ uirginũ γυναικεῖον ſeu κοινοβιόν ad S. Stephanum octẽnio poſt de ſuo fundarit. Deniq; S. Afræ ſacellum annis iam plus minus 180. ſitu & ueprib. extra urbẽ hanc horrens reſtaurarit, uiuusq; ſibi loco monumẽti eligerit.

Ab hoc Hainricus comes à Geiſenhauſen eccleſiæ pficitur biẽnio: Is cum Imp. Ottone in Calabriam cõtra Saracenos pficiſcens, prælio cæſus eſt, quanquam contractus captum & in exilium ab eiſdem miſſum anno 978 ſcribat. In locum eius aſſumitur Vdalge-

Cathedralis eccleſia reſtauratur.

rus, quo defuncto Eutychus 22. epiſcopus à Cæſare conſtituitur: Poſt quẽ Lutholdus cathedrã tenuit, qui Beatæ uirginis ſummũ templũ ætate collapſum præcipua deuotiſſ. imperatricis Adelhaidis (quæ filia Rudolphi regis Burgũdiæ uxor fuit Ottonis primi) munificentia circiter annũ 993. erigi iterum curauit. Sunt tamẽ qui operã hanc Vdalgero adſcribant. Hic etiam licet quinquẽnium ſolum præfuerit, à papa Ioan. 16. ut S. Vdalrichus in numero ſanctorũ deſcriberetur, Romæ obtinuit. Succeſſor eius fuit Vualthe-

Eccleſiæ S. Afræ fit monaſteriũ Benedict.

rus decennio: ris è uita decedens, curam eccleſiæ 9. annos Gebhardo reliquit, qui anno Dñi 1012. in monaſterium S. Vlrici Benedictinos monachos primũ inuexit, quibus ſtatim Reginobaldum abbatem conſtituit: ſed is poſtea ad Spirenſem præſulatũ trãslatus eſt. Gebhardum Sigefridus triennio ſecutus eſt, qui inteſtina Ottonis 3. Imp. honorificè hic ſepelijt. Ego humanis exempto ad annum Dñi 1019. eligitur. 27 põtifex Bruno, dux Bauariæ, qui decim annis ſedens, tum eccleſiam collegiatam S. Mauricij, Hainrici 2. Imperatoris, ac fratris ſui mandato, exædificauit, tum poſtquam Conradum Francum ad nem (cui & ius hæreditarium ſuũ in Bauariam tradidit) totis uiribus ad imperiũ promouiſſet, mutuas prædas & incendia cum Vuelffone Sueuigena Baioariorũ comite egi

Po

Poſt hunc Eberhardus qui & Eppo 4. annis epiſcopatum ſortitur. Anno 1033. Henri-
cus 2. uiceſimo nono loco præſul ab Imperarore Rom. cuius capellanus fuerat, effici-
tur, ſeditq; 30 annis, quibus initio non tam Hainricho 3. Cæſari, quoad is regnauit, ab in
timis conſilijs quàm etiam Agneti Pictauienſi relictæ Imperatoris eiuſdem uiduæ fami
liariſsimus poſtea fuit: ſub quo anno Domini 1042. Eberhardus Auguſtenſis Canoni-
cus, defuncto Popone in Patriarchã Aquileienſem à rege promotus eſt, Leoq; 9. natio-
ne Alemannus papa ex Moguntino Concilio Romam hac rediens, S. Galli phanũ pro-
prijs manib. anno 1051. denuo conſecraſſe aliquibus fertur (plurimi aũt id primam ac ue
tuſtiſſ. Chriſtianorũ in ciuitate Auguſtana eccleſiam fuiſſe cõſtanter aſſeuerant.) Porrò
præfatus Hainrichus ſummi Pontificis exemplo inductus, tum eccleſiã Veſtaliũ S. Ste-
phani uirginũ à ſe ampliatã hic biennio poſt, tum etiam poſt trienniũ ab ea Dominica-
num proprium, deniq; poſt aliud bienniũ ab hoc S. Vlrichi & Afræ monaſterium luſtra
uit dedicauitq;. Sub quo itẽ epiſcopo Rheinhardus & Vuotolfus canonici hinc ad præ
ſulatus, hic Patauiam ille Spiram poſtulati ac expetiti ſunt: ad extremum quum Henri
chus alijs coepiſcopis, & ipſimet regi inuiſus undiq; eſſet redditus, cœperũt & Vlrichia-
ni monachi Frideboldo 4. abbate, illi ob neſcio quas reliquias S. Afræ, negocia quoq; fa
ceſcere: unde adacto apud arcem Falckenſtein, non citra bellicã fraudem, ligneo per te *Epiſcopus*
ſticulos cuneo, uitam cum morte permutauit. Inde anno Domini 1063. ſucceſsit Imbri- *interficitur.*
cus ſeu Embrico comes à Leiningen ac præpoſitus Moguntinus, uir pontificiæ graui-
tatis ac prudentiæ, à nõnullis tamen periurij inſimulatus, qui non ſolum Saxones cum
Imperatore Henricho 4. compoſuit, ac ob negocia inter papam & Germaniæ Cæſarẽ
à Langobardis captiuitatẽ pertulit, ſed anno 1072. duas cãpanarias turres cathedrali ec-
ceſiæ addidit. Sub hoc etiam Suigherus comes à Baltzhauſen præpoſiturã cum tẽplo
S. Petri, prope curiam ciuiũ anno Dñi 1066. fundauit, & Adalbero ſeptimus apud S. Vl-
richum abbas, cœnobium ſuũ muro circumdedit primum. Anno 1077. accepit epiſco
patum hunc Sigefridus 2. cui quod Henricho 4. Imperat. ceu iuſto collatori ſuo faueret,
Hildebrandus papa confeſtim æmulum è medio fratrum ſuorum ſuſcitauit, Vuighol-
dum quendam, qua ex re ſchiſma haud incruentum Guelfone 4. Noricorũ duce Roma
nenſium partes propugnante diu hic fuit, quo præter alia incõmoda & eccleſia S. Mau
ricij igne hoſtili abſumpta eſt. Nihilominus tamẽ ex collegio ædis maioris ſub eiſdẽ tur
bis Norbertus curiæ anno 1080. præſul electus eſt, & Henrichus Aquilegiam patriar
cha anno Domini 1078. poſtulatus eſt. Deniq; Adalbertus epiſcopus Tridẽtinus anno
1086. ordinatus eſt: interea ipſe Sigefridus in ſynodo Quindelburgenſi anno 1085. cum
multis alijs Germaniæ epiſcopis poſt totius ciuitatis ſuæ euerſionem biennio Rauen-
ſpurgi carceribus mancipatus, magnaq; ui pecuniarum liberatus, ſuperſtes plurimum
competitorum tãdem domi pie obijt. Cui ſubrogatus eſt anno milleſimo nonageſimo *Epiſcopus*
ſecundo Hertuuichus baro à Lichein triginta tribus annis, habuitq; ob redditus diuti- *incarcera-*
nam cum capitulo, quod uocant, ſuo rixam. Sub eo extructum eſt anno 1096. S. Aegi- *tur.*
dij larariũ. Poſt hunc ab Imp. Henricho 5. fit epiſcopus Hermannus: & quia excõmuni
cato Cæſari adhærebat, eccleſias turbare, bonaq; eccleſiaſtica dilapidare accuſatus, nec
non anathemate notatus fuit. Vnde nõ tam ab Eginone 12 ſancti Vlrichi abbate, quàm
ab archiepiſcopo ſuo Moguntino, nec non epiſcopo Curienſi in hoc negocio papali cõ
miſſario, miris modis uſq; ad Ciuium ſeditionẽ exagitatus eſt. Huic anno 1134. Vualthe
rus 2. uiginti annis ſuffectus eſt. Is fundata anno milleſimo centeſimo quadrageſimo-
ſecundo Canonicorum regularium in ſuburbio ſeptentrionali ad S. Georgium præpo
ſitura, ante mortem ſuam epiſcopatum ſucceſſori reſignauit, nempe Chunrado comiti à
Bœl & Lutzelſtein. Is cathedram 22. annis tanta religione tenuit, ut non tãtum Cano
nicos Regulares cum nouo Præpoſito ex caſtro Hammelberg in monaſterium S. Cru- *Epiſcopus*
cis extra mœnia Auguſtanæ urbis ad hoc ſpecialiter extructum tranſtulerit, uerumetiã *fit mona-*
priuſquam ex hac uita migraret, in monachum apud S. Vlrichum transformatus ſit: cæ- *chus.*
terum auxilia præſtitit Guelfoni Bauariæ & Spoleti duci, comitiq; Altorffenſi, dum is
cognatum ſuum Hugonem Palatinum Thubingenſem, Curiæ & Brigantiæ comitem,
bello crudeliſsimo impugnaret.

Anno Dñi 1176. concedente prædeceſſore Vdalſcalcus epiſcopus eligitur Auguſtæ,
ſeditq; 23. annis. Huius ſeptimo anno conflagrauit totum monaſterium S. Vlrichi: at
abbas

abbas Henricus 19. in ordine cuncta breui reſtaurauit & in dedicatione noua tum im-
perat. Fridericũ Barbaroſſam cum multis principibus, tum Chunradum metropolitam
Moguntinum cum alijs multis prælatis præſentes habuit. Vdalſcalcum ſubſequitur
ordine Hertouichus ſecundus quadriennio ſolo. Quo mortuo Sigefridus à Rechberg
præſul ordinatur, uir bellicoſus, qui caſtrum Suabeck deſtruxit, ac tandem Hieroſoly-
mam contra Saracenos militans, in Apulia diem ſuum obijt. Cui Siboto ſucceſſor eſt
electus, quo annuente ædificatum eſt anno 1236. in foro uinarium phanum ſancti ſepul
chri ab eiuſdem cognominis patricijs hic, Siboto uerò epiſcopus ad imitationem ante
ceſſoris ſui, cum cruce ſignatis in terram ſanctam aduerſum infideles profectus, in iti-
nere naturæ debitum ſoluit.

Anno Domini 1239. à Sozimo quadrageſimo loco mitra donatur epiſcopali Hart-
mannus comes à Dillingen, quam annis 47. obtinuit. Hic fertur comitatum eũ quod
ultimus uirorum ex proſapia illa fuerit eccleſiæ ſuæ reliquiſſe, ſub quo circa annũ 1243.
cœperunt Franciſcani in hac ciuitate nidificare, quorum locus hodie in alimẽtariorum,
ſeu ut uulgariter uocantur, prębendorum uſum à ſenatu redactus, nomen antiquũ ſer-
uat. Porrò ſub deplorandum illud Germaniæ interregnum, Bauariæ dux multũ illi cõ
Albertus trarius, ac Albertus magnus Laugingẽſis, philoſophus Germanorũ maximus (qui ſtu-
Magnus. diorum gratia Ratiſponenſem epiſcopum cucullo permutauit) contemporaneus eidẽ
extitere. Poſt hunc Sigefridus 4. de Algishauſen inſulam hic biennio ſolum geſtauit.
Cui protinus Vuolfhardus à Rodt duodecim annis ſuffectus eſt. Sub eius extremo an
no ieiunium in feſto S. Marci propter quorundam ſubitaneam mortem annali ſtatuto
hic receptum eſt. Deinde anno 1301. eligitur Antiſtes Degenhardus de Helenſtein 43.
in ordine, quo intra ſexennium humato Fridericus Spet baro ſucceſsit. Sub hoc circiter
Templarij. annum 1312. poſtquam Templariorum factio per totam Germaniam Cæſaris nutu eſ-
ſet extirpata, habitatio eorũdem Dominicaſtris monachis in urbe hac aſsignata primũ
eſt: quin & decennio ferè pòſt, admiſsione eiuſdem epiſcopi Carmelitarum delubrum
ad diuam Annam condi primum à ciuibus cœpit Nec nõ monaſteriũ S. Vlrici Marck-
uuardo de Hagel triceſimo abbate ibidem, iterum exuſtum eſt.

Anno 1329. Vdalricus 2. à Schoneck, ſcriba & amanuenſis Imp. Bauarici, papæ infen
ſiſsimus pręſul eiectus, altero mox anno in fata concedens, Hẽricho tertio fratri iam an
tea eccleſiæ huius præpoſito, pedum cum ouibus, Ludouico tamen imperat 4. addictis
19. annis haud citra turbas commiſit Cui Marckuuardus à Randeck præpoſitus Bam-
bergenſis & eccleſiæ huius cuſtos ſucceſsit. Is protinus Auguſtanorum ciuium milita
ri auxilio arcem Mindelbergam demolitus eſt. Quo æuo & Flagellantium ſeſe ueſania
hac primum tranſijt. Anno 1362. in pontificem hic aſſumitur Vualtherus 3. de Hoh-
ſchlitz, qui ſeptimo adminiſtrationis anno ab Eberhardi comitis de Vuirtenberg ſocijs
Epiſcopus apud Mindelhemium Sueuiæ oppidum interfectus eſt. Succeſsit illi Ioannes duode-
in bello occi cim annis, cuius tempore hic non ſolum atrox erat diſcordia clerum inter & plebẽ uſq;
ditur. ad ſacerdotalium ædium demolitionem, ſed & apertum bellum ciues inter & Baua-
rum ducem, adeoq; chorizantium inſania apud S. Viti phanum uſq; ad Conſulis inhi-
bitionem. Anno milleſimo tricenteſimo octogeſimoſecundo Burghardus de Eller-
bach à papa Vrbano 6. mitrã accipit & fuit 22. annis quib. diocœſim hanc rexit, ob ini-
qua poſtula, pactorumq; inconſtantiã toti urbi adeo inuiſus, ut primo ſtatim ſexẽnio il-
li cathedrale palatiũ, unà cum monetaria officina in publico foro à ciuibus diruta ſint.
Quo ex hac uita migrante eligitur Eberhardus comes à Kirchberg, ſeditq; 7. annis. Hu
ius in uindicãdis cleri criminib. negligentia factũ eſt, ut magiſtratus hic aliquos ſacerdo
tes in ferrea cauea publicè expoſitos fame necarit. Inde Anshelmus de Neuingen anno
1411. pontificatum ſuſcepit, ac poſt duodecim fermè annos dum chorum, quem ſic uo-
cant, ædes ſummæ è fundamentis latius erigi curaſſet, officio deiectus eſt, ſub quo (tem
pore nimirum concilij Conſtantienſis) Iohannes abbas inſulæ ornamentum monaſte-
rio S Vlrich primum attulit. Clauſtrum item Beginarum ad Horbrugkam igne fortuitu
conflagrauit. Id poſtea anno milleſimo quadringenteſimo triceſimo octauo in domum
expoſititiorũ puerorũ eſt permutatũ hic. Anno 1424. Petrus de Schauuenberg quin
quageſimus tertius præſul decernitur, & rerum 45. annis potitur. Doctus hic Baſilenſi
conciliabulo interfuit, Henricum 6. Angliæ & Carolum 8. Galliæ reges, Philippumq;
Burgun-

Burgundiæ ducem in gratiam redegit, diſcordias ducum Bauariæ cum Alberto Brandenburgenſi marchione complanauit, ac haſtiludia auratis equitibus totiq; nobilitati ſuæ quàm pompoſiſs. ante aulam ſuam hic celebrauit. Dein anno milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo primo à Nicolao quinto pōtifice maximo Cardinalitio galero Romæ donatus. Sub hoc item anno milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo exuſtum eſt carmelitarum ad S. Annam contubernium. Hoc mortuo, Iohannes 2. comes à Vuerdenberga epiſcopus efficitur ac præfuit eccleſiæ annis 57. cuius tempore in feſto Petri & Pauli 1474. corruit impetu uentorum noua eccleſia S. Vlrici, oppreſsiq; ſunt ruina ea 33. mortales cum parocho. Anno milleſimo quadringenteſimo octuageſimo ſexto, coaptatur in quinquageſimum quintum epiſcopum Fridericus 2. comes ab Hohenzollern, & eccleſiam ſuam 19 annis gubernans morte rapitur naturali. Hic cum Auguſtano ſenatui incommodare amplius non poſſet, ſtatuto conſiſtoriali cauit, ne qui ciuium illorum q; filij in templi ſui Canonicorum album reciperētur unquã. Succeſsit ei Hainrichus de Liechtenauu ad 12. annos, ſub quo mulier quædã ciuis Anna nomine uſque adeò potentum ora præſtigijs faſcinauit, ut neque edere, neque bibere, multo minus egerere aut dormire, ſed pijs meditationibus ſtupenda operari, nō tam ſuperſtitioſe quàm falſiſsimè etiam Imperatore Maximiliano credente, diu hic in ſancta exiſtimatione fuerit. Matthæus item Langgius patritius hic anno 1513. eodem Imperatore procurante, Cardinalatus apicem apud Leonem x. papam Romæ adeptus. ſexennio pòſt archiflamen Saltzburgi effectus eſt. Poſt præfatum Hainrichum Chriſtophorus à Stadio epiſcopatū inijt 26. annis: princeps hic & Ruſticorum rebellionem anno 1525. pertulit, ac ciuitate cum omni clero ſub annum Domini 1537. propter mutatam religionem ceſsit, plurimis tum Germanorum comitijs pacificator medius inter Imperatorem Carolum v. ac Lutheranos extitiſſe perhibetur. Tandem anno Domini milleſimo quingenteſimo quadrageſimo tertio quinquageſimus octauus à Sozimo primo epiſcopo, Auguſtanorum pontifex creatur Otto baro de Vualdpurg, imperij ſacri dapifer, qui breui pòſt Cardinalis Romanus quoque effectus, ſub fatale illud Germaniæ bellum anno 1546. nòn ſolum à Schmalkaldenſibus Cōfœderatis omni ditiōe exutus eſt, ſed paulo pòſt per Cæſ. Carolū in uicta manu integrū reſtitutus, uniuerſum clerum priſtinæ ciuitati non abſq; ingenti à Republica extorta pecunia reddidit. Anno 1552. Auguſta per Mauritium Saxoniæ ducem, Landgrauium Haſsiæ iuniorem, & Albertum Marchionem Brandenburgenſem, regis Galliarum (qui tum Germanię imminebat) confœderatos, occupata eſt, qui depoſito uetere Senatu nouum elegere. Mox tamen à Carolo Cæſare urbem recipiēte, reſtitutus eſt.

Mulier ludificat mundum.

Habet Auguſta nobilia & opulenta aliquot monaſteria, inter quæ præcipuum gradum obtinet D. Vlrici cœnobium, ordinis Benedictinorum ab eodem anno 65. initiatum. S. Georgij monaſterium ordinis Auguſtiniani, à Vualthero comite Tubingenſi, anno ſalutis 1135. initium ſumpſit. Monaſterium ſanctæ Crucis, regularium Canonicorum D. Auguſtini, Vdoſcalcus epiſcopus Auguſtanus Roma primum in urbem iram inuexit, eo uerò collegio in alia loca tranſlatū, anno 1194. Auguſtanis reſtitutum eſt cœnobium B. Stephani nobilium monialium, à D. Vlrico fundatum eſſe fertur, eo tempore cum Hunnorum rex ſacro illic fonte ablueretur, anno nempe 966. Habet & cœnobium S. Catharinæ, anno 1250. è Grieſs intra urbis mœnia tranſlatum.

PVGNANT

PVGNANT CHRISTIANI PROPE AVGVSTAM CVM VNGA-ris infidelibus & uincunt. Cap. CCCXLVI.

Apparatus bellicus contra Vngaros

ANno Chriſti 954. Vngarorum colluuies in Bauariam irrupit, & Sclaui alterũ Germaniæ orbem infeſtabant. Otto ergo Magnus tantis rebus occurrens Auguſtam contendit: in cuius urbis confinio caſtris poſitis, exercitus Francorum & Bauarorum ei occurrit cum Conradi ducis copijs. Erat is dux animo & conſilio præſtans, & tum eques hoſtibus intollerabilis atq; ſocijs chariſsimus. Igitur appropinquantibu s exercitibus utriuſq; partis, ieiunio in caſtris prædicato, iuſſum eſt omnes ad bellum paratos fore in craſtinum. Et primo diluculo ſurgentes datis ſacramẽtis erectisq; ſignis quaſi octo legiones procedunt de caſtris imperatoris. Ducitur exercitus per aſpera & difficilia loca, ne daretur hoſti copia turbandi ſagittis agmina. In primis tribus fuerunt Boioarij, in quarta Franci, in quinta Imperator, in ſexta & ſeptima Sueui, in octaua Bohemi, in qua & ſarcinæ omnes ac impedimẽta quæq;, quaſi eſſet tutiſsima quies ultima, ſed aliter res eſt acta. Nam Vngari nihil cunctantes Licum fluuium tranſierunt, circumeũtes exercitum, extremam legionem ſagittis laceſſere cœperunt, & cum ingenti impetu uocifera tione facta, alijs cæſis, alijs captis, ſarcinis omnibus potiti, cæteros legionis illius fugere compulerunt. Rex cum hoc aduertiſſet, miſit illuc quartam legionem, quæ ueniens captiuos eripuit, latrocinantiaq; hoſtium agmina perturbauit. Fuſis undiq; latrocinantium hoſtium agminibus, dux ad regem reuertitur ſignis uictricibus triumphum legionis agens. Totum ergo pondus prælij iam ex aduerſo eſſe rex conſpiciens, arrepto clypeo ac ſacra lancea ipſe primum equum uertit in hoſtem, fortiſsimi militis ac optimi Imperatoris officio functus: audentes hoſtium cunei primum reſtiterunt, deinde ut ſocios terga uertere uiderunt, obſtupefacti, noſtriſq; intermixti, extincti ſunt, nonnulli uillas incurrunt, ibiq; circumfuſi ſimul cum mœnibus cremantur, alij flumen tranſnatantes, fluminis ui obuoluũtur. Conradus dux Frãcorum cum iam hoſtibus malè propiciam fortunam uidiſſet, Ottonis ſe partibus adiunxit, bonamq; nauans operam, petijt ut interiret. Itaq; in partibus noſtris fortiter pugnans, animi feruore & ſolis ardore æſtuans, dum aurã carpere uult, ex aduerſo ſagitta miſſa, uulnere gutturis cecidit: cuius corpus imperio regis honorificè tranſportatur Vuormatiam, ibiq; ſepelitur. Fuerat hic gener Imperatoris & uolẽs ei nocere, proficiſcitur ad Vngaros, educit illos, facitq; ſpẽ magnæ prædæ ſequendæ. Vnde illi conſcriptis copijs, cum Conrado illas in Bauariam tranſmittunt. In illa pugna caſtra hoſtium ſunt capta, tantaq; multitudo eorum conſumpta, ut hęc extrema eſſet Vngarorum incurſio, & multis tẽporibus ſe continuerint in Pannonia. Tres quoque in eo prælio reguli in poteſtatẽ Ottonis uiui ſunt perducti, quos Germani renitente Ottone laqueo in Vngarorum dedecus ſuſpenſos necauerunt.

Strenuitas Ottonis Cæſaris.

Conradus dux occiditur.

Ciuitas

CIVITAS AVGVSTANA QVOMODO AB ATTILAE TEMPORIbus poſt uaria pericula & multa perpeſſa damna, ſucceßiuis incrementis ad eum quem hodie habet ſplendorem peruenerit D. Achillis Gaſſari explicatio.

Cap. CCCXLVII.

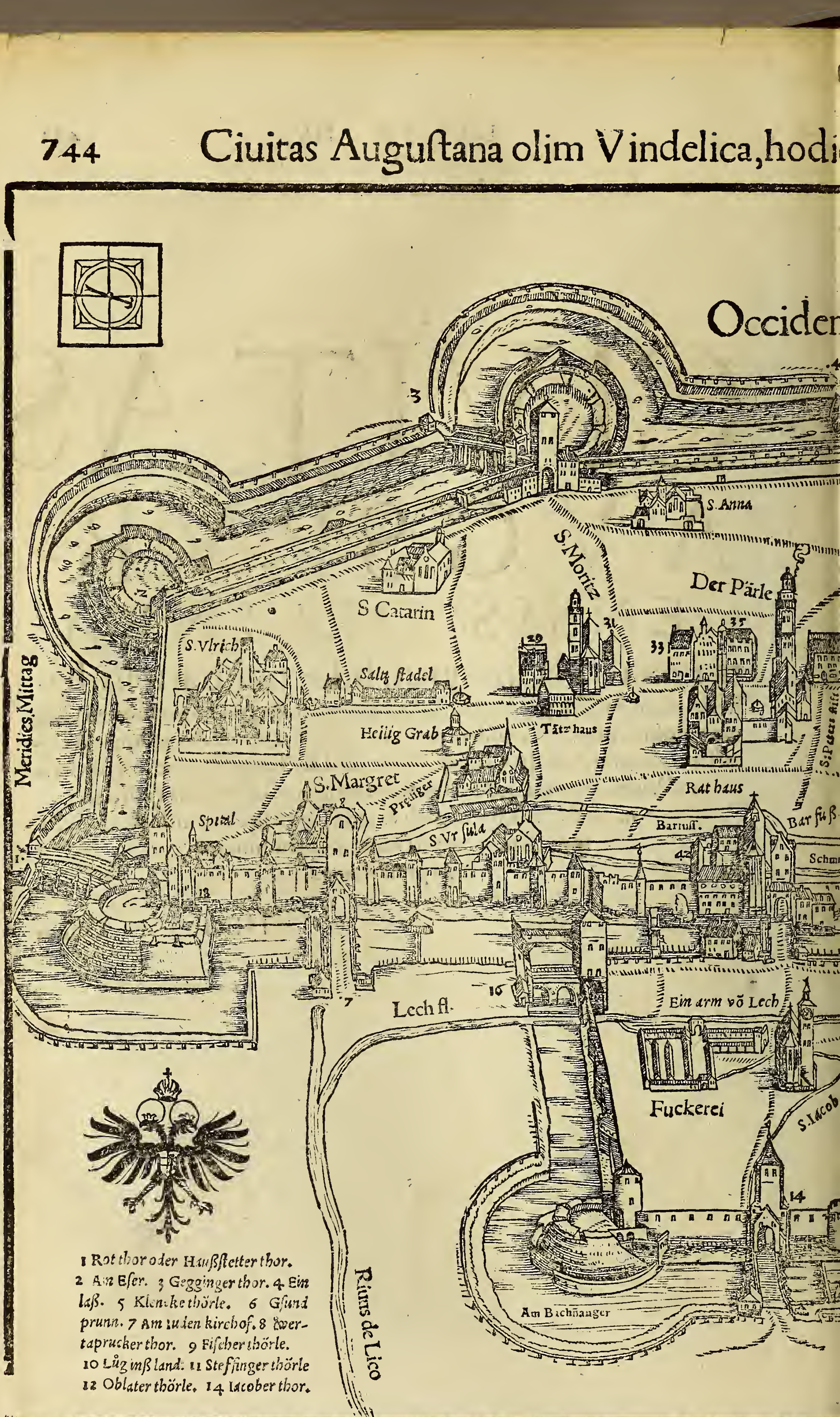
POſt fœdam Attilæ barbariem, cum ueteres inquilini Augſpurgum ſuum cis occidentalem Lyci ripam pro uiribus reficiunt, nouisq; accedentibus colonis undique adimplere ſatagunt, contigit ut è Rhętia ſecũda exules non parum multi, præſertim uerò Auguſta Vindelicorum (quæ urbs Romanis familiariſs.) lõgius ultra Lycum, uerſus hyemalem ſolis exortum iacuerat: Niſi eandem cum hac noſtra eſſe exiſtimare quis pergat extorres, loci uicini amœnitate capti potiſsimas ſui reliquias hucunà cum abolitæ ipſorum, nec unquam ſub Boijs, Vindelicum forte poſt Romanos occupantibus, reflorescentis urbis antiquo epitheto traduxerint fermè. Atque hoc pacto oppidũ & prouincia hæc noſtra ſub Oſtragottis, præcipuè autem regis Dietrichi, Veronenſis dicti, imperio conniuentibus Zenone ac Anaſtaſio Cæſaribus, aliquot annis reſpirare cœpit. Dein cum exactis omnino Romanis, Sueui traiecto Danubio, Rhętiam omnem inuaſiſſent, nouoq; de ſe cognomine Sueuiam penitus indigitaſſent, cœperũt tum cum ijs, tum cum reliquis Alemannis, ſeuiſs. Marte Franci tam de Germaniæ titulo, quàm de Galliarum regno totis neruis contendere. Commiſſo itaq; apud Tolbiacum in Vbijs prælio, integer Alemannorum exercitus à Ludouico Francorum rege deletus eſt, adeò ut ſubiectis ambabus Germanijs uniuerſi & Alemanni & Sueui, amiſſa ingenua libertate, Fiſcalini, hoc eſt ſerui adſcriptitij, Francorum regum non ſolum ſint redditi, ſed & ſublata regia poteſtate, noui ducis iugum, quo minus rebellarent unq;, beneficij loco ſuſcipere, quam diu Franci rerum potiebantur, compellerentur. Hinc Augſpurgum dicti Ludouici proſapiæ, præſertim Auſtraſiæ regibus, tanq; hæreditarium merè & mixtè paruiſſe nemo ſanus ambigit, uſq; ad Caroli Martelli tempeſtatem. Qua cum is ob Francicorum regum inertiam, de Palatinatu Galliæ, adeoq; de ſumma Imperij aduerſum cognatos principes atrociter digladiaretur, cœpere & Sueui ad priſtinam libertatem aſpirare, ſed tam fatali infelicitate, ut Lãdfridus dux illorum bello repreſſus, Augſpurgum grauibus incurſationibus diuexatum, ipſaq; etiam Bauaria Francorum armis ſubiecta ſit: Inde circiter 743 Domini annum iterum ciuitas hæc à Carolomanno Germaniæ rege, eo quòd Dietboldus Sueuiæ, ac Vtilo Bauariæ duces à Francis defeciſſent, cum utriuſq; prouinciæ deuaſtatione, denuo ui ad fidem reducta eſt: In qua poſtea ſemper tam firmiſſ. permanſit, ut Francici nominis odio à plurimis hoſtilia plurima protulerit conſtantiſſ. ſic ſub Carolo Magno Germaniæ & Galliarum rege potentiſſ. per Thaſsiſilonem Boioariæ ducem, dum is in deſiderij Longobardorum regis ſoceri ſui, gratiam debellare Sueuiam audet, tum ſuburbia illi inflãmata, tum S. Aphræ extra muros phanum anno 787. funditus exuſtum eſt, uerùm detrimenta ea Carolus magnifice mox reſarcijt, Rempublicamq; Auguſtanam talibus prærogatiuis dotauit, ut ea nõ ſolum deinceps opulentia, aut ciuium numero plurimum accreuerit, ſed & ſub Romanorum tam regum quàm Cæſarum perpetua protectione ab eo tempore in hodiernum uſque uigeat ac floreat unicè diem. Periclitata tum ſub Arnulfo Bauaro, Ludouico 3. & Chunrado Francis, itemq; ſub Henrico Saxone, Aucupe dicto, Imperatoribus plurimũ præ Vngaris eſt. Donec anno 955. Otto magnus Cæſar, communi totius Germaniæ expeditione, haud unquam intermoritura gloria, hic à Lyci fluenta eorundem terribiliſſ. innumerasq; copias, quibus ab quinquaginta iam annis tota ferè Germaniam, nemine reſiſtente, depopularãt, tanta occidione 4. Idus Auguſti deleuit, fortiſsimeq; deuicit, ut prętęr Lælium & Cyrum, reges illorum, cum quinq; alijs Vngarorum ducibus (quos inſequentes auidius Sueui, indignante Imperatore, Ratiſponæ ſuſpendio enecarunt) nullus euaſerit uiuus. Ante triennium autem memoratus Otto Imp. frequentiſs. quoq; celebrauit hic comitia, in quibus præter alia arduiſſ. regni negotia, Berẽgario 2. Eporediæ Marchioni, qui cum filio Adelberto ob interruptam pacem ſupplex illi eſt factus, Italię gubernacula & ſceptrum feudi loco conceſsit. Porrò in conuentu eo, prælioq; narrato Augſpurgenſium ciuium fidelitas ac uirtus adeò enituit, ut inde non ſolum ſenatui laudabiles immunitates, iura municipalia, ampliandorumq; mœniorum facultas ab Imp. Ottone ſint donata, uerùm inſuper textorum tribus (cuius artificij in lino & lana, plus

minus mille ſexcenti magiſtri hic degunt opprcſsi ab ipſorum cohorte Hunici reguli ar
mis, tanq; proprio inſigni hodieq; gaudeant: Ea ſunt rubro & flauo colore decuſſatim
diſtinctus clypeus. Poſtea iterum ſatis tranquilla habuit tempora, uſq; ad annum Do-
mini 1072. quo epiſcopi ſui culpa immerito à Bauaris laceſsita bello eſt. Quemadmodũ
autem anno 1051. Henricus 3. Cæſar Niger uocitatus conuentum imperialem Kalendis
Februa. non modica ciuitatis utilitaté hic agitauit. Ita uice uerſa Rudolfus Rhinfeldẽſ.
Sueuiæ dux Hildebrandi papæ ſeditioſiſſ. inſtinctu, contra Henricum 4. ſeniorem, an
ticæſar electus, anno 1077. cum Romanenſi legato ſuiſq; complicibus ſub tempus pa
ſchæ, itidem conuenticulum hic habens, uniuerſum S.P.Q. Augſpurgenſem pernitio-
ſiſſ. caſibus expoſuit. Nam mox biennio poſt ab Hermanno altero Pſeudoimperatore,
circa orientalem plagam tribus amplius ſeptimanis ardua, ſed tamẽ fruſtranea, obſidio
ne cincta, ac ſequẽte uix lapſo anno hoſtiles Vuelphonis Algogij ignes quoq; paſſa eſt.
Quam iniuriam cum è ueſtigio Henricus uerus Imperator, poſt Hochſtetenſe prælium
uindicaſſet. Augſpurgumq; ſuum recepiſſet, adeò implacabilibus turbis feneſtrã de no
uo aperuit, ut à ſexto Calendarum Februariarũ anni 1083. die perpetuo ſeptẽnio ſæpius
ac numero tum per inſidias inuaſum, tum diriſſ. uaſtatũ feratur, cum primis uerò à Vuel
fone 5. Bauariæ duce anno 1088. in feſto Cœnæ Dñi proditoriè capta, ac toto triduo tã
inhumaniter expoliata eſt, ut præter incolarum cædes, opumq; priuatarum direptiões
etiam ex archiuis Reip. cuncta tam priuilegia ciuium quã protocola, unà cũ inſtrumen
tis publicis (quæ omnia apud Rotenfelſium Algoiæ delituere hactenus) abduxerit, &
feria ſecunda paſchæ ciuitatẽ miſerè deſtructã lamentabilius planè euerterit impius ho
ſtis. Ad quæ mala poſt 14. annos fortuitus quoq; accedens ignis, noua abſumpſit ſubur
bia. Simili clade, dum Lutherus Saxo Imp. ad coronationẽ ſui Romam hac an. 1132. ꝓfi
ciſcitur ingens tumultus ciues inter & milites exortus, denuo per maximã partẽ huius
ciuitatis flãmam, ac mortales plures gladio perdidit. Breui tum Conradi 3. Sueui Imp.
clementia reuiuiſcẽs, etiam à Friderico Barbaroſſa, glorioſiſſ. Auguſto, eximiè adaucta,
optimiſq; priuilegijs iterũ decorata eſt. Quin & mortuo an. 1162. Adelgezo de Schuua
beck, nõ tantum memoratus princeps ſibi & ſucceſſoribus Germanorũ Imperatorib.
fiſcali ſucceſsione ciuitatis huius Aduocatiam uendicauit: ſed etiam totius imperij co-
mitia & feſtiuitates in eadẽ perlibenter celebrare cõſueuit. Id quod ſingulari affectu &
gratia poſteri eius Sueuici Cæſares haud abſq; populi & ciuitatis Auguſtanæ cõmodo
non ſemel factitarũ item. Tandem an. 1246. ſub peſsimo illo Germaniæ interregno exæ
dificata eſt eminens turris ad caſtrẽſem portam, quæ hodie à propinquo Diuæ uirginis
templo nomen ſortitur: Nec multo pòſt & Ludouicus Bauariæ dux Fridbergenſem ar
cem (cuius oppidulum nunc obæratorum ac decoctorum inuiolabile eſt aſylum) ad in
uidiam ac contumeliam Augſpurgenſium extruere cœpit etiam. An. uerò 1274. Rudol
fus Habſpurgenſis reſtituta imperatoria maieſtate, comitia Germanici regni hic quàm
ſplendidiſsima celebrauit, in quib. filios proprios Iohannẽ quidem Sueuiæ, Albrechtũ
uerò Auſtriæ & Styriæ duces ſolenni inueſtitura inſtituit, necnõ Ottocarũ Bohemiæ re
gem unà cum Henrico Bauariæ duce electioni ipſius reclamantes, hoſtes ꝓnunciauit:
ad hæc q̃ primũ Auguſtani ciues in uerba eius debitè iurarunt, non modò antiquorum
priuilegiorum, ſed & conſuetudinum municipalium cõfirmationem liberaliſ. obtinue
runt: Vnde creſcente ſenatus autoritate, non raro celeberrimi principum & epiſcoporũ
conuentus hic agitati ſunt. Sed heu ſortis liuorem, anno 1290. exuſta eſt funditus curia,
ſeu ſenatoria domus, non modico totius ciuitatis damno, ea tamen tumultuario opere
ueſtigio reſtituta, an demum 1449. elegantioribus muris, teſtudinibus fornicatis, ac tri-
clinijs ampliſsimis abſoluta, item octennio poſt uetuſtiſsimis picturis delineata pulchri
us eſt. Sub Albrechto 5. Auſtrio Cæſare, cum ciuitas optimatib. non ſatis tuta à ſepten-
trionali ora uideretur, noua porta ad Vuertachæ põtẽ extructa, ſimul ac ſuburbiũ ab eo-
dem põte denominatũ foſſa circũdari an. 1301. primo cœptũ eſt. Dein Ludouici 4. Baua
ri Imp. dicto fideliter inhærẽtes, neq; Pont. maximi diras, neq; aliorũ principum arma
ueriti ciues Augſpurgi ſunt: Quin etiã Burgrauiã an. 1324. dicti Cęſaris ſui comilitio op
pugnarũt. Quamobrẽ præfatus Auguſtus poſt 9. annos comitia hic habuit arduiſsimis
de negocijs, nã & Auſtrij corriuales principes illi tãdẽ recõciliati ſunt, & Eduardus An
gliæ rex Imperij Vicarius, per Galliã inferioremq; Germaniã, eſt nuncupatus ibidem.

CIVITAS

CIVITAS AVGSPVR=GENSIS, DELINEA-

ta iuxta figuram quam hiſce temporibus habet in mœnibus & pręcipuis eius ædificijs, adiecta huic operi noſtro Coſmographico impenſis eiuſdem urbis magiſtratus, atque diligentiſsima eximij uiri, domini Achillis Gaſſari Medicinæ Doctoris deſcriptione celebrata. Priuatorum inſignium locorum nomina Germanicis expreſsimus uocibus, ſcientes ab exteris Germanici ſermonis ignaris non requiri huiuſmodi nominum interpretationem.

Occiden
Meridies,Mittag
S.Anna
S.Moritz
Der Pärle
S Catarin
S.Vlrich
Saltz ſtadel
Heilig Grab
Tätz haus
S.Margret
Preiſiger
Spital
S.Vr ſula
Rat haus
Bar fuß
Lech fl.
Ein arm võ Lech
Fuckerei
Riuus de Lico
Am Bichnauger
1 Rot thor oder Haußſtetter thor.
2 Am Eſer. 3 Gegginger thor. 4 Ein laß. 5 Klenkethörle. 6 Gſund prunn. 7 Am iuden kirchof. 8 Wertaprucker thor. 9 Fiſcher thörle.
10 Lůg inß land. 11 Steffinger thörle
12 Oblater thörle. 14 Iacober thor.

Heilig Crütz
Zeug haus
Kornhaus
H. Crütz Thor
Tum kirch
Burg thor
S. Görg
S. pētrio
Mitnacht
Gots acker
Alt Stat maur
S. Stephan
S. Gal
Die walck
Schleifer tor
Blater haus
Oriens
16 vogel thörle. 17 Schuuiboger thor. 18 O-
ber waſſer thurn. 29 Fuggers hauß. 31 Korn
ſchrand. 33 Statt cantzlei. 34 Kauffleut ſtubē.
35 Der Herren ſtuben. 42 Pfrendhauß.
44 Findelhauß. 45 Puluerthurn. 47 Vnder
waſſer thurn. 51 Pfaltz ſampt dem Fronhof.
59 Katzen ſtadel.

Quo anno etiam ab Afræ ſylua, (uulgus plateam illam nunc à ſimeis denominat.) ad
Hausſtettenſem uſqꝫ portam (quæ an. 1428. prætalta turri & mœnib. fortificata, rubra di
ci cœpit) domus plus minus trecenta unà S. Nicolai, nunc temporis abolito cœnobio,
menſe Iulio conflagrarũt. Ea ꝓpter Senatus an 1338. qui locuſtarum inauditis turmis hic
memorabilis notatur, grandẽ illam horriſonamqꝫ campanam, quæ in fori publici altiſsi
ma turri ad claſsicum canendũ ſacra cõſeruatur, cõflari fecit. Tandem cum principes &
ciuitates inter ſeſe per Germaniam inteſtino graſſarẽtur bello, plurima tam ſuimet, quã
ſociorum cauſa ſubierunt, Auguſtani pericula foris, domi tum interim permutata, Sub
Heruuartho & Buſchelio ciuitatis aduocatis, reipub. adminiſtratione, patricios menſe
Octobri an. 1364. in ordinẽ redegerũt, ac creatis annuis Cõſulib. èque plebe decẽ & ſe-
ptem mechanicorum collegijs, Tribunitiũ poteſtatem in ſenatum, nõ ſine cõiuratione
(cuius Hanitzuueiſs. textorũ cellario præfectus, anteſignanus erat) terribile quã liberri
me cõſtituere. Simul ac Gegkingenſe ſuburbium ab occaſu, cum eo quod Vuagenhals
dictum à meridie ciuitatis fuerat ob imminẽtes ſeditiones demolitũ iri curarũt. Et ex eo
tempore, poſt mutua cum Bauaris incẽdia, latrociniaqꝫ, Fridericũ ducẽ Teccenſem Ca-
pitaneum ſibi cõpararunt, deniqꝫ ꝓpter cerbras cõſpirationes ingenti pecuniarũ ſum-
ma à Carolo 4. Cæſare Bohemico mulctati, uix arbitraria Marckuuardi Aquileiẽſis pa
triarchæ, ſui quõdam epiſcopi, cõpoſitione pacem an. 1374. obtinuere. Inde adeò quam
primum altera ab hoc anno præfatus imperator ob præſtitũ Vuenceslao filio ſacramen
tum, Auguſtanis authentico deplomate tum antiqua roboraſſet priuilegia, tum nouas
conſtitutiones exactionesqꝫ probaſſet, foſſæ etiam & uallũ ante Stephaninã portã effo=
di primitus cœperunt, mox aũt regnante, imò oſcitante potius Vuẽceslao illo Bohemi
co Cæſare quem noſtri quia reliquã Germaniã non curauit, ignauũ, ſui uerò quod Ioãni
Huſſo fauerit pium appellant, cum omnia in deterius per Germaniã ꝓlaberentur, nul-
luſqꝫ iuſtitiæ ſupereſſet publicè locus, acerbiſsimũ pariter ac duriſs. bellum Augſpurgũ
hoc noſtrum & intra mœnia aduerſus epiſcopi ſui auaritiã cleriqꝫ inobedientiã, & extra
cõtra Francicos cẽtauros, Bauarorum, Vuirtenbergenſiumqꝫ uiolentiã, octo fermè an-
nis, haud incruenter ac ſatis dubie, uirtute propria geſsit. Demum Senatus Auguſt præ
ter eas tranſactiones, quas uel contra Iudæos inquilinos, uel cum Huſsiticis ciuib. atqꝫ
adeò in Vuellenburgenſis caſtri poſſeſſores habuit, ſingulari etiam ſolertia populũ an-
no 1397. ob grauiora uino impoſita tributa tumultuantem ſedauit, ac quadriennio poſt
foſſas urbanas ante Diui Georgij cœnobium primo fieri fecit. Rudprechtus inſuper
Rheni palatinus Romanorum Cæſar innumero exercitu Italiã petens toto Auguſto cũ
reliquis Germaniæ procerib. profectionẽ ſuam hic deliberauit, & emunitates iuraqꝫ ci-
uitatis ſolito more adprobauit. Sexennio ab hinc publicus carcer, Curiæ iunctus ad fa-
tuum lapidem conſtructus, cliuo illi à ferreis nimirum uinculis, & nõ ab Iſide, qui quidã
ſomniant, appellationem uulgarẽ fecit. Sub Sigiſmundo pacificatore Cæſare magis ex-
ornatũ Augſpurgũ noſtrum eſt, nam fiſtulares fonticuli, ac publicũ chorearum theatrũ
condi, & regiæ uiæ urbis lapidibus ſterni: Deniqꝫ circum Iacobeum ſuburbium murus
fieri patrum illius indulgentia cœperunt, non paruas tamen illi moleſtias duo cõpetito
res præſules, peſtiſqꝫ infanda tunc temporis attulere. Cæterũ anno 1430. extructa eſt in
extremum ciuitatis ſeptentrionalem angulum, prope auguriorum locum, altiſsima pa-
riter atqꝫ firmiſsima turris, cui nomen eſt à ſpecula prouinciæ inditum. Eam elapſis iam
cẽtum quatuordecim annis ciues ſtudioſe humiliorem reddidere. Eodẽ item anno am-
pliata, & aquis irrigatæ ſunt foſſæ urbis oriẽtales: Et ſequente anno dum Imp. Sigiſmũ-
dus Romam petiturus hic hæreret, nõ modò Reip. priuilegia uetera, uerum etiã noua
omnis generis potionum tributa (quæ barbari acciſam uocant) literis regijs ſtabiliuit.
Quare aureorũ aliquot millia illi ex ærario mutuo data, ſimul ac auxilia militaria aduer
ſum Huſsitas ſubinde incaſſum trãſmiſſa ſunt. Sub Albrechto 2. Auſtrio Cæſ. expulſi
ſunt Augſpurgo uerbi, quãobrem ſenatus reuolutis duodeuiginti annis duodecim au
reorum millia ſucceſſori eiuſdem quod abſqꝫ autoritate factum fuiſſet, numerare cõpul
ſus eſt. Anno 1443. munitæ ſunt fortiorib. turribus & Gegkingenſis & Iacobina por-
ta ſub Friderico 3. Auſtrio Imp. Qui magiſtratui Auguſtano regalia ſummi & capitalis
iudicij primũ eo cõceſsit anno quo Petrus Egenus, dictus ab Argauu, conſul Auguſta-
nus, arbiter honorarius inter Heluetios Tigurinoſqꝫ ꝑ cõpromiſsionẽ eorũdẽ eſt elect9.

Anno

Anno autem 1450. dum Brandenburgenſes marchiones Norinbergã, & Vuirtenbergenſes comites Eſſelingã prælijs diu diuexaſſent, pręcipuo conatu ſocias ciuitates Augſpurgenſes iuuerũt. Inde tamen proximo anno cùm Põtifex Cardinalis hic uectigalia, tributa uinaria, cenſum publicũ, ſalui cõductus, clauium portarum, & præfecturæ urbis (quæ immediate Rom. Imperatori attinet) poſſeſsionem, ſibi iniurioſe arrogaret, hercle plus quàm ciuile & irrecõciliabile exarſiſſet bellũ, ſi nõ maximo principũ molimine, ut ab iniquo propoſito epiſcopus cederet, proſpectũ fuiſſet. Poſtmodũ anno 1458, magna illa turris ad orientem mœniorum, quæ rubra uocatur unà cum rubro apud piſcatores molẽdino à repub. exædificata ſunt. Poſt quadrienniũ porrò belligerati ſunt, nõ exigua ærarij iactura, Cæſaris iuſſu Augſpurgẽſes ciues aduerſum Luduuicũ Bauariæ ducem, qui illis fullonias dealbatorias, & ſerratilẽ molam nõ procul Lyco, proximosq́; ab occaſu pagos cõcremauit, mirasq́; technas in illos ſtruxit. Interea tumultuantibus iterum ob tributa uini textorũ, piſtorum & fabrorum ferrariorum tribubus, turris ſupra portam S. Crucis anno 1466. altior multo quam prius fuerit, à ſenatu eſt facta. Demũ anno 1469. reducta eſt Augſpurgenſ. Reſpub. per Imperatorem Fridericũ cum Luduico Bauaro in tam ſecuram gratiã, ut proximo anno magnificos arcubaliſtarũ ludos, conuocata omni ferè Germania, dederit luculentiſsimè. Simul ac triennio poſt præhabitus cunctabundus Imp. comitia hic frequentiſsima principũ præſentia celebrauit in quib. cum S.P.Q. Auguſtanus ſacramentum illi debitũ iuraſſet, priuilegiorum ſuorum confirmationem adauctionemq́; clementiſsimè obtinere promeruerũt. Sequẽte item cõfeſtim anno cõuenere illuſtriſs. pompa hic, ſæpedictus Germanorũ Cæſar Fridericus, Chriſtianus Daniæ, Suetiæ, Nortuegiæq́; rex (qui deuotionis gratia Romam inuiſerat, & hac ſolũ iter fecerat) & Marcus Aquileienſis Patriarcha, legatus põtificius, unà cum optimatib. totius imperij, tractumq́; eſt de obſidione Nuſsię, qua Carolus Burgundiæ Regulus ob Archiflaminium Colonienſ. ſchiſma id tunc præmebat. Poſtea anno 1488. dederũt Auguſtani, annuente Imp. ſuo, nomen cõfœderationi Sueuicæ, in qua quadraginta ſex annis, nimirum uſq; diſſolutionem eiuſdem, pertinaciter & cum laude permanſerunt. At cum pleonexia Cathedralis conſiſtorij turbas reip. immeritas undiq; cieret, uix ſerio Cęſaris mandato iura tutata eſt propria: In expeditione aũt illa, qua Albrechtus Bauariæ dux Ratiſponam imperio reddere anno 1492. cogebatur, fouerũt Augſpurgenſes ciues 250. pedites quadragintaq́; equites, exceptis impedimentis alijsq́; tormentis, ſimul ac in conſtituendis deditæ urbis pactionibus inter ſequeſtros à memorato Cæſare deputati ſunt. Interea tamẽ temporis ob præfecti limitis Burgrauiæ duriciem, nouum fœdus cũ uicinis adeoq́; epiſcopo ſuo, admittente eodem Cæſare, inire coacti ſunt.

Poſtea anno 1496. egit Maximilianus Auſtrius Cæſar magnificentiſsimũ feſtum hic, cum Archiduce Philippo filio ſuo, plurimisq́; alijs Germaniæ heroibus. Ac ab eo indè tẽpore ſemper præcipua clementia ciuitatem hãc cõplexus. præter infinitos conuentus & lauda, cum principib, cõfœderatisq́; Sueuiæ, imperialia inſuper comitia annis 1498. 1500. 1510. & 1518. (in quib. Martinus Lutherus Caietano Cardinali ob paradoxã doctrinam repræſentatus primo eſt) hic libẽter & iucundè celebrauit. Vnde & anno 1509. conſcriptis ad menſem Septemb. ex omni prope Germania, tam Arcubaliſtarũ, quàm bombardarũ ſagittarijs, adparati ſunt à ſenatu Auguſtano uarijs præmijs ludi ampliſsimi: In gratiã item dicti Imperatoris, ex nouo cõſtructa eſt anno 1514. porta illa priuata, ꝑ quã occluſis reliquis, noctu homines intromittuntur, ad quam nuper admodum anno 1549: ſublicius ex ligno põs, unico arcu nullo iugo, uel tignis ſuſtẽtatus, eſt additus Ad extremum ſub Carolo 5. Hiſpanico Cæſ. præclara multa domi foriſq́;, in ipſius tutelã recepti, geſſerunt Augſpurgẽſes: ſuperatis enim Frãcico & ruſtico bellis, renouarunt firmius anno 1526. Perlcam turrim in umbilico ciuitatis ſuæ, ſic & Viennã poſtea aduerſus Turcã præſidia miſerunt. Anno aũt 1550. habita ſunt Auguſtæ per Carolũ Imp. à toto orbe ob religionis concordiam exoptatiſſ. comitia, quibus Lutherani fidei ſuæ confeſsionẽ eidẽ Imp. obtulerunt, ea ciues delectáti, non multo pòſt cum eiſdẽ fœdus, quod Schmalkaldienſe à loco dicitur, in quo ictum primitus eſt, inierunt, ac inde religionẽ per totã ſuam ciuitatem, Martini Buceri & Ambroſij Blaureri inſtructione, ad lubitũ tranſmitterũt. Bibliothecam deniq; inſtructiſſ. ſimulac ciuilem trium linguarum ſcholam inſtituerũt cui uarijs ſucceſsionibus & factionibus, uiri undecunq; eruditiſsimi hactenus pręfuerunt.

Tandem

Tandem etiam mœniorum cum foſsis aream ampliarũt, nec non deiectis turribus, eandem ceſpite, aggeribus, & propugnaculis nouis, ualidiſsimè, uti præ oculis iã adparet, reſtaurarunt. Donec glyſcente deploratiſs. illo Germaniæ cum inuictiſs. Cæſare ſuo bello, iterum omnino ſupplices illi dediti, ac comitia imperialia hic ſumma animaduerſione celebrata ſint. In quibus præter Romani Imperij ſingulos principes, etiam pontificis maximi, omniumq́; aliorum Europæ regum oratores, unà cum magni Rhutenorũ Moſcouitarumq́; ducis legato, & Altzacheno Aphro Tuniſſæ excæcato rege. Imp. Carolo & Cæſari Ferdinando fratribus, menſes plus minus quatuordecim præſto fuêre. Vbi itẽ formula pietatis catholicæ (uulgus uocat INTERIM) Lutheranis præſcripta eſt, nec non patricijs Auguſtanis (quorum uix octo proſapiæ adhuc ſuperſtites, ex ſenioribus alijs, ſibiq́; per multos iam annos affinitate, ac contubernij ſocietate coniunctis, triginta nouem ni fallor, familias in numerum & dignitatem ſuam S. C. 1539. cooptarunt, aſciueruntq́;) antiquus honos reſtitutus, ciuitatisq́; adminiſtratio, abrogatis tribunis plebis, ſuffectisq́; Rauenſpurgero & Vlſtettio ciuitatis aduocatis, cũ ſex ordinarijs conſulibus, de nouo commiſſa ab Imper. eſt.

ACHILLES GASSARVS MEDICINAE DOCTOR DE CIVITATE *Auguſtana & ciuibus eius.* Cap. CCCXLVIII.

Ciuitas noſtra celeberrima habet omnis generis panoplia, præcipuè æneorum tormentorum, quæ bombardas uocamus, aliquot domos elegantiſsima copia refertiſsimas ſimul & publicas aliorum artificũ tum tabernas tum officinas operoſiſsimas, quibus non toti orbi uſurpatiſsima quàm mercatorum ſuorum nummoſiſsimis monopolijs notiſsima paucis retro annis euaſit. Ad hæc pauperum curam unice gerit: extant enim prȩter Xenodochia ægrorum ac orphanorum hoſpitalia, ſpeciales adhuc ædes, quibus gratis uel peſte infecti ſuo fouentur tempore, uel Gallica hic laborantes curantur, uel deniq́; leproſi ſeorſim adſeruantur. Deniq́; ingenti eleemoſyna tum reliquos inopes paſsim liberaliſsimè leuat, tum ſtudioſos pueros non parũ multos ex his domi humanioribus literis emancipat, foriſq́; ſtipendijs non pœnitendis alit. Qui uel ſoli Fuggari penuria laborantibus, ſed frugi municipibus anno 1519. ſuprà cẽtum habitationes tanquam iuſtam ciuitatulam, de ſuo, apud Iacobinum ſuburbium fundarunt. Iam qua æquitate, clementia & prouidentia Magiſtratus quàm politicè hic polleat, quáue proſperitate, induſtria, humanitate & uirtute reliqui ciues inter ſeſe, aut cum alijs, tum in negocijs, uel apud Antipodes ac utrumq́; mundi polum gerundis, tum in educandorum liberorum honeſtiſsima liberalitate, tum deniq́; in domeſticæ ſuppellectilis nitore ad inſolentiam uſque certent, nemo facilè dixerit. Sunt enim plerunq́; homines illi (in primis blandæ fœmellæ) forma pulchri, ueſtitu ſplendidi, uictu uoluptuarij, congreſſu & uerbis ceremonioſi, actionibus aſtuti, moribus exotici, & opulentia φίλαυτοι. Ex quibus plebs hodie ſedula opere & quæſtu officioſiſsima, ſorte ſua contenta exiſtit. Mercatores uerò aliquot & patricij magno numero natalibus ſunt reſtituti, multi Baronum nobilitate eminent, nonnulli etiam comitum prærogatiuis gaudent, ſed & integrum regnũ quidam apud Indos poſsident, adeò ut in uniuerſum S.P.Q. Augſpurgenſis inſtar Alabandæ fortunatiſsimi (ut prouerbio habetur) cenſeri planè debeant poſsintq́;. Quibus redditibus uerò, auriq́; & argenti diuitijs, ærariũ ciuitatis locupletatum ſit, uel inde cõijciet argutus lector, quod Senatus, exceptis annis fabricarum (ut ſic loquar) publicarũ conducti famulicij, certorum officiorum, adeoq́; belli maximi infinitis impenſis, pro ſola obtinenda pace ſupra trecenta millia aureorum Rhenenſium, citra priuatas ciuiũ contributiones, proximis expoſuerit prompta pecunia comitijs. Vt autem tanquam condito luſtro, etiam ciuium capita curioſus aliquis ceu per tranſennam obiter queat æſtimare & colligere, ſciẽdum pro certo, quod anno 1549. proximè iam lapſo, mille ſeptingenti & quinque infantes baptiſmo adhibiti, ac communibus cœmiterijs mille ducenta uiginti ſeptem humana cadauera, nulla epidemia graſſante, ſepulta Augſpurgi fuerint.

DE VALLE LYCI. *Cap.* CCCXLIX.

VAllis Lyci initium ſumit in monte Tennenberg, quo in loco unica uilla cernitur, deſcenditq; uſq; ad Oberkirch, Holgouu nominatum, eſtq; uicus magnus, atque inde ad ſequentes uicos Elbmo, Vuiſſenbach, Herrenbach, item ad eum uſq; tractum qui Aſchnauu dicitur, ubi mox Erēberg caſtrum montanum ad montium fauces cernitur, Auſtriacæ ditionis, cui Aiteruang, Breolebach, Lermaus & alij pagi, ad dominium Erenberg pertinentes, ſubiacēt. Item Reutin uicus magnus, Breitenuuang, Inſorio, &c. Fuſſacum oppidulum cum arce & monaſterio ordinis Benedictinorum, Epiſcopo Auguſtano paret. Cænobium eius anno 720 à Pipino Francorum Rege fundatum eſt. Abbates eius hi fuêre. Magnus, Conradus 745. Vuolpotus, Gandelboldus, Otholphus, Bertholdus, Vuilhelmus, Adelbertus, Rupertus 1094. Bernoldus, Guntherus, Lutolphus, Geſilo Egnio. Henricus 1190. Geringus 1200. Conradus 1211. Diedo 1225. Rutgerus 1240. Rudolphus 1246. Albertus 1258. Hermannus 1264. Hiltboldus 1272. Conradus 1287. Hermannus 1306. Hermannus 1316. Cōſreinus 1326. Iohannes 1346. Henricus 1358. Vlricus 1358. Luitprandus 1365. Iohannes 1381. Fridericus 1391. Iohannes 1404. Georgius 1414. Ibān à Rotenſtein 1422. Iohannes Schmerleib. 1438. Conradus Klammer 1446. Iohannes Algous 1447. Iohannes Heſsus 1477. Benedictus Churtenbach 1498. Iohannes Baptiſta Bentzinger 1532. Georgius Gernhoch 1545. Fuſſaci Lycus præterfluit aſpera ſatis catarracta, ingentem ſonitum edēs, nec ſiue periculo eo loci nauigari poteſt. Maius uerò periculum nauigantibus prope Landsbergam incumbit, ubi ſtrepitu magis horrendo è rupibus decidit. Supra Fuſſacum oppidum altiſsimus mons eminet, ab accolis Seuling nominatus, prope quem aquæ calentes ſcaturiunt, in quibus Iulium Cæſarem lauaſſe, atq; inde montana illa Iulica dicta eſſe ferunt.

Fuſſen.

Steingadam monaſterium eſt ordinis præmonſtratenſis, in quo duodecim principes Bauariæ atq; Spoleti, à quibus etiam ſuam duxit originem, humati ſunt. Schongauium oppidum in ripa Lyci, duces Bauariæ agnoſcit.

Notandum inſuper uallem Lyci duplicem eſſe, ſuperior nempe in qua Lycus oritur, inferior autem ſupra Fuſſacum. Vtraq; in longitudine ad milliaria nouem extenditur, Auguſta nempe Schongauium uſq;, latitudine ſclopeti iactum haud multum ſuperantes. Hordeum & fœnum producit, frumentum præterea nullum, pecoribus tamen ob paſcuorum multitudinem abundat. Superiore loco ad lucum Brigantinum Bauaricæq; ditionis partes, pertingit, inferiore autem Algoiam excipit. Indigenæ Sueuica lingua utuntur.

Sunt & prope Auguſtam plures quoq; conualles, utpote Vallis Gallinarum Budingæ principium ſumens & in Genachshauſen ſeſe extendens. Item Vallis Vuertachenſis à Vuertacho amne, qui prope mœnia Auguſtæ Lyco miſcetur, denominata. Vallis Sincoltina, uallis Schmutter, zuſum, Mindel, Güntz, &c. à fluuijs per eas meantibus appellationem ſortientes, de quibus ſigillatim ſcribere nimis moleſtum fore uidetur.

DE PALATINATV RHENI, QVOMODO ET *quando ille exortus.* *Cap.* CCCL.

FVerunt olim multi & uarij comites Palatini, præſertim Palatini ab Andechs, Palatini à Schiern, à Vuitelſpach, Palatini à Dachauu, Palatini à Vallay & Palatini Thubingenſes. Vnde & in torneamento olim Tiguri celebrato commemorantur fuiſſe 34. Palatini diuerſi generis. Cæterum quomodo illi aut multi ex eis in unam redacti ſint familiam, quidam id conantur oſtendere, errantes interim non parum in nominibus, in tempore & in adminiſtratione Imperatorum. Certum tamen eſt, pene omnia hæc Palatinorum genera, eorumq; ſucceſsionem defeciſſe, præter Arnoldum Palatinum à Dachauu & Ottonem à Schiern, unde nati ſunt moderni principes Bauariæ & Palatinatus Rheni. Extant quoq; adhuc Palatini Thubingenſes. Inter memoratos ueteres Palatinos nulla apud hiſtoricos fit mentio Palatinorum Rheni

Multiplices Palatini.

quantumlibet Palatini à Schiern atq; Palatini Rheni in unam conierint ditionem. Fue
runt autem ab initio Palatini palatiorum præfecti, præſertim in curijs Imperatorum,
quos Franci olim maiores domus uocauerunt. Quando autem ditio Palatinatus Rhe-
ni fuerit inſtituta, & ubi locorum Palatini Rheni ante quadringentos & quingentos an
nos ſe continuerint, non licuit mihi inueſtigare, niſi quod uariæ hic coniecturæ ſunt ho-
minum. Aliqui enim uolunt hodiernum Palatinatum nomen accepiſſe à Palatio Rhe-
Palatinatus Rheni unde. ni, alij à Caroli Magni inſtitutione, tertij à Palatio Treuerẽſi, ſed tunc magis eſſet Palati
natus Moſellæ quàm Rheni. Sunt rurſum alij qui aſſerunt eum tunc inſtitutum, quan-
do Otto magnus imperium tranſtulit ad Germanos. Beatus Rhenanus conatur proba
re ex Ammiano Marcellino, Palatinatus ditionem & nomen à Palas regione deſcen-
diſſe. Scribit enim Ammianus in hunc modum: Conſtituto ponte prope Moguntia-
cum cohortes tranſgreſſæ ſunt Rhenum in regione Capellatiana, quæ à Palas nomen
habet, caſtra ſunt poſita. Et alibi: Quum uentum fuiſſet ad regionem cui Cappellatz uel
Palas. Palas nomen eſt, ubi terminales lapides, Romanorum & Burgundionum confinia di-
Rhenanus de Palatinatu. ſtinguebant, caſtra ſunt poſita. His ſubijcit Rhenanus. Hic aduertere licet principem Pa
latinum non à Palatio Cæſaris, uel ædificiolo illic quod in Rheno oſtenditur, nomen-
claturam ſuam poſsidere, ſed uetuſtiſsimam à regione eſſe natam appellationem. Hæc
ille. Si à Palas regione ortus eſt Palatinatus Rheni, eſtq; ueteris nominis ad hodiernum
alluſio, unde nati ſunt Palatinatus, à Schiern, à Vuittelſpach & Dachauu? Certe nomen
Palatini Rheni eſt nomen dignitatis & officij, quod Imperatores inſtituerunt, ſicut quo
que ſunt nomina Landgrauiorum, Marchionum & Burgrauiorum. Sic enim Germani
cè quoque dicimus Pfaltzgrauius, id eſt, comes Palatinus. Si à burgo factus eſt Burg-
grauius, facile licebit arguere, à Palatio quoque factum Pfaltzgrauium. Præterea quòd
principes Palatini Rheni à loco Palas nomenclaturam ſuam non acceperint, facile per
id conuincitur, quòd ante quadringentos annos neque caſtra, neque oppida in hac re-
gione, ubi hodie habitant, habuerunt: ſed intra hos annos quicquid locorum iuxta Rhe
num habent, uel emerunt uel armis acquiſierunt, id quod infrà ſigillatim oſtendam.
Sunt qui aiunt primos Palatinos ſimplices fuiſſe nobiles, uſq; ad tempora Ottonis ter-
tij, quando principes electores fuerunt conſtituti: tunc enim illis maior dignitatis gra-
dus fuit additus. Nec ſine cauſa Electura non fuit commiſſa ducibus potentibus qui
tunc erant in imperio, puta duci Bauariæ, Sueuiæ, Lotharingiæ & Brunſuici, etiamſi Ba
uari temporum ſucceſſu in familiam ſuam ſtuderint hanc dignitatem introducere, ho-
dieq; & Palatinatus & Bauariæ titulum habeant. Primus Palatinus elector appellatus
fuit Henricus, qui anno Chriſti 1003. diuum Henricum cum reliquis electoribus in Im-
Primus Palatinus elector. peratorem elegit. At ubi ſuam habuerit curiam, cui præſederit regioni, quos audientes
habuerit populos, ipſe & aliquot eius ſucceſſores, à nullo inueni ſcriptum, nec princi-
pes ipſi qui hodie præſident Palatinatui id ſciunt, niſi quòd quidam, ſed ſine certo teſti-
monio, putant principes Palatinos olim Vuormaciæ conſediſſe, & magnam in ea urbe
habuiſſe iuriſdictionem. Hoc conſtat, Conradum ducem Franconiæ anno Chriſti 942.
ſuam ſedem Vuormaciæ habuiſſe de principe Palatino nihil tale inuenitur.

DE OPPIDIS, VICIS ET ARCIBVS PALATI-natus. Cap. CCCLI.

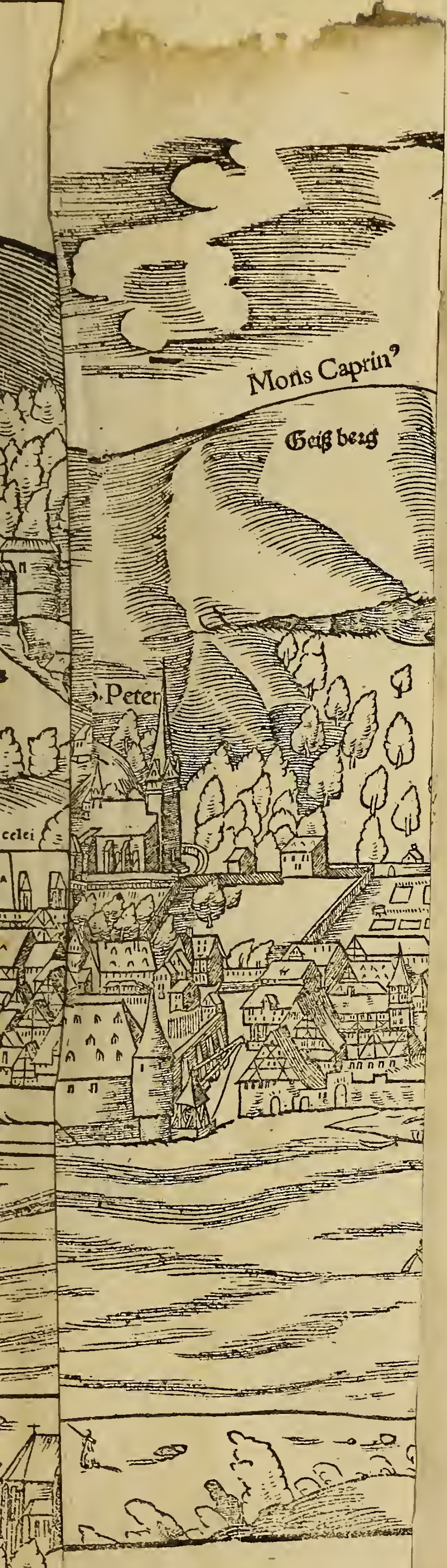
NEmo mihi facilè probare poterit, Palatinatum ante quadringentos annos ſedem habuiſſe circa Heidelbergam aut in ea regione, quæ hodie principibus Palatinis ſubijcitur. Nam omnia loca illius regionis, aut fuerunt epiſcopi Moguntinenſis, aut epiſcopi Vuormacienſis, aut marchionis Badenſis, ſiue potius ducis Sueuiæ, aut epiſcopi Spirenſis aut imperij. Sed cum poſteris temporibus Heidelberga in feudũ daretur principi Palatino ab epiſcopo Vuormacienſi, illecq; ſibi ſedem fixiſſet in eo loco, breui multa loca ſibi comparauit, dilatauitq; pomœria ditionis ſuæ non parum, potiſsimum tunc, quando Palatinatus incorporatus fuit ducatui Bauariæ. Hinc mihi uidetur colligendũ, Palatinatum ab initio magis dignitatem quandam fuiſſe quàm principatum, quam aliquando duces Saxoniæ, aliquando duces Sueuiæ & ultimo duces Bauariæ ditionibus ſuis ſtuduerunt inuehere. Malo tamen hic aliorum audire iudicium.

CIVITAS HEIDELBERGENSIS, IVXTA NECCARUM ſita,

Palatinatus metropolis & illuſtriſsimorum principum Comitum Palatinorum Rheni reſidentia: exprimitur pulchrè in hac tabula ſecundum omnem eius habitudinem. Quam tranſmiſit ad hoc opus noſtrum ornandum illuſtriſsimus Princeps Otto Henricus, Comes Palatinus Rheni, dux Bauariæ, omniumq́ ſtudioſorum Mecœnas & patronus pientiſsimus. Habuit autem hæc ipſa ciuitas ante paucos annos & aliam arcem in ſuperiori montium iugo locatam, ſed quam fulmen cœleſte in momento oculi euertit, puluerem ſcilicet bombardicum, qui in eo in magna quantitate ſeruabatur, incendens & ſubiectam arcem atque oppidum ipſum per diſiectos lapides non parum lædens.

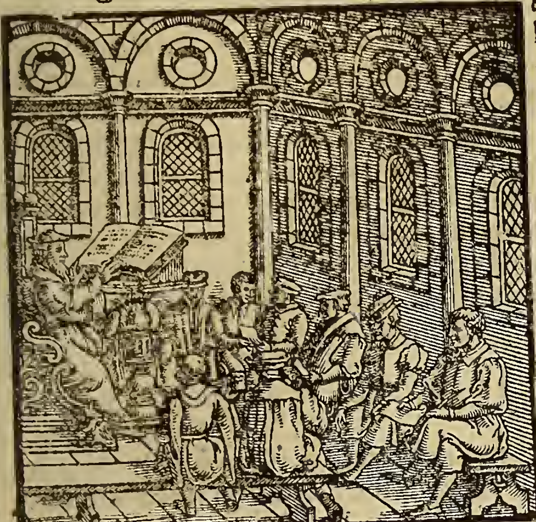

Oriẽs
Arx regal.
Barfuſſ
Munch
Der Neccar

ſis ſ

HEIDELBERGA. Cap. CCCLII.

EſSt hoc oppidum metropolis Palatinatus & feudum ab epiſcopatu Vuormacieñ, ſicut & alia quædam oppida, quæ ſupra Heidelbergam uſq; ad Obricken iuxta Neccarum conſtructa inueniuntur. Putant nomen oppido datum à gentium colonia, quæ ante multos annos hic habitaſſe certis indicijs conuincuntur. Vocant autem Germani gentilem hominem *heiden*. Situs loci eſt ſatis amœnus, cum ſit in fauce montium, ubi Neccarus ex montibus in planiciem egreditur, nec dubito quin locus ille ſemper, quàm diu Germania habitata fuit, ab hominibus cultus fuerit. Sunt alij qui contendunt legendum & ſcribendum *Edelberg*, quod ſonat nobilem montem, & non *Heidelberg*, id eſt gentilem montem. Sunt qui Ptolemaicam Budorim putant olim fuiſſe Heidelbergam. At mihi uidetur oppido huic magis reſpondere Heidelsheim aut Bretten. Sunt qui oppidum Manheim per Budorim accipiendum contendunt. Nam ſitum eſt illud in confluentia Rheni & Neccari, ubi in concilio Conſtantienſi Iohannes papa triennio incarceratus fuit. Eſt terra circa Heidelbergam omnium rerum ferax, uini boni, frumenti, olei, fructuum arboreorum & caſtanearum. Anno Chriſti 1346. Rupertus ſenior princeps Palatinns fundauit gymnaſium Heidelbergenſe, ubi temporum ſucceſſu in omni ſcientiarum genere multi docti floruerunt uiri. Potiſsimum autem meo æuo locum illum celebrem reddiderunt inſignes iſti uiri Iohannes Dalburgius, Rudolfus Agricola, Iohannes Virdungus, & multi alij, qui eruditionis ſuæ monumenta poſt ſe in ſcriptis reliquerunt. Ego quoq; ab anno Chriſti 1524. uſq; ad annum 1529. primus Hebraiſmi profeſſor, publice ibi ſacram docui linguam, acceptis primis rudimentis à Conrado Pellicano, qui & ipſe olim Heidelbergæ ſub auunculo ſuo Iodoco Gallo theologo, primam aſſecutus lauream, feliciter ad ſublimiora peruenit.

Budoris.

Fundatio ſtudij Heidelbergen.

LADENBVRG, SHRIESSEN, VVINHEIM. Cap. CCCLIII.

IMpignoratum eſt Ladenburgum duci Ruperto ſeniori pro media eius parte anno Chriſti 1371. Alia medietas obuenit epiſcopo Vuormacienſi. Eidem principi uendidit Sifridus à Stralnberg anno Chriſti 1347. oppidum Schrieſſen & caſtrum Stranlberg. Et anno Chriſti 1344. oppidum Vueinheim per arbitros eſt memorato principi adiudicatum, quod antea epiſcopus Maguntinus poſſederat.

LAVRISSA VVLGO LORSCH. Cap. CCCLIIII.

MOnaſterium iſtud conſtructum fuit per Carolum magnum, aut ut alij putant per Pipinum, in quod Taſsilo dux Bauariæ unà cum filio eius Theodone, à Carolo magno recluſus fuit, quum fœdifragus & periurus deprehenſus fuiſſet. Non eſt locus in Germania, ubi uetuſtior quàm in hoc monaſterio bibliotheca fuerit. Vidi ibi exemplar unum quod manu Virgilij ſcriptum titulus præmonebat. Inuentus eſt ibi quoque ultimus liber Ammiani Marcellini qui & iam publicatus eſt, ſcriptus maiuſculis tantum literis. Fuit autem primò à Benedictinenſibus monachis ac deinde à Præmonaſtratenſibus inhabitatum. Iohannes Dalburgius epiſcopus Vuormacienſis, uir doctiſsimus, tranſtulit inde ad bibliothecam Ladenburgenſem meliores quoſque codices.

Vetuſtiſsimi libri.

LINDENFELS, CAVB ET ALIA QVAEDAM oppida. Cap. CCCLV.

PRæfectura arcis Lindenfels fuit empta anno Chriſti 1277. pro 5030. marcis argenti. Fuit antea Marchionis Badenſis. Anno Chriſti 1289. Vuernherus Mintzenbergenſis uendidit oppidum Caub cum appendicijs ſuis locis, duci Ludouico pro 2100. marcis argenti, ſupputata una marca argenti pro octo florenis. Oppidum imperiale Gelnhuſen quod ad comites à Suuartzenberg peruenit, fuit principi Palatino à Henrico Suuartzenburgenſi & Rheinhardo ab Hanauu impignoratum anno Chriſti 1436. Moſpach & Sintzen oppida imperialia cum appendicijs ſuis ſunt Palatinatui incorporata per modum pignoris. Anno 1230. recepit Otto comes Palatinus ab Henrico Rom. rege uillam Vualdorf. Et uillam Nuſslach emit comes Palatinus Ludouicus anno Chriſti 1259. ab Henrico de Liechtenauu. Oppidum Luden apud Tuberum fluuium ſitum, emit Rupertus princeps anno Chriſti 1398. à comitibus Hohenlohenſibus. De Oppenheim, Cæſarea Lutra, Ingelheim imperialibus oppidis Palatinatui impignoratis, ſuprà diximus. Omitto hic Brettẽ, Löuuenſtein, Bachrach, Nouam ciuitatem & alia oppida, quæ omnia intra trecentos annos ditioni Palatinatus acceſſerunt. Löuuenſtein enim anno 1441. Ludouicus Palatinus pro 14000. aureorum à Dominis Löuuenſteinenſibus emit. Brettam uerò Rupertus ſenior à Rudolpho Marchione Badenſi certa pecuniæ ſumma ſibi comparauit.

Moſpach.

BRVXELLA IN BRVREINIA. Cap. CCCLVI.

ESt Brureinia parua quædam ditio, habens multas egregias uillas quarum caput eſt oppidum Bruxellæ, paruitq; olim Vuormatienſibus, quandò illi habuerunt ducem, cuius palatium poſtea uerſum fuit in eccleſiam ſancti Pauli. Dux ultimus uocatus fuit Conradus filius ducis Vuernheri, fuitq; de ſanguine ducum Franconiæ: & dedit ei Otto magnus filiam ſuam Lutgardim uxorem, qui tamen interijt prope Auguſtã in illa magna pugna quam idem Imperator habuit contra Vngaros, quibus Conradus ſe adiunxerat, ut ſupra meminimus. Paulò antea idem Conradus reſignauerat iuriſdictionem quam Vuormaciæ habuerat, comparauitq; ditionem Bruxellenſem, quam poſt eius mortem Imperator donauit Sigebaldo epiſcopo Spirenſi. Quin & idem Conradus quum adhuc uiueret contulit epiſcopatui Spirenſi plurima bona, decimas, redditus, telonia uini & ſalis, ius cudendi monetam, & hæc rata habuit imperator. Si poſt hãc reſignationem comes Palatinus iuriſdictionem aliquam Vuormaciæ habuerit, priuſquam regio Heidelbergenſis ſibi obuenerit, neſcio, nemo enim huius rei facit mentionem. Adiacet Bruréniæ Kreichgoia, terra diues & latè patens, cuius agri omnes uino, frumento, plantis, arboribus domeſticis & ſyluestribus, omniq; eo quod ad uictum pertinet humanum abundant: ſunt præclara oppida, uicorum multitudo, terra plena colonis & irrigua, & quod præcipuum eſt, aëris ſalubritate prædita. Redegit hanc terram Conradus ſecundus in comitatum, ob id quod parentes eius habitaſſent Bruxellis. Sed & Iohannes 34. epiſcopus Spirenſis comes Kreichgoienſis, donauit bonam partem de ſuâ paternâ hæreditate epiſcopatui Spirenſi, id quod ſupra quoq; indicaui, ubi de Spirenſi urbe feci mentionem. Anno 1502. orta eſt prope Bruxellas conſpiratio quædam Ruſticorum contra ſuperiores, Bruxellas primùm occupare uolentes, quæ cum patefacta eſſet, dignas ſuæ contumaciæ pœnas luerunt.

Kreichgoia.

Genealogia comitum Palatinorum Rheni.

INfrà ubi ad deſcriptionem Bauariç peruenerimus, indicabo unde Palatini à Schiern exorti ſint, atq; quomodo ab illis proceſſerint moderni duces Bauariæ & Palatini Rheni. Quantum uerò attinet ad præſens inſtitutum, notabis quoſdam ſic ſentire, ut putent Ottonem à Vuittelſpach auum ſanctæ Kunegundis primum extitiſſe Palatinum electorem, cuius auus fuit Arnolfus Imperator.

Arnolfus

- Arnolfus Imperat.
  - Arnolfus dux Bauariæ
  - Vuernherus comes à Schiern
    - Otto Palatinus Vuittelſpach
      - Otto homicida
        - Theobaldus
        - Stephanus
      - Sifridus, uxor eius Haduuigis
        - Theodoricus epiſcopus Metenſis
        - Albertus canonicus
        - Henricus dux Bauariæ, Palatinus Rheni, elector
        - Diua Kunigundis.
    - Eckardus comes à Schiern
  - Ludouicus Rom. rex

Primus Palatinus elector.

De Ottone Palatino, cõditore Vuittelſpachij, rythmi Germanici inueniuntur, quod ille per filiam Henrici Palatini obtinuerit electuræ dignitatem. Secundum alios primus Palatinus elector, qui ſuo ſuffragio Imperatorem declarauit Henricum ſanctum anno 1003. fuit uocatus Hẽricus, cui ſucceſsit Sifridus pater ſanctæ Kunegũdis, qui & ſecundum quoſdam priuignus fuit dicti Henrici. Nam ut ipſi dicunt, Henricus Palatinus duxit uxorem comitis Brabantiæ relictam, deditq́ꝫ Palatinatum filio eius Sifrido. Et ſic ſecundum opinionem eorum, auus ſanctæ Kunegundis elegiſſet maritum eiuſdem Kunegundis Imperatorem, quod uериſimile non uidetur. Propterea ſcribunt tertij in hunc modum. Cum Sifridus Palatinus uſq; ad ſenium ſubditos ſuos optime gubernaſſet, & Otto tertius Imperator nullum haberet hæredem, qui poſt ſe imperio præeſſet, nitebatur ante obitum ſuum pacem facere in imperio: quare egit cum Romano pontifice, ut aliqui principes conſtituerentur, ad quos ſolum ſpectaret Romanorum regis electio. Sicq́ꝫ inter reliquos fuit quoque deſignatus elector memoratus Sifridus, ſed qui breui uiuens tempore, nullius Imperatoris interfuit lectioni. At filius eius Henricus frater ſanctæ Kunegundis, elegit anno Chriſti 1003. ſororium ſuum Henricum ſanctum in Imperatorem. Et quum filium non haberet, ſed filiam nomine Irmelgardim, tradidit eam Conrado duci Franconiæ qui & dux fuit Vuormaciæ & Landgrauius Haſsiæ, factusq́ue eſt hic Conradus per uxorem comes Palatinus Rheni & dux Lotharingiæ. Quod autem appellatur dux Vuormaciæ, quum tamen ducatus ille ſub Ottone primo extinctus fuerit ut iam in Brurenia diximus, uidetur illi & ſucceſſoribus eius relictus titulus, ſed ſine poſſeſsione, ut plerunque fit. Habuit uerò ipſe unam duntaxat filiam Eliſabet nomine, quam duxit uxorem Conradus dux Sueuiæ, ſimul cum ea factus Palatinus Rheni. Fuit titulus eius talis. Conradus gratia Dei Palatinus Rheni, dux Sueuię & Franconiæ, ſacri imperij Romani dapifer & elector, templorum Vuormaciæ, Herbipolis, Argentinæ, Spiræ, Fuldæ & Vuyſſenbürgi præpoſitus & aduocatus, &c. Sepultus eſt in monaſterio Schõnauu, quod uno milliario diſtat ab Heidelbergo in Ottonica ſylua.

Dux Sueuiæ palatinus Rheni.

Palatinatus migrat à Sueuis ad Saxones.

Hic ex uxore ſua ſuſtulit filiam nomine Agnetem, quam duxit uxorem Henricus dux Saxoniæ & Luneburgi, dominus in Brunſuic, filius ducis Henrici Leonis, factusq́ꝫ eſt per eam Palatinus Rheni. Memoratus Conradus ampliauit Heidelbergum, exq́ue uili oppido fecit magnificam ciuitatem, quam & arce muniuit, habuitq́ꝫ ſedem Heidelbergi uſq; ad extremum uitæ, ubi etiam anno domini 1185. præpoſituram cœnobij in Neuuenburg prope Heidelbergum in monaſterium monialium commutari fecit, de conſenſu tamen abbatis Lauriſſenſis, ad quem pleno iure ſpectabat. Cæterum Henricus dux Saxoniæ Palatinusq́ue Rheni manſionem ſuam habuit Brunſuici, & genuit duas filias. Vnam duxit Hermannus marchio Badenſis & alteram Gertrudim nomine, Otto comes ab Vuitliſpach & Schiern, qui à progenitoribus ſuis fuit de ſanguine ducum Bauariæ, eiq́ꝫ in comitijs Gamundiæ Sueuicæ ſeu hæredi naturali traditus fuit ducatus Bauariæ, unde Henricus ſuperbus, cognominatus Leo, fuit excluſus, & Palatinatus, anno Chriſti 1180. Mortuus uero eſt anno Chriſti 1148. Ab iſto deducitur genealogia ducum Bauariæ & Palatinorum Rheni in hunc modum.

Neuuenbürg prope Heidelbergam.

1	2	3	4	5
Otto Palatinus à Schiern, dux Bauariæ, Palatinus Rheni	Ludouicus Ottonis filius, Palatinus Rheni & dux Bauariæ	Otto Ludouici filius, Palatinus & dux Bauariæ	Ludouicus prioris Ottonis filius	Ludouicus filius Ludouici mox præcedentis

Quomodo Otto hic in ordine primus deſcenderit ab Imperatore Arnolfo filio Carolomanni, oſtendetur infrà in deſcriptione Bauariæ.

5 Ludouicus dux Bauariæ & Palatinus
- 6 Ludouicus dux Bauariæ & Imperator
  - Stephanus dux Landſshutæ
  - Albertus dux Straubingenſ.
  - Vuilhelmus comes Holandiæ
  - Otto marchio Brandenburg.
  - Ludouicus Tirolenſis
- Ludouic9 Nurnbergæ in torneamento ictus
- 7 Rudolfus Palatinus
  - 8 Rudolfus
  - 9 Adolfus
  - 10 Rupertus
    - 11 Rupertus iunior, uxor eius Beatrix filia Friderici regis Siciliæ
      - Anna duciſſa in Bergen
      - 12 Rupertus rex
      - Eliſabet marchioniſſa Morauiæ
  - Mechtildis comitiſſa Spanheimenſis.

Linea ducum Bauariæ hic omittitur, differturq; ad deſcriptionem Bauariæ.

Diuiſa Bauaria à Palatinatu.

Sub Ludouico 6. & Rudolfo 7. fratribus diuiſa eſt Bauaria à Palatinatu, etiamſi Palatini nonnihil terræ retinuerint in Nortgoia. Sed reuertamur ad auos. 2. Ludouicus iſte fuit in Bohemia, aut ſecundum alios in Kelheim publicè preſente familia trucidatus, iuſſu Friderici ſecundi Imperatoris. Ipſe conſtruxit caſtrum in Landſshut, habuitq; duas uxores nempe Gertrudim Palatinam & Ludmillam filiam regis Bohemiæ. 3. Otto. Hic ſubito mortuus eſt Heidelbergæ in excommunicatione anno 1255. habuitq; multos filios, nempe Henricum ducem inferioris Bauariæ, qui habuit uxorem filiam Belæ regis Vngariæ: Sophiam, quam duxit Gebhardus comes ab Hirſperg: Eliſabeth quam accepit Conradus filius Friderici ſecundi, poſtea nupſit Meinhardo comiti Tirolenſi.

3 Otto
- Sophia
- Eliſabet
- Henricus
- 4 Ludouicus
  - Ludouicus mortuus anno 1294.
  - Otto   Henricus
  - Stephanus
    - Otto de Burckhauſen
    - Henricus dux Landſshutæ & Straubingæ   Ioannes.

Henricus dux Landſshutæ reliquit filium unum nomine Ioannem, qui ſine hærede mortuus, Ludouicum Imperatorem habuit in ditione ſua ſucceſſorem. 4. Ludouicus. Iſte habuit primam uxorem Mariam filiam ducis Brabantiæ, fecitq; eam in Sueuiæ Vuerda obtruncari, id quod infrà in genealogia ducum Bauariæ latius indicabo, ac deinde duxit uxorem filiam ducis Poloniæ, ex qua ſuſtulit Ludouicum quintum. Iacet autem ſepultus inter Auguſtam & Monacum in monaſterio Furſtenfeld. 5. Ludouicus iſte qui utranq; adhuc habuit ditionem, Palatinatum & Bauariæ ducatum accepit in uxorem Mechtildim filiam Rudolfi ab Habſpurg, genuitq; Rudolfum & Ludouicum Imperatorem. Mortuus uerò Heidelbergæ apud Auguſtinianos iacet ſepultus. 7. Rudolfus. Huic ſeniori filio dedit pater Palatinatum & partem de ducatu Bauariæ. Vxorem uerò filius accepit Mechtildim filiam comitis à Naſſauu, ex qua genuit Rudolfum, Adolfum & Rupertum. Frater eius Ludouicus fugauit eum in Angliam, ubi in exilio

llo mortuus fuit, eo quod ſuffragium ſuum in electione Imperatoris non ei, ſed Friderico duci Auſtriæ dederat, cum quo tam diu pro corona imperij certauit, donec tandem illum captum ſub iugum coëgit. 8. Rudolfus Rudolfi filius non diu uixit adminiſtratione Palatinatus, ſucceſsit ergo ei frater Adolfus. Sed cum ille non magna prudentia eſſet præditus, reſignauit fratri ſuo Ruperto adminiſtrationem, qui ſenior & rubicundus appellatur. Hic Rupertus 10. fundauit anno Chriſti 1346. gymnaſium Heidelbergenſe & collegium ſacerdotum in noua ciuitate, ubi quoq; ſepultus iacet. Habuit duas uxores, unam Namurcenſem & alteram Bergenſem, ex quibus tamen nullos poſt ſe reliquit liberos. Succeſsit ei in Palatinatu 11. Rupertus iunior, filius Adolfi & comitiſſæ ab Oetingen. Is aliquando nomine patris Adolfus Branditz fuit appellatus. Vxor eius filia regis Siciliæ, genuit Rupertum filium, futurum Romanorum regem. Rupertus rex habuit uxorem Eliſabetam filiam Burggrauij Nurnbergenſis. A Ruperto rege continuabimus nunc genealogiam, qui Palatinatum in ſuos diſtribuit filios in hunc modum.

Academia Heidelbergenſis.

Rupertus.

12 Rupertus elector & Rom. rex
- Otto Moſpach
  - Otto Moſpach & Neumarckt
  - Rupertus epiſcopus Ratiſponenſis
  - Ioannes canonicus Auguſtanus
  - Albertus epiſcopus Argentinenſis
  - Dorothea Landgrauia Pfrembdenſis
  - Margareta comitiſſa Hanauuenſis
- Fridericus habitator Ambergæ
- Rupertus Pipan Ambergæ ſepultus
- Ludouicus cum barba
  - Ludouicus elector
  - Fridericus magnus bellator
  - Rupertus epiſcopus Colonienſis
  - Mechtildis duciſſa Auſtriæ
  - Philippus elector
    - Ludouicus elector
    - Rupertus
      - Otto Henricus
      - Philippus
    - Fridericus poſt fratrē elector ſine hærede mortu9
    - Philippus epiſcop. Friſingenſis
    - Georgius epiſcop. Spirenſis
    - Henricus epiſcopus Traiectenſis, Vuormacienſis, & poſt fratrem Friſingenſis.
- Ioannes Neuenburck cuius uxor fuit ſoror Erici regis Daniæ
  - Chriſtophorus rex Daniæ
- Stephanus Zuueibruck
  - Stephanus
  - Ioannes epiſcopus Meidenburgenſis
  - Rupertus epiſcopus Argentinenſis
  - Ludouicus comes Veldentz
    - Caſpar
    - Alexander
      - Ludouicus
        - Vuolfgangus
      - Rupertus
  - Fridericus comes Sponheim
    - Rupertus epiſcopus Ratiſponenſis
    - Ioannes
      - Ioannes Simmerenſis
        - Fridericus
        - Georgius
        - Richardus
- Agnes duciſſa Cleuenſis
- Margareta duciſſa Lotharingiæ
- Eliſabet duciſſa Auſtriæ.

Duci Ottoni filio Rūperti regis obuenit Moſpach oppidum ſitum ad Neccarum, & Neumarckt in Bauaria, ſucceſsitq; ei filius eius Otto: quo ſine hærede mortuo, ditio illa rediit ad principem electorem. Duci Friderico pro ſua portione ceſsit Amberga, quæ & poſt eius mortem rediit ad Palatinatum Heidelbergenſem. Dux Ioannes poſſedit Neoburgum quod eſt ante Bohemiæ ſyluam, genuitq; cum filia ducis Pomeraniæ multos liberos, ſed qui omnes obierunt præter Chriſtophorum ad regnum Daniæ uocatū, qui & ipſe ſine liberis deceſsit. Stephanus recepit pro ſua parte Geminum pontem, uulgo Zuueibrugk, duxitq; Annam filiam unicā Friderici comitis Veldentzenſis & Spanheimenſis, per quam utrunq; adeptus eſt comitatum. Suſtulit autē ex uxore multos filios ex quibus duo diuiſerunt inter ſe paternam ditionem, Ludouicus ſcilicet & Fridericus. De eorum diuiſione diximus ſuprà iuxta oppidum Crutzenacum. Ludouicus regis Ruperti alius filius, retinuit electuram, fuitq; executor in concilio Conſtantienſi, & tandem profectus ad terram ſanctam, cæcus factus eſt ante mortem ſuam. Genuit ei uxor eius regina Cypri tres filios Ludouicum, Fridericum & Rupertum. Ludouicus accepit in uxorem Margaretam filiam Amedæi ducis Subaudiæ, qui in Baſilienſi concilio electus fuit in papam, ſuſtulitq; ex ea in adoleſcentia ſua Philippum principem electorem, mortuus iuuenis anno 1449. Vxor eius Margareta, habuerat antea maritum Ludouicum regem Siciliæ, deinde nupſit Ludouico Palatino. Et quum eſſet mulier adhuc iuuenis, ſpe prolificandi in tertium matrimonium conſenſit, ſicq́ue thoro iuncta eſt illuſtri Vdalrico comiti de Vuirtenberg, & ex eo ſuſcepit plures puellas. Fuit autem matrimonium illud ſeminarium multorum malorum. Mortuo itaq; Ludouico electore, frater eius Fridericus tutorem agens Philippi nepotis ſui, biennio feliciter pugnauit contra uicinos principes. Philippus uerò adultus, iunxit ſibi in matrimonium Margaretam filiam Ludouici diuitis ducis Bauariæ, genuitq; multos filios & filias. Vnam filiarum duxit princeps Meckelburgenſis uxorem, & alteram dux Pomeraniæ, tertia facta eſt monialis. At Fridericus patruus Philippi genuit Ludouicum comitem à Louuenſtein nothum, cuius tamen matrem ante mortem ſuam conſcientia pūgente legitimam fecit uxorem, ut quidam ſentiunt.

Mater Philippi principis Palatini.

DE FERTILITATE PALATINATVS. Cap. CCCLVII.

Nihil quod ad humanum uictum neceſſarium eſt deſideratur in Palatinatu, potiſsimum autem iuxta Heidelbergam extra montes in planicie miram habet terra frumenti ubertatem. In montibus decoquitur generoſum uinum, & ſimul in eiſdem creſcunt caſtaneæ: in pede montium pulcherrimi plantantur horti, & in planis agris copioſa prouenit ſeges tritici ſiliginis, hordei, &c. Syluæ & montes referti ſunt feris, potiſsimum ceruis, quin & incolæ plurimos in ſyluis nutriunt hircos, hœdos & capras, eò quod hęc animalia potius ſylueſtribus delectantur ſaltibus quàm pratis. A carpendo enim capræ dicuntur, ideoq; in lege locationis fundi, excipi ſolet, ne colonus caprā in fundo paſcat. Præterea in Neccaro qui medium alluit Palatinatū, innumeri per ſingulos annos capiuntur piſces magni & parui, maximè autem abūdat barbonibus. Deſcendūt quoq; per hunc fluuium continuæ lignorū rates ex Ottonica ſylua, quæ ex Neccaro in Rhenum deferuntur, atq; omnibus ciuitatibus Rheni à Spira uſque Bingium ad portas uſq; deducuntur. Eſt Ottonica ſylua regio ſylueſtris & montoſa, cultura quoq; difficilis, licet in quibuſdam locis amœnas & fertiles habeat ualles, in quibus ſatis frumenti colligi poteſt. Incolæ pro magna parte uictitant ex pecoribus, ac deinde ex quæſtu lignorū. Prouenit quoq; in felicioribus eius locis uinū nempe in Moſpach, Vueinſperg & Bockſperg. Habet oppida multa, ſed plures uillas & uicos. E regione Ottonicæ ſyluæ eſt

Ottonica ſylua.

Kreichgoia,

Kreichgoia,quam Neccarus ſeparat ab ipſa Ottonica ſylua,numeraríq; poteſt Heidelberga Kreichgoiæ,quum ab illa parte Neccari ſita ſit. Nomen habet hæc regio ab amne Kreich quo alluitur,inhabitaturq́ue à multis nobilibus,quorum nomina ſunt,Gemminger,Göler,Venninger,Landſchaden,Helmſtetter,Siccinger,Sternenfelſer,Sturmfeder,Erenberger, Liebenſteiner,Flehinger, Neidperger, Hagenbacher,Maſſenbacher, &c. Vltimus comes huius regionis ſecundum quoſdam uocatus fuit Ziſholdus, quo mortuo Fridericus ſecundus dedit Eppingen & Heidelſsheim marchionibus,quę oppida poſtea Palatinatui ſunt incorporata. *Kreichgoia.*

Prope Heidelbergam eſt magna copia ardearum, atque ibi in nemore nidificant. Eſt autem auis aquatilis,quippe quę uiuit ex aqua, & tamen horret pluuias & alias tempeſtates quas in ſublime uolans euitare conatur,ſecundum illud Virgilij:Atque altam ſupra uolat ardea nubem. Vocatur etiam ob id ardea, quod ardua ſuo uolatu petat. Ponit nidum ſuum in altiſsimis arboribus & habet naturale odium contra accipitrem,ſeu niſum,ſicut uiciſsim accipiter exitium illius continuo quærit. Exercentes autem monomachiam in ſublimi aëre,uterque hoc unum conatur,ut alterum aſcendendo ſuperet.Si accipiter altiorem obtinuerit locum, impetu quodam obruit hoſtem atq; extinguit.Sin ardea ſuperior fuerit, ex cremento ſuo fœdat accipitrem atq; interficit.Nam ſtercus eius eſt accipitri uenenum.Computreſcunt enim inde pennæ eius. *Ardea auis.*

DE BELLIS QVIBVSDAM IN PALATINATV *geſtis.* *Cap.* CCCLVIII.

Mortuo Ludouico Palatino anno Chriſti 1452. in adoleſcentia ſua,frater eius Fridericus princeps ſingulari prudentia,magnitudine & ſtrenuitate inſignis, arrogatus eſt à ſuis nobilibus in adminiſtratorem Palatinatus & tutor conſtitutus nepotis ſui Philippi,qui poſt obitum patris ſui adhuc infans in cunabulis iacebat. Iſte dux Fridericus ſua ſponte paternam hæreditatem reddidit Palatinatui,& quum in bello felix ſemper eſſet,multa quæ armis obtinuit, dominio Palatinatus adiecit. Nam quum Dieterus epiſcopus Maguntinus à Romano pontifice deturbatus eſſet ab archiepiſcopatu,ille autem nollet cedere Adolfo de Naſſauu, Fridericus comes Palatinus, cui epiſcopus loco ſtipendij dederat arces quaſdam ad Maguntinam eccleſiam pertinentes, pollicitus eſt epiſcopo ſuum auxilium,quod ægreferens papa excommunicauit Palatinum. Nec enim leue erat,eccleſiarum,bona accipere ab epiſcopo qui ius dandi non habebat & excommunicatum iuuare. Coniunxerat ſe quoque Dietero Ludouicus dux Bauarorum diues cognomine. Adolfus uerò habebat à ſua parte papam,Imperatorem, Carolum marchionem Badenſem, Marchionem Brandenburgenſem, Albertum uel ſecundum alios Ioannem epiſcopum Metenſem, Ludouicum à Zuueibrugk cognomento Nigrum,Vlricum comitem de Vuirtenberg. Hi non paruis odijs gerebant bellum inter ſe inteſtinum, donec tandem Dieterus ab epiſcopatu eijceretur. Quam hiſtoriam ſuprà habes ſub titulo Maguntiæ urbis. Anno 1460. in carniſpriuio indixit bellum Friderico principi Palatino Vdalricus comes de Vuirtenberg,eo quod Fridericus comitem impediret quo minus dote uxoris ſuæ poti-retur quæ antea habuerat Ludouicum Palatinum,& fuit filia Amedęi ducis Sabaudiæ, materq; Philippi Palatini. Aſſeruit autem princeps Fridericus dictam Margaretam (ſic enim uocabat) pro ſua parte, Palatino Ludouico in dotis apportatione non ſatisfeciſſe. *Fridericus princeps bellicoſus.* *Bellum ob dotem.*

Contradicebat comes Vdalricus, tandemq́ uentum eſt ad bellũ. Hoſtes enim qui erant à parte noui epiſcopi Maguntini conſpirantes irruerunt in ditionẽ principis Palatini, quibus occurrens Fridericus iniję cum eis pugnam. Certatũ eſt diu & mutuo ſe uexauerunt cæde & incendio, licet nunquam pugnatum fuerit plenis copijs. Cùm uerò nonnulli tractatus de pace intercederent, & autore Philippo duce Burgundiæ uentum eſſet ad certa pacis capitula. Principes partium Adolfi noui epiſcopi ut aliquid gloriæ ſuę adijcerent, ſtatuunt ante concluſam pacem terras Palatini ingredi & uaſtare, conueneruntq́, ſed paucis copijs, apud S. Helenam, habentes uix equites ſexcentos & ſex millia peditum, abſente tamen duce Ludouico. Non latebat hoc Palatinum Fridericum. Illi more impatientes, ſollicitante etiam epiſcopo Spirenſi, in cuius ditione caſtra erant poſita, utcunque uenerit in mentem, die prima menſis Iulij relicto omni peditatu in caſtris ſolis equeſtribus nixi deſcendunt in agrum Heidelbergenſem, incipiuntq́ uicos quoſdam incendere. Fridericus uerò corraſo milite acceptisq́ copijs quas miſerat Dieterus epiſcopus, hoſtes ita clauſit ut nullam euadendi uiam haberẽt. Sero itaq́ circunſeſſos ſe uidentes, attoniti non niſi ferro apperienda uia eſt inquiunt, acieq́ tumultuarie inſtructa, imparibus excipiunt hoſtem copijs, factaquê magna pugna, duo comites unus de Helfenſtein & alter de Salm cum nõnullis equeſtris ordinis propugnatoribus in prima acie occiſi ſunt. Ventum eſt poſt hoc ad gladios ac paruo negocio ſuperantur à multis pauci. Capti ſunt Georgius epiſcopus Metenſis, Carolus marchio Badenſis & Vlricus comes Vuirtenbergenſis, & cum his eorum tota ferè nobilitas, qui omnes cum triumpho ducti ſunt Heidelbergam & ibi ad annum propè ſeruati, donec tandem legibus (quas uictor uoluit) acceptis relaxati ſunt. Comes Vuirtenbergenſis pro ſua liberatione centum millia florenorum dedit, & alia quædam onera ſuſcepit his planè æquipollentia. Inciderunt iſta in annum Chriſti 1452. ipſa die diui Vdalrici. Epiſcopus Metenſis fuit mulctatus pro 45. millibus florenorũ, marchio Badenſis frater eius pro centum millibus, quorum loco dedit partem ſuam quam habuit in comitatu Spanheimenſi & oppida Beſicen atque Bynheim, ſed hac conditione, ut rurſum ea poſſet pecunia redimere. Fecit quoque oppidum Pfortheim feudatarium, et tota eius nobilitas obligauit ſe Palatinatui. Abdicauit etiam Marchio à ſe omne ius quod habuit in Heidelsheim et Eppingen, itemqûe quod habuit inter Seltz & Germersheim in piſcatione & uenatione. Epiſcopus Spirenſis dedit pro ſua mulcta Rodenburg & Vuerſauu atq́ uenationem in nemore Loſſart.

Sant Len.

Conflictus in Palatinatu.

Tres principes capti.

Proſcribitur Fridericus princeps.

Anno 1474. Fridericus Imperator unà cum principibus & epiſcopis in conuentu Auguſtano proſcripſit Fridericum Palatinum, quod poſt fratris ſui obitum ſibi uſurparit adminiſtrationem Palatinatus, quum tamen frater reliquerit filium ſucceſſorem & hæredem principatus. At Fridericus uolens principatum retinere, non curauit quid principes de eo decernerent. Et Ambergenſes nolentes illi ut principi electori, ſed ut tutori domini ſui parere, aliqui ex ciuibus obtruncati ſunt, manſitq́ princeps Fridericus adminiſtrator Palatinatus, non obſtante quorundam rebellione.

Schrieſſen.

Anno Chriſti 1470. Fridericũs princeps Palatinus oppugnans Ludouicum ducem Bauariæ & comitem Veldentzenſem, eripuit illi oppida Schrieſſen & Armsheim, fecitq́ ex oppido Schrieſſen uillam.

Deſcriptio belli Bauarici.

Anno ſalutis 1504. ingens bellum exortum fuit in Germania, inter Maximilianum Cæſarem & Philippum comitem Palatinum, cuius belli cauſa hæc fuit. Mortuo Georgio duce Bauariæ, Rupertus dux gener defuncti, filius memorati Philippi ducatum Bauariæ, & diuitias ſoceri omnes ad ius ſuum pertinere dicebat, cuius unicam filiam habebat uxorẽ, de qua & liberos ſucceſſores iam legitimos ſuſcepiſſet. Sed Albertus Monacenſis dux Bauariæ quibuſdam pactis, conuentionibus & literis inter ipſum & ducem Georgium dudum habitis & ab utraq́ parte ſigillo munitis fulciebatur, quib. cauebatur, ne filiæ in ducatu ſuccederẽt, ſed uter eorum moreretur ſine uirili ſemine prior, alter eius cõſequeretᷣ principatũ, pręmonitus, duci Ruperto potenter ſe oppoſuit. Vnde rex Maximilianus ſe arbitrũ conſtituit et multos labores inſumpſit, uariaq́ acta habuit, & formã cõcordiæ ſub certis cõditionib. explanauit. Verum Rupertus propoſitas cõditiones acceptare nolens: in ſua ſententia contra imperiale decretũ permanſit. Vnde cõmotus

motus Cæſar, ducem Ruper tum ueluti rebellem banno imperiali per ſententiam ſub-
dit & omnes adhærentes ei pari animaduerſione multauit. Pater Philippus uolens filio
auxilium mittere, omnium principum incurſioni ſe expoſuit. Nam mouerunt contra *Palatinatus ab omnibus lā ceßitur.*
eum arma Vdalricus dux Vuirtenbergenſis, Vuilhelmus Langrauius Haſsiæ. Alexan-
der dux Bauariæ qui & comes Veldentiæ, Cæſar ipſe, dux Albertus, Fridericus marchio
Brandenburgenſis, ciuitates Nurnberga, Vlma, Auguſta, &c. ubique Palatinatum de-
uaſtantes & diripientes Cumq; bellum quinq; ferè menſibus duraſſet propter Chriſto-
phori marchionis Badenſis indiuulſas preces Maximilianus humiliato principi pa-
cem conceſsit, & ut pax redintegraretur, Coloniæ co
mitia indixit.

Anno Chriſti 1495 prope Vuormaciam ad dex- *Monſtrum humanum.*
tram Rheni partem in uilla Birſtat, quæ ſita eſt inter
Vuormaciam & Bensheim, mulier quædam mon-
ſtrum enixa eſt quarto idus Septembris. Erant duæ
puellæ corporibus integræ, ſed in uertice frōte tenus
connexæ inſeparabiliter & ſe mutuo inſpicientes. Vi
di ego Munſterus eas Maguntiæ anno 1501. erant-
quē tunc circiter ſex annorum. Cogebantur ſimul in-
cedere, ſimul dormire & ſurgere, & quum una pro-
cederet altera retrocedebat. Naſi utriuſq; ſeſe ferè cō-
gebant, oculi uerò non in directum ſed in latera tan-
tum torqueri poterant, quia paululum ſupra oculos
frontes cohærebant. Extenſa eſt uita illarum ad deci-
mum uſque annum & quum tunc una moreretur, illaq; à ſuperſtite reſecaretur, uiua ex
accepto in capite uulnere aut potius ex uulneris fœtore & putrefactione corrupta in
cerebro, ſororem paulo poſt eſt per mortem ſubſecuta. Occaſionem huic monſtro dedit
huiuſmodi euentus. Collequebantur duæ mulieres inter quas una uterum geſtebat, &
ſuperueniens tertia ex improuiſo, concuſsit colloquentium capita, unde prægnans ter-
refacta, fœtui concuſsionis dedit ſignum.

OTTONICA SYLVA. *Cap. CCCLIX.*

DE fertilitate huius regionis, quæ pro bona parte
nemoribus et montibus conſtat, ſupra ſcripſimus.
Eſt enim pars Hercinię ſyluæ etiāſi nullas aut paucas ha
beat piceas arbores, ſed magis quercus & fagos. Lati-
tudo eius extenditur à Neccaro uſque ad Mœnum &
longitudo à montana uia, quæ uulgò *Bergſtraß* appella- *Bergſtraß.*
tur, uſque ad Tuberum fluuium, hoc eſt, uſq; ad Fran-
coniam. Iuxta montanam uiam, quæ ab Heidelberga
Franckfordiam ducit, & ubi montana illa regio in plani
ciem deſcendit, eſt ſupra modum fertilis, generoſumq;
parturit uinum, ſicut & in oppoſito eius orientali limite
iuxta Tuberum, et prope Heilprunnam ubi meridianus
limes eſt, mediocre creſcit uinum, idq; in magna copia.
Tres amnes ueniunt ex hac ſylua, Mimlingus, Koche-
rus & Iaxtus, etiamſi Iaxtus ex Rhætia Norlingenſi ori
ginem ſuam ducat. Quare ſylua iſta atq; terra appelletur
Ottonica, nemo huc uſq; indicauit, niſi quod quidam ſuſpicantur eam ab Ottone quo-
dam principe nomen illud accepiſſe. Multi principes noſtra tempeſtate partem habent
in hac regione, præſertim princeps Palatinus, epiſcopus Maguntinus, cuius etiam fuit
tota uia Montana, epiſcopus Herbipolēſis, comites ab Hohenloh, Domini ab Erpach
pincernæ cognominati. Omnes iſti principes habent ſua priuata caſtra & oppida in
hac ſylueſtri regione, adeò nihil manſit incultum in hac & multis alijs rudibus terris, id
quod non humano labore fuerit edomitum redditumq; manſuetius.

Anno Chriſti 1445. Ludouicus Palatinus emit à comitibus Hohenlohenſibus oppidum Meckmiil pro 26000. florenorum, conſentientibus epiſcopo & capitulo Herbipolenſibus, ad quos ſpectat feudum huius oppidi. In bello tamen Bauarico rurſum fuit idem oppidum alienatum à Palatinatu. Obediunt epiſcopo Maguntinenſi in Ottonica ſylua hæc oppida, Mudoch, Kruten, Buchen, Amorbach, & alia quædam. Pincernæ uerò habent Erpach & Michelſtat unà cum multis caſtris & uillis. Comites Hohenlohenſes Oringen oppidum & quicquid ibi circa Tuberum fluuium ſitum eſt. Fuerunt olim iſti comites opulenti & potentes, ſed temporis ſucceſſu multa perdiderunt, quæ Brandenburgenſes marchiones ad ſe traxerunt, ut ſunt Kreilsheim, Kreglingen, Vffenheim, & alia quædam quæ uendidit mulier quædam. Ab iſto comitatu Mergetenſe oppidum fuit translatum ad Teutonicos fratres. Comitatus Lôuuenſteinenſis prope Heilbrunnam exordium ſumpſit temporibus Ottonis, tantumq́ accepit incrementum, ut anno Chriſti 1318. unus ex illis comitibus ceperit marchionem Badenſem. Deinde poſt aliquot annos, uenit idem comitatus ad Palatinatum, ut ſuprà quoque indicauimus.

Comites Hohenlohenſes.

Lôuuenſtein.

AMORBACHENSE MONASTERIVM. Cap. CCCLX.

VNo milliario ab oppido Miltenberg & Mœno fluuio uerſus meridiem conſtructum fuit olim in loco ſolitudinis monaſterium Amorbach, anno ſcilicet Chriſti 724. à ſanctis uiris Pirminio Meldenſi & Bonifacio Maguntino epiſcopis, cooperantibus Carolo Marrello & filio eius Pipino. Primus abbas appellatus fuit Amor, fuitq́ diſcipulus diui Pirminij. Poſtea anno Chriſti 1253. Conradus à Thurn nobilis quidam, & qui in ea regione ditionem habuit, curauit ut oppidulum quoq́ iuxta monaſterium conſtrueretur, ſiue, ut domus quæ iuxta cœnobium exortæ fuerant, muro cingerentur formamq́ oppidi induerent.

Ab Amore Amorbach.

Schônthal. Schônthal aliud monaſterium etiam in Ottonica ſylua ad ripam Iaxti fluuij ſitum, ordinis Ciſtertienſis, fundatum eſt à nobilibus de Perlichingen, qui ibi quoq́ ſuam habent ſepulturam. Numerum annorum fundationis eius non inueni.

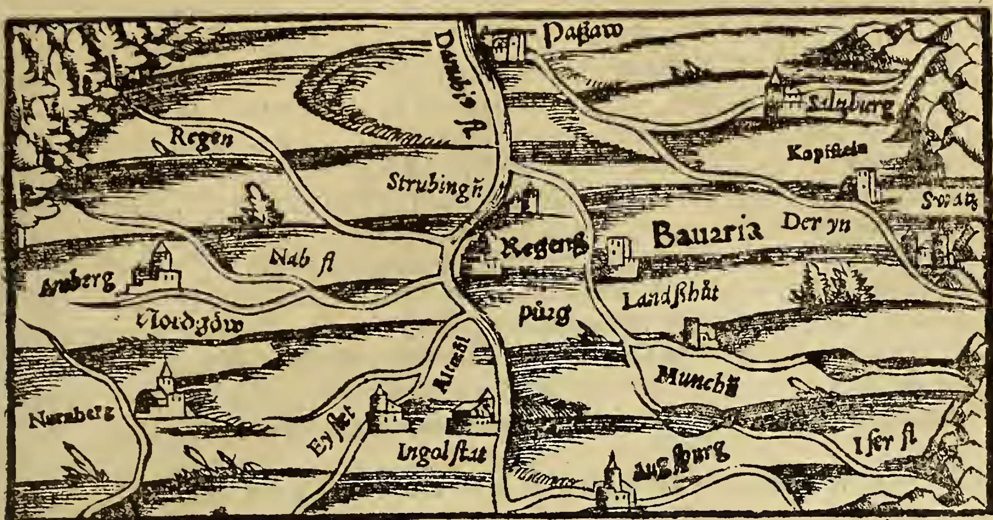
NICLASHAVSEN. Cap. CCCLXI.

IN Franconia atq́ in confinibus ſyluæ Ottonicæ fuit anno Chriſti 1476. tympaniſta quidam adoleſcens, nomine Ioannes Behaim, homo illiteratus, paſtor pecorum apud uicum Niclashauſen, qui ſectatores plures nactus, ſimulatam quandam religionem confingens, docere cœpit uulgus mobile, uitam cleri fore ignominioſam, ſcandalis plenam & Deo abominabilem, telonia & uectigalia, cenſus, redditus, decimas & tributa non eſſe perſoluenda, omnes aquas & nemora omnibus eſſe libera, ac nonnulla alia ſpargebat in populum, eaq́ ſibi in uirgine Maria reuelata eſſe prædicabat. Quam ob rem magna plebis multitudo ſecuta eſt eum. Creditumq́ eſt uulgo cœlitus hominem doceri à Deo, ut qui nullas didicerat literas, diſputabat cum ſacerdotibus, nec de ſua ſententia cedebat, doctrinam Dei eſſe aſſerens. Populus qui nouitate gaudere ſolet, undiq́ factis uotis concurrebant, & paſtor ille in diebus feſtis maximo concurſu hominum longum ſermonem in odium cleri deducebat. Aiunt una concione ad eum ſupra 30. millia confluxiſſe. Artifices ex officinis, arator à ſtiua, puellæ à falce & colo quaſi numine quodam rapti, neſcijs & inuitis parentibus dominis & magiſtris, abeunt recta ad Niclashauſen. Communitates oppidorum & uicorum cereos, priuati anulos aureos, redimicula, armillas, pecunias, puellæ plerunq́ alterum crinium plegma offerebant. Rudolfus igitur Herbipolenſis epiſcopus maturè doctrinæ ſerpenti occurrendum exiſtimans, quodam die cum nemo circa eum eſſet diſcipulorum, miſsis exploratoribus, iuſſit eum captum Vuirceburgum duci & in carcerem conijci, & cõdemnatum ad ignem, comburi ut hæreticum. Poſt cuius mortem hæc peregrinatio uirorum & mulierum ceſſauit, & epiſcopi Herbipolenſis atq́ Maguntinus diuiſerunt inter ſe dona ab imperitia plebe oblata.

Pſeudopropheta.

De

De Baioaria quæ hodie Bauaria,& primo de ratione nominis eius. *Cap.* CCCLXII.

BAuaria Germaniæ prouincia ab Auaribus Hunorum reliquijs,qui Noricis expulſis in ea terra conſedere,adiecta litera appellatur. Baioaria etiam à Boijs Ciſalpinæ Galliæ populis hoc loci aliquando moratis dicitur:Noricum olim fuit,& Danubio inſigni fluuio ex Sueuia profluente irrigatur. Auſtriam,Stiriam & Carinthiam in ſe comprehendit, quod ijdem ferè homines eiſdē moribus & lingua utantur. Citradanubiana regio,quam ſcilicet Romani principes poſt Auguſti tempora occupauerunt, cito agnouit Chriſtum,ut infrà ex Auentino oſtendam,diuiſaq́ fuit in 4. epiſcopatus, Saltzburgenſem, Ratiſponenſem, Patauienſem & Friſingenſem. Nulla Germaniæ prouincia pluribus,cultoribusq́ illuſtratur urbibus. Saltzburga quæ olim Iuuauia fuiſſe creditur, metropolis eſt. Hæc terra priuſquam in prouinciam redigeretur,à proprio rege ad Arnolfi Imperatoris uſq́ tempora adminiſtrata eſt,ut quidam ſcribunt,infra tamen id paulo dilucidiùs explicabo. Deinde duces habere cœpit,hodieqúe tenet. Suſcepta aūt fide orthodoxa, ſimul leges & uiuendi inſtituta ſunt genti præſcripta, nempe de eccleſiæ libertate,de incendiarijs eccleſiarum,de confugientibus ad eccleſiam,de clericorum percuſſoribus, de decimis, de ſedicioſorum pœna,item leges caſtrenſes,de libertis,de nuptijs,de cauſis mulierum,de furtis, de legibus agrarijs, de commendatis & commodatis,de hæreditatibus,de emptionibus & uenditionibus,&c. Illis legibus Bauari ante aliquot ſecula paruêre,nonnullisq́ adhuc. Regio ipſa præter quam ubi auſtralior eſt,non ſeritur. Nemoroſa multum eſt & montuoſa. Sues glandibus ſylueſtribusq́ pomis tanta copia nutrit,ut ueluti Vngaria boues ita hæc ſues cæteris Europæ nationibus large ſuppeditet. Gens ipſa ueſtitu ut plurimum blauo colore amictitur, ocreis libentius quàm caligis calciatur. Extendebatur hæc regio olim ſicut & hodie uerſus meridiem uſq́ ad alpes & Atheſim fluuium. Vnde Strabo: Incoluerunt Rhęti & Norici ſumma alpium cucumina, quæ in Italiam inclinantur, appellatiq́ ſunt Rheti, Vennones, & Lepontij, qui paupertate adacti,ſpoliabant uiatores qui per alpes in Italiam tranſibant. Non erat tunc certa & tritauia ex Germania in Italiam,ſed erant conſcendendi montes,et rurſum deſcendendum in ualles,inſidiabanturq́ tranſeuntibus Romanis raptores & latrones, diſpoliantes & iniurijs afficientes eos, præſertim quando Imperator exercitibus ſuis mittebant pecuniam. Vicinis tamen ſuis nihil incommodi intulerunt illi latrones,ementes ab eis cibos & uitæ neceſſaria. Durabat autem aliquandiu huiuſmodi latrunculorum ſæuitia quouſque per Cęſarem Auguſtum extincti ſunt,atq́ iter magno labore,ingentibusq́ expenſis per montium & ſaxorum aſperitatem, per glaciem & niuem fuit inuentum & paratum.

Saltzburgum metropolis.

Leges Bauarorum antiquæ.

Alpes latrociniorum latibula.

DE FERTILITATE BAVARIAE. Cap. CCCLXIII.

Metalla in Bauaria.

REgio Bauariæ hodie non eſt deſerta,ut Strabo tradit,& ſicut ſuo fortaſſe tempore fuit,ſed cultiſsima nunc eſt,magnas & ambitioſas ciuitates habens,& oppida nobiliſsima,quorum ſplendorem neſcimus quæ in tota Europa uincere poſsint. Magna copia frumenti inuenitur circa Ratiſponam & Landiſhutam,at uinum in paucis creſcit locis,idq; agreſte,ſed nobilia importantur uina ex Alſatia,Franconia,Auſtria,Atheſi & à Neccaro,uiciſsimq; ſal,cuius magna ibi paratur copia effertur. In Nortgoia prope Ambergam & Sultzbachum terra turget minera ferri,ſuppeditatq; omnibus fluuijs materiæ ſufficientiam,ubi in diuerſis officinis fabrilibus cogitur in ferrum. Amnes qui malleos in officinis continuò agunt,ſunt Fils,Nab & Pegnitz. Præterea in comitatu Tirolenſi iuxta oppidum Schuuatz annuatim immenſes theſaurus argenti & æris eruitur ex penetralibus terræ atq; ſine ceſſatione aliquot millia uirorum in profundo terræ atq; Plutonis regno diſtinentur. Alluitur etiam hæc terra multis piſcoſis fluminibus,quæ fere omnia in Danubium deſcendunt,ut ſunt Amberus,Iſera,Enus,Altmulus,Nabus, Rengus,&c.plurimiq; lacus & ſtagna qui peculiaribus ſcatent piſcium generibus,quales ſunt Amberenſis lacus,Tegernenſis lacus,Vuirmenſis,Chimenſis,&c. Quàm nemoroſa ſit regio & porcis nutriendis apta,præcedenti diximus capite.

DE REGIBVS ET DVCIBVS BAVARIAE. Cap. CCCLXIIII.

QVum Bauariæ regio per Danubium in duas ſecetur partes,raro ſub unius regis aut ducis fuit imperio. Siquidem Romani principes incipientes ſibi orbem terræ ſubijcere,unam Danubij ripam, meridionalem ſcilicet occuparunt,firmaruntq; præſidijs, ſtationes & excubias perpetuas illic agentes, & ceu hæreditario iure terram illam poſsidentes. Quos non raro Boioarij ab altera Danubij ripa in Nordgoia habitantes,obruerunt,crudeliter occidentes, ſubmergentes & in fugam uertentes,id quod ex antiquis lapidibus Romano charactere ſcriptis, & qui adhuc extant, aduerti poteſt, unde quidam lapis ita habet: Dijs manibus & memoriæ legionum: & miſerrimæ matris M. Vindelicis præfectis, Mocenianis & Victori & Aurelio filijs Vindelicis, Surinus infelix pater faciendum curauit. Quæ uerba Ioannes Auentinus ſic interpretatur. Surinus infelix pater fecit fieri hoc munimentum in honorem deorum tutelarium mortuorumq;, et in perpetuam memoriam legionum ac militarium Vindeliciæ regionis,qui tam miſere interierunt,pro ducibus, qui fuerant in præſidio Motzingenſi,& pro filijs eius Victori & Aurelio. Fuerunt Danubius & Rhenus in principio naſcentis Romanæ monarchiæ limites imperij contra Germanos,atq; ob id fuerant ubiq; præſidia locata, unde & Domitianus bellum geſsit contra Germanos uictusq; eſt ab eis. Tunc Germani traiecto Danubio,irruerunt in ditionem Romanorum crudeli cæde ſtrauerunt legiones,milites & duces eorum,reſectaque capita eorum fixerunt in haſtis,& circumtulerunt per Germaniam in ſignum uictoriæ. Auguſtus qui utrunq; fluuium munierat præſidijs, dedit militibus & uxoribus eorum atq; liberis certa priuilegia, deſignauitq; eis fundum ceu feudũ quoddam, & erat una ſtatio poſt aliam,id quod adhuc teſtantur uetera monumenta & ruinæ multorum fortaliciorum quorum ueſtigia in hunc uſq; diem inueniuntur in ripis Rheni & Danubij. Præfuerunt ergo Romani uni ripæ Danubij ex ea parte quam hodie Bauariam uocant,uſq; ad 500.annos & ultra ab incarnatione Chriſti:ab alia uerò parte erat principatus Noricenſis, cui aliquando præſidebant reges, ſed frequentius principes, quos hodie duces uocamus. Vnde Cæſar meminit, Ariouiſtum Germanorum regem uxorem

Inſcriptio uetuſti lapidis.

Ripa Danubij munita.

uxorem habuiſſe ſororem regis Noricorum. Quos tamen Norici poſterioribus tempo ribus habuerunt principes, non conſtat, quouſq; facti ſunt Chriſtiani. Tunc enim utraq; regio citra & ultra Danubium ſita, uni ſubiecta fuit principi, qui aliquando regis, ali- quando ducis uſurpauit titulum, id quod ex ſequenti capite tibi aliquanto clarius fiet.

Reges Norici.

QVOMODO ET QVANDO CHRISTVS BAIOARIIS *per prædicationem Euangelij notus fuerit factus.* Cap. CCCLXV.

SCribit Ioannes Auentinus ſe reperiſſe in bibliotheca Patauienſi, quod Marcus qui- dam, diſcipulus ſancti Pauli, non Euangeliſta, Laureaci & per aſcenſum Danubij, prędicauerit Chriſtum, ſicut & eodem tempore Lucius Cyrenenſis diſcipulus & affinis ſancti Pauli Maguntiæ iuxta Rhenum, & Creſcens atque Clemens Metis apud Moſel- lam annunciarunt Chriſtum. Erant tunc in locis illis occulti Chriſtiani, non habuerunt eccleſias aut congregationes, eò quod Rom. parlamentum euulgauerat edictum, ne ali quis Chriſtianus permitteretur uiuere, ſed ceu apoſtatæ & ſeditioſi homines obtrunca rentur. Hoc edictum, exequebantur ualde crudeliter quidam Imp. ſed multò magis iu- dices & ſatellites ab eis conſtituti. At omnia fruſtrà. Quantò enim Chriſtiani præme- bantur, tantò creſcebant & augeſcebant. Quidam Chriſtianorum qui abundabant di- uitijs, pecunia acquirebant ſibi libertatem à præfectis, ementes literas ſigillo munitas, ne à Chriſtianiſmo deturbarentur atq; interim contemnentes pauperes Chriſtianos, id quod magnum inter eos peperit diſsidium. Si quandoque incideret calamitas aliqua, Chriſtiani continuo rei iudicabantur. Si nimis parcè aut plus æquo plueret, ſi maior ſic- citas ingrueret aut nimia humiditas inualeſceret, unde Danubius uel redundaret, aut ni mium exiccaretur, ut Germani facile tranſito eo fluuio, in Rom. imperium effunderen- tur, nemo nõ Chriſtianos inculpabat, nempe quod propter eorum introductam religio nem hæc incommoda acciderent. Atq; hæc fidelium calamitas durauit uſq; ad annum Chriſti 306. quando imperium adminiſtrabant Diocletianus & Maximianus. Hi enim conabantur Chriſti fidem funditus extirpare, mouentes primum bellum contra milites Chriſtianos quos in ſtationibus habebant. In uigilia paſchæ fecerunt dirui omnes Chri ſtianorum eccleſias mactãtes Chriſti fideles ueluti oues occiſioni deſtinatas. Et quam- uis illi tyranni non niſi uno anno perſecutionem continuarint, quouſq; reſignarunt im- perium, durabat tamen perſecutio ſemel incœpta uſque ad decimum annum imperij Conſtantini, qui fuit 319. annus Chriſti: & tunc Imp. reuocauit per totum imperium crudele mandatum contra Chriſtianos promulgatum, deditq; illis pacem & ſecurita- tem. Deinde anno 324. idem Imp. celebrauit Nicenum concilium, in quo 318. epiſcopi conuenerunt, inter quos quoque fuit Dominius Laureacenſis epiſcopus, qui hodie eſt Patauienſis. Primus enim epiſcopatus Bauariæ fuit in Laureaco, ut ex ueteribus colligi tur literis, fuitq; tunc Laureacum ingens & potens ciuitas ſita in confluentia Eni & Da nubij. Principes Bauariæ tranſtulerunt poſtea archiepiſcopatum ab illo loco in ciuita- tem Patauienſem, & Carolus Magnus ruſum illum à Patauia tranſtulit Salczburgum.

Chriſtianorũ infelicitas.

Reuocatur crudele mandatum.

Laureacum

Anno Chriſti 506. egreſsi Germani Nortgoiam & Bohemiam, traiectoq; Danubio irruerunt in Romanum imperium, comburentes, diripientes, capientes & abducen- tes ceu pecora obuios quoſque Romanos. Erat tunc ciuitas quædam imperialis prope Oſterhofen, nomine Quintanorum colonia, cuius ciues fugerunt Patauiam, ſperantes ibi facile ſeſe defenſuros contra Germanorum impetum, præſertim ſi duarum ciuitatum uires ſimul unirentur. Venientes ergo cum uxoribus & pueris Patauiam, quæ ciuitas etiam Romanorum, fuit, dicta ab eis Batauorum Colonia, parauerunt ſe ibi contra Gibhuldum Germanorum regem, quem alij uocant Theodonem ducem, ſed expugna ti à rege in uniuerſum fuerunt trucidati, & ciuitas ipſa exuſta. Haud ſecus graſſatus eſt in ciuitate Iuuauiæ, quæ hodie eſt Salczburgum, & Ratiſponæ infrà dicetur.

Patauia.

Anno Chriſti 489. Theodoricus Veronenſis, rex Oſtrogothorum, factus eſt præ- fectus & uicarius Romani imperij, curiam ſuam plerunque Rauennæ & Veronæ te- nens, quare & à Germanis dictus fuit Diethrich von Bern, & is poſteris annis ruſum in- ſtaurauit Romanum exercitum iuxta Danubium miſsis à Sauo fluuio ducibus milita-

Theodoricus Veronenſis.

ribus ad

ribus ad ſuperiora Danubij loca uſq; ad Licum & lacũ Podamicũ. Mortuo uerò Theodone primo anno Chriſti 511. filius eius Theodo ſecundus, exequẽs patris inſtitutũ tyrannicum, ſtrauit rurſum Romanos apud Enum fluuium, qui locus uſq; hodie uocatur *Mortfeld*, id eſt campus latrocinij, ac deinde ſeptem quoq; fecit pugnas cum exercitu Imperatoris & præſide eius Theodorico Veronenſi expellẽs Romanos & Chriſtianos ex Germania in Italiam, ſubſecutus fugientes uſq; Potzen. Territus Theodoricus Veronenſis muro cinxit Tridentum contra hoſtem, ſed nihil profuit ei, Bauari omnia ſubuerterunt. Rediens uerò Theodo Ratiſponam reſedit ibi, mortuusq; anno Chriſti 537. reliquit tres filios, Theodonem tertium, Ottonem & Theobaldum, qui diuiſa prouincia, habitarunt in tribus diſtinctis locis, Theodo Ratiſponæ, Otto iuxta Enum in loco qui à ſe appellatus eſt *Otting*, antea autem dictus fuit Pontes Eni, Theobaldus uerò habitauit in comitatu Tirolenſi. Præfuit illis temporibus regno Franciæ & Germaniæ Childebertus, aut ſecundum alios Theobertus, qui filiam ſuam Regentrudim dedit uxorem duci Theodoni, mittensq; ad eum diuum Rupertum epiſcopum, fecit eum baptizari & erudiri in religione Chriſtiana. Profectus quoq; S. Rupertus Laureacum ad ducem Ottonem baptizauit & illum. Deinde uerò ſe recipiens ad Theobaldum, baptizauit quoq; illum anno ſcilicet Chriſti 540. Paulò pòſt ab illis ducibus inſtituti ſunt epiſcopatus Laureacenſis iuxta Enum, Ratiſponenſis, Sebinenſis, iam Brixienſis: S. Rupertus uerò & ſoror eius receperunt ſe Saltzburgum, quem locum duces Bauariæ reſtaurauerunt.

S. Rupertus cõuertit Theodonem.

Anno Chriſti 565. defunctus eſt dux Theodo tertius, reliquitq; filium nomine Theopertum. Theobaldns quoq; reliquit filium nomine Thaſsilonem, & hi duo diuiſerunt inter ſe ditionem Bauariæ. Dux Thaſsilo habuit curiam ſuam Ratiſponæ, Theopertus uerò manſit in Potzen, Otting & Saltzburg. Dietperto ſucceſsit Gerboldus, alij uocant eum Garibaldum, & hic excluſo Thaſsilone uendicauit ſibi totam Bauariæ ditionem, geſsit ſe pro rege, habuitq; curiam ſuam Ratiſponæ. Dux uerò Thaſsilo confugiens ad Chilbericum regem Franciæ, qui illi ſanguine erat iunctus, implorauit eius auxilium, inuenitq; idipſum. Nam anno Chriſti 590. Chilbericus mouens exercitum in Bauariam, expulit Gerboldum & filium eius Gunholdum atq; filiam Teudolindam: qui uenientes in Italiam, illic manſerunt, tradiditq; Gerboldus filiam ſuam regi Longobardorum uxorem, quem & ad Chriſti conuertit fidem. Mortuus autem eſt dux Thaſsilo anno Chriſti 598. & ſucceſsit ei filius eius Gerboldus, qui genuit Theodonẽ quartum.

Thaſsilo dux.

Gerboldus — Theodo 4. { Theopertus; Thaſsilo ſecundus { Theodo quintus { Vta, Landebertus, Plutridis; Suuinholdus; Theopertus } }

Theopertus habuit curiam ſuam Ratiſponę, & Thaſsilo reſedit iuxta Enum & in comitatu Tirolenſi. Anno Chriſti 650. mortuus eſt Thaſsilo 2. & reliquit tres filios, Theodonem 5. Suuinholdum & Theopertum, qui diuiſerunt inter ſe totam Bauariam. Theodo reſedit Ratiſponæ, & Theopertus Potzoniæ in comitatu Tirolenſi. Habuit Theodo filiam Vtam nomine, quæ quum ſtuprum admiſiſſet cuiuſdã adoleſcentis, reiecit culpam in Haimarenum ſeu Emeranum epiſcopum Ratiſponenſem. At Emeranus nolens innocentiam ſuam declarare clam aufugit. Quem inſecutus dux Landebertus frater Vtæ, fecit innocentem epiſcopum interfici. Cuius corpus paulò pòſt quum innocentia eius innotuiſſet, ductum per Iſaram fluuium in Danubium, atq; inde ad Ratiſponam & honorificè à uulgo ſuſceptum, fuit cum magna ſolennitate humatum. At dux Theodo ablegauit filiam Vtam in Italiam, & filius Landepertus fugit in Vngariã ad Hunos. Anno 660. regnauerunt in Francia Lotharius 3. & frater eius Hildericus 2. Hildericus tradidit per modum feudi Alſatiam duci Eticoni, quem iuxta nomen ſuum appellauit Hildericum, fuitq; pater S. Otiliæ, natus ex magiſtro domus Hilderici regis. Theodo ſextus dux Bauariæ genuit Theodonem 7. Grimoaldum & Hupertum. Ad hos principes uenit diuus Corbinianus, factusq; eſt primus epiſcopus Friſingenſis: Cum autem idem epiſcopus redargueret Suuinholdũ ducem, quod fratris ſui relictam duxiſſet uxorem, irritata mulier inſidias retendit ſancto uiro. At ille effugit in Italiam. Cumq; Hupertus rerum potiretur in Bauaria, reuocato Corbiniano reſtituit eum in epiſcopatum. Succeſsit Huperto filius eius Vdilo, quem alij appellant Otilionem, quem Carolomannus & Pipinus

Emeranus accuſatur.

S. Corbinianus

& Pipinus fratres affines eius aggreſsi prælio fuderunt,eoq; fugiente Ratiſponam, Pi-
pinus dux occupauit ſuperiorem Bauariam,nempe Fridſingam & circumiacentem re-
gionem, ſuſtulitq; ex uxore ſua Bertha filium,quẽ Carolum uocauit,cognomento ma-
gni.Hic dux Vdilo dicitur fundaſſe epiſcopatum Patauienſem poſtquã ciuitas Laurea *Patauienſis epiſcopatus.*
cenſis incẽdio perijt.Fundauit quoq; monaſterium Degernſee & aliud cœnobiũ Oſter
hofen,ubi quoq; ſepultus iacet. Cumq; eo tempore reges Franciæ titulum regni habe-
rent ſine adminiſtratione eius,facto Maguntiæ principũ conuentu,priuatus eſt Hilde-
ricus regno & Pipinus in locũ eius ſubſtitutus.Dux uerò Vdilo accepto ſecũ Hilderico
depoſito rege & eius uxore Giſela,recluſit eum Ratiſponæ in monaſterium ſancti Eme
rani ubi & mortuus eſt:regina uerò uxor eius in monaſterium monialium iuxta Koch-
lerum lacum eſt truſa,ubi & uitam ſuam finiuit.Dux Vdilo reliquit poſt ſe filium Taſsi *Taſsilo dux.*
lonem qui gubernauit totam Bauariam,curiam ſuam Ratiſponæ habens. Ipſe amplia-
uit eccleſiam ſancti Emerani, quæ tempore illo cathedralis fuit,fecitq; per quoſdam epi
ſcopos conuerti ad fidem Chriſti Carinthiam & Stiriam.Habuit autem filium nomine
Theodonem,qui ſecum ducatui præfuit.Et hi duo, pater & filius cum patruele ſuo Ca
rolo rege, in grauem inciderunt diſcordiam. Metuebat enim Carolus propinqui ſui
Taſsilonis potentiam. Reconciliati autem,rurſum in priſtinam & maiorem reciderunt
ſimultatem,arreptisq; armis in campo Licenſi congreſsi ſunt, ſed interuenientibus ar-
bitris pugna fuit impedita. Prouocati tamen dux & filius eius ad conuentum princi-
pum Ingelheimenſem,capti ſunt in comitijs illis & monaſterio Lauriſſenſi incluſi. Pa- *Taſsilio captus.*
ter quidem tonſus,factus eſt Conuerſus,& filius in ſacerdotem ordinatus: uxor autem
Leutpirgis facta eſt ſanctimonialis,& Carolus rex totam ſibi uſurpauit Bauariam, tran
ſtulitq; curiam ſuam & gynœcium Ratiſponam, ubi manſit ad quartum uſq; annum,
colligens interim magnum militum exercitum contra Hunos, quos octo annis impu-
gnauit. Sic quidem Ioannes Auentinus hiſtoriam Taſsilonis & filius eius Theodonis
deſcribit. Scribit Carolum poſt ſubactam Bauariam expugnaſſe Hunos,& Bauariam
multum ampliatam in regnum erexiſſe,cui præfuerunt filij eius. Alij uerò eandem hi-
ſtoriam in hunc modum recenſent: Taſsilo unà cum primoribus gentis ſuæ fidelitatem *Aliorum de*
Pipino regi & filio eius Carolo anno domini 757.feciſſe legitur.Sed poſt obitum Pipi- *Taſsilone*
ni immemor iuramenti quod fecerat,hortatu uxoris,quæ filia Deſiderij regis fuit,rebel- *ſententia.*
lis Carolo Magno factus eſt.Deinde datis obſidibus reconciliatur.Veruntamen paulo
poſt ſuadente uxore Hunos in diſsipationem regni uocauit,multaq; alia hoſtiliter egit,
ob quæ maieſtatis læſæ reus iudicatus eſt. Verum conſanguinitatis contemplatio-
ne uita conceſſa, unà cum filio tonſuratur & in monaſterium ad agendum pœni-
tentiam detruditur anno 788. Ab eo tempore Bauaria in prouinciæ formam reda-
cta,manſit ſub regno Caroli & liberorum eius uſque ad annum Domini 876.quo tem-
pore moritur Ludouicus rex Germaniæ & reliquit tres filios:Carolomannus factus eſt
rex Bauarorum,Ludouicus obtinuit orientalem Franciam Thuringiam, &c. Carolo
uerò ceſsit Alemannia,hoc eſt,Sueuia.Carolomanno ſucceſsit Arnolfus rex qui princi
pabatur Baioarijs,Sueuis,Francis orientalibus,Lotharingis & Saxonibus, factusq; eſt
Imp.Arnolfo ſucceſsit Ludouicus rex Bauarorum & rex Rom. moriturq; anno 913.
Sub hoc Ludouico inuenitur Arnoldus dux Bauariæ,qui electo Conrado primo Imp.
ad Vngaros confugit & uſq; ad Conradi obitum ibi permanſit.Scribunt aliqui Arnol- *Schiern.*
fum Imp. conſtruxiſſe Schiern caſtellum inter Ingolſtadium & Monacum, quod po-
ſtea commutatum fuit in Monaſterium. De ſucceſsione Arnolfi Imp.qui mortuus fuit
anno 899.& Ratiſponæ ſepultus, magna eſt inter hiſtoricos diſſenſio. Nam quidam
aſſerunt ſtirpem Carolinam in Germania defeciſſe in Ludouico filio eius rege Rom.alij
uerò aſſerunt Conradum Francum Imp.ultimum fuiſſe de genere Carolino,quippe qui
ſine uxore & prole mortuus eſt,coẽgitq; Arnoldum ducẽ Bauariæ ire ad Vngaros.Vn-
de quidam aiunt hunc Carolum nepotem fuiſſe Arnolfi Imp.Id ſi uerum eſt, Albertus
comes Bambergenſis interfeciſſet auiæ ſuæ fratrem , & rurſum ipſe ab auiæ ſuæ altero
fratre,nempe Ludouico rege,morti adiudicatus fuiſſet.Ego hic uidi Krantzium, Cuſpi
nianum & Auentinum, qui non per omnia ſibi conſentiunt. Quidam enim ſcribunt
Conradum ab Alberto interfectum,filium fuiſſe Ludouici regis,quem tamen alij aiunt
fuiſſe ſine uxore & liberis. Hunc ergo nodum alijs explicandum relinquo. Deducam
autem

autem genealogiam ducum Bauariæ, incipiendo ab Arnolfo Imperatore, ut à Bauariæ hiſtoricis iam dudum eſt promulgata.

- Arnolfus Imperator
  - a Arnoldus malus qui dedit genero ſuo Nortgoiam
  - b Ludouicus Romanorum rex electus in Forcheim
  - c Vuernherus dux Bauariæ expulſus ex Bauaria & Nortgoia
    - Eberhardus Palatinus à Schiern, recuperauit Bauariam
      - Otto Palatinus à Schiern
        - Vuernherus dux Saxoniæ & Palatinus à Schiern
        - Eckhardus Bundſchuch à Schiern
        - Otto marchio Abacenſis, &c.
      - Cōradus comes in Andex, princeps in Vall.
        - Conradus marchio Abacenſis & princeps Vallaienſis
        - Vualtherus dux Teccenſis et comes Voburgenſis
      - Arnoldus princeps Vallaienſ. & comes Dachauuenſis
        - Conradus comes Iſtriæ Dachauuenſis monachus factus
          - Cuno dux Bauariæ & marchio Iſtriæ
          - Arnoldus Palatinus in Vuittelſpach. Hic recuperauit Bauariam *
      - Kunigundis comitiſſa in Vuolfershauſen
    - Otto Palatinus in Vuittelſpach
      - Fridericus comes in Valle rubicunda atq; in Burckhauſen
      - Otto maior Palatinus in Vuittelſpach
        - Otto Palatinus in Vuittelſpach occiſus
        - Sibylla Palatina in Vuittelſpach, duciſſa Bohemiæ
      - Sifridus comes in Graiſpach & Kraiburg
        - Kúnegundis comitiſſa à Graiſpach
      - Conradus marchio Abacenſis & Burgauuenſis
      - Agnes marchioniſſa in Bechler
      - Otto iunior Palatinus, ueneno potauit Rom. regem in Bohemia.
  - Bertholdus
  - Zendebaldus ab Vngaris interfectus

a De Arnoldo iſto uariæ ſunt opiniones. Quidam uolunt filiam eius matrem fuiſſe Henrici Aucupis & Babæ, at alij aiunt matrem Henrici Aucupis filiã fuiſſe Arnoldi Imperatoris. Arnoldum quoq; iſtum alij aſſerunt filium fuiſſe Lupoldi ducis Bauariæ interfecti ab Vngaris & non Arnolfi Imp. Quidam etiam ſcribũt eum peſsimum fuiſſe, & quem diabolus ſuſtulerit in carectum quod eſt circa caſtrum Schiern. b Ludouicus iſte fuit electus Auguſtus in Forcheim, ſucceſsitq; patri in imperio: captus autem Veronæ in Longobardia, excæcatus fuit, quemadmodum Krantzius ſcribit in Saxonia ſua. c Vuernherus iſte per fratrem fuit excluſus à Bauaria, translataq; regio ad Saxones per filiam Arnoldi, Eberhardus uerò filius Vuernheri recuperauit rurſus Bauariam aut partem eius, quum Henricus Auceps eam quoque filio ſuo Henrico tradidiſſe memoretur. Alij tamen ſcribunt Vuernherum diſtribuiſſe duobus filijs totam prouinciam, ſed cum Henricus Auceps nollet conſentire ad hoc, uentum eſt ad bellum, in quo Vuernherus interijt: at filius eius Eberhardus, quem alij Eckhardum uocant, bellum cœptum non intermittens, tanta ui regem impugnauit, ut ille cogeretur ei reddere totam Bauariam ceu uero hæredi. Eckhardus ergo fuit comes in Schiern, & frater eius Otto Palatinus in Vuittelſpach. Huius Ottonis filius, Otto iunior ueneno, uel ut alij ſcribunt, gladio interfecit Philippum Rom. regem, quapropter ipſe profligatus & tandem interfectus fuit, caſtrumq; eius Vuittelſpach dirutum, & peruenit Palatinatus ille ad Arnoldum filium Eckhardi, atq; inde multiplicati ſunt Palatini, qui de eius ſanguine erant, in tantum numerum, ut in torneamento Tigurenſi ſcribantur fuiſſe 34. Palatini, ludum illum militarem exercentes. Fuerunt enim Palatini ab Andechs, à Dachauu, à Vallai, &c. Excreſcentes autem in tantum numerum dereliquerunt burgum Schiern, quod ruinoſum factum anno 1124. omnium conſenſu mutatum eſt in monaſterium & ſepulturam comitum à Schiern.

Conradus

- Conradus marchio Iſtriæ, princeps in Ruſsia, comes in Dachauu
- Cuno comes in Greiſspach & Playn
- * Henricus dux Bauariæ & marchio in Burgauu atq; Abach, factus quoq; dux Saxoniæ
  - Henricus ſuperbus, pulſus à Bauaria & Saxonia
  - 1 Otto Palatinus in Schiern & Vuittelſpach, marchio in Apach & comes in Bogen
    - Henricus iunior recuperauit Bauariam, Palatinus in Schiern & Andex
      - Gertrudis quam duxiſſe fertur Otto tertius
      - Anna quam duxit Hermannus marchio Badenſis
    - 2 Ludouicus dux Bauariæ, comes in Andex & Greiſpach
    - 3 Otto dux Bauariæ, duxit Gertrudim unicam filiam Palatini uxorem
      - Henricus
      - Eliſabeth duciſſa Sueuiæ
      - 4 Ludouicus dux Bauariæ & Palatinus.

Ab Arnoldo malo filio Arnolfi Imp. deducitur genealogia eius per ſexum muliebrem, ad duces Saxoniæ in hunc modum.

- a Arnoldus malus
  - Lutgarda cuius maritus Otto dux Saxoniæ
    - Bruno
    - Richardis
    - Henricus auceps
      - Bruno epiſcopus Colonienſis
      - Gerbirga
      - Otto Cæſar primus
        - Vuilhelmus epiſcopus
        - Otto ſecundus Cæſar
        - Luitgardis
        - Lutolfus
      - Henricus dux Bauariæ
        - Henricus Hetzel dictus
          - Henricus ſanctus
          - Bruno epiſc. Auguſtanus.
    - Lutgardis
    - Baba cuius maritus Henricus comes Franconiæ
      - Albertus à rege truncatus
      - Rainoldus occiſus.

Quum Henricus ſanctus, Henrici fratris Ottonis Magni nepos dux fuerit Bauariæ, conſtat Saxones non omnino deturbatos ex Bauaria, quantumlibet ſcribatur Aucupē coactum reſtituere ueris hæredibus totā Bauariam. Nec ſatis conſtat, quis poſt Henricum ſanctum immediatè Bauariam adminiſtrauerit. Sunt qui dicunt comites à Schiern multa mouiſſe bella, etiam Vngarorum auxilium requirentes, quo auitam recuperarent ditionem. Sunt etiam qui ſcribunt Cunonem quendam ducem factū in Bauaria poſt Henricum ſanctum. At Albertus Krantzius dicit Ludolfum marchionem ſuperioris Saxoniæ hæreditario iure Bauariam poſt Henricum ſanctum poſſediſſe. Peruenit deinde ad Agnetem imperatricem, uxorē Henrici tertij, & poſtea rurſum Otto quidam Saxo eam poſſedit. Tandem uerò peruenit ducatus ad Guelfum quartum, cui ſuccedit filius eius Henricus, qui Lotharij Imp. unicam filiam nomine Gertrudim uxorem habuit, factus per eam quoq; dux Saxoniæ. Genealogia ſuperior oſtendit eum filium fuiſſe Arnoldi, adeò incerta ſunt pleraq; in hac ducum Bauariæ ſucceſsione. Reliquit autem iſte Henricus filium Henricum nomine, cognomento Leonem & Superbum, qui fuit dux Bauariæ, Saxoniæ & Brunſuici. Sed pulſus eſt Bauaria unà cum uxore & liberis, tradiditq; rex Conradus ducatum Lupoldo marchioni Auſtriæ, qui ratione matris frater eius fuit. Siquidem mater eorum primum habuit maritum Fridericum à Staufen, ac deinde marchionem Auſtriæ. Lupoldo ſucceſsit in ducatu Bauariæ Henricus marchio. Poſtea anno Chriſti 1156. Fridericus Imperator reſtituit Bauariam Henrico Leonis filio, Henricum uerò marchionem fecit ducem, adijciens Auſtriæ de prouincia Bauariæ aliquot comitatus. *Marchio Auſtriæ fit dux.* Sunt autem qui ſcribunt hunc quoq; Leonis filium anno 1180. per Fridericum Imperatorem propter ſuam inobedientiam amotum & priuatum ducatu Bauariæ atq; ducatu Saxoniæ: Ottonem autem comitem à Schiern & Palatinum à Vuittelſpach recuperaſſe auitum ducatum Bauariæ. Diſſentiunt itaq; plurimùm inter ſe hiſtorici ab Henrico ſancto uſq; ad hunc Ottonem de perſonis, quæ interim adminiſtrauerunt ducatum Bauariæ, præſertim Nauclerus & Krantzius.

Continuatio

Continuatio genealogiæ ducum Bauariæ.

3 Otto dux Bauariæ & Palatinus
- Henricus
  - Otto rex Vngariæ — Henricus rex
  - Stephanus Palatinus in Schiern
    - Otto marchio Abacenſis & comes Vuaſſerburgenſis
    - Henricus Palatinus Vuittelſpachenſis & comes Andechſenſis — Ioannes comes Andechſenſ.
- Eliſabeth cuius primus maritus Conradus dux Sueuiæ — Conradinus dux ultimus Sueuiæ
- 4 Ludouicus dux Bauariæ & Palatinus
  - 5 Ludouicus Palatinus, dux Bauariæ, Mechtildis filia Rudolfi regis uxor eius
    - Rudolfus Palatinus Rheni princeps elector, cuius ſucceſsiones habes ſupra in Palatinatu
    - 6 Ludouicus dux Bauariæ & Imperator
      - 7 Stephanus in Landſshut
        - Stephanus in Ingelſtat †
        - Fridericus in Landſshut *
        - 8 Ioannes in Munchen ⚹
      - Vuilhelmus comes Holandiæ
      - Agnes monialis
      - Eliſabeth Vuirtenbergenſis
      - Ludouicus comes Tirolis — Mainhardus comes Tirolis
      - Albertus in Straubingen **
      - Otto marchio Brandenburgenſis

†
- Ioannes epiſcopus Ratiſponenſis
- Ludouicus Ingolſtatenſis — Ludouicus Gibboſus
- Eliſabeth regina Franciæ

* Henricus
- Eliſabeth Vuirtenberg.
- Ludouicus diues
  - Georgius diues — Eliſabeth uxor Ruperti Palat. Ludouicus Rupertus, &c.
  - Margareta Palatini Philippi uxor

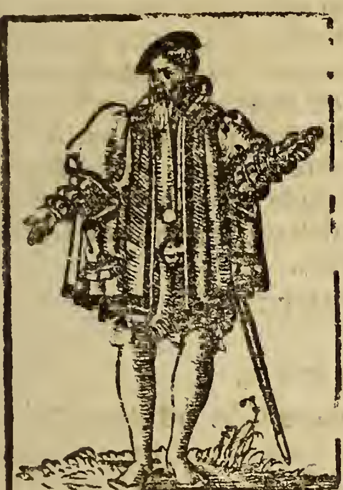
⚹
- Vuilhelmus — Adolphus — Vuolfgangus
- 9 Erneſtus — 10 Albertus
  - Chriſtophorus
  - Sigmundus
  - 11 Albertus, uxor eius Kunegundis duciſſa Auſtriæ
    - Erneſtus epiſcopus Saltzburgenſis
    - Ludouicus Landſhutenſis dux
    - Sibylla uxor Palatini
    - Suſanna uxor marchionis, & deinde Otto Henrici Palatini
    - Sabina Vuirtenbergenſis
    - 12 Vuilhelmus, uxor eius filia marchionis Badenſis — Albertus, uxor eius filia Ferdinandi

**
- Albertus Strubingenſis
- Ioannes epiſcop. Leodienſis
- Iohanna uxor Alberti ducis Auſtriæ
- Vuilhelmus comes Holandiæ — Iacoba uxor Delphini in Francia
- Margareta uxor Ioannis ducis Burgundiæ, auia Caroli ducis Burgundiæ.

Otto

Otto 3. dux Bauariæ anno Chriſti 1255. quadam nocte iucundior ſolito, mero ingurgitatus, miſerabiliter & in excommunicatione ſuffocatus eſt. Eodem tempore filius eius Ludouicus uxorem ſuam filiam ducis Brabantiæ malicioſe infamatam, non tamen conuictam, truculenter cũ nonnullis criminis (ut pũtabat) conſcijs, interfecit in Vuerda. Albertus 10. Erneſti filius, Bauariæ princeps, quũ pater eius puellam balnei cuſtodem ab eo perdite amatam & in ſpem matrimonij ſuſceptam, apud Straũbingam Danubij fluentis demerſiſſet, illeq; diu uita in mœrore peregiſſet, tandem luctu peracto uxorem ex domo Brunſuicenſi duxit, & ex ea ſobolem pulcherrimam ſuſtulit. Ludouicus 5. Ludouici Imp. pater, dicitur à quibuſdam fundaſſe monaſterium Fürſtenfeld. Habuit proinde Ludouicus Imperator & alium fratrem Ludouicum quoq; nomine, qui Nurnbergæ à quodam comite de Hohenloh in ſociali haſtiludio ictus interijt. Horum ducum & quorundam & aliorum hiſtoriam habes quoq; ſupra in Palatinatu deſcriptam, licet quædam uarient ab his quæ hic ſignaui. Difficile enim eſt diſſentientes hiſtoricos concordare.

DE GVELFIS COMITIBVS, QVI AD DVCALEM *aſcenderunt dignitatem.* Cap. CCCLXVI.

GVelfus primus comes Altorfenſis fuit tempore Caroli Magni, cuius filiam Iuditham duxit uxorem Ludouicus Imperator, ſuſtulit ex ea Carolum Caluum. Fuit autem comitatus ille prope Rauenſpurgum in Sueuiæ partibus. Succeſsit Guelfo primo in comitatu Etticho nepos eius, cuius filius Henricus genuit ex uxore ſua Beata ab Hohenuuart tres filios. Conradus factus eſt epiſcopus Conſtantienſis, anno 934. tradiditq; portionem hæreditatis ſuę epiſcopatui Conſtantienſi. Etticho nullos habuit liberos, at Rudolfus ſuſtulit ex Ita filia comitis Oetingẽſis tres liberos, inter quos Henricus interijt in uenatione, Guelfus uerò ducta uxore Immiſſa de Gliſberg, genuit Guelfum tertium & Cuniſſam. Factus eſt hic Guelfus tertius dux Nortgoiæ, adeptusq; eſt ducatum Carinthiæ & Marchiam Veronenſem. Mortuus eſt tamen iuuenis in arce Podmenſi ſine ſucceſſore. Tunc Cuniſſa ſoror eius nupſit cuidam marchioni Italico nomine Azzoni, genuitq; Guelfum quartum, ducem Nortgoiæ & Bauariæ.

Genealogia Guelforum.

1 Guelfus comes in Altdorff 820. { Rudolfus / Conradus 870. / Iuditha }

Etico { Barbo / Henricus / Lutgardis regina Franciæ }

Henricus { Etico / Rudolfus 940. / S. Conradus epiſc. }

{ Henricus perijt / Richardis / 2 Guelfus 980. }

Rudolf9 { 3 Guelfus 1047. / Cuniſſa ſeu Kunigundis }

Continuatio prioris genealogiæ.

Cuniſſa cuius maritus Azzo

4 Guelfus 1071. { 5 Guelfus / Henricus dux Bauariæ }

{ 6 Guelfus / Henricus ſuperbus / Iuditha / Sophia / Wilbildis }

{ 7 Guelfus. Hic cinxit obſidione Thubingam / Henricus }

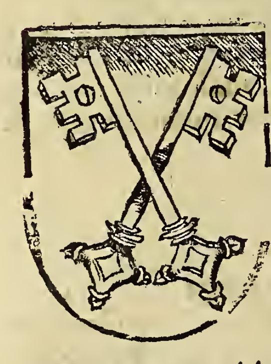
{ Henricus Palatinus, uxor eius Agnes Palatina }

Gertrudis cuius maritus Otto de Schiern Palatinus & dux Bauariæ.

Guelfus 4.filius Cuniſſæ genuit ex Iuditha filia Balduini comitis Flandriç Guelfum
quintum.Hic cepit Sifridum epiſcopum Auguſtanum,tenuitq́ in uinculis prope Ra-
uenſpurgum in quodam caſtro.Deinde profectus ad Terram ſanctam, obijt in Cypro
inſula,reductumq́ corpus eius ſepultũ eſt in monaſterio Vuingarten. Filius eius Guel-
fus quintus gubernacula poſt patrem ſuſcipiens,moriensq́ ſine hærede, reliquit fratri
Henrico ducatum Bauariæ,ſed qui tandem anno Chriſti 1124.factus eſt monachus in
Vuingarten. Filiam eius Iuditham duxit uxorem Fridericus dux Sueuiæ, ſuſtulitq́ ex
ea Fridericum Cæſarem primum. Sophia uerò nupſit Bertholdus duci Zæringenſi,
quam poſt eius mortem accepit uxorem Lupoldus dux Auſtriæ. Porro Vuilbildis iun-
cta eſt matrimonialiter Rudolfo comiti Brigantino. At frater earum Henricus factus
eſt dux Bauariæ & Saxoniæ,adeptusq́ ducatum Nortgoiæ, duxit uxorem Gertrudim
Henricus filiam Lotharij Imperatoris & ducis Saxoniæ. Fuit iſte dux potentiſsimus,cognomina-
Leo. tus Superbus,ſed bannitus & proſcriptus tandem â Friderico primo Imperatore nepo-
te ex ſorore,priuatus fuit omni ditione ſua. Nam ducatum Saxoniæ dedit Imperator
Bernhardo marchioni ab Anhold,& ducatũ Nortgoiæ tradidit Ottoni Palatino Vuit-
telſpachenſi,Bauariam uerò dedit Lupoldo marchioni Auſtriæ. Cumq́ filius eius Hen
ricus uerſaretur in aula Imperatoris, impetrauit Agnetem filiam Palatini Rheni uxo-
rem,atq́ per eam factus eſt Palatinus Rheni. Anno Chriſti 1156. Guelfus ſeptimus
obſedit in Septembri oppidum Thubingenſe,habens ſecum epiſcopos Auguſtanum,
Spirenſem,Vuormacienſem,& ducem Zæringenſem Bertholdum,Hermannum mar-
chionem Badenſem,multosq́ alios comites. At Hugo Palatinus Thubingenſis habu-
it â parte ſua Fridericum ducum Sueuiæ & comites Zollerenſes,qui ſimul iuncti,in fu-
gam uerterunt hoſtem. Deinde iuſſu Imperatoris dedit ſe Hugo Palatinus Guelfo du-
ci. Et quum paulò pôſt Guelfus iſte peſte interiret,tradidit pater eius aut potius frater,
Friderico Cæſari omnia bona eius,terras & populos,defecitq́ in hunc modum linea &
ſucceſsio huius ducatus. Inueni autem hanc Guelforum deſcriptionem anno Chriſti
1546.in monaſterio Vuingarten,ubi ferè omnes ſepulti iacent.

DE QVIBVSDAM CIVITATIBVS Bauariæ.

RATISPONA. Cap. CCCLXVII.

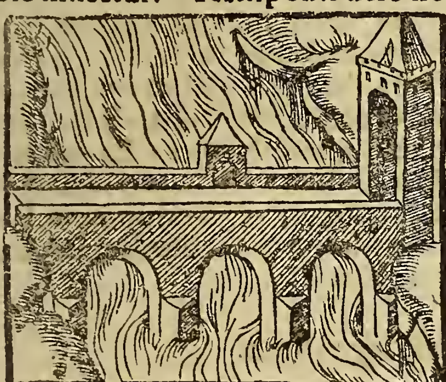
RAtiſpona inſignis & uetuſta Bauariæ urbs, ad ripas Danu-
bij ſita, iacet in commodiſsimo loco ubi quatuor concur-
runt flumina. Supra enim urbem Laba & Nab ingrediuntur Da-
nubium,& infra amnis Regen. Abundat Labar optimis piſcibus
præſertim truttis & cancris. Deſcendunt autem omnes tres à ſyl-
ua Bohemica, ſicut Danubius ex Nigra ſylua originem ducit.
Quum olim Cæſar Auguſtus contenderet ſibi ſubijcere Germa-
niam,miſiſſetq́ numeroſum exercitum ad ripam Danubij,præfe-
cit illi duos priuignos ſuos Tiberium & Druſum. Qui uenientes
ultra alpes in Rhætiam primam & ſecundam, cœperunt paſsim
populos ſubigere,ciuitates & munitiones more Romanorum in
locis natura munitis conſtruere,militumq́ præſidijs firmare. Iuxta Licum condiderunt
aut potius inſtaurarunt Auguſtam, appellantes eam ſic ab Auguſto Cæſare, & in ripa
Auguſta Tibe- Danubij conſtruxerunt aliam ciuitatem,quam uocauerũt Auguſtam Tiberij, ſicut pri-
rij. or appellata fuit Auguſta Druſi. Ordinarunt autem in Auguſta Tiberina certum & ſta
Auguſta Druſi tutum numerum electorum militum,nempe 6000. peditum, & 500. equites, uocatiq́
Legio quarta ſunt Legio quarta Italica,id quod duo uetuſti lapides ſua inſcriptione teſtantur. Hi ſta-
Italica. tionarij milites,in legibus imperialibus uocantur Limitanei & Riparij. Patet itaq́ pro-
prium nomen urbis Ratiſponenſis eſſe Auguſtam Tiberij ſiue Tiberinam, eamq́ olim
fuiſſe metropolim & refugium Romanorum militum,excubantium in limitibus Rom.
imperij,unde & in antiquis hiſtorijs appellatur Colonia Quartanorum,quod quarta le
gio Romanorũ in ea ciuitate ſtationem firmam haberet, & metropolis Ripariolorum.
Romanos uerò in hac urbe habitâſſe,uetuſta inſcriptio ſaxo cuidam ad pontem inſcul-
Riparij. pta monumento eſſe poteſt, ſic habens:

D.&

K D.& perpetũæ ſecuritati. Iul. Maurſ. eius pient. uix. An. XLII. Roafriti fœminæ reuerendiſs. & filij obitis & Iuliæ Nonnæ matris pient. uix. an. LXXX. & Iul. Victorinæ ſocrui uix. an. LX. Item uiuis Aurelius. Aur. militari fil. & amicis, quorum in monumẽto Cineſſa & Ribebeſca & amici eorum ſiti ſunt, & poſt horum obitũ eorum oſſa recondi in eorum ſepulchro permiſit. Marcus Aurelius militaris omnibus hæredibus monumentum extruxit & omnibus legionibus IIII. Ita uiuus uiuis fecit.

An uerò ciuitas aliqua in hoc loco, priuſquàm Romani imperij ſui limitem extenderunt ad Danubium, fuerit, Ioannes Auentinus ſcribit incertum eſſe, ſeq; nihil de hoc inueniſſe. Incoluerunt Romani hanc urbem adiacentem regionem citra Danubium, annis quingentis, uno atque uiginti habentes ibi belliduces, quorum primus poſt Tiberium, & Druſum fuit Lucius Piſo. Dum uerò Theodo dux Nortgoiæ, Bauariæ ſcilicet Tranſdanubianæ, anno Chriſti 508. magnis copijs ex ſylua Bohemica ad Danubium ſe transfunderet, & Chriſtianos unà cum Romanis militibus interficeret, regionem omnem diriperet & exureret, omnesq; ad Auguſtam Tiberij confugerent, oppugnans Theodo, ciuitatem expugnauit eam, magnaq; crudelitate omnes interfecit, etiam Lupum epiſcopum, fœminas & pueros qui ad eccleſiam confugerant. Nemini pepercit præter quàm paucis ruricolis, qui agros colerent. Inſtaurata autem rurſum ciuitate, uocauit eam ex nomine uxoris ſuæ Regenſpurgum. Sunt tamen alij qui putant urbi hoc nomen datum à fluuiolo quodam *Regen* dicto, qui à ſeptentrione ex ſylua Bohemica originem ducens, meridiem uerſus deuolutus, haud procul ab hac urbe Danubio miſcetur. Ratiſponæ uerò nomen omnium recentius eſt, quum in ueteribus Imperatorum literis nulla eius fiat mentio.

Lucius Piſo. *Regenſpurgũ.*

Carolus Magnus in priuilegijs monaſterio ſancti Emeranidatis, uocat ipſam Reginoburgium, & ſanctus Vuilboldus primus Eiſtettenſis epiſcopus Reginam, at Ratiſponæ nomen putant acceſsiſſe ex ratibus, quibus pontis loco ante conſtructionem pontis uſi ſunt ciues: aut ut alij dicunt, quod rates propter mercimonia illuc frequentes deducerentur per Danubium. Cæterũ pons lapideus opus inſigne & multorum arcuũ, nempe 24. qui ciuitatem cũ ſuburbio iungit circa annũ Chriſti 1113. fuit conſtructus, de quo tales habentur uerſus:

Reginoburgium.

Pons fieri cœpit, Domini dum annus incœpit
Mille centenis decem ſemiq; denis.

Auentinus tamen ſcribit, potentiſsimum principem Henricum ducem Bauariæ & Saxoniæ unà cum ciuibus Ratiſponenſibus anno Chriſti 1135. incœpiſſe pontis ſtructuram, & conſummaſſe anno 1146. Fecit & Traianus in nouæ prouinciæ tutelam fornicatum pontem in Danubio operis admirandi. Is habebat uiginti pilas lapideas altas centum & quinquaginta pedes, latas ſexaginta, diſtantes inter ſe 176. pedibus, idq; apud Mœſias factum legimus. Sed diuerſum ueritus Adrianus Imperator, ne Barbaris pateret aditus per pontem ad depopulandas Mœſias quicquid ſtructurarum eminebat ſupra aquam demolitus eſt. Reliqua de urbe Ratiſponenſi quære ſuprà ab initio deſcriptionis Bauariæ.

PATAVIA. *Cap.* CCCLXVIII.

PAtauia præclara diueſq; olim ciuitas, inter Danubium Enumq; ſita, quam priſci Cæſares eccleſiæ tradiderunt. Danubius ex Nigra ſylua uenit & Enus ex Alpibus. Vrbs iſta in longum tenditur, nec magno negocio formam inſulæ ſuſciperet, ſi ab Eno fouea in Danubium duceretur, id quod ſpacio quingentorum paſſuum fieri poſſet. Habet Enus pontem ligneum, qui partem ciuitatis quæ trans flumen eſt, ciuitati maiori coniungit. Habet & Danubius pontem qui tranſmittit ad montes Bohemiæ. Ab illis montibus emittitur quoq; uerſus Patauiam fluuius quidam niger, & tertiam Patauiæ partem, oppidulum ſcilicet Iudæorum, diuidens, ſubq; arce præſulis Danubio è regione

Eni miſcetur. Vltra Danubium duæ ſunt arces epiſcopi, una in ſummo monte cacumi ne, & altera in radice atq; confluentia Danubij & nigri amnis. Quomodo olim epiſcopatus ex Laureaco deſolato fuerit Pataujam translatus iam ſupra memorauimus.

FRIDBERGA. *Cap.* CCCLXIX.

OPpidum hoc exiguo milliario Auguſta Monacum uerſus diſtans, Ludouicus Bauariæ dux, Imperatoris Ludouici pater, contra Auguſtanos condidit, ſiue uicum mœnibus cinxit.

SALTZBVRGVM. *Cap.* CCCLXX.

GErmanos Iulius Cæſar aggreſſurus, in faucibus montium arcem munitiſsimam extrui curauit, ut milites ad eum refugium & ſatellites ex ea iuuamen haberent. Et inde caſtrum Iuuauenſe, Germanicè *Helffenberg*, appellatum eſt. Fluuius quoq; cui adiacet, Iuuarius dictus, arci nomen dediſſe à quibuſdam, putatur à quo & ciuitas inde condita, Iuuauia dicta eſt. Habet hæc urbs paludes, planiciem, colles & montes. Paludes præbent paſcua, montes aucupia & uenationes nonnullas. Cum autem hæc ciuitas olim floruiſſet, temporibus Attilæ regis Hunorum ſuſtinuit incurſiones, uaſtationes & incendia. Poſtea circa annum ſalutis 540. cum diuus Rupertus ex regia ſtirpe Francorum ortus, Vuormacienſem rexiſſet epiſcopatum, & poſt obitum regis Childeberti à ſede Vuormacienſi pulſus eſſet, Theodo dux Baioariorum, Ratiſponæ eum cum gaudio ſuſcepit, baptizatusq; eſt ab eo unà cum proceribus & populo. Et circuiens Rupertus epiſcopus per Noricum uſque Pannoniam, prædicansq; Chriſtum, plurimos ad fidem eius conuertit. Veniens autem ad Iuuarium fluuium, ubi olim Iuuauia ciuitas fuerat, ſed tunc collapſa, uirgultis operta & deſolata, contemplansq; locum cathedrali ſedi idoneum, proprietate eius à duce obtenta extirpatis arboribus & uepribus, repertisq; ædificijs, baſilicam in honore S. Petri conſtruxit. Quin & cœnobium ordinis S. Benedicti cum munificentia ducis inſtituit, rexitq; eccleſiam epiſcopalem annis 44. Ex monaſterio multi abbates uocati ſunt ad epiſcopale faſtigium, ut patet ex ſequenti catalogo epiſcoporum. Habet autem archiepiſcopatus iſte ſub ſe ſuffraganeos, Tridentinum, Patauienſem, Viennenſem, Gurcenſem, Brixienſem, Friſingenſem, Seccouienſem, Lauentinenſem & Chyemenſem. Ratiſponenſis eſt exemptus ab eo.

Iuuauenſis arx.

Rupertus Bauarorum apoſtolus.

Catalogus epiſcoporum Salisburgenſium.

Ioannes Albertus Vuidmanſtetter, cognomento Lucretius, domino & amico chariſſ. Sebaſt. Munſtero.

MItto ad te Salisburgenſium epiſcoporum hiſtoriam ex uetuſtiſsimis exemplaribus deſcriptam. Scripſiſſem ad te maturius, niſi horum comitiorum moles, quæ me ferè oppreſſerat, totum ferè omnibus alijs curis, ſtudijs atq; cogitationibus exemerit. Et ſi quid amplius de rebus Salisburgenſ. cognoſcere uoles, ſcribe ad Hieronymum Anſang conſiliarium archiepiſcopi, uirum optimum & doctiſsimum, qui te magnopere iuuare poterit. Vale & hanc meam celeritatem boni conſule. Auguſtæ pridie Calend. Iulij anno 1548.

EX HISTORIA EVGIPPII DISCIPVLI SANCTI *Seuerini, qui claruit Patauiæ anno ſalutis 476.* *Cap.* CCCLXXI.

SAnctus Maximus tempore quo Romani Noricum prouinciam poſsidebant, præſul Iuuauenſis ſub Vidomaro rege Oſtrogotorum ab Herulis & Oſtrogotis infidelibus patibuli ſuſpendio, & cum ipſo LV. ſymmiſtæ martyrio coronati ſunt anno 476. Commonitus antea uir Dei Seuerinus reuelatione, miſit ex Patauinis ad Iuuauenſe oppidum nuncium, ut habitatores illud ſine cunctatione relinquerent, aliâs mox perituri ſi contemnerent imperata. Inſtantius autem iuſsit admonere ſanctum Maximum præſulem. At quum ille cunctaretur diſcedere & cuperet nuncio prębere hoſpitalitatem, ille autem non acquieſceret, Heruli ea nocte inſperatè protinus irruentes, oppidumq; uaſtantes

ſtantes plurimos duxere captiuos, præſulem uerò patibulo ſuſpenderunt. Quod audiens Seuerinus ſeruus Dei, grauiter doluit præmonitos non curaſſe.

1 Rudpertus (quem alij ſcribunt Rupertum) tempore Theodoberti Francorum regis, epiſcopus Vuormacienſis ex regali progenie Francorum ortus, iuſſu memorati regis, ad Boios cum 12. diſcipulis profectus eſt, ac Reginoburgij à Theodone 3. quem illic primum cum filio Theodoberto ſacro fonte lauit benigne receptus eſt, & Boios primus ad regionem Chriſtianam conuertit. Deinde nauibus delatus, ubiq; cōfluentibus certatim Boijs myſteria Chriſtianæ fidei, atq; ita Laureacum peruenit. *Laureacum.* Inde per Noricum Oetingam, quam nonnulli Vtinum appellant, perrexit, ubi Vtonem & Thedouualdum, Theodonis fratres, ſacro lauacro abluit. Poſt hæc ædem pontificiam prope lacum Vuallerſee, ubi Viſcha amnem effundit, primo extruxit. Ruinas quoq; Iuuauię, quæ nunc Saltzburga dicitur, reſtituit, & pontificiam ſedem eò tranſtulit. Præfuit autem epiſcopatui annis 64. mortuus anno Chriſti 623.

2 Vitalis ſanctitate uitæ ac eruditione clarus, monaſterij ſancti Petri abbas, ſedit annis 23. mortuus anno 646.

3 Anſologus abbas ſancti Petri populum Saltzburgenſem pauit annis 20. ſepultus ad ſanctum Petrum anno 666.

4 Sauolus ſancti Petri abbas, ſedit annis 14. humatus in monaſterio ſancti Petri anno 680.

5 Ezius abbas eccleſiam Saltzburgenſem annis 23. rexit, conditus in cœnobio diui Petri anno 703.

6 Florbargiſus abbas ſancti Petri, præfuit epiſcopatui annis 37. tumulatus in ęde ſancti Petri 740.

7 Ioannes primus, morum ſanctitate & eruditione inſignis, ſedit annis 14. Obijt 754.

8 Virgilius ex nobilibus Hiberniæ inſulæ natus, pręfuit annis 30. ſepultus in ęde Cathedrali 784.

9 Bertricus abbas ſancti Petri obijt anno 785.

10 Arno primus archiepiſcopus, pallium à Leone 3. adeptus populum Saltzburgenſem annis 36. ſalubriter pauit, tumulatus in eccleſia cathedrali an. 821. Fuit hic Arno Thaſſilonitertio duci Baiorum plurimum acceptus. Et ab ipſo in legatione contra Carolum Magnum tunc Francorum regem ad ſummum pontificem miſſus & re infecta reuerſus. Depoſito deniq; & à ducatu expulſo per ſuprà dictum Carolum Thaſſilonicum filio Theodone regi inſinuatus, magno apud eum habebatur precio. Prædicauit uerbum Dei Boijs, Sclauis & Hunis. Et ueniens Carolus Auguſtus anno 803. Saliſburgum, ibi cum legatis Nicephori Imp. Conſtantinop. pacem fecit & fœdus inijt, atq; in hunc modum inter eos conuenit, ut Carolus & eius ſucceſſores, perpetuo ſint & appellentur poſthac Romani, Latini & occidentales Imperatores, & Nicephorus cum poſteris, Conſtantinop. Græcorum & Orientis Cæſar uocitetur. *Primus archiepiſcopus.*

11 Ammilonius abbas & archiepiſcopus obijt anno 821.

12 Adalramus, pietate & doctrina inſignis, obijt anno 836.

13 Leopramus archiepiſcopus, mortuus anno 869.

14 Adaluuinus archipręſul præfuit annis 14. mortuus 873.

15 Adelbertus uno anno præfuit archiepiſcopatui, obijt 874.

16 Theodomarus ſiue Dietmarus primus, moderatus eſt archiepiſcopatum annis 33. tandem ab Hungaris cæſus anno 907.

17 Piligrinus primus præfuit annis 16. mortuus 923.

18 Olibertus ſedit annis 12. obijt anno 935.

19 Egilolphus gubernauit epiſcopatum annis 4.mortuus 939.
20 Heroldus archiepiſcopus, comes de Shyern, ſedit annis 18.poſtea excæcatus & depoſitus eſt anno 958.
21 Fridericus primus,comes in Chiemgeuu,obijt 991.
22 Hartouuicus comes à Spanheim & Attemburg aliàs Lauental, ſedit annis 32. mortuus anno 1023.
23 Guntherus diui Henrici Cæſaris cancellarius & archiepiſcopus obijt 1025.
24 Dietmarus ſecundus præfuit annis 16.mortuus anno 1041.
25 Baldeuuinus ſiue Beldingus ſedit annis 19.mortuus 1060.
26 Gebhardus Sueuus ab Helffenſtein præfuit annis 28. & inſtituit Gurcenſem eccleſiam,mortuus anno 1088.
27 Bertholdus comes à Moſpurg Gebhardo fugato, autoritate Henrici 4. uſque ad Gebhardi reductionem præſedit annis 4.& poſt mortem Gebhardi annis 2.per Conradum primum de Abinſperg expulſus,tandem in Moſpurg conditus eſt.
28 Thiemo abbas S.Petri ex nobili Bauarorum genere natus, præfuit annis 11.poſtea à Turcis captus,poſt omnium membrorum trūcationem,uiſo corde proprio,apud Corozaim martyrio obijt.
29 Conradus primus de Abinſperg Henrici 4. capellanus ſedit annis 42. mortuus anno 1147.
30 Eberhardus primus, comes de Hiltpoltſtein abbas Biburgenſis, amator pauperum,ſedit annis 17.mortuus anno 1164.
31 Conradus ſecundus S.Leopoldi Marchionis Auſtriæ filius,epiſcopus Pataūienſis præfuit archiepiſcopatui annis 4.obijt 1168.
32 Adalbertus ſiue Albertus filius Labezlai ſeu Sobeslai regis Bohemiæ ſedit annis 6. à Friderico Oenobarbo anno 1174. expulſus eſt, & tunc Henricus præpoſitus in Berchteſgaden adminiſtrauit archiepiſcopatum annis 3.
33 Conradus tertius comes à Vuittelſpach,Ottonis Bauariæ ducis frater Cardinalis epiſcopus Sabinenſis quum ſediſſet annis 6. ad eccleſiam Magunt. translatus eſt. Poſtea prædictus Adalbertus reſtitutus archiepiſcopum rexit annis 17.obijt 1200.
34 Eberhardus ſecundus de Truchſen,epiſcopus Brixinenſis pater pauperum, præfuit annis 46.& erexit tres epiſcopatus,Chiemenſem,Secouienſem & Lauentinenſem: mortuus anno 1246.Burchardus à Ziegenhagen,licet pallio donatus fuerit, obſtante tamen capitulo,nunquam ad poſſeſsionem peruenit.
35 Philippus Bernardi Carinthiæ ducis filius adminiſtrauit archiepiſcopatum 10. annis.Poſtea quum nollet ordinari in ſacerdotem,depoſitus eſt anno 1256.
36 Vdalricus epiſc. Secouienſis quum ſediſſet annis 9.archiepiſcopatum reſignauit anno 1265.
37 Vladislaus Henrici Sleſiæ ducis filius,uir omnibus acceptus,præfuit annis 5.mortuus 1270.
38 Fridericus ſecundus de Vualhen ſedit annis 14.obijt 1284.
39 Rudolphus de Hoheneck Rudolfi Rom.regis Cancellarius,præfuit archiepiſcopatui annis 5.mortuus anno 1290.
40 Conradus 4.de Vonſtorff & Braitenfurt,ſedit annis 22.mortuus anno 1312.
41 Vuichardus à Polheim præfuit annis 3.mortuus anno 1325.
42 Fridericus tertius à Leibnitz ſedit annis 23.mortuus anno 1333.
43 Henricus à Piernprunn,præfuit annis 5.obijt anno 1344.
44 Ortolphus de Vueiſſeneck,ſedit annis 22.mortuus anno 1365.
45 Piligrinus 2. à Pucheim rexit archiepiſcopatum annis 32.mortuus anno 1396.
46 Gregorius Schenck de Oſteruuitz ſedit annis 7.obijt anno 1403.
47 Eberhardus tertius de Neuhaus præfuit annis 24.mortuus anno 1427.
48 Eberhardus quartus de Starenberg obijt anno 1429.
49 Ioannes ſecundus de Reichſperg tenuit archiepiſcopatum annis 12.obijt 1441.
50 Fridericus 4.Truchſaſs de Emerberg,mortuus anno 1452.
51 Sigiſmundus primus à Volckenſtorff archiepiſcopatui præfuit annis 8. & dimidio,obijt anno 1461.

52 Burchar-

52 Burchardus à Veiſſpnach Cardinalis,ſedit annis 4.obijt 1466.

53 Bernhardus à Ror quum præfuiſſet archiepiſcopatui 15.annis,ceſsit regimini anno 1482.obijt anno 1487.

54 Ioannes tertius Strigonienſis ac deinde archiepiſcopus Saltzburgenſis, præfuit annis 7.mortuus anno 1489.

55 Fridericus quintus à Schaunberg,ſedit annis ferè quinꝗ,mortuus anno 1494.

56 Sigiſmundus 2.ab Holneck,præfuit menſibus 8.obijt anno 1495.

57 Leonhardus à Keutſchach præfuit archiepiſcopatui annis ferè 24 mortuus anno 1519.

58 Matthæus Lang à Vuellenburg,uir prudentiæ ſingularis,archiepiſcopus & cardinalis, quum archiepiſcopatum in grauiſsimis temporibus annis ferè 21.gubernaſſet, mortuus eſt anno 1540.

59 Erneſtus comes Palatinus Rheni,Bauariæ dux, Alberti & Kunegundis Friderici Imperatoris filiæ proles,à Ioanne Auentino uiro doctiſsimo bonarum artium rudimenta hauſit,Iaſonem Maynum Ticini paucis diebus audiuit, in iuris ſcientia non uulgariter profecit,Mathematicas diſciplinas amauit,& foſsilium metallicorum tantam aſſecutus eſt noticiam,quantum in tota Germania,idꝗ ego Ioannes Albertus expertus loquor,quiuis alius. Guilielmo fratre Bauariæ dominarum appetente & obtinente,Erneſtus aliquandiu multa regna & prouincias ueluti priuatus aliquis ex infima nobilitate oberrauit,ſeꝗ Ioannis Malentini equeſtris ordinis hominis, nunc epiſcopi Secouienſis,in ea peregrinatione miniſtrum præbuit, atque hac diſsimulatione Luteciam uenit, ubi die quadam à Franciſco rege conſpectus & ſe proditum ratus,cum ſuo Malentino in Saxoniam profectus eſt,inde Patauiam ubi epiſcopus fuerat deſignatus. Mortuoꝗ Matthæo à Salisburgenſibus poſtulatus fuit archiepiſcopus. Eccleſias quas hactenus rexit Patauienſem & Salisburgenſem,partim ære alieno liberauit, partim opibus redditibusꝗ maximis auxit. Princeps eſt laborioſiſsimus,qui diu noctuꝗ ſupplices ſuorum libellos atꝗ querimonias legit,decernit, decreta dictat aut præſcribit amanuenſibus ipſe nonnunquam:ſummaꝗ tranquillitate prouinciam ſuam ſine exactionibus & oneribus gubernat.

Hiſce ſucceſsit anno 1554. Michaël à Kienberg: & anno 1560. Ioannes Iacobus Kien.

FRISINGA, OLIM FRVXINVM.
Cap. CCCLXXII.

FRiſinge oppidum conditum putatur eo tempore quando Romani per præfectos & prouinciarum præſides tenebant & adminiſtrabant eam Bauariæ regionem, quæ à ripa Danubij excurrit alpes. Siquidem habet locus iſte elegantem & amœnum in colle ſitum,etiamſi uicinus ager iuxta terræ illius ingenium aſper ſit. Præterfluit Moſacus amnis,qui haud procul hinc Iſeræ fluuio miſcetur. Sanctus Corbinianus Gallus erexit ibi epiſcopatum circa annum Domini 710.permittente Pipino rege, & Bauariæ ducatum tenente principe Grimoaldo:cuius rei mentionem ſuprà quoque feci ex ſcriptis Ioanni Auentini edoctus. Iſta autem ſicut & multa alia ſuppeditauit D. Achilles Gaſſarus,medicinæ doctor,patrocinante apud illuſtriſsimum principem Henricum ducem Bauariæ & Palatinum Rheni,antiſtitem eiuſdem loci,egregio uiro D. Sebaſtiano Pemmerlino, cancellario eiuſdem, qui & picturam ciuitatis huius ab eodem principe obtinuit, facileꝗ honorarium impetrauit pro ſculptura picturæ. Si apud epiſcopos Saltzburgenſem,Patauienſem,Bambergenſem,Maguntinum,& alios quoſdam, mihi contigiſſet patroni,maiori gloria expolita fuiſſet noſtra Germania in hoc libro. Eandem querimoniam facio de quorundam principum ciuitatibus, pro quarum pictura obtinenda inaniter laboraui. Sed conuertamur ad catalogum epiſcoporum huius ciuitatis,qui multa edocet,quæ in ipſa contigerunt ciuitate.

1 Diuus Corbinianus præfuit epiſcopatui à ſe erecto 20.annis.

2 Erimbertus frater Corbiniani geſsit epiſcopatum 28.annis.Hic conſecrauit monaſterium Degernſee,fueruntꝗ ſuo æuo diocœſes Bauariæ ſuis limitibus è ſe inuicem diſcretæ,& Pipinus pater Caroli Magni habitauit aliquot annis Fruxinei in arce Thetmons,

mons, & tandem anno 747. conſtruxit ibi eccleſiam in honorem ſancti Stephani, quæ in hunc uſque diem appellatur *Zweichenſtephan*.

3 Ioſeph electus eſt ad epiſcopatum anno 748. præfuitq́ annis tribus.

4 Aribo. Egit iſte antiſtitem annis 23.

5 Otto electus anno 782, præfuit annis 30.

6 Hitto. Hic translationem ſacrorum bibliorum in pleriſque locis correptam pro omni uirili correxit, & conſtituit in eccleſia Vueichenſtephan ſex canonicos, gubernauitq́ epiſcopatum annis 24.

7 Erchenbertus nepos prioris Hittonis ex fratre, adminiſtrauit epiſcopatum annis 18.

8 Arnolfus electus eſt anno 854. ad pontificatum. Ipſe ampliauit eccleſiam cathedralem, mortuus eſt anno 21. ſui pontificatus.

9 Vualthon. Hic uixit in pontificatu annis 22. paſſa eſt eccleſia cathedralis ſuis temporibus graue incendium, anno ſcilicet 883. at donatione Arnolfi Imperatoris omnia ſunt reſarcita, conſtitutumq́ tunc fuit, ut deinceps nullus eligeretur in epiſcopum, niſi eſſet canonicus eiuſdem eccleſiæ, quam legem nec Cæſar, nec Rom. pont. infringere poteſt.

10 Vtto ſucceſſor Vualthonis uixit ſolum uno anno in epiſcopatu.

11 Dracolfus electus eſt epiſcopus anno 898. qui nedum cathedrali, uerùm & aliјs eccleſiјs

cleſijs collegiatis noxius fuit, immenſas faciens expenſas, exactisq; in officio 28. annis ſub merſus fuit in Danubio.

12 Vuolframus. Hic quantum potuit uno anno, quo præfuit epiſcopatui, reſtaurauit, quæ prædeceſſor ſuus dilapidauit.

13 Lampertus factus eſt epiſcopus anno 938. functus officio ſuo annis 31. Huius tempeſtate erumpentes Vngari, & omnia deuaſtantes in Auſtria atq; Bauaria, eccleſias S. Stephani & Viti combuſſerunt: eccleſiam uerò cathedralem propter nebulam omnia abducentem in nullo uiolare potuerunt.

14 Abraham factus epiſcopus, 37. annis cum magno commodo eccleſiæ ſuæ prꝑfuit.

15 Engelbertus comes Moſpurgenſis 34. annis pontificatui præfuit, atq; ex patrimonio ſuo non parum eundem ditauit. Quin & collegium Canonicorum in Vueichenſtephan commutauit in monaſterium ordinis S. Benedicti.

16 Nicerus functus eſt officio epiſcopali annis 14. & canonicos à Vueichenſtephan ſemotos confirmauit in eccleſia Sancti Viti. Fuit homo ſæuus, obijtq; ſubita morte Rauennæ.

17 Ellenhardus electus eſt anno Chriſti 1053. in epiſcopum, fundauitq; collegium Canonicorum apud S. Andream in monte Friſingenſi haud procul à cathedrali eccleſia. Interfuit iſte ſynodo Vuormaciæ ab Henrico quarto contra Hiltprandum Romanum pontificem celebratæ anno 1076. & exactis uigintiquinque annis ſui pontificatus mortuus eſt.

18 Meginuuardus electus eſt anno Domini 1078. multaq; paſſus à Vuelfone qui Brunonem Auguſtanum bello fatigabat. Redactis uerò rebus in tranquillitatem profectus eſt in Bohemiam ut infideles ad Chriſti conuerteret fidem, mortuusq; eſt Pra-

gæ & ſepultus,quum eccleſiæ Friſingenſi præfuiſſet annis uiginti & uno.
19 Henricus ab Eberſtein epiſcopali munere functus eſt 39.annis.Sub eo Velffo uaſtauit ciuitatem Friſingenſem:* quin & ipſe non parum incommodauit epiſcopatum quod Henrico 4.adhæreret contra Rom.pont.quare omnia ſua bona quæ habuit in Eberſtorff & Griesſ legauit epiſcopatui.
20 Otto filius diui Leopoldi marchionis Auſtriæ factus eſt epiſcopus anno 1138.uir doctus,& qui antea fuerat cancellarius Imp.Conradi tertij.Hic inter Hiſtoricos ob æditam Chronicam celebris habetur.Vixit in epiſcopatu 20.annis,habuitq; fratrem Conradum archiepiſcopum Saltzburgenſem & epiſcopum Patauienſem. Hic Otto ante obitum ſuum relicto lituo monachus Morimundenſis eſt factus.
21 Albertus functus eſt officio paſtorali 24.annis. Fuit ſuo tempore eccleſia Friſingenſis ornata doctis Canonicis excellebatq; reliquas Germaniæ cathedrales eccleſias in diuitijs & præcioſis iocalibus,ſed orto incendio, uno quaſi momento omnia amiſit bona. Et quum Albertus epiſcopus eccleſiam ſuam reædificare conaretur, inuenit in fundamentis corpora ſanctorum martyrum Alexandri & Iuſtini.
22 Otto 3.uir pius & Canonicus Magdenburgenſis, factus epiſcopus Friſingenſis, præfuit illis eccleſiæ annis 38.Ipſe fabricam eccleſiæ rurſum inſtaurauit, multaq; bona in eam contulit.
23 Geroldus electus in epiſcopum anno 1220.iuxta tenorem epitaphij ſui præfuit eccleſiæ Friſingenſi 11.annis,ſed ſine laude.
24 Conradus Toltzner non parum profuit epiſcopatui Friſingenſi,quin & ex patrimonio ſuo quatuor inſtituit Canonicos in ſacello S.Pauli. Fuit autem unà cum Rudigero epiſcopo Patauienſi,captus à Friderico duce Auſtriæ,& Viennæ diu in captiuitate detentus.Vixit in pontificatu annis 27.
25 Conradus 2.Vuildgrafenſis,præfuit 20.annis cathedræ epiſcopali.
26 Fridericus Montalbandus factus eſt anno 1278. ex præpoſito epiſcopus, mortuus anno 8.poſt electionem.
27 Emicho comes à Moſsburg,& uir ſanctus,electus in epiſcopum, 29.annis præſulem egit,mortuus Viennæ anno 1315.
28 Conradus 3.Monacenſis doctor Canonum factus epiſcopus, inſtituit eccleſiam Ioannis Baptiſtæ & ſex Canonicos unà cum præpoſito in ea. Anno 7. ſuæ adminiſtrationis ueneno eſt ſublatus.
29 Gotfridus decanus eccleſiæ Friſingenſis factus epiſcopus, tribus annis pontificatum geſsit.Ipſe inſtituit ſacellum S.Trinitatis,& aliud ſacellum S.Catharinæ.
30 Ioannes doctor Canonum & Canonicus Bambergenſis atq; Brixienſis,poſtulatus epiſcopus Friſingenſis,quinq; duntaxat ſeptimanis officio functus eſt,
31 Conradus 4. à Clingenberg electus ad epiſcopatum, magna illi contulit dona, præſertim infulam præcioſam & argenteam crucem. Vngari & Bohemi ſuo tempore profecti contra Imp.Ludouicum quartum,miſerè perdiderunt Bauariam & diocœſim Friſingenſem.
32 Ioannes 2.medicus doctus, obtinuit Romæ epiſcopatum anno 1337. abſensq; 12.annis poſſedit.
33 Albertus comes Hohenbergenſis,doctor decretorum,translatus eſt per Clementem VI. ad Friſingam,ſeptemq; annis epiſcopum egit. Ipſe in propria perſona fuit in expeditione cum Alberto duce Auſtriæ contra ciuitatem Tigurenſem.
34 Paulus electus fuit anno 1359.Hic multa quæ erant epiſcopatus uendidit & impignorauit,rurſumq; redemit,mortuus 19.anno ſui pontificatus.
35 Leopoldus difficulter propter ſchiſma Rom. pont. confirmari meruit, triennioq; exacto Lactis ex ponte in ſubiectum fluuium cadens ſubmerſus eſt.
36 Bertholdus Vuechingenſis, 1.Vienenſ.ſcholæ creatus magiſter,electus fuit anno 1371.in epiſcopum Friſ.Huius temporibus iudex ciuitatis Friſingenſis uolens Ludouico duci Bauariæ prodere ciuitatem,Ludouicoq; iam expeditionem mouente contra ciuitatem iudex in ſcelere ſuo adeo attonitus eſt & obriguit,ut nec pedem mouere de loco poſſet.Vnde deprehenſus & crimen confeſſus,in foro ciuitatis capitis amiſsione pœnam luit. Iſte epiſcopus egit bonum patremfamiliâs, inſtaurauit omnia caſtra quæ habet

bet diœceſis in Auſtria, Carinthia, Stiria & Carnia. Auxit quoq; Canonicis prebendarum prouentus. Et mortuus anno adminiſtrationis ſuæ 30. in Auſtria, reliquit mitram pontificalem nimis præcioſam, quem uiuens affabre fieri procurauit. At propinqui & hæredes eius illam ſurripientes, abbati Melacenſi uendiderunt pro 4200. ducatis Vngaricis.

37 Degenhardus à Vaeix præpoſitus Mosburgenſis fuit electus anno Chriſti 1410. in præſulem Friſ. Cumq; Conradum epiſc. Gurcenſem æmulum pateretur, qui & ipſe pro epiſcopatu Friſ. laborabat, anno 3. ſui regiminis Lactiæ fuit miſere interfectus, atq; poſt 20. annos tum primum innotuit latrocinium ipſum. Siquidem antea infamauerant latrones epiſcopum quòd ſibiipſi manus intuliſſet.

38 Hermannus comes quidam electus in epiſcopum, ruptus grauiter 9. anno obiit.

39 Ioannes tertius, *Grienenwalder* dictus, factus eſt epiſcopus anno 1422. Fuit autem doctor decretorum & theologus, reſtititq; Ioanni Huſs in Concilio Conſtantienſi. At paulò poſt Nicodemus de Scala conſentiente Martino quinto ſe ingerentes epiſcopatui, excluſo Ioanne uiginti annis potenter illum retinuit. Eoq; mortuo, Grienenuualderus rurſum obtinuit epiſcopatum præfuitq; 10. annis.

40 Ioannes quartus, Tulbec dictus, primum præpoſitus ad S. Vitum & plebanus Monacenſis, factus eſt anno Chriſti 1453. epiſcopus, adminiſtransq; epiſcopatum 20. annis, reſignauit illum Cancellario ſuo Sixto Tanbergenſi.

41 Sixtus Tanbergenſis factus eſt epiſcopus anno 1473. inſtituitq; 12. chorales, tempori ſacerdotum conſulens. Natum eſt etiam graue diſsidium inter ipſum & ducem Bauariæ Albertum, parumq; abfuit, quin dux in grauem Imp. incideret indignationem. Tandem anno Chriſti 1495. mortuus eſt epiſcopus in comitiis Vuormacienſibus, id quod ei prædixerat fatuus eius.

42 Rupertus Palatinus Rheni electus eſt epiſcopus poſt mortem Sixti, ſed quia nimis iuuenis adhuc erat, diſpenſatione Papali epiſcopatus Philippo fratri eius ſeniori anno 1499. eſt collatus. Rupertus autem accepit uxorem filiam Georgii diuitis ducis Bauariæ. Præfuitq; Philippus epiſcopatui uſq; ad annum Chriſti 1540. Factus eſt quoq; idem anno 1517. epiſcopus Naumburgenſis in Miſnia.

43 Henricus comes Palatinus, adminiſtrator diœceſis Vuormacienſ. & præpoſitus Elbuuangenſis, poſt Philippi fratris mortem factus eſt epiſcopus Friſingenſis.

44 Mauritius Huttenus Henricum ſequutus eſt.

45 Mauritius à Sandicella anno 1560.

Scribit Beatus Rhenanus, in bibliotheca diui Corbiniani ſe reperiſſe librum inſignem Euangeliorum, Francice, hoc eſt, Germanicè uerſum, ex eoq; collegit, ueteres Francos, qui tranſito Rheno nobile in Galliis regnum conſtituerunt, Germanica uſos fuiſſe lingua. Titulus libri eſt: Liber Euangeliorum in Teodiſcam linguam uerſus, putaturq; tunc æditus quando Franci orientales primum Chriſto dedere nomen, exiſtente ſcilicet epiſcopo Friſingenſi Vualdone, nono in ordine. Incipit autem autor in præfatione hoc modo: **Nun will ich ſchriban unſer heil/ Euangeliono deil/ So wir nun hiar begunnon/ in Frenckiſga zungen/ &c.** *Priſca Francorum lingua.*

EISTETT CIVITAS EPISCOPALIS.

Cap. CCCLXXIII.

Epiſcopatus Aichſtadianus olim ab Aureati uetuſtæ urbis (quam Huni uaſtarunt) ruinis ac ruderibus Aureatenſis appellatus, ad Almonum amnem ſitus cœpit circiter annum Chriſti 744. Erat eo tempore religioſus quidam rex Anglorum Richardus nomine, qui ſingulari pietatis ſtudio relictis regno, facultatibus, uxore & filia Vualburgi, aſſumptis duobus filiis peregrinando Romam contendit, ſed in itinere febri correptus Lucæ in Italia moritur in domino, filios præſentes ſummo ſtudio cohortans ad pietatem & Chriſti amorem. Proficiſcentes autẽ filii Romam, Vuunibaldus grauiter ægrotare cœpit, & alter Vuilibaldus nomine peregrinationem ſuſceptam proſequens, ualedicto fratre Ieroſolymam abiit, uiſurus omnia terræ ſanctæ loca. Vuunibaldus uerò recuperata ſanitate miſſum à Pipino ad curiam Romanam Bonifacium auunculum ſuum adiens, poſt uarios ultro citroq; habitos ſermones, cum illo uenit in Germaniam, præfectusq;

ctusq; eſt à S.Bonifacio quibuſdam cœnobijs gubernator ac abbas in Thuringorum regione. Redijt interim ex Terra ſancta Vuilibaldus, & uenit in Germaniam ad ſanctum Bonifacium. Erat autem ea tempeſtate plus quidam in Bauariæ finibus regulus Suuigerus nomine, illuſtris ac opulentiſs. comes de Hirsberg, qui ſingulari pietatis ſtudio ſui comitatus partem Deo offerens, S. Bonifacium orauit, ut in hoc comitatu epiſcopatum conſtitueret & monaſteria, in quibus uiri docti ac pij ad gubernandasq; eccleſias idonei educari poſſent, conderet. Quod cum ſe Bonifacius facturum recepiſſet, mox ad Almonum ſedem elegit, & Vuilibaldum eius loci primum epiſcopum deſignauit, anno Chriſtianæ ſalutis 745. commendans ei ſummo ſtudio eccleſiam nouam ornandam ac ampliandam. Vuilibaldus itaque exciſo querceto circa Almonum fluuium, primum inſtituti Benedictini cœnobium ibi condere cœpit, & affluentibus certatim undiquaque religioſis ac ſecularibus uiris, cœperunt ibi extruere prope monaſterium tuguria, quouſque tandem ibi exortum eſt oppidum, appellatum ab exciſis quercubus *Aichſtatt*, quaſi oppidum loco ſucciſarum quercuum conditum. Appellabatur item in memoriam ueteris urbis ab Hunis deſtructæ Aureatum. Epiſcopatus etiam utroque uocabulo & Aichſtadianus & Aureatenſis appellatur. Porro ſoror utriuſque fratris Vualdburgis poſt mortem matris in Germaniam accerſita, præfecta eſt abbatiſſa congregationi monialium in nouo cœnobio Heidenheimenſem, mortua anno Chriſti 776. Non longe poſt translatum fuit hoc monaſterium in ciuitatem Aichſtadianam.

Series epiſcoporum Aichſtadianorum.

Vuilibaldus. Gerochus 792. Aganus 802. Andelicus 819. Altinus 841. Otgerus 858. Godeſcalcus 881. Erckenuualdus 884. Vlfridus 902. Sarthandus 933. Reginoldus 951. Megengoſus 989. Grudecas 1014. Vualtherus 1019. Heribertus 1021. Gotzmannus 1042. Gunderarus 1057. Vlricus 1065. Eberhardus marchio à Schuuinfurt 1098. Vlricus 1112. Gebhardus comes in Hirsberg 1125. Burckardus 1148. Conradus baro à Mörsberg 1153. Egilolphus 1171. Otto 1181. Herdouicus comes in Sultzbach 1196. Fridericus à Hauſtatt 1224. Henricus baro à Zipplingen 1226. Henricus à Biſſingen 1226. Henricus baro à Kalmsberg 1234. Fridericus à Barsberg 1237. Henricus comes Vuirtenbergenſis 1246. Engelhardus 1259. Hildebrandus baro à Mörn 1276. Freibotus baro à Millehart 1279. Conradus baro à Pfeffenhauſen 1297. Iohannes à Dirpheim 1305. Philippus à Rotenhauſen 1307. Marquardus à Hegeln 1322. Gebhardus comes in Graiſpach 1324. Fridericus Landtgrauius Leuchtenbergenſis 1327. Henricus pincerna à Reicheneck 1335. Albertus à Hohenflun 1343. Bertholdus Burggrauius Norimbergenſis 1355. Rabonus dapifer à Vuildig Burgſtetten 1356. Fridericus comes Oetingenſis 1383. Iohannes baro in Heideck 1415. Albertus à Rechberg 1429. Iohannes baro ab Aich 1445, Vuilhelmus à Reich comes 1464. Gabriel dominus in Gyb 1496. Chriſtophorus Marſcalcus à Rappechen 1535. Mauritius Huttenus 1535. Iohannes à Hirnheim. Martinus à Schaumberg 1561.

Propè Aichſtadium cœnobium uulgò *Bergen* dictum, ſitum eſt, ordinis Benedictinorum, quod anno 976. Vuiltruchis Bertholdi Bauariæ ducis uidua fundauit.

Abbatiſſæ eorum hæ numerantur.

Vuuiltrudis. Grimhild. Berchtildis. Richenſa. Heilca. Anna ab Ochuuunnen. Rilind 1095. Regilindis 1156. Bertruda 1169. Adelheidis 1181. Hiltburgis. Kunigundis. Margarita. Kunigundis. Adelheidis pincerna ab Erpach 1340. Margarita à Mür 1386. Anna à Garinsheim 1388. Elizabetha Streunerin 1430. Barbara Eckerin 1458. Margarita Pröbſtin 1472. Euphemia à Mür 1488. Sabina Birckmayerin 1521. Euphemia Birckmayerin 1529. Catharina Haberceinin 1547.

Schiern.

De caſtris Schiern & Vuietelſpach quando & à quibus ſint condita, ſupra meminimus. Anno ſalutis 1124. cum plurimi Bauariæ duces eſſent ſcilicet, ab Andechs,

Schiern

Schiern, Vuietelſpach, Vohburg & Dachauu, atq; ſinguli aliquid iuris in arce Schiern obtinerent, ab omnibus tamen negligeretur, ut nulli id ſartum tectum curarent, tandem in id conſenſere, ut ex arce Schiern monaſterium ad communem ſuæ familię ſepulturam conderent.

MONACVM. *Cap.* CCCLXXIIII.

MOnacum urbs ad ripam Iſaræ ſita, inter ciuitates principum in Germania eſt præclariſsima, & in Bauaria nominatiſsima. Habet ædes pulcherrimas, plateas amplas & Baſilicas ornatiſſ. Quidam aiunt temporibus Ottonis primi Imp. circa annum Chriſti 962. eam accepiſſe initium, & à Ludouico 4. anno 1315. ampliatam & ædificijs ornatam. Habet ſitũ amœnum & arcem in plano ornatiſſ. ubi principes Bauariæ noſtro æuo reſidere ſolent. Et quia ſunt de genere & familia Palatinorum Rheni, qui leone pro inſignibus utuntur, nutriunt continuo in eo loco leones, ſolentq; nõnunquam leenæ ibi parere catulos. *Monaci leones uiui.* Ioannes Auentinus diligens ſcrutator rerum Baioariæ, ſcribit in libro ſexto ſuarum hiſtoriarum in hunc modum de Monaco Henricus duodecimus Bauariæ dux conſtruxit oppidum Monacenſe in fundo monaſterij Scheſſlarn, atq; inde dictum eſt Monacum, & habet monachum pro inſignibus, fuitq; eo tempore oppidum quoddam aliud Vering nomine, infra Monacum, ad ripam Iſaræ ſitum, ubi pons erat ultra fluuium, quo omne ſal quod ex Richenall deferebatur, tendebat, traijciebatq; pontem, unde epiſcopatus Friſingenſis, cuius erat oppidum illud, magnum habuit quæſtum. *Vering oppidum.* At dux Henricus exuſsit oppidum illud, fregit pontem, direxitq; uiam ad Monacum, ſicq; totum negocium & uectigal ſalis ad ſuam peruenit ciuitatem.

LANDSSHVTA. *Cap.* CCCLXXV.

CIrca annũ Chriſti 1208. dux Bauariæ Ludouicus, Ludouici Imperatoris pater aut auus conſtruxit ciuitatem Landſshutenſem, & paulo poſt oppidum Strubingen ac deinde oppidum Landauu. Caſtrum uero Landſshutenſe ædificauit Imperatoris Ludouici quartus aut quintus progenitor, etiam Ludouicus dictus. Eſt autem ciuitas Landſshutenſis ſatis pulchra, habens ſitum amœnum & domos ornatas. Creſcit ibi in montibus uinum mediocre, ſed non multum. Memoratus Ludouicus Ludouici Imperatoris auus conſtruxit quoq; oppidum Fridbergum haud procul ab Auguſta ſitum, *Fridberg.* ultra tamen Licum fluuium, ſicut Auguſta citra poſita eſt. Fundauit etiam monaſterium Furſtenfeld, ubi & ſepultus fuit.

INGOLSTADIVM. *Cap.* CCCLXXVI.

INgolſtadium iuxta Danubium ſitum fuit olim, ſicut omnes ferè Germaniæ ciuitates, uilla, ſubdita monaſterio Altach, ſed pro munere tradita Ludouico regi nouiſsimo, cœpit ab illo & ſucceſſoribus eius ducibus Bauariæ redigi in oppidum mutatum, quod ſenſim temporum decurſu creſcens, ad eum in quo hodie eſt florem peruenit, potiſsimum in ſeſquicentum proximis tranſactis annis. Propter hoc oppidum exortum fuit anno Chriſti 1504. graue illud Bauaricum bellum, quod utraque pars in diuiſione prouinciæ, quam dux Georgius diues cognomento abſq; prole maſcula principibus Palatinis ducibus Bauariæ reliquit, hanc uellet habere ciuitatem. Ornata eſt noſtro tempore publico literarum gymnaſio, ex quo quidam docti prodierunt uiri. *Bellum propter Ingolſtadium.*

DE ALIIS QVIBVSDAM BAVARIAE OPPIDIS.
Cap. CCCLXXVII.

NOuioburgum iuxta Danubium non procul ab Ingolſtadio diſtans, feudũ eſt hæreditarium ab imperio ſuper filios & filias. Eſt hodie caput regionis quam ſortiti

ſunt

ſunt duces Palatini nepotes ex ſorore ducis Georgij. Oſterhofen oppidum cum monaſterio ordinis Præmonſtratenſis quod eſt ſub dominio ducum Bauariæ, ſicut & Vohburg magnificum caſtrum, quod Danubius ferê totum cingit. Vuachſenſtein caſtrum: Neuuenſtat oppidum, ubi Ilm amnis Danubio miſcetur. Abenſperg oppidum & egregium caſtrum, quod ante paucos annos ducatui Bauariæ fuit incorporatum, quum ſcilicet Chriſtophorus dux Nicolaum ultimum baronem huius loci occidiſſet. Kelheim oppidulum poſitum ad ripam Danubij, ubi fluuius Altmonius Danubium ingreditur. Creſcit in hoc loco acetum in montibus. Hohſtet oppidum fuit olim de dominio comitum Tillingenſium, & poſtea peruenit ad domum Bauariæ, ſicut & Burckhauſen atque Vuaſſerburg ſuos habuerunt comites, quibus deficientibus, dominia eorum ſunt uendicata à principibus Bauariæ.

DE REGIONE NORTGOIENSI. Cap. CCCLXXVIII.

Bauariæ altera pars quæ ultra Danubium Bohemicam excurrit ſyluam, uocatur noſtro æuo, ſicut & olim, Nortgoia, habens Nurnbergam metropolim, unde regioni ſecundum quoſdam datum nomen. Et licet Nurnberga non ſit peruetuſta ciuitas, tamen caſtrum eius in edito colle ſitum, quod olim Caſtrum Noricum fuit appellatū, eſt antiquum. Habet hæc regio plurima oppida, monaſteria & uillas, potiſſ. Amberg anno Chriſti 1300. muro cinctum, Auuerbach, Sultzbach, Caſtel monaſterium, ubi principes Nortgoiæ olim ſuam habuerunt curiam, Kemnat, Eger, Neuuenſtat, Ruuuenkolm, Beierut, Kruſen, Greuenuuerd, Eſchenbach, Vueiden, Pernauu, Pleiſtein, Herſprugk, Rurbach, Eiſtet, Neuumarckt, Turſenrut, Elbogen, Cham, Napurg, Schonſee, Kungſperg, Stauff, &c. Hæc pro maiori parte ſunt principum Palatinorum. Si quidem Ludouicus Imperator & dux Bauariæ fecit anno Chriſti 1339. huiuſmodi diuiſionem, quod ex tota Bauariæ prouincia Palatinis principibus cederet Nortgoię regio, pręter oppida quędam imperialia, multa etiam pertinentia ad coronam imperij olim fuerunt principibus Bauariæ impignorata. In hac regione inter Bambergam & Nurnbergam ad orientem, uerſus

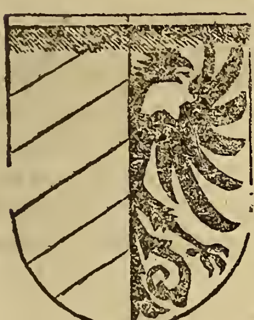
uerſus oppidum Eger,ſitus eſt mōs magnus dictus Fichtelberg,ex quō profluunt qua- *Fichtelberg.*
tuor inſignes amnes,Mœnus,Nabus,Sala & Eger. Complectitur autem mons iſte in circuitu ſuo circiter ſex milliaria, & extrudit uarias metalli ſpecies, gignit & optimum cæruleum colorem,quem uulgo Lazurum uocant.Inuenitur quoq; in ſummitate montis ſtagnum unum & multæ foueæ ex quibus olim metalla fuerunt eruta:in ſumma,tota illa terra turget mineris, potiſsimum ferro, unde Nortgoienſes annuatim magnam uim pecuniæ colligunt. Eſt aliâs terra dura & aſpera,licet quibuſdam locis ſatis proferat frumenti,ab undetq; paſcuis pro pecorum ſaginatione.

LANDGRAVIATVS LVCHTENBERGENSIS Cap. CCCLXXIX.

INcludit quoq; regio Nordgauienſis unum ex quatuor Langrauiatibus,qui olim ab Imperatoribus fuerunt inſtituti,nempe Luchtenbergenſem, accepitq; denominationem iſtam ab arce Luchtenberg,etiam ſi principes dominij illius curiam ſuam teneant in oppido Pfreimbdt,& quandoq; in Grunſsfelden.Situm eius oppidi uides in tabella deſignatum,Comes qui hodie ditioni præſidet, uocatur Georgius,ſi rectè memini, ſatus ex progenitoribus Alberto & Friderico. Non creuit iſte Landgrauiatus in tantam potentiam ſicut reliqui tres Landgrauiatus,qui temporum ſucceſſu multum aucti ſunt ditione & potentia,maxime autem Haſsia.

NVRNBERGA. Cap. CCCLXXX.

NVrnberga urbs tota Germania & Europa celeberrima, emporium Germaniæ ampliſsimum, magnificis operibus publicis & priuatis ornata, arcem habet regiam in colle urbi imminenti ſitam uetuſtiſsimam,ex qua in urbem & extra patet proſpectus,à qua ciuitati nomine inditum putatur. Vetuſti codices eam *Caſtrum Noricum.*
arcem caſtrum Noricum appellant,quod urbs hucuſque pro cuſtodia habuit.Interluit urbem amnis Pegnicius cum multis pontibus lapideis,duas urbis partes coniungentibus. Eſt autem in agro ſterili & arenoſo condita,atque ob eam rem induſtrioſo gaudet populo. Omnes enim plebei homines ſunt opifices Ingenioſiſsimi aut plerunque negociatores prudentiſsimi, repertores & magiſtri ſubtilium operum, quæ hominibus non parum conducunt. Numeratur urbs ipſa inter nouas,quum nulla in ea antiquitatis inueniantur ueſtigia,nec à ueteribus mentio de ea fiat,niſi quod arx ipſa tanquam uetuſtatis monumentum à multis commendatur. Conſtat enim Nurenbergam aut caſtrum eius tempore *Nurnberga tempore Caroli Magni.*
Caroli Magni in rerum natura fuiſſe.Siquidem habent hiſtoriæ,Carolum Taſsiloni duci Bauarorum indixiſſe bellum & illum tripartito exercitu oppugnaſſe,unus iuxta Nurenbergam & loca uicina ſua firmauit caſtra,alius ad Danubium cōſedit,ut tertius uerò cui Pipinus Caroli filius præfuit ad Tridentum deſedit.Ferunt etiam nonnulli hanc urbem ſub initijs eius,quæ parua fuerunt,ſub dominio fuiſſe nobiliſsimi comitis Francorum Alberti,qui per fraudem Hattonis epiſcopi Maguntinenſis captus & à Ludouico Rom.rege obtruncatus fuit, & tunc ciuitatem uel locum illum in ius imperij tranſiſſe. Et poſtquam in ditionem imperij uenit, ſumma fide conſtantia & officio Rom.coluit imperium,regibusq; Romanis ſemper fidem ſeruauit.In diſcordia tamē Cæſarū grauia pertulit damna, præſertim cum Henricus 4.& 5.pater & filius inter ſe diſcordes eſſent. Tunc enim Noricum caſtrum fuit obſidione cinctum & expugnatum. Poſtea Conradus Sueuus Rom. rex urbē inſtaurauit circa annū Chriſti 1140.& inſigne monaſteriū *Nurnberga oppugnatur.*
& abbatiā ordinis diui Benedicti ad S.Egidium nuncupatū,in celebriori urbis loco fundauit.Deinde tēporib. Caroli quarti maiore ambitu & nouis mœnijs fuit aucta. Hodie uerò munitiſsima eſt,altis ſcilicet mœnibus antemurali, ingenti foſſa,infinitis turrib.& propugnaculis.Numerātur in hac urbe 52.plateæ & uici.116.putei aquarū,12. fontes ex trūcis aquā euomētes:ſex magnæ portæ,11.pontes lapidei,13.cōmunia balnea:cingiturq; ciuitas duplici muro,in quib.ſunt 183.turres prẹter fortalicia & propugnacula.

Habet

Habet ſenatum & magiſtratū à plebe diſtinctum. Nam uetuſtiores ciues rempublicam adminiſtrāt, & interim plebs ſuis rebus ſtudet, de publicis minimè curioſa. Hercynia ſylua olim occupauit fundū Nurnbergenſis ciuitatis, ſed temporū ſucceſſu pro magna parte exciſa fuit. Reliquiæ uirent ſemper, hyeme & æſtate. Pegnitius & Regnitius duo amnes paulò infra urbem cōcurrentes, unū efficiunt fluuium, qui ad ſeptentrionem lapſus infra Bambergam Mœno fluuio miſcetur. Regnitius quem alij uocant Rednitium, originem ducit à Vuyſſenburgo, quod oppidum eſt ad meridiem Nurenbergæ. De hoc amne hiſtorici ſic ſcribunt: Moranti Carolo Magno apud Ratiſponam propter Hunos, perſuaſum eſt fore, ut à Rheno in Danubium nauigare poſſet, ſi intra Radiantiam (hic eſt Regnitius) & Altimoniam fluuios foſſa duceretur, quæ eſſet capax nauium: quia horum fluuiorum alter Danubio, alter Rheno miſcetur: confeſtim rex ad locum opportunum accelerat ac magna hominum multitudine congregata totum autumni tempus in hoc conſumpſit. Ducta eſt itaque foſſa inter prædictos fluuios duum millium paſſuum longitudine, trecentorum pedum latitudine, ſed fruſtra: nam propter iuges pluuias & terram quæ paluſtris eſt natura, opus ſtare non potuit, ſed quantum interdiu egeſtum fuerat, tantum noctibus humo iterum relabente ſubſidebat. Adhoc rumor increbuit, infideles irruiſſe intra limites Chriſtianorum, quare Imperator coactus diſcedere, cœptum laborem deſeruit. Aiunt prope Vuyſſenburgum adhuc apparere ueſtigium profundatæ foſſæ. Anno Chriſti 1538. Nurnbergenſes renouauerunt caſtrum ſuum, dilatauerunt & munierunt fortiſsimis propugnaculis, in quorum fundamenta poſuerunt nummos quoſdam magnos, aureos, argenteos & æneos, cum tali inſcriptione ſignatos.

Regnitius fluuius.

Arx Norinbergenſis, renouata.

DEO. OPT. MAX.

S.P.Q.N. muros arcis non ſatis firmos ad ſuſtinendos hoſtiles impetus, & iuſta ſpaciorum adiectione, & multis ſubinde egeſtis ruderibus à fundamentis, magna cum laude erexit ac nouos fecit, Imp. Carolo V. Cæſ. P. F. ſemper Aug. rege Hiſpan. catholico, archiduceque Auſt. &c. Et Ferdinan. fr. eius rege item Rom. Hung. & Bohem. Romanique Imp. ſucceſſore, &c. Patribus uerò P. Chriſtophoro Tetzelio, Leonh. Tuchero & Sebald. Pfintzingo, Anno M. D. XXXVIII. Men. Aug. Hæc omnia unum nummi latus continet.

BVRGGRAVIATVS NVRNBERGENSIS QVOMOdo *& quando exortus fuerit,* Cap. CCCLXXXI.

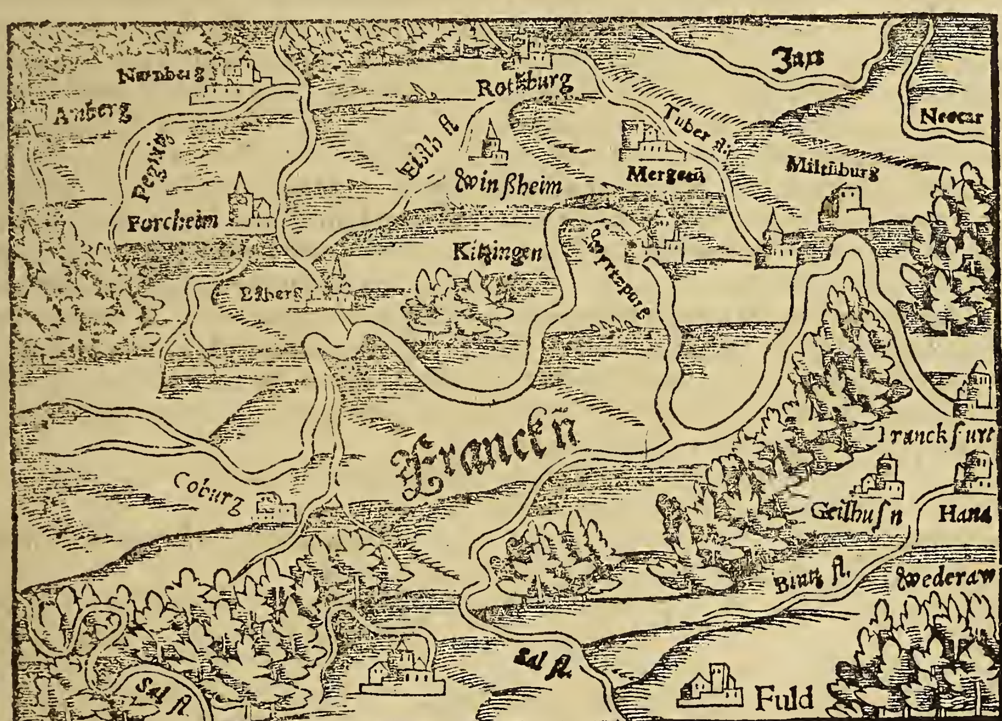
OLim cum imperium ad Germanos transferretur, ſtuduerunt monarchæ Chriſtiani orbis illud decorare multis dignitatibus, honoribus & gradibus, tam in ſeculari, quàm in ſpirituali ſtatu. Nam creabant duces, Landgrauios, Marchiones, Burggrauios, Palatinos, comites, equites auratos & ſimplices nobiles. Deſignabant & quoſdam epiſcopos, abbates, præpoſitos & ordinum militarium magiſtros, qui comitijs regijs intereſſent, quo omnia magis conſpicua & nitidiora eſſent in imperio. Conſtituti ſunt quoq; ſeptē principes electores. Nurnbergæ uerò aduocatia imperij fuit erecta & pro illo officio exequendi inſtitutus Burggrauius anno Chriſti 918. ab Imperatore Conrado, uel ut alij ſcribunt anno Chriſti 1140. ab Imp. Henrico, qui muro cinxit ciuitatem & conſtruxit, eccleſiam ſancti Egidij. Deleto proinde ducatu Voitlandiæ prope Bambergam, bona pars regionis illius acceſsit Burggrauijs Nurnbergenſib. Anno domini 1289. aut circa illud tempus Rudolfus rex uacante Burggrauiatu Nurnburgenſi, eundē comiti de Zollern cōtulit ſororio ſuo, à quo deſcenderunt Burggrauij uſq; ad Fridericū, qui in Concilio Conſtantienſi à Sigiſmūdo Roman. Imp. in marchionē Brandenburgenſ. creatus, de eodē fuit inueſtitus. Huic Friderico primo de familia Zollerenſium ſucceſſerunt in Burggrauiatu, Fridericus 2. Ioannes, Fridericus 3. Fridericus 4. Vacante itaq; marchionatu Brandenburgenſi, impetrauit ipſum Fridericus quartus Burggrauius Nurnburgenſis anno Chriſti 1417. ab Imperatore Sigiſmundo, non ſine multa pecuniæ largitione,

Zollerenſes fiunt Burggrauij.

gitione, quàm Nurnbergenſibus extorſit, quibus iura ſua quæ in urbe habuit reſignauit, retento nudo titulo Burggrauiatus. Ditio tamen quam extra urbem habuit manſit illi integra. Comitatum Dornberg in quo eſt Onſpach & alia multa oppida, adeptus eſt ipſe aut prædeceſſores eius anno Domini 1378. Kreilſsheim uerò, Vffeltzen & Kreglingen fuerunt aliquando comitum Hohenlohenſium qui ea uendiderunt Burggrauijs. In hunc itaq; modum principatus marchionum, qui eſt prope Nurnbergam, exordium ſumpſit. Genealogiam eorum infrà ponam, ubi ad marcam Brandenburgenſem perue- nit ſtilus meus. In oppido Onſpach, quod alij uocant Anoltſpach, & alij Onoltzbach, nomine deriuato à præterlabente amne, habent principes illi curiam ſuam. Anno Chriſti 1450. Albertus marchio & Nurnbergenſes multa inuicem bella geſſerunt. Fuerunt in ditione Marchionis aliquot uillæ combuſtæ & abacta pecora, quin aliquot centeni homines utrinq; interfecti & capti. Anno Chriſti 1502. quum Nurnbergenſes pro more ad dedicationem cuiuſdam templi extra urbem proficiſcerentur, Marchio poſitis in ſylua inſidijs, ſubito in eos irruit percuſsitq; omnes qui non euaſerunt. Ceciderunt utrinq; circiter mille homines, tametſi marchio minorem acceperit ſtragem. Anno 1552. Albertus Marchio Brandenburgenſis obſedit Norimbergam & circa eam circiter 100 uicos combuſsit exceptis reliquis ædificijs ſuburbanis. Poſtquam uerò obſidione ſoluta, inter ipſum & epiſcopos Herbipolenſem atq; Bambergenſem bellum exarſiſſet, Norinbergenſes, qui cum duobus epiſcopis fœdus inierant, denuo bellicis cladibus ab eodem affecti ſunt.

Onſpach oppidum.

DE FRANCIA ORIENTALI, QVAM FRNCONIAM *Germaniæ uocant.* Cap. CCCLXXXII.

Vnde Francones primum exorti ſint.

FRanconia ſiue Francia orientalis Germaniꝫ pars & ferè meditullium, à Sycambris, quibus Valentiniani Cæſaris tempore ob Alanos deuictos Francorum nomen, contigit, appellata, Sueuiam & Bauariam à meridie habet, ab ortu Bohemi accolunt, Haſsi & Thuringi à Septentrione. Regio latis ac denſiſsimis ſyluis aſperiſq; montibus clauſa, difficulter adiri poteſt. Intus plana eſt, innumeris turritis oppidis, caſtris & pagis exculta. Sylua quæ Hercynia dicitur, æditiſsimis iugis per circuitum obfirmāt eam, ueluti natiuo muro ambit. Moganus ſiue Mœnus nauigabile flumen, Sala & Tuberus, Neccaruſq; perlabuntur. Valles in quibus decurrunt amplæ & profundæ ſunt,

Hercynia ſylua.

earumque utraque latera uitibus conſita, uinum producunt, quod ob ſui præſtantiam ad remotiſſ. gentes tranſportatur. Terra, præterquam ea pars quæ Norica hodie uocatur atque fluminibus uicinior eſt, arenoſa nimium non eſt, ut Aeneas Syluius ſcriptum reliquit, nec nimium etiam ſilicoſa. Fertilis omnis eſt, hordeum, triticum & omne frumentum legumenq́ȝ ſatum, multo cum fœnore reddit. Nulla Germaniæ prouincia plures & maiores cepas gignit, nulla grandiora rapa & caulis capita. Adde glycirhyſam radicem melleam, quæ in Babenbergenſi agro tanta copia effoditur, ut ingentes currus ea onerari uideas. Eſt autem radix cuiſdam herbæ, quæ profundiſsime ſeſe demittit in terram, quam alio nomine Liquiritiam uocant. Eſt etiam undecunque terra cultiſsimis pomarijs & pratis amœna, hominibus, omnigeniſq́ȝ pecoribus abundans. Sed redeamus ad Franconum originem. Hi primum habitauerunt iuxta Rhenum in inferiori Germania, in regionibus quæ hodie Geldria & Holandia appellantur, citra ultraq́ȝ Rhenum. Sunt qui ſcribunt populum iſtum primam originem duxiſſe ex Scythia, & præſertim ex ea regione, ubi Danubius in mare labitur. Ibi putantur Francones ante Chriſti natiuitatem habitaſſe, ſed cum propter Gothos ibi pacifice uiuere nequirent, anno ante Chriſtum natum 433. conſilio cum rege ſuo Marcomiro inito, profecti ſunt ad Rhenum, in Friſam ſcilicet & Geldriam, appellataq́ȝ eſt ab eis regio illa Sicambria, ſicut & ipſi Scambri fuerunt appellati. Inter multos autem duces quos habuerunt, unus dicitur appellatus Francus, à

Franci à Sicambris. quo & ipſi deinceps dicti fuerunt Franci. Inſidiantes autem temporum ſucceſſu Galliæ, quæ etiam ab eis nouiſsime denominata fuit Francia, expulſis Romanis ſubegerũt eam, ſicut ſuprà ſuo loco quoque diximus. Contigit quoq́ȝ illo tempore, ut Thuringi & Sueui multa inter ſe haberent diſsidia & continua prælia, quapropter Franci à Thuringis uocati, quaſi murus conſtituti fuerunt inter Thuringos & Sueuos. Imperauit tunc Francis rex Clodomirus, qui fratrem ſuum Genebaldum præfecit ijs quos deſtinare in auxilium Thuringorum decreuerat, adiurauitq́ȝ eos ut perpetuo eſſent ſub dominio regum Franciæ. Hæc facta fuiſſe putantur circa annum Chriſti 326. ſi non dubius eſt Hunibaldus Francorum hiſtoricus. Virorum numerus tam ruſticorum quàm artificum dicitur fuiſſe 32690. Accipientes autem ſecum pecora ſua & omnem ſuppellectilem uenerunt ad pagum Mogoni ubi hodie extructa eſt ciuitas Herbipolenſis. *Hunibaldus hiſtoricus.* Thuringi quoq́ȝ ultra ſyluam cedentes, aduentantibus hoſpitibus locum habitationis dimiſerunt atque plurimum frumenti tribuerunt: & in hunc modum Francones ceu robuſtus murus inter diſsidentes Thuringos & Sueuos conſederunt, fuitq́ȝ primus eorum princeps Genebaldus, qui triginta annis eis imperauit.

Sequitur Genealogia ducum Franciæ orientalis.

1 Genebald9 { Marcomirus ſine hærede mortuus
{ 2 Dagobertus — 3 Ludouic9 primus — 4 Marcomi r9 ſecũd9 { 5 Vuaramundus factus rex Franciæ
{ 6 Marcomi rus tertius — 7 Prumeſſer — 8 Genebal dus ſecundus

Continuatio genealogiæ.

8 Genebald9 ſecundus — 9 Suno — 10 Luitemarus — 11 Hugbaldus — 12 Helmericus — 13 Gotefrid9 { 14 Genebaldus tertius
{ Ludouicus tertius

Deducitur genealogia poſt Ludouicum tertium.

Ludouicus tertius { 15 Erebertus
{ N. — 16 Ludouicus quartus — 17 Gotzpertus primus — 18 Gotzpertus ſecundus — 19 Hetanus dux ultimus

5 Vuara-

5 Vuaramundum alij uocant Pharamundum: qui uocatus ad regnum Franciæ fratri Marcomiro reliquit ducatum. Huius Marcomiri filius prunmeſſer, male uocatur Priamus. Appellatur & Helmſchrot qui galeam mucrone metitur & fodit. Sic Helmericus à quibuſdam perperam uocatur Helenus ſiue Helinus. Sub Gozperto primo diuus Chilianus paſſus eſt. Cæterum Hetanus dux ultimus Francorum ſine hærede mortuus, Vuitnino Francorum regi, qui etiam Pipinus dicitur, ducatum ex commiſſo reliquit, quem deinceps filius eius Carolus Magnus & primus beato Buchardo primo infulato epiſco po Vuirceburgenſi eiuſq; ſucceſſoribus & eccleſiæ in proprium donauit, anno ſcilicet Chriſti 751. Quod autem quidam ſcribunt, Francos ſub quodam Imperatore exemptos fuiſſe decennio à tributo & uectigali perſoluendo, ac deinde rurſum adactos ad eorum ſolutionem, illi autem reſponderint, ſe liberos eſſe Francos, Albertus Krantz habet pro fabula, quum Franci nunquam fuerint Romanis ſubiecti, ſed cōtra Franci excluſerint Romanos Gallia, occuparintq; ipſi regnum illud. Quum uerò Carolus magnus dono dederit epiſcopo Vuirceburgenſi ducatum Franciæ orientalis, intelligere debes per ducatum ducalem ciuitatem Vuirceburgenſem & cætera oppida, uicos, territorium, ditionem, homines & omnia bona quę Hetanus ultimus dux poſſederat, non autem uniuerſalem orientalem Franciam. Nam eò & longo tempore ſequente, multi duces, comites & heroes in Francia orientali, Rotenburgi ſcilicet ſuper Tuberum, Cochenbergæ, quod hodie Camberg dicitur; Babenbergæ; Suuinfurti, Vuormaciæ & Limpurgi fuerunt, ex quibus Friderici; Eberhardi; Otones, Popones; Conradi; Henrici & alij duces atque comites Francorum prodiêre, id quod hiſtoriæ & uetera literaria monumenta paſsim indicant. Sed ex illis nullus Francorum dux dicebatur, quàm qui Vuormaciæ & Lympurgi ultra Rhenum habitabant. Et uidetur mihi (inquit Friſæus) uериſimile ob nonnullas cauſas, adhuc quaſdā comitum & equitum familias ex his ducibus & comitibus deriuatas, hodie etiam apud nos extare. Verum iuriſdictio ſiue iudiciaria dignitas ſuper prædis, incendijs, allodijs, beneficijs, hominibus & uindicta ſanguinis (ita hi caſus in diplomatis imperialibus nominantur) per totum Franciæ orientalis ducatum & epiſcopatum Vuirceburgenſem apud unum & ſolum epiſcopum manebat. Quare tanquam ex lege hactenus obſeruatū eſt, ut epiſcopis Vuirceburgenſibus electis iam & mox ad publicationem populo faciendam procedentibus, ac deinceps etiam ſemper feſtis diebus & ſolennibus conuentibus, in ſignum ducatus per electionem acquiſiti, gladius præferatur; quo ut territorij dominus ſontes puniat, inſontes tueatur. Vnde ab antiquo apud eccleſiam Vuirceburgenſem in hodiernum uſq; diem cautum eſt, ut non alius, niſi ſolus epiſcopus tanquam dux in ſuo territorio bannum, id eſt, iudicium & uindictam ſanguinis committat & proſcribat. Vnde illud tritum.

Ducatus Franciæ Orientalis.

Epiſcopus Vuirceburgenſis [illegible]

Herbipolis ſola, iudicat enſe & ſtola.

Genealogia ducum & comitum Franconiæ extra ducatum epiſcopalem, quidam talem ſignarunt.

1 Cōradus dux — 2 Otto comes — 3 Cuno comes
- Sifridus
- Eberhardus
- 4 Hermannus aut ſecundum alios Henric9
  - Gebhardus epiſcopus
  - 5 Conradus Cæſar
    - 6 Henricus tertius Cæſar
      - Conradus dux Bauariæ
      - Henricus quartus Imp.

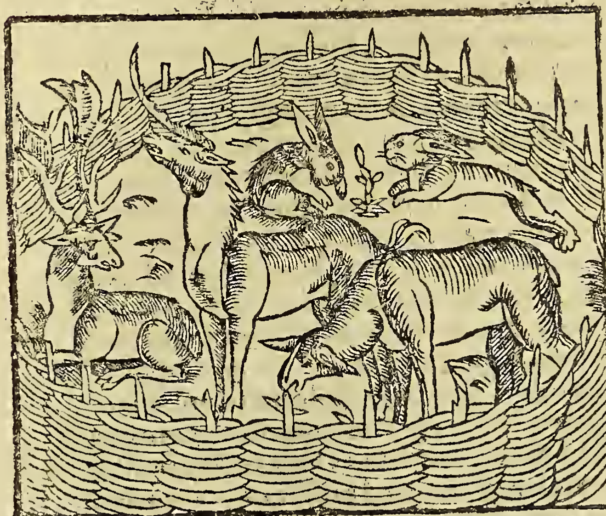
Conradus primus in hac genealogia habuit uxorem filiam Ottonis magni Imp. fuitque ſimul dux Lotharingiæ, dictus Conradus de Vuormacia, eò quod plerunq; Vuormaciæ curiam ſuam haberet. Metropolis ſui ducatus fuit Rotenburgum iuxta Tuberum fluuium. Occiſus autem in pugna prope Auguſtam, corpus eius Vuormaciam delatum, ibi fuit ſepultum. Alij ſcribunt duos fuiſſe Conrados Franconiæ duces. Prior habuit uxorem filiam Henrici aucupis, quæ antea maritum habuerat ducem Lotharingiæ, celebrauitq; anno Chriſti 942. alterum torneamentum in ciuitate ſua Rotenburgenſi. Poſterior uerò fuit is, qui prope Auguſtam interijt, & fuit gener Ottonis Magni.

Dux Vuormaciæ.

Comites Franconiæ. Poſt hunc Conradum fuerunt comites Franconiæ uſq; ad Conradum Cæſarem, qui & ipſe uocatur dux Franconiæ, cuius frater epiſcopus fuit Ratiſponenſis. Genuit Conradus Cæſar Henricum tertium, qui etiam dux fuit Saxoniæ & comes à Kaluu. Alij uero ſcribunt, hunc Henricum tertium comitem fuiſſe de Kaluu, atq; Conradi Cæſaris filiam duxiſſe uxorem. Sequitur continuatio prioris genealogiæ.

Henricus quartus Imperat.
- Conradus factus per patrem præſes Italiæ.
- Henricus quintus Imperator poſt patrem.
- Agnes uxor Friderici ducis Sueuiæ — Conradus rex Rom. & dux Franconiæ, ut quidam ſcribunt.

DE SITV ET FERTILITATE FRANCONIAE. Cap. CCCLXXXIII.

Diximus iam Franciam orientalem ſitam in media Germania ſeptam condenſis ſyluis & aſperis montibus. Mœnus & Tuberus fluuij labuntur per eam, creſcitq; optimum uinum in utriuſq; ripa. Fertilis omnis eſt, proferens omnis generis frumentum, uariaſq; terræ radices eſui humano aptas. Eſt piſcatio in ea propter fluuiorum copiam multa, maior tamen uenatio. Feræ in nemoribus à principibus fouentur, habentq; plurima ſtabula, in quibus hyemis tempore pabulū & interdum ſal accipiunt, ſeq; à cœli inclementia tutantur. Eas captare aut ſal tem perſequi, priuatorum nemini conceſſum. Incolæ regionis à cæteris Germanis & habitu & corpore nihil differunt. Laboris patientiſsimi ſunt, & in uinetis colendis tam uiri quàm mulieres exercentur, nemini ocium datur. Vinum quod inde percipiunt ob domeſticam egeſtatem uulgò uendunt, ipſi aquam bibunt. Ceruiſiam contemnunt, nec facile ad ſe ferri permittunt.

Francia orientalis quinq; habet præcipua dominia.

Principes quibus Franconia hodie eſt ſubiecta, quinq; ſunt, Burggrauius Nurnbergenſis, comes Palatinus Rheni, duo ſeculares: Babenbergenſis, Herbipolenſis & Maguntinenſis, tres eccleſiaſtici. Herbipolenſis, terræ ducatum habet. Fuit etiam inter Babenbergam & ſyluam Bohemicam ducatus quidam Voitlandia dictus, qui proprium habuit principem: ſed cum ille à ſuis miniſtris interficeretur, uicinores principes ditionem illius ſibi uendicaſſe referuntur, præſertim marchio Brandenburgenſis, epiſcopus Herbipolenſis & epiſcopus Babenbergenſis, qui & meliorem portionem ſibi uſurpauit.

CATALOGVS EPISCOPORVM VVIRCEBVRGENSIVM LAVRENTIVS

Friſeus Francus ſuo D. Sebaſtiano Munſtero ſalutem & commendationem.

Cap. CCCLXXXIIII.

Literas tuas ad me datas, clariſſ. uir, cum ſumma uoluptate perlegi, non tam ob id, quanquam hoc maxime, quòd in amicorum tuorum album adſcribi me dignatus ſis, quàm quod uideam indefeſſa illa ſtudia tua in illuſtranda noſtra Germania indies fieri alacriora frequentioraq;. Catalogum epiſcoporum Vuirceburgenſium, urbiſq; ipſius Vuirceburgi iconem ſiue deſcriptionem, qualeis qualeis, tibi præſentibus tranſmitto. Aduolaſſent multo citius, ſi languidum pictorem in medio opere correptū

ſæua febris non prohibuiſſet.Tu pro exquiſito iudicio tuo illis deme,adde quicquid libuerit. Ebaldus à Crutzenacha, principis noſtri à Secretis, amicus tuus integerrimus, ante aliquot dies abiẽs Spiram profectus eſt, in aula Caroli Auguſti negociolum quoddam expediturus. Quare factum,ut tabellarius ille ſine eius literis ad te abierit. Cæterum ſi tenuis imò uilis mea opera tibi inſeruire poterit,tu ea liberrime utere.Tuus enim ſum totus.Feliciter ualeat humanitas tua,& me ſibi commendatum habeat. Vuirceburgi Calend.Septemb.Anno Domini M.D.XLVIII.

SANCTVS CHILIANVS PRIMVS VVIRCEBVRGENSIS EPIſcopus. Cap. CCCLXXXV.

CHilianus natione Scotus,profeſsione cœnobita, ſacrarum literarum apprime doctus,zelo Chriſtianæ religionis motus, duobus comitatus ſocijs, Colomanno ſcilicet & Dietmanno, ex Gallijs trans Rhenum in Franciam noſtram orientalem uenit, incoliſq; dæmoniorum cultui deditis, Euangelium Chriſti Ieſu cum ingenti fructu prædicauit. Gozbertus Francorum dux & terræ Dominus,hunc concionantem non illibenter audiens, eius monitu Giſilam, quam alij Gelanam uocant, fratris uxorem in ſuis amplexibus gentium more hærentem,ablegaturum ſe recepit. Delicatum uero ſcortum auulſionem proci metuens, Gozberto peregrè profecto,ſanctos Dei uiros, tum diuinis uacantes laudibus, immiſsis ſicarijs trucidari fecit.Paſſus eſt autem egregius primus Francorum apoſtolus & epiſcopus cum ſocijs anno poſt Chriſtum natum 688:

2 Burchardus ex nobilibus Britanniæ, quam nunc Angliam appellant, parentibus genitus,epiſcopali ſedi per diuum Bonifacium Maguncíacenſem archiflaminem Vuirceburgi erectæ, primus præficitur antiſtes infulatus, cuius etiam opera & conſilio certos epiſcopatus ſui limites conſtituit,& in eo ſingulas ordinauit parochias.Huic Carolus Magnus,aut,ſecundum alios,Pipinus ducatum Franciæ quiGozberti fuerat contulit. Præfuit populo non ſolum doctrina, ſed & bono innocentis uitæ exemplo in annũ 30. Decrepitus iam pontificatum reſignans in monaſterium ſeceſsit Hohenburgenſe ubi paulòpòſt moritur anno 791.

3 Maingutus ex uetuſta comitum Rotenburgenſiũ ſupra Tuberum familia oriundus, antea abbas monaſterij in Neuuenſtat ad Mœnum, Burchardo ſucceſsit. Sed cùm per tres annos expertus eſſet, aulam & monaſterium plurimum differre, in clauſtrum ſuum reuerſus eſt. Mortuus eſt autem anno 794.

4 Berenuuelphus ex commendatione prædeceſſoris Mainguti, præſentibus Vuilibaldo epiſcopo Aiſtetenſi & Gallo Heluetiorum abbate,in epiſcopum Vuirceburgẽſem aſſumptus,ſeptem præfuit annis. Obijt anno 800.

5 Lutericus à Carolo magno,cui à ſacris erat, ſucceſſor datus eſt, ſeditq; annis duobus.mortuus anno 803.

6 Egilbartus ſubijt epiſcopale munus,& ferè 7. annis eccleſiam Vuirceburgenſem adminiſtrauit,conceſsitq; fatis anno 810.

7 Vuolfgerus à Ludouico pio in pontificalem cathedram ordinatur. Hic decimoquarto, eccleſias Nordalbingis & Sclauis,quos à ſuſcepta Chriſtiana fide ſæpe ad idola ſua relapſos,Carolus Magnus è Saxonia in Franciæ orientalis ſolitudines abduxerat,ut ibi terra exculta Domicilia figerent, pro uſu ſacri baptiſmi & urbi Dei deſtinatas & incœptas,tandem abſoluit. Præſul uixit annis 21. uitam finiens anno octingenteſimo triceſimo primo.

8 Hunibertus paſtorali officio & curæ ſe ſubdidit, Ludouico pio adhuc orbis habenas moderante.Hic poſt mortem Ludouici, diſsidium inter filios eius ortum, non minori dexteritate quàm diligentia ſtuduit pacificare,etiam ſi parum profecerit. Mortuus eſt tandem anno 841.

 9 Gote-

9 Gotebaldum prædicti Mainguti ex ſorore nepotem, Ludouicus Francorum orientalium & Baioariorum rex primò cœnobitis monaſterij Altach abbatem, deinde Hunißerto ſucceſſorem dedit. Sub eo ignis de cœlo domum ſaluatoris combuſsit. Quo incendo exterritus Gotebaldus ita conſternatus eſt, ut haud longo pòſt tempore, anno ſcilicet 854. animam exhalaret.

10 Arno Gotebaldo ſuffectus, Chriſto ſaluatori nouam extruxit domum, eo loco quo hodie cernitur. Homo erat præcipuæ probitatis & prudentiæ, & ob id Cæſaribus ſui temporis acceptiſsimus. Cũ Arnolpho Cæſare contra Zuentebaldum Morauiæ ducem profectus, ab hoſte in caſtris, inter miſſarum, ut aiunt, ſolennia trucidatus interijt anno 891.

11 Rathulphus ex comitibus Francorum orientalium natus, Arnoni epiſcopo ſucceſſor datus eſt. Qui dum minus ſenſatus maiores iactando, tanquam aliquot gradibus comitibus Babenbergenſis antiquiores improbaret, ingens eccleſiæ ſuæ iacturam & damnum incautus aduexit. Nam Adelbertus Babenbergenſis comes ſe ulturus, numeroſo exercitu Vuirceburgum obſedit, cepit, diripuit & deuaſtauit. Obijt autem Rathulphus anno 908.

12 Dietho ex monaſterio Neuuenſtat à Conrado primo Vuirceburgum uocatur. Eius regiminis anno ſecundo Huni in Germaniam excurrentes, ciuitatem Vuirceburgum igne & cæde depopulantur. Obijt Dietho anno 932.

13 Burchardus ſecundus huius nominis, antè abbas monaſterij Hirsfeldenſis, uitæ innocentia & morum ſanctitate clarus, ab Henrico primo Saxone Diethoni mortuo ſuffectus eſt. Ex diligenti abbate diligentior factus epiſcopus; rexit eccleſiam Vuirceburgenſem annis 8. mortuus anno 941.

14 Bopo primus ex illuſtri Burggrauiorum Vuirceburgenſium familia oriundus, homo in ſacris & prophanis literis luculenter inſtitutus, & Otoni primo, qui eum Vuirceburgenſi clero & populo patrem ordinauit, chariſsimus. Sub hoc ſchola, qua canonici nobiliumq; cæterorum filij erudiebantur multum florens, doctos & ſapientes emiſit diſcipulos, è quorum numero S. Vuolfgangus poſtea Ratiſponenſis epiſcopus, & Henricus Boponis Germanus, deinceps Treuerenſis archiepiſcopus prodiere. Ab Otone euocatus ad comitia, Ratiſponam ualetudinarius proficiſcitur, ubi paucis poſt diebus diem clauſit ſupremum anno 961. S. Vuolffgãgus

15 Bopo ſecundus primi conſanguineus ex Otonis decreto ſucceſsit prædeceſſori. Eo conſultore Iohannes 12. pont. Rom. inutilis deponitur & Leo 8. ſubſtituitur, mortuus eſt anno 984.

16 Hugo comes Franciæ orientalis, Otoni ſecundo à ſacris Boponi ſucceſsit. Hic monaſterium S. Andreæ ad Mœnum ſub arce Vuirceburgenſi ſitum, collapſum reſtaurauit, ſanctiq; Burchardi oſſa ex domo Saluatoris huc tranſtulit, & monaſterium ipſum mutato nomine, ad S. Burchardum appellauit, quod & in hunc uſq; diem ſic appellatur. Obijt anno 990.

17 Bernuuardus Richardi comitis à Rotenburgo ſupra Tuberum filius, Otonis tertij nutu Hugonis locum occupat. Fratres eius Richardus, Ainhardus & Rugerus inſtruendis nouis, reparandis inueteratis & ditandis eccleſijs, hinc inde multas opes elargiti ſunt. Hic cum Iohanne epiſcopo Placentino ab Otone per Italiam & Græciam Conſtantinopolim ablegatus, ut Conſtantini filiam ſibi deſponſari peteret, Achaiam pertranſiens, peſtilenti febre correptus: obijt anno 995.

18 Henricus primus ex comitibus à Rotenburgo ortus, Bernuuardo patruo ſurrogatur, uir ſingularis eruditionis & probitatis. Petenti Henrico ſecundo Imp. annuit, ut ex parte ſuæ diœceſis nouum faceret epiſcopatũ, Babenbergenſem ſcilicet. Hic etiam ex bonis paternis apud ædiculam ſepulchri S. Chiliani nouum ædificat monaſterium, & mox alia duo, alterum ad S. Iohannem baptiſtam in Haugis, alterum ad ſanctum Petrũ & beatum Stephanum appellata, atq; eadem religioſis uiris & ſufficiente imbuit cenſu. Moritur anno 1018. in eccleſia S. Iohannis baptiſtæ tumulatus.

19 Mainhardus 1. ex familia comitum Rotenburgenſium progenitus ordinante Henrico 2. Imp. magno cleri & populi applauſu aſſumitur. Inter incumbentes debitas curas & diuturnas ſollicitudines, nulli magis indulſit uoluptati quam uenationis. Primus

inter

inter epiſcopos Vuirceburgenſes monetam cudiſſe dicitur. Obijt anno 1033.

20 Bruno Conradi ducis Carinthiæ filius Mainhardo ſucceſsit, diuinarum literarum
interpres nobilis. Extant commentarij quos in Dauidis pſalmos conſcripſit. Anno do
mini 1045. Henricum tertium in expeditione contra Vngaros ſequutus, in caſtro Boi-
ſenburg ad Danubium per fractam pergulam delapſus, octaua die uitam finiuit. Cor-
pus aromate conditum & reuectum, in crypta domus Saluatoris, quam antè ædificaue
rat, ſepelitur.

21 Adelberto Arnoldi comitis à Laimbach in diœceſi Patauienſi filius eligitur in epi-
ſcopum. Hic canonicos ex monaſterio S. Petri ad canonicos noui monaſterij in unum
collegium tranſtulit, & eorum loco triginta monachos regulæ S. Benedicti in mona-
ſterium S. Petri introduxit, & utriſque ut uitam commode tranſsigere queant, pluri-
ma contulit bona. Hic in ſchiſmate à Gregorij Romani pontif. partibus ſtetit. Qua-
re ſecundo à cathedra ſua Vuirceburgenſi fugatus, in patrios lares abijt, & monaſteri-
um Laimbach à genitore inchoatum perfecit. Senio confectus huic ſeculo renunci-
at anno 1090.

22 Mainhardus ſecundus ab Henrico quarto & eius papa contra fugatum Adelbero
nem epiſcopatui Vuirceburgenſi intruditur anno 1085. homo multiplici rerum expe-
rientia conſpicuus. Ab Hermanno duce à Vuirceburgo pellitur, et per Henricum po-
ſtea reſtitutus: obijt anno 1088. ſuperſtite adhuc anteceſſore ſuo.

23 Ainhardum comitem Rotenburgenſem ob gentilicias uirtutes tam clero quàm po
pulo acceptiſsimum, Henricus 4. defuncto ſubſtituit Mainhardo. Munificus in paupe-
res, hoſpitale apud S. Petrum ædificat magnificeq́ dotauit, ſed quod poſt aliquot an-
nos in monaſterium uirginum immuratum eſt, ad S. Aphram uocatum. Migrauit ab
hac luce anno 1104.

24 Rupertus præpoſitus domus Saluatoris libera electione datus eſt Ainhardo ſuc-
ceſſor. At Henricus 4. hunc quod Adelberoni contra ſe adhæſerat, à ſede deturbat & Er
lungum quendam canonicum in eius locum ſubſtituit. At Henricus quintus prioris fi-
lius depoſito Erlungo Rupertum reduxit. Breui pater ſuperueniens, propulſato Ruper
to Erlungum reſtituit. Sed & hic per filium rurſus amotus, Ruperto locum ceſsit. In con
cilium Vuarſtalli in Longobardia indictum concedens, in itinere ſpiritum exhalauit
anno 1106.

25 Erlungus ex nobilium equitum à Cundorffſatus familia, Henrici quarti archi-
grammateus mortuo Ainhardo pontificatui præponitur, ſed ab Henrico quinto bis re
iectus & tandem captus, priuatus manſit quandiu Rupertus uixit. Hoc uerò mortuo,
honorificè reuocatur, Henrico quinto reconciliatus. Henricus Romam profectus,
imperij coronam & uetera Cæſarum priuilegia ab inuito Paſcali extorquet, à quo in
Germaniam reuerſus anathemate percitus eſt. Erlungus declinans Vuirceburgenſes
ciues Hērico ad hærentes, in monaſterium Suuarzach ſeceſsit, ubi paulòpòſt comitiali
morbo correptus, naturæ debitum perſoluit anno milleſimo centeſimo uiceſimo
ſecundo.

26 Rugerus comes à Vahingen & canonicus ob integram uitam epiſcopus eligitur.
At hoc recuſato, Henricus 5. Gebehardū comitem Hennenbergenſem adhuc gramma-
ticis implicitum rudimentis præſidem deſignat. Quæ diſcordia eccleſiam Vuircebur-
genſem plurimis affecit ærumnis, utraque parte ſuum conſeruare & tueri ſtudēte. Qua
re Rugerus ſecedens, ſedem ſuam in Hailigbrunnen & Laufen fixit, cui ea pars epiſco- *Heilprun.*
patus ad Neccarum ſeu Nicrum ut ſuo paruit antiſtiti, Gebehardo Vuirceburgi ac ali-
às ubique dominante. Per apoſtolicos tamen legatos tandem effectum eſt, ut Gebe-
hardus ſe epiſcopatu abdicaret, & hunc Rugero legitimo ſineret præſuli. Rugerus
nactus pacem & quietem, Vuirceburgumq́ rediēs, breui peſte intoxicatus: obijt anno
milleſimo centeſimo uiceſimo quinto.

27 Embrico electus epiſcopus, eccleſiam ſuam optime adminiſtrauit. Sub hoc cele- *Ebrach mona-*
bre monaſterium Ebrach inſtitutum & extructum eſt, in quod cuiuſuis Vuircebutgen- *ſterium.*
ſis defuncti epiſcopi exectum cor peculiaribus ceremonijs deuectum, iuxta ſummū al-
tare cū honore reconditur. Huius temporibus Lotharius ſecundus concilium Vuirce-
burgi cogit, in quo Anacleto repudiato, Innocentius ꝓ uerò & legitimo Rom. pontif.

pronunciatur & aſſumitur. Embrico à Conrado tertio Conſtantinopolim miſſus eſt. Expedito autem negocio, rediens Aquileiæ acuta febri compreſſus uitam finiuit anno 1146.

28 Sifridus in miniſterium pontificium poſt Embriconem uocatus, officium ſuum uigili cura & fide exercuit. Hic diuo Bernhardo, per Germaniam crucem (ut uocant) contra Saracenos prædicanti, ſumma iunctus erat neceſsitudine & familiaritate. Mortuus eſt anno 1151.

29 Gebehardus comes ab Hennenberg, qui certauerat cum Rugero ſuper epiſcopatu, ut diximus, maturior factus canonicè eligitur, comitatuſq; Fridericum Barbaroſſam contra Mediolanenſem & domũ reuerſus, octaua die uitam morte commutauit, anno milleſimo centeſimo ſexaſimo.

30 Henricus 2. Gebehardum in pontificatu ſequitur. Sub eo Frid. Barbaroſſa ob diſſidentes Rom. pontifices concilium Vuirceburgum conuocat, ubi Guido epiſcopus Cremenſis dictus Paſchalis 3. papa nominatur. Henricus uerò moritur 1165.

31 Heroldus ex equeſtri ordine dictorum ab Hocheim progenitus, ex præpoſito fit epiſcopus. Fridericus Barbaroſſa huic eiuſq; ſucceſſoribus ducatum Franciæ orientalis & illius iudiciariam dignitatem, eccleſiæ Vuirceburgenſis à Carolo magno donatos, per uicinos uerò aliquot annis inuaſos & atritos, nouo priuilegio & aureo ſigillo uendicat & confirmat per totam Franciam orientalem & epiſcopatum. 6. idus Iulij anno 1168. Hinc cœptum atq; hactenus ſemper obſeruatum eſt epiſcopis Vuirceburgẽſib. in ſollennibus feſtis & conuentionibus in ſignum reparati ducatus gladium anteferri, & mortuos cum gladio ſepeliri. Obijt anno 1172.

Ducatus Franconiæ Epiſcopis confirmatur.

32 Rainhardus factus epiſcopus, ob prudentiam & fidem ſuam multum amabatur à Friderico Barbaroſſa. Vnde idem Imperatorem conceſsit decedentibus Domus canonicis, ut bona ſua teſtamẽto legare & donare poſſent, nedum parentibus, uerùm & quibus uellent. Exemit etiam ædes eorum oneroſo hoſpitalitatis iure, ita ut deinceps in regni comitijs neque homines neq; iumenta hoſpicio ſuſcipere tenerentur, niſi ſolos principes, & hos ſine ſatellitio. Hic contrà in gratitudinis uicem, ſpecioſam & amplam illam curiam Vuirceburgi Kazenuuighus olim, hodie Kazenuueiker nuncupatam, Barbaroſſæ & illius hæredibus propriam donarunt. Obijt Rainhardus anno milleſimo centeſimo octuageſimo quarto.

Katzenuuighauſz.

33 Gotefridus primus, Friderici primi archigrammateus, ſeu cancellarius & domus Saluatoris præpoſitus, ex equeſtri ordine à Piſtemberg dicto, natus, electus epiſcopus, Fridericum Cæſarem contra Saracenos in Aſiam abeuntem ſequutus eſt. Sed neuter redijt. Nam Fridericus undis, Gotefridus peſtilenti aura oppreſſus periêre, anno milleſimo centeſimo octuageſimo nono. Hic domum Saluatoris nouam fecerat, ſed fatis reluctantibus non in ea, ſed Antiochiæ conditus eſt.

34 Henricus tertius dictus à Bibelriedo, Gotefrido ſubſtitutus non diu pontificatui præfuit, nam mortuus eſt anno 1196.

35 Gotefridus ſecundus ex antiqua claraq; herorum ab Hoenlohe progenitus, eligitur uir iuſtus, prudens, benignus & multis uirtutibus inſignis, imbellici tamen corpore, quare non ſine communi luctu moritur anno 1198.

36 Conradus primus, nobilis baro de Rabenſpurg, antea epiſcopus Hildesheimenſis, Friderici primi, eiuſq; filij Henrici ſexti & Philippi regis cancellarius, poſtulatur & fit epiſcopus Vuirceburgenſis. Hic autor fuit ordinis Teutonicorum. Fuit autem uir iuſtus, æquus & pacificus. Vnde graſſatores qui rapinis, cædibus & incendijs intendebant perſcrutans, ſeueriter puniuit, etiam ſibi ſanguine iunctus non parcens. Idcirco à tribulibus ſuis nihil tale metuens, prope domum Saluatoris trucidatur anno milleſimo ducenteſimo ſecundo.

37 Henricus 4. ex ueteri quadam & nobili Francorum familia natus, electus epiſcopus monaſterium Veildorff fundauit & dotauit. Obijt anno 1207.

Ahauſen monaſterium.

38 Otto primus, baro de Lobdeburg, cuius maiores monaſterium Ahauſen fundarunt, electus epiſcopus, ſecutus eſt Ottonem quartum Cæſarem, pro ſuſcipienda corona Romam abeuntem. Reliquit hoc mortale ſeculum anno 1223.

39 Diethericus ex inclyta ducatus Vuirceburgenſ. hæreditariorum Marſchal-

chorum

chorum de Hohenbergo ad Vuernam fluuium progenie ortus, Ottoni ſubſtituitur Obijt anno 1225.

40 Hermannus 1. & ipſe baro de Lobdeburg, Dietherici uices ſubijt, diligentiſsimuſque paterfamiliās fuit. Nam collapſa & ruinoſa ædificia reparauit, multa noua extruxit, iuriſdictionem firmiter aſſeruit; & eccleſiæ cenſus plurimum auxit. Ciues quoque inſolentiores cōpeſcuit. Tandem ſuborta ſeditione à ciuibus captus & ſuper lignea craticula ligatus ante caſtrum ſuum, Montem Mariæ uirginis portatur, ut caſtrum ipſum pro uitæ redemptione ciuibus deſtruendum traderet, ſed à caſtrenſibus intercéptus, in arcem interiorem ducitur. Ciues uerò armis & baliſtis abacti ſunt. Obijt anno 1253. *Stratagema.*

41 Iringus à Rainſtein poſt Hermannum à capitulò cānonicè eligitur. Sed breui uenientes Vuirceburgum procuratores Vuilhelmi comitis à Leiningen epiſcopi Spirenſis, conabantur electionem caſſare, inſinuantes bullam Romam pontific. in qua ſub eccleſiaſtica cenſura præcipiebatur capitulo, ne quem alium poſt Hermannum eligerent niſi Vuilhelmum à Leiningen. Iringus Romanus pontificis tonitrua & fulmina formidans, tandem pacem à Vuilhelmo ter millē marcis argenteis comparat, mortuuſque eſt anno 1266.

42 43 Diſsident poſt mortem Iringi electores in ſuffragijs. Nam quidam elegerunt Conradum comitem à Trimperg, alij Bertholdum comitem ab Hennenberg: Ambo inuicem conſanguinei, paria habebant uota, at Bertholdus Conradum potentia & cognatione, Conradus illum ætate, prudentia & fauore ſuperabat. Bertholdus continuo Maguntiacum profectus ab archiepiſcopo confirmatur. Conradus uerò recta Romam tendit, ius ſuum proſecuturus. Quem mox Bertholdi nuncius ſubſequutus, apud pontificem pro Domino ſuo confirmando inſtat. Pontifex negocij ſeriem & qualitatem perconatus, inuenit Bertholdi proximos paulo antè conatos, ipſum Bertholdum armatis & uiolentis manibus inducere, ſed ab eccleſiæ fidelibus prohibitos, maximo eius eccleſiæ damno & detrimento. Quare Conradum confirmat & conſecrari facit. Cæterum dum is re ſua feliciter confecta & expedita Germaniam repeteret, in itinere letifera febri laborare cœpit, cuius languore tabeſcens breui moritur, cum iam fermè per integrum annum Romæ moram traxiſſet. *Aemulatio conſanguineorum.*

44 Conradi morte percepta Bertholdus Hennenbergenſis denuo apud capitulum inſtat, ut ſe tanquam electum & confirmatum admittant. Sed illi renuentes, eligunt Bertholdum à Sternberg decanum ſuum. Quamobrem Hennenbergenſis cauſam hanc Romam prouocat, quo primò nouus electos ſuos mittit oratores, paulòpoſt ipſe ſubſequens. Sed quia pontifices Romam urgentioribus occupati, his leuioribus manus applicare non quiuerant; hæc lis in ſeptimum annum protrahitur, tandemque rei ſtatu excuſſo; Bertholdus à Sternberg confirmatur: Hennenbergenſis uerò iterum repulſam paſſus, titulo epiſcopali quandiu uixit ſe non abdicauit, mortuus anno milleſimo ducenteſimo octuageſimo ſecundo, Bertholdus uerò à Sternberg inauguratus pontificatu, Rudolpho ab Habſpurg Romam regi non uulgares ſuppetias ferens contra Primislaum Bohemum, mortuus eſt anno milleſimo ducenteſimo octuageſimo ſeptimo. *Epiſcopi competitores.*

45 Mangoldus archimagirus à Neuuenburg eligitur in pontificem, anteà præpoſitus domus Saluatoris. Hic ex Iphofen fecit oppidum mœnibus & foſsis cinctum, & abrogauit ſocietates artificum quas Zunfftas uocant, ut publicæ tranquillitati infenſas: obijt anno 1303. *Iphofen.*

46 Andreas heros à Gundelfingen, antè præpoſitus eccleſiarum collegiatarum in Onoldſchbach & Oringen, concorditer eligitur. Sub eo uetus illa inter clerum & ciues ſimultas repullulat. Albertus rex tum Vuirceburgi exiſtēs, atrotiora formidans, auditis hinc inde partibus, pacem reformat. Moritur autem Andreas anno 1314. *Diſsidium epiſcopi et ciuium.*

47 Gotefridus 3. baro à Hohenloe, ſedit in epiſcopatu annis 7. mortuus anno 1322.

48 Vuolframus à Grunbach electus & confirmatus, abbatem Fuldenſem armata manu in ditionem ſuam effuſum capit & in cuſtodiam abduxit, quouſque tumultus per amicos fuit ſedatus. Obijt 1333.

49 Hermannus ſecundus Liechtenbergius Ludouici quarti archigrammateus poſtula-

poſtulatus, autoritate fretus Imperatoris obtinuit pontificatum, inuitis Otone in contentione quoque electo & Iohanne Rom. pontifice. Præfuit duntaxat ſeſqui anno, mortuus anno 1335.

50 Otto dictus Vuolfskel antea in diſsidio electus confirmatur poſt Hermannum, nihilq́ eorum omiſit quæ ad boni præſidis exactum officium pertinet. Obijt anno 1345.

51 Albertus baro de Alta flamma, uulgò Hoenlohe, plenis eligitur poſt Ottonem uotis.

52 At papa Clemens caſſata hac electione Albertum comitem ab Hohenburg Elſaciæ, canonicum Conſtantienſem, ſacellanum ſuum mittit Vuirceburgum, mandatq́ue ſuſcipi ut epiſcopum & electum epiſcopum poſſeſsionemq́ nactum anathemate innodat. Nec capitulares nec Carolus quartus Rom. rex exorare potuerunt Clementem, ut Albertum legitimè electum admitteret. Coactus itaque fuit Albertus epiſcopatum & ducatum illi anexum reſignare in manus Clementis, ſuiq́ reatus & offenſæ ſupplicem petere ueniam ac anathematis abſolutionem, ac deinde mera liberalitatis gratia petere & accipere pontificatum. Conciliatus ergo Rom. pontifici, ſeditioſos erga ſe habuit ciues Vuirceburgenſes, ſed quos Carolus Imperator compeſcuit. Obijt 1372.

Aemuli. 53 Albertus ab Haſpurg præpoſitus Vuirceburgenſis & Vuitigis decanus Babenbergenſis in diſsidio petuntur. Albertus ab archipræſule Maguntino confirmatur. Vuitigis uerò Auinionem pergit & paciſcitur cum Gerhardo Nuenburgenſi epiſcopo, quem ſui ciues eiecerant, ceditq́ alter alteri ius ſuum: quod Gregorius papa ratum habens, Vuitigen Nuenburgenſem & Gerhardum Vuirceburgenſem declarat epiſcopos. Tunc Gerhardus adiens Imp. epiſcopatus Vuirceburgenſis et ducatus obtinuit regalia. Recuſantibus autem Capitularibus eum ſuſcipere, armata manu ingreſſus omnia ferè loca ſibi ſubdidit, paucis munitioribus locis exceptis, quæ Albertus electus poſsidebat. Verum his cunctis Albertus, ipſaq́ etiam præpoſitura exutus, priuatus quodammodo uixit 30. annis, plus minus poſt electionem, Gerhardo tamen poſtremo conciliatus. Obijt anno 1404.

54 Gerhardus comes à Suuartzenburg Thuringiæ & antea epiſcopus Neuuenburgenſis, Vircebur gi rerum potitus, ad ſoluendum æs alienum, quod hoc bello ingens cõflarat, animum adiecit. Impetrat ergo telonia, imponit uectigalia & alia uariarum exactionum genera, quas ſteuras, precarias, decimas, angrias & ſubſidia nominant. Ob quam rem omnium fermè animos in ſe concitat. Conquerebantur ciues ſe alioquin per clerum intolerabiliter grauari. Et quæ iam cohibita erat ſimultas, in publicam conuertitur altercationem, & utraq́ pars alterius uel uires uel inſidias metuens præſidio ſe munit. Durans hoc hoſtile diſsidium fermè perpetuo triennio in dies magis ac magis gliſcit, tandem horrendo finitur conflictu, in quo Gerhardus uictor extitit, ciues & ſocij ſuccumbunt. Breui poſt Gerhardus moritur anno 1400.

Dißident epiſcopus et ciues

55 Poſt mortem Gerhardi duo in contentione eliguntur, nempe Iohannes ab Egloffſtein præpoſitus & Rudolfus comes à Vuertheim decanus. Tandem altercationis iudicio in Rupertum regem conìecto, Iohannes epiſcopus uerus declaratur. Hic autoritate Bonifacij 9. pro utriuſq́ philoſophiæ & bonarum artium ſtudio anno Domini 1403. publicum erexit gymnaſium, pleriſq́ doctoribus & magiſtris aliunde uocatis & conductis, nec caruit ſucceſſu inceptum: nam plures confluxerant ſcholaſtici diſcipuli & omnia uitæ neceſſaria æquo comparabantur precio. Cæterum quotidianæ diſceptationes, iurgia & rixæ inter clerum & ciues ortæ, iam inchobant in ſcholaſticos & doctores redundare, eò incrudeſcentes, ut illis diutius hic eſſe non tutum uideretur. Mortuo igitur Iohanne epiſcopo paſsim abiêre qui hinc inde aduenerant, maior pars Erdphordiã. Ita frequens & nouum hoc gymnaſium antè deſijt, quàm rectè conſtitueretur. Obijt Iohannes epiſcopus anno 1410.

Gymnaſium Vuirceburgi erectum.

56 Iohannes ſecundus ex equeſtri ordine dictorum à Brun in Elſatia natus, homo induſtrius magnanimus, & magis prodigus quàm liberalis. Extorquendarum & colligendarum pecuniarum ingenioſiſsimus, rurſus erogandarum profuſiſsimus erat, atque eccleſiam ſuam in profundam alieni æris coniecit uoraginem. Vnde à Creditorib. captus, abductus & detentus eſt, donec illis noua & fide iuſſoria cautione ſatiſdaret.

Epiſcopus prodigus capitur.

Duobus

Duobus coadiutoribus,quos uocant,ex ordine aſſumptis, regimen epiſcopale bis abdicauit,bis recepit.Admiſſo tandem coadiutore tertio,moritur anno 1440.

57 Sigiſmundus dux Saxoniæ, frater Friderici & Vuilhelmi, coadiutor prædeceſſoris tertius,uiuente epiſcopo Iohanne ſic ſuſcepit epiſcopatum, ut poſt mortem epiſcopi regimine abſtineret,donec confirmaretur ab eo papa, quem epiſcopus Iohannes & capitulum agnouiſſent legitimum. Nam tunc duo certabant pro primatu Romani pontificatus. Sed diſcedente epiſcopo Iohanne à concilio Baſilienſi, Sigiſmundus huius iuriſiurandi præſtiti impetrata relaxatione,confirmationem ſuam à Felice Sabaudo accepit. Deinde Onoldsbachium concedens, à tribus uicinis epiſcopis in pontificem eſt conſecratus,ambienſq; adminiſtrationem eccleſiæ Vuirtzburgenſis, à capitulo minimè ſuſceptus eſt. Hinc uariæ diſceptiones utrinque ſunt exortæ. Tunc Fridericus tertius Cæſar depoſito Sigiſmundo, Gotefridum Pincernam à Limpurg decanum Babenbergenſem ſuffecit. Sigiſmundus inopia laborans Saxoniam repetijt:ubi in fratrum cuſtodia detentus paucis poſt annis diem clauſit extremum. *Diſceptatio propter epiſcopatum.*

58 Gotefridus quartus Pincerna à Limpurg,decanus Babẽbergẽſis,canonicus Vuirceburgenſis præficitur eidem eccleſiæ coadiutor ſiue rector à Friderico tertio anno 1442.Sequenti uerò anno à papa epiſcopus confirmatus, omnes animi uires eo áduertit,ut eccleſiam ſuam à grauibus æris alieni nexibus liberatam reſpirare faceret. Obijt anno 1455.

59 Iohannes tertius à Grumbach præpoſitus,uir magni animi canonice eligitur. Hic comitatum de Caſtel à comite Vuilhelmo ſuæ comparauit eccleſiæ, quem deinceps eidem in beneficium contulit. obijt 1466. *Comitatus de Caſtel feudatarius.*

60 Rudolphus ſecundus à Scherenberg ſuccedit Iohanni tertio. Hic qualis fuerit ex eius ſequenti epitaphio, quod doctor Engelhardus Funcus Nouimonaſterij decanus poſuit, facile deprehendes: Rudolpho à Schernberg epiſcopo Herbipolenſi, Franciæ duci, ſummo in omnium uirtutum genere uiro, prudentia uerò atq; conſilio admirabili:qui epiſcopatum Herbipolenſem ob malitiam temporum creditoribus oppignoratum atque ſeruientem,nexu æris alieni ſoluto,in priſtinum ſtatum dignitatemque reſtituit,ut eccleſiam Herbipolenſem non tam adminiſtraſſe quàm fundaſſe uideri poſsit. Pacis tam ſtudioſus fuit, ut eam ſæpe uel pecunia & iniquiſsimis impetrarit conditionibus. Dieta & uitæ moderatione ad ſummam ætatem peruenit. Moritur anno 1495. *Epitaphium.*

61 Laurentius ex equeſtri ordine dictorum à Bibra progenitus,Rudolfo ſuccedit: cuius ingenium, mores & ferè totam uitam ex epitaphijs diſces. Vito Nichteno authore. Laurentio à Bibra Vuirceburgenſi epiſcopo ac Franciæ duci, qui pacis artibus præcipue florens,rempub.Herbipolenſem bene gerendo,ſplendideq; augendo,fecit ut iam fato functus,potiſsima ſui parte adhuc uiuat, immortale poſteris imitandi exemplar relinquens.Obijt anno 1519. Laurentio Friſæo Franco autore.

Princeps probus,præſul pius,patriæ pater *Epitaphium.*
Laurentius ſub hoc ſolo poſitus iacet.
Non totus attamen,Deo nam ſpiritum
Prius dedit.Quæ cætera affuêre, nunc
Terris perambulant,ſatis recognita
Gloria,fides,pax,religio & ſumma æquitas.

62 Conradi à Thungen tertij huius nominis epitaphium, Laurentio Friſæo authore. Conrado à Thungen epiſcopo Vuirceburgenſi & Franciæ Orientalis duci, præcipuæ uiro iuſticiæ,egregiæ eruditionis,temperantiæ ſingularis,acutiſsimiq; iudicij. Quem primò ſtatim ſuſceptæ adminiſtrationis limite arreptum, ueſani huius ſæculi diſsidium, ſeditio & calumnia ſeueriter diu & contumelioſè habitum, unà cum eccleſia eius extremæ penè ſubieciſſent internetioni, in Deo ſuffragante aduerſas iniquiſsimæ fortunæ procellas uigili prudentia,infracta dexteritate, tolerantiaq; miranda gnauiter ſuperaſſet, æquiore ſeculo digniſſ. Vixit annis plus minus 74. præfuit annis 21. menſibus 4. diebus 10.obijt 16. Calend. Iunij anno ſalutis 1540. communi ſuorum mœrore & luctu. *Epitaphium.*

63 Conradus à Bibra quartus huius nominis, eligitur Calend. 15. Iulij anno 1540.

Epita-

Epitaphium eius autore L. Friſæo Franco. Conrado à Bibra quarto eius nominis Vuirceburgenſis eccleſiæ electo & confirmato præſidi, Franciæq; orientalis inclyto duci, uiro magnanimo, miti, ſereno, pacis & communis tranquillitatis præcipuo amatori. Hic ob tumultuantis temporis iniuriam, epiſcopalis ſuæ conſecrationis ſuſceptione, ac ducalis prouetuſto patriæ more tranſitus (quem uocant) peractione in quartum annum conſulto dilatis, utrunq; tandem negotium mature abſoluturus erat, ſi illum uita Parcæ dignatæ eſſent longiore. Cæterum dum præfuiſſet annis 4. menſe uno, diebus 7. moritur octauo idus Auguſti, Anno gratiæ M. D. XLIIII.

Epitaphium.

Gloria, nomen, opes, applauſus, forma, poteſtas.
  Ob quæ ego non paucis antè beatus eram:
Quæris nunc ubi ſint? breuibus capis, inuida mecum
  Cuncta ſub hunc triſtem fata tulêre rogum,
Sola manet terris non conſtans fama ſuperſtes:
  Incertis uotis his probor his reprobor.
Iudicium at multo magis eſt cœleſte uerendum:
  Pro meritis cuiquam premia digna ferens.

64 Melchior ex antiqua & nobili dictorum Zobel à pio monte, uernacula noſtra lingua *Gutenberg* familia natus, homo uerè pius, modeſtus, comes, benignus, & ob id omnibus gratus, eligitur 14. Calend. Septemb. Anno 1544. Contra hunc epiſcopum Albertus marchio Brandeburgenſis, anno 1553. arma ſumpſit, eò quòd cum Nurimbergenſibus, quorum hoſtis erat, fœdus pepigerat. Anno 1558. die 16. Aprilis epiſcopus hic in ipſa urbe & Mœni ponte miſere interfectus eſt, traiectus uidelicet globulo plumbeo. Succeſſorem habuit in Epiſcopatu Fridericum, uetuſtiſsima & nobili familia clarum atq; ſapientiæ & magnanimitatis laude percelebrem uirum. Anno 1563. Vuilhelmus à Grumbach epiſcopo certas ob cauſas admodum infeſtus, cum ſuæ factionis hominib. die 29. Septemb. ex improuiſo à Heidnigofeld Herbipolim aggreſsi, per piſcatorum portam, cum proximam perrumpere non poſſent, in urbem penetrarunt, ui eam occupantes canonicorum atq; Norimbergenſium mercatorum domus atque bona expilârunt, ac demum conuentione factus inſigni præda poſt octiduum urbe iterum exceſsêre. Grumbachius hic ab Imperio tandem proſcriptus in expugnatione Gothana pœnas luit, anno 1567.

DE CIVITATIS VVIRCEBVRGENSIS NOMINE *eiuſque conditoribus, ſitu, incolis, templis, &c.* Cap. CCCLXXXVI.

IN nomine ciuitatis Vuirceburgenſis uariant ſcriptores. Nam uetuſtiores eam nuſquam non Vuirceburgum uocant: recentiores quidam ab annis fermè quadringentis Herbipolim nominant, falſa nimirum etymologia decepti, quòd has duas dictiones Germanicas *Vuirtz* & *Vuurtz* idem ſignificare arbitrati ſunt, quum tamen *Vuirtz* nouum uinum, id eſt, muſtum ſignet: *Vuurtz* autem odoriferam herbam aut radicem, nonnunquam bene olentia aromata, quæ uulgus *ſpecerei* appellat. Cùm autem in omnibus antiquioribus diplomatis, *Vuirceburg* non *Vuurceburg* ſcriptum reperiatur, certum eſt hanc ciuitatem nomen ſuum ſortitam eſſe, non à *Vuurtz*, id eſt, herba uel radice, ſed à *Vuirtz*, hoc eſt, muſto, quòd ager Vuirceburgenſis dulcis uini noui præ cæteris uicinis locis tum ferax fuerit, ſicut & hodie eſt, ut propinquis imò remotioribus etiam prouincijs muſtum ſuum & uinum tranſmittat. Primus autem qui hanc Herbipolim nominauit, Iohannes Gallicus fuit, qui circa annum Domini 1150. hymnos, cãtiones ac preculas de S. Chiliano & ſocijs eius (quas noſtri myſtæ hiſtoriam, officium & ſequentias uocant) meditatus, pro Germanico nomine Vuirceburgẽ. quod latinum facere uolebat, Herbipolis, id eſt, Herbæburgum dixit, quum latine Muſtoburgum, aut Græcè γλευκόπολις dicere debuiſſet. Illum Iohannes Trithemius ſecutus, hanc in Chronicis à ditione Græca ποίη quæ herbam uel gramen ſignificat, non diſsimiliore elegantia ποιάπολιν Pœapolim, & nonunquam, neſcio qua fretus autoritate, Marcopolim appellauit, nouis ſcilicet nominibus, quæ antiquitas penitus ignorat.

Differunt Vuirz & Vuurtz.

Pœapolis.
Marcopolis.

Ciuitas

CIVITAS HERBIPO-LENSIS SEV VVIRCE-burgenſis, Francorum Orientalium caput &

metropolis ad uiuum expreſſa, miſſaq́ à Reuerendiſsimo Domino, D. Melchiore Zobelino eiuſdem loci ornatiſsimo præſule, & totius regionis illuſtriſs. duce, patrocinantibus ſimulq́ cooperantibus ſpectatiſsimis doctiſsimiſq́ uiris Dominis Laurentio Friſæo & Euualdo Crutzenacha, conſiliarijs primis & à ſecretis eiuſdem principis, uetuſtatum quoque amatoribus præcipuis & hiſtoriarum ſtudioſiſsimis, amicis noſtris incomparabilibus. Vtinam licuiſſet tales patronos & inſtituto noſtro fauentes inuenire in aulis quoque aliorum principum & antiſtitum. Inuenimus quidem tales apud Mediomatrices, Viennenſes, Curienſes, Sedunenſes, Friſingenſes & paucos quoſdam alios: ſed quot ſunt curiæ reſiduæ apud quas nihil impetrare potuimus?

Ciuitas Herbipolenſis Francorum o

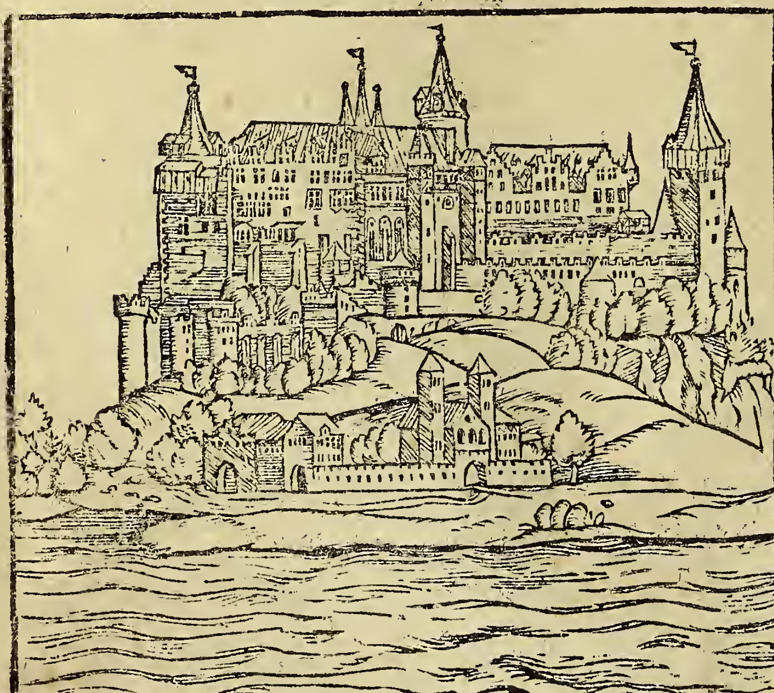

Würtzpurg
16 Pauperũ ciuiũ domus, Arm Burgerhauß. 17 Pauperũ diuerſorium, Arm herberg, ſeel haus. 18 Vlceratorum domus, Frantzoſen haus. 19 Greuenec hart, domus Senatoria, grünbaum und der Herren trinckſtub. 20 Porta pontis. Bruckenthor. 21 Spiegel oder Buthners thor, porta ſic dicta.
22 Sander thor, porta ſic dicta. 23 Conrads thor. 24 Stephans thor.
25 Schueller pfortlin. 26 Inner Bleichacher thor, id eſt, interiora porta.
27 Euſſer Bleichacher thor, id eſt, exterior porta. 28 Ellen thor.
29 Hauger thor. 30 Affra thor. 31 Rennuuegen oder galgen thor. id eſt, patibuli porta. 32 Molendinum Mœni ſiue epiſcopi, biſchoffs mül oder Main mül. 33 Heidingsfeld, oppidum, Ein ſtatt alſo genent.
Porta cœli
Teütſch Haus
S. Iacob
Der Mein
Stifft Haug
Reitweg

Conradus Celtis poëta Francus propius alludens ἐρεβίπολιν, hoſt eſt, Herebi aut Plutonis ciuitatem nominat. Ptolemæus, prout eius commẽtatoribus placet, hanc Arctaurium uidetur appellaſſe. De conditoribus ciuitatis Vuirceburgenſis apud Coſmographos aut Hiſtoricos nihil certi inuenitur. Celtis famam eſſe ait, Græcos à bello Troiano redeuntes, ſed fato errantes ex mari ſeptentrionali per Rhenum & Mœnum in hanc terram ueniſſe & ciuitatem Vuirceburgenſem ſtruxiſſe, ipſamq; à ſuo Deo Herebo nominaſſe, cui eo loci bidentibus litaſſent. Sed Tacitus fabulam putat, Vlyſſem cum Græcis ad oſtia Rheni ueniſſe. Hoc conſtat, Vuirceburgum eo tempore quo diuus Chilianus Francis Chriſti fidem prædicaret, ciuitatem fuiſſe, & duci Francorum Gozperto paruiſſe circa annum Domini 686. Veterem autem huius urbis originem arguunt antiqua Francorum idolorum ſimulachra, quæ ab incolis Chriſti fidem primo ſuſcipientibus in Mœnum demerſa, poſt annoſam temporis reuolutionem, dum ad noui pontis pilas fundamenta foderentur, reperta & extracta non longe à S. Saluatoris domo, publico expoſita ſunt conſpectui.

Idola Vuirceburgi reperta.

Eſt autem urbs iſta in plano ſita, extrà undiq; circuniacentibus monticulis & collibus uitiferis, amœnis hortis & pratis intermixtis ornata, præterea foſsis, uallis, mœnibus, turribus & propugnaculis bene munita. Intus autem populoſa, pluribus templis, monaſterijs & eccleſijs, ac non ſolum clericorum, ſed & ciuium ſplendidis & ampliſsimis ædibus extructa, atq; alibi apertè latentibus, alibi ſubterraneis fluuijs, à fœtore & putredine aëris clementiam nuſquam non corrumpentibus ſemper mundiſsima ſeruatur. Habet etiam plureis puteos uiuis & dulcibus laticibus perpetuo ſcaturienteis, ad quoſuis uſus ſatis utiles. In ea Diuus Bonifacius archipræſul Maguntiacenſis anno Domini 751. epiſcopalem ſedem erexit, & illi diuum Burchardum præfecit, qui primum templum ad orientem conſtruxit, & id domum Saluatoris mundi nominauit, cuius canonici Domini de domo uulgariter **Domherren** dicti ſunt. Hoc nomen aliarum cathedralium eccleſiarum Germanicæ Canonici ſimili affectu, ſed diſsimili cauſa uſurparunt.

Epiſcopatus erigitur.

Arx ad uiuum expreſſa.

Ad occaſum amnis Mœnus proxime urbem præterlabitur, ad quæuis uitæ neceſſaria aduehenda & aſportanda, non modò incolis, ſed externis etiam accõmodatiſsimus. Vtramq; ripam ingens iungit pons lapideus, fortibus nitens pilis. Vltra Mœnum proximus mons, ſatis pulchram & munitam arcẽ diuæ uirginis Mariæ nuncupatam continet, quæ poſteà ſæpe à ciuib. urbis & eorum ſocijs, anno uerò 1525. à ſeditioſis ruricolis obſeſſa & oppugnata expugnari nõ potuit. S. Burchardus prædictus auxilio beati Cuniberti comitis Franciæ ad radicem præfati montis monaſterium in honore diui Magni Confeſſoris ædificauit. Quod ſequentibus annis epiſcopi cẽſu auctius fecerunt. Henricus quoq; epiſcopus huius nominis primus tria canonicorũ collegia inſtituit: in ciuitate unum ad orientem, quod nouum monaſterium, ſecundum ad meridiem quod ſanctorum Petri & Pauli apoſtolorum ac prothomartyris Stephani, tertium extra urbem uerſus ſeptentrionem ad S. Iohannem baptiſtam nominantur. Succeſſu uerò temporis amplius 35. monaſteria, incluſoria & inſignes eccleſiæ in &

iuxta

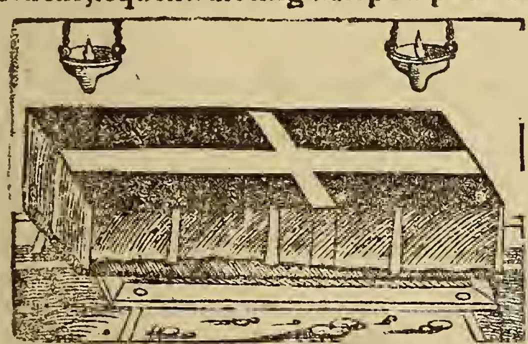
iuxta ciuitatem Vuirceburgenſem erectæ, fundatæ & dotatæ ſunt. Quas ſingulas enumerare legentibus magnum adferret tædium. Incolatum multi epiſcopo & duci ſunt ab armis, bombardis, conſilijs, ſacris literis & cæteris aulæ negocijs. Ex populo quidam negociatores, quidam manuarij & ſedentarij artifices: habet etiam iudices & præfecti conſiſtoriorum, quæ ibi admodum frequentia ſunt, ſuos homines & familias. Vulgus autem uitium culturæ deditum, ſibi & ſuis uictum quærit. Proinde maxima uini copia ibidem excreſcentis, nauibus, curribus & carris in circumiacentes regiones portatur.

DE TRANSITV EPISCOPORVM VVIRCEBVRgenſium & cæremonijs in morte eorum conſuetis. Cap. CCCLXXXVII.

POſtquam epiſcopi electi & confirmati ſunt, habent mirabilem conſuetudinem & ritum, quem latine tranſitum, Germanice uerò *Auffgang* nominant, fitq; hoc modo: Cum nouus epiſcopus cathedram epiſcopalem poſsidere intendit, ciuitatem ipſam ingenti ac exquiſito equitatu accedit. In quam admiſſus de equo deſcendit & paludamento omni abiecto, per quatuor Francici ducatus comites officiales, qui ſunt ab Hennenberg, Caſtel, Vuertheim & Rheineck, à porta pontis per publicum forum, capite & pedibus nudus, uili ueſte tectus & funiculo cinctus, ante gradus domus Saluatoris ducitur. Vbi à clero illi obuiam prodeunte, per Decanum quid petat, rogatus, humiliter reſpondet, Se indignum præſto eſſe, munia ad quæ electus ſit ſubire & diligenter ſuſtinere. Decanus uerò continuo ſubiungit: Ego nomine totius capituli, S. Saluatoris mundi domum eiusq; annexum ducatum tuæ committo fidei, in nomine Patris & filij & ſpiritus ſancti, amen. Mox clerum in domum reuerſum ille ſequitur, & ſeorſum pontificalibus indutus ueſtibus, diuinis intereſt. Quibus finitis unà cum clero & certis principibus uicinis, nobilioribus terræ, primoribus circumiacentium imperialium ciuitatum & eccleſiæ oppidorum ob id Vuirceburgum uocatis, arcem diuæ uirginis Mariæ aſcendens, conuictoribus largum & plenum exhibet conuiuium. Rurſus cũ epiſcopus moritur, corpus eius exenteratur, illa in dictæ arcis ſacello conduntur, & cor in peculiari uaſe uitreo ab hoc parato tegitur. Corpus ſubinde in feretro erectum, pontificaliq; ornatu indutum, altera manu pedum paſtorale ut epiſcopus, altera tanquã dux gladium tenens, ſequenti die ſingulari pompa ab arce in monaſterium S. Iacobi defertur, ubi pernoctat. Altera uerò die cum magnis ceremonijs per pontem in ciuitatem ad domum Saluatoris portatur, & hic per eum diem & continuam noctem inter clericorum preces & cantatos pſalmos quieſcens, tertia luce in proximum Noui monaſterij templum geſtatur, inſtauratis ad Deum pro eius anima cantionibus & precibus. Deinde reductum in Saluatoris domum, epiſcopali ornatu & & nudo gladio ſepulturæ traditur. Cor autem præparato impoſitũ plauſtro per quoſdam equites in monaſterium Ebrach deuectum & conductum, per abbatem & monachos obuiam euntes honorificè ſuſceptum, poſt preces ad Deum effuſas apud ſummum altare conditur.

Quatuor comites Francici ducatus.

Ceremoniæ in morte ſeruatæ.

DE INSIGNI COLLEGIO DOMVS SALVATORIS. Cap. CCCLXXXVIII.

IN collegio S. Saluatoris canonici ſunt quinquagintaquatuor quorum anteſignani, Præpoſitus, Decanus, Scholaſticus, Cuſtos & Cantor. Capitulum ex uigintiquatuor ſenioribus congregatur. E quibus ſi cum tempore quis decedit, numerus ex cæteris

gregarijs reſarcitur. In ipſum uerò collegium nemo unquam admittitur, niſi qui ex nobili & antiqua aliqua Germaniæ familia legitimè natus fuerit, id quod admittendus per iuratos teſtes & ipſos nobiles & candidæ uitæ uiros docere cogitur. Habent illi præterea 58. uicarios ſacerdotes, quorum adminiculo & opera, diu noctuq́;, legendo, orando, cantando, inſtitutas prece, & laudes probe abſoluunt. Cæteros concentores & ædiles, item fabricæ, reliquiarum, uaſorum, ornatuum & diſtribuendæ diuturnæ præbendæ in ære, annona, uino, &c. curatores, cuſtodes, miniſtros & diſpenſatores, item uulgarem familiam enumerare, ſuperuacaneum dicitur.

DE ANTIQVITATIBVS. Cap. CCCLXXXIX.

QVod hic Vuirceburgi uel in toto etiam Ducatu nullæ inſcriptiones ueteres aut aliæ eiuſmodi antiquitates inueniantur, argumentum eſt, Franciam orientalem nullis alijs dominis unquam ſubditam paruiſſe quàm regibus Francorum & ſuis ducibus. De ueterum Francorum idolis in Mœnum ſubmerſis, ſuprà diximus.

SAXONES IN FRANCIAM ORIENTALEM deportati. Cap. CCCXC.

ANno domini 796. Carolus Magnus decem millia Saxonum à fide Chriſti, quam ſemel profeſsi erant, ad dæmonia ſua relabentium uno tempore abducta, in Franciam orientalem, in Brabantiam & ipſas deportauit Gallias. Qui in noſtram Franciam uenerunt, quaſdam ſyluas ad fluuios Mœnum & Radiantiam excindunt, eradicant, terram nouant & domicilia figunt. Epiſcopi Vuirceburgenſes illis & poſteris eorum pro uſu ſacramentorum, prædicationisq́; uerbi Dei 14. templa ædificant. Antiqui Imperatores hos in priuilegijs ſuis Nordalbingos, Radenzuuinidos, & Moinuuinidos appellant, quod primò apud Albim ad Septentrionalem plagam morari, inde ad Mœnum & Radiantiam fluuios translati eſſent. Præcipuus locus illorum Babenberg erat, quem ſua lingua Papenberg, id eſt, Pffaffenberg ideo uocarunt, quod frequentior hic numerus cleri erat quâm alibi. Hæc Friſæus.

Babenberg.

DE SALA FRANCIAE FLVVIO. Cap. CCCXCI.

SAla fluuius oritur apud uicum Salam à quo nomen habet, non procul ab oppido Kunigshofen, in Comitum terra uulgo dicta. Ab oriente ad occaſum tendens, octo alijs minuſculis fluuijs auctior redditur, Fladingo ſcilicet, Baro, Stroha, Rona, Brendo, Lauro, Stainacha & Aſchacha. Præterfluit oppida Neuuenſtadium & Hamelbergum ac monaſterium Auracenſe, pluresq́; inſignes uicos, & arces, tandemq́; apud Gemundam oppidum ſe Mœno immiſcet. Franci Salici dicti ſunt, qui prope utranq; Salæ ripam habitarunt. Verum leges Salicæ non ab iſto fluuio, ſed à Sala dictione Franca, quæ latine palatium ſignificat ſiue aulam, nomen habent. Ad ripam Salæ duo uici ſunt, alter ſuperior Salza, alter inferior dictus. In ſuperiore Carolus Magnus ſibi celebre & ſplendidum conſtruxit palatium. Quo, Eginhardo & cæteris hiſtoricis teſtibus, per Mœnum & Salam nauigio uectus, ſæpe ueniens, uenationibus in Saltzforſto proximo nemore & circumiacentibus ſyluis uacauit, denuo per eoſdem amnes rediens. Exterorum regum legatos hic ſæpe audiuit & remiſit. Magdeburgenſem epiſcopatum hic inſtituit & roborauit. Iſte locus amœnus non diſsimili uoluptati ad ſe etiam allexit traxitque Ludouicum pium, Arnolphum, Ottonem primum. Tandem uicus ſuperior Salza oppidum factum, nomen mutauit & Neuuenſtat dictum eſt, inferiori antiquo nomine permanente. Dictum uerò Caroli Magni palatium uetuſtate collapſum penè, in reliquijs adhuc hodie.

Quare Franci Salici.

Salza palatiũ.

Noua ciuitas.

DE MEMORABILIBVS FACTIS, QVAE APVD VVIRCEburgum ſunt geſta. Cap. CCCXCII.

ANno 751. inſtitutus eſt epiſcopatus à Vuituuino ſeu Pipino rege Francorum, conſultore diuo Bonifacio archiepiſcopo Maguntiacenſi. Anno 960. Otto primus conſcripſit Vuirceburgum omnes Germanos principes, quorum conſilio regni negocia, in primis autem expeditionem contra rebelles Italos tractat & abſoluit. Anno 994. Leopoldus marchio Auſtriæ à Berenuuardo epiſcopo ad ſolenne feſtum diui Chiliani inuitatus, Vuirceburgum uenit, ubi inter ludos & iocos à quodam equite, nõ hunc ſed alium petente, ſagitta ictus interijt. Anno 1015. Erneſtus filius prędicti Leopoldi, marchio Auſtriæ & dux Sueuiæ in uenatione ex iaculo ſagittæ, quam familiaris eius quidam in aprum collimabat, lætaliter uulneratus obijt. Anno 1077. Adelbero Vuirceburgenſis epiſc. & ciuitas ipſa ob Rudolphum ducem Sueuiæ contra Henricum 4. Rom. regem electũ, grauiter diſſentiunt, ciuitate adhærente Henrico epiſcopo aũt agnoſcente Rudolphum. Quomodo deinde anno 1078. utriuſq; principis exercitus conflixerint. Rudolphus dextra mutilatus fuerit & uitã finierit, ſupra in catalogo Cæſarum memorauimus. Item de diſcordia Henrici 4. & filij eius Henrici quinti, unde Vuirceburgum plurimum fuit incõmodatum, iam diximus in catalogo epiſcoporum Vuirceburgenſium. Anno 1134. monaſterium S. Iacobi extra urbem Vuirceburgenſem ad Scotos dictum ab Embricone Vuirceburgenſi Epiſcopo, ſub regula S. Benedicti inſtitutum & ædificatum eſt. Anno 1157. poſt feſtum S. Trinitatis Fridericus Barbaroſſa cum Gibſelda Rainhaldi comitis Burgundię filia nuptias celebrat Vuirceburgi in ea curia, quæ uulgo Katzenuuicker dicitur. Anno 1180. Henricus Baioariæ & Saxoniæ dux, qui Superbus cognominabatur, Vuirceburgi ut publicus deſertor & perduellio per ſententiam omnibus bonis & honoribus deſtituitur & proſcribitur. Fridericus Imp. ducatum Baioariæ Ottoni Palatino comiti de Vuitelſpach, & ducatum Saxoniæ Bernhardo ab Anhalt, præterea non exiguam partem Vueſtphaliæ eccleſiæ Colonienſi in beneficium dedit. Anno 1202 Conradus Epiſcopus Vuirceburgenſis primus huius nominis promotor præcipuus ordinis Teutonicorum, iuſtitiæ & æquitatis ſtudioſiſsimus, direptiones, rapinas, cædes & incendia à ſuis perpetrata, interim quo duo Cęſares in diſcordia erant electi, acerrimè uindicabat, ut nec ſuis contribulibus parceret. Quare à Bodone de Rabenſpurg conſanguineo ſuo inſidioſè occiditur, haud procul à domo ſancti Saluatoris, in quo loco lapidea pyramis erecta, hanc inſcriptionem habet.

Monaſteriũ ad Scotos cõſtruitur.

Nuptiæ regiæ in Katzenuuicker.

Henricus Leo proſcribitur.

Integritas Epiſcopi.

Hoc procumbo ſolo, ſceleri quia parcere nolo
Vulnera facta dolo, dent habitare polo.

Anno 1209. Otto quartus Cæſar Gibſeldam alias Beatricem Philippi regis filiam ſibi uxorem Vuirceburgi deſponſat. Sed ex publica lætitia repente publicus fit luctus. Nam quarta die poſt nuptias illa è uiuis exceſsit, non ſine ſuſpitione accepti ueneni, quod pellices Ottonis illi ſubminiſtra, creduntur. Anno 1266. comites de Henneburg & Caſtell, ditionem Vuirceburgenſis eccleſiæ ingreſsi cum exercitu, recta Vuirceburgum tendunt, ut Bertholdum de Hennenberg canonicum, inuito etiam ipſo capitulo Epiſcopum & ducem inducant. Quibus decanus eccleſiæ cum ſuis occurrens, apud oppidum Kitzingen improuidos adoritur, quingentos ex eis cædit & ducentos capit. Cæteri fuga ſibi conſulunt. Anno 1287. Rudolphus rex ſollicitationem Romani pontificis curiam imperialem & ſimul concilium Vuirceburgi indixit. Petebat autem Romanus pontifex per legatum Epiſcopum Tuſculanum à clero Germano ſubſidium contra Turcam, nempe quartam partem omnium illorum cenſuum & prouentuum per ſingulos quatuor annos continuo ſequentes. Huic exactioni inauditæ antea nemo audebat contradicere, præter unum Probum Epiſcopum Tullenſem, qui conſcenſo baptiſterio, quod eſt in medio eccleſiæ Saluatoris alta uoce proteſtabatur, Se in huiuſmodi intolerabilem exactionem conſentire nec poſſe nec uelle. Incandeſcens legatus minatur epiſcopatus priuationem niſi reſipiſcens à propoſito deſiſteret. At ille nihil territus in propoſito perſiſtit. Quare ut pertinax epiſcopatu publicè deſtituitur. Fuerat autem Franciſcanus antequam fieret Epiſcopus, redijtq; priuatus ad monaſterium. Circa

Regina ſponſa intoxicatur.

Conciliũ Vuirceburgi.

Epiſcopi Tullenſis integritas.

annũ Chriſti 1290. Adolphus rex Mangoldo epiſcopo & ciuibus ſuis Vuirceburgenſibus aliquot pacis conditiones propoſuerat. Quas cum ciues præuaricati eſſent, regio notabantur banno. Adolpho interim ab imperio amoto, Albertus primus ciues ſupplices reconciliatos tali pacto in gratiam ſuam admiſit: Vt ſibi ſingulis annis uitæ ſuæ triginta cados, uulgò plauſtra nominata, uini Francici penderent: uiciſsim rex illos in ſuis iuribus, libertatibus & priuilegijs manu teneret. Conſules & Senatus ex hac conciliatione exhilarati, Calend. Septemb. regio apparatu cœnam inſtituunt, adductisq; uxoribus & filiabus cõptis & ornatis choreas illi exhibent. Et in huius publicæ exultationis memoriam, Coſs. & Senatus hunc diem perpetuitati conſecrantes, deinceps quotannis 3. Cal. Septemb. unà cum uxoribus & filiabus conuenerunt, conuiuantes & choreas ducentes. Ioannes dux Auſtriæ Albertum regem patrum ſuum in loco ubi hodie eſt Kunigsfelden prope Baden perimens, ciues Vuirceburgenſes ab hoc uini tributo liberos reddidit. Anno 1397. Vuenceslaus rex Rom. & Bohemiæ Vuirceburgum ueniens, urbem cum ciuium ſummo gaudio in ſuam & regni tutelam accepit, priuilegia & emunitates largitus eſt, & illi rurſus ſe regi & regno contra dominum ſuum Gerhardum epiſcopum ad debitas ſeruitutes & obſequia obligauerunt. Suſpendunt à mœnibus & turribus regni ſigna, & ubiq; aquilæ uolant.

Vuirceburgũ ad horam imperio ſubeſt.

Verum quum Vuenceslaus Gerhardum epiſcopum contrà differentem audiret, hærebat animo, neſciens quo iure dictos ciues abiecto uero domino, ſibi & regno aſſerere poſſet. Vnde abiens per literas ciuibus præſtitum ſibi iuſiurandum remiſit, & eos iuſsit, ut priuilegia quæ illis dederat epiſcopo abolenda redderent. Verſum eſt ergo ciuium gaudium in magnam triſtitiam & mœrorem. Quæ res fecit ut bellum iam penè obliteratum, nouis inſtauraretur uiribus, cõmiſſaq; pugna prope uicum Berchthaim, ciues primum ſuperiores fierent, ſternerẽt aliquot equites & quoſdam caperent, deinde uerò ab equitibus ſuperati, 1100. occiderentur & quadringenti caperentur. Gerhardus epiſcopus poſt hanc partam uictoriam non diu ſuperſtes moritur.

Gymnaſium Vuirceburg.

Anno Chriſti 1402. gymnaſium publicum, ſiue uniuerſale omnium bonarum literarum ſtudium, fuitq; Vuirceburgi erectum, de quo & ſuprà in catalogo epiſcoporũ in uita Ioannis primi nonnihil dictum eſt. Anno 1440. Sigiſmundo epiſcopo Vuirceburgenſi cũ proceribus capituli ſui diſsidente, marchio Albertus qui ab epiſcopi partibus erat, cum ualida manu Ochſenfurdum dicti capituli oppidum uenit, & admotis

Ochſenfurt oppugnatur.

ſcalis, per immiſſos in caſtrum eius oppidi ſatellites oppidum in ſuam poteſtatem cogere parabat. At Marchio Albertus negocio infecto, & multis ex eius parte occiſis, mœſtus & inglorius abiuit. Epiſcopus Ioannes à Brunn, & poſt eum Sigiſmundus Saxoniæ dux, per ſuam ignauiam, negligentiam & prodigam inertiam eccleſiam Vuirceburgenſem in eam coniecerunt calamitatem, ut ferè omnes Capitulares domini planè deſperarent hãc refloreſcere, & in priſtinum ſtatum reduci poſſe. Vnde quidam ex eis prouidam frugalitatem & induſtriam fratrum Teutonicorum commendantes, aiebant eccleſiam Vuirceburgenſem nunquam reparari ſiue reſtitui poſſe, quàm per illorum prudentiam. Paciſcebantur igitur cum dictorum fratrum Magiſtro, ut ille conſenſu & nutu Rom. pont. & regis impetrato eccleſiam cum ducatu in ſuam ordinis Teutonici poteſtatem acciperet & perpetuo haberet, his tamen conditionibus, ut contracta debita in

Eccleſia Vuirceburgenſis Teutonicis fratribus offertur.

ſe ſemel reciperet, & ſingulis canonicis quàm diu uiuerent competentem, & honeſtum cenſum ad moderationem boni uiri quotannis aſsignaret. Magiſter his auditis petit terminum deliberandi. Interim Gregorius Hainburg iurum doctor incola Vuirceburgen. ad dominos Capitulares properans, obſecrat apud ſe periculum facere, Num ſuos haberent teſtes, etſi haberent, meminiſſe ſe uiros eſſe, & ob id uiriliter agere & non deſpon

dere

dere animum iubet. Nam ſi hodie ſic, cras non ita fore. Quod ad eos ſpectet, fortiter agendum, in cæteris confidendum Deo, qui eos ex profunda hac calamitate erutos, ſatis ſuperq́ fortunare poſſet. Talibus uerbis animos illorum mutatis ita obfirmat, ut redeuntem Magiſtrum & propoſitas conditiones acceptantem, non modò amplius non cōmittere, ſed nec audire ultra dignarentur. Et bene ſperantibus Deus etiam affuit, & illis Gotefridum pincernam à Limpurg, & Rudolphum à Scherenberg aſſertores & reparatores dedit. Anno Chriſti 1474. quidam adoleſcens uictum ſuum hincinde per cauponas in ludo tympani quærens, adueniente tempore quadrageſimali tympanum ſuum in uico Niclashauſen ad fluuium Tauberum exuſsit, uulgò prædicans, ut qui hactenus choreis ad ſpurcam uoluptatem inſeruiſſet, nunc uiciſsim prædicatione uerbi diuini, iratum Dei ſibi placaret. Habes hiſtoriam ſuprà in deſcriptione Palatinatus. Anno 1553. Albertus Marchio Brandenburgenſ. urbem ad ditionem Vuirtzburgenſem omnem inualit, inchoato cum Epiſcopo bello, quod magno Germaniæ tumultu uſq́ in annum 1554. perdurauit.

SVVINFVRDVM OPPIDVM OSTRO *Franciæ.* Cap. CCCXCIII.

Ioannes Sinapius Medicus præſulis ac ducis Oſtrofranciæ, clariß. uiro D. Sebaſtiano Munſtero, profeſſori publico in gymnaſio Baſilienſi, amico ſuo ſemper honorando, S.

ITerum totum eſſe te in ornanda illuſtrandaq́ Germania noſtra intelligo, uir clariſs. indefeſſoq́ ſtudio perquirere quicquid ueteris hiſtoriæ hucuſque latet, eaq́ de cauſa nuper ad te nonnullas etiam ſtatus Vuirceburgenſ. antiquitates tranſmiſſas eſſe. Quod ubi reſciui, non potui facere quin hanc tuam induſtriam, ſedulitatem ac pietatem ualde collaudarem, & affectu ſimili erga meam patriam moueret, in quam uelut poſtliminio tandem ex Italia redij, regionem amœniſsimam illi ſicut Vlyſſes Ithacæ ſuæ Circen & Calypſo poſtponens. Eſt autem patria mihi non ignota opinor tibi, ciuitas imperij in media Oſtrofrancia, ſicut umbilicus (ut de Delphis in Græcia Pindarus canit) poſita, nomen ut Beatus Rhenanus opinatur à Sueuorum uado ſortita, Sueuofordia, uulgō *Suuinford* appellata, quæ annis abhinc ſexcentis Comites, ac deinde Marchiones proprios habuit, qui poſtea Duces Sueuorum facti ſunt, quorum aliquot nomina ex uetuſtis hiſtorijs collecta tibi tranſmitto. Tandem in poteſtatem Eiſtetenſis eccleſiæ peruenit, per Eberhardum comitem à Suuinford epiſcopum Eiſtetenſem. Et inde per commutationem ciuitatis Gredingen (nunc Eiſtetenſis dominij, tunc autem imperij) peruenit ad imperium, ſub cuius aquila nunc etiam per Palatinum electorem protegitur. Viros eruditos multos protulit, ex quibus minimè obſcuri ſunt, Conradus Celtes, primus poëta laureatus in Germania, & Cuſpinianus hiſtoriographus, & orator quondam celebris Cæſaris Maximiliani. Denique abbates, prælatos, doctores innumeros hodie quoq́ in totam uliciniam & in exteras dat nationes. Quoties autem hinc inde oppignorata fuerit, & quam inſigne monaſterium olim habuerit, cuius hodie nullus extat ueſtigium, ex ſchedis adiunctis cognoſces. Has tanquam φιλόπατρις idcirco ad te mitto, ut ſi quid forte lucubrationum de Oſtrofrancia noſtra, ſiue Francia orientali, nunc inter manus habes, ne ſilentio tam ueterem ac florentem remp. prætereas. Bene uale ac te bonis ſtudijs quam diutiſsimè incolumen ſerua. Datum Vuirceburgi ex aula principis, ex qua te diligenter ſaluere iubent Nobiliſsimus uir Ioannes Zobelus & Theobaldus à ſecretis. Iterum uale XI. Calend. Quintilis, anno M. D. XLIX.

ANTIQVITATES CIVITATIS SVVINfordenſis. Cap. CCCXCIIII.

EBerhardus uiceſimus Aiſtetenſis epiſcopus, frater, ut quidam autumant, uel ut alij, filius Ottonis comitis Suuinfurdenſis, facti ducis Sueuorum, præfuit 13. annis. Ab illo & ſuis progenitoribus, ciuitas Suuinfurdenſis cum acceſſorio ad epiſcopatum Aiſtetenſem peruenit. Obijt anno Chriſti 1112. 6. Ianuarij. Marchio Henricus longa ægritudine uexatus 14. Calend. Octobris orientalium Francorum decus obijt,

& in ciuitate ſua Suuinford in ſeptentrionali parte monaſterij ſepelitur, anno Domini 1117. Anno 1047. Otto dux Sueuorum obijt, in cuius locum Otto marchio de Suuinford ſurrogatur. Otto de Suuinford dux Sueuorum 4. Cal. Octob. obijt & in Suuinford cum parentibus ſuis ſepultus eſt anno 1057. Anno 1058. memorati Ottonis ſoror Gutha, duciſſa Bohemiæ obijt 4. nonas Auguſti Pragæ ſepulta. Hæc hiſtoria ſcripta.

Ex tertio libro Beati Rhenani de rebus Germanicis, ubi de Francofordia agit.
Vnde nomen habeat Suuinfordia.

Q. d. Sueuofordum, Foſi uidentur eſſe Foitländer.

Hunc traiectum Mœni fluminis Franci poſsidebant, à quo oppido nomen datum per eam occaſionem nato. Sed cogitandum, an in huius quoque ripa amnis oppida ſita, Suuinfordia & Ochſenfordia à Sueuis & Foſis populis potius ſint dicta, quàm à ſignificatarum beſtiarum tranſitu uel conditorum cognominibus.

MONASTERIVM ORDINIS S. BENEDICTI IN *Suuinford commutatum in ordinem Teutonicorum anno 1283. menſe Martio.* Cap. CCCXCV.

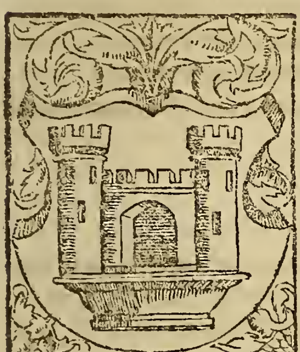
NOs frater Matthias præceptor Alemanniæ, gerens uices Magiſtri generaliter domus hoſpitalis S. Mariæ Ieroſolymitanorum, & frater Dietricus magnus præceptor Acconenſis, frater Conradus de Fuchuuang prouincialis Franconiæ, necnon frater Hermannus de Munrichſtat commendator, & conuentus in Suuinfort eiuſdem ordinis, tenore præſentium confitemur, & ad notitiam tam præſentium quàm futurorum cupimus peruenire, quod cum monaſteriũ in Suuinford Herbipolis diocœſis, eccleſiæ Eiſtetenſi in temporalibus pleno iure ſubiectum, longis retroactis temporibus ſub regula beati Benedicti minus prouidè regeretur, & ex magna parte cultus diuinus diminutus eſſet ibidem, ædificijs plerunque dilapſis & ruinam minantibus, prædijs quoque cum alijs attinentijs paſsim in negligentiam labentibus, eiuſdem monaſterij Deo dicati ſubuerſio probabiliter timebatur: Reuerendus igitur pater & dominus Reinboto epiſcopus Eiſtetenſis, ad quem ſicut prædictum eſt, fundus ipſius monaſterij cum ſuis attinentijs pleno iure proprietatis ſpectabat, de conſilio capituli Eiſtetenſis, prouide cogitans, cauere decreuit, ne locum ſemel Deo dicatum dilabi contingeret, & alijs quàm diuinis uſibus mancipari, idem Reuerendus pater & dominus Reinboto epiſcopus & capitulum Eiſtetenſe mutata religione loci, prænominatum monaſterium incorporandum ordini noſtro nobis dederunt, de communi conſenſu & unanimi uoluntate, ea uidelicet conditione, ut antiqua duntaxat eiuſdem monaſterij prædia nobis deſeruiant, mancipijs & alijs feudis, quæ dicuntur *Manleben*, quæ uel epiſcopi Eiſtetenſes uel abbates ſæpedicti monaſterij conferre conſueuerant, ſaluis per omnia ac Eiſtetenſi eccleſiæ reſeruans, &c. Actum & datum anno Domini M. CC. LXXXIII. menſe Martij.

SVCCINCTA DESCRIPTIO CIVITATIS *Suuinfordenſis.* Cap. CCCXCVI.

HAec ciuitas ſita eſt in ripa Mœni fluuij in loco fertiliſsimo, ubi uineæ plantantur, agri ſeruntur, fœnum & ligna uberrime proueniunt. Cuſpinianus ibi natus ſcribit in ſuis Chronicis de ea in hunc modum: Hæc urbs nunc imperialis eſt, olim Ottonis ducis de Suuinfort fuit hæreditaria, qui ſub Henrico tertio degebat, poſt Cæſari Romano ceſsit, libera facta. Noſtro æuo aliam quàm olim occupat aream, translata ſcilicet ad iactum bombardæ à ueteri ſitu, qui & in hunc uſque diem uocatur uetus ciuitas, etiamſi nullas habeat ædes ſed uineas tantum. Habet inſigne forum frumentarium, uicinis oppidis & uicis ſua ibi diſtrahentibus commodiſsimum. Hinc enim per fluuium frumentum ab emptoribus in alia loca quo uolunt facile abducitur. Quin & molas habet frumentarias toti regioni inſeruientes, fluuio ibi natura & arte in uarios uſus & neceſſaria obſequia inſtituto. Grauata fuit hæc ciuitas longo tempore à regibus & Imp. uarijs oppignorationibus, ex quibus ipſa ſe ſubinde redemit atque imperio

rurſum ſubiecit, magnas paſſa expenſas, unde in hunc uſque diem ſe ad plenum non dum extricauit. Nam anno Chriſti 300. oppignorauit rex Albertus tam ciuitatem quam burgum epiſcopatui Vuirceburgenſi, Deinde Henricus ſeptimus Rom. Rex oppignorauit eam anno 1310. Bertholdo Comiti ab Hennenberg. Tertio, confirmauit rex Ludouicus literas hypothecationis. quas memoratus rex dederat comiti Bertholdo & inſuper ciuitatem ipſam plus oppignorauit unà cum burgo, foro præfectura & reliquis iuribus. Quarto ſubſequentes comites ab Hennenberg uendiderunt mediam partem iuriſdictionis quem habuerunt in ciuitate, epiſcopatui Vuircepurgenſi, dantes ſcilicet illi mediam partem omnium commodorum, quam habuerunt à burgo, marca, præfectura, iudicio, uillis, obuentionibus, prouentibus, iuribus, conſuetudinibus, teloneis, decimis, redditibus atq; alijs iuribus ab imperio conceſsis. Quinto, Venceslaus hoc maximum grauamen adhuc plus auxit, accipiens ſcilicet nouam pecuniæ ſummam ab epiſcopatu Vuircepurgenſi, atq; arctius eidem Suuinfordam ſubijciens, & priores oppignorationis literas de nouo confirmans, &c. In ſumma, hæc ciuitas centum ferè annis agitata & uexata fuit his oppugnationum grauaminibus, nec in hunc uſq; diem ab eiſdem omnino libera eſt, ut iam quoq; diximus. Anno 1553. Vrbs hæc à Marchione Alberto Brandenburgēſi occupata, omnisq; circum regio prędationibus & incendijs deuaſtata, à militibus Marchionis in annum uſq; 1554. cuſtodita, licet ab exercitu Principum nonnullorum, obſeſſa oppugnetur.

ROTENBVRGVM AD TVBERVM FLVVIVM, CIVItas imperialis. Cap. CCCXCVII.

PAret ex hiſtorijs, duces Francorum olim potentiſsimos fuiſſe priuſquam Epiſcopus Herbipolenſis ditionem tam amplam adipiſceretur, & comitatus Babenbergenſis in epiſcopatum erigeretur. Nam ditio eorum excurrebat ad Sueuos, Thuringos & Bauaros, multiplicatisquê ducibus quidam eorum ſedem collocauerunt in ciuitate Rotenburgenſi alij alibi. Deficientibus autem illis ducibus, ciuitas Rotenburgenſis peruenit ad imperium, ſicut & ſupra in deſcriptione Rotenburgi Sueuici oſtendimus. Eſt autem Rotenburgum iſtud Tuberenſe ualde elegans ciuitas & amœnus locus, cuius ſitus eſt in edito colle, habens ad occidentem profundam uallem, per quem deſcendit Tuberus fluuius. Eſt etiam fundus adiacentis agri ſatis fertilis, producitq; copiam frumenti, uini atq; lignorum.

DE VALLE TVBERENSI ET OPPIDIS IN EA ſitis. Cap. CCCXCVIII.

ORitur Tuberus fluuius ſupra ciuitatem Rotenburgenſem in uilla quædam Vuertringen appellata, deſcendensq; ad ſeptentrionem efficit uallem quandam magnam & fertilem, in qua ſequentia oppida ſita inueniuntur. Rotenburgum oppidum Imperiale in monte ſitum, habens in ſubiecta ualle præterfluentem amnem Tuberum, abundat omnibus bonis, niſi quod aquæ penuria in ſublimi loco laborat. Kreglingen aliud oppidum, quod marchionem Brandenburgenſem agnoſcit dominum. Rötlingen oppidum, de dominio epiſcopi Vuirceburgenſis. Vuickersheim caſtrum & oppidum ſubiectum comitibus de Hohenloe. Mergentheim elegans oppidum cum munitiſsimo caſtro in planicie ſito, ordinis Teutonicorum fratrum. Brunbach monaſterium ordinis Ciſtertienſis, cuius aduocatiam habent comites Vuertheimenſes. Lauda oppidum antiquorum comitum de Reneck. Biſchoffsheim oppidum epiſcopi Maguntinenſis. Vuertheim caſtrum & oppidum, caputq; totius illius comitatus, ſitum in confluentia Tuberi & Mœni.

KONINGS-

KONINGSHOFIVM AD TAVBERVM AMNEM *ſitum.* *Cap.* CCCXCIX.

Koningshofium memorabile caſtellum, diſtat à Mergetenſe oppido ferè milliario, à caſtro uerò *ſchipff* nobiliſsimi ac ſtrenuiſsimi uiri Alberti à Roſenburg dimidio: paretq́ archiepiſcopo Maguntinenſi. Situm habet amœnum & aërem ſalubrem: fundumq́ ſatis fertilem, qui omnibus bonis, quæ ad hominis uitam ſuſtendendam neceſſaria ſunt, abundat. Vinum profert ualde nobile ac generoſum, cui tota in ualle Tauberiana nullum par eſt: Quod uinum etiam auehitur in multas externas nationes. Inueniuntur in hoc caſtello trecenti aut plures incolæ, qui annuatim plus 8000. florenorum lucrum faciunt ex uino. Præterea habet hoc caſtellum multas lapidicinas, ex quibus ſingulis annis non paruum quæſtum ſcerpunt: quæ & materiem magnam, ad conſtruenda præclara ædificia & cellas uinarias, exponunt. Anno 1566. incolæ huius caſtelli pontem lapideum 10. arcubus ſuper Tauberum amnem conſtruxerunt: quem nullus in tota Francia pulchritudine ſuperat. Anno Domini noſtri ſaluatoris 1525. hoc caſtellum uarijs euentibus & caſibus à colluuie ruſticorum uexatum eſt. Etenim prope uicum ruſtici caſtra locaſſent, & ita adaucti, ut illorum octo millia numero eſſe exiſtimentur. Nam & ſeipſos agmen diligenter colluſtraſſent, & è capto quidam ruſtico id didiciſſent. Prælium miſerrimum ibi comiſſum, in quo perierunt ruſticorum circiter millia ſeptem, quorum cadauera nonnulla hodierno die uiſuntur. Caſtellum hoc ſatis latum & amplum incolis circiter trecentis & quinquaginta tunc conſtabat, qui exceptis quindecim in eo prælio omnes interierunt, nec reliquorum circumiacentium pagorum incolæ, non multi ſalui domum redierunt. Hanc hiſtoriam in libello de Tumultu ruſticorum copioſius inuenies. Poſtremò anno 1552. caſtellum hoc à Marchione Brandenburgenſi grauiter pecunia mulctatum eſt: ita ut intra triduum 4000. florenorum ei enumerare coactum ſit.

VVERTHEIM. *Cap.* CCCC.

Habent Comites à Vuertheim ditionem ſuam in ducatu Vuirceburgenſi iuxta confluentiam Tauberi & Mœni fluuiorum, ſuntq́ de antiqua familia, etiamſi nihil habeam de prima eorum origine. Anno Chriſti 1300. Bappa præfuit huic comitatui, reliquitq́ filium poſt ſe nomine Rudolphum, cui obductam uxorem acceſsit quoque ditio Brenburgenſis. Filius Rudolphi Eberhardus dictus, utrunque poſſedit dominium, quod ille decedens reliquit filio ſuo Ioanni. Hic Ioannes duxit uxorem filiam ducis Deckenſis, mortuusq́ anno milleſimo quadringenteſimo ſeptimo, pater & ſtemma fuit ſequentis generationis.

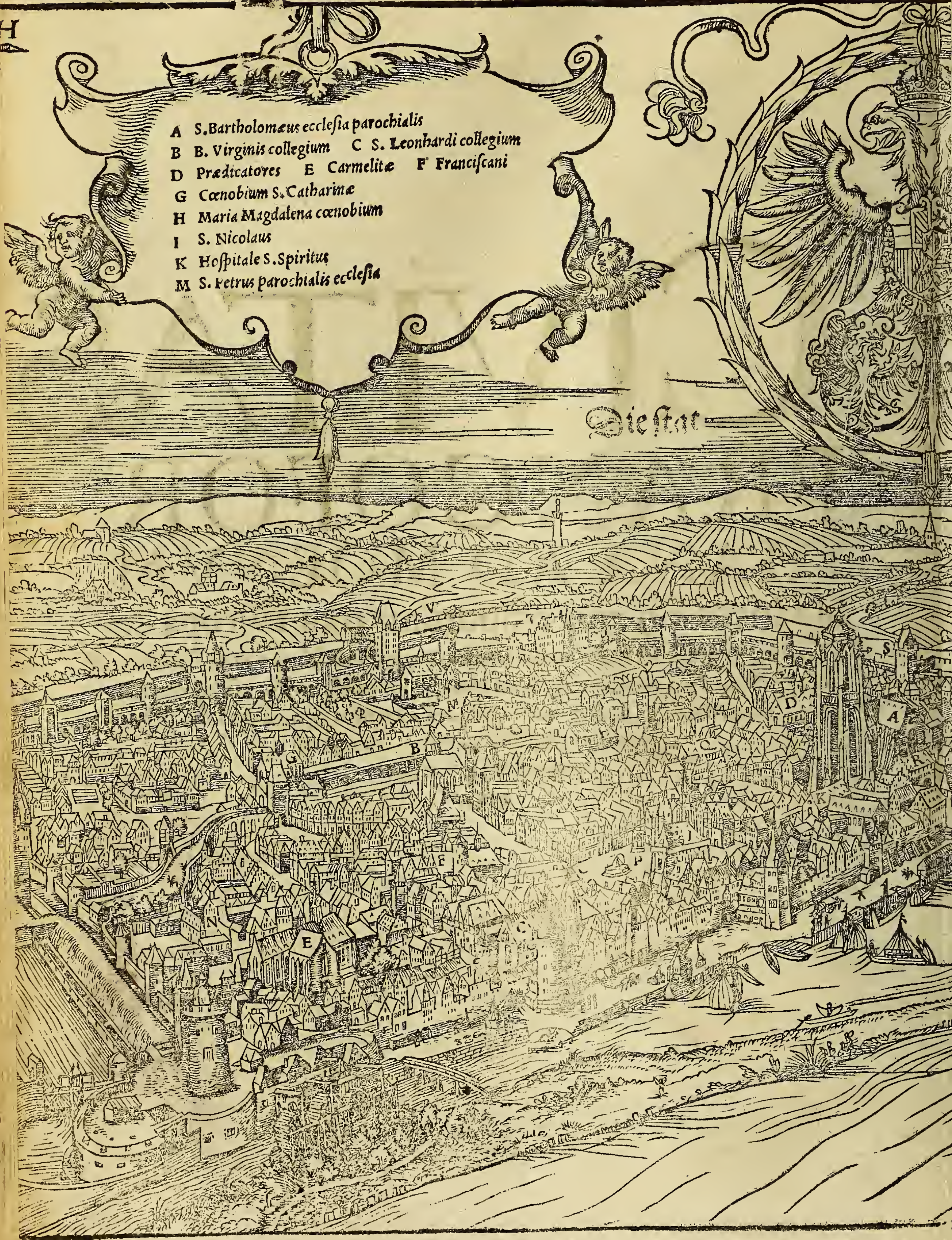
- Ioannes comes
  - Ioannes comes Vuertheimenſ.
    - Georgius comes
      - Eberhardus comes Vuertheimenſis.
      - Ioannes canonicus Colonienſis, & poſt fratris mortem comes Vuertheimenſ. obijt 1497.
    - Ioannes
    - Albertus
      - Canonici (Ioannes, Albertus)
  - Michaël dominus in Brenburg
    - Michaël dominus
    - Vuilhelmus dominus in Brenburg
      - Aſimus
      - Ludouicus
      - Michaël. Georgius. Michaël.

Mortuo comite Eberhardo ſine hærede, frater eius Ioannes relicto canonicatu adminiſtrauit comitatum Vuertheimenſem. Cumq́ & ipſe ſine hærede moreretur, deuolutus eſt comitatus ad dominos de Brenburg tanquam ad propinquiores hæredes.

CIVITAS

CIVITAS FRANCOFORDIANA AD MOENVM

ſita, locus ob eius emporium tota Europa celeberrimus, cuius picturam nobis tranſmiſit prudentiſsimus eius Senatus, ad ſuggeſtionem eximij uiri domini Ioannis Fichardi iuriſconſulti, qui ſua autoritate qua pollet facile à Senatu obtinuit, quod ego & mei ſimiles obſcuri homines, nunquam impetrare potuiſſemus.

A S.Bartholomæus eccleſia parochialis
B B. Virginis collegium C S. Leonhardi collegium
D Prædicatores E Carmelitæ F Franciſcani
G Cœnobium S. Catharinæ
H Maria Magdalena cœnobium
I S. Nicolaus
K Hoſpitale S.Spiritus
M S. Petrus parochialis eccleſia
Die ſtat

N S.Antonius
O Prætorium
P Forum Q S.Iohan.Bapt.
R Domus librarũ publicarum
S Omnium Sanctorum
T Hoſpitale peſtis tempore
V Porta Fridburgenſis
X Via uerſus Hainau
Y Via Maguntiam uerſus
a Domus Teutonica
b S.Eliſabeth
c Trium regum
d Cimiterium Trium regum
Alia pleraq; inſigniora ob picturæ anguſtiam notari nequiuerunt.
Franckfurt
Saxenhauſſ
Der Mein
Orient

FRANCOFVRTVM AD MOENVN.
Cap. CCCCI.

HAec unica eſt ciuitas in Francia orientali, aut potius in extremitate eius ad Mœnum fluuium ſita, quæ nomen ſuæ gentis refert, ante Francorum aduentum Helenopolis, ut quidam ſcribunt, appellata. Fuit ab antiquis temporibus imperialis ciuitas, conſecrataq́ electioni noui Imp. Primus ibi Arnolphus delectus eſt Imp. Creuit hæc ciuitas ſupra modum in diuitijs & ſplendore ob commune totius Germaniæ emporium, quod ibi multis fuit annis, quo undiq́ ex Germania, itemq́ ex Italia, Gallia, Polonia & Anglia mercatores bis in anno conueniunt & omnis generis merces illuc deferunt, nempe in medio quadrageſimæ ante paſcha & in medio menſis Septembris. Diuiditur hæc urbs ipſo Mœno fluuio in duas amœnas ciuitates, ac rurſum lapideo ponte ſatis eleganti & præſtantis operis ſibijpſi cohæret, unoq́ ſenatu & magiſtratu atq; iure eodem reguntur. Maior Francofurtum & minor Saxenhauſen, quaſi dicas, Saxonum domus appellatur. Francofurti nomen accepit, ut diximus, à Franco filio regis Marcomiri, inſtauratore eius, autore Tritemio, etiamſi alij putent id nominis accepiſſe à uado ſeu portu, quem Franci olim ſub Carolo Magno in Saxonicis cellis habuerunt. At certum eſt, hanc urbem etiam ante Caroli Magni tempora, iam olim Francofurti nomen obtinuiſſe. Conſtatq́ Pipinum Caroli Magni patrem in hac urbe in honorem Saluatoris egregium templum & Canonicorum collegium (quod tamen hodie, ad S. Bartholomæum uocatur) fundaſſe & conſtruxiſſe. Quod poſtea filius Carolus Magnus, paternæ pietatis & ſingularis erga hanc urbem affectionis, ueſtigia inſecutus, compluribus uillis, prædijs, decimis iuribus magnificè atq; regaliter dotauit. Quem pari pietate & poſteri aliquot Imperatores & reges Rom. in hoc ſunt imitati. Porro in deteſtabili illo ſchiſmate, quod poſtea inter Ludouicum Bauarum Imp. & Ioan. Papam XXII. extitit (quapropter etiam idem Ludouicus anno domini 1338. imperialia ibidem Francofurti comitia, quibus multa contra pontificum Rom. & conſultata & concluſa fuerunt, habuit) cum utriq; ſe ſuosq́ adhærentes bonis publicis perſequerentur, euenit, ut pleraque illa ad templum collegiumq́ prædictum pertinentia, à uicinis comitibus & nobilibus occuparentur, concedente nimirum permittenteq́ ipſo Ludouico, ob id quod collegium illud Pontificis potius quàm ſuas ſequi partes maluerat. Præpoſitus tamen quòd cum Senatu à Ludouici partibus ſtabat, Præpoſituram ferè ſaluam retinuit, quo in ſtatu hodie quoq; conſiſtit. Anno Chriſti 792. Carolus Magnus Francofurti generale congregauit concilium, in quo condemnata fuit communibus ſuffragijs Feliciana hæreſis, quæ (ut abbas Vrſpergenſis commemorat) Chriſtum redemptorem noſtrum ſecundum humanitatem adoptiuum ſaltem eſſe Dei filium ſtultè aſſerebat. Non minore beneuolentiæ affectu Carolus quartus Rom. Imp. hunc urbem eſt proſecutus. Quapropter electionis Romani regis, futuriq́ imperatoris, per ſeptem Germaniæ principes electores, fiendę, locum, eò potiſsimum in perpetuum conſtituit, bullaq́ ſua aurea confirmauit. Nam antea, quantū ad ipſum electionis locū, uarie obſeruatum erat, quāquam prius etiam ut plurimum electio Frācofurti fuerit celebrata. Vnde & mos inoleuit, ut cū in diſſenſione Electorū duo pariter

Frācoforti nomen unde.

Collegium S. Bartholomæi.

Conciliū Francofurti.

Locus electionis Regis Rō.

pariter in Rom. regẽm nominarentur, alter in agro Francofurtenſi iuſto exercitu conſidere, alterumque ſeſqui menſis ſpacio, cum eo conflicturus, expectare conſueuerit: qui cum uel prælio uel aliàs cedente aduerſario, ſuperior extabat, tum demum in urbem recipiebatur & pro rege agnoſcebatur. Ita accidit inter Henricum Langrauium Thuringiæ & Conradum Friderici ſecundi filium: item inter Ludouicum Bauarum & Fridericum Auſtrium: ſimiliter inter Guntherum comitem à Suuartzẽburg & Carolum quartum: quorum omnium conuictus ſupra, in catalogo Imperatorum ſunt obiter ſignati. Sciendum pręterea quod in nundinis Francofurtenſibus, illi qui in arte Gladiatoria excellunt, magiſtri titulo, ſi id ambiant, à magiſtris eiuſdem artis, ciuibus tamen huius urbis, ex ſpeciali Romanorum Imperatorum & Regum priuilegio inſigniuntur, id quod alibi nõ licet. *Ars gladiatoria.* Hac in urbe quoqꝫ anno 1495. Octobris die ultima, à Cæſ. Maximiliano, Romani imperij, quod Cameræ uocant, iudicium inſtitutum eſt, eaqúe die, inter horam 9 & 10. antemeridianam in ædibus Braunfels dictis, ipſo Cæſare, præſente, Iudex cum ſuis Aſſeſſoribus conſtituti Eytelfriderich Zollernſis comes, Bernardus comes ab Eberſtein, Richardus comes ab Neckerdichen, Dieterich à Pleyningen, Nicolaus ab Heyuren, Georgius à Nydecken, Aringus Symana, Martinus à Vualdenroden eques. Deinde 3. Nouembris prima huius iudicij ſeſsio habita eſt. Cæterum Anno 1546. 25. Decembris, urbs Francofordia, quæ Smalkaldiæ fœderi cõiuncta fuerat, recepto Maximiliani Beurani comitis, præſidio, à quo cum ingenti damnum prius affecta fuerat, duodecim ſignis peditum per tertiam partem anni, pro Cæſare cuſtodita fuit. Tandem anno 1552. ab Mauritio Saxonum duce & Alberto Marchione Brandenburgenſi obſeſſa, multa incommoda pertulit.

HENNENBERGA. Cap. CCCCII.

EO tempore quo Gothi irruerunt in Italiam deuaſtarunt omnia circa annum Chriſti 438. nobilis quidam Rom. de familia Columnenſium uenit in Germaniam, quo ſaluti ſuæ & quieti conſuleret. Veniens autem in Franconiam ad ſyluam quandam, ubi iam caſtrum Hennenberg conſtructum eſt oblectatus ualde illa regione, conſtituit ſecum, in monte illo erigere ædificia. Incipientibus autem artificibus repurgare aream illius loci, excitarunt perdicem cum pullis eius, ex quo euentu arx poſtea conſtructa, fuit Hennenberg appellata. Quando uerò & à quo Imperator domini illi ad comitatus & principatus dignitatem fuerunt euecti, non inueni.

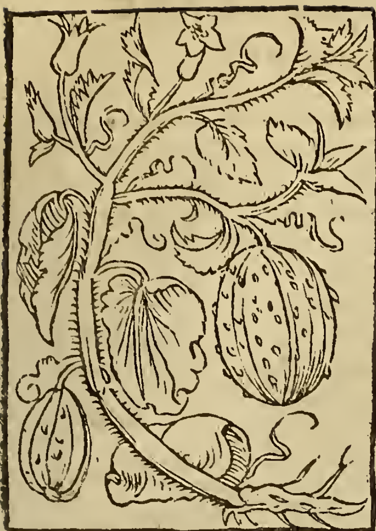
BABENBERGA. Cap. CCCCIII.

EST in Franconia nobilis eccleſia Bambergenſis ad amnem Regnitium ſita, quam fundauit Henricus ſecundus Imperator quem accolæ religioſé colunt & ſanctum habent. Ibi quoque Berengarius ſepultus eſt, qui regnum Italiæ uſurpauit, & ab Ottone primus captus in Germaniam ductus, illic exulans obijt. Supra ciuitatem in ædito monte arx eſt ſita, natura & arte munita, in quam ſe contulit Albertus & nobiliſsimus Francorum comes, & Ottonis Saxoniæ ducis ex filia nepos, cum Conradum comitem occidiſſet, qui Ludouici regis fuiſſe filius dicebatur, Albertus uerò Krantz aſſerit eum regis fratrem fuiſſe. Siquidem in Albertum comitem Babenbergenſem fratresqꝫ eius Adelhardum & Henricum ab una, & Ratulphum undecimum Epiſcopum Vuirceburgenſem ac illius fratres Conradum Eberhardum & Geberhardum in altera partibus inuicem ſibi ſanguine iunctos, ut Regino ſcribit, ex parua ſcintilla magna gliſcit incendium. Et dum nemo eſſet qui principio, dum facile fieri poterat, ex-

 tinguen-

tinguendæ flammæ ſtuduiſſet, huius odij uis in publicos conflictus progreditur, in qui
bus Eberhardus, Adelhardus & Henricus, ac demum etiam Conradus Ludouici regis
frater dux Franciæ orientalis occiſi ſunt: epiſcopus Ratholphus ſibi fuga conſuluit ciui
tate ſua ſubinde capta & direpta. Ludouicus rex hanc contumeliam ulturus comitem
obſidet. Difficilis autem expugnatio loci uidebatur. Ob quam rem ad dolos recurſum
eſt. Hatto epiſcopus Maguntinus miniſter ſceleris inuentus eſt, qui profectus ad Alber
tum (ſic ab alijs uocatur) litis arbitrum ſe dixit. rogauitq; Albertũ, ut ad Imperatorẽ in ca
ſtra deſcenderet, quia uel pacem ei daret uel in arcem reduceret incolumen. Credidit
Albertus accepta iuriſiurandi religione, Hattonem ſecutus eſt. Vix arcem egreſsi erant,
tum Hatto, Vereor, inquit, ne diu apud Imp. morari oporteat, utilius fortaſſe conſilium
erat prius ſumpſiſſe cibum. Laudauit Albertus uerba præſulis & in caſtrum rediens
Hattoni prandium dedit: Quo ſumpto, ad Imperatorem cum eo perrexit, ubi mox ca-
ptus eſt & capitali ſententia damnatus. Cui archiepiſcopi fidem imploranti, reſpondit
parum religioſus pontifex, Se fidei ſatis feciſſe, qui ſemel reduxiſſet incolumen cum ad
prandium introiuit, bis reducere non promiſiſſet. Infelix Albertus gladio obtrunca-
tus eſt, & omnia bona eius fiſco regio adiecta. Anno domini nongenteſimo tertio. Re-
gino ſcribit hunc Albertum apertis portis ultro ſe regi obtuliſſe atque ſupplicem de
commiſsis ueniam popoſciſſe atque emendationem promiſiſſe. Poſtea uerò bona illa
confiſcata unà cum ciuitate Babenbergenſi in Henrici ſecundi manus peruenerunt,
qui ea in pios uſus conuertit, hoc eſt, ex eis nouum epiſcopatum Babenbergenſem in-
ſtituit. Et cum Conradus Imperator ſuſpectas ſibi haberet Saxonum uires, & uidere-
tur ſibi iniquum uiribus aliquid agere contra Henricum ducem Saxoniæ, Hattonem
epiſcopum Maguntinum contra eum ſollicitat. Hatto malis artibus imbutus, fabricari
fecit Henrico torquem auream, quam collo illius inijceret: & illa ſic erat fabrefacta, ut
in collum adiecta nulla arte potuerit aperiri aut diſſolui, cogebatq; hominem mori. Sed
præſentiebat hoc aliquis, qui dolum Henrico detexit. Et cum inuitaretur ab Hattone
conuiuandi gratia (imò latrocinandi cauſa) dux Henricus præmonitus, Vadè, inquit
nuncio, dic Hattoni quod durius collum non habet Henricus quam comes Albertus.
Hatto delatus ad Aetnam. Hattò autem uidens ſuis calliditatibus finem eſſe, nimia triſticia ac morbo non poſt
multos dies obijt, ferturq; in Aetnam montem Siciliæ delatus à dæmonibus, ubi meri-
ta artibus ſuis pœna torqueretur. Otto tertius tradidit multa de bonis comitatus Bam
bergenſis diuo Henrico duci Bauariæ, quemadmodum in priuilegijs ſcriptum in hæc
uerba habetur: Notum ſit omnibus Chriſti fidelibus, quod nos iuxta deſiderium & in-
uocationem prædilectæ matris noſtræ Adelheidis, dilecto nepoti noſtro Henrico duci
Bauariæ ciuitatem noſtram Bambergam cum omnibus attinentijs eius, autoritate &
poteſtate noſtra imperiali in uſum perpetuæ proprietatis concedimus & tradimus &c.
Cathedralis eccleſia. Anno Chriſti 1006. erexit diuus Henricus cathedralem eccleſiam in ciuitate Baben-
bergenſi, dotauitqúe eam honorificè. Papa uerò id facere renuente, eo quod regio illa
pertineret ad diocœſim Herbipolenſem, Imperator obtulit ſe pontifici ad omnia quæ
uellet, modo inſtituto ſuo faueret. Tunc papa conſtituit cenſum annuum quem ſibi da
rent Babenbergenſes, centum argenti marcas cum equo albo & phalerato: Accipiens
tamen papa Beneuentum ab Imporatore, tributum remiſit. Poſt hæc fundauit Impera-
tor duas collegiatas eccleſias in hac ciuitate, appellatusq; fuit primus epiſcopus Eber-
bardus. Subdidit huic epiſcopatui diuus Henricus multa præclara & ampliſsima mo-
naſteria, multos item ampliſsimos comitatus, quorum gubernatores feuda ſua à Ba-
benbergenſi epiſcopo petere tenentur. Subiectus fuit is epiſcopatus archiepiſcopatui
Maguntino, ſed mox exemptus eſt per pontificem Romanum Clementem ſecundum
qui antea Babenbergenſis ſecundus fuerat epiſcopus nomine Suidegerus, immuniſ-
qúe factus ab omni iugo Archiepiſcopali, ita ut in omnibus cauſis & proceſsibus non
aliter quam archiepiſcopus reliquis in ſua diocœſi procedere ſoleat antiſtes Babenber
D. Kunegūdis hiſtoria. genſis: Duxit autem Henricus Imperator uxorem Kunegundim uirginem ſanctam,
quam & unice dilexit. Et quanquam continentiſsimè cum ea uixerit, ſeminator tamen
ziziniorum iniecit illic ſcrupulum zelotypiæ, cum ei ſuggereretur, quod quendam mi-
litem amicius intuita fuerit, quàm par eſſet. Illa ubi comperit iuſsit ſecreto ſex igniri uo-
meres & in conſpectum Imperatoris aliud agentis afferri. Miratus ille quid ageretur,

uidit deinde chariſsimam coniugem nudis pedibus conſcendere ferrum ignitum intrepidam. Vides inquit Imperator illæſam à ferro, illæſam ab omni immunditia. Ille in ſe conuerſus cœpit cogitare, quid eſſet ſuſpicatus, mox procidēs genibus uxoris imò ſororis prouoluitur. Illa procumbentem amiciſsimè leuat, ceſſauit ex illa die omnis ſiniſtra ſuſpicio. Cohabitantes itaq; & ſimul commorantes Imperator & Imperatrix in pudicitia uirginali, & ad finem uſq; perſeuerantes, Imperator moriturus uxorem uirginem propinquis commendauit, & mortuus ſepultus fuit in cathedrali eccleſia à ſe conſtructa, iuxta quem & poſtea coniunx uirgo ſepulta fuit. *Cõiugium uirginale.*

Epiſcoporum Babenbergenſium hęc eſt ſeries.

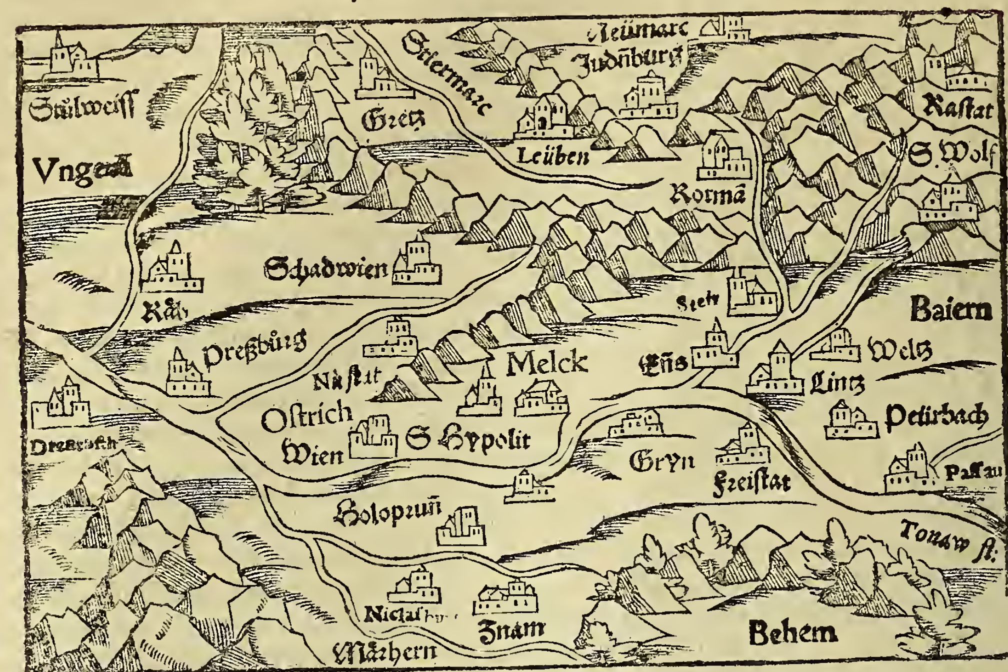
Suidegerus ſucceſsit primo epiſcopo, anno 1042. Hardouicus 1047. Adelbertus comes Boganenſis 1054. Guntherus 1060. Hermannus 1066. Rupertus Marchio Miſniæ 1172. Poppo Meronenſis 1177. Ehnno 1191. Conradus 1202. Ehenbertus rex Vngariæ 1203. Poppo Meronenſis 1208. Henricus à Catalonia 1242. Leopoldus comes Leiningenſis 1257. Arnoldus comes in Solms 1285. Leopoldus à Gerundlach 1295. Vulfinus baro à Stubenberg 1305. Ioannes 1319. Henricus 1323. Vuernherus pincerna à Reicheneck 1329. Leopoldus baro ab Egloffſtein 1348. Fridericus comes à Hohenloe 1342. Ludouicus à Bebenburg 1351. Fridericus baro à Truchadin 1363. Ludouicus comes Miſniæ 1366. Lambertus à Borne 1376. Albertus comes in Vuertheim 1399. Fridericus baro ab Auffpors 1121. Anthonius à Rotenhan 1440. Georgius comes à Schouuenberg 1459. Philippus comes in Hennenberg 1475. Henricus à Drokaū 1487. Vitus dapifer à Bomersfelden 1501. Georgius Marſcalcus ab Ebenus 1503. Georgius paterna à Lūbuueg 1505. Vuigandus à Redouitia 1522.

Eſt Babenberg ciuitas ualde amœna, etiamſi careat muro per circuitum, habet montes & colles, & plurimos hortos, fundumquè fœcundiſsimum ubi pepones & radix mellea creſcunt in maxima copia, ut iam ſupra quoque ſignauimus. Pepones habentur ibi atq; Nurnbergæ, quo deferuntur, in delicijs. Plantantur & in alijs Germaniæ locis, ſed non matureſcunt æquè ut Babenbergæ. Legimus Albertum ſecundum Romanorū regem in calore feruentis Auguſti uſum peponibus ad ſedandum æſtum, ſed uentre inde ſolutus & dyſenteria fatigatus, extremum obijt diem. Cæterum in hodiernum uſq; diem urbs Babenbergenſis epiſcopo ſicut & circumiacens paret regio.

- Otto dux Saxoniæ
  - Henricus Auceps
    - Otto primus
    - Henricus dux Bauariæ — Henricus Hetzel. — Henricus ſanctus
  - Baba cuius maritus Henricus comes Franconiæ.
    - Albertus ab Hattone epiſcopo proditus
    - Rainoldus occiſus

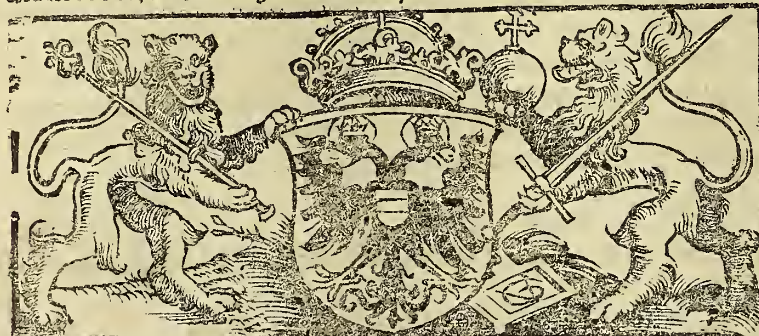
Anno 1552. Marchio Albertus Brandenburgenſis urbem hanc cum diocœſi ferè omni occupauit, eamq; damno affecit, cauſatus confœderationem quam inijſſet epiſcopus Bambergenſis Vuirtzburgenſi, ne cogerentur exactionem ſoluere illis à Marchione indictam. Pari modo & Forcheimium oppidum Babenberga antiquius afflixit magno incommodo tanquam epiſ. ſubditum.

De Pannonia ſuperiore, quæ hodie Auſtria eſt, & de alijs dominijs ſeu regionibus illi ſubditis. *Cap.* CCCCV.

Auſtriæ fertilitas.

AVſtria olim Pannonia ſuperior dicta, habet ab oriente Vngariam, ab occidente Bauariam, & ad auſtrum montes Stiriæ. Latitudo eius trium aut paulò minus dierum, longitudo uerò duplo maior. Terra nobilis, aquis irrigua, uitibus conſita, ligni copioſa, agro feraci, piſcibus plena, uino adeò exuberat, ut Bohemis, Morauis, Sleſitis, Bauaris in dando uino ſatisfaciat, ex indeq́ maximas opes colligat. Danubius eam mediam ſecat, alluiturq́ multis alijs amnibus terram fertilem reddentibus. Et poſtquam adminiſtratio imperij ad principes eius peruenit, culta eſt regio ſupra modum, præſertim ab eo tēpore quo Rudolfus Habſpurgenſis rerū potiri cœpit. Tunc enim Auſtria legitimis heredibus deſtituta, tradita fuit à Cæſare filio ſuo Alberto, qui & patri in imperio ſucceſſit.

Poſt aliquot annos mortuo Sigiſmundo Imp. electus fuit in Romanorum regem Albertus dux Auſtriæ, qui ſimul quoq́ fuit rex Bohemiæ & Vngariæ & ab eo uſq́ ad tempora noſtra imperij ſceptrum manſit apud principes Auſtriæ. Danubius fluens per Auſtriam habet infra Lintzium duos periculòſos gurgites ſeu cataractas ut Strabo uocat, in quibus naues facile abripiuntur. Primus uocatur Germanicè *Sewrüſſel*, id eſt, proboſcis ſuilla, ubi aquam Danubij horrendo ſtrepitu illiditur ad ſaxa ſub aquis latentia, & niſi nauta expertus ſit & caute nauē ducat, in periculum incidit. Deinde poſt medium miliare infra oppidum Gryn occurrit alia charybdis, ubi aqua in modum turbinis per gyrum agitata, plurimas excitat procellas, easq́ tam inſanas ut naues uix ſine periculo tranſire poſsint. Pereunt multi homines abſorbenturq́ in tantam profunditatem ut nunquam emergant. Tentauerunt aliquando ingenioſi uiri uoraginis illius inueſtigare profunditatem, ſed inuenerunt tam magnum hiatum illum eſſe, ut bolus nullum inuenerit fundum. Quicquid ibi mergitur manet ibi, nec unquam emergit.

DE PO-

DE OPPIDIS, CASTRIS, VILLIS ET MONAſterijs iuxta Danubium in Auſtria ſitis.
Cap. CCCCVI.

ADiacent Danubio innumera oppida, caſtra, uillæ & monaſteria ab utraq; eſt ripa, primumque ſub Patauia occurrit Bechlern oppidum & caſtrum, ubi plurimi habitant figuli, qui & iudicem habent peculiarem. Item Vueiteneck caſtrum, Melck regium monaſterium & caſtrum una cum oppido: Euerſdorff oppidum, Augſtein caſtrum montanum, Spitz oppidum, Tierſtein oppidulum & caſtrum, Stein ciuitas & caſtrum: Krembſs ciuitas, Rotuuyg monaſteriũ ordinis Benedictinorũ in monte ſitum: Hellenburg caſtrum, Tullen oppidum, Tulbing caſtrum & eſt epiſcopi Patauienſis, Kunigſtetten & Zeiſelmauer duo oppida. Stockerauu oppidum non muratum, Greiffenſtein caſtrum Patauienſibus ſacerdotibus bene notum: Greitzenſtein caſtrum montanum, Kitzendorff ubi nobile creſcit uinum ſicut & in Biſenberg, uocaturq; uinum illud Biſenbergenſe, Cloſter Neuuenburg oppidum & caſtrum, ubi celeberrimum eſt monaſterium fundatum à ſancto Lupoldo marchione Auſtriæ & Agnete uxore eius filia Henrici quarti Imperatoris. Item Calaberg caſtrum montanum, ſub quo in planicie uilla extructa eſt, in qua admirabilis ille ſacerdos parochum egit, qui ſuis facetijs totam Germaniam repleuit. Creſcit in eo tractu optimum uinum. Sequitur deinde Vienna metropolis, denominata ſic ut aliqui putant à fluuio Vienna dicto. Habet ciuitas illa optimum fundum in quo etiam nobile creſcit uinum. Ottocarus rex Bohemiæ interim quo Auſtria eſt potitus, caſtrum illud in quo hodie Auſtriæ principes regiam tenent, à fundamentis poſuit, cum antea anguſtas admodum ædes ijdem principes inhabitarint. Infra Viennam plurima iuxta Danubium inueniuntur oppida & caſtra, uſq; ad Preſsburgum ciuitatem, quæ coronæ Vngariæ ſubijcitur. Creſcit quoq; ibi præſtans uinum. Oppida autem intermedia ſunt Krainberg, Haynburg oppidum & caſtrum, ubi & mons Haynberg, in quo nidificant optimi falcones & aues dictæ Germanicè *Blaſfuß*: item Rotenſtein, Teben, Vuartenburg, Karolſpurg, Kotzo, Altenberg, omnia caſtra: Raba epiſcopalis ciuitas, Gummern oppidum & caſtrum, ubi plurimi capiuntur piſces, qui Huſones appellantur: Strigonum uulgò Grandictum, ciuitas archiepiſcopalis & quæ montanum habet caſtrum, atque ubi thermæ naturales ſunt. Lindenburg oppidum & arx, ubi conſeruatur corona ſancta, qua Vngariæ reges coronantur. Hinc patet quàm potens olim fuerit Auſtria, ſed quæ hodie longe potentior eſt, quum interim acceſſerint regiones Stiria, Carinthia, Croatia, comitatus Ciliæ, & comitatus Tyrolenſis.

Vinum nobile.

Sacerdos Kalebergenſis.

Caſtrum Viennenſe Conſtruitur.

VIENNA METROPOLIS AVSTRIAE.
Cap. CCCCVII.

Vuolfgangus Lazius Viennenſis, Medicinæ & philoſophiæ doctor, regius hiſtoricus & gymnaſij Viennenſis ordinarius Sebaſtiano Munſtero S.

QVòd noſtræ tibi Viennæ hiſtoria perplacuit, uir clariſsime, libenter audio, etſi non eiuſmodi liber ſit qui laudem mereatur, quòd tumultuario labore confectum, dum Decades Auſtriæ hiſtoriæ concinno, amici hunc extorſerint, deprauatè in aliquibus

bus locis, ut uideo, à meo amanuenſi deſcriptum. Proinde denuo hanc hiſtoriam & quidem multo auctiorem molior &c. Ad petitionem tuam uenio, quò imaginem noſtræ urbis requiris, te eam memorabili operi tuo, quod moliris, adiecturum polliceris, qua re me Hercule poſt hominum memoriam nihil præſtantius atq; hominum generi magis gratum facere potes. Itaq; propoſui rem Senatui noſtro, qui haud grauatim petitioni tuæ morem geſsit. Vnde urbem noſtram cum mœnibus, propugnaculis (incredibili retroactis annis ſumptu aduerſus Turcas excitatis) templis, ædificijs publicis & priuatis geometricè in plano depinxi, in ære ſculpi feci & exemplar tibi mitto, quod xylographus imitetur. Proinde rogo te mi Munſtere, ut iam diligenter cures, ut hic depicta eſt, procudi. His me commendo, & tu me in album amicorum tuorum adſciſcere uelis, peto. Viennæ Pannoniæ 20. Auguſti, anno 1547.

BREVIS TOPOGRAPHIA VIENNAE METROPOLIS *Auſtriæ, autore Vuolfgango Lazio &c.*

Cap. CCCCVIII.

Vienna notiſsima Auſtriæ archiducatus metropolis, cuius hic tibi lector imaginem exhibemus, ante Chriſtum adhuc natum, culta ciuitas fuit, & à Sarmaticis populis inhabitata, ijs, quos Octauius Auguſtus Cæſar, ſolo æquatis Metullo, Monætio, Vendo & Terpono ob crebra & infeſta Italiæ latrocinia, ab Iſtriæ finibus ipſoq; Saui fluento ad Danubij oram tranſpoſuerat. Hi paulatim ita ſuccreuere, nominibus iam tribubuſque diſtincti, Boi, Sennones, Bremni &c. ut pulſis loco Sarmatis, ipſi eam ciuitatem cum conterminis prouincijs oppidiſque obtinuerint, quorum ex numero & Carnuntum erat, uetuſtus & hodie haud procul à Vienna locus, multis ruderibus ac ædificiorum ruinis refertus, quem Auſtriaci hodie ob antiquitatem Troiam, & Petronelliam à templo forſan iſtic poſito nominant. Verum enimuero quo tum Vienna noſtra appellata fuerit nomine pro certo haud equidem conſtat, niſi quantum coniectura ſuggerit, eam Vindebonnam gentilicia non Romana lingua appellatam, quod Vindorum is quondam diſtrictus extiterit, quem Germani adhuc bannum dicimus. Vindobonam enim in confinibus Norici ac Pannoniarum Antonini itinerarium ad Cetium collocat montem: quam uocabuli compoſitione mutata, Iuliobonam Ptolemæus nuncupauit, deſcripta iſthic ab utroq; Decima Germanica legione, cuius in hanc uſq; diem & monumenta & argumenta infinita intra mœnia Viennæ atq; extra ſuperſunt. Quanquam autem ex ipſo uocabulo Vindebonna prioribus ſyllabis extinctis, aliquid ſimile uulgari Viennæ appellationi emergat, tamen nota eſt res, hanc alia quoq; nomenclaturam Fabianam uocatam, cuius prima ſyllaba dempta, clarius hodiernum ac uulgò tritum uocabulum remanet Biana. Ita nanq; in uernacula noſtra uocamus, & uetuſtis diplomatibus utraq; in lingua repertis, appellatam inuenimus. Nec moror in quibuſdam exemplaribus hiſtoriæ diui Seuerini & diplomatibus. Fauianas nominatam. Huius enim barbarici ſeculi cauſa extitit, & ſolent adhuc Belgicæ nationes b & u literas unam pro alia uſurpare. Porrò ante quadriennium ferè fragmentum columnæ dum noua foſſa agitur ad portam Scotenſem erutum fuit, in quo utrunq; nomen inciſum extat, facta mentione cuiuſdam Marciani decurionis, ædilis & duumuiri, municipij Vindobonæ & præfecti cohortis Fabianæ. Quo ex monumento duo eliciuntur, primo, quod Vindobona non ius coloniæ ſed municipij duntaxat habuerit, quum alioquin in prouincia Auſtriæ ad Danubium duæ extiterint coloniæ, Carnuntum & Laureacum, hodie Petronellum & Enſium nuncupata loca, deinde quod Fabianæ uox alteri uetuſtiori à caſtris cohortis Fabianæ nimirum acceſſerit, quam Millenarium fuiſſe credendum eſt, fortè à Tito Fabiano denominatam, cuius & Pannoniæ præfecti Cor. Tac. meminit lib. 18. uel potius ab Annio Fabiano, quem legioni X. Germanicæ Pannoniæ præfediſſe, tot apud nos monumenta eruta conteſtantur. Hęc de nominis etymo. Itaq;, ut iam diximus. Vienna ante Chriſtũ natum fuit culta à Sarmatis & Vuindis, quos inſecuti ſunt, Boi, Semnones, Bremni ac Geſatæ, Gallicę omnis ueteris Germanicæ linguę nationes, ſed quos Nero Tiberius in formã prouinciæ redegit. Quo ex tẽpore limes Danubij pręſidio primũ omnium à Rom. cõtra oppoſitas Germanicas nationes firmari cœptus eſt. Præſidium

Carnuntum.

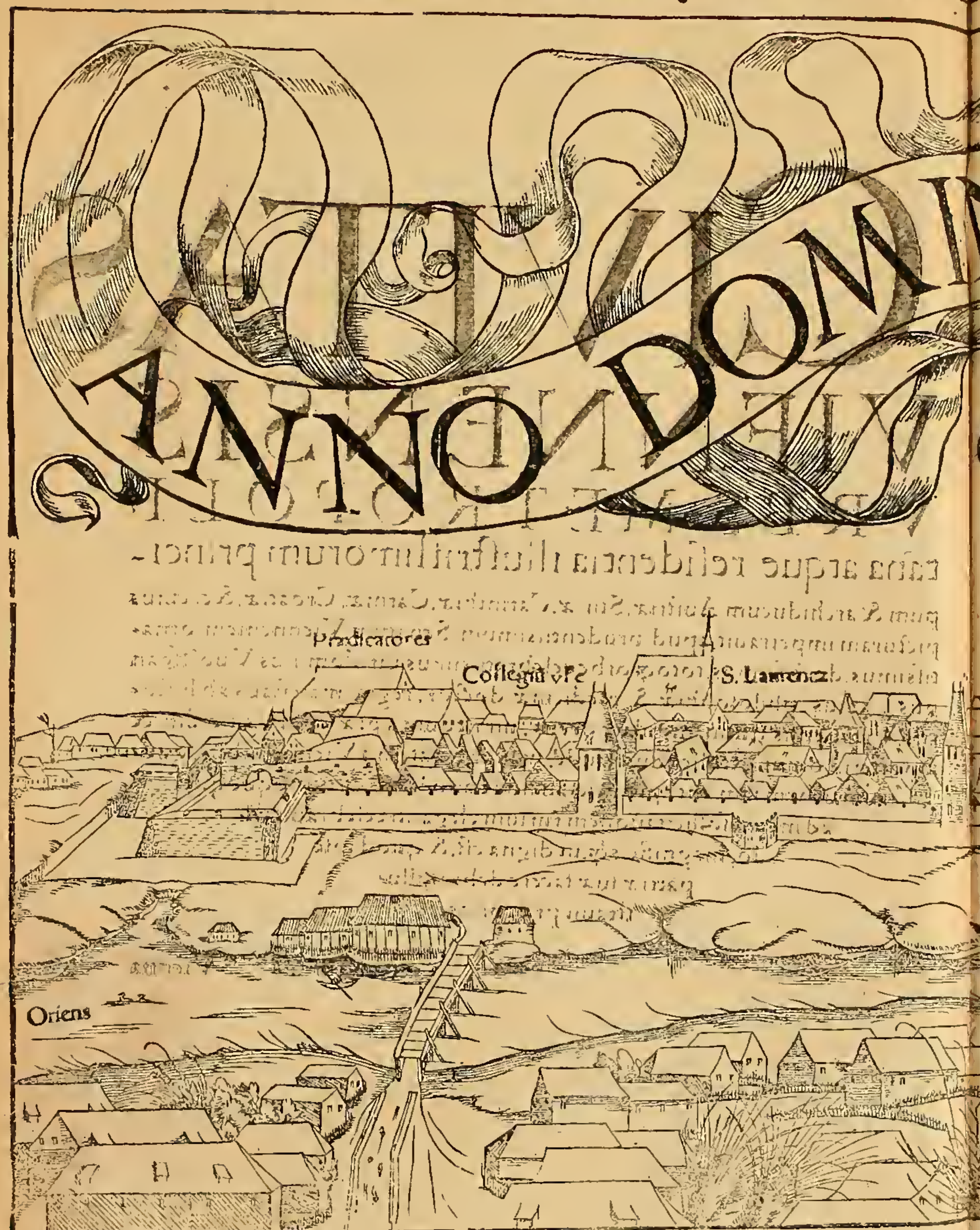
Vindebonna.

Vienna Biana.

Laureacũ hodie Enſium.

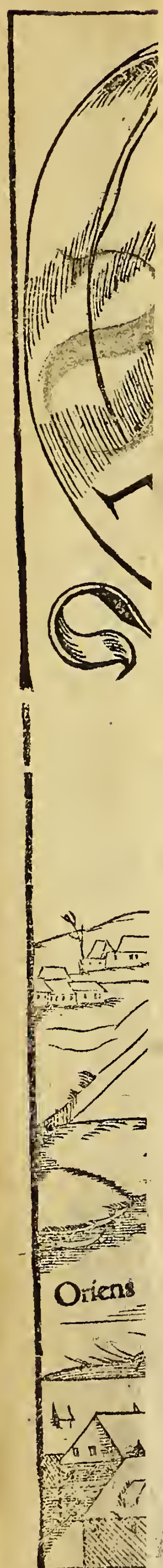
CIVITAS VIENNENSIS VRBS METROPOLI-

:ana atque reſidentia illuſtriſſimorum princi-
pum & archiducum Auſtriæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniæ, Croatiæ, &c. cuius
picturam impetrauit, apud prudentiſsimum Senatum Viennenſem orna-
tiſsimus, doctiſsimus, totoq́ orbe celebratiſsimus uir dominus Vuolffgan
gus Lazius, philoſophiæ & medicinæ doctor, regiæ maieſtatis ab hiſto-
rijs, Viennenſis ſtudij ſingulare decus, uir nedum à præſentibus, uerùm &
à poſteris omni extollendus laude, maximè autem à Viennenſibus, quo-
rum urbem iam ante proprio ad hoc edito libro, & nunc quoque
ad meam ſollicitationem rurſum eleganti celebrauit ſti-
lo, magnificisq́, ut digna eſt, & quod ipſe
patriæ ſuæ facere debuit, illu-
ſtrauit præconijs.

ANNO DOMIN
Prædicatores
Collegiū
S. Laurencz
Oriens

potiſſima celebriſſimáque, unicum hodie in Oriente contra ſæuiſſimum Turcam, inuictum propugnaculum & fortalicium, expreſſa ad noſtri æui quam habet figuram.

Oriens

Præſidium erant legiones 4. ex quibus 13. Germanicam (cuius in territorio Viennæ ſta
tiua erant) Traianus Imp. in illo memorabili aduerſus Decebalum regem geſto bello in

Daciam abduxit, & ſuffecit illi poſtea apud Pannones Mar
cus Aurelius decimam Alaudum ſiue Germanicenſem, à
Rheni præſidio abductam & magnis laudibus à multis ce-
lebratam. Hinc haud extra rem coniectura eſt, primæuis
Auſtriæ marchionibus 5. alaudarum aurearum inſignia eo
euentu acceſsiſſe, quod eas ab imperio prouincias accepiſ-
ſent, in quibus decimæ huius legionis Alaudæ quondam
ſtatiua erant. His legionibus additæ erant, Alæ equitum
quædam, Ala Flauiana, unde quidam Viennam Flauianam
dictam coniiciunt, Ala Scriboniana, Ala Cetienſis &c. Ha-
rum legionum alarumque præſidio, limitem Danubii ipſis in locis multo tempore Ro-
mani aduerſus frequentes nationum Sarmaticarum Germanicarumque incurſiones tue
bantur, quarum præcipue erant, ex his quidem Marcomanni, Quadi, Boi, Heruli, Lon-
gobardi &c. ex illis uerò Daci, Vandali, Gepidæ & Hunni, de quibus Rom. ſæpe cruen
tas reportarunt uictorias. At illi huius terræ allecti fœcunditate, omnem mouerunt la-
pidem, ut ſuæ facerent po teſtatis. Idem poſtea fecerunt Gothi, alia German. natio, Pan
nonias ſui iuris facientes, qui & cum Chunimundo Sueuorum rege ad lacum Piſo-
nis, quem hodie in confinibus Auſtriæ & Hungariæ, *den Neuuſidler ſee* uocant, ingens fe-
cerunt prælium. Et ab eo tempore Fabiana caput iterum exeruit, quum Vindobonæ
adhuc nomen retineret. Regia hæc erat, ubi Herulorum reges aulas ſuas ſuſtinebant,
anguſtior tamen multo quam nunc ſit. Fuit tunc in ea urbe, nempe circa annū Chriſti
464 D. Seuerinus, Chriſto lucrifaciens gentem illam, & cum ipſe ſibi ſuiſque monachis
cellulam ſub Cetio poſuiſſet, barbaros reges induxit, ut duas intra Fabianam baſilicas
extruxerent, ſed quæ poſtea ab Auaribus uel Longob. fuerunt demolitæ. Hæc enim
gentes poſt Herulos Pannoniam Noricumque poſſederunt, id quod hiſt. D. Seuerini do
cet. Occupantibus autem Longob. Fabianam poſt 40. annos inuitati à Narſete eunu-
cho in Italiam Tranſpadanam, ea loca Auaribus reliquere habitanda. Ad hanc gentem
in fide Chriſti erudiendam, D. legitur Rupertus circa an. ſalutis 636 (alii numerāt 540.)
Giſalaricum quendam ablegaſſe: Qui Chriſto barbara gente uendicata, beato Rudber
to magiſtro ſuo intra Fabianam ſacellū poſuit: quod adhuc ædibus noſtris uicinū Vien-
næ ſupereſt. Atque ab eo tempore epiſcopatus quondam apud Fabianā à S. Seuerino au
ſpicatus, renouari cœptus eſt. Cui leguntur præfuiſſe Mamertinus (cōſecratus ab ipſo)
Seuer. & Marcianus monach. cellæ Seuer. Is non habuit ſucceſſorem, barbara gēte Lon
gob. & à Chriſto aliena immigrante. Relato uerò diocœſi per Giſalaricum S. Rudberti
diſcipulū, ſecuti ſunt eum epiſc. Fabianenſes ſiue ut in aliis codicib. legitur Fauianenſes
aut Vigennenſes Sodomus & Haymo. Habuit Sodomus archiepiſc. ſuū in Norico Vni
lonem Laureacenſem & coepiſc. apud Iuuaniam, quæ hodie Saltzeburga dicitur, Ioan.
& Patauiæ Vualdaricum. Poſt hæc tempora Carolus Magnus celebres quōdam apud
Roman. Rheni atque Danubii limites reſtituit, uocibus gentiliciis nuncupatos, Marcha
Vueſterich & marcha Oſtenrich, collapſamque in eis religionē inſtaurauit, & prouincias
eas pulſis Auaribus ex Pannoniis magna ex parte Teutonicis gentibus colendas tradi
dit, cōſtitutis illic more Rom. aliquot & coloniis. quarum præcipua tū Fabiana erat, ubi
& beato Petro baſilicam conſtruxit, quæ adhuc Viennæ extat, ruinoſa ac uetuſtate præ
cæteris cōſpicua & ferè collapſa. Idem fecit in Sicambria, Carnunto, ubi D. Petronel. ba
ſilicam poſuit, à qua locus ille in uicum redactus nomenclaturam ad poſteros trāſmiſit.
In uetuſtis codicib. Carnburgū tū dictū fuiſſe animaduerti & campos proximos Carn-
feld. In Norico quoque Ripenſi erant coloniæ aliquæ celebres, ubi baſilicas pro retinenda
Chriſti religione Carol. legitur cōſtituiſſe, quas partim uetuſtas in uillas admodum exi-
guas mutauit, partim in monaſt. conuertit. His auſpiciis & Fabiana noſtra amplificata &
diocœſim ſuam ueterem recepit, quam adminiſtraſſe legitur ab eo tēpore Haymo qui-
dā & ſub Arnulpho Imp. circa an. domini 908. Radfridus à Laureacēſi metropolitano
conſecratus. Cæterū ſub Ludouico Arnulphi filio, Cōrado & Hērico Auguſtis Hunga
rorū gēs fera crebris incurſionib. totam ferè Germaniam deſolatā fecit, quæ res fecit ut
Fabiana

Seuerinus Auſtriorum apoſtolus.

Epiſcopatus Viennenſis uetuſtiſsimus.

Vueſtenrich. Oſtenrich.

Noricum Ripenſe.

Fabiana deſolata ab Hungaris.

Fabiana noſtra rurſus in ruinas concideret, in quibus exigua uilla cum domo uenato-
ria paulatim adſurrexit, in qua Hungarorum reguli ethnici à uenatione conſueuerant
conuenire. Quæ poſtea domus, Fabiana paulatim ad oppidi amplitudinem redeunte
& nomine manſit & ædificijs, noſtris ędibus & diui Ruperti ſacello proxima. Itaq; Hun
gari atq; Auares facti iterum incolæ huius uetuſtæ urbis, paulò poſt cæſi ſunt ad Lycum
fluuium ab Ottone primo, qui in exercitu habuit plurimos Germaniæ proceres, comi-
tes ſcilicet à Buchorn, à Schala, à Lengenbach, & à Blae. Quorum primæ ſtirpis Vdalri-
cus nomine in expeditione contra Auaros eam partem ſuperioris Pannoniæ ſubegit,
quæ in Valeriam excurrit, iſticq; ſedem poſuit & eam terram ab Ottone 3. in beneficiũ
accepit, à quo comites à Buten & Varnbach, qui prope nouam Auſtriæ ciuitatem in
Neunkirchen, hoc eſt, nouem eccleſijs regiam tenebant, in duces poſtea Carinthiæ inaugu
rati. Quorum poſtremus Eckenbertus ſub Friderico primo in expugnatione Mediola-
ni morte oppetijt. Comitibus uerò à Schala ceſsit caſtrum Medlicenſe cum adiacente
terra. Porrò familia comitum de Blae, qui ſub Pipino rege latè domo profecti ex Gallijs
in Noricum ſedem permutarunt, Grub caſtro conſtructo, & Benedut, Peur ac Schlech-
dorff cœnobijs apud Baioarios excitatis, beneficio Francorum regum muros, & in uici
nia Norici Pannoniæq; agros obtinuere. Fuit in hac ſtirpe & Sifridus quidam patriar-

Beuren monaſterium.

cha Aquileienſis, qui unà cum fratribus ſuis, quum Beuren cœnobium prope Saltze-
burgum poſuiſſet, eidem & prædium Fabianæ noſtræ atq; agros uicinos conceſsit. Re-
tinent etiam in hunc uſq; diem monachi Beurenſes aliquot Viennæ, hoc eſt, Fabianæ
noſtræ uillas. Etſi autẽ hæc comitum de Blae ſtirps multis poſtea ſeculis in Auſtria man
ſerint, agros tamen ſuos cum Fabiana amiſerunt, ab Hungaris occupatos. Quorum in-
ſultus fugientes ultra Danubium profecti, Hardekhe, Tanſpurg ac Vueikerſchlag ca-
ſtra excitauêre. Horum familia in Conrado & Ottone defecit circiter annum Domini
1264. qui in arce ab Hungaris interfecti, comitatus ſuos Burggrauijs Magdeburgenſi-
bus reliquere. Itaq; in his anguſtijs Vienna ante Ottonum tempora ferè inculta iacuit, è
comitatum à Blae, cœnobijq; Beuren obſequio ab Hungaris adſerta. Quos poſtea Lu-
poldus & Albertus comites Babenbergæ exules, quibus marchia orientalis ab Ottone
2. in beneficium collata fuerat, non ſolum è loco Viennæ, ſed uniuerſa Pannonia ſupe-
riori Noricoq; Ripenſi eiecerunt. De hoc Alberto comite Babenbergenſi capite plexo,
uide Ottonem Friſingenſem lib. 6. cap. 15. Ad Lupoldum 1. marchionem, à quo tota ſe
ries progenitorum noſtrorũ (inquit Otto Friſing.) uſq; ad hæc tempora noſtra extendi-
tur, ſtilum uertamus. Is ſic refertur obtinuiſſe hanc terram. Dum adoleſcens die quadam

Lupoldus primus marchio.

in uenatione per auia fuiſſet Imperatorem ſolum ſecutus, & illi feram percuſſurus arcũ
fregiſſet, iuuenis arcum ſuum illico Cæſari exhibuit. Tunc Cæſar percuſſa fera ſuper ala
critate adoleſcentis delectatus, promiſit ei terram, quam ſibi proximè uacare continge-
ret, ipſiq; competeret. Non multo poſt tempore marchione Au-

ſtriæ mortuo, cum multi procerum inſtarent apud Imperatorem
pro ea terra, prorumpens in medium cum atteſtatione fracti arcus.
quem à Cæſare acceperat, regalis promiſsionis petijt executionẽ.
Cui princeps nihil moratus contulit terram. Is itaq; omni potitus
terra, multis annis per ſucceſſores ſuos eam ſtrenuè tuebatur & di
latauit, quouſq; directu Dei aduenit in partes iſtas peregrinando
beatus Cholomannus. Cumq; ille pro exploratore haberetur, fuit

Diuus Cholomannus ſuſpenſus.

anno Domini 1012. ſuſpenſus &c. Hæc oſtendunt Viennam tunc
ex Hungarorum ſeruitute fuiſſe exemptam, & in uerba uictorum comitum Babenber-
gæ adactam, multis tamen poſtea annis incultam iacuiſſe, ut uix oppiduli anguſtias ha-
buiſſe putetur: id quod probant literæ fundationis Scotenſis abbatiæ, quæ ab Henrico
primo duce Auſtriæ fundata fuit, & extremam manum perducta circa annum ſalutis

Fundatio Scotenſis abbatiæ.

1158. quæ ſic habent: Ego Henricus Dei gratia dux Auſtriæ, uniuerſis Chriſti fideli-
bus ſalutem: Manifeſtum fieri uolumus uniuerſis quod nos inter alias noſtri patrocina
tus eccleſias, abbatiam in honorem Dei & laudem ſuæ genitricis Mariæ, deniq; in com

Fauiana hodie Vienna.

memorationẽ B. Gregorij in prædio noſtro fundauimus, in territorio ſcilicet Fauianæ,
quæ à modernis Vienna nuncupatur &c. Cuius ut oppidi, Otto Friſing. quoq; memi-
nit lib. 1. hiſt. Friderici 1. cap. 32. cum cladẽ Henrici Auſtriæ ducis fratris ſui à Bela Hun

gariæ regẽ retexeret,ſcribens in hunc modum:Dux tunc demum terga hoſti dare com-
pellitur,periculis belli exemptus in uicinum oppidum Viennis,quod olim à Romanis
inhabitatum Fauianis dicebatur,declinauit.Quæ docent ab eo primum tempore oppi
di rurſus frequentiam,Viennam ipſam induiſſe,quàm tribus rebus retuliſſe memoratus
Henricus 1.dux Auſtrię uidetur,primum quod abbatiam nouam ad(non intra)mœnia
illius poſuiſſet in ſubſidium peregrinantibus ad terram electionis,deinde quòd nouam
baſilicam omnibus ſanctis ſacratam ante mœnia excitaſſet,quæ modò intra mœnia ui-
ſitur.Tertio quòd ſuam ab eo tempore regiam aulamq; Viennæ conſtituerit,quę poſtea
in monaſteriũ Carmelitarum uerſa,proximo foro appellationẽ reliquit, quod Viennen
ſes uocare ſolemus,*Am Hoff.* Hac enim ex re factum eſt,ut Richardus Anglię rex ob igno
miniam Lupoldo duci Auſtriæ ſexto apud Accaron Aſiæ illatam,exploratus & captus
in diuerſorio uillæ Erdpurgi & duci exhibitus,dum domũ ab expeditione Aſiatica redi
ret,nouis mœnibus Viennam circumdare coactus fuit.Quam hiſtoriam Otto Friſing.
Auſtriacæ propaginis princeps doctiſs.qui eo ferè tẽpore in humanis fuit,in hæc uerba
deſcribit,in noua nuper à nobis reperta Auſtrię Chronica ab eodẽ principe ſcripta.Hac
tẽpeſtate rex Anglorũ Richardus de expeditione tranſmarina rediens per Hungariã in

Richardus rex Angliæ captus

fines ducis Leopoldi,paucis comitatus deuenit,memorq; iniuriarum eidem duci apud
Accaron à ſe exhibitarum:ipſum nimis metuẽs,dimiſſo regali obſequio,priuato habitu
furtim celeriterq; tranſire cupiens in quodam diuerſorio iuxta Viennã ciuitatem neceſ-
ſitate prandij diuertit,ſocijs præter paucos dimiſsis. Itaq; ſeruili opere ne agnoſceretur
in coctione pulmentorum per ſe dans operam,ait ille ligno adfixum propria manu uer-
tens aſſabat,anulum digito oblitus.Quidam ergo de familia ducis,qui cum duce apud
Accaron fuerat,uiſum inibi regem notum habebat,de ciuitate fortuitu egreſſus , taber-

Habes hanc hiſtoriam quoq; infrà in terra ſancta,ſub Guidone rege.

nam regali coco inſignem intrauit,& ex conſideratione annuli ipſum reſpiciens & reco-
gnoſcens,agnitum diſsimulauit,concitoq; curſu in ciuitatem reuerſus, ducem qui tunc
forte aderat,de præſentia regis certificans,admodũ exhilarauit.Igitur ſine mora aſcenſis
equis cum frequentia militum dux accurrit,regemq; frixam carnem manu tenentem ca
ptiuauit,irriſumq; tali opere,in ciuitatem duxit & cuſtodiæ mancipauit,digna recõpen
ſatione reddens quod meruerat. Imperator itaq; captũ regem Anglorũ audiens, miſsis
ad ducem nuncis regem ſibi præſentari iuſsit,præſentatumq; Vuormaciã aſportari uin
ctum ferroq; onuſtum præcepit,datis ſibi inducijs deliberandæ redemptionis.Itaq; pro
captiuatione peregrini regis Lupoldus à ſummo Pont.max.excommunicatur,ne ſimili
auſu peregrini ſancti ſepulchri à quoq; impeterentur,& à ſubuentione trãſmarinæ eccle
ſiæ deterrerentur. Tandẽ datis pro redemptione ſua Imp.multis millibus centenariorũ
auri & argenti,imò & duce Lupoldo auro & argento pro libitu collato,eisq; reconcilia
tione ſacramenti firmata,captiuitate exuitur,ſicq; mulctatus redijt in terram ſuam &c.

Richardus rex noua Viennæ mœnia excitat

Hęc docent Viennam ab eo primum tempore,& ducis cohabitatione & incolarũ fuiſſe
ſubuectam frequentia.Ad quas res adiumenta non minima ipſe Richardus Anglię rex
contulit(ſi uulgarib. Auſtriæ credimus annalibus)nouis mœnibus excitatis,quę priora
& uetuſtiora includerent,& adhuc hodie,licet lacera à Mathia partim Hungarorũ rege,
partim Solymanno Turcarũ tyranno quatefacta demolitaq; cernuntur.Igitur his incre-
mentis Vienna ab anno 1200.caput exeruit,iuuitq; eam pręter hunc Lupoldum,cuius

Emporium Viennenſe.

meminimus,& alter Lupoldus prioris filius,emporio mercatorum nouo in ea conſtitu
to,& magna ſumma pecuniæ ciuibus conceſſa,quam in quæſtum conferrent.Quo be-
neficio ita ditati ciues,opumq; cumulo exultantes,locum eum apud imperij Rom.ordi
nes quæſiuerunt,ut proſcripto poſtea Friderico hoc nomine primo Auſtriæ archiduce
item primo , à Friderico Cæſare 2.& aquilæ aureæ orientis ſcilicet imperij inſignibus
adornati fuerint,& donati libertate,inter liberas imperij urbes Viennam noſtram retu-
lerint.Quam etſi prærogatiuam ob ſingularem fidem erga imperium tum Viennenſes
accepiſſent,tamen reconciliato imperio duce,dulce heri ſui obſequium amplecti malue
rũt,quàm in illa,ſi dijs placet,libertate ſuperbos ſpiritus gerere.Qua re factum eſt,ut po
ſtea deficiente ſtirpe Babenbergenſi,in fidem à Rudolfo Habſpurgenſi in Cæſarem cir-
ca annum ſalutis inaugurato 1280.recepta fuerit,magniſq; priuilegijs accumulata , ita
creuerit & priuatis & publicis ædibus , ut tertia deniq; mœnia acceſſerint, ac tertia ur-
bis pars adiecta fuerit , prioribus duabus multo amplior : quàm anno Domini 1529.

Turcarum

Cathedralis ſedes Viennæ.

Turcarum nobis obſidio ademit. Atq; poſt ea tempora Cathedralis ſedes in Viennam rediјt, Academia poſita fuit, uno ferè eodemq; tempore, eodemq; à principe Rudolfo 4. Quod circa annum ſalutis fuit factum 1363. A quo etiam principe altera diuo archangelo Michaëli ſacrata parochia intra Viennam excitatur, & Carmelitarum cœnobium in ueteris aulæ ruderibus adſurrexit. Ante quem præterea ab eius maioribus Habſpurgenſibus, uidelicet principibus cætera ſunt templa condita. Auguſt. cœnobium ab Ottone duce, circiter annum ſalutis 1339. Diuo Laurentio ſacra ædes & cœnobium monialium poſita à Friderico & Ottone ducibus circa eadem tempora. Diuæ Claræ abbatiam à Rudolfo 3. duce Auſtriæ eiusq; coniuge Blanca Galliarum regina excitatam reperio. Quam Anna poſtea Friderici tertij Romanorum regis filia circa annum Domini 1336. itemq; Catharina Alberti ſecundi ducis Auſtriæ nata circa annum ſalutis 1380. auxerunt atq; locupletarunt. Hanc abbatiam ſecutum mox eſt Minoritanum cœnobium à Blanca Galliæ regina Auſtriæq; archiduciſſa, & Eliſabeta Arragonum regina, itemq; Auſtriæ archiduciſſa circa annum extructũ 1336. Porrò ad Cœli portas cœnobium ueſtalium uirginum, magiſter Gerhardus parochus Viennenſis circa annum Domini 1267. auſpicatus fuit. Cui aliud poſtea item pro Sanctimonialibus honeſta quædam matrona adiecit, diuo Iacobo dedicatum. Adiecit & diuo Hieronymo ſacram ædem, iuncta monaſterio Veſtalium ad annum reparatæ ſalutis 1424. Chunradus Holtzler conſul Viennenſis, & beatæ Dorotheæ præpoſituram Canonicorum regularium ſub annum ſalutis 1410. Andreas Blancus, Alberti quinti ducis Auſtriæ & præceptor & Cancellarius. Atq; hæc breuiter & ſine omni uerborum lenocinio de Viennæ noſtræ & exordijs & incrementis. Quam urbem Fridericus Imperator 4. eiusq; filius Maximilianus Cæſar, ac pronepos inuictiſsimus noſtri ſeculi Auguſtus Ferdinandus ita euexerunt, ut iam ſex præcipuarum iſta linguarum earundemq; mercatorũ commune quaſi diuerſorium exiſtat, hoc eſt, Germanorum, Italorum, Hungarum, Bohemorum, Polonorum & Sclauorum. Præterea duodecim in ea magiſtratus quotidie iura dent & leges dicant. Quorum quatuor ſunt eccleſiaſtici, Pataujenſis epiſcopi officialis, Capitulum cathedralis eccleſiæ, & uniuerſitatis Rector. Sunt item quatuor Vrbani, & quatuor extra urbem: ex quibus præcipui ſunt, quem uocant Regimentum, unde omnes inferiores Auſtriæ prouinciæ iura petunt, & quem Fiſcum ſiue Cameram appellant, quò omnes rationes earundem prouinciarum referuntur. Reliqui his ſubiecti ſunt, & à quibus ad ſuperiores prouocatio libellorum fit, Senatus prouinciæ cum ſuis Mareſcalcis, Ordinati prouinciæ, Senatus urbanus cum ſuo conſule, Prætorium urbanum, Telonarij iudicium, & Mercatorum prætorium, quod Handgrauiatum uocant: de quibus quia fuſius in noſtra Vienna diſſeruimus, iam breuitatis gratia ſuperſedemus. Atq; hæc raptim in gratiam cum conciuium meorum, tum Munſteri, pro eo quem erga hos uiros habemus affectu, obiter picturæ urbis ſubnectere uoluimus. In quibus qui elocutionem atque diſpoſitionem quærere uelit, ita fallitur, ut ſentiat ſimpliciſsimè nos orationis ſtilo ſingula adnotaſſe, & nequaquam hiſtoriam ſcripſiſſe.

Monaſteria multa Viennæ.

Multi magiſtratus Viennæ.

Sequuntur Epiſcopi eccleſiæ Viennenſis.

Mamertinus primus epiſcopus anno ſalutis 466. Marcianus. Lucillus. Cunaldus. Sodomus. Haymo. Poſt hunc religio Chriſtiana uſq; ad annum Domini 800. defecit. Theodoricus. Otto. Oſuualdus. Radfridus 919. Hic iterum ob Hunnorum ſæuam irruptionem illatamq; uaſtitatem, epiſcopatus deſijt. Sequutiq; ſunt Parrochi. Leo Spaurius 1480. Bernhardus 1485. Vrbanus. Ioannes. Bernhardus baro à balheim. Georgius de Sclauonia. Petrus Bononius. Ioannes Reuellis 1522. Ioannes Fabri 1531. Fridericus Nauſea.

Anno 1529. die 26. Septemb. Solymannus Turcarum Imperator Viennam, Auſtriæ metropolim, obſidionem cingere cœpit, eamq; aliquot equitum millibus abſque ulla intermiſsione, quoad reliqua immenſi exercitus moles conflueret, obequitare tentariq; fecit. Quocirca militiæ præfecti, quorum ſupremus erat Illuſtriſsimus Princeps Philippus comes Palatinus Rheni, ſingula quæ ad tuendam urbem facere uidebantur, ſedulò procârunt. Obſeſſa eſt autem immanibus Turcarum agminibus, ut ex ædita diui Stephani elegantis, uetuſti ac rari operis pyramide, unde longiſsimè proſpectus pater,

tet, humani oculi acies, exercitus magnitudinem ſuperare comprehendere nutiriūe nequiuerit, ad 10000. paſſuum, denſa tentoria circiter uiginti quinq; millia numero (ſic enim ferè cōpertum eſt) poſita habebant. Tanto cum exercitu adhibitis machinis ſubterraneis cuniculis uarijsq; inſultibus eam ſumma ui occupare contendens, octodecim circiter impetus ad mœnia penetranda factos, uano conatu intendit: Chriſtianis cum diuina ope fortiter repellentibus, donec tandem Barbarus ſpe potiundæ urbis amiſſa, omnibus circum cæde flammaq; deuaſtatis, ingentiq; hominum præda, aliarumq; rerum abacta, medio Octobris in Hungariam receſsit.

STIRIA. *Cap.* CCCCIX.

STiria quam quondam Valeriam dictam putant, latus eius ſeptentrionale Auſtriam reſpicit, prouincia eſt montana, quamuis in orientem excurrens non paruas planicies habeat. Drauus ac Mura fluuij terram irrigant. Mura in Drauum exoneratur, ille autem in Danubium, Vrbium populi plerunq; Teutones. Sclaui qui citra Drauum rura colunt, Imperium Auſtralis familię eſt Multæ ibi uetuſtatis reliquiæ uiſuntur, & Romanorum principum nomina ſepulchralia marmora referunt, præſertim in oppido Ciliæ, cui ſuperioribus annis præfuit comes Fridericus, qui cum eſſet in libidinem pronisſimus, & olim Veronicæ concubinæ incenſus amore, legitimam coniugem ex comitibus Croaciæ natam manu ſua interimiſſet, concubinam uerò pater comitis in profluentem demerſiſſet, uxores paſsim filius maritis abſtulit, puellarum greges in palatium rapuit, prouinciales pro mancipijs habuit, eccleſiarum bona diripuit, monetarum falſatores, ueneficos, ariolos, necromanticos undique ad ſe conſciuit. Cui mortuo, Vdalricus filius ſucceſsit ſimilis ingenio patri. Quo interfecto 24. competitores hæreditatis fuêre, ut qui uiuens undique bella conciuerat, moriens quoque ſeditiones excitaret. Sed optimates terræ poſſeſsionem Imperatori Friderico tradendum cenſuerunt, ea lege, ut competitoribus ſecundum prouinciæ conſuetudinem in iudicio reſponderet. Decreuit quidem relicta Vdalrici armis defendere quæ poſsidebat, ſed Fridericus obtentis multis caſtellis, tandem receptus eſt. Fuit autem primùm Stiria marchionatus, ſicut & Germanicè appellatur *Stiermarck*, ſed per Fridericum Barbaroſſam fuit ad ducatum erecta. Vltimus marchio uocatus fuit Ottocarus, cuius filiam duxit uxorem Lupoldus dux Auſtriæ, qui conſenſu Imperatoris factus eſt dux Stiriæ. Deinde quum rurſum ſucceſsio illa extingueretur, miſerant prouinciales quidam ad Bauariam, alij ad Vngariam, cuius regni moderator miſit filium ſuum ad Gretium, ſed cum ille uiueret iuxta mores ſuos, intollerabilisq; eſſet Stirijs, expulſus fuit de prouincia, & uocatus Ottocarus filius regis Bohemiæ, qui uſurpauerat ducatum Auſtriæ: obtinueratq; anno Chriſti milleſimo ducenteſimo ſexageſimo nono Carinthiam, ſed diu conſeruare non potuit. Stirij agreſtes uulgò populi ſunt & ſtrumoſi, adeò quidem ingenti ſtruma, ut ipſis loquelam impediat, & mulier lactans illam poſt tergum perinde atque ſaccum rejciat (ſi fama uera eſt) ne infanti impedimento ſit. Strumæ cauſam aquæ aëriq́ue quibus ueſcuntur incolæ, tribuunt. Stiriani ipſi cultu & ſermone Germani ſunt, præter Draui accolas, qui Illyrica utuntur lingua. Sal ibi coquitur, quod ad finitimas gentes defertur. Regio ferri & argenti ferax, ſed principum incuria parcius foditur.

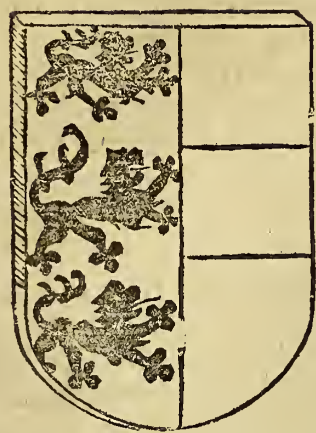
Sceleratus princeps.

Stiria fit ducatus.

CARINTHIA.

CARINTHIA. Cap. CCCCX.

CArinthia eſt montana regio Carnis ad ortum, Stiriæ ad occaſum ac meridiem iuncta, alpes Italas & Forum Iulij contigit. Multæ in ea ualle colleſq; feraces tritici, multi lacus & amnes, quorum præcipuus Drauus, qui per Stiriam ac Pannoniam in Danubium fertur. Obedit hæc prouincia principibus Auſtriæ. Et quoties in Auſtria nouus princeps reipublicæ gubernationem init, ſolennitatem nuſquam alibi auditam obſeruant. Non longè ab oppido S. Viti in ualle ſpecioſa dirutæ ciuitatis ueſtigia uiſuntur, nomen loci uetuſtas perdidit, nec procul hinc in patentibus pratis erectus lapis marmoreus eſt, quem, cùm dux creandus eſt, ruſticus quidam, cui per ſtirpis ſuæ ſucceſsionem hæreditario id officium debetur aſcendit, ad dexteram bouem habens fœtam nigri coloris, ad leuam equa illi ſiſtitur ſtrigoſa macieq; inſigni, frequens circa populus agreſtiumq; turbo ingens, dux inde futurus ex aduerſo mouet purpuratorum multitudine ſeptus, præcedunt principatus ſigna, omneſq; in toto comitatu egregiè cultu præter futurum ducem. Is agreſti habitu pileo tectus, calceos & paſtoralem baculum gerens, paſtorem agit magis quàm principem. *Conſuetudo mirabilis.* Hunc uenientem intuitus qui lapidem obtinet, Illyrica uoce: Quis eſt hic (exclamat) qui tam ſuperbè incedit? Reſpondet circumfuſa multitudo: Principem regionis aduentare. Tum ille: Iuſtus ne iudex? ſalutem patriæ quærens? liberæ conditionis? dignus'ne honore eſt? Chriſtianæ pietatis cultor ac defenſor? Clamatur: Eſt quidem & erit. Rurſus idem: Quæro quo me iure hac à ſede dimouebit? Reſpondet ducalis aulæ magiſter: Sexaginta denarijs hic abs te locus emitur, iumenta hæc tua erunt, ad bouem & equum manum intendens. *Principis inauguratio.* Veſtimenta quæ dux exuet habebis, eriſq; tu cum domo tua tota liber à tributo. Quibus dictis, ruſticus malam principis percutit, alapa leniter incuſſa, iubetq; æquum iudicem eſſe, præmioq; abducto, loco cedit. Tum lapidem dux occupat, nudum gladium uibrans ad omnem ſe partem uertit, populum affatur, polliceturq; ſe æquum iudicem futurum. Ferunt & aquam agreſti pileo oblatam potare, in futuræ ſobrietatis argumentum. Deinde ad eccleſiam uicinam perductus ſacris intereſt, quibus peractis humili ueſte, qua adhuc indutus eſt depoſita, paludamentum induit, ſplendideq; cum proceribus ſuis conuiuatur. Poſtremò in pratum

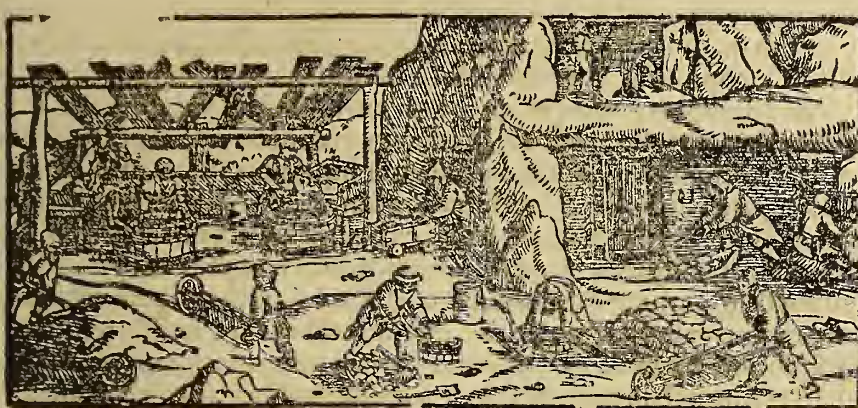
reuertitur pro tribunali ſedens ius dicit & feuda confert. Hic honos principis inueſtiendi ruſticis datus eſt, quòd illi primùm in ea terra Chriſti fidem accepêre, nobilibus & principibus in errore ad uſque Caroli Magni tempora permanentibus, quando & ipſi baptiſmati admoti ſunt. Fuit olim Carinthiæ dux, quum imperij officia paſsim inter principes & ciuitates imperiales diſtribuerentur, uenator imperij, unde ad eum lites & contentiones uenatorum omnium deferebantur. Anno Chriſti 1331. peruenit ducatus Carinthiæ ad duces Auſtriæ. Vltimo enim duce Henrico ſine uirili ſemine mortuo, redijt ducatus ad imperium, fuitq; feudum eius à Ludouico Cæſare hæreditario iure Alberto duci Auſtriæ collatum, ſecundo ſcilicet huius nominis. Filiam uerò ducis relictam, habuit Ioannes filius regis Bohemiæ uxorem, cui deſignatus fuit comitatus Tyrolenſis pro ducatu Carinthiæ. Mortuoq; iſto Ioanne ſine liberis, & uxore eius à Marchione Brandenburgenſi ducta, peruenit comitatus ad Brandenburgenſes. Sed cum Marchio ille nullam ab uxore ſuſtolleret prolem, dono dedit comitatum Tyrolenſem ducibus Auſtriæ.

DE COMITATV TYROLENSI. Cap CCCCXI.

COmitatum Tyrolenſem & Enipontum uulgò *Inſpruck* huc poſuimus propter dominium quod ibi habent principes Auſtriæ, quum hæc regio longè abſit à Carinthia. Rudolphus filius Alberti ducis Auſtriæ, anno Domini 1360. adiunxit hunc comitatum Auſtriæ. Nam habuit ille comitis Tyrolēſis relictam in matrimonio uxorem, quæ tametſi cum priori marito haberet filiam, quam Ludouicus Ludouici ducis Bauariæ & Imperatoris filius uxorem duxerat, genuiſſetq; Meinhardum filium hæredem comitatus, mortuo tamen filio ſine hærede, legauit comitatum domui Auſtriæ, & non paruis ſuis principibus Bauariæ quos odiebat, ſicq; mãſit comitatus apud principes Auſtriæ quouſque tandem cõmutatus fuit pro Carinthia, ut præcedenti ſignauimus capite. Is comitatus habet tanta in ſingulos annos emolumenta, eſtq; tam diues in argentifodinis quæ apud oppidum Schuuatz inuentæ ſunt, ut ſuis diuitijs ſuperet potentes ducatus, compararíq; poſſet regno. Sunt autem metalla huius loci nobiliora metallis aliorum quorundam locorum, p̃ſertim ęs quod eſt ſupra modũ ductile.

Tyrolis diues in mineris.

Eſt metallum metallo nobilius, quod pluribus rebus excellit, uel maiores affert uſus ſecandum, uel quod rarius eſt. Excellit metallũ multis de cauſis metallum. Aut em̃ ignis id non coſumit, non ſolum cum incendijs arſerit, ſed etiam cum in catino alternatim cum reb. quæ ipſum purgant poſitum coquitur, aut quia ei nihil deperit, niſi cum diutius arſerit in eodem catino, quia acria id non corrodũt, nec alio uitio infeſtatur, aut quod eo manus non ſordeſcũt, aut quia dilatatur laxius quàm cætera, aut quia fundi poteſt, aut quia gratum eſt colore, aut deniq; quia propter duriciam magnos uſus affert. Itaq; ob has cauſas ferè omnes, aurum reliqua excellit metalla. Nam durat in catino & in incendijs, nec ipſum acria corrodunt, nec ullum aliud concipit uitium, nec eo ſordeſcunt manus, dilatatur laxiſsimè & fundi poteſt fuluo etiam colore prȩſtat cæteris metallis, ſola duritia ſuperatur ab argento, ære & ferro. Cum igitur aurum in metallorum genere perfectum naræ opus exiſtat, & chymiſtæ, ut eius ſpeciem imitatione exprimere poſsint, reliqua metalla diutius coquunt ac colorant, & artifices quidam ęs, ut auri nonnihil fiat ſimile, cadmia tingunt, in Orichalcumq; permutant. Secundas tenet argentum: nam & incendijs perdurat, ac uerò etiam in catino, niſi cum ſæpius & diutius arſerit. Acria id corradũt & in cæruleum uertunt. Nullum præterea aliud inſigne uitium concipit. Laxius quam cætera metalla, auro excepto, dilatatur, fundi etiam poteſt, & color illius albus placet, Durius eſt auro, ſed minus durum quàm uel æs uel ferrum. Cum igitur ſoli auro cedat, & chymiſtæ etiam ut eius formam poſsint effingere uiliora metalla coquunt, & colorant, & alij quidam æs, ut ſpeciem prȩ ſe argēti ferre poſsit, Magnitide tingunt. At tertias fert æs. laxius enim dilatari poteſt quàm uel ferrum, uel aliud quod plumbi genus: fundi præterea poteſt, ſed ignis ipſum conſumit ſiue diutius arſerit in catino ſiue alternatim cum rebus, quæ aurum & argentum purgant, poſitum fuerit in catillis: quin ei obuenit æruginis uitium. Quartas deferunt ferro. Quamuis enim rubigine perit, & non facilè funditur, tamen ſaxis laxè dilatatur, & duricia ſuperat omnia metalla. At plumbi genera retro ponuntur, quòd ſcilicet ignis ipſa in catino aut in aliam formã mutet aut prorſus con-

Quod metallum excellit.

Aurum.

Argentum.

Aes.

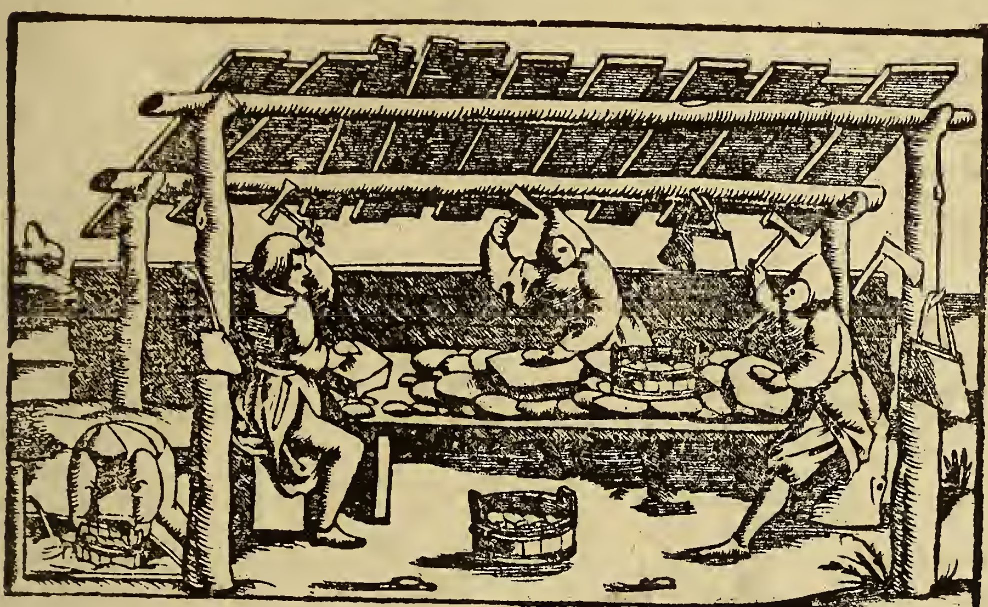
Plumbum.

ſus conſumat,& quòd ea in ceruſſam uertant acria,& quod in aqua locata nigrore inſiciantur ea parte qua diutius terram uel lapides attingerint,ſed candidum reliquis duobus præponitur,quod inter ipſum & argentum maxima ſit ſimilitudo in colore. Quod cum ſciant chymiſtæ,ex nigro candidum conficere conãtur. Nigrum autem idcirco antecellit cinereo,quòd ex hoc ſolo difficilius opera confici poſsint. Poſtremas tribuũt argento uiuo: nam quia liquidum eſt,chymiſtis imperfectum metallũ eſſe uidetur. *Quod metallum utilius.* Porrò ſi in his metallis utilitatis fructum conſideremus,unum ferrum longè præſtat cęteris omnibus. Siquidem propter duriciam maximos affert uſus ad ſecandam & ad conficienda opera quæ diutiſsimè durant. Ad hanc uero ferri duriciam proximè accedit æs, quo circa ueteres illi opifices ex eo inſtrumenta ſecandi fecerũt atq; arma fabricati ſunt. eadem quidem ex argento fecerunt, quòd duricia non multum cæderet æri,& ad ornatum magis eſſet decorum. At qui quondam aurea caſside, thorace, lorica ſe texerunt & gladijs aureis uſi ſunt, hi armis magis fuluo illo metallo fulgentibus quàm duricia robuſtis pugnarunt. Quia uerò aurum molle eſt, Debæ ut minus utile, triplum ære ſimplo, *Aurum uilius ære & argento.* & duplum argento ſimplo uicinis uendiderunt. Cum enim abundarent auro, inſtrumenta & multa alia opera ex eo conficere potuiſſent, at uſus docuit eos, aurum minus eſſe accommodatum ad ſecandum & ad alia, quàm uel æs uel argentum: atque ob hãc ſanè cauſam etiam homines qui inſulas à Luſitanis repertas ac quaſdã Africæ & Indiæ regiones incolunt, aurum magni non æſtimant, quanquam etiam propter alteram cauſam, quòd ei ſit multum & copioſum, ac tertio quòd eiuſmodi nationes rerum metallicarum ſint rudes. Plumbi autem genera propter eandem mollitudinem & quidẽ maiorem, paucis in rebus nobis uſui eſſe poſſunt. Etenim ex eis præter pocula & uaſcula non multa fiunt opera. Poſtremò argentum uiuum quia liquidum eſt, etiam in minus multis nobis eſt uſui: argenteo quidem & æri ſublitum aureas bracteas retinet. Nec uerò ſi unum aliquod metallum alteri præſtat, & magis expetitur ad uſus neceſſarios, ſequitur illicò idipſum maioris eſſe precij, ſed rariſsimum quoq; ferè maximi præcij eſt: quamobrem argentum & plumbum candidum (quod ſtãnum uocant) quia rara ſunt maiori precio mercamur quàm uel ferrum uel æs, quantumlibet hæc multis rebus excellant & maiores uſus nobis afferant: Rerum enim copiam uilitas, inopiam caritas cõſequitur. *Rarius metallum nobilius.* Magna uerò copia metalli tunc exiſtit, cum multa in aliquo loco effoditur aut inuenitur, uel terra mariq; conquiſitum in unam aliquam urbem inuehitur, quæ copia facit ut aliquod metallum uiliori precio uendatur. At inopia metalli cõtra exiſtit cum paucum effoditur, aut in aliquam regionem uel oppidum non multum infertur. Ex his itaq; ſatis intelligi poteſt, tres potiſsimum eſſe cauſas, cur metallum aliud alio ſit carius. Aurum quidem apud omnes ferè nationes precioſiſsimum habetur, quia natura præſtat cæteris & eſt rarius. Et quanquam non ſit utile ad ſecandum, tamen rebus omnibus magnum affert ornatum. Argentum autem præcio ſemper ceſsit ſoli auro: nam & naturæ præſtantia reliquis excellit metallis & rarum eſt, & ut ad ſecandum minus accommodatum quàm æs aut ferrum, res ornat ſplendide. Græci olim unam auri partem *Precium metallorum.* decem argenti partibus æſtimauerunt. Hipparchus tamen apud Platonem dicit unam auri portionem eſſe precium duodecim argenti portionum. Et Darius in tributorum exactionibus unum auri talentum taxauit tredecim argenti talentis. Quod an de auro & argento puris uel miſtis capiendum ſit, alijs excutiendum relinquo. Hoc tamen ex his colligimus, priſcis temporibus idem auri pari pars in præcipuis Germanię emporijs primo empta fuit tredecim argenti partibus, & paulò plus quàm duabus unius decimę tertiæ partis tertijs: deinde ferè duodecim argenti partibus, nunc uerò undecim & paulò plus quàm una undecimæ tertia. Nam iacet precium auri. Argento autem proximũ locum noſtris temporibus argentum uiuum & plumbum candidum obtinet, nõ quòd aut natura reliquis antecellant, aut magno uſui nobis ſint, ſed quod rariſsima. Argentũ etiam uiuum idcirco quòd Africæ ac quibuſdam Aſiæ regionibus magnopere expectatur. Partes uerò 143. plerunq; emuntur una argenti parte. Attamen unum aliquod ex his duobus interdum maioris uenit interdum minoris At æs etſi natura non cedit argento uiuo & plumbo candido, & maiores quàm ea uſus afferat, tamen quia multum & copioſum effoditur minori precio emitur. Nam in nobilibus emporijs noſtris æris 220. partes una argenti parte hodie emuntur. Eius uerò precij, cuius æris eſt plumbũ cinereum

(uulgò

(uulgò *Biſmut*) quod etiam rarū inuenitur. Id ueteres ſcriptores ignorarunt. Quoniam aut plumbum nigrum æri bonitatem præſtantiamq́ concedit, & minus quàm idem æs nobis uſui eſt, & copioſum eruitur, multo minoris uenit. Nam in his locis in quibus primo ex galena excoquitur, eius 840. partes una argēti parte uendūtur, in emporijs uerò ferè ſexcentæ una argenti emunt. At ferrum ut maximos uſus ad ſecādum afferat & ex eo arma aliaq́ opera permulta confici poſsint, tamen quia copioſiſsimum in plurib. locis conflatur, minimi precij eſt, etenim 1282. partes ferri una argenti parte emitur, quanquam Suedicum & optimum, quodq́ eſt carius.

QVO PACTO EX AVRO ET ARGENTO MONETA *cuditur.* Cap. CCCCXII.

MOnetarius metallum purum ſiue aurum, ſiue argētum, ſiue æs in catinos inijcit, & quidem ad aurum adijcit argenti tantum, ad argētum æris tantum, quantum ex decreto regis aut principis, aut ciuitatis licet adijcere: coctoq́ metallo uſq; dū liqueſcit, tum infert eum inſtrumentum, cui ſunt aliquot canales infundit liquidum ut fiant bacilli, quos ex inſtrumento exemptos ducit in bracteas latas aut ſtrictas, craſſas aut tenues, prout ratio monetę cudendæ poſtulat. Eas bracteas deinde in plures particulares ſecat, & aureas omnes, item argenteas maiores appendit, ut nummos aureos & argenteos iuſti pōderis poſsit cudere, ſed argentei minores ut ęquè graues ſint, nec facile fieri poteſt, nec magis refert, eorum modo numerus ſit integer, alium alio grauiorē eſſe, cum eis paululum ad legitimum pondus deeſſe uel ſupereſſe poſsit, mox bracteas laxius plerunq; rotundas, & eas ut albeſcant addito ſale atq; fece uini ſicca coquit. Poſtremò in ferreum inſtrumentum, in quo hominum & aliarum rerum imagines inciſæ ſunt, impoſitas & percuſſas imprimis in eis ſpecies eaſdem, tum inuerſas & in alterum ferreum inſtrumentum, in quo notæ literarum aliarumue rerum inſculptæ ſunt, impoſitas & percuſſas iterum ſignat. Habeo autem hæc omnia ex Georgio Agricola, harum rerum diligentiſ. ſcriptore.

CARNIA VVLGO KRAIN. Cap. CCCCXIII.

CArni inter quos lapides enumerantur, Sclaui ſunt, diuiduntur q́ in duplicem Carniolam ſiccam ſcilicet, quæ aquarum indigua eſt, & alterā irriguam, in qua Sauus fluuius ortum habet, & in qua eſt Labacum inſignè oppidū, quod Sclaui & Itali Lubianam uocant. Sunt Carni confines Hiſtrijs, utuntur Sclauonica lingua. Qui ſiccam inhabitant Carniam, comprehenduntur inter Labacum & Tergeſtum, uocanturq́ partim Hiſtrij, & partim Karſsij, &c.

DE ISTRIA PENINSVLA. Cap. CCCCXIIII.

Ludouicus Vergerius Sebaſtiano Munſtero S. D.

Magnitudo Iſtriæ. DE mea Iſtria in qua ſum natus,paucis accipe Munſtere.Ea occurrit ut peninſula latitudo eius XL. mil. paſſ. hoc uerè Plin.ac circuitus longior quàm ille ſcripſerit. Nam ſi ab intimo eo ſinu ubi tergeſtum ſitum eſt incipias,uelisq; iuxta littora uſque ad oppidum S.Viti,quod eſt Fanatico ſinu & flumen appellant,nauigare, hi erunt pluſq; CC. M. paſſ. Tota hæc regio minimè planta eſt, at non habet arduos montes,neq; infœcundos, ſed quos uerius dixeris colles, qui ſunt uitibus,oleis & alijs fructiferis arboribus conſiti,atq; etiam frumento, paſcuis & pecoribus abundant. Vnum tamen habet montem altiſsimum,in ea ferè parte, quæ ad Fanaticum uergit ſinum, quem montem Maiorem uulgò appellant.Is nauigantibus primus omniū apparere ſolet,in cuius ſummitate fons exoritur uberrimus,qui omnes campos,qui ſunt ad eius radicem poſiti,irgat,atq; in eo aliquot rariſsimæ herbæ naſcuntur,quas ſæpe medici ut legant magno labore montem conſcendunt,imò ex alijs prouincijs huc ſæpe ueniunt ad herbas uiſendas & colligendas.Sunt qui ſentiunt de his intellexiſſe Hermolaum Barbarum, quādo de Veſtinis montibus (aut ut alij legunt Iuſtinis) differit.Fluuij Iſtriæ ſunt tres, Formio *Fluij Iſtriæ.* ſcilicet,Nauportus & Arſia. Primus fuit aliquando Italiæ terminus, & eſt ualde exiguguus,oritur enim à mari non plus quàm VIII.M. P. Riſanum incolæ uocant. Influit ſtatim in mare prope urbem Iuſtinianopolitanā.Alter ille eſt quem nonnulli fœdo errore

lapſi

lapſi affirmarunt fluere ex Danubio,quum tamen ortum habeat uix XX. M.P. longe à mari. Hunc modo Quietum appellamus. Poſtremus fluit in ſinũ Fanaticum,atq; ipſe ex lacu quodam exiguo exiens,qui eſt ad radicem montis maioris. Qui fluuius modo italiæ terminus eſt. Itaq; pars Iſtriæ atq; ea maior intra Italiam includitur, minor quædã in Liburnia eſt.

CIVITATES ISTRIAE. Cap. CCCCXV.

VRbes & oppida Iſtriæ quæ mari adiacent,ſunt, Mugla, Iuſtinopolis, Inſula, Piranum, Humagum, Emonia, Parentium, Orſara, Rubinum, Polo, ſanctus Vitus. Hæc uerò ſunt mediterranea: Pinguentum, Montona, Portulæ, Griſignanum, Bullæ, ſanctus Laurentius, duo caſtra, ſanctus Vincentius, Vallis, Adignanum, Pomeranum, Albona, Flanona, petina, Galignanum, Coslacum, Piſinum. Celeberrima inter omnes eſt Iuſtinopolis, quàm uulgò Caput Hiſtriæ appellant, Plinius Egidam. Ea eſt in ſcopulo ſita, longè à continenti, cui longo ponte iungitur, à meridie uerò peninſulæ abeſt C. M.P. ab aduerſo latere CC. millibus. Paret ditioni Venetorũ cum multis alijs. Nam pars oppidorum quæ ſunt in Iſtria archiducibus Auſtriæ ſubeſt. Abundat ea ciuitas uino, oleo & ſale, quanquam nec frumentum deeſt, ſed eo non ita abundat. Vinum habet admodum generoſum. Nam prope adeſt caſtellum & mons ille quem ueteres Pucinũ appellarunt, noſtri modo Proſeco, ubi uinum illud naſcitur celebratiſsimũ, cui Liuia Auguſti acceptos referebat annos LXX. eo nunc Ferdinandus rex Romanorum quotidie utitur. poteſtq; cum quibuſuis uinis ſuauitate & robore conferri. Aër non modò amœnus, ſed & ſaluberrimus quanquam non omnes Iſtriæ urbes hoc commodum & fœlicitatem habeant. Nam ab Humago Polam uſque minus ſalubrem accolæ ſentiunt. Habet eadem Iuſtinopolis ciuitas & ſemper habuit ingenia quædam preclara & ad literarum ſtudia, & res magnas in primis apta. Sunt præterea in ea urbe aliquot celebres iureconſulti, in primis Ottonellus Vida, aliquot medici & alij multi uiri docti & boni. Quod autem nonnulli ſpargunt inuidos illic eſſe ciues, qui ſuo epiſcopo perſecutionẽ propter quam patriam & epiſcopatum deſeruerit, adornarint, id uerum non eſt. Nihil huiuſmodi patruus meus conqueritur, omnes laudat, omnes amat. Pauci fuêre, ijq; alienigenæ, & alij quidam obſcuri & ſordidi uiri, qui fabulam hanc excitarũt, quibus Deus parcat pro ſua miſericordia. De Sclauonia quæ iungitur Iſtriæ infrà uolente Deo aliquid trad-emus. Vale optime Munſtere, Baſileæ 6. Idus Decemb. anno M.D.XLIX.

Iuſtinopolis

Vinum Pucinum, uulgò Reinfal.

Genealogia Marchionum & Ducum Auſtriæ.

In octingentos aut Nongentos annos Auſtriæ dominium ſæpe iactatum & translatum eſt de una ad aliam familiam. Præſides eius primum fuerunt marchiones, appellataq; fuit regio illa Marcha orientalis, à tempore ſcilicet Theodonis ducis Bauariæ uſq; ad Imperatorem Ottonem primum, ſpacio annorum 359. Nomina marchionũ fuerunt, Vualarius, Grypho, Albertus, Occarius, Geroldus, Theodoricus, Gotfridus, Gerholtus, Baldericus, Sigehardus, Lupaldus, Arnulphus, Gebelhardus, Rudigerus, Engelricus, Conradus. Poſt hos rerum potiti ſunt in Auſtria comites Bambergenſes, quos alij uocant duces Sueuiæ. Nam anno Chriſti 980. factus eſt comes Albertus marchio Auſtriæ, & poſt eum filius eius Lupoldus, qui obijt in Ingelheim dum Henricus tertius ibi nuptias celebraret, delatumq; fuit corpus eius in Auſtriam & in Melacẽſi loco ſepultũ, ubi marchionum fuit ſepultura. Poſt iſtum regioni præfuit filius eius Henricus, & nepos Albertus qui obijt anno milleſimo quinquageſimo ſexto. Nauclerus paulò aliter ſentit, nempe in hunc modum: Obijt Rudigerus Marchio Auſtriæ ſine legitimo hærede, unde rex Henricus Auceps inueſtiuit Lupoldum ducem Sueuiæ. Hic Lupoldus caſtellum Melck bello quæſiuit, & in eodem collegium duodecim canonicorum fundauit, ubi & ſepultus eſt unà cum uxore ſua ſorore regis Henrici de Brunſuic. De hoc Lupoldo ſuprà in deſcriptione urbis Viennenſis copioſiorem fecimus mentionẽ. Succeſsit ei marchio ſecundus, Henricus filius eius, &c.

Nomina marchionũ.

1 Lupoldus
2 Henricus
Erneſtus dux Sueuiæ
Erneſtus
Hermannus
Albertus
Lupoldus mortuus ante patrem
4 Lupoldus
5 Erneſtus
6 Lupoldus
Iuditha
Albertus
7 Lupoldus ſanctus
Popo archiepiſc. Treuirenſis

Sequuntur poſt marchiones duces. Nam Lupoldus ſanctus genuit Henricum primum ducem.

7 Lupoldus ſanctus
Conradus epiſcopus Patauienſis & Saltzpurgenſis
Otto epiſcopus Friſingenſis
Lupoldus
Albertus
8 Henricus dux primus
9 Lupoldus uirtuoſus
10 Lupoldus
Henricus
Lupoldus
Fridericus
Margaretha
Gertrudis
Agnes
Fridericus
Fridericus
Berchta
Agnes
Gertrudis
Eliſabeth

Erneſtus ſeu Arneſtus Alberti frater, aut ſecũdum alios filius, occiſus fuit anno Chriſti 1014. in pugna quadam Saxoniæ. Lupoldus 4. pro canonicis in Melck introduxit monachos circa annum Chriſti 1075. Lupoldus 7. quem ſanctum colunt, duxit uxorem Agnetem filiam Henrici quarti, relictam Friderici ducis Sueuiæ, quæ antea genuerat Fridericum & Conradum duces Sueuiæ Henricus octauus ſuccedens patri, fuit uulneratus in bello Bohemico, mortuusꝙ anno milleſimo centeſimo ſeptuageſimo ſeptimo. Huic contulit Conradus rex Rom. (qui frater eius fuit ex parte matris) ducatum Bauariæ uacantem ex priuatione Henrici ſuperbi, quem & tredecim annis poſſedit. Cumꝙ inde multa orirentur bella, mortuo Conrado Imperatore, Fridericus Imperator ſucceſſor dictum Henricum Auſtriæ Marchionem, & Henricum filium Hẽrici ſuperbi amicabiliter compoſuit, ita ut quicquid Marchiones antea cis Aenum fluuium à ducatu Bauariæ recognoſcebant, de cætero nullo iuris beneficio ducatui ſubiectum eſſet, fecit ex ipſa marchia ducatum, & eodem Hẽricum inueſtiuit, ducemꝙ creauit, ducatum autem Bauariæ nonnihil mutilatum Henrico filio Henrici ſuperbi reſtituit. Leopoldus nonus & frater eius patri ſuccedentes, ceperunt Richardum regem Angliæ ex Aſiatico bello reuertentem, qui Auſtriacos iniurijs affecerat, extorſerũtꝙ ab eo pro ſui liberatione tantam uim pecunię, ut inde emerint ducatum Stiriæ, & compararint Neoburgum & comitatus Lintz atque Vuels ab epiſcopis Patauienſi, & Herbipolenſi, cingerentꝙ Viennam nouo muro, & ex fundamentis conſtruerunt Nouam ciuitatem.

Primus dux Auſtriæ.

Iſte Lupoldus militauit contra infideles Prutenos, & reuerſus abolitis alaudarũ inſignibus, aliud induxit ſignum, nempe albũ tramitem in rubeo ſpacio. Cadens autem de equo fregit crus, & ingreſſus religionem reliquit ducatum filijs Lupoldo & Friderico, mortuus anno 1194. Fridericus Lupoldi 10. frater aſſumpta cruce ſub Henrico ſexto, intrauit terram ſanctam ubi & mortuus eſt anno 1 98. dum Damiata obſidione cingeretur. Lupoldus uerò frater eius mortuus eſt anno 1132. relictis tribus filijs & multis filiabus. Filij poſt patrem omnes mortui ſunt, nullo relicto hærede. Gertrudis nupſit Hermanno Marchioni Badenſi, quæ & tandem unica fuit hæres Auſtriæ.

Agnes

Agnes uerò nupſit duci Carinthiæ,genuitq; ex eo Mainardum comitem Tyrolenſem, cuius filiã poſtea duxit uxorem Albertus comes Habſpurgẽſis,factus per eam dux Auſtriæ & Stiriæ.Sed redeo ad Fridericum ultimum ducem Auſtriæ & Stiriæ in hac familia.Hic propter multa obſequia imperio exhibita fuit.Anno Chriſti 1235. à Friderico ſecundo Imperatore in regẽ Auſtriæ creatus cum omnibus priuilegijs & ceremonijs ad hoc requiſitis,ſic tamen quòd ex collato honore nihil honoris & iuris Romano diademati ſubtraheretur. Et quum uſq; ad annum Chriſti milleſimũ ducenteſimũ trigeſimũ ſextũ regnaſſet rurſum fuit regno exutus,& corona regia priuatus.Nam fuit patronus omnium raptorũ,& ſæpe ad imperij principes citatus nunq̃ comparuit. Vnde motus Fridericus Imperator,manu forti profectus in Auſtriam, omnes oppreſſos & iniuriam affectos liberauit. Obtentaq; regione,incorporauit Viennam imperio,liberamq; fecit eam ſicut alias imperiales ciuitates. Hic dux Henricus fecerat Viennæ curiam quandam,& uiolenter oppreſsit formoſiores ciuitatis fœminas. Irritati autem ciues excluſerunt illum ciuitate & regione. At ille contractis copijs oppugnauit & plurimum afflixit Viennam. Deinde profectus Romam & reconciliatus Imperatori, reuerſus in Germaniam quieſcere non potuit, quouſque rex Vngariæ, rex Bohemiæ & dux Bauariæ illi bellum adiunxerunt. Triumphans uerò de Bohemis, Vngari irruerunt in terram,interceptumq; ducem, qui properabat alias colligere copias,deiectum equo interfecerunt anno 1246. *Rex Auſtriæ.*

MVLTI PRINCIPES CONTENDVNT PRO DVCATV *Auſtriæ uirili ſemine deſtituto.* Cap. CCCCXVI.

OCciſo Friderico ultimo duce Auſtriæ, ducatúque uirili deſtituto ſemine, multi principes conabantur ſibi ſubijcere Auſtriam. Siquidem Vladislaus Marchio Morauiæ ſe intromiſit de ducatu, eo quod uxorẽ haberet de domo Auſtriæ,ſed eo breui defuncto,immiſcuit ſe Hermannus Marchio Badenſis, qui habuit de eadem domo Agnetem filiã Henrici quondam ducis. Supererat adhuc ſoror Friderici ultimi ducis Auſtriæ,relicta Henrici ducis Sueuiæ, quam duxit Ottocarus filius regis Bohemiæ, quam tamen poſtea repudiauit,uel ut alij dicunt, ueneno è medio ſuſtulit, & filiam regis Vngariæ ſuperinduxit,retinens & poſsidens Auſtriam 26. annis,quouſq; Rudolfus comes Habſpurgenſis factus eſt Rom. rex. Non tamen totum poſſedit Auſtriam,quũ Hermannus Marchio Badenſis partem quoq; quandam haberet,ſed illo mortuo anno milleſimo ducenteſimo trigeſimo, & filio eius in locum eius ſuccedente, atq; conniuente ut per cõtractas copias totã ſibi ſubijceret Auſtriam,fuit per Gallos in regno Neapolitano interfectus, uiuente adhuc matre eius Gertrude. Cæterum Ottocarus rex Bohemiæ tali aſtu ſe inſinuauit in ducatum Auſtriæ. Mortuo ultimo duce Friderico ,duæ ſorores eius uidua ſedem ſuam tranſtulerunt in Auſtriam,adminiſtrationem illius uſurpantes. Feuda enim Auſtriæ utrunque ſexum contingunt. At incolæ regionis contempto mulierũ gubernaculo, laborarunt magna ex parte pro iuniore marchione Miſniæ,ut illorum fieret dux.Miſsi itaque legati qui marchionem adducerent,detenti ſunt Pragæ à Primislao rege Bohemiæ,nec ut ulterius proficiſcerentur dimiſsi, quin adiuncto illis filio Ottocaro,remiſit eos rex in Auſtriam, rogans ut Ottocarum ſibi deligerẽt in dominum.Quod ut ubi Auſtriacis innotuit,ſacerdotes perſuaſerunt unam ex ſororibus,Margaretam nomine,relictam ducis Henrici filij Friderici ſecundi, ut in ſua ſenectute nuberet Ottocaro adoleſcenti. Quo facto,illa marito ſuam in regione portionẽ in hæreditatem deſignauit. Sed breui poſtea Ottocarus uxorem uetulam faſtidiens,abiectam clàm fecit ueneno interfici.Cœpit quoq; quoſdam in regiõe inſontes mulctari, & permiſit Bohemis quoſdam ſupplicijs afficere,atq; Auſtriam ipſam exhaurire rapinis.Quod Auſtrij & Stirij indignè ferentes,quærelas mouerunt apud Cæſarem,Rudolfum ſcilicet Habſpurgenſem.Mortuo autem interim patre Ottocari Primislao rege Bohemiæ,fratreq; eius Vuenceslao ſucceſſore patris ſimiliter mortuo, factus eſt ipſe rex Bohemiæ,ſimulq; interim tenebat ducatus Auſtriæ atq; Stiriæ. *Bohemus aſtu obtinet Auſtriam.* *Ottocari ſæuitia.*

Anno domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo quarto rege Rudolfo curiam Nurnbergæ indicente,factus eſt maximus principum conuentus, qui ſe regis imperio

ſubiecerunt. Aberat rex Bohemiæ, qui poſtea ad Auguſtam ſolenniter eſt citatus. Cūq; perſeueraret in ſua rebellione, rex Rudolfus deſtinauit ad eum illuſtrem Henricū Burggrauium Nurnbergenſem, monuitq; ut ablatos ducatus Auſtriæ & Stiriæ regno reſtitueret, à quo in feudum non recognouiſſet. Repetijt & Carniolam, aliaq; ad imperium pertinentia. Veniens autem Burggrauius ad regem Ottocarum cum mandatis, nil præter contemptum impetrauit. Affirmabat enim rex, nullam ſe Rudolfo obedientiam facturum, nec aliquid ab eo recogniturum. Rudolfus ergo rex cum ingenti exercitu ad Auſtriam properauit. Et licet Auſtrales Ottocaro iuraſſent, à quibus etiam plures receperat obſides, tamen Rudolfus ueniens honorificè eſt ſuſceptus dimiſſo Ottocaro. Interim rex Ottocarus collecto magno exercitu in Auſtriam uenit, & Rudolfus Viennam obſedit per quinq; hebdomadas, ubi rex Vngariæ in ſubſidiū regis Rudolfi uenit. Tandem per arbitros inter eos ſine Marte concordatum fuit, quòd rex Rom. regem Ottocarum Bohemia & Morauia tantummodo infeudaret, & quòd rex Bohemiæ reſiduas ſeptem terras reſignaret, quod ita factū eſt. Nam rex Ottocarus publicè flexis genib. terras ſuas ſuſcipiens iurauit more ſolito. Tunc Vienna ad reſignationem regis Ottocari regi Rom. eſt rurſum aperta. Rex etiam Rudolfus regem Vngariæ reconciliauit regi Bohemiæ, reſtituitq; rex Bohemiæ regi Vngariæ omnes ciuitates quas ei abſtulerat, item & obſides omnes. Promiſit etiam regi Vngariæ omnes theſauros reddere, quos amita eius regina aſportauerat, uidelicet duas coronas aureas, ſceptra regalia, amphoram auream nobiliſsimis gemmis ornatam, & alia complura, quæ à tempore regis Attilæ & alijs ſucceſſoribus fuerant conſeruata. Deinde anno Domini 1277. rex Ottocarus ductus eſt pœnitentia, ſicut & regina Bohemiæ grauiter tulit ac frequenter eum increpauit, quò terras prædictas reſignaſſet, quòd obſides miniſterialium Auſtralium & ciuium diademata quoq; & alia promiſſa ſicut per arbitros diffinitū erat reſtituere liberaſſet, quodq; ceruicem ſubmiſiſſet comiti Habſpurgenſi, qui aliquando miniſter fuerat patris eius Primislai. Erat etiam in concordia actum, quòd rex Rom. filio regis Bohemiæ filiam uxorem daret, uiginti millibus marcarum dotis nomine aſsignatis. Videns autem Cæſar Ottocarum pactis non ſatisfacere, partem Auſtriæ quam ei ſub obligatione pro dote aſsignauerat, reaſſumpſit: propter quod rex Bohemiæ copijs contractis omnes mutationes nouis quibuſdam inſtrumētis expugnauit, ſicq; grauiſsimum ortum eſt bellum. Et uidens idem rex Bohemiæ, ſibi non ſuccedere, reſtituit obſides. Deinde anno 1278. cum grandi exercitu exiuit Pragam uerſus Auſtriam. At Rudolfus rex circa feſtum Bartholomæi ei occurrens in campo, qui dicitur Niderſprug, acriter pugnauit, commiſſaq; pugna, exercitus Bohemiæ ſuperatur, terga uertunt Bohemi, pars trucidatur, pars in flumine ſubmerſa eſt. Rex Bohemiæ ab æquo deijcitur, & transfixus gladio moritur. Feruntur in eo conflictu occubuiſſe à parte regis Ottocari 14000. Reliquit autem Ottocarus filium, qui regio more educatus & marchioni Brandenburgēſi commendatus, Vuenceslaus nomine, patri in regno ſucceſsit, eiq; deſponſata eſt Iutha filia regis Rudolfi.

Ottocarus rebellis.

Ottocarus Auſtria excluditur.

Ottocarus in pugna perit.

Eodem tempore Rudolfus Rom. rex filium Albertum adminiſtratorem ſeu præſidem fecit in ducatu Auſtriæ uſq; ad conuentum principum in Auguſta factum, tunc de cōſenſu principum ex comite fecit ducem, inueſtiuitq; eum ducatibus Auſtriæ, Stiriæ, Carinthiæ & Carniolæ, uaſallumq; imperij fecit. Et ab illo Alberto deſcēderunt omnes duces Auſtriæ, qui & uſq; ad tempora noſtra in ea linea ſunt propagati.

Sequitur genealogia Rudolfi Habſpurgenſis & totius poſteritatis eius.

Albertus comes Habſpurgēſis fit dux Auſtriæ

Rudolfus comes Habſpurgenſis natus ex patre Alberto comite Habſpurgenſi & Landgrauio Alſatiæ atque uexillifero ciuitatis Argentinenſis, matre autem comitiſſa Kyburgenſi nomine Heduige filia comitis Hartmanni, genuit Albertum, &c.

Rudolfus

Fridericus in diſcordia electus in Rom. regē,ſed bello uictus ceſſit,obijt anno 1330.
Otto audax. Fridericus obijt 1344.
Lupoldus obijt anno 1346.

2 Albertus Rom. rex
4 Catharina, Gutha, Anna
6 Albertus 1388
7 Lupoldus
8 Rudolfus
10 Albertus
9 Fridericus, Vuilhelmus, Erneſtus, Lupoldus
Sigiſmundus dn̄s in Tyrol
Albertus, Catharina, Margaretha
Fridericus Imp.
Chriſtophorus, Maximilianus, Kunigundis
Ladislaus rex Vngariæ mortuus ante nuptias
Albertus uxor eius Holādica
Albertus rex
Agnes regina Vngar.
Henricus obijt 1342.
5 Rudolfus electus rex Bohemiæ

Rudolfus ab Habſpurg, uxor eius Anna comitiſſa ab Hohēberg
3 Eufemia
Guta reg.
Mechthildis mater Ludouici Cæſaris
Agnes
Catarina
Anna
Clemētia
Hartmannus. Hic anno Chriſti 1380. ſubmerſus eſt prope Rheinouu in Rheno,cui deſponſata fuit filia regis Angliæ.Glacies in feſto ſancti Thomæ fregit nauem,perieruntq́ cum eo 14,egregij uiri. Sepultus aūt fuit Hartmannus Baſileæ iuxta matrem.
Rudolfus dux Sueuiæ, & rex Bohemiæ
Ioānes interfector patrui ſui Alberti regis Rom. iuxta Kunigsfelden.

Explicatio prioris genealogiæ.

2 Albertus rex habuit uxorem Eliſabetham filiam Meinhardi comitis Tyrolenſis & Gortzenſis atq; duciſſam Carinthiæ,quæ ratione matris ſoror fuit Cōradini ducis Sueuiæ,primaq́ Hallæ in Auſtria ſalis inuenit cocturam, & cœpit extruere monaſterium Kunigsfelden in Ergouia,ubi maritus eius Albertus fuit occiſus.Quum huius Alberti tēporibus rex Bohemię occideretur,profectus ille cum magno exercitu in Bohemiam, fecit filium ſuum Rudolfum regem Bohemiæ,ſed cui uenenum fuit propinatum. Habuit quoque hic Albertus fratrem nomine Rudolfum qui regis Bohemiæ Vuenceslai ſororem nomine Agnetem duxit uxorem, ex qua ſuſtulit filium nomine Ioannem. Hunc Ioannem accepit Albertus ad ſe Viennam,filium autem ſuum fecit regem in Bohemia,quod tamen cauſa fuit ſui exitij, ſicut ſupra in Heluetia & in Catalogo imperatorum oſtendimus.

3 Eufemia.Habuit rex Rodolfus ſeptem filias.Eufemia facta eſt monialis,Guta nupſit regi Bohemiæ,Mechthildem duxit uxorē Ludouicus princeps Palatinus,genuitq́ Rudolfum & Ludouicum Imperatorem.Agnes iūcta fuit matrimonialiter Alberto duci Saxoniæ.Catharina uerò nupſit Hermanno marchioni Brandenburgenſi. Anna facta fuit duciſſa Bauariæ,& Clementia Regina Siciliæ.

4 Catharina. Habuit Albertus rex multos filios & filias.Catharinam duxit uxorem dux Calabriæ,& Gutam comes Otingenſis,Annam marchio Brandenburgen̄. Agnetem rex Vngarię,& Eliſabetham dux Bauariæ.

5 Rudolfus factus fuit à patre ſuo Alberto rex Bohemiæ,ſed quum poſſeſsionē adipiſci nequiret,contentus fuit adminiſtratione ducatus Auſtriæ. Ducta tamen uxore Eliſabeta regis Vuenceslai altera relicta,coronari meruit,ſed ultra annum nō imperauit, mortuus anno milleſimo trecenteſimo ſeptimo,non ſine ſuſpitione accepti ueneni.Otto frater eius inauguratus eſt dux Carinthiæ,genuit filium nomine Fridericum,cui nupſit filia regis Angliæ, ſed præuentus morte illam non duxit.Henricus frater eorum ſacris fuit initiatus,ſed poteſtate à Romana ſede impetrata uxorē ſibi iunxit Eliſabetham filiam Ruperti comitis Vuirtenbergen. (ego crediderim Palatini) mortuus ſine prole anno 1344.quidam ſcribunt 1342.

6 Albertus iſte iunior inter fratres fuit canonicus Patauienſis & ſubdiaconus. Sed fratrib. deinde omnibus ſine hærede mortuis impetrata diſpenſatione,duxit uxorē Iohannam filiam ultimi comitis Pfirtenſis,per quā comitatus Sunggoiæ uenit ad domū

Comitatus Pfirtẽſis peruenit ad Auſtriam.

Auſtriæ. Mortuus eſt autem ultimus comes à Pfirt, Vdalricus nomine, anno 1324. nullo uirili relicto ſemine.

Comitatus Hohenbergenſis.

7 Lupoldus iſte adiecit ditioni Auſtriæ Veldkirchium & comitatũ Hohenbergenſem in Sueuia atque Tergeſtum Hiſtriæ, occubuitq; prope Sempachum anno Chriſti 1387. circa diem S. Margarethæ, quũ Heluetios bello adoriretur. Habet comitatus Hohenbergenſ. ut alibi quoque diximus, Horb & Rotenburgum iuxta Neccarum fluuium. Rudolphus comes Hohenbergenſ. uendidit comitatum illum domui Auſtriæ anno Chriſti 127?.

Comitatus Tyrolenſis.

8 Rudolfus. Hic adeptus comitatum Tyrolenſem, ditioni Auſtriæ incorporauit, fuitq; Mediolani interfectus, mortuus an. 1365. & ſepultus Viennę in eccleſia S. Stephani, ad quem locum ſepultura ducum Auſtriæ à Melacenſi monaſterio per ipſum fuit trãſlata. Vxor eius fuit filia Caroli Imperatoris regis Bohemiæ. Alij uerò ſcribũt uxorẽ eius fuiſſe Margaretham filiam ducis Carinthiæ & Bohemiæ regis, unicam Tyrolẽſis comitatus hæredem: & filiam Caroli quarti deſponſatam fuiſſe Alberto fratri eius, qua mortua duxit Beatricem Burggrauij Nurnbergẽ. filiam. Hic Rudolfus inſtituit Academiam Viennenſem, quam ante eum pater eius Albertus inchoauerat, & frater eius Albertus quod inſtitutum erat confirmauit.

9 Fridericus iſte, cognominatus Vacuus pera, fuit in Concilio Conſtantienſi proſcriptus, eò quòd papam occultè ſubduxiſſet ex Concilio. Vnde & tunc multas amiſit terras in Heluetia & iuxta lacum Conſtantienſem, ſicut ſuprà iuxta Conſtantiam ſignauimus. Quid filius eius Sigiſmundus egerit cum Carolo duce Burgundiæ, habes hiſtoriam illam quoq; ſuprà in fine Heluetiæ ſignatam, Huius Friderici frater Vuilhelmus habuit ſibi deſpõſatam filiam regis Poloniæ, aut ſaltẽ illa ſibi aſſenſum præbuerat ad matrimonium, ſed Polonis illã tradentibus uxorem duci Lithuaniæ, qui rex ſimul factus fuit

Dux Vuilhelmus rex Poloniæ.

Poloniæ, cogebatur Vuilhelmus excedere Polonia, mortuus tandem ſine hærede. Frater eius Lupoldus nitebatur ulciſci mortem patris ſui Lupoldi iuxta Sempachum interfecti, ſed infeliciter pugnauit apud Glaronenſes. Erneſtus alius frater duxit uxorẽ filiam ducis Moſcouiẽſis, quod multis diſplicuit eò quòd frater eius Vuilhelmus cum iniuria ex Polonia fuerat pulſus & priuatus ſponſa ſua unica filia regis Poloniæ quæ tradita fuit infideli duci Lithuanię, quam hiſtoriam ad longũ in Polonia recenſebo. Duxit autem Vuilhelmus uxorem, fœminam ex Apulia.

10 Albertus iſte cooperatus eſt, ut iam diximus, ad erectionẽ Scholæ Viẽnenſis, mortuus anno 1395. accepto ueneno à medico quodam. Habuit in ſua adminiſtratione Auſtriam, dimiſsis reliquis terris fratri ſuo Lupoldo. Suſtulit ex uxore ſua filia Burggrauij Nurnburgen. Albertum, qui mathematicam callebat, tandemq; ueneno ſublatus fuit. Cumq; ſuo tempore patruus eius Lupoldus ab Heluetijs in pugna interficeretur, peruenerunt ad eum omnes iſtę regiones, Carinthia, Stiria, Carnia, Tyrolis, Briſgoia, Hohenberg, Veldkirchium &c. Geſsit bellum contra Iodocum Marchionẽ Morauiæ, atq; interim ſorbitiuncula quadam infectus, per dyſenteriam efflauit animam. Reliquit au-

Albertus Roman. rex.

tem filium Albertũ nomine, qui poſtea an. 1438. electus fuit ad Rom. imperiũ, duxitq; uxorẽ filiam Sigiſmundi Imp. factusq; per eam rex Vngariæ & Bohemiæ, nõ diu uixit. Mortuo autem eo, proceres regionis cõmendauerunt ſe & totum dominiũ duci Friderico (qui poſt Albertum ad imperiũ fuit electus) hac cõditione, ut ſi relicta Alberti, quæ uterum geſtabat, filium pareret, illius tutorem ageret, ſin filiam eniteretur, ipſe dominiũ ſibi uendicaret. Habuit autem Fridericus propinquum nomine Sigiſmũdum, & fratrẽ Albertum, qui & ipſi libenter dominium ſibi uſurpaſſent. Enixa proinde regina filium, dux Fridericus egit infantis tutorem. Cæterum ſtipẽdiarij qui ſub Alberto militauerãt, & debitum ſtipendium non acceperant, cœperũt in regione latrocinari, prædari & cre-

Ioannes Huniades.

mare, quouſq; Fridericus ſe ab illis redemit triginta millib. florenorũ. Ioãnes quoq; Huniades irruens cum 12000. equorum in Auſtriam, plurimũ illam incommodauit. Exegebat coronam Vngariæ, quæ depoſita erat ad Fridericum Imperatorem, at Fridericus renuebat illam reddere, quapropter magnum diſsidium ortum fuit inter Vngariã & Auſtriam, multiq; proceres Germaniæ conabantur diſſentiẽtes animos concordare. Cõſpirabant quoq; contra Fridericum Cæſarẽ Albertus & Sigiſmundus conſanguinei eius, nataq; fuit Viennæ tanta diſcordia, ut multi metuerent, partes mutuo ſeſe confecturas

bello

bello,ſi non extranei principes & domini diſcordātes animos conciliaſſent. Nobiles & religioſi fauebant Imperatori,& plebæi erant à parte ducis Alberti fratris eius. Ciues Viennenſes expetebant dominum ſuum Ladiſlaum,cuius tutor erat Fridericus Imperator,ſed cum Imperator nollet illis acquieſcere,indignati ciues obſederunt Imperatorem & uxorem eius Leonoram atq; filium maximilianum in caſtro Viennenſi.Sed liberatus Fridericus auxilio regis Bohemiæ,profectus Romam ſuſcepit coronam Imperij, tandemq; domū reuerſus,rurſum in Noua ciuitate ab Auſtriacis obſidione cinctus fuit,coactusq; illis dare dominum eorum Ladislaum.Ladislao itaq; filio regis Alberti in adminiſtratione poſito,omnes ſubiecti eius cœperūt inſidiari ei.Nam cum anno Chriſti 1451. Budæ curiam ſuam haberet,conſpirabant in eum Matthias & frater eius Ladiſlaus,filij Iohannis Huniadis atq; duo epiſcopi Strigonienſis & Varadinus,conabātur q; regem interficere,ſed coniuratione detecta atq; obliuioni tradita,duo memorati fratres non quieſcentes,interfecerunt Vlricum comitem Ciliæ regis conſanguineū. Quapropter commotus Ladislaus rex,fecit decollari Ladislaum Huniadem, & Matthiam fratrem eius uinculis innodatum miſit in Bohemiam.Sed Ladislao rege paulo pòſt mortuo,Mathias è uinculo liberatus,rex factus eſt Vngariæ.Quam hiſtoriam copioſius inuenies infrà in Bohemia deſcriptam.Sed reuertamur ad Genealogiam. Dux Erneſtus pater Friderici Imperatoris in partem hæreditatis accepit Stiriam & Carniam,ſuſtulitq; ex Cymburga ducis Lithuanienſis filia,qui rex Poloniæ quoq; fuit, Fridericum & Albertum,qui Friburgi in Briſgoia ſtudium inſtituit uniuerſale,atq; duas filias,quarū unā duxit uxorem Fridericus dux Saxoniæ,alteram Carolus marchio Badenſis,unde natus fuit Chriſtophorus Marchio.Dux Albertus multa geſsit bella contra fratrem ſuum Fridericum,inæqualem terrarum diuiſionem cauſatus.Sed mortuus eſt tandem ſine hærede.Mortuus eſt & Sigiſmūdus dominus Tyrolenſis,& omnes regiones ſub unius principis redactæ ſunt imperiū ſcilicet,Auſtria,Carinthia,Stiria,Carnia,Cilia,Goritia,Iſtria, Tyrolis,Marca Burgouienſis,Hohenberg, Veldkirch,Sunggoia,Briſgoia atq; Alſatia, & inſtituta ſunt duo Perlamenta,unum Viennæ,& alterum in Aeniponte,Perlamento Auſtriaco ſubijciuntur Auſtria,Carinthia,Stiria,Carnia,Cilia,Goritia & Iſtria. Aenopontano uerò iudicio parent ditiones Sueuicæ,Veldkirchium,Sunggoia, Alſatia,Briſgoia & Tyrolis.Fridericus Imperator pater Maximiliani primum cœpit uſurpare titulum Archiducatus Auſtriæ.Filia eius Kunigundis nupſit Alberto duci Bauariæ, fuitq; mater modernorum ducum Bauariæ.

Viennenſes ſeditioſi.

Seditio in au la Ladiſlai.

Perlamenta Auſtriæ.

Continuatio genealogiæ ad tempora noſtra.

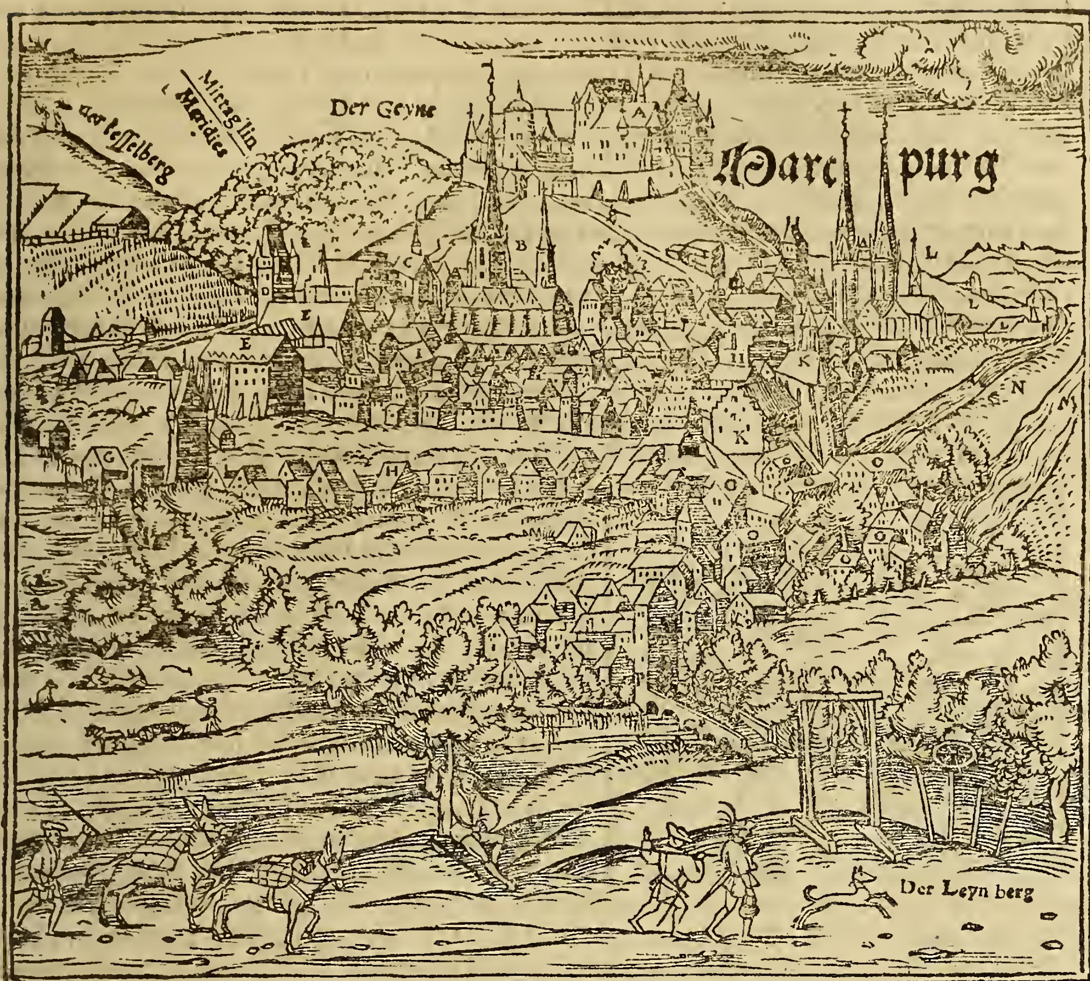
- Fridericus Imperator
  - Chriſtophorus
  - Maximilianus
    - Philippus
      - Corolus V
        - Ferdinandus
        - Philippus Hiſpaniarum,&c.rex
      - Leonora
      - Iſabella
      - Catharina
      - Ferdinādus
        - Maximilian. 2. Imp.
          - Ferdinādus obijt infans
          - Rudolphus
          - Erneſtus
        - Ferdinandus
        - Carolus
        - Anna
        - Maria
        - Magdalena
        - Catharina
        - Leonora
        - Margaretha
        - Barbara
        - Vrſula
        - Helena
      - Maria
    - Margareta
  - Kunigundis

Iſabella filia Philippi locata eſt Chriſtierno regi Daniæ.Leonora uerò nupta eſt Franciſco regi Galliæ,& Catharina regi Portugalliæ.Maria autē Ludouico regi Vngar.Mortuus eſt rex Philippus anno 1506. in Septemb. in ciuitate Burgenſi,relictis multis filijs, ut genealogia oſtendit.

HASSIAE DESCRIPTIO, quæ noſtro æuo Landgrauiatus uocatur Haſſoniæ. Cap. CCCCXVII.

Erra quæ Mœno uerſus Septentrionem extenditur, à prædeceſſoribus noſtris adſcribitur Teutonicę inferiori, complectiturq́ꝫ in primis Haſſoniam, Thuringiam & Miſiam. Haſſonia ab occaſu contingit Rhenum, & ab ortu Thuringiam atqꝫ Saxoniam, uerſus aquilonē uerò cōfinis eſt terræ Brunſuicenſium, & pro parte Vueſtphaliæ. Vnde uerò Haſsia uel Haſſonia ſic denominetur certa ratio non habetur. Sunt qui fingunt montem Haſſonem, à quo nomen acceperit. Alijs uerò placet, Haſſos ſeu Heſſos ex Chattis, qui in hac regione habitaſſe commemorantur, t in s mutato, prognatos, unde adhuc eſt loci nomen Catzen Elnbogen, gentis illius conteſtans uetuſtatem. Producit regio ipſa colonis ſuis uictum neceſſarium, nihil ſuperfluum, nutrit pecora, feraxq́ꝫ eſt frumenti, ſed non uini, niſi ubi contingit Rhenum & iuxta ripam Lanæ, ſeu ut alij uocant Lonij fluuij. Inter multa oppida quæ Haſsia habet duo ſunt præcipua, Caſſellæ & Martpurgū. Martpurgi picturā genuinam, miſit ad meam ſollicitationem eximius uir Iohannes Dryander, Mathematicus & Phyſicus, quod quidam putant ſic dictum à Deo Marte, alij autem uolunt illud ſic nominatum à Marcomiro Francorum principe.

Explicatio quorundam priuatorum locorum oppidi Martpurgenſis.

A Sedes principis. B Parochialis eccleſia. C Caputiatorum olim eccleſia, nunc ſchola medicorum. D Porta ducens Francofordiam. E Olim Franciſcannm cœnobium, nũc collegium ſtudioſorũ. F G H Porta Molendinum, tractus uiridarij. I Medium ciuitatis. K Olim monaſteriũ Dominicanum, hodie ſchola. LL Domus Teutonica & templum S.Eliſabeth. M Duo riui Lonæ. N Horti & prata. O Pons lapideus. O o Altera oppidi pars, Vuendenhauſen dicta. P p Porta & pons in extremitate oppidi.

HAud procul à Martpurgo eſt oppidum Franckenberg, quod quidã ſcribunt conditum à Carolo Magno, denominatumq́ ſic ab eius familia.

DE DOMINIO HASSIAE.

Cap CCCCXIX.

FVit olim Haſsia tantum comitatus ſubiectus dominio Thuringiæ, id quod probat liber Torneamentorum in quo ſcribitur, quod anno Chriſti 1042. Ludouicus comes Haſsiæ fuerit Hallis in ludo militari ibi celebrato, ſed factus deinde Landgrauiatus, aſcẽdit filia ſupra matrẽ. Acceſsit tandem & comitatus Katzenelnbogen, idq́ per filiam ultimi comitis, quã duxit Henricus Landgrauius, de quo infrà ſuo loco dicturus ſum. Sciendũ præterea Bardonem epiſcopum Moguntinum iuſſu Conradi Imperatoris

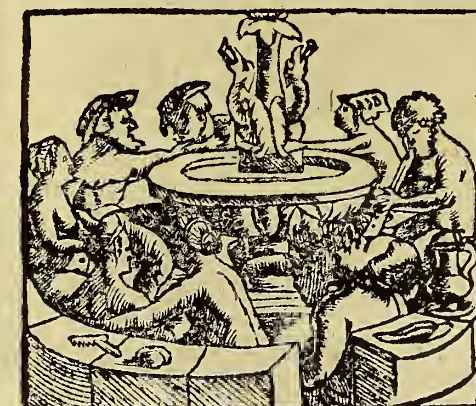
ſecundi

ſecundi aliqua bona in Thuringia dediſſe cuidam inſigni uiro, Ludouico barbato nomine, fecitq; eum dominum in terra illa. Is genuit Ludouicum ſaltatorem, qui & ipſe genuit filium nomine Ludouicum, cui Ludouicus Cæſar dedit filiam ſuam uxorem, creauitq; eum comitem prouincialem Thuringiæ, qui primus in Thuringia fuit Landgrauius. Longe pòſt ſuccreuit Landgrauiatus Haſsiæ ex Landgrauiatu Thuringiæ, ſicut & in hunc uſq; diem ſimilia habent inſignia, niſi quòd rubei Tramites ſint tranſpoſiti. Anno Chriſti 1241 defecit ſemen uirile Landgrauiorum Thuringiæ, peruenitq; ditio illa ad marchiones Miſnenſes annuente Friderico ſecundo. Siquidem Albertus marchio habuit Imp. filiam uxorem, & mater eius erat ex familia Landgrauiorum Thuringiæ, atq; ob id plus iuris habuit in regione illa quàm extraneus quiſquã. Sed his relictis redeo ad Haſsiam, & ad alias regiones ſeu ditiones intra limites eius comprehenſas. Vnde notabis, intra Mœnum & Vueſtphaliam non tantum Haſsiam contineri, ſed & Rhingauiã, Vueſteruualdiam, Vuederauiam, comitatus Naſſauueñ. Kunigſteineñ. Hanauueñ. Eiſenburgenſem, multaq; alia dominia. Rhingrauia eſt regio Rhenana, habens à tergo, hoc eſt ad Septentrionem montes, qui auſtrum reſpiciũt, torrenturq; ſole meridiano & proferunt uina nobiliſsima, quæ ad Angliam uſq; per Rhenum & mare deferuntur. Effundunt deniq; aquas calidiſſ. in loco Vuiſbadẽ, diſtante à Mogũtia 1. mil. quæ thermæ à remotis frequẽtantur locis. Hinc montes Haſsiam à meridie partim claudentes, ad occaſum extenduntur, ſpatio 4. aut 5. mill. fiũtq; ſenſim fertiliores, maximè autẽ in Rudesheim è regione Bingij, ubi nobiliſs. creſcit uinum. Phyſici qui harum Vuiſbadenſium thermarum indagauerunt uires, ſcribũt aquas earum continere ſulphur, alumẽ, & parum nitri, atq; ob id aqua illa prodeſt rigidis neruis & uenis, calefacit membra frigore encruata. Tollit quoq; omnem immunditiam, quæ cuti ex ulceribus & ſcabie adhæret. Cæterum Rhingauiæ dominium ſpectat ad epiſcopum Moguntinenſ. nec habet niſi unam ciuitatem, Eltfeldiã appellatam, & multas egregias atq; magnas uillas, quæ etiam oppidis conferri poſſunt. Vbi deſinit Rhingauia, in confinio eius ſitum eſt oppidum Cub, quod agnoſcit principem Palatinũ dominum, ſicut ſuprà memoraui atq; inde ſequitur comitatus Katzen-Elbogenſis, ad Rhenum uſq; protenſus, in cuius ripa habetur elegans caſtrũ Brubach appellatum, atq; alia loca, infra & ſupra Maguntiam ſita.

Landgrauiatus Thuringiæ.

Rhingauia.

Vuißbaden.

Katzenelnbogen.

Genealogia Landgrauiorum Haſsiæ.

Vt iam diximus, Landgrauiatus Haſsiæ ſubortus eſt ex Lãdgrauiatu Thuringiæ, creuitq; membum ſupra caput, ſed quos habuerit præſides à 400. aut 500. annis non conſtat. Ego hic deducam genealogiam à Ludouico diuæ Eliſabeth marito uſq; ad tempora noſtra, etiamſi quædam non omnino certa eſſe uideantur.

1	2	3	4
Ludouicus Landgrauius Thuringeñ. uxor eius diua Eliſabeth.	Sophia filia quam duxit Henricus dux Bauariæ	Henricus cognominatus puer Haſsię	Ludouicus epiſcopus Monaſterienſis Otto Landgrauius Septem filiæ.

Ludouicus hic primo ſignatus loco. Land. Thuringen. habuit uxorem Eliſabetham filiam regis Vngarię, reliquitq; filium & filiam. Filij nomen erat Hermãnus, mortuusq; eſt in adoleſcentia, ducta tamen uxore Beatrice ducis Brabantiæ filia, quæ poſtea nupſit Vuilhelmo comiti Flandriæ. Mortuo autem Hermanno, ſororius eius Henricus dux Brabantiæ factus dominus Haſsiæ, dedit filio ſuo Henrico puero Haſsiam, & alteri filio Brabantiam. Henricus genuit Ludouicũ, Ottonem & ſeptem filias. Ludouicus epiſcopus conſtruxit aulam Martpurgenſem & ſacellum in burgo. Septem filiæ nupſerunt comitibus à Seine, Hennenberg, Nurenberg, Ochſenſtein, Vualdeckeñ. &c. Ab Ottone deducitur ſeries genealogiæ in hunc modum.

Conſtruitur aula Martpurgenſis.

4 Otto

Otto epiſcopus Meidenburgenſis
Hermannus, mortuus ſtatim
4 Otto Lād grauius
5 Henricus — Eliſabeth, Adelheidis, Otto, Hermannus
Ludouicus — Margareta, Agnes, 7 Ludouicus
8 Ludouicus — 9 Vuilhelmus ſenior; 11 Vuilhelmus medius — 12 Philippus; Eliſabeth
Hermānus epiſcopus
Eliſabeth
Henricus
10 Vuilhelms iunior, Eliſabeth, Ludouicus

4 Otto genuit multos liberos. Filius Otto epiſcopus Meidēburgenſis ædificauit caſtrum appellauit à ſe Ottenſtein. Duo Henricus & Ludouicus certis conditionibus atque ſortis proiectione in hunc modum diuiſerunt terrā. Conuenit inter eos ut unus tantum duceret uxorem, alius autem cœlebs maneret, poſsideretq́ Grebenſtein, Imēhaus & Nordecken iuxta Leinum fluuium. Conuenit præterea inter eos, ut uterq́ apud unā & eandem ſponſam ageret procum, & quem illa ex eis deligeret maritum, is dominus eſſet terræ. Venerunt ergo ambo ad filiam marchionis Miſnenſis, indicauerūtq́ illi animum ſuum rogantes, ut qui magis placeret, hunc ſuſciperet oſculo amoris. At illa conſentiens in Henricum, fecit illum dominum terræ. Ludouicus tamen pactis non ſtans, duxit uxorem comitiſſam à Spanheim, ſuſtulit ex ea Hermannum Langrauiū. Et quoniam renunciauerat iuri ſuo quod in principatu habuerat, miſit filium ſuum ad Academias, ut literarum gnarus eccleſiaſticis addiceretur officijs, ſicut etiam poſtea ab Ottone Meidenburgenſi epiſc. patruo ſuo Canonicatū obtinuit & aliquandiu poſſedit. Hēricus Landgrauius ducta uxore ex familia comitum Cleuenſium, ſuſtulit ex ea filiū Otolem, & duas filias Adelheidim ſcilicet, quam duxit uxorē rex Poloniæ, & Eliſabethā, quam accepit uxorem Albertus dux Brunſuicenſis. Ottone mortuo ante patrem ſine liberis, conabatur Henricus adminiſtrationem regionis tradere genero ſuo Alberto Brūſuicenſi, ſed iratus ab eodem genero, iurauitq́ per ſanctam Eliſabetham, ſe mutare propoſitum, quod & fecit. Nam miſit pro Hermāno Canonico nepote ſuo, inſtituitq́ eum principem in Landgrauiatu. Ille ergo accepta uxore genuit duas filias & unum filium, qui etiam patri ſucceſsit in principatu. Fundauit autem Henricus duas collegiatas eccleſias, unam Caſsilij, & alteram Rodenburgi. Succeſsit Ludouico filius eius Ludouicus, ætate inter reliquos fratres ſenior, habuitq́ uxorē Mechthildē Vuirtenbergenſem, quæ ei genuit duos filios, Vuilhelmum ſeniorem, & Vuilhelmum medium, atq́ filiam unam. Frater eius habitauit iuxta Lynum fluuium, habuitq́ uxorem Annā de Katzen-Elnbogen & Dietz. Hermannus uerò fuit epiſcopus Colonienſis. Vuilhelmus ſenior curiam ſuā habuit Caſsilijs & frater eius Spangēbergæ, & Vuilhelmus iunior adeptus eſt anno Chriſti 1489. adminiſtrationē Martpurgenſis regionis, comitatus Katzen Elnbogenſis, Dietzenſis, Ziegenheimenſis & Niddenſis, cooperante Hermanno epiſcopo Colonienſi tutore eius, habuitq́ uxorem Eliſabetham principis Palatini filiam, quam duxit anno Chriſti 1498. ſed mortuus eſt abſq́ prole anno 1500. ſucceſsitq́ illi in adminiſtratione principatus Vuilhelmus medius, atq́ ille duxit uxorem filiam Magni ducis Meckelburgenſis, ex qua ſuſtulit anno Chriſti 1504. Philippū Landgrauium. Pater eius Vuilhelmus mortuus eſt anno Chriſti 1509. poſt longā miſerabilem ſacri ignis tam in corpore quam in membris ardorem, necnon poſtularum morbum incurabilem. Computruerunt enim propter nimietatem morbi circa faciē & in arterijs carnes, ut tandem longo cruciatu tabe conſumptus eſt.

Sorte ducitur uxor.

Philippus Lādgrauius.

Philippus Landgrauius, uxor eius Chriſtiana filij Georgij ducis Saxoniæ & Marchionis Miſniæ.
— Agnes uxor Mauricij ducis Saxoniæ
— Anna uxor ducis Vuolffgangi de Zuueibrügk
— Vuilhelmus
— Philippus Ludouuicus
— Ludouuicus

Philippus

Philippus anno 1528. Contra epiſcopos Vurtzburgenſem, Bambergenſem & Moguntinenſem bellum mouit, poſtea 1534. Vdalrico Vuirtenbergēſi Principi auxilio fuit ut is auitum dominium quo per 15 annum caruerat, recuperât, cum antea 1531. ijs, qui religionis ergo, in Germania uocatur Euangelici ſe coniunxiſſet. 1535. Monaſterieſium urbem, ab Anabaptiſtis in Vueſtphalia occupatā cum alijs principibus oppugnauit. & expugnauit. Smalkaldico fœderi acceſsit 1536. Henricum iuniorem Brunſuicēſem ducem 1542. ditione ſua eiecit, quem etiam auitum regnum repetentem cum Carolo Victore filio capit anno 1545. Exorto uerò inter Carolum 5. Imp. bello cum Imperij ordinib. dux exercitus Smalkaldici fœderis factus, 1546. bellum geſsit cum Imp. deinde malè ſuccedentibus rebus, 18. Iunij anno 1547. Imperatori ſe dedidit liberato Brunſuicenſe cum filio in cuſtodia Cæſaris detentus, tādem anno 1552. poſtliminio reuerſus, ſuis reſtitutus.

COROGRAPHIA BVCHONIAE, PER GEORGIVM VVICElium conſcripta. Cap. CCCCXX.

Georgius Vuicelius ſuo D. Sebaſtiano Munſtero ſalutem optat.

Literas tuas Theobaldus noſter è Vuirciburgo unà cum tabulis aliquot curauit ad me perferendas. Mirum uerò, ut inſtitutum iſtud tuum mihi arrideat. Aiebam, Munſteri eſt, ingentia & quæ nemo hactenus attentauit, peculiari quodam naturæ inſtinctu moliri. Quid ille in prouehendo Hebraiſmo pariter ac Chaldaiſmo non præſtitit? Quam ſcholam ille non beauit? Quos doctos non docuit? Nec quieſcit uir max. ſatagens nimirum, ut nobis eos quoq; libros in Hebræo conquirat atq; exhibeat, qui extra canonem, inter hagiographa tamen habiti ſunt. Cæterum, ut ad inſtitutum Coſmographiæ tuæ opt. Sebaſtiane reuertar, adlaboraui ne non res hic quoq; ſuccederet. Antiſtes Fuldenſis protinus iuſsit ut Corographiā adornarem, recuſanteq; in aſſenſum protraxit. Videor autem mihi diffuſiſsima quæq; in arctum redegiſſe. Delineatam quoq; ciuitatem Fuldenſem unà mitto, manus eſt Broſameri præſtantiſsimi pictoris apud Erdfurdiam. Tu nunc Sebaſtiane, macte uirtute ac ſtudio tali quod aggreſſus es, perfice. Vale in Chriſto Ieſu Fuldæ 18, Martij, Anno 1549.

BVCHONIAE ET FVLDAE METROPOLIS EIVS deſcriptio. Cap. CCCCXXI.

Fulda metropolis eſt eius in Germania regionis, quam olim Buconiam, alij Buchoniæ ſyluam ſeu ſolitudinem appellabant, à Fago nimirum, unde hodie Fagoniam hanc & Fagunetum dicimus. Equidem id nominis à Fago obueniſſe regiunculæ, uel huius oppidum Fagus, quod uulgò *Fag* ſeu *Fach* uocant, atteſtatur: cui ciuitati Taurus mons præaltus affinis eſt. Cæterum regionis huius ſitus exiſtit inter Thuringiam Franciam. Vuederaugiam & Haſsiam, cumq; ſingulis harum regionum (ipſo uelut in centro locata) fines iungit. Oppidis, caſtris, uillis, fluuijs, ſtagnis, nemoribus, agris, hortis, pratis, fontium bonitate, totius deniq; fundi fertilitate (ut harum quidem aſperiorum regionum natura fert) haud quaquam aſpernanda Germaniæ pars, etſi non uitifera. Ripas habet Fuldam, (quæ præterlabens ciuitati nomen dedit,) Hunam, Guerram, Vlſteram: Viculos ciuitati proximos pleroſq; Cellas cognominant, in argumentum ueteris & feliciter exaugeſcentis Benedictini Sodalitij. Omnis uerò regio ſyluis cingitur, quercu fagoq; ditiſsimis. Vt autem media iſthæc eſt ratione ſitus, ita ligua media communiter utitur, quam uidelicet agnoſcas nec ſuperioris eſſe Germaniæ, nec inferioris. Inſtituta Chriſtianæ religionis ferè ſunt. Ingenium olim mitius, ſeculis quippe minus corruptis. Morum ſimpliciter probitaſq;, qua hanc gentem finitimos quondam antecelluiſſe accepimus ob temporum rerumq; uariam mutationem, exilior. Victum ſibi urbs potiſsimum lana linoq; parat. Quas ſuas merces euehit, partim Vuirceburgum Franciæ, partim Caſtellum Haſsiæ. Præcipuum uerò tam regionis decus atque ornamentum eſt peruetuſta illa & planè auguſta Baſilica ſancti Saluatoris, quam longeq; celeberrimam memoria diui Bonifacij reddidit, & cuius auſpicio diuino Fuldana ciuitas primum

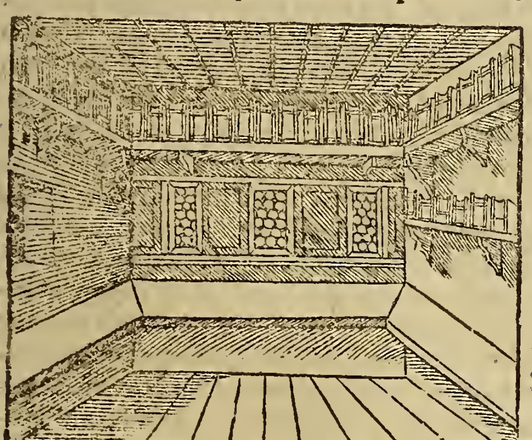
Amnes Fagoniæ.

Baſilica Saluatoris.

primum & condita & aucta, uaſta ante ſolitudo. Baſilica enim hæc antiquiſsimi monaſterij, prior oppido conſtructa fuit, anno nimirum noſtræ ſalutis 755. Imperatore Pipino Caroli Magni patre. Quo tempore Vuenfridus, pòſt Agathopœus ſiue Bonifacius dictus, è Britannia in Germaniam uenit apoſtolus Chriſti. Iam uirum fuiſſe doctum & eundem ſcriptorem Bonifacium, uel Ioannes Tritemius refert. Huius certè uitam à diuo Vuillibaldo epiſcopo Eyſtett. primo, poſteritati commendatam eſſe, teſtimonia minimè dubia ſuperſunt. Verum hæc extra propoſitum. De iactis Baſilicæ ac cœnobij contigui fundamentis per ipſum ſanctum Bonifacium Chriſti martyrem, regnante ac fauente Carolo Magno magnus eſt conſenſus annalium. Iiſdem primis annis, Ruggero teſte, oratorium cœpit extrui in monte, qui olim uulgò *Biſcofesbergh* (ita enim liber habet) appellatus, nunc mons beatæ uirginis Mariæ inſigne monaſterium, ſed tumultuantibus ruſticis exuſtum. Illi uiculus adiacet Hora dictus. Nam martyrem illic certis horis orauiſſe ferunt. Quercetum montis huius in uinetum hodie uertitur. Quin in illo ipſo monte epiſcopi, prima Fuldenſium parochia fuiſſe ſcribitur. Circa hæc tempora Bonifacij præluſtriſsimi Germaniæ doctoris exædificatum eſt Michaëlicon, cuius ſtructuræ uiſendæ uetuſtas typo Ieroſolymitani templi reſpondet. Eigil eius enim cœnobij & auctor extitit & ornator, idq; maiore ſtudio quàm dici queat. Nec alibi quàm in hoc cœmiterio, hac uita defunctus illi quieſcere uoluit. Quod ſanè cœmiteriũ olim peregrinorum ſepultura uocata fuit. Eiuſdem penè antiquitus eſt monaſterium S. Petri apoſtoli, ſepulchro diuæ Liobæ uenerandum, nec non S. Ioannis, quod Rabano. Maurus Bonif. magni auditor extruxit. Porro S. Andreæ, quod hodie Noui montis, à Richardo collocatum, inferioris ætatis eſt. Atq; hos quidem colles complectitur Fuldanæ ciuitatis ambitus, idq; in propinquo, Petrum ad orientem ſolem habens, Ioannem meridionalem ferè, Andream ad occidentem, & Mariam ad ſeptentrionem. Continet hæc item ditio alia cœnobia, uidelicet curiam Solæ, Eccleſiam ſylűæ, Villam ueterem, Hoſtam, Ruram, Cellam, Tullam, quin duo etiam presbyterorum collegiola, alterum in oppido, cui ab Hunorum campo nomen inditum eſt, alterum, cui à Rabani uico, ut interim, Salmonſteri & Burſellæ ruinas taceam. Sed ad Baſilicam S. Saluatoris redeo. Vocarunt hanc primis temporibus maiorem eccleſiam, ſicuti coniunctum monaſterium, Summum utrunq; ædificium operoſis fratrum manibus effectum, maximè Sturmi & Gangolpho præſidentibus. Etenim ſub hoc poſteriore Ratgarius (paulo pòſt in abbatem ſubrogatus) magiſter cœmẽtariorum fuiſſe legitur. Operas etiam ſuas fratres (quorum illo ſeculo quadringenti ſimul uixere) in ſculpendo & pingendo coniunxerant. Eius artis monumenta quædam reliqua uideas licet. Cum primis uerò clarum atq; illuſtre

Bonifacius Germanorum apoſtolus.

Eigil abbas.

eſt templum hoc Dominicum bibliotheca, qua nec uetuſtiorem aliam, nec locupletiorem habet Germania. Manuſcripti codices uniuerſi ſunt, & uniuerſi membranacei. Digeſti in claſſes 48. aſſeruantur ex omni authorum genere. Tantos perſcribendi labores, annos plus minusúe DCC. exantlarunt ſtudioſi cœnobitæ. Aliæ bibliothecæ libros tantum qualeſcunq; continent: hæc conſeruat nobis librorum matrices ac archetypos, ad quos ab officinis eruditi ſolebant confugere. Iam à Scholæ quoq; gloria celebrandus. Huc enim quondam commeatum eſt ad diſcendas literas, id quod uel ex hiſtoria antiſtitis Eigili liquebat, qui puer etiamnũ, autore Candido, ad ſcholam monaſterij fuit aliunde adductus. Ad hæc literarum ſtudia coniunxerunt iugem diui cultus obſeruationem, de qua libellum Imperatori Carolo Magno exhibuerunt, eum uidelicet colendi Dei morem catholicum, ut propugnet Imperator, obſecrantes, quemadmodum in uita Ratgerij legitur, cuius cenotaphium in monte B. uirginis hodie uiſitur. Equidem doctorum hominum futura præclariſsimũ, ſi quod aliud, monaſterium Fuldenſe, ſuperioribus ſeculis extitit. Dedit eccleſiæ Raba-

Bibliotheca uetuſtiſsima.

Rabanus.

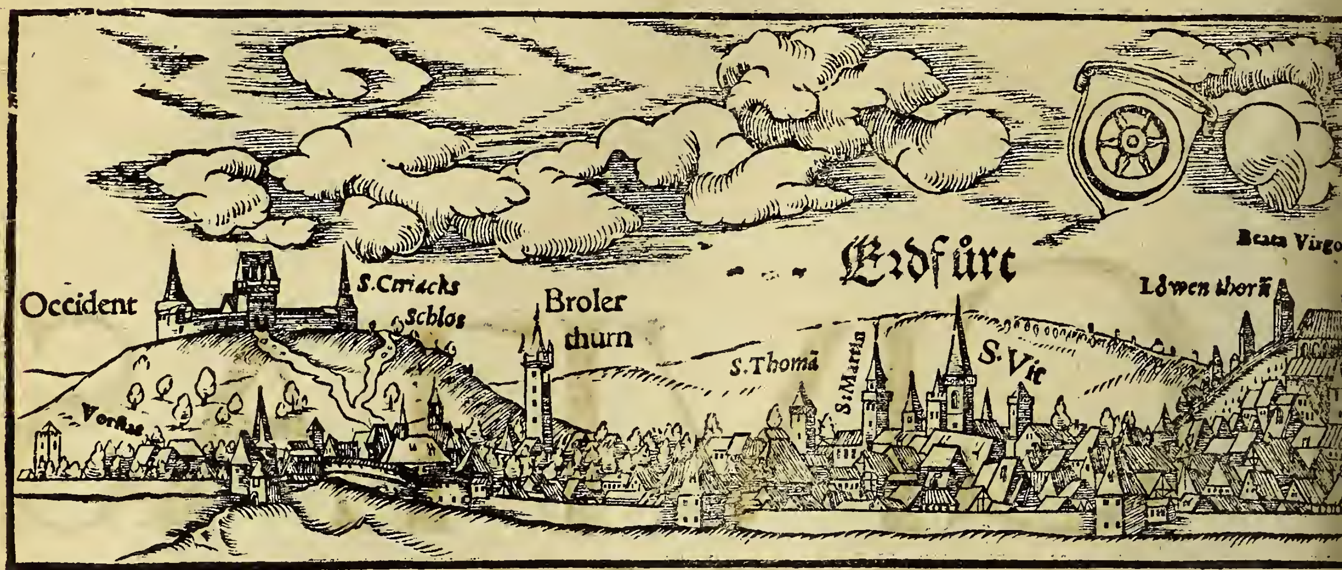
num Maur. Anglici diſcipulum dedit Strabum ſcriptorem, nempe Ludouici primi tem-

pore. Dedit Ottofridum Rabani auditorem: dedit Marianum ſub Henrico Imperatore quarto, dedit Adrianum Chronographum, Rudolfum Flauiacenſem, & Raculphum & Theodoricum & Vuilleramum poſtea Merſsburgenſem. Poterat collegium de Vlricho Hutteno quoꝗ gloriari, ſi perſtitiſſet. Io. Trit. Spanh. nullo non loco ſcriptorum ſuorum Bonifaciana noſtra prædicat. Ex abbatibus huius collegij accepit epiſcopos Maguntia, Friſingia, Halberſtadium, Hildesheimia, &c. Sacræ ædis ornamenta peculiaria ſunt cùm ipſius Bonifacij corpus, tum aliorum complurium, ob ſingularia chariſmata ſpiritus ſanctæ honorandę memoriæ. Extat in crypta ſacrophagus megalo martyris huius, artificio miro fabrefactus, obꝗ antiquitatem, quam maxime uiſendus. Formam eſſe lego, cuiuſmodi apoſtol. Petri tumba Romæ ſit. Nec dubium eſt, quin tale Lullus martyris huius uelut Achates procurarit, quãdoquidem uir tantus Bonifacium illum ſuum pro Chriſto trucidatum, Fuldæ tumulauit. Inter collectas reliquias arcem tres libri tenent, quos martyr ceu enchiridia ſecum ſemper circumferre ſolitus, nempe Teſtamentum nouum totum, quatuor euangelia ſeorſim, quem codicem ipſum ſuis digitis exaraſſe legimus, literis incognitis noſtro ſeculo ab Imperatore ipſo Arnulpho reſtitutum fuiſſe Hugonis abbatis ex precibus. Teutio libro collectanea quædam continentur de ſana doctrina fideꝗ S. Triados, præſertim ex Cereali Africa, contra hæreſes. Is liber hoſtili ferro læſus, quum
Liber clypeus. inſtar clypei fuiſſet cædentibus Friſijs obiectus. Vnde adhuc icon martyris librum enſe transfoſſum præfert. De Baſilicæ ſtructura magnifica, quia laboro breuis eſſe nihil hic comminiſcar. Nobiliſsima fabrica ſuam alibi laudem meretur. Hæc bis terꝗ conflagrauit, ſed ſubinde redintegrata. Inter decora eius, artificioſiſsima Cymbali machina, atque hæc penſilis uolubilisꝗ eſt, uulgus auream rotam appellat: item effigies Caroli Magni Auguſti ad uiuum in columna quadam inciſa. Conciliat præterea huic ædi perpetuum nomen & decus, annua iſta peregrinatio tot ex omni Germania populorum. Lego feſtum (quod ad memoriam S. Bonifacij martyris per multa ſæpe millia Chriſtianorum religioſe confluxerunt) miſſam ſancti Bonifacij ueteribus fuiſſe appellatum. Quo die publica pœnitentia cuiuis patebat, huiuſꝗ ueteris ſpecimen edebatur. Cauſam accurrentium & uelut inundantium Germaniæ populorum hanc fuiſſe exiſtimo, ut uidelicet noſtri homines quidam priſcæ pietatis ardore hic coram illius oſſa cernerent & Deo ſupplicarent gratiasqúe agerent apud memoriam illius, quem uidelicet agnoſcebant pri-
Reginonis teſtimonium. mum in his regionibus fidei Chriſtianæ ieciſſe ſemina. Ex hac enim ſolitudine prodierat in communem patriam uerbum domini. Qua de re aliàs. Libet hic tantum paucula Reginonis Chronographi uerba ſubnectere. Bonifacius, inquit, in Germania uerbum ſalutis prædicauit, & gentem illam in tenebris euangelica luce illuſtrauit. Hæc Regino. Succeſſu tandem temporum per donationem atꝗ immunitates religioſorũ regum, hæc eccleſiaſtica ditio euecta eò fuit, ut huius antiſtes in numero procerum Romani imperij ponendus eſſe iudicaretur. Quin etiam hæc eccleſia imperatorum olim fauore ſingulari decorata eſt inſigni libertate, adeò ut eam omnium principum, ipſorum archiepiſcoporum quoꝗ poteſtate exemptam & Romanæ tantum ſedi ſubiectam eſſe uoluerint. Ad quam egregiam ſanè immunitatem dignatio primatus acceſsit, & item Archicancellariatus ſeu Archicappellanatus (nam è geſtis ſuperiorum ætatum, eandem hanc dignitatem fuiſſe apparet) ſi quis forte tituli ſplendorem ęſtimet, quem tamen quo quiſque melior antiſtes eſt, eo minus attollit, ambituꝗ cæteris præfert. Hinc tot ac tanta-
Abbatiæ Fuldenſis dignitas. rum feudarum, ut uocant, liberaliſsimæ donationes illi contigerunt. Quod principatus huius ornamentum cùm primis eſt ſpectabile. Profecto (ùt multa in pauca conferam) certare hæc Abbatia cum epiſcopatu aliquo poſsit, maximè ubi bona regionis pars, quæ oppignerata eſt repignerabitur. Adiecit Carolus Magnus Fuldenſi eccleſiæ clauſtrum Holtzkirch, quod Frahandus princeps reſtaurauit in comitatu Vuertheimenſi. Acceſsit inſuper Hamelburgum oppidum Franciæ, uini perquàm ferax, patrius idem Ioannis Frobenij nidus, ſicut & adamus Petri hinc originẽ duxit, natus in oppido Langendorff, quibus uiris ſtudioſorũ cœtus non uulgarem debet gratiam, ob plurimos

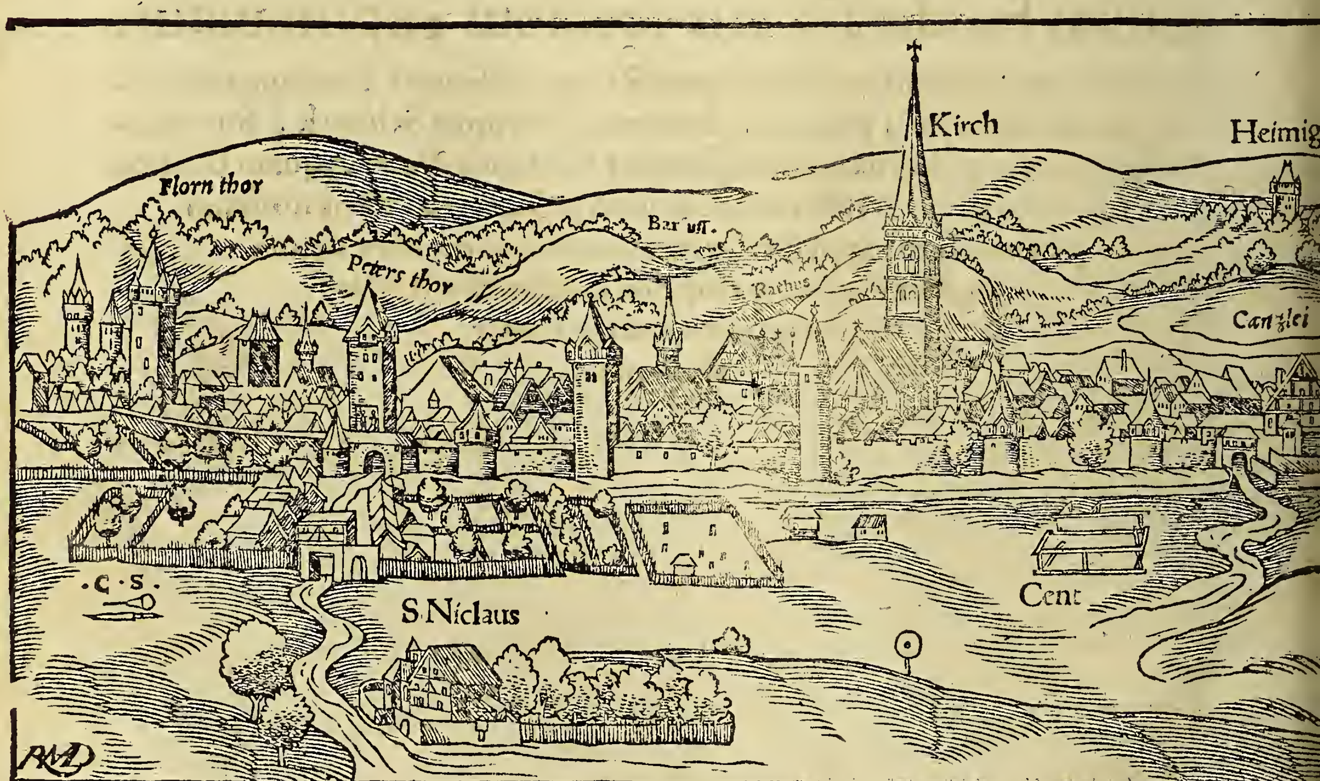
CIVITAS ERDFORDIENSIS, ITEMQVE ciuitas Fuldenſis ſuis iconibus exprimuntur.

Poſteriorem exhibuit candido animo Reuerendiſsimus dominus atque Illuſtriſs. Rom. imperij princeps, dominus Philippus Schenck à Suueinſsburg, abbas ac gubernator integerrimus Fuldenſis ditionis, quam Buchoniam uocant. Erdfordienſem uerò picturam ad opus noſtrum ornandum ſuppeditauit ſuis ſumptibus eximius uir magiſter Henricus Boppen, Erdfordienſis Mathematicus, amicus noſter ſyncerus.

Erdſordia magnifica atque celeberrin
præcipuis eius æ

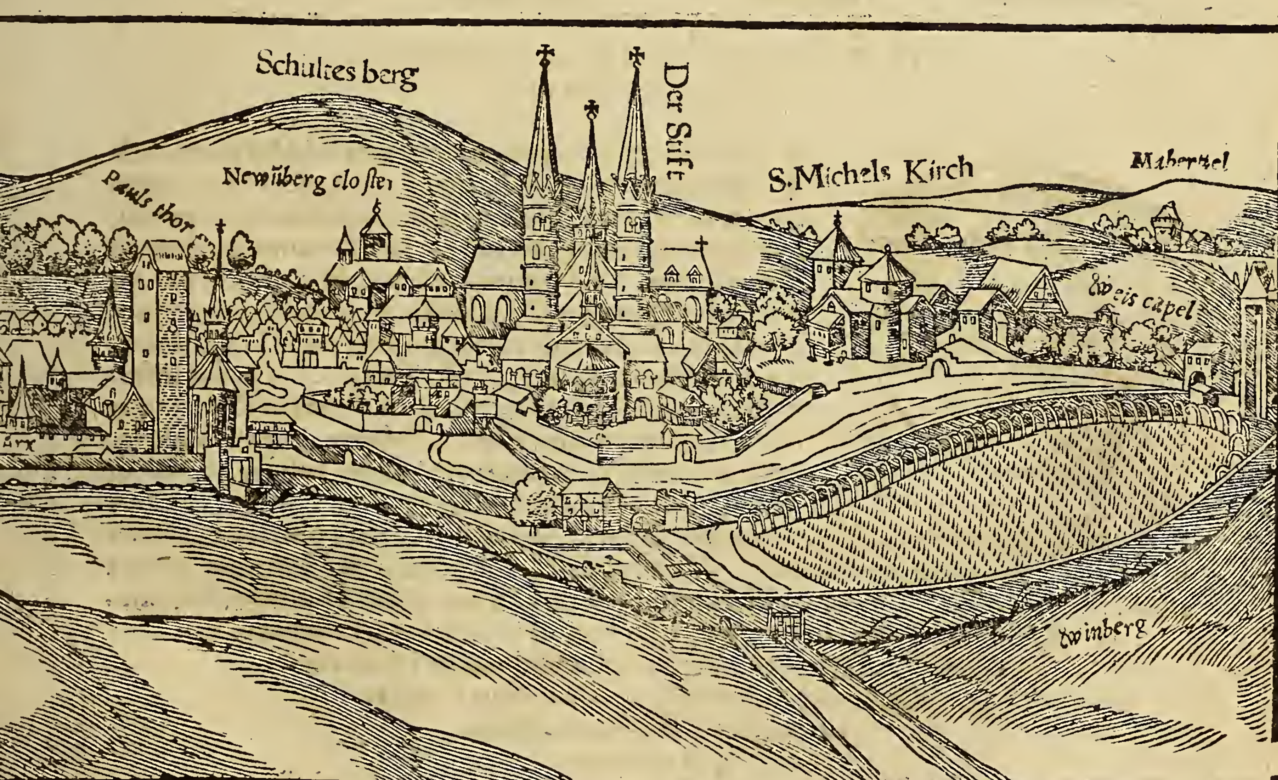
Fuldenſis ciuitatis & celeberrimæ abl
figuram articul

Thuringorum urbs, utcunque hic in
iciis expreſſa.

iæ eius imago, hodiernum ſitum &
m exprimens.

rimos & optimos libros, quos ſua induſtria per typos in uniuerſum mundum ſparſerunt. Nec prætermitti debet, quòd hæc ditio perpeſſa fuit uarias atque has acerbiſsimas infeſtationes, nimirum ſub Conrado Buchnaugio, Bartolo Leopoldo, Henrico Hohenburgo, & ætate noſtra præſidente utroq; Hennenbergio, Philippo denique noſtro. Nam Hartomanni cuiuſdam nullam mentionem facere decretum eſt. Ad ultimum obſcuram ignobilemq; Buchoniam eſſe non ſinunt creberrimæ tranſitiones iter facientium inter Rhenum & Salam. Hoc tempore præſidet huic Fagoniæ Reuerendiſs. D. Philippus Schenck à Suueinſsburg, gubernator integerrimus pariter ac prudentiſsimus. Nec ille minore doctrina quàm pietate clarus. Atq; hæc quidem in præſentia.

Catalogus abbatum Fuldenſium.

1	S.Sturmis	18	Richardus		Marquardus	Henricus
2	Gangolfus		Sieguuardus		Hermannus	Henricus
3	Ratgarius	20	Rohingus	37	Burghardus	Conradus
4	Eigil		Bardo		Ruggerus	Fridericus
5	Rabanus Mau		Egbertus		Conradus	Ioannes
6	Hatto (rus		Siegfridus	40	Henricus	Hermannus
7	Diedo		Vuidderadus		Hartmannus	Reinhardus
8	Sieghardus	25	Ruthardus		Cuno	Ioannes
9	Huggi		Gotefridus		Conradus	Hartmannus
10	Heicho		Vuolphelinus	44	Henricus	Ioannes
11	Hildebrand		Erlophus		Bertoldus	Philippus Schenck
12	Hadamarus		Vdalricus		Bertoldus	à Suueinſsburg
13	Hatto	30	Henricus		Veringerus	Vuolfgangus à Vſ-
14	Vuernherus		Bertanus	48	Berthous	ſickheim
15	Brandochus		Conradus		Marquardus	Vuolfgãgus Schutz
16	Boppo	33	Alcolfus	50	Henricus	bar 1558.
17	Erkenboldus		Henricus		Eberhardus	

DE THVRINGORVM REGIONE. Cap. CCCCXXII.

POpuli qui Thuringorum terram inhabitarunt, dicti fuerunt, ut multi ſentiunt, Sorabi, creuitq; potentia eorum in tantum, ut proprium conſtituerint regnum, excurreretq; imperium uſque ad Mœnum fluuium in Franconiam. Sed quum inter eos & confines eorum Sueuos perpetuum eſſet diſsidium, uocatos Francones ex inferiori Germania collocarunt in pago Herbipolenſi, qui mediarent inter ipſos & Sueuos. Quam hiſtoriam ſuprà prolixius recenſuimus. Franconibus itaque obtinentibus pagum Herbipolenſem, cœpit Thuringorum potentia paulatim decreſcere, factumque eſt, ut anno Chriſti 524. aboleretur regnum eorum à regibus Francorum, qui non modò Franciam ſiue Galliam in ſua habuerunt poteſtate, uerum & Thuringiam atque Franconiam. Metropolis Thuringorum eſt Erdfordia, de qua paulò pòſt dicemus. Tempore Imperatoris Lotharij ſecundi fuit Thuringia ſublimata in Landgrauiatum, habueruntq; Landgrauij curiam ſuam in Iſenaco, ubi etiam diua Eliſabet & maritus eius Ludouicus reſederunt. Quomodo uerò iſte Landgrauiatus translatus fuerit in Haſſoniam, iam ſuprà diximus.

ERDFORDIA.

ERDFORDIA. Cap. CCCCXXIIII.

ERdfordia magna ac memorabilis urbs, prouinciæ caput, à priſcis *Erphesfurt* appellata, habet montem excelſum, qui nunc Sancti Petri uocatur, ubi olim fuit arx conſtructa, quæ poſtea rurſum eſt deſolata, regnanteque apud Francos Dagoberto monaſterium celebre ordinis Sancti Benedicti diuo Petro dicatum, fuit conſtructum. Deinde Bonifacius archiepiſcopus Maguntinus ſub Pipino Francorum rege eccleſiam glorioſæ Virginis ædificauit, ac ibi epiſcopatum ordinauit, qui tamen paulò pòſt Maguntinæ eccleſiæ ceſsit. Huius urbis ager optimus eſt & herbæ fullonum, quæ Sandix ac Saponaia dicitur, pro tingendis ueſtibus & pannis feraciſsimus. Per cuius arua Gera fluuius & alij amnes currunt, regionem ubertim irrigantes, unde & pecorum paſcuis abundat. Circa annum Chriſti milleſimum ſexageſimum ſextũ fuit urbs muro circumdata, ac turribus munita, ciuium ædibus, monaſteriorum ac eccleſiarum ædificijs mirificè creuit, factaque eſt totius regionis ſedes, quia eſt in medio eius, & abundat frumento, uino, & alijs neceſſarijs. Cumq; hæc regio & urbs à ſoluendis decimis libera fuerit, paſſa eſt à finitimis principibus ob eam cauſam multas calamitates, præcipuè temporibus Henrici 4. Imperatoris. Anno Domini milleſimo trecenteſimo nonageſimo ſecundo gymnaſium celebre initium ſumpſit. Perpeſſa tandem fuit hæc urbs uaſtationes ac direptiones per incendia uaria. Neque eſt aliqua urbs inſignis in Germania, quæ per fatalem ac aduenticium ignem toties ſit exuſta. Vltimo incendio, anno ſcilicet milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo, in die Geruaſij, grauiſsimum ſenſit damnum, præſertim in baſilicis uirginis Mariæ & Seueri, ut penè tertia urbis pars incendio perierit. Terribile fuit incendium illud immiſſo igne per conducticios, quorum erat primarius religioſus quidam de ordine prædicatorum. Concrematæ duæ eccleſiæ collegiatæ, cum ponte mercaturarum & inſigni urbis parte. Anno milleſimo quingenteſimo nono grauiſsima ſeditio inter Senatum & ciues oppidi Erdfordienſis exorta fuit propter inſolitas quotannis impoſitas à Senatu plebeis contributiones. Nam communitas in unum conueniens, ſcire uolebat quantis debitis urbs foret obligata, quantumúe ære alieno grauata. Senatus uerò tumultum & populi furorem conſiderans, blandis illum & mollibus tranquillare uerbis curauit, dicens, tempore opportuno de omnibus & ſingulis tam receptis quam expenſis rationem ſe redditurum. Quibus uerbis ſatiati ciues quieuerunt ad tempus. Adueniente autem conſtituta die, rurſum conueniunt & hortantur Senatum ut rationem reddat. Tunc unus cæteris inſolentior, duris uerbis inuadit eos qui à ciuibus fuerunt miſsi ad Senatum, quod non parum ciues irritauit. Cumque res in ambiguo diutius uerſaretur, uidentes ciues ſe nihil proficere apud ſenatum, nouum inſtituunt, cautiones, claues, priuilegia, theſauros & allodia ſecum detinent, atque urbi cautius prouidere contendunt. Rationeque facta de receptis & expenſis, inueniunt ſummam capitalem debitorum, ſexcenta millia florenorum, de quibus quotannis cenſum dare obligabantur triginta millia nummûm aureorum. Quod cum reſciſſent ciues, mittunt ad archiepiſcopum Maguntinum, auxilium pariter & conſilium ab eo implorantes. Epiſcopus ad conſtitutum diem mittit ciuibus pedites in auxilium, ſed commonefacti qui fuerant de Senatu delecti, mittunt ad Fridericum Saxoniæ ducem ſe ſuaque illi dedentes. Mittit dux manum fortem, & comprehendit omnes miſſos ab epiſcopo, remittitq; ad epiſcopum. Quod uidentes ciues in maiorem uerſi ſeditionem contra Senatum antiquum inſurgunt & incarcerare contendunt. At illi dilabentes fugiunt ad loca tutiora. Deinde epiſcopus Herbipolenſis, & Cæſar Maximilianus conati ſunt partes per concordiam componere.

Gymnaſium Erdfordienſe.

Vrbis incendium.

Seditio Erdfordiæ.

Debita ciuitatis.

De Miſiæ ſeu Miſniæ marcha.

Cap. CCCCXXIIII.

CAput Miſnenſium ciuitas Miſna eſt, unde nomen regioni datum eſt, & hanc Albis fluuius alluit. Hic ualida arx eſt, & in ea cathedralis eccleſia, quam Henricus primus inſtituiſſe fertur. Hic Marchionatus terminatur ad regionem Thuringorum, habetq́ multa inſignia oppida, uidelicet Schreckenberg, Zeitz, Friberg, Dreiſen, Torgam, Lipſiam, quæ noſtro tempore diues eſt & mercatorum emporium, atque uniuerſali ſtudio inſignita: Translatum enim fuit anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo octauo ſtudium Pragenſe ex Bohemia in hanc Lipſiam. *Studium Lipſenſe.* Tempore Ottonis Magni hæc regio unà cum Thuringorum & ſuperioris Saxoniæ terris appellata fuit Marcha Saxoniæ, antequam ſcilicet ducatus ſuperioris Saxoniæ erigeretur. Deinde temporum ſucceſſu fuerunt terræ & regiones in plura dominia diſcriminatæ, ac poſtea rurſum ſub unam denominationem atque dominationem relictæ, quemadmodum contigit anno milleſimo ducenteſimo quadrageſimo primo, quando princeps Landgrauiatus Thuringenſis ſine ſobole mortuus, per mulierem ditionem ſuam tranſmiſit ad dominos Miſnenſes, qui ab eo tempore utrunque adepti titulum, & Marchiones Miſniæ & Landgrauij Thuringiæ dicti ſunt. Anno quoque Chriſti milleſimo quadringenteſimo uigeſimo tertio deficiente uirili ſucceſsione principis electoris Saxoniæ, *Ducatus Saxoniæ.* Sigiſmundus Imperator tradidit ducatum Saxoniæ principibus Miſniæ, quem & in hunc uſque poſsident diem, & ab illo tempore triplicem ſibi uſurpauerunt titulum.

DE MISENA OPPIDO. *Cap.* CCCCXXV.

MIſena oppidũ imperiale fuit,& præfectos imperiales ad tempus habuit, ſub Hen
rico quarto Bucconem & Burchardum, ſub Conrado ſecundum Hermanum. *Miſenæ anti-*
Regio in qua conditum dicta eſt à noſtris Taleminci,ut apparet è literis Ottonis primi: *qua nomina.*
à Bohemis Zirbia,ut ſcribit Coſmas Pragenſis:à Sclauis Lomaci, ut legitur in Ditmari
Mersburgici Chronico,in quo duo eiuſdem regionis fluuij commemorantur Miſena et
Iana,qui nomina uetera in hunc diem retinent. Retinet nomen etiam uallis quædam
Mincitala,& pagus ei adiacens,& ſupereſt Lomacium oppidum. A' Miſena toti regio-
ni nomẽ impoſitum eſt,nam & ſedes epiſcoporum prima,& domicilium marchionum
uetus fuit. Pirckheimerus & Appianus Lupfurdum dici in Ptolemæi tabulis opinan- *Lupfurdum*
tur,coniectura non planè nulla aut infirma. Traiectum circa has anguſtias fuiſſe,teſti- *Ptolemæi.*
monio ſunt loca ſuburbana,ſuperior & inferior traiectus appellata. Præterea ex aduerſa
ripa duobus inde milliaribus nobilis pagus eſt, Cotſchenbroda, qui à traiectu nomen
habet,id enim broda Vandalorum lingua ſignificat, quemadmodum Lupfurdum no-
ſtra,traiectus Lupfi. Nomen autem Lupfi uiri proprium in antiquis literarum monu- *Vrbis condi-*
mentis adhuc inuenitur. Saxonum Chronicon,quod Friderici ſecundi temporibus ſcri *tor.*
ptum eſt,circa annum Chriſti 888. Miſenæ mentionem facit,ut ante annos ſexcentos et
ſeptuaginta,locum illum fuiſſe habitatum appareat. Noſtri uerò annales oppidi Miſe-
næ conditorem fuiſſe Henricum primum, cognomento Aucupem memoriæ prodide-
runt,anno Chriſti 930. imperij ipſius 11. qui propter ſitus opportunitatem præſidium
Riparenſium militum hoc in loco contra Vngaros,qui tum plurimas Germaniæ infere *Milites Ripa-*
bant calamitates,conſtituit. Idem factum eſt ab alijs Imperatoribus, contra Vandalos *renſes.*
trans Albim habitantes,ripamq; citeriorem crebris incurſionibus infeſtantes. Idem à
principibus & præſulibus noſtris contra Bohemos. Montem,in quo arx ſita,quem in-
de nominare Palatinum placuit,natura ipſa circumquaque uallibus tanquam foſsis mu
niuit: idem cum monte Afrano, lapideo ponte ingenti, ſupra uallem interiectam con-
ſtructo,iungitur. De ueteri principum arce,præter turrim pyramidalem,quæ ſpeculæ lo
co eſt,nunc nihil admodum cernitur reliqui. Miſena partim in ualle, partim ad colles
quibus cingitur,ſita eſt,duoq; montes,Palatinus,ac diui Martini, quaſi anconem con- *Mons Palati-*
ſtituunt. Vallem ipſam alius mons proſpicit,qui à ueteri caſtello in eo conſtructo, no- *nus & Afra-*
men habet,cuius tamen caſtelli nulla extant nunc ueſtigia. Oppidum ab oriente habet *nus.*
Albim fluuium,qui à numero,ut Moraui dicunt,fontium:ut Saxones,amnium influen *Situs.*
tium nominatur:à meridie torrentem Trebiciam,ab occaſu montes: uerſus ſeptentrio-
nes riuulum Miſenam,de quo oppidum ipſum appellationem creditur accepiſſe: nec
obſtat claritati paruitas,tales enim in Veiente agro Cremeram, in Feſulano Munionẽ,
hiſtoricorum & poëtarum literis nobilitatos,ipſi uidimus. Oppidum urbium propin-
quarum uicinitate,fluminis nauigabilis commoditate,collium circumfuſorum frequen *Agri fertili-*
tia,aëris temperati ſalubritate,admodum eſt opportunum. Ager frumento, colles uino *tas.*
fertiles ſunt,fortaſſe etiam metallis:id quod Scharpffenbergi uenæ argentariæ & plum-
bariæ uno inde milliario uerſus ortum ſitæ teſtantur:item aliæ meridiem uerſus nõ lon-
gius diſtantes prioribus,in Dibesgrunda, Mincitala,& ad uillam Mocritiam,quæ à ui-
ginti annis derelictæ iacent. Charadræ ad occaſum quæ erant,diligentia hominum, ple
ræq; ſunt in agros,hortos,aut uineta mutatæ. In colle orientali,quem Palatinum nomi-
nauimus,extructæ duæ arces nouæ,altera principis ampla & ornata,quam condidit Al *Arces.*
bertus tertius,altera præſulis,quæ à Ioanne quinto inchoata,necdum perfecta eſt. In-
ter has baſilica cathedralis,operis uetuſti,cui ad occaſum uerſus adiunctum ſacellum,
in quo ducum Saxonicorum ſunt ſepulchra & monumenta. In colle occidentali eſt D.
Afræ cœnobium,à Reinero epiſcopo fundatum:in quo ludus illuſtris ante annos ſede-
cim aperiebatur. Pons ſupra Albim ligneus tali arte factus,ut eius iuga extremis tan- *Pons ligneus.*
tùm partibus impoſita pilis,per medium tignorum compage,ſine ſupplicijs librata pen
deant,cuius in uniuerſa Germania ex opere ligneo non eſſe ſimilis perhibetur. In hoc
oppido,quæ digna cognitione & memoria euenerint,monumentis relicta ſunt ea,quæ
ſequuntur. Oppidum Miſena à Vuagione Bohemiæ ducis præfecto,capitur per inſi- *Exempla perfi-*
dias,nam cum loci præfectum, abſente Ridaco marchione, colloquij cauſa ad ſe euo- *diæ.*

caſſet: occupatis poſt eum portis, ad templum quoddam iuxta torrentem Trebiciam, incautum occidit, iuſſuq́ ducis Bolislai ſecundi, firmum oppido præſidium imponit. Volchundum præſulem in exilium agit. Echardus tamen marchio poſt patris obitum Bohemis fugatis, ciues Miſenenſes in libertatem reſtituit. Teſtis Ditmarus præſul Mersburgicus.

Miſena capta Bohemis.

Anno 1015. urbs Miſna obſidet à Meſicone, ducis Poloniæ Boleslai filio Idib. Sept. cùm Marchiones Miſnenſes Guntherus & Echardus 2. abeſſent in caſtris Imperatoris, & Hermannus eorum frater, eodem die urbem intraſſet, quo hoſtis cremauit ſuburbia. Oppugnatio acriter cœpta in uico Vuaſſerburg, & iniectus in tabulata duarũ turrium ignis eſt, quæ propter inopiam aquarum ſunt hydromeli reſtinctæ à fœminis. Meſico, qui ſuos ſterni & ciues pugnare fortiter de colle propinquo proſpiciebat, ſuos reuocat. Ea nocte imbre repentino Albis incrementum cepit, ueriti Poloni, ne ſarcinas ultra ripam amitterent, & iter illis auctu fluminis intercluderetur, re infecta diſcedunt, cumq́ in uicinia eſſe audirent Imperatoris præſidia, fugam celeriter capeſcunt.

Anno 1429. Natalibus Chriſti ferijs, Huſsitæ Miſnenſia ſuburbia & templa cremant, & ulterius progreſsi totam prouinciam duce Procopio Bohemo & Petro Malticio, deuaſtant, equites 400. cædant prope Grimmam &c.

DE FRI-

DE FRIBERGO. Cap. CCCCXXVI.

FRibergo ab ortu adiacet Dipolſualda oppidum, inter ortum & meridiem Faueſtei num, à meridie Mariebergum, inter meridiem & occaſum, Chemnicium, ab occaſu Mitueida, inter occaſum & ſeptentriones & ortum, Dreſda. Ex urbibus Miſniacis hæc uel una uel ſola eſt ſpacio ampliſsima, cœli clementia, copia metallorum, ædificiorum multitudine, amplitudine uicorum, frequentia populi, priuatorum opibus, mundicie cultus, uictus ſplendore, formarum excellentia, humanitate morum, percelebris. Suburbijs adhærent ueluti coloniæ, extra portam Petrinam Bettelſtadiũ, & inter hanc & eam, quæ ab Erbisdorfio nomen habet, Neuſtadium & Dormhoua, & poſt nouum cœmeterium inter eaſdem portas Iudenbergum. Venæ intra annos uiginti floruerunt multæ. Circa oppidum Dornſchonbergus, Hoëſtolla, Dormhoua, Morophagus, Daniel, Gideon, Dorotheum, Rimerus. Brandæ uerò, quæ ab oppido milliari dimidio diſtat, & metallorum eſt feraciſsima Eraſmus, Vuolffgangus, Brandeſtolla, Barbara, Martinus, Bartholomæus, Beatrix, Vlricus, Nicolaus, Quercus, Vogelboma, Trinitas, Crux, Vuildemanus, Theodorum, Bacchanal, Helioſelium, Rex Dauid, Columba alba. Ex metallis familiæ nobiles ditatæ, Hartuſchij, Schonbergij, Rulicci, Berbiſdorfij, Mergẽtalij, Croæ, Schrenckij, Zigleri, Vueichardi, Honsbergij, Colbingi. Corpori metallico Fribergenſi,

Situs Fribe[rgi]

Venæ arg[enti] feraces.

& alia metalla adhærent, primùm illa remotiora, Scharpffenbergum ad Albim, Sachſenbergum ad Tſchopam, Glashuta ad Albulam, & quæ ad hanc pertinent, Blattenbergum, Hockenbergum, Frauenbergum ſuperius & inferius, Libena. Tum etiam illa, Saida, Frauenſteinum, Torantum, Biberſteinum, Linda, Odera, Eula, Sibilena, Ruſpa. Præterea hæc magis propinqua, Pfafenbergum, Hœckendorfum, Huta, Neudorfum, in his enim locis omnibus metalla hoc tempore fodiuntur. Venæ Fribergenſes argenti, æris, plumbi nigri, plumbi item albi ſunt fertiles. Albertus Magnus ſuis temporibus, ante annos autem prope ducentos uixit, ait Fribergi inuentum argentum molle, & pulti tenaci ſimile, quod natura fecerit purum: ſed tātum in tribus uenis Gotesgabia, Mariæ cognomento Pulchræ, D. Gregorij, purum his annis, ſed paucum inuentum eſt. Venarum aūt fodiendarū ratio olim alia q̃ nūc fuit. Putei enim non certis dimenſionibus terminabantur, ut modò, ſed rectà in profundum demiſsi erānt, quos puteos derelictos, nunc Bingas nominant. Riuus per oppidum fluit Muncebachus, nec inde procul Mulda fluuius eſt, per quem ligna ad uſus neceſſarios è ſylua Bohemica deferuntur: nō ſecus atq; olim Hipparis in Sicilia Camarinæ, Achelous per Aetoliam Echinadibus, Nilus Aegypto, Druentia Tricaſtinis & Vocontijs in Alpibus ſuis accolis ea deuexerunt. Eſt & fons aquæ medicatæ contra ſcabiem extra portam Petrinam. Hæc autem urbs aliquando circa publicam magnificentiam edendis ludis atq; ſpectaculis occupata fuit. Antiquiſsimi ludi annui fiebant tribus, ſed non continentibus diebus, Palmarum, cœnæ Domini, paraſceues. Prima die recitabatur angelorum & hominis lapſus, miracula Chriſti præcipua eiectio nummulariorum è templo. Duobus inſequentibus Lazari reſuſcitatio, conuerſio peccatricis, ſynodus ſacerdotum, apparatus agni paſchalis, & uniuerſa hiſtoria mortis ac ſepulturæ Chriſti. in ludis recentioribus tempus actionis mutatum, unà cum argumento: nam ſingulis ſeptem annis, poſtremis uidelicet Pentecoſtes diebus, ambitioſius & magnificentius ijdem peragebantur. Primi diei actio lapſum angelorum & hominis, & omnia de Chriſto uaticinia continuit: alterius diei totam Chriſti hiſtoriam ab ortu ipſius uſq; ad mortem & reditum in uitam: ultimi diei, iudicium extremum, & querelas ſummorum atq; infimorum, pœnas damnationis ſuæ lugentium. Fribergi laudes celebrarunt Richardus Sbrulius Forliuienſis, & longius recenſuit Ioannes Bocerus Lubecenſis. Nunc annales perſequar, quæ & fortunam urbis, & res alias memoria dignas complectuntur. Fribergum ſeptimo poſt Cellæ fundationem anno ab Ottone marchione Miſnenſe conditur. Anno 1553. Mauricius elector, Henrici filius, in præfectura Peinenſi, diocœſis Hildeſemenſis, fortiter pugnando, globo ferreo circa ilia ictus, moritur in caſtris 5. Idib. Iulij, eius inteſtina condita Siuershuſij, corpus in hanc urbē delatum 10. Calend. Auguſti, cum uiginti ſignis militaribus ad tumulum ſuſpenſis.

rgentum purum. — *Mulda fluuius* — *udi Fribergenſes antiqui & noui.* — *Mauricius elector globo ictus obit.*

Cenſa ſunt ſub duce Henrico anno 1540. hominum annos duodecim egreſſorum triginta duo millia, ſeptingenti, ſexaginta tres.

LIPSIA. Cap. CCCCXXVII.

Ciuitas Lipſenſis in Oſtia, uulgò *Oſtland*, aut ut alij uolunt, in Miſnia poſita (eſt enim hoc poſterius uocabulum laxius priori, & utraq; terra uni paret domino) non eſt urbs admodum ampla, ſed tamen talis, quæ ſua anguſtia etiam amplas Germaniæ, maximè principum exuperat ciuitates. Abundant ibi mercatores, qui uaria & continua exercent commertia, idq; ter per annum in ipſa ciuitate, ſicut quidam de nundinis eius loci in hunc modum ſcripſit: Mercibus augetur ter Lipſia magna quotannis. Eſt ornata magnificis ædibus, quæ in uniuerſum lapideæ ſunt, intus tabulatę & foris miro artificio atq; maieſtate depictæ, atq; ob æqualitatem ſtructurarum & pulchrum ordinem miram inter ſe habentes concordiæ rationem. Habet Senatum, qui non ex opificum indocta turba, ſed ex doctis collectus eſt uiris, è quorum autoritate & iudicio, Miſnenſium, Thuringorum & inferioris Saxoniæ ius pendet. Nam mittunt hi ad eos, dubias quaſq; extricandas cauſas. Habet deinde & is locus florentiſsimum ſtudium, atq; multos egregiè doctos uiros, ad quos paſsim ceu ad commune aſylum confluunt ſtudioſi quiq;, maximè autem quod ibi uilius quàm alibi uiuitur propter circumiacentis agri miram fertilitatem, de qua Gigas quidam ſic cecinit:

Gratus & immenſo lucro concredita terræ, Semina ager reddit, &c.

Paſſum

CIVITAS FRIBERGENSIS PRAECLARVM

Miſniæ oppidum, imò metropolis hodie, ornata multis, uarijs & magnificis ædificijs, templis, plurimisque argentifodinis: cuius genuinam effigiem hic candide ob oculos expreſſam habes. Quę ante annos CCCXXIII. Friderici Barbaroſſæ Imp. anno XIX. ab Ottone Marchione Miſnenſe, Conradi filio condita eo in loco eſt, in quo pagi duo fuerunt, alter à fluuiolo Luſnicius, alter à Chriſtiano quodam cognominatus: quorum poſſeſsio ad ditionem abbatis Vetero cellenſis pertinuit, & cum oppidulo Ruſpa permutati, &c.

 Fribergum Miſniæ inſignis ciuitas,defor

Explicatio præclarorum a

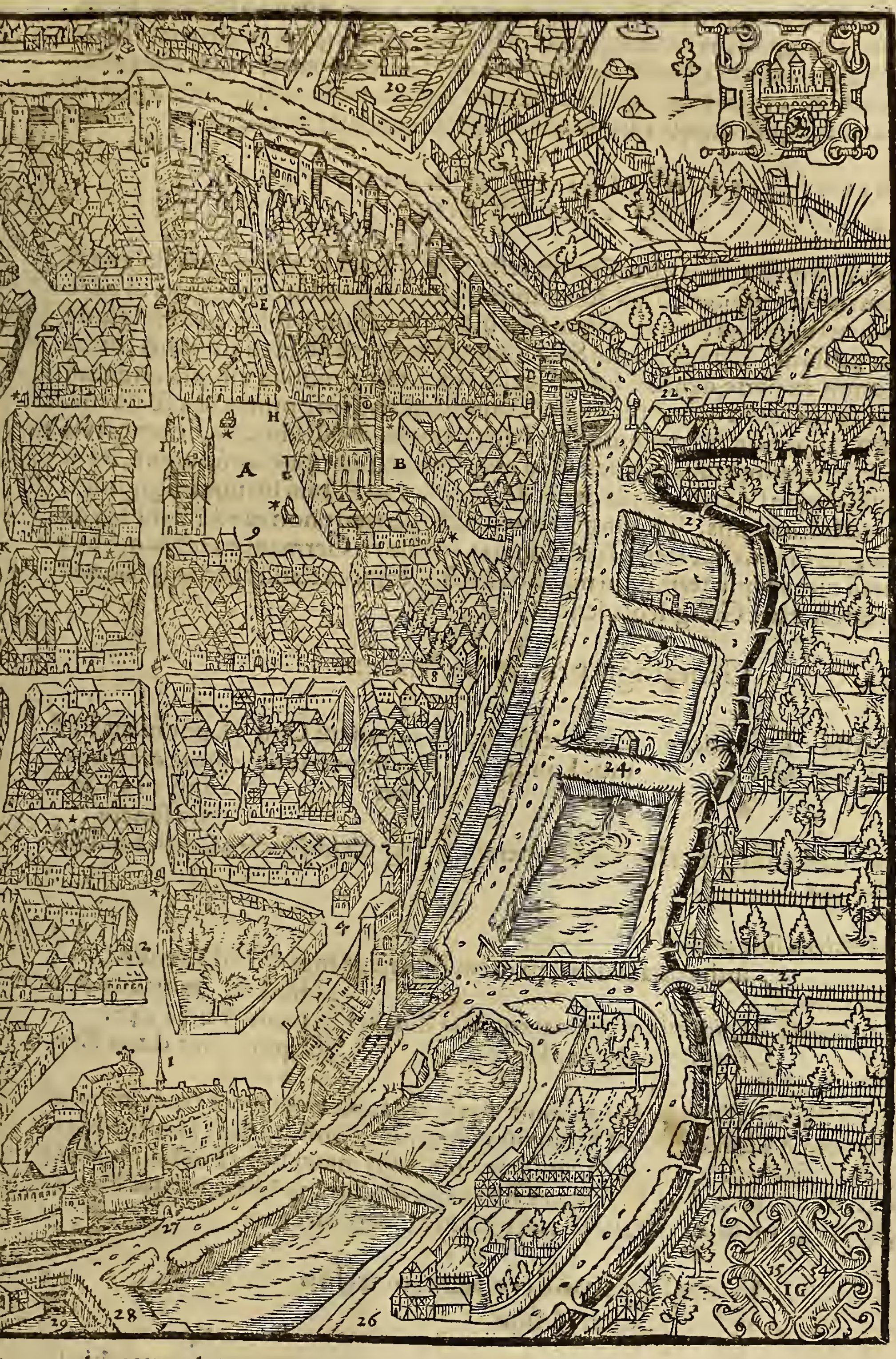
A Forum
B Templum D.Petri
C Vicus Petrinus
D Porta Petrina
E Vicus piſcatorius
F Horreum publicum

G Erbiſtoria porta
H Monetæ cudendæ locus
I Curia
K Vicus uinarius
L Templum D.Nicolai
M Balneæ

N Laniena
O Molendinum
P Porta Donatiana
Q Monaſteriũ Veſtallum
R Molendinum
S Porta Miſcna

T Vicus Miſenus
V Forum uetus
& Templum collegiatum B.Virginis
X Molendinum quod agitatur ab equis

Z Domus Maneuitij
1 Arx
2 Domus perpurgandi argenti
3 Monaſterium Dominic
4 Porta S.Crucis

iorum huius urbis.

us Veſtalium
cus Palatinus
rum Carnarium
ule Senatus
m es mercat. extra
le dinum (mœnia

11 *Valetudinarium*
12 *Dorrenſchonbergus*
13 *Elsbergum*
14 *Kippersbergum*
15 *Cœmeterium uetus*
16 *Dimenſum undecimũ* *infrà Tormhouam*
17 *Dimenſum decimum eiuſdem cum domicilio Pyramidali*
18 *Dimenſum ſextum*
19 *Officina tinctorum*
20 *Cœmeterium nouum*
21 *Canalis*
22 *Officina fundendorum tormentorum*
23 *Hortus*
24 *Viuaria quinque*
25 *Locus palæſtræ idcũ lis utentium*
26 *Via Lipſica*
27 *Pons mobilis*
28 *Molend. pul. tormentĩ*
29 *Prata Veſtalia.*

Paſſum eſt hoc oppidum anno Chriſti 1547. grauem iacturam, quando ſexta die Ianuarij cœptum fuit oppugnari per Ioannem ducem Saxoniæ, principem electorem. Tunc enim exuſta fuerunt ſuburbia, bombardarum ictibus deiecta mœnia, turres concuſſæ, domorum tecta diſſoluta, caſtrum ciuitatis multum deformatum, obſidio in magno frigore continuata ad uiginti dies, & tunc hoſtis re infecta coactus fuit diſcedere.

MISNI SIVE MISENI OLIM HERMVNDVRI.
Cap. CCCCXXVIII.

HErmunduri ſunt qui olim cum Chattis teſte Cor. Tacito in magno prælio certarunt, dum flumen gignendo ſale fœcundum & conterminum utraq; gens ui ad ſe traheret. Nam uel hodie ad flumen Salam ſalis hi fontes in nobili urbe, quæ Hala inde dicta, conſpici poſſunt. Diuidit autem Sala fluuius Toringos ab Hermunduris, utrorumq; regio omni ex parte denſis ſyluis & crebris montibus munita eſt, præterquam ubi altera alteri & utraq; Saxoniæ iungitur. Toringi habitant in optimis illis & uberrimis campis, qui cinguntur & concluduntur ſylua Semana & Meliboco monte ac Sala fluuio. Porrò Hermandurorum montes adeò metallorum, præcipuè uerò argenti, fertiles ſunt, ut nulli regioni de eius copia concedant: colles ad Albim ſiti uinum gignunt, planicies abundat frumentis. Thuringia tamen tritici ubertate non modò hanc ſed omnes alias magnæ Germaniæ terras facilè ſuperat, ut lumen Germaniæ rectiſsimè dici poſsit. Nec uerò uinum ipſi deeſt, quin magnos fructus capit ex iſatide herba, quam uulgus gnadum uocat. Hæc G. Agricola ſcribit.

Genealogia principum Miſniæ.

1	2	3	4	5
Ludouicus barſiatus primus Miſniæ dominus	Ludouicus ſaltator	Ludoucius primus Landgrauius	Ludouicus Conradi Imperatoris gener	Ludouicus ſine prole mortuus anno 1182. in terra ſancta.

Ludouicus tertius fuit gener Lotharij Imperatoris, atq; ob id à ſocero factus fuit Lãdgrauius Thuringiæ.

Fratres:
- 5 Ludouicus ſine prole
- Hermannus Lãdgrauius:
  - Iutha quam duxit uxorem Henricus marchio Miſnenſis.
  - Ludouicus cuius uxor diua Eliſabet:
    - Herman. mortuus ſine prole anno 1241.
    - Sophia uxor ducis Brabantini.
  - Henricus electus Rom. rex

Sophia diuæ Elibeth filia conabatur filium ſuum Ludouicum ducem Brabantinum facere Landgrauium Thuringiæ, ſed Miſnenſes obſtantes, conſtituerunt Henrici Marchionis ſui filium, Albertum nomine, Landgrauium, cuius mater Iutha fuit Landgrauia Thuringiæ. Henricus uerò diuæ Eliſabet ex filia nepos factus fuit Landgrauius Haſſoniæ cuius genealogiam ſuprà in Haſsiæ deſcriptione ſum proſecutus.

Genealogia modernorum marchionum Miſniæ.

- Henricus marchio:
  - Albertus Landgrauius Thuringiæ:
    - 1 Fridericus marchio → 2 Fridericus Landgrauius & marchio:
      - 3 Fridericus marchio & Landgrauius
      - Vuilhelmus marchio Brandenburgenſis
    - Dietherus Landgrauius
  - Dietherus marchio Miſnenſis.

Fridericus

Fridericus tertius in iſta genealogia ſuccedens patri Friderico in Langrauiatu & marchionatu,factus eſt quoque anno Chriſti 1423.dux & elector in Saxonia,ob id ſcilicet quod Sigiſmundo Imperatori in bello Bohemico inſigne tuliſſet auxilium. Frati uerò eius Vuilhelmo marchioni, traditus marchionatus Brandenburgenſis à Iodoco marchione Morauiæ pro magna ſumma pecuniæ.Sequitur continuatio genealogiæ à Friderico ſecundo.

- 2 Fridericus marchio Miſnenſis & Landgrauius Thuringiæ
  - Balthaſar Landgrauius Thuringiæ
    - Fridericus obijt anno Chriſti 1440.abſq; liberis
  - Vuilhelmus marchio & elector Brandenburgenſis
  - 3 Fridericus marchio Miſnenſis dux Saxoniæ & elector
    - Erneſtus elector Saxoniæ
      - 4 Fridericus elector
      - Ioannes poſt fratrem elector
        - Ioannes Fridericus elector
        - Maria uxor Philippi Pomerani
        - Ioannes Erneſtus
    - Albertus marchio & Lādgrauius
      - Georgius marchio. Chriſtina uxor Landgrauij
      - Fridericus
      - Henricus
        - Mauricius elector
        - Clara Louuenbergenſis
        - Auguſtus elector
        - Lucretia uxor Erici Brunſuic.

Circa annum domini 1468.Erneſtus Friderici 4.pater electoratum geſsit. Hic dum eſſet puer unà cum fratre Alberto furtiuè ſublatus fuit in hunc modum.Erat homo audax Conradus de Kauff,nobili apud eos loco natus,bellicæ rei peritus,is cum ſe patria pulſum & paterna hæreditate priuatum à Friderico duce exiſtimaret per iniuriam, ſcelus pulcherrimum excogitauit. *Stratagema.* Arx eſt in Miſna alto monte & in abruptis undiq; rupibus ſita,Altiburgum nomine,ad cuius radices eſt oppidum egregium,munitum & populo plenum. *Altiburgum.* Ea in arce duo adoleſcentes filij Friderici ducis Erneſtus & Albertus educabantur. Conradus huc intempeſta nocte magnis itineribus cum paucis contendit,& admotis ſcalis,prodente pædagogo,arcem ingreſſus,dormientes adoleſcentulos in cubili comprehendit,minatusq; eſt mortem ſi mutirent,funibus colligatos extraxit,haud dubius quin perductos in Bohemiam magno precio uenderet, ſuasq; contumelias eo pacto magnificè retunderet.

Iam ſyluam Herciniam,quæ Bohemiam à Saxonia diuidit, ingreſſus erat, iam periculū omne tranſmiſſum putabat, cum iunior captiuorum labore ac fame deficiens & quietem ſimul & cibum popoſcit:cuius precibus commotus prędo ad carbonarium quendam diuertit,afferriq; panem et ceruiſiā iuſsit. Interea apud Altenburgum cognita tentæ rei nouitate clamor exoritur,attoniti oppidani raptim arma capeſſunt & prædam uendicaturi præcipiti curſu prædonis ueſtigia inſectantur: ſyluam ingreſsis fortuna blanditur, quæ inter multos tramites eum tenere ſuaſit,qui recta duxit ad carbonarium.Ibi Conradus dum puero cibum miniſtrat,ex improuiſo capitur,& oblatus principi,audaciſsimi ſceleris capite pœnas ſoluit.

DE MONTIBVS BOHEMIAE EXCVRRENTIBVS *ad Miſniæ regionem, feracibus metallorum.*

Cap. CCCCXXIX.

Friberg. *Anneberg.* *Schneberg.*

MOntes qui cingunt Bohemiam à Ptolemęo uidetur appellare Suditos. Hi autem omnium metallorum, maximè argenti ſunt feraces. In iſtorum penè pede montium eſt Fribergum, qua ſcilicet parte ad Miſniam ſpectant: Annebergum item & Gairum, quæ inter Fribergum & uallem Ioachimicam ſunt interiecta. Schnebergum uerò eſt ad Muldam fluuium, ubi montes in occidentem uergunt. In omnes autem metallicos, qui iſta loca incolunt, dominatur antiqua & nobilis ducum Saxoniæ familia. Cæterum uallis Ioachimica intra ipſos montes eſt, & in eiſdem uerſus Morauiam, Igla & Cottebergum. Verſus Schleſiam uerò Richenſtein, Aldeberg, Cupferbetg & Goldeberg. In oppido Schonbach ſito ad Egram in montibus Bohemicis, magna admodum argenti uiui reperitur copia. Cornelius Tacitus de Germaniæ metallis ſcribens ſic ait: Argentum & aurum, propitij an irati dij negauerint dubito. Ex quibus uerbis perſpicuè poteſt intelligi, nullas metallorum fodinas olim in Germania extitiſſe. Tamen idem Cornelius adiecit. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ uenam argentum, aurumúe gignere. Quis enim ſcrutatus eſt? At hodie plurimi ſcrutantur, & reuera inueniunt Germaniam præ cæteris regionibus metallis abundare. Circa annũ Chriſti 1180. fodina Fribergenſis in Miſnia cœpit. Schnebergenſis uerò cœpit circa annum Chriſti 1470. Et Annebergum anno domini 1510. aut circiter.

Argentum uiuum.

DE VALLE IOACHIMICA.

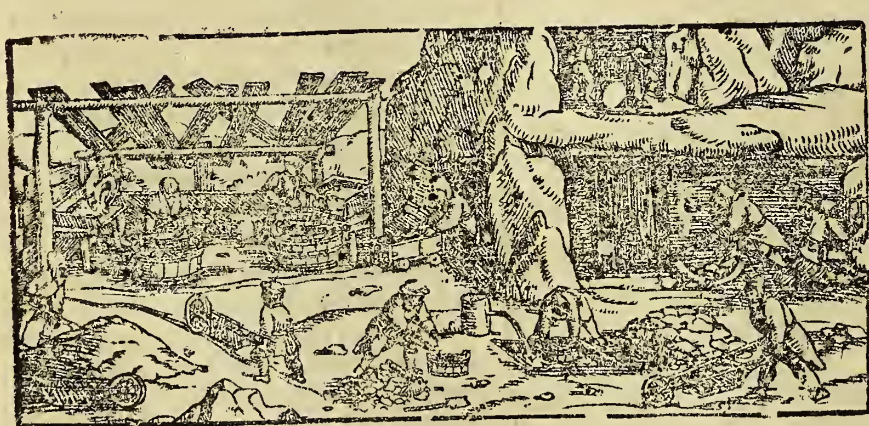
Cap. CCCCXXX.

VAllis Ioachimica circa annũ Domini 1526. cœpit & tot impleta eſt ædificijs in locis imis & in locis quæ pendent ex utraq; montium parte, ut alterum alteri incumbere uideatur, & magnæ urbis præ ſe ferat figuram. Montes in quibus denſiſsima fuit ſylua, excisis arboribus perfoſsi ſunt innumeris puteis, actiq; ſunt in eoſdem cuniculi penè infiniti. Quin & ualles quæ latibula fuerunt ferarum, à iam tot millibus hominum inhabitantur. Solebant quibuſdam temporibus anni eſſe nebulæ tantæ & tam craſſæ, ut uallem totam obtegerent, & aſpectum ſolis ingredientibus adimerent: at nunc præciſis ſyluis atq; tot cuniculis per quos riuuli aquarum efflunt, in montes actis, ceſſant nebulæ, utpote montibus aridioribus facta & aura liberiori reddita atq; ſic uallis illa caligine ultrà nec circumfunditur, nec occultatur. Sunt omnia illic loca tam ſterilia, ut uix pruna ſylueſtria ibi creſcant: at interim inueniuntur ibi tot & tantæ maſſæ argenteæ, ut ſi cui fortuna beneuelit, ipſi uina uel è Creta uſq; allata defutura non ſunt.

Cuniculi tollũt nebulæ.

QVA OCCASIONE IN MONTIBVS MISNIAE *metalla inuenta ſunt.*

Cap. CCCCXXXI.

CASV factum eſt, ut in Miſnia Fribergi foderetur argenti metallum ad Salam fluuium ubi eſt Hala, quæ quõdam pagus fuit hodie autẽ urbs eſt ampla, locus certè iam inde à Romanorũ temporibus illuſtris & clarus ſalis fontibus, de quibus Hermunduri cum Chattis certarunt. Hinc igitur quum quidam quadrigis ſalem recta per Miſniam ueherent in Bohemiam, eius condimenti hodie non minus quàm olim inopem, in orbita uident galenam torrentibus detectam quam quia ſimilis eſſet Goslarianæ, in currum coniectam apportant in Goslariam

Galena.

riam. Nam ijdem uectores ſolebant ex ea urbe plumbum nigrum euehere, ex galena cum multo plus argenti quàm ex Goslariana excoqueretur, aliquot Metallici ſe contulerunt ad eum locum Miſniæ in quo nunc Fribergum oppidum nobile & opibus affluens, eſt ſitum, quos ex metallis diuites factos eſſe conſtanti fama atq; multorum ſermone celebratur. Aberthami ſpecus & argentifodina partim fortuna, partim arte ante paucos annos hoc modo eſt deprehenſus: Habitauit foſſor egentiſsimus ſed rei metallicæ gnarus in media ſylua in domicilio ſolitario, ibiq; domini armenta curauit. Is cum per ocium foderet ſcrobiculum, qui lactis eſſet receptaculum, aperuit uenam, quā mox in alueo lauit, uiditq; ſubſidere argenti puriſsimi ramēta. Igitur maxima lęticia affectus, rem indicat domino & adit ad magiſtrum metallicorum ac petit ut det ius capitis fodinarum, quod donum diuinum ſuæ gentis uocabulo appellabat. Itaq; dum pergit fodere uenam, plura reperit argenti ramenta, quæ metallicis magnum ſpem de uenæ fœcunditate iniecerunt. Ea tametſi illos fruſtrata non ſit, tamen annuum tempus conficitur, antequam ullos ex hac fodina capiunt fructus. Quare multi perturbati in impenſis faciendis, conſtantes non fuerunt, ſed uendiderunt partes fodinæ. Quo circa cum iam argentum erueretur copioſum, magna dominorum fodinæ erat facta mutatio: quin uenæ primus inuentor nullius partis poſſeſsionem tenebat, & fere omnem quam redegit ex partibus uenditis dilapidauit pecuniam. Tum uerò ea fodina tantam argenti puri effudit copiam, quantam nulla earum quæ noſtra patrumq; memoria fuerunt una excepta Georgio, quæ eſt Schnebergi. Aberthamo finitima eſt uallis Ioachimica uetuſtior paulo. Bachus Miſnenſis, qui habitabat Gairi cum Oeſero Bohemo coit ſocietatem agendi cuniculi in ualle pagoq; deſerto à cultura hominum. Sed cum metalli foſsiones iſtis nullum utilitatis fructum præberent, cuniculus ruinis eſt relictus. Aliquot annis pòſt Alexander comes Leiſnicius & alij quidam barones in calidis Caroli IIII. propter bonam ſpem quæ de illo erat metallo, in commune conferunt pecuniam, eaq; reficiunt cuniculum qui uicium fecerat. Nondum omnem in foſsiones impenderant, cum multum erueretur pecuniæ, quod alios ad fodiendum excitauit, magnaq; multitudo hominum congregata eſt ex uicinis Miſniæ.

Aberthami ſpecus.

Calidæ Caroli quarti.

SAXONIA VETVS ET noua, primum autem de origine gentis Saxoniæ. *Cap.* CCCCXXXII.

TErra Saxoniæ à Saxonibus populis nomen accepit, eſtq; una omnibus ſententia aliunde profectam gentem, nauibus à mari aduentaſſe. Sed unde & quo tempore non inter ſcribentes conuenit. Alij à Britannia aduectam putant, alij à Danis aut Normannis & regionibus aquilonis, alij à Macedonibus ortam ferunt de militia Alexan-

dri Magni. Ptolemæus teſtatur in Aſia Boreali, in uaſtiſsima ſcilicet Scythia citra tamen Imaum montem, habitare Saſones. Sed illi an aliquando populariter emigrantes quærendis nouis ſedibus uenerunt in Germaniam, incertum eſt. Saxo Grammaticus uir Sialandicus, ſupra mille annos ante Chriſtum nomen Saxonum introducit. Sunt alij qui aliam habent coniecturam. Ab Aquilone Saxonum prouinciæ olim annumeratum fuit, quicquid ab Eydora fluuio (qui limes eſt Daniæ & Teutoniæ) in auſtrum uergit, Holſatiam, Thietmarſiam, Stormariam complectens. Ad orientem habet terminum ueterem urbem quæ hodie ruſticum eſt oppidulum, Stargard (quo ſonat Altenburg, id eſt, uetus burgum) ex quo orientem uerſus per littora maris Germanici uſq; in Pruſsiam Vuandalica gens omnia tenebat, nunc uerò Saxones impleuere, extructis claris urbibus per littus maris. Ad occidentem Saxonia per diocœſim Bremenſem, per Vueſtphaliam uſq; ad Rhenum ferè pertingit, & à meridie ad Haſsiam & cõfinia Thuringiæ. Meditullium eius totum ex Vuandalico ſolo redactum eſt in linguam & mores Saxonum, terra uidelicet Brunſuicenſis, Luneburgenſis, Magdeburgenſis & Halberſtadenſis. Pertinet etiam ad eandem nationem omnis marchia Brandenburgenſis, uerſa in linguam Saxonum & mores. Fuit autem Saxonum gens ab initio inquieta nimis, finitimorum ſedibus infeſta, domi tamen pacata & ciuium utilitatibus placida benignitate conſulens. Habitus ac corporum magnitudo, comarum color, quanquam in tanto numero hominum, idem penè omnibus. Sed de his infrà ſuo dicemus loco. Habuerunt principes Saxonum ante Chriſtum natum perpetua certamina cum Danis, atq; in illis conflictationibus Saxones aliquando ſeruire coacti ſunt, ac deinde excuſſo tributariæ ſubiectionis iugo rurſum libertatem uendicarũt, ſublatisq; è medio aliquot regibus & continuatis bellis, ſtatuerunt totis uiribus de ſumma rerum decertare. Vrebat Saxones ereptæ iam dudum Iutiæ memoria, quapropter intentarunt Danis tributa, ſed uicti à Danis, coguntur illis aliquandiu ſubeſſe. Durauit multis annis iſta Danorum & Saxonum conflictatio, etiamſi Saxones nec armis hoſti pares eſſent nec fortuna: non tamen quieuerunt, omnes intentauere uias recuperandæ libertati, quam & tandem armis ſuis pulchrè obtinuerunt.

Stargard. Altenburg.

Saxones cum Danis perpetuo pugnant.

SAXONES PROPTER FIDEM BELLO AFFLICTI SVNT à regibus Francorum. Cap. CCCCXXXIII.

FRancis orientalibus & Thuringis ad fidem Chriſti per diuum Bonifacium conuerſis, Saxones adhuc diu in errore permanſerunt, eamq; perfidiam diabolico inſtinctu tam conſtanter ſeruarunt, ut nullo pacto per Chriſtianos principes hinc auelli poſſent. Putantur autem per Romanos, maximè per Druſum aut per Germanicum, qui ſub Auguſto hanc prouinciam ſibi ſubiugauerunt, deorum uarias culturas ſuſcepiſſe. Merſpurgi enim phanum & idolum quod Irmenſul appellauere coluerunt. Eresberg dictus eſt mons in quo phanum illud ſtabat. Quidam interpretantur Mercurij ſtatuam: is enim Hermes dictus eſt. Sed obtinuit Martis honor, ut nunc Mersborg uocitetur. Nonnulli Irmenſul interpretantur ſtatuam publicam. Conijci permittitur dictam Idermanſul, quaſi commune profugium & aſylum omnium & Martem communem, qui in prælio diu uagatur incertus, diu dubius quo ponat uictoriam. Erat armata toto corpore effigies, cuius in dextera ſignum militare, noſtri uexillum uocant, præferens roſam, cuius breue momentum & facilis ortus & interitus, ita euentus præliorum. In ſiniſtra libram expandit, dubiam pugnantium ſortem facilè huc aut illuc inclinantem. Pectus inerme urſum præferebat, interitum bellatorum animum inſinuans. In clypeo leo, qui beſtijs imperitat, inuictum ad fortia facta impetum monſtrat, floribus conſito campo in quo ſtabat, quod nihil iucundius ſolet uideri fortibus, quam in acie uirtutem oſtendere. Erat proinde & Magdeburgi huiuſmodi ſimulachrum. Stabat in curru nuda fœmina, myrtea caput cincta corona, ardẽtem faculam in pectore, in dextera mundi figuram, in ſiniſtra uerò mala aurea tria præferebat, poſt eam tres puellę, Charites Græci, Latini gratias dixere nexis manibus nudæ ſingula poma geſtabant, aueiſis

Hermetis phanum.

Phanũ in Magdeburgo.

Charites.

auerſis inuicem uultibus dona porrigentes, iugales quadrigæ erant gemini cygni, totidemq́ columnæ. Venerem hac imagine figurabat gentilitas, quæ in omni mundo dominatur. Gratias illa comites habet, quæ alternis obſequijs iunguntur, hoc uult nexus ille manuum. Vultus auertunt, quia beneficia non improperant. Habuerunt Saxones & alia multa idola in regione, quæ hic ſciens prætereo. Dagobertus itaque rex Metenſium ſiue Auſtraſiæ, uiuente Clotario patre, uicinam Thuringiorum prouinciam tenens, acri prælio tandem uicit Saxones, omnemq́ prouinciam igni ferroq́ uaſtauit, nec abijt priuſquam prodeuntes obuiam proceres de pace agerent, quando bello tantę moli impares uiderentur. Summa fuit, ut Saxonia annuo Francis penſo tributo, dominos ac maiores ſuos agnoſceret. Tributum conſtituitur quingentorum boum, annua ſolutio. Permanentibus autem Saxonibus in perfidia, conuerſus in eos Martellus, bellum inſtituit atq́ inchoauit, quod demum nepos eius ex filio Carolus Magnus peregit, tantæ molis erat Saxonicam gentem patrijs ritibus auertere. Magno tamen tum bello preſſi Saxones & exhauſti. Carolo quidem Martello manus dederunt, componentes cum illo per qualeſcunq́ conditiones, ſed leges Chriſtianas accipere nec dum conſenſerunt. Mortuo Martello, Saxones nomini Chriſtiano infeſtiſsimi erant, unde motus Carolomannus filius Martelli, in eos duxit exercitum, & eos quidem tum perdomuit, ut legibus ſeculi parerent ad ęquabilitatem, ſed Chriſti religionem neq́ uerbis ſuadere, neque armis inducere poterat. Eo autem Romæ monacho facto, Pipinus frater eius tentauit quoq́ Saxoniam ad Chriſti fidem cogere, quare coacto magno exercitu, bellum intulit grauiſsimum. Sed ea fuit gentis moles, ut non ſtatim ad mutandam religionem poſſet armis cogi. Gerebatur per continuos triginta annos bellum, priuſquam Saxones tandem ſub Carolo Magno ex corde ſuſciperent fidem. Dictu difficile eſt quoties ſuperati regi manus dederunt, imperata facturos polliciti, obſides qui imperabantur dederunt, legatos qui mittebantur ſuſceperunt. Aliquoties ita edomiti, ut etiam cultum dæmonũ dimittere & Chriſti fidem ſuſcipere pollicerentur, ſed ſicut aliquando proni ad ea pollicenda uidebantur, ita mutato poſtmodum decreto ad abijcienda uidebantur præcipites. Anno Chriſti 772. Carolus Magnus celebratis Vuormaciæ comitijs, conſtituit Saxones aut religioni ſubijcere, aut omnino de terra delere. Tandemq́ traijcit ingentes copias per Rhenum & Lupiam (nunc Lippiam uocant) amnes, & totam quę nunc Vueſtphalia eſt peruagatus non longè ab Oſnaburg rebelles ſubegit, fugauitq́ contumaces, ut Viſurgo (nunc Vueſera) tranſmiſſo, ſedes ſibi facerent inter Vandalos, antiquis pulſis habitatoribus. Qui in patrijs ſedibus remãſerũt appellati ſunt ab illo tempore Vueſtphali, & qui ultra Viſurgum fugerunt dicti ſunt Oſtphali. Edomitis poſtea Longobardis totis ſe uiribus animi & rerum conuertit ad Saxonicum bellum peragendum, quo neque prolixius, neque atrocius ullum unquam geſsit, quia Saxones, natura feroces & idolorum cultui dediti, ab eo quod ſemel apprehenderant, nulla poterant ui dimoueri. Regis tamen Caroli Magnanimitas perfidiam illorum ſemper ulciſcebatur, donec omnibus qui reſiſtere uolebant profligatis decem millia ex his qui utraſque Albis ripas incoluere, cum uxoribus & paruulis ſublatos tranſtulit & per Galliam atq́ Germaniam multimoda diuiſione diſtribuit, eaq́ conditione bellum per tot annos tractum, eſſe conſtat finitum, ut abiecto dæmonum cultu, Chriſtianæ religionis ſacramenta ſuſciperent. Progreſſus uerò Carolus cum exercitu uenit ad montem Martis, ibiq́ phanum & idolum genus quod Irmenſul appellauêre, ſubuertit, ſicut & paulò pôſt phanum in Magdeburg in nihilum redegit. Conſtituit etiam iudicium quoddam occultum in Vueſtphalia, ut ſi quis deprehenderetur defeciſſe à fide, ille ſine alio prætio iudicio ad proximam ſuſpenderetur arborem, de quo infra fuſius. Præfuit tunc Saxonibus Vuedekindus dux, qui in bellicis tumultibus confugit ad regem Daniæ, imploraturus eius præſidium, & moliturus contra Carolum, rebellionem. Sed tandem circa annum Chriſti 785. poſt multa bella & cædes ad fidem Chriſti conuerſus baptizatus fuit cum alijs Saxonum magnatibus, et tum demum ſubacta Saxonia, in prouinciam eſt redacta, quæ

Dagobertus Saxones oppugnat.

Martellus contra Saxones.

Carolomãnus cõtra Saxones

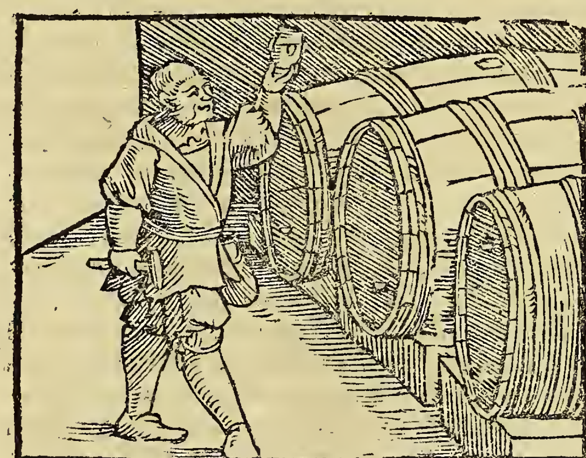
Carolus Magnus domat Saxones.

Vueſtphali unde.

Epiſcopatus Saxoniæ. diuerſis temporibus in octo epiſcopatus diuiſa, Maguntino & Colonienſi archiepiſcopis eſt ſubiecta. Sunt autem hæc nomina locorum epiſcopalium, Oſnaburgum, Mimingrod, poſtea Monaſterienſis eccleſia, Salingſted, poſtea Oſteruuic, ſed qui epiſcopatus poſtea fuit translatus Halberſtadium, Vuerden, Mynden, Padeburna & Hildeſheim ultra Vueſeram. Magdeburgenſis uerò epiſcopatus fuit poſtea ab Ottone magno inſtitutus.

DE MORIBVS ET RITIBVS SAXONVM, ATQVE *de fertilitate eorum.* *Cap.* CCCCXXXIIII.

SAxonia olim quatuor in genere habuit differentias, nobilium, liberorum, libertorum, atq; ſeruorum. Et id legibus cautum erat, ne ulla pars ſuæ ſortis oblita, terminos in copulandis coniugijs tranſgrederetur. Sed nobilis nobilem, & liber liberam duceret uxorem, libertus coniungeretur libertæ, & ſeruus ancillæ. Quicunq; uerò contrà faceret, cum uitæ ſuæ id damno lueret. Legibus ad malefactorum uindictam optimis utebatur. Multa quoq; utilia & ſecundum naturæ legem honeſta in morum probitate habere ſtuduit, quæ ei ad ueram beatitudinem cõſequendam adminiculo (ut ita dicam) fuiſſent, ſi aliquam creatoris ſui noticiam habuiſſet. Frondoſis arboribus uenerationem exhibuit & trunco ligneo non paruæ magnitudinis ſub diuo erecto, quem patria lingua Irmenſul dixit. Coluit etiam Mercurium, cui certis diebus humanis hoſtijs litabat. *Auſpicia obſeruantur.* Deos ſuos neq; templis includere, neq; humanæ ſpeciei aſsimilare pro diuinitatis magnitudine & dignitate licitum arbitrata eſt. His lucos & nemora conſecrauit, auſpicia & ſortes obſeruabat, auium uoces & uolatus interrogauit, equorum quoq; præſagia experiebatur, hinitus ac fremitus eorum obſeruans, nec ulli auſpicio maior fides adhibebatur. *Fertilitas Saxoniæ,* Eſt ager Saxonicus rerum omnium præterquam uini ferax, argenti atq; æris foſsiones multas habet. Ad Goslariam & pleriſq; alijs locis ſalem ex fontium quorundam aquis albiſsimum coquunt & uectigal ingens percipiunt. Hordeum & triticum ferunt, ex quibus non ſolum candidiſsimum panem efficiunt, ſed etiam ob uini caritatem potum ceruiſiam, quæ adeò ſitienter & immodeſtè ab ipſis bibitur, ut ubi in ſympoſijs conuiuijsq; pocillatores nec phialis, nec cantharis ſat infundere poſsint, repletum mulctrale apponunt & ſcutella iniecta hortentur quenq; pro libito potare. Dictu incredibile eſt, quantum huius liquoris in ſe immodeſtiſsima gens capiat, quantum mutuo ad bibendum cogant & hortentur: non ſus, non tau-

Saxonum inebriatio. rus tantum ingurgitaret. Non ad ebrietatem atq; uomitum potaſſe ſufficit, ſed rurſus ad ſobrietatem, dies noctibus, noctes diebus continuantes. Qui cunctos potando ſuperat, is non ſolum laudem & gloriam deportat, uerumetiam pro quo contenderunt, ex benè olentibus herbis aut roſis ſertum aut quid aliud in præmium. Serpit ab illis eheu perditus mos ferè in totam Germaniam, ut eo modo etiam iam fortiſsima uina bibantur cum ineffabili malo. Hoſpiti uel alteri eum locum in quo bibitur ſubeunti, potum quotquot habent aſſurgunt & porrecto poculo ad conbibendum officioſiſsimè hortantur, inimicus arbitratur, qui ſæpius inuitatus non prætenta cauſa compotare recuſat. Cæde nonnunquam & multo ſanguine hoc dedecus expiatur. *Cibus Saxonum.* Cibatu Saxones duro & inconcinno utuntur: lardum, aridæ hilæ, cepæ crudæ, butyrum ſalſum & nondum adhuc liquatum, peculiaris genti cibus. Dominicis diebus in pleriſque locis coquunt, quo per hebdomadam ueſcantur. Infantes non ut apud nos pulte, quæ farina & lacte concinnatur, nutriuntur, uerum ſolidiori cibo, qui bene maſticatus à nutricibus ad deglutiendum tenello ori immittitur. Vnde Saxones tali cibo in tenera ætate aſſueti & tolerantiores redduntur & ualidiores.

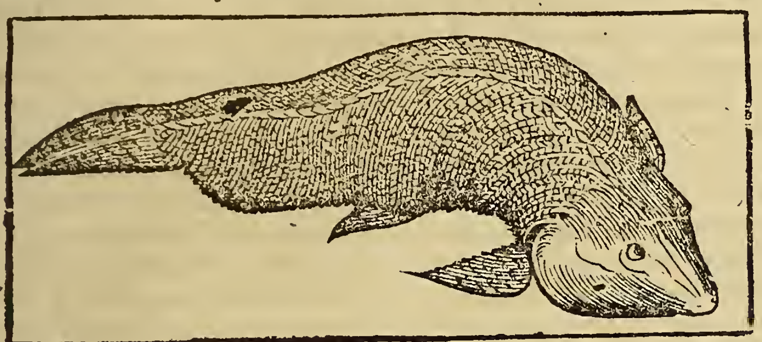
DE ME-

DE METALLIS SAXONIAE.

Cap. CCCCXXXV.

Lapides fiſsiles.

HAbet hodie Saxonia uaria & multa metalla: præſertim in monte Meliboco, qui à Chattis extenditur ad Saxones. Nam apud Eislebam, Mansfeldum & Hoſtedam eſt lapis fiſsilis, quem Germani *Schiffer* uocant, qui niger bituminoſus, ærosus primum ex puteis extractus in aream effunditur, atq; ita ex iſta coaceruatione oritur tumulus: deinde inferior tumuli pars circundatur ſarmentis, in quæ ſimilirer inijciuntur id genus lapides: Tum ſarmentis admoto igni accenſis, ignem etiam concipiunt lapides ſuper ea coniecti. Hi proximis quibuſq; impartiunt ignem, atq; omnino omnes qui iam ardent, eis proximè adiunctis. Et cum ardent, talem odorem emittunt, qualem carbones bituminoſi cum flagrant, emittere ſolent. Præterea ſi quando in ardentes mediocris pluuia decidit, magis ardent & citius molleſcunt, quod declarat eos eſſe lapides bituminoſos. Atq; id genus lapidum cruſtæ, interdum ſcintillis pyritæ aurei coloris adhærentibus & diſcurrentibus, exprimunt uarias animantium ſpecies, ut in genere piſcium paſſeres marinos, lucios, percas: in auium, gallos gallinaceos, nonnunquam ſalamandras, imò Pontificis Romani barbati & triplicem coronam in capite habentis effigies reperta eſt, quam multi uiderũt. Sunt qui aiunt uicinum eſſe lacum, & qualia ille nutrit animantia, talia

Natura figurat lapides.

pingit natura in fiſsili illo lapide. Lapis mihi miſſus, talem habet piſcis figuram, ære ueluti manu pictoris expreſſam. Collegerunt autem Mansfeldenſes comites maximum fructum ex uenis ſuæ terræ, unde æs & argentum conflant. Apud Goslariam Otto I. Imp. argenti dicitur inueniſſe mineras, quarum magni fuerunt redditus, ex quibus Imp. duo conſtruxit ſacerdotum collegia & regium pallatium nobilis operis. Abutentibus autem ciuibus ſuppeditatis diuitijs, offenſus Deus permiſit puteum unum corruere, quo caſu mille homines & ſupra oppreſsi fuerunt. Et poſt illud tempus neq; argentum, neque aurum fuit amplius inuentum in eo loco, ſed plumbum nigrum. Fit autem primò attamentum ſutorium, quod uulgò uitrillum uocant, deinde ex eo excoquitur aliquid plumbi & argenti. Perhibent autem metallum Goslariæ ſic natum: Quidam nobilis homo equum cui nomen erat Ramelus in monte ad ramum arboris alligauit. In ungulis, quibus ferreæ ſoleæ inductæ, terram quatit, uerrit, atque ita recõditam plumbi nigri uenam integumentis nudauit, non aliter ac Pegaſus alatus, ut poëtę fingunt, aperuit fontem, dum ungula ferit ſaxum. Vt autem fons iſte ex eo nominatur Hippocrene, ita montem Saxones Ramelum uocarunt, qui hodie maximè floret, atque admirabilem plumbi copiam ſuppeditat. Goslariæ tantum inuenitur galenæ & pyritarum, ex quibus plumbum nigrum excoquitur, ut mons quidam ferè nihil niſi galena & pyritæ eſſe uideatur. Principes quoq; uici Brunonis cumularunt bona magna ex Cellerfeldenſibus alijsq; fodinis. Nec Brandenburgenſes qui imperant Francis, caruerunt fortunis metallicis. Nam Gold cranach auri metallum ſeptimo quoque die dedit ipſis mille & quingentos aureos Rhenanos.

Minera Goſlariæ.

Atramentum ſutorium.

Galena.

DE DIVISIONE MODERNAE SAXONIAE.

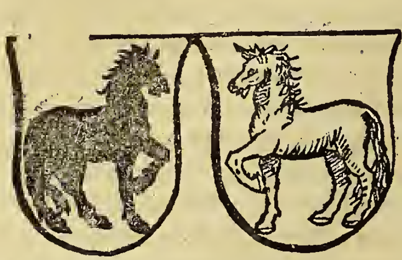
Cap. CCCCXXXVI.

ETiam ſi Saxonia olim comprehenderit Vueſtphaliam & Oſtphaliam atq; Brunſuicenſem ditionem, hoc eſt, totam regionis illius tractum uſq; ad Albim fluuium, eſt tamen hodie longè alia ratio diuiſionis, ubi non ſecundum flumina, ſed ſecundum dominia principum, terrarum fiunt partitiones. Sicqúe noſtro tempore duplex eſt Saxonia, ſuperior & inferior. Superior habet electuram, cuius præcipua oppida ſunt Vuittenbergum & Torga. Inferior uerò eſt prope Luneburgum & Lebenburgum iuxta Albim complectiturqúe Holſatiam, quæ olim fuit Vuagria, Stormariam & Diethmarſiam.

Saxonia ſuperior & inferior.

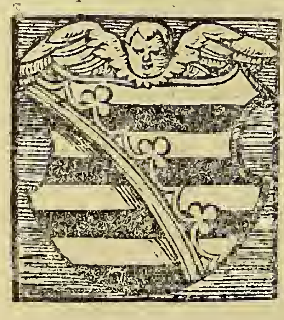
marſiam.Holſatia olim fuit comitatus,hodie uerò eſt ducatus,& habitatio primogeniti Danorum regis,ſicut Delphinatus in Gallia principatus eſt quem ſucceſſor regis Franciæ poſsidet,Hamburgũ eſt in Stormaria aut Nordalbingia, & Brema in Diethmarſia.

DE DVCIBVS SAXONIAE ET EORVM *genealogia.* *Cap.* CCCCXXXVII.

Vuitikindus.

TEmpore illo quo Carolus Magnus oppugnabat Saxoniam,fuit Saxoniæ dux Vuitikindus,quem Krantzius uocat Vuedekindum, & quidam alij uocant eum regem Saxonum,præſertim autem Angriæ, quæ eſt in Vueſtphalia. Et hi ferunt,ante regis Caroli aduentum,Saxoniæ prouinciam adminiſtrari ſolitam per duodecim proceres alternis uicibus: quem uerò grãde bellum in adminiſtratione apprehenderet, eum regem habuere ad finem uſq; belli. Inde factum eſt, ut ueniente Carolo in prouinciam Vuedekindus dux Angariæ (Angriam uocant) in adminiſtratione erat,& ideo pro rege illis fuit durante bello,fuitq; tunc ſumma Saxonum poteſtas in Angaria,Vuedekindus itaq; anno Chriſti 785. uiſitatus à Domino, Chriſti baptiſmum ſponte depoſcens,manibus Caroli regis leuatus eſt honoris gratia ex ſacro fonte.Inde Saxonia iam pacata quieuit,& ſemel ſuſceptam fidem nunquam reiecit.

Habuerant Saxonum principes pro inſigni armorum in militaribus ſignis pullum equinum, atrum ante baptiſmum, poſt uerò candidum.Poſt multos uerò annos,quum ducatus Saxoniæ perueniret ſubinde ad alios & alios dominos,arma ſæpius fuerunt mutata,uel leonibus ex Anglia allatis per Henricum ducem,cognomento Leonem, uel ſtratorijs in clypeo lignis, quę rutæ ſertum ex obliquo condecorat,per Bernhardum prius comitem de Anhold,inde uerò ſurrogatum Henrico Leoni in ducatum Saxoniæ, cum ille per Fridericum primum ſolenni imperij conuentu per ſententiam deponeretur.

Genealogia Vuedekindi ducis Saxoniæ.

1 Vuedekindus — 2 Vuigbertus { 3 Bruno — 4 Ludolfus { Bruno,à quo Brunonis uicus; Tanquardus; Otto { 6 Henricus rex — 7 Otto Magnus; Baba comitiſſa Franciæ; Adelheidis abbatiſſa } }; Vualbertus }

Rabodus dux Friſonum.

Vuigbertus 2. dux Angriæ accepit uxorem filiam Rabodi ducis illius Phriſonũ, qui baptiſandus rogauit, quo nam conceſsiſſent patres eius, & ubi audiuit omnes à Chriſto alienos in perditionẽ abijſſe,pedẽ ẽ baptiſmo retraxiſſe, ſeq; eò profecturum conteſtans,quo maiorum ſuorũ cœtus demigraſſet. Fuerat iſte Vuigbertus Chriſto ualde deuotus ab adoleſcentia uſq; ad ſupremam ætatem, ſepultus in Vuildeshuſen oppido Bremenſis diocœſis,ubi & poſtea Vualbertus in Chriſti religione obdormiens ſepultus fuit. Bruno à q̃ Brunſuicum nomẽ accepit,uir inſignis, glorioſo fine pro fide Chriſti occubuit. Nam

Brunſuicum unde.

Nam cum Normanni hoſtes Chriſtianæ religionis magno agmine Saxoniam inuaderent. Bruno uocatis omnibus quos ad pietatem tantæ expeditionis paratos inuenerat, obiecit ſe Normannis & Danis. Factumq́ eſt ut pertinaci diu pugna extracta, totum agmen Chriſtiani nominis pro Chriſto occumberet, dux ſcilicet ipſe cum epiſcopis & omnibus Chriſtianis militibus. Interfectis autem Brunone & Tanquardo fratribus, Otto poſt eorum interitum iam iuſtum arripuit principatum. Et quantum iam deceſsit Francis tantum acceſsit Saxonibus, in quos ſumma rerum cœperat inclinare. Arnolfus Imp. dedit huic Ottoni filiam ſuam Lutgardam uxorem, ex qua ſuſtulit Henricum, qui primus ex Saxonibus imperauit. Henricus ergo iſte per maternum ſanguinem deſcendit ex Carolo Magno. Mortuo autem Ludouico Imp. uoluit omnis Francorum Saxonumq́ nobilitas Ottoni ſceptrum & diadema regni tradere, ſed ille cauſatus ſenium recuſauit, & peruenit corona ad Conradum, qui frater erat Ludouici, Conradi filium, ducem orientalium Francorum, in quo Conrado finem accepit linea Carolorum maſculina. Henricus dux Saxoniæ primus ex ea familia ad Rom. regni culmen aſcendit, quod ea domus per aliquot continuata ſecula perſeueranter ſeruauit. Dictus fuit Auceps, quod in adoleſcentia cum pater rebus præeſſet plurimum indulgeret aucupijs & uenationibus, quæ principum fuerunt & ſunt in hodiernum uſq; diem recreationes, & quidam uſq; ad inſaniam illis animum laxant, nedum in adoleſcentia, ut Henricus iſte fecit, ſed & in ſuprema ſenectute delectantur huiuſmodi cruento ferarum ſpectaculo. Eiectus autem fuit Henricus ad imperium anno Chriſti 937. *Henricus Auceps.*

Genealogia ducum Saxoniæ continuata per utrunq; ſexum ab Ottone quinto duce Saxoniæ.

Bruno epiſc. Colonienſ. — Henricus Hetzel
Mechtildis abbatiſſa in Quendelnburg
Henricus dux Sax. & Bauariæ, cuius uxor Iuditha ducis Arnoldi filia — Bertha duciſſa Lotharingiæ; Bruno dux Saxoniæ; Bruno dux; Ludolfus dux Sax.
Henricus Auceps rex Ro. cuius uxor Mechtildis — Gerbirga uxor Giſelberti ducis Lotharingiæ ac deinde regina Franciæ
Bruno
Otto dux Saxoniæ — Richarda uxor marchionis Auſtriæ
Otto Magnus — Otto 2. Imp. — Otto 3. Imp.
Vuilhelmus epiſcopus Maguntinus
Lutgarda Conradi ducis Sueuiæ, Franciæ & Lotharingiæ uxor. — Otto comes Franconiæ †
Ludolfus dux Alemaniæ ſeu Sueuiæ, uxor eius Ita filia Hermanni ducis Alemanniæ — Otto dux Sueuiæ & Saxoniæ *
Lutgarda uxor Ludouici regis Rom.
Baba uxor Henrici comitis, unde Babenberga nomen accepit — Albertus comes Babenbergenſis decollatus; Reinoldus percuſſus à Conrado duce Franconiæ

† Cuno comes — Sifridus; Eberhardus; Hermannus, ab alijs Henricus — Conradus dux Franconiæ & Imp. 2. — Henricus 3. — Henricus 4. Imp.; Mathildis, quæ patrimonium Petri Rom. pontif. deſignauit
Gebhardus epiſcopus Ratiſponenſ.
Beatrix uxor Bonifacij marchionis Mantuani

* Bruno. Hic factus eſt Rom. pont. dictus Gregorius 5.

Henricus

- Henricus 4. Imp.
  - Conradus præfectus Italiæ
  - Henricus 5. Imp. obijt ſine hærede
  - Sophia regina Vngariæ
  - Agnes uxor Friderici de Staufen
    - Conradus Imp. cui Henricus 5. dedit ducatum Vuirtzburgenſem
      - Henricus
      - Fridericus
      - (Sine liberis ante patrem mortui)
    - Fridericus dux Sueuiæ
      - Conradus Palatinus comes ex alia matre
        - Agnes Palatina.
      - Fridericus Barbaroſſa
        - Henricus 6 Imp.
          - Fridericus 2.
            - Manfredus nothus
            - Conradus rex
              - Conradinus
            - Henricus dux Sueuiæ
              - Fridericus
              - Henricus
              - (ueneno extincti)
        - Fridericus
        - Otto comes Burg.
        - Conradus dux Sueuiæ
        - Philippus rex
          - Ethiſa
          - Kunegundis
          - Beatrix habens maritum Imperatorem Ottonem 4.

Habuit Otto Magnus duas uxores, Editham & Adelheidam. Editha fuit filia regis Angliæ, ex qua ſuſtulit Lutolfum & Vuilhelmum epiſcopum. Adelheidis uerò filia Rudolfi regis Burgundionum & Berthæ, quam prius habuerat Lotharius rex Italiæ, genuit ei tres filios, Henricum, Brunonem & Ottonem ſecundũ, atq; Adelheidem, quam duxit uxorem Hugo comes Pariſianus. Sub iſto Ottone primo magna mutatio facta eſt in dominio Saxoniæ. Paruit tunc Miſna & magna Thuringiæ pars Saxonibus, quæ ab illa die diuulſa putatur, quum Otto iſte primus permitteret Saxoniam Hermanno Biling gubernandam. Otto uerò pro ſe & poſteris ſuis reſeruauit Thuringiam, Miſnam & ſuperiorem Saxoniam, & in inferiori Saxonia iuxta Albim inſtituit ducatum, cui præfecit Hermannum uirum non de magna familia natum, creans illum ducem, qui antea præfectus fuerat.

- Hermannus Biling dux Saxoniæ inferioris
  - Luderus comes Tranſalbinenſis
  - Benno dux Saxoniæ inferioris
    - Thietmarus perijt duello
    - Bernhardus
      - Hermannus comes Aldenburgenſis in Friſia
      - Ordulphus
        - Magnus dux ultimus
          - Heilike uxor Ottonis comitis de Balenſted & Anhold
          - Vuulfildis duciſſa & uxor Guelfi.
        - Otto ſine liberis
    - Bruno epiſcopus Oldenburgenſis

Alia genealogia ducum inferioris Saxoniæ.

Anno 1106. Magnus dux inferioris Germaniæ exceſsit rebus, ſine maſcula prole, pro quo ſurrexit Luderus dono Henrici Cæſaris, alij uocant eum Lotharium, cuius maiores à proauo comites erant de Queruord, electusq; in Romanorum regem, dedit unicam filiam ſuam Gertrudem cum ducatu Henrico Vuelfo duci Bauariæ uxorem. Succeſsit autem ei in utroque ducatu Henricus Leo, quibus tamen poſtea ob inſolentiam ſuam priuatus fuit. Habuerunt quoq; dicti quinq; duces ab Hermanno uſque ad Magnum Holſatiæ ditionem in ſua poteſtate, ſed mortuo Magno Luderus permiſit ditionẽ nobili uiro Adolpho de Schouuenburg, ex quo in tempora noſtra durauit ſucceſsio.

Priuatus

Priuatus autem Henricus Leo ducatu Saxoniæ, Bernhardo comiti de Anhold, qui per auiam deſcenderat ex ſtirpe Magni nouiſsimi ducis, Saxoniæ ducatus ſolenni donatur apparatu. Sed redeamus ad ſuperiorem Saxoniæ ducatum, & proſequamur illorũ principum ſucceſsionem. Poſt Ottonem tertium factus eſt dux & marchio in ſuperiori Saxonia Bruno, qui erat frater patruelis diui Henrici. Nam patres eorum Henricus Hezel & Bruno erant fratres. Continebat autem tunc Saxonia ſuperior Marcam Miſnæ & Thuringiæ, & ditionem quam hodie habet princeps elector. *Bernhardus ab Anhold.*

Bruno marchio ſuperioris Saxoniæ — Ludolfus — Egbertus — Egbertus, mortuus ſine uirili ſemine.

Poſt mortuum Egbertum ultimum, Henricus dux Bauariæ pater Henrici Leonis, qui habuit uxorem fœminam de Saxonia ſuperiori, obtinuit per eam Saxoniam illam ſuperiorem. Succeſsit ei filius eius Henricus Leo princeps potentiſsimus, qui tali uſus eſt titulo: Henricus gratia Dei dux totius Saxoniæ & Bauariæ, Palatinus Rheni, comes Brunſuici, Luneburgi, Northen, &c. Sed deſtitutus & exutus omni ditione, triennio exilium in Anglia eſt paſſus, & tandem ad ditionem Brunſuicenſem admiſſus. Quum autem filius eius Henricus uerſaretur in aula Imp. impetrauit filiam comitis Palatini Rheni uxorem, atq; per eam conſentiente Imp. Henrico ſexto Palatinatum. Expulſo autem Henrico Leone, Fridericus primus Imperator dedit marchionatum Saxoniæ ſuperioris cum titulo ducatus Saxoniæ Bernhardo ab Anhold, & reuocato deinde Leone ex Anglia, dedit illi Brunſuicum, quod erat peculium eius, à matre Lotharij Imperatoris filia, proueniens. Erat tunc annus Chriſti 1189. Cæterum Albertus Bernhardi filius titulum tenebat Saxoniæ, retentis armis quæ comites de Anhold maiores ſui prætulerant, ſtratoria ſcilicet ligna fuluo nigroq; uariata colore per clypei tranſuerſum, ſuperiecto, quod feciſſe fertur Fridericus primus, ruteo crinali. *Titulus Henrici Leonis.*

Bernhardus dux & comes de Anhold — Albertus elector — Albertus grandæuus elector — { Otto in Louuenburg — Albertus ſine prole mortuus; Rudolphus — Ioannes — 2 Ioannes } *Duces Saxoniæ inferioris.*

Albertus ſecundus huius nominis dux Saxoniæ ſuperioris & inferioris princeps elector, ſuperuixit poſteritatem ſuam uſq; in quartam & quintam generationem.

2 Ioannes { 3 Ioannes dux inferioris Saxoniæ — Ericus { Albertus; Ericus — Ericus 3. { Ericus. Iſte ſuccedere debuerat Alberto electori; Albertus; Bernhardus; Magnus epiſcopus — Ioannes { Ericus; Bernhardus; Magnus — { Franciſcus; Dorothea regina Daniæ; Catharina regina Sueciæ; Clara uxor Franciſci ducis Lunenburgenſis; Eliſabet comitiſſa in Oldenburg. } } } } ; Albertus dux ſuperioris Saxoniæ — Rudolfus elector — Vuentzelaus { Rudolfus; Ericus; Albertus ultimus elector } Sine prole mortui anno 1422. }

Poſt Ioannem 2. dominium Saxoniæ fuit diuiſum. Nam adminiſtratio Saxoniæ inferioris manſit apud Ioannem 3. & eius poſteritatem, electuræ autem dignitas permanſit in linea Rudolfi, cuius ſucceſsio fuit in principatu ſuperioris Saxoniæ in terra Vuittenbergenſi. Sed ea deficiente, iuſto ordine rediſſet ad proximos agnatos inferioris Saxoniæ duces, niſi Miſnenſes marchiones ad ſe illam traxiſſent. Fuit autem Fridericus marchio Miſnenſis primus dux & elector in ſuo genere. Duces Saxoniæ inferioris ſcribunt ſe duces Saxoniæ, Angriæ & Vueſtphaliæ, habentq; domicilium in Louuenburg in ripa Albis fluminis haud procul à Luneburgo.

Fridericus

- Fridericus elector
  - Erneſtus elector
    - Fridericus elector
    - Ioannes poſt fratrem elector
      - Ioannes Fridericus elector, & captus à Carolo Cæſare
        - Ioannes Fridericus
        - Ioannes Vuilhelmus
      - Ioannes Erneſtus
  - Albertus marchio & Landgrauius
    - Georgius marchio — Chriſtina uxor Philippi Landgrauij
    - Fridericus
    - Henricus
      - Mauricius elector factus anno 1548. poſt Ioannem Fridericũ, obijt poſt conflictum an. 1553.
      - Auguſtus elector.

Imperator Sigiſmundus inſtituit Fridericum marchionem Miſnenſem anno Chriſti 1423. ducem Saxoniæ & principem electorem.

DE DOMINIO ET DVCATV BRVNSVICENSI. Cap. CCCCXXXVIII.

Brunonis uicus. BRuno Ludolfi ducis Saxoniæ filius, & patruus Henrici Aucupis regis Rom. inſigne nomen reliquit uico, quem ille primus inchoauerat, qui ex illo dictus eſt Brunonis uicus, aut potius ſinus, qui lingua Saxonum uocatur *Vuyck*. Hodie tamen communiter appellatur Brunſuicum, inſigne oppidum in media Saxonia ad riuum Onacri, qui influit Viſurgum: cuius oppidi parua primum initia multas per tempora habuere acceſsiones, ut per uices amplificatum, nunc in eas excreuerit uires atq; opes, ut facilè principibus ſuis titulum indiderit, qui exinde uocantur duces Brunſuicenſes, ſed hoc longè poſtea. Sinum excurrentis fluminis, ſtagni aut maris Saxones ſua lingua *Vuyck* appellant, inde Bruno excurſum fluminis alterum, alterum Tanquardus non longo interuallo ædificijs honeſtarunt. *Tanquardeſuuyck.* Inde Brunſuuyck & Tanquardeſuuyck diu uariata appellatione cernebantur. Obtinuit tamen Bruno, ut ſolus oppido nomen reliquerit.

Genealogia ulterior.

- Vuedekindus
  - Vuigbertus
    - Bruno
    - Vualbertus
  - Ludolfus
    - Bruno, à quo Brunſuicum
    - Tanquardus
    - Otto
      - Henricus Auceps
      - Baba comitiſſa

Sequitur genealogia Henrici Leonis.

Circa annum Chriſti 1230. Imp. dominium Brunſuicenſe prouexit in ducatum, & Ottonem dominum Brunſuici & Luneburgi ducem creauit, qui ſcilicet ſucceſsit Henrico Leoni, qui generale Saxoniæ habuit dominium. Dux uerò Saxoniæ poſt dictum Henricum Leonem, magnum tenet titulum & tenuem ditionem. E' diuerſo duces Brunſuici partialem Saxoniæ ſumpſêre titulum, ſed longè maiorem ditionem.

- *Henricus Vuelfus*
  - *Henricus Leo*
    - *Otto quartus imperator electus anno 1198.*
    - *Vuilhelmus dominus Brunſuici & Luneburgi.*
      - *Otto dux primus Brunſuicenſis & Luneburgenſis*
        - *Albertus Brunſuicenſis Magnus*
          - *Albertus Pinguis dux Brunſ. & Gottingen*
          - *Vuilhelmus puer mortuus*
          - *Henricus mirabilis dux in Tranſſyluanis, Embica & Grubenhagen.*
        - *Otto epiſc. Hildeſ.*
        - *Conradus epiſcopus Verdenſis*
        - *Ioannes dux Luneburgenſis*
        - *Eliſabet uxor regis Vuilhelmi*
    - *Henricus Palatinus*

- *Otto obijt 1330*
  - *Ioannes epiſcopus Mindenſis*
  - *Ludouicus epiſcopus Magdeburgenſis*
  - *Vuilhelmus ſine prole maſcula mortuus, redijtq; ducatus ad Magnum Alberti Pinguis filium, cuius filius Ludouicus filiam habuit huius Vuilhelmi.*

Fridericus

Fridericus ſecundus Ottonem Leonis nepotem fecit ducem Brunſuicenſem & Luneburgenſem, attributis ei armis, quę auus eius Henricus extulerat Anglia, duobus fuluis leonibus pro ditione Brunſuicenſi & aliam laſurij coloris leonem, adiectis in clypeo maculis de terra Luneburgenſi, quæ erant olim arma Hermanno duci & poſteris eius cū titulo ducatus Saxoniæ. Albertus autem Bernhardi filius, de quo ante iſtud caput, titulum tenebat Saxoniæ retentis armis quæ comites de Anhold, maiores ſui, prætuliſſent, ſtratoria ligna fuluo nigroq; uariata per clypei tranſuerſum, ſuperiecto, quod fertur feciſſe Frid. I. ruteo crinali. Ottonis filij Iohannes & Albertus, primi partiti ſunt anno Chriſti 1267. ditionem. Titulum communem tenuerunt cum poſteritate, ſicut hodie tenent, ut quamuis ſit diſcreta ditio, unus tamen amborum eſt titulus. Vterq; enim ſe Brunſuici & Luneburgi ducem ſcribit. Albertus Iohanni fratri permiſit Luneburgum, ſibiq; meliores partes ſeruauit, Brunſuicenſem & Gottingenſem dominatum, qui & ipſe poſtea diuiſus eſt multipliciter. Ioannes poſteritas ſeruauit dominium Luneburgenſe ad Vuilhelmum, tunc dominium illud redijt ad duces Brunſuicenſes.

Titulus unus Brunſuic. & Luneburg.

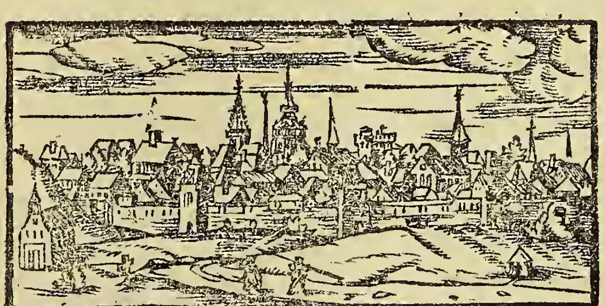
Sequitur genealogia ducum Brunſuicenſium & Luneburgenſium ab una familia deſcendentium.

- *Albertus dux magnus.*
  - *Albertus pinguis*
    - *Erneſtus Gottingenſis*
      - *Otto*
        - *Vuilhelmus ſine prole*
        - *Otto, cui mortuo anno 1420. Vuilhelmus ſenior ſucceßit in ditione*
    - *Iohannes magiſter in Pruſsia*
    - *Albertus epiſcopus Halberſtadenſis*
    - *Henricus epiſcopus Hildeſemenſis*
    - *Otto largus ſine liberis*
    - *Magnus dux Brunſuic. & Lunenburg.*
      - *Albertus epiſcopus Bremenſis*
      - *Ludouicus gener Vuilhelmi ducis ultimi Luneburgenſis, non diu ſuperſtes atq; ſine liberis.*
      - *Magnus pulſus Luneburgo obijt 1373.*
        - *Otto epiſcopus Bremenſis & Verdenſis*
        - *Fridericus, confoßus anno 1400.*
        - *Bernhardus*
          - *Otto ſine prole*
          - *Fridericus dux Luneburg*
            - *Otto obijt 1471.*
              - *Hēricus Luneburg obijt 1532.*
                - *Otto*
                - *Erneſtus gubernator*
                - *Frāciſcus cuius uxor Clara de Lauuenburg*
            - *Bernhardus ſine prole*
        - *Henricus dux Brūſuicenſis*
          - *Catarina uxor electoris in Miſnia*
          - *Hēricus pacificus ſine prole*
          - *Vuilhelmus ſenior, poſt fratrē princeps*
            - *Fridericus ſine prole*
            - *Vuilhelmus iunior*
              - *Hēricus dux Brūſuic.*
                - *Catarina uxor Magni ducis Lauuenborg*
                - *Chriſtoforus epiſcopus Bremēſis*
                - *Franciſcus epiſcopus Mindenſis*
                - *Georgius præpoſitus Colonienſis*
                - *Ericus Commendator in Pruſsia*
                - *Henricus captus à Landgra.*
              - *Ericus dux Gotting.*
                - *Ericus dux Gottingen.*
                  - *Carolus Victor*
                  - *Philippus*
                  - *Iulius*
                  - *Catarina uxor Iohannis marchionis*
  - *Vuilhelmus puer obijt*
  - *Henricus mirabilis dux traſſyluaniæ*
    - *Henricus*
      - *Melchior epiſcopus*
      - *Otto* } *ſine prole*
      - *Baltaſar* } *ſine prole*
    - *Erneſtus*
      - *Fridericus.*
      - *Albertus*
      - *Ericus*
        - *Otto*
        - *Henricus de Grubenhagē*
        - *Albertus*
          - *Iodocus*
          - *Philippus*
          - *Erneſtus*
          - *Ericus*
        - *Henricus ſine prole*

Erneſtus captus cum principe Electore Saxoniæ à Carolo Cæſare, ſed rurſum dimiſſus.

Moriens Vuilhelmus ultimus dux Lunenburgenſis abnepos ex fratre Alberti ducis Magni, deſignauit ſucceſſorem Magnum ducem Brunſuicenſem, unde quęrimonia orta eſt ducum Tranſſyluanorum, quod uel in partem uocari debuerint eius ditionis, quum fuerint in gradu pares, ambo ſcilicet in tertio. Ludouico duce Luneburgenſi mortuo, uxor eius filia Vuilhelmi Luneburgenſis ducis ultimi, nupſit Ottoni, comiti de Scouuenburg, & ducatus Luneburgenſis, uenit ad Magnum Ludouici fratrem. At cum ille nimium inſoleſceret, nec curaret patris correptionem, eiectus eſt, & Albertus dux Saxoniæ ſuperioris, Vuilhelmi nouiſsimi ducis Luneburgenſis ex filia nepos acceptatur, anno ſcilicet, 1371. & arx Luneburgenſis, unde dux ciuitati multa incommoda inferebat, ad ſolum uſque deſtruitur. Habes hunc Albertum ſuprà in genealogia Saxoniæ. Magnus uerò dux à Luneburgenſi ducatu eiectus, fuit paulò pòſt in bello quod geſsit contra comitem Schouuenburg gladio confoſſus, atque relictam eius duxit uxorem Albertus dux Luneburgenſis. Anno 1545. Henricus dux Brunſuicenſis captus fuit à Philippo Landgrauio alijſque principibus coadiutoribus, unà cum filio eius Carolo Victore, cuius ditionem antea dicti principes ei ademerant, ſed biennio pòſt rurſum fuit ex captiuitate liberatus per Carolum Imperatorē & Landgrauius uinculis mācipatus.

DE CIVITATE BRVNSVICENSI. Cap. CCCCXXXIX.

BRunſuicum hodie totius Saxoniæ metropolis & ciuitas permaxima, populoſa, munita mœnibus ac foſſatis, turribus & pugnaculis, decorata magnificis domibus, præpolitis plateis, amplis et ornatiſsimis tēplis, Saxoniæ ferè centrum, per quadrum tantum ferè habet longitudinis quantum latitudinis, complectiturque in ſuo ambitu duo millia paſſuum. Eſt aliquanto maior Nurnberga & Erdfordia minor. Ad orientem habet diœceſim Magdeburgenſem, ad meridiem Hartonicum ſeu Hartinium nemus: occiduam partem comprehendit Hildesheimenſis epiſcopatus, & ſeptentrionem inhabitant Luneburgenſes.

Onacra flu. Hanc urbem perlabitur Onacra amnis, cui origo Hartonica ſylua, duaſque in partes ciuitatem ſcindit, omnem immundiciā ſecum trahens, uarijs undique pontibus coopertus. Tota urbs in plano ſedet, mœnibus ac foſſato duplici profundiſſ. & aliquot in locis triplici ac quolibet aquis ſtagnante munita. Vallum etiam inter foſſata craſsiſsimū ductum per circuitum, uarijs arborum conſitum generibus. Non habet ciuitas aquam potabilem, ſed comuniter bibunt ceruiſiam. Vini autem uſus charior eſt & rarior. Quinque hic fora, quinque prætoria & totidem magiſtratus.

Seditio in urbe. Circa annum Chriſti 1374. ſæuiente in urbe Brunſuico incondito uulgo in primores, pernicioſus exoritur tumultus. Nam uulgus indignatione undecunque concepta, magiſtratum urbis inuadit, Vrbe quoſdam eijciunt, alios in tumultu opprimunt, nonnullos ſpecie iuſticiæ publico gladio cædunt, inter quos unum ex proconſulibus uirum & ætate & mole corporis grauem, quum uires inflectendis genibus non haberet, in ſede ſua recumbentem obtruncant. Hanc patribus obijciunt cauſam, quod populum & uniuerſam plebem exactionibus grauent & maiori quam ulli principes impoſito onere dominentur, idque literis ad uicinas & longinquas urbes perſcripſere, nouū magiſtratum ex mœchanicis uiris erexêre, clamoribus non conſilio rem omnem egêre. Cæterę bene moratæ urbes, rem miſerandam & ipſo exemplo pernicioſam putauere impunitam relinquendam. Anno 1552. inter Ducem Brunſuicenſem atque ciues ingens diſſenſio exorta eſt. Anno uerò 1554. cum Albertus Marchio Brandeburgenſis, contra epiſcopos Herbipolenſem atque Bambergenſem urbemque Norimbergenſium bellum gereret, ijſque oppida uicoſque multos occuparet, omneſque partes cæde & incendio defœdaret: Mauritius Saxoniæ elector, Henricus Brunſuicenſis, alijque nonnulli Imperij Romani principes eius conatibus obſiſtere uolentes, prælium cum illius copijs in campis Hildesheimenſis diocœſis die

cœſis die 11. Iulij commisêre, in quo poſt cruentiſsmum inter equeſtres pręcipuè copias prælium, Mauritiani uictoriam obtinuerunt, ipſo tamen Electore plumbea pila letali uulnere accepto, poſt pauculos dies decedente. Inteſtina eius condita ſunt Siuershuſij, corpus autem Fribergum delatum eſt 10. Cal. Auguſti, cum uiginti ſignis militaribus ad tumulum ſuſpenſis.

D. SEBASTIANO MVNSTERO, PATRVO SVO VNICE *uenerando, Ioſephus Munſterus utriuſque iuris doctor, S. D.* *Cap.* CCCCXL.

Mitto Luneburgi deſcriptionem ſuccinctiorē, obſeruandiſſ. Domine patrue, curſim quidem & tumultuarie & uarijs annalibus excerptam. Integrum tibi relinquo inde deligendi quicquid uiſum fuerit labori tuo accommodum. Geſta recentiora nulla inſerui, utpote odioſa, alioquin uolumen maius Iliade creſceret. Mitto quoq; Luneburgenſis noſtræ urbis picturam, inſtar Hamburgi impreſſam effigiem delineatam. Aliam ciuitatis huius effigiem aſſequi nequiui. Nam pictores ex intuitu ſecundum longitudinem potius quàm aliam naturalem formam oppida depingere hic aſſueuerunt.

LVNEBVRGVM.

Cap. CCCCXLI.

SVnt qui Luneburgum putant ante multa tempora conſtructum à Roma. ibiq; erectum idolum Lunæ, quod in eo loco ſtetiſſe dicitur uſq; ad tempora Caroli magni.

At Albertus Krantzius in ſua ſcribit Saxonia, ſub Hērico 4. arcem Luneburgenſem, ſed non oppidum extitiſſe. Otto primus erexit locum iſtū in comitatum adiunctis ei prædijs de terra Meckelburgenſ. Deinde circa annum Chriſti 1235. Fridericus 2. ex comitatu fecit ducatum. Hanc ditionem unà cum dominio in Brunſuicenſi poſſederunt tres Ottones Imp. atq; poſteri eorum uſq; ad Henricum Leonem, qui exutus Bauaria, Saxonia & omni ditione ſua, Brunſuicum & Luneburgum retinuit. Salinæ uberrimæ atq; ditiſsime apud Luneburgum habentur, ex quibus multi monaſteriorum abbates, & multi eccleſiarum prælati uitam ducere conſueuerūt. Fuit enim quæſtus ſalis uberrimus. Has ſalinas, Luneburgenſ. uiolenter uſurpauerunt. Ob quam rem & à Nicolao pont. max. & à Friderico Imp. auguſto damnati fuerunt. Conſulatus, qui eius rei autor habebatur, autoritate apoſtolica deiectus eſt, ſed fauore Bernhardi ducis Brunſuicēn. paulò poſtea in priſtinum ſtatum redijt: & qui nouiter conſulatum adierant in carcerem conijciuntur: ciuitati rebelli, & eccleſiaſticorum bonorum rapaci ſacris interdictum eſt. Non tamen deſunt, qui rem diuinam apud eos faciant. Tantus eſt æuo noſtro & in populo & in clero autoritatis eccleſiaſticæ contemptus. Hæc Aeneas Syluius. Sed redeamus ad ciuitatem. Ea eſt munitiſſima, cincta foſsis & uallis. Habet figuram ferè quadratam, patens in longum paſsibus circiter 1450. & in latum nongentis. Fuerunt per circuitum urbes maximæ ſolitudines, ſed quæ noſtro æuo pro bona parte coluntur & habitantur. Sunt tres parochiales eccleſiæ in urbe, inter quas S. Iohannes primatum habet. Sunt etiam tria in ea monaſteria, inter quæ cœnobium S. Michaëlis uetuſtius eſt & locupletius. Occupātur ciues & mercatores potiſsimum negociatione ſalis, quod ibi in Magna copia coquitur atque terra &

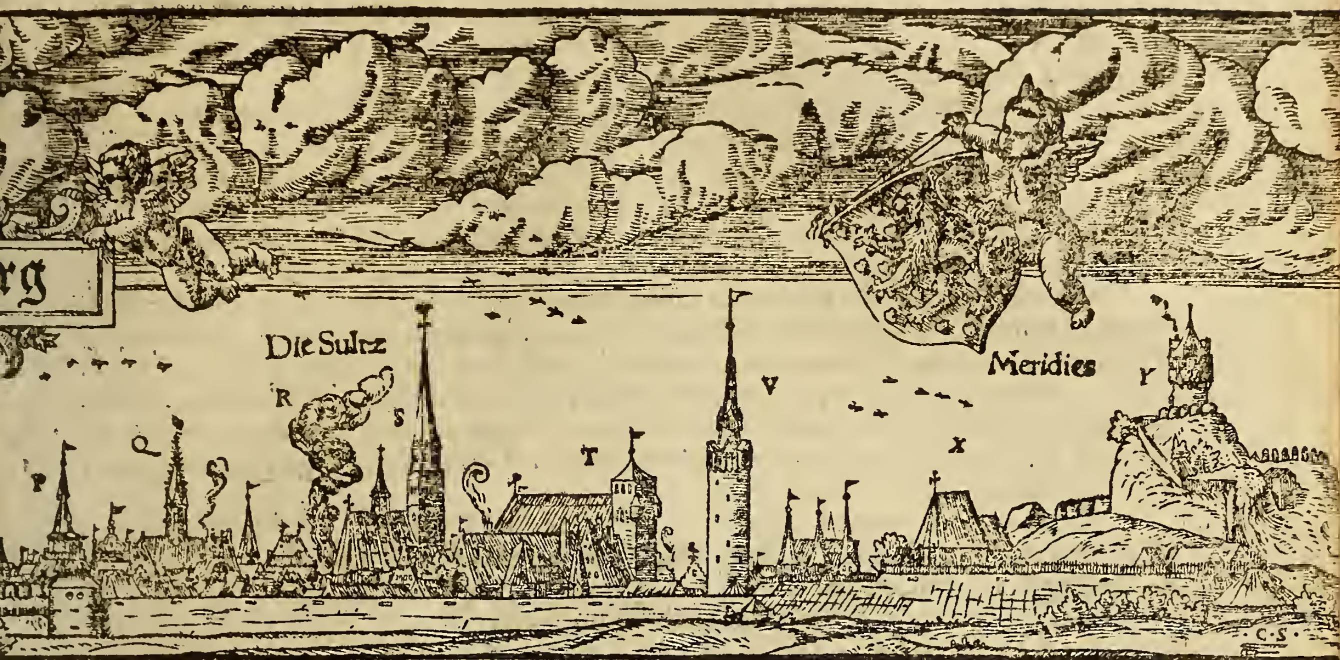
A *Maius propugnaculum:* **Die groß** *paſtei*
B *S. Antonius*
C *Saltzmeſſer thurn*
D *Inſtitorum turris: der Kremer thurn*
E *Laterificina, Ziegel ſcheür*
F *Borduuicker thor*
G *S. Nicolaus*
H *Vallis ſanctorum: der Heiligen thal*
I *S. Iohannes, ſummum templum die haupt Kirch*
K *Goldſchmid thurn*
L *Prætorium*
M *Domus principis*

Salinæ Luneburgenſes.

aqua Hamburgum, Lubecum & ad alia loca per circuitum diſtrahendum defertur. Cæterum dux Iohannes abnepos Henrici Leonis, primus operam impendit ſalinæ Luneburgenſi, quæ uſq; ad eius tempora tenuis fluxit, at ille nouam aperuit longe ea quæ pridem fluxerat uberiorem. Erat autem tunc annus poſt Chriſtum natum 1269. & proſperatum eſt opus in manibus eius uehementer. Prima origo huius ſalſuginis fuit haud procul à mōte Calcario olim inuēta, puteo incluſa, uiris fortib. qui aquam die noctuq; exhaurirēt deputata, atq; ex æquo diuitibus, & pauperibus diſtributa. Nec hic in hunc diē

ulla uetuſtatis facta eſt immutatio. Durat adhuc antiqua colūna, quæ ſuſtinet trabē, cui adkæret magna urna, aquā è profundis educēs. Canales ſeu fiſtulæ per quas ſalis aqua deriuatur, pulchro ordine diſtribuuntur (ſunt autem numero quinquaginta) ad ſingulorum caſas, habet unaquæq; caſa quatuor ſartagines ex plumbo factas, quadrilateras, latas duabus ulnis & tranſuerſa manu profundas: quæ uſu detritæ renouantur abſq; ulla liquefactione. Duabus aūt horis ſal concoctum & ex ſartagine ſublatum, diſtrahitur in uarias illius terræ partes.

ertrudis
a uirgo, Franciſcani
nſer frauu
cer captiuorum: der gefangnen
urn
or S. ſpiritus, noſodochium, der
rancken haus
na, ubi ſal coquitur

S S. Lampertus
T Cœnobium S. Michaëlis
V Turris captiuorum, uulgò ſpring ins gut, ſortita hoc nomen à Domino qui eam ædificari fecit, quem & in eadem primum perijſſe ferunt
X S. Ciriacus extra mœnia
Y Mons Calcarius.

Genealogia ducum Luneburgenſium.

Fuit dominium Luneburgenſe ſemper poſt Henricum Leonē ſub principibus Brunſuicenſibus, ſicut & ſuprà in ducatu Brunſuicenſi oſtendimus, ſed ob filiorum & nepotum multiplicationem, idem dominium diuiſum fuit in multas particulares ditiones, ſicut oſtendit Brunſuicenſis genealogia.

- Henricus Leo dux Brunſuic. & Luneburgenſ.
  - Henricus princeps Palatinus
  - Otto Imperator
  - Vuilhelmus comes Luneburgenſis
    - Otto dux Brūſuicēſis & Luneburgenſis
      - Conradus epiſcopus Verdenſis
      - Ioānes Luneburg. obijt 1277.
        - Otto Luneburg.
          - Iohan. epiſcopus Mindenſis
          - Ludouicus epiſc. Magdeburgenſ.
          - Vuilhelmus dux Luneburgenſis habuit unicam filiam
      - Otto epiſcopus Hildeſemenſis
      - Albertus Brunſuic. dux magnus
      - Quinque filiæ

Albertus & Iohannes ducis Ottonis filij, paternum diuiſerunt dominium, titulum tamen communem retinentes, quod & uſq; hodie conſeruatur. Albertus, ſenior dictus, accepit omnem ditionem Brunſuicenſem, & Ioannes ſolo diſtrictu Luneburgenſi contentus fuit. Brunſuicenſis autem ditio poſteris temporibus aliquoties ſciſſa eſt, in eam terram quæ eſt citra & ultra montana. Ducatus uerò Luneburgenſis à Vuilhelmo nepote ducis Iohannis, qui filium non habuit, redijt ad Brunſuicenſes, nempe ad Alberti magni nepotem, cuius filius Ludouicus uxorem habuit filiam dicti Vuilhelmi.

- Albert9 Magn9
  - Henricus mirabilis dux Transſyluaniæ, cuius ſucceſsionem habes ſuprà.
  - Albertus pinguis
    - Magnus dux Brunſuicenſis & Luneburgenſis
      - Ludouicus dux Luneburgenſis non diu ſuperſtes, gener Vuilhelmi ducis Luneburgenſis
      - Magnus eiectus à Luneburgo ob inſolētiam & poſtea interfectus
        - Fridericus ſine prole
        - Bernhardus dux Luneburgenſis
        - Henricus Brunſuicenſis

Magno ſecundo eiecto ex ducatu Luneburgenſi, translatum eſt dominium ad Albertū, & poſtea ad Vuentzeslaum duces Saxoniæ ſuperioris, quod male habuit duces Brunſuicēſes, quum ſibi Luneburgum ob ſanguinis propinquitatem deberetur. Quo circa communi principum placito ita ordinatum eſt, ut Fridericus & Bernhardus Magni ducis filij duas Vuentzeslai filias acciperent cōiuges, quò ſic pax terris redderetur, quod & factum eſt, ut paulò diſſeremus in hiſtoria. Continuatur ergo genealogia per Bernhardum in hunc modum.

- Bernhardus Luneburgēſis
  - Otto ſine liberis
  - Fridericus
    - Otto obijt 1471
      - Vuilhelm9
      - Henricus obijt 1531
        - Otto
        - Erneſtus
        - Franciſcus
    - Bernhardus, ſine liberis

HISTORIA CIVITATIS ET DVCVM LVNEBVRgenſium. Cap. CCCCXLII.

PRodunt Saxonum hiſtoriæ, Hermannum Biling, cuiuſdam agricolæ filium, natū prope Soltouu in Luneburgenſis ſolitudine, ualde magnum effectum apud Ottonem Imp. ob fidele miniſterium quod eidem Cæſari in Italia agenti, interim in Saxoniæ partib. exhibuit: putantq; hunc Hermannum conſtruxiſſe arcem in monte Calcario, & fundaſſe prope eundem montem monaſterium S. Benedicti, cuius filius Benno abſoluit pater morte præuentus non perfecerat. Habebatur tunc arx illa inexpugnabilis. Erat illis tēporibus iuxta montē oppidum nomine Modeſtorff ſitū, quod alluebat amnis Elmenouu, qui & hodie per Luneburgum fluit, molas agit atq; multas urbi affert commoditates, tandemq; in Albim exoneratur. Erat quoque ad iactum unius lapidis à dicto monte ſita Bardouuick ciuitas antiqua, potens, & ob mercatorum in ea negotiationes ualde celebris, ſed quam Henricus Leo de exilio ex Anglia reuerſus, & à ciuibus urbis non receptus, quum ipſe ſecundum maternam lineam ab Hermanno Biling deſcendiſſet, & dominium regionis ad eum ſpectaret, ſubuertit anno ſcilicet 1188, in die Simonis & Iudæ, ex cuius ruinis adiacentia loca, potiſsimum autem Luneburgum plurimū fuerūt inſtaurata. Fundauerat etiam Carolus magnus in Bardouico epiſcopatū, ſed qui poſtea translatus fuit ad Verdenſem ciuitatem. Hodie Bardouicus eſt uicus ruſticorū, hoc nomine celebris, quòd abundat olerū hortalicijs. Abeſt autē parū à Luneburgo, uocata olim Barderopolis, ſicut & hodie uulgo appellatur Barderuuick, pag9, refertus hortis caulib. cōſitis. Deuaſtato itaq; Bardouuico, Luneburgū cœpit ſupra modū creſcere in ædificijs, diuitijs & mercimonijs, ſicut & poſt aliquot annos Modeſtorff ſub Ottone primo duce Brunſuicenſi creuit in ciuitatem, quin & tota regio illa ſub hoc principe ſublimata eſt ad principatum, retinuitq; nomē à burgo in monte extructo. Anno Chriſti 1369. poſt mortem ducis Vuilhelmi multa nata ſunt diſsidia & grauiſsimorū bellorū ſeminaria, unde urbs Luneburgeñ. non parū fuit incōmodata, maxime cum Magnus dux Brunſuiceñ. quædā permitteret, quæ ſenatus Luneburgñ. recuſabat: quare dux iratus, exuit ciues priuilegijs ſuis, accepitq; ciuitatis claues, & multas ex arce intulit iniurias.

Anno Chriſti 1370. duces Saxoniæ Albertus & Vuētzeslaus iuſtis moti ex cauſis, conabātur ſibi ſubiugare ducatum Luneburgenſ. inuenerūtq; in hac re ſenatum Luneburgenſem ſibi conſentientem. Is enim pertęſus Magni tyrannidem, renunciauit illius imperium atque miro aſtu occupauit arcem. Nam aſcenderunt montem, ſimulantes ſe uiſitaturos ueſpertinum officium & clanculum ſub ueſtibus geſtantes arma, occuparunt arcē, totamq; deſtruxerunt prętcr unam turrim, qua perpetuo pro ſpecula ſunt uſi.

Translatum

Tranſlatum etiam tunc fuit cœnobium ſancti Michaëlis in ciuitatem ipſam, & aduenientibus Saxoniæ ducibus, homagium illis fuit factum. Orto autem bello inter partes, in ducijſq; factis Magnus dux Brunſuicenſis interim ſubordinauit octingentos armatos uiros, qui noctu inter ſalinam & montem Calcarium urbem obruerent & occuparent. Sed deprehenſa eſt fraus eius, fueruntq; omnes armati partim cæſi & partim capti. Anno Chriſti 1378. excitato rurſus bello inter principes Saxoniæ & Magnum ducem Luneburgenſem, occiſoq; Magno diſsidium ſic fuit compoſitum, ut Albertus dux Saxoniæ duceret uxorem Magni ducis relictam, & duo filij eiuſdem ducis Magni, nempe Fridericus & Bernhardus acciperent coniuges, duas filias Vuenceslai ducis Saxoniæ, manerentq; domini in ducatu Luneburgenſi, quibus & tota regio fidelitatem promiſit.

Anno Chriſti 1388. inciderunt quædã controuerſiæ inter duces Saxoniæ, & Brunſuicenſis, quæ facilè ad magnum creuiſſent bellum, niſi interceſsione quorundam prælatorum bonorum uirorum ſublatæ fuiſſent atq; perpetua pax firmata. Tunc etiam Bernhardus & Henricus fratres duces Luneburgẽ. confirmarunt ciuitatibus Luneburgo, Hannouer, Vltzen & toti regioni antiqua ipſarum priuilegia & iura, eaq; cumulatoria reddiderunt. Suborta ſunt deinde multa diſsidia inter duces & ciuitatem ipſam Luneburgẽ., ſed quæ per comitia, tranſactiones & confœderationes rurſum ſunt pacata.

Anno Chriſti 1400, depoſito ab imperio Vuenceslao atq; electo Ruperto principe Palatino, fuit Fridericus dux Brunſuicenſis & Luneburgenſis dum reuerteretur domũ occiſus in terra epiſcopatus Maguntinenſis, & frater eius Bernhardus captus, unde graue triennale ortum fuit bellum, in quo ſenatus & ciuitas Luneburgenſis in grauiſsima incidit debita. Fuerat autem Fridericus electus in Rom. regem ante Rupertum, ut ſuprà in cathalogo Imp. ſcripſimus.

DE LVBECO VRBE. *Cap.* CCCCXLIII.

LVbecum urbs Vuagriæ temporibus noſtris ſplendidiſsima, et inſigne emporium, magnificis ornata ædificijs, potens in mari & terris, præcipua inter ueteres Vuandalicas & maritimas ciuitates, ſita hodie inter ripam Trauenæ & lacum Vuokeniſſæ, ab utroque latere irrigua ciuitas. Olim autẽ ſita fuit in Suuartouu, in optimo maris portu & à piſcatoribus inhabitata, quam Gotſcalcus Chriſtianus princeps Obotritorũ, circa annũ Chriſti 1040. inchoaſſe dicitur, & extructo in ea burgo appellaſſe nomine filij Butam, & Henricus Buti frater uocauit eam Coloniam. Paſſa tamen multas afflictiones à Rugianis principibus, ſuperuenit Adolfus eius nominis ſecundus, comes à Schouuenborg quam Lotharius Imperator comitem quoq; creauit Holſatiæ anno 1140. & tranſtulit eam à mari ad locum ſuperiorem. Dum autem ponit fundamenta, inuenit uetera quædam fundamenta, ubi ſcilicet (ut putatur) Cimbri olim urbem conſtruere ſatagerunt propter loci opportunitatem, ſicut & poſtea Crito Obotritorum princeps, acerrimus Chriſtiani nominis perſequutor, poſthabito ueteri Lubeco Suuartouu, paulò ſuperius ad ripam eiuſdem fluminis Trauenæ, noua cœpit moliri fundamenta. Sed neque Cimber neque Vuandalus ſua molitione profecerunt, dilabentibus breui & euaneſcentibus initijs cœptæ urbis per graſſantia bella aut alias auerſiones. Seruatum fuit hoc decus dicto Adolfo, qui cernens quàm optime Cimbrorum olim dux, & deinde Crito Vuandalus, inter lacum Vuagenitz uulgo dictum & flumen in colle urbis mœnia inchoaſſent, ſed tempeſtatibus bellorum impliciti ab opere deſtitiſſent, tertius ipſe ciuitatis fundamenta cœpit iacere, Lubecumq; de Suuartouu cum nomine tranſtulit in ſuperiora. Locum illum antè dixere Bucu, quem Adolfus ruderibus eiectis in formam oppidi uallo cinxit. Nam maiores eius partes iam flumine & lacu præmuniebantur. Et quum paulò pòſt à Nicoloto Vuandalorum principe ſpoliaretur, & deinde anno 1158. graui incendio abſumeretur, & ab Adolfo rurſum inſtauraretur, incrementaq; ſuſciperet, Henricus Leo uidens eam urbem maxima importare, Bardeuuico detrimenta, quum mercatores Lubecum peterent maritimam urbem, priore relicto emporio interpellabat comitem his uerbis, Duo ſunt quæ magno rerum mearum detrimento tibi uidentur accedere. Bene feceris ſi ad æquitatem reſpiciens, moderari rem pro dignitate patiaris. Lubecum dico nouam urbem, & ſalinam tuã in Todeslo, quæ mihi nõ mediocrem afferunt rerũ mearũ iacturam, quum in tuã urbem mercatores ferè omnes cõmigrent, & ſalina mei iuris ſub Luneburgi arce nuper reperta, tuo ſale nimiũ uileſcit inuecto:

Prima origo Lubeci.

Cimbrorum conatus.

Lubecum trãslatum.

Bardouicus emporium.

Salina in Todeslo. inuecto: æquum fuerit mediam nobis urbis tuæ ditionem permittere, & itidem ſalinæ dimidium, ut in reliquum tempus nulla ſit nobis poſteriſq; noſtris controuerſiæ materia. Cum comes non annueret, ſed oraret ut fortunæ ſuæ, quam illi miſerator Deus permitteret non inuideret, dux mercatoribus ſuis, aditum Lubeci intercluſit interdixitque. Inſuper uenas ſalinæ Todeslo ita immiſsis aliunde aquis interturbauit, ut exilis inde fructus eſſet. Sicq; Leo tandem Lubecum ſui fecit iuris. Nam uidens comes quòd neq; ipſe prouentum ſui loci poterat magnum expectare, quòd ducis in ſe indignatio grauiores minitaretur exitus, permiſit duci nouum Lubecum. Obtinuerunt quoque Lubicenſes per Leonem, apud regem Daniæ Vualdemarum, liberum & ſecurum aceſſum in regnum Daniæ pro exercendis commercijs. Anno Chriſti 1163. conſentiente Henrico Leone, epiſcopatus Aldenburgenſis translatus eſt Lubecum, & Gerardus epiſcopus conſtruxit in harena eccleſiam diui Iohannis, in qua, & duodecim ordinauit ſacerdotes. *Epiſcopatus Lubecenſis.* Anno milleſimo centeſimo octuageſimo ſecundo, Henricus Leo Imperatoris ferens perſecutionem, fugit Lubecum ac deinde in Angliam. Fridericus uerò Imperator ſucceſus Lubecenſibus, obſedit eorum urbem, coëgitq; eos ad deditionem. Illi tamen prius principis ſui conſilium requirentes, iuſsi ſunt ſeſe accomodare tempori & neceſsitati. Ab eo igitur tempore, Lubecum ſubiectum fuit imperio & nouis fultum priuilegijs. Mortuo autem Friderico Cæſare, anno milleſimo centeſimo nonageſimo quinto, Lubecũ ſe rurſum dedidit duci Leoni. *Lubecum urbs imperialis.* Quinque annis poſt mortem ducis Henrici, Vualdemarus dux Schleſuuicenſis frater Canuti regis, bello coëgit Lubecum & Hamburgum ſub regnum Daniæ. Et quũ poſteris annis Dani ciuibus Lubeci intollerabilia imponerent onera, impetrauerunt Lubecenſes à Friderico ſecundo, anno Chriſti milleſimo ducenteſimo uigeſimo ſexto mandatum ad uicinos principes & terrarũ Dominos, quorum auxilio eruerentur à Danorum dura ſeruitute, id quod & factum eſt, liberatiq; ſunt ciues ab omni Danorum moleſtia, reſtituti ad priores ſuas libertates & iura. Mutauit itaq; urbs iſta in ſexaginta añis ſæpe Dominos. Nam ad annum 1140. inchoata à comite, ab illo poſt incendium tranſiuit ad Henricum Leonem, qui illam magnopere auxit. Deinde Imp. deditam accepit, reſtituta per illum in parte comiti: & poſt Leonis reditum in ipſius redijt poteſtatem: inde quoq; comiti reſtituta, breui pòſt conceſsit in ius regis Daniæ. Nouiſsimè redijt ad Rom. imperium, in qua ditione permanſit in hodiernum. Anno 1238. ciuitas fuit graui incendio læſa, quare tunc cautum fuit ut domus non ſtramine, ſed coctilibus tegulis deinceps contegerentur.

Habes hanc hiſtoriam infrà in deſcriptione Daniæ.

Anno 1408. grauis tumulus Lubeci exortus fuit contra ſenatum. Autores fuerunt quidam uulgares, homines ambitioſi, qui aſpirabant ad magiſtratum. Fuit ſeditio tam ſæua, ut plurimi conſulares excederent urbe, nouiq; in eorum ſurrogarentur locum, inter quos autores ſeditionis primum tenuerunt locum. Peſsimum iſtud exẽplum uicinæ urbes ſecutæ, conſulares ſuos aut propulerunt aut imminuta eorum poteſtate alios allegerunt, præſertim Hamburgenſes, Vuiſmarienſes & Roſtockenſes. Sed quum Lubeci noua gubernatio rempublicam plurimùm incommodaret, eiectus ſenatus ſummo deſiderio ciuium per Sigiſmundi Cæſaris legatos honorificè fuit anno 1416. reductus, & ad priſtinum gradum reſtitutus, creuitq; urbs ſub prudenti magiſtratu in pace & diuitijs. Anno 1500. Iohannes rex Daniæ oppugnauit Succos, qui reginam captiuam tenebant. Cumq; Lubecenſes ceu hoſtes eius inſimularentur, eò quod fouerent & firmarẽt eos, cum quibus regi erat negocium, atq; ob id rex eos perſequeretur, Raimundus Cardinalis, Fridericus dux Holſatiæ frater regis & Magnus dux Meckelburgenſis, diſsidium illud compoſuerunt.

Anno 1506. Lubecenſes pro conſeruatione ſuorum priuilegiorum iurium geſſerunt multa bella cum principibus Meckelburgenſibus & confœderatis eorum, præſertim cũ Henrico duce Brunſuicenſi & marchionibus Brandenburgenſibus, ſed tandem anno Chriſti 1508. per arbitros compoſitio facta eſt, ut ſaluis iuribus & priuilegijs Lubecenſium, partes quæq; ſuas ferrent expenſas.

Bellum inter Danos & Lubecenſes. Eodem anno 1508. rex Iohannes præter pacem anno Chriſti 1506. in Neuukopping firmatam, intercepit multas Lubecenſium naues: quæ res occaſionem dedit cædi horrendæ. Inde enim natũ eſt diutinum illud bellum inter regem & Lubecenſes, quando ſcilicet anno Chriſti 1509. Lubecenſes Suecos ſibi ſubiugarunt, & in reditu ex Suecia

per

LVBECVM

Suo patruo D. Sebaſtiano Munſtero Ioſephus Munſterus, S.

COllegi, ut uides, humaniſsime patrue, compendium breuiſſ. ſeu deſcriptionem Lubeci, quam ex Hermanni Bonni libello decerpſi, aliquibus additis, multiſq; reiectis. Ipſe autem omnia ex aliis eius urbis Chronographis, multaq; ex Alberto Krantzio deſumpſit. Certe nihil tam magnificum de ea urbe Saxoniæ prodi poteſt, quin non ei conueniat. Mitto quoque breuem Megapolenſis ditionis & originis hiſtoricam deſcriptionem. Scripſi etiam cuidam amico meo Brunopoli & aliis Parthenopoli exiſtenti, ut uel in ſuæ patriæ honorem ipſi ſuis ſumptibus, uel apud Senatum aliquid præſtent. Si quid impetraro extemplò mittam, etiam ſi feſtinandum in tanto opere conſultum haud uideatur. Interim tamen me non fugit, nunquam tam exactè proditurum, quin ſemper aliquid addi poſsit. Quod ad Hamburgenſium res geſtas attinet, ex Alberto Krantzio neceſſe eſt ut ordine deligantur & concinnentur.

TT 6 Lubecum,

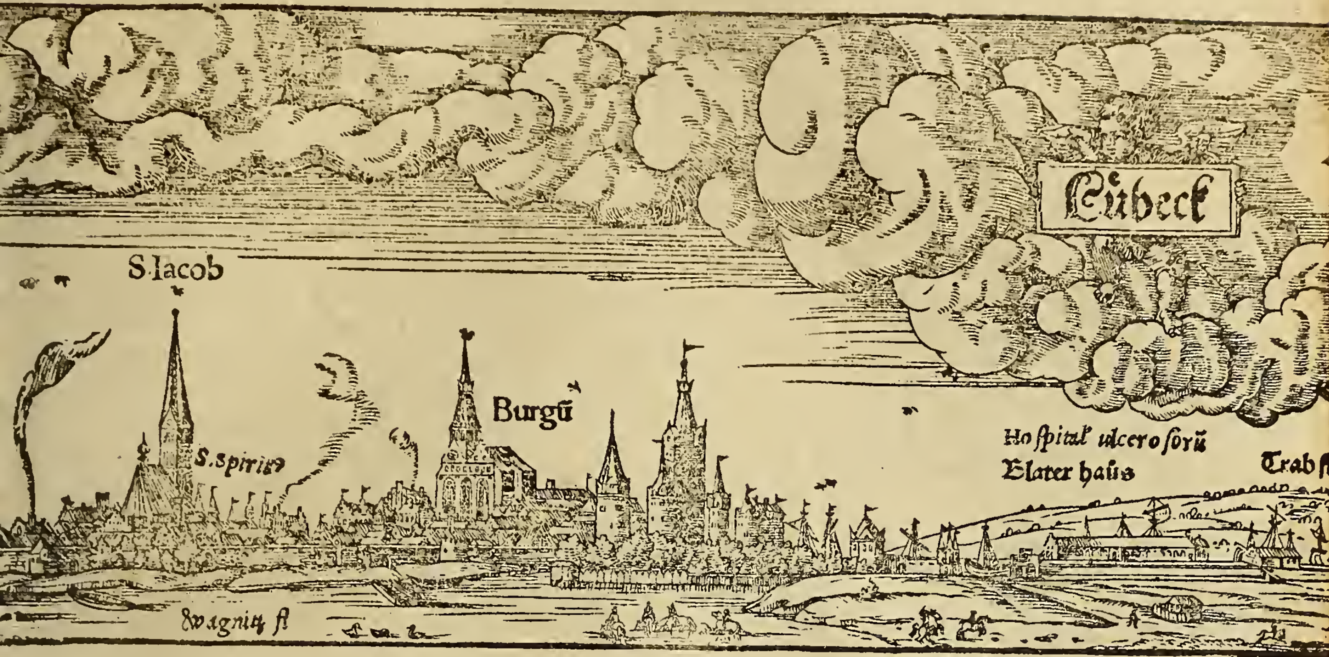

per tempeſtatem maris, iacturam immenſam pertulerunt. Dani uerò interim quo Lubecenſes in Suecia graſſati ſunt, incendio perdiderunt circiter 20. uillas Lubecenſibus parentes. Vnde moti Lubecenſes, ſequenti anno unà cum confœderatis ſuis, nempe Roſtockenſibus, Vuiſmarienſibus, Sundtenſibus, &c. miſerunt regi literas feciales, in aquis & terris illi bellum indicentes, in Suecia populum ne ei obſequerentur auertentes, ciuitates oppugnantes, inſulas occupantes, uillas diripientes & concremantes, Sueciæ proceres in terras ſuas captiuos abducentes, ac deinde in uigilia diui Laurentij uictoria potiti in pugna nauali, quam prope Barnholm commiſerunt cum regis populo, atque illico iuxta Beylam ducentas quinquaginta hoſtiles naues, quæ ex Holandia uenerant, aggreſsi, partim in fugam uerterunt, partim combuſſerunt & quaſdam diripuerunt. Et conantibus Danis huiuſmodi prædam uiginti duabus nauibus rurſum eripere, Lubecenſes undecim nauibus conatum illorum irritum fecerunt, fugereq́ coëgerunt. Infelicisſimum bellum illud, non parum incommodauit regem. Anno Chriſti millesimo quingenteſimo undecimo facta eſt pax firma inter partes aduerſas, & Lubecenſes potenter antiqua ſua iura & priuilegia defendere. Mortuo Iohanne rege, & filio eius Chriſtierno ſibi ſuccedente, contempſit filius paternam monitionem, laceſſens & irritans nedum propinquas maritimas ciuitates, quæ iam regno erant confœderatæ, ſed & regni ſui populos contra ſe prouocauit, obſequutus ſtultis conſilijs cuiuſdam Holandicæ mulierculæ nomine Sieburgis, quæ illum dementauerat.

Dani uincuntur.

Chriſtierni regis inanis conatus.

Anno Chriſti 1516. quum pax ubiq́ eſſet firmata, rex multa plauſtra onerata pannis, armaturis ferreis & ſale ante Tramundum corripiens, fecit deduci Coppenhagiam, ne quicquam reſtituit Lubecenſibus, etiam quum ſe reddere obſtrinxiſſet. Deinde ſequenti anno conatus eſt commercia Lubecenſia transferre Coppenhagiam, quo ſic urbem illam & alias maritimas ciuitates penitus perderet. Eodem anno incœpit ult. bellum contra Sueciam, unde Lubecum & aliæ maritimæ urbes non leue incurrerunt damnũ, quod potisſimum intulit Seuerinus, ſummus belli ex parte regis dux. Iſtis itaq́ grauaminibus & alijs præſumptionibus abrogationibusq́ iurium, quæ habuerant mercatores in regno Daniæ, ad quorum conſeruationem ſeſe obligauerat rex, moti ſunt Lubecenſes & aliæ ciuitates maritimæ, inire confœderationem contra Chriſtiernum, atque conſcri-

conſcribere naualem exercitum, quem anno uiceſimo primo mittentes in Sueciam, quæ ob regis tyrannidem defecerat, facile illam in ſuam detraxerunt partem, atque mox ſequenti Auguſto obtinuerunt caſtrum Barnholm. Cumq́; rex Chriſtiernus paulò pòſt cum coniuge ſua ex Dania in Germaniam inferiorem diuertiſſet, Dani illico regnum obtulerunt Friderico duci Holſatiæ. Cui aſſenſum præbens, anno 1524. Coppenhagiam obſidione cinxit. Lubecenſes quoque interim non quieſcentes, expulerunt auxilio confœderatorum ſuorum memoratum Seuerinum ex Gotlandia, occuparuntq́ue totam regionem illam & ciuitatem Vieſsburen. Quin & Stockholmia dedidit ſe legatis Lubecenſium, & Guſtauo Frici filio, qui & mox potentiſsimus rex Sueciæ in patria ſua factus eſt. Anno Chriſti 1530. Mortuo rege pacifico Friderico, anno Chriſti 1533. nolentibuſq́; Holandis relinquere in conſuetas nauigationes per fundum Lubecenſium atque aliarum ciuitatum, quæ non parum hinc incommodabantur, parauerũt Lubecenſes nonnullas naues contra Holandos, quas & Holandis profligatis proſperè ad ſua reduxerunt. Deinde ſurrexerunt multa bella & populorum commotiones, propter Chriſtiernum regem captum à duce Holſatiæ, quem Chriſtophorus comes de Altenborg unà cum Lubecenſium occulto ſubſidio conabatur liberare. Et is priuſquã Holſati armarentur coëgit Coppenhagiam ad deditionem. Holſati uerò ad bellum parati, congreſsiq́; cum hoſte ſuperiores fuerunt, & multa intulerunt Lubecenſibus incommoda, donec tandem per legatos ciuitatum Vuandalicarum & Henricum ducem Magnopolenſem partes aduerſæ fuerunt concordatæ. Comes quoque ab Aldenborg & exercitus eius fuerunt in pugna ſuperati à Chriſtiano duce Holſatiæ, iam pridem in regem electo, & Coppenhagia quæ adhuc nomine comitis præſidio erat munita, magna fame compulſa ad deditionem, Poſt has commotiones & ſeditiones, Lubecum uenit ad pacem & tranquillitatem.

Chriſtiernus exultat.

Chriſtiernus captus tenetur

MAGDEBVRGVM. Cap. CCCCXLIIII.

MAgdeburgum olim Parthenopolis à Venere Parthenia, quæ ibi colebatur, ſic dicta, metropolis ac primaria eſt Saxoniæ urbs, ſita ad Albim fluuium. Veneris ſimulachrum in curru ſtantis cum tribus gratijs colebatur, unde nomen natum eſt loco, ut Parthenopolis, id eſt, puellarum urbs diceretur, quod & *Magdeborg* uox Germanica ſonat. Fuitq́ olim imperatorum ac pontif. ſedes, munita mœnibus, propugnaculis, turribus excelſis & profundis foſsis. Carolus Magnus epiſcopatum non procul hinc ordinauit, poſtquam Saxones domuit & à falſa religione auertit. Expugnata autem Saxonia, erexit idem Carolus 10. epiſcopatus in ea prouincia. Primus erat in Oſnaburg, qui locus eſt ſuper Haſam fluuium. Secunda epiſcopalis ſedes eſt in Halberſtat, quæ antea fuerat in Oſteruuick. Tertia in Mynden ſita ſuper Vueſera fluuio. Quarta in Bremen, etiam ſuper Vueſeram ſita. Quinta in Padelborn & ſexta in Verden ſuper Alera fluuio. Septima eſt Monaſterienſis & octaua Hildesheimenſis. Nona Hamburgenſis & decima in Magdeborg. Et hic Magdeburgeñ. epiſcopatus fuit primum à Carolo Magno inſtitutus in dominio comitum de Schuualeuuorch, qui nunc de Lippia appellantur, deinde translatus ad Valersleue, ac tandem per Ottonem primum Imperatorem anno ſalutis 930. ad Parthenopolim translatus, ad inſtantiam reginæ Editte uxoris, eiq́ ſubditi epiſcopatus Morſenburgeñ. in Thuringia, Neumburgeñ. uel Citzenſis aut Mammillenſis in Miſna, Brandenburgenſis in ueteri Marchia, Hauelburgenſis in Saxonia. Suberat ei olim & Miſnenſis epiſcopatus, ſed eſt exemptus. Eſt in hac urbe imago pulchra Rolandi, qui Caroli ex ſorore nepos fuit, præſtans fortitudine uir, cuius fortia facta per uniuerſum orbem celebrantur. Interijt autem, ut quidam ſcribunt, apud Vaſcones, poſt ingentem hoſtium cædem, cum exercitum Hiſpania ſubacta reduceret. Magdenburgenſis itaque ciuitas metropolitico ornata honere, caruit diu territorio, de quo regi Ottoni cum Bernhardo Halberſtadenſi epiſcopo grandis fuit controuerſia, quòd ille eccleſiæ ſuæ iura minui non pateretur. Illo autem pontifice ſublato è medio, Otto tranſtulit epiſcopalem ſedem de Valersleue, quam pater eius ibi collocauerat, collocauitq́ in Magdeborg, & addito honore ex ſententia Romani pontificis fecit archiepiſcopalem, ut eſſet omnibus Vuandalicis eccleſijs metropolis & caput, ſubiecitq́ illi eccleſias Mersburgenſem, Miſnenſem, Citzenſem, Hauelbergenſem, & Brandenburgenſem, quæ hodie quoque illi parent. Quomodo uerò & unde conſecuta ſit hæc eccleſia ut primas dicatur Germaniæ archiepiſcopus eius, non inuenio, ſciens tamen nonnullos archiepiſcopos illi non cedere in honore. Nam Saltzburgenſis cum eo contendit de paritate, nec archiepiſcopi electores illi cedunt locum. Hæc Krantzius in Metropoli. Fuit primum in Magdeborg munitiſſimum arcis receptaculum, circumpoſitis caſalibus piſcatorum in morem uici aut oppidi non clauſi. Arci præerat nobilitas Burggrauiorum, qui origine Saxones an Vuandali fuerint, incompertum eſt. Fuit tunc in Halberſtat epiſcopus Bernhardus Burggrauius Magdeburgenſis, cui cum Ottone non leuis controuerſia fuit. Nam cum rex Otto precante uxore Editta Angliæ regis filia, quæ Albi flumine delectabatur, ut in Magdeburg urbem exædificaret, nũdinis donaret ad inuitandos mercatores, cum inquam rex uxori acquieſceret, iuſsiſſet aratrum circumduci, ualla & muros deſignari, concurrentibusq́; plurimis ad nouam immunitatem, opus breui tempore proſperè ſuccederet, cogitauit quoque de religione, conſtituens ſecum ibi deſignare metropolim, multiplicatis iam Vuandalis, qui ad fidem Chriſti erant conuerſi. Deerat autem territorium, quod è uicino totum Halberſtadenſis epiſcopatus impleuit. Egit rex primum placide cum Bernhardo epiſcopo, ut cederet partem ditionis nouo epiſcopatui. Ille renititur, eccleſiam ſuam multiplicare non attenuare ſibi eſſe præceptum impoſitum. Quid multa ubi non ſuaſionibus, non precibus profecit, ui pro more regum agere contendit. Iuſsit captum epiſcopum incarcerari. Ille patienter omnia ſuffert, priuſquam iura ſuæ eccleſiæ attenuari

ecem epiſcoatus in Saxoa.

Epiſcopatus Magdeborgenſis.

Magdeburgenſis archiepiſcous.

Burggrauius Magdeburgenis.

attenuari patiatur. Rex moram inter ponit, ut manſueſcat ex tēpore, ſed in eo nihil mutatur. Aderant ſacra Iouis dominicæ cœnæ, quaſi chriſma conſecraturus, iuſſit in carcerem dari pontificalia ornamenta, quibus indutus regem iubet acciri. Credens iam emollitum & malis perdomitū, uenit. Vbi aſtitit, epiſcopus anathematizat regem. Rex cachinno excipiens digreditur, ſed intra ſe reuerſus, miſit qui epiſcopum laxarent impetrata uenia. Morte uerò epiſcopi interueniente, omnia ex ſententia regis proceſſerunt. Anno ſalutis 1270.

Epiſcopus excommunicat regem.

epiſcopus Magdeburgenſis Conradus comes de Sternenberg, uir religione feruens, Iudæis multum fuit infeſtus. Accidit autem ut Iudæus quidam die ſabbati caderet in latrinam, unde ſe non poſſet eximere. Implorat ergò miſerabiliter opem ſociorum. Accurrunt illi & querula uoce teſtantur eſſe ſabbatum, non licere illis opere manuum exerceri, ſeruaret patientiam in diem poſterum, quamprimum liceret operari educendum. Innotuit res pontifici, quòd pertinaces Iudæi in ſabbato ſuo obſeruando fratrem latrina non educerent, mandauit ſub pœna capitis, ut qui ſabbatum ſuum pertinaciter obſeruarent, ſabbatum quoqꝫ Chriſtianorum diem proximum eadem celebritate obſeruarent. Quid facerent? Imminebat pœna capitis, parendum fuit, Sedebat enim Iudæus in pedore & periculo duobus diebus ac noctibus. Circa annum Chriſti 1380. factus fuit archiepiſcopus Magdeburgenſis Ludouicus marchio Miſnenſis, uir parū religioſus, id quod inſignis eius oſtendit clades. Nam in oppidum Caluen multam eccleſiæ conuocauit militiam. Aderant euocati uiri cum uxoribus & filiabus diem feſtum cum ſuo acturi pontifice. Prætorium quod erat in oppido ſpacioſum, illis uſibus inſtructum, deſumpſere ad uanitates ducendaſqꝫ choreas, ut eſt hóc hominum genus motu leue, cantu ſolutum, & luxui paratum. Ducebant in gyro uertiginoſam & ridiculum circutionem. Saliebant ad manus dominarum alacriter, ut immenſo pondere uicta domus, ſubſidere minaretur, crepitum grandem præmittens. Archiepiſcopus apprehenſa ad manum quæ proxima ſtabat domina, gradus inter primos abiturus petiuit. Vbi iam deſcendere cœpit, lapideus ille antè ſolutus gradus concidit, & archiepiſcopum cum conſorte & nonnullis alijs ruinæ inuoluens miſerabiliter extinxit. Anno 1547. Imp. Carol. v. conuentu Imperiali Auguſtæ, Mauritio Saxoniæ duce & Alberto Marchione Brandenburgenſe, bellum contra Magdeburgenſes Imperij nomine eis committitur. Vrbem fortiſſimam, menſes quatuordecim obſident. Tandem res tranſactionem inuenit.

Iudæus cadit in cloacam.

BVRGGRAVIATVS MAGDEBVRGENſis. Cap. CCCCXLV.

PRopter antiquiſsimæ memoriæ burgum ſeu caſtrum Parthenopolitanum, quod longe ut iam diximus præceſsit urbem, Imperatores qui uenerunt poſt Ottonem Magnum erexerunt ibi Burggrauiatum, numeratuſque eſt ille inter quatuor imperij Burggrauiatus, cui & certa nobilium præfuit familia. Quando uerò ea defecit, non comperi. Anno Chriſti milleſimo centeſimo nonageſimo nono, fuit in Magdeborg Burggrauius Gebehardus nomine.

GOSLARIA. Cap. CCCCXLVI.

Goslariam Saxoniæ urbem Hēricus primus pater Magni Ottonis, urbium amator in formam ciuitatis erexit. Anno 1051: Imperator Henricus tertius ingentibus regni floreſcens opibus, urbem iſtam mirifice ornauit, quam de paruo molendino, ut aiunt, uel tugurio uenatorio duo priores Henrici, & iſte nunc tertius in tam magnam ſicut hodie cerni poteſt urbem bono prouexerunt auſpicio, in qua regale palatium hic imperator magnifice extruxit, & duas omnipotenti Deo congregationes inſtituit. De mineris argenti apud Goslariam olim inuentis iam ſuperius nonnihil ſcripſimus.

ALDENBVRGVM, SEV OLDENBVRGVM. Cap. CCCCXLVIII.

Duplex eſt Aldenburgum, unum in Holſatia, olim epiſcopatu inſigne, alterum in finibus Friſiæ, non procul à Brema urbe ſitum (ſicut & caſtrum Delmenhorſt) ſedes nobilium comitum de Oldenborg, à quibus hodierni duces Holſatiæ & reges Daniæ originem ducunt, ſicut patebit in ſequenti genealogia. Otto primus in Aldenburg ciuitate primaria Vuagrorum (pars ea prima fuit Vuandalicæ gentis ad Oceanū) iuſsit conſecrari eccleſiam epiſcopalem, deditq; limitem ditionis à Sleſuici terminis per omnem regionem Obotritorum, quæ nunc Magnopolis eſt, uſq; ad Panim fluuium & oppidum Demyn. Poſuit autem primum epiſcopum Marconem. Eſt Panis fluuius in Pomerania in cuius ripa ſita eſt Demyn urbs, earum partium olim nominatiſsima. In hoc Aldenburgo habitauerunt ab olim ſuæ gentis reguli tantæ fiduciæ, ut regi Danorum inferre bella & inde expectare non dubitarent. Sed quid non edax conſumit ueruſtas? Olim ad mare poſita ciuitas portum habebat tutiſsimum, nunc mediterranea uidetur abijſſe, quòd à mariæſtus exaggerans arenas excluſit urbem à portu, ut importuoſa eſſet, indeq; & per Sclauorum bella defluxit ſplendor eius, ut iam diu ruſticum nec clauſum habeatur oppidulum. Sunt ergo oppidis ut hominibus ſua fata, ſunt ſtata tempora, quibus euolutis paulatim decidunt. Præfuit ei Gotſcalcus primùm tyrannus contra Chriſtanos, ſed conuerſus ad Chriſtum, infinitam gentilium multitudinem ad baptiſmi gratiam pertraxit. Omnes Vuandalorum populi qui ad Aldenburgenſem pertinebant curam, toto tempore Gotſcalci Chriſti fidem deuota mente ſunt amplexati. Sanè memorabilis ille princeps tanto diuinæ religionis amplificandæ ſtudio exarſit, ſermonem exhortationis frequenter ad populum in eccleſia ipſe faceret. Nec in hac prouincia unquam ſurrexit princeps potentior & tam fœcundus Chriſtianæ religionis exequutor. Cæterum primo epiſcopo Marconi ſucceſsit Eguuardus, cui Vuago, illi Ezico ſubrogatur, inde Volcardus, deinde Rembertus ſufficiuntur ex ordine. Benno illum & deinde illum Meinerus, quem inſecutus eſt Abelmus, illum Eyzo, cuius tempore epiſcopatus in tres eſt diuiſus pro ſui diſtrictus magnitudine, ut eſſet Raceburgenſis, Meckelburgenſis, qui nunc eſt ducalis titulus, olim fuit eccleſiæ, quæ exinde tranſiuit in Suerinenſem. Erat autem Meckelburg grandis uilla, duo pene millia paſſuum teutonica complexa in longitudine tribus arcibus inſignis, in utroq; termino & in medio principum habitationi firmatis. Sub Henrico tertio atq; archiepiſcopo Hamburgenſi Alberto. duce autem gentis illius Godſcalco, qui præerat Magnopolenſibus, initium quoddam & fundamentum iactum eſt eccleſiæ Suerinenſis & Raceburgenſis, ſumpta parte ex ditione latiſsima Aldenburgenſi, quæ nunc eſt Lubecenſis eccleſiæ, ut minimas partes ipſa ſeruauerit, maioribus ad filias deriuatis. Habuit Aldenburg, quod Sclaui Stargard uocant, duodecim epiſcopos, uacanteq; ſede epiſcopali per annos 84. translatus eſt epiſcopatus ad Lubecum. Cæterum Aldenburg in finibus Friſiæ ſitum, ampliſsimus eſt comitatus, habens plurima oppida & caſtra, inter quæ præcipua ſunt Apen, Ogund, Vueſterburg, etc.

Aldenburgum Holſatiæ.

Linea

Linea comitum Schauuenburgenſium, Aldenburgenſ. & Holſatiæ.

Initium huius nobilitatis eſt ex induſtrio & forti uiro militari Adolfo de Salingsleue, qui meruit comitis honorem ſub Conrado ſecundo.

Adolfus primus Holſatiæ comes
- Hartungus perijt in bello Bohemico
- Adolf. cæſus à Vuādalis, Lubeci fundator
- Adolf. q & comes Stadenſis captus à rege Daniæ
- Bruno epiſcopus Olmucenſis
- Conradus ſucceſſor in Schouuenborg
- Adolfus comes Holſatiæ magnꝰ & uictorioſus pugnator, factus ultimò Franciſcanus.
  - Ioānes Ioā. poſsidens Vuagriam Aldenborg & Lubecam
    - Ioānes Adolfus largus
  - Gerardus tenēs Holſatiam cum Stormaria
    - Henricus comes Holſatiæ
    - Gerardus comes in Schouuēburg

Quòd Iohannes abnepos Adolfi primi Holſatiæ comitis hic ſcribitur tenuiſſe Vagriam, Aldenborg & Lubecam, id accipiendum erit de Aldenburgo Holſatiæ & non Friſiæ, quia infrà oſtenditur quod per muliebrem ſexum comitatus Holſatiæ peruenerit ad comites Aldenburgenſes.

a Gerardus comes in Schouuenborg
- Otto
- Gerardus
  - Iohannes
  - Adolfꝰ com. in Schouuenborg
    - Adolfus com. in Schouuenborg
    - Otto iunior frater
    - Gerhardus epiſc. Mindenſis
    - Simon perijt in haſtiludio
    - Bernhardus præpoſ. Hamburg.
    - Gerardus magnus comes
  - Ericus epiſcop.
  - Gerardus com. Holſatiæ
- Adolfus
- Henricus
  - Henricus
    - Vuilhelmus ſine prole
    - Adolfꝰ
    - Quinqꝫ filiæ
    - Otto cui debebat ducatꝰ Schleſuuick
      - Adolfus
      - Ericus
      - Erneſtus epiſco.
      - Otto
      - Henricus epiſc.
      - Bernhardus
      - Antonius
      - Ioān. Iodocus
    - Nicolaus ſine prole
    - Henricus ferreus
      - Albert. ſine ꝑle
      - Henricus epiſc. Oſnaburgenſis
      - Gerardꝰ dux * prim. in hac familia in Schleſ.

Gerardus dux primus mortuo fratre Alberto factus eſt dux Sleſuuuicenſ. & princeps comitatus Holſatiæ, ſed Thietmarſi conglobati, præter æquum ab illo grauati, interfecerunt illum unà cum multis nobilibus anno 1405. Fuit hæc ſecunda inſignis clades Holſatorum, quam in Thiermarſia perpeſsi ſunt. Nam prima fuit anno 1320. ſub Gerardo comite auo huius ducis.

* Gerardꝰ dux primus Scleſuuicenſ. in hac familia
- Henricus obijt ſine prole
- Adolfꝰ dux obijt ſine hærede anno 1459.
- Gerardus dux, ſine prole
- Duæ filiæ, quarum una nupſit Theodorico comiti de Aldenburg
  - Chriſtiernꝰ de Aldenborg Danorum rex
    - Ioannes Danorum rex
      - Chriſtiernus rex captus
    - Fridericus comes Holſatiæ, dux Sleſuuici & rex Daniæ
      - Chriſtianus dux Holſatiæ & rex Daniæ
      - Iohannes rex electus ſed non acceptatus
  - Mauricius comes
  - Gerardus dominus in Delmenhorſt

Anno Chriſti 1459. mortuo Adolfo duce Scleſuuicenſi ſine legitimo ſucceſſore, peruenit res contentionem ſuccedendi inter regem Daniæ Chriſtiernum, germana ſorore Adolfi natum, & Ottonem comitem de Schouuenborg, qui longiori quidam gradu diſtabat, ſed tamen ex maſculino latere in feudo credebatur præferendus. Proceres ergo Holſatorum ſui fecere arbitrij quem uellent Dominum, elegeruntq́ regem Daniæ ut fieret comes & dux Holſatiæ, data ingenti pecunia Ottoni qui iuri ſuo renunciaret, præſertim aſſentiente feudi Domino, epiſcopo Lubecenſi, qui comitatum illum imperiali dono ſolet concedere ut uerus & directus feudi Dominus. Peruenit ergo comitatus ad regem. Ducatus autem tunc coronæ erat iunctus, quod diu à regibus per multos labores fuit quæſitum. Sed filij regis eundem ducatum patre moriente denuo à corona ſeparatum inter ſe ut Holſatiam diuiſerunt.

HAMBVRGVM. Cap. CCCCXLVIII.

ALbertus Krantzius Saxoniæ diligens ſcriptor putat Hãburgum nomẽ accepiſſe ab Hama inſigni pugile Saxonũ. Cum enim Saxones crebris colluctationibus congreſsi Danis uaria pugnarent fortuna, contentio tandem ad

Starcaterus et Hama pugiles.

duellum peruenit. Fidebant Dani Starcatero monſtruoſæ magnitudinis & roboris homini, & Saxones pugilem præferebant Hamam æquè inter ſuos illuſtrem, cui ut duellum non recuſaret, tantum ſe auri cõgeſturos pollicentur, ut molem corporis eius ſuperaret. Venitur itaq́ in campum qui pugnæ deſignatus erat. Hama fiducia uirium aggreſſus hoſtem pugno petitum ita impulit, ut terræ adegerit nutabundum. Ita enim impellentis Hamæ pugno deiectus eſt Starcaterus, ut genibus nixus humum mento contingeret. Sed ubi deiectus uires collegit, ſeſe erigens ad gladium decurrit, non iam luctamine ſed ferro rem peracturus. Nam toto adniſus corpore gladium diſtrinxit in aduerſum, nec illum fefellit impetus. Medium enim Hamæ caput diffidit. Is inſignis exitus tribuiſſe putatur loco nomen, in quo peracta fuit pugna, ut ab eo uicto Hama diceretur,

Primus epiſco.

unde poſtea de propinquo erecta urbs Hamburgum nuncuparetur. Primum metropolitam Carolus Magnus conſtituit Heridagum, qui rebus ſacris præeſſet. Deinde Ludouicus Imperator aſſumptum Anſgarium de Corbeienſi monaſterio fecit archiepiſcopũ Hamburgenſem, ſubijciens ei omnia Aquilonis regna, & quicquid eſt ultra Albim in Boream ſitum populorum, Vuandalos, Danos & Sueones. Vnde Anſgarius ueniens in Daniam, regem Ericum reddidit Chriſtianum, ubi in portu maritimo ad lacum Sliã in Sliſuuig ſiue Sliaſuuig eccleſiam erexit, mortuus anno 865. Vbi uerò recruduit ſæuiens gentilitas, Otto primus reuexit labefactatam religionem, ſed neq́ ſic diu ualebat in prouincia publice ſuſcepta religio, donec Zuueno rex à memorato Ottone de ſacro fonte leuatus, multis perdomitus calamitatibus reſipuit, & ſua ſponte reſumpſit abiectam Chriſti fidem.

Hamburgum metropolis.

Terminatur autem Hamburgenſis epiſcopatus ab occidua parte mari Britannico, à meridie Albi flumine, ab oriente Panirino, & ab aquilone mari Danico & Eydora flumine. Tranſalbiani qui & Nordalbingi, tribus olim partibus conſtitere, Thietmarſis, Holſatis & Stormaris, quorum metropolis eſt Hamburgum. Tempore Henrici tertij metropolita Hamburgenſis eccleſiam illam ſuam exornare ſtuduit, ciuitatem muro circundari diſpoſuit tribus portis ac duodecim turribus, ita ut primã epiſcopus, alte-

pus,alteram aduocatus,tertiam præpoſitus,quartam decanus,quintam ſcholarum magiſter,ſextam fratres & Canonici tenerent,alias ſex ciuis adhibitis ſortirentur cuſtodijs. Nam in eo loco poſt cladem Vuandalicam clauſtrum nobile de ruinis ueteris urbis erigentes,eccleſiam cum diuerſorio ex lignis ædificabant. Alebrandus propter loci periculum & crebras incurſiones maiori munimento opus eſſe ratus, lapide quadro eccleſiam ædificauit. Aliam deinde domum fecit lapideam, turribus & propugnaculis ſatis communitam,cuius nuper à fodientibus in eo loco ampla & magnifica reperta ſunt fundamenta ab auſtro eccleſiæ, ſtuporemq; ingeſſere cernentibus mirantibuſq; quid hoc fuiſſet ab olim,cum iam in media ciuitate ruderes inde eruerentur, tum uerò quum collocarentur, terminus ibi erat urbis, ad ripam Albis fluminis poſitus,ut arcis cuſtodes extrema urgente neceſsitate abitum inuenirent cum tutari non poſſent. Ea uerò quæ ex hoc loco repertorum nuper fundamentorum nunc extructa cernimus, poſt ea tempora ſunt urbi adiecta, cum paludoſæ limoſęque terræ puluere iniecto & arena cum purgamentis locorum in eam ſoliditatem redigerentur, ut domus ſuperimponerentur: poterat & uis fluminis alluuione augere terram. Ita prorſus ciuitate renouata baſilica ex una auſtrali parte habuit domum epiſcopi,ex altera prætorium ducis. Lapideæ enim domus,cuius meminimus,æmulatione dux prouocatus,& ipſe domum in eadem urbe ſuis inſtruxit munitam. Ita prorſus ciuitate renouata,baſilica ex una auſtrali parte habuit domum epiſcopi,ex altera prætorium ducis.Succeſſor epiſcopi Bizelini Albertus natus ex comitibus Bauariæ, murum ciuitatis à ſuis prædeceſſoribus orſum iuſsit demoliri, lapideſq; poni in templum. Tunc etiam turris ſpecioſa ſeptem cameris ornata,fuit funditus diruta & baſilica ad inſtar Colonienſis incœpta,ſed emergentibus multis anguſtijs,opus imperfectum permanſit. Anno 1060. Albertus archiepiſcopus Hamburgenſis conſulatum curiæ per imperium eſt adeptus,æmuliſq; remotis primatum arcemq; capitolij poſſedit,non tamen ſine inuidia, quæ comes eſſe ſolet gloriæ. Sed conſpirantibus poſtea epiſcopis expulſus eſt & perſecutionem paſſus à duce Magno, eoque uentum ut Vuandali per Magnopolim interficerent omnes Chriſtianos:qua uictoria potiti, totam Hamburgenſem parochiam ferro & igni demoliti ſunt. Hamburgum cum arce ſua funditus excinditur, ſicut Schleſuuic. Tunc omnes Vuandali facta conſpiratione ad paganiſmum ſunt relapſi,occiſis eis qui in fide perſtiterunt.Hæc contigerunt anno 1066. Fuit autem hæc tertia Vuandalorum negatio,quos primo Carolus conuertit, deinde Otto primus & tertio princeps Gotſcalcus, qui & pro Chriſto fuit occiſus. Quum itaque Hamburgenſis epiſcopus tanquam metropolitanus ſub ſe haberet Bremenſem eccleſiam, ſimulq; utrique præſideret, factum eſt temporum ſucceſſu ut archiepiſcopatus honor transferretur Bremam,unde nata eſt crebra inter eccleſias Hamburgenſem & Bremenſem ſuper iuribus & honore concertatio,quæ durauit per annos multos.

Fundamenta antiqua.

Inuidia comes gloriæ.

Archiepiſcopatus transfertur Bremam.

HALBERSTADIVM. Cap. CCCCXLIX.

PErlabitur hanc ciuitatem Oltemia fluuius. In medio uerò tumulus aſſurgit, in cuius cacumine planicies eſt,duorum ferme ſtadiorum continens longitudinem, in cuius extremis angulis duo templa ſita ſunt, quorum alterum pontificale eſt. In medio late patet forum,magnificis canonicorum ædibus undiq; cinctum: & hæc pars urbs uocatur. Quod ſub tumulo iacet,ſuburbium appellant. In monte nulla laicorum habitatio. Carolus Magnus huius eccleſiæ fundator habetur. Eſt circa hanc ciuitatem ager optimus, ferax tritici. Matureſcentibus frugibus, culmorum altitudinem equo inſidentem hominem ferunt excedere. Magdeburgum fuit olim huius epiſcopatus parochia, ſed per Ottonem primum ibi archiepiſcopatus eſt erectus, & Halberſtadienſis diocœſis minorata, ut iam ſuprà oſtendimus in deſcriptione ciuitatis Magdeburgenſis. Fuit iſte epiſcopatus primum à Carolo in loco Salingſtede fundatus,qui hodie Oſteruuick appellatur,& deinde in Halberſtadium translatus.

Epiſcopi huius urbis hi fuere.Hildegrinus,Tuetgrinus,Haymo,Hildegrinus, Euilpus,Sigiſmundus,Bernhardus Burggrauius Magdeburgenſis. Hildemarus, Arnoldus,Brandagius. Burckardus comes Bauarus, Vuernhardus Bruck. Dietmarus,

Herandus, Renatus, Otho, Rudolphus, Vlricus, Theodoricus, Bertholdus, Cunradus, Fridericus, Lutolphus comes in Sladen etc. Catolphus comes in Sladen. Volradus Kransfelder. Hermannus comes in Blanckenburg. Albertus comes in Agolt. Albertus dux Brunſuicenſis. Ludouicus Landtgrauius Thuringię, Albertus Richmersdorff. Erneſtus comes in Honſtein. Rudolphus ab Anhalt. Henricus comes in Vuertberg. Altus comes in Vueringrode. Iohannes à Heym. Erneſtus dux Saxoniæ. Albertus Marchio Brandenburgenſis.

MINDENSIS CIVITAS. Cap. CCCCL.

CVm Vuidekindus primarius Saxoniæ dux ad fidem Chriſti perueniſſet, permiſit Carolo Imperatori ad fluuium Vueſeram arcem ſuam, ut in ea firmaret epiſcopo locum, capax enim amborum fuit, ita ut epiſcopo diceret Mea atque tua erit communi iure arx iſta, ut inde Saxonum lingua Myndyn diceretur. Sed temporum ſucceſſu ex y factum eſt e, uocaturq́ ciuitas ipſa hodie Minden. Fundata eſt autem eccleſia intra muri ſepta, quod hodie quoque conſpici poteſt. Nam ueteris ueſtigia muri etiam nunc extant. Huius ciuitatis magnitudo, ſplendor & ciuium ſtudium, item terræ ingenium & agri fertilitas, non ſunt mihi perſpecta, ideo de his quæ ignoramus plura ſcribere uanum iudicauimus.

DE VVANDALORVM IN SAXONIA SAEVITIA. Cap. CCCCLI.

VVandali gens quondam in aquilonaris maris littore potens, nunc à Saxonum populo in mediterranea retrò pulſa & ad magnam tenuitatem perducta, tum ſuis urbibus & opibus florens, diu Chriſtianum nomen exhorruit, ſingulari ſuperſtitione idolis ſuis dedita, donec à Danorum rege à mari, & ab oriente à principibus ſuæ gentis Pomeranis, & à meridie Chriſtianis principibus per arma cogeretur ſubire Chriſtianiſmum. Laborabat in ea Otto magnus, & ad bonum modum prouexit gladio ſuo religionem, ſed in morte nepotis ſui rebus perturbatis rediјt Prouincia ad uomitum gentilitatis. Iterum arma intentantur à mari atque terra diu fruſtra, ſed Vualdemarus rex Daniæ, eius nominis primus, & Henricus cognomento Leo, dux Saxoniæ, multis malis afflixere gentem, donec in iuga iterum concederet Chriſtianitatis. Vuandali atrociter ſubuertunt Hamburgum, eccleſiam ſunt demoliti & fideles diſsipauerunt. Prima deuaſtatio facta eſt uiuente adhuc Carolo Magno à Vuilſis Vuandalorum gente, altera in diebus Anſgariј à Normandis, tertia à Danis Saxoniam deuaſtantibus. Deinde quum Vngari implicitam tenerent omnem bello Saxoniam, anno poſt Chriſtum noningenteſimo decimo tertio. Vuandali cernentes reliquam Germaniam Vngaris implicari, ipſi Tranſalbianam Saxonum prouinciam inuadunt, Hamburgum non ſatis ualidum aduerſus incurſiones oppidum, igne ferroq́ ſubuertunt. Quinto uaſtatur Hamburgum anno Chriſti milleſimo in Ottonis tertiј morte, quum iugum Saxonicæ exactionis Vandali excuterent, & ſe uendicarent in libertatem, magis pertæſi tributorum quæ ſine fine exigebantur quàm religionis. In Aldenburg ciuitate magna Vandalorum, quàm illi ſua lingua Stargard dixere, ſita ad mare Balthicum itinere diei unius ab Hamburgo, 60. presbyteri cæteris more pecudum obtruncatis ad ludibrium ſunt ſeruati, taliq́ martyrio conſummati, ut cute capitis in modum crucis inciſa ferro ſingulis cerebrum aperiretur. Nouiſsima omnium grauiſsima Vuandalorum in Hamburgum irruptio facta eſt ſub imperio Henrici quarti, anno Chriſti milleſimo ſexageſimo ſexto, & arx Hamburgi quam noui Saxoniæ duces firmarant, funditus eſt exciſa. Sæpe fuit tentatum cum Vuandalis, ut ad Chriſti religionem traherentur, ſed tributorum grauiſsima exactio, quam Saxones ſolebant imponere uictis Vuandalis, adeò terruit gentem, ut Chriſtianiſmi inde conciperent odium, & Saxonibus ſubeſſe morte grauius ducerent. Saxones enim tributa magis quàm Chriſti honorem & populi ſalutem quæritabant. Vnde ſolebant dicere Vuandali: Principes Chriſtiani tanta ſæueritate graſſantur in nos, ut propter uectigalia & ſeruitutem duriſsimam melius ſit mori quàm uiuere.

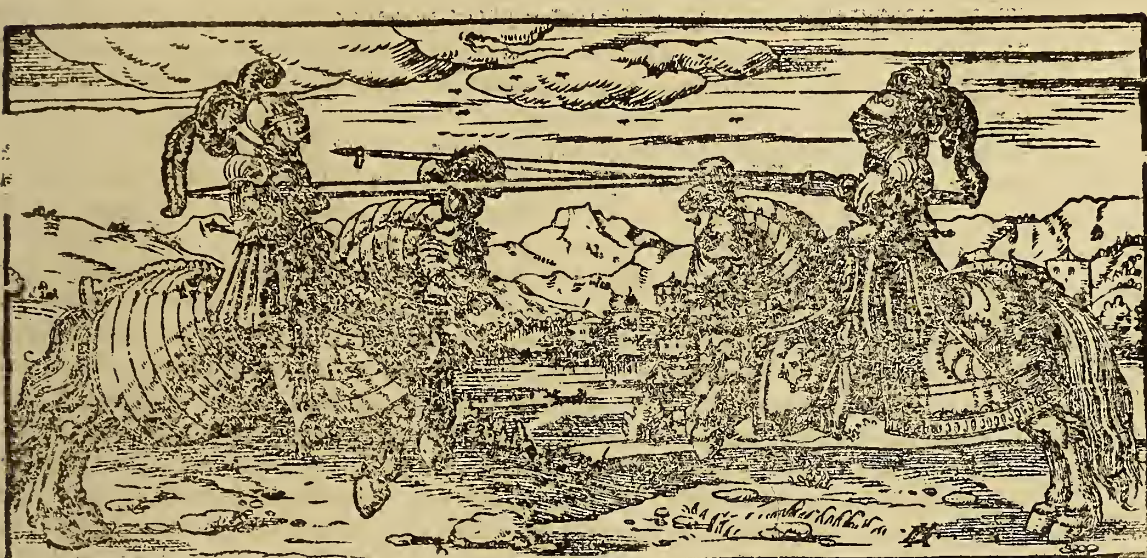
Vuandali ad fidem coguntur.

uiuere. Toties emungimur & premimur uſq; ad exinanitionem. Quomodo ergo uacabimus huic nouæ religioni, quibus quotidiana innouantur onera?

VVITTENBERGVM OPPIDVM SAXONIAE SVPERIORIS. Cap. CCCCLII.

EST oppidum iſtud temporibus noſtris domicilium ducum Saxoniæ ſuperioris, apud quos electuræ dignitas eſt, à Vuitikindo 1. Saxonum Chriſtiano principe, ut quidam putant, Vuittenberg dictum. Dux Fridericus elector, Erneſti electoris filius Arcem Vuittenbergenſem & templum arci adiunctum condidit, & fratris Erneſti antiſtitis Magdeburgenſis conſilio, Academiæ autor extitit, anno ſupra milleſimum quingenteſimum ſecundum.

QVOMODO ET QVANDO TORNEAMENTVM, *id eſt, ludus militaris ſeu haſtiludium, in Saxonia exordium acceperit.* Cap. CCCCLIII.

CIrca annum Chriſti 934. Henrico duce Saxoniæ electo in Rom. regem, excurſiones fecerunt in Saxoniam infideles, nempe Vuandali, Schlaui, Ruſsi, Gothi & Obotriti, grauiſsimeq; afflixerunt Chriſtifideles. Vnde motus rex Henricus, adhortatus eſt omnes Chriſtianos principes & proceres quoſque, ut ſumptis armis ſuppetias ſibi ferrent contra tantam infidelium colluuiem. Principes imperij audientes infidelium contra fideles tyrannidem, certatim conuolant cum ſuis nobilibus in Saxoniam, humiliaturi hoſtium ferociam. Numerantur autem quatuor principes, qui ex Germania cum copijs ſuis conſcriptis uenerunt in Saxoniã, nempe princeps Palatinus Rheni, dux Sueuiæ, dux Franconię, dux Bauariæ. Conradum Palatinum Rheni ſummum exercitus ducem comitati ſunt Eberhardus dux Alſatiæ, dux Lotharingiæ & Limburgi, comites à Liningen, Sponheim, Zuueibrugken, Sein, Veldentz, Katzenelnbogen, Solm, Hanauu, Saruuerden, Kirburg &c. Sub ſigno uerò Hermanni ducis Sueuiæ profecti ſunt dux Brabantiæ, dux Burgundiæ, dux Croatiæ, item comites Holandiæ, Mimpelgart, Helffenſtein, Iuliaci, Veringen, Iuſtingen, Pfirt, Vrach, Veldkirch, Acheln, Herrenberg, Gruningen &c. Ducem autem Bauariæ ſubſecuti ſunt ſubditi eius atque uicini, nempe dux Bohemiæ, marchio Auſtriæ, marchio Morauiæ, marchio Iſtriæ: item comites à Schyern, à Voitland, Zollern, Thubingen &c. Cum Conrado uerò duce Franconiæ profecti ſunt comites à Vuertheim, Rheinec, Hohenloh, Pfauuenburg, Schuſſelberg, Nurnberg, Caſtel, Friburg, Naſſauu &c. Porro ſub uexillo regis Roman. fuerunt duces Schleſiæ, Vueſtphaliæ, Angriæ, princeps Pomeraniæ, palatinus Saxoniæ, Burggrauius

Ob Vuandalos ortum torneamentum.

Dux Sueuiæ.

Dux Bauariæ.

 Meiden-

Meidenburgenſis. Palatinus Thuringiæ, comes Thorgoiæ, comes Rotelenſis, item comites ab Eberſtein, Yſenburg, Habſpurg, Rheinfelden, Furſtenberg &c. Conuenientibus itaqꝫ omnib. his copijs in unum, & infidelium inſolentia per tantum exercitum domita, uoluit rex Henricus imperij nobilitatem apud ſe collectam ludo aliquo iucundo & honeſto poſt bellicos exantlatos labores recreare, compaſſus illis, quod multi eorum ciues habitantes ciuilia tractarent negocia, nec poſſent ſe exercere heroicis factis ingenuis hominib. accōmodis, atqꝫ ideo certos illis præſcripſit articulos iuxta quos uiuerēt. Et ſi illos præuaricarentur, punirentur in publico torneamento. Articuli autem nobilium ſunt 12. quos paulò pòſt ſignabo. Multi dubitant de hac contra Obotritos omnium

Dubitant Latini de torneamēti institutione.

principum imperij profectione, quum nemo inter latinos ſcriptores illius ullam faciat mētionem, præſertim Alb. Krantzius Saxonicarum & Vuandalicarum rerum diligentiſſ. ſcriptor. Scripſit quidem in Vuandalia ſua Henricum ducē Saxoniæ ad imperiū allectū, Vngarorum inſolentiſsimū auſum magna parte repreſsiſſe. Nam gentē maximo prælio uicit, docuitqꝫ intra ſuam conſiſtere prouinciam. Bohemos quoqꝫ & Vuandalos atqꝫ Sorabos, ab alijs regibus edomitos & cæteros Vuandalorū populos uno grandi prelio ita perfregit, ut cæteri qui perpauci remanſerant & regi tributū et Deo Chriſtianitatē ultro promitterent. Cæterū quod ad hanc Vuandalorū compeſcendā inſolentiā tota Germaniæ nobilitas fuerit conuocata, nullus hiſtoricus ſcribit, niſi Germanicus liber ante paucos annos euulgatus. Certū tamen eſt quod torneamenta, quæ paulò pòſt

Articuli torneamenti.

ſignabo, fuerint poſtea à nobilib. celebrata in his locis, quæ ſingulis ludis infra adſcribā, fueruntqꝫ ſanctè obſeruati articuli quos nunc cōmemorabo. Primus articulus fuit à rege Henrico in hunc modum promulgatus. Quicūqꝫ ex nobilib. aliquid egerit aut dixerit contra ſanctā fidē noſtrā, arceatur à torneamento. Et ſi prætextu nobilitatis maiorum ſuorū præſumpſerit ingredi torneamenti ludū, percuſſus confundatur.

Secundus Articulus.

Alterum edictū promulgauit Conradus princeps Palatinus per hæc uerba: Quicunqꝫ nobilib. ortus parentib. egerit contra ſacrum Rom. imp. aut Cæſareā maieſtatem, puniatur & uerberetur publicè in torneamento.

Tertius Articulus.

Tertij articuli autor fuit dux Franconiæ, in hunc modū ediſſerens: Quicunqꝫ nobilib. ortus parentib. Dominū ſuum prodit, aut fugiendo illū deſerit, aut alia uia, neceſsitate non urgente, fugā in exercitu mouet, aut conciues ſuos innoxios occidit in torneamento puniatur.

Quartus Articulus.

Quartū articulū ſtatuit dux Sueuiæ per hæc uerba: Quicunqꝫ nobilibus ortus parentibus uiolauerit aut infamauerit uerbis aut factis mulieres aut uirgines, puniatur publicè in torneamēto.

Quintus.

Quintum propoſuit dux Bauariæ per hæc uerba: Quicunqꝫ nobilib. ortus parentibus deprehenſus fuerit corripuiſſe ſigillum, aut uiolaſſe iuramentum, aut qui declaratus fuerit infamis aut pro tali habitus, is ceu indignus torneamentum non ingrediatur. Sin ingreſſus fuerit, impunis non egrediatur. Poſt memoratos duces, quatuor alij proceres torneamento præfecti, ſtatuerunt hos ſequentes quatuor articulos: quorum primus & ſextus ordine hic eſt:

Sextus.

Quicunqꝫ nobilibus ortus parentib. conſortem lecti ſecreto aut aperte interfecerit, aut conſilio ſiue facto cooperatus fuerit, ad interfectionem Domini ius torneamenti exerceatur.

Septimus.

Septimus: Quicūqꝫ nobilib. ortus parentib. eccleſias, ſacella, uiduas aut pupillos ſpoliauerit, aut quod eorum eſt apud ſe potenter retinet, quū illi magis iuuandi et tutandi ſint, puniatur.

Octauus.

Octauus: Quicunqꝫ nobilib. ortus parentib. alterius ſit hoſtis, & cauſam ſuā legitimo ordine aut iure belli non agit aut exequitur, ſed aduerſariū rapinis aut incendio lædit, potiſsimum autem qui frumentū & uinum perdit, unde reſpublica incommodatur, aut qui pro publico raptore declaratus fuerit, is in torneamento cædatur.

Nonus.

Nonus: Quicunqꝫ nobilis in imperio innouationes aliquas facere aut alia grauamina imponere præſumpſerit, præter ea quę ab antiquis temporib. in uſu habentur, ſiue id fiat in principatib. ſiue dominijs, ciuitatib. aut alijs iuriſdictionibus in aquis aut terris, ſine ſcitu & aſſenſu Rom. imperatoris, ita quòd mercatores publicis itineribus uti nequirent, unde regiones non parum incommodari poſſent, in commeatu & corporis neceſsitatib. is in torneamento publico puniatur.

Decimus.

Decimus: Quicunqꝫ nobilis adulterium perpetraſſe, aut mulieres atqꝫ uirgines ſtupraſſe conuincitur, puniatur in torneamento. Duos alios articulos ſtatuit magiſter Philippus, ſecretarius regis, & eſt undecimus in ordine talis:

Vndecimus.

Quicunqꝫ nobilib. ortus parētib. non ducit uitam nobili homine dignā, uiuēdo ſcilicet ex cenſibus & reddib. feudorū hæreditatoriorū aut feudorū ob miniſteriū conceſſorū,

aut ui-

aut uictitando ex militari ſtipendio, aut donatiuo ſibi ob ſuas conſultationes à principe deſignato, aut ex proprijs allodijs uiuendo, ſed immiſcet ſe commercijs negociatorum aut campſorum, aut emit quæ rurſum carius uendat, aut utitur alijs malis artibus, quib. nocet proximis aut ſubditis ſuis, contemptibilemq́ reddit nobilitatem ſuam, is ſine uerberib. ingredi nequit chorũ torneamenti. Duodecimus: Qui torneamentis intereſſe uoluerit, & ex nobilibus parentib. ortus nõ eſt, neq; ex quatuor auis ſuam probare poteſt nobilitatem, hic nullo pacto poteſt ingredi torneamenti militarem ludũ. Quando itaq; nobilis aliquis in uno horum articulorum reus deprehendebatur, & alius, propinquus ſcilicet aut amicus, loco illius uerbera ſubire uolebat, tenebatur ille hoc indicare heroldo, quo humanius tractaretur. Quod ſi reus in propria perſona ludum ingredi delibe-raſſet, permittebatur quidem id ei, ſed interim pœna quã ſubiret præſcribebatur. Et ſi uocatus non compareret, tertiò citabatur. Quum uerò nobilis aliquis ciuem duxiſſet uxorem aut ruſticam mulierem, huic interdictus erat ludus iſte uſq; in tertiam generationẽ. Duodecimum.

VBI ET QVANDO ET À QVIBVS PRINCIPIBVS ET NOBILIBVS CElebrata fuerint torneamenta. Cap. CCCCLIIII.

PRimus ludus militaris fuit celebratus anno Chriſti 938. in Magdeburgo, nec tunc quiſquam publica caſtigatione fuit condemnatus, ſed omnis pœna fuit ſuſpenſa in futuram præuaricationem articulorum. Motus autem fuit rex Henricus ad ſtatuendũ huiuſmodi leges, quo nobiles ipſos in officio contineret, & laudis præconio ad uirtutis ſemitam qua gradui ſuo reſponderent, inclinaret, & ut diſcrimen apertum inter uerè nobiles & eos qui nominetenus tantum nobiles ſunt, haberetur.

Secundus ludus militaris fuit celebratus à Conrado duce Frãconiæ, anno Chriſti 942. in Rotenburgo metropoli ſua, ſita iuxta Tuberum fluuium.

Tertium celebrauit Ludolfus dux Sueuiæ, anno 948. in ciuitate Conſtantienſi iuxta la-(cũ Podamicũ.

Quartum celebrauit marchio Miſnenſis in Merſpurgo prima principatus ſui ciuitate ſita iuxta Salam flu. anno Chriſti 969.

Quintum celebrauit Ludolfus marchio Saxonię & Dominus in Brunſuuig, in ciuitate ſua Brunſuicenſi, anno Chriſti 996. Et fuit in iſto ludo Henricus marchio Brandenburgenſis iam nouiter conuerſus ad fidem Chriſti.

Sextũ celebrauit Imp. Conradus ſecũdus dux Saxoniæ in ciuitate Treuirẽſi, anno 1019.

Septimum celebrauit Henricus quartus in Halla Saxoniæ, anno 1042.

Octauum celebrauit Hermãnus dux Sueuiæ in ciuitate Auguſtana, anno Chriſti 1080.

Nonũ, celebrauit Ludolfus dux Saxoniæ in opp. Gottingẽſi ſub Hẽrico qnto, an. 1119.

Decimum celebrauit Guelfus dux Bauariæ in Thuricenſi ciuitate ſub Friderico primo, anno Chriſti 1165.

Vndecimum celebrauit comes Holandiæ in ciuitate Colonienſi ſub Friderico primo, anno ſalutis 1179. Et in illo comparuerunt Conradus Palatinus Rheni & elector, frater Imperatoris, Landgrauius Thuringiæ & comes Vuirtenbergenſis.

Duodecimum celebrauit Henricus ſextus Imp. in ciuitate Nurnbergenſi, anno 1198.

Decimus tertius fuit celebratus Vuormaciæ ſub Friderico ſecundo Cæſare, anno 1209.

Decimus quartus fuit celebratus Herbipoli in Franconia, anno 1235.

Decimum quintum celebrauit nobilitas Bauariæ in ciuitate Ratiſponenſi, anno 1284.

Decimum ſextum celebrauerunt Francones in Schuuinfurt, anno 1296.

Decimum ſeptimum celebrauit nobilitas Sueuiæ in ciuitate Rauẽſpurgenſi, anno 1311.

Decimus octauus fuit celebratus per nobiles Rheni in pago Ingelheimenſi in patria mea, anno Chriſti 1337.

Decimus nonus fuit celebratus Bambergæ in Franconia. anno 1362,

Viceſimus fuit celebratus in Eſslingen oppido Sueuiæ, anno 1374.

Viceſimus primus fuit celebratus in Schafhauſen oppido Sueuiæ, anno 1392.

Viceſimus ſecundus in Ratiſpona urbe Bauariæ, anno 1396.

Viceſimus tertius in Darmſtat oppidulo inter Heidelbergam, & Franckfordiã ſito, an-(no Chriſti 1403.

Viceſimus quartus in Heilprunna oppido Sueuiæ, anno 1408.

Viceſsimus quintus in Ratiſpona urbe Bauariæ, anno 1412.

Viceſimus ſextus in Stutgardia oppido ditionis Vuirtenbergenſis, anno 1436.

Viceſimus ſeptimus in Landshuta oppido Bauariæ, anno 1439.
Viceſimus octauus in Herbipoli ciuitate Franconiæ ſub Friderico tertio, anno 1479.
Viceſimus nonus Maguntiæ, anno 1480.
Triceſimus Heidelbergi ſub Philippo principe Palatino, anno 1481.
Triceſimus primus Stuckgardiæ anno 1484.
Triceſimus ſecundus Ingolſtadij in Bauaria in eodem anno 1484.
Triceſimus tertius in Onſpach prope Nurnbergam oppido marchionis Brandenburgenſis, anno 1485.
Triceſimus quartus Bambergæ in Franconia, anno 1486.
Triceſimus quintus Ratiſponæ in Bauaria, anno 1487.
Triceſimus ſextus Vuormatiæ eodem anno 1487. Et hic fuit ultimus ludus militaris nobilium, poſt quem uidemus uulgus nobilium pro magna parte degeneraſſe in manifeſta uitia, id quod proh dolor nemo non nouit. Coërcuit eos nonnihil ignominia illa, quia in ludis torneamentorum publice confundebantur, iam uero illo retinaculo quoq; ſubmoto, impunes multi ruunt in uitia & exequuntur cupiditates carnis.

BELLVM MAXIMVM ET HORRENDVM OLIM SVB HENRICO *quarto in Saxonia geſtum.* Cap. CCCCLV.

ANno Chriſti 1073. conſpirarunt principes Saxoniæ, Thuringiæ & Miſnæ contra Imperatorem Henricum quartum, collectiſq; magnis copijs, ad ſexaginta millia uirorum, conati ſunt à ſe reijcere iugū ſeruitutis grauiſsimæ, quo ab Imperatore in Germania præmebantur. In primis autem rogabant Imperatorem per legatos, ut dirueret arces paſsim in montibus & collibus erectas, reſtitueretq; principibus Saxoniæ ea quę

illis ſine præuia inquiſitione abſtulerat. Deinde, nonnunquam ſe in alias quoq; reciperet & inuiſeret imperij terras & non perpetuo Saxoniam grauaret & ſua inertia incommodaret. Tertio, ut abiectos & inutiles homines, quibus ſua communicauit conſilia, arceret à curia ſua & imperij negocia exequenda committeret principibus regni, quorum intereſſet. Quarto, ut cœtum dominarum, gynæcium & concubinas à ſe ablegaret, & reginam legitimam uxorem adamaret, agnoſceretq; uxorem. Quinto, ut uitia in iuuentute contracta, quibus polluerat reginam dignitatem, iam in adulta ætate, quā morū grauitas decebat, relinqueret, inciperetq; tandē ſapere. Vltimo rogabant eum, ut propenſiorē & æquiorē ſe illis redderet, qui iudicium & iuſtitiam ab eo exigerent, & in his omnibus obtulerunt propenſum animum, obſtrinxeruntq; ſe ad ſeruiendum ei quantum ipſis in libero regno natis licebat. Quòd ſi pergeret mouere in eos arma & cogere ad ſeruitutē, ſciret ipſos ſine armis non eſſe. Agnoſcerent quidem ſe ſacramento obſtrictos & obligatos illius militiæ, quamdiu illi præeſſet imperio in ædificationem & non in deſtructionem eccleſiæ, ſequereturq; ueſtigia prædeceſſorū ſuorū, conſeruaret imperialia iura. Hēricus Imp. accepto hoc nuncio infremuit, reſponditq; legatis contemptim, & eos ſic ablegauit ut neſcirent quò ille eſſet animo erga principes. Audientes autē principes Cæſaris ferociam, indignati ſunt & ipſi, correptiſq; armis rectà profecti ſunt Goslariam, ubi Cæſar manere conſueuit. Elapſus uero Imp. abſtulit ſecum inſignia imperij & bonam partem theſaurorū: Videnſq; quod futurū erat, poſt multa quæ utrinq; gerebantur, collegit principes imperij, coactiſq; in unum magnis copijs militum, uolebat ulciſci iniuriam ſibi à ſuis illatam, atq; ſubito imparato hoſte, exercitum Saxonum inuaſit, & multa millia interfecit & reliquos in fugam uertit, plurimoſq; in fuga ipſa ad tria milliaria per circuitum trucidauit. Euaſerunt tamen ex illa pugna ferè omnes principes & nobiles Saxoniæ, eò quod haberent ueloces & celeres equos. Pedites uero qui effugere nequiuerunt, haud ſecus quàm pecora ubiq; mactabantur. Propoſuerant Cæſareani delere uniuerſam Saxoniam, ſed multi comites, nobiles & gregarij milites à parte eorum occūbentes, minuerant robur eorum, ſanguinolentamq; retulerunt uictoriam. Quæ poſtea geſta ſunt, ſuccincto ſermone explicui ſuprà in catalogo Imperatorum.

Querelæ contra imperatorem.

In Goslaria curia imperat.

Vueſtpha-

VVESTPHALIA. Cap. CCCCLVI.

VEra & uetus Saxonia eſt Vueſtphalia: cuius limites fuerunt Rhenus ab occidente, Viſurgus qui nunc Vueſera eſt ab oriente, Phriſia à ſeptentrione & à meridie Haſsiæ montes, quos Obnobios Ptolemæus appellare uidetur, ex quibus Amaſis fluuius oritur, qui Padebornam & monaſterium mediam ferè prouinciam interſecat, & per Phriſiam defluens fertur in mare. Sala quoque Druſi (qui Auguſti priuignus fuit) clade celebris, hinc emergit. Hos populos Carolus Magnus uictos primum ad Chriſtianam fidem compulit. *Carolus Vueſtphalos oppugnat.* Cæterum cum ſæpius rebellarent, repetitoq́ idolorum cultu Chriſti religionem ſpernerēt, nec iuſiurandum quouis modo aduerterent, ut metu pœnæ gentis temeritatem Carolus compeſceret, occultos iudices inſtituit, quibus poteſtatem dedit, ut quamprimum deieraſſe aliquem, comperiſſent, aut fregiſſe fidem, aut aliquod aliud ſcelus perpetraſſe, mox illum ubi comprehendi poſſet, pro arbitrio necarent, nulla citatione aut expurgatione peruia: uiros graues ac iuſtos elegit, qui plectere innocētes haud ab re poſſet. Terruit ea res Vueſtphalos ac demum in fide continuit, quum ſępe in nemoribus & proceres & mediocres uiri laqueo ſuſpenſi inuenirentur, nulla accuſatione prius audita. Quærentibus tamen cauſam, conſtabat fidem fregiſſe aut magnum aliquod ſcelus commiſiſſe. Id iudicium ad noſtram uſque ætatem perdurat, uocaturq́ uetitum ſeu occultum. *Occultum iudicium.* Qui ei præſunt Scabini appellantur, quibus tanta præſumptio eſt, ut etiam per totam Germaniam iuriſdictionem ſuam extendi uelint. Secretos ritus habent & arcana quædam inſtituta, quibus malefactores iudicant: ea nondum quiſpiam repertus eſt, qui uel percio uel metu reuelauerit. Ipſorum quoque Scabinorum maior pars occulta eſt, qui per prouincias diſcurrentes, criminoſos notant inferentes iudicio accuſant probantq́, ut eis mos eſt. Damnati libro ſcribuntur & iunioribus Scabinis committitur executio. Rei ignari ſuæ damnationis ubicunq́ reperiuntur, ſupplicio afficiuntur. Degenerauit autem hodie hoc iudicium, nam interdum perſonæ admittuntur, & ciuilia negocia tractare audent, quib. erat ſolum de criminalibus permiſſa poteſtas. Regio eſt admodum frigida, uini & frumenti inops. *Vueſtphaliæ feracitas.* Pane ueſcuntur nigro, ceruiſia potus eſt. Vinum quod Rheno aduehitur, magno emitur precio: eo tantum opulenti, & raro tamen, utuntur. Bellicoſi indigenæ atq́ ingenioſi. Præſuli Colonienſi parent. Non inuenitur in annalibus, quis poſt Carolum Magnum rerum ſtatus per Vueſtphaliam, quis rerum ſummę præfuerit, an tota pont. paruerit à memoria dicti Caroli, qui iugi & tributi impatientem populum eccleſijs ſubdidit, decimas & iuſta omnia eccleſijs perſoluenda. Equidem in orientali Saxonia erant tēporales Domini, qui rerum tenebant gubernacula: primo quidam reges de ſtirpe Caroli Magni, ſub quib. tamen duces Saxoniæ de genere Vuedekindi paulatim magis atq́ magis increuerunt uſq́ ad Henricum primum regem Roman. à quo per tres ordinem Ottones, deinde etiam marchiones Saxoniæ nati ex Henrico duce Bauariæ fratre primi Ottonis. Vueſtphalia uerò quæ eſt occidua Saxonia, quos habuerit principes ſeculares illa tēpeſtate rem cum epiſcopis adminiſtrantes, omnino non legimus. *Moderatores Vueſtphaliæ.* Sequenti tamen ætate Henricus dux Leo, & ante eum auus illius Luderus dux Saxoniæ inde imperator, Vueſtphaliam tenuiſſe leguntur. Nam ab eodem Henrico cum deſtitueretur per ſententiam Imperatoris Friderici primi, ducatus Vueſtphaliæ titulum ubi archiepiſcopus Colonienſis uendicabat, tenentq́ eundem duces Saxoniæ inferioris de genere comitum de Anholt. Tenet & memoratus epiſcopus bonam partem eius regionis, maximę Angriam. Habet hæc regio quatuor epiſcopatus, Monaſterienſem, Oſnaburgenſem, Padelburnenſem & Myndenſem, quos Carolus Magnus fundauit. *Quatuor epiſcopatus.*

Eſt re-

Eſt regio multum nemoroſa atque ob id pecoribus nutriendis apta, abundat amœnis fontibus & amnibus. Circa Suſatum & Dertmondum eſt mediocriter fœcunda. Abundat in quibuſdam locis mineris & lapidibus idoneis pro ſculptura imaginum & ædificio palatiorum, parantur etiam ibi lapides molares & cautes quibus acuuntur cultri & alia inſtrumenta fabrilia.

OSNABVRGVM. Cap. CCCCLVII.

CArolus Magnus in loco Oſnaburgenſi habitatoribus ſatis frequenti, cum uicinã Vuidekindi arcem iam captam impoſito præſidio firmaſſet, primam exædificauit in prouincia epiſcopalem eccleſiam, eiq́ uirum ſanctum præfecit Vuihonem primum eius loci pontificem, hominem gente & origine Phriſium. Dedit quoque Carolus priuilegium nouæ eccleſiæ ut utriuſque ibi linguæ ſcholæ haberentur, præeſſentq́ doctores uiri inſignes. Extat tenor priuilegij in hunc modum. In nomine ſanctæ & indiduæ Trinitatis, Carolus Imp. Auguſtus Roman. gubernãs imperium, Dominus & rex Francorum & Longobardorum, nec non dominator & Saxonum: Notum ſit omnib. quod nos ob mercedis augmentum Vuihoni epiſc. Oſnaburgenſi, ſuæ eccleſiæ, quam nos primam in omni Saxonia conſtruximus, quoddam nemus cum omni integritate in porcis ſylueſtribus, ceruis, auibus, & piſcibus, omniq́ uenatione in ſylua Oſningi in perpetuum proprietatis uſum donauimus. Statuimus quoq́ in eodem loco græcas & latinas ſcholas quas ibi in perpetuum manere ordinauimus, nec unquam clericos utriuſq́ linguæ gnaros de eſſe confidimus &c.

Prima epiſcopalis ſedes.

Schola latina & Græca.

SVSATVM. Cap. CCCCLVIII.

CVm Suſatenſes ſub epiſcopo Colonienſi fuiſſent per annos 280. conqueſti ſunt quod ab archiepiſcopo in antiquis libertatibus artarentur, quare ad Adolfum Cliuenſem ducem defecerunt, cui ſaluis immunitatibus ab antiquis ſacramentum fidelitatis præſtiterunt, multis interim nuncijs ac literis hinc atque inde miſsis ad ducem, ut abſtineret aliena ditione. Sed quum toto triennio nihil efficeretur, ad arma peruentum eſt utrinque comparata. Dux Cliuenſis cum ualido præſidio urbem tuendam ingreditur, paſſus in ea obſideri. Archiepiſc. uero obſidendum ſe parat. Venerat illi auxilio Vuilhelmus Landgra. Thuringiæ, dux Saxoniæ, inter agmina ſua ducens 2500. ex Bohemis, qui ſine exemplo crudeliter deſæuirent. Oppugnauit itaque epiſcopus Suſatum toto menſe, apparatiſq́ magna multitudine ſcalis, ſtatuit uarijs ſimul locis inuadere murum. Oppidani uero miſerunt lapides, & trabes aduerſus hoſtem, ſed omnium erat ualidiſsimum defenſionis genus: ſartagines in muris diſponebant per interualla ſubiecto igne, pultes in aquis bulienti feruore miſcebant, & hunc liquorem ferueſcentem fudere in armatos ſcalis incumbentes. Tali tamen modo defenſi muri, periere ex ſcandentibus plurimi. Archiepiſcopus eo accepto incommodo, oppugnationem deſeruit, & ex hoc tempore Suſatum in iure ducis Cleuenſis permanebat. Contigerunt hæc anno Chriſti 1441. Habuit Colonienſis in ſuo exercitu octoginta millia militum ex quibus interierunt 1528. & multi fuerunt capti & rurſum redempti per ſummam 40. millium aureorum. Oppugnabant primum hoſtes oppidum Lippe per 14. dies, & quum illud expugnare nequirent, aggreſsi ſunt, ſed in uanum, Suſatum, ubi totam ferè ditionem ſuam epiſcopus dilapidauit.

Suſatum obſidione cingitur

MONASTERIVM. Cap. CCCCLIX.

CArolus Magnus tertiam epiſcopalem eccleſiam erexit in mediterraneis Saxoniæ, nunc Vueſtphaliæ in Mymingrode, loco qui poſtea ab inſigni ibi fundato monaſterio, Monaſterium fuit denominatum, ordinauitq́ ibi epiſc. Ludgerum natione Phriſium, fratrem Hildegrini epiſcopi Halberſtadenſis. Cuius ſucceſſor Hermannus dedicauit & conſecrauit monaſterium & eccleſiam trans aquas in titulum & honorem beatæ Mariæ uirginis, quod breui monaſterium ita excreuit, adeo q́ factum eſt celebre, ut nomen dederit & ciuitati & epiſcopo, ita ut paulatim abolito ueteri Mimigardeuordenſi uocabulo, incœperit dici ciuitas & eccleſia Monaſterienſis, quod nomen præualuit in hodiernum uſq́ diem.

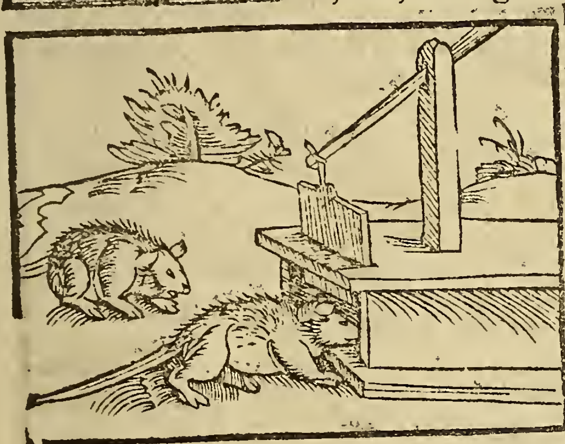
Mymingrode ciuitas Monaſterienſis.

Anno Chriſti 1533. & 1534. in hoc epiſcopatu magna per catabaptiſtas orta eſt ſedi- *Catabaptiſtarum ſeditio.*
tio. Nam ubi fama percrebuiſſet ibi dominium habere catabaptiſtas, ingens eò malorũ hominum colluuies affluxit, ac mox ipſorum proceſsit coniuratio, ut etiam nullius pô tuerit comprimi autoritate. Epiſcopus ergo urbem ualido circumſedit exercitu, opibus archiepiſcopi Colonienſis & ducis Cliuenſis adiutus. Anabaptiſtæ mœnibus incluſi, audacibus eruptionibus laceſcebant hoſtem, ut nunc his, nunc illis Mars proſper adfu- *Anabaptiſtæ faciunt regẽ.*
it, nihilq́ penè aliud per menſes ſex actum.

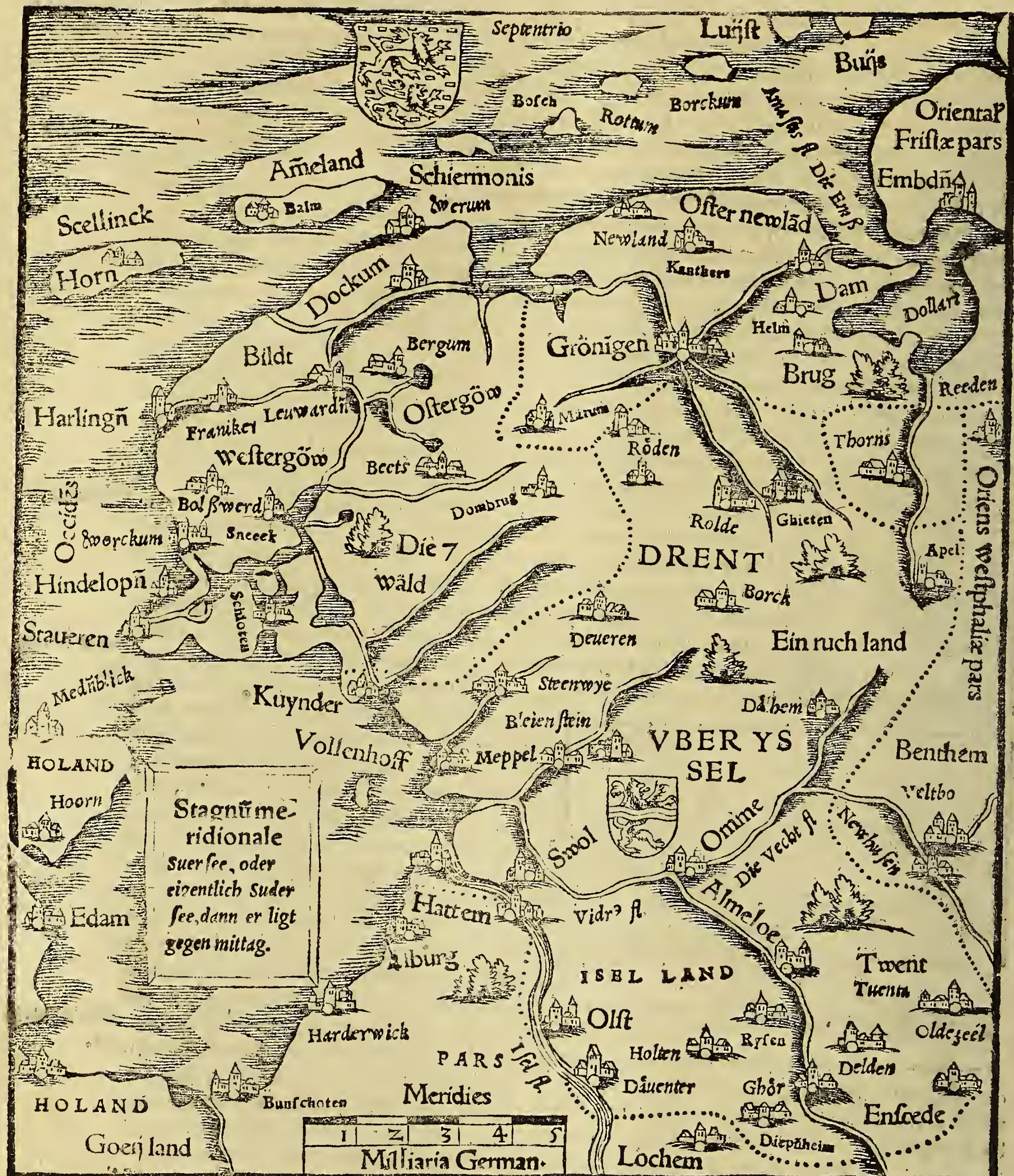
Vltima Auguſti urbs ingentibus animis oppugnata, ſed urbanis fortiſsime reſiſtentibus, magna cum clade oppugnatores in caſtra ſunt repulſi. Hinc ciues inflati, Iohannem à Leydis oppido Holandiæ infimo quidem loco natum, uerùm forma, ingenio, facundia, audacia, fraude, facinoribusq́ præſtantem, ſibi regem, cui rerum omnium poteſtatem facerent, cuiq́ quicquid opum, fortunarum aut annonæ ſupererat, permitterẽt, conſtituere. Hic fretus ſeditioſorum quorumq́ expectatione pollicebatur ſibi, obſidione ſoluta, exercitu ſuo totum per orbem graſſari, ut quondam Gothi, Cimbri, & Longobardi, è Germaniæ angulo prorumpentes fecerũt. Valuis ædiũ ſic Germanica lingua inſcribebat: *Gottes macht iſt mein krafft*, id eſt, Dei potentia meũ robur eſt. Hic cuſtodes corporis gramineo & cœleſti colorib. ueſtiebat, terrenam ſcilicet & cœleſtem ſibi promittẽs

poteſtatem. Inſigne ferebat, orbem gladijs duob. transfixũ. Prophetas qui dolos artè necterent, quiq́ concirent ſeditiones, ad uicinas ciuitates emittebat. Vxores duxit quindecim; quotq́ uoluiſſent permiſit uiris habere uxores, cętera omnia eſſe cõmunia. *Polygamiæ*
Menſe obſidionis decimo, impetrauit epiſc. auxiliares copias, ut urbẽ inſuperabilem, fame ad deditionem cogeret. Orta interea in urbe ſeditione, obtruncauit rex 47. ciues qui conatib. eius expugnant. Menſe quartodecimo omnib. propè conſumptis, ceſſatum cõmuniter conuiuari, uulgus herbis & radicib. uictitare, canes, feles, mures glires, in delitijs haberi, cum nihil ſuperfuiſſet reliqui, quo miſeram traherent animam, corium & pelles cocta contuſaq́ panis haberi loco. *Fames horrenda.*

Atq́ inter hæc rex mirabili impoſtura dementauit pereuntes, ut non ante ſe perire crederẽt quã perijſſent, adeò uana ſpe omnes alebat uiros, quouſq́ tandem fraude detecta, ſero ſe deluſos complorarent. Inter hæc oblatus quidam epiſcopo, pollicetur data ſibi cohorte ſcandere mœnia, portas male cuſtoditas perfringere, quantũq́ uellet introducere exercitum. Tunc epiſcopꝰ tentauit ſi deditionem facerent. Quam ubi per contemptũ negarunt, omnibus ad oppugnationem inſtructis, noctu urbẽ undi- *Stratagema regis.*
que adoritur, incruduitq́ atrox bellũ. Tandẽ ꝓclamato ſilentio putabãtur ciues deditionẽ facere, at præter opinionẽ rex pulchro uſus ſtratagemate, ingẽti cũ fiducia ita inquit, Si uos qui meã hoſtiliter inuaſiſtis urbẽ depoſitis armis uolueritis pacẽ petere & ueniã donabo uobis hãc iniuriã & uitæ ueſtræ parcã. Recentẽ militẽ hac tã magnanimi uoce & fiducia potuiſſet terrere, ſed ueteranus indignatione fremens, contos iterũ repetit & gladios, intromiſſoq́ toto exercitu qui foris ſtabat, diſcurſum eſt tota urbe et graſſatũ cędib. At urbanorũ circiter ſeptingenti, Martis aleã fortiter experturi, conglobati reſtitere in foro, quouſq́ nunciatũ eſt, regem diuerſa urbis parte captũ. Tũ formidine uires ſu- *Capitur urbs.*
perante, ſparſim dilabentes ſe abdidere, uixq́ ducenti locum tenuere. Hos totus aggreſſus exercitus oppreſsit, captaq́ urbe nihil uictore exercitu inſolentius crudeliusq́. Venabantur abſconditos, totoſq́ decẽ dies cædibus uacabant. Ludus erat iugulaſſe hominẽ. Mulierib. parſum niſi quæ ſeditionis autores fuiſſent. Eſculentorũ apud regẽ & regales tantum inueniebatur, quantum ipſi & ſuis in tres menſes ſuffeciſſet. Autores calamitatis & horrendorũ ſcelerum rex & ſocij eius primarij cathenis uincti circumducũtur perlo-

per loca uicina:tandem anno 1536 in Februario reducti in urbẽ Monaſterienſem,forcipibus cadentibus lacerati,tribus ferreis corbibus incluſi è turri diuo Lamberto ſacra, in memoriam æternam penſiles propendẽt. Sicq; hoc regnum miſerum ſortitum eſt finẽ.

BREMA. Cap. CCCCLX.

BRema Archiepiſcopalis ciuitas ad Vueſerum ſeu Viſurgim fluuium poſita, Phriſiæ orientali confinis, iam à multis annis concertationem habuit cum Hamburgo de primatu, ut ſuprà ſignauimus, habetq; ſub ſe epiſcopatus Lubecenſem, olim Aldenburgenſem, Suerinenſem in Meckelburgia, Lebuſsinenſem, Schleſuicenſem, Racemburgenſem, Hamburgenſem, ubi olim archiepiſcopatus fuit omnium aquilonarium prouinciarum. Aliud nihil iam haberi potuit de hac urbe Bremenſi.

Sequitur

SEQVITVR DESCRIPTIO FRISIAE OCCIDENTALIS.
Cap. CCCCLXI.

IACOBVS DAVENTRIENSIS.

PHriſia quæ olim proprium erat regnum, per littus Germanici Oceani ab Rheni oſtijs in ipſam uſq; Cimbricam cherſoneſum, quam Iutiam ſeu citeriorem Daniam uocant, uarijs appellationibus ſeſe extendit. Verum quæ in hac deſcriptione accuratè exprimitur, ea proprium id ſibi nomen antiquiſsimo iure uendicauit, cæteriſq; ſemper præſtantior eſt habita. Ad quarum tamen differentiam Occidentalis à nonnullis uocatur, patetq; ab Iſale ſeu extremo Rheni oſtio ad Amaſum uſq; fluuium, Oſtergoiam, Veſtergoiam, Septem ſyluas, Groningam inclytam urbem cum circumiacenti territorio complectens, pecore, paſcuiſq; exuberans, & pagis ac ædificijs plus quàm ulla alia regio exculta. Cui Tranſiſalana cum Drenta Tuentaq; iungitur, quæ omnes Cæſaris Caroli V. hæreditario adiectæ imperio, feliciter floreſcunt ſub eius dominio.

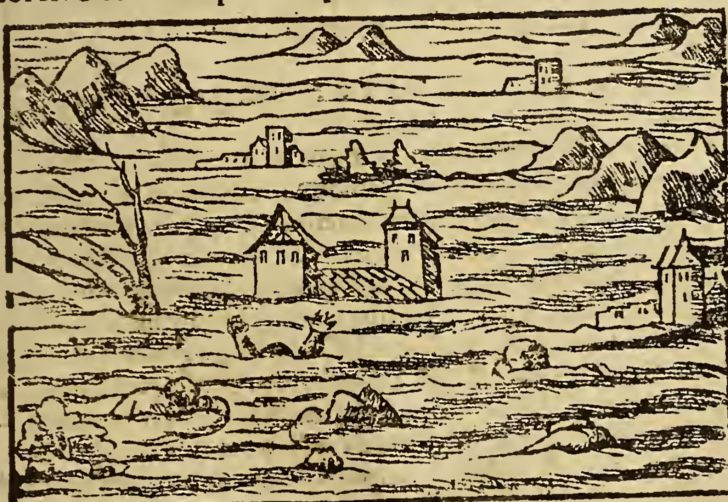
PHRISIA. Cap. CCCCLXII.

QVanquam Phriſij uetuſtiſsimi ſint populi atq; per tot annos nomen ſuum in uariatum retinuerint, inueniuntur tamen ijdem à quibuſdam appellari Cauchi & poſtea Grunes à quodam Francici generis duce, à quo & metropolis Phriſiorum Gruninga nomen accepit. De hoc populo Aenæas Syluius in hunc modum ſcribit: Gens Phriſiorum ferox, armis exercitata, robuſti et proceri corporis, ſecuri & intrepidi animi, liberam ſe eſſe gloriatur, quamuis Philippus Burgundiæ princeps eius ſe terræ Dominum uocet. Reuera Phriſia libera eſt, ſuis utens moribus, exteris nec parere ſuſtinet, nec dominari cupit, haud inuitus Phriſo pro libertate mortem oppetit. Dignitas in hac gente militaris, inuiſa. Sublimem uirum qui ſe cæteris effert non ferunt, magiſtratus annuos eligunt, qui rempub. æquo iure diſponant. Fœminarum impudicitiam ſeuerius puniunt. In pecoribus omnis eorum ſubſtantia eſt, ager planus ac paluſtris, multo gramine fœcundus. Ligno caret, bituminoſo ceſpite & ſicco ſtercore boum ignes fouent. Hæc Syluius.

Phriſij uolunt eſſe liberi.

Eſt regio iſta tam paluſtris, ut hoſtis nihil in ea efficere poſsit, niſi certam eligat oppugnandi rationem. Autumni aquoſa tempora immeabilem faciunt terram. Imperator Henricus tertius, quum ſemel ueniſſet Bremam & regali exciperetur apparatu, conceſſit ille eccleſiæ comitatum Phriſiæ. At Phriſij à memoria diui Caroli Magni liberos ſeſe aſſerentes, ſemper male paruerunt epiſc. Bremenſi. Oſtphriſia ab antiquis temporibus agnouit, etiamſi ægrè, Holandiæ comites, Dominos ſuos. Henricus Leo pulſus Bauaria Phriſiam agmine inuadit, ſed parum profecit in locis paluſtribus, in quibus nihil erat loci copijs equeſtribus, quæ res facit homines, regionum talium indigenas, inſolentiores. Occubuit apud eos pro fide Chriſti D. Bonifacius epiſc. Moguntinenſis & Germaniæ apoſtolus. Contigit quoq; ante Bonifacium, ut Carolus Martellus dux Brabantiæ collecto magno exercitu Phriſiam ingrederetur, & ducem eius Rapotum cogeret ad ſuſceptionē Baptiſmi. Miſſus eſt autem Vuolfrantus epiſcopus Senonenſis uir pius & religioſus, qui ducem ſuo ſuaſo & adhortatione moueret, ut Chriſtianam aſſumeret fidem: Factumq; eſt, cum baptiſmi lauacro tingeretur, altero tantū pede merſo, quærebat, plures ne maiores ſui in inferno aut in paradyſo cohabitarēt: Reſponſum accepit, plures eſſe in inferno. Tum educto pede è baptiſmate, ſatius, inquit, plures ſequar quam paucos. Ibo quo maiores mei me uocant, & relicta Chriſti fide ad priſtinam ſe conuertit

Phriſij ſubiecti Bremenſi eccleſiæ.

Ropotus princeps irridet baptiſmum.

ſuperſtitionem. Sed non diu letatus hoc contemptu,nam tertia die ſubita morte correptus interijt miſere. Vuolfrantus tamen per prouinciam diſcurrens & ſemen uerbi Dei ſpargens,ſine ullo obſtaculo gentem illam conuertit ad Chriſtum.

Inundatio maris. Anno Chriſti 1230.orta eſt tempeſtas maxima uẽtorũ, procella fulgurum, coruſcatio & fragor tonitrui, quæ paſsim multas ædes uel incendit uel ſubruit.Inſuper tanta maris inundatio eſt ſuborta, quãta nõ eſt audita à dieb. antiquis,quæ inuoluit omnẽ terrã maritimã Phriſiæ & Hadeleriæ,& omnẽ terrã limoſam atq; paluſtrẽ Albis & Viſurgi.Subuerſa tũc perierũt hominũ multa millia & iumenta ſine numero. Quãti diuites,quãti potentes ueſpere ſedebant & delicijs affluebãt,omni timore malorũ ſublato? Sed ueniens repẽtina clamitas,inuoluit eos in medijs fluctib.Erat aũt 10.dies Februarij,quãdo hęc tẽpeſtas omnes aggeres manufactos diſrupit & maris in tẽperiẽ inmediã terram effudit.

BRANDENBVRGENSIS MARCHIONATVS.
Cap CCCCLXIII.

REgio transalbiana olim fuit inhabitata à Vuandalis,inter quos numerantur Brandenburgeñ.Meckelburgeñ.Pomerani,Pruteni, Bohemi & Poloni,qui omnes difficulter ad Chriſti fidẽ ſuſcipiendã moueri poterant, imò acerrimi illius fuerunt perſecutores.

Pugnauit contra eos Carolus Magnus, et poſt eum omnes Cæſares, quouſq; tandem fuerunt expugnati & Chriſto lucrefacti: quod potiſsimum factũ ſcribit Krãtzius ab Hẽrico Aucupe, qui domita Vngarorum inſolentia, urbem Vuandalorum primariam Brandenburgum per brumã expugnauit,caſtris in glacie firmatis.Nec enim poterat alio tempore propter paluſtria loca & crebras undas expugnari.*Expugnatur Brandeburgũ.* Expugnatę urbi præſidem impoſuit cum colonia Saxonum.Arcem quoq; Miſnæ firmauit aduerſus inſultus gẽtis, & præfecit uiros induſtrios,qui ad imperata ſegnes compellerent & in fide continerent: quod initiũ fuit Marchionum,nunc principum electorum. *Duo marchiones.* Inoleuerat tum primum marchionum nomen antè inauditum,& in ſolo Vuandalico Brandenburgi mirum in modum profecit, ut inter maximos Germaniæ principatus numeratus, dignitatem iam diu tenuerit electuræ ad imperiũ.Otto quoq; Magnus cœptum patris exequens opus,imperij limitem transferens ad Danos in Sleſuuig,quã fecit Saxonum coloniam, & uſque ad Vuandalos in Brandenburg,ambobus in locis conſtituens marchionem, qui rebus in limitibus imperij præeſſet, ſonat enim marca Germanicè ditionis limitem & extremitatem, ſed apud Danos res euanuit,mutata marca in ducatũ eaq; regno Daniæ incorporata, apud Vuãdalos autem marca permanſit uſq; in hodiernum diem. Vſa fuit hæc regio ante fidei ſuſceptionem lingua Vuandalica ſiue Sclauonica,ſed poſt expugnationem & fidei ſuſceptionem introducta fuit lingua Saxonum,qua hodie omnes incolæ utuntur.

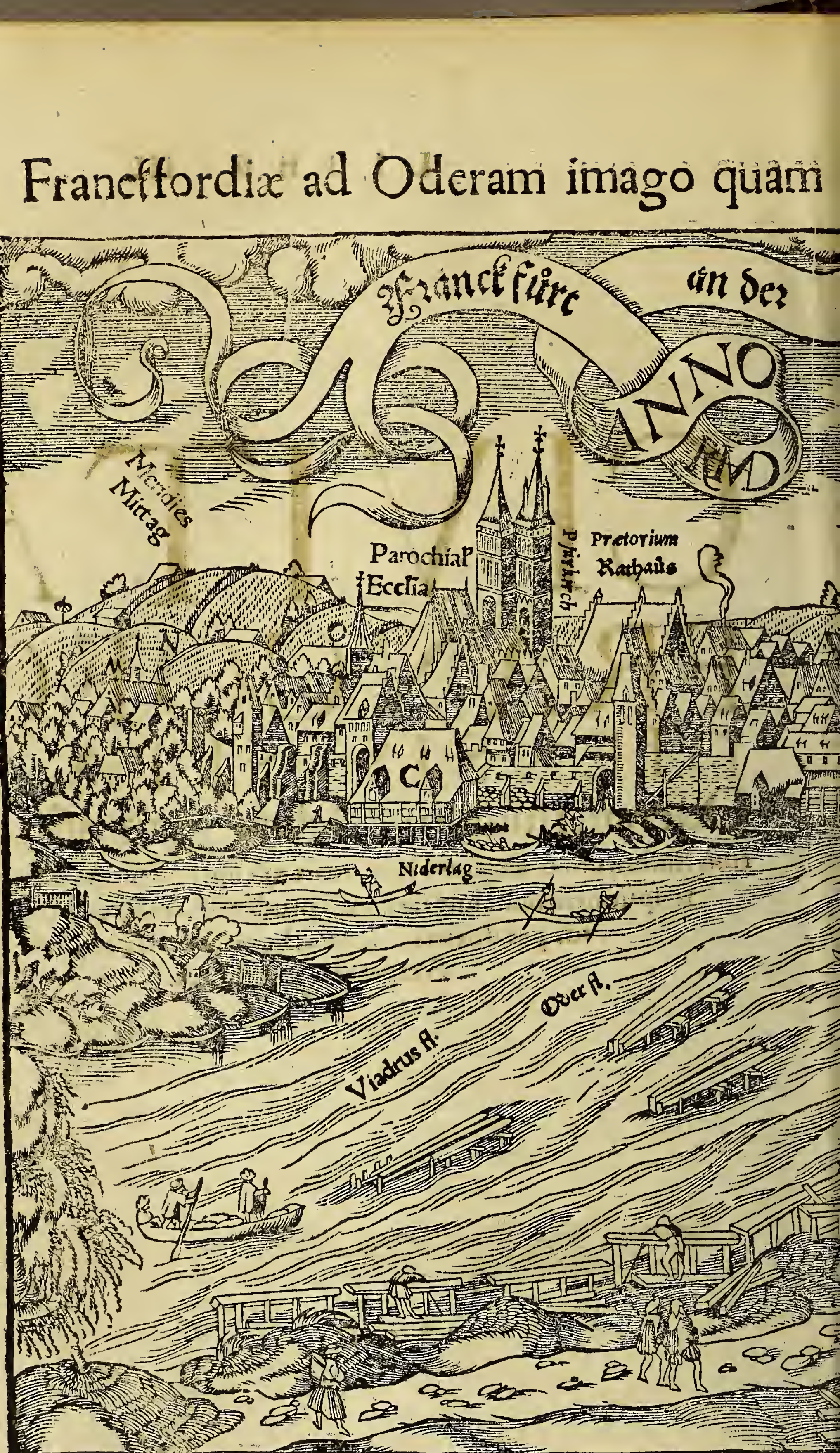
DE CIVITATIBVS MARCHIONATVS BRANDENburgenſis.
Cap. CCCCLXIIII.

Brandeburgũ ciuitas. BRandenburgum ciuitas unde tota regio denominationem habet, fuit conſtructa & denominata,ut quidam ſcribunt à Brandone principe Francorum, qui circa annũ Chriſti 140.hanc regionem ſibi ſubegit. Franckfordia uerò iuxta Oderam fluuium ſita,anno Chriſti 146.dicitur extructa & denominationem accepiſſe à Francis populis, *Franckfordia.* qui tunc iuxta Rheni oſtia conſediſſe memorantur.In hac Franckfordia Ioachimus marchio Brandenburgenſis ac princeps elector anno Chriſti 1506.gymnaſium uniuerſale fundauit.Eſt quoq; in ea emporium,aliud ſcilicet à Franckfordia iuxta Mœnũ ſita. Sed de hac paulò poſt latius diſſeremus. Scinditur hodie Brandenburgenſis regio in duas marcas,ueterem & nouam.Veterem perlabitur Albus fluuius, & nouam interſecat Odera ſeu Viadrus fluuius,Albi haud multo inferior.Spreda quoq; fluuius eandem prouinciam irrigat,in cuius ripa Berlinum iacet,ſedes principum Brandenburgenſium.Eſt & alius amnis Hortellum nominatus,qui Brandenburgum in duas partes diuidit,ueterem ac nouam efficiens.Ibi epiſcopalis ſedes eſt & marchionum tribunal. Ad eiuſdem fluminis ripam Auelburgum quoq; ſitum eſt, pontificalis ciuitas, quem epiſcopatum Otto primus Vuandalorum malleus erexit Magdeburgenſiq; metropoli ſubiecit.

Ciuitas

CIVITAS FRANCOFOR=DIENSIS SITA AD

Oderam fluuium, celebris gymnaſio optimorum ſtudiorum & emporio mercatorum, cuius picturam & ſuccinctam deſcriptionem miſit huc Baſileam prudentiſſ. eius Senatus, informatus per doctos & toto orbe celebres uiros, illius Academiæ profeſſores.

Quarundam inſignium ædium

D. Iuriſtarum collegium. E Eccleſia ſancti Nicolai. G
Stetinum. M Cœnobium Carthuſianum.
trudis. Reliqua inſigniora loca ſu

carum huius oppidi expoſitio.

i collegium. I Eccleſia ſancti Georgij. K Via uerſus
rſus Bohemiam. O Eccleſia ſanctæ Ger-
bus in tabula exprimuntur.

DESCRIPTIO CIVITATIS FRANCKFORDIENSIS SITAE *ad Oderam fluuium.* CCCCLXV.

ESt huius urbis iucundiſsimus ſitus, ab ortu interlabitur Viadrus fluuius, hodie Odera dictus, piſcium copia abundans: ab occaſu uerò, meridie & borea ſunt uineta innumera, collectaq́ue uina per uiadrum in Pomeraniã, Daniã, Boruſsiam, & uicinas partes diſtrahuntur. Diceres hic Bachum, Cererem, Naiades & Dryadas habitare. Deſunt tantum metalla & aromata, alioqui multarum rerum eſt cornucopiæ. Habet ſatis fœni & lignorum. Tradunt annales eorum, ciuitatẽ primùm fundatam & extructã an. Chriſti 1253. per Gedinũ ab Hertzberg, cõmiſsione Ioannis primi, marchionis Brandenburgenſis, atq́ue ordinatam pro mercibus deponendis, quæ terra & fluuio illuc deferuntur. Anno Chriſti 1344. Rudolfus dux Saxoniæ, epiſcopus Magdenburgeñ. Barnaim dux Stettineñ. & dux ab Anhalt, rebellãtes Ludouico Ludouici Imp. Bauari filio, cui pater tradiderat marchionatũ, obſederũt Franckfordiã. At ciues oppidi, pręſtito homagio Ludouico, facilè deturbarunt à mœnibus ſuis hoſtes. Anno Chriſti 1452. Huſsitæ oppugnantes Franckfordiam, non ſine ſuo damno cõpulſi fuerũt ſoluere obſidionẽ. Anno 1437. Ioannes dux à Sagen concremauit pontẽ & ſtrues lignorum ante Franckfordiam inuentas, abduxitq́ue cuncta pecora. At ciues armati & principum ſuorũ auxilio freti, hoſtem perſecuti, è regione Groſſen ſtrauerunt eum. Gymnaſiũ fuit in hac ciuitate inſtitutum, ut diximus, anno 1506. à Ioachimo marchiõe primo, & multis atq́ue magnis exornatum ſtipendijs, habuitq́ue in hũc uſq́ue diẽ multos inſignes egregios uiros, præſertim Iodocum Vuillichium Medicinæ doctorẽ, ſub quo ſchola non parum doctis uiris creuit. Iura uerò bona fide Hieronymus Schürpff Sangallus L L. doctor profitetur. Floruerunt antea in ea ciuitate non cõtemnendi poẽtæ, Sbrulius, Trebelius, Vigilantius, & hodię Sabinus alijq́ue complures. Sunt quoq́ue omniũ artiũ egregij profeſſores, & in tribus linguis. Matheſis ex Ptolemæo & ſua lingua docetur. Eodem modo Hippocrates penè ad finẽ uſq́ue prælectus, translatus & quibuſdam cõmentarijs eſt illuſtratus. Pleriq́ue ciues de ſua negotiatione, præſertim piſcium, uini & annonæ, quorum maxima ibi eſt copia, ſolliciti ſunt. Ciuitatis ſitum, ſtructuram & ædium magnificentiam exhibet pictura ad uiuum expreſſa, è tam longinqua regione ad meam ſollicitationem huc Baſileam miſſa.

Fertilitas agri Franckfordiani.

Hußitæ Franckfordiam oppugnant.

DE SVCCESSIONE MARCHIONVM BRANDENBVRgenſium. *Cap.* CCCCLXVI.

BRandenburgenſis principatus magis quàm ullus in Imperio principatus mutauit dominos ſuos. Nam deficiẽte anno Chriſti 1319. genere Marchionũ, Ludouicus Imp. Bauarus, tradidit principatum filio ſuo Ludouico. Deinde anno 1173. Bauari uendiderunt eundem Marchionatũ Carolo Imperatori, qui rex quoq́ue fuit Bohemiæ, pro ducentis millib. aureorũ. Numerauit aũt Carolus 100000. aureorum prompta pecunia, & & ꝓ reliqua ſumma pecuniæ dedit de regno Bohemię iſta oppida, Lauffen, Herſpruck, Richenfeld, Sultzpach, Roſenberg & Hirſauu, adiecta tamẽ hac cõditione, ut quũ extans pecunia ſumma redderetur, oppida iſta ſine cõtradictione ad Coronã Bohemiæ reuerterenrur. Sed nunq́ue fuit numerata pecunia, atq́ue ob id oppida illa manſerũt in domo Bauariæ uſq́ue in hũc diem. Alij aliter hic loquũtur, nẽpe quòd nulla prompta pecunia à Carolo fuit numerata, ſed memorata oppida fuerint impignorata ducibus Bauariæ pro 100000. aureorũ. Fuit aũt Ioannes filius Caroli Imp. inueſtitus de marchionatu Brandenburgẽſi. Ab iſto Ioãne peruenit marchionatus ad Marchiones Morauiæ, Iodocũ & Procopiũ. Iodocus bello fraterno fatigatus, quũ æris indigus uideretur. Vuilhelmo Miſnenſi marchioni eundẽ hypothecauit, accipiẽs ab illo 40000. ſexagenas Bohemicorũ, unde oppida & urbes atq́ue arciũ præfecti homagiũ præſtiterũt Vuilhelmo. Tandem in Cõcilio Conſtantienſi anno 1417. Sigiſmũdus rex Friderico Burggrauio Nurnburgẽſi marchionatũ Brandenburgẽſem ꝓ ſe ac ſucceſſorib. ſuis dono dedit, quẽ & de eodem inueſtiuit hoc ordine. Mane habitis per ciuitatẽ tubarũ præludijs, cõuenerunt oẽs principes ad habitationẽ Burggrauij, cõduxeruntq́ue Fridericũ burggrauiũ ad forum uſq́ue. Erant in foro tabulata, in quæ cõſcendit Cæſar coronã in capite geſtãs, & aſsiſtentibus electoribus imperij, aſcẽdit burggrauius duces ſecũ duos milites, uexilla marchiæ ac burggrauiatus tenẽtes in manibus: & prouolutus burggrauius genib. Imperatoris, petebat ſe mar-

Burggrauij fiunt Marggrauij.

ſe marchionē creari atq; de marchia inueſtiri. Mox lectæ ſunt literæ iuxta quarū tenorem iuraret, præſtitoq; ſic iuramento, creatus eſt in Marchionem Brandenburgenſem.

Genealogia Marchionum Brandenburgenſium.

TEmpore Friderici primi factus eſt Marchio Brandēburgēſis Albertus comes à Balēſted & Anhold: Cui ſucceſſerūt Otto, Adelbertus, filij eius & Nepotes uſq; Vualdemarum Marchionē, ſub quibus marchionatus magna ſuſcepit incrementa. Deficiēte uerò linea Vualdemari. Ludouicus Imperator cōtulit anno Chriſti 1300. marchionatū filio ſuo Ludouico. Cui ſucceſsit frater eius Ludouicus Romulus, & poſt Romulū dux Otto uendidit Marchionatum Carolo quarto Imperatori Is poſtea reſignauit regionē marchionib. Morauiæ, Iodoco & Procopio. Qui rurſum impignorauerūt eam Vuilhelmo marchioni Miſnenſi. Poſtea Sigiſmundus Imperator tradidit marchionatum Burggrauio Nurenburgenſi, nempe Friderico deſcendenti ex comitibus de Zollern, qui impetrauerunt burggrauiatum Nurnbergenſem, ut ſup à quoq; ſub titulo Nurnbergenſis ciuitatis indicauimus. Ab hoc itaq; Friderico deducitur genealogia marchionū Brādenburgenſium ad tempora noſtra in hunc modum.

Burggrauij Nurnbergenſes fiunt marchiones.

Fridericus burggrauius & deinde marchio Brandenburgenſis
- Iohannes
- a Albertus qui duas habuit uxores.
  - b Fridericus burggrauius
    - Eliſabeth marchioniſſa Badenſis
    - Caſimirus. — Albertus obijt in Phortzen 8. Ianuarij anno 1557.
    - Vuihelmus archiepiſc. Rigenſis.
    - Georgius nupſit in Vngaria.
    - Iohannes nupſit in Hiſpania
    - Fridericus Canonicus
    - Albertus dux Bruſsiæ
  - c Ioannes marchio & elector.
    - Albertus epiſcopus Moguntinus
    - d Ioachimus elector — Ioachimus elector
- Fridericus

a Albertus iſte habuit duas uxores, ex una nempe Anna principiſſa Saxoniæ, ſuſtulit Fridericū, qui poſſedit regionē circum Nurnbergam. Ex altera uerò, Margareta ſcilicet Badenſi, ſuſtulit filiū Iohannem, qui ei in electuræ dignitate ſucceſsit. b Fridericus iſte habuit uxorem Sophiam filiā regis Poloniæ, quæ ei multos genuit liberos, nempe Caſimirum, qui uxorē duxit Suſannā filiam Alberti ducis Bauariæ anno 1518 quā poſt mortem Caſimiri duxit Ottohenricus princeps Palatinus. Georgius uerò frater Caſimiri agens in Vngaria apud Regem Vladislaum, duxit ibi uxorē comitis Modruſiēſis relictā. Qua mortua, Georgius cōſentiente rege ſucceſsit illi in ditione. Ioānes comitatus eſt regem Carolum in Hiſpaniā, ubi Ferdinandi regis Aragonū relictam obtinuit uxorē. Fridericus factus eſt Canonicus. Vuilhelmus fuit in Pruſsia apud fratrem, magiſtrum ordinis Teutonici. Filiam Eliſabeth duxit uxorem Erneſtus marchio Badenſis, Sophiam uerò accepit Fridericus dux Legnitzi, & Annam Bugslaus dux Pomeranæ.

MAGNOPOLENSIS DVCATVS VVLGO MECKELBVRG. Cap. CCCCLXVII.

DVcatus Meckelburgenſis fuit olim una ditio cum comitatu Suuerinenſi, Roſtockenſi & Stargardenſi: eſtq; hodie regio abundans frumento, ligno, piſcatione, uenatione, & iumentis. Eſt bene culta ciuitatibus, oppidis, arcibus & uillis, habetq; hoc tempore moderatores principes Henricum & Albertum fratres. Primi habitatores huius regionis apud authores appellantur Heruli, Obotritæ & generali uocabulo Vuandali Sunt qui putant eos ex Scandia olim unà cum Gothis, Longobardis & Rugis ob inundationes in hanc ueniſſe terram. Habuerunt temporum ſucceſſu uarios & multos Deos, nempe Teutanem, quem quidem Mercuriū fuiſſe putant, obtuleruntq; ei humanas carnes. Coluerunt etiam Radagaſtum, Siuam, quam Ve

Heruli, Obotritæ.

nerem arbitrantur fuiſſe,Parenitionem,Suantonitonem,Rugieuitonem.Fuit populus liber & ſtrenuus,Romanis nunquam ſubiectus,bellis aſſuetus,& qui inter Gothos præcipua pars fuit,qui Romam,Italiam,Galliam,Hiſpaniam,Europam & Aſiam ſuis bellis uexarunt.Et quamuis Carolus Magnus plurimis annis impugnauerit Saxones,noluit tamen irritare Herulos.

ANTYRIVS HERVLORVM REX. Cap. CCCCLXVIII.

ANtyrius iuxta Meotides paludes in Scythia ab Amazonica muliere educatus,& apud Alexandrum Magnũ in grauibus bellis exercitatus, ueniſſe dicitur ex Scythia cum agmine bellicoſorum hominũ,qui & illum regem fecerant,ut rediret in auitas terras,unde maiores ſui aliquando in Scythiã conceſſerunt.Veniſſe aũt referuntur claſſe,affixiſſeq́ præcipuè naui caput bouinum,unde & in hunc uſq; diẽ ducatus Magnopolenſis pro inſignibus habet caput bouinum, cornibus aliquãdo albis,poſtea uerò à Carolo quarto aureis decoratum,inpoſita deſuper corona aurea in memoriam antiquæ regiæ ſtirpis.Aciem uerò nauis ornauit gryphone aureo in cæruleo ſpatio, quo Vuandalici principes in hunc uſq; diem pro ſigno utuntur.Is itaque Antyrius cum ſuis ueniens ad Viadrum fluuium,quem hodie Oderam uocant, potẽter regionem illam ſibi & ſuis ſubiecit,ciuitates & arces extruxit,& poſterius Vuandaliæ principib. reliquit. Sic quidam de Vuandalis & eorum origine ſcribunt.Krantzius uerò ex profeſſo de Vuandelis ſcribens,aliunde docuit originem eorum.

MAGNOPOLIS VVLGO MECKELBVRGVM. Cap. CCCCLXIX.

SVnt qui Magnopolim uocem ex Latino & Græco cõpoſitam Græcè ſcribũt Megapolim,id eſt,magnam urbẽ ex qua ſcilicet principes illius regionis nomen & titulũ etiam poſt dirutã urbem illam retinuerunt.Inhabitaſſe dicuntur urbẽ illam magnã Antyrius,& longe pòſt Billungus potentiſsimus Herulorũ rex,ubi & uirginũ cœnobium inſtitutum fuit,& poſtea ab Henrico Leone,Saxoniæ duce,illud in epiſcopatum mutatum,& ubi tres epiſcopi ab infidelibus occiſi ſepulti iacẽt. Ibidẽ Billũgus dicitur quoq; conſtruxiſſe in oſtio Oderæ fluuij nobiliſsimam ciuitatẽ Vuinetã,quæ præſtabat, celeberrimam ſtationem Barbaris & Græcis in circuitu,de cuius præconio urbis magna & uix credibilia recitãtur.Nam fuit maxima omnium quas Europa claudit ciuitatũ quam incolebant Græci permixti gentibus.Aduenæ quoq; Saxones partẽ cohabitandi licentiam acceperunt,ſi tantum Chriſtianitatis titulum ibi cõmorantes,non publicarẽt.Hãc ciuitatem diſsidentibus inter ſe ciuibus,quidam Danorum rex claſſe ſtipatus, funditus euertiſſe memoratur. Rheta alia ciuitas metropolitana,alij uocant eam Rhethram,putantq́ olim fuiſſe ſitam in eo loco ubi nunc eſt Brandenburgum,ubi aliquãdo fuit templum Radagaſti,habuitq́ ſeptẽ robuſtas portas,munita ſeptem paludib. & riuis. Krantzius putat eam olim locatam in ea terra,quæ nunc Stargardia dicitur ad lacũ magnũ, quum nomen Stargard Vuandalicum ſonet magnã & antiquam ciuitatem,cui proprium fuerit nomen Rhethræ.Anno Chriſti 340. aut circa illa tempora fuit in Vuãdali Viſimarus princeps,homo bellicoſus,quem Gebericus Gothorum rex expulit & Cõſtantinus Cæſar parte Vngarici regni donauit. Ab iſto ciuitas Vuiſmarienſis nomen & originem accepiſſe creditur.Huius filius Miſsislaus genuit Radagaſtum, qui ſub Arcadio imperatore cum Alarico rege Gothorum in Auſtria,Croatia,Dalmatia & Italia grauiſsima geſsit bella,atq; tandem anno 412.Romam expugnauit,ſed paulo pòſt inſidijs interceptus & à Romanis trucidatus.Quanta bella filij & poſteri eius geſſerint, nempe Corſico,Fridebaldus,Gundericus,Gẽſericus,qui Carthaginem in Africa expugnauit, omnes ferè commemorãt hiſtorici.Aritbertus ex iam dicto regio ſemine prognatus & in aula Caroli Magni aliquandiu uerſatus,impetrauit Imperatricis ſororem uxorem,ex qua ſuſtulit Billungum,hominem clementem & potentem. cui paruerunt Sarmatæ & Vuandali à Viſtula fluuio uſque ad Vueſeram,& ab Odera uſq; ad Holſatiam. Hic regiam ſuam habuit in Meckelburgo. Duo uerò filij eius Mizilaus & Miſteuus à patris pietate

Epiſcopatus in Magnopoli.

Vuineta urbs.

Rheta ciuitas.

Vuiſmaria.

Aritbertus tempore Caroli Magni.

pietate degenerantes, cœperunt Chriſtianos perſequi. Miſteuus tamen pœnitentia ductus & Chriſtianis adhærens, perſecutionem à ſuis paſſus, ſponte in exilium cõceſsit, & Bardeuici pœnitẽtiam agẽs, reliquit tres filios, quos ſuſtulerat ex Margaretha filia Henrici Rom. regis, aut ut alij ſentiunt, ex duciſſa Thuringiæ & Saxoniæ. Nomina filiorũ ſunt Vdo, & Anadrach & Gneus. De Vdone legimus, quod ob infidelitatem & tyrannidem ſuam à Saxone quodam anno Chriſti 1095. fuerit trucidatus. At filius eius Gotſcalcus, quem tamẽ Saxo Grammaticus Apribignei filium aſſerit, fuit uir catholicus & pius, Vuinetæ in regẽ coronatus, & tandẽ unà cum alijs Chriſti fidelibus iuxta Albim propter fidem Catholicam interfectus. Suo enim tempore Vuandali temporum opportunitate freti hunc religioſum principem ſui generis, dum conuerſioni & ſaluti gentis cum epiſcopo Iohanne inſtaret, inita conſpiratione in ciuitate Leontio crudeliter trucidarunt. Paſſus eſt autem ſeptimo Idus Iunij cum presbytero Ippone, qui ſuper altare fertur immolatus cum alijs multis tam clericis quàm laicis, qui diuerſis pro Chriſto ſupplicijs ſunt interempti. Iohannes epiſcopus ſenex cũ cæteris Chriſtianis in Magnopoli captus, ſeruabatur ad triumphum. Ille igitur pro cõfeſsione Chriſti fuſtibus cæſus, deinde per ſingulas Vuandalorum ciuitates tractus ad ludibrium, cum à Chriſti cõfeſſione flecti non poſſet, truncatis manibus & pedibus corpus eius in plateã eſt proiectũ, caput uerò deſectum, barbari conto infigentes in titulũ uictoriæ deo ſuo Radagaſto immolauerunt. Crudelem ergo Vuandali perſecutionem exercentes in Chriſtianos, occiderunt epiſcopos Bremenſem, Hamburgenſem & Megapolẽſem. Vnde motus Ordulphus dux Saxoniæ, duodecim annis armis non potuit compeſcere eorum inſaniã. Filia regis Danorum relicta Gotſcalci, apud Magnopolim ludibrio habita eſt. Nam rebus omnibus expoliata, ueſtibus etiam detractis nuda eſt dimiſſa cum aliquantis Chriſtianis mulieribus. Hanc enim Gotſcalcus regi Canuto militans in Dania meruit uxorem, ex qua filium Henricũ ſuſcepit. Ex priore uerò matrimonio natus eſt filius Bute. Exarſit poſt Gotſcalci necem grauiſsimum bellum, cum filij immeritam patris mortẽ iuſtis doloribus uindicare contenderent. At Vuandali excurrentes, demoliti ſunt arcẽ Hamburgenſem, & euerterunt urbem Sleſuuicenſem. Timẽtes enim hi qui Gotſcalcum interfecerant, concitauerunt tumultum in populo, excluſisꝗ filijs Gotſcalci erexerunt Critonis principatum. Henricus profugit ad Danos, unde maternam duxerat ſtirpem, & Bute ad Saxones, quærens auxilium ab eorum principibus. At Vuãdali tanta animi obſtinatione libertatem defendere anniſi ſunt, ut mori mallent quàm recipere Chriſtianiſmum aut tributa pendere Saxonibus. Hæc enim cohærere arbitrabantur, ut alterum ſine altero non eſſet. Ibi fuit cauſa & radix odiorum. Tanta enim ingrauata ſunt tributa, ut exinde pertinax Chriſtianiſmi odium naſceretur. Dux Bute à quo Lubecum primum Buta fuit appellatũ, plurimũ muniuit oppidum ipſum, pulſusꝗ eſt unà cum fratre Henrico tota ditione ſua à Critone Rugienſi, tandemꝗ ab eodem ante Plonã Holſatiæ arcem interfectus, relinquens filium Idam. Crito interim aſsiduè reluctabatur aduerſus Saxones, & multis laborib. ſe defendit, ne rediret ad iuga Chriſtianiſmi & tributorum. Henricus uerò Gotſcalci filius uidẽs ſe armis non poſſe oppugnare hoſtẽ, dolo & inſidijs aggreſſus eſt ipſum. Quod idem Crito facere tenebat, qui ob ſeniũ iam arma geſtare nequiuit. At Sclauina uxor Critonis affectior Henrico quàm marito, præmonuit Henricum & indicauit collatas ſibi inſidias, factumꝗ eſt, ut Henricus per Danum quendam ſecuri auelleret Critoni caput in conuiuio, & acceperet Sclauinam uxorem eius, obtineret paternum principatum & omnem Vuandalorum regionem quantumlibet rebellem. Geſsit grauiſsima bella contra Rugianos, quos & in mõte quodam ſtrauit. Seruat hucuſꝗ mons nomine ſuo uictoriæ memoriam, Raueberg ſcilicet dictus. Nam Rugiani etiam tnm dicti ſunt Raui, & ab illa die Rugiani facti ſunt Henrico tributarij, ſicut & Vuagrij, Polabi, Obotriti, Kiſsini, Circipani, Pomerani, &c. Vt autem hæc tibi clariora ſint, libuit ſubiungere ſucceſsionem principum Magnopolenſium à tempore Caroli Magni uſꝗ ad Henricum Leonem ducem Brunſuicenſem.

Gotſcalcus.

Gotſcalcus pro Chriſto moritur.

Gotſcalci uxor.

Lubecum dictum Buta.

Aritbertus
- Mizlaus
- Miſteuus cuius uxor filia Henrici 1.
  - Vdon Gotſcalcus
    - Henricus obijt 1122
      - Zuuenteplodus
      - Miſtiuuuoi
      - Vualdemarus
      - Canutus
    - Bute. Ida
      - Nicolot⁹
      - Vuerslaus
      - A Pribislaus
  - Anadrach
  - Gneus

Canutus dux Sleſuicenſis fit rex Obotritorum.

Henricus filius Gotſcalci princeps Obotritorum ſeneſcẽs, & filiorum ſuorũ inertiam proſpiciens, Canuto conſobrino ſuo ditionẽ ſuam omnem cõmendauit. Nam mater Henrici fuit ſoror Erici patris Canuti. Acceſsit Canutus Imp. Lotharium, & impetrauit ab eo coronam regiam ſuper Obotritos. Alij ſcribũt quod Imp. munerib. corruptus, illũ ui & renitentibus ueris hæredibus Obotritis præfecerit. Filij adulti conabantur armis paternam ditionẽ recuperare, præſertim Zuuenteplogus, ſed omnes uel mortui uel interfecti fuerunt anteꝙ id efficerent, ſicꝗ pleno iure principatus in Canutũ demigrabat regem. Morte uerò abſumptis Henrici filijs, Pribislaus & Nicolotus fratres fratrueles Henrici anhelabant ad principatũ. Canutus uerò ducẽs exercitũ in eos, capit ambos & ducis Sleſuicũ. Paulò poſt occiſus eſt Canutus rex, & ſucceſſerũt ei in adminiſtratiõe regionis Magnopolenſis anno 1146. duo fratres Nicolotus & Pribislaus, ſuperſtitionẽ gẽtilem per omnia renouantes, & magno in Chriſtianos odio ſæuiẽtes, ſed dux Henricus Læo frena quæ abiecerãt paulatim repoſuit. Pribislao Lubeci mortuo, Nicolotus crudelitate magna uſus eſt cõtra Chriſtianos, donec ab Hẽrico Leone cõmeritã luit pœnam, multis perforatis ictibus. Ab eius filio Pribislao nũc proſequemur generationis lineã.

Canutus rex occiſus

A Pribislaus ultimus Obotritorum rex
- Nicolotus
- B Henricus
- Buruinus
  - C Iohãnes dñs in Meckelburg
    - E Hẽricus Ieroſoly.
      - F Hẽricus
      - Leo
      - Iohãnes
    - Nicolotus canonicus
    - Hermãnus
    - Popo crucifer
    - Albertus
    - Iohannes
    - (Sine hærede)
    - H Albertus dux Stargardiæ
      - Henricus
      - Hẽricus 1400
      - I Albertus rex Sueciæ sine hærede
      - Magnus
      - Ericus rex electus Daniæ
      - Iohannes rex electus
      - Iohannes. Iohan.
      - Vlricus Hẽric. Vlri.
      - Rudolfus epiſcopus
    - G Iohannes
  - Buruinus Roſtockẽ
    - Vualdemarus
    - D Nicolotus puer
    - Henricus
    - Ericus
    - (Sine hærede)
  - K Nicolotus Herulorũ dominus
    - L Henricus
      - Henricus ſine hærede
      - 2 Nicolotus ſine hęrede
    - Iohannes
      - Nicolotus Iohannes
        - Nicolotus
        - Iohannes
      - Iohannes
      - Gunterus canonicus
      - Henricus
      - Bernhardus
      - (monachi)
  - Prisbislaus dominus in Parchun

Deſinit

Deſinit tota iſta ſucceſsio Pribiſlai in duos Iohannes,nempe Ioannem regẽ electũ Sueciæ,& Iohannẽ dñm Herulorũ,per quos in ulteriores perſonas nũc ſequitur deductio.

† Iohannes electꝰ rex Sueciæ 1422
- Iohannes ſine hærede
- Henricus anno 1491
  - Albertus Iohannes
  - N
  - Magnus obijt 1503
    - Sophia uxor Ioãnis ducis Sax.
      - Ex Vrſula uxore Brãdenburgẽ
        - Magnus
        - Sophia uxor electoris
        - Iohannes ducis Sax.
        - Vrſula quam duxit Vuilhelmus Landgrauius
      - Ex Helena uxore Palatina
        - Philippus mortuus
        - Margaretha
        - Catharina
        - Albertus.
    - Henricus princeps
    - Ericꝰ obijt
    - 4. filiæ
    - Albertus princeps
      - Vlricus
      - Iohannnes
      - Georgius
      - Chriſtophorus
      - Carolus
    - Anna mater Philippi Landgra.
  - Balthaſar epiſcopus Hildeſheimeñ.

✠ Iohannes Herulorũ princeps
- Nicolotus
  - Iohannes
  - Laurentius obijt 1393
    - Balthaſar
    - Iohannes
    - Nicolotus
    - Vuilhelmus
      - omnes ſine hærede mortui
- Bernhard
  - Mitzislaus, puer mortuus
  - M
  - Iohannes
    - Nicolaus obijt anno 1406
    - Chriſtophorus, ſine hærede
    - Viuianus ſine hærede
    - Vuilhelmus canonicus in Guſtrouu

Hic Vuilhelmus ultimus accepta poſt fratrum mortem uxore,mortuus eſt ſine hærede,peruenitq́; ditio patrum eius ad Hẽricum & Iohannem ſeniorem,principes Magnopolenſes & Stargardenſes. A Pribislaus iſte & frater eius Vuersláus, quem alij uocãt Vratislaum,rebellionem mouentes contra ducem Henricum Leonem,qui bonam partem terrę Obotritorũ habuit ſubiectam, expugnati ſunt in arce Vuerlo,captoq́; Verſlao & Brunſuicum ducto,Pribislaus effugit in Pomeraniam.Excitatusq́; per fratrem in uinculis detetum,copijs clam coactis duxit in Magnopolim,& urbem ob ſui magnitudinem expugnat,& quicquid Teutonici nominis in ea erat obtruncat ſine diſcrimine ſexus & ætatis.Hi enim erant à parte Henrici Leonis.Sic faciebat in Illouu & alijs locis in quib.erant præſidia ducis Leonis.Audiens dux Leo res ſuas labefactari in Vuãdalia, conflato grandi exercitu,peruenit in Malachouu,ubi in conſpectu hoſtium mandauit Vuerslaum Pribislai fratrem ſuſpendio necari,quod Germanum (ut compertum habuit) ſtimulaſſet ad rebellionem.Pribislaus uerò omnis rebellionis autor,cũ uideret res ſuas in nihilum redigi,& peteret Leonis gratiam, Hẽricus Leo cõmunicato principũ ſuorum conſilio admiſit in gratiam,& reddidit ei omnem hæreditatẽ patris ſui. Et fecit Pribislaus tam duci quam amicis eius ſecuritatem fidelitatis,anno ſcilicet 1170.motusq́; zelo religionis,exædificauit monaſterium inſigne in Dobran,prædijsq́; ditauit. Cõciliatus eſt autem uſq; adeò duci Henrico,ut inter alios proceres comitem illum ſuum faceret in terram ſanctam.Reuerſusq́; cum ſalute,& Luneburgi uice quadam cum haſta militarem exercens ludum & cum equo cadens,paulo poſt anno ſcilicet Chriſti 1179. mortuus eſt,& in monaſterio Dobran ſepultus,ubi & uxor eis filia regis Noruuegiæ ſepulta iacebat.Fuit autem ultimus qui uſurpauerat titulum & dignitatem regiam in ſua familia.Epitaphium tale eſt ei inſcriptum:Pribislaus Dei gratia Herulorum,Vagriorum, Circipœnorum,Polamborum,Obotritarum,Kiſsinorum,Vãdalorumq́; rex. B Henricus. De hoc Henrico quidem aliter ſentiunt.Crantzius ſic ſcribit:Bureuuinus Pribiſlai filius,ſuſtulit ex uxore Mathilde filia ducis Poloniæ,Henricum & Nicolaum,qui uiuo patre diuiſerunt ditionem,Henrico prouenit orientalis Kiſſinorum ditio,Magnopolis autem Nicolao.Is Nicolaus ſine prole deceſsit, obrutus domo corruente in Gadebuſth.Henricus ex Sophia filia regis Sueciæ ſuſtulit Iohannem, Nicolaũ, Bureuuinum

Vuerslaus princeps ſuſpenditur.

Epitaphiũ.

& Pribislaum, fundauitq́ eccleſiam Guſtrouuenſem. Filij eius diuiſerũt in hunc modũ totam ditionẽ. Ioãnes ſenior accepit Magnopolim, Bureuuinus Roſtockium, Nicolaus Guſtrouu, Pribislaus Sterneberg, alij Richenberg. C Iohannes Pariſius multis operam dedit literis, ubi etiam geminas ſorores deſpondit magnis principibus, unã filio regis Cypri, & alteram principi Maſſiliæ. Et reuerſus in patriam, quum præ ſe ferret grauitatem, uocatus fuit ridicule à quibuſdam patrio uocabulo Knele lanike. D Nicolaus ſeu Nicolotus quem puerum cognominauêre, quia puer diu agebat ſub tutoribus: Acceſſit & altera cauſa quod pueriliter inter coniugia uariabat, ex tribus ſponſis filia comitis de Ludouu (alij Ruppin) filia Alberti marchionis & filia ducis Stetinenſis: ſolam tertiam accepit coniugẽ, quæ illi ac terræ ſuæ fuit multorum cauſa laborum. Sed & ibi rem pueriliter gerebat, quia cum ſe ſubieciſſet Erico Danorum regi ad protectionẽ, poſtea receſſit ab eo cum ſuis Roſtockenſibus. E Henricus iſte ad expeditionem terræ ſanctæ ſe accinxit. Captus autẽ à militib. Soldani, per totos 26 annos in ſeruitute permanſit. Anaſtaſia autem uxor eius cum ignoraret quid marito accidiſſet cæteris redeũtibus, in magno erat mœrore. Fuerat Henricus in exercitu Ludouici regis Gallorũ, cupiensq́ redire Ieroſolymam, captusq́ fuit à Cilicib. & miſſus Damaſcum, atq́ hinc Cairum ad Soldanũ, ubi uſq́ ad tertiũ Soldanũ in uinculis detentus fuit. Interpellatus autẽ eſt ab illo Soldano tum primum in eam dignitatem prouecto in hũc modum, Velles'ne in honorẽ Chriſti tui liber eſſe? Reſpondit ille: In manu tua domine eſt facere de ſeruo

Soldanus fuit inter Chriſtianos.

quod uoles, ueruntamen redire ad meos quis dabit? Vxor mea, liberi mei, iam me dudũ inter mortuos deputauere. Nõ eſt ita, inquit ille, comperi ex peregrinis tuę gentis omnes incolumes tuo tabeſcere deſiderio. Et ut intelligas me tuorum natalium & rerum eſſe conſcium: Meminiſti quum ſub parẽte tuo in Liuonia militares, magiſtrum quendam machinarum, magnam parenti tuo in hoſtes operam nauaſſe, & magnã ſæpe in hoſtes ſtragem feciſſe. Ego ſum ille qui poſtea inter Tartaros magnã aſſequutus prouectionem, nũc ut uides maiorẽ in hac gente teneo, liberum te eſſe conſtituo dans etiam uiaticum ob uetus cõmilitium. Ille gratias agens proficiſcitur, & ab urbe Ptolemaida nauigans, iterum in mari capitur & uelut fugitiuus reducitur. Soldanus reductũ iterum dimittit in Cyprum, quo in loco amitam fertur reperiſſe nuptam regi, cuius iam ſupra in C meminimus, quæ refocillatũ mittit ad ſororem in Maſſilia, ibiq́ per dies moratus mitttitur in patriam. Reperit autem Henricum filium in oppugnatione cuiuſdã arcis: at ille ad primam uocem non credidit redire patrem, bis ante deluſus cum matrẽ ab adulterinis, qui ſe diuerſis temporibus fingerent Henricũ, ambo digno exitu peremti, alter aquis, alius igne conſumpti. Redeunte autem uerò principe anno milleſimo ducenteſimo nonageſimo octauo, noua ibi gaudia, inaudita tripudia filiorum de patre & iam nepotum de auo, totius populi de principe. Pendebat à collo coniunx chariſſima, non paſſa diuelli, affuere nurus gratulabundæ, nam qui perijſſe putabatur inuẽtus eſt, & qui ab omnibus iam inter mortuos deputatus eſt, cum uiuentibus uiuere cernitur: Superuiuens uerò modico tempore, mortuus eſt & ſepultus in Dobrã monaſterio.

F Henricus Henrici Ieroſolymitani filius uir ſtrenuus & bellicoſus, recuperauit per uxorem ſuam filiam marchionis Brandenburgẽ. dominum Stargardiæ. Ipſe perſecutus eſt Albertum ducem Auſtriæ & Adolfum comitem, Saxonum hoſtem uſq́ in Bohemiam: & cum ſui commilitones hoſtium conſpectum fugerent, ille ceu leo intrepidus ſtabat, unde & Leonis adeptus eſt nomen. Ipſe quoq́ Viſmariam & Roſtockiũ eripuit è manibus Erici regis Danorum, & pugnauit feliciter contra principes Pomeraniæ, contra epiſcopum Magdenburgenſem, contra Ottonem ducem Brunſuicẽſem

Viſilaum

& Viſilaum Rugianum atq; ducem Suerinenſem, quorũ dominium Hẽricus Leo dux Saxoniæ erexit in comitatum pro Guncelino duce exercitus ſui. Tribuit multa monaſterio Dobran, ubi & tandem ſepultus fuit anno 1329. Habuit ſucceſsiue tres uxores, primam nomine Beatricem filiam Alberti marchionis Brandenburgenſis, ex qua unicam ſuſtulit filiam, ſecundam Annam germanam Rudolfi ducis ſuperioris Saxoniæ, ex qua ſuſtulit Henricum, Albertum & Iohãnem, tertiam relictam Vuislai principis Rugianorum. G Iohannes Leonis filius, primus eſt dux electus Stargardiæ, & unà cum fratre Alberto in numerum principum Romani imperij à Carolo quarto allectus, tandẽq; Streliti in principatu Stargardienſi ſepultus. Filius eius Iohannes genuit filium nomine Iohannem, cui Iodocus marchio Morauienſis cõmiſit adminiſtrationem marchionatus Brandenburgenſis. Captus autem fuit à comitibus Ruppinenſibus, unde familia Quintzuuenſis deſcendit, ſicut & filius eius Tangermundæ nouem annis detentus fuit. Rudolfus fuit epiſcopus Scarenſis & Suerinenſis. Vlricus huius ducis Iohannis filius genuit Henricum, Henricus Vlricum, qui Vlricus profectus eſt cum Magno ꝓpinquo ſuo in terram ſanctam, & reuerſus ueneno fuit infectus & mortuus ſine hærede anno 1471. ſicq; tota ditio peruenit ad Henricum ducem Meckelburgenſem. H Albertus Iohannis frater, uir prudens & grauis, in legatione regis Sueciæ & Noruuegiæ ſororij ſui miſſus ad Ludouicum Imperatorẽ, captus fuit & ſpoliatus prope Erdfordiã in Thuringia à comite quodam. Sed Cancellario eius id Imperatori querula uoce indicante, procuratione Imperatoris liber dimiſſus, legationem ſuam pro uoluntate legãtis apud imperatorem exequutus eſt. Idem cepit anno Chriſti 1371. duces Pomeraniæ Bugslaũ & Vratislaum, & deuicit Magnum ducem Brunſuicenſem, deuaſtauit Ratzẽburgum, diripuit Vuittenburgum Gothorum, cõpeſcuit ducem Brandenburgenſem, & multa ſibi uendicauit de ducatu Suuerinẽſi, cuius etiam titulum ſibi uſurpauit, quem & in hunc uſq; diem detinent duces Meckelburgenſes. I Albertus Alberti Magnopolẽſis ducis filius & nepos ex ſorore Magni regis Sueciæ, eligitur in regem Sueciæ, etiã ſi rex Magnus habuerit filium Aquinum nomine, qui duxit uxorẽ Margarethã filiam Vualdemari regis Danorũ, ſuſtulitq; ex ea filium Ololaum nomine (alij ſcribunt Alatũ.) Mortuo aũt Aquino, relicta eius Margaretha regnandi auida, potenter Albertum ex Suecia excluſit. Cum enim Albertus feliciter regnaret in Suecia & implicaretur bello cũ Margaretha Daniæ & Nortuuegiæ regina, orta ſimultate erexit munitionem loco opportuno, unde poſſet Danorũ in ſua tranſitũ arcere. Regina aũt nulli cedens uiro, prudẽtia & animi magnitudine multos exuperans, non paſſa ullum ab rege præiudicium, aduerſus nouam regis arcẽ in ſuo ſolo erexit aliã unde cõmeatus poſsint intercipi, in nouã regis arcem cõuehẽdi. His de reb. primũ præfectorum iurgia, deinde etiã excurſiones fiũt inuicẽ, quę adeò creuerunt in immenſum, & ipſi inter ſe principes, hinc rex, inde regina, totis regnorum uiribus concurrerent. Eduxẽre acies, capitur rex cum filio anno 1388. & in arctiſsima cuſtodia recluditur, ſeptẽ annis in carcere manẽs, nec poterant ullæ conditiones reperiri, quæ, niſi dimiſſo regno fœmineum animũ poſſent permollire. Laxatus tandem, dimiſsionẽ regni pactus, cuius maiorẽ iam partem regina oc-

Dux Romani imperij.

Dux ſpoliatur.

Reginæ uirilis animus.

cupauit,ut una fœmina tribus imperitaret regnis. Rediịt in Magnopolim ſuam cum filio Erico ad ſpem regni enutrito. Scribunt etiam quidam, pro liberatione eius numerãdam fuiſſe magnam ſummam pecuniæ, ad quam ſupplendam, mulieres Herulæ de ſuis iocalibus & ornamentis non parum contulerunt, per id ſingulare ius hæreditatis capiendæ obtinentes. Nam pietate earum commonitus rex, legem de ſucceſsione fœminarum, quæ iniqua pridem illis erat maribus exęquauit. Obiịt tandem Albertus iſte ſine hærede, ſepultusq́; eſt Vuittenburgi, oppido Gotthorum, quod eſt pars comitatus Suerinenſis, anno 1394. K Nicolotus filius Buruuini, uerus hæres dominiị Herulorũ & Vuandalorum, fuit princeps eloquens, prudens & pius in religione, qui ædificiũ eccleſiæ Guſtrauenſis à patre inchoatum conſummauit. Ipſe quoq; ditionem Herulẽſem gubernauit Chriſtiana modeſtia & munificenter fouit Monaſteriũ Doberan mortuus anno 1277. L Henricus Nicoloti filius, genuit duos degeneres filios, quippe qui patri inſidias tetenderunt ob id, quod tertiam duceret uxorem. Henricus enim iunior filius conſentiente fratre, occidit patrem anno 1291. Quapropter iuſta indignatione com-
Filius occidit patrem.
motus Nicolotus patruelis eorum, priuauit eos paterna hæreditate, pepulitq́; in exiliũ, ubi non diu iuxta cõminationem diuinam uixerunt. Nam Nicolotus ægritudini animi & Henricus aliàs miſerè perierunt. M Quomodo Iohannes iſte & filiị eius omnes ſine hærede deceſſerint, genealogiæ ſeries ſatis id indicat. N Magnus dux Magnopolenſis, inſigni princeps ingenio & animo, mortuis maioribus natu fratribus rem omnẽ in ditione gubernabat, auctior titulus quàm omnes patres eius, quod Vuãdaliã & Stargardiam principatus non paruos paternæ ditioni coniunxiſſet. Viſitauit iſte adhuc iuuenis unà cum Vlrico propinquo ſuo terram ſanctam, uiſitauit bis Romam fuitq́; ualde acceptus Imperatori Friderico & regi Maximiliano. Domi uerò per totam ditionem ſuam coluit pacem & quietem, niſi quod cum Roſtockenſibus bellũ iniịt, ſed quod facile compoſitionem admiſit. Mortuus eſt tandem anno ſalutis 1503. relictis duob. filiịs modernis principibus Henrico & Alberto. Anno Chriſti 1419 principes Manopolẽſes
Gymnaſium Roſtockẽſe.
& ciues Roſtockenſes miſſa legatione in urbem, impetrauerunt priuilegium generalis ſtudiị in ciuitate Roſtockenſi, loco in eam rem non incongruo, quod aëris ſalubritas & uictualium omnis generis leui precio ibi magna eſt copia. Introducti ſunt magiſtri & doctores potiſsimum ex Erdfordia.

REGIO POMERANIÆ ſuo D. Sebaſtiano Munſtero Petrus Artopœus Pomeranus. S.

Cap. CCCCLXX.

QVàm cupiebam & bene ſperabam unà cum legatione illuſtriſsimorum principũ noſtrorũ ad comitia Auguſtana proficiſci, ut te Reuerendiſ. D. Sebaſtiane & Henricum Petri, amicos clariſsimos inuiſerem, recentemq́; noſtrã amicitiam facerem arctiorem, tantoq́; cõmodius in Pomeraniæ noſtræ deſcripione, quæ uidentur in ea obſcura, indicarem. Sed poſtquam me non poſſe impetrare uidebam; neceſsitas coëgit per literas rem qualicunq; ratione efficere. Audio alias terras deſcriptiões ſuas iam dudum ad tuam Coſmographiam augendam & exornandam miſiſſe: id dolet quàm plurimũ, me eſſe in tam pio negotio poſtremum, non tam mea quidem, quàm turbulentiſsimorum temporum culpa. Reliqua tenes ex aliịs literis. Bene uale Stetini 21. Auguſti 1547.

In ſecundo tomo abſolutiora de Pomerania dabimus quæ interim ſunt miſſa.

DIximns iam in deſcriptione regionis Magnopolẽſis, quòd tota ora maritima ab Holſatia uſq; ad Liuoniam, una fuit Vuãdalica ſeu Sclauonica natio, etiãſi in Magnopoli, Brandenburgo, Rugia, Pomerania, Pruſsia, Liuonia, &c. alios & alios habuerit dominos, qui in uniuerſum conſpirauerint in ſubuerſionem fidei Chriſtianæ. Et quamuis perſuaſi & inducti fuerint aliquando etiã coacti ad ſuſcipiendum fidem catholicam, tamẽ faciebãt hoc ſimulato corde & ad horã, illico reuerſi ad uomitum. Hẽricus primus ſtuduit gẽtes cõterminas allicere ad fidem, ac deinde Otto primus filius eius tanta uirtute illas conſtrinxit, ut tributũ pendere & Chriſtianiſmum

ſubiere

ſubire pro uita & patria ſimul offerrent uictori, baptiſatusq́; eſt magnus gentiliũ populus, præſertim in marca Brandenburgenſi & regione Meckelburgenſi. Repleta eſt quoque omnis terra eccleſijs, ſacerdotibus & monachis, nec fuit aliquid quod nouellæ eccleſiæ aduerſaretur omni tempore triũ Ottonum, qui omnes pari affectione in eius generis conuerſionem ferebantur. Populi uerò qui ad mare habitabant, ferociores ſemper erant, non paſsi ad ſe penetrare, qui fidem Chriſti diſſeminaret. Iulinenſes enim in Pomerania lege lata uetuerunt, ne aduenarum quiſquam nouæ religionis mentionem ullam faceret: quo factum eſt, ut illi omnium nouiſsimi ad Chriſti fidẽ peruenirẽt, quanquam & mediterranei ſemel acceptam religionem non ſatis conſtanter ſeruarẽt.

Iulinenſium pertinacia.

Introrſus autem ad Orientem Ottone tertio regnãte, Bolislaus Polonorum dux, qui imperio ſe cõiunxerat, recognoſcens in eo ſuperioritatem, omnem Vuandaliã usq́; ad Oderam ſuis ſubijciens tributis, ad iuga Chriſti cogebat. Cœperat ergo ab illa parte Orientis Euangeliũ rutilare. Apud Vuinulos primus rex Bilug (ab alijs Bilung dictus) Chriſtianus innotuit, mortuus anno 980. relinquens filios, qui Chriſtum quidem palam confitebantur, ſed clam perſequebantur, ſuperſeminante pulchris diuinæ religionis incrementis inimico homine zizania. Dominabatur memoratus illuſtris princeps Bilug temporibus Ottonis primi latiſsimè in maritima Vuãdalia, à Vuisla ſeu Viſtula fluuio usq́; ad uicina Cimbrorũ ſeu Iutiæ, floruerũtq́; tũc in eius ditiõe Vuineta caput religionis in gẽte, Rethra, Iulinũ, Stargard, Volgaſtum, Demyn, Cuſtin, Melchouu, Kiſsin.

Bilug Vuandaliæ princeps.

Vuandaliæ urbes.

Moriente uerò Bilug, ditio eius diſtributa eſt in filios. Cumq́; illorum tempore Bernardus dux eſſet Saxoniæ, excitaretq́; multam nobilitatem contra Henricum Imp. & opprimeret crudeliter per auariciam gentem Vuinulorum, coëgit eos ferè ad paganiſmum. Idem agebat tunc Theodoricus marchio Brandenburgẽ. Rudes enim in Chriſti fide gentilium populos, quos optimi quondam principes cum ſumma lenitate fouerant, temperantes rigorem his, quorum inſiſtebant ſaluti, iſti tanta crudelitate inſecuti ſunt, ut excuſſo tandẽ ſeruitutis iugo, libertatẽ ſuam armis defendere cogerentur, religionẽ abijcerẽt & omnẽ tyrannidẽ in Chriſtianos homines exercerẽt, eccleſias cõpurerent, presbyteros trucidarent & omnib. ludibrijs exponerent. Sicq́; omnes Vuãdali qui intra Albim & Oderam habitabant per annos 70. Chriſtianitatem colentes, hoc modò ſe abſciderunt à corpore Chriſti & eccleſiæ qui ante fuerant coniuncti. Nec id dux Saxoniæ magnopere curabat, tributis & cenſib. cõtentus: & ſi obniteretur, non ſuppetebãt uires aduerſus tãtam nationem.

Chriſtianorũ auaritia.

Hẽricus Leo dux Saxoniæ in poſteris annis aliquid effecit. Principes Vuandalorũ tempore tumultuationis fuerunt Miſtiuuoi & filij eius Anatrog, Gneus & Vdo peſsimus homo, qui confoſſus ob ſuam crudelitatẽ, reliquit filium Gotſcalcũ, qui patris crudelitatem & tyrãnidem ſuperauit, ſed tandẽ tactus dolore cordis, à nepharijs cœptis cohibuit manus. Genealogiã eius habes ſuprà in deſcriptione Magnopolõ. regionis.

Gotſcalcus.

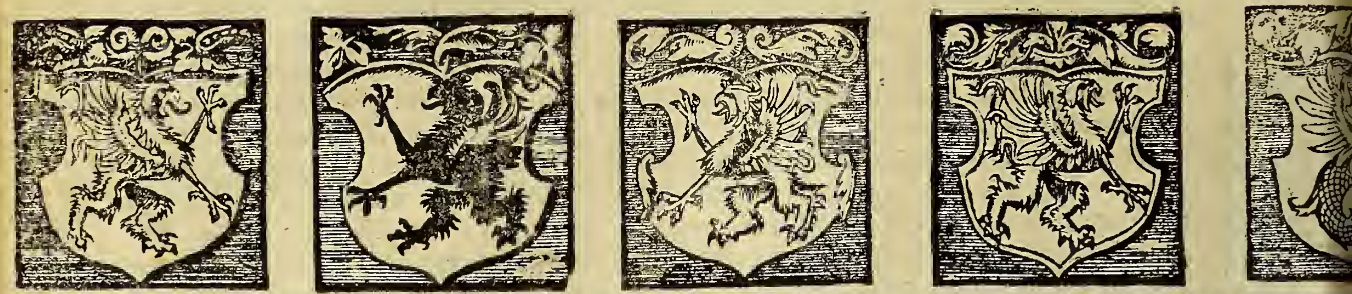
Gotſcalcus itaq́; cõpunctus, & aliquãdiu apud regẽ Daniæ uerſatus, tandẽ reuerſus in patriã, quãtum prius in euertenda, tãtum tunc in reducẽda Chriſti religione impiger laborauit, nec quieuit donec omnẽ qui per illũ defeciſſe uidebatur populũ, cũ multis alijs ad diuinæ religionis iura reduceret. Sanè tanto diuinæ religionis amplificãdæ ſtudio exarſit, ut exhortationis uerba frequẽter ad populũ in eccleſia ipſe faceret. Ipſe ferè tertiam partem reduxit eorum, qui ſub auo eius Miſtiuuoi relapſi erant in paganiſmũ. Sed quia perſecutionem patiũtur qui in Chriſto piè uiuere uolunt, religioſus princeps dum conuerſioni & ſaluti gentis inſtat, inita cõſpiratione propter fidem Deo & principibus ſeruatam, trucidatur à gentilibus ſuis, quos ad ſalutem iuuauerat, relicto filio Henrico, qui patris immeritam necem iuſtis doloribus uindicare conatus eſt.

Gotſcalcus pro religione occiditur.

Interfecto aũt Gotſcalco, omnes Vuandali facta generali conſpiratione ad paganiſmum denuo ſunt relapſi, occiſis omnibus qui perſtitiſſent in fide. Accidit perturbatio iſta generalis anno Chriſti 1066. anno regni Henrici 4. octauo. Porrò Vuandali interfecto Gotſcalco, timentes ſibi ne filij eius ſæuirent in eos, elegerunt ſuper ſe principem Critonem, qui capitale odiũ in nomẽ Chriſtianum præ ſe ferebat, obtinuitq́; dominium in uniuerſa terra Obotritorũ. Luctabatur ille aſsiduè aduerſus ducem Saxoniæ Magnum, & multis laborib. ſe defendit, ne rediret ad iuga Chriſtianiſmi & tributorũ, facileq́; fuiſſet religionẽ reparare, ſi in animum inducere potuiſſent principes temperare impoſitis onerib. Sed dum illi inhiant tributis, Vuandali uno pariter odio, & religionem & ſeruitutem refugiebant.

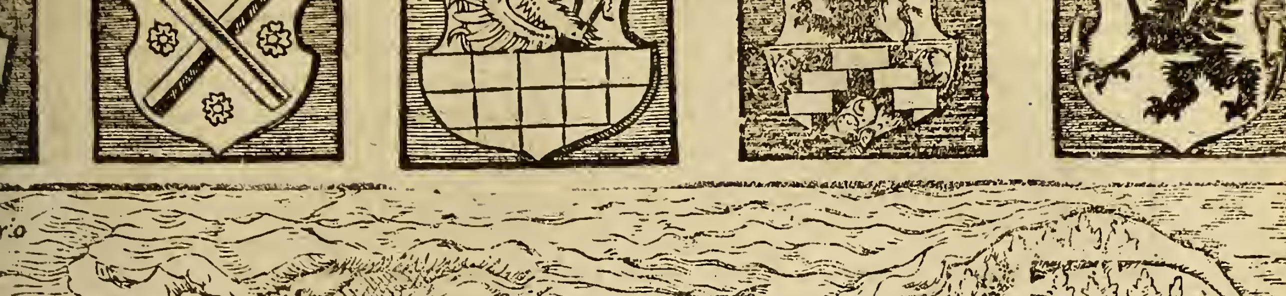
Tributũ magis quàm religio quæritur.

 Tabula Pomeraniæ ſecundum omnes principa

Adiuuit illorum hominum pertinaciam temporis malicia, quòd Romanis Imperatores, Henricus quartus & filius eius Henricus quintus, infenſi Saxonibus, illos perſequerentur, & implicati eccleſiaſticis turbationibus ſummorum pontificum laborarent anathemate. Poloni tamen principes Bolislaus & qui ſequebantur eum, ſatagerunt conterminos Vuandalos in ditione Pomeraniæ ad iuga Chriſti cogere. Vnde factum eſt, ut ad orientem prius quàm in occiduo Vuandali ad Chriſtum peueniret. Critone enim

in principatu cõſeneſcente Gotſcalci filius Hẽricus inualuit, adiutusq; Sclauina uxore Critonis inſidijs circũuenit Critonem & potione temulẽtu occidi curauit, duxitq; eius uxorem, & obtinuit paternum principatũ. Quod audiẽtes uniuerſi Vuandalorũ populi, quod ſurrexiſſet inter eos princeps, qui diceret ſubeundas Chriſti leges, patrẽ habens qui in eam cauſam perijſſet, indignati cõuenerunt, ut pugnarent aduerſus eum, at Henricus ſubſidio Magni ducis Saxoniæ ſuperior factus, coẽgit eos ſub tributũ. De religio-

ne uerò nullum fecit uerbum,ſciens obſtinatos eorum animos & inextricabile odiū in religionem. Vicit deinde rugianos,& in pugna grauiſsima illos tributarios fecit, ſubijciēs hoc modo ſibi Vuagrios,Polabos,Obotritos,Kiſsinos,Circipanos,Pomeranos & cunctos Vuandalos uſq; in Poloniam. Imperans aūt Hēricus ſuper oēs hos, uocatusq; rex in omni Vuandalorū prouincia,noluit ille per modeſtiā ſibi regnū arrogare honorē. Mortuus eſt aūt Henricus ſubacta Rugia anno Chriſti 1122. Kanuto rege Daniæ adminiſtrationem Vuādaliæ ſubeūte pro filijs eiuſdem Hērici. Per eadē ferè tēpora.cum Hēricus dictus omnē prouinciam citra Panū flu. teneret, Vuartislaus princeps erat in orientali Vuādalia qui inſtāte ſancto uiro Ottone Bambergeñ. epiſcopo,ſpōte ſibi prædicationis officiū in Vuādalos aſciſcente,fidē Chriſti cū procerib. & urbibus accepit,perurgēte hinc à mari Nicolao Danorū rege, inde à terra Bolislao Poloniæ duce, perdurauitq; ſuſceptum ſemel Euangeliū Chriſti in prouincia,quū in Hērici ditione diu poſt uarijs caſibus fluctaret uſq; ad tēpora Hērici Leonis Saxoniæ ducis. Ab hoc ergo loco ducemus initium cōmemorandi principatus in Pomerania,quam nobis Chriſtianiſmus aperuit. Fuerunt ueteres eius limites,Viſtula, Vuarta,Prerous flumina & mare Balthicū. Flumina inſigniora ab occaſu in orientem ſunt,Reconicius,Prerous,Trebelus,Panus,Verius,Randous,Odera ſeu Viadrus,Planus,Inaus,Mallius,Molcius, Rega, Porſantus,Raddius, Raddoſcus, Noſtius,Grabous,Vipera,Stolpius, Lupanus & Lebius. Veteres quoq;, Viſtula,Braus,Bdaus,Pilous,Kuddous & Vuarta.

DE FERTILITATE TERRAE POMERANORVM. Cap. CCCCLXXI

RIpa maris Pomerani natura eſt uallo ſolidiſsimo munita,ut nulla eius inūdatio terræ nocere queat,ut in Friſia & Holādia,ubi perpetuis aggeribus impetus eius eſt coërcendus. Terminum ergò habet hæc terra è Deo poſitum, quem mare prætergredi nō ualet. Vocatur aūt hoc mare Balthicum,quod in modum balthei lōgo tractu per Scythias regiones tendatur uſq; in Græciam,ut Helmoldus Vuādalicarum rerum ſcriptor ſentit. Sed hoc eſſe nequit,cum mare illud nō in Græciā porrigatur. Nam ex Ruſsia per lōgas ambages in Sueciā itinere pedeſtri perueniri poteſt,& ex Liuonia in Lithuaniā & rurſus in Poloniam ubi nullum mare eſt. Vbi eſt ergo Baltheus in Græcia? Balthicum itaq; mare dicitur à Baltia peninſula,quæ tria cōtinet aquilonis regna, Daniam, Sueciā & Noruuegiam. Teſtis eſt Plinius,qui ſuos introducit autores,& de fertilitate Pomeraniæ ſcribit doctiſſ. Petrus Artopæus natus Pomeranus in hunc modum. Pomerania ad mare Balthicū ſita, à primis cultorib. patria lingua,hoc eſt,Vuādalica,Pamorzi appellata,ab indigenis inhabitata & proprijs dominis gubernata,alienis autem nunq; ſubiecta, eſt ubiq; fertilis,aquis irrigua,ſtagnis abundans,nauib. peruia,diues agris,paſcuis, pomis,lignis,riuis,montibus,uenatione,pecore,piſcibus,frumento,butyro, melle, cera & alijs his ſimilibus rebus. Eſt quoq; optimè culta ciuitatibus,oppidis,arcibus & uicis, nec ullus in ea eſt locus uacuus & incultus,niſi quem aut lacus aut montes occupāt. Cibum miniſtrat multis alijs terris per circuitum ſitis. Vſa eſt ante ſuſceptū Chriſtianiſmū lingua Vuādalica,moribusq; ſuis uixit,quoad uſq; incorporata fuit Rom. Imperio, tūc unà cum religione ſimul didicit ab Imperatoribus Saxonicam linguam,quam in hunc uſq; retinet diem. Colligunt incolæ in mari ſuccinum,ſed non tantum,quantum Prutenì in ſuis littoribus legunt. De quo infrà in Pruſsia nonnihil dicemus.

Fertilitas Pomeraniæ.

Succinum in Pomerania.

DE INSIGNIBVS POMERANIAE CIVITATIBVS. Cap. CCCCLXXII.

INſigniores ciuitates, quàs habet Pomerania,iacent in littore maris, præter paucas quaſdam mediterraneas,ut ſunt Stetinum,Neuugardia,Stargardia,&c. In littore maris iacent Colberg,Caminum,Coslinum,Gripſuualdum,Sundum,&c.

STETINVM

STETINVM. Cap. CCCCLXXIII.

FVit olim Stetinum uicus piſcarius oblōgus cis Viadrumfluuium, qui hodie eſt Odera. Poſt ſuſceptum uero Chriſtianiſmum & deſtructam Vinetam, translato illuc emporio, cœpit amplificari & extēdi, eſtq; iam metropolis totius Pomeraniæ, & habet amœniſsimum ſitum, qui ab imo decurrentis Oderæ in aduerſum cliuum erigitur, uallis ac mœnibus roboratur.

GRIPSVVALDVM. Cap. CCCCLXXIIII.

GRipſualdum oppidum ducatus Vuolgaſtenſis, quem alij dixere Bardenſem, ciuilibus malis diu laborans, nōnihil eſt extenuatum, ubi circa annum Chriſti 1456. floruit uir quidam integer, literis inſtructus, eius oppidi proconſul, ueteri familia ortus, legum doctor, qui cum multa ei oppido commoda comparaſſet, priuilegiatum ibi publicumq; gymnaſium inſtitui procurauit. *Gymnaſiū.*

IVLINVM NVNC VVOLINVM. Cap. CCCCLXXV.

IVlinum oppidum olim nulli clariſsimarum urbium ſecundum, multas etiam præclaras opibus & ſtructuris exuperans, nobile Vuādalorum emporium, tantis opibus mercatorum negotijs frequens, ut uix aliud par illi tum Europa uideret, Cōſtantinopoli excepta, quæ tum florebat. Ibi Ruſsi, Dani, Sorabi, Saxones & Vuandali ſuos uicos & plateas incolebant. Incolæ eius quum in flore eſſent lege lata uetuerunt, ne ad uenarum quiſquam nouæ religionis mentionem ullam faceret, quo factum eſt ut omnium illi nouiſsimi ad Chriſti fidem peruenirent. A regibus Danorū olim urbs iſta multa paſſa eſt, potiſsimum autem regi Zuenoni ad tempora Ottonum regnāti, ſæpe oppoſuit, bello ſuſtinens totius regni molem, ter etiam regem prælio cepit. Vualdemarus quoq; rex Daniæ circum annū Chriſti 1170. claſſe per Zuuenum fluuiū ingreſſus terram, Iulinum oppidum non ſatis à priſtinis cladibus reſpirans captum direptumq; incendit: ex quo die nunquam redijt ad priſtinum florem, quod iam à Saxonibus nouæ ciuitates in eo littore firmarentur, præſertim Lubecum. Vrbs itaq; iſta olim tam præclara & potēs, nunc ad fatum ſuū peruenit. Eſt ea rerum uiciſsitudo. Vocatur hodie Vuollinum. Circa annum Domini 1151. principes Pomeraniæ erexerunt ibi epiſcopatum, ſed qui poſtea circa annum Chriſti 1181. fuit translatus Caminum. Situs huius Iulinēſis urbis fuit haud procul à lacu magno Pomeraniæ, quem tres amnes Panus, Zuuinus & Diuinouu collecti ante exitum mare, conficiunt, etiamſi per Diuinoūu putent intelligendum exitum Oderæ ex lacu, ſicut & Suenus alius eſt exitus, per quem uia patet ad mediterranea Pomerania loca. *Emporium celebre.* *Epiſcopatus Iulinēſis.*

STRALSVND. Cap. CCCCLXXVI.

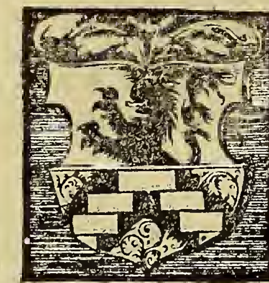
STralſund oppidum ſplendidum in littore maris ſitum, iam Pomeraniæ duci parēs, olim ſuum habens principem, quem ducem dixēre Bardēſem, populoſa eſt urbs & multis mercatoribus frequens.

VVINETA. Cap. CCCCLXXVII.

FVit Vuineta quondam urbs illuſtris & omnibus Europeis urbibus incomparabilis, putaturq; fuiſſe aut Archon aut Iulinum, quās Danorum reges, quum olim potentiores eſſent quàm hodie, exinanierunt. Certum etiam eſt quod Vuandaliæ urbes aliam apud Danos, aliam apud Vuandalos habuerunt nuncupationem. Quem enim Vuandali dixēre Stargard, Saxones Aldenborg, Dani Branneſiam uocauerunt. Ita fieri potuit, ut quam Danicus ſcriptor appellauit uel Archon in Rugi uel Iulinum in continente, Vuandali dixerint ſua lingua Vuinetam. Hæc Krantzius. Habes in tabula mihi ex Pomerania miſſa proprium Vuinetæ locum inter Suenum fluuium & Rugiam inſulam. *Stargard Aldenborg.*

RVGIA

RVGIA INSVLA. Cap. CCCCLXXVIII.

Arcona urbs prima.

RVgia inſula ſeptem milliaria habet in lõgitudine & totidem in latitudine, eſtq́ terra fertiliſsima & promptum horreum Sundẽſibus, ut Sicilia Romanis. Nullos glires nutrit nec patitur. Lupos quoq́ nullos habet. Ante Chriſtianiſmum hic erat captura halecum, quam Deus tranſtulit. Habitatores eius ſine fine intentabant piraticas infeſtationes, quapropter ſæpe fuit oppugnata à regib. Daniæ. Fuit nouiſsima inter Vuãdalos prouincia, quæ ad fidem Chriſti, ſemper contumax, poſt omnes peruenit. Vrbs eius prima Arcona, cuius hodie nulla ſunt ueſtigia. Erat urbs ipſa in arduo ſita promontorio, ab oriente & meridie cincta mari, tanto præcipitio mœnibus in alta ſurgentibus, ut arcus iactus ab imo uix æquauerit: ab occidua parte ingens atq́ altum uallum communiuit urbem. Intus in urbe grata planicies phanum habebat, religione una ſimulachri celebratiſsimum. Ingens ſimulachrũ humani corporis formam grãditate ſupergreſſum, dextra tenebat cornu meri plenum, & ſiniſtra arcum. Semel quotannis poſt lectas fruges mactatis ante oſtium templi uictimis ſolenne gentis epulum erat. Edem ſacerdos uerſabat, ſpiritu oris compreſſo, quem quoties renouare opus erat ad oſtium decurrit, ne humano halitu numinis præſentia offenderetur.

Ceremoniæ iuxta idolũ obſeruatæ.

Primo mane excubante ad fores populo, ſacerdos ingreſſus cornu quod priore anno impleuerat contemplatur, & ſiquidem ea plenitudinis menſura reſponderit, uberem pronunciat futuram meſſem: ſiqua parte minutam, diligentius iubet aſſeruari fruges cariſtia imminente. Tum uetus merum delibans ad pedes ſimulachri profundit, repletumq́ haurit, atq́ in eandem formam mero plenum dextræ numinis reſtituit. Placentam quoq́ ea magnitudine adhibito mulſo effingunt in formam rotũdam, ut poſt eam homo latere poſsit. Zuuanteuuitum eſt ſimulachri nomen. Vulgò autem

Belbuck, Zernebuck.

duos deos coluerunt, nempe Belbuck & Zernebuck, quaſi album & nigrum deum, bonum & malum genium, deum & ſatanã, quaſi boni & mali authores, iuxta Manichæorum errorem. Anno 1168. Vualdemarus rex Daniæ ualidam expeditionem mouit in Rugianos, & obſedit Arconam gentis caput, defatigatq́ obſeſſos & ad deditionem coegit: phanum militares ingenti ſtrepitu deijciunt iu terram atq́ concremant, populũ docent, & ad baptiſmum ſuſcipiendum parant.

Genealogia principum Rugiæ, qui poſſederunt cum Rugia Barthiam. Comprehenditur autem Barthia fluuijs Pani ſeu Pano & Ribbenizia.

- Vuitzlaus gentilis 938
  - Theslaus
  - Iaromarus primus rex Daniæ
    - Barnutes
      - Iohannes
      - Dubislaus. Iariſſus 1241
      - fundator monaſt. Canip.
    - Vuitzlaus
      - Vuislaus
      - Borislaus 1250
      - Iaromarus ſecũdus
        - Iaromarus tertius
        - Vuitzlaus promotor fidei in Liuonia 1303
          - Iaromarus quartus 1323
          - Vuitzlaus quartus occiſus à Sundenſibus
          - Samborus 1325
          - Anna uxor Bugiſlai 4. Stetinenſis
    - Suãtepolcus 1217

Iaromarus primus, rex Danorum factus, Sundum, Eldenamq́ fundauit: Rugiam uerò diocœſi Roſchildenſi ſubiecit anno 1200. Cæterùm mortuis Iaromaro quarto & fratribus eius ſine hærede, principatus Rugiæ hæreditario iure deuolutus eſt ad Pomeranos duces, ad Vuartiſlaum 4. ipſorum nepotem ex ſorore.

Sequitur

Sequitur Genealogia principum Pomeraniæ ex certis literis & monumentis conſcripta. Extenditur autem hodie ditio Pomeraniæ à Viſtula fluuio uſq; ad Panum fluuium.

a Ratiborus 1151 — Vuartislaus Bartholomæus ſecundus 1186. Suantipolcus.
Suãtipolcus obijt in carcere 1120.
Barnimus fuit anno 935. in primis tornea mentis Henrici primi — Vuartislaus primus 938. — Suãtiborus 1107. — Vuartislaus primus Chriſtianus — Bugislaus primus — Vuartislaus ſecundus; Bugislaus ſecundus; b Barnimus primus
Caſimirus ſecundus
Caſimirus 1. obijt in terra ſancta — Suantiborus 1244 — Caſimirus 1247
Bugislaus 1150

a Ratiborus & frater eius Vuartislaus 1. fundauerunt ſedẽ epiſcopalẽ in Iulino ciuitate. Vuertislaus uerò ſecundus tranſtulit eandẽ ſedẽ in Caminũ. Hic Vuartislaus fuit primus Chriſtianus in Pomerania princeps, quem Otto epiſc. Bambergenſis Chriſto regenerauit. Duos filios Bugislaum & Caſimirum Fridericus primus duces creauit an. 1181. traditis aquilis. Sequitur ſucceſsio principum poſt Barnimum primum.

Barnimus primus — e Otto primus — g Barnimus magnus — Bugislaus 7. — Suantiborus 2. 1403 — Caſimirus quintus, uxor Lunenburgeñ — Otto ſecundus, uxor Megapolenſis — Ioachimus primus obijt peſte 1451. — Otto 3 & ultimus obijt 1464
Caſimirus confoſſus
Vuartislaus 5. ualde ſenex 1390. — Bugislaus ſextus 1393. — Barnimus 6. uxor eius Veronica Nurnbergeñ.
d Bugislaus 4. Vuartislaus 4. Barnimus ſecundus 1295. — Barnimus 4. — Vuartislaus 6. uxor eius Anna Magn. — Vuartislaus 8. cuius uxor Agnes Saxo. — Barnimus 8. ſine hærede 1451.
Camini ſepultus 1365.
Barnimus 5. — f Caſimirus quartus — Suanteborus ſine hærede
Bugislaus 8. adminiſtrator ꝑpter bella — Bugislaus 9. uxor eius Maria Moſouienſis
e Bugislaus quintus — h Vuartislaus ſeptimus uxor eius Anna Megapolenſis — Ericus primus, cuius hæres factus Ericus ſecundus — Sophia, cuius maritus Iohan Palatinus.

b Barnimus primus ex monaſterio fecit collegiatã eccleſiã diuæ Virginis ſacrã Stetini, an. 1261. Bella geſsit cum Iohãne & Ottone marchionibus. Cõfecta pace Vker marchiã pro dote dedit Iohãni marchioni cũ filia. c Otto 1. cum duob. fratribus eius fundauit Iulini anno 1288. monaſteriũ uirginũ. Ceſsit Ottoni in diuiſione ducatus Stetinẽſis acta 1275. Bugislaus 4. frater eius uindicauit Stargardiã à marchionib. & muro cinxit. Cæterũ Ottonis primi poſteritas tenuit ducatũ Stetinẽſem uſq; ad an. Chriſti 1464. deſijtq; linea eius in principe, qui etiam Otto uocabatur, qui peſte perẽptus ſine prole deceſſit, creditumq; eſt feudũ ad Imp. Fridericum 3. rediſſe. Quo prætextu marchio Brandenburgenſis Fridericus, princeps elector ab Imp. de illo ducatu inueſtitus, in ditionẽ ſuam capere contendit. Reſtitere illi duces Pomeraniæ & Volgaſtenſis fratres, legitimam à ſanguine ſucceſsionẽ præferentes, res ad arma peruenit. Obſeſſæ arces & oppugnatæ

paucæ

paucæ quędã uenêre in poteſtatẽ marchionis. Vrbem Stettinẽſem prouinciæ caput oppugnare inſtitit, ſed nihil effecit, quũ oppugnati ꝓpenſiores eſſent in ſuę gẽtis principes quàm ſubeſſe exteris. Cum itaqꝫ marchio ſibi terram ſubijcere nequiret, uolebat Pomeranię principes cógere ut feudũ ab ipſo ſuſciperẽt, at illis renuẽtibus, res in diſcordia mãſit. Nominauit Imp. Vuartislaũ 10. qui Ottoni ultimo ſucceſſit, ducẽ tantũ à Vuolgaſto & Barthia. Confecta uerò tandẽ pace, tranſactũ eſt, ut marchiones ꝓpter expectationẽ uſurparẽt tantũ titulos Pomeranicos. Actũ anno 1470. d Vuartislaus quartus habuit uxorẽ Eliſabeth mulierẽ Sleſiticã, ſepultusqꝫ eſt Camini anno 1326. Ipſe adeptus eſt principatum Rugiæ eodẽ anno. e Bugislai quinti filiã duxit uxorẽ Carolus 4. Bohemus, quæ mater fuit Sigiſmundi regis Bohem. & Vngariæ atqꝫ Rom. Imp. f Caſimirus 4. habuit uxorẽ Salomæã ex Maſouia. Iſte princeps ſcripſit ſe à Setin, Dobrin, Braborch, ducẽ Vuandalorũ, Caſſubiorũ & Pomeranorũ, atqꝫ Rugiæ principẽ, accepta Pomerella à Caſimiro rege Poloniæ. g Barnimus Magnus filius Ottonis primi habuit uxorẽ Brunſuicenſem, dictusqꝫ eſt Magnus propter auctam Pomeraniam. Habuit Angermũdiam, Broſſou, Stolp, Zichou & Gramptzou, idqꝫ Carolus 4. confirmauit. Comitẽ Guſcouiæ contriuit anno 1351. h Ericus primus uocatus in regnum Danię per Margaretham uiduã, annos 14 natus, ꝓfectus eſt Ieroſolymã an. 1423. Tria regna Daniæ, Sueciæ & Nortuuegiæ occupauit, & pacificè rexit circiter 30 an. Tandẽ perfidia Danorũ moleſtatus, in patriã Pomeraniã redijt, appulit Rugeuualdiã anno 1434. Sepultus Bocouu anno 1459. Ab hoc deuolutus eſt ducatus Pomeraniæ ad Ericum 2. & Vuartislaũ 10. principes à Vuolgaſt & Rugia: item ad Ottonẽ 3. ducẽ Stettinẽſem, ultimum illius lineæ.

Continuatio Genealogiæ principum Pomeraniæ poſt Barinmum 6. cuius filij ſunt, Vuartislaus nonus, & Barnimus.

- *Vuartislaus 9.
  - Vuartiſlaus 10 uxor eius Eliſabeth Danica
    - Erthmarus
      - Bugislaus, Otto, Caſimirus — ſine prole
    - Suantiborus
  - k Ericus 2 obijt 1407.
    - Bugislaus 10. obijt 1523.
      - Barnimus 9 cuius uxor Anna Lunebur.
        - Bugislaus obijt
        - Maria, nupſit Ottoni comiti à Schouuẽborg & Holſtein
          - Hermãnus
          - Otto
        - Anna
        - Sibylla
        - Dorothea
      - Anna nupſit Georgio duci Ligniciæ in Sleſia
      - Sophia nupſit Friderico duci Holſaciæ & regi Daniæ
      - m Georgius obijt 1531.
        - Bugislaus obijt puer
        - Georgia
        - Philip. cuius uxor Maria Saxonica
          - Geor. obijt
          - Iohan. Frid.
          - Bugislaus
          - Erneſt. Lu.
          - Amelia.
        - Margaretha nupſit Erneſto duci Grubenbagẽ
      - Henricus captus
      - Frãciſc. epiſc. Mindñ
      - Ericus Cõmendator
      - Georgius Canonic.
      - Vuilhelmus
      - Catharina
      - Eliſabeth
    - Sophia uxor Magni Megapolenſis
    - Cathatina nupſit Henrico Brunſuicenſi patri Henrici capti
- Barnimus à Kouu 1456.

i Vuartislaus 9 obijt anno 1462. habuitqꝫ uxorẽ Sophiã Saxonicã. Princeps iſte fundauit academiã Griſuualdenſem per Henricũ Rubenouiũ cõſulẽ anno 1456. De quo & ſuprà. k Ericus 2. habuit uxorẽ Sophiã filiã Bugislai Pomerani, eoqꝫ & fratre eius Vuartislao mortuis, Bugislao 10. adhuc adoleſcẽte & Rugenuualdiæ in ſchola uerſante, marchio poſtulauit à Stettinẽſibus deditionẽ, quaſi iã nullo hærede ſuperſtite. Stettinenſes aũt recuſabant & ꝓduxerunt Bugislaũ 10. Iſte Bugislaus obtinuit ab Alexandro ſexto Rom. pont. ut nominatio epiſcoporum Pomeraniæ eſſet penes principes Pomeraniæ. Habuit aũt duas uxores, Margaretham marchicã, & Annam Caſimiri regis Poloniæ filiam. Hic ſolus circiter 30. annos præfuit ducatibus. m Georgius habuit duas uxores.

Ameliam

ameliam filiam Philippi Palatini Rheni, quæ obijt anno 1525. & Margaretham ex Marchia. Vxor Philippi moderni principis ſoror eſt Iohannis Friderici electoris, filia Iohannis electoris principis Saxoniæ. Tranſactio diuiſionis Pomeraniæ facta eſt anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo. Barnimo Stettinũ cum inferiori Pomerania, Philippo autem Vuolgaſtũ cum ſuperiori Pomerania & Rugia ſorte ceſsit. Pedagogium tettini ijdem principes fundauerunt anno 1544.

Genealogia principum Caſſubiæ & Vuandaliæ, qui ultra citraq́ Viſtulam totam Pomerellam poſſederunt.

Meſteboius gentilis 938
- Bugiſlaus 1150
- Suãtepolcus 1120
  - a Zubislaus primus Chriſtianus
    - Samborus primus 1207
    - Zubislaus ſecundus
    - Meſteuinus 1. uxor eius Maria Polonica 1220
      - Rotiborus primus 1297.
      - Samborus ſecũdus bella geſsit cum ordinibus Pruſsiæ
      - Suantepolcus, uxor eius Salonica Rutheni.
        - b Meſteuinus 2. obijt 1295 Oliuæ ſepultus
        - Vuartislaus 2. huius fuit Dantiſcũ obijt 1275. ſepul. Oliuæ.
      - Vuartislaus primus

a Zubislaus primus fundauit monaſterium Oliuæ, habuitq́ uxorem Mariam Polonicam, mortuus anno 1187. b Meſteuinus ſecũdus donauit ducatum ſuum Barnimio ſecundo, acta Camini anno 1273. duodec. Octob. Poſtea diſcors, Primislaũ ducem Poloniæ elegit, qui Bernimo defuncto Dantiſci, Pomerellæ ducatum ſuſcepit.

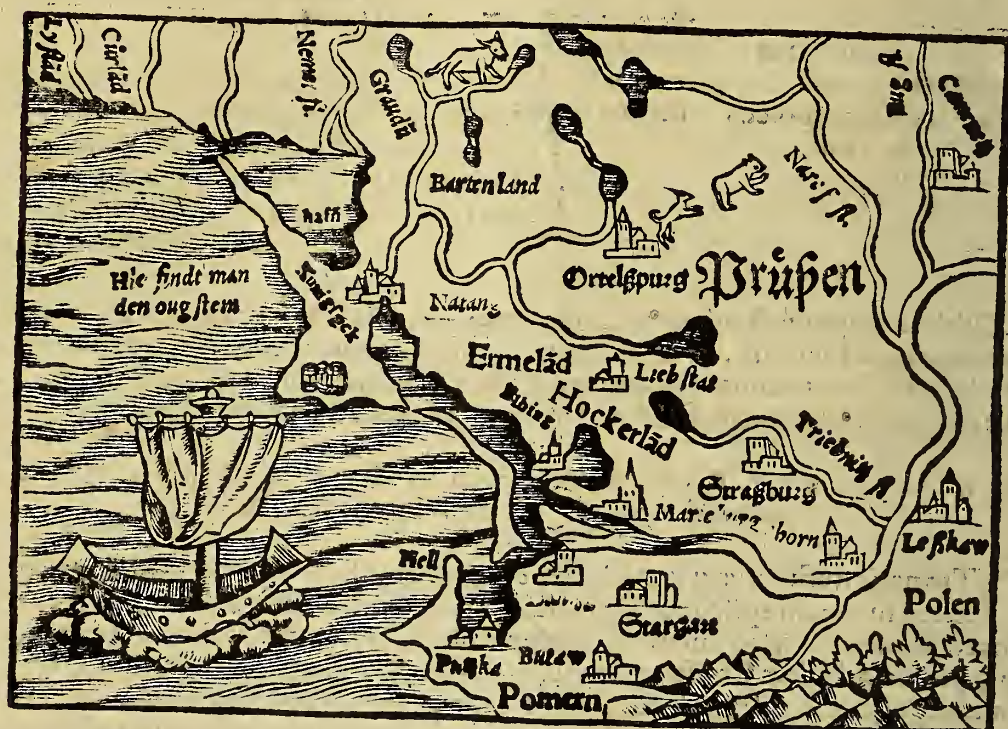
DE EPISCOPATV POMERANIAE, OLIM QVIDEM IVLINENSI, *hodie uerò Caminenſi.* Cap. CCCCLXXIX.

OTto natione Sueuus, natus anno 1069. patre Bertholdo comite ab Andex, anno ætatis ſuæ 33. fit epiſcopus & præficitur Eccleſiæ Bambergenſi. Anno ſui epiſcopatus 13. petente Bolislao duce Polonorum ſibi amico, profectus eſt in Pomeraniam, eamq́ primus ad fidem Chriſti conuertit, & tres fratres principes Ratiborum, Bugislaũ & Suantepolcum ſimul baptizauit. Vuartislaum autem in Saxonia baptizatum reuerſum in patriam poſt obitum patris, & relapſum ad gentiliſmum reſtitutum cõfirmauit, parochias inſtituit, Adelbertum epiſcopum eccleſijs præfecit. Deinde poſt tredecim annos, qui fuit annus Domini 1128. ꝓfectus eſt ſecũdo in Pomerianã, ut ſuos recidiuos Pomeranos reſtitueret, poſtea reuerſus Bambergã mortuus eſt ſeptuageſimo ætatis ſuę anno, ſepultus Bãbergæ an. dñi 1319. Adelbertus primus epiſcopus Iulinẽſis obijt anno 1165. Conradus ſecundus epiſcopus, qui Camini, quo epiſcopatus fuit trãslatus, obijt anno 1285. quem ſucceſsiue ſecuti ſunt, Sifridus, Siguuinus, Conradus, Conradus comes Gutzkouuenſis. Vuilhelmus doctor Theologiæ. Hermannus comes à Gleichen, mortuus anno 1287. Petrus ord. Prædicatorum. Iaromarus princeps Rugiæ, obijt 1299. Henricus, Conradus, Vuilhelmus ord. Prædicatorũ, Fridericus princeps Saxoniæ, Iohannes dux Saxoniæ, obijt 1373. Philippus à Rehberg, Iohannes Vuillichius, Hanneus, Iohannes dux Apuliæ, Nicolaus Buck, Bugislaus dux Bomeraniæ poſtulatus, Magnus dux Saxoniæ inferioris, Sifridus Hemingus Stolpenſis obijt 1446. Ludouicus comes ab Eberſtein poſtulatus, Martinus Bohemus, Benedictus Bohemus, Martinus Colbergenſis mortuus anno 1522. Eraſmus ab Arnhauſen, Iohannes Bugenhagius Theologiæ doctor, electus ad epiſcopatum, recuſauit. Bartholomæus Suauenius Stolpenſis, qui iam præeſt epiſcopatui, eſtq́ triceſimus in numero.

Primus epiſcopus Iulinenſis.

DESCRIPTIO PRVteniæ ſeu Pruſsiæ quam illi uocant Borüſsiam. Cap. CCCCLXXX.

OStendit autem tabella iſta parua, latiſsimę regionis formā & ſitū, quales ſcilicet Pruſsia iuxta mare admittat ſinus, extrudat inſulas, peninſulas, ꝓmontoria, &c. Inſignis fluuius Viſtula, qui originē accipit in Polonia, augetur plurimis alijs amnibus, ꝓpe Gedanum exoneratur in mare. Kunigſperg, Latine Mons regius, regionis eſt metropolis.

PRuſsia Latinè Boruſsia, olim uocata Hulmigeria, ſicut adhuc quædam portio regionis iuxta Viſtulam appellatur Culmigeria, putatur primum per omnem prouinciam inhabitata à populis, qui olim ſederant iuxta Tanaim fluuium, Europam diſterminantem ab Aſia, ſed qui partæſi ſterilis illius terræ & egreſsi quæſitum fertiliorem terram, uenerunt in Hulmigeriam, ibiq́ cōſederunt, illecti bonitate illius ſoli, nomine ſuo totam illam per circuitum cognominantes regionem. Eſt regio frumenti ferax, aquis irrigua, & hodie colonis plena, habens multa ambitioſa oppida, ſed & multi maris ſinuoſi reflexus reddunt eam amœnam. Eſt in ea pecorū ingens uis, multa uenatio atque diues piſcatio. Coloni ante fidei acceptum lumen, erant multis naturalibus bonis præditi, humaniſsimi erga neceſsitatem patientes, qui etiam obuiam ierunt his, qui in mari periclitabantur, uel qui à piratis infeſtabantur, ut eis ſubuenirent. Aurum & argentum pro minimo ducebant, pellibus abundabant peregrinis, quas & pro laneis offerebant indumentis.

Habet autem Pruſsia ab oriente Lithuaniam, à meridie Poloniam, ab aquilone Liuoniam, & ab occidua parte Pomeraniam. Habet hodie magnum rerum commercium cum habitantibus ueterem Vuandalici tractus regionem. Maritima eius hodie in urbibus & arcibus tota Teutonica eſt, niſi quod in rure interiori, pauci priſcæ linguæ homines manent. Habet autem maritimas urbes, Montem regium, opus

Mōs regius.

pùs regis Bohemiæ,ubi principis nunc ſedes eſt,Elbingen,& omnium nunc locuple-
ſsimam Gdanum, (Dantiſcum uulgò uocant) urbem inſignem,magnum emporium
ercatorum.Intus ad Mediterranea in ripa Viſtulæ fluminis inſignis eſt urbs, Turrea
uulgò *Thorn*) olim florens,nunc ut ferunt,magnis decrementis defluens, quod omnis
egociatio ad mare poſitam Gdanum urbem confluxit.Fuit autem barbara hæc gens
idolorum cultrix uſq; ad Fridericum Imperatorem eius nominis ſecundum.

QVOMODO SVB FRIDERICO SECVNDO PRVSSIA ADHVC *infidelis fuerit oppugnata.* CCCCLXXXI.

QVum ſub Friderico ſecundo aut aliquot annis ante eius imperium Chriſtiani Ptolemaidē Syriæ ciuitatem amiſiſſent, fratres Teutonici inde fugati in Germaniā rediere,uiri nobiles & rei militaris periti.Et ne per ocium marcerent,Imperatorem Fridericum accedentes,Pruſsiam Germaniæ conterminam, Chriſti cultum ſpernere dixerunt,ſæpe illius gentis homines in Saxones cæterosq; uicinos excurrere,ingentem uim pecorum atq; hominum abigere,eſſe ſibi in animo,compeſcere barbaram gentem: annuat tantum Imperator,prouinciāq; fratribus perpetuo iure poſsidenlam tradat,ſi eam armis acquirant,Iam enim Maſouiæ duces,qui ſe eius terræ dominos ffirmabant, ius ſuum fratribus ceſſerant.Nam illi audientes fratrum egregia facta con- ra infideles, miſerunt ad Hermannum de Saltza ordinis ſummum magiſtrum, roga- antq; eum pro ſubſidio. Ille precibus ducum inclinatus, recepit ſe illico ad Imperato- em & Romanum pontificem,ut illorum antea impetraret fauorem.Grata oblatio Fri- lerico fuit, qui collaudato propoſito,quas uoluere fratres ſub aurea bulla literas con- eſsit.Illi ſumptis armis, primum acceſſerunt ducem,Mazouiæ Cōradum, deſignataq; uit eis terra Culmenſis & Lubonienſis intra fluuios Oſiam Druuāczam & Vurokam & inſuper in proprietatem data omnis terra quam in Pruſsia armis ſuis acquirerent.Ma giſter uerò ordinis circuiens Germaniam,plurimas collegit copias,& aggreſſus Prute- niam magis uiribus anno Chriſti 1226. cruentam obtinuit uictoriam. Deinde ſequen- i anno maiori uirtute oppugnauit hoſtes Chriſti, & quoſdam quidem lucrifecit Chri- ſto.Sicq; breui tempore quicquid Prutenici iuris citra Viſtulam fuit,occupauere. Exin- de tranato fluuio uetuſtam & late patulam quercum in caſtelli modum erectis propu- gnaculis iuxta ripam munierunt, ubi collocato præſidio ulteriores Prutenos impetere cœperunt. Pugnatum eſt ſæpe pro quercu,& ingentes paganorum copiæ fugatæ & deletæ ſunt. Bellum plurimis annis productum eſt.Ad extremum Deus fratrum imperio arridens, omnem eis Pruſsiam ſubiecit. Victæ barbaræ nationes, iugum ſubie- re. Ex illo tempore lingua Teutonica introducta eſt,& cultus Chriſti gentibus imperatus.

Hermannus de Saltz.

Propugnaculū quercus.

Eccleſiæ quoq; pōtificales erectæ trans Viſtulā.Quo in loco autem munitam quercum fuiſſe diximus,nobile oppidū ex ædificatum eſt,quod Marieburgum uocant & arx nobilis atq; ampliſsima. Sacræ huius militiæ origo Teutonica eſt, ne quiſquam niſi Teutonicus his initiatur, atq; idē claris ortus natalibus,& cui ꝓponitur,ut aduerſus Chriſti crucis hoſtes paratus ſit omni tēpore dimicare.Albo pallio amiciūtur, nigra cruce inſuta,omneſq; alunt barbam. Anno Chriſti 1000. Adelbertus Pragēſis epiſcopus uir in diuina religiōe feruētiſsimus, miſſus fuit in Pruſsiā,ut infidelib. illius regionis annunciaret Chriſtū; Veniens aūt ad Oſſam fluuium, traijciensq; illum & non habens unde naulū ſolueret,remo uerberatus fuit à nauta, quod patienter tulit,paratus ad maiora ſuſtinenda.Ingreſſusq; regionem,cœpit Prutenis nomen Chriſti cū religione & promiſsione immortalis regni proponere.Damnabat Deos eorū oſtēdebatq;,ſolem,lunam, ignem,aquam,ſyluam,quæ omnia adorabāt,nihil numinis habere, ſed creaturas eſſe. Quod cum male haberet ſacerdotes eorū,quippe qui hinc magnum

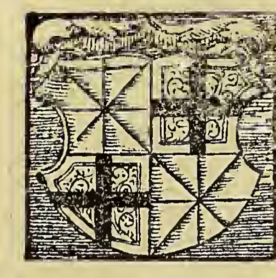
Marieburg.

Apoſtolus Prutenorū.

quæſtum

quæſtum faciebant, incrudauerunt & inſidias poſuerunt ſancto uiro, aggreſſumq́; iuxta mare, non longe ab oppido Feſshaus, perfoderunt eum ſepties, uulnerauerunt & abſciderunt caput, ſuſpendentes truncum corpus in arbore. Hoſpes uerò eius collectas corporis partes in unum congregans, fecit ſepeliri. At Boliſlaus dux Poloniæ quem antea uir ſanctus erudierat, & conſummatum Chriſtianum fecerat, audiens mactatū à ſæuiſsimis patrem optimum, miſsis muneribus ſacrum martyris corpus à perfidiſsimis mercatum, tranſtulit in ſuam ciuitatem Grieznam, fecitq́; honorificè reponi in ſepulchrum. Et cum ad eam diem Pruſsiam quietam à principibus Chriſtianis antiquus gentilitatis error occuparet, omnes autem in circuitu gentes Chriſto crederent, primus eam gentem à mari inſinuat rex Daniæ Vualdemarus ſecundus. Iam enim Poloni, Pomerani, Rugiani Chriſto crediderunt. Iam per Liuoniam fidei Chriſtianæ iacta erant fundamenta, atq́; ob id rex memoratus Prutenes eò perpulit, ut Chriſti fidem ſuſcipere polliceretur. Sed quod metus expreſſerat uotum, non diu permanſit. Rege enim cum exercitu in Pomeraniam abeunte. Pruſsi ad priſtinas ſordes redierunt; donec per fratres Teutonicos ad plenam religionis Chriſtianæ normam perducerentur.

MAGNORVM MAGISTRORVM ORDINIS FRATRVM TEVTOnicorum catalogus, & *quid quiſq; egerit, uel ad ſubijciendum terram, & ad domandum infideles, uel ad continendum eos in officio.* Cap. CCCCLXXXII.

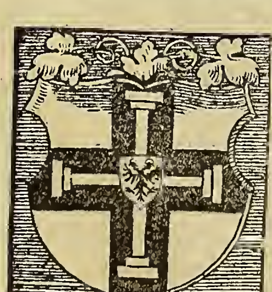

SVmpſit ordo Teutonicorum initium Ieroſolymis anno Chriſti 1190. in hoſpitali beatę uirginis. fuitq́; primus magiſter eorum Henricus à Valtpot, ſub quo multa bona & opes per Germaniam & Italiam ordini fuerunt collata, translatumq́; fuit hoſpitale à Ieruſalem ad Ptolemaidem ſiue Aconem, & ſuſcepit ordo incrementa maxima, id quod infrà in Syria fuſius ſum ſcripturus. Mortuus eſt Henricus è Vualtpot anno Chriſti 1200. Secundus magiſter fuit Otto à Kerpen, præfuitq́; ordini ſex annis. Tertius fuit Hermānus Bart uir pius, mortuus anno 1210. Acone ſepultus ſicut prædeceſſores eius. Quartus Hermannus de ſaltza, qui 30. annis gubernaculū tenuit ordinis, & primam expeditionē mouit in Prutenos, conſtituitq́; magiſtrū in Pruſſia, qui uicem eius tenuit in ea regione. Anno 1239, Gladiferi fratres, qui ſe in Liuoniam receperant ut illam ad Chriſtum cōuerterent, uidentes ſe reb. ſatisfacere non poſſe, ſuccreſcerentq́; hoſtes intus & foris, magno Teutonicorum ordini per Pruſsiam ſe coniunxerunt, ut illorum cœptū uiribus & defenderetur & augeretur. Eo tempore fuit prædicata per Germaniam crux contra Prutenos, collectaq́; eſt magna militum multitudo, quorum dux fuit burggrauius Meideburgenſis, qui iūctis fratribus Teutonicis pugnam inierunt cum infidelibus, ſtrauerúntq́; circiter quinque millia gentilium, qui antea horrendas excurſiones fecerāt in Chriſtianorum fines, omnia gladio & igne uaſtantes, in primis autem Colmenſem terram & Lubōniam, quæ Conradi ducis Maſouienſis ditionis erant. Tanta autem ſtrage facta, fratres conſtruxerunt arcem Reden inter Pomezañ & Colmenſem terram. Sicq́; ſenſim inſinuauerunt ſe in terram, & plures extruxerunt arces, præſertim Crutzburg, Vuyſſenburg, Reſill, Barteſtein, Brunsberg & Heilſberg, munieruntq́; præſidijs. Quintus ordinis magiſter fuit Conradus Landgrauius, frater Ludouici mariti diuę Eliſabethę, qui ex paterna hęreditate amplas opes ordini donauit, fecitq́; diuam Eliſabetham ſepeliri Martpurgi in ſui ordinis ſacris ędibus. Sub huius magiſtri gubernaculo fuit Acon in Paleſtina à Saracenis expugnata.

Enſiferi.

Pignum ordinis.

Acon expugnata.

Anno 1254. rurſus magnus collectus eſt contra Prutenos exercitus à Germaniæ principibus. Venit namq́; Octacer ſeu Odacer rex Bohemiæ, Otto marchio Brādenburgenſis, dux Auſtriæ, marchio Morauienſis, epiſcopi Colonienſis & Olmuntzenſis cum

maximis

maximis copijs nobilium & militum, & hyeme irruentes in Pruſsiæ terram, coëgerunt populum ad fidei ſuſceptionem & fratrum obedientiam. Quo facto, regis Octocari *Regius mons.* conſilio & auxilio extructa eſt arx in monte quodam Samoitiæ, ubi & paulò poſt egregia creuit ciuitas, hodie principis Pruſsiæ ſedes, & regi ipſo Kuniſgſperg, id eſt, mons regalis appellata, quod factum eſt anno 1255. Ex hac munitione, fratres, circumquaque compeſcuerunt infidelium inſaniam, coëgeruntq; ad officium. Sextus magiſter uocatus fuit Boppo ab Oſterna, ſub quo conſtructa fuit ciuitas Montis regij. Occupatis autem tunc fratribus Curonenſi bello, conſpirantes Pruteni & abiecto Chriſtianiſmo, ſæuierunt in Chriſti fideles, concremauerunt eccleſias, mactauerunt ſacerdotes & exterminauerunt quotquot potuerunt fideles. Quo rumore per Germaniam diuulgato, ma- *Abijciunt Pruteni Chriſtianiſmum.* gnus collectus eſt & miſſus exercitus in ſubſidium fratrum, qui profectus in Natangenſem terram, multas facit cædes, fortunaque uariante aliquando uicerunt, & aliquando ſunt uicti. Cinxerunt etiam infideles obſidione, tria hæc caſtra, Bartenſtein, Crutzberg & Kunigſperg, & fidelibus incluſis magnam intulerunt famem. Rurſum anno Chriſti 1262. uenit comes Iuliacenſis cum alijs principibus & magnis copijs, aggreſſusq; Prutenos ſtrauit tria millia. Paulò poſt Pruteni conglobati, conati ſunt obruere arcem Kunigſperg, ſed innoteſcente conatu eorum repulſi ſunt. Quumq; præualerent in eos fratres, dabant obſides, & nihilominus præſtitam fidem interim uiolare non uerebantur. Vnde ſemel factum eſt, ut poſt multos datos obſides interficerent duos nobiles ordinis fratres, ſicque irritarent primores ordinis, ut illi erectis ante arcem duobus patibulis,

triginta ſuſpenderent obſides, id quod hoſtem tam malè habebat, ut grauiſsimum ſuſcitarent bellum, uindicaturi illatam iniuriam, interficerentq; multos Chriſtianos & quadraginta fratres, magiſtrum & marſcalcum. Fuit per idem tempus in Pomerania dux Suandepolcus Chriſtianam fidem profeſſus, ſed qui contracta ſocietate cum Prutenis per plures annos annitebatur non modo fratres, ſed & Chriſtianos omnes ex Pruſsia pellere, in quo bello fratres, ſed ordinis multa ſunt paſsi. Amiſerunt enim fratres ferè omnes munitiones & occiſi ſunt multi. Patrauit hic Suandepolcus multa mala cõtra religionem. *Suandepolci impietas.* Nam & ſi baptizatus eſſet, peiora tamen infidelibus commiſit, quouſq; fratres auxilio principum ducem & Prutenos in eam neceſsitatem adegerunt, ut pacem petere compellerentur. Suantepolcus uerò perueniens ad portas mortis, monuit filios ſuos ne quicquã moleſtiæ inferrent fratribus ordinis, aſſerens ſibi nihil proſperè ceſsiſſe quamdiu bellum eis intuliſſet. Sed filij aliquandiu id minimè obſeruarunt, donec tandem unus eorum, Vuarteslaus ſcilicet, ordinis habitum accepit, & alter Samborus ſua ordini legauit, uictumquè per uitam ſuam ab eo recepit. Contigit quoque ſub magiſtro Poppone, ut Martinus à Golin cum alio fratre ſe reciperet in ſolitudinem, uiſurus quid Pruteni machinarentur.

Occurrentibusq; eis tribus Prutenis percuſſerunt duos & tertium reſeruauerunt, qui eos per uiam rectam duceret. At ille tradidit eos in manum hoſtium. Quod cum illi cernerent, interfecerunt proditorem. Adequitantes uerò quinq; Pruteni, ceperunt eos, & ligatos tradiderũt duobus cuſtodiendos. At alij tres inſequebantur equos duorũ fratrum, qui in tumultu effugerant. Moramq; eis facientibus, duo alij interim nolebant duos fratres ligatos obtruncare. Cumq; euaginatum gladium uibrarent ſupra Martinum, dicebat ad eos Martinus. Stulte agitis quod ueſtem *Stratagema.* qua induor, nõ extrahitis antequam

ſanguine polluatur. Illi ergo ſoluentes ligamina ut ueſtem eius extraherent, illum brachijs liberiorem fecerunt. Quod Martinus ſentiens dedit lictori ſuo alapam ut gladius eius in terram caderet. Quo illico apprehenſo, ingolauit utrunque & ſoluit confratrem. Et uidentes tres alios Prutenos indignabundos accurrentes irruerunt duo fratres uiriliter in eos atque occiderunt, & euaſerunt mortis diſcrimen. Septimus ſummus magiſter fuit Hanno de Sangerſshuſen, qui obijt anno 1275. Octauus Hartmannus ab Heldringen, mortuus 1282. Nonus Burckhardus à Suuenden, factus poſtea Iohannita. Decimus Conradus à Feuchuuang. Sub iſto fuit Acon ciuitas Paleſtinæ à Soldano expugnata, & multi homines interfecti. Templarij qui in ea fuerant, reuerſi ſunt in Galliam ubi magnas opes habebant. Iohannitæ qui & ipſi hoſpitale habuerant in Acone, ſedem mutarunt in Cyprum inſulam, atque hinc Rhodum adeuntes, illam ſibi ſubdiderunt. Domini uerò Teutonici iam per Germaniam abundabant opibus & terris, poſsidentes bonam partem Pruſsiæ, Liuoniæ & Curoniæ, quorum ſumma domus tunc erat Martpurgi, quouſque transferretur ad Marieburgum oppidum Pruſsiæ. Vndecimus magiſter fuit Gotfridus comes ab Hohenloe. Sub eo paſsi ſunt fratres in Liuonia magnam ſtragem, ſed inſtaurato exercitu ſtrauerunt prope Rigam circiter quatuor millia hoſtium. Duodecimus magiſter fuit Sifridus à Feuchuuang. Sub eo tranſlata fuit prima ordinis domus de Martpurgo ad Marieburgum, quæ ab initio fuerat in Acone, & de Acone migrauerat Venetias & à Venetijs Martpurgum. Obijt autem hic Sifridus anno 1342. Decimustertius magiſter appellatus fuit Carolus Beffart Treuerenſis. Iſte ædificauit munitionem contra Lithuanos ad ripam fluminis Mimmel, uocataque eſt Chriſtmimmel. Decimusquartus fuit Vuernherus ab Orſele, quem quidam ordinis frater gladio transfodit. Decimusquintus Ludolfus dux Brunſuicenſis, qui conſtruxit oppidum Ylgenburg, obijt 1332. Decimusſextus Theodoricus comes ab Aldenborg. Iſte conſtruxit oppidum Bartenſtein. Decimusſeptimus Ludolfus cognomento rex. Decimusoctauus Henricus à Tuſemer. Decimusnonus Vuinricus à Knippenrodt. Suo tempore ceperunt fratres regem Lithuanenſium nomine Kinſtut, captiuumque tenuerunt ad dimidium annum in Marieburgo: ſed qui auxilio cuiuſdam famuli, effracto carcere noctu euaſit. Timens autem ille, ſibi ubique inſidias intentari, relictis equis pedes abijt per deuia quæque. Interdiu latitabat in abditis locis, & noctu iter ſuum faciebat quouſque uenit in Maſſouiam. Apud fratres uerò Teutonicos omne gaudium uerſum fuit in mœrorem, amiſſo tanto hoſte. Viceſimus magiſter fuit Conradus Zolner à Rotenſtein. Viceſimusprimus, Conradus à Vualenrod. Viceſimusſecundus, Conradus à Iungingen, mortuus anno 1407. Viceſimustertius, Vlricus à Iungingen. Hic perijt in bello anno 1410. Bellum fuit huiuſmodi. Cum Vladislao Caſimiri patre contraxerant ambæ partes ualidiſsimas atque ingentes copias. Polonis Lithuani & Tartari iuncti erant, quos duxerat Vitoldus. Teutonici fratres ex tota Germania uires conſciuerant. Et poſtquam ad 20. fermè ſtadia uterque conſedit exercitus, ſpe plenus & impatiens moræ, Prutenorum magiſter, caduceatorem, qui bellum regi denunciaret miſit, moxque ad ſignum datum 40. millia equitum in ambobus caſtris fuiſſe affirmant. Vladislaus Tartaros & Lithuanos primum inire certamen iuſsit, & Polonis ſubſidiarias acies elegit. Contra Prutenus auxilia in poſtremis habuit, florentem ordinis ſui militiam in exercitus fronte collocauit. Commiſſo prælio, inermes quidam Tartari & Lithuani magna ſtrage cæſi ſunt: urgebat tamen multitudo, nec terga dare Polonus metuens audebat: atrox pugna ſupra cadauera occiſorum edebatur. Protractum eſt diu certamen, peracta ingens occiſio, Lithuani Tartarique uelut pecudes mactabantur. Ac cum nouus ſemper hoſtis emergeret, defeſsi Teutones remiſsius pugnabant. Quod ubi Vladislaus animaduertit, tum primum Polonorum aciem ualidam ac ferro rigentem immittit, fit ſubita irruptio inſtauraturque prælium: non tulere Teutones recentis agminis impetum, impar pugna recentis ac fatigati militis fuit, oritur mox fuga ex parte fratrum. Magiſter ordinis ubi ſuos cedere uidet, collecta militum manu hoſti ſeſe obiectauit, occiditur, fit fœdior fuga, nec prius Teutonicus fugere quàm Polonus perſequi deſiſtit. Perierunt ex parte fratrum multa hominum millia nec Polonis incruenta uictoria fuit. Geſtum eſt hoc bellum propter regionum limites anno 1410. Pruſsia fortunam regis ſecuta, omnis, excepto Burgo Mariæ ad uictorem defecit. Sed interueniente Sigiſ-

Templarij redeunt à terra ſancta.

Curia magiſtri fratrum Teutonicorum.

Rex Kinſtut euadit.

te Sigiſmundo Cæſare, pax inter fratres & Poloniam conſtituta eſt, percuſſumq́ fœdus, pecunia Polono data, Pruſsia reddita fratribus, nec deinde uſq; ad Friderici tempora in poſſeſsione agri ſui turbata eſt religio. Viceſimusquartus magiſter fuit Henricus comes à Plaen. Hic rurſum à capitulo depoſitus, ſeptem annis Gdani in uinculis detentus eſt. Viceſimuſquintus, Michaël Kuchenmeiſter, id eſt archi magirus à Sternberg. Viceſimuſſextus, Paulus à Rufsdorff. Viceſimuſſeptimus, Conradus ab Ellerichſshauſen. Hic poſt multa bella, quæ inter regem Poloniæ & ordinem Teutonicum interceſſerant, fecit perpetuam cum rege pacem. Gdanenſes quoque clam quærebant libertatem ſuā, ne ordo aliquod in eos haberet dominium, regem Poloniæ pro defenſore inuocantes. Obijt autem iſte Conradus anno 1450. Viceſimusoctauus fuit Ludouicus ab Ellerichshauſen. Sub iſto magiſtro grauis ſeditio orta eſt in Pruſsia inter primas ciuitates & fratres ordinis. Incolę quærebant libertatem, querebanturq; ſe multis premi grauaminibus. Vnde clam agebant negocium ſuum apud regem Polonię Caſimirum. Magiſter ordinis olfaciens quod futurum erat, cœpit expoſtulare cum rege, quod pacem, ad perpetua tempora firmatam, nō ſeruaret. Fridericus quoq; Imp. iuſsit Prutenos ad obedientiam fratrum redire, qui eam prouinciam è manibus infidelium ſuis armis uendicaſſent, multoq; ſanguine coëmiſſent. Popularibus uerò pertinacius in ſententia ſua perſeuerantibus, uentum eſt ad arma. Ciuitates adhærentes regi occupauerunt multas magiſtri arces, ceperunt quoſdam commendatores & milites, quoſdam etiam interfecerunt. Quinquagintaquinq; oppida in eam rebellionem cōſpirauerant: ſed cum non ſatis rem ſuam ſine externa ope tutam putarent, Caſimirum regem ſibi dominum aſciuere. Venit ergo rex Poloniæ cum magno exercitu in Pruſsiam & dedentes ſeſe ciuitates in poteſtatem accepit, poſtea profectus contra Marieburgum, obſedit arcem & oppidum. Interim uerò magiſter conducto milite Germano, ſubito imparatum regium in caſtris ſuis obruit atq; interfecit circiter tria millia Polonorum, cepit 136. nobiles, diripuit tentoria, commeatum, equos & arma, uixq; rex altero euaſit equo. Hæc inciderunt in annum Chriſti 1445. Magiſter uictoria potitus, miſit exercitum ſuum per regionem & recuperauit ademptas arces & ciuitates numero octoginta, interfectis multis hoſtibus. Recuperauit quoque Kunigſpergum, unam ex quatuor præcipuis ciuitatibus, quæ ſcilicet ſunt, Thorn, Elburg, Kunigſperg & Gdanum, id eſt, Dantzg. Et quum bellum longius protraherentur quam magiſter ferre poſſet, eſſetque integri anni ſtipendium ducibus belli ſoluendum, conſpirauerunt duces ipſi, qui in præſidio Marieburgi erant contra magiſtrum, tradideruntq; regi pro magna ſumma pecuniæ arcem Marieburgi. Quo cognito, fugit magiſter ad Kunigſpergum, nouumq; exortum eſt bellum, & ab utraq; parte magna deſolatio terræ facta, quouſq; tandem compoſitione facta, rex retinuit Pomerellam cū omnibus arcibus & oppidis, Marieburgo atq; Elburgo: magiſter uerò retinuit Samaitiam, Kunigſpergum, &c. Facta eſt compoſitio iſta anno 1466. Viceſimuſnonus magiſter fuit Henricus Reuſs, primum quidem uicetenens ac deinde magiſter Pruſsiæ.

Magiſter ſuperat regem.

Rex rurſum uincit.

Triceſimus, Henricus à Richtenberg, mortuus an. 1477. Triceſimusprimus, Martinus Truckſes, mortuus anno 1489. Triceſimusſecundus, Ioannes à Tieffen, mortuus 1500. Triceſimuſtertius, dux Saxoniæ & marchio Miſnenſis, obijt anno 1510. Hic cœpit in dubium reuocare, num coacta illa compoſitio inter regem Poloniæ, & ordinem facta, eſſet obſeruāda aut ne, prǣſertim quum aliquot contineret articulos non ſatis æquos. Inuocauit propterea pontificē Rom. Imp. principes regni & electores, tātumq; apud illos effecit, ut Poſnæ in Polonia dies indiceretur. Conuenientes autem legati utriuſque partis, audierunt querelas & excuſationes, & præterea nihil expedierunt. Interim mortuus eſt princeps Fridericus anno decimo ſuæ adminiſtrationis. Triceſimusquartus magiſter fuit Albertus mar-

Facies Alberti ducis Pruſſiæ.

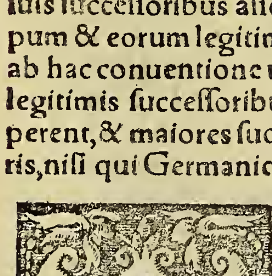
chio Brandenburgenſis,quem rex Poloniæ tam graui prælio afflixit,tantaq; Pruſsiam oppreſsit inſtantia,ut princeps terræ cogeretur inducias quatuor annorum paciſci cum eo,atq; inire tales conditiones,quæ planè ordinem penitus extinguerent.In conditionibus autem illis commemorantur ea quæ ſequuntur. Cum omnis diſcordiæ ſeminariũ inter Poloniam & ordinẽ hinc pullulet,quod nullus in Pruſsia hactenus legitimus hæres & ſucceſſor in principatu fuerit,ſed ſubinde alios & alios habuerit adminiſtratores, ob quos regiones inuicẽ irritatę,multũ Chriſtiani ſanguinis effuſum, terrę & homines grauiter læſi,uiduæ & pupilli multi facti,ſæpe papæ,Imperatores & principes interpellati ad conſeruandum perpetuam pacem quam rex Caſimirus aliquando firmauit, &c. Item cum treugæ inter partes factæ breui finiantur, & periculum ſit recrudeſcere bellum & omnia deteriora fieri niſi compoſitio aliqua legitima interueniat, & proſpiciatur pacto aliquo atq; ſalubri medio tam regi & poſteritati eius quàm totius Pruſsiæ rei publicæ commodo,maxime quum Albertus marchio non abnuerit aut recuſarit ſe regis ſubmittere conſilio,&c.

VERBA CONVENTIONIS SEV CONCORDIAE INTER MAgiſtrum *Pruſsiæ & regem Poloniæ.* Cap. CCCCLXXXIII.

NOs Georgius marchio Brandenburgenſis, &c.& nos Fridericus dux Scleſiæ in Lignitz,&c.notum facimus omnibus qui uiſuri & lecturi ſunt huius concordiæ formulam,quod nos obſequentes cauſas,ceu Chriſtiani principes,moti,huius concordiæ & pactionis formulam inter sereniſſ.& potentiſsimum principem & dominum,dominum Sigiſmundum regem Poloniæ,magnum principem Lithuaniæ,Ruſsię & Pruſſiæ,&c. & reuerendiſſ. atq; generoſum principem, dominum Albertum marchionem Brandenburgenſem, magiſtrum Pruſsiæ & militaris ordinis eius terras atq; ciuitates concepimus, conſcripſimus atq; maturius quo potuimus ereximus. Cum enim aduertiſſemus omnis diſcordię originem inter Pruſsiam & regnum Poloniæ hinc natã, quod in Pruſsia hucuſq; nullus legitimus fuerit ipſius principatus hæres,&c. ut ſupra.Signantur deinde conditiones aliquot,quibus partes utrinq; ſtare debent, inter quas nona in hæc ſonat uerba: Albertus marchio homagium præſtare debet regiæ maieſtati ſeu coronæ Poloniæ,ceu naturali & benefico domino,& deinceps ſe gerere in omnibus erga illum ceu beneficiarius & uaſallus erga feudalem dominum ſuum. Et contrà rex debet dicto Alberto marchioni ſubſcriptas terras, ciuitates,arces & oppida ceu duci Pruſsiæ et hęreditario uaſallo concedere,nempe Kunigſpergum,Lochſtettum,Angerburgum, Lanſpergum,Liebſtadium,Roſenburgum,&c.Prorogari quoq; debet & transferri huiuſmodi feudum à fratre in fratrem & hæredes eorum,niſi memorati quatuor fratres Albertus,Georgius,Caſimirus & Ioannes marchiones Brandenburgenſes & eorum uterini hęredes,omnes ſine legitimo & feudali ſucceſſore decederẽt,tunc memoratę Pruſſiæ terræ hæreditario iure ad coronam Poloniæ recidere debent. Et ſi fœminini ſexus perſonæ ſolum remanerent,illæ ducali apparatu à regia maieſtate prouideri debent. Legati quoq; miſsi cum plena autoritate ab ordine & prouincia Pruſsiæ, debent pro ſe & ſuis ſucceſſoribus aſſentire & promittere,quod poſt mortem dictorum quatuor principum & eorum legitimorum ſucceſſorum ſe,hæredes ſuos & ſucceſſores obſtringant,ne ab hac conuentione ullo pacto diſcedant,ſed regiæ maieſtati & coronę Polonię eiusq; legitimis ſucceſſoribus obediant, illis ceu naturalibus & feudalibus dominis obtemperent,& maiores ſuos agnoſcant.Rex autem neminem memoratis pręficere debet terris,niſi qui Germanicã calleat linguã & in Pruſsia ſua habeat prædia,&c. Actum 1525.

EPILOGVS TOTIVS HISTORIAE. Cap. CCCCLXXXIIII.

Signum ducis Pruſsiæ:in quo roſtrum, corona,pedes, trifolia,crocei ſunt coloris, campus & litera Salbi,lingua rubea.

DOmini Teutonici annis quinquaginta pugnauerunt pro integra poſſeſsione Prutenicæ regionis. Colmenſem terrã Conradus dux Maſſouiæ tradidit fratribus Teutonici ordinis hæreditario & perpetuo iure poſsidendam,conſentientibus prouincialibus eius, uxore Agaſia & tribus filijs, anno 1226. Pomerella & Michelauu poſtea ſunt empta & numerata eſt pecunia. Poſtea diſſentientibus ſæpe rege Poloniæ atq; fratribus, quinque factæ ſunt concordiæ à Rom. Imp. & regibus. Vltimo rex

rex Sigiſmundus ſibi uendicauit Pruſsiam, quam ordo Teutonicus ab eo anno quo illam gladio acquiſierat poſſederat, tradiditq́ eam rex in feudum hæreditarium Alberto marchioni Brandenburgenſi, pro illo & filijs eius, habueruntq́ tunc fratres in poſſeſsione ſua 54. arces & 86. ciuitates & oppida. Porro quum Albertus marchio inueſtiretur de ducatu Pruſsię, ſedebat rex Sigiſmundus Cracouiæ in ſolio regali, & magiſter Pruſſiæ Albertus penula indutus equo uehebatur ad ſolium regis, aſcendensq́ ſolium procidebat coram rege. Subleuatus uerò deponebat ueſtimenta ordinis, ſuſcepitq́ terram Pruſsiæ in feudum, & rex dedit magiſtro noua inſignia atq́ titulum ducis Pruſsiæ. Locum uerò in comitijs deſignauit ad latus regis. Et cum iſta fierent, Georgius marchio atq́ duo fratres eius Caſimirus & Ioannes attrectarunt quoq́ uexillum, ut ſi Albertus dux ſine hærede decederet, ipſi in locum eius legitima ſucceſsione ſurrogarentur.

DE SVCCINO QVOD IN PRVSSIA LEGITVR. Cap. CCCCLXXXV.

SVccinum à Romanis ſic uocatum eſt, quod ex ſucco concreſcat, tametſi non ex arborum ſucco ut ipſi putarunt. Græci uocant electrum, quod tritu calefactum ad ſe trahat paleas aliasq́ res tenues & minutas. Sed Germani ueteres appellarunt gleſſum, id eſt, uitrum, quædam enim è ſuccinis uitri inſtar pellucent. Quorundam opinio eſt, ſuccinum eſſe glaciatam lyncis urinam, unde ipſi lyncurium appellant. Alij dicunt arborum eſſe ſuccum, ſed hi errāt, quum in Pomerania & Pruſsia à mari nullæ ſtent arbores reſinis ſtillantes, ubi plurimum legitur ſuccinum Videtur magis eſſe aut ſulfur aut bitumen iuxta Agricolæ ſententiam, quum pingue ſit atq́ ardeat. Sed bitumen potius eſſe quàm ſulfur, indicant fontes uarij coloris bitumen efficientes, candidum ſcilicet, luteum, rufum, nigrum, &c. De loco ubi naſcitur ueteres multa ſcripſerunt. Græci in Italia gigni perhibent, potiſsimum in Liguria, aut iuxta Padum. Alij uoluerunt in Hiſpania inueniri, alij circa occidentis inſulas. Plinius ſcripſit id gigni in inſulis ſeptentrionalibus oceani, earumq́ue unam ab eo quod ſuccinum Germani uocarent gleſſum, Gleſſariam appellatam. Hodie uerò uenti ipſum eijciunt, ut etiam olim in littora Germanorum, quæ quondam inhabitauerant Gotthones & Sueui, id eſt, in peninſulam paruam in qua hodie ſitum eſt Puceca oppidum & alterum Hela, & in littora Pomeraniæ: quæ loca ferè omnia ſunt circa oſtium Viſtulæ, ſed copioſum inuenitur in Sudauia, paucum in regione Liuonum. Sudinorum autem qui in illa peninſulæ parte iuxta Bruſcam habitant, ſupra triginta ſunt uici, quorum incolæ iam inde à uetuſtiſsimis temporibus ſuccinum tanquam piſces reticulis capiunt. Igitur quum Fauonius aut Corus aut Traſcias

Gleſſaria inſula.

mare uehementius commouerit, omnis Sudinorum multitudo creatim ex his uicis noctu æquè ac interdiu concurrit ad eam regionem littoris, ad quam iſtorum uentorum quiſq́ ſolet fluctus impellere, & ferunt uiri reticula lino texta & affixa ad anteriores longarum perticarum partes, furcarum inſtar ita diductas, ut ulnam pateant unam, mulieres uerò apportant quæ ad uictum ſunt neceſſaria. Itaq́ uentis iam ſedatis, ſed mare æſtibus adhuc feruente, nudi cum fluctu recedente incurrūt in mare, atq́ ex eius fundo ſuccinum, quod appellit ſecundus fluctus, hauriunt reticulis, ſimulq́ euellunt herbam pulegij non multum diſsimilem, quæ in eodem creuit. Quàm primum autem hauſerint ſuccinum, unà cum ſecundo fluctu accedente ad littus redeunt, in quo uxor cuiuſque ipſum è reticulo effuſum ſeruat & ab herba & alijs ſecernit, quin & tempore anni frigido ueſtibus ad ignem calefactis, nudum algentis mariti fouet corpus, ne frigore nimium lædatur, & ut repente denuo in mare poſsit incurrere. Omne autem quod ceperit, quemq́ afferre ad præfectos oportet, à quibus tantum ſalis quantum attulit ſuccini eadem recipit

Sal datur pro ſuccino.

pit menſura. Tale præmium pro tanta opera tam moleſto labore, eis ueteri conſuetudine inſtitutoq; maiorum debetur daturq;. Nec uerò cuiuis conceditur libertas adeundi Sudinos, ne fiat ſuccini furtum. Ex hac autem ſuccini captura quaſi ex piſcatu Germani capiunt magnos fructus. Singulis enim annis id aureorum Rhenenſium millibus plus minus decem uendunt mercatoribus, qui in uarias figuras formatum diuendunt. Candidis hodie maximum precium & quod odoris ſint præſtantiſsimi & quod uires maxime habeant efficaces in medendo & quod rarius ſoleant inueniri. Cæterum in reliquis locis, in quorum littora etiam eijcitur ſuccinum, raro reticulis hauritur, ſed aut à fluctibus deſertum & relictum in ſiccis arenis colligitur, aut cûm mare tranquillum fuerit,

Beſtiolæ in ſuccino.

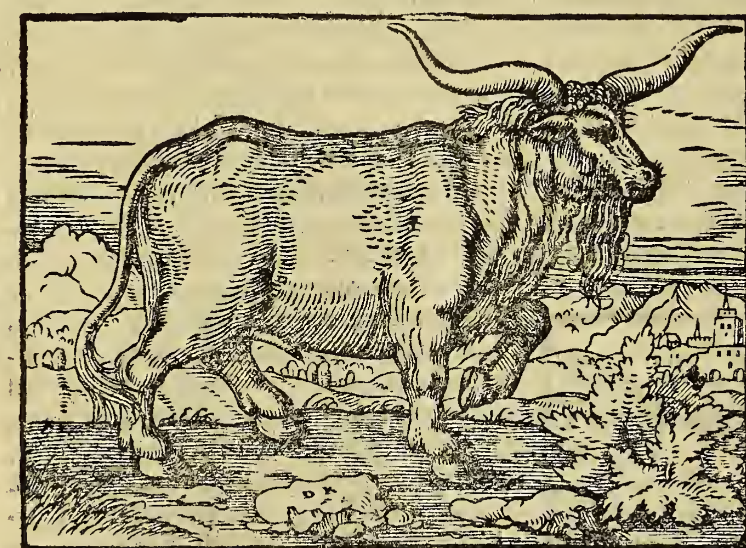
grandius fuſcinis prĕhēſum extrahitur ex eius fundo, aut detractis arenis ex littore eximitur, ut quod olim cum neglectum iaceret, hic fuerit obrutum, quomodo in littoribus Dantiſco uicinis nuper fodi cœpit. In his quæ perſpicua ſunt, aliquando translucent beſtiolæ, ut muſcæ, culices, apes, formicæ, lacertæ, &c. quæ omnia in liquidum bitumen cum efflueret ex terra inuolarunt uel irrepſerunt uel inciderũt, atq; ſic incluſa ſimul cum eo in lapidem ſunt mutata. Sunt omnia odoris iucundi, & nonnihil olent myrrham, candidum tamen eſt præſtantiſsimum, cum cuius ramentis ſolent conclauia ſuffiri peſtis

Succini medela.

cauſa, & odor ille ad tertium durat diem. Fiunt ex ſuccino globuli quibus numerantur preces, annuli, uaſcula, effigies potiſsimum hominum. Et quod ad medicinam attinet, illiniendi uim obtinet, atq; ob id potum ſiſtit ſanguinem undecunq; profluentem, ſiſtit uentriculi uomitum, ſiſtit alui fluores, ſiſtit fluxiones quibus ulcera infeſtantur, ſiſtit capitis deſtillationes atq; ita tonſillis & faucium uicijs reſiſtit. Candidi præterea ſuffimentum pellit comitialem morbum. Hæc de Europeo ſuccino. Nam & Aphrica atq; Aſia gignunt ſuccinum, quod Mauri appellant ambram.

DE ANIMALIBVS QVAE IN PRVSSIA INVENIVNTVR. Cap. CCCCLXXXVI.

Alter tomus exprimet genuinam picturam uri.

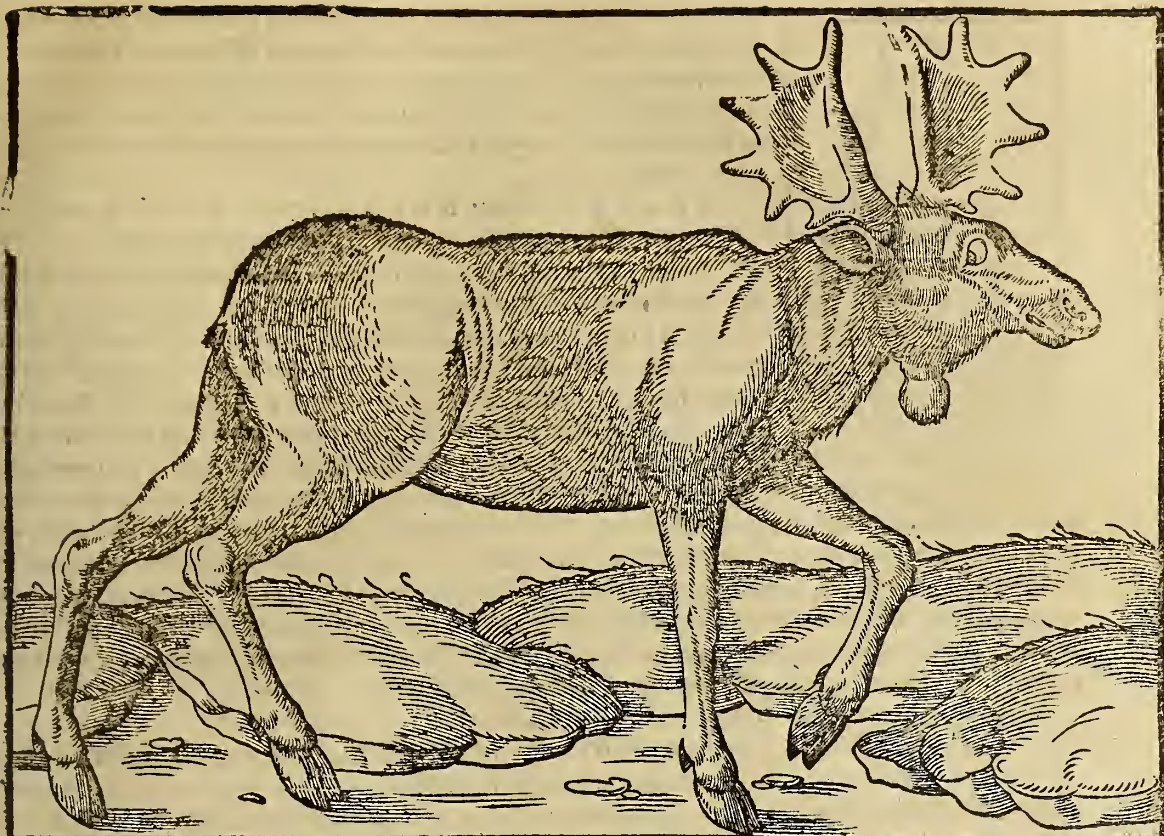
Vrus.

NVtrit Pruſsia urſos, apros & uros qui ſunt tauri ſylueſtres ſimiles domeſticis, niſi quod breuiora habeãt cornua et prolixam ſub mento barbam. Eſt ferox animal, quod neque homini neq; alijs animalibus parcit. Cumq; illi inter arbores intentantur inſidiæ & iaculis uulneratur, adeò inſanit atq; furit, ut cõſpecto ſanguine ſuo, omnibus modis contendat acceptum uulnus uindicare in iaculatore. Quod ſi efficere nequeat, impingendo in arbores ſeipſum interficit. Eſt tam magnum animal, ut duo uiri inter cornua eius conſidere queant. Habet quoq; hæc regio multos ſylueſtres equos, qui domeſticis ſimiles ſunt, ſed habent dorſum molle, in quo nihil ferre poſſunt, qui nec cicurari ualẽt. Eduntur tamen pro carne ferina. Habet deinde biſontes, quos quidam uocant, damas, ſuntqûe pro parte ceruis & pro parte iumentis ſimiles, niſi quod oblongas habent aures, & mares latiſsima in fronte geſtant cornua, qualia paſsim ex Anglia ad noſtram Germaniam ſuperiorem deferuntur. Nutrit præterea Pruſsia animalia, quæ putantur eſſe alces, Germanice autem uocantur *Elend*, habentq; magnitudine ínemaſini aut mediocris equi. Vngulæ eius dicuntur prodeſſe his qui caduco

Damæ.

laborant

laborant morbo, & pellis eſt tam dura, ut nec confodi neq; diſſecari poſsit. Caro eius dicitur eſſe ex nobiliori uenatione. Color autem ſubrufus eſt, nõnihil nigricans, habetq; albicantia crura. Figuram huius animalis ad uiuum deformatam & qualiter lineis exprimi poteſt, feci hic depingi. Ioannes Leporicida de hoc animali ſic mihi diligẽtius perſcrutanti ſcripſit. Alces maiores ſunt ceruis, griſei coloris, habentq; oblongum & durum pilum, ſunt deformis ſtaturæ, quippe quæ latitudine tranſuerſæ manus in poſteriori parte corporis humiliores ſunt quàm in anteriori: habent longa & infirma crura, ſunt obeſo corpore & debilis naturæ, poteſtq; puer illas uirga quo uult impellere. Aures parum ſunt oblongæ ceu aſinorum, nec poſſunt quicquam ferre in dorſo. Mares habent cornua longitudine trium expanſarum palmarum, cum multis & robuſtis ramis, unde fiunt manubria cultellorum & aliorum inſtrumentorum. Habent etiam fiſſas ungulas. Fœmellæ autem carent cornibus. Alij uerò hæc de biſontibus accipienda contendunt, quorum mentio infrà in Suecia fiet, quum alces robuſta habeant crura & cornua lata, excauata atque in mucrones exeuntia, ex quibus manubria commodè fieri nequeunt. Secutus itaque ſum hic picturam alcis huc ex Prutenia allatam. Cæterum habet hæc quoq; regio ſicut & Liuonia & aliæ ſeptentrionales regiones, uarij generis ſciuros, quorum quidam hyeme glacialem habent colorem, & æſtate ſubrufum: quidam qui uulgo leſtle uocantur, ſuntq; parua animantia, hyeme albeſcunt & æſtate griſeſcunt, inſidianturq; muribus & gliribus, & ſunt minores hermelinis. Abundat præterea regio iſta apibus, quæ mellificant in cauis arboribus, unde copia mellis & ceræ colligitur. Exugunt ſuccum ex uirentibus ramis atq; ſylueſtribus floribus, & miram copiam mellis coagulant. Et ut ſemel dicam, Pruſsia talis & tam fœcunda felixq; eſt regio, ut ſi Ioui è cœlo eſſet cadendum, uix in meliorem cadere poſſet quàm in eam terram.

DE GLADIFERIS FRATRIBVS.

Cap. CCCCLXXXVII.

ERant ſub initio naſcentis ordinis fratrum Teutonicorum in Liuonia fratres religioſi, dicti uulgo enſiferi, qui ſtrenue rem adminiſtrabant bello. Hi præter crucem habebant in ueſtibus gladios affixos, militabantq; pro defenſione fidei contra paganos, potiſsimũ contra hoſtiles incurſiones Lithuanorũ. Cumq; audirent fratres Teutonicos

in Pruſsia uicinis gentibus cum plurima laude & proſperitate colluctari, habitis hinc inde tractatibus & ſaniori conſilio acquieſcentes per Rom. pont. uoluntarie paſsi ſunt ſe Teutonicorum religioni uniri. Sicꝗ uenerunt fratres Teutonici ex Pruſsia in Liuoniam, & prolata ditione, etiam illam ſuſcepere prouinciam defendendam.

GDANVM VVLGO DANTZ, PRVSSIAE inſigne emporium. Cap. CCCCLXXXVIII.

GDanum, quod uocant Dantiſcum, uocabulo abutentes, eſt urbs Pruſsiæ inſignis, & noſtro tempore magnū mercatorum emporium, quod tamē ante paucos annos oppidum erat abiectum. Nam unica conciliј domus tum ex lapidibus latericia ſtabat ad forū, & reliquæ cannis paluſtribus & limo horruerunt, ruſticam teſtantes antiquitatem. Ab illis exordijs intra unum ſeculū in id roboris urbs coaluit, ut eiectis dominis ſuis fratribus Teutonicis, regem Poloniȩ, cui etiam nunc parent, inuocauerint, id quod acerrimum bellum excitauit inter ordinem Teutonicum & reliquas urbes, huius urbis exemplum ſequi cupientes. Imminebat Gdanenſibus commendator de Elbingen, uir bello induſtrius, qui multis ſtratagematibus hoſtes fefellit & ſuperauit. Hic obærauit hominem, qui ingreſſus Gdanum diceret: Si finem bello quæritis, ecce commendator de Elbingen parua manu uicino loco conſpectus eſt. Ciues ſparſim egreſsi in hoſtem, excipiuntur prælio, cæduntur & capiuntur magno numero.

LIVONIA. Cap. CCCCLXXXIX.

REgio iſta à Pruſsis, Lithuanis & Ruſsis circumſeſſa, urgetur ad mare. In ea non lata prouincia coanguſtæ ſunt multarum gentium linguæ: quæ linguarum perſeuerās uarietas monſtrat omnem illam gentem inciuilem fuiſſe & barbaram. Alioqui ſi ulla uitæ communio, aut rerum pace belloꝗ geſtarū extitiſſet ſocietas, una in omnibus lingua & ſermocinatio ualuiſſet, aut ſaltem non tanta uarietate loquerentur: Nunc Liuones, Eſtones, Letti, Curoni nihil habent in lingua commune. Illæ enim quatuor Liuoniam tenent linguæ per rura. Nam arces & oppida tota ſunt Saxonica. Diu Liuonia in perfidia permanſit. Si quidem ſub Friderico Imp. 1. primum credidit, per occaſionem mercatorum qui adierant, ſacerdotesꝗ inuexerant. Tanta tum fuiſſe ſimplicitate ferūt gentem, ut expreſſo melle cæram uelut purgamenta exportarint ædibus. Fecit precium illi noſtratum diligentia, quod illi primum à noſtris mirantes acceperunt, nunc uerò comperta rei æſtimatione, carius uendunt. Meinardus uir religioſus terram cum mercatoribus de Lubeco nauigans adijt, paulò ante completum 1200. à Chriſto annū, caſam extruxit, in qua manſit cum famulo, linguam gentis magno labore perdidicit, & paulatim inſtruxit diuina religione, quos potuit. Rebus miſerante Deo proſperatis baſilicam erexit. Conſecratus inde à Bremenſi archiepiſcopo in Liuonienſem epiſcopum, rem auxit eccleſiaſticam. Succeſsit illi Bertoldus quidam Ciſtercienſium abbas, qui contra irruentes fidei hoſtes unà cum peregrinis militibus, qui deuotionis gratia ad militiam conuenerant, pugnare conſtituit, ſeꝗ armauit in perfidos. Et quum ad pugnam uentum eſſet, equo infreni prouectus in medios barbaros confoditur. Interim adaucta multorum fidelium deuotione, multi ſe ſpontaneos in ſacram militiam deuouerunt, nouoꝗ religionis habitu adinuento, ſe Gladiferos fratres appellauêre. Sed cum rebus ſatisfacere non poſſe uiderent, ſuccreſcerentꝗ hoſtes foris & intus, ſe magno Teutonicorum ordini per Pruſsiam coniunxerunt. Fit Albertus tertius Liuonienſis epiſcopus, qui rem Chriſtianam in ea prouincia adauxit uehementer. Ipſe primus cinxit muro Rigam ciuitatem, & eccleſiam ibi erexit. Vualdemarus rex Daniæ, eius nominis 2. à mari Eſtoniam impugnauit, Reualiam extruxit, & inuentum ibi populum iuſsit baptizari, ſacerdotes induxit, & eccleſiam illam archiepiſcopo Daniæ Lundenſi ſubiecit. Poſtea Rigenſis epiſcopus ordinatione Rom. pont. factus archiepiſcopus, habetꝗ hos ſuffraganeos, Trabatenſem, Oſilienſem, Curonenſem, Vuyomenſem, Culmenſem, Sambienſem, Vuanenſem, Pomeranenſem in inſula B. Mariȩ, Ruthemenſem, Vuoiſomenſem, Semigalenſem, partim in Liuonia, partim in Pruſsia ſuas diocœſes habentes.

Varietas linguarum in Liuonia.

Meinardus primus epiſcopus.

[E]nſiferi fratres.

Rigenſis archiepiſcopus.

Liuonia

Liuonia ab ordine Teutonico occupatur, magiſtroꝗ eorum qui in Vuenden 12. milliaribus à Riga curiam ſuam habet, paret. Is ante annos aliquot à magni Moſcouitarum principis (cum bello contrà Tartaros occuparetur) incurſionibus, quietem nactus erat, cum alioquin genti huic contra infeſtiſsimum hunc hoſtem crebrò belligerandum ſit, unde haud multò ante regis Polonię fidei ſeſe commiſit, eiꝗ eo nomine Duneburgum, Selenburgum, Buchsburgum, Raſinum, Margenhauben & Suuanhurg tradidit, ut ope & auxilio contra potentiſsimum principem fulciretur. Hinc Gothardus hodiernus Liuonum princeps, ſeſe Dei gratia ducem Curoniæ, dominum Senigolliæ, & nomine regis Poloniæ gubernatorem Liuoniæ ſeſe nominat. Hinc nata occaſio, ut cum Sigiſmundus Poloniæ rex Liuonibus contrà Moſca totam eam regionem cæde, ferro, defœdę dantibus, ingentemꝗ prædam hominum aliarumꝗ rerum abigantibus, ſuppetias tuliſſet anno 1562. diris comminationibus Polonis bellum indixerit, atꝗ ſequenti anno menſe Ianuario, ingenti exercitu è Moſcis collecto, in quo 150. millia hominum fuiſſe feruntur, oppidum & arcem Polozay obſederit. Ad eius oppugnationem 400. machinas bellicas adduxiſſe tradunt, in quibus Baſilicę maiores quatuor, mortarij globiuomi triginta erant. Calendis Februarij impetu facto, oppidanis diebus aliquot tantam uim intulit, ut 15. Cal. Martij loco per deditionem potiretur, Lithuanosꝗ armentorum more abduceret, Ruſſos inuentos militiamꝗ eius non detrectantes, in fidem ſtipendiumꝗ acciperet, Iudæos omnes ſubmergeret, cæteraꝗ omnia deprædaretur. Pòſt anno eodem Poloni Moſcos ad Vlium oppidum profligant, & ex Lithuania eijciunt. Quo facto de inducijs conſilia agitari cœpta ſunt, quæ tamen non diu ſeruantur. Sunt uerò ordinis Teutonici magiſtri, quotquot inueniri poſſunt, hi:

Vuino 1202. Volcuinus 1223. Theodoricus à Gruneck 1238. Hermannus Balck 1240. Henricus à Heinburg 1245. Theodoricus à Gruningen 1247. Andreas à Saurland 1250. Eberhardus comes in Seyn 1256. Ioannes à Sangerhauſen 1258. Burcardus à Hornhauſen 1263. Iorianus ab Eckſtatt. Vuernherus à Fritzhauſen 1268. Conradus à Mandern 1269. Otto à Rotenſtein 1272. Vualtherus à Nordeck 1275. Erneſtus à Raſsberg 1277. Conradus à Feuchtuuang 1280. Vuillekindus à Sierburg 1282. Conradus à Hertzogſtein 1285. Heroldus à Hombach 1312. Eberhardus à Neuuenheim 1323. Hermannus. N. 1341. Ab eo tempore Gladiferi fratres proprium Magiſtrum eligere cœperunt, quem ſupremus Magiſter confirmabat, eorum non eſt certus numerus. N. à Kerſeborck 1423. Henricus Finck ab Oberbach 1450. Ioannes Freidanck 1486. Vualtherus à Pleuberg 1500. Vuilhelmus comes à Furſtenberg. Gotthardus Ketter.

DE FERTILITATE LIVONIAE ET DE MORIBVS *incolarum.* Cap. CCCCXC.

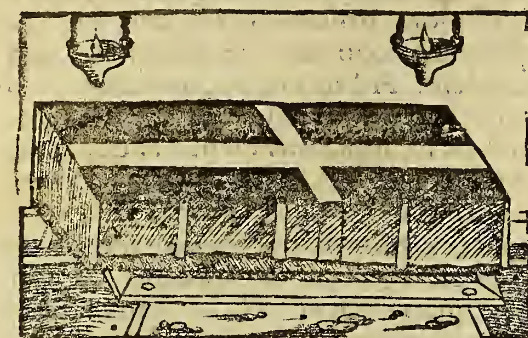
Liuonia terra eſt paluſtris, nemoroſa, arenoſa, plana & ſine montibus, irrigua fluuijs & perinde ſatis piſcoſa, pro maiori parte inculta, fertilis tamen agris & paſcuis abundans. Vnde tempore cariſtiæ adiacentibus regionibus miniſtrare ſolet alimoniam ſiliginis & tritici. Abundat pecore & uenatione. Nam habet urſos, alces, uulpes, lynces, marturos, zabellos, hermelinos, uarios pirolos, caſtores, &c. Lepores in Liuonia nati mutant hyeme & æſtate colorem, haud ſecus quàm apud Heluetios in alpibus. Hyeme ſunt albi & æſtate griſei coloris. Ruſsi quoꝗ inferunt in Liuoniam pelles urſorum albas, quas ex frigidiſsimis ſeptentrionalib. partibus adducũt. Fratres Teutonici potiuntur rerum in Liuonia, habentꝗ magiſtrum, qui unà cum commendatoribus & præfectis gubernat totam regionem. Habet is magiſter curiam ſuam in oppido Vuenden, quod 12. milliaribus diſtat à Riga. Habet pacem cum Moſcho, quia Moſchus ab alia parte habet negocium cum Tartaris, ut cogatur cum Liuonibus pacificus eſſe, quod aliàs minimè faceret. Errant igitur, qui aſſerunt magiſtrum Liuoniæ perpetua militia occupari contra Tartaros ſemper irruentes. Summam militiam Liuones hodie exercent in compotationibus & commeſſationibus, potiſsimum autẽ iſta fiunt in arcibus & aulis dominorum. Qui hic uirum præſtare poteſt, acceptus eſt illis, recipitꝗ tandem condignam mercedem, nempe hydropiſin, dyſenteriam quam illi Schorbauch aut ſimilem morbum uocant, cheiragram, podagram, &c. Erga huiuſmodi gulones domini & nobiles

Animalia in Liuonia.

Liuonia ſubeſt Teutonicis.

les quidam liberales ſunt, & ex miſeris ruſticis omnia eum magna tyrannide emunguntur, quæ illi tam perditiſsimè profundunt. Sunt ruſtici ferè omnes ſerui. Et quum aliquis eorum ob famem, flagellum aut ob intolerabilem tyrannidem elabitur, & rurſum à nobilibus & præfectis recuperatur, truncatur pede ne denuò elabatur. Non eſt miſerabilior populus in orbe, quam illi ſerui ſunt. Cibantur tam agreſti cibo, ut ne porci apud nos illum dignarentur edere. Deferunt calceos ex corticibus factos, comparantes par unum tribus denarijs. Pro cantu uſurpant ululatum luporum, uocem iehu ſine intermiſsione repetentes. Interrogati autem quid per uocem iehu intelligant, reſpondent ſe neſcire, obſeruare maiorum ſuorum conſuetudinem. In ſumma, uiuunt miſeri homines ut beſtiæ, tractantur ut beſtiæ. Plures adhuc more gentilium uiuentes, cognitione uiri Dei deſtituuntur. Vnus adorat ſolem, alius lunam, unus elegantem arborem, alius lapidem, aut aliquid aliud ſimile.

Miſer plebeius populus.

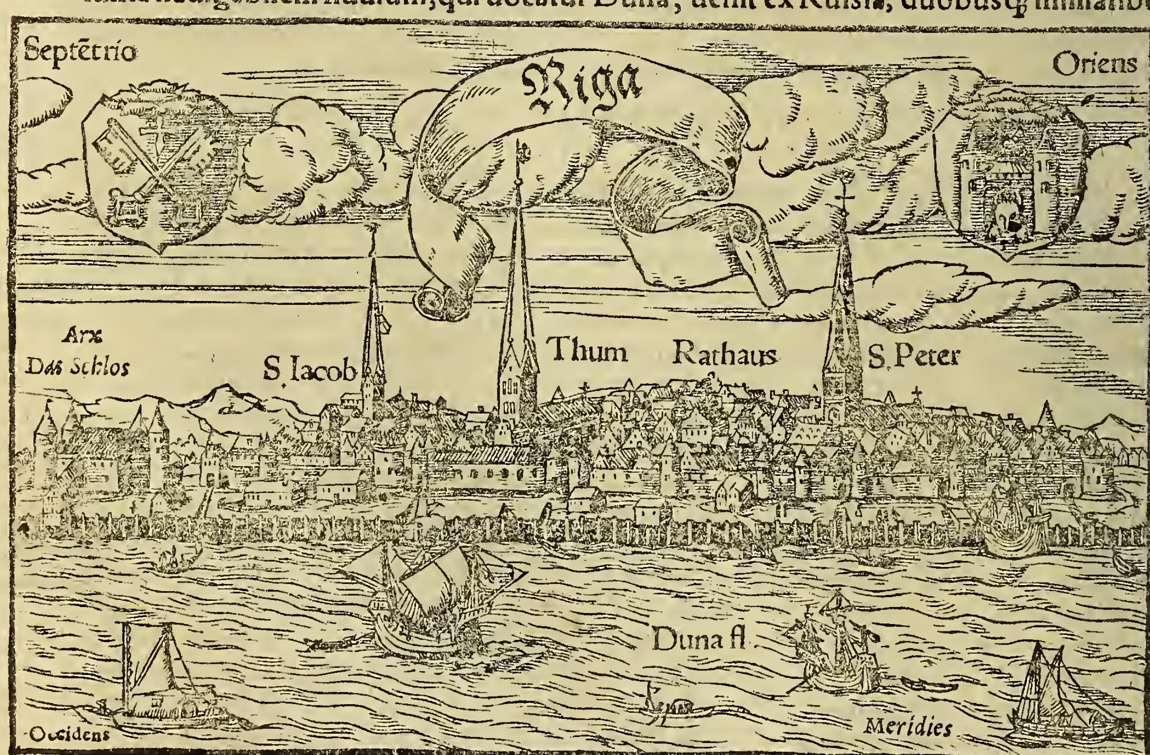

Idolatræ.

Quum mortuum aliquem terræ mandare uolunt, potantes circumdant illum, inuitantq; ad bibendum, partem eius ſuper illum fundentes. Immittentes autem eum in ſepulchrum, apponunt ei ſecurim, cibum & potum, parumq; pecuniæ pro uiatico, alloquunturq; eum talibus uerbis: Perge in alium mundum, ubi dominaberis Teutonibus, ſicut illi tibi hic fecerunt. In conciliandis nuptijs plerunque raptu ſponſus ſponſam acquirit. Ruſtici tamen qui iuxta ciuitates habitant, & uerbo Dei inſtituti ſunt, abſtinent ab huiuſmodi ſuperſtitionibus.

DE CIVITATIBVS LIVONIAE ET EARVM *conſuetudinibus.* Cap. CCCCXCI.

HAbet regio iſta tres inſignes ciuitates, quæ puriori religioni ſubſcripſerunt, nempe Riga, Tarbata, uulgò Derpt & Tart, & Reualia. Diſtat Riga à Reualia 50. à Tarbata 30. & à Vilna Lithuaniæ 40. à Kunisbergo uerò Pruſsiæ ſexaginta Germanicis milliaribus. Habet & alia minora quædam oppida, ut ſunt Vuenden, Pernouu, Vellin, Vuolmar, Kokenhauſen, &c. Riga metropolitana ciuitas ſita in fundo arenoſo & iuxta nauigabilem fluuium, qui uocatur Duna, uenit ex Ruſsia, duobusq; milliaribus

intra

infra Rigam miſcetur mari, putatur tantæ eſſe magnitudinis quantæ eſt Friburgum in Briſgoia. Deſignauimus autem hic ex traditione Ioannis Leporicidæ faciem urbis Rigenſis, qualis ſcilicet fuit ante conflagrationem horrendam quæ ei accidit anno ſuperiori, quando circa caſtrum plurimas domos incendium abſumpſit, ac ignis progreſſus cathedralem quoque eccleſiam, & omnes domos à curia epiſcopali uſque ad turrim illam in qua puluis bombardicus conſeruatur, *Schaltburn* dictam, in fauillam redegit. Concidiſſet tunc medietas ciuitatis, ſi ignis memoratam quoque corripuiſſet turrim, quam ſummo uitæ periculo bombardarum magiſter aſſeruit. Porro fluuius Duna tantam ferè memoratur habere iuxta Rigam latitudinem, quantum habet lacus Tigurinus. Potus Liuonum eſt ceruiſia, medo & optimum uinum, quod à Rheno per mare aduehitur. Sunt apud illos mercatores, & qui impoſturis ſuis atque ocio proximum incommodant. Labori apud eos operam dare uicio datur. Mulieres in regione natæ magnam præ ſe ferunt pompam, alias aliunde aduentantes contemptui habentes. Nolunt mulieres, ſed dominæ appellari, nec ullo occupantur labore muliebri. Loco coli efilandi & lini pectendi, qui ubique peculiaris mulierum eſt labor, rhedis hyeme & nauibus æſtate circumuagantur. Pulchritudinem corporis dehoneſtant larua ueſtimentorum. Merces quæ ex Riga in Germaniam deuehantur, ſunt cæra, teher, (ſpecies picis eſt, qua liniuntur naues) linum, cineres, uariæ ferinæ pelles & coria, &c. Eſt magna copia optimi lini in Liuonia, ſed eſt multo carius quàm in partibus noſtris, eò quod extra Liuoniam paratur, netur, texitur & rurſum in Liuoniam mittitur. Habet hodie Rigenſis ciuitas duos prælatos, archiepiſcopum ſcilicet & ordinis magiſtrum.

Archiepiſcopatum tenet Vuilhelmus marchio Brandenburgenſis, frater Alberti ducis Pruſsiæ. Hic anno 1547. circa feſtum purificationis Mariæ ingreſſus nomine imperij Rigam, ciues in fidem recepit. Veniunt ad urbem Rigenſem ex multis nationibus mercatores, nempe Moſcouuitæ, Turcæ, Hiſpani, Angli, ſcoti, Suedi & Germani, ut ibi commercia exerceant. Tarbata ſiue Derpt eſt ciuitas mediterranea, habetque maiora commercia cum Ruſsis. *Tarbatenſis ciuitas.* Reualia uerò longe in aquilone ſuum nacta eſt iuxta mare ſitum, nec minor eſt quàm Riga in commercijs. Habent ciues eius ius Lubecenſe, prouocantque in foro contentioſo ad Lubecum. Rigenſes uerò habent proprium ius ſcriptum, cui alia quoque oppida parent. Reualiæ & Tarbatæ utuntur lingua Eſthiaca, & circa Rigam lingua Liuonica. Ruſtici prope hanc urbem habitantes & in uerbo Domini inſtituti, orant Dominicam orationem in hunc modum:

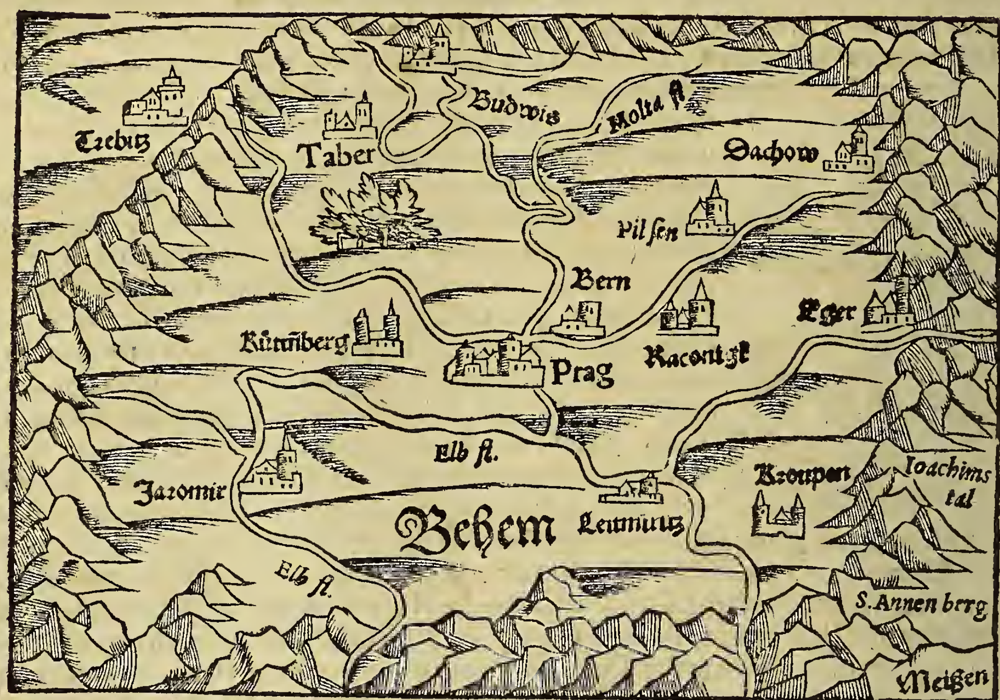
Pater noſter qui tu es in cœlis, ſanctificetur tuum nomen, adueniat nobis tuum
Tæbes mus kas tu es ekſchkan debbeſsis, ſchuuetitz touus uuaartz, Enack mūs touus
regnum, tua uoluntas fiat ſicut in cœlo ſic ſuper terram, noſtrum quotidianum
uualſtibe, touus praats bus ka ekſehkan debbes ta uuurſan ſemmes, Muſſe deniſche
panem da nobis hodie, condona nobis noſtra debita: ſicut nos condonamus noſtris
mæyſe duth mums ſchodeen, pammate mums muſſe græke ka meſis pammat muſſe
debitoribus, ne inducas nos malam tentationem ſed cuſtodi nos ab omni malo,
parradueken, Ne euuedde mums louna badekle pett paſſarga mums nu uuuſſe loune,
Amen.
Amen.

Hæc pro bona parte habeo à Ioanne Leporicida, homine multarum regum & regionum expertiſsimo.

BOHEMICI

BOHEMICI REGNI intra & extra Hercynii nemoris clauſuram deſcriptio.

Cap. CCCCXCII.

BOhemiæ regio, Germaniæ limitibus incluſa, ſylua Hercynia tanquam natiuo muro undique cingitur, Albi fluuio media irrigatur, atque quodam alio Multauia nomine ad cuius ripam Praga ſita eſt, ampliſsima urbs & totius regni caput. Omnia eius flumina quæ uniuerſam irrigant terram, in Albim exonerantur. Exoritur autem Albis in montibus, qui Bohemiam Morauiamq́ diſterminant, & primo in occidentem, inde ſeptentrionem uerſus ubi prouinciam relinquit, per anguſtias montium & obrupta conuallium præceps Saxoniam petit, ac inde in Oceanum fertur. Gelida prorſus regio, piſce atq́ armentis abundans, cum uolucre ferisq́, hordei & tritici ferax, olei ſterilis. Ceruiſiam optimam facit, quæ Viennam uſq́ Auſtriæ uehitur, Apud Litomeritium colles conſiti uitibus ac uineis, acerbum gignunt uinum: ditiores ex Auſtria atq́ Vngaria importato utuntur uino. Sermo genti & Dalmatis unus eſt. Mos uetus apud eos ſeruatur, ut in templo ſermone Teutonico plebes doceant, in cœmiterijs Bohemico. Solis mendicantibus libertas fuit, qua uellent populum lingua inſtruere: quæ res palam indicat, ait Aeneas Syluius, regionem ipſam olim Teutonicam fuiſſe, ſenſimq́ ſubintraſſe Bohemos. Krantzius ex Tacito probat, Boios ab origine gentem Gallicam, tenuiſſe regionem intra montes quæ nunc Bohemia eſt, inde uerò pulſos à Marcomannis, hoc eſt, Vuandalis, qui uſque hodie tenent. Nam Bohemi Vuandali ſunt, remanente ueteri nomine in prouincia, ut ſcilicet Boiœmi dicantur à Boijs. Apud Ptolemæum appellatur gens magna Bœmi: nec enim unquam habuit Germania maiorem gentem quàm ſit etiam hodie Vuandalica, complectens Ruſſos, Polonos, Bohemos, & Dalmatas: teſtis eſt una lingua, quadam uarietate, ut ſit per diuerſas regiones, alternata. Scribit quoq́ Syluius de Bohemis in hunc modum: Plebs toto regno bibula & uentri dedita, ſuperſtitionumq́ ſequax & auida nouitatum. Ponunt autem quidam Zechum primum principem, qui ex Croatia emigrans

Albis fluuij origo.

Sermo Bohemicus.

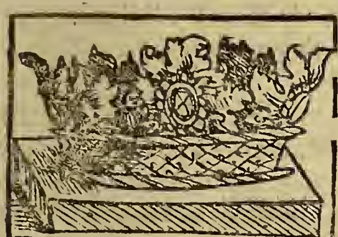
Zechus & Crocus.

Bohemicæ

Bohemicæ gentis fundauerit primordia. Huic Crocus ſucceſsiſſe dicitur, cuius hoc ſolum fertur inſigne, quo de nomine ſuo fundatum reliquit Cracouiã, tunc Bohemis nunc Polonis parentem. Sit enim in ea regione, quomodo & in alijs, ſæpe mutati ſunt termini in limites ditionum. Croco ſucceſsit filia Libuſſa & maritus eius Primislaus, atq; poſt eos filius eorum Ninislaus, & Mnata nepos, qui duos habuit filios Vratislaum ſucceſſorem, & Vratislaum conditorem Vratislauiæ. *Vratislauiæ.* Vrislaus reliquit Neclam ſucceſſorem, & Necla Noſtericum. Borſinous illi filius erat. patri ſuffectus in regnũ, & peruenit ad tempora Arnulfi Imperatoris, hoc eſt, ad annum à Chriſto nato 900. Primus hic memoratur, qui Chriſti ſacra inter Bohemos ſubierit, parens imperio Zuuantocopij regis Morauorum, qui tum Bohemis, Polonis, Sleſitis, unus imminebat.

DE CIVITATIBVS BOHEMIAE.
Cap. CCCCXCIII.

PRaga caput regni Bohemiæ, ciuitas eſt maxima, ſedes pontificum & regum. Eſt autem in tres diuiſa partes, quæ ſingulæ ſua habent nomina, ſcilicet Praga minor, uetus ac noua. Minor ſiniſtrum latus Multauiæ fluminis occupat, coniungiturq; colli in quo ſita eſt regia & S. Viti auguſtum templum. Vetus Praga in plano iacet, uniuerſa magnificis adornata operibus. Habet enim prætorium, forum, curiam & collegium Caroli Imperatoris. Iungitur autem minori Pragæ lapideo ponte quatuor & uiginti arcuum. *Pons Pragenſis.* Nouam ciuitatem à ueteri diſtinguit foſſa profunda, utraq; muro munita. Hæc quoq; ciuitas ampla eſt, & protenditur uſq; ad colles. Carolus 4. Imp. & Rex Bohemiæ ſegregauit eccleſiam Pragenſem à diocœſi Maguntina, & conſentiente ſexto Romano pontifice, erexit eam in archiepiſcopatum. Reliquarum ciuitatum Bohemiæ quædam immediate ſunt ſub rege, numeranturq; circiter triginta, aliæ ſunt ſub dominio nobilium & procerũ prouincialium. Habet etiam regio plurimas arces, inter quas præcipuæ ſunt Karlſtein, ubi regni corona conſeruatur, Roſenberg, Suuanberg, Borenſtein, Vuartenberg, &c. Vnde quidam barones ſuas habent cognominationes. Nominant quoq; Bohemi quaſdam ciuitates alijs uocabulis quàm Germani, aut ob adiectas uel ſubtractas uel etiam mutatas literas aliter pronunciant.

Ciuitates regni Bohemici, regi immediatè ſubiectæ, expreſſæ duplici lingua, Bohemica ſcilicet & Germanica.

In lingua Bohemica	In lingua Germanica	
Praha	Prag	
Plzen	Pilſen	
Budieiouuize	Buduuis	
Kolin	Kœln	
Cheb	Eger	
Strzibro	Miſs	
Hora	Kuttenberg.	Hic fodiunt argentum.
Tabor	Taber	
Zatetz	Satz	
Litomierzitze	Leitmiritz.	Fert uinum.
Launi	Laun.	Abundat tritico & fructibus.
Rakouuinck	Rakonick.	Habet optimam ceruiſiam.
Klatouuy	Glatauu.	Præſtat optimis caſeis.
Beraun	Bern.	Hic fodiunt ferrum, parantq; o-
Moſt	Bruck	ptimas bombardas manuarias,
Hradetz	Gretz	quas ſclopas uocant.
Auſcij	Auſt.	Hic Albis è montibus erumpit.
Myto	Maut	
Duuuor	Hof	
Iaromiertz	Iaromir.	

Ciuitates proceribus regni ſubditæ duplicibusq́ nominibus hic expreſſæ.

Bohemicè	Teutonicè
Dub	Aich
Biela	Vuiſuuaſſer
Lantzhut	Lantzhut. Hic fodiuntur gemmæ.
Gilouuy	Gilauu. Hic reperitur aurum.
Krupka	Graupen. Hic fodiunt ſtannum.
Krumauu	Krumau. Habet argentifodinam.
Pardubitz	Parantur hic optimæ laminæ.
Chomitauu	Creſcunt hic optimæ nuces.
Loket	Elbogen. Sunt hic thermæ.
Teplitz	Habet & hic locus thermas.
Hantzburg	Haſenburg. Eſt arx.
Zbraſslauu	Aula regia
Labe	Elbs, id eſt, Albis fluuius.
Vltauua	Molta, fluuius.

Fuit Zbraſslauu aliquando magnificum monaſteriũ, non procul à Praga iuxta Moltam ſitum, ubi duces & reges ſuam habuerunt ſepulturam. De inſignioribus mineris montium Bohemicorum ſuprà in Miſnia nonnihil diximus.

DE EGRANA CIVITATE ET ADIACENTE REGIONE POTISſimum autem de pinifero & aurifero monte, & Voitlandia. Cap. CCCCXCIIII.

Gaſpar Bruſchius Poëta Laureatus ornatiſs. clariſsimoq́ uiro D. Sebaſt. *Munſtero, Hebraiſmi in inclyta Baſilienſi Academia profeſſori, Matheſeosq́; ſtudioſiſſimo, domino ac amico ſuo ſingulari,* S. D.

CVm audieras ſuperiore anno, uir clariſsime, uocatum me eſſe cũ alijs quibuſdam Germanis ad excolendam ac humanioribus literis illuſtrãdam, barbaram ac uere Scythicam hactenus Roxolanorum, Moſcouitarumq́ patriam ac gentem, miſſa ad me humaniſsima epiſtola rogitabas, ut ſi Deo ac fortuna ducibus feliciter in Rhutenorum regnum uenirem, tui illic memor, certi ac explorati quidam de eius ampliſsimi ſiue ducatus ſiue regni partium ſitu ac urbibus, incolarumq́ cũ uita tum moribus ad te (qui in totius habitabilis orbis illuſtratione ſumma cõtentione uerſareris) perſcriberem, quod ut ego me fideliter facturũ tunc recepi, & pari etiã fide idem præſtitiſſem equidem, & huic animi tui uoto libentiſsimè ac ſummo ſtudio reſpondiſſem, niſi regium hoc negocium à quibuſdam impeditum & grauibus de cauſis interceptũ eſſet. Ardeo enim & ipſe ea ſiti qua tu, multarum uidelicet illuſtrium rerum uidendarum, ac æterno calamo poſteritatis noticiæ commendandarũ. At ne nulla omnino parte tuæ petitioni acquieuiſſe, aut datę fidei parũ memor fuiſſe uidear, quod in Moſcouia deſcribenda, in tui gratiam facere neſcio quis genius prohibuit, id in aliqua ſaltem Germaniæ noſtræ (cuius tu me uniuerſæ percurſorem & inſpectorẽ ſcis eſſe ſtudioſiſsimũ) portiuncula uolui adimplere, & alibi neglectum in utiliore fortaſsis parte reſarcire. De natali itaq́ meo ac maiorum meorum ſolo & circumiacente patria, de urbe uidelicet Egrana uicinaq́ Voitlandia, in ſuſcepti à te operis gratiam, ex meis uariè adhuc diſperſis ac admodũ indigeſtis chartis, quædam tumultuariè profecto ac feſtinante ſaltem calamo excepta ac cõgeſta ad te mitto, quæ ſi tuo opere ac illuſtri fœtura non indigna tibi uidebuntur, poteris tu ijs ad ſuſceptũ uolumen tuum Coſmographicum, nõ equidem illuſtrandum (quid enim tu meis nugis illuſtrares?) ſed ampliandum ac dilatandũ, mea pace audacter uti: imò non his tantũ, ſed & alijs omnibus monumẽtis, quæ ego plurimis ſanè laboribus, plurimis item longis ac periculoſis peregrinationibus in hoc unum congeſsi, ne ſimili clade illa etiã aliquando perirẽt, quemadmodum cũ in ſuperiorũ tum uerò etiam noſtrorũ temporum tumultibus, plurima ſcimus poſteritatis noticia digniſsima miſerè intercidiſſe. Tu qualecunque hoc meum, in te & tuum opus nouum, ſtudium, boni conſule & ueri amici omnia officia de Bruſchio tui ſtudioſiſsimo homine audacter tibi pollicere. Bene uale uir doctiſs. Datæ in Bonis Nariſcorum ſedilibus, Prætorianæ ſeu Aduocatorum terræ oppido, in quo apud chariſsimos parentes uitam agens, monumenta illa plurima olim à me collecta in ordinem reddo, menſe Auguſto anni à nato Chriſto æterni Dei filio M. D. XLIX.

CIVITAS EGRANA AB EGRA FLVVIO IVxta quem locatur ſic dicta, miſſa in ſua pictura

ex regno Bohemiæ cui hodie paret, ab Egranenſi prudentiſs. Senatu ad me Sebaſt. Munſterum, inſtigatore doctiſsimo uiro & Poëta laureato Gaſparo Bruſchio, hic tibi lector ob oculos ponitur, ut uideas quo animo memoratus Senatus affectus ſit ad bonas literas, qui & ipſe pulchre ſuo reſpondere uoluit officio & poſteris indicare quo, ad urbem ſuam celebrandam flagraret amore.

New pfarkirch
S. Niclas
Parochia noua
S Iohās
S. Bartholomeus
Spital
Teutſ haus
S. Michel
Schlos
Arx
Brug
thor
Egra fl.

Barfuſſ:
S:Clara
Minores
Ciſtertienſes
Die Eger fl.

DE EGRA CIVITATE IN PRIMO BOHEMIAE *aditu ſita, G. Bruſchij quædam σχεδιάσματα.* *Cap.* CCCCXCV.

INter alias Bohemiæ urbes Egra neutiquam infima, non quidem intra Bohemicæ ſyluæ montana (quæ totum illud regnum, murorum Babyloniorum inſtar cingunt, & ab omni parte clauſum firmiſsimè muniunt) ſed ad radices ſaltem eorum montium & ad initium ſyluę, in ueteri Nariſcorum patria, maximè fertili ac longe amœniſsimo agro ſita eſt. Hæc unde originem acceperit, aut à quo conſtrui ſit cœpta, de eo nemo certi quicquam affirmare poteſt. Ratio eius ignorantiæ iſta eſt, quod totam eam urbem anno Domini 1270. Maij decimoſexto die domeſtico & inquilino incendio miſerrimè in cineres collapſam ac uaſtatam eſſe, ex maiorum noſtrorum annotationibus accepimus. In ea urbis horribili deflagratione centum ac quinquaginta utriuſque ſexus ciues cum omnibus urbis priuilegijs, literis, monumentis ac diuitijs perijſſe certum eſt. Hæc ingens calamitas ea etiam ſuſtulit & ex hominum noticia abripuit, quæ in ciuitatis Annalibus de origine & initio ipſius urbis annotata & infaſtos relata fuerunt. In quorundam tamen monaſteriorum uetuſtis & ante 400. annos ſcriptis libris ac monumentis inueni Egranam ciuitatem antiquitus ad marchiones Vohburgenſes pertinuiſſe, quos comites ac dominos in Cham, à ſuperioris Palatinatus ad Regum amnem proximeꝗ ad ſyluam Bohemicam ſita ciuitate nominatos fuiſſe, ac ſedem auitam in Vohenburgo magnifica arce ad Danubium, medio ferè itinere inter Ingolſtadium & Kelheimium ſita, habuiſſe, ex hiſtoriarum & chronicorum penu manifeſtius eſt, quàm ut longa probatione hic opus ſiet. Ego uerò Egram ab his ipſis Vohenburgenſibus principibus etiam initio conditam eſſe non dubito: unde liquet Egram ante annos etiam 600. fuiſſe ciuitatem non omnino extremæ ſortis. Marchionum enim Vohburgenſium ſtemma & nomen annos ante 350. deſijſſe, eorumꝗ ditionis magnam partem ad Bauariæ duces deuolutam eſſe, non Auentini tantum diligentis illius Germanicarum rerum inquiſitoris genealogiæ, ſed aliorum etiam chronographorum libri conteſtantur.

Marchionatus Vohburgenſis

Origo Egræ.

Quòd uerò Egra ex ducali oppido facta eſt ciuitas imperialis, id ita accidit. Erat Vohenburgius quidam marchio & comes in Cham Theobaldus, totam ditionem Egranam & omnia circumiacentia loca tenens, princeps pius & religioſus. Is ſingulari augendæ pietatis Chriſtianæ ſtudio flagrans, motus item precibus Loicaridis pientiſs. matris ſuæ in Caſtilienſi cœnobio ſepultæ, conſtruxit anno Domini 1134. in agro Egrano non procul ab urbe ad Vuonderam fluuiolum, inſignem Ciſtertienſis ordinis abbatiam, quam appellabat Germanica uoce *Vualdſaſſen*: appulerant enim ibi Hæremitæ quidam, qui in uicino nemore tuguriolum & oratorium ſibi conſtruxerant, Deoꝗ in tali ſolitudine uſitato tunc temporis pietatis genere ſeruiebant. Hanc ipſam abbatiam donauit etiam liberaliſsimis prouentibus, nullis parcens ſumptibus, quo & cultum Dei augeret & Deum ſibi propicium redderet. Habebat ille ipſe marchio thori conſortem, Henrici Bauarorum ducis filiam Mechtildim, piam ac uitæ honeſtate laudatiſsimam fœminam, ex qua ſuſtulit filiam Adelheidim, forma & morum elegantia, maximè illuſtrem, cuius uirtus cum undiquaque celebraretur, petijt eam matrimonij legibus ſibi copulari potentiſsimus princeps Fridericus Imperator, quem Itali à rufa barba Barbaroſſam, alij Fridericum primum, & à patria origine Sueuum appellare conſueuerunt. Nuptiæ regio apparatu in ciuitate Egrana celebratæ ſunt anno Domini 1179. Dos puellæ erat urbs Egra cum adiacente ditione omni, recensꝗ conſtructa abbatia. Sic Egra ex ducali imperialis ciuitas per hoc, etſi poſtea iterum per epiſcopum quendam Conſtantienſem diſciſſum ac diremptum connubium, facta eſſe legitur, manſitꝗ imperialis annis 13 6. ad annum uſꝗ Chriſti milleſimũ trecenteſimũ decimũquintum, quo Ludouicus Bauarus, Ratiſponæ in S. Emerani templo ſepultus, omnium penè ſacri Imperij electorum ac ſtatuum ſententia Romanorum Imperator eſt deſignatus. Contra Ludouicum Imperij gubernator conſtituitur Fridericus uidelicet Auſtrius. Ex hac diſſenſione, ingens exarſit ac maximè diuturnum ualdequè cruentum bellum, neuter enim deſignatorum Imperatorum cedere aut oblata dignitate ſeſe abdicare uolebat.

Vualdſaſſen abbatia.

Egra fit imperialis ciuitas.

Hoc

Hoc diſsidium durauit per annos octo integros. Ludouicum,qui tandem ſumma im- *Diſsidium in imperio.*
perij potitus Fridericum Auſtrium competitorem ſuum uicit ac per triennium in ar-
ce Trieſeneck captiuum detinuit,iuuabant imperij electores omnes, exceptis Coloni-
enſi archiepiſcopo & Palatino Rudolfo,Ludouici Bauari germano fratre: omnes item
ciuitates exceptis Vlma & Argentorato & quibuſdam in Heluetia. Friderico uerò Au-
ſtrio ſuppetias ferebant Romanus pontifex,archiepiſcopus & elector Colonienſis, ele
ctor Palatinus Rudolfus,poſtea à fratre uictore in exilium pulſus, inter ciuitates Vlma
& Argentina & multæ ex Heluetia,ut ita paratior & copijs penè inſtructior eſſet Fride-
ricus Ludouico. Pugnatum eſt autem inter eos uaria fortuna pluribus locis,ſed omni-
um acerrimè & extreme anno Chriſti milleſimo trecenteſimo uigeſimo ſecundo, ad
Oenum inter Oetingam & Mulndorffum Bauariæ oppida in planicie *Auff der Vehen Wy-*
en dicta, ubi uicit Ludouicus duce Sifrido Schuuermanno ciue Norinbergenſi,uiro
præſtrenuo ac bellicoſiſsimo,qui in Caſtel ſuperioris Palatinatus cœnobio cum tali epi
graphe terræ mandatus eſt:

Einem ieden ein Ey Dem frommen Schweppermann zwey.

Id eſt. Vnum cuique ouum,duo Schuueppermanno honeſto. Ex quo rythmo quis a-
mor,quæ pietas fuerit militum ac totius exercitus in ducem ſuum,deficientibus uictua-
libus,pulchre colligi & deprehendi poteſt.Ad gerendum uerò tam diuturnum bellum,
cum opus eſſet Ludouico Bauaro neruo rerum gerendarum,pecunijs nimirum immen
ſis pro ſuſtentatione numeroſi exercitus.

Egra uerò ciuitas ab alijs imperij urbibus procul diſsita, aliquoties de Bohemorum
aliorumq; circumiacentia loca tenentium principum iniurijs apud Imperatoris, ac ſta-
tus imperij conqueſta eſſet,cogitauit Ludouicus Imperator quomodo & Egranam ur-
bem à talibus grauaminibus liberaret, & ſibiipſi etiam in conficiendo argento ad bel-
lum gerendum cum primis neceſſario,opitularetur. Vrbem igitur Ioanni Bohemorum *Egra transfera tur ab imperio*
ac Polonorum regi,à quo præcipuè uexata & onerata fuerat, acceptis ab eo 40000. ar-
genti marcis hypothecam fecit,anno nimirum dominicæ incarnationis 1315.Per hunc
oppignorationis contractum deſijt Egra urbs eſſe imperialis,quæ poſtea regi Bohemo
rum parere cœpit,ut hodie adhuc ſolum Bohemorum regem dominum ſuum agnoſcit,
qui quoties in conſeſſu ſenatus ab aliquo nominatur,toties ad nomen ipſius totus aſſur
gere cum ſumma ueneratione ſolet. Fuit itaq; ipſa urbs hoc anno Domini 1549.annis
234.Bohemorum hypotheca. Vnde aquila urbis uetus inſigne (quàm antea liberam
geſtabant Egran.) inferiori ſui parte in teſtimonium talis oppignorationis cancellis in-
cluſa eſt,ut in adiecto urbis icone uidere eſt.

Ptolemæus in geographico ſuo opere aſsignat Germaniæ urbem quandam Monoſ-
gadam:eam Bilibaldus Pirckheimerus Egram eſſe aſſerit, quibus uerò coniecturis in-
ductus,neſcio,nec unquam expiſcari potui nominis huius originem. Credo autem,
quemadmodum aliæ quædam Germaniæ urbes alijs olim appellationibus notæ fue-
runt,ita Egranæ etiam ciuitati fuiſſe olim aliud nomen, de quo diu ſollicitè mihi cogi- *Saurſtadia.*
tanti per quietem aliquando oblatum eſt, Sauiſtadiam antiquitus fortaſsis è uicinis
acidis fontibus dictam fuiſſe,quæ nunc à præterfluente amne diceretur Egra,ut hodie
Salisburgum uocamus à prætereunte fluuio,quam antiquitus Iuuauiam eſſe appella-
tam ſcimus. Tantum de reipublicæ huius primordijs & mutationibus ſcitur. De ſitu
uerò & ædificijs urbis aliquid etiam me dicere amor dulciſsimæ patriæ cogit & impel- *Egræ ſitus*
lit. Sita autem eſt urbs in amœniſsima ualle, ad collem cuius decliui maior ciuitatis *amœnus.*
pars ſuperædificata incumbit. Eſt duplici muro fortiſsimo circumquaque aliquibus e-
tiam locis præſertim à flumine non ambitis triplici: ampliſsima item ac muro conclu-
ſa foſſa,turribus uerò plurimis magnifice cincta & communita. Dicitur uulgò Bohe-
mica ciuitas non aliam ob cauſam, quàm quòd hypotheca eſt regno Bohemico facta,
ut ſuprà dictum.

Regio ipſa finitima à primo Theodone potentiſsimo Bauarorum duce, poſt eie-
ctos ex Bauaria Romanos, Nariſcis, ut eam excolerent & incolerent, conceſſa & ad-
ſignata eſt: inde hodie adhuc Nariſcorum terra uel ager, Germanica uerò & corru-
pta uoce Nariſgauia uel Nordgauia dici ſolet. Ciuitas ipſa promulſide, potione ex
melle

Promulſis.

melle cocta per totam Germaniam celebris ac famoſa eſt: Hæc potio nullibi precioſior, nullibi ſalubrior coquitur. Fluuium eiuſdem nominis ex monte Pinifero ortum, habet ampliſsimum ac nauigabilem ad meridiem ferè, uerſus quam plagam arx etiam urbis condita eſt, quæ ſuas quoq; ſingulares munitiones, muros, foſſas ac turres habet. Eſt in urbe magnificum templum ſancti Nicolai cum duabus altis ac orienti ſoli obuerſis turribus. Huic templo uicina ac pene contigua eſt magnifica domus Teutonicorum fratrum. Eſt in ea ipſa alia etiam Cruciferorũ ac Stelliferorum domus Xenodochio contigua. Sunt & Ciſtertienſium, Franciſcanorum, ac Prædicatorum amœniſsima ac pulcherrima templa atq; cœnobia. Eſt & uirginum Deo dicatarum & ſub Abbatiſſa militantium ampliſsimum monaſterium ad S. Claram. Vetus item Parrochia S. Ioannis prope Prytanium: Phanum item Beatæ uirginis, quod Iudæorum ſcholam ac ſynagogam fuiſſe Hebraicæ ac Chaldaicæ templi inſcriptiones adhuc hodie edocent & conteſtantur. Habet præterea hæc urbs ſpacioſiſsimum ac ampliſsimum forum, cui aſtat curia ſenatoria inſignis, in cuius fronte urbis & regni Bohemici inſignia depicta ſunt, Hæc curia Caroli V. Imp. Rom. auguſtiſsimi, anno domini 1547. habitatio ac ſedes erat, cum ibi collectis exercitus ſui copijs mox inde in Saxoniam omne belli pondus deportaret. Curia hæc ſex præclaras habet aulas uel hypocauſta pro diuerſis actionibus & cauſis, & ſex alia pro reipub. miniſtris condita. Sacellum uerò etiam inſigne, S. Trinitati dedicatum. Sigillum quo ſenatus utitur eſt regia perſona ad umblicum uſq; effigiata, dextra enſem, ſiniſtra regale ſceptrum ferens: ſub qua integra aquila liberis ac explicitis alis conſpicitur. Integrum & magnum ſenatum conſtituunt ueteri Rom. more uiri centum, ex quibus nouemdecim de antiquiſsimis ſunt urbis familijs, patricio ſanguine nati. Tredecim alij uocantur iudices & ſcabini: & hi ius dicunt non ex ſcriptis legibus, ſed ex receptis ac longo uſu comprobatis reipub. Egranæ conſuetudinibus. Reliquos ſexaginta octo ſenatores, plebeios uocant. Ex nouemdecim illis patricijs ſolent eligi quatuor cõſules. Hi erant quo hæc ſcripſi tempore nobiles ac prudentiſſ. uiri. Clemens Buchelbergerus ueteri maiorum nobilitate & ſplendore celebris, Erhardus Vuernherus, ſuperiore anno à Rom. Hungariæ ac Bohemiæ rege nobilitatus, omnium eruditione aliqua præſtantium incomparabilis fautor ac Mœcenas, Michaël Fontanus & Nicolaus Keslerus ſapientia & rerum uſu maximi, quos clariſſ. uiros Deus Opt. Max. honeſtiſsimæ Egranæ reipub. diutiſsime ſeruet ſaluos & incolumes. A ſenatus Egrani conſtitutionibus ac latis ſententijs nemini integrum aut liberum eſt appellare uel ad ſuperiorem magiſtratum prouocare. Si quis uerò in Senatum actionem inſtituat, Egrani nullibi comparent aut reſpondent, niſi coram ipſo Bohemorum rege. Habet urbs ſuas quoq; magnificas ædes frumentarias, easq; omni frumentorum atq; leguminum genere refertiſsimas: armamẽtarium, item omni bellicorum inſtrumentorum apparatu inſtructiſsimum: molendinas uerò intra muros duas, extra mœnia tres: duo item Xenodochia, quorum alterum 12 fratrum domus appellari ſolet, diuæ uirginis rotundo ac ornatiſſ. ſacello contiguum. Balnea publica quatuor, portas maiores tres, minores & oneratis plauſtris non peruias totidem, per quas Conſules in reipub. negocijs peregrè profecti, nocturnis temporibus introduci in urbem ſolent: nemo alius noctu ibi intromittitur, imò ne conſul quidem ipſe, ſi in priuatis negocijs abfuerit.

Curia ſenatoria.

Senatus Egrenſis.

Inter portas maiores una eſt, pontis porta nuncupata, à ponte ligneo & fortiſsimo, quo utraq; Egræ fluminis ripa connectitur, ante iſtam portam eſt non procul ab urbe nobiliſſ. fons acidus uulgò *der Seyerling* dictus, cuius aqua ſalubris ac guſtui delectabilis, æſtiuo tempore ab utriuſq; ſexus iuuentute quotidie cateruatim prodeunte paruis urceolis in urbem portari ac ibi laboranti plebeculæ uendi ſolet. Eſt ante eandem portem ultra flumen ampliſsimum & præclarijs ædificijs ornatum ſuburbium, in quo ma-

Seurling fons acidus.

gna

gna coriariorum turba habitat, quorum labores plurimũ commendantur, & in utranq; Pannoniam aliasq; finitimas prouincias innumeris plauſtris auehuntur. Habet Egrana ciuitas duo alia pręterea ſuburbia maxima, quorum unum tres habet ſpacioſas ac inſignes plateas, ac ad unam quamq; plateam munitiſſ. portas. Alterum habet duos uicos ac totidem portas, utrunq;, ampliſſ. etiam foſſas, quibus nocturnis temporibus ab omni uiolentia muniti ſunt & tuti, qui illa ipſa ſuburbia inhabitant. Eſt autem diues & opulẽta ciuitas Egra, habens circa ſe præcipua fertilitate luxuriantẽ ditiunculam, quam Egranam ab urbis nomine uocant. In ea habet S.P.Q. Egranus arces 12. pagos inſignes plurimos ac aliud oppidum Raduuitz, aut ut alij appellant Reuuitzium, tribus lapidibus ab urbe ad Coſſenium montem ac fluuiolum ſitum. Habet hæc ipſa urbs ſuam etiam propriam monetam, eam uerò tam exigui momenti ut 4. Egranæ monetæ obuli conſtituant unum tantum nummum Noribergenſ. aut Francicum. Hæc moneta tantum in Egrana ditione ualet. Regia arx de qua ſuprà dictum ad meridionalem plagam ſpectat; in ea ſolet regiæ maieſtatis nomine reſidere Burggrauius uel præſes Egranus. In eius arcis ingreſſu aſtat altiſſ. ac fului coloris fortiſſ. turris, quæ ciuitatem ſpectat. In ipſa arce ſunt duo pulcherrima ſacella S. Martino & diuæ Vrſulæ dicata, quorum alterum alteri ſuperædificatum marmoreis ſingulisq; ex uno ſaltem ſaxo factis columnis fulcitum eſt. Extra urbis muros ſunt rectè è regione dictæ arcis fragmenta adhuc muri uidelicet firmiſsimi cum foſsis ac propugnaculis alterius cuiuſdam uetuſtæ arcis Vuinſelburgi dictæ. Has duas arces interfluit ampliſsimo alueo fluuius Egra.

Moneta Egrana.

Breuiter tota urbs ornatiſsima tota pulcherrima eſt, intus pulchris ædificijs, ciuili populo, magnificis ac eximia uirtute pręſtantibus uiris illuſtris, foris uerò amœniſsimis ac fœcũdiſsimis hortis & agris, uarijsq; pomorum generib. ac piſcoſo flumine luxurians.

Proxime adiacens prouincia uarijs hodie dynaſtijs conſtans, Voytlandia eſt, quæ ab Aenea Syluio olim Aduocatorum & prætoriana terra dicta, non erat ducatus quidem integer, ſed quatuor tantum baronum, quos Prætores Romani imperij antiquitus ac potentiſsimi monaſterij in Quedlenburg Aduocatos fuiſſe inuenio, patria ac ditio, dominorum uidelicet de Veyda, Gera, Gretzio ac Plauhen. Ita ut quicquid oppidorum, caſtrorum, cœnobiorum, ac pagorum his Baronibus ſubeſſet, imperij uidelicet prętoribus, quos ea regio Germanica uoce Voyt appellare conſueuit, id Voytlandia quaſi prætorum terra nuncuparetur. Huius prouinciæ celebriora oppida hæc ferè ſunt Curia Regnitiana, à præterfluentibus fluuiolis ac in Salam ibi cadentibus dicta, ciuitas ampla ac populoſa, magnico S. Michaëlis templo ac potẽtiſſ. monialium cœnobio, duobus item opulentiſsimis Xenodochijs conſpicua, Voitlandiæ olim caput ac Baronum de Vueida, hodie marchionum Brandenburgenſium. Plauhenium ciuitas & arx, Olſenitzium oppidum cum adiacente arce Voytsbergenſi, quâm à Druſo quodam, ſiue Romano, ſiue alio conditam eſſe, à qua item toti regioni nomen hoc initio contigiſſe & inditum eſſe, ex duobus uerſiculis colligitur, qui tales ſunt:

Voytlandia à Germanica uoce Vout.

Curia zum hoff.

Caſtra locans Druſus hic prætoria nomina monti
Fecit, poſteritas ſeruat & ipſa ſibi.

His uerſibus ab inepto quodam prefecto ſublatis, Germanicum epigrâmma tale ſubſtitutum ac ſaxo inciſum legitur.

Druſus der edel Rômiſch uogt,	*Bawet diſenberg in der not*
Do er kriegß in Teütſch landen pflag,	*Voytsberg heißt er auff diſen tag,*
Von dem das ganty umlingend land.	*Vuard allenthalb das Voytland genant.*

Reliqua oppida ad Voytlandiam pertinentia ſunt: Adorffum, Vueidonium, pulchrũ oppidum cum adiacentibus quibuſdam cœnobijs, Milfurto & Corona alba, Gerouium, Schletzium & quicquid eſt locorum inter Curiam & Cygneam ad Helleſtram amnem ſitum. Huic ferè toti tractui præſidet ac imperat nunc illuſtriſsimus princeps, dominus Henricus Burggrauius Miſnenſis ac dominus in Plauhen, regni Bohemicis ſupremus Cancellarius, nuper à potentiſs. fratribus diuis, Carolo V. Imp. ac Ferdinando rege Rom. ad ducalem dignitatem euectus ac magna parte eiuſdem regionis (quam antea Saxoniæ elector poſsidebat) donatus.

Dux nouus Henricus.

Habet Vuoytlandia in ſua uicinia celebrem illum ac famoſiſs. montem, quem Pini-

Mons pinifer, uulgò Vichtelberg.

ſerum uocant.4.fluuiorum ad 4.mundi cardines mirabili naturæ maieſtate permanantium,Egræ uidelicet,Mœni,Nabi ac Salæ ampliſsimum parentem ac magnam Germaniæ partem inundantem. Egra enim Egranam ditiunculam ac Bohemiam irrigans finito 24.milliarium curſu,prope Litomerizium regiam in Bohemia urbem Albi infunditur.Mœnus Voytlandiæ montana & totam orientalem Franciam perfluens ac multas præclaras utriuſq; regionis ciuitates pręterfluens prope Moguntiam cum Rheno confluit.Nabus per ſuperiorem Palatinatum ad Bauariam deſcendens ſuper Ratiſponam cum Danubio coit.Sala longo curſu Voytlãdiam,Miſniam,Thuringiam ac Saxoniam perambulans,ampliſsimo alueo tribus à Magdeburgo lapidibus prope oppidum Kalb & Dei gratiæ uulgò *Gottsgnad* cœnobium ampliſs. in Albim influit. De his prouincijs et earum comitatibus ac ducatibus poſsim multa tibi clariſsime Munſtere communicare,ſi chartas meas indigeſtas adhuc euoluero ac inordinem redegero, quod aliquando fiet.Tu hæc pauca interim boni conſule & in honeſtiſs.tuo conatu ſtrenuè progredere, quem tibi æternus pater domini noſtri Ieſu Chriſti fortunet, teq; nobis diutiſsime ſeruet incolumen ac ſuperſtitem,Amen.Tuus ex aſſe Bruſchius.

QVANDO BOHEMIA EVECTA IN REGNVM. *Cap.* CCCCXCVI.

ANno Chriſti 1086.apud Moguntiam in concilio principum ab Imperatore Henrico eius nominis quarto Vratislaus rex declaratur,Morauorum regno.quod antea extinctum fuerat,in Bohemiam translato,Polonia,Schleſia,Luſacia,Morauia, Bohemorum regno adiectæ. Gilbertus Treuirorum archiepiſcopus cum eo Pragam miſſus,qui coram prouincialibus regem inungeret,regalibusq; adorneret inſignis. Id eodem anno factum,acclamante populo,Vratislao regi ſalus,honor atque uictoria. Suatana quoq; regina cum eo coronata. Poſt hunc Vratislaum quidam ſcribunt pluribus annis interregnum fuiſſe. Nam Conradum fratrem eius ac deinde Vratislai filios non regis ſed ducis tantũ nomine uſos,tanquam regni decus homini non prouincię datum fuiſſet. Tęduit etiam populum liberti aſſuetum,adorare regem ſupra ſe dominum uenerari regem,uitæ & mortis ferentem arbitrium,temperabant factum dominantis, ut ducem potius haberent quàm regem. Quin & principes ipſi regis nomine & dignitate temperantes,ſatis habuere dici duces Bohemorum. Verùm Vladislaus quarto loco natus à nouiſsimo rege,cum militaret Imp.Frid.tum Mediolanum oppugnanti ibiq; operam nauaret præcipua,Imp.remunerationis loco coronam impoſuit,regemq; Rom. imperij ſocium appellauit,& ita auctum dignitate, remiſit in regnum,deditq; illi quæ ferret inſignia in clypeo,rubrum leonem caudæ bifurcatæ in campo candido.

Dux præ rege amatur.

RELIGIO CHRISTIANA APVD BOHEMOS IN SECTAS *ſcinditur.* *Cap.* CCCCXCVII.

INitium diſſentionis Bohemorum, fuit ſimultas ſcholaſticorum, Nam cum Imperator Carolus anno Chriſti 1370. publicum Pragæ gymnaſium collocaſſet, idq; ſumma cura ad bonum modum prouexiſſet,cum eſſet imperator in tantis reipub.curis maximo affectu deditus literis, aderat aliquando diſputantibus in philoſophia magiſtris, & captus altercationis dulcedine permanſit auſcultans in quartam horam.Cum ab aulicis admoneretur,eſſe iam dudum cœnę tempus,quòd faſtidio premerentur rixoſarum diſputationum,ille reſpondit:uos cœnam quæritote, iſte meus cibus, audire de literis, exuperat omne ciborum deſiderium.In hoc gymnaſio,cum Teutonici Bohemis præua luiſſe uiderentur,indoluere Bohemi quòd ab aduenis ſuperarentur. Ex quibus quidam Ioannis Vuickleſ librum comparauit,in quo de iure diuino, eccleſiaſtico,& ciuili, deq; eccleſia & clero multa diſſeruntur. Hunc Pragæ intulit & ex eo ſumptis argumentis, Bohemi Teutones fatigarunt.Multæ quoq; contentiones,multa conuicia & inter iuuenes aliquando homicidia fiebant.Teutones hoc uidentes & locum ſibi parantes,ſupra duo millia uno die abierunt anno Chriſti 1408. trium itinere pergentes, Lipſenſem ſcholam iam impetrato priuilegio erexerunt. Ioannes Hus tunc emicuit,uir obſcuro loco

Ioannes Vuickleff.

Lipſenſis ſchola.

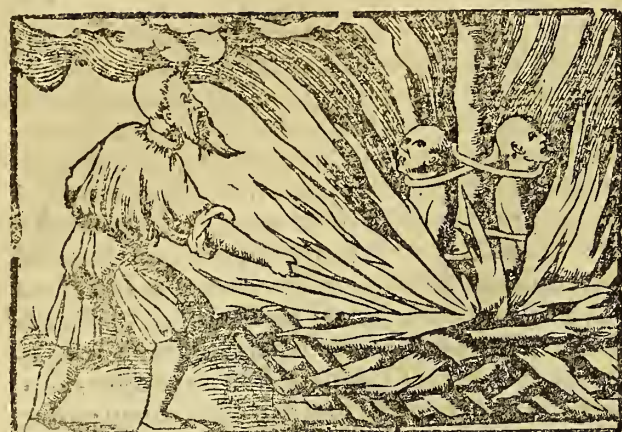
loco natus,ex uilla Hus,quod anſerem ſonat,cognomen mutuatus. Hic cum eſſet peracri ingenio & lingua ſatis diſertus, Ioannem Vuicleſum extulit apud populum,aſſerens ſe,cum ex hac luce migraret,in eum cupere locum peruenire,quem Vuicleſus teneret. Huius doctrinam Bohemi renouarunt,habetq; ſequentes articulos. Redigunt Romanum pontificem in ordinem,neque eam cæteris antiſtibus eſſe auguſtiorem ac uenerabiliorem, inter ſacerdotes nullum diſcrimen ducentes. Presbyterum nō dignitatem,ſed uitæ meritum efficere potiorem. Animas corporibus excedentes aut in æternas ė ueſtigio pœnas demergi, aut perpetua conſequi gaudia: purgatorium ignem non inueniri quo aliquando expientur. Stultum arbitrantur defunctis parentare,auariciæ ſacerdotalis inuentum eſſe. Dei optimi maximi, diuorumq; ſimulachra ė medio tollunt. Aquarum palmarumq; ac cæterarum rerum benedictiones irrident. Mendicantium religiones,malos dæmones inueniſſe. Sacerdotes pauperes eſſe debere, ſola eleemoſina contentos,non pecuniam poſsidere. Liberam cuiquam uerbi Dei prædicationem patere. Nullum capitale peccatum,quantumuis maioris mali uitandi gratia tolerandum. Qui mortalis culpæ reus ſit, eum iudicant neq; debere ſeculari, neq; eccleſiaſtica dignitate potiri,nec etiam parendum eſſe ei. Confirmationem & extremam unctionē inter eccleſiæ ſacramenta minime contineri. Auricularem confeſsionem nugacem & ſuperuacuam eſſe,ſufficere in cubili,aut alio ſecreto loco ſua quenque Deo peccata confiteri. Baptiſma fluuialis undæ nulla interiecta ſacri olei mixtura recipiendum. Cœmiteriorum inanem uſum,quæſtus tantummodo cauſa repertum,quacunque tegantur tellure humana corpora nihil diſtare. Templum Dei late patentis ipſum mundum eſſe, coartare maieſtatem eius qui eccleſias,monaſteria,oratoriaq; conſtruunt. Sacerdotales ueſtes,altarium ornamenta,pallas,corporalia,calices,patinas,uaſa huiuſmodi nil habere momēti,ſacerdotem quocunque loco, quocunque tempore ſacrum Chriſti corpus conficere poſſe,& petentibus miniſtrare,ſufficere ſi uerba ſacramentalia tantum dicat:item ſuffragia ſanctorum in cœlis cum Chriſto regnantium fruſtra impetrari. In canonicis horis cantandis dicendisq; fruſtra tempus teri. Nullo die ab opere ceſſandum eſſe exiſtimāt, quàm quę dominica nunc appellatur. Celebritates ſanctorum reijciandas. Ieiunijs quoque ab eccleſia inſtitutis nihil ineſſe meriti. Sunt etiam qui dicunt Bohemorum ſacerdotes infantibus ipſis & cunctis alijs indifferenter ſub utraq; ſpecie corpus Chriſti miniſtrare. Deinde ſuperueniens Picardus quidam ex Gallia gentem alio delirio dementaſſe dicitur: nam contractam uirorum ac mulierum plebem,nudam incedere iuſsit,commonefaciens ſcilicet eos primę innocentiæ & requirēs tam purum in homine animum, qualem primi parentes in paradyſo habuerunt. Hæc cum ſyncera mente,ſed imprudenter doceret,autor fuit omnis licentiæ,unde publica & mixta ſubſecuta eſt Venus. Cito tamen abolita fuit ſecta illa. Adſcribitur illis quoq; quòd ſubterranea habuerint loca,unde & Grubenheimeri uulgo dicti ſunt, ubi ſacra ſua iacebant, inter quæ quum à ſacerdote pro more illud Geneſis pronunciaretur, Creſcite & multiplicamini ac replete terram,lumina quæ ibi habebantur continuo omnia extinguebantur, & tunc neq; ætatis ulla neq; ſanguinis reuerentia promiſcue uiri,& in quam quiſq; per tenebras incidit, mulieres cognoſcebant,& peracto ſcelere quum in locum ſuum quiſq; ſe recepiſſet, luminaria rurſus incendebantur & ſacrum peragebatur. Sunt tamen qui excuſant hos homines,aſſerentes nunquam tantum inter eos deprehenſam imprudentiā, ſaltem publicam, ut tale quid in ſuis conuentibus attentarint. Si priuati quidam talem impietatem exercere conati ſunt, ſicut & noſtro æuo quidam anabaptiſtæ ſimili ſcelere dementati ſunt,id non poſſe hominum communitati imputari.

Articuli Bohemorum.

Adamitæ.

BOHEMI VOCANTVR AD CONCILIVM CONSTANtienſe. *Cap.* CCCCXCVIII.

DVm hæc apud Bohemos aguntur,generale Concilium apud Conſtantiam congregatur, in quo de rebus Bohemicis ſermo habitus,patres ſuadente Sigiſmundo Imperatore,Ioannem & Hieronymum Hus ad ſynodum euocarunt, qui tunc cæteris eiuſdem regni doctiores habebantur,erantq; populi ductores. Venerunt intrepidi ambo,parati ſua defendere. Ioannes ætate & autoritate maior habitus, doctrina ac facundia ſuperior Hieronymus. Rogauerunt patres utrunq; ne plus ſapere quàm eccle-

ſia uellent, ſed ſaperent ad ſobrieta-
tem, peregrinas opiniones relinque
rent,ingenia ſua,quæ quidem eſſent
nobiliſsima , Vuickleuitarum inſa-
nia non fœdarent &c. Cum conſtan
tes in ſua perſeuerarent ſententia,Io-
annes prior ut hæreticus ad mortem
iudicatus & combuſtus eſt. Hiero-
nymus diu poſtea in uinculis habi-
tus, quum immutabilẽ haberet ani-
mum,pari ſupplicio eſt affectus.Bo-
hemi ubi audiunt exitium ſuorum
magiſtrorum, furere incipiunt, con-
currunt, ſæuiunt,eccleſias & omnia
ſternunt obuia. Obſidentur ciuitates,coguntur in ſectam,ni cõſentiant uaſtantur.Tru-
cidantur mortales, ſine diſcrimine ordinis, ſexus & ætatis. Latius ſerpit malum, foras
educunt armati exercitus.Romanorum rex Sigiſmundus imploratur,tardius uenit.In-
terim illi ſæuiunt & creſcunt,robore & numero,concurſuq́ facto, monaſteria & omnia
religionum loca à fundamentis euertunt, infeſti ante omnia fratribus Prædicatoribus
& Minoribus, quorum opera periiſſe magiſtrum ſuum Conſtantiæ queruntur. Ma-
gnam Chriſtiani ſanguinis uim profuderunt,monachos interfecerunt,moniales ſtupra
uerunt,& alia horrenda mala perpetrauerunt, nedum in Bohemia ſed & extra. Multa
tum ac uaria prælia ſunt facta in gentem furibundam. Duces Saxoniæ, marchiones de
Miſnia,Colonienſis, Treuirenſis,Maguntinus archiepiſcopi, aliquando diuiſim,quan-
doq́ iunctis agminibus in Bohemos ſunt inuecti ſine magno fructu.Fridericus quoq́
& Vuilhelmus Miſniæ marchiones ualidum in eos exercitum produxere, & tranſitis
montibus hoſtibus occurrerunt magnaq́ facta cæde eos in fugam uerterunt. Anno
1427. Bohemi tantum excreuerũt in armorum peritia ſimul & audacia,ut in Auſtriam
ad uicina Viennæ graſſantes peruenirent , omnia igne & ferro fœdantes. Incenſa op-
pida,euerſæ urbes,deiectæ arces. Ducunt deinde Morauiam, Sleſiamq́,nulli ſexui,æta-
ti uel ordini deferunt,peruagantur Miſniam & Luſatiam, magnamq́ crudelitatem ex-
ercent in clericos & monachos. Idem egerunt anno Chriſti 1430. ſolita rabie & noua
immanitate Sleſiam debachantes. Peruaſit metus Bohemorum omnes Germanię pro-
uincias, quando nihil erat inuium tantæ ferocitati. Vnde factum eſt,ut omnes ubiq́ ur-
bes nouis ſe foſſatis & propugnaculis communirent: Erfordia,Iena,Magdenburgum,
Brunſuigum,Luneburgum &c. Quo tempore cum ageretur 1431. annus Sigiſmun-
dus Cæſar magnum agebat Nurenbergæ conuentum principum,& conuenit inter o-
mnes, ut in proximam æſtatem generalis fieret expeditio in Huſsitas,in eam rem cru-
ciata prædicabatur.Magno conatu res inchoata,non tam lætos habuit exitus quàm ala
cria principia. Anno 1434. Bohemiæ barones & proceres magna parte catholici, colle
cto magno agmine,armis Huſsitas cogere cœperunt,ut ad matrem eccleſiam remigra-
rent, profectiq́ Pragam intromiſsi ſunt in urbem ueterem,quam magna parte tenuere
Teutonici fideles cum aliquanta parte Bohemorum.Primo mane,qui fuit dies domini
cæ aſcenſionis nouam ciuitatem,quæ redundabat Huſsitis,inuadunt,nihil tum formi-
dantem, oppugnaturq́ ab urbe ueteri noua ciuitas,& magno impetu incurrunt catho-
lici, ſæuiunt ſine diſcrimine in omnem ordinem , ætatem & ſexum : nec illi ſegniter ſe
tuentur.Ferunt eo die ad duo & uiginti millia Huſsitarum concidiſſe:magna ibi prẹda,
quæ per multos annos ex uicinis prouinciis & urbibus conuecta fuit. Profecti autem
catholici cum copiis ſuis ad oppida & arces Huſsitarum , exturbauerunt eos,ſed non
omnino potuerunt eos delere. Laborarunt reges,principes,pontifices & alii magna
tes,ut Bohemos reducerent à ſuis opinionibus, uocabantur etiam ad Concilium Baſi-
lienſe & monebantur ut cantum & reliquas ceremonias eccleſiaſticas,ſacerdotum con
ſecrationes,diuorum imagines, aquæ & ſalis benedictiones,altarium ornamenta & ſi-
milia rurſum in ſuis eccleſiis inſtituerent,reliquisq́ eccleſiis conformes ſe facerent: &
quidem aliqui in his obtemperabant eis,alii autem non.

Comburuntur Ioannes & Hieronymus Hus.

Bohemi bella excitant.

Cruciata contra Bohemos.

REGVM ET DVCVM BOHEMIAE GENEALOGIA.
Cap. CCCCXCIX.

Recitauimus ſuprà aliquot ducum nomina, qui à Zechio uſq; ad Chriſtianiſmi ſuſceptionem præfuiſſe traduntur, nunc eos ſuo ordine deſcribemus, qui poſt ſuſceptam Chriſti fidem rerum in Bohemia ſunt potiti. Variant autem quorundam nomina apud autores, ut quem Pius Zechium, Krantzius eundem Zethum uocat. Sic quem ille Primislaum appellat, eum iſte Prinslaum uocat.

- 1 Borſinoüs primus Chriſtianus dux
  - 2 Vradislaus
    - 3 Boliſlaus patricida
      - Stratiquas
      - Milada monialis
      - 4 Boleslaus.
        - 5 Boleslaus
          - 6 Iamires
          - Vdalricus.
            - 7 Biſetislaus obijt 1052.
    - Vuentzlaus à fratre occiſus
  - Spitigneus

1 Borſinoüs decimus fuit dux ex primo Zechio, ſubijtq; lauacrũ regenerationis ſub Arnulfo imperatore. Suſtulit ex Ludmilla uxore duos filios, Spitigneũ & Vradislaum. Primus moriens ſine filijs, fratri principatum reliquit. 2 Vradislaus moriens reliquit duos filios Vuentzlaum & Bolislaum, diſsimili uirtute adoleſcentes. Vuentzlaum inſtituit in pietate Chriſtiana mulier Ludmilla auia eius, & Bolislaum Drahomitia mater eius, mulier impia. De Vuentzeslao hæc referuntur: Potus cibique parciſsimus fuit, corporis maieſtate decorus, uirginitatem ad ultimum uitæ ſeruauit, diuina officia nunquam neglexit & incredibili deuotione fidem Chriſti ambiebat, qui propter nomen eius mira populi charitate atq; admiratione celebrabatur. Sed quanto cæteris acceptior erat, tanto acrius in ſe odium fratris matriſq; concitabat, ac propterea licet dimittere ſeculum deſtinaſſet, hoſtes eius impatientes moræ, piam principis intentionem ſcelere præueniunt. Fit conuiuium apud fratrem, matre iubente uocatur Vuentzeslaus, ingreſſusq; ille, fratris manu percuſſus interijt, translatus ad meliorem uitam. 3 Boleslaus morbo aſſumptus poſt parricidium interijt, atq; mater eius tanti ſceleris incitatrix, fertur apud arcem Pragenſem terræ hiatu abſorpta. 4 Boleslaus patruo quàm patri ſimilior, Deo deuotus, hominibus iuſtus, ut erat, apparebat, 20. eccleſias erexit. Stratiquas uerò dum ad epiſcopatum eligitur, contempſit, quòd non is quem depoſceret, locus uideretur. Inde uerò cum alium locum ambiret & archiepiſc. Maguntino conſecraretur, arreptus à dæmonio infelicem exhalauit animam. Porro Milada ſoror ſacris imbuta literis, autoritate Rom. pontif. monaſterium S. Georgij in arce Pragenſi conſtruxit, ibiq; ſacerdos conſecrata eſt. Eadem quoq; S. Viti ædem à Vuenceslao fundatam, in pontificalem eleuari obtinuit. Ditimarus natione Saxo primus fuit epiſcopus, cui Adelbertus Bohemus ſucceſsit. 5 Boleslaus. Hunc alij Vdalrici & Iamiris fratrem faciunt. Rebus Bohemicis tum ſuberat inſignis ciuitas Cracouia, at Meſco dux Poloniæ contempta Bohemi adoleſcentia Cracouiam intercepit, ſuoq; iuri ſubdidit. Venitur ob eam rem ad graue bellum, multa inuicem irrogantur ferro & flammis incommoda. Demum dum mutuum colloquium inter principes inſtituitur, & Bohemus minus cauit inſidias, à Polone Meſcone opprimitur. Alij ſcribunt Boleslaum prope Cracouiam in conuiuio captum, luminibus priuatum, & comites eius crudeliter necatos. Reliquit autem iſte Boleslaus duos filios, aut ſecundum alios fratres, Iamirem & Vdalricum, mortuusq; eſt anno 1030. Annales Poloniæ longe aliter ſentiunt de Cracouiæ à Bohemis & Bohemiæ à Polonis ſubiugatione, nempe Boleslaum ducem, & deinde primum regem Poloniæ, Poloniam liberaſſe ab omni externa iuriſdictione, & inſuper multas alias terras ſuo ſubieciſſe imperio, ſed quas ignauus filius eius Mieſco poſt ipſum rurſum perdidit: quin & Biſetislaus dux Bohemiæ ingreſſus Poloniam, illam miſerè uaſtauit, donec Caſimirus monachus uocatus ad regnum Poloniæ, ducem Bohemiæ ad homagium coëgit.

Diuus Vuenceslaus.

Primus epiſcopus Pragenſis.

coëgit. Poſtea uerò deſinente regno Poloniæ cœpit regnum Bohemiæ, ſicq; per uices hęc duo regna aliquandiu mutuo ſibi fuerunt exitio. 6 Iamires. Alij appellant eum Ianurem fuitq; natu maior & ſucceſsit patri in ditione. Vdalricus uerò amplexus militiam, ſequebatur regem Romanorum Henricum ſanctum. Et cum audiret patriam à Polonis laborare, impetrata à rege uenia, Bohemiam repetiuit, & magno labore repreſsis hoſtibus, fratrem regno non idoneum excæcauit, ipſeq; præfuit magna cum laude. Expugnauit quoq; Meſcho dux Pragā ciuitatē, Viſſegradū autē arcē, in qua erat dux Iamirus, expugnare nequiuit. Interim Vlricus cōgregato exercitu, ſubito irruit in Polonos qui Pragā occupauerāt, & occidit multos. Euaſit tamen Meſcho cum paucis in Poloniam.

Praga à Polonis expugnatur.

7 Biſetislaus & ab alijs Brzetislaus, quum adoleuiſſet, Iutham Ottonis Imp. 2. filiam, quæ apud Ratiſponam in monaſterio nutriebatur, quamuis nunquam uidiſſet ſola fama commotus ui rapuit, ſolusq; cum illa ad patrem perrexit, comitibus uelocitatem eius nequeuntibus, ab Imperatore ex fuga retractis atq; occiſis. Non improbauit pater Vdalricus factum, ſed admiratus audaciam, tantum ſe filium genuiſſe gauiſus, matrimonium cum rapta in Morauia celebrari mandauit, tanto præſtantiorem filium æſtimans, quanto nobilius eſt Imperatoris quam uillici filiam amauiſſe. Pater autem puellę incomparabile nefas deteſtatus, quòd auderet uir imperio ſubiectus, tantam irrogare Imperatori domino ſuo iniuriam, iureiurando affirmat exercitum in Bohemiam ducturum, terram malis affecturum, ſibiq; ſedem in medio regni collocaturum. Statimq; cum exercitu Bohemiam inſtar torrentis cuncta ſecum rapientis ingreditur. Contra Vdalricus filiusq; caſtra mouent. Iam duo exercitus adiactum teli conuenerant, tum Iutha cuius ex iniuria bellum ortum, crinibus ſparſis, ſciſſa unguibus facie, uicto periculorū magnitudine muliebri pauore, auſa telis ſeſe inferre uolantibus, inter primas acies proſiliens patris colloquium priuſquā furor ardeat amplior expoſcit. Quo impetrato, fateor

Raptus regiæ uirginis.

Oratio filiæ ad patrem.

inquit pater iuſtum te bellū mouiſſe, cuius filia rapta eſt, illumq; pœna dignum qui te contempſit, niſi compuliſſet amor, cuius cæca conſilia ſæpe ueniam meruere. Sed age obſecro, pone ante oculos quem armis inſequaris: gener tuus mihi maritus cui tantopere iraſceris, & fortaſſe nepos tuus eius filius in uentre meo conceptus eſt. Parce oro filię, parce nepoti, patrem illi mihi uirum dimitte. Non eſt degener maritus, nec ſolui cōſummatum matrimonium Rom. eccleſia ſinit: nec tibi uictoriæ poteſtas eſt: utriq; uires, utriq; belli artes ſuppetunt.

Mars dubius caſum reſpicit. Ne obſecro pater, mei cauſa tantam militiam morti obijcito: parce cui ego prior læſa, peperci. Illachrimatus pater audita filia, facturumq; ſe quod illa uellet niſi obſtaret iuramentum. Tum Iutha. Et maritus inquit meus iureiurando aſtrictus eſt, Teutoniam armis lateſcere, ſed uana religio, quæ ſceleri locū facit. Vim criminibus ſacramenta non addunt. Inueni tamen ſi libet uiam, qua te ſimul promiſſo uirumq; ſoluam. Veniet cū patre gener ad pedes tuos, ueniam commiſsi petet, te regem,

Iuramentū impium non ſeruandum.

te dominum profitebitur: neque impedimento erit, quo minus ſedem in medio Bohemiæ colloces, ibiq; ius dicas. Placuit Imperatori conſilium filiæ atque in eius uerba fœdus ictum, exercitus conſalutati & in Boleſlauia, quæ umbilicum Bohemiæ tenet, ſedes Imperatoris lapidea erecta, perpetuum rei monumentum principibus terræ inſigne datum imperialibus aquilæ. Exinde Biſetislaus Morauiam ex paterno indulto rexit, Polonosq;, qui magnam eius partem occupauerant, bello deleuit. Extendemus nunc conſequenter genealogiam principum Bohemiæ, initium facientes à Biſetislao.

Boleſlauia.

Biſetislaus

14 Primiſlaus
15 Vuenceſlaus / Ottocharus q & Primiſlaus quintus.

8 Spitigneus — Bizetiſlaus. / Ludmilla / Iuditha / Boleſlaus / Borzineſlaus
9 Vratiſlaus rex — Vradiſlaus ſecundus
7 Biſetiſlaus
10 Conradus — 11 Vladiſlaus. — 13 Fridericus.
Iaromirus epiſcop. — 12 Sobeſlaus
Otto

Dum hæc aguntur anno poſt Chriſtum natum. 1030 Boleſlaus apud Cracouiam excęcatus interijt. Vdalricus quoq; uita functus eſt. Qua re cognita, Iamires & ipſe cęcus, ducatum Bohemiæ ſuopte ingenio nepoti dimiſit. Biſetiſlaus ergo Polonos, ulturus auum, pulſare bello nō timuit, Cracouiamq; armis captam funditus euertit. Gneznam quoq; metropoliticam urbem diripuit. Quod cum Imp. Henricus accepiſſet, indignatus, Biſetiſlaum aut reſarcire Polonis damna aut bellum expectare iuſsit. Ille nihil ſe Imperatori niſi tributum debere reſpondit à maioribus inſtitutum. Pendebat autem dux Bohemiæ Imperatori quotannis 120. boues, & argenti puri 150. marcas, id ſe neq; neglexiſſe hactenus neq; neglecturum. Imperator his auditis ex Ratiſpona in Bohemiam copias traducit, Bernhardo Saxonum duce ex altera parte cum exercitu properare iuſſo. Ingreſſus ſyluam præciſis arboribus iter intercœptum reperiens, milites ſecuribus uiam aperire iubet. Magnus hic labor equiti, erant enim uaſtæ magnitudinis arbores, multaq; robora incidenda, priuſquam iter pateret. Ob quam rem quū ad interiora perueniſſent, feſsi ac ſitibundi proiectis armis flumina petunt. Tunc Biſetiſlaus ex inſidijs prodiens, palantes atq; inermes aggreſſus, ſtragem haud paruam fecit. Imperator repentino commotus malo, multis ſuorum deſideratis, fuga ſalutem petit. Bernhardus uerô, quem Syluius Othardum, fines Bohemiæ ingreſſus, ſeptentrionalem prouinciæ partem longe lateq; populatus his cognitis cum præda domum reuertitur. Sequenti anno Imperator & Bernhardus maioribus collectis copijs redeuntes, tranſmiſſa ſylua, ferro ac flamma cuncta uaſtarunt, Biſetiſlaum armis differentem intra Pragæ mœnia obſederunt. Is animo fractus ueniam petijt, & dictæ ſunt pacis leges quas uoluit Imperator, & trium annorum tributum penſum. Mortuus eſt autem Biſetiſlaus anno 1052. in Aprili.

Cracouia euertitur.

Strages in Bohemiæ ſylua.

8 Spitigneus poſt patrem imperio potitus, omnes Teutonici generis Bohemia excedere iubet, nec matri Iuthæ poteſtatem manendi facit. Exinde Morauiam infeſtis petēs armis fratres, bello aggreditur. Vratiſlaus audito germani aduentu, fugit ad regem Andream in Vngariam. Conradus & Otto fratri ſe dedunt. Vxor Vratiſlai capta, aliquandiu in uinculis habita, tandemq; dimiſſa dum uirū in Vngaria petit, uicina partui in itinere decedit. Mœſtus ea re Vratiſlaus, ab Andrea rege cōſolationem accepit qui filiam ſuam Adelheidim nuptam ei tradit. Quod fidens Spitigneus, fratrem reuocauit & cuncta quæ armis abſtulerat reſtituit. Iutha uerô à filio deiecta, quum ſecundo nupſiſſet, breui mortua eſt. Mortuus eſt & Spitigneus, & ſucceſsit ei Vratiſlaus. Qui Morauia inter fratres diuiſa, Iaromirum, quem pater eccleſiæ dedicauit, inuitum ordinari iuſsit. At is ad Poloniæ duces fugiens militarem diſciplinam ſectatus eſt. Sed reuocatus, Pragenſis epiſcopus factus eſt ac mutato nomine Gerhardus appellatus. 9 Vratiſlaus anno 1086. ad ortu Chriſti Maguntiæ in concilio principum ab Henrico quarto rex declaratur, Morauorum regnō & iam extincto in Bohemiam tranſlato, Polonia, Sleſia, Luſatia, Morauia Bohemorum regno adiectis. Chronica tamen Poloniæ paulò aliter ſentit, ut ſuo loco dicemus, & iam quoq; memorauimus. 10 Vita functus Vratiſlaus, nō filium ſicut optauerat, ſed Conradum fratrem habuit ſucceſſorem. Qui ſeptimo menſe potitus Imperio, morbo correptus, nepotibus ex fratre locum fecit. 11 Vladiſlaus iſte à Friderico primo ſibi & poſteris regiam dignitatem obtinuit, quàm Conradus pater & fratres eius nōn habuerunt, ſed ducis tantum nomine uſi fuerunt. Hic pontem ſuper Multauiā, quò uetus Praga minori iungeretur ædificauit, in 24. arcus protenſum,

Morauiæ regnum trāsfertur in Bohemiam.

Pons Pragenſis.

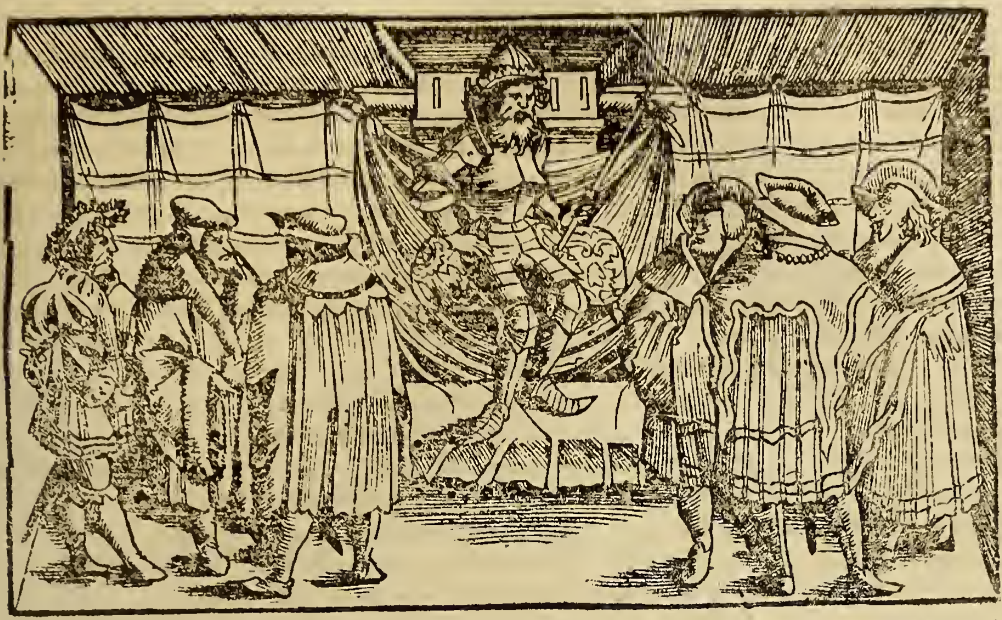
12 Sobeslaus quinq; annis ducatu non regno functus, à prouincialibus exactus in exilio interijt. Krantzius ſcribit Sobeslaum iſtum ex primoribus procerum fuiſſe & ditionem ſibi non debitam occupaſſe, filium regis ſui paterna ditione excluſiſſe: quapropter actus in exilium legitimo hæredi fecit regni locum. Fridericus is erat, cuius nomen genti alieni alienum, declarat honori Imperatoris datum, ut ex eo uocabulum ſortiretur. Sed neq; diu ille præfuit, abſtinuitq; regio nomine, quòd per inde chariorem ſe proceribus ſperabat. Succeſsit Friderico Conradus uir nobiliſsimus, ſed qui Imperatorem in Italiam ſequutus in agmine moriens defecit. Sitislaus qui & Henricus dictus, exinde accepit Bohemiæ gubernacula, regio & ipſe temperans nomine. Et quum eſſet Pragenſis epiſc. 16. annis pontificatum ſimul & principatum Bohemię tenuit. Cui morienti frater Vuentzeslaus ſucceſsit, qui & ipſe cum patribus ſuis regio nomine temperauit, ſiue quòd magis ui quàm iure impetrauerunt, ſiue quod Rom. regis indultum ſumendæ coronæ, more maiorum obtinere non ualuerunt. Vuenceslaum Primislaus Vladislai ſecundi filius, ditione eiecit & à Philippo Rom. rege Friderici filio, coronam regni eſt adeptus. 14. Primislaus partum ſeu recuperatum regnum Vuenceslao filio reliquit, & Ottocaro Morauiam dedit. Fuit autem Vuenceslaus monoculus, qui ſine liberis decedens, regnum Ottocaro reliquit, quem Odoacrem Itali uocant. Hic Margaretam Friderici ducis Auſtriæ ſororem & iam anum duxit uxorem repudiata ſorore marchionis Miſnenſis, nec tam coniugis ætatem quàm dotem animo uoluens, ſterile inijt coniugium. Inhærebat enim illi Auſtria ueluti hæredi. Vlricus quoq; Carinthiæ dux deſtitutus uirili prole, accepta pecunia ab Odoacre, deſignauit illi regiones Carinthiam, Carniolam, Marchiam & Sclauonicam & multas alias regiones, unde Bohemus iſte non parum intumuit. Fuit tamen illi marchio Miſnenſis magnum negocium ob repudiatam ſororem, unde magni motus in Bohemia & extra excitati ſunt: at Odoacer in gente ſua regnum tenuit, omnium regum potentiſsimus. Fundauit in littore maris Balthici anno 1254. præclaram urbem, cui nomen indidit, ut mons regalis diceretur, ſedes nunc magni magiſtri ordinis Teutonicorum. Quantum autem huius regis aucta fuit potentia, tantum etiam inſolentia creuit: Viuenteq; uxore eius nouiſsima, quæ ſibi tantum imperium adiecerat, alteram ſuperinduxit, nempe Cunigundam, regis Maſſouiæ filiam. 15. Ottocarus. Multa ſcribuntur de Ottocaro ſiue Odoacre iſto, quæ tamen partim in patre & partim in filio eiuſdem nominis facta uidentur. Rudolfus comes de Habſpurg tunc præerat imperio: qui & eum pridem regis Odoacri curiæ magiſter fuiſſet, minoris à rege pendebatur. Miſit ergo Cæſar Rudolfus legationem regi, Auſtriam, Carinthiam cum cæteris prouincijs repoſcens, quando nec Auſtria muliebre feudum eſſet, nec Vlricus prouincias ſuas iniuſſu Imperatoris uendere poterat. Recuſat rex & armis tueri parat, quod legitimo accepiſſet titulo. Erant qui ſe interponerent uiri ſenſati bello, quod exoriri timebatur. Effecerant inter utroſq; reges ſerio tractantes, Bohemus modeſtior factus, Auſtriam redderet Imperatori, atq; exinde datis acceptisq; filiabus affinitas utrinq; iungeretur, & prouinciæ de quibus lis eſſet, dotales fierent. Adeptus Auſtriam Rudolfus, Ottocarum in uerba ſua iurare more maiorum ſuorum expoſcit. Id ſuperbo regi grauius uiſum, tanquam ex domino ſeruus fieret. Diſcordia hinc noua oritur, indicitur utrinq; bellum. Quumq; in certamen inſtructa acie utriq; deſcendiſſent, uixquè mille paſſuum interiectum eſſet ſpacium, Ottocarus Rudolfi copias uerteri cœpit, atq; illico de concordia cogitauit: mittit legatos per quos iuraturum ſe ritè pollicetur, ſi modo honoris ſui cauſa intra auguſtale tabernaculum clam id fiat. Accepit conditionem Imperator illiusq; lepido commento pudorem eluſit. In medio ſpacio auguſtale intenditur Imperatoris iuſſu, ſuggeſtus hercle ſublimis intus, cum ſella paratur. Mox ipſe diademate imperatorijsq; inſignibus ſane conſpicuus, confidentibus imperij electoribus, cæterisq; in ſubſellijs ritè, proceribus, Ottocarum acciri iubet. Is cum paucis optimatibus tentorium ingreſſus prӕreuerenter ſuggeſtum conſcendit, ac ſupplex ad eius genua conſtitutus, dux ex more ſolenne ſacramentum præſtat, ecce tentorium ex induſtria compoſitum, in quatuor partes ex improuiſo ſolutum decidit. Callida ruina Ottocarũ ad Cæſaris genua ſupplicem, utriq; exercitui ſpectatũ exhibuit. Hinc Alemanni glorioſum & è ſolido præſidentẽ Imp. hilares, hinc triſtes Bohemi ſupplicantem regẽ ſpectabant. Subticuit Ottocarus in præſentia, & indigna tione completus domum redijt.

Rex & epiſcopus.

Odoacer rex potentiſsimus.

Auſtria feudum uirile: alij tamen aliter ſcribunt.

Lepidum commentum.

rediꝫt. Hoc ubi uxori nunciatum eſt, tot uirum illa conuiciꝫs affecit, donec aduerſus Imp. abolēdæ huiuſce turpitudinis gratia bellum inſtaurauit. Rodolfus uiolato fœdere, poſt ubi ſe ad bellum prouocari conſpicatur, exercitum reparat, & haud procul à ripa Danubiꝫ utriq́ conuenere, datoq́ ſigno manus conſerūt, dimicatur atroci diu utrinq́ pugna: cecidere ex utraq́ parte plurimi. Tandem inclinata acie, Bohemorum ſtrages longe maior fuiſſe dicitur. Interiꝫt quoq́ inter plurimos Ottocarus ipſe, anno ſalutis 1278. Habes quoq; ſuprà in deſcriptione Auſtriæ hanc hiſtoriam paulò fuſius deſcriptam. 16 Vuenceslaus iſte cum pater interiret natus fuit annos ſeptem, atq́ ob id regnum tutorio nomine ab Ottone marchione Brandenburgenſ. 5. annis fuit gubernatum. Vuenceslaus adultus factus, duxit uxorem Iutham filiam Cæſaris Rudolfi antea ſibi deſpōſatam. Soror autem eius Agnes nupſit Rudolfo Rudolfi regis filio, qui tamen non diu uixit, relicto filio Ioanne, qui poſtea patruum ſuum Albertū regem Rom. interfecit. Vuenceslai uerò regis Bohemorum tanta fuit uirtus, ut Imp. Rudolfo moriente, illi à principibus Romanum deferretur imperium. Sed qua uirtute promeruit, eadem modeſtia recuſauit, aſſerens ſatis ſuperq́ ſibi laboris eſſe, paternam ditionem æquis legibus gubernare, externis ſe libenter abſtinere, cedereq́ dignioribus, uir tanto imperio magis donandus, quo magis à ſe abegit. Præfuit autem regno ſex annis, præmatura morte ſublatus. Bohemi mortem eius magno mœrore ſunt proſequuti. Fuerat enim manſuetus & clementiſſimus princeps, ſanctitatisq́ admirandæ. 17 Vuenceslaus iſte ſucceſsit patri, moribus tamen eidem longe diſpar. Nam quum ebrietati & luxuriæ indulgeret, aliorum bona diriperet, aliorumq́ uxoribus illuderet, apud Olmuncium Morauiæ ciuitatem in domo Decani pontificalis tribus uulneribus cōfoſſus, duodeuiginti annos natus interiꝫt. Deprehenditur homo Thuringus cruento gladio, & priuſquam de coniuratis & de crimine confeſsionem faceret, ab imprudenti populo laceratur. 18 Henricus princeps Carinthiæ, qui Vuenceslai ſororem Annam uxorem habuit, creatur rex poſt Vuenceſlaum. Albertus uerò Cæſar pulſo Henrico, Rudolfum filium ſuum conſtituit regem, tradiditq́ ei in matrimonium Eliſabetam Vuenceslai ſenioris relictam. Qui quum magna Bohemorum ſpe regnare cœpiſſet, ſubitaneo morbo correptus, primo regni ſui anno abſq́ pueris deceſsit, rediꝫtq́ Henricus memoratus ad ſceptra.

Moroſa uxor.

Vuenceslai uirtus.

Rex confoditur.

15 Ottocarus
- Agnes, cuius maritus Rudolfus — Ioannes occiſor patrui
- 16 Vuenceslaus ſenior, uir ſanctus
  - 17 Vuenceslaus iunior
  - 18 Anna, cuius maritus Henricus princeps Carinthiæ
  - 19 Eliſabet, cuius maritus Ioannes de Lutzelburg

19 Hanc Eliſabetam quidam aiunt fuiſſe alteram ſororem iunioris Vuenceslai, alij aſſerunt filiam eius fuiſſe. Quum igitur Henricus regnum Bohemiæ iterum adeptus eſſet, & Albertus Cæſar cum magnis copijs Bohemiam ingreſſus, regionem longe lateq́ꝫ afflixiſſet, Henricum tamen regno deijcere non potuit, prius ipſe à nepote occiſus, quàm meditata in Bohemos exequeretur. Henricus poſtea comes Lutzelburgenſis electus in Rom. regem, dictam Eliſabetam 19. annos natam, clam iuſſam ad ſe uenire, apud Spiram Ioanni filio ſuo quatuor annis minori matrimonio coniunxit, fecitq́ꝫ filium regem Bohemiæ. Renitebatur quidem Henricus Carinthię princeps & muniuit Pragam, ſed oppidanorum proditione ciuitas Ioanni fuit tradita, atq́ꝫ Henricus effugit. Ex eo tempore uſque ad Sigiſmundum Imperatorem Bohemia in poteſtate Lutzelburgenſium annis fermè 126. fuit.

19 Eliſabet regina Bohemię Ioan. Lutzelburgẽſis maritus eius
- Ioannes princeps Morauiæ
- 20 Carolus rex & Imp.
  - 22 Sigiſmundus
    - 23 Eliſabet cuius maritus Albert. dux Auſtriæ
      - 24 Ladislaus ſine hæred.
      - Eliſabet cuius maritus Caſimirus rex Poloniæ
        - 25 Vladiſlaus
          - 26 Ludouicus
          - 27 Anna
  - 21 Vuenceſlaus

19 Ioannes Lutzelburgenſ. potitus regno Bohemiæ, habuit multa inteſtina bella: quin & contra Auſtrales bellum geſsit & triumphauit. Caſimirum quoq́ꝫ Polonum coëgit, ut ſibi solueret uiginti millia marcarum argenti pro iure ſuo quod habuit in regno Poloniæ. Cracouiam tamen obſidione cinxit, ſed deficientibus cõmeatibus abire compellitur. Sub ſenectutem eius lite implacabiliter inter Philippum Gallum conſanguineum eius & Eduardum Anglum excitata, Gallus Bohemum cum filio pro auxilio precatur, magnamq́ꝫ pollicetur pecuniam, quam Ioannem regem Bohemum quidam affirmant accepiſſe, & pro coronatione filij erogaſſe. Cùm autem Gallus cum copijs ſuis ſubſequeretur exercitum Angli, qui in ſylua delituit, in inſidias hoſtis decidit, ſtragemq́ꝫ immenſam paſſus, cum ſumma ignominia fugit, uiginti millibus ſuorum occiſis & proſtratis. Inter quos rex erat Bohemiæ Ioannes cæcutiens (nam à medicis excæcabatur, qui eum ex toxico aliàs liberare nequibãt.) dux Lotharingiæ, comes Flandriæ, & multi alij inſignes & electi milites. Carolus Ioannis regis filius, aufugit. Anglus uerò contemplatus cadauera poſt cædem, & Ioannem Bohemum proſtratum uidens, dixit: Alius certe lectus deceret Bohemiæ regem. Tum in Lutzelburgum fecit illum deportari. Regnauit autem in Bohemia 35. annis, & tandem cruentiſsime ſe immiſcuit bello.

Rex Bohemiæ in prælio cadit

20 Fuit Carolus triginta annorũ & unius quum patrem amitteret, in baptiſmo Vuenceslaus & in confirmatione à Carolo Francorum rege Carolus uocatus, apud quẽ pueritiæ rudimenta peregit. Fuit uir magnorum operum, qui regnum Bohemiæ tum religionis cultu, tum legum ac morum diſciplina illuſtrauit. Anno Chriſti 1361. ſchola liberalium artium ab eo Pragæ eſt erecta, noua ciuitas mœnibus cincta, palatium regium magnificentiſsimè extructum, monaſteria multa fundata, arces conſtructæ admirabiles, pax toti regno reddita. Ioanni fratri ſuo Morauiam poſsidendam conceſsit. Viſſegradum nouis muris ac propugnaculis communiuit, & pontem Multauiæ, quæ corruerat, reſtaurauit, eccleſiam Pragenſem in metropolim erexit, quum antea Maguntino pontifici ſubiecta eſſet. Clarus profecto Imperator niſi Bohemici regni gloriam cum iactura Romani imperij quæſiuiſſet. Illud quoq́ꝫ nomini ſuo non paruã inuſsit maculam, quòd Vuentzeslaum filium maiorem in imperio ſibi ſucceſſorem adhuc uiuens ordinare conatus eſt, idq́ꝫ pecunia. Nam cum principes electores haud facili ad eam rem trahi poſſent, quòd uirtute obtinere non potuit, prætio cõparauit, promiſsis cuiq́ꝫ electori centũ millibus aureis. Quos quum repręſentare non poſſet, publica illis Rom. reipub. uectigalia obligauit, perpetuum imperij malum. Hæc Pius papa. 21 Vuenceslaus ætatis ſuæ anno ſecundo, permittente patre regni Bohemici ſceptrum aſſequutus, exin ſollicitante patre Carolo annos natus 15. eligitur in Rom. regem, & deinde Aquiſgrani cum Ioanna prima eius coniuge coronatus. Sub eo multa fiebant in Bohemia ſcandala & enormia

Carolus 4. Imperator.

Pragenſis eccleſia fit metropolis.

Carolus nocuit imperio.

enormia facinora.Miſeri Iudæi populari tumultu ſpoliantur ſine cauſa,uiri quoq; inſon *Vuenceslaus*
tes ſine noxa exquiſitis & nouis cruciatibus plectebant.Nimia itaq; Vuenceslaus uſus *tyrannus.*
tyrannide,tandē à baronibus regni captus,quatuor menſibus & diebus 7. cuſtodiæ eſt
traditus,donec per fratrem ſuum Ioannem marchionem ducem Luſaciæ & Procopium
Morauię marchionē eſt liberatus non ſine reipub.ingenti iactura.Cum ergo tyrannide,
ſocordia,luxu omnia fœdaret,conqueſtu prouinciales Sigiſmundo fratri regi Vngarię,
iterum à Sigiſmundo eſt captus,& ut ſecurius cuſtodiretur,Alberto duci Auſtriæ eſt tra
ditus.Sed cum negligenter cuſtodiretur,fuga elapſus regnum repetijt,rurſusq; eo poti-
tur:neq; uitam emendans aut mutās,uino,uentri,Veneri dies noctesq; inſeruiuit. Et ue *Vuenceslaus*
luti porcus domi clauſus ac ſaginatus,neq; regni negocia ſolerter ordinauit, neq; eccle- *rex porcus.*
ſię ſchiſma extirpauit,& ideo ab imperij principibus crebro admonitus cum nil curaret,
imperio eſt deturbatus.Et quum poſt Ioannem Hus alius ſurgeret Ioannes ordinis Prę
monſtratenſis,& cum ſua ſequela in regiam prorumperet, orans Vuenceslaum ut deſi-
gnaret ſibi ampliores eccleſias,quòd iam populi maiorem obtinerent partem,cōuerſus
rex ad Nicolaum quendam,qui pro multitudine loquutus fuerat, inquit: tu quo nos è
regno eijceres orditus es telam,at ego laqueum inde efficiam quo te poſtea ſtrangulem.
Audientes populares minas,magis ſunt accenſi,ut cogeretur rex fugere ad arcem Viſſe
gradenſem.Rex tamen conſulibus nouæ ciuitatis imperauit,ne ulterius permitterent il
los dominicum corpus,ut ſolebant,cū pompa deferre.Quod cum conſules exequi uel-
lent,Huſsitæ furentes prætorium petiere,conſules undecim metu periculi fuga ſaluati
ſunt.Septem qui remanſerant & cum his iudex urbis atq; alij nonnulli ciues raptum in-
tercepti,ex altiſsimis feneſtris in forum præcipitati,lanceis ac uerubus irati populi exce *Huſsitarum*
pti,dirum ſpectaculum præbuere.Camerarius regni,qui cum trecentis equitibus ad ſe- *furia.*
dandum tumultum occurrerat,ubi furentem plebē animaduertit,de ſua uita ſollicitus,
fuga ſibi conſuluit.Ea cum regi renunciarentur,cunctiq; circumſtantes attoniti facinus
deteſtarentur,at ego inquit pincerna futura hęc præſcieram:quem rex indignatus corre
ptū repente in pedes ſuos proſtrauit,& arrepto pugione conatus eſt interficere, ſed im-
peditus à circumſtantibus,ægrè illi uitam dimiſit.Nec mora,rex paralyſi correptus,ęgro
tare cœpit,atq; intra 18.dies ſignatis nominibus ſectariorū,quos neci deſtinauerat, fra-
trem aſsiduè uocitans,& amicorum auxilia anxius expectans, antè uita exceſsit quàm
uocati principes adeſſent,anno ætatis ſuæ quinquageſimo ſeptimo,ſucceſsitq; ei Sigiſ-
mundus. 22 Sigiſmundus frater Vuenceslai,factus eſt poſt fratrem rex Bohemiæ,
& poſtea mortuo Ruperto rege Romanorum & principe Palatino,electus in Imperato
rem,ductaq; Maria filia regis Vngariæ uxore,regnum adeptus eſt Vngariæ. De quo
infrà multa in deſcriptione Vngariæ. 23 Eliſabet unica filia Sigiſmundi, ducta ab
Alberto duce Auſtriæ & electo Romanorum Imperatore,tranſtulit regna Bohemiæ &
Vngariæ in Auſtriam,cuius hiſtoriam infrâ in Vngariæ deſcriptione inuenies. 24 La
dislaus utriuſq; regni hæres,quum perueniſſent ad adultam ætatem,cœptum eſt decer-
ni de ſponſa. Nulla autem inter multas Magdalena dignior omnium iudicio uiſa eſt,
Caroli regis Galliæ filia,cui par ætas,genus ac forma morumq; præſtantia ineſſe uideba
tur.De nuptiarum loco tandem conuentum eſt,ut earum celebratio fieret Pragæ in Bo-
hemia.Parantur itaque regiæ nuptiæ inſano ſumptu. In tanto uerò apparatu rex media *Præmatura La*
nocte in Decembri ſæuo ac repentino morbo corripitur. Afferuntur uariæ cauſæ mor- *dislai mors.*
bi illius. Increbreſcente morbo animam efflauit,nullumq; diræ mortis indicium indi-
dit,anno 1458. Aliqui morbo,ueneno alij ſubreptum affirmant. Res tamen ubique
ueneni ſuſpitione non caruit, cuius quidem autorem Georgium regni gubernatorem
fuiſſe rumor erat.Quin & Rochezana regiæ mortis crimine non caruit. Metuebant e-
nim Huſsitæ,ne in tanto principum conuentu omnes extinguerentur. Georgius ita-
que Pogiebracius regni gubernator eodem quo regis exequiæ peractæ ſunt die, opti-
mates omnes conuocari iubet.Quibus actis gubernationem ſuam ad Pentecoſten uſ-
que à rege olim propagatam fuiſſe nunciauit: interea de creando rege cōgitari oporte-
re,ſe interregni tempore rempublicam ex inſtituto ſuo gubernaturum & daturum ope-
ram,ne quid illa detrimenti patiatur.Præpotenti & prætorianis cohortibus ſtipato, ne-
mo in ſenatu neque foris aduerſari auſus eſt, nec obijcere, ex morte mandantis, po-
teſtatem dudum eſſe finitam. Haud mora Pragienſes huius imperio paruêre.

Matthias

Matthias Coruinus.

Matthias Coruinus, qua rex diem obijt, Pragam aduectus in Georgij poteſtatem deuenit. Mox à Georgio regalia ſunt indicta comitia, quo competitores deſcẽdere, in primis Caroli regis Galliæ oratores, Caſimirus rex Poloniæ, qui Ladislai regis ſororẽ olim duxerat. Guilelmus dux Saxoniæ, qui Annam alteram Ladislai ſororem uxorem habuit, item Fridericus Imperator, Sigiſmundus & Albertus duces Auſtriæ. Sed poſtquam regalia comitia aduenerunt Georgius Pogiebracius, domi foriſq; præclarus, ætate grauis & conſilij compos, rex Bohemiæ declaratur. Is populi gratiam diligẽter coluit, ut ſe tali

Alienus fit rex Bohemiæ.

fauore munitum, proceri qui opibus & nobilitate præſtabant, formidarent. Cum Caſimiro Polono magna ingenij dexteritate ſe geſsit. Matthiam Coruinum quẽ captiuum habebat, nec gratuito reſtituere uolebat, bene tractauit, carcere nunquam indecoro cohercuit. Ad tantam orbitatem duo regna Pannoniæ & Bohemiæ redacta fuerũt, ut è nobiliſsimo genere ad mediocris fortunæ manus ambo peruenerint. Hoc ad Pogiebracium, quem nulla maiorum ſtemmata decorabant, illud ad Coruinum recidit, qui ex uulgaribus ad comitatus dignitatẽ ſublimatus fuit. Cumq; Vngari de noui regis electione deliberarent, miſit Eliſabet Matthiæ mater epiſcopum Varadienſem in Bohemiã, rogauitq; ne unquam Praga recederet, donec filij liberationem tranſegiſſet. Epiſcopus uerò uidens Matthiæ liberationem auro poſſe obtineri, ſexagies mille aureorum (alij quadragies) redemptionis præcium promittit. Factis autem comitijs in Vngaria, electoq; à maiori parte Matthia in regem deſignato ei ob adoleſcentiam eius ad quinquennium gubernatore, mittitur legatus in Bohemiam qui Matthiam reducat. Præceſſerunt tamen literæ quædam legatum, quas ubi rex Georgius inter cœnandum legiſſet, accubantẽ ſub ſe in imo loco Matthiam continuò ſuperius aſcendere ſibiq; aſsidere iuſsit. At illo attonito & percunctante cur ita præpoſtere fieret, reſpondit rex: cœnã perfice, exacta cœna fauſtum ac felix audies nuncium. Subticuit adoleſcens & ſpe completus cœnare nõ poterat. Poſt cœnam rex, quid mihi Matthia, inquit, exolueris, ſi ſummam tibi nunciauero læticiam? At ille: nil mihi rex libertate lætius eſſe poteſt: quam ſi conceſſeris, perpetuam ſi potero gratiam etiam quamcunq; petieris me recipio relaturum. Tunc ait rex: Salue

Matthias rex ſalutatur.

Matthia rex Vngariæ. Te Vngari regem propter immortalia diui patris tui beneficia regem declararunt. Proinde age quæſo, perpetuum inter nos percutiamus fœdus, percuſſumq; ſacri coniugij uinculo ac pignore ſanciamus. Dedit itaq; illi Catharinam filiam uxorem, quæ quarto exacto cum Matthia anno immatura morte ſurrepta eſt. Comparauit autẽ rex Georgius magnum exercitum ut pro dignitate regem ac generum in Vngariam reſtitueret. Egreſsi quoq; Vngari ſuſcipiũt regem ſuum in confinio Morauiæ & Vngariæ, ſalutantq; eum & adorant. Plauſus tam ingens per horam editus & tantus tubarum clangor, tympanorum tinnitus & ænearum machinarum crepitus paſsim effuſus eſt, ut cœlum collidere uideretur. 25 Vladislaus filius Caſimiri regis Poloniæ & Eliſabetæ ſororis Ladislai regis Vngariæ poſt mortem Georgij Pogiebracij, qui ſe ui in regnum intruſerat, fit rex utriuſq; regni Bohemiæ & Vngariæ, genuitq; Ludouicum & Annam. 26 Ludouicus utriuſq; regni hæres & ſucceſſor, anno Chriſti 1526. infeliciſsime contra Turcam pugnans, in paludem cũ equo auerſa corporis parte incidit & perijt. 27 Anna ſoror Ludouici regis nupſit Ferdinando Hiſpano, qui poſt mortem Ludouici factus eſt rex utriuſque regni, etiamſi melior pars Vngariæ illi per Turcam ſit adempta, id quòd infrà apud Solimannum Turcarum principem non tacebimus. 28 Maximilianus ſecundus Rom. Imp. Ferdinandi filius, à patre Bohemiæ regnum accepit.

MORAVIA

MORAVIA.

HAbuit olim Morauia ſuos reges, qui imperium tenuerunt in omnem gentem Bohemorum & Polonorum, fuitq́ regnum latiſsimum ac potentiſsimum. Circa annum Chriſti 900. Zuantocopius ditionē tenebat Morauiam, Bohemiam, Sleſiam, Poloniamq́, quarum duces illi parebant. Ipſe autem animis ſublatis de magnitudine ditionis, Imp. Roman. Arnolfo tributa ſoluere, quæ aliquandiu ſoluiſſet Ludouico Germaniæ regi, pernegabat. Petitur ergo magno bello, ſed ipſe quoq́ magnis reluctatur uiribus, tandemque æquis uiribus diſceſſum eſt. Sederant tum Vngari gens noua, ad repagula, quæ illis Morauorum rex obiectaſſet, nec erat ulla tranſcendendi facultas. Imperator qui in animum induxerat, non niſi uictor redire à Morauis, undecunq́ circumſpexit auxilia: aperuit tranſitum Vngaris, immiſitq́ hoſtem Chriſtianis populis qui infinitis poſtea malis prouincias afflixerunt. Sed tum opera illorum uſus Imperator, ſupprimit Morauorum regem & multis peſſundatis atque captis, in fugam uertit eum. Ille elapſus in profundum ſolus ſe recepit ſaltum & proiecto regio apparatu, ad ſolitarium quendam ſe contulit, cuius uſus contubernio ſanctitatis, in finem uſq́ uitæ heremeticam uitam impleuit, & moriturus quis eſſet aperuit & in Chriſti pace quieuit. Tunc Bohemia, Polonia & Schleſia ſuum quæq́ prouincia ducem conſtituit, tributa tamen ſuperioriatis agnitione uel modica pendentes. Eiſdem ferè temporibus imperante Græcis Michaële uenit Cirillus doctor & apoſtolus omnium Sclauorum unà cum Metodio, & poſuerunt fundamentum Chriſtianæ fidei in Morauia, erexerunt epiſcopalem eccleſiam in oppido Vielagradenſi. Vnde uocati à Rom. pontifice & correpti, cur ſacra celebrarent in lingua Sclauonica, reſponderunt, quia ſcriptum eſt: Omnis ſpiritus laudet Dominum. Sunt Moraui gens ferox & rapinarum auida, factaq́ eſt olim prouincia Romanorum, & ordinata inter quatuor marchias imperij, deinde incorporata regno Bohemiæ, quæ olim Bohemiæ fuit domina. Sigiſmundus Imperator poſtea dedit eam dono Alberto genero ſuo. Rebellantem uerò Albertus magnis affecit cladibus. Nam ſupra 400. uillas una excurſione combuſsit, mortales multos neci dedit, pecus omne penè abegit, iugumq́ ferre gentem coëgit. Barones omnes Huſsitarum ſectatores ſunt. Sunt in ea prouincia complura oppida plena populo & opibus abundantia, inter quæ Brunna principatum obtinet. Olmucenſis ciuitas unica eſt pontificalis ſedes. Sermo genti mixtus eſt, Teutonicus & Bohemicus, ſuperant tamen Bohemi, quorum regionis eſt imperium.

Imperator immittit hoſtem Chriſtianis.

Morauis prædicatur Chriſtus.

Morauia olim domina Bohemiæ.

Brunna caput Morauiæ.

SCHLESIA.

FVit hæc prouincia diu ſub imperio Polonorum, tandemq́ ſubijciuntur coronæ Bohemiæ, accipiens nomen illud ab amne Schleſo, uel ut alij ſentiunt à Schleſo rege. Odera fluuius perlabitur eam. Latitudo eius patet itinere trium dierum, & longitudo eius itinere quatuor dierum, extenditurq́ à regione Vngarica uſq́ ad Brandenburgenſem marcham. Fuit epiſcopalis ſedes primum Nyſſæ, deinde translata fuit per Caſimirum 1. ad Vratislauiam metropolim prouinciæ. Fuerat iſte Caſimirus monachus ordinis Ciſtertienſis, ſed qui rurſum è cucullo euocatus eſt, quando totum regium ſemē in Polonia uſq́ ad eum defecit. Eam hiſtoriam inuenies in Polonia copioſè deſcriptam. Sermo populi Schleſiæ eſt germanicus: ab altera tamen parte Oderæ ubi Poloniam reſpicit, præualet Polonica lingua. Habet regio duos præcipuos ducatus, unum in Legnitz, cui magna pars terræ & populi ſubiunt, alterum in Schuueidnitz, qui paret regio Bohemiæ, & is habet in eo Præfectum

Vratislauia metropolis.

fectum ſeu Vicetenentem, qui in oppido Iauuer manere ſolet, & quatuor in anno unà cum reliquis nobilibus in oppido Schuueidnitz celebrat iudicia. Multitudo ducum inter quos paterna hæreditas per capita diuiſa fuit, lacerauit prouinciam in multas partes, unde regio frequens incurrit calamitates, & crebris expoſita fuit latrocinijs. Terra ipſa uallatur montibus & multis inſpergitur ſyluis, humectatur plurimis riuulis quos Bohemiæ montes extrudunt, & ad Oderam deſtinant, unde regio multum fœcundatur. Incolæ bibunt potum ex cerere factum, quem ceruiſiam uocant. Infertur quoque uinum ex Morauia & Vngaria: & iuxta Croſnam oppidum creſcit uinum, ſed quod pro magna parte per Oderam in Pruſsiam & alias maritimas terras auehitur. Aiunt etiam uictum in hac regione comparabiliorem eſſe, & in minori precio inueniri, quàm in alijs circumiacentibus terris.

VRATISLAVIA METROPOLIS SCHLESIAE. Cap. CCCCCII.

Vratislauia uulgò *Presla*, caput Schleſitici populi, ciuitas ampliſsima eſt, ad ripam Oderæ ſita, quondam à duce gentili Vratislao conſtructa & denominata, atq; inde à Mieſcone circa annum Chriſti 970. ſede epiſcopali decorata, quæ tamen primum fuiſſe memoratur in Mogortio ſiue Nyſſa, de quo infrà copioſius in Polonia. Multiplicatis poſtea principum filijs, fuit ducatus quoque in hac urbe inſtitutus, & item forum annuarum nundinarum. Quod quum in præiudicium Poloniæ eſſe uideretur, rurſum fuit abrogatum. Creſcente itaq; ciuitate ipſa in potentia & opibus, plurimum eſt magnificis ædibus tam priuatis quàm publicis ornata, ut etiam ciues anno Chriſti 1505. conati ſint in ea erigere gymnaſium generale omnium bonarum diſciplinarum. Et ſuper hoc Vladislai regis Vngariæ & Bohemiæ conſenſum, auxilium, literas erectionis, donationem iuriſpatronatus omnium præbendarum eccleſiæ collegiatę ſanctę Crucis, item literarum promotorialium regis & reginæ Vngariæ & epiſcopi Vratislauienſis ad Iulium papam obtinuerunt, & multo ære Budæ in Cancellaria regis ſoluerunt, quibus cum literis & promotionibus tria millia aureorum Romam pro expediendis bullis papæ & confirmatione deſtinarunt. Vniuerſitas autem Graccouienſis euigilans, ad ſedem apoſtolicam literas regis Alexandri regis Poloniæ caſſatorias & rationes confutatorias per doctores conceptas miſit, quibus papa acquieſcens, erectionem uniuerſitatis inhibuit. In hac urbe regnante apud Bohemos Vuenceslao orta ſeditione, conſules quorum prima poteſtas eſt per feneſtras ex prætorio in forum præcipitati, gladijs ac lanceis iratæ plebis excepti, dirum ſpectaculum præbuere, cuius rei autores Sigiſmundus Imperator paucis poſt annis ſecuri percuſsit. Anno 1511. Vladislaus pater & Ludouicus filius reges Vngariæ & Bohemiæ totum tempus in homagijs à Scleſitis ſuſcipiendis abſumpſere. Vladislaus uerò apud Vratislauiam agens, uictus populi ſenatusq; ex orationibus, emporium renouauit, fuitq; hæc nouitas eo anno in nundinis quagrageſimalibus apud Francofordiam ad Mœnum publicata, ut nec Poloni, nec Germani Vratislauiam mercandi gratia præterirent, ſed ea urbs utriuſq; gentis mercium milites faceret. Hæc ut firmiora eſſent, Ioachimus Brandenburgenſis marchio apud Francofordiam oppidum ad Guttalem amnem, quem oderam uocant, ſitum, conſimile emporium erexit, ut undiq; ijs interclusis Poloni ſumma mercium neceſsitate rebus aſſentire cogerentur. Vratislaus nonnihil paterni regni Polonienſis oblitus, inductus, certis literarum munimentis in omnibus regnis ac principatibus ſuis emporium obſeruandum præcepit. Interea autem Sigiſmundus Poloniæ rex per uniuerſum Sarmatiæ regnum, commercia cum Vratislauienſibus prohibuit in magnam Vratiſlauienſium iacturam, qui tamen in quartum annum maximis ſumptibus rem tueri conati ſunt, ſed fruſtrà, ut infrà in Polonia latius ſumus dicturi.

Gymnaſium in Vratislauia.

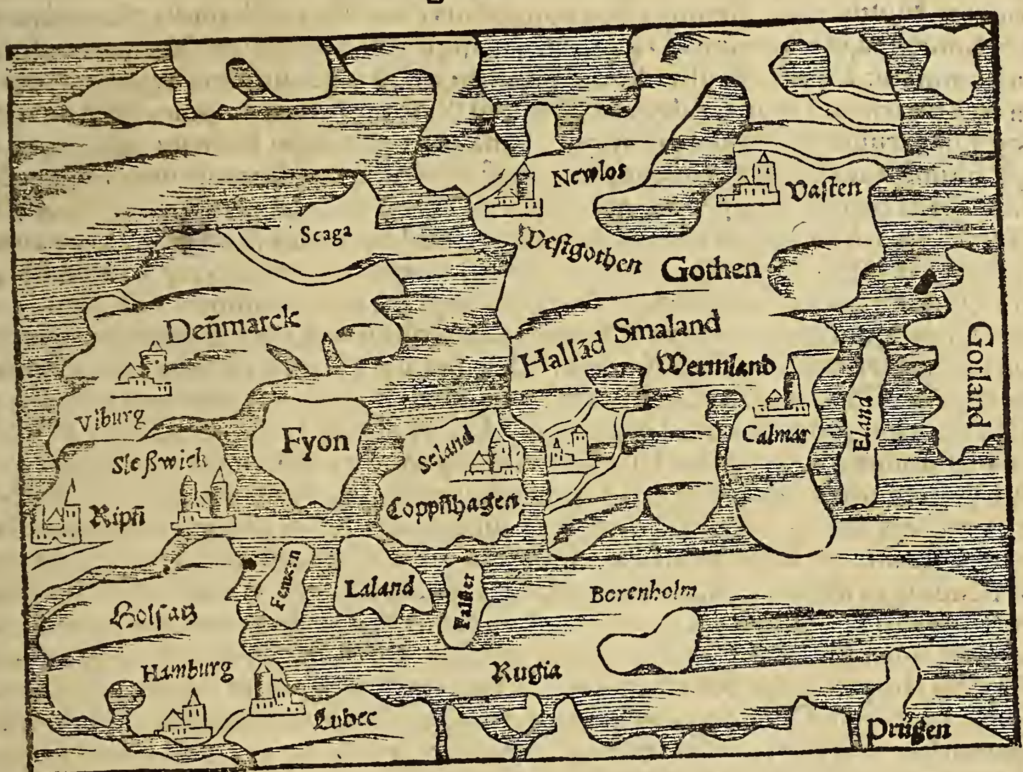
Dirum ſpectaculum.

Emporium nouum.

LIBER

LIBER COSMOGRAPHIAE QVARtus, per Sebaſtianum Munſterum ex probatis Coſmographicis & hiſtoricis ſcriptoribus, Latinis & Germanis collectus, & in unum congeſtus.

Deſcriptio regni Daniæ & aliorum regnorum ſeptentrionalium, Sueciæ, Nortuuegiæ, Gothiæ, &c. ſimul complectens ſuccinctam earum nationum hiſtoriam & res geſtas. *Cap. I.*

DANIAE regnum comprehendit latiſsimam terram, & plurimas inſulas. Prior Dania, quæ olim Cimbrica cherſoneſus, & tandē Iutia appellata eſt, procurrens à Saxonibus, per modum peninſulæ in boream, inter duo maria, Britannicum & Germanicum, paruit olim Saxonibus, non autem reliquæ aquilonis regiones. Incolæ earum regionum geſſerunt ante & poſt Chriſti natiuitatem multa & magna bella contra Germanos & alias nationes, præſertim 50. annis ante Chriſtum natum, magnus hinc populus unà cum mulieribus & pueris egreſſus uenerunt in Vueſtphaliam, atq; hinc digreſſi & traiecto Rheno pluribus aucti populis, uenerunt tandem per alpes in Italiam, ut alias ſibi quærerent ſedes. Quod Romani uidentes, maximis uiribus tantam colluuiem adorti, memorabilem fecerunt ſtragem, quod bellū ſuprà in Italia paulò fuſius deſcripſi. *Bellum Cimbricum.*

Cimbri

Cimbri itaq; amiſsis 80. millibus uirorum, ſeparati à Germanis & Gallis quos apud ſe habebāt, ferè omnes iuxta Atheſim ſunt à Romanis deleti. Teutonicorum uerò agmen ad prouinciam Narbonenſem ſe recipiens, apud Aquas ſextias percuſsi occubuerunt. Geſſerunt Dani ante Chriſti incarnationem plurima & grauiſsima bella contra Saxones, propter Cimbricæ ſeu Iutiæ terram, quam Dani à Saxonibus ereptam ſibi uendicarunt: unde quoq; factum eſt, ut Saxones nonnunquam cogerentur Danis pendere tributum. Aliquot annis deinde, nempe poſt Chriſtum natum, prodijt ex Daniæ inſulis alia colluuies ſæuiſsimorum hominum, qui Nortmanni uocabantur, & hi Galliæ littora infeſtantes omnia igne, cædibus & rapinis complebant, ut ſuprà ſuo loco diximus.

DE SITV DANIAE. *Cap. II.*

TOta Dania penè inſularis eſt, conſtatq; multis partibus, maris faucibus intercœpta. Prima eſt orientalis, cuius potiſsima pars eſt Scania, in qua eſt Lundenſis archiepiſcopatus, quæ magnitudine ſua & opibus facile ſuperat reliquas regni prouincias. Alij uocauerunt hanc Daniæ partem, Scandinauiam pro *Schondaniam*, id eſt, amœnam Daniam, alij Scaniam, atq; alij Sconingiā. Sunt deinde qui per Scaniam ſeu Scandinauiam intelligendum putant totum orbem ſeptentrionalem, contra quos tamen Ioannes Magnus archiepiſcopus Vpſalienſis ſcribit, ſecutus Saxonem Grammaticum, qui per Scaniam intelligit partem Daniæ ualde piſcoſam, & in qua eſt Lundenſis archiepiſcopatus. Multis igitur à ſcriptoribus nominibus compellatur, Scondia, Scondermar-
Mira ubertas Schondaniæ. chia, Schondania, id eſt, amœna Dania. Plinius aliquo loco Scandiam & alio Scandinauiam nominauit, ſed manſit illi Schondiæ nomen, quod pulchritudinē ſignificat, quoniam cœli beneficio, telluris obſequio, portuum & emporiorum commoditate, maritimis opibus, lacuum & flumine piſcatione, uenatione nobilium ferarum, auri, argenti, æris, & plumbi inexhauſtis uenis, oppidorum frequentia, ciuilibus inſtitutis, nulli cedit beatæ regioni. Scondiam ueteres Latini & Græci ferè incognitam habuerūt, illicq; eſſe terrarum zonam frigidam, perpetuis damnatam niuibus, omnisq; animantis impatientem dixerunt magno conſenſu. Pauci eius mentionem fecerunt, inter quos Plin. lib. 4. ſic ait: Quarum clariſsima Scandinauia eſt, incompertæ magnitudinis. Alij Plinio etiam antiquiores, Fortunatas terras & homines macrobios atq; omniū iuſtiſsimos mortalium ſub hoc terrarum tractu poſuerunt. Occidua pars Daniæ eſt Iutia, quam Ptolemæus appellat Cherſoneſum Cimbricam, quæ quaſi lingua procurrit inter duo maria longè in boream, quomodo Italia in auſtrum. Habet autem Iutia pro termino auſtrali Eydoram fluuium, qui decurrit ad occiduum exitq; in mare Britannicum, Friſios (qui ab olim Danici iuris ſunt) dirimens à Tietmarſis, limes proinde Daniæ atque Holſatiæ. Procurrit autem Iutia itinere ſex dierum in Aquilonem, urbibus aliquot inſignita ad utrunq; mare Balticum & Britannicum. Hæc regio uaria olim fortuna, à uetuſtiſsima memoria Saxonibus habitata eſt, quibus pulſis, Dani occupauêre. Diuiſum eſt hodie in epiſcopatus aliquot, Archiepiſcopus enim Lundenſis, Suetiæq; primas, hos habet ſuffraganeos: Roſchildenſem, Othonienſem, Schleſuuicenſem, Ripenſem, Viborgenſem, Arnſienſem, Burgalienſem, Reualienſem. Hæ itaq; duæ regiones Scania & Iutia, extremitates ſunt regni Daniæ & præcipua membra, quibus interceptæ ſunt multæ inſulæ: quarum locupletiſsima eſt Sialandia, quæ nunc Selandia, in qua multæ ſunt ciuita-
Roſchildia. tes & arces atq; regia ipſa. Ibi Roſchildia olim potens & munita ciuitas, eccleſijs decorata & regum monumentis, nunc autem ad tenuitatem perducta, quod ciues urbium ſiſi munitionibus ſoleant inſoleſcere. Longitudinem habet hæc inſula biduam itineris, atq; latitudinem ferè æqualem. A'Selandia in Scaniam traiectus multi, breuiſsimus in
Scaniæ laus. Helſinborg. Eſt Scania pulcherrima prouincia, armata uiris, opulenta frugibus, diues
Alecum captura. mercibus, eccleſijs plena, & nunc alecum captura locuples & inſignis, duplici magnitudine ad Sialandiam. Vndiq; cingitur hæc Scania mari, præter unū terræ brachium quod porrigitur in boream, ac deinde recuruatur ad orientem ubi Sueciæ iungitur: ſed intercedunt profundi ſaltus, aſperrimæq; rupes, per quas à Scania in Gothiam (quæ eſt pars Sueciæ) iter agitur tam difficile, ut ferè leuius ſit marino diſcrimine uitare terreſtrem laborem. In ſinu Codano quindecim numerantur inſulæ, quarum potiſsima Fionia, inde Falſtera, Lalandia, & cæteræ non tam inſigni nomine, præter Selandiam cæterarum re-

ginam,

ginam,& quæ caput regni cenſetur. Fionia inſula in longitudine habet milliaria duodecim,& in latitudine quatuor. Metropolis eius uocatur Ottonium, uulgo Odenſehe, ciuitas epiſcopalis ſatis bene extructa, ſed malè munita, quippe quæ per bella ſæpe fuit depopulata ac combuſta. Aiunt matrem regis Chriſtierni ſecundi, mirabile & artificioſiſsimum opus, ingenioſa ſculptura in ligno formatum, ſuper altare quoddam apud Minoritas collocaſſe, cuius ſimile in Europa non inuenitur. Ager inſulæ eſt ualde fertilis, & qui nunquam ſtercoratur, ideo ante ciuitates multum fœtet ob abiectos pecorum fimos, qui ibi nulli uſui ſunt. A' Scania in orientem inſulæ ſunt multæ, quæ ſæpe mutauerunt ditionem. Ibi Gotlandia, nunc Danicæ coronæ, olim Sueticæ ſubiecta: ibi Bornholm, cum nonnullis alijs. Poſuerunt quoq; ueteres inſulam quandam Thylen nomine in mari ſeptentrionali, qua uoluerunt exprimere, ut multi putant, inſignem inſulam Iſlandiæ, at errant illi, quum altitudo poli in Islandia minimè quadret cum gradibus eleuationis Thylenſis. Ingreſſus in Daniam patet per Holſatiam, quæ regio mutuauit nomen ſuum de lingua uernacula, eò quòd terra illa eſſet nemoroſa & ſaltibus occupata, ad differentiam uicinarum partium, quæ paluſtres ſunt & paſcuoſæ. Vocant enim Germani inferiores lignum *Holt*. Henricus primus Romanorum rex, dictus auceps, plantauit fidem in Iutia & inſtituit marchionatum in ciuitate Heidebeuu, quæ hodie Scleſuuic appellatur, ubi poſtea ducatus fuit erectus. Deinde Otto primus interiora Daniæ inuitauit ad Chriſti cognitionem. *Holſatia.*

REGNI DANIAE ORIGO. *Cap. III.*

MVltis ante ſeculis quam Chriſtus mundi ſalus in mundo naſceretur, Dan in ſua Dania regnum tenuit, unde & regio ipſa nomen hoc accepit. Ab hoc inquam Dano, regum Danicorum ſtemmata ceu quodam deriuato principio, ſplendido ſucceſſionis ordine profluxerunt. Dan genuit Humblum & Lotherum. Humblus primum rerum potitus à fratre deturbatur, tyrannum magis quàm regem agente, atq; illi ſucceſſit filius Skioldus, qui rurſum Gramum poſt ſe regni reliquit ſucceſſorem. Gramus bello Noruagico, quod in Suibdagerum geſsit, oppreſſus interijt. Suibdagerus ergo primus omnium regum aquilonis, trium moderator factus eſt regnorum, & filiam regis Danorum, à patre diu negatā, ſed iam bello quæſitam, cum regno accepit uxorem. Obtinuit illa apud regem ut fratrem ab exilio reuocaret, ſed qui paterni ſanguinis ultionem ſemper in corde atq; ore reuoluebat. Erat autem nomen ultoris paternæ necis Haddingus. Is apud Dunam urbem pugnans, inſigni uſus eſt ingenio ad expugnandum eam. Nam cum altiſsimis uallis, ſublimibuſq; muris oppugnationem fruſtrà pertentaſſet, hirundinum in domicilijs urbis nidificantium per aucupij peritos magnam capi fecit multitudinem, ſubligauitq; captis fungos igne accenſos, & uolucres dum nidos repeterent, magnum urbi incendium intulerunt. Quo dum reſtinguendo ciues incumberent, captam urbis portam & perinde uniuerſam ciuitatem, regem deinde ſuæ poteſtatis factum, auro mulctatum uita donauit. Inde Sueciam reuerſus multo undecunq; milite contracto, Suibdagerum regem apud Gotlandiam ingenti claſſe obuium, pugna adortus oppræſsit, uindicemq; paternæ necis egit. Eo autem mortuo, Froto filius eius regnum accepit paternum, multiſq; bellis feliciter ab eo geſtis tandem in apparatu militari contra Regnerum regem Sueciæ inſtituto uitam finiuit. Reliquit autem tres filios, Haldanum, Roen & Scatum. Maior natu Haldanus interfectis duob. fratribus, regnum parricidio inuaſit, atq; filios Roen & Helgonem reliquit. A' Roe Roſchildia condita memoratur. Helgo uerò diuiſo cum fratre regno, maris poſſeſsionem ſortitus eſt. A'Roe cum Hotbrado rege Sueciæ congreſſus, occubuit. Tūc Helgo fraterni regni ſucceſſor & necis ultor emerſit, homo tyrannus & Veneri expoſitus, & qui tandem ignobili morte deceſsit. Cui Rolto filius

Suibdagerus potentiſsi. Aquilonis rex.

Haddingi Stratagema.

filius in regno ſuccedit. Eodem tempore præfuit Sueciæ Atislaus, qui patre uicto Danis ſubiectus erat. Sed paulòpòſt uariante fortuna & de magnis imperijs ferociter ludente, factum eſt ut Daniæ regnum, occiſo rege, in Sueonum iura conceſſerit. Nam Hotherus Atisli frater utriuſque regni gubernacula accepit. Poſt eum Roricus filius, Daniæ ſceptris ſuccedit, defeceruntque ab eo Sueones ad libertatem aſpirantes. Succeſsit inde Daniæ ſceptris Vuicletus, Vuicleto Vuermundus filius, atque Vuermundo Vfo filius eius, qui ſibi Saxoniam fecit tributariam. Fuit iſte Vfo corporis mole inſigniter magnus, ſed tam hebete ſenſu tamque pigritante lingua, ut diu plumbeus ſtipes haberetur, ſed in eo tam inſignis facta eſt rerum atque morum conuerſio, quanta unquam in ullo mortalium potuit eſſe maxima, ut ex ignauiſsimo fortiſsimus, ex ſtolido prudentiſsimus, ex muto diſertiſsimus euaderet. Subſtituitur autem ei in regno filius Dan, poſt quem Hucletus, ad ſceptra peruenit. Succeſsit ei Froto ſecundus, cui rurſum ſubrogatur Dan tertius. Poſt Danum peruenit ad regnum Fridleuus: qui Noruægiam infeſtauit. Pertinuit principatus ille ad coronam Daniæ ab initio uſque in hunc diem, ſed ea tempeſtate Noruegiæ princeps ſe à ſuo regi diuelle ſatius putauit. At rex Daniæ fretus confœderatorum auxilio, rurſum ſibi ſubiecit Noruegiam. Hic Fridleuus quum Hiberniam inſtructa claſſe bello petiſſet, & Duflinam urbem regionis primariam armis capere nequiret, ad Hagdingianum ingenium, captis hirundinibus quæ ſub tecta urbis nidificauerant, ignem alijs ſubligat, emiſsiſque in tecta, incendium ſuſcitat: cui reſtinguendo dum ciues laborant, faciliorem oppugnãdo urbi uiam inſtrauit, urbemque expugnauit. Succeſsit autem ei in regno Froto tertius filius eius, qui rebelles Noruegos legibus ſubdidit. Vixiſſe putatur Froto iſte tempore ipſo quo Chriſtus incarnatus uenit in mundũ.

Ludit fortuna in regnis.

Ex trunco fit callidus homo.

Noruegia principatus ſub Daniæ.

DE REGIBVS DANIAE POST CHRISTVM NAtum. Cap. IIII.

RECenſet Saxo Grammaticus reges qui ſubſecuti ſunt Frotonem tertium hoc ordine: Hiarnus, Fridleuus, Froto quartus, Ingellus, Olauus, Haraldus, Froto quintus, Haldanus, Haraldus. Hunc Haraldum uicit Ericus rex Sueciæ, & Daniam in poteſtatẽ accepit, compenſans amiſſam Sueciam. At Haldanus accepto nuncio de amiſſo regno, oppreſſoque fratre, Daniam repetiuit, ac deinde comparata claſſe nauigat in Sueciam, capit Ericum & regnum ſibi ſubditum facit. Illis temporibus Vnguinus Gothiæ rex erat, quem Haldanus poſt ſe regni moderatorem in Dania deſignauit, Noruægiæ autem Haſmundum impuberem filium reliquit. Vnguino ſucceſſerunt Siuualdus Sigarus, Siuualdus, Haldanus, Haraldus, qui ſeptennio toto arma in Sueciam inſtruxit, in quo bello quoque tandem cecidit. Impetrauit autem tunc Suecis rex Ringo. Tunc Danni Olonem Siuuari Noruegiæ regis filium adeunt, precanturque ut auitum regnum ab infamia uindicaret: nec difficile fuit impetrare. Fuit autem Olo iſte nepos Haraldi ex ſorore. Succeſsit ei in regno Emundus & poſt Emundum Siuuardus, cuius ſororem duxit uxorem Gotarus rex Sueciæ. Sub Siuuardo Vuandali militari ordine in Iutiam irruentes, regem fundunt, eumque Iutia exuunt, qui antea dudum Saxonibus ſeruiuit. Quin & Sueci, tunc Scaniam occupauerunt, ſolæque inſulæ in medio parebant Danorum regi, duabus regni potioribus partibus in hoſtium poteſtate factis. Oppreſſo autem in prælio Siuuardo ſucceſsit ei frater Buthlus, atque poſt illum Iamericus Siuuardi filius. Qui occiſo Gotaro Suecorum rege, potitur ad tempus regno eius, recuperat etiam Iutiam. Quo in bello oppreſſo, ſuccedit ei Broderus filius. Poſt hũc regno potitur Siuualdus, homo incerto ſanguine creatus, cui ſucceſsit filius eius Snio, cuius opera fuit, Scaniam iamdudum Sueciæ iunctam, ſuo regno iterum adunare, expulſis ducibus, qui pro rege Sueciæ illam tuebantur. Hic regis Gothorum filiam duxit uxorem.

Gotarus Sueciæ.

DE LONGOBARDORVM APVD AQVILONARES TERras origine & cauſa eruptionis. Cap. V.

TEmpore Snionis regis, ingens annonæ caritas incidit. Rex autem uidens plebem graui inedia lacerari, animaduertensq; maiorem bibulorum quàm edacium impenſam, frugalitatem poculis conabatur inferre. Vnde conuiuiorum uſibus abrogatis, ne qua ex fruge potio pararetur, edixit acerbitatem famis, ſuperflui hauſtus interdicto pellendam, atq; à ſiti abundantiam eſcis mutuandam exiſtimans. Sed non profuit rebus, tanta regis prouidentia. Erant in regis conſilio, quibus una ſalusupereſſe uiſa fuit, ſi inutilem multitudinem ſenum, puerorum & fœminarum nece reſecarent, ſeruatis ſolis uiris militaribus & agrorum cultoribus. Hoc decretum, ſceleris atque atrocitatis plenum, fœmina duorum in concilio procerum mater auertit: mirari ſe inquiens, quòd in regio concilio non ſalubrius ad patriæ liberationem decretum eſſet repertum. Euocatis filijs inſpirat, regem adeant, ſuadentq;, ut mutato impietatis pleno decreto, ſalubrius decernat, nempe ut inter omnes terræ familias ſors mittatur: in quam ea ceciderit cum omni domo emigret, ſic fieri poſſe, ut parricidio abſtineatur, patria nimia multitudine ſubleuetur, & uiris fortibus quibus egrediendi ſors ceciderit, detur occaſio terram aliam expetendi. Placuit conſilium regi, iuſsitq; ſic fieri. Collecta autem magna manu, primum conuenit in Scaniam, indeq; egreſſa, nauigatio Gotlandiam applicuit, ubi Longobardorum accepere uocabulum, quorum poſtea gentem condiderunt. Euſebius in ſupputatione temporum annum ait extitiſſe poſt natum Chriſtum 384. De nominis huius gentis etymologia non conuenit inter ſcriptores. Nã ſunt qui à barbarũ propenia longitudine nomen arbitrantur gentem adeptam. Sed non potuit uni nationi uocabulum tribuere, quod erat omni regioni commune. Equidem ætate illa omnes uiri promiſsis barbis utebantur. Alijs uiſum eſt, hanc illis appellationem à Saxonibus, eorum agminibus immixtis proueniſſe, quòd bardos appellare ſolitos Saxones tradat antiquitas. Krantzio ueriſimile uidetur ab Italis hoc Longobardis proueniſſe cognomen. Nam homines ſtatura cæteris proceriores, Longobardos, quaſi longos barbatos appellarunt. Latini bardos, homines tenui ſenſu, pingui Minerua, & quibus de ſapientia parum fuerit deguſtatum, appellant. Sicut autem Gothi Romanas prouincias diu afflixerunt & Normanni in Galliarum littoribus ſedes cum nomine firmarunt, & Italiam ingreſsi, regnum Neapolitanum, imò utriuſq; Siciliæ fundarunt, ſic Dani, quorum pars Scanij ſunt, proprium ſibi decus uendicant. Nam Longobardiæ regnum in Italia fecerunt & aliquot ſeculis tenuerunt. Scanij ergo patria turmatim egreſsi, primum Rugiam ingreſsi ſunt, pulſiſq; habitatoribus Vuandalis, ibi conſederunt, tandemq; Agelmundum regem conſtituerunt. Longè poſtea ſub rege eorum quarto Bodehoc nomine, poſt natum Chriſtum anno 476. Longobardi dimiſſa quam inſederant ſupra centũ annos Rugia, magno agmine peruenerunt in confinia Danubij, quæ nunc prouincia Bauariæ dicitur, ibiq; fixis ſedibus aliquandiu permanſerunt.

Bibuli olim in ſeptentrione.

Inhumaniſsimum decretũ.

Longobardiæ uocabulum unde.

Aquilonares regna excitãt.

DE REGIBVS DANIAE, QVI POST EXACTOS LONGOBARDOS imperauerunt. Cap. VI.

DE Longobardorum in Italiam profectione, de regno eorum atq; de imperij eorum per Carolum magnum extinctione iam ſupra in Italia nonnihil diximus, nunc ad reges Daniæ reuertemur. Succeſsit Snioni Biot filius, deinde hunc ſecutus eſt in regno Haraldus, atq; Haraldum filius eius Gormo, & Gormonem Gotricus qui & Gotfridus, qui tempora attigit Caroli Magni. Alij reges qui interim Daniæ quoq; præfuerunt, ignorantur. Non enim iam recenſiti ſoli præfuerunt, quum ab exitu Scaniorum ad expugnatum à Carolo regnum in Italia Longobardorum, anni fluxerint circiter 400. in quibus Longobardi habitauerunt in Rugia, iuxta Danubium, in Pannonia & tandem in Italia. Cæterum Gotricus Danorum rex, qui fuit Carolo magno contemperaneus, fuit tam armis con-

Gotrici regis uirtus.

conſpicuus quàm liberalitate præcipuus. Tanta in Saxones uictor uſus fertur dominatione, ut legem uictis diceret, Friſiam domaret & penſionem imponeret, quouſq; Carolus illos adoriretur. Succedit Gotrico filius Olauus, quem in regno filius eius Hemingus accepit, atq; hunc ſubſequitur Siuuardus Gotrici ex filia nepos, filius Noruegiæ regis. Succedit patri Siuuardo Regnerus. Hic ut manu promptus ita libidine mollis erat, amabatq; primarij uiri filiam: quem euocatum, magno ſeſsionis honore ſuſcepit. Miratus ille, quid ſibi uellet indebitus honor, non ignarus tamen regiæ libidinis, conijcere cœpit, quod erat, filiæ ſe gratia honoratum. Igitur animo indolens paterno, filiam arctius incluſit. Vbi rex ea uia non profecit, muliebrem ſumit ueſtem, & inter ancillas lanificio inſiſtens, intromittitur, filiæq; ſe inſinuans, & noctem nactus uterum eius impleuit. Hubuit autem multos liberos. Biornem fecit regem Norduegiæ, Ericum præfecit Sueciæ, & poſt mortem eius Siuuardus factus eſt rex Daniæ. Succeſsit Siuuardo Ericus, qui cum Haraldo fratre apud Moguntiam Chriſti ſacris initiatus, ab Imperatore Ludouico in Friſia locum promeruit. Poſt eum Ericus Siuuardi filius Regneri nepos penè ſolus ex regijs proceribus ſuperſtes, regnum promeruit. Hic Chriſtianæ religionis cultum per Anſcharium in Iutia & omni regno diſſeminatum, acri animo inſectatus, uſq; ad tyrannicam crudelitatem deſæuit, multos Chriſto fideles per tormenta conſumens. Sed hanc adoleſcentiæ temeritatem in ætate uirili egregia uirtute compenſauit. Nam beati Anſcharij Hamburgenſ. archiepiſcopi monitis, ſacrilegæ mentis errore depoſito, quicquid per inſolentiam commiſerat, expiauit. Obdormiens autem tandem in Domino, filium Canutum ſuperſtitem dereliquit. Is Canutus abſque Chriſtianæ religionis inſignibus è uita tranſiuit cum iam in Dania & Suecia, annitente pontifice Anſchario, Chriſti religio excreuiſſet. Imperant poſt eum Froto, Gormo & Haraldus, boni Chriſtiani, et poſt eos Gormo tertius, tyrannus in religione Chriſti.

Regis libido in puellam.

Dani Chriſtũ agnoſcunt.

INSTITVITVR MARCHIONATVS SCHLESVVICENSIS. Cap. VII.

PEr idem tempus Henricus rex rebus Germaniæ præfuit, primus inter Saxones coronam meritus, qui tutandis regni finibus uigiles oculos circumferens, cum intelligeret Danos ex conſuetudine maiorum in Saxoniam excurrere, duxit in eos exercitum, & expugnatam urbem tunc florentem Schleſuuicum, fecit Saxonum coloniam, conſtituto ibi marchione, qui rem adminiſtrans, fines imperij tutaretur. Mortuo autem Henrico rege, marchionem Dani oppreſſerunt & Saxones fugarunt. Vnde natum eſt bellum Ottoni filio Henrici. Is uindicaturus iniuriam, cum magno exercitu uenit in Daniam, omnia uaſtationibus implens uſq; ad extremam Iutiæ partem. Et ſentiens obuium Haraldum regem Gormonis filium, non detrectauit certamen: collatiſq; ſignis fortiter prœliatum eſt. Poſt primam autem pugnam uiſum eſt utriq; regnum, de rerum ſumma conferre colloquium. Igitur poſt longa uerborum certamina, in eas utrinq; conditiones eſt conuentum, ut Haraldus cum Suenone filio, ſacram Chriſti ſubiret religionem, regnumq; Romano ſubderet imperio. Et priuſquam diſcederet Imperator, rex Haraldus cum Suenone filio baptizatus eſt. Filium autem de ſacro fonte Otto ſuſcipiens, de ſuo nomine Suenottonem appellauit. Dum hæc fierent, mater regis Thira, iam bis recolens Germanorum factam terreſtri itinere in Iutiam irruptionem, præuenire ſtatuens in reliquum, magnum opus aggreditur. A' Schleſuuico in mare Britannicum uallum grande iecit, foſſaq; præcipiti cinxit. Cui primus Vualdemarus murum ſuperaddidit, portarumq; clauſtra firmauit. Hodie quoq; in conſpectu arcis Gottrop, opus Danorum appellatur. Suenotto filius regnum quod uiuo parente occupauit, iam uita functo, fidem Chriſti iam dudum abiecit. Sed hanc in parentem ſuum atque in Chriſtum iniuriam, infelicisſimi ſucceſſus uindicauêre. Nam tertio à Vuandalis captus, ingenti ære fuit redemptus, ut etiam exhauſerit omnes theſauros, obſides daret & oppignoraret ſaltus & nemora, agroſq; cum cultoribus. Quin & matronæ in tantis

Otto oppugnat Danos.

Vallum ingẽs opus Danorũ.

rerum

rerum anguſtijs, iocalibus ſuis & ornamentis diuenditis, magnum theſaurum pro regis liberatione contulerunt. Sed hoc matronarum beneficium, lege lata, de illarum quã prius non habebant, legitima ſucceſsione, egregie compenſauit rex regno redditus. Ericus quoque rex Sueciæ, eductis copijs ſuis, deturbat eum Dania, cogiturq́ fugere in Scotiam. Et tunc per quietem omnia circumſpiciens ſecum uolutabat quanto ex faſtigio deciſſet, quàm crebris iactatus infortunijs, ceſsiſſet hoſtibus antè ſæpe uictis, quàm etiam contemptus haberetur inter eos, in quos & parens eius & ipſe crebra contuliſſent beneficia. Deſcendit aliquando miſerante Deo in animum eius, hanc tantam illi ſuo demerito infelicitatem proueniſſe, quòd ſanctam Chriſti religionem abieciſſet, & parentem ad necem fuiſſet perſecutus. Totus ergo in Deum conuerſus, impietatem abnegauit, ſacrumq́ baptiſma quod acceperat, ſecum recolens, Chriſtianum hominem agere cœpit. Nec aberat diu conſolantis Dei miſericordia. Nam cum per id tempus curreret annus exilij ſeptimus, de repente mortuus Ericus Sueciæ rex, Daniæ uacuam ille poſſeſsionem dereliquit.

DANIA VNIVERSA SVBMITTIT FIDEI CHRISTIANAE *collum.* *Cap.* VIII.

PErmanſerunt Dani diu in perfidia ſua, donec Poppo uir religioſus indigena adueniret: qui ſanctitate & doctrina perſpicuus, longa ac ſalubri oratione genti ſuaſit, ut perfidiam desererent; ſynceram Chriſti religionem iam omni pene mundo celebrem amplecterentur. Tunc pontifex Hamburgenſis Adalgagus epiſcopos per Daniam ordinauit; Popponem Aruſij, Haricum Schleſuuici, Leſdagum Ripæ, Gerbrandum Roskildiæ epiſcopos conſecrauit. Iamq́ ſacris per ſua loca conſtitutis, res omnes regni in melius poſluere cœperunt. Mortuo autem Suenottone filius eius Canutus, cui ex magnitudine rerum geſtarum Magni nomen acceſsit, patri ſucceſsit in Dania. Nã ſubdidit ſibi quinq́ regna, Sueciam, Norduegiam, Angliam, Daniam & Normandiam. Accepit Henricus tertius filiam eius Gunildam uxorem. Habuit autem multos filios, quos regnis & prouincijs ſic præfecit, ut rerum ſumma penes illum conſiſteret. *Poppo Danorũ Apoſtolus.* *Canutus Magnus.*

Suenotto
- Canutus ſecundus, Magnus
  - Haraldus rex Angliæ
  - Canutus tertius, rex Daniæ
  - Sueno, rex Norduuegiæ
  - Gunilda, uxor Henrici tertij Imperatoris
- 1 Eſtritha, cui9 Sueno maritus Vlfo
  - 2 Haraldus
  - 3 Canutus
  - 4 Olauus
  - 5 Ericus Magnus
    - 7 Ericus
    - Haraldus
    - Canutus.
      - 10 Vualdemarus magnus *
        - 8 Ericus
        - Canutus.
    - Anna cuius maritus Aquinus
    - Magnus
  - 6 Nicolaus
  - 9 Sueno
    - Ericus
    - Olauus
    - Bero

Canatus Magnus ob graues militię labores aduerſa ualetudine præſſus, conuocatos proceres non niſi bello contra Nordamannos confecto, domos reuerti iuſsit. Mortuus autem eſt ea infirmitate. Tunc corpus eius funebri lecto à militibus in acie perlatum, ad Danorum uſq́ uictoriam, ueluti uiua adhortatione profecit. Cui mox ſepulturam à Rothomagenſibus expetiuerunt, promittentes ſe diceſſuros. Rapuerunt conditionem hoſtes, cineribusq́ eius in ſua urbe adquieſcendi locum dederunt. Canutus filius iam uiuo patre Daniæ regno præſidens, in eius per mortem poſſeſsione firmatus eſt. Sue-

none uerò Canuti filio ante patrem mortuo, Nortuegi in fide regis Canuti patris permanſêre. Eo autem mortuo, Olaui regis filium, nomine Magnum, regem erexerunt, Dianæ rebellantes. Tunc Canutus rex Daniæ euocato Magno, pepigit cum illo, ut uter eorum ſupereſſet, utrique regno præeſſet, pactionemq́ iureiurando firmauerunt. Adeo enim Daniam Norduegiamq́ unius eſſe regiminis affectabat Canutus, ut alteram alteri ſubijci, quàm utranq́ ſeparatum regnum gerere præoptarit. Canutus autem cum biennium regnaſſet, diem ſuum obijt, nullo relicto ex ſe hærede. Quo abſumpto, nemo coronæ propior Suenone fuit, ſed excluſit illum pactum iuramento firmatum. Magnus ergo Olaui filius aſſequitur regnum Daniæ. Quo in fata concedente, Sueno Canuti magni ex ſorore nepos omni poſteritate Canuti ſubtracta regnum occupauit. Sub hoc principe regnum Daniæ ad bonum modum refloruit. Nam fuit inter ſuos illuſtris & apud exteros celebris atq́ in diuina religione zeloſus & feruens. Et hāc uirtutum claritatem ſola libido infuſcabat. Multas enim habebat concubinas. Sed ab epiſcopis monitus reſipuit, tandemq́ in pace quieſcens, Haraldum filium ſucceſſorem in regno reliquit, etiamſi Canutus frater eius de regno benè meritus eſſet. Regnando autem biennium emenſus Heraldus conceſsit in fata. Tunc Canutus fratris morientis cæterorumq́ ſuperſtitum ſuffragijs in regnum accerſitur, magnaq́ bella geſsit contra orientis populos Sembones, Curetes & Eſtones, ut illos ad Chriſti cognitionem cogeret, ſed nihil effecit. Tandem à ſuis in Iutia in templo confoditur, quod ſubditos ad ſolutionem decimarum & ad alia pietatis officia commoneret. Tunc Olauus frater eius in regnum uocatur: ſed eo paulò poſt mortuo frater, eius Ericus è Suecia uocatus regnum ſubijt: uir animi corporiſq́ dotibus inſignis, tantaq́ proceritate omnes excellens, ut ab humero rurſum emineret, ipſo membrorum robore magnitudini reſpondente. Tantis enim erat uiribus, ut funem quaque manu prehenſum, quatuor fortiſsimos iuſſerit tenere uiros, eos adductos qua uellet circumageret, nec ab illis loco poterat commoueri. Tanta denique humanitate præditus erat, ut abeuntibus è contione popularibus, quemq́, domeſticos ſuos, uxorem & liberos, ſub eius nomine conſalutationis officio proſequeretur. At tantum uirtutum eius cumulum, una Veneris inconceſſa licentia maculabat. Tandem concepto religioſo uoto ſtatuit inuiſere dominicum ſepulchrum. Mortuus autem in Cypro reliquit Haraldum filium regni procuratorem: qui tam inſolenter ſe geſsit, ut omnium ab illo auerterentur animi, concordiq́ ſententia in Nicolaum Suenonis filium natu minimum conſenſerunt. Is duxit uxorem filiam Ingonis regis Suecorum, genuitq́ unicum filium Magnum, qui manus ſuas fœdauit in ſanguine Canuti filij Erici patrui ſui. Et quia hæc occiſio putabatur facta iuſſu uel conſenſu Nicolai regis, iugulatus eſt & ipſe ciuium conſpiratione. Succeſsit ei in regno Ericus Erici filius. Quo perfoſſo, adminiſtratio Erico Aquini filio Magni Erici nepoti, data eſt. Eo autem monacho facto, faſces imperij uenerunt ad Suenonem Erici Magni nepotem.

Magnus Olaui filius rex.

Ericus ex Suecia uocatur ad regnum.

CONTENTIO MAGNA INTER DVOS REGES Daniæ. Cap. IX.

Eſt apud Silandiam (quæ Inſula meditullium regni & regiam ipſam tenet) legitima ſedes & creandorum regum locus, quo concurrere, qui Suenoni ſtudebant. Canutus uerò non ſegnius inter Iutios, Magni patris, Nicolai aui memoriam renouat, accuſatq́ Suenonis temeritatem, qui inconſultis cæteræ nationis partibus regnum occuparet. Moti Iutij, Canutum regem appellant, ſicq́ regnum laceratur in duas partes: Iutij pugnant pro Canuto, & Sialandienſes atq́ Scanij regem agnoſcunt Suenonem. Congrediuntur ſæpe & paribus odijs conſerunt prælia. Vualdemarus Canuti filius fouit Suenonianas partes, unde & Sueno illum ducatu Schleſuuici donauit. Multis itaque in regno ſurgentibus bellis & turbationibus, uictoria inclinauit ad Suenonem, coactuſq́ fuit Canutus fugere ad Frider. Barbaroſſam. Valdemarus, ut diximus primū diuq́ ſequebatur Suenonis partes, inde iunctus eſt Canuto, quum perfidiam ſuæ partis deprehendiſſet. Veniens autem Canutus ad Imperatorem, obtulit illi regnum Daniæ, modo feudum illius ſibi concederet. Imperator cupiens augere imperium & Daniam incorporare Rom. regno, miſit pro Suenone. Sueno non contemnens Imperatoris

Schiſma in regno.

peratoris uocationem, uenit cum regali pompa in Miſniam, ſuſceptuſq; eſt honorificè ab Imperatore. Facta autem querimonia à Canuto contra Suenonē regem, monuit Imperator Suenonem, ut ſacramentum Romano daret imperio, agnoſceretq; Imperatorem Dominum, & tunc Canutus illi ſubiectus nunquam inhiare deberet regno, contentus Sialandiæ dominio. Diſplicuit hæc concordia Suenoni, quia habuit patrimonium ſuum in Sailandia, atque ob id pactioni quidem aſſenſum præbuit, excepto Sialandiæ articulo. Reuerſus autem in Daniam, reſcripſit Imperatori, proceres regni non approbare concordiam inter competitores regni factam, nec ullum regem unquam huiuſmodi accepiſſe conditiones. Incipienſq; exinde quieti ſe dare, & ſibi adhærentes præcioſis ueſtibus more Germanorum induere, lautioribus cibis ueſci, proceres regni contemnere, effreniores ſibi adiungere, ſubditos grauibus exactionibus exhaurire, omnibus ſe reddidit difficilem & odioſum, præſertim autem Canutum & Vualdemarum regni æmulos fraudulentis niſibus conatus fuit obruere. Tandem tamen procerum conſilio decretum fuit, his tribus, Suenoni, Canuto, & Vualdemaro, exæquo nomen regium impartiendum & prouinciarum diſtributionem ſic faciendam, ut Vualdemaro Iutia, Canuto Scania & Suenoni meditullium regni Sialandia pareat cum cęteris inſulis. Aegreferens Sueno tertiam partem rerum ſe iam tenere, qui antea totum tenebat, inſidias meditatur contra Canutum & Vualdemarum. Vnde Roſchildiæ ſimul inuitati ad cœnam, Suenonis milites poſt cœnam ſurgentes ferrum ſtringunt in Canutum & Vualdemarum, Canutum quidem occidentes, Vualdemarum autem effugientem ſauciantes. Tunc inſaniens Sueno Vualdemarum elapſum, edicto emiſſo iubet omnes eſſe paratos in armis, ad petendum regni hoſtem Vualdemarum. At Vualdemarus conciliatis ſibi Canuti militibus & multis ex hoſtibus ad eum deficientibus pugnam iniit cum Suenonis exercitu, uicitq;, & in fugam Suenonem uertit. Sueno uerò feſſus reſedit in arborum radice, & ab agreſtibus ſuperuenientibus ferro caput eius ferè præſcinditur. Hic exitus Suenonis: qui ſi pares regni paſſus fuiſſet, pacificus diu regnaſſet. Sed perfidia illum perdidit.

Suenonis Pompa.

DE VVALDEMARO MAGNO REGE DANIAE. Cap. X.

OPpreſſo per fraudem Suenonis Canuto, ipſoq; Suēnone perempto, Vualdemarus ſolus totius Daniæ regnum accepit, quod diu ac feliciter adminiſtrauit. In primis autem Vuandalorum inſolentiam repreſſurus, ſimul etiam in eos Chriſti fidem per occaſionem propagaturus, primam expeditionem in eam gentem poſt acceptum regnum parare inſtituit, feliciterq; primam expeditionem conſummauit. Deinde rurſus anno 1161. totis uiribus adortus Rugianos, Henricum Leonem ſocium aduocat, mari terraq; oppugnat, & facile eos ad officium cogit, acceptiſq; obſidibus exercitum incolumen domum reducit. Poſtea ueniens rex Metim ad Imperatorem, imperio Romano ſe deuinxit, non ut in cœtum uocatus accederet more aliorum principum, ſed magis ſpecie quàm re imperio ſociatus haberetur. Fit deinde magnus belli apparatus contra Vuandalos, qui in littore maris habebant principatus, inſignes ciuitates & inſulas; nempe Suerinum, Racenburgum, Vuolgaſtum, Deminam, Offnē, Arconem in Rugia, ubi adhuc uigebat idololatria. Erat tunc Rugia caput Vuandaliæ, habens duas inſignes ciuitates Arconem & Carentum, quæ hodie in nihilum redactæ, aut maris exundatione ſubuerſæ, aut principum ira deletæ, in nouam propinqui littoris urbem, quæ nunc Straleſſund dicitur, tranſlatæ ſunt, ſicut etiam Magnopolis, urbs quondam clara & magna, in uicinam tranſijt Vuiſmariam. Ex hoc tempore quo Vualdemarus expugna-

Rugiæ ciuitates.

uit Vuandaliam, in multos annos durauit Rugię ad coronam Daniæ ſubiectio, ut ſemper regi fideles militarint & fecerint imperata. Nouiſsime autem cum omnes Vuandali reliqui ſuis principib. parerent, ſubduxerunt & Rugiani colla iugo, cum mortuo eorum principe non relicto corporis ſui hærede, dominium tranſiret ad principem Vuolagaſti & deinde Pomerani. Nam Vuolagaſtenſis principatus, idem Bardenſis dictus, *Vuolgaſtenſis principatus qui & Bardenſis.* nunc conceſsit in idem imperium ducis Pomeraniæ. De qua re & ſuprà in Pomerania multa diximus. Anno Chriſti 1171. Vualdemarus celebratis in Ringſtat comitijs, filioque eius Canuto coronato, induxit in animum, gentem Vuandalorum adigere ad Chriſtiana ſacra, ſimulq́ prædandi in mari & in inſulis Daniæ finem facere, qui Vuandalis quotidianus erat quæſtus Poſt expugnatam ergo Rugiam, ſtatuit præclarum illa tempeſtate oppidum in Pomeranis Iulinum oppugnare, *Iulinum.* quod crebras inde fieri in mare & in Daniam excurſiones compertum haberet. Principes interim Pomeraniæ Bugislaus & Caſimirus fratres indignati, quòd rex in eorum ditione iſta perageret, ducem Henricum Leonem implorauerunt, renouare cupientes apud illum priſtinas pactiones, quas plebs incauta inuitis principibus uiolaſſet. Dux amplificandæ ditioni ubiq́ intentus, non grauatè annuit poſtulatis. Sed dum Henricus ſubiectionem quærit, *Iulinum deſtruitur.* quam illi refugiunt, ſola fœdera depoſcentes, euenit ut nihil inde nouaretur. Rex interim mouit in Vuandalos, perq́ magnum lacum in Oderam nauigans, Stetino pręclaro oppido copias admouit expugnatq́: deinde Iulinum aggrediens, redegit illud quoque in nihilum. Et certe tum actum fuiſſet de Vuandalis, niſi rex morbo correptus interijſſet.

1 * Vualdemarus magnus
- 2 Canutus
- 3 Vualdemarus dux Schleſuuicēſis & poſtea rex
  - 4 Ericus
  - 5 Abel
    - Vualdemarus dux Schleſuuicenſis
    - Ericus dux
      - Vualdemarus dux
      - Ericus
  - 6 Chriſtophorus
    - 7 Ericus
      - 8 Ericus
      - 9 Chriſtophorus
        - 10 Vualdemarus
          - Margareta uxor regis Noruuegiæ, fit triũ regnorum regina.
        - Otto

DE REGIBVS POST VVALDEMARVM MAGNVM DANIAM moderantibus. Cap. XI.

MOrtuo Vualdemaro regi ſuccedit filius Canutus, iurantq́ ei Iutij & Vuiburgenſes. Scanij factionibus ſtudentes Haraldum quendam regij ſanguinis uirum è Suecia deuocantes regem appellant, ſed quem archiepiſcopus Lundenſis facilè à poſſeſsione regni excluſit. Interea multis literis Cæſaris Canutus iubet inuiſere curiam Imperialem, ſed Canutus commonefactus ne id faceret, reſcripſit ſe regni rebus implicatum, abeſſe non poſſe. Cæſar Fridericus contemni ſe putans, reſcribit: niſi ueniat Daniæ regnum alienæ facturum poteſtatis. Cui rex Canutus non aliud reſcripſit, quàm quòd primum in ſuam recipere poteſtatem opus ſit quod alij donet. Irritatus Cæſar, non tam bello quàm odio regem inſequitur. Interim Bugislaum Pomeranum commonefacit, ut bellum in Daniam ſuſcitet. Ille regis uiribus impar, præfectum Rugiæ qui regi paruit, laceſsit, atque quingentarum nauium claſſem in Rugiam ducit, petiturus inde Daniam. At Dani ad bellum prouocati, facile repreſſerunt Pomeranos. Vualdemarus quoque epiſcopus Schleſuuicenſis Nicolai abnepos cœpit inuadere regnum Daniæ, quaſi ſibi à Canuto patre debitum, ſed captus coniectus eſt in carcerem. Sub iſto rege Canuto circa annum Chriſti 1200. cœpit Lubecum floreſcere & uehementer augeſcere. *Lubecum incipit floreſcere.* Et quum Canutus rex iuuenis moreretur, frater eius Vualdemarus ad regnum peruenit accepitque regalem benedictionem ab Andrea archiepiſc. Lundenſi. Habuit ſub ſe Lubecum & Holſatiæ comitatum atque Hamburgum, quod Otto quartus

tus Rom. rex illi abſtulit, & Vualdemarus rurſum ſibi ſubiecit. Fuit tunc Hambur-
gum paruum non bene munitum. Anno Chriſti milleſimo ducenteſimo uigeſimo
tertio, quum Henricus Suerini comes fide publica in Daniam euocatus ad reconcilia-
tionem regis aſpiraret, rex autem duras conditiones opponeret, obſeruabat comes tem
pora, quibus rex in caſtris manens, à ſuis non ſatis cuſtodiebatur. Serum erat tempus, et
Danis pro ſua conſuetudine potis, indiligenter excubiæ ſeruabantur, utpote in regno *Stratagemas*
longe ab hoſtibus, nihil hoſtile formidantes. Henricus autem ante cuncta proſpiciens,
cum negligentiam regiorum cuſtodum non ignoraret, fortè in uenatione rex erat &
quieti deditus profundius ſoporatur. Henricus iam naue procurata regis papilionem
ingreditur (audax facinus) & occluſo ſpiritu oris, uinctum extrahit regem, ac comitibus
ad uim præparatis, in nauim impoſitum, ſecum perducit in Dannenberg, ibiq; conſer-
uat in carcere. Obſtupuêre qui audierant uniuerſi fiduciam uiri. Rex cum alia uia libera
ri non poſſet, argento ſe redemit, datis 45. millibus marcarum argenti, deſtitutuſq; in
Nordalbingia omni fortuna, ſolum Lubecum tenuit, ſed quod paulòpòſt illi quoque
fuit ablatum & imperio incorporatum. Mira rerum conuerſio. Iſte Vualdemarus dum *Lubecum imperio incorporatur.*
adminiſtraret ducatum Schleſuuicenſem & in primis regni annis uictorioſiſsimus fuit
in uirili autem ætate ubique uictus, omnia amittit quæ in adoleſcentia acquiſiuit, Mor-
tuus eſt anno 1242. cum per annos 40. regnum uaria fortuna adminiſtraſſet. Succeſ-
ſit illi Ericus filius maior natu, & Abel frater dux fit Schleſuuici. Rex Lubecenſibus
infenſus, patris iniuriam conſtituit uindicare, mercatores eorum capiens & extorquens
quæ cupiebat. Sed ciues ad arma conuolantes deijciunt munitionem eius unde ue-
xabat urbem. Paulòpòſt à fratre Abel inuitatus & captus ſecuri cæſus eſt rex iuxta ci-
uitatem Schleſuuicenſem, & cadauer ſaxo coniunctum, merſum eſt in profundum. E-
rat autem annus Chriſti 1251. cum annos non plenè nouem in regno peregiſſet. Qui
huius necis conſcij fuêre, omnes malè perierunt. Abel itaque regis frater, ſuccedit in
regnum: quod malè partum & fratri per uim extortum, non potuit eſſe diuturnum. Nã
in Sialandia bello impetitur & poſtea in Friſia à Ruſtica plebe opprimitur. Succedit ei
frater Chriſtophorus, qui fecit Vualdemarũ nepotẽ ſuum ex fratre Abele ducẽ Schleſ-
uuicenſem. Chriſtophorus quietè egit in regno, uſq; ad tempora morientis Vualdema-
ri nepotis ſui; cuius ducatum rex ſibi deſumpſit, ut illum regno iterum incorporaret. Re
liquit autem Vualdemarus ex ſorore Ioannis & Gerardi comitũ Holſatiæ filium Ericũ,
quem rex ſpoliauit ducatu. Quod uidentes comites memorati, ſumpſerunt arma pro ne
pote ſuo captumq; regem perduxerunt in Hamburgũ, quouſq; ille multis argenti libris
ſeſe redimeret. Concedens autem Chriſtophorus in fata, reliquit filium ſuum in regno.
Mortuus quoq; alius Ericus nẽpe Schleſuuici dux, reliquit duos filios, Ericũ & Vualde
marũ, quib. rex Ericus præeſſe uoluit iure ſanguinis, multum recuſantib. comitib. Hol-
ſatiæ, ſed præualuit rex. Cũ tamen Vualdemarus, qui ſolus ſuperſtes manſit, adoleuiſ-
ſet, recognoſcens feudum à rege, quod prius uoluit, recuperauit omnem terram quæ
ducatui debebatur. Ericus itaque longæuæ pacis ſortitus tempora, peruenit ad annum
Chriſti milleſimũ ducẽteſimũ octuageſimũ ſextũ, conſpirãteſq; in eum domeſtici eius,
interfecerunt. Tunc Ericus filius natu maior in ſceptra ſuccedit, duxitq; uxorem re-
gis Sueciæ Birgerij nomine ſororem. Et cum poſtea cerneret res omnes in Suecia tur-
bari, ſortem conflauit exercitum, Vt Birgerium liberaret, quem fratres eiuſdem Birgerij
Vualdemarus & Ericus in uincula coniecerant: ſed ueniens nihil potuit efficere, quum
omnia loca eſſent Teutonicorum præſidijs communita. Mortuus eſt etiam tunc dux *Dux Lalãdiæ.*
Lalandiæ, & conſolidauit rex regno ducatum, cum dux nullam reliquiſſet prolem ma-
ſculam. Lubecenſes hunc regem decennio elegerunt defenſorem, per ſingulos annos
mille illi marcas dependentes. Ingraueſcens autem Ericus annis & morbo, conceſsit in
fata anno 1321. quum in regno triginta quinque annos peregiſſet. Chriſtophorus defun *Roſtock Magnopolenſiũ.*
cti Erici frater peruenit in regnum, idq; opera Iohannis comitis Holſatiæ, qui frater eius
maternus fuit. Rex iſte accepta pecunia dominium Roſtock, quod ſibi feudi aut belli iu
re debebatur permiſit dominis Magnopolenſib. apud quos permanſit in poſterum. Cũ
que Rugianorũ princeps tempore illo obijſſet ſine prole maſcula, & omnes Vuandali-
cæ principes in eã terrã conijcerent oculũ, Chriſtophorus rex eã ditioni ſuæ uẽdicauit.
Mortuus eſt autem rex anno 1333. & ſubſtitutus in eius locum filius eius Vualdemarus.

Cuius frater Otto renouatis in Holſatia bellis captus eſt à Gerhardo, ſed poſtea rurſum dimiſſus. Cumq; pactas conditiones non impleret, comes Gerardus cum magno exercitu ingreſſus eſt in Iutiam, ut illum cogeret ad pactorum obſeruantiam. Dum autem caſtra haberet non ſatis diligenti ſuorum cuſtodia munita, noctu comes fuit in ſtratu ſuo occiſus à Dano quodem nobili milite, qui & clam regreſſus elapſus eſt. Henricus uerò filius eius duxit exercitum in Daniam, & ubiq; ſæuijt igne & ferro, nec quieuit donec caperet patris ſui iugulatorem. Quem rotis membratim diſciſſum, uulturibus deuorandum obiecit. Porro Vualdemarus rex Chriſtophori filius regno eſt pulſus & Vualdemarus dux Schleſuuici regnum ope Holſatorum ambiebat. Tandem uerò Ludouicus marchio interpoſitis partibus ſuis, regem curauit reſtitui, egitq; ut dux Schleſuuici Vualdemarus coronam poneret & acciperet omnia quæ ab olim paternæ fuerunt ditionis. Cumq; Rex quietus eſſe non poſſet & mercatoribus antiquas libertates in ſuo regno non permitteret, maritimæ ciuitates conſpirantes, ingrediuntur Daniam, regem regno expellunt, incendia multa excitant, oppugnant arcem Coppēhagen atq; expugnant & magnam hinc abducunt prædam. Proceres terræ regem non habentes, regno proſpicientes, inito tractatu, terram Scaniæ 16. annis conſignarunt cum ſuis prouentibus ciuitatibus in compenſationem acceptorum damnorum. Poſt hæc redijt Vualdemarus in regnum & obijt anno 1375. uariè iactatus in regno.

Ciuitates maritimæ regē expellunt.

MVLIER PRAEEST TRIBVS EGNIS ET SVCCEDIT EI *dux Pomeraniæ.* *Cap.* XII.

VValdemarus rex Daniæ defunctus, reliquit Margaretam unicam filiam, quæ maritum habuit Aquinum Noruuegiæ regem, ex quo paruulum ſuſcepit Olauum. Et cum Aquinus non diu ſupereſſet, mulier uirgo duo moderabatur regna. Et licet poſtea Albertus dux Magnopolenſis uocatu populi diadema ſuſcepiſſet Sueciæ, ac deinde filium Henricum cogitaſſet præponere Daniæ, uictus tamen Albertus à muliere & in triumphum ductus, regnum amiſit. Dimiſſus tandem, in fame ſenium in paterna domo finiuit, ut infrà dicetur. Margareta autem regina profecta in Iutiam cum Olauo filio, proceres Daniæ ſibi deuinxit, filioq; iurare coēgit. Iam enim Scaniam receperat magnopere refloreſcentem. Euocatis præterea Holſatiæ comitibus, ducatum Schleſuuicen͂. promiſit, ſic tamen ut de manibus regis recognoſceret beneficium. At filius Olauus paulò pòſt anno 1387, mortuus eſt, cum mater 12. annis Daniam regnaſſet. Congregatis autē procerib. regni in ſolenni cōuentu, aderat & Gerardus dux Schleſuuici cum propinquis ſuis, & renouata eſt ratio feudi, nēpe quòd ducatus perpetuo iure ad ſeniorē ex Holſatorū huius lineæ comitib. pertineat, ita tamen ut iuxta regni iura feudū à corona recognoſcat & inde præſtet obſequia, & quòd ſucceſsione legitima feudū ad proximos ꝑtineat. Orta deinde ſimultate int̃ reginā & Albertū Sueciȩ regē ꝑ occaſionē nouȩ arcis ꝑ regē inſtitutæ, cui aliā regina oppoſuit in ſuo, unde facile omnis cōmeatus ad arcē regis inuehi impediret̃. Suborto aũt bello Danis relicta eſt uictoria. Captus Albertus cū filio, ſeptem annis tenetur, donec magnis conditionibus laxaretur.

Ducatus Schleſuuicenſis feudum Daniæ.

Summa

Summa rerum fuit,ut hoc quoq; regnum duobus accederet, & fieret Margareta trium regnorum potentiſſ. regina. Poſt iſta Ericus Pomeranorum dux à Margareta regina adoptatus filius in regem aſſumitur an 1411. Fuitq; prima cura regi, recuperandi ducatus Schleſuuicenſis. Nam Gerardus illo inueſtitus in Dietmarſia cæſus occubuit, ob id feudũ extinctum reputauit. Contrà trium paruulorum,quos Gerardus reliquit,principes tutores ſentiebant,tranſijſſe legitimum feudum ad liberos. Res ad arma peruenit, regina ſenex ſe interpoſuit mediam, ut tractatibus res ſopiretur. Interim cum communitas Lubecenſis ſenatum ciuitatis eieciſſet, & pro pulſi ſuam proſequerentur innocentiam apud Rom. regem, obtenta ſententia aduerſus communitatem, Ericus Danorum rex conſtitutus executor literarum. Sed cum indurati non acquieſcerent monitis, eos qui piſcandi gratia tunc uerſabantur in Scania detinebat, uelut regalibus mandatis contumaces, tandemq; effecit ut in ſuam ſedem pulſus ſenatus reponeretur. *Senatus Lubecenſis eijcitur.*

BELLA INTER HOLSATIAM ET DANIAM.
Cap. XIII.

QVum duces Schleſuuicenſes nollent eo modo ſuſcipere ducatum quo rex illos uolebat inueſtire, Henricus dux collecto undique Magno auxilio, Iutiam inuadit atque Friſiam ad ſua iuga coëgit. At Dani non ferentes, Friſios parere Holſatis, ſollicitant eos ad renouandum regi ſacramentum. Conglobati Friſij repulerunt Danos, aliquot milibus ex eis proſtratis. Rex diſsimulans aliquantulum, dicto citius urbem Schleſuuicenſem obſedit, nec diu oppugnatam obtinuit. Et quum Albertus dux ex Sueciæ regno antea pulſus, in urbe eſſet, exiuit ad regem, obtentaque gratia & ſacramento dato quòd tria regna nunquam oppugnaret, cum ſuis dimiſſus eſt. Hamburgenſ. audientes regem Schleſuuico potitum, commiſeratione tangebantur ſuper calamitate ſuorum principum, mox illis ſexcentos baliſtarios auxilio miſerunt. Principes quoque Brunſuicenſes & Luneburgenſes & multi comites Albim tranſgreſsi auxilio uenerunt. Et primum quidem conſilia pacis pertentauerunt. Vbi illa euanuerunt, arma ſumpſerunt, uallentes arcem Kunigsburg. Dani autem fortiores ſuperuenientes, hoſtes retrò egerunt. Rex inde Friſiam intrauit, & abducta infinita præda, 80. obſides ſecum duxit, ne ad Holſatos deficerent. At gregarij ſatellites pro Holſatis in mari digraſſantes, interceperunt nauim, quæ portabat omnia iocalia regis & pontificum in auro, argento, ueſtibus, ſerico & pannis precioſis. Irritati Dani firmauerunt animum, certi aut terram capere aut immori. Quid non improbus labor obtinet? Ingreſsi ergo Cimbriam, furiunt ſine more. Sacra, prophana in æquo ſunt: uirgines maritæ iuxtà proſtitutæ. Omnia latrocinijs exhauſta: ſitim auariciæ & ſanguinis explere non poterant. Expugnauerunt arcem & corroborauerunt præſidium. Interea Lubecenſ. epiſc. monitus à Rom. pontifice implicauit ſe negocio unà cum alijs principibus, ſed nihil effecerunt, reditum eſt ad bellum. Obſederunt Dani arcem Tundern: Holſati autem uelut dormitantes diſsimularunt obſidionem. Interim Dani applicatis ſcalis, murum conſcendentes uno impetu ab obſeſsis ſunt oppreſſi, baliſtis & bombardis abacti. Perierunt tunc ex hoſtibus 400 Hamburgẽ. inſtructa claſſe per Albim deſcendentes, latera Iutiæ pulſabunt. Repererunt etiam naues nuper ciuibus ademptas, quibus ignem immiſerunt, & expoſitis in terram armis, prędam quantam uoluere nauib. ſuis inuexere. Rumpoldus pręterea dux Schleſiæ, miſſus ab Imp. in Daniã ſeu pacis ſequeſter priuſquã pacis formulam ad finem perduxit, epidimia tactus in fata conceſsit. Anno 1424. rex Imp. adijt in Vngaria, citarìq; fecit Henricum ducem cum fratrib. examinataq; cauſa, pronunciatur pro rege: Henrico autem, Adolfo & Gerardo fratribus ſilentium imponitur ſuper ducatu Iutiæ. Rex accepta pro ſe ſentẽtia abijt in terram ſanctam. Ferunt tum nobilem quendam ex oriente militaſſe Imperatori, qui pictoris induſtrij uſus artificio, regis faciem iuſsit effigiari, eamq; præmiſit amicis, indicans regem eſſe triũ regnorũ, qui magno ſe ære redimere poſſet. Rex omniũ ignarus, Venetijs hoſpitaliter exceptus, familiam artauit & uulgari habitu ſe cæteris conformẽ fieri paſſus ignotus haberi uoluit. Voto perſoluto in terra ſancta, cum peregrini in nauim redirent, nobilis qui conductũ præbebat, euocato regi dixit in aurem. Credis te apud nos incognitũ? *Impietas militum.* *Pictura prodit regem.*

Ecce

Ecce faciem tuam. Regem te ſcimus trium regnorum. Quid faceres ſi apud te noſtrorum quiſquam tali habitu deprehenſus innoteſceret? Stupefactus rex hæſit. Sed tamen inter uentu patroni, pecuniam accepit, quantum rex corrogare potuit & dimiſit. Reuerſus autem domum ut exequeretur ſententiam, conuertit ſe in duces fratres, ut & manib. eorum extorqueret ducatum Iutiæ. At Henricus dux ab iniqua ſententia ad ſummum pontificem appellauit. Inde multiplici labore incurrente, eò res eſt deducta, ut ciuitates à rege decedentes ducibus inhæſerint, multumq; temporis inſumptum fuerit, donec ad nouiſsima pacis pacta perueniretur. Ciuitatem etiam Schleſuuicum (ubi denuò in ius ducum reuoluta eſt) ita communierunt foſſatis, uallis & propugnaculis, ut non facile à rege denuò caperetur. Rex uerò reduxit exercitum in Fleſsborg, nec erat opportunius quicquam ad obtinendum ducatum quam oppidum Flenſsborg. Venerunt etiam ex ciuitatibus Vuandalicis, fauentibus ducibus, auxilia ad oppugnationem oppidi.

Flensborg oppidum.

Firmata itaq; obſidione, uenit dux ad hoſtium propugnacula. Dani uerò prætenderunt ſeptem foſſatis robuſtam ſudibus & palis. Hinc dux ſcalam uidens inclinari, uoluit quid intus ageretur contemplari, nec dum enim loricam ſatis conſtrinxerat. Et ſuperueniens quidam ex concilio ducum, uir militaris ait principi: quid agitis princeps inclyte? in quo periculum contenditis? Luctum nobis & periculum ueſtro capiti præparatis. Danus uerò qui intus excubabat, audiens eſſe principem qui ſcalæ incumberet, lancea ſepem penetrans, ſub loricam deſubtus uentri ſtantis infixit, letaliterq; percuſsit. Et ingemiſcens cum accepto uulnere, tollite, inquit circunſtantibus, me, ſatis mihi ad mortem eſt. Sicq; paulò poſt efflauit ſpiritum, uix 30. attingens annum. Tunc Adolfus proximus ætate frater factus eſt dux exercitus.

Dux lancea perfoditur.

Per eiuſdem anni æſtatem (erat autem annus 1438) urbes Vuandalicæ claſſem ſuam renouarunt & mittunt contra Danos, diuq; anceps fuit prælium, donec tandem ciuitates Danis uictoribus ceſſerunt. Multiplicatis itaque in hunc modum infinitis bellis, tandem à ciuitatibus conſilia ſunt agitata de ſtatuenda pace, quapropter regem in loco Nycoping, à communib. amicis deſignato, conueniunt, multoſq; & uarios texunt ſermones & ad extremum in hoc res deſijt, ut tribus capitibus approbatis, pax eſſet: primum: damna inuicem compenſarentur, aut ab arbitris æquarentur. Alterum, ut quoniam urbes ab rege ſuo ſine cauſa ex fœdere conſtituto defeciſſent, eam facerent compenſationem regi, ad iniuriam ſubleuandam, quum in ſimili caſu ab illo depoſcerent. Tertium, ut fœdera prima illibata manerent in perpetuum. Soli Roſtocenſes pacis cupidi, approbarunt quæ rex popoſcit. Sciſſa ergo ciuitatum unione, rex gauiſus cæteris tanto impenſius imminebat. Interim duces Holſati rebus ſuis conſulentes, in die Palmarum ſingulari aſtu oppidum Flenſsborg occupant, fugientibuſq; ciuibus in montem, fame coguntur ad deditionem.

NOVA TVRBATIO ORITVR REGI DANIAE IN SVECIA. Cap. XIIII.

PEr ea tempora ſurgit in regno Sueciæ noua turbatio. Nam dum rex implicatur bello Teutonico arcium ſuarum præfecti in Suecia inſolentius ſe geſſerunt, tributis, penſionibus & nouis ſemper exactionibus populum emungentes, & ſub umbra regiæ exactionis ſua impleuerunt marſupia. Multos regni proceres, res miſerabilis commouit atque acerbè tulerunt Danorum in ſe & ſuos imperia. Adunatis ergo uiribus cœperunt expugnare arces præfectorum, urbes & oppida regi parentia in ſuam traxerunt partem, inter quos præcipuus autor erat uir nobilis Engelbertus nomine. Apud quem rex egit multis literis, ut poſitis armis conquieſceret & præfectis obediret. At nihil profecit. Cœpto enim inſtitit, liberandæ patriæ & Danorum dominatu.

Engelbertus uindicat Sueciam à Dania.

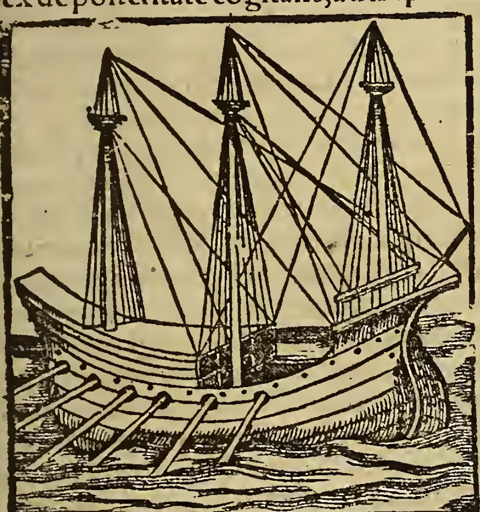
Tunc rex inſtructis duabus nauibus proficiſci in Sueciam inſtituit, paſſuſque ſæuiſsimam tempeſtatem & amiſsis multis militibus, ægrè uenit ad terram. Conuocans autem concilium in Suecia, arma contrahit in Engelbertum. Sed ubi paucos uidet iuſſa implere, maiorem ac putabat conſpirationem in ſe comprehendens, clanculo mutata ueſte cum paucis elapſus in Daniam ſe recepit. Venerat interea dies conſtituta, in qua de negocijs pacis inter regem & duces atq; ciuitates ageretur, conueniuntq; tandem partes in eas pacis leges, ut rex permiſſo ducibus ducatu Schleſuuicenſi, illos inueſtiat, reſtitutis, quæ inde fuerant detracta, Iutię renũciet, quod per laudũ imperatoris reportauit, ciuitatib. liquidata dãna

reſarciat,

eſarciat, ueterem mercatoribus libertatem permittat, telonea quæ ab annis centum ſuerunt permaneant &c. In has pacis conditiones utrinq; confectæ ſunt literæ. Pax undiq; proclamatur. Ex diuturno bello læti omnes reſpirant, nec erat qui non gauderet. nciderunt iſta in annum Chriſti 1435. Creuit interea turbatio Sueciæ & proceres arguunt ſe inuicem proditionis, alij per tumultum, alij quaſi legitimo iure per ſententiam capite puniuntur. Rex cum intelligeret domeſtica ubiq; conſurgere bella, exportatis theſauris in naues, Gdanum nauigat, in tuto locatus, exitum uidere uolens domeſticorum tumultuum. Decreuit nepotem ſuum Pomeraniæ ducem pro ſe regem ſufficere: at proceres reſpondent, non eſſe illi ius pro ſe alium ſurrogandi. Si omnino regnare recuſaret, eſſe incolarum de ſufficiendo rege electionem. Anno itaq; 1438. rex nauigans in Pomeraniam, regni ſe ſubduxit negocijs. Alij ſcribunt Ericum iſtum per Frid. Imp. regno exutum & in locum eius ſubſtitutum Chriſtophorum Bauariæ ducem, Erici regis ex ſorore nepotem. *Pax firmatur.*

CHRISTOPHORVS BAVARVS FIT REX DANIAE. Cap XV.

VNanimi conſilij trium regnorum Daniæ, Sueciæ & Noruuegiæ à proceribus eligitur poſt Ericum Chriſtophorus Bauariæ dux. Qui in regnum uocatus, ſolenni ſuorum apparatu anno 1439. Lubecum intrauit, ubi honorificè futurus rex à regentib. eius loci excipitur: Ibi ex conſtituto proceres regni fuere, qui magno illum honore ſuſceptum, perducunt in Daniam. Arces illi regni traduntur, ac legitimis illis modis cuiuſcunq; ordinis homines ſacramenta compræſtant. Vnctus inde de more ſacro oleo, rex conſecratur, ac proximo deinde anno cum regni prouincias obiret perueniſſetq; in Iutiam, Adolphus dux Schleſuuicenſis atque comes Holſatiæ occurrens, feudi poſtulauit de iure innouationem. Tum rex illi iubet reſtitui quæ ex antiquis annis ad ducatū pertinerent. Multa enim inde Margareta regina detraxit, multa etiam Ericus per bellū diuturnum. Anno milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo quinto Chriſtophorus rex de poſteritate cogitans, ad nuptias animum conuertit. Duxit autem uxorem Dorotheam, Iohannis Brandenb. marchionis filiam. Eas nuptias regali more in Coppenhagen arce regia peractas, honeſtabat multorum de Germania principum præſentia. Poſt hæc inuiſit Sueciam: ordinatiſq; omnibus ex ſententia, cum magnos inde theſauros in naues congeri iuſsiſſet, ſiue de muneribus quæ proceres intuliſſent, ſiue de prouentibus quos per multos annos præfecti contuliſſent, nauigationem inſtituit in Daniam. Sed exorta tempeſtate, perijt omne aurum & argentum, uix rege cum naue ſua in portum perueniente. Cētum millia ac amplius multò intercidiſſe memorant. Anno nono regni ſui rex aduerſa ualetudine laborans, uocans quos habere potuit: dixit regno & uita pariter mihi concedendum eſt, uos rebus rectè conſulite. Exceſsit autem rebus humanis anno 1448. *Nuptiæ regales in Coppenhagen.*

CHRISTIANVS COMES AB ALDENBVRG FIT REX IN Dania & in Noruuegia. Cap. XVI.

CHriſtianus, quem Dani more ſuo Chriſtiernum appellant, comes Aldenburgenſis, unanimi procerum Daniæ & Noruuegæ conſenſu rex eligitur, Suecis (ut Krātzius ſcribit) ſe à ueteri placito retrahentibus: quod ſcilicet habebat, ut niſi trium regnorū cōmuni conſilio unus aſſumeretur rex. Hæc electio maximè facta eſt, aſtipulatione

Adolphi ducis Schleſuuicenſis, qui erat auunculus Chriſtiani de Aldenburg, & Delmenhorſt comitis. Natus enim erat Chriſtianus eiuſdem Adolfi ſorore germana. Inclinauerant quidem Dani Adolfum, ſed cum ille pertinaciter recuſaret, conſilio eius uſi ad nepotem eius, quem ille in domo ſua ex puero educabat, deflexerunt. Suecia uerò præueniens hanc electionem, peculiarem ſibi regem aſſumpſit, ex ſuo corpore militem, opibus præſtantem, Carolum Canuti. *Carolus rex Sueciæ.* Chriſtiernus itaq; ſolenni ritu coronatur, & Dotheam reginam ſibi uxorem copulat, ex qua ſuſtilit Olauum, Ioannem, Fridericum atque filiam Scotorum regi nuptam. Proximo deinde anno Chriſtiernus primam regnis operam impendit, ut Sueciam per partes duobus regnis iterum coniungeret. Et primũ inſulam Gotlandiæ ui recuperauit, expugnato oppido Vuisbu, quondam florentiſſ. emporio mercatorum. Interea Carolus præfuit Sueciæ. Cumq; duræ ceruicis populo durus eſſet & cœpiſſet odio haberi, collecto clam theſauro, media hyeme in ipſa carniſpriuij reſolutione, omnibus ad crapulam laxatis, ingreſſus nauim pruſsiam nauigauit. Tunc proceres regni ſolennibus miſsis ad Chriſtiernum oratoribus, eum uocarunt in regnum uenientemq; in Stockholmiam honorificè exceperunt, regem conſtituerunt & per manus archiepiſcopi Vpſalienſis conſecrarunt. Erat autem annus 1457.

DE COMITATV HOLSATIAE.
Cap. XVII.

ANno Chriſti 1459. cum infata concederet inclytus Adolfus dux Schleſuuici, comes Holſatiæ, non erat dubium, Schleſuuicenſem ducatum coronæ conſolidari, à qua exijt beneficium, cum ille prolem nullam relinqueret. *Differunt comitatus Holſatiæ & ducatus Sleſuuicenſis.* De comitatu autem Holſatiæ magna fuit quæſtio. Nam feudum uidebatur imperij, quod ad maſculam lineam crederetur pertinere. Supererat Otto comes, de Schouuenburg cum multis filijs, qui ad uirilem, licet multis gradibus, ſpectabat agnationem. Rex autem Chriſtiernus cum fratribus Mauricio & Gerardo de Aldenb. comitibus ſorore Adolfi erant progeniti. Poſt magnam diſceptationem interueniente Arnoldo Lubecenſi epiſc. qui imperiali uice eius feudi Dominus cẽſeretur, Chriſtiernus rex comitatu donatur, quietatis ingenti ære comitibus ut iuri ſuo renunciarent. Fratribus deinde ſuis rex non minorem pecuniæ ſummam perſoluit, ut omne ius in ſuam coëmeret perſonam. Ita factum eſt, ut nobilis ille comitatus, qui infinitum ſanguinem dedit, quo à corona Daniæ ſegregaretur, nunc uoluntate procerum ſe illi coniunxerit. Erat autem annus 1460. cum hæc agerentur. Cumq; ſacramenta ſolenni ritu rex ab omnibus acciperet, uenit in Hamburgum, & de homagio quidem nulla mora, ſed de præſtando iuramento fit dubitatio. Oſtendebant ciues ueterem obſeruantiam, eamq; chartis priuilegiorum aſtruebant. Ceſsit rex ciuiũ allegationibus, permittens ueterem urbis conſuetudinem. Exinde conceſsit rex in Sueciã & peruidit regni illius iura. Perueniens autem ad eum rumor de theſauro, quem regno excedens Carolus in Stockholm apud Prædicatores reliquerat, conuenit ſuper ea re fratres, extorſit aliquot ſignati æris marcarum millia ac uaſa nonnulla argentea magna cum paruis. Elapſo deinde modico tempore, res in Suecia ad rebellionem ſpectabant. Indoluere enim proceres, adminiſtrationem præfecturarũ Danis permitti. Promiſcuum uulgus cauſabatur abeſſe regem, rarius ſibi reſponderi de iuſticia, arbitratu præfectorum rem omnem agi, regni theſauros foras educi, uiſcera regni ad libidinem Danorum diſsipari. *Præfecti autores ſeditionis.* Rex uolens præuenire rebellionem, magno apparatu uenit in Sueciam, uentumq; eſt ad pugnam. Inclinauit uictoria Suecis, cæduntur multi ex regijs & capiũtur multi. Fugit rex & archiepiſcopum Vpſalienſem, quem uelùti obſidionem habebat, tulit in Daniam. Interim Sueci miſerunt Gdanum pro Carolo rege. Sed ubi ille redijt & non inuenit illam integritatem quam promiſerant, abdicauit ſe regno, priuatim uicturus, cõmuni cum alijs iure. Anno 1455. Gerardus de Adenburg regis frater, cauſatus eſt ſibi adhuc deberi aliquot millia aureorum, quòd ius ſucceſsionis ſuæ in fratrem refudiſſet, & arcibus in poteſtatem acceptis, legitimum ſe cum fratre ferebat hæredem. *Holſatia iterũ occupatur.* Paulò pòſt omnem illam ditionem inuaſit, cœpitq; adminiſtrare res in Holſatia, & uertit adminiſtrationem ſuam in legitimum principatum.

RES GESTAE PER CHRISTIERNVM PRIMVM. Cap. XVIII.

HAbuit rex adhuc arces quaſdam in Suecia, quas per ſuos inſedit atq; defendit. Sue
ci oppugnantes arces illas, & fugati ab obſidione: auſi fuerunt ingredi Daniam
regem oppugnare. Sed rex illos excipiens & in fugam uertens, trecentos ex eis ce-
it. Annus erat 1459. cum quidam cōmunes amici conarentur, conuentu Lubeci indi-
o, res componere in regem & Sueciæ proceres, ſed nihil fuit actum, nec inuenta com-
onendæ pacis uia. Proximo deinde anno rex per anguſtias, niuis tempore, quando ne *Chriſtiernus*
o uenturum præſumebat, ingredi Sueciam tentauit, regnum montoſum & faucibus *Sueciam ue-*
iarum tranſitu difficilimũ. At Suecis utcunq; res innotuit, quare in aciem prodeuntes, *xat.*
gi ſe obiecerunt. Facile fuit multos à paucis detineri, quando non poterant in uia ſtri-
ta niſi pauci ad pugnam prodire. Trucidatis ergo circiter quingentis, rex cogitur redi-
. Poſtea deſcendens in Holſatiam exegit fratrem ſuum, coëgitq; incolas ad præſtan-
um ſibi ſacramentum. Idem egit apud Friſios. Anno 1470. excedente rebus humanis
arolo quondam rege Sueciæ, diuiſi ſunt proceres regni, diſceſſeruntq; in uaria uota.
lij Chriſtiernum cupiunt uocare, & alijs alia fuit ſententia. Rex autem iam tempus ra-
is, immittere manus regno Sueciæ, quando æmulus eius mortuus erat, conducto ma-
no militum numero, infeſtum agmen duxit in Sueciam. Sed neq; illi ſegnes occurrũt.
ratq; is demum exitus, ut pauci ex multis ſtipendiarijs redirent. Anno Chriſti 1474. ue
it Chriſtiernus cum quibuſdam principibus inferioris Saxoniæ ad Fridericum Impera
orem, indicatq; eſſe in ſuis ditionibus intra limites Romani imperij gentem nulli paren
em & pro libertate inſoleſcentem, nempe Dietmarſos: eos ſibi ab imperiali maieſtate *Dietmarſi li-*
ubijci poſtulat: cum non expediat ſine principe populum agere: comitatum quoque *beri.*
Holſatiæ atq; Stormariæ iuncta ditione Dietmarſiæ in ducatum uerti depoſcit. Annuit
mperator poſtulatis regis, & titulum comitatus extinguit, exq; tribus memoratis ditio
ibus unum creat ducatum, regemq; præſentem illo ſolenniter inueſtiuit. Literiſq; de-
uper editis, rex illas ſecum defert. Reuerſus autem domum, Ioannem filium maiorem
atu, Daniæ regem eligi fecit & conſecrari, aſſumpta illi coniuge Chriſtina filia Erneſti
ducis Saxoniæ principis electoris, anno Chriſti 1478. Sueci interim in ſua ſententia per-
ſeuerantes nullum crearunt regem, neque Chriſtierno obedire uolebant. Anno 1480.
Chriſtiernus rex indixit conuentum Holſatiæ, euocans quoque ex Lubeco & Hambur
go publici concilij oratores, & inſinuans imperiales literas, poſcens ut ijſdem obſecun-
dantes, ſe Holſatiæ atque Stormariæ in unum corpus adunarent, & ſe ducem ſuum re-
cognoſcerent. Reſpondent illi, Imperatorem nōn plenè inſtructum, de alieno diſpoſuiſ-
ſe. Habere ſe terram ſuam temporalem, pariter & ſpiritualem Dominum archiepiſco-
pum Bremenſem, ex eo tempore quo nouiſsimus Dietmarſiæ comes defecit. Rex
iuſsit replicari, ex illo die crebram fuiſſe mutationem dominij, aliquando eos paruiſſe
Vualdemaro regi ſecundo, aliquando comiti Holſatiæ, nunc uerò epiſc. Bremenſis tan
tum ad ſpeciem prætendi dominium, cum facto non parerent. Illi contra: habere in ter-
ra archiepiſc. præfectos, quæ res iuſtum teſtetur Dominum nullo ſe pacto uiuos pati,
ut alienentur ab eccleſia. Interim autem quo hæc aguntur & rex in quoſdam impli-
cabiliter ſæuiret, mortuus eſt in arce Coppenhagen anno 1481. cum annos 34. in re-
gno exegiſſet.

ACTA IOHANNIS REGIS DANIAE FILII CHRIſtierni. Cap. XIX.

CHriſtierno mortuo ſucceſsit Ioannes filius in regno. Hic Noruuegiam cũ fratre Fri
derico legitima ſucceſsione poſſedit, niſi quod rex ſolus tenuit imperij miniſtratio
nē: frater titulo hæreditarij iuris conuentus manſit. Sueciæ quoq; electus rex ferebatur,
inſertis conditionib. quas non probaret. Quieuitq;, donec armis regnum recuperaret.
Gothlandiã primò Suetiæ parentem, quibuſcunq; modis ſibi deuinxit, cũ (inuito Sue- *Gotlandia.*
ciæ gubernatore Stenone Neſter milite) is qui arci terræq; præerat multo tempore Iuua
rus electo regi arcẽ, oppidũ, omnemq; terrã conſignauit. Deinde anno 1498. conducta
gregario-

gregariorum militũ manu magna, coëgit uniuerſos etiã nolentes imperata facere. Cæterum ubi rex exceſſerat regno, Sueci conſpirauerunt. Rex uerò cum ſperaret beneuolentia potius quàm ſeueritate regnicolas in fide continere, regno decedens, reginam in regia dimiſit. Quam multi prægnantem rebantur, ut in regno parturiens, indubitatum illi daret hæredem. At ea ſpes uana fuit. Recogitantes autem Sueci pudorem ſuum, quod uicti ceſsiſſent armis, dolum excogitant. Vocant regem, ut obijciat ſe Ruſsis, quorum excurſionem nunciatam accepiſſent. Nihil opus fore armis à Dania producandis, ſolo illos indigere principe, uires armorum regno nõ deeſſe, copioſos eſſe in Suecia milites Ruſsis repellendis, ſi caput accederet multitudini armatæ.

Stratagema.

Rex paucis contentus in Suetiam nauigauit. Aduertit autem populi erga ſe non ſyncerum eſſe animum, atque ideo non credidit ſe illis, ſed quomodo potuit manibus eorum ſe ſubtraxit. Erupit deinde manifeſtè rebellionis audacia, ut accuſarent regem & regios officiales, de non impletis promiſsis. Reginam deinde in arce Stockholm circumſiſtunt, oppugnantes arcem & ciuitatem. Expugnata urbe, arcem armis expugnare nequiuerunt, ſed fame, reginamq; captam deduxerunt in monaſterium Vuaſtem diuæ Brigittæ, ubi duobus penè annis in libera fuit cuſtodia, donec per Raimundum legatum Rom. pontificis liberata in regnum Daniæ cum honore fuit reducta.

Vuaſten monaſterium.

Rex interim Iohannes comparauit arma ad edomandos Suecos; habuitq; quoſdam in regno Sueciæ ſibi fideles, qui ipſum monuerunt niſi quinquaginta millia adduceret armatorum, nihil profuturum eius aduentum. Tentauit rex & hoc ipſum, ſed inanis fuit conatus eius. Noruuegia quoque inſtinctu procerum Sueciæ rebellionem oſtendebat. Sed aderat Chriſtiernus regis filius, pro ſua ætate dux acer in armis, & naſcentem flammam in ſui primordio extinxit.

Noruuegia rebellis coërcetur.

Poſtquam ergo rex Ioannes contra Suecos multa prælia fruſtra inſtituiſſet, infecto negocio mortuus eſt tandem, factuſq; eſt filius eius Chriſtiernus poſt ipſum rex Daniæ, & Fridericus patruus Chriſtierni manſit dux Sleſuuici & Holſatiæ. Cæterum rex Chriſtiernus nullum non mouit lapidem quo ſibi ſubijcere regnum Sueciæ; uſuſq; eſt extremis uiribus, aſtu & dolo; donec tandem edomuit, ſed partum regnum diu retinere non potuit, quin & propter tyrannidem ſuam tandem fuit è Dania expulſus. Quam cum rurſum recuperare contenderet, captus à Chriſtiano patruo ſuo, cuſtodiæ eſt mancipatus Sunderburgi in Holſatia, mortuuſq; tandem in uinculis.

Fridericus poſt Chriſtiernum rex.

Excluſus uerò Chriſtiernus Dania, patruus eius Fridericus dux Holſatiæ factus eſt rex Daniæ, quo mortuo anno Chriſti 1533. noua turbatio orta fuit in regno: Nam Fridericus Palatinus Rheni & dux Bauariæ, qui regis Chriſtierni filiam & neptem ex ſorore Caroli imperatoris uxorem habuit, uoluit ſibi uendicare regnum; ſed epiſcopi & proceres regni elegerunt Iohannem filium minorem natu eiuſdem Friderici regis, qui adhuc puer erat. At Chriſtianus filius maior natu eiuſdem Friderici, comparato undiq; auxilio, potenti manu acquiſiuit regnum ſibi aliâs debitum. Tulit illi ſuppetias non uulgares ſereniſsimus rex Sueciæ Guſtauus, ſicut & uiciſsim Chriſtianus rex Guſtauo non defuit, cum Smalandi ruſtici magnam in Suecia excitaſſent ſeditionem. Sicq; hoc noſtro tempore hæc duo regna, Dania & Suecia, magna tranquillitate & pace gubernantur ſub inclytis regibus Guſtauo et Chriſtiano, quę antea perpetuis inuicem irritabantur bellis. Anno 1559. Kal. Ianuarij obijt Chriſtianus rex Daniæ, eiq; Fridericus ſucceſsit. Triennio poſt, exarſit inter Fridericum Daniæ & Ericum Suetiæ reges bellũ. Danus anno 1563. arcem & oppidũ Elſenburg & Niloſen expugnat. Suecum item ab obſidione oppidi Helmſtet depellit. Anno 1567. Dani duce Daniele Ranſouio penetrant in Suetiam, mox etiam irritis pacificationibus, arcem Vuarenburg amiſſo, tamen duce ſuo, recuperant.

Genealogia modernorum regum Daniæ.

Iohannes comes in Aldenburg & Delmenhorſt habuit filium nomine Fridericũ ſucceſſorem in his comitatibus. Fridericus uerò reliquit filium Ioachimum (ab alijs uocatur Theodoricus) qui duxit uxorem Margaretam duciſſam Scleſuuici & Holſatiæ, ſuſtulitq; ex ea Chriſtiernum, qui cognominatur diues, & hic factus eſt rex in Dania. Cõſenſerunt quoq; in eum quidam Sueci & Gothi, quare huiuſmodi uſus eſt titulo: Chriſtiernus rex Daniæ, Sueciæ, Gothiæ & Norduuegiæ, dux Scleſuuici, Holſatiæ, Stormariæ, & Dietmarſiæ, comes Aldenburgenſis & Delmanhorſtenſis. Vſurparunt & poſteri eius hunc titulum. Ab hoc Chriſtierno hæc facta eſt propagatio.

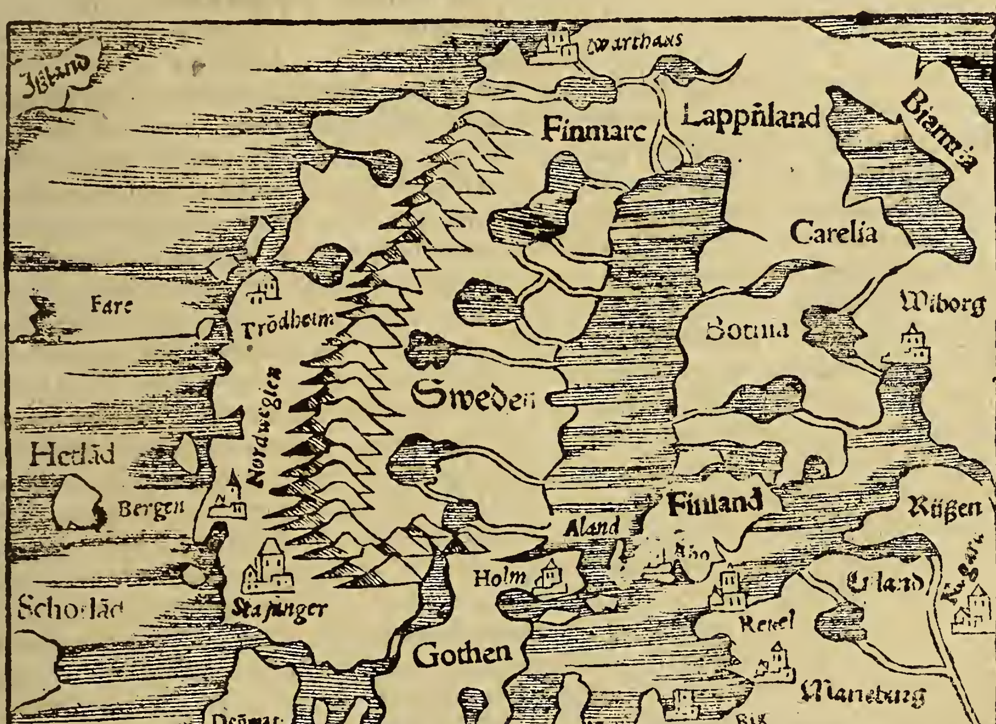
Chriſti-

1 Chriſtiernus cognomento diues
- 4 Fridericus primùm dux, deinde rex
  - 5 Chriſtianus rex: uxor eius Dorothea filia magni ducis Saxoniæ inferioris.
  - Iohannes rex electus, ſed non aſſumptus
- 2 Iohannes rex
  - 3 Chriſtiernus rex, tãdem captus uxor eius Iſabella ſoror Caroli Imperatoris
    - Dorothea uxor Friderici Palatini
    - Chriſtiana duciſſa Lotharingiæ

Maternum ſtemma habes ſuprà in Saxonia, ſub titulo Aldenburgenſis ciuitatis ſeu comitatus.

GOTHIAE SEV GOTlandiæ deſcriptio.

Cap. XX.

HVMANISSIMO AC CLARISSIMO VIRO DOMINO SEBASTIAno *Munſtero, ſcholæ Baſilienſis profeſſori ordinario, amico & fautori ſuo optimo, Georgius Normannus, S.*

MAgnam mihi literæ tuæ, uir ornatiſsime, uoluptatem attulerũt, propterea quod teſtari uiderentur te qualiſcunq; inter nos factæ amicitiæ omnino non oblitum eſſe, teq; etiam in opere pergere, ut quod in ſcribendis mundi hiſtorijs cœpiſti, aliquando abſolutum nobis reddas, idq; me duplici gaudio adfeciſſe omnino exiſtimabis, cum quòd ſperem hoc pacto Gothorum nomen, ueteribus quidem celebratum, noſtris uero fatorũ ne, an hominum inuidia, equidem ignoro, nonnihil obliteratum, rurſum è tenebris in lucẽ emerſurũ eſſe, tum uerò maxime, quod quicquid hac de re regi domino meo clemẽtiſsimo de ſuſcepto tuo labore promiſeram, id iam prope diem proditurum exiſti-

exiſtimem. Tu igitur uir ornatiſs. quod in hac re cœpiſti, peragere contende, nec ab ope re ſuſcepto laboris magnitudine, quam res tanta requirit, neq; maleuolorum calumnia te abſterreri aut abduci ſinas, etiam atq; etiam oro. Quod uerò ad complendam Sueciæ noſtræ hiſtoriam à me requiris, operam dabo, ut quaq; prima occaſione nacta ad doctorem Ioſephum nepotem tuum paulò plenius quàm nunc poſſum, ordine perſcribã. Bene uale, Holmiæ, &c.

Fertilitas Gothiæ.

SOnat Gotlãdia Germanicè bonam terram, quòd ea terra inter aquilonares regiones fertiliſsima ſit. Nam ager eſt frugibus & melle optimus: pecorũ fœtu ac paſtu omnibus antefertur. Opportunitas fluminum & ſyluarum ubiq; magna. Peregrinis mercib. omnis regio plena, quòd, ubiq; domeſticis reb. abundet ad cõmutationem faciendã, pellibus ac metallis, præſertim cupro, abundans. Egerunt Gothi & Sueci à multis retro ſeculis ſub unius principis auſpicijs, unius regni finibus incluſi. Nonnunq; uerò, ut fieri ſolet, inceſſere ſimultates, quòd quæq; natio principem ſuum ſectaretur. Sed ea tamen diſceſsio non diu ualuit, quo minus ad unius regis gubernacula denuò cõceſſere. Sueciæ quidem domi & uicinis in locis nomen præualuit, fe[illegible]is autem & in longinqua militia Gothorum gloria ſublimioribus longè titulis inclaruit: quòd Romanis diu ea gens colluctata, aliquoties quidẽ repreſſa quieuit, aliquando magnis Rom. cladibus ſe uindicauit, nonnunq; pari manu cõflictans, diſceſsit. Demum Rom. proculcans imperium, Italiam peruaſit, urbem Romam uaſtauit. In eadem Italia regnum multis annis tenuit, Gallias occupauit, in Hiſpanijs regna fundauit, & ex eo ſanguine nobiliſsimas domos principum erexit. Qua in re Romani ſcriptores, nõ tam in barbarorum (ut ipſi uocant) quàm in ſuorum laude profuſi ſunt. Originem aũt gentium attingẽtes, refugiunt in Scythiæ uaſtas ſolitudines, ignorantes, de magnæ Germaniæ finibus Gothorum, Cimbrorum & Vuandalorum examina prodijſſe. Terminatur Gothia à Septẽtrione fine auſtrali Sueciæ, ab occidente reliquis Norduuegiæ montibus, qui ſunt à Sueciæ

Gothi apud ueteres notiores Suecis.

Ciuitates Gothiæ.

limite ad Trolhetæ fluuij oſtia. A meridie & oriẽte terminatur mari. Loca eius inſigniora ſunt, Lodhuſia portus & emporiũ, Vualdburg urbs inſignis cum arce, Halmſtat, Helſinburg, urbs arce inſignis Landskron, Malmogia portus & emporium, Calmaria urbs magna, portus & emporium, habetq; arcem quæ operum magnificentia certare dicitur cum arce Mediolanenſi: Stegholm, Sudercopia emporium & portus, Nortcopia, Lidecopia ciuitas ſuper lacu Vener: Vaſtena oppidum, Huetlandia oppidum. Veſtrogothia ducatus, cuius ciuitates ſunt Scaris, Varnem, ubi eſt ſepultura ueterum regum. Oſtrogothia ducatus, in quo ſunt ciuitates Schemingia, Lincopia ciuitas epiſcop. Halladia ducatus, in Lundis metropolis, ſed quæ in Scandia eſt. Smalãdia ducatus, Tniſchia ducatus, Verendia ducatus, Blechingia ducatus. Visbi ciuitas Gothiæ: ubi emporium fuit antiquum & celeberrimum, poſtea Danorum & Moſchorum piraticis excurſionibus afflictum deſertum eſt. Extant hodie ruinæ, teſtantes ueterem claritatem. Fuerunt hoc loco prima ſtatiua Gothorum, qui Mæotidem occuparũt. Eſt hodie fertilitate agri & arce & monaſterijs inſignis. Eſt etiam ibi cœnobium ordinis ſancti Benedicti, apud quos eſt bibliotheca circiter duum milliũ autorum & codicũ ueterũ. Ex hac & alijs terris ueniunt pelles nobiliũ ferarũ: præſtantiores ſabellæ, quibus in orbe noſtro præciũ propè immane, & æſtimatio ſecundum aurũ & gẽmas. Et quod miremur, non alio quàm hyemis tempore uenantur, quoniã tunc pilus denſior eſt: & cuti fidelius adhæret. De regib. qui olim Gothiæ præfuerũt, Iohãnes Magnus natione Gothus, archiepiſc. Vpſalienſis, poſt Saxonem Grammaticum ſcripſit 24. libros, ſed qui nõdum typis ſunt publicati. Expectamus eos à fratre eius Olao Magno, qui ſuperiorib. annis è Roma dum archiepiſcopus adhuc uiueret, me de illis & alijs quibuſdã, ſcriptis literis certiorẽ fecit Scripſit & Albertus Krantzius de rebus Gothorũ & Suecorum, quem hic ſequimur, utriuſq; populi

Halladia ducatus. *Bibliotheca nobilis.* *Ioannes Magnus archiepiſcopus.*

res geſtas

res geſtas uno complectẽs hiſtoriæ contextu.Inſula Gothlandiæ è regione Gothiæ in mari ſita,lõgitudinem dicitur habere 18.milliarium Germanicorum,magna prædita fertilitate,plurima nutriens pecora ob lætiſsima,quibus abundat,paſcua:habet agros, nemora,feras ſylueſtres,piſces,&c.atq; ob id parens dicta Sueciæ. Ab antiquis temporib. paruit regi Gothorum & Suecorum,ſed Dani ſuperioribus annis,quum perpetuis bellis uexarent Succiam,hanc ad ſummam redactam calamitatem ſibi ſubiecerunt. *Gothlandia inſula.*

DE REGNO NORDVVEGIAE. *Cap.* XXI.

NOrduuegia,id eſt Septentrionalis uia,fuit regnũ aliquandiu admodum florens,& tenuit imperium per Daniam & late per inſulas maris, donec domeſticum imperiũ per hæreditariã ſucceſsionem adminiſtratum fuit.Poſtea ſub interregno cõſenſu procerum inſtitutum eſt,& reges per electionem ſuſciperẽtur,arbitrari eos hoc æquius adminiſtaturos regnũ, quo minus forent confirmati per nouitatem. Sed euenit dum quiſq; ut opibus,ambitione & fauoribus affinitatis excelluit,ita in ſpem maiorem uenit regni aſſequẽdi,ut factionibus diſtraherentur,ſeſeq; etiam inferrẽt ad occaſionem capiendi regni externi,qui adiuuarent & deſtituerent partes concertantes,ut uiſum ſibi è re fuit.Itaq; eſt hoc tempore ſub poteſtate Danorum.Hi nõ legitimos modò redditus & tollerabilia uectigalia imperare dicuntur, ſed omnia commoda transferunt in Daniam.Aedificia urbiũ tueri nequeunt ſuam amplitudinem & dignitatem ueterem,nec ſpes eſt ſtatus reparandi.Publici enim cõuentus in rem non admittũtur,nemo ex arbitrio ſuo referre audet aut opere tentare, incertus de omniũ conſenſu. Habet Dania in poteſtate nauigationes omnes Norduuegianas,neq; hæc exercere mare poteſt,neq; exportare merces,hoc rege hoſte.Hęc mittit in reliquã Europã piſcem ex genere aſellorũ,frigore induratũ & extentũ inſuſtem,unde & eum Germani uocãt *Stockfiſch*.Captura eius laudatiſsima eſt Ianuario,quando ſupereſt frigus ut induretur: & qui clementioribus fuerint capti menſibus,marceſcunt,neq; ſunt idonei ut exportentur. *Norduegia hodie ſub Danis.* *Stockfiſch.*

MONSTRA IN NORDVVEGIA. *Cap.* XXII.

OCcidentale Norduuegiæ littus totum infeſtum eſt uerno tempore balenis uaſtæ magnitudinis,adeò quod ad centum perueniunt cubitos.Hæ tum gregatim conueniũt ad prolificandũ.

Naues uel quæ in earũ corpora, uel in uortices aquarum,quos hæc faciunt inſtar charybdis agitatione ſua, delatæ fuerint,periclitãtur. Remedium eſt autem nauigãtibus, caſtoreum dilutũ aqua & in mare effuſũ. Hoc tanquam aconito petitus grex balenarũ, totus repẽte diſsipatur & in profundum fertur. Rugiunt horrendè.Spiracula duo habẽt in ſumma fronte, patẽtia ad cubiti proceritatem. Hæc tecta ſunt folliculo,reſpirantes efflant undas & in modum dẽſi nimbi, Spina dorſi reperitur continens amplexu ulnas tres,internodia ſingula unam. Maiores inutiles cibo ſunt,propter non domabilem aſperitatem. Metropolis huius regni eſt *Balenarum horror.*

Nidroſia metropolitana, Trondenis nuns.

gni eſt Nidroſia, uulgò *Druntheim*, fuitq; nobilis in primis ciuitas ſub florente Norduuegiæ imperio: nunc in uici formã redacta eſt. Extat hodie eccleſia cathedralis, argumentum ueteris felicitatis, cui magnitudini & laborati lapidis artificio par opus non eſt ſub orbe Chriſtiano. Crepido circum altare corrupta fuit incendio, ſed reparata anno 1530. in quam quidem crepidinem reparandam impenſæ imputantur ad ſeptem millia aureorum, atq; à tantilla parte æſtimatio præſtantiæ fiat templi totius. Habet terra hęc peſtem peculiarem, quam Lemmer uocant. Eſt autem beſtiola quadrupes, magnitudine ſoricis, pelle uaria. Hæ in tempeſtatibus decidunt ex nubibus feculentis, ut putant, depaſcuntur more locuſtarum omnia uirentia, ſtatoq; tempore moriuntur aceruatim cum lue terræ, ex quarum corruptione aër fit peſtilens & afficit Norduuegos uertigine atq; icteriſi. Eſt quoque in Norduuegia lacus Mos in quo apparet oſtentum, ſerpens ſcilicet miræ magnitudinis, qui portendit Norduuegiæ mutationem rerum. Viſus eſt recẽtiſsime anno ſalutis 1522. altè eminens ſuper aquas, conuolutus in ſpiram, exiſtimatus eſt coniectura collecta procul uiſu, cubitorum quinquaginta, & fuit ſecuta eiectio regis Chriſtierni.

DE INSVLIS ET CIVITATIBVS NORDVVEGIAE. Cap. XXIII.

SVnt in regno Norduuegiæ multæ inſulæ, ubi mare abſorbetur intra cauernas accedente fluxu, & reflatur refluxu, quanto maximo impetu deferuntur torrentes. Nauigatur hoc mare donec inferius eſt faucibus ſcopulorum, & qui iniquo tempore interciderint, feruntur præcipites in uoraginem. Naufragiorũ reliquiæ per raro reddũtur, etſi quando redduntur, reperiũtur robora attrita colluſione ſcopulorum, ut lanugine quaſi obducta uideantur. Sunt in Norduuegia caſtra, oppida & ciuitates præcipuæ, Vuarthus, id eſt, ſpeculatoria domus, caſtrum ſcilicet ualidiſsimum & præſidium impoſitum Laponibus: Matcur oppidum, Reon caſtrum, Nidroſia metropolis, de qua iam diximus, Bergis ciuitas epiſcopalis, Staffanger ciuitas etiam epiſcopalis, Kőnigſperg caſtrum & emporium: Saltzburgum emporium, Congelle emporium, Bohus caſtrum munitiſsimum ſuper boreale latus oſtiorum Trolhere

Vuermlandia.

fluuij: Vuermelandia ducatus, Hammaria ciuitas epiſcopalis. Separatur Norduuegia à Suecia excelſis & aſperrimis montibus, perpetua niue obductis, quos nemo tranſcendere poteſt, niſi quòd cum tempore inter iuga montium inuentæ ſunt conciſæ quędam & anguſtæ ualles, per quas iter, licet difficile, patet ex Norduuegia in Sueciam. Vocantur autem montes illi alpes Dofrinæ. In Noruegia archiepiſcopus Nidroſienſis hos habet ſuffraganeos, Bergenſem, Stauangenſem, Pharenſem, Hammarienſem, Hasloenſem, Orchadenſem, Sodrenſem uel inſulam, Minchaudenſem, Nellendenſem, Gadenſem, Grinlandienſem, Scalorenſem, Olenſem uel Olorenſem.

DE REGIBVS NORDVVEGIAE SEV NORDMANNIAE, *& de Nordmannorum excurſionibus.* Cap. XXIIII.

CVm apud Danos regno Grã præeſſet, apud Normannos rex erat Suibdagerus: atq; is cum uirib. regni inſoleſceret cœpit uicinis quoq; gentibus eſſe onerosus, tandemq; armis Daniam in ſua iura traducit. Sed paulo pòſt à Grami filio Haddingo uictus, regnũ armis quæſitum amiſit. Haddingus à multis bello potitus, cogitur in Norduuegia ferre Geuuarũ unum ex primoribus, cui ſucceſsit filius eius Hotherus. Tranſierunt deinde animi multi, donec Collerus rex Nortuuegiam teneret, quãdo ſcilicet apud Danos Roricus pręfuit regno. Poſtea Frogerus rerum eſt potitus apud Norduuegios: quo uicto à Danorum rege, Gotarus quidam regnũ arripuit, quo interfecto Rollerus regno potitur. Sed Norduuegiorum proceres indomita ceruice, aſſueti libertate, ſe regis ſui ſubducunt iugo. Succeſsit Rollero Helgo rex, Helgoni autem Haſmũdus, Haſmundo regnaldus, deinde Gunnarus, Omundus, Olo qui & Daniam tenuit, Omundus, & longe poſtea Goto circa annum Chriſti 800. Quo tempore Normãni ſeu Norduuegi cum Danis excurſiones & depopulationes horrendas fecerunt in Saxonia, Friſia, Gothia, Gallia, Aquitania, &c. omnia loca igne & ferro deuaſtantes.

Norduuegi qui & Nortmanni.

In Norduuegia uerò interim facta eſt tanta ſceptri confuſio, ut diſciſsis membratim regni uiribus, partẽ ſibi quiſq; teneret, & qui in prouincijs locũ nõ reperit, maria ſibi deſumpſerit exercẽda, ut quicquid excurſionibus terrarum & piraticis depredationibus occuparent, pro ſuo ducerent: inter quos nominati ſunt Horicus, Orduuicus, Gotfridus, Rudolfus, Haddingus & Ignarus, qui diuiſis turmis & nauibus, omnia maria & littora infeſta habuerũt, infenſi ubiq; Chriſtianis, quod Chriſti religio iam primũ ab Haraldo per Anſchariũ, deinde per Ericum regem in Daniam atq; Sueciam penetraſſet.

Laceratur regnũ Norduuegiæ.

Geminam ergo bellandi cauſam prætendebant. Quod nouas ſedes in Gallijs quærerent, & quod Chriſti fidem infeſtis animis perſequerẽtur. Fuit autem inter alios crudeles duces, Haddingus regio ſanguine cretus, uir feroci animo, ad arma natus, qui fortẽ exercitum expoſuit in Galliam, prædabũdus incedens quocunq; ſe uerteret Eccleſiarum incendia, matronarum ſtupra, puellarum raptus, uirorum neces ſine numero peregit. Diſplicuit illi præda, quam non ſanguis commendabat. Sæuiſsima hominum crudelitas tantum iniecit terroris regnicolis, ut diu nemo inueniretur, qui exercitum opponeret graſſabundis. Durauit ad multos annos hæc crudelium hominum debacchatio: Sub Ludouico ſecundo Lotharij filio fuerunt ex eis Friſia proſtrati circiter decem millia. Deinde circa an. Chriſti 880. Normãni ad Ligerim fluuium graſſantes, nouem millia fuerunt occiſa.

Crudelitas Nordmannorum.

Tandem poſt multa facinora cõmiſſa, Gotfridus eius gentis princeps cum baptiſmate Friſiam omnẽ à rege Carolo eius nominis tertius dono accepit: at nec ſic illorum hominum ceſſauit inſania, quin Ambianin, Atrebatum, Cameracum, Toruẽnam, Neomagum, Leodium, Traiectum, Tũgros, Coloniam Agrippinam, Aquiſgranum, &c. exurunt & fœdant. Tandem poſt multa incendia & deuaſtationes, quum uiderent Galligentem inuictam, & quam ferro & armis pellere nemo præualeret, pactis cum ea conditionibus agere cœperunt, ut acceptis ſedibus in regno Chriſtũ incipiat uenerari. Erant qui ſuggerent, principem gentis, ſi ſacrum ſubiret lauacrum, regis affinitate dignandum, quod regio ſanguine cretus, uiribus inuictus haberetur. Reſpondet dux Rollo, ad ſedes ſe ueniſſe quærendas, patria eiectum. Quæ ſi dentur, facturum pollicetur quod cupiunt. Paratur ergo lauacrum, & imbuitur ſacræ fidei rudimentis, commutato Rollonis nomine in Robertum. Datur illi Neuſtria, quam exinde de ſuo nomine Normanni dixerunt Normandiam.

Nordmanni ad Chriſtum trahuntur.

Succeſsit ei in ducatu filius Vuilhelmus, uir Deo deuotiſsimus, qui interfectus fuit anno ſalutis 943. Deinde poſt aliquot ſecula hic ducatus degenerauit in comitatum, & ſubinde regibus Franciæ permiſſa eſt maior pars eius, poſtea uerò magnum exarſit bellum aliquot ſecu-

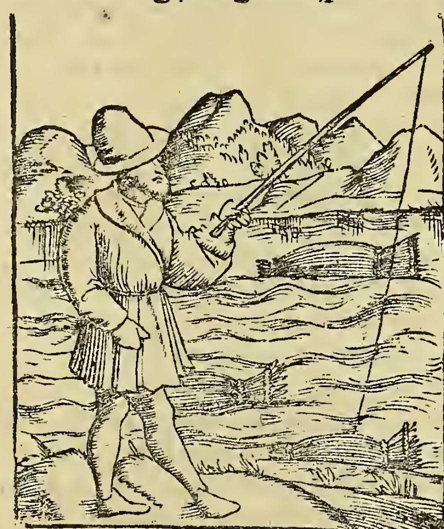
lis continuatum inter Anglorum & Francorum reges ob hanc terram.

DE REGIBVS NORDVVEGIAE POST NORTMANNORVM *in finitimas regiones euagationem.* Cap. XXV.

AQuinus Norduuegię regis filius agēs apud regem Angliæ, poſteaquam accepiſſet paternæ necis nunciū, ueniens in Norduuegiam, regnum repetijt, ſed ab æmulo Haraldo interfectus, hoſti reliquit regnū. Hic auſus fuit rebellare regi Daniæ qui & ipſe Haraldus uocabatur, & conſtituta negare tributa, idq; dum imperium Rom. adminiſtraret Otto primus. Succeſsit Haraldo Olauus rex. Sed qui à Suenone rege Daniæ uictus regnum ſuū hoſti reliquit. Mortuo deinde Suenone Dano, Norduuegi retraxerunt obedientiam Danis, creantes regē Olauum uirum optimū & Chriſtianiſsimū, ſed quem poſtea Canutus rex Daniæ occidi procurauit, peruenitq; Norduuegia ad Suenonem Canuti filium. Et cum Canutus in fata cōcederet, Norduuegi Magnum Olai filium, contempto Danico imperio regno præficiunt. Hic Magnus paulo pòſt ex pactis conditionibus utrunq; obtinet regnum, licet non diu ſuperfuerit. Lapſus enim in uenatione ab equo & fracta pectoris crate uitā finiuit. Cui ſucceſsit patruus eius Haraldus, hunc autē ſubſecutus eſt filius eius Magnus atq; deinde Haraldi nepos Magnus poſt Magnum patrem. Quum Norduuegia anno Chriſti 1054. in eccleſiaſticis reb. ſubeſſet Lumdenſi archiepiſcopo, inſignita eſt tunc archiepiſcopatus titulo cōſtituiturq; Trondēnis totius regni metropolitanus, qui nūc mutato urbis nomine, Nidroſienſis appellatur. Factus eſt circa illud tēpus Norduuegiæ rex Ingo, uir gibboſus, qui cū præmeretur ab hoſtilib. & in liquētis elementi durata glacie uerſaretur, glacies magno armati agminis pōdere grauata ſubſedit, ibiq; rex perijt & omnis cum eo flos Norduuegiæ, ad eāq; tenuitatē regij ſanguinis ꝓceres redacti ſunt, ut antiquæ nobilitatis uix ulla ueſtigia remanerent. Poſt Ingonē Aquinus regiū nomen in Norduuegia ſuſtinuit, interim quo Erlingus æmulus ꝓ regno adipiſcēdo laborabat, filiusq; eius Magnus inane regis nomē geſtabat, interfecto aūt Aquino, Erlingus cū filio Magno reb. regnis ꝑerat. Poſt hos regno præfuit Aquinus, quando Daniæ præerat. Vualdemarus ſecundus, primi filius, circa annū Chriſti 1240. Surrogatur deinde Aquino Olauus in regno. Huic maxima cōtrouerſia fuit cū mercatoribus, Norduuegiā piſcium auehendorū gratia frequētantibus. Omnis enim huius regni opulentia eſt in pecorib. atq; piſcationibus. Nam terra nō eſt frugū adeò ferax, ut cibis & potib. ſufficiat, blādaq; gignat terra. Sed toſtas ante fruges inuehunt mercatores potib. miſcendis, aut mixtū iam potum atq; excoctum, permutās piſcibus aridis, quos magna nimis copia emittit Noruuegia. Succeſsit Olauo in regno Ericus, qui peruenit ad annū Chriſti 1300. Erico aūt ſubſtitut⁹ eſt frater eius Aquinus. Hic rex à Magno Sueciæ rege oppreſſus, regnum Suecis ſubiectum reliquit.

Nidroſienſis archiepiſcopatus.

Exercitus in glacie perit.

Captura piſcium in Norduuegia.

1 Magnus Sueciæ & Norduuegiæ rex obijt 1326.

2 Aquinus à parte deſignatus rex Norduuegiæ, ſed non diu ſuperfuit.

3 Magnus rex Sueciæ & Norduuegiæ

4 Aquinus cuius uxor Margaretha, trium regnorū futura regina

Olauus

Cum Magnus 3. filiā Vualdemari regis Daniæ filio ſuo uxorē iunxiſſet, factū eſt ut regno Sueciæ priuaretur, excluſus ab Alberto Alberti Magnopolēſis ducis filio. Mortuo uerò Aquino, ac deinde mortuo ſocero eius Vualdemaro rege Danię, Olauus filius Aquini factus eſt hæres duorum regnorum, Norduuegiæ & Daniæ. Cui poſtea per ui-

ctoriam quam de Alberto rege Succiæ reportauit, ipſa quoq; acceſsit Suecia. At hanc tantam de Olauo ſpem, mors immatura præſcidit. Et cū iam tot regnis nullus hæres maſculus ſupereſſet, omnia in perſonā reginæ Margarethæ concedunt, Daniæ quidem regnum ex patre, Norduuegiæ ex filio & Sueciæ ex uictoria. Fuit mira huius fœminæ induſtria, ut circumiens prouincias & regna omnia luſtrauerit, prouiderit, pacem ubiq; fouerit. Per ſingulas arces ueterib. miſsis nouos præfecit rerum ſuarū curatores. Timebant eius induſtriā mali, reuerebantur boni. Ita factum eſt, ut longæua pace ſub fœmina floreret regna. Mirum dictu, quod uiri reges non poterāt, fœminam potuiſſe. Cum uerò regina ſenio laboraret, adoptauit Ericum ducem Pomeraniæ, trium regnorum moderatorem. Poſt eū Chriſtophorus Bauarus tenuit trium regnorum gubernacula annis nouē. Chriſtiernus inde rex rerum potitus, comes de Oldenburg & Delmenhorſt, relictam Chriſtophori ducens coniugē: trium regnorū gubernacula dotem accepit. Deinde Ioānes Chriſtierni filius regnis præſedit, & poſt eū filius eius Chriſtiernus, etiāſi Suecia proprium cōſtituerit regnum. Hoc uerò Chriſti anno 1548. quādo hæc ſcribo, regnis Daniæ & Nortuuegiæ præſidet inclytus rex Chriſtianus, de quo ſuprà in Dania.

Mulieris in regnando prudentia.

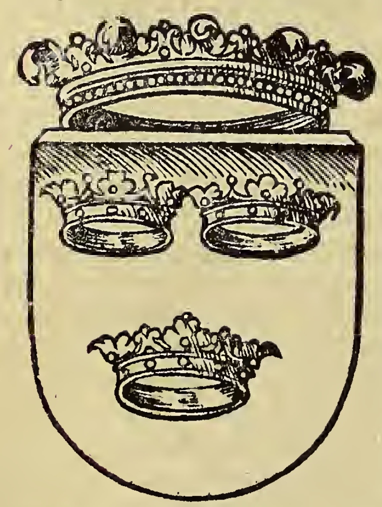
DE REGNO SVECIÆ. Cap. XXVI.

SERENISSIMO ATque potentiſsimo principi ac domino, Domino Goſtouo Suecorum, Gothorum, Vuandalorum, &c. regi, Domino ſuo clementiſsimo, *Sebaſtianus Munſterus ſummam precatur felicitatem.*

AGitur iam quartus annus Sereniſsimè & potentiſsimè Rex, quando tua maieſtas ob dedicatam uulgarē Coſmographiæ meæ æditionē, literas gratia & regio fauore plenas unà cum munere regia liberalitate digno, ex tam lōginqua & retruſa Septentrionis regione ad me tranſmiſit, animūq; tam propenſum erga me declarauit, ut planè ad primū literarū cōſpectum obſtupuerim atq; non parum admiratus fuerim tantam regiæ maieſtatis dignationē. Subijt tunc in mentē id quod antea de tuæ maieſtatis clementia & humanitate mihi prædicauerat eximius doctiſsimusq; uir dominus Georgius Normānus, tuæ maieſtatis ab intimis conſilijs, hac tranſiens meq; humaniſsimè inuiſens. Quare pauliſper reſpirans, cœpi eaſdē literas familiarius amplecti exoſculariq;, & ſubinde anxia mēte reuoluere, quo nam pacto aliquando gratū ergo tuam celſitudinē oſtenderē animum. At tanta ſunt tuę Mai. in me merita, ut etiam nullā eorum partē referenda gratia cōſequi poſsim. Solatur interim me illud Plinianum, ruſticos etiā lacte dijs ſupplicare, & gentes multas, quæ thura non habent, mola ſalſa litare, id quod Moſes in Leuitico uocat הַקְרִיב מִנְחָה בַּמֶּלַח Nec ulli fuit uitio datum, deos colere quoquo modo poſſet. Sic quidē gentilium habuerunt ritus. In rebus deniq; honeſtis & reipublicæ utilibus, uel ſolus conatus laudi datur. Certè ego ſtudioſorum more pro auro & argento rependo animum gratum ac chartas, felices ne an miſeras, aliorū eſto iudiciū. Feci quod potui, non quod uolui. Nolim propterea mihi hic fraudi dari, quod mutila quædā ac manca foras profero, & forſitan multa indigeſta, uereor ne quædam inter ſe pugnātia, ut hiſtorici nō ubiq; ſibi conſentiunt. Temporum

ruditati id expenſum feramus oportet, quæ unica cauſa fuit, cur nullos ferè rerũ ueterũ in plerisq; terris & regnis idoneos habeamus cõmentarios. Sudamus hic oẽs, & rerũ geſtarum ueritatẽ uel ex detritis & characterib. ſignatis lapidibus, uel ex antiquis corroſis numiſmatibus, aut etiam ex ipſis ſepulchris & ruderib. quęrere cogimur, ubi diplomata & doctorum uirorum nobis deſunt certa teſtimonia & monumẽta. Præſtat enim & hæc fragmenta antequã omnino pereant colligere, id quod unicum in uniuerſo hoc opere ſtudiũ meum fuit. Coniunxi noua ueteribus & rurſum uetera nouis, quo ſic uetuſtis darem nouitatẽ, nouis autoritatem, obſoletis nitorẽ, obſcuris lucẽ, faſtitidis gratiã, dubijs, quoad fieri potuit, fidem. Nec dubito multa eſſe, quæ & me & coadiutores meos præterierint fugerintq;. Homines enim ſumus, ad uaria diſtracti, ſucciſiuisq; noſtra curamus tẽporibus. Cæterũ nomini nõ patebit, quid molitus fuerim in hoc opere ultra id quod antea in Germanica æditione euulgaui, ciuitatũ ſcilicet deſcriptionibus ſuperaddendo earum picturas & icones. Siquidem pulchrum iudicaui, ciuitatũ & locorũ peculiaribus deſcriptionibus, ſubiungere quoq; earundem effigies & figuras, ubi eas aſſequi licuit. Scripſi ſemel aut bis in Sueciam pro Stockholmiæ, totius regni primariæ urbis genuina effigie, ſed, quod dolens refero, nihil impetraui. Idem quæror de Daniæ & Angliæ regijs. Sollicitaueram quoq; pro diligentiori Suecici regni deſcriptione, & ſpes aliqua iam affulſerat cõſequẽdi hoc deſideriũ, uerum neſcio quid obſtiterit, quò minus quod uolui obtinuerim. Aut literæ meæ in tã prolixo itinere ſunt interceptæ, aut quod miſſum eſt ſimili periculo obnoxium fuit. Certè Germaniæ proceres & ciuitatũ anteſignani à me paſsim excitati, pulchrè ſuo reſponderunt officio, etiamſi quibuſdam fortaſſis meum inſtitutum non placuerit, atq; ob id nihil miſerint, quod potuiſſet & ſua loca atq; meam exornare Coſmographiam. Quæ de florentiſsimo tuæ maieſtatis regno hic ſcribo, ex recẽtioribus ſcriptoribus, maximè autẽ ex Krantio, Ziegleo & Olao magno deſumpſi. Quædam etiam coram à fide dignis uiris accepi. Quare ſi hic in uno aut altero loco eſt peccatum, tua maieſtas id meæ non imputet temeritati aut oſcitantiæ. Nihil enim chartis illeui, niſi quod ab alijs accepi. Boni ergo hanc meam operam conſulat tua maieſtas, quam dominus Deus diu ſaluam in gloriam nominis ſui conſeruet. Baſileæ in Ianuario, anno à Chriſto nato M. D. L.

DESCRIPTIO SVEONIAE SIVE SVETIAE. Cap. XXVII.

Stockholmia regia ciuitas.

SVeoniam ſiue Suetiam, & ut uulgò appellant, *Suediam*, nunc ſcrutabimur, florentiſsimum & latiſsimũ aquilonis regnum, paucisq; attingemus ſitum eius, antiquitates, res geſtas, prouentus & diuitias. Habet hæc regio ab occidua ſui parte Gothos, à Borea Vuermilanos cum Scricfinnis, ab oriẽte Finlandiam & Ruſsiã, & ab auſtro Balticum mare. Eſt etiam hæc regio inter aquilonares fertiliſsima, ager frugib. & melle optimus, diues argenti, æris, plumbi, ferri & pecuris, locuples immenſo prouẽtu piſciũ ex fluminibus, lacubus, & mari, uenationibus quoq; ferarum. In ſumma, Suecia duplo dicitur excellere regnũ Norduuegiæ, in magnitudine, in populo, metallis & alijs prouentib. Eſt tamen in multis locis aſpera, montoſa & paludinoſa, ut non ubiq; equitib. & currib. peruia ſit. Eſt in ea Stockholmia urbs mediocris, regia & emporium Suecorum, munita natura & arte. Ea ſita eſt in paludib. inſtar Venetiarum, inde ſortita nomen, quod ſita in aquis, fundamenta ſint palis ſtabilita. Mare eam ingreditur duobus ramis tam largis aquis, ut naues onerariæ extenſis uelis & toto onere inuehantur. Hæc urbs anno poſt Chriſtum natum 1407. inſigni affecta eſt clade de cœlo. Nam fulmine tacta, penè tota cõflagrauit. Perierunt in ipſo incendio ad mille ſexcentum homines. Fœminæ quoq; plures & ſine numero puellæ, nauibus res ſuas inuexerunt cum paruulis. Aderant & uiri nõ pauci. Prius quàm uerò ſoluerent, ingruebat promiſcuum uulgus incendia declinans, & oppletæ naues tãta multitudine ſubſederunt, merſerũtq; omnem illam multitudinẽ. Eſt hæc regio peregrinis mercibus plena, quod domeſticis

rebus

rebus abundet ad commutationem faciendã,pellib. pręcioſis ac metallis abundans. A' Norduuegis & Danis,altiſsimorum iugis montium diſcernitur.Incolæ prædicãtur hoſpitalitate eſſe inſignes,ut etiam omni probro grauius ducant,hoſpitiũ denegare tranſeuntibus,ita ut ſit certamen,quis aduenam hoſpitem excipiat. Populi Suenonum ſunt multi,uiribus & armis egregij,equis & manib. æquè fortes,ſtrenuiq; aut mari aut terra bellatores.Angermanniæ ducatus tenet ſeptentrionalia ad confinia Laponiæ: eius tractus eſt totus ſyluoſus,& ibi inter præcipuas feras uenãtur uros & biſontes,quos patria lingua uocantur *Elg*, id eſt aſinos ſylueſtres.Aiunt aũt biſontẽ animal eſſe deforme pro lixitate iubarũ,& reliquo corpore ſeuerum,cerui figura media fronte inter aures habẽs *Biſontes.*

cornua.Nos hic utcunq; eius expreſsimus figurã. Midelpathia ducatus auſtralior Angermãnia,poſt quẽ Heliingia ducatus,Geſtritia ducatus,Fieringia ducatus, Vpſalia ciuitas metropolitana:Coperdalia ducatus,id eſt,Cupri uallis:item Dalecarli gens potẽs armis.Oplandia ducatus.Totus tractus Oplandiæ habet foſsiones argenti cupri & chalybis.Nicopia urbs inſignis,cum munitiſsima arce.Kolmol nemus diſterminat Sueciã à Gothia,à Nicopia uerſus lacum Veter extenſum.Habet etiam Suatia epiſcopatus aliquot.Archiepiſcopus enim Vpſalenſis hos habet ſuffraganeos,Aroſinenſem,Scarenſem,Straginenſem,Aboenſem,Lincopenſem,Vueſcionenſem. *Oplãdia diues metallis.*

DE REGIBVS SVECIAE. *Cap.* XXVIII.

Recenſebimus hic quæ de populo Suetico uetuſtiſsima inuenire potuimus.Et quidem ad primã eius originem recurrere mihi & fortaſsis alijs,impoſsibile eſt.Ab ea ergo memoria ſumendũ eſt dicendi principiũ,quæ prima relata eſt in literas. Aetate ab hinc lõgiſsima & longe ante Chriſtum natũ apud Sueones,ut Saxo Grãmaticus habet, Sichtrugus rerum potiebatur.Eo aũt in prælio occiſo,Gram uictor,rex Daniæ Sueciã ſibi ſubijcit.Sed Suibdagerus Norduuegiæ rex expugnãs,Gramũ regẽ,primus triũ regnorum unicus fit moderator.Quod idem poſt tot ſecula cernimus uſq; ad noſtrã ætatem ſæpe cõtigiſſe.Inde Haſmũdus Suibdageri filius in Suecia & Norduuegia patri ſurrogatur.Vffo poſt patrẽ Haſmundũ,& Hindinus poſt Vffonẽ,atq; deinde Hundingus regno præficitur.Deinde Regnerus Hundingi filius ad Suecię regnum peruenit.Succeſsit ei filius Hotbrodus,qui dum imperiũ amplificare contẽdit,illud cum uita amiſit, *Tria regnã habẽt unum regem.*

 & tunc

& tunc Suecia Danicę coronæ paruit. Atiſlaus atq; Hotherus Hotbrodi filij ſub tributo regi penſitando, paternam ditionem Sueciæ ſuſceperunt. At Rolfo Daniæ rex oppreſſo Atiſlo in prælio, regnum ſine rege ſubeſſe Daniæ in reliquum uoluit. Tunc Hiartuarus genere Suecus tantam emeruit apud Rolfonem laudem ut illi Sueciam præfecturæ nomine, hoc eſt, ducali titulo permitteret, cõſtituens quæ ſolueret annua tributa. Et quo magis ſibi fidem faceret, ſororem illi ſuo connubio ſociauit. Stabat in hoc rerum ſtatu res Suetica aliquandiu, donec Hiartuarus tandem Rolfonem obtruncat, & ipſe uiciſsim à Danis transfoditur. Tunc Hoterus Atiſli Sueciæ regis Germanus, uacuatam paterni regni ſedem, magno procerum fauore occupauit, Daniæq; regnũ facile ſui iuris effecit. Sed quam facile obtinuit tanta animorum leuitate poſt breui amiſit, Baldero illum Dania excludente. Cadente paulo poſt Hothero in bello, proceres Sueciæ Atiſlum uirũ regij ſanguinis regem creant, pertæſi alieno ſubeſſe longius imperio. Hic tranſiliuntur aliquot ſecula, in quib. nihil magnum aut præclarum de Suecis recolitur, an ipſi Danorum imperio paruerint, aut Dani ipſis obtemperauerint. Alricus circa tempora Auguſti Cæſaris Suecorum regno præſediſſe memoratur. Quo occiſo Ericus ortus Norduuegia uir ingenio, lingua, manuq; promptus, uictor Alrici, Sueciæ gubernacula ſubit. Tempus hoc erat, quod Dei filius de cœlis deſcendens, mortalẽ noſtrã induit naturam. Haldanus Erici filius patri in regno Sueciæ ſucceſsit, quo interfecto, filius eius Siuuardus patrijs regnis hæres ſucceſsit. Deinde Ericus Siuuardi ex filio nepos, Frotonis Daniæ regis filius, materno auo ſucceſsit in ſceptra Sueciæ. Quo in bello perempto, Haldanus Sueciç regno potitur, uir ſolis armis innutritus, & qui cõiugio aut liberis non ſtuduit. Hic tandem ſignauit quem poſt ſe Sueciæ regem uoluiſſet, nempe Vnguinum, qui moriens Siuualdo filio reliquit tã Daniæ quàm Sueciæ regna. Regnaldus inde Suecorum regno potitus eſt, & poſt eum Aluerus unus ex primoribus procerum Sueciæ. Inde Ingo maior natu inter tres Alueri filios ſceptris paternis iuſtis & legitima ſucceſsione potitus fratribus. Olauo atq; Ingello ditiones ſuas ſecreuit, ipſe totius regni iura moderaturus. Quo cum fratre in Danico bello cæſo, Ingellus permittẽte uictore ſceptra paterna arripit. Ringo puer patri Ingello ſucceſsit in regno, & poſt eum Gotarus: quo in Danico bello oppreſſo, regnum Sueciæ ceſsis Iarmerico Danorum regi, idq; circa annum Chriſti 380. Quo tempore Gothi longe antea ex Suecia & Gothia egreſsi magnũ fecerunt Romanis in Italia, Gallia & Hiſpania negotiũ: Gothi aũt qui in ſua ſemper patria perſtiterunt, Sueciæ regno adunati, unis Legib. & ſceptris ſemper paruerunt.

Suecia fit ducatus tributarius.

Alricus rex Sueciæ tẽpore Chriſti.

Gothi egreſſi Sueciam.

QVI REGES PRAEFVERINT SVECIAE POST CAROLVM *Magnum.* *Cap.* XXIX.

Hic ob defectum annalium ſaltum magnum facimus, à Iarmerico ad Fro regem Sueciæ tranſeuntes, qui Sueciæ regnum tunc tenuit, quando Ludouicus Caroli Magni filius Romano præſidebat imperio. Interfecto autem Fro à mulieribus Norduuegiæ, Herotus ei ſurrogatur in regno Sueciæ, atque illi Sorlus ſuccedit, qui uictus à Regnero rege Daniæ, Biorni Regneri filio reliquit regnum, qui cum aliquot annis Suecię rebus præfuiſſet, conceſsit in fata, ſucceſsitq; ei Vuichſertus alius Regneri filius, & Vuichſerto ſubſtitutus eſt Ericus tertius Regneri filius, qui ab Oſteno regij ſanguinis uiro uictus & oppreſſus, illi principatum reliquit. At Erici fratres ulciſcentes fratrem, Oſtenum regno deturbauerunt, perueniuntq; regni ſceptra ad Sturbiornum Biornis regis filium. Hunc regno eiecit Ericus Olaui filius Regneri nepos, ſine æmulo potitus regno Sueciæ. Potitur deinde Olauus Erici filius poſt patrem in regno, primus in regibus Sueciæ, qui Chriſti religionem publice acciperet, & in fonte ſacro lotus, Iacobi nomen ſuſcepit.

Primus Chriſtianus rex Sueciæ.

Fuerunt

Fuerunt quidem priuatim plurimi, qui iam dudum in eo regno à memoria diui Anſcharij Chriſti iugum aſſumpſerāt. Erat annus poſt Chriſtum natum 1000. cum in Romano imperio ageres diuus Henricus Imperator. Poſt Iacobum Emundus frater eius ex concubina natus, ſolo nomine Chriſtianus, ad ſceptra ſuccedit, nec ſatis fuit rebus bello gerendis fortunatus. Stinkel deinde optimus rex, Sueciæ ſceptris ſuccedit, ſuſcepitq́ in diebus eius Chriſti religio in Suecia maximum incremētum. Hic rex exterminauit idolum, quod gens illa Vpiolæ habuit, toto regno uenerabile, ſucceſsitq́ poſtea in eum locum archiepiſcopatus Vpſalēſis. Mortuus eſt autem rex iſte circa annum Chriſti 1100. Erici deinde duo de regno nō ſine multo nobilium ſanguine contenderunt. Halſtenus ſuperioris Stinkel filius, legitimo iure poſt duos Ericos mutuo ſe prælio conficientes, rex eſſe promeruit, ſed qui mox populari tumultu regno fuit deiectus, & Animāder ad regnum reuocatus. Is quum rigorem religionis non emitteret, iterum fuit regno depulſus. Aquinus tum regno ſurrogatur. Cui ſucceſsit Magnus filius Nicolai regis Daniæ, quem Gothi pertæſi crebræ in Suecia mutationis, ſibi regem aſciuerunt, iterum ſe à corpore regni ſeparantes, uel ſperantes reliquum ſibi Sueciæ accedere, ut ſub unius regis, quem ipſi delegerant imperio, omne regnum eſſet. Sueci autem ueteri ſuo iure cre andi regē ſe depelli non ferentes, ſuo regem arbitratu creandum eſſe putauerunt. Vnde ſuæ gentis hominem ad regnum prouehentes, Gothorum regem contempſere. Gothi autem ſententiæ ſuæ pertinaciter inhærentes nouum Sueciæ regem bello aggreſsi, oppreſſerunt, & Magno à ſe regi electo, regni ſedem uacuè fecerunt. Aliquandiu ergo illic Gothis & Suecis imperauit. Succonem Sueci poſt Magnum erexēre regem, cui filius Carolus ſuccedit, quietus in regno ſuo per omnia tempora Vualdemari regis Daniæ, cuius ſororem habuit uxorem. Succeſsit Carolo Ericus, qui pacem habuit cum corona Daniæ, & peruenit ad annum Chriſti 1249. Quo fatis abſumpto, Birgerium magno diſsidio regem fecerunt. Is poſt ſe regem reliquit Vualdemarum. Qui dum peregrinationem ſuſcepiſſet in terram ſanctam, Magnus frater eius occupauit regnum interim, nec tota uita ſua reſtituit. Succeſsit Magno Birgerius: qui dum ſibi ſecurus regnare putaretur, ab Erico fratre captus in diuturna uincula cōijcitur, tandē q́ liberatus ex carcere, filium Magnum regni conſortem facit. Reuocatus aūt Birgerius ad memoriam quid à fratribus aliquando paſſum fuerat, iubet euocari fratres nihil à fratre reformidantes, exhilaratosq́ conuiuio, facit eos interfici. Res proceribus execrabilis uiſa, omnes in uindictam excitauit. Nam eo fugato cum regina filium Magnū capite plectunt, & Magnum Erici (quem Birgerius obtruncauit) filium ad regnum ſublimāt. Is uſq́ adeò in regno proſperatus eſt, ut adiuuante uirtute & fauente fortuna, regno Sueciæ Norduuegiam quoq́ cōſociaret, factus rex duorum regnorum. Is cōceſsit in fata 1328. relicto Magno filio, ſucceſſore duorum regnorum.

Vpſalo olim locus uanæ religionis.

Gothi impetrant Sueciæ.

Parricidium fratrum.

Succeſsio regum proximè enumeratorum.

1 Birgerius rex
- 2 Vualdemarus uiſitat terram ſanctam
- 3 Magnus
  - 4 Birgerius — 5 Magnus
  - Ericus — 6 Magnus
    - 7 Magnus — Aquinus rex Norduuegię, uxor eius Margaretha uirgo filia Vualdemari — Olauus
    - Eufemia maritus eius Albertus Magnopolenſis
      - 8 Albertus — Ericus
      - Henricus
      - Magnus

Magnus 7. deſpondit filio ſuo Aquino Germanam comitis Holſatiæ, hac conditione, quòd niſi Aquinus eam puella acciperet, omnes proceres regni liberi eſſent à ſacramēto regis, nauigante ergo puella in Sueciam, comprehenſa eſt à Vualdemaro rege Daniæ, & Margaretha filia ipſius Vualdemari deſpōſata Aquino. Quod uidētes proceres Sueciæ, negauerūt regi deinceps præſtare fidē, quin miſsi à comite Holſatiæ ad Albertum ducem Magnopolenſem ſocerum eiuſdē comitis, & qui Eufemiam regis ſororem uxorem

uxorem habuit, filium eius Albertum eligunt regem, atq; deſtituerunt Magnum. Tunc Magnus uidens ſe deſtitutum, arma mouet una cum Aquino in Albertum, ſed nihil potuit, tandemq; extra regnum obijt. Albertus uerò in regno confirmatus, regio inſtructus apparatu, in Magnopolim ſuam enauigauit, curiam in Vuiſmaria indicturus. Interim Margareta filia Vualdemari regis Daniæ & regina Norduuegiæ poſt mortuum Aquinum maritũ cum paruulo filio Olauo, duo regna gubernãs, Alberto regi Sueciæ ſe obiecit, excitatoq; utrinq; magno exercitu, regem Albertum cum Erico filio capit, & in captiuitate ſeptem annis tenuit ſicq; tertium regnum duobus cõiunxit, & ex illo die penè ſemper permanſere coniuncta, Norduuegia nunquam diſcrepante. Suecia uerò alienum iugum ferre recuſans, ſæpe tentauit ſe à Dania ſeiungere. Tãtum Albertus fuit dimiſſus ex captiuitate hac conditione, ut ſcilicet intra triennium aut argentum perſolueret ſexaginta millium marcarum, aut urbẽ Stockholm cum arce traderet, aut in captiuitatem rediret. Rex reginæ uictrici tradidit urbem Stockholm, quæ ſe adhuc Danis non dediderat. Albertus itaq; omnem ſpem recuperandi regni abijciens, ſua contentus fuit Magnopoli. Margareta itaq; trium regnorũ potens regina cõſeneſcens, procerum ſuorum præhabito conſilio, Ericum Pomeraniæ ducem adoptauit in filium. Ericus ergo rex factus trium regnorũ, diu per Sueciam quieta habuit tempora, ut etiã uxor eius regina Philippa regis Portugalliæ filia ibi frequẽter maneret, & tandem ibi moreretur. Cumq; rex diuturna gereret bella, & opus haberet argento, emungeretq; Sueciã; quæ alijs opulentior uidebatur, regnicolæ teſtati ſunt impatientiam aperta indignatione. Sed cum hæc ab Erico ſummis exciperentur auribus & non penetrarent ad corda, Engelbertus nobilis quidam rebellionem mouit in regno, Danici generis præfecto amouit & Sueticos ſubſtituit. Rex primum Engelbertum ſategit terrere literis & minis; deinde nauigauit cum magna pernicie ſuorũ, qui in mari perierunt, ſperãs ſe placaturus tumultuantes, ſed experimẽto diſcens omnes ſibi aduerſari, celeri ſe ſubductione in Daniam recepit. Tandem urbes maritimæ inter partes aduerſantes talem fecerunt concordiã, ut Ericus regni Sueciæ gubernacula teneret, Sueticos in regno arcibus præficeret, non Danos, regium cẽſum, cum rex præſens eſſet, totum acciperet, abſens dimidiũ: ueterem oppidis & uillis libertatẽ, mercatoribus ſua priuilegia ſeruaret. Deinde cũ Dani ad exemplum Suecorum regem coartare uellent, pertæſa illi in regno fecerunt negocia. Vnde collectis quæ uoluit ſecum de regno exportare rebus, in Pruſsiam enauigauit, omnibusq; ſe regni negocijs abdicauit. Chriſtophorus inde princeps Palatinus & Bauariæ dux, Erici ex ſorore nepos, cõcorditer eligitur à proceribus trium regnorũ. Sic enim emporium tranquillitati maximè conſulẽdum putabant. Is nihil in regno Sueciæ innouauit, ſed cum Sueciam inuiſiſſet, comportatum regni theſaurum & à multis annis collectum, pro rata ſua regem tangentem in mari amiſit. Mortuo Chriſtophoro Sueci nolentes cum alijs regnis communem habere regem, maluerunt ex corpore ſuo creare regem eumq; opulentiſsimum, nempe Carolum Canuti, ex infimo gradu nobilitatis electum. At ille uix ſeptem in regno expletis annis, cœpit omnibus paſsim ordinib. grauis haberi. Quod ubi ille intellexit, collectis rebus ſuis, quas in priuata uita habuerat, regni aũt theſauro in tuto loco depoſito, nauim ingrediẽs Gdanũ proficiſcitur. Tum nobiles regni Chriſtiernum, quem Dani & Norduuegi regem eligerant, in regnum uocant atq; coronant. Ita ius trium regnorum, rurſus in unum coibat. Non longè pòſt Sueci mouerunt rebellionẽ in regem Chriſtiernũ, quod pacta in ſuſceptione eius cauta non obſeruaſſet. Rex ergo anno regni Suetici 7. qui fuit Chriſti annus 1469. mouit cum ualida manu in Sueciam, ſed incolæ adunati facilè illũ repreſſerunt. Habuit rex in hoc rerũ ſtatu adhuc duas arces in Suecia, unde Dani uexabant Suecos. Deinde rex rurſum cum exercitu ueniens in Sueciam, inter anguſtias mõtium nihil efficere potuit. Cumq; inter hæc Carolus quondam rex Sueciæ moreretur, gubernatorem ex optimis militem conſtituerunt, qui conuocandis regni cœtibus & omnia uice principis gerẽdi haberet poteſtatẽ: mareſcalcũ noſtri uocãt, Galli coneſtabulũ, & Romani magiſtrum equitũ. Multa ueneratione Sueci uirum illũ habuerunt, parati etiam coronam deferre, ſi ambijſſet Ioannes Chriſtierni filius patri in duobus regnis ſuffectus. Sueciæ quoq; regnum expectauit: & quidem Sueci illam acceptaſſent, ſi conuentas dudum ſubijſſet conditiones. Sed ille, niſi liberam regendi poteſtatem haberet, contempſit. Sicq; in hoc rerum ſtatu multi decurre-

Virilis animus reginæ.

Dux Pomeraniæ fit rex

Rex regno excluditur.

Carolus rex Sueciæ.

Chriſtiernus fit rex in Suecia.

Gubernator regni Sueci.

ecurrerunt anni, præſertim quum gubernator regni ea eſſet modeſtia, ut populus re-
em non deſideraret. Rex Ioannes immenſum colligẽs exercitum, miſit in Sueciam, &
oſt multas cædes ſibi ſubijcit regnum. Cumq; rex componẽdis rebus inuigilaret, exo
tur tumultus à populo, quod tam facilè ceſsiſſet omne regnum regi. Rex uidens po-
uli ſeditionem, clam exceſsit regno, regina relicta cum præſidio in arce. Hiſtoriã hanc
uprà ſignaui in fine Daniæ.

DE GESTIS CHRISTIERNI SECVNDI. Cap. XXX.

CHriſtiernus Ioannis regis filius, magnis animis cœpit gerere paterna bella, atq; in primis annixus fuit Sueciam armis occupare. Verùm ubi uidet Suecos maioribus uiribus, concordibusq; animis propulſare hoſtem, ad artes conuerſus, factionibus eos diſſociare laborauit. Sollicitauit autem in primis Goſtauum quendam titulo archiepiſcopum Vpſalienſem, qui anno Chriſti 1517. plures ad defectionem perducens, conſtituit patriam prodere regi Chriſtierno. Huius conatus præſentiẽs Steno gubernator regni Sueciæ per interregnũ, monet archiepiſcopum ut deſiſtat ab incœptis. At ille in ſententia perſeuerans, obſidetur in arce Stecho. Danus audiens Goſtaui periculum, lecto milite properat impedire obſidionem, ſed à Stenone abactus, deſerto epiſcopo redijt in Daniam. Tunc epiſcopus pœnitentiam ſimulans, ſpondet ſe admiſſurum quaslibet cõditiones, modò oppugnatio omittatur. Fit conuentus regni, ubi decernitur quòd epiſcopus abſtineat Vpſalenſi eccleſia, priuatusq; uiuat in paterno agro. Chriſtiernus uidens caput totius factionis ſuæ exarmatum, rem cœpit gerere apertis uirib, conſcribit magnum exercitum, & in Sueciam tranſportat atq; obſidiõe cingit Holmiam regiam. Sed prohibitus per militem Suecum à pabulatione, cœpit exercitus eius fame tam acerbe laborare, ut ad infames cibos fuerit compulſus. Duo propè menſes tranſierant ab aduentu in Sueciam, quod omnibus incommodis conflictabatur, nec reditus in Daniam dabatur, aduerſantibus uentis. Conuerſus ergo ad dolos, petit inducias bello. Steno concedit inducias, & præterea mittit in caſtra multa iuga boum, unde confectum fame hoſtem ſubleuaret. Danus ſimulans ob exhibitum beneficium præcipuum fauorem in Stenonem, mittit in urbem obſides & euocat in caſtra Stenonẽ ad colloquium. Steno ut erat ſynceræ mentis id feciſſet, niſi ſenatus Holmenſis obſtitiſſet. Danus uidens deprehenſum dolum, aliam confingit fraudem. Ait ſe ingreſſurum in urbem, modò impetret obſides ſalutis ſuæ. Hic uerò Steno perſuaſus deligit nobiliſsimos ex iuuentute, in quibus fuit illuſtris Goſtauus Erichſon, hodie inclytus Sueciæ rex, atque hi ſe permittentes fidei Dani, ueniunt ad naues, atque illico comprehenſi conijciuntur in uincula, & mox abducta naue, in Daniam ſe conuertit rex cum præda. Poſt hanc fugam quieuit Chriſtiernus annos quatuor, quibus opes & militem confirmauit. Deinde mittit exercitum in Sueciam. Steno celeriter occurrit, fit pugna & præſes ipſe Steno in prima acie pugnans occumbit, non ſine magno patriæ detrimento. Diſsipato enim exercitu ob Suecorum factiones, Goſtauus epiſcopus ex latebris prouolauit, inſoleſcere incipiens. Rex contractis maioribus uiribus Holmiam rurſum obſidet, conaturq; illam inſidijs circumuenire. Vnde ſollicitat ſenatum ad honeſtas conditiones, eoq; perducit, ut admitterent conditiones æquas, quo pax in reliquum eſſet: deinde capita proponunt conuentæ pacis: Rex patrias leges ſibi inuiolabiles ſeruet, ciuium libertatem infractam uelit, offenſas remittat omnium, qui arma contrà ſuſceperunt. Danus habet hæc capita rata, imponitur religio ſacramenti, adhibentur inſtrumenta quibus pacta & fœdera communiuntur. His artibus perſuaſi ciues, hoſtem intra mœnia recipiunt, ſequunturque eos multi ex regno. Danus in ſuſcepta diſsimulatione durauit, donec ſe & militem recrearet arcemque communiret. Tunc uocat ad conſilium Danos, aperit eis uoluntatem patrandæ cædis in ciues, rationem quærit, quo pacto cædes facta putetur ſe ignaro & inuito. Inter multa conſilia placuit iſtud magis, ut rex publice conuiuia inſtituat per omnes ordines, eos uerò qui potentia & nobilitate præirent, uocaret in arcẽ, ita ſpecie beneuolentiæ hoſpitali iure ſecuros, citius obruere poſſet. Rex approbat conſilium, inſtituit conuiuium, exhibet ſe hilarem: Sueci idem faciunt, ignari quod impenſas forent hoſpiti

Goſtauus archiepiſcopus Vpſalienſis.

Stockholmia obſidiõne cingitur.

Steno gubernatór Sueciæ occũbit.

Chriſtierni crudelitas.

hoſpiti ſanguine ſuo ſoluturi. Triduo durauit conuiuium, & tum immittũtur ſatellites, qui comprehendentes conuiuas conijciunt eos in carcerem. In diem ſequentẽ portæ urbis communiuntur, præſidia intus per regiones diſponuntur contra ciuilem uim, tubicines autem à prima aurora iuſsi edere terrificum clangorem per totam urbem, milites iuſsi adeſſe graues armis qui ſe efferarẽt in truces uultus, deinde hoſtili fremitu & armorum concuſsione timorem omnibus incuterent perdendæ urbis: uidere etiam erat tormenta ænea diſpoſita tota uia, quæ ab arce ad forum omnia deiectura mixturaꝗ ruinas cum ciuibus.

Epiſcopi trũcantur capite.

Aperitur deinde regia & producuntur duo epiſcopi, Scarcenſis & Strengenenſis, inter medios carnifices, qui uelluntur, trahuntur & truduntur uſꝗ ad ſupplicij locum, hæc erat area ante conſularem domum, ubi proſtrati in pauimentum truncantur capite. Poſt eos proceres producuntur, quicunque pro patria aſſerenda ſe ſtrenue geſſiſſent: inde ab arce trahitur ſenatus Holmenſis & totus trucidatur. Proponitur poſtea tabula proſcriptionum: hic ſatellites diſcurrunt per urbem & proſcriptos perquirunt, nec ulli in urbe clauſa erat fugæ remedium.

Latrocinia in Stockholmia.

Trucidatis omnibus qui deſignati erãt fit impetus per militem in promiſcuam plebem, quæ ad crudele ſpectaculum confinxerat & paſsim cæditur. Inuaduntur quoꝗ domus & inermia corpora ad carnificinam attrahuntur. Cum uerò adhuc multum plurima pars ciuium ſeſe in obſcura loca abiecißent, & ſentiret Danus plurimum deeſſe crudelitati ſuæ, proponit edictum è domo conſulari quo continebatur impunitas omnium, ibi infelices ciues quamuis toties decepti ſe credunt mendacibus edictis, & prodeunt in publicum, in quos priore exemplo immittit ſatellites & fit cædes tota die, ſicut & ſequentibus diebus cõtinuis reliquiæ cæduntur. Et ut ſæuitia ſuperaret omnes, corripit quendam Iohannẽ magnum, quem ſuffixit crucem nudi membris omnibus. Is diu de cruce loquutus, ſuam innocentiã Deo permiſit: multa etiam ad ciues quæſtus de ſtatu rerum quo Danum irritauit, quare miſit ſatellites, qui uirilia abſcinderent, quæ abſciſſa proiecta ſunt in faciem pendentis. Latus poſtea eſt tranſuerberatum, & cor extractum, proiectumꝗ in faciem pendentis.

Inaudita crudelitas.

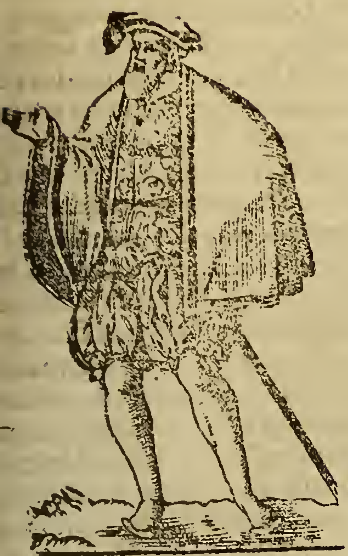
Perſecutus eſt autem præcipuè familiam Ribingam, adeò ut cum deeſſet iam cædi firma ætas, ad impuberes ſit conuerſus, quos compræhenſos & coma conſtricta in nodum, ſuſpendit à cataſta, & immiſit ſpiculatores, qui ceruices puerorum præſcinderent, truncis corporibus decidentibus in terram. Corpora omnia occiſorum comportari in forum iuſsit, ſubiecitꝗ oculis & ſatiauit ferum animum ſuo immani ſcelere. Triduo iacuerunt trunca corpora uolutata & fœdata ſanguine ſuo horrendum in modum. Poſt iuſſit omnia illa extincta cadauera per cloacarios eijci extra urbem. Cadauer Stenonis extraxit ſepulchro, tantaꝗ rabie tyrãnus correptus eſt, ut illud morſu appetiuerit canis more. Exhauſta ad hunc modum urbe uiris, ad rapinas conuerſus fuit: uiduas & orbos parentibus liberos omnibus fortunis ſpoliauit, nulli rei prophanæ & ſacræ parſum fuit. Quanto tempore tyrannus iſte perpetrauit, portas urbis tenuit clauſas, ne qua fama cędis ad prouinciam perueniret, & bellum moueretur pro ſcelere uindicando.

Monachi tyrannice perimuntur.

Diſcedens in itinere diuertit in monaſterium quoddam, nomine Nouam uallem, ubi à monachis benignè excipitur, omniaꝗ pro facultate miniſtrantur. Simulabat tyrannus gratam ſibi eſſe eam promptitudinem. Adijt templum in die purificationis Mariæ, ſacrum ſpectaturus, nullum ubiꝗ indicium oſtendens maleficij, quouſꝗ monachi ab altaribus digreſsi ſunt. Tunc iubet eos comprehendi, inijci uincula, & in profluentem abijci. Abbas forte liberauerat manus & enatabat, ſed miniſtri ſceleris adnauigantes, hominẽ uulneribus appetunt, donec uiribus defectis mergitur. Sic tyrannus cæde & præda opimus in Daniam uenit. Præſidium quod is urbi Holmenſi impoſuerat, excurſionibus, rapinis, cædibus & omni genere maleficiorum afflixit Sueciam, quin & Goſtauus pſeudoepiſcopus militarem furorem æmulatus, poſſeſsiones eccleſiaſticas exturbabat.

QVOMODO

QVOMODO PRINCEPS GOSTAVVS EVASERIT CAPTIVItatem & liberauerit patriam. Cap. XXXI.

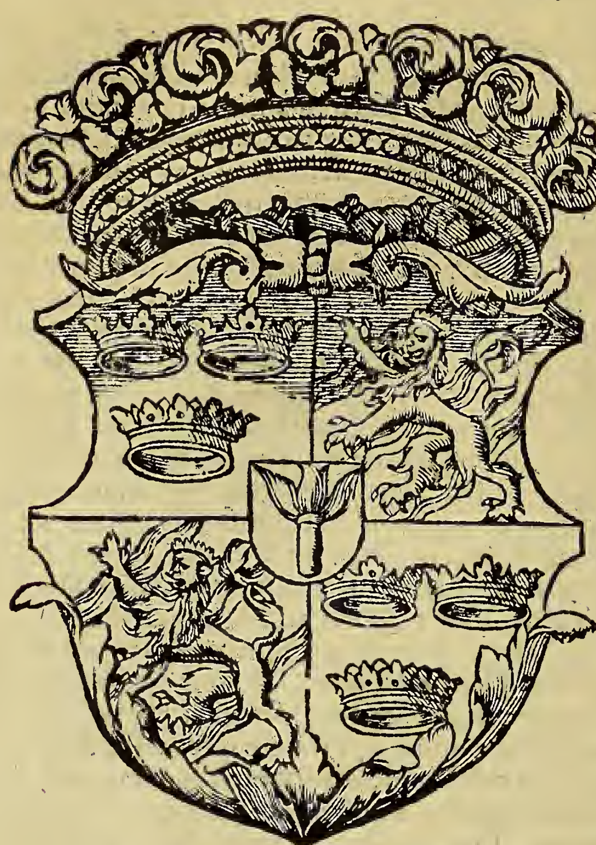
ILluſtris princeps Goſtauus Erichſon,id eſt, Erici filius obſes adhuc in Dania,auditis tantis malis & calamitatibus patriæ,admiſſus in Dania ad uenationẽ cum reliquis nobilibus,cœpit cogitare quomodo elaberetur. Oblata ergo occaſione,ſequeſtratus à comitatu uenantium,ad ruſticos deflexit,plebeiaq́ ueſte indutus & adiũctus mercatori cuidam,finxit ſe agaſonem ſeu armentarium,quouſq́ ex regno Lubecum profugit,atq́ hinc tandem in Sueciã translatus,rem ſuprà ętatem,ſed magnitudini animi ſui reſpondentem auſus, uindicem ſe profitetur patriæ pereuntis,& quarto demum anno poſt initum bellum,mutato habitu & plebei hominis ueſte ſumpta circuit Sueciam,& popularibus exponit in quantis malis uerſentur,nihilq́ omnium emiſit rerum, quibus ciues ad arma capienda excitaret. Addebant orationi gratiam egregiæ corporis dotes, & index ſingularis animi uigor. Itaq́ eligitur in uindicem libertatis, legitq́ militẽ ex Dalekarlis bellicoſiſsima totius Sueciæ gẽte. Illi enim montes habitant,qua Suecia ad Norduuegiã colliniat, ubi fodinæ ſunt argenti & æris. Sunt metallarij illi ad iniuriam propulſandã ſupra omnes irritabiles. Hoc milite uſus Goſtauus aggreditur præſidium Danorum,quod Aoroſiæ ciuitati impoſitum erat atq́ deturbat. Hoc nouo caſu exterritus epiſcopus Goſtauus patriæ proditor uoluit opprimere inter initia ſurgẽtem uindicem. At Goſtauus regius adoleſcens miſſo nuncio hortatur hominem ut reſipiſcat,ſatis flagitij hactenus admiſſum. Epiſcopus bene monentem adeò ſuperbe accepit, ut miſſas literas abiecerit & pede attriuerit. Goſtauus qui nepos eorum erat,qui Sueciæ regnum habuerant,& ſuo iure patriam à uaſtatore repetebat, irritatior contumelia epiſcopi, Dalekarlum militem contra epiſcopum & præſidia,& ſuperat. Epiſcopus ex fuga prolapſus Holmiam uenit ad reliquias Danorũ uidensq́ Suecos indiem fieri confirmatiores,conſilium capit noui militis adducendi,hocq́ uoto in Daniam ad tyrãnum nauigat. Sed neq́ ſplendidè,neq́ benignè exceptus eſt,neque poſtea in aliqua habitus autoritate apud tyrannum fuit. Cauſæ ſunt qua ratione potuerit ſocius à tyranno in re communi deſeri: una, perfidia ipſa qua in omnes erat æqualiter Danorum rex: altera,domeſtica agitatio,qua rediens exceptus fuit. Nam paulo pòſt excidit regno. Epiſcopus uerò poſt excluſum regno regem,inglorius in Dania mãſit. Chriſtiernus autem aliquot annis uagus & inops,omni deſtitutus adminiculo alienas fatigauit aulas. Eoq́ abiecto illuſtris princeps Goſtauus contraxit iuſtas copias ex Dalekarlis,Suecis & Gothis,& reliquias Danorum quæ in Schondia reſederant perſequitur, Holmiam etiam obſedit,in qua nihil uirorum erat præter Danicum pręſidium, quod difficilem reddebat loci muniti oppugnationem,tamen ducis & ciuium uirtute expugnatum in poteſtatem uenit,atq́ urbs recepta fuit. Dux re bene geſta,& confecto ubiq́ bello,dat militibus ampliſsimum donatiuum, mare rurſus aperit & ſecuritatem facit omnibus nauigandi.

Goſtaui uirtus.

Goſtaui epiſcopi peruerſitas.

GOSTAVVS

GOSTAVVS PRINCEPS ET ASSERTOR PATRIAE Rex eligitur. Cap. XXXII.

OB inſignia merita, quæ inuictus princeps Goſtauus in patriam cōtulit, proceres regni qui adhuc ſuperērant atq; oēs ordines Sueciæ & Gothiæ couenientes cōcordibus ſuffragijs eum ſibi regem eligunt, traduntq; regni gubernaculum. Quo facto omnes boni uiri & regno bene cupientes gaudio perfunduntur & pro eius maieſtate & diu incolumis maneat, uota ad Deum faciūt, ut regi domi perpetua rerum tranquillitas, foris pax & uictoria, utroq; ſtatu ſaluus principatus ſit, etiam rex in omni uita ita uirtutibus omnib. præſtet, ut maximorum principum exēplo & meritò feliciſſimus optimusq; fauſta acclamatione æternum ſalutetur. In hunc itaq; modum inclytus rex Goſtauus imperiū accipit in Suecos, Gothos & Finlandenſes, gubernaculūq; regni magna tenet prouidentia & modeſtia, pacem ſuper omnia cōcordiam ſubditorum quærens & fouens. Et licet cum Smalandenſes ſuperiorib. annis turbationem excitauerunt in regno, tamen regis prudentia & dexteritate illa ſeditio ſic fuit ſopita, ut hodie regnum diu optata fruatur tranquillitate & pace. Ad quam tranquillitatem fouendam non parū cooperantur docti & boni quiq; uiri: quos regia maieſtas paſsim uocat ad regnū, amat & fouet, inter quos ſunt eximiæ eruditionis uiri Georgius Normannus & Olaus Holmenſis concionator, quorum prior, quem etiā à facie & colloquio noui, quippe qui me hic Baſileæ anno Chriſti 1543. adijt, uir ſyncerus, pius, & doctus, regiorum filiorū, nempe Erici & Iohannis, bonæ ſpei adoleſcētum primum pædagogum egit, ac deinde ob eius egregiam eruditionem ſummamq; prudentiam, regiorum conſiliorum à ſecretis factus eſt, poſterior uerò præter ſacrarum literarum ſynceram cognitionem etiam in hiſtorijs expertiſsimus prædicatur, ſi hucuſq; uir talis tantus ſua euulgare cunctetur, expectans, ut puto, archiepiſcopi Vpſalienſis editionem, quam de rebus ſcripſit ſeptētrionalibus, quam & nos iam aliquot expectauimus annis, ſed pro uoto frui non potuimus.

Georgius Normānus.

Anno 1560. Guſtauo Suecorū rege die 25. Ian. extincto, Ericus filius in adminiſtratione regni ſucceſsit, qui poſtea anno 1567. malè cōpos mentis à gubernatiōe remotus eſt.

DE FERTILITATE SVECIAE. Cap. XXXIII.

Pelles nobiles.

ENumerauimus iam ſuprà pro magna parte, quarum rerum Suecia ſit ferax, nempe quod montes paſsim ſunt metalli feraces, digeriturq; intra eos argentum & æs, & confluit in uenas, quantū opus perficere non poſsit officina minacibus ignibus. Inde quoq; ueniunt pelles nobilium ferarum præſtantiores maxime uerò Sabellæ, quibus in orbe noſtro precium prope immane, & æſtimatio ſecundum aurum & gemmas eſt, inde exportantur. Capiuntur autem hyeme, quando pilus denſior eſt & cuti fidelius hæret. Eſt terra Sueciæ multum mōtoſa atq; ob id frumento ferendo non per omnia apta, pecorum uerò eſt diues, & prouentu immenſo piſcium ex fluminibus, lacubus, & mari, uenationibus quoq; ferarum.

FINLAN-

FINLANDIA. *Cap.* XXXIIII.

FInlandia dicta eſt pulchra terra quòd pulchrior & amœnior Suecia ſit. Plinius uidetur eam appellaſſe Finnoniam à qua & ſinus Finnonicus. Habuit olim titulum regni, tanta eſt eius amplitudo, nunc uerò titulum habet dinaſtiæ. Tenuit eam ſuperiori ætate Sclauorum gens & lingua fuitq; Græci ritus, quàm diu dominum habuit Moſchum. Hoc uerò tempore ſub rege Sueciæ exiſtit, & communionem occidentalis eccleſiæ tuetur. *Finlandia ſub Suecia.* Vina Hiſpanica per Balticum mare inferuntur multa copia, & quo ea gẽs ad hilaritatem utitur. Habitatores eius poſt Suecos agnoſcere cœperunt Chriſtum ſub Erico rege Sueciæ. Excellit hæc terra Sueciam in frumenti feracitate atq; bonitate, quia plana eſt pro bona parte non tam montoſa & paludinoſa ut Suecia. Loca eius inſigniora ſunt, Guſta caſtrum, Abo ciuitas epiſcopalis, Rasburgum, Viburgum, Karelia ducatus eſt &c. Abo non multum abeſt ab Vplandia. *Viburgum.* Viburgum uerò tenet extremitatem Finlandiæ uerſus Ruſſos & Moſcouitas, eſtq; totius regionis propugnaculum ſeu præſidium contra eas gentes. Eſt quoq; emporium, ad quod Rutheni magna frequentia ueniunt. Polum ſeptentrionalem aiunt in hoc oppido attolli ſupra horizontem gradibus 61. & dimidio. Longitudinem numerant 78. gradus. Stockholmiæ uerò numerant latitudinem 61. graduum & longitudinẽ 64. grad. Habent Phinnones perpetuam pugnam cum Moſcouitis in ſinu Finnonico: æſtate quidem naualem & hyeme glacialem. Quàm populoſa olim fuerit iſta & aliæ circumiacentes regiones, teſtantur magni & egregij quidam uiri, nempe Methodius martyr, Iordanus Gothus & Paulus diaconus, qui ſcribunt populos hinc inſtar apum emigraſſe, appellantq; hanc ſeptentrionalem regionem uaginam ſeu officinam gentium: potiſsimum autem ſignantur hinc egreſsi iſti populi.

Gothi	Parthi	Suiceri	Sembi
Oſtrogothi	Suedi	Tahiphali	Liuoni
Veſtrogothi	Longobardi	Dani	Sciri
Gepidæ	Turcilingi	Daci	Nortmanni
Samogetæ	Auares	Sclaui	Picti
Maſſagetæ	Heruli	Rugi	Carpi
Huni	Vuinuli	Alani	Caibi
Amazones	Sueui	Burgundi	Cimerij
Cimbri	Bulgari		

Quantum attinet ad linguam Finlandiæ, notabis, incolis duas in uſu eſſe linguas: A' Viburgo ubi magna ex parte Sclauonicè loquuntur uſq; ad Borgam aut Sibbonem iuxta littus maris utuntur hodie lingua Suecica, in mediterraneis uerò uſus ſeptentrionem propriam habent linguam. In limitibus autem utranq; tenent. Vnde & in quibuſdam locis contiones fiunt duplici lingua. Suecica lingua eadem ferè eſt cum Gothica, Danica & Nortuuegica, niſi quod ſuos habet dialectos. Communicat in multis cum Germanica lingua, unde fluxit, id quod potes deprehẽdere ex dominica oratione, quã hic in Suecica lingua uolui ſignare, ut à doctis uiris in Suecia natis mihi eſt exhibita.

DOMINICA ORATIO IN SVECICA *lingua.* *Cap.* XXXV.

FAder uuar ſom er i himlum, heiligat uuarde dit namen, tilkomen tit rike, ſcke din uuillige, ſom i himlum ſo ope iordene, uuăr taglig brooh gif os i tag, uerlath os uuă ren ſculd ſom uui uerlåtem uuare ſculdiger, och inledh os icke i freſtilſe, utan i lǫſs os i froonda, Amen.

At lingua Finnonica ut in mediterraneis locis inũenitur, in nullo communicat cum ſermone Suecico, ſicut nec cum Moſcouico, ſed eſt propria Lapponũm, populorum interioris ſeptentrionis.

Panem	uocant Lappones & interiores Finnones	Leipă
Domum		Honeh
Ciuitatem		Caupungi
Hominem		Ichminen
Caſeum		Iuhſto
Canem		Coira
Regem		Konig, quod eſt Germanicum
Nauem		Laiuua
Deum		Iumala
Terram		Ma
Diem		Peiuuă
Malum		Paha

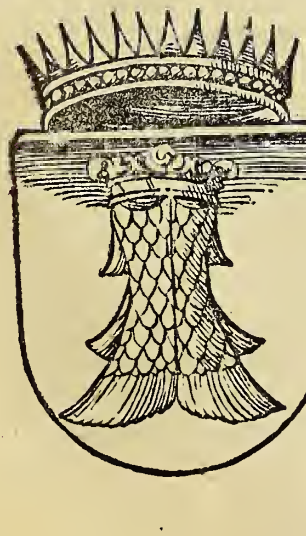
Dominica oratio in lingua Lapponica & Phinnonica, quã & Liuones quidam utuntur.

Pater noſter qui es in cœlis, ſanctum fiat tuum nomen, adueniat tuum
Iſă meidhen ioko oledh taiu ahiſſa, pŭhettu olkohon ſinu nimeſi, tulkohon ſiun
regnum, fiat tua uoluntas ſicut in cœlis ſic in terra, noſtrum
uualtakun taſi, olkohon ſiun tahroſi kuuuin taiuahiſſa nyn man pällă, meidben
quotidianum panem da nobis hac die, & da remiſſionem nobis peccatorum ſicut
iokapaiuuen leipă anna meilen tånăpaiuuăne, ia anna anteixe meiden ſyndiă kuuuin
nos remittimus noſtris contrarijs actoribus, & ne inducas nos in tentationem ſed libera
mǫe annamma meden uaſtahan rickoillen, ia ăle ſata meită kin ſauxen, mutta păăſtă
nos à malo, Amen.
meită pahaſta, Amen.

Notandum quod reges Sueciæ poſtquam ſuo regno, ſubiugarunt Finlandiam, multos conſtituerunt in ea præfectos, unus manet prope Viburgium in caſtro extructo in ipſo lacu: alius Borgæ in littore Phinnonici ſinus, alius Chronenburgi iuxta lacum Piente, qui loco regis populo ius dicunt. Sunt quoq; & aliæ arces atq; oppida prope Viburgium, præſertim Iegaburg, Netaburg, Kexholm, ſed quæ Moſchus ſubtraxit regno Suecorum. Munitiones uerò citra fluuium extructæ cum adiacenti agro, ut ſunt Lappaneſi, Kiuineb, Neuukirch, &c. adhuc parent regi Suecorum.

ISLANDIA. *Cap.* XXXVI.

Mare glaciale.

INſula Islandiæ quæ per immenſum à cæteris ſecreta longe ſita eſt in Oceano, uixq; à nauigantibus agnoſcitur. In ea æſtiuo ſolſticio, ſole ſignum cancri tranſeunte nox nulla: brumali ſolſticio perinde nullus dies. Nomen habet à glacie quæ illi ad boream perpetuò adhæret. Nam ibi iam incipit mare congelatum. Tam grandis inſula, ut populos multos contineat, ſolo pecorum paſtu & nunc captura piſcium uictitantes. Specus habitant plerunque aut ad montium latera in excauatis manſiunculis. Communi tecto, uictu, & ſtratu gaudent cum iumentis. In ſimplicitate ſancta uitam agant, cum nihil amplius quærant quam natura concedit. Nam & montes habent pro oppidis & fontes pro delicijs.

Beata

Beata gens cuius paupertati nemo inuidet,& inde beatior quod Chriſtianiſmum acceperit. Sed mercatores Anglici & Dani quieſcere gentem & ſuo eſſe contentam non ſinunt.Nam ob piſcaturam euehendam,terram illam frequentãtes,cum mercibus omnigenis uitia quoq; noſtra inuexerunt.Nunc enim & fruges aquæ miſcere,in potum didicerunt & ſimplicis undæ oderunt hauſtum. Nunc aurum & argentum cum noſtris admirantur. Rex Daniæ qui & Norduuegiæ, quotannis præfectum immittit genti. Omnia ferè inter eos communia ſunt præter uxores. Catulos ſuos atq; pueros æquo habent in præcio, niſi quod à pauperioribus facilius impetres filium quàm catulum.Epiſcopum ſuum colunt pro rege, ad cuius nutum reſpicit omnis populus. Quicquid ex lege,ex ſcripturis et ex conſuetudine aliarũ gentium conſtituit,quàm ſanctè obſeruant. Iam tamen præfectum accipere coguntur à rege. Piſcium tanta eſt copia in hac inſula, ut ad altitudinem domorum ſub aperto cœlo uendendi exponãtur. Nam illic uictitant plerunq; piſcibus propter magnam penuriam frumenti,quod aliunde à maritimis ciuitatibus infertur,& qui inde cum magno lucro piſces reportant. Habent Iſlandi pro inſignijs coronatum piſcem. Sunt qui hanc inſulam putant eſſe Thylen,à ueteribus multum celebratam. Incolæ res memorabiles maiorum & ſui temporis celebrant cantibus & inſculpũt ſcopulis atque promontorijs,ut nulla niſi cum naturæ iniuria intercidant apud poſteritatem. Inſula multa ſui parte eſt montoſa & inculta. Qua autem parte eſt plana, præſtat plurimum pabulo tam læto,ut pecus depellatur à paſcuis, ne ab aruina ſuffocetur. Sunt in hac inſula montes elati in cœlum, quorum uertices perpetua niue candent,radices ſempiterno æſtuant igne: Primus qui occidentem uerſus eſt uocatur Hecla,alter Crucis,tertius Helga,id eſt,ſanctus.Ab Hecla non longe abſunt fodinæ ſulfuris,pene unicum incolarum mercimonium & uectigal inſulæ.Mercatores enim naues eò onuſtas euehunt.Mons ipſe cum furit, ut horribilia tonitrua inſonat,proijcit ingentia ſaxa,ſulfur euomit, cineribus egeſtis terram tam longe circumcirca operit ut ad uiceſimum lapidem coli non poſsit.Qui naturam tanti incendij contemplari cupiunt,& ob id ad montem propius accedunt, eos una aliqua uorago uiuos abſorbet. Nam & multæ ſunt & cineribus ita tectæ, ut ab ipſis ſibi ſatis cauere nemo poſsit, atq; etiam prope exit ignis, qui conſumit aquam, ſtuppam autem non comburit.Is locus à quibuſdam putatur eſſe carcer ſordidarum animarum. Glacies enim diſcreta & in plurimas fracta particulas,octo menſibus circumfluitat inſulam, & magnis molibus littori illiſa, ſua attritione ad petras horrendum ędit ſonum,referentem miſerabilem humanæ uocis gemitum & eiulatum,quod fidem facit apud inſipientiores,hominum animas ibi in frigore tormantari. Vtuntur incolæ loco panis,quia apud eos non creſcit, piſcibus induratis & in farinam contritis. Adfertur tamen eis ex maritimis ciuitatibus frumentum,ſed non ad ſufficientiam.Comperiuntur illic ſpiritus ſe exhibentes manifeſtos humanis miniſterijs,præſertim autem ſubmerſorum ſiue alio uiolento caſu enectorum ſpectra ſeſe offerunt congreſsibus notorum hominum,tam manifeſtè,ut tanquam uiuentes accipiantur ab ignaris mortis illorum data dextra,nec deprehenditur error priuſquã ſpectrum diſparet.Requiſita à notis & amicis ut domum redeant, dicunt magno gemitu, ſe petere montem Heclam,illicoq; euaneſcunt.

Islandia ſub rege Daniæ.

Hecla mons.

LAPONIA. Cap. XXXVII.

Dicta eſt Laponia à populo quo habitatur. Vocant autem Germani Lappones eos qui parum idonea rei præſenti dicunt & faciunt, quos Romana lingua quis dicet ineptos,inſulſos,bardos. Sunt uerò Lappones ſtaturæ mediocris & corpore uſq; adeo agili, ut accincti pharetra & arcu tranſmittant ſe per circulum diametri cubitalis.

Artem iaculandi docentur à pueris, nec puero datur cibus priuſquam attigerit ſagitta propoſitum ſignum. Veſte utuntur ſtricta & toti aptata corpori, ne quid impedimenti faciat operi. Hyeme utuntur ueſte pellibus integris phocarum ſiue urſorum artificioſe laboratis, eaſque aſtringunt ſupra caput, ſoliq; oculi patent, corpore reliquo toti conтecti ſunt, quaſiq; in culeum inſuti. Hinc fortaſſe creditum, quod ſint corpore, hirſuto inſtar brutorum. Sic uerò arte & induſtria muniti Lapones, perferunt foris hyemes & aquilones & omnem iniuriam à cœlo. Domos non habent, ſed tabernacula quaſi caſtrenſia, manſionesq; ſæpe transferunt. Venationibus plurimum ſtudent, quia eſt magna copia ferarum apud eos, eſtq; nefas ſi mulier exeat tabernaculum ianua, qua uir eo die eſt ad uenationem profectus. Agrum non colunt. Terra non fert ſerpentem, ſed culices illic ſunt grandes & infeſti. Piſces capiunt plurima copia, hocq; prouentu uiuunt Ichthiophagorum Aethiopum more, atq; ut hi feruore nimio, ſic illi frigore excoquunt piſces & edomant in farinam. Tantum deniq; ſupereſt capturæ, ut eius plurimum condant in cetarijs & exportent in uicinas terras. Nauigijs utuntur nullis clauis ſed neruis & uiminibus compaginatis. Pars artificia exercent, pingunt aſtu ad delicias & faciunt ueſtes intextas auro & argento. Naues & dolia atq; omne inſtrumentum domeſticum probe fabricant & exportant ad uiciniam. Commertia permutatione & pecunia agunt mutuo conſenſu tantum, & nullo ſermone communicato, atq; iſtud non propter ingenij inopiam & mores brutos, ſed quod linguam habeant peculiarem, aſperam & plerunq; ignotam uicinis. Gens ualidiſsima eſt & diu libera fuit, armaq; ſuſtinuit Norduuegiæ & Sueciæ, donec conceſsit tandem ſub imperium & tributum pēdit, precioſas ferarum pelles. Equos non habent ſed eorum loco feram domant quam ipſi Reen, noſtri autem Reinen & Rainger uocant. Hæc fera eſt iuſtæ magnitudinis, pilo propè aſini hirſuto, ungulas habet bifidas & cornua ramoſa inſtar cerui, ſed tenuiora & longiora, lanugine quadam obducta, & ramis rarioribus. Equitem dorſo non fert, ſed antilena impoſita iungitur uehiculo. Aſſequitur 24. horarum ſpacio 150. millia paſſuum, id eſt, triginta milliaria Germanica, quod indicium eſt magnæ pernicitatis magnarum uirium feræ. Hanc Hiſtoriam, inquit Zieglerus, putarim ueteres quoque agnouiſſe, ſed obſcura & dubia quaſi fama exceptam: ſiquidē aiunt Scythas quoſdā equitare ceruos. Quando rangiferi in curſu ſunt, lento uel celeri, ex tibiarum & articulorum agitatione ad inſtar nucū colliſionis crepitus auditur. Lapones ſuopte & à maioribus recepto inſtituto ſunt idololatræ, & religionem Chriſtianam neq; ſequuntur, neq; etiam refugiunt, ſed ſubinde admittunt in gratiam regum quibus parent. Statuas etiam lapideas in montibus erectas pro dijs habent. Si Chriſtiani reges et præſules magis fidē curaſſent plantare in hoc populo quàm uectigalia exigere, iam dudum ſincerius agnouiſſent Chriſtum. Fœderant coniugia eaq; auſpicantur igne & ſilice, myſterio coniugali apto. Vt enim ſilex latentem in ſe ignem habet, qui concuſsione emicat, ſic in utroq; ſexu eſt recondita uita

Laponum ueſtitus.

Ichthiophagi.

Rangiferi.

Fides Laponū

quæ

quæ tandem profertur mutua copula in prolem uiuentem. Dicuntur præterea incantatores eſſe per efficaces miraq; magica operari arte,quod alij negant.Quando interioribus Laponibus ſol occidit poſt æquinoctium autumnale, habent noctem unam continuam per tres ferè menſes, quo tempore non habent lucem meridianam,niſi qualem crepuſculum apud nos habet, & quando ſol ante æquinoctium uernum redit ad hemiſphærium,diem illum ſolenni celebrant feſtiuitate.

GRVNLANDIA. Cap. XXXVIII.

INterpretatur Grunlandia uirens terra,ſic dicta ob inſignem prouentum pabuli.Cuius & pecoris quanta ſit copia hinc licet ſpectare,quod ſub tempore quo ad eos nauigatur cõponunt promercales ingentes ſtrues butyri & caſei, unde etiam coniectamus terram non eſſe aſperam montibus. Epiſcopales eccleſias duas habet ſub ordinatione Nidroſienſis archiepiſcopatus.Populus negligentia paſtorum ferè relapſus eſt ad gentilitatem,alioqui ingenio mobilis,& magicis artibus impenſe deditus. Feruntur magicis artibus & carminibus ciere tempeſtates maris & inuoluere periculis peregrinas naues,quas ſunt prædaturi. Ipſi enim ſcorteis & ſubtilibus nauigijs utuntur,tutis à quaſſatione maris & ſcopulorum:ad hunc modum laborantes alias adoriuntur.

EXPLICATIO MONSTRORVM QVAE IN SEQVENTI TABV-
la uides ſuis picturis in aquis & terris deſignata. Literæ A B C,*&c,hic & in tabula ſignatæ,mutuam,inter ſe habent relationem.*
Cap. XXXIX.

A Cete grandia ad inſtar montium prope Islandiam aliquando conſpiciuntur,quę naues euertunt niſi ſono tubarum abſterreantur,aut miſsis in mare rotundis & uacuis uaſis,quorum luſu delectantur,ludificentur. Fit etiam aliquando,ut nautæ dorſa cetorum,quæ inſulas putant,anchoras figentes ſæpe periclitantur. Vocantur autem lingua eorum Trolual,id eſt,tufelualem, diabolica cete. Multi in Islandia hodie coſtis & oſsibus huiuſmodi balenarum conſtruunt domos ſuas.

B Horrendum genus magnorum monſtrorum,quæ phyſeteres appellantur, quorum Solinus poſt Plinium mentionem facit.Hæc balena erecta,etiam grandem ſubmergit nauem,hauſtam aquam per foramina frontis in nimbi modum exufflans.

C Hydræ ſeu ſerpentes reperiuntur in mari Septentrionali longitudine 200. aut 300. pedum,quæ ſe immergunt nauibus,ad euertendas eas,nautisq; maximè incommodant,præſertim æthesijs flantibus.

D Monſtra duo marina maxima,unũ dentibus truculentũ, alterum cornibus & uiſu flammeo horrendum,cuius oculi circumferentia continet menſuram 16.uel 20.pedum.Caput eſt quadrangulum cũ magna & longa barba,poſterior uerò pars eſt parua.

E Gulo inſatiabilis,in lingua Suecia Ierff, Germanicè uerò *Vilfraß*: quod animal inter arbores uentrem ſtringendo exonerat & purgat, & tunc rurſum currit ad cibum, & ueniens uenator percutit ipſum ſagitta propter pellem qua utuntur nobiles, quia eſt pulchra.Sed qui portant tunicas illas mutantur ferè in naturam talium animalium.

F Rangiferi uulgo Reinen: gregatim domeſticantur,& curribus applicati curſu ſuperant equos uelociſsimos,preſertim in niue. Præbent etiam lac ad domeſticum uſum. Habent curſum uelociſsimum,perficiuntq; una die ferè 30.milliaria Germanica. Sunt autem maiores ceruis,gregatimq; ut pecora incedunt. Cornua habent ampliſsima ſed tenuiora cornibus ceruorum & cum paucioribus ramis. De his & ſupra in Laponia diximus.

G Longe ultra Sueciam in interioribus ſeptentrionis in regione Biarmia appellata,ſylua eſt magna,quam extendi aſſerunt octoginta milliaribus, uocaturq; Landsruck, quæ nutrit ingentem numerum illarum ſylueſtrium ferarum,à quibus nobiles extrahũtur pelles,ut ſunt marduri, Zabelli, Hermilini, Lynces,Lutræ,uarij piroli,& caſtrorum ingens ubiq; uis.

H Monſtrum eſt marinum horribile uocaturq; Ziphius, & deglubit phocam, quam interpretantur Germanicè *Selehund*.

I Anates naſcuntur ex fructu quarundam arborum, de quibus ſuprà in Scotia nonnihil ſcripſimus.

K Monſtrum marinum, nonnihil porci referens ſimilitudinem, uiſumquе eſt anno domini 1537.

L Genus eſt balenæ, ab alijs Orka dicta, quæ apud Noruuegos uocatur Springual propter agilitatem eius, habetq; in dorſo ſublimem & latum gibbum.

M Cancri inſigni magnitudine, quos gambaros uulgò humeren uocant, & ſunt tanti roboris, ut hominem natantem forcipe comprehenſum opprimant.

N Monſtrum rhinoceronti ſimile, deuorat gambarum ſeu cancrum 12. pedum, habet narem cornutum & acutum ſicut & tergum acie quadam faſtigiatum.

O Lynx eſt, quod genus animantis inuenitur in interioribus partibus Sueciæ in regione Helſingiæ. Communicat in natura nonnihil cum lupo & capiuntur ſæpe in foueis luporum, deuorantq; cattos ſylueſtres.

P In interiori Suecia onagri ſiue alces uelociſsime currum ſeu rhedam per niues trahũt. At in Gothia id non permittitur, ne propter uelocem curſum eorum terra explóretur. Congregantur tempore hyemali alces gregatim ſuper glaciem, ineuntq; certamen contra lupos, qui conantur eos in niue deuorare. Suprà depinximus figuram huius animalis, quantum licuit habitudinem corporis eius penicillo exprimere.

Q Phaſiani ſiue galli ſylueſtres latitant duobus aut tribus menſibus ſine omni cibo ſub niue, explorantúrq; ſæpe per uenatores.

R Onocrotalus auis anſere non minor, repleto aquis gutture, maximũm emittit ſonum inſtar aſini rudentis, quare & onocrotalus appellatur. Habet ſtrumam in modum ſacci ſub roſtro.

S Clementia notatur piſcium, qui uulgo Rocken uocantur & Italicè Raya. Nam ſubmerſum hominem ne à beluis marinis deuoretur conſeruant & tuentur.

T Vocatur monſtrum iſtud uacca marina, quod habeat caput conforme uaccæ terreſtri.

V Multa alia genera atq; mirabiles formæ animalium, piſcium & auium inueniuntur in ſeptentrionalibus partibus, de quibus magnus liber edi poſſet, ſi quis diligenter in illa regione aduerteret, quibus ſpeciebus Deus illam frigidam zonam ornare uoluit. Vt enim zona torrida in Africa ſua peculiaria & mirabilia habet animalia, quæ ægre uiuere poſſunt extra calorem illius regionis, ſic uiciſsim creator frigidæ regioni ſeptentrionali ſua propria dedit animalia, quæ ſolis æſtum ferre nequeunt, ut ſic Deus ubiq; mirabilis uideretur, & homo in omnibus mundi partibus inueniret creatas, per quarum aſpectum raperetur in admirationem ſapientiæ & potentiæ Dei.

TABVLA

TABVLA MONSTRORVM

marinorum atque mirabilium ferarum , quæ in partibus Septentrionalibus, tam in terra quàm mari inueniuntur. Literæ monſtris additæ, extra tabulam oſtendunt, quid per ſingula monſtroſa animalia intelligatur.

G
E
P
V
A
B
M
H
I
R
M·F·

F
O
Q
D
C
N
T
L
A
H R·MD

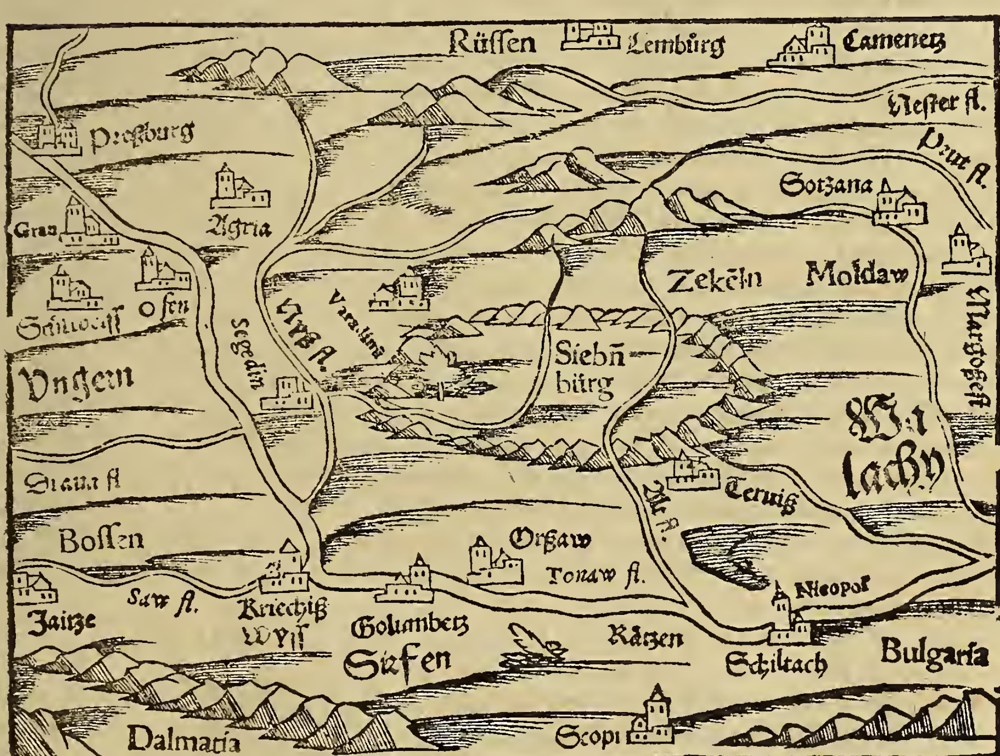
SERENISSIMO ATque inuictiſſimo Principi ac Domino, Domino Ferdinando Romanorum Regi ſemper Auguſto, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Regi, Infanti Hiſpaniarum. Archiduci Auſtriæ, duci Burgundiæ, &c. Marchioni Morauiæ, &c. Comiti Tirolis, &c. Domino ſuo clementiſsimo Sebaſt. Munſterus ſummam optat felicitatem.

DESCRIBERE uniuerſum habitabilem orbem, ſecundum tot eius in quas ſcinditur partes, quod ſaxum iam multis uoluo annis, illuſtriſsime atque potentiſsime Rex, ingenium exigit exercitatiſsimum, multa ſuffultum lectione, & quod multa uidit, multa audiuit & expertum eſt, nec id adhuc ſatis erit, niſi & iudicium adſit perſpicax quod uerum à falſo diſcernat & certum à dubio. Hic leues & uagi circulatores non audiendi, qui ut uulgò acceptiores in maiori'q; admiratione ſint, adeô nefandiſsime abſq; omni uerecundia plerunq; mentiuntur, ut non ſolùm ipſis nulla fides habeatur, ſed nec cuiq; alij optimæ fidei ſcriptori credant. Nihil huc afferendum, quod non teſtimonijs autorum fide dignis probetur. Culpatur ergo merito quorundam ueterum licentia, qui quoties de origine rei cuiſpiam parum conſtaret, ſtatim ad fabulas confugerunt. Nec hic tam elegantiæ uerborum ſtudendum, quàm rebus ipſis, quibus & ueritas pateſcit, quæ in primis hiſtoriam ſcribenti cordi eſſe debet. Hiſtoria præterea eiuſmodi eſt, ut non ſolum prodeſſe uelit, ſed & delectare, niſi Plinium delirare credat aliquis, qui hiſtoriam rem adeo popularem iudicauit, ut quoquo modo ſcripta eſſet, nõ poſſet non placere & delectatione aliqua afficere, id quod nemo non apud ſe aduertit, quando in factum aliquod mirabile ſimplici conſcriptum ſermone incidit. Tunc enim animus ſic in rei admirationem rapitur, ut uerborum elegantiam non aduertat, etiamſi nõ negem, multos delectari tam cultu ſermonis quàm rei ueritate. In qua re non neſcius ſum, me laborem uiribus meis maiorem ſuſcepiſſe. Nam exuperat profeſsionem meam & facundiam, foretq; hominis alioqui doctioris me officium, præſertim quum nihil magnum ſine magno labore permiſſum ſit mortalibus, ut dicit Ethnicus. Deinde quod proximum eſt, uix omnibus per me ſatisfiet, atq; ut in apertum altiusq; res euadunt, ita multorum iudicijs expoſita omnia cernuntur, ea quæ ſibi quiſque uel ſuo iudicio tribuit uel facilia putat, æquo fert animo atq; æternis laudibus exornat. At ſi quid contra opinionem uel ueriſsimum ſcripſeris, hoc ut ſupra captum & uires cuiuſpiam, ita protinus falſum quoq; habetur. Præterea ubi de bonorum uirtute atq; gloria agitur, ut gratiæ uel odij ſtimulus eſt, eleuatur; quum uerò de malorum uitijs & ſceleribus eſt ſermo, pleriq; ſupra quam credibile eſt & prudentes decet, in bilem efferuntur. Addit hæc noſtra corrupta ætas (cui omne alienum ludibrio eſt & ſua cui maxima uidentur) non paruum ab incœpto terrorem. Verum dum rerum geſtarum omnium gentium ſcriptores conſidero, nonnihil conſolationis accedit, quod paſsim doctiſsimi etiam ab his calamitatibus non fuere exempti. Nam ſunt quidam tam iniquo animo, ut putent etiam obtrectatione alienæ ſcientiæ famam ſibi poſſe aucupari. Sed his præfractis hominibus contemptis, quibus nemo ſatisfacere poteſt, tibi inuictiſsime Cæſar Ferdinande atq; bonis quibuſque uiris, potiſsimum in publica conſtitutis adminiſtratione, hunc noſtrum offerimus laborem legendum & excutiendum, quibus poſt ſacram ſcripturam nihil utilius, nihil glorioſius, iucundiusq; magis, quàm uerſari in hiſtorijs & Coſmographorum ſcriptis, cognoſcere qua religione, quibus moribus, qua regiminis forma, quibus legibus inſtitutisq; aliæ per orbem gentes uitam traduxerint & hodie traducant: quarum re-

rum

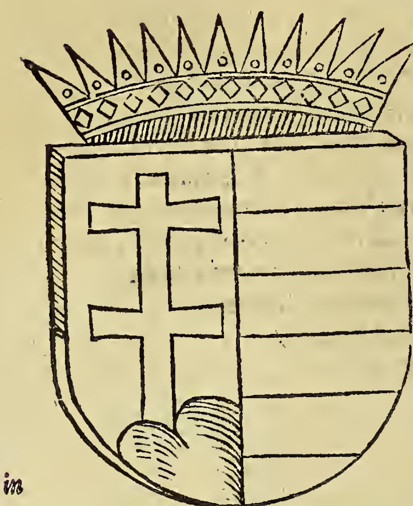
rum hæc uel illa terra ſit ferax, quo fato alia ciuitas incrementa, alia uero decrementa acceperit, quàm inconſtans aut diuturna ſit rerũ permanentia, ut cum uolentibus ſeculis noui mores, nouæ ſemper res placeant prioribus antiquatis, ita quæ in præcio pridẽ fuerunt, inde uileſcant: quę cum rerum fluxa uarietas ſit in omnibus rebus humanis, tamen maxima apparet ſeſeq́ue prodit in regnorum minorumq́ terrarum adminiſtrationibus. Exempli loco nobis eſſe poteſt Vngariæ regnum, tuæ maieſtati iuſto titulo ſubiectum, quod ſemper peregrinorum ſedes fuit populorum, & ſubinde ſuos mutauit dominos, ut hiſtoriæ in ſequentibus inductæ oſtendunt. Cuius cum tu hodie legitimus ſis Rex, & primus moderator, uolui illius ſuccinctam quoque tui nominis gratia facere mentionem, ne illam Europæ bonam partem præteriјſſe, aut potius neglexiſſe uidear. Tu itaque, sereniſsime Rex, hæc noſtra ſcripta, quæ ex multis præclaris rerum ſcriptoribus iam multis annis non ſine maximis laboribus congeſsi, & quantum ingenio atque induſtria potui, in ordinem redegi, non ſolum in Vngaria, uerum & in aliјs auitis regnis & imperiјs tuis, Romano ſcilicet, Bohemico & Auſtriaco, regia & ſerena
ſuſcipe fronte, & animi potius obſequium quàm muneris rationem tua ex-
pendat Maieſtas, quam Dominus Deus in æuum ſaluam
conſeruet. Baſileæ menſe Februario, Anno
ab incarnato mundi ſaluatore
M. D. L.

Vngariæ & omnium partium eius uniuerſalis deſcriptio.

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO VNgariæ, quæ & Pannonia inferior dicitur. CAPVT I.

VNGARIA à meridie ſumit initium à Drauo
flumine, à ſeptentrione Sarmatis quos Po-
lonos & Getis, quos Valachos dicimus,
tempeſtate noſtra terminatur. Ab occaſu
Auſtriam habet, ſuperioris quondam Pan-
noniæ caput, ab oriente Myſiam, quam Rhetianam,
uulgò *Rætzen*, nunc appellant. Nulli regioni, hominum
robore, pecorum fœcunditate, ubertate ſoli, metallo-
rum copia cedit, triplici genere hominũ delectata, quo-
rum pars ſacerdotum eſt, alij arma gerunt, cæteri agrico
læ ſunt: uniuerſa in pagos conuentusq́ diuiſa, quos co
mitatus appellant. Quæ ſi mitior eſſet aut latrocinijs ca
rere poſſet, frequentiam quoq; oppidorum maiorẽ ha-
beret, & cœli benignitate atq; pulchritudine ſitus om-
nibus orbis regionibus ſuo iure poſſet anteferri. Con-
Conuentus in Vngaria. uentus quam plurimos habet uicosq́ innumerabiles
in ũrbium ſpeciem. Syrmienſis conuentus à Syrmio metropoli nominatus. Deinde Val
conenſis, in quo Villacum oppidum non ignobile, epiſcopatusq́ Diacenſis, qui maxi-
mam Myſiæ partem quondam obtinebat. Poſt hunc Poſegauenſis, inter Sauum Dra-
uumq́ diffuſus, cui Poſaga oppidum nomen dedit. Item Brauienſis conuentus, multis
fertilibusq́ exornatus uitibus, in quo Peuce ciuitas opulentiſsima ædificata, quã nunc
à quinq; baſilicis Quinqueeccleſienſem uocant urbem. Deinde Simigienſis conuentus
eſt, Simiusq́ pagus cum templo non ignobili in quo Segeſta. Poſtea Tholnenſis iuxta
Danubium, mox Albenſis, ab Alba regali nuncupatus, quæ in media palude ſita, haud
Alba regalis. facile expugnari poteſt, ubi baſilica nobilis diui Stephani regis Vngariæ, in qua regnũ
monumenta ſpectantur. Habet etiam Vngaria Albam Græcam ad Taurunium, & Al-
bam Iuliam apud Tranſſyluanos. In eodem cõuentu Coletia, hodie Kalachia, metropo-
lis eſt ciuitas. Hinc ad occaſum Veſprinienſis eſt, ab epiſcopali ciuitate nominatus. Item
Zaladienſis trans lacum quem Balathonem uocant. Piliſsienſis uerò conuentus monta
Sulphureum uinum. na eſt regio, & tota uitifera, & ob calidas aquas ſulphureum fert uinum, quod temulen-
tiã facile ciet. Hinc Buda noua & uetus, utraq; Danubij lambitur undis, à Budinis Scy-
tharum populis, qui cum Attila uenerũt, appellata. Alij uolunt à Buda fratre Attilę. Bu-
da uetus hodie humi iacet. Non multo ſuprà eſt Vicegradus oppidum, regum Vngarię
quondam ſedes, & nũc uicus celeberrimus, ciuitatis inſtar à rege Matthia inſtauratus. In
montis autem uertice arx munitiſsima, ubi regiam coronam aiunt aſſeruari. Secundum
Zaladienſem comitatum Caſtriferrenſis eſt, ubi Sabaria uetuſta quondam ciuitas, quæ
Sabaria. diui Martini patria fuit. Sempronienſis hunc attingit, Ciuitati nouæ Auſtriæ contermi-
nus. Hinc uerſus Danubium Iaurienſis conuentus occurrit, qui ab Iauro ciuitate fera-
ciſsima nomen habet, quam Arabon fluuius abluit. Hinc Bregecium, Camarienſis &
Strigonienſis conuentus.

VNGARIA OLIM HVNORVM PRAESIDIVM *& ſedes.* Cap. II.

FVit Vngaria olim nouem circulis, quos *Hagas* Germanica lingua uocant, circunda-
ta, quorum ſinguli ita ſtipitibus quernis ſiue fagineis uel abiegnis extructi erant,
ut de margine ad marginem uiginti pedum ſpacium tenderetur in latum, totidem
erigeretur in altum, cauitas autem uniuerſa aut duriſsimis lapidibus aut tenaciſsi-
Circulorum inter ſe ſpacia. ma creta repleretur. Porrò ſuperficies uallorum eorundem integerrimis ceſpitibus te-
gebatur: inter quorum confinia arbuſtulæ plantatæ erant, quæ abſciſæ proiectæque,
ut plurimum herbas & frondes proferebant. De primo autem circulo ad ſecundum 20.

milliaria germanica protendebantur,& inde totidem ad tertium,& ita uſq; ad nonum, quamuis alius alio ſemper contractior erat. Intra hos aggeres uici,uillæq; ita conſtitutę, ut ab una ad aliam uox hominis audiretur. Aedificia ualidiſsimis muris præmunita,portæ non ſatis latæ propter hanc cauſam, ut per eas latrocinandi gratia quaqua uerſum exire ingrediq; facile poſſunt. Tubarum clangore unus circulus alteri cuiuſq; rei certa ſigna dabat. Pannones ab initio eam terram tenuerunt, Pæones olim dicti,inde Huni habuere gens Scythica. Mox Gothi & poſt eos Longobardi, nouiſsime Vngaria ex Scythica egreſsi regione,quæ non longe à Tanais ortu extat,& Iuhra hodie dicitur, miſera adhuc regio,duci Moſcouiæ tributaria. Non tamen aurum argentumúe (quibus omnino carent) ſed præcioſas animalium pelles pendunt homines. Non arant,non ſeminant,neq; panes habent,ferarum carnibus & piſcibus ueſcuntur. Aquam potant,ſub tugurijs ex uirgultis contextis inter denſas ſyluas humiliter habitant. Vnde fit ut homines ſylueſtribus feris commorantes,ueſtimentis ſe non laneis,neq; lineis induant, ſed pellibus nuper aut lupo aut ceruo urſoq; detractis. Solem,lunam,aſtraq; alij adorant,& quicquid eis primum occurrit. Propriam linguam habēt. Corallia piſcantur & balenas, ex quarum cute rhedas burſasq; faciunt: auxungiam pro impinguatione ſeruatam, exteris nationibus uendunt. Mediocris tumoris montes ad eam partem qua Oceano incumbit habet,quos piſces quidam Mors uocati,dentibus ſe promouendo ſcandentes, ſuperiora nacti ulterius nituntur,præcipites decidunt & moriuntur,eos illi colligunt eduntq;,& dentes quos latos & albos ualde habent,reſeruant & mercatoribus pro mercibus alijs permutant. Manubria cultellorum ex illis optima parantur.

Pæones, Huni. — *Mors piſcis*

QVOMODO ET QVANDO VNGARI *Pannoniam inferiorem occupauerint.* *Cap. III.*

VNgarorum annales Hunos in Europam anno ſalutis 373. Valente imperante traieciſſe referunt,ex centum & octo tribubus decies centena & octo millia hominum,quibus præfectus fuit ad dicendum ius uir ſapiens Cadaris: uenienteſq; ad Tibiſcum amnem,quem Titiam nunc appellant,ibi caſtra collocarunt. In Hunorum aduentu quædam mulier apud Gothos, quæ in uiri nece deprehenſa fuerat,homicidij conuicta pariter & adulterij,uſq; adeo regis iram facinoris indignitate ſuccendit, ut quatuor equorum diſcerptu mulctaretur: at fratres eius irritati Hermanaricum ducem Gothorum adorientes eumq; interficientes ad Hunos confugiunt: factumq; hinc eſt, ut Balamirus Hunorum rex Oſtrogothos facile ſuperaret. Exceſſu regis Hermanarici, qui rex fuit Oſtrogothorum & Viſogothorum, id eſt, orientalium & occidentalium Gothorum,hoſtes Huni elati in orientales Gothos cum magnis uiribus irruunt, & in poteſtatem recipiunt. Occidentales uerò Gothi cognatorum exemplo perculſi,deſertis quæ ad occaſum ſpectabant ſedibus & obſtinatis ad emigrandum animis,ad Iſtrum cum liberis uxoribusq; contendunt: ad Valentem Imperatorem legatos mittunt, qui ſedes incolendas exorent,perpetuum polliceantur obſequium,& ſe non modò leges,ſed Chriſti fidem accepturos eſſe ſpondeant. Qui etiam addant, ſe nunquam imperata detrectaturos: petant Myſiam Thraciamq;,quas ſi conceſſerit Imperator, ſe pro uallo foſſaq́ue munitiſsima aduerſus Hunos perpetuò futuros. Lætabundus Valens eos excepit,ſed res aliter atque ſperauerat accidit. Nam ab illis paulò pòſt in prælio ſauciatus, incendio crematus eſt. Dum hæc geruntur Huni imperium propagare pergunt,& quicquid intra Tanaim & Tauricam Cherronneſum eſt, in ſuam ditionem redigunt: ac deinde ad Danubium uſque & ad Germaniam omnia cæde & terrore complent,ſæuumq́ue imperium uſquequaque gerentes,nec Gothos à tergo infeſtare deſinunt. Viſigothi uerò male tractati,relicta Thracia in Pannonias erumpunt,ubi & Halaricum regem declarant. Dum itaque Huni Gothos è ſedibus ſuis eijciunt, ipſi non contenti Scythia, traiecto Danubio Pannoniam quoque ſubactam innumera multitudine hominum inundarunt. Delectabat enim eos regio, quòd feracitate ſoli & cœli benignitate præſtantiſsima eſſet. Porrò Macrinus Romanorum præfectus, quamuis Myſijs,Pannonijs,Thraciæ,Illyrico & Macedoniæ præeſſet, Hunorum tamen erat uiribus impar,uocato auxilio ad Potentianam urbem, decem millibus paſſuum à Danubij ripa remotam caſtra ponit, initq́ue conſilium, an tranſmiſſo exercitu in caſtris

Mulieris ſupplicium. — *Oſtrogo.* — *Imperator crematur ab Hunis.* — *Huni unde uenerint.*

Hunos

Hunos adoriatur, an alium locum prælio magis idoneum optet. Et dum effectum conſilij differt, ecce Huni caſtris acies educunt, ad Danubij ripas ueniunt, nec timet eos Macrinus, ratus interfluente Danubio nihil detrimenti illinc ſibi inferri poſſe, quando nec naues haberent quibus traijcerent, nec pontem in amne facile ſtruerent. At Huni poſtquam hoſtibus appropinquarunt, quũ ſimili modo tot Scythiæ flumina tranſmiſiſſent, annexis utrinq; utribus intempeſta nocte Danubium prope Budam ueterem clam omnes tranant, dormientes & incautos hoſtes adoriuntur, miſerrima cędes oritur, & multi ſomno grauati antequã expergiſcerentur, uita exceſſere. Mox tumultus, clamor & uociferatio ſubſecuta. Magna pars in fugam conuerſa, reliqui cæde interierunt. Macrinus & alius dux Thetricus tanta clade afflicti & intolerabili furore perciti, collectis quæ ſuperfuerunt legionibus, Hunos longa uigilia ac itineris prælijq; labore confectos putantes, arma ſumunt & copias in Hunos, qui non procul aberant, educunt. Nondum in hoſtium cõſpectu fuere, quum utrinq; tam obfirmatis irruitur animis, ut nullum crudelius bellum uſquam commiſſum fuerit. Cadit utrinq; innumera multitudo, in diẽ acerrime pugnatur. Declinante Sole Huni ſuperioribus uigilijs & laboribus exhauſti, bello inferiores eſſe cœperunt, & ne ad interitum redigerentur terga uertunt, moxq; Danubium adhibitis renatant. Prælium igitur imminente nocte diremptum. In hoc cõflictu ex Hunis centum & uiginti quinq; millia cæſa, à Romanis autem, præter eos qui in caſtris ſuperiore nocte ceciderunt, ſi Vngarorum creditur annalibus, ducenta ac decẽ millia deſiderata ſunt. Huni poſtquam hoſtes retroceſsiſſe acceperunt locum pugnæ repetunt, ſuos Scythico more ſepeliunt, & Romanis inuitis, utranq; Pannoniam occupare contendunt, cis & ultra Danubium, & Rom. hinc eijcere ſtatuunt. Thulnam ergo quo Romani ſe receperant properant. Quod Romani duces uidentes, quamuis duplici habita ſtrage attenuati ac uiribus impares eſſent, animos tamen concipiunt, ut Scythicam coherceant. Inſtituuntur ergo utrinq; acies & obſtinatiſsimè cõcurritur. Hunis in prælio mos eſt, altiſsimis uocibus hoſtem deterrere, pulſare tympana, ſagittarum iactu aërem in ſpeciem nubium obſcurare. Quare tantus ab his clamor & tam horribilis confeſtim editus & ita telis aër obſcuratus, ut Romanorum animi admodum conſternerentur. A'prima hora diei ad nonam uſq; pugnatum eſt. Magna utrinq; cędes oritur, tandemq; Macrino interfecto, Huni haud incruenta ſunt potiti uictoria. Nam amiſerunt in hoc prælio 40. millia, Huni itaque qui & ſecundum quoſdam Vngari, anno ſalutis 401. tanquillas in Pannonia ſedes multo ſanguine ſibi comparauerunt.

Romanorum exercitu cæditur.

Huni cæduntur.

Hunorum in prælio mores.

ATTILA VNGARIAE REX ELIGITVR.

Cap. IIII.

Attilæ mores.

ANno ab ingreſſu Hunorum in Vngariam 28. elegerunt regem Attilam uirum fortem & prudentem, imperandiq; cupidiſsimum. Erat ei acre & circumſpectum ingenium, corpus ualidum & breue, item ingens animi magnitudo, indefatigabilis tolerantia laborum, exacta rei bellicæ diſciplina, aſtus, & conſilij altitudo ſumma. Præterea maxima dolorum ac inſidiarum artificia, deperdita audacia, animus crudelis & elatus, perfidia pluſquam punica, egregia forma, toruus aſpectûs, caput grandiuſculum, oculi imminuti, rara barba, ſimus naſus, cani ferè crines, color ſubniger, & magna libidinis impatientia. Erat etiam in inceſſu ſuperbus, circumferebat oculos huc & illuc, ut elati uiri poteſtas motu quoq; corporis appareret. Illud quam maximè uerebatur, ne potius rex imperio quàm imperium regi deeſſe uideretur. Erant autem Hunorum arma, thorax & lorica, arcus & pharetra, nonnulli ſcuto, lancea enſeq; falcato utebantur: maxima pars corio corpora muniebant, cæteri ferro, gladio longo accincti & pugione. Hirſutis adhæc pellibus induebantur & demiſſæ barbæ, intonſiq; crines uillorum inſtar, feroces toruosq; aſpectus augebant, tantumq; terroris adijciebant, ut ſolo obtutu ne dum congreſſu hoſtes abſterrerent. In uexillis coronatam ferebant aquilam. Erat Attilæ hæc inſcriptio qua in diplomatis

Hunorũ arma.

omatis utebatur: Attila Mundizici filius & magni Nimrod nepos, Engadiæ natus, di Attilæ titulus.
na benignitate rex Hunorũ, Mœdorum, Gothorum et Danorum metus orbis, Deicꝫ
gellum. Poſtquam autem regiam dignitatem ſortitus eſt, omnes gentes ſibi ſubditas
obſequia redegit, Sicambriam iuxta Danubium imperij ſedem elegit, quam ſupra
udam ueterem fuiſſe uolunt, cuius adhuc ueſtigia multa ſuperſunt. Bledam fratrem, Frater Attilæ.
em plericꝫ Budam appellant, in regni ſocietatem admiſit, ne quid ſeditionis oriretur,
niuerſæ Europicæ Scythiæ præfecit, ſummamq́ue poteſtatem tradidit. At ipſe mox
m innumera multitudine copiarum, prouincias Romani imperij adoritur, in primis
ranque Myſiam, Thraciam, Macedoniam, & Illyricum grauiſsimo bello ſollicitat,
que in primo prælio apud Martinopolim ſuperior euaſit. Deinde Budam fratrem cui Attilæ fratr…
dificandam urbem in Danubij ripa delegauerat dolo captum interfecit, licet alij tra- occidit.
ant eum poſt Catalonicam cladem interfectum, ob id ſcilicet quòd urbem quam mu-
cinxerat non Attilæ, ſed ſuo nomine Budam nominaſſet. Poſt hæc nihil magis quàm
omani imperij ruinam intendebat. Vnde inita conſilia proſequitur, Romanos & Viſi
othos, quorum rex Theodoricus erat, ne fœdus inter ſe facerent, impedire conatur,
uò citius utramcꝫ partem labefactaret. Senſit Valentinianus Imp. Attilæ inſidias, ideo
ripſit ad Theodoricum, haud aliter Attilæ reſiſtendum, quàm orbis pernicioſiſsimo
yranno, cui tantum ineſſet audaciæ, ut totius orbis imperium tanquam ſibi uni debi-
um aſſerere niteretur. Ad quæ reſpondit Theodoricus: coërcendam eſſe Hunorum au-
aciam, necꝫ animos, necꝫ uires his deficere oportere, qui iuſtè pugnare coguntur. Vn-
e & Gothos undique cogit, multas legiones inſtituit, totam Galliam Narbonenſem,
Tarraconenſemq́ue Hiſpaniam nomina dare iubet, Thoriſmundum & Theodoricum
lios maiores natu ſecum commilitari iubet. Nec minore ſtudio in Italia Valentinia-
us & Aetius in Gallia utebantur. Interea Attila non ſolum per uniuerſam Scythiam
electum militum habuit, uerùm etiam auxiliares quaſcuncꝫ habere potuit copias undi Attilæ confœ-
que contraxit. Vnde addiderunt ſe illi ſocios Andericus Gepidarũ rex, primores Oſtro derati.
gotorum, Marcomãni, Sueui, Quadi, Eruli & Thuringi, quos quidẽ quingenta circiter
rmatorũ millia fuiſſe ferunt. Cum uerò exercitus eius è Pãnonijs moueret, Illyricũ diri
pit & incendit, inde Germaniã tanto furore aggreditur, ut uicos paſsim & oppida con- Attila parc…
cremaret, ſacra & prophana dirueret, nec ætati, nec ſexui uſquam parceret. Magnæ Ger- Magnæ G…
maniæ tantum pepercit, quia Marcomanni, Quadi & Sueui fuerũt in militia eius. Supe maniæ.
rato Adulæ montis iugo in Heluetios graſſatur, ac demum in Galliam Belgicam effun-
ditur & turbat omnia. Conſtantiam, Baſileam, Argentinam, acri obſidione uexat, ad-
motiſq́ue machinis quaſſat & breui tempore potitur, prædam ingentem abigit, & non Polyodopolis
mediocrem patrat cædem. Direptam Argentinam & dirutis mœnibus Polyodopolim Straſsburg.
edixit appellari, quòd multis uijs acceſsibilis eſſet, ſicut & in hodiernum uſcꝫ diem uoca
bulum illud in Germanica lingua retinet. Nam uocatur *Straßburg*. Hinc in Rhemen-
ſes caſtra mouit, quorum metropolim diripuit, & oppidanos ferè ad unum trucidauit,
nulla habita ratione ſexus aut ætatis.

ATTILAE PVGNA IN CAMPIS CATALAV-nicis. Cap. V.

DVm itaque Attila per Galliã ueluti lupi more inter armenta graſſatur, Aetius pa-
tricius Romanas copias cum Viſigothis per Narbonenſem Galliam coniungit,
in Tholoſanumq́ue agrum ubi Theodoricus reſidebat cum exercitu ſe recepit, & ab
uniuerſis ſocijs populi Romani auxilia contrahit, ut confidentius cum hoſte munus
conſerat. Attila uerò ſpe uictoriæ ductus, relicta Aurelianorum obſidione in Galliam Vbi Catalauni-
Narbonenſem contendit, ubi campi Catalaunici ad Illyrim fluuium patentiſsimi ſunt, ci campi.
qui & Maurici dicuntur, uidetq́ue Aetium & Theodoricum cum innumerabili exer-
citu & ualidiſsimis auxilijs aduenire. De quo non parum conſternatus eſt, eo quòd
tertiam partem ſui exercitus in Hiſpaniam miſerat contra Sultanum & Maurorum re-
gem. Quare literis inducias expoſcit, quod tamen Aetius obſtinatius abnuit, ſciens id
expectandi auxilij gratia fieri. Videns ergo Attila ſe urgeri ad pugnam, mulieres &
pueros intra carros, quibus pro uallo & foſſa utebatur ad proximos colles recondi-
dit, ſeq́ue cum Hunis in media acie ſtatuit. Gepidarum uerò regem præfecit dextro
cornu

cornu & Oſtrogothorum duces ſiniſtro. Habuit Aetius à parte ſua Romanos, Burgundiones, Merouęum Francorum regem, Theodoricum, & filium eius Thoriſmundum. Dato autem ſigno ita concurritur & animis uſq; adeo infeſtis, ut cornua ſæpe pariter utrinq; contigerint. Prælium pro gentium numero & immanitate maximum atrociſſimumq; conſeritur, præterea ſic anceps & uarium, ut ne à ductoribus quidem poſſet rite referri. Mox ubi cominus pugnari cœptum eſt, tanta cædes utrinq; patratur, ut riui ſanguinis undiq; defluerent, mox continuata ſtrage, in cruoris torrentes redacti uſq; adeò rapidos, ut cadauera traherent. Romanæ legiones non minus armis quàm ordine fretæ inter inermes Barbaros tanta ferocia ſæuiebant, ut nullo cruoris profluuio explerentur. Contra ne minore quidam ſæuicia & immanitate Scythæ utebantur, qui Rom. imperium affectabant, imò totius orbis dominium. Tandem Huni terga dare coacti palantes effunduntur. Victores Gothi cum Romanis, obſcuræ noctis interuentu remorati, quum receptui canerent pedem referunt & ita prælium nocte diremptum, Attila cum magna clade fuſus, inter carrorum ſepta ſe recepit, ſagittarios imponit, ut forte circumuentus ab hoſtibus, eos facile propulſare queat. Deſperata ferè ſalute, dum uereretur ne uiuus in hoſtium poteſtatē adducatur, aut mortuus ſepultura careat, ſtruem in rogi ſpeciem in medijs caſtris è iumentorū clitellis congeri iubet, familiaribusq; mandat, ſi quid aduerſi acciderit, eum continuo interficiant, impoſitum clitellarum pyræ ſubiecto mox igni comburant. Theodoricum cum equitatu ſuo ardentius inſequentem, magis ſuorū preſſura quàm hoſtium ferro occubuiſſe dicunt. Scribūt etiam pleriq; Thoriſmundum quamuis ſera nocte. Attilam tamen in caſtra uſq; ſecutum, ad carrorum ſepta fortiter dimicaſſe accepto in capite graui uulnere, equo excuſſum, à ſuisq; relatum. Aetius autem nimia noctis obſcuritate deterritus ne inter hoſtes uagaretur, præliū diremit, in caſtraq; relatus ſcutatorum circumſeptu inſomnem eam noctem exegit. Ea quoq; nox cum magna trepidatione ab Hunis acta. Nam admodum formidabant ne ui caſtra ab hoſtibus caperentur, quamuis diei laboribus cūctorum corpora confecta fuerant. Romani propter Theodorici interitum non parum contriſtati ſunt, & filius eius ſequēti die campos perluſtrat, & patrem inter confertiſsimos hoſtes iacentem inuentum in caſtra refert, omnesq; ſuæ partis duces & milites obteſtatur: ut ſecum arma capiāt, paternam mortem ulciſcantur, ac reliquias hoſtium omnino deleant. Sunt qui aiunt Aetium cum ſuo exercitu ſi uoluiſſet Attilam ad ultimum potuiſſe interitum redigere, ſed ueritum, extincto Hunorum exercitu, ne mutatis animis Viſogothi cum Romanis iterum pro imperio certare cogerentur. Vnde conſulit Thoriſmundo, ut paternum regnum ſibi debitum citius uſurpet antequam à fratre occupetur. Thoriſmundus Aetij conſilium approbat, paternum corpus Toloſam ad regni ſui caput refert, cui & funus pro dignitate celebrauit. In eo prælio 156. utrinq; hominum millia pleriq; cæſa ſcripſere, nonnulli 150. millia deſiderata prodidere. Attila quem maximus iam dudum metus inceſſerat, & de conſciſcenda ſibi morte cogitarat, poſtquam hoſtes neſcire uincere intellexit, ſuum & militum animos confirmauit, in caſtris diu noctuq; tubis ac tympanis intonabat, uaria metum arte diſsimulabat, incluſus ac uictus uictores aſsiduo territans. Metu deinde ingenti liberatus, in Tungros & Trecacenſes caſtra mouit, uniuerſam prius regionem cæde, rapina, incendioq; fœdauit, ut cæſorum iniurias ulciſceretur, plus ſolito ſæuire uiſus eſt. Quūq; Trecacenſes peteret, Lupus urbis pontif. uir ſanctus, pōtificio habitu inſtructus obuius occurrit Attilæ, moxq; intrepidus, tu ne, inquit, is es, qui urbes euertis, gentesq; proteris? Ego ſum, inquit, Attila Hunorum rex & flagellum Dei. Ad hæc Lupus: Felix & fauſtum Domini Dei mei flagellum adueniat, & patefactis mox portis cum magno plauſu regem admiſit. Cuius Attila humanitate uictus, per mediam urbē exercitum tanta modeſtia duxit, ut ne pullum quidem gallinaceum læſerit, haud aliter quàm ſi diuino cuncti numine obſtricti forent.

Congreſſus horrendus.

Theodoricus rex cadit.

Toloſa regni Viſigothorum caput.

Lupus epiſcopus obuiat Attilæ.

ATTILA VASTAT ITALIAM.

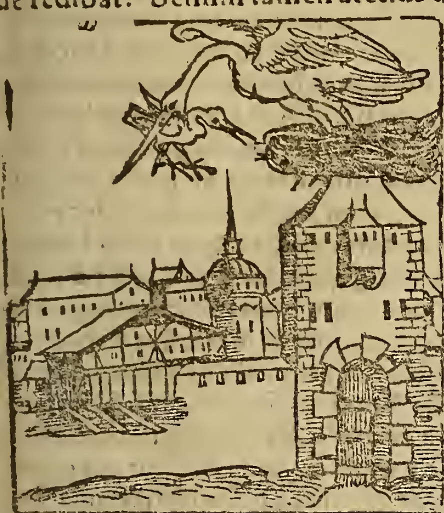
Cap. VI.

ITaliam Attila ingreſſurus primo maritimam Adriatici ſinus oram prius expugnare decreuit, ne ingreſſus Italiam à tergo ab hoſte urgeretur à fronte Romanum haberet infeſtum. Quare coactum undiq; exercitum per Illyricum ad Adriaticum mare perduxit. Subuertit autem obuias quaſq; ciuitates, Tragurium, Scardonam & Salonam. Ca-

pit &

ⁿit & Cortinum, Argyruntum & Vegliam maritimas urbiculas, multaq; alia oppida in ditionem accepit. Tandem ad Aquileiam animis tali ſucceſſu adauctis feſtinauit. Circummenſus autem magnitudinem urbis & munitionem admiratus, non modo tumultuaria oppugnatione, ſed ne diutina quidem obſidione facile capi poſſe conſpicatur. Aquileienſes uerò ut expeditius & tutius cum barbaro hoſte pugnarent, liberos, fortunas, uxores & inutilem ætatem in proximas inſulas exegerant. Acerrima tandem obſidione metropolis ipſa uexatur: at ciues ſæpe interdiu quandoq; noctu ex urbe in caſtra erumpebant, cæſisq; plurimis, clandeſtina receptui dabantur ſigna, ars arte ſępius utrinque eludebatur. Attila tamen nihil intermiſit eorum quæ expugnationi uidebantur accommoda. Nam erigebat turres ligneas, muniebat pluteis, cogebat materiam undiq; ad complendam foſſam, machinis ſæpe tentabat mœnia, nec unquam ſine magna cæde redibat. Senſim tamen arctius urbem obſidet, foſſa terra oppletur, ut nemo ex urbe prodire poſſet.

Aquileia obſidetur.

Secũdus agebatur annus quum Carnis, Foroiulienſibus cæterisq; finitimis late ſubactis deletisq;, adhuc Aquileia obnixe reſtiterat. Deinde quum tertius elaberetur annus & proceres cogitarent de ſoluenda obſidione, Attila luſtrans urbis mœnia, proſpexit ciconas, quæ per domorum faſtigia nidos diſponere ſolent, ex urbe pullos educere, per pagorum culmina inſtaurare nidos, omnes certatim fugam capere. Captato exemplo augurio, principibus ait: Conſpicite qualia dij auſpicia dederint: urbem diu obſeſſam, iamiam interituram ciconiæ ecce relinquunt, in quanta rerum omnium inopia uerſentur hoſtes oſtendunt, caſuras arces periculo imminente deſerũt, nobisq; imminentem uictoriam portendunt. Dato itaque militibus ſigno, machinas urbi admouent, obſtinatis animis pugnam ineunt, undiq; concurrunt & mœnia conſcendunt. Oppidani indomita hoſtium audacia conſternati, ne tot quidem è propugnaculis deturbare poterant, quot certatim pro ſe quiſq; ſubibant. Completa corruentium cadaueribus foſſa, & æquato iam aggere, plus hinc animo & obſtinatione quàm uiribus arteq; pugnatum, contrà illinc metu & deſperatione certatum. Inſtat ubiq; & ſuos hortatur, in tam iam uictoriam tranſigant. Ipſe ſumpto clypeo, adiectis muro ſcalis conſcendere nititur: quod ubi à cæteris ſpectatum eſt, tantus in urbem factus eſt impetus, ut ultra defendi nequiuerit. Rex à mœnibus pręd am, cędem, incendium & ruinam exclamat. Illico Aquileienſes ad unum cæſi omnes, uaſtata omnia ferro & igni. Mulieres quoq; in urbe relictæ incæſtatæ, inter quas una præſtantis pudicitiæ matrona à fœdo hoſte petita, dum in tecta fugit ut caſtitatem tueretur, poſtquam non alia uia niſi morte impollutum corpus ſeruare cognouit, è ſummis ædibus in ſubiectum Natiſonem fluuium ultro ſe pręcipitem dedit. Euerſa Aquileia, ita omnium Italorum animi conſternati ſunt, ut pro mœnibus hoſtem inſtare reputarent, maxime Romani, qui non multo antè tempore direptionem urbis paſsi fuerant. Venetici ſinus accolæ ut in tanta trepidatione propriæ ſaluti conſulerent, in proximas paludum inſulas emigrarunt, & præſertim Patauini inſulam quæ poſtea Riuo alto nomen accepit. Tuta nanq; confugia paluſtres inſulæ ex congeſto influentium amniũm limo confectæ præbuere. Attila uerò ad Paduam caſtra mouit quam & expugnauit, urbemq; ingreſſus cum exercitu, cuncta hoſtili more populatur & incendit. Deinde obſedit Veronam urbem clariſsimam, nobiliſsimo adhuc theatro illuſtrem, & ter quaterúe illam perpetua pugna afflixit, fugientibusq; ciuibus facile illam expugnauit. Direpto autem ciuitate theatro pepercit, operis nobilitate placatus. Eodem tempore populatus eſt & incendit Brixiam & Bergamum, motisq; caſtris Inſubres inuaſit, ampliſsimamq; Mediolani urbem, quæ tunc Gallicæ gentis caput erat, obſedit, exiſtimans ſe non minus inde laudis relaturum, quàm ſi Romam occupaſſet, Gothorum manibus exinanitam. Sed cum aduerteret urbem eſſe munitiſsimam frequentiſsimamq;, nec uiribus facile eam capiendam intelligeret aut fame conficere ſine com-

Augurium.

Pudicitia mulieris.

Venetiarum primordia in mari.

Theatrum Veronenſe.

muni malo, potiſsimum ſui exercitus, hortatur ciues ut ſponte ſe dedant: quod ſi fecerint, perhumanum eos dominium inuenturos pollicetur. Mediolanenſes quid agerent haud facile decernebant, poſtero tamen die mittunt legatos ad Attilam, qui ſenatus populiq́ autoritate deditionem, ut clementiorem hoſtem inueniant honorificentiſs. uerbis faciunt. Ingreditur itaq́ princeps ſingulari pompa, & cum pulchritudinem urbis luſtrat, obſtupeſcit atq́ ex edificijs facultatum magnitudinem conijcit, nimiaq́ auaricia æſtuans ſecum cogitat, non ad exornandam, ſed delendam Italiam ueniſſe, imperium ſibi in Pannonia ſtatuiſſe hac tantum urbe totum exercitum ditari poſſe. Vnde per præfectos legionum agit ut diſpoſitis per urbem ſtationibus, futura nocte incendia moliantur, ciues inuadant & omnia populentur. Quod ubi cœptũ eſt, acerrimè tota nocte pugnatum eſt. At ubi dies illuxit, qum plebeij paſsim direpti cæderentur, & in multis locis incendia ſæuirent, tandem decuriones omnes capti, partim cæſi, partim benigniorem hoſtem nacti, magna ſe pecunia redemerunt. Raptæ etiam ſunt cum matronis uirgines. Et quamuis urbs grauiter eſſet afflicta, non extremo tamen abſumpta eſt incendio. Attila ſe per edictum excuſauit, id ſe inuito ac inſcio factum, libidinem tantæ multitudinis & cupiditatem haud quaquam facile contineri poſſe. Dum hæc Mediolani aguntur, interea Ticinum mandat obſideri, agrum diripi & finitima quæq́ uaſtari. Ticinenſes uerò indignatione ſimul & deſperatione obdurati, poſtulatam ab hoſte deditionem abnegant, & generoſi quiq́ animi, ſi res ipſa tulerit, cum patria ſimul interire magna ex parte decernunt. Plebs uerò cui cum exiguis fortunis exigua quoq́ ratio honeſtatis ineſt, aperta ſeditione aduerſatur: Sicq́ tumultus ingens in urbe excitatur, aliqui dedendam urbem, propugnandam contrà aliqui exclamabant. Interim Huni ingreſsi urbem, optimates magna ex parte cædunt, rapiunt cum uirginibus matronas ac populantur omnia bona. Cæterum Leo pont. Rom. reipub. miſeratus calamitatem, adit intrepido animo tyrannum, rogatq́ ut abſtineat ab Italia, hortatur ad pietatem, & minatur ſeuerum Dei iudicium, exterruitq́ ita, ut non multa uerba facere potuerit. Admirantur omnes Attilam uictum uerbis ex aſpectu pontificis, multiq́ percontantur cur pontifici Chriſtiano tam facile ceſſerit. At ille reſpondit. Non pontifex ipſe me deterruit, ſed ſenes duo, qui demiſſa barba ac uenerando uultu, diſtrictis enſibus aſtabant, mortem minitãtes, niſi legato ſuo paruiſſem. Huni itaq́ regis edicto in Noricum & Pannoniam ſtatiua mouerunt, & ſedato furore, cædibus & incendijs abſtinuêre.

Mediolanum ab Attila diripitur.

Papia diripitur.

ATTILAE HVNORVM REGIS MORS.

Cap. VII.

POſtquam Attila cum ditato exercitu ex Italia in regnum ſuum ſe recepiſſet, triumphauit de bello Italico & Illyrico, exhibuit munus gladiatorum, uaria edidit ſpectacula, Sicambriæ populo ter dedit epulum, miſsilia ſæpe ſparſit, multaq́ populis conuenientibus prodegit. Et quamuis de inuadenda Aſia atq́ Africa cogitaret, ſumma tamen libidine præditus, inter conuiuia & ingentem concubinarum numerum mentem remiſit, puellamq́ Bactrianorum regis filiam, cuius amore ſuccenſus erat primariæ uxoris loco habere conſtituit. Vnde Bacho ac Venere corpus ita ea nocte confecit, ut inter dormiendum ſupino corpore, profluuio ſanguinis è naribus continuo ſuffocatus interierit. Experrecta mulier, conuocatis cubicularijs promulgat inopinatum regis fatum. Fatum inquam uiro non indignum ut qui alienum ſanguinem tantopere anhelauit, proprio cum interire decuit. Hunc Vngari annis 44. regnaſſet poſt ingreſſum in Pannonias ferunt. Poſt mortem eius facta eſt magna diſſenſio in exercitu eius ex multis gẽtibus collecto, defecerũtq́ multi & in libertatem ſeſe uindicarunt. Oſtrogothi tamen & uariæ exercitus Attilæ reliquiæ Pannonias incoluerunt, diuiſiq́ ſunt inter ſe. Nam Huni habuerunt regem ſuum ſicut & Oſtrogothi ſuum regem. Excurrunt autem Oſtrogothi uſq́ in Theſſaliam & Illyricum, & omnia loca diripiunt. Rex eorum Thindimer reliquit Theodoricum regni hæredem, qui & paulò poſt Italiæ regno potitur. Cui ſucceſsit nepos eius Athalaricus, cuius regni caput fuit Rauenna. Contra eum mittitur à Iuſtiniano Beliſarius, qui occupata Sicilia Neapolim expugnat, atq́ deinde Romam adoritur & capit. Contendensq́ ad Rauennam expugnauit eam, & captum regem duxit Conſtantinopolim: & hic fuit Oſtrogothorum exitus.

Attila perit profluuio ſanguinis.

Oſtrogothi.

LONGO-

LONGOBARDI PANNONIAM SVBIGVNT.
Cap. VIII.

LOnge poſt Attilæ mortem,quū Longobardorum rex intellexiſſet nutare regnum
Gothorum,cum innumera gentium multitudine Pannonias ingreſſus eſt. Legi-
mus autem Longobardos (qui & Vuinuli) ex ſeptentrione promanaſſe, ſicut & Go-
thos,Vuandalos. Erulos,& pleraſque barbaras nationes,occupaſſeque Rugilandiam.
Hinc egreſsi,Erulorum regem interficiunt,atq; indies gloriam ſuam uirtute bellica am
plificare ſtudent.Occupauerunt etiam cum rege ſuo Albuino Pannoniam, anno ſcili-
cet ſalutis 530.& annos circiter 42.incoluerunt. Et cum interim Narſes nomine Græ-
ci Imp.Italiæ præeſſet,tyranniceque imperitaret, Romanis querelam de eo facientibus
imperio abdicatur. Sophia quoque Iuſtini Imp. coniunx fertur ei literis minata, ſcilicet
ſe illum eunuchum ad diſpenſanda in gynæcio puellis lanæ penſa redacturam. Ad
quod ille reſpondit:ſe talem ei telam exorſurum qualem nunquam ipſe retur expeditu- *Narſes Italiæ*
ram. Vnde Neapolim ſecedens,Legatos ad Longobardos miſit,quibus relicta Pan- *præfectus uo-*
nonia ad occupandam feraciſsimam Italiam hortatur. His auditis Albuinus rex ſpe ela *cat Longobar*
tus,coactis omnium Longobardorū familijs,acceptisq́ue ſecum è Saxonibus ſocijs cū *dos.*

liberis & uxoribus circiter 20000.ad emigrandum ſe parat,Pannoniam Hunis,quibus
fœdere obſtricti erant, relinquens & cum quibus habitauerant 42. annos. Ea tamen
conditio ſedibus cedendi Albuino cum Hunis interceſsit, & ſi qua neceſsitudo ad re-
uertendum adegerit,propria cuique arma recipere liceat. Ingreſſus itaque Albuinus
Italiam, primum occupat Venetorum regionem, & Foroiulianos: deinde Vicentiam,
Veronam,Mantuam, Brixiam, Bergamum &c. Et cum in Italia annos tres & menſes
ſex regnaſſet,coniugis inſidijs interemptus eſt. Nam quum Veronæ in conuiuio exhi-
laratus,uxorem ad bibendum licentius inuitaſſet,porrexiſſetq; poculum è Cunimundi
ſoceri capite fabrefactum,ut cum patre profuſius biberet,Roſimunda dolore correpta, *Reginæ ini-*
inſidias excogitare cogitur. Vnde Peredeum adit & in uiri cædem allicere nititur. *quū ingenium*
Quod cum aſſequi non poſſet, artibus eum circumuenit. Amica quædam Peredeo
erat, quam noctu adire ſolebat,regina ſe ſubornat,ſeq; in lecto amicam mentita, adue-
nienti Peredeo ſupponit, & deceptum patrata Venere alloquitur: Peredee inquiens,
aut te Albuinum interficere,aut ab eo interfici opus eſt,quando regalē thorum incæſta-
ſti. Ni parueris, paternamq; mortem ultus fueris, te adulterij poſtulatum dira morte
ſcito moriturum. Ille timore perculſus, pollicetur ſe regem interfecturum,eumq; dato
ab uxore ſigno,cooperante Elmicho obtruncat.Elmichus poſt hunc regnum occupa-
re conatus, quum Roſimundam ſibi deſponſaſſet,Longino præfecto Rauennati,qui
Narſeti ſucceſſerat, exemplo mandat, comparatam continuo nauim ad ſe Veronam
mittat,quam Elmichus cum Roſimunda,regiaq; gaza conſcendit. Quūq; Rauennam
perueniſſent, Longinus Roſimundæ perſuadet,ut Elmichum interficiat,ſeq; uirum ca-
piat,ut Rauennæ dominatu frui poſsit. Annuit inconſtans fœmina, Elmicho in balne-
is uenenum propinat,quod ille bibens,ubi ſe letali potionatum pharmaco intellexit,re
liquum quod in poculo ſuperfuerat diſtricto gladio uxorem haurire coēgit. Quod

Stratagema. cum illa ui adacta feciſſet, uenenum utricꝙ uitam pariter intercepit. Interim autem quo Longobardi dominantur in Italia, Huni qui manſerant in Pannonia, euocant è reconditis & aſperis Scythiæ ſedibus contribules ſuos & cognatos quoſcꝙ, ſtatocꝙ emigrationis die illi turmatim prodeunt, liberos, uxores, pecora & uniuerſas denicꝙ facultates abducunt, traiectocꝙ Tanai fluuio tandem ueniunt ad auita regna. Alij ſcribunt paulò aliter, nempe quòd Huni ſua ſponte egreſsi Scythia, primum uenerint in Tranſſyluaniam, *Hunorum ſecunda emigratio.* in ſeptem diuiſerunt caſtra, quibus & ſeptem præfecerunt duces, addentes quocꝙ legionum centuriones & decanos. Exercitus quiſcꝙ ex 30. millibus hominum & 857. conſtabat. Vnde & regio illa in hodiernum uſcꝙ diem Septem caſtra nominatur. Hærentes autem Huni aliquandiu in ſeptem caſtris, ad explorandam terram Pannoniæ, mittunt quendam ingenio ac uiribus pollentem in eam. Qui ingreſſus regionem, miratur ubertatem ſoli & clementiam cœli, accedenteſcꝙ Suathem Sarmatam latè regnantē in terra, exponit ei cauſam ſui aduentus. Suathes audiens poſtulari à peregrina gente nouas ſedes, legatum hilari excipit animo, ratus nil ſibi commodius accidere potuiſſe, quàm regionem feraciſsimam & exhauſtam incoli à gente extera, quam ruſticam eſſe opinabantur. *Stratagema.* Legatus uoti compos, nigri ſoli glebam, item herbas & aquam ex Danubio in Septem retulit caſtra, ad iudicanda regionis commoda. Huni inſpecta terra, herbis & aqua læti effecti, mittunt Pannoniæ principi equum candidum, cultum ephippio & aureo fræno, ingrati ſemper obſequij ſpeciem, ſubſequenteſcꝙ in magna multitudine mittunt ad Suathem & iubent, ut terram quam equo uendiderat illico relinquat. Suathes his auditis in triſticiam conuerſus, exercitum undicꝙ colligit ut ſe contra hoſtem defendat, ſed ſuccumbit interficiunturcꝙ omnes Sarmatæ, præter eos qui ex Hunis prioribus remanſerant, quos linguę commercium conciliauerat. Occupata itacꝙ Pannonia, Huni ſibi ſedes ultra citracꝙ Danubium inuenēre, potentiſsimas etiam regiones inundantes. Cum Hunis & Auaribus qui prius uenerant, ſeſe coniungunt & unam rempub. ſtatuunt, ingeniumcꝙ intendunt ad muniendam Vngariam, Martialis ludicri aream. *Vngaria Martialis ludiarea.* Dein de cum finitimis multis bella gerunt, rapinis eos laceſſunt, quoſdam cædibus fatigant, & ab alijs pacem mereantur. Cum itacꝙ omnes uicinas regiones expugnaſſent, & ſpoliaſſent, Carolus Magnus expeditionem in eos mouens, octo annis eos (ut quidam ſcribunt) infeſtauit, antequam domarentur. Multa prælia in ea conſerta, magnæ clades utrincꝙ patratæ, & plane exinanita fuit Pannonia. *Spolia Hunorum diripiuntur.* Nam tota Hunorum nobilitas concidit, omnes uires exhauſtæ, & exinanitum ærarium, tot populorum ſpolijs, tot hoſtium exuuijs, tot gentium rapinis antè refertum. Franci qui quondam exiguis facultatibus fuerant, hinc ita ditati rediere, ut Gallias opibus latè compleuerint. Tantum auri & argenti in eorum regia repertum, tam præcioſa in prælijs erepta ſpolia, ut ne plus quidem è Macedonico bello relatum putent. Sed tamen gens Vngarica tanta ſtrage & rapinis affecta, nullo unquam bello deleri uel Pannonia eijci extirparique potuit. Carolus Magnus inſigni uictoria præditus, accepto nuncio audit Saxones, quibus cum tot annos bella geſſerat à traditis ueræ fidei documentis deſciuiſſe & in perfidiam recidiſſe. Quare exercitum ducit rurſum contra eos, cæſiſcꝙ 30. millibus Saxonum & terra ubicꝙ uaſtata, abduxit obſides principum filios, & ut eorum uires extenuaret, multas quocꝙ ex eis in Daciam, Pannoniam & diuerſas regiones deduxit colonias, quarum adhuc multæ reliquiæ Sarmatiam incolunt.

VNGARI POST CAROLVM MAGNVM AFFLIGVNT Romanum imperium. Cap. IX.

POſt Carolum Magnum Vngari ſub Arnulfo Imperatore prouincias Romani imperij incurſionibus & rapinis laceſſunt, & in primis Germanos adoriuntur. Odium in Rom. nomen, quod diu diſsimularunt, rebus potius quam uerbis detegunt, nam in diripienda uaſtandacꝙ Germanica mutua immanitate certabant. Quoſcuncꝙ enim inuenerunt, paſsim cædere, pecora abigere, imbellem ætatem in captiuitatem ducere, *Vngari Germaniã uaſtãt.* ſæpe in conſpectu parentum contrucidare liberos, illidere parietibus infantes è gremio matrum ereptos, nullum denicꝙ feritatis genus præmittere, nobiliſsima quæque ædificia amoliri, oppida, uicos ac templa incendio abſumere &c. Omnia crudelitatis genera ſcriptores præter pollutam utriuſcꝙ ſexus pudicitiā, quam domi militiæcꝙ ſemper coluerunt, in eos cōmentantur. Ex Germania in Galliam pergunt, & ubicꝙ tanta cęde bachantur

chantur ut hæc Attilæ tempora ſuperaſſe credideris. Arnolfus & reliqui reges his obſtare non audebant, propter innumeram eorum multitudinem, ac propter Rom. reipub. diſſenſionem, inteſtinasq; Frācorum diſcordias, quibus imperij Rom. uires admodum labefactę ac eneruatę fuerāt. Ludouicus rex Germanię qui ſucceſsit Arnolfo, ubi eruम pentes in Bauariam Vngaros, omniaq; paſsim igni ferroq; uaſtantes acceperat, ad Auguſtam Vindelicam eius occurrit, ab hisq; ſimulata fuga in inſidias tractus, uix cum magna clade ſuorum euadere quiuerat. Qua quidem uictoria elati Bauaros mox & Sueuos, item Francones & Saxones longe lateq; populati ſunt. Ludouicus rex audito hoſtium reditu, coactis undique copijs & auxilijs, his iterum occurrit, ſperans prædam ſaltem & captiuos eripere. Sciebat enim Vngaros populatis tot ditiſsimis regionibus onuſtos eſſe auro & argento atq; omnibus bonis. Conſerto ergo prælio, non modò prædā & captiuos non recuperauit, ſed ingenti accepta clade uix euadere potuit. Hac itaq; expeditione Pannonia multis antea bellis exhauſta, ita auro & argento repleta eſt, ut nullis reſpublica ciuium uectigalibus indigeret, nullaq; decuſſa pecunia præterquàm externa uteretur. Afflicto itaq; in hunc modum Romano imperio, conuertunt ſe ad imperium Conſtantinopolitanum, laceſſunt Myſiam ſuperiorem, Illyricum, Thraciam, Macedoniamq; incurſionibus ac rapinis: deinde uertunt arma in Bulgaros, qui Sclauorum genere fuerant nati, ſicut & conſimilis eſt utriuſque lingua. Et quum traiecto Danubio Thraciam & Macedoniam armis ſæpe uexaſſent, & diu cum principibus Græcorum bella geſsiſſent, in eorum tandem conceſſerunt ditionem. Hi ergo cum Vngaris dimicare auſi & ad internetionem ferè redacti, ſtato quotannis ſtipendio multati ſunt. Potiti Vngari hac uictoria mouent arma in Italiam & magnis furijs bachantur in Longobardia, ut etiam Itali ingenti pecunia ſe redemerint à barbarica ſeruitute. Deinde Alemannos repetunt atq; ſolita crudelitate diripiunt, & trucidant: ac homines cum pecoribus abducunt. Cumq; diutino ocio uti non poſſent, quando ad flagella gentium nati fuerant, ſæpe excurſiones fecerunt: nunc in Italiam nunc in Alemāniam, ubiq; multa perpetrantes damna, & uictoria elati per Gallias effunduntur, templa paſsim dirruunt & incendunt, Metenſem, Treuirenſem, & Aquiſgranenſem agrum incurſant, omnia ſacra & prophana populantur, cædibusq; fœdant, ac deinde domum reuertuntur. Sed non diu manent domi, quin comparatis munitiſsimis legionibus, & equitatu, more plus quàm hoſtili Germaniam repetunt, & Auguſtam Vindelicorum diripere contendunt, rati Ottonem Imperatorem Galliæ rebus implicitum, patrijs populis haud facilè ſubuenturum. At Imperator audita Vngarorum eruptione, contractis undiq; auxilijs patriam repetit, & Vngaris qua potuit pernicitate occurrit. Habes hiſtoriā iſtam ſuprà in deſcriptione Auguſtæ Vindelicorum. Vngari itaq; Ottonis primi conflictu eneruati, in quiete deinde manſere.

Vngari uexāt imperiū Conſtantinopol.

Vngari Galliam affligunt.

QVANDO ET A' QVIBVS VNGARIA CHRISTIANAE *fidei documenta acceperit.* Cap. X.

HAbuit Pannonia prima orthodoxæ fidei rudimenta à Carolo Magno è paucis tamen imbibita. Sed Carolo uita excedente, quum paucis pòſt annis rebellare cœpiſſet, prægustata religio exoleuit, & ſiquā eius ueſtigia remanſere, in tanta feritate abolita ſunt, ut nonnulli diuinitus inſpirati, quæ de uera religione ſentiebant, in publicum edere non auderent. Carni tamen & Norici atq; alij Germani, uicinos ſibi Vngaros, fidei coniunctione mitiores reddebant, & ad propagandam in alios fidem hortabantur, quouſq; Geyſa princeps in populo emerſit: qui acceptam Chriſti fidem, regno aut principatu potitus, amplificare contendit. Hic ſanctos undiq; uiros acciri iubet, qui per Vngariæ populos effuſi, ueræ fidei rudimenta traderent, falſam ac barbaricam religionem abrogarent, erudirent feros homines, eosq́ue patria religione eximerent & Ieſu Chriſti nomen pro uirili prædicarent. A'principio maxima pars procerum, haud parum regis ſuperſtitionem mirari cœperat, & multi tyranni obnixius reluctabantur. At Bauari, Saxones & Sueui, ceteriq; Germani Geyſam non tantum pecunijs, ſed auxiliaribus quoq; copijs adiuuarunt, ſperantes, ſi Vngari Chriſti fidem acciperent, non amplius eos latrocinijs & cędibus graſſaturos, diuino timore prędítos, Scythicam facilius immanitatē exuturos. Geyſa igitur iactis haud paucis ueræ fidei fundamentis, uita exceſsit, di

Geyſa primus rex Chriſtian.

Diuus Steph. uumque Stephanum qui hereditario iure ad poteſtatem regiam elatus eſt, filium reliquit. Hic poſt patrem Vngarorum rex creatur, atque ei uniuerſæ reipublicæ ſumma traditur: cuncti nobiles & plebei in manus eius coniurant anno ſalutis 997. nec quicquam maiori ſtudio aggredi cupiebat, quàm uniuerſos Vngaros in lucē aſſerere ueritatis, etiamſi multi contradicerent & magna multitudine in eum coniurarent, inteſtinum etiam mouentes bellum, quos tamen collectis magnis copijs uicit, & glorioſe de impijs hominibus triumphauit. Hic Strigonienſem in primis eccleſiam erexit, eamque metropolitanam ſedem iuſsit. Et ne fundamenta pacis in regno eius interciperentur, uarias leges & edicta tulit, in primis de ſicarijs, adulterijs & homicidijs: item de ui, latrocinijs & furtis capitalia ſupplicia promulgauit. Deinde diui Henrici Imperatoris ſororem, Gyſelam nomine, duxit uxorem, ex qua genuit aliquot liberos, præſertim Emericum uirum ſanctum, & qui cum ducta uxore in cœlibatu uixit & iuuenis mortuus eſt ante patrem. *Emericus ſanctus.*

TARTARI VNGARIAM VASTANT.

Cap. XI.

VSque ad annum Chriſti 1211. fuerunt Tartari in Europa incogniti. Prodeuntes autem cum quinquies centenis millibus hominum, in Vngariam erumperunt. Et quum populata Roxolania & Cunania Vngariam ingrederentur, per quinque dierum iter nullum pagis & oppidis detrimentum intulere, partim ne uaſtationis rumor ocyſsime ad Vngaros perueniret, partim ne redeuntes commeatuum inopia laborarent. Princeps unus irruit in Tranſſyluaniam, alius adortus Poloniam, cæſo duce uſque quaque graſſatus, omnia ferro ignique uaſtat. Polonia Schleſiam aggreditur, diripit & incendit. Simili rabie irruit in Morauiam ac deinde deſcendit in Vngariam & magnam ſtragem in ea fecit. Rex Bela interim timidus latuit. Demum cæſis hominibus & abducto pecore, cum ingenti præda Tartari in Bulgariam iter flexēre. Paulò poſt redeuntes, omnes occurrentes ſternunt & in fugam uertunt, Peſtum uſque perueniunt & perdunt omnia, fugienes uerò demerguntin Danubium. Perierunt in pugnis paſsim commiſsis Strigonienſis archiepiſc. Colotienſis epiſcopus, Iaurienſis antiſtes, Tranſſyluanus epiſcopus & Nitrienſis epiſcopus atque alij magni uiri. Bela rex ubique fuga ſuæ ſaluti conſuluit. Varadina quoque urbs unà cum arce fuit expugnata, & ad cædem uir pariter & mulier, puer ac ſenex iuxtà rapitur. Poſt hæc Strigonium obſidetur. Et quum eſſet uetus regum aula, huc mercatores multi conuenerant, cōfugerant undique ex pagis & nobilium ac ruſticorum ingens numerus, quare Tartaris obſtare ſperabant. Parant Tartari machinas circiter triginta & oppugnant urbem. Obſeſsi hoc uidentes, ſuburbium incendunt & in lapideam omnes ſeſe recipiunt urbem. At hoſtes eam undique tanto impetu oppugnant, ut breui eam expugnauerint. Capta urbe, tanta ab hoſte patrata cædes, ut nemo ex uniuerſa ciuitate præter quindecim euaſerit. Supra omnium opinionem, in omnem ſexum ætatemque ſæuitum, quandoquidem uiuos homines palo inſutos pecorum inſtar igni aſſaſſe referuntur. Relicta uerò arce quam expugnare nequiuerunt, ad Albam regalem properant, ubi propter regum munimenta multum auri & argenti ſperabant inuenire, ſed fefellit eos eorum opinio, quum urbs inter paludes ſita, nulla ui & arte capi potuerit. Sic Tartari relicta hac urbe & tota Vngaria, onuſtis prēda curis, qua uenerant uia redeunt ad ſua loca. Bela uerò rex, qui in Dalmatiam fugerat, audito Tartarorum habitu, cum multis auxilijs in Vngariam redijt, ut diſsipatas regni ſui reliquias congregaret. Reuerſus autem offendit regnum deſolatum, tribusque annis à peſtilentiſsima gente direptum: & collectum exercitum duxit in Auſtriam contra ducem Fridericum, eoque uicto & direpta maxima Auſtriæ parte, in Pannoniam redijt, & diu in reſarciendo regno uerſatur. Poſt Friderici interitum ſoror eius Margareta iam anus, accepta fratris hæreditate duxit maritum Ottocarum regem Bohemiæ, ut ſuo loco diximus.

Epiſcopi Vngariæ trucidātur.

Strigonium expugnatur.

DE CIVITATIBVS VNGARIAE.

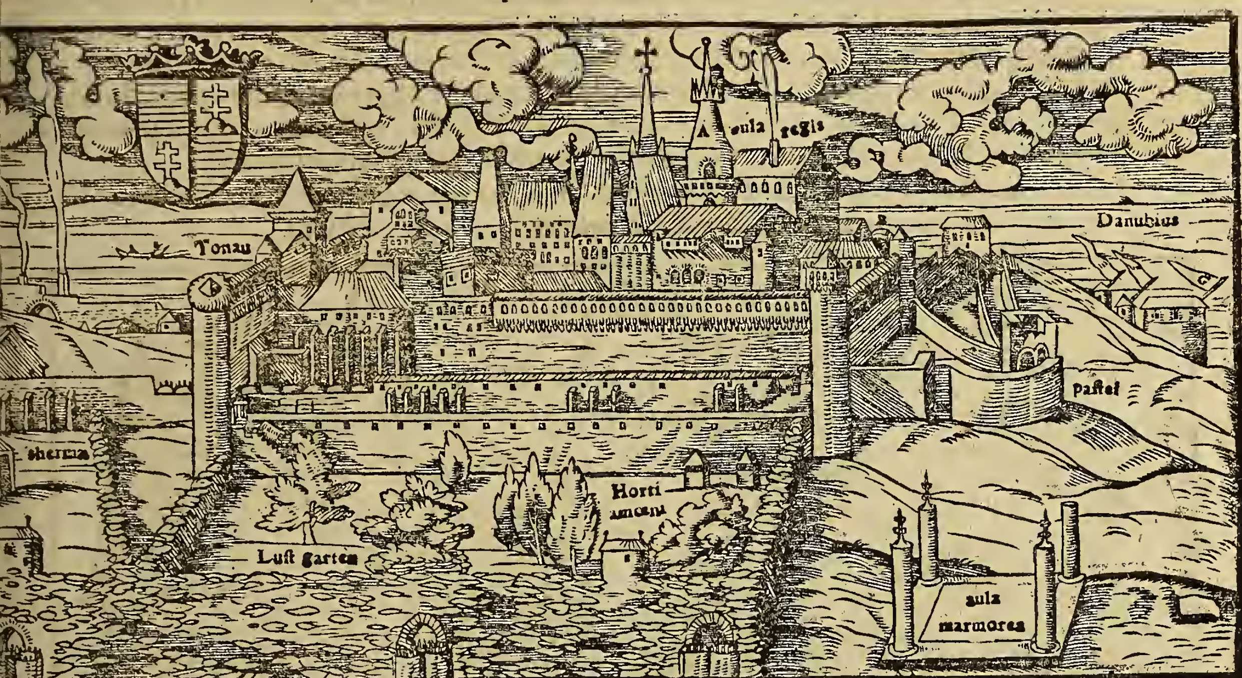
Cap. XII.

REcenſuimus ſupra bonam partem inſignium urbium & ciuitatum, quas habet latiſsimum regnum Vngariæ, ut ſunt, Strigonium, Colotia hodie Kalachia, Buda noua & Buda uetus Iaurus, Varadinum. Nitria, Nicopolis duplex, maior & minor, ab una Iſtri ripa maior, ab altera minor ſita, hæc Traiani, Hadriani illa uictoriæ monumentum, ut quorundam eſt opinio.

Epiſcopatus hos habet.

Archiepiſcopi Strigonienſis ſuffraganei ſunt.	Archiepiſcopi Colonienſis hi ſunt ſuffraganei.
Agrienſis	Zagrabienſis
Nitrienſis	Tanſſyluanus
Vuatienſis	Sirmienſis
Quinque eccleſienſis	Buſtienſis
Veſprunenſis	Cenadienſis
Iaurienſis.	Voſtradienſis
	Nanderilbenſis.

BVDA, VVLGO OFEN, PRIMA ET REGIA VNGARICI *regni ciuitas, cuius arcis effigiem his ſuis ædificijs expreßimus.* *Cap.* XIII.

BVda Vngarici regni hodie eſt caput, ſic denominata ut multi putant à Buda conditore fratre Attilæ regis, uel ut alij ſcribunt à Budinis Scythiæ populis, de qua re ſuprà diximus. In hac urbe Sigiſmundus rex ſuperbiſsima ſtatuit ædificia, exædificauit quoq; in arce palatium, multum Romanæ referens antiquitatis: muro arcem obduxit, ambulacriſq; amœniſsimis exornauit, in media ferè arce turrim ampliſsimam fundauit ex quadrato lapide, ſed morte præuentus initum opus non abſoluit. Ex altera Danubij ripa in Peſtana ciuitate, quæ è conſpectu eſt, molem poſuit in arcis obiectæ ſpeciem, ut hinc ſupra Danubium perpetuo ponte arcem utramq; coniungeret. Verum mors inuida tam ſuperbi operis initium intercepit. Quod ſi facere potuiſſet, Traiani põtem quem in ſuperioris Myſiæ ripa quondam ille fecerat, proculdubio ſuperaſſet. Porro Peſtum 30. millibus paſſuum à Vatia in eadem ripa atq; in Budæ nouæ conſpectu ſitum, à Peſtanis fortaſſe militibus, uigente quondam imperio Romano, ædificatum eſt. Quandò uerò urbs iſthæc Turcarum tyrannidi ceſſerit infrà, cum ad res geſtas Solymanni, peruentum fuerit, dicetur.

AGRIA, CASSIOVIA. *Cap.* XIIII.

AGria ciuitas epiſcopalis ab Agrianis Illyrici populis condita & nominata eſt, qui traiecto Danubio haud procul à Tibiſco amne concedere. Aliqui ab interfluente fluuio uel q uò d gens agreſtis fuerit & inurbana, ſic nominatam putant. Caſsiouia uerò è Caſsio Romano ciue nominata, urbs eſt clariſsima.

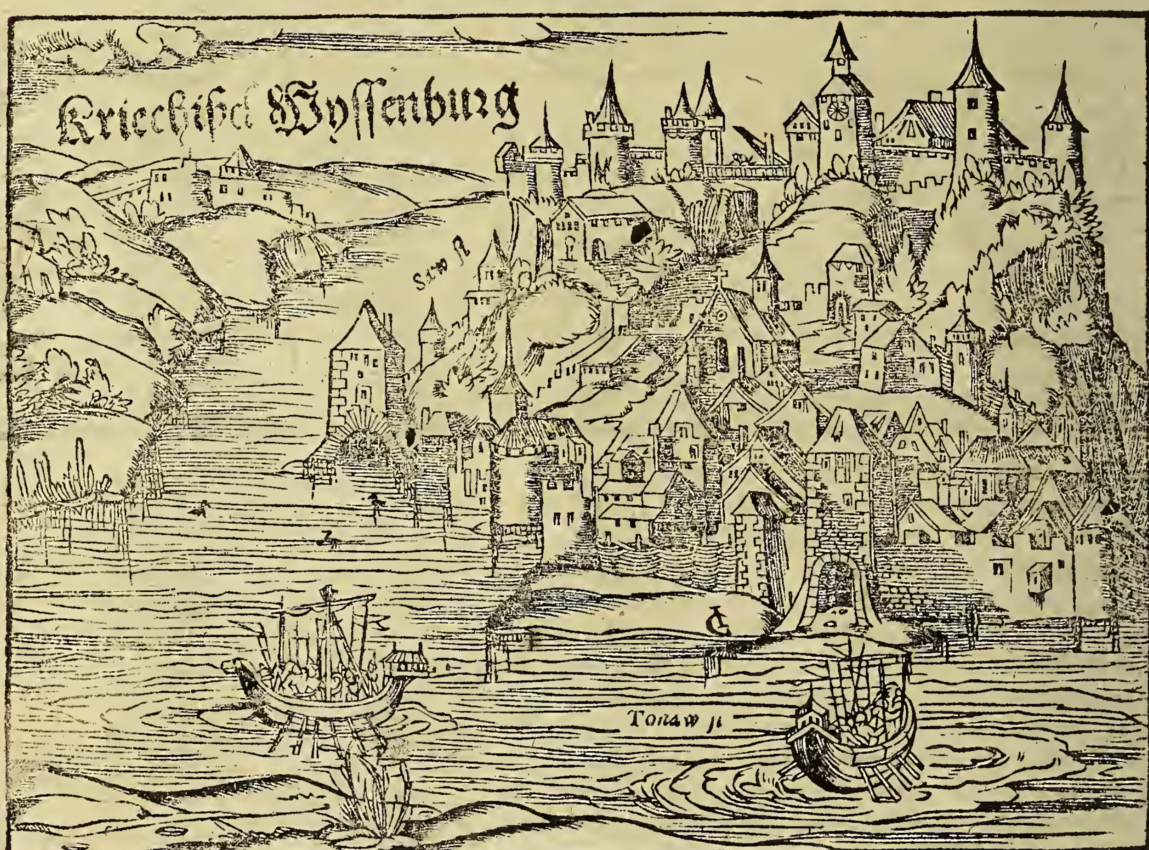
PISONIVM, NITRIA, CAMARVM. Cap. XV.

PIſonium in Danubij ripa ſitum, non parum Romanæ redolens nobilitatis, à Piſone nominatum eſt, qui Pannonijs præfuit. Nitria uerò remotius in mediterraneis, Bochi fluminis accola eſt, præcipiti curſu Danubium influentis. Et quum Danubius in plures alueos diuidatur uariæq; fiant inſulæ, ex illis nobilis habetur Samaria, quæ Scythia dicitur, & Camaron. Arx ibi ad caput munitiſsima & Mathiæ regis ingenti ſumptui elaborata. Horti quoq; regij & uiuaria multa, amœniſsimiq; pagi. Deinde unius diei iter eſt ad Vatiam ciuitatem epiſcopalem.

PEVCE, SIRMIVM Cap. XVI.

PEuce ciuitas à Peucinis Sarmatarum populis condita, hodie Quinquè eccleſienſis uocatur, ubi paulò inferius Drauus Danubio admiſcetur. Syrmium uerò in uia ſitum quæ in Italiam contendit, non tam uino clarum quàm quòd Probi Imperatoris fuerit natale ſolum, qui Marmaridas in Africa ſuperauit, Francos inuijs paludibus ſtrauit, Germanos à Rheni ripis longè ſubmouit. *Probi Imperatoris conatus.* Hic ut Syrmicam regionem feraciorem redderet, paludem quandam ſiccare ſtatuit, quam ut exhauriret, innumerabilem militum numerum ad effodiendam foſſam conuocauit. Suborta autem militari ob laborem indignum ſeditione, facinoroſè cæſus eſt. Qui mox elatis aggeribus pœnitentia ducti, ingens cum inſcriptione ſepulchrum dicarunt: Hic Probus Imperator & uerè probus ſitus eſt, uictor omnium gentium barbararum, uictor etiam tyrannorum.

ALBA GRAECA QVAE ET BELGRADVM ET TAVRVnum *& ſecundum alios Taturinium.* Cap. XVII.

OPpidum eſt in angulo ſitum, ubi Danubio Sauus illabitur, à ſeptentrione Danubio, ab occaſu uerò Sauo abluitur. Arx monti præſidet, loco & arte munitiſsima. Ad radices montis ciuitas in amnis utriuſque ripas effunditur, craſſo muro confluentibusq; obfirmata, à continente duplici uallo, foſſa, mœnibusq; munit. Arx ipſa robuſtiſſima eſt, ſex munita turribus, anterior uerò arx, cum expugnaretur, habuit uiginti propugnacula: atq; inde deſcēſus quidam undiq; obfirmatus procedit ad imam aquariam

turrim,

turrim,ubi molendinum & piſtrinum habent.Anno 1457.Mahůmetes Turcarum imperator aggreſſurus oppidum,in duo caſtra exercitum diuidit:altera pręter Sauũ & altera præter Danubium ritè locat.Tormenta bellica à fronte diſpoſuit, locum uallo foſſaq́ꝫ circumuenit,ne eruptionibus hoſtium foret obnoxius.Reliquã multitudinem per campos effudit,quæ omnia complere uidebatur.Cumq́ꝫ expugnatio ciuitatis inſanã machinarum multitudinem poſtularet,ipſe machinas diffregit antequam iter iniret,ut in leuia fruſta redactæ,facilius per ardua loca ueherentur,atqꝫ deinde è conflato ære rurſum inſtaurauit,quibus mœnia diu nocťuq́ꝫ quatit nihilq́ꝫ oppidanis ocij indulget. Coruinus comes cum Capiſtrano Franciſcano inſtructa claſſe,terreſtribusq́ꝫ copijs in arcem eductis ſecũdo amne edita fluuiali pugna in urbem peruenit,& omnia in urbe labefacta inſtaurat.Cumq́ꝫ Mahumetes multas diruiſſet turres,compleſſet foſſas & ſolo mœnia æquaſſet,iubet omnes arma ſumere,nec unquam ceſſare conſtituit,donec Alba potiatur.

Mahumetes oppugnat Albam.

Ioannes Hu[illegible]des.

In Auguſto itaqꝫ milites eius adoriuntur urbem,ſed oppidani omnibus obſtãt uiribus, dira nimis & cruenta ſupra murorum ruina pugna conſeritur,ſumma ui utrinqꝫ pugnatur.Coruinus ubicunqꝫ laboraretur accurrens,nunc uerbis,nũc factis omnibus ope ſuggerit,hortaturq́ꝫ ut urbem hanc Chriſtianę reipub.propugnaculũ fortiter tueantur.Tandem Mahumetes præſentaneum conſilium init,quàm ualidiſs.poteſt agmine in urbem irrumpere.Quod ſi nequeat hinc reiectum fugam ſimulare, qua oppidanos allectos in campũ educat,mox irrumpente à tergo dimiſſa equitum multitudine reditũ intercipiat. Obtento itaqꝫ primo impetũ oppido,cõgrediuntur oppidani cum hoſte atqꝫ extra mœnia eijciũt.Mahumetes ubi ſe iterum atqꝫ iterum reiectum eſſe cernit, fugam ſimulat,ac oppidanos educit.Qui cum hoſtem inſequerẽtũr,Capiſtranus uidens ab arce inſidias, confeſtim ad ſuos clamat,atqꝫ ut retrocedãt monet.Coruinus deſertas à Mahumete munitiones & bellica tormenta conſpicatus, cum ſocijs ex oppido erumpens, machinas æneas adacto mox clauo partim obſtruit inutilesq́ꝫ reddit,partim in hoſtes cõuertit intenditq́ꝫ.Cum uerò Mahumetes inſtanti crepuſculo præliũ inſtauraret rediretq́ꝫ ad munitiones ſuas,obuerſas in ſe machinas inuenit,à quibus cum grauiſsimè ſui lęderentur, in poſteriora caſtra non ſine fœda fuga ſe recepit. Alij pectore ſaucium ſub papilla in caſtra pedem retuliſſe memorãt.Coruinus munitionibus potitus eas incendit, atqꝫ uictor in urbem redijt.Referunt nonnulli Mahůmetem à ſagitta ſaucium, ſeminecem in caſtra relatum aliquãtiſper iacuiſſe.Cumq́ꝫ reſpiraſſet & ſui exercitus iacturam audiſſet, adeò ingemuiſſe dicitur,ut uenenum præ uitæ moleſtia propinari ſibi iuſſerit.Quod cũ amici recuſarent,turpẽ arripit fugam. Geſtæ ſunt hæc in feſto B.Mariæ Magdalenæ.Quomodo deinde anno 1521.Alba Græca à Turca fuerit expugnata, infrà dicetur apud Solymannum Turcarum regem.Georgius ſuperioris Myſiæ princeps,quem Deſpotẽ nominant,fuit ante centũ annos dominus huius loci,ſed Sigiſmundi beneficentia uictus,hũc eundem locum in confluentia Danubij ac Saui ſitum,ubi Tauriniũ olim fuerat, in perpetuæ fidelitatis pignus ueluti tuti obſidis loco,Imperatori ſpõte dono dedit,quod quidem in Myſia unicũ fuit propugnaculum. Contra illi multa caſtella in regno rependit, ſimiliter quædam oppida & Budæ magnificas ædes,quæ regiæ loco haberi potuerunt.

Aſtutia Mahumetis.

Mahumetes uulneratur.

Deſpotes olim dominus Taurini.

ALBA REGALIS. Cap. XVIII.

GYula auunculus S.Stephani,iniquo ferebat animo,nepotem ſuum iniciatũ Chriſtiana fide.Vnde nedum uerbis eum corripuit,ſed & armis laceſſere nitebatur, ut eum ad patrias reuocaret cęremonias. Quare à Tranſſyluaniæ montibus,cui præerat, Vngariam quottidianis incurſionibus infeſtat. Rex uerò tandem excitatus,cum exercitu in Tranſſyluaniam contendit & totam expugnat, Gyulam cum uxore & duobus liberis capit & nobilem regionem auri,uini,frumenti,pecorum, omniumq́ꝫ rerum feraciſsimam,ex eo tempore Vngariæ regno adiecit,& habitatores eius in fidem Chriſtianam aſſeruit.In auunculi regia,ingens auri & argenti copia deprehenſa,facinoroſè comparata,ex qua baſilicã Albæ præſtantiſs.rex erexit,quæ quũ ſæpe incẽdio fuerit obnoxia,hinc publica nata eſt opinio & explorata fides,templũ idcirco diro ſæpe incẽdio laboraſſe, quòd ex pecunia iniquè parta fuerit ædificatũ.Gyula cum liberis et uxore inuiti orthodoxã fidem ſubiêre baptiſmate expiati,à rege uinculis liberati ſunt,& pro dignitate tractati.In hac ciuitate Alba regali, reges Vngariæ coronam accipere hucuſqꝫ ſoliti fuerunt.

Tranſſyluania Vngariæ adijcitur.

Sequitur genealogia regum Vngariæ.

Toxys
- Geyſa
  - 1 Stephanus ſanctus rex primus — Emericus ſanctus
  - Sarola — 2 Petrus
- Michaël
  - Caluus
  - Ladiſlaus
    - 3 Andreas
      - 5 Salomon
      - Adelheidis
      - Dauid
    - Leuenta
    - 4 Bela
      - 5 Lampertus
        - 8 Colomannus
          - 9 Stephanus
          - Ladislaus
          - Nicolaus
          - Ladislaus
        - Almus
          - 10 Bela excæcatus
            - 11 Geyſa
              - 12 Stephanus
              - 13 Bela *
            - Stephanus
            - Almus
      - 6 Geyſa
      - 7 Ladislaus diuus
  - Vazul

13 * Bela
- 14 Emericus
  - 15 Ladislaus
- 16 Andreas ſecundus
  - 17 Bela
    - Bela
    - 18 Stephanus
    - 19 Ladislaus
      - Carolus
        - Martellus
          - 21 Carolus *
          - Clemẽtia
      - Ludouicus epiſcopus
      - Robertus
        - Carolus
          - Iohanna
        - Ludouicus
      - Philippus
      - Raimundus
      - Berengarius
      - Leonora
      - Blanca
    - Maria uxor regis Caroli Siciliæ
    - 20 Andreas
  - Colomannus
  - Andreas
  - Eliſabeth ſancta
  - Stephanus ex alia matre

21 * Carolus
- 22 Ludouicus
  - Heduuigis uxor regis Poloniæ
  - 23 Maria uxor Sigiſmundi
- Stephanus
- Andreas — Carolus rex Apuliæ

24 Eliſabeth uxor Alberti ducis Auſtriæ — 25 Vladislaus filius Iagelli

27 Matthias Coruinus extra lineam

26
- Ladislaus
- Eliſabeth uxor Caſimiri regis Poloniæ †
- Anna uxor Voilhelmi ducis Saxoniæ

28 † Vladislaus, uxor eius comitiſſa Galliæ
- 29 Ludouicus
- 30 Anna, cuius maritus Ferdinandus
  - 31 Maximilianus.

Stephanus ſanctus,uir Chriſtianiſſ.cuius iam ſuprà deſcripta eſt hiſtoria. 2 Petrus
nepos ex ſorore diui Stephani regnauit poſt auunculum ſuum, homo inſolens, & qui
intollerabilem ſe exhibuit, laſciuus & quo imperante nulli ingenuæ matronæ tuta po-
erat eſſe pudicitia. Vnde Vngari tertio initi regni anno omnes in Petrum coniurant,ex
cluduntq; regno,& loco eius regem creant Abam diui regis ſororiũ. Sedis inſolentior
& competitore pernicioſior factus, tertio regni anno in bello interficitur, & Petrus rex
repetitur:at is ſe potius tyrannum quàm regem exhibuit,ac deinde pars magna ſacræ fi
dei iugum ceruicibus ſuis excuſsit,reciditq; in Scythicam prophanitatem.Sæuitum eſt
præterea in antiſtites & ſacerdotes,prophanat & ſpoliat ſacra templa. Petrus uerò rex
captus & excæcatus,tertio reſtitutionis anno diem obijt & in Quinqueeccleſienſi baſi-
lica,quam ipſe fundauerat ſepultus eſt. 3 Andreas conſanguineus diui Stephani, fit
rex anno 1047.promulgauitq; per uniuerſum regnum hoc edictum:Quicunq; Vnga-
rus aut Vngariæ incola depoſito paganoritu ad ueram Chriſti fidem non redierit, ac ſa
cram legem à diuo rege Stephano traditam non receperit,capitalis eſto. Vicus oppi-
dum & ciuitas quæq;, demolita templa reficito &c. Cũq; Andreas ſenio grauaretur de
clarauit filium ſuum Salomonem regem. At frater Andreæ Bela regem perſequens & *Bela rex quar*
fraterno bello ſuperior,poſt fratris interitum ad Albam contendit & regni coronam ſu- *tus.*
ſcepit,pacem & ocium in regno ſeruauit,ne qua in commercijs fraus ac dolus commit-
teretur.Sub eo ruſticorum agmina priſtinam perfidiam et Scythicam ſuperſtitionem ha
bere uoluerunt.At rex tertia die ſe reſponſurum eſſe dixit, interimq; exercitum collegit
& factioſos obruit, cædit, flagellat, uinculis & carceribus includit,atque hæc tertia fuit
Vngarorum à fide catholica defectio & reuocatio.Tertio autem regni ſui anno,rex ca-
dens ſic conquaſſauit membra corporis ſui ut breui pòſt moreretur, & Salomoni re-
gnum relinqueret. 5 Salomon audito regis obitu,iuuante Henrico quarto cuius ſo-
rorem uxorem habuit,in regnum reſtitutus eſt anno 1063.& cum Geyſa atq; Ladislao *Geyſa rex ſex*
fœdus amicitiæ ictum eſt,perdurauitq; concordia illa 13.annis. Tandem uerò exortæ *tus.*
ſunt ſimultates inter Geyſam & Salomonem. Nec defuerunt qui utriuſq; animos irrita-
bant,aſſerentes regnum duos non poſſe capere reges,neq; uaginam duos continere en
ſes.Vnde factum eſt,ut rex Salomon duos fratres Geyſam & Ladislaum inſidijs circum
uenire & capere moliretur. Excitatoq́ue horrendo bello,illorum ſanguinem conaba-
tur effundere, ſed Deus innocentibus aſtans,ſubuertit conſilium Salomonis,ut ille tur-
piter uictus regno pelleretur.Proficiſcentesq; fratres ad Albam,Geyſa frater maior na-
tu omniũ conſenſu & acclamatione rex Vngariæ declaratur coronaturq;, atq; frater e-
ius Ladislaus dux regni pronunciatur.At Salomon interim non quieſcit,ut ſi quo mo-
do poſſet amiſſum regnum recuperaret. Vnde permouit Henricum quartum, ut cum
maximo Germanorum exercitu ingrederetur Vngariam,ſed re infecta rurſum exceſsit.
Interim Geyſa pœnitentia ductus ſuum ſcelus ingenuè profeſſus, quòd Salomonis le- *Ladislaus ſe-*
gitimè coronati regnum uſurparit, quod uerum regem exegerit,quodq́ue ius alienum *ptimus rex.*
occuparit, cupit reconciliari patrueli regi, ſed dum agitur de pace, aduerſa ualetudine
correptus rebus humanis exceſsit.Regnauit autem annos tres.Conuenientes uerò Vn
gari noluerunt reuocare Salomonem, qui tunc in finibus erat,ſed elegerunt concordi-
ter Ladislaum,uirum iuſtum,pium & ſanctum, atque perpetuæ caſtitatis obſeruandiſ-
ſimum.Et quanquam ille dignitatem iſtam obnoxius recuſaret,adurgentiſsimis tamen
precibus accipere coëgerunt. Mortuus eſt ſuo tempore Zelomirus ſororius eius,rex
Dalmatiæ. Et quum ſoror liberorum orbitate laboraret,& ſibi à marito legatum eſſet
regnum,illa autem neminem alium haberet,cui regnum ęquius legaret,fratri Ladislao
ac poſteris addixit,iuſsitq; deinceps Dalmatiam & Croatiam Vngaricæ ditionis habe-
ri.Et ex eo tempore Dalmatis & Croatis Vngari iure imperare cœperunt. Cumq; Sa-
lomon in ſua immanitate perſeueraret & Vngari in manus eius recidere nollent, ut atro
citas eius molliretur,capiunt eum atque in carcere conſeruant. Deinde rurſum libera-
tus multa machinatur, ſed cum ubique in ſe ſæuire fortunam ſentiret, corde compun- *Pœnitentia Sa*
ctus in ſolitudinem abiens & Deo ſeſe conſecrans,herbis ac pomis ultro naſcentibus ſe *lomonis.*
dauit famem,corpus cilicio & ſubiectis quandoq; ferarum pellibus tuebatur,ſiccis fron
dibus lectum ſternebat,uincebat ſitim aqua,ſomnum uigilia & labore captabat, confi-
ciebat perpetuo ieiunio corpus ac die noctuq; in ſacris hymnis uerſabatur,ſicq; in ſoli-
tudine

tudine ſalubriorem quàm in regno inuenit quietem. Colomanni regis tempore ſemel
tantum in Vngaria uiſum perhibent, & eueſtigio delituiſſe, nec uſquam amplius appa-
ruiſſe. Ad poſtremum in ſyluis Iſtriæ degentem, in Deo obdormiuiſſe memorant ac Po
læ ſepultum. Geſsit autẽ Ladislaus uictorioſa bella contra Chunos, qui traiecta Tranſ-
ſyluania ac ſuperatis montibus Carpathijs in Pannoniam ter irruerunt, eorumq; fero-
ciam attriuit. Deinde Ruthenos quoq; in deditionem accepit, quin & excurrentes Po-
lonos repreſsit, domiq; manere coëgit. Idem egit cum infeſtis quibuſdẽ Bohemis. Cũq;
ſecundo collectis copijs in Bohemiam cõtenderet, morbus eum inceſsit & languor in-
gens, increbeſcenteq; ægritudine, conuocatis optimatibus Almum mitiore ingenio ac
præſtantiore indole adoleſcentem regno ſibi ſuccedere iubet, atq; poſtero die, anno ſci-
Almus rex. licet ſalutis 1095. regni autẽ ſui 19. in Domino obdormiuit. 8 Almus natu minor
& ſimplicitate ductus Colomanno ceſsit, ne primogenituræ fratrem iure defraudare ui
deretur. Sed ubi Colomannus regiam nactus eſt dignitatem, maledicentiũ opera inter
utrũq; fratrem magna interceſsit diſcordia, tandemq; prorumpitur in bellum. Sed cum
Vngari propter fratres nollent ferre inteſtinum bellum, decernunt, ut fratres ſingulari
inter ſe dimicent certamine, ſeq; duelli uictorem pro rege habituros. Quo audito, Colo-
mannus qui erat luſcus, claudus & gibboſus, noluit certare, cum id æquo Marte facere
nequiret. Sub hoc rege Veneti conabantur Dalmatiam in ſeruitutẽ redigere, unde uen-
tum eſt ad cruentiſsimam pugnam, in qua Veneti ante Iadræ mœnia, maxima ex parte
cæſi captiúe, pauca manus cũ claſsibus euaſit. Deinde plurimæ ſuccreuerunt inter duos
fratres diſcordiæ; quouſq; tandem rex perſuaderetur, quod poſt mortem ſuam Almus
eueſtigio regiam eſſet inuaſurus: quare fraternam ei mortem improbi conſulebant. Rex
quo à fraterna cæde manus abſtineret, & Almũ cum filio regiæ dignitatis impotem effi
ceret, accito carnifice, fratrem ac nepotes occæcari iuſsit. Item Bolæ nepoti quum adhuc
infans eſſet, teſtes exeri mandauit, ne qua hinc propago proueniret. At carnifex cũ Dei
iram & regni orbitatem reformidaret, exertos catuli teſtes pro his ad Colomannum tu-
lit, pioq; commento regis ſæuitiam eluſit. Sed non defuit diuina ultio. Nam uix Almus
cum filio oculis orbatus, & in cœnobium truſus, Colomãnus repentino morbo dicitur
correptus, adhibitoq; cataplaſmate temporibus eius, eductum eſt cerebrum, certum le-
thi ſignum. Antequam tamen expiraret, Stephano filio legauit imperium. Sed niſi Ste-
phani potentia obſtitiſſet, cęcum etiam Almum aut filium eius Belam regem optaſſent.
Mortuus eſt itaq; rex anno regni ſui 25. ſalutis autem 1114. 9 Stephanus rex octo
penè annis alieno ductu regnũ gubernauit, deinde adultus pro libidine ſua cuncta ge-
ſturus, ferocia & crudelitate patri non ceſsit. Præfuit regno annis 22. & cum nullam ha
Bela rex deci-mus. beret prolem, adoptauit ſibi in filium Belam uirum cæcum Almi filium patruelẽ ſuum,
quem & ex teſtamẽto regem declarauit. Vngari intellecta Belæ probitate ac ſapientia,
non minus cæcum quàm oculatum amabant. Paſſus tamẽ eſt Bela grauem ſeditionem
ab adulterino filio Colomanni, quam ſine ſanguinis effuſione compeſcere non potuit.
Pacato autem regno à ſeditionibus, Bela ſe in ocium redegit, ex ocio in conuiuia no-
cturna & ebrietates atq; tandem in hydropiſim incidit, quo morbo correptus, nono re-
gni ſui anno naturæ neceſsitati ceſsit, anno ſalutis 1141. 11 Geyſa adoleſcens præ
claræ indolis ſucceſsit in regno patri, qui Germanorum præſertim Auſtriacorum exer-
citum Vngariam ingredientem ſtrauit. Ipſe fratres regia liberalitate ac indulgentia pro-
ſequutus eſt, iuſsitq; eos regio uiuere more. Tandem uerò in aduerſam ualetudinem in-
cidens, rgnum diſpoſuit, atque Stephanum filium grandiorem natu regem pronuncia-
uit, mortuus anno 1161. 12 Stephanus regno potitus, nihil ſine ſenatus autoritate
& patris amicorum conſilio geſsit. Vbi autem aliquot annis regnauerat, Ladislaus pa-
truus eius nactus regni coronam, uſurpat regnum ipſum ſex menſibus. Sed obrepen-
te ſubinde morte anno 1172. regnum uſurpat frater eius Stephanus etiam Belæ cæci
filius. Rex uerò Stephanus Geyſæ filius patruorum inſolentiam non ultra tolerandam
eſſe ratus, ſuſcitato bello caſtra contra patruum mouit, eundemq; ſuperatum regno ex-
Nobilium cla-des. egit. Patrata eſt in eo prælio tanta clades nobilium, ut nihil illis temporibus miſerabi-
lius accidere potuerit. Mortuus eſt eodem anno rex Stephanus Geyſæ filius, qui fuit an
nus Chriſti 1173. 13 Eligitur poſt Stephanum in regem Bela frater eius, uir matu
rus & integer, iuſtus & ſeuerus. Illud erat ſibi in animo ſemper infixum, maritimam &
nobiliorem

nobiliorem Dalmatiæ oram,quam Veneti occuparant, occupatamq; ſæpius amiſerāt, ab Vngaris omnino occupari oportere. 14 Mortuo Bela ſubrogatus eſt optimatū ſuffragijs in eius locū Emericus ſenior natu. Quod ægreferens frater eius Andreas,clàm detrahit fratri,damnat eius ignauiam,& in populorum inuidiam omni arte compellit, circumuenit præpotentes & nobiles,& undiq; ſibi comparat fauorem , indictoq; fratri bello,regnum occupare cōtendit. At Emericus indutus regijs ornamentis,ingreſſus in medium ſeditioſorum hominum,eos bonis uerbis compeſcuit . Regnauit autem octo annis,mortuus anno Chriſti 1200. 15 Ladislaus ſucceſsit patri in regno:& cum ultra ſex menſes non regnaſſet,immatura morte ſurreptus eſt. 16 Andreas ſucceſsit nepoti ſuo. Cumq; in militiam Ieroſolymitanam abijſſet,uxor eius Gertrudis à Bancbano uiro nobili,cui regia domus erat à rege abeunte commiſſa,letali uulnere eſt confoſſa, eò quod illa fratri ſuo uxorem Bancbani uiolandam dederit. Aduenit enim frater reginæ,ut ſororem in abſentia regis conſolaretur. Cum autem circa reginam iugiter uerſaretur Bancbani uxor,mulier ſpectatæ pulchritudinis ac incredibilis pudicitiæ, deperijt in eam frater reginæ,oppreſsitq; cooperatione eiuſdem reginæ. Rex Andreas ex terra ſancta rediens,uocato in iudiciū Bancbano regni gubernatore,intellectaq; uxoris culpa in exemplum ſeruandæ pudicitiæ,eam iure cæſam iudicauit, & Bancbanum à ſententia abſoluit. Sed deinde in uniuerſam Bancbani domum miſerabiliter ſæuitū, quando reginæ liberi inultam ſuæ parentis mortem ęquo animo pati nequiuerunt. Eliſabeth tamen uirgo ſancta Ludouico Landgrauio Thuringio coniugata,tam præcoci fuit religione,ut quintum uix annum nata mirabilis ſanctimoniæ ſpecimen exhiberet. Pater uerò Andreas mortuus eſt anno Chriſti 1235.poſtquam regnauit triginta quatuor annis. 17 Bela primogenitus ſuccedit patri, qui in Vngaros ſæuire cœpit, magiſq; à peregrinis quàm à ſuis amabatur. Nemo poterat eum niſi per ſupplicationem alloqui. Magiſtri precum pro libidine ſua cauſas expediebant, & quenq; extollebant deprimebantúe,ſicut odium,gratia & largitio cogebat. Huius regis tempore irruerunt Tartari in Ruſsiam,ac deinde in Vngariam & Poloniam,& omnia ferè loca deuaſtauerunt,homines occiderunt,regem ipſum & omnes proceres in fugam uerterunt,multiſq; interfectis epiſcopis & tribus inſignibus ciuitatibus deſolatis,tandem poſt trienniū abierunt. Mortuus autem eſt rex Bela anno 1275.poſtquam regnauerat triginta ſex annis.

Regina ſce[illegible]ta confoditur.

Eliſabeth ſancta.

Tartari ruunt in Vngariam.

18 Stephanus ſuccedens patri,Auſtrales & Bohemos magna uictoria profligauit. Deinde in Bulgariam caſtra mouit,quæ eius imperium detrectabat,regemq; ſibi ſtipendiarium fecit. Exceſsit autem tertio regni ſui anno,ſucceſsitq; ei filius Ladislaus,quem Vngari Chunum cognominauerunt. 19 Ladislaus patri ſuccedens,pugnauit cum Rudolfo Cæſare contra Othocarum regem Bohemiæ. Ipſe quanquam legitimam haberet uxorem,illegitimo tamen amore plus æquo flagrauit. Vnde Chriſtianæ reipublicæ principibus haud parum ſuſpitionis iniecit,ne regis exemplo Vngari qui quandoq; ab inita olim fide defecerant, in priſcam maiorum labem reciderent. Tandem tamen à Cumanis quos in delitijs habuit,miſerabiliter occiſus eſt anno 1299.poſtquam annis circiter quatuordecim regnaſſet. 20 Andreas filius Stephani fratris paterni,ſed non materni ſanctæ Eliſabeth,ſuccedit Ladislao. Nam rex Andreas decimusſextus in numero,poſt interfectam uxorem rediens ex terra ſancta,aliam duxit uxorem, ex qua genuit Stephanum,& Stephanus hunc Andream ex uxore Veneta. Conſpirantes autem quidam in eum,elegerunt Carolum Martellum,Caroli regis Siciliæ filium,qui hæreditario iure ad ſe pertinere regnum arbitrabatur,unde & Andrea adhuc regnante ingreſſus eſt regnum,atq; aliquot annos apud Vngaros fuit cum Carolo filio,antequam rerū potiri poſſet,quia non facile Andreæ autoritas conculcari poterat,quouſq; anno 1301. mortuus eſt,poſtquam 11.annis regnauerat. Tunc quidam elegerunt Vuenceslaum Bohemiæ regem,alij Carolum Caroli Martelli filium,quē & pont. Rom. habere uoluit,quod non parum Vngarorum animos exacerbabat. Alij uerò elegerunt Ottonem ducem Bauariæ,quem & coronauerunt. Sed poſtquam Vngariam cum pompa eſſet ingreſſus,turpiter inde eiectus,reuerſus eſt in Bauariam. 21 Carolum Caroli Martelli filium Vngari tandem elegerunt anno ſcilicet 1310.quem alij Carolobertum uocant. Is geſsit 2. regni ſui anno grauiſsimum bellum contra principem quendam Matthæum nomine, qui regis imperia aſpernabatur. Et quamuis rex uictor euaſerit,plures tamen quàm ho-

ſtis

ſtis amiſit. Non longe poſt ſuſcepta expeditione in Valachos, ferè ad internecionem totus exercitus eius inter anguſtias montium redactus eſt, effugitq́ ipſe cum paucis diuina magis quàm humana ope liberatus. Deinde anno Chriſti 1333. cum filio Andrea, qui ſextum agebat ætatis annum ex Viſſegrado profectus eſt in Italiam, primumq́ ueniunt in Sagabriam, deinde ſuperatis lapideis montibus, deſcendunt Segniam, unde comparata claſſe, quatuor dierum nauigatione in Apuliam traijciunt. Hac ſpe ductus Carolus ut filium à Roberto fratre electum in Italia relinqueret coronatum pontificis autoritate, Vngariæ autem regnum Ludouico primogenito addiceret. Aduentanti Carolo, Robertus patruus gratulabundus occurrit, eumq́ ac puerum Andream amplexatur, & eorum aduentu ſe ſuæ prolis iacturam reſarxiſſe profitetur. Vnde Andream & Iohannam neptem pariter adoptauit, qui poſt eius mortem delegatum ſibi regnum patribus gererent auſpicijs. Fuit autem Iohanna neptis Roberti ex Carolo filio duce Florentinorum. Alij ſcribunt Carolum Martellum fratrem Roberti regnaſſe in Vngaria, filiumq́ Carolum ante coronationem mortuum in Vngaria, patremq́ eius nepotem Andream duxiſſe in Italiam, ac deinde reuerſum in Vngariam. 22 Ludouicus adoleſcens acclamationibus populorum ſuſceptus eſt in regem. Deinde Eliſabeth mater Ludouici traiecit in Neapolim, ut filium Andream inuiſeret, & uxorem eius Iohannam. Cęterum Ludouicus rex qui Margaritam Caſimiri regis Polonorum filiam uxorem duxerat, multa geſsit bella, eaq́ feliciter, potiſsimum in Tranſſyluania, contra Tartaros, & in Polonia contra Bohemos, qui ſocerum eius afflixerunt, atq́ in Dalmatia contra Venetos. Poſt Dalmaticum Neapolitanum ingruit bellum, ob interitum fratris Andreæ. Ille enim poſt initum regnum anno tertio, factione quorundam, qui regiam poteſtatem

Rex ſerico laqueo ſuſpenditur.

anhelabant, conſentiente uxore Iohanna, ſerico laqueo facinoroſiſsime necatur. Iohanna uerò nupſit alteri conſobrino, Ludouico ſcilicet filio Philippi fratris aui ſui Roberti, qui Tarentinus fuit princeps, tractusq́ regnandi cupiditate, in Andreæ cædem pariter coniurauit. Ludouicus itaq́ rex quamuis multorum Italorum literis ſolicitatus eſſet, ſua tamen ſponte ulciſcendi fratris gratia, ad ſumendum bellum ſe accinxit. Iohanna hoſtis aduentu perterrita, unà cũ Ludouico Tarentino uiro ſuo, impoſito præſidio Neapolim deſeruit, atq́ in Narbonenſem Galliam nauigauit. Veniens uerò rex Neapolim eam expugnauit, ac propugnatorem eius ducem Dyrrachinum capitali ſupplicio affecit, reliquis ignouit. Deinde de parricidis quæſtionem haberi iuſsit, multiq́ deferuntur

Calamitas Neapolitani regni.

& trucidantur, præſertim dux Dyrrachij & eius duo fratres &c. Ludouicus autem rex omnibus rite diſpoſitis, pacatoq́ regno, rurſum in Vngariam ſe recepit. Illico factioſi in regno Neapolitano ſurgunt & coniurant, eiectisq́ Vngaris, Iohannam cum adultero reſtituere contendunt. Ventum eſt ad bellum, uincunt Vngari, multis utrinq́ interfectis. Sed Ludouicus & Iohanna miſſo exercitu cõciliant ſibi Neapolitanos, qui iam ſua ſponte execrabantur Vngarorum aſperitatem. At Itali rurſum uicti ab Vngaris, perfidiæ dant pœnas. Interim Iohanna & Ludouicus redeuntes, conantur põtificem in ſuas transferre partes. At rex Vngariæ Ludouicus audito reditu Ludouici Tarentini, uenit ſecundò cum maximo exercitu in Italiam, & rurſum omnia oppida in deditionem accepit, compoſitisq́ regni rebus, & poſitis ubiq́ præſidijs redijt in Vngariam. Interim Iohanna cum uiro Auenione agens, inſtanter ſupplicabat pontifici, ut hæreditarium ſibi regnum addiceret, reſtitueretq́ pontificia autoritate. Mittit itaq́ pontifex legatum & literas ad regem Ludouicum, & rogat ut Iohannæ ſorori ius remittat, ſatis inter cognatos luſum, indulgeat aliquid ſanguini, ſatis pœnarum exactum, ſatis in Italia ſæuitum, &c. Tandem rem ita compoſitam fuiſſe ferunt, ut Ludouicus ius ſuum Iohannæ concederet, illa regio titulo, ipſe uerò principatus nomine dũtaxat frueretur. Sic Iohanna uniuerſum regnum recipit. Deinde Ludouicus Venetorum audaciam ad hanc redegit calamitatem, ut qui occupandis alienis rebus intenderant, nunc pro ſuis, & in primis pro patria dimicare cogerentur. Nec Vngaria unquam Ludouico parem principem antea ſortita fuerat. Et cum eo tempore Caſimirus rex Poloniæ ſine liberis moreretur, deſignauit hunc Ludouicum nepotem ſuum ſucceſſorem regni. Habuit uxorem Eliſabetam, filiam Stephani Boſſonenſis, ex qua genuit duas filias, Mariam uxorem Sigiſmundi, &

Lithuanus gentilis fit rex Poloniæ.

Heduuigim, quæ poſt mortem patris ſortita eſt regnum Poloniæ, & optimatum conſenſu Iagello principi Lithuaniæ coniugata, qui nondum orthodoxa fide initiatus erat,

ex com-

ex compacto in regnum ſimul Chriſtianam profeſsionem admiſit,atq; Vladislaũm ap-
pellari iuſsit,qui uno eodemq; tempore fortunam nomenq; mutauit. Ludouicus uerò
rex quum ageret annum 56.cœpit laborare aduerſa ualetudine,qua etiam tandem mor
tuus eſt,diſpoſito regno in manus Mariæ filiæ,cui adoptauit maritum Sigiſmundum fi
lium Caroli Imperatoris.Obijt autem anno ſalutis 1382.mortemq; eius omnes præter
Venetos deplorarunt. 23 Maria Ludouici filia Sigiſmundo adhuc puero ex com-
pacto ita nupſit,ut ad maturas uſq; nuptias uirum non duceret,conſummatis autem nu
ptijs,Sigiſmundum regni conſortem admitteret.Cęterum donec uirum duxit,ob patris
merita,pro rege magis quàm regina eſt appellata.Et quamuis adoleſcentula ſui mune-
ris magnitudini adhuc ſat facere non poſſet,materna tamẽ ſapientia munus probe reſar
xit,& filius quidem reſarxiſſet,ſi ſuo magis quàm alieno arbitrio,maxima quæq; gerere *Nicolaus de*
uoluiſſet.Siquidem admiſit in conſilium Nicolaum de Gara,quem Ludouicus olim ob *Gara turbat*
rem bene geſtam ad palatinatus munus euexerat,atq; is quod regi in uita exoluere nõ *Vngariam.*
potuit,id uxori & filiæ poſt mortem rependere nitebatur.At regina nimiũ illi credebat,
& ex eius ſententia cuncta gerebat.Dicebat ille reginæ: Tu regni moderatrix,proceres
tuos,ut te uereantur cura,elatos caſtiga,illi qui rebellis eſt,tolle quæ habet,ut ſit impo-
tens,obſequentibus dona,ſicq; ſexum fragilẽ ad ſua uota perduxit. Quod dũ primores
regni ſenſerũt,crudelis diſcordia emerſa eſt,plebs ſcinditur omnis,proceresq; regni exti
mantes ſe contemni,per factionem mittũt epiſcopum Zagabrienſem in Apuliam ad re
gem Carolum Andreæ filium,inuitantes ad regnum.Rex habita deliberatione obſequi
tur,regina Apuliæ uxore diſſuadente.Veniens aũt à Siponto per Segniam ad Sagabriã, *Carolus Nea-*
permagnificè eſt ſuſceptus,ac mora facta alios ſuaſione,alios muneribus in ſuã poteſta- *politanus uo-*
tem trahebat.Sigiſmundus rex perfidia Vngarorum territus celebratis antè nuptijs,au- *catur in Vnga*
fugit ad fratrem Vuenceslaum.Regina uerò obſtupefacta,mittit nũcium ad Carolum, *riam.*
hoſpes ueniat an hoſtis,ſciſcitata.Qui blande reſpondet,ut regnũ componat,diſcordan
tes regni,proceres uniat,& placatam plebẽ ſorori reddat,ſe ueniſſe.Fictã igitur gratiam
inire uolens regina,diſsimulare pro tempore ſtatuit omnia,quamuis mœſtitia ac timore
percùlſa.Et mox ut Carolus procerum intellexit animum,eorum conſilio reginę ſignifi
cat,ut ab adminiſtratione regni abſtineat,ſe regno præfuturum. Ad hæc quid mulieres
reſpondeant,non habẽt,letali uulnere ſauciatæ. Conſolatur tamen regina ſenior filiam
ne deſperet,iubetq; eam diſsimulare,ne prædo & ſanguinem earum quærat effundere.
Deinde Carolum regem adit,& cum iucundo ſermone ſalutat:Vngariam,inquit,ſuper-
bam,& gentem effręnem fœminea nequit regere manus:tu regna cape,nos uerò,ut de-
cet,tuebere.Cui Carolus:Secura eſto nihil uobis deerit me uiuo. E`ueſtigio tota ciuitas
quod reginæ regno ceſſerint,eſt repleta,coronatur paulò pòſt in Alba regali rex à Stri- *Carolus coro-*
gonienſi epiſcopo,qui uoce ter leuata de more,plebẽ interrogat: Si Carolus placet rex *natur.*
coronari:alijs fautorum ſuggeſtu,alijs metu placere acclamentibus,illum in regem un-
git.Sed mira res,qui iam placuit,facta coronatione,& ſpoliatis imperio regnis diſplicet,
primoresq; ſceleris autores compuncti conſcientia,rodi uidentur. Inter hæc anus maie
ſtate perdita,rem tectis reparare inſidijs (ut hoc genus ingenioſum eſt ad dolos) para-
bat:Nec palatini Garẽſis defuit ſuggeſtio.Habebat Garenſis apud ſe iuuenem audacẽ,
promptumq; ad quoduis facinus,Blaſium Forbach nomine: hunc ut interficiat Carolũ *Mulierum in-*
conſtituũt. Anno itaq; 1385.menſe Feb.anus ſignificat Carolo regi ſe habere literas de *genium dolo-*
magnis & occultandis rebus è Germania ſcriptas,rogat ſimul ut ad ſe ueniat,literarum *ſum.*
argumenta cognoſcat,& ſecum conſilia conferat,nam eſſe de maximis rebus totius re-
gni.Infelix Carolus Italicis comitatus aulicis,adijt reginæ hoſpitiũ. Eadem & palatinus
Garenſis hora,plurimam trahens cohortem intrauit.Regina igitur & Palatino ad regis
latera ſedentibus,Italici ſponte conſilio cedunt,per caſtrumq; uagantur.Inter loquendũ *Rex inter regi-*
irruit in regẽ Blaſius,letaliter uulnerat,& aufugit.Exportatur rex,et breui moritur.Quo *nas occiditur.*
facto,Palatinus arces Vngaricis reparat armis.Italici uerò omnia occupata uidentes,fu
ga præſidiũ quærunt.Regina mox Sigiſmundo fata regis nunciat atq; regnũ recupera-
rum.Cumq; iam omnia extra periculum uiderentur,& regina cũ ſuis regni principibus
ſine timore de arce in arcem,de urbe in urbem erraret,rerum diſponẽdarum gratia ecce
ſummus Caroli amicus Ioannes de Hornach Croatię præfectus adeſt cum equitum ma
nu ualida,irruit in reginã & comitatum eius,capit Blaſium Forbach,atq; illico decollat.
Garenſis

Garenſis autem equo deſiliens, reginarum currui iunctus, & gladio ſe defendens, capite truncatur. Deinde deletis omnibus comitibus, reginas ſimul & earum puellas curribus extrahunt, & multis contumelijs afficiunt. Inter hæc regina Eliſabeth genibus prouoluta, ſupplices manus eleuat, rogans ne in natam ſæuiat, ipſa, inquit, ſceleris ſum cauſa, ſed non deli qui abſq; cauſa. Quid plura? Regina Eliſabeth mox ſeruatis faucibus, in aquis merſa ſuffocatur, regina iunior captiua uerſus Croatiam ducitur, atq; cuſtoditur. Interim Sigiſmundus contractis maximis copijs in Vngariam properat. De cuius aduentu Ioannes Hornach certior factus, reginam adijt, & dixit illi: ſi uelit ſibi placare maritum ſuum Sigiſmundum, & non ulciſci matris ſuæ mortem, idq; ſe facturam iuramento confirmet, ſe eam liberam dimiſſurum. Promittit regina omnia, & iuramento ſuperſtitio ſe præſcripto, confirmat ſe facturam, quicquid petebat Hornach. Dimiſſa igitur regina uenit Budam eo tempore quo & Sigiſmundus cum magno exercitu illuc uenerat, magno gaudio mutuo ſeſe excipientes. Paulò pòſt Sigiſmundus properat, & toto regno perſequitur Hornachum, & tandem in fuga comprehenſum, equi pedibus fune nexum & circumlatum, deinde igniti forcipibus fatigatum, tandem quadripartitũ ad quatuor portas ciuitatis Pelenger ſuſpendit. Epiſcopo Zagabrienſi propter unctionem & epiſcopalem dignitatem pepercit, ab epiſcopatu tamen depoſuit. Sigiſmundus itaque regina recepta, congregauit concilium Budæ, in quo regina perfidiam procerum regni accuſat, qui ſe regno ſpoliare conati fuerãt.

Regina Eliſabeth ſubmergitur.

Tunc Sigiſmundus cognita cauſa 32. ſecuri percuſsit. Alij ſcribunt, quo nobiles illos rex grata ſibi fidelitate conciliare aut morte afficere ſatagebat. Illi uerò pertinaces mori potius quàm ſub ingrato principe uiuere præoptarunt. Fuerunt autem dum uagarentur incertis ſedibus induſtria Georgij Vuaiuodæ intercepti & Budam ducti. Et interim quo ducebantur contulerunt inter ſe, ſi uenirent in conſpectum regis, nulla illum ſalutatione uenerari, quod & factum eſt. Nam dum rex in medio principum ſederet, nullus ex adductis os ad ſalutandum illũ aperuit, nec capitis aut genuum curuatione aliquem illi honorem exhibuit. Quapropter furore rex percitus, omnes illos decapitari fecit. Et dũ Spatharius quidam diſſolutus in lachrymas uiſa morte principis ſui fleret, rex illi dixiſſe fertur: Sicca lachrymas, ego dominus tuus plura poſſum tibi donare quàm qui decollatus eſt. Ad quæ puer, ego inquit tibi porco Bohemiali nũquam ſeruiturus ſum: qui tandem iuſſu regis pariter capite truncatus eſt. Horum procerum mors, multorum laborum & diſcriminum cauſa fuit. Ipſe enim Sigiſmundus à ſuis poſtea captus, & carceri mancipatus, uix mortem euaſit. Sicut & poſt aliquot annos, quum Maria eius uxor mortua eſſet, abiecerunt Sigiſmundum regni proceres, quorum antè uel parentes uel propinquos occidi mandauerat. Et conſpiratione facta anno 1401. regem capiunt ac duobus adoleſcentibus cognomento Garijs quorum pater ab eo neci traditus fuit, cuſtodiendum permittunt, donec omnium conſpiratorum iudicio in eum animaduerteretur. Quos

Nobilium contra Sigiſmundum pertinacia.

Sigiſmundus rex incarceratur.

Quos adoleſcentes Sigiſmundus ſæpe ut ſe dimitterent, multis pollicitis fruſtra tentauit. Quodam uerò die uocata uidua matre eorum, ſcio inquit Sigiſmundus, uiri tui mortem tibi acerbiſsimam fuiſſe, teq́ꝫ mihi tanquam autori eius infenſam, uerùm ego per ſuperos iuro, inuitus feci, regina enim eum atq́ꝫ alios accuſauit. Conuenerunt regni proceres, atq́ꝫ in reos ſententiam mortis tulêre, ignarus ego factionum ueſtrarum, nouus ad regnum ueneram, quo regulorũ maior pars decreuit, id executus ſum. Si miſſum me feceris, ex filiabus comitis Ciliæ, neceſſarij tui uxorem ducam, filios tuos in primis charos habebo, efficiamq́ꝫ ut omnis poſteritas tua hoc factum ſibi fructuoſum ſentiat. Hoc idem egi cum filijs tuis, ſed non capit ætas quantũ neceſſe eſt. Perſuaſa mulier, regẽ dimiſit, qui mox Barbarã Ciliæ comitis filiam in matrimonium ſuſcepit, promiſſoq́ꝫ ſatiſfaciens Garios iuuenes ſuper omnes regulos exaltauit. Interim Ladislaus Apuliæ rex à proceribus Vngariæ uocatus ad regnum, in Sclauonia coronatus eſt in regem. Sigiſmundus autem interea liberatus, amicos ſibi fecit nouos, qui etiam alios, qui uocauerant Ladislaum, ad idem induxerunt, ut mutato propoſito Sigiſmundo adhærerent. Ladislaus uerò uidens ſe deceptum, uendidit ſua quæ habuit in Sclauonia, & reuerſus eſt Neapolim.

Sigiſmundus rex incarceratur.

Sigiſmundus per mulierem relaxatur.

SIGISMVNDVS INFELICITER PVGNAT CONTRA *Turcas.* *Cap.* XIX.

ANno Chriſti 1395. cum Turca Pazaita omnem Thraciam cum Macedonia, Theſſaliaq́ꝫ ſubegiſſet, tunc Bulgaros quoq́ꝫ adijt qui ſub Sigiſmundi regis Vngariæ ditione erant. Vnde Sigiſmundus miſit ſuos nuncios ad Pazaiten, monẽs ut ab inuadendo regno ſuo deſiſteret. Differt Turca reſponſum donec tota Bulgaria eſt potitus. Tandem caduceatoribus regis arma oſtendens reſpondit, ſe ius auxilio armorum ſufficiens habere. Hæc regi ueſtro inquit renunciate. Irritatus his reſponſis rex, anno 1396. belli maximum apparatum conflauit, miſsis etiam oratoribus ad Carolum regem Franciæ ſuppetias orauit. Rex Franciæ Sigiſmundo gerit morem, mittitq́ꝫ uiros belli non expertes. Sigiſmundus uerò cui Francorum mores cogniti erant, timens ne per arrogantiam temerè quicquam committerent, Turcarum in bello gerendo conditiones modumq́ꝫ Gualtero duci explanat. Nihil, ait, feſtinandum eſt. Vngari qui proximè Turcas incolunt, nouerunt conſuetudinem eorum: hos primo hoſti obijcere oportet. Franci uerò conſilium regis parui habentes, primas ſibi pugnando partes arrogant, & lubrici uino ludoq́ꝫ indulgentes, bonis horrori erant. Cum autem Turciam noſtri permulta milliaria uaſtarent, tandem obſederunt Nicopolim ciuitatem. Cumq́ꝫ ampliſsimum ductaret exercitum Sigiſmundus, ferunt eum dixiſſe: Non ſolum Turca nobis nequaquam eſt formidandus, ſed ne cœli quidem, ſi fortè ruerent, quorum ruinam ſtantibus haſtis ſubire poſſemus. Interim Turca contractis copijs tres fecit cuneos, cum uno ſolo ſe oſtendens. At Sigiſmundus rex conuocatis primoribus rogabat, ut Vngaris primum concederent pugnandi locum, quod ipſi mores Turcarum noſſent, & audaciores eſſent, dum Francos poſt ſe pugnaturos confiderent, neq́ꝫ terga daturos, Franci uerò magis inſtabant, quòd à remotis ueniſſent. Inter hanc diſceptationem uidentes Franci Turcarum cuneum primum, mox ſine ordine in illum prorumpunt, uiriliterq́ꝫ cogũt hoſtem retrocedere. Tunc ſuccedente ſecũdo cuneo, deſiliunt Franci ab equis ut mos eorum eſt, pediteſq́ꝫ certaturi irruunt in turmas. Et dum diro bello utrinq́ꝫ pugnaretur, & uniuerſæ regales copiæ nondum ex ordine inſtruxiſſent acies, uidẽtes Vngari ſellatos Francorum equos, curſu tranſuerſo regia caſtra repetere, putabant illos hoſtili manu extinctos, unde exterriti fugam ineunt, & fit ſtrages maxima, interq́ꝫ Francos Angli, Poloni, Sueui, Bauari mixti, multi ceciderunt. Defatigatus cæde hoſtis, ad capturam & quæſtum ſe conuertit, maximusq́ꝫ captiuorum fit numerus. Quin etiam Sigiſmundus, qui cœli ruinam paulo antè contempſerat, in manum hoſtium perueniſſet, niſi parua cymba Danubium traieciſſet. Reformidato autem Vngarorum impetu ob rem male geſtam, rex Conſtantinopolim effugit, hinc nauigauit Rhodum, & Aegæum Ioniumq́ꝫ pelagus emenſus in Dalmatiam, luſtrataq́ꝫ Dalmatiæ ora, in Croatiam uenit. Interim Vngari priſtinam factionem refouentes, defunctaq́ꝫ Maria, regnum Ladislao filio Caroli offerunt, ut iam ſuprà ſcripſimus. Quæ cum Sigiſmundum in Dalmatia nõ laterent, diſsimulabat omnia,

Bulgaria detrahitur Vngariæ.

Galli infeliciter pugnant.

Sigiſmundus fuga elabitur.

quouſq; tandem quorundam procerum ope in regnum fuit reſtitutus. Sed nondũ ceſſauerunt coniuratores à contemptu eius, præſertim quod in prima coniuratione interfeciſſet 32. nobiles equites, & paulò antè rem peſsimè geſsiſſet apud Nicopolim, iamq́ue iniјſſet intemperantiam, præſertim fœminarum, quibus prælicentia cœlibatus ſe fecerat obnoxium. Poſtremo anno 1401. multi proceres regem adeuntes, patrata ab eo facinora obijciunt, expoſtulantq́; ob rempub. malè geſtam, & illatis conuitijs, manus regi inijciunt atq; capiunt, Ladislaum regem declarant &c. Hiſtoria hęc ſuprà eſt explicata. Vt autem reuertamur ad eædem quam Turca iuxta Nicopolim Chriſtianis intulit, ſciendum, captiuos Chriſtianos à Turca fuiſſe occiſos, paucisq́; parcitum, nempe Ioanni Niuernenſi cum alijs 22. proceribus. Redemptio eorum fuit 200. millium aureorum nummûm. Perijt etiam tunc illuſtris comes Henricus de monte Pelligardo, atauus Vdalrici moderni ducis Vuirtembergenſis. Referuntur occiſa de Chriſtianorum exercitu 20. millia, & de Turcis 60. millia.

Numerus occiſorum apud Nicopolim.

DE MORTE SIGISMVNDI. *Cap.* XX.

CVm Sigiſmundus ſenio grauaretur, Barbara imperatrix de retinendo imperio ſollicita, uocatis quibuſdam Bohemiæ baronibus aſſerit Imperatorem breui moriturum, & futuras in regno turbationes, niſi rei ſuæ conſulant. Quietis unam uiam, ſi ſe uiduam rex Poloniæ ducat uxorem. Placet Bohemis imperatricis conſilium, mulier iam anus nouum coniugium complexa, filiam quæ in ſpem regni creuerat, & Alberto duci Auſtriæ nupſerat, ex animo dimouet. Non latuit Imperatorem furentis fœminæ conatus. Vnde poſtquam ex medicis adeſſe uitæ finem cognouit, egreſſus Pragenſi ciuitate, in Morauiam ſe uehi iuſsit, uiſurus filiam priuſquam uita excederet. Imperatrix uerò uirum ſecuta cuſtodiæ traditur. Imperator autem uocatis in cubiculum Vngariæ atq; Bohemiæ primoribus, commendat illis generum ſuum Albertum Auſtriæ ducem, & paulò poſt exceſsit humanis anno ſalutis 1437. ætatis uerò ſuæ ſeptuageſimo, regnorum autem ac in primis Vngariæ 51. Romanorum 27. Bohemiæ 17. & imperij Romani 5. Vehuntur autem unà imperatrix captiua & Imperatoris cadauer, portaturq́; corpus Sigiſmundi in Vngariam, & ſepelitur in eccleſia Varadienſi. Poſtea libertati reddita eſt Barbara imperatrix, mulier inexhauſtæ libidinis, quippe quæ ſæpius uiros petijt, quàm peteretur, neq; Chriſtianæ, neque alteri cuipiam religioni aſtricta, quæ & tandem apud Græcium mortua eſt, & Pragæ ſepulta.

Imperatrix cuſtodiæ traditur

Albertus ſucceſſor Sigiſmundi.

24 Albertus dux Auſtriæ gener Sigiſmundi Imp. uno eodemq́; tempore rex & Imp. Rom. creatus eſt, & auguſtali dignitate ſine controuerſia functus, uno anno par ſocero factus, parē quoq; gloriam aſſequi ſtuduit. Facit primo magnã ſtragem in Polonis, qui ſibi regnũ Bohemiæ præripere cõtendebant. Paulò pòſt rex cũ regina properat Strigonium, arcemq́; uxori dedit: & cùm illa theſaurum totum recognoſceret, coronam inter recognoſcendum clam ſubreptam amiculæ tradidit, poſtquam cætera ritè recenſuit obſignauitq́;, Albertum ſequuta, Budam redijt. Deinde non longo interiecto interuallo, quum Turca irrueret in Vngariam, & rex cum exercitu illi obuiam pergeret, oborta in exercitu ſeditione, qui præ nimio æſtu uentris profluuio miſerè abſumebãtur, caſtra ſoluere coactus Budam reuertitur, & ob ingentem æſtum quē in ea expeditione ſubiuerat, in profluuium alui, pernicioſamq́; dyſenteriã concidit. Morbi cauſam peponum arguũt fuiſſe edacitatem: nam dum præcordia cum gulæ oblectamento refrigerare contendit, ſuæ uitæ tetendit inſidias. Quamobrem quum aluus ſiſti non poſſet, pręuiſa morte ut in patria regione moreretur, Viennã uerſus iter cœpit, & ueniens Strigonium, ibi præ languore aliquantiſper immoratus eſt. Hinc aũt diſcedens ingraueſcente morbo cõdito teſtamento uita diſceſsit anno 1439. Corpus eius ad Albam regalem relatũ eſt. Ibi tres nationes cõſimili dolore ac planctu regē deplorarunt, Norici, Bohemi ac Vngari, certatim omnes regis optimi laudes profuſo luctu referentes. Mortuo aũt eo regina prægnanti utero ab illo relicta, de ſe deq́; regno cogitans mœſtos ducebat dies, uocatisq́; Vngariæ procerib. eos paucis alloquitur: Viri de rebus regni nõ minus uobis quàm mihi incũbit. Ipſa ſunt ut noſtis hæres regni, ſed meas ad dirigēdas regni habenas manus ſufficere nõ arbitror: ſi prolē naſcendã expectatis, fœmellã me parere reor: quærite igitur uobis principem, qui ad portandas regni curas me magis idoneus ſit, me tamē regno meo expertē nõ faciatis. His dictis ſimul obortis lachrymis reſedit. Ad hæc uerba regni proceres con

Albertus rex moritur.

Reginæ prudentia.

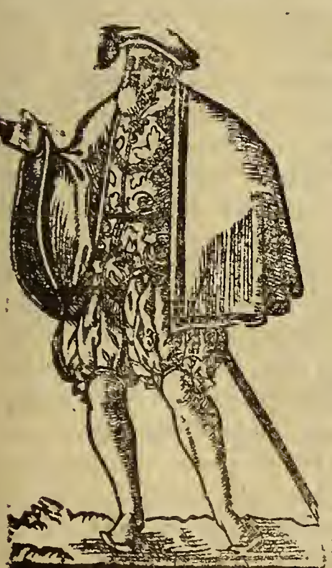
ſilio

filio ducti de nouo rege tractauêre. Erat tunc Polonorum regis Caſimiri germanus, Lituaniæ dux Vladislaus: placuit ille pro morum ſuorum feſtiuitate regnicolis: quapropter uiri in regno excellentes legati mittuntur. Hi nondum iter perfecerant cum renunciatum illis eſt, reginam filium peperiſſe, & ne exequerentur commiſſa admonentur. Illi autem quia Cracouiam uenerant & regi Caſimiro ac duci Vladislao commiſſa ad plenum perfecerant, mutare nihil poterant. Poſt aduocationem princeps iuuenis ambitione regni captus eſt, nec differt, commeatuq́ præparato competenti milite ſtipatus uenit in Vngariam, & à multis regni proceribus in Buda ad regiam uelut Vngariæ rex introductus eſt. Regina interea & nonnulli principes ſe cohortantes Albam regalem petunt, ibiq́ in feſto pentecoſtes Ladislaum hæredem regni, qui nondũ menſes quatuor compleuerat per manum archiepiſcopi Strigonienſis inungi, & ſacro diademate coronari ſolenniter procurant. *Ladislaus puer coronatur.* Quo facto regina Vngarorum inconſtantiam uerita, qui ad Poloniæ regem defecerant, ad imperatorem Fridericum cum filio & corona diuertit. Alij ſcribunt, quod Vngari priuſquam regina enixa eſſet, uehementer inſtabant, ut Vladislaum regem Poloniæ adoleſcentem maritum & regem Vngariæ ſimul acciperet, minisq́ ac terrore inuitam compulerant, ſi ſe ſuosq́ ſaluos uelit, ut literis ac ſigillis illud ipſum promitteret. Quas tamẽ poſt partum miſsis oratoribus ad Cracouiam reuocauit, adepta libertate metuq́ ſoluta. Surripuerat antea coronam diui Stephani, qua Vngariæ reges coronantur, dum theſaurum regni diuitemq́ regum ſuppellectilem in arce Viſſegradenſi haud longè à Strigonio recognoſcit, Strigonienſium epiſcopo mortuo qui cuſtos theſauri erat. Hanc clam ſecum detulit. Cumque inſidias multiformes ſibi paratas aufugiſſet & filium coronaſſet, Poſonium cum ſalute uenit. Quod obſidione cingunt Vngari qui infantulo regi aduerſabantur, Sed obſidionem ſoluerẽ coacti ſunt hyemis aſperitate.

VLADISLAVS DVX POLONIAE CORONATVR IN *regem.* *Cap.* XXI.

CONuocatis autem regnicolis ad Budam, uenerunt quoque illuc fautores Ladislai ac reginæ. Quidam autem caſtrum regale ingredientes clauſi ſunt, quo ad nouo regi fidelitatem promiſerunt. Sed & Bauus qui arcem Viſſegradenſem pro rege infante ſuſceperat, non eſt dimiſſus, donec arcem Vladislao dimiſit. Et quum coronam in arce non inuenirent, non parua facta eſt turbatio. Contendentes tamen Albam, Vladislaum coronant reliquijs ſancti Stephani, coronæ loco. Sciditur plebs in partes: hi Vladislaum ſequuntur, illi reginam cum filio præferre conantur: præualuerunt tamen qui zelabant pro Vladislao. *Sciſsio populi.* Interim Amurates Turcarũ princeps audiens diſcordias regni, inuaſit illud. Cui occurrens Ioannes Huniades ſtrauit illum, multosq́ ex eius exercitu interfecit, ſemel in Seruia & deinde prope Tranſſyluaniam: ſed dum tertio apud Varnam Chriſtianorum & Turcarum acies rurſum congrederentur, Vladislaus dum fortiter pugnat, equo deiectus obtruncatus eſt.

IOANNIS HVNIADIS EGREGIA *facta.* *Cap.* XXII.

FVit autem Ioannes Huniades Buthi Valachi filius, in paterno pago matre Græca natus, quem noſtra tempeſtate Coruinum uocant & Hollos. Hic induſtria & uirtute ſupra omnium opinionem eminuit, genusq́ ſuum illuſtrauit, parentibus nequaquam obſcuris editus. Nomen Huniadis habuit ab agro Huniadico, quem à Sigiſmundo dono acceperat: quin & in edito monte caſtellum erexit, arte ac natura uſque adeò munitum, ut nullum hoſtilem impetum reformidaret. Hic Tranſſyluaniæ prouinciam cum imperio ob rem optimè geſtam impetrauit, atq́

Vaiuoda. Vaiuoda cognominatus eſt:Ipſe cōducto exercitu laceſsit omnes nobiles igni ferroq́,
quos pupilli Ladislai partibus nouerat infeſtos. Poſtea Vladislao Polono confœdera
tus,multis ſtragibus Turcas affecit. Nam uicies cum Turca proſperè conflixit, bis tan-
tum præ militis inopia cedere coactus eſt. Ladislao uerò rege adulto,cum idem guber-
nationis officium quod magna cum laude geſſerat, reſignaret, Ladislaus eum proce-
rum conſenſu comitem Biſtricienſem declarauit. Inſtante uerò adhuc regis pueritia, Tri
umuiri creantur,qui omnia gubernent,Coruinus Vngariam,Pogebratius Bohemiam,
& Vlricus Ciliæ comes Auſtriam ſortitur. Summa tamen rerum apud Vlricum mode-
ratorem regis remanſit. Sed rex puer perſuaſus à quibuſdam, accito comite Ciliæ Vlri-
co,curiam interdicit ei,poteſtatem abrogat, conſiliarij regij nomen antiquat. At ille in-
uidorum maledicentia ſe regia curia explodi clamitans,in patriam abire coactus eſt. Ge
nuit autem Ioannes Huniades duos filios, Ladislaum & Matthiam,& qui poſt Ladiſ-
laum factus fuit rex,ſicut infrà oſtendam.

LADISLAVS ADVLTVS A' CVNCTIS VNGARIS *ſuſcipitur rex.* *Cap.* XXIII.

OCciſo Vladislao in bello, Ladislaus in conuentu ciuitatum & procerum Vnga-
riæ rex appellatur,miſſaq́ legatio ad Fridericum imperatorem ex regni primori-
bus decretum electionis expoſuit,& Ladislaum in Vngariam mitti coronādum poſtu-
lauit. Reſponſum eſt,rectè Vngaros egiſſe,qui regem tandem ſuum recognouerunt,ele
ctione inde haud quaquam opus fuiſſe ei,quem ius gentium dediſſet regem,neq́ coro
nandum eſſe, qui ſemel coronatus ſit. Puerum adhuc egere tutore, expectarent ætatem
regno idoneam. Tunc inter Vngaros & imperatorem ob negatum regem inimicitiæ
Io. Huniades gubernator regni. fuêre,& armis quoq́ tentata eſt res Ioannes Huniades ab Vngaris gubernator electus,
infeſtis copijs Auſtriam ingreſſus,quamuis ferro & igne agros uaſtauerat, regem tamē
coronamq́ à regina aſportatam obtinere nō potuit. Poſtea cum Cæſar peteret Italiam,
rogauerunt eum Auſtrij,ut Ladislaum in paterna hæreditate apud ſe dimitteret. Reie-
cta petitione,autoribus. Vlrico Ciliæ comite & Eitzingero, ſumptis redeuntem ex Ita-
lia obſederunt apud Nouam ciuitatem. Poſt multos tractatus imperator interuentu
Caroli marchionis Badenſis & archiepiſcopi Saltzburgenſis, Ladislaum è manu ſua
dedit Auſtrijs multa promittentibus,quæ mox negauêre. Factus eſt Viennæ conuen-
tus Bohemorum & Vngarorum,& puer Ladislaus in urbem ductus ſummisq́ hono-
ribus exceptus,è ueſtigio magiſtratus in ciuitate creauit, præfecturas in tota prouincia
inſtituit,ſacerdotia donauit,regio more cūriam erexit. Venerant illuc gubernator regni
Vngariæ Ioannes Huniades, multiq́ proceres, quibus rex inter primores locum emi-
nentiorem dedit,ubi gubernator onus ſui officij quod iam octo annos geſſerat, ſponte
exuit,regnum Vngariæ regi Ladislao reſtituit,quem rex uiciſsim comitem Biſtricēſem
creauit. Quamuis autem Ladislaus rex appellaretur,alieno tamen arbitrio ductus,re-
Huniades comes Biſtricenſis. gna ſua tribus uiris commendauit, Ioanni Huniadi,Pogebratio & comiti Ciliæ, ut iam
diximus. Congregatoq́ conuentu Eitzingerus qui comitis opera exciderat,regis gra-
tia,ſic loquitur: Quid agimus uiri? ſemper'ne mancipia Ciliæ comiti erimus? Imperato-
ris iugum excuſsimus ut comiti ſeruiremus? En hic pro arbitrio omnia in curia agit. Ma
ior ei quam regi familia ſeruit. Adeunt tandem regem,& liberè illi loquuntur,ſe ægrè fer
re malam adminiſtrationem,comitem ditare ſuos,regem ad inopiam redigi,Ladislaum
regem uocari,comitem regnare,nec dubium quin mens eius auſit ad regnū quoq́ aſpi-
rare,amouendum eum priuſquam meditata perficiat. Rex itaq́ perſuaſus bonorum ui-
rorum conſilio,amouet comitem ab aula,iubetq́ redire ad ſua. Comes fractus animo,
Comes Ciliæ fortuna iactatur. queritur ſe indignè pulſum regi propinquum,et qui regi regnum reſtituiſſet. Paulò poſt
comes per amicos rurſum reconciliatur regi,uenitq́ Viennam cum magno & ſplendi-
do equitum apparatu. Venienti rex obuiam extra urbem factus eſt,miraq́ rerum facta
eſt mutatio. Eitzingerus uerò intrante comite urbem, cum amicis egreditur,ſpontane-
um eligens exilium,tam lubricus eſt apud reges primus locus. Eitzingerus itaq́ rurſum
reconciliatur imperatori quem antea grauiter offenderat, ne diu poſtea adeò ſuperbie-
runt,qui Ladislai regis partes ſequebantur, ut Nouæ ciuitatis ſuburbia, in qua Cæſare
abſente iacebat puerpera imperatrix,intrare præſumpſerunt armati,& ciuitatem expu-
gnare

gnare contenderint. Quod ubi non ſucceſsit, exuſtis quæ obtinuerant locis, abierunt. Fuit ſæpe inter eos, imperatorem & regem, incaſſum tractata concordia: neq; enim comes Ciliæ dum uixit, ex re ſua exiſtimauit unanimes eſſe Auſtriæ principes. Interim quibus arſerant odijs Ioannes Huniades & Ciliæ comes tacitis, palam factum eſt regiq; ſuſpecta utriuſq; principis potentia, quod ageret concordiæ cauſa liberum non fuit, adeò ſe illi publicis comitijs ſenatuq; paſsim criminabantur. Comes falſò cœpit Coruinum traducere, aſſerens non Ladislaum ſed Coruinum eſſe regem, & illius arbitrio cuncta geri. Audit rex puer pernicioſis comitis conſilijs, & inſidias tendit in Coruinum. Mittitur itaq; comes ad Coruinum in Vngariam ut obtruncaret eum: at is proditionis admonitus, inſidias liuidi comitis euaſit. Mortuo deinde Ioannes Coruino: Vlricus comes odium ſuum in filios quoq; eius profundit, indigne ſcilicet ferens, Coruinum ignobiliori genere natum, totius regni gubernatione fungi, pro rege haberi: quo quidem munere ſe Ladislai regis auunculum multo digniorem eſſe cenſebat, neq; æquo animo pati poterat ſuperſtites filios magnæ autoritatis adhuc eſſe, ab Vngaris diligi & obſeruari, retinere oppida multa aliaq; prædia. Nec latebat iuuenes infeſtus Vlrici animus. Venit rex cum proceribus ſuis ad Albam, quam præſidio firmatam tenebat Ladislaus Coruinus. Dumq; rex moram ibi trahit, comes Ciliæ non deſinit irritare regem in Ladislaum Coruinum. Ladislaus itaq; toties à comite laceſsitus & iniurijs affectus, uocat eum

Inſidiæ tenduntur Huniadi.

in cōclaue, uenientemq; proditorem compellat, qui patri ſæpe necem paraſſet, infenſumq; ſibi regem reddiderat, nunc idem ueniſſe, quo ſcelerum pœnas luat. Dum autem comes arrepto ex manu armigeri gladio Ladislai caput peteret, nonnulli interiecerunt manus, & amputauerunt digitos. Exorto clamore irruperunt Vngari, defendentemq; ſe animo comitem, multis confoſſum uulneribus obtruncarunt. Deinde accedētes regem, mouent ut nihil timeat, cuncta eius imperio patere, nunc regnum eius incipere, prius apud comitē fuiſſe. Rex quā uehemēter commotus eſſet, compreſſit tamen dolorem, relictaq; Alba, Budam adijt, & Ladislaum Huniadem comitantem, diſsimulata ira humaniter tractauit. Lapſus enim Ladislaus ad regis pedes, ut patratæ cædis uenia donaret, leuatur à rege, ac omnis iniuria remittitur. At amici comitis regias aures pulſabant, illuſtrem principem auunculum regis ſine cauſa necatū, maieſtatem regiam læſam, inultum tam atrox ſcelus non ſineret. Rex deſignata hora qua filij Huniadis in regiam conceſſere, portas iubet claudi, adoleſcentesq; captos in carceres rapi, Pauloq; pòſt Ladislaus Huniades 24. aut 26. annos natus, in publicum producitur, & manibus poſt tergum reuinctis educitur, & à lictore metu correpto tres ictus accipiens, ſed letali uulnere minimè læſus, lapſus tamen ad tertium ictum, mox magna ui erectus, deorum hominumq; iuſtitiam appellat, ſe non ultra à lictore petendum exclamat, quartum lictori ictum ex lege interdictum eſſe. Ad hæc nonnulli proceres, qui Ladislai necem anhelabant, lictorem increpitant, enſe ceruicem repetere iubent, quare uix quinto ictu obtruncatur infelix. Cæterum rex de Buda in Auſtriam migraturus, duxit ſecum Matthiam Coruinum Ladislai fratrem captum, atq; inde in Bohemiam ubi poſt regis mortem rurſum liberatur, ut ſuprà in Bohemia ad longum ſcripſimus.

Comes Ciliæ obtruncatur.

LADISLAVS REX DVCIT VXOREM ET MOritur. Cap. XXIIII.

ANno domini 1458. initum eſt matrimonium inter Ladislaum regem & Magdalenam Caroli regis Franciæ filiam, & locus nuptiarum delectus Praga Bohemiæ.

Cumq́; inſtituerentur regiæ nuptiæ maximo ſumptu & ſplendido apparatū, inuitatiq́; eſſent reges & principes, hæc omnia mors immatura ac repentina regis interrupit. Ladislaus enim rex in Nouembri ægrotare cœpit. Sunt qui ulcere peſtifero percuſſum inguine dicunt: pleriq́; nullum peſtilentiæ ſignum apparuiſſe aſſerunt: & quum annorum eſſet 19. in ipſo ætatis flore intra 36. horas poſtquam ægrotare cœperat, extinctus eſt. Mortem eius alij morbo, alij ueneno imputauerunt, ſed nemo auſus fuit id publicè dicere, propter Bohemorum ferociam. Sunt qui regem apud Pragam nuptiarum celebrationem ideò decreuiſſe aſſerunt, ut concurrentibus eò principibus eccleſiaſticis, potenti manu Huſsitas comprehenderet, & finem ſectæ eorum daret. Nam fuerat Huſsitis infenſiſsimus. Georgius Pogebratius poſt mortem regis imperium in Bohemia retinuit.

Georgius Pogebratius rex Bohemiæ.

Conueniunt quoque Vngariæ proceres apud Budam, & poſt magnam diſquiſitionem tandem Matthiam abſentem & adhuc captiuum, 18. natum annos, eligunt regem. Ductus autem fuit captiuus ex Vienna, uenitq́; Pragam ea die qua rex Ladislaus mortuus eſt, exiſtens in poteſtate Georgij. Sed qum Georgius audiret Matthiam apud Vngaros electum in regem, magnis ſpōſionibus dimiſit ex carcere ad regnum. Nam noluit eum dimittere, niſi filiam ſuam duceret uxorem. Elegerant tamen Vngari primum Fridericum imperatorem, ſed eo cunctante, ad iſtam uenerunt electionem. Matthias itaq; Vaiuoda poſt mortem Ladislai regis occupauit regnum Vngariæ, quod ſibi non competere Cæſar Fridericus affirmabat, quare fit inter eos longa concertatio. Nam & coronam regni habebat Fridericus, quam Matthiȩ reſtituere recuſabat. Tandem per concordiam lis ſopita eſt. Quo facto, ſacro regni diademate à manibus Friderici imperatoris accepto, rex Matthias ſexto ſui regni, anno ſcilicet Chriſti 1464. coronatus eſt.

Matthias Coruinus fit rex Vngariæ.

MATTHIAS REX VNGARIAE, EXTRA LINEAM *genealogiæ.* *Cap.* XXV.

Liberatus Matthias filius Ioannis Huniadis ex carcere Bohemico, cum magna lætitia introductus eſt in Vngariam. Et quum regni habenas accepiſſet, ad recuperādū ſacram coronam animum adiecit. Sed quum imperator illam reddere recūſaret, uētum eſt ad bellum. Nam imperator cum magno exercitu irruit in Vngariam, qui occurrentes Matthiæ copiæ, pugnam conſerunt, Cæſareaniq́; uictoria potiuntur. Vſus deinde Matthias aſtutia, eneruauit hoc modo imperatoris uires, ut Sigiſmundum præfectura ſuperioris Pannoniȩ ſibi conciliaret, Ioanni uerò fratri prouinciam Trāſyluaniæ cum imperio promitteret. Inſtaurat imperator rurſum exercitum ſuum, ſed obuiantes Vngari, exercitum eius uincunt. Rex Matthias miſsis legatis, pacem orat atq; coronam repetit. Fridericus uerò requirit magnam pecuniam ob factos ſumptus, & perpeſſa damna. Numerantur itaq; 60. millia aureorum, & reportatur corona in Vngariam, quæ per annos 24. apud Fridericum fuit. Geſsit deinde iterum bellum contra Fridericum, multaq́; oppida iuris eius in ſuam redegit poteſtatem, in quibus & Vienna Auſtriæ urbs fuit. Habuit uxorem ſecundam Beatricem Aragonem, filiam Ferdinandi regis Siciliæ. Mortuo autem Georgio Pogebratio rege Bohemiæ, imperator Fridericus in eius locum deſignauit Vladislaum Caſimiri regis Poloniȩ filium, cuius mater fuit filia regis Alberti, & ſoror regis Ladislai. Quod ægreferens rex Matthias, conabatur Vladislaum excludere Bohemia, atq; ob id bellum indixit imperatori. Sed priuſquam illud exequeretur, obijt nulla ſuperſtite prole anno 37. poſtquam regnare cœpit. Sedebat in die Palmarum iuxta menſam exhilaratus à magnifica legatione, quam ad illum rex Franciæ fecerat, iubensq́; ſibi afferri ficus, & audiens à miniſtris omnes iam deuoratas, adeò ira efferbuit, ut continuo apoplexia tangeretur, & iaceret quaſi inſenſibilis, nullum amplius loqueretur uerbum, ſed rugiret tantum ut beſtia, & moreretur altera die.

Matthias Huniades moritur.

VLADIS

VLADISLAVS REX VNGARIAE. Cap. XXVI.

MOrtuo Matthia Vladislaus Caſimiri reg. Poloniæ filius, quē Bohemi ſibi regem creauerant, ab Vngaris quoq; eligitur in regem. Et licet Maximilianus gratiam captaret reginæ Beatricis, quam Matthias uiduam reliquerat, cuius autoritas magna erat apud Vngariæ principes, tamen quia cunctabatur, eam ducere uxorem, præuenit illum Vladislaus, adiunctaq; ſibi matrimonio Beatrice, ſuperior fuit. Ipſeq; paulò poſt omnibus pacatis Vngariæ rex appellatus, inſigne capitis accepit, cum Maximiliano pactus, ut ſi decederet abſq; legitima prole, Vngariæ Bohemiæq; regna ad eum eiusq; ſucceſſores peruenirent. Sed haud ita multo pòſt diuortium cum Beatrice fecit. Nam regno priuatam compulit aſſentiri futuris cum altera, quam ipſe duxit, nuptijs. Duxit autem uxorem nouam, comitiſſam ex Gallia, quæ ei genuit Ludouicum & Annam.

Repudiata una uxore alia ducitur.

LVDOVICVS REX VNGARIAE. Cap. XXVII.

SVcceſsit Ludouicus patri in regno Vngariæ, & ſub eò exorta fuit anno Chriſti 1514. magna ſeditio in regno. Nam preſsi regnicolæ dura & longa ſeruitute, cogitare cœperunt quomodo tandem à ſe iugum excuterēt intolerabile. Acceſsit præterea nouum exactionis genus, & magnum irritamentum uulgarium. Siquidem cardinalis Strigonienſis legatus apoſtolicus cruciatum detulit in Vngariam cum pleniſsimis indulgentijs, unde ſibi contra Turcas ſubſidium ſperabatur, ſed magis crudele uenenum inde eſt exortum. Nam longè lateq; deſæuit in Vngaria peſtis horrenda, uidelicet quod rapiebantur liberi ex matrum ſinubus, truncabantur ut feræ & abijciebantur. Stuprabantur paſsim uirgines & matronæ in parentum ac maritorum conſpectu. Sacra prophanabantur, ſpoliabantur templa, ciuitates, oppida, arces & uillæ deuaſtabantur; & incendio corruebant. Deniq; nihil tam ſanctum quod ab his cruciatis non defœdaretur. Horum dux fuit Georgius Ceculus, qui aſciuit ſibi comitem Laurentium presbyterum, omnis crudelitatis autorem Georgius iſte ſæpe profligauerat Turcas, atq; ob id à uulgaribus in magno habebatur honore. Sed quum à regni proceribus non iuſto remuneraretur ſtipendio, meditabatur quomodo ſuam ulciſceretur iniuriam. Interim autem quo magnæ militum copiæ fuerunt à Cardinali Strigonienſi collectæ, & ubiq; indulgentię prædicatæ, hoc prætextu quod Conſtantinopolis expugnaretur, ſubito inter Turcam & proceres regni fuerunt induciæ factæ, non ſine ſuſpitione magnæ ſuſceptæ pecuniæ. Quod adeò gregarium militem ad inſaniam commouit, qui ſua uendiderant, ſpe potiundarum diuitiarum, ut illico per Vngariam graſſari & furere cœperint, nullum ordinem intactum reliquerint. Quoſcunq; nobiles apprehenderant, palis affixerunt, mulieres ac liberos eiecerunt, prius tamen ſtupratis, bona ſurripuerunt. Erat animus illorum uniuerſam delere nobilitatem. Euerſis autem multis caſtris, profecti ſunt Budam: atq; interim quo Peſti habito concilio deliberarent, quomodo rebus ſuis cōſulerent, obruit eos Bornamiſſa dux regni exèrcitus, atq; in fugam uertit: ſicq; tandem hæc rabies extincta fuit ductu Ioannis comitis Zenuſienſis Vaiuodæ Tranſſyluaniæ, qui ducem illorum nouo quodam tormenti genere à ſuis iuſsit laniari dentibus & hinc decollari. Chronicū Polonorum habet, Georgium coluuiei regem, militum ſuorum dentibus antea diſcerptum, ferreo ignitoq; diademate coronatum, capite truncatum, & quatuor in partes corpus diſtractum.

Seditio horrenda in Vngaria.

Milites non remunerati ſæuiunt.

LVDOVICVS REX VNGARIAE PERIT, ET VIENNA *Auſtriæ obſidetur.* Cap. XXVIII.

Auſtria obſidetur.

ANno Chriſti 1526. Ludouicus Vngariæ Bohemiæq́ rex, ſpei optimæ adoleſcẽs, inter Drauum Iſtrumq́ flumina cum paucis & incautius occurrẽs hoſti, dolo magis & perfidia ſuorum, quàm uirtute hoſtis circumuentus trucidatur. Quo uicto, Vngariam ipſam ueluti ſpe omni deſtitutam, hoſtis celeri itinere percurrens, igni depopulatur, & præda ditatus ingenti, præſidijs munit firma quæque, infirma uerò demolitur. Quam hiſtoriam habes infrà in Solymanno copioſius deſcriptam. Poſt hæc maximum inter Ferdinãdum ducem Auſtriæ, & Ioannem Czepuſienſem comitẽ Iazigum, Tranſ-

Comes Tranſſyluaniæ arrogat regnum.

ſyluaniæ præſidem, filium Stephani ditiſsimi comitis, de regno Vngariæ oritur diſsidium. Ferdinandus enim id ex dotalibus pactis ad ſe pertinere exiſtimabat, Ioannes uerò comes electionis iure ſibi deberi contendebat. Ventum eſt tandem ad bellum perniciosum & exitiale. Ioannes uiribus ſuis diffiſus, confugit ad Turcam, apud quem patrocinium inuenit. Ferdinandus uidens incẽdia illud longius proceſſurum, inuocat imperij principes pro auxilio. Mittitur autem Fridericus princeps Palatinus contra comi-

Vienna obſidetur.

tem Ioannem. At Turca Ioanni ſuppetias laturus uenit cum ingenti & innumerabili exercitu, obſedit Viennam, omnia per circuitum cæde, igne, ferro & flamma deuaſtans. At obſeſsi præſidio muniti non uulgari, ſub duce Philippo Palatino totis uiribus repugnabant hoſti, expectantes externum à tota Germania & Bohemia auxilium. Ferentarij Turcæ bellico ritu urbi obequitando integrum per triduum cuncta perluſtrabant: noſtri uerò è diuerſo intra munimenta mœnium infracta deliteſcens uirtute, omnia quę ad defenſionem erant neceſſaria, præparabant. Et quoniam ſuburbana ampla & immunita erant, ne damno obſeſsis forent & præſidio Turcis, diruta ſunt & incenſa, machinę & bellica inſtrumenta per turres & eminentiora quæq́, unde in hoſtium caſtra facilius poſſet eiaculari, ordine recto diſpoſita, foſſæ poſt muros ductæ, aggeres erecti, urbis cuſtodia per ſtationes diuiſa & ualida undiq́ elocata præſidia, portæ penè omnes latere cocto obductæ. Deinde per portas ad hoc ſeruatas, ciues multas fecerunt eruptiones, plurimasq́ peregerunt in hoſte cędes. Turca uerò decreuerat omnino hinc non niſi ex-

Proditores mittuntur in urbem.

pugnata Vienna diſcedere. Miſit tres transfugas in urbem qui undiq́ ædificia incenderent, & dum intus ad arcendum concurreretur incendium, ipſe interim foris nudata ſuo præſidio occuparet mœnia. Sed illi comprehenſi, proditionis acceperunt præmium, & omnes doli hoſtiles detecti, atq́ fodientium opera eluſa. Quicquid enim hoſtis moliebatur, id ab obſeſsis tranſuerſis cuniculis aut meatibus actis, ui raptum aut ſolertia quadam & aſtu ablatum, & hoſtes etiam ipſi nonnunquam qui ſe tentandæ fortunæ gratia illic condiderant grauiter afflicti, inania cœpta tyranno & uanos labores referebant. Tentauit deinde tyrannus alia uia per exercitum quadrifariam diuiſum urbem obruere, ſed ubi nec ſic ad uotum ſibi ſucceſsit, audienſq́ principem Palatinum Fridericum in-

Diſcedit Turca à Vienna.

genti Germanorum & Bohemorum robore ſibi imminere, fugam cœpit meditari, & obſidionem ante hyemem diſſoluere. Sicq́ tandem incenſis ſub prima uigilia caſtris accelerat abitionem, ſed miſeros prius Chriſticolas, quos captiuos tenebat, cõtra ius gentium crudelitate ſumma coram mactare iubet omnes. Miſerandum & triſte ſpectaculum: iacebant mixtim ſanguine & uulneribus fœdati uiri ſenes, iuuenes, pueri, matres: neque enim ſexui uel ætati pepercerat ferina tyranni rabies. Peruenit autem quinta die in Budam Vngariæ, diſtantem triginta duobus milliaribus Germanicis à Vienna, cum magno dedecore & turpitudine, amittens plurimos in celeri illa profectione, quorum cadauera unà cum ingenti camelorum & beſtiarum numero ſtrata paſſim per itinera fuerunt reperta, ui frigoris & famis diuturnæ tollerantia iam dudum antea emacerata.

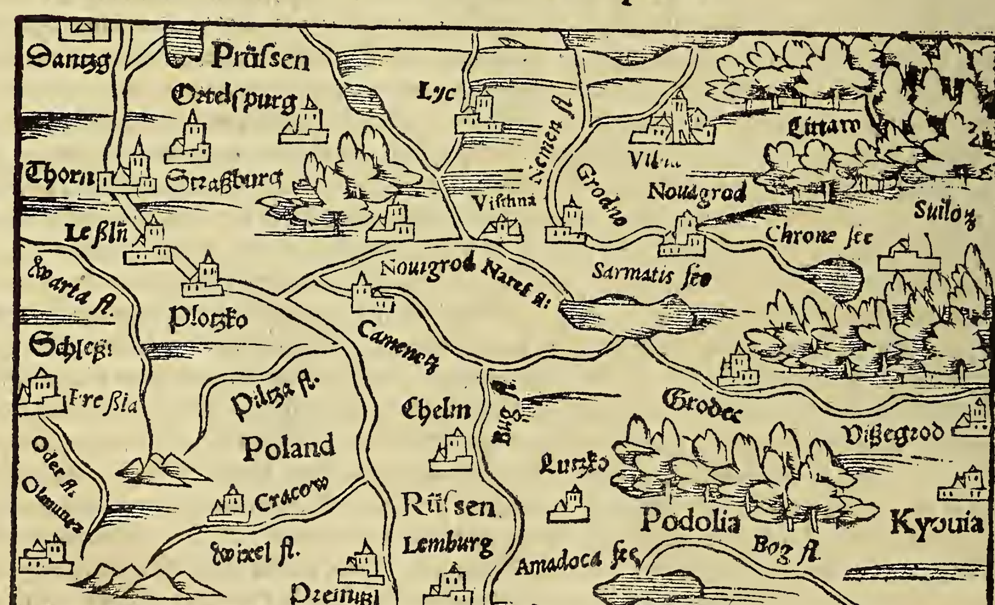
SERENISSIMO POtentiſſimóque Principi ac Domino, Domino

Sigiſmundo Auguſto, Sarmatiæ ac Poloniæ regi, magno Lithuaniæ duci, Rusſiæ, Pruſsiæ, ac Mazouiæ domino, Sebaſtianus Munſterus precatur felicitatem.

QVVM ante paucos annos adornaſſem Coſmographiã uniuerſalem in Germanica lingua, Potentiſsime ac Generoſiſsime Rex, eandẽq; euulgaſſem, & argumentum illius laboris paſsim à multis noſtræ nationis hominibus probaretur, non defuerunt qui eundem cenſebant uertendum in linguam Latinam, aut potius in ea unde profluxerat relinquendum lingua, ex bonis uidelicet authoribus magna parte conflatus. Sic enim pluribus uſui eſſe cenſebant, quam ſi ſolum in uernaculo ederetur ſermone. Obtemperaui monitoribus, digeſsiq; omnia ex tam uarijs collecta libris in ordinem, nec his contentus, cõquiſiui undiq; apud doctos uiros neceſſaria præſidia, commonefeci proceres magiſtratuum inſigniorum ciuitatum Germaniæ moleſtaui mea opportunitate & in opportunitate principes prophanos atq; eccleſiaſticos, ut diſquirerent diplomata ſua, euoluerent uetuſtates, ſinguliq; pro ſua facultate meum iuuarent conatum. Placuit pluribus meum inſtitutum, & quibus poterant ſuppetijs idipſum non ſegniter iuuabant, operamq; ſuam candidè impertierunt. Et quoniam locorum deſcriptiones, tabulæ, picturæ, figuræ atq; icones, rebus & hiſtorijs, uetuſtisq; monumentis plurimum afferre ſolent lucis, nos nec hic lectori deeſſe uoluimus, immenſis etiã ſumptibus pro huiuſmodi parandis adminiculis non parcentes. Nam ſi iuxta Plinij ſententiam hiſtoria eiuſmodi eſt, ut quoquo modo ſcripta ſit, non ſolum prodeſſe uelit, ſed & delectare, qua quæſo uoluptate capietur lectoris animus, ſi ſimul uiderit ob oculos poſitam regionem, ciuitatem, ædificia, artificia, animalia, arbores, uetuſtates, facies inſignium hominum, genealogias regum & principum pulchre explicatas, de quibus texitur hiſtoria? Certe niſi ſtipes ſit, inuitabitur pictura ipſa etiam ad hiſtoriæ illius lectionem diligentiorem, id quod multis accidiſſe, paſſim uiri fide digni mihi retulerunt. Et tua maieſtas ſummariæ uideat, qua ratione ego & docti uiri mecum iſta exantlauerimus, en molimur in iſto inſtituto noſtro, nedum totam uetuſtatis faciem, quantula ſaltem hodie ex monumentis inueniri poteſt, exprimere, ut, qui olim gentium mores, qui ritus, quæ religio, quę diſciplina militaris, quæ ciuilis & domeſtica, quæ initia & incrementa urbium, quæ earum facies, quæ monarchiarũ & regnorum prima exordia, progreſſus, aſcenſus & deſcenſus, qui motus gentiũ & regnorum &c. fuerint, uerũ & pari induſtria hic noſter labor, omniũ ferè recentium rerũ continet explicationẽ, aut ſaltem mentionem aliquã in genere de eis facit, quantũ ſcilicet pro cõpendij noſtri ratione opus fuerit. Quis enim omnia uno complecteretur uolumine? Manent cœlorũ atq; terrarum ſitus, durant & flumina, lacus atq; ſtagna, & in multis priſca nomina adhuc incorrupta perſeuerãt, at in moribus hominum totaq; hominis uita, & in conatu tanta facta eſt, & cõtinuò fit mutatio, ut hodie collatione ueteris ætatis nouum planè ſeculũ in terris uideatur natũ, adeò nobilis & inconſtans eſt homo ipſe in omnibus operib. ſuis. Nulla ergo meo iudicio relatio utilior aut gratior eſſe poteſt, q̃ hęc quæ oſtendit quantũ in humanis reb. mutare potuerit uetuſtas. Ex ea rerũ inconſtantia exiſtimare etiã licet, quàm infirma ſint hæc quæ in terris homines mirant᷑, inter homines ceu perpetua ac ſemper duratura. Et ut ad tuæ maieſtatis regnũ ueniã, licebit idipſum in eo uidere, quod iã dixi. Quis olim putaſſet, Sarmatiã, cuius bona pars eſt Polonia, quũ adhuc pro magna parte Hercynia ſylua obduceretur, incultaq; tam diu iaceret, in tam amplum florẽtiſsimumq; abituram regnum, quale hodie eſt, & cui tua maieſtas ſumma cum laude poſt pientiſsimũ patrem, atq; perpetua memoria ob rerum geſtarũ magnitu-

dinem dignum præſidet, & ſumma æquitate, uirtute atque humanitate moderatur? An non hic uidemus impleri id quod Daniel propheta uerißimè ex ſpiritu Dei dixit: אֱלָהָאהו' מְהַשְׁנֵא עִדָּנַיָּא וְזִמְנַיָּא מְהַעְדֵּא מַלְכִין וּמְהָקֵם מַלְכִין יָהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין Quot enim uidemus regna interijſſe, & alia alibi multo anguſtiora ſurrexiſſe? Parum autem eſſet regnum aliquod dono Dei coaleſcere, creſcere, multumq; dilatari, niſi & optimi illi contingant moderatores, quales ex Iagellonum nobili familia uidemus Poloniam iam ad multos annos accepiſſe, ex quorum numero & ſucceſsione, tua quoq; eſt maieſtas, in qua uidere licet, quanti ſit momenti puerum ab optimis parentibus, rectè inſtitui formariq;. Nam quum integerrimi parentes tui, Sigiſmundus ſereniſ. Rex bonę memoriæ, & bona illuſtrißima regina, atq; laudatißima domina, uirtutibus, eruditione literarum, pietate & ſanctimonia uitæ, clementia atq; humanitate conſpicui & inſignes eſſent, ſatagerunt ut & talem poſt ſe relinquerent ſucceſſorem, in quo impleretur quod ſcribitur in Eccleſiaſtico: Mortuus eſt pater, quaſi non mortuus, ſimilem enim reliquit ſibi poſt ſe. Sed redeo ad Poloniæ nobilißimum regnum. Cupiebam illud ſicut & reliqua Chriſtiani orbis regna exornare in iſto libro picturis genuinis celeberrimarũ, quas habet ciuitatum, in primis autem Cracouiæ, Sandomiriæ, Tharnouiæ, Petricouię, Proſhouuitzæ, Gneznæ, Poſnaniæ, Boleslauiæ, Vuarthæ, Lencitzæ, & ſimilium, de quibus ſcripſi ad illuſtres Comites, Caſtellanos & Palatinos, imperij tui amplißimos principes & illuſtres uiros, Andream ſcilicet comitem è Gorka, Caſtellanum & capitaneum Poſnanienſem, Ioannem comitem à Tarnouu, Caſtellanum Cracouienſem, Stanislaum comitem à Lasko, Palatinum Siradienſem, ſed quia nihil miſſum eſt, nihil ferè noui quod antea non eſt euulgatum, hic potui obtrudere ſtudioſis quibuſq;. Tua ergo maieſtas boni conſulat, quæ hic de cultißimo regno tuo incultius fortaßis atque impolitius ſcripſi, quàm tanti regni excellentia & operis huius dignitas poſtulauit. Excuſabit me, in primis apud tuam maieſtatem, ac deinde apud candida atq; liberalia ingenia, iuuandi bonorum ſtudia paratißimus animus, & propenſa de omnibus bene merendi uoluntas. Bene ualeat tua regia maieſtas. Baſileæ menſe Martio, anno Domini M. D. L.

REGNI POLONICI
contracta deſcriptio. Sequens uerò tabula multò latius patet.

De regno & tota regione Poloniæ atq; adiacentibus minoribus prouincijs.

CAPVT I.

DOcet Polonicarum rerum hiſtoria, duos uiros Lechum & Zechum â Iauan & filio eius Eliſa progenitos, ueniſſe in terras uaſtas & incultas, quæ poſtea appellatæ ſunt Bohemia & Morauia, ibiq; ſua fixiſſe tabernacula. Zechus loci amœnitate delectatus occupauit eam terram. Lechus uerò proceſsit cum ſuis uerſus orientem & ſeptentrionem, fixitq; ſedem in terra ubi hodie eſt Slesia & Polonia. Porrò Ruſs nepos, uel ut alij putãt, germanus Lechi occupauit terram, quæ de ſuo nomine appellationem Ruſsię accepit, ſicut à Lecho primum toti Poloniæ dictum eſt regnum Lechitarũ, quin & in hunc uſq; diem Græci, Tartari, Beſſerabes & Rutheni Polonos uocãt Lechitas. Prima arx & ſedes Lechi fuit Gnezna, quæ adhuc in Polonia maiori extructa manet, ſita in fundo plano, â cuius agri planicie regio ipſa Poloniæ quaſi Planie nomẽ accepit, quũ antea Sarmatia appellaretur. Alij uerò dicunt Pole in Polonica lingua ſonare planũ, quia tota regio ipſa uaſta & plana eſt, plurimis obducta nemoribus, & paucis intrinſecus fulta montibus. Habitans Lechus in Gnezna, gentẽ pace plus q̃ armis ſibi cõciliauit, agriculturã coluit, populis urbes & loca aſsignauit. Habent aũt Lechitæ qui & Poloni lingua communẽ Sclauis, Vuandalis, Bulgaris, Seruijs, Dalmatis, Croatijs, Boſnis, Bohemis, Ruſsis, Lithuanis, Moſcouitis & alijs populis circũcirca habitantibus, niſi q̃d in unoquoq; populo, lingua ſuos habet dialectos. Eſt terra ipſa frigida & glacialis, atq; ob id deſtituit uino natiuo atq; oleo, qui defectus compenſatur magno prouentu frumenti, hordei & piſorum aliorumq; leguminũ: abundat pecoribus, carnibus, melle, lacte, butyro, cera, auibus, piſcibus & fructibus. Habet alleca ex portu Gedanenſi, habet uros, biſontes, tauros & equos ſylueſtres, onagros quoque, & omnis generis cornuta animalia. Mittit & uendit occidentalib. boues, cerã, ligna

Lechitæ.

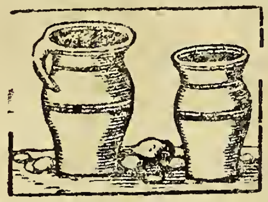
Polonia unde ſic dicta.

Fertilitas Poloniæ.

quercina

quercina & taxina,picem uarij generis,habet plumbum in ſuo genere optimum, & ſalis maximã copiam. Eſt namq; in ea ſal minerale,quod ex terra eruitur & exciditur grandis molis & ponderis,habet quoq; ſal per decoctionem collectum & factum,lazurium ex montibus ſuprà alias regiones præcioſæ bonitatis. Habet ferrum in pleriſq; locis & cuprum in petrijs iuxta territoria Przemiſliæ & Szanock,quod negligitur. Sub excelſorum uerò montium Sarmaticorum iugis,quæ Tatri ab incolis uocantur, exciditur cuprum ex lapidibus in magna quantitate,habens plurimum argenti quod ſecernitur per ſeparationem:aurum in certis montibus & fluuijs reperitur,ſed per incuriam non colligitur. Habet ſuccinum de genere electri ex ripis maris Sarmatici. Habet ollas natura formatas, dum è terra extrahuntur & deſiccantur,ſimiles ſunt ollis arte figuli factis, in campis ſcilicet uillæ Nochouu & in Paluky Fodinas etiam ſulphuris in aliquibus locis habet, balnea uerò naturalia nuſquam habentur in Polonia. Sunt qui ſcribunt,olim bonam partem Germaniæ limitibus Poloniæ incorporatam fuiſſe,uidelicet quicquid extra Viſtulam uſque Lubecum iuxta mare ponitur,ut eſt,Pomerania,Magnopolis,Vuandalia,Meidenburgum,Marchionatus,Sleſia & Luſatia,quæ terræ ſenſim per bella & matrimonia dicuntur Germanicæ nationi acceſsiſſe,ſicut & quædam tandem ad Vngariam & Bohemiam conceſſerunt.

Sal minerale.

Ollæ naturales.

DE PALATINIS POLONIAE.
Cap. II.

LEcho ex humanis abſumpto,filij eius & nepotes ſecundum ſenium principabantur,quorum tamen geſta & egregia facinora, ſcriptorum penuria uel temporum iniuria perierunt. Tota autem ſtirpe Lechi ſublata,proceres ac nobiles apud Gneznam de ſubſtituendo alio principe deliberantes conſenſerunt, ut reiecto uoro ſubiectionis abſq; principe libertatem ſectarentur,& pro adminiſtranda unicuiq; iuſtitia ac obeundis reipublicæ officijs,prout illa tempeſtate ſat uidebatur,elegerunt duodecim Vuoyeuuodas,id eſt Palatinos. Et is modus deligendi atq; hi proceres uſq; in noſtram ætatem permanent,non ſine reipublicæ incommodo. Nam iſti officiales nunquam mutantur, etiamſi neglecto communi bono priuatis commodis inhient, maiores ſuos ſpernant, ſubiectos loco adminiſtrandæ iuſtitiæ opprimant. Nam Poloni non ad annum, ut in alijs nationibus,ſed ad mortem officia Palatinorum,Caſtellanorum,Capitaneorum & Iudicum deſignant, quod in regni detrimentum uergit, ut non creſcat in immenſum. Cæterum quo anno poſt diluuium princeps Lechus ingreſſus ſit Poloniam & quot ſeculis ipſe & proles eius præſederit,item quanto tempore Palatini iura populis reddiderint,incertum eſt,nec ullis traditum literis. Non enim doctos habuerunt uiros,ſed magis coluerunt Cererem & Bacchum quàm caſtam Mineruam,atq; ideo geſta eorum denſa caligine preſſa,in æternam clauduntur obliuionis noctem.

Vuoyuuadæ.

DE ELECTIONE GRACCI, A' QVO GRACCOVIA *eſt condita.* Cap. III.

POſt multos annos Lechitę peroſam habentes gubernationem Palatinorum, quod magis ſua quàm quæ regni erant curabant, requiſierunt principem unum & rectorem, eligentes uirum ſolertem & ſtrenuum Graccum nomine, ad radices montium Sarmaticorum iuxta Iſtulam commorantem. Hic cum ſuis amabilis eſſet, erexit arcem habitationis ſuæ in colle Væuel, ſupra fluuium Iſtulæ ſito, & ei ciuitatem adiecit, atq; de ſuo nomine Graccouiam appellauit, felicem agris & rebus ſecundis, niſi olophagus quædam belua (draconem uocant) plurima impedimenta intuliſſet. Rapiebat quidem é ſpecu de ſub monte Vęuel egreſſa iumenta & homines incauté oberrantes, rictibus horridis degludiendo. Quo malo afflicti, Graccus anxius condolens tria corpora iuſsit cottidie beluæ exponi. Nam his contenta, cætera non reqrebat. Quod cum graue eſſet, perſuaſit ſuapte natura, exponendis corporibus ſulfur & cauma ignitum, cerapiceq; incluſa admiſcere & occultare. Belua enim tum naturali rabie, tum uoraci eſurie exagitata, ſine delectu oblatam prædam rapiebat atq; uorabat, ſenſimq; debilitata extincta eſt. Cuius rei ſimile exemplum in Daniele propheta legimus. Fundata itaq; per Graccum Graccouiæ ciuitate & facta metropoli regni, paulatim incrementa accepit in ædificijs & habitatoribus, cœpit muniri altis mœnijs, propugnaculis & turribus, atque noſtro æuo circundata eſt uallis, aggeribus & foſſatis aqua uepribus & dumetis impletis. Fluuius Rudys circumgyrat totam ciuitatem, & agitat rotas molares, ingrediturq; urbem per fiſtulas, & ſpargitur in omnes plateas. Habet autem urbs ipſa ſeptem portas & plurimas elegantes & ſplendidas ciuium ædes, arcem in edito loco atq; celebre gymnaſiũ. Ab altera uerò ripa Viſtulæ locatur oppidũ aliud à rege Caſimiro Caſimira appellatũ. Alluitur per circuitum Viſtula fluuio qui ſub arce in duos riuos ſectus, oppidum in modum inſulæ circunfundit. Quidam diuidunt Graccouiam in tres particulares ciuitates, quæ & ſingulæ ſua habent prætoria. Vnam uocant Cleopardiam, quæ à parte Sleſiæ ceu ſuburbium adhæret Graccouiæ. Alteram appellant Graccouiam, cui iuxta ripam fluminis ſupra collem ſublimen imminet arx regia. Ex Graccouia pons ligneus tranſmittit ultra fluuium in tertium Caſimiri oppidum. Cæteræ regni ciuitates non tam nitidæ ſunt, ex maceria domus feré omnes compoſitæ, pleræq; luto collinitæ. Plagæ regionis nemoroſa, gens in uniuerſum prudens, multaq; comitate in hoſpites. Bibaciſsimum genus hominum, ut totus ſeptentrio, ſed rarus uini uſus, ignotusq; genti omnis uinearum cultus. Factitia ex tritico alijsq; generibus ſeminum potio in uſu eſt. Solum ferax, triticiq́ue abundans. Eſt & paſcuis idoneum, armenta late paſcuntur. Venatio multiplex, equus ſylueſter, bos ferus, Vrum Romani uocant. Plumbum duntaxat ex omnibus metallis fodiunt Poloni, & ſalem ſaxorum duricie, nullumq́ue toto regno uberius uectigal. De quo infrà plura. Coquunt etiam ſalem, ut ſi foſsilis deficeret, quem non ſemper habuerunt, cocto uterentur. Mellis copia tam ingens, ut non ſatis illis atque Ruthenis loci ſuperſit, quibus illa recondant. Arbores nanque omnes & ſyluæ aluearibus mellificantium nigricant.

Graccouia ciuitas.

Draconis uoracitas.

Caſimira oppidum.

Clepardia.

Bibaciſſimi Poloni.

Mellis copia.

De Gracci poſteritate.

Graccus primus	Graccus filius ſenior.
	Lechnus filius iunior.
	Vanda filia.

Quando Graccus fuerit. Graccus plenus dierum reliquit duos filios & unam filiam. Putant aũt eum præceſsiſſe natiuitatem Chriſti annis 400. Graccus ſenior ſuſcipiẽs regnum, interfectus eſt à fratre, qui regni cupiditate tenebatur, ob quod parricidium omnib. inuiſus & contemptus eſt, mœrorecꝙ confectus, breui mortuus eſt. Tunc Graccouienſes Vandam ſororem eorum pro domina & regina acceperunt, quam poſtea pro aſſecuta contra Teutones uictoria fabulantur dijs ſeipſam immolaſſe, & de ponte Viſlam ſalijſſe, atcꝙ ab aquis ſuffocatam, cuius corpus uno milliario à Graccouia fuit repertũ. Vnde fluuius in quo fuit ſubmerſa dictus fuit Vandalus, & gens circa fluuiũ habitãs Vandalitæ. Hic fluuius, qui alio nomine Viſla & Iſtula appellatur, labitur de alto in baſſum cum fragore & ſonitu, & initiũ ſumens ex montib. Sarmaticis in ducatu Teſchnenſi, decurrit per mediũ Poloniæ ad mare Balticum, atcꝙ prope Gdanũ ruit in mare ipſum Sunt & alij inſignes & nauigabiles amnes in regione, quorũ quidam in ſeptentrionẽ, alij in auſtrũ curſum inſtituũt. *Niemen flu.* Qui proxime poſt Viſtulam in mare Balticũ exoneratur, eſt Chronus, qui hodie Niemen appellatur, oriturcꝙ ex palude oppidi Kopiolouu. Sequitur deinde Rubon, qui originẽ ducit ex Lithuania. Odera uerò, à Ptolemæo Viadrus dictus, oritur in Polonia prope oppidũ Odri. Et alius quidam famoſus amnis Varta dictus, originem ducit ab oppido Cromolauu. Item Tyras qui Dnieſter uocatur, erumpit ex monte Sarmatico Bieſzked in terra Premislienſi, ſequeſtratcꝙ Daciam, quã uocant Beſſarabiã & Valachiam à terris Ruſsię. Aliud flumen Bug, græcè Hipanis, emergit ex palude prope Oleſco, Boriſthenes uerò, quem uulgò Dnieper uocant, habet fontem ſuum in ſyluis & paludibus Moſcouiæ.

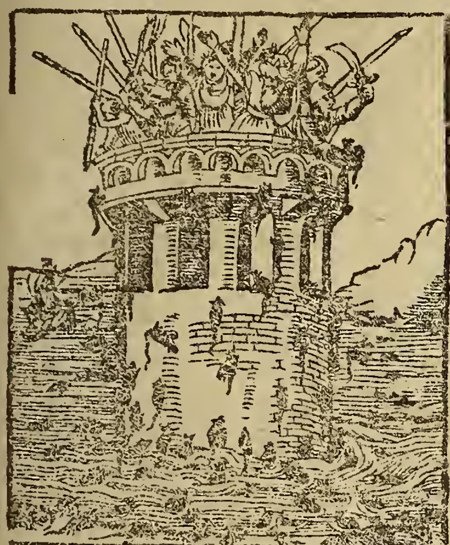
QVALIS ADMINISTRATIO RERVM FVERIT IN POLOnia poſt Graccici generis extinctionem. Cap. IIII.

EXtincta Gracci familia, nouarum rerum ſtudium fuit, nam ad 12. uiros, futurũ certe malum denuò animum uertunt. Sed cum nihil æquè moleſtum ſit quàm in imperio habere ſocium, hinc factum creditur, ut uniuſcuiuſcꝙ libido creſceret, regnũcꝙ tot haberet inuaſores, quot pari iure id impetere potuerunt. Hinc factiones creuiſſe, hinc diuina humanacꝙ uiolata eſſe credũtur: dumcꝙ regnum ciuilibus diſsidijs laceſsitur, ultro ſe hoſtibus quocꝙ manibus exponit. Irruunt externi hoſtes in regionem, & omnia diripiunt atcꝙ uaſtant, Vuoyeuuodis minimè repugnantibus. Erat ſub hoc turbine quidam Polonus, nomine Premislaus, diſciplinæ militaris expertus, uiribus ſtrenuus, ingenio aſtutus, ad quem populus tandem periculis ſuis prudens cõuerſus, ad regium accerſunt *Lesko rex.* decus, atcꝙ totius rei ſummam illi committunt, huicꝙ Leskonis nomen indiderunt, ob ſummam eius aſtutiam. Eſt enim Leſcko uafer & callidus. Fuit autem quintus regni gubernator poſt primum Lechum, & idcirco à quibuſdã Leſchtzeck appellatur. Poſt mortem eius factus eſt rex adoleſcens quidam, qui & ipſe à Polonis uocatus eſt Leſco ſecundus, homo temperatus, ſobrius, iuſtus, manſuetus & fortis: ſenio autem cõfectus obijt, relinquens poſt ſe filium, qui Leſco tertius eſt uocatus, regnauitcꝙ ſumma prudentia, relinquens poſt ſe unum filium legitimum Pompilium nomine, ex pellicibus uerò reliquit uiginti filios. Pompilio deſignauit monarchiam regni, cæteris uerò diſtribuit regni prouincias, in magnam eiuſdem regni iacturam.

Leſconis tertij filij	Pompilius & Popyel legitimus	Semianus
	Boleslaus	Semouitus
	Caſimirus	Semonislaus
	Vladislaus	Bogdalus
	Vratislaus	Spizigutus
	Oddo	Spitzmerus
	Beruinus	Sbigneus
	Pizibislaus	Sobeslaus
	Premislaus	Viſsimirus
	Iaxta	Czeſsimirus
		Vislaus.

In hos

In hos inquam filios partitus eſt pater terras maritimas,nempe Rugiã,Caſſubiam,Po-
meraniam,Dituuoniam quæ iam pro parte eſt Holſatiam,Sgorceliciam, iam Branden-
burgum,Miedzibozen,quæ nunc eſt Meidenburgum,Lymam,nunc Limburgum,Bu
kouietz quam Teutones uocant *Lubec*,Lukouu nunc Meckelburgum &c. Pompilius *Pompilius rex*
itaq; quem Teutones *Oſſerich* uocant,ſuſcepto regno,colles & montes iuxta quos Grac
couia eſt ſita pertæſus,tranſtulit regni ſedem in Gneznam in planicie ſitam:quam dein-
de ſpernens,nouas ſedes inter lacus poſuit,ac extruxit Cruſuiczam,ubi regni ſedẽ con
ſtituit.Hic in uita ſua nihil egregium edidit.Solitus erat in omni execratione dicere:Vti
nam me mures uorarent,utiq; omine mali,nam filium eius deuorarũt mures, qui Pom-
pilius quoq; appellatus fuit.Relictus autẽ poſt patrem in ætate puerili,patrui eius admi
niſtrauerunt regnum,quoad ille adultus factus,uxorem duxerat.Tunc illum conuiuia
celebrantem,mero madentem,ſertis coronatum,unguentis delibutum,crapula & luxu
reſolutum,inuadunt mures de cadaueribus patruorum, quos ipſe & uxor eius regina
ueneno interfecerant,ingenti magnitudine egreſsi & in conuiuantem tyrannum, con- *Murium ra-*
ſortem eius & filios rabidis morſibus inſiliunt,militum caterua nequaquam abigente, *bies.*
quoniam humano ſuffragio fatigato mures infatigati perſeuerabant die noctuque.

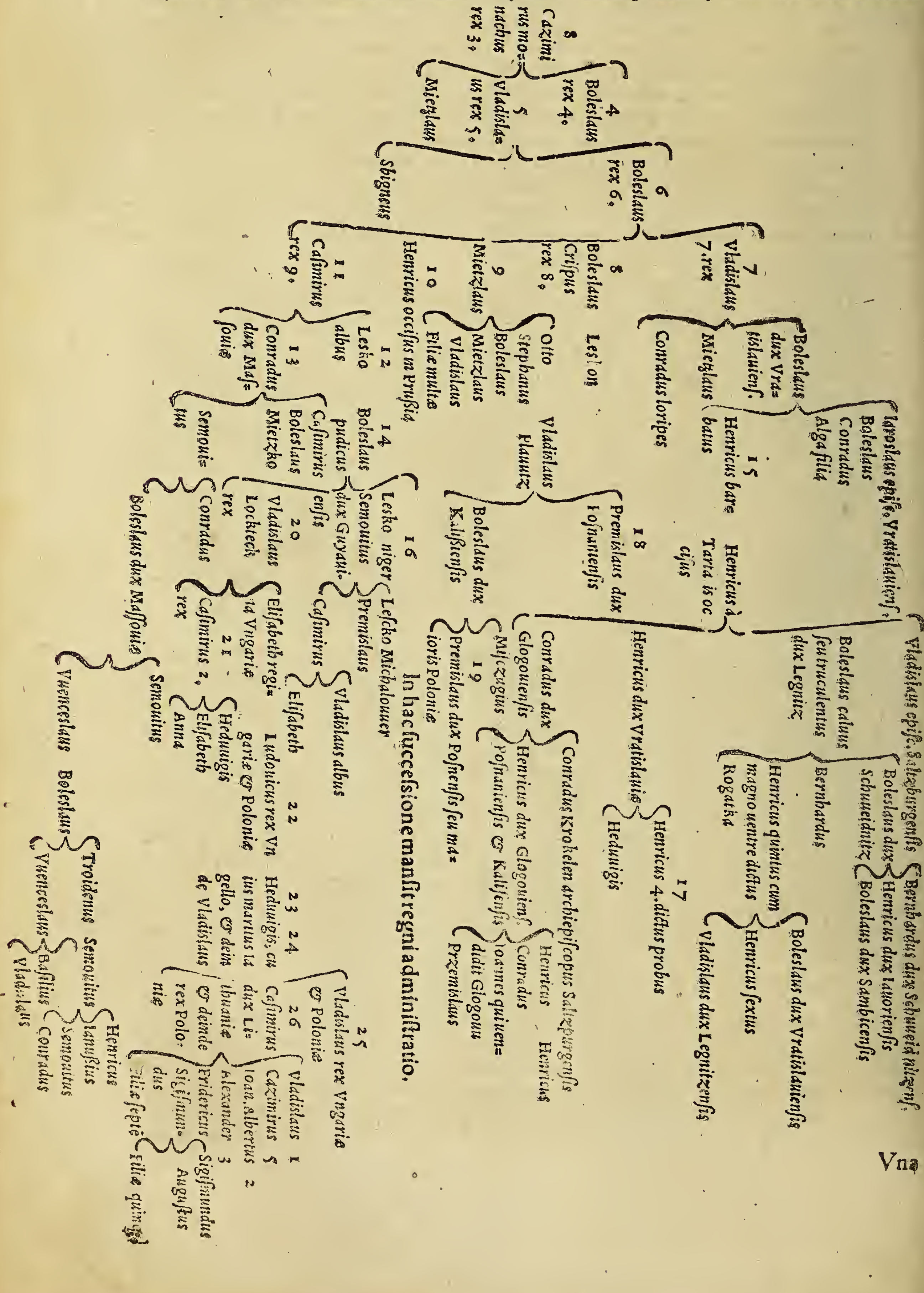
Extruuntur ardentes foci,& in medio eorum locatur Pompilius,cõiunx & filij:illuc au
tem & mures per flammas tranſeuntes,parricidam rodere non ceſſabant. Ad aliud tan-
dem elementum uentum eſt.In nauibus abducitur occiſor patruorum Pompilius cum
ſuis in ſtagni altitudinem,mures tamen inceſſanter ſecuti abductos & naues rodebant,
in tantum ut aqua perforatis rimis ingreſſa ſubmerſionem minaretur,ideo nautæ timen
tes præfocationem ab aquis,deduxerunt nauem in littus,unde alia caterua murium oc
currentes iuncta prioribus acrius infeſtabat.His uiſis defenſores diuinam ultionem co-
gnoſcentes,omnes fugerunt.Pompilius autem protectoribus nudatus,recepit ſe in tur
rim altiorem in Cruſuicza,ubi mures rapido curſu aſcendentes conſumpſerunt & uora
uerunt duos filios,uxorem & facinoroſum Pompilium.Ecce non eſt poteſtas aut con-
ſilium contra Dominum : minuta animalia & imbelles mures Pompilium miſerabiliter *Mures deuo-*
conſumpſerunt,quemadmodum pediculi uermes minutiores muribus Arnolfum Im- *rant regem.*
peratorem,pulpa,carnibus ac uiſceribus exęſis, medicis ne quicquam proficientibus
ad internetionem uſq; perduxerunt,ſolis cartilaginibus & oſsibus relictis.

DVCES ET REGES A' PRINCIPE PYAST
per ſucceßionem propagati. Cap. V.

POſt exęſum à muribus Pompilium,indicta conuentione in regia Cruſuicza,negle-
ctis filijs patruorum Pompilij,elegerunt agricolam quendam & mellariũ nomine
Pyaſt,qui erat homo ſtatura non alta,ſed robuſta,relictoq; tugurio tranſijt ad aulam re-
giam. Hic fuit prima ſtirps regum uſq; prope ętatem noſtram in Polonia dominãtium,
terminata in Cazimiro ſecundo & Lodouigo.Eiuſdem ſtirpis rami ſunt moderni prin-
cipes Sleſiæ.

Sequitur genealogia ducum & regum Poloniæ, initio ſumpto à Pyaſt homine plebeio.

1 Pyaſt, 2 Semouitus, 3 Lesko, 4 Zemomislaus, 5 Miesko Chriſtianus, 6 Boleslaus primus rex, 7 Miesko, 8 Cazimirus monachus.

Vna continua eſt ſucceſsio deſcendentium perſonarum in utraq; pagina,figuris citra ultraq; oſtendentibus filiorum ab uno patre deſcendentium numerum, ut ſuprà in pagina dextra,Henricus à Tartaris occiſus, habet in altera pagina filios ad ſe per figuram relatos Vladislaum epiſcopum,Boleslaum caluum,Henricum ducem &c.Numeri uerò certis perſonis ſuprà poſiti, ſignant ſucceſsionem & nomina regum, à Boleslao primo Chriſtiano rege ſumpto initio.

PROSECVTIO HISTORIAE A' PYASTO DVCE AD SVOS *ſucceſſores & poſteros.* Cap. VI.

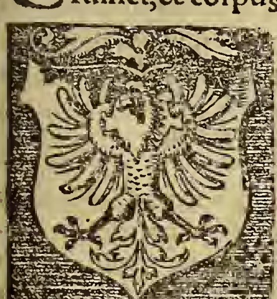
DVx Pyaſtus rurſum tranſtulit regiam ex Cruſuicza in Gneznam locum originarium. Quo mortuo, ſubſtitutus eſt in locum eius Semouitus filius eius,qui regnum plurimum dilatauit:ſublatusq; immatura morte reliquit unicum filium minorẽnem nomine Leſcko,idq; tempore Arnulphi Rom. Imperatoris & Michaëlis Imperatoris Græcorum.Huius ducis tempore Chriſti fides fuit prædicata in Morauia per Cirullum Metudium.Leſcko adultus factus cœpit imitari paternas uirtutes,prudentiam, liberalitatem & iuſtitiam,mortuusq; eſt tandem,filio Zemomislao relicto,qui ab auitis uirtutibus non degenerans,prudenter regno præfuit, quod & poſt ſe anno Chriſti 963. filio Myesko reliquit. Hic fuit decimus quartus gubernator Poloniæ,appellaturq; ab alijs Mietzlaus. Cumq; nullam ſuſtuliſſet prolem ex ſeptem pellicibus ſuis regni hæredem, monitus eſt à uiris catholicis, qui in eius curia uerſabantur,ut relicta gentilitate, Chriſtum agnoſceret datorem filiorum & conſolatorem animorum. Suaſerunt etiam unius legitimæ coniugis matrimonium.Ille obſequutus optimo conſilio, miſit in Bohemiam pro filia ducis Boleslai ſibi nubenda,popoſcit eam in uxorem. Fuit autem hic Boleslaus occiſor fratris ſui Venceslai, qui pro ſancto colitur. Non abnuit Boleslaus dare filiam,dum modò ille abrogato gentili ritu,Chriſto nomen tradat. Cui conſentiens Myesko, anno Chriſti 965. una & eadem die Gneznæ ſacrum baptiſma ſuſcepit,& cũ uirgine Dambrouuka matrimonium contraxit. Mandauit etiam per edictum, ut omnes in ciuitatibus & uillis fractis idolis ſacrum Baptiſma ſuſciperent. Ipſe uerò princeps mutato nomine uocatus eſt Mietzlaus,erexitq; 9. eccleſias cathedrales in ſuo dominio, duas metropoles Gneznæ & Graccouiæ, cæteras ſuffraganeas, nempe Cruczuiceñ.Smogortzouieñ.quæ tamen translata fuit in Vratislauiam,Poſnanieñ. Plocenſem,Culmeñ. Camieneñ. & Lubuceñ. Genuit autem filium Boleslaum,qui anno 984. accepit Iudith filiam Geyſæ regis Vngarorum in coniugem, & nuptias in Gnezna celebrauit.Suo tempore,nempe anno Chriſti 990. Vulodimirus dux Ruſsiæ ducta uxore ſorore Baſilij & Conſtantini imperatorum Conſtantinop. ſuſcepit Baptiſma ſacrum, confregit idola & templa eorum, iuſsitq; ut omnes Rutheni ſubditi ſui fidem Chriſto acciperent,quod & Kiouiæ factum eſt.

Princeps Poloniæ fit Chriſtianus.

Nouem cathedrales eccleſiæ

QVOMODO ET QVANDO POLONIA AD REGNI *dignitatem aſcendit.* Cap. VII.

CVm anno Chriſti 999. Adelbertus epiſcopus à Prutenis propter Chriſtum occiſus fuiſſet,& corpus eius reductum per Boleslaum in Gneznam, Otto tertius Rom.

imperator facto uoto,uiſitauit limina diui Adelberti. Cui occurrens Boleslaus princeps Poloniæ cum militib.ſuis, conduxit eũ magna pompa ac ueneratione in Gneznam, factaq; in eccleſia oratione,duxit eum in palatium ſuum,& honorauit aliquot diebus menſis optimè inſtructis,& tandem dotauit uarijs & precioſis muneribus,afferens ſcilicet uaſa aurea,argentea,gemmas,monilia,equos,ueſtes,& pelles magni precij. Sic quoq; largitus eſt cunctis optimatibus principibus & aulicis imperatoris condigna munera. Quod imperator uidens, aduocatis conſiliarijs & principibus percontatus eſt quo genere remunerandi tantus rinceps dignus eſſet: num corona inſigniendus, & regio nomine præmiandus? Ex-

Imp. magnificè ſuſceptus in Polonia.

tollentibus autem cunctis regis propoſitum, conſulebant coronandum. Itaq; ſequenti die accepto Boleslao, proceſsit cum eo imperator in eccleſiam, conuocatiſq; pontificibus, iuſsit eum in regem Poloniç inungi, & deductum ſupra ſedem Maieſtatis, coronauit eum, atque à ſuo ſuorumq; ſucceſſorum Romanorum imperatorum obedientia, poſteroſq; eius reges Poloniæ perpetuo abſoluit. Facta eſt autem coronatio Boleslai anno Domini 1001. Hic rex geſsit magna & uictorioſa bella contra Bohemos, Ruſſos, Brandenburgenſes, Pomeranos & Caſſubios. Coëgit Pomeraniam & Caſſubiam ad obedientiam, ac deinde Prutenis bellum indixit, & ad tributa pendenda coëgit. Mortuus eſt tandem anno 1024. erectis quatuor ferreis columnis in quatuor limitibus regni ſui, inſignum adeptæ uictoriæ. Tunc electus eſt in regem filius eius Mieſcko ſiue Mietzlaus, ſed qui ineptiſsimus erat ad gubernationem regni, quippe qui paternæ induſtriæ nihil habuit, ex muliebri pendens arbitrio, regebatur enim à conſorte regina. Vacabat uentri, ocio, ſomno & uoluptati. Ea propter exteræ nationes per patrem ſubiugatæ, ab obedientia eius receſſerunt. Siquidem Brzetislaus filius ducis Bohemiæ, expugnauit rurſus Bohemiam & Morauiam. Defecerunt etiam prouinciæ cis Albim, quas Boleslaus imperio Polonorum reſtituerat. Ruthenos tamen defectionem meditantes in fide continuit. Pomeranos etiam bello coërcuit. Mortuo Myetzlao, filius eius Cazimirus adoleſcens uiginti annorum, probus, literis imbutus, non eſt electus in regem, quia Poloni timebant, ne patris inertiam ſequeretur, matremq; haberet corruptricem, quæ pronior erat ad diſtribuendum officia Teutonis quàm Polonis. Quapropter coacta eſt excedere regno. Receptis ergo theſauris uetuſtæ gazæ Polonorum, unionibus, armillis, monilibus, uaſis cum geminis coronis, accepto etiam ſecum filio, indignata receſsit in Saxoniam, ut imperatori quæreretur iniuriam eiectionis regno. Filius uerò interim Pariſijs operam dans literis, conſentiente matre delegit monachari, profeſſus in Cluniaco, peruenit ad gradum diaconatus. Interim in Polonia omnia confundebantur & lacerabantur. Dux quoq; Bohemiæ ingreſſus, diripuit & exuſsit Vratislauiam, Poſnaniam, Gnetznam & alios uicos. Idem egit dux Ruſsiæ, & aliæ uicinæ nationes. Tunc Poloni reſipiſcentes mittunt ad quærendum & reducendum Cazimirum in regnum: & primum adeunt reginam in Brunſuuico, ubi quum didiciſſent filium monachum factum, non quieſcunt, diuertunt ad Cluniacum, & cum lachrymis ruunt in collum Cazimiri, legationem Pontificum & Baronum Poloniæ exponunt, rogantq; ut abiecto religionis habitu, ad ſuſcipiendum regnum cum eis in Poloniam redeat. Renuit ipſe & abbas eius, id nō poſſe fieri ſine autoritate papę. Quo audito, oratores Polonorū rectà Rom. concedunt, papam conueniunt, & miſerabilem regni ſtatum exponunt, rogant ut monachum exire iubeat, & auitum regnum poſsideat, uxoremq; ducere concedat pro ſuſtollenda prole. Papa habito cōſilio Cardinalium, concedit Cazimiro ut redeat in Poloniam, regnum ſuſcipiat & reparet. Polonis uerò iniungit, ut ſucceſſoribus ſancti Petri de quolibet capite, prę ter nobiles, uſualem nummum ſingulis annis ſoluerent. Reſtitutione Cazimiri impetrata, Cazimirus uenit in Germaniam ad Richſam matrem ſuam in Salfeld, ubi ſe parauit ad ſuſcipiendum regnum, ſtipatuſq; caterua equitum Alemannorū, honorificè ingreſſus eſt Poloniam.

Boni patris iners filius.

Regina excedit regno.

Rex fit monachus.

Monachus rurſum fit rex.

DE CAZIMIRO TERTIO REGE POLONIAE *& filijs eius.* Cap. VIII.

INgreſſus Cazimirus Poloniam, magno feruore parat ſe ad bellum, inuaditq; hoſtes regni. Infeliciter tamen contra Brzetislaum Bohemiæ ducem primo congreſſu pugnauit. Improuiſè enim in ſyluis Bohemorum attritus in Alemanniam cum reliquo exercitu ſe recepit, ſed ſequenti anno Bohemiam ſubiugauit, & ducem eius ad homagiū compulit. Quoſdam maleficos in regione in patibulū egit, quoſdā gladio ferijt, quoſdā

Bohemia ſubiugatur Polonæ.

manibus & pedib. mutilauit, ſinguloſq; improbos deterruit. Et uenientes ad Gneznã
anno Chriſti. 1041. coronatus eſt, & accepit uxorem ſororem Iaroslai ducis Ruſsiæ, fa-
ctuſq; eſt ex monacho rex & uxoratus. Coronato aũt eo, pax facta eſt per totum regnũ,
ſolo Maslao tyranno Plocenſi reſiſtente ei. Ad quem debellandũ proceſsit cum magnis
copijs. Maslaus uerò habuit ſuffragatores Prutenos & Iatzuuingos gentiles, homines
feroces, qui in finib. Lithuaniæ iuxta Maſſouiam manentes, in bello non referebant pe-
dem quin uincerent aut uincerentur. Maslaus itaque confligẽs cũ Cazimiro uictus eſt. *Maſouia unde*
Tunc regio Plocenſis à Maslao Maſouię nomẽ eſt ſortita. Regnauit aũt poſtea Cazimi *ſic dicta.*
rus in pace cunctis dieb. uitæ ſuæ, mortuus anno 1058. Reliquit tres filios & unam filiã
Suuatochnã, quã duxit uxorem Vratislaus dux Bohemiæ. Boleslaus uerò filius ſenior
coronatus in regem anno 1058. duxit uxorem principis Ruſciæ filiã. Fuit ea tempeſtate *Kiouia metro*
Kiouia metropolis Ruſsiæ urbs inſignis & ampla, uicis largis porrecta, ferax frumento, *polis.*
carne, melle & fœminis proceræ ſtaturæ atq; ſpecioſis. Fuit hic Boleslaus homo uita
diſſolutus, libidini expoſitus & publica regni peſtis: quem dũ ob adulterium corriperet
Stanislaus epiſcopus Gracouieñ. & induratum in facinoribus excommunicaret, rex fu
rioſus præſulem gladio in caput percuſsit & proſtrauit. Quod audiens papa, coronam *Polonia priua*
regno Poloniæ abſtulit, & omnes ab obedientia regis abſoluit. Deo autem uindicante, *tur corona.*
rex paulò pòſt in amentiam apud Vngaros, ad quos confugit, incidit & morte interijt.

POLONIAE REGNVM REDIGITVR IN DV-
catum. Cap. IX.

BOleslao propter multa commiſſa mala expulſo è regno atq; mortuo, Poloni ſuffe-
cerunt pro eo fratrem eius ducem Vladislaum anno Chriſti 1082. Is quanquam ſi-
bi uſurparet titulum regium, non tamen fuit coronatus, horrentibus epiſcopis Apoſto-
lici mandati præuaricationem. Hic dux accepit uxorem Iuditham filiam Vratislai ducis 5
Bohemiæ, & iniuſta decreta Boleslai reſcidit, malè ablata reſtituit, & oppreſſos à poten- *Vladislaus.*
tib. defendit. Mortua autem prima uxore unde ſuſtulit Boleslaum filiũ, duxit alteram,
Sophiam nomine, Henrici quarti ſororem. Hic geſsit magna bella contra Pomeranos
& Prutenos rebelles, negantes tributa & necantes aut expellentes præfectos. Intrauit
quoq; Bohemiam & Morauiam, & afflixit eos atq; cum plurimis ſpolijs & captiuis re-
uertitur. Tandem ſenio confectus diuiſit in uita Poloniam duobus filijs ſuis, Boleslao
legitimo filio meliorem aſsignans partem, & Sbigneo illegitimo dans Maſſouiam, ma-
iorem Poloniam, Pomeraniam & Pruſsiam. Hæc prima ſectio fuit regni Poloniæ. Mor *Sectio Poloniæ*
tuus eſt autem anno 1102. Illo tempore quando regnum Poloniæ deſijt, regnum Bohe-
miæ cœpit. Nam Vratislaus dux Bohemiæ datis muneribus Henrico quarto, obtinuit
Moguntiæ in comitijs coronam anno Chriſti 1087. Duobus itaq; fratrib. Poloniæ præ-
ſidentib. Satan omnis concordiæ & unitatis diremptor, & diſcordiæ incenſor & ſuffla-

tor, inter eos quoq; ſeminauit zizania diſcordiæ. Nã Sbigne-
us contra fratrem mouit bellum, ſed quem Boleslaus facile ui
cit, & omnia eius recepit. Cumq; Sbigneus ante fratrem ſup-
plex procumberet, obtinuit ut dux Maſſouiæ maneret. Dein- *Dux Maſſo-*
de cum Henricus quartus illum cogere uellet ad tributa pen- *uiæ.*
denda, ille uerò, ſicut & prædeceſſores eius fecerant, renueret,
uentum eſt in Sleſia ad pugnam, in qua dux uictor factus, im-
peratorem in fugam uertit. Poſtea pace facta, Boleslaus ob-
tinuit uxorem ſororem imperatoris, & filiam eius Chriſtinam
nomine, obtinuit filio ſuo ſeniori Vladislao. Habuit deinde
magnũ certamẽ cũ Pomeranis et Prutenis, occiditq; 40 homi-
nũ millia, & multos captiuauit. Deinde cũ frater ſemper rebel
lis ſupplex ad illum ueniret, petiturus portionem aliquam ter
rę, Boleslaus iratus fecit illum occidi. Tandem uerò confectis
multis bellis, & in ultimo uictus, ex mœrore in morbum in-
cidit, & diuidens filijs principatũ, deſignauit Vladislao ſeniori terras Gracouienñ. Stra-
dieñ. Lancicieñ. Sleſiam, Pomeraniã & principandi primum gradũ. Filijs uerò quos ex
Adelheida ſorore imperatoris leuauit, Baleslao Criſpo terras Mazouieñ. Dobrzineñ.
Cuiauieñ. & Culmenſem. Mietzlao Gneznẽ. Poſnanieñ. & Caliſsieñ: Henrico primo

Sandomirienſem & Lubinen̄: Cazomiro autem infantulo nihil dedit, ſed hortatus eſt ut ei portionem æquam aſsignaret. Mortuus eſt anno 1139. Nullus regum & principum Poloniæ uſq; in hunc diem fuit eo bellicoſior. Nã 47. uicibus publica acie ſignisq; collatis pugnauit, totidemq; uictorijs potitus triumphauit, excepta ultima pugna quã habuit in Ruſsia. Conuenientes autem regnicolæ & facientes iuxta mortui ducis teſtamentum, elegerunt Vladislaum primæuum ducem, cui cæteri ſubeſſent, ſed ille incitatus ab uxore filia imperatoris, non fuit contentus ſorte ſua, ſemiquarta ſcilicet regni

7 *Vladislaus.* parte, mandauit omnibus contributionem & exactionẽ in regno ſibi ſoluere, & iuſsit os à fratrum obedientia ſecedere. His non contentus exercitum mouit contra fratres, obſidet eos ſimul congregatos atque fame premit, ut illi coacti eruperint, & exercitum eius diſsipauerint, atq; Vladislaum è Polonia exegerint, illeq; fugerit in Germaniam ad Conradum regem Romanorum. Fratres uerò ingreſsi Graccouiam arce potiti ſunt, nec ſæuierunt contra Chriſtinam glotem ſuam & filios eius. Illa tamen perſuaſa cum filijs diſceſsit, & adijt quoq; Conradum Rom. regem. Ecce ſuperba Chriſtina leuiros ſuos peroſa & exitium eorum anhelans, coacta eſt diſcedere.

BOLESLVVS CRISPVS FIT DVX PRIMVS SIVE *ſupremus in Polonia.* Cap. X.

8 *Boleslaus.* ANno milleſimo centeſimo quadrageſimo ſexto, Boleslaus Criſpus pulſò duce Vladislao fratrum conſenſu atq; prælatorum & baronum Poloniæ ſortitus eſt monarchiam: coluit fratres ſuos, & liberalitatem in omnes exercuit. Et quum anno 1147. Conradus Romanorum rex iret per Poloniã cum magna multitudine pro ſubſidio terræ ſanctæ ferendo, popoſcit ut Boleslaus Criſpus unà cum fratribus duci Vladislao portionem eum contingentem redderet. Et Boleslaus quidem cum fratribus occurrens regi, cum magno honore conduxit eum & exercitum eius, omneſq; ſumptus & expenſas liberaliter tribuit, & Conſtantinopolim uerſus deduxit. Inſtabant Cõradus ſæpius pro Vladislao, ut in Poloniam admitteretur. Reſpondit Boleslaus: ſe quidem fratris ſuſceptionem non abnuere, dũmodo, regni ſciſsio & noua bella exinde non orirentur, quod tamen uehementer timeret. Eo reſponſo Conradus furore concitatus, cum Germaniæ

Conradus imperator ingreditur Poloniã. & Bohemiæ ducibus Poloniam greſſus, cœpit eam deuaſtare. Boleslaus uerò uidens ſe imparem, noluit pugnare, ſed obtenta ſecuritate papilionem Cæſaris ingreſſus, ſe ſuoſq; fratres iuſtiorem habere cauſam quàm Vladislaum expoſuit, nec unquam illi nocuiſſe teſtatur Exorabilem ſe præberet imperator, è Polonia recederet, poſt receſſum ipſius, Vladislaum quandoque reaſſumendum non cunctaretur. Et quia Boleslaus liberalis erat, muneribus traxit in partem ſuam principes Germaniæ, ut ſua perſuaſione Cõradum auerterint à ſuo propoſito illeq; reliquerit Poloniã. Reuerſus autem Conradus à Ieroſolymitano paſſagio, cœpit langueſcere, tandemq; in Bamberg finiuit uitam, & dux Vladislaus ſpe ſua fruſtratus, extra regionem exul manſit. Aliquot poſt annis uenerunt legati Friderici Barbaroſſæ, requirentes duces Poloniæ, & monentes ut Vladislao exulanti apud imperatorem redderent hæreditatem, & ut quingentas marcas argenti ſingulis annis ad ærarium Cæſaris inferrent. Reſpondit dux Boleslaus, ex reſtitutione fratris futurum ciuile bellum & exterminium patriæ: ſub imperatore uerò & tributis, nunquam fuiſſe regnum Poloniæ. Fridericus hac reſponſione irritatus, cum ma-

Frider. imp. inuadit Poloniã. gno exercitu ingreſſus eſt Poloniam, ſed Boleslaus noluit ei congredi, ſed partitis militibus ex locis iniquis hoſtes laceſſere non ceſſauit, ſingulaq; loca per quæ exercitus imperatoris erat tranſiturus exuſsit, ut tam milites quàm equi eorum tabeſcerent, & conſumerentur inedia. Sed & fluxus uentris exercitum imperatoris inuaſit, unde plurimi moriebantur. Igitur turpe ratus Cæſar ſic infectis rebus diſcedere, in hunc modum cum principibus Polonorum conuenit, ut fratrem eorum Vladislaum exulem in ſuos ducatus reſtituerent, & imperatori 300. lanceas ad uerſus Mediolanum mitterent. Vtraque conditio accepta eſt, ad diuturnioremq; pacem conficiendam, Fridericus imperator affinitatem cum ducibus Poloniæ dando in coniugem Mietzlao Adelheidam neptem ſuam, iam enim prima uxor mortua fuit. Cum autem Vladislaus de exilio redire conſtituiſſet, graui morbo correptus anno Chriſti 1159, animam exalauit, in Aldenburg ſepultus. Poſt cuius mortem tres eius filij Boleslaus altus, Mietzlaus & Conradus loripes ad promotionem imperatoris per Boleslaum Criſpum patruum Sleſia dotati ſunt.

Mouent

MOVENT DVCES POLONIAE EXPEDITIONEM *contra Prutenos.* Cap. XI.

PAcata Polonia tres fratres expeditionem fecerunt in Pruſciam, ſuperatoq́ Oſſa flu
mine, Poloniam & Pomeraniam à Pruſsia diſterminante, adegerunt Prutenos ad *Oßa flu.*
petendam pacem, quam obtinuerunt, ſi modo monarchæ Polonorum quotannis da-
rent tributa, & baptiſmate abluerentur. Vniuerſa ergo Pruſsia anno Chriſti 1164. fidem
Chriſti & baptiſma ſuſcepit, idola confregit, tributa Polonis ſoluere iurauit. Sed callidè
& doloſè omnia. Nam diſcedentib. Polonis, Pruteni oram Chelmēſis & Mazouienſis
inuadentes, homines & pecora abduxerunt, & uillas combuſſerunt. Boleslaus itaq́ cō-
motus, & uolens iniuriam Dei & ſuam ulciſci, Pruſsiam cum magna ui ingreſſus, obuia *Prußia fidem*
quæq́ deuaſtauit. Et habens 4. Prutenos in ſuo exercitu qui profugerant ad eum olim *ſuſcipit dolo-*
ex Pruſsia, quibus ex longa conuerſatione bene fidebat, hi antè cedebant & deducebāt *ſè.*
exercitum Polonorum, ſed corrupti fuerunt clam muneribus Prutenorum, ducentes
Polonos ad loca bituminoſa & anguſta, inſilienteſq́ in eos ex inſidijs Pruteni, incluſos
Polonos iaculis urſerunt, ut nec progredi, nec referre pedem poſſent: ubi & Boleslai fra
ter Henricus ſagittis confoſſus interijt. Pauci admodum cū ducib. Boleslao & Vuyetz-
lao de malignis locis euaſerunt, & reuerſi ſunt in Poloniam, deplangentes mortem Hē- *Strages Polo-*
rici. Tunc in locum eius & ditionem ſubſtituerunt iuniorem natu Cazimirum, cui pa- *norum in Pruſ-*
ter nullam aſsignauerat ſortem. Mortuus tandem Boleslaus Criſpus, legauit teſtamen- *ſia.*
tum filio ſuo unico Leſckoni anno 1173. Conuenientes autem Myetzlaus, Cazimirus
& nepotes eorum Boleslaus altus, Myetzlaus & Conradus Sleſiæ duces, de conſilio
procerum & prælatorum elegerunt in monarcham Myetzlaum maioris Poloniæ & Po 9
loniæ & Pomeraniæ ducem, atq́ Graccouien̄. arcem cum tota prouincia adiecerunt. *Myetzlaus.*
Sed is ſe non geſsit ut prædeceſſor eius, tyrannidem paſsim exercens in ſubditos. Ex ma
gna quoque opum affluentia & copioſa prole in faſtus deductus eſt. Habuit enim 5. fi-
lios & plurimas filias, quas locauit ducibus Bohemiæ, Saxoniæ, Lotharingiæ, Pomera-
niæ & Rugiæ. Et cum intolerabilis eſſet eius tyrannis, ſubſtituerunt in locum eius iunio
rem fratrem Cazimirum, feceruntq́ eum monarcham. Quod cum Myetzlaus ægrefer-
ret, generos ſuos inuocauit pro auxilio, ſed illi alijs occupati negocijs, officium detrecta
runt. Quin & Pomerania ulterior & citerior in Cazimiri obedientiam uenerunt. Eſt au 11
tem ulterior Pomerania, cui dux Cazimirus Bugslaum nobilem uirum præfecit: citeri- *Cazimirus.*
or uerò cuius metropolis Gedanum nuncupatur, cui Samborium Maſouiæ comitis fi-
lium præfecit. Hi temporis lapſu infideles Dominis ſuis, prædictarum prouinciarum
principatum ſibi uſurparunt. Excluſus Myetzlaus ſenex à ſuo principatu, contulit ſe in
Sleſiam, ubi cum uxore & tribus filijs ſub magna rerum penuria uitam egit, mittenſq́
ad fratrem Cazimirum, rogat ut eum in ſua reſtituat. Motus miſericordia Cazimirus,
clam egit, ut ille breui totum ſuum ducatum recuperet, nec eo contentus, ad repetendā
monarchiam aſpirare cœpit. Mortuus eſt Cazimirus annò 1194. ſubito hauſtò poculo,
incertum morbo ne an ueneno, quod mulier quædam, ut fertur, ad Venerem ipſum in-
flammando propinauit. Ad ſubſtituendum uerò nouum principem, conuenerunt pri- 12
mores Poloniæ, & eligunt Leſckonem natu maiorem ducis Cazimiri in monarcham, *Lesko albus.*
qui Albus olim uocatus fuit à ceſarie alba. Quod ægreferens Myetzlaus ſenex dux, in-
duxit bellum Graccouienſibus, uentumq́ eſt ad cædem magnam. Perijt ibi Boleslaus
filius Myeſckonis ſenis, & pater quoq́ ipſe multis ſauciatus uulneribus, uix euaſit. Tan
dem uerò Myetzlaus conuerſus ad Helenam matrem Leſckonis & Conradi, tantum
calliditate ſua egit, ut iam ſenex poſſeſsionē monarchiæ & Graccouiæ tertiò acceperit,
nec fidē aut promiſſa ſeruauit. Helenæ & filijs eius. Tunc Helena proceres Graccouiē-
ſes obſecrando ſollicitauit, ut filios ſuos in principatū Graccouien̄. reſtituerent, promit
tens de cætero nihil ſe niſi ex arbitrio eorum in rebus publicis acturam. Myetzlao autē
in terras maioris Poloniæ abeunte, interim arx Graccouien̄. rurſum fuit occupata, & Le
ſcko cū matre Helena introductus. Sed deinde anno 1202. Myetzlaus ſenex quarto re-
ductus eſt in principatū Graccouien̄. & paulòpòſt mortuus, reliquit memorato Leſckō *Suuantopol-*
ni monarchiā. At Cōradus frater eius factus eſt dux Mazouiæ & Cuyauiæ. Leſcko ue- *cus Pomera-*
rò aſſecutus monarchiā conſtituit capitaneū Pomeraniæ Suuantopolconē, recepto ab *nus.*
eo iuramēto, quod terrā illā pro Leſckone & filijs eius fideliter teneret, ſinguliſq́ annis

mille marcas argenti in fiſcum ducalem Graccouiam inferret. Sed procuratione ſatanæ
indies magna & horrenda bella nata ſunt inter Poloniam & Pomeraniam atq; Pruſsi-
Conradus. am. Conradus 13. tyrannidem exercuit in Chriſtinum Plocenſem palatinum, conſerua-
torem adoleſcentiæ eius, quod ipſius mores deprauatos corrigendos ſuaſit. Primū ab
eo incarceratus, deinde excæcatus, ad ultimum iugulatus eſt, miles ſtrenuiſsimus, qui
Pruthenos, Lithuanos & cæteros gentiles ſub iugum coēgit, & Polonis tributarios fe-
cit. Mox audita Chriſtini morte, barbaræ nationes Prutenorū terras ducis Conradi de-
Teutonici fratres. populati ſunt. Qui inuocato auxilio Henrici ducis Vratiſlauieñ. & repreſsis Prutenis,
terrā Chelmenſem & caſtrum Dobrzin Cruciferis, quos in ſui auxilium uocauerat, aſsi-
gnauit. Nec tamen ſic potuit ſuas prouincias defendere. Cū uero Leſcko Albus repete-
ret tributum à Suuantopolco præfecto Pomeraniæ, ab eo interfectus eſt anno 1227. &
Suuantopolcus ab ea die legitimū ſe principē Pomeraniæ gerere cœpit. Habuit proin-
de Conradus dux Mazouiæ duos filios, Cazimirum & Boleslaum, cœpitq; ſe gerere
monarcham & Leſckonis puerorum tutorem. Conrado occu-

pato bello Prutenico, Boleslaus pudicus captiuitatem tuto-
14 *Boleslaus.* ris Conradi euaſit, & in propria caſtra Sandomiriæ uenit, & tā-
quam hæres ſuſceptus eſt. Sub Boleslao pudico Tartari gra-
uiſsime graſſati ſunt per Ruſsiam, Poloniam et Sleſiam. Et qu-
um Chriſtiani magnum exercitum collegiſſent, et uirili animo
aggreſsi fuiſſent crudeles illos homines, atq; eos in fugam uer-
tiſſent, ueniens quidam in equo, magnaq; feſtinantia gyrans
uincentem exercitum, terribili uoce clamauit: Bigaice, bigai-
ce, id eſt, fugite fugite. Territi hac uoce Poloni, fugerūt. At Hē-
ricus dux Legnitzenſis hoſti incubuit, quouſq; alia turma ue-
nit in auxilium Tartarorum, qui ſigniferum habuerunt geſtan-
tem in ſuperiori parte lanceę caput teterrimi coloris & promiſ-
ſæ barbæ. Cumq; cœpiſſet quatere lanceam cum capite, fu-
mus intolerabilis fœtoris in Polonos diffuſus, multos ad re-
bellandum inualidos effecit. Vnde Poloni cum Tartaris con-
greſsi, in fugam ſunt acti, magnamq; partem nobilium & gre-
gariorum militum amiſerunt. Tartari uero uictoria potiti, ſpo-
liauerunt mortuos ueſtibus, abſcideruntq; ſingulis aurem unam, ut ſcirent numerum
interfectorum, impleuerunt q; nouem ſaccos. Poſt hanc pugnā uaſtauerunt regionem,
incipientes à Legnitz, & tranſeuntes per Morauiam uenerunt in Vngariam. Habuerūt
autem quinquies centena millia uirorum, qui obuias quaſq; terras in deſolationem re-
degerunt. Anno milleſimo ducenteſimo quadrageſimo tertio Graccouienſes accepta-
runt Boleslaum pudicum cum conſorte ſua Kinga tanquam hæredem & Dominum
in ducem, eiectis præſidijs Conradi ducis ex terra Graccouienſi. Quod Cōradus ægre-
ferens, multa mala intulit terræ Graccouienſi, & ſæpe diro Marte cum Boleslao pudico
conflixit. Mortuus eſt autem Conradus anno 1247. nepotis ſui Boleslai pudici oppreſ-
ſor iniuſtus.

Inſigniores Poloniæ ciuitates poſt Graccouiam.

In minori Polonia:
- Sandomiria
- Viſlitza
- Sondetz
- Tharnouu
- Proshouuitz
- Petricouia
- Skarmitzſs
- Kroſsno

In maiori Polonia:
- Gnetzna
- Poſnania
- Vuartha
- Lencitza
- Sroda
- Caliſs
- Colo
- Zuijno
- Boleſslauu
- Vnieiouu
- Brzezinij
- Siradtz.

Quando

QVANDO ET QVOMODO INVENTA FVIT FODINA *ſalis in regno Poloniæ.* Cap. XIII.

DVx Boleslaus decimuſquartus in numero à primo rege Boleslao, homo uirtutibus ad ornatus, præfuit Poloniæ annis. 37. fuitq; ſub eius imperio Polonia uarijs incommodis & maximis bellis, externis & ciuilibus uexata, & mortuus eſt anno 1274. Dum iſte rempub. adminiſtraret, ſal in locis ſubterraneis repertum eſt, primiſq; initijs lapidum more extractum eſt in loco cui hodie Bochnia nomē eſt, quatuor diſtans à Graccouia milliaribus. *Bochnia.* Dein alia fodina ſalis inuenta eſt, Vuielitzka nomine, 5. diſtās à Graccouia milliaribus eſtq; hoc tempore frequentior Bochnia ipſa. Sal autem ſemel repertum durat, & multis effoſſum cauernis perpetuas diuitias oſtendit. Sunt autem lapides quando eruuntur nigri, priuſquam per ignem depurentur, danturq; ſic impuri pecoribus. Qui autem depurati ſunt, tunduntur inſtar farinæ aut aluminis albi, eſtq; ſal durabile, non diffluens ſicut ſal coctum. Eſt locus prior in plano pauculis, ſed à longe nec ſaxoſis ſeptus collibus, cui oppidum ſuperædificatum, eo tribus in locis à luce quadrangularia foramina 130. cubitorum ad ima in profundum ducunt: itur dehinc 100. & ultra cubitis in plano meatu, ubi ſecundum eſt ad ima 90. cubitorum foramen, iterumq; poſt planum meatum ad uſq; tertium totidem cubitorum per deſcenſum foramen: reliquum iter per ſcalas interiectis tamen multis per planum meatibus in diuerſas cauernas non eadem profunditate ſitas tendit: ibi ſal ingentium ſaxorum ſpecie exciſum execatur: dehinc in æqualia fruſta, quæ bancos appellant operarij, funibuſq; extrahuntur. *Banci.* Per primum itaq; quod à luce eſt foramen, in funib. penduli homines demittuntur, reliquum iter per ſcalas deſcendenti emetiendum eſt. Totus tamen deſcenſus, unius horæ perficitur ſpacio: deſcenditur atq; laboratur ſæpe cum periculo. Itur itaq; perpetua ſpe in profundum per fodinas, nec unquam theſauri reperti finis apparet. Aqua niſi quæ deſuper à luce penetrat, nuſquam reperitur, ut cumq; ab extraneis intemperies fuerit, intra montes eadem qualitas habetur.

DVCATVS GRACCOVIENSIS VARIO ORDINE INTER *principes Poloniæ iactatus eſt.* Cap. XIIII.

POſt Boleslaum pudicum res tutandas ſuſcepit Henricus cum barba, & poſt eum fertur Leſcko niger ad rempublicam regendam aſſumptus. Hic bellum grauiſsimū 15
cum Conrado Mazouiæ principe & ſocijs geſsit. Hic tanto Teutones proſecutus eſt affectu, ut habitu atq; moribus ſe illis conformare non dubitarit. *Henricus cum barba.* Exceſsit autem humanis anno ſalutis milleſimo ducenteſimo octuageſimo nono. Succeſsit ei Boleslaus Ma- 16
zouiæ dux ſenatus aſſenſu, ſed pauliſper rerum potitus, monarchia eſt pulſus. *Leſcko niger.* Huic ſucceſsit Henricus dux Sleſiæ & Poloniæ cognomento probus, cui pro monarchia uarij cum Vladislao motus. Mortuus eſt autem anno milleſimo ducenteſimo nonageſimo, 17
ſumpto ueneno per Sleſitas ſubminiſtrato. *Henricus 4.* Diſignauitq; priuſquam moreretur, ducatū Vratislauienſem Conrado Glogouienſi, patruo ſuo. Sed quum ciues Vratislauienſes ſibi eligerent Henricum quintum Legnicenſem, filium Boleslai ſæui, Conradus excluſus omni conamine, repetebat principatum ſibi ab Henrico quarto deſignatum & legatum. Et quum aperto Marte nihil efficere poſſet, ſubſtituit quendam nebulonem, qui *Ducatus Vratislauienſ.* familiaris erat duci Henrico Lutconem nomine, cuius tamen patrem dux Henricus occiderat, & ob id ille clàm amarum animum erga principem ferebat. Hunc itaq; Lutkonem aggreſſus dux Conradus, eum in necem aut captiuitatem ſui principis Henrici quinti pellexit. Vnde occaſione nacta Lutko, Dominum ſuum ducem Vratiſ. & Legnicē in balneo adfluenta Oderæ, prope caſtrum Vratislauiē. repertum anno 1293. captum ex balneo nudo corpore traxit, & equo impoſuit. Cunctis autem familiaribus nudis fugientibus unico, qui ducem corpore ſuo tutabatur, uarijs uulneribus confoſſo & interfecto, ducem Henricum ſuperiecto pallio uehementi curſu abduxit, & Conrado duci, Glogouienſi obtulit. Conradus uerò in carcere tetro in uas ferreum anguſtum incluſit, ubi nec ſedendi, neq; iacendi, ſed ægrehærendi facultas erat. *Dux carceri anguſto includitur.* Duo foramina & hæc parua & breuia, unum ad inſpirandum & cibum capiendum, aliud ad egerendum in uaſe erant: hinc per tempus ſemeſtre quo detinebatur incluſus, ſcapulæ & fœmora eius ſanie & uermibus ſcaturientia defluebant. Mortem ergo & crudeles paſsiones euaſurus,

ſurus, coactus fuit facere quicquid Conradus uoluit. Dimiſſus autem nunquam ad pri-
ſtinam ſanitatem uſq; ad mortem reſtaurari potuit. Anno 1289. Cazimirus Oppolienſ.
dux non bello uictus, nec aliqua neceſsitate coactus, dominio Vuenceslai ducis Bohe-
miæ nondum in regem euecti & coronati ſe ſubiecit, & uaſallum Bohemorum ſe fecit.
18 Mortuo uerò Henrico duce Graccouienſe, duo eius ducatus diuiſi ſunt inter duos du-
Premislaus. ces. Nam ditio Graccouienſis obuenit Premislao, & Vladislaus Loketek adeptus eſt
principatum Sandomiriæ.

DVCATVS POLONIAE RVRSVM IN REGNVM *ſublimatur.* Cap. XV.

CVm proceres & prælati regni Poloniæ præclaras ſuorum regum imagines, tum res à ſe pace belloq; geſtas, tum deniq; ſciſsionem & in plures ducatus regni diſtractionem contemplati ſunt, uiſum eſt cunctis, unum ſibi ex multis Poloniæ deligere principibus, & in regem cõſtituere, qui in unum corpus diſtracta regni colligeret, ſalutem & pacem ſubditorum procuraret, & à ſingulis coleretur atq; ueneraretur. Anno itaq; 1295. menſe Iunio, principem præclariſsimũ moribus & inſtitutis heroicum Premislaum ſecundum, maioris Polonię et
19 Pomeranię ducem (iam enim mortuus erat dux Po-
Premislaus rex. meraniæ Miſczugius) in regem & conſortem ſuam Richſzã in reginam Poloniæ elegerunt, unxeruntque & coronauerunt in Gneznenſi metropolitana eccleſia. Verum ipſius in regale ſolium ſublimatio inuiſa fuit ducibus Poloniæ, qui fremebant, Przemislaum ſe anteire regali gloria. Conſpirarunt etiam in eum marchiones Brandenburgenſes, & rege in carniſpriuio abſq; cuſtodia ſolatijs dedito, per noctium tenebras & ſyluarum abdita uenerunt & inſilierunt in regem & in milites eius, crudeliſsimaq; morte extinxerunt & abierunt. Vix erat Pre-
Premislaus interfectus. mislaus annorum 38. & regnauerat menſibus 7. & diebus 11. Tunc proceres elegerunt Vladislaum Lockteck ducem Cuyauiæ Cazimiri filium: qui credebatur unus eſſe, qui diſtractum regnum ad unius corporis reduceret compaginem. Auctoritate ergo electionis, omnes ducatus, caſtra & ciuitates in ipſius obedientiam & ditionem conceſſerunt, paucis exceptis. Sed cum in uitia publica prolaberetur, uirginum & ingenuarum matronarum pudicitiam uiolenter proſtitueret, nec reformationem promiſſam exequeretur, proceres anno 1300. conuenientes, electionem eius tanquam pernicioſam abrogauerunt, & Vuenceslaum regem Bohemiæ in regem Poloniæ elegerunt, atq; Gnetznæ iunctum coronauerunt. Is autem duxit uxorem Richſam filiam unicam Premislai primi electi regis, unicam regni Poloniæ hæredem. Cumq; in regnum Bohemiæ redijſſet, & implicaretur bello Vngarico, ac deinde Albertus Rom. rex Bohemiam & Morauiã affligeret. Vladislaus Lockteck clàm inſinuauit ſe in Poloniam, & ab amicis adiutus quædam caſtra obtinuit. Interim rex Venceslaus in morbum incidens, mortuus eſt anno 1305. Tunc Lockteck paulatim ducatum Graccouienſem in obedientiam recepit. Interim Poloni bipartiti, quidam nobiles ſcilicet maioris Poloniæ, Poſnanienſes & Kaliſſienſes exacerbati contra Vladislaum Lockteck, ſibi in principem elegerunt Henricum ducem Glogauienſem, Conradi ducis filium, natum ex Salomea ſorore germana Premislai regis Polonię, Reliqui uerò Poloniæ Vladislao Lockteck regnum innouauerũt.
19 Et hic Vladislaus ubiq; Henricum expugnauit. Deinde geſſit plurima prælia cum Do-
Vladislaus minis Teutonicis propter Pomeraniam & ciuitatem Gdanenſem, quam Domini Teu-
Locktecq. tonici retinuerunt uſq; ad annum Chriſti 1466. Maiori itaq; Polonia in unam monarchiã & dominium Vladislai Lockteck per mortem Henrici ducis Sleſiæ & Glogouiæ redeunte, cœpit idem Lockteck cogitare de coronatione ſua & recuperatione Pomera-
Graccouia fit niæ. Miſit ergo ad Rom. pontif. Auenionem pro ſua coronatione, & impetrauit, ut an-
metropolis Po- no 1320. in eccleſia Graccouienſi coronaretur: ab eoq; tempore. Graccouienſis eccleſia
loniæ. iure coronandi Poloniæ reges primùm dotata & priuilegiata eſt. Communi etiam edi-

cto ſan-

cto ſancitum eſt, ut in caſtro Graccouienſe uelut arce firmiſsima corona, aliaq; deponan-
tur & obſeruentur regalia, quæ in Gneznenſi rure hoſtilem inuaſionem ne quicquam
prohibere ualente, tute ſeruari non poterant. Habuit autem rex iſte filium Cazimirum
nomine, cui Lithuanorum princeps dedit filiam ſuam uxorem. Et cum Lithuania aurū
& argentum non haberet, accepit dux omnium captiuorum, annis ſuperioribus abdu-
ctorum, ex Polonia reſtitutionem pro dotalibus. Sponſa uerò ueniens Graccouiam,
baptizata eſt, & Anna uocata, ſicq; pax compoſita inter Polonos & Lithuanos. Deinde
uertit ſe contra marchionem Brandenburgeñ. qui iniuſtè uendiderat Pomeraniam Cru-
ciferis, occiderat Primislaum primum regem, deuaſtauerat Poloniam &c. Depopu- *Grauiſsimum bellum.*
latus eſt ergo terram eius citra & ultra Oderam uſq; ad Franckfordiam, & onuſtus præ-
da redijt in Poloniam. In ea expeditione multa fœda peracta ſunt, 140. uillæ cum ſuis ec-
cleſijs combuſtæ, quatuor monaſteria igne ſuppoſita, impuberes & ſenes cæſi, & pluſ-
quam ſex millia animarum in miſerabilem captiuitatem abducta. Deinde habuit anno
1331. maximam pugnam contra Cruciferos, in qua uictoriam quoq; obtinuit, cæſis 40.
millibus hoſtium. Durauit hæc pugna ad horam diei nonam, cum in ortu ſolis incœpiſ-
ſet. Mortuus eſt uerò anno 1333. cum duodecim annis regnaſſet. Iohannes rex Bohemiæ
tunc morabatur Vratislauiæ, defeceruntq; ad eum duces quidam. Quin Iohannes dux
Glogouieñ. uendidit mediam partem ducatus regi Bohemiæ, qui rex cum exercitu in
Glogouiam ueniens, alteram partem in ſuam redegit ditionem. Premislaus uerò nun- *Tota Sleſia de-*
quam regi Bohemiæ ſubijci uoluit, atq; ideo ueneno abſq; prole ſublatus eſt. Henricus *ficit ad Bohe-*
quoq; frater eius ob hoc grauamen mortuus eſt. Deinde rex Bohemiæ Ioan. comes Lu- *mos.*
zelburgenſis traxit ad ſe ducatum Vratislauienſis non ſine magno detrimento regni
Poloniæ. Sed & Vladislaus dux Legnizenſis ſubiecit anno Chriſti 1322. ditionem ſuam
coronæ Bohemiæ. Poſtea anno 1327. defecerunt omnes duces Sleſiæ à rege Poloniæ, à
cuius tamen ſanguine deſcenderant, & præſtiterunt homagium regi Bohemiæ, non ob
aliam cauſam, quam quod ipſis incōſultis Vladislaus Lockteck coronam accepit. Poſt 22
Vladislaum regem electus eſt Cazimirus filius eius in Poloniæ regem, regnauitq; an- *Cazimirus rex*
nis quadraginta. Hic ex omnibus regibus & principibus quos nunquam Polonia ha-
buit, regnum Poloniæ magnificauit, templorum, caſtrorum, ciuitatum & curiarum ua-
ria ſtructura. Solum in hoc culpatur quod in commeſſationes & Venerem intempera-
tus fuit.

POLONIA ET VNGARIA SVB VNO REGE.

Cap. XVI.

POſt mortem Cazimiri, Ludouicus rex Vngariæ, nepos ex ſorore Cazimiri eligitur 23
in regem Poloniæ, atq; coronatur in Polonia anno 1370. præfuitq; regno annis 12. *Ludouicus rex*
Mortuus autem reliquit duas filias, nempe Mariam, quæ eo uiuente fuit deſponſata Si-
giſmundo marchioni Brandenburgenſi, & Heduuigim promiſſam primo Vuilhelmo
duci Auſtriæ. Conuenientibus uerò Polonis, de electione regis diſſenſerunt. Quidam
abiecerunt Sigiſmundum marchionem, & uolebant habere Heduuigim: alij uerò uo-
luerunt habere Semouitum ducem Mazouiæ: ſed negocio ſuſpenſo, interim Sigiſmun-
dus & Semouitus graſſabantur in terra, donec tandem miſſa fuit Heduuigis filia iunior
Ludouici cum copioſa frequentia regni Polonici & Vngarici, qui procurarunt illam
inungi, conſecrari & coronari, tributa ei plena facultate regnum Poloniæ adminiſtran- 24
di, donec quiſpiam principum in regem Poloniæ coronandus ipſi adiungeretur. Vuil- *Heduuigis re-*
helmus dux Auſtriæ interim uana ſpe ducebatur adipiſcendæ reginæ, quum illum ante- *gina.*
uerterit Iagello dux magnus Lithuaniç, qui exploratum habens uirginem Heduuigim
regnum Poloniæ adminiſtrare, ad procandum eam ſuo connubio anno 1385. fratres ſu-
os miſit cum muneribus, etiam quum adhuc infidelis eſſet. Fuit gens Lithuanorum an-
nis ſuperioribus adeò obſcura & contempta apud Ruthenos, ut principes Kiouienſes *Lithuanorum*
ab ea ſola perizomata & ſubera ob egeſtatem & ſoli ſterilitatem in ſignum ſubiectionis *paupertas.*
exegerunt, donec Vithenes dux Lithuanorum ſumptis uirium incrementis, negaret tri-
butum, quin & iugo principibus Ruſsiç iniecto, eos adegerit ad tributa ſibi pendenda.
Terminatur Lithuania ad Mazouiam, Pruſsiam & Somogetiam, & uerſus plagam ori-
entalem contingit Moſcouiam, à meridie uerò iungitur Roxolanis. Metropolis Lithua-
niæ uocatur Vilna, ubi polus ſeptentrionalis attollitur quinquaginta ſeptem gradibus. *Vilna.*

Genealogia eorum principum Lithuaniæ, qui ante centum annos fuerunt.

- Gedimin9
  - Olgerdus
    - Iagello
    - Skirgello
    - Koribut
    - Vigunt.
    - Borziſch
  - Mōtiuidus
  - Narimunt
  - Iaunutha
  - Keiſtut
    - Vitouudus
    - Patrikyg
    - Thotuil
    - Sigiſd.
  - Coriath
  - Luburd

Iſte ducta uxore filia regis Poloniæ, factus eſt rex Poloniæ, appellatuſq; poſt ſuſceptū baptiſma Vladislaus.

Iagello infidelis laborat pro Polonia. Iagello dux magnus Lithuaniæ exploratū habens uirginem Geduuigim regnū Poloniæ ad miniſtrare, ad procandum eā ſuo connubio anno 1385. fratres ſuos miſit cū muneribus, & illi intromiſsi ad reginam dixerunt: Si dominum noſtrū Iagellonem accipere dignaberis, ſpondet ille ſuſcipere fidē Chriſti cum omnib. Lithuanis, omnes captiuos ex Polonia ſublatos dimittere, terras ſuas regno Poloniæ perpetuo unire. Offert ſe terras Pomeraniæ, Chulmenſ. Sleſiæ & alias quaſcunq; à regno Poloniç alienatas recuperare. Ea legatio reginæ parū grata, prælatis uerò & baronib. accepta fuit: quod per hoc mediū Poloni ſecuriores fierēt ab incurſionib. exterarū nationū, ac deinde magna multitudo hominū ad Chriſti cognitionē perueniret. Ad arbitriū tamen reginæ Vngariæ matris Heduuigis negociū iſtud reiectum eſt. At illa reſpondit, ſe contentā fore, ut proceres regni Poloniæ pro republica fidei Chriſtianæ & regni Poloniæ, quæ meliora ſunt amplectantur. Quod præſentiens dux Auſtriæ Vuilhelmus cui Ludouicus rex Vngariæ Heduuigim dandam in coniugem deuouerat, omnem mouit lapidem, ut Iagelloni præriperet prædam, ſe fruſtrà omnia, etiam cum Heduuigis illum amaret.

INFIDELIS DVX LITHVANIAE PERVENIT AD REgnum Poloniæ, fitq; rex & Chriſtianus. Cap. XVII.

Anno domini 1386. Iagello magnus dux Lithuaniæ cū fratrib. ſuis atque grandi comitatu uenit Graccouiam: adienſq; reginā, obtulit illi munera, & paulò poſt in articulis fidei catholicę edoctus, baptizatus, & Vladislaus appellat9 eſt: fratribus uerò eius, qui ſecum uenerant, Vigun tho Alex. Corigalloni Cazimirus, Suuitrigelloni Boleslaus nomina impoſita ſunt.
14 *Vladislaus rex* Eadem etiam die nuptias celebrauerunt, terraſq; Lithuaniæ; Samagetiæ & Rusſiæ regno Poloniæ perpetuo inſcripſit ac incorporauit: deinde in regem Poloniæ unctus & coronatus eſt. Anno Chriſti 1387. rex Vladislaus gentē Lithuanicam ab idololatria reuocaturus, ſumptis ſecum regina, duce Mazouiæ, & multis uiris religioſis atq; epiſcopis ingreſſus eſt Lithuaniam, & *Lithuania ad Chriſtianiſmū conuertitur.* abduxit plebeios homines ab errore idololatriæ, extinxit ſacrum eorum ignem, diruit idolorum templa & altaria, excidit ſyluas, interfecit ſerpentes quos adorauerunt, atq; ſublato toto paganiſmo, edocebat gentem articulos fidei & orationē dominicā, ac poſtea fecit eos ſacra unda baptiſari. Largiebatur quoq; pius rex ſingulis qui erant ex popularium numero poſt ſuſceptum baptiſma, ex panno de Polonia adducto nouas ueſtes, qua prouida liberalitate effecit, ut natio illa rudis & pannoſa, lineis in eam diem contenta, fama huiuſmodi liberalitatis uulgata, pro conſequendis laneis cateruatim ad ſuſcipiendū baptiſma ex omni regione accurrebat. Fundauit deinde rex Vladislaus in Vilna eccleſiam cathedralē, principalemq; arā, in loco ubi ignis perpetuus erat conſtituit. *In Vilna eccleſia cathetralis.* Terram autē Lithuaniæ germano ſuo Skirgelloni tanq; ſupremo duci Lithuaniæ regēdā cōmiſit. Anno

Anno 1392. Vitouudus n magnum ducem totius Lithuaniæ præfectus eſt, hac ſcilicet conditione, ut terras Litluaniæ pro rege & regno Poloniæ fideliter teneret. Anno 1399. Heduuigis regina Poloniæ mortua eſt in puerperio. Poſt morrem eius nulla prole extã te, rex Vladislaus eiectiorem metuens, totus ad regreſſum in Lithuaniã ſpectabat. Proceres autem regni, regem fuctuantem aliam heredẽ regni Poloniæ, Annã Vuilhelmi comitis Ciliæ filiam ſupereſſe docuerunt, quam illi Anna Cazimiri ſecundi Poloniæ regis filia pepererat. Ad quam procandũ extemplo ad Ciliã miſit, & ad ſe adduci anno 1400. Graccouiam fecit. Et quoniã uirgo illa nullã præter Alemãnicã nouerat linguã, ordinatione regis propè octo menſibus Polonico idiomate imbuebatur: quod poſtquam intelligere didiciſſet, regio thoro cõiuncta eſt, quamuis rex moliebatur eã reijcere quod parũ præſtantis formæ ſibi appareret. Coronata tamen fuit. Anno 1400. Vladislaus rex Poloniæ ſtudiũ generale in ciuitate Graccouienſi erexit, cuius fundationẽ Heduuigis regina dũ uiueret maxima inſtantia, procurabat, accerſitiſq; doctorib. & magiſtris ex uniuerſitate Pragenſi, aſsignauit eis cenſus in exactionib. & teloneis, deputabat quoq; prælaturas & præbendas. Quod ſtudiũ etſi per Cazimirũ ſecũdũ regẽ Polon. ordinatũ, priuilegijſq; papæ, regis Cazimiri præfati & ciuitatis Graccouienſis munitũ & dotatũ, collegiũq; in Cazimira oppido muro erectũ fuit, non tamen uſq; in illũ diẽ conſummatũ fuit. Poſt iſta rex Vladislaus cũ fratrib. Teutonicis uſq; ad annũ 1410. geſsit bella, tãtaq; audacia utrinq; pro alieno imperio pugnatũ, quantũ ſuũ cuiq; retinere negotiũ fuit.

Gymnaſium Graccouienſe.

Nouiſsime uerò infenſis animis omni parte concurſum, clamores maximi editi & aliquãdiu ancipiti Marte pugnatũ, donec tandẽ Germani cæſi, Sarmatis reliquerũt cruentã uictoriã. Ceciderũt eo prælio 50. millia hominũ. Anno 1416. Vladislaus tertiã accepit cõiugẽ, qua mortua ad 4. cõnubiũ trãſiuit, anno ſcilicet 1422. genuitq; ex ea uxore, Sophia nomine, Vladislaũ & Cazimirũ paulòpòſt mortuũ, deinde Cazimirũ alterũ. Mortuus eſt aũt ſenio cõfectus anno 1437.

Graue præliũ.

15 Succeſsit filius eius Vladislaus, infelice omine ad Vngariæ regnũ poſtulatus, quod nõ ſine difficultate atq; negocio & inuitis Polonis adeptus & coronatus in Alba regali, ubi iã et Alberti filius Ladislaus coronatus fuit. Vladislaus uerò cõgregato exercitu anno ſalutis 1443. ꝑtrãſijt Ro. uſq; Macedoniã, inſtituitq; graue Turcorũ certamẽ, ex quo tamẽ ſe uiriliter excuſsit, & cũ magna laude primã illã in Turcas expeditionẽ confecit. Deinde anno 1444. Vladislaus cũ nouo exercitu à Segedino copias mouit ad urbẽ Nicopolim, quæ humilis eſt ciuitas, cuius pręſentia famã diminuit, licet ſit metropolis in Bulgaria, ubi rege ſtatiua tenente, palatinus Tranſalpinæ Valachiæ (qui & Dracula dicitur) ad eũ uenit, monuitq; ne cũ Turca congrederetur, qui in magna ueniebat multitudine. Vladislaus forti animo pergens, peruenit ad Varnã, ibiq; in pugna interijt, anno regni ſui in Polonia 10. regni autem Vngariæ 4. ætatis ſuæ anno 21. Victus in acie, nuſquam amplius in terris uiuus neq; mortuus apparuit.

Vladislaus.

Nicopolis Schiltach uuhrgo.

Occiſo Vladislao, Cazimirus dux magnus Lithuaniæ, frater Vladislai anno 1445. poſtulatus eſt in regem. Et cum apud Lithuanos moram faceret, Boleslaus Mazouiæ princeps in regem electus eſt. Hæc dum Cazimiro palàm fiunt, electioni nuper de ſe factæ conſenſit, propereq; in Poloniã uenit. Poſtea anno 1453. idẽ Cazimirus in regni ſociam aſciuit Eliſabetam filiã Alberti, Rom. Vngariæ & Bohemiæ regis, ac ducis Auſtriæ, Ladislai Vngariæ & Bohemiæ regis ſororẽ, ex qua ſuſtulit multos filios & filias, qui uſq; ad tẽpora noſtra gubernaculũ regni tenuerũt in Polonia.

16 Huic Cazimiro cũ ordine Teutonicorũ annis fermè 14 ſępiꝰ alternãte fortuna, uaria bella fuere, donec tãdẽ uniuerſã Pruſsiã adeptus eſt. Añõ 1492. idẽ Cazimirus ſenſim ex ꝓfluuio uentris in Lithuania ægrotare cœpit, & cũ ſui philoſophi ꝓfluuiũ reſtringere, aut noluerũt, aut nõ potuerũt, accepto conſilio à monacho quodã ordinis Minorũ, uſus eſt

Cazimirus rex.

pane

Monachorum medicina. pane groſsiſsimo ac nigerrimo Lithuanico in Grodno oppido, qui uentrē conſtrinxit. Et exhilaratus inuexit in ſuos medicos, quod religioſorū medicina pluris ualeret quàm in arte medica doctorum. Cœpit tamen ſtatim ſecundum pedes tumere, quod cum nec fratres, nec philoſophi curarent, percontando medicum ſuum requiſiuit an adhuc ſpes eſſet ſanitatis, & ille reſpondiſſet, minimè, tanquam fortis athleta imperterritus ſubiunxit, ergo moriendum eſt, & medico abdente, utique. Vadas ergo, inquit, aſtanti pro confeſſore, ut mihi ſalutaria porrigat ſacramenta. Perceptis ſacramentis & teſtamento facto, in priuatis & abditis locis centum millia aureorum oſtendit, quos inter filios diſtribuit, ſicq; in pace mortuus eſt, anno 1492. *Moritur Cazimirus.* Reliquit filios ſex & filias ſeptem: ex quibus quatuor ſucceſsiuè reges fuerunt in Polonia. Cazimirus uerò ſecundo genitus, phthiſi præfocatus in Vilna tumulatus quieſcit. Vltimus filius Fridericus Cardinal. & deinde archiepiſcopus Gneznen. & epiſcopus Graccouien. fuit. Prima filia Heduuigis Georgio duci Bauariæ deſponſata eſt, Sophia Friderico marchioni Brandenburgen. Anna Bugslao duci Stetinē. Barbara Georgio marchioni Miſnē. Eliſabeth duci Legnicē, &c.

DE REGIBVS POLONIAE QVI NOSTRO AEVO ADMINIſtrauerunt regnum. Cap. XVIII.

VLadiſlaus primo genitus Cazimiri uiuente patre deſignatus eſt rex Vngariæ, & Bohemiæ qui uxorē duxit Annā filiā regis Galliarū ſuſcepitq; ex ea Ludouicū & Annā. Ludouicus ſucceſsit patri in utroq; regno ducta uxore Maria ſorore Caroli imperatoris &c. *Iohannes Albertus rex.* Anno Chriſti 1492. conuenientes proceres regni Poloniæ elegerunt poſt Cazimirū defunctū, filiū Ioannē Albertū, ſed qui non diu præfuit regno, nec feliciter bella geſsit, in ædificando negligens fuit, & regnicolis propter cladē à Vualachis acceptā inuiſus. Tacitus autē anno 1501. apoplexia immatura morte occubuit, poſtquā regnauerat annis aliquot. Poſt eius mortē electus eſt à maiori parte procerū & nobilitatis dux

magnus Lithuaniæ Alexander, qui in profectione contra Tartaros mortuus eſt in Vuilna, cū expleſſet annos ætatis 45. Tūc ſuperſtes fuit adhuc minimus natu inter fratres Sigiſmūdus nomine, qui anō 1500. ducatū Glogouienſem obtinuit per regē & fratrem ſuū Vladiſlaū Vngariæ & Bohemiæ conferentē & per Iohannē Albertū cedentē atq; reſignantē. Deinde anno 1506. factus eſt rex Poloniæ, adminiſtrauitq; regnū annis 34. & geſsit magna prælia contra uicinas nationes, potiſsimū cōtra Moſcouitas, ex quib. anno Chriſti 1514 ſtrauit triginta millia menſe ſeptembri. *Sigiſmūdus rex.* Iſte Sigiſmundus cum prima uxore habuit filiā unicā quam duxit Marchio Branden burgen. Ioachimus elector. Cum ſecunda uerò uxore Bona habuit filium unicū Sigiſmundum Auguſtum & filias 4. quarū maiorē natu Iſabellā nomine tradidit Ianuſio regi Vngariæ. Eſt arx quædā Smolēcea nomine, ferè inexpugnabilis, quæ poſtquā centū annis & ſuprà in Lithuanorū manibus fuiſſet 1513. Baſilio duci Moſcorum, poſtquam per biennium ſæpius tentata eſt, à præſidio prodita fuit. *Smolensko.* Hæc arx nulla pene ui expugnabilis, in extremis Sarmatiæ finibus ad Boriſthenem amnem ſita Moſcorum ditionis exiſtens, à Victouudo olim expugnata fuit, duabus fermè ætatibus in Lithuanorum manibus permanſit, tanto ingenio ac labore formata, ut nullis unquam miſsilibus læderetur, idq; non murorum munimento, ſed propugnaculis ingentis magnitudinis ex quercinis lignis, terra lapidibus'ue repletis et circumactis, ſepta ac undiq; munita eſt. Ab una parte Boriſthenem fluuium habet, cætera inacceſsis paluſtribusq; locis ſatis tuta ſunt. Hanc Baſilius tanto ſuorum cruore exemit, ut facilius nouā erigere arcē potuiſſet. Sed quā Ioannes comes à Tanouu Caſtellanus

lanus Cracouienſis, ſupremus exercituum ductor regni Poloniæ iterum expugnauit & diripuit. Anno 1529. Sigiſmūdus Auguſtus, Sigiſmūdi filius rex Poloniæ coronatus eſt, regnauitq; cum patre 20. annos. Anno enim 1550. ſolus regni ſceptra tenuit, inuitiſq; regni proceribus Barbaram Lithuaniæ duciſſam uxorem duxit, quæ ſtatim poſt coronationē uita functa eſt. Poſt eā Catharinā Ferdinādi regis filiam coniūgē ſibi ſumpſit.

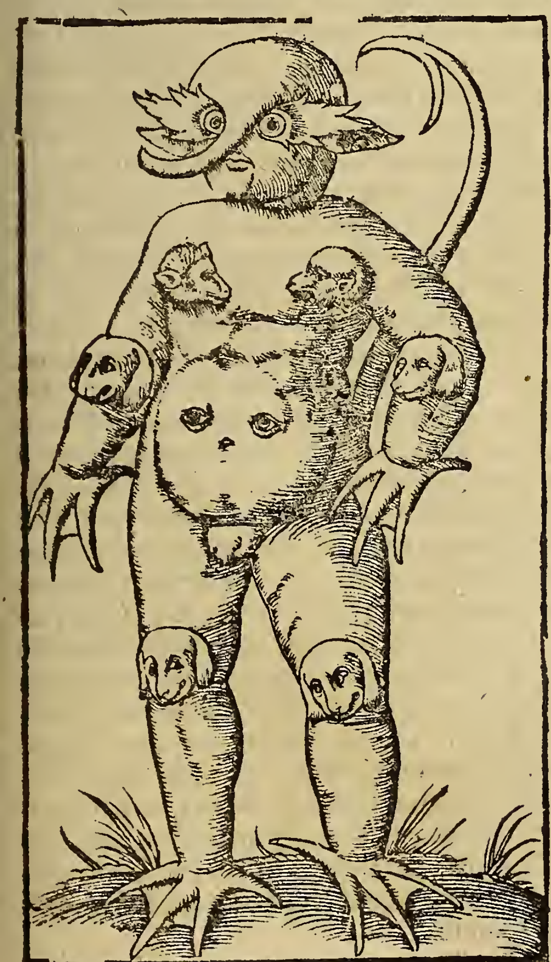
NOMINA EPISCOPALIVM ET ALIORVM PROVINcialium in Polonia locorum. Cap. XIX.

POlonia minor quæ ad caput Viſtulæ & circa eſt, nobilem habet Graccouiām urbem. Maior uerò Polonia eſt, quæ Gneznam Poſnaniamq; inſigniora habet loca, deinde Pruſsiæ dominiū & Pomeraniæ partem. Hæc omnia ultra Viſtulæ amnē in Germania ſunt, præter Pruſsiam, cuius maior pars Sarmatiæ ſolum occupat. Apud Poloniam maiorē ducatus eſt Mazouiæ, regibus Poloniæ feudalis. Hos Lithuani attingunt, & apud Lithuanos ad ſept. Samagittæ ſunt. Lithuania à meridie Ruſsiā habet. Podolia Ruſsiæ eſt prouincia, ſicut & Roxolanorum regio, utunturq; ritu Græcorū. Metropolis earū uocatur Camenetium. Metropolis uerò Mazouiæ appellatur Varſouia, uulgò Vuarſcheua, ubi optimus conficitur medo, quem Troinick uocant. Archiepiſcopatus in regno duo, unus in Gnezna ciuitate Poloniæ maioris, & altera Leopoli in Ruſsia. Reliqui uerò epiſcopatus ſunt in ciuitatibus Graccouieñ. Carbineñ. Pomeranieñ. Lubiceñ. Vladislauieñ. in Cuiauia prouincia, Poſnanieñ. in maiori Polonia, Plocenſi in Mazouia, Przemislieñ. in Ruſsia, Chelmeñ. etiā in Ruſsia, Camenicenſi in Podolia, Luceorienſi, Kyouienſi, omnes in prouincia Ruſsię, Vuarmienſi in Pruſsia, Culmenſi etiam in Pruſsia. Et quantū attinet ad ſeculariū cōditiones, primarū dignitatū nomina, palatinatus atq; Caſtellanorū ſunt præeminentiæ. Sunt aūt Palatini priores, dehinc Caſtellani, quorū in toto regno multi ſunt. Palatinus Graccouiēſis primus eſt in dignitate, poſt Caſtellanū Graccouieñ. Suprema enim Sarmatiæ officia ſunt Palatinatus, quos ſequūtur reliqui Caſtellanatus. Habēt deinde pfecturas, quas Capitaneatus appellāt innumeras.

Mazouia. Podolia.

Ciuitates epiſcopales.

Palatini Caſtellani.

Monſtrum hoc Cracouiæ natum menſe Februario, anno 1547. uixit tribus horis, Loquitur ſic.

Africa nuper erat monſtrorum mater & author
Quæ dicta eſt aliquid ſemper habere noui.
Iam quia mutari cœperunt omnia, & ipſa
Africa monſtrorum deſijt eſſe parens.
Ne tamen omnino generentur nulla per orbem
Dant noua Sarmaticæ iam quoque monſtra plagæ.
Inter pluraq; me populoſa Cracouia nuper
Aedidit ad ripas Viſtula clare tuas.
Et quia mors, quæ cuncta rapit, mox me quoque iuſto
Abſtulit enſe (mei nullus ut uſus erat)
Ingenioſa tamen pictorum dextra uolebat
Sic mihi perpetuum conciliare decus.
Barſolionius at uates quoque carmine ſcripto
Eſt auſus uultus explicuiſſe meos.
Nec prorſus labor eſt fortaſsis inutilis ille
Qui mortale genus multa monere poteſt.

G. B.

LITHVANIA. Cap. XX.

Diuitiæ Lithuanorum.

Honeſtum conſuetudine conſtat.

Magnitudo Vilnæ.

LIthuania Poloniæ connexa, magna ſui parte paluſtris, plurimumq́; nemoroſa, & ob eam rem difficilis aditu ac quodammodo inacceſſa, aquis paluſtrib. cuncta obtinentibus: hyeme commertia cum Lithuanis habiliora, paludibus & ſtagnis alta glacie concretis, niueque ſuperinfuſa, fiunt omnia mercatoribus per uia, ut uelut alto mari, quando nulla ſit certa uia aut ſemita, ſydera ſignent iter. Rara in Lithuania oppida, uillarum incolatus infrequens: accolarum diuitiæ pecora, pelleſque multigenum ferarum, ut zobellinæ ſunt & harmelinæ, quibus regio inſigniter ſcatet, ceræ ac mellis abundans, uſus pecuniæ genti nullus, inter ſe matronæ palam concubinos habent uirorum permiſſu, quos connubij uocant adiutores: contra pellicatus uiris probro datur. Soluuntur facile matrimonia mutuo conſenſu, & iterum atque iterum nubunt, adeo gens una cæteris mortalibus diuerſo uiuit ritu, ut non abſurdum ſit illud Ariſtippi: Honeſtum non natura ſed conſuetudine conſtare. Vini rariſsimus uſus, panis nigricans non cribratus, armenta uictum præbent, multo lacte utentibus. Sermo genti ut Polonis, Sclauonicus. Hic enim ſermo quam latiſsime patet, ac plurimis quidem gentibus communis eſt. Caput regionis Vilna eſt, epiſcopalis ciuitas, & eſt tantæ magnitudinis, quantæ Cracouia cum omnibus ſuburbanis. Domus tamen contiguæ in ea non ſunt, ſed ueluti in rure horti intermediant & pomaria. Duo fortiſsima caſtra habet, unum in monte ſitum, alterum inferius in plano. Tartari quidam circa Vilnam in aſsignatis pagis habitant, qui agros noſtro more colentes, laborant, & merces uehunt. Vtuntur lingua Tartarica, & profitentur Mahumaticam fidem. Lithuani primum condiderunt oppidum Vilnæ eleuationis poli 57. graduum, ex nomine ducis illud ſic nominantes, ſicut & flumina quædam præterfluentia ab ipſo Viliam & Vilnam appellarunt. Fuit gens Lithuanorum annis ſuperioribus tam contempta apud Ruthenos, ut principes Kyouienſes uilia quæque ob egeſtatem & ſoli ſterilitatem inſignum ſubiectionis acceperint. Sed Lithuani tandem excuſſo iugo dominationis, Ruthenos ſibi ſubiecerunt. Colebant ab origine Lithuani numina, ignem, ſyluas, aſpides & ſerpentes, quos etiam in ſingulis domibus uelut Deos penates nutriebant; ſacrificia faciebant & uenerabantur. Coluerunt ſacrum ignem, eumque perpetuo nutriebant. Sacerdotes templi materiam ne deficeret, miniſtrabant. Hos ſuper uita ægrotantium amici conſulebant. Illi noctu ad ignem accedebant, mane uero conſulentibus reſponſa dantes, umbram ægroti ſe apud ignem ſacrum uidiſſe aiebant. Alij adhuc interiores ſolem coluerunt, alij uero ſyluam, & quæ arbor procerior fuit, huic digniorem cultum impenderunt. Cum autem illis uerbum Chriſti prædicaretur, & populus uocatus fuiſſet ut arbores excinderent, nemo erat qui ſacrum lignum ferro contingere auderet, quo uſque uerbi concionator eos ſuo exemplo animaſſet, alij autem eiulantes Vitoldum principem adierunt, queruntur q́; ſacrum locum ſucciſum & domum Dei ademptam, in qua diuinam opem petere conſueſſent, inde ſoles, inde pluuias abſtinuiſſe &c. Motus Vitoldus (alijs Vitonodus) ueritusq́; populorum tumultum, Chriſto potius quam ſibi deeſſe plebem uoluit, reuocatisq́; literis quas præſidibus prouinciarum dederat, concionatorem ex prouincia decedere iuſsit, tam graue fuit falſam religionem pectoribus ſemel infixam radicitus exterminare. Supra in deſcriptione Poloniæ uberiorem de hac re habes tractationem, quam obiter libuit hic repetere.

Idola Lithuanorum.

Fratres

Fratres	Olgerdus.	Iagello
	Keiſtut.	Vitoudus

Fratres Teutonici ordinis multis annis excurſiones Lithuanorum repreſſerunt uſque ad tempora Olgerdi & Keiſtuti fratrum. Fuit Keiſtutus magnus Chriſtianorum perſecutor, qui in una pugna ter à fratribus Teutonicis captus fuit, & tamen ſua calliditate ſemper elapſus, ſed qui tandem à nepote ſuo Iagellone occiſus interijt. Tunc Olgeridus frater eius poſt multa bellorum pericula ſublatis ſex fratribus ſuis rem pub. tutatus eſt. Hic habuit 12. filios una matre genitos, quorum maior natu erat Iagello. Erat Olgerdus ipſe princeps ethnicus, ſed militari diſciplina clarus, multaq; cum cruciferis bella uario euentu geſsit. Abſumptus autem anno 1381. reliquit Iagellonem in principatu ſucceſſorem. Hic paternis ueſtigijs inhærens, ſuſcepta cum finitimis populis bella perſecutus, barbarico ethnicoq; animo tam Polonos quam Prutenos & Roxolanos uaria belli ſorte moleſtauit, donec tandem reginam Poloniæ uxorem accepit cum regno, fidemq; Chriſti ſuſcipere ſponte pollicitus fuit, De quo ſuprà in Polonia.

SAMOGETIA. Cap. XXI.

SAmogetia ſiue ut alij uolunt Samagithia regio contermina Pruſsiæ, Liuoniæ & Lithuaniæ, ſyluis & fluminibus circumſepta, habet gentem proceræ & pulchræ ſtaturæ, agreſtes tamen & incultas moribus, parco et modeſto uictu uiuentes, ſitim aqua ſedare ſolitas, & quæ raro ceruiſia aut medone utitur. Auri, argenti, æris, ferri, uini ante noſtra tempora expertes fuere & ignaræ. Apud quos licitum erat uni uiro plures habere uxores, & patre mortuo nouercam, fratreq; glotem in uxorem accipere. Nullus illi ædificiorum nobilium, ſed tantummodo tugurij uſus. Ex ligno & culmo fit ſtructura, largius ab imo ſenſim operis incremento, ædificium in arctius cogitur, in carinæ ceu galeæ maximæ ſimilitudinem elaboratũ. In cacumine feneſtra una ſuperne lumen reddens, ſubter quàm focus, & cibos parabiles coquens & frigus quo regio pro maiori anni parte prædita eſt repellens. In ea domo ſe, uxores, pignora, ſeruos, ancillas, pecus, armentum, frumentum & omnem ſuppellectilem condunt, gens ad diuinationes & auguria procliuis. Præcipuum ei numen ignis, quem ſacroſanctum & perpetuum putabant, & qui in alto monte aſsidua lignorum appoſitione à ſacerdote alebatur. Vladislaus Poloniæ rex, qui eam gentem ad Chriſti fidem compulit, turrim in qua conſiſtebat, incendit, & ignem diſiecit & extinxit. Succidit deinde ſyluas, quas nõ ſecus quàm ſanctas & deorum ſuorum habitacula uenerabantur. In eam caliginem mentis prolapſi, quod & ſyluæ præfatæ, & aues, feræq; in illis conſiſtentes forent, & quicquid in illas ingrederetur ut ſanctũ cenſeri deberet. Violanti quoq; nemus, feras uel alites, manus aut pedes dæmonum arte curabantur. Maxima itaq; barbaros tenebat admiratio, quid Polonorum milites nemus excidentes nulla læſio, qualem ipſi in ſe frequentius experti erant, ſequeretur. Habebant præterea in ſyluis præfatis focos in familias & domos diſtinctos, in quib. omnib. charorum & familiarium cadauera cum equis, ſellis, & ueſtimentis potioribus incendebant. Locabãt etiam ad focos huiuſmodi ex ſubere facta ſedilia, in quibus eſcas ex farre in caſei modũ præparatas deponebant, medonemq; focis infundebant, ea credulitate illuſi, quod mortuorũ ſuorũ animæ, quorum illic cõbuſta fuerãt corpora, nocte uenirent, eſcaq; ſe reficerent. Tandẽ Vladislaus luce diuina perfuſus & Poloniæ rex factus, cõpulſos Samogetios ad Chriſti fidem, fecit baptizari, fundauitq; eccleſiam cathedralem in Myedniki, & fecit nepotem ſuum Vitauudum ducem magnũ in Lithuania & Samogecia. Hic cum eſſet bellis aſſuetus, ſubdidit ſibi ducatus Pleſcouienſem & Nouogrodienſ. qui & Neugardiæ ducatus, atq; Smolnenſ. Paceq; armis quæſita, aggreſſus eſt Tartaros, ex quibus copioſam multitudinem tranſtulit in Lithuaniam, locaq; ad habitandum conceſsit. Poſtea rurſus cum magna militum copia impugnauit Tartaros, ſed proſtrato exercitu eius, ipſe euadens uenitq; in Lithuaniam. Tunc imperator Sigiſmundus uolens ſeminare diſcordiam inter Vitoldum & Vladislaum, coronam Vitoldo promiſit & in regem Lithuanorum ſublimari perſuaſit. Verùm cum afferretur corona per loca tutiora Marchiæ & Pruſsiæ, nobiles Poloniæ ſeſe oppoſuerunt, miſsiſq; exploratoribus, legatos imperatoris terruerunt, ut pedes retrò tulerint.

Aedificia Samogetarum.

Syluæ ſacræ.

Tartari uincuntur.

Vitoldus

Vitoldus autem de hoc factus certior, præ triſtitia ab anthrace inter ſcapulas orto, uitam cum principatu finiuit, anno 1430. Poſt mortem Vitoldi, Vladislaus rex Suitrigellum ſiue Skirgellum fratrem ſuum dedit Lithuaniæ ducem, qui immemor beneficij contra regem bellum mouit: tunc rex principatum dedit Sigiſmundo de Starodup, Skirgellum uerò fecit occidi. Succeſsit Sigiſmundo Cazimirus regis Vladislai natus, præfuitq́ ducatui fere 50. annis: ſub cuius extremis annis, Moſchorum auulſit ducatum Nugardienſem. Deinde Cazimiro ſucceſsit Alexander filius eius. Quo defuncto, Sigiſmundus ſubſtituitur in locum eius: ſub cuius dominio Moſchouiæ dux Pleſcouiam & ducatum Smolnenſem expugnauit & poſſedit.

DE QVIBVSDAM LITHVANIAE CIVITATIBVS. Cap. XXII.

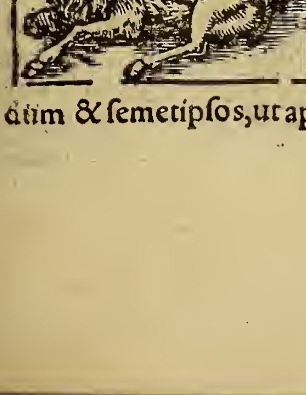
Diximus iam, Vilnam eſſe metropolim Lithuaniæ: diſtatq́ 60. milliaribus à mari Prutenico, à Riga 40. aut ſecundum alios 70. A' Kyania uſq́ ad confluentiam Boryſthenis maioris & minoris, qui hodie uulgo *Neper & Boch* appellantur, ſunt decem dietæ, & ibi eſt unus Lithuaniæ terminus. Ex aduerſo uerò computando, à Parzou ſeu Parkouia ad Vilnam ducẽdo lineam, numerantur 80. milliaria, ſed à Cracouia per eandem uiam uſque in Vilnam ſunt 120. milliaria. A' Vilna in Smolensko 100. milliaria. A' Smolensko in Moſcuuam ciuitatem 100. milliaria Germanica. Vilna, ut iam diximus, eſt tanta quanta Cracouia cum Kazimira, Clepardia & omnibus ſuburbijs. Nouigrod uerò, quam Latini Nugardiam uocant, fuit ſub ducatu Lithuaniæ per ducem Vitoldum armis acqui-

Nugardia. ſita, & eſt in amplitudine paulò maior quàm Roma, in ambitu continet ſex milliaria Germanica & dimidiũ, Nouigrod autem continet ſeptem milliaria integra. Ad hanc ciuitatem Teutonici mercatores magno labore perueniunt, magnas ibi opes, multum argenti pelleſq́ precioſas uendentes atq́ ementes: ponderato argento non ſignato utuntur. Diſtat autem Nugardia à mari Baltico ferè tribus milliaribus. Iuan, id eſt, Iohannes, princeps Moſchorum anno Domini 1479. exhauſit theſauros Nouogradienſium, & trecentos currus impleſſe dicitur de auro, argento & unionibus precioſis. Matthias à Michouu ſcribit tot eſſe eccleſias in hac urbe, quot ſunt dies in anno. Dicit etiam ibi eleuari polum borealem (ſed quod fieri nequit) 66. gradibus, Iouius ponit 64. quare fit, ut in *Pskou urbs.* æſtate circa ſolſtitium æſtiuale poſt occaſum ſolis appareat lux cœli uſque in ortum ſolis, ut artifices, ſartores, ſutores, & cæteri mechanici artificia ſua exercere poſsint. Pskou urbs nobilis, murata & magna, minor tamen quàm Nouigrod, adiacet Moſcouiæ & Lithuaniæ, eamq́ Latini uocant Pleſcouiam: cuius habitatores lingua & ritu ſunt Ru- *Polozkouu.* theni: barbam non radunt, & crines capitis non tondent. Tota terra Pleſcouiæ 60. tenet in longitudine milliaria, & 40 in latitudine. Hinc uerſus orientem eſt Polotzko caſtrũ & ciuitas magna, pertinetq́ ad ducatum Smolenſem. Et poſt eam eſt ad orientem Smolenſco caſtrum & ciuitas ex roboribus ſtructa, & foſsis profundis munita. Ipſa autem terra ſeu ducatus Smolensko continet in longum 60. aut 70. milliaria. Porrò Lithuanis eſt ſermo quadripartitus, primus eſt Iaczuuingorum, uulgò *Iauuinger*. Alter Lithuanorum & Samagittarum: tertius Prutenorum, & quartus Liuoniorum habitantium iuxta fluuium Dzuuinam, quem alij uocant Dunam. Et quanquã horũ eadem ſit lingua, unus tamen non ad plenum intelligit alterum, niſi qui uerſatus eſt in omnibus illis terris. In memoratis quoque regionibus profitentur ritum Latinorum: in alijs autem circum- *Tartari prope Vilnam.* iacentibus terris, ut in Nouigrodo, in Pleſcouia, in Poloczko, in Smolensko, atq́ in Ruthenorum partibus, ritum obſeruant Græcorum. Sunt preterea circa Vilnam Tartari, & habent

habent proprias uillas, colunt agros & uehunt merces, atq; ad mandatum magni ducis Lithuaniæ omnes ad bellum aſſurgunt, loquuntur Tartaricè, & profitentur ſectam Saracenorum. Sunt quoq; Iudæi in Lithuania, præſertim in ciuitate Troki, & hi laborant atq; mercantur: telonea & officia publica tenent, & non uiuunt de uſuris. In Lithuania oritur Boryſthenes fluuius, qui hodie Neper appellatur, in terra plana & lutoſa, ex ſtagnis & denſis ſyluis, & ſub Smolensko atq; ſub Kiouia, tandemq; cadit in mare Ponti. *Boriſthenes fluuius.* Item Villa alius fluuius, triginta milliaribus ad orientem Vilnæ ortum capit, & ſub caſtro Vilnenſi miſcetur cum fluuio Vilna, fluatq; ad amnem Niemem, qui ualdè flexuoſe decurrit, naues defert & merces, atq; poſt caſtrum Couno in mare Prutenicum cadit. item Dzuina magnus fluuius fontes habet in Moſchouia, fluensq; per Lithuaniã, iuxta Rigam ciuitatem Liuoniæ cadit in mare. Lithuani medone ſpiſſo, item tenui & uario modo cocto utuntur, quo etiam inebriantur: uulgus autẽ ut ſemper bibit aquam. Armenta habent omnis generis & feras ſyluarum: ſaltus, deſerta & ſyluæ ſunt magnæ, atque in eis magnæ & multæ feræ, uti & bouæ ſylueſtres, quos lingua ſua uocãt Thuri & *Medo potus Lithuanorum.*

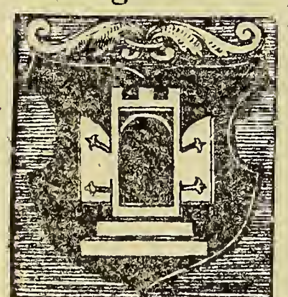
zumbrones, onagri & eques ſylueſtres, cerui, damæ, dorcæ, capreæ, apri, urſi, mardures &c. Habet Lithuani ſicut & ferè omnes ſeptentrionales populi peſsimam in cõuiuando conſuetudinem, præſertim potentes: nam ſedent à meridie in medium noctis & opplent ſe continuo cibo & potu, atq; à menſa quoties natura propellit aſſurgunt & egerunt, illicoq; iterum uorant uſq; ad uomitum & amiſsionem rationis. Potiſsimum autem hic tantus abuſus inuenitur in Lithuania & Moſcouia, ſed multò magis Tartaria. *Cõmeſſatio Lithuanorũ.* Eſt etiam in Lithuania & Moſcouia atq; in Tartaria conſuetudo uenditionis hominum. Serui natura uenduntur à dominis ſuis tanquam pecora, puerìq; eorum & uxores, quin & pauperes homines libero uentre nati, uictu carentes, uendunt filios & filias interdum & ſemetipſos, ut apud patronos ſiliquis & groſsis cibis ſaturentur.

RVSSIA. Cap. XXIII.

Fortilitas Rußiæ.

RVſsia quæ etiam Ruthenia & Podolia, Alba ſuperior & inferior, pars Polonici regni, quæ & Roxolania, habet ad orientem Moſchũ, & eſt terra fertiliſsima, cereris & mellis feraciſsima. Nam agro rude culto & parum inuerſo atq; exarato, frumentoq; ſuperſeminato, tribus annis ſponte frumẽtum germinat, ita tamen quod colligendo tempore meſsis ſegetem, aliquidpiam granorum permittatur in terram decidere ad ſurgendum ex eis frumẽtum in anno ſequenti ſine cultura & ſine agri aratura. Gramen quoq; & paſcua tam cito ac uberrimè fundit & prodit, ut perticam in tribus diebus ſupercreſcendo cõtegat, & aratrum in locis graminoſis derelictũ, in paulo pluribus diebus, graminib. ſepiat & cooperiat. Quare ibi apum tanta copia, ut mella nedum in aluearijs aut arboribus, uerum in rupium & terræ cauernis reponant. Contigitq; ſępenumero, ut examina apum ſuperuenientia & priores apes exterminantia, ruricolæ aduolantia agmina apum trucident, aut in aquis mergant, ut quæ præfuerunt, hæreditariè mellificent & maneãt. Optimus ibi medo, & hi grandes cerarum orbes, qui ad nos uſq; aduehuntur ibi fiunt. Non impiſcantur piſcinæ & ſtagna Ruſſorum, ſed, ut aiunt, piſces ex cœli influentia ſuccreſcunt. Sal quodã in lacu Katzibeio uocato, ſiccis tẽporibus colligitur, pro quo genti cum Tartaris crebra bella. Eſt ibi cretæ copia. Verſus Tanaim uerò & Meotim ubi alba eſt Rußia ſub Moſcouitarũ principis dominio, terra calamo aromatico & reupontico abundat pluribusq; herbis & radicibs alijs alibi non uiſis. In medio Ruſsiæ eſt Leopolenſis terra & urbs uulgò *Lemburg* in ea bene munita, habens duo caſtra ſuperum & inferum, eſtq; metropolis Ruſsiæ. In ſeptentrionem ſunt tractus Chelmenſis & Belzenſis. Leopolis nomen eſt ſortita à Leone Imperatore, in memoriam adeptæ uictoriæ contra habitatores illius terræ. Conueniunt ibi mercatores multi ex Turcia & Chriſtianis, negociandi gratia. Diſtat autem hæc urbs à Gracco uia 50. milliaribus. Ruſsia nullum producit uinũ, ſed infertur ex Vngaria, Moldauia & Vualachia. Etiam ceruiſiam ad nutum habet. Abundat equis, bobus & ouium gregibus, abundat pellibus Mardorum & uulpium. Sunt multi Iudæi in Ruſsia, ſed non permittuntur exercere uſuras. Dant potius operam colendis agris, uacant mercimonijs & multi præficiuntur ex actionibus publicis & teloneis. In ciuitate Camyenenſi & ſimiliter in Leopoli ſunt multi Armeni, mercatores peritiſsimi, penetrantes ad Caffam, Conſtantinopolim, Alexandriam Aegypti, Alkairam & partes Indiæ & merces afferentes. Habent Rutheni proprias literas, Græcis proximas. Hebræi uerò ſuis utuntur characteribus, atque perſcrutantur artes liberales, Aſtronomiam & medicinam. Armeni ſuo ritu gaudent & literis. Inter ſanctos colunt præ cæteris Thaddæum Apoſtolum aſſerentes quod eos conuertit ad Chriſtum. Deinde & diuum Bartholomęum uenerantur, per quem multos articulos, ut aſſerunt, de fide acceperunt. Habet Leopolẽſis ciuitas archiepiſcopalem ſedem, cui parent Roſsi & Lithuani. Fuit & Kiouiæ aliquando archiepiſcopatus habens ſub ſe eccleſias Græcas, quæ ſunt ſub Moldauia & Vualachia uſque ad Danubium.

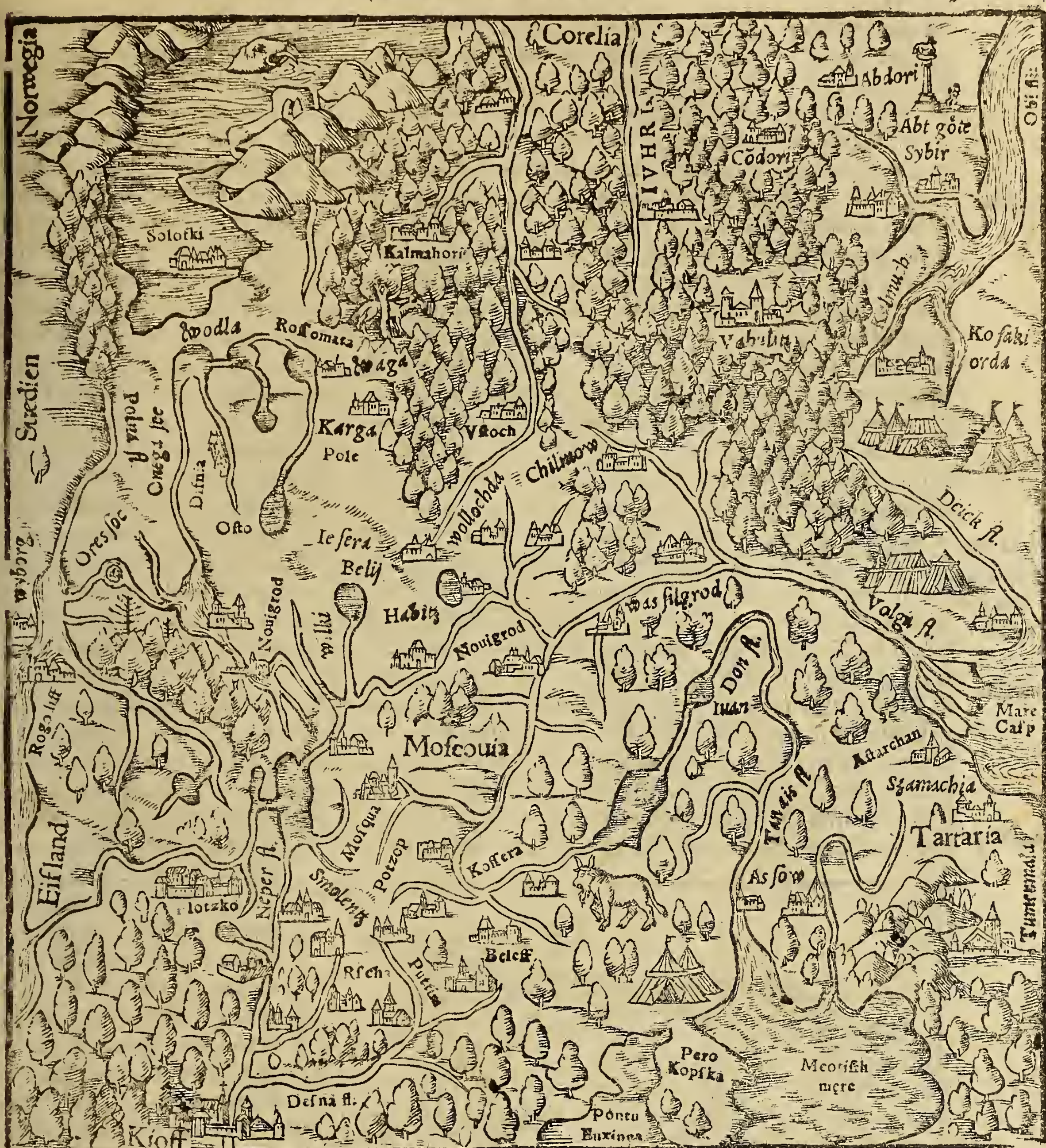
Leopolis metropolis Rußiæ.

Thaddæus Apoſtolus.

MOSCOVIA. Cap. XXIIII.

EſtMoſcouia regio latiſsima, in qua urbs regia uocatur Moſcha & Moſckuua, ad Moſchum amnem ſita, habetq; 14. M. paſſ. in circuitu. Nullus hic ſignati argenti uſus. Lapis eſt in medio foro quadrata forma, quem ſi quis aſcenderit, nec inde ui deturbari poſsit, principatum urbis obtinet. Ingens de aſcenſu loci & deiectu dimicatio inter indi-

ter indi-

ter indigenas,ſæpiuſq; ob eam rem pugnatum inter ciues. Inuiſum genti regium nomen,idcirco ducis appellatorum libẽtius uſurpant,ut magis popularem.Qui ibi rerum potitur dux dicitur,qui in totam gentem imperium obtinet.Huic pileus paulo elatior, quàm cæteris proceribus, cætero nihil ab alijs differens.Patrij moris eſt,mulieres gemmas & uniones ex auribus ſuſpendere,decorum & maribus,ſed adhuc pueris. Quæ iterum nupſerit,ſatis caſtam ducunt,auerſantur ut impudicam tertiò nubentem, par in maribus offenſa.Gens in Venerem prona ac bibaciſsima:hoc laudis loco ponunt,alterum licere arbitrantur,modo id fieri contingat circa omnem connubij offenſam. De ſumma fidei cum Græcis ſentiunt,par in cultu cæremonia & in cœlites ueneratio. Agrorum cultum oppido exercent, equis arant, ager feraciſsimus præterquam uini. Ceruiſiam potum ex milio,hordeo atq; humulo decoctum potãt,& idem ferè totus ſeptentrio Varia alit ea regio animalium genera,& in his pleraq; pellium æſtimatione nobilia, piſcium quoq; ingens copia. Eſt autem Moſcouia terra quadringentorum milliariorum patens, argento diues,tam ualido ubiq; præſidio concluſa,ut nedum aduenæ ue-

Inuiſum regis nomen apud Moſcouitas.

Moſcouia ſeptentrionali or Lithuania

uerùm indigenæ etiam abſq; literis ducis exire atq; intrare non poſsint. Plana omnino regio eſt, non montoſa, nemoraſa tamen, & ut plurimum paludinoſa, multis inſignibus fluuijs, Occa, Volha, Dzuuina, Boryſthene & Dneper irrigua, piſcibus ob id uarijs & feris abūdat, quemadmodum Lithuania, à qua non multum diſcrepat, niſi quòd frigidior eſt, quis ſeptentrionalior. Vnde pecora parua habet, & communiter mutila. Moſcua metropolis regionis, duplo maior quam Praga Bohemiæ, lignea (ut aliæ ciuitates) ædificia habet, multas plateas, ſed diſperſas, latiſsimi enim cāpi interiacent, & Moſca amnis ipſam interſecat. Arx in medio urbis in plano ſita, ſeptendecim turribus & tribus propugnaculis adeò pulchris & ualidis, ut ſimilia uix reperiantur. Sedecim in ea arce eccleſię, & tres ampliſsimæ curiæ, in quibus nobiles aulici morantur. Palatium in quo dux eſt, Italico more eſt conſtructum pulcherrimum, ſed non amplum. Multos ducatus habet, ex quibus ingruente bello, plus quàm ducenta millia hominum duobus aut tribus diebus contrahuntur. Aqua genti potus & medo, ceruiſia, liquorq; fermentatus, quē quaſſetz uocant. Arant ligneo aratro, frōdibus arborum aut ſpinis apricantur: ſegetes propter longum frigus rarò matureſcunt, ideoq; in ſtubis & æſtuarijs deſiccant triturantq;. Vino & oleo carent. Ne inebrientur princeps terræ (ut quidam ſcribunt) prohibuit capitis pœna omnem potum inebriantem, niſi quod bis aut ter in anno id cōceditur. Monetam nunc habent argenteam, maiorem & minorem, non rotundam, ſed quadrangularem, oblongā. Sclauonica lingua loquuntur, licet externis linguis ſic ſit confuſa, ut mutuo Sclauus & moſcouita ſe non intelligant. Extenditur Moſcouia uſq; Iurham & Corelam, quæ ſunt in Scythia, habetq; multos ducatus intra terminos ſuos, nempe ducatū Tuerczka, ducatum Chelinſci, ducatum Zubſczouski, ducatum Klinski, ducatum Kubenſem, &c. qui ſinguli multa millia armatorum poſſunt producere ad bellum. Tanais nominatiſsimus fluuius à Moſcouitis Don appellatus, fontes ſuos & originem habet in Moſcouia ducatu Rezenſi. Conſurgit de terra plana, ſterili, limoſa, paludinoſa & nemoroſa. Et ubi proceſſerit ad orientem uſq; ad metas Scythiæ & Tartariæ, recuruatur ad meridiem, & perueniens ad paludes Mæotidas, ingreditur illas. Volha uerò, olim Rha, quem Tartari Edel appellant, tendit in ſeptentrionem aliquot milliaribus, coniungitur fluuius Occa ſeu Ocha, ex Moſcouia profluens, ac deinde in meridiem gyrans, auctus multis amnibus, influit in mare Euxinum. Hercynia ſylua quotam Moſcouiæ partem occupat, ſed paſsim poſitis ædificijs incolitur, iamq; longo labore hominū rarior facta eſt. Ea parte qua uergit ad Pruſsiam, uri ingentes & ferociſsimi taurorum ſpecie reperiuntur, quos biſontes (autore Paulo Iouio) uocant: item habet alces ceruina effigie & cum carnea proboſci de altis cruribus & nullo ſuffragium flexu, Iozzi à Moſchouitis, à Germanis uerò helenes appellati. Pictura tamen mihi oblata aliud oſtendit. Inueniuntur præterea ibi urſi inuſitatæ magnitudinis & prægrandes lupi atro colores formidabiles. Iter quod eſt à Vlna Lithuaniæ per Smolēchum ad Moſcham, hyeme per niues longo concretas gelu, lubricamq;, ſed multo attritu ſolidatam glaciem expeditis in curribus, incredibili celeritate conficitur. Aeſtate uerò niſi difficili laborioſoq; itinere campeſtria ſuperari nequeunt. Nam ubi niues perpetuis ſolibus diſſolui eleuariq; cœperint, in paludes cœnoſasq; uoragines abeunt, uiris pariter & equis inextricabiles, niſi ligneis pōtibus infinito propè labore conſternantur. Terra Moſchouiæ, ut

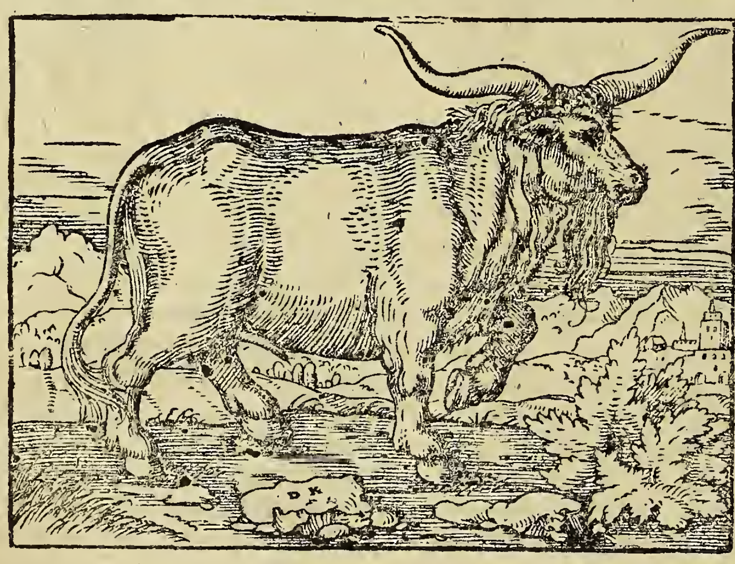
Moſcoua ciuitas.

Lingua Moſcouitarum.

Ducatus multi.

Tanais flu.

Hercynia ſylua.

Paludinoſa regio.

uitæ,ut iam quoque diximus,in uniuerſum neque uitem, neque oleam,neque paulo ſuauioris pomi frugiferam arborem præter cæraſa producit, quum teneriora quæqꝫ gelidiſsimis Boreæ flatibus exurantur.Campi tamē tritici,ſiliginis,milij, paniciqꝫ & omnis generis leguminum ſegetes ferunt. Sed certiſsima meſsis in cera & melle conſiſtit. Regio enim tota fœcundiſsimis apibus plena eſt,quæ non in manufactis agreſtium aluearibus,ſed in ipſis arborum cauis probatiſsima mella conficiūt.

Hinc per ſyluas & opaciſsimos ſaltus, frequentia apum examina ramis arborum pendentia uidere eſt,quæ nullo æris crepitu colligere ſit neceſſe.Reperiuntur ſæpe fauorum ingentes maſſę arboribus conditæ,ueteraqꝫ mella deſerta ab apibus, quum ſingulas arbores in uaſtis nemorib. rari agreſtes minimè perſcrutentur,ita ut in admirādæ craſſitudinis arborum ſtipitibus,permagnos mellis lacus aliquando reperiant.Demetrius legatus.Rom. ante aliquot annos miſſus, retulit, proximis annis uicinæ ſuæ agricolam,quærēdi mellis cauſa in prægrandem cauam arborem ſupernè deſilijſſe, cumqꝫ profundo mellis gurgite pectoretenus fuiſſe hauſtum,ac biduo uitā ſolo melle ſuſtinuiſſe, quū uox opem implorantis in ea ſyluarum ſolitudine,ad uiatorum aures penetrare nequiuiſſet: ad extremum uerò deſperata ſalute, mirabili caſu, ingentis urſæ beneficio inde exactum euaſiſſe,quorum forte eius beluæ ad edēda mella,more humano ſe demittentis auerſos renes manibus comprehendiſſet,& eam ſubito timore exterritam ad exiliendū tum contrectatione ipſa,tum multo clamore cōcitaſſet.

Copia mellis

Abundant hæ regiones urſis,qui & ubiqꝫ mella,& apes quærunt,non tātum ut hinc uentrem ſaginent,uerùm ut & uiſui conſulant. Oculi enim eorum hebetantur crebro;

Natura urſi.

qua maximè cauſa fauos expetunt, ut conuulneratum ab apibus os,leuent ſanguine grauedinem illam.Inualidiſsimum eſt illis caput, quod leoni fortiſsimum,ideo urgenti ui,præcipitaturi ſe ex aliqua rupe,manibus capite operto iaciuntur, ac ſæpe in harena colaphis inflictis exanimantur. Ingrediuntur bipedes.Arborem auerſi diripiunt. Tauros ex ore cornibusqꝫ eorum pedibus omnibus ſuſpenſi pondere fatigant.Parit urſa ſecundum Plinium poſt triceſimum diem, ac plurimū quinos.Eſt autem fœtus enixus candida quædam informisqꝫ caro, paulo muribus maior, ſine oculis,ſine pilo,ungues tantum prominent At mater tam informes fœtus lambendo paulatim figurat.Ingrediens autem ad antrum quod ſibi delegit,reſupinata ſerpēdo accedit,ne inſidijs pateat locus ueſtigiorum,ibiqꝫ fœta dies 14. ut ſcribit Ariſtot.immobilis manet.Sine cibo uerò dies 40. tantum dextri pedis linctu ſeſe ſuſtentat. Demū in eſcam incidens exaturatur,ſaturitatiqꝫ uomitione occurrit formicis cōmanducatis. Fœtus uerò 14.diebus tam graui premuntur ſopore,ut nec punctionib. aut uulneribus excitari poſsint,pingueſcuntqꝫ interim ſuprà modum.Poſt 14. uerò dies euigilāt à ſomno & incipiunt lingere priores uolas,atqꝫ inde uiuunt aliquandiu. Nec conſtat de aliquo quo alantur cibo uſqꝫ ad uerem,tunc incipientes excurrere,decerpunt teneras arborum propagines & herbulas labris ſuis reſpondentes.Scribit præterea memoratus Demetrius,apud Moſcouitas nullam eſſe auri,argentiue uel ignobiliores metalli,ferro excepto, uenam, nec ullum tota regione, uel gemmarum, uel precioſi lapilli ueſtigium. Ea omnia ab externis petunt populis: naturæ tamen iniuria,quæ tot bona prorſus inuidērit,uno pellium nobiliſſ. mercimonio reſarcitur.Ante 500. annos Moſchouiæ gētilium deos coluere, atqꝫ tunc primum Chriſtianis ſacris ſunt initiati, quum Græci antiſtites à Latinorum eccleſia diſſentire cœperunt,Græcorum ritum aſſumentes.Sacramētum ex fermentato pane conficiunt.Chriſti uitæ miraculorumqꝫ omnium hiſtoria,itemqꝫ Pauli epiſt. dum ſacra fiunt,è ſuggeſtu recitantur. Ingentes ſapidiſsimosqꝫ piſces & ante

Fœtus urſini

Pelles nobiles diuitiæ.

Sturiones. alios Sturiones Volga præbet. Vino aduectitio uti ſolent, ſed in feſtis conuiuijs tãtum. Refert Anthonius Vuied Lithuanus in hũc modum de Moſchouia: Signauimus quanta potuimus, diligentia loca ciuitatum, caſtrorum, marium, paludum & fontium, quantumq́ꝫ à ſe inuicem diſteta, fluminum curſus, flexus & origines, quæ magna ex parte oriuntur è terra ſuperficie plana, aut extruduntur ex magnis lacubus. Ad hæc autem exploranda, non mediocrem nobis præſtitit operam dominus Ioan. Iatzki, unus olim ex principibus Moſcouiæ, qui nunc poſt magni ducis Baſilij è uiuis deceſſum ob ſeditionem leuem magnatum quorundam ac relictum teneræ ætatis Baſilij filium, ad inuictiſſimum Poloniæ regem Sigiſmundum confugit. Quum uerò ante aliquot annos apud hunc multis precibus egerit D. Sigiſmundus ab Herbenſtein, orator id temporis Imperatoris Maximiliani ad magnum illum ducem Moſcouiæ Baſilium, ut Moſcouiam ipſi deſcribendam curaret, nunquam ceſſauit deinceps, omnia perquirere, quæ ad regionis cognitionem uiderentur ſpectare. Scribit etiam, terram huius regionis uerſus aquilonẽ immenſo laborare frigore, ut nec frumentum ibi creſcere poſsit, ſed abundat feris, quæ nobilibus ut iam diximus, ueſtiuntur pellibus. Quando dux bellis implicatur, reponit theſaurum ſuum in caſtrum Belij Ieſera, aquis circummunitum. Vbi in tabula ſcriptum Vngari. uides Iuhri, patria dicitur eſſe Vngarorũ, id quod utriuſq́ꝫ regionis eandem teſtari aiunt linguam.

Suprà Moſchouitas ſunt multi populi quos Scythas uocant, ſed parent principi Moſchouitarũ, quos ſcilicet dux Iuuan ſubiugauit, ut ſunt, Perm, Baskird, Czrzremiſſa, Iuhra, Corela & Permska: & fuit regio Idola colens, ſed quã dux ad baptiſmum coëgit deſignauit Stephanum epiſc. quem barbari poſt diſceſſum ducis uiuum excoriauerunt & necauerunt, reuerſusq́ꝫ dux afflixit eos, & alium denuò præſulem conſtituit. Aliæ uerò

regiones in infidelitate perſiſtunt. Colunt ſolem, lunam, ſtellas, beſtias ſyluarũ, & quod eis occurrit habentq́ꝫ propria idiomata. Non arant ibi, non ſeminant, non habent panes nec pecunias: feris ſyluarum quæ apud eos abundant ueſcuntur, & non niſi aquam bibunt, morantur in denſis ſyluis, in tugurijs ex uirgultis factis. Sunt uelut beſtiæ ratione non utentes. Veſtimenta de lana non habent, pellibus teguntur, conſuentes uarias pelles ſimul, ex lupo, ceruo, urſo, ſabellis, &c. Proximiores oceano ſeptentrionis, ut Iuhri & Coreli, piſcantur & capiunt balenas ſeu uitulos & canes marinos ex cute eorum parãt redas, burſas & ſimilia, auxungiam autem pro impinguatione ſeruant & uendunt. Notandum quoq́ꝫ hic quòd priſci Coſmographi finxerunt in his ſeptẽtrionalibus locis magnos montes, quos Rypheos, & Hyperboreos uocauerunt, qui tamen in rerum natura Riphei montes. non inueniuntur. Eſt quoq́ꝫ fabuloſum, Tanaim & Volha fluuios oriri ex montibus altis, quum conſtet hos & alios multos fluuios ex planicie terræ originem ducere. Proxima Moſchouiæ regio eſt Colmogora, frugibus abundans. quam interluit Diuidna maximus ſeptentrionis fluuius, qui ſtatis à Niloticis ſimilibus incrementis, nec incertis anni temporibus circumiectos inundat campos, pinguiq́ꝫ alluuie algori cœli reſiſtit. Frumentum Diuidna flu. terræ traditum nullo aratri beneficio prouenit, admirabiliq́ꝫ celeritate naturæ feſtinantis, ac nouam ſuperbi amnis iniuriam timentis, oritur ſimul & adoleſcit, atq́ꝫ in ariſtas educitur. In Diuidnam influit Iuga amnis, in ipſoq́ꝫ confluentium angulo celebre eſt emporium nomine Vſtinga, diſtatq́ꝫ ſeſquicẽtum milliaribus à Moſcha regia urbe. Illuc tranſmittũtur ab ulteriorib. populis precioſæ pelles Mardurorũ, Sabellinorũ, lu-Viſtinga emporium. porum, &c. quæ uario mercimonij genere permutãtur. De Tartaris ſuo loco in Aſia dicemus. Tantum de regionibus ſeptentrionalibus in Europa ſitis. Reſtant adhuc quædã aliæ regiones in Europa uerſus meridiem ſitæ ſcribendæ, quas nunc luſtrabimus atq́ꝫ explicabimus, ex ſeptentrione in meridiem commigrantes ſtilumq́ꝫ illuc uertentes.

DE ILLYRIDE ET ADIACENTIBVS TERRIS QVAE HODIE *generali uocabulo Sclauonia appellantur.* Cap. XXV.

FVerunt olim inter mare Adriaticum & regnum Vngariæ duæ inſignes regiones, quæ Illyricum & Dalmatia appellabãtur, inter quas prior noſtro æuo in multas ſciſſa eſt partes, nempe in Carinthiam, Coruatiam, Croatiam & Marcam Sclauonicam. Sunt qui etiam illis Boſnam annumerant. Poſuerũt quoq; ueteres inter Illyrios, Dalmatos & Croatios Liburniã: ſed hodie confuſi ſunt prouinciarum fines, nec expedire noua facilè eſt, dũ quis uetuſtiſsima abſoluere poteſt. Iuxta Plinij tamẽ ſcripta, inter Croatinos & Dalmatas Liburni ſedes habuerunt aut certè Croatini Liburnorũ loco ſucceſſerunt. Scribunt etiam quidam, Illyridem olim fuiſſe extenſam uerſus Septentrionem uſq; in Auſtriam, Stiriam, Seruiam, Raſciam & Dalmatiã, fueritq; generale uocabulum omnium harum terrarum. Strabo ſcribit, Illyricum habere optimos & firmos maris portus, ſolum fertile, decoratum oliuis & uitibus, exceptis aſperis & ſaxóſis locis. Fuerunt incolæ eius aliquandiu ſæuis moribus, piraticam in mari exercentes. Et Florus de Illyrijs ſcribit, quod primo bello Punico, regnãte Teuca muliere, populationibus nõ contenti, licentiæ ſcelus addiderunt, legatos Roman. ſecuri percuſſerunt, præfectos nauium igni cremauerunt, idq; quo indignius fieret, mulier Illyrijs imperabat. Sed poſtea à Roman. uicta, omni illyrico excedere coacta eſt, & regio tributaria facta. Procopius Gręcus autor ſcribit, Sclauones Scythiam gentem tempore Iuſtiniani irruiſſe in Illyricũ, multasq; ſtrages edidiſſe, prædas abegiſſe, & incõmoda multa uicinis intuliſſe, tandẽq; inter Illyricos cõſediſſe, atq; hinc Illyricos Sclauos dictos. Subijcitur ea regio hodie partim Vngarico regno, partim Venetis. Inhabitant plerunq; lignea ædificia culmo contecta, præter paucas littorales urbes, in quibus humanis degunt: tellurem optimam colũt, ubi, teſte Ariſtotele, bis grauidę pecudes, & quater in anno tondentur. Duobus principalibus abluitur tota regio fluminibus, Sauo & Drauo, qui in Danubium corruunt, ultra montes uerò plurimi minores amnes erumpunt in ſinum Adriaticum, ut ſunt Edanius, Ticius, Naron, Rhizon & Drinus. Ciuitates inſigniores, Flamona, Senia nunc Segnia, Enona nunc Hona, Iadera pro qua bellum diuturnum inter Venetos & Pannonios, Sardona incolumi adhuc nomine, Spalatum ubi olim Diocletiani palatiũ, Epidaurum à Gothis dirutum, è cuius ruinis Raguſia iuxta ædificata, Scodra nunc Scutarẽſis ciuitas. Item Carnia lata regio, gens Dalmatica & ducibus Auſtriæ ſubiecta, in qua Labacum oppidum ex nomine uicini fluuij, Dalmatæ Lublanam uocant. Adrius mons mediam regionẽ deducit, ut Apenninus Italiã, extruditq; multos amnes in mare Adriaticum, quos iam enumerauimus. Fuit olim Dalmatia potentiſsima regio, ut etiam incolæ fiſi ſuis arcibus & munitionibus auſi fuerunt rebellare Romanis; ſed Auguſtus domuit eos, atq; magna ex parte incendio uaſtauit fortalicia & ciuitates eorum. Haud procul à militibus huius regionis ſita eſt ad mare ciuitas Apolloniæ, iuxta quam eſt petra quæ flammam ignis euomit, & infrà eum ebulliunt aquæ calidæ & bitumen, præſertim quando petra ardet. Nec longè ab hinc fodiuntur metalla, & implentur fodinæ rurſum, ut poſt aliquot tempora iterum liceat hinc colligere æs. Eſt cõſuetudo mirabilis & barbara in prouincia Carinthiæ in oppido Klagen, furibus duriſsima, ut non ſolũ in furto deprehenſus, uerũ & qui in furti ſuſpitionem uenerit, e ueſtigio ſuſpẽdatur, & poſt triduum de ſuſpitione iudicent. Si ſontem inueniunt, pendere ſinunt, donec per partes ad terrã defluat cadauer. Inſons repertus, ſepelitur, exequiæq; ex publico perſoluuntur. Haud procul ab oppido Labacenſi iuxta locum Zircknitz aiunt eſſe lacum, qui hyberno tempore inundat aquis & multis magnisq; piſcibus, ut etiam lucij ibi inueniantur tricubitales & quadricubitales, tempore uerò æſtiuo deficiunt aquæ, & piſces diſparẽt, ſeminatur fundus, matureſcit ſeges, collectaq; meſſe, redit ſub hyemem fluxus aquæ, & impletur lacus aquis & piſcibus, id quod habeo ab Auguſtanis mercatoribus. Idem confirmauit eximius uir dominus Vergerius epiſcopus & Iuſtinopolitanus.

Illyrici populi.

Sclaui unde dicti.

Ciuitates Sclauoniæ.

Dalmatia.

Conſuetudo in Klagen.

LVDOVICVS VERGERIVS D. SEBASTIANO MVN-ſtero S. D. Cap. XXVI.

PEtiſti à me Munſtere, cum de mea Iſtria pauca quædã ad te ſcripſerim ut de tota ora Illyrica aliquid adderem. Itaq; paucis accipe. Ab Iſtria uſq; ad Butnam, quod eſt oppidum in finibus Epiri ſunt 400. M.p. Totum hunc tractum ueteres appellarunt Illyricum, noſtri Sclauoniam uocant, diuiditur uerò in Liburniam & Dalmatiam. Ab Arſia enim uſq; ad Scardonam fluuium Liburnia eſt. Inde uſq; ad Epirum Dalmatia. Vrbes, oppida, inſulæ, fluuij, totius huius oræ Illyricæ, hi ſunt: cis Fanaticum ſinum, quem uulgari uocabulo Carnarium appellamus, nempe quia ſolet ſæuiſsimis tempeſtatibus agitari, & multas uorare naues, multosq; homines, ſunt duæ inſulæ Cherſum, atq; Auſerũ, quas ueteres abſyrtium uocarunt. Deinde alia quam Veggium, Plinius nunc Vegliam, mox alia quam Arbam tum ueteres, tum noſtri etiam uocant, & alia cui nomen pagus, ubi ſalinæ multæ, ſucceduntq; aliæ item inſulæ, ſed non ita inſignes, donec Tragurium uenias marmore nobile, mox Leſinã, quam ueteres Pharon, deinde Liſſam, deinde Corcyram, & ad aliam item inſulam, quæ illi proxima eſt, nomine Meleam, quam Meledam modò uocant, eam ſcilicet in quam impegit nauis quæ Paulum uehebat, eam quæ Apoſtolum illum multa humanitate excepit. In continente uerò & iuxta littora hæ ſunt urbes, Senia ſic à ueteribus & à noſtris dicta, uulgò Segna, unde erat traiectus in italiam his, qui ex Pannonia uentitabant, cum adhuc regnum illud opibus & libertate floreret, & nondum in Turcarum tyrannidem deueniſſent, mox Enona, quam modò Honã appellant, ubi fluuius eſt Pauſinus. Statim occurrit Iadera urbs clara, & quæ olim admodum bellicoſa & potens fuit. Itaq; ſæpè à Venetæ reipub. imperio deſciuit, ſed ſemper uicta & in ſeruitutem ſubacta. Viſitur Venetijs in eo loco ubi ſenatus ſolet cogi, imago uetuſti cuiuſdam eius ciuitatis principis, cui inſcriptum eſt, Iadram caſtigo rebellẽ. Hodie a noſtris Zara nominatur. Deinde Scardona fluuius & ciuitas quæ Turcis paret, paulo pòſt Sicum quem Sibenicum hodie uocamus. Mox Spalatrum Diocletiani Imperatoris patria huic proxima, ſed longè à portu circiter 15. M. paſſ. Salona Rom. colonia celeberrima, à qua non multum abeſt Cliſſa arx munitiſſ. quam paucos ante annos eiectis Pannonijs Turcæ occuparunt, & non longè hinc Stridon oppidũ diui Hieron. patria, ut nonnulli affirmant. Nam noſtri Iſtrij ſuum uendicant, habetq; uillam uetuſtiſſ. cui nomen Stridon, atq; ex ea natum putant Hieron. in qua ſentẽtia fuit Eraſmus. Tum Narona flu. modò Narenta. Dein Bracchia: non ualde longè Epidaurum, quem Raguſium noſtra ætate uocant, urbem claram, quæ Turcarum quidem tributaria eſt, uerum alium dominum non agnoſcit, cum habeat ſibi remp. quam meritò poſsis ſapientem & iuſtam appellare. Ab Epidauro 40. M. paſſ. Caſtrum nouum, quod ante paucos annos ui occupauit Barbaroſſa Turcæ claſsis præfectus, Hiſpanis qui ibi in præſidio erant miſerè tractatis. Mox Riſanum ab antiquis Rhizinium. In intimo uerò ſinu Aſcriuiũ, modo Catharum ciuitas celebris obſidione Turcarum. Nam ante ſex annos ſuſtinuit impetum 200. triremium, quibus præerat famoſus illi archipyrata Barbaroſſa, qui tãta potentia frangere animos Cæſarũ potuiſſet, ſed Io. Matthæi Bembi animum non fregit. Nam is magno animo & magna uirtute uir paucis ſanè militibus fortiſsimè reſtitit, & claſſem illam ab obſidione depulit. Non longè à Catharo Olchinium eſt, olim Colchiniũ, quia fuerit à Colchis conditum, nunc Dulchinium appellatum. Tota hæc ora maritima,, excepta una Scardona & Raguſio, cum omnibus inſulis quas ſuprà enumeraui. Venetæ reip. imperio paret. Abundat autem omnium ferè rerum copia, gentemq; habet robuſtam & bellicoſam, qua ad inſtruẽdam claſſem Veneti inprimis uti ſolent, ac uix ſcio an alia ſit ad eam rem commodior atque opportunior. Hæc habui in promptu, quæ de Illyrico indicarem, Munſtere, plura uerò de tam magna prouincia & gente ſcribere, hominis eſſet ocio (quo ego careo) abundantis. Tu ergo hæc pauca boni conſule. Vale, Baſileæ 16. Calend. Ian. anno 1549.

Fanaticus ſinus.

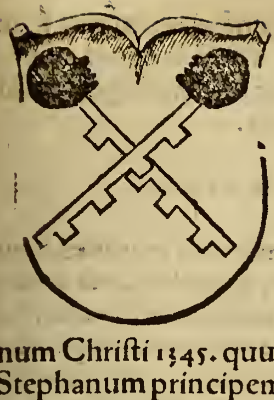
Iadera ciuitas clara & bellicoſa.

Diui Hieronymi patria.

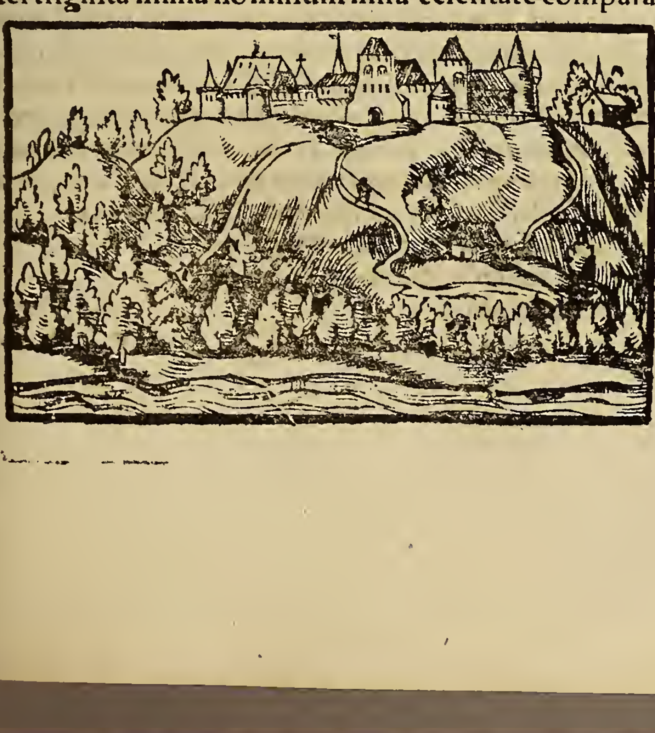
Catharũ inſignis ciuitas.

BOSNAE

BOSNAE REGNVM. Cap. XXVII.

PVtant Boſnanēſes ueniſſe à Beſsis Bulgariæ populis. Qui cum uiuerēt in diſcordia cũ Bulgaris, excluſi inferiori Mœſia ſedem poſuerunt in Mœſia ſuperiori, iuxta Sauum fluuiũ factumꝗ temporũ decurſu, ut in uocabulo gētis e mutaretur in o, & ex Beſsis fieret Boſsis atꝗ inde Boſna, quales mutationes in multis alijs proprijs nominibus ſæpe facta inuenimus, ut olim Melita, & hodie Malta, Lōgones & Lingones, Scādia & Schondia, &c. Quando iſta prouincia in regnũ fuerit ſublimata nō inueni. Scribit quidē Bonfinius, Ludouicũ regē Vngariæ circa annum Chriſti 1345. quum reliquias Tartarorum ex regno ſuo pellere conaretur, uocaſſe Stephanum principem Boſnæ, cuius filiam uxorem duxit, in auxilium: quia erat potēs, habuitꝗ ampliſsimam terram, quæ ad Macedoniam uſꝗ tendebatur. In alio quoꝗ loco inueni, Boſnam tributariā factam regno Vngariæ. Anno Chriſti 1415. princeps Boſnæ defecit à Sigiſmundo rege Pānoniæ, inijtꝗ fœdus cum Turca. Quod uidens Sigiſmundus, cupiēsꝗ reducere Boſnam, miſit magnũ exercitum contra occupatores eius, Turcas, ſed Mahumetes fortior Sigiſmundo, fugato hoſte retinuit Boſnam, præfecitꝗ prouinciæ Ikachum principem. *Turca occupat Boſnā.* Is abutens officio, geſsit ſe pro rege, inuadensꝗ uicinas regiones multa illis intulit damna. Vngari uerò collecta forti manu profecti in Boſnam, occideruntꝗ Boſnæ Turcicum regem, atꝗ omnes Turcas, qui in eam prouinciā ſe receperant, in fugam uerterunt, ſubiugarunt ſibi regionem, & conſtituerunt in ea regem, primum ſcilicet (ut uidetur) ex Chriſtianis. Nam poſteaquā Turcæ ex prouincia occupata regnum fecerant, Chriſtiani recuperatam prouinciam molentes minoris habere, regem quoꝗ fecerunt in ea. Siquidem Matthias rex Vngariæ, anno domini 1464. paulo antè coronationem ſuam profectus in regnum Boſnæ profligatis hoſtib. omnia recuperauit, quæ antea inuaſerat Turca. Erat ante illa tempora Georgius Deſpotus princeps Raſciæ, homo parum Chriſtianus qui Turcæ filiam ſuam locauit uxorē, & is tres habuit liberos, Stephanum, Georgium & Lazarũ. Lazarus qui patri in principatu ſucceſsit, unam tantũ genuit filiā, quā Stephanus Boſnēſiũ rex uxorē duxit. *Stephanus Boſnenſium rex.* Is defuncto Lazaro ſocero ſuo, nō ſolũ uxore ſed & principatu Raſciæ potitus, dominabatur Turcico ingenio, præditus ſumma impietate & prophana religione. Cōtigit aũt ut anno ſalutis 1463. quum in ſuperiori Mœſia latè imperaret, blanditijs Mahumetis imperatoris è caſtello clam euocaretur, & accitus in colloquium repente caperetur, iuſſuꝗ barbari cute exueretur, & regnum quod à patre ſurripuerat, cum uita ſimul amitteret. Huius igitur temeritate ſcelereꝗ Raſcia & Boſna cum magna Seruiæ parte in Turcæ ditionem peruenit. Matthias autem rex Vngariæ quum Sauo tantum à Turca diſterminaretur, exploratis Iaitzenſium animis, qui Turcæ iugum ægre ferebant, traijcit Sauum, Iaitzamꝗ contendit, quatuor dierum itinere à Sauo remotam, obtentaꝗ urbe, arcem die noctuꝗ oppugnat, non modò loci natura, ſed arte & præſidio Turcarum munitiſsimam donec eam expugnauit. *Iaitza metropolitana ciuitas.* Mahumetes audita Iaitzæ captiuitate, quæ illius regni caput erat, uſꝗ adeò indoluit, ut parum abfuerit quin corde diſrumperetur. Exercitũ circiter triginta millia hominum mira celeritate comparauit, urbeculam ariete, æneisꝗ machinis die noctuꝗ quaſſat, mœnia deijcit, omniꝗ ex parte urbē adoritur, ſed miſsis à Matthia rege Vngaris, cum confuſione repellitur. Poſtea tamen Turca ciuitatem rurſum ſibi ſubiugat, ſicut & in hodiernum uſꝗ diem ſubiectam tenet. Eſt urbs Iaitza in edito mōte ſita, quam duo amnes circumfluunt, præruptisꝗ rupibus & uadis obfirmāt. *Iaitzæ ſitus.* Ad radices mōtis & ad ambitum urbis amnes illi confluunt, admixtiꝗ unà in Sauum ferũtur.

A᾽tergo profuſa eſt planicies.Boſnenſis regni hæc ante tempora noſtra caput erat,inex pugnabili arce,ac hoſtibus inacceſsibilis.Habet regio & alias quaſdam inſignes ciuitates, præſertim Schuuonicam & Vuarboſanyen,quam aiunt hodie eſſe metropolim,ſed nullo cingitur muro.Milliatzka fluuius dirimit eam in duas partes.

DACIA, RASCIA, SERVIA, &c. Cap. XXVIII.

REgio iſta olim Dacia appellata,hodie in multis diſpeſcitur minores regiones,nempe in Tranſſyluaniam,Seruiam,Bulgariam, & Vualachiam, Tranſſyluania hodie uulgò appellatur Septem caſtra,& à quibuſdam Zipſerland,in quorum terris olim habitaſſe commemorantur Getæ & Triballi.Eſt etiam in Dacia Marmatia,quã nunc Mar
Sal lapideũ. mariſſam appellant,in Carpatijs montibus collocata,unde Tibiſcus oritur:ubi ſal marmoris inſtar effoditur,& tanta quidem copia,quanta uniuerſa Scythiæ ſatis eſſe poſsit. Nec procul hinc aqua inuenitur,in qua demerſum ferrum uertitur in cuprũ. Tibiſcus fluuius mediam Daciæ regionem abluit in Danubium profluens, appellaturqꝫ hodie Tiſſa,è monte Carpato profluens,unde etiam Viſtula emergit, ſed hic in mare Germanicum ille in pontum exit.Sunt qui Daciam denominatã uolunt à Danis,qui olim è terra ſua egreſsi hic ſedes fixiſſe dicũtur.Quin & Saxones olim à Carolo Magno huc miſſi,adhuc in media externa natione patrium retinent ſermonem,ut paulo poſt dicemus.

BVLGARIA. Cap. XXXIX.

Mulier fidẽ inter incredulos plantat.

Primus rex fit monachus

BVlgari gens ferox,putãtur è Scythia olim egreſsi, intuleruntqꝫ plurima damna regno Conſtantinopolitano, & uexarunt Chriſtianos uarijs modis,quouſqꝫ tempore nepotum Caroli Magni factæ ſunt induciæ & conditiones pacis,& captiua quædam quæ in regia Chriſtianorum ſeruierat ueluti ſerua,ſoror regis Bulgarorum reddita eſt.Didicit autem hæc ſoror regis cũ eſſet in captiuitate literas, ſuſcepitqꝫ ritum Chriſtianorũ & baptiſma, & tandem fratri reſtituta,inſtituit ipſum præceptis Chriſtianis, monuit ut idola abijceret,& uero Deo obſequia pręſtaret. Et licet rex ſorori annueret,auſus tamen non erat repente à patria diſcedere religione. Verùm acceſsit occaſio aſſumendi Chriſtianam religionem. Nam peſtis undiqꝫ regionem inuaſit,ac tam crudeliter undiqꝫ graſſabatur,ut Libitina non ſufficeret. Anxius rex ſororem rogauit,ut huic malo remedium cogitaret. At illa ſolũ Chriſtũ ſaluatorem inuocandum cenſuit.Acquieſcit rex,baptiſaturqꝫ cum omni populo,accerſito quodam ſacrorũ pontifice,à quo myſteria fidei acceperunt, & mox potẽtia Dei innotuit,ſedataqꝫ eſt peſtis. Fama eſt primũ regem Chriſtianorum in Bulgaris Trebellium uocatum. Is monaſticam ſecutus uitam, ex duobus filijs regnum maiori natu reliquit. Redijt nouus rex non multo pòſt ad malorum dæmonum cultum,pietatem patris & inſtitutum aſpernatus.Nec id filij ſcelus tulit Trebellius,ſed perſona quam gerebat ad tempus depoſita,regiam induit,receptoqꝫ regni gubernaculo, filium impietatis increpitum luminibus priuat, regnum dat minori natu, quod piè ex ſuoqꝫ inſtituto adminiſtraret,ipſeqꝫ id documentum dediſſe cõtentus, continuò ſe in ordinẽ redegit. Regina ſcribit hæc facta circa annum Chriſti 868.

Quomodo hæc regio ſubdita fuerit regno Vngarię,& tandem tyranni Turcæ ſubiecta,diximus, & dicemus alibi.

VALA-

VALACHIA. Cap. XXX.

EA pars Thraciæ quæ Getica olim dicebatur, ubi Darius Hidaſpis filius pene perijt, hodie Valachia appellatur à Flaccis Quiritum gente. Romani enim ſuperatis Getis atq; deletis, Flacci cuiuſdam ductu eò Coloniam miſerunt, unde primum Flaccia, deinde corrupta uoce Valachia dicta. Aſtipulatur huic opinioni Romanus ſermo, qui adhuc in ea gente durat, adeò tamen ex omni parte corruptus, ut uix Romano homini intelligatur. Daci poſtea eam terram occupauerunt, à quibus aliquandiu etiam Dacia dicta fuit, nunc Teutones, Ceculi & Vualachi tenent. Teutones fortes uiri è Saxonia illuc à Carolo Magno tranſmiſsi, à ſeptem urbibus quas habitant Siebenburgenſes patrio ſermone uocatur, licet alij Scythis id aſcribant: ut ſuprà memorauimus. Agriculturæ reiq; pecuariæ Valachi ut plurimum ſtudent, quod originē gentis arguit. Eſt Valachia lata regio à Tranſſyluanis incipiens, uſq; in Euxinū protenſa pelagus, plana fermè tota & aquarum indigua, cuius meridiem Iſter fluuius excipit. Hanc terram incoluêre quondam ut diximus Getæ, poſtremo uerò Romanis armis eſt ſubacta, & colonia Romanorum corrupto, ut fit uocabulo, Valachia dicta. Pars eius Turcarum imperio, pars Vngaris paret.

TRANSSYLVANIA VNGARICI REGNI PROVINCIA. Cap. XXXI.

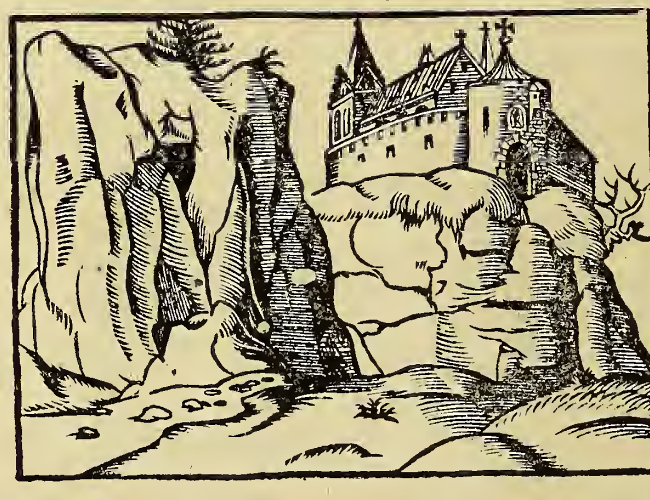
REgio hæc undiq; magnis alpibus ceu ciuitas propugnaculis munita circummuratur, quare fit ut bello ferè inſuperabilis ſit. Parit quoque ſtrenuos ac fortiſsimos

milites. Extra alpes habitant Vualachi, orientẽ, meridiẽ & ſeptentrionẽ uerſus. Ea pars *Moldauia.* Vualachiæ quæ eſt à ſeptentrione, uocatur Moldauia, ſuntq; habitatores eius homines ſæui & feroces, atq; durum flagellum Tranſſyluanorum. Habet homines bellicoſos, & qui ſemper ad bella gerenda ſunt parati. Metropolis regionis uocatur Soſſauia, uulgò Sotzſchen. Aiunt terram eſſe inexpugnabilem. Matthias rex Vngariæ conatus eſt illos ſuo imperio ſubiugare, at circumuentus dolis illorum, grauẽ accepit cladem, uixq; ipſe *Ceculia.* effugit, ueniens in Ceculiam, uulgò *Zeckenland*. Eſt autem Ceculia peculiaris quædam regio in Tranſſyluania, cuius incolæ aliam quàm Tranſſyluani habent linguam. Tranſſyluani enim pro maiori parte loquuntur Germanicè, at Ceculi loquuntur Vngaricè, habentq; tres præcipuas ciuitates quas ſedes uocãt, ſcilicet Kiſdi, Orbai & Schepſi, in quibus ius dicunt, conueniuntq; ibi quoties aliquid arduum tractare uolũt, quodq; totam concernit regionem. Appoſuimus hic tabulam paruam Tranſſyluaniæ cum adiacentibus regionibus, ut uideas ſitum terrarum in quas diſtracta eſt Dacia, nempe Vualachiam, Bulgariam, Tranſſyluaniam, Seruiam, Raſciam, Moldauiam & cætera.

CIVITATES TRANSSYLVANIAE. Cap. XXXII.

INter multas ciuitates quas habet Trãſſyluania, inſigniores habẽtur Hermẽſtat, Cronenſtat, Schleſpurg, Meduiſch, Biſtricium, uulgò Nœſen, Clauſenburg, Millẽbach, *Cibinium metropolis.* Vueiſſenburg, &c. Metropolis uerò eſt Cibiniũ, uulgò *Hermenſtatt*, quæ fere tãtæ eſt magnitudinis quanta Viẽna Auſtriæ, optimè munita. Non patet acceſſus ad eam ad mille paſſus, propter frequẽtes piſcinas & paludes eam cingentes. Vuaiuoda noſtris temporibus obſidione cinxit eam 7 annis, ſed inanis fuit conatus eius. Nõ procul hinc uerſus meridiẽ eſt Rubea turris, arx fortiſsima, ſita in alpib. iuxta decurrentem amnem, ubi anguſtus inter mõtes introitus patet in regionem, eſtq; ceu propugnaculũ totius terrę, ut ab illo parte nemo ingredi queat, ſi arcis præfectus repagula obijciat. Eſt & alia fortis arx infrà oppidũ Millenbach iuxta Bros oppidum, ubi quoq; iuxta fluuiũ inter cõualles & niuoſas alpes iter eſt quod ducit in Tranſſyluaniã. *Corona quæ Preſſouia.* Cæterũ Coronã uulgò *Cronenſtat*, Vngari à præter currente riuo uocãt Preſſouiam, eſtq; altera regionis poſt Cibiniũ ciuitas. Creſcit in agro eius plurimũ frumenti, abundat pecorib. creſcit & uinum ibi, ſed auſterum. Patet hinc iter anguſtũ per alpes ad Tergouiſtũ, idemq; iter per arcẽ Turzfeſt *Tergouiſtus* cuſtoditur ne hoſti facilis introitus pateat. Negociãtur Græci uſq; ad hãc ciuitatẽ, adferentes aromata, goſsipiũ, linum, tapetia & ſimilia, quæ ultra uſq; ad Budã uehũtur. Tergouiſtus uulgò *Teruis* metropolis Valachorũ & ſedes peculiaris principũ inacceſsibilis, non muro, non mœnib. cincta, ſed foſſa. uallo & agerib. tantũ cum ſudibus, præacutis exterius poſitis, ſita inter paludes obductas lutoſis ſyluis & lacunis aquarũ, ita quod hyeme tota penè circũfinitima regio immeabilis ſit, hæc eſt ꝓuincia Daciæ, cuius ſuprà quoq; meminimus, dicta apud ueteres Rom. colonia. Vnde eius aborigines hac etiam noſtra tẽpeſtate paſsim Latino utũtur colloquio. Eſt ea gẽs barbara, crudelis, diuinationibus & augurijs dedita, rapinis ſemper & prædæ inhiãs. Diſtat aũt hic locus duorũ dierum itinere à Corona, habetq; hodie Turca ibi præfectũ, & habitãt inter Valachos Græci, Teutones, Turcæ & Chriſtiani. Inter Tergouiſtũ & Coronã eſt oppidũ Langenauu, quod Chriſtiani inhabitant, eſtq; ibi depoſitio merciũ, quæ à Tergouiſto in Tranſſyluaniam tranſportantur. Eſt etiam in hac regione Huniad oppidũ, loci natura munitiſſ un de Ioan. pater Matthiæ regis oriundus fuit. Anno 1566. Lazarus à Suuẽdi clariſsimus Germaniæ heros, in Sepuſio contra Tranſſyluaniæ principem præclarè & fortiter res geſsit, arcem Tokay expugnauit, & uniuerſa quæ ille ad anguſtias Tranſſyluaniæ occupauerat, recepit.

DE FER.

DE FERTILITATE TRANSSYLVANIAE. Cap. XXXIII.

HAbet Tranſſyluania numeroſum populum, qui pro magna parte utitur Germanica lingua, potiſsimum Saxonica, id quod in Altandia peculiariter, deprehēdi poteſt. Poſſunt producere ad bellum ferè 10 0000. armatorū, quia Ceculi loco tributi, à quo liberi ſunt, niſi quando rex moritur, omnes ad militiam proficiſcuntur. Quando rex moritur, quilibet paterfamiliâs dat bouem unum. Iuxta oppidū Meduuiſch creſcit uinum in magna copia, atq; ob id appellatur ager ille Vinifera regio. In Moldauia quoq; creſcit uinum rubeum & denſum, ſed quod plurimum lædit capita, nec poteſt ultra annum ſeruari. In oppido Saltzburg foditur ſal è terra, ſicut & in Ceculia apud uicum Aderheli albiſsimum foditur ſal, quod uehitur in Burgelandiam uſq; ad Coronam. Apud Clauſenburgum haud procul à Torrēburgo foditur etiam ſal. Habitatores Clauſenburgi utuntur partim Germanica & partim Vngarica lingua. Nulla ciuitas in ea regione uetuſtior eſt Alba Iulia, quam uulgò *Vueiſſenburg* uocant, eſtq; ibi ſedes epiſcopalis. Iuxta oppidum Schlotten, foditur aurum, ſicut & in Altenburg, & inueniuntur, nonnunquam particulæ magnitudine auellanæ nucis. In ſumma, Tranſſyluania pecoris, uini, frumenti, item auri & argenti feraciſsima, ubi amnes nonnulli aurea ramenta ferunt, auriq; fragmenta quandoq; ſeſquilibralia trahunt, quum montibus ſit undiq; circumſeptæ in coronæ ſpeciem. In ſyluis iubati boues & uri ac ſylueſtres etiam equi, utriſq; eorū mira pernicitas: at equis iuba ſunt ad terram uſq; demiſſa. Apud uicum Eiſenburg eſt minera ferri. Præcipui regionis fluuij, Aluta uulgò *der Alt*, & Moroſus, uterq; nauigabilis.

Vinum in Tranſſyluania.

Aurū creſcit in Tranſſyluania.

DE ADMINISTRATIONE TRANSSYLVANIAE. Cap. XXXIIII.

REges Vngariæ multo tempore gubernauerunt hanc regionem per ſubordinatum illuc prouincialem præfectum, quem lingua ſua uocauerūt Vuaiuodam. Is autem eligi conſueuit à tribus linguis, nempe Ceculis, Vualachis & Teutonibus, eratq; locū tenens regis, quin & quidam eorum ad regiam uenerunt dignitatem, id quod patet in Matthia Huniade ſeu Coruino. Diuus Stephanus rex Vngariæ ſubiugauit imperio ſuo montoſam Tranſſyluaniæ terram, atq; armis populum eius ad fidem compulit. Ingreſſus autē cum exercitu in prouinciam illam, inuenit in curia ducis Gyule, qui de ſuo genere erat, ſed deſciuerat à fide, magnum theſaurum auri & argenti, quem dux rapinis & depredationibus coaceruauerat, & ex illo conſtruxit ſumptuoſiſsimam baſilicam. Albæ regalis habuit rex & alios in latiſsimo regno ſuo Vaiuodas ſeu Palatinos, præſertim in Boſna & in montoſa Vualachia. Vnde rex Matthias Draculam in Tranſſyluaniæ montibus Vuaiuodam cepit, captiuumq; Budam duxit, & decennali in carcere mulctauit. Inauditæ crudelitatis & iuſtitiȩ Draculam fuiſſe memorant. Aiūt hunc Turcarum legatis in præueneratione pilea Phrygia ex patriæ inſtituto deponere recuſantibus, cōfirmandi moris gratia, tres capiti clauos effixiſſe, ne amplius amoueri poſſent. Innumeros palis Turcas perfixiſſe, & inter eos cum amicis lautè diſcubuiſſe. Mendicos inſuper omnes deperditæ ignauiæ, miſerabiliſq; ualetudinis & fortunæ ſenes & decrepitos ad nihilumq; utiles, lautiſsimo conuiuio excepiſſe, deinde cibo uinoq; completos iniecto igni abſumpſiſſe. Item Turcis ſæpe captiuis cute pedes exuiſſe, contuſoq; ſale perfricuiſſe, mox lugentes ſalſis plantis capras adhibuiſſe, quæ linguæ aſperitate cruciatum augerent. Mercatorem Florentinum de aſſeruandis pecunijs ſollicitè percunctantem, in media deponere uia iuſsiſſe, & nil de numerata nocte pecunia mentientem incolumem dimiſiſſe. In barbara regione tāta ſeueritate uſum, ut in media quiſq; ſylua cum rebus tutiſsimus eſſe poſſet. Hunc deinde Matthias in priſtinam dignitatem ſanè reſtituit, ſed in Thurcico deinde bello cæſus, caput ad Mahumetem dono miſſum.

Alba regalis unde conſtructa

Dracula crudelis princeps.

DESCRI-

DESCRIPTIO GRAEciæ, quæ olim una fuit ex præcipuis & inſignioribus Europæ nationibus, hodie uerò ſub barbaro populo tota fere inculta iacet, à Turca inhabitata.

Cap. XXXV.

GRæcia Europæ regio, quę & Hellas à quodam Gręco, qui latè in ea olim rerũ potitus, eſt appellata. Siquidē hæc regio, ut Plin. ſcribit, ſæpe mutauit nomen ſuũ, ſubinde à regib. præſidētibus nomen nouũ accipiēs, ſed nullũ firmius illi mãſit quàm Gręcia. Hæc itaq; ab iſthmi anguſtijs incipit, & à ſeptentrione in meridiem uecta, quod ſol oritur Aegæis, qua occidit Ionijs, fluctib. obiacet. Thermopylæ mediam dirimunt ut Apēninus Italiam. Extremos mōtes ad occaſum Oetã uocãt, quorum quod altiſsimum eſt, Gallidromum appellant, per cuius uallē in Malliacum ſinum iter eſt, non latius ſexaginta paſsibus. Hæc una uia militaris eſt, per quam ſi nemo prohibeat traduci poteſt exercitus: cætera loca adeò ardua & perplexa, ut ne expeditiſsimis quidem ſint peruia, ideo pylæ quaſi portæ dictæ, & à calidis aquis inibi naſcētibus

Thermo-

Thermopylæ.Iacet ad mare uerſa,Acarnania,Aeotolia,Locris,Phocis,Bœotia,Eubœa penè terræ annexa.Attica & Peloponneſus longius prædictis in mare excurrunt diuerſa montium ſpecie,& qua ad ſeptentrionem aduerſa iacet,includitur Epirus,Magneſia, Theſſalia,Phtiote & ſinus Malliacus. *Thermopylæ.*

PELOPONNESVS NOBILIOR PARS GRAECIAE. Cap. XXXVI.

Peloponneſus Atticæ per Iſthmũ iungitur,totius Græciæ arx quondam dicta Nam præter inhabitantium in ea gentium nobilitatem atq; potentiam,ipſe locorũ ſitus principatum deſignat atq; imperium.Multi ſinus inſunt,& promontoria multa.Formã eius platani folio ſimillimam dixère,longitudine & latitudine ferè parem Iſtmi anguſtias,quinq; aut ſex millia paſſuum latitudinis continere dicunt.Has anguſtias perfodere nauigabili alueo Demetrius rex,Dictator Cæſar,Gaius princeps, Domitius Nero, infauſto,ut omnium exitu patuit,incœpto tentauerunt.Græci principes, poſtquam Turcarum potentia in Europam pœnetrauit,ex mari ad mare producto per anguſtias muro,Peloponneſum à reliqua Græcia diſiunxerunt. Murum hexamilium appellauerunt ex loci diſtantia.Hanc prouinciam hodie Moreã Latini uocant,cõtineturq; in ea Meſſania,Laconia,Argos & Archadia.Amurates expugnata Theſſalonica, ſubacta Bœotia & Attica,ad hexamilium uſq; profectus,perterritis Græcis diruit murũ,tributumq; annuum dedentibus ſe Peloponnenſibus imperauit.Poſtea uerò Chriſtiani negantes tributum & hexamilium inſtaurantes,à Turca pecunia mulctati,hexamiliũ denuò eſt deſtructum,& Peloponneſus Turcarum ſubiecta imperio. *Iſthmi anguſtiæ.* *Morea.*

TOTIVS GRAECIAE EVROPEAE IN SVAS REGIONES *& priuatas terras diſtinctio.*

Græciæ ueræ partes

- Macedonia,cuius ſex ſunt regiones
  - Emathia
  - Pieria
  - Pelaſgia
  - Eſtiotis
  - Theſſalia
  - Phtiotis
- Epirus cuius regiones ſunt
  - Chaonia
  - Theſprotia
  - Amphilochi
  - Ambracia
  - Acarnatis
- Achaia, cuius regiones
  - Doris
  - Hellas
  - Opuntij
  - Aetolia
  - Locri
  - Phocis
  - Bœotia
  - Attica
  - Megaris
- Peloponneſus, cuius regiones ſunt
  - Corinthia
  - Argia
  - Laconia
  - Meſſenia
  - Elis
  - Achaia
  - Sicion
  - Arcadia

Habent ſingulæ hę regiones ſuas urbes maritimas & interiores mediterraneas,montes,portus, ſinus, flumina,promontoria &c.quæ omnia diligenter à Ptolemęo deſcribũtur. Nos uerò hic quaſdam regiones,montes, flumina & particularia loca obiter & indiſcriminatim attingemus.

LACONIA SEV LACONICA, LACEDÆMONIA *quæ & Sparta.* Cap. XXXVII.

Lycurgus.

LAconica in Pelopōneſo,quæ & Oebalia & Lacedæmone,à quo etiam clara & potens ciuitas in eadem regione ædificata eſt atq; denominata. Hæc quoq; Sparta dicta eſt à Sparto Phoronæi filio.Lycurgus inſignis Philoſophus ciuitatis ſtatum optimis inſtitutis & legibus excoluit,quum antea ex omnib. ferè Græcis ſoli Lacedæmonij peſsimè morati eſſent.Lycurgus ergo audacter rem aggreſſus,omnia iura inſtituta & priſcos uiuēdi ritus abrogauit, atq; ciuiliora quædam multoq; laudabiliora inſtituit. Primùm uiginti octo ſeniores ſunt electi,qui duobus regibus aſsiderent,prouiderentq;, ne nimiū democratia inualeſceret, & rurſus, ne qui regnum tenerent,tyrannicum quippiam molirentur.Suſtulit quoque omnem auri & argenti uſum è medio, ferreumq; nummum induxit,ac tum demū omnis furandi occaſio eſt ſublata.Ignitum ferrum,ex quo nummū percuſsit,aceto extinxit,ut ad rem nullam amplius ob mollitiem utile redderetur. Omnes ad hoc artes ut inutiles urbe eiecit, quanquam artifices ipſi ſublato auri uſu ſponte inde tranſmigrarunt, quum ferrei nummi apud alios in uſu non eſſent.Mox uerò ut omnem ex ciuitate tolleret luxum: publica cōuiuia inſtituit,ut diuites promiſcuè & inopes uni adhiberentur conuiuio,unisq; ueſcerentur epulis. Exarſerunt ex ea re potentiorum iræ,impetuq; in eum facto,alter eſt illi oculus baculo excuſſus,quare cautum,ne Spartiatæ cum baculo ad conuiuium intrarent. Conferebant ad hoc conuiuium quotannis ſinguli farinæ medimnum unum, uini coros octo,caſei quinque minas,ficuum quinq; ſemis minas.Frequentabant id pueri uelut temperantię omnisq; ciuilis diſciplinę gymnaſium,aſſueſcere ibi urbanis ſermonibus,iocariq; comiter diſcebant,ac ſine ſcurrilitate cauillari.Virgines curſu, palæſtra, diſco, iaculo exercebantur,ut ocio & muliebribus delitijs ſublatis,robuſtiores ad tollerandos partus fierēt.

Leges Lycurgi.

Oculus Lycurgo excuſſus.

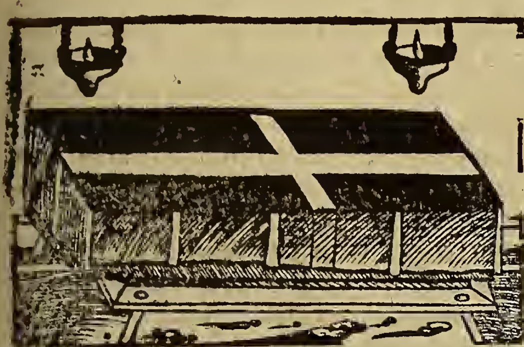
Puerorum educatio.

Pueri à ſeptimo anno in æqualium cœtu exerceri,literasq; pro neceſsitate addiſcebant, ad cutem tondebantur,nudis calcibus ambulabant,duodecimo anno tunicā unam patrio inſtituto ſortiebātur, neq; balneas,neq; fomenta ſciebant.Thoris ex arundine conſtructis quietem capiebant.Maiorum ingrediebātur conuiuia,& inde aliquid furabantur,& qui deprehenſi erant in furto, flagris admouebantur,non quia nefas eſſet furari, ſed quod parum prudenter & ingenioſe eſſet id ab eo factum.Primus ad hæc Lycurgus omni ſuperſtitione ſublata permiſit cadauera in urbe ſepeliri,tum etiā circa templa ſortiri monumēta.Nec uiri,nec fœminæ nomen licebat cuiquam ſepulchro inſcribere,niſi eorum qui fortiter in bello perijſſent.Lugendi tempus undecim erat diebus finitū.Nec ciuibus peregrinari permiſſum,ne alienos mores urbi importarent.Quin & peregrè eò delati,niſi qui reipublicę utiles eſſent,urbe excludebantur,ne quid Laconicæ diſciplinę peregrinæ gentes imbiberent.Iuuenibus Lycurgus nō amplius una ueſte toto anno uti permiſit,ne aliquem cultius quàm alterum,neq; ſplendidius epulari.Emi ſingula nō pecunia,ſed mercium compenſatione iuſsit.Pueros puberes non in forum,ſed in agrū deduci iuſsit,ut primos annos non in Luxuria,ſed in omni labore & opere agerent. Nihil eos ſomni cauſa ſubſternere,& uitam ſine pulmento degere,nec prius in urbem redire quam uiri facti eſſent ſtatuit.Virgines ſine dote nubere iuſsit,ut uxores nō pecuniæ cauſa eligerentur,ſæueriusq; matrimonia ſua uiri coërcerent,cum nullis frenijs dotis tenerentur.Maximum honorem non diuitum & potentum,ſed ſenum eſſe uoluit.Regibus poteſtatem bellorum,magiſtratibus iudicia & annuas ſucceſsiones,ſenatui cuſtodiam legum,populoq; ſublegendi ſenatum,uel creandi quos uellet magiſtratus poteſtatem conceſsit.Hæ quoniam leges aut noua inſtituta ſolutis antea morib. dura eſſe uidebantur,eorum autorem Apollinem Delphicum finxit,& inde ſe eas detuliſſe. Deinde ut æternitatē ſuis legibus daret,iureiurando ciuitatē obligauit, nihil eorum quæ ſanxiſſet mutaturum,priuſquam reuerteretur,ſe ad oraculum Delphicum profecturum, conſulturum quid mutandum addendúmue legibus ſuis illi uideatur.Proficiſcitur autem Cretam,ibiq;

Matrimonia.

tam, ibiq; perpetuum exilium egit, præcipit etiam moriens oſſa ſua in mare abijci, ne Lacedæmonem delata Spartani ſe de non mutandis legibus à iuramento abſolutos putarent.

CEREMONIAE DEFVNCTORVM LACEDAEMONIAE regum. Cap. XXXVIII.

DEfunctis regibus Spartiatarum, equites per uniuerſam Laconicam obitum regis enunciabant, fœminæ per urbem circumeuntes ollas pulſitabant. Cumq; hoc fieret, neceſſe erat ex ſingulis domib. duos ingenuos, marem & fœminam luctu fœdari, magnis impoſitis pœnis ſi id nō feciſſent, & immenſo utentes eiulatu, ultimum quenque regum dicētes ſemper fuiſſe optimum. Qui uerò regum in bello perijſſet, eius ſimulachrum quum expreſsiſſent, in thoro bene ſtrato efferebant, & eius tumulatione decem dies inſumebātur, nullusq; magiſtratuum conſeſſus, ſed continuus erat luctus, quin & in hoc cum Perſis conuenientes, qui defuncto rege, alter qui ſuccedebat, liberabat ære alieno quicunq; Spartiata aliquid aut regi aut reipublicæ debebat. Apud Perſas qui rex creabatur, omnibus ciuitatibus tributum quod debebant, remittebat. Notandum etiam quòd Laconiæ adhęret promontorium, Malea nomine, quod quinquaginta millibus paſſuum in mare protenditur, ubi periculoſa eſt nauigatio, propter aduerſos uentorum flatus. Vnde fit ſæpe, ut nautæ ter quaterq; conentur montem tranſire, & toties in diuerſam reijciantur plagam. Eſt mare illud quod Maleam allatrat tam ſæuum & importuoſum, adeoque uentis concitatur, ut non niſi longiſsimo flexu à nautis ſuperetur. Neq; ſatis eſt ſemel euaſiſſe, ſed propè liberatos atq; ſecuros inſequitur. Apprehenſos aliquoties id uix euitatum retrahit periculum. His periculis & his locorum aſperitatibus mederi olim uoluerunt nonnulli curioſi principes, Demetrius rex, Iulius cæſar, Caligula, Nero & alij quidam, qui Iſthmum perfodere tentauerunt, ut eo diſſecto, breuior minusq; periculoſa foret nauigatio, ſed ut euentus docuit uanus fuit eorum conatus. *Malea promōtorium.*

ACHAIA, CORINTHVS. Cap. XXXIX.

ACHaia ampla eſt regio Græcię, undiq; circumſepta mari, præterquam à ſeptentriōne, dicta ſic ab Achæo Iouis filio. Eſt etiam alia Achaia extra Peloponneſum, in qua ſunt Thebæ, Bœotia, Megaris. Achaia intra Pelopōneſum peninſula eſt, undiq; mari cincta, præter exiguam partem à ſeptentrione, iſthmo ſcilicet, ubi ſita fuit Corinthus urbs olim ditiſsima, caput Achaiæ, quæ primum à Siſypho latrone Aeoli filio fertur anno ætatis Moyſi octogeſimo condita, & Corcyra aut ſecundum alios Certhira nominata, deinde aucta Ephyra dicta. Euerſa autem & rurſum inſtaurata à Corintho Oreſtis ſeu Iouis filio, Corinthus eſt appellata. Vltimo à Romanis accenſa, nunquam coaluit, ut dicit Florus. Habuit quoq; arcem, quæ dicta fuit Acrocorinthus, & ea ſita fuit in mōte excelſo prærupto q;, ciuitati imminenti, & qui uno communiq; cum urbe muro continebatur. Hæc itaq; urbs quum olim opibus abundaret, Romani ueriti, ne aliquando de imperio cogitaret, miſſo exercitu, eam uaſtauerunt. Claruit ære laudatiſsimo, ex quo uaſa fiebant admodum præcioſa. De qua Strabo lib. 8. Corinthus inquit urbs locupletiſsima, iſthmo imminens, emporium eſt commodiſsimum, locus negociatoribus frequentatus, & duorum dominus exiſtens portuum, quorum alter Aſiæ, alter autem propinquus eſt Italiæ, utroq; ex loco faciles inuicem mercium commutationes faciens &c. Siquidem poſita erat urbs ipſa in anguſtijs atq; in faucibus Græciæ, ſicut terra clauſtra locorum teneret, & duo maria maximè nauigationi diuerſa pene coniungeret, quum pertenui, ut Cicero ait, diſcrimine ſepararētur. Fuit olim in hac urbe nobiliſsimum templum Veneri conſecratum, in quo iuxta gentilium errorem ultra mille nobilia ſcorta deæ huic erant dicata, parata ſe proſtrare uenientibus hoſpitibus. Ambitus ciuitatis di- *Corinthus ciuitas.* *Romani deſtruunt Corinthum.*

citur continuiſſe quadraginta ſtadia. Habuit agrum ſterilem, atq; ob id habitatores excolebant ingenia ſua, inueniebanturq; ibi artifices ingenioſiſsimi, quales in nullo alio loco reperiebantur. Reddidit urbem infamem incredibilis luxus, cui maximam occaſionem præbuit meretricum multitudo.

ARCADIA. Cap. XL.

EST Arcadia pars Achaiæ mediterranea in medio Peloponneſi ſita, regio montoſa, cuius incolæ plerique ſunt paſtores. Fuit Iupiter cuius proprium nomen Lyſania fuit apud Arcadiam in magno præcio habitus, ob uirtutes eius præclariſs. Iouis nomen adeptus. Nam cum eſſet nobilis genere fugeretq; Athenas & uideret Atticos rudes & beſtiali ritu uiuentes, ante omnia poſitis eis legibus illos publico inſtituto uiuere docuit. Inſtitutis autem eis in bonis moribus, monuit eos colere deos, inſtituens aras, templa, ſacerdotes, & multa alia eis utilia. Quæ cum Attici ſylueſtres mirarentur atq; commendarent eum, exiſtimantes deum, Iouem uocauêre, regemq; ſuum fecêre. Habuit Iupiter iſte templum ſuum in Olympia Arcadiæ ciuitate, quod fuit uetuſtate & cultu nobile, atque ante templum lucus ſylueſtribus conſitus oleaſtris, ex quibus uictores connexis ramis coronabantur. In hoc templo ſumma ueneratione colebatur Iupiter, qui ab eo Olympius & certamina quinquennalia ibi in honorem Iouis celebrata, Olympia fuerunt appellata. Confluebat ad iſtud templum quinto quoquo anno ex tota Græciæ ingens hominum multitudo, cùm ob Iouem, quo nihil putabant in cœlo terraq; ſanctius, tum certamen ipſum, quo inter quatuor Græciæ agones nullus erat celebratior. Ab his annis Olympiades cœptæ ſunt numerari. Certaminum coronæ erant oleaſter, laurus, apium, pinus. Agebantur autem certamina plena luna, eratq; initium 11. diea menſis, & finis decimuſſextus. Eſt Olympias ſpacium quinque annorum, quod à Romanis luſtrum dicitur. Hinc Græci tempora per Olympiades ſupputare cœperunt, ita numerantes: Olympiadis primæ aut ſecundæ aut centeſimæ anno primo uel ſecundo &c. Vnde ſecundum Euſebium Chriſtus natus fuit anno tertio Olympiadis 194. Ex quo patet, quòd initium primæ Olympiadis cœpit ante Chriſtum natum anno 776. quod inde conſtat ſi multiplices 194 per 4. & ſuperaddas tres annos de ſequenti Olympiade. Euſebius tamen colligit annos 775. ſcribens Olympiadem primam cœpiſſe anno mundi 4424. Chriſtum autem natum anno mundi 5199. Claruit & Prometheus in Arcadia, uir acutiſsimi ingenij & ſpectatæ peritiæ, qui homines incompoſitos ac rudes ad politiores mores traxit. Simulachra hominum primus de terra formauit, & arte quadam ueluti ſpiritum habentia moueri fecit. Inde cum in altiſsimo Caucaſo monte reſideret & aſtrologiam didiciſſet, eam primus Aſſyrios docuit. Quin & ignem è ſilice eduxit, ut Plinius teſtatur. Floruit quoq; in Arcadia Atlas uir multæ contemplationis, qui aſtrorum curſum inuenit, & primus de aſtronomia inter Græcos diſſeruit, propter quod finxerunt eum cœlum portare. Tertia Peloponneſi regio uocatur Meſſenia, regio admodùm fertilis & irrigua multis amnibus, quam Spartani propter frequentem defectionem in ſeruitutem redegerunt, eosq; durius quàm reliquos ſeruos tractarunt, ne denuò res nouas molirentur.

Iupiter inſtituit Athenienſes

Anni Olympiadum.

Prometheus.

MODONA, ARGOS, EPIDAVRVS. Cap. XLI.

MOdona, & olim Methone ciuitas eſt littoralis Peloponneſi: quam cum obſideret Philippus rex Macedonum, oculum amiſit ictû ſagittæ. Anno Domini 1471. Mahumetes Imperator magna ui adortus Peloponneſum, expugnauit eam, atq; Chriſtianos hinc captiuos abduxit. Veneti tamen retinuerunt tunc munitiſsimam urbem Modonem unà cum Corona & Sonico, quas ciuitates hodie Turca ſubactas tenet. Applicuerunt peregrini Ieroſolymitani ad Modonam quum iter facerent ad terram ſanctam, at hodie diuertunt Santum & Hyacinthum. Veneti hodie adhuc habent in Morea ſub ſuo dominio Mauaſiam arcem & Neapolim ciuitatem, reliqua omnia poſsidet Turca. Modonam perdiderunt anno Chriſti 1500. Nam Turca obſidione arctiſsima eam cingens, habensq; ſecum quingenta ænea tormenta, inter quæ 22. reliquis uiolentiora erant, ſingulis diebus inſultum faciebat in mœnia. At incluſi Deo ſe committentes, pro uirili ſua reſiſtebant hoſti, malentes mori quàm deditionem facere tyranno.

Præualante

Præualente uerò hoſte & deficientibus obſeſsis, conuenerũt Chriſtiani ad certas quaſdam ædes ad hoc paratas, uiri & mulieres atq; pueri, & igne ſuccendentes eas obtulerunt ſe Domino holocauſtum, malẽtes mori quàm tyranno in manus uenire. Quędam etiam mulieres unà cum pueris præcipites ſe dabant in mare, ut hoc pacto effugerent captiuitatem hoſtilem. Veneti paulo ante in 15. diebus obſtruxerant Iſthmum, ducto muro à mari ad mare, addita duplici foſſa. Erant circiter 30. millia hominum qui operi inſtabant, habentes ueteris ruinæ lapides pro auxilio, ſed omnia fruſtra. Eiſdem temporibus uetus ciuitas Naupactus, quam hodie Lepanthum uocant, fuit per Turcam Venetis erepta, ciuitas maritima, haud procul à Corintho ſita. Argos regio & ciuitas, ſita in parte Peloponneſi quæ reſpicit orientem, unde Argi & Argiui populi, apud quos fuit conſuetudo, ut ſi qui quem in ocio uiderent, ab eo rationem quærerent unde uiueret. Id ſi hodie apud Chriſtianos obſeruaretur, facile deprehenderentur occulti fures & prædones, quin & rariores haberemus circulatores & ualidos mendicos, qui omnes aliorum labore & ſudore ſaginantur. Henricus tertius Imperator huiuſmodi impoſtoribus pulchrè illuſit, cum nuptias in Ingelheimenſi celebraret caſtello. Epidaurus ciuitas ſita in receſſu Saronici ſinus, natura munita, montibus circundata, nobilis templo Aeſculapij. Ibi cõſuetudo fuit, ut noctu ægroti in eo dormirent, atq; hoc modo in ſomnis à numine curari dicebantur. Troezena nobile oppidum, mari ſuperſtãs Cherſonneſi ſpecie ſtadijs 15. dicta quandoq; Aphrodiſia & Sarona & Poſsidonia & Apollonia. Vnde Athenæus coſmographus: Vinum Troezenum ſi mulier prægnans deguſtauerit, abortum faciet. Saronicus ſinus in hac parte eſt cognominatus à Sarono flumine Troezenes.

Chriſtiani offerunt ſe Deo.

Epidaurus.

GRAECIA EXTERIOR. *Cap.* XLII.

PEr Gręciam exteriorem intellige eas Gręciæ terras, quæ extra Peloponneſum ſunt, quæ ſunt, Attica, Theſſalia, Achaia, Bœotia, Phocis, Aetolia, Locris, Epirus &c. Theſſalia campus eſt maximus ab corruus, undiq; montibus cinctus, ab oriente Oſſam & Pelion habens montes, ac occaſu Pindum, ab aquilone Olympum & à meridie Othrin. Ex Pindo Peneus amnis exit, undis lucidis amœnus, uiridanti riparum germine, canoro auium concentu. Achaia quæ & Hellas & à noſtris Græcia à Græco rege appellata, à cuius filia uocata eſt Attis, incipit ab Iſthmo Corinthio & ad littora Aegæi maris porrecta uſq; in Macedoniam & Theſſaliam, quam cum omni Bœotia intra ſuum nomen includit, extenditur. Et quanquam Attica ſaxoſa & ſterilis fuerit, plerięq; tamen mirificis laudibus eam extulerunt, deorumq; domicilium eſſe dixerunt. In Bœotia ſunt ciuitates inſigniores Megara, ex qua fuit Euclides Geometrarum princeps, & Thebe Bachi & Herculis patria, ab Alexãdro Magno poſtea euerſa. In Phocide parua regione mons eſt Helicon, in quo conſtructum fuit ditiſsimum templum Apollinis: ſub eo autem fuit Delphi oppidũ. Alij uerò aiunt in Parnaſſo mõte extructum memoratum templum, de quo paulo pòſt plura. In Attica regione fuit Athenienſis ciuitas, liberalium literarum & philoſophorum mater, qua nihil habuit tota Græcia clarius atque nobilius. Nam fuit etiam ipſo ſitu ſpectabilis, fuit uelut commune quoddam totius Græciæ ὁρμητήριον & refugium, in quod uicinæ urbes bellicis terroribus aut alijs malis afflictæ confugiebant. Fuit & tutiſsimũ ad nauigantium receptaculum. Fuit totius mundi gymnaſium & uniuerſale ſtudium, nec quiſquam olim doctus habebatur, qui non apud Athenas literis operam impendiſſet.

Hellas.

Græcia.

Athenæ.

pendiſſet. Strabo ſcribit Athenas petram fuiſſe in planicie ſitam, inq; orbem circumhabitatam, in qua Mineruæ templum fuit, eratq; in eo templo ſimulachrum quod è cœlo cecediſſe credebant incolæ, ubi & perpetuus ignis cum uirginum cœtu fouebatur. Fuit hęc urbs quoq; dicta Cecropia & Mopſopia. Cecropia quidem à Cecrope rege, & Mopſopia à Mopſo, ſicut & à Iano Iaphet filio (ut quidam ſcribunt) Ionia, & poſtremo à Minerua Athenæ. Græci enim Mineruam uocant Athenam. Minerua uirgo dicitur inueniſſe lanificium, texturam & alia multa artificioſa, & propterea celebris dea habita fuit. Et quia omnia eius inuenta ex ui ingenij atq; ſapientiæ procedere uidebantur, locus fabulæ datus eſt, ut ex cerebro Iouis genita dicatur. Inſtaurante Cecrope Athenarũ urbẽ, ſubito aqua in quodam loco prorupiſſe dicitur, & alio loco reperta olea arbor. Super quibus prodigijs ſciſcitatus Apollo Delphicus, quid intelligẽdum quidũe faciendum foret, reſpondiſſe fertur, quòd olea Mineruam, aqua uerò Neptunum ſignificaret, ambo conſobrini, ambo dij, eſſetq; in ciuium arbitrio, ut ex alterius duorum deorum nomine ciuitas uocaretur. Congregatis omnibus utriuſq; ſexus hominibus, uiri adhæſerunt Neptuno, mulieres uerò Mineruæ, quæ & obtinuerunt, ut ex Mineruę nomine appellaretur. Poëtæ uerò dicunt, Neptunum & Mineruam Athenas condidiſſe. Et cum de nominis impoſitione inter eos fieret altercatio, dijs reliquis præſentibus, fit inter eos conuentio, ut qui percuſſa terra laudabiliorem produceret effectum, urbi nomen imponeret. Neptunus aũt tridente ſuo percuſſa terra, equum produxit, belli omen. At Minerua haſta proiecta oliuam produxit, pacis arborem. Qũæ quoniam utilior eorum iudicio uiſa fuit, ex ſuo nomine Athenas dixit.

Mineruæ.

Figmenta poëtarum de Athenis.

Fuerunt itaq; Athenienſes non aduenæ, neq; paſsim collecta populi colluuies urbi dedit originem, ſed in eodem nati ſolo quod incolunt, & quæ illis ſedes, eadem origo eſt. Primi lanificij & olei uſum docuere, arare quoq; & ſerere frumenta glande ueſcentibus monſtrauerunt. Literæ certè ac facundia & hic ciuilis ordo diſciplinæ ueluti templum Athenas habẽt. Tulit quoq; Cecrops tres leges in mulieres ad Neptuni placationem, quem illæ poſtpoſuerant ſuo ſuffragio Mineruæ. Videlicet ne ulla unquam mulier ſenatum ingrederetur, ut nulla earum proles maternum nomen accipiat, & ne quis eas Athenienſes, ſed Atticas dicat. Referuntur Athenienſes in Peloponneſo 12. poſſediſſe urbes, totidemq; in littore minoris Aſiæ condidiſſe, inter quas omnium pulcherrima fuit Epheſus, quam totius Aſianæ Ioniæ regiam conſtituit Androchus.

Draco primum Athenienſibus leges conſcripſit, deinde Solon Salaminius multis prioribus ob pœnarum magnitudinem abrogatis, omnibus enim ferè legibus quas Draco tulerat, pœna erat morte diffinita, ut etiam qui ocij & deſidiæ eſſent conuicti capite plecterentur: aut qui olera fructusúe in alieno prædio legiſſet, eodem puniretur ſupplicio quo & parricidæ. Vnde Demades dicere ſolebat, Draconem non atramento, ſed ſanguine leges ſcripſiſſe. Solon itaq; uetuit lege, ne parricidij affectatæq; tyrannidis damnati magiſtratum caperent: Nec hos ſolum ab honorum petitione excluſit, ſed eum quoq; qui orta in ciuitate ſeditione, neutram partium ſecutus eſſet: mali ciuis eſſe ratus cũ proprias rationes in tuto collocarit, nulla cõmuni cura ſollicitudineúe teneri. Habuit nec minus admirationis illud, ut fœminæ quæ uiros parũ ad rem uenereã idoneos ſortitæ eſſet, unum quẽ uellent ex mariti propinquis impunè admitterẽt. Ploratus et lamẽtationes in alieno funere ſuſtulit. Nec ſubſidia alimentaúe ulla filius patri deberet, à quo non eſſet arte aliqua ad uſum uitæ inſtitutus. Qui legitimo eſſent thoro procreati, neu parentes alerent. Qui enim meretricio non abſtinet congreſſu, is per belle demonſtrat, ſe non liberorum procreationi, ſed uoluptati ſtudere, ſeq; ipſum mercede priuat. Mœchũ in adulterio deprehenſum, impune necari uoluit. Qui uim ingenuæ uirgini intuliſſet, decẽ dragmis mulctari. Qui lupum uictum attuliſſet

Draco legiſer.

Solonis leges. ex coniugũ.

liſſet, qũinq; dragmas ex publico acciperet. Qui lupam, dragmam unam, hoc pecoris illud bouis precium. Vetus fuit Athenienſium mos, hanc beluam inſectari, quippe quę æque ſit pecuariæ rei & agrorum cultui infeſta. Eorum liberos qui in prælijs occubuiſſent publicè nutriendos, erudiendosq́ue præcepit, quo ſanè animati ſinguli fortiter ac ſtrenue in bello dimicarēt. Voluit etiam ut is qui oculos in bello amiſiſſet publicè aleretur. Præclarè & illud ſtatuit, curatorem cum pupillorum matre non habitare. Cauit prę terea ne is fieret curator, ad quem poſt pupillorum obitum ſubſtantia ſpectaret. Et qui alteri unum oculum erueret, ei ambos erui debere. Et quæ non poſuiſti ne tollas, ſi quis ſecus facit capitale eſto. Principem, ſi ebrius deprehenſus eſſet, morte mulctandum. Athenienſes ut dies ſecundum Lunæ curſum agerent monuit. Ex omni genere frugum mel & ceram extra Atticos fines aſportari permiſit. Nullum ciuitate donari niſi opificem, qui cum tota domo ſe Athenas contuliſſet, aut perpetuo exilio natali ſolo pulſus eſſet, cenſebat. Cæterùm præclara Athenarum urbs quæ olim muris naturalibus ædificijs, armis, opibus, uiris, prudentia atq; omni ſapientia florentiſsima fuit, noſtro tempore parui oppidi gerit ſpeciem, uocaturq; Sethina. In eo tamen ſaxo, quo uetuſtum Mineruæ templum fuit, arx eſt, per omnem Græciam nominata, tum operis magnitudine, tum difficultate oppugnationis.

DELPHICVM ORACVLVM.
Cap. XLIII.

IN Phocide duæ olim fuerunt celebres ciuitates, ſcilicet Elatea & Delphica urbs ſita iuxta montem Parnaſſum in fundo ſaxoſo, quam & mons aſperrimus aliaq; adiacentia ſaxa tuentur à quocunq; hoſtili incurſu. Templum autem Apollinis Delphici olim poſitum fuit in monte Parnaſſo in rupe undique impendente, ubi & ciuitatem frequentia hominum fecit. Qui ad affirmationem maieſtatis undiq; concurrentes, in eo ſaxo conſedere. Atq; ita templum ciuitatemq́ue non muri, ſed præcipitia, nec manufacta, ſed naturalia pręſidia deſcendebant, prorſus ut incertum ſit, utrum munimentum loci an maieſtas Dei plus hic admirationis habuerit. Alij tamen ſcribunt conſtructum ibi nobiliſsimum & celebre Apollinis templum & adytum, quinq; tantum con- *Agamedis*
ſtans lapidibus, opus Agamedis & Trophonij. Media ſaxi rupes in formam theatri re- *opus.*
ceſsit. Quamobrem & hominum clamor, & ſiquando accidit tubarum ſonus, perſonantibus & reſonantibus inter ſe rupibus, multiplex audiri, ampliorq; quàm edebatur reſonare ſolebat. Quæ res maiorem maieſtatis terrorem ignaris rei admiratione ſtupentibus plerunq; afferebat. In hoc rupis anfractu, medio fermè montis altitudine planicies exigua eſt, atq; in ea profundum terræ foramen & officina Sathanæ. Ex eo enim frigi- *Officina Sa-*
dus ſpiritus in quodam uelut uento in ſublime expulſus, mentes uatum in uecordiam *thanæ.*
uertebat, impletosq; non Deo, ſed ſatana reſponſa dare cogebat. Incubabant autem foramini uirgines, ſacerdotes & Pythij uates, alienatiq; à ſenſu, de interrogatis reſponſa dabant. Multa igitur ibi & opulenta regum populorumq; uiſebantur munera, nedum ex Græcia, uerùm & ex toto fermè terrarum orbe oblata, quæ ſui magnificentia reddentium uota gratam uoluntatem & dæmonum reſponſa manifeſtabant. Hunc immenſum auri & argenti theſaurum, nemo mortaliūm audebat inuadere, adeò mammonæ princeps illi cuſtodiendo incubuit, & homines in ſuperſtitione continuit. Cum Xerxes rex Perſarum direpturus Græciam, magnam uim hominum in eam tranſtuliſſet, contendiſſetq; Apollinis templum ſpoliare, in maximum uenit periculum. Nam deuoluebantur è monte in eius exercitum duo ſaxa cadebantq; ignita ſpicula cum horrendis tonitruis è cœlo, & qui conſcenderant montem ceu inſani præcipitabantur de monte, interieruntq; tunc machinatione dæmonis, ut Trogus ſcribit, quatuor millia hominum. Idem euenit Gallis ſub duce Brenno, quum niterentur conſcendere hunc montem &

Galli obruuntur lapidibus. diſpoliare Delphicum templum. Nam per excitatum terræmotum cadebat in exercitum portio montis, quæ multos interemit, deinde inſecuta eſt horrenda tempeſtas, tonitrua, fulmina & grando, unde bona pars exercitus ſternebatur, ut cogerentur abſtinere à ſacrilegio. Brennus quoq; dux grauiter læſus & dolorem uulneris ferre non potens, ex impatientia ſibiipſi pugione mortem conſciuit. Delphici uerò liberati ex illa neceſsitate, laudauerunt Apollinem deum ſuum. Sic ergo diabolus apud infideles poteſt aëris tempeſtates quo uult uertere, quo illos in errore & falſa religione contineat. Cæterum *Apollo Delphicus.* Apollo Delphicus fuiſſe dicitur medicinæ repertor & uirium herbarum primus cognitor, fuit autor carminis, præſes uaticinij: item habuit peritiam ſagittandi & chordæ uocalis. Nam cytharam reperit. Vnde poſt mortem deus habitus eſt, & à Poëtis Phitonis & ſapientiæ deus appellatus.

MACEDONIA.

Cap. XLIIII.

Albania. QVæ nunc Albania dicitur, olim Macedoniæ portio fuit, ad occidentem uerſa, in qua Dyrrachium & Apolloniam fuiſſe conſtat, non incelebres priſco ſeculo ciuitates. Putant autem hoc genus hominum ex Albania quondam ueniſſe, quæ uicina Colchidi in Aſiatica Scythia memoratur, ut ſæpe barbararum inundatio nationũ Græciæ atq; Italiæ prouincias occupauit. *Scanderbechus.* Habuit Gregorius Scanderbechus hæreditatem ſuam in hac prouincia, qui ætatem penè omnem præter paucos annos puericiæ quibus ſub Turca militauit, in armis pro Chriſti nomine pugnando conſumpſit, ſolusq; quodammodo regionem illam ſub Euangelio Chriſti continuit. Velona in Albania non magna ciuitas eſt in portu maris ſita, qua breuiſsimus eſt in Italiam traiectus. Dicta fuit *Emathia.* Macedonia olim Emathia, à quodam rege Ematho, habuitq; initio anguſtos terminos, ſed uirtute ſuorum regum & gentis induſtria ſubactis finitimis ita ampliata eſt, ut centum quinquaginta populos tenuerit. Protenditur autem inter duo maria, Aegæum & Adriaticum, & latus eius meridionale protegunt terga Theſſaliæ atq; Magneſiæ. Epirus quoq; Macedoniam attingit, & Illyrica terra altera meridiem, altera ſeptentrionalem excipiens. *Dyrrachium.* In Adriatico littore Dyrrachium uetus ciuitas iacet, Epidaurus antea dicta. Nec procul infra terram Apollonia fuit, optimis inſtituta legibus & Auguſti Cæſaris, qui Græcas ibi didicit literas, ſtudio memorabilis.

Theſſalonica. In altero littore Theſſalonica eſt, potens quondam ciuitas, quam cum Epiſtolæ Pauli apoſtoli, tum magni Theodoſij præceps atq; implacabilis ira famoſam reddidere. Indignatus enim ob cæſos in ea iudices, aliquando clementiſsimus Imperator, uniuerſum urbis populum trucidari mandauit, undecim millia hominum cæſa traduntur. Non tulit Ambroſius Mediolanenſium pontifex tam immane facinus incorreptum. Imperatorem ab ingreſſu eccleſiæ prohibitum ſubire pœnitentiam compulit. Nec maximus princeps paſtoris ſubire iudicium recuſauit. Fuit autem hæc ciuitas olim ſitu eximia, aggeribus, foſsis, mœnibusq; egregiè munita. In muris frequentiſsimæ turres, æquis inter ſe ſpacijs diſiunctæ, ædificiorum mira elegantia. In ſingulis urbis regionibus templa, uetuſtate, donarijs, religione item & ſanctitate auguſtiſsima. Cumq; optimis legibus eſſet inſtructa Theſſalonica & rerum omnium beatiſsima copia floreret, in Andronici manus hæreditaria ſorte peruenit. Is odio fratris ſui Ioannis, ad quem totius regni adminiſtratio delata fuerat, Theſſalonicam Venetis tradidit. Venetis Amurates Turca eripuit, qui & reliquam Macedoniam uſq; ad montes Peoniæ & quam modo Albaniam uocant, imperio ſuo ſubiecit. Mira rerum mutatio & fluxa humani imperij gloria. Hæc eſt Macedonia, quæ duobus inclyta regibus, Philippo & Alexandro, Græcia Thraciaque ſubiecta, imperium protendit per Aſiam uſq; in Indiam, & hodie Turcarum genti ſubiecta tributum pendere & iugum ferre miſerrimum cogitur. Sed ut redeam ad Theſſalonicam, illa noſtro æuo ampliſsima quoq; eſt ciuitas, maior etiam Adrianopoli, ſed minor Conſtantinopoli: in qua triplex hominum uiuit ſecta, Iudæorum ſcilicet Chriſtianorum & Turcarum, maior tamen eſt numerus Iudæorum, qui ibi exercent mercimonia, & ut audio tanta eſt eorum multitudo ut ibi habeant 80. ſynagogas. Ipſi deferunt circum

cum pileos ligamina ſeu ſindones, aurei coloris, Chriſtiani uerò cærulei, & Turcæ albi coloris ſindones, atq; in hunc modum internoſcuntur ad inuicem.

BELLVM MACEDONICVM SVB PHIlippo rege. *Cap.* XLV.

PRincipio regni Macedonici, bella ueluti conſpiratione quadam ad opprimendam Macedoniam multarum gentium uno tempore confluebant. Et quum Philippus omnibus par eſſe non poſſet, alia interpoſita pactione componit, alia redemit. Primum illi cum Athenienſibus certamen fuit, quos per inſidias uicit. Poſt hos bellum in Illyrios transfert & urbem Lariſſæam capit. Hinc Theſſalos improuiſo expugnat, geſtiens robur Theſſalorum equitum exercitui ſuo adiungere, unumq; corpus equitum & pedeſtrium facere. Quibus rebus feliciter actis, Olympiada regis Moloſſorum filiam duxit uxorem; ac deinde Methonam urbem (hodie Modonam) expugnans, iactu ſagittæ dextrum oculum amittit, & nihilominus pacem deprecantibus dedit, mitisq; etiam aduerſus uictos fuit. Philippus itaq; ueluti è ſpecula quadã libertati omnium inſidiatus, dum contentiones ciuitatum alit, auxiliũ inferioribus ferendo, uictos pariter & uictores ſubire ſeruitutem coëgit. *Philippi clementia.* Huius mali cauſa & origo Thebani fuerunt, qui cum rerũ potirentur, uictos armis Lacedæmonios & Phocenſes apud commune Græciæ concilium accuſauerunt. Lacedæmonijs crimini datum quod arcem Thebanam induciarum tempore occupaſſent, Phocenſibus quod Bœotiam depopulati eſſent. Phocenſes præterea cũ agris, liberis & coniugibus priuarentur, deſperatis rebus templum Apollinis ſpoliarunt auro & pecunia, conductoq; milite, bellum Thebanis intulerũt. Cum uerò Athenienſ. & Lacedæmonij Phocenſibus auxilia mitterẽt, Thebani & Theſſali Philippum regem eligunt ducem. Igitur Philippus quaſi ſacrilegij non Thebanorũ ultor, iubet omnes milites ſumere coronas laureas, atq; ita ueluti Deo duce in præliũ pergit, Phocenſes in fugam uertit, pœnasq; uiolatæ religionis ſanguine & cædibus infert. *Philippi uerſutia.* Incredibile quantum ea res Philippo apud omnes nationes gloriã pepererit, habeturq; dijs proximus, quòd per ipſum deorum maieſtas fuerit uindicata. Sed nec Philippus melioris fidei aduerſus ſocios fuit: nam eas ciuitates quorum dux fuerat hoſtiliter diripuit, nec deorum templis pepercit. Inde in Cappadociam traijcit, ubi bello pari perfidia geſto, uniuerſam prouinciam regno Macedoniæ adiungit. Contigit etiam quòd duo reges Thraciæ fratres eum diſceptationum ſuarum iudicem elegerunt, ſed Philippus ad iudicium ueluti ad bellum inopinantibus fratribus inſtructo exercitu uenit, regno utrunq; non iudicis more, ſed fraude latronis ſpoliauit. Quo facto, Græcos orbis terrarum uindices, diſcordia extrema laborantes, fraude circumuentos ſibi ſubijcit, atq; ita ex multis gentibus & nationibus unum regnum populum conſtituit. Sed nec à proximis manus abſtinuit. Siquidem Arisban regem Epiri affinem regno pepulit: deinde regem Scytharum in prælio uicit. Tandem cum Philippus nuptias celebraret Cleopatræ filiæ regis Epiri, & ad ludorum ſpectaculum medius inter Alexandrum filium & generum procederet, Pauſanias nobilis Macedo, adoleſcens, regem in anguſtijs & in ipſo tranſitu obtruncat. *Philippus rex obtruncatur.* Creditum eſt ab Olympiade regina & matre Alexandri immiſſum fuiſſe Pauſaniam, quia illa doluit ſuum repudium & ſibi prælatam Cleopatram. Alij de morte eius aliter loquuntur, nempe quòd in abſentia Alexandri Pauſanias coniuratione facta Philippum inuaſerit, multisq; confoderit uulneribus, Alexander autem uictor, rediens ex Armenia, & inueniens patrem uulneratum & adhuc ſpirantem, iuſsit Pauſaniam adduci, tradiditq; gladium in manum patris, quo eum feriret. Quo facto, Philippus iam moriturus ait: Nihil eſt quod me contriſtet, ultus enim autorem iniuriæ libens morior. Fuerat autem Philippus rex armorum quàm conuiuiorum ſtudioſior, inter quotidianas rapinas ſemper inops erat, eratq; in eo miſericordia & inuidia pariter. Erat blandus & inſidioſus, amicitias utilitate non fide colebat, eloquentia inſignis.

ALEXANDER MACEDO OBTINET MOnarchiam. *Cap.* XLVI.

PHilippo rege mortuo, ſuccedit in regno filius eius Alexander, cognomento Magnus, cœpitq; potenter expugnare Aſiã, idq; tanta uelocitate, ut tranſuolando po-

tius quàm gerendo peregerit id quod fecit. Quod ſi moratus fuiſſet, fortunam fortaſſe mutaſſet. De egregijs factis eius, infrà in Aſia multa ſum ſcripturus. Vt autem hic obiter commemorem quid egerit, meminit uetuſtas, illum traiecto Boſphoro primum occupaſſe Sardin ciuitatem, deinde Miletum, minorem Aſiam, Armeniam, Iberiam, Albaniam, Syriam & Aegyptum. Tranſcēdit quoq; inſignes montes, Taurum & Caucaſum, deuictisq; Medis & Perſis, uenit tādem in Italiam, extrema orientis regionem: nec ullum nō diſquiſitum præterijt locum. Vbicunq; audierat fuiſſe Liberum & Herculem, illuc quoq; ſe recepit. Duxit etiam ſecum præclari ingenij uiros, magnos philoſophos, præſertim Calliſthenem, &, ut quidam ſentiunt, Ariſtotelem præceptorem ſuum. Nocuit tamen Calliſtheni immodica libertas grauitasq; inuiſa regi, quum haudquaquam malè aſſentantium accommodatus eſſet ingenio. Nam cum Alexander ex Perſico bello elatus, ſuperbiæ regiæ more adorari uellet, recuſauit id Calliſthenes, palam dictitans, eum non adorandum eſſe, quæ res illi & multis exitio fuit. Siquidem Alexander criminatus eſt Calliſthenem conſcium eſſe coniurationis, atq; ideo eum truncatis membris, abſciſsis auribus ac naſo labijsq; deformatum, cum cane in cauea clauſum circumferri iuſsit, diuq; tortum tandem necauit.

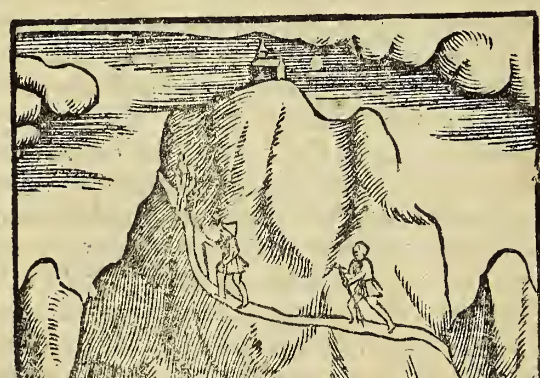

Calliſthenis libertas.

Cum ergo Perſæ & Medi monarchiam habuiſſent ducentis & uiginti annis, & Alexander ſuperaſſet Darium Perſarum regem, translata eſt monarchia ad Græcos. Sed non diu permanſit in ea regione. Siquidem extincto per uenenum Alexandro poſtquam duodecim annis rerum potitus fuerat, imperium eius ſciſſum eſt in multa particularia regna. Ptolemæus regnauit in Aegypto, Antipater in Græcia, Seleucus in Syria & Babylonia, Caſſander in Lycia & Pamphylia &c. Interim tamen Romanum regnum ſupra modum creuit in potentia & faſtu. Eſt in Macedonia ciuitas inſignis, quæ hodie Scopia appellatur, diſtans à Theſſalonica itinere trium dierum, ubi tres commorantur ſectæ hominum, Turcæ, Iudæi & Chriſtiani: maior tamen eſt numerus Turcarum. Hinc non procul diſtat Olympus mons, qui tantopere celebratur à poëtis, quòd uertex eius attollatur ultra nubes, & accolæ ſummitatem eius uocent cœlum. Conſtruxerunt olim gentiles in ſummo faſtigio eius altare, conſecraruntq́ue Ioui. Scribit Solinus ſummitatem eius eſſe extra tempeſtatem aëris, nam non eſt ibi pluuia neque uentus, id quod probatum eſſe aiunt per ſcripturam in ſabulo factam & poſt annum illæſam repertam. Sunt etiam qui aiunt hunc montem eleuari in altum decem ſtadijs. Cæterum in Cypro ſignatur quoque Olympus unus, & alius apud Myſos, ad cuius radices aſſerunt Pruſſam ciuitatem conditam, & tertius ad mare rubrum, haud longè ab Heliopoli oppido. Item mons Athos inter Macedoniam & Thraciam ſitus, miræ altitudinis, ut uſque ad inſulam Lemnon ſpacio trecentorum ſtadiorum umbram porrigere dicatur, & quicquid in uertice eius arenæ inſcribitur nulla iniuria aëris (quæ ibi non eſt) obliteratur. Herodotus ſcribit Xerxem hunc montem

Scopia ciuitas.

Olympus mons.

Athos mons.

tem iuſsiſſe intercidi,ad mare recipiendum in foſſam tantæ latitudinis, ut duæ triremes illac ſimul tranſire poſſent,quod non neceſsitatis gratia feciſſe fertur, ſed ut potentiæ ſuæ munimentum poſteritati relinqueret. Aiunt etiam mare iuxta hunc montem tam ſæuum eſſe,ut quadam uice de exercitu Darij regis Perſarum ibi ſubmergerentur trecentæ naues,perirentq; uiginti millia uirorum. Fractis enim & merſis nauibus, quoſdam uiros mare illiſit ad ſcopulos, quoſdam uiuos ad littus eiecit atq; ibi ſubmerſit,& qui uiui ad montem peruenerunt,lacerabantur à beſtijs quas mons ille nutrit.

DE VENENO ET MAGNETE MAcedonico. *Cap.* XLVII.

IN Macedonia inuenitur uenenum ex fonte Suciſtyge profluens, cuius tanta eſt uis, ut non ære, non ferro, non teſta contineatur,nec aliter ferri niſi ungula equi poteſt. Tali putant Alexandrum Magnum ueneno olim extinctum. Habet quoq; Macedonia,præſertim regio Magneſiæ,Magnetem,qui alio nomine Heracleus lapis & Sideritis appellatur.Denominatus autem fuit Magnes ab inuentore,in Ida repertus. Hic itaque lapis præ ſe fert ferri impoliti ſpeciem,& in ferrarijs metallis plerunq; inuenitur, gignitq; eum Hiſpaniæ regio Cantabria,inſula ſeptentrionis iuxta Lappones,quæ & ex eo nomen inuenit. Habet quoque eum Germania in multis locis,non longe ſcilicet à Goslaria in Hercynia ſylua,ubi è ſingulari puteo effoditur. Item in Miſnæ montis uena ferraria non longè à Schuuartzenberg: item non longè à Pele uico,qua itur in uallem diui Ioachimi. In Bohemia ſimiliter in metallis ferrarijs ad Leſſam pagum. Gignit & Bœotia atq; Troas circa Aſiam minorem Magnetem,India quoq; iuxta flumen Indum. Differunt autem in colore, qui aut niger eſt, aut in nigro cæruleus, aut in nigro rufus. Differunt & ſpiſsitudine atq; raritate:nam alij toti denſi ſunt, alij aliqua parte rari & uelut exeſi,pumiciq; ſimiles.Differunt uiribus:quidam enim ualidè ad ſe trahunt ferrum, quos mares nominant,aliqui parum ualidè,quos fœminas. Meliores non inueniuntur quam in Aethiopia,qui etiam in pondere argento coæquantur. Qui iuxta Troadem fodiuntur,nigri ſunt & non boni.Et qui in Macedonia,ſunt etiam nigri ſed meliores Troianis. Optimus Magnes non modò ad ſe trahit & tenet ferrum, ſed uim ſuam in id ita transfundit,ut poſsit aliud ferrum,quod appoſitum fuerit apprehendere & tenere. Vnde cùm ad ſe traxerit circulum ferreum,cum eo ſic communicat uim ſuam, ut alium circulum iuxta poſitum tenere poſsit,atq; is rurſum alium,quo ſanè modo uidemus quandam quaſi catenam ex eis fieri. Aſtringitur tamen primus circulus arctius & poſtremus remiſſus. Magnes non allicit ad ſe ferrum ſi fuerit rubiginoſum aut impurum,aut oblitum allij ceparumúe ſucco,nec uerò minus Adamas eius uiribus reſiſtit. Si enim iuxta ferrum ponitur,non poteſt id Magnes ad ſe allicere:aut ſi iam traxit,quàmprimum Adamas fuerit appoſitus,ipſum dimittit.Quin etiam Magnes ſi diu ferro aut eius uena careat,aliquam uirium iacturam facit: quod ne fiat,ſquama ferri aut limatura eius eſt obruendus.

Heracleus lapis.

Vbi Magnes inueniatur.

Magnes ſuam co- nicat ...

THESSALIA. *Cap.* XLVIII.

INter Macedoniam,Epirum & Atticam comprehenditur Theſſaliæ regio, quam dicunt eſſe campum maximum ac curuum undiq; montibus cinctum. Nam habet ab oriente Oſſam & Pelion,ab occaſu Pindum, à quo Peneus amnis egreditur, ab aquilone Olympum,& à meridie Othryn.Sortita eſt hoc nomẽ à Deucalionis filio, antea Myrmidonia dicta. Fuit enim locus ſterilis,ac ſaxis exciſis cauernoſus, quapropter coloni ſub terra habitarunt more formicarum,ſpacium frugibus & agricolationi relinquere uolentes,parcentes etiam coctilibus lateribus,ne tellurem abſumerent. Hæc regio olim ſub Attica fuit comprehenſa,atque prius Aemonia ab Aemone rege, & Pelaſgia atque Hellas dicebatur.Strabo ſcribit dictam fuiſſe priſcis ſeculis Pyrrheam à Pyrrha Deucalionis uxore.Ibi Deucalionis tempore ingens imbrium illuuies maiorem partem populorum Theſſaliæ abſumpſit,paucis, qui ad montium culmina ſeſe receperant, conſeruatis. Inter quos Deucalion Parnaſum petierat,ratibusq; ad ſe confugientes per ſumma Parnaſi iuga benignè fouebat:propter quod dictus eſt genus hominum reparaſſe.

Aemonia. Pelaſgia. Hellas.

Deucalionis diluuium.

In Theſſalia ſunt 24. montes, olim quidem continui, ſed per terræmotum diſrupti, qui fabuloſè per Herculem ſecti feruntur. Addita eſt poſtea fabulę fabula, finxeruntq; poëtæ Gigantes congeſsiſſe undiq; in hũc locum montes & ſaxa, quibus uoluerunt Iouem exturbare è cœlo. Fit etiam nonnunquam in hac regione, ut magni imbres & reſolutæ niues, oſſa maxima & quæ non multum minora ſunt, quàm hodie proceritas ſit humanorum corporum, effodiunt, unde facile colligitur, quondam Gigantum ibi fuiſſe uel habitationem uel ſepulturam.

Gigantum habitatio.

EPIRVS. Cap. XLIX.

EPirus quę olim à Moloſsis populis Moloſſa dicta fuit, regio eſt Gręcię, in qua olim Pyrrhus regnauit, ab ortu Achaiam habens, ab occidente mare Adriaticum & à ſeptentrione Macedoniam. Hodie autem cum maxima Macedoniæ parte Albania dicitur. Quondam urbibus populisq; fuit frequentiſs. ſed à Rom. ſubacta, cum ſæpius deficeret, penè in ſolitudinem eſt redacta. Oram huius terræ maritimam felicem & uberem tradidêre, multęq; olim urbes & oppida in ea fuerunt, ſed propter populorum rebelliones, quibus cum Romanis contenderunt, prouincia eſt uaſtata, ut iam quoq; diximus. Apud Epirum Actiaca pugna latè memorabilis commiſſa eſt, in qua Cæſar Auguſtus Antonium nauali prælio uicit & ſimul Aegypti reginam Cleopatram. Nam & ipſa huic certamini præſens fuiſſe dicitur. Ob quam rem uictor Auguſtus in Ambrachio ſinu urbem condidit, eiq; uocabulum indidit Nicopolim, id eſt, uictoriæ ciuitatem. In ea regione fuit Apollonia nobiliſsima ciuitas, ad quam miſſus Octauianus, poſtea Auguſtus adoleſcens ut literis uacaret & in militia ſimul inſtrueretur, quoniam turmæ equitum ex Macedonia aduentantes hic exercitabantur. Peruenit dominium huius prouinciæ tandem ad Imperatores Conſtantinopolitanos, & deinde eorum conceſsione ad Deſpotos, familiam quandam magnam Epiri, ſed quam Turca Amurates expulſis Chriſtianis principibus ante quadraginta annos ſibi ſubiugauit.

Epirus olim hodie Albania

Actiaca pugna apud Atticum promontorium.

CRETA SEV CANDIA. Cap. L.

CReta quæ & Candia, inſula in mediterraneo mari, centum urbium fama clara, in longitudine habet ducenta ſeptuaginta millia paſſuum, in latitudine uerò quinquaginta millia. Circuitus eius quingenta octoginta octo millia paſſuum complectitur. Dicta eſt primum Cureta ab habitantibus Curetibus, & per ſyncopam Creta, atq; à Candia metropoli hodie appellatur Candia. Eam in poteſtatem redegit primus Romanorum Metellus Creticus, & deinde ſequentibus temporibus ſub Imperatoribus Conſtantinopolitanis diutius fuit: poſtea conceſſa Bonifacio Montiferratenſi, à quo demum Venetis magno diuendita fuit anno 1144. In Candia metropoli prætor Venetus ius dicit, ubi & portus eſt. Inſignes in ea urbes antiquæ ſunt Cortyna, Gydon,

Cureta. Creta. Candia.

don, Gnoſus, Minois regia, ubi Minos nouem annos regnauit, & Ida mons, omnium qui in ea ſunt celeberrimus & qui celſiſsimo aſſurgit uertice. Tota inſula plena eſt montibus & uallibus, habetq; multas ſyluas, & maxime Cupreſsi per inſulam intenſum ſpirant odorem. Scribit Plinius, quondam in Creta montem quendam terræmotu concuſſum detexiſſe corpus humanum, quod 40. cubitos habuit in longitudine. Cui ſimile eſt quod ſcribit Sabellicus, ante paucos annos effoſſum in Creta cranium humanum, magnitudine dolij mediocris, quod ubi contrectari cœpit, redactum fuit in fauillam. Scribunt præterea Strabo & Plinius, nullum in Creta animal noxium eſſe, ſerpentem ibi nullum, nullam noctuam, caprarum copiam, nullum ceruum. Optimi uini feraciſsima eſt inſula, quod Creticum uocant, & ab alio loco Maluaticum, accepta ſcilicet denominatione à Malua monte, quem in Chio inſula ſitum puto, iuxta Arniſiæ oppidum. Habuit præterea Creta à principio incultum hominum genus. Radamanthus Iouis ex Europa filius eos ad manſuetiores uitæ ritus perduxiſſe narratur. Sequutus inde Minos, qui æquitate & iuſticia adhuc magis excoluit. Plato autor eſt, Lacedæmonios & alias uetuſtiſsimas Græciæ ciuitas hinc ſibi leges & inſtituta quæſiuiſſe. Optimum gentis ſtatum euertit primò tyrannicus dominatus, mox & Cilicum latrocinia. Fundus terræ in hac inſula feraciſsimus eſſe dicitur frumenti & paſcuoſus, profert etiam ſaccarum. Hoc malum habet, ſi mulier aliqua dentibus aut unguibus hominem læſerit, mori perhibent fauciatum.

Abundant cupreſsi in Creta

Vinum Creticum.

Prope Cortynam ciuitatem labyrinthus fuit, cuius dicunt adhuc extare ueſtigia. Fuit opus arte maximè ſpectabile. Aegyptius tamen labyrinthus fuit omnium maximum et portentiſsimum humani ingenij opus, unde exemplar ſumpſit eius, quem in Creta fecit Dædalus, centeſimam tãtum portionem accipiens de Aegyptio labyrintho, ſed formoſior omnium fuit, perplexis parietibus. Plinius ſcribit ueſanam fuiſſe dementiam, quæſiſſe gloriam impendio nulli profuturo, præterea fatigaſſe regni uires, cum tamen laus maior artificis eſſet. Mons erat effoſſus ac undiq; concauus, una tantum & anguſta uia adibatur. Dux loci peritus præcedebat cum ardente funali, inextricabilem errorem per tenebras monſtrando.

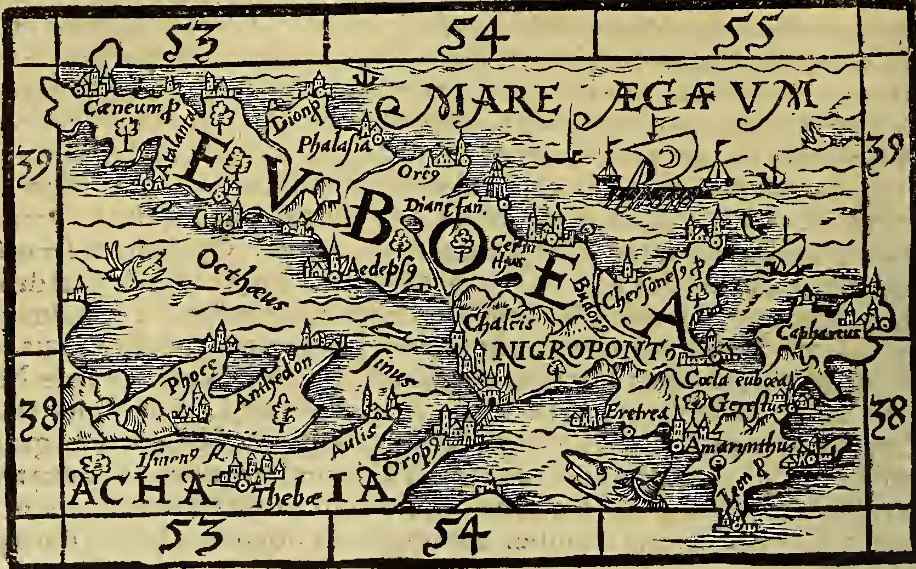
Labyrinthus

EVBOEA SIVE NIGROPONTVS.

Cap. LI.

HAec inſula eſt in Aegæo mari, Bœotiæ admodum uicina, à qua euripo anguſto maris portu ſeparatur, ut etiam inſula continenti ponte iungatur. Vocata fuit ante multa tempora Abantis, ac deinde à præcipuo eius monte Ocha, & poſtea Helloпia. Scribit Strabo duos amnes eſſe in Nigroponto, Cerum & Neleum, diuerſarum naturarum. Nam ſi animalia ex uno potent, albeſcit pilus eorum, alterius autem aqua pota, pellem eorum nigram reddit. Habuit inſula quondam duas inſignes ciuitates, Chalcidem & Erethriam. Vtriuſque mœnia Troianis temporibus antiquiora Athenienſes poſuiſſe dicuntur. In Chalcide Ariſtoteles philoſophorum omnium princeps mortuus eſt. Is Nicomachum medicæ artis profeſſorem patrem habuit, prima ætate in Mace-

Abantis.
Ocha.
Heliopia.

Ariſtotelis effigies.

in Macedonia enutritus, ſed cum adoleuiſſet tranſtulit ſe Athenas, ubi Platonem uiginti annis audiuit, & nullam reliquit ſcientiam, quam non perfectè attingeret. Vocatus autem à Philippo rege in Macedoniam, decem fermè annis Alexandrum inſtituit. Alexandro uerò in Aſiam profecto, rediјt Ariſtoteles Athenas, docuitq́ue cum magna gloria. Tandem communi philoſophorum inuidia accuſatus, quòd non rectè de dijs ſentiret, metuens periculum, abijt in Chalcidem, ibiq́ reliquum uitæ tranſegit. Scripſit autem tam mira de natura, ut miraculum in natura fuiſſe dicatur. Fuit paruus, gibboſus & malè formatus, balbutiensq́ ſed diues, ut qui ſocius & præceptor & ſecretarius Alexandri eſſet. Reliquit libros ſupra trecentos, uixitq́ ſexaginta duobus annis, alij ſcribunt, ſexaginta tribus, in Chalcide mortuus.

Ariſtoteles paruus.

CYCLADES INSVLAE. *Cap.* LV.

Cyclades inſulæ ſic dictæ ſunt, quòd circa Delum earum clariſsimam in cyclum ſeu orbem ſitæ ſint. Numerantur autem in Mari Aegæo quinquaginta tres. Has alij penè innumerabiles faciunt, quæ omnes partim in Venetorum, partim in Turcarum uenerunt poteſtatem, magnaq́ ex parte nomina mutauerunt. Antiqua nomina ſunt, Samus, Samothracia, Imbrus, Pathmos, Anaphe, Tenedos, Cia, Chius, Tenus, Thaſus &c. In Pathmum fuit relegatus Ioannes Euangeliſta, fuitq́ antea uocata Poſidium, hodie uerò appellatur Palmoſa. In Amatho foditur metallum, in Anticera creſcit elleborus, & in Chia maſtix. Aliæ appellantur hodie his nominibus Sdile, Tinon, Andre, Zea, Fermene, Siphano, Milo, Nio, Amurgo, Pario, Nicoſia, Heraclia, Zinaraui, Leuita, Micaſp, Nicaria, Iero, Calamo, Stampalia, S. Erini, Namphio &c.

Maſtix.

Delus.

Delos, ut diximus, inter omnes principatum tenet atq́ medium locum, ubi Apollo & Diana dicuntur nati, unde inſula à gentibus ſacra habita eſt, tantaq́ in religione fuit, ut ne Perſæ quidem, quum bellum toti Græciæ, dijs, hominibusq́ indixiſſent, & mille numero nauium claſſem ad Delum appuliſſent, quicquam conarentur aut uiolare, aut attingere. Continet autem hæc inſula in circuitu ſuo quinq́ millia paſſuum. Andros uerò inſula habet in ſuo circuitu 93. millia paſſuum. In Delo olim ſingulare emporium fuit ſeruorum empticiorum, ut etiam aliquot millia captiuorum certis diebus illuc ducerentur

cerentur ad diſtrahendum, præſertim poſtquam Romani deleuerant Carthaginem & Corinthum & ingentes diuitias corraſiſſent, opusq́ haberent multis ſeruis, quos omnes in Delo emerunt: per quod piratis in mari feneſtra aperta fuit, ut paſsim graſſarentur, homines quoſq́ caperent, & ad forum Delium tranſmitterent. In Paro inſula gignitur marmor candidiſsimum quod Lychnium uocant, eo quòd ad lucernas effodiatur. *Parius lapis.*

Naxos quæ & Strongile & Dionyſias, olim Bacho ſacra, hodie præſulem metropolitanum habet & ducem è gente Veneta. Scyrus inſula clara Homeri ſepulchro.

Niſyrus inſula uinum fert laudatiſsimum. Giarus in mari Cretico, aſperitate ſitus & cœli inclementia infamis. Sunt in ea mures, quæ letalem inferunt morſum: ita ut ferrum uſque rodant, arborem ſi attingant aridam reddunt. Theraſia hodie Sanctorinum, cui dux idem ac Naxo præſidet, è gente Veneta. Carpathus inſula tetrapolis eſt, quarum una Niſyrus appellatur. Quidam uolunt eam dictam Porphyrin, à purpurarum frequentia. Fert etiam ferrum. Ceos, Cea & Cia, una inſula, duas habet ciuitates, Cartheam & Iulidem. *Mures mordaces.*

THRACIA. Cap. LIII.

Thracia quæ hodie Romania, à Thrace Martis filio, ſiue aſperitate ſic dicta, τραχὺ enim aſperum dicitur, regio eſt nec cœlo, nec ſolo, ut Pomponius ſcribit, niſi ubi mari uicinior eſt, ſatis fœcunda temperataque: frigida eſt & eorum quæ feruntur malignè admodum patiens, raro uſquam pomiferam arborem, uitem frequentius tolerat, ſed nec eius quidem fructus maturat ac mitigat, niſi ubi frigora obiectu frondium cultores arcuere. In ea quondam urbes celebriores fuere Apollophania, Enos, Nicopolis, Byzantium, quæ poſtea à Conſtantino Conſtantinopolis dicta eſt, & in maius aucta, glorioſiſsimi imperij ſedes & orientis totius caput delecta, Perynthos, Lyſimachia, Callipolis: amnes uerò Hebrus, Neſtos, Strymon: Montes Hemus, Rhodope & Orbelos. Homines habet feros, aſperos & numeroſos, adeò, ut ſi, aut unius imperio regerentur, aut idem ſentirent, ut hiſtoriæ pater Herodotus opinatur, inexpugnabiles forent, & omnium gentium multo ualidiſsimi, ſed quia arduum hoc illis eſt & nulla ratione contingere poteſt, ideò imbecilles ſunt. Sunt tamen moribus ac opinionibus cõſimilibus imbuti, præter Getas & Trauſos, & qui ſupra Creſtonas incolunt, ex quibus Getæ ſe non mori perſuaſum habuere, ſed ad Zalmoxim Deum ſuum poſt fatum migrare. Fuit hic Zalmoxis homo Pythagoræ quondam diſcipulus, qui in patriam reuerſus quum animaduerteret Thraces malè uiuere & inſcitè, ipſe edoctus Ionicum uiuendi genus & mores, ipſis leges dedit, docuit atq́ perſuaſit popularibus eas ſeruantibus poſt obitum ad ſe in eum locum ire, ubi ſuperſtites omnium bonorum compotes eſſent, per hoc deitatis opinionem conſecutus, è Thracum ſe conſpectu ſubduxit atque euanuit, maximo ſui poſt ſe deſiderio relicto. Thraces dum tonat fulguratq́ in cœlum ſagittas excutiunt, Deo minitantes, quòd nullum alium præter ſuum eſſe arbitrentur. Trauſi uerò circa natalicia ſuorum atq́ obitus hoc faciunt: edito puero propinqui circumſedentes eum ploratione proſequuntur, recenſentes, quaſcunq́ neceſſe eſt illi, quòd uitam ingreſſus ſit, perpeti humanas calamitates. Hominem fato functum per luſum atq́ læticiam terræ demandant, referentes quot malis liberatus, in omni ſit modò felicitate. At qui ſupra Creſtonas incolunt, iſta agunt: Singuli plures uxores habent, quorum ubi quis deceſsit, diſceptatio magna fit inter uxores, quæ nam dilecta fuerit à marito præcipuè: & quæ talis iudicata eſt & hunc honorem adepta, ea à uiris & mulieribus exornata, ad tumulum à ſuo propinquiſsimo mactatur, unaque cum uiro humatur, cæteris uxoribus id ſibi pro ingenti calamitate ducentibus atq́ lugentibus: nam id eis dedecori datur. Ociari & ex rapto uiuere pro re honeſta habent, contrà agros colore, pro deſpicatiſsima. Corporum magnitudine Thraces omnes homines antecedunt, cæruleis oculis ac truci uiſu, terrifico uocis ſono, annoſa ætate. Aedificia modicè ab humo eleuata. In regis electione non nobilitas præualet, ſed ſuffragium uniuerſorum. Populus enim elegit ſpectatum moribus & inueterata clementia, etiam annis grauem, & cui liberi non ſunt. Nam qui pater fuerit, etiamſi uita ſpectatur, ad regendum non admittitur: & ſi forte dum regnat pignus ſuſtulerit, poteſtate exuitur, & ſic cuſtoditur, ne regnum fiat hæreditarium. Tum

Byzantium.

Zalmoxis.

Thracum ueterum mores.

Quales habuerint reges.

ſi rex etiam maximam præ ſe ferat æquitatem,nolunt ei totum licere.Quadraginta erg
rectores accipit,ne in cauſis capitum ſolus iudicet.Quod ſi ipſe etiam in peccato aliqu
arguitur,morte mulctatur,non tamen ut cuiuſquam manu attrectetur,ſed conſenſu pu
blico rerum omnium ei poteſtate interdicta,ipſe tandem fame pereat.

DE MARI THRACICO. Cap. LIIII.

Mare Euxinũ. MAre quod iuxta Thraciam Europam ſeparat ab Aſia,multa habet nomina, pro
montoria,ſinus & inſulas. Supra Conſtantinopolim uerſus ſeptentrionem ap
pellatur pontus Euxinus,quaſi bonum hoſpitium, quod tamē per contrarium dicitu
nam ſunt in mari illo uaſtiſsimo loca aſperrima & aliena à bono hoſpitio. Iuxta Con
ſtantinopolim uerò contrahitur mare in magnas anguſtias,quę ſunt ueluti oſtium Po
Boſphorus. ti, per quod Pontus ipſe influit in Propontidem,ipſæq; anguſtiæ uocantur Boſphorus
à bouis meabili tranſitu ſic dictus, nam tranſitus ille latus eſt quingentorum paſſuum
ſiue quatuor ſtadiorum, quæ faciunt dimidium milliare Italicum,ubi Darius pater Xe
xis copias tranſuexit. Eſt & Cimmerius boſphorus,per quem palus Mæotica in pon
tum defluit, ſic dictus à Cimmerijs populis, qui partem eius frigidiſsimam incolunt
Vnde qui terras frigoribus occupatas habitant,Cimmerij appellantur. Cæterum lon
gitudo harum anguſtiarum extenditur uerſus Propontidem centum & uiginti ſtadijs
Propontis. hoc eſt,quatuor milliaribus Germanicis,ibiq; mare rurſum in latum diffunditur ſtadij
quingentis, & in longum protenditur ſtadijs mille & quingentis, uocaturque eo loco
Propontis. Deinde iterum in arctum coit & ſtringitur,ut ex Europa traiectus non ſi
niſi ſeptem ſtadiorum, uocaturq; ibi Euripus ſeu Helleſpontus, ſeparans mare Aegæ
Helleſpontus. um à Propontide,intermedia fauce. In eius contrarijs littoribus duo antiquiſsima ex
tant oppida,Seſtus in Cheroneſo Thraciæ, & Abydus in Aſia, quæ potentiſsimus rex
Pōs per mare. Xerxes olim ponte coniunxit & traduxit ſepties centena millia hominum, pedites &
equites. Helleſpontus noſtro æuo appellatus Stretto de Callipoli,& duo caſtella è re
gione poſita uocantur in Turcica lingua Bogazaſslar, id eſt, caſtra in anguſtijs maris
Porrò Boſphorus appellatur brachium ſancti Georgij. Tauricam Cherſoneſum inco
Taurica cherſoneſus. luerunt poſt Genuenſes Tartari Vlani,ſuperueniensq; Mahumetes Turcarum Impera
tor,ui illam occupauit. Eius ambitus complectitur ſeptuaginta millia paſſuum, hoc eſt
16. uel 17. milliaria Germanica, habetq; ciuitates Eupatoriam & Thedoſiam, nunc
Caffam,item Solat & Kirckel, & duo caſtra Mankup atq; Azauu.Ciuitatem Solat ap
pellant Tartari Chrim,atq; inſulam ſeu peninſulam ipſam (habet enim iſthmum) uocā
Precop.Habitatores eius ſæpe excurſiones faciunt in Ruſsiam,Lithuaniam, & Polo
niam,& magna inferunt damna. Samos ſeu Samothracia inſula in mari Aegæo,unde
Samothracia. Sibylla Samia,atq; Pythagoras philoſophus: non parum nobilitatur utriuſq; natiuita

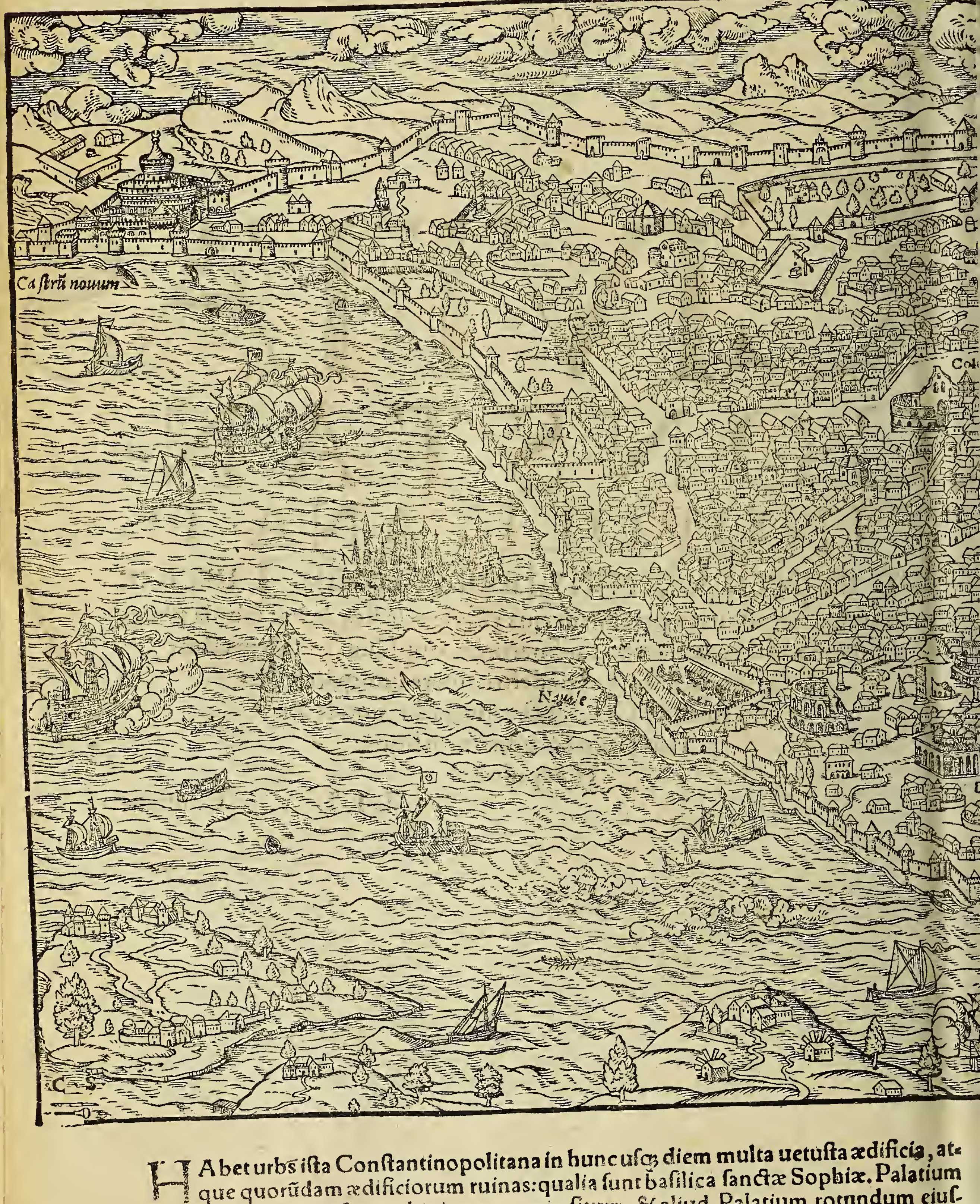
te,etiamſi quidam id intelligant de Samo inſula,quæ ſita eſt in
Icarico mari, non longe ab Epheſo urbe.Pythagoras itaq; to
Pythagoras. to orbe terrarum clariſsimus philoſophus,Muſicæ plurimum
doctus fuit, Geometriam omnem perfecit, atque pondera &
menſuras inueniens Græcis primùm contulit,in numeris ex
ercitatiſsimus,& in ſyderali ſcientia abſolutè doctus. Hic ani
mas hominum de corpore in corpus tranſire opinatus eſt.Eru
buit ſe appellari ſapientem, ſed philoſophum dixit ſe eſſe, id
eſt,amatorem ſapientiæ. Eius inſtitutum fuit,ne quis ſcholas
eius intrans, de philoſophia ante quinquennium diſputaret
Lemnos. Sub Samothracia in Aegæo mari innatat Lemnos inſula, ab
occaſu Athon montem ſpectans,ab Auſtro,ſed longo tractu
Cretæ oppoſita eſt.Eſt autem maior Samo,habetq; urbem ma
ritimam Myrinam,et Epheſtiam mediterraneam.In ea colebatur Vulcanus,
Deus ignis.Quem cum Iuno peperiſſet(ut in fabulis fertur)
eumq; turpem conſpexiſſet,è cœlo in eam inſu-
lam deiecit.Vocatur autem Lem-
nos hodie Stelimi-
num.

CIVITAS

CIVITAS CONSTAN-TINOPOLITANA, O-

lim imperii Orientis, ſicut & hodie Turcicæ monarchiæ caput, iuxta genuinam eius effigiem, lector, in hac tabula tibi exhibetur. Habes & Peram tranſmarinum oppidum in eadem tabula ſignatum, ſed quod pedeſtri itinere quoque, licet magno ciruitu à Conſtantinopoli adiri poteſt, ubi Turcarum & Iudæorum hodie eſt ſepultura.

Conſtantinopolitanæ urbis effigies,q

HAbet urbs iſta Conſtantinopolitana in hunc uſq; diem multa uetuſta ædificia, atque quorũdam ædificiorum ruinas: qualia ſunt baſilica ſanctæ Sophiæ. Palatium Conſtantini ad occaſum urbis iuxta mœnia ſitum, & aliud Palatium rotundum eiuſdem Imperatoris apud templum Sophiæ ad ſiniſtram poſitum, ſed pro magna parte dirutum: item columna ſerpentina iuxta A, quam aiunt factam ex uno ſaxo, habetq́ue in altitudine 24. orgyas. Columna uerò B uocatur hiſtoriata, ab hiſtorijs ſibi inſcriptis.

C eſt locus patriarchatus. D templum S. Lucæ Euangeliſtę. E S. Petrus, &c. A Conſtantinopoli ad Pera, quam hodie Gallatam uocant, eſt traiectus non magnus, quum bombardæ iactus oppoſitum littus apprehendere poſsit, ſuntq́ extra mœnia oppiduli ſepulturæ Iudæorum & Turcarum, id quod lapides quadrati erecti indicant. Tormenta ęnea quæ uides ſignata iuxta mare in littore Peræ prope literam F, ſunt ea quæ Turca à Belgrado, Rhodo & Buda noſtro æuo Chriſtianis abſtulit.

CONSTANTINOPOLIS THRACIAE METROPOLIS, ET *totius orientalis imperij caput, atq; hodie Turcæ regia ſedes.* Cap LV.

INclita urbs Byzantium, antea Lygos dicta, à Lacedæmonijs Pauſania duce condita eſt in anguſtiſsimo Europæ Aſiæque euripo, quibus ab Apollinis Pythij oraculo dictum fuit, ut contra cæcos locarent ſedes, id eſt, contra Megarenſes, qui omiſſa lucuplete ripa, Chalcedonem ſterili ſolo è regione Byzantij condiderunt. Piſces enim ex Euxino in Propontidem illati, ubi ad Chalcedonenſe littus incurrunt, territi à candicante ſaxo, quod à uado ad ſumma pollucet, aduerſum Byzantij promontorium præcipiti petunt agmine. Itaq; omnis captura Byzantij, Chalcedonenſibus penuria. Pauſanias itaque hanc urbem reparans, ſeptem annis poſſedit, ordinauitq; caput Thraciæ & appellauit Byzantium. Poſt eum uariante fortuna fuit aliquando ſub Athenienſibus, aliquando ſub Lacedæmonijs, ſenſimq; rurſum collapſa eſt, uſq; ad tempora Conſtantini Magni Imperat. Tunc ad compeſcendas excurſiones Parthorum, quibus Perſæ & Parthi Romanum imperium in oriente afflixerunt, animum adiecit Imperator, ſedem imperij è Roma in orientem transferre, atq; conſtruere imperialem urbem, & eam à ſe denominare Conſtantiam aut Conſtantinam. Deliberans autem de loco ubi conderet huiuſmodi urbem, uenit illi in mentem, ad reſtaurandum atq; renouandum Ilium, Troadis olim toto orbe celebratiſsimam urbem, quam Græci ante aliquot millia annorum deſtruxerant: ſed monitus in ſomno, ut propoſitum ſuum exequeretur in urbe Byzantina, miſit ad eum locum, qui contemplarentur ſitum eius atq; explorarent omnem maris & aëris diſpoſitionem: deprehendensq; locum eſſe amœnum, aërem ſalubrem & temperatum, fundum circa ciuitatem fertilem, portum maris ſolidum, cœpit ibi extruere magnificentiſsimam urbem: quam nouis cinxit mœnibus, ſublimibusq; ac egregijs ædibus ita exornauit, ut habitaculum deorum potius quàm Imperat. crederetur. Spoliauit Romam & alias magnificas urbes, ut iſtam ditaret, ſicut & diuus Hieronymus ſcribit, eum ferè omnes denudaſſe ciuitates, ut nouam Romam adornaret. Fecit conſtrui iuxta mare magnificam & imperiale palatium, deinde ampliauit pomœria urbis, cinxit mœnibus, muniuit turribus, ornauit eccleſijs, nihilq; eorum omiſit quę ad decorem & ſplendorem eius facere uiſa ſunt. Erexit in ea ſtatuam marmoream elegantiſsimam, quam è Roma adduxerat, quæ erat circulis æreis cincta, & ſtabat ſuper eam imago Imperat. pulchrè ſculpta, ſed collapſa eſt poſtea ex terræmotu & confracta. Cũq; Imperator uellet hanc nouã urbem nominari nouam Romam, & regionem ipſam Romaniam, præualuit uulgus, quòd à conditore Conſtantinopolim eam uocauit. Turcæ hodie uocant eam Stampolei & Stampolda, id eſt, ampla ciuitas. Peram uerò è regione Byzantij ab altera ripa ſinus maris ſitam, hodie uocant Gallatam, diciturq; ſinus ille triplo in ſua latitudine excedere latitudinem Rheni noſtri Baſilienſis, hoc eſt, duę illæ ciuitates per iactum bombardæ à ſe diſsident. Vrbs ipſa triangularis eſt, habetq; duo latera ad mare & unum ad continentem.

Sedes imperij.

Conſtantinopol. habitaculum deorum.

Noua Roma.

CONSTANTINOPOLIS EXPVGNATA ET CAPTA A GALLIS *& Venetis anno 1202.* Cap. LVI.

ANno ſalutis 1202. regnante & imperante Conſtantinopoli Iſahaco, frater eius Alexius imperio inhians, Imperatorem captum & incarceratum oculis priuauit, uſurpato ſibi regno. Filius autem Iſahaci ſceleratas domeſtici hoſtis manus effugiens, uenit ad Venetum ducem conqueſturus multa de perfidia & crudelitate patrui, qui Iſahacum patrem natu multò maiorem ſubita ui oppreſſum, priuatum luminibus, in tetrum conieciſſet carcerem. Orauit etiam ut pro ueteri patris ſui in omne Venetum nomen beneuolentia, afflictis rebus ſuis opem ferret, pollicens ſi in priſtinam fortunam reſtitueretur, magnum auri pondus & præmia multa. Mouerunt pueri lachrymæ & teneræ ætas ducem & reliquos proceres, qui Venetijs erant, ut Syriæ rebus ſuccurreret, & ad prima ueris ſigna uerſus Byzantium curſum intenderent. Obiecerat Alexius catenam ad fauces ſinus, qui inter Byzantium iacet & Peram, ut claſsis traijcere nequiret,

Alexij crudelitas in fratrē.

nequiret,nec dabatur ſpes oppugnandæ urbis, niſi prius catena diſciſſa eſſet. Superuenientes autem legati ex Creta inſula, uiolento impulſu fregerunt catenam,ingreſſiꝗ ſinum continuò urbem terra mariꝗ oppugnauerunt,coniectusꝗ ignis in urbica ædificia concitauit ingens incendium. Venetis in muros euadentibus & in urbem irrupturis,aduerſa ui Græci reſiſtunt,ægrè urbs prima die eſt defenſa. Nocte quæ deinceps eſt ſecuta,Alexius Imperator deſperatis rebus, uxore & liberis relictis, occultè fugam occupat. Patefacta Alexij fuga Iſahacus ſolutus de cuſtodia, & Alexius puer in urbem incredibili fauore accipitur & Imperator ſalutatur. Nec minor inde extitit Alexij cura in exoluenda fide,ut bene meritis ducibus ſatis faceret pro officio præſtito : ſed ingrata ciuitas meliora euertit conſilia, irrumpit minaciter in domum Alexij, quaſi ille non dubitaret ſpoliare nobiliſsimam urbem ueteribus fortunis, pueriliter exponendo in auariſsimam gentem & Græci nominis inimiciſsimam,pecuniam regiam. Timens autem ſibi puer ex atroci motu uulgi,mittit ad Bonifacium propinquum ſuum, rogans ut ſibi auxilio ueniret,magnum ſibi uitæ periculum inſtare dicẽs,daturumꝗ ſe operam, ut porta qua urbem cum expeditis cohortibus inuaſurus eſſet ad tempus pateret. Fuit in his qui eius conſilij participes erant,Myrtilus, alij Murſiphum ſcripſerunt, quem Iſahacus ex infima plebe ad dignitatem euexerat,qui Alexij conſilium aperuit paucis aduerſæ factionis: unde factum eſt,ut tumultu excitato Myrtilo ſuadente Alexius ſeſe oc-

Alexius nocte fugit.

cultaret, Myrtilus autem per ſpeciem ſedandi motus ſeſe imperio ingereret,ac ſatellitum caterua ſtipatus in Alexij domum ſeſe proriperet,& puerum latitantem,(quem antea ueneno petitum necare non potuit) eliſo guttare propria necarit manu. Quo interfecto conſtituit Venetos & Gallos pellere armis,fitꝗ acris pugna:at Græci magna cęde in urbem pro uictis compelluntur. Tunc fœdus inter Venetos & Gallos eſt ictum & ſcriptũ in fœdere,ut quicquid urbium,inſularum,locorumꝗ ex Conſtantinop.imperio bello quæreretur, dimidium Galli duces haberent, reliquum Veneti. Vrbs inde 68.dies oppugnata, & tandem expugnata. Alexius frater Iſahaci ubi urbem captam uidit,cum uxore ac pellicibus & magna ui auri intempeſta nocte Byzantium reliquit. Cuius fuga poſteaquam palàm facta eſt, ciues ueniam ſupplices orant, & patefaciunt portas Venetis atꝗ Gallis. Byzantio recepto in electione Imperatoris expreſſum eſt,ut ſi Gallici nominis Imperator crearetur,Veneti darent Antiſtitem. Factum autem eſt,ut Balduinus Flandrẽſis comes Imperator fieret, & Thomas Maurocenus urbis Antiſtes. Contigerunt iſta anno 1202.

Filius Iſahaci ſtrangulatur.

Vrbs ſecundo expugnatur.

Flandrus fit Imperator.

Anno 1203.omnia quæ ſub Iſahaci imperio fuerant,præter Adrianopólim,Gallicis, Venetisꝗ armis ceſsêre. Multi ex tota Gręcia,Latini nominis odio,Adrianopolim profugerunt. Galli duces conficiendi belli ſtudio,quicquid urbium,prouinciarum,uectigalium fuerant ex fœdere ſortiti,Balduino Imperatori attribuunt. Creta autem & multæ aliæ inſulæ Veneto nomini ceſſerunt. Erant itaꝗ omnia imperij loca ſubacta præter Adrianopolim,quæ diu circumſeſſa,multifariamꝗ fatigata, capi non potuit,Græcis eam tenentibus. Porrò Genuenſes Venetis inuidentes nobiliſsimam inſulam Cretã, turbare illius ſtatum inſidijs,nouoꝗ nauium apparatu conati ſunt. Cùm uerò Balduinus Imperator Græcórum,obſidione graui cinxiſſet Adrianopolim,obſeſsi accita in auxiliũ Valachorum gente,tenere urbem contra Imp. obſtinatiſsimis perſeuerabant animis. Balduinus itaꝗ commiſſo pręlio interceptus ne an occiſus parum conſtat,nunquam poſthac eſt inuentus. Sunt qui à Ioanne Valachorum rege captum ac clàm decollatum conſtanter tradant,Baptiſta tamen Egnatius fatali refert deceſsiſſe morte, imperio fratri per manus tradito. Anno 1225.exortus nebulo quidam,Flandriam omnẽ Pannoniamꝗ perturbauit. Venit peregrino primum habitu ac promiſſa barba, auſusꝗ fuit mentiri ſe Balduinum Imperatorem Conſtantinop. faciens de ſe fidem apud uulgus mobile, præſertim cùm ſtatura corporis & lineamenta haud admodum malè referrent Balduinum. Confluente

Imperator ante Adrianopolim perditur.

Impoſtor in Flandria.

Confluente autem ad eum tumultuaria manu, Ioannam principem, Balduini filiam, ta
tæ temeritati fortiter obſiſtentem fugauit. Quæ ad Ludouicum regem propinquun
ſuum fugiens, ipſius implorauit opem. Vocatus publica fide nebulo à rege, ibat Com
pendium, haud exiguum trahens comitatum, tota ueſtitus rubra, albamq; dextera ge
rens uirgam. Eo loci ab Epiſcopo quodam publicè interrogatus de multis, hærens, æ
ſtuansq; primùm obtinuit, dein tridui petijt ſpacium ad reſpondendum. Deprehenſa
eius impoſtura, captusq; eſt in Burgundia, quo fugerat, & Ioannæ principi traditu
Tum aperire coactus, fatetur ſuam audaciam, ac Bertrandum ſe uocari dicit. Ioanna ue
rò traduxit eum per omnia oppida Flandriæ & Hanoniæ, cau

ſaq; eius Inſulæ in iudicio cognita, patibulo ſtrangulauit. Ita di
gnas tanta audacia luit pœnas. Vulgus tamen Ioannam & ſu
ſpendiſſe patrem ſuum fabulabatur, tamq; fœdum de ea in han
noſtramq; ætatem tranſmiſit rumorem. Pronum eſt ſemper uul
Impoſtor ſuſpenditur. gus indocile ad ſtultas falſasq; concipiendas opiniones. Ioanne
epiſcopus Mutelanenſis & Albertus theologus ordinis diui Be
nedicti, miſsi à Ioanna in Græciam ad diſquirendum diligentiu
de morte Balduini, renunciauerunt captum fuiſſe ad Adrianop
lim à Ioanne Valachorum rege, miſſumq; ad reginam in oppi
dum Cernoam, ibiq; membratim diſſectum: collectas tamen co
poris partes ac tumulo compoſitas à fœmina quadam Burgundica amore nominis L
tini. Quæ poſt hunc Balduinum geſta ſint Conſtantinopoli, diſces infrà ex catalog
Imperatorum Conſtantinopolitanorum.

CONSTANTINOPOLIS QVOMODO A' TVRCA *expugnata & ſubacta.* *Cap.* LVII.

MAhumetes Turcarum Imperator iniquo ferens animo, in medio Turcarum ſ
tam urbem tam ſplendidam, & ſuo non parere imperio, animum adiecit ut ean
ſubigeret, quo progenitores ſuos omnes ſuperaret, qui ſæpius tentantes à cœptis turp
ter reſilire coacti ſunt. Caſtello igitur iuxta littus ad oſtium Boſphori mira celeritate ex
tructo, bellum contra fœdera ac iuſiurandum mirabili coacto exercitu indixit, & ſimu
gerere cœpit, fruſtra Græcis opem à Chriſtianis principibus implorantibus. Terra ig
tur ac mari regiam aggreſſus urbem, cuniculis ac latentibus foſsis altiſsimè actis, & ag
gere extructo tam excelſo ut muros excederet, cùm turres admouiſſet ligneas, mœnia c
conquaſſaſſet, Græcis ſtrenuè pugnantibus, Ioannes Iuſtinianus Genuenſis (qui ſolu
urbem nuper defendiſſe ferebatur) uulneratus, quum ut medicum adeat per portas, qu
obſeratæ erant, ne fugiendi facultas militi eſſet, introijſſet, Græci ſimul irrumpunt. Is a
Fugiunt Græci obſeſſi. tem paulò pòſt inglorius Peræ occiditur. Soli duo Theophilus Palæologus Græcus &
Ioannes Sclauus Dalmata fugere turpè putantes, cùm Turcarum multos obtrunca
ſent, inter cadauera hoſtium cecidêre. Conſtantinus tunc Imperator dum ad portam t
pidus ſe recepiſſet, fugientium trepidatione oppreſſus, in portæ anguſtijs conculcatu
cecidit, paludamentoq; eius cadauer agnitum. Poſt diſturbatos autem bombardaru
ictibus muros, fœdeq; diſiectos, captamq; ui & expugnatam urbem, ne Perenſes ui
nis opem ferrent, Cõſtantini Imperatoris caput Mahumetis iuſſu abſciſſum ac palo a
fixum, per urbem & caſtra ad ludibrium circumuectum ac geſtatum eſt. Quarto &
Vrbs capta. quinquageſimo obſidionis die, urbs ui ſumma capta, ingens cædes ædita, in omnem
ſexum atq; ætatem ſæuitum: pueri, uirgines, matres ad ſtuprum raptæ, ſtupra cædibu
cædes ſtupris additæ. Nihil illicitum toto triduo fuit in urbe. Templum ingens ac ſ
croſanctum Sophiæ, Iuſtiniani Cæſaris opus, ſpoliatum omni ſacra ſuppellectile ac d
narijs ſanctorum, omnibus patuit ſpurcitijs, lupanar factum ſcortorum & equorum ſ
bulum. Martyrum oſſa canibus ſuibusq; ſunt obiecta, ſanctorum imagines luto defo
datæ, ferroq; laceratæ. Simulachrum uerò Crucifixi tympanis præeuntibus per for
per plateas, per uicos ex urbe ad caſtra rapiunt, ſputo, luto, iaculis inceſſunt: En Chr
Auaritia perdidit urbem. ſtianorum Crucifixum Deum, ſummis blaſphemijs & conuicijs per irriſionem inclam
tant. Eruti deinde ciuium theſauri abſconditi, quos ſi in communem uſum uertiſſen
non triumphaſſet ſceleratus uictor de Chriſtiano ſanguine. Triduo itaque miſera ciu

tas dexata, & cuncta ſunt direpta. Inde quicquid regij ſanguinis mares fœminæq; illuſtres ſuperfuêre, aut inter epulas fœdè iugulantur, aut uictoris libidini reſeruantur. Rireluucas qui poſt Conſtantinum Imperatorem in officio ſecundus erat, cæſo ante oculos maiori filio, altero ad illicitos uſus reſeruato, in conuiuio ante tyrannum ſecuri percuſſus eſt cum alijs filijs duobus illuſtri probitate adoleſcentibus, quum ſupplici uoce tyrannum perfidiſsimum rogaſſet, ne caſtrum atq; pudicum puerum Iacobum, quem abominabilis raptor ſuæ ſpurciſsimæ libidini deſtinauerat, à paternis complexibus auelleret. Iſidorus cardinalis, qui tum Conſtantinopoli erat, in tumultu primo captus, cûm ueſte mutata cognitus non eſſet, trecentis ſeſe redemit aſperis. Cùm deſæuijſſet ſanguinarius carnifex, conuiuatus & mero præter ſolitum inebriatus contra legem ſui Mahumeti, optimates ciuium, qui in Sophiæ templum confugerant, educti in conuiuio ſunt iugulati.

Pera quæ & Galata.

Eſt è regione Conſtantinopolis ciuitas Pera ſita, trans ſinum illum, qui utriq; populo portum efficit, uetus Genuenſium colonia, in qua olim Galatæ habitabant: (unde & hodie à Turcis Galata appellatur,) hi cognita Byzantinorum clade Mahumeto deditionem fecêre. Muri contra fœdera diruti, bona direpta, fœminæ ac uiri ludribrio habiti, eandem experti ſunt ſæuitiam, quam Conſtantinopolitani. Sic itaque concidit uetuſtiſsimum Græciæ imperium, quod mille centum nonaginta amplius annis ſteterat, in quo tot principes Chriſtiani floruerunt, tanta religio uiguit, tot diuorum templa, tot ſanctorũm reliquiæ conditæ erant. Hæc urbs crudeliter eſt ſubuerſa anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo tertio, quinto Calend. Iunias. Acerſiti ſunt Turcæ primum in Europam à Theodoro Cantacuzeno, quem ſocer imperio fraudauerat, & dum ſimulant fallaces Turcæ auxilium ſe illi laturos, Calliopolim & Cherſoneſum primò, deinde totam penè Thraciam occuparunt atq; Græciam.

Infeliciter pugnant Chriſtiani.

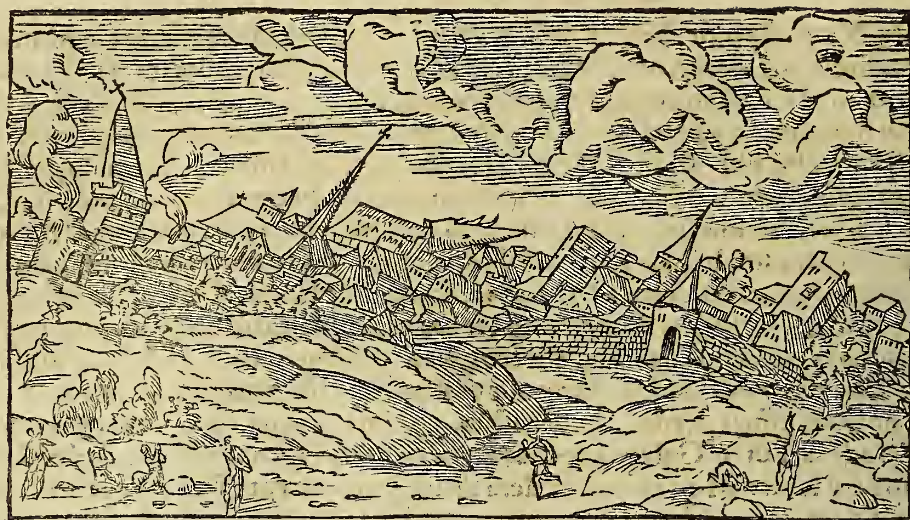
Nec unquam poſtea Chriſtiani feliciter pugnauerunt cum eis, præſertim apud Nicopolim, quando magna ſtrages Chriſtianorum facta fuit, multi duces capti & Sigiſmundus fuga euaſit, anno ſcilicet milleſimo trecenteſimo nonageſimo ſexto. Similiter anno milleſimo quadringenteſimo triceſimo nono ſub Alberto quinto, quando penè omnes, qui non fuga euaſerunt, corruerunt. Subſequuta eſt deinde anno milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo quarto apud Varnam alia crudeliſsima Chriſtianorum clades, quam poſt excepit ruina Conſtantinopolitana. Quantum deinde malorum Chriſtiani perpeſsi ſint in expugnatione Belgradi, Rhodi, & Budæ, nemo non nouit, ut taceamus non homines in perpetuam abductos ſeruitutem ex Vngaria, Bulgaria, Croatia, Carinthia, Germania, & adiacentibus regionibus.

Chriſtiãi principes dormiunt.

Et ad hæc tanta mala ſecurè dormiunt Chriſtiani principes, ludunt, commeſſantur, uenantur, poculis certant, populum pro arbitrio expilant, inter ſe cruenta & atrocia gerunt bella, mutuoq; laceſſunt & aditum præbent cruentæ belluę, ut diſcerpat uineam Chriſti. Id propè Turca ſemper ſtuduit, ut quotieſcunq; Chriſtiani principes mutuis inter ſe odijs diſsiderent uel conflictarentur, ipſe nouos aliquos interim dolos conſueret, quibus rem ſuam redderet auctiorem, uel concertantes ipſos opprimeret inopinantes. Quare cùm tyranni illius immaniſsimi imperium hucuſq; nec quicquam magis auxerit quàm Chriſtianorum bella inteſtina, principumq; noſtratium diſcordia, nihil æquè ab omnibus ſtudendum iudicarim, ac ut ſe poſitis priuatis concertationibus in gratiam redeant, bellumq; omnes commune ſuſcipiant. Non eſt abbreuiata manus domini. Si fuerimus boni filij, non deerit patris cœleſtis officium & auxilium.

TERRAEMOTVS HORRENDVS IN CONSTANtinopoli. Cap. LVIII.

ANno ſalutis 1509. decimaquarta ſeptembris, terræmotus grauiſsimus octodecim diebus continuis murum Conſtantinopolitanæ urbis, qua parte mare ſpectat, cum omnibus adiacentibus domibus diſiecit, foſſatumqúe ruderibus impleuit ac terræ æquauit. Arcem in qua gazophylacium Imperatoris quinque turribus munitiſsimis cuſtoditur, & inſignis domus qua leones nutriuntur deſtruxit. Cuniculos qui per montes ac longa itinera è Danubio aquas in urbem euehunt, maximis laboribus & impenſis fabricatos ita concuſsit, ut ingenti theſauro reparari nequiuerint. Sinus quoque

Mare inũdat. maris ſiue brachium,ut uulgò loquuntur, inter Conſtantinopolim & Peram uiolentia terræmotus adeò infremuit,ut in utramq; ciuitatem mare ultra muros aquam inijceret. Sed & domus tributaria iuxta muros urbis in mare tota decidit, ut nullum illic apparuerit ueſtigium. Maxima itẽ pars turris plumbeę in Pera coruit. In Calliopoli munitiſſima arx penitus rupta eſt, nec ulla domus illic integra manſit. Feruntur Conſtantinopoli tredecim millia hominum tum obruta periſſe.

Imperatores Conſtantinopolitani ſeu Græci, qui poſt translatum imperium rerum in oriente ſunt potiti. *Cap.* LIX.

1 Conſtantinus Magnus, qui Byzantium collapſum inſtaurauit, atq; inueteratum innouauit.

2 Conſtantius filius Conſtantini Magni.

3 Iuuianus Conſtantini Magni ex fratre nepos.

4 Iulianus ab exercitu orientali electus.

5 Valentinianus cuius collega frater eius Valens.

6 Gratianus filius Valentiniani.

7 Theodoſius maior.

8 Arcadius filius Honorij.

9 Theodoſius iunior filius Arcadij. Horum nouem Imperatorum ſuprà in Cæſaribus Romanis facta eſt mentio uberior.

10 Martianus per pulcheriam ſororem Theodoſij factus eſt Imperator. Hic imminutum Orientis imperium prudentia ac conſilio ſic reparauit, ut breui ingens cunctis exultatio & ſpes oriretur dilatãdi imperij. Senex omnino æquiſsimi ſenſus atq; in plebem ſuam benignus & manſuetus, arma nunquam niſi prouocatus mouit, quietis amator. Solebat etiam dicere: Donec in pace liceret uiuere, non decere principem ſumere arma. Anno ſexto imperij naturæ conceſsit.

11 Leo

11 **Leo** tenuit orientale imperium annis ſedecim, uir in quo multę fulſerunt uirtutes, ſed omnium maximè erga homines calamitoſos miſeratio.

12 **Zeno** homo humilibus natus parentibus, uultu & moribus deformis, & ingenio tyrannico, auguſtalē nactus eſt dignitatē. Hic Theodericum regem Oſtrogothiorum, quem plurimum amabat, regem fecit ſuper Italiam, commendatus ei urbem Romam, ſenatum populumq́ Romanum. Theodericus ergo cum exercitu Italiam petijt & occurrentem Odoacrem prælio uicit, & à Romanis ingenti lætícia eſt exceptus. Et ſi à ſanguine quorundam ſenatorum abſtinuiſſet, nemo fuiſſet illo acceptior. Tenuit autem principatum annis triginta. At Zeno in Græcia præfuit imperio annis 17. Scribunt eum in hæreſes ac impietatem atq; corruptos mores prolapſum, ut etiam omnibus odio eſſe cœperit: nam ebrietati adeò deditum fuiſſe aiunt, ut plerunque mente penitus alienaretur, temulentusq́ nihil à mortuo differret. Cùm itaq; ſe multo mero oneraſſet quadam uice & moribundus iaceret, Ariadne uxor aliqui ſatis illi inuiſa, ueluti mortuum iuſsit ſepulchro quo reges reponebantur inferri, addito ingenti lapide qui eum tegeret. Poſteaquam uerò ille reſipuit & ebrietas eſt reſoluta, magnos edidit eiulatus & clamores fruſtrà, nullo opem ferente: ſic enim Ariadne ordinauerat, ne quis ſepulchrum aperiret, aut propius accederet. Digno itaq; ſupplicio mortuus eſt, qui omnibus infenſus erat. *Imperator uiuus ſepultus.*

13 **Anaſtaſius** ex humili ſorte, ingenio Ariadnes Auguſtæ imperium adeptus eſt, quam & uxorem duxit. Lapſus uerò in hæreſes, orthodoxis multas intulit iniurias, maculauitq́ue imperij decus illuuie Euthycianæ hæreſeos, quapropter & tandem diuinam ultionem commeruit, nam fulmine ictus interijt.

14 **Iuſtinus** Thrax & ignobilis ex utroque parente, primum cuſtos boum, deinde miles, & ex milite factus princeps ordinis in exercitu, tandemq́ue Imperator electus, uir orthodoxus, qui publico edicto promulgauit Calcedonenſe concilium uenerari, in quo ſexcenti & triginta patres fuerunt, receptiq; orthodoxos epiſcopos ab Anaſtaſio eiectos. Hic cum nouem annis imperaſſet, uolens ſenectuti ſuæ conſulere, ſororis ſuæ filium Iuſtinianum adoptauit ac ſucceſſorem imperij reliquit.

15 **Iuſtinianus** nepos Iuſtini ex ſorore, uir egregius à Iuſtino adoptatus ac unicè dilectus, annum agens 44. ſuſcepit ab auunculo imperium, adiecitq; animum ut illud repararet. Hic in primis pacauit orientem, deinde eripuit Africam de manibus Vuandalorum. Huius principis imperij anno nono cœpit Gothicum bellum, durauitq; uſq; ad annum decimumoctauum eius imperij. Hic cum Italiam recuperaſſet, Africam & Perſiam ſubegiſſet, domi foriſq; glorioſus eſſet, confuſas leges in epitomen redegit, ſuperuacanea & inutilia reſecauit, quum prius incondita & ſparſa ciuilis illa iuris corpulentia obrueret magis ſtudia quàm iuuaret. In quinquaginta digeſtorum libros ſingula contraxit, & quatuor inſtitutionum libris compreſsit, ac codicem inſuper tanquam coronidem adiecit. Indoctus tamen ipſe fuit, ideò facile illi quorum opera uſus eſt ſibi imponere potuerunt, ſuggerentes tot contrarias leges, quas poſteri (licet anxiè inter ſe digladientur) nunquam tamen concordare poſſunt. Hic princeps templum magnificentiſsimum admirando ædificio extruxit, quod Græca uoce ἁγίαν σοφίαν, id eſt, ſanctam ſapientiam appellauit. Vir fuit iuſtus & integer, in perſcrutandis rebus ingenioſus atq; hæreſum maximus hoſtis. Fuit ad uindictam ſumendam præceps, in pecunia effundenda immodicus, & ad congerendam intemperantiſsimus, unde & modis parum honeſtis ſibi pecuniam quandoq; corradebat, nulluſq; auariciæ ſuæ erat modus. Tandem uerò morbo ex ſenio affectus, Iuſtinum ex filia nepotem conſortem imperij fecit, mortuus cum regnaſſet annis 39.

Ius ciuile in epitomen redigitur.

Templum Sophiæ.

16 **Iuſtinus** minor nepos ex filia Iuſtiniani, natura ad omnia dexter, ab initio liberalis, ſed poſtea tantæ deditus auaritiæ, ut ſenatores ſpoliaret & in omnes paſsim diuites rabie quadam deſæuiret. Decidit etiam in Pelagianam hæreſim, tandemq́ amiſſa ratione amens factus eſt & pecori ſimilis, præſertim cum Perſæ ad deuaſtandas Romanas terras cum magnis copijs irruiſſent, & cum ingenti præda inoffenſè abijſſent. Tantam enim inde concepit triſtitiam, ut in mẽtis exceſſum inciderit, ac phreneſi correptus 13. imperij anno diem extremum clauſerit. Quum autem morbus eum grauius premeret, Tiberium regem declarauit, mãdataq́ dedit ut pietatem erga Deum coleret, parentes, populos beneficijs proſequeretur, oppreſſos ab iniurijs uindicaret, militibus indulgentiam nimiam non indulgeret, diuites bonis ſuis frui permitteret, inopes quoad poſſet ſuſtineret, & ne nimium ueſte imperatoria inſoleſceret.

In morte reſipiſcimus à uitijs.

17 **Tiberius** aſcitus eſt à Iuſtino ad imperium, uir iuſtus, ſapiens, ſtrenuus et utilis reipub. & qui ſua liberalitate omnium commeruit fauorem. Quicquid enim longa auaritia Iuſtinus contraxerat, Tiberius egentibus largitus eſt. Hic quoq́ magnam aſſecutus eſt contra Perſas uictoriam, & adductos Conſtantinopol. captiuos omnes Perſas, magnificentiſsimè ueſtiuit Imperator ac in patriam remiſit. Quos præter ſpem redijſſe populares admirati, magnis laudibus Rom. principem commendabant. Cumq́ Tiberius poſt alterum Perſicum bellum grauem morbum incideret, Mauricium generum filium adoptans, imperium quoque adminiſtrandum dedit. Præfuit imperio annis ſeptem, princeps iuſtus & largus & cunctis amabilis.

18 **Mauricius** Cappadox gener Tiberij, primũ humilis notarius, deinde comes, & ex comite Cęſar atq́ Auguſtus, bonus princeps multisq́ uictorijs illuſtris, præſertim cõtra Perſas. Tandẽ tamen cunctis inuiſus factus militibus ob immenſam auaritiam, qua nihil eſt deteſtabilius, præſertim in principe, qui ſua auaritia rapinas, cædes & homicidia diſsimulabat, præterea nulla ſtipendia militibus erogabat, præſertim his qui Sarmatico limiti contra Scytharum impetum loco ſterili poſiti præerant, difficilia quæq́ tolerantes. Ob id in eius caput facta eſt conſpiratio à militibus, & Phocas deſignatus eſt futurus Imperator, qui Mauricium & totam familiam eius interfici iuſsit. Fuit tunc Mauricius annorum 63. imperaueratq́ annis 20. Habuit uxorem Conſtantiam filiam Tiberij ex qua peperit tres filos, totidemq́ filias, qui omnes cum patre ſimul occiſi ſunt.

Auaritia peſtis in principibus.

19 **Phocas** præfectus Scythiæ poſtquam Mauricium Imperatorem occidit, à ſcelerato exercitu cui præerat Imperator eſt electus, auaritiæ mancipium, qui Perſico more cum ſuis aulicis ſecreta tractabat, qui magiſtratus & iudicia uendebat, charioresq́ habuit eos, qui inexplebili rapacitate populos uexabant. Deſidia & ignauia huius principis Perſæ Meſopotamiam & Aſſyriam occupauerunt, depopulatiq́ ſunt Ieroſolymam & prophanauerunt loca ſacra in Cappadociam & Galatiam incurſiones fecerunt, & ad Chalcedonem uſq́ omnia ſunt populati. Aegyptum Saraceni uaſtauerunt, & ubiq́ magna facta eſt hominum ſtrages. Vnde neceſſe fuit, ut aut nomen imperij deleretur, aut Phocas occũberet, quod & factũ eſt, obtruncatus ſcilicet à prætorianis militibus cum annos imperaſſet octo. Orbis ferre non potuit hanc beluam, per quam tot boni uiri fuerunt interempti, aut manci aliquo membro in exilium miſsi. Traditum eſt à quibuſdam eũm non cito occiſum, ſed primò manibus & pedibus, poſtea ob inſignem eius libidinem, & quia multorum uxores corruperat, genitalibus, ac nouiſsime capite, amputatis, corpus truncum combuſtum: ſicq́ ſceleſtiſsimus tyrannus cũ omnibus fratribus ac neſſarijs, meritũ uitæ exitum habuit.

Phocas inſignis belua.

20 **Heraclius** filius Heracliani poſt interfectũ Phocam adeptus eſt imperium: & cûm pater eius dux Africæ cum ingenti exercitu ex Africa in Aegyptum & Aſiam proficiſceretur, moreretürq́ in itinere, Perſæ metu eius libertati Africam inuadunt atque ſibi ſubijciunt. Nec Coſroes rex Perſarum ad ullas conditiones pacis inclinari potuit, niſi abnegata Chri-

ta Chriſtiana religione. Interim uerò tyrannus diripit Palæſtinam & totam Iudæam, interficitque paſsim omnes Chriſtianos, quorum numerus fertur aſcendiſſe ad numerum nonaginta millium. Imperator cùm neque copias quæ hoſtibus pares eſſent, neq; pecuniam haberet, aurum & argentum ex ſacris ędibus recepit, atq; hoſtem in ſuis finibus aggreditur multaq; perimit millia, & crucem dominicam ablatam recuperat. Recepta eſt quoque Africa & Aegyptus, Arabia tantum excepta, quam Mahumetus pſeudopropheta ſua labe execranda labefactauit. Eſt etiam pax firmata, ut limes Perſici & Romani imperij tigris eſſet. Facta ſunt hæc anno ſalutis 624. Hinc mathematici prædixerant magnum illi & eius imperio imminere periculum â circunciſo populo, quod ille intelligens de Iudæis illos inuitos Chriſtiano nomini adiunxit, non aduertẽs quod & Saraceni circunciduntur, qui deficientes ab Heraclio, occupauerunt Syriam, Damaſcum & Arabiam, ubiq; Mahumeti ſpargentes legem. Heraclius uerò in ſenectute cœpit fidem adhibere aruſpicijs & præſtigijs dæmonum, credidit quoq; in Chriſto unam eſſe uoluntatem: quin & fratris ſui filiam duxit uxorem, lata lege quòd idem omnibus liceret. Cum itaq; uetitis artibus, hæreſi ac inceſtis nuptijs ſeſe polluiſſet, factum eſt ut orientis imperium non ſolùm inclitare cœperit, ſed & ſpoliata fuit tota Aſia, & ipſe nouo cladis genere occubuit, teſtium ſcilicet folliculo ſurſum uerſo, ſimul cum uirili membro ſemper tento, adeò ut quoties meieret, niſi tabula umbilico admota prohibente, uultum lotio ſparſiſſet. Succeſsit autem ei filius Conſtantinus Nouus, qui tamen dolis nouercæ ueneno ſublatus eſt, nondum annum imperans. Heraclius uerò imperauit annis 31.

Tigris limes duorum imperiorum.

Heraclius in ſenectute errat.

21 Conſtans filius Conſtantini Noui ſeu iunioris, Imp. â ſenatu eſt electus & creatus, ſectatusq; eſt impietatem auitam, interimens multos rectæ fidei homines, qui opinioni ſuæ de unica in Chriſto uoluntate aſſentiri nollẽt. Sub hoc Imperarore Saraceni ampliores recipientes uires, omnia loca Aſiæ minoris percurrunt inſulamq; Rhodum receperunt, in qua celeberrimum Coloſſum deſtruxerunt, cuius æs à Iudæo quodam mercatore emptum camelis nongentis exportatum fertur. Sed paulo pôſt Saracenorum repreſſa eſt audacia contra Romanos. Conſtans quoq; Imp. maximo militum & equitum numero Italiam eſt ingreſſus, & magnam exercuit in ea ſæuitiam, eratq; ei tum animus, (ut ipſe iactabat) imperij ſedem iterum transferendi ad ueterem Romam. Ingreſſus uerò Romam quinque dies in ea perluſtranda inſumpſit, tandemq; ad deprædandum eam conuertitur, & quicquid antiqui operis ex argento, ære & marmore fuit, quod oculos delectare potuit, ui auulſum ad naues deferri iuſsit, plusq; ornamentorum ſeptem dierum ſpacio unus urbi detraxit, quàm barbari 258. annorum interuallo. Vrbe ſic ſpoliata, tranſiuit Siciliam, ubi dum molliter & libidinoſè uerſatur, à miniſtris ſuis interficitur, cum regnaſſet annis 27.

Coloſſus Rhodi.

Roma ſpoliatur.

22 Conſtantinus Conſtantis filius, Barbatus Conſtantinus uulgò dictus, ſucceſsit patri in imperio, geſsitq; plurima prælia cum Saracenis irruentibus in Siciliam, Græciam & Thraciam. Bulgari quoq; & tum primùm Scythiæ finibus egreſsi, Thraciam tumultuoſius adorti, omnia terroribus complеuerunt. Cum quibus Conſtantinus in Panoniæ inferioris finibus infeliciter conflixit. Cùm enim Barbaris indies Romanorum ignauia fieret notior, audacius aggreſsi ſunt ditionem Romani imperij. Sub hoc principe Synodus habita eſt ducentorum & amplius antiſtitum, condemnatusq; error Monothelitarum, qui aſſeruerunt in Chriſto unam eſſe uoluntatem. Dehinc Conſtantinus morbo correptus, cum annis 17. imperaſſet, obijt, tradito per manus imperio filio Iuſtiniano iuniori, fratribus ſuis Heraclio & Tiberio dudum occiſis, ne ad imperium quandoque aſpirarent.

23 Iuſtinianus minor filius Conſtantini quarti, ſedecim annos natus imperium eſt adeptus, infeliciter cum Saracenis & Arabibus pugnauit. Deinde pacem cum Bulgaris à patre conſtitutam nulla neceſsitate rupit, ac utramq; Myſiam fœdauit cædibus & incendio: ſed Bulgaris obſtruentibus ſaltus & locorum anguſtias, Imperatorem cogunt ad quiduis quod uoluerunt. Reuerſus autem Byzantium, tot incommodis affecit ciues, ut nemo non eum ſummo proſequeretur odio. Conſpiratione ergo contra eum facta, ex aula deturbatus eſt, cum iam annos 16.

 regnaſſet,

regnaſſet,amputatiſq; naribus Cherſonam eſt relegatus, atq; Leontius Imperator denunciatus:ſed cùm milites Africani alium delegiſſent Imperatorem, uenit ille cum magno exercitu Byzantium,& Le

ontium captum truncis naribus in uincula coniecit, cum triennio regnaſſet. Iuſtinianus uerò interim auxilio fretus, rurſum aſſequitur imperium, & duos imperatores Tiberium & Leontium è uinculis eductos, per forum & theatrum ſimul iunctos rapi ab equis,atq; ad eius pedes detractos cum ceruicibus preſſis calcaſſet ſpectãte populo interfici iuſsit. Ipſe uerò nimium dolori ſuo indulgens,quoties truncas emungebat nares,conſpecto aliquo qui in Leontij fuiſſet partibus,exacerbatus rapiebat illum ad ſupplicium. Cumq; flagicioſior indies fieret, & plurimos paſsim interficeret,amputatum eſt illi quoq; caput. Imperauit autem poſt exilium ſuum annis ſex.

24 **Philippicus** Bardanius dux belli, Iuſtinianũ cum filio occidit ac mox imperio potitur.Hic edixit,ut ſanctorum ſtatuæ & imagines ex omnibus templis raderentur.Sed paulò poſt regno pulſus & oculis priuatus eſt, cum regnaſſet annum unum & dimidium.

25 **Anaſtaſius** Arthenius uir affabilis,iuſtus & apertus,orthodoxæ fidei propugnator acerrimus, ſuccedit Philippico in imperio. Hic cum exercitum miſiſſet contra Saracenos in Aegyptum, milites in ipſo itinere alium ſibi creant Imperatorem,Theodoſium nomine,qui aſſequutus imperium, Anaſtaſium ne de imperio cogitare poſſet amplius, presbyterum ordinari fecit, poſtquam tenuerat imperium annis tribus. Cum autem poſtea auxilio Bulgarorum imperium rurſum recipere contenderet, occiſus eſt.

26 **Theodoſius** tertius, uir facilis,pius ac benignus, non pœnitendum egiſſet Imp. licet obſcuro loco natus, ſi diutius illi per Leonem & alios orientis præfectos imperare licuiſſet.Hic diuorum imagines templis reſtituit.Potitus eſt autem imperio uno anno,& à Leone regia ſella deiectus, quem exercitus Imp.dixit.Theodoſius uerò monaſticam uitam eſt amplexus, nec ulla alia affectus eſt iniuria.

27 **Leo** patria Iſaurus obſcuri nominis,à Iuſtiniano contra Alanos, quos ueteres Albanos uocant, & Amaſgos,miſſus,aliquandiu ibi ſtetit,& reuerſus dux creatus eſt orientis, ſed poſtea Theodoſium imperio priuans, adeptus eſt ipſe imperium,ſub quo multis cladibus Italia & cætera imperij loca ſunt grauiter afflicta. Byzantium toto triennio fuit à Saracenis & Arabibus obſeſſa,ſed maiora incommoda obſidentes ſunt paſsi quàm obſeſsi, ob frigus,famen & peſtem. Byzantium obſeſſum

Peſtis Conſtantinopoli graſſatur.

graui quoq; laborauit peſtilentia,adeò ut quidam 300000.hominum interijſſe ſcribãt. Soluta autem urbis obſidione, Leo in Siciliã atq; Italiam profectus,cœpit imagines & ſimulachra ex templis eijcere atq; comburere,anno ſcilicet 10.imperij ſui.Quę res Gregorium pontif. mouit,ut eum anathemate notaret, animumq; ſuum ab eo alienaret,& ſolita tributa non ei,ſed Francis,quibus adhæſit tribueret.Cæterum Leo cum 24.annos imperaſſet dyſenterico fluxu animam efflauit,relicto Conſtantino filio,quem dudum regni conſortem effecerat.

28 **Conſtantinus** eius nominis quintus, filius Leonis Imp. paternos imitatus eſt mores,imò ſuperauit, maleficus,& magicis deditus uanitatibus, nullo ſcelere abſtinens, non Chriſtianus, non Græcus, non

Mãcipium impietatis.

Hebræus erat,ſed omnis impietatis mancipium. Vnde multi per ipſum in fide periclitati ſunt, tam laici quam clerici. Habuit inſidiatorem regni Attabaſdum,qui à populo & exercitu rex declaratus,imagines ſanctorum reſtituit,atq; Conſtantinopolim contra

abiectum

abiectum Imperatorem muniuit. Conſtantinus uerò ubi hanc rem intellexit, ex Chalcedone traijciens, urbem obſidione cinxit, atq; expugnauit, captumq; Artabaſdum oculis priuauit. Sub eo Italia afflicta eſt ab Aiſtulpho Longobardorum rege, & peſtilentia graſſata eſt Byzantij more inaudito: præterea terræmotus adeò afflixit Palæſtinam & Syriam, ut magna multitudo oppreſſa periret. Deſijt quoq; ſub eo Grecorum exarchatus eſſe in Italia, & Romani pontificis eſſe cœpit. Nam Pipinus hæc loca omnia pontificis fidei promiſit, & poſtea Carolus Magnus eius filius, qui Longobardorum regnum euertit, eccleſiæ donauit. Hic Conſtantinus 5. tandem elephantico morbò correptus, mortuus eſt cum annos imperaſſet 35. De Conſtantino uerò Magno non legitur àpud receptos autores, quod ille elephantia laborauerit. Magnum ergo errorem hic inuexerunt quidam ſcriptores.

Exarchatus Rom. pontifici datus.

29 Leo quartus filius prioris Conſtantini cùm imperaſſet annis quinq;, interijt apoſtemate carbunculi in capite nato. Hic habitus eſt pro impio, quòd ſanctorũm imagines reuereri prohiberet. Habuit uxorem Irenem, quæ aliquandiu imperium pro Conſtantino filio adminiſtrauit.

29 Mortuo Leone, Irene Auguſta imperium ſuſcepit adminiſtrandum pro Conſtantino puerò, decimum tum ætatis annum agente. Plures tamen Nicephorum fratrem Leonis imperare cupiuerunt. Quandiu tamen Conſtantinus matris imperio obtemperauit, ritè omnia domi forisquè ſe habuere: at ubi ille pubertatis annos ingreſſus eſt, matrem haud ulterius paſſus, adminiſtratione deijcit & atrociter imperium adminiſtrat. Cumq; multi ſuffragia ferrẽt Nicephoro, Conſtantinus de hoc certior factus, mox Nicephorũ patruum ſuũ lingua & oculis priuatũ, in uincula cõijcit. Mater uerò filij impietatẽ exoſa, ſimul dominãdi libidine mota, duces donis onerat ut filiũ iugulent. Illi ergo inſidias parantes, capiũt eum oculosq; ei effodiunt eodem modo quo ille ante quinq; annos Nicephorum excæcauerat, conijciuntq; eum in uincula. Ille uerò luctu & mœrore confectus, paucis elapſis diebus expirauit, & mater expulſa, à ciuibus eſt in priſtinum locum inſtituta, annisq; tribus ſola imperio præfuit. Cęterum ipſa literis & nuncijs certior facta de ijs quæ Romæ acta erant de Carolo ſalutato Cæſare, miſit ad Carolum, illius amicitiam & fœdus petens, itemq; agens de finibus imperij ac ſuum illi deferens connubium. Alij id à Carolo petitum malunt, qui putabat ijs nuptijs poſſe imperium uniri ac in priſtinum ſtatum reſtitui. Sed ob hanc rem inſidiæ ſunt contra reginam motæ, perinde quaſi per eàs nuptias imperium externis prodere uellet. Vnde Nicephorus imperator eſt pronunciatus & coronatus, regina uerò expulſa, quæ & in exilio reliquum uitæ egit. Miſit proinde Nicephorus ſuos apocriſarios ad Carolum Imp. de fœdere renouando, ut ſcilicet in has conditiones iretur, ambo Auguſti eſſent fratresq; dicerentur, orientis alter, alter occidentis. Item in Italia hinc à Neapoli, illinc à Siponto, quicquid ulterioris Italiæ in mare procurrit, cum ſuis è regione inſulis à Græco, reliquũm à Franco Imperatore iura peteret. Inter duo imperia medius finalisq; cardò Venetiæ, utriuſq; imperij maieſtatem piè conſeruarent. Neutri ſe addicerent, proprijs uterentur legibus, utriuſq; eſſent imperij amici: & pace & bello neutrius cenſerentur. Cæterum Nicephorus aduerſus Perſas bellum ſuſcipiens, ualdè infeliciter & cum graui ſuo damno pugnauit; coactus ſcilicet dare ad ſingulos annos 33. millia nummũm aureorum. Quam ſummam pecuniæ uolens à rege Bulgarorũm emungere, illum bello petiuit, ſed tandem ab hoſte obtruncatus eſt cum multis alijs inſignibus uiris. Fecit quoq; in uita ſua Stauratium filium conſortem imperij, hominem turpis formæ & ſimplicis ingenij. Vnde & paulo pòſt mortem patris imperio deturbatus, tonſis capillis monaſterio eſt incluſus, poſtquam cum patre imperauerat annis nouem.

Tyrannis imperatoris.

Conuentiones inter imperatores orientis & occidentis.

Veneti exẽpti.

30 Michael Curopalates gener Nicephori, uir ingenij liber, & amator pacis & pius in Chriſtianam religionẽ, ſed in reb. bellicis ſocors & infelix. Intulerunt infideles Bulgari Thraciæ magna damna ſub hoc Imp. Habuit

ducem in oriente nomine Leonem, qui aſpirans ad imperium excitauit ſeditionem in exercitu, factusq́ eſt à militibus imperator & ingreſſus regiam, Theophylactum Michaëlis filium abſciſsis prius genitalibus in exilium ire iuſsit. Michaël quoq́ pater monachus eſt factus poſtquàm regnauerat annos ferè 5.

31 **Leo** orientalis exercitus primum dux, ac deinde excluſo Michaële uſurpauit imperium, factusq́ Imperator ſanctorum imagines rurſum excludit ceu idololatriæ fomenta: in adminiſtratione uerò rerum publicarum impiger fuit & ſtrenuus. Eius tempore Bulgari totam ferè deuaſtauerunt Thraciam, ſed Leo exercitum grandem colligens uictoriam retulit de barbaris, recuperauit Thraciam, & plurimos hoſtium cepit, fregitq́ audaces eorum conatus, qui iam Adrianopoli potiti in Conſtantinopolim arma meditabantur. Porrò cum Leo imagines nollet reſtituere, in ipſo templo ab imaginum cultoribus capite truncatus eſt, & multis confoſſus uulneribus poſtquam annos ſeptem & dimidium ferè imperaſſet. Vxor eius in monaſterium eſt truſa, & filij exectis uirilibus in exilium miſsi.

Bulgarorum audacia.

32 **Michael** Thraulus ex humili & ſordido genere natus, & à pueritia corruptis moribus inſtitutus, totus impius factus, Chriſti religionem quantum potuit ſubuertere ſtuduit. Contra hunc ſurgit Thomas quidam uir obſcurus, qui tamen ſe Conſtantinum appellari iuſsit, collectoquè magno exercitu uicit & fugauit Michaëlem, traijciensq́ ex Abydo in Thraciam omnes ferè Orientis regiones ſubiecit. Vnde Michaël eò eſt deſperationis deductus, ut ex arce Conſtantini ad Peram oppidulum ferream catenam produxerit. Thomas uerò non quieſcens urbem bis pedeſtri naualiq́ obſidione cingit. At Michaël ingenti parato exercitu, emiſit illum contra hoſtem nihil metuentem obruitq́ eum, diſijcit & fugat multis cæſis. Cumq́ Thomas tandem ſe Adrianopolim reciperet, Michaël urbem obſidione cingit, & traditum ſibi Thomam truncat manibus pedibusq́, multisq́ cruciatibus tandem iugulauit. Ipſe uerò cum annis ferè nouem crudeliter imperaſſet, correptus profluuio uentris animam excacauit.

Catena ferrea per mare.

33 **Theophilus** filius Michaëlis Thrauli uir iuſtus erga ſubditos, diuorum autem imagines omnibus modis execratus eſt, cultoresq́ earum grauiter puniuit. Erat autem per illa tempora monachus quidam Lazarus, qui pingendo celeberrimus habebatur, quem uerberibus cæſum in carcerem detruſit, & laminis ferreis ac ignitis palmas exuſsit, ob hoc ſolum quòd imagines ſanctorum prohibitus iterum pinxiſſet. Geſsit plurima bella cum Agarenis, nouiſsimè uerò infeliciter pugnans in tantam animi uenit anguſtiam, ut iam multos dies ab omni cibo abſtineret, & ſolo frigidiſsimæ aquæ potu uſus in dyſenteriam incideret, tandemq́ efflaret animam cum annos imperaſſet 12.

Pictor imaginum occiditur

34 **Michael** Theophili filius imperium cum matre Theodora ſuſcepit. Per hãc imperatricem imagines diuorum reſtitutæ ſunt, & omnes ab exilio reuocati, qui ſub Theophilo pertinaciter imaginum culturam defendere auſi ſunt. Michaël autem adoleſcentiam ingreſſus cœpit regni negocia tractare, cedensq́ ei mater eius, aſtantibus ſenatoribus dixit: En profero quæ in theſauro ſunt, argenti ſcilicet tria millia pondo, auri mille & nongenta centenaria. Michaël itaq́ imperium iam ſolus obtinens, has immenſas diuitias cum mimis, adulatoribus, aurigisq́ ſtatim abliguriuit. Irruentibus ſubinde multis bellis & Agarenorum incurſionibus, nulla re Michael à curſu equorum, in quem omne ſtudium collocauerat auocari poterat. Quin imò ne in ſuis certaminibus impediretur, ſuſtulit quæ in Tharſo, in Argeo colle, in Tamo, in Mimante, in Zizico erectæ erant, quibus accenſis ſignificabatur hoſtium aduẽtus, & tum homines intra loca munita ſeſe recipiebant, ne incauti abducerentur, Barbarorum impetum euitantes. Michaël uerò cum magis ac magis deliraret, uino & ebrietati ſtuderet, ebrius in lecto enſe à coniuratoribus eſt confoſſus. Regnauit cum matre 14. annos & 11. ſolus.

Theſaurus regni abliguritur.

35 **Baſilius** homo obſcurus genere, in pueritia ſpem dedit futuri regis. Adultus uerò quum Michaëlem unà cum coniuratoribus in cubiculo occidiſſet, in regiam ſe conferens, ab omnibus Imperator eſt approbatus. Hic plurima

rima geſsit bella cum Saracenis, & plerunque uictor euaſit,multos Iudæos ad fidem Chriſti conuertit, ſicut & Scythas in cognitionem Chriſti perduxit. Tandem progreſſus ad uenationem Imperator,ceruo occurrit,qui iram erectis cornibus præſeferebat,torue regem inſpiciens:cui gladium magnum attollēs in collum uibrabat:ſed cerui cornibus implicitus rex,zona qua cingebatur altero eius cornu ramo adhæſit, unde in altum eiectus in cornibus feræ rex tunc uitam finiſſet,niſi quidam enſe ſtricto zonam abrupiſſet. Sine mora tamen ictus à ceruo inteſtina perfregit, quibus læſis uitam cum morte commutauit, cùm iam regnaſſet annis uiginti.

Ceruus interficit Imp.

36 Leo v. filius Baſilij Imp. philoſophus & aſtronomus, fuit in repub. moderanda ſollicitus,& in cuſtodienda urbe ſolers. Vnde ſingulis noctibus in triuijs ac plateis urbis agitabantur cuſtodiæ,& quicunq; poſt crepuſculum deprehendebatur à cuſtodibus,cæſus uerberibus trudebatur in carcerem donec illuceſceret. Leo autem Imp. uigilum uolens experiri fidē,noctu ſolus è palatio mutato habitu ſeſe proripuit. A' primis deprehenſus cuſtodibus,quo proficiſceretur rogatus, lupanar ſe petiturum reſpondit: à quibus ſe 12. aureis redemit cum carcerem & uerbera minarentur. In ſecunda item cuſtodia deprehēſus, 20. ſe liberat aureis. In tertiam cum incidiſſet,pugnis flagriſq; cæſus carceri traditus,nullo ſe potuit redimere ære. Abeuntibus reliquis cum iam illuceſcere penè inciperet,cuſtodiarum magiſtrum interrogat,ſi Leonem Imp. noſceret. At cum ille negaret,utpote quem rarò uidiſſet,cuſtos carceris hominis facilitatem admiratus, cur,inquit,indignabundus,de tua ſalute non cogitas,mane publicam ſubiturus ignominiam,qui Cæſaris es tranſgreſſus mandatum? Leo uix cuſtodem carceris perſuadet ſeſe Imp. eſſe,ut ſeſe in palatium comitetur antequàm dies tota illuceſceret:uerebatur enim capitis periculum. Perſuaſus tandem palatium cum illo accedit,duabus auri libris donatus,iuſſus eſt cæteris dicere,carcere effracto illum captū diffugiſſe. Mane facto Imp. cuſtodes urbis euocat,num quis latro,aut adulter,aut fur,nocte præterita ſui mandati tranſgreſſor ſit deprehenſus interrogat. Qui prætio erant corrupti, nihil ſe aut uidiſſe aut audiſſe aſſerunt. Qui uerò Leonem cæſum cuſtodiæ mancipauerant, ſeſe quempiam reperiſſe fatentur & flagris onuſtum carceri tradidiſſe, ſed effracta cuſtodia aufugiſſe. Et ideo in terram proſtrati ueniam precantur,cùm non ſua culpa is carcerem effugerit. Leo amotis alijs,ſuis familiaribus,dorſum ex flagris adhuc liuidum cuſtodibus oſtendit,ablatis donis quæ dederat ac bonis omnibus prioribus cuſtodibus,poſteriores magnis muneribus locupletauit,alijs urbe pulſis,hos in fide retinuit longeq; diligentiores effecit,ac urbem ſuam hoc aſtu tutiſsimam reddidit, cuſtodibus ſemper præſentiam Imperatoris expaueſcentibus. Hic Imp. cùm feſto die Pentecoſtes ſacris intereſſet,quidam in caput eius baculum impegit, quo niſi candelabrum obſtitiſſet, actum erat de uita regis: ſanguinem enim eructauit & mente alienatus ſemimortuus iacuit. Aberat frater Alexander, qui in multorum ſuſpitionem uenit ſe has patraſſe inſidias. Mortuus eſt autem cœliaca paſsione cùm regnaſſet annis 25. fratri Alexandro imperium relinquens & curam filij.

Cuſtodia nocturna uigilantiſsima.

Cuſtodes nocturni examinantur.

37 Alexander frater Leonis Imp. moribus autem illi diſsimilis,totus delitijs fuit deditus,uenationibus,potationibus, & petulantiæ indulgens:nihil regium agens,regni curam in adulatores & ſcelerum ſuorum comites reiecit. Frequentibus ergo deditus conuiuijs & ebrietatibus, tandem cœpit langueſcere. Et quum nunquam prandium niſi poſt balneum caperet, immoderatiſsimè ientaculatus ludo pilæ ſe uoluit exercere,corpus extendendo ſtatim equum aſcendit ac uenam rupit,qua ſanguis è naribus ac pudendis toto die effluxit,ac ſic enormi fluxu extinctus eſt,poſtquam regnaſſet annum 1, & menſem.

38 **Conſtantinus** Leonis filius & nepos Baſilij,adhuc puer ſub tutoribus agens,paſſus eſt magnam confuſionem in imperio.Quod uidens Bulgarorum princeps,diſcurrit per totam Thraciam, prædã abigens & Adrianopolim obſidens,tandemq́ occupauit,ſed ingenio atq́ opera reginæ matris Conſtantini iterum in ſuam iuriſdictionem eſt redacta. Paulò pòſt paratæ ſunt inſidiæ regi Conſtantino,mater eius in monaſterium truſa,& Romanus quidam de obſcuro genere natus regali diademate coronatus,qui Conſtantinum regem modis omnibus deijcere curauit.Fruſtratus tamen ſpe ſua à proprijs filijs captus eſt,& in monaſterium truſus poſtquàm aliquot annis regnauerat,ac deinde filij eius qui ſe pro regibus gerebant, comprehenſi à Conſtantino,tonſi & clerici facti in exilium miſsi ſunt, ſicq́ Conſtantinus monarchiam eſt adeptus,qui multis annis à Romano fuit ſuppreſſus. Regnauit cum patre Leone & Alexandro patruo & cum matre annos tredecim,& cum Romano qui ui regnum arripuerat annos 26.ſolus quindecim.

Aemulus imperij.

39 **Romanus** iunior filius Conſtantini Leonis,homo ignauus,uino, otio ac luxui deditus,impius in matrem ac ſorores,quas etiam regia eiecit ac cœnobio relegauit.Quæ ob dolorem quòd regio ueſtitu eſſent ſpoliatæ,impudicitiæ ſeſe tradiderunt & meretricium quæſtum amplexatæ ſunt. Imperator uerò cùm corpus illecebris carnis extenuaſſet,ludis,crapulæ ac Veneri intẽtus,mortem obijt anno eius imperij 13.

Imperatrix ſcortum publicum.

40 **Nicephorus** Phocas uir pius ac æqui obſeruantiſs.multa geſsit bella contra Saracenos qui occupauerant quaſdam terras imperij ſui,puta Calabriam,Siciliam,Candiam,Ciliciam & Cyprum. Cœpit tamen omnibus inuiſus eſſe,quod prætextu bellorum quæ continuò agebat, nouis tributis & exactionibus ſubditos & eccleſias expilauit, numiſmata corrupit & pondus conſuetum imminuit.Vnde factum eſt ut ciues in eius mortem inhiarent, ad quam rem regina uxor eius quoq́ eſt cooperata,noctu intromittens ſicarios, qui ingreſsi cubiculum regium,Nicephorum ſopore oppreſſum ac humi dormientem & calce excitatum interfecerunt.Vixerat autem annis 57.& præfuerat imperio annis ſex & dimidio.

41 **Ioannes** Zimiſces poſt occiſum Nicephorum imperio eſt potitus, inſignis antea militari laude, omnesq́ Nicephoro deditos è medio ſuſtulit,& damnatos exilio à Nicephoro reduxit. Geſsit grauiſs.bella cùm Roxolanis & Bulgaris,uictorq́ rediens Conſtantinop.honorificè eſt exceptus. Poſtea cubicularius eius ad inſidias animum adiecit,letaleq́ poculum conſtruxit nõ admodum potens aut ſubitum,ſed quod lente uires corrumperet corporis,atq́ hoc pocillatori regis quem largitionibus corrupit regi propinandũ dedit.Quo epoto rex paulatim tabeſcens mortem obijt cum regnaſſet annis ſex & dimidio.

Venenum lentum.

42 **Poſt** Zimiſcen Baſilius & Conſtantinus Romani iunioris filij ornati ſunt in inſignibus regijs.Fuit autem Baſilius auaritiæ ſtudioſiſsimus,omnesq́ arculas auro,& præcioſis lapillis & margaritis adimpleuit.Paſſus eſt æmulum in regno Sclerum,qui ferè imperium ſibi ſubiugauit,Deinde Phorcas tyrannidem in regno uſurpat,ſed peſsimè utriq́ ſucceſsit. Habuit quoq́ Baſilius bella cum principe Bulgarorum,qui Thraciam,Macedoniam & Græciam flammis & ferro deuaſtauit. Sed hoſtibus tandem pòſt multos conflictus uictis, Bulgaria uniuerſa ſubijcitur imperio Conſtantinop.cui in hunc uſq́ diem ſemper rebellis fuerat. Mortuus eſt autem Baſilius cum uixiſſet annos 72.regnaſſetq́ annos 52.

Bulgaria ſubijcitur imperio Conſtantinop.

43 **Conſtantinus** Baſilij frater in imperio ſuccedit,uir penitus ignauus, uoluptatibus deditus,gulæ & ueneri obnoxius, præceps in iram,ludis & theatris uſq́ ad inſaniam laxatus atq́ ineptiſsimus ad gerendum imperium. Mortuus eſt autem tandẽ ſeptuagenario maior,cum annos imperaſſet tres.

44 **Romanus** Argyrus gener Conſtantini Imp.ſuccedit ſocero,atq́ in primis fuit uir bonus & liberalis, ſed poſtea in deterius mutatus carnifex pro rege eſt factus, acerbusq́ exactor, multa indigna Imperatore agens. Geſsit multa bella contra Saracenos,& habuit uxorem ſalaciſsimam ſed ſterilem, & ex qua nullam ſuſtulit prolem,mortuus poſtquam imperauit annos quinq́ & dimidium.

Carnifex pro rege.

45 Michael

45 **Michael** qui uiuente Romano cum regina commercium habuit, illico poſt mortem Imperatoris à regina Imperator inſtituitur, ſic tamen quòd illa omnem ſibi poteſtatem aſciuit, Michaële ueluti miniſtro uſa. Sed nondiu hæc durauit obſeruantia, quin Michaël regni adminiſtrationem uſurpauit, nec malum principem egit, niſi eum morbus quidam corripuiſſet indies ualidius. Eius temporibus Agareni ferè totam Siciliam occupauerunt. Præfuit imperio in ſeptimum annum, Chriſtianiſsimè mortuus.

46 **Michael** Calaphates indigniſsimus & ignobiliſsimus uſurpat imperium conſilijs doloſus, lingua inconſtans, inuidus, iracundus & ad quamlibet auram mobilis. Hic à priori Imperatore in filium adoptatus, pedibus reginæ aduolutus ſanctè iurat, titulotenus ſe tantum imperaturum, poteſtatem totam penes eam manſuram ſicut adoptiuum filium deceret, quo uti ueluti mancipio poſſet. *Simulata humiliatio.* His blandimentis fœminam ſuapte mobilem demulſit, faciens eius uoluntati ſingula obnoxia, Sed paulò pòſt machinatur contra eam, fingens ab ea ſibi paratas uitæ inſidias & uenenum poſitum, à quibus tamen erat innocens. Exegit itaque eam palatio inauditam, relegat in inſulam & detonſam induit monachico habitu. Quo facto ille gaudens & ſuperbiens, tradidit ſe uoluptatibus. Sed perfido homini mox iuſta facta eſt retributio: nam uniuerſa plebs in ſeditionem uerſa conabatur ulciſci facinus, armatiq́ꝫ cõtendebant ad palatium, ut ille cogeretur reuocare Zoën Imperatricem. At illi deficientes à regina conuertuntur ad ſororem eius Theodoram, eamq́ꝫ Auguſtam & Imperatricem ſalutant, Michaëlem uerò priuant oculis, atque mittunt in exilium poſtquam imperauit quatuor menſibus. *Mulieres imperant.* Præſidebant itaque duæ ſorores, ſenatus autem & exercitus autoritas erat ampliſsima. Interim Zoë ardens libidine, Conſtantinum Monomachum ſibi maritum adſciſcit, curatq́ꝫ ut ſceptrum Romani imperij illi traderetur, cum fœminarum imperium uix tribus menſibus duraſſet. Fuit autem princeps ignauiſsimus, uoluptatibus & delitijs deditus. Suſtinuit tamen duo grauiſsima bella ciuilia & multa externa: tandem podagricus factus & pleuretide correptus, mortuus eſt cùm annis ferè tredecim regnaſſet, ſicq́ꝫ imperium rurſum redijt ad fœminam Theodoram, fuitq́ꝫ ſub ea mira tranquillitas ac omnium rerum ubertas. Mortua uerò eſt mulier annoſa cum annis ferè duobus regnaſſet.

47 **Michael** uir ſenex quum regnaſſet anno uno ab Iſahacio Comneno impudenter à regno eſt eiectus, nec poſt hoc diu ſuperſtes in uita manſit.

48 **Iſahacius** Comnenus cooperante patriarcha factus eſt Imperator, cui tamen poſtea ingratus, ipſum cum ſuis miſit in exilium. Fuit uir ſtrenuus, moribus arrogantioribus, bello paceq́ꝫ infractus: in negocijs uerò celer & expeditus. Perijt in uenatione cùm regnaſſet annis duobus.

49 **Conſtantinus** Ducas, uir in Deum pius, moribus mitis & æqui obſeruantiſsimus: pecuniæ tamen immoderatè fuit ſtudioſus. Mortuus eſt autem cum præfuiſſet imperio annis ſeptem.

50 **Eudoxia** uxor Conſtantini & tres liberi eius ſuccedunt in imperio. Eius temporibus Barbaræ gentes ubiq́ꝫ imperium laceſſebant, irrumpentes in Meſopotamiam, Cappadociam & Ciliciam: quibus cum Imperatrix occurrere non poſſet, Diogenem Romanum uirum fortem & ſtrenuum accepit maritum eiq́ꝫ tradidit imperij poteſtatem. Ille uerò egrediens ubiq́ꝫ hoſtes fudit & magnã contra eos exercuit uirtutem. Tandem uerò nimis arrogans factus capitur à Sultano, adduciturq́ꝫ ueluti mãcipium. Miſeratus uerò Sultanus conditionem eius, ſuſtulit eum procumbentẽ è terra, amplexusq́ꝫ eſt: Et ne doleas, inquit, Imperator, hæc enim humana ſunt. Ego te non ut mancipium ſed Imp. tractabo. Tandem factis pacis cõditionibus & affinitate inter pueros contracta, dimiſit Diogenem quanto nemo unquam ſperauit honore. *Sultani clementia.* Interim uerò priuigni eius imperium uſurpantes colligunt exercitum, & mittunt contra Diogenem capiuntque eum, & cogunt illum deponere imperium. Deinde propinant uenenum, ſed cùm illud nihil operaretur, decretum noui regis aduenit, immerentem oculis priuari, quod & factum eſt. Crudeliſsimè itaq́ꝫ oculis orbatus nullamque ſortitus neceſſariam curam, capite intumuit, ac uulnera putruerunt uſq́ꝫ adeò ut uermes

hinc prodirent. Pauliſper uerò ſuperſtes hominem exuit, quum annis imperaſſet tribus menſibusq́ octo. Sub hoc Imperatore Nortmanni duce Roberto Guiſcardo occupa- runt Apuliam atq; Calabriam.

51 **Michael** filius Conſtantini Ducæ Imperatoris ſuccedit Diogeni uitri- co in imperio, homo ignauus ad regendum, ſtudijs tantum li- terarum deditus à Turcis circumquaq; & Sultano uexatur, & potentiſsimum orienta- les imperij partes ab hoſte inuadebantur, ut etiam præfecti cogerentur ſibi alium delige re Imperatorem, Nicephorum uidelicet, qui & recta armataq́ manu proficiſcitur uer- ſus Byzantium, receptusq́ à ciuibus & ingreſſus in regiam exuit Michaëlem imperio, & ueſtit eum habitu monachi imperio functum ſex annis.

52 **Nicephorus** Botaniates in ſocordis principis inuidiam imperium ſibi aſſeruit Michaële reiecto. Erigens autem criſtas Conſtantinus Conſtantini Ducę filius, imperiumq́ ſibi uendicare contendens, captus eſt ab Imperatore, atq; tonſus & in ſacerdotem inunctus. Paulò pòſt Alexius ſalutatur Imperator ab exercitu, clamq́ aſcendit in urbem, diripit eam & multa perpetrat mala, oc cupataq́ regia. Nicephorum cogit abire in monaſterium, ubi ille aliquandiu ſuperſtes manens, breui hominem exuit.

53 **Alexius** Comnenus filius Iſahacij Imperatoris diadema impoſitum ac- cepit, geſsitq́ multa bella infeliciter: adinuenit modos inſoli- tos ad extorquēdum pecuniam. Fecit excudi numiſmata ærea pro argenteis. Vnde mul tæ & magnæ ei locatæ ſunt inſidiæ. Temporis tamen ſucceſſu multa emendauit, mul- tasq́ in diuerſas orbis partes fecit expeditiones, ac ſubinde clementiorem erga ſubdi- tos ſeſe exhibuit. Orphanis & ſenibus multum afficiebatur, in miſericordiam pronus, ad ſupplicia non præceps, moribus moderatus, & prorſus fauens illis qui uitam in uirtu te exigebant, quibus & honores effuſè eſt largitus. Tandem uerò longo morbo uexatus obijt cum annos ætatis uixiſſet ſeptuaginta, & imperaſſet annis 37. Corruit illo tempo- re Coloſſus rotunda ac maxima ſuffultus columna & in palatio ſitus, multosq́ qui tum forte aderant contriuit in foro deambulantes. Erat imago multitudine quidem ingenti, gratia uerò & pulchritudine admirabili, quæ cadens confracta & in multas diruta eſt partes. Ferunt Conſtantinum Magnum hanc ſtatuam æneam Apollinis mirandæ ma- gnitudinis ex Troade Conſtantinopolim tranſtuliſſe, dum urbem dedicaret, ſuppoſito eius titulo & ablato numinis capite. Quæ poſtea ſub hoc Alexio uiolentia uentorum ce cidit, quòd tanta moles in altitudine conſiſtere non poſſet diutius.

Coloſſus Con- ſtantinop.

54 **Caloioannes** filius Alexij Imp. ſucceſsit patri in imperio, uir opulen tus & uictorioſus, Gallis & Venetis infeſtus fuit, qui ſocia arma iunxerant. Dux autem Venetus Rhodum inſulam cepit, Samum, Lesbon, Andrum, & alia Graij imperij loca hoſtiliter oppreſsit. Rexit autem hic Imperator orien tis imperium annis 25. memorabiliq́ exitu finiuit uitam. Nam dum in uenatione arcum uehementius intendit, telo intoxicato à ſeipſo, quod in aprum dirigebatur, per manum ſiniſtram traiecto, cùm nulla remedia opem ferre poſſent, moritur, natu minori Manueli fratri ſceptrum relinquens.

55 **Manuel** Alexij filius, ut quidam putant, ſuccedit Caloioanni, geſsitq́ bel la multa contra Venetos, & illi uiciſsim contra eum. Rogerius quoq; rex Siciliæ utriuſque imperij inuaſor, Conſtantinopolitani & Romani, irritatus à Manuele profectus in Græciam ſpoliauit Corinthum, cum multis urbibus ac caſtellis Græciæ. Conradus ergo Imp. Latinorum ſollicitatus à Manuele miſit exercitum in Græ ciam, qui ſuppetias ferret Manueli. At ille animo mutatus contra miſſum exercitum, fa- cinus commentus deteſtabile, gypſum contuſum triticeis immiſcuit commeatibus, quo cibo breui magna militum conſumpta eſt multitudo. Simili fraude fertur Ludouicum Francorum regem decepiſſe. Vnde Manuelis nomen Francis odioſiſsimum eſſe cœpit. In ſumma, fuit uir ille in omni uitæ ſuæ curſu malicioſus, tandemq́ poſt 38. principatus annos morbo perijt.

Imp. Conſtanti nopolitani im- poſtura.

56 **Andronicus** Comnenus. Succeſsit Manueli in imperio filius eius A- lexius, ſed quia puer erat, Andronicus conſobrinus Ma- nuelis

uelis adminiſtrabat imperium tanquam curator, ac deinde cupidus regnandi uoluit articeps eſſe imperij cum Alexio, nec hoc contentus cum Alexius 15. eſſet natus anos, clàm interfecit eum, ſaccoq; incluſum in mare abijcit, crudeliq; parricidio potitur nperio. Sed quum ob ſæuitiam omnibus eſſet inuiſus, Guilelmus Siciliæ rex Alexij ortem ulturus bellum Andronico intulit. Andronicus quia ſciebat ſe principatum rudeliter quæſiuiſſe, crudelius adminiſtraſſe, omniaq; diuina ac humana polluiſſe, neninem ſibi amicum fore credebat. Et cum undiq; premeretur, prælio uictus ab Iſahacio Angelo imperio deiectus, ignominioſè occiditur: altero enim oculo effoſſo, aſinæ præoſtere impoſitus, capite alliorum reſte præcincto loco diadematis, cauda manib. pro ceptro alligata, per urbem circumuectus, uulgi turbæq; tumultu lacer perijt. Vtpote in uem pueri, puellæ, uiriq; fœminis immixti, præter probra ac contumelias, in faciem luum ac fœdiſsima quæq; congerunt. Tandem laqueo ſuſpenſus uncis à mulieribus fruſtulatim diſcerptus eſt. Præfuit autem rebus biennio, aut ſecundum alios quadriennio.

Impius Imperator fit ſpectaculum mundo.

57 Iſahacius Angelus uir iuſtus & æqui ſeruantiſsimus è Peloponneſo eſt accerſitus ad imperium, prudenterq; ſe ſub initia geſsit. Hic nagnificè excepit Fridericum primum proficiſcentem per Conſtantinopolim uerſus yriam. Cùm uerò fratrem Alexium natu minorem à Turcis captum maximo ære reemiſſet, dolo ab eo ingratiſsimo homine circumuentus eſt, perq; ſummum ſcelus ocu s priuatus, in cuſtodiam tandem coniectus, & in ea detentus eſt, donec filius Alexius, qui auxilium Francorum & Venetorum implorans petijt, patrem lachrymis obtiuit: ſed carcere poſt longã captiuitatẽ eductus, morbo ex aëre contracto nõ diu uixit.

Hiſtoria eſt ſupra fuſius explicata.

58 Alexius Angelus frater minor Iſahaci Imp. uir ſceleratiſsimus, per parricidium adeptus eſt imperium. Eadem impietate quæſiuit perdere Alexium filium Iſahacij nepotem ſuum, niſi fuga ſalutem obtinuiſſet. Alexius itaq; Iſaacij filius delatus in Dalmatiam, inuenit nobiliſsimos Francorum proceres, Balduium comitem Flandrenſem cum multis alijs principibus, qui icto cum Venetis fœdere Aſiam traijcere meditabantur. Hos precibus promiſsionibusq; maximis mouit, paciſcendo triginta millia marcarum auri ac commeatuum copiam, ſi imperio aut ſolus aut um patre, ſi uiueret, qui in carcere detinebatur, eorum auxilio reſtitueretur. Principes am inſigni caſu moti, parata claſſe Byzantium uerſus nauigant, fractaq; cathena, quæ à Conſtantinopoli ad Peram extenſa erat, Conſtantinopolim expugnant, fugienteq; Aexio fratricida, Iſahacius carcere liberatur, & Alexius poſt ſubitam patris mortem Imperator eſt dictus.

59 Alexius iunior fugato tyranno fratricida imperium eſt aſſequutus: ſed paulò poſt à Murſypho quodam ignobili fraude innocenter necatur. Tyrannus hinc ſe hoſtibus fruſtra opponens, amiſſa tandem urbe Conſtantinopolitana nocte media cum uxore & pellicibus ac theſauro clàm aufugit. Sed nõ multò pòſt in Peloponneſo captus & Conſtantinopolim retractus, interficitur. Vrbs Francis Venetiſq; dedita, cum omni exercitus multitudine eſt ab illis poſſeſſa, atque res imperij deinde ad Francos translata. E' quibus Balduinus primus eſt Græcorum Imperator creatus.

Rex fugit relicta ciuitas.

60 Balduinus comes Flandrenſis eligitur Imp. Conſtantinopolitanus anno milleſimo ducenteſimo ſecundo, ab exercitu Flandrenſi, ab exercitu Marchionis Montisferratenſis & Allobrogum, & ab exercitu Venetorum. Hæc autem electio facta eſt hac conditione, ut ſi Imperator ex Francis crearetur, Veneti darent Patriarcham, ne penes unam gentem utraque eſſet dignitas. Ceſsit itaque armis Gallicis Venetiſq; quicquid olim ſub Iſahaci imperio fuerat, excepta Adrianopoli, in quam plus Græci odio Latini nominis ſeſe receperant, quam ſolam Imperator non poſſedit, ſed Theodorus Alexij peſsimi Imperatoris gener eam dotis nomine accepit imperauitq; ibi. Cumq; Franci eam molirentur expugnare, captus & mortuus eſt Balduinus, circumacto uno imperij anno. Erat autem quarta pars captorum oppidorum Venetis aſsignata, quæ inſulas continebat Aegæi maris, Cretam, Eubœam, & alias minores.

Conuentiones de Imperatore eligendo.

61 Henricus Flandrenſis comes frater Balduini Imperatoris ſucceſſor in imperio declaratur. Hic repetijt obſidionem Adrianopolitanam,

tanam,ſed cùm Saraceni irruerent,ipſe ſoluta obſidione Conſtātinopolim properat munitq; urbem.Pauló pòſt intempeſtiua morte interceptus,obijt anno imperij undecimo, relinquens Tolantam filiam Petro Antiſiodorenſi nuptam hæredem.

62 Petrus Antiſiodorenſis comes gener Henrici fit Imperator. Cumq; è Roma rediens iter faceret per Macedoniam, Theodorus Laſcaris qui ſe pro Imperatore Adrianopolitano gerebat, in montium ſyluis inſidias locat,captumq; Petrum abducit & in tetrum conijcit carcerem tandemq; obtruncat.

63 Robertus filius Petri Antiſiodor accerſitur ex Gallijs,& ueniens Conſtantinopolim Imp.ſalutatur.Hic uirginem inſignis formæ Græcam nobili ortam progenie ſibi deſpondit uxorem,haud ignarus prius eam proceri cuidam Burgundo,qui Latini exercitus ductor erat deſponſatam. Prior itaq; ſponſus contumeliæ impatiens,ira accenſus,amicos quoſq; ſibi adiungens, noctu in regiam irrupit,puellæ palatium effractis cubiculi foribus ingreſſus,dehoneſtat naribus puellam: genitricē uerò quæ noui connubij autor erat ac conciliatrix, ui domo abſtractā in mare præcipitat.Nec eſt auſus Imperator ad iniuriam mutire quidem. Romam uerò contendens pro diademate imperrando,& inde rurſum rediens in Achaia morbo deceſsit,Balduino filio admodum puero relicto.

Audax facinus.

64 Balduinus ſecundus Roberti prioris filius ex alia uxore,quam quæ naribus deformata erat, deſignatur Imperator:ſed quia erat puer,accerſitus eſt Ioannes Brennius rex Ieroſolymitanus,cuius filia Martha eſt deſponſata Balduino, atq; ſic ſocero commiſſum imperium,cui gener poſt eius mortem ſuccederet,quod & factū eſt.Ioannes uerò Laſcaris Theodori filius Imp. fuit apud Adrianopolim Interim autem Balduinus multo bellorum onere grauabatur,ut cogeretur etiam Philippum filium ob accepti æris mutuum Venetis obſidem dare.Durante uerò bello, cum Balduinus optima quæq; amiſiſſet,& iam de retinenda Conſtantinopoli deſperaret,omnium templorum donarijs ablatis,ingentem exercitum ad Boſphori fauces obijcit.Interim tamen cū Theodorus moreretur, ſperabat Balduinus ſe omnia amiſſa recuperare.Reliquerat autem Theodorus Michaëlem Palæologum filijs tutorem,qui tamē tutoris nomine cōtentus non fuit,ſed Balduini opes fregit & funditus euertit,urbemq; cepit.Balduinus uerò nocturna trepidatione excitus cum Patriarcha rapta ſuppellectile ad Euripum ſe proripuit, profugus naui in Eubœam eſt delatus.Græci uerò dum fugiſſe Imperatorem intelligunt, priſtinum imperij ſtatum recuperant, quem Franci annos iam circiter 60.poſſederant.

Græci poſt Gallos recuperāt imperium.

66 Michael Paleologus ſub Theodoro imperium per ſummum nephas arripuit.Nam teſtamento filijs Theodori tutor datus, interficit eos,imperium ui occupans,expulſis eiectisq; Latinis,anno poſtquam à Venetis Franciſq; imperium occupatum fuit 58.Manſit autem imperium in familia eius annis circiter 194. donec in manus Turcorum uenit.

66 Andronicus filius Michaëlis Palæologi,patri in imperio ſuccedit regnatq; quindecim annos.

67 Andronicus iunior filius Michaëlis Imperatoris collegæ patris,quique ante patrem mortuus eſt, uir impius,qui auum ſuū Andronicum regno excluſit.

68 Ioannes Caloioannes dictus,ſuccedit in imperio patri Andronico iuniori,licet Ioannes Cantacuzenus tutelari nomine regnum gubernaret aliquandiu,donec ſe illo abdicaret,ſequereturq; monaſticam uitam.

69 Manuel filius Ioannis Palæologi patri ſucceſsit in imperio, reliquitq; poſt ſe ſeptem filios mares incolumes,quorum primus Ioannes patris in imperio fuit ſucceſſor. Sed Andronicus Theſſalonicam potentem Macedoniæ urbem accepit in partem hæreditatis.Tertius Demetrius Peloponneſi regnum diu obtinuit. Quartus Thomas Peloponneſi deſpotus &c.Manuel itaq; Imperator moriens,Ioanni natu maximo imperium reliquit gubernandum,diſtribuens cæteris filijs regiones,inſulas ac regna ac alia.

70 Ioannes

70 Ioannes filius Manuelis primogenitus poſt patris mortem imperium arripuit, auidior pacis ac cõcordiæ quàm belli, quietis admodum ſtudioſus. Hic uenit ad generale concilium Florentinenſe, ubi hæreſis de proceſsione Spiritus Sancti à Latinis & Græcis fuit damnata. Reuerſus autem Imperator in Græciam, haud diu ſuperuixit.

71 Conſtantinus ſeptimus Manuelis filius fratre Ioanne ſine liberis mortuo, ab initio rex Peloponneſi, Draconis cognomentum accepit ob ferociam qua in Turcos ferebatur. Sed ubi Amurates Turcorum tyrannus Heracleam expugnauit, murumq; qui Græcos in Peloponneſo tutos ſeruaret, deiecit, adeò animo conſternatus eſt, ut omnis roboris ſui immemor Turcis tributum daret, cùm antea Iſthmum inſtaurandum curaſſet. Verùm Vngaris & Polonis ad Varnam uictis, pecunia ab Amurate mulctatus, murum diruere iuſſus eſt. Quem poſtea Veneti tumultuario opere munire adorti nihilo meliore euentu uſi ſunt. Quomodo ſub hoc Imperatore urbs Conſtantinopolitana fuerit à Turca expugnata, ſuprà indicauimus.

SEQVITVR HISTORIA rerum Turcicarum, & quid quiſque

Imperatorum à primo Othomanno uſq; ad tempora noſtra egerit, quomodoq; imperium Conſtantinop. ſubegerint. Cap. LX.

SVnt qui tradunt Turcos tenuiſsimis primordijs & obſcuris planè, ex Caſpijs montibus natali ſolo relicto in Perſidem & minorem Aſiam primum impetum feciſſe, uagosq; latrocinantes magis quàm belligerantes prouincias uaſtaſſe, prima ſtipendia Baſilio Macedone imperante ſub Muchumetio Saracenorum principe ueniſſe, quorum opera Babylonios Indosq; ille uicerit. Sed peperit ijs uirtus inuidiam, uentumq; eſt ad hoc, ut Muchumetium profligatum acie obtruncarint. Deinde ſenſim ingentibus copijs ſe effundunt, Aſiamq; omnem ad Euxinum mare uaſtant & ſubigunt. Variatum eſt deinde in gente, exortis in ea factionibus, donec Othomannus ueterem gloriam aſſerere eſt auſus. Qui Pontum Cappadociamq; tranſgreſſus ad reliquas finitimas gentes ſenſim eſt illapſus more latronis, clandeſtinisq; excurſionibus uires ſibi uendicans, occupatis montibus & clauſtris opportunis, unde faciles irruptiones fieri poſſent, uſque adeò emerſit ſublatusq; eſt animo, ut palam iam & pari Marte aduerſum finitimos de agri poſſeſsione certaret. Denique tempore ſuccedenti non ſolum Pontum & Cappadociam, uerumetiam Galatiam, Bithyniam, Pamphyliam, Piſidiam, Lyciam, quæ nunc Briquia, Ioniam, quæ Quiſcum, utranque Phrygiam, Cilices, Cares, Aſiam minorem ad oras uſque Ionij & littora Græci maris occupauerit. Sunt alij qui ſcribunt eos è Scythis traxiſſe originem, argumentum afferentesq; primò Pontum & Cappadociam tranſgreſsi, ad reliquas inde finitimas partes ſenſim illapſi ſunt. Accedit etiam utrorumq; uitæ & morum ſimilitudo, habitus, cultus corporis, equitandi ſagittandiq; ratio, & omnino rei militaris communis quædam & patria & diſciplina. Hi parua manu primò latronum more clandeſtinis excurſionibus uires ſibi uendicare conati ſunt. Confluenteq; ſubinde huiuſcemodi generis hominum colluuie, breui ſe fuderunt in omnes uicinas terras, præſertim cum Græci negligentiores eſſent, & Chriſtianorum crimina hæc crudelia commeruerint flagella.

Othomannus dominatum ſibi uendicat.

De origine

De origine Othomanni & familiæ eius ſucceſsione, à quo deinceps Turcarum reges omnes Othomanni ſunt dicti.

Cap. LXI.

OThomannus qui primus in ea gent hoc nomen tulit, uir acer, à Galathiæ lo co in quo natus eſt, Othomannus dictus eſt Anno enim circiter milleſimum ducenteſimi quinquageſimum, quatuor ex Perſide famili cum ſuis ducibus & exercitibus per Aſiam & Europam uagati ſunt, nempe Othomanni Aſſembecci, Candelori, & Caramanni, ſingu liq; aliquam ſubegerunt terram, nempe Ca ramanni Ciliciam, Candelori regionem circ Pontum, Aſſembecci minorem Armeniam & Cappadociam, Othomanni duce Othoman no primum Aſiam minorem, & paulatim de inde cæteras omnes abſorpſit familias. Fui autem primum Othomannus ex humili for tuna ac tenuis cenſus, obſcuri inter priuato nominis, & agrarijs parentibus, ſed ob uirtu tem rei militaris, magnum ſibi nomen inte Turcos peperit. Nam uir impiger & bellorum appetens, calliditate ſingulari, conflataq; pe ſeditionem multitudine, ex collecticio ac gre gario milite arma circumferre cœpit, & ſei pſum atque ſuam familiam rerum geſtarum gloria illuſtrare. Nam ingenti primùm manu graſſari cœpit, & prædabundus deinceps cun ctos inuadere. Neque Chriſtianos ſolum pro ſternere atque uexare elaborauit, uerumetiam homines ſuæ gentis armis petere: & ſi qua daretur occaſio ſibi ſubdere. Iam enim Turcarum duces quos commemorauimus, dominandi cupiditate commoti, ſeſe inuicem infeſtare cœperunt, & eò uſque ſuperandi ſtudio ac uires hoſtiliter exercendi proue cti ſunt, ut bellum domeſticum inteſtinumq; omnibus uiribus gerere uiderentur. Hanc Othomannus ille nactus occaſionem, quæ moribus utique ſuis & libidini congrueret, ac idoneam uideret ſibi rei gerendæ ſuppeditari materiam, adſcitis undique omnibus qui pro ingenio prædæ rapinarumq; percupidi eſſent, quiúe ſtudio quo ſuis opprimendi ſpoliandiq; flagrarent, autoritatem breui adeptus eſt, oppida quædam per opportu nitatem aggreſſus, alia ui cepit, alia deditione ſubegit, nonnulla, ut metum incuteret, di ripuit atque euertit, ut hinc futuri incrementi non admodum aſpernanda ſolerter ieciſſe uideretur fundamenta. Præſtitit his conatibus proſperum euentum Chriſtianorum diſcordia: qua Othomannus occaſione uſus, Bithyniam & omnes circa Pontum prouincias, decem annorum ſpacio, ſuæ fecit ditionis. Cum autem decem annos regnaſſet, filio ſuo Orchani, paternæ uirtutis æmulo, imperium reliquit. A' Caſtello Galathiæ, quod à Pruſia Trapezuntem uerſus ſex dierum itinere diſtabat, à ſe capto, ſic dictus Othomannus, licet alij id eius natale ſolum ſcribant extitiſſe. Claruit hic tyrannus anno humanæ reparationis 1300. Alberto primo imperante. Sunt qui ſcribunt eum 28. annos rerum potitum, quibus Bithyniam & oppida Euxino adiacentia non pauca ſuo imperio adiecerit, imperium Turcicum hinc auſpicatus.

Othomanni magnus animus.

Chriſtianorū diſcordia Turcarum incrementum.

ORCHANES

ORCHANES OTHOMANNVS, SECVNDVS TVRCARVM *rex.* *Cap.* LXII.

ORchanes Othomanni filius, ambitione & audacia patri haud abſimilis, rei militaris diſciplinæ longè peritior, copijs apparatuq́; opulentior & inſtructior, bellum paternum per manus acceptum ſtrenuè eſt executus: Circa Pontum enim & Bithyniam, plus nimio gentis ſuæ imperium propagare cœpit. Nam liberalitate animi, facilitate morum, dexteritateq́; quadam ingenij, tum bene probeq́; imperandi opinione, ingentem ſibi undiq́; multitudinem comparauit. Quorum animos ſemel ad ſe proſequendum allectos atque conciliatos, populari deinceps facilitate & comitate quadam, perpetuaq́; conſuetudine atque largitionibus, mirum in modum in officio retinebat. Quo factum eſt, ut rem inchoatam à patre, ſuapte ipſe induſtria, ſtudio & prudentia commodè proſequutus auxerit & longè prouexerit ac propagauerit. Nam mira felicitate domuit Myſiam, Lycaoniã, Phrygiam, Cariam, regnumq́; in Helleſpontum uſque & Euxini littora protendit. Fecit hoc Græcorum diſsidium, ut Othomannica res creſceret & Pruſiam Græcis adimeret. Diſsidentibus autem eis, Cantacuzeno magis quàm Palæologis fauet, primus ab eo in Europam accerſitus traiecit. Poſt 22. imperij annum, priuſquam uiuendi finem faceret, filium poſt ſe reliquit Amuratem, quum late imperium paternum propagaſſet, ſed contra Tartaros infeliciter pugnans, cum multis copijs ſuæ gentis occubuit.

Pruſia adimitur Græcis.

AMVRATHES OTHOMANNVS MAIOR, TERTIVS *Turcarum rex.* *Cap.* LXIII.

AMurathes Orchanis filius patrem in imperio ſubſequutus eſt. Vir robore animi, laborum tollerantia, diſciplina rei militaris, induſtria & ambitione maioribus ſuis haud inferior: quippe qui ſimulandi diſsimulandiq́; egregius eſſet artifex, & fallendi magiſter inſignis Suo tempore duo fuêre imperatores Conſtantinopolitani, qui pertinaciter inter ſe dimicabant.

Tunc alter qui ſe uinci uerebarur, imprudenter Amurathem ad partes ſuas tutandas prçcio, pacta ſcilicet Callipoli, facilè illectum, ex Aſia accerſiuit. Neq́; enim magni fuit negocij ei perſuadere, qui ſponte ad hoc iam diu inhiaret, totoq́; incumberet pectore. Hunc itaque & copias eius maturè in Thraciam per Helleſpontum traduxit, ea conditione ut confecto bello, nauigio rurſus domum per Helleſpontum remitteretur. Hoc pacto Turcarum gens in Thraciam ex Aſia cum armis trãiecit. Verùm quum Amurathes non quid promiſerit, ſed quid ſibi conduceret animo uolueret, conſulto bellũ procraſtinare cœpit, ratus hinc fore, ut Græcorẽ uiribus diuturnitate belli & diſcordiarum atrocitate utrinq́; conſumptis, ipſe integer defeſſos adortus, illos facile ſuperaret atque opprimeret, id quod tandem quoque fecit: nam opibus & uiribus exhauſtos gentili aſtu obruit, & arma in eos ſine ullo diſcrimine per occaſionem uertit. Sic Europæis opibus illectus, dum ulciſci imperij hoſtes ſimulat, uſus Genuenſium nauibus. Helleſpontum ad Abydum ſuperat. Occupata Callipoli peropportunè in Cherroneſo cætera Græca oppida infeſtis armis petebat, agros uaſtabat, prædam agebat, & cuncta paſsim inuadebat, anno Chriſti 1363. Nec iam amplius diſsimulanter rem agebat, ſed palàm ſibi & poſteris ſuis pollicebatur Græcorum imperium: & ad id occupandum, omnes cogitationes, conſilia, opes ac neruos intendebat. Hinc effectum eſt, ut nullis fermè obſiſtere audentibus, facile & ſine magno negocio magnam Thraciæ partem ditioni ſuæ ſubiecerit. Mox & Myſiam adortus, armis ſubegit. Pari inde ſucceſſu Beſſos & Triballos domuit Seruiam, Bulgariamq́; ingreſſus, quum Adrianopolim prius occupaſſet, occurrentes ſibi cum paratiſsimis copijs, hoſtes ingenti cæde profligat: ac poſtremò ſuperiorem Myſiam ingreſſus, cum Lazaro Seruiæ deſpota acie congreſſus, ſub inguine confoſſus occubuit, à Lazari ſeruo in domini uindictam occiſus cùm annis imperaſſet 23. Nec Europæis incruenta

Turca in Thraciam uocatur.

Amurathes occiditur.

uictoria fuit, Lazoro cum multis uiris fortibus cadente. Is itaque defunctus duos reliquit filios, ad capeſſendam rerum adminiſtrationem idoneos, Solymannum ſcilicet & Baiatzetum. Solymannus in Aſia latè imperabat, qui Gotfrido & alijs Chriſtianis ducibus Ieroſolymam petentibus, ſeſe oppoſuiſſe creditur. Hic cum Baiatzeto ex Aſia in Europam tranſgreſſus, hoſtiliter conflixit. Quo extincto, totius rei ſumma ad Baiatzetum eſt deuoluta.

BAIATZETVS OTHOMANNVS QVARTVS TVRCARVM *rex.* Cap. LXIIII.

Baiatzetus Amurathis filius & Solymanni frater, poſt patrem & fratrem à ſe per inſidias occiſum in imperio ſucceſsit. Erat autem uir ingenio peracri, maximarum rerum percupidus, in rebus arduis capeſſendis audax, in adminiſtrandis ſolers, in laboribus perferendis infatigabilis, in occaſionibus proſpiciendis acutus & ſagax, in exequendis celer ac perſeuerans, animo fortis, corpore ſtrenuus, belli appetens, quietis impatiens, gloriæ auidus, in periculis obeundis impauidus, in hoſtibus fallendis uerſutus & uafer, uſq; adeo nouelli regni fines breui temporis ſpacio produxit & extulit, ut circa Thraciam diu uerſatus, penè uniuerſam, excepta Conſtantinopoli & Pera, bello affligeret. Deinde in reliquam Græciam manus iniecit, Theſſaliam, Macedoniam, Phocidem

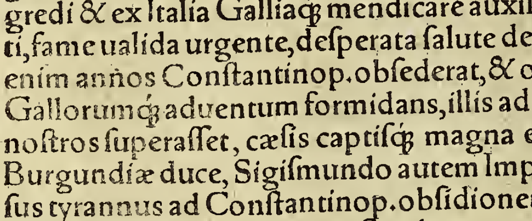
Græcia à Turca occupatur.

& Atticam occupauit, ſuiq; iuris fecit. Myſios quoq;, qui hodie Seruij, Illyricos, id eſt, Boſnenſes, Triballos, qui Bulgari communi uocabulo dicuntur, aſsiduis prælijs uexauit, patris mortem ſic ulturus. Principem Bulgarorum interfecit, alios ſubegit, alijſq; tributa quotannis exhibenda induxit. Byzantium quoque urbem regiam adeò omni agro ſuburbaniſq; delitijs ſpoliauit, tam longa obſidione uexauit, ut Imper. cogeretur egredi & ex Italia Galliaq; mendicare auxilia. Reliqui uerò ciues omni præſidio deſtituti, fame ualida urgente, deſperata ſalute de deditione agere cœperunt: perijſſent (octo enim annos Conſtantinop. obſederat, & obſeſſam facile expugnaſſet) niſi Vngarorum,

Strages apud Nicopolim.

Gallorumq; aduentum formidans, illis ad Nicopolim occurriſſet, memorabiliq; prælio noſtros ſuperaſſet, cæſis captiſq; magna ex parte Gallorum ducibus, Iohanne ſcilicet Burgundiæ duce, Sigiſmundo autem Imp. fuga elapſo, ut ſuprà ſignauimus: & reuerſus tyrannus ad Conſtantinop. obſidionem, ſpei plenus eam biennio denuo obſeſſam occupaſſet, niſi Tamerlanes Scytharum rex, inſtar torrentis ipſo incurſu contrà uaſtando, Baiatzetum omni apparatu occurrere conantem, in Aſiam reuocaſſet. Vbi in Galatiæ & Bithyniæ confinio inſtructa acie collatis ſignis utrinque fortiter dimicatum eſt.

Tamerlanei Tartarus.

At Baiatzetus impar uiribus ſuperatur, uiuuſq; captus in cauea cathenis aureis uinctus ac circumductus, tandem dimiſſus, cæſis prius in bello ducentis Turcarum millibus, inglorius in Aſia paulò pòſt diem obijt. Incidit hæc clades Turcis in annum 1397. Fuit autem Tamerlanes iſte humili loco inter Scythas ſiue Tartaros natus, primò bubulcus, dehinc miles gregarius, effecitq; uirtute ſua paulatim, ut ordinem primò, mox exercitum ductaret. Eoq; potentiæ euectus cum ſolertia, tum corporis uiribus bellandique agilitate, ut magno fortunæ ludibrio, multarum ſit gentium imperio potitus, terror gentium appellatus. In cuius exercitu, duodecies centena millia hominum fuiſſe traduntur. Primum enim Parthis eum regnaſſe ſcribunt, mox Scythas ab eo ſubactos, Hiberos, Albanos, Perſas, Medos, dehinc Meſopotamiam inuaſit, poſtea Armeniam armis ſubiugauit. Traiecto demum Euphrate,

phrate, cum 600. millibus peditum, ac 400000. equitum Aſiam minorem late domuit. Cum quibus etiam Baiatzetum prælio uicit, ac cæſis 200. Turcarum millibus, uiuum in poteſtatem ſuam redegit. De hinc more ferarum aureis uinctum catenis in cauea, omnibus ſuis expeditionibus præ ſe egit ac circumduxit pro ſcabelloqꝫ quoties equum conſcenderit eo uſus, & quaſi canẽ ſub menſa comedere iuſsit.

Turcarum rex in cauea circũuehitur.

Admirandum rerum humanarum ſpectaculum & fortunæ regiæ ludibrium. Tunc domitum eſt armis Scythicis, quicquid terrarum eſt à Tanai ad Nilum, Smyrnas, Antiochiam, Sebaſten, Tripolim, multaſqꝫ ualadiſſ. urbes ui expugnauit. Vicit deinde prælio Tamerlanes Memphiticum regem, quem Sultanum uocant, uictumqꝫ ultra Peluſium intra Nili fluenta compulit. Cepit Damaſcum & item Capham in Thaurica Cherſoneſo. Caſtra in urbis modum fuerant ordinata, definito cuiqꝫ artificio loco proprio, in partes ſuas diſtributis exercitijs, ut omnia uitæ uſuiqꝫ neceſſaria in promptu eſſent.

Tamerlanum ſæuitia.

Rerumqꝫ omnium tanta ſemper copia in his inueniebatur, ut nullus eſſet latrocinijs locus, tutoqꝫ omnia afferri poſſent. Cæterum ut maiorem hoſtibus terrorem metumqꝫ incuteret, triplici tentorio, ſi quam urbem oppugnare adortus eſſet, in exercitu uti conſueuit: ſic ut in unoquoque diſpar color, animi mutationem, prius non uiſo ſtratagemate, intelligeretur. Primo enim die cãdido utebatur tabernaculo, quo ſignificabat nulla in re, ſi modo ſe dederent, iniuriam ſe illaturum aliquam, ſed pacem ac ſalutem, quam candor arguebat, conceſſurum.

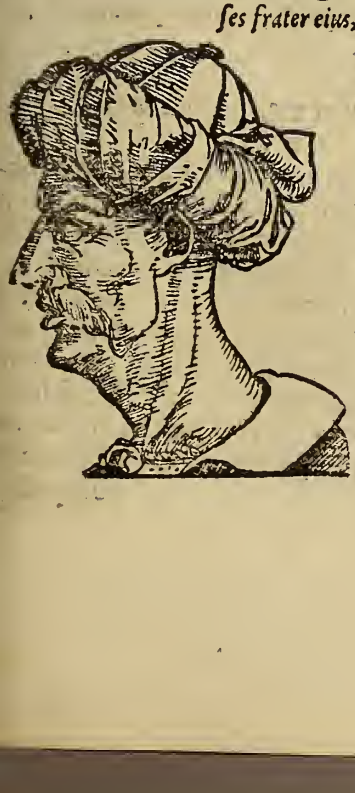
Tria tabernacula tres animi mutationes.

Sequenti die purpureo uſus colore in tentorio, monſtrabat cædem & ſanguinem procerum in primis & patrum famíliâs, quod alteram diem expectaſſent. Quod ſi res ad triduum protrahebatur, atro colore in caſtris excidium urbis & omnibus miſerabilem ruinam præmonſtrabat. Tanta erat hominis ſæuitia, ut cum in obſidione cuiuſdam urbis populoſæ, quum prima die deditionem neglexiſſet, agmen puerorum ac puellarũ oleas in manibus geſtantium, candida ueſte egreſſum obuiam tyrãno ueniam ſupplex deprecaretur, in illud immiſſo equitatu crudeliter eſt eius iuſſu conculcatum, fœdeqꝫ obtritum. Genuenſis quidam qui eius familiaritate annis iam pluribus longa conſuetudine utebatur, cum rogaret cur in ſupplices mitior non eſſet quum facilius quæ uellet, ſi non tanta uteretur crudelitate, impetrare poſſet, turbato truciqꝫ oculorum aſpectu, furorem uultu diſtorto præ ſe ferente reſpondit: Quid tu me hominem eſſe putas & nõ Dei iram potius ac orbis uaſtitatem ac calamitatem? Proinde ocyus te hinc aufer, ni tu quoque periclitari cupias & interrogationis tuæ pœnas dare.

Ira Dei.

Et profecto talis fuit qualem ſe prædicabat. Qui tota ferè Aſia domita, deletis regionibus ac tyrannis, pluribus uaſtatis prouincijs, cum uictore exercitu prædaqꝫ onuſto ad ſuos reuerſus, urbem condidit ingentem, quam omnigenum captiuorum multitudine referſit, captarumqꝫ urbiũ ſpolijs exornauit. Regnum moriens duobus filijs reliquit, quorum diſcordia ampliſsimi regni opes tanta arte conquiſitæ, diſsipatæ ſunt, imperiumqꝫ Parthorum rurſus extinctũ eſt. Vt autem redeamus ad Baiatzetum, is ubi mortuus eſt, reliquit regnum quatuor filijs, quorum nomina ſunt Calapinus, Moyſes, Mahometus & Muſtapha.

CALAPINVS QVINTVS TVRCARVM REX, ET MOYſes frater eius, mutuo in imperio ſuccedentes. Cap. LXV.

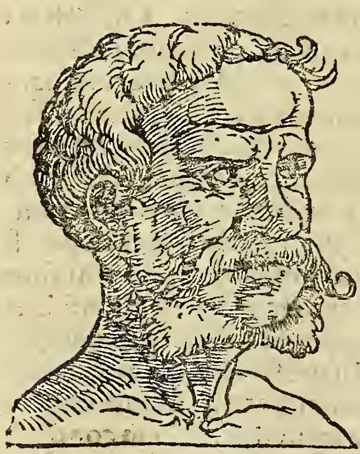
Calapinus, quem alij uocant Alpinum, alij Cyriſcelebem, filius fuit Baiatzeti, inter quatuor fratres maximus natu, paternum obtinuit regnum. Aduerſus quem, rebus Turcarum iam benè fractis, Sigiſmundus rex cum ingenti exercitu Danubium traiecit, infeliciter tamen pugnauit. Sunt qui ſcribunt id factum ſub Baiatzeto, ut ſupra quoque memorauimus, alij referunt hanc pugnam ad Amurathem. Sub quocunqꝫ facta ſit, pernicioſiſsima fuit Chriſtianis. Parauerat enim Sigiſmundus ingẽtem ex uniuerſa penè Germania exercitum. Adfuit & Gallorum numeroſus exercitus & Iohannes dux Burgundiæ, qui etiam captus & Adrianopolim ductus, multo auro libertatem redemit. Cum ergo tam grandem ductaret rex Sigiſmundus exercitum, & diripuiſſet expugnaſſetqꝫ Raſciæ & Bulga-

ſiæ oppida, è manibuſꝗ; hoſtium iterum ſuſtuliſſet, caſtris erumpebant crebro Turcæ, regiumꝗ; exercitum prouocabant, donec tandem Turca aciem inſtituiſſet ſub caſtro

Strages apud Nicopolim.

maioris Nicopolis. Tunc Franci pellecti fama uenientis hoſtis, à rege Sigiſmundo primitias belli petunt, primumꝗ; congreſſum. Hoc item & aliæ gentes. Interim dum conſultatur, Franci præcipiunt pugnam priuſquam uniuerſæ copiæ in aciem ordinatæ collatis ſignis prodirent. Franci itaꝗ; dimiſsis ſuis equis cataphractis, pedites in turmas hoſtium irruerunt. Horum equi cum caſtra regia tranſuerſo curſu peterent, cęteri hunc morem pugnandi ignorantes, ad unum omnes arbitrabantur Francos cæſos, tergaꝗ; uertunt. Oritur ingens in caſtris tumultus, derelinquuntur ſtationes militum ac in fugam uertuntur. Magna æditur utrinꝗ; ſtrages, multi cæſi, multi capti. Feruntur tum Chriſtianorum uiginti millia, Turcarum ſexaginta millia trucidata. Et niſi rex ſubſidio nauis euaſiſſet, actum tunc fuiſſet de regno Vngariæ. Delatus igitur naui per Danubium uenit Conſtantinopolim, inde ad Rhodum, tum ad Dalmatiæ & Croatiæ regna, menſes penè 18. ibi commoratus priuſquam regnum intraret. Cæterum Calapino poſt hæc mortuo, Orchanes filius ſucceſsit, tenella ætate adoleſcentulus, at breui poſt à Moyſe patruo extinctus eſt, ſed qui & ipſe haud multo poſt moriens, fratri Mahometi regnum per manus tradidit.

MAHOMETVS HOC NOMINE PRIMVS, SEXTVS Turcarum rex. Cap. LXVI.

MAhometus defunctis fratribus regnum incruente adeptus, ipſum tum armis & diligentia, tum dolo & aſtu terra mariꝗ; non modo incolume tenuit, uerū etiam adauxit uehementer. Valachis bellicoſis nationib. bello attritis, tributa grauia imperauit. Ipſe Macedoniā bello domuit, promouitꝗ; Turcorum ſigna ad Ionium uſꝗ; pelagus. Et quum quandam Mœſiæ partem, quam hodie ſuperiorem Boſnam appellamus, ſuæ ditionis feciſſet, placuit illi nouum in terra illa deſignare regem. Cōſtituit igitur hominem nouum, humile loco genitum Iſahac regem Boſnenſem. Qui ſucceſſu elatus, finitimas regiones populabatur, prædas agebat, ac ſpolijs ſe ſuoꝗ; locupletauerat. Et quia Sigiſmundus imperator tum aberat, quidam ſtrenuus miles de Macedonia Nicolaus nomine, reguli iſtius inſolentiam non paſſus, cum prædabundus omnibus inſultaret, & ſi uiribus impar eſſet, expectata occaſione cum regem uideret egredi, in hunc mox animum atꝗ; oculos intendens pręcipiti curſu equo deiecit, ac in terram proſiliens enſe iugulum confodit, exercitus regius in fugam uerſus militi huic palmam dereliquit. Pari audacia paulò pòſt cum Turcis idem miles congreſſus, miro ſtratagemate eos fefellit. Media ſcilicet nocte in caſtra dormientium hoſtium irruens, & tumultum tympanis atque fiſtulis excitans, atꝗ; ingenti clamore omnes in fugam ſoluens. Nam clade ædita, uictoria penes Vngaros fuit. Mortuus eſt autem Mahometus poſtquam imperauit 17. anno Chriſti 1422. conſtituitꝗ; regiam ſedem in Adrianopoli.

Regnum Boſnenſe inſtituitur.

AMVRATHVS HOC NOMINE SECVNDVS, VVLGO Moratbeg, ſeptimus Turcarum imperator. Cap. LXVII.

AMurathus iſte à multis ſcribitur fuiſſe filius Mahometi. Interim autem quo conatur ex Aſia in Traciam traijcere, Græci Muſtaphæ patruo eius fauentes, auxilium ferunt. At Amurathus Genuenſium opera in Thraciam delatus, cum Muſtapha hoſtiliter conflixit, uicitꝗ; & totum imperium eſt aſſequutus. Infenſus autem Græciſꝗ; Muſtaphæ opem tuliſſent, prouincias Græciæ adortus, nobiliſsimas eius ciuitates accepit in fidem, præſertim Theſſalonicam ciuitatem illuſtrem antiquitate, amplitudine, pulchritudine, amœnitate, opibus opportunitate ſitus, in ora Macedoniæ ſitam, quæ tunc à Venetis tenebatur: occupauit quoque omnes citra Peloponneſum gentes, ſuoꝗ; ſubiecit imperio uſꝗ; ad Corinthiacum ſinum. Quin & Epirum & Aetoliam in ditionem ſuam redegit, atque Illyricorum oppida multa ui expugnauit, quædam in deditionem

compulit,

compulit, & quædam funditus euertit. Sigiſmundo imperatori Georgius Deſpotus
Seruiæ ſeruiebat,& ut imperatoris emeretur fauorem, loco ſyncere fidelitatis Nando-
ralbenſem arcem prope confluenta Danubij & Saui ſitam,ueteribus Taurinum ac Bel-
gradum,recentiorib. Alba Bulgarica appellata, Cæſari dono dedit, receptis multis alijs
in compenſam,ut ſcilicet impetus Turcorum hic facile poſſet frangi,quum agrum Vn-
garicum depopulari conaretur. Conceſsit tum Amurathus in Myſiam,nec ulla re à Ge- *Alba græca*
orgio Deſpota potuit flecti,ut ſecum fœdus iniret,priuſquam ab eo nuptias filiæ extor *ſeu Bulgarica.*
ſit cum ingenti dote. Nam more gentis plurimas habuit uxores. Verum non diu pax il-
la & affinitas obſtitit,quò minus iterum aduerſus eum duceret grauem exercitum. Ge-
orgius furentē generi non ferens potentiam,fugit cum tota familia Vngariam, uno re-
licto filio Gregorio,qui cum præſidio tueretur Synderouiā Seruiæ regiā, ſed qui tandē *Synderouia re*
magna inedia uictus coactus eſt ſeſe dedere hoſti. Sic Synderouia expugnata cum ar- *gia Seruiæ.*
matorum millib. Scopia quoq; & Miſiorum ſeu Seruiorum oppida poſt longā obſidio-
nē capta, & Deſpoti filius oculis ac pudendis eſt priuatus. Præerat tunc Vngariæ Al-
bertus Rom. rex, ſed qui & ipſe in expeditione contra tyrannum profluuio uentris la-
borans interijt. Et cum Vladislaus Polonus in Vngariam uocatus ueniſſet, à Deſpo-
to rogatus eſt, ut extorri ac patria eiecto ad priſtinam fortunam recuperandam auxilio
eſſet quod promiſit rex.

Interea Turca per occaſionem inteſtini belli Vngariam facile ab ſe occupari ratus,op
pugnare adoritur Belgradum, & machinis militaribus turriū inſtar è ligno extructis ac
cuniculis ſubterraneis effoſsis,prorſus in ſuam ditionē trahere ſibi perſuadet. Sed arcis
præfectus Ioan. Aurane, Matthiæ Croaciæ Bani frater,quos Sigiſmundus ob rem bene *Belgradum op*
geſtam omnib. honorib. excoluit, ſuo ualido præſidio inanes reddit omnes eius cona- *pugnatur.*
tus,cuniculos puluere incendiario,pice,oleo ac ſulphure replens,omneſq; immiſſos mi
lites cum iumentis interficiens. Dehinc rudere & gleba muros, ui tormētorū deiectos,
reſartiens. Poſtremò cum incautius Turcæ oppugnationem adorirentur, ab oppidanis
ita ſunt miſsilib. ac faculis obruti,ut 7. millia Turcorum in hac obſidione, quæ ſeptimū
etiam attigit menſem,ſint deſiderata. Ea clade perculſus Turca,obſidionem ſoluit. Cū *Ioan. Hunia-*
autem Ioan. Huniades iam per arma clarus undiq; haberetur, declarauit eum Vladis- *des.*

laus rex ducem Tranſſyluaniæ,quem Vaiuodam uocant,cō-
miſitq; illi ea potiſsimum oppida, quæ Turcis obiecta erant,
& tantū copiarū,quantū res tunc ſinebant aſsignauit,ut non
ſolum ſua defendere, ſed per occaſionē etiā fines hoſtiū tranſ
cēdere poſſet, id quod et poſtea fecit. Nam Seruiā ingreſſus,
Turcas potenter expulit,multos captiuos abegit, arces & ui
cos recuperauit. Deinde coacto exercitu Turcas Tranſſylua
niam deuaſtantes adeò ſtrauit,ut etiam prædam abactam re-
cuperaret,captiuos liberaret,fugientes perſequeretur, Mol-
dauiā ablatam recuperaret, atq; omnes occultos tramites in
montibus obſtrueret. Indignatus uerò Amurathus, miſit du
cem cum grandi exercitu in Tranſſyluaniā, iubens ut omnia
depopuletur,obuios q̊ſq; interficiat, & neminem ulla excipi
at pietate. Quam cladem ſuorum Huniades uidens,ſtipatus
manu militari,ſtatuit aut uincere,aut mori. Aggreditur er-
go hoſtem intrepidus, æditurq; utrinq; maxima ſtrages, ſed cum Huniades feruentius
inſtaret,arripiunt hoſtes fugam,ſubſequuntur Vngari, & omnem campi planiciem ca-
daueribus ita implent,ut breui poſt aër infectus negaret hominibus illic habitationem.

Potitus Huniades hac uictoria,ſuis cœpit eſſe admirationi & hoſti ſtupori. Quin &
nomen eius adeò terrificum fuit, ut plorantibus pueris matres familias taciturnitatem *Victoria Hu-*
non aliter impetrarent,quàm Huniadis præſentiam minitantes. Creuerat interim Vla- *niadis.*
dislai regis indies autoritas,præſertim poſt mortem matris Ladislai,miſſuſq; eſt ad eum
Iulianus cardinalis,qui ſuaderet expeditionem contra Turcam. Monebat præterea De-
ſpotus exul regem,ſed & Huniades literis inſtabat, accedebant quoq; Chriſtianorum
principum promiſſa quibus omnibus excitatus rex,tertio regni ſui anno grandem con
ſlauit exercitum, uenitq; in Bulgariam. Similiter Huniades ex Seruia ingreſſus Bulga-

riæ regnum, obuia quæqꝫ aut ferro aut igne deleuit, deiectis Turcorum præſidijs. Et cũ
Deſpotus medius inter Vngaros & Turcas, nunc hos, nunc illos fefelliſſet, erat Hunia-
di fides Georgij ſuſpecta. Pugnauit ea die quinquies collatis ſignis Huniad. cõtra Tur-
Chriſtianorum cas, ſemper uictor. Deinde ſexta pugna maxima fuit in qua aliquot millia Turcarum ce
contra Turcã ciderunt, quattuor millia capta cum nouem ſignis militaribus ac 13. ducib. haud magna
uictoria. Chriſtianorum iactura.

In has itaqꝫ anguſtias acti Turcæ cõſultabãt pacem petere. Quod tamen diſſuadebat
Iulianus Cardinalis, dux Burgundiæ & Veneti. Diſſuaſit & Ioan. Palæologus imp. Græ
corum. Vladislaus tamen audito oratore Turci, pacem in 10. annos concludit, ſic ut o-
mnia dominis ſuis ablata reſtituerentur. Ea pax moleſtiſsima fuit Iuliano, cui proſequẽ-
da uictoria uidebatur. Et Eugenius pont. certior factus, regis nullum ualere fœdus, q̃d
ſe inconſulto cum Chriſtianæ religionis hoſtib. percuſſum eſſet, reſcripſit quoqꝫ Græco
rum imp. Turcam dolo ac fraude fœdus percuſsiſſe.

Motus ergo Vladislaus his hortatorib. exercitum conſcribit & traducit in Myſiam
atqꝫ Bulgariam. Monet tamẽ regem Dracula princeps Valachiæ ut retro iter uertat, præ
ſagiens quod futurum erat. At ille monitionem contemnẽs, caſtrametatus eſt circa Var
Pugna apud nam Rom. ciuitatem, locum natura munitum. Amurathus cognito hoſtium aduentu,
Varnam. exercitum ex Aſiaticis militib. corruptis precio ſpeculatorib. infra Callipolim, qua fau-
ces Helleſponti arctiſsimè ſunt in Boſphoro, in Europam reportauit. Dicuntur Genuẽ
ſes pro ſingulis capitib. aureum nũmum accepiſſe pro uectigali, numerumqꝫ ultra 100.
millia aſcendiſſe. Tot enim milites traduxit. Trepidatum eſt in caſtris Chriſtian. dum in-
ſperatum hoſtium numerum contemplantur. Et dum Iulianus cum Agrieñ. epiſc. alijſqꝫ
Vngaris cenſerent intra currus exercitum muniendum, Huniades ac Deſpotus manus
conſerendas regi perſuaſerunt horumqꝫ uicit ſententia. Ordinata autem acie fit pugnæ
initium. Acies Chriſtiana primum Turcas in fugam uertit plurimis proſtratis. Amura-
thus magno metu perculſus, prælio excedere ſtatuit, ſed cum longa duceret ſuſpiria, fer
tur uexillum ſancti Ladislai, ac alterum in quo imago Chriſti erat, uidiſſe ac patria lin-
gua exclamaſſe, Crucifixe, crucifixe, uide gentem tuam perfidam, quæ à me non laceſsi-
ta, contra iuſiurandum fidem uiolauit. Reuocata eſt pugna ſumma contentione, nunc
Turcis, nunc Chriſtianis cadentibus. Diu ancipiti Marte pugnatum, tantumqꝫ ſangui-
Vladislaus rex nis utrinqꝫ effunditur, ut in modum lacus campi ſtagnarent, Agriẽſis epiſc. per paludes
cadit. fugiens, in cœno ſubmerſus eſt. Rex uerò ad Ianizaros (ita pedeſtres milites Turcæ ap-
pellant) delatus, cum equus eius in latere grauiter ſauciatus eſſet, telis obrutus eſt anno
regni ſui 4. ſalutis uerò 1444. in uigilia Martini. Caput eius poſt detruncatum ac infixũ
haſtæ populis oſtentatum. Huniades cum regium corpus recuperare nequiret, fuga ſa-
lutem quæſiuit. Cæteri quoqꝫ qui ſupererant, omnes fugæ ſe commiſerunt. Sed partim
in lacunas ac paludes dilapſi, ſubmerſi ſunt, partim in ſyluis uepribuſqꝫ, fame, frigore, ſi-
ti, uigilia interiêre. Iulianus cardinalis equo fugiens, dum curſu fatigatus potu reficitur,
ſpoliatus, ſeminuduſqꝫ in deuio ſaltu animam exhalans repertus eſt. Culpa huius tantæ
cladis imputata eſt cardinali Venetorum, qui neqꝫ fretum rectè cuſtodiſſet, neqꝫ traie-
ctos regi ſignificaſſet. Poloni acceptam eo prælio cladem Huniadis uecordiæ atqꝫ igna
Huniades à uiæ tradiderunt, alij uiolato iureiurando. Fertur conflictus ille trium dierum & nocti-
Dracula ca um ſpacio continuatus. Cæterum Huniades dum in Vngariam properaret per Valachi
pitur. am, captus à Dracula Vaiuoda in carcerem eſt coniectus, ſed rurſum cum munerib. de-
miſſus, nec diu poſt gubernator regni Vngariæ communi procerum conſenſu creatus.

Porro in clade Varnenſi numerus cæſorum eſt in certus, quod multi in paludibus
ſubmerſi diſparuerunt. Tamen 30. millia Chriſtian. cæſa à quibuſdam referuntur, & 40.
Turcarum. Cumqꝫ tyrannus rogaretur, cur poſt adeptam uictoriam nullum læticiæ ſi-
gnum exultando exhiberet, reſpondit memorabili uoce: Nolle ſe ſimili euentu ſæpi-
us uincere. Hinc Adrianopolim concedens, cœpit ocium bello præferre, & Mahome-
tem ex liberis ſuis maiorẽ præfecit imperio, atqꝫ inde in Aſiam reuerſus, religioni ſolita-
riæ ſeſe addicere cogitauit.

Alij ſcribunt Amurathum poſt Varnenſem pugnam Corinthiacum Iſthmum, qui
Hexamilium. uulgò hodie Hexamilium ex loci diſtantia dicitur, ſumma ui expugnaſſe ac diruiſſe:
Nam Peloponnenſes prædicta clade perculſi, adorti fuerant celeri & irrequieto opere

Iſthmum

Iſthmum munire ac muro cingere. Quemadmodum plures olim ſpacium illud terræ perfodere tentarunt, licet ſemper infeſto omine opus inchoatum infeliciter defecerit. Conſtantinus Palæologus, qui nouiſsime Byzantij imperauit, inſtaurandum curauit quodam Chriſtianorũ ſucceſſu, tributũq; regi Turcarũ minime reddendũ eſſe ſtatuit.

Cæterum Huniades acceptam Varnæ cladem ſemper ante oculos gerens, ut priorẽ aboleret ignominiam, & illata reſarciret damna, ex Vngaria cui prǽerat, quantas potuit cogit copias ut Turcam inopinatum peſſundaret. Adhibuit etiam rebus celeritatem. Sed Deſpotus Seruiæ, qui non erat uocatus ad illam expeditionem, patefecit ducibus Turcorum conſilium Huniadis. Exterriti Turcę, Amurathum religioni addictum euocant, quod filius tantam belli molem ferre nequiret, colligunt exercitum, perguntq; obuiam hoſti, & concurrit uterq; exercitus in Caſſouio Myſiæ campo, ubi atrociter infeſtis armis toto triduo eſt dimicatum, primum uictoria Vngaris cedente. Tandem uero occumbunt Vngari, duce ægre cum paucis ſeruato. Porro Huniades abiectis armis grauioribus incidit in manus duorum Turcorum, qui tamen eum non cognouerunt. Ab ijs expoliatus dum de quodam amuleto inter ſe concertarent, alterum enſe ſtrauit, altera fuga elapſus euaſit. Solus in ſyluam cum equo delatus. Cumq; Belgradum peteret, à Georgio Deſpoto Seruiæ eſt captus, ſed filio in obſidem dato, dimiſſus. Liber tamen factus, uaſtatione prouinciæ ſuæ haud ſine parua pœna coactus eſt filiũ reſtituere. Quod cum Amurathus audiſſet, indignatus Deſpoto, quod carcere hoſtem tantum emiſiſſet, regnum Seruiæ cuidam præfecto tradidit expugnandum. Deſpotus audiens in ſe concitari bellum, anxius ſe cæpit accuſare, quod gubernatorem Vngariæ carcere læſiſſet, in quo unico ſalus ſua eſſet repoſita. Abiecta itaq; uerecundia, ſupplex Huniadis genibus aduolutus, tandem ab eo ſuppetias impetrauit. Qui illico noctu Raſcianos attingens agros, mane Turcas aggreſſus, in fugam uertit ac profligauit capto duce. Mortuus eſt haud longe poſt Amurathus & corpus eius delatum in Pruſiam Bithyniæ ciuitatem, quæ ante captam Conſtantinopolim Othomannorum regia fuit.

Alia pugna Chriſtianorum cum Turca.

Pruſia ciuitas.

MAHOMETES SECVNDVS, VIII. TVRCARVM rex. Cap. LXVIII.

MAhometes Amurathi filius mortuo patre imperium aſſecutus, dominandi libidine et ambitione iuuẽis, patre tyrãno longẽ truculẽtior fuit. Auſpicatus eſt regni initium parricidio, interficiens ſcilicet fratrem infantem, ne pater ſolus ſepeliretur. Quã facinoris atrocitatem conſpicatus Moſes, orat ne fraterno ſanguine manus inquinet. Reſpondet ille ueterem Othomannorum conſuetudinem eſſe, ut cæteris interfectis, unus ſemper relinquatur in regno. Iubetur ergo Moſes in conſpectu tyranni trucidare infantem. Quo facto mater pueri, Mahometis nouerca, inſaniens præ dolore & mœrore, tyrannum multis cum ſingultibus increpat, dirisq; deuouet. At ille ut fœminam mitigaret adiecit, ſi quid uellet audacter peteret. Mulier uero ira ardens, ad uindicandum innocui ſanguinis iniuriam, facinoris miniſtrum impium Moſen expetiuit. Cui mox hunc tyrannus uinctum dedendũ imperat. Quẽ efferata mulier ut accepit, cultello pectus miſeri hominis fruſtra opem domini aſtantis coram implorantis ad cor uſq; transfigit, nihiloq; cunctata latus dextrum aperit, iecur abſciſſum eruit, datq; canibus diſcerpendũ. Hac uindicta mulier ſatiata, conquieuit.

Parricidij conſuetudo.

Mulieris facinus.

Habuit Amurathus & ex alia uxore filium ſextum agentem menſem commendatũ tutori cuidam. At tutor Mahometis initurus gratiam, prodidit puerum ſibi commiſſum. At Mahometes allatum puerum fecit ſtrangulari & reddi matri. Suſcepto itaq; imperio, rem domi foriſq; legibus ordinauit, ærarium locupletauit, noua uectigalia homo auariſsimus excogitauit, copias auxit, in proceres & aulicos ſæuitia & cõtumelijs graſſari cœpit ſanguinarius tyrannus.

Ad expugnandam Conſtantinop. animum adiecit, nec die nec noctu quietem animo ſuo dabat, priuſquam ea potiretur, quam tamen non expugnaſſet, ſi ciues ſuos in terra abſconditos theſauros in commune tutamentum erogaſſent, & Veneti ſuis claſsibus præſto fuiſſent. Repletus autem poſt expugnatam urbem omnibus ſceleribus omnia contempſit. Nullum deum eſſe putauit, Chriſtianam fidem irriſit, Mahometum ſuum pſeudoprophetam ſui ſimilem fuiſſe dixit. Prophetas omnes atq; patriarchas pro nugis habuit. Solum Alexandrum Magnum, potiſsimum ubi de eius furore ac libidine ſcribitur, admirabatur, cui ſe ſimilem aſſeruit.

Conſtãtinopolis expugnatur

Anno Chriſti 1455. expeditionem in Vngaros inſtituit, atq; cum maximis copijs Belgradum quam hodie Albam græcam uocant, obſedit, Amuratho patre maledixit qui 7. menſes fruſtrà in obſidione huius arcis conſumpſit, ſe 15. diebus arcem ſolo æquare iactabat. Sed cum Chriſtiani acriter prælium inirent, ac primum ancipiti pugna dimicarent, noſtri primores exercitus duces occidunt, Mahometem ſagitta, quæ ſub papilla leua ſtringebatur, in pectore, in terram exanimum deijciunt. Quem mortuum credentes Turcæ, nocte ſemiuiuum abducunt omnes in fugam conuerſi, uictoriam Chriſtianis reliquerunt. A' quibus fuſi & fugati, relictis omnibus munitionibus machinis bellicis, cuiuſcunq; generis tormentorum inſtrumentis ac ſarcinis militaribus ignominioſa ac turpi fuga per noctem obſcuram abierunt. Mahometes uerò noctu ablatus, altera die ubi ex dolore uulneris ad ſe redijt, intelligens infamem acceptam ſuorum cladem, inſperatamq; ſtragem, ueneno uitam uoluit ſibijpſi adimere, ne tanto cum dedecore in patriam inglorius remearet, uix à ſuis prohibitus. Nunquam poſthac de illa clade aut dicere, aut audire quenquam uoluit. Et quoties illius memoria ſubijt, ſemper barbam manu grauiſsimè demulcens, ſuſpiria deduxit cum fremitu, hunc execratus diem inter atros computauit. Multi putant ſi fuſi diſpalatiq; hoſtes, tum fuiſſent acrius inſectati à Chriſtianis, potuiſſe eo die Othomannorum imperium deleri. Sequenti anno poſt cladem iſtam, Huniades morbo correptus non ſine planctu Vngariæ diem ſuum obijt.

Alba Græca oppugnatur. *Mahometi inſania.* *Huniades moritur.*

Porrò Mahumetes quietis impatiens Trapezuntium expugnat, deinde adoritur inſulas Aegæi maris, & occupat Mytilenem, ac paulò poſt expugnat Boſnam, deinde Peloponneſum, quam poſſederunt Thomas & Demetrius fratres, ultimi Chriſtianorum principes Palæologi. Hi cùm inter ſe diſsiderent, Demetrius ad Turcam defecit. Sublato autem è Peloponneſo principatu, retinuerunt Veneti quædam in ea terra oppida, è quibus etiam poſt ſunt à Turcis eiecti. Nam Myſia potius ac reliqua penè omni Græcia, cùm intelligeret Venetos Corinthiacum Iſthmum ſumma ope munire, uſi ſcilicet tanta celeritate ut totam muri lõgitudinem, quæ 40. circiter ſtadijs extendebatur à mari ad mare, 15. dierum ſpacio duplici foſſa, ſubitariaq; molitione firmarint, 30. millibus hominũ ſimul laboribus & ueteris ſtructuræ ſaxis, quæ ad manus fuêre, materiam præbentibus operis celerius conſummandi. At Mahometes ut cœptum diſturbaret opus ex Boſna ueniens, Iſthmum cæde & ſtrage ingreſſus, Venetorum agros facilè occupauit, ac deinde crudeliſsimè Chalcidem urbem in Eubœa inſula expugnauit. Cum enim hanc 30. diebus obſediſſet & continenti inſulam ponte coniunxiſſet, circa muros ſæpius eſt dimicatum, quouſq; tandem per integram noctem ad lucem uſq; oppida eos prælio fatigauit, atq; hinc ciuitate eſt potitus, ubi & crudeliſsimè eſt ſæuitum, ſine diſcrimine in omnem ſexum & ætatem, crudele quoque edictum propoſitum, ut puberes omnes ad unum obtrũcarẽtur, ac capitale eſſet, ſi quis ſupra 20. annos quẽquam natum ſeruaſſet. Magiſtratus & ciues necati diuerſis locis. Cumq; finis non eſſet ſæuiẽdi, coacti ſunt Veneti pacẽ facere cũ Turca, ut ſcilicet Põtica nauigatio negociatorib. illorũ tutò pateret.

Hexamilium reparatur.

Subactis ergo ui & armis poſt Conſtantinopolitanum excidium ſpacio 28. annorũ omnibus circumiacentib. terris & inſulis, ægerrimè tulit tyrannus Rhodum liberam eſſe. Eam ergo cum oppugnare tentaret, ſæpe clade affectus eſt, multiq; de eius exercitu, terra mariq; trucidati. Conatus ergo eſt alia uia expugnare inſulam, nempe dolo & proditione, ſubornatis qui ſe transfugas fingerent. Pacem ſimulat, ſi aut uectigal, aut munera Rhodij offerant. Generoſitate animorum Rhodij milites utrinq; reijciunt, fœdus & munera contemnunt. Cùm igitur triennio de proditione Rhodi conſultaſſet Mahometes, magiſter militum Rhodiorum interim collapſos urbis muros ac mœnia reſtituit, munitionibus egregie cuſtoditis. Tyrannus uerò ira incenſus, claſſem maximam cum 100. millibus militum mittit, iter urbem aggreditur, occiduntq; à parte eius primo congreſſu ſeptingenti & multi uulneribus confodiuntur. De hinc 2. millia, poſtremo ceciderunt 3. millia, cum penitus urbem diruere moliretur. Durauit obſidio 90. ferè dies. Abiens ergo Mahometes confuſus & cum ignominia, dum denuo Rhodum aggredi ſtatuiſſet, inſperato ſuffocatus morbo interijt. Priuſquam tamen moreretur tyrannus, Hidruntem in Apuliæ & Calabriæ finibus ſubito incurſu oppreſsit. Quo nuncio tota Italia ita timore territa & proſtrata eſt ut de ſalute dubitaret. Quũ autem tyrãnus annis 31. regnaſſet, ab expugnatione Rhodiorũ diſcedens, mortuus eſt anno ætatis 58. anno 1481.

Rhodus oppugnatur. *Hydruntum Apuliæ.*

Baiatzetus

BAIATZETVS HVIVS NOMINIS SECVNDVS, TVRcarum rex nonus. Cap. LXIX.

Baiatzetus filius Mahometis per uaria bella & fraternas cædes imperiũ eſt aſſecutus. Habuit autem fratrẽ Zyzimum minorem eo natu, qui cognita patris morte, ut Prior imperio ac regia gaza potiretur, raptim ex Licaonia cui præſidebat, Conſtantinopolim properabat. Sed cum Baiatzetus quoq; pro imperio laboraret, tumultus eſt Conſtantinopoli excitatus. Præualuit tamen Baiatzetus, & Zyzimus Pruſiam Bithyniæ ueterem regiam occupat germanum in certamen ſi poſſet prouocaturus. Baiatzetus uerò ne Aſiæ ueterem regiam amitteret, haud contemnendam imperij ſui portionẽ, exturbat fratrẽ Pruſia. Qui fugiens, per Syriã uenit ad Sultanum Aegypti, inde alios quoſdã Græciæ duces, collectiſq; copijs, bellũ indicit Baiatzeto fratri. Sed cũ illo longè imbecilior eſſet, rurſũ fugit fratris uerſutiã et inſidias, qui etiã 200. millia nummũ auri et ſuppellectilẽ regiã ei pollicitus eſt, ſi regni fines excederet, clàm aũt dolos machinabat ut uiuus in ſuã ueniret poteſtatẽ. Ob id ut fratris uerſutiã fugeret, Rhodijs primũ ſeſe ꝑ literas, tũ per oratores cõmittit, ac paulòpòſt oneraria naue Rhodũ eſt delatus, perbenigneq; à magiſtro militũ et regio apparatu exceptus anno 1482. Cũ id prius epiſtola quadã Baiatz. ſagittę alligata, ac uiolẽter arcu in exercitũ excuſſa ſignificarit. Qua plecta, ita in lachrymas eſt reſolutus, ut amẽti ſimilis, tacitus in tabernaculo diu ſederet, ægerrimè ferens fratrẽ ad Chriſtianos defeciſſe, ob quorũ ignominiã pater eorum interijſſet. *Zyzimus regno pellitur.* *Fugit Zyzimus ad Rhodienſe.*

Fuit autẽ Zyzimus tunc annorũ 28. Fuit corpore procero, facie ferocitatem prę ſe ferente, oculis glaucis ac ſubobliquis, naſo aquilino, ore paruo, labijs craſsis, mento exili, barba rara nõ promiſſa, ſed ad cutẽ forcipe tonſa, ceruice obeſa, corpore pingui. Vorare uerius quam mandere ſolebat. Pinguedine nõ impediebatur, quo minus ſaliendo, equitando, uenando ac ſagittando agilis eſſet. Voraciſsimi ſtomachi fuit, auideq; cibum ſumebat. Vinum aromatibus conditum diligebat, & aquam ſaccaro infuſam patrio ritu potabat. Vtebatur aſsiduè balneis thermiſq;, & aqua gelida crebrò perfundebatur. Ob ſeruantiſsimus legis Mahometicæ. Subtriſtis & cogitabundus ſemper uidebatur, nec ullum læticię ſignum dabat. Turcorum lingua peritiſsimus, qui à cunis literis incubuit, ut etiam geſta ſcribere doctus eſſet. Res namq; genitoris magnificè geſtas literis mandauit, gentilium literarum non ignarus. Baiatzetus interea frater cum imperij gubernacula teneret, audiens fratrem ad Rhodios confugiſſe, pacem cum Rhodijs inire molitur, tamq; diu eos hortatur, donec fœdus percuſſerunt haud ignobile priuſq; inauditum. Rogat etiam magiſtrum Rhodi, ut Zyzimum fratrem ſub alis ſuis foueat proq; annuo ſumptu pollicetur 45. millia nummũm auri, quos in Auguſto quotannis Rhodi exoluere bona fide promittit. Miſſus eſt autem Zyzimus quo tutior eſſet in Gallias ad Francorum regem. Deinde eſt Rom. perductus anno 1488. ad Innocentium octauum. Matthias quoque rex Vngariæ hunc impenſe petebat, indubitatam ſibi de Turcis pollicens uictoriam ſi illum haberet. Sed uicit facundia Rom. pontificis, ut ſibi traderetur. Sub cuſtodia tamen militum Rhodiorum eſt detentus. Paulòpòſt ueneno eſt mortuus. *Turca doctus.* *Zyzimus ueneno tollitur.*

Interea uerò Matthias Vngariæ rex Boſnenſe regnum (quod hodie Romaniam uocant) è Turcarum manibus ſubtraxit Sabatiam quoq; arcem munitiſſ. ad littus Saui fluminis ſitam, ſtrenuè è faucib. Turcorum eripuit. Baiatzetus uerò in Syriam profectus, bellum inauſpicatum geſsit cum Sultano Aegyptio. Haud longè pòſt maxima clades à Chriſtianis in Croacia eſt accepta, cum 7. millia hominũ fuerint uno prælio interfecta. Cæterũ cùm Mahom. legis uiolator quotide mero maderet in omnẽ luxũ reſolutus, nullũ inſigne geſsit bellũ, natura etiã formidoloſus. Sed poſtq; frater ueneno fuit ſublatus, nihil amplius timuit. Regnũ enim Poloniæ eſt ab eo uaſtatũ, & circiter 60. millia hominũ inaudita crudelitate abducta, ditio Venetũ in Pelopon. læſa: Naupactum enim urbs uetuſtiſsima, q; hodie Lepanthũ uocãt, eſt illis adepta, Meton quoq; expugnata & Corone. Veneti uerò uiciſsim aliquas occupãt inſulas, præſertim Aeginam, Zacynthũ, Cephaleniã, Corcyrã, &c. Quin & Nerithus inſula, quæ hodie diua Maura dicitur olim à Corinthijs immiſſo Euripo à continenti terra abſciſſa, eſt à Venetis occupata. Sed paulòpòſt inito fœdere, Nerithus Turcis eſt reddita, & Venetis negociatoribus res ab initio belli ademptæ reſtitutæ, patuitq; eis nauigatio Pontica ut antea, & Veneti nominis magiſtratus fuit Byzantij qui antea fuit, ſuis hominibus ius dicens. Cum itaq; natura *Veneti contra Turcam.*

Baiatzetus pacis quàm belli eſſet ſtudioſior, etiam ocij appetens, filijs inteſtinis ſeditionib. occupatis, à Ianizaris ſuis (in quib. omnis eius ſpes ſita erat) imperio deturbatus, ſumma cum ingratitudine anno 1512. ingreſſus religionem ob mœrorem & animi cruciatū, pauloq́ poſt ueneno à filio iuniore dato, cū 31. annis imperio præfuiſſet, moritur.

Filius patrem intoxicat.

ZELYMVS OTHOMANNVS, X. TVRCARVM imperator. Cap. LXX.

Zelymus minor natu, filius Baiatzeti, imperiū è manib. patris arte & dolo extorſit, ac ſibi uſurpauit. Tartaris enim iunctis, & impetrata filia reguli cuiuſdam Tartari in uxorem, immenſa breui collecta multitudine Tartarorum, Adrianopolim uenit, iræ minarūq́ plenus. Baiatzetus imperator qui diu filiū amiſſum luxit, audiens cū exercitu adeſſe, obſtupuit, miſsiſq́ nūtijs quærebat, quid peteret, cur tam ingentem in patriam aduexiſſet exercitum, ſuadebatq́ ut hunc dimitteret, miſſa magna pecuniarum ſumma, & precioſis ueſtibus, quibus ſtipendia militibus & doria poſſet dare honeſta, ne indignarentur. Zelymus placatus muneribus paternis, exercitum dimittit, ad technas cōfugit, & dolum comminiſcitur. Cum enim Baiatzetus podagræ morbo decumberet, Ianizari imperatorem adeuntes, dicunt ei: Quia ſenio confectus es imperator, neq́ imperium ſatis defendere potes ab hoſtium incurſu, oramus ut nobis ſucceſſorem deſignes, qui locum tuum occupet, uirum ſcilicet bellicoſum, ſtrenuum & impigrum, qui Mahometi legem enſe poſsit tueri. Nec poſſunt pericula longiorem ferre moram. Imperator his auditis, nihil ſuſpicatus mali, ſeſe dudum maiorem natu qui ei ſuccederet, reſignaſſe reſpondet. Ianizari autem dolum ſuum non aperientes eligunt ex ſe tres, qui maiorem natu filium, qui tum erat in Notolia adeuntes, noua ab eo poſtulant ſtipendia, ſi uelit ab eis conſtitui imperator. Indignatus ille reſpondit, ô latrones, uos me imperatorem conſtituetis, quem pater iam dudum deſignauit? Ianizari rubore perfuſi, ad ſocios reuertuntur, & conuitijs deſignatum imperatorem laceſſunt, tanquam imperio ineptū. Quodam ergo die Ianizari ſeditionem Conſtantinopoli grauem mouent, quum Baiatzetus cum ſuis conſiliarijs de repub. tractat. palatiumq́ obſidet, clamant ſibi dari imp. qui eos tutari poſſet. Cùm autem Baiatzetus reſpondiſſet, nunquid Achmat filium meum maiorem natu habetis, quem imp. uobis deſignaui? Dixerunt illi: Nolumus hunc regnare ſuper nos. Pinguis eſt, imbellis & ineptus. Non amat arma, ſed procul minuetur & deſtruetur ſub eo imperium. Zelymum cupimus ſtrenuum & bellicoſum. Eductiſq́ enſibus nudis quos ſub ueſtibus occultabant, impetuoſo clamore Zelymum ſibi dari poſtulant. Baiatzetus furori militum acquieſcens, Zelymum ſe daturum eis promittit, quem Ianizari cum gaudio excipientes, ad palatium perducunt. Imperator uocato ad ſe filio, dixit: Quid mi fili opus erat his armis atq́ tali furore? Ne ſis adeò præceps ac furibundus. Modeſtè agas quicquid ages. Noli tuo obſequi furori, cede tēpori quod omnia occulta detegit, & cogita te eſſe hominem multis obnoxium periculis. His dictis ſellam ſuam qua uehebatur, iuſsit amoueri, loco cedens eminentiori, quem filio Zelymo conceſsit. Tunc ingentes excitæ ſunt acclamationes, imperator ſalutatus ab omnibus patre ſumma cum mœſtitia abeunte, & religionem quandam ingrediente.

Dolus Zelymi.

Ianizari Zelimum eligunt.

Zelymus itaq́ arrepto imperio, magna ſæuitia gubernationem adminiſtrauit, multis ex primatibus partim ueneno, partim ui ſublatis, ſuis autem diuitijs ac honoribus elatis. Pater interiectis aliquot diebus experiri uolens, quonam pacto filius regimen ſuum ordiretur, gazophilacium ingreſſus, omnes diuitias reperit breui diſsipatas tempore. Dehinc armamentarium, ubi ſpolia hoſtibus adempta reſeruantur, recenſuit, & pariter uacuum reperit. Omnia enim ſuis iam donauerat. Luſtrauit deinde cameram argentariam, ubi uaſa & pocula aurea atq́ argentea à principibus & regibus finitimis dono miſſa cuſtodiuntur, quæ pariter iam diſtributa euanuerant. Poſtremo ſtabulum regiorum equorum ingreſſus inuiſit, ubi delectos & inſigniores equos nullos inueniens, ingemuit, & uindictam quærens, cum reliquo qui ſupererat theſauro abire inſtituit in Natoliam ad maiorem filium, idq́ per hortum quendam portui maris uicinum, ubi naues quaſdam ordinauerat, quibus traijceret. Priuſquam autem quæ nauibus erant neceſſaria præpararetur, ab amœniſsima cōſidens arbore pyro, cœpit filiū diris deuouere ac omnia aduerſa imprecari, quod ſe patrē deſpexiſſet, & Mahometi legē præuaricatus fuiſſet.

Nouus imperator omnia dilapidat.

Zelymus intellecta fuga patris, uenit in hortum ad patrem ueluti mœſtus, multa lamenta-

mentatus,quod ſic clandeſtinum moliretur abitum,cum tamen ipſe imperij adminiſtrationem non expeteret,titulo contentus.Noli inquit pater clã egredi,noli hanc filio tuo, qui te unice diligit,inurere notam:Ego nomine,tu re ſis imperator. Finẽ uitæ tuæ patiẽtiſsime expectabo,quæ utinã diuturna ſit.Multa deinceps blandè elocutus, ut patrẽ deliniret,iuſsit afferre delicatiſſ. dapes,ſed ueneno mixtas. Quib. parum deguſtatis, mox ſenſit ueneni tormenta.Atq; ideo abiẽs ultimũ uale dixit,& egreſſus urbẽ plurib.comitantibus & ululatu plateas replentibus medio itinere à diro ſumpto ueneno occubuit.

Filius patri uenenum propinat.

Reſtabant duo fratres profligãdi, quorum unus habuit tres filios adoleſcentes,quos ad fratrem miſit, ut orationib. elegantiſsimis patruum placarent,ne in patrem ſæuiret, offerentes ſua officia & patris,qui eum ut imperatorem adorabat. Crudelis autẽ Zelymus mox ingenuos hos nepotes ante ſe ſtrangulari iuſsit. Pater adoleſcentum audiens crudelẽ filiorũ ſuorum necem, relictis ſuis dominijs montib.ſeſe occuluit. Sed à familiare ſuo ꝓditus, captus eſt ſtrangulatus. Extabat adhuc Achmath frater maior natu,qui matris conſilio edoctus,coacto exercitu in Bithyniam feſtinauit.Erat tum Zelymus in Bruſsia cum 70.millib. militum, ægritudinẽ ſimulans. Auditoq; fratris aduentu,ſemel atq; iterum cõgreditur cum eo, & in fugã uertit.Illi autem cum eſſet obeſo corpore tardius fugit,& ſubinde cadit ab equo.Videnſq; ſibi imminere fatum, conſedit exanguis ſuper lapidem, & compellans militum præfectum dixit ei:accipe à me hos annulos,& à fratre faciliorem mihi mortem impetra, ut inciſis uenis in balneo memori ſinat,non crudeliter in me graſſetur. At Zelymus de omnibus certior factus,carnifices ſubmiſit, qui ligatis in dorſo manibus per pedes in terram proſternunt,ac mox chordis collum ſtringentes ſtrangulant, cadauerq; currui imponunt, qui paratus nigro uelo aſtabat,ac honorificè Bruſsiam ad ſepulturam uehit.

Tyrannus ſæuit in fratres ac nepotes.

Zelymus itaq; per ſummum nefas patre ueneno,fratribus ab nepotib.per uim ſublatis,imperium adeptus,cœpit in quoſcumq; graſſari.Hic quoq; coacto magno exercitu, traiecit in Africam,& eiecto Sultano occupauit magnam Aegypti partem,idq; in hunc modum.Quum felici rerum ſucceſſu debellaſſet Perſas,cõſtituit Campſoni Alcairi Sultano bellum inferre, qui cum ingenti exercitu eodem tempore ex Aegypto in Syriã uenerat,ut principem quendam parum ſibi obſequentem caſtigaret, atq; ut Turcarum finibus propinquus Zelymo terrorem incuteret, ac experiretur an ſua autoritate res Sophi cum ipſo Turca componere ualeret.Comitabantur Sultanũ 14.millia Mamaluchorum,ac totidem ſubſerui,armis,equis & alijs ornamentis excellentes.

Zelymus Aegyptum inuadit.

Interea Zelymus cum exercitu Cæſaream uenerat, ex quo loco cõmodè in Perſiam mouere uel Syriam inuadere poterat. Caierbeius tamen quem Sultanus expugnare cõſtituerat,monebat ſubinde Turcam ut in Syriam tranſiret, pollicens ſe à domino ſuo ad ipſum de fecturum. Cui obſequẽs Zelymus,Sultanum ipſum aggredi decreuit. Quod cum Campſon audiſſet,ſeipſum à Turcis tueri ſtatuit.Inter hæc Zelymus hoſtib. ſeſe oſtendẽs.Mamaluchos inuaſit.At illi incõgreſſu uiriliter agentes Turcicos equites diſsiparunt. Erant præterea & aliæ tres Mamaluchorum claſſes, quarum uni præfuit Caierbeius proditor, & tertiam ductabat Sultanus ipſe: & cum una æreis machinis grauiter læderetur,coacti ſunt Mamaluchi retrocedere. Videns Sultanus ſuorum fugã,& audiẽs Caierbeij proditionẽ,perculſus dolore,ex equo inter fugiendũ cecidit, equorumq; pedib.attritus uitã finiuit.In eo cõflictu plurimi excellentes equi,nimium calorẽ & laborẽ ſufferre nõ ualentes,medij crepuêre.Cõtigit enim hæc pugna 9.Cal.Sept. Fuerat Sultanus homo pinguis & ſenio cõfectus,annorum ſcilicet 76.Zelymus ergo Alpeum,Ammanum ac Damaſcum profectus,ſummo cum gaudio, tanquam populorum è tyranni manibus liberator ab omnibus exceptus eſt.

Turca Mamaluchos inuadit.

Sultanus lapſu moritur.

Mamalu-

Mamaluchi uerò omnes, tã qui aufugerãt, quàm qui maritima loca tuebãtur, Alcairi cõuenerunt ac Tomõbeiũ Alex. præfectũ, Saltanũ cremauerunt. Is ſtatim quicquid ſeruorum & Arabũ inuenire potuit, ſimul contraxit, ac Rhodũ miſit pro machinis æneis, præterea Mattareã Alcairo uicinã muniuit, relicta in Paleſtina non cõtemnenda militũ manu, qui hoſtiũ tranſitũ impedirent. At ubi Zelymus noui Sultani apparatũ audiuit, petere omnino Alcairũ cõſtituit, ſicq́ inter eundũ Hieroſolymis hærens templum inuiſit. Princeps uerò Sinamus Gazæ cum Mamaluchis cõfligens, eos fudit, atq́ capita eorum barbata ad palmarũ truncos affigi curauit. Zelymus uerò non ſine labore cum exercitu ad Mattaream, ubi balſamum naſcitur, peruenit: ubi duo Mamaluchi meliorẽ fortunã quæſituri è caſtris Sultani ad Turcas trãsfugerunt, & omnia eius cõſilia manifeſtauerunt, & loca oſtẽderunt ubi foſſæ cratib. cãneis coopertæ, quæ præcipites exciperent equos, latitabãt. Id quod in cauſa fuit, ut poſtea Zelymus uictoria potitus ſit. Magno enim circuitu ad ſiniſtrã arrepto itinere præparatas inſidias euitauit. Sultanus uidens cõſilia ſua proditione retecta, machinas aliò traducere conatus eſt. Sed quum illud efficere nequiret tã feſtinãter, accepit leuiores & contra Turcã profectus eſt. Nullibi nũquã memoria hominũ crudelius pugnatũ eſt, quũ uterq́ princeps uitæ et imperij omnẽ ſpem in

Tomombeius Sultanus reſiſtit Turcæ.

uictoria poſuiſſet. Sultanus ipſe in Zelymi ordines inuectus eſt. Ac prius quidẽ ex utraque parte machinæ æreæ globulos in hoſtes, maximis militũ acclamationib. emisêre. Mox ingens Mamaluchorũ numerus Turcas circũ dedit, uerũ in medio, maior ſtrages eſt ædita, in qua fortis eunuchus Sinamus interijt. Ianizari tamẽ ſeruato ordine Mamaluchos terga dare coëgerunt. Tomõbeius ubi pugnãdo ſtrenui militis officio functus eſſet, ad Alcairi portas ſe contulit, ut exercitus reliquias colligeret. Cœpit quoq́ hortari Mamaluchos, ut munirẽt urbẽ atq́ in ſingulis uicis cõtra hoſtẽ perſiſterẽt. Prȩterea pluſ quã ſexies mille ſeruos Aethiopes manumiſit, atq́ ad id bellũ armauit. Factũ itaq́ eſt, ut

Alcairum à Turca expugnatur.

ſumma diligentia digniorib. urbis locis munitis, uijſq́ omnib. interclusis, etiã fœminæ ad hãc ultimã pugnã diſponerentur. Quæ cum Melimum nõ laterent, 4. poſt cõmiſſum prælũ die Alcairũ ingreſſus eſt. & paulatim egregia ciuitatis loca expugnauit, ſed adeò difficulter ut cruenta illa pugna per duos dies & totidẽ noctes cũ utriuſq́ partis ingenti ſtrage durauerit. Tandẽ bona Mamaluchorũ pars in magnã quandã meſchitã conceſſerunt, ubi cũ pugnãdo defeſsi etiã fame laborare cœpiſſent, ſeſe Turcis dediderũt, q̊s Zelymus omnes in carcerẽ miſſos decollari iuſsit. Tomõbeius trãs Nilũ ꝓfectus ad inſtaurandũ bellum & Arabũ duces ad ſe uocare ſategit. Octauo in Cal. Feb. anni 1517. Alcairi

Arx Alcairi.

arcẽ ingreſſus eſt Zelymus, quæ in colle haud admodũ eminẽti ſita, deauratis pictiſq́ ędificijs, fontib. hortis ac plateis, miro artificio pulchrior, quàm muris munitior eſt.

Nec multo poſt Zelymus è nauibus pontem ſupra Nilum conſtruxit ut Tomombeium & eius exercitum adoriretur. At Tomombeius cum inſtaurata ſæpius maximis uiribus pugna impetum Ianizarorum diutius ſuſtinere non poſſet, aduerſam fortunam execratus, rebus ſuis fuga conſuluit. Zelymus autem ubi Tomombeium cum paucis aufugiſſe accepit, quoſdam qui regionem norant, ad eum inſequendum miſit. In palude ergo inter cannas & iuncos pectoretenus in aqua latitans inuentus, ad Zelymũ perductus eſt. Zelymus autem adhibitis torturis hominem uexauit, ut quonam in loco theſauri Campſonis prædeceſſoris ſui eſſent, ex ipſo agnoſceret. At Tomombeius incre-

Sultanus interficitur.

dibili quadam animi conſtantia nihil unquam indicauit. Vnde Zelymus eum mulæ inſidentem atq́ annexum gutturi laqueum habentem per totam urbem duci, ac demũ ſuſpendi iuſsit, omnibus crudele hoc ſpectaculũ deplorantib. Sublatis his duob. Sultanus unà cũ omnib. Mamaluchis, prouinciæ omnes etiam quæ in extrema ſinus Arabici partæ ſitæ ſunt, Turcis ſeſe dedidêre. Et Zelymus quidem Caierbeio proditori prouinciæ adminiſtrationem conceſsit, reuerſuſq́ue Conſtantinopolim ulcus in renibus contraxit, quod canceris in morem ſerpens tyrannum extinxit anno ætatis 46. Anno autem ſalutis 1520. poſtquam regnauerat annis octo,

SOLYMANNVS OTHOMANNVS II. TVRCARVM imperator. Cap. LXXI.

Reliquit Zelymus poſt ſe filium unicum Solymannũ nomine qui patri mortuo ſuffectus eſt in imp, & Chriſtianis multa intulit damna. Videbatũ quidem à principio eſſe agnus mitis qui rabido leoni ſucceſſerit, cum iuuenis rerum imperitus ac natura, ut

putabatur,

putabatur, quietiſsimus eſſet, quæ tam falſa opinio multos fefellit, præſertim duces illos quos præfectos in Aegypto conſtituerat, qui poſt mortem Zelymi alium deliberauerant facere Sultanum, nempe Caierbeium præfectum Alcairi. Qui aliorum ducum uerbis fidem minime habens, Solymannum eius rei admonuit, unde factum eſt, ut Solymannus huius tragœdiæ autores omnes interfici curauerit, præſertim Gazellem Syriæ præfectum. Poſt hæc quorundam hortatu inſtituit aggredi Belgradum. Adminiſtrauit tunc Vng. regnum abſq; militari gloria Ludouicus rex iuuenis haud admodum ingenioſus, atq; ob ætatem adhuc rerum imperitus. Hunc regni principes expilandum ſibi propoſuerant adeò ut nihil ipſe præter regium nomen poſsideret, id quod cauſa extitit, quo minus colligi exercitus contra Turcas illico potuerit. Hinc Solymannus nullo impediente commoditatem nactus, ſubterraneis cuniculis, æreis marchinis atq; alijs huiuſmodi bellicis inſtrumentis, paucis è ſuis amiſsis, Belgradũ expugnauit, quod quidẽ non tantũ Vngariæ, ſed totius Chriſtianitatis propugnaculũ erat, queadmodũ infortunia, q̃ poſtea inſecuta ſunt, manifeſtè oſtenderũt. Facta eſt aũt hæc expugnatio año 1521.

Turca obſidet Belgradum.

Cumq; tyrannus poſt eã uictoriam per integrum annũ quieuiſſet, generoſa quadam promptitudine contra Rhodũ arma ſumpſit. Venit autẽ ſub Iunij menſis finẽ cum 400. manib. ac 200. Turcarũ millib. atq; æreis quãplurimis machinis, quibus ſuper duos mõtes diſpoſitis, omnẽ defendendæ urbis cõmoditatẽ abſtulit. Hos aũt montes ipſi Turcę conſtruxerant terra ſpacio duorum à ciuitate milliariorũ ligonibus atq; eius generis inſtrumentis contra urbis foſſas proiecta, & in eam altitudinem coaceruata. Philippus autem Villadamus, Gallus, Rhodienſium equitum magiſter, nihil cum ſuis quod ad defendendam ciuitatem pertinebat prætermiſit. Machinis ęreis tantum damnum intulit Turcis, ut foſſæ urbis Turcarum cadaueribus replerentur. Neq; tamen propterea Solymannus oppugnationẽ unquã remiſit, quamuis etiã 30. millia dyſenteriæ morbo iam perijſſent. Tandẽ deiectis turrib. ac mœnib. demolitis per ſubterraneos cubiculos Turcæ urbis extremas partes occupauerunt, unde paulatim ſemper ulterius progredientes Chriſtianos cedere ac nouis ſubinde propugnaculis, ut poterant ſe tueri compellebant. Præterea machinæ quædam æreæ, quas mortarios uocant, globos qui ulnæ diametrum habebant, emittentes, urbiſq; interiorem partem impetentes, tecta ac pauimenta domorũ uſq; ad terram cũ maximo omnium terrore perforabant. Iamq; aliquot menſes ab incœpta obſidione præterierant, & nihilominus Rhodijs adhuc nemo ſuppetias tulit. Quamobrẽ Rhodij omni ſpe deſtituti, Villadamo autore ſeſe Turcæ dediderunt, cũ illo tamen prius pacti, ut & uiuere & res proprias poſsidere, demptis ęreis machinis, unicuiq; concederet: quas conuentiones Solymãnus humaniter & religioſè ſeruauit. Sicq; Solimãnus maxima cũ ſua gloria & Chriſtianorum omniũ ſummo uituperio Rhodũ, quæ ſibi ueluti moleſta ſudes in oculo fuerat, ſexto menſe ab eo quo ipſam oppugnare cœperat, occupauit. Fecit tyrãnus multos uiolentos impetus in ciuitatẽ, nõ ſine magna ſuorũ iactura, pręſertim in 4. impetu aggreſſus eſt ſimul in quinq; locis urbẽ, obtinuitq; propugnaculũ unũ, & illico 40. ſigna erexit in eo. Rhodień. tamen tã egregie ſeſe hoſti oppoſuerunt, ut in illo impetu circiter 20. millia, igne, gladio, lapidibus & telis interfecerint.

Rhodus à Turca oppugnatur.

Machinæ igniuomæ.

Rhodij dedunt ſeſe Turcis.

Poſtea anno poſt Chriſtũ natũ 1526. Solymãnus Vngaris bellũ indixit. Cũq; Belgradũ ueniſſet, Ludouicus infelix rex omni Chriſt. auxilio deſtitutus, hoſti obuiã ire cõſtituit, quadã potius fatali neceſsitate quã aut belli ratione, aut ſpe uictoriæ ductus. Si aliquantulũ expectaſſet, minus damni accepiſſet, quia Ioã. Vaiuoda cũ quãplurimis milib. aſſuetis pugnare cũ Turcis, quotidie expectabatur. Sed Paulo Colloceń. archiepiſ. monachus Franciſcanus, uir manib. promptus, ac ingenio nimiũ audaci, conſilia omnia pugnæ auiditate interturbauit. Sũma totius Vngarici exercitus non niſi 24. millia hominũ in pedites equiteſq; diſtinctorum continebat. Qui quidẽ cũ Mogaciũ inter Budã ac Belgradum perueniſſent, anteriorem Turcici exercitus partem haud procul abeſſe conſpexerunt. Viginti millia equitum erant, qui planiciem importunis & moleſtis excurſionibus ac leuibus pugnis ſine intermiſsione infeſtabant. Vngari uerò inter currũ umſepta neceſsitate ſic cogente clauſi, ne aquatum quidem equos ducere ad Danubiũ poterant, ſed puteos ad aquam inueniendam excauare eos oportebat. Interea Solymãnus cum reliquo exercitu ſe ſuis adiunxit. Aciebuſq; utrinq; ordinatis, in ipſo conferendarũ manuũ initio, Turcæ bis machinas æreas globulis in hoſtem eiectis exonerarunt,

Turca Vngariam inuadit.

ſed uix

ſed uix noſtrorum lanceas fruſtaneis ictibus attigerunt. Creditum eſt id conſulto fuiſſe factum, propterea quod Chriſtiani ſunt ij, quorum opera ea in re Turca utitur. Equitatus deinde Turcicus in Vngaros immiſſus eſt, quo acriter à fronte pugnāte, turma itidem Turcicorum equitum currus à tergo inuaſit. Cumq; ijs ſuccurrere neceſſe eſſet, equites qui in regis præſidium in omnem fortunæ euentum ſeruabantur, eò miſſi ſunt. Interea uerò archiepiſcopus multitudine pugnātium Turcarum oppreſſus, interfectus eſt unà cum Strigonio & Varadino præſulibus quamplurimiſq; nobilibus. Sed & ipſe infelix rex deſtinato antea præſidio deſtitutus, euadere minimè potuit. Etenim inter fugiendum in paluſtrem quandam foueam deſcendit, ex qua quum emergere aſcendendo conaretur, ab equo, qui in terga in paludem obuerſa decidit, oppreſſus eſt. Et quia grauioribus armis indutus erat, ſubtrahere ſeſe ex equo non ualuit, ſicq; tandem coactus eſt ibidem miſerrime uitam finire. Solimannus ſtultitiam regis uehementer admiratus eſt, qui ducentis hominum millibus cum tam paruo exercitu obuius factus eſt.

Cōgreſſus Turcarum & Chriſtianorum.

Rex Vngariæ perit in palude.

Mox Budam profectus, urbis arcem his ſe conditionibus dedentem, ut & homines & res priuatæ incolumes ſeruarentur, benignè accepit, ac firmiter conuentionibus ſtetit. Alij tamen ſecus de hac re ſcribunt. Duas deinde ſtatuas æreas per probatiſsimos olim artifices Matthiæ regis iuſſu fabrefactas, Conſtantinopolim duci ac ſuper baſes è marmore conſtructas, ueluti uictoriæ trophæum in foro erigi curauit. Et pugna quidem hæc anno 1526. 4. Cal. Septemb. facta eſt.

Ferdinandus fit rex Vngariæ.

Mortuo Ludouico, Ferdinandus Auſtriæ dux in regem Vngariæ eligitur, & eodem anno contra Ioan. Vaiuodam comitem mouit, & multos arces ac oppida oppugnauit. In eo exercitu Cazimirus marchio à Brādenburg ſupremus fuit dux, nec diu poſt uixit.

Anno 1549. Ferdinandus multa ſibi prius à Turcis Vngariæ loca adempta recepit, & hoſtem ſuum Ioannem Vaiuodam, qui in ad ſe regni iura pertinere aiebat, fugere coëgit. Hic ſe uictum & expulſum iniquè ferens, Turcę implorat fidem. Viſa eſt huius cauſa Turcæ ſatis digna quam totis uiribus tueretur. Itaq; cum ualidis exercitib. in Vngariam egreſſus, quæ non multò ante Ferdinandus recuperauerat, omnia rurſus expugnat. Fecit 11. impetus conta arcem Budenſem, nec potuit illam expugnare, donec obſeſsi uictualium penuria coacti ſeſe tyranno dediderunt, à quo & fere omnes fuerunt trucidati. Recuperata autem Buda, caſtra mouit in Auſtriam, & ui ſua omnia proculcat, editaq; ſunt eius iuſſu in Chriſtianos multa crudelitatis exempla. Alij enim luminibus ſunt priuati, his manus, illis aures & nares pręciſę, horū filijs uirilia adēpta, corruptę uirgines, matronis mām̄æ mutilatæ, prægnantib. exectus uterus, flām̄is cōſumpti partus.

Arx Budenſis deditur.

Viēna Auſtriæ à Turca obſidetur.

His patratis Viennam Auſtriæ urbē celebrē graui obſidione adortus eſt, 6. Cal. Octob. Fama eſt eū 200. & 50. millia armatorū ſub ſignis habuiſſe. Obſidionis initio, quoſdā captos Turca remiſit Viennā, nunciaturos ſuis, maximo & terrifico armorum apparatu ac uiribus aduenisse hoſtem. Si deditionem facere ultro uellent, ab omni iniuria tēperaturū: contrà ferro & igni ad unum omnes interituros, ſi pergerent obſidentis curſum impedire. Vbi uerò ſe contemni uidet, totus in ciuitatem fremit, tormentorum crebris ictibus muro locis aliquot diſturbato, ſuos urbē inuadere iubet. Atrociter ergo militib. murū adorientib. fit magnū certamē, ſed Turcis magis cruentū. Ad hunc modū ſemel & iterū tentari noſtri, multos è Turcis orco demiſerunt 3. idus Octob. Idē factū eſt in tertia oppugnatione. Poſtrema oppugnatione tot labores deſudati, tantū ſanguinis fuſum, tanta eſt edita Turcarū cædes, ut qui metu noſtrū ſtrenue pugnantiū ceſſerāt, nulli poſtea potuerunt cōminationib. adigi ut recurrerent. Vicies, ut fertur, hoſtis ſubijt muros, uicies cum ingenti ſtrage à mœnib. repulſus Dei uirtute & fide atq; defenſione illuſtriſs. principis Philippi comitis Palatini &c. Turcarū imp. poſt multos irritos conatus, ſpe potiundæ urbis abiecta, ad idus Octob. exercitum abduxit, 60. hominum millibus & amplius in oppugnatione amiſsis. Alij ſignant multo minorem numerum.

Fides Philippi principis Palatini.

Anno 1531. agente Aquiſgrani à coronatione Ferdinando rege, tum ratus Turca ueniſſe tempus quo rem Chriſtianam uel modico conatu affligeret, in Vngariam recurrit, Viennam iterum tentare uolebat, ſed Carolus & Ferdinandus fratres cum ad ſuos ſcripſiſſent, ut uiderent, ne maius aliquod detrimentum Chriſtiana reſpub. pateretur, duces caſtra caſtris contulerunt, cum hoſte in aciem deſcenderunt: fuit id felix prælium, copiarum Solymanni parte multo maxima aut capta aut cæſa.

Anno

Anno Chriſti 1541. Solymannus occupauit in Morea ciuitates aliquot, quas Veneti adhuc reſiduas habebant. Mortuus eſt quoq; eodem anno Ioan. Vaiuoda,& rediens Turca in Vngariam, occiſis multis Chriſtianis, rurſum ſubegit Budam & Peſtum, impoſuitq; præſidia fortiſsima.

Sequenti anno nempe 1542. miſerunt principes & ciuitates imperiales magnas copias ſub duce Ioachimo Brandenb. in Vngariam, ſed infecto negocio rurſum diſceſſerũt.

Anno 1543. cum Cæſar Carolus & Franciſcus Gallus mutuis armis ſe laceſcerent, Turca interim occupauit Strigonium & Albam regalem, præclares Vngariæ ciuitates.

Anno 1565. Solymannus miſſo ingenti exercitu, Melitam Rhodijs equitibus attributam, à menſe Maio uſq; ad 11. Septemb. ingenti conatu ſummaq; ui obſedit & oppugnauit, tandem uerò poſt uarios inſultus amiſsis multis millibus, re infecta obſidionem ſoluerunt. Anno ſequenti Solymanno Vngariam denuò inuadente, Maximilianus 2. Imperator potentiſsimo exercitu eandem ingreſſus, arcem Palotam obſidione liberauit. Veſprīniumq; urbem epiſcopalem, haud procul ab Alba regali ſitam recepit. Turca contra Iulam urbem & arcem in Tranſſyluaniæ finibus loco natura aquis munito, tradente Ladislao Kereſino 3. Septemb. obtinuit. Similiter Zigethum arcem munitiſsimam in paludoſo ſolo haud longè à Draui ripa ſitam, poſt longam obſidionem, factis quàmplurimis uano prouadendi conatu, inſultibus, maximaq; ſuorum militum iactura, cum obſeſsi, nullo ſubſidio iuuarent, quinto decimo inſultu, die 7. Septemb. ui expugnauit, uniuerſis in ea, unà cum fortiſsimo Heroe duce Serenio (qui arci præfectus, eam quandiu uires ſuffecerant, tutauerat) cæſis. Ipſe Solymannus quinque eccleſijs urbe celebri, haud longè à caſtris ſita, quarta Septembris, obijt.

Selimus igitur ſolus ex filijs ſuperſtes, Baiazete in Perſia mortuo Conſtantino polim profectus, Imperium patris inijt, eoq; anno 1567. in Vngariam ad exercitum reuerſo, Turcarum Imperator renunciatus eſt.

DE MILITIA ET MORIBVS DOMESTICIS *Turcarum.* *Cap.* LXXII

Nihil eſt quod in Turcica gẽte magis mirari poſsis, quàm celeritatem in agendis, conſtantiam in periculis & obſeruationem imperij. Nam profunda & uorticoſa tranant flumina, abruptos ſuperant montes, iuſsi per æqua & iniqua eunt præcipites, non uitæ ſed imperij memores, peruigilij inediæque tolerantiſsimi. Nulla ibi ſeditio, nullus tumultus, fremitu non clamore utuntur in prælio, in caſtris noctu tam pertinax ſilentium, ut patiantur captiuos, dilabi, ne tumultus excitetur aliquis. Hi ex omnium mortalium numero ſcribuntur hodie legitime militare, *Turcæ legitimè pugnant.* ut nemini mirum uideri poſsit, quid ſit quod res eorum tantum in hunc diem creuẽre, quantum ducenteſimo abhinc anno nullius alterius gentis, poſsitque uerè dici eſſe id genus hominum inuictum, niſi aut lue, aut peſte aliqua teterrima aut domeſtica, diſcordia uincantur. Veſtitus quo milites utuntur, honeſtus eſt, nihil indecentiæ habens. In ſellis ac frenis nulla curioſitas ac ſuperfluitas eſt. Armis indutus eorum nemo incedit, niſi quum pugna inſtat. Arma poſt eos in ſarcinis deferuntur. Vexillis non utuntur, ſed lanceis, ex quarum ſummitate quædam diuerſicoloria fila dependunt, per quæ ſinguli ducum à ſuis internoſci ualeant. Tympano tamen & fiſtulis ad conuocandum concitandumq; ad pugnam utuntur. Pro militibus in omnibus congregationib. & conuiuijs orant, ſed multo magis pro cõmuni patriæ cauſa cæſis, felices

beatoſq;

beatoſq; eos appellantes, quod non domi inter coniugium filiorumq; lamentationes obierunt,ſed foris inter hoſtium fremitus haſtarumq; fragorem. Maiorum ſuorum uictorias deſcribunt,deſcriptas cantant & extollunt: multum enim militum animos per hoc excitari exiſtimant.Picturas & imaginũ ſculpturas ſic abhorrent & deteſtantur ut Chriſtianos idololatras uocitent.Campanarum apud eos uſus nullus, nec etiam Chriſtianos inter eos habitantes habere ac uti permittunt. Pro pecunia aut aliqua alia re nõ ludunt,ludere repertos ignominijs multis & probris afficiunt & proſequuntur. Ad ſedendum ſcamnum,ſedile aut aliud fulcimentum nemo cuiuſcunq; dignitatis conditioniſue exiſtat, requirit, ſed decentiſsima quadam & membrorum & ueſtium compoſitione ſuper terram puerorum more recumbit.

Menſa.

Menſa ſuper quam ueſcuntur,ut plurimum è corio bubulo parata eſt, aut ceruino non concinnato & adhuc hirſuto, rotunditatem habens 4.uel 5.palmarum latitudinis,circulos multos per circuitum inſutos ferreos,quibus cum corrigiæ inductæ ſunt inſtar burſæ clauditur, expanditur & portatur. Domum, eccleſiam aut alium locum in quo ſedendum eſt, niſi diſcalceatus nemo intrat,quum inhoneſtum indecorumq; ualde habeatur,ut calceatus quis ſedeat,quare calceamento quodam utuntur,quod facile & deponi poteſt & recipi.Locus in quo uel domi,uel in eccleſijs ſedetur,ſtratus tapetibus uel laneis,uel ſcirpeis eſt,habentur quoq; interdum propter locorum humiditatem & immundiciam tabulata. Veſtimentis utuntur tam uiri quàm fœminæ ſatis largis & longis, in anteriori parte apertis, quo honeſtius curuati,naturæ opus perficere cælareq; poſsint. Multum enim in egeſtione cauetur, ne meridiem uerſus,quo orantes ſe uertere ſolent,faciem uertant.Multum etiam cauẽt,

Egeſtio honeſta.

ne ab homine quopiam conſpecti,turpitudinem ſuam oſtendant. Curuati quemadmodum apud nos mulieres micturiunt.Nã ſi ſtando quiſpiam mingeret, pro ſtulto aut hæretica ab omnibus haberetur. A'uino, quoniã peccati & omnis immundiciei ſeminarium ſit,ex lege abſtinent,uuas tamen comedunt,& muſtum potant. Abſtinent ſe quoq; à carne & ſanguine ſuillo, nec non ab omni morticino, reliquis comeſtibilibus cunctis ueſcentes.

DE ADMINISTRATIONE IMPERII TVRCARVM. Cap. LXXIII.

Natolia.

OMnia regna Turcæ ſubiecta diuiduntur in duas nationes:una appellatur Natolia,& altera Romania.Natoliam uocãt omnes prouincias & terras ultra Helleſpontum ad ortum ſolis poſitas,ut ſunt,Bithynia, minor Aſia,Cilicia, Phrygia, Galatia, Pamphilia, Cappadocia, Paphlagonia & Caria, unà cum quatuor inſulis,Aeolia,Ionia,Lesbo & Smirna. Inueniuntur autem in Natolia undecim diuerſæ linguæ, nempe Græca, Italica,Scythica,Armeniaca,Vualachia,Rutenica & cætera. Præcipuæ urbes huius nationis, in quibus præfecti regionum habitant,ut ſunt Burſa ſeu Pruſsia in Bithynia, Amaſia,Trapeſuntium,Capha,Domuſli,Sarchauu (Cæſarea) Karaman, Langumi,Kermen, Enguri, Engheri, Cutheia, & cætera.

Romania.

Romania uerò altera natio, complectitur Daciam ſiue Seruiam, Thraciam, Dardaniam,Achaiam,Peloponneſum,Acarnaniam, Macedoniam, Epirum, Raſciam & partem Sclauoniæ. In his regionibus habet Turca præfectos uiginti quinque,qui habitant in ciuitatibus inſignioribus, quarum nomina ſunt,Kilia,Nicopoglia,Callipolis in Cherſoneſo,Seres,Solonica quæ eſt Theſſalonica: item

item Nigropontus, Morea, Boſna, &c. Omnibus his præfectis dominantur duo principes, unus in Aſia ſiue Natolia, & alter in Europa ſeu Romania, quos uocāt Baſſas & Beglerbegh, & hi ſummam habent poſt Imperatorem poteſtatem. Habent quoque utrinque numeroſam militiam, in qua uarij ſunt gradus militum, qui omni momento parati ſunt ad bellum. *Baſſæ.*

QVID TVRCAE CREDANT, QVOMODO DEVM colant. Cap. LXXIIII.

TVrcæ unum confitentur Deum, qui nullum ſibi uel ſimilem habeat uel æqualem, cuius propheta fidelis Mahumetes ſit. Quinquies in die orāt; faciebus ad meridiē uerſis, & hoc antequam faciant, perfectiſsimam corporis mundiciam habere curant, culum, ueretrum, manus, brachia, os, aures, nares, oculos, capillos, ad ultimū pedes etiam decentiſsimè lauantes, præſertim poſt coitum & egeſtionē, niſi ægrotauerint, uel in itinere fuerint. Si uerò aqua eis ad hoc deſit, quod tamen rarò, aut uix contingere poteſt, quod in omnibus ciuitatibus continua balnea ad hoc habeantur, puluerì mundæ & recentes terræ perficiūt. In quolibet anno mēſem integrum & hebdomadam ſtrictiſsimè ieiunant, interdiu nec comedentes, nec bibentes quicquā, nec etiam ſe mulieribus commiſcentes, poſt ſolis autem occaſum adusq; ſequentis diei exortum cibis, potibus ac ueneri ad placitum indulgēt. In fine ieiunij paſcha celebrant in memoriam arietis Abrahæ oſtenſi in ſacrificium filij loco, noctisq; cuiuſdam in qua Alcorānum de cœlo datum exiſtimant. Semel quotannis etiam ad domum Dei, quæ in Mecha eſt, ire Saraceni debent, propter annuos honores Mahumeto perſoluendos, cuius ſepulchrum ibi obſeruatur. Sacerdotes eorum à communi populo non multum differunt; nec à priuatis ædibus eccleſiæ. Alcoranum ſcire ſufficit, & quæ ad orationem cultumq; legis pertinent: meditationibus literarumq; ſtudijs minimè uacant. Non enim eccleſiarum aut animarum aliqua cura occupantur: ſacramenta non habent, reliquiarum, ſacrorum uaſorum & altarium nullo obſeruatio, ſed uxoribus, liberis ac cæteræ familiæ intenti, agriculturæ, mercaturę, uenationi & ſimilibus ſtudijs quibus uictus quæritur, & uita ſuſtētatur, quemadmodum laici cæteriq;, incumbūt. A ſeruitute & exactionibus immunes ſunt. Honoris plurimum ab omnibus percipiunt, ut qui legis ceremonias ſciant, eccleſijs prę ſideant, & alios docere poſsint. Gymnaſia multa habent, in quibus ciuiles leges à regibus latæ pro regni adminiſtratione defenſioneq; plurimi docentur, quorū deinde quidam eccleſiaſticis, quidam ſecularibus officijs præficiuntur. Sunt etiam in eadem ſecta multi & uarij religioſi, quorum quidam in nemoribus & ſolitudinibus uitam uillatim ducentes, hominum commertia effugiunt, quidam ciuitatibus hoſpitalitatem exercentes, peregrinos pauperes ad hoſpitia ſaltem recipiunt, ſi non habeant, quo reficere poſſint, ex mendicitate enim & ipſi uiuunt. Alij per ciuitates uagantes in utribus quibuſdam bonam & ſemper recentem, aquam portant, quam cuique petenti bibēdam ultrò offerunt. Pro quo pietatis officio, ſi quid ipſis porrigitur, accipiunt. Cupiunt nihil, tantumq; religionis oſtentationem in dictis & factis, in moribus & geſtu præ ſe ferunt, ut non homines, ſed angeli credi poſsint, uſque adeò ludificantur hominum oculos. Diem Veneris Turci ab omni labore feriati tanto ſtudio & religione colunt quanta nos Dominicam, aut quanta Iudæi ſabbatum. In ſingulis ciuitatibus eccleſia una principalis eſt, in qua eò die poſt meridiem conueniunt omnes, atque oratione ſolenniter facta, fit prædicatio.

Ieiunium.

Domus Dei in Mecha.

Sacerdotum officium.

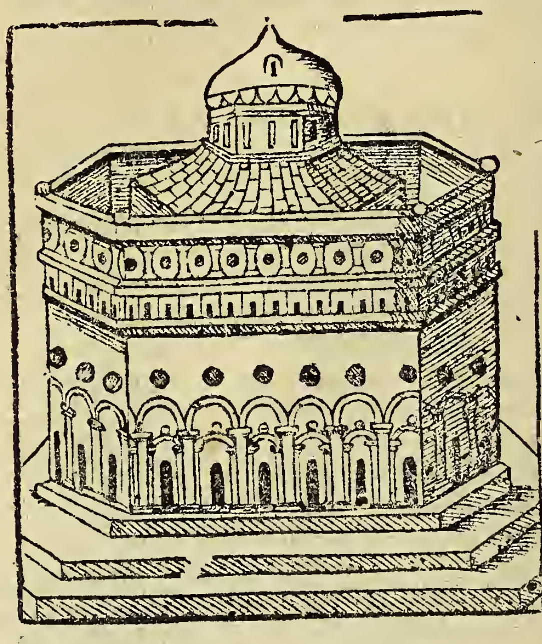
Gymnaſia Turcarum.

Monachi.

DE TEMPLIS TVRCARVM ET CEREMONIIS. Cap. LXXV.

HAbent Turcæ templa ampla & ſumptuoſa, ipſorum lingua Meſchit appellata, in quibus nullas prorſus habent imagines, ſed ſcriptū paſsim inuenitur, Non eſt Deus niſi unus. Mahumet autē propheta eius, creator unus & prophetæ æquales: itemq;, non eſt fortis ſicut Deus. Deinde conſpicitur magna abundantia lampadum ardētium ecc, totum templum dealbatum, pauimentum ſtoreis ſtratum, ac deſuper tapetis ornatum.

natum. Circa templum eſt turris uita, quàm eorum ſacerdos tempore orationis aſcendens, uoce alta digitis in aures inſertis, hæc uerba ſua lingua ter repetit, Deus uerus unus. Audito clamore conueniunt in templum nobiles & ocioſi, tantum deuotioni aſtricti, & ſacerdos orat cum illis, idq; ex officio facere debet quinquies inter diem & noctem. Et qui ueniunt ad orationem, debent abluere manus, pedes & pudibunda, deinde exutis calceamẽtis & ante ianuam relictis, alij nudis pedibus,, alij mundis calceamentis pedib. inductis introëunt. Fœminę quoq; ſeorſum incerto & prorſus abſtruſo uerſantur loco, à uirorum conſpectu & auditu ſeparato, licet rarius frequentẽt templum. Inter orãdum autem corpus continuo agitatu & uociferationibus mirè affligunt, ut ſæpius uiribus & animo deficiant. Chriſtianum eorũ ſacris intereſſe nefarium putant, credentes ab hominibus illotis ſua templa contaminari. Ibi ſacerdotes illorum ſuggeſtum aſcendit, & ad duas circiter horas concionatur, peractoq; ſermone aſcendunt duo pueri, qui cantãdo ſuas

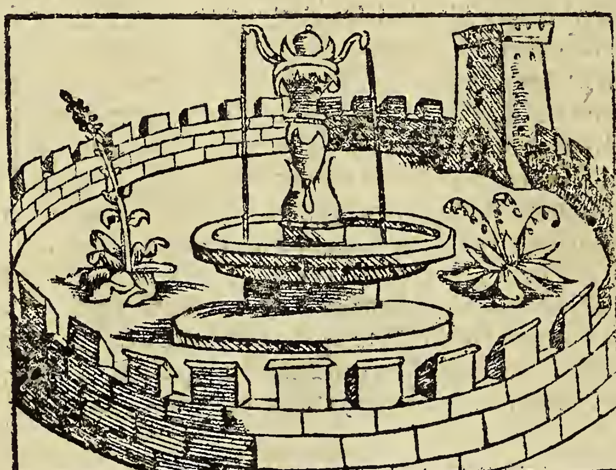

Contiones Turcarum. præces pronunciant. Deinde incipit ſacerdos cum toto populo ſubmiſſa uoce cantare, quaſſando corpus in latus, nihil aliud præter hæc uerba: Non eſt niſi unus Deus. Habent etiam diem Iouis pro die feſtiuo, tametſi dies Veneris religioſiſsimè colatur, quod credant Mahumetem illa die natum.

QVID TVRCAE SENTIANT DE FVTVRO ſeculo. Cap. LXXVI.

TVrcæ Mahumeto legibusq; ipſius tantam tribuunt, ut illas ſeruantibus æternam beatitudinem certiſsimè promittant paradyſum uidelicet delitiarum, hortum dulcibus & amœniſsimis aquis quaq; uerſum irriguum, ſub puro & temperato cœlo coſtitutum, in quo quicquid uelint, habituri ſint, omnium ferculorum genera ad ſaturitatem, ſerica atque purpurea indumenta adulesſcentulas ad nutum ſpecioſas cum aureis argenteisq; uaſis, angelis pincernarum more in aureis lac, in argenteis uina rubea ubertim propinantes miniſtros. Contrà non ſeruantibus infernum comminantur, interitumq; ſempiternum.

Paradiſus Turcarum.

Hoc etiam credunt quòd quantiſcũq; quis criminibus ſit obnoxius, ſi moriturus tantum Deo credat & Mahumeto, ſaluus fiat. Quorundam religioſorum opinio eſt, legem nihil prodeſſe, ſed gratiam Dei qua hominem ſaluari oportet, quæ ſine merito & lege ſufficiens eſt ad aſſequendam ſalutem. *Opiniones uariæ de ſalute.* Alij ſunt quaſi ſucceſſores prophetarum & patrum, allegantes patrum traditiones, aſſerentes homines per meritum ſaluari ſinè gratia & lege, intenti orationibus uigilijs & meditationibus. Sunt deinde alij, qui aſſerunt quenquam in ſua lege ſaluari à Deo data, cum tales æquè bonæ ſint ſeruantibus, nec

bus,nec una ſit alteri præferenda. Sic ergo ubi Chriſtus non eſt, fluctuat inconſtans mens ad diuerſa.

DE IEIVNIO ET CIBIS TVRCARVM.
Cap. LXXVII.

DIximus iam,Turcas ieiunare unum menſem & unam hebdomadam ſingulis annis,ſed non ſemper hoc uno & eodem menſe obſeruant. Nam ſi iſto anno ieiunauerint per Ianuarium,ſequenti anno uſurpant Februarium,tertio Martium,& ita con ſequenter.Et quum ieiunant,tota die nihil guſtant,ne panem quidem aut aquam. Deinde uiſa ſtella,licet illis omnia manducare, præter ſuffocatum & porcinas carnes. Poſſident uineta,fructuq; eius uarie utuntur. Chriſtiani uinum conficiunt, & Turcæ mel,& uuas paſſas ita medicantur,ut ſemper & uiſu & guſtu recentes apparent. Triplex illis potus,primus ex ſaccaro aut melle aqua diluto. Secundus ex uuis paſsis detractis acinis in aqua decoctis,additur deinde aqua roſacea & aliquantulum ueri mellis. Tertius fit ex uino bene decocto,ſpeciemq; mellis præ ſe fert guſtu & uiſu. Diluitur aqua, & datur ſeruis ad bibendum. Cum manducandum eſt,ſubijciunt ſtoreas, deinde inſternunt Tapetia aut puluinaria,alij in nuda humo diſcumbunt. Mẽſa illorum ex corio fit,ut ſuprà quoq; memorauimus,explicatur & contrahitur ut marſupium. Non aſsidẽt noſtrorum more,nec diſcumbunt ueterum ritu,ut cubito innitantur,ſed decuſſatim pedibus inter ſe complicatis more ſartorum,antequam cibum ſumant oratio præmittitur. Raptim & uoraciter comedũt,magnoq; ſilentio,interim omnes uxores in abdito tenẽt. Captiuæ non habent licentiam egrediendi foras,niſi cum mulieribus Turcarum, quum uadunt in balnea lauatum, uel alio extra urbem recreationis cauſa in hortos & uineas,ſed ſemper in domibus latitantes operantur, nec permittitur illis conuerſari cum captiuis ſeruis.

Potus Turcarum.

Comedũt in terra.

DE CIRCVMCISIONE TVRCARVM.
Cap. LXXVIII.

VTuntur Turcæ circumciſione nõ octauo die more Iudæorum,ſed quam primum natus ſeptimum aut octauum annum exegerit ſermonis iam peritus,idq; ipſis myſterium eſt propter uerba confeſsionis,quæ ante circumciſionem requiruntur.Nec puer ob id defertur in templum, ſed in domibus parentum circumciditur. Conuocantur autem amici ad conuiuium precioſum,& paſsim apud ditiores cæditur bos,& in hunc excoriatum & exenteratum includunt ouem, in qua gallinam, & in illa ouum,quę omnia integrè aſſantur ad ſplendorem illius diei. Deinde inter epulas tẽpusq; cœnæ adducitur puer circũcidendus, cuius glandem medicus retegit,& replicatam pellem forcipulis appræhendit: deinde quo metum adimat puero, ait ſe in proximum diem circuncíſionem peracturum, interim uero ex improuiſo præputiũ abſcindit,uulneri parum ſalis apponens.Nec in die circumciſionis indũt pueris nomina,ſed ipſo die natali quo in lucem eduntur.Continuato autẽ trium dierum numero,circunciſus ducitur in balneum cum maxima pompa.Cum redit domum,ducitur per conuiuas,qui parata illi munera offerũt,alij ueſtes ſericeas,alij ſcyphos argenteos,alij pecunias uel etiam equos. Si autem ex Chriſtianis quiſpiam ſua ſponte confeſſo Mahumeto circumcidi ſe patiatur,quod ſæpe con tingit propter graue iugum & onus tributi,talis ducitur per omnes uicos atq; plateas ciuitatis ſummo cum honore & gaudio populi ſonantium tympana,ipſi quoq; dantur munuſcula,poſtea immunis efficitur à ſolutione tributi.Turcæ tamen neminem cogũt ad abnegationem ſuæ religionis,tametſi ipſis in Alcorano imperetur exterminare con tradictores. Vnde fit quod tam multæ & uariæ ſectæ populorum inter Turcas in-

Conuiuiũ paratur in circumciſione.

Munera offeruntur circunciſo.

Circumciſio Chriſtianorum inter Turcas.

ueniuntur, qui omnes peculiari ritu peragunt Dei cultum. Sacerdotes illorum parum differunt à laicis, nec magna in ipſis doctrina requiritur. Satis erit, ſi Alcoranũ legere nouerint. Illi aũt qui etiam interpretari ſecundum textum nouerint, peritiſsimi habentur, quoniam nõ uulgari lingua Turcica, ſed Arabica à Mahumeto ſunt tradita, quod nefas eſſe putant, ſi uulgari lingua interpretata deſcriberentur. Stipendium à rege pro labore accipiunt. Vxores habent & habitum ut ſeculares. Si ſtipendiũ

nõ ſufficiet propter multitudinem liberorũ, mechanica tractant, ac libro etiã homine digna attingunt. Sunt tamen liberi ab exactionibus & alijs oneribus, honorãturq; à plebeis. Habent monachos uarios, qui ſub ſpecie religionis habitant in ſyluis & deſertis, fugientes conſortium hominum. Et quidam eorum nihil proprij habent, incedũt quaſi nudi, præter pudenda pellibus ouinis tecta, exigẽs eleemoſynã tam à Chriſtianis quàm à Turcis, uagantes per terras. Quidam raro egrediuntur, ſed manent in templis, habentes in angulis templorum tuguriola ſine calceamentis, ueſtimento, diſcooperto capite, nihil geſtantes præter unam camiſiam, multis diebus ieiuni, orantes ut Deus ipſis futura reuelet, quos rex Turcarum bellum moturus conſulere ſolet.

QVALIS IVSTITIAE EXECVTIO APVD TVRCAS, QVAlia coniugia, & qualis ueſtitus atq; uictus. Cap. LXXIX.

TVrcæ iuſtitiæ ſtrenuiſsimi ſunt exactores. Nam qui hominis ſanguinẽ fuderit, pari pœna ſemper plectitur. In adulterio deprehenſus cum adultera abſq; miſericor-

Pœna fornicatorum & furum.

dia & abſq; mora lapidatur. Eſt etiam fornicarijs ſua pœna expreſſa. Octingẽtos enim flagelli ictus ſeu uerbera tollerare debet, qui deprehenſus fuerit. Fur prima & ſecunda uice deprehenſus totidem ictibus flagellatur: tertia manu truncatur: quarta, pede. Qui damnum alicui infert, precio æſtimato ſatisfacere compellitur. Teſtes nullos niſi ualde idoneas probatasq; perſonas, & quibus ſine iuramento credi poſsit, admittunt. Extra matrimonium nemini qui ad prouectam ætatem iam peruenerit, uitam agere licet. Vxo-

Coniugia.

res autem deducere legitimas 4. poſſunt, & demptis matribus & ſororibus quaſcunq; uolunt, nulla ſanguinis habita ratione, illegitimas uerò quotquot placuerint, & enutrire ualeãt. Filij tam ex his quàm ex illis ſuſcepti, hæredes in patris bonis æqualiter habentur, hoc tamẽ ſeruato, quod duæ filiæ uni filio coæquentur. Coniuges duas aut plures non in una domo, nec etiam in una ciuitate habent, ob iuges contentiones earum atq; inquietudines, ſed in ſingulis ciuitatibus ſingulas. Libertatem uiri eas tertio repudiandi habent, tertio item recipiẽdi. Repudiatę uerò à quo uiro ſuſcipiantur, ſi lubet permanere poſſunt. Hæ in ueſtitu honeſtiſsimæ ſunt. In capite mitris utuntur, uelis ipſis ſuper

Mulieres uelant faciem.

poſitis, ita ut decẽter hac inuolutæ, una ueli extremitas à dextra aut ſiniſtra capitis parte depẽdeat, quaſi domũ exire, uel in domo in uirorũ cõſpectum ꝓdire debeant, ſine mora totã faciẽ ꝑter oculos ualere poſsint. Nunq; audet fœmina in uirorũ cõgregatiõe apparere, forũ adire, uẽdere aliquid aut emere. In eccleſia mulieres habẽt locũ à uiris ſeparatũ, & adeò occluſum, ut nemo introſpicere poſsit nec aliquo modo intrare. Quẽ tamẽ nõ oẽs' ſed magnatũ ſolum uxores, & nunq; aliàs q̃' die Veneris ad unicam orationis meridianę horam,

horam, quæ apud eos ſolennis eſt, intrare debent. Collocutio uiri & mulieris in pub. adeò rara eſt, adeò præter conſuetudinem, ut ſi inter eos per annum integrum morareris, ſemel uix uidere poſſes. Virum apud mulierē in aperto ſedere aut equitare cum aliqua, pro monſtro duceretur. Coniugati mutuo alijs uidentibus nunquam laſciuiunt, nunquam rixantur, cum nec uiri erga mulieres grauitatem nunquam remittant, nec mulieres erga uiros reuerentiam. Magni domini qui apud ſuas perpetuò eſſe non poſſunt, ad earum cuſtodiam deputatos eunuchos habent, qui tanta cuſtodia illas obſeruant & tuentur, ut prçter maritū impoſsibile ulli uiro ſit eas alloqui poſſe, impoſsibile ipſas poſſe præuaricari. Coëunt nuptiæ ſine iuramento, accipiunt indotatas, propemodum emere coguntur, contrario Rom. more, ubi gener emi ſolebat non nurus. Nihil habet ſponſa in corpore cultus uel ornamenti, quod non cogatur à ſoceris redimere. Diuortium apud illos faciunt improbi mores uel infœcunditas. Cognoſcit de iſtis rebus iudex ipſorum. utuntur fœminæ ſimplicisſimo habitu nullum luxum repræſentante, Nec unquā aperta facie in conſpectum uirorum prodeunt. Brachas noſtras deteſtantur Turcæ, ut quæ nimium pudendæ exprimunt. Caput illis aggeſtu pepli in turrim ædificatur, & in pyramidem turbinatur. Vtuntur pane non peſsimo nigro & albo, niſi quod ſpargūt quoddam genus ſeminis ſuper recentem, quod tribuit magnam ſuauitatem manducantibus, In edulijs multiplex eſt illa ars & uaria conditura. Cibus uerò maximè ſolennis eſt, plus ex oriza ita addenſata, ut partes inde manibus decerpantur. Piſcium mira abſtinentia. Carnibus omnibus utūtur præter porcinis. Nullæ ibi tabernæ hoſpicijs deſignatæ, aut publica diuerſoria, tamen in plateis diuerſa uenduntur cibaria, & alia huiuſmodi ad uictum neceſſaria. Oppidani per ſeruos eorum agros colunt, decimamq́ dependunt ſuo imp. Opifices uerò artibus mechanicis ſe ſuſtinent. Qui ocium colunt, fame contabeſcunt. Mercaturam quoq́ ſtrenuè exercent. Aſiam minorem, quam nunc Natoliam uocant, Arabiam, Aegyptum peragrant, adq́ Venetos ſeſe deferunt. Si reddūt urinam, mutonem lauant, ſi uentrem ſoluunt, podicem abluunt: idem fit à mulieribus, quos ſequuntur ſerui, uas aqua plenum geſtantes, maſculum maſculus & fœminam ancilla. Iudicem omnes habent eundem, tam Chriſtiani quàm Turcæ, qui ex æquo omnibus ius miniſtrare tenetur.

Grauitas coniugum.

Diuortium.

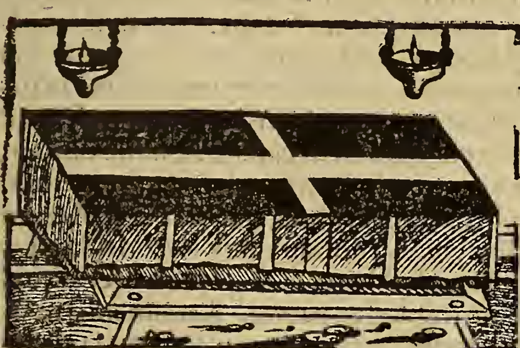
Caligæ inhoneſtæ.

Panis.

Exquiſiti cibi.

Multæ lotiones.

DE MORTVIS TVRCARVM ET VARIIS CONSVETVDINIBVS *atq; obſeruantijs eorum.* Cap. LXXX.

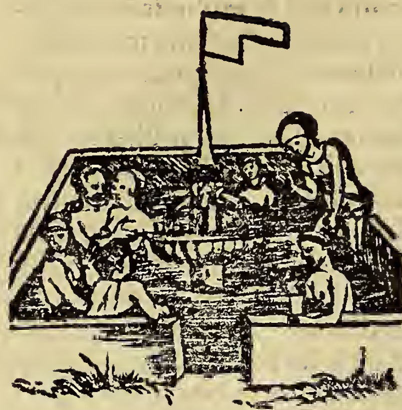

VBi quis moritur ex Turcis, abluunt cadauer eius, ac nitidiſsimis lineis induunt. Poſtea efferunt extra urbem in locum aliquem. Nefas enim eſt in templis ſepelire. Præcedunt funus monachi cum candelis, ſubſequuntur ſacerdotes, cātillantes donec ad ſepulturæ locum perueniāt. Quod ſi pauper fuerit ille defunctus, pro laboribus religioſorum plateatim collectæ pecuniæ ſolent illi offerri. Amici ſæpè cum luctu ad ſepulchrum redeunt, & inferias ciborum monumento ſuperponunt, panes, carnes, caſeum, oua, lac, & nouēdialis illa cœna, more æthnicorum, pro anima defuncti deuoratur à pauperibus aut auibus cœli & formicis. Dicunt enim æque gratum eſſe Deo, offerre eleemoſynam tam brutis egentibus, quàm hominibus cum ob amorem Dei offertur. Sunt qui auiculas recluſas data pecunia auiculæ ualoris, euolare iubent: alij panem piſcibus in flumen proijciunt amore Dei, dicentes ſe pro tali pietate erga egentes mercedem ampliſsimam à Deo conſecuturos. Habent præterea Turcæ triplicē lotionem. Prima eſt perfuſio totius corporis cum aqua. Et ne hæc ſit inanis, radunt pilos corporis in omni parte, barba in uiris excepta, & crinibus in capite mulieris, quos tamen multo ſtudio lauant, & pectinibus crebro diſcriminant. Sunt ob id in ciuitatibus inſignioribus

Sacrificium pro animalibus.

Lotiones tres.

OOO 3 balnea,

balnea,quibus continuè utũtur. Vbi non ſunt,habent præparatum aliquem ſecretum locum ad lotionem in domibus,ut poſsint aqua perfundi prius quàm domũ exeant.Altera lotio neceſſaria eſt,cũ opus naturæ exercent.Tum loco aliquo ſecreto abluũt uerenda.Erectus aut ſtans nũquam quis cernitur,cũ opera naturæ exercet.Tertiam lotionem faciũt pro organis ſenſuum purificandis,aqua manus & brachia ad cubitos uſq; abluunt,dehinc os,nares & totam faciem. Raſuram locorũ obſcœnorum ſingulis menſibus bis uel ter faciunt maſculi & fœminæ, & maximè quum templa frequentãt, alioquin ignibus ut uiolatores ſacri loci traderentur. Tanta ſeueritas habetur in bello,ut nemo militum auſit aliquid iniuſtè rapere,alioquin ſine miſericordia puniretur.Habentur ordinarij cuſtodes ſiue defenſores earum rerum quæ in uia occurrũt militi,qui tenentur defendere hortos fructuũ circa uiam ſitos,ut nec ipſi audeant unum pomum,uel huiuſmodi ſimile ſine licentia poſsidentis carpere,alioquin & tales capitis pœnam luerent. De hoc ſcribit Bartholomæus Giurgeuitz,qui tredecim annis fuit captus in Turcia,in hunc modum. Cum eſſem in exercitu Turcæ in expeditione contra Perſas,uidi equitem quendã unà cum equo & miniſtro decollari, quod ſolutus equus arua cuiuſdam ingreſſus fuerat. Nullus ex ſatrapis poſsidet prouinciam aut ciuitatem aliquam iure hæreditario,quam poſt obitum liberis uel ſuis ſucceſſoribus poſſet relinquere ſine conſenſu ſui regis. Sed ſi aliquis ducum certas poſſeſsiones cupit habere,id illi conceditur hac conditione.Initur ratio precij & reddituum illarum poſſeſsionũ.Cognoſcit & Turca quot milites ali annuo illo cenſu poſsint,tantumq; numerum militum illi adiungit,qui ſemper ad omnia imperata prompti ſint oportet,alioquin dominus ille capite plecteretur,ſi officio non reſponderet.

Militum in exercitu iuſtitia.

QVOMODO CHRISTIANI IN BELLO A' TVRCIS CAPTI *tractentur,diſtrahantur,& quomodo liberi fiant.* Cap. LXXXI.

EXpeditionem aduerſus Chriſtianos ſuſcipienti Turcarum imperatori,ſemper comes eſt ingens turba mangonum & Laniſtarum, qui ſpẽ in mancipiorum longiſsimas catenas ſecum deferunt,in quibus facile quinquageni aut ſexageni per ſeriem colligantur. Idem quoſq; non abſumit hoſtilis gladius,à prædatoribus emunt, quod illis ea lege permiſſum eſt,ſi principi decimas mancipiorum præſtẽt,reliquos ipſis uel,in ſuum uſum,uel ad nundinationem detinere fas eſt,nec ulla apud illos uberior aut frequẽtior mercatura. Senes & utriuſq; ſexus iuuentutem,quæ illi decimarũ nomine obtigit, Imperator ita diſcernit,ut grandiorem ætatem ad agriculturam uendat:Puellas uerò & iuuenes ad certum relegat locum,ut ibi certis inſtruantur artibus, quo illis in poſterum commodius utatur: ac primum id agitur,ut abnegata Chriſtiana fide circuncidantur. Iamq; eorũ ceremonijs initiati,pro cuiuſq; indole, uel ad leges eius gentis diſcẽdas, uel ad militiam deſtinatur,ſi maior uis corporis quàm ingenij appareat. Rudimentis militiæ ita imbuuntur,ut pro teneritudine uirium primum detur arcus leuior,mox creſcente robore & peritia grauior ac grauior,donec bello ſit idoneus.Adeſt magiſter, ſeueriſſimus exactor quotidiani exercitij,quotieſcunq; à ſcopis errant, toties flagris cædũtur. Alij adaptantur batuationi ſeu baculorum certamini.Reliqui proh nefas,in quibus maior gratia formæ,ita abſcindũtur,ut nihil uirile in toto corpore appareat, grauiſsimo cum diſcrimine uitæ.Quod ſi euadant,non in aliud ſunt incolumes,quàm in obſequiũ ſceleratiſsimę libidinis:mox ſeneſcente pulchritudine ad officia eunuchorum,ut matronas ſeruẽt,deputãtur,aut cuſtodiẽdis equis & mulis aut culinæ miniſterijs adducũtur.

Mercatura captiuorum hominum.

Exercitium tyronum.

Eunuchi multi fiunt.

Puellæ quæ luculentæ ſunt pulchritudinis,eliguntur in concubinas: mediocres dantur matronis ad officia pediſſequarum,inter quæ adeò ſunt nonnulla fœda miniſteria, ut honeſta dici non queant.Coguntur enim illas ſequi cum uaſculo aquæ, quando ad exone-

Circumciſis Chriſtianis nulla ſpes libertatis.

Artes mechanicæ in precio.

Concatenantur captiui.

exonerandum aluum & perpurgandum eas partes egrediuntur. Aliæ ancillaribus operibus, ut textrinæ, piſtrinæ mancipantur. Nullus ex omnibus liberum eſt, uel Chriſtianam fidem reſeruare, aut ſpem libertatis quàm diu uiuit concipere.

Cum primũ nouitios adepti ſunt, agunt minis, promiſsis & blanditijs, ut recens mancipium circumciſionẽ admittat: id ubi fecerit, humanius aliquãtò tractatur, cæterũ ſpes redeundi in patriam planè eſt abſciſſa: conanti enim id, pœna incendij deſtinata eſt. Hi quia firmiores creduntur ac minus fugaces, à dominis ad miniſteria caſtrenſia aſſumuntur, libertas tum demum competit, ubi uel ipſe annis inutilis potius reijcitur à domino quàm dimittitur, uel ubi dominus in bello inter pericula mortis libertatem legarit. Matrimonia quidem illis permiſſa ſunt, ſed liberi eorum pro arbitrio domini diſtrahuntur, quæ res ſapientiores à nuptijs abhorrere facit. Alios qui circumciſionem repudiant, immaniter tractant. Duriſsima tamen eſt ſors illorũ, qui artes mechanicas non didicere, eæ enim ſolæ ibi in honore ac precio ſunt: quamobrem literati, ſacerdotes & nobiles, qui in ocio uitam degerunt, ubi in manus horum uenêre, omnium miſerrimi habentur. Mango enim in illos, utpote uix uendicabiles, nullos ſumptus facere ſuſtinet. Hi pedib. capitibusq; intectis, ac plerunq; maiore parte corporis nudi inambulant, perq; niues, per ſaxa, æſtates & hyemes detrahuntur, nec finis donec uel moriantur uel ſtultũ dominũ, qui malam mercẽ emat, inueniat. Nec quiſquam eſt tam felix cuiuſcunq; ſit conditionis uel ætatis, formæ aut artis, ut eum in itinere ægrotantem apud hoſpitem deponãt. Primum cogitur flagris ire, id ſi nòn poteſt, iumẽto imponitur, ibidemq; ſi ſedere nequeat, pronò corpore alligatur non aliter quàm ſarcina aliqua aut mantica. Morientem detractis ueſtibus in proximam foueam aut uallem canibus & uulturibus abijciunt. Non ſolũ autem catenę concaptiuos includunt, ſed manibus quoq; in itinere manicas addunt. Paſſus unus inter ſingulos interſtitij eſt, ne ſe mutuò conculcẽt: id quod ideò faciunt ne à mancipijs lapidentur. Cum enim ſinguli mangones ingẽtem numerum ducant, adeò ut decem ſæpe quingentos homines concatenatos habeant, uim metuunt tantæ multitudinis, ſi ad iactum liberas haberent manus. Cæterùm ubi nocti concedendum, uinculis quoq; pedes onerant, eosq; ſupinos omni iniuriæ aëris exponunt.

Scelerata libido.

Mulieribus uerò humanior conditio. Quæ ualent robore, pedibus incedunt, teneriores in iumentis uectantur: quæ adeò infirmæ ſunt ut iactationem iumenti non ferant, in corbibus tanq; anſeres geſtantur. Nox illis triſtior eſt: aut enim munitis locis includũtur, aut mangonum impuram libidinẽ pati coguntur, auditurq; ingens ploratus per tenebras adoleſcentium utriuſq; ſexus uim patientium, nec ſexennis aut ſeptenis ætas miſeros à tali fœditate defendit, adeò ſcelerata gens, & contra naturam, & ante naturã libidine ſæuit. Vbi dies illuxit, in forum uenales tanq; greges ouium aut caprarum producuntur. Conueniunt mercatores, ſtatuitur precium: ſi placet mancipium, detractis ueſtibus futuri domini oculis exponitur, inſpiciuntur omnia membra, tentantur, explorantur, num quid uitij in iuncturis aut articulis reſideat. Si diſplicet, reijcitur ad mangonem, toties id paſſurus quotiens empturiens aliquis aduenerit. Si placet, adducitur ad grauem ſeruitutem, ut uel arator uel paſtor ſit, ne duriora commemorem. Si quis cũ uxore & liberis captus fuerit, hunc libentiſsimè magnates emunt, & uillis præficiũt, ut curam uel aruorum uel uinetorum uel paſcuorum agat, nati ex illis uernæ fiunt. Si in Chriſtiana fide perſeuerarint, ſtatuitur certum tempus ſeruiendi, quo elapſo liberi fiunt, filij tamen eorum niſi redimantur, prò domini arbitrio in ſeruitute manent.

QVIBVS ONERIBVS GRAVENTVR CHRISTIANORVM PROuinciæ à Turca ſubactæ. Cap. LXXXII.

Eccleſiæ Chriſtianorũ inter Turcas

VBi Turca in Chriſtianitate prouinciam ceperit, omnia prouincialiũ bona tam mobilia quàm immobilia in prædam cedunt. Nobilitatẽ ſtirpitus excindit, præcipuè regiam ſobolem. Clericos ſi non occidunt, omni fortuna & dignitate nudatos ad ludibrium & mendicitatem relinquunt. Cãpanas omnes & organa, & alia inſtrumenta muſica templis adimũt, & templa ipſa prophanata ſuo Mahometo cõſecrant. Miſera aũt & immundia ſacella Chriſtianis relinquunt, ubi ſacra non publice, ſed ſilenter faciãt: quæ ubi aut terræmotu corruerint, uel incendio deflagrauerint, non licitũ eſt inſtaurare, niſi ma-

magna depenſa pecunia. Concio & annuntiandi Euangelij munus planè interdicitur, nec fas eſt quenquam Chriſtianum, rempub. attingere, aut arma geſtare, aut ſimili cultu cum Turcis indui. Si iniuria fit contumelioſis uerbis uel tibi, uel Chriſto, tacendum atque ferendum eſt. Et ſi aliquid indignius contrà loquaris de eorũ religione, inuitus circumcideris: tum ſi hiſcas contra Mahometem, ignes & incendia tibi parantur. Quartas omnium fructuum dant Chriſtiani, idque nedum ex prouentibus agrorum & pecorum, ſed etiam ex mœchanico quæſtu. Dein eſt & aliud onus capitationis, qua ſinguli quot quot ſunt in una familia, ſingulos ducatos ſoluunt. Si parentes ſoluere nequeunt, ad liberos ſuos in ſeruitutem uendendos compelluntur. Alij in catenis uincti oſtiatim obambulant ad ſtipem emendicandum: quod ſi ne ita quidem ſoluendo ſunt, perpetuis carceribus mancipantur.

Chriſtiani ef fugientes.

Captiui qui fugam moliuntur, ſi in Europa agunt, facilior eſt illis fuga, quum præter flumina, quæ facilè enatãtur, nihil habeant quod traijciant. Solent autem id agere tempore meſsis, quando facilius in ſegetibus latere poſſunt, & inde uictum habere. Noctu autẽ fuga initur, per diem aut in ſyluis, aut in paludibus, aut in ſegetibus ſeſe abdunt, maluntque à lupis & alijs beſtijs deuorari, quàm ad ueteres dominos retrahi. Porrò qui ex Aſia fugam moliuntur, Helleſpõtum petunt, inter Callipolim & arces illas olim Seſton & Abydon, nunc autem Bogazaſſar dictas, id eſt, caſtella faucium maris. Et ſecũ deferunt ſecurim & funes, ut & lingua cædant & colligent, quo inde ratem faciant ad traiectionem maris, nihil niſi ſalem ſecum deferentes, nocte raticulam inſcendunt. Si uenti & fortuna maris fauent, tribus aut quatuor horis traijciũt, ſin minus aut pereunt in fluctibus, aut ad littora Aſiæ reijciuntur.

Captiui tranatãt mare.

Emenſo mari montes petunt, polumque inſpectantes ad Boream tendunt. In fame herbis ſale conditis ſeſe ſuſtinent. Si plures ſocietatem fugæ inierint, noctu opiliones inuadunt, quibus occiſis, quicquid ibi alimenti inuenerint, ſecum aſportant, ſæpe tamen & ipſi pereũt occiſi ab opilionibus, uel ab eiſdẽ capti, & priſtino hero traditi, ad ueterẽ ſeruitutem rediguntur. Cæterum plures pericula abſumũt quàm incolumes euadunt. Aut enim naufragijs aut dentibus beſtiarum, aut ferro inimicorum, aut poſtremò fame pereũt,

Pœna fugitiuorum.

quum longior erratio in fuga contigerit. Fugitiuis multiplex manet pœna. Alij enim ſuſpenſi pedibus diriſsime flagellantur. Et qui homicidium committunt, illis plãtæ pedum in multis ſulcos cultro reſcinduntur, & reſciſsis ſal inſpergitur. Quibuſdam furca ingens ferrea cum ferro collari inſeritur, quam dies noctesque in longum tempus geſtant.

Finis libri quarti.

LIBER

LIBER COS MOGRAPHIAE QVIN

tus, per Sebaſtianum Munſterum ex proba- tis Geographis & hiſtoricis ſcriptoribus, recentioribus & ueteri- bus in unum corpus collectus.

ASIA ALTERA PARS ORBIS TERRENI, CVM SVIS POPVLIS, *& nationibus atq; inſulis in hoc quinto libro deſcribitur.* Cap. I.

ASIA altera tripartitæ terræ pars, appellata ab Aſia Oceani & Thethyos
filia, ſiue ut alij uolunt, ab Aſio Manæi Lydi filio, à meridie per orientem
uſq; ad ſeptentrionem protenditur. Terminos habet ab occidente Nilū
& Tanaim cum Euxino pōte, & parte mediterranei maris. Tribus alijs
partibus iungitur Oceano, qui ab Oriēte Eolus, à meridie Indicus, à ſe-
ptentrione Scythicus appellatur. Taurus mons mediam quodāmodo
ontinentem diuidit, ab occidente in orientē excurrens, partem ad aquilonē relinquit,
artem ad meridiem. Mons hic multis in locis latitudinē habet ſtadiorum 3 milliū, lon-
itudinem quantam Aſia, ſtadiorū circiter 4 millia, à tranſmarina Rhodi ora uſq; ad In- *Limites Aſiæ*
liæ ac Scythiæ extrema oriētem uerſus. Tam latum aūt & patēs dicūt eſſe quicquid ter
æ Aſiæ nomine cōtinetur, ut Africa & Europa reliquiæ duæ partes, nō magis comple
tantur quàm hæc ſola. Cœlo temperata eſt, ſolo fertili, & propterea omniū animātium
enere cultiſsima. Non tamē putatur populoſior eſſe Europa, quātumlibet ampliſsimū *Aſia non po*
ōplectatur ſpacium, quia habet multas & ſpacioſas ſolitudines, maria, arenas, aſperos *puloſior Eu-*
ontes & alia loca quæ ab hominibus inhabitari nequeunt, ſicut infrà ſuis quibuſq; ui *ropa.*
ebimus locis. Diuiditur autem in plurimas atq; ferè infinitas regiones & prouincias,
uæ ſingulæ ſua habent uocabula, ut infrà dicemus, inter quas præcipuæ olim fuerunt
abylonia, Perſia, Syria, Scythia, Aſia minor, India. Noſtro autem æuo, Tartari incolūt
cythiam, extenditurq; habitatio eorum uſq; in Indiam. Mahumetici uerò & Soldanici
abent ſubiectas Arabiam, Perſiam & Indiam exteriorem, in qua Calekutium ſitū eſt.
yria, quæ comprehendit Ieroſolymam, Damaſcū & Antiochiam, cum pareat Turcæ,
on multa de ea ſcribuntur noſtro tempore, quādoquidē nemo eam perluſtrare poſsit.
Quæ antea non ſunt explorata, non poſſunt ſub iſto tyranno inueſtigari. Nunc itaq;
reuiter & iuſto ſeruato ordine ſcribemus de omnibus regionibus Aſiæ, initium ſumē
es ab Aſia minori, quam circumiacent Bithynia, Lycia &c. cum multis inſulis maris.

BITHYNIA. Cap. II.

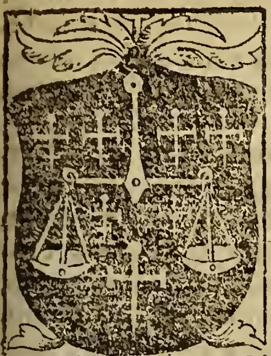
BIthynia regio minoris Aſiæ ad Pontum ſita, aduerſa Thraciæ & proxima Troadi, *Bithynia*
quæ primum Bebrycia, pòſtea Mygdonia, deinde à Bithyno rege Bithynia dicta *quæ & Pon-*
uit. Hæc etiam autore Euſebio, Pontus eſt dicta. Habuit autem olim multas inſignes *tus.*
uitates, nempe Nicaam, Chalcedonem, Heracleam, Libyſſam ubi Annibal ſepultus
uit, Pruſam quam hodie Burſam uocant, Nicomediam, Apamiam &c. Nicea metropo
s Bithyniæ & quaſi mater aliarum ciuitatum ob ſui magnificentiam, magnitudinem *Nicea.*
 fertilitatem. Ambitus eius ſtadiorum ſedecim fuit in figura quadrata, in campo ſita:
 in ſingulis lateribus portæ ſingulæ è regione poſitæ, ut ab una per ciuitatem ad op-
oſitam uideri poſſet, & qui in medio ciuitatis ſtabat: uidebat omnes quatuor por-
s. Hic iubente Conſtantino Magno famoſa illa ſynodus anno Chriſti 324. celebra- *Synodus.*
 eſt, trecentorum, & decem & octo epiſcoporum, & perfidum Arrij dogma reciſum.

Ingreſſus aūt pijſsimus imperator ad cōſeſſum epiſcoporū, uidit quoſdā priuatos dex-
tro oculo,quem ſub tyrānide Diocletiani ob confeſsionē Chriſti amiſerāt,& accedēs ex
oſculatus eſt locū expūcti oculi.Hæreſis Arrij erat,ꝙ negabat diuinitatē Chriſti. Anno
Chriſti 372.corruit Nicea tota,terræmotu concuſſa. Dein poſt multos annos aliud fu-
it in hac urbe celebratum cōcilium,in quo damnata fuit hæreſis illorū, qui negabāt ſpiri
tum ſanctum ꝓcedere ſimul à patre & filio.Scribūt quidā,in hoc cōcilio quoqꝫ agitatā
quæſtionem de ſacerdotū uxorib. legitimis,potiſsimū quas ante initiationē duxiſſent.
Et cum quidā prohibere uellēt ea cōiugia,proceſsit in mediū Paſnucius epiſcopus Ae-
gypti,qui pro confeſsione Chriſti unum amiſerat oculum, cuiuſqꝫ unū genu fuerat diſ-
ciſſum,diſſuaſit ne conſtitutionem ullam facerent de abrogando ſacerdotum matrimo
nio,ne illis ſcortandi ulla præberetur occaſio.In ciuitate Chalcedonēſi ſita è regione Cō
ſtantinopolitanæ urbis,magna fuit ſynodus celebrata,quæ inter octo concilia numera-
tur,quib. Romana eccleſia præcipuū impertitur honorem, interfuerūtqꝫ huic concilio
quingēti & triginta epiſcopi.In ciuitate Bithyniæ Burſa,quæ itinere trium aut quatuor
dierum diſtat à Conſtantinopoli,habent Turcarum imperatores ſuam ſepulturā. Ciui-
tas eſt elegans,habetqꝫ multa ſacella circa tēplum in quibus Othomāni magnificè ſunt
ſepulti,& habent ſinguli candelabrum aureum cum ardenti candela ſupra ſepulchrum
poſitum,& in ſuperiorib. ſacellorū locis pendēt multæ lampades accēſæ.Aſsiſtūt etiam
perpetuò duodecim ſuæ fidei ſacerdotes,qui à uiriditate pileorū quos geſtāt, uocantur
Talerſmanlari,qui die noctuqꝫ permutatis uicib.in templo orāt,tres ante meridiem,tres
poſt meridiem,tres ante mediū noctis,& tres poſt.Eſt etiam in hac urbe magna nundi-
natio ſericorum indumentorum,qualis in tota illa regione non inuenitur.

ASIA

ASIA MINOR. *Cap. III.*

IN Aſia minori multę particulares ſunt regiones, nempe Aeolia, Meonia, Ionia, Myſia, Troia, Lydia & aliæ quædā unà cum magnificis ciuitatibus, de quib. pauca quædā ſubiungam. In minori Phrigia ſita fuit olim ciuitas Iliū nomine, toto orbe celeberrima, quā uulgò à regione ipſa Troiam uocant, unde per uniuerſum mundum multi nobiles & magni uiri ſunt diſperſi, poſteaq́ illa per Græcos fuit delata. Sūt qui aiunt hanc urbem conditam poſt diluuiū 828. annis, ante uerò Chriſti incarnationē 1200. annis, regnarūtq́ in ea ſex reges, Dardanus, Erictonius, Troēs, Ilus, Laumedō & Priamus, ſub quo urbs fuit ſubmerſa à Græcis, idq́ ob hanc cauſam. Cum uice quadā Priamus rex Troiæ abſens eſſet, irruentes Græci in regnum eius, euerterunt Ilium, abierūtq́ cum magna præda, ſecū abducentes Heſionem regis ſororē. Rex uerò Priamus cogitans quid facto opus eſſet, rurſum inſtaurauit urbem, firmauitq́ contra hoſtiles incurſus. Habuit aūt uxorē Hecubam, & ex ea quinq́ filios, Hectorem, Paridem (qui & Alexander) Deiphobum, Helenum & Troilum, atq́ tres filias, Andromacham, Caſſandram & Polyxenam. Et ut uendicaret illatas iniurias, miſit Antenorem principem affinem ſuum in Græciam qui repeteret Heſionem. At illi id negantes, legatum quoq; cum contumelia ablegauerunt. Tūc Priamus captato cum ſuis conſilio, fecit parari naues, & collecto milite præfecit illi ducem filium Paridem. Qui proſperè curſu delatus eſt in Cytheriam inſulam, ubi erat templum Veneris uetuſtum, toti Græciæ uenerandum. Celebrabatur etiam tunc feſtū Veneris, & confluebat magna populi multitudo. *Troia.*

Cæterùm Helena fœmina pulcherrima, Menelai regis Spartæ uxor, cuius regnū non multum diſtabat ab inſula, audito Troianorum aduentu deſiderabat uidere hoſpites, atq; ob id ſub ſpecie uotorū ſoluēdorum properat ad inſulā, ſuſceptaq́ eſt magno honore ab incolis. Et cum prima luce ingreſſa eſſet phanū regia pompa, Paris qui de eius pulchritudine iam audierat, ingreſſus eſt quoq́ templum apparatu regio. Et ut mutuo ſeſe conſpexiſſent, incenſi ſunt alterutrū. Paris occaſionē non negligens, ſuis clàm imperat, ut noctu nauem abducant, rapta antea Helena, & ſpoliato templo, id quod & fecerūt, quod audiens Priamus factum, gauiſus eſt, ſperans pro Helena ſibi reſtitui Heſionem. At Caſtor & Pollux audientes ſororem ſuam Helenam abductam, contenſa naui illico ſequuntur, ſed orta tempeſtate perierunt in mari haud procul à Lesbio littore. *Helena Menelai regis uxor.* *Paris rapit Helenam.*

Menelaus uerò rex audiens raptam uxorem, ex fratris Agamemnonis conſilio ſollicitat omnes reges & principes Græcorū ad uindicandam iniuriā. Paratis ergo mille & ducentis nauibus magnis copijs recta tendunt cōtra Troianum regnum, reges ſcilicet Mycenorū, Spartanorū, Bœotiæ, Phocidis, Vlyſſes rex Ithacæ inſulæ, Achilles rex Theſſaliæ, &c. miſeruntq́ ex Tenedo inſula legatum, qui Helenam repeteret, & deinde ſatiſfactionē pro ſpoliato phano. At Priamus omnia negat, niſi reſtituāt Heſionem. Irritati Græci ex illa reſpōſione, ueniūt ad fines Troianorum, & fit magna cædes, cadūt etiam multi utrinq́. Porrò Græci diſcurrentes, diripiūt omnes propinquas ciuitates & Lesbū inſulam. Capiunt quoq́ Polydorū Priami filium recens natum, quē idem Priamus miſerat in Thraciam, ad uxoris ſuæ fratrem regem Thraciæ, ut ſi cōtingeret Troiam capi ſaltem is filiolus relictus, genus & urbem inſtauraret. Obtulerunt ergo Græci hunc filium pro Helena. Sed renuente Priamo id facere, Græci in conſpectu Troianorum lapidibus obruerunt puerū Polydorum, ut ſic ferrat pœnas fraterni ſceleris. Hector interim ſæpe educit exercitum ex urbe, fiuntq́ multa prælia, cædes, & uulnera. Menelaus à Paride ſagitta per fœmur transfigitur, & Achilles uulneratus ab eodem, nō deſtitit illū perſequi, donec eū interfecit, & Troianos in fugā uertiſſet. Paulo tamē pòſt Achilles uiſa Polyxena filia Priami, exardeſcit in amorē eius, promittit armorū depoſitionē, modò ea potiatur. Succedit in locum eius Palamedes dux, egregieq́ pugnat contra Troianos, ſed occiditur ab eis, Troilo Hectoris fratris partes ſtrenue obeunte & ſauciante Menelaum, Diomedem & Agamemnonē, multoſq́ interficiēte. Vidētes aūt Græci ſuā iacturam, cogunt Achillem deſcendere in aciem contra Troianos. Is ergo cum inſequeretur Troilum, uideretq́ equum eius cadentem, accurrens transfodit eum. Mater Troili *Reges Græciæ.* *Menelaus uulneratur.*

Hecuba

Hecuba, deplorans mortem, Hectoris & Troili, cœpit cogitare, quib. inſidijs Achillem circumueniret & interficeret. Sciebat illum amare Polyxenã, atq; ideò cum ſemel induciæ eſſent inter utrunq; exercitum, ſimulat ſe illi dare filiam, iubetq; illum uenire ad phanum Apollinis. At Paris armata manu iuxta phanum deliteſcẽs, ingreſſumq; Achillem inermem ſubitò interfecit, & aufugit.

Achilles interficiur.

Audientes Græci quod factum fuit, excitati ad præliũ aggrediuntur Troianos, & inter multos ducem illorum Paridem quoq; interficiunt, & reliquos ad portam uſq; perſequuntur, & parũ abfuit, quin tunc mœnia urbis obtinuiſſent. Poſtera die Agamemnon dux inſtruit exercitum, congrediturq; cum Penteſilæa regina Amazonum, quæ à Troianis in auxilium fuit uocata, & multas cum ea cõmittit cædes, tandemq; interficit eam, & delet exercitum eius. Priamus uidens fortunã ſibi aduerſari, uocat ſuos in cõſilium. Quidam ſuadent Helenam reſtituẽdam cum ſpolijs à phano ſublatis, alij iubent petere pacem, tertij uolũt fortiter pugnare & mori pro patria, inualuitq; horũ ſentẽtia. At priamus metuebat, ne illi qui pacẽ ſuaſerãt, urbẽ perderent, atq; ob id monuit ſuos, ut oẽs illos clàm interficerẽt, quorũ anteſignani erãt Antenor & Aeneas. Quod cũ illis innotuiſſet, mittũt clàm ad hoſtẽ, & pollicẽtur urbis proditionẽ, ſaluis tamẽ ipſis & reb. eorum.

Proditur urbs.

Conſtituta itaq; ſequẽti nocte certa hora ab Antenore & Aenea, uenerunt hoſtes & inuenerunt portã apertam, irrumpentesq; obtruncant obuios quoſq;. Priamus cognita re, fruſtra cõfugit ad Aram Iouis, quũ nullibi eſſet ſolus, ſed ubiq; luctus & mors. Menelaus quoq; ingreſſus regiam, deprehenſum Deiphobum, qui poſt mortẽ Paridis ſibi Helenam iunxerat, delectis aurib. & brachijs, naribusq; truncatum, ad extremũ necat. Pyrrhus aũt Priamum iuxta aram iugulat. Poſtea ciuitas direpta & igne in fauillã redacta. Agamemnon uerò adducit & reſtituit Menelao Helenã quaſi uim paſſam. Pugnatum eſt autem ad Troiam annis 10. & mẽſibus 8. corruerũtq; ex Argiuis ſiue Peloponẽſibus 870000. ex Troianis aũt 670006. uſq; ad urbem captam. Et poſtq; fuit capta, cæſa ſunt hominũ ducẽta 76. millia. Tunc Antenor Priami regis affinis ab Agamemnone Ilij rex conſtituitur, regnauitq; annis fermè 22. & omnes Troiani qui euaſerant, reuertẽtes Antenorem regem recognouerunt. At Aeneas Anchiſæ filius, patriæ proditor cum patrimonio ſuo & uniuerſa familia in Italiam uenit, & per oſtia Tyberina intrans, haud lõge à Laurento urbe cõſedit, ubi & quibuſdam regis Latini agris occupatis. Troiam nouam cõdidit, & tandem Latium cum Cãpaniæ parte obtinuit, tribusq; annis regnauit: à cuius poſteritate nati ſunt Remus & Romulus. Antenor quoq; cum Troia 22. annis poſt eius excidium regnaſſet, ab Hectoris filijs pulſus, cum duobus millibus Troianorum Venetam prouinciam conceſsit, & ibidem Patauinæ urbis fundamenta iecit.

Bellũ durat annis decem, menſes octo.

Troia noua.

Patauium.

Poſt ſubuerſum itaq; Priami regnum, Cyrus rex Perſarum, cum ante id tẽpus libera fuiſſet Græcia, iugũ nobili nationi impoſuit, eamq; tributariam fecit. Secutus hunc Xerxes Darij filius, qui ſtupenda hominũ multitudine Græciam aggreſſurus, Helleſpontum ponte è nauibus facto ſtrauit. Deinde in Abydo urbe in æditiore quodam tumulo conſedit, ex alto copias ſuas, quæ erant immenſæ, contemplaturus. Cumq; uideret Abydenos campos militibus, Helleſpontum nauibus repletum principiò quidem beatum ſe pronunciauit, deinde cogitans poſt annos 100. ne unum à tanto numero futurum ſuperſtitem, humanam miſeratus ſortem, illachrymauit. Græci poſt multas clades, poſt innumera pericula & bella, quibus à Perſarum regibus afflicti conciderunt, tandem recuperatis uiribus, inter ſe mutuis odijs ac ſeditionibus bellum Peloponneſiacum omnium maximum ac periculoſiſsimum concitauerunt, duobus inclytis urbib. Athenis & Lacedæmone pro dominatu, pro imperio, turpiſsimo exemplo decertantibus. Quod bellum Thucydides grauiſsimus hiſtoricus octo libris diligentiſsimè conſcripſit. Quũ Græci multis uarijs ſe mutuo cladibus attriuiſſent. Philippus Macedoniæ rex tanq; in editiore ſpeculo ſedens occaſione obſeruata, diſsidentes inter ſe Græcos inuadit, ſed admirabili caliditate & aſtu. Principio enim infirmioribus aduerſus potentes ferebat ſuppetias, deinde utroſque in oppreſſos imperio ſuo ſubiugabat. Poſtremò totius Græciæ imperium ſub Perſeo ultimo rege Macedoniæ in Romanorum poteſtatem deuenit.

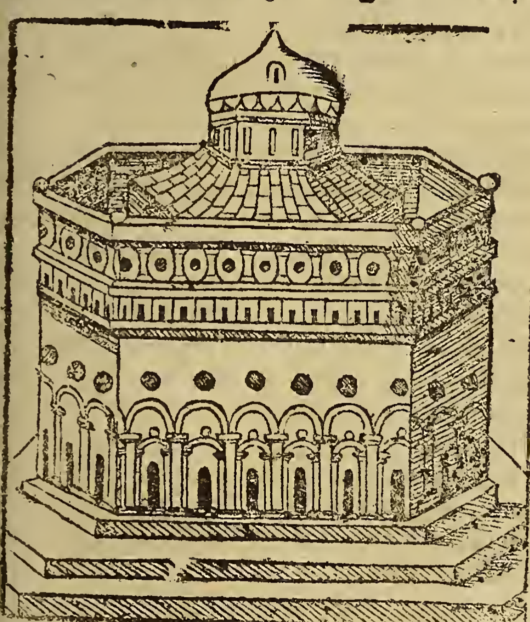
Phrygia

PHRYGIA. Cap. IIII.

Phrygia maior ab aquilonis parte eſt Gallatiæ collimata, à meridie Mycaoniæ, Piſidiæ, Mydoniæq́ conterminata. In Phrygia minori, eſt Ida & Tmolus montes, atq́ Pactolus fluuius aureas uenas habẽs. Ex ea fuit Sibylla nona, quæ mira de iudicio Dei extremo eſt uaticinata. Tempore iudicum Iſraelitarũ Eglonis & Sangari. Fuit in Phrygia rex Tantalus uir auariſsimus, quem fingunt Poëtæ inuitaſſe ad cõuiuium alios deos. Et quum eorum deitatem experiri uellet, filium Pelopem eis comedendũ appoſuit, mentitus alias eſſe carnes. Qui cognoſcentes facinus, non ſolum abſtinuêre, uerum collectis in unum membris, puerum ad uitam reduxêre. Propter hoc ſcelus Iupiter eum in infernum truſit, hocq́ ſupplicio damnauit, ut uſq́ ad inferius labium lympidiſsima diuerſaret aqua, inſuper & ei inclinari arbores redolentibus pomis uſque ad eius os ſtatuit, quæ fugerent dum capere tentaret, & ſic factum eſt ut inter poma & aquas poſitus, fame & ſiti deficiat, atq́ præſente copia, inopia diſcrucietur. Vnde Tantali pœna abijt in prouerb. diciturq́ de ijs quibus adſunt quidem bona, uerum his frugi negatum eſt. *Tantalus auarus.*

IONIA. Cap. V.

IN Ionia ſita eſt celeberrima Epheſiorum urbs, quam trigeſimo ſecundo anno regni Dauid conditam aſſerunt ab Androcho filio Codri Athenienſium regis. Amazones quoq́ conſtruxerunt in ea ad honorem Dianæ nobiliſsimum templum, quale ædificium tunc in terris non inuentum fuit, atq́ ideo numeratum fuit inter ſeptem orbis miracula. Ducentis & uiginti annis à tota Aſia factum fuit in ſolo paluſtri, ne terræmotus ſentiret, aut hiatus timeret. In eo centum uiginti ſeptem columnæ fuerunt, & à ſingulis regibus factæ, ſexaginta pedũ altitudine, inter quas triginta ſex cælatæ fuerunt miro artificio. Vniuerſo templo longitudo erat 425. pedum, latitudo 220. Operi præfuit Cteſiphon architectus. *Epheſus.*

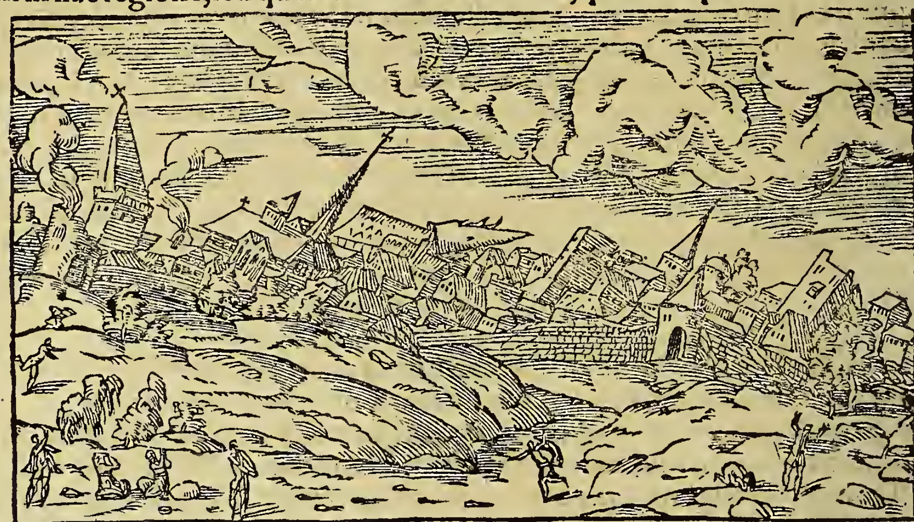

Fuitq́ templum in tanta ueneratione, ut Epheſi in quodã bello, humano ſubſidio deplorato, funem à foritib. templi ad urbis mœnia ſuſpenderint, ciuitatemq́ quaſi ſoli deæ tuendã permiſerint. Omnes qui confugerunt ad templũ iſtud, magnis fruebantur immunitatibus. Illuc quoq́ conferebantur ex omnibus ciuitatibus & nationibus tanta & tot munera atque dona, ut in uniuerſa terra nullum templum reperiretur quod cum iſto in diuitijs conferri potuerit. Stetit autem aliquot annis poſt reſurrectionem Chriſti, ueniensq́ illuc diuus Paulus, annunciauit Epheſijs Chriſtum tribus annis, conuertitq́ maiorem urbis partem ad ueram fidem. Poſtea uenit ad hanc urbem Iohannes Euangeliſta, & obdormiuit ibi in Chriſto. Cæterum ſumptuoſiſsimum illud templum fuit ſub Galieno imperatore à nequiſsimo Gotho Eroſtrato incenſum, & in fauillam redactum, ut ſibi perpetuam relinqueret ingentis facinoris memoriam. *Magnificentia templi.* *Facinoroſus Eroſtratus.*

LYDIA. Cap. VI.

LYdia prouincia Aſiæ minoris fertiliſsima, profert uinum optimũ, mel, crocũ, & alia multa, irrigaturq́ flexuoſis Meandri curſibus. Metropolis eius & regia ſedes fuit olim Sardis, cui præſedit Crœſus, rex ditiſsimus, ſed quem Cyrus rex Perſarum poſtquã ſibi aliquoties rebellauerat, cepit & igni addixit. Hic Crœſus theſaurũ ſuum aliquando Soloni oſtendens, an quiſquam fœlicior eſſet interrogauit. Solon autem negans, dicebat, neminem ante obitum beatum eſſe uocandum. Cumq́ iam in rogo cremandus ſederet, *Crœſi theſaurus.*

ſederet,recordatus uerborum Solonis,alta uoce clamauit: O Solon Solon. Interrogante Cyro,quid ſibi uellet iſte clamor,Reſpōdit Crœſus: Solon uir ſapientiſſ.olim me monuit,neminē eſſe in hac uita felicē,quod iam experior.Tum Cyrus fortunæ uarietatem perpendens,eum nō ſolum dimiſit,ſed etiam inter proceres conciliarios recepit. Eſt etiam in hac regione Philadelphia,quæ multa mala ob terræmotus eſt perpeſſa: item Thiatyra,ſed quam alij Phrygiæ adſcribunt.Sipylus quoq; & Tantalus ſecundum Plin. fuerunt in hac regione,ſed quas deleuit terræmotus,qui illo tēpore continuus fere fuit

in Aſia,unde & Trallis tempora Auguſti penitus cōcidiſſe memoratur iuxta meandrū amnem ſita,quæ hodie Chora appellatur.Scribit præterea Plin.in 2.lib. hiſtoriarū tēpore Tiberij Cæſaris,ſub quo ſaluator mundi cruci adactus fuit.12. ciuitates una nocte terræmotu concidiſſe. Cauſam huiuſmodi mali aſsignant Philoſophi uapores & exhalationes in uiſceribus terræ cōcluſos & ſæuientes,tandemq; exitū ſibi uiolenter facietes. Varie aūt quatitur terra,& mira eduntur opera: alibi enim proſternuntur mœnia, alibi hiatu profundo abſorbētur,alibi egeritur moles terræ,alibi emittitur amnis, nonnunq; etiam erumpunt ignes & calidi fontes.Præcedit aūt & comitatur eruptionem illam terribilis ſonus & murmur ſimile mugitib. aut clamori humano,armorumue pulſantium fragori,pro qualitate materiæ excipientis,formaq; uel cauernæ uel cuniculi per quem meat,exilius graſſante in anguſto,eodē rauco in recuruis reſultante,in duris fremēte,in humidis & ſtagnātibus fluctuante.Hiatus aūt interdum manet,oſtendēs quæ ſorbuit, aliquando occultat foramine cōpreſſo,rurſusq; ita inducto ſolo,ut nulla extēt ueſtigia, urbibus plerunq; deuoratis,agrorumq; tractu hauſto. Maxime uero maritima quatiuntur.Nec montoſa tali carent motu.Autumno & uere,terra crebrius mouetur.Itē noctu ſæpius quàm interdiu.Remedia contra huiuſmodi terræ concuſsiones dicuntur eſſe in oppidis cloacæ,& crebri ſpecus atq; cuniculi facti ad purgandum eluuiem,qui conceptum exhalant ſpiritum. Scribit Plin.tēpore L. Martij,Sexti Iulij conſulum,in agro Mutinenſi duos montes ex terræmotu inter ſe concurriſſe,crepitu maximo aſſultātes & recedentes,quodq; inter eos flamma fumuſq; in cœlum interdiu exierit. Vnde omnes uillæ eliſæ & animalia quæ intra fuerant,examinata ſunt.

Terræmotus unde.

Remedia cōtra terræmotus.

MYSIA. *Cap.* VII.

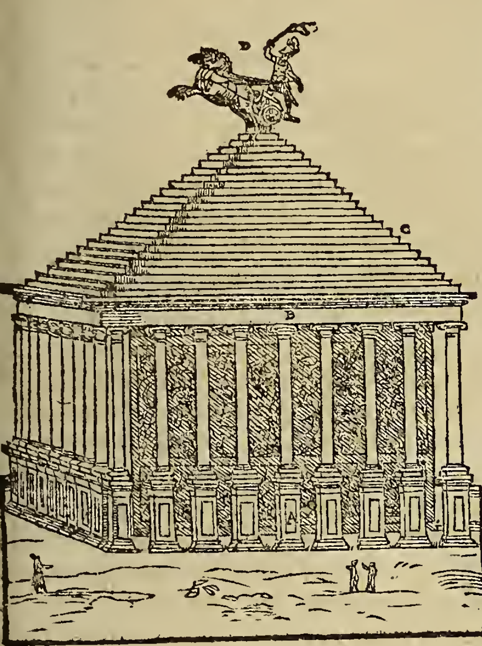
Regionis huius pars una eſt in Aſia,altera in Europa,quā duplicē eſſe cōſtat,ſuperiorem & inferiorē. Alij mœſiā ſcribūt per œ.Alij Myſij pro regione,& Mœſiā pro ciuitate accipiunt.Myſorū populus uſqueadeò cōtemptus fuit, ut prouerbio locum fecerit.Myſia itaq; Aſiæ duplex fuit,maior & minor,in qua multæ celebres fuerunt ciuitates,nempe Scepſis,Adramyttiū, Apollonia,iuxta Rhyndacum amnem, Traianopolis, Pergamus &c.Sunt etiam quidam qui Troadem annumerant Myſiæ,aut quod Troas degenerauerit in Myſiam.De Adramyttio fit mentio in Actis Apoſt.cap.27.

CARIA. *Cap.* VIII.

Eſt Caria prouincia minoris Aſiæ, quæ magnam Tauri montis partem concludit. Adhæret ei per Iſthmū Doris peninſula,in qua Halicarnaſſus metropolis olim ſita,

fuit

ıit,cuius loco hodie ſucceſsit munitiſſ. arx,quam Rhodani milites ante aliquot annos
ɔntra Turcam erexerunt. Habet & alias inſignes ciuitates,quarum nomina ſunt. Troë
ene,Nyſa,Laodicea iuxta Lycum amnem,& Antyochia iuxta Meandrum flu. Multa *Cauſa frequëtium terræ motuum, &c.*
ıcommoda pertulit Laodicea à terræmotibus ſicut & tota circumiacens terra, præſer-
m ciuitates Philadelphia,Sardos & Magneſia,quas terræmotus non ſemel concuſsit.
Cur autem hæc terra præ alijs regionibus frequentius concutiatur, quidam aſsignant
ıanc rationem,quòd terra ibi cauernoſa ſit,& uapores ſæpe colligantur in eas concaui
ates,exitūq́ non inuenientes,incipiunt ſæuire,latera concutere,tandemq́ uolentia ma
gna erumpere,& meatum in aërem ſibi facere,quod ſine terræ concuſsione & tremore
d tria aut quatuor milliaria fieri nequit,præſertim ſi exordium huius eruptionis fiat in
penetralibus & ꝓfundis partibus terræ. Quod
ſi iuxta aut intra ciuitatem aliquā hæc eruptio
fiat,deijcit ſua uiolētia ciuitatem,& penitus ſub
ruit,aut ſaltem grauiter cōcutit. Et prope lacum
exitum quærens, abſorbet totum lacum, agge-
remq́ in modum collis in loco plano excitat,id
quod in pluribus locis factum legimus. In Hali
carnaſſo ciuitate,Artemiſia regina ſepulchrum *Artemiſia regina.*
uiro ſuo Mauſolo adeò magnificum cōſtruxit,
ut è ſeptem ſpectaculis mundi unum eſſe cen-
ſeatur. Hæc eadem mulier luctu atque deſide-
rio mariti flagrans,oſſa cinereq́ eius miſta odo-
ribus contuſaq́ in pulueris formam,quæ indi-
dit,ebibitq́: multa alia uiolenti amoris indicia
feciſſe dicitur. Deinde molita eſt ingentiı impe-
tu operis,conſeruandæ mariti memoriæ cauſa,
dictum ſepulchrum uſq́ ad tempora noſtra ce-
leberrimum,quod attollebatur in altum 25. cu-
bitis, cingebatur columnis 36. & ab eo omnia
precioſa ſepulchra mauſolea dici cœperūt. Hoc
uanum ſolatiū non poterat pectori reginæ exi-
mere cōceptum dolorem & mœrorem, quin &
ipſa non longe pòſt animam quoq́ efflarit.

LYCIA. Cap. IX.

LYcia regio inter Pamphyliam & Cariam ſita,infeſtata olim Chimæræ ignibus,pro
pè tota Tauro mōte præmitur,eius iugis bona parte clauſa. Celebrata fuit olim 60.
magnificis oppidis & ciuitatibus,ſed quæ pro bona parte,uel bello,uel terræmotu fue-
runt exterminata,ut tempore Pauli ultra 36. ciuitates in ea repertæ non fuerint. Præci-
puæ urbes fuerunt Patara,Pinara,Xanthus (quod etiam fluuij nomen eſt in eadē regio *Diui Nicolai patria.*
ne) Myra,Olympus,Thone &c. Fuit autem Patara diui Nicolai patria. Cæterū Chimæ
ra mons Lyciæ igniuomus,cōtinuis diebus & noctibus quondam ut Aetna emittebat *Chimera unde.*
ignē,in cuius cacumine leones habitabant: in medio uerò propter bona paſcua capreę,
& in radicibus ſerpentes. Vnde poëtæ finxerunt mōſtrum eſſe,quod flammas euomat,
caput & pectus habens leonis,caprinum uentrem,& caudam draconis.

PAMPHYLIA. Cap. X.

HAec regio tota montana eſt ex Tauro, procūbitq́ in mare,ferax uinetorū & olea-
rum. Abūdare quoq́ dicitur optimis paſcuis,quia montes ubiq́ extrudūt amnes
terram irrigantes. Attingit autem hæc terra à meridie mare mediterraneum, unde & ibi
mare Pamphylium dicitur. Inſigniores eius ciuitates olim dictæ fuerunt Perga, Aſpen-
dus & Phaſelis. Eſt autem Phaſelis in monte ſita,piratara olim perfugium. A Perga di-
cta fuit Diana Pergæa, propter templum quod in ea urbe habuit. In Aſpendo Veneri
ſues ſacrificauerunt.

LYCAONIA. Cap. XI.

Græcorum infidelitas. *Dolus Emanuelis imp.* *Francorum uirtus.*

SCribunt ueteres, regionem iſtam optimè cultam ciuitatibus, præſertim Iconio, Derba, Lyſtra, & Claudiopoli. In Lyſtra natus fuit Timotheus diſcipulus ſancti Pauli. Fuit & idem diuus Paulus in eo loco lapidatus, & pro mortuo extra ciuitatē portatus. Inde hac regione Cōradus rex Rom. & dux Sueuiæ in magnū incidit periculum. Nam cruce ſignatus, paratisꝗ ad iter neceſſarijs, anno Domini 1146. menſe Maio, profectus ex Germania uenit Conſtantinopolim, ubi data exercitui aliquali quiete, traiecit Helleſpontum, uenitꝗ in Lycaoniam, cuius metropolis eſt Iconium. Deſignauerat autem Emanuel imp. Conſtantinop. regi Rom. uiæ duces, qui ſtudioſe cœperunt per deuia Alemannorum trahere legiones. Cumꝗ fatigaſſent exercitum, & omnes dormirēt nocte quadam, illic clàm aufugerunt. Tunc noſtri manè euigilantes, locorum ignari pro alimentorum defectu ſolliciti, intelligunt adeſſe in uicino infideliū acies, qui & paulò pòſt in noſtros ſubito ruunt, circundant, & ad mortem uſꝗ premunt. Factumꝗ eſt ut omnis illa principum uirtus ſubitò contrita, corrueret, & uix decima pars euaderet. Euaſit tamen Imperator cum paucis principibus, qui cum difficultate in partes Niceæ uenerūt. Traditum eſt etiam Emanuelis dolo gipſum farinæ admixtum, & panis inde confectus noſtris adminiſtratus. Et quum regis Franciæ exercitus quoꝗ expectaretur, transfugę illi ſeductores properant ad exercitum Gallorum, & mentiuntur imperatorem, eorum fretum ducatu, omnia proſpere egiſſe, & Iconio expugnato de hoſtibus triumphaſſe. Rex uerò Franciæ Ludouicus traiecto Helleſponto cum exercitu ſuo, audiuit imperatorem ipſum exercitū ſuum amiſiſſe, & cum paucis euaſiſſe, fractusꝗ animo neſciebat quid faceret, quouſꝗ Fridericus dux Sueuorum ad eum uenit, & duxit ad Conradum imperatorem. Imperator tamen de paucitate ſuorum uerecundiam habens, ſuis per terram remiſsis, ipſe nauigio Conſtantinopolim reuerſus eſt, ibi cum ſuis principibus hyematurus. Rex uerò Francorum Epheſum diuertens, peruenit ad uada cuiuſdam fluminis, hoſtemꝗ inueniens, uiriliter in eum irruit & uicit. Contendens uerò ad ulteriora & militibus tardius incedentibus, quædam pars exercitus tranſcendit montem quendam, & alia pars citra manſit. Quod uidentes infideles qui ex latere exercitum ſequebantur, inſtructis aciebus in locis anguſtis aggrediuntur Francos, plurimumꝗ imminuūt exercitum eorum. Rex autem ex tanto periculo erutus, nocte ipſa uenit ad eos qui montem tranſcenderant, & uenit ad Raimundum principem Antiochenum. Hinc feſtinans uenit Ieroſolymam. Imperator quoque Conradus acta hyeme, claſſe uectus uenit cum ſuis ad Aconem, & deinde Ieroſolymam. Conuenientes ergo tres reges, Romanorum ſcilicet, Francorum & Ieroſolymitanorum, qui facto opus eſſet ſecum tractabāt. Parum tamen exequentes, quòd omnia fraudibus agerentur & dolis. Conradus rex parato nauigio ad imperium eſt reuerſus. Ludouicus quoꝗ rex Francorum non multo pòſt eum ſecutus eſt, & ab eo die cœpit Latinorum conditio manifeſtè deterior fieri.

CILICIA. Cap. XII.

Portæ Ciliciæ. *Tarſus.* *Sardanapali epitaphium.*

CIliciæ regio aſperis & altis cincta montibus unde multi uerſus mare profluunt amnes, habet ab oriente Amnum, à ſeptentrione iuga Tauri, & ab occidente Pamphyliam. Habet quoꝗ per aſperos illos mōtes anguſtos exitus quos portas Ciliciæ uocant, per quas olim Alexander Magnus, cum in Orientem penetrare contenderet, non ſine magno periculo exercitum traduxit. Strabo hanc prouinciam diuidit in Campeſtrem & Tracheam, id eſt aſperam. Vbi montibus caret, fœcundiſsima eſt, omniumꝗ rerum ferax. Metropolis prouinciæ eſt Tarſos, quam hodie uocant Teraſſam, eamꝗ interſecat Cydnus amnis ex Tauro monte originem trahens. Fuit quoꝗ hæc urbs patria diuo Paulo Apoſtolo & alijs multis egregijs uiris. Lōgè ante Chriſtum natum fuerunt Tarſenſes Philoſophiæ adeò ſtudioſi, ut Athenienſes & Alexandrinos ſupererant. Fuerunt quidam Athenienſes apud exteros celebriores, & habuerunt maiorem concurſum, at Tarſenſes excellentiores. Volunt priſci hiſtorici hanc urbem conditam à Sardanapalo Aſſyriorum rege, ſicut & Anchialam, in qua epitaphium iſtud repertum eſt, ſcriptum Aſſyriacis literis: Sardanapalus filius Anecendaraſsis, condidit una die Anchialam & Tarſum: Ede, bibe, lude. Hæc uerba, inquit Cicero, in bouis non in regis ſepulchro

ſepulchro ſcribi debuerant. Fuerat autẽ uir effœminatus, omnis generis luxuriæ deditus, nec erubuit inter ſcortorũ greges nere, & muliebri habitu fœminas omnes laſciuia anteire. Quamobrem indignati Aſſyrij tali fœminæ parere, deſciſcentes, bellũ ei intulerunt. Qui uictus in regiam ſe recepit, & extructa pyra, ſe atq; diuitias in incendiũ miſit. *Corycus urbs.*

Item alia urbs Ciliciæ, Corycus quam hodie uulgò Curch appellant, à qua Corycius ſpecus, antrum nympharum, res maximæ admirationis. Creſcit in agro huius ciuitatis optimus crocus. Selinuntis alia Ciliciæ ciuitas, ſed quæ poſt mortuum in ea Traianum, dicta fuit Traianopolis

Item urbs Satalia ſita in ara Ciliciæ, unde nunc ſinus nobiliſsimus nomẽ habet, olim Iſsicus dictus, ab Iſſo ciuitate, quam hodie Iaiaſſam uocant, ubi Alexander Macedo uicit potentiſsimum regem Perſarũ Darium, ideoq; Nicopolis ab eo dicta eſt. Nam cum regni habenas ſuſcepiſſet, inchoatum à patre bellum Perſicum aggreditur, habens collectum exercitum, ex Macedonia quindecim millia peditum, auxilia diuerſa octo millia equitum, duo millia indigenarum leuis armaturæ: Thraces octo millia, omnes ueteranos, qui cum patre militauerant. Cum hoc exercitu ad Aegypti interiora conſcendit: ante tamen Darius rex Perſarum ei in hunc modum ſcripſit: Rex regum Darius cõſanguineus deorum Alexandro ramulo meo, iubeo & mando tibi, ut reuertaris ad parentes tuos, cubes in gremio matris, & docearis uirile officium, ad quam rem tibi miſi habenam Scythicam, pilam & loculum cum aureis. Pila conuenit ætati tuæ, aureos miſi, quibus tibi neceſſaria emas &c. His lectis literis, Alexander Dario rurſum ſcribit & pro auſpicio habet ea quæ miſerat. Habenam inquit accepi, qua utar in eos qui iam tibi ſubduntur. Pila uerò, tui & totius orbis imperium promittit. Aurum autem, opum tuarum me dominum teſtatur. Lectis his literis Darius ad Satrapas ultra Taurum montẽ agentes ſic ſcribit. Fertur quidam adoleſcens inſanire Philippi filius, Aſiamq; uniuerſam incurſare, ſuper quo nobis placet, ut eum puerilibus uerberibus cæſum, & deinde purpura indutum nobis reddatis. Satrapas uerò eius & claſſem ſubmergite. Prima igitur congreſsio fuit in campis Adraſtis. Erant in acie Perſarum ſexcenta millia militum, ſed quę arte Alexandri & uirtute Macedonum ſuperata, terga uerterunt, feruntur que cecidiſſe de exercitu Darij uiginti millia peditum, & duo millia equitum, ex Alexandri uerò exercitu non cæſi ſunt niſi 34. uiri. Ea pugna magnum ad res Alexandri momentum peperit. Nam Sardis imperij maritimi propugnaculum cepit, multaque ad eum defecerunt oppida. Halicarnaſſum & Miletum ui occupauit. Poſt hæc Gordin urbem inter Phrygiam maiorem & minorem ſitam cepit, & in templo Iouis iugum plauſtri Gordij requiſiuit, nexumq; eius ſoluit, de quo oracula cecinerant, eum qui nexum illum reſolueret, tota Aſia regnaturum.

Conflictus primus Alexandri Magni cũ Dario.

Alexander reſpõdet Dario.

prima pugna Alexandri Magni & Darij.

Hoc illo agente, nunciatur Darium eum ingenti exercitu aduentare. Timens itaque anguſtias, magna celeritate tranſcendit Taurum, uenitq; Tarſum. Darius uerò cum trecentis millibus peditum, & centum millibus equitum in aciem procedit, quæ multitudo nonnihil mouit Alexandrum, ſed ſpe metum uincente, alloquitur ſuos, animoſioresq; reddit. Poſt hæc prælium ingentibus animis committitur, & in eo uterq; rex uulneratur, tamq; diu certamen anceps, quoad fugeret Darius. Exinde cædes Perſarum ſecuta, cæſa ſunt peditũ 61. millia, equitum decem millia, capta 40. millia. Ex Macedonibus uerò cecidere pedeſtres 130. equites 150. In caſtris Perſarum multũ auri cæterarumque opum inuentum inter captiuos, mater & uxor, ſoror & duæ filiæ Darij fuere. Ad quas uiſendas hortandasq; cum Alexander ueniſſet, illæ uelut ſtatim moriture genibus Alexandri prouoluuntur, precanturq; ut Darij corpus (quem occiſum putabant) ſepelire poſsint. Motus tanta mulierum pietate Alexander, Darium uiuere dixit: & timẽtibus metum mortis ademit, eaſq; haberi & ſalutari ut reginas præcepit. Erant uerò puellæ illæ & uxor Darij tam elegantes, ut cum illas Alexander inſpiceret, dicere ſoleret per iocum: Dolores oculorum ſunt Perſicæ puellę. Poſt hæc opes Darij, diuitiarumq; apparatum contemplatus, admiratione tantarum re-

Altera pugna.

Puellæ dolor oculorum.

rum capitur. Tunc primum luxurioſa conuiuia & magnificentiam epularum ſectari, tunc Barſanen captiuam diligere propter formæ pulchritudinem cœpit, à qua poſtea puerum ſuſceptum Herculem uocauit.

Tunc in Syriam profectus, obuios multos reges orientis habuit, & ex his pro meritis ſingulorum alios in ſocietatem recepit, alios regno priuauit, ſuffectis in loca eorum nouis regibus. Tyriorum ciuitas cum coronam auream magni ponderis per legatos in titulum gratulationis Alexãdro miſiſſet, gratè munere accepto, ire ſe Tyrum dixit. Quod cum diſpliceret legatis, ira exarſit, ut urbi excidium minaretur. De quo infrà.

Dum autem eſſet in obſidione Tyri, ſcripſit ad principem ſacerdotum in Ieruſalem, ut ſibi præberet auxilium, exercitui afferret uenalia & tributa, quæ ante Dario dare conſueuerat. Reſpondit pontifex, ſe Dario ſacramentum dediſſe, nec eo uiuente poſſe trãſgredi. Iratus Alexander Ieroſolymam contendit. Quod audiens ſacerdos, inuocato domino, pontificalibus inductus occurrit Alexandro. Alexander uidens pontificem, contra ſpem omnium deſcendit de equo, ueneratusq; eſt ſacerdotem. Obſtupuerunt principes, ludificatam mentem regis putantes. At ille de hoc interrogatus reſpondit, ſe non ſacerdotem, ſed Deum cuius principatum ille gereret adoraſſe, addens ſe in tali habitu eum per ſomnium uidiſſe. Ingreſſus ergo urbem Alexander, in templo ſacrificauit Deo ſecundum ſacerdotis oſtenſionem. Conceſsisque Iudæis priuilegijs, ipſe inde ad alias profectus eſt ciuitates. Poſtea ad Iouem Ammonem perrexit, conſulturus illum de euentu futurorum.

Alexander cõtra Ieroſolymam.

Paulò poſt Darius apud Cydnum fluuium Alexandri exercitum rurſum aggreditur, ſed in fugam uertitur. Tunc Darius ſpe omni amiſſa, ingreſſus regiam ſuam humi ſe proſternit, lamentatione nimia fatigatus, reſpiransq; ſcribit Alexandro & rogat, ut remittat matrem, coniugem ac filias, & promittit theſauros omnes quos reges & patres ſui ſibi reliquerunt maiorem partem regni & alteram filiam in uxorem. At Alexander his omnibus renunciat. Tunc Darius Porro regi Indiæ ſcripſit, ut ei auxiliaretur contra Alexandrum, multa ei promittens, id quod Alexandrum non latuit. Sed de hac re infrà ſuo loco plura commemorabo.

ARMENIA MINOR. Cap. XIII.

HAec regio comprehendit quoq; Comagenam, uel confinis eſt eidem regioni, quã ſcilicet multi Syriæ adſcribunt: poſita eſt enim ultra Amanum montem, & excurrit uſq; ad Meſpotamiam. Habet autem Armenia iſta minor Leontopolim, Theodoſiam, aliam ſcilicet ab ea quæ eſt in Taurica Cherſoneſi, Sebaſtiam, Comanam & Nicopolim, ubi ſcilicet Pompeius Rom. princeps uictoriam obtinuit contra Mithridatem Ponti regem, & Tigranem regem maioris Armeniæ: quam hiſtoriam Ioſephus hiſtoricus diligenter deſcribit. Sebaſtiam quam hic poſt Strabonem Armeniæ adſcripſimus, Ptolemæus ponit in Cappadocia.

CAPPADOCIA. Cap. XIIII.

PRouincia Cappadociæ pro magna parte arenoſa eſt & ſaxoſa, atq; ob id non admodũ fertilis, quin & magna lignorum penuria in ea eſt. Eufrates eam diuidit ab Armenia maiore. Primum dicta fuit Leucoſyria, habuitq; metropolim Mazacam, quæ dicta fuit à Claudio Tiberio Cæſarea, miſitq; nomen illud poſteris temporibus licet ſint & aliæ Cæſareæ, nempe Palæſtinæ, quæ antea dicta fuerat Turris Stratonis, Mauritaniæ quæ antea Iol &c. In Cæſarea Cappadociæ epiſc. fuit Baſilius magnus, uir ſanctus & doctus, cuius ſcripta extãt. Iulianus apoſtata Rom. imp. præcipuo odio hanc urbem inſectatus eſt, eo quod ipſa fideliter Chriſto adhæreret. Vnde interminatus eſt illi exterminium ubi ſaluus rediret à Perſico bello. Sed prouidentia Dei factum eſt, ut letali iaculo tactus in Perſia cogeretur uel inuitus confiteri ultionem Dei. Vnde non commotus ad pœnitentiam, ſed perſeuerans in ſua obſtinatione, exclamauit blaſphemo ore: Viciſti Galilæe. Sic enim ſolebat nominare Chriſtum unicum mundi ſaluatorem. In hunc itaq; modum liberata eſt urbs Cæſarienſis à tyranno, qui etiam Chriſtianorum ſanguinem conſueuit libare dijs ſuis. Eſt & alia ciuitas in Cappadocia

Mazata Cæſarea.

uiciſti Galilæe.

padocia nomine Cucuſum, in quam ceu in exilium remiſſus fuit diuus Ioannes Chryſoſtomus, epiſcopus Conſtantinopolitanus, uir in ſacris literis doctiſsimus. Item Eupatoria alia ciuitas Cappadociæ, poſtea Amaſia, & tandem à Pompeio magno Magnopolis dicta, patria Strabonis geographi, etiamſi alij ſcribant eum natum in Creta inſula. At fieri poteſt, ut in uno loco natus fuerit, & in alio educatus. Nazianzum uerò in quo Gregorius Nazianzenus uir in ſcripturis ſacris doctiſsimus, & diui Hieronymi præceptor, epiſcopus fuit, quidam ponunt in Cappadocia, alij in Armenia minori. *Strabonis patria.*

AMAZONES. *Cap.* XV.

PEnteſilea Amazonum regina, in Troiano bello inter fortiſsimos uiros, magna uirtutis documenta aduerſus Grecos oſtendit. Qua interfecta, exercituq; eius abſumpto, paucæ quæ remanſerant, ægre ſe aduerſus finitimos defendentes, uſq; ad tempora Alexandri Magni durauerunt. Harum Minithra ſiue Caleſtris regina, concubitu Alexandri Magni per dies 14. ad ſobolem ex ea generandam obtento, reuerſa in regnum, breui poſt tempore cum omni Amazonum nomine intercidit. Alij uerò originem earum ex Scythis oſtendentes, ſcribunt in hunc modum de eis: Scythiæ quidam olim domo pulſi cum uxoribus atq; in Cappadociæ ora conſidentes, & ſpoliare finitimos conſueti, conſpiratione populorum per inſidias trucidati ſunt. Vxores quæ maritos ſecutæ fuerant, uidentes orbitatem ſuam & ſuorum, arma ſumpſerunt, finesq; ſuos defendentes, mox bella intulerunt finitimis. Nubendi etiam uicinis animum amiſerunt, ſeruitutem non matrimonium appellantes, ſingulare omnium ſeculorum exemplum. Auxere rempub. ſine uiris. Et ne feliciores aliæ alijs uiderentur, uiros qui domi remanſerant, interficiunt. Pace autem poſtea armis quæſita, ne gens interiret, concubitum finitimorum ineunt: & ſi qui mares naſcebantur interficiebantur, uirgines non ocio neque lanificio, ſed armis & uenationibus exercebant, inuſtis infantium dextris mammis, ne ſagittarum iactus impediretur, unde Amazones dictæ ſunt. Duæ reginæ his fuêre, Marthesia Lampedo, quæ in duas partes agmine diuiſo, opibus & uiribus bella gerebant, ſollicitè terminos alternos defendentes. Itaq; maiore parte Europæ ſubacta, Aſiæ quoq; nõnullas ciuitates occupauêre: Epheſum et Smyrnã in Aſia minore condidere, in Cappadocia uerò Themiſcyrã præcipuã urbem inhabitauêre. Alia multa paſsim apud ſcriptores de hiſce mulieribus inueniuntur, quæ tamen modicam apud me habent fidẽ, utpote quod illę ſolitæ fuerint principari & publica obire munera, uiri uerò (non enim omnes & in omnibus locis uirorum expertes fuerunt) noſtrarum fœminarum inſtar domeſticæ rei curam habuerunt, fœminis obtemperantes & omnis reipub. expertes. Item quod poſt partum nati infantes uiris dati fuerint, quos lacte nutrierint alijsq; rebus, prout ætas poſcebat. Quod maſculis natis ut rei bellicæ inutiles eſſent, mox dextrum brachium fregerint, aut eos interfecerint, aut procul ablegauerint &c. De his & infrà ſub titulo Scythiæ nonnihil ſcribam.

Alexander impregnat Amazonem.

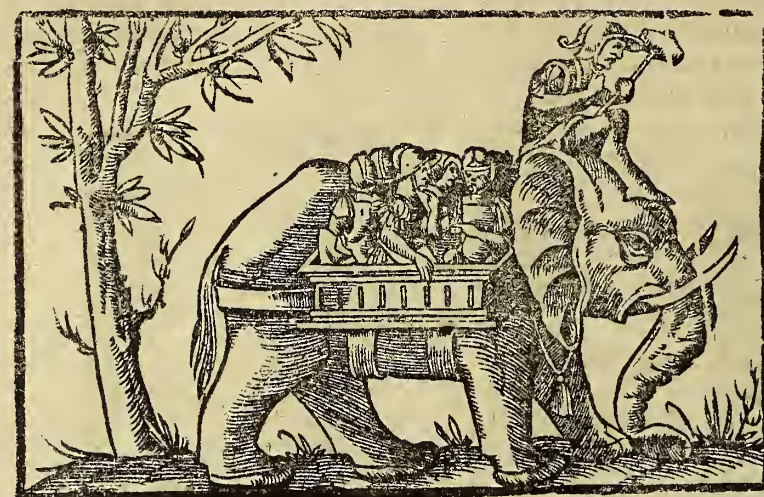
Epheſus condita.

GALATIA SEV GALLOGRAECIA. *Cap.* XVI.

NOn eſt dubium quin hæc regio nomen acceperit à Gallis Europæ populis. Illi enim longe ante Chriſti incarnationem multiplicati in regione ſua, egreſsi maximo nu-

mo numero,aliqui ſignant ter centena millia,ut ſibi alias quærerent ſedes,per tranſeuntes Italiam Pannoniam utranq;, Illyricum, Croaciam, Græciam,& alias multas regiones,deſpoliauerunt eas,uenientesq; in Macedoniam,habuerunt Antiochum Soterum obuium,cui iam conſtiterat de huius populi rabie, robore & direptione. Expediens ergo exercitum contra illos, clam ſubornauit ſedecim elephãtos,quos ſciebat Gallorum equos, qui huiuſmodi animalibus non erant aſſueti, abhorrituros & abominaturos,ſicut & rei euẽtus id probauit. Nam equi elephantorum ſentientes præſentiam, ſubito horrore ſunt concuſſi, quem beluarum clamor, albi dẽtes in uaſto et ſubnigro corpore atq; ingẽs proboſcis magis auxerũt,atq; tantum terrorem incuſſerunt, ut equi retro acti deijcerent ſeſſores ſuos, currus falcatos in ſuos adigerent,& plurimos per medium ſecarent, Gallíq; ipſi etiam nolentes ſuis conficerent lanceis,tantaq; confuſio in acie eorum fieret,ut facile à ſuperueniente hoſte interficerentur,caperentur,& in fugam uerterentur.

Equi refugiunt elephantes.

Galli occumbunt.

Sunt qui ſcribunt, Gallos ante hanc cladem uix magna pecunia à Regulis Græciæ & Aſiæ potuiſſe conciliari ad pacem, tanta ſæuitia, peruaſtabant omnia. Trepidabant primum ingredi Græciam,quouſque Brennus eorum dux eos perſuaſit,aſſerens Græcos eſſe homines imbecilles & effœminatos, abũdare autem pecunia,iocalibus aureis & argenteis,nobiliaq; donaria habere in templis deorum, quibus promiſsionibus illecti ſecuti ſunt ducem ſuum,ſpoliatisq; hominibus, interfecto Athenienſium rege,deſolatis thermopylis, etiam deorum templa ſunt aggreſsi.Sed dum Apollinis ædem apud Delphos ſpoliare cœpiſſent,partim terræmotu obruti, partim grandine & frigore diſsipati, reliqui ab accolis uſq; ad internitionem cæſi ſunt.

Brennus gladio ſe confecit.

Brennus autem in prælio uulneratus, cum dolorem ferre non poſſet,pugione uitam finiuit. Quod an poſt Macedonicum bellum,aut poſt Delphicum fecerit, incertum eſt.Si poſt Delphicum bellum ſibi mortem conſciuit,neceſſe eſt ut Macedonicum præceſſerit. Eo autem mortuo, ſuperfuerunt adhuc reliquiæ Gallorum. 15.millia peditũ,& tria millia equitum:qui cũ à rege Bithyniæ unà cum Græcis in auxilium uocati ueniſſent,partem regni tenuerunt,& ab utriſq; populis Gallogræci ſunt dicti. Poſtea ſub Auguſto ſubiecti fuerunt Romano imperio,ac deinde à diuo Paulo edocti fidem Chriſti.Porrigitur ex Cappadocia in Galatiam Argeus mons,qui tam altus eſt,ut perpetuis pruinis rigeat, cui Mazaca,poſtea uerò Cæſarea ſubiacet ciuitas. Præcipuæ ciuitates quas Galatia olim habuit,fuerũt Ancyra,Gordium,Laodicia & Tauium.

Piſidia.

Contingit etiã ab una parte Galatiam Piſidia,regio nõ admodũ magna,quæ habet Antiochiam,ciuitatem celebrem,cuius mentio fit in Actis apoſtolorum,cap. 14. Verſus ſeptẽtrionem uerò ex Paphlagonia,regio clariſsimis oppidis illuſtris,præſertim Sinope,quæ genitrix fuit multorum ſublimium uirorũ.Nam gymnaſio olim clariſsima fuit,et deinde celebris rubrica,ſinopide cognominata,quæ nobilior eſt ea quæ naſcitur in Iberia. Quidã etiam ponũt Pompeiopolim olim Eupatoriã dictã in hac regione,cuius & ſuprà meminimus.

Sequuntur inſulæ maris mediterranei,quæ ratione ſui ſitus annumerantur Aſiæ.

RHODVS. Cap. XVII.

Rhodus urbs,à qua inſula Lyciæ Rhodi nomen accepit,ante Chriſti natiuitatem annis 740. à Phoroneo Argiuorum rege condita eſt, & in urbis fundamento roſæ capulum inuentum, à quo ciuitas & inſula Roſa cognominata putatur. Prius

Ophiuſa

Ophiuſa dicta eſt, deinde Staclia, poſtea Telchin. Hęc inſula nongentorum ac uiginti ſtadiorum ambitu patet, quę faciunt ferè triginta milliaria Germanica. Prætercætera in admiratione fuit Solis coloſſus, quem fecerat Chares Lyndius. Liſippi diſcipulus, duodecim annorum ſpacio, trecentis talẽtis (precio) ex apparatu Demetrij regis. Fuit opus illud ſeptuaginta in altitudine cubitorum, per quod Rhodos clarum nomen eſt adepta. Concidit id terræmotu anno quinquageſimoſexto, poſtquam fuerat conſtitutum, iacebatq; Plinij temporibus, iacens autem uiſentibus fuit miraculo, paucis eius pollicem amplectentibus: maiores digiti quàm pleræque ſtatuæ, uaſti ſpecus hiabãt defractis membris, ſpectabanturq; intus Magnę molis ſaxa, quorum pondere ingenioſus opifex id librauerat opus. Fuit autem ſtatua Solis, uel, ut alij aiunt, Iouis, fractisq; gentibus corruit. Hoc inter ſeptem miracula maximum omnes confeſsi ſunt. Sultanus Aegypti quum Rhodum inſulam inuaſiſſet, ex ære huius ſtatuę quam confractam reperit, nongentos camelos oneraſſe fertur, atq; in Alexandriam terreſtri itinere trãſmiſiſſe. Habet inſula iſta tres ciuitates, Lindum ubi coloſſus erectus fuit in monticulo, Camyrum & Ialiſſum, quæ poſtea Rhodus eſt appellata habetq; optatum portum maris. Aliæ uerò duæ ciuitates hodie deiectæ & ſine habitatore iacent. Fueruntolim Saraceni huic inſulæ ualdè infeſti, præſertim anno Chriſti 655. quando ciuitatem Rhodi ceperunt, & collapſum coloſſum multis camelis oneratis in Aegyptum tranſportarunt. Anno domini 1308. Rhodus inſula in poteſtatem Chriſtianorum rediens per fratres hoſpitalis ſancti Ioannis Ieroſolymitani obtenta eſt. Hi nempe, quum Ieroſolyma omnino deperdita eſſet, & Templarij fuiſſent extincti, procuratis magnis priuilegijs indulgentiarum à papa erga porrigentes manus adiutrices, diſcurrentes per Italiam cum indulgentijs multam pecuniam congregauerunt, quibus ſuffultus magnus eorum magiſter, cum claſſe ex Neapoli mouens, mari tranſito, prælio deiectis Turcis, obtinuit inſulam, & urbem penè dirutam Chriſtianorum ſuffragijs inſtaurauit. Quibus & pro magna parte Templariorum bona addita ſunt, ſicq; multis beneficijs ab eccleſia ſunt dotati.

Ophiuſa. *Coloſſus.* *Ioannitæ obtinent inſulam.*

Anno 1480. Mahometus Othomannus Turcarum imperator ductis contra Rhodienſes centum millibus armatorum & ſedecim ingentibus machinis, hanc uindicare ſibi propoſuit, ſed cum ignominia repulſus eſt. Nam quum 24. annorum curriculo complures uicinos ſibi ſubegiſſet, animo inflatus ægre admodum tulit, Rhodum urbem finitimam eius imperio liberam eſſe. Ingenti ergo claſſe, maximaq; bellatorum ui Rhodũ petit decimo Kalendas Iunij, anno memorato, militeq; in terram expoſito, primùm in uertice montis ſancti Stephani caſtrametatus eſt, & per tres fermè menſes urbem bõbardis alijsq; miſsilibus indeſinenter per duces ſuos oppugnauit. At Petrus Rhodiorum magiſter, uir prudens diuino ſuccurrente auxilio, hoſtem fudit, propulſauit & percuſsit, tantoq; impetu hoſtem in fugam uertit, ut illi ſibi necis cauſa eſſent Exactis itaq; 89. diebus, imperator Turcarum littore Rhodiorum claſſes ſoluens, Phyſcum nauigare properat, illic milites & ſuppellectilem exonerat, ubi dies undecim moratus, ad domeſticos lares cum clade & ignominia reuertitur. Habes hiſtoriam iſtam quoq; ſuprà apud Mahometum ſecundum huius nominis, octauum autem Turcarum tyrannum. Quomodo deinde anno Chriſti 1522. Solymannus undecimus Turcarum imperator Rhodum inſulam expugnauerit, atq; ſibi ſubegerit, cum magno Chriſtianorum dedecore, ſignaui ſuprà ſub huius tyranni nomine, in catalogo Turcicorum imperatorum, unà cum alijs hiſtorijs uſq; ad annum ferè præſentem ſub imperio geſtis.

Mahumetus oppugnat Rhodum.

LESBVS INSVLA. Cap. XVIII.

LEsbus inſula in Aegæo mari. Aeolicarum urbium metropolis, habet in àmbitu ſuo ſtadia centum ſupra mille à Borea in auſtrum protenſa, quingenta & ſexaginta ſtadia longitudinis habens, feraci agro & multa materia ad claſſes conficiendas idonea,

unde & à quibuſdam inſula felix & fortunata nominatur. Plinius oſtendit quondam urbes quaſdam in ea per ter terræmotum penitus concidiſſe, & reſiduas manſiſſe, Mitylenen, à qua nũc inſula quoq; Mitylene appellatur, Ereſſon, Antiſſam & Methymnam. Pelaſgi priores inſulam habitauere cum ſtaret Troia: poſtea Aeoles ſucceſſerunt, deinde Perſarum imperium ſubijt, poſtea Macedonum, deinde Romanorum: Tandem ab imperatore Conſtantinopolitano tradita eſt cuidam Genuenſi, apud cuius poſteros manſit uſq; ad Fridericum tertium, ſub cuius imperio Turcarum claſſes ſæpenumero in Lesbum delatæ, homines & armenta abegerunt, nihil extra urbium mœnia relinquentes, quarum unam fœminæ manu ſeruatum tradunt. Oppugnauerat Turcarum exercitus inſulæ oppidum non contemnendum, muriqúe partem machina deiecerat, & facta clypeatorum teſtudine, irrumpere properabat: nec oppidanis animus erat ad ferendum impetum, alijs deditionem, alijs fugam meditantibus. Sed affuit uirgo uirilibus armis induta, quæ, mirabile dictu, ſalutem patriæ peperit. Adhortata enim ciues ne hoſtem metuerent, primam ſe Turcis obiecit, ac pro loci fractura depugnãs, nonnullos obtruncauit, cuius audaciam admirati oppidani, & ipſi animum reſumpſere, tantamq; hoſtium ſtragem ediderunt, quantam uix credere quiſpiam poſsit. Poſtea anno 1464. rediens Turca multis copijs, obtinuit inſulam multi ſanguinis profuſione.

Mitylene.

Puellæ uirilis animus.

CHIVS. *Cap.* XIX.

CHius inſula nongentorum ſtadiorum ambitu continetur. Pelmeus mõs in ea eſt, omnium eius inſulæ altiſsimus, ex quo marmor effoditur. Eſt etiam Aruiſia locus aſper & importuoſus, qui uinum fert Græcanicum optimum, quod Maluaticum uocãt: At hodie illud unum ad nos defertur ex Creta inſula. Naſcitur etiam in Chio maſtix, unde Genuenſes magnum fecerunt lucrum. Eſt autem lachryma quam Lentiſcus arbor gummi modo ſudat.

Vinum Maluaticum.

Maſtix.

SAMOS ET ICARIA INSVLAE. *Cap.* XX.

ESt Samus duarum inſularum nomen una enim adiacet Thraciæ in mari Aegæo, quæ & Samothracia appellatur, de qua ſuprâ nonnihil diximus. Altera de qua nũc tractamus, eſt in mari Ionio iuxta Epheſum, Iunoni dicatiſsima, quod in ea nata fuerit & educata atque Ioui nupta, ubi antiquiſsimum fuit templum & ſimulacrum in habitu nubẽtis figuratum: unde & Iuno Samia dicta eſt. In ea Pythagoras quoq; philoſophus ortum habuit, nec non & una ex Sibyllis. Abundat hæc inſula luto, conficiendis fictilibus aptiſsimo. Vino autem eſt infelix, cũ cæteræ circumuicinæ uino optimo abundent: in cæteris rebus feraciſsima eſt, propterea qui eã laudãt, etiam gallinas lac ferre dixerũt. Multæ ei cũ Athenienſib. inimicitiæ fuerũt, & plurimas tyrannides paſſa eſt. Iuxta Samũ ſita eſt quoq; Icaria inſula, cuius ambitum trecentorum ſtadiorum eſſe dixerunt, & in ea Dianæ templum Tauropolion appellatum. Habet nomẽ ab Icaro Dædali filio, qui unà cum patre è Creta fugiens, fretus alarum fiducia, cum ultra patris iuſſa altius euolaſſet, ſolisq; ardore cera qua pennę continebãtur, liquefacta ita eſſet, ut ab alis deflueret, decidit in mare, à quo poſtea Icarium mare dictũ fuit. Fabuloſę quidẽ hęc ſunt, ſed documẽtũ habent, ne filij parentũ mandata cõtemnant, prudentioresq; maiorib. ſuis eſſe uelint.

Iuno Samia Pythagoras. Gallinarum lac. Icaria inſula.

COVS SEV COVM INSVLA.

Cap. XXI.

COus, Coum, ſiue Co, inſula in mari Icario Rhodo, propinqua, quæ olim magna fuit & optime habitata, & aſpectu iucundiſsima ijs qui eò nauigant. Ambitus eius quingentis & quinquaginta ſtadijs clauditur, tota fertilis & optimo uino abundans. Hæc à noſtris Longoum dicitur. Eſt & urbs eo nomine, antiquitus Aſtypalęa dicta, in cuius ſuburbano Aeſculapij templum fuit ualde inſigne, & multis donis opulentum, inter quę nuda Venus erat, quæ poſtea Iulio Cæſari Romæ dicata eſt. Apellis hanc picturam crediderunt, pro qua remiſſa Cois 100. talenta ex imperato tributo dicunt, tanti erant illius artificis opera. Vixit autem temporibus Alexandri Magni. Vnde fertur Alexandrum Macedonem à nullo pingi uoluiſſe quã ab Apelle. Fuit enim pictor eximius,

Longum inſula.

Apelles pictor.

eximius,patria Cous,ingenio & gratia præſtãtiſsimus. Nam ut ait Plinius,omnes prius genitos, futuroſq; poſtea ſuperauit:& picturæ plura ſolus prope, quàm cæteri omnes contulit.Is moriens Venerem reliquit,quam nemo auſus eſt perficere. Scribit quoq; de eo Plinius,quòd ſolitus fuerit perfecta opera ſua proponere trãſeuntibus in loco patenti,atq; ipſe poſt tabulam latens,uitia quæ notarentur auſcultabat,uulgum diligentiorem iudicem quàm ſe præferens:feruntq; à futore eſſe reprehẽſum,quòd in crepidis unà intus pauciores feciſſet anſas.Eodem poſtero die ſuperbè ob emendationẽ priſtinæ admonitionis cauillante circa crus,indignatum Appellẽ proſpexiſſe,denũciantem,ne ſupra crepidam ſutor iudicaret. Quod & ipſum in prouerbiũ uenit, ne quis de his iudicare conetur, quæ ſunt ab ipſius arte & profeſsione aliena. Hippocrates quoq; Pythagoræ diſcipulus,omnium medicorum princeps,in inſula Coo eſt natus. Hic medicinam longo tempore perditam reuocauit in lucem,quæ quingentis annis poſt Aeſculapij mortem latuerat.Fuit namq; Aeſculapius frater Apollinis, qui medicinam à fratre repertam ampliauit,& herbarum uires indagauit. Exceſsit autem Hippocrates è uita,annos natus 104.Produxit regio illa orientalis plurimos inſignes atque doctiſsimos uiros,quorum artes uſq; ad finem mundi nunquam euaneſcent.Nam in Cilicia natus eſt Dioſcorides, qui tam arcana ſcripſit de ſimplicibus.In Coo natus eſt,ut diximus, Hippocrates medicorum princeps.In Pergamo Myſiæ natus eſt Galenus medicus excellentiſsimus,patre diuite & largo,qui à puero intentus fuit ſtudio medicinę,ſtatura magnus,ſpatulas & humeros habens latos,qui Hippocratis ſcripta miro explanauit ingenio.Fama eſt eum uixiſſe annis 140.Lesbus protulit Theophraſtum philoſophum eloquentiſsimum, Ariſtotelis diſcipulũ & in ſchola ſucceſſorem,qui præclara opera ſcripſit de animalibus & de plantis.Samos dedit Pythagoram inſignem mathematicum & legumlatorem. Hic in Aegyptum primum,mox Babyloniam, deſcendit curſus ſyderum gratia profectus, inde regreſſus in Cretam & Lacedæmonem peruenit,ut Lycurgi & Minois inclytus ea tempeſtate leges agnoſceret. Deniq; in Italiam tranſmittens, populos aſſuetos luxuriæ, autoritate & doctrina ad frugalem cultum reuocauit:matronas ad pudicitiam, iuuenes ad modeſtiam cohortari cœpit. Cæterum Aeſculapium,quem Græci uocant Aeſclepiadem,quidam ſcribunt in Bithynia ciuitate Pruſſa natum,& Epidauri manſiſſe, qui ante Troianum bellum medicinæ ſtuduit.

Sutor non ultra crepidam. *Hippocrates.* *Dioſcorides.* *Galenus.* *Theophraſtus.*

SARMATIA ASIAE, ET PRIMVM DE *Scythis.* *Cap.* XXII.

SArmatia olim Scythia Aſiæ,aut pars Scythiæ cuius incolæ appellati ſunt Sauromatæ,fuit aliquando inculta terra,nec habuerunt incolæ certas manſiones,ſed cõtinuo migrauerunt de loco ad locum.Noſtris uerò temporibus habitant à Tanai fluuio ſecundum littus maris uerſus Boſphorum Cimmerium, quem hodie Voſphorum, ſinum S. Ioannis & mare Tanais fluuij appellant,olim autem paludes Mæotides dictæ fuerunt; atq; hinc extenduntur uerſus Phaſium fluuium ferè uſq; ad Colchidis regionem,itinere octo dierum contra orientem. Inhabitant totam regionem abſq; ciuitatibus & caſtris, frequentior autem habitatio eorum eſt in ualle quadã Cromuc dicta,ubi aër eſt clementior,& terra fertilior. Sunt contermini Tartaris, habentq; propriam linguam,quam ex gutture pronunciant.Confitentur etiam Chriſtianam fidem, more tamen Græcorum. Abſtinent à baptiſmo uſq; ad octauum annum,nec ingrediuntur eccleſias, donec peruenerint ad ſexageſimum annum. Nam uiuunt ex rapina,atq; ideo indignum cenſent uiſitare loca orationi deputata,quouſq; in ſenectute à prædationibus & rapinis ceſſent. Habent nobiles ſuos in magno honore,qui etiam plerunq; equis inſidentes decernunt iudicia,exequunturq; alia negocia,nec ſinunt ut ſubditi ſui utantur equis. Et cum aliquis eorum pullum equinum euexerit ad iuſtam ſtaturam,nobiles illum accipiunt, reddentes pro eo bouem,atq; dicentes,boues & exiguos equos competere ruſticis. Nobiles nullum agnoſcunt dominum,ſed ſolum Deum confitentur dominum ſuum. Sunt

Mæotides paludes. *Scytharum mores.*

Deuina prouincia
Permia prouincia
Mologa
Roſtow
Vgliz
Kaſtroma
Czeremiſſa
Permia
Orlow
Volga fl.
Moſcouia
Moſcha fl.
Nouogardia
Occa fl.
Hyperborea
Rezitza fl.
SARMATIA
ASIATICA
Rha flu. ſecundum
Ptolemæum. Se-
cundum Ruthenos
uero Volga, & ſecun
dum Tartaros Edel.
Tula fl.
Tanais fl.
Don fl.
Aſoua
Minor Tanais
Tartaria
olim Scythia
Mæotis
palus
Tocari
Circaſi populi
Volga fl.
Trapezus
Boſphor.
Taurica
Colchis
Iberia
Albania
Phaſis
Cyrus fl.
Pontus Euxin
Moſchici mõtes
Mare Ca
ſpium
Araxes fl.
Capadocia
Eufrates fl.
Armenia
Gordei mõtes
maior
MEDIA
Tigris
Armenia minor
Aſſyria

etiam

etiam ſæpe tam diſcordes inter ſe, ut mutuo ſeſe cõficiant, maximè fratres. Terra eorum
pro magna parte eſt paludinoſa & arundinetis plena, præſertim fert calamum aromati-
cum. Vulgus plebeium ſupra modum præmitur à dominis, atq; ſæpe cũ iumentis, uxo-
ribus & liberis captiuum abducitur & diuenditur. Nobiles abſtinent à mercimonijs, ſo *Nobilium Scytharum tyrannis.*
lum ea quæ raptu colligunt, uendunt: dicentes, ſuum eſſe officium, gubernare populũ,
uenationibus intendere, & ludos militares exercere. Gerunt continua bella cum Tarta
ris, quibus undiq; circumdãtur, & traiecto Boſphoro infeſtant Tartaros, qui in Cherſo-
neſo habitãt, & in qua Caffa eſt ciuitas. Congelato enim hyemali tempore mari, ſæpe &
ipſi infeſtantur à Tartaris. Veſcuntur carnibus ferinis & domeſticis. Carent frumẽto, tri
tico & uino: ſed ex milio & alijs quibuſdam leguminibus conficiunt panem & pultem,
parantes quoq; ex illis potum, quem Boza uocant. Cuncta domicilia eorum cõſtructa
ſunt ex culmo, arundine & lignis. Et quãdo nobilis aliquis apud eos moritur, conſtruũt
in campo congeriem arundineam, cui exenteratum defuncti corpus imponunt, uiſita-
turq; octo diebus à propinquis & ſubditis ſuis, atq; donis uarijs honoratur. Aſsiſtunt
cõgeriei duo antiqui amici baculis incumbentes, & ad ſiniſtrã defuncti ſtat uirgo quæ- *Sepultura nobilium.*
dam, habens iaculum cum panniculo ſericeo in manu, quo abijt muſcas, etiam hyemali
tempore. Contra defunctum uerò in terra ſedet prima eius uxor, indeſinenter ſed ſine la
chrymis illum intuens. Tranſactisq; octo diebus, afferunt loculum magnum, in quẽ ca-
dauer cum parte donorum includunt, ac deferunt ad locum ſepulturæ deſtinatũ, ibiq;
funus in ſuperficie terræ poſitum obruitur terra, quouſq; agger & monticulus quidam
inde conſurgit, quantoq; defunctus maiori fuiltus fuit potentia, tantò maiorem faciunt
terræ cumulum. Poſt ſepulturam inſtante hora refectionis apparant equum phaleris or
natum, ducuntq; illum ad ſepulchrum defuncti, & inuitant illum ter ad inſtructum con

uiuium, ſed eo nihil reſpõdente, re-
deunt cum equo domũ, ut renun-
cient cõuiuis ſe nihil reſponſi acce-
piſſe, et tunc ab omnibus decernĩ,
ſe exemptos ab illius obligatione
& obedientia, edentes, bibentes, hi
lariterq; conuiuantes ad honorem
defuncti. In hac Scythiæ regione
iuxta Mæotides paludes inſignio- *Ciuitates iuxta Mæotides paludes.*
res ciuitates ſunt, ſunt Patarue, ho-
die Tocari: Tyrambe, nunc Trapa-
no, Geruſa, quæ nunc S. Georgius
uocatur, Mapeta, nunc Copa, Her
monaſſa, hodie Madacq;: Bata, ho-
die Maui: Ampſalis, nunc Albaſe-
quia, Oenanthia, noſtro tẽpore S.
Sophia. Item Tanais ciuitas, noſtro
æuo appellatur Tana, & Rha flu.
Volga & Volha, à Tartaris autẽ ap
pellatur Edel. Cęterum Procopius
& Agathius in hoc conſentiunt,
quod Huni poſtea Hungari dicti,
ex hac terra originem acceperint.
Item bona pars huius terræ appella
tur noſtro tempore Cumania, eſtq; *Cumania.*
principatus Tartariæ. Propagarũt
quoq; in hanc terrã quondam Amazones ditionẽ ſuam, habitãtes iuxta Rha flu. Quin
& Alexander M. dicitur ingreſſus hanc terrã, quum peragraret Aſiam, reliquitq; memo
riã, duabus erectis columnis, etiamſi quidã negent, hodie eiuſmodi reperiri columnas.
Condidit quoq; idẽ Alexander iuxta Tanaim flu. ciuitatẽ, quam de ſuo nomine appella
uit Alexandriã, cuius ambitus continebat 60. ſtadia, tantaq; celeritate opus perficiebaĩ, *Alexandria iuxta Tanaim.*
ut 17. die tecta domibus imponerẽtur. Locum quem caſtra eius occupauerãt, ordinauit
pro ciuitate, impoſuitq; colonos.

ARMENIA MAIOR. Cap. XXIII.

VAſta & lata regio eſt Armenia maior, aſpera tamen ob montes, colles & ualles, ſed fertilis, exceptis quibuſdam uallibus in quibus non facile uitis naſcitur. Montes uerſus Colchidem & Iberiam ſunt tam alti, ut ſemper niuales ſint. Et quia ex Armenia ueniri non poteſt in eas regiones, niſi huiuſmodi montes tranſcendantur, fit ſæpe ut iter agentes, in ſummis montium cacuminibus niue obruantur: ob quam rem baculos ſecum ferunt, quos in ſummã niuem dilapſi reſpirandi gratia exerunt, & ut eo ſigno auxilium â tranſeuntibus conſequantur. Quapropter ſæpe effoſsi ſeruantur. Habet etiam Armenia magna aquarum ſtagna & paludes, quarum unam, nempe Toſpitem, aut ſecundum alios Arethuſam, Tigris fluuius qui in Armenia naſcitur ingreditur. Attollit inquit Solin. Tigris caput in Armenia, in loco edito, ex lucido conſpicuoq́ fonte, ex monte Gordica originem ducens, nec ab exordio ſtatim totus eſt, ſed primo pigre fluit abſorptusq́ per magnum ſpacium, rurſum magna uiolentia erumpit, tantaq́ pernicitate dictum lacum tranſit, ut aquas ſuas impermixtas retineat: quin nec piſces lacus immiſcent ſe Tigridis alueo, ſicut nec amnici piſces attingunt ſtagnum Arethuſæ. Rapit hic fluuius ſecum ſua pernicitate arenam & ſaxa, tantumq́ una die decurrit, quantum quis pedes 7. diebus ambulare poteſt. Vocatur â celeritate Tigris, quod Medi Tigrim ſagittam appellent, ut Plin. refert. Produnt hiſtoriæ, Alexandrum Magnum maximo labore ex hac regione in Mediam ueniſſe, atq; difficulter per tot montes exercitum tranſtuliſſe, præſertim autem ſunt in ea regione Gordei montes, qui perpetua teguntur niue, nec ullo humano ſtudio perueniri poteſt ad eorum cacumina, putanturq́ eſſe montes, in quibus reſedit poſt diluuium arca Nohæ, qui hebraicè uocantur Ararat. Scribit Haitonus, qui natus eſt ex Armenia, quod ſuo tempore, nempe ab hinc ante 300. annos, apparuerit in horum montium cacumine quiddam nigrum, quod ab hominib. dicebatur eſſe arca uel pars arcæ diluuij. Scribit etiam in regno Armeniæ plures magnas & ditiſsimas eſſe ciuitates, inter quas Tauriſium primatum tenet in opulentia & dignitate. Noſtro tempore utraq; Armenia, maior & minor, ſub poteſtate Turcæ eſt.

Mõtes niuoſi. *Tigris flu.* *Arca Nohæ.*

COLCHIS. Cap. XXIIII.

GEographi ſcribunt regionem iſtam feraciſsimam eſſe omnium rerum, quę etiam per tranſeuntes amnes ad peregrina loca exportari poſſunt: maxime autem abundat omnibus rebus quæ ad fabricandas naues pertinent. Mel tamen frequentius amarum habet. Profert linum, canabem, ceram & picem. Gignit quoq; aurum. Inter multas inſignes ciuitates habet Dioſcuriam, quæ & Sebaſtopolis, in mari Euxino potentiſs. & ubi olim celeberrimum fuit emporium: item Siganeum, hodie Garbendia, iam Negapotino: Phaſis ciuitas & fluuius, qui tempore Strabonis habuit centum & uiginti pontes.

Dioſcuria. Sebaſtapolis.

IBERIA. Cap. XXV.

HVius regionis populos quidam aſſerunt, præſertim Dionyſius, ab Iberis Hiſpaniç ueniſſe. Nam Iberi in Hiſpania graue damnum paſsi, à mari profecti ſunt in Italiam, ut ibi manſionem ſibi facerent. Italis uerò recuſantibus dare illis habitandi locum, progreſsi ultrà, uenerunt tandem in Aſiam ad Caucaſum montem, ibiq́ ſedem figentes, cœperunt uſurpatum locum implere ciuitatibus & hominibus. Varro tamen contrarium ſcribit, nempe, Iberos orientales ueniſſe & inhabitaſſe partem Hiſpaniæ. Commemorat Strabo in hac Iberia ſicut & in Iberia Hiſpaniæ inueniri aurum. Metropolim eius Ptolemæus ſignat Armacticam, Plin. uocat Harmaſtim, & Strabo Harmoſicen. Quatuor aditus in Iberiam ducunt admodum difficiles: ex Colchide itur per anguſtias montis, per quas Phaſis excurrit, 100. & 20. pontibus tranſmeandus. Hic amnis propter

Metropolis Iberiæ.

per flexiones aſper ac uiolentus ex Iberia in Colchidem fertur, cõuallium torrentibus multo imbri adauctis, & propter imminentes montes arctus quãplurimis impletur fontibus. Nec minus difficilis ex Nomadibus aditus patet. Ex Albania uerò aggreſſus eſt per petram exciſam, dehinc per ſtagnum quod amnis efficit, cadens ex Caucaſo. Ex Armenia quoq; & per anguſtias itur qui circa Cyrum fluuium ſunt. Nam Cyrus ipſe ortum trahit ex Armenia, & per anguſtias montium defertur in Iberiam, auctusq; Arago amne à Caucaſo defluente, rurſus per alias anguſtias euadit in Albaniam. *Cyrus flu.*

ALBANIA. *Cap.* XXVI.

ALbani qui ſunt Caſpij maris accolæ, Nomadib. non modo gerere, ſed uita quoq; proximi, paſtorales ſunt & bello non inepti, mira ſoli fœcunditate præditi, ac Cyri præſertim amnis interfluuio. Terra ſementem omnẽ, etiam domeſticam ſponte fert, ſine labore culturaúe, bona omnia parit: ſemel ſata, bifera triferaúe efficitur, Aegypti feracitatem exuperat, aëris mira temperies: uites quinquennio putantur, in bimatu nouellæ fructum ferunt, adultæ uſque adeò fœcundæ, ut poſt magnam uini copiam, maximam in palmitibus luxuriam edant. Nec minori quidem fœcunditate ſunt pecora. Homines pulcherrimi ac magni corpore, ab albedine capillorum nomẽ ſortiti. Simplex his ingenium, mercaturæ & cupiditatis expertes. Iaculatores ſunt & ſagittarij: arma eorum clypeus & thorax atq; galea. Albani ſenectutem præcipuè uenerantur: & in uita defunctos pientiſsimi, præſertim in parentes. Ad flumen Alazonium letiferos ſerpentes habeant, item ſcorpios & araneas, quarum alteræ cogunt ridendo mori. Fuit autem olim Albania ſub imperio Perſarum, poſtea Macedonum, deinde Romanorum. Nunc ſub magni Cham principis Tartarorum poteſtate degit.

DE PROVINCIIS SYRIAE MESOPOTAmiæ, Cypri, Arabiæ & Babyloniæ. *Cap.* XXVII.

PTolemæus quinq; has regiones una abſoluit tabula, id quod in regionum tabulis aut in ipſo Ptolemæo uidere poteris, ubi & ſitus earum quem ad ſe inuicem habent exprimitur. Vt autem iuſto ordine unam regionem poſt aliam luſtremus, primum Cyprum inſulam deſcribemus, ac deinde Syriam & reliquas hic ſignatas prouincias, cum earum priuatis terris.

CYPRVS INSVLA. *Cap.* XXVIII.

CYprus inter maiores maris mediterranei inſulas locum ſibi uẽdicat, inter Ciliciam & Syriam ſita, diues, luxui dedita, atq; olim Veneri ſacra, cui & primum in hac inſula fuit conſtitutum templum. Hæc Macaria aliquando fuit dicta, quòd mirè fertilis ſit, & nouem aliquando regnorum ſedes. Abundat uino & oleo, frumenti quoq; ſatis habet. *Macaria.* Aëris etiam metalla in ea fuerunt, in quibus uitriolum & rubigo æris naſcebatur, ad medicinæ uſum idonea. Canna quoque mellis multa in Cypro reperitur, ex qua ſaccarum excoquitur. Ex pilis etiam caprarum pannus cõficitur, cui Zambellotum hodie nomen eſt. Plinius ſcribit Cyprum ſmaragdo, chryſtallo, ære Cyprio cognominato, adamante & alumine eſſe nobilem, quam aliquando adnexam continenti putant, unà cum Clidib. inſulis, ſegregaueritq; eam maris ſæuitia ab ipſa Syria. In ſumma, Cyprus multas res ad alias gẽtes mittit, ex quib. lucra nõ pauca redundãt: alienis nõ multũ eget. Sed aẽrẽ parũ ſalubrẽ habet. Tota inſula delitijs incumbit, & fœminæ admodum laſciuæ ſunt.

Antequam

Antequam Cyprus olim à Ro. domaretur, abundabat diuitijs, eratq́ tāta diuitiarum fama, nec falſò, ut ille latius ærariū populi Rom. quàm ullus triumphus impleuerint. Ambitus inſulæ dicitur eſſe trium millium, quadringentorum ac 20. ſtadiorum. Diſtat aūt à Cilicia 50. millib. paſ. ut etiam cerui gregatim queant à Cilicia natare in Cyprum. Vnde Plin. lib. 8. ca. 32. Cerui tranant gregatim maria nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunib. uicibus q́ ad terga redeuntes. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprū traijcientibus. Nec uident terras, ſed in odore eorū natant. Cornua mares habent, ſoli q́ animaliū omnib. annis ſtatuto ueris tempore amittūt, ideo ſub ipſa die inuia petunt, & latent uelut inermes. Ceruæ octonis menſib. ferūt partus. Editos partus exer-

Cerui natantes.

cent

cent curſu & fugam meditari docent: ad prærupta ducunt, ſaltumq; demonſtrant. Cæterum animal ſimplex & omnium rerum miracula ſtupens, in tantum ut equo, aut bucula accedente propius, hominem iuxta uenantem non cernant, aut ſi cernant, arcum ipſum ſagittasq; mirentur. Gerunt indicia ætatis in cornib. ſingulis annis adijcientibus ramos uſq; ad ſexennes: ab eo tempore ſimilia reuiuiſcunt. Nec poſtea poteſt ætas diſcerni, ſed dentibus ſenecta declaratur. Non decidunt caſtratis cornua nec naſcuntur. Eſt ceruis cũ ſerpente pugna: inueſtigant cauernas, uariũq; ſpiritu extrahũt renitentes. Ideo ſingulare abigendis ſerpentib. odor aduſto cornu ceruino: contra morſus uerò præcipuum remedium ex coagulo hinuli in utero occiſi. Vita ceruis in confeſſo longa: poſt 100. annos aliquibus captis cũ torquibus aureis, quos Alexander M. addiderat, adopertis iam cute in magna obeſitate. Extremitas caudæ ceruinæ habet uenenũ, ideo abijcitur. Puluis raſus de cornibus eius atq; potus, uermes in ſtomacho occidit. Valet etiam contra ictericiam.

Remediũ contra morſum ſerpentis.

DE CYPRO. *Cap.* XXIX.

SEd reuertamur ad inſulã ipſam. Fert illa habitatoribus ſuis omnia neceſſaria, frumentum, uinum, oleum, æs, linum, goſsipium, maximas arbores &c. Maximus prouẽtus ex inſula hodie ſuſcipitur bombycis, cuius incredibilis copia Venetias fertur, ut tota inſula uideatur in lanam abijſſe. Vini eſt ferax, quod uirtute & gratia cum Cretico certat. Scribunt quoq; in laudem eius, quôd in ea ſine externo ſubſidio fabricari poſſunt maximæ naues, haberiq; ex ea omnis apparatus. Nam habet proceriſsimas arbores pro malis, habet picem ad liniendas naues, habet etiam linum pro uelis & funibus texendis. Conſurgit quoq; Olympus quidam ex mediterraneis, unde duo inſignes exeunt amnes, Lycus & Lapethus prior in auſtrum, poſterior in ſeptentrionem decurrit. Creſcit etiam elegans ſal in Cypro, quod in modum glaciei foditur ex terra. Non procul ab oppido Lymiſo tractus quidam terræ eſt, qui adeò ſcatet uermibus & immundis reptilibus, ut nemo ibi habitare poſsit. Eſt tamen ibi monaſterium, in quo plures nutriuntur feles, quæ turmatim egreſſæ in campũ, malum illud imminuunt, reuocanturq; eædẽ rurſum per campanã in cœnobiũ. Eſt ibi quoq; ſylua arborum ferentium fructum illum, quem myropolæ uocant Carrubium & cornua hœdi, uulgo autem dicitur panis S. Ioannis.

Bombyx.

Sal foßile.

CYPRVS QVANDO EVECTA AD regnum. *Cap.* XXX.

CYprus cadentibus rebus Rom. diu ſub imperio Græcorum fuit. Anno uerò Chriſti 1181. cũ Richardus rex Angliæ Ieroſolymã petens, in hanc inſulã tempeſtate delatus portu ab incolis prohiberetur, deiecit ex inſula Græcos, ſibiq; Cyprũ ſubiugauit. Indignatus enim arma quæ in Saracenos parauerat, in Græcos uertit, eisq; inſulã abſtulit, & ſpoliatam firmo ſuorum præſidio cõmunitam reliquit. Paulò pòſt tamẽ Guidoni genere Gallo, qui de Ieroſolymitano regno contendebat, eam permiſit, quã ille poſteris ſuis uſq; ad noſtra ferè tẽpora reliquit, atq; poſt uarias ſucceſsiones regnum ad duos fratres peruenit, quorũ alter Petrus à fratre interfectus eſt. Nulla enim ſancta reperit regni ſocietas. Sed non impunè ceſsit ei parricidiũ. Nam cũ ſolenne conuiuiũ inſtituiſſet, inuitati Genuenſiũ ac Venetorũ mercatorũ iudices, magna inter ſe cõtentione de priori conſeſſu certare cœperunt. Cumq; rex Venetis propenſior uideretur, indignati Genuenſes, armis ſuam dignitatẽ retinere ſtatuerunt, atq; in regiam, tectis ſub ueſte gladijs, profecti ſunt. Quod intelligentes Venetorũ primores, regẽ adeunt, atq; inſidias ſuo capiti paratas dicunt, & ob id iuuentutẽ Genuenſium armatam intraſſe palatiũ. Rex miſsis è ueſtigio qui rẽ inquirant, inuẽtos cũ armis Genuenſes in ſublimẽ palatij locũ rapi iubet, atq; ex altiſsimis feneſtris in forũ præcipitari, ſtatuta militũ cohorte, quæ lanceis atq; gladijs cadẽtes exciperet. Reliqui etiam per Cyprũ cõmorantes Genuenſes perquiſiti ac necati ſunt, ita ut uix unus ex tanta clade ſuperfuerit, qui rẽ geſtam in patriam renũciaret. Accepit tamen dux Genuenſiũ ac ſenatus paulò pòſt atrocem ſuorum ciuiũ iniuriam, atq; in ultionẽ erectus intra 40. dies potentiſsimã claſſem armauit, & in Cyprũ miſit. Claſsis itaq; præfectus Trugoſius expoſitis in terrã copijs, mox Nicoſiã profectus, ægrè defenſam cepit, breuiq; regẽ ac reginam & uniuerſam inſulam in ſuam poteſtatem redegit, & interfectis nephandi cõſilij autoribus ingenti ditatus prçda, maiori cũ gloria & breuiori tempore quàm ſperaretur, domum redijt. Rex cum coniuge aliquandiu in carcere ſeruatus eſt, & regina prægnans in captiuitate peperit. Tandem uenia regi data eſt & re-

Galli poßident regnum.

Nulla ſancta regni ſocietas.

Genuenſium clades.

Genuenſes expugnant inſulam.

gnum tributarium factum,& urbs nobiliſsima totius Cypri emporium Famaguſcha de regno recepta,Genuenſi populo applicata,portu & uectigalibus diues. Puerum regni natum Ianum appellauere,quòd in Genua eſſet natus aduerſus hunc,cum patri ſucceſ ſiſſet, Soldanus Aegypti ualidiſsimam claſſem miſit,eumq́ captiuum abduxit, Nicoſiam regni caput diripuit,eccleſias incendit,& multa mala perpetrauit.

Nicoſia regni caput.

Rex poſtea 100. & 25.millibus aureis redemptus,& tributarius Aegyptiorum factus, in regnum rediit. Spoliantibus uerò rurſum Aegyptiis inſulam,hæſit in littore nauis Veneta,quę peregrinos quotannis Ieroſolymam uehit,quā adoriuntur Aegyptii,atq; expugnant,iubentq́ peregrinos qui aderant,ſi uiuere uelint,erectis digitis Chriſtum negare,ſed nemo repertus eſt qui pluris uitam quàm fidem fecerit, ob quam rem 30. lapidibus obruti, ad ultimum ſpiritum Chriſto benedixerunt. Ianus rex per tot aduerſa uitam agens,tandem relicto filio impubere Ioanne,mortem obiit. Filius inter fœminas educatus, cum uirilem ætatem attigiſſet,mulierem ſe magis quàm uirum oſtendit: Vxorem tamen duxit ex familia montis Ferrati,qua breui mortua,Helenam duxit ex Palęologorum proſapia,mulierem ingenioſam & cordatam. Quæ ubi conſummato matrimonio uiri uecordiam cognouit,non tam reginam quàm regem egit,regnumq́ ipſa gubernauit,magiſtratus depoſuit atq; inſtituit,ſacerdotia pro ſuo arbitrio ordinauit,& eliminato Latino ritu, Græcanicum ſuperinduxit,belli pacisq́ leges dixit: at uiro ſatis fuit conuiuari,deliciisq́ affluere,atq; in hunc modum uniuerſa inſula in poteſtatem Græcorum rediit. Potentiſsima apud reginam nutrix eius fuit,& apud nutricem filius. Cum is matrem,mater reginam,regina autem regem regeret,Ioanni ex cōcubina Iacobus natus eſt,ex coniuge autem nata eſt Carlota filia:quę poſtquam adoleuit,nupſit Ioanni patrueli regis Portugalliæ,qui & conſenſu procerum in regnum eſt accerſitus, ut uiuente ſocerò rem adminiſtraret. Iam enim muliebris regiminis nō minus populum tædebat quàm pudebat. Aduentante igitur Ioanne,celebratisq́ nuptiis, cuncta in eius manu poſita ſunt,& forma regiminis correcta,diuina & humana reformata negocia, Rom. eccleſiæ ritus inſtauratus,reginæ ac nutrici adempta poteſtas. Nutricis uerò filius noui principis faciem ueritus,matri ſuaſit,ut eum ueneno extingueret,ſi ſe cum filio ſaluam uellet. Nec ſurdo cantata eſt fabula. Nam uenefica mulier conſentiente regina (ut fama eſt) nobiliſsimū principem toxico ſuſtulit,ſicq́ imperium ad Helenā rediit. Filius quoq; nutricis gloriabundus, Carlotam ludibrio habuit. At illa ad fratrem confugiens,ſuas conqueſta calamitates,opem petiit. Iacobus non tam ſororis gratia quàm regni ſibi parandi nutricis filium interfecit,cœpitq́ cum amicis id agere,ut rex appellaretur,indignum exiſtimans,aut ſororem ſibi aut ſororis uirum præferri. Quod præſagiens Helena uiro perſuaſit,ut filium eccleſiæ traderet,ac ſacris ordinibus initiaret,ſic futurum,ut regnandi ſpem poneret. Curabant quoq; eum poſtulari in præſulem Nicoſienſem & in poſſeſsionem eum deduxerunt. Interim Carlota ſuaſu matris ac procerum Ludouico Sabaudiæ ducis filio nubit, iubeturq́ celerrimè uenire in Cyprum. Helena uerò & nutrix irritatę interfectione filii, nituntur Iacobum penitus excludere regno,negantq́ ſanguinarium hominem in eccleſiæ militiam recipiendum,ſcribentes etiam literas Rom. pontifici. Sed literæ caſu intercipiuntur à Iacobo,irritatusq́ contrahit non paruam amicorum manum, & ex Rhodo in Cyprum nauigans,clàm regiam urbem ingreditur,& omnes ſibi offenſos interficit,bona inter amicos partiens,& tanquā uictor in ciuitate moratur. Regina interim moritur, & paulò pòſt etiā uir eius. Turbato aūt ſic regno,accerſitus Ludouicus aduenit, & magno omniū applauſu rex ſalutat. Iacobus aūt aduentū eius haud quaquā expectare auſus,cū amicis in Alexandriā nauigauit,opē Soldani imploraturus. Erat Iacobus 23.annos natus,forma egregia,ſtatura corporis patri perquā ſimilis, uerū animi dotib. & eloquentia lōge diſpar. Exoratusq́ ab eo Soldanus,promiſit ſubuenire ſupplici,moxq́ regiis allatis ornamētis facit Iacobū indui ueſte purpurea,declarauitq́ eū regē,& fecit ſibi Cyprū uectigalem,Ludouicū uerò iubet citius abire ad ſua. Verum Ludouicus mittit legatos ad Soldanū,qui eius mentē lenirent,& cauſam humilib. uerbis defenderent, dicerentq́ ſe Soldano in omne tēpus amicū futurū,tributūq́ ſuis temporib. præſtaturū: Iacobo uerò 10000. aureorū ſingulis annis quoad uiueret traditurū. Res diu in cōſilio apud Soldanū agitata eſt,& parū abfuit,quin Ludouici poſtulata admitterentur, niſi Iacobus multos in aula Soldani ſollicitaſſet,ac deinde Mahumetem Turcorum Imp. ſibi quoque pro

Reginæ uirtus

Carlota.

Rex ueneno tollitur.

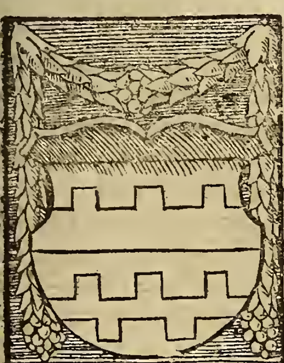
Iacobus opi Soldani implorat.

ro ſubſidio conciliaſſet: Conſentiens ergo Soldanus Iacobi precibus, accepit iuramentum ab eo, amandauitq; eum cum magna militum manu: qui ueniens in Cyprum, oegit Ludouicum cum Gallis fugere in caſtellum quoddam, in quo aliquandiu obſidionem paſſus eſt. Tandem uerò coactus excedere, ſubegit Iacobus Famaguſchã, quæ ucuſq; fuerat in poteſtate Genuenſium, duxitq; uxorem Catharinam filiã Marci Conarij patricij Veneti, quæ poſt mortem patris adoptata à ſenatu in filiã, tranſtulit quoq; egnum ad ſenatum. Et licet filium genuerit regni hæredem, conceſsit tamen filius in fa a, relicto ſenatui regno. Mortuus eſt autẽ Iacobus rex anno Chriſti 1470. relicta uxore rægnante. De qua re & ſuprà in Italia ſub titulo ciuitatis Venetorũ nõnihil ſcripſimus. *Peruenit regnum ad Venetos.*

Petrus parricida	Ianus Genuæ natus	Ioannes effœminatus cuius uxor Helena mulier Græca	Iacobus nothus	Filius Poſthumus ſed breui mortuus, cuius ſucceſſores Veneti.
			Carlota legitima, prior maritus Ioannes Portugallenſis, alter Ludouicus Sabaudiæ.	

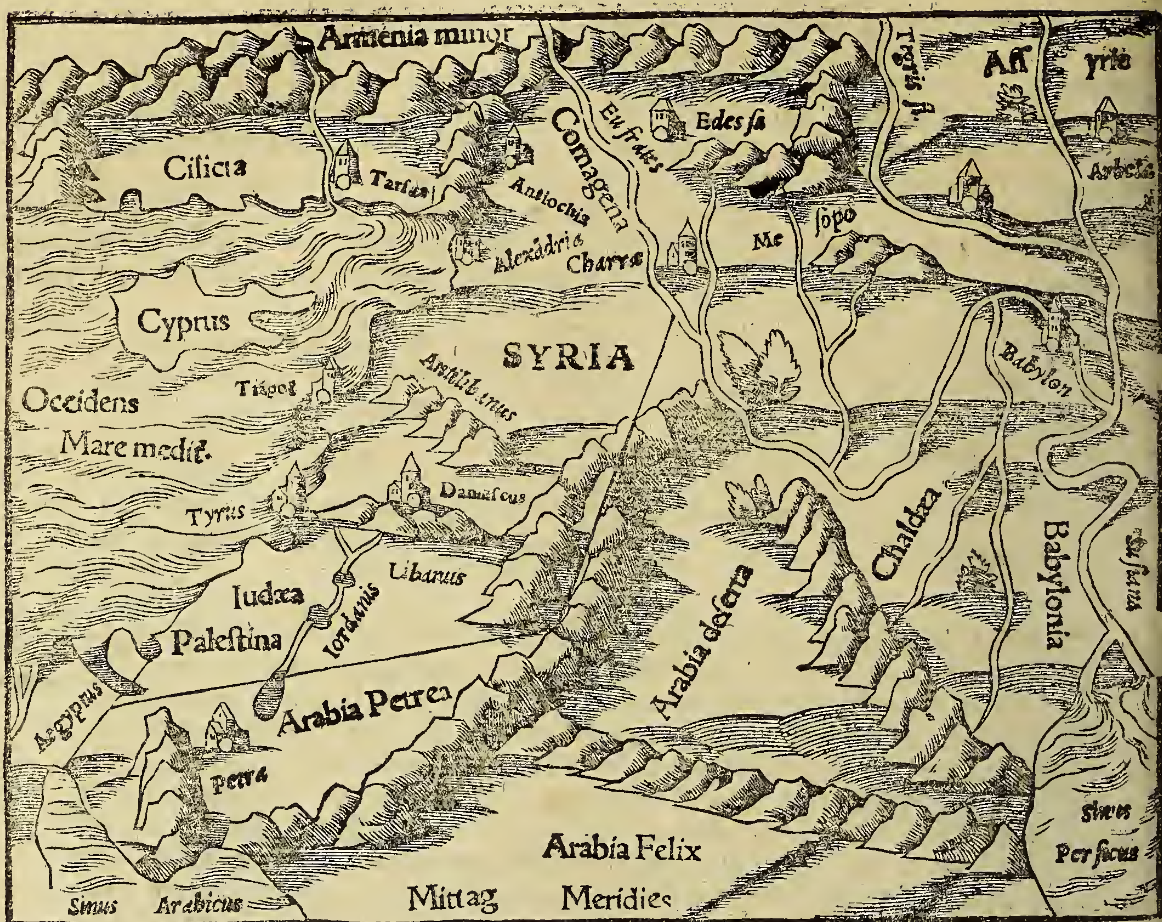
Habet Cyprus duas inſignes ciuitates, Famaguſcham ad terram & ad marẽ turribus & propugnaculis munitam, atq; Nicoſiam octo milliaribus hinc diſtantem, ubi reges Cypriorum regiam habuerunt ſedem. Noſtro tempore Veneti ſingulis ternis annis ſubordinant in iſtam inſulam uiceregem, ponuntq; in Famaguſcha præſidium ſeptem ſignorum, contra Turcarum incurſionem. Dicuntur etiam ſingulis annis leuare uectigal, ſepties centenum millium ducatorum, & exponere in milites ſtipendiatos atq; ædificia quæ paſsim erigunt 300000. ducatorum. Dicuntur redimere pacem inſulæ ad Turcam annuo tributo triginta aut quadraginta millibus aureorum, quod prioribus annis Sultano pendebant. Ea pecunia damnatus fuit poſtremus inſulæ rex, qui præſigium militare Mamaluchorum quo inſulam in poteſtatem redegit, à Sultano uaria fraude impetrauit. Sed qui & ipſe à Venetis circumuentus ſpecie nuptiarum Venetæ puellæ, illis regnum reliquit. Habent Cypri meſſem poſt paſcha, & iumenta tota hyeme ad paſcua mittuntur, in æſtate uerò propter nimios calores domi retinentur, quum nihil in campo uiride inueniant. *Cypri inſignes ciuitates.*

Anno Chriſti 1571. Selymus, Solymanni filius Turcarum Imperator, ingenti claſſe Cyprum inſulam, ditionis Venetorum aggreſſus, eam poſt uariam fortunæ aleam, magna ex parte ſibi ſubiecit. De hinc mare totum infeſtum reddens, cum Chriſtiani nominis claſſe, quæ ex Pontificis, Philippi Hiſpaniarum Regis, Venetorum, & Melitenſium opibus, ducentis duodecim triremibus conſtabat, die ſeptima Octobris, propè Cephaleniam inſulam, manus conferens, ingenti clade uictus eſt, Turcicæ claſsis naues partim machinarum ui diſiectæ, partim captæ ſunt, nonnullæ fuga ſalutem ſuæ conſulentibus. Feruntur hac nauali pugna Turcarum 30000. deſiderata, octo millia capta, & tredecim circiter Chriſtianorum captiuorum millia libertati reſtituta: E' noſtra uerò claſſe ſex millia interijſſe, totidemq; uulnerata, ingentem præterea prædam partam.

SYRIA CVM SVIS PROVINCIIS. Cap. XXXI.

REgio iſta olim celebritate & magnitudine nobiliſsima atque multiformi feracitate ditiſsima, multas particulares comprehendit terras, inſignes ciuitates, montes & flumina. Diuiditur autem in Palæſtinam, Phœnicem, Damaſcenam, Cœlem, Comagenam, Apamenã, Iudæam, Idumæam & Samariam. Hæc regio in medio orbis conſtituta, utpote inter Hiſpanum & Indum, inter Scythã & Aethiopem

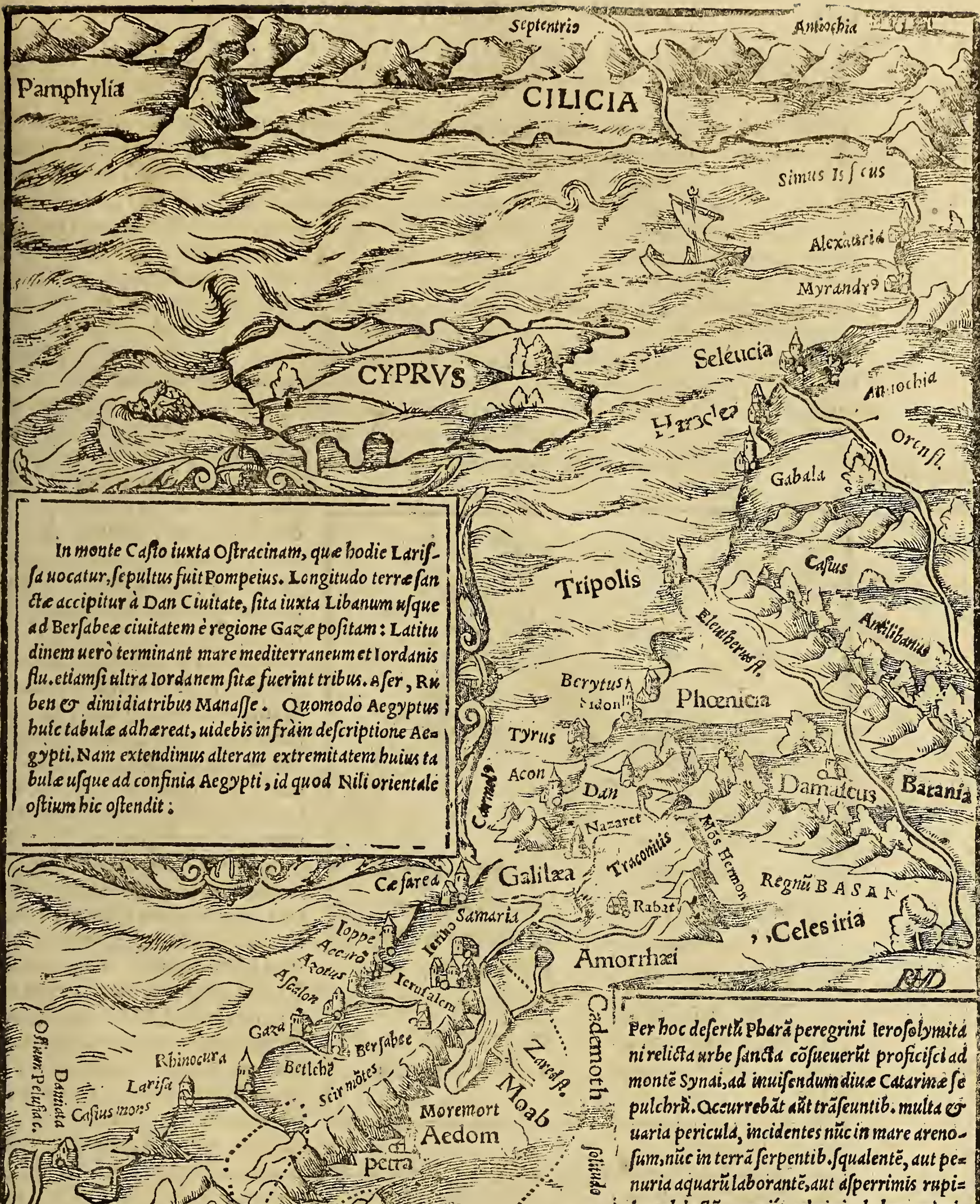

Aethiopem propè media iacens, non nimio riget frigore, nec calore torretur atq; ideo fundum habet electiſsimum ad pecora nutrienda, quæ primorum parentum fuerunt di- uitiæ, ſicut & ex ſacris edocemur biblijs, Abrahamum, Iſahacum, Iacobum atq; alios filios eius, quin & Moſen atq; Dauidem paſtores fuiſſe in hac regione, diuitesq; effectos ex pecoribus, & totam eorum ſubſtantiā in re pecuaria conſtitiſſe. Habuerunt Romani fere mille annis imperiū ſuper Syriam, deinde Saraceni eam ſibi uendicarūt unà cum ciuitate Ieroſolymitana, poſſederuntq; circiter centum annis, & tunc Chriſtiani rurſum eam recuperauerunt, id quod paulò pòſt latius explicabimus. Et ut ordine quodā hanc latiſsimam regionem diſpiciam, primum luſtrabimus Paleſtinam, quæ principalior Syriæ eſt pars, ſingulasq; eius terras diligentius conſiderabimus, eo quod tota ſacra ſcriptura ueteris & noui teſtamenti in hiſtorijs ſuis uerſatur in hac terra.

PALESTINA. Cap. XXXII.

COmplectitur Paleſtina Idumæam, Iudæam, Samariam atq; Galilæam, & has terras olim inhabitauerunt Chananæi, Iebuſæi, Hiuæi, Hitthæi, &c. ſed fuerunt imperio diuino inde expulſi & populo Iudaico ad inhabitandum datæ, id quod uetus teſtamentum multis inſinuat uerbis. Terra Idumæorum, ut uidere potes in noua terræ ſanctæ deſcriptione, ſita eſt inter Aegyptum & Iudæam, eſtq; portio Arabicæ terræ, ualde fertilis ab ea parte qua mari alluitur, uerſus Arabiam uerò dicitur eſſe ſterilis, ubi pertingit ad montana Seir. Clauditur ibi montibus & rupibus abſciſsis, atq; uallibus effoſsis concurſu torrentium, ac inde altis & implexis anfractibus ſic coarctatis, ut per anguſtos calles tranſitus uix pateat uiatori. Præcipuæ eius urbes Mareſa, Anthedon, Gaza, Aſcalon & Azotus, quarum frequens in biblijs fit mentio. Natus fuit in Aſcalone inſignis ille tyrannus Herodes, ſub quo Chriſtus natus fuit, qui mira aſtutia ad ſe traxit regnum Iudaicum, interfecitq; omnes qui tunc de regio Iudæorum ſemine adhuc extabant.

TERRA

In monte Caſio iuxta Oſtracinam, quæ hodie Lariſſa uocatur, ſepultus fuit Pompeius. Longitudo terræ ſanctæ accipitur à Dan Ciuitate, ſita iuxta Libanum uſque ad Berſabeæ ciuitatem è regione Gazæ poſitam: Latitudinem uerò terminant mare mediterraneum et Iordanis flu. etiamſi ultra Iordanem ſitæ fuerint tribus. Aſer, Ruben & dimidiatribus Manaſſe. Quomodò Aegyptus huic tabulæ adhæreat, uidebis infràin deſcriptione Aegypti. Nam extendimus alteram extremitatem huius tabulæ uſque ad confinia Aegypti, id quod Nili orientale oſtium hic oſtendit:

Per hoc deſertū Pharā peregrini Ieroſolymitani relicta urbe ſancta cōſueuerūt proficiſci ad montē Synai, ad inuiſendum diuæ Catarinæ ſepulchrū. Occurrebāt aūt trāſeuntib. multa & uaria pericula, incidentes nūc in mare arenoſum, nūc in terrā ſerpentib. ſqualentē, aut penuria aquarū laborantē, aut aſperrimis rupibus obductā, omniq; adminiculo humani uictus deſtitutā, ubi ſolo māna cœleſti aut multa opus eſt humana prouiſione. Cōficiebant iter illud ducatu aſtrorū, concomitātib. Sultani Aegyptij (qui tūc terris iſtis præfuit) miniſtris & agaſonib. Experti ſunt olim & Iſraëlitæ omnes has moleſtias, easq; magno animi tædio ferētes, cōtra duces ſuos Moſē et Aharō murmurabāt, etiā cū re ipſa uiderēt ſibi diuinū adeſſe ſubſidiū. Fuit iter illorū uariū et perplexū ex Aegyp. in terrā Chanaā, ut hic pūctulis eſt ſignatū, quibus quoq; māſionū nomina in diuerſis locis ſūt abiecta. Qui hodie ab Ieroſo. ad mōtē Horeb peregrè uadūt, dicūtur iter illud 14. dierū ſpacio cōficere, quū Iſraëlitis ob uarias ambages et plurimas ſtationes ſeu māſiones oꝰ fuerit 40. ann. tēpore. Vide de hoc itinerariū Breitē. aut Felicis Vlm:

TERRA PROMISSIONIS SEV IVDAEA. Cap. XXXIII.

PArticularis Syriæ prouincia Iudæa ſuccedit Idumææ, quam biblici libri uocant Chananæam, deinde uerò cœpit appellari terra Iſraëlitica, ac poſtea Iudaica, nouiſsimè uerò Terra ſancta, de qua ſcriptura ſacra in utroque teſtamento tam multa diſſerit, quã dominus Deus peculiariter præ alijs terris ſibi delegit, ubi uoluit primum doceri ueram unius Dei fidem, atq; inchoari cultum eius, & hinc prædicari per uniuerſum orbem: quare non immerito hæc terra & metropolis eius Ieruſalem omnibus terris & ciuitatibus totius orbis præferuntur. Fuit autem hæc terra uariarum opum diues, frugibus fertilis, aquis illuſtris, opima balſamo, & in medio orbis conſtituta, ſumma in ea elementorum gratia, unde & æſtimauerunt Iſraëlitæ, gens antiquiſsima, & apud quã ſolam à prima hominis formatione cœleſtis ac ueri numinis cognitio, cultuſq; & primum idioma permanſit, eam eſſe quæ patribus olim Abrahæ, Iſahac & Iacob promiſſa eſſet, terram uidelicet lactę & melle fluentem, ideo Iehoſuæ fortiſsimi ducis ductu 40. anno poſtquã Aegyptum exijſſent, ſuæ ditionis fecerunt, uno & 30. regibus in ea potenti manu deuictis. Acceperant Iſraëlitæ antea leges peculiares à Deo ſecundum quas uiuerent, quam uis et multis ante Moſen ſeculis abſq; lege aliqua ſcripta, piè ſanctecq; uixerint, ueritatẽ diuinis oraculis animicq; acumine et magnitudine conſecuti. *Moſes legiſlator.* Exiſtimabat eximius ille theologus Moſes, nullã ciuitatẽ ſine iuris et ęquitatis cultu diutius cõſiſtere poſſe. Iã cũ bonorum premijs & impiorum ſupplicijs ſuos ad amplexandum uirtute & impietatem fugiendam ſatis exhortatus fuiſſet, tandem ſuper 10. illa legum capita duabus tabulis ad montem Sinai perlata, alias populo leges ciuiliacq; inſtituta ꝓmulgauit. Hæ cum adeò multæ ſint, ut integrum librum pręſtare poſſent, memorabiliores tantum hic ponam.

Leges à Moſe traditæ. Sanxit itaq; Moſes, ut pueri initio leges diſcant, cum diſciplinam illæ in ſe optimam contineant. Qui Dei nomen balſphemia læſerit, per diem ſuſpendatur, inſepultus abijciatur. Vt ex meretricia pecunia ſacrum nullum fiat. Septem ſint in ſingulis urbibus principes, qui iuſtitia & prudentia cæteros antecellant, ut duo cum his Leuitici miniſtri iudicent. Ne unus teſtis recipiatur, ac ne duo quidem, niſi horum prius ſit ſpectata fides. Tres ritè teſtimonium dicant. Sed ne mulier teſtis ſit, neque mancipium, quod in hoc fortuna, leuitas in illa merito ſuſpecta habeatur. Præterea ne ex conſitis arboribus aliquid ante quartũ annum attingatur, ut tunc ex frugibus decimæ dantur, peregrini & hoſpites nonnihil percipiant, quod reliquum fuerit, agricolatoris ſit. Vt ſemina munda non mixta terræ condantur, quod diſsimiliũ cõmunione terra nõ gaudeat. Vtq; uiator non à frugib. arceatur, ſed quantũ uolet ex his legat, ſi lectas p̃ſens uſus exigat. Si pudor obſtet, ultrò accerſeatur. Vt puella ꝓ uirgine ducta ſi corrupta ſit corpore reperta, flagitijcq; cõuicta, lapidib. obruatur, aut uiua cremet. Si quis uirginẽ alteri deſpõſatã nõ inuitã uitiauerit, uterq; extremo ſupplicio afficiatur.

Si uis

Si uis illata fuerit, iniuriæ autor pœnam luat. Quæ ſine liberis uidua relicta eſt, fratri aut propinquo defuncti coniugis nubat, exq; eo matrimonio in ſucceſsionē defuncti prolem tollat. Si eam ducere nolit, cauſam apud ſeniores dicat. Filius ſi parentibus iniurius fuerit, extra urbem interficiatur. Si pignus ab inope creditor acceperit, ante noctem reſtituat. Qui non fuerit ſoluendo apud eum cui debet, ſeruitutem ſeruiat. Si quis contribulem emerit, tempus ſexto mox anno liber exiſtat. Qui oculum alicui per iniuriam eruerit, pari clade puniatur. Si taurus quenquam peremerit cornu, lapidibus obruatur, eius carnes non attingantur. Filius patris ſcelus non luat, nec parentibus erit fraudi, ſi filius quid deliquerit. Adminiſtrandi belli ſumma penes hunc ſit, qui ſtrenuitate & prudentia alios ante ibit. Si hoſtis obſidione premitur, frugiferæ arbores ne lædantur. Ne qua mulier belli tempore attingat uirile inſtrumentum, neq; uir muliebre. Vt ueſcendi ſanguinis uſus in uniuerſum Iſraëlitis nullus eſſet. Puerpera 40. dies templo arceatur, ſi marem enixa eſt, ſi fœminam octoginta. Adulterio, inceſto, ſodomiticæq; fœditati capitalem pœnam lex irrogat. Sacerdos manco debiliue corpore altaris aſcēſu prohibetur. Terra ſeptimo anno aratri eſt immunis. Quæ tellus ſua ſponte fert anno quinquageſimo, qui iubileus dicitur, tribulibus & extraneis cōmunis eſt. Hi & multi alij ritus Iudæis à domino Deo præſcripti, ridentur à gentibus Deum uerum ignorantibus. Vnde Cornelius Tacitus in hunc modum ſcribit: Apud Iudæos eſt fides obſtinata & miſericordia in promptu, ſed aduerſus omnes alias gentes hoſtile odium, ſeparati epulis, diſcreti, cubilibus, proiectiſsima in libidinem gens, alienarum concubitu abſtinent, inter ſe nihil illicitum, circumcidere genitalia inſtituerunt, ut diuerſitate noſcantur. Nec quicquam prius imbuunt, quam contemnere Deos. Animas prælio aut ſupplicio peremptorum æternas putant, eadem cura & de inferis & perſuaſio cœleſtium.

Quid Tacitus de Iudæis ſentiat.

DE TERRÆ SANCTAE PRAESTANTIA ET NObilitate. Cap. XXXIIII.

NOn parum commendat hanc terram, quod ſancti patriarchæ habitauerunt in ea, prophetę Dei oracula ſacra prodiderunt in ea, unigenitus Dei filius in ea aſſumpſit naturam humanam, atq; per paſsionem ſuam & mortem reconciliauit generi humano patrem cœleſtem. Hic acceperunt apoſtoli ſpiritum ſanctum, profectiq; inde in uniuerſum mundum annunciauerunt omni creaturæ regnum Dei. Protulit hæc terra olim cultoribus ſuis lac & mel, poſtquàm Chriſtus Dei filius uenit, effundit in omnem orbem medicinam ſalutis atq; diſpenſat cibum uitæ. Omni tempore quo cultores huius terræ fuerunt iuſti & recti, fuit & tellus ipſa ſingulari fauore Dei fertilis & diues in omnibus, & quando Deum obliuioni tradiderunt & coluerunt idola, nulla fuit plaga in terris cui non obnoxij eſſent, nempe fami, ſiti, lepræ corporum, ueſtium & domorum, gladio hoſtili, ſæuis animalibus & in ſumma omnes malę dictiones uenerint ſuper eos quæ ſcriptæ ſunt Deutero. 17. Quàm nobilis & fertilis fuerit hæc terra ab initio, teſtantur etiam gentiles, quia aſſerunt eam in duobus reliquas omnes terras excelluiſſe, nempe quod tunc in nullo loco, niſi in Iudæa creuerit balſamum, nec ullum ſolum genuerit fœcundiores palmas quàm Iſraëliticum. De quo Plinius ita ſcribit. Sūt palmæ in Italia ſed ſteriles. Ferunt in maritimis Hiſpaniæ fructum, uerum immitem, dulcem in Africa, ſed ſtatim euaneſcentem. Contra in oriente ex his uina, gentiumq; aliquibus panis, plurimis uero etiam quadrupedum cibus. Hinc caryotæ fiunt, & cibo quidem & ſucco uberrimæ. Ex quib. præcipua uina orienti, iniqua capiti: & ut copia ibi atque fertilitas, ita nobilitas in Iudęa, nec in tota, ſed Hiericunte maxime. Nulla arbor frugifera niſi in feruida. Gignitur leui ſabuloſaq; terra, maiore in parte & nitroſa. Coma omnis arboris in cacu-

Terræ fertilitas pendet ab incolis.

Palmæ fertiliores.

mine eſt,& pomum non inter folia ut in cæteris, ſed ſuos inter ramos palmitibus racemoſum. Arboribus utrunq; ſexum eſſe diligentiſsimi naturę obſeruatores tradunt. Mas in palmite floret, fœmina citra florem germinat tantum ſpinę modo. *Situs terræ ſanctæ.* Situm terræ ſanctæ licet deprehendere ex tabula ipſa, hic adiecta. Eſt longa regio, ſed non lata. Habet longitudo circiter milliaria Germanica quadraginta. Aliqui uerò ponunt duntaxat uiginti quatuor ab origine. Iordanis uſq; ad Berſabæam, quæ contermina eſt Idumææ. Latitudo uerò ſupputatur à mari mediterraneo uſq; ad Iordanem, ſpacio undecim Germanicorum miliariorum, etiam ſi quædam tribus manſiones ſuas ultrà Iordanem habuerint, id quod ex deſcriptione facile innoteſcit. Tempore Chriſti fuit tota Iudææ regio diuiſa in tres prouincias: inferior appellata fuit Iudæa, media Samaria, & ſuperior Galilæa. *Libanus mons & ſylua.* Mons Libanus diſpeſcit Phœnicen à Galilæa, ſuſtinetq; ſaltum proceriſsimarum arborum, quin & ipſe Libanus appellatur. Habet autem abietes & cedros, aliaſq; nobiles arbores, ex quibus inſigniora Iudææ ædificia conſtruuntur, atq; per rates in mari adducuntur, id quod quintum caput tertij regnum pulchrè teſtatur. Idem mons, qui à tergo Tyri incipit, & ad Damaſcum peruenit, tantæ eſt ſublimitatis, ut ſit fidus niuibus: unde etiam Tyrum deferuntur niues, quibus temperent æſtiua pocula.

IORDANIS FLVVIVS QVOS FACIAT LACVS. Cap. XXXVI.

Origo Iordanis. SVb monte Libani excelſo eſt antrum quoddam Panium dictum, umbroſum, quod apertum profundum habet præcipitium, unde exhalat grauis odor. Intus fons inperſcrutabilis profunditatis. Foris ad pedem montis & fauces antri, ſcaturiũt fontes, unde Iordanis fluuius concipitur. Coniunguntur autem duo riuuli iuxta Cæſaream ciuitatem, quæ & Dioſpolis uocatur à uicino templo aureo Iouis in monte Hermõ. *Samachonites lacus.* Hinc Iordanis delatus, & continuo largis uenis creſcens, ingreditur Samachonitem paludem, deinde lacum Genezar, tandemq; abſorbetur à lacu Aſphaltite, & perdit laudatas aquas. Samachonites lacus diſtat à fontibus Iordanis ſtadijs circiter 144. & tempore æſtiuo ferè tota exiccatur in paludes. Fert calamum aromaticum, & ſylua circũ eſt infeſta leonibus: *Mare Tiberiadis.* at lacus Genezar, qui & mare Galilææ atq; Tiberiadis appellatur, maior eſt quàm exiccari poſsit, quippe qui circiter uiginti milliaria Germanica per circuitum continere dicitur. *Mare mortuũ.* Egreſſus autem Iordanis hoc mare, petit mare mortuum, quod eſt lacus Aſphaltis. Vocatur mare mortuum, quod nihil in eo uiuere poſsit. Lacus ipſe fumoſus, & aër aſpectu ipſo æri & argento, terſiſq; omnibus uſq; ad aurum rubiginem inducit. Vnde cum uaſa ſqualorem illum contrahunt, iam accolæ intelligunt incipere bituminis eruptionem, ac ſeſe arundineis ratibus ad id inquirendum accingunt. Refert autem quiſq; quantum uult. Lacus nullum corpus animantis recepit: tauri & cameli in eo fluitant: etiam homines nandi imperiti ubi ad ilia uſq; in eum proceſſerint, attolluntur. Nauem quoq; non patitur. Si quid uiuum aliqua arte immiſeris, ſuperexilit. Lucerna ardẽs ſuperenata, extincta mergitur. Dicitur etiam quod poma nata in arboribus circumpoſitis uſq; ad maturitatem coloris ſunt uiridis: & ſi matura incidat, fauillas intus inuenies. Aquæ huius lacus ſunt immobiles, neq; uentis mouentur, reſiſtente turbinibus bitumine quo aqua ſtagnatur. Manet lacui tetra illa facies noſtra ætate, ſed eſt ad eum difficilis acceſſus peregrinis, cum propter immanes feras & ſerpentes, tum propter Beduinos paſtores gentem feram, quæ hæc loca & totam Thraconitidem uagis domicilijs & latrocinijs infeſtat. *Fertilitas mutata in ſterilitatem.* Fuit locus iſte antiquitus Vallis ſylueſtris & ſalinarum, cultiſsimus, adeò ut ob felicitatem conferretur paradyſo Dei. Manſit eius ſpecies apud Iericuntem & Engedi, ubi nobiliſsima ſunt palmeta & horti balſami. Poſt Sodomam autem euerſam & uicina loca extincta, mutatus eſt amœnus ille locus in eam ſterilitatem, ita ut per octo millia paſſuum procul à lacu, utraq; ripa fluminis ſentiat afflatum bituminis & ſterilitatem. *Bitumen Aſphalticum.* Cæterum lacus ipſe nihil gignit præter bitumen. Eſt autem bitumen illud gleba terrea & unctuoſa, quæ calore liqueſcit & efflatur, rurſuſq; ab aqua frigida concreſcit, concreta fluitat in ſummo, nec innatare, nec mergi poteſt, ſed attolli. In ſummo autem incuruata ſpeciem præbet tergoris cameli, ſectioneq; aut cuneorum diſpalatione opus eſt. Inordinatis temporibus efflatur cum bullis quaſi feruentis aquæ, fauillæq; multum

multum emittit. Longitudo laci putatur eſſe 580. ſtadiorum, diſtatq; à Ieruſalem ſtadijs circiter ducentis. Aiunt multa in hunc uſq; diem reperiri indicia diuinæq; iræ teſtimonia per circuitum huius laci, ueteris combuſturæ, qua interijt tota regio illa, potiſſimum in petris, quæ alicubi exuſtæ cernuntur, & terra cinerulenta, guttæ quoq; picis ex petris diſtillantes, & flumina fœtido odore efferuentia, hæc omnia huc uſq; manent in deteſtationem immanium ſcelerum olim in ea terra commiſſorum. Sulfure enim, pice & igne è cœlo demiſſis, hic quinq; interierunt regna quorum metropolis fuerunt Sodoma, Gomorrha, Seboim &c. Habes hiſtoriam Geneſ. cap. 19. Notandum hic, quum locus huius maris mortui quondam fuerit magna quædam et ſpecioſa uallis, quam Iordanis mediam rigabat, neceſſe eſt ut idem Iordanis ante enatum lacum uel excurrerit ad mare oppoſitum tanquam Elaniten ſinum; cui lacus ex reliquo littore Rubri maris propius accedit, uel citra conſiſtens abſumptus cuniculis fuerit, quod & alijs fluminibus accidere apud Coſmographos legimus, potiſſimum Nigriti in Africa: neq; filij Iſraël alio quàm contra Ierichuntem loco tranſiſſe Iordanem ſcribuntur, tranſiſſent autē ultra mare mortuum, ſi ibi Iordanis meatum haberet uerſus mare rubrum. Vnde relinquitur quod cuniculis abſorbeatur, id quod & coniecturis licet probare. Siquidem fluuius aquæ ſalubris & multo leuioris permiſceri lacui craſſo multo bitumine & tota natura graui non poteſt. Etiam qui illic aliquando fuerunt, aſſerunt, quando flumina magnis & durantibus imbribus augentur, ripæ lacus quoq; implentur. Si ergo acceſsione aquæ breuis tempori lacus ſeipſum intra conſuetam menſuram non fert, minus affluxu Iordanis tot ſeculis ſe feret. Vnde colligitur, eſſe cuniculos in quos Iordanis condatur.

Diſputatio de Iordanis oſtijs

DE REGNO IVDAICO AB ISRAELITIS IN TERRA *ſancta inſtituto & rurſum abolito.* Cap. XXXVI.

DOcet hiſtoria ſacræ ſcripturæ, quomodo Iſraëlitæ egreſsi de Aegypto uenerint in terram patribus eorum promiſſam, & quàm horrenda bella geſſerint contra infideles, quomodo regnum ſub Saule & Dauide erexerint, ciuitatem Ieroſolymitanam, arcem Zion atq; magnificum templum extruxerint, qualiterq; regnum eorum poſtea in duo ſciſſum, uni adhærebant duæ tribus, Iehuda ſcilicet & Beniamin, appellatum regnum Iehuda & Dauidicum: alteri autem obtemperabant reliquæ decem tribus nuncupatum Samariæ regnum à metropoli Samaria & regnum Iſraël: item quando tandē utrunq; regnum exterminatum, & populus in captiuitatem ductus, nempe in Aſſyriam & Babylonem: hæc inquam omnia explicantur in ſacris biblicis libris: præſertim in Ieſoſua & ſequentibus libris uſq; ad finem librorum Regum. Item quando Iudæi rurſum ex captiuitate dimiſsi, poſtliminio redierint & inhabitauerint terram auitam; conſtruxerint ciuitates, & exuſcitauerint regnum, quod durauit uſque ad tempus Chriſti, quando iterum fuit abolitum. Hæc ſignantur in libris Ezræ & Machab. Cæterum qualis fuerit facies huius terræ, tempore Chriſti conuerſantis in ea, quales mores, religio, imperium &c. docet Euangelium. Item quid contigerit in ea poſt Chriſti paſsionem & aſcenſionem, prædixit ſaluator ipſe Iudæis, nempe quod lapis non maneret ſuper lapidem, ſed omnia interirent, eò quod tempus ſuæ uiſitationis non agnouiſſent, quod & impletum legimus anno poſt Chriſtum incarnatum 73. quando Titus Rom. princeps expugnatam Ieroſolymam deuaſtauit, & multa millia Iudæorum interfecit, plurimos captiuos abduxit, qui euaſerant gladium, peſtem & famem. Poſtea anno Chriſti 136. Aelius Adrianus deſtructam & deſolatam ciuitatem rurſum inſtaurans, appellauit iuxta nomen ſuum Aeliam, locauitq; eam Iudæis ad inhabitandum, ſed quum illi inobedientes eſſent eius imperio, rurſum perdidit eos.

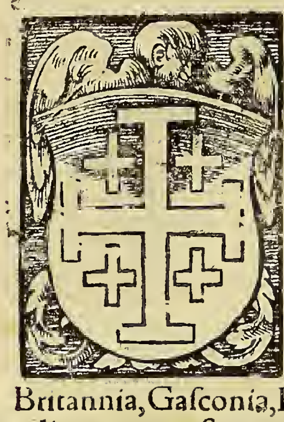
Duo Iſraëlitarum regna.

Titus expugnat Ieroſol.

CHRISTIANI EXCLVSIS IVDAEIS OCCVPANT TERram *ſanctam, & rurſum amiſſam recuperant magna ui & potentia.* Cap. XXXVII.

POſteris temporibus cum imperatores paſſim Chriſti fidem acciperent, & ſedem ſuam haberent Conſtantinopoli, tunc & terra ſancta uenit in poteſtatem Chriſtiano-

 rum,

rum, & ciuitas ſancta tempore Helenæ imperatricis à Chriſtianis inhabitari cœpit uſq; ad annum Chriſti 609. tunc ueniens Coſdroës Perſarum rex ſpoliauit eam, breuiterq́; afflixit, dimiſſis tamen in ea Chriſtianis, qui poſſeſſionem eius retinuerunt uſq; ad imperium Henrici quarti, tunc irruentes Saraceni, magna ui expugnauerunt urbem expuleruntq́; omnes Chriſtianos ex terra ſancta. Reliquerunt tamen ſepulchrum Chriſti inuiolatum, non ex deuotione quidem, ſed quod emolumentum aliquod futurum hinc ſperabant. Hoc rumore in Europa & eccleſia occidentali inter Chriſtianos ſparſo, collectus eſt anno domini 1096. immenſus exercitus Chriſtianorum militum, concurreruntq́; nedum uiri, ſed & mulieres in Gallia, in Hiſpania, Normandia, Anglia, Scotia, Britannia, Gaſconia, Flandria, Lotharingia & Hibernia, magna hominum multitudo:

Prima generalis profectio ad terram ſanctam.

reliquerunt paſtores greges ſuos & ruſtici aratra ſua, quin & monachi relictis monaſterijs adiuncti ſunt militiæ ſacræ ſub ducibus Gotfrido comite Bononienſi, & fratribus eius Balduino & Euſtachio, item ſub Ruperto, Normanno & Hugone fratre regis Galliarum. Hi ergo omnes proficiſcentes per Germaniam, Vngariam & Bulgariam uenerunt Conſtantinopolim: ubi refocillati nauigauerunt in Bithyniam. Vbi dum prædæ aceruandæ inhiant, à Solimanni exercitu obruti in fugam uertuntur, atq; multi occiduntur. Deinde Gotfridus, Balduinus & multi alij principes collectis multis copijs, ſequuntur priorem exercitum, cui Hugo frater regis Franciæ præerat, adiunguntúrq; exercitui illi qui adhuc in Bithynia hærebat. Et conuenientes factus eſt exercitus 600. millium peditum, & equitum loricatorum 100. millia. Hic omnes uno animo Niceam urbem populoſiſſimam obſidentes expugnauerunt,

Necea expugnatur.

cuius urbis dominus erat Solimannus Turcarum princeps, qui à Tarſo Ciliciæ uſq; ad Helleſpontum omnes poſsidebat prouincias, congreſſuſq; cum noſtris in certamen, uictus & in fugam uerſus eſt, captaq́; fuit Nicea anno 1097. menſe Iunio. Deinde ueniunt ad Antiochiam minorem, metropolim Piſidiæ.

Antiochia.

Hinc quidam deſcendentes in Ciliciam, expugnauerunt metropolim eius Tarſum, cuius ciues Chriſtiani erant tributarij Turcis. Maior uerò exercitus omnibus in uia expugnatis ciuitatibus, Antiochiam peruenit, ciuitatem glorioſam & nobilem, quam olim Reblatam dictam putant. Hanc Antiochus turribus 460. ac muris muniẽs, de nomine ſuo uocari præcepit, & regni ſui caput conſtituit: poſtea uerò Iuſtiniani principis tempore Theopolis eſt dicta. In hac Petrus apoſtolus prima dicitur erexiſſe cathedralem eccleſiam. Sita eſt in Cœloſyria, prouincia amœniſsima, fontibus & riuis irrigua. Clauduntur etiam intra ciuitatis ambitum duo montes, in quorum alterius uertice ſitum eſt præſidium munitiſſimum. Diſtat autem ciuitas à mari miliaribus duodecim, quam noſtri continuis octo menſibus obſederunt, fereq́; ante eam fame periclitati fuerunt: quin & ciues frequenti eruptione facta, multa noſtris intulerunt damna. Tandem uerò quidam Emirferius nomine, noctis tempeſtate omnibus ciuibus dormientibus, ciuitatem noſtris prodit, pacta illi magna pecunia. Noſtri ergo ingreſsi & diſcurrentes per urbem, ſtragem magnam ediderunt. Caſsianus quoq; princeps ciuitatis dum fugeret, occiſus eſt, fuitq́; Turca, de familia Sultani Perſæ, qui Sultanus uniuerſas illas prouincias ſuo ſubiugauerat imperio. Scribunt hiſtorici in urbe illa tantum auri, argenti, lapidum precioſorum, tantaſq́; repertas diuitias, ut qui prius mendicabant, nunc omnib. abundarent diuitijs. Capta urbe aggreſsi ſunt noſtri arcem, quam Turcæ & Saraceni tenuerunt, ſed uulnerati coacti ſunt pedem retrahere. Interim aduenit Corbana militiæ regis Perſarum princeps cum maxima multitudine & obſedit ciuitatem, quoſq; magna in ea oriretur fames. Sumpto ergo noſtri animo, egreſsi pugnam inierunt cum hoſtib. uerteruntq́; eos in fugam, cæſis multis adepti ſunt millibus. Potiti hac uictoria anno

Antiochia expugnatur à Chriſtianis.

Chriſti 1098. in fine Iunij, annonæ abundantiam. Facta eſt quoque deditio arcis. Paulò pòſt ſuſcitata eſt clades magna in paulo Chriſtiano, defeceruntq́; intra paucos dies quadraginta millia. In calendis uerò ſeptembris coadunati Chriſtiani, arripiunt iter uerſus Ieroſolymam, & inter multas ciuitates quas expugnauerunt, Tripolim obtinuerunt, deinde Berytum deſcendunt, alij uocant Barutum, atq; hinc Sidonem & Tyrum ueniunt, olim nobiliſſimas urbes, de quibus poſtea. Interea Ieroſolymitæ urbem communiunt,

fideles

fideles qui intra eam erant eijciunt, & expectant Chriſtianorum aduentum. Anno igitur 1099. in menſe Iunio Chriſtiani caſtra ponunt ante ciuitatem ſanctam, eamq; obpugnant uſq; ad quintumdecimum diem Iulij: & tunc conſcendentes mœnia & ingredientes urbem, omnes inuentos in ea interficiunt, non parcentes neque ætati neq; ſexui, retinueruntq; eam ſub ſeptem regibus annos 88.

CHRISTIANI FACIVNT REGEM, INSTITVVNTque regnum in terra ſancta. Cap. XXXVIII.

Expugnata itaq; ciuitate Ieroſolymitana, & ſubacta tota terra ſancta, Chriſtiani elegerunt ciuitatis & regni regem, Gotfridum comitem Bononiæ, uirum religioſum, clementem & pium. Is tamen, licet regni titulum non abnuerit, noluit accipere coronam. Indignum arbitratus illic aureo diademate hominem uti, ubi rex regum Chriſtus ſpineam coronam pro redemptione humani generis tuliſſet. Sub manu itaq; inclyti huius principis regnum Ieroſolymitanum conualuit, non obſtante quod Calipha princeps Aegyptius magnum exercitum colligeret, & noſtros delere conaretur. Noſtri enim inuocato Dei auxilio, primo impetu hoſtes in fugam uerterunt, & magnum numerum ex eis occiderunt, aliqui numerant 30. millia. Hac obtenta uictoria, magna multitudo contendit redire ad patriam, relicto ibi Gotfrido. Dux itaq; magnanimus licet parua manu eſſet fultus, reliquas tamen gentium cœpit undique perſequi, & præſidia locis opportunis inſtituere, eccleſias & monaſteria quantum potuit reparare. Collocauit etiam in eccleſiam Ieroſolimitanam patriarcham, & in alijs locis epiſcopos. Breui autem poſtea infirmatus, anno 1100. in domino obdormiuit, atq; in eius locum eſt electus frater eius Balduinus, & quo magis paganis Chriſtianorum timor incuteretur, accepta regali benedictione, corona eſt decoratus. Poſtea expugnauit Cæſaream & alias maritimas ciuitates, cæſis qui inibi erant Saracenis, dilatauitq; regnum ſuum. Non tamen deſierunt pagani obruere Chriſtianos: at Balduinus in nomine domini ubique fudit eos, diripuitq; bona illorum, niſi quod ante Romam Chriſtiani grauem paſſi ſunt ſtragem. At Balduinus inſtaurato exercitu ſuo ſubito irruit in hoſtes, ac tanta illos protriuit internetione, ut parum profuerit uiciſſe. Paulopoſt Balduinus duxit exercitum in Acam, cui auxilio uenerũt rogati Genuenſes & Veneti cum 80. roſtratis nauibus ac triremibus pleriſq;. Ciuitas itaq; Aca, quæ & Ptolemais, terra & mari acriter oppugnata tandem capitur, & Saraceni in fugam ſunt uerſi. Mortuus eſt autem Balduinus iſte rex Ieroſolymitanus ſecundus anno Chriſti 1118. nulla relicta prole. Balduinus rex Tunc electus in regem tertium Balduinus à Burgo, ex alia familia filius Hugonis comitis Raſtellæ, cuius iſta eſt genealogia atq; ſucceſsio regum Ieroſolymitanorum.

3 Balduinus comes Raſteliæ obijt 1131.

4 Margareta, cuius maritus Fulco comes Andegauenſis fit rex & moritur 1142.

5 Balduinus rex, obijt 1163.

6 Almericus rex 6. obijt 1173

Sibylla uxor theodorici comitis Flandriæ

7 Balduinus leproſus, obijt 1158.

8 Sibylla, cuius maritus Guido Luſinianus fit poſt Balduinum rex

Iſabella, cui9 maritus Gallus quidam nomine Cõradus à monte ferrato

Iole cuius maritus Io. comes Prẽnæ ex Delphinatu, rex ſine urbe

Iole unica filia quã duxit Fridericus ſecũdus rex Siciliæ.

QVID CONTIGERIT SVB BALDVINO REGE *quinto.* *Cap.* XXXIX.

CVm circa annum Chriſti 1150. regno Ieroſolymitano præeſſet Balduinus rex quintus. Raimundus princeps tenebat Antiochiam, Turcæ autem tenebant Damaſcenum regnum, & Noradinus potentiſſ. Turcarum princeps cœpit ſæuire in Antiochenos. Cui Raimundus occurrens, ab eo gladio eſt confoſſus, cuius caput Noradinus miſit ad Calipham Baldacenſem, & alius Turcarum ſatrapas orientis, occupatq́ prouinciam Antiochenam opulentiſſimam. Balduinus uerò rex obſidet Aſcalonem urbẽ maritimam, & eandem expugnat. Quod uidens Noradinus regnum Damaſcenorum inuadit, regemq́ eorum fugere compulit. Anno 1154. Rainaldus miles ſtipendiarius duxit uxorem Conſtantiam Raimundi relictam, cuius nuptias magni quidam ambierant uiri. Videnſq́ Rainaldus id diſplicere patriarchæ, cepit eum, nudatumq́ melle delibutum ſoli expoſuit, & tandem dimiſit. Rex uerò Ieroſolymitanus uocatur ab Antiochenis, compoſuit res illius principatus, & paulò pòſt infirmatus, Beryti obijt non ſine ſuſpitione ueneni. Aiunt & hoſtes fidei doluiſſe de morte eius. Nam Noradinus Damaſcenorum rex dicitur dixiſſe, Chriſtianos amiſiſſe, principem, qualem tunc orbis non habuit. Obijt autem anno milleſimo centeſimo ſexageſimo tertio, in Februario, ſucceſſitq́ ei Almericus frater eius.

Antiochia expugnatur.

QVAE GESTA SINT SVB ALMERICO SEXTO *rege.* *Cap.* XL.

ANno primo regis Almerici Aegyptijs negantibus ſoluere tributum, deſcendit rex ipſe in Aegyptum, at Aegyptij rumpentes aggeres Nili, coegerunt eum diſcedere, ne exercitus eius penetraret ad intima regni. Tunc Noradinus ſperans regnum Aegypti ſibi uendicare, Syracinum militiæ ſuæ principem cum infinita Turcorum manu miſit in Aegyptum. Quod audiens Sultanus Aegypti, miſit ad Almericum regem pro auxilio, pollicens tributum ampliſsimum, & fœdus perenne. Interim uerò Syracinus ingreditur Aegyptum, & ocurrentem ſibi Sultanum fugat, occiditq́: poſt cuius mortem Suar Sultanus eligitur, qui timore Syracini cum Almerico rege priores conuentiones renouauit. Eodem tempore Noradinus à peregrinis Chriſtianis iuxta Tripolim debellatus eſt. Vnde cõſternatus Noradinus, & damnum abolere cupiens, congregatus ſuorum copijs, caſtrum Chriſtianorum iuxta Antiochiam obſedit, commiſſoq́ prælio Chriſtiani uincuntur, & caſtrum ab eo occupatur. Audiens autem Almericus quod Noradinus conabatur occupare regnum Aegypti, deſcendit ipſe in Aegyptum ut auxiliaretur Sultano, cui Sultanus dedit 40. aureorum millia, modò non egrederetur Aegyptũ, niſi Syracino aut extincto, aut Aegypti finibus expulſo. Commiſſa itaq́ pugna, Almericus Syracini aciem uiriliter ſtrauit, & in fugam uertit. Venit ergo Syracinus Alexandriam, ſed Almericus eum obſidione præmens, tandem pax eſt facta hac conditione, ut Syracinus egrederetur Aegyptum, & captiui utrinq́ reſtituerentur, ſicq́ ciuitas per deditionem in regis tranſijt poteſtatem. Imperator uerò Conſtantinopolitanus uidens regnũ Aegypti eſſe in manu effœminatorum, eoſq́ opus habere externo tutore, & timẽs ne ueniret ad gentes alienas, ſubornat regem Almericũ, ut fracto fœdere, quod habuit cum Sultano, Aegyptum in ſuam redigeret poteſtatem, & huius mali incendium miniſtrabat magiſter domus hoſpitalis, quem tamen fratres militiæ tẽpli ſequi noluerũt, iudicantes id eſſe contra conſcientiam & præter pacta. Almericus itaq́ deſcendens in Aegyptũ, oppugnat Peluſium. Quod audiens Sultanus, implorat Noradini auxilium. Obſequitur Noradinus, miſſoq́ cũ Syracino magno exercitu, Sultano ſuccurrit. Almericus uerò euerſo interim Peluſio, Cairũ obſidet, unde Sultanus Suar regem cupidũ promiſſus eneruat, infinitam pecuniam offerrens, quam uix Aegypti regnũ perſoluere poſſet. Hac autem non ut ſolueret fecit, ſed ut regem protraheret, quoad Noradini Turcæ auxilia uenirent. Datis interea præſenti centum millibus aureorum, rex obſidionẽ ſoluit, & retrocedens circa hortum balſami caſtra conſtituit. Et audiens Syracinum cum ingenti multitudine uenire, redijt in ſuum regnum. Syracinus uerò uidens temporis opportunitatem uotis ſuis conſociatam, Sultanum nihil metuentem occidit, & ueniens ad Calipham,

Aegyptus tributaria Chriſtianis.

Fœderis uiolatio, multorum malorũ cauſa.

Caliphani,ab eo Sultanus inſignitur,in magnam perniciem Chriſtianorum. Non tamē diu ſuperuixit Syracinus. Succeſsit uero Saladinus, uir acris ingenij ac ſtrenuus, qui ad Calipham dominum ſuum ingreſſus ut ſolitam ei exhiberet reuerentiam, occidit eū & omnem eius progeniem, ut ſimul eſſet Sultanus & Calipha, & uidentes principes Chriſtiani,quam peſſima eſſet conditio eorum,iunxerunt imp. Conſtant. Et rex Almericus copias ſuas ſimul,anno 1171.& obſederunt Damiatam,ſed nihil efficientes, coacti ſunt recedere. Anno ſequenti Saladinus ut Chriſtianis uicem rependeret, contractis infinitis copijs, regnum Ieroſolymitanum ingreditur, ſed tamen parum nocere potuit. Anno 117. Noradinus magnus Chriſtianorum perſecutor mortuus eſt, relinquens filium impuberem. Mortuus eſt quoq; paulò poſt Almericus.

GESTA SVB BALDVINO VII. REGE LEPROSO. Cap. XLI.

MOrtuo Almerico rege Ieroſolymitano atq; Noradino principe Damaſcenorum, Damaſceni uocauerunt Saladinum ob tutelam pueri. Qui occupato regno Damaſcenorum, Chriſtianos omnes breui fuerat confecturus, niſi Balduini Almerici filius in regem fuiſſet aſſumptus. Sed cum elephantiæ morbo laborare inciperet, Raimundus comes Tripolitanus regni curam & adminiſtrationem ſuſcepit. Saladinus itaq; ſæpe Chriſtianos aggreſſus, bis aut ter uictus eſt, & aliquoties quoq; uicit. Deinde ſubacta tota Meſopotamia, reuerſus in Cœleſyriam, recepit nobilem ac potentem urbem Alapiam. Balduinus uerò ſentiens ingraueſcere morbum ſuum, tribuit uniuerſalem regni adminiſtrationem Guidoni, ſororis ſuæ Sibyllæ uiro. Et cum is negligenter ageret, & hoſti paſſim uia pateret, Balduinus rex nepotem ſuum Balduinum, quem Sibylla ſoror eius ex primo marito Guilelmo marchione Montisferrati ſuſtulerat, in regem coronari fecit, anno ſcilicet 1183. Sed mortuus eſt puer ad 8. auunculi obitus diem.

GESTA SVB GVIDONE VIII. REGE IEROSOlymitano. Cap. XLII.

DEfuncto Balduino leproſo, Guido ſororis ſuæ maritus creatus eſt rex Ieroſolymorum. Quod cum Raimundum comitem Tripolitanum malè haberet, defecit cum Tripoli, Tiberiade & totius Galilææ principatu à rege Ieroſolymitano. Saladinus uerò uidens Chriſtianorum diſsidium, comparato exercitu ingenti, duxit ille ad Ptolemaidem. Inerant tunc urbi illi Chriſtianæ militiæ principes, templi & hoſpitalis magiſtri, quibus ea urbs à regibus conceſſa erat. Hi primum impetum hoſtis ſuperiores facti, cruentam uictoriam obtinuerunt. Nam magiſter hoſpitalis & meliores quique de ſuis ceciderunt. Raimundus uerò Tripolitanus Tiberiadem munit, & regi Guidoni reconciliatur, & inducis cum Saladino factis abrumpit. Auxit exercitum Saladinus, repetitque templarios multo atrociore quam antea bello. Facta autem magna ſtrage fidelium, multiſque captis, ſine aliquo humanitatis reſpectu omnes occidi fecit, quin & Rainaldum Antiochenum principem propria manu interfecit. Vertit deinde in Tiberiadem omnem belli impetum, illicque contra Chriſtianos uictoriam adeptus, exercitum prope duxit ad Aconem. Rex autem Guido & templi magiſter capti, in ſignum uictoriæ reſeruantur. Inciderunt hæc in annum Chriſti milleſimum centeſimum octuageſimum ſeptimū. Tanta potitus uictoria, Chriſtiani in Acone obſeſſi, metu perculſi, deditionem fecerunt, pacti ut cum ſingulis ueſtimentis inde incolumes mitterentur. Pari celeritate Berytum, Biblum, & alia maritima loca occupat. Aſcalonitæ uerò munitione confiſi, reſponderunt ſe non niſi poſt captam Ieroſolymam deditionem facturos. Comes quoque Tripolitanus emergens ab infauſto prælio, & ueniens Tripolim ibi ſubitanea morte eſt defunctus, & cadauer eius circumciſum repertum: Saracenus enim fuerat effectus, unde à nonnullis proditor exercitus Chriſtiani habitus eſt. Saladinus proinde obſidens Aſcalonem, eam hac conditione recepit, ut Guidonem regem & templi magiſtrum redderet, quod & factum eſt. Obſidens poſtea urbem Ieruſalem, & diu magna ui oppugnans, fame tandem compulit Chriſtianos ad deditionem, ea tamen cōditione, ut tantū liceret inde ſecum aſportare, quantum quiſq; ſuis humeris ferre poſſet. Sic

Ptolemais tradita ordinibus

Chriſtianorum clades.

Chriſtianorum proditor.

Sic ciuitas ſancta octogeſimo octauo anno poſtquam à Gotfrido & alijs Chriſtianis ducibus fuerat recepta, in impiorum manus recidit. Fuit ille annus humanæ ſalutis 1187. in menſe Octobri. Vrbe recepta, continuo Saladini iuſſu omne æs campanarum è turribus depoſitum, templa prophanata præter illud quod Salomonis dicitur. Fugientes autem inde Latini, manſerunt quidam in urbe ex Chriſtianis nempe Suriani, Armẽi & multi Græci, factiq; tributarij. Deinde anno 1189. Guido rex obſidione cinxit Acam, ueneruntq; ex inſperato ſuppetiæ magnæ ex Italia, Germania, Burgundia & Francia, Philippus ſcilicet Galliæ, & Richardus Angliæ reges cum multis alijs principibus. Noſtri itaq; congreſsi cum Saladino ſuperiores fuerunt, quouſq; equus cuiuſdam Chriſtiani militis elapſus, fugam in populo excitauit. Currentes enim quidam poſt equum, putati ſunt fugam iniſſe, & toti exercitui fugiendi cauſa fuerunt. Quos inſecutus Saladinus, magnam edidit ſtragem. Fuerunt duo millia cæſa ex Chriſtianis, inter quos & templi magiſter interijt. Perſeueratum eſt tamen in obſidiõne, quia plures ſubinde Chriſtianorũ copiæ acceſſerunt: & quo maiores erant copiæ, eò citius fames ſentiri cœpta eſt. Qua preſsi noſtri, ſtatuerunt inuadere caſtra hoſtium. Quod cernens Saladinus, ſimulata fuga deſeruit caſtra, in quæ noſtri irruentes & crapulæ uacantes, onerauerunt ſe annona. Saladinus autem reuerſus oneratos ſtrauit. Afflictus Guido rex ea clade, alterum mox accepit incommodum, quia Sibylla uxor eius & quatuor filij dyſenteria in caſtris interierunt. Tunc noui excitantur motus propter regnum, ad quod multi poſt mortem Sibyllæ inhiabant. Vicit tamen Guido qui in poſſeſſione erat, & iam coronam acceperat. Eo quoq; anno Fridericus imperator cum multis principibus, epiſcopis & proceribus uolens Chriſtianis ſuppetias ferre, terreſtri itinere uerſus Conſtantinopolim profectus eſt, ac inde Armeniam minorem ingreſſus peruenit in Ciliciam: & quodam die calore æſtuans, cum lauandi gratia fluuium quendam rapidum & inexploratum ingrederetur, uorticibus abreptus perijt, in totius Chriſtianitatis irreparabile detrimentum. Incidit hic lamentabilis caſus in annum Chriſti 1190. Tunc Fridericus filius eius cum exercitu proceſsit in Antiochenum agrum, ubi milites partim morbo perierũt, partim fuga diſſipati ſunt. Fridericus uerò dux patris corpus imperiali magnificentia ſepeliuit in Tyro. Deinde ad obſidionem Acæ uenit, ubi diu expectatis auxilijs infeliciter moratus eſt. Producta fuit ea obſidio ad biennium, & tandem ea conditione urbs dedita, ut barbari qui in præſidio erant, ſingulis ueſtimentis incolumes dimitterentur. Interim Philippus rex Franciæ recta ex Ianua per Meſſanam fidelibus auxiliũ laturus in terram ſanctam nauigio migrauit, ſicut & rex Angliæ delatus eſt in Cyprum inſulam. Quumque exercitus eius à domino inſulæ malê tractaretur, rex Angliæ inſulam ui cepit, tyrannum ac filium eius captiuauit, & ad Acam proceſſit. Guido itaque auctus tantis copijs, anno Chriſti milleſimo centeſimo nonageſimo primo urbem recepit, ut iam diximus, ſicut & multas alias maritimas ciuitates. Tunc Saladinus de Ieroſolyma Chriſtianis relinquenda conſilia agitabat, ut quandoque tam longo bello defungeretur. Sed quum uideret reges Philippum & Richardum laborare magna diſcordia, in ea retinenda perſeuerauit. Illi enim impulſu diaboli memores ſimultatum & inimicitiarum, quas ipſi & progenitores eorum inter ſe habuerant, mutuo ſibi impedimento erant, & quicquid unus aggredi tenebat, alius impedire conabatur. Quod cum minime lateret Saladinum, audacior illi redditus, noſtros ſicut prius ſpernere cœpit. Philippus re infecta diſceſsit. Rex uerò Angliæ uidens Guidonem regem, ambire dominium Tyri & Ptolemaidæ, egit cum illo, ut pecunia haud grandi accepta, regnum Cypri acciperet, & ſibi regni Ieroſolymitani curam relinqueret. Sicq; Guido rex Cypri & Richardus Ieroſolymæ eſt factus. Tentauit Richardus expugnare Ieroſolymam, ſed inanis fuit eius conatus, Saladino totis uiribus reſiſtente. Deinde acceſſit & hoc malum, quod Richardus acceperat per nuncium regem Franciæ uexare Normandiam, & fratrem ſuum aſpirare ad regnum Angliæ, quod non parum obfuit Chriſtianis in oriente. Nam fœdera quæcunq; Saladino dare uoluit, Richardus recipere eſt coactus. Anno itaq; milleſimo centeſimo nonageſimo tertio uenit Richardus per Vngariam in Auſtriam, & dimiſſo regali obſequio, priuatus in quodam diuerſorio iuxta Viennam in coctione plumentorũ laborans conſedit, anulum regalem digito geſtans. Quod aduertens quidam ſe familia ducis qui eum agnouit (cum duce enim apud Acam fuerat) duci

Lupoldo

Ciuitas ſancta expugnatur.

Fridericus imperator perit in amne.

Cyprus ui capitur.

Diſcordia Chriſtianorũ.

Rex Angliæ capitur in Auſtria.

Lupoldo indicat. Dux miſſa frequẽtia militum regem capit, & digna factis compenſat. Nam capta Aca rex Angliæ: ſigna ſua ubique affigi pręcepit, titulum uictoriæ ſibi pror ſus aſcribens, uexillum uerò ducis Auſtriæ quodam loco, quem ille obtinuerat, affixũ, conculcari fecit, & præter hæc prædam omnem inter ſuos diſtribuit: ex qua perfidia, dux Auſtriæ ſine mora repatriauit. Imperator Henricus ſextus regem captiuum ſibi pręſentari iuſsit, uinctuſq; Vuormaciam adducitur, ubi tandem datis in redemptionem ſuam imperatori multis millibus aureorũ, nec non & duci Lupoldo, liberatus eſt. Mortuus eſt per dies illos Guido rex Cypri, regnumq; Emericus frater recepit. Mortuus eſt & Saladinus, uir omni eius ſeculi uirtute, geſtarum rerum gloria & potentia facile prin ceps: qui iuſſerat interiorem tunicã laneam ſuſpendi & deferri ante funus, preconemq; clamare: Et Saladinus Aſiæ dominator, ex tanto regno tantiſq; opibus nil aliud ſecum fert. Succeſſerunt autem ei filij ſui Saphadinus in Syria & Merlynus in Aegypto. *Saladini principis mors.*

NOVA EXPEDITIO CHRISTIANORVM IN TERRAM *ſanctam.* Cap. LXIII.

POſt mortem Saladini congregati dux Auſtriæ, dux Saxoniæ, dux Brabantiæ, Lantgrauius Thuringiæ & multi epiſcopi, cum magno exercitu ingrediuntur terram ſanctam, fractoq; fœdere quod Richardus fecerat, loca quædam expugnauerunt, ſed audita morte imperatoris re infecta cum magna iactura fidelium in terra ſancta morantium redierunt. Deinde anno 1215. Romæ fuit celebratum concilium, in quo multa fuerunt tractata pro recuperatione terræ ſanctæ, miſſæq; literæ in omnes Chriſtianorum fines ad prædicandum crucem, & ut fierent proceſsiones, orationes, ieiunia, proſtrationes in eccleſijs & eleemoſynæ. Excitatus eſt autem ad has literas ingens numerus hominum in Germania, & Gallia, Fridericus imperator ſecundus, duces Brabantiæ, Morauiæ, Lemburgi, Iuliaci, Palatinus Thubingenſis, Marchio Badenſis, comites & epiſcopi plurimi, qui omnes ſeſe ad Chriſti militiam deuouerunt, coniunctiſq; copijs conuenerunt Venetijs, & ibi conſtitutum eſt, ut pars ualidior in Syriam nauigaret, reliqui tenderent in Aegyptum, atque Alexandriam expugnarent, aut Sultanum prohiberent ne aſcenderet in Syriam. Menſe itaque Martio applicare cœperunt naues peregrinorum ad portum Aconenſem. Anno 1218. Iohannes rex Ieruſalem menſe Maio cum peregrinis & duce Auſtriæ proſpero uento peruenit ad portum Damiatæ & obſedit eam. Fuit hæc olim Eliopolis ab Elio principe, qui eam triplici muro cinxit, particulaq; Nili deducta in inſulæ formam redegit. Spes itaque apud noſtros erat, ut ſi Damiata potirentur, facile expugnarent Cairum ſeu Babylonem. In primis autem turrim Pharεam admotis machinis deijciunt, & ſuburbia expugnant. Sultanus noctu copiam peditum obſeſsis in auxilium mittit, ac noſtris uincentibus ceperunt ciuitatem & præſidia anno 1219. in menſe Nouembri, & partim occiderunt qui credere noluerunt. Et dum hæc urbs oppugnaretur, Cordirius Memphitici regis filius, qui Ieroſolymam præſidio obtinebat, omni retinendæ urbis ſpe abiecta, ſi Eliopolis caperetur Ieroſolymam muro nudauit, turrim Dauidis, templum & Chriſti ſepulchrum intactum reliquit, Chriſtianorum quam perpauci ea loca incolebant precibus fatigatus. Bonfinius paulo aliter deſcribit expugnationem Damiatæ, nempe quod in hunc modum à Chriſtianis occupata fuerit. Defluxerat hyems media, & Nilus præter conſuetudinem intumuit non ſine noſtrorum terrore, ſed paulòpoſt deſedit. Sultani autem caſtra non longè aberant ad ripam Nili poſita, unde commeatus & præſidia in urbem facile inferre potuit. Noſtri ergo ultra Nilum ualidiſsimum agmen ponentes, Sultanum retrocedere cogunt, atq; ciuitatem undiq; obſidione cingunt. Deinde cum urbs neq; ui, neq; inedia expugnari poſſet, factum eſt ut peſte maior pars obſeſſorum periret. Admotis ergo muro ſcalis, ingrediuntur quidam & fractis portis urbe potiuntur 18. obſidionis menſe. Vrbem ingreſsi cum neminem uiderent occurrentem, inſidias primo dolumq; ab hoſte ſtructum ſuſpicantur. Verum cum fora, uici & edes cadaueribus ſtrata forent, illa calamitatem urbis indicauerunt, cum ab initio obſidionis, ſeptuaginta hominũ millia fuiſſent, & iã uix è moribundis & ualidis tria millia in urbe ea die inueniri potuêre. Manſerunt itaq; in caſtris, quouſq; exacta peſtilentis morbi ſuſpitione, cœli ſalubritas inſtauraret. *Magna militia ad terram ſanctam.* *Damiata Peluſium.* *Vrbs obtinetur.*

Tunc

Tunc ingreſsi urbem, opulentiſsimam inuenerunt prædam. Deinde ſuper deducenda colonia & re agraria factum eſt decretum. Eratq́; ſpes ut Sultanum & Saracenum genus perbreui conficeret, niſi Iohannis regis Ieruſalem arrogantia interceſsiſſet. Is enim quum Damiata regno ſuo non ſubijceretur, Ieroſolymam proficiſcitur, & ſequuntur eũ multi milites, nec niſi exoratus ad reditum potuit adduci. Reliqui duces milites interea æſtatem ac hyemem Damiatæ exegerunt. Redeunte tandem rege Tyrum, placuit omnibus in Cairum & Babylonem mouere caſtra. Veniunt ergo poſtridie natalium Petri & Pauli omnes qui ferre arma poterant, & collecti ſunt in Damiata 70. millia armatorũ ad bella promptiſsimi, & ad tertium à Babylone lapidem perueniunt, caſtraq́; illuc ponũt, Sultanum indies prouocantes ad certamen. At ille timens noſtris occurrere, omnes uias obſtruxit ne ad Chriſtianorum exercitum uictualia ex Damiata deferri poſſent. Stetit aliquot diebus exercitus noſtrorum immotus, & cœperunt dictualia deficere. Sultanus ſimulato metu per ſingulos dies perniciẽ in noſtros machinatus eſt, obuenitq́; ei tãdem occaſio diu expectata. Nam præterlabentem Nilum ſub Babylone & Cairo altioribus etiam ſolito ripis coërcet, & quum paucis poſt diebus ille opinione citius intumuiſſet, extẽplò defoſsis utrinque ripis, inundationem amnis in hoſtium caſtra deriuat. Effunditur diluuij more fluuius, & altius altitudine cubiti cuncta ſuperat: ex quo intolerabile noſtris detrimentum infertur. Nam iumentis non ſolum paſcua, ſed allata quoque pabula inhibentur, corrumpuntur hominum cibaria, nihil deniq́; in caſtris ſeruari potuit, quo miles triduo aleretur. Inceſsit repente omnes exitialis inedia, quam niſi implorata pace euitare non poterant, quia redire nequibant ob locorum inæqualitatem & uadorũ difficultatem. Chriſtiani itaque inopinato malo perculſi, cum hoſte agunt, ut Eliopoli cum captiuis utrinque dimiſsis relicta, ipſi incolumes in Tyrum abirent. Sic urbs nobiliſsima tam longa obſidione quæſita, hoſtibus relicta eſt anno ſalutis milleſimo ducenteſimo uigeſimo primo, in Septembri unà cum rebus in ea repertis. Paulò pòſt rex Iohannes unicam filiam ſuam Iolem locat imperatori Friderico ſecundo, eiq́; ius Ieroſolymitani regni condonat dotis nomine, ſicq́; titulus regni Ieroſolymitani trãſlatus eſt ad reges Siciliæ.

Diſsidium Chriſtianorũ.

Sultani aſtucia.

Exercitus Chriſtianorum periclitatur.

RELIQVIAE REGNI IEROSOLYMITANI POST ANNVM CHRISTI M. CCXXI. *ægrè aliquandiu à Chriſtianis defenſæ.* Cap. XLIIII.

Anno domini 1225, alij ſignant annum 1229. facta eſt compoſitio inter imperatorẽ Fridericum & Sultanum, ut Sultanus reſtitueret Ieruſalem imperatori & totum regnum Ieroſolymitanum, exceptis quibuſdam caſtris, deinde treugæ decẽnales inter Chriſtianos & Saracenos ſunt factæ, ſed Chriſtiani diu retinere nequiuerunt terram ſanctam, Anno 1248. Franci cum rege ſuo Ludouico in Aegyptum nauigantes, Damiatam ſecundo obtinent. Et cum multa progrederentur in regionem, infeliciter pugnauerunt contra Sultani exercitum, fiebatq́; conditio eorum indies deterior. Nam peſtis multos abſumpſit, & fames eos coëgit redire ad Damiatam. Cumq́; in itinere eſſent feſsi, Sultanus eos immenſis copijs aggreditur, & ferè omnes interfecit, paucis elapſis qui non occiderentur aut caperentur. Quin & rex Ludouicus cum duobus fratribus Carolo & Alphonſo captus in manus hoſtium peruenit, coactuſq́; eſt reddere Damiatam cum omnibus rebus ibi inuentis. Anno milleſimo ducenteſimo ſexageſimo nono Ludouicus rex Franciæ iterum cũ duobus filijs & alijs proceribus ad recuperandam terram ſanctã iter arripuit. Et quò facilius faceret, decreuit antea regnum Tunetici in Africa humiliare, ſed peſte graſſante fuit ipſe, filius eius & multi alij morte ſublati. Frater tamen regis Carolus rex Siciliæ bellum proſequens coëgit Saracenos, ut Chriſtianos captiuos reſtituerent, & quod omnibus ciuitatibus regni Thunetici prædicaretur fides Chriſti, & uolentes baptizari non impedirentur. Circa annum Chriſti 1290. Chriſtiani ferè totam terram ſanctã perdiderunt. Sultanus enim Aegypti Elpis paulo ante cũ maximo exercitu obſedit ciuitatẽ Tripolim, & ui cepit, occiſis plurimis Chriſtianis. Parẽ fortunã pertulerunt Zidon & Berytus cum Tyro. Habitatoribus uerò Ptolemaidæ inducias duorum annorum conceſsit. Papa interim crucem prædicari iuſsit pro auxilio Ptolemaidæ, & ipſe mille atque quingentos milites in ſuo ære illuc miſit, quibus magna adhæſit colluuies: ſed

Treugæ inter Chriſtianos et Saracenos.

Galli Tunetũ ſubigunt.

qui illuc ueniens, multa damna intulerunt tam Chriſtianis quàm Saracenis, nam erant ſine duce. Sultanus ſæpe quæſtus eſt & per nuncios prædam repetijt, qua denegata cõminatus eſt exitium. Erat tunc de Ptolemaide regimine magna concertatio. Nam patriarcha illud & templarij, Hoſpitalarij, & Teutonici, rex Cypri & rex Siciliæ atq; Piſani quærebant. Sultanus uerò 100. & 50. millia pugnatorum aduerſus Ptolemaidam miſit. Et cum ipſe ægrotaret, miſit filium pro duce copiarum. Producta eſt obſidio duobus menſibus: interim mortuo Sultano filius ſuffectus eſt, qui acrius urbem impugnans, promiſſa militibus præda, foſsis completis materia ac uirgultis, ad mœnia uſq; pugnando peruenit. At una die erumpentibus Chriſtianis magna occiſione Sultanus in caſtra repulſus eſt. Deinde fit diſcordia in urbe. Placuit imbellem multitudinem propter uictus defectum emittere per noctem, cum qua multi deſertores effecti ſunt. Deinde 12. millibus ad defenſionem urbis dimiſsis, reliquos abire permiſerunt. Manſerunt autem ex primoribus, rex Cypri, patriarcha Ieroſolymitanus, Hoſpitalis & Templariorum magiſtri, reliqui omnes abierunt. Sed rex Cypri perfidia uſus, deſertores ſecutus eſt, cuius exemplo multi etiam poſt eum fuga lapſi ſunt. Poſtremo omnium, Ieroſolymæ patriarcha magiſtriq; rebus præſentibus diffiſi, conſcenſis occulte nauibus urbem hoſtibus reliquerunt. Vſi ſunt prima proſpera nauigatione, inde circa Cyprum inſulam tempeſtate iactati, ad unum periere. Sultanus uerò urbem malè defenſam ui cepit, & mortalibus in ea repertis ad unum cæſis, ſumpta præda mœnibus urbis parietibuſq; paſsim ſolo æquatis, duriore Saracenus miles Sultani imperio eſt oneratus, quod fundamenta ubiq; ita confodi diſsipariq; iuſsit, ut nullum poſthac urbis ædificij ueſtigium appareret. Itaque tandem reliquias omiſimus poſt uictoriam Gotfredi annis 196. & Chriſtianum nomen ex tota Syria eſt ſublatum, niſi quod anno domini 1336. Sultanus Babyloniæ cõmiſit cuſtodiam ſepulchri domini in Ieruſalem fratribus Franciſcanis, quorum octo ibi ex conſenſu Romani pontificis morantur.

Chriſtianorũ pernitioſum diſsidium.

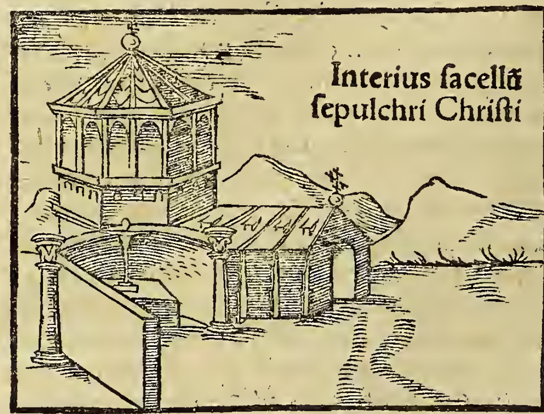
Perfidia regis Cypri.

Ptolemaida oppugnatur.

SEPVLCHRVM DOMINI HVCVSQVE GLORIOSVM *permanſit.* *Cap.* XLV.

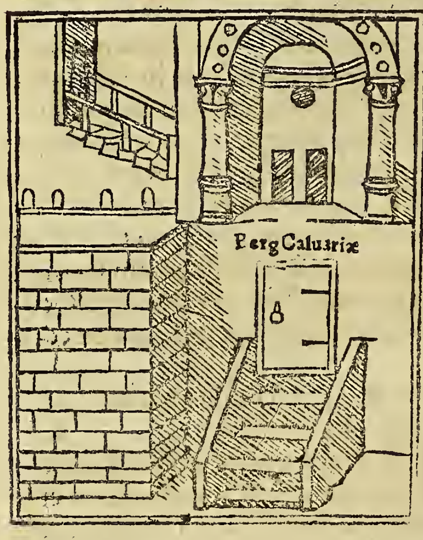

IN cunctis prædictis bellis, deſolationibus, ſubuerſionibus et regni Ieroſolymitani translationib. manſit templũ ſacri ſepulchri Chriſti illibatum, cui olim quoq; mons Caluarię incluſus fuit, in quo Chriſtus ſaluator mundi ſemetipſum in cruce obtulit patri cœleſti, pro reconciliatione totius generis humani: atque huius templi picturam libuit hic aſsignare, ea forma qua exceptum eſt à peregrinis uiſitantibus ſacra terra promiſsionis loca, unà cum interiori ſacello quod incluſum tenet ſepulchrum ipſum. Hanc ſtructuram gentiles inuiolatam conſeruant, non deuotionis gratia, cum Mahometum longe ſupra Chriſtum locent & uenerentur, ſed quod emolumentum aliquod hic ipſis à Chriſtianis peregrinis accedat, quos etiam per terras ſuas, ambulantes deducunt, & non libere uagari permittunt, & exactionibus pro ſua uoluntate taxant atq; expilant. In templum uerò Salomonis nullum Chriſtianum hominem ingredi permittunt, quod tamen olim à Chriſtianis extructum conſtat, niſi quod ipſi poſt ſubactam urbem hoc templum ſuis ſacris applicarunt, atq; ibi orationis gratia quotidie conueniunt. Illud primũ in monte Moria à Salomone

conſtructum fuit: quo perfecto, gloria domini eidem ſacrificanti apparuit, & illic oraturos ſe exaudire promittit. Chriſtus quoq; in hoc templo, ſecundo tamẽ extructo, à Simone ſuſcipitur, inter doctores diſputat, & ſæpe ibi prædicauit. Hoc templũ à Rom. deſtructum unà cũ ciuitate, à Chriſtianis poſtea opere rotundo & miro artificio in eodem loco reſtitutum eſt, nunc uerò ritu Mahumetico & 500. lampadib. interius ornatũ, uſq; in præſens perſeuerat. Cæterum intra ſeptũ tẽpli dominici ſepulchri, ſunt & alia quædã uetuſta ędificia, per quę aſcenditur ad montẽ Caluariæ, ubi peregrinis demõſtratur foramen in quo fixum fuit lignum ſanctæ crucis, interim quo ſaluator mundi in eo pepẽdit. Et hũc locum diua Helena mater Conſtantini imp. incorporauit ſeptis & mœnijs ciuitatis Ieroſolymitanæ, cũ antea fuerit extra ciuitatem. Nam ductus eſt Ieſus foras extra ciuitatem dum crucifigeretur, & ſepultus eſt in horto propinquo crucifixionis loco, ut Euangeliſtæ teſtantur. Ciuitas autem deſolata à Rom. cũ poſtea reſtauraretur, cõprehenſus fuit Caluariæ locus intra noua erecta mœnia. In uno eodẽq; mõtis tractu tres ſũt colles ſeu mõticuli, qui quãdoq; una appellatione Sion dicunt̃, aliquãdo uero peculiaria ſortiuntur nomina. Prim9 eſt Ziõ, qui ob ſui eminentiã reſpectu toti9 terræ promiſsionis ſpecula interpræta t̃. In quo arx erat dicta ciuitas Dauid, quã à Ieruſal. ſeiungebat quidã hiatus ſiue Millo, 2. Reg. 5. Hic Dauid cũ alijs regibus Iehuda ſepultus eſt: hic Chriſtus nouiſsimũ paſcha celebratur9, diſcipulorũ pedes lauit, euchariſtiæ ſacramentũ inſtituit, diſcipulis reſuſcitat9 apparuit. Secũdus eſt mõs Moria, famoſiſſ. Salomonis templo decoratus. Tertius eſt mõs Golgoltha, id eſt, Caluariæ, à Caluaria ſic dictus, q̊d ſcelerati ibi decaluarentur, Chriſti nobili ſanguine unct9, atq; ſua paſsione celebratus. Hæc ciuitas Ieroſol. toties deſtructa & reædificata, nouiſſimè anno ſalutis 1517. deletis Sultanis Aegyp. ſub quorũ dominio diu fuerat, à Turca occupata eſt, atq; ab eodẽ anno Chriſti 1542. ſemidiruta reparata eſt, muriſq; ampliata. Aurea porta ſic dicta, quod aurata eſſet teſte Hieron. Hac Chriſtus die Palmarũ intrauit. Hæc Heraclio à cæde Coſdrois redeunti cum crucis ligno, regijs põpis Ieruſ. ingreſſuro aditũ negat, cui angelus ſupra portã cum ſigno crucis, cũ inquit, rex cœlorũ per hanc portã intraret, non cultu regio, ſed humili aſello uectus, humilitatis exẽplũ ſuis cultorib. reliquit tunc imperator fuſis lachrymis, ueſtib. depoſitis regalib. crucẽ humiliter baiulans, portæ ſtatim reſeratæ aditũ meruit.

Templum Salomonis

Ciuitas

CIVITAS IERVSALEM

ירושלם :

Præconia Prophetica ciuitatis Ieroſolimitanæ

ירושלם עיר הקדש אשר היא עטרת

ותפארת כליל יי וצנית מלוכה בכף אלהים לה יקרא דרושה עיר : היא כסא יי
והיא תהלה בארץ : היא העיר אשר בחר בה יי ותהיה השכינה בתוכה ועל כן היא
במה מהוללה ואין תמצא עיר במותה ומי ראה עיר כמו אותה בכל הארץ : הנה עד
אותו העת נלחמים עליה כל הגוים היהודים והערלים והשמעאלים : ומקדם מבצר
בה הוא ציון ועד דוד לא היה נכבש המקו"ם הזה והיה המבצר חזק ולא היה כח לבני
יהודה להוריש היבוסיים עד מלך דוד מלך ישראל כדי שתקרא על שמו עיר דוד
שהיה ראש ממלכת ישראל : ובאחרית הימי"ם בא אליה משיח בן האלהים ומושיע
העולם וללמד את־בני אדם דרך אל חיים נצחיים וכרת את ברית
ישראל ברית חדשה ופעל תשועה בתוך הארץ :

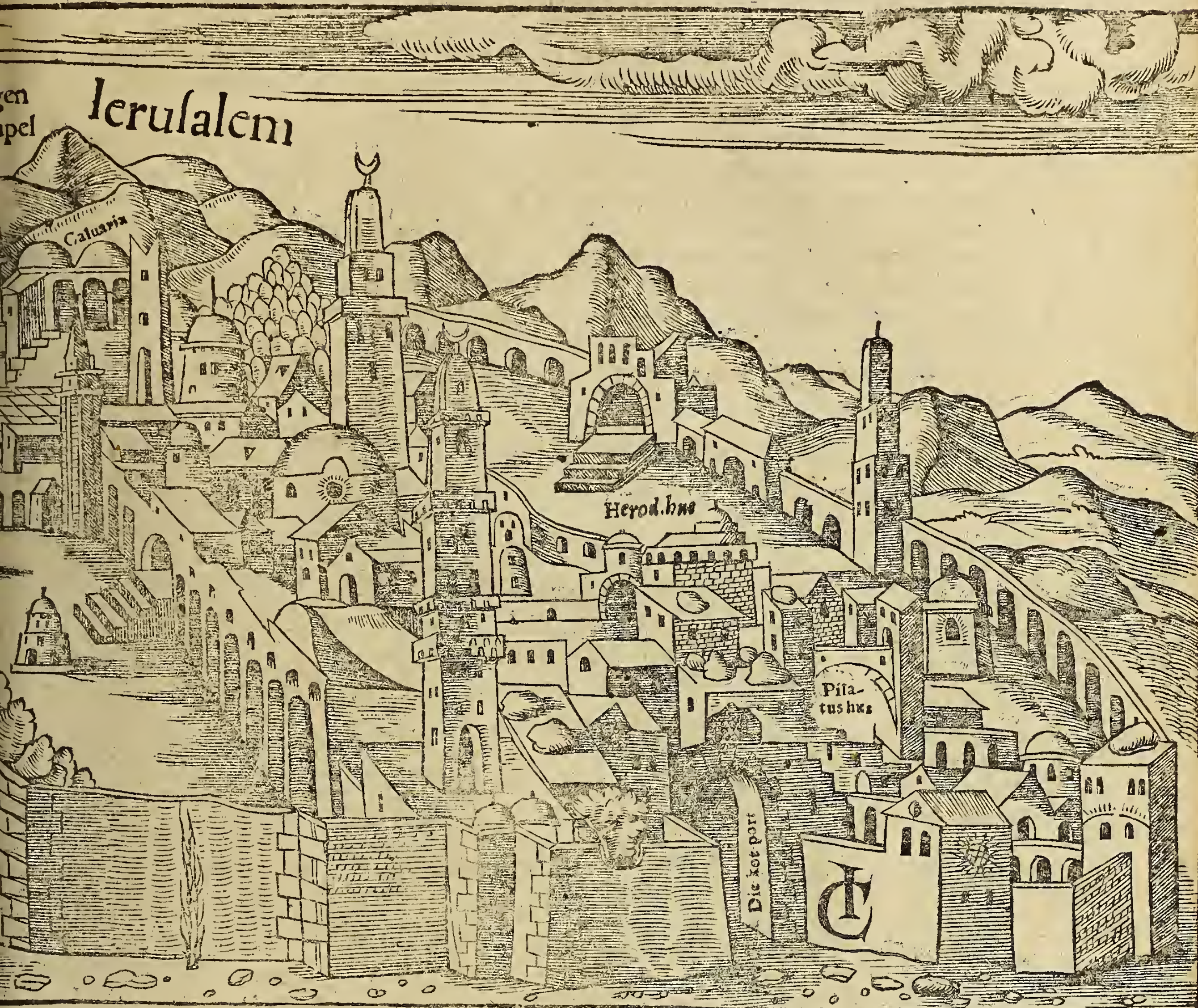

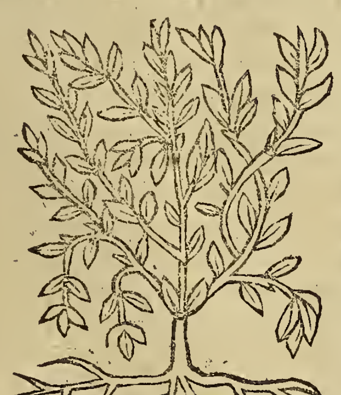
Ciuitas Ieroſólymitana ante multa tempora ſub rege Malkizedec uocata fuit Salem, fuitq́ tunc Metropolis exigui & contracti regni: deinde uerò dicta fuit Iebus à Iebuſæis incolis, quos Iudæi longo tempore poſt ſubactam terram eijcere nequiuerunt, donec Dauid, mortuo Saule unctus fuit in regem. Is expugnato fortalicio huius ciuitatis, monte Zion, qui & poſtea ciuitas Dauid appellatus fuit, atq́ ſuperatis Iebuſæis, tranſtulit regiam ſedem ex Hebron in Ieruſalem, dilatauitq́ ſupra modum pomeria regni eius: quin & dominus Deus hanc unicam in uniuerſo mundo ſibi & cultui ſuo delegit, ponēs nomen ſuum in medio eius, iubens conſtrui in eo templum, prophetaſq́ ſuſcitans qui prædicerent, hinc ſalutem prodituram in uniuerſum mundum. Quantam à tempore Dauid hæc urbs felicitatem & infelicitatem habuerit uſq́ ad Chriſtum paſſum, atq́ hinc uſque ad tempora noſtra, nemini non conſtat, qui ſaltem hiſtorias & oracula ueteris teſtamenti legerit: & nos ſuprà abundè multa ex hiſtorijs adduximus, quæ ei & habitatoribus eius euenerint poſt deſtructionem à Romanis factam.

IERICHO. *Cap.* XLVI.

Crebra fit mentio huius ciuitatis in Iehoſuæ libro. Ager eius coniunctus olim ualli ſylueſtri & paradiſo Dei, ubi hodie mare mortuum, oſtendit eximiam fertilitatē terræ quā habuit uallis illa ante ſubuerſionē Sodomæ, & Gomorrhæ. Creuit enim in ſola Hierichunte nobiliſſima balſami herba, à qua urbs nomen illud eſt ſortita. Nam ſonat יְרִיחוֹ Hebraica uox bonum odorem. De hoc Plinius ſic ſcribit: Omnib. odoribus

præ-

præfertur balſamum, uni terræ Iudææ conceſſum. Quondam in duobus tantum hortis, utroque regio, creuit. Malleolis ſeri dicitur, uincitur ut uitis, nec ſine adminiculis ſe ſuſtinet. Properat naſci, intra tertium annum fructum ferens. Folium proximum rutæ perpetua coma. Inciditur uitro, lapide, oſſeis ue cultellis. Ferro lædi uitalia, odit. Incidentis manus libratur, ne quid ultra corticem uiolet. Succus è plaga manat, quem opobalſamum uocant, eximiæ ſuauitatis, ſed tenui gutta. Alexandro Magno ibi res gerente, toto die æſtiuo unam concham impleri iuſtum erat. Præcipua gratia eſt lachrymæ, ſecunda ſemini, tertia cortici, minima ligno. Cæterum poſtquam Rom. princeps Titus deſtruxit Ieroſolymam in ultionem mortis Chriſti & Iudæos in perpetuum exilium adegit, balſami quoque herba & plantatio translata eſt in Aegyptum: de quo & iuxta urbem Cairi nonnihil dicam. De roſis Hierichuntinis quæ ad terras noſtras portantur, ſciendum, quod illæ non in agro Iericho, ſed ultra Iordanem è regione Iericho diſtantia quatuor milliariorum in Arabia creſcũt. Habent autem denominationem à Iericho, quòd ibi à peregrinis emantur, atq; ad nos deferantur. Creſcunt è terra modico caudice. Aiunt etiam quidam, in hac regione re-

Balſamum.

Roſa Iericho.

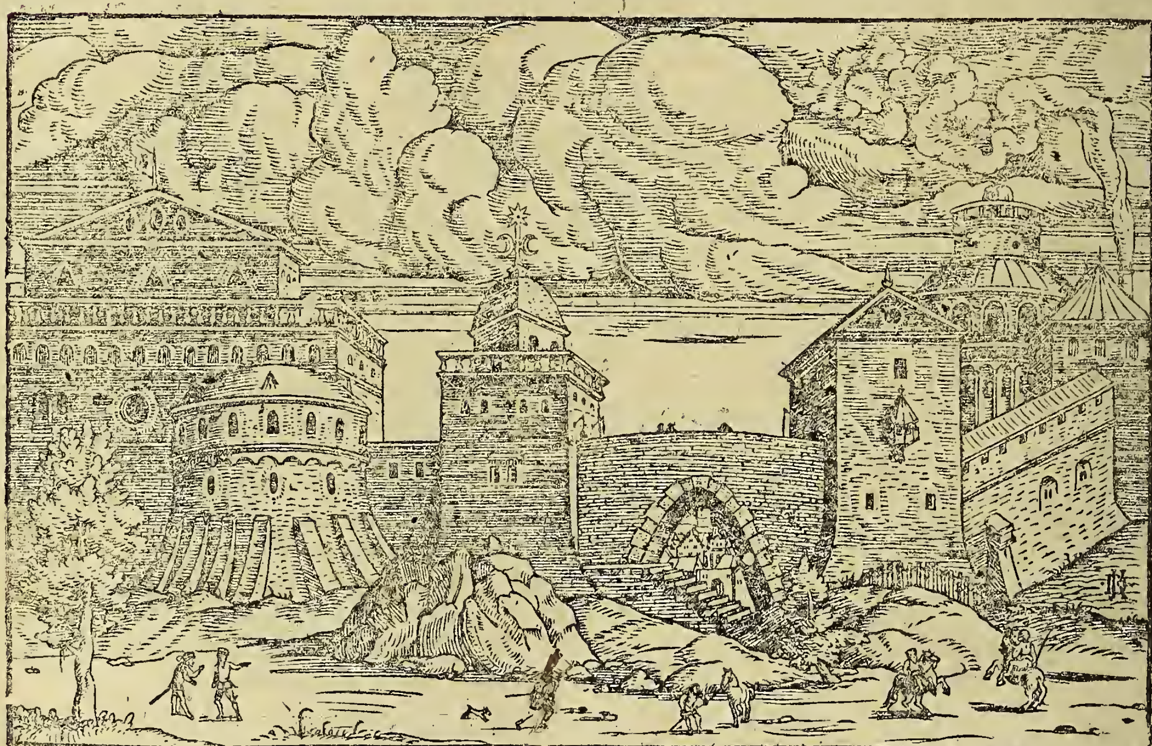
periri ſerpentem Tyrum,unde Tyriacum conficitur,eſſeq́ longitudinis ſemicubiti, craſſitudinis autem digiti,colore griſeo intermixto maculis rubris.Eſt natura cæcus,habetq́ue tam præſens uenenum,ut nullo remedio illi obuiari poſsit,ſed membrum eo læſum neceſſe eſt reſecari.Eſt crinitus circū caput,& irritatus,uidetur ignem fouere in lingua.

Tyriacum.

GALGAL. Cap. XLVII.

NOn procul à Iericho iuxta Iordanem ſitus eſt locus Galgal, ubi filij Iſraël ex Aegypto profecti ſiccis pedibus traiecerunt Iordanem, ibiq́ per aliquot dies tetenderunt tabernaculum Moſaicum,adorantes in eo loco coram arca Domini. Hinc uerò translatum fuit tabernaculum & cultus Dei in Silo,tandemq́ ſub Dauid rege in Ieruſalem.Via quam in tabula terræ ſanctæ uides punctulis ſignatam,oſtendit profectionem filiorum Iſraël, quam ex Aegypto in terram ſanctam fecerunt, numerus autem paſsim per interualla additus,exprimit manſiones,quas in illis locis per dies certos aut menſes aliquot fecerunt.

ACON SIVE ACA, QVI ET PTOLEMAIS. Cap. XLVII

VRbs iſta ſita in Phœnicia,quondam Ace eſt dicta,colonia Claudij Cæſaris,à Ptolemæis regibus Aegypti,ut uidetur, Ptolemaidæ nomen ſortita:urbs olim munitiſsima cincta muris & antemuralibus turribus & foſsis,triangularem habens figuram, cuius duo latera iunguntur mari,& tertium reſpiciebat terram. Habet locus ille agrum fertilem,optima paſcua, uineas elegantes & amœniſsimos hortos. Veniens autem tempore regnum Ieroſolymitanorum in manus Chriſtianorum, uehementer creuit in potentia,opulentia, pulchris ædificijs & mercimonijs. Quin & reges Ieroſolymitani & multi principes multo tempore ibi curias ſuas habuerunt: Templarij quoq; & Hoſpitalarij ibi cum magiſtris ſuis in magno numero habitauerunt. Chriſtianis autem principibus inter ſe diſsidentib. ut ſuprà ſub titulo Guidonis regis ſignaui,Saladinus Sultanus Chriſtianorum ciuitates paſsim expugnauit, tandemq́ totum belli pondus uertit contra Ptolemaidam.Occurrebant ei Templarij & Hoſpitalarij cum reliquis fidelibus, ſed quia numero & uiribus longe impares erant, in uniuerſam ferè cæſi fuerunt ab hoſte. Habuerunt ante Aconem multos conflictus, at res Chriſtianæ indies deteriores fiebāt. Præualensq́ hoſtis anno 1187. perfregit ciuitatem, ingreſſusq́ eſt prope regium caſtrū quod habuerunt reges Ieroſolim. in urbe. Aliud uerò caſtrum quod Templarij in ea habuerunt,

Curia regum Ieroſolymitanorum.

habuerunt, non potuit illico expugnare, ſed duobus ferè menſibus illud oppugnauit. Confugerant illuc Chriſtiani quiq;, qui in hoſtis irruptione non interierant, & pro uiribus reſiſtebant hoſti. Erant quoq; multæ turres in urbe, quas hoſtis expugnare nequiuit, fidelibus eas defendentibus, & hoſtem inde grauiter lædentibus. Saraceni uerò urbem ſuccēdentes & multa millia fidelium in primo impetu occidentes, habuerunt tractatum cum his qui caſtrum & turres inhabitarunt de pace, pacti illis liberum abitum cum ſingulis ueſtimentis. Incluſi itaq; rebus ſuis diffiſi conditionem acceptarunt, etiāſi pactum non uſque quaq; illis fuerit ſeruatum. Multa itaq; millia hominum utrinq; perierunt, antequā hæc urbs ab hoſte expugnaretur. Quin & magnus numerus matronarum & puellarum in mari perijt, quæ obſidionis tempore cum iocalibus ſuis ab urbe Cyprum uerſus fugere & effugere manus hoſtium, contendebant, ſed plures ſaluæ euaſerunt periculum. Capta itaq; urbe, fratres Teutonici adhuc ſuperſtites, hinc abeuntes uenerunt ad Fridericum ſecundum iuxta Aeneam Syluium, obtentaq; autoritate inuaſerunt Pruteniam, ut ſuprà in Pruſsiæ deſcriptione ſignauimus. Sed neceſſe eſt ut 30. annis aut plurib. poſt Ptolemaidæ à Saladino expugnationem id factum fuerit. Nam expugnatio Aconis facta fuit anno 1187. Fridericus autem ſecundus imperio præfectus fuit anno Chriſti 1220. Expugnata itaq; Ptolemaida, eaq; rurſum inſtaurata per Sultanū, Chriſtiani maximo apparatu bellico in Syriam nauigantes, biennio obſederunt eandem urbem, multa interim perpatientes mala, quia Fridericus imperator in itinere fuit ſubmerſus, reges Galliæ & Angliæ in obſidione magna laborabant diſcordia, fames quoq; magna noſtros fregit, de quibus iam in geſtis Guidonis multa ſcripſi. Tandem uerò anno Chriſti 1191. hæc urbs fuit recuperata à Chriſtianis, & ferè centum annis inhabitata, creuitq; ſupra modum in opulentia & potentia. Nam Genuenſes, Piſani ac Veneti eam ſicut & Tyrum poſſederunt, & omnes ibi orientis & occidentis contraxerunt mercaturas, & decreto communi inter ſe in Ptolemaida areas, uicos, prætoria & cætera quęq; loca, templis exceptis, diuiſerunt, ne iurgia inter eos orientur. Sed anno Chriſti 1260. magna inter eos orta fuit contentio, & factionibus Guelphorum atque Gibellinorum ibi quoque laborare cœperunt. Erat nunc Philippus Gallus in urbe præfectus, qui eos componere non curauit, ſed Venetos Ptolemaida abire præcepit. Veneti ergo locum cedentes, Tyrum ſe contulerunt, & Piſanos ad ſe tractos, ſpreto fœdere contra Genuenſes irritarunt, uenitq; res ad atrox bellum. Nam Veneti roborati comburunt Genuenſium naues diruunt eorum ædificia, diripiuntq; bona. Habuit interim utraque factio ſuos fautores. Nam incolæ Ptolemaidæ, hoſpitalis Rhodi magiſter, cæteriq; proceres Latini ita Venetis fauebant, ut iuris ipſorum ea urbs potius quàm omnium Latinorum eſſe uideretur. Econtra Tyrum incolentes, Genuenſibus fauorem pro uiribus ſuperq; præſtabant, & citra ultraq; mutuo bello hæ familiæ atque urbes ſeſe uexabant, dum externus hoſtis Sultanus quieſcebat. Cumq; hæ ſimultates in longum protraherentur, Sultanus ratus occaſionem non negligendam, coacto magno exercitu annò Chriſti 1290. ui cepit Tripolim, Sidonem, Berytum, Tyrum, & tandem Acam: quam hiſtoriam paulo ſuperius ſub titulo, Reliquiæ regni Ieroſolymitani, ad longum deſcripſi.

Vrbs expugnatur.

Fratres Teutonici pulſi Ptolemaida.

Chriſtiani recuperant Aconē.

Factiones Chriſtianorum.

DE ORDINIBVS CRVCIFERORVM IEROſolymis inſtitutis. Cap. XLIX.

EO tempore quo regnum Ieroſolymitanum fuit erectum, quatuor ordines Cruciferorum fuerunt inſtituti: Ordo Canonicorum ſepulchri dominici, qui ſub patriarcha primum fuerunt, ordo militiæ ſancti Iohannis, deinde Rhodiorum, ordo Templariorum, & ordo Teutonicorum. Primi ferebant in ueſte clericali rubram duplicem crucem. Et cum ciuitas ueniret in poteſtatem Sultani Aegypti, quidam impetrauerunt ab eo, ut eius permiſsione extrueretur pro Latinis eccleſia, ubi & monachi inſtituebantur & abbas. Deinde tempore procedenti Latini extra ſepta monaſterij ordinauerunt monaſterium in honorem beatæ Mariæ Magdalenę, ubi ſorores inſtituerunt, ut ſic tam uiri quàm mulieres Ieroſolymis diuerſoria inuenirent.

Monaſterium ſororum.

iuxta primum monaſterium fuit conſtructum hoſpitale pro infirmis & peregrinis, uiuebantq; in eo de reliquijs menſe abbatis & monachorum. Vbi uero ciuitas peruenit in manus Chriſtianorum, quidam uir religioſus, qui pauperibus diu ibi miniſtrauerat, ſuſcepit habitum regularem, cui albam crucem affixit, fratreſq; colligebat & una cum eis pauperibus & infirmis miniſtrauit, atq; in agro Hakaldama mortuos ſepeliebat. Et quia in omnem terram exiuit ſonus eorum, largitione principum ac eleemoſynis fidelium breui multum ſunt ditati in prædijs, oppidis & caſtellis. Vocatur autem ordo illorū ordo hoſpitalis ſancti Iohannis Ieroſolymitani, deinde uero Rhodienſes ſunt dicti. Item cum peregrini ſancta loca uiſitantes à latronibus ſpoliarentur, & aliquando occiderentur, quidam milites ad tutandas publicas ſtratas deuouerunt ſe patriarchæ, quibus rex & patriarcha de bonis ſuis aliquid aſsignauerunt, & habitationem conceſſerunt iuxta templum domini. Deinde anno domini 1127. data eſt eis regula & albus habitus, & poſtea cruces rubeas affixerūt, atq; poſt modicum tempus citra & ultra mare ampliſsimas acquiſierūt poſſeſsiones. Sed cum duraſſent annos circiter ducentos exterminati ſunt. Habuerunt ſummum magiſtrum, cuius ſedes principalis fuit in Ieruſalem. Succeſſu quoq; temporum quum multi ex Teutonicis cauſa peregrinationis pergerent Ieroſolymam, & ignorarent linguam ciuitatis, quidam Germanus habitās in Ieruſalem cum uxore ſua Xenodochiū de bonis ſuis ad opus pauperum & peregrinorum Teutonicorum conſtruxit, & oratorium in honore beatæ Mariæ conſenſu patriarchæ adiecit: & tunc nonnulli Teutonici renunciantes ſeculo, ſe ſuaq; Deo & hoſpitali libere tradiderunt. Eo procedente tempore, quum etiam de equeſtri ordine ex Germania huic hoſpitali ſeſe addicerent, dignum duxerunt regulam & inſtituta fratrum militiæ templi aſſumere, quam & ita ſuſceperunt, ut tamen hoſpitalitatem non obmitterent. Poſtea anno domini 1191. apud Acam quidam ciues Bremenſes & Lubicenſes hoſpitale in honore beatæ Mariæ uirginis ad opus infirmorum tempore obſidionis fecerunt, eleemoſynaſque conferentes atq; colligentes, obtinuerunt ordinem iſtum, ſub titulo hoſpitalis beatæ Mariæ uirginis domus Teutonicorum in Ieruſalem confirmari. Et ex eo tempore cœpit habere magiſtrum ordinis generalem nobilem & rei militaris peritum, fuitq; primus magiſter frater Henricus Vualpot, quartus Hermannus de Saltza ſub quo religio cœpit habere maxima incrementa. Tandem poſt amiſsionem ultimam Ptolemaidæ ſedes principalis ipſius ordinis in loco qui dicitur Mariæburgum translata eſt, de quo in Pruſsia multa ſcripſimus. Hi itaq; fratres uniuerſam Pruſsiam, gentem paganam & idolis deditam, Polonis ac circumuicinis Chriſtianis omnibus moleſtam & inimicam, iuſto bello tandem in ſuam redegerunt poteſtatem. Magnæ hodie illis ſunt opes neq; minor potentia quàm regibus. Hæc apud alios inueni, hic ſignaui.

Iohannidarum ordo.

Templarij.

Fratres Teutonici.

SAMARIA. Cap. L.

Samaria olim metropolis regni decem tribuum, unius diei itinere diſtat à Ieruſalem metropoli regni Iudaici. Siquidem ſub Roboam filio Salomonis, unicum Iſraeliticum & Dauidicum regnum ſciſſum fuit in duo regna, nempe Iudaicum, cui adhærebant duæ tantum tribus, Iehuda ſcilicet & Beniamin: alteri autem reliquæ decem tribus ſubditæ erant habentes regiam ſuam in Samaria, quare & regnum Samariæ dicebatur. Harum autem decem tribuum primus rex erexit in duabus extremitatibus regni ſui duos uitulos, unum in Dan iuxta radices Libani, & alterum in Beerſæba ciuitate tribus Simeonis, ne ſubditi ſui uiſitarent templum Ieroſolymitanū, deficerentq; ab eo. Fuit autem ciuitas ipſa Samariæ ampliſsima, duplici cincta muro, intus complectens montem circumhabitatū ab ima ualle ad ſummum uerticem domibus priuatorum ciuium. In ſupino dorſo montis erat, ſuperbiſsima regia, cuius columnæ porticuum uiſuntur adhuc deiectæ.

Arx Samariæ.

Vrbi

Vrbi admunitionem, magnificentiam & uoluptatem nihil deerat. Proſpectus ex arce erat uſque ad Ioppenſem portum, Arabiamque petræam. Ager circum irriguus fontibus & omnia proferens ad uictum humanum. Non alia urbs tota Paleſtina oſtentat ruinas æque memorabiles, uerùm tantum opus hodie ceſsit olitoribus, quum pauculas habeat domos, Plures hic quàm Ieroſolymis uidentur ruinæ. Magnus Herodes olim collapſam reſtaurauit, uocauitque Sebaſten, quaſi honorabilem ciuitatem. Conſtruxit quoque Herodij arcem prope Ieruſalem ſitam: Raparauit quoque Cæſareã Paleſtinæ, in littore maris magni iuxta Carmelum montem poſitam, quæ antea turris Stratonis uocabatur, in qua in honorem Cæſaris magnificum domum albo marmore conſtruxit, ubi nepos eius Herodis ab angelo percuſsus, eo quod non dediſſet honorem Deo, & cõſumtus à uermibus expirauit. *Sebaſte.* *Cæſarea.*

HEBAL, GELBOE. *Cap.* LI.

DVo ſunt montes, Hebal & Garizim, poſiti inter Samariam & mare Galileæ, quorum mentionem facit uigeſimum ſeptimũ caput Deuteronomij. In Garizim fuit antiquiſsimum templum Baal Berith. Sequenti tempore quidam ſacerdotes ſeditioſi ædificauerunt eo loco templum æmulũ illi Ieroſolymitano ſub uictorio Alexandri Magni de Perſis ad Amanas pylas. Quos ipſum quoque Samaritani ſub Antiocho illuſtri cõuerterunt in appellationem Iouis olympij hoſpitalis. De monte Gelboe habes in primo Regum, capite ultimo. Iuxta hunc olim ſita fuit Bithuliæ ciuitas, ubi Iudith mulier magnanimis Holofernem principem obtruncauit.

GALILAEA. *Cap.* LII.

DVplex eſt Galilæa, ſuperior quæ & gentium uocatur, atque inferior, utraque ferax & paſsim culta, neque pars earum ulla ocioſa, omnis in opere, aſsiduèque fructuum ferax. Campos habet cùm uarijs arboribus conſitos, tum maximè oliuetis, uineti ac palmetis. Irrigatur autem abundè montanis torrentibus ac fontibus aquæ perennis, etiam quum aliæ terræ æſtu exuruntur. Crebræ ibi ciuitates & propter opulentiam populoſæ, ubique multitudo uicorum, pugnaxque olim genus hominum atque in Iudæis ferociſſimum. Inſigniores Galileæ ciuitates ſunt Nazareth, ubi Chriſtus educatus, Capernahum, Cana ubi Chriſtus fuit in nuptijs, Tiberias, ubi extra mœnia thermæ ſunt naturales. Habet etiam duos inſignes montes, ſed qui ambo Thabor uocantur. Vnus in tribu Nepthalim, qui in medio campi maximi aſſurgit ad ſtadia triginta, admittens planiciem mire rotundam. A parte boreali eſt inacceſſus, uocaturque alio nomine Itabrium. In eo creditur Chriſtus transfiguratus, & eſt omnino diuerſus à Thabor qui per latum tribum Iſaſchar extenditur. Eſt etiam in hac regione ad radices montis Libani Cæſarea Philippi, à Philippo Herodis filio in Honorem Cæſaris conſtructa, quæ antea Paneas fuit appellata, ubi ex Panio antro, aut iuxta fauces antri ſcaturiunt fontes, unde Iordanis fluuius concipitur. *Nazareth.* *Thabor.* *Cæſarea Philippi.*

PHOENICIA. *Cap.* LIII.

PHœnicia Syriæ eſt regio, Iudææ propinqua, habens à meridie Galilæam, & ab occaſu mare mediterraneum. In ea ab antiquis temporibus fuerunt nobiliſsimæ urbes, præſertim Tyrus & Zidon: item montes Carmelus & Libanus in quibus thura leguntur. Ioſephus autor eſt, Phœnices inueniſſe Græcas literas. Ob horum & Syrorũ nimis ſolertem uafriciẽ, adagio locus factus eſt, Aduerſus Phœnices Syri: quo uſi ſunt ueteres, quoties uerſutus uerſuto imponere uelle uidebatur. *Prouerb. de Phœnicibus.*

CIVITATES PHOENICIAE INSIGNIORES BERYTVS, *Byblus.* *Cap.* LIIII.

BErytus ciuitas Phœniciæ clariſsima, quæ uulgò hodie dicitur Barutus, dicta aliquando felix Iulia: & eſt hac ætate in ea celeberrimum emporium, occupatque totam ue-

tam ueterem gloriam Tyri & Zidonis, in loco robuſto & inexpugnabili ſita, olim ciui tas epiſcopalis. Ab ea nō multum diſtat Byblus alia maritima ciuitas, ſita in excelſo loco, cuius frequens mentio fit in libris ſacris.

TYRVS. Cap. LV.

Tyrus potentiſsima olim & locupletiſsima urbs, ſita in corde maris, ut apud Ezechielem Prophetam legimus, inſula quondam & mari diuiſa à continenti 70. paſſibus, poſtea Nabuchodonoſoris & Alexandri Macedonis oppugnantium molibus in uoraginem coniectis facta continens fuit. Trogus teſtatur eam conditam aliquot annis poſt conditam Zidonem, idq; ante bellum Troianum. Alij uerò ſcribunt eam conditã ab Agenora poſt Troianum excidium in inſula, 4. ſtadijs à continenti auulſa. Tempore *Veſtigia antiquæ urbis.* regum Ieroſolymitanorum Chriſtianorum habuit magnum murorum ambitum, formã rotundam, rupi duriſsimæ inſidens & undiq; mari circumdata, niſi quod à fronte, hoc eſt ab oriente patebat aditus, quem Nabuchodonoſor & Alexander Magnus fecerunt. Is autem introitus retroactis temporibus munitus fuit quadruplici muro. Habet portus duos, clauſum unum, alterum publicum, quem Aegyptum uocant. Intus eſt ſpectabilis palatijs, uidenturq; ex ueteri felicitate ædificia antiqua deiecta, columnæ marmoreæ, opera quæ pro ſui mole & artificio ſtuporem faciunt conuentibus. Quum olim Alexander Magnus cōtenderet iſtam urbem expugnare, cogitabat in primis quo modo molem iaceret, quæ urbem continenti committeret, ſed quod multis impoſsibile uidebatur. Ingens enim animos militum inceſsit deſperatio, cernentium profundum mare, quod uix diuina ope poſſet impleri. Nulla putabant ſaxa tam uaſta, nullas arbores tam proceras reperiri, quibus illud ſpatium aggeraretur. Deinde uidebãt fretum ſemper exæſtuare, & quo arctius uolutabatur inter inſulam & continentem, hoc acrius furebat. *Alexander iũgit urbem cõtinenti.* Erat præterea mare iuxta mœnia tam profundum, ut nullæ ſcalæ applicari potuerint, quibus milites aſcenderent in ciuitatem. Alexander tamen à propoſito ſuo non deſiſtens, magnam uim lapidum miſit in mare, fecitq; ex Libano adduci rates pro turribus faciendis. Cumq; à fundo maris in altitudinem montis moles ipſa creſceret, Tyrij molẽ ipſam & turres incenderunt, irritumq; reddiderunt conatum Alexandri. Prorutis igitur lapidum cumulis, quibus iniecta terra ſuſtinebatur, præceps in profundum ruit, tantæq; molis uix illa ueſtigia ſunt inuenta. Rex ergo noui operis molem orſus eſt, totaſq; arbores cum ingentibus ramis in altum fecit, deinde ſaxis onerari, & rurſum alias arbores immitti & cumulari ſaxa. Coniunxit etiam triremes plurimas, ut undiq; murum ciui tatis circumirent, ſed excitatus uentus & commotus fluctus maris, colliſerunt nauigia, ruperunt uincula, & milites in profundum traxere. Tyrij licet armis non deſtituerentur, tamen coniuges liberoſq; uehendos Carthaginem tradiderunt, fortius quicquid accideret laturi, ſi chariſsimam ſui partem extra communis periculi ſortem habuiſſent. Alexander interim non quieſcens, iubet reparari aggerem, adducit plurimas naues, & ſubmerſis Tyriorum nauibus admotiſq; turribus hoſtes in muro transfodit, urbem ingreditur, omneſq; interficit, exceptis his qui in templa confugerant. Durauit obſidio 7. men- *Carthago erefcit.* ſibus. Referuntur autem intra munimenta urbis 6. millia armatorum trucidata, & duo millia crucibus affixi per ingens littoris ſpacium pependerũt. Ab hac urbe Carthago in Africa fuit extructa, ſicut & Leptis atq; Vtica, & item Gades in occidente, quemadmodum Plin. ſcribit. A' tempore itaq; Alexandri Magni uſq; ad tempora noſtra deſijt Tyrus eſſe inſula, ſed facta eſt maritima ciuitas, littori, ut diximus, adhærens, nec unquam illam aſſecuta eſt magnificentiam & tantum imperium maris, quantum habuit ante Alexandrinum excidium. In hac urbe fuit ſepultus Fridericus primus, dictus Barbaroſſa, ſicut ſuprà quoque ſignaui.

ZYDON. Cap. LVI.

Haec urbs olim opulentiſsima, & ante quàm à Perſis caperetur, maritimarum urbium maxima, quæ multas colonias ſicut & Tyrus per diuerſas orbis partes miſit, dicta antiquitus Sichem, ab eius conditore Chanaam nepote Nohæ: & eſt ſita ad commo

diſsimum

diſsi mum continentis portum, extenſa in longum in planitie per littus, fuitq́ memorabilis magnitudinis. Eius priſca nobilitas apparet ex ruinis. Hodie eſt autem oppidum breue in ſede ueteris, munitiſsimũ quidem cum alijs præſidijs, tum duab. arcibus ualidiſsimis, una ab aquilone ſuper rupe circumfluo mari, altera ab auſtro in cõtinenti, etiã ipſa in rupe. Cœlum urbis eſt ſaluberrimum & ager fertiliſsimus, qui etiam cannas mellis profert. Belus quoq́ fluuiolus, qui erumpit apud Ptolemaidem procul duobus ſtadijs, fert arenas paruo littore uitri feraces. Vallis eſt rotunda emittens uitream arenam, quæ licet exhauriatur, tamen uenti recentem conuehunt de ſupercilijs circumiacẽtium montium. Ea arena etiam metalla quæ ſuſceperit, mutat in uitrum, uitrum quoq́ factũ ſi in arenam & margines uallis conijciatur, redit in arenam: tamen eam non fundi hoc loco dicunt, ait Strabo, ſed cum Sidonem lata fuerit, fuſionem ſuſcipere. *Vitrea arena*

PVRPVRA IN PHOENICIA COLLIGITVR. *Cap.* LVII.

Sunt qui ſcribunt purpurã pro ſolis propinquitate colorem habere. Vnde puniceum procreat Africa, id eſt, quaſi uiolaceũ colorem: Tyrus uero rubeũ. Eſt aũt purpura genus piſcis ex concharum genere, unde ſuccus colligitur tingendis ueſtibus expetitus. Habet tamẽ purpura nobilem illum ſuccum ad tingendas ueſtes in medijs faucibus. Congregatur uero uerno tempore, reliquo tempore ferẽ ſterilis eſt. Cum uita ſuccum emittit, & ideo uiuas caperet oportet. Conchiliorum uoraciſsima eſt lingua prælonga, nempe digitali; ſemperq́ uibranti. Per hanc potitur præda quam adſectatur, per hanc ipſa in præda ducitur. Piſcator concha cum eſca ponit in mari: hanc ubi illa cõſpicit, exerta lingua appetit, adeoq́ protẽdit, ut eam penè auulſam reſumere nõ poſsit. Ita dum cõtendit extrahitur: eius cruori dignatio præcipua lanis tingẽdis, ſi pręſertim lapidis uno ictu cædatur: alioquin dolorem aliquandiu ſuſtinens amittit colorem. Sunt aũt purpurarũ plura genera: nullæ augentur inſigni magnitudine, aliæ paruæ. Marinæ magnæ ſcabræq́ ſunt paruæ ad littora & oras repetiũtur, flore rubro. Murex quoq́ eſt ex his qui firmiori integuntur teſta, & eſt frequens & nobilis apud Tyrũ, præbetq́ eundẽ uſum ac purpura. In Italia diſcernunt per oleum fuſum ſuper ſericum purpurã ueram à notha. Nam ſi relinquat maculam, notha eſt: ſin ueſtis ſericea nihil uitij contraxerit, legitima eſt purpura. *Purpurarum genera.*

DAMASCVS. *Cap.* LVIII.

Damaſcus Syriæ urbs primaria in Damaſcene regione quę & Cœleſiria, fermè omnium urbiũ Aſiæ uetuſtiſsima, quippe quã Abrahami ſeruos fundaſſe Sacræ literæ tradere uidentur. Eſt aũt campeſtris, agrum habens natura ſoli ſterilem ac aridam, niſi quatenus aquæ irrigant, ſuperne fiſtulis cuniculisq́ ſubductæ, quarum humor terram reddit fertilem & conſitionibus præſtantiſsimam. Hæc urbs itinere ſex dierum ab Ieruſalem diſtare dicitur iuxta quam Paulus Apoſtolus proſtratus Chriſtum agnoſcere cœpit. Alij uero mira ſcribunt de elegantia huius urbis & fœcunditate agri eius. Eſt ibi arx munitiſſ. quam Florentinus quidam ære proprio conſtruxiſſe dicitur. Peperit enim huius urbis principatum illi Florentino in hunc modum. Ferunt Sultano pręfecto Syriæ quandoq́ propinatum fuiſſe uenenum: & quum remedium quæſiſſent à memorato Florentino id repertũ eſſe. Is inter Mamaluchos cõnumerabatur. Inuento igitur antidoto principi in paucis charus erat: ob id ea urbe clariſsima donatus eſt, propterea ꝙ uiueret princeps, illi retuliſſet acceptũ. Arce ergo conſtructa, Florentinus inibi reb. humanis exemptus eſt. Eſt aũt hæc urbs incolarũ numero admodũ frequens, eadẽq́; ditiſſima. Mirũ dictu eſt, quãtum opulentia ac eximio artificio polleat, quippe quæ affatim *Arx à Florẽtino cõſtructa.*

commeatum fermè omnium habet,rei frumẽtariæ carniumq́;,& id genus annonæ. Scatet omnifariam fructibus,& cum primis per totum annum recentium uuarum illic eſt ubertas.Sunt prætereà ibi malà punica,chryſomela,ficus,amygdalæ, & proceriores oliuæ,cędemq́; optimæ.

Fluuius lympidiſsimus urbem interfluit,ob id plerunq́; in ſingulis edibus ſignati fontes conſpiciuntur elaborati. Edes eorum à foris inelegantes ſunt, ſed indecentiſsime multiplici marmore & cũ primis orphite lapide eas exornante. Sunt in urbe complura delubra, muſcheas appellant:ſed quod cæteris præſtat, id conſtructũ eſt inſtar baſilicæ diui Petri urbis Romæ, niſi quòd in meditullio nulli ſint imbrices uel tecta,ſed pateſcit ut ſit ſub diuo.Circum uerò delubrum omnia cõcamerata ſunt.Illic peculiari cultu ſanctiſsimi uates Zachariæ ut uerũ corpus obſeruant,idq́; ſummo inæſtimato habẽt.Videre etiam licet eum locum,ubi ferunt ſeruatorem noſtrum diuũ Paulũ increpuiſſe his uerbis,Saule,Saule,quid me perſequeris? Is locus eſt extra urbem ad primum lapidem: ibi Chriſtiani humantur,qui in ea urbe è uiuis decedũt.Oſtẽditur quoq́; ibi locus, ubi Cain dicitur Abel fratrem interfeciſſe Germanum.

Locus ubi Paulus proſtratus.

ANTIOCHIA. Cap. LIX.

Alep.

DVplex eſt in hac regione Antiochia:una ſita eſt ſub monte Tauro in Comagene Syriæ,quę Alep appellatur,ubi famigeratũ eſt emporium. Alia duodecim millibus paſſ. recedit à mari montibus clauſa,habetq́; portũ ad Orontis oſtia. Hæc Syriæ totius aliquando metropolis fuit,regiaq́; Seleucidarũ,in quam oẽs uires Nicanor contulit,prius Reblatha dicta de qua in 4.Regum.Tempore uerò Iuſtiniani principis,quum terręmotu concidiſſet,& ab iſto principe rurſum inſtaurata fuiſſet,Theopolis eſt dicta. Floruit ſub Romanorum imperio annos ferè mille.Deinde unà cum Ieroſolymis capta à Saracenis,demum poſt annos centum iterum unà cum ipſis recuperata à principibus Chriſtianis.Rurſum autẽ à Saladino trium ſpacio mẽſium expugnata,nec unq́; poſtea recepta.Hic prima cathedra principis Apoſtolorum,Chriſtianiq́; primũ appellata,cum antea diſcipuli dicerentur.Antiochiæ nomen putatur accepiſſe ab Antiocho qui eam ampliauit, cum antea Epiphane uel Epidaphne, & ab Hebræis Reblatha uocaretur. Haud procul ab iſta urbe diſtat alia potẽs ciuitas Seleucia nomine,quæ à quibuſdam à uicino monte Pieria fuit dicta,unde nauigatio inſtituitur in Cyprum.Inter memoratas duas Antiochias ſita eſt in colle quodam ciuitas Alexandria,ſic ab Alexãdro Magno uocata,ubi ſcilicet idem Alexander Darium regem in fugam uertit.

Cathedra ſancti Petri.

MESOPOTAMIA. Cap. LX.

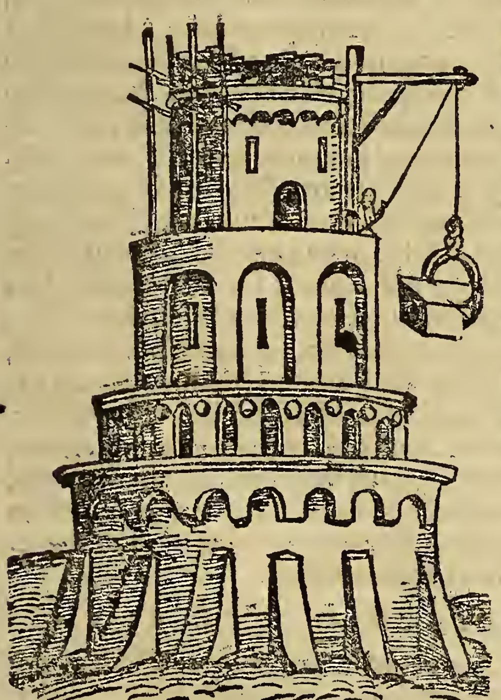
Aramia pro Armenia.

REgio Meſopotamiæ quõdam connumerata fuit Syriæ, ſicuti & Armenia:nam omnes iſtæ terræ Hebraica uoce אֲרָם fuerunt dictæ,unde nata quoq́; fuit uox Armeniæ pro Aramię. Factum eſt tamen diſcrimen apud Hebræos in multiplici illa Aramia.Nam eam partem quam Græci uocant Meſopotamiam appellant נַהֲרַיִם אֲרַם Aram naharaim,id eſt Aramia duorum fluuiorum. Hi autem duo fluuij ſunt Tigris & Euphrates,Tigris ab oriente,& Euphrates ab occidente, in medio eorum eſt Meſopotamia : eſt autem μέσος Græcis medius,& ποταμὸς fluuius. Vnde Tacitus: præfectus cãpis, qui Euphrate & Tigride inclytis amnibus circumflui,Meſopotamiæ nomen acceperunt. Eſt deinde Aram Zoba, Aram Hamath, Aram Damaſcena, &c. Eſt autem Meſopotamia fertiliſsima regio,præſertim ea parte ubi alluitur Euphrate, qui annua inundatione ſuperfunditur terris, unde copia læti graminis prouenit nutriuntur que pecora innumera.Vnde Gen.24.legimus,quòd cum ſeruus Abraham ueniſſet in

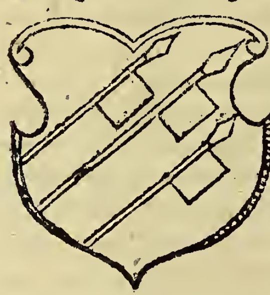
Meſopotamiam,prouocaturus filio domini ſui uxorē,occurriſſet illic Rebecca,& inuitaſſet eum in domi patris ſui,dixit: Palearum & fœni plurimum eſt apud nos; & locus ſpacioſus ad manendum,&c. Habet etiam hæc regio plantulas quaſdam perpetuò florentes.Producit & aromata quædā, & præterea picem quandam mollem,Naphtham nomine,quam aiunt ardere inſtar olei.Plinio regia iſta fœcūdiſsima eſt iuxta Tigridem fluuium,circum Seleuciam ciuitatem,ubi inculti agri quinquageſimū, culti autem centeſimum reddunt fructum.Interiora uerò regionis ſunt & ſterilia, laborantq; magna penuria aquarum.Vnde fit,ut ſic ubi fons aliquis inuentus fuerit,ille abſcondatur ab incolis,ne hoſtibus innoteſcat.Id teſtatur quoq; memoratum 24. Geneſeos caput,& item 29. eiuſdem.Huius regionis inſigniores urbes ſunt Edeſſa, Charræ & Niſibis.In Edeſſa,quæ nunc Raſæ nuncupatur,regnaſſe dicitur tēpore Chriſti Abagarus,qui datis ad Ieſum literis,reſpōſum meruit accipere.Porrò de Charris,quæ in Hebræo Haran appellatur,Gen.11.quomodo illuc ex Vr Chaldæorum demigrauerit Tærah cum filijs ſuis Abramo & Lot,&c. Niſibus uerò non multum ab Haran diſtans,fuit olim magni nominis,dicta aliquando Antiochia, & aliquando Mygdonia ab interfluente Mygdone fluuio. *Charrhæ.*

BABYLONIA ET CHALDAEA. *Cap. LXI.*

HAc in regione iuxta Tigridē fluuiū mox poſt diluuiū cœperunt filij Adam extruere ciuitatem & turrim in ea,cuius cacumen erigeretur in cœlum,ſubuexerūt autē, ut quidam ſcribunt altitudine quinq; millium; centum ſeptuaginta quatuor paſſuum:at Deus præſumptionem illorum coërcens,ſine gladio, peſte aliōue morbo,ſolius linguæ,quæ nunc unica fuit,confuſione,illorum conatū impediuit,quare & locus ille deinceps ab euentu illo Babel fuit dictus.Sonat autem Babel mixturam.Mixta enim fuit prima & originalis Hebraica lingua, nedum dialectis & idiomatibus uarijs, uerū & infinitis externis & à ſeculo tunc inauditis uocibus,atq; ex una dictiōe læhem,quæ Hebræis panem ſignificat,natæ fuerūt ſeptuaginta (tot enim dicuntur linguæ eſſe in mundo) diuerſæ dictiones,omnes panem ſignificātes:Nam Syri panē exprimunt per lahma; Græci per ἄρτον; & uulgares per peſomi,Germani per *brot*; Sclaui per chleb,Liuoni per mæyſe, Lappones per leipæ,Galli per pain; Vngari per chinæer,Indi meridiani per oholo,Turcę per ætmeck,Bulgari & Sclauoni per kruch,Vualachi per pin,Angli per bred.Idem ſentiendum de alijs infinitis rerum nominib.& de uerbis actionem ſignificantib.& conſignificantius dictionibus.Homines itaq; unam & propriam intelligētes linguam,coadunati ſub certo duce,peculiarem ſibi uendicarunt in orbe terram puta Aegyptiacè loquentes eam terram quæ à cultoribus ſuis Aegyptus fuit uocata,Teutones Germaniam,Itali Italiam,ſecundum quod quiſq; populus à Iano ſummo patre,hoc eſt,à Noah,qui adhuc uiuebat, ter *Diuerſitas linguarum.* *Ianus qui & Noe.*

tanm qui & ram acceperat ſibi deſignatã. Apud paucisſimos manſit lingua natiua: Nempe Hebraĩ-
Noe. ca, in ea ſcilicet familia à qua deſcẽdit Abraham patriarcha, in cuius poſteritate ſola, ſan-
cta remanſit lingua. Eos autẽ qui in Babylonia ſiue Chaldęa remanſerunt, coëgit Nim-
rod ad obedientiam ſuam, inchoauitq; monarchiam primam. Ioſephus affirmat Nim-
rodum gigantum principem fuiſſe eorum, qui turris ædificium moliebantur. Nimbro
Monarchia do ſucceſsit Belus, atq; poſt iſtum Ninus, qui non contentus regno ſuo, ſtuduit & adia-
prima. centes regiones ſuæ ſubijcere ditioni. Durauit aũt ea monarchia annis 1234. tandẽq; di-
uiſa fuit in duo dominia, nempe in Babyloniã & Mediam atq; Perſiam, ſtetitq; ea diui-
ſio annis 304. Deinde ſub Cyro & Dario rurſum una ex his dominijs facta eſt monar-
chia, quæ manens annis 191. per Alexandrum Magnũ fuit tranſlata ad Græcos, apud
quos ſtetit annis 495. Alij uerò qui iſtarum monarchiarũ quoq; mentionẽ faciunt, non
cõſentiunt in numero annorũ cum hac noſtra ſuppoſitione, ſed quod alijs excutiendũ,
relinquimus. Aliqui etiã ponunt primum Babyloniorum regem Belum ipſum Nini pa

trem, qui ab Hebręis bel appellatur. Filius eius Ninus natura bel
licoſus & uirtutis appetens, tam ambitioſus fuit, ut ad imperium
totius orbis aſpiraret, ſanguinemq; humanum effunderet, donec
per multa bella 17. annis geſta, ſubigeret totã Aſiam: & conſtituit
Aſſyriam caput monarchiæ ſuæ. Mortuo aũt Belo patre eius, pro
ſua cõſolatione fecit fabrefieri imaginẽ iuxta omnẽ habitudinẽ
eius, quã & in tanta habuit ueneratione, ut malefactores ad ido-
lum illud cõfugientes, omnẽ haberent ſecuritatẽ: atq; hinc aiunt
Initium ido- initium ſumptũ colendorum idolorũ, cœperuntq; tum primũ ho
lolatriæ. mines diuinum honorẽ impendere ſimulachris. Redacta itaq; o-
mni Aſia præter Indos & Bactrianos in poteſtatẽ. Ninus urbẽ quoq; cõdere ſtatuit, cui
par magnitudine neq; fuiſſet antea, neq; eſſet futura. Coactis ergo undiq; uiribus & his
quæ ad tãtum opus ſpectarent paratis, iuxta Tigridẽ in Aturiæ campo urbem cõdidit,
non æqua laterũ dimẽſione, nam duæ muri partes lõgiores erant reliquis. Hortũ latus
Ninive ma- quotlibet lõgitudine erat ſtadiorum 150. breuiores uerò ſtadiorũ 90. Qua muri dimẽſio
gnitudo. ne ambitus ſtadia cõplectitur 480. Et planè ſpe ſua nequaq; eſt fruſtratus. Nulla enim
poſt modum urbs tãto ambitu, tantáue mœnium magnificẽtia cõſtructa eſt. Altitudo
murorum pedum erat 100. latitudo qua tres currus ſimul perambularent. Turres 1500.
quarũ altitudo pedũ erat 200. Habitare eã coegit maiori ex parte Aſſyrios & quidẽ po-
tentiores. Ex reliquis nationibus uoluntarios aſſumpſit, à nomine ſuo urbẽ Ninam ap
pellans. Agros propinquos habitatoribus diuiſit. Cõdita urbe arma in Bactrianos uer
tens, ibi Semiramidem uxorẽ cepit. Hunc Ninuũ, alij Aſſur uocãt. De magnitudine hu
ius urbis Ninæ, quã Sacra ſcriptura Niniuen appellat, reperies nõnihil apud Ionã Pro-
phetam ſcriptum. Cæterum Ninus genito ex Semiramide filio, cui nomẽ Nini indidit,
exceſsit è uita, imperio uxori relicto. Deſtructa eſt poſtea Niniue à Medis, ut hodie ni
hil ſuperſit de eo, adeò nihil eſt firmum in mundo, quantumlibet firmum eſſe putetur.
Idem contingit ſepulturæ Beli, quam eruiſſe dicitur Xerxes. Ea pyramis fuit quadrata,
ex latere coctili ſtructa, ſtadij altitudine, cuius quodq; latus ſtadium obtinebat. Hanc
Alexander reparare uoluit, ſed cum multi laboris eſſet, & multi temporis (nam ſolum
ad expurgandam terram, 10000. hominum duobus menſibus opus erat) quod incœ-
perat facere non ualuit. Illico enim morbus & mors conſecuta eſt.

DE SEMIRAMIDE REGINA BABYLONIAE. Cap. LXII.

SEmiramis Nini magni Aſſyriorum regis uxor, mortuo marito, aut ut alij ſcribunt, ſa
gittę ictu interfecto, regnum ſuſcipiens, regnauit annis 42. Nam licet habere filium,
etiam Ninum uocatum, cui regnum debebatur, non tamen æſtimans tutum, filio tenel
lo tam grande cõmittere imperium, ipſa ut erat animo ingenti, quodam aſtu muliebri
ęxcogitata fallacia, cum imperium palàm adminiſtrare non auderet, ſimulat ſe Ninum
filium, pro fœmina puerum. Nam & ſtatura utriq; mediocris, & uox pariter gracilis, ac
forma linteamentorum matri ac filio ſimilis. Igitur brachia & crura uelamentis, tiara cà
put tegit, & uirorum more incedere cœpit. Eodem ornatu & populum ueſtiri iubet, ne
nouo habitu aliquid occultare uideretur. Sic primis initijs ſexum mentita, puer credita
eſt. Ea

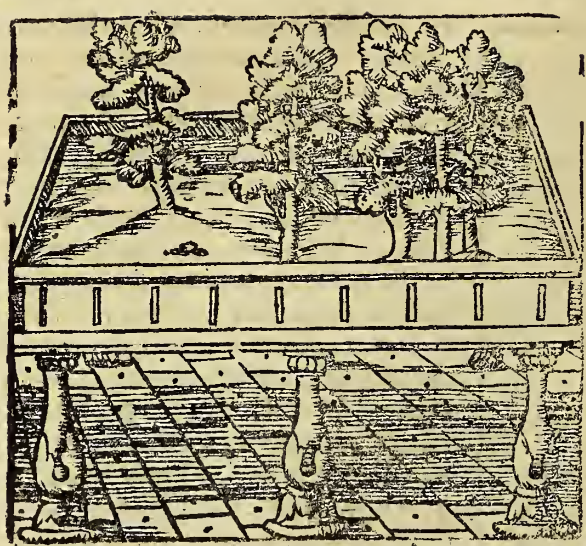
eſt. Et fœmina puerum ſimulãs, maieſtatẽ regiam adepta eſt. Magnas deinde res geſsit, quarum amplitudine ubi inuidiam ſuperatã putat, quieſcit, fatetur, quem ue ſimulaſſet, nec metuit omnibus aperire ꝙ eſſet fœmina, nec hoc dignitatẽ illi regni ademit, ſed admirationem auxit, ꝙ mulier nõ fœminas modo uirtute, ſed etiã uiros anteiret. Fuit hæc mulier tanti animi, ut contenderet uirũ rerum gloria excellere. Nam urbem in Babylonia magnificentiſsimam cõdidit, aut ſecundũ alios uetuſtiſsimum opus Nimrod in campis Sinnaar reſtaurauit, muriſq; ex cocto latere, arena, pice, ac bitumine compactis, altitudine atq; groſsitie, & à circuitu longiſsimo admirandis ambiuit: accerſitis undiq; opificib. atq; architectis, cæteriſq; quæ ad tantã rem pertinebant paratis. Vrbs ab utroq; latere Euphratis, ut medius interflu at ædificata, cuius mœnia ambitu ſtadia 300 & 60 cõplectabantur, frequentibus turrib. ac magnis. Erat tanta operum magnificentia, ut in muri latitudine, ſex equorũ currus unà prodire poſſent, latitudo eorum erat 32. pedum. Turres 250. numero, quarũ altitudo latitudoq; magnificentiam æquabat murorũ. Cumq; plurimæ paludes urbem circumſtarent, nõ fuit conſilium ea parte turres cõſtruere, quæ loci natura eſſet admodum munita. Mœnibus autem unico anno abſolutis, pontẽ qua parte fluuius anguſtior fluebat conſtruxit, ſtadiorum 5. lõgitudinis, columnis in profundo ſumma arte inuicem pedes 12. diſtãtes iactis. Lapides truncis ferreis, immixto iuncturis liquefacto plumbo coniunxit. Ante columnas ad impetum aquæ ſciendum, curſumq; fluuij reprimẽdum, firmos compoſuit angulos, quo ab omni aquæ circunfluentis ui tutæ eſſent. Pontẽ qui 30 pedum latitudinem habebat, cõiunxit ex cedrinis, cypariſsis ac palmarum trabibus ſpectatæ magnitudinis, opus nulli arte poſterius, eorũ quæ à Semiramide facta ſunt. Ab utroq; fluminis latere murum duxit ſtadijs 360. pari mœnium urbis latitudine. Regias iuxta flumen ex utroq; põtis latere duas ædificauit, quæ & aſpectũ latæ urbis præberent, ut eſſent tanq; ciuitatis propugnacula, Euphrate per mediam urbem meridiem uerſus fluente. Regia quæ ad occidentẽ uergebat primum ambitũ habuit ſtadiorũ 60. altis & ſumptuoſis mœnibus ex cocto latere conſtructũ. Alter deinde interior erat circuitus, cuius in crudis adhuc lateribus uaria animantia, quæq; ſuo colore ad naturæ ſimilitudinem expreſſa fuêre. Erat & tertius intimus circuitus, qui arcem continebat 30. ſtadiorum ambitu. Erexerat & portas tres, in quibus uaria ex ære poſuit ornamenta. Hæc regia excellentior erat ea, quæ ex altera ſita erat fluuij parte, tũ magnitudine, tum ornatu. In urbis medio templum Ioui erexit mirãdæ altitudinis, in quo Chaldæi aſtrorum fecerunt obſeruationes.

Vrbem conſtruit Semiramis.

Põs magnificentiſsimus.

DE HORTO PENSILI IN BABYLONE CONSTRVCTO. Cap. LXIII.

PEnſilis quidam hortus in Babylone erat, tam mirabili artificio conſtructus, ut olim numeraretur inter ſeptẽ orbis mirabilia. Hunc quidã cõſtructum aſſerunt à Semiramide. Diodorus uerò ſcribit eum factum à quodã Syro poſtmodum rege, in gratiam pellicis. Quæ quum Perſa eſſet genere, cupiens in mõtibus uidere prata, uiro perſuaſit ut artificio excitaret hortũ, qui arborib, pratiſq; patriã repræſentaret. Huius horti latera

ſingula iugeribus. 4. extendebantur. Aditus ueluti in mõte erat, ædificijs al tero ſuper alterũ cõſtructis,ut ex eo cõ ſpectus longè lateq; pateret. Teſtudines in ſolo poſitæ erãt,quæ totius horti põdus ſuſtinerent.Inde aliæ ſuprà alias excreſcẽte ſemper magnitudine ædificatę.Nam ſuperiores in quib. horti murorũ ſuperficies cõtinebatur, altitudine 50. cubitorũ eminebãt. Solũ hoc modo conſtabat.Erant poſitæ lapideę trabes lõgitudine pedum 16. ſex latitudine.Suprà has pro pauimento ſtratæ arundines aſphalto cõpactæ. Deſuper cocti lateres duplici ordine,gypſo ſtructi.Tertio tegulæ plumbeæ,ne qua humiditas ad teſtudines manaret. Aquarum inſuper receptacula,quibus humor efflueret. In hoc pauimento congeſta humus profunda,ut magnarum arborum radicibus ſatis eſſet:hortum efficiebat, in eò procere omnis generis arboris,aſpectum iucundum reddebant. Quædam arbores aſſurgebant in tantam altitudinem.500. pedibus ſurſum erigerentur,ferebantq; non ſecus fructus,quàm ſi ex ipſo terrę fundo proceſsiſſent.Qui longè hunc ortum uidebat,putabat ſe ſyluam in monte uidere.Lumen quoq; adeò teſtudines inuicem præbebant,ut in eis regia diuerſoria haberentur.Præterea aquæ ductus occulte fabricatus rigabat hortum.

EGREGIA SEMIRAMIDIS REGINAE FACINORA. Cap. LXIIII.

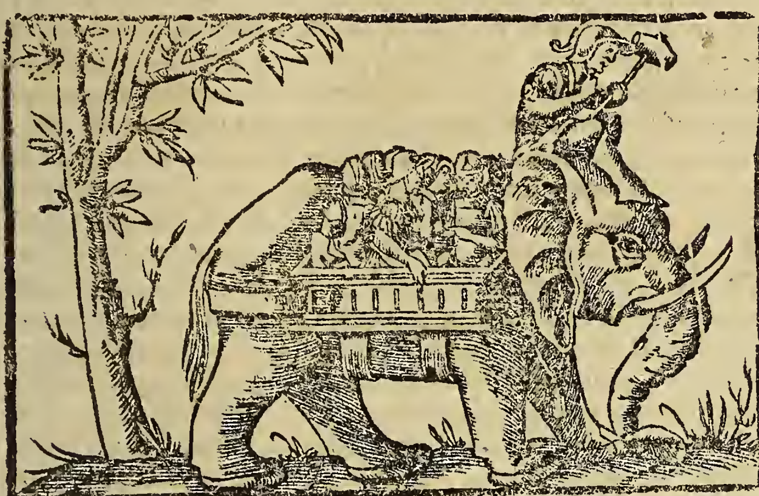
DE hac muliere Valerius Maximus ſcribit,quòd quum die quadam pacatis reb.fœ
minea ſolertia cum pediſſequis diſterminaret crines,ac patrio ritu reduceret in tri
cas,factum eſt cum nondum præter medios deduxiſſet,ut illi nunciaretur Babylonem
defeciſſe,quod adeò ægrè tulit,ut proiecto pectine,confeſtim ab officio muliebri, irata
conſurgens coarriperet arma,ac eductis copijs obſideret urbem prævalidam, nec antè
quod inordinatorum crinium ſuperfuerat compoſuit,quàm potentiſsimam ciuitatem
longa obſidione affectam,in deditionẽ coegeret,& ſuo dominio infectis armis ſubde-
ret.Cuius tam animoſi facinoris diu exhibuit teſtimonium ſtatua ingẽs ex ære confla-
ta,& Babylone erecta,fœminam ſolutis ex omni altero latere crinib. ex altero in tricam
Ingens lapis. cõpoſitis prætundens.Eadem mulier ex Armeniorum montibus lapidem excidi fecit,
lõgitudine pedum 150. latitudine uerò ſpiſsitudineq; 24.Hũc magna curruũ multitudi
ne ad flumen Euphratis delatum,nauiq; impoſitum Babyloniam detulit,& in uia inſi-
Obeliſcus gniori erexit.Rex mirabilis aſpicientibus quàm à forma Obeliſcum dicunt inter 7. mi-
pyramide randa opera annumeratum.Fecit deinde in media mirabile opus,horũ ſcilicet & iuxta
minor. ipſum in ſaxo 17. ſtadiorum alto fecit ſcindi effigiem ſuam,& iuxta illam ſculpi centum
qui ei dona ferebant.Fecit etiam ſcribi in eo Syris literis: A` Semiramide ſubditorũ ope
re iſtud ſaxum eſt exciſum.Deinde apud Ecbatanos in Iarcieo mõte immortale ſui mo
nimentum reliquit,præcipitia montis & conualles anfractus & cõcaua loco ad planũ
deducens,& magno ſumptu iter breuius reddens.Ad Ecbatanam inde campeſtrem ur
bem accedens,magno ſumptu regiã ædificauit.His in Media geſtis uenit in Perſidem,
Aliaq; Aſię quib.imperitabat loca,ubiq; mõtes ſaxaq; incidens,uiam facile tranſeunti-
bus reddidit:in locis planis aggeres ſtatuẽs,in quib. nunc ſepulchra defunctorũ ducũ,
nunc urbes ædificauit.Quo factum eſt,ut uſq; ad noſtram ætatẽ multa in Aſia eiuſmo-
di rerum ueſtigia perdurẽt,quæ opera Semiramidis uocantur.Vniuerſa deinceps pera-
grata Aegypto,Libiaq; magna ex parte in ditionem redacta,ad Iouẽ Ammonem tran
ſijt,ſciſcitatura à Deo ſuæ uitæ finem.Cumq; diutius pacem egiſſet,honoris cupida ex-
cogitauit aliquod memoria dignum bellũ gerere.Audiẽs aũt Indorum gentẽ maximã

inter

inter cæteras orbis gentes, regionem uerò pulchram, fertilemq́ eſſe, arma uertit in Indiam. Imperabat Indis ea tempeſtate rex Staurobares, maximo fultus exercitu, elephantisq́ plurimis bello aptis. Semiramis uerò inferior elephantorum apparatu, rem excogitauit qua terreret Indos. Occiſis enim trecentis boum millibus carnes operarijs conceſsit, & coria inſui fecit elephantorum inſtar, quæ poſtmodum fœno referta, ueri elephanti ſpeciem præ ſe ferebant. Intus uerò hominem incluſit, camelumq́ cui homo inſidens formam beluæ ducebat. His biennio confectis, tertio anno infinitas copias in Bactris coëgit. Aſſuefecit autem equos ne illis ſimulachris terrerentur. Audito rex Indorum ingēti apparatu belli, conatus eſt excedere Semiramidis uires, omnibusq́ qui belli uſus poſcit præparatis, nuncios ad Semiramidem iam appropinquantem mittit, & reprehendens eius ambitionem quòd nulla iniuria laceſsita bellum ſibi inferret, comminatus eſt, ſi eam uinceret, ſe illam cruci affixurum. Lecta epiſtola ridens Semiramis, non uerbis, ſed uirtute certādum eſſe reſpondit. Ponte uerò ſuper Indum cōſtructo, & præſidio ab utroq́ latere impoſito, omnes traduxit copias. Præcedebant elephātorum ſimulachra, quibus hoſti mulier metum inijcere uolebat. At ſimulatio illa haud diutius latuit. Nam admirantibus Indis, unde tanta illi elephantorum copia ſuppeteret, quidā, ex Semiramidis exercitu nocte capti, rem propidere. Quapropter cōfiſus ſuis uiribus rex, fictionem elephantorū prędicens, copias ſuas aduerſus Aſſyrios eduxit. Appropinquātibus autem exercitibus, rex equites & currus in prima acie ante phalangem deſtinauit. Semiramidis ſimulatis elephantis aduerſus equites præmiſsis, initoq́ certamine, regios equites fudit. Aſſueti enim ueris elephātis, equi noua forma, olfactuq́ inſueto turbati ſunt. Semiramis cum electis militibus uictoriam iſtam ſecuta, Indos in fugam uertit. Quibus ad phalāgem fugientibus, rex aciem peditum præcedentibus elephantis promouit. Veri elephanti cōtra ſimulatos ibant, neq́ pari robore pugnabatur. Superiores erant Indi, magnāq́ edebant Aſſyriorum cædem. Omnibus uerò tandem Aſſyrijs ad fugam intentis, rex Semiramidi caſu obuius, ſauciauit illam iaculo, parumq́ abfuit quin illam cepiſſet. Omnes itaq́ in fugam uerſi inſequentibus Indis magna cædes facta eſt, quouſq́ flumen traiecerunt. Tunc permutatis captiuis, Semiramis in Bactrianos redijt.

Semiramis inuadit Indiam.

Stratagema.

Simulachra elephantorum.

Semiramis occumbit.

QVAE CVLPANDA IN SEMIRAMIDE. Cap. LXV.

OMnia iam commemorata, nedum in fœmina, ſed in quocunq́ uiro ſtrenuo mirabilia atq́ laudabilia & perpetua memoria celebrāda, una obſcœna mulier fœdauit illecebra. Nam alium uirum capere noluit, uerita ne imperio priuaretur. Sed eos ex militibus eligebat appetebatq́, qui in caſtris erant forma & decore præſtantes, quos omnes poſtea priuabat uita. Cumq́ quaſi aſsidua libidinis prurigine ureretur infelix, inter mœchos quoq́ filius Ninus numeratur, iuuenis præſtantiſsimæ formæ, qui uti cum matre mutaſſet ſexum, in thalamis more delicatæ fœminæ marcebat ocio, ubi mater aduerſus hoſtes ſudabat in armis. Qua turpi nota fœdata Semiramis dum putat aſtutia abolere, quod laſciuia deturpauerat, legem illam impiam & ſceleſtam condidiſſe aiunt, qua præſtabatur ſubditis, ut circa uenerea agerent quod liberet. Alij tamen ſcribunt, quòd cum in deſiderium filij incidiſſet, eumq́ iam ætate prouectum in ſuos prouocaſſet amplexus, ab eodem cum annis iam 32. regnaſſet occiſam. A quib. diſſentiunt alij, aſſerentes eam libidini miſcuiſſe ſæuitiam, ſolitamq́ quos ad explendum

Semiramis libidini addicta.

ſuæ uredinis uotum aduocaſſet, ut occultaretur facinus, cõtinuò poſt coitũ iuſsiſſe necari. Verùm cum aliquando concepiſſet, adulteria prodidiſſe partu, ad quæ excuſanda, legem illam iniquam, cuius iam mentio facta eſt, proditam aiunt. De qua Oroſius ſic ſcribit: Semiramis libidine ardens, ſanguinem ſitiens, cùm omnes quos concubitu ob lectaſſet occiderit, tandem filiò flagitioſe concepto & impie expoſito, inceſtu cognito priuatam ignominiam publicò ſcelere obtexit. Præcepit enim, ut inter parẽtes & filios nulla delata reuerentia naturæ de coniugijs appetendis, quod cuiq; libitum eſſet, liberũ fieret. De exitu eius Iuſtinus ſic ſcribit: Ad poſtremum quum concubitum filij petiſſet, ab eodem interfecta eſt 42. annos poſt Ninum regno potita.

Semiramis filij concubitũ petit.

DE ASPHALTO BABYLONICO. Cap. LXVI.

HAbet textus Biblicus Gen. 11. uſos fuiſſe filios Adam in extructione turris Babylonicæ bitumine pro cemento, Hebraicè hemar non homer: ubi rabi Dauid Kimhi dicit hemar eſſe ſpeciem picis, quam Græci Aſphaltum uocant, qui in hũc uſq; durat diem. De hoc Coſmographi in hunc modum ſcribunt: cum multa ſint in Babylonia admiratione digna, non minus mirabitur quis magnam uim, quin in ea gignitur aſphalti. Tanta enim illius ſupereſt copia, ut Semiramis non ſolum ſatis tot tantisq; ædificijs fecerit, ſed & populus, licet innumerabilis, eo arefacto pro lignis utatur: adeò magna illius copia tanq; ex largo fonte haurientibus adeſt. Eijcit enim odorem ſulphureũ ac grauem, qui tranſeuntes animantes interficit. Ita enim anhelitum comprimit, ut ſpiritu interclúſo, arrepta reſpirandi facultate, mors ſubito ſequatur. Traianus imperator cum eſſet in Oriente, motus magno deſiderio uiſendi huius lacus, acceſsit propius, & omnia diligentius contemplatus eſt. Sunt etiam qui ſcribunt totum fundum Babyloniæ refertum pice, atque ob id tempore æſtiuo ſæpiſsimè fulmine tangitur, atq; in eo loco aſphaltus aſcendit. Eſt autem duplex bitumen, liquidum quòd nephthan uocant, & quod in Suſiano agro naſcitur & aridum quod cõgelaſcere poteſt, in Babylonio, cuius fons eſt prope ipſum naphtham. Hic glebæ maximæ concreantur ad ædificia idoneæ, quæ ex coctilibus lateribus & bitumine fiunt.

Aſphaltũ picis ſpecies.

Lacus picis.

Naphtha.

DE DESTRVCTIONE BABYLONIAE. Cap. LXVII.

TEmpore eo quod Nabuchodonoſor rerum in oriente potiebatur, Babyloniæ ciuitas fuit adhuc in ſua magnificentia, quum etiam Iudæi illuc iuxta Iſaiæ uaticinium per dictum Nabuch. fuerint trãslati, & paulo pòſt urbs ipſa in ſolitudinem pro magna parte redacta. Vnde Strabo: Vrbis Babyloniæ partem Perſæ diruerunt, & partem tempus conſumpſit & Macedonum negligentia, præſertim ubi Seleucus Nicator Seleuciã ad Tigrim condidit ad ſtadia 300. Babyloni proximam. Nam & ille & poſteri omnes circa hanc urbem maximopere ſtuduerunt, & regni caput effecerunt, & nunc Babylone maior eſt, quanquã magna ex parte deſerta, ut id facilè de ea dici poſsit, quod de magnis urbibus quæ in Arcadia erant, à quodam dictum eſt: Magna ciuitas magna ſolitudo eſt. In ea propter lignorũ inopiã ex palmaceis trabibus & columnis ædificia faciunt. Nam regio magna ex parte nuda eſt, nihil habens præter frutices & palmã. Regio hordeum fert quãtum alia nulla: cætera ex palma præbet. Ex ea enim panis & mel & uinũ & acetum fit, & textilia uaria. Nucleis pro carbonibus fabriferrarij utũtur. Qui in aqua macerati, bobus & ouib. impabulum dãtur. Dicunt eſſe carmẽ quoddam Perſicum, in quo 360. palmæ utilitates numerentur. Babylon ergo aliquandiu Aſſyriæ metropolis fuit, deinde Seleucia, quæ ad Tygrim ſita eſt, tranſlato etiam ad eam ex deſtructa Babylone Babyloniæ nomine, autore Plinio. Noſtro uerò æuo appellatur Baltach, aut ſecundum alios Valdach. In deſtructione Babylonis repletum eſt uerbum Domini, quod lõgè antea prædixerat per Iſaiam prophetam cap. 13. in hæc uerba: Erit Babel, quæ inclytà fuit in regnis, decor & magnificẽtia Chaldæorum, in ſubuerſionem inſtar Sodomæ & Gomorrhæ. Non ſedebit in perpetuum, nec habitabit uſq; in onerationem & generationem, ſed neq; Arabs figet tabernaculum ibi, & paſtores non facient ibi cubare greges ſuos. Cubabunt uerò ibi beſtiæ horrendæ, & implebunt domos eorũ cercopitheci: habita-

Seleucia delet Babyloniam.

Magna ciuitas, magna ſolitudo.

habitabunt ibi ſtruthiones, & piloſi ſaltabũt ibi, &c. Hic uides quod nullæ diuitiæ, nulla potentia, non robuſti muri, non multitudo turrium, neq; faſtus & pompa, potuerũt ciuitatem illam ſaluare, ſed oportuit illam interire & ſubire fatum, idq; nõ ſimpliciter inſtar aliarum ciuitatum, quæ plerunq; fuerunt temporũ ſucceſſu reparatæ; ſed iuſſu Dei facta eſt perpetua manſio draconum & ſylueſtrium animalium.

DE LEGIBVS BABYLONIORVM, ET DE ASTROLOGIA *Chaldæorum.* *Cap.* LXVIII.

HAbuerunt incolæ huius regionis olim mirabiles leges & conſuetudines. Puellas nubiles ſingulis annis in publicũ ducebant, atq; uenum exponebant, & qui opus habuit uxore, emit ibi unam. Præcium uerò ſeruabatur in publico ærario, & per ipſum uendebantur puellæ quæ minus ſpectatæ erãt formæ, & quas nec gratis quiſquam accipere dignatus fuiſſet. Aegrotos in uijs exponebãt, qui prætereuntes interrogabãt, num quiſquam morbi huius remedium norit. Nam nemo prætereũtium tam malus erat, qui occurrens non admoneret, ſi quid ſalutare haberet. De his legimus infrà copioſiora in deſcriptione Aſſyriæ. Qui dormiſſet cum muliere, mane ſurgentes, quiſq; ſeorſum ſuffiti lauabantur priuſq; quicq; attingerent, & perinde eis lauacrũ à mulieris congreſſu in more erat, atq; à mortuis. Nutrierunt Babylonij doctos uiros, quos Chaldæos uocabant, & hi ad cultum deorum erãt deputati, philoſophabantur quoq; per omnem uitam, peritiſsimi Aſtrologię habiti. Multi diuinatione quadam futura prædicebant, ac tum augurijs, tum ſacris, tum alijs quibuſdã incantationibus mala auertere ab hominibus bona afferre, auguria inſuper, ſomniaq; & prodigia interpretari conſueuerũt. Mundum ſempiternum eſſe dixerunt, neq; principium habuiſſe, neq; ſortiturum finem. Vniuerſorum ordinem atq; ornatum, diuina quadam prouidẽtia factũ. Cœleſtia omnia non caſu aut ſua ſponte, ſed determinato quodam firmoq; deorũ natu iudicioq; eſſe perfecta. Aſtrorum longa obſeruatione curſum naturamq; diligentiſsimè ſcrutati, multa futura hominibus prædixerunt. Maximã uerò uim ac motum quinq; aſtrorum, qui planetæ appellantur, interpretes illi dixerũt, eius præſertim qui Saturnus dicitur, eſſe affirmantes.

Filiarum elocatio.

Aſtrologorũ officium.

ARABIA TRIPLEX, PETREA, DESERTA ET *felix,* *Cap.* LXIX.

ASia ubi Africam aſpicit, ibi Arabia eſt inter Iudæam & Aegyptum: eſtq; triplex, una Petrea à ſeptentrione & occaſu Syriæ inſerta, cui & fronte deſerta prætenditur Arabia: à meridie altera quæ felix nominatur. In Arabiam deſertam uenerunt filij Iſrael, poſtq; Dominus Deus eos ſtupẽdis in miraculis traduxerat per mare rubrum habitaruntq; in eo quadraginta annis, cibauit & potauit eos ſine omni humano præſidio in tam uaſta ſolitudine, quæ nec aquam habet ad bibendum, ſed habitatio eſt ſerpẽtum & ſcorpionum. In extremitatibus ægre habitatur. Nam quæ uergunt ad Orientem partes, Arabes Abati inhabitant, deſertas, inaquoſas, & in paucis fructus ferentes, ideoq; latrocinijs uicinis gentibus infeſti atque bello inuicti. Qui regionem aquis carentem tenent, puteos effodiunt exteris ignotos, quæ res hoſtium pericula depellit. Nam qui eos perſequuntur, aut errantes ſiti definiunt fontium inſcitia, aut uix redeunt labore defatigati. Ob hanc cauſam Arabes ea loca incolentes, cum bello expugnari nequeant, liberi uiuunt, neq; illi unquam externo regi, non Aſſyrio, non Medo, non Perſo paruerunt. Strabo uocat eos Arabes Scenitas, qui perparuas quaſdam potentias in ſterilibus locis, propter aquarum inopiam, poſsident. Agriculturam aut parum aut nihil exercẽt, paſcua omnis generis pecorum, præſertim camelorum, optima habent. Vocantur Scenitæ & Nomadæ, quòd gẽs uaga & ſine ædificijs intẽtorijs habitet. Prope Eufratẽ uerſus Chaldæam & Perſiam pauca hæc Arabia habet oppida, in mediterraneis aũt nulla, ſed ua-

Arabia deſerta.

Terra aquarũ indigna.

Scenitæ Nõmadæ.

ſed uagantur cum pecoribus & tugurijs ſuis de loco ad locum, latrocinij uiuentes. Inſignior eorum ciuitas dicta fuit olim Tapſacum, & poſtea Amphipolis. In hac regione ait Diodorus, ſtagnum eſſe ingens, aſphaltum producens, ex quo non paruũ uectigal percipitur. Eius aqua odoris eſt peſsimi atq; amari. Quo fit ut neq; piſces producat, neque aliquod aquatile animal. Et cum plures dulcis aquæ fluuij in illud decurrant, nequaquã tamen aquæ natura immutatur, &c. Hæc cum Siculus obſcure ſcribat, Strabo multo dilucidius de mari mortuo in Arabiam Petream ſeſe extendente explicat, cuius mentionem ſupra in Paleſtina ampliorem fecimus.

ARABIA PETREA. Cap. LXX.

Nabathea. Confinis eſt Arabia Petrea Aegypto Iudææq;, & uocatur à Strab. & Plin. Nabathea, cuius metropolis eſt petra, quæ hodie ſecundum Volateranum Arach dicitur. Apud Iſaiã uero Petra diſerti appellatur. Hac iter Hebræi pro parte fecerunt, quum ex Aegypto proficiſcerentur. Ipſa, ut ait Strabo, in plano eſt ſita, circunſepta rupibus altis, inter quæ fontes uberrimi ſunt, extra uero circuitum regio ex magna parte deſerta, & ſine aquis præſertim uerſus Iudæam. In hac parte nihil memorabile, ait Plinius, præter Caſium montem uerſus Aegyptum, ubi ſepulchrum eſt magni Pompeij. Nos tamẽ *Mons Sina.* memorabilius putamus in hac regione Sinam montem noſtris appellatum, Ptolemæo autem Melanem, ubi & ſepulchrum diuæ Catharinæ & lex Moſi diuinitus conceſſa. In hanc Arabiam fugit Moſes à facie Pharaonis ad ſacerdotem Madiã: Exodi 2. Hæc regio pro magna parte non differt à deſerta Arabia, quia & ipſa in multis locis ſterilis eſt, *Mare ſabuloſum.* arenoſa, petroſa & tota aſpera, laboratq; penuria aquæ. Aiũt in ea tãtas eſſe ſolitudines ſabuloſas, ut per uentum una nocte excitetur cumulus arenæ in magnitudinẽ montis, & quicquid hac congerie arenæ obruitur, ſuffocatur: unde huiuſmodi diſertum uocatur mare arenoſum. Ibi iter nullũ eſt, ſed qui itineris curſum moderatur, pyxide ac pagina marina utitur, haud ſecus quàm nautæ ſulcandi æquoris peritiſsimi, incolæ camelis uehuntur, incluſi caueis ligneis; in quibus uitam trahunt; ducibus tamen pilotis, qui non aliter quam in undabundo mari compaſſo, hoc eſt magnete ducuntur. Illic fit momia. Huius Arabiæ reges olim dicti fuerũt Arethæ, qui multa habuerunt diſsidia & bella cum regibus Iſraël, potiſsimũ ſub ſecũdo templo, tempore Herodis regis & ſuorũ prædeceſſorum. De quo multa apud Ioſephum hiſtoricum. In hac regione eſt etiam Medina Talnabi, ubi impuriſsimus Mahumetes ſepultus iacet. Delubrum eius teſtudinatum eſt longitudine paſſuum 100. latitudine uero paſſuum 80. pateſcit. Gemina porta ingreſſus adeuntibus patet. Fulcitur columnis 400. ex latericio opere albicantibus. Lychni penſiles accenſi plures admodum, numero quaſi trium millium. Ab una *Medina locus ſepulchri Mahumeti.* delubri parte turris uiſitur ambitu quinque paſſuum quaqua uerſum teſtudinata, pannoque contecta ſericeo ubi defoſſus eſt locus, in quo adſtruunt conditum Mahumetem ſociosq; eius. Ad hunc locum magna eſt Saracenorum peregrinatio, uiſitantes corpus Nabi, id eſt, prophetæ: fuit enim ſeductor ille Arabs, atq; Arabica lingua in multis conſona eſt Hebraicæ, in qua נביא Nabi prophetam ſignificat. Non autem facile peregrinis oſtenditur corpus huius pſeudo prophetæ, etiam ob quamcunq; magnã pecuniam, ſicut Vartomannus ſcribit, quum eſſet Medinæ & deliramenta Saracenorum exploraret. Adfuit enim tunc dux quidam: qui obtulit quaterna millia ſaraphorum, ut uideret corpus pſeudopro phetæ. Cui præfectus delubri. Audes tu his luminibus quib. tot patraſti ſcelera eum uelle conſpicari, cuius intuitu Deus maximus cœlum ac terrẽ creauit? Reſpondit dux. Verũ dicis, ſed abs te unum liceat impetraſſe, ut uideam prophetam: quo uiſo, in eius gratiam effodiã mihi mox lumina. Ait præfectus: Cuncta tibi aperiam princeps. Nemo it inficias, quin hic propheta noſtra uitam exuerit: qui ſi noluiſſet potuiſſet quidam apud Mecham decedere, uerum ut inopiæ ſpecimẽ præ ſe fer-

Mahumeti religio uana.

ret,

ret,eoq́; nos inſtrueret exemplo,hic quam alibi maluit rebus humanis exui: illicoq́; in deorum ſedes relatus eſt ab Angelis,adeoq́; in cœlitum ueluti compar receptus eſt cõfeſſum.Iterum dux ait ad templi præfectum: Ieſus Chriſtus Mariæ filius ubi eſt?Reſpõdit ille: ad Mahumetis pedes. Tunc ſubiunxit dux,Sufficit,ſufficit, nolo plura ſcire. Hanc hiſtoriam ob id induxi,Chriſtiane lector,ut uideas in quanto errore miſeri & cæci homines ſunt,qui tam magnifice ſentiunt de impoſtore illo,& ipſum diaboli mancipium ex profunditate inferni ſubleuant in cœlum,collocãtq́; ad pedes imò ſupra caput unigeniti Dei.Sed de eius uita & ſectæ origine infrà plura ſcribã.Ciuitas Medinæ cum in ſterili agro ſit ſita,uictum petit ex Felici Arabia,ex Cairo & Aethiopia, idq́; per mare.Diſtat enim itinere trium dierum à mari rubro.Ad Mechã uerò,quæ eſt in felici Arabia,eſt iter 14. dierum: & in hoc itinere peruenitur ad arua patentia, quæ arenis ſtratã ſunt albicantibus,pollinis inſtar. Si quo ſiniſtro pede uſu euenit,ut ij qui illac iter agunt,auſtro feruntur,ut ſeptentrione aguntur, ſabulo obruti occumbunt omnes, homines & iumenta.Quod ſi proſperis uehuntur flatibus atro tamen ſabuli turbine adeò inuoluuntur,ut adempto è conſpectu interuallo 10. paſſuum,alter alterum non conſpiciat.Examinantur ibi ſiti complures:& contra quãdo ſit fontis poteſtas,multi intereũt ob hauſtos plus iuſto latices.

ARABIA FELIX. Cap. LXXI.

HAec Arabia meridiem uerſus inter duos ſinus Arabicum & Perſicum ueluti peninſula excurrit,quæ ut Strabo ſcribit,bis ut India ſeritur ob fœcunditatẽ. Fluminibus ſcatet,quæ in campos abſumuntur,omnium fructuum tum pecoris abũdans,præter æquos,mulos & porcos.Auiũ etiam omnium,præter Anſerem & gallinam. Oues albæ, boues nigri. Aromatum omnis generis feraciſsima,quibus omnia permutãt. Cuius opulentiæ teſtis Alexander,qui eam,uti fama eſt,regiam facere inſtituerat,poſtquã ex India reuertiſſet.Vrbes ſine mœnibus colunt,quòd in pace maximè degẽt. Mira ſcribuntur de moribus antiquorum Arabum.Artes ab uno in alium non transferuntur, ſicut apud nos,ſed in patrijs quiſq́; permanet inſtitutis.Qui maximus eſt natu, is in totã gentem regnum obtinet. Quæ poſsidentur,uniuerſæ ſunt cognationi communia: una omnibus uxor,ita omnes omniũ ſunt fratres. Coëunt cum matribus & ſororib.pecudum ritu. Alterius ſanguinis congreſſus pro adulterio eſt,domeſtici in uniuerſum legitimi habentur. Camelorum copia adimit equorum deſiderium.Aurum, argentum, & plura aromata genera,terræ peculiaria. Defunctorum corpora,ſtercore abiectiora. Nomades Arabiæ,qui habitãt iuxta fluuiũ,colligunt auri ramenta,quod tamẽ non cõflant artium inſcitia.Debæ & ipſi paſtores colunt ijdem agros aliqua ex parte, gens auri abundãs,inter glebas temere iacentes aureas pilas in glandium magnitudine reperiunt,quibus lapillis affabre interiectis monilia cõficiunt haud iniucũda aſpectui, ex collo & manibus inducunt.Vendunt aurũ finitimis triplo æris prætio,argenti duplo,tum auri cõtemptu,tum deſiderio quæ cõmertio parantur.Proximi his Scabæi,thuræ,myrrha & cinnamomo diuites,& in ora huius terræ balſamum naſci quidam prodiderunt: habent & palmas odoriferas & calamum.Serpens ibi palmari longitudine, letalis ferè eius morſus,in arborum radicibus cubat. Odor nimius rerumq́; fragrantia ſtuporem ſenſibus inducit,quem bituminis ſuffitu & hyrci barba leuant.Penes regẽ omnis iudicandi ratio.Scabæorum pleriq́; ſunt agricolæ,aromata alij legunt.In Aethiopiã ob negocia nauigãt,nauigijs corio contectis.Cinnamomũ & caſiã loco ligneæ materiæ igni adhibẽt.Huius gentis metropolis eſt Saba,ſupra montẽ ſita,ubi alia auro,alia argento, quædam lapidib. ſplendent.Nõnulla tũ elephantorũ dentibus ſunt exculta, tum multis prætcrea rebus alijs,quæ plurimi apud homines æſtimãtur.Et eam ſanè multis ſeculis perpetuam habuere felicitatẽ.Abfuit enim ab eis penitus,quæ multos in præceps dedit ambitio,per auaritiam aliena poſsidẽdi.Nec Garræi his minus opulenti,quorũ ferè ſuppellex omnis ex auro eſt & argento. Ex his enim & ebore domorum limina,tecta, parietes cõſtruunt.Nabathæi omniũ continentiſsimi,in quærendis opibus mira gẽtis induſtria,ſed in tuendis multo maior.Qui rem domeſticam minuit,publicè mulctatur: contrà honore afficitur, qui patrimonium auxit. Gladio,arcu,lancea & funda in bello,plu-

Feracitas Arabiæ

Omnia inter domeſticos communia.

Auri glebæ.

Sabæi.

Saba metropolis.

Nabathæi.

lo,plurimum etiam bipennibus Arabes utuntur.Item Panchaia Arabiæ regio tota fructifera eſt,niſi ubi arenoſa eſt.Vini maximè abundans & thuris,quod in ea adeò excreſcit,ut per uniuerſum orbem ſatisfaciat deorum ſacris.Fert etiam myrrham & alia uarij generis aromata,odorem præbentia,quæ Panchai legunt, & Arabibus mercatoribus uendunt,quæ illi in Phœniciam,Syriam & Aegyptum tranſuehunt.Veſtibus induuntur mollibus.Oues enim apud eos plurimum mollitie ab alijs differunt.Ornamēta aurea non tantū mulieres, ſed etiam uiri deferunt,torquibus collum ornantes,armillis manus,aures more Perſarum inauribus,pedes nouis ac uarij coloris calceis. Sacerdotibus extra locum ſacrum proficiſci fas non eſt,ultra deprehenſum interfici licet.

Panchai legunt thus.

QVAE AROMATA NASCANTVR APVD ARABES *fœlices.* *Cap.* LXXII.

PLurimas Arabia nutrit plantas,ſuauem odorē tranſeuntibus inſpirātes. Natura id ſoli accidit,ut dulces in eo odores orta ferant.Nam quibuſdā in locis effoſſa terra, aliquæ reperiuntur ſuauè olētes glebæ,quæ ueluti metalla fuſæ, lapides ingētes fiunt, ædificādis domibus apti. *Myrrhæ ſarmenta.* Myrrhæ ſarmētis ignes fouent,quorum fumo ſatis noxio,niſi odore cremati ſtoracis occurrāt,plerunq; incurabiles morbos cōtrahunt. Cinnamū per ſacerdotes legitur,hoſtijs prius cæſis,quas cum litauerint obſeruatur ut meſsis, nec ortum ſolis anticipet,nec egrediatur occaſum.Myrrha in ijſdē ſyluis quibus thus, permixtam arborem naſci tradiderūt aliqui,gigniturq; multis in locis Arabiæ. *Quid myrrha.* Statiua quoq; prouenit,multum ſylueſtri prelata.Arbori altitudo ad quinq; cubita,nec ſine ſpina,caudice duro & intorto.Folium oliuæ,uerum criſpius & aculeatū.Incidūtur bis in anno, ſed à radice uſq; ad ramos qui ualent,ſudant autē ſponte priuſquàm incidantur,ſtacten dictam,cui nulla præfertur Eſt itaq; myrrha,lachryma Aegyptiacæ ſpinæ, qua inciſſa effluit lachryma,coagulatur,deinde legitur.Excellit Troglodytica,quæ lucida eſt,ſubuiridis & mordax.Reperitur & Bœotica,adulteratur gūmi. *Cinnamomū* Cinnamomum idemq; Cinnamum,naſcitur apud Troglodytas.Arabes uerò uehūt per maria uaſta, ut rurſum uendāt.Ipſe frutex duorum cubitorum altitudine ampliſsimus,palmiq; minimus quatuor digitorum craſsitudinis,ſtatim à terra ſex digitis ſurculoſus,arido ſimilis.Cum uiret,nō odoratur,folio origani,ſiccitate gaudens,ſterilior imbre fit.Radix eius inutilis eſt. Gignitur in planis,ſed in uepribus rubiſq;,difficilis collectu:præcipua bonitas uirgultorum tenuiſsimis partibus ad longitudinē palmi.Viliſsimum quod radicibus proximū, quoniam ibi minimum corticis,in quo ſumma gratia.Lignū quod xylocinnamomum uocatur,in faſtidio eſt,propter origani acrimoniam. *Caſia.* Eſt & caſia frutex, naſciturq; iuxta cinnami campos,ſed in montibus craſsiore ſarmēto,tenui cute uerius quā cortice.Amplitudo fruticis trium cubitorum.Theophraſtus dicit caſiam ſarmento craſsiore cōſtare ac neruis,idcirco non poſſe decorticari.Dioſcorides uerò de ea ſic ait: Caſia in felici Arabia naſcitur, baculū habet craſſo cortice ſicuti piper.

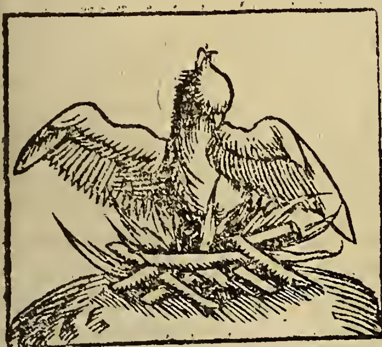
Thus in ſola Arabia.

Thus præter Arabiā nullis eſt terris,ac ne Arabiæ quidem uniuerſæ.Regio thurifera ſpectat ortum ſolis æſtiui, undiq; rupib. inuia,& à dextris maris ſcopulis inacceſſa. Syluarum longitudo eſt ſchœnorū 20.hoc eſt,ferè 30. milliariorum Germanicorum,latitudo dimidium eius.Attolluntur colles alti,decurruntq; in plana,& naſcuntur arbores ſpōte.Terram argilloſam eſſe conuenit,raris fontibus ac nitroſis,Minæi per quos tramite anguſto thus euehitur,primi cōmerciū thuris fecerunt, maximeq; exercent. Nec præterea Arabum alij præter dictos,thuris arborē uident,ac ne horū quidē omnes.Feruntq; 300.eſſe familias & non amplius, quæ ius per ſucceſsiones id ſibi uendicant.Sorores uocari ob id,nec ullo cōgreſſu fœminarum funerumq; cum incidunt eas arbores aut metunt, pollui. Nec arboris ipſius quæ ſit facies conſtat.

Quidam

Quidam terebinthum eſſe putant. Alij lentiſco ſimilem ſubrutilo folio. Meti ſemel anno ſolebat: iam quæſtus aliam uindemiam affert. Inciditur ea parte cortex, quà maximè uidetur eſſe prægnans, tenuiſsimisq́ tẽdi cortex. Laxatur aũt cortex uulnere, nõ adimitur: inde proſilit ſpuma pinguis, hæc cõcreta dẽſatur. Quod uerò in arbore hæſit, ferro depectitur, ideo corticoſum. Quod ſecũda uindemia colligitur, in eodẽ anno ruſum exit, nec cõparandũ priori. Creditur & nouellæ arboris cãdidus, ſed ueteris odoratius.

PHOENIX AVIS IN ARABIA. Cap. LXXIII.

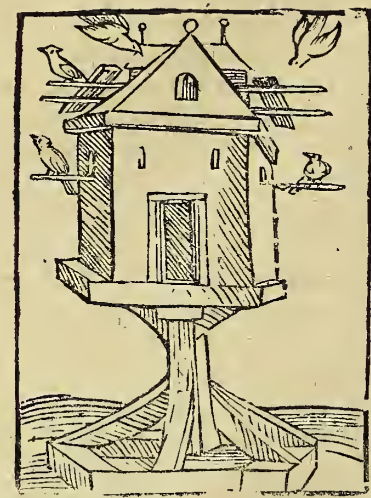

PHœnicem auem nobilem ante omnes aues unam in toto orbe, nec magnopere uiſum, Cornelius Valer. deuolaſſe in Aegyptũ Q. Plantio, Sex. Papinio conſulibus tradit. Narratur eſſe aquilæ magnitudine, auri fulgore circa colla, in cæteris partibus purpurea, cæruleam roſeis caudam pennis diſtinguentibus, criſtis faciẽ caputq́ plumeo apice honeſtatam. Manilius ſenator author eſt, neminem extitiſſe qui uiderit ueſcentem, uiuere annis 650. ſeneſcentem caſsia, thurisq́ ſurculis conſtruere nidum, replere odorib. & deſuper emori, ex oſsibus, deinde ac medullis naſci primo ceu uermiculum, inde fieri pullum. Philoſtratus ponit eam in India, Plinius autem in Arabia. Inueniuntur etiam iuxta Arabiam in ipſo mari margaritæ, ſicut & è regione eius in littore Perſici maris tam nobiles uniones reperiri dicuntur, ut nullo ferè precio taxari poſsint. Vnde de Cleopatra legimus, quod emerit margaritam unam pro 250000. aureis, in Perſico mari inuentum. Piſcantur autem eas Sabæi in oſtreolis ſeu conchilijs, in quibus naſcuntur & matureſcunt. Vocantur quoq́ uniones, quòd nulli duo indiſcreti reperiantur. Precium eorum æſtimatur ex candore, magnitudine, orbe, leuore ſeu terſitudine & pondere. *Vniones.*

MECHA. Cap. LXXIIII.

EST urbs iſta tẽpore noſtro potens & magnifica, ſita in Arabia felici, aut ſecundũ alios, in Arabia petrea, ubi maximè exercentur à mercatoribus Orientis & Occidentis negociationes. Vrbem aiũt eſſe elegantiſsimam, cultumq́ magnopere, quippe quæ ambitu ſenum millium edium continetur. Mœnia non habet, ſed montes quibus quà quà uerſum uallatur. Quadruplicem habet aditum, moderatorq́ eius eſt Sultanus ipſe, ex ſtirpe Mahumetana, paretq́ Sultano Babylonis. Ager circum ciuitatem cunctarum regionum infœcundiſsimus, nullius ferax fructus, dirisq́ Dei maledictionibus ſubiectus. Aret cum primis aquarum indigentia, adeoq́ in immẽſum aquarum preciũ creuit, ut duodenis denarijs tantillum aquæ emere nequeas, quo ſitim unius diei expleas. Plerumq́ ex Cairo Aegypti cõmeatus illo mari Erythreo cõportatur, portu præſertim inſeruiẽte, cui Gidæ aut Zidæ nomẽ eſt: Is abeſt à Mecha 40. mille paſſ. Cõmeatum quoq́ ſuppeditat felix Arabia: Annonam mittit & Aethiopia. Illuc ſeſe recipit peregrinorum maximus numerus: alij ex Aethiopia, ex utraq́ India alij, ex Perſide alij, alij ex Syria aduentantes. Quidam uerò commertiorum cauſa, alij ut uotum abſoluant, ignoſcentiarum ſeu indulgẽtiarum cauſa eò contendunt. Eſt in urbe Media delubrũ inſtar coloſſei Romani, amphitheatrum uocant, ex coctis lateribus factum, amphitheatri inſtar 90. aut 100. portas habens, eſtq́ cõcameratum: ingreſſus deſcenſu ſcalarum 12. graduum, patet hinc & hinc. Ingreſsis undiq́ auro obducti parietes effulgent ſplendore incõparabili. In inferiore parte tẽpli, id eſt, ſubtus loca cõcamerata, ingẽs hominũ turba, qui uẽdũt unguẽta odoratiora, & cũ primis puluiſculũ odoriferũ, quo humana corpora cõdiuntur. Delubrũ aũt in meditullio patet abſq́ imbricamẽto, & in medio eſt turris circũquaq́ ſenũ paſſuũ magnitudine, ea ſerico pãno obuoluitur, ſupraq́ uiri unius altitudinẽ nõ exurgit. Hãc ſepties ſolẽt ambire, deoſculãdo ſingulos angulos, eoſdẽq́ identidem palpẽtes. Aſtruũt enim eam primũ eſſe domũ, quã unq́ Abrahã exædificauerit. *Delubrum.*

In mediâ

In media turri eſt puteus profundiſsimus, unde aquam haurientes, perfundunt ea homines, circumeũtes atque ab omni reatu ut putãt eos emaculant. Inumbratur quoque in partib. illis cœlum innumeris palumbibus. Nam aiunt auitia illa à uolucre illa traxiſſe genus, quæ Mahumeto in aurem loquebatur ſub uelamento ſacri pneumatis. Inerrant dicti plumbes uicis, edibus tabernisq́ ipſis frumentarijs, milij & orizæ: uixq́ licet eos abigere, occidere uerò aut capere propè capitale cenſetur. Arbitrantur enim incolæ, ubi illæ aues uapularent, orbem ruiturum, ob id impenſa aluntur in medio templo. Ab altera delubri parte uiſuntur ſepta, in quibus unicornes gemini aſſeruantur, locoq́ miraculi populo ſpectandos præbent. Aiunt hoc animal pullo equino triginta menſes nato haud abſimile eſſe. Prominet in fronte cornu unicũ & nigrum longitudine duorum aut trium cubitorũ. Coloris eſt equi muſtelleni, caput cerui inſtar, collo non oblongo, rariſsimæq́ iubæ, ab altera parte ſolum dependentis. Tibias habet tenues, eaſdemq́ graciles, ungulas anteriorum pedum bifidas, caprinos pedes fermè referẽtes. Tibiarum poſteriorum pars exterior uilloſa eſt, piliſq́ plurimi. Aduehuntur hæc animalia ab Aethiopũ rege, quo munere idẽ rex cũ Sultano Mechę prętecto neceſſitudinem amicitiæ init. Plinius Monocerotem aſperã eſſe feram, reliquo corpore equo ſimilẽ, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, uno cornu nigro in media frõte cubitorum duum eminẽte. Naſcitur in Aethiopia, ac uiuus minimè capitur. Cæterum de mercimonijs quæ huc comportantur, ſciendum quòd ex India Maiore, baccę, id eſt, uniones, & id genus monilia aduehuntur, affatimq́ aromatum & præſertim ex ea urbe Indiæ maioris cui nomen eſt Bangellæ, panni goſipini, ſericiq́ ducuntur. Aethiopia etiam ſua mittit aromata.

Columbarũ multitudo.

Vnicornis.

Monoceros.

Anno 1569. Turcæ auſpicijs Selymi Imperatoris ſui in Aſia contra Saracenos prouincias, quæ defecerant, bellum gerentes, Mecham urbem ad ſinum Arabicũ amiſerunt.

ADEN EMPORIVM IN FELICE ARABIA ET AIAZ *aliud emporium, &c.* Cap. LXXV.

Commertia fiunt noctu.

VRbem hanc munitiſſ. in gemino latere ſepiunt mœnia, & quod ſupereſt montibus occluditur, in quib. quinæ ſunt arces, in ſolo æquali eſt urbs: ambitu ſex mille ædium contenta, Commercia in nundinis noctu & hora ſecunda ob nimios qui ſæuiunt interdiu æſtus exercent. Illò ceu ad famigeratum emporium ex utraq́ India, Aethiopia ac Perſide exercentes mercimonia nauali itinere cõfluunt. Itidem agunt, qui ad Mecham frequentes contendunt. Verum ſimul ac Liburnicæ portum appulerint, adſunt præfecti uectigalium, percontantes unde ſoluerint, quidúe conuehant mercium, quantumq́

quantumq; temporis ſulcando maria abſumpſerint &c. His exploratis, condicto malum, uela & id genus armamenta aſportant alio, ut illinc abeundi haud perſolutis uectigalibus exempta ſit occaſio appulſis. Leuatur enim ibi uectigal magnum, quod Sultani eſt ciuitatis iſtius. Quantum ego ex ſitu ciuitatis conijcere poſſum, hæc ipſa eſt quam Ptolemæus in Arabia felice appellat Arabiam aut Ocelim. Hinc itinere duorum dierum peruenitur ad Aiaz urbem in colle gemino ſitam, intercurrente latiſsima conualle, inque ea fons ſignatus, & illo commerciorum cauſa ceu ad celebre emporium plurimi mortalium proficiſcuntur, comportanturque illuc aromata minutiora ferme omne genus. Fert ea regio xylon, uulgo appellant bombycem, ſericumq;, ibiq; fructus multiplices, guſto admodum ſuaues, ut ſunt perſica mala, punica, cydonea, ficus, iuglandes nuces & uuas optimas. Vlterius peruenitur ad aliam urbem Dante nomine, arte & natura munitam, poſitamq; in ſummo prægrandis montis faſtigio. Incolunt eam Arabes inopes admodum, qui ob infœcundum ſolum non niſi egentes eſſe poſſunt. Hinc iter duorum dierum eſt ad Almachan ciuitatem, quæ in monte eminentiſs. eſt ſita, adq; eam cliuoſo ac per arduo aſcenſu itur, utpote ſeptem milliarium, quæ faciunt ferè duo milliaria Germanica, adeoq; coartatur iter, ut bini homines iter compleant, non ſecus quam ſi fores in angi portu. Vbi uerò in ſummum euaſeris montem, ecce incredibilis planicies, inq; ea fermè rerum omnium copia. Nam in ipſa montis planicie legitur quicquid frugis humanis uſibus conducere queat. Ob eam rem aiunt urbem eſſe prope inexpugnabilem, ubi commeatus omnifariam non deſint, ſitq; ſitu quaſi inacceſſa, & cum primis adiuuat aquarum mira ubertas, ſcaturiente ciſterna adeò largiter, ut centenis hominum millibus ſufficere poſſe uideatur. Illic aiunt Sultanum condidiſſe theſauros, ubi & iugem trahit moram, propter unam uxorum ſuarum ibi habitantem. Ibi quoq; uelut in phylacam quampiam, auri tantum adſeruari iubet, quantum onerandis camelis centenis abũde ſufficeret. Reame alia ciuitas itinere diei unius Almachara diſtans, in qua eximij ſunt negociatores, agerq; omnium fermè rerum, ſi ligna excipias, eſt ferax. Ibi ſe uidiſſe narrat Vartomannus nonnulla ueruecum genera, quorum cauda pondus habet 44. librarum: carent cornibus, adeoque ſunt obeſi ac pingues, ut uix incedere poſsint.

Aden uidetur eſſe Ocelis.

Almachara ciuitas mõtana.

Reame ciuitas.

Habent uuas illic ſine granis & omnifariam fructus ibi inueniuntur. Huic copiæ accedit incredibilis cœli temperies, id comprimis teſtatur perennior hominum ætas, quæ ibi extenditur ad centeſimum & uigeſimum quintum annum. Hinc itinere tridui eſt urbs alia Sana nomine, ſita in editiſsimo monte, arte & natura munita. Mœnia eius conſtant ex humo congeſta, altitudine cubitorum decem, lata uerò brachia uicena: patet propterea camelis octonis in ordine expoſitis iter, tanta eſt illius latitudo. Habitatur proprio Sultano, eſtque regio complurium ferax fructuum, & comprimis fontibus eſt irrigua. Sunt & aliæ multæ ciuitates in littore maris rubri poſitæ, in mediterraneis uerò rariores ſunt, quod illic frequentari nequeant à mercatoribus. In interioribus mons eſt editiſsimus uaſtiſsimusque, qui omnifariam abundat animalibus, & comprimis cercopithecis (cattos marinos uulgò uocant, quales paſsim ad nos magnis caudis afferuntur.) Palantur quoque ibi compluſculi leones, hominibus ſupra modum infenſi, idque efficit ut illac tutum iter non pateat, niſi 100. ſimul uiatoribus qui frequentiore numero perterreant feras.

Sana ciuitas.

DE MAHOMETE SARACENORVM PSEVDOPROPHEta, *eiusq; origine & peruerſitate.* Cap. LXXVI.

OMnis impietatis & ſuperſtitionis princeps fuit Mahometes, unde humano generi malum & ſeminarium errore inextricabili natum eſt. Quidam ſcribunt eum Cyrenaicum natione fuiſſe, alij Arabem, alij Perſam. Fuit autem natus anno ſalutis 597. aut circiter imperante Mauritio, & apparuit orbi anno 623. ſub Heraclio imperatore, homo obſcurus genere, nullis præditus opibus, uiribus aut neruis, ſordido natus loco. Dicunt quidã ei fuiſſe patrem, dæmonum cultorem, matrẽ Iſmaëlitam, & ob id Hebraicæ legis non ignaram. Vnde et puer diſtractus ambiguusq; effectus, dum pater ſuam, mater alteram illi legem ingerit ac inculcat, neutrã ſanè amplectatur. Vtroque itaq; imbutus puer cultu, neutrum adultus, recepit. Quin homo poſtea callidus atque ingenio uafer, inter Chriſtianæ pietatis uiros diu uerſatus, rem pernicioſam humano generi ex duabus legibus eſt commentus.

Mahumetes inter Chriſtianos uerſatus.

Amiſsis autem parentibus captus eſt à Saracenis, qui inſignes habebantur inter Arabes latrocinijs, uenditusq; mercatori Iſmaëlitici generis: Factus autem homo uerſutus, rapax, impurus, omni ſceleri obnoxius, ſimulator & diſsimulator callidus, mercimonijs ac negocijs præficitur. Camelos agebat per Aegyptum, Syriam, Paleſtinam, & alia peregrina loca, quibus itineribus ſubinde repetitis, uſus ſæpenumero tum Iudæorum conſuetudine, tum Chriſtianorum, non tam diſcere quam deprauare ſtuduit, & uetus, & nouum inſtrumentum, cum eſſet à parentibus diuerſas edoctus ſectas. Tum adiecit furaci quæſtui, ac dominum fallere ſtuduit. Vnde cum & domino ſuſpectus, & cæteris inuiſus eſſet, ex obſcuro ſeruo prodijt inſignis latro. Continuis enim furtis ac ſpolijs inſignior factus, indies ſcelerum participes ſocios plures breui tempore comparauit. Hæc iuuabant præterea aſpectus trux, uox terribilis, corpusq; gladiatorio robore metuendum. Sic itaq; in admiratione paulatim barbaræ gentis ueniens autoritatem ſibi haud mediocrem comparauit, adeò ut hero ſuo ſine liberis defuncto, uiduam Iſmaëlitici generis quinquagenariam, à qua educatus erat, locupletem admodum uxorem duxerit. Vxoris opibus elatus homo furcifer, ad immaniſsima quæq; flagitia animum adiecit ſuo deprauato ingenio, alioqui ad audaciam omnem promptus ac paratus.

Mahumetes latro & fur.

Auxit præterea hominis temeritatem. Sergij monachi flagitioſi perfidia, ut breui apud Arabes in tantam ueniret exiſtimationem, ut maximus Dei nuncius, maximusq; propheta paſsim uocaretur & crederetur. Is autem Sergius Neſtorianus hæreſiarcha, qui Acephalorum hæreſim inſtaurauit, è Conſtantinopoli eiectus in Arabiam profugit, & in Mahometis familiaritatem perueniens, malus magiſter & moderator, turpiſsimo & nefandiſsimo diſcipulo facile coniungebatur. Erat hic dicax, multiloquus, audax, temerarius, inſolens, uerſutus, atq; in omnibus cum Mahomete conſentiens, qui iam potens erat, & opem ferre poterat, cuiuſq; nomen celebre eſſe cœperat: ſicq; tandem ſcelerum ſententiam homo transfuga reperit. Quem edocuit malus magiſter Neſtorianam inſaniam, perſuaſitq; Chriſtianos ſacerdotes expellere Damaſco, Syria, Arabia, Iudaicam corrumpens legem, & Chriſtianam inficiens.

Sergius monachus.

Dici uix poteſt, quot uafricijs miſeram plebem perfidiſsimus hic apoſtata ſeduxerit. Itaq; Mahometes à præceptore peſsimo flagitia quæq; edoctus, quum ex uictus intemperantia continuaq; ebrietate morbum

Mahometes epilepticus.

bum comitialem incideret frequentius, & uxor hanc ægritudinem ægerrimẽ ferret, ut
homo inueterator ſe ea infamia liberaret, morbum eſſe diſsimulat, ſed Gabrielis nuncij
Dei ſplendorẽ, à quo ſecretoria in extaſi poſitus percipiat, ſeſe ferre minimé poſſe men-
titur. Deſine, inquit, mirari chariſsima uxor, hoc mihi ex Dei ipſius ſpiritu me concipien
te prouenit, qui mihi futura ſuggerit, ac commentandi gratia crebro ad me uentitat. Di-
uulgatur fama ac propheta uulgò acclamatur, quam noua arte nouoq́ dolo, ductu prę
ceptoris ſui Sergij auxit. Columbam enim, quam ſpiritum ſanctum callidiſsimus dece-
ptor uocabat, aſſuefecit in aure ſua paſci. Hanc ſibi ſecretiſsima Dei conſilia nunciare
iactitabat mendaciſs. nebulo, quoties ad aures pro nutrimento auis ſimplex uolutabat.
Defuncta autem coniuge & hæres inſtitutus, opibus auctus, autoritate magna quoti-
die creſcebat, legemq́ nouam condere cum ſuo magiſtro Sergio ac ſocijs quibuſdam
Iudæis cœpit, partim ab Hebræis, partim à Chriſtianis quædam mutuando. Volumine *Alcoranus.*
qúe quodam ſectæ illius nouæ leges omnes conſcripſit, cui nomen eſt Alcoranus. Is li-
ber in concilio Conſtantienſi à Io. Segobienſi theologo ex Arabica lingua in latinum
eſt uerſus, atq́ ante paucos annos typis excuſus. Vt autem gentem ſuam uentri ac ſom-
no deditam homo ſubdolus magis falleret, taurum quendam nutriuit, qui conſueuit ẽ
manibus ſolius Mahometes pabulum ſuſcipere. Huic intra cornua librum hunc colli-
gauit, & aſtante plebę ſimplici, altiore quadam uoce ex abdito loco euocauit. Et cum
multa de legibus homo loquaciſs. declamaſſet, erupit ſubito taurus, multisq́ ab eo in iti
nere proſtratis, uolumen per mediam plebem in manus Mahometis deponit, ueluti cœ
litus miſſum munus. Quod nebulo ſummo cum honore accepit, quædamq́ ex eo mox
populo interpretatus eſt. Hoc comento ſe regem, Sergium prophetam fecit. Columba *Commentum*
enim literis aureis ſchedam ſic inſcriptam attulit in collo ſuo. quicunq́ tauro iugum im- *Mahumetis.*
ponet, rex eſto. Sergius autem iugum afferens, Mahometi detulit, qui tauro impoſuit fa
cile, & mox rex à ſtulta plebe uocatus diuino munere hæc facta indicante, ac uolumen
illud aſſumente. In hoc præcipitur circumciſio ob nullam religionem, ſed ob meram ſu-
perſtitionem, uel ut aliqui dicunt cum ſe lauant Turci, nequid maneat ſordis ſub præpu
tio. Tum abſtinentia carnis & uini quo facilius celaret ſuſpicionem illius morbi, qui
uino obrutum iam pridem corripuiſſet. Vinum enim intemperantius ſumptum,
meatus cerebri ne reſpiratio fiat, obturando gignit fouetqúe epilepſiam. Caro enim
porcina craſſos gignit humores, quibus facile cerebrum oppilatur, et plures hinc mor-
bi naſcuntur. Ieiunium etiam præcipit menſis unius continui, quo tamen nocte to-
ta ueſci licet, ut diurna abſtinentia nocturno crapula compenſetur. Statuit inſuper
quo ab Hebræis Chriſtianisq́ lex ſua diſſentiret. Veneris diem ſacrum celebrandum,
quod in illo rex eſſet factus, quodq́ quum nulla alia ſecta ſentiret. Eadem ratione ſibi *Ieiunium Sara*
Turci contra aliarũ gentium ritum ad meridiem conuerſi, Deo ſupplicant. Vxores præ- *cenorum.*
terea ſingulis quatuor ſtatuit de cognatione propria, concubinas autem tot & ſeruas
empticias, quod pro facultatib. habere licet, repudio atq́ diuortio ſemper admiſſo, quo
facilius rudem ac imperium populum ad ſe traheret. Docuit inſuper uoluptates corpo-
ris futuræ felicitati minimè officere, cum legem ſuam ſeruantibus promittere delitiarum
hortum paradiſum, quo optatiſsimis fruituri eſſent delitijs & omnis generis uoluptati
bus: puellis ueſtes ornatas & angelorum amplexus, cæteris quiſq́ expetere poſſet car-
nis uoluptates. Qua uerſutia mollem ſuapte natura populum, quo uoluit traduxit, cum
omne genus libidinis ac uoluptatis promitteret. Iudæos incuſauit quod Chriſtum ex
uirgine natum inficiarentur, quando id prophetæ ſpiritu diuino afflati præcinuiſſent.
Chriſtianos uerò ſtultitiæ coarguebat, quod Ieſum crederẽt ex uirgine natum. Dei ami
ciſsimum, opprobria & cruciatum à Iudæis perpeti ſponte uoluiſſe, cum corpus id diui-
no conceptum flatũ prorſus fieret impaſsibile quum potius Chriſtus cœlos aſcenderit,
Iudas autem loco eius crucifixus ſit. Ridendos ergo Chriſtianos Saraceni & Turci cen-
ſent, qui conditorium Chriſti Ieroſolymitanum religioſius obſeruant, ac uenerabundi
adorant. Tres inſuper tantum prophetas admittunt, Mahometen ſuũ legislatorem, Mo
ſen uatem Hebræorum & Chriſtum, quẽ tamen Deum negant. Et ne aliquis ſanę men
tis his poſſet ire obuiam, Mahometes legem tulit impiam, ſi quis de ea diſputaturus con *Diſputare de*
certaret, cum myſterium tractare nefas ſit, capitali pœna plecteretur. Qua lege prodidit *Alcorano ne-*
nihil eſſe ſyncerum in toto Alcorano, quem ſolo gladio uult defendere. Sic itaq́ cũ Ser- *fas.*

gio librum impietatibus plenum concinnauit,& ſcripturas ueras adulterina interpretatione corrupit. Et ut propheta conſeruator utriuſq; teſtamenti haberetur, blanditus eſt Chriſtianis in hoc quod ſe à Sergio baptiſari curauit, crebraſq; lotiones ſuis indixit pro delictorum expiatione: Iudæis uerò obſequutus eſt, quod circumciſionem & abſtinentiam carnis ſuillæ inſtituit, cum tamen ab utroq; manifeſtè deficeret. Nam circumciſio quæ octaua die fieri præcipitur, in adultam protenditur ætatem. Et baptiſmus quum iterari non debeat, ſpiritualeſq; immundicias tollat, quotidie ab eis repetitur.

MAHVMETES ARMIS SIBI SVBIICIT MVLTAS *orientis regiones.* *Cap.* LXXVII.

CVm itaq; ſeductor ille hac ſuperſtitione ſuos dementaſſet, eoſq; infinita Arabum multitudine ſibi deuinxiſſet, iam non latrocinijs, ſed aperto marte aduerſus Rom. imperium arma cepit, & ob tyrannidem qua imperatores Arabibus & Saracenis dominabantur, uectigaliaq; indebita, tributa intoleranda impoſuerant populumq; rebellem fecerant, Mahometes nactus eſt occaſionem ſeducendi plebem, & ſecta ſua ſuperſtitioſa inficiendi. Nam cũ ex eius ſectatoribus non mediocris numerus in Rom. legionibus militaret, quo tempore Heraclius Imp. ſtipendia partiretur, Saracenis ſtipendium petentibus reſpõſum eſt à quæſtore, uix eſſe quod Græco & Rom. militi detur, & hæc canum turba tam impudenter efflagitat ſtipendium. Habebantur autem eo tempore etiam apud Arabes Saraceni infames, quos Græci Agarenos opprobrij cauſa, tanquam ab Agar Abrahæ ancilla oriundos cognominabant. Saraceni eo reſponſo, quo canes uocati, ſunt, irritati, illico in Arabiam ad Mahometem redeunt, factoq; in Syria impetu, non tam ſuis uiribus quam Chriſtianorum freti negligentia, Damaſcum petũt atq; occupant, diripiunt ac nefarium Mahometis cultum cum legibus accipiunt. Aucti dehinc exercitu Aegyptum ingreſſi, facile ea terra potiuntur, uicinorum Arabum commeatu & auxilijs adiuti. Exarſit deinceps incendium latius, redditusq; eſt tyrannus uictoria elatior, & ſucceſſibus ferocior, uidens nihil à Rom. imp. in ultionem illatę iniuriæ aduerſus ſe parari. Dormientibus ergo Chriſtianis, bellum mouet aduerſus finitimos Perſas, à quibus ſibi maxime mouebat, præſertim cum Coſroës eorum princeps ſe magnis copijs contra Mahometum pararet, aggredereturq; eum magno apparatu. Concurritur ergo undiq; ingẽti pugna, uulnerantur utriuſq; gentis multi, capiuntur & occiduntur. Superatus tandem ingenti clade Mahometus in fugam uertitur à Turcis illis, à quorum poſteritate nunc maximè colitur & adoratur. Nam hi paulopoſt diſſolutiore uiuendi licentia pellecti, ſeſe nefariæ eius ſectæ ſocios addiderunt, quanquam exoſos ſemper habuiſſent prius Saracenos. Mahometes itaq; iam pluribus bellis geſtis, alijs ſecundis, aduerſis alijs, poſtquam annos in ſuis erroribus ac ſceleribus uixiſſet 40. ueneno perijt à domeſticis dato in Arabia per uxoris ſuæ cognatos. Moriens autem prædixit ſe iturum in cœlum, quod diu expectantes, tãdem tetro coacti odore, ferrea arca quam ſibi uiuus pro monumento extrui iuſſit, ſepelierunt, cum homines magnete lapide in thoro templi extructo fallere cogitaſſet, ut uidelicet eius ſimulachrum e ferro pendere in aëre uideretur. Sepulchrum eius in Mecha Perſidis urbe locatum ferrea arca, inuiſitur à Turcis, ut à noſtris Ieroſolyma ob Chriſti monumentum. Sic quidem antiqui hiſtorici ſcripſerunt. At recentiores, potiſſimum Vartomannus ſcribunt in Medina, cuius ſuprà meminimus, huius pſeudoprophetæ eſſe ſepulchrum, quod totus oriens colit ac ueneratur. Porro Mahometo Caliphas ſucceſſit, tandemq; nomen regium in Sultani uocabulum mutatum eſt. Sic perfidiſſimum Mahometis ſeminarium longe lateq; pullulauit, et ad Othomannum uſq; familiam ſuccedentibus temporibus propagatum eſt, ſubiugatis ſemper finitimis gentibus.

Rom. principum tyrannis.

Aegyptus à Saracenis occupatur.

Mahometes in fugã uertitur.

ASSYRIA. *Cap.* LXXVIII.

NOmen Aſſyriæ ab Aſſur formatur, etiamſi apud Hebræos inter Aſſur & Aſſyriam nomen uiri & regionis nullum ſit diſcrimen. Chaldæi uerò more ſuo ex Aſſur faciunt Atur, ſ mutato in t. Vnde & hiſtorici uocant regionem illam captum Aturiæ, & ſacra ſcriptura, regionem Sinear, in quo loco filij Adam poſt diluuium ædificauerunt ciuitatem, & in ea uoluerunt erigere turrim uſq; ad cacumen cœli. Notabis uerò

hic

hic,has duas regiones, Aſſyriam & Babyloniam ſæpe confundi, & unam accipi pro altera, propter cõmune quod habuerunt dominium. Nam aliquando Aſſyrij & aliquando Babylonij habuerũt rerum adminiſtrationem. Aſſyriæ itaq; regio ab Aſſur filio Sem appellata, habet ab occidente Tigrim fluuium, à meridie Suſianam, & à Septentrione Caucaſum montem. Raro pluit in Aſſyria: unde quicquid in ea frumenti prouenit, fluminis irrigatione paratur, non quidem ſua ſpõte ut in Aegypto, ſed accolarum ingenio & labore: tanta alioquin ubertas, ut ducentena uulgo, & ubi eximie ferax eſt, trecentena meſſe redundet tellus, quaternum digitorum latitudine tritici & hordei folia ſint, ſeſami & milij proceritas inſtar arborum attollatur. Palmis ueſcuntur, ex quibus mel & uinum conficiunt. Alunt comas, mitraq; redimiunt, unguentis delibuti in publicũ exeunt. Ex legibus quibus ea gens uſa dicitur, ea res memorabilis eſt, quod uirgines iam maturæ uiro, in publicum productę ſingulis annis ijs uenales proponebantur, qui uxores ducere uellent, dabanturq; primum uenum formoſiſsimæ quęque. Quibus minus ſpectata erat forma, & quas non modo non quiſquam ſibi mercaturus fuiſſet, ſed ne gratis quidẽ alioqui ducturus, ea pecunia quæ fuerat pulchrioribus uenditis in publicum redacta, connubio locabantur. Altera Babyloniorum lex quo utilior eo magis memorabilis, quum nullus ab initio in his eſſet medicorum uſus, lege ferunt comparatum, ut qui ægrotare cœpiſſet, eos de morbo conſulerent, qui idem languoris genus paſsi eſſent, medicumq; ad id leuandum opem aliquam experti. Apud alios ſcriptum reperio, in publiblicum ægrotos deferri ſolitos, legeq; cautum, ut qui aliquando ægrotaſſent, male affectos circuirent, docerentq; ſingulos, qua ipſi ope potiſsimum adiuti aliquando à morbo liberati eſſent. Inter tres magiſtratus fuerunt etiam Magi qui & Chaldæi dicebantur, tales ſcilicet quales in Aegypto ſacerdotes ad deorum cultum inſtituti, per omnem uitam philoſophari, aſtrorum peritiam tenere, nũc augurijs, nũnc carminibus ſacris mala hominis auertere, bono afficere, auguria, in ſomnia, prodigiaq; fida interpretatione explanare. Nec foris inſtituebantur ut Græci, ſed à parentibus diſciplinã uelut hęreditariam ſortiti. Aſtrorum curſum uetuſta obſeruatione perſcrutati ſunt, multa ex illorũ inſpectione mortalibus futura uaticinati. Maximã uim planetis tribuerunt, præſertim Saturno. Pari quoq; cum Aegyptijs errore duodecim ſibi Deos finxerunt, quorum ſingulis menſem & unum in Zodiaco ſignum tribuere. Multa quidem regibus uẽtura uaticinabantur, ut Alexandro uictoriam cũ Dario dimicaturo & alijs Alexandri ſucceſſoribus.

Situs Aſſyriæ.

Mercatus uirginum.

Lex de infirmis.

Caldæi uates.

DE REGNO ASSYRIORVM.

Cap. LXXIX.

HIſtorici & maxime Euſebius ſignant 35. aut 36. reges, qui à Nino rege primo ſucceſſiue per 240. annos regnauerũt in Aſſyria uſq; ad Sardanapalum ultimum regem, quem, ut quidã putant, Bibliorũ liber Belſazar uocat, Danielis 5. quẽ reges Medæ & Perſiæ priuauerunt regno ſuo. Fuit iſte Sardanapalus omni muliere corruptior. Nam quum Arbactus præfectus eius, Medis præpoſitus, ægre ad ipſum admiſſus eſſet, inuenit eum inter ſcortorũm greges purpuram colo nentem, & muliebri habitu penſa inter uirgines partientem. Quibus uiſis indignatus, progreſſuſq; ad ſocios ſuos quid uiderit refert, negatq; ſe ei parere poſſe, qui ſe fœminam malit eſſe quam uirum. Fit igitur coniuratio, bellumq; ei infertur. Quod ille audiens non ut uir regnum defenſurus, ſe ut metu mortis mulieres ſolẽt, primo latebras circumſpicit, mox deinde cum paucis & incõpoſitis in bellum progreditur, uictus. In regiam ſe recepit, & extructa pyra ſe & diuitias in incendium mittit. Cui Arbactus ſucceſsit, & regnum ad Medos tranſtulit. Oſtendit quartus Rogum liber, capite 20. tempore Ezechiæ regis Iudæorum hæc duo regna Babyloniæ & Aſſyriæ diſcreta fuiſſe. Nam rex Aſſyriæ Sennacheribus obſidione cingens Ieroſolymam, magnaq; ab angelo domini accepta clade, ciuitatem expugnare nequiuit. Tunc Ezechia rege ad mortem uſq; infirmato & rurſum à morbo liberato, rex Babyloniorum miſit ad eum nuncios & munera, congratulatus ei tam mirabiliter à Deo

Sardanapalus effœminatus.

Babyloniorũ et Aſſyriorum regna fiunt unum.

curato. Quomodo hæc duo regna deinde coaluerint in unum, ſcriptura non exprimit. Euſebius uerò ſcribit, reges Mediæ anno ante Chriſtum natum 818. expugnaſſe regnum Aſſyriæ, Sardanapalum uiciſſe & regnum ſibi ſubieciſſe, is potiſsimum fuit Cyrus, qui & Cambyſen filium in uita ſua regno præfecit. Primus Aſſyriorum rex nominatus fuit Arbaces, tertius aut quartus poſt ipſum putatur Sennacheribus fuiſſe, qui decem tribus Iſraël ex regno Samariæ captiuos abduxit. Et quum regnum Iudæ quocꝫ in nihilum redigere uellet, cladem magnam pertulit cuius iam meminimus. Suo tempore cœperunt reges Babyloniæ & Chaldeæ creſcere in potentia, & circumiacentia regna ſibi ſubijcere, ſicut Daniel propheta capite ſecundo oſtēdit, quando dixit ad Nabuchodonoſor. Tu es rex regum, cui Deus cœlorum dedit regnum forte, potēs & glorioſum, &c. Hoc regnum fuit poſtea per Cyrum & Darium reges occupatum, ut idem Daniel oſtendit. In regione Aſſyriæ non procul à ciuitate Arbela, fuit rex Darius ſecundo uictus ab Alexandro Magno, priuatusꝗ omni monarchia ſua. De prima eius infelici pugna diximus ſuprà in deſcriptione Ciliciæ. In hac ſecunda pugna, quæ in Aſſyria facta eſt proſtrati ſunt ex Perſis quadraginta millia uirorũ, ex Macedonibus uerò circiter trecenti uiri. Habuit rex Darius in ſuo exercitu infinitam penè equitum & militum multitudinem. Sunt qui numerant decies centena millia equitum & peditum. Habebat ſecum equitas ex Bactriana, Maſſagetia, Sogdiana, Babylonia. Perſia, Media, Parthia, Armenia. Parauerat quocꝫ ducentos currus falcatos, ſed nihil profuit illi tantus apparatus: deiectus fuit à monarchia, factiꝗ ſunt Macedones omnium regnorum eius domini. Hæſerat monarchia apud Medos annis 230. Alij uerò, qui iſtud deſcribũt bellum, aiunt, Darium habuiſſe 45. millia equitum & ducenta millia peditum. Et cum Darius ubiꝗ aduerſam ſentiret fortunam, fugit in Arbelam ciuitatem, in qua theſaurum ſuum habuit, ſed non erat ſibi in ea ſalus: ſuperuenit enim Alexander Magnus & cœpit ciuitatem & omnia quæ erant in ea diripuit. Et elapſus rex Darius peruenit in Bactriam, ubi percuſſus interijt, ut infra in deſcriptione Bactrianæ fuſius ſcribam.

Darius in Arbela occũbit.

PERSIA. Cap. LXXX.

FVit olim Perſidis regio potentiſsima, circumdata altis montibus. Ora maritima æſtuoſa eſt ac uentoſa & fructuum inops, præterquàm palmarum. Mediterranea regio campeſtris eſt & omnium ferax, & optima pecorum nutrix fluminibus & lacubus plena: maxime autem ſuppeditat Araxes plurimas commoditates, ut quidam etiam putent, Perſiam excellere in fertilitate omnes totius Aſiæ priuatas prouincias. Metropolis totius regionis appellatur Perſepolis, ubi olim reges Perſiæ ſuam habuerunt manſionem, atꝗ inde multo tempore bellum geſſerunt contra Græciam. Alexander uerò Magnus ueniens in Perſiam & obſidēs atꝗ obtinens metropolim eius, inuenit maximum theſaurum in ea, quem multi reges ſucceſsiue congeſſerant, exuſsit ciuitatem, quæ tantam in oriente acquiſierat poteſtatem, & terror fuit multorum populorum maximè Græciæ. Poſſederant reges Perſici monarchiam poſt Medos, ducentis & quinquaginta annis, ac per Alexandrum Macedonem, qui Darium uicit, uicti illi habenas imperij reliquerunt. Mores & ritus Perſarum fuerunt iſti. In flumine non lauabantur, non micturiebant, nec cadauer iniecerunt in fluuium, non etiam ſpuerunt aut quid calefecerunt, ſed aquam religioſiſsime coluerunt. Reges creabant ex una familia, & qui regi non parebat, capite & brachijs amputatis inſepultus abijciebatur. Vxores ducebant ſinguli multas, alebantꝗ ſobolis propagandæ gratia, pellicesꝗ plurimas. Reges premia proponebant ijs qui uno anno plures procreaſſent filios. Qui creati fuerant, ante quinquennium ad patris conſpectum gentili inſtituto non producebantur, ſed apud fœminas degebant, ea præcipue gratia, ut ſi inter educationem quis deceſsiſſet, nullam è damno patri afferret moleſtiam. Nuptiæ uerno æquinoctio celebrabantur. A quinto anno uſque 24. diſcebant equitare, iaculari, ſagittare, & in primis uera loqui. Ad æſtum & frigus perferendũ, torrentium tranſitu exercebãtur. In armis & in madidis ueſtibus perdurabant, paſcebãtur & ruſticabantur. Fructibus terebinthi, glandibus, piris agreſtibus ueſcebantur: quotidianus cibus poſt curſum, cæterasꝗ corporis agitationes panis duriſsimus, aqua potus. Venabantur miſsilibus telis, utebantur & funda. Vulgus duplici muniebatur tunica, ad media uſꝗ crura demiſſa, circũ caput ſindonij ueli uolumen ingens.

Perſepolis metropolis.

Mores Perſarum.

Exercitium puerorum.

Lecti

Lecti & poculorum ornatus ex auro & argento. De rebus maximis non niſi medio potu conſultabant, eam demum conſultationem firmiorem rati quàm quæ à ſobrijs ſit inita. Noti inter ſe & æquales oſculo ſe in occurſu excipiebant. Qui humiliori erant fortuna, uenientem adorabant. Solo ſepeliebant corpora, cera oblinentes. Ridere coram rege aut ſpuere, nefas ducebant & flagitioſum. De mortuis ſepeliendis alij contrarij ſcribunt, nempe quod Perſæ corpora defunctorum extra ciuitates ad certum campeſtrem locum portabant, ibiq; nuda expoſuerint deuoranda à canibus & auibus cœli. Nolebant inſuper ut oſſa mortuorum ſepelirentur aut includerentur. Cumq; corpus aliquod non illico abſumeretur ab auibus aut feris, iudicabant malum eſſe ſignum, ſuperſtitioſé credentes hominem illum malæ & impuræ fuiſſe mentis, atq; ob id dignum inferno, & proximi eius deplangebãt eum ceu hominem qui poſt hanc uitam nullam haberet ſpem felicitatis. Sin citius deuoraretur à beſtijs, beatum eum iudicabant. Tempore natiuitatis Chriſti fuit imperium Perſicum ſub Romanis, ſed poſtea Perſæ deficientes ab eis ſicut & aliæ multæ Orientis prouinciæ, potiti ſunt rerum aliquandiu, donec anno Chriſti 632. Saraceni ademerunt imperium, ſedem imperij facientes Vualdacham urbem, quæ ſucceſsit urbi Babyloniorum. Vocant hodie Imperatorem Sophi, atq; is conatur reparare in Oriente imperium, egregijsq; factis maiorum ſuorum reuocare gloriam.

Sepultura Perſarum.

Imperium Perſicum.

DE ORMO VRBE ET VNIONVM PROPE *eam collectione.* *Cap.* LXXXI.

ORmus ciuitas Orientis inclyta, ſitu elegans, ac unionum copia nulli urbium ſecunda, ſita in inſula prope mare Perſicum, omnibus maritimis urbibus præferenda, abeſt à continenti ſpacio trium Germanicorum milliarium, ubi aquarum ſuauium potus annonæq; mira caritas, inuehũtq; fermè omnia, quæ uictum cultoribus ſuppeditãt. Procul illinc itinere dierum trium leguntur conchæ, quæ pariunt margaritas uenuſtiores grandioresq; cæteris baccis, quarum captura fit hoc modo. Sunt ibi qui uecti cymbis, in mare iactum faciunt prægrandis ſaxi dependentis fune, idq; fit ab gemina cymbæ parte, ut utrinq; iactis in profundum lapidibus, conſtabiliri nauis non aliter quam ſi in ancoris foret, poſsit. Firmata ſuo pondere cymba, alius cui id munus obtigit in ęquor iacit funem ſaxo dependente. In naui media alius, mantica in pectus tergumq; dependente, alligato pedibus lapide ſe uibrat in Pelagus, ſubtusq; aquas urinantium more natat, actusq; in profundum ad paſſus quindenos, tantiſper mouetur donec legerit conchas, in quibus deliteſcunt uniones ac margaritæ: collectas manticæ indit, lapidemq; protinus quo pedes grauabantur abijcit, & funi innixus in ſuperiora euadit. Ibi autem quandoq; ad tercentum fermè nauigiorum genera comperiuntur, quæ undecunq; con tendunt. Eius urbis Sultanus Mahometis eſt initiatus fide. Inueniuntur præterea in hac urbe ad quadringentos negociatores, qui ibi commorantur commertiorum cauſa quæ illic plurimum uigent: illo enim comportantur ſericum uniones, margaritæ & id genus baccæ, aromatumq; affatim. Viuunt plerunq; oriza, quoniam ea regio triticum nõ mittit. Hinc duodecim dierum iter eſt ad ciuitatem Eri, in Perſide ſitam, quę omnium fermè rerum eſt ferax, uiſiturq; tanta ſerici copia, ut una die emere queas tantum ſerici, quod ternis camelorum millibus oderandis ſufficiat. Ibi nunquam ingraueſcit annona, ob rerum ubertatem. Habitatores colunt Mahumetem. Eſt deinde alia ciuitas Schira nomine, quæ unicum habet principem, eundemq; Perſam. alij nemini parentem, addictumq; fidei Mahumetanæ. Ibi omnifariam præcioſi lapilli inueniuntur, & comprimis Eranon lapis, qui abigit lymphationes, pellitque

Conchæ unionum.

Negociatores plurimi.

Serici copia.

formidines,Torchicam appellant, abunde enim aduehontur ex Balaſcham urbe, ubi ingens eſt ubertas caſtorei,ibiq́ colorum complura genera. Caſtoreum apud nos per raro ſyncerum inuenitur,ſed prius adulteratur à Perſis. Nam id hominum genus his uaframentis adulterandarum rerum concedit nemini.Siquidem ueſica puri caſtorei tantam habet uim fragrantiæ,ut admota naribus,olfacientibus eliciat ſanguinem . Aſſeruatur autem uis huius odoris in caſtoreo,ad decem annos, ſi modo non adulteretur.

DE REGIBVS SIBI INVICEM IN PERSIA ſuccedentibus. Cap. LXXXII.

EXortum eſt regnum & monarchia Perſarum poſt regna Aſſyriorum & Medorum,fuitq́ primus rex Cyrus,Aſtyagis Medorum regis nepos, ſecundus Cambyſes,tertius Darius Hiſtaſpis,quartus Xerxes,maximus omnium regum Perſarum: qui decies centena hominum millia in Græciam traduxiſſe fertur,& maiora pontibus iunxiſſe,Athon montem continenti abſcidiſſe.Demum cum ſe ocio ſocordiæq́ relicta militia tradidiſſet,præmium,genus luxuriæ nouum inuenientibus propoſuit, ut ſcribit Valerius. Quamobrem à ſuis ſpretus,paucis pòſt annis à præfecto ſuo in regia interficitur. Succeſſerunt ei ſecundum Euſebium, Artabanus,Artaxerxes,Xerxes,Sogdianus,Darius nothus, Artaxerxes qui & Memnon, Artaxerxes qui & Ochus, Arſes, Darius quem Alexander Magnus exuit regno, poſtquam illud apud Perſas ſteterat annis 250.

Xerxis luxuria.

SVSIANA. Cap. LXXXIII.

SVſiana Perſiæ pars eſt ſecundum Strabonem,inter Perſiam & Babyloniam poſita, à Suſis clariſsima urbe ſic denominata.Perſæ ac Cyrus ſuperatis Medis,in Suſis imperij ſedem locauerunt.Cumq́ regias apud Suſa maximè exornaſſet,nihilominus Perſepolim & Paſargadiam magnopere coluerunt. Nam & Gaza & theſauri & Perſarum monumenta ibi erant,ut in locis progenitorum munitioribus. Docet quoq́ ſcriptura ſacra in libro Eſther,regem Aſſuerum in Suſis imperij ſui ſedem habuiſſe. Inter Suſa ac Perſiam montana quædam aſpera & prærupta interiacent,quæ anguſtias habent difficulter peruias & homines prædatores. Eſt Suſiana opulenta,ſed habet torridum & æſtuoſum aërem,præſertim circa urbem, adeò ut lacertæ & ſerpentes per æſtatem,dum Sol eſt in meridie,urbis uias tranſire non poſsint. Lauacra quoq́ frigida ſoli expoſita ſubito excaleſieri,hordeum in ſole ſparſum ita conteri,ut milium in mortarijs.Quapropter ad duo cubita terram tectis imponunt,& domus ipſæ propter onus ferendum anguſtæ fiunt & longæ. Cauſam tanti æſtus ſignant montes quoſdam altiſsimos imminentes,qui omnem borealem flatum excipiunt.Elati enim & ſublimes à montibus ſpirantes,campos non attingunt,ſed in Auſtraliora Suſianæ perferuntur. Ea ergo à uentis tranquilla eſt,tunc præcipuè cum reliquam terram æſtu exuſtam Eteſiæ refrigerant.Frumento adeò abundat,ut & hordeum & triticum in planicie centuplum ferat, nonnunquam etiam ducentuplum. Cum uites in ea non naſcerentur,Macedones ibi & in Babylone eas conſeuerunt. Sunt qui putant Suſa hodie appellari Baldacham,& alij accipiunt Baldacham pro Babylone,habitatq́ in ea Saracenorum princeps, quem illi Caliphum uocant. Parantur ibi ex auro & ſerico pulcherrimi panni,ijq́ ſub uaria habitudine. Anno Chriſti 1250.Allau magnus Tartarorum rex obſedit hanc ciuitatem & tam acriter oppugnauit,ut tandem eam caperet. Caliphus autem urbis dominus turrim habebat plenam auro,argento & lapidibus præcioſis atq́ reliquis iocalibus, ſed auariciæ ſtimulis ſauciatus,noluit collectum theſaurum in milites ſpargere,illiſq́ munera largiri,ideoq́ in hoc periculum uenit. Nam rex Allau obtenta ciuitate cepit Caliphum , & in turrim illam coniecit, negatoq́ omni cibo & potu, ait illi: Si theſaurum hunc non tam auare ſeruaſſes, teipſum & ciuitatem liberaſſes: nunc igitur fruere theſauro tuo,& ex eo comede & bibe,quem tantopere dilexiſti,In hunc itaq́ modum miſer ille theſauro ſuo incumbens fame perijt.

Theſaurus Perſarũ in Suſis.

Ingentes æſtus.

MEDIA.

MEDIA. Cap. LXXXIIII.

MEdia multum extenditur ab occaſu in orientem,at in lati tudine longe contractior eſt longitudine. Strabo tamen aſſerit,latitudinem eius penè parem eſſe longitudini. Eſt magna ex parte alta & frigida,cuiuſmodi ſunt montes Ecbatanis immi nentes,& qui apud Rhagas & Caſpias portas conſurgunt,huiuſmodi etiam ſunt Caucaſi montes à Tauro emiſsi, plurimas faciunt ualles,inter quas & multæ planicies inueniuntur.In Ecbatanis reges Medorum tempore æſtiuo habitare conſueuerunt, tempore uerò hyemali curiam ſuam tenuerunt in Seleucia iuxta Tigrim fluuium. Et cum Mediæ regio ſumme opulenta ſit,ſeptentrionalis montana tenuis eſt, quare arborum fructibus nutriuntur. Ex malis ſiccis ac tritis maſſas conficiunt, ex amygdalis toſtis panes,è radicibus quibuſdam uinum exprimunt: ferinis carnibus utuntur, mitia pecora non alunt. Ab initio ciuitates ſingulæ in Media uſq; fuerunt populari imperio,abſq; regibus uiuentes.Tandem poſt multos annos crearunt ducem Ciaxarem nomine,cuius poſteri ſuſceptum imperium propagarunt,ita ut deleto Aſſyriorum regno, Medi Aſiæ imperio potiti fuerint,Arbace regnante,qui cum Sardanapalum bello ſuperaſſet, regnaſſetq; duo de triginta annis imperium ſucceſsiue ſuſceperunt Mundanes, Soſarmon, Carmis, Arbianes,Arſteus,Arceus,Artines,Artibanus.Sub hoc Parthi defecerunt à Medis. Item regibus Aſtibara,Apanda,qui à Græcis Aſtyages nominatur:& hic à Cyro rege Perſarum deuictus,Medorum regnum Perſis reliquit. Sunt qui de Medorum regibus in hũc modum ſcribunt.Paruere Medi Aſſyriorum regibus uſq; ad Sardanapalum: ſed Arbaces Medis præpoſitus,ignauum regem aſpernatus, Medis ad defectionem perſuaſis,uicto Sardanapalo,imperium ad Medos tranſtulit,quod ſub Aſtyage,in magno culmine fuit cum iam per 350.annos duraſſet.Cyrus ex filia nepos Aſtyagis Medorum extinxit imperium,& ad Perſas detulit uicto Aſtyage,quem regno Mediæ priuatum, maximè genti Hyrcanorum præpoſuit,non tam uictorem quàm nepotem agens. Poſt Perſas Medi Macedonibus paruere,deinde Parthis,quamuis eorum Romanam amicitiam ſecuta ſit,& aliquando uictricia Romanorum ſigna Mediam pertranſiuerint. Tamerlanes his imperaſſe dicitur,& hodie ſub magno Cam degere creduntur.Quantum ad mores attinet,ſunt Medi magna ex parte Armenis ſimiles, omnes in Venerem profuſi, regibus multas habere uxores mos fuit,nec pauciores quam ſeptem.Mulieres quoq; pulchrum ſibi exiſtimarunt,ut uiris nuberent compluribus,paucioribus quàm quinq; calamitoſum putauere.Equitandi & ſagittandi magnum his ſtudium, à quibus & ſtola reperta eſt,& cultus & ornatus & religioſa à ſubditis in reges ſalutatio,& tiara & citharis, pileus & manicatæ tunicæ quibus poſtea Perſæ uſi ſunt, qui ſubactis Medis in eorum mores tranſiêre. Noſtro tempore Media eſt inacceſſa,ideo penè incognita.

Ecbatana. — *Medi obtinent imperium Aſiæ.* — *Imperiũ tranſfertur ad Perſas.* — *Mores Medorum.*

HYRCANIA. Cap. LXXXV.

HYrcania regio ſecũdum Strabonem eſt ualde opulenta,magna ex parte planicies præclaris urbibus adornata,è quibus eſt Talabroca,Samariana,Carta & regia Tape.Opulentiæ ſignum ducunt,quod uitis uini metretam affert,ficos modios ſexaginta. Frumentum ex ſemine culmis decidente ſine cultu naſcitur & adoleſcit. Maxima mellis copia ex arborũ folijs defluit,in arboribus mellificatur.Aiunt etiã Hyrcaniam ſyluoſam eſſe quercum,pinum atq; abietem gignere,piceam uerò minime.Quercus folia ante ortum ſolis multo melle tinguntur,ſed orto ſole,modico tempore ſuccus extinguitur.Irrigatur Ocho & Oxo fluminibus,multæq; merces Indiæ per Ochum in Hyrcanum mare deuehuntur,atq; hinc in Albaniam traijciuntur,ac per Cyrum ad ſequentia loca deferuntur. Mare Caſpium uerius lacum quam mare eſſe aiũnt,eò quod ſerpentes nutrit & dulce eſt. Adiacent ei maximæ rupes unde flumina decurrunt,& tanta ui deſcendũt prę cipitanturq;,ut aquam in mare iaculentur & ſubiectum littus aſpergine intactum relinquant,ut etiam exercitui unda tecto peruium ſit.Sæpe indigenæ in eum deſcendunt locum epulandi & ſacrificandi gratia,ſub ipſo fluctu apricantes. Quum Alexander M.

Hyrcaniæ fertilitas. — *Mare Caſpiũ.*

in Hyrcania ageret, Thaleſtris Amazonum regina, quam alij Myrintheam appellant, ei cum trecentis mulieribus protinus occurrit liberos à rege quæſituros. Tertiodecimo poſt die, utero completo diſceſsit. Cœpit tunc primùm Alexander in delitijs & luxum Aſiaticum deſciſere, uidens Perſarum imperio, quod affectauerat, ſe potitum. Diadema Perſicum capiti induxit & alba tunica cum cingulo Perſarum more utebatur, omnemq́ prorſus habitum peregrinum præter fœminalia & uelamen aſſumpſit. Equos inſtructu Perſico ornari fecit, & concubinas ſecum habere inſtituit. Earum numerus erat, quem habent anni dies. Hæ forma excellentiſsima, nocte quacunq́ regio cubili aſtabant, ut optionem eius, quæ ſecum cubitura eſſet, faceret. Nutrire dicitur Hyrcania ſæua quædam animalia & immanes feras maxime pardos, pantheras & tigres.

Alexandri luxus.

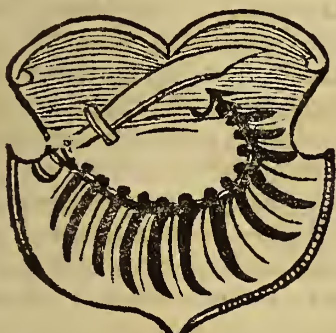
Panther animal eſt pardo ſimile, eſtq́ uarij coloris, & prorſus ferum, quod quidam lupum canarium appellant. Mite tamen eſt ſi ſaturatum fuerit. Dormit tribus diebus, & poſt tertium diem lauat ſe & clamat, emiſſoq́ ſuaui odore conuocat omnes feras, quæ odore eius ducuntur, eſtq́ omnibus feris amicum præter draconem & aſpidem. Panthera uerò quæ & pardalis, diuerſum dicitur eſſe animal à panthero, eſt enim prorſus ferum & maculoſum. De qua Plinius. Panthera & tigris maculatum uarietate propè ſolæ beſtiarum ſpectantur: cæteris unus ac ſuus cuiuſq́ generis color eſt. Pantheris in candido breues macularum oculi. Ferunt odore earum mire ſollicitari quadrupedes cunctas, ſed capitis toruitate terreri. Quamobrem occultato eo, reliquas dulcedine inuitatas corripiunt. Nam capreæ & huiuſmodi feræ odore inuitatæ propè accedunt. Pardus autem ex latebris proſiliens, inuolat. Nunc uarias & pardos, qui mares ſunt, appellant in eo omni genere. Quidam ab his pantheras ſolo candore diſcernunt. In Caria & Libya prælongi eſſe dicuntur, animo imbelles, minime ſaltu agiles, pelle adeò dura, ut ferro non cedat. Fœmina crebrior inuentu. Tigrin Hyrcani & Indi ferunt, animal uelocitatis tremendæ. Totus enim fœtus, qui ſemper numeroſus eſt ab inſidiante rapitur, equo quàm maxime pernici, atq́ in recentem ſubinde transfertur. At ubi uacuum cubile reperit fœta (nam maribus cura non eſt ſobolis) fertur præceps, odore ueſtigans. Raptor appropinquante fremitu abijcit unum ex catulis: illa morſu corripit, & pondere etiam ocyo

Tigris animal.

ocyor acta remeat,iterum conſequitur & ſubinde,donec in nauem ingreſſo irrita feritas in littore. Diuus Auguſtinus oſtendit Romæ tigrin in cauea manſuefactam. Strabo autem dicit Megaſthenem ſcribere,tigres in India apud Praſios populos magnitudine duplici quàm leo ſit eſſe,adeoq; ualentes ut unus è manſuefactis à quatuor hominibus ductus,ſtimulum poſteriore pede apprehendat,ad ſe trahat. Sunt etiam qui ſcribunt tigrin orbatam ſobole ſua,deludi ſpeculo in uia à raptore poſito. Nam fera olfactu ſuo & pernicißimo curſu raptorem inſequens,& ſpeculum in itinere inueniens, putansq; ſe fœtum inueniſſe, tracta ibi in contemplatione ſpeculi mora, raptiori tempus euadendi concedit.

PARTHIA. Cap. LXXXVI.

PArthia regio eſt nemoroſa,mõtana & inops frugum. Gens ipſa Aſſyrijs Medisq; imperantibus obſcurißima,regnoq; à Medis ad Perſas tranſlato, uelut uulgus ſine nomine,uictoribus prædæ fuit. Poſtremo Macedonibus ſeruiuit. Deinde uerò temporis proceſſu,ea fuit ipſius gentis uirtus,hi rerum ſucceſſus ut non tantum finitimis imperaret, ſed à Romanis omnium gentium uictoribus bello petita,eos magnis cladibus uictos affecerit. Adminiſtratio gentis poſt defectionem Macedonici imperij ſub regibus fuit, qui Arſaces ab Arſace primo rege dicebantur omnes. Sermo his inter Scythicum Medumq; medius, utriſq; mixtus. Exercitum non ut aliæ gentes liberorum, ſed maiori ex parte ſeruorum habent. Quorum uulgus nulli manumittendi poteſtate permiſſa, ac per hoc omnibus ſeruis naſcentibus indies creſcit: hos pari cura ac liberos ſuos habent, & equitare & ſagittare magna induſtria docent. Vt quiſque locuples eſt,ita magnum regi ad bellum ituro equitatum inſtituit. Auri argentiq́ue olim niſi in armis uſus fuit. Vxores cauſa libidinis uariæ ſinguli plures ducunt,nec ullum grauius flagitium quam adulterium uindicant. Ob id mulieribus non conuiuia ſolum uirorum, uerumetiam conſpectum interdicunt. Carne non alia ueſcuntur quàm uenatu quæſita. Equis omni tempore uehuntur: his petunt bella,his conuiuia adeunt,mercantur,colloquuntur, omniaq; publica & priuata obeunt munia,equo ſedẽtes. Sepultura uulgo aut auium aut canum laniatus eſt. Nuda demum oſſa terra obruũt. Deorum cura ueneratioq; præcipua. Ingenia genti timida, ſeditioſa,

Parthi obſcuri

Parthi uictores.

Mores Parthorum.

tioſa,fraudulenta,& procacia.Semper aut in externos,aut in domeſticos motus inquieti.Natura taciti,ad faciendum quàm ad docendum promptiores.In libidinem proiecti, in cibum parci,fides dictis promiſsisq́ nulla,niſi quatenus expedit.Cingitur regio ipſa altiſsimis montibus,niue ferè ſemper candentibus,in planicie uerò terræ magni ſunt calores.Habitatores non colunt terram,nec agunt mercimonia in externis regionibus, neq́ curant rem pecuariam,ſed ſtudent curſui,equitatui,bellis,iaculationibus,potiſsimum autem dant operam ſagittandis uenationibus,unde uiuunt. Regni ipſorum caput,Hecatompylos Plinio.Scribit Lucius Florus in tertio libro de Parthico bello,quod Romani eo tempore quo Iulius Cæſar oppugnauit Gallos,miſerūt ualidum exercitum in Orientem contra Parthos,quibus præerat Marcus Craſſus conſul,uir inſolitæ auariciæ & inexplebilis auri cupiditatis. Infeliciter autem contra Parthos pugnans,amiſsis undecim legionibus,dum ipſe fugam peteret occiſus eſt. Caput autem eius cum dextera manu reſectum,ad regem Parthorum perlatū eſt,atq́ ita ludibrio habitum,ut faucibus eius aurum liquefactum infunderetur,ſcilicet ut qui ardens cupiditate prædandi pacem regis rogatus abnuerat,etiam mortuo eius reliquias auri flamma combureret: uel ut Florus habet,cuius animus arſerat auri cupiditate,eius etiam mortuum & exangue corpus auro ureretur. Alij addunt,Parthos cum aurum infunderent dixiſſe: bibe nunc aurum,qui ſemper aurum ſitiſti,nec unquam auro exaturari potuiſti. Id quod didiciſſe uidentur à Tomyride Maſſagetharum in Scythia regina, quæ potentiſsimo Perſarū regi Cyro bello congreſſa,ipſum & uita & caſtris ſpoliauit ad ulciſcendam filij mortem,quem ille prius à matre obuiam miſſum cum ſuis per inſidias interfecerat. Nec tamen hoc euentu uictoriæ contenta, aut emollita animi rabies, quin & mortui caput in utrem humano cruore plenum demiſit,his uerbis inſultans: Filij mei ſanguinem hauſiſti & meum ſitiſti Cyre,at ego cruore te ſaturabo.Bibe nunc & exatia te.

Parthia montoſa.

Marcus Craſſus auro impletur.

Caput Cyri ſanguini immerſum.

CARMANIA ET ICHTHYOPHAGORVM REGIO.

Cap. LXXXVII.

DVplex eſt Carmania: una quæ ſimpliciter Carmania uocatur,altera autem Carmania deſerta.Incolæ earum utūtur lingua & moribus Perſarum atq́ Medorum. Oneſicritus tradit Hytanin fluuium eſſe in Carmania, qui auri ſtrigilem ferat. Item argenti foſsilis & æris & rubricæ minij uenam,& montes duos, alterum arſenici, alterum ſalis. Habet Carmania uitem,quæ ſæpe bicubitalem racemum facit,magnis acinis ac denſis.Habitatores propter equorum inopiam,aſinis in bello plurimum utuntur,& aſinum Marti ſacrificant,quem ſolum Perſæ ex omnibus dijs colunt & bellicoſi ſunt. Nemo uxorem ducit,niſi prius hoſtis caput amputatum ad regem pertulerit. Rex caluaria in regia collocata,linguam minutatim ſecans,pane permiſcet,poſtea deguſtatam ei qui attulit & familiaribus edendam præbet,atq́ ille præclarus eſt, cui multa capita ſunt allata.Pertingit ad hanc terram Ichthyophagorum regio,quæ ſcilicet ad mare extenſa ſita eſt inter Carmaniam & Gedroſiam. Vocantur autem Græco uocabulo Ichthyophagi, quod ſolis piſcibus uictitent. Vnde Strabo: Ichthyophagorum regio ſecus mare eſt,& magna ex parte arboribus caret.Veſcuntur piſcibus tam ipſi quam pecora eorum,& aquas pluuiatiles ac foſsiles potant. Pecorum carnes piſcibus præbent,domicilia ex oſſibus cetorum & oſtreorum conchis magna ex parte faciunt. Nam trabium & fulcrorum uſum coſtæ præbent,portas maxillæ,e uertebris fiunt mortaria in quibus piſces ſubiguntur,ad ſolem aſſantur,poſtea ex his panem conficiunt,frumenti pabulum admiſcentes.Rarum eſt frumentum in terra eorum.Noſtris temporibus regio iſta,ut putant, appellatur Turqueſtan,eſtq́ ſub fide aut potius perfidia Mahumetica. Legitur de hac gente,quod quidam eorum olim nudi per omnem uitam degentes,uxores filiosq́ communes habebant,beſtijs ſimiles,quippe qui neq́ turpis neque honeſti diſcrimen habebant. Captos uarij generis piſces,ſupra petras ad meridiem ſitas nimioq́ ſolis æſtu incenſas ponunt,pauloq́ poſt reuoluunt,tum ad ſolem decoctos quatiunt,omniq́ excuſſa carne ſpinas ad certum proijciunt locum,ſeruantq́ ad certum uſum. Carnes autem piſcium in concauo ſaxo pinſunt,admixtoq́ modico frumento aut palinuri ſemine cibum conficiunt,ſibi ſuauiſsimum. Capturæ piſcium quatuor diebus continuis intenti,epulantur palam cum lęticia,& quinto die ad fontes pergunt potus gratia,ubi uentre aqua

Carmanorum mores.

Ichthyophagi.

Turqueſtan.

aqua repleto,potuq́ꝫ graues uix regredi queunt. Ea die nihil edunt, iacet quiſq́ꝫ aqua plenus,diſtentuſq́ꝫ ſimilis ebrio, Poſtera autem die denuo ad capiendos piſces redeunt. Ita eorum uita per omne tempus tranſacta, ob ſimplicem uictum raro in morbos incidunt. Breuiores tamen quàm nos ſunt uitæ.

MARGIANA. Cap. LXXXVIII.

CIngitur Margianorum regio undiq́ꝫ montibus,excellitq́ꝫ circumiacentes terras uino quod producit. Difficilis eſt ad eam aditus,eo quod campis deſertis et arenoſis ambiatur. Conſtruxit in ea olim Alexander Magnus ciuitatem & à ſe Alexandriam denominauit. Et quum incolæ paulò pòſt eam ſubuerterent, Antiochus filius Seleuci rurſus eam inſtaurauit & appellauit Seleuciam. Poſtea tamen dicta fuit Antiochia. Tradit Strabo, quod ſuo æuo ſenes in Margiana duram habuerunt conditionem. *Marginanorum mores.* Nam ſi quis perueniſſet ad ſeptuageſimum annum,propter leuẽ culpam occidebatur, uenientesq́ꝫ propinquiores eius comedebant corpus eius. Vetulas uerò mulieres ſuffocabant atq́ꝫ ſepeliebant. Qui uerò citra ſeptuageſimum annum moriebatur aut occidebatur,eum

non comedebant, ſed ſepeliebant. Iacet in Margiana mons quidam præruptus undiq́ꝫ & exciſus,triginta ſtadiorũ altitudinis,inſtar arcis munitiſsimæ,qui una tantum ſemita eademq́ꝫ anguſtiſsima poterat adiri: amplectebatur circuitum cẽtum & quinquaginta ſtadiorum. Erat etiam in eo fons perhennium aquarum, quæ magno cum impetu per ſaxa è ſupernis deuoluebantur. Veniente autem Alexandro Magno cum exercitu ſuo in has regiones, Arimazæus Sogdianus cum triginta millibus armatorum confugit adhoc inſuperabile ſaxum, ad biennium ſecum habens commeatum,ut hoc modo ſe à Macedonum ſeruitute uindicaret. *Mortis ardui confugium.* Aduenienſq́ue Alexander & uidens inexpugnabilem locum, miſſa legione,monuit incluſos ut ſponte ſeſe dederent, priuſquàm admoueret manus. At Sogdiani & Margiani in petra incluſi,reſponderunt. Num Alexander habeat alatos milites,qui ad nos uolare queant? Audiens uerò Alexander contemptim ſibi reſponderi indignatus, delegit ex ſuo exercitu trecentos robuſtos & animoſos milites, quos & ſubmiſit ut clam per aſperam & præcipitem rupem quomodo poſſent aſcenderent, & ubi in acceſsibile iugum apprehenderent ſignum obtentæ rupis per uexillum lanceæ appenſum erigerent. Delecti iuuenes intrepido animo ſeſe mortis periculo exponentes,tentauerunt tota nocte montis præcipitium ſuperare,applicatisq́ꝫ funibus & infixis ferreis uncinis & alijs inſtrumentis ad aſcendendum neceſſarijs, non ſine ingenti labore mane ad faſtigium montis peruenerunt, amiſsis tamen triginta uiris,qui per præcipitium deuoluti rupis aſperitate contriti ſunt. Alexander uiſo in ſupercilio montis uexillo,mouit denuo incluſos ut ſeſe dederent. Sogdiani itaq́ꝫ uidentes aſylum ſuum ab hoſte armata manu occupatũ,putabant Macedones ſumptis alis ad tantã ſublimitatẽ uolaſſe,atq́ꝫ ideo tradiderunt ſe & ſua Alexandro.

DE ORIENTIS APVD PARTHOS ET PERSAS imperio. Cap. LXXXIX.

TRadit Plinius quod Parthi olim quũ poſt Macedones monarchiam Orientis obtinuiſſent,omnes regiones ſibi ſubdiderint,quæ inter mare rubrum & mare Hyrcanum comprehenduntur,decem & octo ſcilicet regna,ex quibus undecim dicta fuerunt ſuperiora, & Armenia uerſus mare Caſpium ſeptentrionem uerſus ſibi ſuccedentia,uſque ad Iaxartum fluuium ad Scythas uſque protenſa, & alia ſeptem quæ inferiora regna appellabantur, ad auſtrum ſita. Margiana, Bactriana & Sogdiana, annumeratæ fuerunt regnis ſuperioribus. Vnde facile deprehendi poteſt, quam latum & amplum tunc Perſicum & Parthicum fuerit imperium. Tantis ergo freti uiribus,

Parthi rebelles Romanis.

bus,non ſine ratione potentiſsimo Romano imperio ſeſe exemerunt. Nec contenti tot prouincijs,ſtuduerunt & Scytharum atq; Sarmatum robur ſibi adiungere. Quin & Albani in neceſsitate uocati à Perſis,non deſeruerunt eos. Erant tunc Scythæ populus liber & nemini ſubiectus, habebant agrum fœcundũ, erant robuſti & bellicoſi, omnibusq; pecuniam offerentibus auxilium ferebant.Sed quia non multum à Parthorum imperio aberant,exercitatiq; eſſent in rebus bellicis. Parthi uerentes ne hoſtibus ſuis aliquando ſuppetias ferrent,conciliabant eos ſibi amicos,continuoq; ſuppeditabant pecuniam, ut hoc pacto eos in officio & amicitia continerent,ne unquam eos deſererent.Sicq; factum eſt, ut Scythæ eſſent ceu murus quidam Parthorum ab aquilone:& quum illis bellum immineret, collocabant Scythas in acie & ubi maius periculum erat,atq; in hunc modum Scytharum robur indies deficiebat,& contra Parthi leuabantur hoc metu, quo timebant aliquando obrui à Scythis & priuari ſuo imperio

BACTRIANA. Cap. XC.

Bdellium.

EſT Bactriana regio montuoſa acceſſuq; difficilis, hominum numero ac uiribus ualida,rerum omnium,oleo excepto,fertilis.Creſcit etiam in ea Bdellium nominatiſsimum.Eſt autem arbor nigra,magnitudine oleæ, folio roboris,fructu caprifici,natura gummi. Siquidem emittit lachrymam.Sunt in Bactriana plures urbes inſignes,quarum una Bactra nomine, quæ etiam Zariaſpa appellata eſt,regia eſt & cæteris præſtantior,per quam flumen eiuſdem nominis defluens emittitur in Oxum. Eſt autem hęc urbs tum magnitudine,tum arce admodum munita. Bactrianorum rex erat quondam Zoroaſtes philoſophus, qui comparato ualido exercitu,Nino regi Aſſyriorum occurrit.Permiſſaq; ex induſtria parte hoſtium prouinciam ingredi,inita pugna hoſtes in fugam uerſos ſuperat, perquiritur,cædendo uſq; ad montes proximos.Deinde ferente Nino auxilium ſuis,ſuperati ſunt Bactriani.Hic Zoroaſtes primus,authore Plinio,artes magicas in Perſide inuenit.Abſumptus autem eſt igne cœleſti.Alij aiunt eum à Nino rege interfectum, & liberos eius exuſtos,etiamſi authore Suida ferantur eius de natura libri quatuor, de lapidibus præcioſis unus,præterea aſtronomica & alia quædam. Scribitur de eo,quòd eodem die riſerit quo erat natus,quum prima uox naſcentium ſit uagitus. Victus Darius ſecundo ab Alexandro Magno in Aſſyria,fugit in Bactriam. Habuit autem idem Darius duos ſatrapas Baſſum & Nabarzanem: qui in gratiam Alexandri uenire cupientes,peſsimum facinus perpetrantes,Darium ſolitarium inuenientes opprimunt & letaliter uulnerant.Poſt hæc idem Darius in gratiam uictoris Alexandri à cognatis ſuis aureis compedibus cathenisq; apud Parthos uincitur.Alexander quoq; citato curſu poſtera die ſuperuenit,& cognouit Darium clauſo uehiculo per noctẽ exportatum. Iubẽs ergo ſubſequi exercitum,inſequitur fugientem cum ſeptem millibus equitum.Et cũ nullum Darij indicium reperiſſet,reſpirandi equis data facultate,unus ex militibus dum ad fontem proximum pergit,in uehiculo Darium multis uulneribus confoſſum,ſed ſpirantem adhuc inuenit.Sunt qui ſcribunt Alexandrum inueniſſe Darium adhuc ſpirantem, dixiſſeq; morientem: En mihi in tali fortuna conſtituto ô Alexander non inuideas ſepulturam.Rogo etiam ut matrem meam & uxorem commendatas habeas, filiam uerò Roxanem ut tuo coniugio dignam accipere non dedigneris: quibus dictis exhalauit ſpiritum. Alexander autem cupiens ſcire qui Darium regem interfeciſſent, in publico ait: Gaudeo nunc me hoſtem maximum ſuperaſſe Darium, & licet ipſe executus non ſim, habeo gratiam condignam his qui eum mei nominis gratia interfecerunt.

Zoroaſtes.

Darij interitus

Darij ultima uerba.

Quo audito, Beſſus & Nabarzanes ſe produnt: quos Alexander aſpiciens interrogauit, cur regem ſuum ſimul & propinquum & benefactorem interfeciſſent? indignatuſq; iuſsit Beſſum inaudito interfici ſupplicio. Nam arboribus inflexis fecit parricidam pedibus alligari, & arbores rurſum in aërem dimiſſæ, & locum ſuum repetentes, ſubito hominē diuiſerunt per medium. Alij ſcribunt, Beſſum ſibi poſt Darij interitum uſurpaſſe regni titulum, atq; comprehenſum ab Alexandro, quadrifariam per arbores diſſectum. Scribunt quidam de hac regione, eum plerunq; carere lignis & arboribus, quare & milites Alexandri quum in ea uerſarentur cogebantur aliquando ob lignorum penuriam ueſci crudis carnibus. Alibi tamen multa arbor, & uitis largos mi teſq; alit fructus. Solum pingue crebri rigant fontes. Loca mitiora frumento conſeruntur. Cætera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partem eiuſdem terræ ſteriles tenent arenę. Cum uerò uenti à Pontico mare ſpirant, quicquid ſabuli in campis iacet conuertunt. Quod ubi cumulatum eſt, magnorum collium procul ſpecies eſt, omniaq; priſtini itineris ueſtigia intereunt. Itaque qui tranſeunt campos, nauigantium modo noctu ſydera obſeruant, ad quorum curſum iter dirigunt: & propemodum clarior eſt noctis umbra quàm lux. Ergo interdiu inuia eſt regio, quia nec ueſtigium quod ſequantur inueniunt, & nitor ſyderum caligine abſconditur. Cæterum ſi quos ille uentus qui à mari exoritur deprehendit, arena obruit. Sed qua mitior terra eſt, ingens hominum equorumq; multitudo gignitur. Scribit Plinius granum frumenti apud eos ferè aſſequi eam magnitudinem quam apud nos habet ſpica. Et Quintus Curtius ſcribit, ex Bactriano regi Dario miſſa contra Alexandrum triginta millia equitum. Et quanquam abundet equis, habet tamen interim optimos camelos, qui præſtantiores ſunt his quos gignit uel Syria uel Arabia. Vtuntur uerò camelis, ad ferendum grauia onera. Siquidem hoc animal magna cura ſollicitoqúe greſſu incedit, natum ad magnos labores perferendos, etiamſi plus inſtituto onere non recipiat, nec ultra conſuetum procedat ſpacium. Differunt Bactriani & Arabici cameli, nam illi bina habent tubera in dorſo, hi uerò ſingula & in pectore alterum cui incumbant. Odium aduerſus equos gerunt naturale. Sitim quatriduo tolerant. Implentur cum bibendi occaſio eſt & in præteritum & in futurum, obturbata conculcatione prius aqua, aliter potu non gaudent, id quod & quibuſdam alijs animalibus familiare eſt. Viuunt quinquagenis annis, quidam & centenis.

Proditoris ſupplicium.

Mare ſabuloſum.

Cameli natura & forma.

SOGDIANA. *Cap.* XCI.

DE hac regione & cultoribus eius ueteres ſcriptores pauca tradiderunt. Eſt in multis locis propter fabuloſos campos & ob aquarum penuriam ſterilis, maximè uerſus ortum Solis & meridiem. Ab aquilone diuiditur per Iaxartum fluuium â Scythiæ regione. Oritur in ea ex Caucaſo monte Oxus inſignis fluuius, qui labens

per

Oxus fluuius inſignis. per Bactrianam, receptis multis alijs amnibus, fit tam magnus ut in multis locis ſex ſeptemúe ſtadijs latitudinem pateat, tandemq; magno impetu exoneretur in Caſpium mare. Sunt aquæ eius impuræ, & ad potandum inſalubres. Hoc fluuio adhuc maior eſt *Iaxartus.* Iaxartus, qui in magnitudine excellit omnes amnes qui in Caſpium mare labuntur. Oritur autem apud Sacas, & ſenſim creſcit ob ingredientes alios fluuios, donec tandē mergitur in Hyrcanum ſeu Caſpium mare. Tradit Strabo, ſuo æuo merces ex India allatas ad Oxum fluuium ſeptem dierum ſpacio, ultra uerò per Oxum portatas ad mare Caſpium, atq; inde per amnem Cyrum aduerſo flumine in Armeniam, & inde in Pōticum mare tranſuectas. Vtuntur Sogdiani lingua Perſica, ſicut & aliæ circumiacentes regiones, nempe habitatores Ariæ, Margianæ & Bactrianæ. Habet autem & Sogdianorum regio monumenta quædam, puta, aras, columnas & ciuitates, quæ poſt ſe reliquerunt Bachus, Hercules, Cyrus, Semiramis & Alexander Magnus, in memoriam aſſecutæ in ea uictoriæ. Sic ueteres ſcribunt. Hodie uerò puto hæc omnia interijſſe, quum nihil firmum & perpetuum ſit in terris.

SACA. Cap. XCII.

Tarina regina

IMperauerunt olim Sacæ multis nationibus habuerúntq; reginam Tarinam nomine, bellorum appetentem, audacia quoq; & rebus geſtis cæteris fœminis inter Sacas nobiliorem. Habet autem ea regio mulieres robuſtas & belli gloria illuſtres. Fertur Tarina tum pulchritudine tum conſilio prudentiáq; mirabilis extitiſſe, propinquasq; gentes barbaras, ſuperbia elatas ac Sacis imperantes, expugnaſſe, maioremq; eius regionis partem ad mitiorem traduxiſſe uitam. Multas inſuper condidiſſe ciuitates, quas reddidit præ cæteris uicinis gentibus feliciores. Poſt eius obitum memores beneficiorum eius uirtutisq; ſubditi, ſepulchrum ei conſtruxerè magnificentiſsimum. Pyramis ea fuit triangularis, cuius latus quodlibet tribus ſtadijs protendebatur. Altitudo ſtadij erat unius, uertice in arctum conſtructio. Addiderunt ſepulchro auream ſtatuam inſtar coloſsi. Cœperunt tunc Sacæ inuaſiones facere quales olim Cimmerij ac Trieres fecerant. Nam & Bactrianam occupauerunt, & optimam Armeniæ regionem adepti ſunt, quæ *Armenia. Sacaſena.* ab ipſis poſtea Sacaſena fuit appellata, atq; uſq; ad Cappadocas proceſſerunt, eos præſertim, qui ad Euxinum uergunt. Sed cum ex ſpolijs ueſta celebrarent, Perſarum Imperatores eos noctu adorti, funditus deleuere, id quod potiſsimum à Cyro factum Strabo commemorat. Eſt autem Sacarum regio tota nemoroſa & fertilis in paſcuis atq; frumento, inhabitaturq; à Maſſagetis, Comaris & Eſſedonibus, de quibus infrà. Scribit Euſebius, diuum Apoſtolum Thomam his gentibus annunciaſſe Chriſtum.

ARIA. Cap. XCIII.

ARiam regionem parem eſſe dicunt in fertilitate Margianæ & Bactrianæ, cui conterminata eſt, uini autem ubertate ſuperare. In ea & uinum ad tres hominis ætates, id eſt, nonageſimum annum perdurare, idq; in uaſis minimè picatis. Vrbes huius regionis ſunt Artacana, Alexandria, Achaia, à conditoribus appellatæ.

PAROPANISADAE. Cap. XCIII.

STrabo hanc gentem uocat Paropamiſſades, Ptolemęus autem Paropaniſades à Paropaniſo monte: cuius terra maior pars plana, habitaturq; multis pagis. Dicuntur *Vites & arbores teguntur terra.* habere multas niues & ingentia frigora, ideo uites & fructiferas arbores obtegunt terra, ut frigoris hyemalis uim ſuſtineant. Quum demum germinandi tempus appetit, amota terra in appetitum eas educunt. Facies uerò eorum locorum non uiridis nec amœna, ut alibi fert natura, ſed cana & micans eſt ex niue, & ſuper eam congelata glacie. Idcirco neq; aues ſuo cantu homines permulcent, neque feræ ibi è latibulis excitantur

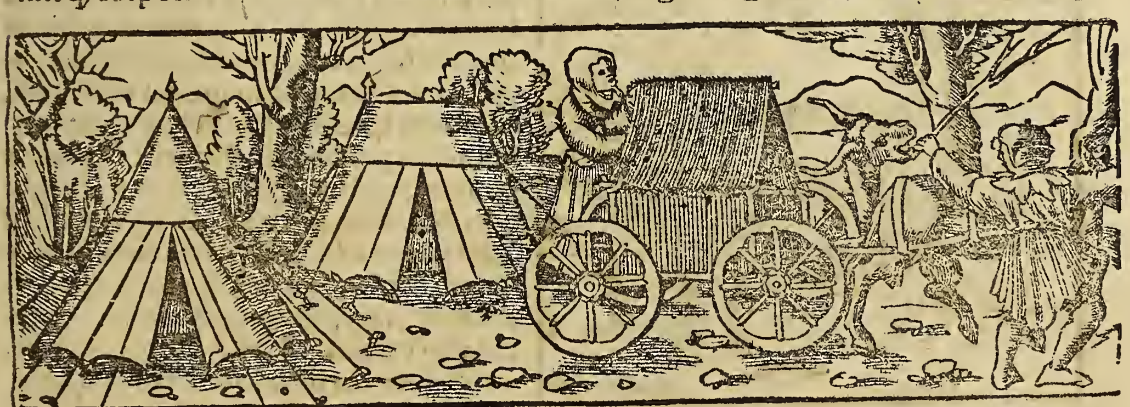
tur,ſed inhoſpita & prorſus inacceſſa regio ea uidetur. Neq; tamen his tantis difficultatibus impediri potuit Alexander Macedo, quin aſperitatem loci omnem ſuperaret, etiamſi multos amiſerit ex his.

DRANGIANA, ARACHOSIA, GETROſia. Cap. XCV.

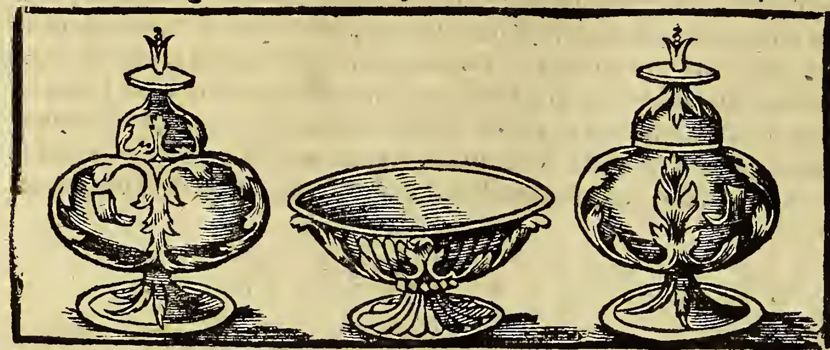
OMnes has terras pertranſit Alexander Magnus, quin in Orientem contenderet, ideò de ſingulis nonnihil ab autoribus notatum eſt. Drangæ dicuntur Perſicè uiuere, uini copiā nōn habere. Naſcitur apud eos caſsiteros, hoc eſt, plumbū album, quod ſtannum uocat. Eſt regio montana & niuoſa, ſed habet frequentes uicos & rerum omnium copiam præter oleum. De Aracboſia autores ferè nihil ſcribunt, niſi quod eſt conformis Drangiana. Gedroſia autem Indiæ contermina, minus eſt exuſta quàm India: laborat fructuum & aquarum penuria, fert tamen aromata, præcipue nardum & myrrham, ut Alexandri exercitus his pro tecto & ſtratis uteretur, odoratiorem ſimul ac ſalubriorem aërem habens. Aeſtate Gedroſia imbribus abundat, flumina & aquæ augentur, hyeme deficiunt. *Caſsiteres.*

SCYTHIA ASIATICA EXTRA IMAVM montem. Cap. XCVI.

REgio Scythia ſeptentrionalis, à primordio parua patria, poſtmodum uerò habitatores paulatim per uirtutem & uires aucti, quū regiones multas ſibi ſubdidiſſent, in magnum imperium gloriamq; peruenere. Ea primum natio iuxta Araxim flumen parua numero, propter ignobilitatem contempta conſedit, nacti regem quendam bellicoſum & militari uirtute præcipuum, agros ampliarunt, montanos quidem uſque ad Caucaſum, campeſtres uerò uſq; ad oceanum & Mæotida paludem, aliaq; loca ad Tanaim uſq; flumen, à quo Scythia ipſa longo tractu uerſus ortum protenſa Imao monte per medium, uelut in duas diuiditur Scythias, quarum una Scythia intra Imaum montem dicitur, altera extra. Ab alieno imperio, aut intacti aut inuicti Scythæ ſemper manſerunt. Darium Perſarum regem turpi à Scythia ſubmouerunt fuga: Cyrum cum omni exercitu trucidarunt, Alexandri Magni ducem cum copijs uniuerſis deleuerunt, Romanorum audiuere non ſenſere arma. Romani Imperatores ſi quas geſſerunt in Dacos & Boſphoranos expeditiones, & eas quidem ſæpiſsimè calamitoſas, interiorem tamen Scythiam non attigerunt, quæ tam in Aſia quàm in Europa ita ample lateq; diffunduntur, ut alterum terrarum orbem dixeris, neq; ſoli ubertate, neq; fœcūditate pecorum, neque auri, argenti & lapillorum copia contemnendum. Eſt autem hæc gens & laboribus & bellis aſpera, habetq; uires corporum immenſas. Ipſa inter ſe olim diſcreta non erat, utpote quæ neq; agrum coleret, neq; ſedes haberet ullas, per ſolitudines & inculta uagabatur loca, armenta pecoraq; præ ſe agens. Coniuges & liberi paluſtris uehebantur. Legibus nullis obnoxia, iuſtitiam ſponte colebant. Nullum furto grauius in tota gente flagicium fuit, ut quæ non parietibus aut ſeptis armentum circumdat, ſed in propatulo habeat. Lac & mel in cibatu frequens, contra frigora & rigores ferinis pellibus murinisq; corpora communiebat. Laneus uſus ac ueſtigium ignotus genti. Gaudent Scy- *Scythia libera ab alieno imperio.*

tharum plures humana cæde. Quem primum uirum in bello uir Scytha ceperit, eius ſan
guinem potat: quoſcunq; in prælio interemerit, eorum capita regi offert. Nam capite
ablato fit prædæ particeps, alioquin expers. Multi ſunt qui coria humana tanquam bru
torum cõſuunt, quibus pro amiculis induuntur. Cęſorum hoſtium manus dextras cum
Crudelitas Scytharum. unguibus excoriant quidam, atq; cum his pharetrarum opercula obducunt. Capita ex-
ciſa exterius crudo bouis corio ſuperducunt, interius inaurant, etiam qui ditiores ſunt
pro poculis utuntur, hoſpitibus qui ad eos ueniunt uiri alicuius exiſtimationis exhi-
bent, referuntq; illos à ſe eſſe ſuperatos, id ſtrenuitatis loco ponentes. Semel quotan-

nis ſinguli regionũ principes uinum crateri miſcent, de quo Scythæ omnes hoſtium homicidæ bibunt, nemo guſtat qui nihil præclari operis ediderit, ſed ſine honore ſeorſum ſedet, quæ res apud eos maxime eſt igno-
miniæ. Qui uerò complures cædes fecerunt, hi duobus pariter quos habent calicibus
potant. Deos hos ſolum colunt, Veſtam, Iouem, Apollinem, Venerem, Martem & Her
culem. Soli autem Marti ex captiuis centeſimum quenq; immolant, cæteris tum alia pe
corum, tum præcipuè equos. Sues pro nihilo putant, quos nec alere omnino in ſua re-
Scytharũ dij. gione uolunt. Rex in quos morte animaduertit, eorum ne liberos quidem relinquit, ſed
uniuerſos mares interficit, fœminis nihil læſis. Fœdera cum quibuſcunq; ineunt Scy-
thæ hoc modo. Infuſo in grandem calicem fictilem uino, commiſcẽt eorum ſanguinem
qui fœdus feriunt, percutiens cultello aut incidentes gladio aliquantulum corporis,
Forma percutiendi fœderis. deinde in calice tingunt gladium, acinacem, ſagittas, ſecurim, iaculum: hæc ubi fecerũt,
ſeſe multis uerbis deuouent, poſtea uinum epotant. Regum ſepulchra apud Gerros
ſunt, ubi Boryſthenes iam nauigabilis eſt. Ibi cum rex eorum deceſsit, ingentem ſcro-
bem effodiunt forma quadrata, dehinc mortuum accipiunt corpore incerato, aluo euul
ſa atq; expurgata, quam quum expleuerint ſpeciebus quibuſdam reſuunt rurſus, impo
ſitumq; plauſtro cadauer ad aliam gentem ferunt, tandemq; cum ſingulis luſtrauerint
gentes, quibus imperitauit, deponunt cadauer ſuper thorum, haſtisq; hinc & illinc de-
Quomodo Scythæ reges ſepeliant. fixis, deſuper ligna diſponunt atq; pallio contegunt. Deinde ubi pellicum una omni-
um chariſsima, miniſter unus, coquus, agaſo, pincerna & equus ſtrangulati ſunt, cum
aureis phialis aliarumque rerum primitijs conſepeliunt. Circumacto anno hoc iterum

agunt, atque è famulis regis intimos ſumunt. Horum miniſtrorum ubi quinquaginta ſtrangulauerunt ac totidem præſtãtiſsimos equos, eductis inteſtinis, palijsq; rurſus diſtẽtis atq; conſutis, per ambitum regij ſepulchri fornicato opere equos & ſuper eos famulos inſidentes erigunt ac ita ſtatuunt, ut procul aſpicienti, equitatus ſpeciem, defunctum regem cuſtodientis præbeant. Habent & priuati morem quẽdam in ſepeliendo. Nam ubi quis deceſſerit, proximi quiq; in plauſtrũ collocatum ad amicos circumferunt, eos ſinguli amicorum excipientes epulum præbent, tam propinquis quàm cæteris cadauer comitantibus. Ad hunc modum 40. diebus circumactum dehinc humatur, capite prius exinanito atq; abluto. Iu-

randi

randi iuſiurandumq; interponendi, ipſis per regium ſolium mos eſt, quo ſi quis periuraſſe à diuinatoribus, qui hoc ſalignis uirgis experiuntur, conuincitur, ſine mora capitis pœnam ſubit atq; facultates omnes amittit.

MASSAGETAE. Cap. XCVII.

MAſſagetæ ſunt populi Scythiæ ultra mare Caſpium, ueſtitu & uictu Scythis perquam ſimiles. Pugnant ex equis & pedibus, utroq; pugnæ genere pene inuicti. Sagittis, haſta, auro in baltheis & capitis ornatu utuntur. Ex auro frena & phaleras conficiunt: ferri & argenti nullus apud eos uſus. Singuli uxorem ducũt, easq; communiter utuntur. Terminus uitę nullius genti præfinitus. Vbi quis admodum conſenuit, eũ propinqui & neceſſarij in unum coëuntes cum ouibus aliquot immolant, & carnibus pro epulo ubi decoxerunt indifferenter ueſcuntur. Quod genus obitus apud eos beatiſſimum habetur. Languore extinctos non edunt, ſed terra operiunt, loco damni putantes, quod ad immolationem non uenerunt. Nihil omnino ſerunt, pecoribus uictitant & piſcibus, quos Araxes abunde ſuppeditat. Lac plurimum potant. Ex dijs unum Solem uenerantur, cui equos immolant, ut pernicioſsimo ſyderi è pecoribus omnibus pernicioſsimum mactent.

Senes mactantur.

CYRI CVM SCYTHIS CONFLICTVS ET *interitus.* Cap. XCVIII.

POtentiſsimus Perſarum rex Cyrus, Imperator plurimum regionum orientaliũm, magnam expeditionem mouens in Scythas, regem & exercitum Scythicum ſternens, reliquiasq; ad reginam confugientes perſequens, ſed non apprehendens, ſimulata fuga impedimentisq; in caſtrorum ſeptis relictis, extraxit unà cum regis interfecti filio, ex ciuitatibus in quas ſe receperant. Illi ergo egreſsi & hoſtem inſequentes, ut regem ſuum ulciſcerentur, intercepti ſunt omnes à Cyro & ad unum cæſi unà cum regis filio. Quod uidens regina Tomiris, quam Hebræi Talmiram appellant, tam maritum quàm filium ſcilicet occubuiſſe, furore commota, expoſuit & ipſa ſe morti. Nam ſumptis militibus præoccupauit regis Cyri copias, exitus & anguſtias montium, quas Cyri exercitus erat per tranſiturus, clam præcludens atq; excubias ibi agens, expectauit hoſtis reditum nullas metuentem inſidias, noctuq́ue illum obruens inter duos montes quieſcentem, percuſsit ducenta millia Perſarum. Deinde ſæuiens in corpus Cyri, amputatum caput eius proiecit in foueam (ut Ioſephus ſcribit) ſanguine interfectorum plenam, dixiſſeq́ue fertur: Cyre exatia te ſanguine, quem tantopere ſitiſti. Iuſtinus ſcribit, Cyrum quum ſimulaſſet metum & caſtra deſeruiſſet, uinum affatim & ea quæ erant epulis neceſſaria reliquiſſe. Quod cum nunciatum reginę eſſet, adoleſcentulum filium ad inſequendum eum cum tertia parte copiarum miſit. Adoleſcens uerò rei militaris ignarus, ueluti ad epulas non ad prælium ueniens, omiſsis hoſtibus inſuetos barbaros uino onerare atq; inebriari ſe patitur. Prius autem Scythæ ebrietate quam bello uincuntur. Quibus cognitis Cyrus reuerſus per noctem, ſecuros opprimit omnes. Tomiris uerò in ultionis ſolatia intendens, hoſtes recenti uictoria exultantes, pari inſidiarum fraude circundedit. Nam ſimulata diffidentia propter uulnus acceptum refugiens, Cyrum aduſque anguſtias produxit. Ibi compoſitis in montibus inſidijs, ducenta millia Perſarum cum ipſo rege trucidauit. In qua uictoris etiam illud memorabile fuit, quod neq; nuncius tantæ cladis quidam ſuperfuit. Caput Cyri amputatum in utrem humano ſanguine repletum, conijci regina iubet cum hac exprobratione crudelitatis. Satia te ſanguine inquit, quem ſitiſti, cuiuſq; inſatiabilis ſemper fuiſti. Deſideraſti iam triginta annis ſanguinem, en habes ſatis ſanguinis.

Tomiris regina.

Cyri caput obtruncatur.

Hic crudelis animus in hunc uſq; diem ineſt habitatoribus Scythiæ, quæ eſt extra Imaum montem. Nam uacant continuis bellis & uenationibus. Habent maximas ſyluas & multo maiores ſolitudines, ut etiam Scythia tellus in prouerbium abierit, quoties loquimur de terra aſpera et horrida. In nulla terra plura & rariora inueniuntur animalia quam in hac Scythia. Gignit & Africa multa monſtra ſæuaq; & uenenata animalia, ſed quæ homini non conducunt, magis enim creata ſunt à domino Deo, ut ex illis agnoſceremus eius immenſam ſapientiam & admirandam potentiam, quam ut homini hinc aliqua accederet utilitas. At animalia in Scythia nata, innocua ſunt niſi irritentur, atque incolæ magnam hinc capiunt commoditatem. Nam ut Ruſsi & Moſcouitæ fatentur, quibus cum noſtri mercatores multa habent commercia, nobiliores pelles & quæ apud nos in maxima ſunt æſtimatione, ut ſunt Mardurorum, Pirolorum, Zabellorum & ſimilium pelles, pro magna parte ex hac Scythia ad nos deferuntur. Habet tamen regio iſta noſtro tempore aliam appellationem: nam uocatur magna Tartaria, de qua paulò pòſt dicemus.

Animalia multa in Scythia.

MORES SCYTHARVM.

Cap. XCIX.

SVnt Scythæ homines duri & aſperi, nec tam molliter & lautè ut nos educantur. Non curant nec utuntur rebus externis ad ſe allatis, per quas effœminatores reddi poſſent. Sunt ſtatura corporis procera & bene conſtituta, ſingularíq; cœli influxu ſuffulta. Superant enim in his Septentrionales eos qui inhabitant terras auſtrales, eo quod tanto ſolis ardore non macerantur, ſicut auſtrales qui terræ planiciem inhabitant. Aſſueſiunt Scythę à pueritia ad tollerandos labores, famem, frigora & alia aëris incommoda, quin & pecora ſua aſſueſaciunt ad auſteriora pabula, ut plerunque ſolis folijs arborum & dumetorum ſurculis enutriantur. Inde fit ut magna modicis expenſis gerant bella, magno ſuo commodo. Nec ullus inuenitur populus, qui breui temporis ſpacio longiora quam ipſi conficiant itinera. Quando longe abſunt ab hoſte, propè ſunt, idq; propter uelocitatem ſuam ideò ſæpe obruunt eos improuiſo. Et contrà, quando aduertunt hoſtem in apparatu ſuo longe excellentiorem eſſe, facile ſeſe ſubducunt ab eo, elabunturq;. Non temerè aggrediuntur hoſtem, niſi prius eis conſtet de conſequenda uictoria. Sunt miri & aſtuti artifices ad fallendum hoſtem, ut illum grauent uel fame uel uigilia, aut alia impoſtura, qua eum ab ęquioribus ad iniquiores trahant conditiones, tandemque uincant. Præſertim quando in plano utraque caſtra conſiſtunt, tunc inſidioſè differunt pugnam quouſq; hoſtem defatigent & languidiorem reddant, tunc illũ inuadunt. Nec eſt alia ratio, cur tam modica ſciamus de eorum terra, oppidis & locis, niſi quod ſumma utuntur contra externos hoſtes cautela, nec permittunt dominum quenquam alienum in terris ſuis nidulari, ſed extra fines ſuos cuncta agunt bella. Quæ autem de ipſis habentur & ſciuntur, à uicinis & confinibus populis innotuerunt.

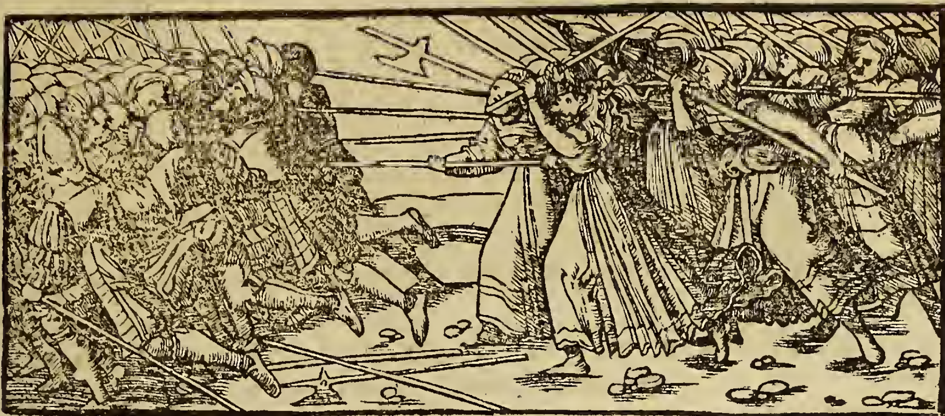
Scytharum tolerantia.

DE ILLVSTRIBVS SCYTHIAE MVLIERIBVS,

quas Amazones uocant. *Cap.* C.

CVm hic ſermo de fœminis Scythiæ inciderit, animus hæret, utra uirtus, uirorum ne an mulierum Scythiæ plus ſibi gloriæ compararit. Promanarunt ex his Amazones, inauditæ fortitudinis & audaciæ mulieres, quæ non modò cum cæteris illuſtribus fœminis conferri indignantur, ſed uirorum ſe gloriam æquaſſe ne ſuperaſſe dixerim, ſane contendunt. Hanc originem Hiſtorici ſic deſcribunt. Quum in Scythia duo regij iuuenes optimatum factione domo ejcerentur, coacta magna iuuentute in Cappadociam ueniſſe dicuntur, ubi & hanc hiſtoriam recenſuimus, & Themiſcyros occupaſſe campos, ibique diu rapinas & latrocinia exercuiſſe: finitimorum tandem conſpiratione ad unum omnes fuiſſe cæſos. Vxores quæ ſuperfuerant uidentes exilio additam orbitatem, non ſolum ut propria tuerentur arma ſumpſerunt, ſed quum deſperationem audacia corroborarent, fines amplificare contenderunt. Finitimorum coniugia æque ac ſeruitutem abominatæ ſunt, contemptis uirorum adminiculis, regnum auxerunt, & ut in pari omnes fortuna forent, uiros qui domi ſuperfuerunt interfecerunt, moxq; rabiem conuerterunt in finitimos, quibus pacatis ne ad interitum redigerentur eorum concubitus

Amazones.

bitus ſtatuto quotannis tempore inire ſolitæ ſunt, editos continuo mares necabant, fœmellas contra tollebant, quas non fœmineis artibus excolebant, ſed equis, uenationibus & arcu exercebant. Exurebant mammas dextras, ne ſagittando impedirentur, unde nomen his inditum. Harum Lampedo & Marthesia reginæ præſtantiſsimæ fuere, alternis regnum uicibus gubernabant, altera domi, foris altera rempub. gerebat. Subegerant Europæ partem, ac multas Aſiæ ciuitates in ditionem ſuam plane redegerãt. Dum tuendi imperij gratia in Aſia cum exercitu magno commorantur, Epheſum, Smirnam, Cumam & Magneſiam condidere. Marthesiæ filia ſucceſsit Orithya, quę foris rempub. gerebat, & Antiope ſoror eius domi: Poſt hanc Penteſilea cum fortiſsimo quoq; uiro comparanda, Troianis opem cum ingentibus copijs afferre non timuit. Ad Alexandri uſq; tempora perdurarunt. Nam Thaleſtris regina impetrato Alexãdri concubitu, paucis pòſt temporibus, cum uniuerſis Amazonibus interijt.

Lampedo et Marthesia.

Penteſilea Troianis ſuccurrit.

ALEXANDRI MAGNI EXERCITVS IN SCYTHIA *horrendam aeris tempeſtatem eſt perpeſſus.*

Cap. C I.

ALexander Magnus poſtquam ſubegerat Bactrianos, uertit ſe cum exercitu ſuo in Scythiam, regiones quæ Naura & Gabaza appellantur aditurus. Primus dies quietum iter præbuit, proximus ei nondum quidem procelloſus & triſtis, obſcurior tamen priſtino, non ſine creſcentis mali damno præterijt. Tertio ab omni parte cœli emicare fulgura, et nũc internitente luce, nũc condita, non oculos modo meantis exercitus, ſed etiam animos terrere cœperunt. Erat propè continuus cœli fragor, & paſsim cadentium fulminum ſpecies uiſebatur: Attonitiſq; auribus ſtupens agmẽ, nec progredi, nec conſidere audebat. Tum repente imber grandinem incutiens torrentis modo effunditur. Ac primo quidem armis ſuis tecti exceperant. Sed iam nec retinere arma lubricæ & rigentes manus poterant, nec ipſi deſtinare in quam regionem obuerterent corpora, cum undiq; tempeſtatis uiolentia maior quàm uitabatur occurreret. Ergo ordinibus ſolutis per totum ſaltum errabundum agmen ferebatur, multiq; prius metu quàm labore defatigati, proſtrauerant humi corpora, quanquam imbrem uis frigoris concreto gelu aſtrinxerat. Alij ſe ſtipitibus arborum admouerant, id quod plurimis adminiculum & ſuffugium erat. Pertinax uis mali adeò inſiſtebat, ut lucem naturale ſolacium præter tempeſtatem, haud diſparem nocti, ſyluarum quoque umbra ſupprimeret. Rex unus tanti mali patiens, circuire milites, contrahere diſperſos, alleuare proſtratos, oſtendere procul euolutum ex tugurijs fumum, hortariq; ut proxima quæque ſuffragia occuparent. Efficatior tamen in aduerſis neceſsitas quàm ratio, frigoris remedium inuenit. Nam dolabris ſyluas ſternere aggreſsi, paſsim aceruos ſtrueſq; accenderunt. Continenti incendio ardere crederes ſaltum, & uix inter flammas agminibus relictum locum. Hic calor ſtupentia membra commouit, paulatimq; ſpiritus, quem continuerat rigor, meare libere cœpit. Excepere alios tecta barbarorum, quæ in ultimo ſaltu abdita neceſsitas inueſtigauerat, alios caſtra quæ in humido quidem, ſed etiam cœli miteſcente ſæuicia locauerant. Mille militum atq; lixarum calonumq; peſtis illa conſumpſit. Memoriæ prodi-

Q. Curtius lib. 8.

Horrenda aeris tempeſtas.

Alexandri humanitas.

Mille perierunt.

tum eſt, quoſdam applicatos arborum truncis, & non ſolum uiuentibus,ſed & inter ſe
colloquentibus ſimiles eſſe conſpectos, durante adhuc habitu,in quos mors quenque
deprehenderat. Forte Macedo gregarius miles ſeq; & arma ſuſtentans,tandem in ca-
ſtra peruenerat. Quo uiſo rex,quanquam ipſe tunc maxime admoto igne refouebat at
tus,ex ſella ſua exiliuit, torpentemq; militem & uix compotem mentis, demptis armis
in ſua ſede iuſsit conſidere. Ille diu nec ubi requieſceret,nec à quo,eſſet exceptus agno-
uit. Tandem recepto calore uitali,ut regiam ſedem regemq; uidit,territus ſurgit. Quem
intuens Alexander: Ecquid intelligis miles, inquit,quanto meliore ſorte quàm Perſæ
ſub rege uiuatis? Illis enim in ſella regis conſediſſe capitale foret,tibi ſaluti fuit. Hinc rex
Sagas petens,totam eam regionem depopulatus eſt. Deinde animum uertit ad Indi-
cum bellum.

SERICA REGIO, SCYTHIAE VLTRA IMAVM *montem annumerata.* Cap. CII.

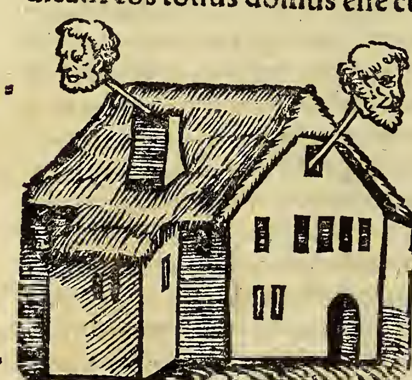
Serum integra uita.

Sericum apud Seres creſcit.

SCythis qui habitant ultra Imaum montem annumerantur Seres,homines mites in-
ter ſe & omnium quietiſsimi. Hi mortalium cœtus fugiunt,adeò ut cæterarum gen-
tium commertia abnuant. Mercatores externi eos adeuntes,tranſito fluuio eorum in ri
pis fluminis nullo inter partes commertio,ſed diſpoſito rerum præcio,oculis æſtiman-
tibus ſua tradunt,ſed non emunt noſtra. Apud illos neq; meretrix,neq; adultera,neque
fur ad iudicium deducitur,neq; occiſus homo fertur ibi aliquando, ſed eſt apud eos le-
gum ſuarum metus uehemens. In initio ferè orbis terræ habitant:& quia caſte uiuunt,
nec erugine,nec grandine aut peſtilentia cæteriſúe malis affligũtur. Fœmina poſtquam
conceperit à nemine petitur. Carnibus immundis nemo ueſcitur, ſacrificia nulla nouit,
ſecundum iuſticiam omnes ſibijpſis iudices fiunt:ideò non caſtigantur huiuſmodi pla-
gis quæ pro peccatis accidere ſolent,ſed plurimum temporis perdurantes abſq; ægritu
dine uitam finiunt. Ab iſtis Seribus deducitur nomen Sericum,nobilis illa lana ab arbo
ribus decerpta & uehitur in omnem orbem, potiſsimum in magna iſta emporia, Cale-
cuth, Tyrum, Damaſcum, &c. & inficitur cocco tyrio,purpura uel buccino. Vartoman-
nus ſcribit ſe in Eri urbe Perſidis uidiſſe tantum ſerici, quod ternis camelorum millibus
onerandis ſufficeret. Apud Seres itaq; lenium uentorum commodiſsimus eſt flatus &
abunde ſyluæ ſublucidæ,à quibus arborum fœtus aquarum aſperginibus crebris uelut
quædam uellera mollientes,ex lanugine & liquore miſtam ſubtilitatem tenerrimam pe
ctunt, nenteſq; ſubtegmina conficiunt ſericum ad uſus antehac nobilium,nunc etiam
ruſticorum ſine ulla diſcretione proficiens. Cæterum quomodo ſerici uſus in Europam
uenerit,ſignauimus ſuprà in Sicilia,ſub titulo Meſſanæ ciuitatis.

TAVROSCYTHAE, AGATHYRSI ET ALII *populi.* Cap. CIII.

TAuroſcythæ à Tauro monte circa quem habitant ſic dicti ſunt. Sunt autem homi-
nes ſylueſtres & contentioſi,immolant dæmoni, & in hoſtes quos ceperint hoc a-
gunt. Amputatum quiſq; hoſtis caput domum portat, & fuſti ſuffixum admodum ſu-
blime ſupra tecta ſtatuit & plerumque ſupra fumarium. Ideò in ſublimi locantes,quod
dicant eos totius domus eſſe cuſtodes. Viuunt autem è rapto & ex bello. At Agathyrſi

Antropopha-gi.

Budini.

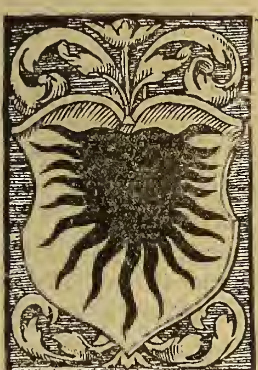
excultiſsimi homines ſunt, & aurum plerunq; geſtan-
tes, in commune cum mulieribus coëuntes, ut inter ſe
germani ſint ac domeſtici omnes,nihil neq; liuoribus,
neq; ſimultatibus mutuo exercentes,cęterum ad Thra
cum ſimilitudinem accedentes. Sunt quoq; in illis re-
gionibus anthropophagi,id eſt,humanæ carnis come
ſtores, qui agreſtiſsimos omnium hominum mores ha
bent,non iudicijs,non legibus ullis utentes,rem pecua
riam exercentes. Habent autem linguam propriam. Hi
omnes à Tartaris tandem ſubacti, eorum mores & ui-
uendi inſtituta ſunt complexi, Tartari uno nomine o-
mnes uocati. Budini ingẽs natio atq; numeroſa, cæsijs
oculis

oculis omnes atq; rufi. Geloni ab urbe Gelonos, agriculturæ operam dantes, frumento uictitant & hortos poſsident, & omnis eorum regio arboribus frequens, ex lacu qui ibi ingens eſt, multas feras capiunt, ex quarum pellibus renones faciunt atq; induunt. Lyrcæ ex uenatione uictitant, idq; hoc modo. Conſcenſis arboribus inſidiantur feris, ſingulis adeſt canis & item equus in uentrem cubare edoctus humilius ſubſidendi gratia. Vbi quis ab arbore feram uiderit ſagittaq́ue percuſſerit, conſcenſo equo illam perſequitur comitante cane. Argippæi alius populus ſub excelſorum montium radicibus incolunt, homines qui ab ipſo natali calui ſunt, mares pariter & fœminæ, ſimis quoq; naribus & ingenti mento, proprio quodam oris ſono, ex arboribus uictitantes. Hi rei pecuariæ haud ſtudent: ſub arbore quiſq; cubat per hyemem quidem ubi arborem uelo albo cōtexerit, per æſtatem ſine hoc uelo. His nemo mortalium iniuriam infert. Iſſedones alius populus, talibus utuntur moribus. Quoties pater alicui deceſsit, omnes eius propinqui pecora adducunt, quæ ubi mactauerunt conciderunt, concidunt & mortuum patrem illius à quo in conuiuium accipiuntur, commixtisq; omnibus carnibus conuiuium exhibent. Caput tum defuncti denudatum purgatum inaurant, eoq; pro ſimulachro utuntur, agentes illi quotannis maiores hoſtias, ceremoniasq;. Hæc filius patri, pater filio facit. Tales olim fuere Scytharum mores.

Argippæi.

Iſſedones.

DE TARTARIA, QVAE olim Scythia fuit, atque de illius gentis moribus. *Cap.* CIIII.

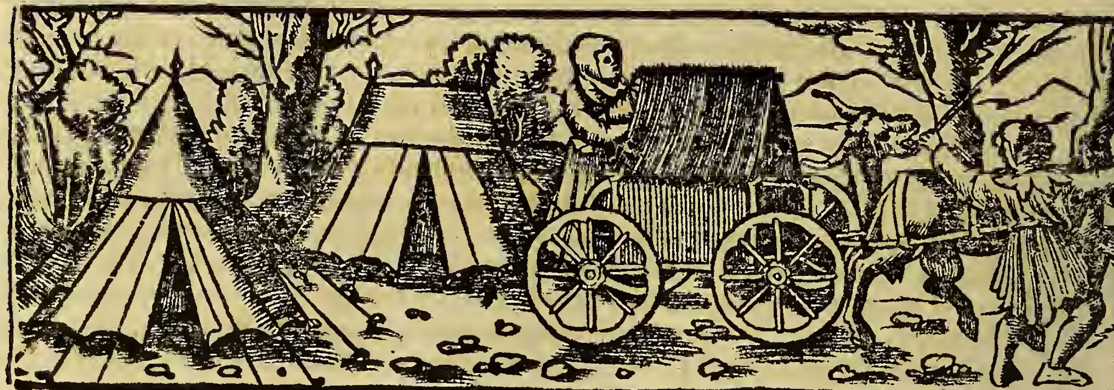

TArtaria quę & Mongal dicitur, à fluuio Tartar qui per eam fluit hoc nomē habet. Regio eſt plurimum montoſa, & ubi campeſtris eſt, admixta glarea arenoſa eſt & ſterilis niſi aquis fluuialibus irrigetur. Et ob hanc etiam cauſam multum deſerta & infrequens eſt. Ciuitates in ea nullæ, nullæ uillæ præter unam, quæ Cracuris dicitur. Lignis in pleriſq; locis adeò inops ut arido boum & equorum ſtercore incolæ ipſi ignes fouere atq; cibaria decoquere cogantur. Aër & cœlum intemperatum & mirificum, tonitrua & fulgura in æſtate adeò horrenda, ut præ timore homines ipſi intereant: iam calor magnus eſt, mox frigus & denſiſsimæ niues cadunt. Ventorum frequenter tam ualidi flatus, ut equitantes detineant, & ad terram homines deijciant, arbores radicitus euertant, & multa damna inferant. In hyeme ibi nunquam pluit, in æſtate frequenter, ſed adeò parcè ut uix terra madefiat. Regio alioquin omnium animalium diues, in camelis, bobus, &c. A' quatuor ab initio populis habitabatur: unus Iecchamongal, id eſt, magni Mongali, dicebatur. Secundus Sumongal, id eſt, aquatici Mongali, habitantes ſcilicet iuxta Tartar fluuium. Tertius Merchat uocabatur & quartus Metrit. Omnes unam corporis formam, unam linguam habebant. Ferus ab initio cultus ſine moribus, ſine lege, ſine ullo uitæ cultu, armenta paſcere, obſcuri nominis inter Scythas, finitimorum uectigales. Sūnt autem Tartari omnium hominum deformiſsimi corpore, ut plurimum parui, oculos habentes groſſos & prominentes, multum coopertos palpebris, latas habentes facies & imberbes, excepto quod in ſuperiori labro & mento raros habēt pilos & uolatiles. Graciles ſunt in medio communiter omnes, radunt caput per uerticem ab aure una ad aliam in occipitium, capillos in reliqua parte quemadmodum mulieres noſtræ longos, nutriunt, de quibus duas tricas ſiue chordas faciunt, & utranq; retro aures colligunt: quo more non Tartari ſolum raduntur, ſed quæcunque gentes eis commorantur. Ipſi porrò leues ſunt & agiles, boni equites, pedites mali: nullus pedes uadit, omnes & minimi etiam aut equis aut bobus inſident, quocunq; ſit eundum. Campanulas admodum reſonantes ex equi collo pendentes geſtare, glorioſum eſt eis. Sermone horrido ſunt & clamoroſo, cantantes luporum more ululant, caput quatiunt. Quando bibunt, ad ebrietatem bibunt, q́uod apud

Horrēda tonitrua.

Tartari deformes.

Tartari boni equites.

eos eſt gloria. Non in uillis aut urbibus, ſed in campo ſub tabernaculis habitant: paſtores enim ſunt plerique omnes. In hyeme manere in planitie ſolent, in æſtate uerò paſcuarum ubertatem ſectantes in montibus degunt. Panem non habent nec pinſunt, mappis non utuntur, non mantilibus. Vnum Deum credunt, & ipſum omnium eſſe tam uiſibilium quàm inuiſibilium factorem, non tamen aliqua ceremonia aut ritu colunt, ſed potius idola quædam de filtro aut ſerico ad hominis formam effigiata, ex utraque tentorij parte conſtituentes, pecorum ſuorum cuſtodes eſſe precantur, atque plurimum reuerentiæ exhibent. His primum lac omnis iumenti ac pecoris offerunt, & antequam quicquam uel bibere, uel comedere incipiunt, partem apponunt. Venerantur etiam & ſacra faciunt Soli, Lunæ & quatuor elementis. Cham pręterea regem & dominum ſuum, filium Dei exiſtimantes, religioſe adorant, ſacrificant: & tantum illi tribuunt ut digniorem in toto mundo non eſſe credant, neque aliquem alium nominare patiuntur. Cæteros homines adeò hæc gens contemnit & ſe prudentia & bonitate excellere putat, ut alloqui faſtidiat, & à ſe explodat. Chriſtianos cunctos canes appellant & idololatras. Ipſi maleficis artibus intenti ſomnia obſeruant, magos habent, qui ea ipſis interpretentur & ab idolis reſponſa petant & accipiant. Tantæ auaritiæ & cupiditatis ſunt, ut ubi quiſpiam aliquid uiderit quod habere deſiderat, ſi illo potiri cum uoluntate poſſeſſoris non poſſit, dummodo Tartari non ſit, ui rapit, ex præcepto & inſtituto regum licere arbitrantes. Cum Tartari hominem in uia reperiunt literas aut conductum regium non habentem, eum ſibi uendicant & pro ſeruo perpetuo utuntur. Pecunias indigentibus commutant, ſed pro grandi & intolerabili uſura, unum denarium decem ſingulis menſibus accipientes, & de uſura uſurã ſi dilata fuerit. Cupiunt ſemper & ut domini omnium extorquẽt, nihil retribuunt. Mendicantibus eleemoſynam etiam denegant. In hoc laudantur quod prandio aut cœnæ superuenientes, uolentes comedere non excludunt aut repellunt, ſed inuitant, & quibus ueſcuntur miſericorditer communicant.

Tartari idololatræ.

Vſura.

DE CIBO, POTV ET VESTIMENTIS *Tartarorum.* *Cap.* C V.

Victũs autem immundiſsimi ſunt, utpote qui menſas mantilibũs non operiant, manutergijs non utantur, quum manus non lauent, non corpus, non ueſtimenta, panem neque edant, neque conficiant, olera non edant, non legumina, ſed tantummodo omnium animantium carnes. Canum etiam & cattorum, equorum ac grandiuſculorum murium. Captorum inimicorum corpora ad crudelitatem ſuam oſtentandam & uindicandi deſiderium, ad ignem quandoque aſſant, & ubi plurimi comeſturi conuenere dentibus luporum ad inſtar dilaniant atque abſumunt, eorum ſanguinem etiam ad hoc prius collectum crateris infuſum epotant. Lac iumentinum aliàs ipſis potus eſt. Vinum apud eos non naſcitur, aduectũ ſicut cæteri homines auidiſsimè bibunt.

Antropophagi.

Alter

Alter alterius pedunculos comedunt de capite uel aliunde extrahentes & dicunt: Sic inimicis noſtris faciam. Scelus magnum habetur, ſi cibi aliquid aut potus perire permittitur, ideoq; oſſa, niſi medulla prius excepta ſit, canibus nequaquam proijciũt. Nullum animal ex nimia tenacitate comedunt & abſumũt in integrum & ſanum, ſed quando mutilatum fuerit, cœperitq; iam aut ſenectute aut aliqua alia pernicie langueſcere. Multum frugales ſunt, & in paucis minimisq; contenti: bibunt mane unum uel duos ſcyphos lactis, & interdum tota die aliud nihil bibunt aut comedũt. Veſtitu tam uiri quàm mulieres ferè uno induuntur: uiri mitris caput obtegunt non multum profundis, obtuſis antè, retro caudatis unius palmi longitudine. Quæ ut capiti adhæreant & à uento nõ deturbentur, iuxta aures inſutas faſcias habent, quibus ſub mento connectantur. Fœminæ coniugatæ caniſtro quodam rotundo teguntur unius pedis & ſemis longitudine, ſerico aut pictis pauonum plumis circumornato, geminis ad hæc & plurimo auro: cætero corpore ut quæq; diues eſt ita ueſtiuntur, potentiores purpura & ſerico. Tunicas portant miro modo formatas, fiſſura earum in ſiniſtro latere, à quo induuntur & exuuntur, nodulos quatuor aut quinq; habet, quibus clauditur. Veſtimenta quæ in æſtate gerunt, nigra ſunt communiter omnia, quę in hyeme pluuioſisq; temporibus alba, infra genua non deſcendunt. Pelliceis ueſtibus, quibus maximè utuntur, pilos nõ occultant & carni applicant, ut nos, ſed corium, pilos uerò propter decorem uidendos præbent.

Veſtitus.

QVOMODO TARTARI BELLA GERANT.

Cap. CVI.

Bellũm ituri Tartari brachia quidam ferreis laminis circũmdant corrigijs quibuſdam concatenatis, quidam multiplicato corio, quo etiam caput obmuniunt. Scutis uti neſciunt, pauci quoq; lanceis & longioribus gladijs. Enſes habent brachiali longitudine, ab una parte faſtigiatos, quibus pugnantes à latere percutiunt. Equites ſunt agiles, ſagittandiq; ſcientiſsimi: gens in prælijs & rebus gerendis ſolers. Duces & principes bellum non intrant, ſed procul ſtantes ſuos acclamant hortanturque, & quid facto opus ſit diligenter proſpiciunt. Liberos, uxores, et aliquando hominum imagines equis impoſitas exercitui addunt, ut maior ac hoſti terribilior appareat. Nec fuga turpis ſi conducibilis ſit aut neceſſaria. Sagittaturi dextrum brachium ab armatura exuunt, & tanta ui poſtmodum ſagittas excutiunt, ut nullum armorum genus ſit illis non penetrabile. Turmatim pugnam capeſſunt, turmatim fugiunt, uulnifico ſagittarum iactu ſequentem à tergo hoſtem conficientes. Inde pugnantium paucitatem conſpicati, ſubito in pugnam redeunt, homines equosq; ſagittantes uulnerant, ac tum maximè uincunt, quum uicti creduntur. Quum aliquam regionem inuadere ueniunt, diuiſo exercitu ab omni parte inuadunt, ut eis occurri nõ poſsit, ac nemo incolarum effugere, ita uictoriam ſemper in manibus habent. Illa ſuperbiſsimè utuntur, capto nulli parcentes, non pueris, nõ mulieribus, non ſenibus, omnes promiſcuè occidunt præter artifices, quos ad opera ſua reſeruant. Occidendos per centuriones diuidunt, aſsignantes ſeruo cuiq; decem interficiendos aut plures, pro ut numerus fert, quibus omnib. bipenni ut ſues mactatis, cæteris in terrorem hoc agunt: quenq; milleſimum accipiunt & capite ſubuerſo, pedibus ad ſtipitem in medio cæſorum erectum ita ſuſpendunt: ut ſuos adhuc monere & audire uideatur. Pleriq; ad iacẽtium corpora ipſa procedentes, è recentibus uulneribus emanantem ſanguinẽ ore excipiunt & ingurgitant. Nemini quantumcũq; etiam ſe obligauerint, ſeruãt fidem, quin in deditos eo modo & multo grauius ſæuiant. Incontinentiſsimi omniũ hominum Tartari ſunt. Nam licet uxores ducant quotquot uoluerint & ſuſtentare poſſunt, nullusq; excepta ſolummodo matre, filia & ſorore, ipſis aut conſanguinitatis aut affinitatis gradus ad matrimonium contrahendum obſtet, ultra modum tamen Sodomitici ſunt. Mulierem quam ſibi coniungũt pro uxore non habent, nec dotem accipiunt donec pepererit: unde ſterilem repudiare poſ-

Tartari optimi ſagittarij.

Incæſtus Tartarorum.

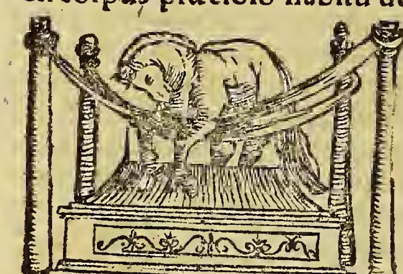
ſunt & aliam ſuperinducere. In adulterio deprehenſi tam uir quàm mulier, lege ipſa occiduntur. Vnaquæque uxorum ſuam habet ſtationem, unaquæque ſuam familiam, atque caſtiſsimè uiuunt.

QVOMODO TARTARI DOMI VIVANT, & de ſuperſtitionibus eorum. Cap. CVII.

Superſtitiones Tartarorum.

ARte bellica feriati uiri, pecora in paſcua ducunt & cuſtodiunt, uenanturque & ſe luctando exercent. Aliud nihil agũt, mulieribus omnia committunt. His curæ eſt & quæ ſunt uictui, & quæ amictui neceſſaria procurare. Gens ipſa multas obſeruat ſuperſtitiones. In ſtationibus nemo mingit: quod ſi quis obſtinate faceret abſque miſericordia occideretur. Si autem neceſsitas cogat, tentorium in quo factum eſt, & omnia quæ in eo continentur, purgantur tali modo. Duos ignes faciunt, intra quos haſtas duas figũt, chordulamque ab una ad aliam ducta, per medium illarũ ceu per ianuam quæ purificanda ſunt traducunt, & mulieres duæ hinc & hinc ſtantes aquam inſpergũt, ac carmina quædam ſubmurmurant. In conſpectum regis nullus aduena cuiuſcunque dignitatis exiſtat, & quantacunque agere habeat admittitur, niſi purgatus prius. Qui limen tentorij in quo Imperator aut ducum aliquis moratur, pedibus caleat, in ipſo ueſtigio interficitur. Multa alia ſunt, quæ pro inexpiabilibus habent peccatis: aſt hominem occidere, aliorum terram inuadere, res & bona aliorum contra fas diripere, Dei præcepta negligere, pro paruo aut nihilo ducunt. In mundo quodam alio, quem tamen deſcribere non poſſunt, ſe poſt hanc uitam æternaliter uicturos credunt, & meritorum ſuorum condigna præmia percepturos. Quum quiſpiam infirmari cœperit, & morti iam uicinus eſſe, haſtam unam cum nigro panno, tabernaculo in quo decumbit præfigunt, ut ab ingreſſu prætereuntem auertat. Poſtquam uerò defunctus eſt, omnis illius familia conuenit & funus extra tentorium in locum aliquem antea delectum clam portant, et fouea lata profundaque facta, tentoriolum in ea erigunt, menſam ferculis inſtruunt atque defuncti corpus præcioſo habitu ueſtitum ad eam applicantes, unà omnes terra obruunt.

Sepelitur etiam cum eo iumentum unum & equus phaleratus unus. Potentiores in uita ſeruum unum eligunt atque cauterio ſuo inuſtum ſecum tumulari faciunt, & hoc ideo, ut in alio mundo his utantur. Dehinc amici alium equum accipiunt & mactant, carnes comedunt, cutem fœno repletam atque reſutam quatuor palis ſupra ſepulchrum in defuncti ſignum erigunt. Oſſa in animę expiationem mulieres comburunt.

QVOMODO TARTARI REGEM ELIGANT. Cap. CVIII.

TArtari electuri regem in locum campeſtrem aptum conueniunt, & tum, cum cui regnum aut ex ſucceſsione, aut electione debetur in thronum aureum collocant, atque procidentes unanimi uoce & excelſa omnes in hunc modum acclamant: Rogamus, uolumus & præcipimus ut domineris nobis. Reſpondet ille: ſi hoc à me uultis, neceſſe eſt, parati ſitis quicquid præcepero facere: quum uocauero uenire, quocunque miſero ire & totum regnum in manus noſtras ſtatuere atque committere. Vbi reſponderunt, ſumus, inquit rurſus. Ergo oris mei ſermo de cætero gladius meus erit, fitque applauſus à populo. Principes interea ipſum è regio ſolio exceptum ſupra filtrum in terra ſtratum humiliter ſedere faciũt, ita alloquentes. Vide ſurſum & agnoſce Deum: ac reſpice filtrum in quo ſedes deorſum ſi bene adminiſtraueris, ad uotum habebis omnia. Si autem malè, adeò rurſus humiliaberis ſpoliaberiſque, ut ne exile hoc filtrum in quo ſedes tibi relinquatur. Quo dicto, chariſsimam uxorem adiungunt & ambos cum filtro

ſiltro eleuantes,hunc omnium Tartarorum Imperatorem,illam imperatricem ſalutant. Adſunt tum mox ab omnibus gentibus,quibus imperare habet dona. Adſunt & quæcunq; rex defunctus reliquit,de quibus nouus Imperator unumquenq; principem donat,cætera ſibi ſeruari præcipit. In eius manibus ſeu poteſtate ſunt omnia,& nemo poteſt audetq; dicere,hoc meum eſt uel illius eſt. Nemo commorari in aliqua terræ parte debet,quam in aſsignata. *Autoritas regis.* Sigillum quo utitur ita inſcribitur: Deus in cœlo & Chuithuth Cham in terra,Dei fortitudo & omnium hominum Imperator. Quinq; maximos & robuſtiſsimos exercitus habet,quinque duces, per quos omnes qui obſtant, expugnat: aliarum gentium legatis ipſe non loquitur,nec etiam in conſpectum admittit,niſi tam ipſi quàm munera à mulieribus quibuſdam ad hoc deputatis prius purgati fuerint. Per medias perſonas reſpondet,quibus,quando,& quandiu loquitur, flexis genibus auſcultare debent,& ita attendere,ut ne à uerbo quidem aberrent. Nemini enim licet Imperatoris uerba mutare,nemini latæ ab illo ſententiæ qualicunq; modo contraire. Tales Tartarorum genti mores anno abhinc ducenteſimo triceſimo erant. Tanais fluuius occidentalis eſt limes Tartariæ,& extẽditur ad extremum orientem ad regnum Cathay,ubi Tartarorum ſummus moratur Imperator, quem magnum Cham appellãt. *Magnus Cham.* Matthias tamen Mechouienſis,canonicus Cracouienſis ſcribit,Tartarorum Imperatorem ſedem habere in regionibus Scytharum,ultra mare Hyrcanum. At Haitonus Armenus tradit Imperatorem eorum regiam habere in regno Cathay, in magna quadam urbe,quæ Ions appellatur. Cui conſentit Paulus Venetus,qui anno Chriſti 1290. in aula magni Cham Cublai ſe uerſatum ſcribit. Sed ſciendum hic,familiam Imperatorum Tartarorum plurimum auctam,imperiumq; eorum ſucceſsiue extentum ab occidente in orientem,& in multa regna ſectum,quæ omnia cœpta ſunt appellari imperia,nempe imperium Cathaycum,imperium Zauolhenſium,imperium Precopenſium,&c.

GENEALOGIA IMPERATORVM TARtarorum. Cap. CIX.

PRimus Tartarorum Imperator dictus eſt Cingkis, homo humilis ſortis,qui creuit in uirum magnum & fortem, fuitque primus propagator & ſator Imperatorum Zauolhenſium. Huius filius fuit Iocucham,qui genuit Zaincham tertium Imperatorem, qui ab alijs Bathi appellatur,& deuaſtauit Ruſsiam,Poloniam, Schleſiam,Morauiam & Vngariam. Hic fuit gentilis primum,tandem ſectam Mahumeti perſuaſus cum Tartaris ſuſcepit,quam & in hãc diem tenent & ſequuntur. Quartus ex Bathi genitus fuit Temir Cutlu, qui eſt Tamerlanes,in hiſtorijs ob ſummam tyrannidem notus, qui totam Aſiam uaſtauit, & uſq; ad Aegyptum pertranſijt. *Tamerlanes.* Hic Imperatorem Turcarum Baiazeth uicit,& captiuum catenis aureis alligauit, ſecumq; pro ſpectaculo circumduxit. Paulus Venetus hoc ordine recenſet nomina Imperatorum,qui rerum potiti ſunt in Cathay: Primus Cinchis,ſecundus Cui,tertius Barchim,quartus Allau, quintus Mongu, ſextus Cublai,& ſub iſto dictus Paulus in aula eius egit. Haitonus uerò his nominibus eos recenſet: Primus Changius Can,ſecundus Hoccota Can,tertius Gino Can,quartus Mango Can,quintus Cobila Can,qui ciuitatem Ions in Cathay extruxit. Sextus Tamor Can,qui tempore Haitoni anno Chriſti milleſimo trecenteſimo octauo imperauit in Cathay. Ex iſtis Hoccota Can habuit multos liberos, quorum ſenior Gino Can ſucceſsit patri in imperio Cathay, Iochi uerò frater eius uenit ad partes occiduas & occupauit Perſiam, Turqueſtan Scythiam & alias quaſdam regiones: & Baydo alius frater ſubiugauit regiones ſeptentrionales, profectusq; in Europam peruenit uſq; ad Vngariam,genuitque Tamerlanem, qui tam grauiter afflixit regiones Aſiæ accidentales,& quaſdam Europæ. Cum autem Gino Can iuuenis moreretur in oriente,inſtitueretur q; propinquus eius Mango nomine Can ſeu Imperator, & is aggrederetur inſulam quandam orientalem,cuius habitatores ei rebelles fuerant, ſubmiſerunt ſe inſulani clam in aquam & perforantes nauem quam Can conſcenderat, ſubmiſerunt nauem cum omnibus qui erant in naui. Tunc factus eſt Can frater eius Cobila,

bila,quem Marcus Paulus Cublai uocat,qui & Chriſto Domino nomen dedit: at poſteri eius relicta Chriſti fide,inaugurati ſunt Mahumeti delyramentis. Ex his itaque liquet,quomodo Tartarorum ditio in multa regna ob magnitudinem acquiſitæ terræ & inhabitantis populi fuit diuiſa. Et in hunc modum ſcribit Paulus Venetus in initio ſui libri,cum inſtituiſſet proficiſci in orientem ad magnum Can,ueniſſetq; Conſtantinopolim, ac inde per mare Euxinum ad Armeniam, ab Armenia autem ultra progredi uoluiſſet,incidiſſetq; in uitæ diſcrimen ob duos Tartaricos Imperatores Barka & Allau, qui mutuis prælijs ſeſe laceſcebant,coactus fuit pedem retro mouere,& iter uerſus Perſiam arripere,ubi & aliquandiu hærere compulſus fuit,&c.

India extra Gangem, quæ Europeis propinquior eſt.

Cap. CX.

PRior India & quæ nobis uicinior eſt, includitur duobus magnis fluuijs, Indo, â quo Indie nomen, & Gange, â ſeptentrione uerò ſeparatur à Scythia & alijs ſeptentrionalibus regionibus per inſignem montẽ Taurum,qui in Pamphilia exurgens extenditur in orientem quouſque tandem pertingat ad Indiam. Reſilit tamen ad ſeptentriones,flexuq; immenſum quærit iter,uelut de induſtria, rerum natura ſubinde æquora opponente, hinc Phœnicum, hinc Ponticum,illinc Caſpium,contraq; Mæoticum lacum. Torquetur itaque colliſus inter hæc clauſtra, & tamen uictor flexuoſus euadit

uſq;

uſq; ad cognata Riphæorum montium iuga, numeroſis nominibus & nouis quacunq; incedit inſignis: dictus Imaus, Emodus, Paropamiſus atq; alijs & alijs nominibus, pro gentium & linguarum uarietate. Vbi uerò in excelſiſsimam ſurgit ſublimitatem dicitur Caucaſus, quanquam ſint qui Taurum à Caucaſo diuidant. Effundit idem mons in India Gangem fluuium, ac alio in loco Indum fluuium, ubi tam altus eſſe perhibetur, ut perpetuo niue candeat. Hoc autem altitudinis culmen perpetuo tenore conſeruat: niſi quod Eufrati & Tigridi, qui in Armenia oriuntur, uix tranſitum per conualles concedit. Indus decem & nouem dicitur recipere amnes clariſsimos, priuſquam mare ingreditur, inter quos numerantur Cophes, Aceſines, Hydaſpis, &c. Maximam uerò latitudinem habet ſecundum eos qui moderatius de eo loquuntur, quinquaginta ſtadiorum & profunditatem quindecim paſſuum. Ganges quoq; ſuſcipit 19. nauigabiles amnes, & habet in multis locis latitudinem immenſam, ut magis putetur lacus eſſe quàm currens fluuius. Quidam putant in aliquibus locis latitudinem eius implere centum ſtadia. Altitudo uerò ubi uadoſiſsimus eſt, menſuram centum pedum implet. Alij de Gangis magnitudine ſic ſcribunt. Vbi in ſumma eſt anguſtia poſt ſuſceptos omnes amnes, habet latitudinem octo millium paſſuum, & ubi uadoſiſsimus eſt, eſt profundus uiginti paſſuum. Nutrire etiam dicitur, ſicut Nilus, crocodilos, item delphinos & alia monſtra. Eſt autem ſtadium Latinè locus in quo equi & homines exercentur ad curſum, ſiue ubi athletæ certant. Habet autem ſtadium paſſus centum & uiginti quinq;, hoc eſt, pedes 625. ut Plinius tradit. Sicq; octo ſtadia faciunt mille paſſus, qui faciunt unum milliare Italicum. Germani uerò pro ſuis milliaribus communibus quadruplicant milliare Italicum, faciuntq; ex triginta duobus ſtadijs unum milliare. In Heluetia uerò non rarò uſurpant quadraginta aut quinquaginta ſtadia pro uno milliari, nulla certa ratione itinerum diſtantias metientes.

Caucaſus. *Indus fluuius.* *Ganges fluuius* *Menſura ſtadij*

STRATAGEMA SEMIRAMIDIS.

Cap. CXI.

IVxta Indum fluuium Semiramis regia Aſſyriæ, magnam paſſa eſt cladem, quum Staurobatem regem Indiæ regno pellere & dominium eius uſurpare conaretur. Adductis enim infinitis copijs equitum & peditum atque terriculamentis facticiorũ elephantorum, regem Indiæ prouocauit ad pugnam. At ille interritus corroborauit milites ſuos ut intrepidi pugnarent contra mulierem, quæ aliquando ſcortum fuiſſet paſtorum antequam facta eſſet regina, & quæ rege excluſo regnum uſurpaſſet, ſexum fœmineum negaſſet, ſeq; filium regis ſimulaſſet, atq; ſub uirili ſpecie luxuriam cum adoleſcentibus exercuiſſet, eoſdemq; illico interfeciſſet, ne innoteſceret illius inſania. Habes hiſtoriam ſuprà ſub titulo Babyloniæ.

INDIA QVALIS ET QVANTA regio.

Cap. CXII.

INdia orientalis regio tam uaſta perhibetur, & eam tertiam omnium terrarum partem tradant. Pomponius tantum littoris occupare ſcribit quantum per quadraginta dies noctesq; uelificantibus curſus eſt. Habet gentes multas, & oppidis adeò eſt exculta, ut quidam in ea quinque millia fuiſſe dicant, nec mirum ſit uel de hominum uel de urbium copia, quum ſoli Indi à ſuo natali ſolo nunquam receſſerint. Terra Fauonij ſpiritu ſaluberrima, in anno bis metit fruges, uice hyemis etheſias patitur uentos. Nardum fert auſtralis ora, fert & cinnamomum, piper & calamum aromaticum, ut Arabia & Aethiopia. Ebenum arborem ſola producit. Pſittacum auem & monocerontem beſtiam habet. Abundat berillis, chryſopraſis, adamantibus, carbunculis, margaritis multis & gemmis. Binæ illic æſtates, lenis aura, temperatum cœlum, ubertas ſoli, aquarum abundantia. Centum ob id & triginta annorum æuum quidam agunt, præſertim Muſicani. Seribus uita aliquanto longior. Maxima in ea regione gignuntur animalia. Arbores etiam tantæ proceritatis traduntur, ut ſagittis ſuperari nequeant. Hæc facit ubertas ſoli, temperies cœli, aquarum abundantia. Arundines tantæ proceritatis, ut ſingula internodia alueo nauigabili ternos interdum homines ferant. Fert quoq; Indorum terra, ut diximus, piper, cinnamomum & alia aromata, ſolaq; producit Ebenum arborem, eſtq; lignum nigrum, ſolidum, pulchrum, & aptum ocularibus medicinis. Hæc arbor cæſa dureſcit in lapidem. Piper uerò creſcit in Caucaſo monte, maximè eo loco ubi mons

Quinq; millia ciuitatum. *Arbores altiſsimæ.* *Ebenus.*

mons flectitur in meridiem. Tradunt quidam ipſum eo modo creſcere, ſicut in terris noſtris iuniperi ſolet creſcere. Foditur etiam in India aurum & argentum, ſed nullum ferrum. Scribit Plinius omnia maiora naſci in Indorum regione quàm in alijs terris, homines animalia & arbores.

INDORVM MORES. *Cap.* CXIII.

EST Indis omnibus promiſſa cæſaries, cultus præcipuus cum gemmis, habitus diſcrepātiſsimus: alij laneis, alij lineis peplis ueſtiuntur, pars nudi, pars obſcœna tantum amiculati, plurimi etiam flexibilibus libris circumdari. Niger uulgo corporis color, in materno utero tales fiunt ſeminis diſpoſitione, quales ipſi ſunt qui genuere. Genitale ſemen ut Aethiopibus nigrum. Statura procera ac ualida. In uictu frugales ſunt, & à furtis magnopere abſtinent. Literas non norunt, ſed omnia memoriter adminiſtrant, & propter ſimplicitatem ac uitæ parſimoniam omnia eis proſpere ſuccedunt. Vinum non niſi in ſacrificijs bibunt, potum ex oriza conficiunt & hordeo. Cibus magna ex parte oriza ſorbilis eſt. In cultu corporis nimij: nam & aurum geſtant & lapillis ornantur, & ſindonem candidiſsimam induunt, umbellasꝗ ſecum portant. Nam pulchritudinem excolentes omnia faciunt, quæ ad decorandam faciem pertinent. *Senes prudentes honorantur.* Aetati ſenum prærogatiuam nullam tribuunt, niſi prudentia excellant. Multas nuptas habent, quas à parentibus accipiunt, pari boum emptas, alias obedientiæ gratia, alias prolis ac uoluptatis, & niſi caſtas eſſe cogant, fornicari licet. Qui falſus teſtis deprehenditur, extremis decurtatur digitorum articulis. Qui membro aliquo quempiam orbauerit, non modo talionis pœnam ſubit, ſed etiam manu truncatur. Quod ſi quis artifici manum oculumúe ademerit, capitale eſt. Regi interdiu dormire non licet. Si qua mulier regem ebrium occiderit, munus habet ut cum illius ſucceſſore iungantur.

SEPTEM ORDINES INDORVM. *Cap.* CXIIII.

Philoſophi in primo gradu. VNiuerſa gens Indorum olim in ſeptem ordines diuiſa fuit, quorum primus philoſophorum erat, qui cæteris numero pauciores, honore & dignitate apud reges longe anteibant. Hi ab omni opere immunes, neꝗ ſeruiunt cuiquam neꝗ imperant, recipiuntꝗ à priuatis ea quibus ſacra dijs faciant, & curam habeant defunctorum tanquam chari dijs, & quæ fiunt apud inferos præcipuè norint: propterea dona plurima honoresꝗ eis impenduntur. Multum enim proſunt Indorum uitæ. Nam anni principio unà conuenientes, ſiccitates, pluuias, uentos, morbos, prædicúnt, cæteraꝗ quorum cognitio poſsit eſſe utilis. Qui autem philoſophus falſa prædixerit, nullam preterquam quod perpetuo ſilet pœnam ſubit. *Agricolæ in ſecundo gradu.* Secundus ordo eſt agricolarum, qui multitudine ſuperantes cæteros, à bello reliquoꝗ opere liberi, ſolis agris colendis tempus impartiunt. Nullus hoſtis eos laceſsit neꝗ ſpoliat, exiſtimans illos in communi utilitate uerſari, ideo ab omni iniuria abſtinet. Itaꝗ ſoluti metu agricolæ terramꝗ libere colentes, rerum afferunt ubertatem. Viuunt autem in campis cum uxore & liberis, neque in urbes commeant, dant regi tributum, nulli priuato licet agros poſsidere abſque tributo. Quintam autem fructuum partem regibus impendunt. *Paſtores.* Tertium ordinem conficiunt omnis generis paſtores, qui neque in ciuitatibus neque in uillis morantur. Vtuntur tabernaculis, uenatu ac retibus, tutas à feris auibusꝗ regiones reddunt. *Artifices.* Quartum locum artifices tenent, quorum pars armis, pars ruſticis inſtrumentis, alij alijs utilibus rebus fabricandis uacant. Hi non ſolum immunes à tributo ſunt, ſed frumentum inſuper à regia percipiunt. *Milites.* Quinto ordine milites ſed numero ſecundi, belli diſciplina exercentur: omnis ea multitudo armis dedita, tum equi elephantiꝗ bello apti ex regia uictum habent. *Præfecti.* Sextus eſt ordo Ephororum ſiue ſuperindentium, qui quæcunque in

India fiebant inſpicientes regi referebant. Septimo loco exiſtunt qui publicis conſilijs præſunt, numero paucisſimi, nobilitate prudentiaq́ maximè inſignes. Ex his enim ad regum conſilia, tum ad rempublicam gerendam, tum ad res dubias iudicandas aſciſcuntur: duces inſuper ex his deliguntur ac principes. Has in partes Indiæ politia diſtributa, haudquaquam licet unius ordinis uirum, alterius uxorem ducere, neque exercitium mutare. Neq́ enim fas eſt militem agrum colere, aut philoſophari artificem. Sed quia Indorum gentes multæ ſunt, forma, & lingua propter latisſimum regionis tractum diuerſæ, non ijſdem moribus omnes uiuunt. Qui enim auroram ſpectant, alij rei pecuariæ dediti ſuut, alij in paluſtribus fluminibus habitantes, crudis ueſcuntur piſcibus, alij crudis carnibus. Et quoties ciuium illorum aliquis aliquaúe ægrotat hunc familiares occidunt, dicentes illum morbo tabeſcentem, carnes ipſas corrupturum. Et licet ille neget ſe ægrotare, iſti nihilominus necant eum, epulanturq́. Sic qui incolumis ad ſenium peruenit, eo itidem mactato paſcuntur. Ideoq́ non multi eorum ad ſenectutem perueniunt. Eſt aliorum Indorum hæc diuerſa conſuetudo, ut nullum animans interimant, nihil ſerant, nec domos parandas exiſtiment, herba tantum uictitent. Quorum quiſque cum in morbum incidit, is in locum deſertum pergit, ibiq́ue decumbit, eius uel decumbentis uel defuncti curam gerente nemine. Horum congreſſus in propatulo eſt ſicut pecorum.

Conſiliarij.

Anthropophagi.

BRAGMANNI. *Cap.* CXV.

Bragmana gens pura & ſimplici uita uiuit, nullis rerum illecebris capitur. Nihil appetit amplius quàm ratio naturæ flagitat. Facilis huic alimonia, non quam luxuriæ ſagacitas per omnia elementa perquirit, ſed quam tellus ferro inuiolata producit. Menſas epulis onerat innocuis. Hinc eſt quod genera morborum nec nomina numerat diuerſa, ſed diuturna ſalute perfruitur. Opem non precatur alter ab altero, ubi uiuitur communiter. Inter pares locus non præbetur inuidiæ, ubi nullus ſuperior eſt. Omnes diuites facit paupertatis qualitas. Iudicia non habet, quia corrigenda non facit. Vna genti lex eſt, contra ius naturæ non ire, quæ laborem nutrit, auariciam non exercet, ocium turpe deuitat. Libidini membra ad debilitandum non tradit, omnia poſsidet quæcunque non cupit. Hæc gens ſole caleſcit, rore humectatur, ſitim riuo frangit, thorum miniſtrat humus. Somnum ſolicitudo non rumpit, mentem cogitatio non fatigat. In homines ſibi ſimiles ſuperbia non agit imperium, nec quenquam uel minima ſeruitute exigit, præter corpus quòd ſolum animo famulari deberet cenſet. In extruendis domibus igne ſaxa non ſoluit, nec admixtione pulueris cæmenta duriora conficit, quin potius in defoſsis telluris ſpeluncis aut concauis montium latebris habitat, nullos ibi uentorum fremitus, nullius turbinis tempeſtatem formidat. Tutius ſe ab imbre defendere ſpeluncam arbitratur quàm tegulam, cuius geminus eſt uſus, dum uiuat manſionis, ſepulturæ quando moriatur. Nullus ibi præcioſus amictus, ſed membra papyri tegimine, uel quod uerius pudore uelantur. Fœminæ non ornantur ut placeant, nec ſciunt in augenda pulchritudine plus affectare quàm nactæ ſunt. Ad concubitum non admonet libido ſed ſobolis amor. Bella non gerit, ſed pacem moribus non uiribus confirmat. Nemo parens filij comitatur exequias, nulla extruit inſtar templorum ſepulchra defunctis, nec in gemmatis urnis funera combuſta recondit. Peſtilentiam aut alios corporis morbos Bragmanni non patiuntur, quod fœdis actibus cœlum non temerant, ſed ſemper apud eos tenet natura cum temporibus concordiam, & uices ſuas elementa inoffenſa cuſtodiunt. Medicinæ remedium parſimonia eſt, quæ non ſolum illapſos poteſt curare dolores, ſed etiam procurare ne ueniant. Nulla ludicra ſpectacula affectant, ſed theatrum ſpectare cum uolunt, geſtorum monimenta relegunt, quæ cum ſint maximè ridenda deflent. Non in fabulis anilibus delectantur, ſed in pulcherrima mundialis machinæ & rerum naturalium diſpoſitione. Artem bene loquendi non diſcunt, ſed ſimplex eſt apud illos eloquentia communiſq́ omnibus, ſolum præcipiens non mentiri: forum, ſcholasq́ minimè frequentant, quorum doctrina diſcors, ſtabile nihil certumq́ definit.

Legem naturæ Bragmanni ſeruant.

Habitant in ſpeluncis.

Veſtitus.

Parſimonia remedium.

DE ANIMALIBVS QVAE GIGNIT INDIA, ET *primum de elephanto.* *Cap.* CXVI.

Quomodo elephanti capiantur.

INter multa & uaria animalia quæ gignit & nutrit India, Elephanti tam frequentes ſunt in ea, ut illis agri colantur atq; neceſſaria quæq; ex rure domum uehantur. Sunt primum indomiti & feri, ſed facile cicurantur, idq; in hunc modum: Locum aliquem purgatum quatuor aut quinque ſtadiorum profunda foſſa circumdant, tum ingreſſum ponte anguſtiſsimo iungunt, deinde tres quatuorúe elephantes fœminas ex manſuetis immittunt, ipſi in tugurijs occulti inſidiantur. Per diem ſylueſtres non accedunt, nocte autem ſingillatim introëunt, quibus ingreſsis uenatores clam aditum occludunt. Poſtea nonnullos ex domeſticis certatoribus fortiſsimos inducentes cum illis pugnant, ſimul etiam fame eos macerant. Cum uerò iam defeſsi fuerint, aurigarum audaciſsimi clam deſcendentes, quiſq; ſui elephantis uterum ſubeunt, atque hinc ſubito ſylueſtrium uterum ſubeuntes, compedes illis inijciunt, quo facto domeſticos exhortantur ut uinctos uerberent, quouſque in terram cadant. Poſtquam ceciderint, bouillis loris eorum colla cum domeſticis alligant, & ne aſcenſores excutere poſsint, colla circumcidentes in cæſuris uincula imponunt, ut prę dolore uinculis cedant, & quietem agant. Ex captis ſeliguntur quicunque uel ſenio uel iuuēta inutiles ſunt, reliqui in ſtabula ducuntur, & pedibus inuicem uinctis & collo ad columnam bene compactam, fame domant, deinde herba uel arundine uiridi reficiunt: de hinc obtemperare docent, alij oratione, alij

Quomodo domentur.

cantu aliquo, uel tympani ſonitu deliniti. Rari ſunt qui non facile manſueſcant. Sunt enim à natura mites, ut ad rationale animal proximè accedant. Eſt elephās inter animalia maximum, proximumq; humanis ſenſibus. Eſt illis intellectus ut ſcribit Plinius, patrij ſermonis, in primis obedientia & officiorum quæ didicerunt memoria, amoris & glorię uoluptas. Quidam aurigas ſuos qui in certamine ceciderint, ex prælio eximunt. Quidam anterioribus pedibus utero ſubiectos ſeruauerunt. Quod ſi quem ex magiſtris curatoribusúe per iram interfecerint, adeò illum deſiderant, ut præ mœrore à cibo abſtineant, interdum etiam ad mortem obdurent. In alijs uerò locis aliter capiuntur. Nam in loco ubi ſolent frequentius incedere atque cottidianam habere conuerſationem ſeu manſionem, paratur fouea: in quam cum tam ponderoſum animal inciderit, accurrit

Alius capiendi modus.

qui latuit uenator, pungit & uerberat feram, tum alius accurrens uenatur, priorem uenatorem percutit perinde quaſi opem laturus captæ beſtiæ, ſimulatq; magnum furorem contra percuſſorem, abigit eum & offert beſtiæ hordeum quo maximè delectatur.

Quod

Quod cum ter aut quater fecerit, agnoſcit eum beſtia ceu benefactorem & liberatorē, manſueſcitq; erga eum. Conſueuit hoc animal quum à paſcuis plenum redijt, dormitum proficiſci, plurimum natura à reliquis quadrupedibus diuerſa. Non enim genu corpus flecti poteſt ad terram, ſed arbori hærens dormit. Arborem elephantis adhæſione tum attritam tum ſorde plenam, aduertentes incolæ, iuxta humum ſecant, ut tamen non niſi impulſa cadat. Deinde ſui acceſſus ueſtigia ad ea loca delent, ſubito abeuntes priuſquam beſtia ad ſomnum redeat. Elephas ergo ueſperi ad notum cubile profectus, omniq; mole ſectæ hærens arbori, ſtatim unà cum ea ad terram proſternitur. Reſupinus tota nocte iacet, quum ſe erigere nequeat. Incolæ die ad locum accedentes, abſque periculo beſtiam occidunt. Elephanti pudore nunquam niſi in abdito coëunt, mas quinquennis & fœmina decennis. Pariunt ut equi, plurimum uere. Edunt partum maiore ex parte, ut Strabo tradit, poſt octauum menſem quàm conceperint, nonnunquam poſt decimum ſextum. Senis menſibus à matre nutriuntur. Vnicum ueluti equi parturiunt. Habent mammas in pectore, inter anteriores pedes. Viuunt quantum longæui homines. Quidam etiam ad ducenteſimum perueniunt annum. Gaudent amnibus maxime & circa fluuios uagantur, cum alioquin nare propter magnitudinem corporis non poſsint. Frigoris ſunt impatientes. Duo prominentes dentes in grandioribus beſtijs tam magnis fiunt, ut loco poſtium & ſuſtentaculorum ſepium in India uſurpentur. Vnde Plinius: Magnitudo dentium in extremis Africæ poſtium uicem in domicilijs præbent, ſepeſq; in his & pecorum ſtabulis palos elephantorum dentibus fieri Polybius tradit. Excedunt enim quidam nouem pedum longitudinem. Anno Chriſti 1546. aduecti ſunt huc Baſileam inter reliqua mercimonia, plurimi dentes elephantini, inter quos quidam nouem habebant pedes in longitudine, & in craſsitie penè tres palmares menſuras, pondus autem maiorum tantum erat, ut pro totis uiribus meis uix unum potuerim paululum leuare à terra. Vnus præ cæteris maior ponderatus in trutina, habebat 135. libras Baſilienſes, quem ego robore meo leuare non potui à terra. Quidam ſcribunt hos dentes elephantis eſſe loco cornuum, & quemadmodum ceruis per ſingulos annos eluxantur cornua excidunt quæ & alia in eorum locum repullulant, ſic elephanti amittunt eburneos dentes, ſuccreſcuntq; alij in eorum locum. Verum de his infra plura ſcribemus.

Elephas ad arborem dormit

Elephanti pariunt ut equi.

Dentes elephantorum.

DE DRACONIBVS INDIAE ET AETHIOPIAE. Cap. CXVII.

DRaco maximus eſt ſerpentum, habetq; dentes acutos & ſerratos: uim tamen maiorem habet in cauda quàm dentibus, nec habet tantum de ueneno ſicut alij ſerpentes. Si quem cauda ligauerit, occidit, nec elephas tutus eſt corporis ſui magnitudine. Nam circa ſemitas deliteſcens per quas elephanti gradiuntur, crura cauda ſua alligat & innodat, ſuffocatoſq; perimit. Gignitur in India & Aethiopia. Vnde Plinius: Generat Aethiopia dracones Indicis pares, uicenum cubitorum. Solent autem quatuordecim aut quindecim mutuo ſe complecti, & erectis capitibus uelificare per mare & flumina ad pabula meliora. Habet draco ſolum uenenū in lingua & felle, unde æthiopes amputata lingua comedunt carnes draconis.

Dracones uicenum cubitorū.

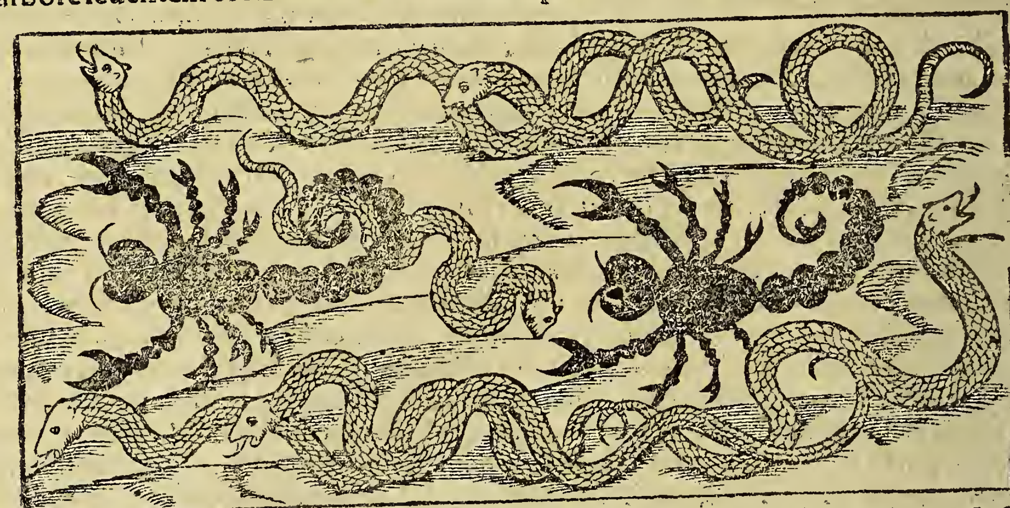
Dicit etiam Plinius, quod ui ueneni ſemper erigitur eius lingua, & quandoq; ex calore ueneni inflammat aërem, ita ut uideatur ſpirare ex ſe ignem. Aliquando etiã dum ſibilat emittit flatum contagioſum & inficitur aër, & morbus peſtilens ſępe inde generatur. In mari & fluminibus quandoq; habitat, in ſpeluncis & antris latitat, rarò dormit, ſemper ferè uigilat, aues & beſtias deuorat: acutum habet uiſum, ut in montibus uidere poſſit à remotis prædam ſuam. Inter elephantes & dracones perpetua eſt dimicatio. Nam

Pugna elephãtis et draconis.

draco cauda conſtringit elephantem, elephas uerò pede & proboſcide proſternit draconem. Draco nexu caudæ innodat pedes elephantis atq; cadere eum facit. Elephas uidẽs draconem ſuper arborem, nititur eam frangere, ut percutiat draconem: draco autem inſilit in elephantem, cupiens eum mordere inter nares atq; excæcare eum. Aliquando uerò inſilit ſuper eum à tergo, mordens eum & ſugens ſanguinem eius: quo fit, ut poſt longum conflictum elephas ſubtractione ſanguinis debilitatus cadat ſuper draconem, & moriens interficiat occiſorem ſuum. Cauſa quare draco ita appetit ſanguinem elephanti, eſt frigiditas ſanguinis eius, quo draco appetit infrigidari. Sunt autem dracones quidam tanti, ut totum capiant ſanguinem. Repugnat elephas contra impetentem draconem magna ſolicitudine, conaturq; hoſtem pedibus conculcare, aut proboſcide nexum reſoluere & draconem leuatum ſternere in terram. Habet enim tantum robur in ipſa

Robur proboſcidis.

proboſcide, ut etiam arborem radicitus euellere queat, præſertim quando uidet hoſtem in arbore ſedentem & ſibi inſidiantem. Habet præterea India multos horrendos & lon-

gos ſerpentes & aſpides, item alatos ſcorpiones, ſed non ſunt homini tam infeſti ſicut quidam parui & ſemicubitales ſerpentes, qui paſsim in tugurijs, in uaſis & in ſepibus inueniuntur atq; hominem letaliter uulnerant. In alijs locis ſunt ſerpentes bicubitales alati in modum ueſpertilionum, qui noctu ſolent circumuolare, & urinæ ſtillas effundere, & quem tetigerint eum reddunt ſcabioſum & tabidum.

DE GRYPIBVS INDIANIS. Cap. CXVIII.

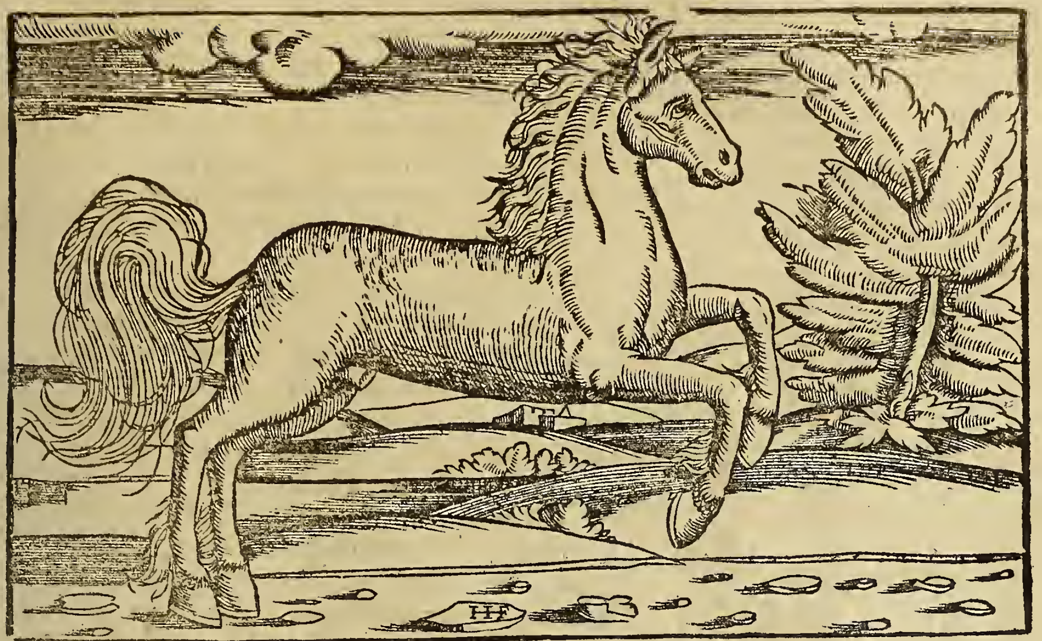
GRypem in India quadrupedem eſſe aligerum tradunt, uiribus potentem leonis modo, recuruis unguibus, dorſo nigrum, priori parte purpureũ, alis albicantibus, ore aquilino, igneis oculis captu haud facilem niſi ſit adhuc pullus: præterea nidificare in altis montibus, ac cuius animalium in pugna congredi præterquàm leoni & elephanto. Aurum in

Grypes aurum fodiunt.

ſuper fodere apud Bactrios populos Indis uicinos, in deſertis locis ferunt, propeq; accedentes arcere, ex eoq; nidos nectere: ad quod ſurripiendum ſæpe uenit mille aut duûm millium hominum exercitus, magno cum periculo, tum etiam quæſtu. Tertio deinde aut quarto redeunt anno, idem agentes. Hæc Aelianus.

Bucephalu

BVCEPHALVS Cap. CXIX.

TRadunt ſcriptores Alexandrum magnum duas in India condidiſſe ciuitates, eaſq; collocaſſe ad Hydaſpim fluuium, ad utranq; eius ripam. Vnam appellauit Niceam ob uictoriam in eo loco contra Indos obtentam, & alteram Bucephaliam, ex nomine Bucephali equi ſui in eo loco ſepulti. Fuit autem equus ille ſic dictus à latitudine frontis, uel ab aſpectu toruo, uel ab inſigni taurini capitis armo impreſsi. Fuit ille equus emptus ſedecim talentis, nec alium quempiam quàm Alexandrum regio inſtratus ornatu recepit in ſedem, alios paſsim reijciens. Rex huic equo in bello defuncto, duxit exequias, urbem tumulo circumdedit nomine eius. Mira commemorantur de iſto equo generoſiſsimo. Nam cum Alexander 12. eſſet annorum, patri comes fiebat in exercitu, cupiebatq; uidere arma. Eodem tempore Philippus pater eius miſit Delphos, conſulens de ſucceſſore reſponſumq; accepit. Is demum tuo imperio omnique orbe potietur, quemcunque Bucephalus ſeſſorem admittit. Erat Bucephalus, ut diximus, equus forma ſpectabilis, & quem indomitum Philippus diu ſub clauſtris præferatis aſſeruari iuſſerat, ubi tam ferus fuit ut nemo auſus fuerit eum tangere. Vnde factum eſt, ut Philippus eum abijcere mandaret. Alexander uerò cum forte adeſſet ut refert Plutarchus, obloquitur; & imperitiam mollitiemq; mangonum criminatur, affirmans ſe commodius quàm cæteros eum pertractaturum. Ait Philippus: Si id non feceris quam pro hac inſolentia pœnam lues? Reſpondit ille: Ego equi precium ſoluam. Sublatoq; riſu, Alexander feſtinabundus correptum habens equum contra ſolem conuerſum ſtatuit. Animaduerterat enim eum ad umbram conturbari. Deinde ipſo molliter circumducto, blande iuba attrectata, reiecta ſenſim chlamyde, equum ſecurus aſcendit, laxat habenas, urget calcibus, fit ingens clamor, pater uerò prægaudio illachrymaſſe traditur, deſcendentiſq; caput exoſculatus, dixiſſe: aliud tibi iam par regnum quære, non enim te iam Macedonia capiet. Diodorus uerò Siculus de hoc equo ſic ſcribit. Bucephalum donauerat regi Corinthius Demarathus, eoq; Alexander in omnibus Aſiæ prælijs uſus eſt. Is quum eſſet nudus, ſibi etiam equiſonem inſidere patiebatur. At quum ephippijs & regijs ornamentis inſtructus eſſet, ſeſſorem alium nullum quàm Alexandrum accipiebat, qui ultro adſtabat, corpuſq; inſcendenti reclinabat. Ob huiuſmodi dotes equum ſibi uice quadam ab hoſtibus ſublatum, ægerrime ferens Alexander, iuſsit eum reſtitui, niſiq; id fieret, comminatus eſt ſe eorum agros & urbes uaſtaturum & homines ad internetionem occiſurum. Hac comminatione barbari perterriti, equum cum magnis muneribus remiſerunt. Paulò pòſt equus in bello Indiano iaculo perfoſſus, ſupra uires Alexandrum ſeſſorem ex pugna eduxit liberauitq; ab omni periculo & cadens,

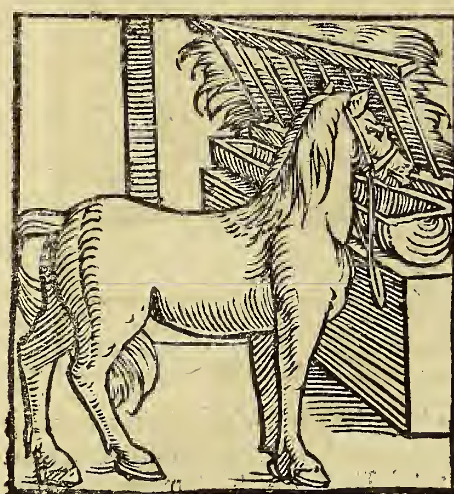
Quare dictus Bucephalus.

Alexander domat equum.

Bucephalus iaculo perfoditur.

ſubito mortuus eſt. Noſtro quoq; ſeculo, aiunt quidam, multos generoſos reperiri equos, qui pugnam præſagiunt & amiſſos lugent dominos. Et ut nonnihil hic obiter de eorum natura perſtringam, ſunt qui ſcribunt equum ante bimatum domari non oportere, fricandum ſeu palpandum cum uocis adulatione, ſtabulum lapide ſternendum, tũ lapidoſa paulatim aſſueſcendum ingredi uia, ut pedes robore confirmentur. Ab initio non aſperſit agitator, non curſu fatiget, lente utrinque uertendum experiatur, neq; tam calcaribus quàm uirga caſtiget. Debet eſſe equus unius coloris, iuba denſa ac ea exultans, forti lumbo, breui capite, erecta ceruice, auribus proportione capitis paruis, pectore lato, uentre modico, lumbis preſsis, cauda ampla & ſub criſpa cruribus rectis, æqualibus genibus, ungulis firmis, craſsis, nec magnis, aut humilibus ne atterãtur. Sint tibiæ pingues oſsibus non carne, coxæ anteriores ſub humeris pingues, pectora latiora, crura inter ſe non coniuncta: à pectore ceruix non more apri prona, neque Galli modo recta. Colli protenſio, laſsitudinis debilitatiſq; ſignum eſt. Annorum notæ in equo cum corpore mutantur. Dum bimus & ſex menſium eſt, medij dentes ſuperiores & inferiores cadunt. Cum quartum agit his qui canini appellantur deiectis, alios ad fert: intra ſextum deinde annum molares ſuperiores decidunt. Sexto anno quos primos mutauerit exæquat. Septimo omnes explentur æqualiter, ex eo cauatos gerit, nec poſtea quot annorum ſit, manifeſto comprehendi poteſt. Decimo anno tempora cauari incipiunt, ſupercilia nõ nunquam caneſcere & dentes prominere. Fœminæ quinquennio finem creſcendi capiunt, mares anno addito. Item ſi lata linea diuidat clunes ad caudam, ueſtigium poſteriorum pedum longe ante ponet prioribus. Teſticuli quoq; magni probantur. Docet Xenophon obſeruandas cautiones in equo emendo, ut ſcilicet quis norit ætatem, ſi frenũ recipiat, ſi ſeſſorem excipiat, ſi exceptum excutiat, ſi dimiſſus aufugit aut celeriter recipitur, ſi uerbere ictus ſit obtemperans aut excitatior.

Lineamenta generoſi equi.

QVOMODO ALEXANDER MAGNVS EX MACEDONIA *profectus fuerit in Indiam uirtute magna, & quæ ſibi paſsim in uia occurrerint.* *Cap.* CXX.

TRadunt hiſtorici de Alexandri in Indiam profectione multa miranda, ſed quibus abſurda quædam mendaciaq; non pauca acceſsiſſe uidentur. Igitur quum ante Chriſtum natum trecentis circiter annis Alexander Caſpias portas cum uniuerſo exercitu attigiſſet, ibiq; per fertiliſsimas regiones duceretur, uenit tandem in aſperam quandam & ſolitariam terram, in qua magnam paſſus fuit iacturam, & in uaria incidit pericula. Voluit enim compendioſa & tuta eligere itinera ut aſſequeretur Porum Indiæ regem ex prælio fugientem. Vnde acceptis centum quinquaginta ducibus, qui breuitates itinerum nouerant, per ardentes harenas & egentia humoris loca eſt profectus, pollicitus præmia his qui periti regionum eum ducerent per ignota Indiæ loca ad Bactrianam, & adpenitus abditos Seres. At duces maiorem incolis quàm Alexandro fauorem accõmodantes, hoc unum curabant, ut Alexãdri exercitum in exitialia ſerpentum loca & rabida ferarum genera inducerent, ſitiq; in arida ſolitudine enecarent. Apparuit tamen in deſertis locis flumen, cuius ripas ſexagenorum pedum harũdo ueſtiebat, pinorum, abietumq; robora uincens groſsitudine, qua Indi materia ad conficienda ædificia utebantur. Poſitis ergo ibi caſtris, ut ſitim leuarent, amariorem helleboro inuenerunt aquam fluminis, quam neq; homo, neq; iumentum bibere poterat. Conturbatus uerò rex propter animalia quæ ſecum habebat, elephantos, equos trahentes quadrigas falcatas, bigas, & propter pedites & equites quorum magnus fuit numerus, item propter multos caſtrenſes, qui portabant arma & ſarcinas militum atq; frumentum, ac deinde ob iumenta

Duces itinerũ peruerſi.

menta quorum magnus erat numerus & quæ pro tanto exercitu alendo mactabantur, hi inquam omnes in graui illa ſiti uix ſe continere poterant. Milites nunc ferramenta lambendo, nunc oleum guſtando, diram ſic aliquo modo differre ſitim conabantur. Pleriq; etiam abiecto pudore ſuam urinam hauriebant, ultima uexati neceſsitate. Auxit fatigationem, quod in tanta ſiti & in peregrina regione cogebantur incedere armati, præſertim quum per ſerpentina loca illis eſſet faciendum iter, ne imprudentes circumuenirentur & inopinato periculo uerberarentur. Ripam igitur fluminis ſequentes ad oppidum peruenerunt, quod in medio amne in inſula ex harundinibus erat conſtructum. Ibi uiderunt paucos Indos & ſeminudos, qui uiſo exercitu, intra tectorum ſuorum culmina delituerunt. Alexander deſiderans eorum præſentiam, ut dulcem ignaris demonſtrarent aquam, paucas miſit in locũ illum ſagittas, imperans ut ſi ſua ſponte nollent procedere, metu bellico coacti ſeſe exhiberent. Sed nemine apparente, rex ducentos milites ex Macedonibus leuibus armis

Exercitus grauem patitur ſitim.

miſit per amnem. Iamq; quartam partẽ fluminis enatauerant, cum horrida res ſubito cõſpecta eſt. Nam hippopotami (qui ſunt equifluuiales, animalia ſcilicet in Nilo et Gange potiſsimum uerſantia, binis ungulis, quales ſunt bobus, dorſo equi & iuba atque hinnitu, cauda obtorta, dentibus aprorum aduncis) inter profundos aquarum gurgites emerſi apparuerunt, raptoſq; in uertice uidente exercitu abſorpſerunt. Iratus rex in duces, qui exercitum in inſidias deduxerant, iuſsit centum & quinquaginta in flumẽ mitti: quos propulſos hippopotami iuſta affecerunt pœna. Soluentes ergo illinc inuenerunt homines per medium amnem, factis ex arundine nauiculis, præteruehi. Quos cum dulcis aquæ percunctarentur locum, dixerunt ingens ſtagnum dulcis aquæ ipſos inuenturos, quo & certi duces eos erant deducturi, ſed iniquo animo. Ambulauerunt ergo tota nocte, ſiti & armorum onere confecti. Quibus neceſsitatibus illa quoq; adijciebantur incommoda, quod tota nocte incurſantibus leonibus, urſis & tigridibus, pardis ac lyncibus cogebãtur reſiſtere: quæ genera ferarum promiſcua eis in ſyluis occurrebant. Tandem uero cum iam ferè ſiti defeciſſent, ad ſtagnum peruenerunt, quod erant uetuſta abundantiq; ſylua coronatum, mille paſſus patens. Ibi ergo ſeſe reficientes, collocauerunt caſtra, exciderunt nemus, ut facilior aquatoribus eſſet acceſſus ad ſtagnum, quod unicum in illis regionibus erat. Igitur inter ipſa tentoria aggregabantur impedimenta, & elephanti in media caſtrorum parte collocabantur, ut aptius contineri poſſent, ſi quis noctu oriretur tumultus aut pauor aliquis nouus. Erant etiam mille & quinquaginta extrà ignes accenſi, ſuppeditante ſylua lignorum copiam, ne ſcilicet ſubito obruerentur ab habitatoribus illorum locorum.

Hippopotamus.

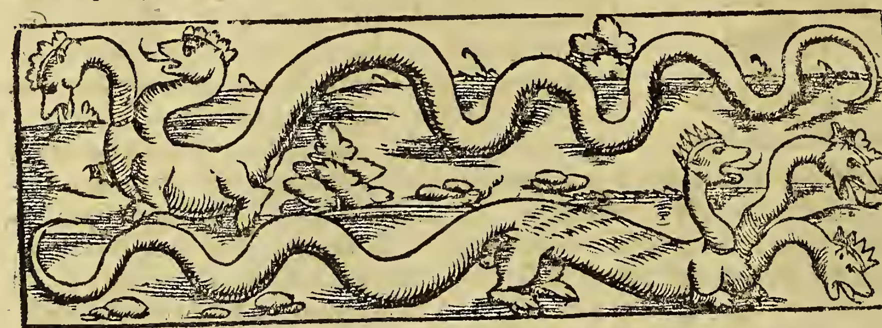
Tigridis pardi, &c.

STAGNVM AQVARVM VNDIQVAQVE PETITVR AB ANImalibus à longe uenientibus. Cap. CXXI.

MVnitis caſtris Alexandri Magni iuxta ſtagnum, militibuſq; quieti nocturnæ deditis ad primos radiantis lunæ ortus, ſubito arrectis caudarum aculeis, ſcorpiones conſuetam petentes aquationem, ad caſtra innumeri confluxere. Hæc prodigia inſecuta

Ceraſtæ, ſerpentes, ſcorpiones.

ſecuta eſt immenſa uis ceraſtarum, ſerpentumq́ uarijs diſtinctorum coloribus. Nam quidam rubentibus ſquamis erant, quidam nigri & candidi coloris, quidam auri fulgore conſimiles inſpiciebantur. Sibilabat tota regio, non parum Macedonibus inferẽs metum: Sed illi frontem caſtrorum denſauerant clypeis, & in manibus longas habebãt haſtas, quarum ſpiculis malas beſtias configebant & ignibus plures necabantur. Quæ res eos prope duas horas ſollicitos tenuit. Pota autem aqua minores abire cœperunt & ſerpentes maiores cum ingenti exercitus gaudio latebras petierũt. Tum ad horam noctis tertiam, Macedonibus aliquã ſperantibus requiem, binorũ, ternorumq́ ca-

pitum criſtati ſerpentes aduenerunt, columnarum groſsitudine aliquanto proceriores, qui ad potandam aquam ex uicinis montium ſpeluncis proceſſerant, oribus, ſquamiſq́ ſuis humum atterentes. Quorum pectora cum triſulcis linguis fauces exertabant, ſcintillantibus ueneno oculis, quorum halitus peſtifer erat. Cum his hora amplius una Macedones pugnauerunt, triginta ſeruis & uiginti militibus amiſsis. Poſt diſceſſum ſerpentum, cancri immodicæ multitudinis, crocodilorum pellibus contexti ad caſtra uenerũt.

Criſtati ſerpentes.

Quæ prodigia, duricia thoracis uel loricæ ferrum reſpuebant. Multi ignibus uſti, multi ſe in ſtagnum receperunt. Cumq́ caſtrenſes putarent adeſſe finem inquietudinis, en ſuperuenerunt albi leones, taurorum magnis comparandi corporibus: nec minus fera nocte apri ingentes, lynces, tigrides & horribiles pantheri miſcebant prælia, illiſq́ fugatis ueſpertilionum genus columbinis corporibus æquale infeſtabat exercitum. Vna præterea noui generis beſtia maior elephante comparuit, tribus armata in fronte cornibus, equo ſimile habens caput, atricoloris. Hanc Indi appellant Odonta. Hæc pota aqua intuẽs caſtra ſubito in milites impetum dedit, ne ignis quidem oppoſiti tardabatur ardoribus. Ad quam ſupprimendam triginta ſex milites fuerunt occiſi, atq́ tres & quinquaginta falcati inutiles facti, uixq́ tandem defixa uenabulis occubuit. Venerũt & mures Indici in caſtra uulturib. ſimiles, quorum morſibus uulnerata quadrupedia ſtatim expirabant. Hominib. autem idem morſus non uſq́ ad interitum nocebat. Exercitu igitur tantis malis per totã noctem

Odonta crudele animal.

noctem afflicto, Alexander locorum demonſtratores, qui eum ſemper in inſidias dedu
cebant peſsimè meritos crurifragio puniri iuſsit, ut nocte uix ſpirantes à ſerpentibus cō
ſumerentur, ſicut Macedones conſumi uoluerunt. Manus quoq; eis confringi impera-
uit, ut meritis pro factis ſuis uterentur ſupplicijs. Caſtris inde concentu buccinarum re-
pente amotis, peruenit rex in loca Bactrianorum auro diuitijſq; opulenta. Inde expedi-
tionem mouit in Porum regem Indiæ, qui ualde potens erat in terris & hominibus, &
priuſquam illum bello peteret, ſubegit multas ciuitates & terras. Noluit Indianus popu
lus ſe illico externo regi ſubijcere, totis uiribus illi reluctatus eſt, donec tandem per mul
tum ſanguinem Macedonibus obedire coactus fuit.

QVAS INDIAE CIVITATES ALEXANDER SVBIVGARIT, ET QVOMODO *Liberum ſeu Bacchum & Herculem ſibi conciliauerit.* Cap. CXXII.

INgreſſo Alexandro Indiam, Porus rex miſit
ei obuiam legatos cū literis acerbis, ſed quæ
Alexandrum minimè terruerunt. Et quum ad *Liber pater.*
urbem Nyſam ueniſſet, oppidanis non repu-
gnantibus, fiducia Liberi patris, à quo urbs cō-
dita erat, parci iuſsit. Tunc ad ſpectaculum ſacri
montis duxit exercitum, qui & repente furere
cœpit, & ululatus Liberi cum ſtupore regis ſi-
ne mora diſcurrere. Alij ſcribunt quod Nyſa-
nos obſidionis malis fatigatos cōpulerit ad de-
ditionem. A' Libero patre conditos ſe eſſe dice
bant. Sita eſt urbs ſub radicibus montis quem
Meron incolæ appellant. Rex ſitu montis co-
gnito ex incolis, cum toto exercitu præmiſsis
commeatibus uerticem eius aſcendit. Multa he
dera uitiſq; toto gignitur monte. Multæ perhē-
nes aquæ manant. Pomorum quoque uarij ſa-
lubreſq; ſucci ſunt, ſua ſponte fortuitorum ſe-
minum fruges humo nutriente. Lauri, baccæq;
& multa in illis rupibus agreſtis eſt ſylua. Profecti autem laſciuia, paſsim hederæ ac uiti
um folia decerpſerunt, redimitiq; fronde, toto nemore ſimiles bacchantibus uagaban-
tur. Voces ergo tot millium præſidem nemoris eius Bacchum adorantium, iuga montis
colleſq; reſonabant. Rex fortuitam licentiam non auerſatus, large ad epulas omnibus *Saxum arcis*
præbitis per decem dies Libero patri operatum habuit exercitum. Paulò pòſt uenit rex *loco.*
ad ſaxum miræ magnitudinis & aſperitatis, in quod multi populi confugerant, & co-
gnoſcit Herculem ab expugnatione eius terræmotu prohibitum. Captus itaq; cupidi-
ne, Herculis acta ſuperare, cum ſummo labore & periculo potitus ſaxo, eius loci gentes
omnes in deditionem accepit. Diuiſis deinde copijs, pluribus ſimul locis arma oſten-
dit, genteſq; uarias perdomuit. Superato deinde Choaſpe amne Beiram obſedit & pau
lò pòſt ad Mazagas uenit, quorum urbem non ſolùm ſitu, ſed etiam opere munitam, tri
ginta octo millia peditum tuebantur. Alexander munimenta ciuitatis contemplans,
amnem, rupes præaltas aditum ad urbem impedientes, cauernas, uoragines, foſſas, mu- *Mazagarum urbs.*
rum ſaxeum, conſilijq; incertus, è muro ſagitta percutitur. Tum forte in ſuram incidit te
lum, cuius ſpiculo euulſo, admoueri equum iuſsit, quo uectus, ne obligato quidem uul *Alexander uulneratur.*
nere, haud ſegnius deſtinata exequebatur: nec ſe ante recepit in caſtra quàm cuncta pro
ſpexit, & quæ fieri uellet edixit. Vnde quidam extra urbem tecta demoliebantur, ingen
temq; uim materiæ faciendo aggeri detrahebant. Alij magnarum arborum ſtipites cu-
mulis ac moles ſaxorum in cauernas deijciebant, ac demum turres erigebantur, quæ o-
pera ingenti militum ardore intra nonum diem abſoluta ſunt. Deinde admotæ ſunt ma
chinæ, è quibus ingens uis telorum in propugnatores effuſa eſt, ut obſeſsi crederēt hæc
deorum numine agi. Deſperata ergo urbis tutela, reginam cum magno nobilium fœmi
narum grege emiſerunt. Quæ genibus regis prouoluta, non ueniam modò, ſed etiam *Vrbs expugnatur.*
priſtinæ fortunæ impetrauit decus. Sed credidere quidam, plus quàm miſerationi datū.

ALEXANDER MAGNUS PETRAM INGENTEM *expugnabat.* *Cap.* CXXIIII.

Petra Dorinim.

EXpulſis paſsim per Alexandrum incolis ex locis ſuis, illi armati petrā Dorinim nomine occupauerunt: cuius & ſuprà ſuccinctam fecimus mentionē. Hanc ab Hercule fruſtra obſeſſam eſſe, terræque motu coactum abſiſtere fama uulgauerat. Inopem conſilij Alexandrum, quia undique præceps & abrupta erat rupes, ſenior quidam peritus locorum cum duobus filijs adijt ſi præcium operi eſſet, aditum ſe monſtraturum eſſe promittens. Octoginta talenta conſtituit daturum Alexander, & altero ex iuuenibus obſide retento, ipſum ad exequenda quæ obtulerat dimiſit. Petra non ut pleræque, modicis ac mollibus cliuis in ſublime faſtigium creſcit, ſed in metæ maximæ modum erecta eſt, cuius ima ſpacioſiora ſunt, altiora in arctius coeunt, ſumma in acutum cacumen exurgunt. Radices eius Indus amnis ſubit, præaltus utrinq; aſperis ripis. Ab altera parte uoragines eluuieſq; præruptæ ſunt, nec alia expugnandi patebat uia, quàm ut replerentur. Ad manum ſylua erat, quam rex ita cædi iuſſit, ut nudi ſtipites iacerentur: quippe rami fronde ueſtiti impediſſent ferentes. Ipſe primus truncam arborē iecit, clamorq; exercitus index alacritatis ſecutus eſt, nullo detrectante munus quod rex occupaſſet. Intra ſeptimum diem cauernas expleuerant, cum rex ſagittarios & agrianos iubet per ardua niti: datoq; tubæ ſigno, rex promptæ audaciæ conuerſus ad corporis cuſtodes, ſequi ſe iubet, primuſq; inuadit in rupem. Nec deinde quiſquam Macedonum ſubſtitit, relictiſq; ſtationibus ſua ſponte regem ſequebantur. Multorum miſerabilis fuit caſus, quos ex prærupta rupe lapſos amnis præterfluens hauſit. Triſte ſpectaculum etiam non periclitantibus: cum uerò alieno exitio quid ipſis timendum foret admonerentur. In metum miſericordia uerſa, non extinctos, ſed ſemetipſos deflebant. Et iam eò peruentum erat, unde ſine pernicie niſi uictores redire non poſſent, ingentia ſaxa in ſubeuntes prouo luentibus barbaris, qui perculſi inſtabili & lubrico gradu præcipites recidebant. Euaſerant tamen Alexander & Charus duces, quos cum triginta delectis præmiſerat rex, & iam pugnare cominus cœperant. Sed cum ſuperne tela barbari ingererent, ſæpius ipſi feriebantur quàm uulnerabant. Alexander tamen nominis ſui & promiſsi memor dum acrius quàm cautius dimicat, confoſſus undique obruitur. Quem ut Charus iacentem cōſpexit, ruere in hoſtem omnium præter ultionem immemor cœpit, multoſq; haſta, quoſdam gladio interemit. Sed cum tot unum inceſſerent manus ſuper amici corpus procubuit exanimis. Haud ſecus quàm erat optimorum militum interitu commotus rex ſignum receptui dedit. Et barbari hoſtem depuliſſe contenti, non inſtitere cedentibus. Cæterum Alexander cum ſtatuiſſet deſiſtere incœpto, cum nulla ſpes potiundæ petræ offerretur, tamen ſpeciem oſtendit in obſidione perſeuerantis. Nam & itinera obſideri iuſsit & turres admoueri, & fatigatis alios ſuccedere. Cuius pertinacia cognita Indi per biduum quidem ac duas noctes cum oſtentatione non fiduciæ modo, ſed etiam uictoriæ, epulati ſunt, tympana ſuo more pulſantes. Tertia uerò nocte tympanorum quidem ſtrepitus deſierat audiri, cæterum ex tota petra faces refulgebant quas accenderant barbari, ut tutior eſſet ipſis fuga obſcura nocte per inuia ſaxa curſuris. Rex cognoſcens petram fuga Indorum eſſe deſertam, dato ſingo ut uniuerſi conclamarent, incompoſite fugientibus metum incuſsit. Multiq; tan-

Mons iuxta Indum.

Multi præcipites ruunt.

Duces interficiuntur.

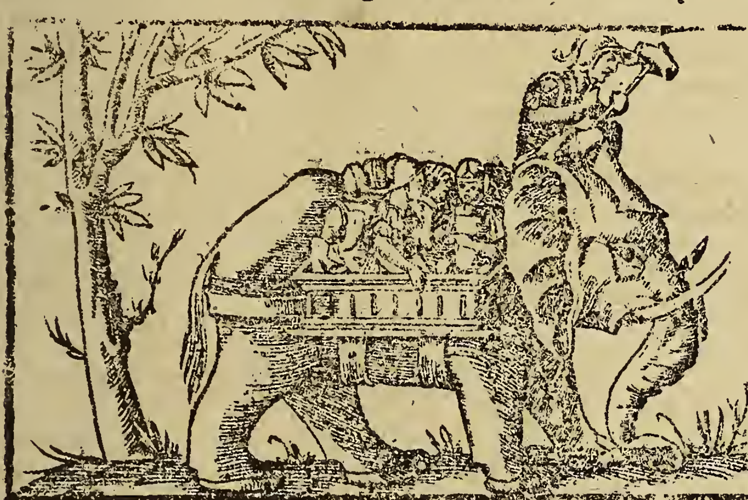
ſiq; tanquam, adeſſet hoſtis per lubrica ſaxa, perq; inuias cotes præcipitati ceciderunt: plures aliqua membrorum parte mutilati, ab integris deſerti ſunt. Rex locorum magis quàm hoſtium uictor, tamen magnæ uictoriæ ſacrificijs & cultu deum ſatis fecit. Aræ in petra locatæ ſunt, Mineruæ uictoriæq;.

Alexander locum uacuum expugnat.

REX ALEXANDER MVLTIS VICTORIIS CLARVS, *oppugnat & uincit Porum regem.* Cap. CXXIIII.

ALexander expugnata Petra traijcit cum caſtris Indum fluuium, pluresq; ſibi ſubijcit reges, ſoli Abiaſares & Porus repugnare conſtituerunt, & uterq; ultra Hydaſpem amnem regnabat, & belli fortunam, quiſquis arma inferret, experiri decreuerat. Abiaſares tamen à propoſito ſuo reſiliens, miſit legatos ad Alexandrum & omnia ditioni eius permiſit. Miſit deinde rex ad Porum, monebatq; ut ſtipendium penderet, & in primo finium ſuorum aditu occurreret ſibi. Porus alterum ex his facturum ſeſe reſpondit, ut intranti regnum ſuum præſto eſſet, ſed armatus. Conſederat ergo in ulteriore ripa Hydaſpis, tranſitu prohibiturus hoſtem. Octoginta quinq; elephantos obiecerat eximio corporum robore, ultraq; eos currus trecentos & peditum triginta ferè millia. Porum uehebat elephantus ſuper cæteras beluas eminens, armaq; auro & argento diſtincta, corpus raræ magnitudinis honeſtabant. Par animus robori corporis, & quanta inter rudes poterat eſſe ſapientia. Macedones non conſpectus hoſtium ſolum, ſed etiam fluminis, quod tranſeundum erat, magnitudo deterrebat. Quatuor enim in latitudinē ſtadia diffuſum, pro fundo alueo & nuſquam

Porus ulr proè ceræ ſtaturæ.

uada aperiente, ſpeciem uaſti maris fecerat. Nec pro ſpacio aquarum late ſtagnantium impetum coërcebat, ſed quaſi in arctum coëuntibus ripis & torrens & eliſus ferebatur, occultaq; ſaxa ineſſe oſtendebant, pluribus locis undæ repercuſſæ: Terribilior erat ulterior facies ripæ, quam equi uiriq; compleuerant. Stabant ingentes uaſtorum corporum (elephantorum) moles, & de induſtria irritatæ horrendo ſtridore auras fatigabant. Erant in medio amne inſulæ crebræ, in quas & Indi & Macedones nantes, leuatis ſuper capita armis tranſibant. Ibi leuia prælia conſerebant, & uterq; rex paruæ rei diſcrimine, ſummæ experiebatur euentum. Cęterum in Macedonum exercitu temeritate atq; audacia inſignes fuere Symachus & Nicanor nobiles iuuenes, & perpetua partium felicitate ad ſpernendum omne periculum accenſi. Hi cum alijs audacibus tranauere in inſulā, quam frequens hoſtis tenebat, multoſq; Indorum nulla re magis quam audacia armati interemerunt. Abire cum gloria poterant, ſi nunquam temeritas infelix inueniret modum. Sed dum ſuperuenientes contemptim & ſuperbe expectant, circūuenti ab his qui occulti enatauerant, eminus obruti ſunt telis. Qui effugerant hoſtē, aut impetu amnis ablati ſunt aut uorticibus impliciti. Eaq; pugna multum erexit fiduciā Pori, cuncta è ripa cernētis. Alexāder inops conſilij tandē ad fallendū hoſtem talē dolū intēdit. Erat inſula in flumine amplior cæteris, ſylueſtris eadē & tegendis inſidijs apta. Foſſa quoq; prę alta haud procul à ripa, quā tenebat ipſe, nō pedites modo, ſed etiā cū equis uiros poterat abſcōdere. Igitˀ ut à cuſtodia huius opportunitatis oculos hoſtiū auerteret, Ptolemæum cū omnib. turmis obequitare iuſsit procul ab inſula, & ſubinde Indos clamore terrere, quaſi flumen tranaturus foret. Per complures dies Ptolemæus id fecit, eoq; conſilio Porum agmenq; ſuum ei parti quā ſe petere ſimulabat, coēgit aduertere. Iam extra con-

Audacia iuuenum.

Temeritas non habet modum.

Dolus Alexandri.

ſpectum hoſtis inſula erat. Alexander in diuerſa parte ripæ ſtatui ſuum tabernaculum iuſsit, aſſuetamq́ comitari ipſum cohortem ante id tabernaculum ſtare, & omnem apparatum regiæ magnificentiæ hoſtium oculis de induſtria oſtendi. Interim & Attalum æqualem ſibi & haud diſparem habitu oris & corporis, utiq́ cum procul uiſeretur, ueſte regia exornat, præbiturum ſpeciem ipſum regem illi ripæ præſidere, nec agitare de tranſitu. In ſumma, dum Porus alibi hoſtilem tranſitum impedire conatur, Alexander

Alexander cũ exercitu traijcit fluuium.

nauigijs, & ratibus alio in loco traijcit fluuium, ubi uacua erat ab hoſtibus ripa. Tunc Alexander arma capere milites & ire in ordinem iuſsit: iamq́ agmen in cornua diuiſum ipſe ducebat, cum Poro nunciatur armis uiriſq́ ripam obtineri & rerum adeſſe diſcrimen. Tum Porus centum quadrigas & quatuor millia equitum uenienti agmini obiecit, ſed nihil efficere potuit eo die, quod imber uiolentus fuſus campos lubricos & inequitabiles fecerat, graueſq́ & propemodum immobiles illuuie & uoragine hærebant. Contra Alexander expedito ac leui agmine ſtrenue inuectus eſt. Aggreſſurus ergo Porus hoſtem, primo loco ponit elephantos; poſtq́ eos pedites ac ſagittarios, tympana pulſare ſolitos. Id pro cantu tubarum Indis erat, nec ſtrepitu eorum mouebantur, olim

Herculis imago incitamentum militum.

ad notum ſonum auribus mitigatis. Herculis ſimulacrum agmini peditum præferebatur. Id maximum erat bellantibus incitamentum, & deſeruiſſe geſtantes militare flagicium habebatur. Macedonas non beluarum modo, ſed etiam ipſius regis aſpectus parũper inhibuit. Beluæ diſpoſitæ inter armatos ſpeciem turrium procul fecerant, & Porus ipſe humanæ magnitudinis propemodum exceſſerat formam. Magnitudini Pori adijcere uidebatur belua qua uehebatur, tantum inter cæteras eminens, quantum alijs ipſe præſtabat. Itaq́ Alexander contemplatus & regem et agmen Indorum, tandem, inquit, par animo meo periculum uideo. Cum beſtijs ſimul & cum egregijs uiris res eſt. Itaque duces cohortans et in acies diſtribuens, concitat equum primus diſsipatq́ hoſtis agmẽ.

Manus elephãti, eſt proboſcis.

Porus cum paucis obuius hoſti pergit, elephantoſq́ ante agmen ſuorum agi iubet. Magnum beluæ iniecere terrorem, inſolituſq́ ſtridor non equos modo, ſed uiros quoq́ ordineſq́ turbauerat. Obtriti ſunt pedibus earum multi, & quidam unà cum armis manu earum correpti & ſuper ſe regentibus traditi. Anceps ergo pugna nunc ſequentium, nunc fugientium elephantos. In multum diei uarium certamen extraxit, donec ſecuribus pedes amputare cœperunt & gladijs curuatis appeterent beluarum manus. Elephanti itaq́ uulneribus fatigati ſuos impetu ſternunt, et qui rexerant eos, præcipitati in

Porus rex grauiter ſauciatur.

terram ab ipſis obterebantur. Porus uero deſtitutus à ſuis undique petebatur telis. Nouẽ iam uulnera à tergo et pectore exceperat, multo ſanguineq́ profuſo, languidis manibus tela emittebat. Nec ſegnius belua inſtincta rabie nondum ſaucia, inuehebatur ordinibus, donec rector beluæ regem conſpexit fluentibus membris, omiſsiſq́ armis uix compotem mentis. Tum beluam in fugam concitat, ſequente Alexandro. Sed equus eius multis uulneribus confoſſus, deficienſq́ procubuit, poſito magis rege quàm effuſo. Itaq́ dum equum mutat, tardius inſecutus eſt. Elephantus quoq́ Pori qui multa exceperat tela, deficiebat. Itaq́ ſiſtit Porus fugam, peditemq́ ſequenti hoſti obiecit. Iam Alexander conſecutus erat, cognitaq́ Pori pertinacia, uetabat reſiſtentibus parci. Ergo undiq́ & in pedites & in Porum tela congeſta ſunt, quibus tandem grauatus labi ex belua cœpit. Rex ſpoliari corpus Pori, interemptum eſſe credens, iuſsit, & qui detraherent loricam ueſtemq́ concurrere, cum belua Dominum tueri & ſpoliantes cœpit appetere, leuatumq́ corpus eius rurſus dorſo ſuo imponere. Ergo telis undiq́ obruitur confoſſo

Porus portatur ad Alexandrum.

que eo in uehiculum Porus imponitur. Quem rex ut uidit aleuantem oculos, non odio ſed miſeratione commotus, quæ malum, inquit, amentia te coëgit, rerum mearum cognita fama, belli fortunam experiri? Ait ille. Neminem me fortiorem eſſe cenſebam. Meas enim uires noueram, nondum expertus tuas. Fortiorem eſſe te, belli docuit euentus. Rurſus interrogatus quid ipſe uictorem ſtatuere debere cẽſeret? Quod hic, inquit, dies tibi ſuadet, quo expertus es, quàm caduca felicitas eſſet. Plus mouendo profecit, quàm ſi precatus eſſet, quippe magnitudinem animi eius interritam, ac ne fortuna quidem infractam, non miſericordia modo, ſed etiam honore excipere dignatus eſt. Aegrum curauit haud ſecus, quàm ſi pro ipſo pugnaſſet. Confirmatum contra ſpem omnium in a-

Porus fit amicus Alexandri.

micorum numerum recepit. Mox donauit ampliore regno quàm tenuit. Scribunt alij, Porũ regẽ Alex. oſtẽdiſſe theſauros ſuos, dediſſeq́ ei & toti exercitui immenſa munera.

Alexander

ALEXANDER SVPERATO PORO REGE PERVENIT *ad metam Herculis & Bacchi.* Cap. CXXV.

ALexander tam memorabili uictoria lætus, qua ſibi totius orientis fines apertos eſſe cenſebat, magno apparatu diſpoſuit ingredi interiora Indiæ, conditis tamen antea duabus urbibus in utraq; fluminis, quod ſuperauerat, ripa. Hinc ad interiora Indiæ proceſsit. Syluæ erant prope in immenſum ſpacium diffuſæ, proceriſq; & in eximiam altitudinem editis arboribus umbroſæ. Cœli temperies ſalubris, quippe ubi uim ſolis umbræ leuant, & aquæ largæ manant è fontibus. Cæterùm hic quoq; ſerpentum magna uis erat, ſquamis fulgorem auri reddentibus. Virus haud ullum magis noxium eſt, quippe morſum præſens mors ſequebatur, donec ab incolis remedium oblatum eſt. Hinc in regnum Sophitis peruentum eſt: quo relicta per multa uiarum diſcrimina tandem peruenit ad ſigna Herculis & Liberi. Erant autem imagines ex auro factæ, nec erat Herculi Liberoq; conceſſum ultrà procedere. His honoratis collaudatiſq;, Alexander ulterius progreſſus fuiſſet, niſi diſuaſum fuiſſet, ne tentaret quod etiam dij tentare non fuerant auſi. *Quousq; Hercules uenit.* Diuertit tamen ad ſiniſtram Indiæ partem, hoc eſt, in ſeptentrionem, ne quid illi in ignotis ſubtraheretur locis. Venit ergo in regionem aſperam & montuoſam, ubi immenſos reperit ſerpentes & Rhinocerotes. Venit quoq; ad paludem ſiccam canna abundantem, per quam dum tranſire tentaret, belua noui generis proſiliuit, quę ſerrato tergo, alterum caput lunæ, ſimilis hippopotamo pectore crocodili gerens, alterum ſimillimum duris munitum dentibus, duos milites uno ictu occidit repentino. *Horrenda belua.* Hanc haſtis non ualebāt transfigere, ſed uix tandem malleis comminuerunt. Alexander inde profectus peruenit ad ſyluas Indorum altiſsimas, collocatiſq; caſtris iuxta fluuium quędam, pabulatores, & lignatores emiſsi redierunt nunciantes, uenire è ſyluis elephantorum immenſos greges ad expugnanda caſtra. Imperauit ergo rex Theſſalicis militibus ut aſcenderent equos, ſecumq; tollerent ſues, quorum grunnitus timere beſtias nouerat, & occurrere elephantis primùm iuſsit. Deinde alios cum haſtis armatos ſubſequi equites & tibicines omnes in prima adeſſe acie. Equis inſidentes præcedere, & pedites omnes in caſtris remanere iuſsit. Ipſe cum Poro rege & equitatu præcedens, uidit agmina beſtiarum in ſe erectis proboſcidibus tendentia. *Sues fugant elephantos.* At Porus aſſeruit eos facile auerti poſſe, ſi ab equitibus uerberari ſues non deſiſteretur. Nec mora, trepidantes elephanti & conuerſi priores ſaltus petere cœperunt, buccinis hominum & grūnitibus ſuum attoniti. Primo deinde auroræ diluculo in alias Indiæ profectus Alexander regiones, in campo patenti mulieres uiroſq; piloſos in modum ferarum toto corpore uidit, pedum altos nouenorum, ſine ueſte & nudos. Hos Indi Ichthyophagos appellant. Hi aſſueti fluminibus nec non ſtagno, crudo piſce & aquarum hauſtu uiuunt. Quos cum peregrini adire uolunt, uicinis ſe maris in mergunt gurgitibus. Sunt qui ſcribunt Alexandrum quoque Cynocephalis ingentibus plena inueniſſe nemora. Hi ad ictus ſagittarum in fugam fuerunt uerſi. Omitto hîc alias nugas, quæ in hiſtoria Alexandri recenſentur, quomodo ſcilicet uenerit ad duas arbores Soli & Lunæ conſecratas, è quibus oracula petebantur, & Alexander ibi edoctus fuit, ſe unum orbis terrarum Dominum futurum, ſed uiuum in patriam non rediturum, quod & factum eſt. Nam dum repetit Macedoniam, Babyloniæ mortuus eſt, ueneno extinctus.

DE IN-

DE INDIA VLTRA GANGEM FLVVIUM SITA. Cap. CXXVI.

Monſtra humana.

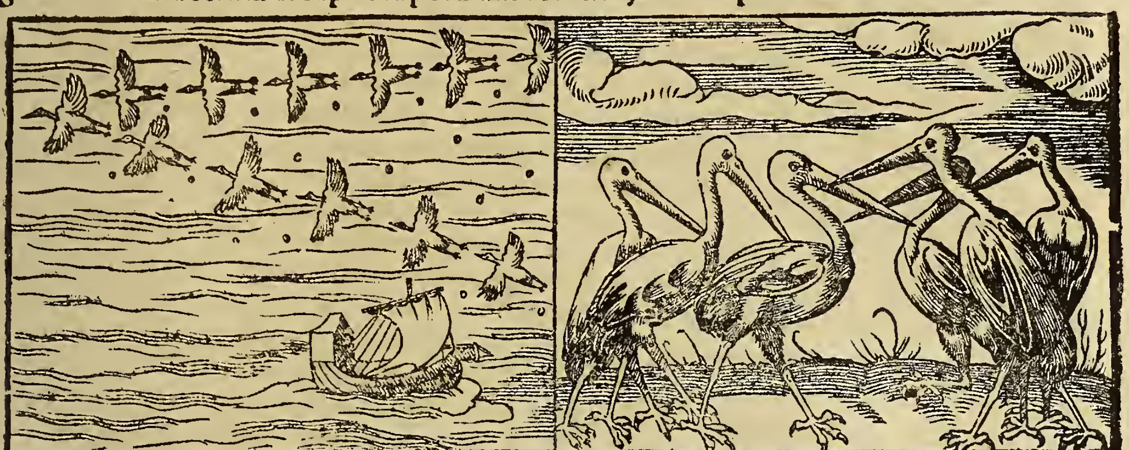
QVamuis iſta India ſit ſupra modum fertilis & bene culta, inueniuntur tamen in ea ſicut & in priori, multæ ſolitudines, multi & uarij ſylueſtres homines atque animalia, idq; ob immenſum quem habet calorem. Nam ſubijcitur tropico cancri, declinatq; ferè ad ęquatorem uſq;. Vnde Plinius ſcribit, incolas huius terræ colorati ſole & contrahere nigredinem inſtar æthiopum, nō quod ab extra tantum nigri fiant ex ſolis aduſtione, ſed ex ipſo ſanguine ingenita eſt eis nigredo, quam duplicat ſuperueniens ardor ſolis. Confinxerunt ueteres multa monſtra quæ in hac terra aſſerunt inueniri, præſerim Solinus & Megaſtenes ſcribunt, per diuerſos Indię montes eſſe nationes capitibus caninis, armatas unguib. amictas ueſtitu tergorum, ad ſermonem humanum nulla uoce, ſed latratibus tantum ſonantes aſperis rictibus. Ganges fontem qui accolunt, nullius ad eſcam opis indigent, odore uiuunt pomorum ſylueſtrium, longiuſq; pergentes, eadem illo in præſidio gerunt, ut olfactu alantur. Quod ſi tetriorem forte ſpiritum traxerint, exanimari eos certum eſt, & illorum aliquos in Alexandri caſtris fuiſſe memoriæ traditum eſt. Legimus monoculos quoque in India eſſe. Quoſdam etiam tam inſigniter auritos, ut aures ad pedes defluant, atq; in alterutram earum decubent, quarum duricie arbores cō uellant. Quoſdam item ſingulis pedibus & adeò latis quidem, ut ubi ſe defendendi à colore uelut reſupinati, his totaliter in umbrentur. Legitur etiā gentem quandam eſſe, quæ in iuuenta eſt cana, in ſenectute uerò nigreſcit. Eſſe etiam perhibent alteram fœminarum gentem, quæ quinquennes concipiunt, ſed ultro octauum annum uiſendi ſpacia non protrahunt. Sunt qui ceruicibus carent, & in humeris habent oculos. Sunt præter eos iam enumeratos, ſylueſtres quidam homines caninis capitibus, hirto & aſpero corpore ſtridore terrifico. Sed hæc & alia id genus quæ de India & gente eius memorantur, quoniam magna opus eſt fide ut pro ueris recipiantur; quamue in ijs quidem quæ ſunt pene oculis admota, niſi grauate adhibent qui aliena legūt ſcripta, parcius ſunt referenda. Memorantur quoq; Pygmei eſſe in India, qui nunquam in pace ſunt, niſi quando grues, quibus cum perpetualis eſt, ad nos uolant. Sunt autem Pygmei breues homines, habitantes in extrema parte montium Indiæ, ſalubri cœlo ſemperq; uernante, qui ternos dodran-

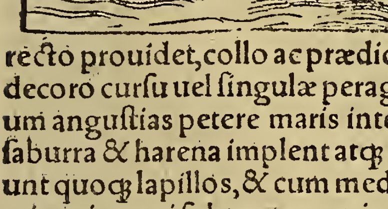
Pygmei.

dodrantes non excedunt. Pygme enim cubitus dicitur. Pugnant Pygmæi cum gruibus, ſed uincuntur. Fama eſt inſidentes arietum caprarumq́ꝫ dorſis, armatos ſagittis, ueris tẽpore uniuerſo agmine ad mare deſcendere, & oua pulloſq́ꝫ earum alitum conſumere, ternis eam expeditionem menſibus confici, aliter futuris gregibus non reſiſti: caſas eorum luto penniſq́ꝫ & ouorum putaminibus conſtrui. Cæterum de gruibus & eorum abitu autores ſic ſcribunt. Quando grues proficiſcuntur conſentiunt, uolant ad proſpiciendum alte, ducem quem ſequantur eligunt, in extremo agmine per uices qui acclament diſpoſitos habent, & qui gregem uoce contineant. Excubias habent nocturnis temporibus, lapillum pede ſuſtinentes, qui laſſatis ſomno decidens in diligentiam ſono coarguat. Cæteræ dormiunt capite ſuper alam condito, alternis pedibus inſiſtentes. Dux e- *Natura gruũ.*

recto prouidet, collo ac prædicit. Eadem manſuefactæ laſciuiunt gyroſq́ꝫ quoſdam indecoro curſu uel ſingulæ peragunt. Certum eſt pontum tranſuolaturus, primum omnium anguſtias petere maris inter duo promontoria Criumetopum & Carambim, mox ſaburra & harena implent atq́ꝫ aggrauant, ne uento in aliam impellantur uiam. Accipiunt quoq́ꝫ lapillos, & cum medium pontum tranſierint abijciunt eos è pedibus, ut homines in mari ſubter eas nauigantes, putent lapillos pluere. Cum uerò attingerint continentem, euomunt harenam è gutture. Volando faciunt aciem triangularem, liburnicarum more, roſtrato impetu feruntur, facilius ita ſidentes aëra, quàm ſi recta fronte impellerent: à tergo ſenſim dilatante ſe cuneo porrigitur agmen, largeq́ꝫ impellenti præbetur auræ. Colla imponunt præcedentibus, feſſos duces ad terga recipiunt. Porro ciconiæ quondam è loco ueniant aut quo ſe referant, in compertum adhuc eſt. E longinquo uenire non dubium, eodem quo grues modo: illas hyemis, has æſtatis aduenas. Abituræ congregantur in loco certo, comitatæq́ꝫ ſic, ut nulla ſui generis relinquatur niſi captiua & ſerua. Ceu lege prædicta die recedunt. Nemo uidit agmen diſcedentium, cũ diſceſſurum appareat, nec uenire, ſed ueniſſe cernimus. Vtrunq́ꝫ nocturnis fit temporibus. Et quamuis ultra citraue peruolent, nunquam tamen aduenisse uſquam niſi noctu exiſtimantur. Pythonis comen uocant in Aſia patentibus campis, ubi congregatæ inter ſe cõ murmurant. Eam deniq́ꝫ quæ nouiſsimo aduenit, lacerant atq́ꝫ ita abeunt. Notatum poſt idus Auguſtas non temere uiſas ibi. Sunt qui ciconijs non ineſſe linguas confirment. Honos ijs ſerpentium exitio tantus, ut in Theſſalia capitale fuerit occidiſſe, eadem legibus pœna, quæ in homicidam. Ciconiæ nidos eoſdem repetunt, & genetricum ſenectam inuicem educant. *Ciconiæ quan do ueniant.*

DE FORMICIS INDIANIS.

Cap. CXXVII.

CItat Strabo Megaſthenem qui de Indianis formicis ſic ſcribit. Apud Dardas, quæ maxima natio eſt Indorum montanorum, collis eſt trium millium ſtadiorum ambitu, & ſub aurifodinæ, quas formicæ cuſtodiunt uulpibus non minores, mira celeritate uictum uenatione comparantes. Terram auriferam fodiunt, unaque ad oſtium cumulant, quã mercatores clã ſurripiũt, *Formicæ aurũ fodiunt.*

diſpoſitis

diſpoſitis pariter carnibus ad morandas pabulo formicas, ſi forte animaduerterint. Alij putant hæc fabuloſa eſſe, intelliguntq; per formicas metallicos ex laboris ſimilitudine. Vt enim hæ ex multis folijs minutis alijſq; in unum congeſtis conſtruunt aceruos, ita metallici cumulos ex materia effoſſa conficiunt. Sed hoc in opinione cuiuſq; relinquo, ut cenſeat uel ueritatem ſic fabula tectam eſſe, uel omnino commenticium quiddã eſſe.

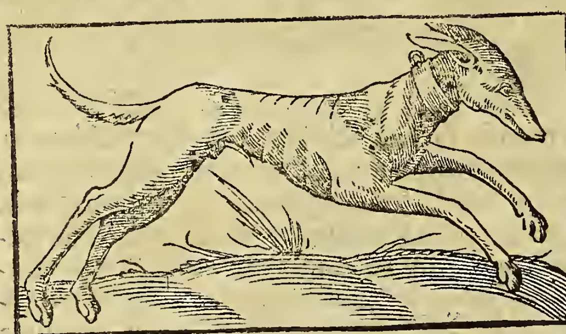
DE SIMIIS INDIANIS ET CANIBVS.

Cap. CXXVIII.

Acies ſimearũ.

PRope montes Emodios eſt maxima ſylua ingentium cercopithecorum ſeu ſimiarum, quas cum Macedones aliquando in collibus quibuſdam apertis uidiſſent in aciem inſtructas (nam id animal ad humanum accedit ingenium non minus quàm elephantus) caſtra putaſſent, atq; in eas tanquam hoſtes irruere uoluiſſent, adfuerunt incolæ quidam & docuerunt Alexandrum, exercitum illum ex ſimijs conflatum, quæ quod uident imitari contendunt, ſicq; pugna illa riſu fuit conſummata. Capiuntur autem ſimiæ hoc modo: Ponunt uenatores catinos aqua plenos in earum conſpectu, & ex ea oculos obliniunt, ac ſtatim pro aqua uiſcum reponunt. Illæ aſpicientes (ut ſunt imitatores ad omnia) è ueſtigio ab arboribus deſcendunt, oculoſq; et ora uiſco pariter impediũt, atq; exinde prædafiũt, uiuæq; capiuntur. Eſt & alius modus capiendi ſimias. Induunt uenatores in conſpectu earum ſubligacula, abeuntq; alijs ibi relictis interius uilloſis & uiſco illitis. In quæ ſimiæ ingredientes crura ſua ſic illaqueant ut manus uenatoris euadere nequeant.

Canes Indici.

Habet præterea India tam feroces & generoſos canes, ut duo leonem audeant inuadere, & tam mordicus retinere, ut ille nullo pacto ſe eripere poſſet ab eis. Vnde canis quidam Indianus præſente Alexandro cum leone congreſſus, prius expectauit à circumſtantibus totus paulatim concerpi, quàm mordicus feram dimittere. Extinctum tandem Alexander honorauit, eius nomini ac tumulo ciuitate dicata.

AVREA CHERSONESVS.

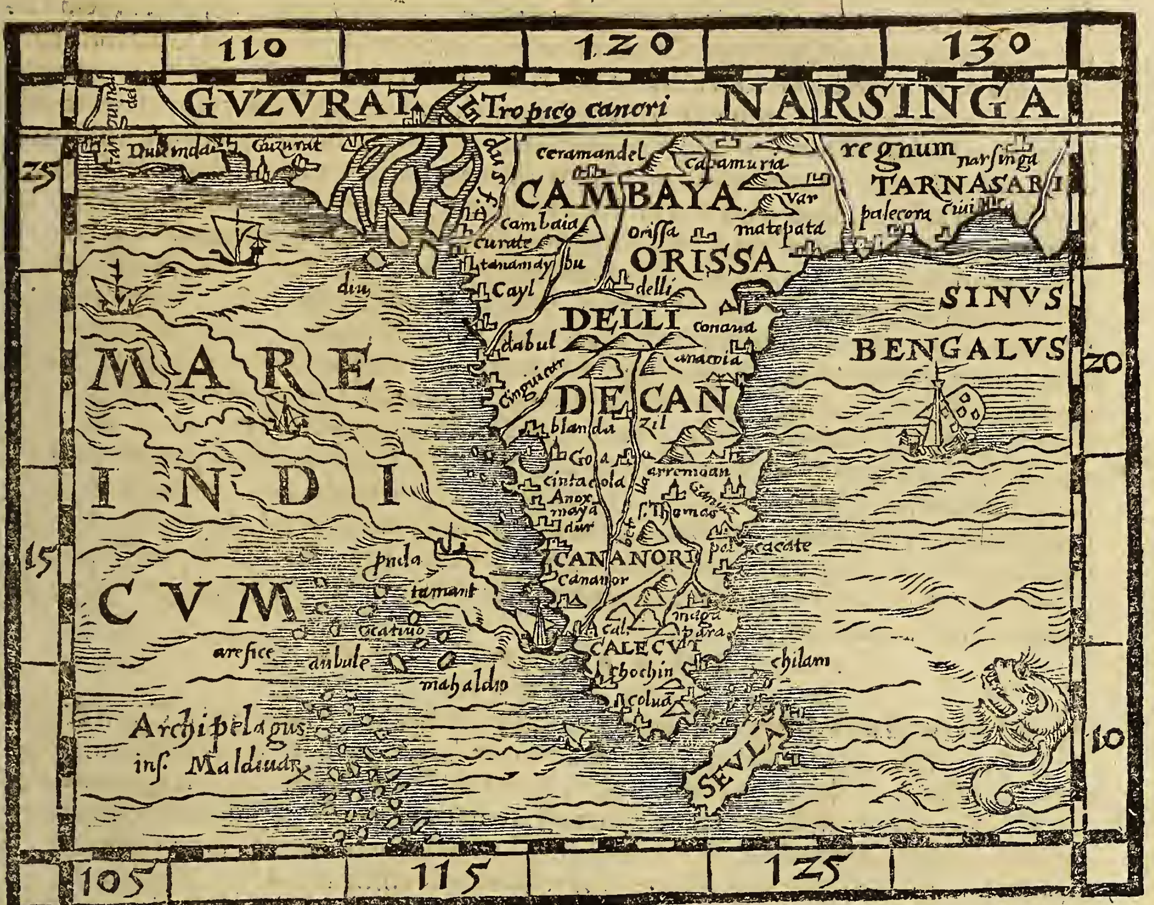
Cap. CXXIX.

HAec peninſula habet ob nobilitatem ſuam hanc denominationem, eo quod abundet auro, lapidibus præcioſis & uarijs aromatum generibus. Arbores quoq; dicũtur ſemper florere & fructum ferre in ea. Vocatur noſtro æuo Malaccha, eſtq; ibi celeberrimum emporium. Vnde Luſitani hodie ex ea magnam uim aromatum ad nos deferunt, non quod omnia ibi creſcant, quum India illa nihil ferè aromaticum præter piper gignat, ſed reliqua, ut cinamomum, garyophilum, myriſticam nucem, quam muſcatam, & operimentum eius, quod florem muſcatæ uocamus; Indi ex longinquis inſulis aduehunt, nauibus nullo ferramento, ſed palmarum folijs duntaxat compactis quarum uela rotunda ſunt, & hæc quoque ex uimine palmarum ſunt contexta. Hoc genus nauium iuncas appellant, unico tantum uento ſecundo aut aduerſo agi ſolitos. De Malacha infrà plura.

SINA. Cap. CXXX.

DE Sinarum regione nihil inuenio ſcriptum apud ueteres coſmographos, niſi quod eam cogniti orbis conſtituunt orientalium limitem. Hodie uerò quando oriens perfectius quàm olim cognitus & luſtratus eſt, potiſsimum in littore maris Indici, non ad Sinas tantum, ſed & ad extrema Indiæ humana peruenit curioſitas, quemadmodum paulòpòſt in Noua India oſtendemus.

Noua india, ut noſtro tempore eſt explorata & cognita. Cap. CXXXI.

QVæ nauigationis ex Europa fiunt in Indiam. Vna ab Hiſpania per littora Africæ & Aethiopiæ uſq; in Arabiam ad ciuitatem Aden, atq; inde ad Ormum inſulam, & ab Ormo ad Cambaiam ciuitatem, & ab hac ciuitate uſq; ad Calikuth. Et autem Cambaia ſita ad fluuium Indum, ciuitas potentiſsima, diues, & abundans in omni frumenti genere. Gignit ſolum illud uarias ſpecies unguentarias & goſsipium, bombicem appellant. Subegit rex Luſitaniæ hanc ciuitatem, conſtruxitq́ iuxta eam arcem munitiſsimam. Et quum id Turcam male haberet, iuſsit claſſem magnis ſumptibus inſtrui in ſinu Arabico, ut Luſitanos ex India profligaret. Præfecit autem claſsi quendam Baſſam præfectum Cayri nomine Solymannum, ducem peritū, qui habuit 20. millia militum, prçter nautas & bombardarios, quorum quatuor fuerunt millia. Fuit hæc claſsis inſtructa in Suezio, portu maris rubi anno Chriſti 1538. uenitq́; primū ad Adenā ciuitatē, ibi fixis ancoris miſit literas ad regulū Aden, inſtruens eū ſe Indiā petiturū, ut inde excluderet regē Portugalliæ. Rex Adē ꝙ tributarius erat regis Portugalliæ accepit Turcæ literas grato animo, offertq́; ſe & ſua tanto Imperatori, rogans præfectū uti egrederetur nauim & uideret ciuitatem ſibi obtēperantiſsimā, in qua pro dignitate & officio tractari poſſet. Sed præfectus uiciſsim illū elicit & euocat ex ſua ciuitate, impoſturaq́; circumuenit, cepit, & in Antēna nauis ſuſpendio tradi iuſsit, adiungēs illi eodē ſupplicio quatuor regni Adenſis proceres, atq; id in mandatis à Turca ſe habere dixit, eo quód Adenſes nō ſolū fœdera iunxiſſent cū Luſitanis, ſed etiā tributū ſoluerent, quā gentē prorſus ex India exturbare uolebat. Poſt regis necē ciuitas illa opulenta & pulchra prędæ & cędi nullo reſiſtente patuit. Diſcedēs uerò præfectus, duo millia armatorū pro præſidio reliquit. Nauigando itaq; peruenit ad Dium ciuitatem, quàm Portugallenſes tenebant, auctuſq; eſt exercitus eius copijs terreſtribus & naualibus, undiq;

Cambaia.

Turca parat ſe aduerſus Luſitanos.

Tur cis

Turcis accurrentibus,& exemplo prouoluunt aggerem terreum, quæ moles inſtar mõtis paulatim magis ac magis foſſæ arcis admouebatur, & ſine noxa ulla hoſtes poſt aggerem ſtabant. Deinde erecto latiſsimo uallo arcem undiꝗ oppugnantes, muros & turres concuſſerunt, ſed magna clade accepta, tandem diſcedere ſunt coacti. Eſt autem Dium fortiſsima ciuitas Cambaiæ. Cæterum urbs Cambaiæ ſita eſt in ſinu Guzerat, eſtꝗ maxime culta, ac ferè omnium urbium Indiæ eſt excellentior. Appellatur propterea Cayrum Indiæ: ambittur muro, & habet edes pulcherrimas. Soldanus eius eſt ſectæ Mahumeticæ. Ibi Lacha naſcitur uberius quam alibi gentium. Incolæ plerunꝗ nudi incedunt, obſcœna tantum uelantes, caput uerò uinciunt gauſapi purpurei coloris. Sultano eius ſunt in armis equitum uicena millia. Habet magnificentiſsimam aulam. Mane eo experrecto, crepant cymbala, tympanaꝗ, audiuntur ſonantes tibiæ nec non buccinatores & aliorum inſtrumentorum muſicorum luſores, læticiam uiuentis regis teſtantes. Idem pranſuro agunt. Confine eſt regno Cambaiæ regnum Iogæ, quod longè lateꝗ patet. In eo regno ob incendium candentis ſyderis hominum corpora incipiunt nigreſcere ac torreri, omneſꝗ inaures geſtant dependentibus omnifariam monilibus, lapidibuſque præcioſis. Ager eorum non eſt ferax admodum annona ingraueſcente. Regio mõtibus plurimum aſperatur, eorum ędes ſunt deſpicabiles, peſsimiꝗ incolatus. Aliud eſt deinde regnum, quod à Metropoli appellatur Dechan. Ea urbs uiſu eſt pulcherrima, feraxꝗ fermè rerum cunctarum. Rex utitur faſtu, pompamꝗ ducit incredibilem. Qui regi famulantur, in ſummis ſotularibus circumferunt pyropos ac adamantes & id genus lapides præcioſos. Quæ uerò monilia pro in auribus ac condalijs ferant, facile quis cogitare poterit, poſtquam pedibus tantum exhibent honorem. In hoc regno mons eſt, unde erui dicitur adamas.

Cambaiæ excellentia.

Regnum Dechan.

DE ADAMANTE LAPIDE.

Cap CXXXII.

NAſcitur adamas in metallis Indiæ, Aethiopiæ, Arabiæ, Macedoniæ, Cypri & quidem in aurarijs. Indicos præter cæteros translucet, qui uerò ferrei eſt coloris, ſiderites appellatur. Nec ſæpe colore differt à cryſtallo. Nam colore eſt perſæpe candido, ſed differt à cryſtallo duricia, quæ ei tanta eſt, ut ſi ſuper incudem poſitus acerrimè percutiatur malleo, antè malleus & incus uulneribus acceptis diſsiliant, quàm ipſe frangatur comminaturue. Nec ferri ſolum ictus reſpuit, ſed reſiſtit etiam igni, cuius ardore adeo non liqueſcit, ut nunquam incaleſcat, ſi Plinio credimus, adeò non fœdatur, ut purior fiat. Attamen ſingularis eximiaꝗ lapidis illius duricia calido hirci leoniſue cruore ita molleſcit, ut rumpi poſsit. Liquido plumbo in ardentibus fornacibus ita incaleſcit, ut diſſoluatur. Non tamen omni adamanti tanta eſt duricia. Nam cyprius & ſiderites malleorum ictibus franguntur & alio adamante perforantur. Adamas uenena depræhendit & irrita facit: quocirca à regibus uehementer expetitus, maximi ſemper præcij fuit. Mons Indiæ unde adamantes eruuntur, muro quaqua uerſum circundatur, firmiſiſsimoꝗ ſeruatur præſidio.

Silerites.

Adamas molleſcit.

NARSINGA, CANONOR.

Cap. CXXXIII.

REx Narſingæ opibus ac imperio cunctos in illis partibus excellit: urbs uerò regia, ſitu ac elegantia urbem Mediolanenſem effingit, niſi quod in loco eſt decliui minuſꝗ æquo. Huic regi ſemper in armis excubant complura armatorum millia, quippe cui bella nunquam deſunt, eo finitimis arma inferente. Idolorum eſt addictus fœdiſsimæ latriæ, ipſumꝗ cacodæmona colit non aliter quàm rex Calechut. Incolis huiuſmodi eſt habitus. Qui maioris ſunt cenſus tunica utuntur interiora haud oblonga, caput uerò faſcia uerſicolore Mahumetanorum ritu uinciunt. Gregarij obſcœna tantum uelant, cætera ſunt nudi. Rex birreto panni attalici caput exornat gemini palmi longitudine. Profecturus in prælium, goſipinam induit ueſtem, quam chlamyde tegit bracteis aureis ornata. Limbum chlamydis honeſtant monilia fermè omne genus. Equus eius tanti eſſe creditur ſi præcium inſpexeris, quanti eſt quæpiam ex noſtris urbibus. Id efficiunt innumeri lapides præcioſi, margaritarum ac unionum complura genera, quibus phaleræ apparatu incredibili teguntur. Eſt ager Narſingæ tritici, uuarum ac omnium ferè fructuum, ſi poma citrea cucurbitaſꝗ excipias, expers admodum. Pane non ueſcũtur

Equi margaritis ornantur.

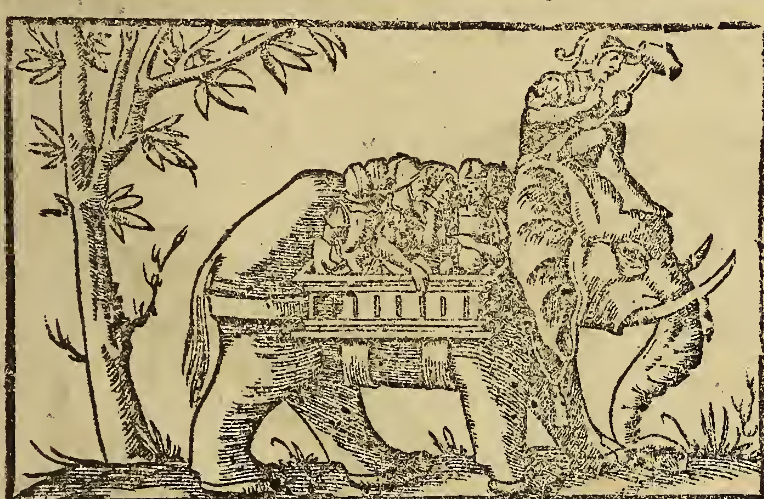
incolæ,ſed oriza,piſce ac carnibus,nec non iuglandibus quas fert regio.Ibi incipiunt inueniri zinziber, piperqúe, myrobolanum,cardamomum,caſsia & id genus aromata complura.

Canonor urbs rerum pulchritudine præſtantiſsima,cuius rex idola colit,habetq́ urbs ipſa portum, quò conuehuntur equi Perſæ, ſed immania ſunt horum uectigalia. Victitant incolæ oriza,carnibus & piſcibus,ſicut habitatores Narſingæ.In prælijs utuntur enſe,clypeo obrotundo,haſtis ac arcubus, nunc uerò tormentis etiam uti conſueuerunt. Nudi incedunt,obſcœna tantum uelati: ijs apertum eſt caput, niſi ubi ad bella contendunt,tūc caput ſubrutilo galero tegunt, eoq́ bis inuoluunt & uitta uinciunt. Equis mulis,aſinisq́ non utuntur, minusqúe camelis quos dromedarios paſsim uocitamus. Elephantis tantum utuntur. Eſt & alia inſignis urbs in regno Narſingæ nomine Biſinagar. Cingitur muro,& eſt in decliuo montis ſita,circuitu octo mille paſſuum,ibiq́ cunctorum mercimoniorum famigeratum emporium. Fœcundus eſt ager:illic quicquid eſt quod ad delitias ac ſuauiores facit uoluptates,inuenitur. Venationibus aut aucupijs alibi nuſquā arua aptiora ſyluæq́:credas uoluptatis paradiſum eſſe quampiā.Magnarum eſt rex uirium,quippe cui multa millia equitum in armis excubant. Sunt etiam ei ad bellum uſum quadringenti elephantes.

Canonor urbs.

Biſinagar.

QVOMODO ELEPHANTI IN INDIA PARANtur ad bellum. Cap. CXXXIIII.

EST elephas animal admodum docile, parumq́ abeſt ab humanis ſenſibus, & cunctas beluas fortitudine anteire ſolet. Indi bella inituri,clitellas elephanto imponunt. Cingūt autem clitellas ſubtus aluum gemine ex ferro catenæ, ſupra clitellas hinc & hinc domus, uel ſi mauis turrim aut caueam ligneam appellare.Collo iungūt caueas,aſſamenta neſcio quę craſsitudine medij palmi.Singulas caueas terni homines ingrediuntur,& inter utraſq́ dorſo beluæ inſidet Indus,qui beluam alloquitur. Eſt enim illis patrij ſermonis intellectus officiorumq́ memoria. Conſtat nullum aliud animal humanis ſenſibus accedere propius, ſi amoris & gloriæ uoluptatem, ſi probitatem conſpicuam, ſi prudentiam & id genus mores,quorum ſunt cætera animalia expertia,ſpectaueris. Itaq́ ſepteni ſunt homines, qui elephantum unum bella inituri conſcendunt loricati,ferentes arcus,lanceas, enſes ac peltas. Promuſcis elephant,quam manum uocant loricatur,illi alligatur exertus enſis duorum longitudine cubitorum,craſsitudine uerò ac latitudine palmæ humanę:ſicqúe inſtructi præliantur. Vbi progrediendum aut retrocedendum eſt, monet domitor, cuius uocem callet elephas. Feri, inquit moderator beluæ,illum,ab illo tempera:ſæui item in alios,abſtine ab alijs. At animal cuncta ſubit imperata,eaq́ adamuſsim explet æque ac humanorum capax ſenſuum. Verum ubi uſu euenerit,ut obiecto igne pauore icti fugam arripiant,nulla re adduci poſſunt ut gradum reuocent. Ea gens enim mira

Elephas linguam patriam intelligit.

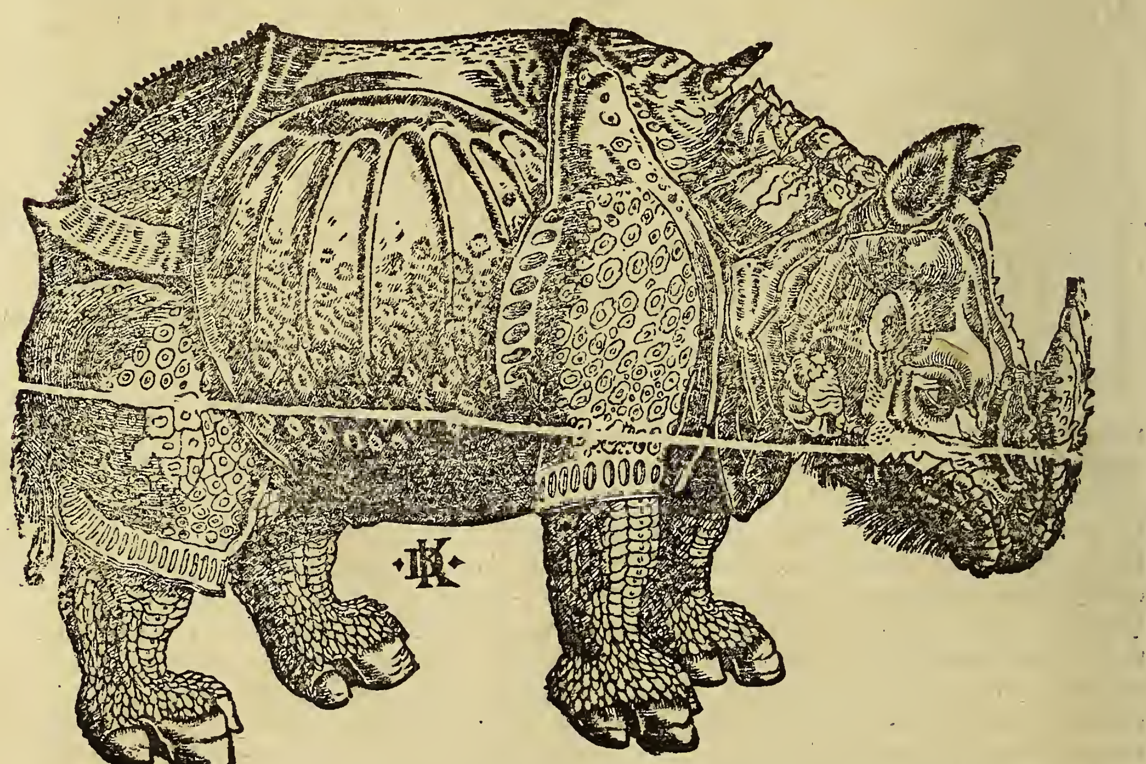
Internodia crurium.

Magnitudo.

Altitudo elephanti.

arte ubi libuerit ignes terrendis beluis excitat. Hos adeò id animal pauet, ut nulla alia re magis terreatur. Ob id uiſis ignibus effuſsimè diffugiunt. Sunt qui exiſtimant in cruribus elephantos non habere internodia, plicareq́; ob id nequire tibias, quod à uero plurimum abeſſe alij afferunt. Habent enim iuncturas ut cætera animalia, ſed in ima prope parte crurum. Fœminis ineſt ferocia maior quàm maribus, conuehendisq́; oneribus illis longe maiores ſunt uires, furore etiam corripiuntur, id curſu lymphatico præ ſe ferentes. Elephantes ternos bubalos magnitudine excedunt, uillo etiam non abſimiles, oculi ut ſuibus, promuſcidem promiſſam admodum habent: ea oriri eſculenta ac poculenta admouent. Subeſt enim iugulo os, ſui ſanè non abſimile, hiſcam referens. Proboſcis exeſa eſt ac caua intus, eaq́; truncum arboris proſternunt, tantæ quidem uaſtitatis, ut quod efficit belua, uiginti quatuor uiri nequeant facere. Bini dentes qui prominent, collocantur in ſuperiore maxilla: auriculas quaquauerſum gemini palmi magnitudine habente. Pedes illis ſunt obrotundi inſtar orbium, quibus diſcumbendo carnes excipimus. Pedem ambiunt quinæ ungulæ, oſtrinæ conchæ latitudine. Cauda inſtar bubali, terni palmi longitudine, uillo rariſsimo. Fœminis ſunt proceriores mares: magnitudine ſunt multijuga, alij ad tertiumdecimum palmum, ad quartumdecimum tolluntur alij. Aſſeuerant nonnulli, ad ſextumdecimum palmum quoſdam altitudine exurgere. Lentius incedunt: fit propterea, ut qui non aſſueuerint, non aliter quàm in undabundo æquore nauſeam ſubeant, ac inſidere nequeant. Iunioribus ubi inſederis ſumma afficieris uoluptate, molliter inſtar gradariæ mulæ gradientibus. Vbi conſcendens eſt elephas ſubmittit genua, & quaſi ſtapedes inſtrueret, præbet ſcandendi facultatem: ſubleuante tamen quopiam homine à tergo ſeſſorem. Infrenes ſunt omnes, nec ceruicem reſtis uincit: ſoluto prorſus capite gradiuntur. Et quoniam nullum habet ſetarum tegumentum, ne in cauda quidem præſidium abigendo tædio muſcarum (nam & id, inquit Plinius, tanta uaſtitas ſentit) ſed cancellata eſt cutis, et inuitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti recepere examina, arctatis in rugas repente cancellis, comprehenſas enecant, hosq́; ijs pro cauda, pro iuba & pro uillo eſt.

DE RHINOCEROTE. Cap. CXXXV.

SOlet Rhinoceros inueniri in illis terris, ubi elephantes gignuntur, eſtq́; genitus hoſtis elephanto, inquit Plinius, haud ſecus quàm draco illi inſidians. Vnde & Romani olim

ni olim

ni olim commiſſura horum animalium natura inimicorum ſpectacula celebrauerunt. Habet Rhinoceros duo cornua, alterum inſigni magnitudine ex naribus procedens ſimum forma, durumq́; inſtar ferri: alterum quod ſuperne erumpit exiguum quidem, ſed ualidiſsimum. Quando hoc animal elephantum inuadere nititur, limat cornu ad ſaxa, aluumq́; eius maxime petit quam ſcit ſuis ictibus peruiam eſſe & grauiter ictam, cornu tanquam gladio proſcindit. Scribunt quidam Rhinocerotem imparem eſſe magnitudine elephanto. Solinus uerò ſcribit, parem eſſe longitudine, breuiorem uerò cruribus. Congreſsi itaq; Rhinoceros & elephantus ad pugnam, naturalibus utuntur armis, Rhinoceros cornu narium & elephantus dentibus, quibus cutem Rhinocerotis quantumlibet duram, cornutam, ſeu teſteam & uix iaculo peruiam, tam uiolento ictu uerberat dentibusq́; laniat, ut inde ſuccumbat. Rhinoceros uerò mucrone naris ſuæ molliorem partem elephanti, aluum ſcilicet ſic ſauciat, ſi elephas eum non præueniat, ut præ ſanguinis effuſione elephas deficiat. Anno Chriſti 1513. prima die Maij, fuit Emanueli regi Portugalliæ allatus ex India Rhinoceros uiuus, colore buxeo ſiue uermiculato, teſtis clypeatis tectus, magnitudine elephanti, cruribus tamē breuioribus, omniq́; ex parte armatus. Habebat robuſtum & acutum cornu in nare, quod limat, ut diximus, ubi ſe parat ad pugnam. Omnis hæc inimicitia eſt ob meliora paſcua, ut quidam ſcribunt, quę conatur alter alteri præripere. Anno Chriſti 1515. rex Emanuel Vlyſsiponte præbuit ludum & certam unius elephantis cum Rhinocerote, ſpectaculum admiratione dignum, ſed in quo elephas ſuccubuit.

Pugna Rhinocerotis et elephanti.

CALECHVT INDIAE EMPORIVM CELEberrimum. *Cap.* CXXXVI.

VRbs Calechut eſt in continenti, & ædes eius pelago alluuntur. Mœnibus haud ambitur, uerùm continetur circuitu ſex mille ædium, non adhærentibus ut apud nos ædificijs, ſed longiore ſpacio diſcretis inter ſe ædibus. Qua uerò in longitudinem extenditur, millenis patet paſsibus. Domus ſunt deſpicabiles, quippe quæ ſupra equitis altitudinem ab humo non tolluntur. Frondium plerunq; laceramentis loco imbricum cooperiuntur multis contignationibus. Huius rei cauſam afferūt, quod humo ege ſta ad quinos palmos aqua mox ſcaturire dicitur, ob id nequeunt altius fundamenta iacere, quæ contignationibus ferendis ſufficiant. Rex dæmonum latriæ eſt addictus.

Humiles domus.

Non diffitetur Deum architectum cœli & terræ, præcipuum autorem ac primariam cauſam eſſe: ſed negocium iudicandi orbis delegaſſe cacodæmoni, iuri reddendo mortalibus, factam à Deo poteſtatem tribuendi cuiq; quod ſuum eſt, pro benefactis uidelicet ac maleſactis mercedem emeritam. Huic Deumo nomen indiderunt. Deum uerò maximum Tamerani appellant. Deumi imaginem rex habet in ſacello ſuo ſedentem. Sed id plus habet, quod diadema ternis inſignitur cornibus. Fulciunt item dæmonis caput quaterna cornua, oreq́; uaſtiſsimo hians, dentes præſe fert quaternos: naſo eſt deformi, toruis trucibusq́; oculis, uultu minaci, aduncas manus uncini inſtar habet, pedes uerò gallo haud abſimiles. Qui monſtrum horrendum ingens conſpicantur, pauent continuo: res eſt ſanè uiſu indignisſima, eademq́; horrifica admodum. Sacellum ambiunt picti dæmones & in ſingulo angulo ſedens ex ære uiſitur ſatanas, ita fabrefactus, ut undecunq; flammeſcere uideatur, abſumentibus animas miſerandum in modum flammis. Et dæmon dextra animam ori admouet, ſiniſtra autem ex inferiore loco aliam corripit. Singulo mane eorum ſacerdotes, qui Bramini dicuntur, memoratum idolum roſacea & huiuſmodi odorifero latice emaculant, ſuffiuntq́; uarijs odoramentis, procumbentesq́; adorant. Sanguinem Galli per hebdomadam uaſi argenteo carbunculis ignitis oppleto indunt, additis ſuffimentis odorum innumeris, thuribuloq́; accepto adolent largiſsimè thura, tinniente crebrius interea tintinnabulo argenteo. Nec prius rex ſumit cibum, quàm

Dæmonis cultura.

Sacerdotes dæmonum.

quaterni ſacerdotes regia dapes dæmoni obtulerint. Porrô rex pranſurus humi recu-
bat abſq; ſtragulis, & diſcumbentem ſtantes ſacerdotes circumſtant, nuſquam propius
quàm ad quaternos paſſus accedentes, regis uerba reuerentiſsime obſeruantes. Vbi ue
rò edere deſierit, ſacerdotes regias reliquias offerunt corniculis auibus depaſcendas,
quas aues nefas eſt lædere, & ob eam cauſam tutò uolitant quocunq; libuerit. Ductu-
rus rex uxorem prius thorum inire non conſueuit, quàm à digniore ſacerdote noua nu
pta deflorata fuerit. Stupri à rege præcium conſtituitur quingentorum aureorum.

DE MORIBVS INDORVM IN CALECHVT.
Cap. CXXXVII.

PRimum locum poſt regem tenẽt ſacerdotes idolorum cultores: his ſuccedũnt Naë-
ri, qui non minoris ſunt apud eos, quàm apud nos patricij. Horum intereſt enſem,
clypeum, arcum, lanceamq́; quum prodeunt ferre. Qui tertiæ claſsis habentur, ij eius lo
ci ſunt apud eos, cuius apud nos ſunt cerdonicam exercentes artem. Qui quarto ſunt
in loco, piſcatu uictum quæritant: & qui quinto, ad eos ſpectat piper, uinũ, iuglandesq́;
legere. Poſtremi uerò ſerunt & colligunt orizam, contempti à ſacerdotibus & patricijs.
Regi ac reginæ incolisq́ue urbis nullus ferè eſt habitus, quippe qui goſsipino, haud ſanè
ſerico panno obſcœna tantum uelant, cætera ſunt nudi: pedibus incedunt nudis, aper-
toq; capite prodeunt. Exempto rebus humanis rege, ſi ſuperſtites ſunt mares, liberi aut
Succeſsio regũ germani aut fratrum filij: hi minimè regno ſuccedunt: nam filio ſororis ex gentis inſtitu-
to debentur: qui ſi nullus foret, regno ſuccedit is qui arctiore coniunctione regem con-
tingit, non alia aiunt de cauſa, niſi quod ſacerdotes reginam deflorarunt. Peregre quoq;
proficiſcente aut exeunte in uenationes rege, ſacerdotes reginam domi aſſeruant, illi
aſsiſtentes, nihilq́; gratius regi contingere poſſet, quàm ũt reginæ per ſtupri conciliatio-
nem aſſueſcant. Propterea exploratum habet rex ob uulgatam reginæ pudicitiam, ex
ea ſuſceptam prolem inter liberos collocandam minime fore. At ſororis natos ueluti ſi-
bi iure ſanguinis coniunctiſsimos, adſcire ad imperij partem conſueuit. Patricij ac nego
Commutatio uxorum. ciatores hunc morem inter ſe ſeruant. Quibus ſunt uxores amicis, nonnunquam com-
placet per ſpeciem maioris coniunctionis uxoribus commutandis operam dare. Di-
citq́; alter ad alterum: cum mihi fueris amicus optimus, commutemus uxores ea lege, ut
tu mea, ego uerò tua potiri queam, tum alter: ain' tu ſerio? Cui ille: ita per Pollucem. Con

cedamus inquit ſocius, domum meam. Quò ubi per-
uentum eſt, alter eorum inclamat uxorem: Accede,
inquiens, mulier, huncq́; ſequere, quoniam deinceps
coniunx erit tuus. At mulier, loqueris'ne ſerio? At pri
or coniunx: non iocor quidem. Tum mulier, lubens
inquit, ſequor. Protinus his ultro citroq́; dictis, abit
cum prioris ſocio uiri mulier, inuicemq́ue coniugem
ſuam iure commutationis ad ſocium mittit, qui prior
adduxit mulierem. Hoc inſtitutum permutandis ſer-
uant uxoribus. Pignora uerò alterum parentem ſe-
quuntur. Alijs uerò idolorum cultoribus longè ſunt
Patibuli genus. alij mores: nam fœmina ſeptenis nubit uiris, qui in
concubitum noctes alternant. Vbi autem pepererit
mulier prolem, delegat ad quemcunque ex ſeptem,
coniugibus uoluerit, à cuius aſſertione nulla eſt pro-
uocatio. Humi procumbentes edunt in trulla ænea:
coclearis uicem ſupplet arboris folium. Eſculenta
ſunt oriza, piſces, aromata, fructusq́ue ignobiliores.
Vbi quis quempiam confecerit, correptus pœnam
luit in hunc modum. Genus patibuli habent, palum
longum quaternus paſſus. Huic non longe à faſtigio
ligni ſcipiones gemini in crucis figuram affiguntur.
Tunc palo per terga ſontis acto, terebratum homici-
dæ corpus cruci miſerandum in modum infigitur,
ſicq́;

ſicq; affixus infelix pendet, donec uitam exhalauerit. Qui uerò conſauciant aut ſcipione quempiam uerberant, ij culpam ab rege auro redimunt. Adoraturi ante emerſum Solem ſtagno lotionis gratia immerguntur, ſicq; loti nihil prius contrectant, quàm domi ſuæ preces ad idola fuderint. Dum humi ſtrati clanculum orant, edunt geſtus quoſdam dęmoniacos ueluti lymphati, inuerſis luminibus, miroq; oris dehoneſtamento inſtar portenti. Profecturo ad bellum regi in expedito ſunt centena peditum millia: nam equitum ibi nullus eſt uſus præter elephantorum. Qui regem ſequuntur uitta ſerica eademqúe coccinea caput uinciunt. Prælium inituri, enſe obrotundo, clypeo, lanceis ac arcubus utuntur.

DE PIPERE ET ALIIS AROMATIBVS QVAE CREſcunt in regione Calechutenſi. Cap. CXXXVIII.

PIper mittit ſuburbanus urbis Calechutenſis ager, legūt etiam nonnihil intra urbem cultores. Caulis piperis infirmus eſt admodū, inſtarq; uitis abſq; adminiculo (quæ pedamenta uocāt) conſiſtere nequit. Hederæ nō eſt abſimile piper, quippe quod ſerpit, & altiore complexu proximam ſemper arborem uincire conſueuit. Hæc arbor, imô frutex, diſpergitur in ramos compluſculos intra geminum ac ternum palmum longos. Folia eius mali Aſſyrij figuram exprimunt, ſed hæc craſsiora pinguiuſculaq; nonnihil, intercurſantibus ex aduerſa parte munitioribus uenis. E ſingulis malleolis ſeni dependent cōferti racemi palmo haud ampliores. Color eſt ijs qui & immitioribus uuis. Legunt menſe Octobris ac Nouembris, in colorē praſinum adhuc inclinantes, ad ſolemq; apricantem aſſandum imponunt tegetibus, ubi triduo nigreſcit non aliter quàm huc affertur: abſq; cultu alio putādi, minusq; ligonizandi cura eſt illis, ſimplici ac ſyncero telluris prouentu. Plinius arbores piperis ſimiles dicit iuniperis noſtris, ſuoq; tempore aliqui tradiderunt in fronte Caucaſi ſolibus oppoſita eas tantum gigni. At hodie nauigationes Luſitanorum in Orientem aliud docuerunt. Mittit & regio Calechutenſis zinziber: haud dubie radix eſt, eruiturq; nonnunquam pondo unciarum duodecim, nec omnibus eſt eadem amplitudo. Plus non agitur in profundum radix quâm ad ternos uel quaternos palmos harundinum modo. Quum eruitur zinziber, relinquunt interno dium radicis in ſcrobe, unde erūtum eſt zinziber, terramq; radici aggerunt ceu ſemē eius radicis, proximo anno eruturi fructum, id eſt, zinziber. Inuenitur in locis æquis inſtar myrobalani, in tellure tamen rubente omnifariam. Creſcunt etiam ibi nonnulli alij fructus et frutices, quales iaceri (alij grac cara) amba, carocapel, como langa, & alij plures nobis incogniti fructus, quorum quidam habent ſaporem cotonei Perſici, alij pruni Damaſceni, alij melonis, alij ficuum, &c. Creſcit deniq; in regione illa aloé, & eſt gummi quoddam collectum ab arbuſcula, quæ ſolum una radice figitur inſtar baculi in terra. Habet caudicem tenerum & rubicundum, odorem grauem & guſtum amarum. Emittit aliquando non ſauciata lachrymam, eſtq; multo præſtantior quæ in India gignitur, quàm quæ in Iudæa producitur.

Color piperis.

Piper ut Iuniperus.

Zinziber.

Aloe.

DE AVIBVS ET ANIMALIBVS QVAE IN TERRA Calechutenſi inueniuntur, itemq; de uino arboreo. Cap. CXXXIX.

INueniuntur in Calechut compluſcula quadrupedum ac alitum genera, ut ſunt leones, apri, cerui, hinnuli, lupi, boues fœminæ, bubali, capreæ, elephantes, uerum ibi nō naſcuntur, ſed importātur. Sunt item ibi Pſitaci praſini coloris, alij ſcutulati, alij coloris purpurei. Horum eſt tanta ubertas, ut adhibendi ſint cuſtodes ſeruādæ orizæ in aruis, ne eam depaſcantur. Sunt uocales admodū uiliq; præcio. Sunt etiam illic quædam alites Sarau nomine, pſitacis nonnihil inferiores, concentu tamen longe ſuauiores. Sunt & complura alia auitiorum genera noſtris diſsimilia, quorum mane & ueſperi tantus eſt concentus, tantaq; canendi ſuauitas, ut nihil amœnius audiri poſsit: in tam paruis

faucibus tota ferme cōſiſtit harmonia. Ob id immenſa eſt incolarum uoluptas non ſecus, quàm ſi in terreſtri paradiſo cōſiſterent, uernantibus floribus, uirentibusq́ toto anno omnifariam arboribus: mira cœli clementia incredibiliq́ temperie, hyeme æſtateq́ue nuſquam ſæuientibus. Vernare enim ſemper uidentur, adeò algoris ac æſtus ſunt expertes.

Cercopithecus.

Mittit eadem regio cercopithecos, qúi cultoribus præſertim inopibus ſunt magno oneri, quippe qui iuglandium arbores conſcendunt & liquorem illum, unde uinũm Indi exprimunt, effundunt, euertuntq́ue uaſa, quibus liquor excipitur.

…r multa- … commodi- tatum.

Habent enim Indi arborem totius orbis arboribus longe præſtantiorem: quæ palmæ inſtar cariotas edit. Hinc enim colligunt ligna, igni alendo aptiſsima, iuglandeſq́ue in cibatu gratiſsimas, item funes & teneros pannos uinum, oleum & ſaccarum. Producit in primis nuces cariotæ inſtar. His demunt priorem corticem, ignibusq́ delegant. Alios uerò fructus goſipino aut byſsino non eſt abſimilis, ex floribus uerò pannum conficiunt ſerico ſimilimum, et ſequēs penſum rurſum nent, indeq́ fiunt tenuiores funes. Vltimus autem cortex nucem occulit, cuius craſsitudo minimo manus digito non eſt maior. Porro cum nuce ſimul latices gignuntur, iuglandeq́ adoleſcente creſcunt item aquæ in ea adeò, ut abſoluta nuce ſimul aquæ interiora nucis occūpent. Eſt ea aqua limpidiſsima roſaceę non abſimilis, unde fit oleum pinguiſsimum.

Vinum ex arbore.

Incidunt etiam truncum mane & ueſperi, unde colligunt liquorem nobiliſsimum, quem igne decoquunt & faciunt potum tam mirabilem, ut ſiquis modum excedat in furorem ferè incidat. Is liquor ibi temeti uicem ſupplet. Sed reuertamur ad animalia quę in Calechut inueniuntur. Adoleſcunt ibi ſerpentes in tantam magnitudinem, ut maximis ſuibus non ſint abſimiles. Habent longe uaſtius caput quàm apri: quadrupedes ſunt, quaternorum cubitorum longitudine, in paluſtribus locis naſcentes & uerſantes. Id animalis genus aiunt incolæ ueneni expers eſſe. Reperiuntur quoque ibi ſerpentum alia genera. Quoddam enim habet tam exitioſum uirus, ut ſi uel tantillū eliciat ſanguinis, mortē homini afferat prę́ſentaneam. Sunt alij ſerpētes, aſpidē magnitudine repræſentantes: rurſum alij longe proceriores, quorum ingens inibi eſt copia putanturq́ ab incolis ſpiritus eſſe de cœlo ſum-

lo ſumptus, ideò eos plurimi faciunt. Illud ea coniectura aſſequuntur, quod ſolo ictu præſentaneam afferant mortem: id efficit, ut inibi multa ſit ſerpentum fœcunditas, quoniam edicto principis impune uagantur. Sunt tamen apud eos huiuſmodi ſerpentes boni ominis: nam ubi aliquò cultores proficiſcuntur, ſi quempiam ſerpentem obuiam habuerint protinus felix omnem interpretantur. Indiani pſitaci plerunque uiridis ſunt coloris, præter caput quod rubet aut aureo ſplendet colore. Eſt illis magna & lata lingua, atque ideo uocaliores ſunt, eduntque uerba perceptibilia. Diſcunt primo & ſecundo anno quę docentur, retinentque diutius. Bibunt uinum & utuntur pedibus manuum loco, cum cibum capiunt. *Serpentes non interficiũtur.* *Pſitaci.*

SPECIES AROMATICAE VNDE COMPORTENTVR *in urbem Calechut.* *Cap.* CXL.

Zinziber creſcit in Calechut, ſed plurimum quoque ex Canonor illuc affertur.
Cinnamomum mittit inſula Zailon, quæ eſt 50. milliaribus Germanicis ultra Calechut in Oriente.
Piper creſcit in agro Calechut, ſed multo plus illuc portatur ex Corimucol, quæ eſt ad 12. milliaria ultra Calechut.
Gariophila colliguntur in loco qui Meluza appellatur, diſtante aliquot milliaribus à Calechut.
Nuces myriſticæ ſiue muſcatæ & Macis creſcunt in Molucha, loco qui à Calechut diſtat ſeſquicentum & amplius milliaribus.
Muſchum ſeu Caſtoreum uenit ex regione Pego, quæ diſtat à Calechut ferè centum & quinquaginta milliaribus.
Margaritæ ſeu uniones maiores leguntur prope inſulam & ciuitatem Ormus dictam, ſitam in ſinu Perſico, tranſmittunturque ad Calechut, ceu ad generale emporium totius orientis.
Spica nardi & myrobalanum ex Cambaia in Calechut portantur.
Caſsia creſcit in agro Calechut.
Thus & myrrham ſuppeditat Arabia.
Aloe & camphora ex Kyui ſeu Chiua loco, quinquaginta milliaribus ab Calechut diſtante adferuntur.
Piper longum ex Samotor uenit.
Cardamomum maius mittit Canonor.
Preſilium uenit ex Darnaſſeri, ducentis ferè milliaribus à Calechut.

DE INSVLA ZAYLON ET DE CInamomo. *Cap.* CXLI.

Eſt Zaylon regio latiſsima & fert in primis elephantos complures. Habet etiam montem uaſtiſsimæ longitudinis, ad cuius radices pyropi, uulgò rubini, inueniuntur, hyacinthi, ſapphyri, topazij & id genus lapides complures. Creſcit in ea arbor cinami, lauro haud abſimilis, præſertim ſi folia ſpectes. Grana primo gignit lauri inſtar, baccas credas, minutiora tamen, eademque albicantia. Eſt autem cinamum nihil aliud quàm arboris liber, qui in hunc modũ legitur. Singulis ternis annis incidunt ramos, delibrant que & demptum eo modo corticem cinamomum appellant. Neque enim caudicem incidunt, ſed ramos tantum. Quum autem colligitur non eſt protinus abſoluta ſuauitate, menſtruo perfecta abſolutaque eſt ſuauitas. Eſt inſula iſta ſita ſub æquatore in zona perusta, uernante ſemper tempore. Incolæ chlamyde corpora uelant exerto brachio, utunturque pannis goſſipinis aut ſericis. Harundo apud eos lanceę ac enſis, gladijque uicem ſupplet, ob id perraro in prælio occumbunt. *Rubini, Hyacinthi, Sapphyri.* *Cinamomũ arboris cortex.*

DE VRBE TARNASSERI ET CIVIVM *moribus.* *Cap.* CXLII.

Diſtat urbs Tarnaſſeri à regno Narſingæ uerſus ortum ſolis, 14. dierum itinere nauali, habetque proprium regem, magnarum uirium & diuitiarum principem. Mittit ager huius urbis triticum, goſſipium, nec non affatim ſerici: ferunt arua omnifariam fructus, ferunt aſſyria mala, cetrinaque. Gignit ea regio multifariam animalia, fera alia, exarmata alia: cicurum ſunt boues, pecora, capreæ, apri, cerui hinnuli, ferarum uerò gene-

Omnis generis aues.

ris ſunt lupi,leones : uiſuntur etiam ibi feles eiuſmodi
qui zibellum gignunt. Aruis præterea inerrant pauo
nes complures,falcones, pſitaci pulcherrimi albican-
tes ſepteno colore: eſt etiam illic leporũ ac perdicum
mira fœcunditas. Honeſtãt regionem complura alia
auitorũ genera,raptu præſertim uiuentia,longe aqui-
lis proceriora:ex quorum ſuperiore roſtri parte,capu-
li enſium fabricantur. Naſcuntur ibi multò procerio-
res,quâm apud nos gallinæ,galliꝗ gallinacei. Incolæ
edentes humi procumbunt abſꝗ gauſape : ligneis ta-
men uaſis utuntur ad fabre factis:potus eſt illis latex,
ſaccaro conditus,ditioribus pręſertim.Stratum ex go
ſipio habent,ſtragulam autem ex ſerico aut fanexylo.
In uniuerſum pedibus incedunt nudis pręter ſacerdo
tes. Exhibet rex huius urbis coniugem deflorandam
non ſacerdotibus, ut ſolet urbis Calechut princeps, ſed albicantis coloris hominibus

Sponſa ab alio defloratur.

Chriſtianis aut Mahumetanis. Cultoribus uerò idolorum id munus minime delega-
tur. Verum poſtquam deflorata eſt nupta priore nocte,ſi mariti de cætero honori deſue
rit,fidem iugalem temerauerit,morte protinus uulgatæ pudiciciæ pœnas luit. Ob id uo
lunt mulieres huiuſmodi ſalaces,nunquam nox qua deflorantur finem accipiat,ſed pro
rogetur ad menſem. Exempti rebus humanis ardenti rogo ſacerdotes regesꝗ defla-
grant,combuſtorumꝗ cineres in uaſis Samijs,eiſdemꝗ infectis nitro condunt & defo

Mos ſepeliẽdi.

diunt domi uaſa cineribus oppleta. Quum comburunt corpora omnifariam odores in
rogum conijciunt,aloën uidelicet, thus & myrrham , ſtoracem,corallum, ſandalium &
id genus innumeras odoratas arbores,tubis clangentibus,tibicineꝗ concinente,qua-
ſi eorum more qui olim inter diuos referebantur. Tranſactis autem poſt uiri obitum
quindenis diebus, mulier uiro ſuperſtes ad ſe conuiuij celebrandi gratia agnatos o-
mnes accerſit , proditqúe compta omnium monilium genere ad locum combuſturæ
mariti,ubi puteus agitur inprofundum,qui capax ſit mulieris,ſeptumqúe uelant ſerico
panno, & ardet interea idem puteus odoratis refertus arboribus : & mulier poſtquam
conuiuæ epulati ſunt mandit plurimam betolam,unde mente uacuatur. Interea circum
dãt puteum innumeri tibicines amicti dæmonum cultu,& mulier quaſi lymphata ultro
citroꝗ commeat,nec aliter tripudiat quàm ſi choreas duceret,peractisꝗ ceremonijs in
rogum ſeſe pręcipitat,haud ſecus,quàm ſi in cœlum recipienda foret. Et niſi mulier ſubi
ret id munus poſt uiri mortem,incredibilis infamię nota illi inureretur,foretꝗ toti regio
ni ludibrio,ceu coniugis minus ſtudioſa. Hunc morem non ſeruant niſi ſummates, cla-
rioresúe urbis patricij,ideô pompæ huiuſmodi plerumꝗ intereſſe dicitur rex ciuitatis.

DE PEGO REGNO ET VRBE CLA- *riſsima.* Cap. CXLIII.

Bangella emporium.

PAtet iter nauale undecim dierum â Tarnaſſeri ad Bangellam ciuitatẽ, ubi rex quo-
que eſt & fertiliſsima terra, quippe quæ habet frumentum,carnem,ſaccarum , zin-
ziber & goſsipium. Habet propterea ditiſsimos negociatores. Singulo enim anno ab-
ducũtur inde ad quinquaginta nauigia goſipinis pannis ſericisꝗ onuſta,qui ad Turcas
Syrosꝗ, nec non ad Arabes,Perſas,Aethiopes,Indosúe deferuntur. Inueniuntur quo-
que ibi negociatores Chriſtiani,qui illuc ueniunt ex imperio Magni Cham de Cathay,
ferentes ſecum aloën,laſerpitium,caſtoreum & id genus fragrantiones odores. In hac
urbe pannos non conficiunt mulieres necꝗ lanificio nentes incumbunt,ſed uiris id mu
nus delegatur. Hinc uerſus ortum ſolis u[illegible]tur ad urbem Pego nomine,ſitam ad lim-
pidiſsimum amnem. Rex eius idola colit,habetꝗ innumeros in armis, quum equites
tum etiam pedites. Ager re frumentaria plurimum ſcatet, affatimqúe carnium habent
quaſi omnifariam animalia. Inibi perpauci ſunt elephantes, reliqua uerò animalia &
auiorum complura genera illic conſpiciuntur modo regionis Calechut, habent præ-
ſertim pſitacos uocaliores quàm alibi inueniuntur. Mittit hæc urbs præter monilia præ-
ſertim pyropos ſeu robinos,mercimonia nulla. Hi lapilli præcioſi aliunde aduehuntur,

ex urbe ſcilicet Capèlan, qui tenebricoſa nocte non aliter lucent, quàm ſi phœbus ipſe radios ſuos uibraret. Mittit circumiacens regio lac, ſandalium, preſilium, goſipium & ſericum. Hinc nauigatur in octo diebus ad ciuitatem Malaccham, quam alij Melaquam appellant, ubi altrinſecus uiſitur inſula ingens, quam Sumatram appellant, olim autem dicta fuit Taprobana. Habet Malaccha portum maris optimum & commodiſsimum, & ob id appellunt ibi plura quàm alibi nauigia, et comprimis aromata et complura alia mercimonia omnifariam illic conuehuntur. Regio non eſt generatim ferax, mittit tamen triticum, carnes, perpaucaqꝫ ligna: aruis inerrant alites inſtar regionis Calechut, uerum pſitaci ſunt illis longe meliores. Mittunt item aromata, ſandalium, ſtannumqꝫ, elephantes, equos, pecora, bubalos, pauones & id genus compluria animalia. Illic mercari non licet, niſi emere aromata ſericumqꝫ uolueris. Ibi noctu per urbem incidere impune haud licet, graſſantibus inuicem incolis: nam mutuis cædibus canum more ſe conficiunt. Ob id appulſi negociatores, non niſi in nauigijs pernoctant. Quomodo Luſitani Malaccham expugnauerint, dicetur infrà in deſcriptione nouarum inſularum.

Sandalium *Preſilium.* *Malaccha ciuitas.*

SVMATRA INSVLA. Cap. CXLIIII.

HAnc putant Taprobanam eſſe inſulam, eſtqꝫ magna & diues. Nam habet quaternos diademate inſignitos reges. Sunt idolorum cultores, fideqꝫ & ritu uiuendi, nec non habitu regi Tarnaſſeri non abſimiles. Excedunt homines corporum magnitudine alios omnes. Sunt cæruleis oculis, atroci uiſu, terrifico ſono uocis, quibus immatura mors eſt. In annos enim centum æuum trahunt. Certis canalibus mare adeô altum, adeoqꝫ depreſſum, ut nullæ unquam anchoræ ad profundi illius ima potuerint peruenire. Habitatores maria piſcationibus inquietant, marinasqꝫ teſtudines capere gaudent, quarum tanta eſt magnitudo ut ſuperficies earum domum faciat & numeroſam familiam nō arcte receptet. Aiunt quibuſdam quindecim cubitos habere in longitudine, atqꝫ ob id habitatores facile defendere omni iniuria aëris. Maior pars inſulæ huius calore ambuſta eſt, & in uaſtas deficit ſolitudines. Margaritas legunt plurimas maximasqꝫ. Signato argēto auroqꝫ ac ſtanno pro moneta utuntur. Aurum ſic eſt ſignatum: ab altera parte uiſitur dæmonis cælatum caput, ab altero uerò carpentum quod elephanti trahunt. Mittit ea regio numeroſius proceriores quàm alibi elephantes, eoſdemqꝫ meliores. Balenæ maris circumuagantur hanc inſulam & plurima habitatoribus inferunt incommoda. Sunt tam uaſtæ magnitudinis, ut in morem collium appropinquent littori, habentqꝫ dorſum aſperrimum, ſpinoſis ſetis & aculeis cuſpidatum. Et niſi homines cautè ambulent in littore maris, non euadunt huiuſmodi horrendas beluas, quin ſubito abſorbeantur. Habent quędam tam immenſum rictum, ut nonnunquam deglutiant naues cum hominibus. Fert hæc inſula Lac ſeu lactam, unde conficiunt rutilum colorem. Gignitur autem in arbore iuglandibus noſtris haud abſimili. Eſt quoqꝫ ibi procerioris piperis uberior prouentus, miraqꝫ copia. Lingua patria piper molaga dicitur, & eſt longe procerius illo quod huc aduehitur. Venditur ibi non pondere ſed menſura, ut apud nos triticum. Tanta eſt huius ubertas,

Taprobana inſula. *Balenæ ingentes.* *Molaga piper*

ut inde anno ſingulo uicenæ naues onuſtæ Cataium,ubi frigidius eſt cœlum, euehantur.Hinc itinere quindecim dierum peruenitur ad inſulam Bandan nomine plurimum incultam ac infœcundi ſoli humilis & plani,quam incolit genus hominum agreſte, parum diſtans à beluis:habentes humiles caſas,& qui amiciuntur ſola interula, nudis pedibus apertoq; capite prodeunt,promittunt capillum,ſtaturæ deſpicabilis,idola colentes,obtuſi ingenij,nullarumq; uirium:quorum ager præter myriſticam nucem (muſcatam appellant) & nonnullos fructus nihil mittit. Eſt autem myriſticæ nucis caudex Perſico caudici ſimilis,ramos foliaq; conſimilia producens,uerum nonnihil anguſtiora. Priuſquàm nuces huiuſmodi percoquãt,ſepit arborem macis ſeu maſtix florentis roſæ inſtar, & ubi nux percoxerit, maſtix eam complectitur, complexoq; ſimul ſtato tempore cultores legunt certatim uberiusquè quàm poſſunt,quoniam communia ſunt ibi omnia,ceduntq; præoccupantibus. Arbores abſq; cultu ſuppeditante tantum natura, fructus mittunt. Leguntur quando apud nos caſtaneæ colliguntur.

Miriſtica nux.

Procul illinc itinere ſex dierum eſt inſula Monoch, in qua gariophilum inuenitur ſicut & in uicinis alijs inſulis. Eſt arbori huic caudex buxo non abſimilis, folia uerò cinnami inſtar habet,ſed obrotunda magis. Cumquè matureſcere incipiunt,cultores harundinibus flagellant arborem, conſtrato prius circum arborem tegetibus ſolo. Colos telluri eſt qui ſubargilloſæ ac arenoſæ terræ eſſe conſueuit. Regio eſt humilis admodum, adeoquè demittitur,ut ſeptentriones ibi minime cernantur, polo ſcilicet meridionali eminente ſupra terram.

Gariophilum.

DE INSVLA BORNEI.

Cap. CXLV.

INſula Bornei quam alij Porne uocant,abeſt à Monoch inſula quinquaginta circiter Germanicis milliaribus coluntq; incolæ idola & ſunt acerrimi ingenij ac uitæ haud illaudabilis.His non eſt idem habitus,alij interula goſipina,alij undonibus utuntur,alij apice ſubrutilo uti conſueuere.Eà inſula mittit quotannis affatim camphoræ.Hanc arboris gummi eſſe adſeuerant.De hac inſula infrà in nauigationibus orientalibus,plura fortaſsis diſſeram.

GYAVA INSVLA. *Cap.* CXLVI.

QVinq; dierum itinere uerſus meridiem à Bornei nauigatur ad Gyauam inſulam, quæ tam magna eſſe perhibetur ut complura regna contineat. Incolæ idolorum latriæ addicti ſunt. Hæc inſula ſericum mittit,ſyluis ſponte id gignentibus. Habet & ſmaragdos totius orbis elegantiores:habet affatim auri ac optimi æris: ager re frumentaria ſcatet,omnifariamq; fructibus. Maria ſulcaturi incolæ arcubus & harundineis ſagittis utuntur. Conſueuit etiam gens illitas ueneno ſagittas, eo inſtrumento, quo nos tormenti inſtar figulina glande aues conficere ſolemus,ore in hoſtes uibrare, mortemquè illico afferunt, modò nonnihil cruoris eliciant. Solent quoque huius inſulæ cultores, ubi uiderint parentes ſenio confectos nullius iam uſus eſſe, in emporium adductos anthropophagis uendere,à quibus cõtinuo mactantur & loco eſculentorum à quibuſdam abſumuntur. Idem agitur cum iunioribus ſi deuenerint in ægritudinem deſperatam.

LAVA

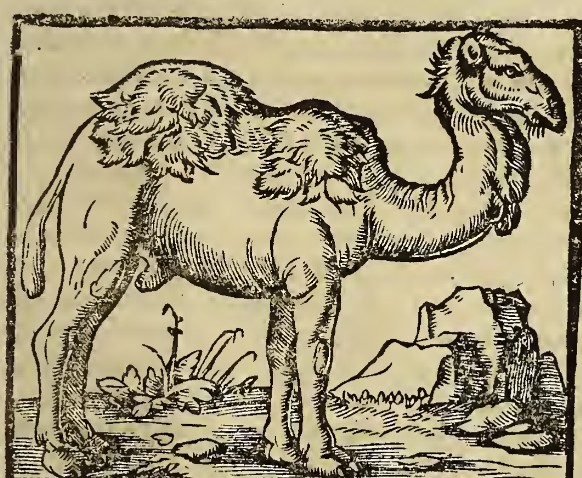
IAVA INSVLA. Cap. CXLVII.

DVæ ſunt Iauæ inſulæ, maior ſcilicet & minor. Maior plurimum extenditur in auſtrum, diciturq́ habere multa regna. Colunt incolæ idola, & habent propriam linguam. Eſt in ea magna copia piperis, nucum muſcatarum, ſpici, galangæ, & cæterorum aromatum. Conueniunt quoque illuc multi negociatores, lucranturq́ue multa ex auectis ſpeciebus. Sunt etiam in ea inſula anthropophagi.

MADAGASCAR INSVLA. Cap. CXLVIII.

HAec inſula inter maiores & ditiores mundi computatur inſulas. Habitatores eius Mahumetani ſunt. Producit hæc inſula plurimos elephantos, & eſt in ea magna eboris nundinatio. *Eboris copia.* Nam in toto orbe non putatur maior eſſe elephantinorum dentium copia quam in hac & Cuzibet inſula. Non comeduntur in hac inſula aliæ quam camelorum carnes, quum illæ ſaniores incolis ſint, atque inſula abundet his animalibus. Sunt præterea in ea multa nemora ſandalorum rubeorum, quorũm gratia multæ ibi fiunt mercantiæ. In mari uerò cete grandia capiuntur, ex quibus ambrum colligitur. *Ambrum.* Sunt ibi leones, leopardi, cerui, damulæ & capreæ, multæ aliorumq́ue beſtiarum & auium multiplex uenatio.

ZANZIBAR INSVLA. Cap. CXLIX.

ZAnzibar inſula proprium habet regem, & linguam ſingularem. Incolæ eius idola colunt, ſuntq́ corpore groſſo, ſed breui. Quod ſi ſtaturæ longitudo corpulentiæ reſponderet, gigantes uideri poſſent. Sunt omnes nigri & nudi incedũt, uerenda duntaxat tegentes. Capillorum habent miram criſpitudinem, & os magnũ, nareſq́ ſurſum patentes, aures quoq́ habent grandes & oculos truces. Mulieres eorum deformes ſunt ob oculos prominentes, os magnum & nares groſſas. Viuunt lacte, carnibus, orizò, et dactylis. Carent uino, ſed conficiunt potum optimum ex oriza & ſaccaro, alijſq́ ſpeciebus. Veniunt illuc multi mercatores propter ebur & ambrum. Nam ſunt ibi plurimi elephanti & cete grandia.

DE DVABVS INSVLIS, IN QVIBVS VIRI ET *mulieres ſeparati habitant.* Cap. CL.

SVnt in alto mari duæ inſulæ, octo aut nouem milliaribus Germanicis à ſe inuicẽ diſtantibus, uerſus meridiem inter emporia Aden & Calechut collocatæ, in quarum

una

una morantur uiri ſine mulieribus, uocaturꝗ inſula maſculina, & in alia fœminæ ſine uiris, quæ & fœminina appellatur. Sunt Chriſtiani & habent inter ſe matrimonia. Mulieres nunquam ueniunt ad inſulam uirorum, ſed uiri uiſitant mulieres, moranturꝗ cum illis tribus continuis menſibus, quiſque ſcilicet cum uxore ſua in domo propria. Poſt hęc reuertuntur ad inſulam ſuam, ubi per reſiduum anni tempus manent. Retinent autem mulieres filios maſculos ſecum uſque ad decimumquartum annum, poſtea mittunt eos ad patres. Mulieres aliud nihil agunt, niſi quod curam habent filiorum, & fructus quoſdam legunt. Viri uerò laborant & curam habent quomodo uxores & filios nutriant. Vacant piſcationibus, & piſces recentes atꝗ deſiccatos uendunt negociatoribus, unde multum lucri habent.

IMPERIVM CATHAY.

Cap. CLI.

SVperior India, quæ nunc Cathay appellatur, eſt ampliſsima potentiſsimaꝗ regio, cui præſidet magnus Imperator Tartarorum Cham, quem alij Can uocant, habetꝗ ſub ſe plurimas prouincias, populos & regulos, atque infinitas inſulas in Oceano orientali. Habet in imperio ſuo nominatiſsimas ciuitates, cuiuſmodi ſunt Cambalu, Quenquinaſu, Mien, Cacauſu, Canglu, Tadinfu, Tingui, &c. Apud hos Cathæos multæ uxores in unius uiri coëunt matrimonium. Et is ubi uita diſceſſerit, apud grauiſsimos iudices ſuam quæque de meritis agunt cauſam, & quæ officioſior præ cæteris uiro chariorꝗ fuiſſe iudicantium ſententia comprobatur, illa in habitu ornatuque, pro cultius ſe exornare poteſt, uictrix & lætabunda rogum aſcendit ac iuxta mariti cadauer accubat, amplexans illud & deoſculans ſuppoſitis ignibus cum coniuge defuncto concrematur: cæteræ cum nota & dedecore uiuunt.

Mores coniugum.

Connubia non opibus & nobilitate, ſed formæ præſtantia conciliant inter ſe, liberorum magis quàm uoluptatis cauſa. Eſt & alia conſuetudo apud quoſdam Indos, ut qui filias præ inopia locare non poſſunt, in ipſo ætatis flore cum tuba & claſsicis, quibus bellica ſignificari ſolent, in forum producunt. Tum multitudine conuocata, puella coram aſtantibus primum poſterior humerotenus detegit, poſtea anteriora. Quæ cum placita fuerit & approbata, quibuſcunꝗ uidetur illa nubit. Cathayni Scythicum genus hominum eſt, funtꝗ ſecundum Haitonum ſagaciſsimi, afferentes ſe ſolos hominum duobus luminibus cernere, cæteros mortales, aut cæcos eſſe aut altero oculo captos: magnum ingenij acumen, ſed iactantia maior. Perſuaſum eſt uniuerſæ genti, ſe cæteris mortalibus artium ſubtilitate & ſcientia longè antecellere. Candidum genus hominum,

Cathay abundant ſuo ſenſu.

paruis oculis, natura imberbes, ueræ pietatis expertes. Solem enim quidam adorant,
alij Lunam, quidam fuſiles ſtatuas, nonnulli bouem; uariaꝗ per hæc monſtra ſparſa eſt
gentis ſuperſtitio. Non ſcriptas leges, non fidem norunt ullam: & quum in opificijs mi-
rum ſit gentis acumen, nulla tamen his rerum diuinarum noticia. Timidum genus ho-
minum mortemꝗ formidans: gerunt tamen bella magis ingenioſè quàm fortiter. Sagit
tis in pugna utuntur, telorumꝗ generibus quibuſdam hominibus aliarum gentium mi
nimè notis. Papyracea moneta in uſu, quadrata forma, & in ea regis imagine expreſſa.
Suppellex ex auro & argento, cæteriſꝗ metallis, olei inopia inſignis. Imperator Cathay
norum curiam ſuam habet in potentiſsima urbe & metropoli totius imperij Cambalu,
quæ tantæ magnitudinis eſt, ut complectatur per circuitum 6. milliaria Germanica. Eſt
autem quadrilatera, habetꝗ quælibet muri quadratura tres portas principales. In angu
lis quoꝗ murorum ſunt egregia palatia, ubi ciuitatis conſeruantur arma. Tranſeunt per
hanc ciuitatem uiri & plateæ rectiſsimæ, ut ab una porta liber aſpectus pateat per ciuita
tem ad portam oppoſitam, domibus elegantiſsimis palatiorũ inſtar utrinꝗ conſtructis.

Cambalu regia

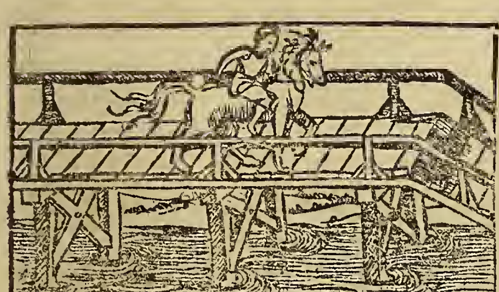
Extra

Extra ciuitatem duodecim ſunt magna ſuburbia, ſingulis duodecim portis contigua, in quibus iugiter mercatores inueniuntur & aduenæ homines. Dici non poteſt quanta uis mercimoniorum & opum in hanc urbem conuehatur, putares toti orbi illa ſufficere poſſe. Aduehuntur autem lapides præcioſi, uniones, ſericum & diuerſarum ſpecierum aromata ex India & Mangi, alijsq́ regionibus. Nec tranſit dies per annum, in qua non circiter mille quadrigę ſerico oneratæ huc ab exteris negociatoribus conuehantur. Quanta pompa, quantusq́ apparatus omnium rerum conſeruetur in Imp. aula, dici ne quit. Habet in curia ſua duodecim equitum millia, qui corpus ſuum cuſtodiunt. Cuſtodias autem ſuas tali diſtribuunt ordine, ut quum per triduum dux unus cum tribus millibus militum intra palatium regem ſtipauerit, tribus ſequētibus diebus dux alius cum alijs tribus militum millibus obit hoc cuſtodiæ munus, cui iterum dux alius cum militibus ſuis ſuccedit. In conuiuijs Imperatoris, indicibilis obſeruatur pompa. Habet ad ſiniſtram reginam maiorem & principalem, ad dextram filios, & qui de regali ſunt proſapia, in demiſsiori tamen loco. Reliqui uerò barones & milites, ſedent adhuc in dimiſsiori loco. Nemo in hac aula diſcumbens, alio quàm aureo utitur poculo. Principes qui regi diſcumbenti miniſtrant, omnes delicatiſsimo ſerico panno ora ſua cooperiūt, ne ipſorum halitus quoquo modo regiūm cibum aut potum contingat. Et quum Imp. ſcyphum ad bibendum leuat, omnes circumſtantes citharœdi & muſicorum inſtrumentorum luſores, chordas inſtrumentorum tangunt, & ſuauiſsimum edunt melodiam, & cęteri aulæ miniſtri interim genu flectunt. Quantus honor exhibeatur huic Imperatori & quàm multa & præcioſa munera ei offerantur à regulis ſuis, principibus, præfectis prouinciarum & ciuitatum rectoribus, nemo ſatis explicare poterit, quam infinita ferè ſub ſe habeat regna, prouincias, nationes & dominia, quæ circum Cathay iacent, & omnia illum agnoſcant, atque ceu Deum & Magnum Mahumetum uenerentur & adorent. Quantum faſtum & magnificentiam oſtentet, ſpectaculumq́ exhibeat dum ad uenationem uel aucupium egreditur, quotq́ in campo erigat tentoria, quæ à longe uiſa putantur magna eſſe ciuitas, qui ſcire cupit legat Paulum Venetum in ſecundo libro ſuæ in Indiam migrationis, & mira inueniet. Conficiunt in Cathay potum optimum ex oriza & uarijs aromatibus, qui ſuo ſapore etiam uini excellit ſuauitatem. Laborant in quibuſdam locis magna lignorum penuria, loco quorum ex montibus eruuntur lapides quidam nigri, qui in ignem miſsi ceu carbones ardent, ignemq́ conſeruant, ut ſi ueſperi accendantur, per totam noctem uiuum ignem retineant.

Emporium maximum.

Regis magnificentia.

DE PROVINCIIS QVIBVSDAM MAGNO *Cham ſubiectis.* *Cap.* CLII.

TRanſit fluuius quidam magnus, Puliſachnitz nomine, regnum Cathay, qui ſeſe exonerat in oceanum, & per quem naues multæ cum plurimis mercibus aſcendunt. Eſt autem in eo loco pons marmoreus pulcherrimus, trecentos in longitudine habens paſſus & in latitudine octo, arcubus uerò ſeu fornicibus uiginti quatuor innitēs, ſculptis leonibus utrumq́ eius ſuperiorem marginem adornantibus. Hinc non magna eſt diſtantia ad regnum Tainfu, magnum & cultiſsimum, in quo ſunt uineæ multæ. In regno uerò Cathay nullum creſcit uinum, ſed ab hac regione illuc defertur. Exercentur in hoc regno mercationes multæ, abundatq́ue artificibus, & omnia arma, quibus utitur Magnus Cham pro exercitibus ſuis fabricantur in eo. Verſus regionem Mangi peruenitur ad flumen Caromoram, quod ob nimiam latitudinem & profunditatem nullum habet pontem. Abundat ea regio zinzibere, ſerico & auibus, præſertim phaſianis. Vltrà uerò fluuium procedendo peruenitur ad ciuitatem grandem Quenquinafu, metropolim regni Quenquinafu. In iſtis regionibus inueniuntur animantia quæ muſchum producunt.

Coromora fluuius.

Eſt

Eſt autem animal illud in hac terra paruum & pulchrum magnitudine mediocris felis, habens groſſum pilum inſtar cerui, ungulas obtuſas in pedibus, duos oblongos dentes in ſuperiori rictu & duos in inferiori, atq; iuxta umbilicum habet ueſicam ſanguine plenam, qui immenſam redolet fragrantiam, eſtq; uerum muſchum.

DE PROVINCIA MANGI. Cap. CLIII.

HAbet prouincia Mangi multas inſignes ciuitates, in quibus exercentur magna & uaria negocia, præſertim in ciuitate Conigangui magna uis ſalis uenundatur. In Panchi ciuitate, magna exercetur mercãtia ſerici. In Sianfu ciuitate multi fiunt panni ex auro & ſerico: & in Singui eſt emporium celebratiſsimum, magnaq; uis mercium per fluuium adducitur. Iuxta Caigui ciuitatem creſcit tanta uis bladi & orizæ, ut inde ad curiam magni Cham deuehatur. Numerantur in ciuitate Singui pontes lapidei circiter ſex millia, tam altos habentes fornices, ut magnæ naues tranſire poſsint ſine mali inclinatione. Ciuitas alia Quinſai nomine, eſt tam magna & inſignis, & maior in orbe non eſſe putetur. Nam circuitus eius circiter centum milliaria Italica, quæ faciunt 25. Germanica. Pontes uerò lapideos habet duodecim millia, eosq; tam altos, ut naues magnæ erecto malo pertranſire poſsint. Fundus autem ciuitatis eſt in loco paludinoſo ferè ut Venetiæ: quare ſi careret pontibus de uico ad uicum perueniri non poſſet. Habet artifices innumeros atq; plurimos mercatores. Ciues in magnis uiuunt delicijs, præſertim mulieres, unde cæteris formoſiores ſunt. Verſus meridiem eſt lacus magnus intra mœnia urbis, qui circiter octo milliaria Germanica in circuitu ſuo continet, habens in littore plurimas domos nobilium, foris & intus ornatas. In medio uerò lacus ſunt duæ paruæ inſulæ, & in qualibet eſt elegans palatium, in quibus continentur præparamenta & uaſa quæcq; neceſſaria pro nuptijs & ſolennibus conuiuijs. Nam quicũq; ciues inſignia uolunt celebrare conuiuia, illuc inuitatos ducunt & cum honore ſuſcipiunt. Sunt per uicos ciuitatis plurimæ publicæ turres, in quas tempore conflagrationis uicini quique res ſuas portant, atque ab incendio ſaluant. Ciues adorant idola, & comedunt carnes equorum, canum & aliorum immundorum animalium. Collocat Magnus Cham in hãc urbem maximum cuſtodiam quo rebellio caueatur atq; furta & homicidia arceantur: in quolibet enim ponte interdiu & noctu decem habentur cuſtodes. Prouincia Mangi quum ſit latiſsima, diuiſit eam Magnus Cham in nouem regna, cuilibet proprium aſsignando regem. Et hi reges omnes ſunt potentes, ſed Magno Cham ſubiecti. Vnus illorum moratur in urbe Quinſai. Aliud regnum appellatur Fugui, in quo comeduntur humanæ carnes cum magna uoluptate, dummodo homines illi non morbo aliquo occubuerint. Quos in bello perimunt, eorum bibunt ſanguinem & comedunt carnes. Inueniuntur in hac regione gallinæ, quæ loco pennarum pilos habent ut catti, nigri ſcilicet coloris, eduntq; oua optima.

Sex millia pontes in una ciuitate.

Nouem regna in regione Mangi.

DE REGIONE TANGVT. Cap. CLIIII.

A Perſia duo ſunt itinera ad regionem Cathay: aut enim meridianum latus eſt obſeruandum petendaq; India, aut proficiſcendum per prouincias Carcham, Cotam, Peim uerſus aquilonem ad ciuitatem Lop, tota regione illa celeberrimam maximamq;, ſitam inter Orientem & aquilonem ad introitum deſerti magni. In hac ciuitate faciunt ſibi mercatores, qui deſertum tranſire cupiunt, parare cuncta neceſſaria. Quieſcunt etiam in ea aliquantiſper, prouidentes ſibi de fortibus aſinis & camelis, quos uictualibus onerant. Et quando in deſerto uictualia deficere incipiunt, interficiunt aſinos uel in deſerto relinquunt, quia non poterunt amplius illius de pabulo prouidere, quouſq; deſertum illud magnum uiatoribus aliquando aquas amaras, ſed frequentius aquas dulces, ut ferè ſingulis diebus per illos 30. dies aquam recentem inueniant, ſed quæ interdum adeò modica eſt, ut non omnibus mercatoribus ſimul euntibus ſufficiat. Eſt deſertum illud multum montuoſum: & ubi ad planiciem peruenitur, illic per ſabulum eundum eſt.

Lop inſignis ciuitas.

Eſt

Eſt in uniuerſum ſterile & ſqualidum,nullumq; propter pabuli penuriam animalibus præſtat habitaculum.Cernuntur & audiuntur in eo interdiu & ſæpius noctu, dæmonum uariæ illuſiones. Vnde uiatoribus ſummè cauendum eſt,ne multum ab inuicem

Dæmonis illuſio.

ſe ipſos diſſocient, aut aliquis à tergo ſeſe diutius impediat, alioquin quàm primum propter montes & colles quiſpiam comitum ſuorum aſpectum perdiderit, non facile ad eos perueniet.Nam audiuntur ibi uoces dæmonum, qui ſolitariè incedentes proprijs compellant nominibus, uoces fingentes illorum,quos comitari ſe putant,& à recto itinere abductos in perniciem deducunt.Audiuntur interdum in aëre concentus muſicorum inſtrumentorum, ſed frequentius ſonitus tympanorum. Superato deſerto peruenitur ad ciuitatem Sachion, quæ ſita eſt in ingreſſu prouinciæ magnæ Tangut, ubi inter Mahumeti cultores, pauci inueniuntur Chriſtiani Neſtoriani.Sunt quoque ibi plurimi idololatræ,qui ſua habent monaſteria,diuerſis idolis conſecrata,quibus & multa offerunt ſacrificia,& dęmonibus magnos impendunt honores. Et quando homini filius naſcitur, ſtatim commendat eum idolo alicui,atq; in honorem eius anno illo nutrit arietem,quem anno à natiuitate filij reuoluto, proximo illius idoli feſto unà cum filio offert cum multis cæremonijs. Officio finito, immolatas carnes ad locum aliquem deferunt,& conſanguinei eius omnes pariter congregati,carnes illas cum magna religione comedunt:oſſa uerò decenter in uaſculo quodam conſeruant.Cæterùm in mortuorum parentatione his utuntur cæremonijs. Curant proximi quiq; ut corpora exanimata comburantur,ſicut reliqui populi orientis faciunt.Alij tamen mortuum corpus aliquot diebus reſeruant,aliquando ſeptem diebus, quandoque per menſem,nonnunquam per ſex menſes,domi capſam illi parantes & latera ſic compaginantes,ut nullus fœtor ex ea exhalare poſsit.Corpus etiam ipſum aromatibus condiunt,& capſam pulchrè depictam panno præcioſo operiunt, & ſingulis diebus,quibus cadauer domi tenetur,hora prandij menſa iuxta capſam præparatur,uino & cibis per integræ horæ ſpacium deſuper poſitis,putantes animam defuncti de appoſitis manducare. Eſt terra Tangut ampliſsima regio,complectiturq; multas priuatas prouincias,puta prouinciam Camul,prouinciam Chinchital & Suchur, habetque multas inſignes ciuitates,quæ omnes parent magno Cham. Quidam incolæ credunt Mahumeto, quidam agnoſcunt Chriſtum ritu Neſtoriano. In terra Chinchital eſt mons,unde eruitur minera chalybis & audanici. Inueniuntur quoque ibi ſerpentes,Salamandræ dicti,qui in igne ſine ſui læſione uiuere poſſunt. Vſus eorum adhibetur pannis quibuſdam, qui ignem ſine ſui corruptione aut læſione ferre poſſunt,quin & quando maculam contrahunt aliquam proijciuntur per horam in ignem,& extrahuntur mundi haud ſecus quàm ſi optimè loti eſſent. Alia multa & innumera mirabilia ſcribit ſe uidiſſe,& exploratum habuiſſe Paulus Venetus,qui fuit in partibus illis,à quo iſta habeo,à reliquis uerò,quæ quoq; commemorat,hic ſuperſedeo.

Parentationes.

DE

DE NOVIS INSVLIS, quomodo, quando & per quem illæ inuentæ ſint.

Cap. CLV.

CHriſtophorus Columbus natione Genuenſis, quum diu in aula regis Hiſpaniarum diuerſatus fuiſſet, animum induxit, ut hactenus inacceſſas orbis partes peragraret. Petijt propterea à rege, ut uoto ſuo non deeſſet, futurum ſibi & toti Hiſpaniæ decus præclarum aſſeuerabat, ſi ſua opera & impenſa nouas regiones nactus eſſet. Hæc meditantem rex & regina deriſere, utpote cogitantem inania. Tandem peractis annis octo inſiſtente adhuc Columbo, cœpit rex ſermonibus eius aures præbere attentiores, decreuitq́; poſt multa experiri uiri ingenium. Vnde iuſsit liburcam unam & celoces duas omni genere annonæ armamentorumq́; communiri, quibus expeditis, prima Septembris luce anno 1492. ſoluit ab Hiſpanis littoribus & diu optatum iter eſt aggreſſus. Soluens ergo à Gadibus diuertit uerſus inſulas Fortunatas, quas nunc Canarias appellant, ob id quod canibus abundent. Fortunatæ uerò olim dictæ fuerunt ob aëris miram temperiem, cœliq́; clementiam, & incoluerunt eas ferinæ gentes quibus nulla erat religio, nullaq́; uerecũdia, utpote qui toti nudi incedunt. Hinc autem Columbus ſoluens nauigauit uerſus occidentem, tandemq́; inuenit aliquot inſulas, quarum duæ erant uaſtiſsimæ, eiſq́; nomina indidit, alteram Hiſpaniam, Iohannam alteram nuncupans.

Fortunatæ & Canariæ inſulæ.

DE DVABVS INSVLIS IOHANNA ET *Hiſpania.* *Cap.* CLVI.

VEniens Columbus ad Inſulam quam Iohannam appellauit, audiuit innumeros auium concentus, & in primis luſciniarum, quæ denſiſsimis inenarrabant nemoribus, menſe Nouembri. Vidit quoq́; limpidiſsima flumina, eademq́; ad potandum ſuauia, portus magnos & celebres. Et cum nauigaret ſecus inſulæ littora ductu Chori uenti

& nullum comperiret finem,credidit continentem eſſe, propterea decreuit gradum referre,impellente Pelagi ſæuitia. Conuerſa ergo naui ad Orientem,uenit ad inſulam quæ poſtea dicta fuit Hiſpana,appellensq́ terram,conſpectus eſt ipſe & ſocij eius ab incolis inſulæ,qui protinus fugerunt in denſa nemora. Noſtri tamen ueſtigia perſequuntur fugientium & mulierem quandam corripuere. Quam quum ad nauem reduxiſſent,uino & obſonijs prope diſtentam & eleganter ueſtitam,miſſam faciunt. Nam ipſi nudi incedunt & humaniores ignorant delitias. Veniente itaq́ muliere ad ſuos, alij moti liberalitate in eam collata cateruatim ad littus currunt ferentes ſecum aurum, quod cum ollis teſtaceis & uaſis uitreis permutabant,pro minima & deſpicabili re aurum dantes. Contracta igitur amicitia,noſtri diligentius uitam eorum & mores cœperunt explorare, deprehenderuntq́ eos habere regem. Vnde petentes interiora inſulæ, à rege honorificè ſunt excepti. Luſtrauerunt autem domos eorum,uideruntquè eas miro modo ſine ferro conſtructas. Nam omni ferro carent, loco cuius cote utuntur,eo ligna ſerrantes & excauantes. *Hiſpana inſula.*

CANIBALI ANTHROPOPHAGI.
Cap. CLVII.

QVod autem inſulani primum à conſpectu noſtrorum fugerunt, id fecerunt quod putarent eos eſſe Canibalos, ferinos ſcilicet populos,qui in cibatu humanam carnem gratiſsimam habent. Hos noſtri prætererant, eos ad meridiem relinquentes. Vnde inſulani mœſtiſsimè noſtris conquerebantur de efferatis Canibalorum moribus,quod in eos non aliter ſæuirent quàm tigris uel leo in manſuefacta animalia. Nam impuberes,ſi qui corripiuntur, exectis teſtibus ſaginant uti nos gallos gallinaceos,puberes uerò mox contrucidant, quibus exenteratis ilia comedũt recentia,membrorumq́ partes extremas,cætera ſaliunt adſeruantq́ ut nos inſitia & farcimina omnis generis. Mulieribus haud ueſcuntur, uerum eas ad prolem,ueluti nos gallinas ad oua ſeruant. Si qua eſt anus,ea mancipij uicem gerit. Quando erga Canibali ueniunt,incolæ inſularum dant terga,& licet ſagittis utantur,non ſunt tamen tantarum uirium,ut compeſcere eos queant. *Corpora humana fumantur.*

DE MORIBVS HABITATORVM
Hiſpanæ. *Cap.* CLVIII.

VTuntur huius inſulę cultores loco panis radicibus quibuſdam, quæ ſunt inſtar napi ſaporem habent, quem molles recentesq́ caſtaneæ. Aurum apud eos eſt in præcio, id enim auribus appenſum ferunt. Non emigrant finibus ſuis,nec ultro citroq́ commeantes exercent commertia. Aurum legunt in arenis cuiuſdam fluminis,quod ex editiſsimis deriuatur montibus. Id labore eximio colligunt,funduntq́ in fruſta & demum in laminas. Non ſunt apud eos quadrupedia niſi cuniculi, ſerpentes uerò habent immenſæ uaſtitatis, ſed innoxios: ſylueſtres turtures, anates noſtris proceriores, anſereſq́ oloribus candidiores,niſi quod capite rubeo ſunt: Ibi & pſittaci complures, alij coloris praſini,fului alij, alij uerò Indis non abſimiles, id eſt, torque miniato. Hæc præterea inſula gignit maſticem, aloe & alia his non diſsimilia, & in primis grana quædam rubea, quæ pipere ſunt acriora. *Panis ex radicibus.*

COLVMBVS INVENTIS NOVIS INSVLIS REDIT IN *Hiſpaniam, ac claſſe parata reuertitur ad Canibalos.* Cap. CLIX.

IGitur Columbus de compertis terris lætus, quum Ver iam appeteret, decreuit patriam repetere, dimiſsis apud regem inſulæ triginta octo uiris, qui diligenter ſciſcitantur & explorarent locorum ſitus, regionis mores, frugumq́ ac arborum naturam. Ipſe uerò uela uentis dans uerſus Hiſpaniam, duxit ſecũ ex inſulanis uiros decem, non alia magis de cauſa quam ut eorum linguã aliquando diſcerent, quoniam id conſequi haud difficulter poterant, quum characteribus noſtris ipſorũ idioma ſcribi probe poſsit. Rex & regina redeuntem Columbum uultu ſereno excipiunt, condecorantq́ innumeris titulis: uoluerunt ut deinceps non Columbus ſed Admirans oceanum appellaretur. Parant etiam illi rurſus liburnicas decem & ſeptem atq́ celoces duodecim & in eis homines mille ducentos, omni genere armorum communitos, atq́ commeatum multum, ſemina quoq́ frumenti & plantas quæ mandarentur terræ, nam præter pinum & palmas nullas habent in inſulis arbores nobis cognitas. Inſtituit quoq́ Admirans ſecum ferre inſtrumenta omnis generis ferrea, quæ conducerent urbi condendæ, ubi ſui tuta haberent receptacula. Igitur prima Septembris ſoluentes ex Gadibus, uentis proſperè flantibus prima Octobris applicuere inſulam Canariam, ac inde ad læuam iter faciens meridiem uerſus adnauigat, tandemq́ deuenit ad Canibalorum inſulas. & quoniam die dominico illuc uenerunt, nuncupauerunt eam Dominicam: & ubi cognouerũt incultam eſſe, ultra progreſsi in 20. diebus peruenerunt ad aliam inſulam omni genere arborũ refertam, quæ inenarrabilem odorem fragrabat: unde nonnulli allecti amœnitate loci in terram deſcendentes nihil animatum ibi conſpexere præter lacertas inauditæ magnitudinis. Eam Crucẽ appellarunt: & hęc erat quoq́ Canibalorum inſula, ut re ipſa demum cognouerunt.

Columbus appellatur Admirans.

Dominica inſula.

Circumuecti autem inſulam caſas humiles compererũt, ex lignis inſtar amphitheatri factas. Erigũt enim complures eminentes arbores in orbem, inq́ eis trabes figũt, quibus arbores inhęrent, fitq́ ut his fulcimentis minimè ruant. Imbrices uerò quum domum cooperiunt, ita conſtituunt, ut formam tentorij efficiant, ſurgitq́ in modum pyramidis, id eſt, in acutũ. Demum has ſic diſpoſitas arbores intexunt palmarũ folijs & quorundam aliarum arborum, ut & uentos & imbres tutius arceant: introrſus uerò trabes texũt funibus bombicinis & radice quadã. Cubilia habent eminentia, quę fœno & bombice ſternunt. Ingreſsis itaq́ noſtris inſulã, mox uiri & mulieres relictis domib. fugerunt, et noſtri domos eorũ ingreſsi inuenerũt impuberes multos uinctos et ad ſaginã adſeruatos, & cõplures anus, mancipiorum obeuntes officia. Inuenerũt etiam illic uaſa fictilia omne genus, in quib. elixabãt carnes humanas pſitacis, anſerib. & anatibus ſimul admixtis, alias autẽ uerubus impoſitas torrebãt

Domus pyramidales.

ſelectis oſsibus & brachijs humanis, quib. pro ferro utebãtur ut ſagittis ſuis adfigerẽt: ferro enim prorſus carẽt. Inuenerũt etiã caput impuberis recẽs abſciſum ſanguine adhuc defluente, trabi infixũ. Cæterum mulieres quaſdã quæ ad noſtros confugerãt, Admirans exornari iuſsit ritu noſtro & donari muneribus relegariq́ ad ſuos, quo factum eſt ut mox Caniballi ad noſtros accurrerint pellecti muneribus, quibus affici ſperabant. Sed ubi coram fuere, illico terga dederunt proxima petentes nemora. Noſtri uerò hinc ſoluentes, repetebant Hiſpanam inſulam.

PLVRIMAS PRAETERIIT ADMIRANS INSVLAS, ET *quid ſuis paſsim acciderit.* Cap. CLX.

RElicta Canibalorum inſula Admirans cum ſuis ultra progreſſus multas præterijt inſulas, inter quas una erat Matinina nomine, ut interpretati ſunt inſulani quos

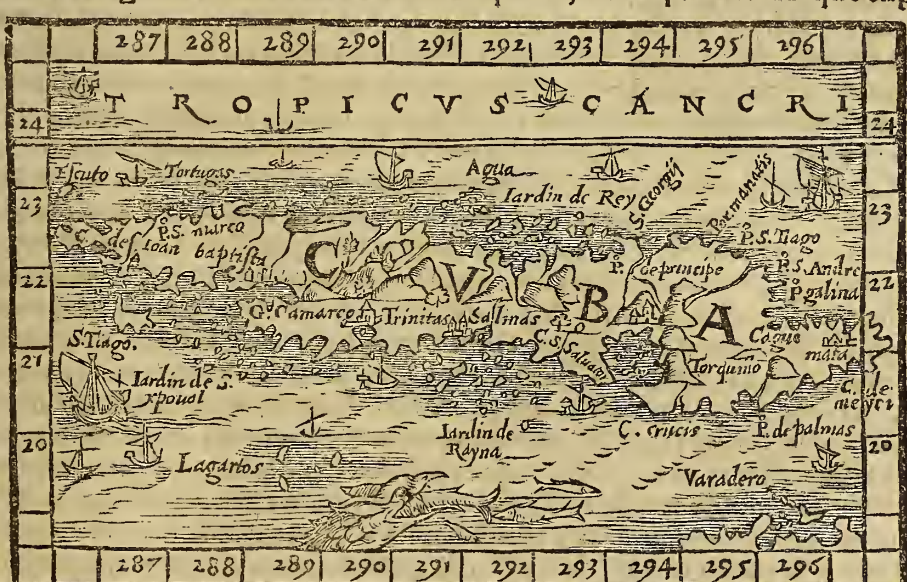
Columbus

Columbus ſecum abduxerat in Hiſpaniam, & quos uendicauerat à ſæuitia Canibalorum,quam ſolæ mulieres more Amazonum inhabitabant.Alias quoq; innumeras præternauigabant inſulas,quas appellauerunt Montem ferratum,S.Mariam rotundam, S. Martinum,S.Mariam antiquam,Sanctam crucem,in quam noſtri aquæ hauriendæ gratia ingreſsi,inuenerunt quatuor Canibalos qui quatuor comprehenderãt mulierculas: quæ uiſis noſtris, complicatis manibus auxilium petere uidebantur. Liberatis autem eis uiri in nemora dilapſi ſunt. Videntes uerò noſtri cymbam in mari uenientem cum octo uiris & totidem mulieribus,inita pugna cum eis,amiſerunt unum,quia barbari excutiebant ſagittas ueneno illitas,præualuerunt tamen noſtri & quibuſdam occiſis alios reluctantes ad Admirantem duxerunt.Hinc digreſsi innumeras inuenerunt alias inſulas, ſed quas accedere non potuerunt ob ſæuitiam maris & ſcopulorum in littore frequentiam.Nonnullæ tamen cæloces quæ altiore fundo non egebant propius acceſſere & ſupra quadraginta ſeptem inſulas numerarunt,locumq; archipelagus nuncuparunt. Hinc auecti nacti ſunt aliam inſulam nomine Buchema,quam Canibali frequenter adeunt,habentq; cultores eius perpetuam pugnam cũ hoſtibus ſuis,nempe Canibalis eos adeuntibus.Tandem uerò Admirans peruenit cum tota claſſe ad Hiſpanam inſulã, uerum omine inauſpicato:nam hi quos loco præſidij ibi reliquerat,omnes exuerant uitã, ſicut & ex ſuis quos ex inſula abduxerat,ſeptem ob cœli mutationẽ occubuerant:unus uerò eorum qui ſuperfuerat, ubi ſuam patriam claſsis applicuit, ſponte ab admirante emiſſus eſt:reliqui uerò nando clanculum aufugerũt. Dubitans tamen admirans de ſuorum omnium morte quos in inſula reliquerat iuſsit tormenta quædam exonerari,ut reboatu edito,ſi qui deliteſcerent mox excitarentur, at nullus uſquam comparuit, cunctis fato functis,Tandemq; adactus rex inſulę Admiranti rem per interpretes ut potuit ſic explicuit,eſſe in ea inſula reges ſe potentiores,qui ægreferebant Hiſpanos ſubegiſſe inſulas,propterea cõtenderant ad oppidũ ubi Hiſpani degebãt,eoq; expugnato cõtrucidauerint uiros & oppidũ combuſſerint, ipſumq; ferentem noſtris ſuppetias ictũ ſagitta fuiſſe,inq; eius rei fidem brachium faſcijs circumuolutũ oſtentauit. Sed deprehenſus fuit rex hæc omnia confinxiſſe,parumq; abfuit quin Hiſpani cum Admirante illum cõprehenderint & pœnis examinauerint. At ille elapſus ad interiora inſulę,ipſo facto oſtẽdit ſe noſtros contrucidauiſſe,quem inſecuti noſtri multa miranda inuenerunt, potiſsimum flumina aurifera & montem aurifero ſabulo conſperſum.Quo in loco Admirans ciuitatem condidit muroq; præcinxit,atque hinc digreſſus cum multis luſtrauit totam ferè inſulam,& in interioribus extruxit arcem, cui nomen ſancti Thomæ indidit, quo totius arcana regionis tam fœcundæ ſcrutari quiret, minaſque auri ubique exploraret.

Sagittæ ueneno tinctæ.

Archipelagus.

Infidelitas inſulanorum.

Relictis autem ubiq; præſidijs,ipſe cum tribus liburnicis profectus eſt,nouas quæſiturus regiones,uenitq; primum ad Cubam, qua præterita peruenit ad inſulam Iamicam,

Cuba, Iamica.

Sicilia maiorem,feracem & habitatore frequentem,hac inuiſa & rurſum dimiſſa,percurrens littus maris innumeras uidit minores inſulas, ferebaturq́ue propè in ſiccum,adeò mare inſulis ibi eſt implicitum compluribus. Vnde coactus fuit redire domum eodem itinere quo uenerat.

HISPANI ABVTVNTVR OFFICIO INſulanorum. Cap. CLXI.

INterim quo Hiſpani in Hiſpana inſula egerunt,cœperunt incolæ ob caritatem annonæ fame laborare, cauſaq́ꝫ huius famis reijciebatur in Chriſtianos, qui eruerant ferè omnes radices,quibus Barbari panem conficiebant. Et ubi incolæ compertum habuere, hæſiſſe cordi Chriſtianis, ut regione diutius potirentur, legatos mittunt, qui præfectum orent ut ſuos frenet,nec ut ab eis ea patiantur,quæ uix ab hoſtibus expectaſſent: nam,ut aiebant, ſub prætextu quærendi auri mala innumera inferebant, & fere totam deuaſtabant regionem,adiecereq́ue ad hæc legati,ſe malle pendere uectigal, quam his aſsiduo uexari incurſionibus & quiete frui poſſe nulla. Conuenit itaq́ꝫ inter eos ut regi Chriſtiano uectigal ſoluerent, quoniam deficientibus radicibus quæ illis loco ſiliginis ac tritici ſuccedunt,panem conficere nequibant,niſi intolerabili labore ferè nemora omnia peragrarent. Numerabant autem ſingulo trimeſtri auri quædam pondera,qui uerò aurum non habebant,pendebant aromata & cotonum,lini genus eſt. Interim uiri Hiſpani,qui auro fodiendo operam dare debuerant,ocio & laſciuiæ uacabant, & præfectum ipſum perniciali perſequebantur odio,effeceruntq́ꝫ ſuis moribus,ut barbari infrenes magis efferarentur,proſilirentq́ue degenerantes ab omni probata uita, & expenſæ quas faciebant pro auro quærendo:ſuperarent lucra. Anno tamen 1501. bimeſtri legerunt ſupra duodecim mille libras auri. Cæterum Admirans faciens præfectum inſulæ fratrem ſuum Bartholomæum,ipſe in Hiſpaniam annò Chriſti milleſimo quadringenteſimo nonageſimo quinto redire conſtituit,ut regem Hiſpaniæ de ſingulis certiorem redderet. At in itinere ab aliarum inſularum cultoribus,qui contra Hiſpanos conſpirauerant,bello petitus,potenti manu ſe contra eos defendit.

Auri copia.

PORTVGALLENSES IN ORIENTE QVAERVNT nouas terras. Cap. CLXII.

INterim quo Caſtellani in occidente nouas & incognitas ſtuduerunt quærere terras, Portugallenſes hoc id tentauerunt facere in Oriente, & ne alter alteri impedimento eſſent,partiti ſunt inter ſe terrarum orbem,autoritate ſummi pontificis Alexandri ſexti, hac ratione,ut ab inſulis Heſperidum,quas nunc Capitis uiridis appellant,recta in occidentem, & altera uerſus auſtralem polum protenderetur, orbemq́ꝫ in duas partes æquales diuiderent. Et quicquid incognitæ terræ in parte orientali degeretur,hoc Portugallenſibus cederet, quicquid in occidentali Caſtellanis. Hinc factum eſt,ut Caſtellani per meridiem in occidentem ſemper nauigauerint,& ibi cõtinentem terram ampliſsimam, inſulas uerò maximas & innumeras auri & margaritarum aliarumq́ꝫ opum diuitias inuenerint. Portugallenſes uerò per meridiem & littora Heſperidum,& æquatorem & tropicum Capricorni prætereuntes in orientem nauigauerunt, per Arabicum & Perſicum ſinus in Indiæ littora intra Gangem,ubi nunc maximum emporium & regnum eſt Calechuticum,delati ſunt. Hinc ad Taprobanam,quam nunc Zamaram & Sumatram uocant nauigauerũt,inde ad Auream cherſoneſum, ubi nunc Malaccha celeberrima urbs & maximum Orientis emporium ſitum eſt,perueuerunt. Ex hac ſinum magnum ingreſsi ſunt,ad Sinarum uſq́ꝫ populos. Sunt autem non procul à Malaccha inſulæ quas Moluccas uocant, in quibus omnia aromata gigni dicuntur & inde in Malaccham uehuntur. Excogitata proinde ratio fuit, ut & Caſtellani ad Moluccas inſulas nauigare poſſent,& inde aromata facile & minore impenſa & præcio in Caſtellam deportare. Ratio nauigationis fuit,ut ex occidente ſubter inferius hemiſphærium in Orientem uſque nauigarent. Res quidem ardua uiſa eſt, quod incertum eſſet,utrum ingenioſa natura, quæ nihil non ſumma prouidentia conſtituit,ita Orientem ab Occidente partim mari, partim terra diſtinxiſſet,ut hoc itinere & nauigationis curſu ad orientem peruenìri poſſet. Non enim compertum erat,utrum illa ingens regio,quam Terram firmam uocant, occidentale mare ab orientali diſterminaret. Liquebat continentem illam ab auſtro in meridiem & inde in Occidentem uergere: repertas etiam ad ſeptentrionem regiones duas,

Hiſpani diuiſerunt Oceanum.

Taprobana Sumatra.

Moluccæ inſulæ.

duas, quarum alteram Baccalearum, alteram Terram floridam uocant. Quæ ſi terræ huic firmæ coniungerentur, nequaquam ex Occidente in Orientem poſſe deferri, cum nihil de freto aliquo huius terræ quod tranſiri poſſet, inuentum eſſet. Interim uerò rex Hiſpaniæ electus Imperator parauit claſſem quinque nauium, & huic præfecit Magellanum ducem, mandans ut ad littora terræ firmæ uerſus auſtrum nauigaret, donec illius regionis aut finem aut fretum aliquod inueniret, per quod ad odoriferas illas Moluccas inſulas, tantopere ob aromatum uarias ſpecies celebratas, peruenire poſſet. Paratis itaq; nauibus & multo commeatu communitis, Magellanus ſoluit die decimo auguſti, anno milleſimo quingenteſimo decimonono ex Hiſpali, & primum ad Canarias, deinde ad Heſperidum inſulas uenit, à quibus curſum ſuum inter occidentem & orientem uerſus cōtinentem illam cœpit, ac intra certos dies felici nauigatione promontorium S. Mariæ detexit, ubi Canibali & anthropophagi morantur, perpetuoq; curſu huius continentis littora legit, quæ longiſsimo tractu in auſtrum protenduntur, ita ut tropicum Capricorni ad multos gradus tranſcenderit ubi polum antarcticū quadraginta ſex gradibus tradidere. Delati itaq; in orientem, uiderunt aliquot Indos ad littora conchylia legere. Fuerunt proceræ longitudinis, ferinis pellibus tecti, ad quos dum aliquot ex Hiſpanis in terram egrederentur, atq; illis tintinnabula, & chartas papyraceas depictas oſtenderent, cœperunt Hiſpanos ad rude murmur & inconditum carmen circumſaltare. Venerunt tandem tres tanquam legati, qui Hiſpanos ſignis quibuſdam orarūt, ut ſecū longius in terram progrederentur, quaſi eſſent eos omni hoſpitalitate excepturi. Mittit Magellanus cum his uiros ſeptem bene inſtructos, ut regionem & gentem diligenter indagarentur. Venerunt autem cum eis in deſertum & inuium locum, ubi erat tugurium humile, ferarum pellibus contectum. Duæ erāt in eo manſiones, in altera mulieres cum prole ſua, in altera uiri. Exceperuntq; hoſpites ſuos ferali apparatu, qui tamē illis regius uidebatur. Occiſum eſt animal, quod haud multum ab onagro differre uidebatur, cuius carnes ſemitoſtas noſtris appoſuere, nullo alio cibo neq; portu appoſito. Noſtris noctu præter morem ſub pellibus cubare neceſſe fuit, ob ingentem uim niuium & uentorum. Quumq; illuxiſſet, noſtri imperioſius egerunt cum illis, ut ſecum nauim ingrederentur. At illi quibuſdam horribilibus pellibus à planta pedis ad ſummum uerticem tecti, facie uarijs coloribus infecta, arcubus & ſagittis ad prælium accincti longe maioris quàm antea ſtaturæ in aciem prodeunt. Hiſpani qui ad manus deueniendum putabant, pixidem emitti iubent. Qui ictus & ſi irritus fuiſſet, egregij tamen gigantes, qui paulo antè Iouem debellaturi uidebantur, hoc ſonitu adeò ſunt deterriti, ut protinus de pace loqui cœptum ſit. Conabantur noſtri aliquos de gigantibus illis ſecum ducere in Hiſpaniam pro rei nouitate, ſed omnes elapſi ſunt è manibus eorum. Animaduertens uerò Magellanus longiorem manſionem illic inutilem eſſe, ſimul autem mare fluctuoſum eſſet, cœlumq; turbidum & terra illa continue ad auſtrum uergeret, ut quo magis progrederentur, eô regionem frigidiorem inuenturi eſſent, diſceſſus in Maium menſem dilatus eſt, à quo illic aſperrima hyems ſæuire, cum in noſtra regione æſtas eſſet. Erat ibi magna copia lignorum, miniſtrabatq; mare conchylia, pleraq; optimorum piſcium genera, & erant ibi fontes ſalubres, aucupium & uenationes, ſolum panis & uinum in naui defecerant. Erat ibi poli meridionalis eleuatio 40. graduum.

Magellanus dux claſsis.

Sordidum conuiuium.

MAGELLANVS PER FRETVM ANGVSTVM AB OCcidente uenit in orientem ad uarias inſulas, ubi interijt.

Cap. CLXIII.

SVperata hyeme, uiceſima quarta auguſti ſoluit Magellanus, ſecutusq; eſt terræ tractum in auſtrum uergentem, quouſq; tandem uiceſima ſexta Nouembris in conti-

nente illa fauces quædam, quæ ſpeciem freti præ ſe ferebant detectæ ſunt, quas ingreſſus Magellanus cum claſſe, iubet nauibus colluſtrare omnes occurrentes ſinus, ſi uſpiam tranſitus pateret in orientem. Inuenerunt uerò tandem anguſtias maris profundiſsimas, per quas illis perſuaſum erat tranſitũ eſſe in aliud aliquod pelagus, & ob id Magellanus ſtatuit per eum uela uentis dare. Erat fretum hoc latitudinis aliquando trium, aliquando duorum, nonnunquam decem milliariorum Italicorum, uergebatq; paululum in occidentem. Altitudo poli Auſtralis quinquaginta duorum graduum inuenta eſt. Nullos autem mortales in littore conſpexerunt. Videns proinde Magellanus terram illam fragoſam eſſe & æternis frigoribus rigentem, indignum iudicabat in ea indaganda plures perdere dies, quapropter continuo curſu per fretum delatus eſt in aliud mare amplum & uaſtum. Longitudinem freti putant eſſe ferè centum milliariorum Hiſpanicorum. Terram quam ad dextram habuerunt, continentem eſſe non dubitabant, ad ſiniſtram autem inſulas eſſe exiſtimabant. Vidit quoq; Magellanus continentem rurſus recta ad ſeptentrionem dirigi, quamobrem iubet, dimiſſa terra illa ingenti, ad dextram nauigationis curſum per uaſtum & ingens pelagus inter occidentem & ſeptentrionem dirigere, hac quidem ratione, ut tandem per occidẽtem in orientem, ac rurſus ſub zonam torridam peruenire, exploratum habens Moluccas in orientem haud multum ab æquatore poſſe diſtare. Vbi quadraginta dies hoc modo per altum delati fuiſſent, & iam rurſus ſub tropico capricorni nauigarent, uenerunt in conſpectum duæ inſulæ habitatæ, exiguę tamen & ſteriles, quas infortunatas appellauerunt. Inde rurſus ſoluentes ingens maris ſpacium conficiunt, inuenerüntq; inſulam quandam, quam ab indigenis Inuaganam uocatam cognouerunt, ubi poli arctici eleuatio erat graduum undecim, longitudinem uerò à Gadibus per occidentem arbitrabantur graduum eſſe 158. Protinus alias & alias uiderunt inſulas, ita ut ſe in archipelagum quendam delatos uiderent, ubi indicijs & ſignis ſicut muti cum mutis loqui ſolent, ab Indis ſcrutantur nomina inſularum, diſcuntq; ſeſe eſſe in Acacan, & haud longe diſtare inſulam, cui Selani nomen eſſet, eam habitatam & copiam omnium rerum quæ ad uitæ neceſsitatem ſpectarent in ea reperiri. Defecerant enim noſtris uitæ neceſſaria. Tendentes ergo ad Selani inſulam, aduerſa tempeſtate ad Maſſanam inſulam deiecti ſunt, inde ad Subuth amplam inſulam uenerunt. Vbi quidam ex Hiſpanis in tugurium à regulo inſulæ deducuntur, apponunturq; cibaria iuxta morem illorum. Panis erat ex trunco arboris, haud multum à palmis diſsimilis factus. Lignum enim illud fruſtratim diſſectum ac in ſartagine oleo frixum hunc panem præbet. Potus erat humor, qui ex conſciſsis palmarum ramis defluere ſolet. Aucupia quoq; conuiuium ornabant. Reliqui fructus illius erant regionis. Erat autem inſula illa diues auri & gingiberis. Inijt ibi Magellanus prælium cum aliarum inſularum habitatoribus, ſed uicti Hiſpani amiſerunt Magellanum cum alijs ſeptem. Amiſſo duce eligunt nouum claſsis præfectum, Ioannem Serranum. Habuerat autem Magellanus ſeruum ex inſulis Moluccarum ortum, quem in Malaccha emerat. Hic Hiſpanicam linguam callebat. Cumq; Serranus nihil ſine eo agere poſſet, ille uerò ex leuibus uulneribus in bello contractis decumberet, corriperetq; ipſum durioribus uerbis & minaretur uerbera, concepit ſeruus ingens odium in Hiſpanos, adiensq; regulum Subuth, docet inſatiabilem eſſe Hiſpanorum auariciam, ipſos quoq; tandem ſæuituros in eum. Credit barbarus omnia, & clam cum reliquis inſulanis facit in Hiſpanos conſpirationem, obruit eos armata manu in conuiuio ad ſe inuitatos. At Hiſpani reliqui qui in nauibus mãſerant, de ſociorum clade edocti, maiores inſidias uerentes, anchoris ſublatis, uela uẽtis ocyus cõmittunt. Adducitur paulò poſt ad littora uinctus Serranus, obſecrat ut à tã dira hoſtiũ captiuitate redimatur. Hiſpani etſi ducẽ turpe relinquere exiſtimabant, tamen fraudem & inſidias ueriti in latum tendunt, triſtesq; abeunt, & deferuntur ad inſulas Gibeth & Porne. Duæ in hoc archipelago inſulæ erant ingentes, quarum altera Siloli dicta eſt, altera quæ & minor Porne. Pornenſes colunt Solem & Lunam. Pietatem & iuſticiam colunt, & præcipuè pacem & ocium amant. Omnibus præcipuum ſtudium eſt, ne finitimos populos aut peregrinos iniuria laceſſant. Aedes habẽt exiles ex ligno & terra conſtructas, partim rudere, partim palmæ frondibus coopertas. Vxores ducunt quot alere poſſunt. Cibo utuntur, quem aut aucupium aut piſcatio præbet. Panem ex oriza cõficiunt. Potum ex liquore qui de palmis ſciſsis ſtillat. Alij mercaturam in propinquis inſulis

Fretum duces ex occidente in orientem.

Panis ex trũco.

Magellanus occumbit in prælio.

Siloli. Porne.

inſulis faciunt:alij uenationi, alij piſcationi,alij agriculturæ ſtudent. Veſtes habent ex goſſapino. Camphoræ,gingiberis & cinnamomi magnus apud eos eſt prouentus.

HISPANI AD MOLVCCAS PERVENIVNT.

Cap. CLXIIII.

VAledicentes Hiſpani regi ſoluunt à Porne,tendũtq; ad Moluccas,quæ eis ab eodem rege commonſtratæ fuerunt. Veniunt antè ad littora inſulæ Solo,ubi margaritas magnitudine ouorum turturum colligunt,ſed quæ non niſi in altiſsimo mari expiſcantur. *Margaritæ maximæ.* Cœperũnt tunc incolæ quum Hiſpani ad eos ueniſſent oſtreum,cuius caro 47. librarũ erat. Hinc facile credi poteſt,margaritas miræ magnitudinis illic reperiri,quùm ſatis conſtet, uniones conchyliorum partum eſſe. Hinc ad inſulam Gilonam uentum eſt, ubi homines tam longis ſunt auribus atque adeò pendulis, ut humeros attingant. Quæ cum mirarentur Hiſpani,intelligebant ab indigenis,haud longe diſtare aliam inſulam, ubi homines eſſent non ſolum pendulis,

ſed latis amplisq; auriculis,ut quũ ex uſu eſſet, altera earum uniuerſum caput contegeret, Hiſpani uerò qui non monſtra ſed aromata quærebant, omiſsis nugis recta ad Moluccas tendebant,octauo menſe illuc uenientes,poſtquam præfectus eorum Magellanus occubuerat. *Quinq; inſulæ Moluccæ.* Inſulæ ſunt numero quinque, Tharante, Muthil, Thedori, Mare & Mathien,tum citra,tum ultra,tum etiam ſub æquinoctiali ſitæ. Alia gariophylum,alia myriſticam nucem,alia cinamomum gignit. Vicinæ ſunt omnes ſed paruæ atq; anguſtæ. Sunt habitatores earum egentes admodum, utpote apud quos nihil præterquam aromata proueniunt. Viuunt pane & piſcibus,nonnunquam pſitacis. Latent tuguriolis demiſsis admodũ,& in ſumma, omnia ſunt apud eos humilia & ſordida præter pacem,ocium & aromata. In Thedori eſt magna copia garyophylorum ſicut & Tarante atq; Matthien. *Garyophylũ.* Arbores garyophylum proferentes,nonniſi in abruptis rupibus prouenire ſolent,& ita denſantur ut plerunq; lucum faciant. Arbor hæc tum folijs,tum craſsitudine,tum ipſa etiam altitudine,lauro ſimilima eſt,naſcitur autem fructus eius in ſummis ſingulis ramuſculis. Corolla primum, tum in ea flos haud alius quàm mali aurei prodit. Rubeſcit primum garyophylum,mox ſole toſtum nigreſcit. Huius arboris ſyluas inter ſe quemadmodum nos uineas indigenæ partitas habẽt. Inſula Muthil cinamomum gignit. *Cinamomum.* Arbor eſt ſurculoſa & alioqui ſterilis,ſiccitate gaudens,ſimilima arbori quæ malum fert punicum.

Huius cortex ad ſolis calorem dehiſcens,à ligno auellitur & paululum ad ſolem detoſtus fit cinamomũ. Huic propinqua eſt alia inſula,quę Badã appellatur, Moluccẽſibus inſulis maior ampliorq;: *Muſcatæ nux.* in qua myriſtica nux naſcitur, cuius arbor procera amplaq; eſt,arbori quę nucẽ iuglandẽ fert admodũ ſimilis. *Macis.* Neq; hæc nux aliter quàm iuglans producitur,gemino protecta operimento,puluinari primũ calycis,hoc eſt, folliculo, ſub quo tenuis membrana,quæ reticulatim nucem amplectitur. Hæc apud nos muſcatæ flos, ab Hiſpanis macis uocatur, nobile & ſalubre aroma. Alterum operimẽtum ligneum eſt putamen ut auellanę,cui nux ineſt muſcata. Gingiber uerò paſsim in ſingulis inſulis huius archipelagi naſcitur, aliud ſeminatum, aliud ſponte prouenit. Sed quod ſeminatur nobilius eſt. Herba ſimilis eſt illi quæ crocum fert, & eo modo eius radix ferè naſcitur, quæ gingiber eſt. *Gingiber.* Cum

itaque duæ adhuc naues Hiſpanis ſuperueniſſent, una per altum mare rectà ad promontorium Africæ, cui Bonæ ſpei nomen eſt, delata eſt, altera uerò per archipelagum uaſtumq́ oceanum ad littora illius continentis, cuius ſuprà meminimus, curſum accepit. Hæc libuit hic inſerere de nauigatione, quam tentauerunt Caſtellani per occidentem in orientem, idq́ per fretum Magellani, ubi iter marinum patet in orientem per continentem orbis noui. Nunc reuertemur ad Columbum ſiue Admirantem, qui longe antea primus nouas inuenit inſulas continentemq́ noui orbis, at fretum illud quod trāſmittit in orientem inuenit.

TERTIA NAVIGATIO COLVMBI AD NOuas inſulas. Cap. CLXV.

ANno Chriſti 1498. ſoluens Admirans in Hiſpania cum octo liburnicis peruenit ad Mederas inſulas, ubi claſſem bifariam partitus eſt. Nam quinq́ naues direxit ad Hiſpanam inſulam, & cum reliquis ipſe pergit uerſus meridiem, traiecturus æquatorem ac deinde deflexurus ad occidentem, ut ſcrutaretur omnia quę Chriſtianis hactenus fuerunt incognita. Perueniens ergo ad Caput uiride, ultra nauigauit uſq́ ad zonā torridam, ubi in tantos incidit calores, ut non ſine uitæ diſcrimine partes illas adierit. Hinc nauem reflectens in occidentem, ſalubriorem inuenit aërem, fauentibusq́ ſuperis uenit tandem ad terram cultam habitatam: ubi uenit contra ipſum & ſuos cymba

Feri homines. cum 24. iuuenibus ſagittis onuſtis, geſtantibusq́ue clypeos, pudore tantum cooperto bombicino panno, capillum admodum promiſſum habentibus. Hos Admirans nutu & ſignis quomodocunq́ quibat inuitabat ad mutua colloquia, illi uerò non fidebant noſtris, ſemper ueriti, ne fraus ſubeſſet quæpiam. Videns minimè allicere poſſe eos nutibus & inclamationibus, decreuit eorum feritatem lenire melodia aut concentu aliquo. Muſica ergo excitata per tibicines, barbari allecti accedunt propius, audientesq́ conſtrepentes tibias, rati ſunt belli ſignum eſſe, atq́ ideo expediunt arcus & ſagittas. at Hiſpani appropinquantes eis, eiecerunt in eorum cymbam indumenta quædam, hocq́ue amicitiæ ſigno uolentes eos ſibi conciliare, etiamſi nihil effecerint. Fugerunt enim om-

Paria inſula. nes. Inde ergo Admirans ſoluens uenit ad regionem, quæ Paria uocatur, habitatore plenam, qui toti humani erga exteros erant, oſtendentes uniones, aurum, baccas & alias ſimiles opes, introducentesq́ noſtros in terram & omnem humanitatem exhibentes. Cœperunt autem noſtri eos percunctari, unde tantum auri eruerent. At hi quibus pro

Nutus pro ſermone. ſermone nutus erat, innuebant id è montibus quibuſdam egeſtum eſſe, nec tutò eos eō per id tempus proficiſci poſſe, quandoquidem aut feræ ibi eſſent animalia quædam, aut antropophagi Canibali, qui montes obſeruant. Deficiente autem tritico, coactus fuit Admirans hinc diſcedere, directoq́ue greſſu ad aquilonem, deuenit ad inſulam Hiſpanam, ubi inuenit omnia ferè confuſa: Nam detractabant Hiſpani quæ in inſulis erant obedire Admiranti & fratri eius, quin & grauiſsimas querelas contra eos apud regem Hiſpaniæ mouerunt, & tandem uinctos miſerunt in Hiſpaniam.

PETRVS ALONSVS NOVAS INſulas quærit. Cap. CLXVI.

POſtquam Admirans regum indignationem incurrit, complures è ſuis alumnis, qui ſulcandi maris artem nouerant, decreuerunt orbis partes inacceſſas adire, inter quos erat Petrus Alonſus, qui communita naui peruenit ad Pariam, deinde ad Curtanam ubi cum incolis cœpit exercere commercia, pro acubus & ſonalibus uniones accipiens. Ingreſſus quoq́ terram honorifice fuit exceptus. In eorum nemoribus uiſuntur pauones innumeri, à noſtris nihil abſimiles, niſi quòd mares uix differunt à fœminis. Faſianis quoque regio ſcatet. Hinc Alonſus Canchietem regionem applicuit, quæ itinere ſex dierum

rum diſtat à Curtana occidentem uerſus. Ea regio abundat auro, pſitacis, bombice & incredibili temperie aëris. Hinc delatus eſt in aliam frugiferam regionem, ſed quæ habebat feros homines, qui nullis officijs potuerunt ad amicitiam pertrahi. Relato ergo hinc gradu, deuenit in Cinianam regionem, ubi innumeri ſunt uniones, priuſquam tamen eò deuenit incidit in Canibalos, contra quos tormenta exonerans facile eos terga dare coëgit. Onuſtus ergo unionibus Alonſus, rediјt in Hiſpaniam, patriam repetens. *Vnionum copia.*

PINZONVS SOCIVS ADMIRANTIS QVAE-*rit nouas inſulas.* *Cap.* CLXVII.

VIncentius dictus Pinzonus anno Chriſti 1499. expedit quatuor celoces, aditꝗ primùm Canarias, deinde caput uiride, eaꝗ nauigatione progreditur in auſtrum longe ultra æquatorem, & inueniens in quadam inſula homines, nulla ratione potuit illos ſibi conciliare. Relictis ergo illis, aliam adeunt terram, in qua innumeri populi, inermes atꝗ nudi occurrerũt, ſimulantes ſe Hiſpanorum appetere amicitiam. Cumꝗ unus in turbam illam ex naui proiecisſet ſonaglium, illi uiciſsim in Hiſpanos iecerũt fruſtum auri, accurrenteꝗ audaculo quodam ut tolleret auri maſſam, illi cõdicto hominem corripiunt mira pernicietate. Tunc noſtri relicta claſſe ſocio ſuppetias ferũt, et mox ingens conſeritur prælium, eoꝗ diſcriminis noſtri peruenerunt, ut uix eis pedem referre licuerit, urgentibus barbaris. Soluentes ergo inde contenderunt ad aquilonem, ueneruntꝗ ad regionem Payra & adiacentes inſulas, in quibus ſunt nemora ſandalij, quo negociatores onerant liburnicas ſuas, comportantꝗ alio. *Sandalium.* Fert quoꝗ ea regio arbores, quæ gignũt caſiam electiſsimam. Inuenitur etiam ibi animal quadrupes & prodigioſum, cuius pars anterior uulpem, poſterior uerò ſimiam præſentat, niſi quod pedes effingit humanos, aures autem habet noctuæ & infra conſuetam aluum aliam habet inſtar crumenæ, in qua deliteſcunt catuli eius tantiſper, donec tutò prodire queant, *Portentoſum animal.*

& abſꝗ parentis tutela cibatum quærere. Nec unquam exeunt crumenam, niſi quum ſugunt. Portentoſum hoc animal cum catulis tribus Siciliam delatum eſt, & ex Sicilia Granatam.

DE QVATVOR NAVIGATIONIBVS AMERICI VE-*ſputij ad nouas inſulas.* *Cap.* CLXVIII.

AMericus Veſputius à Ferdinando rege Caſtiliæ unà cum Columbo circa annum Chriſti 1492. ad quærendum incognitas terras emiſſus, nauigandiꝗ arcem edoctus, elapſis aliquot annis proprias inſtituit nauigationes, duas ſub dicto rege Ferd. & duas ſub Emanuële rege Portugalliæ, atque de illis ipſe diem ſcribit in hunc modum.

PRIMA VESPVTII NAVIGATIO. *Cap.* CLXIX.

ANno domini 1497. uiceſima menſis Maij cum quatuor nauibus uenimus ad inſulas Fortunatas, ubi polus ſeptentrionalis eleuatur gradib. 27. & minutis 40. atꝗ inde in 27. diebus peruenimus ad terram magis occidentalem, quàm Fortunatæ ſunt inſulæ, ubi polus Sep. attollitur gradibus 16. inuenimusquè ibi gentẽ nudam innumeram, ſed qui conſpectum noſtrum fugerunt in montem propinquum. Inde duos dies nauigauimus donec ſolidum inueniremus portum, & inuenimus plures homines, quos uix potuimus allicere ad colloquium noſtrum, oblatis nolis, ſpeculis, cra- *Gens nudo corpore incedens.*

teribus

teribũs cryſtallinis & ſimilibus iocalibus. Animaduertentes uerò animum noſtrum ſyncerum ad ipſos turmatim accurrerunt, atq; omni ſecuritate adiunxerunt ſe nobis. Hi in uniuerſum ut ex materno utero prodierunt nudi incedunt. Nullos ſinunt in corpore pilos præter capitis; etiam ſupercilia tollunt. Habent omnes peritiam natandi, ut etiam ad duas leucas ſine ſuſtentamine natationem continuare poſsint, maximè autem mulieres. Arma eorum ſunt arcus & ſagittæ. Armant autem ſagittas beſtiarum et piſcium dentibus, quia carent ferro & alijs metallis. Pugnant contra cõfines qui alienæ ſunt linguę. Pugnant autem non pro regno ampliando, quum nullum habent magiſtratum, nec pro diuitijs augendis, quum ſuis ſint contenti, ſed ut ſuorum mortes uindicent anteceſſorum. Commeſſandi modum barbarum tenent. Solo accumbũt quum manducunt ſine mantili. In retiaculis quibuſdam magnis bombicinis in aëre ſuſpenſis dormitant. Corpore ualde mundi ſunt, quia ſeipſos frequenter lauant. In dimittẽda urina plane im-

Nullus pudor inſulanis.

mundi & inuerecundi ſunt. Nullum legitimum thori fœdus habẽt in connubijs, habet quiſq; quot uult mulieres, repudiatq; eas quãdo uult citra iniuriam. Mulieres ualde fœcundæ ſunt, & dum uterum geſtant nullum uitãt laborem. Pariunt nullo fere dolore, ita ut in craſtinum alacres rurſum ambulent. Nec habent ob nimium partum uentrem rugatum aut mamillas laxas. Habitationes ſingulis ipſis communes ſunt, ipſæq; illorum domus campanarum inſtar conſtructæ, firmiter ex magnis arboribus ſolidatæ, palmarum

Inſulani homines.

foliјs deſuper contectæ, & aduerſus uentos & tempeſtates tutiſsimæ. Nonnullis etiam in locis tam magnæ ſunt, ut in una illarum ſexcentæ perſonæ uerſari queant. Septennio quolibet aut octennio transferunt ſedes ſuas, ob id quod ex illorum longiore in eodẽ loco reſidentia aër corrumperetur. Commutationibus aut mercimonijs in uendendo aut emendo nullis utuntur, quibus ſatis eſt, quod natura ſponte ſua propinat. Aurum, unio-

Diuitiæ cõtemnuntur.

nes, iocalia, cæteraq; ſimilia, quæ in Europa pro diuitijs habemus, ipſi nihili pendũt. Carent omni farris ſemine: communis uerò eorũ uictus, arborea quædã radix eſt, quã in farinã comminuunt, alijsq; carnibus præter quam hominum, perraro ueſcuntur. Omnes hoſtes ſuos quos capiunt aut perimunt magna feritatę deglutiunt. His omnibus exploratis, decreuimus producere longius nauigationem noſtram, ſectantesq; aridam ipſam uenimus poſt aliquot dies ad portum quendam, ubi inuenimus circiter uiginti ędes ingentes in modum campanorum erectas: acceſsit quoq; ad nos magna hominum multitudo ſub ſpecie amicitiæ, quidã natantes, alij cymbis uecti, & ſubito arcus ſuos intenderunt

derunt contra nos: quod uidentes, magnanimiter defendimus nos & circiter uiginti ex eis interemimus, uulneratis uerò pluribus, & ex noſtris quinq; duntaxat læſis, qui tamē omnes incolumitati fuerunt reſtituti. Relicto ergo portu illo longius progreſsi comperimus gentem aliam, lingua & conuerſatione penitus à priore diuerſam. Nam egreſsi naues, magna amicitia ab eis ſuſcepti ſumus, & pro more ſuo honorificenter tractati, conuerſati inter eos nouem diebus. Eſt regio eorum multum amœna, fructiferaq;, ſyluis maximis plena, quæ omni tempore uirent. Fructus habent innumerabiles, noſtris omnino diſsimiles. Sita eſt regio directe ſub parallelo, qui Cancri tropicū deſcribit. Prouincia ipſa Parias ab ipſis eſt nuncupata. Hinc uerò longiſsime nauigantes & gentes multas prætereuntes & ubiq; aurum inuenientes, ſed non in magna copia, uenimus ad nationem humaniſs. ubi perſtitimus 37. diebus, conqueſtiq; ſunt nobis incolæ, eſſe gentem quandam ferocem & ſibi maximè infeſtam, quæ certo anni tempore ueniens, per uim multos interimeret, abduceret, & manducaret, contra quam ſe uix defendere poſſent. Quam rem quum nobis magna querimonia narrarēt & nos illis promitteremus, nos eos de tantis iniurijs uindicaturos, illi iunxerunt ſeptem ex ſuis nobis, uenimusq; poſt 7. dies ad inſulam Ity, ubi inhumani illi homines habitabant & armis inſtructi contra nos proceſſerunt, cum quibus congreſsi & duobus horis prœliati, in fugam eos uertimus, interfectis ex eis uulneratisque plurimis & 25. captis, ex noſtris autem uno interempto & 21. uulneratis & paulò poſt ſanatis. Dedimus autem ſeptem illis uiris qui nos comitati fuerant ex captiuis noſtris tres uiros & 4. mulieres, quos cum magno gaudio ſecum duxerunt in terram ſuam, & nos Hiſpaniæ uiam ſequentes, cum multis captiuis uenimus Calicium anno 1499. decimaquinta octobris, ubi captiuos noſtros uendidimus, & lætiſsimè ſuſcepti fuimus.

Parias amœna regio.

SECVNDA VESPVTII NAVIGATIO.
Cap. CLXX.

Mox ſequenti Maio Veſputius aliam ſuſcepit nauigationem, peruenitq; per Canarias uſque ad torridam zonam, & inuenit terram extra æquatorem ad partem auſtri ſitam, ubi polus meridionalis eleuatur quinq; gradibus. Cumq; terram non poſſet ingredi ac hinc inde uagaretur in mari comprehendit nauiculam quandam in qua circiter uiginti erant homines, at illi proſilientes in mare omnes euaſerunt præter duos quos ceperunt. In lintre autem eorum quam deſeruerant, bis geminos iuuenes inuenerunt, non de eorum gente genitos, ſed quos in tellure aliena rapuerant, quorum ſingulis ex recenti uulnere uirilia abſciderant. Hos Veſputius in ſuas recipiens nauiculas didicit ex nutibus eorum, ſe à Canibalis captos & propediem manducandos. Plaga ergo illa relicta & ultra nauibus progreſsi, uenerunt ad portum tutum, repereruntq; multos homines, cum quibus inita amicitia, fecerunt commertia, unica nola ementes quingentos uniones. In ea terra uinum ex fructibus ſementibusq; expreſſum, ut ciceram ceruiſiamq; albam & rubentem bibunt. Hinc ergo ſoluentes & longius abeuntes inuenerūt inſulam quandā in qua erat populus beſtialiſsimus ac ſimpliciſsimus, benignus tamen. Hi aquam dulcem non habent in terra ſua, ſed colligunt rorem nocturnum decidentem ſuper certis folijs, auriculis aſini ſimilibus. Viuunt ex piſcibus maris. Nulla habent tuguria aut domos, ſed habent folia quædam grandia, ſub quibus à ſolis feruore, ſed non ab imbribus ſe protegunt. Veriſimile tamen eſt quòd parum in terra illa pluitet. Hac ergo inſula relicta, Veſputius cū ſuis in aliam trāsfretauit inſulam, quam ingreſſus inuenit caſas quaſdam, in quibus inuenit duas uetulas & tres iuuenculas, quæ tantæ erant ſtaturæ ut omnes mirarentur earum magnitudinem. Cumq; inter ſe debellarent ut iuuenculas quaſi rem admirandam abducerent in Caſtiliam, ſuperuenerunt 36. uiri adhuc multo maiores mulieribus ferētes arcus & ſagittas, nec nō ſudes magnas inſtar clauarū, ex quorum conſpectu territi noſtri, repetebant naues ſuas. Inſequentes uerò gigantes illi uſq; ad mare, cœperunt ſagittas uibrare in Hiſpanos, quouſque illi duas machinas in eos dirigentes horrifico ſono illos in fugam uerterunt. Diſcedentes proinde noſtri appellauerūt inſulam illam, Gigantum inſulam: uenerunt ad gentem quandam aliam, quæ eos amice ſuſcepit, pluresq; uniones obtulit, ita ut decem & nouem unionum marcas leui precio ab eis emerent. Obtulerunt quoq; quaſdam oſtreolas, ubi in quibuſdam

Venatio hominum ceu ferarum.

Populus beſtialis.

Gigantes.

centum

centum & triginta uniones, in quibuſdam uerò pauciores inueniebantur. Hinc abẽuntes uenerunt ad Antigliæ inſulam, quam Columbus ſuperioribus annis diſcooperuerat. Qua relicta, recta ad Calicium Hiſpaniæ portum nauigarunt, fueruntq́ cum honore ſuſcepti.

TERTIA VESPVTII NAVIGATIO.
Cap. CLXXI.

VOcatus uerò Veſputius ex Caſtilia ad Emanuelẽ regem Portugalliæ, anno 1502. decima Maij ſoluit à portu Liſibonæ, nauigauitq́ ſecundum littus Atlanticum quouſq́ peruenit ad æquatorem. Decimaſeptima Auguſti uenerunt ad terram, in qua erant multi homines beſtijs prauiores. Sita eſt terra illa quinq́ gradibus ultra æquatorẽ ad auſtrum. Inſulani uerò magna copia congregati, nutibus inuitarunt noſtros ut ad ſe de nauibus egrederentur, & uiderent inſulam eorum. Erant duo in naui, quibus libuit egredi & uidere, quales gentes forent, aut ſi quas diuitias ſpecieſúe aromaticas haberent. Egreſsi autem ſunt data cõditione, ut reuerterentur poſt quinq́ dies ad ſummum. Expectantes autem octo diebus in naui, illi non redierunt, in quibus diebus gens permulta noua adueniebat, ſed colloqui cum extraneis noluerunt, donec tandem fœminas adduxerunt, quæ familiares erga Hiſpanos ſeſe exhibuerunt. Quod uidentes Hiſpani, iuuenem unum ex ſe emiſerunt ualidum & agilem. Quem cum mulieres contingerent palparentq́ & propter eum non parum admirarentur, ecce fœmina quædam de monte aduenit & uallo quodam à tergo percuſsit ut ſubito mortuus in terram concideret, quem confeſtim aliæ mulieres corripientes, pedibus in montem traxerunt, & uiri ad littus currentes noſtros arcubus & ſagittis impetebant. Hiſpani uerò quatuor machinarum fulmina emittentes, illos in fugam uerterunt. Mulieres interim, quæ iuuenem trucidauerant, Hiſpanis uidentibus in fruſta ſecarunt, necnon fruſta ipſa eis oſtentabant, ſed & ad ingentem ignẽ torrebant & manducabant. Viri quoq́ ipſi ſigna dabant, ſe alios Chriſticolas ante octo dies emiſſos, ſimiliter peremiſſe & manducaſſe. Tam magnam ergo ac tam grauem iniuriam Hiſpani paſsi, cum maleuolo animo illis impunitis abſceſſerunt. Longius ergo ad auſtrum digreſsi, inuenerunt copioſam gentium multitudinem, quos mitioris conditionis quam priores repererunt, quinque diebus apud illos manentes & cum illis negociantes. Hinc ultra progreſsi uenerunt ultra tropicum capricorni, ubi polus meridionalis eleuatur 32. gradibus. Sed cum mineralia nulla ibi reperirent, nauigarunt continuo uerſus auſtrum, donec polus ille attolleretur 52. gradibus. Vbi in tantam uenerunt tempeſtatem, ut cogerentur omnia uela colligere & cum ſolo nudoq́ malo remigare. Remeantes ergo, uerſus Aethiopæ latus arripuerunt iter, atque inde regreſsi ſunt Liſibonam.

Sæuitia quorũdam inſulanorum.

Antropophagi.

QVARTA VESPVTII NAVIGATIO.
Cap. CLXXII.

HAec nauigatio facta fuit anno Chriſti 1503. ſed ad ſperatum finem non fuit perducta ob infortunium quod accidit in ſinu maris Atlantici. Inſtituerat Veſputius inuiſere inſulam Melcham in oriente poſitam, in qua dicuntur eſſe diuitiæ multæ, & ubi ſtatio eſt omnium nauium à Gangetico ſinu & ab Indico mari uenientium. Eſt autem Melcha plus ad occidentem, & Calechutia plus ad meridiem reſpicit. Venit autem Veſputius primum ad uirides inſulas, ac inde nauigãs peruenit ad Serralionam auſtralem Aethiopiæ terram, unde paulò ulterius progreſſus, uidit inſulam in medio mari altam & admirabilem, ſed ubi præfectus nauium nauem ſuam perdidit: illa enim ad ſcopulum colliſa fracta eſt & ſubmerſa, euadentibus nautis. Habuerat ea nauis trecenta dolia, eratq́ in ea omnis claſsis potentia. Ingreſsi autem inſulam inuenerunt eam incultam, plenam tamen auibus, ſed nulla erant in ea animalia præter mures & lacertas, bifurcam caudam habentes, atq́ ſerpentes. Prouiſione ergo de neceſſarijs facta, coacti ſunt redire in Portugalliam, ſpe ſua fruſtrati.

Melchainſula.

REX

REX PORTVGALLIAE SVBEGIT QVAEDAM *loca in India.* *Cap.* CLXXIII.

CVm itaq; ſubſequentibus annis frequentiores ab occidente per auſtrum in orientem fierent nauigationes & Luſitani iam tutum ſibi per mare iter inueniſſent, factum eſt ut ijdem præſidia quædam ponerent in oriente, & rex Emanuel ſummum capitaneum Alphonſum illis præficeret. Qui iacturam, quam antea Luſitani fecerant, iniuriamq; ulciſci cupiens, Auream Cherſoneſum, Malacham accolæ appellant, contendit (urbs eſt miræ magnitudinis) quam rex Maurus gubernabat, eò uſq; enim Mahumetica ſecta ſeſe extenderat, eamq; oppugnare deſtinat. Commiſſo ergo prælio cum Saracenis, Portugallenſes plurimis ex hoſtibus cæſis, urbem ui intrant, occupant, dataq; prædæ libertate diripiunt & incendunt. Rex ipſe qui ex elephanto pugnabat, grauiter uulneratus, cum ſuperſtitibus Mauris fuga ſibi conſuluit. In ea pugna magnus hoſtium numerus exiguo Luſitanorum damno interijt, capti plures, magna etiam ſpolia ablata, in quibus & ſeptem elephantes, ac æneorum omnis generis tormentorum ad duo millia fuerunt. Capta urbe hoſtibusq; profligatis, quo Chriſtianorum rebus conſuleretur, in fluminis oſtio quod mediam urbem interfluit, munitiſsimam arcem Alphonſus conſtruxit. Erant autem eo tempore, anno ſcilicet Chriſti 1512. Malachæ plures extranei & diuerſarum nationum mercatores, qui urbem commertij gratia frequentantes, & replebant multis diuitijs atq; multifarijs aromatibus & odoribus. Hi ab Alphonſo fœdus ultro flagitantes, ab ipſo benignè ſunt ſuſcepti, domusq; circa arcem, ubi tutius habitarent, illis permiſſæ, & in hunc modum emporium rurſum multo frequentius & celebrius quàm antea inſtitutum. Rebus ſic apud Malacham compoſitis, relicto in arce munitiſsima ſexcentorum ſtrenuorum uirorum præſidio, Alphonſus in Indiam reuertens, Goæ urbis præcipuam arcem, quam ipſe ſuperioribus annis magno noſtrorum periculo, ſed maiore hoſtiũ ſtrage occupauerat, regisq; Emanuelis ditioni adiunxerat, à Mauris obſeſſam reperit. Quos cum adoriretur præfectus, coëgit illos ut ſeſe dederent. Ibi quoq; legati regis Narſingæ, regis Gambaiæ, regis Groſapæ, aliiq; complures regum ſatrapumq; legati à noſtro præfecto fœdus pacemq; ultro exorantes, ſua munera ſinguli afferebant. Non minorem poteſtatem conſecutus fuit rex Caſtiliæ in occidentalibus inſulis, ita ut ex eorum imperio in Cuba inſula ſex condita fuerint oppida. In inſula Iucatana antea fuerat conſtructa magna urbs cum magnificis ædibus. Inſulam Cozumellam Caſtellani appellauerunt Sanctam Crucem, eo quòd primum illam ingreſsi fuerunt in Maio ipſa die Sanctæ Crucis. In inſula Hiſpana ſeu Hiſpaniola, uiginti octo torcularia fuerunt erecta, ad exprimendum ſaccarum, quod tam affatim in ea creſcit. Hinc quoque adfertur lignum Guaiacum, quo ualetudinarij cum ſumma abſtinentia curantur.

Malacha in oriente expugnatur.

Portugallenſiũ in oriente potentia.

NOVI ORBIS SVCCINCTA DESCRIPTIO. *Cap.* CLXXIIII.

NOuæ itaq; inſulæ, regum Portugalliæ atque Caſtiliæ cura, difficillimis & periculoſiſsimis nauigationibus, modò deſcriptis, atque alijs pluribus inuentæ, meritò quarta terræ habitatæ pars, uel Nouus orbis dici debet, utpote quæ ſua magnitudine & Europæ & Africæ comparari poſsit. Incognitam uerò eam, tanto Oceani interuallo dirimente, antiquis fuiſſe, ex Strabonis, Ptolemæi, ueteribusq; Geographorum monumentis, liquet. Quemadmodum & quamplurima alia τῆς οἰκουμένης loca, hoc ſeculo diligentiùs explorata ſunt, de quibus antiquis tantùm diuinare licuit. Vehementer autem admirandum, tam uaſtum terræ tractum, uſque ad annum ſalutis 1490. circiter latuiſſe, quando Luſitani acus nauticæ beneficio uaſtiſsimo mari ſeſe committere auſi, imò Oceanum quodammodo tranantes, nouas terras, nouas gentes, linguas, &c. adinuenere, quo inſtrumento ueteres deſtituti, littora tantùm prætērlegere coacti ſunt. Sunt tamen qui hanc Continentem priſcis ſeculis notam fuiſſe, eamq; à Platone ſub nomine Atlantis deſcriptam opinentur. Quinetiam Marinæus Siculus in Chronico ſuo Hi-

ſpaniæ inquit, nummum hîc antiquum Auguſti Cæſaris effigie inſignitum in aurifodinis inuentum eſſe, miſſumq́ in rei ueritatem ſummo Pontifici, per D. Ioannem Rufum Archiepiſcopum Coſentinum. Neſcio uerò ſi iſthæc orbis pars ueteribus innotuiſſet, utrum eam cuncta ueterũ monumenta reticuiſſent. Ptolemæus Geographus ſolertiſsimus, eam haud dubiè neutiquam prætérijſſet, niſi fortè dicere uelis, terram eam à noſtri orbis incolis aliquando inuentam (quod tamen mihi ueriſimile nõ uidetur) ob incolarum ſummam & minimè conciliabilem barbariem atque feritatem neglectam, & obliuioni datam, uel ulla conſignatione, cùm neque ſatis perluſtrata foret, dignatam eſſe. Americam eam uulgò appellant, ab Americo Veſputio inuentore, uiro ſolerti & induſtrio, cuius nauigationes ante recenſuimus.

Eſt uerò noua hæc terra tota circumnauigata, præterquàm quà in Septentrionem excurrit, ea enim in plaga littoralis tractus nondum eſt perluſtratus, neſcitq́ utrum terra an mare illis ſit. A' Borea in Auſtrum deſcendit, ſub forma duarum Peninſularum, quæ tenui Iſthmo diſcernuntur. Meridionalior (quæ Terra Firma Hiſpanis uocatur) continet regionem Peru, Breſiliam regiones ſatis benè cultas, item Patagonum regionem, ubi incolæ ſunt gigantes, excurritq́ uſque ad fretum, quo Naturæ opifex in latitudine Meridionali quinquaginta duorum graduum, Oceanum Occiduum Orientali coniunxit, & ab inuentore Magellanum dicitur, eò quod per eas anguſtias Ferdinandus Magellanus anno 1520. quinque nauibus, ad Moluccas inſulas, in Oceano Orientali ſitas peruenit, ubi & ab Indis interfectus eſt. Regionis Peru metropolis eſt Cuſco, ſub longitudine 292. graduũm, quindecim gradibus ultra æquatorem, figura quadrata, arcem munitam habens, cuius effigiem hîc adiecimus. Peninſula uerò grandis quæ Septentrionalior eſt, Nouam Hiſpaniam, Mexicanam Prouinciam, Terram Floridam & Terram nouam comprehendit, in ea eſt Temiſtitan urbs inſignis, & magna in lacu quodam, per circuitum leucas uiginti ſeptem habente, non ſecus quàm Venetiæ in mari Adriatico ſita. Lacus enim in quo urbs ſita exiſtit, ſalſus eſt, maris inſtar fluens atq; refluens. Vrbs uerò duas tantum portas habet, unam per quam ingreſſus, alteram per quam egreſſus patet. Habet multas plateas latas, amplas etiam areas, &c. pontes inſuper, quemadmodum id figura ſubiecta indicat. Sita eſt in longitudine grad. circiter 258. in latitudine autem Boreali uiginti.

CIVITATIS

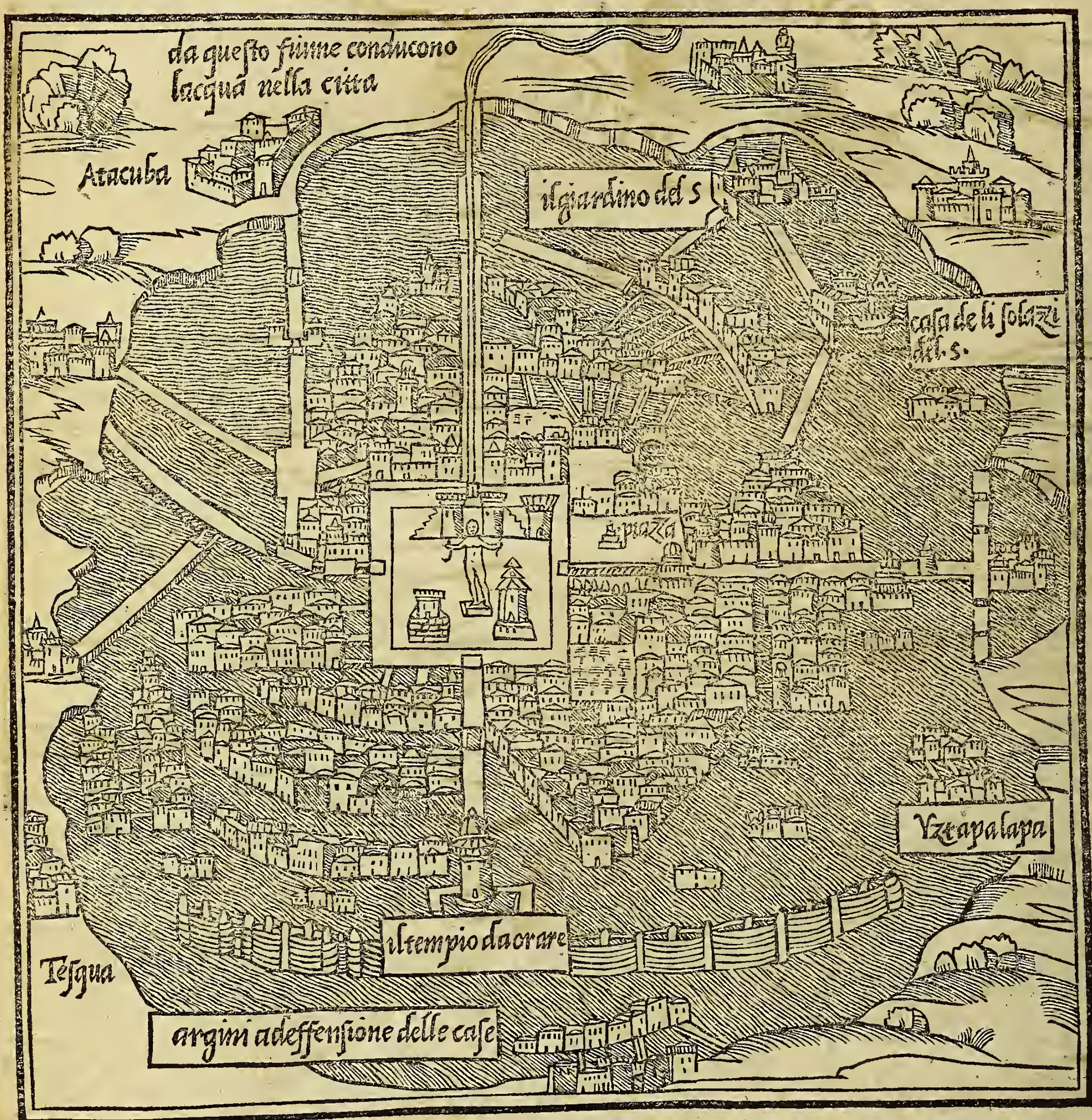
CIVITATIS CVSCO VRBIS PRIMARIAE

in ea Noui orbis parte, quæ Terra firma dicitur, uera pictura.

IL CVSCHO CITTIA PRINCIPALE
ATABA LIPA

DELLA PROVINCIA
DEL PERV

Vrbs Themiſtitana Hiſpaniæ nouæ metropolis.

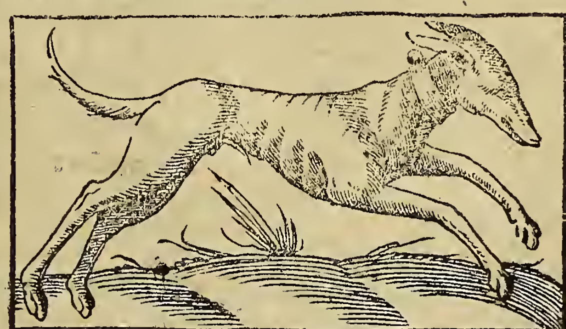
DE MEDERA ATQVE CANARIIS Inſulis. Cap. CLXXV.

INter Hiſpaniam & Canarias inſulas eſt Medera inſula, quam Hiſpani noſtro æuo totam ſylueſtrem & incultam inuenerunt. Videntes autem ſolum eius eſſe fertiliſsimum, exuſſerunt ſyluas & adaptauerunt fundum ad frumenti productionem, extruxerunt denique domos in ea, & ſic coluerunt eam, ut hodie circumquaque nulla fertilior inueniatur terra. Alluitur perfluentibus amnibus, abundat ſcaturiginibus fontium, adiectæ ſunt quoque plurimæ molæ ſerrariæ ad flumina, quibus nobiles arbores, & quæ cedris ſimiles uidentur, aut cypreſsis, diſſecantur, unde fiunt menſæ, ſcrinia ueſtium, ſuſtentamenta præcioſorum uaſorum, & alia ſimilia. Eſt autem huiuſmodi arborum color

Arbor nobilis.

lor rubeus & boni odoris, magnaq́ue copia ſerramenta earum in Hiſpania deferuntur. Viſum quoque fuit regi Portugalliæ, ut in hac inſula canæ ſaccarum ferentes plantarentur. Et quidem non eſt falſus opinione ſua. Nam poſtquam plantatæ ſunt creſcunt uberrimæ, ferunt ſaccarum quod ſua nobilitate excellit ſaccarum quod creſcit in Sicilia atque in Cypro. Sunt & uites ex Candia in hanc inſulam tranſlatæ & plantatæ, quæ tam feliciter in ea creuerunt, ut plerunque plures uuas eaſq́ue maximas quàm folia producant. Gignit quoque & nutrit hæc inſula perdices, columbas ſylueſtres, pauones, apros feros, & multa alia animalia diuerſi generis, quæ etiam antequam homines inſulam inhabitarent, dominium eius ſibi uendicarunt. *Vinum Creticum.*

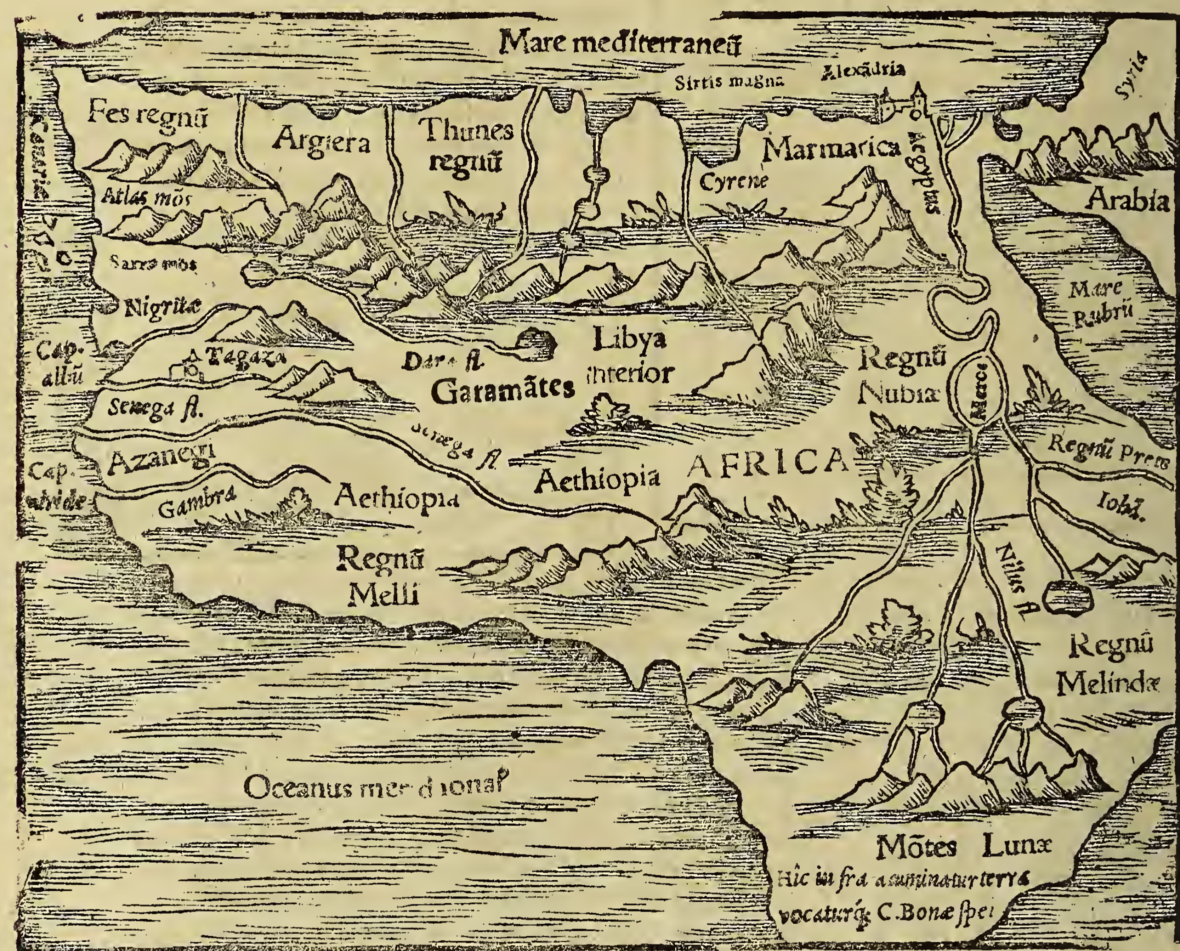

Nec minus fertiles aiunt eſſe Fortunatas inſulas, quæ hodie ob canum copiam qui in eis ſunt, Canariæ appellantur. Numerantur autem decem inſulæ, ex quibus ſeptem habitantur, & tres incultæ iacent. Quæ inhabitantur uocantur Fracta lancea, Magna ſors, Grancanaria, Teneriffa, Ginera, Palma, Ferrum. Quum Columbus eas primùm indigeretur, homines nudi ſine uerecundia incedebant, ſine religione & timore Dei, ſed ſucceſſu temporum ad Chriſtum ſunt reducti, maximæ quatuor inſulæ. Aiunt ſingulas propriam habere linguam. Teneriffa & Grancanaria, id eſt grandis Canaria, ſunt cæteris maiores. Teneriffa uideri poteſt à longe quinquaginta milliariorum Germanicorum interuallo, quando cœlum eſt ſerenum, idq; ob hanc cauſam. Conſurgit in medio inſulæ petra quædam fortiſsima & maxima, quæ quindecim leucis putatur erigi in altum, expuitq; perpetuo ignem haud ſecus quàm Aetna in Sicilia. Viuunt incolæ pane hordeaceo, carnibus & lacte. Abundant autem capris, onagris & ficubus. Carent uino & tritico.

LIBER

LIBER SEXTVS COSMOGRAPHIÆ, per Sebaſtianum Munſterum ex probatis autoribus & ſcriptoribus, antiquis & recentioribus collectus & in unum conflatus.

ÆFRICAE DESCRIPTIO SECVNDVM VARIAS *eius terras, animalia & horrenda monſtra.* Cap. I.

Nilus. MAIORES noſtri totius terræ circulum, oceani limbo circumſeptum, triquetræ eſſe figuræ ſtatuere, eiusq; tres partes, Africam, Aſiam & Europam. Africam ab Aſia diſterminat Nilus fluuius, qui à meridie in Aethiopiam diffunditur, & Aegyptum perlabens ac mirabili fœcunditate irrigans, oſtijs non minus 7. mari infunditur. Sunt tamen qui hunc orientalem Africæ limitem extendunt uſque ad mare rubrum. Cæterum Europam ab Africa diuidit mare mediterraneum, quod ab occidentali oceano circa Gades inſulam & columnas Herculis non amplius decem millibus paſſuum patens, terras aperit atq; intrat. Africa ab orientis parte Nilo, à cæteris partibus mari terminata, Europa breuior, ubi mare attingit latior, unde in iuga exurgens,

exurgens, pergit in curua ad occaſum, faſtigiatq́; ſe molliter & fit paulatim adductior, & ubi finitur anguſtiſs.eſt. Quantum in colitur fertilitate præſtat. Verum maxima parte inculta eſt, & uel ab arenis ſterilibus obducta, uel ob ſitum cœli deſerta, uel multo ac malefico animalium genere infeſta. Mare quo à ſeptentrione cingitur Libycum uocatur, à meridie Aethiopicum, ab occidente Athlanticum. A 4. non amplius nationibus ab initio Africum ſolum incolebatur, quarum duę indigenæ dicuntur & totidem alienigenæ. Indigenæ quidem Pœni atq; Aethiopes, quorum alteri ad aquilonem Africæ, alteri ad auſtrum incolunt. Aduenæ uerò Phœnices & Græci, uetuſtiores Aehiopes nec non & Aegyptij, ſi uera ſunt quæ ipſi de ſe prædicant, aſperi & inculti ab initio. Ferinæ carnes herbæq́; ueluti pecoribus uulgò cibus fuere, neq; moribus neq; lege, neq; imperio ullo uſi, uagi temereq́; palantes, nullas certas ſedes habuere: ubi nox oppreſſerat, ibi corpora quieti dabant. Poſtea uerò ab Herculæ, qui in eam terram colonias deportaſſe dicitur, mitiores cultioresq́; facti, ex ijs nauibus, quibus in Libyam transfretauerunt, tuguria fecerunt, & conuenire cohabitareq́; cœperunt. Inæqualiter itaq; Africa colitur, ad meridiem plurimum ob nimios æſtus deſerta, contrà qua Europam ſpectat frequentior illi cultus. Eximia & propemodum portentoſa agrorum feracitas, utpote qui locis

Sterilitas Africæ.

Vbi Africa fertilis.

quibuſdam centeſimo fœnore reddant cultoribus meſſem. Mirum eſt quod de Mauritaniæ ubertate dicitur: eſſe in ea uites, quas duorum hominum complexus capere non poſsit, uuarum racemos cubitales. Arbores circa Athlantem proceritate inſigni, enodi nitore, folio cupreſsi. Alit & Africa elephantos & dracones, qui ipſis peluis inſidiantur, ſuoq́; complexu enecant leones, bubulos, pardales, capreas & ſimias, quibuſdam locis ſupra modum frequentes, de quibus copioſius infrà dicetur. Olim Africa à paucíſsimis uiris fuit circumnauigata & littora eius cognita, ut taceam de interioribus eius terris, atque ob id Ptolemæus ueluti incognitam exteriorem eius uerſus auſtrum partem inexplicatam reliquit. Inter uetuſtiſsimos inducitur à Plinio Hanno quidam, dux bellicus ciuitatis Carthaginenſis, quem ſcriptoris commemorant emiſſum ad nauigandum & ad explorandum magnitudinem Africæ. Hic autem nauigationem incœpit prope Gades inſulam & circumductus per omnia Africæ littora uſq; ad Arabiam, quicquid & expertus eſt annotauit. Poſt eum alius fuit Euxinus nomine, qui fugiens regem Alexandriæ Ptolemęum Latyrum, peruenit ad mare rubrum, atq; inde nauigio circuiſſe dicitur totam Africam, atq; perueniſſe uſq; ad Gades Hiſpaniæ, id quod Pomponius Mela te-

Hanno explorator Africæ.

ſtatur in tertio libro ſuæ Coſmographiæ. Hæc omnia comprobant multiplices illæ na-
uigationes, quæ hodie fiunt à Portugallenſibus in orientem uſq; ad Indiam, unde ſine
Africa æquoribus circũdata. intermiſsione afferunt uarias ſpecies aromaticas, circumgyrantes, totam Africam à Liſ-
bona uſq; ad Calechut, & rurſum à Calechut Portugalliam uſq; remeantes. Hæc naui-
gatio ſatis oſtendit. Africam clauſam eſſe terram, & circumdatam undiq; mari. Ab occi-
dente enim habet mare Atlanticũ, à ſeptentrione mare mediterraneum, à meridie Ocea
num, & ab oriente mare rubrum, quod ferè uſq; ad mare mediterraneum exporrigitur.
Extremitates ergo Africæ & quicquid littora eius per omnia maria habent, ſatis hodie
cognita ſunt, interiora autem eius, magna ex parte incognita habentur. Cuius ratio eſt,
quòd regio eſt ampliſsima, collocata in torrida zona, atq; ideo abundans maximo calo
re, deſtituta aquis & imbribus cœleſtibus, unde fit ut terra reſoluatur in arenam calidiſ-
ſimam, quam nemo pertranſire poteſt, multo minus inhabitare præter dracones, ſerpen
tes atq; alia uenenata, quæ hominem non admittunt. At ſi homines ibi ſunt, illi tam feri
& beluini ſunt, ut nulla cum illis haberi queant commercia. Habitant enim more anima
lium in ſubterraneis ſpecubus, nullam habentes cum alijs hominibus communionem.
In toto orbe terrarum nigriores & aduſtiores homines non inueniuntur quàm in Afri-
Troglodita. ca. Eſt enim hæc interior Africa omnium Nigritarum, Aethiopum & Troglodītarum
patria, inhabitaturq́ue ab eis, ubi ſaltem commoda manſio eſſe poteſt propter arenam,
aquas & uenenata animalia. Eſt arena in pleriſque locis tam mobilis, ut ubi hodie terra
plana eſt, cras aut etiam poſt unam horam, flatu uentorum congeries arenæ inſtar mon
tis coaceruetur, pereatq; & ueluti ſubmergatur quicquid uiuum ab ea cooperiatur. Sic
legimus de Cambyſe rege, quum inſtituiſſet deprædari Hammonis Libyci idoli tem-
Mare arenoſum. plum, cooperatione ſatanæ quinquaginta millia hominum in ipſo arenoſo deſerto fue
runt arena obruti & ſuffocati. Fit etiam ut ob penuriam aquæ, terra Africæ in multis lo-
cis ægerrimè habitari poſsit, & cultores eorum locorum cogantur ſæpe in remota ire lo-
ca pro quærenda aqua. Vbi enim perpetuus uiget calor, neceſſe eſt ut omnis humor ter
ræ exiccetur. Ad hæc in uniuerſa terra & in nulla ſub cœlo regione tam multa pernicio-
ſa inueniuntur animalia, ut in ſola Africa. Hæc nonnullas in Africa optimas regiones
ſic confertim inhabitant, ut homini iuxta ea non ſit locus. Alia loca ęgrè habitantur pro
pter uenenatos uermes, ut incolæ exituri ad campeſtres labores, cogantur ſe ocreis mu-
nire à pede uſq; ad nates, ne à ſerpentibus lædantur. Et hæc à quibuſdam ſignatur ra-
Nullus ceruus in Africa. tio, cur Africa nullum gignat aut nutriat ceruum, qui natura horret uenenatos uermes,
quibus Africa ſcatet.

DIVISIO AFRICAE. Cap. III.

ATlas mons diuidit Africam in duas partes inæquales. Minor & anguſtior pars at-
tingit mare mediterraneum: maior uerò ultra Atlantem extenditur uſq; ad ocea-
num meridionalē, inhabitaturq; à diuerſis Nigritis ſeu Aethiopibus. Latus illud quod
Europam reſpicit, à Carthagine uſq; ad Herculis columnas feliciſsimum eſt, etiamſi fe-
rarum immanium nutrix ſit, ſed non ſicut mediterranea & interiora Africæ. Fuit hæc
pars olim in quædam regna diſtributa: ſed prępualentibus Romanis ſupra Carthaginen-
ſes, fuit diuiſa in has prouincias, Mauritaniam, Numidiam, Africam, Cyrenaicam & Ae
gyptum. Ptolemæus ſeparat Marmaricam ab Aegypto. Noſtro æuo quando Turca &
Saraceni totam maritimam occuparunt Africam, antiqua uocabula ferè omnia ſunt mu
tata, quum hæ partes hodie uulgò uocentur Barbaria, regnum Thunes, regnum Marro
chorum, regnum Feſs, Argieræ &c. Aegyptus adhuc hodie priſtinum retinet uocabu-
lum. Itaq; Atlas qui has terras ſeparat uaſtiſsima Aethiopum regione, incipit in ocea-
Atla mons. no occidentali, extenditurq; in orientem uſq; ad Nilum fluuium Aegypti, in tantamq;
ſublimitatem aſcendit ut eius cacumen infrà in planicie uideri nequeat. Nam ferè è me-
dio monte nubes incipiunt, hyeme & æſtate niues habet. Columnam cœli indigenæ
uocant. Emittit quoque hîc mons ramenta quædam aut ipſe totus deflecti nunc in Ae-
thiopiam & nunc uerſus mare mediterraneum, inſtar montis Tauri in Aſia, qui ramos
eijcit nunc in meridiem & nunc in aquilonem. Mauri ſeu Aethiopes qui mox ultra At-
lantem habitant, non ſunt tam feri ut illi Aethiopes, qui mediterranea interiora occu-
pant. Nigritæ qui habitant uerſus occidentem uocantur Heſperij, abundantq; ebore,
quia

quia in eorum terra eſt copia elephantum. Iidem ſicut & Getuli capiunt in littore maris conchilia purpurarum atque muricum, quorum ſanguine tinguntur nobiliores panni, qui purpurei uocantur, de quibus & ſupra iuxta Tyrum nonnihil ſcripſimus. *Purpura.*

DE LEONIBVS QVORVM COPIA EST IN AFRICA. Cap. III.

MVltæ ſunt regiones in terra, quæ nutriũt leones. Nam inueniuntur in Thracia iuxta oſtia Danubij, in Armenia in Parthia, in Africa, in Arabia etc. Parthici non ſunt tam fortes & feroces ut illi qui in Thracia generantur. Habẽt magnum caput, eminentes palpebras, longum pilum iuxta collum & mentum. Qui uerò in Arabia generãtur, habent longum pilum in collo & prioribus pedibus. Hi uerò quos Libya & interior Africa producit, habent ferocem & toruum aſpectum, rarumq; in membris pilum, ſed cæteris omnibus robuſtiores ſunt. Plinius tamen paulò aliter ſentit, nempe quòd leoni præcipua generoſitas ſit, cum iubæ colla & armos ueſtiunt. Id autem ætate contingit, è leone conceptis. Quos uerò pardi generauerunt, ſemper hoc inſigni carent, ſicut & fœminæ. Magna his libido coitus, & ob hoc maribus ira. Africa hæc maximè ſpectat, inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus ſe feris: ideo multiformes ibi animalium partus, uarie fœminis cuiuſcunque generis mares, aut ui aut uoluptate miſcente. Vnde etiam uulgare Græciæ dictum, ſemper aliquid noui habere Africam. Odore, pardi coitum ſentit in adultera leo, totaq; ui conſurgit in pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur. Ariſtotel. tradit leænam primo fœtu parere quinque catulos, ac per annos ſingulos uno minus, ab uno ſterileſcere, quouſq; tandem in unam prolem partus deſinat, ſed quæ reliquas omnes in generoſitate excellat: informeſque fœtus ac magnitudine muſtelarum eſſe dicit, ut bimeſtres primum moueantur. Cõtrà Herodotus apud Macrobium, itemq; Gellius ſcribunt, quod leæna in omni uita unum parit. Cauſa quòd catulus leoninus ubi in utero moueri cœperit, cum habeat ungues longe acutiſsimos, uterum matris lacerat, augeſcens magis ac magis imprimendo exulcerat. Habet leæna duntaxat duo ubera in medio uentre ſub pectore, quæ comparatione corporis admodum parua ſunt, eo quòd exiguum habeat lactis ſtillicidium. Leonum duo genera Ariſtoteles tradit, alterum breuius criſpo pilo atque ignauius, alterum longius atque generoſius. In uniuerſum infirmis eſt lateribus, reliquo corpore robuſto, creuice præſertim ualidiſsima, quòd oſſe uno rigida conſtet, nec uertebris ullis iungatur. Solum hoc animal apertis oculis naſci autor eſt Democritus, minimumq; ſomno deditum, tradunt ſignum quod dormienti cauda iugiter mouetur. Vrinam mares crure ſublato reddunt ut canes, grauem odore: rari in potu, ueſcuntur alternis diebus, à ſaturitate interim triduo cibis carent. Quæ poſſunt in mandendo ſolida deuorant, ſed non capiente aluo coniectis in faucem unguibus extrahunt. Vitam leoni longam eſſe docet id quòd plerique dentibus defecti reperiuntur. Leoni tantum ex feris

Africa ſemper aliquid noui affert.

Leæna duo ubera habet.

Clementia leonis in proſtratis.

ineſt, clementia in ſupplices. Nam proſtratis parcit, & ubi ſæuit, in uiros prius quam in fœminas fremit: in infantes non niſi magna fame adactus graſſatur. Leonum animi index eſt cauda, ſicut & equorum aures. Immota enim cauda, placidus, clemens, blandientiq; ſimilis quod rarum eſt, crebrior autem iracundia eius. Primum cauda uerberat terram, deinde creſcente ira flagellat tergum. Diu retinet uindictam contra hominem aut aliud animal à quo læſus eſt. Vulneratus obſeruatione mira percuſſorem nouit, & in quantalibet multitudine appetit. Quando fugit, non obuertit tergum quaſi pauidus, ſed pedetentim progrediens & murmurãs reſpicit retro. Ingreditur etiam obliquo itinere, ne cubile deprehendi aut fœtus inuadi poſsint. Oſſa ſolida, minimeq; uacua habet. Vnde quidam ſcribunt, ex oſsibus eius ceu ex lapide ignem excuti poſſe, tantæ caliditatis eſt eius natura. Vnde fit non raro, ut ad iracundiam commotus, tanta irritetur rabie, tantoq; caleſcat æſtu ut moriatur. Non autem niſi læſus exagitatur, aut fame incitetur.

Oſſa leonis ignem reddunt

Illud obſeruatum quòd tale tam ſæuum animal, rotarum orbes circumacti, curruſq; inanes, & gallinaceorum criſtæ cantuſq; etiam magis terrent, ſed maximè ignes.

Mauritaniæ deſcriptio.

Cap. IIII.

MAuritania & Hiſpania ut uides in tabula, intromittunt in ipſam terram tenui freto magnum illud mare, quod mare mediterraneum generali nomine uocari ſolet, expaciaturq; uſq; in Syriam & Conſtantinopolim, imò aliquanto longius uerſus Scythas. Huius introitus ex oceano occidentali eſt tam anguſtus,

Mare mediterraneum.

ut latitudo eius ſiue traiectus ab Hiſpania in Africam non ſit, niſi decem millium paſſuum, quidam numerant duntaxat ſeptem millia id quod & ſuprà in ſecundo libro annotaui: & in eo ferè loco ex utroq; oppoſito littore conſurgunt duo montes, quidam uocant promontoria, alij dicunt ſaxa eſſe eminentiſsima, quaſi ex induſtria diſſecta, quo mare in terram intromitteretur, quem laborem poëtæ. Herculi aſcribunt, ſicut & Herculis columnæ uocantur, & illa quæ obtinet latus Africæ appellatur Abyla, quæ uerò oppoſitam in Europa partem tenet, Calpe uocatur, & à modernis Hiſpanis Gibraltar, mare uerò interfluens, fretum Herculeum, & ob propinquam Sibiliæ urbem, mare Sibilicum & à Gadibus adiacente inſula, mare Gaditanũ.

Columnæ Herculis.

Accepit autem Mauritaniæ regio nomen à Mauris populis eam inhabitantibus. Hi putantur à quibuſdam Indi fuiſſe, & Hercule duce in hæc loca perueniſſe. Alij uerò Mauros & Numidas, reliquoſq; qui maritimam Africam cultiorem reddiderunt, Medos, Armenos, Perſas & Phœnices fuiſſe aſſerunt. Alijs placet eos dictos Mauros, à μαῦρον quod eſt nigrum, quod nigri ſint. Noſtro æuo uidentur Mauri appellari Marani, etiam ſi nomen illud tribuatur Iudæis olim ad ſuſceptionem Chriſtianæ fidei compulſis, & male hucuſq; eandem obſeruantibus fidem.

Marani.

Diuiſa eſt autem Mauritania ab antiquis temporibus in duas regiones: orientalior à rege Bocho denominata eſt Mauritania Bochiana, & poſtea ſub Romanis Cæſarienſis, ſicut & Tingitana & Mauritania primum dicta fuit Sitiphenſis à Sitiphi ciuitate, & poſtea Tingitana à Tingi ciuitate, iuxta anguſtias Gaditani freti ſita. De fertilitate Mauritaniæ mira ſcribuntur, ut iam ab initio huius libri ſexi indicaui.

DE CIVITATIBVS MAVRITANIAE.

Cap. V.

PRæcipuæ & celebriores utrinque Mauritaniæ ciuitates olim fuerunt Iol, Cirta, Arſenaria & Cartenna. Claudius Imperator ſingulari fauore & animo complexus eſt

ciuitatem

ciuitatem maritimam Iol propter amœnum ſitum eius, quapropter fecit eam inſtaurari atque innouari colonis & muris, impoſuitq́ illi nomen nouum, ut deinceps Cæſarea appellaretur, à qua & tota prouincia deinde Cæſarienſis fuit appellata. Strabo tamen id adſcribit Auguſto Cæſari, quodq́ Cæſarea dicta eſt non ob Claudium, cuius iuſſo colonia facta eſt, ſed in gratiam Auguſti magis, cuius liberalitate cum poſt uictum patrem Iubam filius Romæ in triumpho ductus eſſet, miro in eo elucente ingenio reſtitutus eſt in regnum, fortunatiſsimam, ut Plutarchus ſcribit, conſecutus captiuitatem. Hinc enim effectum eſt, ut ex barbaro ac Numidia inter doctiſsimos connumeretur ſcriptores. Fuit autem tam pater quàm filius Iuba dictus. Pater à C. Cæſare ſuperatus mortem ſibi conſciuit: filius uerò Romam puer ductus poſtea ſcripſit hiſtoriam ſingulari ingenio ac doctrina præditus & Auguſti benignitate ad paternum regnum remiſſus, ſucceſſorem Ptolemæum ex Antonij & Cleopatræ filia natum habuit: quo per Caligulam interfecto, Mauritania in duas eſt diducta prouincias. Cirta ciuitas ferè contingit Africam minorem, uel ut alij dicunt, ſita eſt in Numidia, fuitq́ olim potens & opulenta, in qua duo reges habitarunt: Siphaces & Iuba. Iuba, ut iam diximus, à ueteribus inter doctiſsimos numeratus eſt, quod magnam partē Africæ luſtrauerit, & in hunc uſque diem quædam in Africa incognita eſſent, ſi rex iſte penetralia eius non indagaſſet. Multis poſtea tranſactis ſeculis, tempore ſcilicet diui Auguſtini, uenerunt ex Germania Vuandali in Hiſpaniam, traiectoq́ Sibilio freto uenerunt cum Genſerico rege in Mauritaniam, & occuparunt præſtantiores ciuitates & terras, quin & Carthaginem ciuitatē ſubegerunt, unde nullis armis aut uiribus expelli potuerunt, ſed compulſi fuerunt Romani cum eis facere pacem. Tenuerunt ſub ſua poteſtate Africam annis 74. uel ut alij ſcribunt, annis 96. tunc humiliati ſunt, & fuit Africa Romanis rurſum ſubdita. Item Septenſis ciuitas non procul ab Abyla monte ſita, nomen accepit à ſeptem montibus, qui fratres à ſimili proceritate appellati ſunt, ſimulq́ iuncti huic ciuitati nomen dederunt.

Mauritania Cæſarienſis. *Cirta ciuitas.* *Vuandali irruerunt in Africam.*

NVMIDIA Cap. VI.

EST Numidia pars Africæ minoris inter Tingitanam & Carthaginenſem regionem ſita. Plinius ſcribit Numidas Nomades dici, à permutandis pabulis circumferentes domos plauſtris ductilibus, unde uagi dicuntur. Hæc regio, ut Pomponius ſcribit, ſpacio anguſtior eſt quàm Mauritania, ſed magis culta & durior, ubi Numidicum marmor effoditur. Sunt in ea claræ urbes Hippon & Rhegium. Ab ortu habet Carthaginenſem regionem, à ſeptentrione mare quod uerſus Sardiniam tendit, ab occaſu Mauritaniam & à meridie Aethiopiam, nec præter marmoris ferarumq́ prouentum, aliud inſigne habet. Alluitur Ampſaca flumine ex Atlante deriuato.

Marmor.

AFRICA MINOR. Cap. VII.

SVccedit Mauritaniæ & Numidiæ nobilis & toto orbe celebris prouincia, Africa minor, quæ quondam tot annis pugnauit aduerſus Romanos pro imperij dignitate, ſed finaliter ſuccumbens, nolens uenit in poteſtatem Romanorum. Mons Atlas qui à meridie hanc prouinciam claudit, multa ramenta in eam extrudit, atque ſimul plurima immittit ferocia animalia, in magnam incolarum iacturam. Sed quantum attinet ad fontes, arbores & alia terrænaſcentia, feraciſsimus eſt mons ille, ab ea parte qua reſpicit mare. Nam gignit arbores, quæ tam teneram producunt lanam, ut illa cum ſerico conferri poſsit. Huius Africæ caput fuit olim Carthago, ut Roma Italiæ & hodie Conſtantinopolis Turciæ, quam Græci à conditore uocarunt Carchedonem. Euſebius uerò à Didone aſſerit conditam poſt Troianum bellum. Fuit autem hæc celeberrima urbs conſtructa in colle quodam eminenti, qui à gentilibus appellatus fuit mons Mercurij, poterantq́, Romani ab Oſtia ciuitate, quæ ad hoſtium Tiberis iacet biduo flante leni uento ad hanc nauigare ciuitatem. Trogus libro decimo explicans originem Carthaginis, ſcribit Elyſam ſororem Pigmalionis ob metum fratris huc cum ſubſtantia fugiſſe, mercatamq́ de terra quantum corium bubalum circumdaret, ſed quod in tenuiſsimas ſectum partes, maius exiſtimatione ſpacium cōplexum eſt, Locumq́ Byrſam propterea dictū,

Atlas mons. *Carthaginis origo.*

ubi urbem condidit Carthaginem, annis 72. ante urbem Romam. Quæ, ut refert Poly- *Vide Iuſtinum lib. 18.* bius, eò potentiæ uenit, ut omnem oram, quæ à mari noſtro alluitur, ab aris Philenorũ, haud multum diſtantibus à magna ſyrte uſque ad columnas Herculis teneret, quæ longitudo eſt 60. millium ſtadiorum. Nec hac ditione contenta, quin coloni eius tranſgreſsi fretum quod inter Africam & Europam interiacet, cum omni Hiſpania uſque ad Pyrenæum potiti ſunt. Sed poſt tertium bellum Punicum Romani in formam prouinciæ redegerunt. Cum hoc Carthaginenſe imperium in flore eſſet, uſq; adeò creuit, ut nu meraretur inter quatuor præcipua regna mundi. Sed uariante fortuna, adeò defecit, ut *Florentiſsimũ imperium Carthaginenſe.* Carthagine diruta, circumiacens regio prouincia facta fuerit, & Maſiniſſæ commiſſa à populo Romano. Fuerat autem Maſiniſſa iſte Numidarum regulus & in Africa primùm populi Romani hoſtis, deinde amiſsimus effectus uſq; ad finem uitæ perſeuerauit. Vt autem obiter Carthaginenſium res attingamus, noueris Carthaginem in peninſula quadam ſitam fuiſſe, quæ ambitum habet ſtadiorum trecentorum & ſexaginta muro cinctum, cuius 60. ſtadiorum longitudinem iugum occupat, quod à mari in mare deſcendit, ubi Carthagineñ. elephantes ſtabula habebant, qui locus ampliſsimus eſt. In *Byrſa arx.* media ferè urbe arx fuit quam Byrſam uocarunt, ſupercilium ſatis erectum & circumcirca habitatum, in cuius uertice Aeſculapij templum erat, quod Aſdrubalis uxor capta urbe ſecum concremauit. Arci portus ſubiacebant, & Cothon parua inſula in orbem ducta & euripo comprehenſa. Hęc itaq; Carthago & ea quæ in Iberia eſt, uſq; ad columnas Herculis et optimam Europæ partem, tam in continenti, quàm in mari loca complura & inſulas habebant. Quin & Libyam omnem adepti ſunt. Quibus opibus Carthaginenſes Rom. imperij æmulam compararunt & tribus maximis bellis inter ſe decertarunt. In initio belli trecentas urbes in Libya habuerunt. In Carthagine uerò ſeptingenta hominum millia obſeſsi & in deditionem coacti armaturarum dederunt ducenta millia, bellicorum inſtrumentorum tria millia, tanquam non amplius bellaturi. Sed cum rurſum bellum gerere decreuiſſent, mox arma fabricare conſtituerunt, unde ſingulis diebus 140. clypei confecti in armamentarium referebantur & gladij trecenti, lanceæ quingentæ & mille tela miſsilia. Sed nihil profuit eis omnis iſte apparatus eorum.

EXCIDIVM CARTHAGINENSE.

Cap. VIII.

ANno ab urbe condita 602. tertium bellum Punicum fuit exortum, quod et ſuprà in Italiæ deſcriptione unà cum ſecundo bello ſignauimus. Cum enim ſenatus Romanus delendam Carthaginem cenſuiſſet, profecti conſules in Africam caſtra prope Vticam tenuerunt. Ibi Carthaginenſes euocati, iuſsiq; arma & naues tradere, nec morati, tanta copia armorum repente eſt tradita, ut facile ex his tota Africa potuiſſet armari. Sed Carthaginenſes poſtquàm arma tradiderunt & derelicta urbe recedere procul à mari decem millibus paſſuum iuſsi ſunt, dolorem ad deſperationem contulerunt aut defenſuri ciuitatem, aut cum ipſa per ipſam ſepeliendi. Mox Aſdrubales duos duces creauerunt, armaque facere aggreſsi, poſtquam æs ferrumq; defecit, aurea argenteaq; fecerunt. Conſules itaq; cum aliquantam muri partem machinis diruiſſent, tamen à Carthaginenſibus uicti ſunt atq; oppræſsi. Sed fugientes Romanos Scipio Scipionis Africani nepos, tribunus militum, repulſo intra muros hoſte, defendit & reuocauit. Occupato deinde eo in regno Numidarum, reuerſusq; contra Carthaginem, pugnauit contra eam ſex continuis diebus, & noctibus, traxitq; Carthaginenſes ultima deſperatio ad deditionem, petebantq; ut quos belli clades reliquos fecit, ſaltem ſeruire liceret. Primum igitur agmen mulierum ſatis miſerabile poſt uirorum magis deforme deſcendit. Nam fuiſſe mulierum triginta quinque millia, uirorum triginta millia, memoriæ traditum eſt. Rex Aſdrubal ſe ultra dedidit, ſuamque tantum ſalutem obtinuit. Transfugæ qui Aeſculapij templum occupauerunt, uoluntario præcipitio dati, igne conſumpti ſunt. Vxor Aſdrubalis cum accenſam ardentemque Carthaginem aſpexiſſet, occurrit uiro ſuo cum duobus liberis eique dixit: Viue tu qui ſuperſtes eſſe Carthaginis potis es. Nam fruſtra pro nobis rogaſti. Et cum uolentibus filijs uirili dolore, furore fœmineo, in medium

dium ſe proiecit incendium. Ipſa autem ciuitas 17. continuis diebus arſit, miſerumq; ſpectaculum de uarietate conditionis humanæ uictoribus ſuis præbuit. Diruta eſt autem Carthago, omni murali lapide in puluerem comminuto, cuius fuiſſe ſitus huiuſmodi dicitur. Viginti duo millia paſſuum amplexa muro, tota pene mari cingebatur abſque faucibus, quæ à tribus millibus paſſuum aperiebantur. Is locus murum triginta pedes latum habuit, ſaxo quadrato, in altitudine cubitorum 60. Arx cui Byrſæ nomen erat, paulò amplius quàm duo millia paſſuum tenebat. Ex una parte muros fuerat communis urbis & Byrſæ imminens mari. Spolia ibi inuenta, quæ uariarum ciuitatum excidijs Carthago collegerat, & ornamenta urbium ciuitatibus Siciliæ, Italiæ, Africæ reddidit, quæ ſua recognoſcebant. Ita Carthago 700. annis poſtquàm condita erat, deleta eſt. Multitudo omnis captiuorum exceptis paucis principibus, uenundata eſt. In quarto quàm cœptum fuit annò, bellum Punicum tertium terminatum eſt. Scipio nomen, quod auus eius acceperat meruit, ut uocaretur Africanus minor.

Incendiũ Carthaginenſe.

CARTHAGO A' ROMANIS REAEDIFICATA. Cap. IX.

CVm diu Carthago deſerta permanſiſſet iacuiſſetq; in fauillis 22. annis, ut quidam ſcribunt, à Romanis fuit reſtaurata, ſed non in tanta ut prius magnificentia. Strabo uerò ſcribit, quòd eodem ferè tempore quo et Corinthus rurſum è diuo Cęſare per id ferè tempus inſtaurata eſt Carthago, miſsis eò colonis quicunque uellent, & ex militibus nonnullis, & nunc quoque bene habitatur, ſi qua alia Libyæ urbs. Anno Chriſti 443. Vandali ſub rege Genſerico ſubiugarunt hanc urbem unà cum circumiacente regione, tenueruntque eam ferè annis 96. Nam poſtquam Beliſarius deuicit Perſas ſub Iuſtiniano Imperatore, idem traiecit in Africam & noctu cum plauſtris ruſticorum Carthaginem introeuntibus ingreſſus urbem cepit, ubi diuitias infinitas reperit, Gilimerem regem argentea catena uinctum ſecum abduxit, ac de eo Conſtantinopoli glorioſe triumphauit. Sic tandem illa Vandalica rabies cum ipſo nomine funditus eſt extincta circa annum Domini 536. Agnoſcebat quidem populus Vandalicus Chriſtum, ſed fouebant ſectam Arianam perſequebanturque orthodoxos & ueros Chriſti cultores. Paulòpòſt regnante Heraclio irruerunt Perſæ in Africam illatiſque Carthagini magnis damnis, eiſque in Perſiam reuerſis, uenerunt anno Chriſti 608. Saraceni, magna potentia egreſsi de Arabia & occuparunt totam exteriorem Africam, de uaſtantes Carthaginem, multaq; alia celebria loca, & in hunc uſq; diem eandem regionem ſubiectam tenent, niſi quantum noſtro æuo Turca de eadem ſibi ſubiugauit.

Vãdali exterminantur.

Saraceni occupant Africam.

Tunis Ciuitas.

Cap. X.

EſSt hæc una ex uetuſtioribus Africæ ciuitatibus: nam meminit eius Strabo in hæc uerba: In ſinu Carthaginenſi eſt Tunis ciuitas & aquæ calidæ & lapidariæ quædam. Et Polybius de hac urbe ſic ſcribit: Romani Attilio duce ad Mercurij promontorium, quod è regione Siciliæ eſt, applicantes, uictoriam naualem adſecuti ſunt, inde Tunim oppidum expugna receperunt, ibiq; quod contra Carthaginem eſſet, poſitis caſtris prælio terreſtri regionem depopulati ſunt. Hanc Saraceni poſtea ſibi regiam conſtituere, quam diuus Ludouicus Galliæ rex cum iam per uim cepiſſet, poſt obitum ſtatim poſteri eius amiſerunt. Sũt autem qui putant, ex ruinis Carthaginenſis urbis Tunim plurimum ampliatam & decoratam. Vbi enim Saracenis placuit ibidem regiam conſtituere ſedem, Tunis plurimũ creuit in ædificijs & diuitijs. Eſt in regno Tunetano palus Tritonia, ubi Minerua cantatiſsima mulier olim apparuiſſe dicitur quæ & alio nomine Pallas appellatur. Hæc Iouis primogenita fuit, quæ apud rudes Afros ex Iouis cerebro genita credita eſt, cum eius

Saraceni faciunt regiam.

Tritonia palus.

Hortus
B
Luſtrũ
Thiergartũ
C
A
Luſtgartn
Caſtrũ
Schloß
Sepulchra
Spital
Suburbiũ
Vorſtat
Arſenale
GOLETA
Bagrada fl.
Guſa
D
Therme
Maomet
Clupea
Vtica
Ruinę Carthaginis

origo non innotuerit, mortalibus autem plurima exhibuerit beneficia. Ipſa enim primo lanificium adinuenit. Nam oſtenſo quo ordine purgata lana & dentibus ferreis pectinata atq; colo filata, etiam textrinum dicitur excogitaſſe officium. Vſum inſuper olei eo uſq; mortalibus incognitum hæc ipſa inuenit & docuit. Ipſa etiam ſapientiæ dea & artium inuentrix dicitur. Cum itaq; apud gentiles eius fama & numinis reuerentia late diffuſa eſſet, in eius honore templa conſtruxerunt præcipue Romæ iuxta templum Iouis.

BARBAROSSA REX ARGIERAE EXPVGNAT TVNETANVM REgem, *ſed qui per Carolum Cæſarem reſtituitur.*

Cap. XI.

REx Tunetanus qui noſtro æuo in Africa minori rebus potitus eſt, propter regni ſui anguſtiam fœdus inijt cum rege Hiſpaniæ contra Barbaroſſam regem Argieræ, à quo regno fuit priuatus, ſed anno Chriſti milleſimo quingenteſimo triceſimo ſeptimo per Carolum regem Hiſpaniæ atque imperatorem rurſum reſtitutus. Hic perſuaſus à Carolo Cæſare, permiſit Chriſtum in Tuni prædicari, ſed oleum & opera perditur apud illos Saracenos ſeu Mahumetanos. Non eſt admodum potens regnum Tunetanum, atque ideo ſæpe infeſtatur à Barbaroſſa Argierenſi. Eſt autem Barbaroſſa iſte natus matre Chriſtiana, fuitque à puero pauper, ut cogeretur etiam in Hiſpania circumferre & uendere caſeos, ut accepi à uiris fide dignis. Deinde cœpit in mari piraticam exercere, unde non parum ditatus multiſq; perditiſsimis uiris ſtipatus, inſidijs & tyrannide regnum Argieræ inuaſit, quod in Mauritania, ſicut regnum Fes, locum habet. Quo occupato, adiunxit ſe Turcæ, feliciterq; illius bella in mari gerens, regnis Hiſpaniæ infeſtiſsimus fuit, abduxit homines captiuos, deuaſtauit ciuitates & regiones, aliaq; multa & innumera damna Chriſtianis intulit: quare motus memoratus Carolus Cæſar, unà cum rege Tunetano qui iam à regno ſuo exulabat, bellum mouit in Barbaroſſam, primumque eum è Tunetano regno exegit, ac deinde anno Chriſti milleſimo quingenteſimo quadrageſimo primo, conatus eſt pellere è regno Argierenſi. Vnde cum maximo apparatu nauium, tormentorum æneorum militum, aliarumq; rerum ad bellum neceſſarium, quæ omnia in terris ſuis, puta Neapoli, Genua, Corſica, Sardinia, Sicilia & Hiſpania ordinauerat, uenit ad Maioricam & Minoricam, atque inde biduo maximis uiribus traiecit mare uerſus Argieram. Habuit ſecum in hac expeditione ſeptem millia Hiſpanorum peditum, ſex millia Germanorum, ſex millia Italorum, & tria millia ingenuorum uirorum qui propria ſponte honoris gratia Imperatorem ſunt ſecuti. Equites uerò habuit, quadringentos Neapolitanos & ſeptingentos Hiſpanos. Cumque tantus exercitus feliciter traieciſſet mare, & iam obſidione cingeret Argieram ciuitatem, exorta eſt ſubitò tam horrenda & inaudita tempeſtas, imber grauis & diutinus, & uentus tam uehemens, ut mare inciperet ſupra modum inſanire, naues cum omni commeatu partim mergere, & partim ad ſaxa collidere atq; in nihilum redigere, ut nulla ope humana poſſent ab interitu liberari. Interim uerò quo tempeſtas ſic ſæuiebat & omnia apud Cæſareanos confunderet, egreſsi Argierenſes & irruentes in eos, multos interfecerunt, quouſque noſtri adunati hoſtem inſecuti ſunt uſq; ad mœnia. Tum obſeſsi omnes æneas machinas ſuccendentes atque arcus in noſtros intendentes, rurſum non paucos peremerunt. Submerſæ fuerunt centum & triginta naues, & ex alijs nauibus adhuc illæſis, nihil commeatuum afferri potuit propter nimium æſtum & ſæuitiam maris, etiamſi parum adhuc ſupereſſet de uiatico. Nam pelagus ferè adſumpſerat omnem panē, farinam, oleum, uinum, legumina, ſalſamenta carnium & ſimilia, ut cogerentur mactare & triduo edere equos, ex nauibus ad littus eductos. Maiores quæque æneæ machinæ merſæ fuerunt in mare, ſed quas poſtea Argierenſes extraxerunt & in oppidum introduxerunt. Fruſtrà ergo Cæſare moliente ciuitatis expugnationem, compulſus fuit reſiduas reficere naues, atq; re infecta diſcedere. Per integrum triduum paſſus fuerat milites eius magnam famem atque aëris iniuriam, deſtituti ob continuam pluuiam uiribus: amiſerant cum bombardis non paucos uiros: & quid igitur agerent? Ingreſsi naues rectà Bugiam contenderunt, quæ ſita eſt in litore maris, & eſt de dominio regum Hiſpaniæ: habetq; in monte arcem munitam, conterminam regno Fefs, quod

Carolus Cæſar aggreditur Argieram.

Tempeſtas horrenda.

Regnum Feſ. ultimum in Africa occidentem uerſus tenet locum. Non tamen eſt magnum regnum illud, ſed confœderatum eſt regibus Hiſpaniæ ob Barbaroſſæ metum. Non quod Barbaroſſa tam potens ſit in regno ſuo, quum præter Argieram non multas habeat munitas ciuitates, nec bellicoſum aut etiam diuitem populum, ſed quia Turcam habet à parte ſua. Accidit autem memorata tempeſtas circa feſtum diui Michaëlis aut in ipſo octobris initio.

DE DVABVS SYRTIBVS.

Cap. XII.

SVnt circa finem Africæ uerſus Aegyptum in mari duo periculoſiſsima loca, Syrtes propter aquas reciprocas dicta. Significat enim σύρειν trahere. Eſt autem in his locis, maris & terræ magna inæqualitas, nam in uno loco eſt magna maris profunditas, & in alio loco mare eſt uadoſum. Spirante que uento, cumulus arenæ qui ſupra mare fuerat, in profundiſsimas reſidet ualles, & qui deprimebatur, mox ſuper aquas egeritur. Aiunt autem arenam in hunc modum maris motu ſeu affluxu & refluxu ad decem, aliquando ad uiginti milliaria transferri, unde fit, ut ubi hodie mare fuit uadoſum, cras eſt profundiſsimum, & contrà, moueturque arena, quæ in fundo maris iacet, de loco in locum, iuxta quod uentorum flatus & æquoris fluctus in hanc uel iſtam mundi impelluntur plagam. Hinc etiam fit, ut cum naues in huiuſmodi latentes maris arenoſos cumulos &

cœnoſum

cœnoſum fundum impelluntur inhæreſcant, & naufragium euadere nequeant. Nam præuidere nautæ nequeūt, ubi arenarum moles conſederit, quum nullibi fixum teneat locum: Quapropter eminus nauigant, cauentes ne incautè à uentis deprehenſi in ſinus arenoſos illidantur. Hoc autem periculum nedum in mari illo inuenitur, uerum & in terra ipſa, præſertim è regione Syrtis magnæ: ibi enim conglobatur ſabulum in montem, & rurſum flatu uentorum diſpergitur atq; in alio loco cumulatur, & quicquid obtexerit ſuffocat. Sunt autem duo Syrtes maris, pares natura, ſed impares magnitudine, quæ dicuntur maiores & minores, ſpacioq; paſſuum ducentorum quinquaginta millium ſeparantur. Minor à Carthagine trecentis millibus paſſuum diſtat, & totidem ambitus. Maior, quadringentis uiginti quinque millibus paſſuum. Seruius aſſerit Syrtes uocari, ubicunq; ſunt arenoſa loca in mari. Iuxta minorem Syrtim aiunt ſitam ciuitatem Tacapam. Quæ cum agrum habeat per totum arenoſum, tamen non ſine miraculo idem ager eſt tam fœcundus, ut uites bis in anno fructum reddant. Aiunt etiam, raro pluere in Africa minori, at Deus qui omnibus prouidet, loco pluuiæ miniſtrat tam copioſum rorem matutinum, ut ille ſatis ſuperque uigorem præſtet terræ naſcentibus, affatim irriget ſuperficiem terræ.

Arenæ in mari iactatio.

Quid Syrtis.

De Cyrene ſeu Cyrenaica.
Cap. XIII.

CYrenaica regio denominationem accepit à metropoli Cyrene urbe maxima, quæ in campo quodam iacet adeò edito, ut Strabo ex mari ſe eam uidiſſe teſtetur. Hæc urbs olim à Batto quodam Laconico, in monte Cyra condita, ob regionis bonitatē plurimū creuit. Nā equorū nutrix eſt & fructus optimos fert. Facit Iuſtinus lib. 13. mētionē huius Batti, quē & Ariſteum aſſerit uocatū. Fuit aūt Cyrene olim aliquādiu ſub regib. Aegyp. ſed tādē deuenit in Roma-

Pentapolis. Romanorum poteſtatem, factaq́ eſt prouincia, cum Creta coniuncta. Ab hac Cyrene tota Libya Cyrenæa dicta eſt. Plinius hanc regionem appellat Pentapolitanam, à numero quinq́ urbium, quibus maximè inclyta eſt, quarum hæc ſunt nomina, Beronice, Arſinoe, Ptolemais, Apollonia, ipſaq́ Cyrene. Eſt & Cyrene nomen urbis in Cypro inſula, quam Cyprus condidit, ex qua natum putant Simonem patrem Alexandri & Rufi, ut eſt apud Euangeliſtam. Auguſtinus tamen putat eum Afrum fuiſſe. Eſt Cyrenaica regio multò altior quàm ſit Aegyptus. Nam cùm petitur ex Cyrenaica Catabathmos, id eſt, uallis deuexa quæ eſt in Aegypto, continuo deſcenditur, atque ob eam cauſam Aegyptus cæteris terris præſtat in agris & pratis, quum in omnes ferè eius partes riuuli aquarum deduci poſsint. Sunt qui ſcribunt mira amœnitate ornari ſuburbanum agrum Cyrenaicum, præſertim ſcaturiginibus fontium hortis, arboribus, &c. Scribit Strabo

Synagoga in Cyrenaica. ſua tempeſtate urbem hanc complexam in circuitu ſuo octoginta ſtadia, habuiſſeq́ aliquot doctos uiros, præſertim Callimachum poëtam & Syneſium oratorem. Iudæi quoque habuerunt ibi longe ante Chriſtum natum ſynagogam, tranſlati illuc per regem Aſſyriorum Thiglath Peleſer unà cum reliquis Syris, manſerūtq́ ibi ad paſsionem Chriſti, ſicut dicit Euangelium Symonem Cyrenæum angariatum ad portandum crucem Chriſti, cuius rei & iam mentionem fecimus. Cæterum mira illa fertilitas, quam habet Cyrenaica & Africa minor, non extenditur ultra tria aut quatuor milliaria à mari uerſus Atlantem, ſed deſinit tandem in ſterilem arenam, in qua penitus nihil creſcit, ut longe lateq́ nec arborem ullam uideas, niſi quod interdum uiridem ceſpitem inuenire licet, in quo homines manere poſſunt. Nutrit hæc regio uerſus montana multos leones & onagros.

Baſiliſcus.

Habet quoque multos uenenatos uermes, præſertim ſerpentes & aſpides, & adhuc nocentiores peſtes, nēpe Baſiliſcos. Eſt autem Baſiliſcus genus ſerpentis, habetq́ in capite candidam maculam, qua ceu diademate quodam ornatur: habetq́ acutiſsimū caput, os rubeum, oculos & colorem ad nigredinem uergentes, & ut Plinius ſcribit ſibilo omnes fugat ſerpentes, frutices afflatu etiam necat, exurit herbas, rumpit ſaxa: inficit aërem ubi manet, ut auis ſine exitio præteruolare nequeat: homines præterea ſolo aſpectu necat. Muſtelarum tamen uirus, huic exitio eſſe perhibetur. Aelianus ſic de eo ſcribit: Baſiliſcus tanta fertur acuitate ueneni, ut quamuis breuiſsimus ſit (palmum enim non excedere dicitur) ſerpentem tamen quamlibet magnum ſolo halitu extinguit. In ſumma nullum nocentius animal ſuper terram creatum eſt, quod etiam totam ciuita-

Nullum nocentius animal. tem interimit, etiā in latibulo iacens. Alia uenenoſa animalia perimunt hominem morſu aut attactu, iſtud uerò ſola præſentia mortem infert. Inuenitur quoque in his exuſtis locis ſerpens Dipſas, qui & ipſe breuis eſt, colore albus, cauda interſecta duabus nigris lineis. Ictum à ſe, necat inexplebili ſiti. Hunc alij preſterem appellant.

MARMARICAE DESCRIPTIO.

Cap XIIII.

Eſt Marmarica regio Africæ, quæ iuxta Ptolemæum ab occaſu terminatur Cyrenaica, à ſeptentrione mari mediterraneo, ab oriente Aegypto, à meridie parte Libyes. Sunt in ea Naſamones & Libyarchæ populi. Hodie Barcha dicitur. Habet autem terram aſperam & ſqualidam, qualiſq́ eſt terra, talis eſt populus inhabitans, qui incul-

Marmarica hodie Barcha. tus & beſtialis eſt. Segregantur hæ tres regiones Cyrene, Marmarica ſiue Libya exterior & Aegyptus, ab Africa minori, per interpoſitam incultam, arenoſam & ueneno ſqualentem terram, quæ Syrtim maiorem attingit. Vnde non niſi cum magna difficultate & uix citra periculum quis ex minori Africa pedes uenire poteſt in Cyrenaicam, tanta copia profundæ arenæ intercedit, in qua & plurima uenenoſa latent animantia. Et hæc ratio fuit, cur Chriſtiani ſubiecerint eccleſiæ Alexandrinæ in Aegypto Libyam & Cyrenaicam. Numidiam uerò, Africam minorem & Maurita-

Mauritaniam ſubdiderunt eccleſiæ Carthaginenſi. Eccleſia Alexandrina uſa eſt lingua Græca, Carthaginenſis uerò, Latina. Eſt autem Marmarica exterior & maritima ſupra modum fertilis, ut etiam incolæ duas colligunt meſſes, conſurguntꝗ frumenti culmi quinque cubitis in altum, in craſsitie uerò æquiparantur minori hominis digito. Vnum ſemen multiplicatur in ducenta & aliquando in quadringenta ſemina. Sed quia agri pleni ſunt ſerpentibus & alijs uenenatis reptilibus, coguntur ruſtici terram culturi nuda membra, & potiſsimum pedes & crura contegere ocreis & alijs tegumentis ex pellibus factis, ne morſibus eorum lædantur. Dormituri lecti pedes alio illinunt & ſcorpionum gratia paliuris circumligant. Eſt apud eos arbor nomine Melilotus, ex qua uinum conficiunt. Porrò Marmaridæ interiores, nullis dicuntur ſubeſſe regibus, nullum norunt iuſtitiam, latrocinijs ſemper intenti. Rapientes enim quæ prima ex deſerto occurrunt, confeſtim ad ſua loca redeunt. Hi omnes Libyci uita ſylueſtri ſub diuo habitant. Victu ferarum more contenti, nil domeſticum edunt. Nullis ueſtibus præterquam caprarum pellibus tegunt corpora. Huic regioni deſertum ingens ſterileꝗ adiacet, tranſitu perdifficile. Loca mediterranea arenarum cumulis referta, & quo plus uitæ neceſſarijs carent, eò uarijs magniſꝗ ſerpentibus, his præſertim quos ceraſtes uocant, quorum orſus lætales habentur, ſunt fertiliora. Hi colorem arenæ ſimilem habent. Qua ex re à paucis internoſcuntur, ita coloris errore ſeducti.

AMMONIS TEMPLVM IN MARMARICA SEV IN LIBIA *exteriori.* *Cap.* XV.

OLim in Marmarica interiori ſitum fuit Ammonis (alij dicunt Hammonis) templum, quod & Iouis arenarij appellatur templum. Eſt enim Græcis ἄμμον arena. De huius Iouis templo ſcribuntur fabulæ quædam huiuſcemodi. Cum Bacchus ſeu Liber pater Indiam expugnaſſet, & exercitum duceret per deſertum Libyæ atꝗ in feruentibus arenis magna laboraret ſiti, anxiè implorauit ſubſidium Iouis, ne ſe in tanta deſereret neceſsitate. Quo facto, apparuiſſe ei aiunt extemplo arietẽ, quem dum fugientem perſequitur, perueniſſe illo duce ad fontem amœniſsimum. Alij terra arietis pede concuſſa fontem exilijſſe tradunt. Quapropter deſiderio potitum, exiſtimaſſe arietem illum fuiſſe Iouem, eiꝗ templum miræ magnitudinis in arena conſtituiſſe, & Deum uocaſſe Ammonem, hoc eſt Iouem arenarium. Fecit quoꝗ fabricari in eius honorem imaginem arietis, iubens ut omnes illum ceu Deum adorarent. Ita habet fabula. Certum tamen eſt, in ea arena conditum fuiſſe Iouis templum, quicunꝗ tandem autor illius fuerit ædificij. Nam legimus apud fide dignos hiſtoricos, Alexãdrum Magnum & ante eum Cambyſem regem, ab Alexandria ciuitate illum cum Magna difficultate & labore conceſsiſſe. Siquidem, inſumendi ſunt quinꝗ aut ſex dies in calidiſsima arena, atꝗ in tota illa duriſsima profectione nullus unquam occurrit fons, ubi uiator poſſet refocillare fatigatum corpus. Cùm uerò Satan olim plurimos illuc traxiſſet, & templum plus quàm credi poteſt locupletatum fuiſſet magnificis donis & oblationibus peregrinorum, uenit & Cambyſes rex Perſarum in Aegyptum, & miſit exercitũ ad expugnandum nobiliſsimum illud templũ, ſed qui tempeſtatib. & arenarũ motib. oppræſſus interijt. Sunt qui numerant quinquaginta millia hominũ, tunc operatione Satanæ in arena ſuffocata. Aliquot deinde annis ſubſecutis, Alexander Magnus ueniẽs in Aegyptũ, ſtatuit quoꝗ adire Ammonis oraculũ. Erat aũt iter expeditis & paucis uix tollerabile ingrediẽdũ, ubi terra cœloꝗ aquarũ penuria eſt, & ubi ſteriles arenæ iacẽt, quas

Iupiter arenarius.

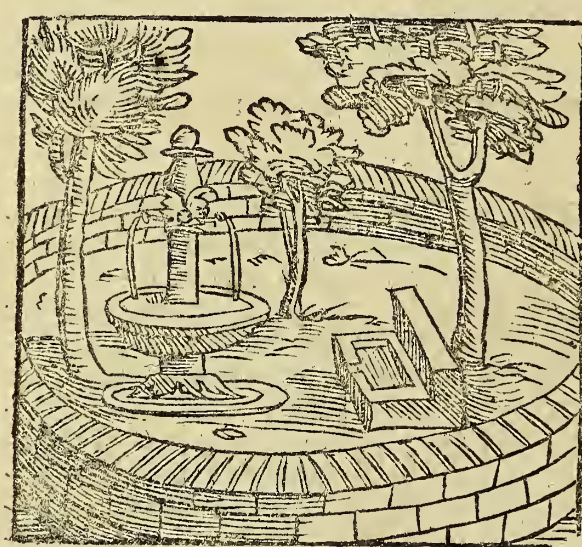
Cambyſes in arena interijt.

ubi ua-

ubi uapor ſolis accendit, feruido ſole exurente ueſtigia incedentium intolerabilis æſtus exiſtit, luctandumq; eſt non tantum cũ ardore & ſiccitate regionis, ſed etiam cum tenaciſsimo ſabulo, quod præaltum & ueſtigio cedens ægre moliuntur pedes. Sed his non aſtantibus, ingens cupido animum ſtimulabat adeundi Iouem. Ergo cum ijs quos ſecũ ducere ſtatuerat, ſecundo amne deſcendit ad Mareotim paludem. Ptolemæus uocat eum lacum Mariam, adiacetq; Alexandriæ, in auſtrum extenſus. Eo legati Cyrenenſium dona attulere, pacem, & ut adiret urbes ſuas petentes. Ille dotis acceptis, amicitiaque coniuncta, deſtinata exequi pergit. Ac primo quidem & ſequenti die tolerabilis la-

Defectus aquæ bor uiſus, ſed ut aperuere ſe campi alto obruti ſabulo, haud ſecus quàm profundum æquor ingreſsi, terram oculis requirebant. Nulla arbor, nullum culti ſoli occurrebat ueſtigium. Aqua etiam defecerat, quam utribus cameli deuexerant, & in arido ſolo ac feruido ſabulo nulla erat. Ad hæc ſol omnia incenderat, ſiccaq; & aduſta erant omnia. Quatriduum per uaſtas ſolitudines abſumptum eſt, tandemq; ad ſedem ſatanæ conſecratam uentum eſt. Incredibile dictu, inter uaſtas ſolitudines locum illum ambientibus, ramis ita contectum, ut ſol in denſam cadat umbram. Multi fontes dulcibus aquis paſſim manantibus alunt ſyluas. Cœli quoque mira temperies, uerno tempori maxime ſimilis, omnes anni partes pari & firma ſalubritate percurrit. Habet hic locus à ſeptentrione

Naſomones. Naſamones, gens Syrtica, nauigiorum ſpolijs quæſtuoſa. Incolæ nemoris Hammonij uocantur habitantq; tugurijs diſperſis. Habet Ammonis nemus in medio fontem, aquam ſolis uocant, quæ ſub lucis ortum tepida manat: medio die cùm uehemens eſt calor, frigida eadem fluit, inclinato ad ueſperam caleſcit & media nocte feruida exæſtuat. Alexander itaque ad idolum perueniens, conſuluit an totius orbis imperium fatis ſibi deſtinaret. Vates in adulationem compoſitus, terrarum omnium rectorem fore oſtendit. Adiecit quoque ſacerdos eum inuictum fore, donec excederet ad Deos. Sacrificio deinde facto, dona & ſacerdotibus & idolo facta ſunt. Hinc ergo Alexander rediens, condidit Alexandriam inter Marcotim paludem & mare mediterraneum, uel ut alij dicunt ueterem urbem No reparauit, & ex ſuo nomine Alexandriam appellauit.

Aegypti Florentiſsimæ regionis deſcriptio. Cap. XVI.

TOta Africa, quæ in tot & tam uarias diuiditur prouincias & terras, non habet nobiliorem, celebriorem, uetuſtiorem atque fertiliorem regionem & quæ pluribus decorata & culta ſit ciuitatibus, quàm ſit Aegyptus. Ea ha-

Pharaones Aegypti. betur pro uetuſtiſsimo regno, quod poſt regnum Aſſyriæ in mundo emerſit. Nã temporibus Abrahæ qui plus minusue 942. annis poſt diluuiũ generale fuit, Aegypti regio habuit reges, id quod Gen. lib. cap. 12. teſtatur dictiq; fuerũt Pharaones, ſicut Ro. ſuos monarchas Cæſares appellarunt. Quòd autẽ Aegyptus prę alijs mundi terris tam cito emerſit creuitq; in potentia, multitudine hominum ciuitatibus & diuitijs, alia non fuit cauſa tanti eius ſucceſſus, quàm incredibilis eius fœcunditas, quã affert Nilus celeberrimus fluuius per medium eius labens, & ſingulis annis totam terræ ſuperficiem inundans, humectans & adducto limo impinguans, uti infra oſtendam.

Nam

Nam raro pluit in Aegypto, imò ut Plato tradit nunquam uiſum eſt pluere in Aegypto, ſed aër perpetuam habet ſerenitatem, atque ob id fortaſsis olim dicta fuit Aëria. Nilus pluuiæ ſerotinæ & matutinæ ſupplet officium, unde tanta frumenti prouenit abundantia, ut ſæpenumero Aegyptus habuerit copiam frumenti, quando omnes circumiacentes regiones graui laborabant fame, id quod nedum ſacræ uerum & prophanæ indicant hiſtoriæ. Hinc natum eſt prouerbium, Aegyptum horreum eſſe totius mundi. Quàm diu fuit ſub Romanorum poteſtate non habuerunt Romani ditiorem ea prouinciam, potiſsimum ſi ſpectes frumentum, etiamſi non minus fertilis fuerit in paſcuis uino, odoribus & præcioſis floribus. Eadem fertilitas notatur in Aegyptiarum mulierum mira fœcunditate. Nam cum alibi non frequens ſit, ut mulieres gemellos edant, apud Aegyptios id nedum frequẽs eſt, uerũ multoties fit, ut una mulier tres aut quatuor edat fœtus. Et menſis partus octauus qui apud nos periculo uitæ non uacat apud illos ſalubritatis eſt ſignum. Ob hanc itaq; inſignem fœcunditatem, Aegyptij ſibi arrogant prærogatiuam primæ creationis hominum & animalium. Contendunt quoq; apud ſe repertum

Aegyptus horreum.

Fœcunditas mulierum.

repertum uſum ſeminandi frumentum, deamq́ frumenti quam Romani Cererem, ipſi uocant Iſidem, & fratrem eius, qui & maritus eius fuit, appellant Oſirim. Iſis inquiunt à Ioue compreſſa, patris metu acceptis quibuſdam amicis nauem conſcendit, & proſpero uento ex Achaia in Aegyptum uenit. Ibiq́ cum reperiſſet rudes populos, illos terram colore docuit, cultæq́ ſemina committere, & tandem fruges collectas in panem conficere. Eadem dicitur ibi inueniſſe literas & docuiſſe leges. Aſſerunt quoque Chameſen genuiſſe Oſirim et Iſidem.

Cumq́ Iſis in campo inueniſſet frumentum ſua ſponte natum, excogitauit modum, quomodo homo eo ad ſui ſuſtentationem frueretur, quomodo idipſum conſeruaret atq́ per agriculturam augmẽtaret. Oſiris quoq́ ab ea diſcedens peruenit in Paleſtinam & multas alias terras in quibus homines habitabant, docuitq́ eos agriculturam. Cæterùm Chameſes qui hic inducitur, fuit tertius filius Noë, quem ſcriptura Cham uocat, cui in ſortem cecidit Aegyptus. Quidem uocant eum Iouem, & filium eius Dionyſium, à quo natum perhibent Herculem.

DE HERCVLE GYGANTE.
Cap. XVII.

Herculis heroica facta.

AB Oſiri, cuius iam fecimus mentionem, quidam perhibent prognatum Herculem, fortiſsimum illum athletam, de quo ſcriptores paſsim tam multa nugantur. Fuiſſe tamen multos Hercules, omnes fatentur: quin & omnes qui inſigni robore præſtiterunt, appellati ſunt Hercules, uarijs florentes temporibus, omnes heroica uirtute, rerumq́ geſtarum magnitudine inſignes. Præcipuus uerò inter eos fuiſſe dicitur filius Iouis ex Alemannia: cui reliquorum omnium labores tribuuntur, quorum aliquos breuiter ſubijciam. Cum adhuc in cunabulis iaceret, geminos angues à Iunone immiſſos eliſit. Adultus hydram colubris & capitibus pullulantem, face & ferro in Lerno palude oppreſsit. Ceruam ęripedem aureaq́ habentem cornua, in monte quodam curſu deprehendit atq́ interfecit. In Nemea ſylua iuxta Cleonas inuſitatæ magnitudinis leonem iugulauit, & detractam pellem pro inſigni geſtauit. Diomedem Thraciæ regem, qui equos ſuos hoſpitum carnibus paſcebat, deuicit, & uictum ipſius equis in pabulum dedit. Anteum gigantem in Libya uictum, ſuffocauit. Calpen & Abylam montes antea coniunctos diuiſit, atque mare mediterraneum intromiſit. Aurea mala in Heſperidum hortis, interempto prius dracone peruigili qui ea cuſtodiebat, ſuſtulit. Cœlum iam feſſo & ſuccumbente Atlante humeris tulit, Geryonem Hiſpaniæ regem tricorporem bello ſuperauit, eiq́ armenta abduxit. Ad inferos deſcendit & Cerberum iter prohibentem triplici catena uinctum ad ſuperos traxit. Primus Hercules circumtuliſſe dicitur clauam ligneam, qua rudem & incultum mundum paulo politiorem & cultiorem reddidit. Tunc enim armis ferreis non utebantur, ſed ligneis tantum. At ſecundus Hercules, Grę cus

cus fuiſſe perhibetur, peragrans orbem, uſus dicitur ferrea claua, cum qua & cõſtru-
xiſſe & deſtruxiſſe dicitur, quod aliàs nemo potuit. Hæc fabulatores. At fideles Dei ue-
rum nouerunt Herculem, qui ſpiritu fortitudinis Dei ſuffultus, leonem interfecit, por-
tas ciuitatis ex cardinibus ſublatas in præcipitium montis portauit, aliquot millia ho-
ſtium mandibula aſini occidit, domum plenam Philiſteis, apprehenſis columnis labefa
ctauit &c. Samſon huius Herculis nomen eſt, de quo in Iudicum libro.

DE SITV AEGYPTI, ET MIRABILIBVS eius. Cap. XVIII.

AEgyptus regio inſignis, ab oriente mari rũbro Pale
ſtinæq; coniungitur, ab occaſu Cyrenem habet, à
meridie protenditur uſq; in Aethiopiam, & à ſeptentrio
ne clauditur mari Aegyptio. Hæc regio à pleriſque inter
inſulas relata eſt, ita ſe Nilo ſcindente, ut triquetram ter-
ræ deliniret figuram, quo contingit, ut à Græcæ literæ ſi-
militudine ſit à multis Delta cognominata. Eius incolæ
omnium primi duodecim deorum nomina commenti
ſunt, aras & ſimulachra delubraq; ſtatuiſſe credũtur, ani-
malia in ſaxis figuraſſe, quæ omnia arguunt eos ab Ae-
thiopibus eſſe oriundos, qui horum omnium fuerunt
autores, ut tradit Diodorus Siculus. Sunt etiam qui pu-
tant totam Aegyptum poſt diluuium mare quoddam
fuiſſe, quum tota planicies eius profundior ſit circumia- *Aegyptus o-*
centibus regionibus, ut in Cyrenaica quoque indicaui- *lim mare.*
mus. Sed Nilus ex Aethiopia allatus, hanc profundita-
tem temporum ſucceſſu, pingui terra & arena nonnihil oppleuit, hominibusq; habita-
bilem reddidit. Circumdatur enim undiq; mari ſabuloſo & montibus, ut citra labo-
rem ad eam deueniri non poſsit. Inter mare rubrum & mare mediterraneum exiguum
eſt interuallum, ſed mediat inter ea maria mons quidem aſper, quem tranſcendere opor
tet eum, qui ex Aegypto pedes cupit ire ad Arabiam Petream uel etiam ad Paleſtinam.
Ab occidente uerò clauditur montibus & mari ſabuloſo, deficerentq; arena in Marma-
ica, ſuccedit ei magnus campus paluſtris iuxta Mareotim paludem. Ab auſtro autem
deſinit in eminentes, aſperos & ſaxoſos montes, ubi Nilus ex Aethiopia per cataractas
& ſcopulos cum magno fragore & ſpuma deuoluitur. Sunt autem cataractæ plures, *Cataracta Ni-*
ſed maxima in Aethiopia atq; Aegypti finibus ſita. Hæc itaq; ſaxa, montes, maria, palu- *li.*
des & arenæ quibus circumuallatur Aegyptus ſunt ceu propugnacula quædam & na-
turales foſſæ atq; muri regni Aegyptiaci, ſed quæ non ſemper tutari potuerunt Aegy-
ptum, contra hoſtes ſuos, quum nullum unquam in terris regnum tam firmum & mu-
nitum & arte & natura fuerit, quod non ſua aliquando ſenſerit fata. Si enim homo do- *Nihil perpe-*
minus & poſſeſſor terræ, & propter quem omnia ſunt creata, corruptioni & interitui *tuum ſub Sole.*
obnoxius eſt, quid mirum ſi & reliqua omnia quæ ſunt infra hominem, perpetuam in-
tegritatem ſeruare nequeant? Concidit regnum Aſſyriæ unà cum potentiſsima urbe Ni
niue. In nihilum redactum eſt florentiſsimum Babyloniorum regnum unà cum magni-
ficentiſsima urbe Babylone. Interijt ferè & Roma cum potentia ſua. Ieruſalem quoque
cum inclyto regno humiliata ſedet in terris. Faſtus Tyri abolitus eſt. Superbia Alexan-
dri Magni atq; Græcorum ſuorum iam dudum finem accepit. Aliud iudicium non ha- *Sultanus Aegy-*
buit Carthago, neq; rex Darius, aût etiam rex Cyrus cum regnis ſuis. Quin & Sultani *pti extinctus.*
Aegyptij potentia extincta eſt. Nam Turca omnem eius ſibi ſubiugauit ditionem, ſed
quæ nec ipſa in æternum durabit, quia non eſt potentia, non conſilium neq; ſapientia
contra Dei conſilium. Sic itaq; Aegyptum defendere nequiuerit naturalia eius muni-
menta, potentiſsimi eius reges & Sultani, atq; multitudo ciuitatum, quin non raro ex-
terno ſubacta fuerit dominio. Nam tempore quo Ezechias rerum apud Iudæos potie-
batur, Aethiopes Aegyptum ſibi ſubiecerunt. Et poſtea quum Cyrus Perſa, Mediam
& Aſſyriam, atq; bonam partem exterioris Aſiæ ſuperaret, uicit quoque ſuperbum re-
gem & Seſoſtrem et obtinuit Aegyptum, licet poſtea quum Darius Nothus monarchi-

am Aſiæ amitteret, Aegyptij rurſum proprios conſtituerint reges, eiſq; paruerint uſque ad tempora Alexandri Magni.

DE REGIBVS AEGYPTIORVM.
Cap. XIX.

HIc ſcriptores non per omnia ſibi conſentiunt in regum Aegyptiorum ſucceſsionibus, uſq; dum ad Ptolemæos perueniunt. Sunt qui ſcribunt Thebæos primùm imperaſſe Aegyptijs, poſtea Pharaones, ut Pharao Amaſis, Pharao Mephres, Chencres, cuius anno ultimo Moſes eduxit populum Iſraël, & poſt illum ſubmerſum regnauerunt Acherres, Cherres, Armeus, Remeſſes, Menopes &c. tempore regni Salomonis imperauit Smerdes & multi alij poſt eum uſq; ad Amaſim, quem Cambyſes Cyri regis filius rex Perſarum ſubiugauit, & Aegyptum in monarchiam Perſarum tranſtulit, & tunc regnum defecit. Fuit autem hic Amaſis rex omnium felicisſimus, quippe qui rem in pace & honore tenuit, mores reſtituit, magiſtratibus per ſuam ditionem mandauit, ut quotannis à quocunq; rationem uiuendi exquirerent, ut ſi malis artibus degeret, eum puniret, ſi bonis muneraret. Quam legem poſtea Solon ab eis mutuatus Athenienſibus tulit. Negocio ab aurora uſq; in finem tempus tradebat, deinde cibo atq; iocis inter conuiuas ſcurram agens atq; morionem: mirantibusq; amicis, arcus exemplum propoſuit, qui ſi uiolentius ducitur, facile rumpitur. Interim uerò dum rex iſte multa in regno molitur, Cambyſes aduerſus eum mouit, quo tẽpore Amaſis decedens, metu ne inimicus cadauere potiretur, mandauit in ore ſepulchri apud Memphim ſeruum condi, qui pro domino ab inſcijs caperetur, quod tamen euitare non ualuit. Nam iuſſu Cambyſis reuulſus & ſtilis ob contumeliam confoſſus eſt. Nam cum ducem belli ageret Apriei regis, & rex Cyrenenſibus bellum inferret, ipſe cũ inimicis conſpirans, eorum auxilio rex eſt factus expulſo Aprieo. Anno ab urbe condita trecenteſimo quadrageſimo rurſum reges in Aegypto conſurgũt, uſque ad tempora Alexandri Magni: quo mortuo Ptolemæus Lagi filius primus ex Alexandri ducibus, Aegyptum, Cyprum & Phœniciam obtinuit. Hic Iudæos Ieroſolymis die ſabbati uacantes cepit, captiuoſq; ad multa millia abduxit: ex quo ille Ieroſolymis poſtea conuentus Iudæorum ex omni natione, quum Apoſtoli in die Pentecoſtes acciperent ſpiritum ſanctum. Huic ſucceſsit Philadelphus filius, per antiphraſin ſic dictus, quòd fratrem Argeum interfecerit, ſororem Arſinoëm matrimonio ſibi iunxerit, & alteri fratri bellum intulerit. Sed præſtat horum regum ſucceſsionem hic in genealogiæ formulam redigere. Sic enim omnia dilucidiora erunt. Dicti autem ſunt omnes Ptolemæi ut Ptolemæus Philadelphus, Ptolemæus Euergetes, Ptolemæus Philopator &c.

Studijs ocium intermiſcendum.

Ptolemæus rex.

Philadelphus.

1 Ptolemęus Lagi filius { Arſinoë, Lyſandra, 2 Philadelphus, Argeus, Maga }

2 Philadelphus { 3 Euergetes primus, Berenice }

3 Euergetes primus — 4 Philopator — 5 Epiphanes { Philometor, 7 Euergetes ſecundus, Cleopatra }

7 Euergetes ſecundus — 8 Phiſco — 9 Auletes { Dionyſius, 10 Cleopatra }

2 Phila-

2 Philadelphus iſte pharum apud Alexandriam excitauit, Iudæos liberos eſſe iuſsit, Eleazaro ſacerdoti mandauit, ut ſacros libros in Græcum ſermonem uerſos traderet, quos bibliothecæ dedicaret, quam nobiliſsimam aliquot millium uoluminum Alexandriæ conſtituerat, quæ poſtea periјt dum Alexandria à Cæſare diripitur, non ſponte, ſed fortè ab auxiliarijs incenſa. Poſtremo podagra uexatus ac ualetudinarius, ocio ſe tradidit, artes fouendo liberales, accerſitis undecunq; ingenijs. 3 Euergetes rex recuperata Aegypto, Deos omnes quas olim Cambyſes rapuit, referre curauit, pro quibus meritis ab Aegyptijs Euergetes eſt dictus. Berenicen ſororem adamatam duxit uxorem. 4 Philopator id cognomentum eſt conſecutus, quòd patrem, fratrem & amicos facinoroſè fecerit occidi, quò ſolus iniret regnum. Cumq; omnia flagitioſe ageret, regnaſſetq; annis 16. Epiphanes filius eius in regno ſucceſsit, ſub quo & ſucceſſore eius Machabæorum contigerunt geſta. 6 Philometor regnauit cum matre Cleopatra filia Antiochi illuſtris, ſed quam poſtea interficiendo cognomentum, & ipſe per antiphraſin accepit, flagitioſeq; præter omnium ſpem uixit. 7 Euergetes ſecundus aut ſecundum alios frater Philometoris, ob crudelitatem pulſus, Romam uenit à ſenatu auxilium petiturus. Idem ſiue ſucceſſor eius Phiſco fuit cognominatus. Hic populum Rom. regni Cyrenaici hæredem reliquit: cui ſucceſsit Ptolemæus Auletes, nonnullis Alexander cognominatus. 9 Auletem Alexandrini non diu paſsi eiecerunt, & è tribus liberis Cleopatram natu maiorem, reliquis eiectis maribus, regno præpoſuerunt. Auletes uerò Romam fugiens, obtinuit ut Ptolemæus, cognominatus Dionyſius, admodũ puer,

Alexandrina bibliotheca.

cum Cleopatra in tutelam populi Romani reciperentur. Dionyſius uerò poſtea Pompeium ad eum confugientem per proditionem interfici iuſsit. Cleopatram etiam ſororem eiecit, ſed quã Cæſar interfecto Ptolemæo in Aegyptum ueniens reſtituit. Hanc etiam poſt Cæſaris mortem Antonius Aſiam petens, repudiata Octauia, ſibi matrimonio iunxit. 10 Cleopatra ubi nupſerat Antonio, illum autem Auguſtus perſequeretur, Cleopatram in monumentum in quod illa ſe condiderat, perlatus eſt. Sed Cleopatra exornata diuerſis ornamentis ad Auguſtum uenit, ſperans eum, ut cæteros, ſua ſpecie ad libidinem illicere. At illa ſe intra ſe coartans, ad eius concupiſcentiam minimè inflexus, eam mox cuſtodiri iuſsit. Tũc illa ſe ad triumphum ſeruari intelligens, è cuſtodia elapſa in præcioſo ſuo ſepulchro iuxta Antonium ſe collocans, ſibi aſpidem in ſiniſtro brachio admiſit, & eius ueneno quaſi ſomno ſoluta eſt, fruſtra etiam Auguſto admouente Pſyllos, qui uenena ſerpentum è uulneribus hominum hauſtu reuocare atq; exugere ſolent. Alij ſic hanc recenſent hiſtoriam. Cleopatra incautiorem nacta cuſtodiam, in mariti ſe recepit mauſoleum, ubi maxino induta cultu, meretricioque ueſtita ornatũ, in differo odoribus ſolio, iuxta ſuum ſe ollocauit Antonium, admotisq; ad uenas ſerpentibus & hauſto ſanguine ueneno eoum, quaſi ſomno morte ſoluta eſt. Sicq; in morte eius tota progenitorum eius linea fiiem accepit. Sunt autem Pſylli populi Libyæ Naſamonibus confines, qui à quibuſuis eris aut ſerpentibus morſi non læduntur. Eorum inquit Plinius corporibus ingenitum uit uirus ſerpentibus exitiale. Vnde Plutarchus ſcribit Catonem iter per deſerta Libies facientem, ſecum Pſyllos duxiſſe, qui morſibus ſerpentum mederentur, partim ore trahentes uenenum, partim ſerpentes cantibus medicantes.

Cleopatra impudẽs mulier.

Pſylli.

AEGYPTVS SVLTANOS HABVIT NOVISSIme pro regibus. Cap. XX.

DVcentis & nonaginta annis Aegyptus Ptolemęos reges habuit moderatores uſque ad Cleopatram ultimam de illa familia reginam. Quę cum ſibijpſi mortem conſciuiſſet, ſubacta fuit Aegyptus & in prouinciam redacta, habuitq; præfectos uſque ad annum Chriſti 619. Tunc ſub Heraclio Imperat. irruentes Saraceni ex Arabia in Africam, Chriſtianos qui paſsim in Africę regiones tenebant expulerunt & interfecerunt, conſtitueruntq; in Aegypto dominatorem, quem lingūa ſua, Arabica ſcilicet, quæ in multis Hebraicæ & Chaldaicæ linguæ conformis eſt, Sultanum (non Soldanum) appellauerunt. Is itaq; Sultanus Aegypti, tam potens factus eſt temporum ſucceſſu, ut & Syriam ſibi ſubijceret cū omnibus prouincijs, Paleſtina, Phœnicia, Damaſco, Iudæa &c. ut ſuprà in deſcriptione terræ ſanctæ multis oſtendi hiſtorijs. Durauitq; eius poteſtas uſq; ad annum Chriſti 1517. tunc expugnata fuit à Selymo Turcarum Imperatore Aegyptus & Syria, atq; extinctus Sultanus, & loco eius præfectus à Turca in Aegyptum collocatus. Hiſtoriam habes ſupra in deſcriptione geſtorum Zelymi Imperatoris Turcarum.

DE CIVITATIBVS AEGYPTI. Cap. XXI.

Decem et octo millia ciuitatum.

DIcta fuit ab initio Aegyptus Heptapolis, à ſeptem primis urbibus, quatuor uidelicet Thebaidos, quæ ſunt, Panopolis, Antinous, Lycopolis, Hermopolis, & tribus quæ ſunt Arcadiæ, Heraclea ſcilicet, Oxyrinchus & Memphis. Sed poſtea ob ſoli eximiam fertilitatem, atq; hominum multitudinem, adeò exculta fuit hæc regio, ut decem & octo millia inſigniorum ciuitatum & oppidorum in ea conſtructa numerarentur. Inter quæ primum habuerunt gradum, Eliopolis, Memphis, Peluſium, Tanis, Alexandria, Paretonium, Heraclium, Buſiris, Thebæ, Bubaſtus &c.

HELIOPOLIS. Cap. XXII.

INterpretatur Heliopolis Solis ciuitas, eſtq; poſita in aggere & habet Solis templū, conſtructa olim a Buſire rege: fuitque tanta ut murus per circuitū complecteretur. 140. ſtadia, habens centum portas. Primi Aegypti reges in ea habitauerunt. Græci, ut Diodorus Siculus ait, uocauerunt eam Thebas, & Hebræi On, id quod ex Ezechiele notatur propheta. Ptolemæus tamen Coſmographus, qui poſt Chriſtum natum habitauit in Aegypto, facit ex On & Heliopoli duas ciuitates. Secundum Strabonem fuit hæc ciuitas olim ſacerdotum habitatio, hominum Philoſophiæ & Aſtronomiæ deditorum, qui multa habuerunt priuilegia & libertates, id quod & Geneſeos docet liber. In hac urbe dicitur fuiſſe Dionyſius Areopagita, pręſul Athenienſis diſcipulus diui Pauli, quo ſe diſciplinæ cauſa contulerat, cum Chriſtus ſaluator mundi pateretur in cruce. Vnde uidens ſolis eclipſim, quæ nulla ratione tunc fieri debuit, dixit ad Apollophanem ſophiſtam præceptorem ſuum: Aut Deus naturæ patitur, aut mundi machina diſſoluetur. Fuit enim contra mundi ordinem, ut ſol tempore oppoſitionis eclipſaretur.

Dionyſius Areopagita.

MEMPHIS, BABYLON, CAYRVM, Cap. XXIII.

MEmphis urbs Aegypti regia uulgo Meſſer dicta, olim magna, & populoſa, ſecunda poſt Alexandriam, ubi fuerunt pyramides, regum ſepulturæ ab Ogdeo uel

Ogdoo

Ogeloo rege ædificata ambitus ſtadiorum 150. cuius filia Memphis ei nomen dedit. Hæc ſitum habet in opportuniori totius Aegypti loco: ubi ſcilicet Nilus primam accipit diuiſionem, & deltæ Δ formam facit: quo fit, ut urbis tanquam in Nili clauſtro poſita, aditum præbeat, prohibeatq; ad ſuperiora loca nauigantibus. Quin & ad cohibendam aquarum inundationem uerſus Notum, aggeres ingentes oppoſuit. A'cæteris uerò partibus undiq; lacus fuit effoſſus ingens ac profundus, qui urbem reddit munitiſsimam. Vnde & poſteri reges ferè omnes relictis Thebis, regiam habitationem in Memphi ædificarunt, poſtea uerò ultra Nilum nidificantes, eam urbem inhabitarunt, quam Babyloniam Aegypti atq; Cayrum appellauerunt. Habet hæc ciuitas Memphis Nilum ad latus orientale, ubi tamen inter Nilum & urbem ipſam agger magnus factus fuit, qui tempore inundationis Nili coërcuit aquas ne ingrederentur ciuitatem. E regione eius ultra Nilum ſita eſt magna illa & potentiſsima ciuitas Babylon, quæ noſtro æuo Cayrum & Alcair & à Turcis קירום. Keyrum appellatur, & fuit hucuſq; ſedes Sultanorum Aegyptiorum. De huius ciuitatis exordio ſcribit Strabo in hunc modum: Babylon caſtellum natura munitum à Babylonijs quibuſdam conditum, qui huc ſecedentes, hoc in loco habitationem à regibus impetrarunt. Nunc in ea collocata eſt una ex tribus legionibus, quæ Aegyptum cuſtodiunt. Ab hoc loco uſq; ad Nilum iugum quoddam deſcendit &c. Talis fuit tempore Strabonis facies Babylonis, caſtellum ſcilicet, at hodie eſt maxima ciuitas, habens arcem intra mœnia in edito loco ſitam haud minorem ut quidam aiunt, ciuitate Vlmenſi. Subdit autem Strabo: Hinc pyramides quæ apud Memphim ſunt, in ulteriore regione manifeſte apparent. Ergo Babylon ultra Nilum uerſus Arabiam eſt & Memphis citra Nilum ad occidentem, capiunturq; pro una ciuitate, licet nullo ponte coniungantur. Excellit tamen hodie Babylon longe Memphim ferè in unicum redactam, ut quidam etiam ſcribant circuitũ eius complecti 12. aut 14. milliaria Germanica. Et quamuis innumeram habeat populi multitudinem, abundat tamen omnibus rebus, præter ligna, quæ ibi in pondere uenduntur. Figura urbis allata & à me deformata, oſtendet olim hæc omnia ad oculum. Anno Chriſti 1476. graſſante peſte in Cayro ad tres menſes, mortui fuerunt aliquoties una die uiginti millia hominum, unde magnitudo urbis & multitudo populi æſtimari poſſunt. Sunt circiter octo millia hominum in ea, qui ſolum in camelis aquam ex Nilo in urbem deferunt, ut illam uendant in uſum hominum & ad ſpargendum in plateis ad ſopiendum puluerem pauimenti. Vartomannus tamen ſcribit, ſe hanc ciuitatem fama longe inferiorem inueniſſe, neq; Roma maiorem eſſe ambitu licet ſit multo frequentior: ſed fefellit plures ſuburbanus ager, qui uicis prope innumeris diſpergitur. Memphis apidis templum olim habebat, qui uicis prop innumeris diſpergitur. Memphis Apidis templum olim habebat, qui idem eſt quod Oſiris. Erat autem bos qui & Serapis dictus, corpore niger, candida fronte, in tergore alba nota inſignis, duplicibus pilis in cauda, & lingua cantharo notatus, quem certos uitæ annos excedere non licebat. Reſponſa dare non ut reliqua, oracula ſolitus erat, ſed ſi manu oblatum pabulum ſumpſiſſet à conſulentibus, ſecundos euentus atq; omnia proſpera decernebat. Si uerò abnueret recipere cibum, indubio malo & memorandis cladibus caſura diuinabat. Vnde cum à Germanico Cæſare pabulum oblatum renuiſſet, funeſtum omen & indubiam necem, quæ paulô poſt ſecuta eſt, prænunciauit. Alebatur autem in ſepto quodam, & ante id ſeptum aula quædam iacebat, in qua erat aliud ſeptum matris eius. In eam aulam nonnunquam emittebatur, præſertim ut peregrinis oſtenderetur. Videbatur autem per feneſtram quandam in ſepto, & extra etiam ſi uellent. Vbi uerò paululum laſciuiebat, rurſum in propriam manſionem recipiebatur.

Cayrum.

Babylon Aegypti.

Apis Aegypti.

PYRAMIDES AEGYPTI.
Cap. XXIIII.

EST pyramis moles quadrata in multam altitudinem aſſurgens, à fundamentis ſenſim ad ſublimitatem gracileſcens. Quæ uerò in Aegypto fuerunt erectæ, turres, inquit Solinus, fuerunt faſtigiatæ ultra excelſitatem omnem, quę manu fieri poſsit. Hæ ſtabāt in montano quodā & ſaxeo ſupercilio ad ſeptentrionalem urbis Memphiticæ plagā, procul ſtadiȷs quadraginta, ſitæ inter Memphim & Delta. Plures quidem in Aegypto paſsim extiterunt, nullæ tamē clariores tribus illis, quæ orbem impleuere fama conſpicuæ undique à nauigantibus, quarum duæ ſunt numerata inter ſeptem memorabilia opera orbis. Plinius de his ita ſcribit. Pyramides in Aegypto, regum pecunię ocioſa ac ſtulta oſtentatio. Quippe cū faciendi eas cauſa à pleriſq; tradatur, ne pecuniam ſucceſſoribus aut æmulis inſidiantibus præberent, aut ne plebs eſſet ocioſa. Multa circa hoc uanitas illorum hominum fuit, ueſtigiaq; complurium inchoatarum ex tunc. Vna eſt in Arſinoite nomo, duæ in Memphi nō procul à labyrintho: totidem ubi fuit Mœridis lacus, hoc eſt, foſſa grandis.

...ta diuitia-
...ostētatio.

Trecenta ſexaginta hominum millia annis uiginti ampliſsimam pyramidem conſtruxiſſe produntur. Tres uerò factæ annis 78. & menſibus 4. Inter omnes uerò eos non conſtat à quibus factæ ſint, iuſtiſsimo caſu obliteratis tantæ uanitatis autoribus. Ampliſs. 8. iugera obtinet ſoli, quatuor angulorum paribus interuallis, per octingentos & octoginta tres pedes. Aliȷ numerant latera pedum geometricorum 775. Strabo ſcribit ſingulam habuiſſe altitudinem ſtadiȷ, paulo ſcilicet maiorem quolibet latere, id eſt, 25. pedes. Alterius interualla ſingula per quatuor angulos pares, comprehendebant pedes 737. Prior erat incruſtrata ſecto marmore, incruſtationiſq; huiuſmodi tabulæ erant late pedum ſeptenum, quas Sultani depoſuerunt & tranſtulere ad ſtructuram pontis apud Cairum. Sub tantæ ſtructuræ mole oſtium eſt in latere quod ad ortum ſpectat, quod modico deſcenſu fert in ſpecum, intusq́ue ſunt duæ cameræ, quibus inſunt tumbæ, una grandis, duæ paruæ, ubi reges ſepeliebantur. Tertia minor prædictis ſed multo ſpectatior Aethiopicis lapidibus conſurgebat 363. pedibus inter angulos. Ne quis autem regum miretur opes, hæc tertia pyramis laudatiſſima

...lopyra

ſima

ſima facta fuit à Rhodope meretricula, quæ maiore miraculo tantas opẽs meretricio conquiſiuit quæſtu.

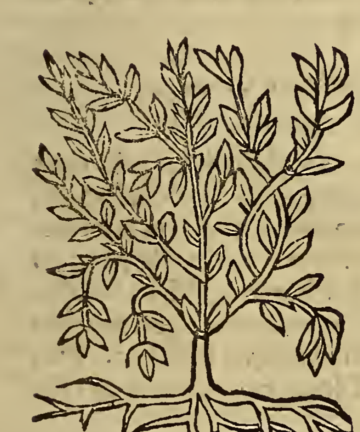
LABYRINTHVS AEGYPTI.
Cap. XXV.

LAbyrinthi fabrica, opus haud impar pyramidibus & adiacens regis ſepultura eius qui labyrinthum cõſtruxit. Hinc Dẹdalus ſumpſit exemplar eius labyrinthi quem fecit in Creta, ſed centeſimam tantum portionem eius imitatus, quæ itinerum ambages occurſusq́; ac recurſus inexplicabiles continet, crebris foribus inditis ad fallendos occurſus, redeundumq́; in errores eoſdem. Poſitionem operis, ſingulasq́; partes enarrare non eſt, quum fuerit in regiones diuiſum atque in præfecturas ſedecim, nominibus earum totidem uaſtis domibus attributis. Continuit præterea templa omnium Aegypti deorum. Habuit pyramides complures quadragenarum ulnarum, ſenos radice muros obtinentes. Feſſi eundo perueniebant ad uiarum illum inexplicabilem errorem. Quin & cœnacula prius excelſa porticusq́; aſcendebantur nonagenis gradibus omnes, intus columnæ de porphyrite lapide, deorum ſimulachra, regum ſtatuæ, monſtrificæ effigies. Quarundam autem domorum talis erat ſitus, ut adaperientibus fores, tonitruum intus terribile exiſteret. Maiore autem in parte tranſitus erat per tenebras, aliæq́; rurſus extra murum labyrinthi ædificiorum moles. Inde aliæ perfoſsis cuniculis ſubterraneæ domus. Strabo tot uarias manſiones uocat præfecturarum aulas, & uias quẹ ad eas tendunt, cryptas multas & longas, quæ inter ſe uias flexuoſas habebant, ut nemo peregrinus ingredi aulam ullam poſſet, nec egredi ſine præeunte duce. Et quod magis mirandum, cuiuſq́; domus tabulata, ac etiam cryptarum latitudines, ex lapideis pluteis integris & magnitudine excellentibus confectæ erant, nulla uſquam uel ligni uel alterius materiæ admixtione. Plinius uerò ueſanam illam fuiſſe dementiam ſcribit, quæſiſſe gloriam impendio nulli profuturo, præterea fatigaſſe regni uires, cum tamen laus maior artificis eſſet, id quod & ſuprà in Creta indicauimus. Lemnius quoq; labyrinthus ſimilis fuit illis, columnis tantum 140. mirabilior fuit. Extantq́; adhuc, inquit Plinius reliquiæ eius, cum Cretici Italiciq́; nulla extent ueſtigia. Italicum uocant, quem fecit ſibi Porſenna rex Hetruriæ ſepulchri cauſa.

Labyrinthus in præfecturas diuiſus.

Omnia ex lapide conſtructa.

DE ODORIFERA BALSAMI HERBA.
Cap. XXVI.

IN ſola Aegypto & nullo alio totius mundi loco aiunt naſci herbam quæ præcioſum balſamum ſudat. Credat olim in ſola Hierichunte, ſicut & ſuprà in deſcriptione Iudææ indicaui. Forma eius haud multum abſimile eſt Maioranæ. Habet ſurculos oblongos cubitum tamen unum aut alterum non excedentes, atq; in illis folia maioranæ ſimilia. Dioſcorides ſcribit arbuſculam eius tantum in Iudæa & Aegypto produci, folio rutæ ſimili, candido tamen & perpetuo uirente: lachrymã colligi tã in caudice, quàm in parte ſuperna. Vulneratur modicum cultello, & manat nobilis ſuccus è plaga, quem opobalſamum uocant, longeq́; ſuperat in ſuauitate balſamum illud, quod ex ramis exprimitur. Semen eius rubicundum eſt, ſicut & cortex ramorum, redoletq́; odorem ſucci. Hortus uerò in quo herba ipſa creſcit, diſtat itinere trium horarum à Cairo uerſus Syriam, appellaturq́; Matterea cinctus muro & cuſtode munitus, nec quiſquam intromittitur niſi data pecunia. Qui ante ducentos annos in hoc hortu fuerunt peregrini, ſcilicet Ieroſolymitani, ſcribunt quinq; in eo eſſe fontes quibus irrigatur. In Martio oleum potiſsimum colligitur ex uulnere caudici inflicto. Ex ramuſculis uerò ſuperne truncatis & in aqua decoctis colligitur quoque oleum, ſed quod priori in colore & uirtute non reſpondet. Primum balſamum tantæ eſt efficatiæ, ut quamlibet carnem eo perunctam longo tempo-

Opobalſamũ.

Matterea hortus balſami.

re à fœtore præſeruet. Noſtro tempore hæc herba Cairi in hortis diuitum ciuium quoque plantari dicitur.

CORALLIVM CRESCIT IN MARI RVBRO. Cap. XXVII.

Gorgonia.

CORallium, ſiue ut Theophraſtus appellat, Curallium, alij Lithodendron, partim ex eo quòd in lapidem conuertatur, partim quod arbuſcula ſit, quamobrem & dendrite uocatum: nam ut res ipſa demonſtrat, frutex eſt ſub aqua marina uiridis & mollis, baccas habens ſimilem cornis natiuis ſpecie & magnitudine, item molles ſed candidas: aut reſectus ſtatim in aëre duratur: quare ſcite Ouidius:

> Sic & Corallium in quo primum contigit auras
> Tempora dureſcit, mollis fuit herba ſub undis.

Et quia mox ut in aërem profertur ſolet lapideſcere, Gorgonia nominatur. Etenim Gorgonas in lapides uerſas, fingunt poëtæ. Sic Plinius de gemmis ſcribit. Gorgonia nihil aliud eſt quàm Corallium nominis cauſa, quod in duritiam lapidis mutatur. Non eſt autem Corallio unus color, ſicuti nec alijs lapidibus, qui ex id genus ſucco intra terram concreſcunt. Etenim ſi ſuccus fuerit ruber, corallium rubrum naſcitur, ſi candidus candidum, ſi niger nigrum. Omne tamen corallium priuſquam retibus fuerit euulſum aut ferro præciſum, uiride uidetur eſſe. Vt autem unus lapis ex diuerſorum colorum ſuccis ortus uarios habet colores, ita interdum unius corallij ſtirpes ramiq; partim ſunt rubri, partim candidi, partim nigri. Quantum ad ſaporem attinet, corallium modice aſtringit: quod ad odorem, ferè algæ inſtar olet. Quoddam eſt durum, ut Gallicum, quoddam molle ut Campanum & Erythreum: aliud ſolidum, aliud fiſtuloſum, aliud ſcabrum, quoddam plures habet ramos, quoddam paucos. Naſcitur multis in locis, circa Orcades inſulas, in Hetruſco ſinu, in Campano ante Neapolim, in Siculo mari circa Drepanum, in Africano circa Erythra, in mari Perſico, in mari rubro circa Trogloditarum inſulas, quod nigrum eſt. In medicina exiccat & refrigerat atq; aſtringit. Cum aqua potum, ſanguinem excreantibus medetur, & torminum malis. Medici eligunt rubrum, quod algæ inſtar olet, quod facile teritur, quod æquabiliter concreuit, quodq; ramoſum eſt.

Corallium naſcitur in multis locis.

PELVSIVM, QVAE ET DAMIATA, ET ELIOpolis. Cap. XXVIII.

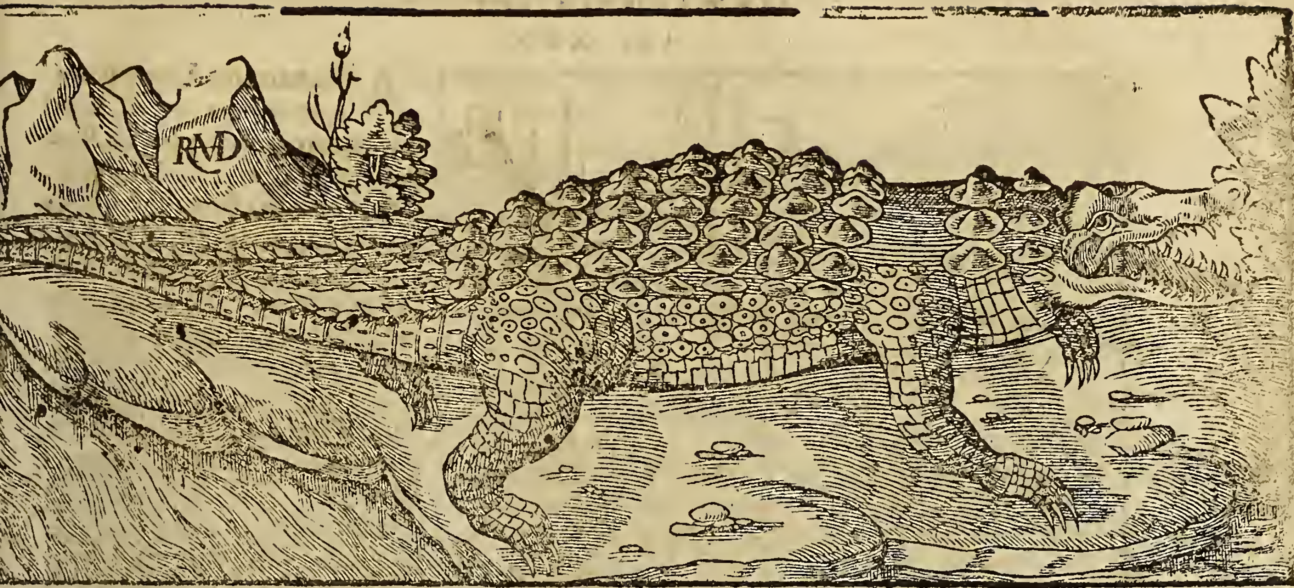
NIlus fluuius multis oſtijs à prima ſui ſciſsione labitur in mare, ſuntq; ſingulis riuis ſua nomina. Oſtium illud quod propinquius eſt terrę ſanctę, uocatur Peluſiacum, à Peluſio ciuitate adiacente, quæ noſtro tempore Damiata uocatur: ob quam ante trecentos annos Chriſtiani grauiſsima bella geſſerunt contra Sultanum, ſicut & propter urbem Ieroſolymitanam. Nam anno Chriſti 1219. quum Chriſtiani amiſiſſent Ieroſolymam, Templarij & hoſpitalarij cum magno exercitu Chriſtianorum nauigantes contra hanc ciuitatem & oppugnantes, tandem ceperunt, inhabitaruntqúe biennio. Habes hiſtoriam ſuprà in deſcriptione Terræ ſanctæ, ſub titulo Noua expeditio in terram ſanctam.

ARSINOE ET CROCODILI CIVITAS. Cap. XXIX.

Crocodilus ad uiuum expreſſus.

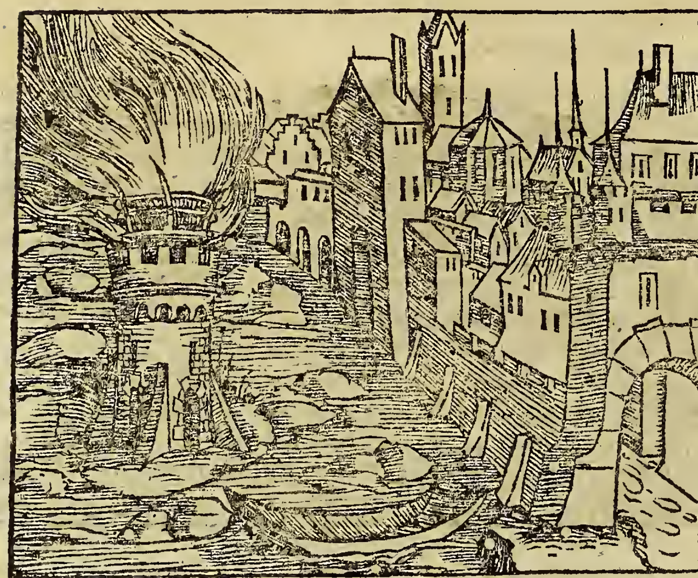
SEcundum Strabonem Arſinoë ciuitas, prius Crocodilorum dicta fuit ciuitas. Quia Aegyptij in ea præfectura mirum in modum colebant Crocodilum, qui ſacer apud eos in lacu quodam ſeorſum nutriebatur, & ſacerdotibus manſuetus uocabatur. Nutriebatur autem pane, carne & uino, quæ à peregrinis afferebantur, ad eiuſmodi ſpectaculum uenientibus. Subiungit autem Strabo, qui ſuo tempore beluam iſtam uidit.

Hoſpes

Hoſpes uir inter alios honoratiſsimus, qui nobis ſacra commonſtrabat, ad lacum ueniens, placentulam & carnem aſſam, & quoddam mulſi uaſculum ex cœna attulit. Beluam in ripa lacus inuenimus, & ex ſacerdotibus alij eius os aperuerũt, alius bellaria impoſuit, poſtea carnem, deinde mulſum iniecit. Illic in lacum exiliens, in ulteriorem partem traiecit. Solet hoc animal in Nilo potiſsimum & Gange fluuio Indiæ inueniri euaditq́; ex animo in immenſum animal. Nam quum oua eius anſerinis ſimilia exiſtant, ex his genitus pullus, ad ſedecim aut octodecim cubitorum magnitudinem excreſcit, lon- *Crocodilus ex ouo gignitur.* gitudine uitæ hominis fermè eſt, lingua caret, licet quidam dicant infrà paruam habere linguam. Corpus mirabile natura munitum. Nam dorſum eius uniuerſum ſquamoſum eſt, duricie præcipua, cauda prælonga: ex utroq; oris latere dentes habens perplures, in quib. duo maxime eminent. Non ſolũ homines comedit, ſed & cętera terreſtria animantia flumini appropinquantia, unguib. grauiter diſcerpit, quos habet omni mucrone acutiores. Morſu eſt aſpero tetroq́;, ut quod dentibus lacerat, nunquam ſanetur. Eorum ingens eſt multitudo in Nilo & ſtagnis propinquis, tum quia fœcunditate excedit, ſingulis enim annis parit, tum quia perraro capitur. Timidus eſt, ut qui perſequentes fugiat, fugientes perſequatur. Narratur numerus ſexagenarius ei proprius, ut qui ſexagenis diebus oua ſexagena pariat, totidemq́; diebus foueat. Annos præterea uiuere & dentes eorum fermè numero habere. Nautis ualde cauendum eſt in Nilo ab iſto animali, ſicut & in littore ambulantibus, præſertim æſtiuo tempore. Hyemali tempore ſexaginta diebus, aliqui dicunt quatuor menſibus, in receſſu ſine cibo quieſcit. Deuoraturus hominem lachrymari dicitur, unde prouerbium natum, Crocodili lachrymæ, quando quis ſci- *Crocodili lachrymæ.* licet ſolis oculis, ſine corde & abſq; compaſsione lachrymatur. Vnum hoc animal, inquit Plinius, ſuperiore mobili maxilla imprimit morſum. Dies in terra agit, noctes aqua. Gens hominum huic beluæ eſt aduerſa in ipſo Nilo, Tentirytæ, ab inſula, quam inhabitant ſic appellati. Terribilis eſt belua contra iſtos fugaces, & contrà fugax belua contra inſequentes, illiq́; ſoli audent aduerſum ire. Quin etiam flumini innatant, dorſoq́; equitantium modo impoſiti, hiantibus reſupino capite ad morſum, addita in os claua, dextra ac læua tenentes extrema eius utrinq;, ut frenis in terram agunt captiuos, ac uoce etiam ſola territos cogunt euomere recentiora corpora ad ſepulturam. Itaq; ei uni inſulæ crocodili non adnatant, olfactuq́; eius generis fugantur. Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua, extra acerrimi uiſus. Quidam hoc unum quandiu uiuit creſcere arbitrantur. Nec aliud animal ex minore origine in maiorem creſcit magnitudinem. Vnguibus eſt armatum, & contra omnes ictus cute inuicta.

ALEXANDRIA AEGYPTI. Cap. XXX.

ALexandria Aegypti magna ciuitas, ante Chriſti aduentum annis 320. ab Alexandro magno. Iuſtino atteſtante condita fuit. Alexander enim Magnus ad Iouem Ammonem pergens, conſultaturus de euentu futurorum et de origine ſua, reuerſus ab Ammone Alexandriam condidit & No oppidum ante conſtructum ampliauit, Macedonumq́ue coloniam caput Aegypti eſſe iubet. Condidit autē tres Alexandrias unam in Aegypto haud longe ab oſtio Nili, aliam in Aſia, & tertiam in Scythia ſuper Tanaim. In prima fuit ſepultus. Mortuus enim in Babylonia, corpus eius per Ptolemæum curiæ ſuæ magiſtrum ductum fuit Memphim, & poſt paucos annos Alexandriam translatum. Vnde Auguſtus Cæſar, poſt deuictum Antonium, Alexandriā ueniens, Alexandri corpus reuerenter aſpexit. Habuit Alexandriæ ſitus chlamydis formam, muniebaturq́ undique aut incommeabili ſolitudine, aut importuoſo mari, aut fluminibus, aut ſyluoſis paludibus. Pulcherrima olim fuit, & nunc quoq; bene munita eſt firmis & altis muris & turribus, ſed intus plena eſt ruinis & deſolationibus. Celeberrima idolorum phana habuit,

Tres Alexandriæ.

Multæ regiæ in Alexādria. nec non & Chriſtianorum templa adhuc extantia. Multas quoq; habuit regias ædes, quæ & multam urbis partem occupabant. Nam quilibet regum illam pro libito uoluntatis aliquo ornamento decorabat. Et ubi aula Alexandri olim ſtetit, hodie columna ex uno lapide præciſa miræ altitudinis, capitellum habens acutum quaſi turris apparens poſita eſt. Aiunt autem hanc urbem in circuitu habere octoginta ſtadia, & duplo ferè maiorem eſſe Nurnberga. Quod autem Alexander ſingulari affectus fuit ad hunc locū fauore, id fecit, ſitus eius delectatus & motus amœnitate. Ab uno enim latere habet mare mediteraneum, & ex oppoſita parte Mareotim lacum, quem alij Mariam uocant, &

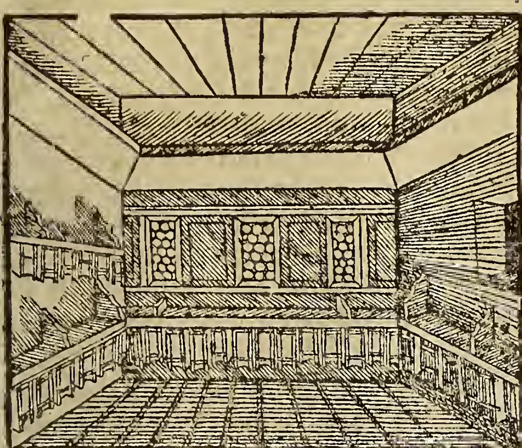
Nauigatur ab Alexandria ad Cairum. eſt ualde Magnus. Sunt quoq; in eum riui quidam ex Nilo deducti, per quas ab Alexandria licet nauigio uenire uſq; Cairum. A Cairo uerò patet iter terreſtre uſq; ad mare Rubrum, & ex eo mari nauigatur in Arabiam, Perſiam atq; Indiam. A ſeptentrione huius urbis pulcherrimum aiunt eſſe maris portum, in ſemicirculi figuram arcuatum, in cuius proſpectu inſula eſt Pharos nomine, quæ ceu propugnaculum eſt ciuitatis. Claudit enim ferè hunc portum, niſi quod utrinq; anguſti euripi ſeu canales ex mari ad ciuitatem tranſeunt, ſed qui ob ſcopulos in fundo latentes, ualde procelloſi & periculoſi ſunt ad nauigandum. Quapropter Ptolemæus Philadelphus rex Aegypti ab ea inſulæ parte qua nauigatur in Syriam, maximis ſumptibus fecit erigi turrim ex candidis lapidibus, quam 700. talentis tradunt conſtitiſſe, cuius uſus fuit, nocturno nautarum curſui ignes oſtendere, ad nuncianda uada portusq́ introitum, ſicut poſtea tales compluribus locis flagra recœperū̄t, ut Puteolis ac Rauennæ ad uitandum periculū etiam in corriuatione. Poſt aliquot annos quum Cleopatra regina re-

Pharos. rum potiretur in Aegypto, coniunxit Pharum inſulam ciuitati per firmiſsimum aggerem, qui dictus fuit Heptaſtadion, eo quòd ſeptem ſtadijs, id eſt, octingentis & ſeptuaginta

ginta quinque paſsibus productus fuerit, quod etiam ſicco pede ex urbe licuerit uenire ad Pharum turrim.

BIBLIOTHECA ALEXANDRINA.
Cap. XXXI.

PAulò ante Chriſtum natum, bibliotheca toto orbe terrarum nominatiſsima, Alexandriæ multis millibus librorum inſtructa comburitur, cuius ſuprà quoq; ſub Philadelpho rege mentionem fecimus. Fuit Ariſtoteles primus, ut Strabo arbitratur, qui libros congregauit, & Aegypti reges bibliothecæ ordinem docuit. Ariſtoteles bibliothecam & ſcholam Theophraſto reliquit. Deinde Theophraſtus Neleo tradidit. Ptolemæus quoque Philadelphus maximum numerum librorum, ut diximus, collegit, & hic tantus theſaurus & tam pulchrum regiæ opulentiæ monimentum ſubita ui ignis conflagrauit. Habuit hæc urbs ad Chriſtum conuerſa magnos & egregios uiros & doctores eccleſiaſticos. Nempe pe Marcum euangeliſtam, Amanum epiſcopum Clementem & Origenem presbiteros, Athanaſium epiſcopum, Didymum, Theophilum &c. quorum omnium diuus Hieronymus in lib. de Illuſtribus uiris meminit.

ALEXANDRIA INSIGNE EMPORIVM.
Cap. XXXII.

DIci nequit quàm hæc urbs poſt ſui exordium propter mercimonia quæ in ea exerceri cœperunt creuerit in diuitijs & potentia. Nam eſt inter Indiam & Europam intermedium quoddam emporium. Quicquid præcioſum creſcit in India, aromata & odores, imo & quæ contexuntur ibi ex ſerico, afferuntur ex Indico mari per mare rubrum in Aegyptum, & ex mari rubro modico itineris interuallo uehuntur in Nilum, & ex Nilo per riuum hominum labore factum deducuntur in Mareotim lacum, atq; inde Alexandriam. Ab Alexandria uerò ultra transferuntur in Syriam, Græciam, Italiam, Africam, Galliam & Hiſpaniam. Hæ regiones omnes, imo tota Europa expoſuit annuatim maximum uectigal in ciuitate Alexandrina, unde Sultani maximum habuerũt emolumentum, atq; ciuitas mirum in modum fuit ornata magnificis ædibus & ædificijs: ſed temporum ſucceſſu hæc Alexandrinorum magnificentia non parum fuit imminuta per bella, ſeditiones & alias incidentes calamitates, quin & noſtro æuo nedum Alexandria uerum & Sicilia atq; Venetiæ quæruntur ſibi non parum detractum in uectigali, quando hæc mercimonia quæ ante tempora noſtra per Alexandriam in Europam translata fuerunt, hodie pro maiori parte ex India immediate in Hiſpaniam per mare tranſportantur, atq; inde in Europæ occidentales partes. Portugallenſes igitur & Antuuerpiani hodie hoc commodum percipiunt ex mercibus, quod ante tempora noſtra Alexandrini leuauerunt, id quod Sultani in Aegypto cito olfacere cœperunt, præripi ſcilicet ſibi magnam prædam per regem Portugalliæ, qui neglecta Alexandria nauigationem alia uia in Indiam inſtituit. Vnde Sultanus ſuperioribus annis Iulio Romano Pontifici ualde minaciter ſcripſit & quærimoniam fecit, per Portugallenſes ſe non parum incommodari. Et ſi illi hanc iacturam non ſarcirent, ſciret Pontifex, ſe peregrinis Ieroſolymitanis negaturum omnem itineris in ſua ditione ſecuritatem. At nihil effecit his minis ſuis, quin & poſtea cum uectigali amiſit quoq; omnem regnum ſuum, ſicut ſupra abunde expoſui.

Vectigal Alexandrinum.

Minæ Sultani.

DE FER-

DE FERTILITATE AGRI ALEXANdrini. Cap. XXXIII.

ORnatur Alexandria extra mœnia amœniſsimis hortis & pulcherrimis domibus, ubi uaria arborum & plantarum genera nutriuntur, quæ uirorem ſuum nũquam abijciunt, ut ſunt mala punica, limones, citrea poma, ficus, poma Adamica & ſimilia. Habet Adamica pomus folia longitudine quindecim aut ſedecim pedũ, & latitudine ſeſqui aut duorum pedum. Inueniuntur ibi multi ſtruthiones, & Arabes propinqui, adferunt multa ſtruthionum oua atque in foro uendunt, quia ſunt bona ad comedendum.

Scribunt in Itinerarijs ſuis Felix Vlmenſis, & Breitenbachius Moguntinus decanus, Alexandriæ & alibi in Aegypto parari furnos plenos foraminibus, in quos reponuntur tria aut quatuor millia ouorum anſerinorum, gallinaceorum, columbinorum & anatinorum, & fimo cooperto furno, prunæ à longè ponuntur circum fimum, quorum lento calore oua ipſa ſenſim per fimum calefiunt ceu ſub gallina, atq; tandem ſimul excluduntur & pulli ex fimo gregatim procedunt, atq; inde ad paſcua ducuntur, & ex paſcuis ad forum.

Ingenium ad excludendum pullos.

PTOLEMAEVS ASTRONOMORVM PRINceps. Cap. XXXIIII.

FVit Ptolemæus iſte natione Alexandrinus, alij dicunt eum eſſe Pheleudenſem, & quòd profecerit Alexandriæ, cuius meridiani in ſuis calculationibus perpetuam habuit rationem. Fuit autem liberalium artium ac Græcarum literarum ſtudijs clarus, uixitq́ue temporibus Antonini & prædeceſſoris ſui Adriani. In Aſtronomiæ ſcientia priorum nulli ceſsit. Primus enim apud Græcos cœli rationem omnem diligentius explicuit, inuentaq; ab Hipparcho inſtrumenta clarius monſtrauit. Edidit magnam illam compoſitionem quam Almageſtum uocant, in quo tot & tam diuerſorum motuum cœleſtium rationem reddit per ecentricitates, epicyclos & contrarios diuerſorum orbium motus. Oſtendit unde luminarium eueniant eclipſes, coniunctiones, oppoſitiones &c. Abſoluto autem opere illo cœleſti, uertit acumen ingenij ſui ad orbem terrenum, & cooperante Aegypti præfecto, quem Romani illuc ceu regem deputauerant, deſcripſit geographiam uniuerſalem, diſtinxitq; in uiginti ſex tabulas particulares, quibus omnem habitabilis & cognitæ terræ explicuit habitudinem, oſtendens ſingularum regionum populos, montes, flumina, maria, ſyluas, & alia id genus quæ in geographia conſiderantur, ſine quorum cognitione, nemo uir doctus cenſeri poteſt, niſi uel ſummis labijs Ptolemæi guſtauerit geographiam, generalemq; orbis & habitudinis eius conceperit imaginationem.

Almageſtum.

Geographia.

NILI MAXIMI AEGYPTI FLVMINIS deſcriptio. Cap. XXXV.

NIlus unus eſt ex maioribus totius orbis fluuijs, collectus ferè ex omnibus Africæ amnibus, qui omnes in hunc cõfluunt riuum, concreti ex montium niuibus atq; magnorum lacuum et paludum occultis ſcaturiginibus, etiamſi apud ueteres magnum fuerit dubium de Nili prima origine. Nam ſunt qui illũ rectà ex Aethiopia aiunt in Aegyptum labi, ſumpta origine ex reſolutione niuium montis Lunæ. Alij aliter ſentiunt. Diodorus Siculus ſic ſcribit: Nilus à meridie ad ſeptentrionem fertur, ortus ex fontibus in extremis Aethiopiæ finibus, ad quos propter æſtus intemperiem nullus aditus fuit.

Prima Nili origo.

Maximum

Maximum omnium flumen, quum per uarias pluresque feratur regiones, magnos flexus facit, quandoq; ad occidentem & Arabiam, quandoq; ad occidentem & Libyam fluens. Plinius ſcribit, Iubam regem ortum eius primum deprehendiſſe ex paludibus montium inferioris Mauritaniæ non procul ab oceano, ita ut primò ab occidente in orientem labatur, ac deinde in ſeptentrionem conuerſus ſeptem oſtijs in mare mediterraneum exeat. Incolæ uocant lacum Nidilem. Arguit autem ex certis indicijs, nempe quòd in eo lacu ijdem inueniantur piſces, qui in Nilo ubi pertranſit Aegyptum, quodq; crocodilos nutriat æque ut Nilus in Aegypto. Alij uerò qui aſſerunt Nilum ex Aethiopia rectà deſcendere in Aegygtum nituntur hoc argumento. Aeſtiuo tempore quando ſol eſt prope ſolſtitium æſtiuale & longiſsime recedit ab Auſtralibus terris, Nilus habet conſuetum ſuum alueum & curſum: quando uerò poſt feſtum Ioannis baptiſtæ ſol reflectitur in meridiem, & æſtas incipit apud interiores auſtrales, reſoluitur nix in montibus, quæ interim quo ſol abfuit è cœlo deſcendit, incipitque tunc Nilus creſcere & ſenſim inundare, affertq; ſecum ex tam longinquis terris immenſam molem aquarum, miramq; pinguedinis copiam, ut totius Aegypti terra inde ſupra modum fœcundetur & impinguetur, ut paulo poſt fuſius dicam. Huic autem opinioni ſubſcribit Claudius Ptolemæus. Fieri tamen poteſt ut utrique rectè ſentiant, nempe quòd Nilus ex interioribus Auſtri & Aethiopiæ rectà uerſus Aegyptum tendat, & nihilominus ab occaſu ex Getulia & Libya orientem uerſus alius magnus fluuius cum accurrentibus riuis Nilum priorem petat, illi piſces, crocodilos & alia animalia ſibi peculiaria communicet atque ſuppeditet, ſeq; æquè ut prior fluuius pro Nilo uenditet. In originibus fluuiorum multa pendent ab opinionibus hominum. Habet Rhenus tres celebres amnes, qui omnes ex alpibus ſcaturiunt & quinq; milliaribus ſupra Baſileam in unum alueum conueniunt, & tamen uni ſoli datum eſt Rheni nomen, quum reliqui duo, ſinguli tam magni ſint ut eſt amnis ille qui Rheni nomen accepit. Idem iudicium eſt de Danubij origine. Nam in Nigra ſylua ubi initium ſumit, multi confluunt torrentes, unumq; iuſtum efficiunt amnem: & quem quæſo illorum ſignabo Danubij originem? Neceſſe eſt ut quem ueteres calculo ſuo uoluerunt eſſe primam ſcaturiginem, illius primordiam & ego Danubij fontem deſignem.

Lacus Nidilis.

In originibus fluuiorum multa dubia.

DE NILI INCREMENTO ET DECREMENTO.

Cap. XXXVI.

SOlus Nilus creſcit tunc quando cætera flumina decreſcunt: Incrementum eius à ſolſticio incipiens æſtiuo, uſq; ad æquinoctium, ſemperq; nouum limum ſecum ferens. Rigat tum cultas regiones tum incultas, quanto tempore uelint agricolæ. Aqua enim leniter fluente, facile eam paruis aggeribus arcent, inducuntq; pro commodo terræ. Tantam uerò fertilitatem infert & agri colendi facilitatem, ut cùm ſeuerint aut oues introduxerint in campos ad conculcanda iacta ſemina aut aratro leui terram ſubduxerint, neq; niſi quatuor aut quinq; exactis menſibus ad meſſem redeuntes, breui tempore ubertimos fructus abſq; ulla impenſa aut damno reportent. Alibi agricultura magno labore exercetur ac ſumptu: ſoli Aegyptij minima impenſa, labore tenui, fruges fertiles afferunt. Vineæ quoq; eodem rigatæ modo, multo uino abundant. Terra inculta pecori ad paſtum relicta, adeò exuberat herbis, ut oues bis pariant in anno, biſq; præbeant lana. Eſt Aegyptus plana & campeſtris. Quum urbes, uici, agricolarum mapalia in aggeribus ſita, aquæ inundationem deuitent, quippe quæ in altiori loco ſita ſunt, tanquam Cyclades inſulæ in archipelago aſpicientibus apparent. Terreſtres beluæ omnes quæ in campis remanent, ſuffocantur aqua, quæ euadunt ad altiora loca cōfugiunt. Pecora inundationis tempore in ſtabulis recluſa domi nutriuntur à colonis, ad id antea præparato paſtu. Vulgus remiſsis operibus ruſticis ocioſum epulis indulget ac uoluptati. Et quoniam plurima cura moleſtiaq; olim urgebat accolas Nili inundatio excogitata eſt in Memphi quædā incrementi & menſurandi à regibus obſeruatio, atq; per epiſtolas urbibus & uicis ſignificata. Incipit Nilus creſcere in nouilunio quod proxime ſequitur introitum ſolis in cancrum nec deſinit creſcere quouſq; ſol perueniat ad medium aut finē leonis: tūc ſenſim aqua rurſum decreſcit, quoad ſol egreſſus fuerit librā. Tunc enim Nilus cōcluditur ripis ſuis & terra exiccatur, Strabo ſcribit aquā in æſtate ultra qua

Habitationes Aegypti in editis locis.

drageſimum diem permanere & poſtea paulatim decreſcere quemadmodum prius creuit. In diebus ſexaginta omnino campus denudatur atque exiccatur, & quò citius exiccatur eò citius & aratur atq; ſeritur. Signa fertilitatis ex Nili inundatione ſic ſunt deprehenſa. Quando in profundioribus Aegypti locis Nilus ſedecim cubitis in altum aſcendit atq; inundat, iuſtum dicitur habere augmentum, unde illo anno magna ſperatur fertilitas. Sin minor fuerit inundatio, tota terra irrigari nequit, quod cultoribus cedit in detrimentum. Quòd ſi inundatio altior fuerit ſedecim cubitis, id rurſum eſt terræ nocumento, quòd aqua ſcilicet tardius in profundioribus exiccetur agris. Quando inundatio minor eſt, quàm terra requirat, egrediuntur ruſtici & faciunt foſſas, aut ponunt canales per quas aquas deriuant in eos agros qui ſtagnari nequeunt ex Nili inundatione. Inundante itaq; Nilo duodecim aut tredecim cubitis tantum, Aegyptij eo anno famem expectant. Sin quatuordecim cubitis excreuerit, exhilarantur non parum terræ cultores, Sed multo maiori afficiuntur gaudio, ſi inuenerint altitudinem eius quindecim cubitorum, certi optimam futurã meſſem. Et his ſi adhuc unus adiectus fuerit cubitus, omnino felices ſe putant. Deficiente autem aqua & exiccata terra circa duodecimum Octobris diem, ſeminant agros uſq; ad Calendas Nouembres, & tunc in ſequenti Maio colligunt meſſem. Habet ergo Nilus contrariam in ſua inundatione naturam ab alijs fluminibus. Siquidem Rhenus aut Danubius inundans corrumpit agros bonos, atque ſua alluuione bonum fundum aufert, ſubſtituitq; inertem, & prata non fœcundat, ſed limum inducit peſtiferum, cuius contrarium facit Nilus. Nam infuſus terræ arenoſæ, impinguat illam, miramq; præſtat illi fœcunditatem.

Signa fertilitatis.

Laudatur inundatio 16. cubitorum.

DE OSTIIS NILI ET INSVLIS eius. Cap. XXXVII.

Nilus præter eum locum quem à loci forma Delta appellant, ubi in plures ſcinditur riuos, infinitas ferè facit inſulas. Quidam tamen numerauerunt ſeptingentas: & harum quaſdam inhabitare dicuntur Aethiopes, inter quas præcipua eſt Meroe, quæ magnitudine ſua cæteras ſuperat. Ingreſſus uerò Nilus in Aegyptum, ualde leniter fluit, multamq; & uariam ſecum fert terram, & in locis humilibus paululum ſtagnans, regionem omnino efficit fertilem: in qua radices multifariam naſcuntur, guſtu uariæ fructuũ & olerum natura, quæ multum tum egenis conferunt, tum infirmis ad ualetudinem. Inter multa autem magnam affert uim lucri. Nam quum iuxta ripas eius multæ inueniantur paludes, cannæ ſaccari in illis creſcentes, ſuppeditant magnam liquoris ſeu ſucci copiam, melle dulciorem. Is ſuccus in modum ſalis decoctus, uertitur in ſpumam, ac deinde quod melius eſt reſidet in fundũ & ſpuma ſupernè innatans tollitur à condenſatione ſaccari. Delatus ergo Nilus in Aegyptum, in loco qui Delta appellatur, tanquam à uertice ſcinditur in duo fluenta, quæ deſcendunt in mare, alterum ad dexteram Peluſiũ uerſus, alterum ad ſiniſtram, quod Canopicum appellatur ſeu Heracleoticum, & uulgo Roxetum & Roſetto, inter quæ alia quinque oſtia ſunt mentione digna, alia uerò tenuiora permulta. Duo extremi riui inſulam faciunt, quæ trium ferè millium ſtadiorũ ambitum comprehendit. Primum itaq; oſtium uocatur Peluſiacum, ſecundum Taniticũ, tertium Mendeſium, quartum Phœniticum, quintum Sebenniticum, ſextum Bolbitinum, ſeptimum Heracleoticum ſiue Canopicum. Alij alijs utuntur uocabulis. In eorum aũt quolibet urbs eſt ſita, diuiſa flumine & pontibus iuncta. Et quoniam Peluſiacum oſtium ſeu riuus ille orientalis non magno interuallo diſtat à mari rubro, rex Nechao, quem alij uocant Pammitichum, alij Seſtrotem, ſumptuoſo opere conatus eſt foſſam ducere ab uno in aliud Aſiam Africæ iuncturus, ſed quum perficere nequiret. Darius rex Perſarum cœptam perficere conatus, imperfectam reliquit, admonitus à quibuſdam, ſi locus interiacens perfoderetur, futurum ut Aegyptus quum mari rubro depreſsior ſit, ab aquis mergeretur, & mare Nilo immiſſum aquam fluminis corrumperet, quæ ſola potum præbet Aegypto. Deinde Ptolemæus illam perficit foſſam, ſed opportuniori loco, ſummaq; arte. Et cum nauigare illuc cuperet, aperiebat foſſam, rurſusq; cum uſus eſſet, clauſit flumẽ quod in foſſam defluxit. Habet foſſa latitudinem cubitorum centum, profundum quantum nauigio ſatis ſit decem millia ferenti. Diſtat Canopicum oſtium à Peluſiaco, ſpacio centum & ſeptuaginta millium paſſuum, Plinio.

700. inſulæ in Nilo.

Saccari productio.

Delta.

Foſſa ex Peluſio oſtio ad mare rubrum.

DE

DE MORIBVS ET RITIBVS AEGYPTIORVM. Cap. XXXVIII.

FVerunt Aegyptij ferè primi, unde reliquæ gentes didicerunt & acceperunt leges,
ſapientiam, mores atque uiuendi normam. Nam legitimus ad eos migraſſe diſcen-
di gratia Homerum, Dædalum, Solonem, Platonem & multos alios. Quamuis enim
gentiles & athei fuerint, ſtuduerunt tamen probitati & honeſtati, atque hac ſua hone-
ſta conuerſatione alliciebant paſsim extraneos & bonos quoſque uiros, ut certatim ad
eos confluerent, diſcerentq; ab eis quod alibi inuenire nequiuerunt. Eorum fœminæ
olim negociari, cauponari, inſtitoriaq; obire munera conſueuerunt. Viri intra muro- *Mores naturæ*
rum parietes texere & onera capitibus geſtare, mulieres uerò humeris. Illæ ſtantes mi- *contrarij.*
cturire, hi ſedentes: domi uulgo uentrem exonerare, in uijs commeſſari. Mulierum nulla
neq; Dei cuiuſquam, neq; deæ ſacerdotium habuit. Pleriq; mortalium in funere degla-
brant capita & barbam promittunt, Aegyptij contra promittebant capillum & barbam
tondebant. Panem pedibus, lutum manibus ſubigebant. Horum fuit, uirilia circum-
cidere. A dextera in ſiniſtram Hebræorum more literas digerebant. Sacerdotes tertio
quoq; die corpora raſitare, ne quid ſordis quum ſacra faciebant intercurreret. Linea fer-
re ueſtimenta, ſemper recens abluta, faſsi munditiæ gratia ſe circumciſos eſſe, quia ſatius
ſit mundos eſſe quàm decoros. Veſtem ſacerdotes lineam tantum geſtare & calceos pa-
pyraceos. Fabam neq; ab eis ſeri, neq; alibi natam ueſci. Sacerdotibus etiam illa uidere *Fabarum exe-*
prohibitum, eò quòd immundum hoc legumen ſit. Lauabantur quotidie aqua frigida, *cratio.*
interdiu ter, nocte bis. Boues mares eoſdemq; mundos ac uitulos, uniuerſi Aegyptij
imolabant: fœminas imolare non licebat, utpote Iſidi conſecratas. Cibo è farre, quod
quidam ſiliginem uocant, confecto uictitabant. Vino utebantur ex hordeo facto, de-
erant eis uites. Victitabant quoq; tum piſcibus partim crudis ad ſolem arefactis, par-

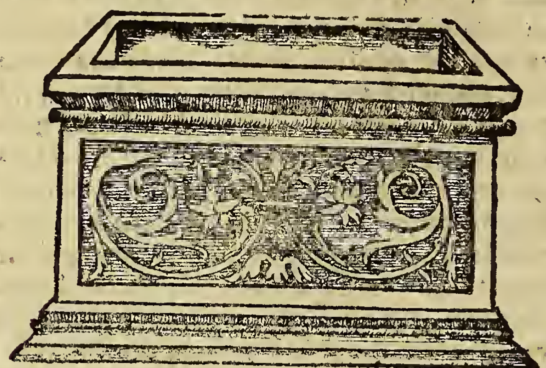

tim ſalſugine conditis, tum auibus prius ſale conditis, item
coturnicibus, anatibusq;. Eorum quum multi in unum con-
uenirent & priuſquam à cœna diſcederent, circumferebat ali-
quis in baculo mortuum è ligno factum, aut pictura & opere
maxime imitantem longitudine cubitali aut bicubitali, oſten
densq; ſingulis conuiuarum dicebat. In hunc intuens pota
& oblectare, talis poſt mortem futurus. Veſtibus ligneis ami
ciebantur circa crura fimbriatis. Mos erat ſacerdotum prin-
cipi, iuxta aram hoſtijs deductis aſtante rege, magna uoce au *Sacerdotum*
diente populo ualetudinem proſperam omniaq; bona pre- *officium.*
cari, regi iuſticiam in ſubdito colenti: narrare inſuper paula-
tim regis uirtutes, in deos pietatem ac religionem, in homi-
nes humanitatem ſeruantis, tum illum continentem dicere,
iuſtum magniq; animi, ueracem, liberalem, pœnas inſuper
mitiores quàm poſtularent errantis crimina exigentem, red-
dentem uerò gratiam meritis ampliorem, plura his ſimilia o-
rans: tandem his execrationem in malos exequebatur. Tum regem culpa purgans, o-
mne crimen in miniſtros, cui regi iniqua ſuaderent conijciebat. Quibus actis ſacerdos
& regem ad felicem dijsq; gratam uitam hortabatur & ſimul ad bonos mores, agen-
dumq; non quæ ſuaderent mali, ſed quæ ad uirtutem maximè pertinerent. Demum
quum rex dijs ſacra feciſſet, ſacerdos quædam ex ſacris libris clariſs. uirorum conſilia a-
ctaq; proferebat, quibus rex monitus, imperio piè ac iuſtè aliorum exemplo uteretur.
Cibo ueſcebantur ſimplici, ut quorum menſæ nihil præter uitulum & anſerē inferretur,
uini potandi certa ſtatuta menſura erat, qua neq; farciri uentrem neq; inebriari poſſent.
Mirabile uidetur reges Aegypti non ex uoluntate, ſed ex lege uitam priuatam egiſſe, ſed *Regum licen-*
multò mirabilius fuit, neq; iudicandi, neq; pecuniam congregandi, neq; puniendi quen *tia reſtricta.*
quam per ſuperbiam aut iram, aut aliam iniuſtam ob cauſam licentiā permiſſam, ſed ue-
luti priuatos teneri legibus. Neq; id ægrè ferebant, exiſtimantes parendo legibus ſe bea-
tos fore. Nam ab his qui ſuis indulgerent cupiditatibus multa cenſebant fieri, quibus
damna periculaq; ſubirent. Hac uſi erga ſubditos iuſtitia reges, omniū beneuolentiam

adeò

Luctus ob regē defunctum.

adeò aſſecuti ſunt, ut non ſolum ſacerdotibus ſed ſingulis Aegyptijs maior regis quàm uxorum filiorumq́ aut aliorum principum ſalutis ineſſet cura. Vita uerò his moribus defunctum, omnes communi mœſticia lugebant, ueſtes lacerabant, templis clauſis forum non frequentabant, feſta ſolennia non agebant, dies ſeptuaginta duos luto deturpantes capita, ac ſindone ſubtus mammas cincti, unà uiri mulieresq́ ducenti fermè aut trecenti: circum ambulabant bis in die, nouantes luctum, atque ad numerum cum cantu uirtutes regis commemorabant. Cibis animantium coctisq́ ac uino, omniq́ menſæ apparatu interim abſtinebant. Non lauacris, non unguentis, non ſtratis lectis, non uenereis utebantur, ſed tanquam defuncto filio per eos dies mœrentes lugebāt. Hoc tempore quæ ad pompam funeris ſpectabant præparatis, poſtremo die corpus in arca conditum ante ſepulchri aditum ponebant. Ibi breuiarium in uita à rege geſtorum de more recitabant, uolentiq́ facultas dabatur defunctū accuſandi. Aſtabant ſacerdotes mortui recta facta laudantes, populus qui exequias circumſtabat, applaudebat ueris laudibus, in reliquis magno reclamans tumultu. Quo accidit ut plures reges repugnante multitudine ſolito caruerint ſepulchri honore ac magnificentia. Is timor coēgit Aegypti reges iuſtè uiuere, ueritos futuram poſt mortem plebis iram atq́ odium ſempiternum.

IVDICIA ET LEGES AEGYPTIORVM. Cap. XXXIX.

Vectigalium diſtributio.

AEgypti uectigalibus trifariam partitis, priorem portionem percipit collegium ſacerdotum, magna apud incolas autoritate, tum propter deorum curam, tum propter doctrinam qua plures erudiebātur. Hanc partem tum ad ſacrificiorum miniſteria, tum ad priuatæ uitæ commoda Impartiebant. Altera portio ad reges peruenit, quam & ad bella & uitæ cultum, tum ad liberalitatem erga ſtrenuos uiros pro meritis impendebant. Tertiam percipiebant milites & qui belli erant inſtituti miniſterio, ut hoc ſtipendio accepto paratiorem haberent animum ad bellorum pericula obeunda. Erat inſuper eorum politia in tria hominum genera inſtituta, agricolarum, paſtorum & opificum. Iudicia eorum non caſu fiebant ſed ratione. Exiſtimabant enim ritè facta, plurimum uitæ mortalium prodeſſe. Nam punire nocentes, auxilium ferre oppræſsis, optimam ad prohibenda mala facinora uiam putant. Pœnam uerò delicti aut pecunia aut gratia tolli, exiſtimabant confuſionem uitæ communis fore.

Leges.

Aegyptiorum leges antiquæ hæ fuêre. Periuri capite mulctabantur, tanquam qui duplici tenerentur ſcelere, ut qui & pietatem in Deos uiolarent, et fidem inter homines tollerent, maximum ſocietatis uinculum humanæ. Si quis iter faciens aut hominem à latronibus cædi comperiret aut quamlibet iniuriam perpeti, neq́ ſubueniret auxilio ſi poſſet, mortis reus erat. Si auxilium ferre non poſſet, denunciare latrones tenebatur & iniuriam accuſatione proſequi, qui ea negligebat, plagis ad certum numerum plectebatur, triduoq́ carebat cibo.

Filiorum occiſores.

Patribus qui filios occiderent non erat pœna mortis indicta, ſed tribus diebus noctibusq́ continuis edictum, ut circa defuncti corpus aſsiſteret. Non enim iuſtum putabant, eum uita priuari, qui uitæ filijs autor fuiſſet, ſed potius continuo dolore factiq́ue pœnitentia affligi, quo cæteri à ſimili facto auerterentur.

Parricidæ.

Parricidis exquiſitam impoſuerunt pœnam. Num articulatim præacutis calamis cæſos iubebant uiuos ſupra ſpinarum aceruum comburi, maximum inter mortales iudicantes ſcelus, ei mortem per uim inferre, à quo uitam accepiſſet. His qui ſecreta hoſtibus reuelaſſent, linguam lex iubebat abſcindi. Et qui monetam circumcideret aut pondus uel ſigna immutaret, ambæ amputabantur manus, ut quæ corporis pars peccaſſet, per uniuerſam uitam lueret pœnam. Aſperæ etiam pœnæ circa mulierum delicta ſtatutę erant. Nam ei qui mulierem liberam uiolaſſet, uirilia execabantur, quoniam uno crimine tria haud parua ſcelera complexus eſſet, in-

iuriam

iuſtam,corruptelam & liberorum confuſionem. In adulterio ſpontaneo deprehenſus, uirgis cædebatur,ad mille plagas,mulier naſo mutilabatur.Sacerdotibus unam tantum uxorem ducere licebat, reliqui pro uoluntate & facultatibus plures habebãt.Nullus ex eis nec ex ſerua quidẽ empta genitus,ſpurius habebatur. Natos adeò parua educabant faciliq́; impenſa,ut uix credi poſsit.Omnis enim ſumptus in pueros quouſq; ad ætatem perueniebant à parentibus impenſus,non excedebat dragmas uiginti.Hęc lex non fuit difficilis propter calidam Aegypti regionem,ubi ob patriæ temperiem uitam ducũt maiori ex parte nudi diſcalceatiq́;,ac deinde liberos nutriunt radicibus quas ſub cineribus coquũt & caulibus paluſtribus,quas partim coctas partim aſſas igni,partim crudas pro cibo prębent.Erudiebant ſacerdotes filios & literas quas appellabant ſacras,& alia quę ad communem ſpectabant doctrinam,ut plurimum Geometrię,Arithmeticæq́; intenti. Morbos uel ieiunio curabant uel uomitu,idq́; aut quotidie aut tribus diebus aut quatuor interiectis.Aſſerebant enim ex ciborum ſuperfluitate omnes creari morbos:eam ergo ad ualetudinem curam eſſe optimam,quæ morborum principia auferat.Habuerunt & alias multas leges præter cõmemoratas,nempe de militia,de uendendo & emendo, de uſura atq́; furto,ſed quas hic conſultò omittimus.Quomodo uerò coluerint uarij generis animalia,præſertim quæ terræ aliquam attulerunt commoditatem, ut ſunt feles, icneumonæ,canes,accipitres,ibides,lupi,crocodili & eiuſmodi plura, hic omittendum cenſuimus,niſi quòd de ibide aue in hũc modum ſcribunt. Si quis ibidem auem ſponte uel ſecus occiderit,is accurrente turba ſine ulla miſeratione interficitur. Ob id autẽ auis illa tantæ apud Aegyptios eſt exiſtimationis,quod illis magnam adferat utilitatẽ.Nam

Violatio mulierum.

Tenuis uictus puerorum.

Cultus animalib. exhibitus.

uento Africo inuehitur ex uaſtitate Libyæ magna uis ſerpentum alatorum,qui ſingulis annis magnum nocumentum hominibus & agris inferunt, & maius inferrent, niſi ibides potenter illis occurrerent atque occiderent.Eſt autem ibis ciconiæ non abſimilis,diuerſa tamen à ciconia. Eſt auis excelſa,rigidis cruribus,corneo proceroq́; roſtro,auertens peſtem ab Aegypto,cum angues uolucres interficiunt,id quod & ciconię apud nos faciunt,ſerpentes & alia quędam inſecta pullis ſuis afferentes.

DE AETHIOPIA ET interiori Libya. Cap. XL.

AEthiopia duplex eſt, una in Aſia & altera in Africa.Quæ in Africa eſt,hodie India dicitur,& ad orientem ſolem Rubro & Barbarico mari alluitur, ad ſeptentrionem Libyæ & Aegypto contigua:ad occaſum interiorem habet Libyam,ac reliqua parte qua auſtro iacet obuerſa, alteri iungitur Aethiopiæ,quæ maior eſt & auſtralior, ſic appellata ab Aethiope Vulcani filio,qui illi pręfuit, ut Plinius ait.Quicquid eius regionis eſt, ſub meridiano cardine eſt. Montuoſa eſt circa occiduum,arenoſa in mediterraneis,ad orientem deſerta. Plurimas habet gentes,diuerſo uultu & monſtruoſo,ſpecie horribiles. Primi omnium mortalium creduntur,uerisſimiq́; indigenæ,& ſeruitutem nunquam experti.Semper genti libertas incolumis fuit. Primò deorum cultũ apud eos inſtitutum memorãt,primasq́; ſacrorum cæremonias.

Tantus regibus honor, tantumq́ ſtudium ab his tribuebatur, ut ſi quando aliqua corporis parte ex quauis cauſa debilitaretur rex, domeſtici homines ſpõte ſua eandem partem debilitarent, turpe exiſtimantes, rege claudo ac monoculo, & non amicos omnes claudos aut unoculos eſſe.

Nudi interdũt.

Plures ſyderis propinquitate nudi agunt, ouillis caudis pudenda obtegunt, pauci omnino pecorum ueſtiuntur pellibus. Alij ſubligacula capillis contexta ad medium corpus inducunt. Pecuariam rem uulgò exercent, pecora puſilla admodum duri hirtiq́ uelleris. Canes & ipſi nihilo maiores, cæterùm aſperi & pugnaces. Milij hordeiq́ frequens uſus unde potum etiam conficiunt. Cæteris carent frugibus præter palmulas, easq́ perraras. Quidam herbis uictitant, tenuioribusq́ harundinum radicibus, carnibus, lacte, caſeo ueſcuntur.

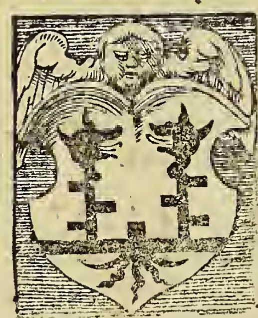
Meroe inſula.

Meroe fuit olim regni caput. Clypei figuram ea inſula imitatur ad tria millia ſtadiorum cum Nilo protenſa. Hebeno abundant, elephantes uenantur & comedunt. Leones habent, rhinocerota, baſiliſcos, pardales, draconesq́, qui multiplici nexu implicitos elephantes hauſtu ſanguinis conficiunt. Hyacinthus & Chryſopraſus ibi reperiuntur, colligitur & cinnamomũ. Arcubus utuntur quadricubitalibus ligneis & peruſtis: inſtruuntur bello & mulieres, quarum pleræque oris labium æneo traiectum habent circulo. Venerantur quidam eorum orientem ſolem, occidentem diris ſupplicationibus inſectantur. Mortuos nonnulli in profluentem deijciunt, alij fictilibus condunt dolijs, quidam etiam uitreis conditos domi in annum aſſeruant, religioſeq́ interim colunt. Sunt qui tradunt regem ab his potiſsimũ declarari, qui forma & alendorum pecorum peritia roboreq́ & opibus cæteros antecellit.

Indi in Aethiopiam conceſſerunt.

India quæ eſt in Aethiopia, & circa Nilum flumen, iuxta Virgilij carmen, qui teſtatur Nilum ab Indis fluere. Et Herodotus ait ingentem Indorum multitudinem ex magna illa India, omnium prouinciarum maxima, in Aethiopia conſediſſe. Horum res procedente tempore adeò creuit, ut mores & nomen utriusq́ gentis confuderit, abolitaq́ ueteri uoce, pro Aethiopia ſit India nuncupata. Ciuitas Meroë ab antiquis temporibus fuit Saba uocata, & poſtea à rege Cambyſe Meroë denominata. Scribit quoq́ Plinius eam regiam fuiſſe atq́ metropolim Aethiopię. Hodie uerò ampliſsimum eſt imperium, & ſi uera ſunt quæ locorum indigenæ prædicant, duobus & ſexaginta regibus eorum

Saba regia.

Imperator imperitat. In Saba ciuitate manſit tẽpore Salomonis regina Auſtri, quæ tanta magnificentia & pompa uenit in Iudæam, ubi audierat de regis Salomonis fama & potentia, quam hiſtoriam habes in regum capite decimo. Poſterioribus temporibus mulieres, regiam uſurpantes adminiſtrationem, appellatæ fuerunt Candaces, ſicut & nonnihil in Actis apoſtolorum capite octauo habetur.

Candaces reginæ.

Et quoniam hæc regio cœpta fuit uocari India, factum inde putamus, ut quidam Prætoianum, quem alij uulgò Præsbyterum Ioannem appellant, locauerint in Indiam Aſiæ, alij in Indiam Africæ ſeu Aethiopiæ, ubi etiam noſtro tempore imperare dicitur, ut infrà dicturi ſumus. Vltra regnum Meroë, in interioribus Africæ inueniuntur horrendę & uaſtæ ſolitudines, in quibus propter nimios calores & fontium penuriam, pauciſsimi homines habitant, quin Magni ibi reperiuntur ſerpentes, qui dracones appellantur, occupantq́ amplam Africæ regionem, quam nemo hominum inhabitare poteſt.

DE VARIIS AETHIOPIAE GENTIBVS.

Cap. XLI.

Rizoocagi.

IVxta Aſam fluuium habitant Rizophagi, à radicibus arundinum ſic dicti, quas ex propinquis locis effodientes & magna cura lauantes lapidibus terunt, quoad molles factę cohæreant. Deinde placentas ad modum lateris quantum manus capit factas, atq́ ad ſolem decoctas mandunt. Quem ſolum cibum ipſi per omnem uitam ſuauem atq́ affatim habent, eo quòd pacem continuam ſeruent. Bellantur tamẽ cum leonibus, qui è deſerto umbræ cauſa, & ut minores uenentur feras egreſsi, Aethiopum multos ex paludibus exeuntes dilaniant. Etiam dudum ea deleta eſſet à leonibus natio, niſi natura eis ſponte præſidium tuliſſet. Nam ſub ortum canis innumera, nullo agitante uento, culicum multitudo ad ea loca aduolat, quæ homines ad paludes fugientes minimè lædunt, leones uerò abire ex his regionibus compellunt, tum morſu aculeato, tum uocis

ſono

ſono territos. His propinqui ſunt Ilophagi & Spermatophagi,quorum hi quidem fructus,qui æſtate ex arboribus decidunt colligentes abſq; labore edunt: reliquo tempore herbam in umbroſis naſcentem locis decerpunt,quæ uitæ ſubuenit in egeſtate. *Ilophagi,Spermatophagi.* Ilophagi uerò cum filijs uxoribusq; ad loca campeſtria accedentes aſcendunt, ac teneras ramorum ſummitates auferunt, tantam ex continuo uſu ramos aſcendendi peritiam habentes,ut(quod incredibile uidetur)de arbore uelut aues proſiliant, aſcendantq; tenues abſq; periculo ramos,macilentia leuitateq; corporis nixi:quòd ſi quãdo pedes labantur,manibus ramis comprehenſis,ſeſe à caſu per opportunè uindicant. Quòd ſi forte deciderint,nulla in re propter corporis leuitatẽ læduntur,ita ramis tenerioribus dente exeſis uentrem farciunt. Hi ſemper incedunt nudo corpore, communesq; uxores & liberos habent, pugnant inuicem pro locis armati baculis aduerſus alios ac dominantur uictis. Moriuntur ut plurimum fame, quum deficiente uiſu corpus priuetur eo ſenſu quo cibum quærebat. Reliquam circa regionem Aethiopes tenent qui Cyneci dicuntur,numero haud multi,uita ab reliquis diuerſa. Syluestres enim incolentes patriam & penitus aſperam,rariſquè aquarum fontibus, ſuper arbores ferarum timore dormiunt. *Cyneci ſuper arbores dormiunt.* Sub auroram ad aquarum decurſus armati prodeuntes ſe abſcondunt inter arborum frondes. Sub æſtu uerò ſolis agreſtes boues pardaleſq; ac uaria ferarum genera, quum caloris tum ſitis impatientia ad aquas potus cauſa confluunt. Repletas graueſq; aqua beſtias,Aethiopes ex arboribus deſcendentes adoriuntur,ac lignis aduſtis ſaxiſq; & ſagittis occiſas perq; cœtus diuiſas edunt. Impuberes pueros exercent ad certum ſignum iacere,ſolis cibum præbentes his qui ſignum tetigere, ideò iaculatores optimi euadunt urgente fame. Sunt alij Aethiopes Achæi dicti,habitantes ad ſolis occaſum,qui continuum cum elephantibus habent bellum,uictoſq; & ad lapſum impulſos,trucidãt eos. *Achæi.* & ex poſterioribus corporis reſectas carnes coquunt & edunt. Impellunt autem ad caſum hac induſtria.

Habitant in locis ſylueſtribus atq; arboribus refertis, & obſeruant ingreſſus & exitus elephantorum ex altis arboribus. Multos unà incedentes non aggrediuntur,omni uincendi ſpe remota. Injiciunt ſingulis manus, mirabili freti audacia. Nam quum incedens beſtia arbori propinquat, ſpeculator in arbore latens & ex ea deſilens, manibus apprehenſa cauda, pedibuſq; ad dextrum fœmur oppoſitis, ſecuri quę ex humero pendet leui, dextera manu apprehenſa,neruos dextri poplitis crebris ictibus amputat, ſiniſtra manu regens agile corpus,beluæ conatus magna uelocitate effugit. *Aethiopes elephantos ſternunt.* Elephas neruis abſciſis,quandoq;,quia haud facile ſe uertere poteſt,inclinatus in latus ſaucium,in terram cadit,Aethiopemq; ſecum trahens interficit. Quandoq; ad arborem aut ſaxum hominem allidens,ipſo pondere quoad animam exhalat comprimit. Quidam elephantes dolore moti,quum inſidianti obeſſe nequeant,diffugiunt per campos, quo ad continuis ſecuris ictibus ab inſidente cæſi decidant. Tum concurrunt Aethiopum cœtus, & ad huc uiuentis beſtiæ poſterioris partis carnes abſciſas edunt. Nonnulli ex propinquis incolis abſq; ullo diſcrimine elephantos arte ſuperant. Conſueuit hoc animal quum à paſcuis plenum redit dormitum proficiſci, plurimum natura ab reliquis quadrupedibus diuerſa. Non enim genu corpus flecti poteſt ad terram, ſed arbori hærens dormit. Arborem elephantis adhæſione tum attritam tum ſorde plenam ad uertentes incolæ,iuxta humum ſecant,ut tamen non niſi impulſa cadat. *Elephanti ad arborem dormiunt.* Deinde ſui acceſſus ueſtigia ad ea loca delent,ſubito abeuntes,priuſquam beſtia ad ſomnum redeat. Elephas ueſperi cibo plenus,ad notum cubile profectus,omniq; mole ſectę hærens arbori, ſtatim unà cũ ea ad terram proſternitur, & reſupinus tota nocte iacet, quum ſe erigere nequeat. Aethiopes die ad locum accedentes abſq; periculo beſtiam occidunt,tabernaculiſq; ibidem erectis moram trahunt quoad animal ſit abſumptum.

ACRIDOPHAGI, ID EST, LOCVSTARVM *deuoratores.* *Cap.* XLII.

SVnt Acridophagi deſerto contermini, homines paulo cæteris breuiores, macilenti ac ſupra modum nigri. Veris tempore Zephyrus ac Libycus uenti, infinitum penè locuſtarum ex deſerto ad eos deferunt numerum. Hæ permagnæ ſunt, ſed colore alarum turpi ac ſqualido. Aethiopes ad id aſſueti, in quandam latam longamq́ multis ſtadijs conuallem plurimum materiei ex propinquis locis ingerunt, quum ſuo tempore tanquam locuſtarum nubes à uentis ſupra uallem defertur, materiem congeſtam omnemq́ loci herbam antea ſucciſam incendunt. Locuſtæ uerò deſuper uolantes ingenti fumo enectæ, paululum ultra uallem ad terram tanta decidunt copia, ut uictum omni genti abundè præbeant. Has enim ſale ſuper infuſo diutius ſeruãt, cibum guſtu eis ſuauem. Hic eſt ſolus eorum per omne tempus locuſtarum uictus.

Homines locuſtis paſcuntur.

Neq́ enim pecora nutriunt neq́ piſces edunt procul à mari poſiti, neque ullum aliud uitæ adminiculum habent. Corpore leues ſunt, ueloces curſu & uitæ breuis, ut qui longiſsimè uiuunt, quadrageſimum non excedunt annum. Finis eorum non ſolum miſerabilis eſt, ſed & incredibilis. Nam propinquante ſenecta, pediculi alati non ſolum uiſu uarij, ſed ſpecie horridi ac turpes, in corporibus nati, uentrem primo, tum pectus, deinde totum corpus paruo tempore excedunt. Qui morbum patitur, primum ueluti ſcabiei cuiuſdam pruritu allectus, corpus ſcalpit, uoluptate ſimul & dolore perceptis, deinde exorientibus pediculis, ſimulq́ effluẽte ſanie, morbi acerbitate ac dolore percitus, unguibus corpus cum magno gemitu lacerat. Tanta uerò uermium copia effluit, alijs ſuper alios tanquam ex perforato uaſe ſcaturientibus, ut deleri nequeant. Hoc pacto ſiue cibi ſiue aëris cauſa, miſerum ſortiuntur uitæ finem.

Cynamimi populi.

Extremas ad meridiem Africæ partes habitant Cynamimi, qui à uicinis barbaris appellantur Sylueſtres. Habẽt barbas admodum prolixas, greges ſylueſtrium canum nutrientes, præſidia uitæ. Nam ab æſtiuo tropico uſq́ ad medium hyemis, Indici boues innumera multitudine eorum patriam ingrediuntur. Cauſa incerta eſt, utrum'ne alias inſectantes ſe feras fugiant, an paſtus penuria, an alio naturæ (quæ omnia miranda gignit) impulſu hominibus ignoto acti. His homines cum obſiſtere nequeant ſuis freti uiribus, ſe canibus tuentur, quibus in uenatione uſi boues per multos capiunt. Et hos quidem recentes edunt, hos ſaliunt ad futurum uſum. Multa inſuper & alia animantia à canibus capta comedunt. Poſtremi qui ad meridiem habitant, in hominis forma dicuntur ferarum uitam ducere.

Ichthyophagi.

Ichthyophagi, ſub Troglodyticam oram in Arabico ſinu habitant, barbaræ gentes. Nudi per omnem uitam degunt, uxores, filiosq́ communes habent, beſtijs ſimiles ut neq́ uoluptatis, neque doloris ullum niſi naturalem ſenſum percipiant, neque turpis, neq́ honeſti diſcrimen norint. Habitacula habent non longe à mari iuxta promontoria, ubi non ſolum profundæ cauernæ ſed conualles immenſæ & anguſtæ ſpeluncæ exiſtunt, egreſſu ipſa natura difficili ac tortuoſo. Harum tanquam ad eorum uſum natura factarum aditus incolæ, magnorũ congerie lapidum obſepiunt, qua ueluti retibus capiantur piſces.

TROGLODYTAE, ID EST, CAVERNARVM *incolæ.* *Cap.* XLIII.

TRoglodytæ Aethiopiæ populi qui ſub terris in cauernis ob nimios calores agunt, uxores & filios habent communes, excepto tyranno qui unicam tenet, & eorum princeps eſt. Huic appropinquanti mulctam tyrannus irrogat, certo pecudum numero. Aeſtu ſolis deficientibus paſcuis ad loca declinant paluſtria, pro quibus ſolis inuicem certant. Pecora uetuſta aut in morbos cadentia occidũt, exq́ his per omne uiuunt tempus. Parentum nomina minimè indiderunt filijs, ſed tauri, arietis, ouis, quos & patres ac matres appellant, quòd ab illis non à parentibus quotidianus præbeatur cibus.

Tenuis uictus Troglodytarum.

Vtuntur uulgares potu, ſucco arboris paliuri, potentiores ex quodam flore expreſſo. Corpora præter uirilia, quæ pellibus teguntur, nudi. Pudenda Troglodytæ omnes uelut Aegyptij circuncidunt. Arma ferunt, ſcutum ex corio bouis rotundum & ferratam clauam, alijs arcus, lanceasq́. Bellantur inuicem pabuli gratia, concertantq́ primum iactis lapidibus quoad aliqui uulnerentur, tum arcu, quo admodum exercitati ſunt. Ea certami-

certamina dirimunt, quæ ætate præcedunt fœminæ, quibus nullo periculo in medium prodeuntibus, illico à certamine ceſſant. Inualidi ob ſenium armenta ſequi, gutture bouis cauda adſtricto, uitã finiunt. Febricitantes aut morbo incurabili correptos, uita priuant, habeturq; id beneficij loco. Maximum arbitrantur malorum, ab eò uitam diligi, qui nequeat aliquid agere uita dignum. Habent tantos calores, ut meridie nemo nudis pedibus ſine aduſtione ſuper terram incedere poſsit. Quando ſiti affliguntur illico bibunt, alioquin extinguerentur ab æſtu. Coquunt cibos ſuos in ſole ſine igne. Hæc tanta uitæ incommoda pleriq; cum poſſent effugere, ita patriæ amor quidam ingens, natura ſingulis innatus eſt, & aëris maliciam conſuetudo à teneris annis cepta ſuperat. *Amor patriæ tolerat multa.*

LIBYAE POPVLI ET ANIMALIA. Cap. LXIIII.

EST duplex Libya, exterior & interior, accepiſſeq; putatur hoc nomen à Libe Mauritaniæ rege, qui in hanc irrumpens regionem, eam ſibi ſubditam fecit. Eſt autem latiſsima & exuſta regio, habens multam arenæ & multos populos ſuis diſcriminatos nominibus. Nam inhabitatur à Naſamonibus, Anochitis, Getuli, Garamantibus & alijs multis. Hodie Naſamones uocantur Mauri, & interiores Libyi Nigritæ. Naſamones ſunt grandis & dira natio, nauium ſyrtibus inuolutarum ſpoliatores. *Naſamones.* Sub æſtatem relictis ad mare pecoribus deſcendunt ad locum augilem decerpturi palmulas, quas ad ſolem ſiccantes immaturas mature faciunt, ac deinde lacte maceratas ſorbillant. Vxores plures ſinguli è conſuetudine habent, & cum his in propatulo coëunt, eodem penè quo & Maſſagetæ modo. Garamantes habitant in locis ſyluestribus, & omnium hominum commertia aſpectumq; refugiunt, nihil bellicæ armaturæ habentes, nec defendere quidem ſeſe audentes. *Garamantes.* Atlantes iuxta montem Atlantem habitantes, ſolem tranſcendentem execrantur, eique omnia conuicia ingerunt, quòd torridus & ipſos & regionem perdat. Nullo animante ueſcuntur, nec ſomnia ulla cernunt. Naſamones ſepeliunt mortuos ſedentes, obſeruãtes, ut dum quis cœpit agere animam, eum ſedentem cõſtituant, ne ſupinos expiret. Asbeſtæ etiam Libyæ populi, habitantes ubi Ammonis eſt Oraculum. Apud eos Cambyſes cum toto exercitu extinctus eſt. Apud eos quoque dicitur eſſe fons Solis, qui frigoris & caloris momenta ſingulis noctibus & diebus capit: cuius & ſuprà fecimus mentionem. *Fons Solis.* Omnes Libyci uita ſylueſtri ſub dio ut plurimum habitant, uictu more ferarum contenti, nil domeſticum edunt, nullis ueſtibus niſi caprarum pellibus tegunt corpora. Potentiores inter eos nullas habent ciuitates, ſed turres aquis proximas, condentes in eis quæ uſui ſuperſunt. Eorum arma ſunt & regioni & moribus congrua. Nam quum ſint corporibus leues, patria uerò ut plurimum plana, neque enſe, neq; gladijs, neque armis utuntur in bello. Tres tantum ferunt haſtas, lapideſque in uaſis ex corio factis delectos, cum his certantes tum in congreſſu tum etiam receſſu, primo ferire hoſtem conantur ad curſum, lapides rectè iaciendos longo uſu edocti. Erga externos nullum ius nullamq; ſeruant

fidem. Habet Libya quoq; & Mauritania pantheros qui & pardales, eſtque animal ſæuum, uelocis curſus, glauci uel cæſij coloris, intermixtis multis maculis, ſimiq; & cer-

& ceruis inſidias ſtruens. Quando capit ſimias tali utitur. Veniente eo inter ſimias, fugiunt omnes ſimiæ ad arbores. Tunc pardalis iacens in terra, ſimulat ſe mortuum, claudit oculos atq; retinet anhelitum. Quod uidentes ſimiæ in arboribus, gaudio perfunduntur, ſed non audent deſcendere, quouſq; tandem unà concepto animo, non tamen ſine metu, deſcendens, clam cadit pardalem & rurſum reſilit, ac deinde iterum accedens aduertit oculos & halitum, uitæ ſignum: quo non deprehenſo, annuit & alijs ſimijs ut tutò accurrãt. Quod cum fecerint & cum gaudio circumſilierint, hoſtemq; ſuum humi mortuum iacentem exiſtimauerint, & aliquandiu ſic tripudiauerint, pardalis ſubito exurgens diſcerpit quaſdam unguibus, & alias dilaniat dentibus, editq; ex eis quod magis gratum eſt. Porrò quando homines pardales uenari uolunt, aduertunt ubi ſoleant potare, atq; ad eum locum ponunt optimum uinum, ex quo adeò pardales inebriantur & ſomno opprimuntur, ut ſine labore capiantur. Scripſi & paucula quædam de hoc animali ſuprà in Hyrcania. Habet perniciſsimum curſum eumq; ſine ambagibus rectum. Inueniuntur autem pardales in duplici genere, parui & magni: parui uocantur lynces, inſidianturq; leporibus. Maiores uerò inuadunt ceruos & oryges. Non differunt hæc duo genera in forma corporis, habent ſimiles oculos atq; parua capita. In colore tamen differunt. Nam minores habent pellem rubeam, & maiores pellem cæſij coloris oculis uariegatum. De quibus uide ſupra in Hyrcania.

Naturæ in pardali ingenium.

Duplices pardales.

DE STRVTHIONE.
Cap. LXV.

Struthio & Struthio camelus, qui ex ſtruthione & camelo conſtat, auis eſt immenſa, & inuenitur potiſsimum in Africa. Habet caput pilis minutis tectum, oculis groſsioribus & nigris, non diſsimilis forma & colore camelis, collo oblongo, roſtro breui atque acuto, mollibus pennis, duobus cruribus, pedibus ungula fiſſa, ut terreſtre ſimul uolatileq; animal uideatur. Propter grauitatem neq; altius extolli, neque uolare poteſt, ſed uelociter graditur. Plinius dicit Aethiopicum ſtruthionem camelum excedere altitudinem equitis inſidentis, nec etiam curſu inferiorem iuuantibus pennis, minimè tamen à terra attolli. Cæterum unguibus ita biſculcis, ut his lapides comprehendat, quos fugiens in perſequentes iaciat. Concoquit quæcunque deuorat, etiam quæuis dura ſine aliquo delectu. Mira in eo ſtoliditas. Etenim in tanta corporis altitudine, ſi colla frutice occultauerit, latere ſe putat. Oua eius in præcio ſunt propter magnitudinem: parit autẽ multa, ſed non omnia ſunt accommoda ad pullorum generationem, id quod auis dictante ſagaci natura nouit, atq; propterea ſe-

Stoliditas ſtruthionis.

rea ſeparat meliora à ſterilibus,& ſeruat cubatui. Cum uenatores illum inſectantur & uidet ſe non poſſe euadere,arreptos unguibus lapillos proijcit in hoſtes,ſæpeq́; illos læ dit.Quando occiditur & mactatur,dicuntur inueniri in ſtomacho eius lapides & interdum ferrum,quæ & per digeſtionem longam abſumit.Parat nidum ſuum in fouea arenæ,atq; circumædificat propugnaculum in modũ muri, quo aquas pluuiales ab arceat ne ingrediantur nidum & lædant pullos. Sunt qui ſcribunt illum aut fœme amoua ſua non excludere,ſed committunt ea calidæ arenæ,quouſq; pulli egrediuntur,tunc parentes nutriunt pullos ſuos. Dicitur eſſe ſimplex & obliuioſum animal; nam quàm primum oua edit,obliuiſcitur eorum quouſq; pulli prodeunt.

DE MIRABILIBVS ET MONSTROSIS CREATVris quæ in interioribus Africæ inueniuntur. Cap. XLVI.

RECenſent ueteres,præſertim Pomponius Mela,Plinius & Solinus,multa mirabilia quæ in interiori Africa ſiue in Aethiopia inueniuntur,ex quibus aliqua hic breuiter commemorabo.Iuxta inſulam Meroë eſt lacus quidam, cuius aquæ ſunt inſtar olei lubricæ & ſubtiles,& quicquid in ipſum cadit, quantumlibet leue ſit,cadit ad fundum. Nullum lignum,ſed nec arboris folium enatat. Apud Sambales populos,quadrupedia carent auibus. Monſtroſorum multa hominum genera poſt linguarum uarietatem à Deo factam uarijs in locis pro ducta fuiſſe,etiam diuus Auguſtinus 16. de ciuitate Dei capite 8. commemorat dicens: Deus ipſe cum ſciret,quarum partium ſimilitudine uel diuerſitate contexeret pulchritudinem uniuerſi,etiam monſtroſos homines in mundum producere uoluit. Dicuntur reperiri Cinomolgi ſiue cynocephali, quorum canina ſunt capita caninaq́ue ora,qui ipſo latratu magis beſtias quàm homines ſe eſſe profitentur. Alij deinde eſſe dicuntur,Artapathitæ dicti, qui inſtar quadrupedum incedunt per manus & pedes,nec habent propriam manſionem. Et alij qui in media fronte unum tantum habent oculum,monoculi appellati. Alijs aiunt ora non eſſe, ſed per nares ſolo halitu uiuere. Alios ſtatura eſſe cubitales,quos Pygmæos Græci uocant,qui annum octauum uiuendo non excedunt. Pugnare dicuntur cum gruibus ſed uincuntur. Horum mulieres quinto anno pariunt et ſeneſcunt octauo,reponitq́; eos Plinius in Indię mõtibus. At Strabo reponit eos in extremitate Africæ, ſi modo Pygmæi ſunt in rerum natura. Nam nemo fide dignus,inquit Strabo,id ex uiſu narrat.Item alię commemorantur gentes, in quibs ſinguli ſingula crura in pedibus maximis habent,non deflectentes poplitem & tamen mirabilis ſunt celeritatis,quos Sciopodas uocant.Hi Plinio teſte per æſtiuum tempus in terra ſupini iacentes,pedum ſe umbra protegunt. Quoſdam alios ſine ceruice eſſe aiunt,habentes oculos in humeris. Item Plinius ſcribit in Arabia naſci Camel opardalim, collo ſimilem equo,pedibus & cruribus boui,camelo capite, albis maculis rutilum colorem diſtinguentibus.Inueniri aiunt & Parandrum animal, magnitudine bouis,habens caput ceruinũ cum ramoſis cornibus.Naſcitur quoq; in Africa Hyſtrix,animal ex herinaceorum genere fœtidum,paulo minus lupo. Longi aculei dorſum & latera eius exaſperant. Vulgo uocant ipſum porcum ſpinoſum & marinum, quum tamen animal ſit terreſtre. Quum irritatur incendit cutem & miſsiles aculeos iaculatur in canes ſequentes,læditq́; eos in facie. Nugantur quoque aliqui in Africa eſſe

Cynocephali.

Monoculi.

Pygmæi.

Sciopo...

Pegaſum

Quare in Africa tot portentoſa animalia.

Pegaſum auem, quæ dicitur habere corpus equinum atq; aures equi & alas uolucris: & Trogopam aliam auem, in capite inſtar arietis cornutam. Horum tam mirabilium animalium cauſam, ſignat Plinius aquæ penuriam. Nam quum tot diuerſæ animalium ſpecies iuxta aquam conueniunt, quædam ex aliorum pruritu & ſalacitate: quæ non ſunt ex ſua ſpecie, compræſſa, concipiunt & generant monſtrum, prolem ex diuerſa natura conſtitutam. Vnde & prouerbium apud Græcos eſt natum, Africam ſemper aliquid noui afferre. Et quidem hæc tam mirabilis animalium diuerſitas ſine uoluptate uideri non poſſet, nec uulgare Africæ eſſet decus ſiue ſecundum naturam ſiue contra eam generatio eorum fieret, niſi inter ea tot nociua inuenirentur animalia, potiſsimum baſi-

liſci & catoblepæ, quæ parua ſunt animalia, & tamen ſolo uiſu interficiunt hominem. Eſt & ſcorpius minutum animal, at nihil nocentius habet Libya, ut taceam hic quanta pericula et exitia uiatores incurrant propter uenenatos ſerpentes, ſæuos leones, pardos & alia nocentia animalia. Saluſtius ſcribit animalia in Africa plures interficere homines, quàm morbis intereant. Abundat etiam Africa interior genere ſimiarum, quæ & quàmplurimæ & prægrandes ſunt. His uenatione capiendis ars ex beluæ ipſius natura excogitata eſt. Sunt enim rerum quaſcunq; fieri uiderint, imitandi plurimum ſtudioſæ. Quumq; ualido corpore & animi ſagacitate præſtent, haud facile uiribus comprehendi poſſunt. Igitur è uenatorum turba quiſpiam melle ſibi oculos perungere, alius (beluis hæc omnia uidentibus) calciamenta ſibi induere, nonnulli alij ſpecula capitibus ſolent applicare. Calciamentis innectuntur laquei, atq; ita ea diſcedentes relinquunt. Pro melle uiſcum ſupponunt, & ſpeculis adijciunt funes, quibus attrahi poſsint. Simię uerò poſt uenatorum abitum conantur ea quæ uiderunt, facere & ipſæ, ſed fruſtra. Cilia enim quibus oculi reguntur uiſco adglutinantur, pedesq; laqueis impediti & corpora uincta remanent, & ſic capiuntur.

NOVA

NOVA AFRICA hoc eſt, recens eius inueſtigatio. Cap. XLVII.

Ircumnauigatur quidem hodie tota Africa, ab Hiſpania ſcilicet ad Aegyptum, & ab Hiſpania ad Calechut, at mediterranea eius loca non ſunt uſquequaque cognita, niſi quantum conſtat de Preto Ioanne atque eius regno, quod in interioribus Africę partibus eſſe aiunt. De alijs uerò regnis mediterraneis, quæ non extenduntur ad Oceanum nihil aut parum inuenimus ſcriptum. Vt autem ordine quodam nouæ Africæ terram deſcribam, incipiam propè Aegyptum & à mari rubro, atque ſecundum maris mediterranei littora Africana pergam rectà ad Mauritaniam, quæ eſt è regione Hiſpaniæ, potiſsimum Granatæ, atque hinc gyrabo in meridiem per oceanum, quouſque rurſus ex auſtri penetralibus rediero ad ſinum Arabicum, qui eſt mare rubrũ. Vltimo uerò nonnihil ſcribam de regno Preto Ioannis, qui in interioribus Africæ ſuam dicitur habere manſionem. Primum itaque adijciemus animum ad Aegyptum ut illam luſtremus ſecundum eius ſitum, ciuitates, fertilitatem, adminiſtrationem reipublicæ &c. Sed quia ſuprà hæc ſatis diligenter & abunde cõmemorauimus, relicta Aegypto & præterita Barbaria quæ Aegypto ſuccedit, tranſitis quoque regnis Tuneti, Argieræ, Feſs, Marochiorum, quorum omnium iam mentionem fecimus, migrabimus ad Herculis columnas, ubi ſuperatis Sibilliæ anguſtijs ingrediemur latiſsimum *Sacer portus.* oceani campum, reflexoque in auſtrum greſſu, occurrunt plurimæ inſulæ, inter quas prima eſt, quæ uocatur Sacer portus, eſtque parua, ſed ſupra modum fertilis. Nam profert triticum & alia frumenti genera: nutrit quoque boues, uaccas & porcos, & tota terra plena *Sanguis draconis.* eſt cuniculis. Inuenitur quoque in hac inſula ſanguis draconis, qui eſt gummi quoddam,

ſtillans à uulnerata arbore: quod coctum in caldario & repurgatum, fit ſanguis draconis. Arbor illa dicitur gignere fructum ceraſo haud abſimilem, qui ſuauis eſt. Abundat deniq; hic ſacer portus optimo melle & cera. Hinc una die nauigatur ad Mederam inſulam, quæ noſtro æuo habitari cœpta eſt, & antea opaca ſylua obducta fuit. Dicta autem fuit Medera ſecundum linguam colonorum, quaſi multa ligna. Habuit quidem antea paucos cultores quouſq; cognita fuit per Portugallenſes: tunc enim multus populus ex Portugallia in eam fuit miſſus: qui exuſtis ſyluis fœcundiſsimum in ea fundum atq; agrum inuenerunt. Quicquid in ea plantatur copioſum profert fructum: unde & ſaccari arundines in ea plantatæ, fructum proferunt abundantem. Quin & maluaticæ in ea plantatę uites, non minus generoſum producunt uinum quàm Candia ipſa. Omitto hic ea quæ ſcribuntur de nobili ligno creſcēte in ea, & de innumeris columbis qui in ſyluis ubiq; inueniuntur, & tamen aſpectum humanum non refugiunt.

Medera.

DE INSVLIS CANARIIS. Cap. XLVIII.

A Medera eſt nauigatio 70. aut 80. milliarium Germanicorum uerſus meridiem ad inſulas Canarias, quæ olim Fortunatæ fuerunt dictæ ob nimiam earum fertilitatem. Numerantur autem decem, ex quibus tres incultæ, iacent, reliquæ uerò inhabitantur, habentq; ſingulæ ſua propria nomina, nempe, Teneriffa, Gienera, Palma, Ferro, Fracta lancea &c. In quibuſdam notus eſt Chriſtus & in quibuſdam incolę colunt idola. Abundant autem inſulę onagris & cicuratis iumentis. At uini non ſunt feraces, neq; ullam habent ciuitatem muro cinctam: ſed homines habitant in oppidis non clauſis, & tempore belli fugiunt ad montes, ubi tutiſsimi ſunt niſi fame cogantur ad deditionem. Sunt qui ſcribunt, ſingulas inſulas ſuas proprias habere linguas. Teneriffa cœlo ſereno eminus conſpicitur, adeò ut qui abſunt ab ea ad milliaria Germanica 50. non difficulter eam intueantur. Quòd autem tam longè cernitur, id efficit acuminatus lapis adamantinus, inſtar pyramidis in medio. Qui metiti ſunt lapidem aiunt altitudine octo aut nouem milliariorum Germanicorum menſuram excedere ab imo ad ſummum uerticem. Is lapis iugiter flagrat inſtar Aetnę montis. Incolæ præliaturi ſæuiunt ut beluæ, carent armis, quia ferrum non habent, uerum lapidibus & ſcipionibus res geritur inter eos. Nam lignis acuminata cornua adfigunt, ut uicem ferri gerant. Nudi ferè omnes incedunt: tamen nonnulli auerſe & aduersè pellibus caprinis teguntur. Carnem inungunt ſeuo hircino condito herbarum quarundam ſucco, ut cutis effecta denſior, facilius algorem tolleret: licet ibi uix algeāt, quoniam ad auſtrum ſunt poſiti. Domus non habent nec caſas, uerum ſpecus & cauernas montium incolunt, hordeo,

Teneriffa.

Vnguentum contra frigus.

deo,carnibus & caprino lacte uictitantes. Abundant nonnullis fructibus & in primis ficis:metunt fruges menſe Martij & Aprilis. Virgines coniuges prius non accipiunt, quàm à principe deflorentur,& id apud eos ingens decus & honos ducitur.

DE CAPITE ALBO ET INSVLIS PROximioribus. *Cap.* XLIX.

CIrciter centum milliarijs Germanicis à Canarijs inſulis abeſt Caput album, ubi eſt ſinus maris,cui ab inſula quadam eiuſdem ſinus dicta Dargin nomen inditum eſt. Habet inſula Dargin aquam potu dulcem, & terra per circuitum habet arenam albam,ubi nulla herbarum aut arborum ueſtigia. Sita eſt hæc regio ultra Sarra montes,citra uerò eſt Barbaria Argierana: & meridiem uerſus ſunt Nigritæ Aethiopiæ inferioris. Vaſta eſt hæc regio,adeò ut ſi ex tranſuerſo metiaris,itinere dierum ſexaginta haud conſequaris magnitudinem. Non ſeruat tamen uaſtitatem hanc undequaque. Alluitur autem ab una parte oceano, quæ tota eſt alba & arida atq; plena arenis. Poſt Caput album in mediterraneis eſt locus quem Hodenum appellant, introrſus ſitus ad dietas ſex nullo muro clauſus, eſtque diuerſorium Arabum & ſtatio camelorum, quo appellunt Arabes,qui de Sambut ueniunt. Illac quoq; tranſeunt qui ab Nigritis proficiſcuntur & exteriores Barbarias inuiſunt. Eius regionis incolæ uiuunt hordeo & cariotis,quibus ubertim abundant:potus illis, camelorum & aliorum animalium lac, uino prorſus carent. Boues fœminas habent & capras, uerùm paucas, id efficit ſterile ſolum & minime herbidum. Mahumetem colunt & odere Chriſtianos plurimum. Nunquam quieſcunt, ſed uagantur ſemper per deſerta. Camelorum copiam ingentiſsimam habent, quibus comportant æs atque argentum & alia quàmplurima. His eſt color niger,ueſtis alba lacinijs rubricantibus: abſq; tunica interiori ueſtiuntur, eodem habitu & mulieres utuntur abſque camiſijs. In capite more Maurico peplum gerunt,quo circumuoluunt caput. In his arenoſis locis uiſuntur leones & pardi, ſtruthionis quoque quorum oua ſuauiter comeduntur. Exercentur magna commercia in inſula Dargin,conueniuntq; ibi mercium gratia Luſitani & Arabes aliæque nationes: & important pannos,telas,argentum,tapetes & id genus alia & in primis triticum,commutantes mancipia cum noſtris mercibus,dant etiam aurum. Eò etiam plura ex ſerico elaborata contextaq; Mauri co more,argentum & alia pleraq; comportant ex Illiberi,id eſt,ex Granata. Afferunt etiam plura ex Tuneto,quod Barbariæ regiam appellant,et pro his omnibus rurſus mancipia & auri copiam maximam conſequuntur.

Dargin inſula. *Hodenum ciuitas.* *Emporium in Dargin.*

DE AZANEGIS ET TAGAZA SALIS *minera.* *Cap.* L.

VLtra Caput album ſunt Azanegi homines,qui inter nigrū & ſubcineritium colorem ſunt dubij, ſuntq; pro magna parte contermini Arabibus occidentalibus, & uiuunt hordeo & cariotis atque camelino lacte: & quia proximiores ſunt regno Nigritarum,leguminibus aluntur. Pauco utuntur cibo,eo quòd annonæ caritas eos efficiat inediæ patientes:Luſitani hodie cum eis exercent mercimonia. Azanegi faſcia linea caput inuoluunt,demiſſo ſindonis capite per frontem, ita ut os totum cooperiant, pudet enim eos oris æque ac inguinis uel cunni,ideo os tectum ut rem pudendam circumferunt,argumento quòd ueluti ſentina quæpiam halitum tetrum ſemper emittat, nec detegunt niſi ſumendi cibi gratia. Magnificant præpingues & obeſas mulieres & in primis eas,quæ proceriores habent mammas & à pectore penſiles hærent. Introrſus ſed dierum itinere locus uiſitur qui denominatur Tagaza, unde auehitur ſalis petrei ingens copia, quod aſportatur camelis Arabum & Azanegorum ad diuerſa loca, præſertim ad regnum Melli. Ferunt Tagazam à Tambuto abeſſe itinere dierum quadraginta,& inter Tambutum & regnum Melli iter eſſe triginta dierum. Sunt autem Mellitæ nonnihil ultra æquinoctialem, & habent feruentiſsimos æſtus. Fitque propterea ut ſtatis anni temporibus, eorum ſanguis inficiatur, adeò ut niſi ſibi ſale mederentur,protinus exuerent uitam. Sal uerò in glebas diminuitur tantillas,ut uiri uni-

Os ut cunnus tegitur. *Tagaza.* *Salis glebæ.*

us humeris ſingulæ ferri poſsint, arte quadam ad id non inepta. Et quum ad regnum Melli uenerint, ſingulis camelis duas ſalis glebas imponunt, alij uerò, nempe pauperiores & quibus cameli non ſunt humeris aut capite hinc aſportant, primi priuas glebas ferentes, idquè in tanto numero, ut propè ferentium uideatur iuſtus exercitus hominum peditum, qui per uaſtum iter ſalem conuectant. Et hi pro leuamine laboris & feſſorum ſolatio, tridentibus quibuſdam utuntur humi infixis, quibus ſalem feſsi imponunt tantiſper, donec uires reuocauerint. Hoc modo ſal prædictum aduehunt uſque ad quoddam flumen, ubi ſinguli ſingulos ex ſuo ſale monticulos erigunt, inſigniuntquè quoddam ſigno. Et ubi receſſerint aduentant alij Nigritæ qui cognoſci nolunt, neque aliorum colloquia admittunt, & accedunt cum ſuis nauibus, uiſoq; ſale pondus quoddam auri prope aceruum ſalis ponunt, prout ſibi congruere commertio uidetur, nec ab æquitate abſonum, & mox recedunt, ſalem & aurum relinquentes. Nigritæ uerò qui tantiſper receſſerant redeuntes: unuſquiſque aceruum ſuum inuiſit, & ubi aurum dimiſſum placuerit, auferunt illud, ſalemq; relinquunt & abeunt non reuerſuri. Si uerò conditio auri relicti non placuit, utrumque dimittunt, aurum & ſalem & iterum abeunt, paulo-poſt reuerſuri. At Nigritæ qui cognoſci nolunt, rurſus accedunt, & eos aceruos à quibus ſublatum aurum uident, auferunt, aut eis quibus adhuc relictum eſt aurum, addunt nonnihil auri, uel ſuum aurum (ſi ultra addere non libet) aſportant ſale relicto. Et hoc modo ſua commercia exercent, ut alter alterum non uideat ueteri inſtituto. Eſt

Commercia abſq; uiſu & colliquio.

autem his Nigritis operepræcium ſalem ſic conducere & humeris ferre, quoniam quadrupedibus ferè omnibus carent, id quod ſoli efficit iniquitas, quòd aut parum fert herbæ, aut ſi fert, id totum eſt peſtilens, atque ideò ſalis modicum aqua liquefactum ſingulo die hauriunt, & hoc eſt eis pro medicina & remedio præſentaneo. Nunquam pluit apud eos niſi in Auguſto, Septembri & Octobri. Cæterùm uiri qui ſic ueniunt & commutant aurum pro ſale ſine loquela, dicuntur eſſe nigerrimi & proceræ ſtaturæ, habentes labrum inferius promiſſum ad pectus uſque, rubrum & introrſus exulceratum perinde ut ſanguis exeat, ſuperius uerò paruum inſtar noſtri, fitquè propterea ut dentes omnes appareant, quos habent noſtris grandiores, duos etiam habent hinc & hinc reliquis eminentiores. Putanturquè eis ſic labra putrefieri ob ardorem torridæ plagæ, & ideò ſale ſibi medentur.

DE SINV SENEGAE, FLVMINIS ET ADIAcente regione. Cap. LI.

INter Azanegos & Nigritas longe ultra Caput album milliarijs ſcilicet Germanicis 90. aut 100. peruenitur ad Senegam flumen, quod diſterminat Nigritas ab Azanegis. Separat enim aridam & ſterilem tellurem, hoc eſt, deſertum ab irrigue feraci terra Nigritarum, influitquè duobus oſtijs mare. Id autem miratu dignum eſt, quòd trans flumen illud homines ſunt nigerrimi, pocerǽ ſtaturæ ac habiliſsimi corporis, & omnis illic regio uiret ac uernat promiferis arboribus referta. At citra fluuium contrarias uices cernas, uidelicet homines ſubcinericij coloris, & ſtaturæ contractioris. Hoc flumen ferunt à Nilo deriuari, eaſdem enim uices habet cum Nilo. Nam ſicut ille Aegyptum, ita hic Aethiopiam reddit irriguam. Regio horum Nigritarum qui primo loco regnum Senegæ obtinent, hi ſunt in introitu regni Aethiopiæ. Inopes ſunt ferè omnes incolæ, nullas habent urbes, ruſcula uerò & mapalia citius quàm domos, quandoquidem calcem non habent, qua parietes ferruminentur. Carent lapidibus & anguſta eſt regio. Regi licet tot ducere uxores quot uoluerit. Itidem regulis licet & indigenis omnibus, modo alere queant. Mancipia agros colunt & alia nauant quæ ad

Flumen à Nilo deriuatum.

rem

rem familiarem ſpectant. Habent boues tam mares quàm fœminas, quibus arant tellurem. Non Chriſtum ſed Mahumetem colunt. Nudi propè incedunt, niſi quòd pro ſubligaculis corio caprino utuntur, hoc pudenda cooperiunt. At principes & locupletiores omnes camiſijs cotoneis utuntur, quoniam regio pannis huiuſmodi abundat, & ex filis mulierum penſa fiunt. Mulieres partem corporis ſuperiorem, id eſt, à capite uſque ad cincturam nudam circumferunt: inferiorem uerò ſindone uſq; ad crura media cooperiunt. Pedibus ambulant nudis & aperto capite incedunt: quia ſunt ibi calores eximij, nec unquam magis algent uel bruma, quàm Hiſpani Aprili menſe. Regnum itaque Senegæ Nigritarum introrſus orientem uerſus conterminum eſt regioni dictæ Tuchmoræ, at uerſus meridiem regnum Gambræ contingit, ad occidentem uerò reſpicit oceanum, uerſus ſeptentrionem autem Nigro fluuio clauditur, qui ſubcinericios populos diſterminat à primis Nigritis. Tenent incolæ Mahumeti legem, commedunt more Saracenorum & Turcarum in terra. Non creſcit apud eos uinum aut triticum aut hordeum aut auena, ſed milium, faba & piſa, quæ ſeminant in Iulio & paulo pòſt metunt in Septembri, quia menſibus nouem ibi non pluit à menſe Octobris uſque in menſem Iulij. Id efficit ut iacta ſemina non germinent ob terræ calorem nimium. Quum autem tellus perfunditur uberiori pluuia, tum terram mirum in modum colunt, non amplius quàm trimeſtri ſpacio ſeminant & legunt ſata. Eorum potus eſt ſuccus palmæ, lac & latices. Non autem eſt ea palma quæ fert cariotas, ſed alia eſt arbor, quæ anno continuo ſuccum inſtar lachrimarum emittit. Vt autem uberiorem habeant ſucci prouentum, arbores ſauciant, & ſtatim proſilit ſuccus qui excipitur uaſe aliquo & ſerum lactis præſentat, eſtqúe eius incredibilis ſuauitas, & ut uinum inebriat ni aqua immixta fuerit. Qui prima die prouenit ex ſauciata arbore, is eſt dulcior, & omni uino uel perquam dulci præſtat, ſed indies ſuauitatem amittit, fitqúe acidum & acre. Mignolum eum ſuccum appellant. Habent præterea fructus multiplices, ſuaués, licet ſint ſylueſtres. Regio eſt patens & aprica, ad omnia producenda propè apta, paſcua ibi plurima & uberrima, atque arbores eminentiſsimæ. Lacus ibi quàm plurimi qui aquam potu non inſuauem propinant, in quibus piſces inueniuntur innumeri. Fert etiam hæc regio miræ naturæ oleum, quod pollet triplici uirtute, odorem ſcilicet uiolaceum habens, ſaporem uerò oliuæ, & ſi adhibitus fuerit dapibus, eas ut crocus inficit, quamuis ipſum crocum ſuperet uberiori colore. Inueniuntur ibi multiplices animalium ſpecies, præſertim ſerpentum ferè omnium generum, uenenoſi alij, alij innoxij ſunt: duorum pedum menſuram excedunt alas, nec pedes habent ut ſerpentes, alioquin immenſi, & tantæ quidem uaſtitatis, ut integras capras hauriant. Sunt propterea hi Nigritæ faſcinatores & incantatores eximij, præſertim ſerpentes faſcinantes. Quando enim ſentiunt ſerpentes uenire ante ouium ſtabula, & audiunt eos ſibilo ſuo ſtrepitum magnum facere, accurrunt & faſcino compeſcunt eos, occurruntqúe illi malo incantatione.

Tuchmora regio.

Succus ex arbore extractus inebriatiuus.

Oleum triplicis uirtutis.

DE ANIMALIBVS QVAE IN REGNO SEnegæ apud Nigritas inueniuntur.

Cap. LII.

HAbet hæc regio quidem boues, ſed noſtris multo minores. Ex rapacibus uerò leones & pardi ſunt ibi frequentiores, necnon lupi, capreoli ac lepores propè innumeri. Sunt etiam in ea regione elephantes ſylueſtres quàmplurimi, qui non domantur ut alibi, & ferè gentium ubiq; efferantur, propterea & gregatim incedunt, ut in noſtris nemoribus apri: cicures uix reperiuntur ibi. Hi igitur duos eminentiores dentes habent hinc & hinc inſtar aprorum, uerum ritu contrario, quandoquidem alteri ſcilicet apro in ſuperiora retorti ſunt dentes, at alteri, elephanto ſcilicet demittuntur in terram, nec (uel ſenecta) huic ſunt decidui, uitam concomitantur. Alij tamen aliter ſentiunt ut ſupra diximus. Hominem elephantus niſi læſus non lædit, & ubi lædit, manu, id eſt, promoſcide hominem comprehenſum iacit in ſublime ultra arcus iactum. Emittit & retrahit promuſcidem pro ſuo arbitratu, nullusqûe inuenitur tantæ pernicitatis, quem ſuo inceſſu non comprehendat, licet gradatim ſolum ambulet effœtus: magis ſæuiunt dum pauent ne catulis uis inferatur: & quatuor ad ſummum pariunt uno par-

Elephantes.

tu. Maribus uix eſt cura ſobolis. Arborum folijs uiuunt & fructibus, promuſcideq́ue arborem deuaſtant, adeò ut ſi ſtipitem promuſcide complexi fuerint, quantumcunq; magnum ab arbore diſpartiant. Habent autem promuſcidem in inferiore maxilla, quam exerunt & retrahunt pro libitu. Hac cibum capiunt & hauriunt potum omnem & ori adminiſtrant ſuo. Os habent in pectore: frequentia incolunt nemora, ac luto plurimum ut apri oblectantur. Sunt et alia ingentia animalia in hac regione, uerum ſyluestria. Scatet præterea regio pſitacis, quos Nigritæ plurimum oderunt, quoniam totam plagam ferè circumuolitantes, fruges & præſertim legumina deuaſtant. Diſtinguuntur colore triplici, ſubcinericio, uiridi ac ueneto. His mirum eſt ingenium & ſolertia nidificandi. Nam excelſiſsimam quærunt arborem, quæ ſurculos habeat ſubtiles ac tenues, cuiuſuis ponderis ferè impatientes. Horum cacumini alligant dependentem ſurculum, cui nidum mira induſtria fabricatum ſuſpendunt, inſtar pilæ rotundum, relicto ſolum foramine admodum anguſto, quod oſtij uicem ſuppleat. Aiunt autem id efficere alitem, ut ſerpentum fallat aſtutias. Nam nidum penſilem petere nequeunt, quippe qui ſurculo tam tenui nuſquam ſeipſos crederent, mole grauati corporea. Igitur his artibus tuta eſt à ſerpente auis, licet parua, ſagaxq; natura ſpecierum rebus conſeruandis nunquam deeſſe deprehenditur.

DE EMPORIO NIGRITARVM SENEgenſium. Cap. LIII.

Marces Senegenſium.

CONueniunt Senegenſes Nigritæ die Lunæ & Veneris in pratis quibuſdam, à duobus uel tribus milliaribus circumſtantis regionis, atq; nundinis ſuis atque uilibus mercibus oſtendunt quàm indigi ſint multarum rerum & quàm profunda laborent egeſtate. Sunt autem merces eorum cotoni, id eſt, panni bombicini elaborati mulierum penſis, nec eorum ingens eſt copia. Inſuper legumina, oleum, millium, & pelues ligneæ, ſtoriæ palmarum folijs complicatæ & alia complura uſui illorum non inepta. Hæc mulieres uendunt: at uiri arma & auri nonnihil. Permutant omnia, pro re altera rem alteram conſequuntur. Pecuniam ſignatam non norunt. Equos ibi magni pendunt, quandoquidem difficulter eò ducuntur, nec niſi è Barbarijs exterioribus per Azanegos & Arabas illuc ducuntur. Nec facile ibi aluntur ob aridam tellurem. Nam torrida eſt plaga, quæ pabula non producit, facitq́ue æſtus nimius ut equorum inguina intumeſcant, & uix meiere poſsint. Pro fœno utuntur faxiolorum laceramentis ſole ſiccatis, id uicem fœni ſupplet, & loco auenæ ſuccedit milium, qui mirum in modum pingueſcunt.

Arundines cõciſæ loco fœni.

DE CAPITE VIRIDI ET REGNO Gambræ. Cap. LIIII.

NOn longe à regno Senegæ eſt regnum Gambræ, auri feraciſsimum. In eo aut non procul ab eo eſt Caput uiride, promontorium ſcilicet conſitum arboribus denſiſsimis, eiſdemq; uiridibus ac uirentibus anno ferè continuo. Eſt hoc Caput eminens admodum & uiſu pulcherrimum, exitq́ue inter duos montes, & tandem in mare prominens uaſte uarijsq; ruſculis Nigritarum & mapalijs ſeptum undequaq;, ab ea parte præſertim quæ reſpicit oceanum. Degunt paulo ulterius bini populi, Barbazini & Serreti. Sunt Nigritæ, uerum regi Senegæ non parent nec habent principem. Colunt idola,

idola, legem nullam habent, & ſunt uiri truculentiſsimi: arcu utuntur ac uenenatis ſagittis. Regio frequens eſt nemoribus, irrigua fluminibus, ideò ferè inacceſſa. Hinc uerſus meridiem occurrit oſtium Gambræ fluminis, quod patet latitudine unius milliarij Germanici, cuius littora conferta ſunt arboribus pulcherrimis hinc & hinc, fluuius uerò ipſe ut Meandrus aliquis implicatur orbibus & receſsibus. Ab hoc fluuio regnum Gambrę habet denominationem, & ſubeſt regi Melli, qui Magnus Imperator Nebeorum dicitur. Incolæ idola colunt, & quidam etiam Mahumetem uenerantur. Veſcuntur oriza & carnibus, ueſtiunturqꝫ bombicinis. Inueniuntur ibi arbores tantæ magnitudinis, ut earum ambitus ſit pedum decem & ſeptem, ſed eminentia altitudinis non quadrat magnitudini. Fert quoqꝫ hæc regio elephantos ſylueſtres, qui cicures ibi non fiunt: ſed habitatores uenantur eos in nemoribus, ubi cœni plurimum cernitur. Nam id genus animalium, ut iam diximus ſuapte natura ut ſues in cœno uolutantur creberrime. Hi itaqꝫ Nigritæ pone arbores deliteſcunt, ac prætereuntibus elephantis ſagittas & uenabula infigunt, ſaliuntqꝫ miro modo de loco ad locum, ab una arbore ad aliam, donec feriant elephantum: qui quum maxima mole prægrauetur, nequit inſidiantes ictus uelociſsimos deuitare. Si tamen id tentarent in locis apricis & patentibus Nigritæ, ubi ſcilicet nullæ ſunt arbores non euaderent uires elephantorum, quandoquidem nullus homo tantæ pernicitatis inuenitur, quē mox elephas non comprehendat etiam non currens, ſed gradatim incedens, id efficit animalis uaſta magnitudo. Vbi uerò uſu euenit, ut irato omine elephas hominem conſequatur, promuſcide circum amplexu corripit, & adeò iacit ceu funda quadam in ſublime, ut ſæpenumero correptus hoc modo, prius efflet animam quàm terram contigerit. Hæc elephantis promuſcis non multum eſt abſimilis labro ſuillo, niſi quòd ei eſt ad nutum uolubilis, ut modo uibret, modo pro libito retrahat. Non efferantur niſi prouocati, nec hominem lædunt niſi prius iniuriam intulerit ipſe. Maiores natu habent tantæ magnitudinis dentes, ut uicem poſtium ſuppleant, & pro palis ſepes muniant, teſte Plinio, & nonnullis eò amplitudinis creſcunt dentes, ut duodecim palmorum menſuram excedant, habetque unus elephantus plus carnium quam quinqꝫ aut ſex tauri noſtri. Habent Nigritæ in cibatu elephantos gratiſsimos. Non aſſuetis uerò inſuauis eſt guſtu & aſperrima illa caro, duraque nimium.

Gambra alter Meandrus.

Elephantorũ uenatio.

Promuſcis.

DE CAPITE BONAE SPEI ADIACENTE *regione.* *Cap.* LV.

LOnge ultra Caput uiride & regnum Gambræ, peruenitur ad Caput bonæ ſpei: & eſt promontorium, quod Pomponius frontem Africæ appellat, ubi ſcilicet Africa ſe cuneat & faſtigiatur admodum, reflectitur ſenſim in ſeptentrionem & orientem. Hic enim continentis Africæ finis eſt, ad quem tamen Ptolemæus non peruenit. Eſt in ea regione incultum hominum genus, nigricantis enim ſunt coloris, libris arborum obſcœna uelati, cætera ſunt nudi. Mulieres uerò frondibus auerſè & aduerſè pudenda uelant: capillum non promittunt, ſed calamiſtro criſpant: labra uerò gemini digiti craſsitudine habent, latiſsima ſunt fronte, prægrandibusqꝫ dentibus, eiſdemqꝫ inſtar niuis albicantibus. Sunt ibi perplura elephantorum armenta, quibus flagrantibus facibus eſt occurrendum. Nam pauent ſuapte natura ignes elephanti. Inter Caput bonæ ſpei & regnum Melli multi & uarij ſunt populi, ſed qui non omnes cogniti ſunt. Nam quidam ſunt tam feroces, ut externi neque beneficijs neque maleficijs cum ipſis paciſci queant. At qui in Pſitacorum regione habitant, humani ſunt: ubi inueniuntur pſitaci incredibilis proceritatis, utpote qui brachium & dimidium longitudine excedant, multijugi coloris. Incolæ nudi incedunt ſine uerecundia, & conficiunt panem ex radice quam Igname uocant. Sunt coloris qui eſt inter nigrum & album, capillum promittunt, barbam uerò & oculorum palpebras uellũt, & inibi depingunt uaria colore multiplici, ut albo, nigro & cœleſti, nec non rubeo, & ferunt labrum oris inferius perforatum, & in foramine huiuſmodi ponunt lapillos, ut uideatur labrum gemmatum. Domos habent ligneas, quas folijs & ramis arborum cooperiunt, ſuffulciuntque eas innumeris columnis, & in medio earum ad parietem collocant rete bombicinum appenſum, in quo homo inuoluitur, & rurſus rete aliud, quo ad continenter plura in ordine diſponantur intercꝫ ea rogos accendunt, efficiuntqꝫ in cœnaculo uaria cubicula & retia parietem

Finis Africæ.

Pſitacorum regio.

ſuppleant. Nam retibus diſcreta ſunt eorum habitacula. Abundat regio omni genere auitiorum. E' pennis aulum pileos & birreta conficiunt. Cœli eſt ſaluberrimi, & incolæ retia habent ferè innumera, quoniam omne uitæ ſuæ tempus terunt piſcando. Inter cæteros piſces qui ibi eminent, quidam dolium non mediocri craſsitudine excedunt, atque longitudine duo dolia ſuperant, ſuntq́ formæ obrotundæ, caput habent inſtar ſuis, oculos paruos, carentq́ dentibus: ſed aures longitudine & latitudine brachij menſuram excedunt. In inferiori parte corporis duo habent foramina: cauda eſt illis oblonga, eademq́ lata ſupra brachij menſuram. Hæc omnia ſunt circa Caput bonæ ſpei. At ultra caput illud eſt regnum Melindæ & Zaphala auri mina. Eſt autem Zaphala inſula quæ aurum fert & paret regi Mauro, qui in alia inſula habitat nomine Choloa. Sunt in inſula Zaphala mõtes, ubi aurifodinæ ſunt quàmplurimæ, eſtq́ue in eis auri uis ingentiſsima, unde tota India & Perſis aurum ſuum haurit & nauibus auehit. Habitatores Melindæ utuntur ſcriptura & lingua Arabica, à quibus non ualde abſunt. At interiores Nigritæ, qui ſubſunt Preto Ioanni confines ferè Melindæ regno, proprios habent characteres, & eſt lingua eorum nonnihil affinis Arabicæ linguæ, ut paulopòſt oſtendemus.

DE RE-

DE REGNO PRETO IOANNIS, QVEM VVLgo *presbyterum Ioannem uocant.* *Cap.* LVI.

NOn procul à regno Melindæ incipit regnum potentiſsimi regis Preto Ioannis, quem alij uocant Preſto Ioannem, alij pręcioſum Ioannem, & uulgares Presbyterum Ioannem, non quòd ſit presbyter aut ſacerdos cum ſit rex, ſed quia error eſt in nomine. Haud abſimilis error eſt, quando quidam in tabulis ſedem eius collocant in Aſia, ignorantes duplicem eſſe Indiam, Aſianam & Aethiopicam. Regnum itaq; Preto Ioannis confine eſt regno Soldani Aegyptij ab una plaga, & ab alia regno Melindæ: ab occaſu uerò pertingit ad Nigritas ſiue Aethiopes interiores. Porro ab oriente regnum eius coniungitur mari rubro, ut ſcribit Emanuel rex Portugalliæ in epiſtola ad Leonem decimum papam. Colit hic rex Chriſtum & habet euangelium, ſed in ceremonijs diſsidet à Romana eccleſia. Miſit anno Chriſti milleſimo quingenteſimo triceſimo quarto aliquot doctos uiros in Portugalliam, qui diſcerent linguam Hiſpanorum atque religionèm eorum ſtudioſius obſeruarent. Et poſtquam linguam utcunq; didicerunt, explicarunt Hiſpanis tenorem religionis ſuę, ceremonias, uſum ſacramentorum, conſuetudines regni &c. Aſſerunt in primis, Philippum apoſtolum apud eos prædicaſſe euangelium. Deinde dicunt conſtitutum à ſanctis apoſtolis in Synodorum libris quos ſe habere dicunt, clericos uxores poſſe ducere, id quidem poſtquam cognitionem aliquam habuerint rerum diuinarum. Deinde inito matrimonio in ordinem presbyterorum recipiuntur, in quem niſi poſt 30. ætatis annum nemo recipitur, ſed nec ſpurij ad eundem ordinem recipiuntur. Ordines autem non dantur niſi à patriarcho ſuo. Mortuo tamen prima uxore, epiſcopi aut clerici aliam non ducere poſſunt, niſi patriarcha diſpenſauerit, nec habere con cubinam, niſi ſe uoluerint à ſacris abdicare. Quod ſi deprehenderint epiſcopum aut clericum filium habere nothum, is ab omnibus beneficijs ac ſacris ordinibus abdicatur, quorum bona, ſi ſine legitima prole diſceſſerint, ad Preto Ioannē & non ad patriarcham ueniunt. Monachi uerò uxores non ducunt. Anno 1562. Abdiſu Aſsiriorum Orientalium Patriarcha & ſancti Antonij monachis aſſumptis Romā profectus ad Pium 4. pontificem, eundemq; ad Pontificis pedes coram nonnullis Cardinalium præſentibus, profeſſum eſſe ſe corde credere, & ore confiteri, omnia quæ credit ſancta eccleſia Catholica, & inſuper multa alia retulit de legibus, ſtatutis, regni, & ditionis ſuæ, & de fide, & ſacramentis, quæ nonnihil interſe diſtant, quæ hic deſcribuntur.

Vbi regnum Preto Ioannis.

DE BAPTISMO EORVM ET ALIIS SAcramentis. *Cap.* LVII.

IN memoriam baptiſmi Chriſti baptiſantur iſti Chriſtiani ſingulis annis in ephiphania domini, non quòd credāt ad ſalutem neceſſarium, ſed propter ſaluatoris laudem ac gloriam. Habent etiam, ut aiunt, à temporibus reginæ Saba circumciſionē, quam in hunc uſque diem ſeruant. Eadem quoq; regina, quæ Maqueda fuit proprio nomine uocata, uoluit quòd & mulieres circumciderentur, deducta ad id ea ratione, ut quemadmodum uiri præputium habent, eodem modo mulieres etiam quandam glanduloſam carnem, quam nympham uocant, in genitalibus habent, non ineptam characteri circumciſionis accipiendo: id quod fit tam in maſculis quàm in fœminis ad octauum diem. Cæterum poſt circumciſionem maſculi baptiſantur ad quadrageſimum diem, mulieres uerò ad octogeſimum, niſi aliqua interuenerit ægritudo, ut opus ſit feſtinatione. Ea etiam die qua baptiſantur, accipiunt corpus domini ſub exigua ſpecie panis. Hæc omnia dicunt ſe habere ex libris Synodorum apoſtolorum. Credunt quoque quòd infantes Chriſtianarum mulierum electi & conſecrati ſint ex corporis &

Mulieres circumciduntur.

ſanguinis Chriſti communicatione. Nam fœminę grauidæ cum aſſumunt corpus Chriſti, infans capiens inde nutrimentum fit ſacratus. Quoniam ſicut infans exiſtens in utero, ex eis matris affectibus contriſtatur ac lætatur, ſic etiam ex matris nutrimento nutritur. Hęc illi, niſi interpres errauerit. Confirmationem & extremam olei unctionem non habent pro ſacramento, neq; comedunt ex lege cibos immundos. Confeſsionem habent & à confeſſore pœnitentiam accipiunt. Statim autem ut peccauerint, currunt ad pedes confeſſoris, & illic accipiunt corpus Chriſti & ſanguinem eius ſub utraque ſpecie. Non conſeruant ſacramentum euchariſtiæ in templis, nec ægroti corpus dominicum accipiunt niſi dum conualuerint, qui nemini datur niſi in templo.

Sacramentum euchariſtiæ.

Presbyteri & monachi & omnes eccleſiæ miniſtri apud eos ſuo labore uiuunt, quia eccleſia nullas habet decimas, habet tamen prouentus & agros, quos clerici monachi fodiunt, nec alias habent eleemoſynas, præter eas quæ gratis in templis offeruntur pro exequijs mortuorum & alijs pijs rebus. In templis eorum ſingulis diebus una tantum celebratur miſſa, nec plures celebrare licet, & non oſtenditur ſacramentũ. Sed mortui cum crucibus & orationibus ſepeliuntur. Sanctificant etiam ſabbatum ſicut Iudæi.

Sabbatum obſeruant.

Patriarcham eligunt monachũ ordinis diui Antonij hæremitæ, cuius præcipuum eſt officium ſacros ordines dare, quos nemo præter illum dare aut auferre poteſt. Is nullum epiſcopatũ aut eccleſiæ beneficium in ullos confert, ſed id ſolum ad Preto Ioannem ſpectat, qui omnia pro ſuo arbitrio diſpenſat. Ipſi uocant patriarcham Abunnam & imperatorem ſuum Ioannem Belul, id eſt, præcioſum ſeu altum Ioannem, ſi interpres nos hic non fallit. Regnorum & imperij ſucceſsio non in filium maximum natu tranſmittitur, ſed ad eum in quem pater id uult conferre. Non habent monetam præter peregrinam aliunde inuectam, ſed aurum & argentum pro pondere datur atq; accipitur. Imperator ipſe dicitur ſemper in caſtris & tentorijs uerſari, ſicut & nobilitas eius continuo ſe in rebus militaribus exercet. Sunt & in hac re ſuperſtitioſi, quòd non datur poteſtas adeundi templum niſi nudis pedibus. Dicuntur undiq; habere hoſtes fidei cum quibus pugnant.

QVID HEBRAEI MODERNI IN ſua lingua ſcribant de Preſto Ioan.

Excerpſi autem ea ex libello quodam Conſtantinopoli impreſſo, & ad me Munſterum huc Baſileam ex Cairo Ægypti allato. *Cap.* LVIII.

טופס

טופס הכתב ששלח פרישט

יואן לפיפיור ברומאה:

אנו פרישטי יואן מודיע לכם באהבתינו שיש לנו עמכם כי פעמים
רבות אמרו לנו שאתם אוהבים מאד לדעת ממנו ומארצנו ו
מאמונותינו ומחיותינו וטבע ארצנו: תחלת דברינו אנו מודיעים לכם
כי לבעבור ששמענו שאתם אומרים שאין אנו כל כך נוצרים טובים
כמותיכם ראוי לנו להודיע לכם שתדעו שאנו מאמינים באמיהודת:
והנה אנו מודיעים לכם את עניינינו ועניין ארצנו מן הבהמות והחיות
והעופות כמו שנזכיר עתה ואז תבינו כל דבר באריכות: ואם יש את
נפשכם לבא בארצנו תבואו בשלום ותקבלו כבוד ממני ואעשה אתכם
ארונים ושרים במלכותי אחרי כי רבה היא ותראו דברי׳ גדולים ועצומים
ועוד אנו מודיעים לכם שארצנו היא מעולה מכל הארצות ועשירה
מכסף וזהב ואבנים טובות יותר מכל העולם ומדינות ועדים גדולות
תחת ידי: כמו כן דעו שיש לי ארבעים נסכים מלכי׳ תחת ידי ומשועבדים
למאמרי ומהם מלכים שאינם משרים והם עובדים לי בכסף וזהב שנה
בשנה: וגם כן אני מודיעכם שכל העניים שבאים לארצי אני עושה
צדקה עמהם בין גר בין תושב באהבת האל: וכן אני מודיע לכם שאתן
לכם אמונה שלמה להלחם עם ארץ הקדושה במקום קבורת ישו הנוצרי
וכן דעו כי בארצי נקבר גות טומאש אפושטולו: גם יש בארצנו גמלים
לבנים וחיות אחרות שיש להם שבעה קרנים במצחם ודובים לבנים ויש
לנו אריות מארבע מינים ירוקים וצהובים לבנים ושחורים. וגם יש ע
עמנו סוסים שיש להם שתי קרנים קטנים במצחם והם רצים יותר מס
מסוסים אחרים: גם יש בארצנו עופות שמוליכין ברגליהם שור אחד או
סוס אחד לתת לאכול לבניהם: ועוד אנו מודיעים לכם כי בקצה המדבר
יש אנשים שיש להם שתי קרנים קטנות במצחם ויש להם עין אחד בפנים
ושתים לאחור והם אוכלים בשר בלתי מבושל ואוכלים בשר וגם ובשר
בהמות וחיות ולפעמי׳ יש לנו מלחמה עמהם כי אינם נוצרים ואין להם
פחד המיתה ובשאבותיהם קרובים למות שוחטין אותם ואוכלין את ב
בשרם בלתי מבושל ואומרין שהוא דבר חשוב ובשר טוב שהוא משמח
את הלב ואומרין שהוא כפרת עונותיהם: וגם יש בארצי מאומה אחת
שיש להם רגליהם עגולות כמו רגלי הסוסים ויש להם ארבע עצמות
בענין קוסטיס ובזה הענין נלחמים ואיש לא יעמוד בפניהם בכל כלי זין
והם נוצרים חשובים: וגם יש לי ארץ אחת ויש בה נשים לבדן יותר יפות
שבכל העולם ויש ג׳ מלכיות דוקיס וקונטיס נשים ויש להן מדינות
ועדים בצורות ואין רשות לשום איש לשבת שם יותר מט׳ ימים:
וכשאלו הג׳ מלכיות הולכות למלחמה מוליכות עמהן שלש מאות אלפי
נשים רוכבות על סוסים מזויינות בכל כלי זין מלבד הנשים המשרתות
והארץ הזאת היא מסובבת מנהר שיוצא מגן עדן שקורין אותו פישון
והוא כל כך גדול שאינם יכולים לעבור עליו אלא באניות וסמוך לארץ
הזאת יש ארץ אחת שקורין אותה פקמיאה ואנשי הארץ הזאת הם קטנים
כמו נערים משבעה שנים או שמונה והם נוצרים חשובים והם עובדים
האדמה בשלוה שלא יש מי שיזיק להם אבל בא עליהם בכל שנה קללת
כשהם קוצרים ובוצרים באים עליהם ענין אחד מעופות ואוכלים את פריים

ובשרואר

Copia literarum quas miſit Preſti Ioan ad Rom. pontificem, in quibus tamen multa uana ſcribuntur, atque ob id nolui iſta omnia de uerbo ad uerbum interpretari.

Scribunt Aethiopes ſub Preſti Ioan uiuentes, ſed bonos eſſe Chriſtianos.

Regnū Preſti Ioan. ampliſs.

Excellit terra eius in diuitijs auro, argento & lapidibus præcioſis alias terras.

Quadraginta reges obediunt Imperatori Preſti Ioan. ex quibus tamē quidam ſunt tributarij.

Magnus eleemoſynarius Preſti Ioan.

Promittit ſe pugnaturū pro terra ſancta.

Thomas apoſtolus ſepultus in regno Aethiop.

Animalia habentia ſeptem cornua in fronte.

Cameli & urſi albi.

Equi cum duobus cornibus.

Aues ungulis abducunt bouem uel equum ad paſcendum pullos.

Homines cornuti & monoculi à facie, à tergo uero duos habentes oculos.

Antropophagi, parricidæ & occiſores ſenio laborantium.

Homines habent pedes equinos & rotundos.

Mulieres ſeorſum habitant, & habent tria regna, ducatus & potentia.

Tres reginæ Amazonū procedunt ad bellum cum trecentis millibus mulierum.

Item Piſon qui eſt Nilus flu. per imperium Preſto Ioan.

Pygmæi in Africa ſunt boni Chriſtiani & ſunt ubiq; tuti.

Rex Pygmæorum procedit in bellum contra aues percedentes fructus, abiguntq; eas uocibus ſuis.

ובשרואה מלך הארץ זת הולך עם אנשיו מזויני׳ להלחם עם אלו העפרות
וגורתנים קולות ומבריחים אותם במקומם ; ושני חיי אלו האנשים
מאתים שנה ושער זקניהם הוא לבן כל ימי חייהם וזקנם ארוכה עד
ברכיהם ושער נשיהם מוליכות על רגליהם ; גם בארצי אנשים שהם
ממראה מתניו ולמעלה כמראה אדם וממראה מתניו ולמטה כמראה
סוס ומביאים קשתות וחצים בידיהם והם רצים מכל החיות ובעוד שהם
רצים הם מורים בקשת ואינם נחים מלרוץ כל הזמן ואין אדם שישמע
לשונם ואוכלים בשר בלתי מבושל ושוכבים בלילה על האילנות מפחד
הנחשים והדרקונים ; גם יש בארצנו האוניקורנים שיש לו קרן גדול
במצחו וכשאוניקורנים רואה האריה מקרב אתו סמוך לאילן ואונקורנם
רוצה להכות לאריה והאריה מנענע ממקומו והאונקורנים נותן בקרנו
על האילן ונכנס קרנו כל כך באילן שאינו יכול להוציא אותו ובא הארי׳
וממית אותו ולפעמים להפך ; גם יש בארצנו הענקים והם בקצרת
המדבר ובזמן קדמון היתה קומתם שבעים אמה ועתה אין להם כי אם
שלשים או לה״ אמה ואינן יכולין לצאת שאין רצון השם שיצאו שאם
היו יוצאים אין דבר שיעמד בפניהם ; גם יש בארצי עות אחר יותר יפה
שבעולם ולא יש אלא אחד בכל העולם וחיי שניו הם שלש מאות ולסות
ש״ שנה עולה לצד השמים כל כך גבה שהשמש שורפת אותו ואחר כך
יורד ומכניס עצמו בקן שלו ולשם נשרפת כולו ובאפר שנעשה ממנו
מתילד תולע אחר ונעשה עות וצורתו כצורת העות שנשרף ; גם הפלפל
נעשה בארצנו אבל העיקר הוא מעבר לים האבנים וזה הפלפל אינו
נזרע לעולם אבל נעשה ברצון האל יתעלה והוא ביער אחד שהוא מלא
נחשים ועקרבים וכשבא זמן האסית משימו׳ אש ביער ונשרפין הנחשים
והעקרבים אבל העצים עומדים ואחר שכבה האש מאספים אותו וזורין
אתו לרוח כמו החטה ומביאין אתו לבתיהם ואחר כך רוחצין אתו ומ
ומיבשין אתו לשמש ובזאת עולה הפלפל שחור ; גם בקצה המדבר יש
ענין מאומה אחת שיש להם גות אדם אלא הראש שהוא כמו ראש כלב
והם דייגים חשובים שיושבין יום אחד בקרקע המים ויוצאים בדגים ה
הרבה ; גם כן יש בארצנו אומה אחרת שהם גדולים הרבה ולהם הראש
לתוך החזה ויש להם הכתפים גבוהים הרבה ורגליהם כרגלי הסוסים והם
רצים מאד ואינם אוכלים אלא שערה ושותין מים ומאלו אנחנו עושין
שליחינו שמוליכין כתבינו ואינן לובשין אלא עורות של גמלים והאנשים
האלו הם חכמים גדולים לבקש הזהב והכסף בארץ ; והם מכירים
סגולת האבנים היקרות ובעבור אלו הדברים אנו מניחים אתם בארצנו ;

Monſtra quæ ſupra lumbos ſunt homines, & infra equi.

Quomodo unicornes apud Æthiopes à leonibus capiantur & interficiantur.

Gigantes olim 70. cubitorū, hodie uero triginta aut 35. cubitorum inueniuntur.

Fœnix 300. annorum comburitur à ſole, & generat aliam ſobolem.

Piper colligitur in ſylua ſcatente ſerpentibus & ſcorpionibus.

Cynocephali inſignes piſcatores.

Homines habentes faciem in pectore, fortes, boni curſores & inueſtigatores auri & argenti.

MVltas alias id genus nugas Iudæi in memorata epiſtola de Preſto Ioannis regno ponunt, quas nolui hic omnes recenſere, ſciens quales cenſores habiturus eſſem, etiamſi hæc ſcribendo magis luſerim & facetiarum loco ea ipſa adſcripſerim. Nolui propterea uerbotim ea latinè reddere, quo iniquorum calumnias declinarem. Capita tamen rerum indicaui per marginales annotationes, ut hi qui Hebraicæ linguæ phraſim guſtarunt, uiderent formam quam Iudæorum genus in Coſmographia obſeruant.

Totius operis Coſmographici concluſio. Cap. LIX.

DEſcripſimus tibi hactenus, amice lector, totius orbis gentes & nationes, earum ſtudia, ſectas, mores, conſuetudines, leges, religiones, ritus, regna, principatus, mercimonia, antiquitates, terras, terræ naſcentia, animalia, montes, fluuios, maria, ſtagna, lacus & alia huiuſmodi, quæ ab hiſtoriographis & Coſmographis paſsim ſunt celebrata, & potiſsimum quæ potuerunt aliqua ſui excellentia & dignitate ad cognitionem noſtram peruenire. Non enim ſumus ignari, terrarum comprehenſionem eſſe latiſsimam, & ipſam frequentia impeditam, ut non liceat eam ubiq; luſtrari, adeoq; ſupra hominis unius eſſe ætatem & uires, omnia totius terræ, latibula ſcrutari & quæ in ea ſunt ſcitu digna inueſtigare, quæ dominus mira ſua ſapientia & potentia in inferioribus elementis formauit. At ſi ſecundus tantundem addiderit & tertius, ſicq; per plures procedat inueſtigatio, perficietur tandem opus par nobilitati rerum, expectationique fiet ſatis. Quapropter ſi non omnibus aſſumptus probatur labor, argumentum ſaltem poſteris pro patria laborandum probetur. Fateor per multas adhuc eſſe in latiſsimo orbe res, quæ à me aut prætergreſſæ ſunt aut parcius attrectatæ, quum de illis ſcribere plura non potuerim quàm quæ ſcriptores in manum tradiderunt. Damiano tamen Luſitano prohibente, neque iſta fuerant promulganda, quantumlibet à magnis uiris prodita, niſi ipſe inuiſiſſem prouincias & terras. At cum ipſe deſcripſerit Indorum mores, ceremonias & conſuetudines ut à Legatis Preto Ioannis, qui ex Aethiopia in Luſitaniam miſsi fuerant ad illius regni Sereniſs. Regem, accepit, easq; in mundum ſparſit, permittat & mihi cum Strabone, Pomponio, Plinio, Curtio, Iuſtino &c. & cum multis recentioribus ſcriptoribus referre, quæ ego non uidi, ſed à uiris illis fide dignis deſumpſi. Sed relinquantur iſta. Non mirandum ſi homines uariam inter ſe non ſolum fortunam ſed etiam naturam, mores & uiuendi ritus ſunt conſequuti, quum uideamus regiones & loca eam quoque uarietatem adepta, poſtquam una natio lacteos quidem pariat homines, alia ſubalbidos, alia fuſcos, alia prorſus aduſtos. Sic ſtatuit Deus, ut homines quoq; uarij ingenij & multiformis animi ac induſtriæ, quemadmodum & cætera, naſcerentur, atque ut unuſquiſq; ſua contentaretur ſorte, ut alteri ſuam exprobraret conditionem, formamq; aut fortunam.

FINIS.

BASILEÆ,
EX OFFICINA HENRICPETRINA,
MENSE MARTIO, ANNO SALVTIS
M. D. LXXII.

08420

J572
M948c
1 size